1736

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

CODEX FABRIANVS.

Source : BIU Cujas

Source: BIU Cujas

1.736

CODEX FABRIANVS DEFINITIONVM

1736

FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO Sabaudiæ Senatu tractatarum,

AD ORDINEM TITVLORVM CODICIS IVSTINIANEI, quantum fieri potuit ad vsum forensem accommodatus,

ET IN NOVEM LIBROS DISTRIBVTVS:

Auctore ANTONIO FABRO, *IC. Sebusiano, Serenissimi Sabaudiæ Ducis Consiliario ab intimis, & in Supremo Sabaudiæ Senatu Præside primario.*

OPVS OMNIBVS IVRIS STVDIOSIS VTILISSIMVM, sed Pragmaticis præcipuè necessarium.

ACCESSERVNT, VLTRA CENTVM SENATVSCONSVLTA, NONNVLLI noui Tituli, Allegationesque, & Notæ quamplurimæ, ac Definitiones,

Quæ omnia ostendent numeri ipsi Titulorum, Definitionum, & Notarum.

Cum Indice multò locupletiore, & in vnam consonantiam redacto.

Editio postrema, prioribus, extra Regnum excusis, longè & ornatior, & castigatior.

Habet ad Vsum Dr. Josephus Ferrando et Arriola

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

LVGDVNI,
Sumptib. PETRI, & CLAVDII RIGAVD, fratr.
M. DC. XLIX.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Source : BIU Cujas

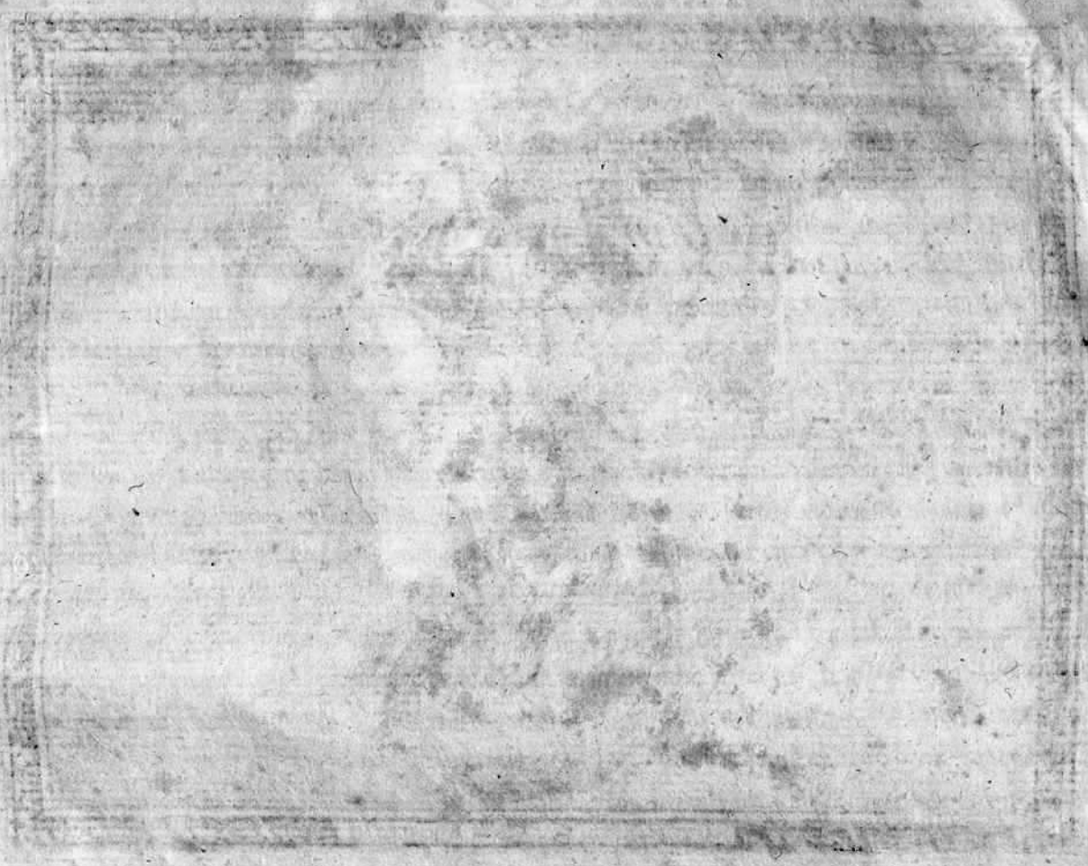

30

Source : BIU Cujas

CAROLO EMANVELI
SERENISS. SABAVDIÆ DVCI,
Subalpinorum Principi, &c.

ANTONIVS FABER S. ET F. P.

QVOD mihi iampridem solemne est, ac propemodum ex voto, SERENISSIME DOMINE, vt quicquid vnquam erit meæ siue industriæ, siue diligentiæ, totum id Celsitudini tuæ deuotum sit, & consecratum, ancipitem me aliquandiu consilij tenuit, an hunc meum Codicem amplissimo nostri Senatus ordini inscribere deberem. Verebar enim ne non seruarem propositum, si alij quàm tibi quicquam ex meo dicarem. Præsertim verò, si hoc opus, quod etsi minorem fortasse ingenij pro me laudem, maiorem tamen haud dubie, nec fallor, apud omnes habebit gratiam, quam habuerint cætera, quæ à me non pauca in publicum hucusque prodierunt. Siue quòd pigra multorum auiditas nihil tam impatienter scire desideret, quàm quo iure vtamur in forensibus disceptationibus, ne inquirendum habeat, quod difficilioris est inuestigationis, quo iure vti debeamus: siue potius quod non tam meum, quàm totius tui Senatus opus esse, & hoc ipso longè præstantissimum existimari debere videatur. Subiit tamen illa statim cogitatio, alienum fore non minus à tui nominis gloria, quàm à Senatus nostri dignitate, si Senatusconsultorum Sabaudiensium Codex mancipatus Senatui, non crederetur dicatus etiam Tibi, cuius augustissimum nomen, & quæ ex solo nomine, auctoritatem Senatusconsulta ipsa omnia magnificè præ se ferunt. Vbinam enim gentium aut illustrior, aut glorioſior CAROLVS EMANVEL, quàm cum è supremo Senatus sui solio iudicat populos in æquitate, munusque illud implet sanctissimè, cuius potissimum gratia Principem se à DEO Opt. Max. tot populis datum esse intelligat? Potuit ergo quicquid hoc est operis, & debuit cum tua bona venia offerri Senatui, cuius non tantum imperiis inchoatum, sed etiam laboribus perfectum & absolutum est: sed debuit etiam, ac primum Tibi, cuius auspicijs: tantóque dignius, ac conuenientius, quanto præclarius tua facis omnia, quibus auctoritatem tuam impertiris. Tibi verò, non tanquam Principi solum meo, vt cætera, sed tanquam Principi Senatus, nec vt Marti vel Apollini, sed vt Ioui, cui Astræa filia, soror Themis, mater Æternitas, pater verò & Saturnus non alius, quàm Deus ipse Opt. Max. qui iudicium suum Duci dedit, & iustitiam suam filio Ducis. Vtinam verò talis tantúsque esset hic Codex, vt de tuo nomine ad exemplum Codicis Henrici nuper in Gallia editi potuissem inscribere CODICEM EMANVELEM. Fuisset id mihi longè glorioſius, quàm de meo nomine, quod nullius planè precij esse sat scio, inscribere Fabrianum: Tibi autem, quod vnicum ambitionis meæ votum est, multo etiam, si bene suspicor, acceptius. Sed maioris ea res erat, & animi, & ingenij, quàm vt à me vel suscipi, vel præstari posset. Neque rursus video, quænam operis tanti materia, & tuo nomine digna posset occurrere, nisi forte illa, de qua te aliquando præclare disserentem audire memini. Cum miraris tam varias & contrarias Interpretum nostrorum de qualibet fere iuris propositione sententias, & tam multa non modò diuersa, sed etiam plane pugnantia rerum similium dissimiliter iudicatarum exempla. Videbaris enim, nec subobscure, quasi te pro Iurisprudentia nostra tantæ puderet inconstantiæ, velle non modo remedium quærere, sed etiam auxilium præbere ad tantam litium materiam è Republica profligandam, si modo se offerrent, qui tam idonei paratique essent ad rem istam adgrediendam & perficiendam, quam tu facilis ad præstandam auctoritatem, testandám-

Source : BIU Cujas

que tuam in eos singularem, qualis erga literatos omnes esse solet, liberalitatem & munificentiam. Etsi verò non ego is sum, de quo te debeam credere tum cogitasse, vt me opus illud audere velles, præsertim cum eo tempore adstarent grauissimi alij plerique viri ex maioribus tuis Consiliariis inter præcipuos totius Italiæ Iurisconsultos nominis, & eruditionis fama celeberrimi, quibus ea cura demandari tutius ac iustius potuisset. Fatebor tamen candide, pensaui exinde apud me sæpenumero, non an digna res esset, de qua cogitare deberem (quis enim dubitaret?) sed an dignus ego, qui de ea cogitarem. Siue autem fefellit me desiderium, quo ardeo tua capessendi & exequendi imperia, siue amor meus incredibilis erga Iurisprudentiam, quam habui semper ipsa propemodum vita mea chariorem, facilè mihi persuasi, posse me, si iuberes, etiam in hoc scribendi genere aliquid assequi, quod & animo tuo facere posset satis, & bono etiam publico non parum commodare: ne essent in posterum tam incerta & vaga iura omnia, quam sunt hodie per imperitiam & insciti am eorum, qui ius nostrum siue docendo, siue scribendo, siue iudicando sic tractant, quasi ex opinione æstimandum sit, non ex ratione. Cuperem tamen in tanto negotio temperamentum hoc adhiberi, quod esset certè perneces sarium, ne quid nisi nudam à me operam & diligentiam exigeres, iudicium verò vtriusque Senatus tui interponeres, vt coniuncta tantorum virorum auctoritas iudicij quoque tui accessionem mereretur in adprobandis omnibus iis, quæ illi adprobassent. Quis enim ferret ex vnius hominis etiam, qui me ingenio & doctrina longissimè superaret, arbitrio iudicióque constitui iura in vniuersum, & quæ Rempubl. vniuersam in perpetuum essent obligatura! Esset id sanè non modò periculosum nimis, sed etiam sine exemplo. Placeret autem, si tu probares, inscribere, CODICEM EMANVELEM RERVM IVDICATARVM, qui titulus esset omnium amplissimus, & ad vniuersa, de quibus quæstio potest incidere, etiam minutissima quæque amplectenda commodissimus. Non esset quidem ea operis auctoritas, vt vbique terrarum posset ius facere, aut inter alios, quàm inter tuos: sed tamen sperandum esset fore, vt vel eum adprobaturi essent Principes cæteri, si rationis potissimum, quæ gentibus omnibus communis est, auctoritate niterentur, vel exemplo tuo idem facturi, vt populis suis consulerent, quos viderent eadem litigandi insania æquè vexatos, fatigatos, laceratos. Publicè nãque vtilius multò esset, in vtram vellent partem ius certum etiam periniquum statuere, quàm dubium & incertum relinquere iudicibus pro arbitrio constituendum, litigatoribus diuinandum. At sum ego parum consideratus, qui post inchoata iam tot alia opera, quibus absoluendis tres trium Nestorum ætates vix possint sufficere, hoc præterea oneris mihi imponi videor cupere, quod etiamsi vltrò impositum esset, detrectare potiùs, & excusare per modestiam meam deberem. Non nego. Sed sunt, vt Plato dicebat, inconsiderati, vt plurimum, impetus isti amoris, & ob hoc ipsum venia digni, tum quoque cum admixtam habent, vel temeritatis vel audaciæ notam. Amo mirabiliter, colo & obseruo, ac quod magis est, (cur enim dissimulem?) ambio tua imperia, Sereniss. Domine, amo incredibiliter Iurisprudentiam, amo denique quicquid boni publici speciem habet, multò magis, quod rationem: hinc nimirum fit, vt non pudeat promittere, supra etiam quàm videar præstare posse, scilicet vt intelligas nihil esse tam arduum, quod si imperes, non sim ausurus, nihil tam difficile, vel incommodum, quod nisi prorsus mihi ἀδύνατον fuerit, non sim præstaturus. Bene vale, PRINCEPS SERENISS. Vale iterum, & cum tuis omnibus semper fœlix viue. Ex Necio Allobrogum 6. Cal. Decemb. 1605.

ORDI

Source : BIU Cujas

ORDINI AMPLISSIMO SVPREMI Sacríque Senatus Sabaudiæ.

ANTONIVS FABER SENATOR, S.P.D.

MIRANTES vidi antehac pleroſque, nec miratos miror ego, Patres Conſcripti, quid cauſæ eſſet, quod in tanta quanta hodie paſſim eſt ſcribentium copia, & eorum maximè, qui rerum à ſupremis vndequaque tribunalibus iudicatarum libros ediderunt; tam pauci ex noſtratibus fuerint hactenus, in quorum animos hæc cura peruaſerit ſcribendi aliquid de iure: qui verò Senatus noſtri Placita, quæ tam multa tamque ſingularia in hunc vſque diem prodierunt, aut exceperit, vt euulgaret, aut excepta tandem euulgauerit, prorſus nemo: cunctantibus ſcilicet vniuerſis & hæſitantibus in tentando eo, quod ſinguli non modo audere ſi voluiſſent, ſed etiam exequi nullo negotio, nec ſine ſumma ingenij laude potuiſſent. Nam à quo tempore poſt recuperatam à Diuo Emanuele Phileberto feliciter fortitérque Sabaudiam Senatus hic noſter ab eo non tam reſtitutus quam tum primum erectus fuit, quis neſcit quanta is ſemper & apud exteras quoque gentes floruerit gloria, quantaque nominis celebritate? Tanta certè vt ex tot ampliſſimis purpuratorum Patrum ordinibus toto terrarum orbe ſyderum inſtar coruſcantibus, ſi quis quærat quem huic noſtro conferre poſſit, ſiue ſanctitatis & integritatis, quod primum ac præcipuum eſt, ſiue, quod ſecundum nec minus neceſſarium, conſpicuæ eruditionis fama, inuēturus ſit fortaſſe non dicam paucos, ne quid de cuiuſquam laudibus detraham, ſed tamen nec valde multos. Quem verò iure debeat anteponere, plane nullum. Ac mihi quidem huius rei cauſas perſæpè diligentiùs & curioſiùs indaganti, tandem illa probabilior viſa eſt; quæ prior occurrit, quod primis illis tanti naſcentis Senatus exordiis perexīguus Senatorum numerus, ſed qualium Deus bone, quantorumque virorum! conſcriptus eſſet, quibus tamen non ſolùm adminiſtrandæ iuſtitiæ, ſed propemodum totius etiam Reipublicæ gerendæ ſumma nouis ac periculoſiſſimis temporibus credebatur, ne dubitari poſſet quàm verè olim à ſapiente dictū eſſet, ibi ſalutem eſſe non vbi multorum, quod imperitiores opinantur, ſed vbi multa ſunt conſilia. Nec enim facilè in tam paruo numero quiſquam eſſe poterat, qui ſuis viribus adeò confideret, vt à publicis functionibus ſatis ſe otiis ſubtrahere poſſe putaret ad rem tanti momenti adgrediendā, vtiliſſimam quidem illam Reipublicæ & auſu ipſo nedum conatu laudabiliſſimam, ſed in qua tamen videret futurum, vt ageretur non de ſua tantum, ſed de vniuerſi præterea ordinis ampliſſimi dignitate. Grauitérne dicam magis, an modeſtè? Illa certè, quæ tales viros maximè decebat prudentia, qui neque gloriolam in re ſummi periculi aucupandam eſſe arbitrabantur, neque ſibi adeò blandiendum vt in quo aliis etiam omnibus ſatisfieri poſſe crederent, in eo quiſquam ipſorum ſibi quoque omnino ſatisfacturus videretur. Nimirū, ſibi potiùs quàm aliis poſſe ſatisfacere, leuioris ingenij iudicíque non leue argumentum eſt. Aliis autem omnibus ita quem ſatisfeciſſe, vt ſibi vni munus ſatisfecerit, nihil certè aliud eſt quàm cæterorum omnium ingenia iudiciáque, ſi non ſemper iudicio, ſaltem ingenio votóque ſuperaſſe. Et verè nihil, aut prudētiùs, aut ſagaciùs ab iis præuideri potuiſſe, poſtea ex euentu apparuit, cum ob id ſolùm quòd tam pauci Senatores tot negotiis ſufficere non poſſent, augeri numerum neceſſe fuit, tantóque exemplo comprobari. Magnitudine negotiorum quantacumque ſit, poſſe hominis, vel vnius dummodo exercitatiſſimi diligentiam ſuperiorem eſſe, multitudini verò rerum eodem tempore tractandarum induſtriam paucorum hominum, ne quidem parem. At vbi cœpit Senatus noſter eſſe non ſanctior, vel doctior, ſed auctior (tanta enim illa maiorum noſtrorum ſanctitas & eruditio, cui nihil penitus deerat, per nos retineri tātùm potuit, non augeri) cœperunt quoque multi ex nobis percupere, vt ſe aliquis offerret, qui hanc ſibi operam vltro indiceret, nonnulli etiam ſperare aliquando & breui futurum, de quo amplius non dubitabatur, quin fieri tandem & poſſet, & deberet. Memini equidem cum pleno Senatu hac de re ſermo pridē incidiſſet, ſibíque Senatus eo die admodum placuiſſet in quodam Placito, cuius memoria digna videbatur, quæ & ad poſteros, & ad exteros tranſmitteretur, Virum clariſſimum Raymundum Pobellum, qui tum ſecundas in Præſidibus partes tenebat, magnum quidem illū, ſed maioris hoc ipſo Catharini illius Protopræſidis noſtri filiū, noſtram omnium quotquot tum aderamus, ſiue ſocordiam, ſiue puſillanimitatem grauiter more ſuo, ſeuerēque incuſare, quod cum ſibi ferè quiſque priuatim Senatuſconſulta excerperet, nemo tamen de iis in publicum edendis cogitaret, quaſi priuatæ quidē vtilitatis aliquā, at publicæ nullam penitus rationē haberemus: cum non eſſet ex nobis, qui non videret accidere quotidie, vt incredibili & litigantiū vexatione, & patrimoniorum iactura nouæ paſſim lites ſuccreſcerent, ob id præcipuè, quod ea ipſa, quæ iam multoties iudicata fuerant, ignorarentur, & ex ignoratione in dubium reuocarentur. Mox cōuerſis in me vnum oculis: quidni tu Faber, inquit, hanc potiſſimum curam ſuſcipis, & in iſta ætate, quæ

Source : BIU Cujas

longiores annos pollicetur, vberrimam gloriæ messem occupas, quam etsi fortè quis alius vel audentior, vel ambitiosior præripere tibi vellet, deberes etiam inuidere? Satis iam superque & otij, & negotij literarij scholis dedisti, tot Coniecturarum libris editis (sex enim priores iam tum ederam) & quid in eo scribendi genere assequi ac præstare possis, non infeliciter ostendisti. Reliquum est, vt te posthac totum mancipes curis studiisque forensibus, vnde maiorem tu laudem, Respublica vtilitatem, hic denique Senatus noster dignitatem sit reportaturus. Annuistis patres, qui tum aderatis, & vt tanti Præsidis cõsilia pro iussis vestris capesserem, cohortati estis, suasistis, imperastis. Quid fecissem ego? Annuissem ne pariter, an negassem? Annuere temerarij fortassis erat hominis & imprudentis. At negare contumacis certè fuisset, ac impudentis. Poteram quidem modestius nec ineptè Poeticum illud vsurpare:

Ex omnibus vnum
Eligat Ordo virum, dum non sit in omnibus vnus.

Quis non enim ex reliquis me vno diligentior, eloquentior, eruditior, vt tantæ molis opus & adgredi securius, & peragere felicius potuisset? Erant omnes sicut ætate, ita ingenio multaque forensium negotiorum exercitatione longe prouectiores, ac, quod erat prorsus consequens, multo peritiores & iudicatarum rerum & iudicandarum. Ego autem nouus plane rudisque Senator, & ingenio non quidem à praxi penitus alieno, sed tamen, ne quid dissimulem, propensiore in eam scribendi rationem, quæ ad theoriam, quàm quæ ad praxim pertineret. Enimuero cum res in eo esset, vt vel de nominis mei fama, quæ iam tum aliqua suboriri credebatur, vel de constanti mea perpetuaque in amplissimum Ordinem obseruantia necessario mihi periclitandum viderem, periculo famæ obsequij laudem prætuli, quam ipsius etiam vitæ precio comparandam, si nondum parta: sin amissa esset recuperandam redimendámque esse existimarem. Præsertim cum meam siue industriam, siue diligentiam viderem à vobis requiri, Patres, in ea re, quæ laborioſi magis quàm ingenioſi operis esse dicebatur. In quo suspiciendi negotij genere aliquã adferre excusationem, quid aliud est quã & insciticæ & negligentiæ omnium fœdissime inhonestã veniam deprecari? Nec mora. Idem mihi & obsequendi & exequendi fuit dies, cœptaque ab inde notulas SCtorum, quæ quotidie memorabilia prodibant, non destiti referre in Cõmentarios tam accurata pernacique contentione: vt nihil pene excideret aut præteriret, quod obseruatione aliqua dignum videretur. Tanta vero in Senatũ veniendi assiduitate, vt abesse me vix vnquã contigerit per totum illud decennium, quo mihi nõ alibi quam inter vos viuere ac sedere datũ fuit, nisi cum vel à vobis, Patres Conscripti, legatus ad Sereniſſimum Principem, vel à Principe, nunc in hanc, nunc in illam prouinciam pro temporũ necessitate missus parere habui necesse. Ita factum est, vt congestis per tot annos quamplurimis Placitis, & ad eum vsque numerũ, quo totum opus concludi posse videbatur, iam absolutum putarem, quod postea comperi vix dum bene tum fuisse inchoatum: non absimilis hac parte Menandro illi præclaro inter Græcos & insigni Comico, qui tertio ante recitandam Comœdiam die, quam multis antea mensibus componendam receperat, increpatus ab amicis, quod necdum de effingenda ea cogitaret, facetè non minus quam confidenter respondisse fertur? Bono vt essent animo. Iam enim se compositam habere, nec quicquam sibi faciẽdum amplius nisi versus, supereſſe. Vtinam vero, quam erat illi facile conceptam mente Comœdiam continuo elegantissimis versibus eloqui, tam expeditum mihi fuisse paratam huius operis materiam ea donare forma, quæ conuenientissima videri omnibus debuisset. Satisfeciſsẽ longe citius ac opportunius, & imperiis vestris, Patres, & multorũ votis, qui à quo tempore hanc à me susceptam operam & inchoatam audiuerunt, vt absoluere pergerem hortari primũ, postea instare amicè, tandem iure quodãmodo & suo & publico, quasi in populari actione, quod totius Reipublicæ, suaque potissimum interesse dicerent, vrgere non destiterunt. Torsit vero me illud præcipue, diuque animi pendentem tenuit, quod videbam magnos illos viros, quibus idem studium & propositũ fuit conscribendarũ, vt vocant, Decisionũ, quique in eo scribendi genere pręcipuam ingenij & industriæ laudem consecuti existimãtur, tã vario dissimilique stylo scripsisse, vt quem potissimũ ex iis in exemplum, & ad imitandum proponere deberem, plane non constaret. Sunt qui nimio breuitatis studio tantopere se arctauerint, vt Decisionum notas quasdam, & vt loquuntur summaria potius quam Decisiones scripsisse videantur. Alij lata nimis verbosaque oratione in tam longas prolixasque disputationes se effuderũt, vt Disputationum & Quæstionum libros scripserint verius quàm Decisionum: quo vel maxime nomine ipsa potissimum breuitas meo iudicio significatur. Sunt quibus placeant rariores iuris allegationes. Alij quibus frequentiores & copiosiores. Nonnulli quibus eæ tantum, quæ ex puriſsimis Iurisprudẽtiæ fontibus haustæ sint & deriuatæ. Plures verò, qui laboris dignitatem præpostera ostentatione diligentiæ ex facilitate metientes, nihil nisi interpretum nostrorum auctoritates sine discrimine collectas congerant, eoque vno labore, qui omnium ignobiliſsimus mihi semper visus est, maxime glorientur. Omnes sane, si vnum Ioannem Lucium Gallum excipiam, doctum quidem illum, sed cui eloquentia Budæi pro Papinianea fuit, adeo sibi placuit in antiquis & obsoletis verbis reuocandis, scripsisse videbam, non modo vulgari sermone & incurioso, sed pene barbaro, certe qui nihil prorsus simile habeat cum tersa illa prudentum nostrorum oratione. Incredibili planeque lugenda seculi huius infelicitate, quæ apud pleraſque gentes eos solos pro magnis Iureconsultis habet, qui non

minus

Source : BIU Cujas

minus barbariem, quam legum peritiam profiteantur, Elegantiores vero scriptores, quos tam multos hæc ætas tulit, non nisi pro Grammaticis, quasi vero clarissima illa iurisprudentiæ nostræ lumina & numina, Vlpianus, Paulus, Scævola, Pomponius, Iulianus, Papinianus, quos toties nomino, toties miror, toties stupeo, meamque post tot vigilias infantiam & inscitiam deploro, præstantissimi tantum Grammatici fuerint, Iureconsulti vero, si barbaris istis credamus, nullo modo. Debueram cum Ioanne Lucio Annæum Robertum excipere, scriptorem æque Gallum, sed longo interuallo, si quid mei iudicij est, tersiorem doctioremque. Et excepissem sane quam libenter, nisi quos ille superioribus annis post opus nostrum inchoatum edidit perelegantes Rerum iudicatarum libros, sic efformasset, vt facile appareat præcipuam à tanto causarum patrono fuisse collocatam operam, non tam in iudicatis rebus perstringendis, quod ij soli videntur posse certius facere, qui ex iudicantium numero fuerunt, quam in Aduocatorum actionibus & declamationibus egregie concinnandis, omnique & politiorum literarum & eruditionis promiscuæ laude illustrandis. Quod quia tam præclare feliciterque assecutus est, vt frustra eum imitaturus videatur quisquis idem scribendi genus posthac volet eligere, nisi qui se putet ipsum etiam declamatorem Senecam aut Quintilianum posse superare, tanto minus vtique imitationis necessitas cæteris iniungenda fuerit, quibus præripuit ille imitandi facultatem: quæ etsi omnibus salua esset, tamen nec ad imitandum quidem proponendus erat nobis, qui non Declamationum aut Disputationum forensium, vt ille, sed Definitionum libros meditabamur, pluraque millia conscribenda suscipiebamus, quam ille vicena conscripsisset. Quis enim scribendi finis esset, aut quis otii vel negotii modus, si tot Senatusconsultorum pari studio & industria elaborandorum cura, vel à Roberto ipso susciperetur? At nihil est, quod feram impatientius, vt ad Decisionarios nostros redeam, quam quod omnes video, pene nullo ordine, sed confuse ac in folle sic tractasse, omnia, materiarum nulla sibi præscripta serie, vt diligenti & auido lectori multo difficilius sit & operosius, quid quo loco ab iis dictum sit perquirere, quam vbi inuenerit, quæ illi dixerint, aut sensum aut rationem dictorum inuestigare. Vnde fieri & euenire necesse vt pleraque scitu dignissima passim negligantur, etiam quæ prius fuerint & auidissime desiderata & diligentissime perquisita. In summa cum ex tot scriptoribus nemo esset, cuius non vel ingrata mihi, vel parum honorifica, vel saltem minus apta imitatio videretur? Reliquum erat, vt consilium caperem eius instituendi operis, quod & nouo claresceret nomine, & nouam methodum, nouum stylum, noua denique omnia præter ipsa rerum pondera & momenta ex veteribus prudentum monumentis & consentientibus interpretum scriptis depromenda, præ se ferret. Id vero nec melius nec aptius à me præstari posse credidi, quam si ex ordine titulorum Codicis Iustinianei Placita disponerem, eaque variis quidē, quantū necesse fuit in vtramque partē rationibus breuiter strictéque, vt oportuit disputata, sed nullis allegationum tricis & inuolutionibus interrupta, vt non modo breuiora essent, sed etiam ad legendum & intelligendum expeditiora. Stylum vero eum amplecterer, qui neque Papinianeus dici potest, neque tam diligens fortasse quam ille plerisque visus est; quo nos in reliquis libris nostris vsi sumus, sed paulo familiarior, & nisi me fallo, ad vsum pragmaticorum accommodatior, nec tamen tam horridus & incultus, vt eam ob causam vereri politiores deberent, ne stomachum iis & nauseam facturus esset, nimirum vt haberent docti, in quo sibi placerent, haberent etiam ex pragmaticis nostri minus periti, quod & intelligerent & amarent. Iampridē enim compertum habeo, quam valde paucis scripturus ille esset, qui non vellet scribere quam doctis & ad Papinianeam iurisprudentiam eruditis. Itaque inscripsi Codicem, vt quiuis intelligeret ad exēplum Iustinianei effictum fuisse. At non Decisionum, ne vulgari nimis tritoque nomine, fortassis etiam in hunc sensum barbaro, rem elegantissimam & præclarissimam exprimere viderer, sed *Definitionum*, quod vocabulum à Papiniano nostro iam olim vsurpatum, semper credidi aptissimum ad ea supremarum Curiarum placita significanda, quæ pragmatici *Aresta*, vel vt alij, *Arresta* vocant, quorum scilicet potestate & auctoritate sit, vt sistantur lites, definiantur & terminentur, ne vlterius progredi possint: quod inferiorum iudicum sententiis etiam quas Definitiuas dicimus, non æque conuenit, à quibus appellatur. Adieci vero, *Forensium, & rerum in sacro Senatu tractatarū* ne quis forte dubitare posset, quin eo nomine non Definitiones illas Logicas, quæ ad quæstionem per Quid est, respondent, sed has ipsas, quas vulgo Decisiones dicunt, significatas vellemus. Placuit vobis inscriptio, Patres, placuit methodus, placuerunt ipsæ etiam quod præcipuum est Definitiones, nisi vos clarissimorum Senatorum, quibus nominatim legendum accuratius probandumque opus dedistis, relationes testationesque fefellerunt, quarum fide vobis facile persuasum est dignum illud videri, quod in publicum ederetur. Neque tamen, quod ante decreueram, Codicem Sabaudicum inscribere volui. Non ob id solum ne nimis arroganter id à me factum causari quisquam posset, verum etiam ne huius nominis auctoritate fieret fortasse, vt quis crederet, non aliis legibus, aut moribus, aut Senatusconsultis nostram regi Sabaudiam, quam quæ à me collecta, & in hunc Codicem redacta essent, neque posthac vobis liberum fore, Patres, ab eo iure recedere, quod & Sabaudicum, à me dictum, & à vobis sub eo nomine approbatū fuisset. Malui ergo, neque hoc sine vestro iudicio, inscribere Fabrianū, vt nō maiorē sibi apud nostros, nedū apud exteros gratiam & auctoritatem adrogaret, quam quæ nomini meo debeatur, id est plane nullam, nisi quam ipsa iuris ratio & dignitas, scriptis cuiusque vel

minimi

Source : BIU Cujas

minimi legulei præstare possit,vtque omnes intelligerent,si quid est in toto hoc opere, quod à tanti Senatus æquitate ac eruditione alienum videri possit,totum id mihi vni non Senatui acceptum ferri oportere. Scripsi equidem omnia,vt in re tanti momenti fieri oportuit ex bona fide,neque vt à multis aliis alibi factum est ex alieno auditu,at ea tantum quæ vidi ego ipse & audiui, *Et quorum pars parua fui.* Sed agnosco tamen,quæ ingenij mei tenuitas est,fieri non semel potuisse, vt meliorem Senatus mentem vel minus bene perceperim, vel minus apte expressérim: quorum alterutrum si quando accidit, ne id mihi,neve publico fraudi sit, à vobis, patres, quanta possum animi submissione supplex oro,petoque vt quicquid illud est, vos pro auctoritate vestra sic esse decernatis,velitis,iubeatis,quasi non magis à me vnquam scriptum fuerit,quam à vobis vel dictum vel cogitatum. Sin aliquid in tanto erit opere,quod æquum & bonum,quod iustum,quod sanctum & eruditum sit(erunt vero,si non plane mihi blandior,huius generis certe non pauca)id omne quantumcunque est,vestrum esse profiteor ingenue,ac vt ceteri mecum ita esse agnoscant vestramque sanctitatem & æquitatem suspiciant,exopto. Atque vtinam huius tanti Ordinis dignitati conatus hic meus vestris imperiis susceptus respondere potuisset. Facile mihi persuaderem fore,vt inter istius generis scripta tam multa,Codex Fabrianus,quem si ita esset,vestrum verius quam meum possem dicere,non postremum locum obtineret. Quidni etiam primum,si tam graues talium virorum sententias tot tantisque rationum ponderibus libratas in vtramque partem disceptationes, ipsam denique vestrum omnium eruditionem cum summa integritate coniunctam,quam exprimere meæ non fuit industriæ,saltem adumbrare ac delineare potuisset? Nam ne singulos commemorem, quos in hoc augustissimo Themidis sacrario cum sedentes intueor,totidem Papinianorum consessum mihi videor intueri,quorum & nomina singula honoris ergo recensere,& merita singularia sigillatim prosequi liberet maximè,si per modestiam vestram liceret. Quales, obsecro, quantique viri fuerunt illi nunquam morituri Pobellij nostri, Millieti,Lyobardi, Vellieti, qui primas in hoc Senatu à primo ipso erectionis tempore ac ex ordine,tanta cum laude tenuerunt? Tu vero imprimis,Carole de Rochete,Præses amplissime,qui ad incredibilem iuris dicundi peritiam longoque vsu fundatam exercitationem adiunxisti tantam nominis celebritatem,tam multis tamque præclaris honorificentissime perfunctis legationibus,vt cæterorum quidem in præcelsa ista dignitate decessorum tuorum gloriam facile coæquaris,superaturus haud dubie, si qua vel arte vel ratione superari ea vnquam ab aliquo potuisset. Exterorum vero etiam,qui de nomine solummodo te norunt, admirationem excitaris,sed eorum multo magis,quibus contigit,vt virtutum tuarum spectatores fuerint, antequam vel auditores, quod ipsum tamen vix vlli contingere vnquam potuit, vel admiratores. Nam siue Placitis extemporaneis perplexissimas & intricatissimas, quasque lites præcidere Senatus velit, quod te vno maxime Præside solemne illis est facere,qui mirabilius,quàm te audire formantem simul & recit[a]ntem Senatusconsultum ex tempore, tam apta politaque verborum & rerum consonantia, vt nec ipsa temporis & calami opportunitas,si adesset,excellentius quid vnquam elaborare posse videatur?

Aut quis prudentius vnquam
Consilium media cepit gladiator arena?

Sin ex scripto & secretiore consulto definiri litem placeat,quis aut in proponenda facti specie, litisque difficultatibus enarrandis te vno eloquentior,aut in Senatorum sententiis ponderandis,non minus quam numerandis exactior,aut in nouis verisque rationibus indagandis perspicacior, aut denique in moderandis & temperandis ex æquitate asperitatibus iuris,in quo maxime supremi Magistratus singularis quædam Maiestas elucet,prudentior vnquam fuit,& religiosior? Sic denique sentiunt omnes,qui te non modo Præsidem,sed etiam Præsidentem vident,præcipuè quidem istius dignitatis functionem tibi communem esse cum multis, sed functionis dignitatem certe cum paucis. Patere,vir clarissime,non vt lauderis à me,qui tantæ rei omnino imparem me sentio (etsi ad Senatus nostri gloriam hoc quoque pertineret,vt quod à Præsidibus omnibus ex officio fieri debere iam olim Vlpianus noster dixit,laudes tuas non grauate audires,si tam facile mihi esset laudare te, quàm colere est & obseruare)sed vt amplissimo laudum tuarum campo flosculos istos delibare mihi liceat. Ne si in eo,quod omnes sciunt & prædicant,solus ego taceam,plagio id simile potius quàm vel modestiæ tuæ,vel inscitiæ meæ adscribendum existimetur. Illud plane nec tacere possum,nec dissimulare debeo,Patres Conscripti,in tanta honoris accessione,quanta mihi obtigit ex Illustrissimi & Excellentissimi Henrici à Sabaudia Gebennensium Ducis liberalitate ac munificentia,cũ salua Senatoriæ purpuræ dignitate asciuit me Consilij sui Præsidem,annuente Serenissimo principe nostro, vobis verò ægre quidem ferentibus,qui singularis vester in me amor semper fuit,sed tamen non reluctantibus, sicut præclare cesserunt mihi ac pene supra quam sperare licuerat,cætera omnia(quid enim gloriosius accidere potuisset,quam tantis Principibus,vt sanguine ita consensione animorum coniunctissimis non modo placere,sed etiam non ingratam vtrique ex ordine seruitutem exhibere?)Ita hoc vnum minus feliciter,quod inter vos rarior sedeo,careoque fructu suauissimo quotidianæ consuetudinis

dinis veſtræ, qua nihil aut honorificentius aut dulcius cuiquam eſſe poſſit, quæque ipſa per ſe mihi omnium optima ſchola ſemper viſa eſt, in qua qui legit, docet, qui docet, audit, qui audit, ſtudet. Quã vero fuiſſet hoc opus non ſolum voluminis magnitudine, quæ, vt Plinius dicebat, non minus libris, quam rebus cæteris fere omnibus pulchritudinem aliquam ſolet adiicere, ſed etiam Definitionum varietate ac præſtantia excellentius, ſi me vt Senatorem perpetuum, ſic Adſeſſorem quoque aſſiduum Senatus noſter habuiſſet! At quoniam aliter res cecidit, maiore fortaſſis & ampliſſimi Ordinis & totius Reipublicæ bono, ne ſcribendi materia deeſſet, ſi quis ſe exereret ex tam multis, qui poſſent, ſi vellent, quem velle contingeret feliciore calámo id ipſum præſtare, quod mihi tentare ſatis fuit, non eo minus ſperare à vobis, Patres, & contendere debeo, vt opus hoc meum qualecumque tandem aut erit, aut eſſe aliis videbitur, ſic accipiatis quaſi veſtris primum inchoatum auſpiciis, veſtra auctum elaboratumque induſtria, veſtro denique non modo abſolutum imperio, ſed etiam permiſſu editum nunc, & promulgatum. Ita fiet, vt exemplo veſtro, quod reliquo terrarum orbi omnium inſtar eſſe poſſit & debeat, cæteri quoque Senatus exteri, etiam quibus meliora domi naſcuntur, laborem hunc noſtrum laudaturi ſint, fortaſſis etiam iudiciorum ſuorum, & iudicatorum auctoritate comprobaturi. Quod ſi eueniet, iuuat confidere futurum, vt ad lites ſi minus exterorum, ſaltem noſtratium non modo terminandas & finiendas, verum etiam minuendas (quod vnum & prouidentiæ veſtræ & diligentiæ meæ votum fuit) non parum adiumenti Codex hic meus allaturus videatur. Sin, quod abominor, hæc me ſpes fallet, ea tamen ſuſcepti laboris memoriam ſemper recreabit cogitatio, quod & vobis paruiſſe in audendo ſupra quam exequi potuerim, ſane perhonorificum mihi fuerit, & publice priuatimque omnibus prodeſſe voluiſſe, ipſo etiam conatu glorioſum. Valete Patres Conſcripti, & qui Fabrum veſtrum ſemper vt fratrem dilexiſtis, ſemper vt filium amaſtis nec vnquam, vt ſpero, diligendi amandique finem facietis, ferte opem naſcenti nunc primum Codici Fabriano, Partum Senatorium ex nomine, oréque paterno agnoſcite, atque agnitum benignis & oculis & manibus pro humanitate veſtra excipite. Fauete nato, plaudite infanti, quaſi nunquam, ſi qnid votis poſsum, morituro, æternamque meam erga vos & omnes & ſingulos obſeruantiam ac pietatem etiam apud exteros poſteroſque fideliter tandem & enixe vbi loqui & audiri cœperit teſtaturo. Iterum valete, Saluete & Viuite. Ex Necio Allobrogum 3. Cal. Decembr. 1605.

LECTORI

Source : BIU Cujas

LECTORI SVO.

HABES tandem mi Lector, Codicem Fabrianum. Illúmne inquies, quem expectabam? Refert verò multum, quem & qualem expectaueris. Si quasi Gregorianum, vel Hermogenianum, vel Theodosianum, aut quales atas nostra Gallis binos edidit Henricianos, tua te spes fefellit, non fides mea. Nihil enim tale receperam, nec debuisti à me tam tenui rem tam grandem sperare. Sin Codicem disputationum forensium, ne hic quidem est: librum enim aut alterum promiseram, non Codicem, eásque iam tibi dedit Hemichilias nostra quamplurimas, mutato licèt nomine & scholastico stylo magis quàm forensi. Reliquas dabit ipsa Chilias, si quando erit absoluta. Si verò Codicem Decisionum Senatus nostri effectum ad ordinem exemplúmque Codicis Iustinianei, fidem libero, hic ipsius est quem quæris. Nec te nominis conturbet nouitas, cùm rem teneas: nisi fortè ex iis Philosophis es, qui Nominales. Illud magis vereor, te ne malè habeat, quòd pleraque hic videbis aliter à nobis quàm vel coniecturis, vel in Pragmaticorum erroribus, vel in Rationalibus nostris definita. In illis nimirum quid nos sentiremus, scripsimus: hic quid alij. Illic quo iure vtendum putaremus: hic quo vteremur. Itaque pugnantia interdum scribere coacti sumus, qui tamen eadem semper sentimus, nisi cùm in iudicando sententiam dicere ex communi Doctorum opinione etiam cogimur, inuita plerumque non modò scientia, sed etiam conscientia. Improbo planè ac miserando iudicantium fato, quibus necesse ita facere, ne credantur conscientiam onerare, si veram scientiam potius quàm vulgi imperitiam sectentur. Alium fortasse stylum à nobis expectabas. Hoc verò est, quod volebam, vt hic tibi nouus videretur, quod esset gratior. At fuimus, inquies, breuiores quàm oportuit. Hoc quoque bene, si ita est, facti tui pœnas lues, si ex iis es, qui cæteru scriptis nostris, vt audio, vitium Asiaticum exprobrabant. Faciendum fuit vt intelligeres, etiam ei, cui omnia sint difficilia, facilem esse breuitatem. Non abnuo placere mihi scriptionem prolixiorem, sed eam, quæ omnino distet à loquacitate, nec tamen illam semper nisi cum stylo didascalico est opus. Quid verò commune stylo didascalico cum Senatorius Definitionibus? aut quid ita simile, cum aliis, & contra alios scribere? Nescis falsa stultaque credi omnia, quæ noua, nisi tam multis tamque magnis rationibus fulciantur, vt vetera appareant stultiora? Id autem reliquis scriptis nostris præstare, si non potuimus, certè voluimus. Potuimus plerumque, sanè imò fortasse semper scribere pauciora. Sed tam multa pauciori-bus verbis vix vnquam debuimus. Idque sentiet ac fatebitur, vt opinor, quisquis hoc ipsum in scriptis nostris tentare volet, quod iam experti sunt plerique, qui scriptorum nostrorum summaria compilare voluerunt. Experieris tu, si tentabis. Sed quid quereris de nostra hic breuitate? An non satis longum tibi amplúmque opus videtur, vt tuam legendi auiditatem explere posit? Credo & patior facilè non videri, quia nec scribendi meam explere potuit sitim. De allegationibus magis laboro, quoniam quid stomachi tui futurum sit, nec dum sat scio. Velles forsitan copiosiores? Nihil facilius quàm augere, si maius tibi otium quàm mihi, Bertachinica transcribendi repertoria. An nullas malles? Nec hoc quoque difficile est. Nullas lege. Per me certè licet. Viden' vt à textu disiunctæ sint adóque nec in marginem, vt ab aliis fieri solet, collocatæ, sed ad cuiusque Definitionis calcem nouo consilio exẽplóque & minusculo charactere subnotatæ, ne inuitum te vel morarentur? Impetra si poteris, à typographo, vt solæ Definitiones nullis subiectis allegationibus posthac excudantur. Impetrassem ego facile, si per te licuisset. Quid enim attinebat Doctorum suffragia mendicare ad ea comprobanda? Placita, quibus tantus Senatus tot Papinianis fulgens auctoritatem tribuisset? Allatis præsertim etiam rationibus quæ si Senatum ipsum mouere aliquando potuerunt, quidni te vincere nunc debuissent? Hoc saltem satis tibi esse debebat, vt adscriptas haberes leges, quæ probarent, si nolles credere, rationes iuris esse. Quamquam ius ipsum ex ratione æstimandum est, vt scis, multo minùs ex legibus. Alioqui nec Papiniani rationibus crederes, ni Iustinianus imperasset, fecit tamen hoc perlibenter, quia facilius & expeditius, quàm quod ab interpretibus nunc his nunc illis pro rerum varietate corrogandum fuit. Habui enim sicut studiorum meorum, ita & peregrinationum per Italiam assiduos fidosque comites Iureconsultos: Bartolum verò, aut alios Bartolo inferiores, vix vnquam, nisi per occasionem, ne quidem in Italia. Vtinam verò tibi hac parte mens eadem fuisset, quæ mihi. Habuisses annis abhinc octo absolutum editumque hunc Codicem si potuissem sperare futurum vt nullis actus citationibus cibi acceptus esset. Pigritiæ votum istud es, inquis. Ita planè. Sed quo meam tuamque cupiebam excitari diligentiam Tuam, vt toties voluendo Pandectas, Codicem Nouellasque, vel quæreres nunc quod inuenires, vel inuenires, quod non quæreres. Illud fortasse commodius & felicius. Sed hoc, ni fallor, multo melius ac vtilius. Nam qui tam citò inuenit quod quærit, vno illo vtplurimum contentus est. Qui verò tardius, is vt multa antè inueniat necesse est, quæ siue aliquando antea siue nunquam quæsita prosit tamen inuenisse ac didicisse. Meam autem, vt tanto maior à me præstari posset opera vel in absoluenda Chiliade, vel in prosequendis Rationalibus, vel in efformanda nostra Iurisprudentiæ Papinianeæ scientia. Non fallo. Haberes nunc volumen vnum ex tribus illis præter Codicem, nisi me allegationes istæ primò dubium, deinde occupatum tamdiu tenuissent. Hæc sola, mihi crede, longioris moræ causa. Erras, si putas per tot annos hoc asseruatum domi vt politius exiret. Totum illud medium tempus quantum à variis aduersæ valetudinis casibus negotiisque molestissimis vacuum esse potuit Coniecturarum libris absoluendis, Chiliadi conscribendæ, Rationalibus inchoandis, denique Iurisprudentiæ nostræ delineandæ datum fuit. Iacebat interim Codex in puluere prope modum

Source : BIU Cujas

dum neglecti, dum pendebam animi, quid decernere debèrem, en vt tibi satisfacerem, qui allegationes istas vrgere videbaris, aut mihi potius quem pigebat maximè (nec enim dissimulo) tam ignobili labori tantum temporis dare. Vicisti tande, vt maior à me tui commodi, quàm voti mei ratio haberetur. Etsi non te hanc mihi liberalitatem totam deberevolo, sed Senatui partim nostro, qui tot meas noluit perire sibi tibique lucubrationes. Iam ergo de sine moram obijcere tius incommodum, si quod fuit, nunc vides compensatum tam amplo fœnore: nec pigeat tanto minus tempore à me ripere, qui tanto plus resoluo. Quid si laborem etiam computem qui in Definitionum summariis concinnandis vendendus necessariò fuit, vt si negligentiores, quod absit (scribo enim vigilantibus, non dormientibus) faueremus quoque negligentiæ? Parúmne hoc tibi videtur? Senties legendo, si magnum quid non est, quàm tamen sit commodum. Restat, vt eximam tibi scrupulum, si fortè dubitas in tam multis Definitionibus an sint aliquæ inuicem pugnæ. Quanquam vereor ne curiosa & inutilis sit interrogatio, ad quam si millies respondero nullas esse, vix tamen credis, qui non credis Iustiniano affirmanti nihil à se relictum contrarium in toto iure. Et sapis. Reliquit enim ille contria permulta. Cur mihi magis credas si negem? Idem planè Senatus est, & erit qui fuit, cuius hic Placita, sed non iidem Senatores. Quid mirum si non eadem semper sententiæ? Posum tamen adfirmare solemne illis esse maxime cauere tantum possunt ne vnquam pugnantia statuisse videantur; adeò illis etiam à maiorum placitis discedere religist, nisi maiore religione, ac conscientia vrgeantur. Nihil ergo contrarium videbis, nisi quod non vel præmonitum item, vel perrarum. Quid plura? Egimus, quantum potuimus, vt siue schola, siue forum te haberet, aquè hic labor noster te iuuaret. Pragmaticus es? En tota hic pene tua Iurisprudentia. Ideo nimirum multa interserere necessuit, quæ doctioribus vulgaria videbuntur, tibi fortasse magna, certè vtilia omnia. An theoricus? habebis etiam quod te delectet, cùm iuris nostri principia videbis ex arte ad praxim accommodata. Reliquum est, mi Lector, vt te iubeam bene valere. Tu vicissim Fabro tuo, qui tantopere te amat, quisquis es qui amas Iurisprudentiam, bene omnia precare. Vitam etiam, si voles, & si quid hoc ad rem tuam pertinere putas, longiorem dum addas, quod prumma benignitate sua faxit Deus Opt. Max. & meliorem. Iterum vale & fruere.

INDEX TITVLORVM
CODICIS FABRIANI.

LIBER PRIMVS

1 DE summa Trinitate & fide Catholica, pag.1
2 De sacrosanct.Eccles. 27
3 De Episcopis & Clericis & Monachis, 53
4 De his qui ad Ecclesiam confugiunt. 67
5 De legib.& const.Principum & edict. ibid.
6 De offic.aduocat. Princip. 70
7 De Senatorib. 71
8 De Equit.Senatorio, 72
9 De precib.Imp. offer. 73
10 Vt lit.pendent.vel post prouocat. 79
11 Si contr.ius vel vtilit.public. 84
12 De diuers. rescript. 85

LIB. II.

1 De edendo, 89
2 De in ius vocando, 96
3 De pactis, 99
4 De transact. 109
5 De postuland. 114
6 De Aduoc. ibid.
7 Vt quæ des. aduocat.part. iud.suppl. 115
8 De Procurat. ibid.
9 Vt nemo priuat.titul.præd.suis vel alienis impon.vel reg. vel suspend. 123
10 De negot.gest. 124
11 De eo quod met. caus. 125
12 De in integr.rest.minor. 127
13 De fideiuss.minor. 131
14 De filiofam. minor. 132
15 Si tut.vel curat.interuen. 133
16 Si in commun.in integ.rest.pet. 134
17 Si aduers. rem iudicat. 135
18 Si aduers.vend. ibid
19 Si aduers.donat. 137
20 Si aduers. libert. 138
21 Si aduers. transact. 139
22 Si aduers dot. 140
23 Si aduers.vsucap.vel prscr,rest.pet. 141
24 Si aduers.credit. 143
25 Si minor ab hered. se abst. 144
26 In quibus caus non est necess.in integr.rest. 147
27 Qui & aduers.quos in integr.rest.non poss. 148
28 Si min.se maior.dixerit. 150
29 Si sæpius in integr.rest.post. 151
30 Si maior fact.rat.habuer. 152
31 Vbi & apud quem cognit.in integr.rest. agit. sit. 153
32 Etiam per procurat.caus.in integr.rest. agi poss. ibid
33 In integr.rest.postul.ne quid noui fiat. 154
34 De reput.quæ fiunt in iud.in integr.restit. 156
35 De tempor.in integr.rest. ibid
36 Quib.ex caus.maior in integr.rest. 159
37 De alienatione iudicij mutandi causa facta, 161
38 De arbitr. 162
39 De satisdand. 164
40 De formul.& impetr.act.sublat. 170

LIB. III.

1 De Iudic. 172
2 De sportul.& sumptib.in diuers.iudic. faciend. 181
3 Qui pro sua iurisdict. dare darive poss. 186
4 Ne quis in causa sua iudic.vel ius dic. 187
5 Qui legit.person.stand.in iudic.hab. vel non. 190
6 Vt nemo inuit.ager.vel accus.cogat. 191
7 De iudic. ordin. 192
8 De lit.contest. 193
9 De plur.petition. ibid
10 De dilation. 199
11 De feriis, 200
12 De iurisd.omn.iudic.& for.compet. 202
13 Quand imp.int.pupill.& vid. 214
14 Vbi de crim agi oport. ibid
15 Vbi conuen qui cert.loc.dar.promis. 215
16 Vbi in rem actio. 218
17 Vbi Senat.vel Clarisf. ibid.
18 Quand.liceat vnicuique sin.iudic.vindic. 219
19 De inoff.testam. 220
20 De inoffic.donat. 232
21 De petit.hered. 234
22 De rei vindicat. 237
23 De vsufruct. 244
24 De seruit. & aqua. 246
25 Famil.ercisc. 250
26 Commun.diuid. 255
27 Commun. vtriusque iudic. 257
28 Ad exhibend. 262

LIB .IV.

1 De reb.cred.& iureiur. 264
2 Si cert.pet. 276
3 De prohib. sequestr.pecun. 283
4 De condict indeb. 287
5 De condict.ob caus.dat. ibid
6 De condict.ob turp.caus. 288
7 De oblig.& action. 289
8 Ne vxor pro mar.aut marit.pro vxor. 295
9 Ne filius pro pat.aut pat.pro filio, 296
10 Quand.fisc.vel priuat.debit.sui debit.conu.poss. 299
11 De heredit.action. 304
12 Ex delict.defunctor. 306
13 De const pecun. ibid
14 De probat.& præsumpt. 307
15 De testib. 327
16 De fid.instrum. 343
17 Plus valer.quod agit. 351
18 De pignorat.action. 354
19 Quod cum eo,qui in alien.potest. 356
20 Ad SC.Maced.& de ratihab. 357
21 Ad SC.Velleian. 358
22 De non numer.pecun. 369
23 De compensat. 372
24 De vsuris & mora. 378
25 Deposit. 390
26 Mandat. 392
27 Pro Socio. 402
28 De contrah.empt. 404
29 De hæred.vel action.vend. 407
30 De rescind.vend. 313
31 Sin.cens.vel reli. 422
32 De peric.& commod.rei vend. ibid
33 De action.empt. 423
34 Si quis alter.vel sibi, 427
35 De comm.rer.alien. 432
36 De pact.int.empt.& vend. 433
37 De leg.commissor. 441.
38 De reb alien.non alienand.& prohib.alien. ibid
39 De monopol.& conuent.negotiat. 444
40 De vectig.& commiss. 445
41 De rer.permut. ibid.
42 De locato. 449
43 De iur,emphyt.& feud. 467

LIB

Source : BIU Cujas

INDEX TITVLORVM.

LIB. V.

1 De donat.ante nup. 499
2 De nuptiis, 496
3 De inceſt.& inutil.nuptiis, 497
4 Si ex reſcript.nupt.pretant. 500
5 De ſecundis nupt. ibid.
6 De dot. promiſſ. 505
7 De iur.dot. 510
8 De rei vxor.action. 521
9 De pact.conuent.tan ſup.dot. 534
10 De dot.caut.non numer. 538
11 De donat.inter vir.& vxor. 541
12 De repud.& iudic.demorib.ſublat. 542
13 Solut.matrim.quemadm.dos petat. 543
14 Ne fideiuſſ.dot.dentur, 548
15 De fund.dotal. 550
16 De natural.liber.& ſpr. 553
17 De legit.tutel. 557
18 Qui petant tutor. ibid.
19 Vbi petan.tutor.vel curator. 558
20 Qui tutor.aut curat.dari ve poſſ. ibid.
21 Quand. mul. offic. fung por. 559
22 In quibus caſibus tutor habent. 560
23 De admin tutor. 561
24 De peric.tutor.& curat. 562
25 De tutor.vel curat.qui ſatisdare non ded. 564
26 De ſuſpect.tutor.vel curat. 565
27 De in lit.dand.tutor. 566
28 De eo,qui pro tutore negotiu geſſit. 567
29 Vt cauſ.poſt pubert. adſit tutor, 568
30 Vbi pupill.educar.deb. ibid.
31 Arbitr tutel. ibid.
32 De in lit.iurand. 571
33 De fideiuſſ.tutor. vel curator. 572
34 De contr.iudic.tutel. 574
35 De auctor præſtand. 575
36 De excuſat.tutor. 576
37 De præd. minor.& aliis rebus ſin.decret. ibid.
38 Si quis ignoret rem minor.eſſe ſin.decret.compar. 577
39 Si maior fact alien.fact.ſin.decr rat.hab. ibid.
40 De curat.furioſ.prodig.abſent. 578
41 De magiſt.conuen. 579

LIB. VI.

1 De iur.patron. ibid.
2 De furt. 585
3 Quando non petent.part petent.accreſc. 586
4 De collationibus. 587
5 De teſtament. 589
6 De hered.inſtit. 602
7 De inſtit. 607
8 De impub & aliis ſubſtit. 608
9 De liber præterit. 620
10 De poſthum.hered inſtit. 622
11 De iu de liber. 623
12 De repud.vel abſtin.hered. 638
13 Quemadm.teſt.aper. 646
14 De edict.diui Hadr.tollend. ibid
15 Si quis aliq.teſtar.prohib. vel coeget. 650
16 De iis,quibus vt indig.auf.her.& ad SC. Syll. ibid
17 De codicill. 652
18 De legat. 658
19 De verbor. ſignif. 665
20 Si omiſſ.ſit cauſa teſtam. 672
21 De his quæ pœn.nomin. ibid
22 De fideicommiſſ. 673
23 Commun.de legat.& fideicommiſſ. 690
24 De his,quæ ſub modo legat.vel fideic. relinq. 696
25 De cond inſert. 697
26 De vſur.& fruct.legat. 703
27 Ad SC. Trebell. 708
28 Ad leg. Falcid. 717
29 De his,qui ant.operr. tabul. 718
30 Quand.dies legat.vel fideic ſeru. cauſ. 719
31 Vt in poſſ legat.vel fideic.ſeru. cauſ. ibid
32 Ad SC. Tertull. 720
33 De legit.hered. 721
34 De bonis matern. 724
35 De bon.quæ liber. 725

LIB. VII.

1 De dedit.libert.tollend. & talliabilib. 731
2 De commun.ſeruo manumiſſ. 745
3 De liber. cauſ. 746
4 De præſcript.quæ prolibert. compet. 748
5 De his,qui manumitti non poſſunt, 750
6 Ne de ſtat.defunct.poſt quinq.quær. 753
7 De acquir.vel amitt.poſſeſſ. ibid
8 De long.tempor.præſcript. 765
9 Quib non obiicit.long.temp.præſcript. 766
10 Si aduerſ.credit. præſcr.oppon. 767
11 De quadrien.præſcript. 770
12 Ne rei domin.vel templor.vind.temp.præſcr. ſum. ibid
13 De præſcript.30.& 40.annor.& centenaria, 771
14 De ſentent.præfect.prætor. 779
15 De ſentent.& interloc.omn.iudic. 784
16 De ſentent.quæ pro eo, quod inter. 789
17 Si à non comp.iudic. 792
18 De fructib.& lit. expenſ. ibid
19 De re iud. 813
20 De execut rei iud. 819
21 Si plur.vna ſentent.condemnat.fuer. 835
22 Quib.res iudicata non nocet. 837
23 Comminat.epiſt.programm.auctor.rei iud. 840
24 De confeſſ. ibid
25 Int.alios act.vel iud.non nocet. 842
26 De apell.& relat. 844
27 De tempor.& repar.apell. 855
28 De appell.tanquam ab abuſu. 858
29 Quor.appell.non recip. 865
30 Si vnus ex plurib. appell. 868
31 Quib.bon ceder.poſſ. 869
32 De bon auct. iudic. poſſid. & de ſep.bon. 871
33 De priuileg fiſc. 878
34 De priuileg.dot. ibid.
35 De reuoc.his,quæ in fraud.creditor. 879

LIB. VIII.

1 Quor.bonor. 880
2 Quor.legat. ibid
3 Vnde vi, 881
4 *Vti poſſidetis,* 892
5 De noui oper.nunciat. 894
6 De pignor. 895
7 In quib.cauſ.pign.vel hypoth.tacit. contr. 906
8 Qui potior.in pignor. habeant. 909
9 De his qui in prior.credit.loc.ſucced. 920
10 Si antiq.cred.pignor.vendid. 922
11 Si commun.res pign.dat.ſit. 924
12 De prætor.pignor. ibid
13 Si in cauſ.iudic.pign.capt. ſit. 925
14 Si pignus pignor.dat. ſit. 926
15 De remiſſ.pignorum. 927
16 Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin. poſſ. 930
17 De diſtract.pignor. 931
18 Debit.vendit.pignor. imped.non poſſunt. 941
19 Si vendit.pignor.agat. 942
20 De luit.pignor. 943
21 Si vnus ex plurib hered.debit. 954
22 De iure domin impetr. 955
23 De pactis pignor. ibid
24 De except. 960
25 De litigioſis. 972
26 De contr.& commit.ſtipulat. 974
27 De duobus reis. 978
28 De fideiuſſ.& mandat. 984
29 De nouat.& delegat. 997

Source : BIU Cujas

30 De solut.& liberat. 1001
31 De euictionib. 1018
32 Credit.euict.pignor. non debet. 1028
33 De patr.potest. 1030
34 De postlim.reuers. 1031
35 Quæ sit long.consuetud. ibid
36 De donat. 1033
37 De donat. quæ sub mod. 1038
38 De reuoc. donat. 1040
38 De morr. caus.donat. 1047
40 De insinuand. donat. 1049

LIB. IX.

1 Qui accus.non poss. 1052
2 De accusat.& inscrip. 1053
3 De exhib.vel transmitt.reis. 1057
4 De custod.reor. 1058
5 De priuat. carc.inhibend. 1060
6 Ad leg. Iul.maiest. ibid.
7 Ad leg.Iul.de adulter.& stupr. 1063
8 Ad leg.Iul.de vi public.& priuat. 1066
9 De raptu virg ibid.
10 Ad leg.Cornel.de sicar. 1067
11 De iis qui parent.vel filios occid. 1070
12 De malefic.mathemat. & sortileg. 1071
13 Ad leg.Cornel. de fals. 1072
14 De his qui sibi adscrib. 1077
15 De falsa moneta. ibid.
16 De mutat.nominis. 1079
17 De crimine sacrilegii. ibid.
18 Quand ciuil.act.criminali præiudicet. 1080
19 De crimine expilatæ hereditat. 1081
20 De iniuriis. 1082
21 De quæstion. 1085
22 De abolit. 1091
23 Vtintra cert temp. crimin. quæst. termin. 1092
24 De Calumniator. 1098
25 De pœnis. 1099
26 Ne fin.iuss.Principis cert.iudic.lic. confis. 1104
27 Ce bon.damnat. 1105
28 De sentent.pass.& rest. ibid.
29 De dignitate & nobilit. 1017
30 De muner.patrim. 1117

APPROBATIO.

NOs S. Theologiæ Doctores subsignati,& in Conuentu Ecclesiastico quem Synodum vocant, ab Illustri & Reuerendissimo D. D. Francisco de Sales, Episcopo Gebennensi vigilantissimo, examinatores constituti, quæ in hoc opere scripta sunt à Clarissimo, necnon optimè de re litteraria merito Antonio Fabro IC. Sebusiano, in supremo Curiæ Sabaudiæ Senatu Senatore dignissimo, & in Ducatus Gebennensis auditorio Præside amplissimo, omnia secundùm salutarem & orthodoxam Ecclesiæ doctrinam scripta esse, præsertim verò quæ lib.1.tit.1 de Summ. Trin. & Fid. Cathol. aduersus pestilentes nostri temporis Sectariorum errores,& Nouatorum hæreses ab inferis erutas, & iam diu ab Ecclesia reiectas, scripta legimus, ac summa cum vtilitate typis excudi, tutò legi posse,& ab omnibus, qui rectè de Fide Catholica sentiunt, approbari debere iudicamus. In quorum fidem & testimonium hæc scripsimus & subscripsimus: Necij Allobrogum Calend. Nouembr. 1605.

CL. STEPH. NOVELLETIVS. IOANNES DE AGE.
ROGES. IANVS DES OCHES.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAr Lettres Patentes, signées par le Roy en son Conseil Conrat,& seellées; Il est permis à Pierre Rigaud, marchand Libraire à Lyon, de faire imprimer les Oeuures d'*Antonius Faber*, cy-deuant imprimées à Geneue; sçauoir, Le *Codex Fabrianus definitionum Forensium, & rerum in sacro Sabaudiæ Senatu Tractatarum*; Comme aussi, *Rationalia in Pandectas, & de erroribus Pragmaticorum*, & autres œuures dudit Autheur, auec tres expresses deffences à tous Marchãds Libraires & Imprimeurs de les imprimer ny vendre durãt l'espace de sept ans, à cõpter du iour que chaque Volume ou œuure sera acheué d'imprimer, sans le consentement dudit Rigaud, ou ceux ayant droit de luy, à peine de trois mille liures d'amende,& confiscation des Exemplaires contrefaicts,& de tous despens, dommages, & interests, comme il est plus au long contenu audit Priuilege. Donné à Paris le 21. iour de Ianuier mil six cens quarante-sept.

Ledit Rigaud a cedé & transporté le droict du susdit Priuilege à Claude Rigaud, Marchand Libraire à Lyon, pour en iouyr comme dessus, suiuant l'accord fait entre eux.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le dernier iour d'Auril, mil six cens quarante-neuf.

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM, *LIBER PRIMVS.*

TITVLVS PRIMVS.

De ſumm. Trinit. & fide Cathol. & vt nem. de ea public. contend. aud.

PRODIIT ſuperiore ſeculo ab inferis horrendum neſcio, an miſerandum potiùs hominum genus, qui à Chriſtianæ religionis & ſacroſanctæ fidei noſtræ Catholicæ vnitate, ac quod omninò conſequens eſt, veritate deſciſcentes, noua paſſim dogmata, nouáſque hæreſes, ſed ex veteribus & iam pridem damnatis magna ex parte conſutas conflatáſque inuexerunt. In tot penè Sectas diuiſi, quot fuerunt eorum capita, qui Sectatores habere quam eſſe maluerunt. Diceres Samſonis eſſe vulpeculas, capitibus quidem diſiunctis aliò, atque aliò tendentes ſingulas, ſed omnes tamen caudis coadunatis in vnius Eccleſiæ Romanæ incendium & excidium ſi velle ſufficeret colligatas, conglobatáſque. Inter omnes iſtos præcipui, & ſicut impietatis, ita nominis fama conſpicui Lutherani, *Vbiquitarij, Zuingliani, Anabaptiſtæ, Suencfeldiani, Dauidici, Samoſatenici, Caluiniſtæ, Anglocaluiniſtæ, Puritani, Adiaphoriſtæ, Oſiandrini, Melanctonici, vt reliquos permultos ne dicam penè innumeros veluti minorum gentium Dæmones* taceamus. Omnium tamen ſummа diuiſio illa eſſe poteſt, vt eorum tria quodammodo genera & præcipuа capita conſtituantur, ad quæ cæterorum omnium ſectæ inferiores, tanquam ſpecies referri poſſint, Lutheranorum, Caluiniſtarum, & Anabaptiſtarum. Quanquam ea iam Anabaptiſtarum conditio eſt, vt cæteris licèt non inſania, & impietate, attamen numero longè inferiores, ab omnibus propemodum tanquam imbelles, nulliúſque pretij hoſtes contemnantur, ſolis Lutheranis & Caluinianis locum ſibi pene omnem relictum gloriantibus. Itaque de his ſolis dicendum nobis erit, cùm nec ipſa ferè aliorum nomina niſi per libros & famam ad nos vſque peruenerint. Etſi quæ apud nos extant de Religione edicta Principum noſtrorum, Senatúſque noſtri conſulta & decreta quàm plura, (quæ tamen quia publicè excuſa proſtant, huc tranſcribenda minimè putauimus) non Lutheranos tantùm & Caluinianos notant & inſectantur, ſed reliquos etiam omnes hæreticos, Quales ſine dubio ſunt quotquot à ſancta Eccleſia Catholica, Apoſtolica & Romana, quocumque tandem cenſeantur nomine, defecerunt, ac quorum errores ſacroſanctum Concilium Tridentinum Spiritu ſancto ſuggerente, iuſtiſſimo anathemate damnauit. Præclarè verò & in tanta infelicitate ſatis feliciter actum eſt cum Republica Chriſtiana, quod has ipſas ſectas, quæ tanto impetu in eam coniurarunt, iis notis infames eſſe contigit, propter quas vel primo ipſo intuitu dubitare nemo poſſit, quin hæreticæ; vt ſacri Canones loquuntur, prauitatis ſpeciem & inſignia præ ſe ferant. Adferemus tantùm aliquas & de ſingulis aliqua ne cum ſutoribus Lutheranis & Caluinianis Theologos agere videamur nos, qui ſolam Iuriſprudentiam nec aliud prætereà quicquam profitemur. Reliqua Theologis qui tam multi támque præclari ex profeſſo iſta tractarunt, conſultò relinquemus. Adferemus autem ipſiſſima Lutheri & Caluini verba, vt qui non poterunt facilè credere, quod ſanè incredibile eſt, tam abſurdas & planè diabolicas impietates, tamque impias abſurditates tot aſſertoribus ſuperbientes cuiquam mortalium in mentem venire vnquam potuiſſe, nihil tamen à nobis effictum aut immutatum conqueri iure poſſint. Sed illud primum à Catholicis & piis Lectoribus concedi nobis poſtulamus ne hoc facto noſtro offendantur, quaſi libros prohibitos contra ſacroſanctæ Eccleſiæ decreta legerimus. Poſſumus enim verè affirmate, nihil à nobis hac in re factum eſſe, niſi quod pio & Chriſtiano cuilibet facere licuerit, eámque nos in tanti momenti negotio adhibuiſſe cautionem, quæ fuit neceſſaria, ne iuſtiſſimas Eccleſiæ cenſuras, quas & veremur vt par eſt, & reueremur, vllo modo incurreremus.

Prima nota hæreticorum noſtri temporis, Negatio.

PRima illa, nec meo iudicio parua nota eſt, quod omnia propemodùm negant, affirmant penè nihil, niſi quod & negando affirmant plerumque, & affirmando negant. Vt facilè appareat ex eorum numero illos eſſe, qui vt Tertullianus de hæreticis omnibus ſcripſit *Credendo non credunt.* Diſſimiles in eo à paganis qui, vt idem ille ait, Non credendo credunt. Nec video quibus magis quàm iſtis conuenire poſſit quod de Antichriſto magni plerique viri exiſtimarunt ἀρνούμαι nomen illi eſſe. Quandoquidem Antichriſtianorum omnium, id eſt hæreticorum ſolemnis mos iſte eſt, vt doctrinam ſuam ferè omnem conſtituant in negando. Quod ſi faciunt eo conſilio, vt nos onerent probatione, nec quicquam ipſi probare teneantur, næ peſſimi ſunt non modò Theologi, ſed etiam Iureconſulti. Nec enim apud iuris noſtri ſiue auctores ſiue interpretes dubitationem res habet, quin actor quiſquis eſt, probare debeat ſuam intentionem, etiam quæ in negando conſiſtat. Præſertim verò ſi agat quis ad turbandum eum, qui ſit in pacifica rei de qua controuertitur poſſeſſione. Alioqui, quid obſecro certum erit, quid tutum ſi actori etiam calumnianti ſufficiat negare?

gare ? Digni sanè quibus id etiam accommodemus, quod D. Ioannes in Apocalypsi de locustis illis scribit exeuntibus de puteo abyssi, quas ait habere super se Regem Angelum abyssi, cui nomen Hebraicè אבדון *Abadon*, Græcè Ἀπολλύων, Latinè *exterminans*, Vt significet hæreticos omnes nihil propemodum adstruere, omnia verò destruere, nihil affirmare, omnia negare, Tales denique illos esse vt possit quis non insulsè nec falsò contendere, Si Christiani dicendi sunt, negatiuè illos non affirmatiuè Christianos dici debere. Porrò negatiuè Christianum quem esse quid aliud rogo est, quàm omninò non esse Christianum?

De potentia Dei absoluta.

1 NEgant in Deo potentiam vllam esse absolutam. *Commentum* inquit Caluinus [1] *de absoluta Dei potentia, quod Scholastici inuexerunt execranda blasphemia est.* Et alibi [2] *Impossibile* appellat quod numquam aut fuit aut futurum est. Huic autem negationi contraria est affirmatio Christi dicentis potuisse se rogare Patrem, & exhibuisset illi Pater plusquam duodecim legiones Angelorum, Et camelum per foramen acus transmittere, Item affirmatio illa Ioannis Baptistæ, posse Deum ex lapidibus suscitare filios Abrahæ. Sed nec negauerit quisquam sanæ mentis, possibilia Deo esse omnia quæ ille facturum se minatur, vt puta Niniuem subuertere, & alia huiusmodi infinita, quæ tamen nunquam fecit Deus aut facere voluit, Et vt eleganter Tertullianus contra Praxeam, *Potuit ita saluus sim, Deus pennis hominem instruxisse, quod & miluis præstitit, Non tamen quia potuit, statim fecit, Potuit & Praxeam.* (addamus si lubet Lutherum & Caluinum) *& omnes pariter hæreticos extinxisse, non tamen quia potuit extinxit.* Hæc autem omnia non potuit Deus de potentia ordinaria, Alio enim ordine res & stabilitæ sunt & peractæ, Ergo de potentia absoluta, id est, quæ soluta sit ab omni lege promulgata, & ab ordine rerum constituto: Sed non absoluta eo sensu quasi soluta sit ab æquitate, & iustitia, quomodo perperam interpretatur Caluinus, Æquitas enim & iustitia lex Dei intrinseca est, ipsa verò nihil aliud quàm ipsemet Deus qui vt sibi ipsi lex est, ita recedere à lege & æquitate minimè potest [3].

1 Caluin. in cap. 23. Isaiæ ad vers. 9.
2 Lib. 2. Inst. cap. 7. §. 5.
3 August. lib. 9. in Genes. cap. 17. & 18.

De voluntate Dei permissiua.

2 NEgant [1] in Deo voluntatem permissiuam contra innumeras sacræ Scripturæ affirmationes, Inter quas Psalm. 80. *Dimisit eos secundùm desideria cordis eorum.* Act. 14. *Dimisit omnes gentes ingredi vias suas.* Luc. 8. *Rogauerunt eum vt permitteret eis ingredi in porcos, & permisit eis.* Vult ergo Deus permulta non voluntate efficiente, aut committente: sed permittente tantùm, ea scilicet quæ cùm mala sint malitia, vt aiunt, morali, à Deo qui bonus & bonitas ipsa est proficisci numquam possunt.

1 Caluin. disertis verbis lib. 1. Instit. cap. 18. sect. 1. & 2.

De simplici Dei præscientia.

3 NEgant Dei simplicem præscientiam, Caluini enim verba hæc sunt [1]: *Nec Augustinus quidem illa superstitione interdum solutus est, quemadmodum vbi dicit* [2] *indurationem, & execrationem non ad operationem Dei, sed ad præscientiam spectare, At istas argutias non recipiunt tot Scripturæ, &c.* Huic autē negationi contrarium est quod passim affirmat sacra Scriptura Deum præuidisse proditionem Iudæ, negationem Petri, excæcationem Iudæorum, quæ quidem prædixit & præsciuit Christus, nec tamen voluit, aut effecit.

1 Caluin. lib. 1. Instit. cap. 16. sect. 4. & lib. 2. c. 4. sect. 3.
2 Lib. 1. De prædest. & gratia.

De essentia quam Dei Filius habet à Patre.

4 NEgant [1] Filium Dei à Patre essentiam habere, Contra quàm affirment Scripturæ & Christus ipse, Christum esse Filium Patris, & à Patre procedere per generationem, quis enim vel intellectu solo, mentisque vlla cogitatione assequi possit, Eum qui Filius sit, & dicatur, Filium eius esse à quo essentiam naturámve non habeat? Quid verò aliud Filius à Patre habere potuit, quam diuinitatem? Quid Patri & Filio commune est præter essentiam? Quid ergo Filio communicauit Pater, si non essentiam ipsam? Quare passim clamant Scripturæ, Concilia, Patres, vniuersus denique Christianorum orbis, Filium esse Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Habet ergo Deus Pater veram essentiam diuinam, quæ nec à se, vt parum cautè loquitur Caluinus, nec ab aliquo alio est: sed prorsus à nullo, cum essentia neque generet, neque generetur. At verò Filius qui hanc ipsam habet essentiam, habet non à nullo, nec à se, sed à Patre, Denique essentia quæ si in se consideretur, à nullo est, ea in filio à Patre est [2].

1 Caluin. lib. 1. Instit. cap. 13. sect. 32.
2 D. Hilar. lib. de Trinit. Athanas. in Epistol. Concil. Arimin. & Seleuc. Basil. lib. 2. contra Eunomium.

De morte Christi.

5 NEgant Christi mortem operam si solùm illam Christus obiisset, quicquam nobis fuisse profuturam. *Nihil actum erat*, inquit Caluinus [1], *si corporea tantum morte Christus defunctus fuisset.* Deus immortalis: Omnes sacrarum Scripturaram apices ad sanguinem, ad Crucem, ad mortem Christi salutem nostram referunt, omnes Christiani Christum morte sua mortem nostram destruxisse proclamant, omnes sancti redemptionis suæ Canticum concinunt in hæc verba, *Redemisti nos Deus in sanguine tuo*, Et audent bufones isti in lacunis obstrepere, nihil ea viuifica morte actum esse! Isaias autem hoc amplius prædicat, vel solo Christi liuore sanatos nos esse. Denique vita nostra filia Christi mortis est; qui alibi quàm in hac morte vitam quærit, vitam perdidit. Qua verò fronte possunt isti dicere, nihil morte Christi actum fuisse, cùm propter infinitam patientis dignitatem minima regij illius ac diuini sanguinis guttula, innumeris mundis redimendis satis fuisset?

1 Lib. 2. Instit. c. 16. sect. 10.

De Christo Legislatore.

6 NEgant Christum esse Legislatorem, atque adeo vllam in Euangelio legem proponi, sic enim Lutherus [1]. *Necesse est*, inquit, *vt scias, quid sit Christus definitiuè, Christus autem definitiuè non est Legislator.* Mox doctrinam de Christo Legislatore pestilentem appellat. Et paulò post: *Labor mihi est*, inquit, *vt dediscam veterem illam inolitam opinionem de Christo Legislatore & Iudice, vtque damnem & repellam illam.* At contra, hoc ipsum affirmat Epistola D. Iacobi [2], quæ disertis verbis Christum Legislatorem appellat, quem Isaias priùs Legiferum vocarat, *Dominus* inquit, *Legifer noster.*

1 In c. 2. ad Galat.
2 Cap. 4.

De Christo Iudice.

7 NEgant Christum esse iudicem, sic enim Lutherus eodem loco, *Persuasus* inquit, *erat pestilentibus illis opinionibus.* Quas subinde explicans ponit hanc inter cæteras: quod Christus sit iudex, séque laborare ait, vt illam dediscat. At non ita D. Petrus, qui palàm testatur, Christum constitutum esse à Deo Iudicem viuorum & mortuorum, nec aliter cæteri Apostoli, qui omnes vno ore prædicant Christum iudicaturum viuos & mortuos.

De traditione non scripta.

8 NEgant traditionem vllam esse, quæ solo sermone tradita sit, contra expressam D. Pauli adfirmationem qui

Source : BIU Oujas

qui in Epistola ad Thessalonic. *Tenete*, inquit, *traditiones quas accepistis siue per sermonem, siue per Epistolam.* Et vero quænam sacrarum Scripturarum certitudo erit, quænam auctoritas si traditionem tollas, cùm sola traditione non etiam Scripturæ vllius fide probari ea certitudo & autoritas possit? Cur Euangelium Matthæi & Lucæ potiùs quam Thomæ & Nicodemi libros Canonicos esse dicemus: Aut si quis neget, atque cum istis traditionem non scriptam reiiciat, quomodo probabimus? Rursum vbinam gentium erat Ecclesia, aut fides Ecclesiæ totis illis seculis, quibus nihil dum de fide tractatum erat per Scripturam: sed per sermonem tantùm? An non fuit Ecclesia Scripturis antiquior? Aut quonam sacræ Scripturæ loco scriptum probabunt isti, vt cogant hos credere, nihil credendum esse, nisi quod scriptum? Quid de Baptismo infantium? De Dominico die potius quam alio in Sabbathi Iudaici vicem sanctificando, de Angelorum creatione, ac de aliis huiusmodi tam multis quorum certissima fides in Ecclesia, & etiamnum apud omnes quoque hæreticos omnes, probatio verò per Scripturam plane nulla. Longè aliter & præclarè vt omnia Augustinus: *Non crederem Euangelio, nisi Ecclesia diceret esse Euangelium.*

Contra Epist. Fundamenti, c. 5.
Tertull. lib. de coron. milit. Basil. lib. de Spir. san. c. 17. Aug. Epist. 118.

De libris Canonicis.

9 NEgant ex libris sacræ Scripturæ libros Iudith, Baruch, Sapientiæ, Ecclesiastici, Machabæorum, & Tobiæ auctoritatem Canonicam habere, quod in Canone Hebræorum adscripti non sint, quasi plus auctoritatis Iudaicæ Synagogæ tribuendum sit, quàm Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ, quæ vnanimi consensu habuit semper libros illos pro Canonicis. Ex quibus etiam cùm nonnulli non nisi post Hebræorum Canonem conscripti fuerint, quis eos in Canone illo descriptos non fuisse mirabitur, nisi qui per Chronographiæ imperitiam nesciat describi nullo modo potuisse?

Vide Concil. Carthag. tertium Can. 43. D. Aug. lib. 1. de Doctr. Christ. cap. 8.

De Epistola D. Iacobi.

10 NEgant Epistolam D. Iacobi esse Canonicam, cùm si quando ex ea vrgeantur, dubiam faciant eius fidem & auctoritatem, quæ tamen vt cæterorum canonicorum librorum semper certissima fuit & explorata. Nam Lutherus *in libro quem conscripsit, De captiuitate Babylonica, cap. de sacramento Extremæ vnctionis*, respondens ad argumentum ductum ab auctoritate manifestissima D. Iacobi pro Extrema vnctione his ipsis verbis sententiam exponit suam: *Ego autem dico, si vspiam deliratum est, hoc loco præcipuè deliratum est, omitto enim quod hanc Epistolam non esse Apostoli Iacobi, nec Apostolico spiritu dignam multi valde probabiliter asserant, licet consuetudine auctoritatem cuiuscumque sit, obtinuerit: tamen si etiam esset Apostoli Iacobi, dicerem non licere Apostolo sua auctoritate Sacramentum instituere.* Viden' hominis audaciam & impudentiam, qui non contentus ademisse quantum potuit auctoritatem Epistolæ Apostolicæ, insimulat etiam Apostolum arrogantiæ, quod instituendi sacramenti facultatem sibi arrogauerit, si eam Epistolam conscripsit? Non videt furiosus Apostata id Apostolum agere, non vt instituat extremæ vnctionis sacramentum, sed vt ad eius vsum fideles hortetur, non facturus vtique, nisi Christus ipse instituisset.

De Scripturarum difficultate.

11 NEgant Scripturas sacras vllam habere difficultatem quæ obsit fidelibus, quominus facilè intelligantur, ita vt omnium Patrum commentariis clariores sint & faciliores [1]. Qua negatione mendacij arguunt D. Petrum, qui quanquam & fidelis ipse & doctus (nisi fortè & fide & doctrina inferior Luthero fuit) scripsit tamen multa esse in D. Pauli Epistolis difficilia, quæ infideles & parum docti detorquent vt Scripturas, inquit, cæteras ad suam perditionem. Sed & quis in Dei Ecclesia Doctorum vsus erit; quænam certe necessitas si vera isti somniant? quid denique tot Patrum commentaria tantis vigiliis & lucubrationibus elaborata, tot sudoribus absoluta proderunt, si sacris libris quos exponere voluerunt, difficiliora sint, & obscuriora?

1 Luther. in assert. articulorum per Bullam Leonis X. damnatorum.

De Ecclesia visibili.

12 NEgant veram Ecclesiam esse visibilem [1]. Quod si ita esset, cur Christus Dominus noster comparasset eam ciuitati supra montem positæ, conuiuio, ouili, ædificio super petram ædificato: Cur præterea nos ad Ecclesiam remitteret illis Euangelij verbis, *Dic Ecclesiæ?* An non faciunt ridiculum & impostorem Christum, qui nos ad Ecclesiam alleget, si inuisibilis illa & imperceptibilis est?

1 Caluin. lib. 4. Instit. cap. 1. sect. 3. & seq. & Luther. passim in lib. de seruo arbit. Et de abrog. Miss. priua.

De Ecclesiæ iudicio infallibili.

13 NEgant Ecclesiæ Catholicæ & visibilis infallibile de rebus fidei iudicium esse [1]. Cui negationi contraria certè est affirmatio illa Christi, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Itemque Pauli: qui eam columnam vocat, & firmamentum veritatis: Ea verò si tam infeliciter & inhumanè nobiscum ageretur, vt Ecclesia vniuersalis in rebus fidei & in vero sensu Verbi Dei diiudicando errare posset, quis mortalium obsecro non errare se posse crederet? Qui autem errare se posse credit, quomodo certus esse possit se non errare? Consequens igitur necessariò fiet, vt in fidei sensusque, sacrarum Scripturarum incertitudine omnes ambulare fatendum sit. Quid ergo erit, quod nobis tam certum & exploratum esse oporteat, vt nec si Angelus de cœlo contrarium dicere velit, ei tamen credere debeamus. Quis non enim deberet Angelo cœlesti potius, quam sibi credere, si non ex alia parte auctoritas & certitudo fidei Ecclesiæ? Angeli cuiuslibet auctoritatem contrariam, si qua vnquam per impossibile contraria esse posset, superaret.

1 Calvin. lib. 4. c. 8. & alibi sæpe, Luth. de Miss. priuat. & de vnctione Sacerdot.

De Conciliorum generalium auctoritate.

14 NEgant Conciliorum etiam generalium auctoritatem eam esse, cui firmiter adhærere debeamus [1] vt affirment priuato cuilibet, nedum populo incumbere, vt Conciliorum doctrinam ad amussim Scripturæ exigat & examinet; sic enim Lutherus [2]. *De doctrina*, inquit, *cognoscere & iudicare pertinet ad omnes & singulos Christianos, & ita pertinet, vt anathema sit, qui hoc ius vno pilo læserit. Christus enim ait, attendite à falsis Prophetis. Hæc sola auctoritas satis est*, inquit, *aduersus omnium Pontificum, omnium Patrum, omnium Conciliorum, omnium scholarum sententias, quæ ius iudicandi & decernendi solis Episcopis & ministris tribuerunt, & impiè ac sacrilegè populo, id est, Ecclesiæ reginæ rapuerunt.* Et paulò post insultat Regi Henrico. *Et vt hic mei Henrici & sophistarum recorder, qui à longitudine temporum & multitudine hominum pendent cum sua fide, primum negari non potest huius rapti iuris tyrannidem vltra mille annos durasse. Nam in ipso Concilio Nicæno omnium optimo iam tum incipiebant leges condere, & ius istud sibi vindicare.* Et paulò post: *Habemus*, inquit, *absque controuersia ius de doctrina cognoscendi, & iudicandi seu probandi esse penes nos, non penes Concilia, Pontifices, Patres, Doctores.* Quid verò te rogo quisquis es, qui hæc legis scribi potuit arrogantius & impudentius? Non Concilia, non Pontifices, non Patres, non Doctores, vnus Lutherus, imò quilibet de fæce populi, dummodo Lutheranus (sic enim opinor Lutherus sensit alioqui actum esset de ipso, & de Lutheranis omnibus, si Caluino, & Caluinianis de Scripturarum interpretatione credendum esse fatentur) ius habebit de doctrinis cognoscendi & iudicandi. Hoc vero si

Source : BIU Cujas

quia Christiani sunt ; an non & Pontifices, & Patres, & Doctores etiam sunt Christiani ? Ergo quia oues sunt, non pastores. Suauis planè ratio, per quam fiat, vt ouis pastorem ducat, regat, iudicet. Atqui monuit Christus vnumquemque attendere à falsis Prophetis. Quis negat ? Sed an quod velit vnumquemque de ipsorum doctrina iudicare, vt Lutherus existimat ? Nihil minus. At quia possit vnusquisque de istorum persona facilè cognoscere ; quod nos nimio malo nostro in Lutheranis & Caluinianis cognouimus, ex fructibus & operibus ipsorum, quia nimirum veniunt, & non mittuntur, dispergunt oues, & diuidunt ouile, vt proinde quamuis in speciem oues videantur, facilè tamen appareat esse illos intrinsecus lupos rapaces.

1 Caluin. lib. 4. Inst. c. 9. sect. 8.
2 In lib. contra reg. Angl. tom. 2.

De libero arbitrio.

15 NEgant vllum hominis liberum esse arbitrium [1]. Idque adeò impudenter, vt Caluinus impudentiæ accuset Græcos patres, falsitatis Latinos, quod hi liberi arbitrij, illi αὐτεξούσι voculis ferè semper vsi sint. *Nimis ergo philosophicè*, inquit, *hac de re locuti sunt, qui se Christi iactabant esse discipulos. Nam quasi adhuc integer staret homo, semper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos vero non puduit multo arrogantius vsurpare vocabulum, siquidem αὐτεξούσιον dixerunt, ac si potestas suiipsius apud hominem esset*, &c. Lutherus autem non minore audacia librum inscripsit : *De seruo arbitrio* [2]. Contra quem errorem iam olim scripsit B. Augustinus [3], quamplurima ex professo & pluribus locis, sed semper ita vt in eam recidat sententiam, quam semel pro constanti & perpetua propositione his verbis exposuit. *Est igitur*, inquit, *liberum arbitrium, quod quisquis negauerit, Catholicus non est.*

1 Caluin. lib. 2. Inst. c. 2. §. 4.
2 Contra Erasmum tom. 7. operum.
3 Libris tribus de liber. arbitr. lib. vnic. De grat. & liber. arbitr. ad Valentin. tom. 7. & Epist. 46. ad eundem Valent. tom. 2.

De peccato mortali.

16 NEgant fideles posse peccare mortaliter, quia, inquit Caluinus [1], *Fidelium peccata venialia sunt, quia Dei misericordia condemnatio nulla est iis qui sunt in Christo Iesu, quia non imputantur, quia venia delentur.* Quasi verò Petri execrationes, & Domini sui abnegationes, Dauidis adulterium, & homicidium, imò ipsius Adami & Euæ inobedientia non fuerint peccata mortalia, quid ergo sibi voluit, qui Episcopo dixit in Apocalypsi, *Nomen habes quod viuas, & mortuus es*, quid quod Dauid tantis lacrymis, tot singultibus petiit peccatum suum deleri, cor nouum sibi creari, à sua iniquitate lauari, à peccato mundari ? si quia fidelis erat, nihil ei damnationis fuerat, neque vllum peccatum illi imputatum ?

1 Lib. 7. Inst. c. 4. §. 28.

De quinque Sacramentis quæ Nouatores negant.

17 NEgant Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, Extremæ vnctionis, & Absolutionis vllum esse Sacramentum, contra id quod tam multis sacræ Scripturæ locis passim adfirmatur [1]. Sed nihil tãtis Theologis dignius quàm quòd fatetur Caluinus, quædam ex his Sacramenta fuisse Apostolorum temporibus, nunc vero esse negat, quasi Sacramenta non nisi ad tempus fuerint instituta, non vt tanto tempore durarent, quanto Ecclesia ipsa, hoc est, ad seculi vsque consummationem.

1 Act. 8. & 19. Paul. 1. ad Timoth. c. 4. 2. ad Timoth. c. 1. ad Ephes. 4. & 5. Iacob. 5. Ioan. 20.

De Baptismi efficacia.

18 ADmittunt quidem reliqua duo Sacramenta Baptismum, & Eucharistiam, sed ita vt negent Baptismi ad peccatorum remissionem efficaciam, non enim si Caluino credimus [1] aqua Baptismi ablutionem & salutem nostram perficit, aut purgandi, regenerandi, & renouandi virtutem in se continet. Quod tamen clarissimè adfirmat Paulus Apostolus ad Titum 2. cùm ait, Christum saluos nos fecisse per lauacrum regenerationis, atque ita credendum esse, præscripsit Concilium Nicenum, itémque Constantinopolitanum, ipsáque Ecclesia vniuersa solemni illa decantatione profitetur, *Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum.*

1 Lib. 4. cap. 15. sect. 2. & 10.
2 Cap. 3.

De fidelium liberis non baptizatis.

19 NEgant fidelium filios nasci filios iræ, damnationi obnoxios etiam ante Baptismum : sic enim Caluinus [1]. *Infantem ex fideli progenitum hereditario iure secundum promissionis formulam tam à matris vtero in fœdere contineri* ait, quasi verò Apostolus non exclamet, *Non qui filij carnis, ij filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine.* Atqui promissio nullibi facta est iis qui aut ex sanguinibus, aut ex voluntate viri, aut ex voluntate carnis nati sunt, sed iis tantum, qui renati sunt ex aqua & Spiritu Sancto, hoc est, qui ex Deo nati sunt. Paulum sanè, nec minus Dauidem Regem ex fidelibus parentibus procreatos fuisse, nemo ambigit, & tamen hic se in peccatis conceptum, ille se natura filium iræ fateri non dubitat. Grauis hac de re apud D. Augustinum extat sententia [2]. *Quisquis dixerit, quod in Christo viuificantur etiam paruuli, qui sine Sacramenti perceptione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omnino non posse.* Hieronymus [3] quoque post Tertullianum, *Christiani*, inquit, *non nascuntur, sed fiunt.* Mitissima tamen apud Catholicos sententia illa est quod non baptizati infantes, quibus nullum præter originale peccatum imputari potest, damnatur pœna damni tantum, non etiam sensus, gaudéntque naturali felicitate, qualis quantáque maxima esse potest, ita vt etiam suo modo dent laudem Deo, quantum ad Iustitiam eius non modo vindicatiuam, sed etiam distributiuam.

1 Lib. 4. c. 16. sect. 24. & 25.
2 Epist. 28.
3 Ad Lætam Tertul. contra gentes.

De Sacramento Eucharistiæ.

20 NEgant in Eucharistia Corpus Christi verum & reale præsens esse verè ac realiter, & sub speciebus panis & vini contineri. Est enim hoc solemne Caluini, & Caluinianorum omnium Paradoxum, vnde & *Sacramentarij* ab omnibus appellantur, propria veluti quadam & insigni nota, quod scilicet Sacramentum sine re fingant & constituant. Quo nomine non tantum ab omnibus Orthodoxis damnantur : sed à Lutheranis quoque tanquam perfidi, rebelles & hæretici reiiciuntur. Huic autem negationi aut potius nugationi repugnat ex diametro verbum illud Christi Sole clarius, cœlo solidius, *Hoc est Corpus meum.* Ad quod impugnandum inuitatus aliquando Lutherus, cùm iam verecundiæ fines omnes grauiter transiisset, impugnare tamen erubuit, nimísque potens esse verbum illud professus est. Protestatus tamen ne quid de pristina impudentia remansisse, aut cum Romana Ecclesia per gratiam vel per sordes consensisse videretur, perlibenter se fuisse dissensurum, si vel minimam occasionem vidisset negandi audacter quod Christus tam apertè constantérque adfirmasset; satis itaque habuit negare transsubstantiationem, vt Christum suis exhiberet impanatum. Sacramentarij verò qui tanto subtiliores sibi videntur, quanto sunt reuera impudentiores, dum ad ea verba respondere conantur, in quantam Deus bone opinionum ac verborum diuisionem atque vertiginem

Source : BIU Cujas

ginem inciderunt? In eam sanè quæ maior videri debeat, quám qua turris Babylonicæ ædificatores confusos legimus. Cùm ad octoginta quatuor vsque diuersissimas interpretationes ex eorum libris optima fide collegerit vir clarissimus Claudius Sanctesius Episcopus Ebroicēsis in aureo illo suo opere de Eucharistia, quibus si addas omnes eas, quæ ab eo tempore superuenerunt, non pauciores, quàm ducentas inuenies, eásque non modo diuersas: sed etiam quod in magno mendacio euenire necesse est omnes penè inuicem pugnantes, Neque hoc sine mirabili & prouidentissimo Dei Optimi Maximi iudicio, vt qui tantum tantæque vnitatis Sacramentum immani illa contra Dei verbum negatione violare aut temerare ausi sunt, in abyssum diuisionis hoc ipso prolabi necesse habuerint. Duæ vero plausibiliores pluribus ex ista Caluinianorum colluuie interpretationes existimantur, vna quæ in verbis Christi figuram & tropum inducit, & verbum substantiuum *Est* accipit pro *Significat*. Altera quæ vt à verbis Christi minimè recedere verbotenus videatur, admittit verum Christi corpus in Eucharistiæ Sacramento esse: sed per fidem, non per realem & corporalem præsentiam, quæ præcedat manducationem: denique ita esse, vt non sit; ita verè, vt tamen non nisi imaginariè. Qua posteriore interpretatione quid potest dici stultius, quid insanius? Prior verò sanè dignior est, quæ ad Grammaticorum, quàm ad Theologorum scholas relegetur, vt toties vapulent miseri, quoties negabunt verbo *Est* veritatem substantiæ non significationem ipsius significari. Quid verò isti Tropologi ei dixerunt si textum Hebraicum Diui Matthæi vidissent, qui sicut Euangelium conscripsit ea ipsa lingua qua Christus Dominus vtebatur, cùm Sacramentum institueret, atque cum hominibus in terris conuersaretur. Ita Institutionis formulam præcipuam magísque obseruandam tradidisse credendus est, quam porro sic concepit, *Accipite & manducate hoc corpus meum*, nullo addito verbo, *Est*, aut alio vllo eiusmodi, pro quo Sacramentarij suum illud *Significat* substituere, nobísque obtrudere possint. Quo admisso illud certè etiam manifestè relinquitur, quod ab aliis Euangelistis omnibus vno ore, & à D. Paulo, (qui hoc ipsum accepit non à Coapostolis, sed à Domino iam in cœlo assumpto) additum est Græcum Substantiuum verbum ἐστὶ, non ea mente factum fuisse, vt commentitiæ isti interpretationi viam patefacerent, & verbum *Est* pro *Significat* vnquam accipi vellent: sed vt eum ipsum sensum quem Matthæus materna Christi lingua expressit apertiùs exprimerent, addito verbo substantiuo ad pronomen *Hoc* demonstratiuum substantiæ, & nomen substantiuum *Corpus*, subiectúmque adiectiuum *Meum*, quo persona ipsa Christi enixissimè significatur. Itémque relatiuum *Quod*, cuius eam esse vim & naturam sciunt Grammatici omnes, vt sit relatiuum substantiæ, ne tot iunctis verbis nihil penitus nisi substantiam & veritatem substantiæ exprimentibus dubitare quisquam posset, quin de vero ac reali corpore suo Christus Dominus in Sacramenti institutione sensisset, quod postea pro nobis datum & traditum est in Cruce non per figuram & significationem, sed verè ac realiter, vt figuræ omnes veteris Testamenti consummato redemptionis opere finirentur. Addamus illa quoque tam enixa verba Pauli, *Qui enim manducat, aut bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit non diiudicans corpus Domini.* Quid enim potuit scribi apertius, aut ad excludendam figuram istam, & significationem commentitiam, aut ad eam quoque interpretationem explodendam, quæ veritatem corporis Christi in fide accipientis, non in Sacramenti veritate constituit, plus tribuens fidei accipientis, quàm potentiæ instituentis? Quis enim potest indignius manducare, quàm qui omnino non credit esse corpus Christi? Atqui etiam is qui indignè manducat, & bibit, ideò iudicium sibi manducat, & bibit, quia non diiudicat corpus Domini. Ergo verum corpus Domini est etiamsi indignè & ab infideli manducetur. De quo ne dubitare quisquam possit, facere debent tot miracula tot historiis testata, de sanguine effuso ex sacra hostia nunc à Iudæo perfido, nunc ab impio hæretico sacrilegè attentata, quorum miraculorum veritas etiamnum apparet apud Parisienses, Diuionenses, & aliis plerisque Christiani orbis locis.

De sacrosancto Missæ Sacrificio.

21 NEgant vllum esse in Ecclesia Christi verum & nominis proprij sacrificium. Qua in negatione vt omnes huius temporis hæretici inter se conueniunt, rati omnia se assecutos, quæ moliuntur, si religioni nostræ sacrificium subtrahant, sine quo tamen non magis quàm sine Deo stare religio potest. Ita & ab expresso Dei verbo, & ab omnium antiquorum Patrum & Christianorum fide prorsus dissentiunt. Quid enim clarius illis verbis: *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur, Hic est sanguis meus qui pro vobis, & pro multis funditur in remissionem peccatorum?* Nimirum datur sacrosanctum corpus illud non solùm nobis in sacramentum, sed etiam pro nobis in sacrificium; cui autem pro nobis daretur, nisi Patri omnipotenti? Ac ne quis etiam existimet, sacrificium quidem esse: sed non propitiatorium, addidit Christus & expressit disertis verbis, *In remissionem peccatorum.* Omitto verbum quod factum est per Malachiam Prophetam [1] de oblatione munda toto terrarum orbe offerenda. Mitto alia pleraque ex Scripturis firmissima argumenta, quæ Theologi non omittunt. Satis enim supérque fidem nostram adserit verbum illud, quod os Domini locutum est, quo euidentissimè & efficacissimè probatur, Eucharistiam non modò sacramentum esse nobis exhibendum, sed etiam sacrificium pro nobis offerendum.

Quid vero esse potuit, quod miseros istos mouerit, vt verborum Christi splendorem suis nugis obscurare voluerint? Dicam paucis. Plura enim ex professo Theologi. Vinum illud, quod quasi nouum & nobis inauditum exclamant Nouatores, vnicam oblationem esse pro peccato, quam Christus consummauit in sempiternum sanctificatos. Inde namque inferunt nihil opus esse, vt Christus seipsum offerat sæpius. Ergo inquies à sacrificij Crucis positione ad sacrificij altaris euersionem isti argumentantur. Hoc verò quis credat? Rectè sentis quisquis ita colligis: istorum enim solemnis mos ille est, veritatem nimirum veritate destruere. Adeò verum est quod Tertullianus scripsit [2]: Variè diabolus æmulatus est veritatem. Affectauit illam aliquando defendendo concutere. Eodem namque modo inferunt isti, quia fides iustificat, ergo charitatem non iustificare; quia Christi iustitia nobis imputatur, ergo nullam in nobis esse iustitiam; quia Christus nobis meruit, ergo nulla in nobis esse merita; quia Christus est sumus Pontifex, ergo nullum in Ecclesia esse summum Christi Vicarium Pontificem; quia Christus mediator redemptionis vnicus est, ergo nullū esse mediatorem interces sionis; quia Christus nobis ieiunauit, ergo ieiunare nos non debere: denique ne singula prosequamur, quia sacramentum est signum, ergo nullam rem esse in sacramento. Atque hæc quidem apud vulgus imperitorum in speciem magna & plausibilia videntur, quibus si addas Christum pro fidelibus & electis omnibus & resurrexisse, & ad cœlos ascendisse: ergo ex electis & fidelibus neminem aut resurrecturum, aut ad cœlos ascensurum. Æquè credent isti, si modò Lutherus, aut Caluinus adfirmet. Idem enim argumentandi modus mendacium hoc euincit. At apud eruditos, & siue in Theologia, siue in Logica melius versatos, sunt ista omnino ridicula. Sciunt enim sic potiùs è contrariò argumentari nos debere, quia fides iustificat, ergo multo magis charitatem iustificare, sine qua fides mortua est; quia Christi iustitia nobis imputatur, ergo realem, & veram iustitiam in nobis effici, & procreari; quia Christus nobis meruit, ergo in nobis esse merita, quæ meritis Christi nobis sunt comparata; quia Christus est summus Pontifex, ergo inter eos, qui eius vices interim gerunt, vnum debere esse summum Pontificem, quia Christus mediator redemptionis vnicus est, ergo multos esse posse & debere mediatores intercessio-

nis, qui nobiſcum ab eo pro nobis petant, vt redemptionis ſuæ pretium & efficaciam nobis applicet, quia Chriſtus nobis ieiunauit, ergo multo magis nos ad eius exemplũ & imitationem ieiunare oportere; quia Chriſtus reſurrexit, & ad cœlos aſcendit, ergo nos ſi non tantùm fideles, ſed etiam electi erimus & reſurrecturos, & ad cœlum aſcenſuros, quomodo Paulus ad Theſſalonicenſes argumentatur. Denique quia in ſacramento ſignum eſt, ergo rem quoque ipſam ſignificatam adeſſe debere. Similiter vt ad rem noſtram veniamus, quia Chriſtus ſeipſum in ſacrificium obtulit in cruce, inferamus potiùs, ergo in ſacrificium quoque obtulit ſe in Euchariſtia, vt nimirum ſactificium ſacrificio commendaret & applicaret. Eſt equidem illud veriſſimum, ſacrificio Crucis omnia conſummata eſſe, nec oblatione vlla noua opus eſſe. Ac non eò minùs verum illud quoque eſt, Euchariſtiam eſſe ſacrificium, non enim duo ſunt ſacrificia, Crucis & altaris, ſed vnicum, vnica nempe res in vtroque offertur, & ab vnico offerente, vnico fine, & vnico Patri, idem nimirum Chriſtus eſt, qui in vtroque & offert, & offertur; vnicus Pater cœleſtis, cui offertur, & in vnicam remiſſionem peccatorum, & nominis Dei ſanctificationem. Proinde in modo tantum & forma differentia eſt, nam res quidem oblata idem Chriſtus eſt, vt diximus. At in Cruce in propria ſpecie & forma modo cruento, in Euchariſtia verò ſub ſpecie panis & vini ſecundum ordinem Melchiſedech modo incruento. Finis ob quem offertur idem in vtroque, remiſſio ſcilicet peccatorum. At non eodem modo in vtroque attingitur, nam in Cruce remiſſio fit redemptione, ſatisfactione, reparatione immenſa. In altari verò redemptionis, ſatisfactionis, reparationis, vſufructu & applicatione. Vnicus Chriſtus offert ſemetipſum; ſed in Cruce ſine miniſterio cuiuſquam alterius inferioris Sacerdotis. In altari non ſolùm per ſeipſum, vt in inſtitutione, ſed per adminiſtros eius ſacerdotij, quod ſecundum ordinem Melchiſedech ſtabiliuit in omni loco, ſeipſum, oblationem mundam offerri voluit. Idem Deus cui offertur, ſed in Cruce vt irato & infenſo toti generi humano. In Euchariſtia, vt ſedato & propitio, & parato benedicere omnibus, quibus primæui ſacrificij crucis fructus applicatur. Ergo Miſſæ oblatio non alia eſt, ſed eadem cum oblatione Crucis, tantum abeſt vt ſit contraria. Nec tam repetitio eſt oblationis factæ in cruce, quam continuatio ac perſeuerans exhibitio, cùm vnico, perpetuo, ac conſtantiſſimo voluntatis actu ſeipſum Chriſtus redemptor Patri obtulerit, & offerat vſque in æternum, vt non ſæpius nec iteratis actibus: ſed vnico & nulla alicuius ceſſationis interruptione diſcreto actu oblatio hæc perficiatur ex parte Chriſti, quamuis reſpectu noſtri & miniſterij, quod præſtamus, & reſpectu externorum actuum non tam continuata, quàm repetita, ſed ſemper tamen eadem oblatio cenſeri meritò poſſit: ſic Sol vnico & continuato actu lumen ſuum inferiori orbi ſemper offert & præſtat, nec vlla noctium & dierum viciſſitudine in ſeipſo afficitur, licet reſpectu noſtri repetito quamuis eodem curſu, noctium & dierum diuerſitate diſtinguatur. Ita fit, vt qui ſacrificium Miſſæ & ſacrificiũ Crucis duo ſacrificia eſſe dixerit, verum dicat, propter diſtinctionem formæ, & modorum, quibus offertur vtrumque: at longè aptius loquatur, nec minùs verè, imo verius, qui vnum dixerit eſſe propter identitatem, vt ita dicam, eius qui & offert, & offertur, eius cui offertur, & finis propter quem offertur, ſicuti qui Solem vnum dixerit, verius vtique dixerit propter indiuiduam vnitatem ſubſtantiæ Solis, quàm qui propter dierum diſtinctionem plures Soles exiſtimauerit nominandos. Atque hæc quidem obiter dicta ſint. Sed quis non videat Satanæ fraudem? Tollunt eius diſcipuli (nam & talem ſe in hoc argumento fatetur Lutherus) & deſtruunt ſacrificium Miſſæ, quaſi vim omnem ſalutiferam in ſacrificio Crucis reponi velint. Cùm autem ad ſacrificium Crucis deuenerunt, omnem illi vim & virtutem adimunt, affirmantes, vt ſupra diximus, nihil eo actum fuiſſe: ſed ad cruciatus inferni neſcio quos, de quibus in tota Scriptura ne verbum quidem totius redemptionis noſtræ ſummam omnem referunt, vt facilè appareat non aliud iſtorum conſilium eſſe, quàm vnum ſpernere, & aliud non admittere.

1 Malach. c. 1.
2 Initio libri aduerſus Praxæam.

De Poteſtate Paſtorum.

22 NEgant Eccleſiæ paſtoribus vllam remittendi peccata, & abſoluendi poteſtatem factam eſſe à Chriſto Domino, cuius tamen verba quibus idipſum adfirmaret luce clariora ſunt in Euangelio Matthæi & Ioannis [1].

1 Matth. 16. & 18. Ioan. 21.

De Chriſti deſcenſu ad inferos.

23 NEgant Chriſtum verè ex hiſtorico ſenſu ad inferos deſcendiſſe, ſed myſticè tantum & ſenſu metaphorico [1] quantumcunque expreſſiſſimè in Symbolo Apoſtolorum ſcriptum ſit, *Deſcendit ad inferos.* Quaſi verò Symbolum Apoſtolorum iis formulis conceptum ſit, & concipi debuerit, quæ tam difficilem & reconditum ſenſum haberent, quem nemo hactenus præter Caluinum aut eruere, aut diuinare potuiſſet, ac non potius iis, quæ eſſent facillimæ, & quæ ſenſum Chriſtiano cuilibet obuium haberent. Quàm verò longè aliter D. Paulus, qui ad Epheſios exclamat de Chriſto, *quod autem aſcendit quid eſt, niſi quia deſcendit in inferiores partes terræ?*

1 Caluin. lib. 16. ſect 9. & 10.

De Sanctorum inuocatione.

24 NEgant ſanctos Beatos à nobis inuocandos eſſe, & conſequenter negant vllum nobis cum illis, aut illis nobiſcum à Deo relictum eſſe commercium. In quo deſtruunt quantum poſſunt Sanctorum communionem illam, quam Apoſtoli omnes vno ore docuerunt, & quam dum coarctare vult Caluinus [1] ad vnius nobiſcum fidei coniunctionem imperitè valdè ac imprudenter facit, cùm Sancti beatitudinis comprehenſores non amplius credentes dici debeant, ſed videntes; Fidem namque in beatis euacuari aſſeuerat Apoſtolus.

2 Caluin. lib. 9. c. 22. ſect. 21. & 24.

De cura, quam Sancti gerunt de nobis.

25 NEgant Sanctos vllam noſtri curam gerere, vllamque rerum noſtrarum cognitionem habere. *Quis* inquit Caluinus, *Eo vſque longas illis eſſe aures reuelauit, quæ ad voces noſtras porrigantur?* Quàm iuſtiùs liceat mihi exclamare, *Quis tam malediçam animam Caluino eſſe crederet, ac tam inſipientem animam, vt auditum beatarum mentium longitudine aurium metiretur?* Annon Chriſtus ipſe reuelauit Angelos de peceatorum pœnitentia & iam in cœlis gaudere? At quomodo gaudent ſi non cognoſcant? Si verò cognoſcunt, quibus auribus id perceperunt? Nam iiſdem planè auribus animæ Sanctorum voces noſtras percipiunt. Illis enim æquales ſunt & aures, & oculi, & manus & pedes, cùm idem Chriſtus Dominus dixerit, *Erunt æquales Angelis Dei* [1].

1 Auguſt. 1. c. ib. de cur. pro mort. agend.

De cura pro mortuis habenda.

26 NEgant vllam à nobis curam pro mortuis agendam eſſe, negant defunctorum animas viuorum precibus iuuari, vllúmque mortuis locum ſupereſſe, in quo peccatorum remiſſionem conſequi poſſint. Huic verò negationi obſtat manifeſtiſſimum Scripturæ teſtimonium in libris Machabæorum. *Sancta*, inquit Spiritus ſanctus, *& ſalubris cogitatio eſt pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur.* Sed & ipſius Chriſti, qui in Euangelio dicit, peccata quædam eſſe quæ nec in hoc ſeculo remittantur, nec in futuro. Non ita locuturus, niſi peccata quædam eſſent, quæ in alio quoque ſeculo remittuntur, quod nec Ethnicus Plato ignorauit,

Source : BIU Cujas

rauit, qui ſolo naturalis rationis lumine illuſtratus Purgatorium admiſit. Quid vero D. Auguſt. aliud egit toto illo libro, quem conſcripſit De cura pro mortuis agenda, niſi vt vel ex ipſa libri inſcriptione doceret, defunctos in Chriſto, viuorum precibus adiuuari?

Affirmationes Nouatorum.

ET hæc quidem ac innumera penè alia antiquæ & Catholicæ fidei capita negant iſti negatores, ſi quid autem præterea de quibus nobiſcum ſentiunt, affirmare videntur, illud omne priuatiuum, putatiuum & Chimericum eſt. Adeò namque ſibi in arte negandi placent, vt etiam affirmando negent, & quod ſupra ex Tertulliano diximus, credendo non credant. Dicam ſed carptim nonnulla quæ occurrunt.

De Deo mala operante & efficiente.

1 AFfirmant Deum non tantum permittere: ſed etiam immittere, velle, operari, efficere malam hominis voluntatem. Nec erubeſcit Caluinus [1] Diuum Auguſtinum ſuperſtitionis arguere, quod excœcationem & indurationem peccatoris ad ſolam Dei præſcientiam & permiſſionem referat. Eodémque loco diſertis verbis contendit, Deum per miniſtrum iræ ſuæ Satanam conſilia impiorum deſtinare, quo viſum eſt, & voluntates excitare, & conatus firmare. Et de Sehon Rege Amorrhæorum exemplum proferens ait, *Ergo quia perditum Deus volebat, obſtinatio cordis, diuina fuit ad ruinam præparatio. Et Satanam dum ad peccandum homines impellit inſtrumentum magis Dei in agendo, quàm à ſeipſo auctorem eſſe aſſeuerat* [2]. *Fateor*, inquit, *in hanc miſeriam* (loquitur autem de peccato) *decidiſſe vniuerſos filios Adam, atque id eſſe, quod principio dicebam, redeundum tandem ſemper eſſe ad ſolum diuinæ voluntatis arbitrium.* Mox arguit [3] eos qui negant decretum fuiſſe à Deo, vt ſua defectione periret Adam, ſubinde [4] loquens de perditis, *Ex Dei*, inquit, *Prædeſtinatione pendet eorum perditio.* Rurſum [5], *Cadit igitur homo Dei prouidentia ſic ordinante.* Sed & inceſtum quem Abſalon commiſit opus Dei eſſe dicit, vt & Chaldæorum ſæuitiam in Iudæos: & alibi [6], *Iam*, inquit, *ſatis apertè oſtendi, Deum vocari eorum omnium autorem, quæ iſti cenſores volunt otioſo eius permiſſu contingere.* Hac autem tam immani affirmatione priuant Dei Optimi Maximi voluntatem ſuam immenſa bonitate, & illius vim, efficaciam & conſtantiam negant, cùm peccatum non in efficiendo, ſed in deficiendo conſiſtat. Et velle peccatum, deficere ſit, non efficere. Porrò vniuerſa Scriptura docet, Deum velle omnes homines ſaluos fieri, neminem perire, Deum habere odio peccatum, & iniquitatem, perditionem hominum ex ipſis eſſe, à Deo autem tantummodo bonum & ſalutem ipſorum. Pulchrè D. Auguſt. [7]. *Diuinam prouidentiam non vſque ad hæc ima protendi, aut certè mala omnia Dei voluntate committi, vtrumque impium: ſed magis poſterius.* Diuus verò Baſilius otationem integram de eo habuit, *Quod Deus non ſit autor malorum.*

1 Lib. 3. c. 4. ſect. 3.
2 Lib. v. Inſtit. c. 23. §. 4. 5. & 7.
3 Sect. 7.
4 Sect. 8.
5 Lib. 1. c. 18. ſect. 1.
6 Sect. 3.
7 Lib. 1. de ordin. c. 1. Vid. Auguſt. lib. de ſpirit. & lit. c. 31. ad fin. lib. 3. de Ciuit. Dei, c. 8. & libris de lib. arbitr.

De remiſſione peccatorum.

2 AFfirmant peccata remitti ſola non imputatione [1]. Quod ipſum nihil aliud eſt, quàm negare veram peccatorum remiſſionem; non enim volunt deleri, non extergi, non longè fieri à nobis, non transferri peccata, nec animam mundari, ablui, lauari, illuminari, aut cor purgari, creari, renouari, (quæ omnia toties affirmat Scriptura, ſed remanere peccata volunt, nec tamen imputari, tegi, non abſtergi, abſcondi, non deleri: quaſi verò Chriſtus innocentiæ & iuſtitiæ ſuæ veluti pallio iniquitates noſtras operiat tantùm, non deſtruat, quemadmodum Rachel Idolum patris ſui non abiecit, ſed illi inſidens, & veſte obuoluens contexit & ſeruauit. At vero ſi Pater abominatur peccata, non minus Filius, ſi Pater ea nec tolerare poſſit, nec videre quin iraſcatur, neque Filius ea contegere, aut fouere per ſuam iuſtitiam poteſt. Igitur ſupereſt, vt delendo & abluendo tegat, quandoquidem nihil Deo tectum, aut non apertum eius oculis eſſe poteſt, niſi quod omnino non eſt.

1 Caluin. lib. 3. c. 4. ſect. 18. & lib. 3. c. 17. ſect. 10.

De Iuſtificatione.

3 AFfirmant impium iuſtificari per ſolam iuſtitiæ Chriſti imputationem, vt ſcilicet nulla in nobis ſit iuſtitia à Chriſto, ſed ea nobis ſolùm imputetur, quæ in Chriſto eſt, non in nobis. Hac autem affirmatione vim & efficaciam iuſtitiæ Chriſti negant, quæ in eo maximè elucet, vt nobis proſit non modò per ſui imputationem: ſed per iuſtitiæ formalis in corda noſtra deriuationem, & infuſionem, vt filij Dei non tantum nominemur: ſed etiam ſimus; ac quod conſequens eſt, non iuſti tantùm nominemur & habeamur: ſed verè ſimus & efficiamur, de quo non plura ferè in ſacris Scripturis verba ſunt, quàm teſtimonia, *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Et inuitatus ille repulſus eſt, non quia ſponſo vel filio Regis deeſſet veſtis nuptialis, ſed quia ipſe non habebat. Et prodigo filio non tantùm ſuam veſtem imputauit pater, ſed nouam dedit, & ſancti ambulant in albis non tantum, quia Agnus albus eſt, ſed quia ſtolas ſuas dealbauerunt in ſanguine Agni.

De fide & charitate.

4 AFfirmant ſola fide nos iuſtificari, vt huiuſmodi affirmatione negent charitatem, & eius opera ſimul cum fide iuſtificare. Qua in re mirum quàm contrario impetu & oppoſito conatu Paulus & Iacobus Apoſtoli ex vna parte, Lutherus [1] vero & Caluinus ex alia inter ſe confligant. *Fide*, inquit Lutherus, *homo fit Deus, per charitatem merus eſt homo.* At Paulus, *Sine charitate*, inquit, *nihil ſum.* Rurſum Lutherus ibidem hoc ſuaui ſe oblectat argumento, vt facile agnoſcas, quàm bonus fuerit Logicus, *Lex non eſt ex fide. Atqui lex nihil aliud præcepit quàm charitatem. Ergo charitas non eſt ex fide, ſed pugnat cum ea.* Quid vero tu ad hæc ô magne Paule? *Si tantam fidem habuero, vt mones transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Iacobus verò, *Fides ſine operibus mortua eſt.* Atqui opera ſunt charitatis. Ergo ſine charitate fides mortua eſt, tantum diſtat vt fidei charitas repugnet. Idem Lutherus eodem loco, *Planè*, inquit, *contrarij ſunt effectus, officia, & virtutes charitatis & fidei.* Et paulo poſt: *Charitas enim vel ſequentia opera nec informant fidem, nec ornant, ſed fides mea informat & ornat charitatem.* Paulus autem è contrario fidem ſine charitate inutilem eſſe pronunciat, Iacobus mortuam, atque ſi inter ſe comparandæ ſint, charitatem maiorem eſſe teſtantur. Quare non immeritò ſeipſum miratur Lutherus, in hæc verba prorumpens, *Hæc noſtra*, inquit, *Theologia paradoxa rationi mirabilis & abſurda eſt, quod non ſolum ſurdus ſim legi, & liber ab ea, ſed planè ei mortuus.* Et paulò pòſt, *Reſpondebimus*, inquit, *cum Paulo, ſola fide in Chriſtum nos pronunciari iuſtos, non operibus legis aut charitate.* Vbinam verò gentium Paulus ea verba addit, quæ tu de tuo addis Luthere, *aut charitate?*

1 Luther. in cap. 2. ad Galat.

De bonis operibus.

5 AFfirmant omne opus bonum eſſe peccatum. *Hæc* enim maxima eſt & ſolemnis Lutheri [1] propoſitio,

Source : BIU Cujas

quam ex profeſſo pleriſque locis propugnat. At ne quis fortè de hominis pietate melius ſuſpicatus exiſtimaret, ſermonem illi eſſe de moribus moraliter bonis, explicauit ille ſententiam ſuam his clarioribus verbis, *Omne opus bonum in ſanctis viatoribus eſſe peccatum*, & Caluinus [2] in eundem ſenſum contendit, *nec vnum à ſanctis exire opus quod ſi in ſe conſeatur, non mereatur iuſtam opprobrij mercedem.* Et alibi addit, nullum eſſe hominis pij opus, quod ſi ſeuero Dei iudicio examinaretur, non eſſet damnabile. Hæc vero affirmatio quid aliud præſtat, niſi vt hoc ipſo negent vllum opus bonum eſſe? Nam ſi eſt peccatum, quomodo bonum? Si bonum, quomodo peccatum? Si bonum eſt peccatum, ergo peccatum eſt bonum. Si peccatum eſt bonum, ergo prohibet Deus facere bonum, cum prohibeat facere peccatum. Rurſum ſi bonum eſt peccatum, ergo iubet Deus facere peccatum, quia iubet facere bonum, & qui dabit vnicuique ſecundum opera ſua, idem reddet omnibus piis & impiis præmium. Nam vt piis quoque propter bonum opus pœnam infligat neceſſe eſt, quia bonum opus faciendo peccauerunt. Item vt impiis reddat gloriam, quia eorum opera non magis quàm piorum & proborum peccata ſunt. Quid ergo reſpondebunt iſti, ſi eos interrogem non, *quid credendo*, ſed *quid faciendo vitam æternam poſſidebo?* An quod Chriſtus legiſlatori? *Diliges Dominum tuum*, &c. imò potiùs, *Fac nihil, & non peccabis.* Si enim præſtat otioſum eſſe, quàm nihil agere, vt Plinius dicebat, an non multo tutius eſt nihil agere quam malè agere & peccare? Hic verò quis non videat in hoc hominum genere miram perpetuamque contradicendi libidinem? *Bonum*, inquiunt, *eſt malum, Lux ſunt tenebræ, Calidum frigidum*, quibus nos cum Paulo, *Quæ conuentio lucis ad Belial?*

1 Luther. in aſſert. artic. per Leonem X. damnat. artic. 31. & opuſculo illo 1. tom. quod contra ſententiam Scholaſticorum inſcripſit, & toto libro Confutationis Lutheranæ contra rationem Latomianam.
2 Caluin. lib. 3. cap. 14. ſect. 9. & 10. & ſect. 11.

De ſeruandis Dei mandatis.

6 AFfirmant Dei præcepta eſſe impoſſibilia: proinde hoc ipſo negãt nec teneri nos, nec ligari lege vllamã vt eſt in iuris noſtri regula, impoſſibilium nulla eſt obligatio, nec à nobis exigere quiſquam iure poteſt plùs quàm præſtare poſſumus, niſi durus nimis & tyrannicus ſit exactor. Ac ſane tantum abeſt, vt impoſſibilia ſint Dei præcepta, & è contrario & leuia & ſuauia ea eſſe, Chriſtus ipſe ore ſuo pronunciauerit, *Iugum*, inquit, *meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Sic Dauid, Abraham, Iob, Zacharias, Elizabeth, Ioannes Baptiſta Dei præcepta obſeruarunt, vt in ſacris Scripturis Spiritus ſanctus apertè pronunciat. Sed audiamus Lutherum negantem, nam & ſuo loquendi modo ſatis fatetur ſe mentiri. Sic ille ſcribit [1]: *Chriſtianus propriè definitus liber eſt ab omnibus legibus, & nulli prorſus nec intus nec foris eſt ſubiectus.* Item, *Eſt autem*, inquit, *miniſter peccati, nihil aliud quam legiſlator ſeu exactor legis, qui docet bona opera & charitatem, qui docet Crucem & paſſiones ferendas, exemplum Chriſti & ſanctorum imitandum: Quicumque iſta profitetur & vrget, eſt miniſter legis, peccati, iræ & mortis. Nam impoſſibile eſt, humanam naturam implere legem. Imo in iuſtificatis qui habent Spiritum Sanctum.* Et paulò pòſt: *Qui igitur docet fidem in Chriſtum non iuſtificare, niſi lex ſimul ſeruetur, ille facit Chriſtum peccati miniſtrum & crudelem Tyrannum, qui exigit impoſſibilia vt Moſes quæ nemo facere poteſt.* Idem vero docuit Caluinus [2] melior in hoc articulo, vt etiam aliis pleriſque Lutheranus, quàm Theologus.

1 In comment. in 2. cap. ad Galat.
2 Caluin. lib. 2. c. 7. ſect. 5. & ſeqq.

De incredulitate quod ſola ſit peccatum.

7 AFfirmant ſolam incredulitatem eſſe peccatum. *Chriſtus*, inquit Lutherus [1], *ordinauit vt nullum eſſet peccatum, niſi incredulitas, nulla iuſtitia, niſi fides.* Et alibi tuetur mordicus hanc propoſitionem, *Baptizatum etiam volentem non poſſe perdere ſalutem ſuam quantiſcunque peccatis, niſi nolit credere, quia*, inquit, *fides tollit omnia peccata, facit volentem non peccare.* Hac autem affirmatione negant euidentiſſimè ſcortationes, homicidia, periuria, blaſphemias eſſe peccata: quod tamen quàm abſurdum ſit, qui non videt quid vnquam abſurdum eſſe fatebitur? At quàm præclarè rurſum cohærent hæ propoſitiones Lutheri, *Omne opus bonum etiam fidelis, etiam iuſti eſt peccatum.* Et, *Nullum opus iuſti, niſi incredulitas eſt peccatum.* Nam ſi omne opus bonum eſt peccatum, quomodo nullum opus malum peccatum eſt.

1 Luther. tom. 2. in reſp. ad lib. Ambroſij Catarini.

De incommodis bonorum operum ad ſalutem.

8 AFfirmant bona opera nocere aut ſaltem incommodare ad ſalutem. Lutherus enim ſermone quodam introducit Chriſtum dicentem ad fideles [1]. *Vnica ego ſum porta ad cœlum ducens, Via arcta eſt, ſingulum te fieri neceſſe eſt, ſi tranſire velis ac penetrare rupem, qui operibus ceu Iacobitæ peregrinatores cocleis circum vndique muniti ſunt penetrare non poſſunt, ſi ſaxis operum refertus aduenerís, niſi depoſito prius onere pertranſibis.* Et alibi [2]. *Iuſtitia*, inquit, *legis etiam Decalogi eſt immunda & abolita per Chriſtum.* Quis vero tibi Luthere has Chriſti voces reuelauit? Nec enim reperiſti in Euangelio, in quo nihil tantopere Chriſtus commendat, quàm vt ſi velimus ad vitam ingredi, obſeruemus mandata. Et operarijs, non fiduciarijs mercedem ſe daturum pollicetur.

1 Sermone in altera die Pentecoſtes
2 Contra Latomum. Eadem repetit Lutherus in c. 2. ad Galat.

De peccatorum circunſtantiis negligendis, & de peccatorum æqualitate.

9 AFfirmant nulla ex circumſtantia fieri peccata deteriora. Lutherus enim hanc propoſitionem inter cæteras quas pro certiſſimis habet, tuetur [1]. *Circumſtantias peccatorum cum matribus, filiabus, ſororibus, affinibus, quacumque die, quocunque loco, quibuſuis cum perſonis, ac ſi quid aliud præterea externum ſit, æquales eſſe ac penitus contemnendas.* Quàm verò eleganti ratione, *Quia*, inquit, *Chriſtus talia non præcepit in ſuis legibus.* Et alibi [2]. *Apud Chriſtianos*, inquit, *vna tantum eſt circumſtantia, quæ eſt peccaſſe in fratrem.* Qua affirmatione negant peccatorum inæqualitatem ſaltem in eodem genere peccati. Hoc verò quis ferat, vt eadem ſit malitia peccati eius, qui thorum proximi, & eius qui thorum patris ſui violauerit? Ergo non grauius peccat qui patrem, quàm qui ſeruum occiderit? Qui columbas in templo plus æquo, quàm in triuio vendiderit? Quid igitur illud eſt, quod tantopere Paulus exaggerat Corinthij illius fornicationem, quæ tam grauis erat, vt nec inter gentes inueniretur, nimirum quod quis patris ſui vxorem habere auderet?

1 Luther. in reſponſ. ad articulum VVormaciæ damnatos, Propoſ. 13.
2 Propoſ. 14.

De neceſſitate carnalis copulæ.

10 AFfirmant copulam carnalem cuiuis ſiue homini, ſiue fœminæ eſſe neceſſariam, ita vt nemo ſine ea viuere poſſit. An verò licebit mihi referre verba Lutheri? Pudet ſanè tam infamẽ cloacam mouere, ſed niſi verba notauero, nemo, vt opinor, crediderit, non tamen omnia recenſebo, (quis enim ferre poſſet?) ſed pauca tantum. Ex iis tamen quæ ex vngue leonem demolirent, *Verbum hoc*, ait ille [1], *Creſcite & multiplicamini, non eſt præceptum ſed plus quàm præceptum diuinum, puta opus quod non eſt noſtrarum virium, vt vel impediatur, vel omittatur, ſed tam eſt neceſſarium, quàm vt maſculus ſim, magiſque neceſſarium, quàm edere, bibere, purgare*

Source : BIU Cujas

purgare, mucum emungere, ſomno & excubiis intentum eſſe. Inſita eſt natura & indoles æquè atque membra, quæ eo pertinent. Et paulò pòſt: *Reperiuntur interdum*, ait, *pertinaces vxores, quæ etiamſi decies in libidinem prolaberetur maritus, pro ſua duritia non curarent. Hic opportunum eſt, vt maritus dicat, ſi tu nolueris, alia volet. Si domina noluerit, adueniat ancilla, ita tamen vt antea iterum & tertio admoneat maritus.* Quid obſecro poſſit diabolica impudentia fingere hoc impudente impudentius? Sobrius tamen & modeſtus eſt in loco, ſi cum iis quæ alibi ſcripſit [2], hæc comparentur. Nam non modo eadem repetit, ſed addit quædam adeò obſcœna de pruritu carnis vtriuſque ſexus, maximè verò muliebris, vt nemo ſine pudore ac verecundia huiuſmodi petulantiam intueri, vel audire poſſit, nedum referre. Hac porrò tam abſurda & ſatyro magis quàm homine digna affirmatione, negant conſilia Chriſti & Pauli de Virginitate ſeruanda, de ſecundis nuptiis non expetendis, de caſtratione propter regnum Dei, de muliere non tangenda poſſibilia eſſe & obſeruanda, grauémque iniuriam adultis puellis nondum matrimonio collocatis, viduis, & aliis, quibus viri copia non eſt, inducunt. Si enim non magis à luxuria, quàm ab eſu & potu abſtinere poſſunt, & meretrices erunt & hypocritæ. Verùm quid exquirit Lutherus ab humana natura continentiam, cùm ab ea niſi per Chriſtum & in Chriſto obtineri non poſſit? At Chriſtus tamen pulſanti aperit, & petenti concedit vt omnes cum Apoſtolo poſſint dicere: *Omnia poſſum in eo qui me confortat Chriſtus, cuius virtus in infirmitate perficitur.*

1 Luther. tom. 5. ſerm. de matrim. habito VVitembergæ anno 1522.
2 In eodem ſermo.

De Paſtorum omnium æqualitate.

11 AFfirmant omnes Eccleſiæ Paſtores inter ſe æquales eſſe, nullum alteri præeſſe, vt inter eos nullus planè ſit diſtinctioni & ordini locus. Atque ita negant Eccleſiaſticæ hierarchiæ vnitatem, in qua Chriſtus per Spiritum ſanctum poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, aduerſus conſentientes Cypriani, Auguſtini, Chryſoſtomi, Dionyſij, authoritates [1], itémque Conciliorum omnium, in quibus à primo ad vltimum videas præcipuum honorem ac curam Epiſcopis deferri. Inter eos autem Romano Pontifici vt capite conſtituto Schiſmatis tollatur occaſio, & Eccleſiaſticum corpus per ordinatam membrorum colligationem vnicum efficiatur ſub vnico ſummo capite Chriſto Ieſu.

1 *Cyprian. De vnit. Eccleſ. & ſimplic. prælat. Auguſt. in libro eiuſdem inſcriptionis. Chryſoſt. in libris de Sacerdotio. Dionyſ. lib. De Eccleſ. hierarch.*

De Certitudine gratiæ & remiſſionis peccatorum.

12 AFfirmant omnes fideles debere certiſſimè credere, ſibi remiſſa eſſe peccata, & ſe eſſe in gratia Dei [1]. Qua affirmatione negant quod vniuerſa Scriptura aſſerit & docet, Debere nos in timore & tremore ſalutem noſtram operari, & ſatagere vt bonis operibus vocationem noſtram certam faciamus, nec de peccato etiam propitiato debere nos eſſe ſine metu.

1 Luther. in artic. 10. & 11. in aſſert. contra Bullam Leonis X. & in cap. 4. Epiſt. ad Galat. Caluin. lib. 3. Inſtit. cap. 2. ſect. 16. 17. & 18.

De iuſtitia Electorum.

13 AFfirmant iuſtitiam eſſe propriam Electorum adeò vt eam ſemel conſecuti amittere nunquam poſſint. Qua affirmatione iterum timorem omnem fidelibus excutiunt, vt pro ſpe & fiducia Chriſtiano digna inducant præſumptionem & impudentiam. Et quod Scriptura de Saulis & Salomonis bonitate & iuſtitia pronunciat, Negant & euertunt, quandoquidem de primi reprobatione certiſſimi; de ſecundi verò electione incertiſſimi ſumus. Sed quid illi ad Ezech. [1] *Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, iuſtitiæ eius non memorabuntur amplius.* Quid quod Epiſcopo Philadelphiæ Chriſtus ſcribendum mandat, *Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam.* Paulus verò Apoſtolus quamquam fidelis, imò fideliſſimus, quid non facit ne cùm aliis prædicauerit, ipſe reprobus efficiatur? Sed audiamus quæſo quàm bella & apta comparatione ſuam doctrinam explicet Caluinus [2]. *Hinc ſequitur*, inquit, *vt nobis ſecurè ſpondere debeamus vitam æternam noſtram eſſe, cuius Chriſtus eſt hæres, nec regnum cœlorum, quod iam ingreſſus eſt, poſſe magis nobis excidere, quàm ipſi. Rurſum peccatis noſtris non poſſe nos damnari, cùm ea ſibi imputari voluerit, ac ſi ſua eſſent.* Quo tamen loco aduertendum eſt in prioribus editionibus maximè Gallicis rem durius exprimi, quàm in poſteriori, anni 1602. Nam in illis non ſolùm aſſeritur regnum cœlorum non magis nobis excidere poſſe quàm Chriſto, quod & in poſteriori diſertè ſcriptum eſt, ſed etiam nos noſtris peccatis non magis damnari poſſe, quàm Chriſtum. Verba enim eius Gallica hæc ſunt: *Parquoy nous nous oſons promettre aſſeurement que la vie eternelle eſt noſtre, & ne nous peut non plus faillir qu'à Ieſus-Chriſt meſme. Dautrepart que par nos pechez nous ne pounons non plus eſtre damnés que luy.* Horreſco referens. Et quis non horreſcet ſiue legens, ſiue audiens.

1 Ezech. cap. 18.
2 Lib. 4. Inſtit. c. 17. ſect. 2.

De electionis diuinæ certitudine.

14 AFfirmant Electos de ſua electione eſſe certiſſimos. *Peſſimè ergo*, inquit Caluinus [1], *& perniciosè Gregorius Homilia 38. dum vocationis tantùm noſtræ conſcios nos eſſe tradit, electionis incertos, vnde ad formidinem & trepidationem omnes hortantur.* Qua affirmatione negant & ſpem & timorem in prædeſtinatis eſſe poſſe. Nam quis timeat de amiſſione illius boni quod amittere ſe non poſſe certò ſciat? Et quod magnus ille nec vnquam ſatis laudatus Gregorius hortatur nos ad timorem & formidinem, quid aliud eſt, quam illud ipſum, quod conſulunt apices omnes ſacrarum Scripturarum? Cur enim putemus laudatum in Euangelio Simeonem, quòd non tantùm iuſtus eſſet, verùm etiam timoratus, niſi vt intelligamus iuſtitiæ comitem perpetuum eſſe hunc timorem ſanctum non qui ſeruilis ſit, ſed qui filialis? Itaque mentiantur iſti quantum volent; cùm ſe iuſtos dicunt, Satis eſt vt mentiri eos appareat, quod ſe timoratos nolunt dicere, ne quidem per mendacium, non quia non audeant (eſt enim longè audacior, qui ſe iuſtum eſſe contendit, quàm qui ſe fatetur timoratum) ſed quia eos pudeat non quidem mentiri, ſed ita loqui vt hac parte mentiendo veritatem dicere videantur. Sed pulchrum eſt audire ſectatores & diſcipulos Caluini hac de re loquentes, dum vnuſquiſque eorum ſe tam certum de ſua prædeſtinatione eſſe gloriatur, quàm de morte Chriſti. Si enim ab iis exquiras vnde illa tanta certitudo: Reſpondent ſtatim ſe reſponſum neſcio quod Spiritus ſancti interius percipere, Veluti quandam Echo, vnde dubitare de ſua prædeſtinatione non poſſint. At ſi aliquis eorum qui tanta támque infallibili certitudine credebant ſe fideles eſſe & prædeſtinatos, ad cauſas Chriſti & fidem Catholicam conuertatur, ſtatim exclamant cæteri mentitum illum fuiſſe cùm diceret ſe certum de ſua ſalute. Atqui tam audacter ille de ſalutis ſuæ certitudine, déque interiore illo commentitio Spiritus ſancti reſponſo gloriabatur, quàm qui in Caluiniſmo remanſerunt, Quî fieri ergo poteſt vt alij ſint certiores iſto qui fuit aliquando certiſſimus? Si ſua illum Echo decepit, quæ Caluini garritum pro Spiritus ſancti voce reddiderit, Quidni aliorum Echo illos quoque decipiet?

1 Caluin. lib. 3. c. 2. ſeq. 11. & 12. & c. 24. ſect. 7. 8. & 9.

De Chriſto incerto ſalutis ſuæ.

15 AFfirmant ex oppoſito Chriſtum, quod caput eſt omnium prædeſtinatorum, incertum ſuæ ſalutis fuiſſe,

Source : BIU Cujas

fuisse, Nam Caluinus [1] palàm asserit Christum de animæ suæ salute timuisse. Neque id obiter, sed ex professo propugnat. Ex quo indubitatè sequitur Christum incertum fuisse de salute animæ suæ. Nam vt quis timeat timore formidinis, de quo Caluinus loquitur, necesse est vt malum quod timet præuideat, & suspicetur tamquam saltem probabiliter futurum. Malum enim à quo se tutum aliquis esse certò cognoscat, quomodo formidare quis potest, aut timere? Digna profectò Caluini ingenio & subtilitate affirmatio. Vt qui per summam impudentiam quemlibet ex suis discipulis de salute sua certissimum esse iubet: Christum de animæ suæ salute incertum esse per inauditã hucvsque blasphemiam asseueret. Sed pergit impietas vt cùm ad summum vsque ascenderit, ad infima quæque tandem delabatur. Subiungit Caluinus *Christum diros & horribiles cruciatus toleraſſe, quod*, inquit, *nulla fingi possit magis formidabilis abyssus, quàm sentire se à Deo derelictum & alienatum, cùm se ad tribunal Dei stare reum cognosceret nostra causa.*

1 Caluin. lib. 2. Instit. cap. 16. sect. 10. 11. 12.

De Christi desperatione

16 AFfirmant Christo desperationis vocem elapsam esse ex sensu carnis profectam. Ita Caluinus [1]. Qua horrenda affirmatione negant Christum in potestate habuisse omnes animæ suæ passiones, vt videlicet illo inscio & non imperante elaberentur & prorumperent. Quod tamen tam falsum esse quàm quòd maximè, præterquàm quòd per seipsum clarissimum est, apparet etiam ex eo quod B. Ioannes Euangelista in historia de resurrectione Lazari, adseuerat Christum semetipsum turbasse. Quia nimirum, vt eum decebat qui non minus verè Deus esset, quàm verè homo, sponte excitabat in seipso timores, angores, & huiusmodi affectus animi antequam ab eis excitaretur. Vnde post D. Hieronymum nos non passiones, sed propassiones in Christo fuisse adseueramus.

1 In harmonia ad cap. 27. Matth.

De Christi ignorantia.

17 AFfirmant Christum ad tempus ignorantia laborasse: *Oportuit*, inquit Caluinus [1], *Christum ad tempus similem esse puris infantibus, vt quod ad humanitatem intelligentia destitueretur.* Hac verò affirmatione negant in Christo fuisse reconditos omnes scientiæ ac sapientiæ thesauros. Quod tamen disertissimè affirmat Scriptura. Fatemur quidem Christum puerum quod ad exercitium & opus externum spectat sapientia creuisse & gratia: At illud quoque asserimus fuisse in eo thesauros sapientiæ tum quoque cùm eos nondum exereret, sed tempore suo coram populo Dei proferendos sibi ipsi conseruaret. Non enim destitit Verbum esse etiam cùm verbum non proferret, aut Sapientiam habere, cùm nondum sapientiam loqueretur, Quippe quem fides nostra credit à primo instanti suæ conceptionis tam citò fuisse comprehensorem, quàm viatorem.

1 Caluin. ad cap. 7. Isaiæ vers. 15.

De fide actuali infantium nondum baptizatorum.

18 AFfirmant, infantes antequam baptizentur credere & fidem habere, neque tantùm habitum fidei aut in fide Ecclesię credere, sed & actum fidei, & fidem propriam habere [1]. Quod cùm affirmant, hoc ipso negant pueros per Baptismum iustificari. Nam si ante Baptismum habent fidem & fides sola iustificat vt asserunt: sequitur infantes ante Baptismum iustificatos esse. At quis nescit fidem esse ex auditu, auditum verò per verbum Dei. Quomodo autem verbum Dei peruenit ad animam infantis sine prædicante? quis verò prædicauit infantibus? Rursum actus fidei sine vsu rationis esse non possunt, vt apud omnes in confesso est, & naturalem habet intellectum. Quis porrò credat infantes vsu rationis potiri?

Atque hæc quidem dixisse sufficiat de prima illa nota Antichristianismi, qua hæretici nostri seipsos satis produnt cùm omnia negant, affirmant nihil, & si quid affirmant, illud negatiuum, & vt Iureconsulti loquuntur, simplex abnuitiuum est & inane. Iam aliàs breuiter consideremus notas quibus veluti characteribus fronti sectarum nostri temporis inscriptum videas horribile nomen Hæresis.

1 Luther. tom. 2. in opere quod inscripsit contra armatum minis Cochlæum.

Secunda Hæreticorum nota, Vocationis defectus.

SEcunda igitur nota hæc erit, quæ ex vocationis defectu proficiscitur. Est enim hæreticorum omnium proprium quarto modo, vt vocatione ad ministerium careant. *Currebant*, inquit Deus per Ezechielem de falsis prophetis, *& ego non mittebam eos. Veniunt*, inquit Christus, *in vestimentis ouium*, Et Paulus: *Quomodo*, inquit, *prædicabunt, nisi mittantur*? Et alibi: *Nemo*, inquit, *assumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tamquam Aaron.* Lutherum porrò, Zuinglium, Caluinum, & alios huiusmodi omnes superioris seculi hæresiarchas, omnino carere vocatione apparet euidenter ex pluribus, sed ex eo primùm, & maximè, quod cùm interrogantur qua ratione vocati sint, nihil habent quod respondeant, in quo conueniant. Caluinus enim Lutherum aliósque Nouatores qui sectas istas excitauerunt non ordinaria vocatione, sed extraordinaria ministerium suum sumpsisse asseuerat, indéque Apostolos illos, & Euangelistas censendos esse dicit, *Quamquam*, inquit, *non nego quin Apostolos postea quoque vel saltem eorum loco Euangelistas interdum excitauerit Deus, vt nostro tempore factum est. Talibus enim qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent opus fuit. Munus tamen ipsum nihilominus extraordinarium appello, quia in Ecclesiis ritè constitutis locum non habet.* Lutherus [1] autem palàm fatetur se non extraordinaria, sed ordinaria & mediata vocatione vocatum esse. *Sumus igitur*, inquit, *& nos diuina auctoritate vocati non quidem immediatè à Christo, vt Apostoli, sed per hominem.* Cùm autem explicat quanam ratione vocatus sit per hominem, *Cùm autem*, inquit, *Princeps, seu alius magistratus me vocat, hinc certo & cum fiducia gloriari possum, quod mandante Deo per vocem hominis vocatus sim. Est enim ibi mandatum Dei per os Principis, quod me certum facit vocationem meam esse veram & diuinam.* Et alibi dicit [2]. *Vocationem antiquitus quidem per Apostolos qui suos successores vocauerunt factam esse, sicut* inquit, *adhuc vocantur etiam à potestatibus carnalibus, & magistratibus, seu communitatibus.* Vides igitur vt Lutherus suam vocationem non quemadmodum Apostolorum, & Euangelistarum extraordinariam, sed ordinariam, & mediatam esse asserat, eámque non ab Episcopis aut Ecclesiasticis personis, sed à magistratibus carnalibus (hoc enim ipsum eius verbum est) profectam esse ac deriuatam, Philipus autem Plessæus Mornæus tractatu illo Gallico de Ecclesia [3], in quo tantopere Caluinistæ sibi placent, contendit, *Lutheri, Zuinglij & cæterorum primorum nostri temporis hæreticorum vocationem non à Deo immediatè, aut extraordinariè, quemadmodum Caluinus, neque mediatè à magistratibus carnalibus, sicut Lutherus, sed mediatè ab Episcopis Catholicis deducendam. Quandoquidem inquit Sacerdotes erant ab Episcopis creati: Vt Sacerdotes autem Verbum Dei ministrare debuerunt. Itaque ministrauerunt, non vt authores sui, id est, Episcopi faciebant, sed longè rectius & purius.* Quis ergo non rideat horum hominum insaniam, qui ne quidem qua ratione vocati sint inter se conueniunt? Quis verò non miretur Plessæi ingenium, qui qua ratione vocatus sit Caluinus, Caluino melius se scire existimat. Qua item ratione Lutherus, & à quo suam vocationem & auctoritatem acceperit, meliùs se nosse quàm ipse sciuerit Lutherus. *Separate illos*, inquit Daniel de falsis testibus, *ab inuicem procul, & diiudicabo eos, dixitque ad vnum, dic sub qua arbore videris, qui ait, sub schino. Interrogauit & alium, qui ait, sub prino, & ita testimoniorum falsitas apparuit.* Si sic interroges Caluinum:

num : Quis te vocauit ? Deus , inquit , extraordinariè. Si Lutherum , magiſtratus , inquit , carnalis , ordinariè. At Pleſſæus , velut quidam inter tantos contendentes de cœlo delapſus arbiter , quaſi vocationi aliorum interfuerit, audacter pronunciat malè Lutherum, peius Caluinum, eſſe enim illos ab Epiſcopis noſtris vocatos. Quis non ergo iam vel ex ipſorum confeſſione agnoſcat falſum eos dicere, cùm de vocatione ſua gloriantur ?

1 Luther. in cap.1.ad Galat.
2 Tom.4.in Matth.cap.9.
3 Cap. 11.

De legitima Epiſcoporum noſtrorum vocatione.

ENimuero non ſolum de vocatione ſua non conueniunt, ſed etiam quod magis eſt,conſentiunt inter ſe de legitima Epiſcoporum noſtrorum vocatione. Nam Lutherus, *Apoſtoli,*inquit,*vocauerunt ſuos diſcipulos, vt Paulus Timotheum, & Titum, quideinde Epiſcopos Epiſcopi ſuos ſucceſſores vocauerunt. Ea vocatio durauit vſque ad noſtra tempora, & durabit vſque ad finem mundi , eſtque mediata quia per hominem fit , & tamen diuina eſt.* Caluinus [1] autem,*Superſunt,*inquit, *Epiſcopi, & parochiarum rectores, qui vtinam de retinendo officio contenderent. Libenter enim illis concederemus eos habere pium & eximium munus , ſiquidem eo defungerentur.* Et alibi [2]. *Videmus,* inquit , *hodie Papiſtas quomodo ſibi nomen Eccleſiæ arroganter attribuant ſub prætextu ſucceſſionis perpetuæ quam obtendunt. Et ſanè vt verum dicam coacti ſumus fateri à parte eorum ſtare miniſterium ordinarium. Sed quia poteſtate ſua abuſi ſunt, eorum iactantiam irridere poſſumus.* Mornæus autem cùm à noſtris Epiſcopis Lutheri & ſequacium miſſionem deriuat , an non omnium apertiſſimè vocationem noſtrorum adprobat Epiſcoporum? Bene igitur Caluinus,& melius quam crediderit, in Eccleſiis rectè conſtitutis vocationem ſuam & ſuorum non habere locum. Quo admiſſo ſic iam nobis licebit argumentari , Eccleſia Chriſti recte ſemel conſtituta eſt , ita vt nunquam inferorum portæ aduerſus eam prævalere poſſint. Ergo in ea locum habere vocatio extraordinaria non poteſt , niſi quatenus ab ordinaria adprobetur, Chriſtus enim diuiſus non eſt. Stabiliunt autem ordinariam vocationem quæ , inquit Lutherus,vſque ad finem mundi duratura eſt. Ergo vocationi ordinariæ fidem adhibere debemus, cui ſi extraordinaria eſſet contraria, Chriſtus vtique contrarias inuicem vocationes foueret, ac diuiſionis auctor eſſet , vt merito verbis Tertulliani vrgere liceat apoſtaticos iſtos reformatores , *Qui eſtis vos , aut vnde veniſtis? Quis vos miſit euangelizare ? Edant,* inquit ille , *origines Eccleſiarum ſuarum , euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum.* Quin etiam verbis Lutheri,qui de vocatione ab Apoſtolis inſtituta tractans [3] , *Eſt igitur,* inquit, *non contemnenda vocatio. Neque enim ſatis eſt habere verbum & puram doctrinam , oportet etiam vt vocatio certa ſit , ſine qua qui ingreditur, ad mactandum & perdendum venit. Nunquam enim fortunat Deus laborem illorum qui non vocati ſunt, ſic hodie phanatici ſpiritus noſtri habent verba de fide in ore, tamen nullum fructum faciunt.* Et ibidem , *Diabolus incitare ſolet ſuos miniſtros , vt non vocati currant & prætexant Zelum.*

1 Lib.4.Inſtit.cap.5.ſect.11.
2 In cap.13.Ezechiel.
3 In cap.1.ad Galat.

Tertia nota hæreticorum , Contemptus Eccleſiæ.

TErtius hæreſium omnium character ille eſt , quod Eccleſiam contemnunt ; ſi quis , ait Chriſtus , Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & publicanus. Cui conſequenter & præclarè D. Auguſtinus [1] , inſolentiſſimæ dicit eſſe inſaniæ id negare vel reiicere, quod vniuerſa tenet Eccleſia. Quod magis eſt, idem alio loco [2] negat ſe creditu-rum Euangelium niſi eum autoritas Eccleſiæ commoueret. Et rurſus alibi diſputans non eſſe rebaptizandos hæreticos ſcribit hæc verba [3]. *Quamuis huius rei de Scripturis canonicis non proferatur exemplum,earundem tamen Scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas,cum hoc facimus quod vniuerſa iam placuit Eccleſiæ quam ipſarum Scripturarum commendat autoritas.* Eam vero autoritatem non potuit Paulus Apoſtolus commendare apertius quam cum Eccleſiam columnam & firmamentum veritatis appellauit. Et vero ſi Chriſtus Eccleſiam ſponſam ſuam dilectiſſimam matrem omnium Chriſtianorum eſſe voluit,quomodo fieri poteſt,vt eam quis contemptui habeat , quin hoc ipſo Chriſtum contemnat ? *Perhibet,*inquit Auguſtinus [4], *teſtimonium Chriſtus Eccleſiæ. Quod ſi non vis,non mihi aut cuiquam homini ſed ipſi ſeruatori contra Salutem tuam perniciosiſſime reluctaris , qui te ſic ſuſcipiendum eſſe non vis credere quemadmodum ſuſcipit illa Eccleſia,quam teſtimonio ſuo commendat ille cui fateris nefarium eſſe non credere.* Quam vero impudenter Eccleſiaſticam autoritatem Nouatores noſtri omnes conculcauerint, vel ex hoc ſolo maximè apparet , quod omnes ore vno erraſſe illam,defeciſſe & apoſtataſſe proclamant , vt nimirum ſe reformatores aut inſtauratores Eccleſiæ poſſint & audeant appellare. Hinc eſt quod Lutherus paſſim iactitat [5], nihil ſe curare quid Eccleſia ſentiat , & in diſputatione illa omnium ſuauiſſima quam ſe cum Diabolo habuiſſe gloriatur [6] , refert ſe Diaboli argumentis conuictum ab Eccleſiæ ſententia diſceſſiſſe. Mox in triumphantis ſpeciem inſultans Catholicis,*Si vobis,*inquit,*ſuſtinendi eſſent ictus Diaboli non-dum eſſetis cantilenam de Eccleſia & veteri recepto more cantaturi.* Sed & alio loco [7] gloriatur ſe ſolum contra Eccleſiam ab initio dimicaſſe. Caluinus autem [8],Eccleſiam errare poſſe quam ſæpe & ex profeſſo contendit.

1 Epiſt.118.
2 Contra Epiſt.Fundamenti cap.5.
3 Lib.1.cap.33.contra Creſconium Grammaticum.
4 De vnit.Eccleſ.contra Epiſt.Petilliani cap.19.
5 In cap.1.ad Galat.Et in ſermone Dominicæ octauæ poſt Trinit.& alibi paſſ.
6 In lib.de miſſ.priuat.& vnct.Sacerdot.
7 Initio ſuorum operum.
8 Præſertim lib.5.Inſt.cap.4.

Quarta nota hæreticorum , Contemptus Conciliorum.

QVartus hæreticorum character eſt , Conciliorum vniuerſalium contemptus , quorum tamen fuit ſemper tanta autoritas vt D. Gregorius Nazianzenus [1] non dubitauerit affirmare , Hæreticos non eſſe ſi à Concilio Catholico approbati fuerint. Eſſe vero hæreticos,ſi minime fuerint recepti. Et D.Baſilius [2],non melius aut certius hæreticos diiudicandos eſſe affirmat , quam ex receptione vel contemptu Concilij Niceni. At Caluinus longe aliter [3] Concilia & errare poſſe & erraſſe palam profitetur. Lutherus vero libere ſimul & impudenter , vt ſolet , *Papa,* inquit [4], *mentitur vna cum conciliis.* Et paulo poſt,*Inſanum eſt,*inquit,*Concilia concludere & ſtatuere velle, quid credendum ſit , cum tamen ſæpenumero nemo adſit,qui ſpiritum diuinum vel tantillum guſtauerit. Quemadmodum in Concilio Nicæno vſu venit , vbi dum leges ſuper ſtatum ſpiritualem ferre conarentur , quibus eidem ſtatui matrimonium interdiceretur, omnes profecto in concilio à veritate aberrauerunt.*

1 Epiſt.1.ad Chelidonium Apollinariſtam.
2 Epiſt.28.
3 Loco ſupra proxime citato.
4 In ſermon.Domin.Octauæ poſt Trin.

Quinta nota hæreticorum,Contemptus ſedis Apoſtolicæ.

QVintum characterem habent hæretici. Apoſtolicæ ſedis contemptum. In quo ſane excellit Lutherus præ cæteris. Nam is quodam loco poſtquam omnia quæ fiunt contra Eccleſiam Romanam ad Dei gloriam pertinere dixit.*Cum autem,*inquit [1],*& ego vnus ſim de Antipapis reuela-*

tione

tione diuina ad hoc vocatus vt dissipem & perdam & destruam regnum illud, cupide & libenter illo fungor officio, sicut hactenus feci. Sed & alibi cum defendi bellum contra Turcas esse illicitum, *Quanto rectius*, inquit [2], *faceremus, si idolo Romano Cæsar & Principes modum ponerent perditionis animarum? Nam vt ego prophetem semel, licet non audiar, quod scio, nisi Romanus Pontifex redigatur in ordinem, actum est de omni re Christiana, nihil nisi peccatum & perditionem Papatus operari potest. Qui habet aures audiendi audiat, & à bello Turcico abstineat donec Papæ nomen sub cœlo valeat. Dixi.* Et alibi [3]. *Igitur*, inquit, *siue Papa siue Patres siue Concilium sic dicat aut sentiat, nemini debet esse præiudicium, sed abundet quisque in sensu suo.* Sed quid hic moror? Si è libris Lutheri & Caluini detraheres iniurias & calumnias quibus Apostolicam sedem infectantur, vix vna in iis aut altera pagina remaneret. Iam vero si quis dubitet an certa sit nota hæresis, Contemptus sedis Romanæ, audiat Christum, qui cum Petrum Apostolum Ecclesiæ caput constitueret, *Et super hanc petram*, inquit, *ædificabo Ecclesiam meam* [4]. Inde namque fit consequens ad Ecclesiam Dei non pertinere illum qui petræ huic non innititur, quæ Christi ore tantopere commendatur. Cumque idem Christus eidem Petro suas oues pascendas dederit [5], vtique Christi ouis esse non potest qui à Petro pasci non vult. Neque est quod garriant hæretici Romanum Pontificem Petri successorem non esse, vel autoritatem quæ Petro concessa fuerat, Pontifici Romano datam non esse: nam cum autoritas illa propter commune bonum Ecclesiæ Petro sit collata, non debuit finiri cum Petro qui deficere ac mori post paucos annos debuerat, sed cum Ecclesia militante quæ ad finem vsque seculi duratura est. Ergo & successorem in ea Petri auctoritate aliquem debet habere Ecclesia. Porrò nemo vnquam Petri successor hac parte dictus est ab Ecclesia præter Pontificem Romanum. Fateamur ergo quod res est, sedem Romani Pontificis petram illam esse super quam fundata est Ecclesia in qua Domini ouile pascitur. Itaque verissimè Cyprianus [6]. *Neque aliunde hæreses*, inquit, *ortæ sunt, aut natæ sunt schismata quam inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos & ad tempus iudex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium quicquam moueret; nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post Episcoporum consensum iudicem se iam non Episcopi sed Dei faceret; nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scindere; nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim nouam conderet*, eademque propemodum sunt alio loco eiusdem Doctoris verba [7]. Nec dissimiliter Hieronymus ad Damasum Pontificem Romanum, *Ego nullum primum nisi Christum sequens beatitudinis tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior, super illam Christi ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit prophanus est, si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio; quicunque tecum non colligit spargit, hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.* Denique dici non potest, quam mira magnáque sit antiquorum Patrum in commendanda fede Romana consensio, & quam sibi placeant in quærendis nominibus & titulis quibus eam cohonestent. Cyprianus [8] Petri Cathedram appellat, Ecclesiam principalem [9] exordium vnitatis sacerdotalis [10], vnitatis vinculum [11], Sacerdotij sublime fastigium, Ecclesiæ radicem & matricem [12]. Irenæus vero [13] Ecclesiam in qua est potentior principalitas. Prosper Caput pastoralis honoris, sedem Petri [14], Augustinus Apostolicæ Cathedræ principatum [15] Victor Vticensis & Iustinianus quoque noster, Caput omnium Ecclesiarum [16], Leo [17] & Prosper Caput orbis & mundi & religionis. Ignatius Ecclesiam præsidentem; [18] Hieronymus, tutissimum communionis Catholicæ portum [19]. Ipsum verò Pontificem Romanum, Deus bone, quam præclaris & dignis honorant nominibus: Sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ Episcopum Cyprianus [20]. Alij sanctissimum & beatissimum Patriarcham, vniuersalem Patriarcham: caput Conciliorum, caput vniuersalis Ecclesiæ, vt in Concilio Chalcedonensi [21]. Beatissimum dominum, Apostolico culmine sublimatum, Patrem patrum, summum omnium Præsulum Pontificem, vt apud Stephanum Archiepiscopum Carthaginensem [22]. Sacerdotem summum, vt apud Hieronymum [23], Principem Sacerdotum, vt apud Valentinianum [24]. Custodem vineæ dominicæ, vt Concilium Chalcedonense, rectorem domus Domini [25] Ambrosius, Christi vicarium [26]. Cyprianus [27]. Sed placet antiquissimis tot Patrum suffragiis addere Diui etiam Bernhardi calculum, non quod eum longè recentiorem esse nesciam, sed quia Caluinianos non pudet Caluino ipso Duce hunc Doctorem sic laudare quasi sedis Apostolicæ contemptor fuerit. Is ergo [28] Pontificem Romanum his nominibus appellat, Fratrum confirmatorem, Sacerdotem magnum, Summum Pontificem, Principem Eposcoporum, Heredem Apostolorum, Primatu Abelem, Gubernatu Noe, Patriarchatu Abrahamum, Ordine Melchisedech, Dignitate Aaronem, Autoritate Moysem, Iudicatu Samuelem, Potestate Petrum, Ouilis Dominici pastorem, Clauigerum domus Domini, Pastorum omnium Pastorem. Neque vero Caluinus ipse potest sibi temperare quin fateri & agnoscere cogatur iam temporibus Athanasij Magni pios omnes libenter Ecclesiæ Romanæ detulisse, quamplurimùm poterant autoritatis. *Verùm*, inquit, [29] *id totum nihil aliud erat, nisi vt magni æstimaretur eius communio, ab eo autem excommunicari ignominiosum duceretur.* Quidni ergo ob hoc ipsum Caluine idem tu facere debuisti, omnésque tui, si qua veteris pietatis scintilla in vobis erat? Lutherus verò iis omnibus opusculis, quæ initio suæ defectionis composuit, tam honorificè de Papa locutus est, vt posterioribus scriptis iam factus audacior & insolentior se excusauerit, quod prioribus tam multa & magna Papæ concessisset [30]. iuuat verò aduersus omnes istos Cathedræ Apostolicæ Romanæ contemptores iisdem verbis vti, quibus aliquando vsus est Augustinus contra Petilianum [31], sicque Lutherum & Caluinum compellare, si quis erit qui eorum nomine velit respondere, *Cathedra vobis quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet? Quare appellatis Cathedram pestilentiæ, Cathedram Apostolicam? Si propter homines quos putatis legem loqui & non facere, nunquid Christus propter Pharisæos, de quibus ait, Dicunt & non faciunt, Cathedræ in qua sedebant vllam fecit iniuriam? Nonne illam Cathedram Moysi commendauit & illos seruato Cathedræ honore redarguit? Hæc si cogitaueritis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis Cathedram Apostolicam, cui non communicatis. Sed quid hoc est aliud quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere?*

1 Tom. 2. Oper. in admonit. ad Lectorem præposita operi quod inscripsit Exemplum Papisticæ doctrinæ.
2 Asser. artic. suor. per bullam Leonis 10. damnatorum art. 34.
3 Ad artic. 28.
4 Matth. 16.
5 Ioan. 21.
6 Epist. 55 ad Cornelium.
7 Epist. 69. ad Puppianum, & tot. tract. De simplicit. Prælat.
8 Lib. 1. Epist. 3.
9 Epist. 58. ad Cornelium.
10 Lib. 3. Epist. 13.
11 Lib. 4. Epist. 2.
12 Epist. 8.
13 Iren. lib. 3. cap. 3.
14 Prosper. lib. de ingratis.
15 August. Epist. 162.
16 Victor Vticens. de persec. Vandal. lib. 2.
17 Leo in Natali Sanctorum Petri, & Pauli.
18 Ignat. in inscript. Epist. ad Romanos.
19 Hieronym. Epist. 16.
20 Cypr. lib. 3. Epist. 11.
21 Concil. Chalced. act. 3. & 16.
22 Epist. ad Damasum nomine Concilij Carthaginensis.
23 Hieron. præfat. Euangel. ad Damasum.
24 Valentin. in Epist. ad Theodos. initio Concilij Chalcedonensis.
25 Concil. Chalced. in Epist. ad Leonem.
26 Ambros. 1. ad Timoth. 3.
27 Cypr. lib. 1. Epist. 2.
28 Bernar. Epist. 190. & lib. 1. de consider. cap. 8.
29 Lib. 4. cap. 7.

Source : BIU Cujas

30 In Præfat. 1. Tom. ad Lectorem.
31 Lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 51.

Sexta hæreticorum nota, Contemptus Patrum.

SExtus hæreticorum character est contemptus antiquorum Ecclesiæ Patrum, quos venerari & colere deberent, si Hieremiam auditent, aut potius Spiritum sanctum loquentem per Hieremiam [1]. *Hæc dicit Dominus*, inquit ille *State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris.* Et alibi Scriptura Sacra, [2] *Non te pratereat narratio seniorum. Ipsi enim didicerunt à patribus suis.* Quare optimum fuit Cymini consilium, quod Theodosius senior secutus est vt hæreticorum doctrina examinetur ad antiquorum Patrum sententias & normam, & si contraria reperiatur, confestim toto terrarum orbe explodatur, omnium verò pulcherrimè Vincentius Lirinensis vbi de antiquorum Patrum authoritate tractat: *Hos*, inquit, *in Ecclesia Dei diuinitas per tempora & loca dispensatos quisque in sensu Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum. Si quis ab eorum sententia communione desciuerit, audiat illud Apostoli, non est Deus dissensionis, sed pacis.* Et paulò pòst, *necesse est profecto omnibus deinceps Catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare student, vt sanctæ Sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur.* Prophanas vero prophanarum nouitates vrget D. Augustin. antiquorum Patrum auctoritate [3], *Ponam*, inquit, *pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere si vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor est.* Quod autem dixit, se pauca paucorum vel hæreticis opponere, id fecit quia pauci illi cum reliquis aperta communione coniuncti erant. Et alibi idem Augustinus [4], loquens de Cypriano, Basilio, Hilario, & similibus. *Tales quippe*, ait, *& tanti viri secundùm Catholicam fidem quæ vbique toto orbe diffunditur, hæc & illa vera esse confirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola auctoritate conteratur illorum, præterquam quod ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur.* Et rursum paulò pòst: *Quod inuenerunt in Ecclesia*, inquit, *tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt, quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Idem nos hodie de te dicimus, magne Augustine: denique contemporaneis suis aduersus Nugatores istos, neque tamen facere possumus, vt eos suæ pudeat insaniæ & impudentiæ.

1 Cap. 6.
2 Ecclesiast. cap. 8.
3 August. lib. 1. contra Pelagianum cap. 2.
4 Lib. 2. ad fin.

Nouationes hæreticorum nostrorum.

QVantopere enim Patrum antiquorum auctoritatem Lutherus, Caluinúsque contempserint, primo statim intuitu videbit quisquis eorum scripta quantumlibet oscitanter leget. Nam Lutherus quidem sic scribit quodam loco: [1] *Primum scire contestatóque eos esse volo, me nullius prorsus quantumlibet sancti Patris auctoritate cogi velle.* Deinde mox quasi cum Patribus omnibus luctaturus eos sursum deorsúmque mouet vt deiiciat. *Iam*, inquit, *quanti errores in omnium Patrum scriptis inuenti sunt, quoties sibi ipsis pugnant, quoties inuicem dissentiunt, quis est qui non sæpius Scripturas torserit? Quoties Augustinus solum disputat, nihil definit, Hieronymus in commentariis nihil ferè asserit*, deinde tandem concludit, *Nemo ergo*, inquit, *mihi opponat Papæ aut Sancti cuiusuis auctoritatem, nisi Scripturis munitam.* Et in libro, quem edidit contra Regem Angliæ, quàm superbè: *Deus verbum*, inquit, *est super omnia, diuina maiestas mecum facit vt nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani contra me starent, Augustinus & Cyprianus, sicut omnes electi, errare potuerunt, & errauerunt.* Et in fine: *Neque enim*, inquit, *ego quæro quid Ambrosius, Augustinus, Concilia, & vsus sæculorum dicunt, nec fuit opus mihi Henrico Rege magistro, qui me hæc doceret, qui adeò pulchrè ea nouerat, vt etiam impugnarim, vt miranda sit stultitia Satanæ, quæ iis me impugnat quæ ipse impugno, & perpetuo principium petit.* Caluinus verò vt fuit homo fraudum & dolì plenus, ac vafro & planè vulpino ingenio, præfatur quidem meliorem victoriæ partem ad se inclinaturam, si certamen contra Catholicos institutum dirimendum esset auctoritate Patrum, sed quia versutus homo in corde, & corde loquens timebat ne suo se verbo obstringeret, statim subiicit. *Sic tamen in eorum scriptis versamur, vt semper meminerimus omnia nostra esse, quæ nobis seruiant, non dominentur. Hunc delectum qui non tenet nihil in religione constitutum habebit, quando multa ignorarunt sancti viri illi, sæpè inter se conflictantur, interdum etiam secum ipsi pugnant.* Quod autem ita genericè ac in vniuersum effutiunt, specificè postea & articulatim toto illo suo opere contra Patrum auctoritatem obseruauit, non dissimulans dissentire se à Patribus etiam in iis, in quibus Patres vnanimi sententia consenserunt. Nec id in re aliqua leui, sed in grauissimis fidei nostræ articulis, puta, in quæstione *De libero arbitrio*, in qua dicit, [3] Latinos arroganter, Græcos verò arrogantiùs locutos fuisse. *De persona Mediatoris*, in qua veterum errorem inexcusabilem esse contendit [4]. De concupiscentia vbi vno Augustini testimonio totius antiquitatis sensum contineri dicit, mox ab eo se dissentire profitetur [5]. In quæstione de Satisfactione omnes veteres aut lapsos esse aut asperè ac durè locutos pronunciat [6]. In quæstione De precibus pro defunctis omnes veteres in errorem abreptos esse [7]. In quæstione de merito vetustos Doctores pessimè sinceritati fidei consuluisse [8]. Item peccasse antiquitatem immodica seueritate, quod in Episcopo cœlibatum requireret [9]. In quæstione de pœnitentia, excusari nullo modo posse immodicam veterum auctoritatem [10]. In quæstione De quadragesima [11], veteres Patres superstitionis quædam semina iecisse, ac mera κακοζηλία, & superstitionis plena laborasse. Alibi reprehendit [12] antiquos omnes, quod permitterent laicis, vt in periculo mortis constitutos baptizarent, quamuis ab ipso ferè Ecclesiæ nascentis exordio, vsu receptum esse fateatur. In quæstione De adoratione, agnoscit quidem veteres vsos fuisse distinctione duplicis adorationis Duliæ, & Latriæ, sed eam nihilominus ita spernit, vt exclamet, [13] *Quid tum? si omnes ea inspiciant, non modo impropriam esse, sed penitus friuolam.* Cùm verò tractat ille de Ecclesia Romana [14]. *Hoc primum*, inquit, *præfari volo, me non negare, quin magnum Ecclesiæ Romanæ honorem deferant veteres, reuerentérque de ea loquantur.* Et paulò pòst: *Opinio enim illa quæ nescio quomodo inualuerat, fundatam & constitutam esse Petri ministerio ad conciliandam gratiam & auctoritatem plurimum valebat. Itaque in Occidente sedes Apostolica honoris causa vocabatur.* Atqui eodem ipso loco contemnit ille quantum potest, Ecclesiam Romanam, eámque à Petro fundatam esse negat. Manifestè igitur omnibus antiquis contradicit: Similiter agnoscit [15] ille in veteri Ecclesia Monachos magno in honore habitos fuisse, maximè temporibus Augustini, quem notat in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ aduersus Manichæorum calumnias opponere sanctimoniam professionis Monachorum. Et tamen non eo minus statim spernit Monachos: Nec tantum Monachos nostri temporis, sed antiquos etiam illos, quos Augustinus tantopere commendat. Ait enim nonnulla esse in prisca illa Monachorum forma, quæ sibi displiceant, immodicam scilicet affectationem & κακοζηλίαν. Et quod exemplum inutile ac periculosum in Ecclesiam induxerit. Et in quæstione De ceremoniis Baptismi [16] fatetur quidem esse illas origine vetustissimas, sed addit statim, *Respuere tamen mihi & omnibus fas est, quicquid ad Christi institutionem addere ausi sunt homines* Et in quæstione De Sacramento altaris pro viatico infirmorum reseruando [17], quæ quidem quæstio præcipui est momenti pro confirmanda fide præsentiæ realis corporis Domini. Obiicit ille sibi ipsi: *Sed enim qui sic faciunt habent veteris Ecclesiæ exemplum.* Tum respondet, *Fateor verum in tanta re, & in qua non sine magno periculo erratur, nisi tutius est quam ipsam*

Source : BIU Cujas

veritatem sequi. Quasi vero Ecclesia vetus secuta sit falsitatem. Et alibi loquens de ceremoniis Missæ [18], *Si quis*, inquit, *vetustate huiusmodi inuentiones tueri velit, non ignoro, quàm non longè ab ætate Apostolorum cœna Domini tecta rubigine fuerit, sed isthæc scilicet humanæ confidentiæ procacitas est.* Sed & alio loco fatetur [19], antiquos Doctores Missæ nomine vsos fuisse in plurali ferè numero. Et alibi [20], *Veteres quoque illos*, inquit, *video aliò hanc memoriam detorsisse, quam institutioni Domini conueniebat.* Et paulò pòst, *Excusari*, inquit, *non posse arbitror, quin aliquid in actionis modo peccauerint.* Et iterum, *Merito quis eos redarguat, quod ad legis vmbras nimis deflexerunt.* Denique ne omnia & singula huius generis scripta recensеamus, quod esset penè infinitum. Idem Caluinus fatetur, vsum Confessionis esse antiquissimum, & nihilominus eam spernit, vt iam dubitare nemo possit, si aptissimus hic & certissimus est hæreseos character, contemptus Ecclesiæ & antiquitatis, esse Lutherum, & Caluinum, & quotquot sunt eorum sectatores, omnium maximè hæreticos. Adeò fuerunt illi præ cæteris antiquioribus hæreticis omnibus & Ecclesiæ & totius antiquitatis contemptores.

1 In initio assert.art.per Bullam Leonis X. damnatorum.
2 In præfat. Institut.
3 Lib.2. Instit.cap.2. sect.4.
4 Exod.lib.14.sect.3.
5 Lib.3.sect.10.
6 Lib.3.cap.4.sect.38.
7 Lib.3.cap.5.sect.10.
8 Cap.15.sect.2.
9 Lib 4.c.5.sect.10.
10 Cap.12.sect.8.
11 Lib.4.c.18.sect.20.
12 Cap.15.sect.20.
13 Lib.1.c.12.sect.2.
14 Lib.4.c.6.sect.16.
15 Lib.4.c.13.
16 Cap.15.
17 Cip.16.sect.30.
18 Sect.43.
19 Cap.8.
20 Sect.11.

Septima nota hæreticorum, De studio nouitatis.

SEptimus character est, quod non tantùm antiquitatem non venerantur, nec reuerentur, sed etiam nouitatem quantum possunt maximo studio affectant & sectantur. In quos pulchrè Lirinensis [1], *Prophanas*, inquit Paulus, *vocum nouitates deuita, quas recipere atque sectari nunquam Catholicorum, semper vero hæreticorum fuit. Hoc apud omnes fere hæreses quasi solemne est ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatem fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ à fide naufragent. Contra vero Catholicorum hoc ferè proprium deposita sanctorum Patrum & commissa seruare, & damnare prophanas nouitates.* Videmus autem in nouatoribus nostris, quàm toti in eo sint vt inducant & statuant nouitates. In fide nihil contra Catholicos dicunt quod nouum non sit, aut saltem ex antiquis & antiquitatis hæresibus renouatum, vt ex iis constat manifestissimè, quæ hucvsque diximus, & distinctius ex iis, quæ Illustrissimus nec vnquam satis laudatus Cardinalis Bellarminus hanc in rem scripsit, Et verò quid illud est quod isti Ecclesiam per tot secula erasse dicunt, nisi quod nouam & planè contrariam Ecclesiæ veteri doctrinam adferunt? Vnde factum est, vt venientibus ipsis vniuersa Ecclesia cohorruerit, vt solent oues & agni cùm primum vident rabidum lupum ad se venientem. *Solus*, inquit Lutherus [2], *primo eram, & certè ad tantas res tractandas ineptissimus & indoctissimus.* Et paulò pòst: *Germani omnes suspensis animis expectabant euentum tantæ rei, quam nullus antea neque Episcopus, neque Theologus ausus est attingere.* Idem tamen Lutherus paulò pòst initium defensionis verborum Cœnæ cùm de Sacramentariis loquitur, *Nec quicquam*, inquit, *magis hanc hæresim promouet, quàm nouitas. Nam nos Germani tales homines sumus, ea quæ nobis noua sunt, affectamus, & auidè arripimus.* Et in responsione ad maledicum scriptum Regis Angliæ de iisdem Sacramentariis loquens: *Nullos*, inquit, *hostes capitaliores sum expertus hactenus, quàm suaues illos fratres collegas amicos, quos tamquam filios in sinu nostro fouimus nouarum sectarum magistros, Sacramentarios dico & alios phanaticos, qui qualem nobis referant gratiam vide.* Et paulò pòst: *Nos principio libertatem & Christi honorem asserere & vindicare cœpimus, & tyrannidem Pontificiam inuadere. In hoc certamine multa in sanctam Scripturam sumus commentati. Quibus nisi nos patefecissemus viam, nihil admodum de* CHRISTO *aut de Euangelio intellecturi videbantur. Tantum abfuisse arbitror, vt sua industria Pontificum iugum potuissent excutere. Aut si fortassis industria non defuisset, tamen animi robur omnino defuisset. Nam tum cum solus stabam in acie, cum solus cogebar me obiicere & Cæsaris & Pontificum telis & fulminibus. Tum, inquam, illi præ nimia animi celsitudine & firmitate erant vel scripheis ranis magis muti. Interea Lutherus desertus ab omnibus, prælians cum vniuersis, adiutus à nemine solus in periculo versabatur.* Et paulò pòst: *Hic ego idem Sacramentariis Papista, Papistis Sacramentarius traducor, cum tamen vt hi Christum, sic illi Sacramentum Cœnæ Domini, Ecclesiis eripere conentur, & hi quidem solos sese prædicare Christum iactant, cuius tamen sacramenta in Ecclesia nihil nisi signa & veluti tesseras militares faciunt.* Et aliquot sententiis interpositis: *Porcorum*, inquit, *& canum hæc est gratitudo, vt si quis ipsis sanctum & margaritas proiiciat, statim conuersi irruant in benefactorem, eúmque dilacerent.* Hactenus Lutherus, qui & in defensione verborum Cœnæ eadem propemodum dicit. Et alibi [3] conqueritur, quod resciuerit in multis locis erroneos & nouos Prophetas suboriri, & sibi à nonnullis Argentinensibus significatum magnum tumorem & tumultum super Sacramento, & diruendis Imaginibus & Baptismo excitatum fuisse à Carolstadio. Rursum in defensione verborum Cœnæ de Sacramentariis loquens, *Quot capita*, inquit, *& tot sensus hæc vnica secta habet, qui in re principali omnes congruunt, & Spiritum sanctum singuli iactitant. Is vero Spiritus sanctus in probando & fundamenta iaciendo non solum multiplex, sed etiam sibi contrarius & inconstans reperitur, quod eam ob causam fieri mihi persuasum est, vt Spiritus sanctus palàm coarguat, quod isti singuli æquè errent.* Et mox profert septem diuersas Sacramentariorum opiniones. Ex his tandem omnibus Lutheri ipsius testimoniis apparet satis quam doctrinæ nouitatem ipse mundo intulerit. Nam & se solum primo fuisse & solum contra omnes pugnasse superbissimè gloriatur. Et Sacramentarios noua etiam dogmata seminasse testatur, & ab eo exiisse, & cum eo non perstitisse, vt ipse quidem nouator fuerit, sed alij magis nouatores. Si cui tamen suspectum fortasse videri possit Lutheri de Sacramentariis testimonium audiamus illos ipsos de se loquentes. Theodorus Beza in præfatione quadam sua Gallica [4], ita extollit Caluini sui doctrinam de se sacramentariam, vt ipsum etiam Apostolis prætulisse videatur, scribit namque in hæc ipsa verba.

Une chose est à noter, comment ledit Caluin se porta prudemment à traiter cette matiere tant en son institution qu'aux petits liures, car voyant que la miserable condition emeuë pour le faict de la Cene auoit allumé vn feu qui estoit pour mettre diuision entre les Egliſes. Tout son desir fut de l'estaindre par vne claire exposition de la matiere sans s'attacher à personne: ce qu'il a faict si bien & dextrement, que qui voudra bien considerer ses escrits, confessera que c'est à luy apres Dieu qu'appartient l'honneur de resolution depuis suiuie par toutes gens de iugement. Ergóne Beza, solus Caluinus rectè de Eucharistia sentiendi regulam nouit? Omnes vsque ad Caluinum tanti Sacramenti vim & efficaciam ignorauerunt? Vides igitur quisquis es, mi Lector, quantopere sibi placeant in suis nouitatibus isti Nouatores. Lutherus, quia ausus fuerit quod nullus vnquam Theologus aut Episcopus tentauerat. Beza verò, quia Caluinus senserit & docuerit, quod nemo vnquam alius sciuit. Sed si impetum & vim nouandi in his Nouatoribus apertius videre voles, facilè ex eorum scriptis factisque deprehendes. Scripturæ Canonem prorsus nouum ediderunt, vel plures vel pauciores libros comprehendentem-

hendentem quam in Canone vllius Conſilij, aut ex antiquis Patribus fuiſſe inueniatur, Scripturam innumeris nouis verſionibus euerterunt, nemine alterius verſione contento. Sacramenta ad nouum numerum, dualem ſcilicet, reduxerunt. Ritus adminiſtrandorum Sacramentorum nouos inuexerunt, Eccleſiaſticam Hierarchiam noua quadam Anarchia peruerterunt: miniſtros, id eſt, diaconos nouo commento, Preſbyteris & Epiſcopis prætulerunt, Epiſcopos quos primo ac principe honore vniuerſa ſemper coluit Eccleſia in locum infimum abiecerunt, neque tot nouitatibus contenti, etiam nominibus antiquis bellum acerrimum indixerunt. Inter eos ſiquidem nomina illa omnia Clericorum, Epiſcoporum, Sacerdotum, Preſbyterorum omnino antiquata ſunt. Miſſam & Euchariſtiam in Cœnam; quod nomen planè prophanum eſt, verterunt, altare in menſam. Caluinus ſanè nomen *meriti* antiquiſſimum, ſacratiſſimum, & antiquis omnibus Chriſtianis receptiſſimum apertiſſimè damnauit. Lutherus antiquum *liberi arbitrij* nomen in blaſphemam ſerui arbitrij vocem commutauit. Caluinus vero arrogantiæ notam eidem inuſſit. Sed quis non expreſſiſſimam nouandi libidinem agnoſcat manifeſtiùs in Caluino, cum de Trinitate tractans & de his nominibus *perſona, ſubſtantia, ὁμοούσιον, Vtinam*, inquit [5], *ſepulta eſſent. Conſtaret modo hæc inter omnes fides Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum vnum eſſe Deum.* Et alibi [6] nomen *perſonæ* in nomen reſidentiæ mutauit, ſi antiquiores Inſtitutionum ipſius præſertim Gallicarum editiones ſequamur, illam præſertim quam fecit Thomas Courteau anno 1564. Hoc enim addendum eſt, quia in poſtrema editione Latina, quæ fuit anni 1602. *Subſiſtentiam* pro perſona inuenies, non *reſidentiam*. Ideò vt opinor quod Caluini diſcipulos à noſtris admonitos puduit nouæ huius Theologiæ, ſuúmque Doctorem ita corrigendum eſſe cenſuerunt. Ac præterea cum perpetuò antiqui Patres & vniuerſa Eccleſia Eſſentiam diuinam in perſonis ſubſiſtentem prædicet, Caluinus contra ſiue per ſupinam ignorantiam, quæ ſatis ei familiaris, ſiue per incredibilem nouandi libidinem, qua potiſſimum agitatus fuit, perſonas in eſſentia ſubſiſtere dixit [7] Tandem Lutherus de verbo illo ὁμοούσιον, *Non eſt*, inquit, [8] *quod mihi ὁμοούσιον illud obiectes aduerſus Arianos receptum. Non fuit receptum à multis, iiſque præclariſſimis.* Et paulò pòſt, indulgendum ait eſſe Patribus, qui ſemel extra Scripturam poſuerunt vocem prophanam, illam ſcilicet, de qua tractamus ὁμοούσιον. Denique aliquot verbis interpoſitis. *Quod ſi odit anima mea vocem ὁμοούσιον, & nolim ea vti, non ero hæreticus. Quis enim me coget vti, modo rem teneam, quæ in Concilio per Scripturas definita eſt, etſi Ariani malè ſenſerunt in fide, hoc tamen optimè ſiue bono ſiue malo animo exegerunt, ne vocem prophanam & nouam in regulis fidei ſtatui liceret.* Quid obſecro impudentius iſto nebulone poſſis fingere? Pugnauit antiquitas Catholicorum Patrum trecentis penè annis pro verbo hoc ὁμοούσιον ſacratiſſimo retinendo, in cuius pronunciatione hæretici à Catholicis diſcernerentur, & ecce Nouator & Nugator iſte nouam ac prophanam vocem eſſe pronunciat. Proinde nec mirum eſt ex eius diſcipulis & ſectatoribus inuentos fuiſſe, qui pro ὁμοούσιον ſubſtituerunt ὁμούσιον per ſummam perfidiam. Digni ſanè diſcipuli Apoſtatæ iſtius & deſertoris, qui poſt mille trecentos annos, Concilium Nicenum omnium quæ vnquam celebrata fuerunt auguſtiſſimum prophanationis accuſat, Arianos autem pietatis ſtudio adornat. Quàm diſſimiliter olim Hieronymus ad Damaſum Papam [9], *Obteſtor*, inquit, *Beatitudinem tuam per Crucifixum mundi ſalutem, per ὁμοούσιον Trinitatem*, &c. Tanta nimirum religione à ſanctiſſimis Patribus receptum erat illud ὁμοούσιον, vt in iuramentis eo vterentur. At minus illud quoque mirum eſt nomine illo offenſam fuiſſe animam hæreticam Lutheri. Nam vt præclarè dixit Ambroſius [10], *Hoc verbum in tractatu fidei poſuere Patres, quod viderent eſſe aduerſariis formidini.*

1 In opuſculo quod aduerſus prophanas omnium hæreſium innouationes ſcripſit.
2 In Præfat. ſua in 1. Tomum.
3 In Epiſt. da Argentinenſes.
4 In Comment. Caluini ad Ioſue.
5 Lib. 1. Inſtit. c. 13. ſect. 5.
6 Sect. 6.
7 Ead. ſect. 6.
8 In refut. rationis Latomianæ circ. fin.
9 In Epiſt. ad Damaſum.
10 Lib. 3. *de* fide c. 7.

De externa facie Eccleſiæ veteris ab hæreticis noſtris innouata.

POſtremò in facie quoque externa Eccleſiæ nouam formam Nouatores iſti intulerunt. Vos hic appello Patres non iam vt Doctores & ſacræ Scripturæ interpretes clariſſimos, ſed vt teſtes fidiſſimos rerum, quæ in Eccleſia quam veſtris temporibus rexiſtis gerebantur, vt ſi aduerſarij vos Doctores ignaros & imbecilles dicere non verentur, ſaltem veſtra tanquam fidelium & proborum teſtium dicta ſcriptáque excipiant: Quidni enim hoc facere debeant, qui vos & fideles & ſanctos fuiſſe confitentur? Atque vt nullus tergiuerſationi locus relinquatur, non proferam niſi quod ab Eccleſia primis quingentis annis factitatum eſſe conſtabit. Quandoquidem Caluinus poſt Lutherum ita nos admonet [1], *Memineri mus quingentis circiter annis, quibus magis adhuc florebat religio, & ſincerior doctrina vigebat.* Et alibi de Auguſtini ætate loquens [2], *Extra controuerſiam*, inquit, *erat nihil à principio vſque ad illam ætatem mutatum fuiſſe in doctrina.* Ergo ne nullus ſit ſcribendi finis, ſi quæ paſſim occurrunt in antiquis Patribus ad hanc rem pertinentia enumeremus, ſolum audiamus Auguſtinum, quem & Lutherus omnium poſt Apoſtolos optimum Doctorem, & Caluinus fidelem antiquitatis interpretem agnoſcit. Neque rurſum ex Auguſtino omnia, ſed caput vnicum inſpiciamus. Id erit octauum libri 22. De Ciuitate Dei, in cuius capitis initio ſtatim videbis initio ſtatim videbis, Auguſtino ipſo teſte, Mediolani magnum Ambroſium in ſomnis admonitum de corporibus Sanctorum Martyrum Geruaſij & Prothaſij eruendis ac propalandis, populum concurrentem ad hæc ſacra Martyrum pignora, & inter alios cœcum qui ad eorum contactum videre cœperit. Videbis Auguſtinum ipſum & Alipium nondum Clericos (quod notatum eſt ab Auguſtino, quia clerici tunc à laicis diſtinguebantur.) Videbis & B. Saturninum Epiſcop. Vſalenſem, Geloſum Preſbyterum ac Diaconos Carthaginenſes. Et quidem omnes ab Epiſcopo tanquam à maiori benedictionem accipientes, quia tunc & Epiſcopi à Preſbyteris, & Preſbyteri à Diaconis diſtincti erant, & Epiſcopus longe maior Preſbytero habebatur. Qua de cauſa iam ipſis quoque eiuſdem Auguſtini temporibus Aerius ab Eccleſia damnatus fuit vt hæreticus, quod inter Epiſcopum & Preſbyterum nihil intereſſe aſſeueraret [3], *Ius habet dandi Baptiſmum ſummus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus, deinde Preſbyteri & Diaconi, ſed non ſine Epiſcopi facultate.* Verba ſunt Tertulliani [4], Videbis Innocentiam Carthaginenſem piam fœminam ſigno Crucis Chriſti ſanitatem conſecutam cancri incurabilis. Videbis Heſperium Fuſſalenſem aduocaſſe Preſbyteros, vt à ſpirituum malignorũ infeſtatione domum ſuam liberaret. Videbis & vnum ex Preſbyteris illis, qui obtulit ibi ſacrificium Corporis Chriſti (verba ſunt ipſiſſima Auguſtini) orans quantùm potuit, vt ceſſaret illa vexatio, & Deo protinus miſerante ceſſauit. Tunc ergo cum Eccleſia puriſſima eſſet, ſacrificium corporis Chriſti à Preſbyteris, ſi Auguſtino credimus, offerebatur. Videbis eundem Heſperium ab amico allatam terram ſanctam de Hieroſolymis vbi Chriſtus die tertio reſurrexit, ſuſpendiſſe in cubiculo ſuo nequid mali etiam ipſe pateretur: at vbi domus eius ab illa infeſtatione purgata eſt, noluiſſe diutius in cubiculo ſuo retinere terram ſanctam, idque non alia quàm reuerentiæ cauſa, videbis eundem ab Epiſcopis petiiſſe, vt terra illa ſancta infoderetur alicubi, atque ibi Eccleſia dedicaretur, idque factum eſſe. Videbis & Ruſticanum paralyticum ad Eccleſiam illam allatum atque inde continuò pedibus ſuis ſaluum abſceſſiſſe. Videbis adoleſcentem energumenum ſimillimum

1 In Præfat. ſua in 1. Tomum.
2 In Præfat. ſua in 1. Tomum.
3 In Epiſt. da Argentinenſes.
4 In Comment. Caluini ad Ioſue.
5 Lib. 1. Inſtit. c. 13. ſect. 5.
6 Sect. 6.
7 Ead. ſect. 6.
8 In refut. rationis Latomianæ circ. fin.
9 In Epiſt. ad Damaſum.
10 Lib. 3. *de* fide c. 7.

Source : BIU Cujas

mortuo ad memoriam Martyrum Gerualij & Prothalij portatum vt curaretur. Videbis & illic Sanctimoniales cantantes hymnos veſpertinos & orationes. Videbis & iuuenem altare ibi apprehendentem, & oculum adoleſcentis Sanctorum precibus curatum. Videbis virginem Auguſtino noſtro notiſſimam, quæ cum ſe oleo perunxiſſet, cui pro ipſa orans Preſbyter lachrymas ſuas inſtillaſſet, (ſic enim loquitur Auguſtinus) mox à dæmonio fuiſſe ſanatam, alium item adoleſcentem Epiſcopi precibus. Ergo iam tum quoque benedicebatur oleum precibus Preſbyterorum ad Dæmones coërcendos & fugandos. Videbis & ſuauem hiſtoriam de ſene Florentino Hipponenſi ſartore, qui viginti Martyrum precibus obtinuit à Deo, vt haberet quo ſe ſuſtentaret ac veſtiret, dum diſcedens ab oratione grandem piſcem palpitantem videt, quem coco Carchiſo Chriſtiano trecentis follibus vendidit. Cocus vero annulum aureum in ventriculo piſcis inueniens miſeratione flexus & religione perterritus Florentio eum reddidit, dicens: Ecce quomodo viginti Martyres te veſtierunt. Videbis & adoleſcentes neſcio quos irriſores Florentij pietatem exagitantes, diceres Caluinianos iam tum fuiſſe aut Lutheranos. Videbis Epiſcopum ad aquas Tibilitanas portantem reliquias Diui Stephani Martyris, & multitudinem magnam concurrentem & occurrentem. Videbis ibi cœcam mulierem contactu reliquiarum cœpiſſe videre. Videbis Lucillum Epiſcopum reliquias item D. Stephani populo præcedente atque ſequente ferentē, piæ ſarcinæ vectatione vbi ſanctas attigit reliquias, moleſtiſſima fiſtula liberatū eſſe. Videbis Preſbyterū Hiſpanū ad reliquias eiuſdē Martyris veteri morbo calculi ſolutū fuiſſe. Videbis eundē Preſbyterū tunica reportatæ de memoria Martyris, & ſupra corpus appoſita ſuſcitatū fuiſſe cùm ex alio morbo ſemimortuus iacuiſſet. Videbis Martialem virum primarium ætate grauem, ſed à Chriſtiana religione abhorrentem precibus S. Stephani & contactu florum de altari allatorum confeſtim conuerſum, & pœnitentem omnibus admirantibus à Preſbyteris baptizatum, ac quandiu vixit, orantem frequentiſſimè in hæc Stephani verba, *Chriſte accipe ſpiritum meum.* Videbis & tres podagricos per eundem Martyrem ſanatos. Item puerum attritum rota currus penè expirantem, quem mater arreptum protinus ad eandem memoriam tulit, vbi non ſolùm reuixit, verùm etiam illæſus apparuit. Videbis & Sanctimonialem ægritudine grauiſſima laborantem, cúmque deſperaretur, ad eandem memoriam fuiſſe allatam eius tunicam, ſed interim defunctam ægrotam, relata tamen tunica & operto ea cadauere, ſpiritu recepto reuixiſſe. Itémque & eodem modo filiam Baſſi Syri. Videbis Irenæi filium mortuum oleo Martyris perunctum reuixiſſe, Eleuſinum item exanimatum infantulum ſuper memoriam Martyris poſitum poſt orationem viuum ſurrexiſſe. Videbis Paulum & Pauladiam per miſerum tremorem membrorum ex maledicto matris quaſſatum ad memoriam eiuſdem Martyris ſanatos, & Auguſtinum ipſum è ſuperiori loco concionabundum oues ſibi commiſſas in laudem Dei ad gratiarum actiones prouocantem, & caput illud inſigne his verbis concludentem, *Quid erat in cordibus exultantium, niſi fides Chriſti pro qua Stephani ſanguis effuſus eſt?*

Quis ergo iam poſſit requirere aut dubitare, num temporum illorum Eccleſia eadem eſſet quæ huius ſeculi Catholica Romana? An non eadem ipſa hodie & dicimus & ſentimus? Vide faciem & attende ad lineamenta, quæ tam diligenter, vel hoc vnico capite Auguſtinus depinxit. Viden' Clericos, Diaconos, Sacerdotes, ſeu Preſbyteros, Epiſcopos? Num animaduerteris Sacrificium Corporis Chriſti, Altare, Eccleſiæ dedicationem, Sanctimoniales, Benedictionem olei, Benedictionem item Epiſcopalem, corpora Sanctorum in pretio habita, tótque miraculis clara, eorúmque memorias in templis? Audiſtine mulierem ſigno Crucis curatam, pauperem inuocatione Sanctorum veſtitum, terram ſanctam in veneratione habitam, reliquias cum honore circumgeſtatas ídque ab Epiſcopis, & Sanctimoniales decantantes hymnos & orationes? Quid quæſo in Caluini Lutherive ſynagogis ſimile, qui omnia iſta rident, quaſi per abuſum & ſuperſtitionem in Dei Eccleſiam poſterioribus ſeculis irrepſerint? Atqui tunc pura erat, ſancta erat, vel fatētibus nugatoribus iſtis, nulláque adhuc doctrinę peruerſitate deformis Eccleſia. Mirum igitur eſt vel hoc vnico capite non eſſe victos conuictóſque omnes Lutheranos & Caluinianos, ſi neque Lutherum, Caluinúmque pro mendacibus habent, qui Eccleſiam Dei puriſſimam Auguſtini temporibus fuiſſe fatentur, neque Aug. pro mentiente, qui ſupradicta omnia refert tanquam veriſſima & certiſſima. Fuiſtis Luthere & Caluine nimis liberales, qui hoc nobis conceſſiſtis, Eccleſiam Dei primis illis quingentis annis, nullis erroribus, aut abuſibus deformatam fuiſſe. Quid enim nobis faciliùs, quàm probare ſeculorum illorum Patres ea ipſa omnia credidiſſe, quæ hodie credimus, & de quibus vobiſcum diſputamus. Probarunt hoc illuſtriſſimi Cardinales, magna ætatis noſtræ lumina & ornamenta, Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis, & Bellarminus in controuerſiis, ne dubitare amplius poſſitis. Poteratis tamen negare quamuis falsò & impudenter, vt cætera: nam eos qui non ſemel, ac tam ſæpè verecundiæ fines tranſierant, benè ac grauiter oportebat eſſe impudentes. Victos ergo vos ex veſtra confeſſione agnoſcite. Sanè, quia iſta omnia puræ & ſanctæ Eccleſiæ exercitia, ornamenta, & opera tanquam prophana contempſerunt, & abiecerunt, quales Deus bone ſunt Reformatores, an non verius deformatores dicendi ſunt, & ab omnibus tanquam inepti & impudentes Nouatores habendi, exſibilandi, explodendi? Benè iam olim Tertullianus, *Solemus hæreticis compendij gratia de poſteritate præſcribere* [5]. Quidni ergo etiam noſtris præſcribamus?

1 Lib. 1. Inſtitut. c. 11. ſect. 13.
2 Lib 4. c. 2. ſect. 3.
3 Auguſtin. in lib. de hæreſib.
4 In lib. de Baptiſmo.
5 Contra Hermogenem.

Octaua nota hæreticorum de ſpiritu diſſenſionis.

OCtauus hæreſium omnium character eſt ſpiritus diſſenſionis. Nam, vt inquit Apoſtolus [1], *Nunquid diuiſus eſt Chriſtus? & Deus non diſſenſionis, ſed pacis Deus eſt* [2]. Inde ſolemus dicere, hæreticorum proprium eſſe diſpergere, ſicuti Catholicorum congregare. Venit etiam Chriſtus, vt oues quæ diſperſæ erant congregaret in vnum. Ideóque Apoſtolus Iudas hæreticos deſcribens [3], *Hi ſunt,* inquit, *qui ſegregant ſemetipſos.* Iam v. quanta ſit inter noſtri temporis hæreticos diſſenſio quis non videt? Lutherus Sacramentarios hæreticos palam vocat, Sacramentarij Lutheranos & Anabaptiſtas, Anabaptiſtæ Trinitarios, Trinitarij Anglocaluiniſtas, Anglocaluiniſtæ Puritanos, & contrà. Sed vnus pro omnibus in teſtem ſufficiat Lutherus, qui ſuo illo libro contra Sacramentarios non perfunctoriè, ſed ex profeſſo demonſtrat ſeptem diuerſiſſimas & hæreticas interpretationes verborum illorum: *Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum*, à duobus antea annis emerſiſſe. Poſtquam enim ſex enumerauit, addit: *Præter hos alij accedunt vt ſeptenarius numerus compleatur, qui dicunt non eſſe articulum fidei. Ideóque liberum cuique eſſe, vt hic ſentiat quicquid velit. Hi omnia pedibus conculcant & deſtruunt. Veruntamen Spiritus ſanctus eſt in iis ſingulis, & nullus vult erroris argui iis tam diuerſis & contrariis probationibus, & textus ordinationibus, cum tamen vnam textus collocationem veram eſſe oporteat, adeò craſsè & manifeſtè Diabolus nos naſo ſuſpendit.* Vide obſecro quàm eleganter & expreſsè ſeipſum & ſuos deſcribat vir iracundus, dum alios à ſe deſcribi & vellicari putat. Et in reſponſione ad maledicum ſcriptum Regis Angliæ: *Iam quaſo*, inquit, *aduertite quàm dura conditione hæc bella adminiſtrem. Foràs bellum tranſtuli, aperto marte cum Papiſtis dimicabam. Interim ſocij milites fratres illi noſtri domi patriam opprimunt, omniáque ferro ac igni vaſtant, crudelem horrendámque exercentes lanienam impropriis ciuibus.* Et paulò pòſt loquens de Carolſtadio aut Zuinglio: *Meus*

Abſalon,

Source : BIU Cujas

Abſalon, inquit, *qui ſuum patrem regno ſuo & gloria exutum expulit, Meus Iudas, qui & Dominum prodidit, & diſſipauit cœtum piorum diſcipulorum, nondum etiam in me idem deſignauerant.* Sed illud omnium ſuauiſſimum eſt, quod aliquot verbis interpoſitis prouocat in ſe Lutherus omnes aduerſarios ſuos. *Sed agite dum*, inquit, *adeſte omnes, vos, inquam, Papiſtæ Sectarij, Satanæ adminiſtri & ſatellites, ac totum agmen diabolici gregis, vnanimes vires coniungite veſtras. Huc copias adducite confertis agminibus, vnum Lutherum adorimini, Papiſtæ in fronte aciem dirigite, inuadant Sacramentarij, Anabaptiſtæ, &c.* Belliſſimè profectò cùm Sacramentarios & Anabaptiſtas poſt ſe à tergo conſtituit, non ſolùm quia ſectatores eius fuerunt, ſed etiam quia ab eodem loco & eadem via venerunt. Omnes quidem ex aduerſo Eccleſiæ Catholicæ, ſed inter ſe dimicantes & pugnantes, *Concurrere faciam*, inquit Dominus [4], *Ægyptios aduerſus Ægyptios, Bellum hoc eſt Madianitarum.* Ac ſicut dixit alibi Lutherus ipſe, [5] à Deo ita ordinatum eſt, vt impij ſemper ſeipſos confundant. Et quod mendacia non conſonent, ſed ſemper ſemetipſa teſtentur. Vt meritò & grauiter S. Hilarius olim dixerit [6]: Bellum hæreticorum pacem eſſe Eccleſiæ.

1 1. Corinth. cap. 1.
2 1. Corinth. cap. 14.
3 In Epiſtola.
4 Eſaiæ 19.
5 Lib. de votis Monaſticis.
6 Lib. 7. de Trinit.

Hæreticos noſtri temporis agi ſpiritu diſſenſionis.

NEque verò noſtri temporis Hæretici ſolùm inter ſe diſſentiunt, ſed etiam, vt iam diximus, ſpiritu diſſenſionis aguntur. Nam omnia ſuſtulerunt, quæ ad vnionem, ſiue vnitatem ſpiritus & fidei poſſent reducere capita multorum, inter eos nulla Cathedra principalior, ad quam, vt dicebat Irenæus omnis recurrat Eccleſia, omnes virgam Cenſoriam ſibi vſurpant, Conciliorum auctoritatem contemnunt, quæ potiſſimum eam vtilitatem habet, vt diſſidentes opiniones mutua Catholicorum collatione concilientur. Quomodo ergo conſentire poſſunt qui omnes conſentiendi vias præcluſerunt? Atqui Scriptura ſacra, inquiunt, vnica via eſt rectè ſentiendi & conſentiendi. In hanc ſi omnes intendamus facilè conſentiemus. Sic enim iſti exclamant, ſed quis non videt tortuoſos gyros ſerpentis antiqui? Nam nec de alio ferè, quàm de Scriptura ipſa ſacra contentio eſt. Et quis hæreticorum vnquam ſi vnum aut alterum excipias, alio quam ſcripturæ prætextu bellum mouit, turbáſque in Dei Eccleſia excitauit? Solemne eſt hæreticis omnibus clamare, *Verbum Domini, Verbum Domini*, & Scripturam ſcripturis conuellere, id eſt, Spiritum viuificantem litera occidente extinguere, nempè quia multiplicem ſenſum habet Scriptura, quem dum quiſque ſibi proprium elegit & propugnat, & propriam facit hæreſim & ſectam, dum inquit Auguſtinus, *Scripturæ bonæ intelliguntur non benè.* & Hilarius [1], *Intelligentia hæreſis eſt & ſenſus non ſermo ſit crimen.* Hieronymus [2] *Scripturæ non in legendo conſiſtunt, ſed in intelligendo.* & alibi: *Diabolus loquitur de Scripturis, & omnes hæreſes ſecundum Ezechielem inde ſibi conſuunt cerucalia, quæ ponunt ſub cubito vniuerſæ ætatis.* Sed omnium aptiſſimè & apertiſſimè Vincentius ille Lirinenſis, quem diceres hæreticorum noſtri temporis mores & ingenia exprimere voluiſſe, *Lege*, inquit, *Pauli Samoſateni opuſcula, Priſcillani, Eunomij, Iouiniani, reliquarúmque peſtium*, (omnes verò illos hæreticos fuiſſe nec Lutherani & Caluiniani ipſi diffitentur,) *cernas infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, qua non noui aut veteris Teſtamenti ſententiis fucata & colorata ſit.* Et paulò pòſt: *Quid eſt veſtitus ouium, niſi Prophetarum & Apoſtolorum proloquia? Qui ſunt lupi rapaces, niſi ſenſus hæreticorum feri & rabidi, &c.* Non ergo Scriptura ſola eſt idonea ad conſenſionem & vnionem fidelium, ſed indiget interprete, qui eodem ſpiritu earum ſententiam aperiat, quo ipſæ ſcriptæ ſunt & reuelatæ. Interpres autem eiuſmodi alius eſſe non poteſt, quàm Eccleſia, quæ columna & firmamentum eſt veritatis, & ad cuius ſolius auctoritatem ſemper attinuit, vt hæreſes & hæreticos diſcerneret, ac damnaret. Quicunque ergo Eccleſiam errare poſſe aſſeuerat, ſpiritum diſſenſionis neceſſariò animis fidelium immittit, omnémque prorſus fidei certitudinem tollit. Hoc ipſum autem faciunt & fecerunt ſemper omnes hæretici. Nunquam tamen illuſtriore exemplo, quàm factum ſit ab hæreticis noſtri temporis, qui quatuor hæc Euangelij verba, *Hoc eſt Corpus meum*, tanta ſenſuum diſſenſione & repugnantia intellexerunt, vt iam ſuo tempore Lutherus ſeptem diuerſiſſimas interpretationes obſeruauerit, quemadmodum paulò ante dicebamus. Cúmque videret Sacramentarios impudenter de ſacra Scriptura gloriari. *Hoc*, inquit, [3] *rei caput eſt diabolus ſua calliditate & potentia nobis multò ſuperior eſt, oppugnat & repugnat vbique, ſi nos ad Scripturam confugiemus, ibidem quoque præſtò eſt, & in ea tantum contentionum & diſſenſionum concitat, vt propediem eius obſaturemur, languidiúſque Scripturæ aſſentiamur, & confidamus. Et quidem hic perpetuò cum ipſo conflictari oportet.* Et paulò pòſt de Satana loquens. *Turbas*, inquit, *& ſectas in Scripturas tot tantáſque dabit, vt neſcias vbi Scriptura, fides, Chriſtus, tu ipſe maneas.* Et mox in eandem ſententiam eodémque loco: *Quamuis*, inquit, *Diabolus, non cogatur dimittere, tamen non eſt oblitus ſuæ artis: nam clanculum ſua zizania ſeminauit in noſtros cœtus, puta falſos fratres, qui noſtram doctrinam & verba apprehenderent in eum finem, vt nobis adiumento eſſent in Scriptura propaganda, ſed vt à tergo cum nos in prima acie pugnaremus in noſtrum exercitum impetum facerent, turbas excitarent, & contra nos furiosè dimicarent.* Et paulò pòſt: *Sed haud ceſſabit, tanto cardine rerum progredietur longius, & plures articulos fidei attentabit. Et quidem iamdudum oculi eius ſcintillant erroribus, de Baptiſmo, peccato originis, & Chriſti humanitate, inde tantum turbarum in ſacris literis exiſtet, tantum orietur diſſenſionum, & tantum exurget ſectarum, vt verè cum Paulo affirmare poſſimus, myſterium iniquitatis nunc agit.* Quemadmodum etiam ipſe proſpiciebat poſt ſe multas ſectas oborituras. *Si hæc mundi machina per aliquot annos durauerit, iterum more Patrum ad tollendas diſſenſiones humana quærentur præſidia, conſtituentúrque leges & decreta ad conciliandam & ſeruandam in religione concordiam. Quod quidem ſimilem priori ſortietur euentum.* Et paulò pòſt explicans, quæ ſint humana illa præſidia ad tollendas diſſenſiones, dicit eſſe Concilia. Et paulò ſuperiùs de Sacramentariis loquens, & eorum hæreſi. *In hac parte*, inquit, *per Scripturam fermè decem rimas egit, ſibique effugia parauit, vt vix vnquam deformiorem hæreſim legerim, quæ ſtatim in exercitu tot capita, tot diſpares ſectas, & diſcordantes opiniones habuerit, cum tam in fine ad eandem tendant metam, nempè ad Chriſtum proſequendum.* Hactenus Luth. Ex quo vides primò, Sacramentarios ab eo, pro hæreticis & hæreticorum omnium fœdiſſimis habitos eſſe. Secundò, omnes eos impudenter Scripturas prætexere. Tertiò, Scripturam ſolam non poſſe tot diſſenſionum turbas compeſcere. Quartò, vnicam ad conſenſionem viam eſſe Concilia. Quintò, Conciliorum vſum ad eam rem in more fuiſſe apud Patres, quæ omnia ſanè veriſſima ſunt, quanquam à mendace ac mentiri ſolito prolata. Quamquam ne etiam hac in re hæreticus non ſit Lutherus, mentitur ſplendidè, dum Concilia humanum præſidium appellat. Diuinum enim eſt non humanum quod in hanc vocem ſua decreta inchoat: *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis.* Aut ſi hoc humanum dumtaxat præſidium eſt, quodnam obſecro erit diuinum? Et ſi quod aliud diuinum eſt, cur tantopere laborat Lutherus, ne cogatur humana quærere præſidia, cùm alia poſſit habere diuina: & hoc ipſo haud dubiè meliora & tutiora, quàm humana? An verò poſſit quis credere nullum à Deo Opt. Max. comparatum eſſe in eam rem præſidium, quod proinde ſit totum diuinum ad totius ſuæ Eccleſiæ vnionem & pacem retinendam?

1 Lib. 2. de Trinit.
2 Contra Luciferianos in cap. 1. ad Galat.
3 Luther. in libro contra Sacramentarios.

Source : BIU Cujas

Nona hæreticorum nota eſt de ſpiritu contentionis.

NOnus hæreticorum character eſt Spiritus contentionis, ſuperbiæ, arrogantiæ & pertinaciæ. Sic enim illorum mores deſcribit B. Iudas in Epiſt. Canon. *Væ illis qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effuſi ſunt, & in contradictione Core abierunt. Ii ſunt nubes ſine aqua, quæ à ventis circumferuntur, fluctus feri maris deſpumantes ſuas confuſiones, ſydera errantia. Ii ſunt murmuratores, querulosi, ſecundum deſideria ſua ambulantes. Et os eorum loquitur ſuperbiam.* Et D. Paulus, *Si quis*, inquit, *vult contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei.* Quare meritò D. Auguſt.[1] Hæreticum definit, qui Scripturas non rectè intelligens ſuas falſas opiniones contra earum veritatem pertinaciter aſſerit. Et alibi,[2] *Neque enim*, inquit, *natæ ſunt hæreſes, niſi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur etiam temerè & audacter aſſeritur.* Et rurſum alio loco[3], *Qui ergo*, inquit, *in Eccleſia morbidum aliquid prauúmque ſapiunt, ſi correpti vi ſanum rectúmque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuáque peſtifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt.* Potrò quanta ſit hæreticorum noſtri temporis arrogantia & ſuperbia, ex eorum patre Luthero ſatis liquebit, ſi verba ipſius audiamus. Is in reſponſione ad maledicum ſcriptum Regis Angliæ 4. in hæc verba ſcribit: *Atque* inquit, *circa arrogantiam liberè dixerim per me ſacram Scripturam ita repurgatam, ita illuſtratam eſſe, vt intra annos mille nunquam fuerit vel clarior vel notior pluribus.* Et paulò antè, *Mihi perinde eſt, etiamſi mihi totus iam adhæreat mundus, iam deficiat iterum, vtrumque æqui bonique conſulturus ſum. Nam quis me ſuſtentabat initio cùm eſſem ſolus?* Et alibi[5], miris modis ſeipſum extollit, & animum peruicaciæ. *Hæc ſunt arma*, inquit, *quibus hæretici vincunt hodie. Ignis & furor inſulſiſſimorum, & aſinorum & Thomiſticorum porcorum, ſed pergant porci illi, & ſi audent exurant me, hic ſum & expectabo eos, cineribus ſuis poſt mortem etiam in mille maria proiectis, perſequar & abominabor hoc abominabile vulgus, in ſumma viuens Papatus hoſtis ero; exuſtus bis hoſtis ero. Facite porci Thomiſtæ quod poteſtis, Lutherum habebitis, vrſam in via, & leænam in ſemita, vndique vobis occurret, & pacem habere non ſinet, donec ferreas veſtras ceruices & æreas frontes contriuerit, vel in ſalutem vel in perditionem. Hactenus ſatis fuerit patientiam perdidiſſe. Deinceps cum pergatis indurati & obcæcati cornua erigere, & ſponte facti ſitis incorrigibiles, & indomiti, nemo à me expectet quicquam dici in vos deplorata portenta ſuaue aut blandum. Irritatos enim volo magis ac magis, donec effuſis omnibus viribus & furoribus concidatis in verbis ipſis. Qui primus alterum compeſcuerit ſit ipſe victor, ſicut vultis ſic fiat vobis.* Et eodem libro, *Non ſumus Papæ, ſed Papa noſter eſt, noſtrum eſt non iudicari ab ipſo, ſed ipſum iudicare, ſpiritualis enim à nemine iudicatur, & ipſe iudicat omnes.* Et rurſum alibi[6], *Fouebat me vtcunque*, inquit, *aura ipſa popularis, & Germani ſuſpenſis animis expectabant euentum tantæ rei, quam nullus antea neque Epiſcopus, neque Theologus auſus eſſet attingere.* Denique paſſim videas inſanam hanc belluam mille ſe laudibus extollere, nec niſi arrogantiam & impudentiam effutire. Nec ipſe tandem negat. Cuidam enim amico ſuo reſpondens per Epiſtolam[7], *Rectè*, inquit, *mones me modeſtiæ, ſentio & ipſe, ſed compos mei non ſum, ſed raptor neſcio quo ſpiritu cum nemini me malle velle conſcius ſim, verum vrgent etiam illi furioſiſſimè vt aduerſarium non ſatis obſeruem.* Quantus vero ſit contentionis & pertinaciæ ſpiritus in Luthero, duobus potiſſimùm exemplis ex iis quæ poſſent adferri innumera oſtendemus. Primum erit ex Epiſtola quam ille ad Argentinenſes ſcripſit, in qua de Sacramentariis loquens[8]; *Differri*, inquit, *non poſſum nec volo, quod ſi Carolſtadius aut alius quiſpiam ante quinquennium mihi potuiſſet probare in Sacramento præter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinctum reddidiſſet. Grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me extricare & expedire conatus ſum, cùm probè perſpiciebam hac re Papatui cum primis me valdè incommodare poſſe. Verum ego me captum video nulla elabendi via relicta.* Et paulò pòſt, *Quod ſi etiam hodierno die fieri poſſet, vt quis firmo Scripturarum teſtimonio mihi fidem facere queat in Sacramento non niſi panem & vinum eſſe, nihil tamen opus eſſet quemquam tam amaro me adoriri animo. Sum enim, proh dolor! plus æquo in hanc partem propenſus quantum Adami mei naturam animaduertere poſſum.* Quid obſecro huiuſmodi ingenio contentioſius? quod non quærit quid verum ſit aut falſum, ſed quid Papatui, vt ipſe loquitur, aut Eccleſiæ incommodare poſſit, ſtudétque non veritatis amore & deſiderio, ſed Papatus odio. Aliud exemplum adhuc clarius ex alio loco[9] ſumi poteſt, in quo tractans de Miſſa, *quid ergo*, inquit, *dicemus ad Canonem & auctoritatem Patrum? Primùm reſpondeo ſi nihil habetur quod dicatur, tutius eſt omnia negare quàm Miſſam concedere.* Quid enim hoc aliud quæſo eſt quam velle quocumque periculo ac per omne fas & nefas ſuam tueri opinionem, & Poëticum illud exequi:

Fac benè ſi poſſis, ſi non, quocunque modo rem.

De Zuinglio autem, Carolſtadio, OEcolampadio, Caluino, Sacramentariorum parentibus & Lutheri filiis non poſſimus teſtimonium dignius aut certius minúſque ſuſpectum adferre, quàm ipſius Lutheri, qui teſtatur eos velut Abſalones quoſdam regni & gloriæ patris cupidos ſuas hæreſes erexiſſe. Etſi enim de Caluino diſertè non loquitur, qui viuente Luthero non adeò infamis erat, nec magni nominis, quod tamen de aliis Sacramentariorum capitibus dixit, quidni etiam in Caluinum optimè quadret qui tanto ſuperbior fuit & arrogantior cæteris, quanto poſterior tempore? Si enim arrogans Carolſtadius fuit, & Zuinglius, qui Luthero parenti contradixerunt, arrogantior fuit, qui & Luthero & Zuinglio & omnibus omnium ætatum Chriſtianis contradixit. Sed quid arrogantius poſſis fingere, quàm quod Caluinus pronunciare auſus eſt, Omnes Patres in errorem abreptos fuiſſe aut arroganter locutos[10]? Quid item arrogantius Beza, qui Caluino ſoli adrogat honorem rectæ opinionis & detectæ veritatis circa myſterium Euchariſtiæ, quaſi nullus omnino mortalium ante Caluini tempora rectè de Sacramento ſenſiſſet? Sed & quid ſibi vult, rogo, quod ad calcem vitæ Caluini, quam idem Beza ſcripſit, addidit verba illa Elizæi videntis Heliam raptum in cœlum & eleuatum, *Pater mi, Pater mi, Currus Iſraël & auriga eius*, , niſi quod Caluinum pro Helia, aut pro Eliſæo vult haberi.

1 Lib. 8. de Geneſi ad Liter. cap. 9.
2 Tract. 18. in Ioannem.
3 Lib. 10. de Ciuit. Dei, c. 51.
4 Tom. 2. Operum.
5 In lib. contr. Regem Angliæ.
6 In præfat. 1. tom. 1.
7 In Epiſt. præfixa argumentis ſuis in Pſalmos tom. 3.
8 Tom. 7.
9 Lib. de captiuit. Babylon.
10 Sic enim Caluinus locis ſuprà cit.

De interpretatione Scripturarum.

SEd poteſt hic ſpiritus arrogantiæ ac pertinaciæ detegi apertiùs, ſi Nouatores iſtos diſputantes audiamus. e. g. quæratur, an opera charitatis iuſtificent, illi negabunt. Si obiicias verba Epiſtolæ D. Iacobi, quid reſpondebunt? Lutherus exclamabit ſi vſpiam deliratum eſt hic deliratum eſſe, potiúſque reiiciendam Apoſtoli Epiſtolam, quàm admittendum vt iuſtificatio à charitate proficiſcatur. Quid aliud in hac reſponſione quàm proteruia & pertinacia? Caluinus verò reſpondebit Iacobi verba non ad iuſtificationem, ſed ad iuſtificationis manifeſtationem reſpicere. Quod ſi replices verba Iacobi non poſſe hanc pati interpretationem, quia vt de fide, ita & de operibus iuſtificationem aſſeuerat, ille tamen in opinione ſua perſtabit, & Catholicos omnes victos ac de mala interpretatione conuictos exclamabit. Sed quo iudice? *Scriptura*, inquit. Atqui de Scriptura nobis controuerſia eſt, quam à nobis ſtare manifeſtiſſimum eſt,

iuſtifi

iuſtificationem enim ſcripſit Apoſtolus, non iuſtificationis manifeſtationem. Si vero inſtes: Adeamus ergo PP. Concilia, Eccleſiam. *Benè eſt*, inquit, *dum ad normam Scripturæ loquantur.* Viden' pertinaciam? Exigit Scripturas, nos damus, ille obliqua interpretatione contorquet. nos veram & germanam opponimus ex propria ipſa verborum vi & ſignificatione perſpicuam. Ille non admittit. Quæritur quis rectius interpretetur, nec enim æquum eſt quemquam in cauſa ſua & teſtem eſſe & iudicem. Ille ne victus videatur, & vt vetulis atque vulgo imponat, ad Scripturam reuocat. Quis hic non videt proteruiæ ac pertinaciæ gyros? In ſumma vult audiri, ſibíque vni fidem haberi. Si quæras, num patres antiquos & Concilia audire velit. *Audiam*, inquit, *ſi ad amuſſim Scripturæ iudicent.* Iudicabunt vero, inquam, Stabíſne illorum ſententiæ? *Stabo*, inquit, *Si tamen prius examinaueris.* Quis vero te conſtituit illorum iudicem? Hoc ipſum enim eſt de quo quærimus, cur tibi magis licere debeat ſententiam ipſorum & interpretationem examinare quam illis aut nobis tuam, & quis in pari omnium iure futurus ſit Iudex. Quod ſi fallantur interpretando, quia homines fuerunt, vt obiicis, quidni etiam tu fallaris? An non & tu homo es, aut ſaltem beſtia? Neque enim opinor, aut Angelus aut Deus es, aut quicquam ex inanimatis, hic vero hæret terminis: Eſt ſtatim anguis, in ſeipſum caput contorquet. *Quia*, inquit, *ſecundum Scripturas interpretabor.* Deus bone. Atqui de hoc ipſo quærimus quis Scripturas rectius interpretetur. Quid agas cum impiis iſtis qui ſemper in circuitu ambulant, & eo ſemper redeunt, vnde tu tam ſæpè illos deieceris? Quæ impudentior pertinacia quam nolle ſtare iudicio Eccleſiæ, Patrum, Conciliorum? Quis finis tantæ contentionis, ſi nemo erit qui litem dirimere poſſit, quique eius tandem definiendæ habeat auctoritatem? Nec enim dubitandum eſt quin litigandi futura ſit immortalis libido. Habet ſuas leges Reſpublica omnis benè conſtituta, eáſque bonas & ſanctas, quæ tamen ſi litigantium arbitrio exponendæ relinquerentur, nullus vnquam foret litigandi finis, dum prudentiæ quiſque ſuæ innititur, & in ſenſu ſuo non ſolum abundat, ſed etiam luxuriatur. Hinc Iudicium etiam in prophanis rebus, ſed multo maior in Eccleſia Dei Conciliorum neceſſitas, ne ſi nullus tandem Iudex ſit à quo appellari non poſſit, litigantium peruerſitas & libido faciat, vt neque litigandi neque appellandi terminus vllus inueniatur. Exemplum præbeat Lutherus ipſe, is enim à Legato ſedis Apoſtolicæ ad ſedem Apoſtolicam initio appellauit. Tum à ſede Apoſtolica condemnatus, quieuitne an acquieuit? Neutrum, ſed factus impudentior iterum prouocat ad Concilium. An vero mi Luthere acquieſces ſi Concilium contra te feret ſententiam? *Diſtinguo*, inquit, *Si ſecundum Scripturas, acquieſcam: ſin minus omnia negabo.* Sed quiſnam, inquam, iudicabit, vtrum Concilium ſecundum Scripturas ſententiam tulerit? *Ego*, inquit, *Nam ſpiritualis homo iudicat omnia.* Ergóne à Concilio & vniuerſi orbis conſenſu ad teipſum vnumque prouocabis? Siccine ſupremus diuini humaníque iuris arbiter conſtituetur inſanum & ſiue lepidum ſiue illepidum malis dicere caput Lutheri? Et hæc quidem quæ de Luthero dicimus de cæteris omnibus hæreticis æquè dicta videri debent, nam & inde hæretici nomen acceperunt, quod interpretationem Scripturæ ſibi ſeligant, quam ſi Conciliis & Eccleſiæ conſonam inuenerint, eam non auctoritate Eccleſiæ, vel Conciliorum, ſed ſua ipſorum opinione defendunt, ſin contrariam viderint, nihilominus eam contra Eccleſiæ & Conciliorum autoritatem tuentur.

De inuocatione ſanctorum ex D. Auguſtino.

SImilis erit quæſtionis exitus, ſi de alicuius ex Patribus autoritate diſputetur. Finge quæri, num B. Auguſtinus Sanctos inuocandos eſſe cenſuerit. Adducimus locum ex Commentariis eius in Exodum, vbi palam dicit orationibus Martyrum propitiari Deum peccatis populi ſui. Adducimus & ſuprà citatum, in quo palam teſtatur precibus S. Stephani pleroſque ſanatos aut adiutos. Adducimus & quod idem Auguſtinus alibi ſcribit[3], Animas defunctorum orationibus Martyrum commendari, in quorum locis, id eſt, nomine ac memoria Martyrũ venerabilibus corpora ſepulta ſunt. Quid ad hæc iſti nugatores vt elabantur? Nihil aliud, niſi quod hæc non ex animo ſed raptim & inaduertenter dicta ſunt. Atqui locum alium illuſtriorem adducimus[4], in quo B. Cyprianum ipſe inuocat hac deſiderij ſui conteſtatione. *Adiuuet nos orationibus ſuis, vt donante Domino quantum poſſimus bona eius imuemur.* Parum eſt, inquiunt, nam non diu immoramur in huiuſmodi precibus. Quid vero iam cum iſtis poſſit quis facere vel patientiſſimus hominum? Adferamus tamen vt iſtis ſatisfaciamus, locum alium in quo non obiter ſed longa & iterata oratione Sanctum aliquem in cœlis regnantem Auguſtinus interpellet. Is eſt in ſermone 2. de annunciatione[5]. *O Beata Maria*, inquit, *culpas noſtras orando excuſa, admitte noſtras preces intra ſacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis; ſit per te excuſabile quod per te ingerimus; fiat impetrabile quod fida mente poſcimus. Accipe quod offerimus, redde quod rogamus, excuſa quod timemus, quia tu es ſpes vnica peccatorum, per te ſperamus veniam delictorum, & in te beatiſſima noſtrorum eſt expectatio præmiorum. Sancta Maria ſuccurre miſeris, iuua puſillanimes, refoue flebiles, ora pro populo interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo ſexu, ſentiant omnes tuum iuuamen quicunque celebrant tuam ſanctam commemorationem, aſſiſte parata votis poſcentium, & repende omnibus optatum effectum, ſint tibi ſtudia aſſiduè orare pro populo Dei quæ meruiſti benedicta redemptorem ferre mundi, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.* An expectatis adhuc aut requiritis quotquot eſtis Lutherani & Caluiniani vt clarius aliquid proferamus? Fatemur ingenuè nec habere nos nec poſſe fingere, etiamſi nobis pro arbitrio fingendi ius & licentiam, quam non petimus daretis, ſed quid reſpondetis? *Sermo*, inquiunt, *non eſt Auguſtini.* Si interroges quare? Quia, inquiunt, non ſapit ingenium Auguſtini. Cui vero non ſapit? Tibíne an mihi? Quid vero erit quod non poſſit tuto negari, ſi hæc reiiciendæ Patrum authoritatis ratio admittatur? Nam & clariſſima quæque loca ſi ad guſtum diſputandum examinentur, nunquam ſatis ſapida erunt contradicentibus. Eſt tamen quod parcamus nec illibenter iſtis qui Patrum ſcriptis tam ineptè illudunt, cum ipſis quoque ſacris Scripturis idem faciant, eáſque non niſi ad guſtum ſuum & admittant & abiiciant. Quid enim mouere Lutherum potuit vt Iacobi Epiſtolam damnaret? *Quia*, inquit, *non ſapit ſpiritum Apoſtolicum.* Cum damnat Caluinus libros Machabæorum, *Quia*, inquit, *non ſapiunt ſpiritum diuinum.* Ergóne quia manna rebellibus & proteruis panem cæli non ſapit, propterea manna eſſe deſinet, *Et panis de cælo?* Quia ſol noctuæ non lucet, nobis non lucebit? Si ſic agatur, actum ſanè eſt de vniuerſa Scriptura, vt doctè Auguſtinus noſter iam olim diſputauit[6], contra Fauſtum, qui ſolemni hæreticorum inſolentia ſacræ Scripturæ loca quibus vrgebatur non germana ſed falſata eſſe dicebat. Vidi ego primarium quendam Geneuæ Miniſtrum, qui multa inſolenter debacchatus in Sanctorum interceſſionem, cùm non tantùm Scripturæ, ſed etiam Patrum authoritate conuinceretur, dixit tandem paratum ſe dare manus, ſi Auguſtinus vllo loco B. Virginem inuocaſſe probaretur. Cùm vero Catholicus ſupradictum locum protuliſſet, ac Miniſtrum interrogaſſet: Quid vero tu ad hæc Domine magne Doctor? Ille primum hæſitabundus & attonito ſimilis, mox ſeipſum colligens quaſi magnum & elegans quidpiam dicturus, vt facilè maximum Eccleſiæ reformatorem in eius vultu agnoſceres, *Nævus eſt*, inquit, *in pulchro corpore.* Quid vero miſer Catholicus faceret cum iſto nebulone, niſi vt Dominum rogaret ne ſtatueret ei hoc peccatum, quia neſciebat quid faceret. Abi vero tu in malam Crucem cum iſtis tuis nævis & nugis. An non poteras verius dicere nævum hunc eſſe in Caluini tui opinione, B. Virginis Sanctorúmque omnium interceſſionem temerè reiicientis? Nam nec quicquam vetat nævos eſſe in deformi corpore vt tanto deformius faciem,

quanto facerent corpus venuſtius quod eſſet pulchrum. Placent vero ſibi Nouatores noſtri tum maximè in ſua pertinacia cum aliquam ſententiam in libris Patrum deprehendunt quæ primo intuitu ac in ſpeciem fauere iis videatur, eſt enim hoc fuitque ſemper hæreticis omnibus commune, vt iam olim Vincentius noſter Lyrinenſis obſeruauit, *cum ſub alieno*, inquit, *nomine hæreſim concinnare machinantur, captant plerumque veteris cuiuſpiam viri ſcripta paulò inuolutius edita quæ pro ipſa ſui obſcuritate dogmati ſuo quaſi congruant, & illud neſcio quid quodcumque proferant, neque primi neque ſoli ſentire videantur.* Hunc ſcilicet morem tenens miniſter ille noſter egregius, de quo nunc dicebamus, tot illis Auguſtini locis clariſſimis, quæ iam citauimus, opponebat locum vnum in quo Auguſtinus de Chriſto loquens [7]. *Ipſe Sacerdos eſt*, inquit, *qui nunc ingreſſus interiora veli ſolus ibi ex his qui carnem geſtauerunt interpellat pro nobis.* Itaque Auguſt. cum Auguſtino pugnantem inducere volebat ſubtilis Doctor, nec videbat Auguſtinum eo loco non de alia interpellatione loqui quam quæ fit per redemptionem, quod & præcedentia & ſequentia illius loci manifeſtiſſimè oſtendunt. Hanc vero artem fallendi in Patrum ſcriptis etſi hæreticorum omnium communis eſt, Caluiniani tamen propemodum ſuam propriam fecerunt, adeò in ea excellunt vt apparuit ex congreſſu Illuſtriſſimi Cardinalis & Epiſcopi Ebroicenſis cum miſero illo, quem nominare pudet, vel hoc ipſo quod non pudet eum viuere poſt tam multas támque euidentes ipſius non tantùm hæreſes, ſed etiam falſitates in auguſtiſſimo ipſo Chriſtianiſſimi Regis conſpectu, & ampliſſimo totius Galliæ Theatro detectas conuictáſque.

1 Quæſt. 108.
2 Lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 8.
3 Lib. de cura pro mott. agend. c. 4.
4 Lib. de Baptiſm. contra Donatiſtas.
5 Serm. 19. de Sanctis. Tom. 10.
6 Lib. 11. c. 2.
7 In Pſalm. 54.

De Sanctorum interceſſione.

SEd addamus etiam ad has pertinaciæ notas, aliam ſuperioribus finitimam, ſed tamen ab iis diuerſam, quod ſunt Nouatores noſtri querulofi, vt B. Iudas Apoſt. dicebat, & vt Paulus loquitur contentioſi, ita vt quantumuis eorum argumentis ſatisfacias, ipſis tamen ſatisfacere nunquam poſſis. Adeò verum eſt quod Auguſtinus iam olim dixit, conuinci eos poſſe, ſed vinci non poſſe. Exemplum eſto in hoc articulo de quo paulò ante ſcripſimus de Sanctorum interceſſione. Obiiciunt dare nos Chriſto ſocios & coadiutores cum Sanctos inuocamus; nos verò reſpondemus clariſſimè, nos neque Deo quem oramus coadiutores dare, quem ſatis ſcimus ad miſericordiam faciendam coadiutoribus non indigere, neque Chriſto per quem oramus, quia eius interceſſionem omnipotentem apud Patrem agnoſcimus, ſed nobis ipſis qui oramus, ac quorum orationes & preces, precibus fratrum noſtrorum, maximè verò piorum & ſanctorum virorum adiuuantur, vt à Deo per ſolum Chriſtum exaudiantur. Quare nec ſanctos propriè mediatores agnoſcimus eo ſenſu quaſi ſint in medio inter Deum & nos, vt Chriſtus, qui reuerà medius eſt, vtpotè qui vtramque naturam Dei & hominum habeat, cum ſit & Filius Dei, & filius hominis, ſed inuocamus Sanctos vt ſint nobis comprecatores & cooratores per vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Quia tamen Chriſto eſſe illos nobis gratiores intelligimus & aliquo modo viciniores quippe qui iam ſint in gloria, plerique antiquorú mediatores eos appellarunt, non ratione illa qua Chriſtus mediator dicitur, qui verè eſt in medio vt ita dicam Mathematico, ſed vt is qui alicui vicinior eſt licèt permodica diſtantia, medius dicitur inter hunc & illum à quo longiùs abeſt. Sic enim dicimus inter nos & ſolem vmbracula & tentoria noſtra eſſe media, licèt non modo non ſint in medio, ſed etiam nobiſcum ſint in extremo. Qua reſponſione ſi quis eſt, qui ſibi non putet ſatisfactum, quonam obſecro, niſi proteruo prorſus & contentioſo videri poteſt eſſe ingenio. Hoc vero vnicum exemplum pro multis attuliſſe ſufficiat. Nam inſtituti noſtri ratio pluribus hic nos immorari non permittit; Niſi quod non poſſum prætermittere inſigne dictum Lutheri, qui vt Eccleſiæ Catholicæ contradiceret, quæ docet, ſempérque docuit, Excommunicationem cuicumque viro pio & Chriſtiano cauendam eſſe, tum quoque cum eſt iniuſta, tamquam quæ ſi non æternæ ſalutis præſens damnum inferat, præſentiſſimum tamen adfert ſecum amittendæ illius periculum: Scripſit ille ex contrario [8] docendos eſſe Chriſtianos, vt excommunicationem diligant potiùs, quàm vt metuant. Cui bono autem hæc tam impia ſententia, niſi vt contradicendi ſtudium, quo vir miſer redundabat, expleret?

1 Artic. 14. per Bullam Leonis damnat.

Decima nota, De ſpiritu maledicentiæ, procacitatis, irriſionis & calumniæ.

DEcimus character hæreſeos eſt, Maledicentia, procacitas, ſpiritus irriſionis, & calumniæ. *Irriſores*, inquit B. Iudas in Epiſtola, & D. Bernardus [1] de hæreticis ſui temporis loquens; *Videte*, inquit, *detractores, videte canes. Irridենt nos quia baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quod Sanctorum ſuffragia poſtulamus.* Vt vero Lutheranos & Caluinianos noſtros hoc ſpiritu agi probemus, magna non eſt opus inquiſitione. Nam quod ad Lutherum pertinet, tam petulanter ille & contumelioſè cauſam ſuam aggreſſus eſt, vt Beza [2] non vereatur illi in hac re ſuccenſere. Sed quid Bezæ teſtimonio indigemus? Habemus reum confitentem [3], ſe immodeſtè & ſcribere & agere, ac eo planè modo qui deceat hominem, qui, vt ipſe loquitur, non ſit compos ſui. Sed Deus bone quàm impudenter agit cũ Sum. Pontifice, cum Rege Angliæ, cum vniuerſo ordine Epiſcoporum, cum Academiis Pariſienſi & Louanienſi! Minima ferè quam in eos vibrat contumelia hæc eſt, vt porcos, aſinos, Satanæ ſatellites ſtolidiſſimos, & cætera id genus appellet; Idque tam crebrò & importunè, vt ſi operibus eius contumelioſa quæque detrahas, facilè octo ſcriptorum eius Tomos in vnum ſis redacturus. De procacia verò iſtorum & ſpiritu irriſionis ſi quis dubitat, legat ſi licet ludum Lutheri aduerſus Pariſienſes Theologos, & Paſſauantium Bezæ. Mirabitur ſanè inſcitiam & miſeriam illorum qui tales homines habuerunt pro Eccleſiæ reformatoribus, & pietatis ac religionis inſtauratoribus, habéntque. Cogor tamen ex Caluino proferre locum vnum [4], in quo certat ipſe ſecum impudentiórne ſit, an imprudentior in calumniis & maledictis concinnandis. *Ad homines*, inquit, *ſi veniamus, ſatis ſcitur quales reperturi ſimus Chriſti vicarios, Iulios ſcilicet, & Leo & Clemens & Paulus Chriſtianæ fidei columnæ erunt, primíque religionis interpretes, qui nihil aliud de Chriſto tenuerunt, niſi quod didicerant in ſchola Luciani. Sed quid tres aut quatuor Pontifices numero? Quaſi verò dubium ſit qualem religionem profeſſi ſint iampridem Pontifices, cum toto Cardinalium collegio, & hodie profiteantur. Primum enim arcanæ illius Theologiæ, quæ inter eos regnat, caput eſt, Nullum eſſe Deum. Alterum, Quæcumque de Chriſto ſcripta ſunt ac docentur mendacia eſſe & fabulas. Hoc cum notiſſimum ſit omnibus qui Romam nouerunt, non ceſſant tamen Romanenſes Theologi, &c.* Quem obſecro non pudeat tam virulenti mendacis huius & impoſtoris? Et tamen quod impudentiam facit intolerabilem, teſtatur ille eodem loco, non de hominibus ſe loqui, ſed de Cathedra Romana, vt meritò poſſimus ei obiicere verba illa Auguſtini, quæ ſuprà retulimus, *Cathedra tibi quid fecit Petri?* Nec contenti ſunt iſti tot contumeliis Eccleſiam Dei militantem, eiúſque Paſtores onerare Parum hoc illis videtur, ſi non etiã in ciues triumphantis Eccleſiæ ſimul iacula contumeliarum ſuarum contorqueant. Audi Caluinum [5]. *Colligimus*, inquit, *nihil Papiſtas Chriſto reliquum facere, qui pro nihilo ducunt eius interceſſionem, niſi accedant Georgius & Hippolytus, aut ſimiles laruæ.* Et alibi [6] mentitur impudentiſſimè, & imponit Catholicis, quod in ſuis omnibus Litaniis, Hymnis & Proſis, vbi ſanctis mortuis nihil non honoris defertur, nullam Chriſti mentionem

Source : BIU Cujas

nem faciant. Lutherus autem quodam loco [7] mirè exagitat Thomam Aquinatem.adeò vt erubeſcat dicere probabile eſſe quod ſit ille damnatus. In ſumma nihil iſti aut in cœlo,aut in terra intactum reliquerunt. Neque ſanè fuit æquum, vt Angelico Doctori parcerent iſti, qui nec Angelis, nec ipſi Deo pepercerunt.

1 Serm. 66. in Cant. Cantic.
2 In imaginibus.
3 In eo loco quem ſuprà notauimus.
4 Lib. 4. c. 7. ſect. 27. & 29.
5 Lib. 3. Inſtit. c. 20. ſect. 27.
6 Sect. 21.
7 In confutat. rationis Latomianæ.

De principiis hæreſium noſtri temporis.

POrrò cùm hæreſibus omnibus commune illud ſit vt ſordidum, & abominandum habeant principium(inde namque eſt præclarum illud dictum Diui Hieronymi, *Hæreſes ad originem reuocaſſe refutaſſe eſt.*) Videamus iam quod erit pro corollario, quàm præclara origine noſtri temporis hæreſes glorientur. Ducunt eam omnes à Lutherо, qui primus omnium omnino earum auctor fuit. Ita ſanè Lutherus ipſe teſtatur [1]. *Solus*,inquit,*primo eram,& certè ad tantas res tractandas ineptiſſimus & indoctiſſimus.* Et Beza in iconibus,vbi de Luthero loquitur,ait,excitatum eum vt lumen Euangelij ex denſiſſimis tenebris erueret. Et quamuis neque Lutherus,neque Beza id teſtarentur,ſatis tamen teſtaretur ſumma illa pax, qua fruebatur Eccleſia, cùm Lutherus bellum illi indixit, & repentina omnium Ordinum facta in eum commotio, ſtatim atque apparuit. Et Luthero quidem id pro gloria eſt,quòd primus & ſolus fuerit,qui turbas excitauit. Nam congratulatur [2] ſibiipſi,quod Germani ſuſpenſis animis expectabant,quem euentum habitura eſſet contentio quam ipſe excitauerat, *Et quam*, inquit, *nullus antea neque Epiſcopus,neque Theologus auſus eſſet attingere.* Tantique fecit hanc hæreticam laudem, vt iniuriæ loco duxerit, ſi quando ſuas opiniones ab aliis didiciſſe diceretur. Cumque plerique Huſſitam eum eſſe exiſtimarent, reclamat ipſe, & exclamat; *Non rectè vocant, qui me Huſſitam appellant. Non enim mecum ille ſentit, ſed ſi ille fuit hæreticus, ego plus decies hæreticus ſum, cum ille longè minora & pauciora dixerit.* At videamus quibus viis & quo genio Lutherus in hanc doctrinæ nouitatẽ venerit. Illud ſanè conſtat non diuino impulſu tametſi dicat ille alibi ſe à Deo vocatum,vt iactare ſolent hæretici omnes ſed humano prorſus carnalique affectu rem totam aggreſſus eſt. *Caſu enim*,inquit ille ipſe,*non voluptate, nec ſtudio in has turbas incidi, Deum ipſum teſtor.* Quid verò tam contrarium, quam vt diuino impulſu factum eſſe exiſtimetur, quod factum ſit caſu ? Aut quid apertius quàm ex ſupradictis verbis; Non in pacificam Euangelij prædicationem, ſed in turbas Apoſtatam illum incidiſſe ? Neque vero ſolus ipſe hoc teſtatur,ſed & Philippus Melanchon [4] egregius Lutheranus. *Hæc initia fuerunt*, inquit,*huius controuerſiæ, in qua Lutherus nihil adhuc ſuſpicans aut ſomnians de futura mutatione rituum ne quidem ipſas indulgentias prorſus abiiciebat,ſed tantum moderationem flagitabat. Quare falſo*, inquit, *eum criminantur qui à plauſibili cauſa exorſum dicunt,vt poſtea mutaret Rempublicam, & vel ſibi vel aliis potentiam quæreret.*

Tum vero primi motus & inſpirationes quibus Lutherus tactus fuit,vt doctrinam Catholicam deſereret,fuerunt meræ & craſſiſſimæ blaſphemiæ,ſic enim ipſe de ſe ſcribit : *Oderam*,inquit,*vocabulum iſtud Iuſtitia Dei,quod vſu & conſuetudine omnium Doctorum doctus eram philoſophicè intelligere de iuſtitia formali & actiua Dei,qua Deus eſt iuſtus,& peccatores iniuſtóſque punit.* Et paulò poſt : *Non amabam*, inquit, *imò odiebam,iuſtum & punientem peccatores Deum,tacitâque ſi non blaſphemia certè ingenti murmuratione indignabar Deo.* Et alibi [6] explicans locum illum Pauli [7], *Iuſtitia Dei reuelatur in Euangelio*, ait, omnes DD. excepto Auguſtino interpretatos eſſe de iuſtitia Dei puniente,tum ſubiungit : *Quoties legebam hunc locum,ſemper optabam,vt Deus nuuquam reuelaſſet Euangelium. Quis enim poſſit diligere Deum iraſcentem,iudicantem, damnantem ?* Et turſum alio loco [8] : *Olim cum legendum eſſet*, inquit,*& orandum illud Pſalmi,In iuſtitia tua libera me,totus exhorreſcebam & ex toto corde vocem illam.* Et paulò pòſt : *Atque hic ſanè*,inquit,*omnes PP. Auguſtinus, Ambroſius,& c. hallucinati ſunt, & in hoc veluti ſcandalum impegerunt.* Ex hoc autem odio iraſcentis,& iuſti,in meditationem venit,per quam ait ſe fidem ſuam iuſtificantem inueniſſe. *Tum*, inquit, *me prorſus eſſe renatum ſenſi,& apertis portis in ipſum Paradiſum intraſſe. Ibi continuo alia mihi facies totius Scripturæ apparuit.* In his vero omnibus hæc præcipuè notatu digna ſemper exiſtimaui. Primùm quod Lutheri nouitas incepit ab odio Dei omnium peccatorum grauiſſimo. Fons ſanè dignus fuit, qui tot hæreſium riuulos profuderit. Secundum eſt,quod Lutherus non reſipuit poſtquam hæreſim excitauit, ſed in hoc execrando odio perſtitit. *Quis enim*, inquit, *poſſit diligere Deum iraſcentem, iudicantem, damnantem ?* Quibus verbis non ſolùm ſe odio Deum habuiſſe profitetur,ſed etiam neque potuiſſe amare,neque poſſe. At verò non ſic ille, non ſic qui lætus cantat, *Iuſtus Dominus,& iuſtitiam dilexit,æquitatem vidit vultus eius.* Et alibi : *Deus iudicium tuum Regi da & iuſtitiam tuam filio Regis.* Ac deinde exclamat de quouis iuſto : *Lætabitur iuſtus,cum viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris.* Tertium eſt, quod ignorantiam ſuam craſſiſſimam prodit Lutherus,cùm dicit,omnes DD. excepto Auguſtino, locum Pauli ad Romanos de iuſtitia Dei puniente interpretatos fuiſſe. Nam vt omittam Chryſoſtomum & Theodoretum,Diuus ſanè Thomas & Lyranus, qui omnibus obuius eſt,de iuſtitia,qua Deus nos iuſtificat,palam interpretantur. Tametſi contraria quoque expoſitio non ſit omnino improbabilis. Quartum eſt, quod impudentiam ſuam Lutherus oſtendit,cum Pſalmi locum ſuprà citatum dicit à nemine Catholicorum & Patrum fuiſſe intellectum de iuſtitia, qua Deus nos iuſtificat. Nam & Auguſtinus ipſe & Lyranus & Gloſſa ordinaria ſic planè interpretantur,*In iuſtitia tua libera me*,id eſt,quia mea iuſtitia quæ nulla eſt,liberari non poſſum, tua Deus bone liberari exopto. Quamquam quod ad locum illum attinet,doctè Gloſſa ordinaria animaduertit interpretationem illam eſſe potius moralem, cum ſecundum literam de iuſtitia Dei iudicantis Pſalmiſta loquatur, quaſi dicat, Cum iuſtus ſis,Domine, eripe me & libera me de manibus perſequentium me,qui iniuſtè me opprimunt & perſequuntur. Sed ad rem. Poſtquam Lutherus hoc initium ſuæ doctrinæ dedit,multa, quod erat conſequens, per hypocriſim & mendacia fecit,vt ſuam ſtabiliret hæreſim. Nam & ipſi Romano Pontifici diu blanditus eſt,vt cum aduerſus Regem Angliæ iniuriosè ſcripſiſſet,miſit ad eum poſtea Epiſtolam [10], in qua blanditiis & lenociniis conatur animum Regis demulcere,ſcribens in hunc modum ; *Conſcius mihi ſum grauiſſimè offenſam eſſe tuam Maieſtatem libello meo, quem ſtultus & præceps edidi.* Et paulò pòſt : *Vehementer*, inquit, *nunc pudefactus metuo oculos coram maieſtate tua leuare, qui paſſus ſum leuitate iſta me moueri in talem tantúmque Regem, præſertim cum ſim fex & vermis, quem ſolo contemptu oportuit victum aut neglectum eſſe.* Deinde veniam petit ad Regis pedes proſtratus, & promittit ſe palinodiam cantaturum,ſi Rex velit. Verùm non multo poſt tempore,cùm Rex Angliæ iterum in eum ſcripſiſſet, rurſus ille Regem adgreditur longè atrocioribus contumeliis, & de literis ſcriptis pœnitet, nec vllum non mouet lapidem vt ſuam hypocriſim excuſet, quæ palinodiam promiſerat,docétque ſe illam epiſtolam ſcripſiſſe vt eum ad hæreſim ſuam amplectendam pelliceret. *His*, inquit, *perſuaſionibus planè ebrius effudi illam deprecationem, & infeliciter ſupplicem Epiſtolam, quam illi ſues indignè tractant dilacerántque.* Et paulò pòſt dicit eodem ſe artificio vſum eſſe cum Georgio Duce Saxoniæ. Et aliquot interpoſitis verbis,iterum prædicat, ſe non pœnitere quod iis artificiis vſus ſit, quaſi fecerit omnia propagandi Euangelij cauſa, nec pudet eum fictiones huiuſmodi & hypocriſim pium honeſtúmque ſtudium appellare. Pius vir ſanè qui pium exiſtimat per mendacia veritati inſeruire. Cuinam vero incredibile fiet vnquam labia iſta doloſa Lutheri in corde, & corde loquentis electa eſſe à Deo vt Euangelij lumen iterum mundo accenderent ?

1 Serm. 66. in Cant. Cantic.
2 In imaginibus.
3 In eo loco quem ſuprà notauimus.
4 Lib. 4. c. 7. ſect. 27. & 29.
5 Lib. 3. Inſtit. c. 20. ſect. 27.
6 Sect. 21.
7 In confutat. rationis Latomianæ.

cenderent ? Aut quis vnquam ſordidiora vidit aut legit, & magis execranda hæreſis vllius principia, quæ caſu non ſeriò, nec conſultò, & ex odio Dei non ex amore, ex mendaciis, & hypocriſi non ex veritate conſtituerunt ? Auctor verò ipſe turbulentus homo, & adeò ferox vt Philippo quoque Melanchone teſte [11], non ſolùm Eraſmus, ſed etiam Fredericus Dux, cuius protectione, & auſpiciis omnem Tragœdiam ſuam Lutherus produxit, lenitatem in eo, & moderationem deſiderarent. Quam nec ipſe negabat ſibi deeſſe, cùm ſe ſui compotem non eſſe fateretur [12].

1 In præfat. 1. Tom. oper. & in opere contra Sacramentar. & contr. maled. ſcript. Reg. Angl.
2 In præfat. ſupra citata.
3 In aſſert. articulorum per Leonem X. damnator. Art. 30.
4 In Præfat. ad 2. tom. Oper. Lutheri.
5 In Præfat. ſupra citata.
6 Tom. 4. Oper. in 27. Geneſ.
7 Romanor. 1.
8 In c. 42.
9 In Præfat. iam citata.
10 Extat. tom. 2. ad finem.
11 In Præfat. 2. tomi.
12 In epiſt. ad amicum ſupra citata

Horrendum principium hæreſis Lutheranæ.

SEd ſupereſt omnium, quæ hucvſque diximus, fœdiſſimum maximéque horrendum hæreſis Lutheranæ exordium. Retulimus in ſuperioribus locum inſignem Lutheri, quo teſtatur tantopere ſibi Miſſam diſplicere, vt omnia potius negari velit, quam Miſſam recipi. At tanti odij, quænam obſecro cauſa eſſe potuit ? Anne alicuius Angeli aut Dei de cœlo perſuaſione adactus eſt Lutherus, vt tanto Miſſam odio execraretur ? Imò verò tantarum Lutheri in Miſſam irarum præclarus ſcilicet ac dignus, in cuius verba iuraret, magiſter atque artifex fuit Diabolus. Quis credet ? Nemo hercule nemo, ſi non ipſe Lutherus dixerit. Prodeat igitur Lutherus ipſe, nec erubeſcat dicere, quo Doctore vſus ſit ab initio, vt Miſſam conuellere niteretur. Nam & iure noſtro ita cautum eſt vt vniuſcuiuſque rei originem & initium inſpici oporteat. Is in libro De Miſſa priuata & vnctione Sacerdotum [1] non obiter ſed ex profeſſo & luculenter aſſerit refértque, Sathanam ſub mediam noctem ſibi apparuiſſe, & quinque argumentis, quæ variis etiam ſimilitudinibus adornauerat effeciſſe, vt exinde Miſſam & vnctionem Sacerdotum ſperneret omnino, & abiiceret. Nec quod ſibiipſi obiecciſſet, mendacem eſſe Diabolum cui propterea credi non oporteret, potuiſſe tamen perſuaderi, ne ſe Diaboli argumentis vinci pateretur, cuius vim & impetum in diſputando mirabiliter extollit. Mox conuerſus ad Catholicos, *Si vobis*, inquit, *ſuſtinendi eſſent ictus Diaboli, & audiendæ diſputationes, non diu eſſetis cantilenam de Eccleſia & veteri recepto more cantaturi : Sathan enim nictu oculi repentè totam mentem terroribus & tenebris adobruit.* Deinde vt obiectioni ſuæ pro Diabolo ſatisfaciat & reſpondeat, conatur pluribus oſtendere, Diabolum etiam interdum veritatem docere, & ita mentiri vt mendacium veritate perfundat. Ac tandem, *Confeſſus ſum*, inquit Lutherus, *lege Dei conuictus coram Diabolo me peccaſſe, me damnatum eſſe vt Iudam, ſed verto me ad Chriſtum cum Petro, & reſpicio eius immenſum beneficium & meritum. Ille omnem horrendam damnationem damnauit. In ſumma* (& hæc eſt concluſio Lutheri) *nos ab ipſorum priuatis miſſis & vnctione Epiſcoporum liberati ſumus.* Euge, Euge. O viri, quibus eſt cor. Audierunt aures noſtræ, viderunt oculi noſtri. Hem iſta eſt libertas illa præclara & Euangelica, quam Lutherus & eius exemplo cæteri hæretici noſtri temporis inuexetunt. *Liberati ſumus*, inquit Lutherus at non libertate, quam Luthero ab inferis Sathan attulit. Quis vnquam Deus bone audiuit talia ? Quis verò nunc audiat ſine horrore ? Quis denique talia fando temperet à lacrymis ? Et tamen inueniuntur, heu nimis quàm multi homines, qui tam diris, fœdis, & fœtidis ex inferno allatis opinionibus glorientur, autorémque Diabolum ſequantur. At nos Catholici adhæremus Chriſto, & abrenunciamus Sataneæ ac doctrinæ eius. Glorietur ergo Lutherus quantum volet cum ſuis ſectatoribus doctrinam ſe ſuam aduerſus Miſſam à Sathana accepiſſe, nos Apoſtolum audiemus ſemper, qui de eodem tractans myſterio, ſed longè aliter quàm Lutherus, ait, *Ego autem accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Denique omnibus qui Lutherum ſequuntur, veriſſimam hanc & turpiſſimam ſemper inuremus notam, vel ex ipſius Lutheri confeſſione quam cauillari iam nemo poſſit, *Vos ex patre Diabolo eſtis.*

1 Tom. 7. Operum editionis Vvittembergenſis anno 1558. à folio 227. vſque ad folium 231.

Hæreſes nonnullæ politicæ Nouatorum.

IAm tempus eſſet vt huic tractationi quæ me longiùs traxit, quàm putaram, finem imponerem, vel ipſo tædio tam horrendæ narrationis. Niſi me viderem religione boni publici teneri vt aperiam, ſed paucis ſi potero, quantam perniciem rebus Chriſtianorum ciuilibus minentur & adſtruant ingenia noſtrorum Nouatorum, Ne dubitare quiſquam poſſit non minus in politicis quàm in Eccleſiaſticis hæreticos illos eſſe. Id verò facilè fiet propoſitis aliquot ipſorum propoſitionibus, quas perinde tuentur illi mordicus, ac ſi eſſent articuli fidei.

Prima propoſitio politica & hæretica, De optima Reipublicæ adminiſtratione.

PRima propoſitio eſt Caluini diſertis verbis expreſſa [1]. *Omnium optimam Reipublicæ adminiſtrandæ rationem eſſe Ariſtocratiam, Quin etiam Democratiam, Et quod conſequens eſt, Peſſimam omnium Monarchicam.* Quanquam autem admonet, eos qui Monarchis ſubſunt, nihil præterea mouere debere, ipſe tamen qui ſub tanto Monarcha natus & educatus fuerat, oſtendit ſatis quo animo in ſuum Principem animatus eſſet, dum Monarchiam ſpernit. Eámque ait potius tolerandam maioris mali vitandi gratia quàm amandam ob ſuam excellentiam. Neque enim ignorauit homo, qui ſe videri voluit tam magnum politicum, nihil eſſe periculoſius, quàm populum primoréſque populi titillare ſpe melioris gubernationis ad dominationem ambiendam vel optandam, ne poſtquam ambierint vel optauerint etiam captare nitantur. Cuius periculi metuendi, non eadem ratio eſt, cùm de Monarchia etiam apud Democraticos aut Ariſtocraticos Magiſtratus honorificè loquimur ; Quia nullius inde tumultus naſcitur occaſio, cupiditate dominandi aut gubernandi multorum ex iis qui dominantur animos impediente Monarchiam exoptent. Quàm verò falſiſſimum ſit, quod iſte aſſerit, multorum dominationem vnius dominationi præferendam eſſe, conſtat ex iis omnibus qui de Republica ſcripſerunt, [2] quique peritiores eſſe creduntur rerum cum Eccleſiaſticarum, tum politicarum. Sic Deus Opt. Max. populum ſuum Iſraël rexit Ducibus, Iudicibus, Regibus, Eccleſiaſtica vero ſummis Pontificibus, cœleſtia Michaëli Archangelo, cuius cæteri Angeli eſſe dicuntur. Quin etiam inter animalia quæ gregatim viuunt, Dux vnus aliis ſemper præeſſe videtur, Sic elephantes, cerui, oues, grues, apes, & conchilia margaritifera, &c. Nimirum ea gubernatio, quæ ad Dei Opt. Max. regimen proximè accedit, vt optima omnium eſt, ita & deſiderabilior & amabilior cæteris, ita vt eius deſiderium naturæ ipſi à Deo ingenitum eſſe videatur.

1 Lib. 4. Inſt. c. 9. §. 9. & c. 20. num. 8.
2 Plat. in Polit. Ariſt. l. 8. Ethic. c. 10. Senec. lib. 2. de benef. Plutarch. in Opuſc. De Monarch. & ex Patribus Philo lib. De confuſ. ling. Cypr. De idolor. vanitate. Hiero. ad Ruſtic. Ex recentioribus magnus noſter Lipſius in Politicis.

Secunda propoſitio politica & hæretica, De peccatorum omnium æqualitate.

SEcunda eſt propoſitio Lutheri iam à nobis in præcedentibus relata, *Circunſtantiarum omnium quæ peccata aggrauare communi omnium hominum ſenſu & opinione creduntur, nullam penitus eſſe diſtinctionem.* Nec magis peccare illum, qui inceſtum

Source : BIU Cujas

inceſtum cum filia, vel ſorore, quàm qui cũ vidua extranea, vel cum meretrice commiſerit. Nec enim qui patrem aut matrem aut Principem, quàm qui inimicum occiderit: Quod quàm perniciosum ſit Reipublicæ, ſi quis eſt qui non videat, dignus ſanè eſt, qui cum filia vel matre inceſtum contraxiſſe, aut vitam Principis attentaſſe accuſetur & probetur vt experiatur, an idem perſuaſurus ſit Principibus aut Magiſtratibus, quod ſibi paſſus fuerit eam ſtultè perſuaderi à Luthero.

Tertia propoſitio politica & hæretica, Non eſſe prælian-dum contra Turcas.

TErtia eiuſdem Lutheri propoſitio eſt [1], *Aduerſus Turcas præliari eſſe repugnare Deo viſitanti noſtras iniquitates per illos.* Qua propoſitione quid obſecro dici poteſt ſtultius, iniquius, & ad totam Rempublicam Chriſtianam perdendam accommodatius? Ergone graſſatores viarum, depopulatores agrorum, incendiarios, hoſtes denique domi foriſque infeſtantes nullus Principum reprimere debebit? Certum enim eſt perditos homines qui vexant bonos, ita facere Deo permittente, vt eorum vexatione boni viſitentur à Deo & corrigantur. Ergone pugnandum non erit medicinis cum peſte, nec prouidentia rei frumentariæ & annonæ cum fame, Ideò tantùm quòd per huiuſmodi afflictiones Deus non tantùm viſitet nos & caſtiget, ſed etiam probet, adprobet, perficiat? cur ergo gladium geſtat Princeps, cur arma milites niſi vt hoſtes ſi qui ingruent, reprimantur, & Reipublicæ inuaſores propellantur? Inde nimirum eſt quod milites laudantur etiam in Euangelio [2], quia & iuſti eſſe poſſunt, qualis ille Cornelius nobilis Centurio, de quo in actis Apoſtolorum [3], Inde quod etiam à Ioanne Baptiſta adprobantur, non militiam deſerant, ſed ſi neminem concutiant, neque calumniam faciant & contenti ſint ſuis ſtipendiis. *Rex*, inquit Paulus [4], *non ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram*, De militibus verò aureus ſermo Diui Bernardi ad milites Templi in hanc omnino rem pronunciatus. *Securi*, inquit, *procedite milites & intrepido animo inimicos Crucis Chriſti propellite, certi quod neque mors, neque vita poterit vos ſeparare à charitate Dei. Quàm glorioſi reuertuntur victores de prælio? Quàm beati Martyres moriuntur in prælio. Vita quidem fructuoſa, & victoria glorioſa, ſed vtrique mors ſacra præponitur.* Et poſtea: *Chriſti milites ſecuri præliantur prælia Domini ſui, nequaquam metuentes aut de hoſtium cæde peccatum, aut de ſua nec periculum. Miles, inquam, Chriſti ſecurus interimit, interit ſecurior: ſibi præſtat cùm interimit, Chriſto cum interimit. Sanè cum occidit malefactorem, non homicida, ſed vt ita dixerim malicida reputatur.*

1 In lib. De captiuit. Babylonic. & in Art. à Sorbona damnatis. Et iterum in aſſertione art. per Leonem 10. damnatorum.
2 Matth. 8.
3 Cap. 10.
4 Roman. 13.

Quarta propoſitio hæretica & politica, Leges Principum non obligare conſcientias ſubditorum.

QVarta propoſitio Caluini eſt [1] *negantis*, *leges Principis obligare in conſcientia.* Quidni vero? Quia, inquit, non cum hominibus, ſed cum Deo negotium eſt conſcientiis noſtris.

„ *At non ille ſatum quo te mentiris, Achilles*
„ *Talis in hoſte fuit Priamo.*

Vixit Paulus eo tempore, quo Principes & Imperatores non ſolùm non ſequebantur, ſed etiam perſequebantur Chriſtum, & conuenerant in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Et tamen exclamat ille [2], *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non enim eſt poteſtas niſi à Deo. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Ideò neceſſitate ſubditi eſtote non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Miniſtri enim Dei ſunt.* Quid tu ad hoc Caluine? Non vides etiam conſcientiis noſtris negotium eſſe cum hominibus: Iis ſcilicet qui Dei vices gerunt in adminiſtranda Republica, ſiue politica. Hoc autem Caluini placito quàm imminuatur autoritas Principum & legum videre quilibet poteſt, ſentire autem & experiri etiam Principes ipſi, ſi impias iſtas & ſeditioſas voces in Republica ſua inualeſcere patientur.

1 Lib. 14. Inſtit. 3. c. 10. ſect. 5.
2 ad Romanos.

Quinta propoſitio hæretica & politica, Non debere ſubditos Principum ſuorum potentiam optare.

QVinta propoſitio neſcio an ſuauior ſit, an periculoſior, quæ eiuſdem Caluini eſt [1]. *Non debere ſubditos Principum ſuorum potentiam optare.* Deinde ſigillatim de Gallis & Hiſpanis loquens, ne fortè putes de Turcis illum aut Indis ſcribere, *Hinc videmus*, inquit, *quanta hominum ſtultitia, qui potentem Regem & multis ditionibus imperantem appetunt, & quàm merito ambitionis ſuæ dent pœnas. Gloriantur hodie Gallia & Hiſpania ſe Principibus magnis ſubeſſe. Verum quàm futile ſit quod fallaci honoris prætextu eos faſcinat, ſuo damno ſentiunt.* Ergo ſi tibi credimus Caluine, Bonum erit & honeſtum, ſaltem vtile ſubditis, vt Principum ſuorum expetant depreſſionem! O Reges, O Principes, permittite vt pro veſtra, próque populorum veſtrorum ſecuritate liceat mihi exclamare! Quid agitis? Quid expectatis, qui tam perniciosæ peſtilentíſque doctrinæ auctores & ſectatores in ditionibus veſtris fouetis, amatis & quaſi magnos Dei Prophetas recipitis? Vos enim ſolos appello & miror, non illos, qui ne bellis & factionibus turbent omnia, tolerant propemodum inuiti etiam quos oderunt. Quando autem felicius beatiúſque regnis & populis res cedunt, quàm cùm Principes eorum dummodò iuſtè & ex æquo ampliſſimis prouinciis dominãtur? Quando beatiùs actum eſt cum Gallis quàm regnante Carolo Magno Rege ac Imperatore potentiſſimo? Quando felicius cum Iſraëlitis quàm regnante magno Salomone?

In c. 19. Eſaiæ, verſ. 4.

Sexta propoſitio politica & hæretica, Nullam Rempublicam legibus feliciter adminiſtrari.

SExta propoſitio eſt Lutheri, (promiſcuè enim de Luthero & Caluino loquimur, quia parum inter eos diſtare arbitramur.) *Nullam rempublicam legibus feliciter adminiſtrari.* Cùm enim id ex eius aſſertionibus Doctores noſtri collegiſſent, eíque tanquam errorem abſurdiſſimum obiicerent, ille non modò, non negauit, ſed diſertè affirmauit, ſuæque affirmationis rationem his verbis reddidit: *Hoc*, inquit, *docet experientia.* Quænam verò experientia Luthere? An fortè Rempublicam aliquam vidiſti, audiuiſti, legiſti, ſiue Monarchicam, ſiue Ariſtocraticam, ſiue Democraticam, quæ legibus non regatur, & dirigatur? At tu fortaſſe melior politicus es, & prudentior Deo Opt. Max. aut in Reipublicæ feliciter adminiſtrandæ artibus exercitatior? Atqui populo ſuo Iſraëlitico Deus leges obſeruandas propoſuit, & edixit, nec morales tantum, & ceremoniales, ſed etiam politicas atque iudiciales. Hinc æterna illa Sapientia [2]. *Per me*, inquit, *Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.* Ergo qui Reges per Deum regnant, iidem per Deum quoque leges condunt, vt iuſta decernant. Nec eſt quod ex Ariſtotele [3], & aliis prophanis auctoribus propoſitionem hanc pluribus exagitemus. Vellem potius iis rationibus quæ Iuriſconſultum decent, & quas Iuriſprudentia noſtra facilè ſuppeditaret tam rem hanc pro dignitate tractare, ſi tanto abundaremus otio, quantum materiæ amplitudo & abundantia requireret. Satis ſit quod nulla vnquam apud Chriſtianos ſine legibus adminiſtrata eſt Reſpublica.

1 Tom. 2. in reſponſ. ad articulos quos magiſtri noſtri excerpſerant.
2 Prouerb. 8.
3 Lib. 3. politic. cap. 11.

Septima

Septima propoſitio politica & hæretica, Nihil conſcientiæ commune eſt cum terrena iuſtitia.

SEptima quam poſtremam eſſe volumus,eiuſdem Luthe-ri propoſitio eſt, cùm tractat de diſcrimine Legis & Euangelij [1]. *Nihil*, inquit, *conſcientia cum lege, operibus, & terrena iuſtitia, cum in politia obedientia legis ſeueriſſimè exigatur, ibi nihil ſciatur de Euangelio, de conſcientia, gratia, remiſſione peccatorum, cœleſti iuſtitia de Chriſto, ſed tantum de Moyſe, lege & operibus.* Hactenus Lutherus. Contra quem diſertè Rex Dauid admonet Reges omnes, vt ſeruiant Domino in timore & tremore. *Et nunc*, inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, ſeruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, apprehendite diſciplinam.* Aut, vt alia verſio habet: *Oſculamini filium.* Quibus verbis haud dubiè vt antiqui omnes obſeruauerunt, ad Chriſti cultum Reges omnes inuitantur. An verò vnquam felicius adminiſtrata eſt Reſpubl. Chriſtiana, quàm ſub Conſtantino, Theodoſio ſeniore, Honorio, Theodoſio iuniore, Iuſtiniano, Carolo magno, Ludouico, Amedeis noſtris, Imperatoribus, Regibus & Principib. omnium pientiſſimis? Quare & meritò & verè vt tantùm Dei Prophetam oportuit Iſaias de Chriſto & de Eccleſia loquens, *Gens*, inquit, *& regnum quod non ſeruierit tibi, peribit.* Neque rurſus aliam ob cauſam habet Chriſtus ſcriptũ in femore; *Rex Regum, & Dominus dominantium*, niſi vt ſciant Reges nunquam ſe beatius & melius regnare poſſe, quam ſi Chriſto, Euangelio & pietati ex toto corde inſeruiant, cùm Chriſtus ea ſit ſapientia, quæ in Prouerbiis dicit [2] *Per me reges regnant.*

1 In c. 2. ad Galat. tom. 5. fol. 304.
2 Capite 8.

Lutheri contra Principes omnes Chriſtianos inuectiuum & impudens mendacium.

ERgo peſſimè Lutherus conſuluit Principibus ſed tum benè & accommodatè ad eam quam de illis gerebat opinionem. Nec enim illum pudet Reges omnes & Principes vocare *Robuſtos venatores* [1], vt de Nembroth loquitur Scriptura [2]. *Nimium*, inquit, *honoris eſt & gloriæ, dicere, Papam eſſe robuſtam venationem Romani Epiſcopi. Nam id exempli Nembroth omnibus quoque Principatibus prophanis conuenit, quibus tamen nos Deus vult ſubdi, honorare, benedicere, & pro eis orare.* Qualis autem fuerit Nembroth, & quænam eius robuſta iſta venatio, explicat D. Hieron. [3]. Nimirum quia primus in populo Tyrannidem arripuit. Idémque teſtatur Ioſephus de ſeipſo loquens. At fortaſſe dicat aliquis Luthero in mentem hoc non veniſſe, cùm Principes omnes Nembrotho ſimiles eſſe dixit. Et ego quoque facilè crederem, niſi viderem ipſummet Lutherum in ſuis ad Geneſim Commentariis [4], ita prorſus explicaſſe. Monet enim eo loco, Tyrannos omnes & Principes robuſtos eſſe venatores, non quod feras, ſed quod homines perſequantur, ſubdítque. *Hic poſtea generalis titulus fuit omnium Tyrannorum & Principum.* Hoc v. ſi quiſquam vllibi gentium Princeps eſt adeò Lutheranus, qui tecum Luthere ita eſſe fateri velit, benè conſulis & dignum agis tam indigno Principe Conſiliarium; cum Nembrothicos Principes non Chriſtianiſmo, ſed Atheiſmo vis operam ſuã nauare. Sed non habebis fatentes aut ferentes tot Reges, Duces & Principes Chriſtianos & Catholicos, qui ſicut cætera tua dogmata impietatis damnant, ita & hoc tam ſtultum & contumelioſum maledictum tuæ adſcribunt temeritati & impudentiæ, parúmque curant, quid tu de iis ſenſeris, dummodo gratam ei ſeruitutem exhibeant, cui ſeruire regnare eſt Laus vero, gloria, honor & benedictio Domino Deo noſtro, cuius diuina miſeratione factum videmus, vt langueſcere iã & labare incipiant tandem hæreſes iſtæ omnes. Nec enim hodie quiſquam ferè vllibi gentium ſit hæreticus, ſi eos excipias qui vel naſcuntur inter hæreticos & ex hæreticis, neque vllas de religione noſtra Catholica niſi calumniantium voces vnquam audiuerunt, vel à Monachatu & Sacerdotio magis quàm à religione deficiendi votum gerunt, vt ſcelerũ quibus apud nos ſunt infames impunitatem ſibi apud hæreticos quærant, vel luxuriæ & ſcortationis licentiam, quam conſcientiæ libertatem vocant, laxiorem & liberiorem nanciſcantur. Vel denique vtilitatis alicuius aut etiam erubeſcentiæ magis quàm ſcientiæ aut conſcientiæ rationibus vllis ne ad nos redeant prohibentur. Eſt hoc omnibus hæreſibus, cum meretricibus commune, vt ſola nouitate placeant, adoleſcant, conſiſtant, ſola item vetuſtate diſpliceant, deficiant, collabantur. Doleo ſanè & ex corde doleo ac propemodum flens hæc ſcribo, tam multos adhuc ſupereſſe, qui tot nugis iſtis ab infantia imbuti adeò pertinaciter in iis perſtant: Viros alioquin maximos & doctrina ingenióque clariſſimos; Quinetiam ex iis non paucos, quod magis me cruciat & Iuriſconſultos, & mihi amiciſſimos, quos extra cauſam religionis colo, colámque ſemper ſingulari obſeruantia, pro quibus cuperem ſi liceret, fieri anathema, vt tandem illi reſipiſcerent, nec ſe de libro viuentium deleri paterentur. Vos ergo, Viri magni, quotquot & vbicumque eſtis, præſertim qui me amatis, ſupplex oro per viſcera miſericordiæ Chriſti Domini, vt tanti momenti rem ſerio tandem & tranquillo vt decet animo, ac in humilitatis, non in ſuperbiæ ſpiritu, quod hactenus factum eſt, examinetis. Satis iam ſupéque Luthero, Caluino, & genio dediſtis, qui Nugatorum iſtorum nouitates, antiquis Patribus, Concilio Trident. totíque Dei Eccleſiæ hactenus prætuliſtis. Quis credet vos tam magnos fuiſſe Iureconſultos, vt obſcuriſſima & recondita quæque Papiniani ſenſa penetrare potueritis, & tamen tam ſtultas & pueriles iſtorum ineptias à communi cuiuſque ſenſu abhorrentes, vos etiam admonitos, totque noſtrorum Theologorum libris edoctos diiudicare non potuiſſe? Redite quæſo ad Eccleſiã Dei, quæ naſcentes vos in regenerationis lauacro benigna excepit, & quæ vt iterum excipiat tot ſuſpiriis & lacrymis venerabilis veſtræ conuerſioni occurrit. Nunquam ſera erit ſi modò vera pœnitentia, ſed laudabilior mihi credite, ac tutior erit, quæ minus ſera. Quàm multa iam habetis exempla eorum, qui ex veſtris aliquando & inter veſtros clariſſimi fuerant, quos in Eccleſiam Dei reuerſos puduit duntaxat feciſſe tardius, quod citius fieri oportuerat? Non negatis noſtram eſſe, & Romanam Eccleſiam illam, cuius vos dicitis Reformatores. Ergo veram eſſe fatemini. Alioqui Mahumetiſmum & Alcoranum non Eccleſiam Romanam reformandam ſuſcipere oportebat, ſi nihil niſi abuſum, multitudinem & reformationem falſæ Eccleſiæ quærebatis. Quod ſi vera noſtra Eccleſia eſt, cur aliam quæritis? Cur nouam facitis? Abuſus quos in ea tam multos eſſe vobis falſo perſuaſum erat, emendandi fuerant ſi qui erant, at non à vobis, ſed à Paſtore & Rectore Eccleſiæ. Ipſa verò Eccleſia eadem ſemper retinenda quæ noua fieri non poterat, quin hoc ipſo fieret falſa Itaque ſi nouam facitis, fatemini falſam. Si noſtram retinetis, Noſtra ergo illa eſt, quam Paulus dixit eſſe columnam veritatis, cum qua proinde non magis errare poteſtis, quàm contra eam benè ſentire. Quod reliquum eſt, Peto à vobis in charitate Dei & pro ea qua vos proſequor obſeruantia, vt ſi quid in hæreſes aut hæreſiarchas acerbius à me dictum putabitis, non vt vos tanquam aduerſarios laceſſerem, ſed vt tanquam amicos à ſomno iſto letargico excitarem dictum id ſcriptúmque fuiſſe exiſtimetis.

Cùm verò vaſtata iam per Nouatores iſtos Germania, perdita vno die Anglia, lacerata mirificè per tot annos Gallia, Belgiáque, tentata denique non ſemel Italia; Addamus, etiam Hiſpania, verendum maximè eſſet, ne feruentis adhuc & æſtuantis mali tanti contagio Sabaudiam quoque noſtrã peruaderet, prouidentiſſimè ab Emanuele Philiberto glorioſiſſimæ memoriæ Principe pientiſſimo, religioſiſſimo, & pacis æquè ac belli artibus inſtructiſſimo proſpectum fuit, vt quo tempore amiſſam à patre prouinciam quodam veluti iure poſtliminij recuperabat, auitam religionem non amitteret, quam & pater amiſſa prouincia, (tametſi literis à Luthero ipſo ad defectionem impudentiſſimè compellatus) & pariter prouincia mutato verius quàm amiſſo Principe nihilominus conſtantiſſimè retinuiſſet. Itaque plurimis in eam rem Edictis promulgatis, quibus diſtrictè mandabatur Senatui, vt videret

Source : BIU Cujas

videret ne quid Reſpublica religióque detrimenti caperet, Senatuſconſulta non pauca ſecuta ſunt, quorum autoritate aduerſus imminentis periculi metum proſpiceretur. Adeò prudenter vt non tam laborandum haberet Senatus, quibus ſuppliciis portenta iſta impietatum & blaſphemiarum vindicaret, quàm cogitandum quibus conſiliis & præcautionibus aſſequi poſſet, ne quid in hoc genere peccaretur, vt nec ſuppliciis opus eſſet. Adeò autem feliciter vt neque vnquam neceſſitas emerſerit irrogandæ pœnæ, quam & Edicta & Senatuſconſulta aduerſus contumaces ac peruicaces iſtos, ſi qui forent, minabantur. Illud verò mirabiliſſimum omnium eſt, & prodigio ſimillimum, nullis hæreticorum conatibus fieri vnquam potuiſſe, vt hæreſis quæ ſicut Arcem ſuam, ita & Conſiliorum ſuorum ſummam in mediis finibus noſtris collocauit, vel vnum tamen ex prouinciæ noſtræ pagis ſibi proximioribus inficeret, quæ longinquiſſimas & ampliſſimas etiam prouincias tam facilè depopulata nihil non & in nos auſura, confecturáque credebatur.

Quanquam autem ſolius Dei Opt. Max. beneficio, ac prouidentia ſingulari tantam nobis felicitatem obtigiſſe credēdum eſt, Habemus tamen quod ſecundum Deum gratiam eo nomine Principibus noſtris referamus, qui Religionis Catholicæ integritatem perpetuò conſtantique cultu retinentes, nihil non fecerunt, vt hanc à nobis miſeriam & infelicitatem propulſarent. Tibi verò præcipuè CAROLE EMANVEL SERENISSIME, qui in cæteris omnibus ad pacis bellíque gloriam pertinentibus ſolus par & æqualis maioribus tuis, in hoc vno tamen tanto maiorem te præſtitiſti, quanto peiora, & periculoſiora fuerunt tempora, quæ te ne inferior videreris ſuperiorem eſſe coegerunt. Quid non enim cogitaſti, tentaſti, perfeciſti, vt auitæ fidei noſtræ puritatem nobis integram, & ab hæreticorum linguis ſcriptis, armíſque ſartam tectam conſeruares? Quam ſæpè non modo fortunam totius Reip. ſed tuam quoque ſalutem in apertum diſcrimen coniicere neceſſe fuit, ne alioqui certiſſimum Religionis amittendæ periculum incurremus? Fortunauit Deus Opt. Max. tam pia conſilia, fecítque vt quod nulli ex vicinis noſtris contigit, gloriari iam poſſimus in Domino. Hæreticum in tota Sabaudia (ſi Geneuam vnam excipias, & paucos ex iis quos Bernenſium dominatio ex Catholicis primùm fecerat Zuinglianos, Geneua verò poſtea ex Zuinglianis fecit tandem Caluinianos) ne vnum quidem eſſe, Religionem non aliam, quàm quæ vnica vera. Sectarios, Atheos, & Libertinos, quorum tam magnus hodie ferè paſſim & vbique numerus, omnino nullos, pacem & tranquillitatem ex eo ſummam, nullis domeſticarum diſſenſionum periculis ſuſpectam, quæ noſtram proinde felicitatem tanto præclariorem & illuſtriorem reddat, quanto miſeriores ſibi iure videntur ij, quibus omnia è contrario ceciderunt. Neque verò ſatis tibi fuit, Catholicam religionem iis in locis tueri, à quibus nunquam abſceſſerat. Faciendum præterea exiſtimaſti, totíſque viribus enitendum, vt in ampliſſimas Prouincias, vnde iampridem & ab annis plus minus ſexaginta exulare iuſſa erat, quam honorificentiſſimè reſtitueretur, nec quoadvſque rem tam magnam armis tuis victricibus perfeceris conquieſti. Sed erunt iſta in hiſtoriis, cum apparatu, & ex dignitate tractanda, vt æternæ memoriæ templo conſecrentur, non his meis ſcriptis, quæ annos fortaſſe non ferent, tam ieiunè ac obiter teſtanda. Patere tamen Dux ter maxime vt tantæ huius beatitatis cauſa ex parte aliqua in Senatum tuum deriuetur, quem tu patérque tuus ſemper voluiſtis ex iis conſtare Senatoribus, quibus nihil eſſet Chriſtiana & Catholica religione antiquius. Nihil hoc de tua gloria detrahet, augebit potius & prudentiæ & felicitatis tuæ laudem ad quam id maximè pertinet, vt omnes ſciant, eos à te Conſiliarios & Senatores ſemper electos eſſe, quos perinde ſingulos ac vniuerſos non minus ſecutæ, quàm anteactæ vitæ ratio digno s eſſe oſtenderit, qui ad tantæ dignitatis faſtigiū, tam periculoſis temporibus eueherentur, & quos non euexiſſe puderet, fortaſſis aliquando at euexiſſe nunquam pœniteret. Quod hac noſtra ætate vix alij præter te vlli quantumuis prudentiſſimo Principi video contigiſſe.

Eſt vero etiam quod Epiſcopis Gebennenſibus acceptam diuini huius tanti beneficij partem feramus, qui per totum illud tempus quo Religionis ſalus vbique ferè terrarum periclitabatur, non minus paſtoralis vigilantiæ laude, quàm ſcientiarum gloria & pietatis conſtantia percelebres totum ſuum gregem tot luporum vndique inhiantium inſidiis expoſitum ab eorum iniuria, & voracitate vindicarunt. Inter quos, ne antiquiores enumerē, primus occurrit, quem nominare debeam FRANCISCVS BACODVS, qui Sacroſ. Concilio Trid. iam tū Epiſcopus Gebennenſis interfuit, vir magnus, & ob ſingularem tractandarum rerum peritiam cum inſigni probitate coniunctam variis Legationibus à ſede Apoſtolica honeſtatus, iiſque omnibus quàm honorificentiſſimè perfunctus. Poſt hunc ANGELVS IVSTINIANVS Franciſcanus Doctor & Patric. Genuenſis, vt antiquæ proſapiæ quam à veteribus Chienſis inſulæ Principibus deduxerat, ita promiſcuæ eruditionis fama nobiliſſimus, Theologus verò imprimis præſtantiſſimus, qui ad colloquium illud Poiſſienſe, quod in Gallia ſub Carolo IX, habitum fuit, accerſitus vt ad eos debellandos veniret, qui ad Conc. Trid. tam ſæpè vocati venire recuſauerant, mirabilem quam de ingenio ipſius & doctrina opinionem tota Gallia conceperat in iſtis Nouatorum ineptiis profligandis, mirabilius ſuperauit. Expertus quod alij multi, fuiſſe ſibi facilius præſentes, ac cominus pugnantes hæreticos conuincere, quàm fuiſſet paulò antè inauditos, tametſi per contumaciam abſentes in Concilio Trident. (cui etiam vt vnus ex præcipuis Eccleſiæ Doctoribus interfuerat) condemnare. Succeſſorem hic habuit CLAVDIVM DE GRANIER, ſicuti virtutum cæterarum omnium, ita pietatis potiſſimum & ſanctimoniæ laudibus inſignem. Cuius vniuerſa vita, ſi quis me interroget, quænam & qualis fuerit, vix aliud reſpondere poſſim, quàm continuam fuiſſe & perpetuam quandam prædicationem, non modo ad erudiendos Catholicos, quibus haud dubiè tanti Prælati exemplum pro eximio Doctore potuit eſſe & debuit, ſed etiam ad ſanandos & reuocandos hæreticos, qui antehac Epiſcopis ferè omnibus, impudenter licet plerumque & falsò, vt ſolent, nihil niſi vitam ipſam pro crimine exprobrabant. Dignum planè, cuius Epiſcopatum fortunauerat Deus Opt. Max. prima & præcipua hæreticorum totius Chablaſienſis Ducatus conuerſione, & ſanctiſſimo illo omniúmque poſt hominum memoriam extra ordinem ampliſſimo Iubilæo, qui vrbem Tononenſem decorauit Clem. VIII. anno 1602. in honorem Dei & venerationem B. M. V. de compaſſione, Vt ſcilicet prudentiæ, pietatis, & ſanctitatis ſuæ teſtes haberet remotiſſimas quaſque Prouincias, ex quibus cum plura quàm credi poſſit hominum millia Tononem Religionis ergo veniſſent omnes Prælatum admirati nihil ſe vnquam grauius aut ſanctius vidiſſe prædicarunt, & quoad viuent, haud dubiè prædicabunt. Etſi autem non de ſuo tantùm Epiſcopatu, ſed de tota etiam Rep. Chriſtiana vir tantus ob alia permulta benè ac præclarè meritus videri debet, nulla tamen de cauſa melius aut præclarius, quam quod vnus defuncto ſibi ſucceſſorem talem elegit, diu quidem multúmque reluctantem, ſed hoc ipſo digniorem. Qualem certè dicebat eſſe Pontificem & Epiſcopum Gebennenſem, qui faucibus ipſis hæreticorum expoſitus obturaret ore ſuo leonum ora & pro Eccleſia Dei conſtitueretur caput eius ciuitatis, in qua hæreſis arcanorū ſuorum omnium caput, ſedémque collocaſſet. Succeſſor his fuit FRANCISCVS DE SALES, (quid enim laudibus eius officere debet quòd viuat, méque fraterno & amore & nomine proſequatur, quo minus à me nominetur, qui ab omnibus laudatur?) nō modò ſplēdore generis inter nobiliores totius patriæ familias clariſſimus, ſed etiam doctrinæ, ac quod primum eſt pietatis & conſpicuæ innocentiæ gloria perilluſtris, Iuriſconſultus (nam & hoc ad rem noſtram pertinet) ipſo etiam Senatus noſtri iudicio eximius, Theologus verò inter doctiſſimos quoſque ſubtiliſſimus, & inter ſubtiliſsimos ſcientiſſimus, Prædicator etiam non ſolùm diſertiſſimus, quod ei cum multis commune eſt, ſed etiam, quod cum perpaucis, eloquentiſſimus: Scriptor verò

Source : BIU Cujas

siue Latina siue Gallica lingua scribendum habeat elegantissimus, & venustatis æquè ac succi plenus. Is denique quem non aliter, aut melius pro dignitate laudare possim, quàm si impetrem, vt sufficiat nominasse. Ne alioqui postquam omnia dixero, quibus vel laudabilissimi cuiusque viri laus contenta esse possit, quia tamen multa prætermisero, quæ minimè tacenda essent, præuaricatoris partes expleuisse videar, potius quàm adulatoris suspicionem, quod non minus execror, incurrisse. Possum enim verè, ita saluus sim, affirmare. Quicquid est siue pietatis & sanctimoniæ penè incomparabilis siue eruditionis admirabilis, quod in cæteris Episcopis vel requirere vel laudare possis, totum id in hoc vno elucere, tam magnificè ac eminenter, nec eo minus tamen citra ostentationis inuidiam, vt siue familiariter colloquentem videas, incredibilem in ore dignitatem, in sermone comitatem, in vtroque miram suauitatem morum statim agnoscas, siue grauiter ac piè, vt semper solet concionantem audias, non facilè possis decernere, an eloquentia præstet an doctrina, & an grauiter sententiarum ac orationis maiestate superet an appositè ac partitè, loquendi facilitate siue denique cum hæreticis disputantem obserues, omnino dubitandum habeas maiorene ille eruditione certauerit, & vicerit (certare nempè illi semper vincere est) an modestia & patientia. Adeò vrget ipse acerrimis quidem, & efficacissimis argumentis, sed ea lenitate & charitate quasi melle temperatis, cui non magis hæreticorum superbia, & insolentia felle plena possit respondere, quam ipsorum insania resistere spiritui, qui loquitur in illo. In summa putes te videre vel audire antiquos illos Chrysostomos, Hieronymos, Augustinos, Gregorios, & alios, si qui sunt ex veteribus Episcopis celebriores, quos antiquitas religiosissimè ac sanctissimè venerata pro magnis & sanctis viris habuit. Posteritas verò quæ tales hucvsque vix vllos vidit, pro miraculis. Enimverò quid tam magnum & grande est, quod non sperare liceat tanti Episcopi auspiciis & conatibus perfici posse, quem Deus Opt. Max. suis benedictionibus adeò beauit, vt priùs etiam quàm in Episcopum eligeretur, ac sub Episcopi sui CLAVDII DE GRANIER imperiis, Ducatum Chablasiensem vniuersum, finitimásque Prouincias gladio verbi Dei subactas ad ouile Christi reduxerit, quæ Bernensium dominationem, & imperium antea expertæ, indéque sacrosanctæ Religionis Catholicæ iacturam per annos plus minus sexaginta perpessæ vix vnquam hæresim abiuraturæ credebantur? Subscribet his laudibus non nostra tantùm Sabaudia, quæ tanti partus matrem se & alumnam esse non immeritò gloriatur, sed tota etiam Gallia, quam ille tot concionib. præsertim Lutetiæ Parisiorum, Diuione, Lugduni, nonnullis etiam in ipso Regis Christianissimi conspectu habitis, nec minus Regem ipsum quàm regnum, fama sui nominis, & admiratione compleuit. Subscribet ipsa etiam Roma, & amplissimus, atque augustissimus Illustrissimorum Cardinalium consessus, qui tentatam, exploratam testatámque cum lacrymis gaudij & exultationis ab ipso summo Pontifice Clemente VIII. Salesij nostri prudentiam & eruditionem in publico examine admirati, dignissimum omnes vno ore pronunciauerunt, quem CLAVDIO DE GRANIER. tum Episcopo Gebennensi anxiè id ambienti, etiam inuitum Coadiutorem cum futura successione summus Pontifex daret, vt beneficium quod alioqui magnum videbatur, non tam personæ, quam meritis ipsique Ecclesiæ vniuersæ datum esse constaret. Curante id præ cæteris enixissimè, ac fauente Cardinale tàm Borghesio, nunc Paulo V. Pontif. Opt. Max. qui cùm mandatam eo tempore haberet à Sede Apostolica curam omnium quæ ad hæreticorum nostrorum conuersionem adiuuandam pertinebant, postquam ex frequentioribus cum Salesio nostro colloquiis, præstantiam ipsius & dignitatem certius introspexit, nullum exinde sibi finem fecit prosequendi eum, quibus potuit officiis, vt modis omnibus testaretur, quàm dignum esse crederet, in quo præcipuè amando, & ornando sibi tantopere placeret. Quid plura? O vtinam (quidni enim exclamem, vt votis saltem assequar, quod verbis exprimere non datur?) Vtinam iterum atque iterum vtinam multos hæc nostra ætas haberet Salesios. Vtinam verò etiam superior habuisset? Iis maximè in locis, in quibus hæreticorum defectionem ab Episcoporum siue inscitia siue ignauia principium sumpsisse compertum est. Nunc de profligandis hæresibus, & de dirutis Iacob restituendis non laboraremus. Sed cum ad collapsas res quasque maximas reparandas, non aliud aptius remedium esse credatur, quàm si omnia quantum fieri potest ad initia sua reuocentur, non despero fore, vt quemadmodum sola ferè posteriorum Episcoporum incuria viam hæresibus patefecit ad audaciam, ita nouo tanti Episcopi exemplo planè efformato ad prototypum illum veterum Episcoporum, victi sine bello hæretici tandem resipiscant, nec diutius reluctentur, quominus liceat nobis impetrare à diuina misericordia, quod Ecclesia Dei tot lacrymis perfusa non desinit à sponso suo flagitare, vt tam grauiter, miseréque agitatam per tot annos Petri nauiculam, sedatis fluctibus breui conquiescere, omniúmque Christianorum Pastorem vnum sub vno Christo, qui diuisus non est, & ouile vnum factum esse videamus, Fiat, Fiat, Fiat.

TIT. II.

Source : BIU Cujas

TIT. II.
DE SACROSANCT. ECCLES.
DEFINITIO I.

De Clauſula, *ſiue prædicto, ſiue alio quouis modo vacet.*

QVi beneficium impetrauit à ſummo Pontifice ex certo expreſſóque vacationis modo, adiecta vulgari illa clauſula, *ſiue prædicto, ſiue alio quouis modo vacet*[1] impetraſſe non videtur ſi alio modo vacet ex alterius perſona:[2] Niſi illud etiam additum ſit, quod plerumque addi ſolet, *vel ex alterius cuiuſque perſona.* Tunc enim vacationis modus quilibet, ac ex cuiuſque perſona expreſſus intelligitur.[3] *Ita Senatus* in cauſa & lite pendente de parochiali Eccleſia de Seruolex 14. Calend. Iulij 1588.

1 Cuius clauſulæ magnus effectus eſſet ſolet, vt ſcilicet omnem vacationis modum comprehendat. Iunge tamen *Defin. 4. infr. h. tit. & Deciſ.* Rot. 1. *de reſcript. in nouis.*

2 Vnus enim vacationis modus in alio non comprehenditur vt nec vna perſona in alia, *cap. ſuſceptum de reſcript. in 6.* Boër. *quæſt. 2. num. 2.* Lap. *in dict. cap. ſuſceptum.* Rot. *dec. 28. in antiq. incip. ſi mandetur & deciſ. 483.*

3 Quid ergo ſi beneficium vacet per obitum, quod fuerat impetratum per reſignationem adiecta illa clauſula, *ſiue prædicto ſiue alio quouis modo vacet?* Continebitur hic etiam modus niſi cum ratio aliqua eſt diuerſitatis, puta ſi beneficium ſit in ea prouincia, in qua non poſſit obtineri niſi per concurſum in caſum vacationis per obitum ex præſcripto ſacroſancti Concilij Tridentini, cum tamen concurſus non fiat quoties beneficium vacat per reſignationem. Adde aliam exceptionem, niſi impetrans ſit in dolo, puta ſi ſciebat beneficium vacare per obitum iam defuncto ſcilicet reſignante, cum impetrauit beneficium tamquam vacans per reſignationem. Nunquam enim doloſus ſupplicator debet gaudere impetratis, *l. vlt. Cod. de diuerſ. reſcript.* Vide Caſſad. *deciſ. 29.*

DEFINITIO II.

De vitio obreptionis & ſubreptionis in reſcriptis Pontificiis, & quantum interſit an ſint gratioſæ an ad lites.

IN gratiis à ſummo Pontifice beneficiorum nomine impetrandis diligenter cauendum eſt non ſolùm vt nihil exprimatur, quod falſum probari poſſit, ſed etiam ne quid taceatur quod exprimi oportuerit:[1] Alioquin obreptitia aut ſubreptitia dicitur gratia: quæ res facit vt nullius omnino ſit momenti,[2] ſiue de iure & proprietate beneficij agatur, ſiue de ſola poſſeſſione.[3] Itaque ſi aduerſarij poſſeſſionem impetrans tacuerit, licèt plus ea facti quam iuris habuerit, ſi modo fuerit colorata, malè impetraſſe videbitur:[4] Sed etſi propriam tacuerit, quam ex titulo inualido nec colorato ſic nactus fuerat vt intruſus dici deberet potiùs quàm poſſeſſor.[5] Vitium namque intruſionis neceſſario purgandum eſt, quod non aliter fieri poteſt quam ſi exprimatur.[6] Idem eſt ſi mentio facta non ſit beneficij quod iam tum impetrans pacificè obtinebat, quantulumcunque illud fuerit, propterea quod debeat ea res difficiliorem facere impetrationem.[7] Nam quod dici ſolet, eum qui plura beneficia teneat non eſſe execrabilem ſi modo infra annum alia dimittat, nec niſi vnum retineat,[8] tollit quidem vitium, vt loquuntur, execrabilitatis, ſed non obreptionis, quam ſola non expreſſio inducit.[9] Nec rurſus hic locum habet quod vulgò iactatur, vitioſam non eſſe impetrationem in qua tacitum ſit id quod ſi expreſſum fuiſſet impetrationi non nocuiſſet.[10] Siquidem in iis demum reſcriptis id obtinet quæ ad lites fiunt, non etiam in gratioſis, quorum propria conditio illa eſt vt præſcriptam formam omnimodo ſeruari oporteat,[11] præterquam ſi motu proprio ſummi Pontificis facta conceſſio proponatur.[12] Ea namque, ſi noſtris credimus, & mira ſanè illius clauſulæ vis eſt, vt ab omnibus obreptionis ac ſubreptionis obiectionibus reſcripti vires tueatur.[13] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſum pro Nicolao Gros contra Franciſcum de Chauanes 16. Calend. Decemb. 1590. Iunge ſ. Definit. 28.

1 *Cap. ſi motu proprio de præbend. in 6.*

2 Quod enim per obreptionem vel ſubreptionem impetratum eſt pro non impetrato habetur, *l. ſi quis obrepſerit, 29. D. ad l. Cornel. de falſ. l. vlt. Cod. de diuerſ. reſcript.*

3 Ne detur vitioſus ingreſſus *c. 1. de reg. iur.*

4 *Cap. cum noſtris de conceſ. præb.* Boër. *q. 2. n. 39. &* 40. Idque adeò verum eſt vt impetratio beneficij à Papa durante temporali commenda ordinarij ad ſex menſes non aliter valeat quàm ſi eius commendæ mentio facta ſit. Rebuff. *in tract. de commenda n. 29.*

5 Cum beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſit. *d. cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.*

6 Non enim poteſt videri Papa diſpenſaſſe de iis quæ ignorauit, & quæ ſi ſciuiſſet fuiſſet difficilior in gratia concedenda, *cap. ſuper literis de reſcript.*

7 Cùm non tam facilè prouidendum ſit de nouo beneficio ei qui iam aliud habet, quam ſi nullum adhuc haberet, *cap. licet canon. & ibi not. de elect. in 6.*

8 Vt ſcriptum eſt, *in d. cap. licet canon.*

9 *Dict. cap. ſi motu proprio eod. tit. in 6.*

10 *Dict. cap. ſuper literis de reſcript. vbi eſt in hanc rem textus perelegans.*

11 Felin. & Innocent. *in dict. cap. ſuper literis & in c. in noſtra eodem tit. De reſcript. c. cum noſtris de conceſſ. præbend. & in c. 2. de filiis presbyter. per text. in d. cap. ſi motu.*

12 *Dict. cap. ſi motu proprio*, vbi Canoniſtæ.

13 Notant omnes *in d. cap. ſi motu proprio per illum textum. Defin. 28*

DEFINITIO III.

De reſignatione facta in fauorem in manibus Papæ quod non noceat reſignanti ſi non habuerit effectum, ſecus in ea quæ facta ſit purè in manibus ordinarij.

REſignatio vt vocant & renunciatio beneficij in manibus ſummi Pontificis facta in fauorem certæ perſonæ

Source : BIU Cujas

non aliter valet, quam si sortita fuerit effectum. Et ideò si fortè persona illa sit incapax, aut quam aliam ob causam ab obtinendi beneficij spe prorsus excluſa, remanet penes renunciantem priſtinum ius tituli adeóque poſſeſſionis, licet adiecta non ſit clauſula illa vulgaris, quæ in renuntiationibus aut mandatis ad renuntiandum factis adiici ſolet, *non aliter nec alio modo.*[2] Satis nãque expreſſa intelligitur ex eo ſolo, quod in fauorem alterius nominatim fiat renunciatio.[3] Ea res facit vt aliud dicendum ſit ſi renunciationem quis fecerit ex neceſſitate, vtputa propter incompatibilitatem alterius beneficij ſuperuenientis.[4] At ſi apud ordinarium renuntiatio facta ſit, indiſtinctè dicendum eſt valere eam ſtatim, hactenus vt renuntians & titulum beneficij amittat & poſſeſſionem. Nimirum, quia in manibus ordinarij purè fieri eam neceſſe eſt, non in fauorem aut ſub conditione, ne alioqui committatur ſimonia[5] quam ſolus ſummus Pontifex purgare poteſt.[6] *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & N. Branchin contendentes de parochiali Eccleſia de Voges Prid. Calend. Septemb. 1588.

1 Verba enim ſemper cum effectu ſunt accipienda *l.1. in fin.D. quod quiſque iur.in alium ſtatuer.l.pen.§.docere. D.ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

2 Ita ſingulariter Rot. *dec.1. de renunciat. in nouis.* Iacob Puteus *lib.2.deciſ.94 & lib.3. deciſ.158. & 175.*

3 Quia quod fauore & contemplatione certæ perſonæ factum eſt non debet ad alios extendi *l.ſi ſerui 21. & ſeqq.D. de vſufruct.l.filiofamilias 2. D. de condic. & demonſtr.*

4 Rot. *deciſ.4. de renunc.in nouis & deciſ.5. eod.tit.in antiq.*

5 Ita pluribus Rebuff. *lib.3.prax.benefic. tit.de reſignat.c. de reſign. pur. Item cap. de reſign.condic.*

6 Nam præſentia Papæ purgat omne vitium & omnem fraudis ſuſpicionem *l.furti §.qui iuſſu.de hu qui not.infam.l.1.C.de prad.curial. lib.10.c.niſi eſſent de prab.* Boër. *q.1.n.21.*

DEFINITIO IV.

De clauſula, *vel alio quouis modo.*

CLauſula illa in gratiis Pontificiis apponi ſolita, *vel alio quouis modo*,[1] non facit validam impetrationem, in qua expreſſus ſit omnino falſus vacandi modus,[2] Vtputa ſi narratum ſit vacare beneficium per obitum eius qui nunquam id obtinuerit,[3] aut per incapacitatem reſignatarij, cum non niſi in fauorem facta eſſet renunciatio.[4] Nam vt certus ita verus vacandi modus, aut ſaltem qui verus eſſe poſſit, adeóque qui communiter verus putetur, omnino exprimendus eſt,[3] ne obreptum ſubreptúmque dici poſſit.[6] An igitur nullius momenti erit clauſulæ illius adiectio? Imò proderit hactenus ſaltem, vt ſi beneficium eo qui expreſſus eſt modo vacauerit,[8] non noceat impetranti, quod ab alio iam impetratum rurſus nouo modo, qui poſterioris impetrationis tempore probabiliter ignorabatur,[9] vacare cœperit.[10] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 De qua iam ſcripſimus *Defin.1. ſupr.*

2 Intellige ſiue dolo malo ſiue per imprudentiam falſus vacandi modus expreſſus ſit. Nam ſicut dolus ſuus impetranti nocere debet *leg. vlt. Cod. de diuerſ. reſcript.* ita ei ſua ignorantia prodeſſe non debet, cùm certet de lucro captando *l. error facti 2. & ſeq. D. de iur. & fact. ignor.*

3 Nam cùm alicui prouidetur de beneficio vacante per obitum eius qui nunquam id obtinuit, videtur ei prouiſum de beneficio quod nullum nec vllibi ſit. *arg.l.ex facto 19. D.de hared.inſtit.*

4 Quo caſu diximus Defin. præcedente reſignationem, quæ in perſona reſignatarij effectum habere non poteſt, haberi pro non facta.

5 Nicol. Boër. *dec.150. n.11. & 13.*

6 Vitium ſiquidem obreptionis & ſubreptionis deſtruit gratiam & reſcriptum *cap.ſi motu proprio. de elect.in 6.l.vlt. C.de diuerſ.reſcript. l.ſi quis obrepſerit 29. D. ad leg.Cornel.de falſ.l.5. §.manet D.de reb.eor. qui ſub tutel.*

7 Atqui debent omnes clauſulæ imò verba omnia operari ſi fieri poſſit *l. ſi quando 109. de legat.1.*

8 Quo caſu non poteſt videri in totum eſſe falſum, quod veritatis primordio adiuuatur *l cùm filius 76.§.heres meus de legat.2.*

9 Poteſt enim fieri vt probabilis ſit ignorantia & impetrationis & vacationis poſterioris, vt & alterius facti cuiuſlibet alieni *l. vlt. D. pro ſuo*

10 Ponendum enim eſt poſteriorem vacationem anteriorem eſſe poſteriore impetratione. Nunquam enim poteſt impetratio referri ad futuram vacationem, quia damnabile eſt impetrare aut concedere beneficium priuſquàm vacet. *cap.2. de conceſſ.prab.*

DEFINITIO V.

De triennali poſſeſſore exhibente titulum inualidum aut vitioſum, an iuuetur regula De triennali?

BEneficij poſſeſſor triennalis ſi poſſeſſionis ſuæ titulum exhibeat vitioſum, iuuandus non eſt regula De triennali, quia in beneficialibus perpetuum illud eſt vt vitioſus ingreſſus dari nunquam debeat.[1] Itaque cautius fecerit licèt improbius, ſi titulum non exhibeat, alleget tamen coloratum vt non omnino iniuſtam poſſeſſionem habuiſſe videatur.[2] At ſi titulum exhibeat inualidum quidem & nullius momenti, ſed tamen non vitioſum[3] magis eſt vt locus ſit regulæ extra eos caſus, qui conſtitutionis verbis nominatim excepti ſunt,[4] ſiue quod ea regula nullius veri tituli probationem exigat,[5] ſiue quod ſuper nullitate, vt loquuntur, & inualiditate tituli videatur poſſeſſor tacitè diſpenſatus ab Epiſcopo, qui per ſingula triennij curricula beneficiorum omnium in ſua diœceſi conſtitutorum & ſtatum & poſſeſſores inquirere ex officio debet.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Neq enim beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri poteſt *cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de reg.iur. in 6. cap .vnic. de eo qui mitt. in poſſ. rei ſeru. cauſ. in 6.*

2 Quia colorata poſſeſſio ſufficit ad obtinendum in poſſeſſorio. Intelligitur autem colorata ſi beneficium collatum ſit ab eo qui conferendi habuit poteſtatem, non etiamſi, ſi ab alio. Gomeſ. latè, & paſſ. *ad reg. De triennali.* Vide Petr.Greg. *in Inſtit.rei benefic.tit.40. n.19. per tot.* vbi multa hac de re.

3 Aliud enim eſt titulum eſſe inualidum, aliud verò eſſe vitioſum. Nec minus in Eccleſiaſticis rebus quàm in profanis. Alioqui nulla eſſet diſtinctio inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem. Cùm bonæ fidei poſſeſſor ille ſit qui titulum habet ſed inualidum, malæ verò fidei qui vel nullum penitus vel vitioſum. *l. quemadmodum C. de agric. & cenſit. lib.11.*

4 Excipiuntur enim quidam caſus verbis ipſis regulæ, de quibus ideo nulla dubitatio eſſe poteſt.

5 Sed tantùm poſſeſſionem coloratam ex titulo colorato.

6 Ita Gomeſius ad *dict. reg. De trienn. q. 10. ad fin.*

DEFINITIO VI.

De reuocatione & priuilegio teſtamenti conditi in piam cauſam.

ETſi vltimæ voluntatis in pia cauſam collatæ multa ſunt priuilegia,[1] non tamen vſque adeo ei fauere poſſumus, vti ne alterius cuiuſlibet exemplo ambulatoria & reuocabilis ſit.[2] Quidni vero? Cùm & ſi quid pater in fauorem liberorum ſiue teſtamento ſiue codicillis ſiue quo alio vltimo voluntatis genere conſtituerit, idipſum pro arbitrio reuocare poſſit.[3] Vtique enim non poteſt maior Eccleſiæ vel pauperum fauor eſſe quam liberorum.[4] Quanquam non deſunt qui putent ſolemne teſtamentum fauore piæ cauſæ conditum eo gaudere priuilegio, vt per poſterius quantumuis ſolemne non aliter reuocatum intelligatur, quam ſi expreſſa & ſpecialis reuocatio ſit, adiecta etiam reuocandi cauſa.[5] Illud ſanè conſtat non videri reuocatum per poſterius minus ſolemne, tametſi in eo ſcripti ſint legitimi heredes ab inteſtato venientes.[6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 13. Calend. Decemb. 1588.

1 Vt conſtat ex toto illo tractatu, quem conſcripſit luculentum Andr. Tiraq. *de priuileg. piæ cauſæ.*

2 Text. eſt *in leg. 1.* vbi Bald. notat in terminis *col.pen.verſ.ſuper noua quæſtione C.h.tit.* nec eſt qui contradicat.

3 Auth. hoc inter liberos *Cod. de teſtam.*

4 Vt

4 Vt Baldus notat sæpius & post eum cæteri ad *dict. l.1. Cod.hoc titulo.*

5 Quia nimirum volunt testamentum conditum ad pias causas censeri habere clausulam derogatoriam, vt & testamentum inter liberos factum. *DD. ad cap. Raynuttius, extr. de test.* præsertim Didac. Couar. & Guil. Bened. *in verb. testamentum* 2.

6 And. Tiraquell. *in dict. tract. de priuileg. pia causa, priuil.* 52. Extra piam causam aliud est. *l.2. D. de iniust. rupt.*

DEFINITIO VII.

De priuilegio donationis factæ in piam causam.

QVicquid à diuite donatur pauperi aut etiam diuiti, in honorem tamen Dei, donatum dicitur in piam causam, iisdémque gaudet priuilegiis, quibus gauderet, si Ecclesiæ donatum esset. Ideóque etsi donata res ex iis sit, quæ regulariter alienari non possunt, vt pura fideicommissо subiecta, valebit nihilominus alienatio.[1] Nec egebit donatio insinuatione, tametsi donator ad eam insinuandam procuratorem vt fieri solet constituerit, quod id ex abundanti & ad cautionem potius quam ad vim donationis suspendendam factum videatur.[2] Sed & si mortis causa donatum proponas, licet absenti & coram minore quam quinque testium numero, valebit donatio contra receptas iuris regulas,[3] Nimirum fauore & priuilegio piæ causæ. *Sic tractatum est* in causa Vniuersitatis d'Introx in Valle Augustana contra Condominos eius loci, 3. Non. Decemb. 1588.

1 Andr. Tiraquell. *in tract. de priuileg. pia causa priuileg.* 102. Angel. *in leg. quidam ita testamento* 25. §. *vlt. D. ad Senatusconsultum Trebellianum.*

2 Nam quæ ex abundanti fiunt non solent vitiare nec nocere, *l. non solent, 94. de reg. iur. l. quæsitum* 12. §. *pen. de instru. & instrum. legat.* Nemo enim creditur eam contrahendi formam & solemnitatem eligere, per quam iudicia sua subuertantur, *l.3. D. de test. milit.*

3 Nec enim potest fieri donatio causa mortis alij quam præsenti, nec minore quam quinque testium numero, si nostris credimus ad *l. vlt. C. de mort. caus. donat.* Contra quos tamen vide quæ scripsi in posteriore parte Hemichiliadis de error. prag.

4 Andr. Tiraq. in *dict. tract. de priuileg. pia causa.*

DEFINITIO VIII.

Regula de verisimili notitia.

REgula de *verisimili notitia non tantùm in iis beneficiorum collationibus locum habet* quæ à summo Pontifice factæ sint, sed & *in iis* quæ ab ordinario.[1] Quia cum ad excludendas fraudes introducta sit, & propter salutem animarum, ne alioqui facile eueniat vt viuentis beneficium impetretur,[2] apparet eandem in vtroque casu periculi rationem inducere eandem iuris huius vtrobique constituendi necessitatem.[3] *Ita Senatus* pro R. Iohanne Philippo Chauelard contra Claudium Poysat 13 Cal. Ianu. 1589.

1 Gomes. in *reg. de verisim. notit. q.1.*

2 Contra cap. 2. *de concess. prab. l. donari, 29. alias l. quidam §. donationem de donat. l. vlt. Cod. de pact.*

3 *l. illud* 32. *D. ad l. Aquil. cum similib.*

DEFINITIO IX.

Qui beneficium commendare possint.

SOlus summus Pontifex beneficium commendare in perpetuum potest,[1] quoniam ea res & proprietatem beneficij afficit & possessionem.[2] Quod sanè fieri nequit quin ordinarij collatoris auctoritati præiudicetur:[3] cui tamen absurdum sit & iniquum præiudicari ab alio quàm à sum. Pont. qui est ordinarius ordinariorũ,[4] Nisi eam ipsam potestatẽ alteri ipse delegauerit, & indulserit, quomodo indulgere plerumque Cardinalibus solet singulari Cardinalatus priuilegio, quod ob eam causam indultum vulgo appellatur: Item legatis qui à latere dicuntur, quorum præcipua dignitas facit vt ea ferè omnia facere possint, quæ summus ipse Pontifex faceret, in ea nimirum prouincia in qua Pontificis vices gerunt.[5] Sed tamen non aliter huiusmodi indultis deferre coguntur iudices nostri, qui de beneficij possessione cognoscunt, quam si à senatu nostro visa & comprobata proponantur.[6] Planè ad tempus aliquod breue, vt puta duorum triumve aut summum sex mensium commendare beneficium etiam Episcopus inferiórve alius collator quilibet potest ex causa, si qua sit quæ impediat ne tam citò conferri beneficium in titulum possit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. vnum Abbaten 21. q.2. & in cap. dudum, 1. de elect.* Idem iuris est de administratore perpetuo, *c. is cui de elect. in 6.* itémque de visitatore *c fin. de supl. neglig. pral. eod.* Boer. *q.2. n.29.*

2 Nempe quoniam commmenda perpetua pro titulo habetur, præsertim apud nos & apud Gallos, vt passim testatur Rebuff. in praxi beneficiorum, licet commendare nihil aliud sit, quam deponere *l. Lucius* 24. *D. depositi.* rei autem depositæ nec dominium nec possessio in depositarium transferatur, *l. licet* 17. § 1. *eod.*

3 Quia manente commenda non potest de beneficio commendato prouideri, nisi per eum ipsum qui commendauit.

4 Et qui habet omnimodam potestatem, præsertim vero in beneficiis, vulg. iurib.

5 De quibus omnibus vide insignem & luculentum tractatum viri clarissimi & Iurisconsulti celeberrimi Anastasij Germonij in Romana Curia Referendarij vtriusque signaturæ, quem conscripsit *De indult.*

6 Non vt summi Pontificis voluntati resistatur, sed ne quid eo prætextu fiat, quod vel Principis auctoritatem vel publicam prouinciæ vtilitatem lædere possit.

7 Rebuff. in tract. *de deuolut. n.77.* Adde eundem Rebuff. *tr. de commenda n.* 51.

DEFINITIO X.

De beneficij commendati iure & vacatione.

BEneficium, quod in perpetuum commendatum est, id est ad vitam, vt loquuntur, commendatarij, non minus creditur apud nos vacare, quam si nec commendatum nec aliter collatum esset.[2] Eius namque & proprietas & possessio penes summum pontificem remanet qui commendauit, Cum vel ex Latini sermonis ratione nihil aliud sit commendare quam deponere:[3] depositi autem ea conditio sit vt nec dominium transferat in depositarium nec possessionem.[4] Vnde illud est quod dici solet, beneficia commendata esse affecta, & summo Pontifici reseruata.[5] Itaque, defuncto eo qui fuerat commendatarius perpetuus non dicimus vacare beneficium per obitum alióve nouo vacationis genere, sed commendam vt vocant cessare, ex eaque causa nouam fieri posse impetrationem beneficij tanquam vacantis quidem, sed eo modo quo prius, id est, quo iam vacabat antequam beneficium commendaretur.[6] Proinde si vacauerat per obitum, nunc itidem tanquam per obitum vacans impetrandum erit, sin per resignationem aut aliter, nunc rursum eodem modo. Nisi quod vacare apud sedem semper creditur licet antea apud ordinarium vacauisset, quia per manus vt aiunt appositionem semel affectum fuerat summo Pontifici, cuius libera est in beneficialibus omnibus pleniſſimáque potestas.[7] Apud Gallos aliud iuris obtinet, apud quos commenda perpetua ad instar tituli est, ita vt mortuo commendatario beneficium habeatur pro vacante, & eo ipso modo quo vacaret si in titulum non in commendam possessum fuisset,[8] ita vt si in mense ordinarij collatoris commenda cessauerit, ordinarius conferendi habeat potestatem.[9] Ex quo illud etiam fit vt si de rei Ecclesiasticæ præscriptione quæratur, non putent illi subducendum tempus, quo beneficium commendatum fuit:[10] quod haud dubiè quasi vacante tum beneficio apud nos subduceretur. *Ita Senatus* in eadem causa, Et rursus pro Guillielmo Drugeon contra Humbertum Burtin 14. Calend. Ianuar. 1592.

1 Sic enim perpetua pleraque dicuntur quæ durant ad vitam nec prius finiuntur, vt si alicui legentur alimenta perpetua, vel vsusfructus perpetuus. [Et societas perpetua *in l.1. D. pro socio.* Appellamus autem

commendam perpetuam ad differentiam temporalis quam ordinarius concedere poteſt & ſolet vſque ad ſex menſes ne Eccleſia careat Paſtore. Et hæc commenda poſtea extendi poteſt à Papa vſque ad mortem commendatarij, ſed melius tamen eſt nouam à Papa commendam peti ad vitam, vt tractat Rebuff. *in tract. de commenda. n.31. & 32.* Vide *d. cap.nemo & cap.dudum 2. de elect. in 6.*]

2 *Cap.nemo* & ibi *gloſſ. de elect.in 6.* Guid.Pap. *q.*152.

3 *l. Lucius* 24. *D. depoſit.*

4 *l. licet* 17. *§.rei depoſita,eod.tit.*

5 Scilicet per manus appoſitionem, vt loquuntur Canoniſtæ. Nam ſtatim atque Papa vt & alius quilibet ſuperior manum appoſuit non poteſt inferior eam rem attingere.

6 Gomeſius in regul.de triennali in pleriſque locis, Æn. de Falconib. *in tract.de reſer.*Ludou.Rom.*conſ.*350.*DD.in cap.is cui procuratio de elect. in 6.*

7 Cum ſit ordinarius ordinariorum nec poſſit quiſquam ei dicere Cur ita facis ? Nec enim à quoquam iudicatur qui omnes iudicat, vulgat.iurib. Iunge notata *in Deſin.16.n.4.& 5.infrà.vide cap.fin.*cum ibi not. *de for. compet. cap. cuncta per mundum 9. q.3.*

8 Rebuff. *in tr.de commend.n.51. & in tr. de deuolut.n.77.*

9 Ac ſi Papa de beneficio tum prouidiſſet cum dedit illud in mcumendam.

10 Ita Guid. Pap.*d. q.* 252. vbi tamen vide addit. Adde Iacob. Put. *deciſ.* 25. *lib.*1.

DEFINITIO XI.

De vitio intruſionis.

INtruſus dicitur quiſquis beneficij poſſeſſionem adeptus eſt ante factam ſibi collationem,aut poſt collationem quidem ſed ab eo factam qui neque conferendi ius habuit, neque in quaſi poſſeſſione conferendi fuit. [1] Quæ enim eiuſmodi eſt collatio, nec canonica dicitur nec colorata, [2] Vt puta ſi in menſe ſummo Pontifici reſeruato ordinarius beneficium contulerit. [3] Beneficium autem ſine canonica aut ſaltem colorata inſtitutione poſſideri non poteſt. [4] Ea ratio facit vt ſi beneficium eidem intruſo poſtea conferatur, licèt ab eo qui conferendi habuit poteſtatem, non valeat ſubſequens collatio [5] Si non expreſſim facta ſit mentio prioris vitioſæ poſſeſſionis vt intruſionis vitium purgetur, quod ne noceat, omnimodo purgandum eſt. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Puta ſi collatio facta ſit ab eo qui non eſt ordinarius beneficij *cap.fin.de inſtit.* & Clem. 1. *de ſupp.neglig.prælat.*

2 Rot. *deciſ.*415.*alias* 1.*de intruſ.in antiq.* Guid.Pap.*q.*85.[Calder. *conſ.*13.*de verb.ſignif.*Felin.*in c.in noſtra col.*8.*ad fin.de reſcript.*

3 Rot. *quæſt.*25. *num* 4.*de conceſ.præb. in antiq.* [Obſerua tamen eo iure nos vti vt ſimplicitet beneficia poſſint in quolibet menſe conferri ab ordinario, licèt verba regulæ De reſeruatione menſium ſint generalia & loquantur de beneficiis omnibus ſiue cum cura ſint, ſiue etiam ſine cura : ideò fortaſſe quòd facilè capienda ſit ea interpretatio per quam vnaquæque res redeat ad ſuam naturam. Prima autem beneficiorum natura illa fuit vt omnia & quocunque menſe conferri poſſent per ordinarium, Aut potius quod æquum non ſit pauperem Eccleſiaſticum pro ſimplici beneficio obtinendo tantis ſumptibus onerari vt cogatur ire aut mittere Romam, in eámque rem plus fortaſſis impendere quàm multorum annorum reditus ferre poſſit. *Ita Senatus* pro Ioanne Arnaut contra Michaëlem Bruyere 8. Calend. Decemb. 1610.]

4 *Cap.*1.*de reg.iur.in 6.* Gomeſ.*ad reg.de triennal.poſſeſſ.*

5 *Arg.l. auctoritatem C. vnde vi.* Rebuff. *in form. & declar. noua prouiſ.in verb.officiali Epiſcopi n.*7. vbi citat Abbat. *in cap. cum iam dudum, de prabend.* Adde Rebuff. *in tract.de pacif.poſſeſſ.n.*42. Benint. *deciſ.*23.*n.*5.Bellam.*deciſ.*48.49.*&* 50.*&* 378. Caſſad.*deciſ.*8.

6 Rebuff *in tract. de reſcript.* Etiam & perinde valere *n.*52. Calder. *conſ.*13. [Nota tamen non poſſe dici vitioſam poſſeſſionem ob id quod apprehenſa ſit die dominico,imò debet potiùs apprehendi eo die vt omnibus innoteſcat. Rebuff. *in prax.tit.de miſſion. in poſſeſſ.n.*4. *& in reg.de publ.reſign.gloſſ.*10.*n.*6.]

DEFINITIO XII.

De petitorio in cauſa poſſeſſorij tractando.

ETſi nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione, [1] præſertim cum de beneficio diſputatur, quandoquidem de poſſeſſione beneficij ſolius iudicis laici apud nos cognitio eſt, qui de proprietate cognoſcere non poteſt: Obſeruare tamè iudex laicus debet vt beneficij poſſeſſionem ei ſemper adiudicet, qui potiora in petitorio iura oſtenderit : [3] Vnde fit vt etiamſi proprietatis quæſtio apud iudicem laicum tractari principaliter nequeat, [4] incidenter tamen multa ad proprietatem ſpectantia tractanda ſint, non vt de proprietate quicquam decernatur, ſed vt de poſſeſſione benè iudicetur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vulg.Inaturaliter* 12.*§.nihil commune,D.de acquir.poſſeſſ.*

2 Quaſi poſſeſſorium beneficij ſit quid temporale, vt pluribus tractat Guid. Pap. *q.* 1.

3 Idem Guid. Pap. *q.*85. *n.*2.

4 Adeóque nec interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis beneficij, quia ſapit naturam petitorij, vt noſtri loquuntur poſt Guid. Pap. *dict. q.* 1.

5 Nam pertinet ad officium iudicis qui de poſſeſſione cognoſcit, vt omnem incidentem quæſtionem examinet, quamuis de ea non pronunciet. *arg. l.*1.*C.de ordin.iudic.*

DEFINITIO XIII.

De beneficij poſſeſſione malè quæſita.

ADeptio poſſeſſionis beneficij ex inſtitutione, quæ neque canonica fuit neque colorata, non ſolùm in petitorio non prodeſt, ſed nec etiam in poſſeſſorio, tametſi nouus titulus iſque canonicus & validus ſuperuenerit : ſed nouæ poſſeſſionis adoptio prorſus neceſſaria eſt. [1] Nam quod dicimus, Ex titulo etiam inualido acquiri poſſeſſionem, [2] in profanis quidem cauſis procedere facilè poteſt, [3] ſed in beneficialibus non item, ſi titulus non ſit ſaltem coloratus, [4] ne vitioſus ad beneficium ingreſſus detur : quod nunquam permittendum eſt. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Rebuff. *in form.& declarat.noua prouiſionis, in verb.Officiali n.*9. vide Socin. *ad l.*1.*§. ſi vir, D.de acquir. poſ.* Crauet *conſ.*171. Chaſſan *conſ.* 30. *n.* 13. *&* 14.

2 *d.l.*1 *§.ſi vir.D.de acq.poſ.* Nempe quia poſſeſſio licèt plurimum ex iure mutuetur. *l.poſſeſſio* 49. *in princ. &* §.1. *eod.tit.* facti tamen eſt magis quam iuris, *l.denique, D.ex quib.cauſ.maior.l.*1. *§.Scæuola. D.ſi is qui teſt. liber. eſſ. iuſſ.*

3 Per ſupradictos textus & alios quos citat Bald.licèt de canonico loquatur in *l.*2.*col.*10.*verſ.ſuper ſecundo puncto,* ibi *ſed pone. Cod.de ſeruit. & aqua.*

4 Gloſſ. *in pragmat. ſanct.tit.de pacific.poſſ.*§.*ordinarij.* Nam & qui beneficium retinet ſine titulo peccat mortaliter. *c.dudum.* 2. *de elect. c.n. & can. nullus* 2. *q* 3.

1 *Cap.*1.*de reg iur.in 6.c.in literis* vbi Panorm.*Extr.de reſtit.ſpoliat.* Vide tamen Rebuff.qui cum Baldo ſentit & probat pluribus, *conſ.* 59. *q.*2. *&* *conſ.*90.*Gloſſ.in pragm.ſanct.dict.tit.de pacif poſſ.in verb.coloratum* Abbat.*in c.cum noſtris col.*2.*n.*6 *de conceſſ.præb.* Iacob.Put. *dec.*229.*lib.*2. Bart.Ang.Alex.*ad l.*3 *in princ.de acq.poſſ.*Anch.*conſ.*229.*col.*1.Ant.Butr. *conſ.*63.*col.*3.*verſ.idem in actibus.* Corn *conſ.*50.*col.*3.*verſ.& qui credit. lib.*1.*&* *conſ.*165.*col.fin.lib.*2.*l.cum nemo vbi DD.C.de acq.poſ.l.qui bona § fin.D.eod.*Text.*in c.poſt electionem* vbi Abb.*n.*4.*de conceſſ præb.*Felin *in c.in noſtra col.*2.*verſ.titulus multiplicatur,de reſcript.*Rom.*conſ.*433.Caſſad.*dec.*3.*in fin de cauſ.poſſ.& propriet.& dec.*22.*ſuper regula & deciſ.* 4. *n.*12.*de reſtit. ſpoliat.* Anch.*in d.c.*1.*de reg. iur. in* 6. Rebuff. *in concord. tit.de mand.apoſtol.§.declarantes,in verb.ſucceſ.& in conſt.Gallic.de cauſſ. poſſ.benef.art.*1.*gloſ.*1.*n.*7.*Deciſ.Rot.relata per Creſcent. deciſ.*168. Iunge *definit.* 2 *n.* 6. *ſup.*

DEFINITIO XIV.

De publicanda reſignatione.

NOn aliter quidem valet beneficij reſignatio quam ſi intra ſex menſes publicata ſit, ex regula de publicandis reſignationibus. Sed tamen ſatis publicatam videri placet ſi nec vi, nec clam, nec precario, ſed publicè reſignatarius miſſus ſit in beneficij poſſeſſionem. Id enim eſt quod vulgo dici ſolet, Miſſionem in poſſeſſionem publicationi æquipollere : [1] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi non poſt eam miſſionem reſignans manſerit in poſſeſſione. [2] *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciſcum Cabod. prid. Id. Decemb. 1588.

1 Ioan. Pap.*in Syntag. Arreſtorum tit. de publ.reſign. Arreſt* 9.

2 Quoniam

Source : BIU Cujas

2 Quoniam eo casu resignatio præsumitur simulata *arg. l. sicut 6. §. superuacuum, D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit. l. si noxali 11. §. est autem quæstionis, D. de pecul.*

DEFINITIO XV.

De annali possessore titulum nullum habente.

CONstitutio Pontificia de annali possessore tuetur possessorem, etiam qui titulum nullum profert ne coloratum quidem, [1] non item constitutio quam regulam vocant de triennali: [2] Nimirum quoniam hæc tribuit ius in beneficio, illa non item, sed excludit duntaxat impetrantem ob non expressas possessoris qualitates, neque tam in fauorem possessoris inducta est, quam in odium malè impetrantis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige nisi fortè notorium sit eum, qui vult iuuari regula. nullum prosus titulum habere, quia nunquam dandus est vitiosus ingressus, vt dixi *Defin.* 13.

2 Hæc enim regula requirit titulum saltem coloratum.

3 Vide Gomes ad vtramque regulam de annali & de triennali, & Boërium contra scribentem *q.* 24. *n.* 5. *&* 6.

DEFINITIO XVI.

De beneficiorum in Curia vacantium collatione.

BEneficia omnia Cardinalium licet extra Romanam Curiam defunctorum vacant in Curia, nec proinde ab alio quam à summo Pontifice conferri possunt [1]: Adeò vt ex superueniente Cardinalatus dignitate qualitas ipsa beneficij immutetur, Siue beneficium tale erat quòd ex sui natura conferri posset ab ordinario, siue ex speciali Papæ dispositione collatio eius aut ad ordinarium spectaret, aut ad legatum. Omnis enim reseruatio, maximè quæ in corpore iuris vt hæc, clausa sit, ita beneficium afficit vt manus liget cuiuscunque alterius collatoris, [3] Sed & sola manuum Papæ iniectio vt vocant operatur beneficij reseruationem: [4] Imò verò plus interdum potest quam expressa reseruatio, [5] Propter supremæ sedis auctoritatem, quam semper & vbique sacrosanctam esse decet. *Ita Senatus* in causa illustriss. D. Cardinalis du Montdeuis & R. Petri Goyet de prioratu Nantuaci 7. Cal. Mart. 1589.

1 *Per extrauag. quæ incipit ad regimen.*

2 Nam & in rebus profanis idem sæpè accidit vt ex mutatione qualitatis personæ mutetur conditio bonorum, *leg. per curatorem 90. §. 1. de acq. hæred. l. vlt. C. de inoff. test.*

3 Hieron. Hig. *in tract. de pension. q. 59. n. 1.* Iacob. Put. *decis. 48. n. 7. & 8. lib. 3.*

4 *Cap. inter dilectos.* vbi Panorm. & alij *de excess. prælat.* Rom. *cons. 335.* circa primum *col. 1.* Paris. *cons. 47. videtur, n. 39. & 40. vol. 4.* Rebuff. *in præx. tit. de reseru. c. 3. l. 1. n. 30.*

5 Teste Æneas de falconibus *in tract. de reseru.* in tertio præludio, & in 4. *quæst.* effectu 16. Rebuff. *vbi sup. n. 34.*

DEFINITIO XVII.

De commendatario Cardinali facto.

SEcundum quod, cum quis ante susceptam Cardinalatus dignitatem beneficium in commendam, vt vocant, impetrasset, hac lege tamen addita vt quandocunque cedente vel decedente eo beneficium ad pristinam tituli naturam reuerteretur, Postea verò Cardinalis factus extra Curiam decessisset, placuit ob eam quæ superuenerat Cardinalatus dignitatem, immutatam videri sicut personam possessoris, ita & qualitatem possessi beneficij. [1] Proinde licet beneficium tale esset, quod alioqui ab ordinario collatore in titulum conferri potuisset, in proposito tamen non nisi à summo Pontifice conferri potuisse, [2] quod in Curia per Cardinalis obitum vacasse intelligeretur. Neque verò quicquam prohibebat quo minus beneficium in titulum conferri necesse esset, [3] nec tamen alius quam summus Pontifex conferre id posset. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. eorum quæ scripsimus in defin. præced. maximè n. 2.*

2 Prioris enim prouisionis vt & omnium ferè dispositionum verba sic accipienda sunt quasi tacitam illam habeant conditionem, si res in eodem statu manserit *l. cum quis 38. in princ. D. de solut.*

3 Ex forma scilicet prouisionis, quam ponimus à Cardinale impetratam fuisse.

4 Quia potest Papa conferre omnia quæcunque vult beneficia si modo vacent. Itaque cùm possit vtraque clausula stare, non debet vna tolli per alteram, vulg. iurib.

DEFINITIO XVIII.

De beneficiorum regularium natura & statu.

NAtura quidem beneficiorum omnium regularium est vt sint electiua, [2] Sed si de sola beneficij possessione apud iudicem secularem contendatur, & ex nouissimis actibus appareat beneficium aliter quam per electionem conferri solitum esse, vltimus status attendetur. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. Metropolitano defuncto dist. 63. can. nullus inuitus, vers. habeat vnusquisque dist. 61. can. quamsit necessarium, vers. defuncto 18. q. 2. c. monachi vers. priores autem de stat. monach. c. cum int. de elect.* Pan. *in d. c. monachi.* Auth. *de monach. §. ordinatione.*

2 Dec. *cons. 126. n. 1. & 2. c. consultationib. extr. de iur. patron.*

DEFINITIO XIX.

De electione in fauorem absentis facta.

ELectio & confirmatio in fauorem absentis facta non prius absenti ius in beneficio tribuit quam ratam eam habuerit. [1] Sanè ad beneficium ius statim confert. [2] Quid ergo si medio tempore alius idem beneficium impetrauit ab eo, cui conferendi ius fuit? Non retrotrahetur ratihabitio re non integra & in præiudicium iuris, quod alteri [3] interea quæsitum est. [4] illa enim conditio quæ tacitè inerat, Si absens electionem acceptaret, cùm sit merè potestatiua, [5] non casualis aut mixta [6] (pendet enim ex voluntate absentis qui electus est) retrotrahi non potest in damnum tertij, qui medio tempore sibi prospexit. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Licet dici soleat in spiritualibus acquiri ius in re ex solo interuentu auctoritatis superioris citra traditionem. *c. si tibi absenti de prab. in 6.* Boër. *q. 2. n. 38.*

2 Aliud enim est habere ius in re, aliud ad rem.

3 Contra tenet Boër. *d. q. 2. n. 41. ex d. c. si tibi absenti & c. 1. & 2. de concess. prab.* Sed vide text. *in clem. vnic. de concess. prab. & in c. si pro te. de rescript.* Rot *dec. 11. de concess. prab. in nobis* Sed hoc intellige si medio tempore alij prouisum sit à Papa, ne obstet text. *in d. c. si tibi absenti.* qui loquitur in ordinario aut quolibet alio quam Papa, qui nunquam sibi ligat manus, multóque minus ordinarius ei *c. dudum & c. quamuis 2. de prab. in 6.* Stasil. *de liter. gratios. tit. de vi & effect. clauss. §. in literis, n. 2.*

4 Ratihabitio enim non nisi re integra retrotrahitur. Bart. *in l. si vxor §. si quis vxorem num. 3.* & ibi Alex. *in add. in verb. reb. integris. D. de adult. & in l. si indebitum. §. 1. rat. rem haber.* Apostill. ad Dyn. *in cap. ratihabitionem & in c. ratum. de reg. iur. in 6.* Bald. & Salic. *in l. fin. C. de SC. Maced.* Ias. *in l. si is qui pro empt. col. 38. vers. tertia ratio de vsucap.* Alex. *cons. 38. col. pen. lib. 5.*

5 Quia inuito beneficium non datur. *l. inuito 69. de reg. iur.*

6 Aliud enim iuris est in conditionibus quæ sunt casuales aut mixtæ, vt scilicet retrotrahatur etiam in præiudicium eius cui medio tempore ius quæsitum est, *l. qui balneum 9, l. potior 11. D. qui potior. in pign. hab.*

7 Vt & alia ratihabitio quælibet, cum nemo cogatur ratum habere id quod se ignorante ab alio gestum est, sicut nec ab initio mandare cogeretur. *l. Pompon. de neg. gest.*

8 *d. l. potior.* vbi est text. accommodatissimus iunct. *l. 1. eod. tit.* Sanè si nullum ius alij medio tempore sit quæsitum, non dubitatur quin ratihabitio electionis facta per absentem retrotrahatur ad diem electionis, Rot. *decis. 11. de concess. prab. in nouis.* Aufrer. *in decis. Capel Tholos. 273.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XX.

Clauſula de non tollendo iure alteri quæſito.

VVlgaris clauſula, quæ in Bullis Apoſtolicis inſeri ſolet, *Dummodo tempore datæ præſentium non ſit alteri ius quæſitum*, conſeruat quidem ius quod in re ipſa & beneficio quæſitum iam ſit, ſed non ius ad rem : quia hoc infirmius, illud potentius eſt, [1] Ergo non nocebit impetranti, quod aduerſarium habeat qui iam tum electus erat, ſi nondum ſecuta eſſet confirmatio. Nam electio etiam quæ in præſentis & acceptantis fauorem facta eſt nullum in beneficio ius tribuit, ſed ad beneficium duntaxat ante ſecutam confirmationem. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ioan.Andr.& DD. *in c.cauſam quæ de reſcript.* Calder. *conſ.*8. *ad fin.tit.de reſcript.*& Roman.*conſ.*256. Stafil. *in tract. de liter.gratioſ.tit. de form. mandat. de prouid. n.* 4.

2 Rebuff. *in form. nouæ prouiſ.* dummodo tempore datæ præſentium. Vide cap. auaritiæ *de elect. in* 6.

DEFINITIO XXI.

De beneficij reſeruati collatione per ordinarium.

SI beneficium ſummo Pontifici reſeruatum conferatur per ordinarium aliúmve quemlibet inferiorem,ipſo iure nullius momenti eſt collatio, tanquam facta per non habentem poteſtatem,quia ordinarij manus ligatæ intelliguntur:[1] Decretúmque vocant irritans,quod in omnibus reſeruationum regulis apponi ſolet,ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, ſed quod ad nullitatem actus contra decretum facti,[2] adeò vt non modo titulum inficiat, ſed etiam poſſeſſionem,[3] præſertim ſi ea reſeruatio proponatur, quæ in corpore iuris clauſa ſit. Idem eſt ſi Papa prior de beneficio prouiderit, cuius collatio ad ordinarium poterat pertinere. Nam cum ſit ordinarius ordinariorum concurrit cum quolibet ordinario totiúſque orbis beneficia conferre poteſt.[4] Vnde fit vt non poſſit non inutilis eſſe collatio per ordinarium facta beneficij quod à Summo Pontifice iam ſit collatum.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi ſoli cum gloſ. in verb. contra ipſam de conceſſ. præbend.* [Lupus *alleg.* 16. & 103. Abb. poſt Calder. & alios *ad c. cum noſtris in fin. de conceſ. præb.* Obſerua autem reſeruata eſſe ſummo Pontifici beneficia omnia, non tantum quæ vacant vbicunque in menſibus reſeruatis, Sed etiam quæ vacant Epiſcopali Sede vacante ex Bulla Pij V. publicata Romæ 9. Mart.1567. quia ſcilicet mortuo Epiſcopo tota ipſius poteſtas redit ad Papam : Excipe tamen beneficia quorum collatio pertinet ad Epiſcopum & Capitulum ſimul. Tunc enim poteſt Capitulum prouidere ſede vacante : adeóque vicarius à Capitulo deputatus aut approbatus.

2 Gloſſ. *in c.* 1. *eod. tit.* Stafil. *in tract. de liter. gratioſ.* in octaua forma mandati de prouidendo. latius Iacob. Put. *deciſ.*8.*n.*3. *lib.*2.*deciſ.*281. *n.* 4. *lib.*1. *deciſ.*50. *n.*6. *eod. lib.*

3 Idem Put. *deciſ.*180.*lib.*3.Not.*in clem.de immun.Eccleſ.* Excipe caſum *c. ſtatutum de reſcript. in* 6.

4 *Can.cuncta per mundum* 9.*q.*3. *c.*2. *de præb.in* 6. *Clem.*1. *in fin.vt lit.pend.* Panorm.*in cap. quia diuerſitatem de conceſ. præb.* Gloſſ.pragm. ſanct. *tit.de collat.*§.*item circa in verb.ſuadet.* Ioan.Monach. *in cap.ſi eo tempore de elect.in* 6. Bald.in *c.*1.*qui feud.dar.poſſ.*& *in c.*1. §.*ſi facta ſi de feud.fuer.controuerſ.int.dom.*& *agna.*

5 Quia beneficium illud non vacat, nec proinde conferri poteſt *c.* 1. & 2. *de conceſ. præb.*

DEFINITIO XXII.

De clauſula motu proprio.

CLauſula motu proprio in Bullis Apoſtolicis licèt maximæ & præcipuæ ſit poteſtatis, in eo præſertim quod tollit vitium omne obreptionis & ſubreptionis,[1] ius tamen alteri quæſitum non tollit,[2] quoniam ita ſunt interpretanda beneficia Principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi motu proprio de præb.in* 6.Stafil. *in tract. de liter. grat. in rubric.ſubreptio.*Rebuf.*in prax.benef.in form.prouiſ.* Simpl.*in* 3.*part.n.*17. & *in form. mandat. de prouid. in verb. motu proprio.* & *in verb. pro expreſſu.*

2 *d.c.ſi motu* Bald. *in c.ad audientiam de reſcript.* Not.*in c.ab eo de elect.in* 6. Idem Bald.*in l.*1.*de conſt. Princip.* & *in c.ſuper eo. de off.deleg. Dec. conſ.*102.

DEFINITIO XXIII.

De beneficij poſſeſſore vincente per non ius actoris.

SI de non iure actoris conſtet & agatur interdicto retinendæ poſſeſſionis, abſolui reus debet, etiam ſi de iure ſuo non doceat, [1] Non quod in rebus Eccleſiaſticis ſicut in prophanis [2] vitioſa poſſeſſio quicquam prodeſſe debeat, ſed quia non ſit quærendum de iure detentoris quandiu non conſtat de iure petitoris,[3] licet dici ſoleat in interdicto Vti poſſidetis, vtrumque ex litigatoribus & actoris & rei partes ſuſtinere. [4] Titulum tamen aliquem & quidem coloratum ſubeſſe neceſſe eſt : [5] alioqui nullus vnquam ſequeſtrationi beneficij locus eſſet, cui tamen plerunque locus eſt. [6] Neque vero in beneficialibus poſſeſſio vlla intelligi poteſt, ſi nullus omnino titulus præcedat : [7] quinimo & beneficium ſine inſtitutione ſaltem colorata poſſidet, mortaliter peccat. *Ita Senatus* 17. Calend. Decemb. 1590.

1 *Rot.deciſ.*2.*de except.in antiq.*& 6.*deciſ.*1.& 2.*de re iudic.*

2 *l.vlt.D.de acq.poſ.l.vlt.C.de rei vind.l.*2.*D.vti poſſid.*

3 *l.qui accuſare* 4 *C.de edend.*1. Paulus 11.§.1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth. ſoluit.*

4 *l.* 3. §. 1. *D. vti poſſid.*

5 Ne ſcilicet vitioſus detur ingreſſus vt ſcripſi *Defin.*13.*ſuprà.*

6 Scilicet cum de neutrius litigatorum iure conſtat.

7 *Cap.*1. vbi Dyn. *de reg.iur. in* 6. *c.in literis.* vbi Pan. *Extr.de reſt. ſpoliat.* & *in prag ſanct. tit.de pacif.poſſ.* §. *ordinarij.*

8 *Cap.dudum* 2. *de elect.in* §.*can.nemo.* & *can.nullus* 2.*q.*3.

DEFINITIO XXIV.

De decimis & earum quota.

ETſi nomen ipſum *decimæ* præ ſe fert ſatis quanta eſſe debeat ea fructuum portio, quæ Deo Optimo Maximo in ſignum & recognitionem vniuerſalis dominij debetur,Si tamen non tam de iure decimæ, quam de quota ipſa dubitetur,cum facti non iuris quæſtio ſit,pendente lite quartam duntaxat decimæ,id eſt quadrageſimam fructuum portionem præſtari oportebit.[1] Eoque iure vtimur. Ideo fortaſſe quod generali fere vbique gentium conſuetudine,quæ hac parte ſeruanda eſt & ius facit;[2] derogatum ſit iuri communi quo decima debetur. Nam vt plurimum inualuit vt minor portio ſoluatur, ac plerumque viceſima. Itaque ſi decima, in fiduciæ ſpeciem & vt loquuntur prouiſionaliter ſolueretur, eueniret plerunque vt plenior eſſet prouiſionalis, quam diffinitiua condemnatio. [3] Si tamen aliquatenus conſtet quanta portio ſolui ſolita ſit, eam iudex ſequetur,[4] nec tantum quod ad eos fructus attinet in quibus obtinuit,ſed etiam in cæteris ſi aliud nihil obſtet, [5] Præterquam ſi de ea quota non aliter quam per aduerſarij confeſſionem appareat. Qui enim fatetur ſe pro decima viceſimam debere quorundam fructuum, trigeſimam vero aliorum, non magis condemnari poteſt vt lite pendente omnium viceſimam præſtet [6] quam illud admitti vt confeſſio ſcindatur, quod in ciuilibus cauſis nunquam admittitur.[7] *Ita Senatus* pro Decano de Villeruerſure contra Vniuerſitatem illam 16. Calend. Mart. 1590.

1 Sic à Senatu Pariſienſi iudicatum fuiſſe refert Rebuff. *in præfat. tract. de ſent. prouiſ. n.* 30.

2 *Vulg. l. de quibus* 32. & *paſſ. D. de legib.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus conſuetudo comprobauit, *leg. Imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

3 Quod abſurdum foret, quia vix eſt vt vllo terrarum loco decima portio ſoluatur.

4 Siue prouiſionalem ſiue diffinitiuam ferat ſententiam. Hoc enim eſt quod aiunt Canoniſtæ, quotam decimæ poſſe præſcribi, non ipſam decimam.

Source : BIU Cujas

5 *Arg.l.non possunt 12. & seq.d.l.de quibus 32. in prin.de legib.*
6 Cum limitata confessio non nisi limitatum possit effectum producere, *vulg.l.in agris 16. de acq.rer.dom.*
7 *Arg.l.cum quaritur 16.D.de admin.tut.l.nam absurdum 7. de bon. libert.l.si ita 39.§.1.de oper.libert.* Aliud tamen est in criminalibus, vt alibi scripsimus ex Bart. *in l. Aurelius,§ idem quæsit, de liber.leg.*Ferrar. *in form. pet.cop.inst.vers.cum anno.num.6.* Iul. Clar. *in pract.crim.q.55. num. 25.*

DEFINITIO XXV.

De pecunia data pro ingressu monasterij.

QVod moribus receptum est,vt pro ingressu monasterij certa pecuniæ quantitas detur, licet simoniæ speciem habere plerisque visum sit, reuera tamen simonia non est,[2] cum & publicè [3] & pro monasterij commodis augendis & ex inueterata consuetudine [4] dari soleat. *Idque Senatus* noster censuit in causa Franciscanorum Camberiensium, & N. Quimier. 7. Id. Iul. 1591.

1 Guid. Pap. *q.* 80.
2 Idem Guid. Pap. *ibi cum addit.* quam vide.
3 Quod enim palam fit,caret suspicione doli & criminis *l.vlt. de rit. nupt.*
4 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.*

DEFINITIO XXVI.

De collatione regularium beneficiorum & officiorum.

BEneficia secularia cum in plerisque differant à regularibus, tum in hoc maximè,quod secularia sui natura sunt perpetua, Regularia vero manualia omnia & consequenter ad nutum vt loquuntur amouibilia,nisi quæ sunt aut curata aut electiua [1]. Item secularia pertinent ad collationem Episcopi, Regularia autem ad collationem superioris ordinis, sub cuius regula est beneficium.[2] Adeò vt nec ipse summus Pontifex eiusmodi officia, dignitates & administrationes claustrales religiosorum & regularium sic conferre aut confirmare possit, vti ne ad libitum prælati Ecclesiæ mutari possint & reuocari. [3] Obseruandum tamen est, appellatione beneficij propriè non venire officia claustralia dignitate carentia, ob eámque causam non comprehendi in bulla de reseruatione mensium,[4] tametsi loquatur illa generaliter de beneficiis omnibus etiam regularibus: præsertim quod ea regula restringenda sit tanquam odiosa, cum deroget potestati ordinariorum collatorum, qui iure communi nituntur. [5] Itaque cum quidam Sacristiam monasterij impetraturus officium eam, non beneficium appellasset, Placuit vindicias pro aduersario dici, quasi ex impetrantis confessione locus regulæ nullus esset, qua cessante non dubitabatur, quin ordinarij collatio esse debuisset.[6] *Ita Senatus* pro Nicolao Gros contra Franciscum de Chauanes 16. Cal. Decemb. 1590.

1 Cassad *decis.12. n.9.* post Ægid. *decis.203.*
2 *Cap.fin.Extr.de initiit. Clem.1.de supplend.neglig.prolat.*
3 Vide *c.ad nostram. & c. porrecta,de confirm.vtil.vel inutil.* Gloss. sing. *in dict.Clem.1.de supplend.neglig. prælat. cap.cum ad monasterium §. tales. & gloss. in c. 2. § priores,in verb. non mutentur, de stat.monach.* [Vide gloss. *in c.1.de consuet. in 6* quæ dicit Sacristiam & Cantoriam esse officium. Transit tamen facilè in dignitatem si adnexam habeat aliquam præeminentiam ex traditis per gloss. *in cap. quia nonnulli in verb.dignitates de cler.non resid.*& hoc casu personatus appellatur Rot. *decis. 447. in nouis.* Nam personatus à dignitate non differt in sui subsistantia *Abb.in c.de multa n.21.& seqq.de præb.in 6.* Vtrum tamen personatus sit an dignitas an nudum officium, pendet ex loci consuetudine Abb. *ibid. Ita Senatus* pro N.Georgio d'Auise Cantore Ecclesiæ Archiepiscopalis S. Petri de Mostiers 3. Cal.Febr.1613.
4 Sic neque ad beneficia electiua huiusmodi reseruationes pertinere tractat Boër. *q. 2. n.3.*
5 Vide *gloss.in pragm.sanct.tit.de elect.cap.in verb.impediri, col.2.cir. fin.& tit.de collat.§.non tamen,in verb.beneficio. Gloss.in c.fin.vers.simil.de verb.sign. in 6.* Innoc. *in c. cum dilecti. extr. de donat.*
6 Habet enim ordinarius intentionem fundatam pro omnibus beneficiis quæ sunt in eius diœcesi,si neque reseruatio,neque aliud quicquam obstet, *can. omnes basilicæ. 16. q. 7.*

DEFINITIO XXVII.

De præbenda ratione beneficij aut officij debita.

DE officio claustrali, quod præbendam adnexam habet, dubitatio maior est an beneficium dici possit, Nam & præbenda quoque beneficij appellatione solet comprehendi.[1] Sed verius est præbendam, quæ debetur ratione officij, quod beneficij nomen non mereatur, multo minus beneficium dici posse, [2] cum detur potius in remunerationem mercedémque oneris officio iniuncti. [3] Nam & plerumque videas huiusmodi præbendas etiam laicis dari,qui tam beneficiorum omnium sunt incapaces.[4] Diuersum erit si capellaniam adnexam habeat; quam vtique beneficium esse nemo dubitat. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Tot. tit. de præbend. & de conces. præbend.*
2 Ne accessorium dignius sit & potentius suo principali, *l.in rem 23. §.si quis & seqq. D. de rei vindic.*
3 Vt qui sentit onus, sentiat etiam commodum, *vulg.l.secundum naturam, 10. de reg. iur.*
4 Differunt enim toto genere laici à clericis, *cap.at si clerici, & c. si diligenti, de for. compet. c. nouit. extr. de iudic.*
7 Nam & simplex Capellania & altare dicitur beneficium, si soleat conferri in titulum aut resignari, Glos. 1. *circ.fin.in clem.2.de dec.* Dominic. *in c.1.col.fin.de consuet.lib.6.* Gomes. *in reg. de infirm. resign. quæst. 23.*

DEFINITIO XXVIII.

De eo, qui aduersarij possessionem tacuit, quam ignorauit.

QVod suprà diximus [1] non valere impetrationem beneficij propter vitium obreptionis, si detentionis alienæ, licet non coloratæ mentio nulla facta sit, [2] non est perpetuum. Quid enim si is, qui à summo Pontifice impetrauit, non potuerit verisimiliter, quantumuis diligenti præhabita inuestigatione, scire alienam illam possessionem? Finge agi de beneficio claustrali, de quo prælatus ipse in claustro prima prouiderit. Quid si missio in possessione fuerit clandestina? [3] Vtique nemo dixerit imputandum quicquam ei esse qui statim ac beneficium vacare intellexit summum Pontificem adiit tacito aduersario; quem tam cito suspicari & scire non potuit.[4] Itaque si aliud nihil obstet valebit impetratio. [5] *Ita Senatus* in eadem causa & rursus in alia 17. Calen. Iunij 1591.

1 *Defin. 2. hoc tit.*
2 *Ex cap. cum nostris, de conces. præb.* Ioan. Andr. & Butrig. *in cap. penult. per illum text.de præb.* Felin. *cap. in nostra de rescript.* Lap. *allegat. 10.*
3 Id est,si nulla denunciatio sit facta ei,à quo controuersiam timere potuit & debuit is qui missus est in possessionem, *l 3.D.quod vi aut clam.*
4 Est enim probabilis ignorantia facti alieni, *leg. vlt. D. pro suo,* præsertim si factum illud sit occultum, *l.3. nec supina 6. D. de iur. & fact. ignor.*
5 Sufficit enim nihil dolo malo esse factum ab impetrante, *cap. super literis de rescript.*

DEFINITIO XXIX.

De eo, qui priorem suam impetrationem validam tacuit.

NOn modo autem si alienam impetrationem quis tacuerit aut propriam vitio aliquo affectam, vitiatur posteriot impetratio, sed si prior ab eodem impetrata eiusmodi fuerit, vt teneret, [1] Cuius proinde expressio nocere non potuisset. [2] Fieri namque non potest, vt vnius beneficij plures collationes valeant, dum posterioris tempore necesse sit beneficium aut vacare aut non vacare.[3] Idque adeò verum est, vt si huiusmodi vitium ab aduersario per aduocati imperitiam obiectum non sit, ea

obiectio

Source : BIU Cujas

obiectio per iudicem ſuppleri & poſſit & debeat.[4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa : & rurſus in alia cauſa, de qua ĩ. Defin. 35.

1 Iacob.Menoch.*de arbit.Iud.tit.2.cent.3.caſ.202.num.62.& ſeqq. ex cap.caterum, vbi* Felin. *extr.de reſcript.*
2 *Cap.dudum, de elect.cap.ad audientiam, de reſcript.* Rot.*dec.* 32. *eod.in nouis & deciſ.5. num. 2.*
3 Porro beneficij non vacantis impetratio ſemper nulla eſt, *ca.1. & 2. de conceſ. præb.*
4 Nempe quoniam hæc obiectio eſt iuris, ideoque ſuppleri poteſt per iudicem, *tot.tit. vt quæ deſ. aduoc. part. iud. ſuppl.* Rebuff. *in praxi benef.* pleriſque locis.

DEFINITIO XXX.

Ex reſignatione non immutari ſtatum & qualitatem beneficij.

EX præcedentibus prouiſionibus quotquot factæ ſunt per reſignationem, ſiue in manibus ſummi Pontificis, ſiue coram ordinario, conſtat non immutari ſtatum & qualitatem beneficij : ſed præcedentes alias ex alio vacationis modo factas inſpiciendas eſſe, vt ex iis præſumatur titulus, naturáque beneficij probetur.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vide *cap.1.de præſcript. in 6. & cap.ſuſceptum, cum ibi not. de reſcript. eod. lib. 6.*

DEFINITIO XXXI.

De pacifico poſſeſſore.

IN beneficiis incompatibilibus ceſſat incompatibilitas quandiu alterutrum non poſſidetur pacificè & abſque controuerſia,[1] ne cogatur vtriuſque fructu carere, qui vtrumque poſſidere dicitur, Controuerſiam vero eam intelligere debemus, quæ facti ſit magis quam iuris, id eſt, quæ faciat ne poſſeſſor dici poſſit in pacifica naturaliter beneficij poſſeſſione.[2] Itaque quamuis mota ſuper ſolo poſſeſſorio controuerſia non faciat beneficium litigioſum,[3] quia quæſtio poſſeſſionis in beneficialibus cauſis ſicut & in profanis, nihil commune habet cum quæſtione proprietatis : Tamen quod ad hanc rem attinet, pacificus poſſeſſor dici nequit, qui poſſeſſionis controuerſiam patitur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap.commiſſa cum gloſſ.in verb.pacificè, de elect.lib.6.& c.licet epiſcopus,in illis verbis,* profeſſionem pacificam, *de præb.in 6.*
2 Nam & poſſeſſio ipſa,magis eſt facti quam iuris, *l. denique* 19. *D.ex quib.cauſ.maior.l.1.§ ſi vir vxori,D.de acq.poſſ.l.1.§.Scæuola, D.ſi is qui teſtam. lib. eſſe iuſſ.*
3 Vt nec in rebus profanis, Auth. *litigioſa, C. de litigioſ.*
4 *l. naturaliter,*12.*§.nihil commune,D.de acq.poſſ.*
5 Quia nec poſſideri videtur, quod ſine controuerſia poſſideri non poteſt, *l.quamuis.*13. *D.de reb.auct.iud.poſſid.*

DEFINITIO XXXII.

De beneficij reſeruati collatione per ordinarium facta poſt menſem à die vacationis numerandum.

EST notiſſima & æquiſſima iuris Pontificij conſtitutio, qua inductum fuit, vt de iis beneficiis, quorum collatio ſacroſanctæ Sedi Apoſtolicæ excepta eſt, debeat ſummus Pontifex infrà menſem à die vacationis prouidere, cæterum poſt id tempus elapſum valeant collationes ab ordinariis factæ poteſtate ordinaria, ac ſi nulla iis vnquam reſeruatio obſtitiſſet.[1] Ne alioqui euenire neceſſe ſit, vt & diutius beneficia iaceant, & ordinariorum fauorabilis auctoritas conuellatur.[2] Ergo curret menſis illo ſummo Pontifici etiam ignoranti.[3] Quis enim etiam poſt ſemeſtre impetraturo beneficium ab ordinario renunciare poterit an vacationem ſummus Pontifex adhuc ſciuerit, necne ? Aut cur tandiu in ſuſpenſo incerto omnia relinquerentur ?[4] Denique diſertis reſcripti verbis conſtitutum eſt, vt incipiat menſis currere à die vacationis[5] non ſcientiæ.[6] Eóque iure vtimur. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 35. & 36. ĩ.

1 *Cap.ſtatutum, de reſcript. in 6.* [Intellige autem de reſeruatione beneficiorum apud Sedem vacantium. Nam in cæteris nullum Papæ præfixum eſt tempus ad conferendum. Æn. de Falcon.4. *q.prin. effect.* 20. Gaſpar.de Peruſ.in *tr. Reſeru. q.5.*]
2 Quod vtrumque contrarium eſt publicæ vtilitati, *tot. tit. de conceſſ.præb.l.1. de ſucceſſ.edict.*
3 *Gloſſ.in d.c ſtatutum,in verb.numerandum.*
4 *Arg. l. 1. D. de vſucap.*
5 Neceſſe enim eſt vt vacet antequam ſciatur vacare : & ideo vix fieri poteſt vt idem vnquam ſit dies vacationis & ſcientiæ.

DEFINITIO XXXIII.

De impetrante, qui tacuit, aliud iam à ſe obtentum beneficium.

VItium obreptionis, quod ex eo induci ſolet, ſi impetrans tacuerit, aliud iam à ſe obtentum beneficium quantulumcunque & qualecunque illud ſit, id eſt, licet nec pacificum nec incompatibile,[1] ad Pontificias duntaxat literas pertinet, non etiam ad eas, quæ ab ordinariis conceduntur :[2] Non quod facilior eſſe debeat ordinarius quam ſummus Pontifex ad beneficium ei concedendum, qui iam aliud habeat :[3] Sed quia non poſſit ordinarius conqueri obreptum ſibi fuiſſe ab impetrante, cuius conditionem ſicut & beneficiorum in ſua diœceſi conſtitutorum, & à quibus & quo iure poſſideantur, ſcire ex officio debuit,[4] quod in ſummo Pontifice non ſimiliter tractari poteſt.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap.ſi motu proprio, de præb. in 6.*
2 *Clem.2. de offic.ordin.* contra opinionem Decij, exiſtimantis *d. c. ſi motu*, non minus habere locum in Prouiſione obtenta ab ordinario, quam in ea, quæ à ſummo Pontifice impetrata eſt.
3 Eadem enim ratio in vtroque impedit conceſſionem pluralitatis beneficiorum.
4 Cum ob eam cauſam debeat ordinarius beneficia omnia in ſua diœceſi conſtituta vnoquoque triennio viſitare.
5 Itaque vbi maius periculum ſubreptionis vel obreptionis erat, ibi maior cautio adhibenda fuit.

DEFINITIO XXXIV.

De nouiſſimo beneficij ſtatu attendendo.

VErum eſt quod vulgo iactatur, In quæſtionibus omnibus de beneficiis nouiſſimum ſtatum attendi debere.[1] Nouiſſimum vero videri eum, qui ex vnico etiam actu, dummodo vltimo probetur.[2] Eóque paſſim iure vtimur. *Ita Senatus* noſter 17. Cal. Decemb. 1590.

1 *Cap.conſultationib.extr. de iur.patron.cum ſimilib.*
2 *Notat. in d. cap. conſultationibus.*

DEFINITIO XXXV.

De beneficiis ex quacunque cauſa reſeruatis poſt menſem ab ordinario conferendis.

QVamuis beneficia in menſibus ſummo Pontifici reſeruatis vacantia vbicunque gentium perinde habeantur ac ſi in curia, & quod idem eſt, apud Sedem vacarent, vt non alius quam ſummus Pontifex ea conferre poſſit :[1] Si tamen is intra menſem non contulerit, eſt in poteſtate & arbitrio ordinarij vt ea conferat.[2] Et quidem non denoluto iure,

Source : BIU Cujas

iure, sed proprio & ordinario, quoniam ad eum spectat collatio beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum quandocunque, & quomodocunque vacantium,[3] nisi quatenus Apostolicis reseruationibus prohibetur. Vnde fit, vt currat & cedat mensis ille summo Pontifici etiam ignoranti & à die vacationis non scientiæ,[4] quod secus est cum in pœnam negligentiæ inferioris collatoris ius conferendi ad superiorem deuoluitur.[5] Etsi autem ius hoc in iis primum beneficiis inductum est, quæ in curia[6] & apud sedem[7] vacant, idem tamen ad ea quoque postea tractum est, quæ extra curiam, exceptis tamen & reseruatis mensibus,[8] vacauerunt. Eadem nimirum, quinimò maiore vrgente in his æquitatis ratione.[9] Nam quæ vacant apud sedem, ea summo Pontifici reseruata intelliguntur ex generali consuetudine, quæ iuris communis instar obtinet.[10] Quæ verò ex constitutione Apostolica de reseruatione mensiū ex priuilegio, & contra ius commune, Vt proinde eorum reseruatio non abs re magis odiosa videri debeat,[11] ideóque quantum fieri potest, restringenda.[12] Vniuscuiusque enim res facilis est & fauorabilis reditus ad pristinam suam naturam.[13] Ergo si cui summus Pontifex beneficium contulerit post mensem & eo tempore, quo iam alij ordinarius contulerat, potior erit iure, qui prior tempore ab ordinario beneficium impetrauit,[14] Sicut ex contrario potior esset iure communi, qui à summo Pontifice tanquam ordinariorum ordinario prior impetrasset. *Ita Senatus* pro Ioanne de Seruet contra Ludouicum de la Pallud 17. Cal. Iunij 1591.

1 *Cap. licet ecclesiarum*, quod est *cap. 3. de prab. in 6.*
2 *Cap. statutum? de rescript. in 6.*
3 *Cum omnes basilicæ 16. quæst. 7.*
4 Vt dixi *Defin. 30. ſ. ex gl. in d. c. statutum in ver. numerandum.* Rebuff. *in prax. benef. tit. de deuolut. n. 15.*
5 Nullam enim pœnam meretur is qui ignorat, *l. qui in alterius, 42. de reg. iur. l. cum sex, 11. de adil. edict.*
6 De his enim loquitur text. *in d. c. statutum.*
7 Siquidem sunt ista synonima secundum *gloss. in d. c. statutum.*
8 Quoniam alioqui vacarent apud ordinarium, *Defin. 32. num. 1. ſ.*
9 Vbi enim ratio eadem iuris & æquitatis locum obtinet, ibi & idem ius statuendum est, vulg. *l. illud 32. ad l. Aquil. leg. 3. §. 5. vnde etiam de iniust. rupt.*
10 *d. cap. licet Ecclesiarum.*
11 Vt sunt omnia, quæ abhorrent à iure communi, Not. *in c. 1. de verb. sign. in 6.*
12 Quomodo cætera omnia quæ sunt odiosa, *l. cum quidam 9. de lib. & posthum.* sicut è contrario, quæ sunt fauorabilia sunt amplianda, *l. hoc modo, 64. in fin. de cond. & demonstr.*
13 *l. si vnus, 27. §. pactus ne peteret, de pact.*
14 Quia nec Papa prouidere potest de beneficio amplius non vacante.
15 *Can. cuncta per mundum, 9. quæst. 3.*

DEFINITIO XXXVI.

De collatione beneficij reseruati facta per ordinarium intra mensem.

QVid verò si ante mensem elapsum ordinarius beneficium contulerit, ex postfacto autem appareat, non prouidisse summum Pontificem intra mensem? Nulla prorsus & irrita erit ordinarij collatio, Nam quod dici solet, actum qui nullus est, defectu potestatis confirmari superueniente quandocunque potestate,[1] ad hunc casum non pertinet in quo per Apostolicam reseruationem ordinarius ligatas, vt aiunt, manus habet,[2] atque ita ligatas, vt irritantis decreti potestate impediatur omnino collatio, ne aut tum valere possit, aut ex postfacto conualescere.[3] De illo certe quidam sine causa dubitant, An ordinarius post mensem conferens eam collationis suæ causam exprimere debeat, quod summus Pontifex intra mensem nō contulerit. Sufficit enim vt elapso mense liberam nactus sit conferendi pro suo iure beneficij potestatem,[4] Quare nec expectare cogendus est vt sciat an summus Pontifex intra mensem contulerit nec ne, Cum non eo magis collationis vires sint in pendenti.[5] Quid enim si is, qui intra mensem beneficium impetrauit à summo Pontifice, male fortassis impetrauerit ex qua alia causa?[6] Plane cæteris paribus vincet is, cui Pontifex intra mensem contulisse quandocunque probabitur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Glos. *in c. non firmatur, de reg. iur. in 6.*
2 *Cap. licet ecclesiarum, de prab. in 6.*
3 *Arg. l. quod initio, 29. vbi not. de reg. iur. cap. quod ab initio, eod. tit. in 6.*
4 Cum mensis ille omnimodo currat summo Pontifici etiam ignoranti, vt diximus *Defin. praced. n. 4.*
5 *Arg. l. si quis ita, 33. D. de hæred. instit.*
6 Qui enim malè impetrauit, pro eo habendus est ac si non impetrasset, *arg. l. quoties, 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de autor. tut.*
7 Quia per totum illum mensem legatarius habet ligatas manus.

DEFINITIO XXXVII.

De priuilegio piæ causæ post creditores.

INter cætera penè innumera piæ causæ[1] priuilegia hoc vnum est, quod legatum ad pias causas æris alieni loco esse intelligitur,[2] hactenus nimirum vt cæteris legatariis pia causa præferatur,[3] exemplo libertat, quæ nec aliam ob causam adeo fauorabiles sunt, quàm quod adnexam habeāt causam pietatis:[4] Creditoribus tamen hereditatis licet non nisi chirographariis pia causa postponetur, quia creditorum de damno vitando certantium potior semper ratio est, quam eorum qui lucrum captant.[5] Igitur si hæreditariæ facultates exsoluendo æri alieno non sufficiant, legata ad pias causas relicta diminui oportebit, non quidem per legem Falcidiam quæ in iis locum non habet, sed quia non potest videri plus legatum quam fuerit in legantis patrimonio.[6] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse & fratrū Franciscanorum Camberiensium 6. Cal. Iulij 1591.

1 De quibus vide amplissimum tractatum Andr. Tiraquell. quem inscripsit *de priuileg. pia causa.*
2 *Ex l. sed si non seruus 36. l. aris alieni, 39. D. ad l. Falcid.*
3 Nec enim legatorum ratio vnquam ponitur, nisi deducto prius ære alieno, *l. in quantitate, 73. §. vlt. l. in l. 8. eod. tit.*
4 Vnde est quod passim nostri comparant piam causam libertati *ex c. vlt. de re iud. l. libertas, de reg. iur.* Bart. *in l. proximè de his quæ in testam. delend.* Bald. *in l. vnic. circ. fin. per ill. text. vers. ad hanc pietatis rationem, de commun. seru. manum.* Soc. sen. *ad l. 1. n. 5. D. solut. matr.* Roman. *consil. 428. num. 2.*
5 *L quod autem 6. §. simili modo dicimus & leg. vlt. §. 1. D. qua in fraud. cred. l. non debet 41. §. 1. de reg. iur. l. vlt. C. de iur. delib.*
6 Bart. ad Auth. *Similiter, C. ad l. Falcid.* Tiraq. *de priuileg. piæ caus. priu. 72.* Oldra. *cons. 111.* ex *l. 1. §. si is qui quadringenta. leg. si post missionem, 17. vbi est text. elegans d. l. in quantitate, 73. D. ad l. Falcid.*

DEFINITIO XXXVIII.

De priuilegio legati confessario relicti.

QVod à testante legatum est confessario, in piam causam legatum esse negari non potest.[1] De illo sanè quidam dubitarunt, An in concursu creditorum præferendus sit pro legato confessarius: Quasi non minus fauorabile sit huiusmodi legatum, quam debitum pecuniæ in funus impensæ.[2] Quinimo tanto fauorabilius, quanto anima corpore preciosior est.[3] Sed contra pronunciatum est, ratione illa quod licet summæ pietatis sit, tamen liberalitatis est magis quam necessitatis, vt ei cui peccata confessus sis leges.[4] Itaque non debet ea res deteriorem facere conditionem creditorum, quibus alioquin eo prætextu facilè fraus fieret.[5] Nec debitoris mortem cuparabitur. Funus enim non nisi post debitoris mortem curatur, & vel humandi corporis gratia, vel saltem vt mortui corporis gratia quid fiat, puta vt perferatur:[6] Quam in rem ipsos quoque creditores contribuere æquum est, si aliunde facultates non suppetant, ne alioquin nimis inhumane agere

Source : BIU Cujas

agere & humanæ conditionis immemores esse videantur:[7] At quod in confessarij remunerationem præstatur, vitæ tribui debet non morti, licet post mortem ac legati iure præstetur. Debiti namque causa inspicienda est, non tempus solutionis.[8] Sanè inter eos omnes, quibus ad pias causas legatum, fuerit æquum est præferri eum, qui ob id legatum meruit, quod animæ periclitanti opem tulit;[9] eum inter legatarios vt & inter chirographarios creditores priuilegia non ex tempore æstimanda sint, sed ex causa.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sit legatum in honorem Dei & satisfactionem aliquam pro peccatis.

2 Cuius causa potior esse solet, non tantùm in præiudicium legitimæ, sed etiam creditorum, *l. Papinianus*, 8. §. *quarta autem, vbi not. D. de inoff. test. l. quæsitum* 17. *in princ. de reb. auct. iud. pos. alias l. 2. de priuileg. credit.*

3 Nam funeris impensa ad corpus pertinet, hoc vero legatum ad animam.

4 Similis ratio est *in l. cum plures*, 13. §. *pen. in fin. D. de admin. & peric. tut.*

5 Species enim non modo lucri, sed etiam furti est ex alieno largiri, & sibi acquirere beneficij debitorem, *l. si pignore*, 54. §. 1. *D. de fur.*

6 *L. etsi quis*, 14. §. *impensa* 4. *& pass. D. de relig. & sumpt. fun.*

7 *d. l. l. quæsitum*, 17. *de reb. auct. iud. possid.* iuncta *l. quidam*, 27. *D. de condit. instit.*

8 *L. si procuratorem* 8. *D. mand. l. si tantum*, 12. *D. de SC. Maced. l. 1. D. qui potior in pign. habeant.*

9 Quod contemplatione salutis certo pecuniæ modo æstimari nullo modo potest, *leg. penult. in fin.* iunct. *l. Aquilius*, 27. *D. de donat.* [Impensa tamen infirmitatis ex qua quis decesserit habet idem priuilegium quod impensa funeris ante omnes creditores expressam quoque hypothecam habentes vt dicemus *Defin.* 15. *n. vlt.* ff. *de iur. delib.*]

10 *L. priuilegia* 32. *D. de reb. auctor. iud. possid.*

DEFINITIO XXXIX.

De legatis piis relictis in testamento postea reuocato.

PIæ causæ priuilegium quoque illud est, vt si quid relictum sit in vltima voluntate solemni, quæ reuocata sit per subsequens testamentum non solemne, in quo scripti sint agnati proximiores ab intestato successuri,[1] non tamen reuocatum censeatur, quod piæ causæ legatum fuerat.[2] Sed si posterius testamentum solemne sit, non idem obseruabitur. Reuocantur enim illo casu omnia, quæcunque priore testamento relicta sunt, licet ad pias causas.[3] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse. 6. Cal. Iulij 1591.

1 Quo tamen casu prius testamentum per posterius reuocatum intelligitur, *l. 2. D. de iniust. rupt. & irrit. fact. testam. l. hac consultissima. §. vlt. C. de testam.*

2 Andr. Tiraquell. *de priuileg. pia caus. priuil. 22.*

3 Nempe, quia eo casu prius testamentum rumpitur per posterius ipso iure, non ex priuilegio, *§. posteriore, Inst. quib. mod. test. infirm. leg. si quis priore*, 29. *D. ad SC. Trebell.* Sunt tamen, qui excipiant legata relicta pro restitutione malè ablatorum, si modo relicta sint certis nominatim personis, non si in genere, iuxta distinctionem Gullielmi Bened. *in repet. cap. Raynutius, in verb. testamentum, 2 num.* [Est & aliud priuilegium piæ causæ, vt possit occupare legatum propria auctoritate. Nam & olim id obtinebat in quolibet legatario per vindicationem, licet fuerit à Iustiniano immutatum, vt scripsi ad *Defin.* 1. ff. *quor. legat. Ita Senatus* pro pauperibus Hospitalis de Machy Chamberiensis 3. Augusti. 1612. Item vt legatum piæ causæ relictum si doletum sit, non eo minùs debeatur quasi inconsulto deletum. quod in cæteris legatis deletis diuersum est, *l. proximè* 3. *D. de his quæ in test. del.* Sanè si consulto deletum esse constaret, vtique non deberetur Tiraquel. *de priu. pia caus. pri. 16.* Ita tractatum & decisum est in Senatu in causa Franciscanorum de Cluses & Charbonieres mense Ianuar. 1613. de qua tamen litigatores ante pronunciatum Senatusconsultum transegerunt.]

DEFINITIO XL.

De filiofamilias testante in fauorem piæ causæ.

QVidam tractabant in eo etiam priuilegium elucere piæ causæ, quod si filiusfamilias patre consentiente & auctoritatem præstante testatus aliquid legauerit in piam causam, legatum debetur non legati iure, sed donationis causa mortis,[2] licet nihil valeat ex cæteris quæ testamento continentur.[3] Plane si filius familias sine consensu patris testatus sit, ne illa quidem vllo iure valebunt, quæ in piam causam relicta fuerunt.[4] *Sic* in eadem causa. [Obserua tamen filiumfamilias qui sit clericus habere priuilegium vt possit testari de bonis quibuscumque ad se pertinentibus, vndecumque illa dum ne à patre ipso prouenerint, sed ita demum si filiofamilias iam clerico facto obuenerint non si antea. Ex Auth. *presbyteros C. de Episcop. & cleric.* ibi *ad dominium eorum venientes:* vbi tamen additur *sic tamen vt horum filij aut his non extantibus parentes eorum legitimam ferant.* Itaque siue bona obuenerint ante clericatum, siue pater præteritus sit, non valebit testamentum. *Ita Senatus* in causa Antonij Bouuard, & N. Amblardet 4. Cal. Decembr. 1609. vide Ioan. Dilect. *de art. test.*]

1 Nec enim potest filiusfamilias quicquam legare etiam patre consentiente, cum ij demum legare possint qui & testari possunt.

2 Quia potest filiusfamilias mortis causa donare si pater consentiat, *l. tam is*, 25. §. *filiusfamilias, D. de mort. caus. donat.* Et in relictis ad pias causas semper subintelligitur clausula, *omni meliori modo*, arg. *l. in testamento*, 38. *D. de fideic. libert.*

3 *L. qui in potestate*, 9. *D. qui testam fac. poss.* iunct. *l. si nemo* 9. *D. testam. tutel.*

4 Nempe, quia ne quidem iure donationis causa mortis defendi hoc casu possunt. [Adeóque nec si patris præsentia & authoritas interuenerit & adsit præterea clausula codicillaris quæ voluntatem valere iubeat iure cuiusque vltimæ voluntatis, quia mentionem expressam fieri necesse est donationis causa mortis, quòd ea in multis sapiat naturam contractus. Bald. & cæteri ad *l. senium n.* 4. *C. qui test. facer. poss.*

DEFINITIO XLI.

De Ecclesia restituenda aduersus aditionem hereditatis damnosæ.

SI rector Hospitalis heredis instituti damnosam hereditatem adierit, ad eam omittendam in integrum restitui potest probata læsione. Nam exemplo minoris[1] facilè ea restitutio datur Ecclesiæ, cuius pars quædam Hospitale est.[2] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua Defin. 1. ff. de his quæ sub modo.

1 De quo *in tit. C. si vt min. se ab hered. abstin.*

2 Roman. *cons.* 407. *n.* 2. post Ioan. Andr. *in cap. 2. extr. de restit. in integr. in 6.* Alex. *consil. 9. lib. 2. in prino.*

DEFINITIO XLII.

De eo, cui sub conditione liberorum legatum relictum aut fideicommissum iniunctum est monasterium ingresso.

VVlgo iactatur monasterium esse loco filij,[1] indéque fieri, vt si monachus factus sit is, cui aliquid relictum fuerat sub ea conditione, si liberos susciperet, non eo minus relictum consequatur, quod liberos exinde suscipere nunquam possit.[2] Item vt si fideicommissum ab aliquo relictum sit sub ea conditione, si liberos nullos susceperit, perinde excludatur fideicommissarius grauato monasterium ingresso atque si is liberos suscepisset.[3] Mihi vero ea sententia semper absurda visa est, & iis ipsis Iustiniani constitutionibus[4] contraria, quibus nostri mouentur. Nam priore casu quem retulimus, non habetur conditio pro impleta, sicut nec posteriore pro defecta, sed vtroque pro irrita & non scripta, quod à Iustiniano constitui nil fuerat necesse, si vel fictione ipsa iuris fieri posset vt monasterium filij loco haberetur.[5] Quam ob causam nec aliud iuris Iustinianus induxit, si is, qui sub conditione liberorum vocatus aut oneratus est, non monachus effectus sit, sed sacerdos tantum: quo tamen casu nihil est,

quod

Source : BIU Cujas

quod possis dicere loco filij esse, præterquàm ipsum fortasse sacerdotium.[6] Nimirum vtroque casu spes liberorum æque amittitur, sed idem fauor religionis efficit, vt eiusmodi conditio pro irrita aut non scripta habenda sit: [7] Non vt testatoris voluntas euertatur, cuius causam semper saluam & præcipuam esse oportet,[8] sed quia de pietate testatoris pie suspicandum sit, credendumque non fuisse illum eam conditionem adscripturũ, si de eo casu cogitasset, quo vel honoratus vel oneratus sacerdotalis aut monasticæ vitæ dignitatem elegisset. Indéque est, quod nostri fatentur; Quoties testator cogitauit de monasterio excludendo, non esse permittendum vt contra ipsius mentem monasterium bona vlla vel acquirat vel retineat.[10] Idque vnum sane mihi in omnibus huiusmodi quæstionibus inspiciendum videbatur, non illud etiam, de quo nostri interpretes tam anxie laborant: Vtrum testaror vsus sit verbis naturalitatem, vt vocant, exprimentibus, & quæ omnem fictionem & interpretationem iuris respuant, an iis, ad quæ iuris interpretatio accommodari possit? [11] Quasi vero Iustiniani constitutiones interpretationem iuris inducant, ac non potius piam verisimilitudinem voluntatis, quæ nunquam cessat, quibuscunque tandem verbis testator vsus sit, nisi cum de monasterio eóque excludendo cogitauit.[13] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 25. & 26. de fideic.

1 Sic enim nostri *ad Auth. nisi rogati, per ill. tex. C. ad SC. Treb.*

2 *L. sancimus*, 53. *§. item illud statuimus, C. de episc. & cler.*

3 *Nouell.* 123. *de sanctiss. episc. c. 37. incip. si quis sub conditione, alias §. sed & hoc præsenti*, vnde sumpta est *d. Auth. nisi rogati*, vbi DD. præsertim Paul. Castr. quem vide *C. ad SC. Treb. c. in præsentia*, vbi Gl. & Dec. *de probat.* [Adde tertium, vt si is qui rogatus est hereditatem restituere sub conditione, Si decesserit sine liberis naturalibus & legitimis ex proprio corpore procreatis, religionem & monachismum professus sit, exinde videatur extitisse conditio fideicommissi, adeò vt non sit expectanda naturalis mors heredis rogati. Sic enim Boër. *q.* 354. *n.* 11. Quòd si rogatus non monachus sed sacerdos tantùm factus sit, non quidem videbitur hoc ipso extitisse conditio fideicommissi, sed tamen id sufficiet vt possit fideicommissarius spem fideicommissi interea moriens ad heredes transmittere. Si credimus eidem Boërio *d. dec.* 354 *n.* 12. *& vlt. col. pen. vers. & super ista quæstione.* Quod tamen nec ipsi toti curiæ placuisse testatur ille *ibid. & in fine decisionis.* Et sanè ratio iuris repugnat. Nam in conditione illa, Si sine liberis decesserit, duo sunt casus, mortis, & deficientium liberorum. Ac quamuis posterior casus contingat per professionem religionis aut susceptionem sacerdotij, Prior tamen potest adhuc deficere præmoriente interim fideicommissario ex *l. Statius Florus* 48. *§. vlt. de iur. fisc. l. cum pater* 77. *§. hereditatem de leg.* 2. *l. heres meus* 79. *§.* 1. *de cond. & demonstr.* Et secundum hanc opinionem tanquam veriorem Senatus noster ni fallor iudicaret ac iam sæpius iudicasse audio. Contra tamen concludit Mantic. ex communi aliorum quos refert opinione *lib.* 11. *de coniect. vlt. vol. tit.* 7. *numer.* 8. Soc. *cons.* 92. *per tot.* An Robert. *lib.* 4. *rer. iudic. cap.* 16. Scilicet cùm grauatus heres factus est monachus aut seruus pœnæ. Nam si simpliciter factus sit presbyter aliud concludit Mantic. *dict. tit.* 7. *num.* 13. Rursus quod supradicti DD. tractant de excludendo substituto per monasterium, intellige de eo casu quo monasterium sit capax succedendi aut in communi, aut in particulari, vt constat ex locis allegatis, vbi vide alias limitationes præsertim apud Manticam.

4 Quæ extant *in d. l. sancimus*, & *d. nouel.* 123.

5 Dici enim solet, nihil referre an quid fiat per æquipollens, *vulg. iurib.*

6 Quod esset adhuc absurdius, quia sacerdotium non ex personis constat sicut monasterium.

7 Summa enim ratio est quæ pro religione facit, *l. sunt personæ*, 43 *de relig. & sumpt fun.*

8 Nam & publice interest supremas defunctorum voluntates exitum habere, *l.* 1. *Cod. hoc tit. l. vel negare*, 6. *D. testament. quemadm. aper.*

9 Esset enim illo casu ista conditio contra bonos mores, quæ scilicet eum, cui adscripta esset, reuocaret ab electione vitæ contemplatiuæ. Dec. *cons.* 259. post Alex. *cons.* 121. *vol.* 2. Crauet. *cons.* 152 Boër. *q.* 354.

10 Alex. *d. cons.* 121. & alij suprà citati. Adde Osach. Cacher. *decis. Pedem.* 126.

11 Sic namque distinguit Alexand. *dict. cons.* 121. quem alij sequuntur.

12 Quasi plus dictum minus scriptum videatur, *vt in l. cum auus*, 102. *de condic. demonstr. l. tale pactum*, 40. *§. vlt. D. de pact.*

13 Nunquam enim credendus est testator quicquam deposuisse in eum casum, de quo non cogitauit, *l. commodissimè*, 10. *de liber. & posthum.* E contrario intelligitur id omne disposuisse quod verisimiliter disposuisset, si de eo fuisset interrogatus, *d. l. tale pactum, §. vltim. l. Titius* 25. *§.* 1. *& ibi not. D. de liber, & posthum.*

DEFINITIO XLIII.

De substituto dato ei, qui monasterium ingressus est.

ILla distinctio probabilior videri possit, quæ quibusdam placuit, an is, qui monasterium ingressus est, substitutum habuerit extraneum, an aliquem ex descendentibus à testatore; vt priore duntaxat casu, non etiam posteriore monasterium admittatur.[1] Liberorum enim potiorem quam monasterij causam esse conuenit:[2] Nec paternæ aut auitæ pietatis ratio patitur, vt credamus testatorem si sciuisset futurum, vt is, quem sub conditione liberorum honorabat vel onerabat, monasterium ingrederetur, eo minus filium aut nepotem ei substitutum fuisse.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Osach. Cacher. *decis. Pedem.* 126. *n.* 17. *& fin.*

2 Cum nemo credatur alienam sobolem propriæ velle anteponere, *vulg. l. cum acutissimi*, 50. *Cod. de fideic. Not. in l. cum auus*, 102. *de cond. & demonstr.*

3 Est enim semper maxima & fortissima coniectura voluntatis pro substituto cum substitutus est ex liberis. Glos. magna communiter à Doctoribus adprobata *in leg. precibus. Codic. de impub. & aliis substit.*

DEFINITIO XLIV.

De monachis ab omni successione excludendis.

QVod edicto Diui Emanuelis Philiberti optimi Principis nostri de Monachis ab omni successione excludendis fauorabiliter constitutum est, vt saluæ iis sint successiones testamentariæ, dubitatum est, an ad præteritas tantum dispositiones pertineat, an etiam ad futuras? Nèque enim verba edicti satis aperta sunt.[1] Digna autem res visa est, de qua Princeps consuleretur, ne qua dubitandi causa in posterum superesset.[2] Cum vero quæreretur in quam partem edictum fieri oporteret, Senatus noster magis probabat vt non minus ex testamento quam ab intestato succedere monachi prohiberentur.[3] Eadem enim vtroque casu publicæ vtilitatis ratio vrget,[4] nimirum ne subditorum, præsertim nobilium bona ad monasterium deuoluta in id redigantur, vt nullum Principi commodum præstare possint.[5] Neve familiarum dignitas, quæ ex patrimonij quoque amplitudine æstimatur, & quæ Principi præcipuæ curæ esse debet, ea ratione diminuatur.[6] Idque consequens videri poterat ei, quod illo ipso edicto districtè prohibitum est, ne qui monasterium ingreditur, plus quam tertiam bonorum suorum partem, & quidem mobilium,[7] monasterio donare possit. Nam si non putauit Princeps permittendum ingredienti monasterium vt bona sua omnia det monasterio, ne in vltima quidem volutate (vltima enim voluntas illa est, quàm ingressurus monasterium in ipso ingressu explicat[8]) multò minus aliis permitti debet vt siue inter viuos siue in vltima voluntate dantes monacho dent monasterio.[9] Eadem namque imo maior ratio hoc casu subest.[10] Nec mouere debet, quod ita futurum sit, vt impediantur multorum erga monasteria liberalitates.[11] Nam præter id, quod in amplissimo vsufructu ad certum vsque tempus potest liberalitas non parua consistere,[12] nihil prohibet quo minus monasteria alioquin acquisitionis capacia, fiant ex edicto Principis incapacia, quod ad bona pertinet, quæ in Principis territorio posita sunt, & quibus pro arbitrio potest Princeps legem dicere,[13] cum & pleraque alia monasteria omnis omnino acquisitionis incapacia sint ex præscripto [illegible] institutionis.[14] Nam & eadem fere ratione fit, vt bonorum feudalium aut emphyteuticariorum acquisitio etiam ex contractu non solum monasteriis, sed etiam collegiis omnibus interdicta sit, ni suæ incapacitatis pœnam luant, quam nos *amortisationem* appellamus.[15] *Ita tractatum est* in eadem causa.

Source : BIU Cujas

1 Talia enim sunt edicti verba, *sans preiudice toutefois des dispositions testamentaires, & des contracts des predecesseurs desdits religieux, ou autres desquels ils auroient droit.*

2 Solius enim Principis erat hæc interpretatio *l. 1. & vlt. C. de legib.*

3 Etsi fauorabilior plerunque est successio testamentaria quam legitima, vt in *l. humanitatis & l. vlt. C. de natur. liber.*

4 Ergo idem ius statuendum est *vulg. l. illud 32. ad l. Aquil. l. 3. §. vnde etiam de iniust. rupt.*

5 Omnia enim sunt incompatibilia monacho, etiam beneficia cum teneatur residere in monasterio, nec habeat vllum velle vel nolle *can. non dicatis 12. q. 1.*

6 *l. 1. §. Sed etsi seruus, D. de inspic. ventr.*

7 Quorum scilicet facilior & tolerabilior est iactura *l. si rem mobilem 47. D. de acq. poss. l. lex quæ, 22. C. de admin. tut.*

8 Cum exinde monachus testamentum facere non possit *Auth. ingressi. Cod. hoc. tit.* tanquam qui nec velle habeat nec nolle *d. can. non dicatis 12. quæst. 1.* adeóque nec bona de quibus possit testari *l. lex Cornelia 28. vers. quia per eum non efficitur de vul. & pupill. substit.*

9 Cum quicquid monacho datur, acquiratur monasterio tanquam domino per seruum. *d. Auth. ingressi.*

10 Ne quod directo fieri prohibetur, fiat per indirectum, contra *l. scire oportet 21. §. 1. de test. tutel.*

11 Quæ potius videntur reuocandæ fauore religionis *l. sunt. persona 43. de relig. & sumpt. funer.*

12 Vsusfructus enim licet in iure consistat, portionis tamen instar habet, ac emolumentum rei continet *l. Mœuius 69. §. fundo. l. cum filius 76. §. dominus de leg. 2.* [Obserua autem vsumfructum alicui relictum non finiri per ingressum monasterij nisi monasterium sit ex mendicantibus. Quanquam nec desunt qui putent etiam hoc casu vsumfructum durare iure alimentorum. Guillielm. Benedictus *in verbo mortuo itaque testatore in princip. n. 298.* Didac. *ad cap. 2. n. 4. de testam.* Guid. Papæ *q. 477. n. 595.* Papon. *lib. 4. tit. 2. de vsufruct n. 5.* post glosam *in authent. idem est in verbo ex lege vers. sed quid si pater monachatur, Cod. de bon. quæ liber.* Bartol. *ad authent. ingressi, Cod. hoc titul. column. vltim.*]

13 Loquimur enim de eo Principe qui plenissimam in suo territorio habeat potestatem & absolutum imperium, & per consequens legis condendæ auctoritatem, quomodo habent in Sabaudia sereniss. Sabaudiæ Duces.

14 Cuiusmodi maximè sunt monasteria Franciscanorum *cap. exiui de paradiso, de verb. signif.*

15 De qua dicemus *in tit. de iur. emphyt.* Ioan. Papon. *lib. 1. syntagm. Arest. tit. 14.*

DEFINITIO XLV.

De parochiano plura domicilia habente vbi primitias debeat.

CVm quidam domicilium originis & bona sua omnia habens in parochia Titiana, vxorem duxisset in Semproniana, propriisque bonis omnibus locatis ad vxoris parochiam diuertisset, ac ibi iam per integrum biennium moratus esset, & cum parochianis cæteris interfuisse diuinis probaretur, nec eo minus tamen sacrosancta Ecclesiæ sacramenta in Titiana percepisset: Eleganter ac magnis contentionibus apud nos certatum est de primitiarum iure, vtrùm Titio an Sempronio, an vtrique potius persolui deberent. Consilium enim Gebennense vtrique persoluendas esse pronunciauerat pro æquis portionibus. A qua sententia tam Sempronius quam is, qui primitiarum nomine conueniebatur, appellauerat. Ille, quod sibi integras deberi diceret: hic vero, quod mallet integras soluere Titio priori parocho. Vrgebat pro Sempronio, quod probabatur esse in possessione percipiendi quid annuum primitiarum iure ab iis omnibus, qui in ea parochia habitarent.[1] In quorum numero esse hunc, qui conueniebatur, ex eo apparebat, quod per integrum, vt dixi, plus quam biennium latem & focum ibi cum vxore & familia habuisset.[2] Nemo enim dubitat, quin ex tam longa nec fortuita habitatione (nam qui fortuito casu alicubi est, ibi nec esse videtur[3]) domicilium contractum esset, præsertim locatis bonis omnibus, quæ in parochia Titiana possidebat.[4] Sed & illud certum erat, eum, qui in vxoris suæ patria domicilium defixit, vltro se incolatus iure eiusdem loci muneribus obligare.[5] Nec mouere poterat quod reus dicebat, eo se semper fuisse animo vt prius domicilium retineret. Nam quod dici solet, existimatione animi esse accipiendum vbi quis domicilium habeat, indéque fieri vt pluribus locis eodem tempore domicilium quis habere possit, tum demum verè dicitur, cum quis diuersis locis instructus est æqualiter, nec ferè frequentius hic quam illic commoratur.[6] Alioqui absurdum sanè fuerit, si quis dicat, animo se domicilium retinere in eo loco, in quo nunquam moratur, neget autem velle se ibi habere vbi assiduam moram trahit.[7] Neque rursus prodesse conuẽto debuerat, quod in Titiana parochia percipere sacramenta non destitisset. Non tam enim vbi perciperet quam vbi percipere deberet inspiciendum erat.[8] Ibi autem percipere eum debere constabat vbi habebat domicilium.[9] Adeò vt si duplex sibi domicilium constitueret, de vtriusque parochi consensu & peccata confiteri, & sacramenta cætera percipere deberet.[10] Præsertim, cum si ex subitaneo morbo periclitaretur, is demum parochus ei sacramenta administrare cogendus esset, in cuius parochia ille habitaret, non ille, cuius antea parochianus fuisset.[11] Atqui primitiæ propter sacrorum administrationem debentur.[12] Non igitur ei à quo perciperentur vltro sacramenta, sed ei potissimum, qui vel inuitus administrare teneatur.[13] At contra pro reo faciebat, quòd animo vetus domicilium retinuisset, quod vtique facere potuerat etiam nouo[14] quæsito. Nec vero videtur quis domicilium nouum contrahere ex eo solo, quòd colendi fundi causa in eo diuersetur, si in alio loco negotia sua gerat diésque festos celebret;[15] Atqui constabat hunc, de quo quærebatur, non nisi fundi vxorij colendi & restaurandi gratia in vxoris domum migrasse, sacraméta vero in vetere parochia solitis diebus festis percipere consueuisse. Non ergo videbatur domicilium mutasse saltem quod ad sacramenta pertineret.[16] Proinde nec à primitiarum soluendarum onere liberatus dici poterat.[17] Neque tam de illo quærendum erat, vter ex parochis sacramenta ministrare cogeretur, quàm à quo percipere is soleret & iure posset.[18] Illud verò minus obstabat, quod probauerat Sempronius esse se in quasi possessione primitiarum exigendarum à parochianis quibuscunque. Erat enim illa quoque adiectio probanda, quæ probata non fuerat, *Etiam ab iis qui in alia parochia sacramenta perciperent.* Quæ sanè consuetudo iuri repugnaret, ac tametsi probata vtique seruanda non esset.[20] Putabant plerique condemnandum reum vt nouo parocho primitias solueret, quandiu in eius parochia moram degeret, nec eo minus tamen veteri parocho adstrictus maneret, quandoquidem se vetus domicilium animo retinere duxisset.[21] Alij contra primitias inter parochos ex æquis partibus diuidendas.[22] Vicit tamen tertia sententia, vt ei parocho soli soluendæ essent primitiæ, à quo sacramenta administrarentur: licet extra eam sacramentorum causam domicilium alibi constitutum esset.[23] Sed hoc ita si in eadem parochia, in qua quis sacramenta perciperet, diuina quoque audire proponeretur. Nam & hoc maximè spectandum est, cum de primitiis, aut quod ferè idem est, de personalibus decimis quæritur.[24] Itaque cum in proposita facti specie reus in Titiana parochia sacramenta percipere, in Sempronia vero diuinis interesse solitus probaretur, visum est, vtrique parocho in viriles condemnari eum debere,[25] sed cum hoc tamen temperamento; Quandiu in noua parochia diuinis adesse perseueraret.[26] Primitias enim apud nos personales esse placuit, non reales aut mixtas. Etsi namque initio inspecto traxerunt causam à fructibus,[27] indéque etiamnum fit, vt qui bona nulla possidet primitias nullas debeat:[28] Tamen non qui plures fundos ampliúsve patrimonium habet, maioribus idcirco primitiis præstandis obstrictus est:[29] quod vtique consequens esset, si onus huiusmodi aut rebus ipsis, aut personis pro rebus impositum censeretur.[30] *Ita Senatus* in causa Ioannis Bargin Michaëlis de Bonnemaison curionis parochiæ de Comblouz. 5. Non. August. 1592.

1 Fere enim generale est imo perpetuum, quoties possessorio agitur non petitorio, vt in ea possessione retineri quis debeat, in qua litis cœptæ tempore reperitur, *l. 1. & tot. titul. D. vti possid. l. moueor, 4. C. si seruus expor. ven.*

2 *Arg. l. ciues, 7. C. de incol.*

3 *L. si*

3 *L. si ita legatum,* 86. iunct. *l. si fundus,* 44. *l. si chorus,* 79 §. 1. *de leg.* 3.

4 *L. adsumptio,* 6. §. *viris prudentibus, D. ad municip. & de incol. ibi, si vtrobique ita se instruxit à contr. sens. l. pupillus,* 239. §. *incola de verb. sign.*

5 *L. si in patria* 5. *C. de incol. lib.* 10. *tit.* 39.

6 *d.* §. *viris prudentibus, & l. eius, qui manumisit,* 27. §. *Celsus, eod. tit. ad municip.*

7 *d. l. ciues,* 7. *C. de incol.* Non enim minus facto quam verbo animus & voluntas declaratur, *vulg. l. non tantum,* 5. *rat. rem haber.*

8 Sicut non tam quid Romæ fiat, quam quid fieri debeat, *l. sed licet,* 12. *D. offic. præsid.*

9 *Cap. fin. & tot. tit extr. de paroch.*

10 Angel. *in summa, in verb confessio,* 3. *n.* 12. *arg. c. ex parte, extr. de for. compet.*

11 Præsens enim status attenditur non præteritus, maxime cum agitur de sacramentis morienti administrandis.

12 *d. c. fin extr. de paroch. c. ad Apostolica, extr. de decim. can. in sacris, 16. quæst.* 1.

13 Vt apud eum sit honor & commodum apud quem est onus, *vulg. l. secundum naturam,* 10. *de reg. iur.*

14 *d. l. adsumptio. 6.* § *viris prudentibus, d. l. eius qui manumisit,* 27. §. *Celsus, Cod. ad municip.*

15 *d. l. eius qui,* §. *si quis negotia.*

16 Angel. vbi s. *in d. verb. confessio* 3. *n.* 11. Host in summa *lib.* 5. *tit. de penit.* §. *cui rustici.*

17 Quæ scilicet ob eam maximè causam administrationis sacramentorum debentur, *dicto capite fin. de paroch. d. can. in sacris* 16. *quæst.* 1.

18 *dict. cap. ad apostolicæ, vbi videtur text. express. Extr. de decim.*

19 Consuetudines enim omnes cum sint stricti iuris probandæ sunt in individuo, maximè si à iure communi abhorreant, *l. quod non ratione* 39. *D. de legibus.*

20 *Arg. l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*

21 *Arg. l.* 1. *C. de municip. & origin. lib.* 10 *tit.* 38.

22 Iuxta gloss. sing. *in dict. cap. ad apostolicæ, in verb. personales in fin.* vbi apostill. Extr. *de decim.* Stephan. Bert. *consil.* 252. *vol* 3.

23 Per textum ad quem responderi non potest *in dict. cap. ad apostolicæ.*

24 *Can. quæst.* 16. *quæst.* 1.

25 Diuerso tamen respectu, scilicet vni propter sacramentorum, alij vero propter diuini verbi administrationem.

26 Cessante namque causa, effectum quoque cessare oportebat. *vulg. cap. cum cessante Extr. de appellat.*

27 Vnde & fructuum primitiæ appellantur.

28 Quia nec vllos fructus habet quorum primitias præstare possit.

29 Sed certum quid annuum & vniforme debent omnes qui primitias debent.

30 Tunc enim deberentur pro rata fructuum vt decimæ.

DEFINITIO XLVI.

De beneficiaria pensione ad vitam aut in perpetuum constituenda.

QVod dicimus ex natura beneficiariæ pensionis esse, vt non nisi ad vitam debeatur, nec beneficium afficiat in perpetuum, [1] ad eam pensionem pertinet quæ personæ debetur, [2] non etiam ad illam qua vnum beneficium erga alterum obstrictum sit, quæ annua præstatio potius dicēda est, quam aut pensio, aut beneficium, cui nihil aliud sit quam perpetuus quidam reditus & fructus eius beneficij cui debetur, onus vero beneficij quod debet. [3] Quare nec hac parte locum habet quod vulgo jactatur, Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferri & possideri debere. [4] Qualiter enim se habent, id est, cum suis & oneribus & honoribus conferuntur ac possidentur. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua defin. 5. infr. Vti possid.

1 Hier. Gigas in *tract. de pensione.*

2 Potest enim Papa conferre vni beneficium & alteri assignare pensionem, Felin. *in c. ad audientiam* 2. *de rescript.* Boër. *q.* 2. *n.* 43. & 45. vbi adducit solum Papam posse hoc facere.

3 Sicut euenit in seruitutibus quas reales appellamus, quæ quoniam non personis debentur vt personales sed rebus, sunt perpetuæ, nec finiuntur cum persona, *l.* 4. *de seruit.* iunct. *leg. Mela ait,* 14. *de alim. vel cibar. legat. in fin.*

4 *Cap.* 1. *& tot. tit. vt Eccles. benefic. sine dimin. confer.*

5 Nunquam enim potest alienatio aut acquisitio vlla fieri, nisi cum sua causa, & cum suo onere *leg. alienatio* 67. *D. de contrahend. empt. lege vnica. Codice rem alien. ger. non interd. rer. suar. administr.*

DEFINITIO XLVII.

Beneficiarium etiam agentem non semper cogendum de titulo suo docere.

BEneficij possessor si ab alio quid petat, quod ad beneficij causam fructúsque spectet, non est arctandus, vt doceat de titulo & iure ex quo possidet. [1] Sed satis est si se doceat beneficij possessorem, licet nec annalem nec triennalem. Neque enim de beneficio controuersiam faciens audiendus est, nisi qui idem beneficium sibi adserat. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Est enim hoc vnum ex commodis possessionis, vt qui possidet non cogatur de iure suo docere, præsertim contra eum qui nec dominum se dicat nec possessorem.

2 Alioqui potest is qui beneficium pacificè possidet alteri obiicere, *Quod ad te liberas ades habeo, leg. loci* 4. §. *competit, D. si seruit. vindic.* iunct. *l. vlt. D. de acquir. possess.*

DEFINITIO XLVIII.

De vnione beneficiorum quibus auditis facienda sit.

VNio beneficiorum, quoniam odiosa est, & à communi Ecclesiarum vtilitate aliena, [1] numquam, nisi ex magna & necessaria causa permitti debet, vocatísque in eam rem omnibus illis quorum interest. [2] Inter quos præcipuè hi sunt, Episcopus qui ordinarius est diœceseos. Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, & patronus beneficij si laicus sit. Neque enim sine ipsius consensu facta vnio valere potest, ne alioqui à dotandis Ecclesiis facile laici reuocentur. [3] Quod si patronus sit clericus, nemo dubitat quin summus Pontifex potestate ordinaria derogare possit iuri patronatus clericorum. [4] Etsi autem derogare etiam potest cum vult iuri patronatus laicorum pro ea vice: [5] fallit tamen hoc in vnionibus quia perpetuo durant: [6] sed & procuratorem Principis generalem vocari & audiri necesse est; Non solum si ius patronatus ad Principē pertineat, quod in dubio præsumendum est cū beneficium habet dignitatem, [7] Sed etiamsi ad alium: Nempe ratione publicæ vtilitatis, & ad hoc ipsum dispiciendum. An publice vtilis futura sit vnio, an inutilis. [8] Item pro tuenda Principis auctoritate, ad quam sanè pertinet, vt beneficiorum omnium quæ in territorio sunt Protector & conseruator existimetur. [9] Vnde illud etiam est quod de beneficiorum possessione soli iudices Principes cognoscunt. [10] Itaque si non vocato procuratore generali vnio facta sit, potest & solet ille ab ea tanquam ab abusu prouocare, sempérque ea prouocatio admittitur, etiam post centum annos, quia vnio semper & perpetuo grauat. [11] Quid ergo si nulla prouocatio sit ab ea vnione quam inaudito procuratore generali, aut non vocatis iis quorum interfuit factam esse appareat? Idem ius constitui debebit non vt abusiua pronuncietur vnio, [12] sed vt perinde ac si facta non esset, nulla eius ratio habeatur, negligatúrque à Senatu quæ neglecto Principe Senatúque facta fuit. [13] *Ita Senatus* pro Guillelmo Drugeon contra Humbertum Burtin, 14. Calend. Ianuar. 1592.

1 Quia minuit numerum beneficiorum, & facilius est vt pluribus beneficiis plures rectores benè præsint, quam vt vnus Rebuff. *in tr. de vnio.* [*præsertim n.* 48. Gregor Tholos. *in instit rei beneficiariæ c.* 20. *n.* 12. An tamen necessitas vel paupertas beneficij suadeat vnionem relinquitur arbitrio iudicis. Rebuff. *ibid. à n.* 39. *ad* 48.]

2 Est enim hoc generale vt ad omnem actum citandus sit, quisquis ex eo actu lædi potest, *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.* [Quid ergo si vniatur beneficium regulare & conuentuale, an citandi erunt monachi? Quid si habeat iurisdictionem & curam animarum, an citandi erunt subditi & parochiani? minimè. vide Boër. *decis.* 345. Cardinal. *cons.* 65. Quid si habeat rectorem? non est necesse hunc citari, quamuis ex eo futurum sit vt impediatur

Source : BIU Cujas

beneficium reſignare ac permutare, ſed ſufficit vnionem factam ei denunciari. Clement. *de reb. Eccleſ. non alien.* Rebuff. *in tract. de vnion. in verbo, quorum intereſt n.* 8. Sed neque Epiſcopi conſenſus neceſſarius eſt quantum ad collationem ſolam attinet, dum ne ipſius iuriſdictio offendatur; poteſtque etiam legatus à latere vniendo beneficium auferre collationem Epiſcopo, *cap. fin.* vbi Decius *de conſum.* Rota *deciſ.* 459. *in antiq. & ſub tit. de offic. legat.* Nicol. Garcia *de benef. part.* 12. *c.* 2. *n.* 151. *&* 216. *&* 217. Rebuff. *conſ.* 29. *verſic. quinto reſpondetur*, vbi dicunt non eſſe conſiderabile intereſſe collatoris cuiuſlibet adeóque nec Epiſcopi, multò minus alterius inferioris cùm agitur de vnione facta per ſummum Pontificem, aut ex eius commiſſione non obſtante clauſula *vocatis quorum intereſt qui fuerint vocandi*, quia in Epiſcopis & inferioribus collationibus, & in beneficiis omnibus Papa pleniſſimam habet poteſtatem, *c.* 2. *de prabend. in* 6. Hoieda *in tract. de incompat. benefic. part.* 2. *c.* 3. *n.* 6.]

3 Gloſſ. & DD. in *cap. nobis & cap. cum dilectus. Extr. de iur. patr.* Rebuff. *in tract. de reuocat. vnion. & in tract. de vnionibus.* [Debet enim ſeruari voluntas patroni qui certis legibus & conditionibus dotauit beneficium, *cap. preterea de iur. patron. reipub. quanta de collat.* Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* 5.]

4 Pro abſoluta illa & omnimoda poteſtate quam habet in clericos. *cap. nouit. Extr. de iud.* 1.

5 Vt dicemus ad *tit. de iur. patron.*

6 Nec enim mens Papæ eſt vt cuiuſquam ius in perpetuum tollat, ſed tantùm ad tempus & ad effectum gratiæ quam alteri concedit, *arg. l.* 2. *§ ſi quis à Principe, & §. merito, D. ne quid in loc. publ. l.* 4. *Cod. de emancip. liber.*

7 Quia præſumuntur talia beneficia fluxiſſe à Principe tanquam à fonte, ſicut & feuda quæ nihil niſi profana beneficia ſunt. *arg. not. in l.* 2. *Cod. in quib. cauſ. colon. domin. accuſare poſſint iis verbis cuius ipſi ſunt eiuſdem & bono ſua eſſe cognoſcant.*

8 Optimi ſiquidem Principis eſt prouidere ne quid reſpublica detrimenti capiat.

9 *Argument. leg. cum vnus* 12. *§. penultim. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

10 Guid. Pap. *q.* 1.

11 Rebuff. *in d. tract. de vnion.* poſt Bald. *in l.* 2. *col.* 2. *C. de Epiſcop. audient.* Facit *l.* 1. *§. vlt. de vſufruct. adcreſcend.*

12 Non enim poteſt abuſiua pronunciari ſi non ſit ab ea tanquam ab abuſu appellatum.

13 Fruſtra enim Principis & Senatus auxilium implorat qui vtriuſque auctoritatem neglexit, *arg. l. auxilium* 37. *in fin. D. de minor.* [Porrò ex quibus cauſis vnio permiſſa ſit aut prohibita vide in Concil. Tridentin. *ſeſſ.* 23. *cap.* 18. *in decret. de reformat. ſeſſ.* 21. *cap.* 5. *& ſeſſ.* 24. *cap.* 13. *cap expoſuiſti de prabend.* Guidon. Papæ *conſil.* 134. & apud Gallos *in ordinationibus regiis Blaſienſibus art.* 23. *&* 24. Nota etiam de vnione beneficiorum debere exprimi verum valorem beneficij vniendi, & eius cui vnitur, ſed tamen ſi fiat vnio menſæ non requiri expreſſionem bonorum ſeu beneficiorum menſæ vnitorum. Rebuff. *in regulari cancell. gloſſ.* 8. Renat. Choppin. *de ſacra politia lib.* 2 *tit.* 6. *n.* 8. Adde non poſſe fieri vnionem beneficij quod ſit alterius diœceſis ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. *de reform. cap* 9. ſed in Gallia id non obtinet, nec rurſus beneficium vnius ordinis poteſt vniri beneficio alterius ordinis ex Concilio Trident. *cap.* 23. *de reform. ſeſſ.* 24. ſed intellige niſi beneficium vniendum ſit ſolitum regi per ſeculares in commendam, quo caſu habetur pro ſeculari, ſed ita tamen, vt non ideo mutetur ſtatus nec regula, nec natura beneficij vniti. Abbas, *in cap. expoſuiſti, per illum textum n.* 7. *de prabend.* Rota *deciſ.* 133. *num.* 15. *part.* 2. *diuerſ.* Nicolaus Garcia *de benefic. part.* 12. *n* 35. & dummodo beneficium vnitum debitis non fraudetur obſequiis, nec vllum in diuinis patiatur detrimentum: quæ clauſula in huiuſmodi vnionibus, ſi non prorſus neceſſaria, ſaltem valdè vtilis eſt. Sanè omnis vnio requirit cauſæ cognitionem ex regul. cancellar. 21. arg. *cap. dudum de reb. Eccleſ. non alienand. in* 6.

DEFINITIO XLIX.

De patrono clerico, cuius iuri derogatum eſt per Papam in mandato de beneficiis vniendis.

QVod tamen diximus [1] ſummum Pontificem mandantem vniri beneficia derogare poſſe iuri patronatus clericorum, efficere non poteſt, vt eo minus vocandus & audiendus ſit patronus clericus in ipſa vnione facienda. [2] Idque adeo verum eſt vt ſi inſcio illo facta ſit, perinde non valeat, ac ſi iuri patronatus nullo modo derogatum eſſet. [3] Quandoquidem fieri potuit vt vnio ſaluis patroni iuribus conſiſteret, [4] vt puta ſi aliud ius in beneficio non haberet, quam certi reditus annui ex fructibus percipiendi [5] *Ita Senatus* in ſupra ſcripta ſpecie. In qua nec ad rem pertinuit, quod cum Epiſcopo mandata fuerat vnio beneficiorum vacaturorum, neſciri poterat quis eo tempore vocandus eſſet, quia nullũ adhuc vacabat. [6] Nam præter id quod tanto magis vocari debuerat Principis procurator generalis qui vnus tum eſſet pro omnibus. [7] Illud etiam conſtabat eo ſaltem tempore quo vnio facta fuerat vacantis beneficij, vocari eos debuiſſe, quorum iam tum intererat, quippe qui ab eo die & certi eſſent & cogniti. [8] Alij ſane præter procuratorem generalem & patronum vocari non debuerant, cum vnio per Epiſcopum ipſum diœceſanum fieret, & per capitulum Eccleſiæ Cathedralis. [9]

1 *Defin. prox. præced. num.* 4.

2 Quamuis dici ſoleat id quod poteſt fieri aliquo inuito, poſſe multò magis fieri eo ignorante, *l. qui poteſt inuitis* 26. *de reg. iur.*

3 Non enim Papa ideo prohibet vocari clericum patronum, quod deroget iuri patronatus.

4 Quo caſu nemo dixerit ius patroni quantumuis clerici per vnionem tolli debere, *arg. l.* 2. *in fin. l. vlt. D. de natal. reſtit.*

5 Quid enim vetat etiam poſt vnionem eoſdem certos reditus percipi ex fructibus beneficij?

6 Futura ſiquidem nobis incognita ſunt & incerta, *l. ſed etſi* 28. *§. vltim. de iud. l. qui liberis* 8. *§. vlt. de vulg. & pup. ſubſt. l. ſciendum* 70. *de verb. ſign.*

7 Semper enim perſona procuratoris generalis eſt certa, quamuis non ideo dicatur generalis, quod ſit omnium procurator (eſt enim ſolius Principis) ſed quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & reipubl. vtilitatem pertinent curam gerit.

8 Generale ſiquidem eſt, vt qui ſunt aduerſarij cogniti & certi nominatim vocandi ſint non etiam cæteri. Notat ad *l. vlt. Cod. de iur. delib. & ad l ſi eo tempore* 6. *C. de remiſſ. pign.*

9 Alioqui & Epiſcopus & capitulum Eccleſiæ Cathedralis vocari debuiſſet, vt diximus *Defin. præced. num.* 3.

DEFINITIO L.

Ignorantia impetrantis non tollit ius alteri quæſitum.

NOn quidem tenetur impetrans beneficium exprimere titulum aut poſſeſſionem detentoris ſi probabilem habeat ignorantiam: [1] Sed non poteſt ea ignorantia prodeſſe impetranti ad impediendum effectum clauſulæ, quæ in conceſſionibus omnibus & adiici ſemper ſolet, at tum etiam cum omiſſa eſt ſubintelligitur, *Dummodo tempore datæ præſentium non ſit alteri ius quæſitum.* [2] Numquam enim cenſetur ſummus Pontifex derogare velle iuri, quod iam alteri quæſitum eſt. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt in ea ſpecie de qua ſcripſi *Defin* 28. 3.

2 Latè Rebuff. *ad reg. d non tollend. iur. quæſit.*

3 Vt nec alius Princeps quilibet, *l.* 2. *§. ſi quis à Principe, & §. merito ne quid in loco public. l.* 4. *C. de emancip. liber. l. Paulus notat* 8. *D. de prator. ſtipul. l. ex facto* 43. *de vulg. & pupill. ſubſtit.*

DEFINITIO LI.

Non valere impetrationem tacito præcedente mandato de vniendo.

IMpetrans beneficium à ſummo Pontifice tacito ſcienter mandato de vniendo quod Epiſcopus diœceſeos habebat à Sede Apoſtolica, præſertim ex cauſa neceſſaria & ſacroſancti Concilij auctoritate permiſſa, puta ad erigendum ſeminarium educandis & edocendis pauperibus deſtinatum non eo minus obrepſiſſe credendus eſt, ob idque carere impetratis debere, [1] quod nulla tum vnio aut minus ritè facta ſit. [2] Sufficit enim fieri vtiliter potuiſſe ad hoc vt præſumamus non fuiſſe Papam conceſſurum gratiam, ſi mandati à ſe aut deceſſore ſuo de beneficio vniendo dati meminiſſet. [3] Ideoque exprimi id debuit, quoniam omnia exprimenda ſunt quæ ſummum Pontificem à concedendo beneficio reuocare aut remorari potuiſſent. [4] Quare & in ea ſpecie de qua in ſuperioribus ſcripſimus quamuis vnionem ab Epiſcopo minus ritè factam eſſe conſtaret, quod & procuratore generali Principis & beneficij patrono non audito facta eſſet, [5] Pleriſque placebat nó eo magis dicendas vindicias pro eo qui beneficium à ſummo Pontifice impetraſſet, nulla mandati de vniendo

Source : BIU Cujas

vniendo facta mentione, [6] sed potius sequestrandum beneficium, vt fieri solet cum neuter in beneficio ius habere creditur: [7] propterea quod ea impetratio duobus post vnionem mensibus facta esset, ac proinde eo tempore quo verisimiliter vnionem illam mandatúmque de vniendo scire impetrans poterat. [8] Vicit tamen voto vno contraria sententia, Hac potissimum ratione, quod procurator generalis, cuius maximè intererat sequestrari beneficium, non petierat vt sequestraretur. [9] Quinimo ex mandato Principis consenserat & requisierat vt plenissimam beneficij possessionem ei Senatus daret, cui summus Pontifex beneficium indulsisset: Quod ipsum quoque Princeps ipse rescripserat. In quo pareri Principi æquum fuit, cum nullius ius læderetur. [10] Eo magis quòd beneficiorum sequestratio publicè minus vtilis est, plenámque esse cuiuslibet beneficij possessionem, & Principis & reipublicæ, & quod præcipuum est ipsius quoque Ecclesiæ interest. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vitium enim obreptionis & subreptionis facit vt quicquid ita impetratum est habendum sit pro non impetrato, *l. si quis obrepserit 7. D. de leg. Cornel. de falsf. l. vlt. C. de diuers. rescript. l. 5. §. manet, D. de rib. eor. qui sub tutel.*

2 Siquidem paria sunt nullam prorsus vnionem factam esse, & aliquam quidem factam esse, sed minus ritè. *l. 2. D. de auctor. tut. l. quoties 6. D. qui satisd. cog.*

3 Facilè enim præsumitur in Principe obliuio facti etiam proprij ob eam qua premitur multitudinem negotiorum.

4 *Cap. super literis* vbi est text. elegans *Extr. de rescript.*

5 Secundum ea quæ scripsimus *Definitione* 48. *&* 49. *suprà hoc titulo.*

6 Quia falsus & mendax impetrator nunquam gaudere debet impetratis *d. l. vlt. C. de diuers. rescript.* ne scilicet ei dolus suus prosit, qui nunquam debet manere impunitus, *l. procurat. 11. §. in perpetuum D. de doli mali except.*

7 Potius enim sequestrandum est beneficium quam permittendum vt vitiosus detur ingressus cum beneficium sine canonica institutione possideri non possit *capite* 1. vbi Dyn. & alij *de regulis iuris in 6.*

8 Non enim ferenda est supina ignorantia facti, quod omnes sciunt, *leg.* 3. §. 1. *nec supina 6. l. regula 9. sed facti D. de iur. & fact. ignor.*

9 Sequestratio enim vix vnquam fit nisi aliquo postulante, non etiam ex mero, & vt aiunt nobili officio iudicis *arg. tot. tit. de prohib. sequest. pecun.* iunct. *l. 4 §. hoc autem iudicium D. de damn. infect.*

10 *Arg. l. 1. C. de legib.*

11 Ne scilicet beneficium diutius iaceat *arg. l. 1. D. de succes. edict.* cultúsque diuinus interim cesset vel negligentius exerceatur.

DEFINITIO LII.

Portio congrua quanta & à quo constitui debeat?

ETsi congruæ portionis definitio & taxatio ex arbitrio iudicis æstimanda est pro qualitate personarum & redituum beneficiorum, quibus & à quibus ea portio debetur frequentius tamen est si aliud nihil impediat, vt quarta pars decimarum eo nomine assignetur. [2] Nam quod aliquo iuris Pontificij loco [3] scriptum est, quartam quartæ adiudicari solitam esse, ad factum potius & consuetudinem loci de quo tractabatur, quam ad ius referendum est. Neque vero eam consuetudinem summus Pontifex vspiam probat. Imò improbat quoties ea quarta quartæ necessariis parochi alimentis non sufficit. [4] Quo casu certum est parocho aut ei qui parochi vices gerat magis fauendum esse quam possessori decimarum, quisquis ille sit, cum parochus eiúsve vicarius & altari & parochianis deseruiat. [5] Nec ad rem pertinebit quod si decimarum possessori quantulacumque portio detrahatur, futurum sit, vt non habeat ille quo se alat. Etsi enim dici solet, non esse discooperiendum vnum altare vt aliud cooperiatur, [6] prius tamen parocho subueniendum est aduersus decimarum possessorem, tum possessori ab ipso ordinario, cuius officium est prouidere ne alimentorum penuria cogantur ij, qui altari seruiant, religionis cultum deserere. [7] Quod si ordinarius quoque ea laboret egestate, vt salua propria dignitate subuenire inferiori non possit, Vnicum supereſt remedium vnionis beneficiorum, vt coniunctus plurium reditus rectorem & administratorem omnibus acquirat, qui singulis dari non potest. [8] Maior enim superioris prælati ratio est habenda, quam inferioris: [9] Non tamen maior Archipresbyteri (licet Archipresbyter maiorem dignitatem habeat, cum in sua prouincia sit oculus [10] & quasi vicarius Episcopi,) quia vterque inferior est & habet superiorem Episcopum, qui consulere vtrique & potest & debet, [11] & quidem ex ordine, hoc est, parocho primum, deinde Archipresbytero, præterquam si citra incommodum Archipresbyteri consulere parocho aliunde possit. [12] *Ita Senatus* in ea causa de qua Definit. 19. infrà. De iurisdiction. omnium iudic. & for. competent.

1 Congruum enim quid sit ex facti circunstantiis pendet, vt & cum de congrua dote disputamus, *l. cum post 69. §. gener.* iunct. *l. quaro 60. de iur. dot l. quidam. 30. de leg. 2.*

2 Rebuff. *in tract. de cong. port. quæst. 9. nu. 80. & in præfat. tract. de sent. prouis. nu. 30.* Francisc. Marc. *decis. 149.*

3 *In cap. extirpanda Extr. de prabend. & dignit.*

4 Cum necesse sit de altari viuere omnem qui altari seruit, vulgar. iurib.

5 Rebuff. *d. q. 9. n. 82. in fin.*

6 Bartol. *in l. assiduis 12. Cod. qui potior. in pignor habeant. numer. 4.*

7 *Arg. l. seruos 17 D. alim. legat.*

8 Iraque hoc casu locum habet iuris regula quæ vult, Quoties nihil sine captione inuestigari potest id eligendum esse quod minimum habeat iniquitatis, *l. quoties nihil 200. de reg. iur.* Vix enim est vt vnquam sit iniquum, quod est necessarium. Est autem multo melius vt duobus beneficiis rector vnus detur, quam vt vtriusque nullus rector sit.

9 Vt superiori sua dignitas seruetur, Item quia superior inferioris vices supplere potest non inferior superioris.

10 Quales olim erant Diaconi, *can. Diaconi Ecclesia 6. distinct. 93.*

11 Vt si fieri poterit, neuter careat alimentis *arg. l. ex his 8. D. quæ in fraud. credit.*

12 Ea enim via semper eligenda est quantum fieri potest, per quam id fiat quod vni prosit nec alij noceat. *l. in creditore 38. in fin. D. de euict. l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO LIII.

De resignati beneficij possessione recuperanda.

REsignatione mutua beneficiorum inter duos facta si alter ex resignantibus in beneficij noui possessione aut adipiscenda aut retinenda controuersiam patiatur pristinam permutati possessionem, quam per resignationem amiserat, recuperare potest, nec noua indiget prouisione. [1] *Sic à Senatu* alias pronunciatum fuisse relatum est, cum ea causa tractaretur de qua Definit. sequent. Iunge Definit. 80. infrà.

1 Resignatio enim non operatur veram vacationem cum facta est ex causa permutationis, si permutatio effectum non sortiatur, *cap. 1. de rer permut. in 6. c. dudum de prab. eod.* Rot. *decis. 339. cum seq. antiqu.* Boer. *qu. 2. num. 44.*

DEFINITIO LIV.

De possessione per resignationem amittenda.

PEr resignationem & renunciationem beneficij amittit resignans ius omne, quod in beneficio habebat, tam possessionis quam proprietatis, nec tantum ciuilem possessionem, vt quidam putant, [1] sed etiam naturalem. [2] Nam & possessio animo solo amittitur quoties ab animo incipit amissio possessionis. [3] Nec quicquam hac parte refert an resignatio facta fuerit in manibus ordinarij purè & simpliciter, quomodo fieri eum necesse est, [4] an vero apud summum Pontificem in personæ certæ commodum & fauorem. [5] Nam & hoc casu statim atque admissa resignatio est iuxta formam mandati, perfectus actus est, & ab eo saltem tempore cœpit nihil iuris manere penes resignantem

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

Source : BIU Cujas

siue ratione petitorij siue ratione possessorij. [6] Vnde fit, vt qui semel beneficium in manibus siue ordinarij siue summi Pontificis resignauit, postea de spolio, seu interdicto recuperandæ possessionis agere non possit. [7] Deficiente videlicet primo extremo, id est, possessione, à qua facto suo occiderit. Idque adeo verum est vt nec aliud dicendum sit, etiamsi resignatio facta fuerit coram eo qui eius admittendæ potestatem non habuit. [8] Imo etsi coram laico, [9] maxime vero si de consensu superioris. Nam si superioris consensus non interuenerit, priuat quidem resignantem iure possessorij, sed non petitorij, de quo nec agi potest apud iudicem laicum & secularem. [10] *Ita Senatus* in causa Reuerend. Dom. Rodolphi Longet Officialis Tarentas. & D. Ioannis Deage Canonici Gebennensis 4. Calend. August. 1593.

1 Calder. *cons.* 4.

2 Rot. *decis.* 67. *in antiq. tit. De renunc. incip. nota quod resignans, & decis.* 123. *in nouis.* Ioan. And. Innoc. & Abb. *in cap. sollicite de restit. spoliat.* Text. *in c. accepta cum ibi not. eod.* Cassad. *decis.* 4. *num.* 3. *eod. tit.* Gomes. *in reg. de annal. possess. quæst.* 57. *versic.* pro quo est diligenter considerandum post Alex. ad *leg. si quis vi. §. differentia, D. de acquirenda possess.*

3 *leg.* 3. *§. In amittenda eodem titulo.* Gloss. & Bart. ad *dict. §. differentia.*

4 Nam simonia est si quis in manibus ordinarij resignet in fauorem certæ personæ.

5 Quo casu simoniæ vitium purgatur per præsentiam Papæ vt dixi *Defin.* 3. *num.* 5. *§. eod.*

6 Notant Canonistæ *in c. vnic. de rer. permutat. in 6.* Cap. Tholos. *q.* 492. post Innoc. Ioan. Andr. Host. & alios *in cap. admonet cap. quod in dubiis & cap. super hoc. Extr. de renunciat.*

7 Not. *in cap. consultationibus. Extr. de offic. deleg.* Capell. Tholos. & Cassad. *vbi §.* Rota *decis.* 1 *num.* 8. *decis.* 4 *num.* 3. 4. *& seqq. Extr. de renunciat. in nouis.* Gomes. *in reg. de annal. possess. quæst.* 57. *vers. est igitur concludendum.*

8 *Dicta decisione* 4. *numer.* 7. *&* 8. *& decision.* 14. *num.* 3. *eod. tit. in antiq.*

9 *dict. cap. quod in dubiis, & cap.* 3. *de renunciat.* Rot. *decis.* 1. *eod. tit. in antiq.* Gloss. *in pragmat. sanct. in verb. renunciasse, tit. de sublat. clem. literis.* Panormit. *in cap. quod Dei timorem gloss.* 2. *extr. de stat. monachor.*

10 Angel. *in l. pen. de offic. præsid.* Guid. Pap. *q.* 1.

DEFINITIO LV.

Quantum interfit an resignatio purè facta sit an in fauorem.

HActenus tamen interest an resignatio facta sit purè in manibus ordinarij, an in manibus Papæ in fauorem certæ personæ, quod priore casu non potest resignans exercere interdictum recuperandæ possessionis, ne quidem contra tertium, nisi per annum post renunciationem steterit in pacifica possessione, & à tertio spoliatus sit iniustè, atque vt loquuntur de facto. [1] At qui in alterius fauorem resignauit restitui potest indistinctè contra tertium, quia quod ad eum pertinet, cuius fauore & commodo non resignauit, nec videtur resignasse, licèt resignatio iam in fauorem alterius admissa sit. [2] Planè contra ipsum resignatarium, vt diximus, non potest, in cuius scilicet fauorem renunciauerit. [3] Nec proinde contra secundum resignatarium, qui cum in prioris locum substitutus sit, sanè tertius videri non potest, sed ille ipse potius pro quo facta fuit resignatio. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Gomes. *dict. regul. de annal. quæst.* 57. *pagina* 303. *vers. nec minus obstet.*

2 Ita eleganter Iacob. Put. *decis.* 158. *lib.* 3.

3 Vt dixi *Defin. prox. præced.*

4 Idem Iacob. Put. *decis.* 157. *eod. lib.* 3.

DEFINITIO LVI.

De longa & pacifica beneficij iam resignati possessione.

QVid si post admissam resignationem manserit resignans in pacifica beneficij possessione? [1] Detentio illa dicenda est potius, quam possessio, cum beneficium sine canonica institutione possideri non possit. [2] Detentio, inquam, asinina, quæ cum non solum iuris colorem nullum habeat: sed etiam à iure damnata sit & improbata, iuris effectum producere nullum potest, præsertim quod ad causam restitutionis in beneficialibus, ne vitiosus detur ingressus. [3] Est enim generale & perpetuum vt possessio quæ à iure damnata est nunquam iuuet possessorem, Nisi proponatur tanti temporis, cuius initij memoria non extet, [4] cuiusmodi vix vlla in beneficialibus esse vnquam potest, [5] Quare nec si triennalis aut decennalis fuerit illa possessio, colorem sibi quærere poterit ex titulo, qui resignationem præcesserat. Resignatio enim quæ medio tempore interceßit, facit vt noua possessio cum vetere coniungi nequeat & conglutinari. [6] Quinimo si detentor dicat continuatam à se veterem illam possessionem ex titulo præcedenti, nec nouum ius aut titulum alleget, hactenus sibi nocet, quod impedit ne qua capi possit præsumptio iuris retrocessi aut de nouo quæsiti, quæ alioqui ex tam longa possessione caperetur. [7] Non enim potest bonus titulus præsumi, cum constat de inualido & vitioso, Neque hoc casu locus esse regulæ de triennali possessore. [8] Requirit enim illa possessionem coloratam, qualis porrò nulla est nisi ex præcedente titulo colorato siue apparente siue præsumpto. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Possessio enim licet facti sit, plurimum tamen ex iure mutuatur, *l. possessio* 49. *de acquir. poss* nec tantum corporis sed etiam iuris est, *§.* 1. *eius d. legu.*

2 *cap.* 1. *de reg. iur. in 6.*

3 Gomes. *ad dict. reg. de annal. q.* 57. *dict. vers. est igitur concludendum vsque ad fin. cap sollicite, & cap. accepta. de restit. spol.*

4 Idem Gomes. *vbi supra* ex Baldo *in l. ius eius C. de probat. & in l.* 2. *vers. quæro nunquid C. de sent. & interloc. omn. iud.*

5 Quæ scilicet ab vno eodémque homine non tam diu possidentur, & in quibus non admittitur successio.

6 Quomodo loquitur Gomes. *d. quæst.* 57. *vers. nec dicatur, quod illa detentio.* Nam & generale est vt medium inhabile impediat coniunctionem extremorum, *leg. penult. rat. rem hab. leg. potior*, 11. *quæ pot. in pign. hab.*

7 De qua præsumptione Abb. *in dict. cap. sollicito.* quem refert Gomes. *dicta quæstione* 57. *vers. est igitur concludendum, & quæstione* 6.

8 Gomes. & alij *ad dict. reg. de triennali.*

9 Gomes. *ibid.* Boër. *quæst.* 24.

DEFINITIO LVII.

De resignatione, quæ in fauorem certæ personæ facta plenissimum effectum non habuit.

VErum quid si resignatio in manibus summi [1] Pontificis facta sit sub conditione, id est, non solùm in personæ certæ commodum & fauorem, sed etiam adiecta vt fit vulgari illa clausula, *non aliter nec alio modo?* Huius siquidem clausulæ vim illam esse constat, vt quousque resignatio quæ in alterius fauorem facta est plenum effectum sortita sit, nec facta esse videatur, nec proinde amissa per eam possessio. [2] Nemo enim dubitat, quin sicut dominium ita & possessio transferri in alium sub conditione possit, hoc est, ita vti ne prius amissa translatáve dicatur quam conditio secuta sit. [3] Sed etsi ea clausula omissa esset, tamen sufficeret factam esse resignationem fauore certæ personæ, vt pro conditionali haberetur. [4] At eo sensu accipiendum illud est, vt, quæ natura conditionis, suspendatur amissio & translatio iuris & possessionis [5] non id in vsque tempus, quo

Source : BIU Cujas

quo resignatarius possessionem adprehenderit, [6] sed in illud vsque tantum, quo resignatario per summum Pontificem admissa sit, [7] & ei prouisum in cuius fauorem facta fuit renunciatio. Nam statim atque resignatio admissa, nouaque prouisio iuxta formam mandati facta est, resignatio quantumuis ab initio conditionalis habuit suum esse, vt loquuntur, [8] Adeo vt ne quidem consensus procuratoris ad resignandum constituti sit necessarius ad substantiam & validitatem resignationis, licet obseruari soleat vt adhibeatur ad animi declarationem, & ad eum effectum vt literæ expediantur. [9] Nec est contrarium quod quidam tractant, [10] non valere resignationem nisi à die præstiti consensus. Id enim obtinet cum agitur de resignatione ab infirmo facta, propter verba regulæ, [11] quæ habent vt viginti dies illi, quibus resignantem superstitem esse necesse est, non nisi à die consensus præstiti numerentur. [12] Vtvt sit saltem à die consensus præstiti fatendum est perfectam & absolutam esse resignationem, nec amplius suspensam esse conditione illa, quæ inducebatur ex iis verbis, *non aliter nec alio modo.* Ea namque verba sicut in instrumento procuratorio adiici solent, Ita non ob aliam causam adiecta videri debent, quam ne libera sit potestas procuratori resignandi cui aut quomodo velit, & vt mandati normam in omnibus seruare cogatur. [13] Nam ex eiusmodi verbis non fieri non conditionalem prouisionem factam à summo Pontifice, vel ex illo constat quod non tenetur Pontifex sequi conditiones insertas procurationi ad resignandum emissæ, non solum si turpes sint & illicitæ [14] sed nec si honestæ. [15] Igitur statim atque impletum mandatum fuit, impleta quoque resignationis conditio est, nec proinde ad missionem iurium omnium quæ resignans habuit, implendum aliud quicquam superesse potest. Et vero si effectus admissæ resignationis in id vsque suspenderentur, quo per resignatarium adprehensa fuisset possessio, Sequeretur interea totum ius proprietatis & possessionis beneficij remanere penes resignantem. [16] Atqui fieri nequit vt resignatarius possessionem beneficij adipiscatur quin prius aliquod in beneficio ius habeat, cum sine canonica institutione beneficium possideri non possit. [17] Ita igitur fiet vt eodem tempore duo in solidum & ius & possessionem eiusdem beneficij habeant, quod tamen constat fieri nullo modo posse. [18] Deinde quoties resignationem admitti summus Pontifex semper addit clausulam quæ & in proposita specie addita fuerat, *circa regressum*, præsertim Concilium Tridentinum. [19] At daretur regressus si post admissam resignationem, & ob non secutam adprehensionem *possessionis beneficium* semel amissum reuerteretur ad *resignantem*, [20] Quando negari non potest quin eo saltem *instanti* amissum sit quo admissa resignatio fuit. Quid enim si eo tempore, hoc est, post admissam resignationem & ante acceptam possessionem resignatarius decessisset? An non per ipsius obitum beneficium vacasset? Quid si iure suo vti vel noluisset, vel neglexisset? Quis diceret ideo ius ipsius ad resignantem vel inuitum vel ignorantem recurrere debere? [21] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Per quam clausulam resignatio fit conditionalis, quæ alioqui pura videri posset. Sed tamen perinde esset conditionalis cum fit in fauorem.

2 Vt pluribus tractat Rebuff. *in tract. de resignat. condit.*

3 *l. qui absenti* 38. §. 1. *de acquir. possess.*

4 Nam qui resignat in fauorem certæ personæ hoc ipso satis declarat nolle se aliter resignare quam si beneficium ei personæ acquiratur, cum incluſio vnius sit excluſio alterius, *vulg. l. cum prætor* 12. *D. de iudic.*

5 Conditionis enim proprium est vt suspendat actum conditionalem, *leg. cedere diem de verbor. significat. & toto titulo de condit. & demonstr.*

6 Possessionis enim adprehensio non perficit resignationem, sed fit in consequentiam & exequutionem iam perfectæ resignationis. *arg. §. cum autem Inst. de empt. & vendit.*

7 Quia tamdiu duntaxat pendet resignatio quovsque per summum Pontificem admittatur.

8 Ita loquitur Gomesius *in reg. De infirm. resignant. q.* 32. *vers. Ita hic à simili.*

9 Idem Gomesius *vbi suprà* ex opinione Rotæ *decision.* 382. *in antiquis.*

10 Idem Gomes. *ibid. in sequentibus.*

11 *De infirm. resignant.*

12 Quia scilicet non potest amplius deficere conditio, quæ semel impleta fuit per resignationis admissionem à summo Pontifice factam, *argument. lege si quis heredem* 7. *Codice de institut. substit.*

13 Cum mandati formam diligenter seruare debeat procurator, nec eam possit egredi, *leg. diligenter* 5. *D. mandat. leg. maritus* 21. *de procurat.*

14 Quo casu pro impossibilibus habentur, *l. filius* 15. *D. de condic. instit.* & ideo habendæ pro non adiectis, aut saltem remittendæ, *leg. quæ sub conditione* 8. *eod. tit. leg facta* 63. §. *si sub conditione, D. ad SC. Trebell.*

15 Rebuff. vbi suprà *in tract. de resign. condit.*

16 Siquidem sola resignatio posset effectum illum habere vt resignantem priuaret sua possessione. Nullus porrò effectus esse potest actus conditionalis quandiu manet in suspenso.

17. *d. cap.* 1. *de reg. iur. in 6.*

18 *l. si vt certo* 5. §. *si duobus D. commod. l.* 3. §. *ex contrario, D. de acquir. poss. l. duo in solidum* 19. *D. de precar.*

19 Quo distinctè prohibitum est ne qua beneficij resignatio cum regressu vnquam fiat, vel facta admittatur.

20 Vt euenit in rebus profanis cum dominium quod per traditionem abscesserat reuertitur ad eum, qui tradiderat, ex causa non secuti implementi, vt *in lege cum rebus. Codice de pact. inter empt. & vendit.*

21 *Can. quam periculosum* 7. *quæstione* 1. Domin. *in capite secundo de renunciat. lib. 6.* Barbat. *consil.* 43. *columna* 3. Rebuffus *consil.* 38. *columna* 4. *versic. item dicit. & consil.* 4. *columna* 4. *&* 5. *& consil.* 93. Facit *l. quæritur* 14. *paragrapho si venditor, D. de ædilit. edict. leg. si quis iusiurandum Cod. de reb. credit. leg. fin. Cod. de condit. insert. cap. in causis in fin. de elect.*

DEFINITIO LVIII.

Sola collatio sine possessione tribuit ius in beneficio.

PEr solam collationem vsque adeo ius acquiritur in beneficialibus, id est, etiamsi realis possessio adepta non sit, [1] vt prior resignatarius non eo minus resignare beneficium possit, suúmque ius in alium transferre, quod possessionem nondum apprehenderit. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si tibi absenti. de præbend. in 6.*

2 Rebuff. *cons.* 9. *circa fin. Not. per Rot. decis.* 1. *de renunciat. in nouis.*

DEFINITIO LIX.

De sententia constitutionis. De publicandis resignationibus.

COnstitutio Pontificia, [1] qua inductum est vt beneficia resignata si publicata intra sex menses non sit resignatio, missióque in possessionem secuta per obitum non per resignationem vacare censeantur, duo necessaria requirit coniunctim, & copulatiuè, Publicationem & missionem in possessionem, sed aliter atque aliter. Publicationi enim tempus certum constituit sex mensium, At missioni in possessionem nullum quandiu resignans viuit. Ergo alterutrum interueniisse non sufficiet. [2] Nam si publicationem resignationis fieri satis esset, aperiret ea res viam confidentiis resignante nimirum etiam post publicationem in possessione manente. [3] Ex contrario autem frustrà publicationi faciendæ tempus semestre præstitueretur, si quandocunque postea dummodo viuo resignante missionem in possessionem sufficeret esse subsecutam. [4] Illud quidem receptum est præsertim apud practicos Gallos publicationi resignationis æquipollere petitionem possessionis. [5] Sed id ita accipi debet vt eo demum casu verum sit, quo possessio petita postea adprehendatur, & quidem intra tempus datum ad publicandum, hoc etiam addito & prorsus requisito vt in ea possessione per mensem integrum & pacificè maneat resignatarius [6] id ni factum sit, resignatio pro nulla & non facta habetur. [7] Et consequenter non poterit resignatarius post elapsum semestre illud, ac iam irrita facta resignatione ob defectum publicationis ius suum, quod nullum habebat, in alium transferre: [8] Quamuis si ea secunda resignatio facta esset intra tempus publicationis, valeret vtique, nec magis noceret secúdo resignatario quod publicata nó esset, quã si prior ante publicationẽ & intra constitutum tempus defuncto

Source : BIU Cujas

alius quiſpiam per eius mortem beneficium impetraſſet, noceret impetranti defectus publicationis. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quæ vulgò dicitur regula, *de publicand. reſignat.*
2 Quia cum duo coniunctim requiruntur vtrumque implendum eſt, *l.ſi heredi plures* 5. *D.de cond.inſtit.l.cum pupillus*,78. §.1.*D.de cond. & demonſtr.* Gomeſ. *ad reg.de public.reſign. q.*15. & 18.
3 Ex qua poſſeſſionis retentione etiam in prophanis ſimulatio induceretur, *l.ſicut* 8.*ſuperuacuum D.quib.mod.pign.vel hyp.ſolu.*
4 Fruſtra enim tempus certum præſtituitur ei quod poſt tempus fieri poteſt, *l.Thais* 41.§.*intra*,*D.de fideic.libert.* Vide tamen Rebuff.ad eam regulam, vbi verba eius ſic concipit quaſi alterutrum interueniſſe ſufficiat.
5 Ita Ioan. Papon. *in Syntagm. Arreſtor. tit.*1. *lib.*3. §.6. Quod & Gomeſ. facetur. *d. q.*8. *ad fin.princip.*
6 Gomeſ. vbi ſ. *verſic. eſt tamen vlterius.* Lud.Roman. *conſ.*433. *dub.*1.
7 Tanquam ſimulata. Quæ enim ſimulata probantur pro infectis habentur, *l.ſi ex pretio* 8. *C ſi cert.petat.*
8 *Vulg.reg.nemo plus iuris* 54. *de reg.iur.*
9 Vt concludere videtur Gomeſ. *ad d.reg.de public.reſign.q.*1.*verſ. & iſta omnia.*

DEFINITIO LX.

De eadem conſtitutione.

AN ergo regula illa de publicandis reſignationibus faciet,vt nec publicatione nec miſſione in poſſeſſionem intra ſex menſes ſecuta, perinde retinendus ſit reſignans in poſſeſſione priſtina beneficij ac ſi non reſignaſſet? Id vero conſequens videtur ei quod inducit conſtitutio, vt mortuo poſtea reſignante beneficium per ipſius mortem vacare cenſeatur. [1] Neque enim ſuperueniens mors facere poſſet, vt per obitum vacatet quod iam ante per reſignationem vacaſſet: Cum beneficium iam ſemel vacans non poſſit amplius vacare, aut fieri magis vacans. [2] Sed non ita eſt. Id enim duntaxat facit regula, vt ex cauſis ſupradictis reſignatarius cadat à iure ſuo nec beneficium cenſeatur vacare per reſignationem quod ad hunc ſolum effectum, vt ſi reſignans in poſſeſſione manſerit, perinde cenſeatur beneficium vacare per obitum mortuo poſtea reſignante ac ſi nunquam reſignaſſet. Itaque vt locum habeat ea regula, dicendum eſt tria coniunctim & omnimodo requiri, Vt non ſit facta publicatio intra ſex menſes, Vt non ſit petita poſſeſſio, Et vt reſignans deceſſerit poſt ſex menſes in poſſeſſione: Ex quibus ſi vel vnum deſit, non eſt locus regulæ, & beneficium per reſignationem non per obitum vacare intelligitur, tametſi mortuus ſit qui reſignauit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic enim expreſsè habent verba regulæ.
2 Quamuis poſſit vacare ex pluribus cauſis: Quomodo è contrario dicimus poſſe quid mihi deberi ex variis cauſis, ſed quod iam meum eſt non poſſe magis fieri meum, *l.non vt plurib.*159. *de reg.iur. l. de hereditate*,19. §.*pater*,*de caſtrenſ.pecul.*
3 Gomeſ. *ad reg. de publ.reſign. q.*15.

DEFINITIO LXI.

Regula de publicand.reſignat.ad ſecundum reſignatarium protrahenda non eſt.

ILlud quoque obſeruandum eſt conſtitutionem hanc Pontificiam de publicandis reſignationibus non tam fauore reſignantis quam odio reſignatarij inductam eius ſolius perſonam demonſtraſſe, [1] cui reſignatio prior facta fuiſſet. Ob idque non eſſe protrahendam aduerſus ſecundum reſignatarium, [2] Non modo ſi prior reſignatarius intra tempus publicandi reſignauerit alteri, qui caſus nullam habet dubitationem, [3] ſed & alio quocunque caſu propter perſonalitatem vt loquuntur regulæ, quæ in prima tantum perſona reſignantis & reſignatarij verificatur, [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Simile quiddam eſt apud Papinianum *in l. pater* 10. §. 1. *D. de capt. & poſtlim.*
2 Gomeſ. *ad dict.reg.de public.reſignat. q.*1.
3 Teſte dicto Gomeſ. *dict.quæſt.*1.*verſic.& iſta omnia.*
4 Sic enim concludit idem Gomeſ. *dict. quæſt.* 1. *verſic. ſed dicas quod licet.*

DEFINITIO LXII.

Mutari ſtatum beneficij ex mutatione perſonæ.

ELectiuum beneficium & regulare conceſſum ſeculari contra communes iuris regulas [1] per diſpenſationem ſummi Pontificis, ea lege vt quandocunque per ceſſum vel deceſſum vacabit reuertatur ad priſtinum ſtatum [2] maneátque vt antea electiuum & regulare,cum clauſula etiam ſi voles irritante, Non ideo minus vacat apud Sedem vt à ſolo ſummo Pontifice conferri poſſit,ſi poſtea contingat hunc qui diſpenſatus fuerat fieri Cardinalem aut familiarem Papæ aut alterius conditionis, quæ faciat vt beneficium quantumlibet electiuum vacet in Curia & apud ſedem. [3] Certum enim eſt ex mutatione perſonæ mutari ſtatum beneficij. [4] Nec minus in conceſſionibus quam in conuentionibus conditio illa ſemper ſubintelligitur, ſi res in eodem ſtatu manſerit. *Ita Senatus* pro Illuſtriſſ. D. Vincentio Laureo Cardinale du Mondeuis contra R. D. Abbatem de Filly. 7. Cal. Mart. 1589.

1 Regularia enim beneficia regularibus conferenda ſunt, ſecularia vero ſecularibus.
2 Quæ clauſula fauorabilis eſt, vt & cuiuſlibet rei reditus ad ſuam naturam, *l.ſi vnus* 27. §.*pactus ne peteret.C.de pact.*
3 Ex iis quæ diximus *Defin.*16. & 17. ſ.*eod.*
4 Vt in rebus profanis, *l.per procuratorem* 9. *de acqu. hered. l.vlt. C.de inoff. teſtam.* Itaque hoc caſu non habet locum quod tractat Boër. *quæſt.*2. *num.*4.
5 *Argum. leg. cum quis* 38. *in principio. leg. ſi cum Cornelius* 82. *D. de ſolut.*

DEFINITIO LXIII.

De quota decimæ incerta, de qua apud iudicem laicum agatur.

SI non apparet quænam portio pro decima præſtari ſoleat in eo loco, de quo contenditur, ad eam conſuetudinem recurrendum eſt quæ in locis proximioribus frequentius recepta ſit. [1] Sed ſi aliter atque aliter decimas ſolui ſolitas eſſe probetur, vt nihil certi & vt noſtri loquuntur, nihil vniforme poſſit colligi, difficilioris eſt quæſtionis quid conſtituendum videatur. [2] Sunt qui exiſtiment debere iudicem laicum eam portionem ſequi quæ ſit media,neque maiorem poſſe præſcribere, neque minorem. Alij eam quotam præſcribendã eſſe in quã maior teſtiũ numerus conſentiat. [4] Mihi vero aliud videbatur. Excedere namque eam rẽ notiſſimos poſſeſſorij terminos. [5] & ad eum ſolũ qui de proprietatis iure & in petitorio cognoſcit pertinere vt hanc vel illã portionẽ conſtituat. [6] Imo vero nullã talis poſſeſſionis quæ in incerto fluctuet atque ex difformibus actibus collecta ſit rationem habendam eſſe. [7] potiuſque recurrendum ad ius commune, [8] Niſi cauſa aliqua iuſta ſit propter quam ab ea forma recedi oporteat, Vrputa ſi territorium ſit ſaxoſum & ſterile, in quo vix poſſunt incolæ eos fructus percipere, qui ad victum ſufficiant, [9] Præſertim ſi ex alia parte parochus amplos,& vberes reditus,extra decimarũ cauſam habere proponatur. Cæterum iudex ſicuti de ſola poſſeſſione poteſt cognoſcere, [10] Ita quotam illam demum præſcribere poteſt, quam præſtari ſolitam videt ex concludentibus & indubitatis probationibus. [11] Sin minus ei liqueat de quota certa, nihil aliud ſupereſt quod facere poſſit niſi vt formã iuris ſequatur. [12] Nec mouere illũ debet quod perperã iudicaturus videatur, ſi parochũ tueatur in quaſi poſſeſſione decimæ exigẽdæ,qui nũquã in ea poſſeſſione fuerit, quiq; lõgè minorẽ, licet difformẽ quotã à parochianis accipere ſolitus probetur.

Nam

Nam quod pertinet ad ius exigendarum decimarum ad formam iuris, ſemper Eccleſia poſſidet [13] quandiu contraria poſſeſſio nulla eſt, cuius ratio, defectu probationum,[14] in iudicando haberi poſſit. *Ita tractatum eſt* in cauſa R. Antonij de la Rouaire parochi & parochianorum de Greiſy 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 *Argum. leg. de quibus* 32. D. *de legibus.* Iacob. Put. *deciſ.* 176. *lib.* 3.

2 Nec enim permittendum eſt vt vna eadémque res diuerſo iure cenſeatur *vulg. l. eum qui ades* 30. D. *de vſucap. l.* 4. *de vulg. & pupil ſubſt. l. vlt. C. de ſent. paſſ. & reſtit.*

3 *Arg. l. adeo* 7. §. *cum quis ex aliena, verſ. eſt tamen media, D. de acq. rer. domin.*

4 *Arg. l.* 3. §. 1. *D. de teſtib. l. item ſi vnus* 17. §. *principaliter, D. de recept. qui arbitr. recept.*

5 De quo ſolo poſſeſſorio cognoſcere iudex laicus poteſt, Guid. Pap. *q.* 1. non etiam de proprietate ac iure decimarum, quod eſt quid merè ſpirituale.

6 Eiuſdem enim poteſtatis & iuriſdictionis eſt cognoſcere de toto & de parte, *l. qua de tota* 76. *D. de rei vindicat.*

7 *Arg. l. nam Imperator* 38. *in illis verbis* rerum perpetuo ſimiliter iudicatarum, *D. de legib.*

8 Cui ſcilicet ſemper ſtandum eſt niſi conſuetudo aliqua vel priuilegium repugnet, *d. l. de quibus, vbi not. & in l.* 2. *C. qua ſit long. conſuet.* [Non tamen omnis conſuetudo in decimis valet, puta vt ſoluantur in horreo. Patefaceret enim talis conſuetudo viam fiaudibus, & ideo non eſt ferenda. *Ita Senatus* pro Curato de Greiſy. Itémque de Villereuerſure ſine die & nouiſſimè pro Canonicis de la Chambre, Idib. Sept. 1612.

9 Quid enim prodeſſet decimas deberi ſi non eſſent qui poſſent ſoluere? Quomodo licet in diſſimili ſpecie argumentatur Iuſtin. *in l. vlt. verſ. qui enim tales, C. de liber. prater.* Vide tamen quod ſcriptum eſt *in l. ſi fundus* 13. *D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

10 Quod poſſeſſio beneficij temporale quid eſſe videatur. Guid. Pap. *dict. quæſt.* 1.

11 Poſſeſſio enim quotæ nulla niſi ex eius præſtatione eſſe poteſt. Et hoc caſu maxime obtinet quod dici ſolet tantum præſcriptum, quantum poſſeſſum.

12 Quæ forma ſemper eſt certa, *l.* 2. *de iur. & fact. ignor.*

13 Cur nec nocere potuit rector minus percipiendo niſi quatenus ex eiuſmodi perceptione longiſſima & vniformi poteſt induci conſuetudo aut præſcriptio temporis immemorialis, *c.* 1. *vbi not. de verb. ſignif. in* 6.

14 Sufficit enim deficere probationem tum quoque cum ius non deficit, *vulg. l. duo ſunt Tityj* 30. *D. de teſtam. tutel.*

DEFINITIO LXIV.

De beneficio vnito.

VNitum beneficium amittit nomen beneficij, Ideóque nec vacare dici poteſt quandiu non vacat illud cui vnitum eſt.[1] *Ita Senatus* in cauſa R. Philiberti de Rochette monachi Altacombani & Amedei Cocq. Ex tempore 3. Non. Mart. 1594.

1 Gloſſ. *in cap. de exceſſib. prælator.*

DEFINITIO LXV.

De beneficiorum regularium collatione.

EPiſcopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium, quæ ſuum habent ſuperiorem,[1] Niſi in eum caſum quo ſuperior ille fuerit negligens in prouidendo,[2] tametſi ea beneficia in Epiſcopi diœceſi ſita proponantur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dignitatum ordo ſeruetur, nec iuriſdictiones turbentur *arg. l. vlt. D. de iuriſdict. l. cum vnus*, 12. §. *pen. D. de reb. auctor. iud. poſſid.*

2 Iure ſcilicet deuoluti *ex tot. tit. de ſupplend. neglig. prælat.* [Quidam addunt Aut niſi ſuperior ille conſenſerit quia volenti non fit iniuria *l. in diem* 9. §. 1 *D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*]

3 Quod in aliis beneficiis regularibus ſecus eſt *vulg. can. omnes baſilicæ* 16. *q.* 7.

DEFINITIO LXVI.

De tacita præteritarum decimarum ratione.

DEcimæ quamuis in annos ſingulos debeantur etiam citra interpellationem, ſi tamen ſuo tempore petitæ non fuerint, poſtea pro annis præteritis peti non poſſunt quaſi tacito iudicio remiſſæ.[1] *Ita Senatus* in cauſa R. PP. Societatis Ieſu Camber. & Syndicorum de Megeue menſ. Mart. 1594.

1 Rot. *deciſ. de decim. in antiq.* Balb. *de præſcript. in prima parte quinta partis princip. quæſt.* 7.

DEFINITIO LXVII.

De literis ſubrogationis, & beneficiis reſeruatis.

LIteræ vt vocant ſubrogationis à collitigante impetratæ vt in ius & locum collitigatoris ſubſtitutus intelligatur [1] no poſſunt prodeſſe impetranti qui nullum aliud in beneficio ius habeat niſi à ſummo Pontifice, emanauerint. Nam quæ à Principibus ſecularibus conceduntur ad poſſeſſionis tantum cauſam pertinent,[2] nec ius aut titulum in beneficium vel ad beneficium tribuere poſſunt.[3] Conſtat enim beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſe.[4] Quod ſi defunctus collitigator non niſi in commenda beneficium tenuit, nullius momenti erunt eiuſmodi literæ,[5] nec ſi à ſummo Pontifice ſint conceſſæ, quia neque ius beneficio neque poſſeſſionem vnquam habuiſſe videri poteſt qui fuit nudus commendatarius, id eſt, depoſitarius.[6] Nemo enim neſcit rei depoſitæ & dominium & poſſeſſionem manere penes deponentem.[7] Vnde illud etiam eſt quod diximus ſæpius,[8] beneficia omnia commendata affecta eſſe ſummo Pontifici & reſeruata, quamuis ſint conuentualia & quod eſt conſequens electiua,[9] Niſi appareat ſummum Pontificem iuri electionis derogare noluiſſe. Illo enim caſu præcedens commenda non facit quo minus ex Pontificis voluntate beneficium in priſtinam cauſam & naturam quodam veluti poſtliminij iure reſtituatur.[10] Vel eo magis quod electiones ſunt fauorabiles,[11] Commendæ vero odioſæ, quoniam abhorrent à iuris regulis dicuntúrque diſpenſatoriæ.[12] Itaque nihil ad rem proderit quod aliis ex cauſis beneficium huiuſmodi in curia vacauerit, Aut quod poſt factam electionem eiúſque ex ea cauſa electo quæſitum licet nondum ſecuta confirmatione [13] ſummus Pontifex alio reſcripto idem beneficium quamuis electiuum foret, rurſus in commendam dederit.[14] Exceptum namque intelligitur ius electi per vulgarem illam clauſulam *dummodo tempore datæ præſentium non ſit alteri ius quæſitum.*[15] Maximè ſi de facta electione nihil ſummo Pontifici commemoratum eſt.[16] Extra hunc caſum nouiſſimus beneficij ſtatus attenditur,[17] Nec ob id minus vacabit beneficium in Curia, quod antea fuerit electiuum ſi poſtremo loco fuit commendatum. Neque enim electiua minus affecta ſunt & reſeruata ſummo Pontifici quam cætera poſtquam ſemel fuerunt commendata.[18] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Ludouici Marin. & Emanuelis Philiberti Pomee contendentium de prioratu de Beluaux 11. Calend. April. 1594.

1 Cuiuſmodi literæ apud nos ſolét concedi in parua Cancellaria.

2 *Ex regul. Cancell. de ſubrogand. collitigat.*

3 Cum de ſolo poſſeſſorio Princeps laicus eiúſque iudex poſſit cognoſcere. Guid. Pap. *quæſt.* 1.

4 *Ex reg. l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur.*

5 Canonica autem inſtitutio non eſt quæ ab eo facta fuit, qui conferendi beneficij non habuit poteſtatem *cap.* 1. vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in* 6.

6 Siquidem commendare, nihil aliud eſt quam deponere. *l. Lucius* 24. *D. depoſit.* Dixi *defin.* 10. §.

7 *l. licet*, 17. §. *rei depoſitæ eod. tit. depoſit.*

8 *Defin.* 9. & 10. §.

9 *Cap.* 1. *de elect. cap. cum de beneficio de præb. in* 6.

10 Eſt enim fauorabilior rei cuiuſque reditus ad ſuam naturam, *l. ſi vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

11 Quia

Source : BIU Cujas

11 Quia ſolent eligi digniores *d. c. 1. & paſſ. de elect.*

12 Per quas ſcilicet ſit vt beneficium ſine titulo poſſideatur contra *c. 1. de reg. iur. in 6.*

13 Dixi *Defin. 19. & 20. §.* Iunge *Defin. 20. §.*

14 Nemo enim dubitat quin poſſit ſummus Pontifex toties quoties velit beneficium commendare, maximè quod iam ſolitum ſit commendari. Rebuff. *in tract. de commend.*

15 De cuius clauſulæ poteſtate ſcripſi *Defin. 20. §.*

16 Quo caſu obreptitium & ſubreptitium eſt reſcriptum *c. ſuper de reſcript. in 6.*

17 *Cap. conſultationibus extr. de iur. patron.*

18 Quia per appoſitionem manus ſummi Pontificis fiunt affecta, vt dixi *Defin. 9. & 10. §.*

DEFINITIO LXVIII.

De electionis vel confirmationis ſcriptura exhibenda.

ELectionis de qua non apparet confirmatio vtilis eſſe non poteſt quamuis ab eo facta qui confirmandi ius habuit,[1] Sicut ex contrario electio non confirmata nihil prodeſt quamuis tribuat ius ad rem, quandiu re integra confirmatio ſubſequi vtilitér poteſt.[2] Igitur & electionem & confirmationem oſtendi oportet, vt ſciri poſſit an vtiliter & ritè vtraque facta ſit.[3] Nec ad rem faciet, quod ex litis inſtrumentis conſtet viſam antea & in actis productam ſcripturam electionis aut confirmationis, quæ ſcriptura ex poſtfacto ſit deperdita.[4] Non enim de illo ſolum quærendum eſt an facta ſit, ſed de illo potiſſimum an ritè & vtiliter,[5] quod non niſi viſa ſcriptura ſciri poteſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia quod non eſt confirmari non poteſt, cum non entis nullæ ſint qualitates *vulg. l. eius qui in prouinc. 41. D. de rel. cred. l. 1. & tot. tit. De confir. tutor.*

2 *Defin. 20.* vbi dixi *n. 2. §.*

3 Nec enim niſi lectis, inſpectis cognitiſque verbis inſtrumenti poteſt de eius validitate cognoſci *arg. l. de his 6. ff. de tranſact. leg. 1. D. teſt quem. aper. l. poſtquam §. ſi dies D. vt legat. ſeu fideic. cauſ. caueat.*

4 Quo caſu ſi de ſolo facto quæreretur, id eſt, an ſcriptura aliqua fuiſſet, & quid ea contineret, poſſet probari per teſtes, *l. teſtium facilitatem 18. in fin. C. de teſtib.*

5 Quibus verbis ſignificamus formam actus tam intrinſecam quàm extrinſecam *l. ſciendum 30. vbi not. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO LXIX.

De poſſeſſoria in collitigantis locum ſubrogatione.

SVbrogationis literæ quas defuncto collitigante ſuper poſſeſſorio beneficij collitiganti ſuperſtiti concedi moris eſt,[1] ei prodeſſe non poſſunt qui intruſus eſt, ſicut nec alteri cuilibet canonicum titulum non habenti. Regula enim de ſubrogandis collitigantibus nominatim excipit intruſum,[2] Et in beneficiis perpetuum eſt, vt ſine titulo nemo vnquam ad beneficium admittatur, Ne alioqui detur vitioſus ingreſſus[3] Itaque etiam mortuo collitigante qui ſolus titulum habebat non aliter vincere poteſt ſuperſtes collitigans ſi nouum habeat contradictorem quam ſi titulum ſibi acquirat:[4] Planè multò minùs poterit nouus ille contradictor ſubrogationis literas impetrare. Non enim niſi collitigantibus concedi ſolent ratione poſſeſſorij,[5] Tametſi quod ad petitorij cauſam attinet ſummus Pontifex poſſit & ſoleat quem vult in ius & locum demortui ſubrogare.[6] *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent. contra Franciſcum Thibaud 11. Calend. Iul. 9154.

1 Ex Cancellariæ regula *de ſubrog. collitig.*

2 Itaque cum lex ita ſcripta ſit nihil vlterius eſt inquirendum, *l. proſpexit 12. D. qui & à quib. manum.*

3 *Cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.*

4 Non enim titulus defuncti poteſt euadere in titulum ſuperſtitis, cum ſuo iure quiſque debeat beneficium tenere non alieno.

5 A Principe ſeculari, qui per ſuos iudices de beneficij poſſeſſorio cognoſcit vt dixi *Defin. 67. §.*

6 Quoniam ea ſubrogatio per ſummum Pontificem facta noui tituli vim habet quem ſcilicet Papa conferre pro arbitrio poteſt *can. cuncta per mundum 9. quæſt. 3.*

DEFINITIO LXX.

De iure beneficiorum varia.

IN eadem facti ſpecie, quæ ſequuntur omnia tractabantur. *Poteſt* induci ex conſuetudine vt Officialis & Vicarius Epiſcopi abſentis concedere poſſit literas commendatitias ad ordines.[1] *Clericatus* ſimplex ſufficit ad beneficij ſimplicis impetrationem.[2] *Quatuor* minores ordines vno eodémque die conferri poſſunt.[3] *Ex quo quis* palam & publicè miſſas celebrauit longiſſimo tempore ſciente & patiente ſuperiore, præſumitur legitimè ordinatus adeò vt nec eius ordinatio in dubium reuocari poſſit.[4] *Poſſeſſorium* ſuper quo lis pendet non operatur veram litiſpendentiam, Nec conſequenter inducit ius ſubrogationis in fauorem aduerſarij ſuperſtitis, Ideóque nec impedit quin alteri prouidere ordinarius poſſit.[5] *Vicarius* licet generalis conferre beneficia non poteſt niſi ſpeciale in id habeat mandatum, quia beneficij collatio donatio eſt.[6] Neque diſtinguimus hac parte Vicarium Papæ à vicario ordinarij.[7] *Collatio* facta per non habentem poteſtatem eſt ipſo iure nulla,[8] nec tribuit titulum coloratum,[9] ideoque intruſus dicitur qui titulum habet ab eo qui dare non potuit perinde ac ſi nullum haberet, intruſus autem non habet titulum coloratum,[10] Vnde illud fit vt non iuuetur regula de triennali poſſeſſore.[11] *Beneficium* quantumuis ſimplex non niſi clerico & canonicè conferri poteſt[12] *Duabus* collationibus eodem die factis vt non appareat vtra ſit prior tempore, eius eſt probare prioritatem (vt loquuntur) temporis, qui ſe fundat in tempore.[13] Si tamen altera ab ordinario, altera ab eius vicario facta ſit, præferetur is cui prouiſum fuit ab ordinario, Quia cæteris paribus non poteſt vicarij auctoritas cum ordinarij auctoritate æquo iure contendere.[14] *Creditur* literis Epiſcopi & narrationi per eum factæ in iis quæ ſunt facti ſui.[15] *In beneficialibus* vltimus ſtatus attenditur, præſertim ad diſcernendam qualitatem beneficij & an ſit patronatum necne.[16] Sola enim quaſi poſſeſſio inſpicienda eſt, quæ ex vnico etiam actu acquiritur, & probatur.[17] Idque eſt quod dici ſolet vltimam & immediatam quaſi poſſeſſionem conſiderari.[18] *Beneficia* plura ſub eodem tecto non poſſunt ſine diſpenſatione ab eodem obtineri. Secus ſi ſint diffórmia & non ſub eodem tecto.[19] Ius patronatus probari poteſt per ſolam famam ad obtinendum etiam in petitorio,[20] Multo igitur magis in poſſeſſorio.[21] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Gloſſ. *in verb. indultum, cap. nullus de tempor. ordin. in 6.* Notat. *in c. ſignificaſti. de offic. Archid. & 9. q. 2. can. Epiſcopum.*

2 Rot. *deciſ. 26. in antiq.* Panorm. *in c. quatuor de cler. peregr.* Ioan. Monach.. *in c. ſæpè de temp. ordin. n. 13.* Ang. *in l. 2. §. idem teſtam. quem aper.*

3 *Cap. de eo de temp. ordin. in 6. cap. penult. & fin. de eo qui furt. ordin. ſuſcep.*

4 Ioan. And. Butr. & DD. *in cap. illud de præſcript.* Caſtr. *conſ. 202. lib. 1.* Dec. *conſ. 135. & 152.* Guid. Pap. *q. 449.*

5 Caſſad. *deciſ. 4. vt lit. pend.* Rot. *deciſ. 433. in antiq.* Not. *in Authent. litigioſa, Cod. de litigioſ. Vide cap. 1. & 2. vt lit. pend. in 6. cum clem. 1. eod.* quos textus non procedere in lite de ſola poſſeſſione teſtantur Ioan. And. & Abb. *in c. Eccleſia S. Maria & in cap. fin. eod. tit. vt lit. pendent.*

6 *Cap. fin de offic. vicar. in 6. cap. 3. de præb. eod. lib.*

7 Felinus *in capit. cum ordinem columna 3. verſic. limitat. de reſcript.*

8 *dict. capit. fin. de offic. vicar. in 6. capit. ex frequentibus de inſtitut.*

9 Lap. *in cap. ſi tibi abſenti. de præb. in 6.* Gomeſ. *in reg. de trien. q. 27. verſ. tertius caſus.*

10 Felin. *in cap. in noſtram de reſcript.*

11 Gomeſius *in dict. reg. de triennali. quæſt. 27. poſt princip. verſic. quia ille.*

12 *Cap. 2. de inſtit. cap. ex literis, de tranſact. cap. cum adeo ac reſcript. cap. 1. eod. tit. in 6.*

13 Gloſſ. *in cap. ſi à ſede in verb. nec appareat de præb. in 6.* Caſtr. *in leg. ſi inter n. 8. de reb. dub.* Alex. *in l. ſi minorem. C. de in integr. reſt. minor.* Natt. *conſil. 167. n. 11. vel. 1.*

14 Quia vicarius nullam iuriſdictionem habet niſi mandatam & alieno beneficio, *l. 3. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. more 5. & ſeq. l. ſolet 16. D. de iuriſd.*

15 Rota

Source : BIU Cujas

15 Ror. *decis.pen.de iur.patr.in nouis.* Felin. *in cap. post cessionem vbi cext. de probat.* Roch. de Curt. *in tract. de iure patron. in verb. honorificum n.* 83. dummodo literis constet fides, id est, si Episcopali sigillo sint munitæ, Capel.Tholos. *q.*24. & 31.

16 *Cap.consultationibus de iur.patron.* Feder.de Senis *cons.*234. *super primo.* Oldr. *consil.*32. *incip. thema quæstionis, circ.fin.* Calder, *cons.*23. *de præb. & cons. vlt. de iur. patron.*

17 Decius *in l.si emancipati,C.de collat. & cons.*117.*colum.*2. *& cons.* 124. *in princ.* Corn. *consil.*47. *lib.*3. Roch. de Curt. *de iur.patron. vers. competens, n.*34. Alexand.*cons.*74. *n.*16. *volum.*4. *vbi apostill. in addit.* Bald.*cons.*251.*lib.*4.Rom *cons.*311.Rip.*tit.de vi & rest.spoliat.resp.*1.*n.*4. Not.*in cap.cum Ecclesia Sutrina de caus.poss.& propr.* Adde text.*in cap. cum de beneficio,de præb.in* 6.*& in l.Mela* 14. §. *sed si alimenta. de alim. vel cibar. legat.*

18 Oldrad & Felin. *vbi* ſ. Calder.*cons.*12.*&* 15.*de iur.patron.*Abb. *cons.* 54.*incip. videtur, lib.*1.

19 Not. latè per Philip. Probum. *in cap. consuetudinem, de consuet. in* 6.

20 Si modo fama probetur planè & iis modis, quibus probanda est in antiquis,Vide Bart. *in l.admonendi,D.de iureiur.*

21 Possessorium enim sicut minoris momenti est,ita leuiores probationes requirit. Notat. *in leg. vnic. Cod. si de moment. possess. fuer. appellat.*

DEFINITIO LXXI.

De eo quod in certum vsum pium relictum est in alium non commutando.

QVod in vsus pios certos & specialiter destinatum est non potest in alium vsum quantumuis pium conuerti; nec consentientibus etiam iis omnibus quorum interest, Nisi consulto prius & auctoritatem præstante Episcopo, tametsi iusta commutandi causa subsit, Adeoque licet de ipsius Episcopi iure & præiudicio non agatur. Solétque in eam necessaria esse auctoritas summi Pontificis.[1] Quinimo placuit nec summum Pontificem hoc facere posse sine causa, si ordinariam duntaxat potestatem exerceat, sed ita demum si absolutam.[2] Sed etsi commutationem illam pij vsus in alium Episcopus, non tam solemni auctoritate in ipso negotio interposita,quam facto adprobasset, Placuit non idcirco prohiberi eum postea improbare,si velit,[3] Multóque magis non debere eam rem nocere successori si pristino Episcopatus sui iure vtendum putet.[4] *Ita Senatus* pro Reuerendissimo D. Episcopo Bellicensi aduersus Capitulum Ecclesiæ Cathedralis 9. Calend. Decemb. 1594.

1 *Clem.*2. *quia contingit;* vbi Gloss. & Canonist. *Extr. de religios. & domib.*

2 Guid. Pap. *q.*556. *incipit testator quidam.*

3 Quia potest quis etiam contra proprium factum venire,si tale factum sit ipso iure nullum & contra leges, *l. non dubium, vbi not.C. de legib. Not.in l.cum à matre C.de rei vindic.*

4 Successor enim in beneficio non sui prædecessoris, sed Ecclesiæ ius & locum obtinet.

DEFINITIO LXXII.

Regula de triennali non iuuat non promotum, qui intra certum tempus promoueri iussus non paruit.

ETsi regula de triennali possessore iuuat eum,qui non est promotus ad sacros ordines intra annum:[1] Si tamen non promotus iussus sit ab Episcopo suo promoueri,nec paruerit,succumbere debet non tantùm in petitorio, sed etiam in possessorio,tametsi temporum licentia,vel superiorum indulgentia per 30. aut 40. annos pacificè beneficium possederit. Pertinet enim id ad publicam & honestatem & vtilitatem.[2] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Ant. Cal.Sept.1594. contra D.de la Biollet.

1 Vt tractat Gomes. ad eam regulam *de trienn. q.* 10.

2 Cuius præcipua semper ratio habenda est, *l. semper* 42. *de rit. nupt.l.non omne* 144. iunct.*l.non potest dolo carere* 199. *de reg.iur.*

DEFINITIO LXXIII.

Spoliato succurri etiam aduersus triennalem possessorem.

REgula de triennali possessore non excludit remedium, quod ex Canone Pontificio[1] competit spoliatis ad recuperandam possessionem. Quippe quod etiam contra titulo possidentem bonæque fidei possessorem,competit,[2] nec actorem ad aliud obligat nisi vt probet antiquiorem suam possessionem agátque intra annum trigesimum,[3] si reus bonæ fidei possessor proponatur.Nam si prædo sit & spoliator, ne longissimi quidem temporis præscriptione actor excluditur.[4] Imo vero quamuis dici soleat beneficia commendata affecta esse & reseruata summo Pontifici, nec nisi apud Sedem vacare,[5] Si tamen obreptum esse constet atque eiusmodi impetratione spoliatum illum ad quem beneficij possessio pertinebat, non prohibebitur spoliatus exequi ius suum, quoniam nec credendus est summus Pontifex in præiudicium iuris quæsiti concedere quicquam voluisse.[6] Nec aliud erit si priore commenda cessante alij quoque idem beneficium per multos annos in commendam tenuerint. Nam quod placet in beneficialibus vltimum statum & nouissimos actus attendi oportere,[7] tum verum est cum reuera beneficium vacauit, non si quod eo iam pleno perperam & iniquè factum sit.[8] *Ita Senatus* pro R. D. Claudio Carles Priore S. Roberti de Cornillion & Amedeo Cocq, contra Philibertum de Rochete 5.Non.Decembr.1594.Vide Defin.1.ſ. Vnde vi.

1 *can.redintegranda* 3. *q.* 1.

2 Scilicet si res sit vitio affecti, puta furtiua vel violenta. Vide Menoch. *remed.* 15.*recup. post num.*89. *& seq.* post Bart. *in l.rem quæ nobis n.*2.*de acq.poss.* vbi etiam Angel. Adde Bald. *in leg.*2. *Cod.de furt. Alex.cons.*117. *& seq.*lib.2.

3 *Auth.mala fidei. C.de præscr.long.temp.l.sicut* 3.*C. de præscript.*30. *vel* 40. *annor.*

4 *Ex reg. mala fidei de reg.iur. in* 6.

5 Dixi *Defin.*9. *&* 10. ſ.

6 *l.si quis obrepserit* 19. *ff.de fals.l.*5.§.*manet de reb.eor.qui sub tutel.* Dixi *Defin.* 22. ſ.

7 Dixi *Defin.*70. *n.*16.17. *&* 18 ſ.

8 *l.quod non ratione* 39. *D.de legib.*

DEFINITIO LXXIV.

De vnionis reuocatione aut suspensione.

BEneficium vnitum vsque adeo amittit nomen & effectum beneficij vt nec à summo Pontifice conferri possit Nisi reuocata aut saltem suspensa vnione. Quanquam nec facilè reuocatio illa aut suspensio in bullis recipi solet,[1] Nisi constet de vnionis iure adprimè instructum summum Pontificem ei derogare voluisse.[2] Quod cum euenit, valet quidem reuocatio,ita vt noua vnione opus sit ad hoc vti beneficium quandoque vacans ex integro vnitum videri possit.[3] Sed si suspensio tantum facta sit, fauorabilius est vt non nisi fauore impetrantis & ad ipsius duntaxat vitam facta videatur,ad effectum scilicet illius impetrationis.[4] Itaque mortuo impetrante beneficium ipso iure factóque vnitum remanebit cessante nimirum suspensionis causa,nec vllo in eam rem rescripto opus erit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic Rebuff. *in tract. de reuoc.vnion. num.*39.

2 Cum habeat plenissimam in conferendis beneficiis potestatem, *can.cuncta per mundum* 9. *quæst.*3.

3 Semel enim dissolutum vinculum vnionis non nisi legitimis modis restitui potest.

4 Vt vnio non tam extincta & sublata esse quam interim cessare videatur, vt *in l.quires* 98.§.*aream de solut.*

5 Vt scilicet limitata causa limitatum non perpetuum pariat effectum, *leg.imperator* 8. *in fin. D. de postul. leg.in agris*, 16. *de acquir. rerum domin.*

DEFINI

DEFINITIO LXXV.

De intrusionis exceptione etiam per iudicem supplenda.

QVi possessionem beneficij vitiosam nactus est vt intrusus dici debeat, siue quod titulum nullum habuerit, siue quod habuerit ab eo cui ius conferendi non fuit [1] exprimere idipsum debet summo Pontifici, à quo ex nouo iure beneficium impetrare velit. Alioqui subreptitia aut potius obreptitia nulliúsque momenti est impetratio, Quasi vitio intrusionis non purgato: [2] Tametsi ex priore illa vitiosa possessione fructus nulli percepti sint. [3] Idque adeò verum est, vt id vitium etiamsi ab aduersario non obiiciatur, iudicantis tamen officio suppleri & possit & debeat, dummodo ex litis instrumentis constet de intrusione, quoniam ea exceptio meri iuris non facti est. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Paria enim sunt, nullum titulum habere & eum habere qui ipso iure sit nullus, *leg. 2. de autorit. tutor. leg. quoties 6. qui satisdare cogant.*

2 Nec enim potest purgari nisi exprimatur. Dixi *Defin. 2. & 29. suprà.*

3 Nam nec fructuum perceptio necessaria est ad essentiam possessionis.

4 Alioqui non posset iudex suppiere id quod esset facti cuiusmodi est intrusio.

5 Potest autem iudex supplere ea quæ sunt iuris *tot. tit. C. vt quæ des. aduoc. part. iud. supp.*

DEFINITIO LXXVI.

De pacifica decennali possessione ad inducendam præsumptionem tituli colorati.

HAbens titulum non coloratum ab eo qui neque ius habuit neque in possessione fuit beneficij conferendi [1] cum dicatur intrusus non iuuatur regula de triennali, [2] Nisi per pacificam possessionem decennalem assecutus sit vt existimari debeat habere titulum coloratum. [3] A quo demum tempore præteriti decennij tempus triennij computabitur. [4] Itaque continua & pacifica tredecim annorum possessio in eam rem requiretur. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Sufficeret enim illum qui contulit fuisse in quasi possessione conferendi, vt titulus ab eo datus posset dici coloratus saltem in possessorio. Gomes. pass. & alij *ad reg. de triennali.*

2 Idem Gomes. & alij *ibid.*

3 Nam præscriptio ipsa longi temporis sufficit, non quidem ad dandum titulum, sed ad colorandum, *l. si cum fideicommissa 11. §. Aristo. qui & à quib. manum.*

4 Vt incipiat triennium ex die coloratæ possessionis.

DEFINITIO LXXVII.

Beneficium regulare alterius ordinis licet eiusdem regulæ, monacho conferri non posse.

EPiscopus licèt sit collator ordinarius beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum, [1] non potest tamen prouidere de beneficio regulari, nisi eo demum casu quo regularis ordinarius fuerit in mora prouidendi [2] Sed & in beneficij regularis concessione illud districtè obseruãdum est, vt non tantum eiusdem regulæ, sed eiusdem quoque ordinis esse debeat is cui prouidetur, Aliquando enim contingit, vt eiusdem regulæ sint qui tamen eiusdem non sunt ordinis. [2] Itaque si beneficium sit ex regularibus ordinis S. Benedicti monachus vero Altacombanus qui Cistercienſis est ordinis, impetrare beneficium non poterit, licet vterque ordo regulam Benedictinam profiteatur, Solúsque summus Pontifex ille est qui dispensationem in eam rem necessariam concedere potest. [4] *Ita Senatus* ibid.

1 *Can. omnes basilicæ 16. quæst. 7.*

2 Quoniam regularia beneficia suum habent prælatum & superiorem, quibus summus Pontifex dedit potestatem ea conferendi. Vide *cap. inter quatuor extr. de regular.*

3 Differt siquidem ordo à regula vt constat ex exemplo posito in hac Definitione.

4 Pro plenissima illa quam in beneficiis omnibus habet potestate tanquam ordinarius ordinariorum, vt dixi *Defin. 21. n. 4. 5.*

DEFINITIO LXXVIII.

De decimis per laicos non possidendis.

AQuo tempore Lateranense Concilium habitum est, [1] vsque adeo incapaces laici sunt iuris habendarum sibi & exigendarum decimarum, vt neque ex conuentione, neque vllius quanticunque temporis præscriptione id iuris sibi possint acquirere. [2] *Ita tractatum est* pro Capitulo S. Petri Gebennensis contra D. de Grilly in publico auditorio, 3. Id. Maij 1595.

1 Habitum autem fuit anno salutis 1179. aut vt alij volunt 1189.

2 Hostiens. *in summa titul. de decim.*. Capell. Tholos. & ibi Aufrer. *decis. 439.*

DEFINITIO LXXIX.

Regula de publicanda resignatione locum habet etiam in beneficiis permutatis.

REgula de publicandis [1] intra semestre resignationibus perinde locum habet si ex causa permutationis facta sit resignatio, atque si ex alia qualibet, Nimirum vt si intra tempus constitutum resignatio publicata non sit, perinde vacet beneficium per obitum resignantis post semestre defuncti, ac si nulla resignatio facta esset. [1] *Ita Senatus* pro N. Carier, contra Hieronymum de Veige in publico auditorio, 4. Id. Iun. 1595.

1 Ita pluribus tractat Gomes. *ad reg. de publicand. resignat. quæst. 8.* vbi vide.

DEFINITIO LXXX.

Quando ei qui ex permutatione resignauit noua prouisione opus sit post continuatam triennalem possessionem.

REsignatione beneficij facta ex causa permutationis licèt admissa sit ab ordinario adeóque in curia Romana & à summo Pontifice adprobata, si tamen resignans in beneficij possessione manserit post publicatam intra sex menses resignationem (alioqui nec valet resignatio [1]) noua prouisione non indiget, si in ea possessione per continuum triennium steterit, [2] Multò minus si per decennium aliúdve longius tempus. [3] Ea namque triennalis possessio continua & pacifica noui tituli instar obtinet, inducítque adepti eius præsumptionem. [4] Nec ad rem pertinet quod regula de triennali non iuuet intrusum, Intrusus autem videatur qui beneficij à se resignati possessionem propria auctoritate ac sine noua prouisione retinuit. [5] Hoc enim tum verè dicitur, cum ex alia causa quam permutationis facta resignatio est. Nam cum permutatio interuenit, credibile est ideo continuatam à permutante possessionem suam, quod alius permutati beneficij possessionem quam vicissim tradere debuit non tradiderit. Quæ res iustam præbet non modo retinendæ sed etiam repetendæ pristinæ possessionis causam. [6] Denique permutatio omnis quantumuis purè facta tacitam illam conditionem habet, si vicissim compermutans rem tradet, suique beneficij possessionem. [7] Extra hunc casum noua prouisione opus est ei qui beneficium resignauit vt deuitet vitium intrusionis. [8]

Omni

Source : BIU Cujas

Omni tamen casu nouam prouisionem impetrari tutius est, [9] etiam secuta triennali possessione, Multo magis si ante continuatam per triennium possessionem de beneficio contendatur: Triennalis enim possessio illa est, quæ tituli instar obtinet.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc est, si non sit publicata intra sex menses, vt dixi *Defin. prox. præced.*
2 Propter *reg. De triennali.*
3 Ex iis quæ diximus *Defin. 76. suprà.*
4 Cum non sit credibile passurum ordinarium qui vnoquoque triennio totam suam diœcesim visitare & perlustrare tenetur, vt beneficium ab aliquo sine titulo possideatur.
5 Vt tractat Rot. *decis. 8. & vlt. de rer permut. in antiq.*
6 Vt scripsimus *Defin. 53. suprà.*
7 *Cod. 1. de rer. permut. in 6. cap. dudum de præb. eod. tit. facit l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vendit.*
8 Vt eo casu procedat quod vult. Rot. *dict. decis. 8. & vlt. de rer. permut.*
9 Vt tractat Rebuff. omnino videndus *in tract. De publ. resign.*
10 Nempe ob rationem positam. *num. 4. suprà.*

DEFINITIO LXXXI.

Aduersarij detentationem asininam & quanto tempore durauerit exprimi debere.

SI regulæ de annali possessore satisfactū nō sit per expressionem eorum quæ exprimi debuerunt, nulla prorsus est gratia, nullus titulus, quia reducitur ad non titulum, adeo vt etiam intrusus & alius quilibet iniustus & execrabilis detentor solo hæretico excepto ea regula adiuuetur.[1] Inter cætera verò distrietè illud obseruandum vt aduersarij possessio adeoque asinina detentatio exprimatur, & quanto tempore durauerit, Vt scire summus Poutifex possit, an & quale ius habeat is qui beneficium tenet.[2] Ita vt nec generalis expressio sufficiat, [3] Nisi expressim regulæ hac parte sis derogatum. [4] *Ita Senatus* in causa Guillielmi Bachod contra Claudium Philippe pro Cameraria Ambroniacensi 4. Non. Iun. *1595.*

1 Gomes. *ad eam regulam q. 83. n. 110. 120. & seq. [& q. 38. vers. & ideo.* vbi distinguit an impetrans petat huic regulæ derogari, an non vt priore casu non etiam posteriore impetrans narrare debeat quot annis possessor beneficium tenuerit.]
2 Gabriel. *lib. 5. commun. opin. tit. De acq. possess. n. 1. 4. 6. & 7.*
3 Rot. *decis. 78. de rescript. in antiq. alias 787.*
4 Nemo enim dubitat quin Papa possit regulis Cancellariæ derogare & in totum & in parte.

DEFINITIO LXXXII.

De expresso falso vacationis modo.

QVi beneficium impetrauit expresso certo vacationis modo quasi vacaret per obitum Titij, cum tamen nihil in eo iuris vnquam Titius habuisset, vsque adeò malè impetrasse credendus est, vt nec ei prodesse debeat generalis illa clausula vulgo apponi solita, *ex quacunque persona & quouis modo vacet*, [3] In pœnam nimirum expressi mendacij [4]. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Not. *in cap. susceptum, de rescript. in 6.*
2 *Cap. super literis, extr. de rescript. l. vlt. Cod. de diuers. rescript.*

DEFINITIO LXXXIII.

De probatione tituli in beneficialibus.

TItulus non eo solo probatur præsertim in beneficialibus quod testes dicant scripturam tituli se vidisse. Omnimodo enim exhibendus est, & in scriptis probandus, quia non de eo solo quærendum est an titulus aliquis fuerit, sed an bonus & validus, quod non nisi ex eius inspectione sciri potest.[1] Quare nec prodesse debebit alleganti titulum, ficta aduersarij possessio propter contumaciam; quia nec vera confessio prodesset. [2] Multò minus proderit tibi ad probationem tituli, quod aduersarius tuus talem te nominauerit siue in iudicio siue extra iudicium. Nam nec nominatio quam ipse Pontifex etiam scienter fecerit, vllum tamen ius tribuit in beneficio, [3] Nec si motu proprio Papa gratiam concesserit. [4] Est enim generale, vt confessio partis, neque prosit neque noceat in his quæ non pendent à voluntate confitentis. [5] Nam neque pacta & conuentiones super beneficiis sine consensu superioris vllius sunt momenti. [6] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 31. ĩ. de probat.

1 Dixi *Defin. 68. suprà.*
2 *Cap. executor. de concess. præb. cap. cum olim de priuileg.* Rebuff. *in prax. benefic. tit. de rescript. ad benef. n. 17. 18. & 26.*
3 *Clem. fin. de sent. excomm.*
4 Rebuff. *vbi suprà. d. n. 26.*
5 *l. confessionibus 13. in pr. cum l. seq. §. vlt. de inter. in iur. fac. c. olim de rescript. cap. vni* vbi Gemin. *de eo qui mitt. in poss. lib. 6.* Bellam. *q. 183.* Capell. Tholos. *q. 474.* Rebuff. *in reg. de non tollend. ius quæsit. gloss. 7. numer. 4.*
6 Paris. *cons. 4. n. 38. lib. 4. decis. 17. de rest. spoliat. in nouis.* Gloss. *in pragm. sanct. tit. de pacific. poss. in verb. triennio col. 3.* Rebuff. *tit. de rescript. ad benefic. fol. 127. n. 26. in praxi.*

DEFINITIO LXXXIV.

Si resignatio absenti facta sit & resignatarius ante acceptationem decesserit.

EX resignatione non prius acquiritur ius resignatario quam admissa fuerit resignatio à summo Pontifice vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habeat. [1] Sed & apprehensionem possessionis secutam esse necesse est, saltem ex vna parte, Alioqui censetur quilibet à iure suo velle recedere. [2] Sed neque admissam esse resignationem sufficit si facta sit absenti quousque secuta sit acceptatio per ratihabitionem, [3] Vnde illud est vt si is cui facta fuerat resignatio decesserit in curia post admissam quidem resignationem, sed ante secutam acceptationem, non tamen beneficium in curia vacasse censeatur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. fin. de renunciat.* Rebuff. *in praxi tit. de resign. num. 11. & 12.* Gloss. *in prag. san. de pacific. poss. in verb. renunciat.*
2 Cassad. *decis. 4. de restit. spoliat. n. 2. & 10.* Text. cum gloss. *in cap. dilecto in verb. recepisti de præb.*
3 *Cap. si tibi absenti, de præb. in 6.*
4 Notat Imol. *in clement. fin. vt lit. pendent. n. 17.*

DEFINITIO LXXXV.

De beneficij possessione non nisi cum literis & per apparitorem assequenda.

AD habendum ius in beneficio vitiúmque intrusionis excludendum non sufficit vt quis titulum iustum & validum habeat, sed illud præterea requiritur vt possessionem nactus sit per manus executoris, & vigore literarum ab habente ad habentem potestatem.[1] Alioquin sicut dicitur prædo quisquis beneficij possessionem nanciscitur absque literis, Ita & qui cum literis absque ministerio executoris & propria auctoritate, intrusus dicendus est, adeòque ius suum amittit si quod habebat. [2] Quod in rebus quoque profanis & temporalibus non dissimiliter obtinet. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. miles 6. §. qui iudicati. D. de re iudic. l. extat. 13. quod met. caus. l. creditores 3. Cod. de pignor.*
2 *cap. eum qui de præb. in 6.* Rot. *decis. 10. n. 2. vt lit. pendent. in nouis.* Dyn. *in cap. 1. de reg. iur. in 6.* Rebuff. *in praxi benef. tit. de miss. in poss.* Gloss. *23. n. 5. & 8. fol. 88.*
3 *dict. §. qui iudicati, & leg. si ex stipulatione vbi DD. de acquirend. possess*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LXXXVI.

Si beneficij possessor in canonis annui solutione per longum tempus cessauerit.

CVm possessor beneficij per multos annos cessasset in solutione census, & canonis annui pro agris emphyteuticariis debiti, Ita vt congesta tot annorum reliqua bonorum omnium ad beneficij causam pertinentium valorem æquatura viderentur, Quærebatur an ex ea causa actione in rem aut condictione ex contractu emphyteutico aduersus successorem agi posset. Mouebat ex vna parte quod cum seruitij debiti & canonis emphyteuticarij ius sit reale,[1] actio in rem ex ea causa competit quæ sequitur proculdubio quemlibet fundi possessorem,[2] Ne forte alioqui moretur in damno directus dominus, si prior emphyteuta qui cessauit in solutione non habeat vnde soluat.[3] Atqui admissa ea sententia facile emerget iniquitas, vt per negligentiam prælati ecclesia fiat indotata,[4] Si ponas nullos ecclesiam habere agros nisi qui sint emphyteuticarij, aut pro eo censu annuo cætera quoque bona ecclesiæ licet non emphyteuticaria esse obligata, & tam exigui valoris, vt soluendis reliquis vix sufficere queant.[5] Iraque fauore Ecclesiæ ne indotata constituatur vel pauperior fiat, humanius est à summo iure hac parte recedi, vt decessoris qui tamdiu in solutione cessauit negligentia non noceat successori,[6] nec si is ex voluntaria resignatione beneficium fuerit assecutus,[7] Præsertim vero si domino directo imputari possit, cur non fuerit diligentior in agendo contra priorem beneficiarium, aut si egit & obtinuit non citius exegerit & iudicati executionem vrserit.[8] Nam si respondeat licuisse sibi esse negligenti quod sciret ius suum vtique durare,[9] nec temporis lapsu extingui posse,[10] non erit audiendus, cum futurum sit, vt ea negligentia cum debitoris cessatione coniuncta vergat in dispendium Ecclesiæ,[11] Cui tamen factum aut mora Prælati nocere nec potest nec debet,[12] quia bonorum Ecclesiasticorum & proprietas & possessio penes Ecclesiam ipsam esse intelligitur,[13] non penes Prælatum, qui non nisi nudus beneficij administrator est, aut saltem vsuarij vel ad summum vsufructuarij iure censendus, In quo apparet meliorem esse conditionem successoris in beneficio, quam eius qui in priuati ius siue vniuersali siue singulari titulo successerit. Priuatus enim sicuti quam vult rei suæ legem dicit :[15] Ita & quod vult sibi suisque damnum infert.[16] Nec aliud erit tametsi proponas dominium directum propter quod canon ille emphyteuticarius debetur ad aliam ecclesiam pertinuisse. Nam quod dici solet priuilegiatum non vti priulegio aduersus priuilegiatum,[17] locum hic habere non potest, maioris illius absurdi vitandi causa,[18] Ne per negligentiam vtriusque prælati tam qui in exigendo cessauit, quam qui in soluendo, alia Ecclesia indotata fiat, cui nihil imputari potest.[19] Nisi illud fortè imputare velis, quod malum & negligentem Prælatum & administratorem habuit.[20] Quid ergo si leuius damnum Ecclesia ex eo passura sit ?[21] Ne tum quidem admittam nocere successori debere negligentiam prædecessoris, si quid sit quod Prælato Ecclesiæ superioris imputari possit.[22] Sanè aduersus heredem prælati qui negligens fuerat in soluendo saluas esse actiones constabat.[23] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 37. ℨ. de sacros. Eccles.

1 Solent enim pragmatici dicere, seruitia peti actione in rem laudimia vero in personam. Etsi illud quoque verum est seruitia peti posse per actionem personalem, cum ex contractu debeantur, *l. 1. & tot. tit. C. de iur. emphyt.*

2 *L. Imperatores, 7. de publican. & vectig. l. 1. & tot. tit. C sine cens. vel reliq. fund. compar. non poss.* quia in actionibus in rem, non persona sed res conuenitur, *l. denique, 19 D. de iur. fisc. l. vlt. D. de rei vind.*

3 Nemo enim fraudandus est commodo conuentionis quam dixit rei suæ, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l. in traditionibus 44. D. de pact. l. venditor, 13. commun. præd.*

4 Dotatam si quidem esse interest publicè, vt possit inuenire Prælatum, qui cultui diuino inseruiat. Qui enim altari seruit, de altari quoque, vt aiunt, viuere debet.

5 Non enim permittitur emphyteutæ, vt derelinquendo bona emphyteuticaria se liberet, nisi totius præteriti temporis reliqua soluat.

6 Vt dici solet de alienatione rei Ecclesiasticæ per prælatum malefacta, Guid. Pap. *q. 149. & seqq.* Quod enim facere directo in præiudicium Ecclesiæ Prælatus non potest, nec per indirectum ei facere permittendum est, *l. scire oportet, 21. §. 1. de test. tut. l. 5. §. si pupillus, de reb. eor. qui sub tutel.*

7 Non enim ideo beneficium habet resignatarius à resignante, sed à summo Pontifice vel ab Ordinario qui contulit.

8 Diligentibus enim non negligentibus iura succurrunt, *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior l. pupillus, 24. in fin. D. qua in fraud. credit.*

9 *Arg. l. sicut, 8. §. non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

10 Durat enim reliquorum exactio, vsque ad 30. annos, vt not. *in l. cum notissimi, C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

11 Facit enim dolo malo creditor, qui non alia de causa differt exactionem, quam vt magis ac magis oneret debitorem. Iuuari siquidem beneficio non decipi quem oportet, *l. in commodato, 17. §. sicut, D. commod.*

12 *l. in condemnatione, 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

13 *Tot. tit. extr. de caus. poss. & propr.*

14 Glos. magna communiter adprobata *in c. fin. de offic. ordin. in 6.*

15 Vulg. *l. in re mandata, 21. C. mandat. d. l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

16 Potest enim quilibet vt suam ita & sui heredis conditionem pro arbitrio deteriorem facere, *l. pactum, 46. D. de pact. l. pen. C. eod.*

17 *l. verum, 11. §. pen. D. de minor.* quanquam hoc brocardicum falsum esse constat, *ex l. vlt. D. ex quib. caus. maior.*

18 *Arg. l. quoties, 200. de reg. iur.*

19 Semper enim succurrendum ei est, cui nihil imputari potest, *l. 3. D. de separat.*

20 Quod tamen absurdum esset, quia incidit Ecclesiæ in Prælatum *arg. l. vlt. D rem pupill. salu. for.*

21 Solet enim dici de minimis non curare Prætorem. Sed id quoque falsum est, nisi cum per rem minorem maiori præiudicaretur, *l. 4. D. de in integr. restit.*

22 Vbi enim eadem ratio est, ibi & idem ius statui debet, *vulg. l. illud, 32 ad l. Aquil.*

23 Nam & eo iure hodie vtimur ex generali consuetudine, vt fructus beneficij pertineant ad heredem, non ad successorem in beneficio.

DEFINITIO LXXXVII.

De varijs vacationis modis, & an modus vnus in alio comprehendatur.

BEneficiorum vacantium summa diuisio illa est, vt vel per mortem beneficiarij vel per renunciationem, vel per translationem, vel denique per amotionem aut priuationem vacare intelligantur.[1] Nec valdè refert quod ad renunciationem attinet, quam vulgo resignationem vocant, an ex causa permutationis, an ex qua alia fiat.[2] Vsque adeo autem inter hos vacandi modos interest, vt alius in alio non comprehendatur,[3] scilicet in rescriptis ad beneficia impetratis, quæ in hoc ipso minus fauorabilia sunt, quod non nisi priuatum impetrantis fauorem respiciunt.[4] Nam si quid in fauorem Ecclesiæ constitutum sit, non tantum vacationis modo expresso, idipsum ad alios vacandi modos fauorabili interpretatione non inutiliter porrigetur.[5] *Sine die.*

1 *Cap. nisi cum pridem, &c. post translationem, cap. vlt. de renunciat. t. fusceptum, vbi Canonist. de rescript in 6.*

2 Rot. *decis 398. in antiq* Gloss. *in clem. 1. de rer. permut. & in cap. si propter sua debita, de rescript. in 6.*

3 *Dict. c. fusceptum.* Boër. *quæst. 2. num. 2.*

4 *Cap. quamuis, 1. de præb. in 6.*

5 Boër. *d. quæst. 2. num. 4.*

DEFINITIO LXXXVIII.

Renunciatio & resignatio beneficij, quando in fraudem facta præsumatur.

BEneficij renunciatio in fraudem facta præsumitur, si à sene vel infirmo facta sit fratri aut nepoti ex fratre vel sorore,[1] aut ab eo, qui verisimiliter beneficio priuandum se non ignorabat.[2] Proinde nullius momenti est, ne dignitas

ex suc

Source : BIU Cujas

ex ſucceſſione potius quam ex canonica inſtitutione vel electione delata videatur. [3] Eadem fraudis præſumptio ſubeſt, ſi beneficium pingue pro tenui permutetur, [4] nec iuſta vlla permutandi cauſa appareat. Quid enim ſi non potuerit permutans in pinguiori illo beneficio aut ſatis honeſtè, aut tutè morari? [5] Benignius tamen eſt, vt ex huiuſmodi cauſis, ſi aliud nihil obſtet, prouiſio & collatio in irritum non deducatur. [6] *Sine die.*

1 *Cap.* 1. vbi Abb. de *cleric. non reſid.*
2 Barbat. *conſ.* 11. *vol* 3. *c.* 2. *de renunc. in* 6.
3 *Cap. ad extirpanda, de filiis presbyt.* Gloſſ. *ſing. in l. tutela ad tutel.* Boër. *q.* 2. *num.* 4. *in fin. & ſeq.*
4 *Dict. c.* 2. *de renunc. in* 6. *c. quia veriſimile, de præſumpt. c.* 1. *de cleric. non reſid.*
5 *Cap. ad ſupplicationem, de renunc. cap. cum venerabilis, de except.* Boër. *vbi* §. *num.* 18. *&* 19.
6 Idem Boër. *d. q.* 2. *n.* 55. *poſt* Rot. *deciſ.* 129. *antiq.* & Felin. *in cap. quia veriſimile, de præſumpt.*

DEFINITIO LXXXIX.

Reſignatio facta pendente appellatione ab eo, qui iam fuit condemnatus, non valet.

ETſi appellatio non ſolùm ſuſpendit, [1] ſed etiam reſcindit iudicatum, [2] Si tamen is, qui nullum ius in beneficio habuit condemnatus appellauerit, & pendente appellatione reſignauerit, placet reſignationem nullius eſſe momenti, quaſi quæ in fraudem facta ſit. [3] Præſertim ſi poſtea appellatio iniuſta pronuncietur. [4] *Ita Senatus* in cauſa, de qua in Definit. 51. & 52. tit. de Epiſc. & Cleric.

1 *L. ſi cauſa cognita, C. de tranſact.*
2 *L. furti, 6.* §. 1. *de his qui not. infam. l.* 1. *in fin. D. ad SC. Turpill.*
3 Nimirum litis & aduerſarij. *c.* 2. *de renunc.* Boër. *q.* 205. *n.* 8. *cum ſeq.* Rot. *in antiq. recollectis per Biſignet. tit. de ſent. & re iudic. deciſ.* 5. *incip. Accuſatus, circa fin.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. Areſt. tit. de reſignatione,* §. 16.
4 *Arg. l. tutor,* 41. *D. de vſur. tit. vlt. D. de re iudic.*

DEFINITIO XC.

Regula de triennali defendit non promotum, ſed non eum qui iuſſus promoueri intra certum tempus, non paruit, niſi poſt ſententiam fuerit triennalis.

REgula de triennali defendit quidem non promotum ſicut & cæteros omnes, quantumlibet iniuſtos poſſeſſores excepto intruſo & ſimoniaco: ſed non eum, qui promoueri iuſſus per ſententiam non eſt promotus, [2] niſi poſt ſententiam manſerit in poſſeſſione per triennium continuum. Nam ex illa triennali poſſeſſione præſumitur diſpenſatus ſaltem ad tempus, [3] dummodo alleget diſpenſationem. [4] Cæterum ſi non alleget & appareat clariſſimè, neque promotum fuiſſe, neque diſpenſatum, nulla ratio eſt, vt magis iuuetur regula illa de triennali, quam vt diſpenſetur de nunquam promouendo. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Gomeſ. *ad reg. de triennali, quæſt.* 10. *exceptus de intruſ.*
2 Gomeſ. *ibid. verſ. ſecundus caſus.*
3 Exemplo eius quod ſcripſimus *Defin.* 33. §.
4 Multa enim poſſunt allegari, quæ non eſt neceſſe probari, vt puta id, quod notorium eſt. Item titulus in præſcriptione temporis immemorialis, ſed tamen allegatio ſemper neceſſaria eſt. Not. *in l. cum de in rem verſo. 6. D. de vſur. & in l.* 3. §. *ductus aquæ. D. de aqua quotid. & eſtiu.*
5 Quæ diſpenſatio obtineri nunquam poſſet, *cap. licet canon. de elect. in* 6.

DEFINITIO XCI.

Non promotio iuſtus eſt vacandi modus, ſi vel declaratoria ſequatur, vel monitio de promouendo præcedat.

BEneficium preſbyterale, vt vocant, vacat ipſo iure ob non promotionem. [1] Præcedere tamen declaratoriam oportet. [2] Sed hoc fallit, ſi monitus ſit ab Epiſcopo beneficiarius, vt intra certum tempus promoueri ſe curaret, nec promotus ſit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *cap. licet canon, de elect. in* 6.
2 *cap. licet Epiſcopus, de præb. in* 6.
3 Non enim poteſt dolo carere, qui Epiſcopo ſuo rem tam iuſtam imperanti non paret, *l. non poteſt dolo carere,* 199. *de reg. iur.*

DEFINITIO XCII.

Vitium obreptionis ob non expreſſam aduerſarij poſſeſſionem non poteſt obiici ab eo, cui prouiſum fuit per obreptionem.

QVi impetrat beneficium ex cauſa non promotionis, cogitur exprimere poſſeſſionem eius qui non eſt promotus, præſertim ſi fuerit illa triennalis, licet non potuerit prodeſſe poſſeſſori quod ad effectum regulæ de triennali. [2] Sed tamen ſi is, qui ob non promotionem patiebatur controuerſiam beneficij, ipſum reſignauerit pendente lite, nec in reſignando expreſſerit eam controuerſiam & controuerſiæ cauſam, non poteſt reſignatarius obiicere vitium obreptionis quo propria prouiſio laborat. [3] Magis enim fauendum eſt ei, qui ob non promotionem obtinuit beneficium, [4] quam ei cui in alterius fraudem facta ſit reſignatio ab eo, qui nullum ius in beneficio habuit. [5] Itaque quamuis hoc caſu locus eſſe poſſit ſequeſtrationi, [6] publicè tamen vtilius eſt, ei beneficij vindicias adiudicari, qui inſtitutus eſt per non promotionem reſignantis. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Exprimenda enim eſt poſſeſſio aduerſarij etiam, quæ fuerit tantum facti, *c cum noſtris de conceſſ. præb.*
2 Vt dictum eſt *Defin.* 90. §.
3 Omni enim vitio carere debet, qui in alium paratus eſt dicere,
4 Cum poſſit etiam non promotus aliquo caſu iuſtus poſſeſſor eſſe, vt dixi *in d. Defin.* 90.
5 Cum nemo plus iuris in alium transferre poſſit, quam ipſe habuerit, *vulg. l. nemo plus iuris,* 54. *de reg. iur.*
6 Vt ſolet fieri, cum neuter litigatorum ſatis habet iuris ad beneficium poſſidendum.
7 Quia publicè vtile eſt, non vacare de facto beneficia etiam quæ iure vacant.

DEFINITIO XCIII.

Princeps non poteſt ſine Papæ licentia vel conſenſu Prælati beneficio imponere onus præbendæ.

NOn poteſt ſupremus Princeps prębendam laico concedere ſuper fructibus beneficij, niſi indultum & priuilegium habeat in eam rem à ſummo Pontifice, aut Prælatus conſentiat. [1] Maximè vero ſi præbenda vacans nulla ſit. [2] *Ita Senatus* in cauſa Thomæ Morgant Angli & Illuſt. Alfonſi d'Elbene Epiſcopi Albienſ. & Abbatis Altacombani 20. Decemb. 1596.

1 Præbenda enim ſuper fructibus beneficij eſt onus beneficij, quod ab alio, quam ſummo Pontifice imponi non poteſt, *tot. tit. vt benef. ſine diminut. conſer.*
2 Hoc enim caſu nouum & inuſitatum onus eſt, & conſequenter tanto magis odioſum. Vide Chopin. *De doman. reg. libro* 2. *titulo* 28. De oblato à Principe monaſterij veterano: Vbi notat *numero* 6. *&* 7. in Celeſtinis & Carthuſianis hoc potiſſimum obtinere.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XCIV.

Etiam iniustæ excommunicationis sententia suam secum trahit executionem, quamus ab ea sit appellatum.

EXcommunicatio siue iusta siue iniusta semper est metuẽda, quia secum trahit suam executionem, licet ab ea sit appellatum, [1] nisi facta sit excommunicatio post interpositam appellationem, quæ ex postfacto iusta appareat. [2] *Ita tractatum est* in causa. N. Bernardi Castagne & N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis 29. Mart. 97.

1 *Tot.tit.de sent.excomm.c.pastoralis §.vlt.de appell.*

2 Tunc enim apparet, factam illam esse in spretum & odium appellationis, & vt appellans excluderetur ab auxilio iuris cõmunis quod tamen cuique saluum esse expedit, vt aduersus prioris iudicis iniquitatem consultum esse possit, *l.3.§.falsus, D.rat.rem haber. l.vnic. C.de sent.præfat.prætor.* Vide *cap.ad præsentiam, de appellat.*

DEFINITIO XCV.

An recredentia iam vni adiudicata possit ex nouo titulo postea in alium præsertim nouum aduersarium transferri.

CVm de beneficij possessione apud iudicem laicum conteditur, is ordo pronũciandi esse debet. vt si dubia sint vtriusque litigatoris iura, neutri possessio adiudicetur, sed penes sequestrem deponatur. [1] Si vero alteruter apparentiora, vt loquuntur, iura habeat, pro eo vindiciæ dicantur. [2] Postea si de ipsius aut aduersarij iure pleniùs appareat, plenum possessorium ei adiudicetur. [3] Quid ergo si post vindicias pro vno dictas, quam vulgo recredentiam vocant, alius in victi locum subrogetur [4] sed qui ex alia quoque noua causa beneficium impetrauerit, vt dubitari non possit quin apparentiore iure nitatur, [5] & tamen obiiciatur ei aliquid quod plenam possessorij adiudicationem impediat, vtputa simoniæ labes [6] aut confidentia quæ simoniæ species quædam est, [7] sed cuius tamen adhuc expectandæ sint probationes. [8] Non deerant qui putarent posse recredentiam à victore in nouum aduersarium transferri pendente lite, cùm neque victus ipse sit, neque in victi locum ita successerit vt eodem in omnibus iure censeri debeat [9] propter nouam scilicet impetrationem. Nam & victo ipsi, si quibusdam credimus, idem concederetur. [10] Visum tamen est à rerum præsertim iudicatarum authoritate abhorrere vt ante plenioris possessorij iudicationem ei aufferatur fiduciaria possessio qui eam semel obtinuit, licet nullam eius retinendæ causam aliam habeat quàm quia fuerit ei iam adiudicata. [11] Nec enim ferendum vnquam est vt prouisionalis sententia per aliam quàm diffinitiuam reuocetur: [12] Illud sanè admitti nullo modo potuit vt beneficium sequestraretur licet de non iure primi victoris accidenter constaret. [13] Regredi enim hoc esset non progredi, tantóque absurdius rei iudicatæ authoritas labefactaretur. [14] *Ita Senatus* in causa Ioannis Camet & Iacobi Arnaud mense Iunij 1612.

1 Ne alioqui detur vitiosus ingressus quod fieri nunquam debet *c.1.de reg.iur.in 6.c.vnic.de eo qui mitti in poss.rei seru.causa in 6.*

2 Interest enim Ecclesiæ possessionem beneficij non iacere diutius vt diuina officia melius curentur, quæ ratio potissima est adiudicandæ recredentiæ etiam illi de cuius iure adhuc dubitatur.

3 Quæ vltima cognitio est iudicis laici cùm de petitorio cognoscere ipse non possit.

4 Scilicet à summo Pontifice. Nam à Principe seculari nemo subrogatur in possessorio nisi collitigator. *Defin.* 67. §.

5 Puta ex clausula, *si neutri, si nulli*, quæ nouum ius semper tribuit, vt ad eam notat Rebuff.

6 Quæ semper excipi solet verbis expressis, & tum quoque cùm de ea nihil dictum est, tacitè excepta intelligitur, propter eius odium. Dici enim solet simoniaca paruitas *tot.tit.de simon.*

7 De qua vide bullam Pij V. quæ multa noua & dura, vt videtur, sed iusta constituit aduersus confidentiarios, vt dixi *ad Defin.12.§.de probat.*

8 Quæ omnium fauorabilissimæ sunt & quantum fieri potest adiuuandæ *d. Defin.12. de probat.*

9 Quid enim ei nocere debet quod alius sit condemnatus cum in ius condemnari non successerit *l.iudicata 29.§.vlt.de except.rei iudic.*

10 Vt scilicet posset in eum transferri ex nouo iure recredentiæ quæ alij iam fuerat adiudicata. Petr.Gregor.*in lib.de benef.c.40 n.25.*

11 Iustè enim possidet qui authore præsertim Senatu possidet, *vulg.l.iustè possidet 12.de acq.poss.*

12 Et ita intelligi debet *l. quod iussit 14. de re iudic.* Id enim est quod veteres pragmatici dicere solebant *Cas sur cas n'ha point de lieu.*

13 Licet tum maximè locus sit sequestrationi beneficij cùm neuter habet ius obtinendi. Melius enim est iacere beneficium quàm dari vitiosum ingressum. Dixi *Defin.75.§.* Itaque hoc casu locum habet quod dici solet. Multa tenere iam facta quæ fieri prohiberentur *l.patre 6. de his qui sui vel alien.iur.sunt l.ex diuerso 35.§.1. de rei vindic.*

14 Quam tamen semper saluam esse oportet *l.seruo 65.§. cum prætor D. ad SC. Treb.cum similib.*

[DEFINITIO XCVI.

Onus pensionis impositum præbendæ afficit præbendam, non bona præbendæ si per optionem ad alios venerint.

PLeræque sunt Ecclesiæ præsertim Carhedrales in quibus ex statuto vel ex consuetudine obtinet, vt vacantem vnius Canonicatus præbendam, alius prioris gradus Canonicus optare possit: quod ius optandi antiquioribus competere solet, non ætate sed receptione. Sed ita tamen vt qui in eadem Ecclesia dignitatem habet licet tam receptione quàm ætate iuniores sint cæteris Canonicis, aut nullam aut minorem non etiam maiorem dignitatem habentibus præferantur. [1] Hoc verò cùm accidit, si præbenda, quæ vt vacans optanda est, aliquo pensionis onere affecta fuit, [2] quæri solet an post factam optionem præbendæ onus ad eum pertineat qui pensionem debuit, an ad eum qui præbendæ illo onere affectæ fundos possidet. [3] Et placet, quandiu viuit is qui pensionis debitor est, ad eum solum pensionis soluendæ onus pertinere, non ad illos ad quos bona quæ illius præbendæ primũ fuerant peruenerũt, [4] licet ex iis boni propter vnam plurésve secutas optiones nihil remanserit. Eadem enim præbenda est, licet alia penitus sint bona. [5] Sed si viuo pensionario debitor decesserit, ad eum ex cæteris canonicis onus pensionis spectabit, ad quem præbenda vacans perueniet, quippe quæ non nisi cum onere quo affecta est peruenire ad alium possit. [7] *Ita tractatum est* in Senatu in causa R.D. Georgij d'Auise contra R. Ludouicum Vorzier 3. Cal. Febr. 1613.

1 *Cap.cùm in tua de consuet. in 6.* vbi vide.

2 Hoc enim fieri potest authoritate summi Pontificis.

3 Videtur enim pensio imposita præbendæ esse onus reale fundorum, qui ad præbendam illam pertinent & ideo transire contra quemlibet possessorem *l.Imperatores 7. de publ. & vectig. l.pignoris 17. D.de pignor. l.15.C.eod.* sed non ita est, pensio enim illa reale onus est præbendæ non bonorum.

4 Nec enim isti aliud habent quam propriam præbendam nulla pensionis onere affectam.

5 Est enim præbenda quid vniuersale quod non ex his aut ex illis fundis æstimatur, sed ex omni eo quod iure præbendæ ad eum spectat, qui præbendam obtinet. Ex hoc casu verum est quod & aliis pleriſque, bona subrogata induere naturam eorum in quorum vicem subrogata sunt *l.sed quod inde 71. & seq. de legat.* Vnde fit, vt qui præbendæ suæ iam possessor est si alia optet bona fiat hoc ipso & per solam optationem possessor bonorum optatorum, ita vt ei perinde competant remedia omnia possessoria & interdicta atque competebant pro bonis ante optionem possessis, quoniam eadem præbenda est quæ possidebatur. Multo magis quis dixerit habere illam potestatem ingrediendi & occupandi bonorum optatorum possessionem propria auctoritate. Et ita in eadem causa tractatum est.

6 *l.vnic.§.pro secundo & sequ, Cod. de caduc. tollend. tot.titul. l.sine cens. vel reliq.*

Source : BIU Cujas

TIT. III.

DE EPISCOPIS, ET Clericis, & Monachis.

DEFINITIO I.

De priuilegio mendicantium, ne decimas ſoluere teneantur.

FRANCISCANORVM, Auguſtinianorum, aliorúmque Monachorum mendicantium ſingulare ius illud eſt, vt fructuum in iis fundis perceptorum, quos propriis ſiue manibus ſiue ſumptibus colunt, decimas nullas debeant, aliorum debeant,[1] Secundum quam diſtinctionem iam pridem à Senatu noſtro iudicatum fuiſſe contra Auguſtinianos Seyſſelli & S. Petri d'Arbigny relatum eſt me præſente in cauſa Franciſcanorum de la Chambre & Canonicorum eiuſdem loci 3. Id. Iul. 1588. Pleriſque tamen priuilegia conceſſa ſunt, vt nullas omnino decimas præſtare teneantur. Quo caſu nec dubitandum eſt, quin ea immunitate frui debeant.[2] Sicut & ſi per longiſſimum tempus in eius fuerint immunitatis poſſeſſione, quæ priuilegij inſtar haberi poſſit.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa.

1 Quamuis pugnare videatur, quod ſcriptum eſt *in c. ex parte tua ad nos*, 10. *& cap. nuper penult. Extr. de decim.* Vnde omnino Rebuff. *in tract. de decim. q.* 14. & Crauet. *conſil.* 21. Adde *c. fraternitatem. extr. de decim. & can. decimas*, 16. *quæſt.* 1. Gloſſ. *in can. tua*, 12. *q.* 1.

2 Quia poteſt ſummus Pontifex tale priuilegium concedere ex iuſta cauſa, vt & alias quaſlibet immunitates, quamuis ſoleat dici præſtandæ decimæ obligationem eſſe ex iure diuino, cui proinde à ſummo Pontifice derogari non poteſt, Summa Syluestr. *in §. decima, num.* 5. Rebuff. *de decim. quæſt.* 13. *num.* 31.

3 Id eſt, in poſſeſſione immemoriali. Hæc enim ſola eſt, quæ priuilegij inſtar obtinet, *cap. ſuper quibuſdam, §. præterea, de verbor. ſignificat. in 6. l. 3. §. ductus aqua, D. de aqua quotidian. & actiu. l. vltim. D. de aqua pluu. arcend.* Vide gloſſ. *in can.* 1. *in verb. manuum veſtrarum*, 13. *quæſt.* 1.

DEFINITIO II.

De Monachis ab omni ſucceſſione excludendis.

REligioſam & Monaſticam vitam profeſſi vſque adeo pro mortuis habentur ex edicto[1] Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri, vt in computatione legitimæ non ſolum partem non faciant, ſed neque numerum.[2] In quo deterioris conditionis ſunt quam filia, quæ renunciauit bonis paternis aut maternis accepta dote in vicem legitimæ portionis. Hæc enim licet ad partem non admittatur,[3] attamen facit partem, quia non pro mortua haberi poteſt, quæ à legitimæ petitione non alia ratione excluditur, quam quod iam legitimam accepiſſe intelligatur.[4] Itaque portio, quæ ad eam ſpectaret, ſi renunciatio nulla facta eſſet, heredis lucro cedet, ſi non in alterius vtilitatem facta probetur renunciatio.[5] Sed etſi fideicommiſſum proximioribus ex familia relictum proponatur, non admittentur ij, qui euenientis conditionis tempore monachi reperientur, quia non eſt credibile de iis cogitaſſe teſtatorem, per quos familia conſeruari non poſſit.[6] Nec aliud erit, tametſi ſint Dominicani, quibus ex Diui Papæ Clementis IV. reſcripto permiſſum eſt, vt perinde poſſint ſuccedere, ac ſi in ſeculo permanuiſſent. Edictum enim, quod diximus generale eſt, ad omnes omnino Monachorum ordines pertinens,[7] quamuis iure communi partem faciant ij, ex quorũ perſona monaſterium acquiſitionis capax ad legitimam admitti poteſt.[8] Neque contrarium eſt, quod eodem dicto teſtamentariæ ſucceſſiones exceptæ ſunt. Nam de præteritis tantum ſucceſſionibus id intelligi debet, quæ ex teſtantium voluntate ei, qui iam Monachus eſſet, delatæ erant, & per Monachum acquiſitæ monaſterio: Non autem vt facto teſtamento vocatiſque proximioribus, liceat Monacho tanquam proximiori ſucceſſionem vindicare.[9] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis à Camera contra fratrem Vicecomitem 8. Calend. Septembr. 1588.

1 De quo ſcripſimus *Defin. 44. tit. prox. præced.*

2 Bald. & cæteri *ad auth. nouiſſima, Cod. de inoff. teſt. ex l. ſi necem* 4. *§. ſi deportatus, D. de bon. libert. leg.* 1. *in fin. D. de bonor. poſſeſſ. contr. tabul. l. Gallus* 29. *§. & quid ſi tantum, D. de liber. & poſthum.* Vide Boër. *quæſt.* 104. Ranchin ad Guid. Pap. *quæſt.* 295.

3 Propter iuratam renunciationem, quæ valet iure Pontificio, *ex cap. quamuis pactum, de pact. in 6. quamuis non iure ciuili, l. pactum dotal. l.* 3. *C. de collat. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

4 Caſtrenſ. & alij *ad l. qui ſuperſtitis*, 94. *D. de acquir. heredit.*

5 Guid. Pap. *q.* 599. Quidam tamen defendunt non tam adcreſcere hanc portionem heredi quam hereditati. Vide, quæ ſcripſi in priore parte Hemiſchiliadis de errore Pragm.

6 Franciſc Mantic. *lib.* 8. *de coniect. vlt. volunt. tit.* 12. *n.* 25. poſt Decium *conſ.* 256. *n.* 2. Pariſ. *conſ.* 22. *n* 9. *vol.* 3.

7 Ergo generaliter intelligi debet, *l. in. fraudem* 15. *in fin. D. de teſtament. milit. l. de pretio*, 8. *D. de publician. l.* 1. *§. generaliter, D. de legat. præſt.*

8 *Auth. ingreſſi, vbi not. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* In quo numero eſſent Dominicani ex reſcripto Clementis IV. vt admitterentur ad legitimam & ad legitimæ ſupplementum, teſte Mantic. loc. ſuprà cit. niſi edictum Principis obſtaret. Iunge *Defin.* 8. *I. de inoffic. teſt.*

9 [Quid tamen ſi Monachus iudicium ſuſceperit ſuperiore authoritatem præſtante, & fuerit condemnatus? non poterit ipſe neque monaſterium impedire quominus fiat exhibitio in bonis quæ monaſterium poſſedit patiente ſuperiore, *arg. l. pen. ibi vel quod patre volente poſſident. C. qui bon. ceder. poſſint. Ita Senatus* pro Priore de Beluaux contra Priorem S. Petri d'Arbigny Septembr. 1617.]

DEFINITIO III.

De beneficij collatione facta per vicarium.

EPiſcopi vicarius quantumuis generalis, conferendi beneficij poteſtatem, quæ ſpecialiter conceſſa non ſit, minimè habet.[1] Beneficij namque collatio donatio quædam eſt.[2] In generali autem adminiſtrationis conceſſione donandi poteſtas data eſſe non intelligitur,[3] non tam, quod donare ſit perdere[4] (nec enim perditum Epiſcopo quicquam videretur, collato per vicarium beneficio in eum, cuius probitas, eruditio virtúſque meruiſſet[5]) quam quia nihil adminiſtrare dici poſſit qui donat.[6] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi mandati defectum aduerſarius obiiciat. Alioqui licet mandati præſumptio difficillima ſit,[7] quia tamen ſæpius vſu venit, vt ea conferendi auctoritas vicariis, per ordinarios detur,[8] æquiſſima eſt præſumptio, quæ collationis vires fouet, vt valeat potius quam pereat,[9] Si modo Epiſcopi ſigillo munita ſit,[10] & ab eo vicario facta, quem conſtet eſſe in quaſi poſſeſſione conferendi:[11] maximè verò, cum de ſola beneficij poſſeſſione contenditur.[12] Quod ſi illud etiam concurrat, vt is, cui collatio facta eſt, beneficium poſſederit per triennium,[13] Epiſcopi quoque conſenſus tacitus & ratihabitio, quę mandato comparatur, interueniſſe videbitur,[14] quoniam ad Epiſcopi cuiuſlibet officium pertinet, vt per ſingula triennij curricula beneficiorum in ſua diœceſi conſtitutorum & ſtatum inquirat & poſſeſſores.[15] *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & Branchin de parochiali Eccleſia de Voges contendentes pridie Calendas Septembris 1588.

1 *Cap. vlt. de offic. vicar. in 6.*

2 Adde quod & beneficiorum collatio in fructu eſt. *Not. in c. cum olim, de maior. & obed.* Boër. *q.* 17. *n.* 14. fructus autem beneficij ex quo pendet ius conferendi, non pertinent ad vicarium.

3 *L. cum plures*, 12. *§. cum tutor, l. Lucius* 46. *§. vlt. D. de admin. tut.*

Source : BIU Cujas

4 *l.filiusfamilias.7.in princ.D.de donat.*

5 Quisquis enim talis est,vtique ex eorum numero est,quos possis dicere beneficium dare cum accipiunt.

6 *L. ab agnato,12.D de curat.furios.*

7 Adeo vt nec per mille annos præsumi possit mandatum, quia facti est, facta vero nunquam præsumuntur, *l.consilio 7. §.vlt. eod.tit. de curat.furios.* iunct.*l.in bello,12.§.facti,de captiu. & postlim.*

8 Solet enim sumi argumentum & præsumptio ex iis, quæ fieri moris est, *l.quod si nolit,31.§.quia assidua,D.de adilit.edict. l.vlt. C.quæ res pignor.oblig.poss.* iunct. *l. & quæ nondum,15,§.quod dicitur,D.de pign. l.vlt. C.de fideiuss.*

9 *Arg. l.quoties 12. D. de reb.dub. l. quoties,* 80. *de verb.oblig.* Est enim maligna interpretatio,per quam fit vt actus destruatur, *l.si ita stipulatus,126. §.Chrysogonus,eod.tit.*

10 Sigilli enim alieni appositio probat consensum & mandatum, si modo nihil dolosè & in fraudem factum sit, *l.2.Cod.de reb.alien.non alienand.*

11 De qua constet per nouissimos actus, secundum ea, quæ dixi *Defin.70.num.17.suprà tit.prox.*

12 Nam in possessorio agitur de sola possessione, non etiam de proprietate, nisi ad confortandum,vt aiunt, possessorium.

13 Cuius possessionis triennalis quantus fauor sit,apparet satis ex regula de triennali possessore.

14 Cum non minus facto quam verbo voluntas declaretur, *l. non tantùm. 5. D. rat.rem haber.*

15 *Can.relata, & can.decreuimus,* 10. *q.*1.

DEFINITIO IV.

De verbis enunciatiuis summi Pontificis prouidentis in forma gratiosa.

IS cui prouisum est à Summo Pontifice in forma, vt vocant, gratiosa, adiecto eo, quod de eius sufficientia, & vt loquuntur,idoneitate ordinarius attestatus fuit,non cogitur attestationem illam exhibere nec eo magis rescriptum obreptitium aut subreptitium dici debet. Creditur enim verbis enunciatiuis summi Pontificis, sicut & alterius cuiuslibet Principis. [1] Estque verisimile prouisurum fuisse summum Pontificem in forma rigorosa, non in gratiosa si attestationem non vidisset. [2] Sed & illud certum est,attestationes huiusmodi cum ab ordinariis ad summum Pontificem mittuntur,in Romanæ Curiæ actis describi, nec ei, cui prouidetur,restitui. [3] *Ita Senatus* in causa Ioan.Philippi Chauelard & Claudij Poysat 13. Cal. Ianu.1589.

1 Attestantis scilicet de facto suo & de eo,quod coram se factum est, *l.omnium, vbi not. C. de test.*

2 Præsumitur enim Papa id omne facturus,quod facere ex officio debuit.

3 Vt proinde inhumanum sit, cogi cum exhibere id, quod non habeat nec dolo desierit habere.

DEFINITIO V.

Eum, qui bullas producit, non esse arctandum vt signaturam proferat.

QVi literas Apostolicas producit,quas bullas dicimus,signaturam, vt vocant, ostendere non cogitur, si fortè aduersarius obiiciat latius extensas eas literas contra Cancellariæ regulam, quam signatura contineretur. Faciunt enim per se fidem, [1] & ad eum,qui vitium obiicit,pertinet, vt signaturæ,quæ in actis curiæ remanet,exemplum probatæ fidei proferat,ex cuius collatione constare possit,vtrum amplior facta sit bullarum expeditio quam fieri debuerit. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sint probatio probata propter auctoritatem sigilli summi Pontificis.

2 Ei namque incumbit onus probandi non solùm, qui dicit, sed etiam,qui negat aliquid solemniter factum esse, *l.ab ea parte 5. D.de probat.* [Obserua tamen Bullas Pontificis licet locum apud nos habeant tum quoque cum nunquam publicatæ in hac patria fuerunt, nullius tamen esse momenti in possessorio si aut contrario vsu abrogatæ aut nunquam apud nos receptæ,dicantur. Itaque placuit admittendam esse hanc in possessorio positionem quæ in petitorio haud dubiè reiiceretur. Et ita Senatus noster pronunciauit, cùm quæreretur de collatione simplicis beneficij facta per ordinarium quod vacauerat non solùm in mense reseruato, sed etiam vacante sede Episcopali. Quæ duplex pro summo Pontifice reseruatio erat. In causa Ioannis Camet & Iacobi Arnaud mens. Iunij 1612. de qua scripsi *Defin. 95. suprà tit. prox.*

DEFINITIO VI.

De inutilis collationis confirmatione.

SI collatio per ordinarij vicarium facta ex eo solo nulla sit,quod vicario mandatam non constaret beneficij conferendi potestatem, [1] placet eam conualescere ex sola superioris qui mandare potuit confirmatione, licet ea confirmatio nuda sit non noua collatio,quæ nouum, vt dicimus, spiritum infundat. [2] Cum enim non nisi defectu mandati nulla esset prior collatio, confirmationem hanc & ratihabitionem,quæ postea sequitur, mandato comparari certum est. [3] Sed hoc tamen ita accipi debet ; Si non medio tempore in eo beneficio alij sit ius quæsitum. Tunc enim nec noua superioris collatio in tertij præiudicium prodesse quicquam posset. [4] Diuersum est,si quam aliam ob causam prior collatio nulla sit : Subsequentem namque confirmationem perinde nullam esse fatendum est : cum verum sit quod dici solet id, quod nullùm est confirmari non posse. [5] Igitur noua collatione & prouisione opus est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cuius mandati probatio necessaria est, vt diximus *Definit.* 3. *suprà eod.*

2 Actus enim, qui non nisi defectu potestatis nullus erat, confirmatur superueniente quandocunque potestate, Gloss. *in c. non firmatur, de reg.iur. in 6.*

3 *l.vlt.C.de SC.Maced. c.ratihabitio,de reg.iur. in 6.*

4 Cravet. *consil.171.ex l.penult.D.rat.rem haber.l.potior 12.qui potior. in pign.hab.*

5 *d.c.non firmatur,de reg.iur.in 6.l,quod initio,29.D.de reg.iur.*cum non entis nullæ sint qualitates, *tot.tit. de confirm.vtil.vel inut.*

DEFINITIO VII.

De mandato summi Pontificis de prouidendo.

MAndatum summi Pontificis de prouidendo nullum ius tribuit impetranti nisi subsecuta prouisione, [1] adeóque in possessionem missione [2]. Quamdiu enim aliquid agendum superest, nihil actum videri potest. [2] Itaque si prouisio tantum facta sit, licet ius aliquod in beneficio tribuat, non poterit tamen in beneficij possessorio obtinere is,cui ex mandato summi Puntificis prouisum est, si non etiam in possessionem missus sit. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sicut enim pactum de vendendo non est venditio, aut pactum de donando donatio, Bart. *in l.vlt.n.8. D.de condict.caus. dat.* Ita nec mandatum de prouidendo prouisio est, Rebuff. latè *in tract. de mandat. de prouid.*

2 Nam per missionem in possessionem constituitur ius in re in beneficiis,vt & in pignore iudiciali rei profanæ, *l.non est mirum, 26. §. 1. D. de pignor. action.*

3 *L.pen.C.de his,quæ vt indign.*

4 Quia in beneficialibus sicut in profanis non alius potest obtinere in possessorio,quam qui possidet, nec rursus incipere quis possidere sine corporali possessionis adprehensione, *l.cum heredes,23.D. de acquir. possess.*

DEFINITIO VIII.

Qui beneficium tanquam vacans impetrat, discedit à priori possessione.

QVi corporalem beneficij possessionem ex inutili collatione adeptus impetrauit literas Apostolicas, quibus scriptum erat in hæc verba,*& adhuc hodie dictum beneficium vacare noscatur*, à priore non solùm titulo,sed etiam possessione videtur recessisse. [1] Non enim vacare dicendum est beneficium

Source : BIU Cujas

beneficium, nisi quod & de iure vacat, vt loquuntur, & de facto. [2] Verbáque summi Pontificis regulariter accipienda sunt in omni significatione, in qua accipi possunt: [3] Maximè verò cum possessio solo animo amittatur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bona enim vacantia dicuntur, quæ nec dominum habent nec possessorem, *l. vlt. D. de success. edict.*
2 *Cap. cum nostris, extr. de concess. præb.*
3 Vt omnino aliquid operentur, Panorm. *in d. c. cum nostris.*
4 *L. 3. §. in amittenda, D. de acquir. poss.*

DEFINITIO IX.

Mandatum de prouidendo mittendóque in possessionem, quando impletum videatur?

QVi mandatum habet à summo Pontifice vt impetranti prouideat mittátque eum in realem & actualem beneficij possessionem, non prius impleuisse [1] videtur mandatum de prouidendo, [2] quam impetrantem miserit in realem & actualem, vt vocant, possessionem, propterea, quod mandatum huiusmodi de prouidendo non tribuit ius in re, sed ad rem tantum quovsque fuerit executio subsecuta. [3] Neque sufficiet quòd mandatarius & executor datus potestatem impetranti fecerit possessionem auctoritate propria adprehendendi, vtputa si birretum, vt vocant, aut annulum ipsi tradiderit, [4] sed ille ipse in possessionem mittere omnino debet, quoniam mandatum implendum est in forma, vt aiunt, specifica. [5] Nec enim cui hoc mandatum aut permissum est, illud quoque mandatum & permissum videtur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo tamen implere mandatum tenetur quisquis mandatum suscipit, *l. incommodato, 17. §. sicut, D. commod.*
2 De quo adde quæ scripsi Defin. 7. suprà.
3 *Cap. si soli ordinario, de concess. præb. in 6.*
4 Quomodo solent Notarij nostri facere per calami traditionem, vt dicemus *sub tit. de acquir. possess. 3.*
5 Ne alioqui mandantis auctoritas neglecta videatur. Ferè enim est, vt quis rem sibi mandatam negligere videatur, si per alium facit, quod per seipsum facere deberet. *l. cum hi, 8. §. si prætor aditus, D. de transact. l. 1. de officio eius, cui mandat. est iurisdict.*
6 Quasi electa siue industria siue dignitate personæ, cui mandatum fuit, *arg. l. inter artifices, 38. de solut.*

DEFINITIO X.

De regula, quæ est, de beneficij valore exprimendo.

REgula Cancellariæ, de vero beneficij valore exprimendo non attenditur in quæstione, quæ laicum iudicem habet de possessione beneficij, quod bursalis sit potius quam iuris. [1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige, nisi euidenter appareat de dolo aliquo impetrantis. Nunquam enim dolus impunitus esse debet, ne tum quidem, cum ipsi doloso damnosus futurus est, *l. procurator, 11. in fin. D. de doli mal. & met. except.*

DEFINITIO XI.

Ius conferendi nunquam præsumi, nisi in fauorem ordinarij.

SI duo sint beneficia eiusdem nominis in eadem diœcesi, quorum alterum pertinere dicatur ad nominationem aut collationem cuiusdam Abbatis aut Episcopi in alia prouincia constituti, ei incumbet onus probandi, omnémque ambiguitatem tollendi, qui Abbatis illius aut Episcopi collatione nitatur. [1] Neque enim ius conferendi vnquam præsumitur, nisi probetur in eius commodum, qui non est ordinarius diœceseos. [2] Imo vero ordinarius habet ipso iure fundatam intentionem in omnibus beneficiis intra diœceseos suæ fines conclusis. [3] Eámque præsumptionem non tantum ordinarij auctoritas elicit, sed etiam beneficij libertas. Beneficia enim sicut & cætera omnia sui natura libera præsumuntur. [4] Habebit vero res minorem dubitationem, si ponas beneficium, de quo contenditur, vltimum possessorem habuisse ex alio ordine quam cuius sit Abbatia, quæ nominationem suam esse iactitat. [5] Est enim perpetuum quoties de beneficij possessione agitur, vt vltimus potissimum status attendatur, ex nouissimis actibus colligendus. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis siue agendo siue excipiendo, *l. 2. l. ab ea parte, 5. l. quoties, 19. D. de probat.*
2 Imò habet iuris præsumptionem contra se quisquis ordinarius non est.
3 *Can. omnes basilicæ, 16. quæst. 7.*
4 Fauore scilicet libertatis, quæ omnium rerum fauorabilissima est, *l. 4. D. de iustit. & iur. l. altius, 8. C. de seruit. & aqua, l. libertas, 122. de reg. iur.*
5 Nam ex qualitate possessoris præsumitur qualitas beneficij, vt constat ex iis, quæ diximus *Defin. 77. §. tit. prox.*
6 Dixi *Defin. 70. num. 16. 17. & 18. §. tit. præced.*

DEFINITIO XII.

De probando iure conferendi.

QVoties in quæstione de possessione beneficij disputatur an Prælatus habuerit ius conferendi aut instituendi, placet etiam minus plenas probationes sufficere nec aliud requiri quam vt ea esse probetur communis hominum existimatio, si modo is, cui ab eiusmodi Prælato prouisum est cum eo concurrat cui prouisum fuit à summo Pontifice: Non item si concurrat cum Episcopo, aut cum eo, cui ab Episcopo fuerit prouisum. [1] An quia maior sit aut fauorabilior auctoritas Episcopi in beneficiis conferendis quam summi Pontificis? Minimè. [2] Sed quia summi Pontificis potestas ordinarij cuiuslibet, quamuis inferioris quales omnes sunt, concursum admittit. [3] Ordinarij potestas contra, nullius, [4] præterquam summi Pontificis, qui est Ordinarius Ordinariorum. [5] Itaque hoc casu omnimodo & exactè probandum est quis Ordinarius collator sit beneficij, vt sciatur an prouisio valeat. [6] *Ita Senatus* pro Nicol. Gros contra Franciscum de Chauanes 16. Calendas Decembris. 1590.

1 Vide Cassiodor. *decis. 1. de prob.*
2 Semper enim auctoritas summi Pontificis excepta intelligitur tamquam superioris.
3 Scilicet quandiu Papa prior non apposuit manum, quia per manus appositionem ligat cæterorum omnium manus, vt scripsi *Defin. 10. & 36. §. tit. prox.*
4 *Can. omnes basilicæ, 16. quæst. 7.*
5 *Can. cuncta per mundum, 9. quæst. 3.*
6 Quia prouisio & collatio ab eo facta, quæ ius conferendi non habuit, neque titulum neque tituli colorem præbet, *capit. 1. de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO XIII.

De Episcopali dignitatis priuilegio.

PRæcelsa Episcopatus dignitas facit, [1] vt quamuis eum, qui iam Episcopus sit, Senatorem fieri nihil prohibeat, [2] Senator tamen esse desinat, qui Episcopalem dignitatem post Senatoriam nanciscitur, [3] si non speciali Principis indulgentia retineatur. [4] Secundum quod, cum vir clarissimus Alfonsus d'Elbene Abbas Altacombanus Senator noster in Albiensem Episcopum electus, & à summo Pontifice confirmatus esset, ac quasi vacante per eius promotionem dignitate, Abbas Moretanus in ipsius vicem substitutus, Postea verò Albiensis Episcopus obtinuisset à Principe, vt quamdiu in Sabaudia degeret, pristinam retineret dignitatem. Quæsitum est, an eundem in collegio nostro ordinem gradúmque

Source : BIU Cujas

quem prius habuerat,ſaluum ei eſſe oporteret : An potius quaſi nouus poſtremúſque Senator poſt omnes ſedere deberet. Quod quibuſdam probabilius videbatur , quia non ſolùm prior dignitas vacaſſet , ſed alius quoque in eius locum ſuffectus eſſet. [5] Contraria tamen ſententia non modo benignior ſed etiam honeſtior viſa eſt,præſertim cum ita Princeps iuſſiſſet , [6] vt eadem ipſi dignitas maneret, quæ antea fuerat : quodque indignum abſurdúmque videretur , eum, qui tam multis annis emeritus in primis gradibus honorificentiſſimè conſtitiſſet,ob eam ſolam cauſam cæteris inferiorem videri , quod Epiſcopalem inſuper dignitatem vrgentibus meritis nactus fuiſſet. [7] Accedebat , quod prius etiam quam Moretanus in Senatorem admitteretur , iam ita Princeps fieri reſcripſerat , vt non eo minus Altacombanus quamdiu apud nos eſſet , dignitate Senatoria fungeretur. [8] *Ita Senatus* 7. Cal. Febr. 1590.

1 Nam & Epiſcopi ſummi appellantur, *Can.2.de conſecrat.diſt.5.* & quilibet Epiſcopus dicitur maior Preſbytero Cardinali, *can. quanquam,vbi gl. in verb. Auguſtinus,2.q.7.*

2 Etſi profanos gentilium libros etiam legere Epiſcopi prohibentur,adeóque audire leges,niſi hactenus vt per eas melius intelligantur canones , *can.Epiſcopus , vbi gl.in fin. diſt. 37. l.conſulta diualia 23. C. de teſt.*

3 Nemo enim duobus Dominis ſeruire poteſt, & Epiſcopatui & Senatui,& hoc caſu maior dignitas,quæ eſt incompatibilis tollit minorem,vt de obligationibus ſcriptum eſt *in l.debitori,50.D.de fideiuſſor.l.ſi reus.13. D.de duobus reis,can.1.21.quæſt.1.*

4 Vt Senator maneat ad honores etiamſi non reſideat.Nec enim paruum Senatui ornamentum eſt , ſi ex Senatoribus quidam ſint Epiſcopi.

5 Nec enim poterant duo eundem gradum tenere , ac in eodem gradu concurrere, *arg.l.cum in teſtamento,37.de hered.inſtit. l. 1. §. qui ſemel D. de ſucceſſ. edict.*

6 Principis enim eſt , eum ordinem dignitatum inter ſuos præſcribere quem velit, *l.1.& 2.Cod.vt dign.ordin.ſeruet. lib.12.titul.8.*

7 Superueniens enim maior dignitas augere non minuere priorem ſtatum debet. Itaque videbatur Epiſcopus Albienſis in ſui ipſius locum ſucceſſiſſe , *arg.d.l 1.§.ſed videndum, eod.tit.de ſucceſſ.edict. l. 3. l.creditor,12. Papinianus,D.qui potior.in pign.hab.*

8 Quo reſcripto videbatur ius ſuum priſtinum Epiſcopo reſeruatum,antequam alij vlli ius quæſitum eſſet, *arg. l.Modeſtinus,76. D. de ſolut.*

DEFINITIO XIV.

Ex ſola aduerſarij confeſſione aut dominatione ius nullum in beneficio acquiri.

SOla aduerſarij confeſſio ius in beneficio aut ad beneficium tribuere non poteſt ei , qui aliud nullum habeat. [1] Minus igitur iniuſto detentori proderit , quòd tanquam tutelarius , vt aiunt , iuſtúſque poſſeſſor , per epiſtolam talis nominatus ſit qualem hodie ſe dicit,ſi non alias habeat prohibitiones. [2] Nam nec ſi ab ipſo ſummo Pontifice talis per literas nominatus eſſet,quicquam tamen ei iuris ex eiuſmodi nominatione acquireretur, [3] cum tamen conferendi beneficij præcipuam ſummus Pontifex habeat poteſtatem ; [4] quam vtique non habet aduerſarius, in cuius poteſtate non eſt facere , vt qui neque titulum neque poſſeſſionem beneficij habet , habere exiſtimetur. [5] Id enim eſt , quod dici ſolet beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſe. [6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Guilielmi Bachod contra Claudium Philippe 13. Cal.Ianuar.1590. poſtea deciſum & pronunciatum 4. Non. Iunij 1595.

1 Dixi *Defin.83. §. tit.prox.*

2 Ioan. Pap. *in ſyntagm. Areſt.lib.8. tit.7. De maintenue es poſſeſſions de benefices*, Boër. *quæſt.89.*

3 *Clem. fin. de ſent. excom,*

4 *Can.cuncta per mundum,9. quæſt.3.*

5 Nam & titulum habere & poſſidere facti eſt, *l.conſilio 7. §.vlt. de curat.furioſ.l.1. §.Scæuola, D.ſi is,qui teſtam.liber eſſe iuſſ.* factum autem requirit veritatem naturalem non fictam aut falſam confeſſionem , *l.denique 19. ex quib.cauſa maior.l.in bello,12. §. facti, de capt. & poſtlim.*

6 *Cap.1.vbi* Dyn. & alij *de reg.iur.in 6.*

DEFINITIO XV.

Quando deceſſoris ſui titulum exhibere quis cogatur.

ETſi non poteſt beneficium videri vacaſſe per obitum eius , qui nullum in beneficio ius vnquam habuit , [1] eum tamen qui beneficium obtinuit ſiue à ſummo Pontifice ſiue ab alio collatore , quaſi vacans per obitũ Sempronij,de iure quod Sempronius in eo beneficio habuit,docere non eſt neceſſe. [2] Sufficit namque vt eum probet vulgo habitum pro iuſto poſſeſſore, [3] Quid enim ſi annalis aut triennalis poſſeſſor Sempronius fuit,vt nec ipſe de titulo ſuo docere debuiſſet ſi qua ei controuerſia de beneficio facta fuiſſet ? [4] Sane ſi aduerſarius doceat de titulo & iure alterius , per cuius obitum ipſe beneficium impetrauerit, & is titulus antiquior ſit poſſeſſione illius,qui beneficij vltimus poſſeſſor fuiſſe dicitur , cogetur nouus impetrans titulum prædeceſſoris ſui exhibere,déque eius viribus diſputare:[5] quoniam alioqui fieri non poteſt vti ne vitioſa præſumatur ea poſſeſſio & abſque titulo , [6] cum de præcedente alterius titulo & poſſeſſione apparet. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum ex regula iuris nemo poſſit deſinere habere id,quod nunquam habuit, *l.non poteſt videri,208. de reg.iur.*

2 Quia non habet titulum à ſuo prædeceſſore , nec ſuccedit in ius ipſius, ſed omne ius ſuum habet à collatore.

3 *Arg.l.3. §. 1. D.de SC.Macedon.l filia,88.de ſolut.*

4 Nam triennalis poſſeſſio eſt pro titulo ſaltem præſumpto, *Reg. de triennali poſſeſſore.*

5 Cum non potuerint eiuſdem beneficij duo *in* ſolidum eſſe rectores & poſſeſſores non magis quam rei profanæ , *l. 5. §.ſi duob. D. commod.l.3.§.ex contrario,de acq.poſſ.l.duo in ſolidum 19. D.de precar.*

6 Præſumitur enim quiſque poſſediſſe ex titulo præcedente, *leg. quadam mulier, 77. D.de rei vindic.*

7 Caſſad. *de cauſ poſſ.& propr.deciſ.3* Bellarm. *quæſt.112.& 116.* Rebuff. *in praxi benef.tit.de ſubrog.n.55.fol.327.*

DEFINITIO XVI.

De Clerico dyſcolo & malè morigerato.

CVm de beneficij Eccleſiaſtici poſſeſſione inter Clericos apud Senatum contenderetur, non putauit Senatus pro eo dicendas vindicias, quem conſtaret improbam vitam agere,tametſi iuſtiſſimo titulo niteretur. Etſi enim de Clericorũ vita & emendatione cognoſcere laicus iudex non poteſt [1] publicè tamen intereſt,ne quis ad beneficiorum poſſeſſionẽ retinendam locus relinquatur dyſcolis & ſceleratis , [2] ex quorum moribus ſcandalum laicis inferri poſſit. Ideoque pertinet ea res ad curam non modo Senatus , ſed & alterius cuiuſlibet iudicis laici de huiuſmodi controuerſiis ius dicentis , [3] non vt de moribus inquirat , ſi mali obiiciantur, ſed hactenus tantum vt præſentes oblatáſque probationes non reiiciat,ſi tales ſint,de quarum fide dubitare non poſſit. An ergo Clericum ex ea cauſa condemnare debebit ? Minimè, [4] ſed tantum pronunciare ſequeſtrandam beneficij poſſeſſionem vt fieri ſolet neutro ex collitigatoribus coloratum titulum proferente. [5] Si tamen poſt aliquot annos eadem de beneficio quæſtio licet apud eundem iudicem repetatur, & appareat rediiſſe hominem ad meliores mores,pro eo iudicandum erit, ſi aliud nihil prohibeat : [6] Sed & ſi eo tempore quo minus benè moratus dicebatur minor erat annis viginti-quinque , nullas poſt maiorem ætatem reſipiſcentiæ probationes iudex exigere debebit, quaſi ætatis vitium illud fuerit,magis quam perſonæ.[7] *Ita Senatus* 4.Non.Iunij 1595. & iam antea 13. Cal. Ianuar. 1590.

1 Pertinet enim id ad curam & iuriſdictionem Epiſcopi , aut alterius ſuperioris, *tot.tit. de vit. & honeſt.Cleric.*

2 Qui etiamſi beneficium iam tenerent, eo tamen priuari vel ob hanc cauſam deberent , adeóque communione , *can. Epiſcopus 35. diſtinct.*

3 Debet

Source : BIU Cujas

3 Debet enim iudex laicus curare quantum poteſt, ne laici etiam à clericis ſcandalum patiantur, eaque potiſſima ratio eſt ob quam permittitur ei nonnunquam, vt in clericorum quoque actionibus coercendis ſe interponat, quod tamen ſine iuriſdictionis eccleſiaſticæ præiudicio fiat.

4 Cum nulla penitus ſit iuriſdictio laici in Clericos, vt nec iudicis Eccleſiaſtici in laicos, *cap. at ſi Clerici, & cap. cæterum. de iudic. c ſi diligenti extr. de for. compet.*

5 Vt ſicuti vitioſus ad beneficium ingreſſus nunquam dandus eſt ita nec vitioſo detur.

6 Ne alioqui cauſa temporaria & momentanea perpetuum pariat effectum, quod eſſe non debet, *l. cura, 14. §. deficientium, D. de muner. & honorib. l. ab omnib. 10. §. auctis, D. de vacat. & excuſ. muner.*

7 *Arg. l. 3. §. 5. D. de tutel.*

DEFINITIO XVII.

De collatione iure deuoluti facta.

QVod conſtitutum eſt, vt ſi collator ordinarius negligens fuerit in conferendo beneficio, id eſt, ſi intra ſemeſtre, quod in eam rem præſtitutum eſt non contulerit, totum ius conferendi pro ea vice ad ſummum Pontificem deuoluatur, [1] non habet locum ſi iuſtum impedimentum interceſſerit, vt puta peſtis aliúdve quid ſimile. [2] Item ſi ordinarius beneficium vacare ignorauerit. [3] Non enim potuit conferre, niſi à quo die ſciuit [4] aut ſcire debuit [5] vacationem. Cúmque ideo non fuerit negligens, negligentiæ pœnam pati nullam debet. [6] Deuolutio autē iuris conferendi ad ſuperiorem negligentię pœna eſt. [7] Et conſequenter probanda erit ſcientia ab eo, qui nititur iure deuolutionis. Non ob id ſolum, quod alioqui præſumatur ignorantia & probetur eo ipſo, quod non probatur ſcientia. [8] Sed etiam quia fundamentum illud eſt intentionis eius, qui allegat deuolutum. [9] Cum collatio iure deuoluti facta ante deuolutionem nullius adeò ſit momenti, vt ne colorata quidem videatur. [10] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua j. Defin. 35. de probat. & Defin. 2. & ſeq de iur. patron.

1 Quod ius deuoluti aut deuolutionis appellatur, *cap. 2. de conceſſ. prab.* De quo iure vide tractatum Rebuff. inſcriptum, *de deuolut.*

2 Rebuff. *in d. tract. n. 13.* Alex. *conſ. 58. vol. 5.*, Rip. *in tract. de peſte, Tit. de priuil. iudic. cauſ. peſt.*

3 *Cap. quia diuerſitatem in fin. & ibi DD. de conceſſ. prab. gl. in c. licet per ill. text. in verb. à notitia, de ſuppl. neglig. prælat. & in d. cap. 2. in verb. j. ſex menſes, de conceſſ. prab.* Feder. de Sen. *con. 129.* Panorm. *in c. cum propter poſt princ. de iur. patron.* Rebuff. *vbi s. n. 10.* Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron. in verb. honorificum, q. 27. gl. in c. ſtatutum 3. de prab. in 6.*

4 Nemo enim ignorans conferre beneficium poteſt, vt nec aliud ferè quicquam agere, *l. cum ſex 55. de ædilit. edict.*

5 Diſſoluta enim ignoratio excuſationem non meretur, *d. l. cum ſex, l. 3. §. 1. l. nec ſupina, D. de iur. & fact. ignor.*

6 *l. 3. D. de ſeparat. l. ab hoſtibus, 15. §. vlt. & l. ſeq. D. ex quibus cauſ. maior. l. vlt. in fin. C. de poſth. hered. inſtit.*

7 *d. c. licet & tot. tit. de ſuppl. neglig. prælat.*

8 *l. Verius 21. D. de prob. l. ſuper ſeruis, Cod. cui milit. poſſ. lib. 12. cum iurib. ibi per gl. allegatis.*

9 Debet autem quiſque probare id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis maximè ratione temporis, Alex. *in l. ſi minorem, 6. C. de in integr. reſt. minor.* Caſtrenſ. *in l. ſi inter, 8. n. 5. de reb. dub.*

10 *DD. in d. c. 2. de conceſſ. prab. & in c. 2. de prab. in 6.* Rebuff. *vbi s. num. 32. poſt* Felin. & alios *in c. cum ex officij de præſcript.* & Boër quem ibi refert. *deciſ. 70.*

DEFINITIO XVIII.

De Clerico coniugato aut minus Clericaliter viuente.

QVamuis dici ſoleat beneficia conferenda non eſſe aliis Clericis, quam qui viuunt clericaliter, [1] Nihil tamen prohibet eum quoque qui ſecularibus negotiis ſe immiſceat beneficium habere. Ex iis nimirum quæ ſunt minima, id eſt, quæ vel nullam vel per exiguam habent adminiſtrationem, nec animarum curam gerunt, cuiuſmodi eſt præfectura capellæ ſimplicis quæ non ſit preſbyteralis. [2] Eóque paſſim iure vtimur. Quamquam multo rectius & ſalubrius factu-

rus ſit Clericus, ſi ab eiuſmodi ſecularibus negotiis abſtineat [3] ex eo ſaltem tempore quo pacificum & ad honeſtæ vitæ rationem idoneum beneficium habere cœpit. [4] Illud ſanè conſtat Clericos coniugatos vſque adeo non clericaliter viuere intelligi, vt nullius omnino beneficij obtinendi capaces ſint: *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. Clerici, Extr. de vit. & honeſt. Cleric.*

2 Vel ob id ſaltem, vt hoc veluti præmio inuitentur plerique ad clericatum ambiendum, quem vbi aſſecuti erunt tanto facilius poſtea cogitent de ſacris quoque ordinibus ſuſcipiendis.

3 *Can. 1. & 2. & paſſ. diſtinct. 88.*

4 Ex eo namque tempore nulla ſubeſt neceſſitas Clerico ſe immiſcendi negotiis ſecularibus, quæ tamen neceſſitas ſola poteſt præbere excuſationem, gloſ. *in can. decreuit, 88. diſt. arg. 12. q. 1. can. 1. & 1. q. 2. can. ſacerdos.*

5 Imò verò etiam officio & beneficio quolibet ſunt priuandi, *can. ſi quis à modo diſtinct. 81, can. 1. & paſſ. ead. diſt.* Vide *tot. tit. de cleric. coniug. præſertim cap. diuerſis, gloſſ. in can. multorum 27. q. 2.*

DEFINITIO XIX.

De priuilegio clericali.

CLericus in habitu non clericali deprehenſus non gaudet priuilegio, neque quod ad fori præſcriptionem, neque quod ad pœnam crimini debitam. [1] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi iudex laicus, de ſent. excomm. in 6.* iunct. *cap. 1. de cleric. coniug. lib. 6. cap. clerici. de vit. & honeſt. cleric. Clem. 1. eod.* Guid. Pap. *q. 138. cap. vltim. de vit. & honeſt. cleric.* Gloſſ. *in can. clerici, diſt. 23. & can. in ſumma 21. q. 4.*

DEFINITIO XX.

De beneficij collatione facta per vicarium de cuius poteſtate non conſtat.

NOn valere collationem beneficij factam à vicario ordinarij ſi non conſtet mandatam ei poteſtatem conferendi certum eſt, [1] quamuis inſtituendi habeat facultatem ſicut & confirmandi eos, quos ordinarius inſtituturus eſſet vel confirmaturus. [2] Sed hoc ita accipi debet, ſi aduerſarius defectum mandati in actis, vt aiunt, obiiciat. Nam ſi extra acta & tanquam exceptio meri iuris, quam ex officio ſuo iudex alioqui ſupplere deberet, [3] obiiciatur, non eſt admittenda, Ne fiat iniuria ei, cui vicarius beneficium contulit, ſi priuetur ea mandati probatione, quam afferre fortaſſis potuiſſet, ſi apertè oppoſita exceptio fuiſſet. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vtrum enim vicario mandata ſit facultas conferendi necne, in facto non in iure conſiſtit: [5] facti vero cauſam ſupplere iudex nunquam poteſt, [6] nec ſi notorium ſit, niſi fuerit allegatum. Nam & quod notorium eſt allegari debet, licet probari non ſit neceſſe. [7]

1 *c. fin. de offic. vicar. in 6. & c. 3. de prab. eod. lib.*

2 *Cap. cum in illis, 16. vbi gloſſ. §. cum autem in verb. noſcatur de prab. in 6.*

3 *Tit. C. vt qua def. aduoc. part. in d. ſuppl.*

4 *Arg. l. 3. vbi not. D. de accuſ. & inſcrip.*

5 Contractus omnes enim ſunt facti, *l. conſilio 7. §. vlt. de curat. furioſ.*

6 Not. *in d. tit. C. vt qua def. aduoc. part.*

7 Notorium enim dicitur manifeſtum, quod patet vel per confeſſionem, vel per probationem, vel per euidentiam rei, *can. manifeſta, vbi gloſ. 2. q. 1.*

DEFINITIO XXI.

De congrua portione parocho ex decimis conſtituenda.

DEcima, aut, vt melius dicam, ea fructuum portio, quæ loco decimæ præſtari Deo debet [1] in ſignum & recognitionem vniuerſalis dominij, [2] ſi iuris rationem inſpicias, non

Source : BIU Cujas

non nisi ad parochum spectat : [3] Fieri tamen potest, vt ad alias personas eius percipiendæ & exigendæ ius pertineat, aut ex contractu iusto & solemni, aut ex inueterata consuetudine, aut ex immemoriali temporis præscriptione. [4] Sed cum id euenit, parocho & Ecclesiæ rectori omnimodo consulendum est, vt vel ex decimis [5] vel ex quo alio reditu habeat congruam portionem, id est, tantam quanta ad honestè viuendum, & excipiendos hospites sufficere possit : [6] Adeo vt nec ferenda sit consuetudo, si qua in contrarium allegetur vtpote quæ manifestè impugnet vtilitatem Ecclesiæ. [7] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iulij 1591. pro Parocho de Montagnole contra Laboret Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ.

1 Dicitur enim decima vulgo etiam, quæ est vicesima interdum aut trigesima, aut quadragesima, quia loco decimæ præstatur ex consuetudine *cap. in aliquibus, vers. ille, quippe, Extr. de decim.*

2 Adeo vt configi dicatur Deus si decimæ non soluantur, *cap. reuertimini 6. q. 2. & can. decima, ead. q.*

3 *Can. quicunque, & sequent. ead. quæstion. & can. in sacris* iunct. *gloss. ibid.*

4 *Cap. fin. de paroch. & alien. parochian. c. quoniam, & cap. cum contingat. de decim.*

5 Antiquiori enim Ecclesiæ ius suum semper conseruandum est, *can. Ecclesia, & seq. 16. q. 1.*

6 *Cap. extirpanda*, 30. *& cap. exposuisti* 33. *Extr. de prabend. & dignit.*

7 Non enim sufficit præscriptam esse consuetudinem, si non sit etiam rationabilis, *c. vlt. Extr. de consuet.* Glos. *in can. ecce ego dico, in fin. distinct. 95.*

DEFINITIO XXII.

Deferenda per iudicem laicum sententia pro congrua portione.

QVid ergo si parochus non habeat congruam portionem, & de eo apud Iudicem laicum conqueratur ? Non potest Senatus vt nec alius iudex laicus de illo cognoscere, an parocho adiudicanda sit congrua portio necne (est enim ea res Ecclesiasticæ iurisdictionis) sed tamen si parochus petat manuteneri se in possessione percipiendi decimam, aut quid aliud quousque congruam habeat portionem, poterit & debebit iudex laicus cognoscere incidenter, [2] & inquirere an habeat, necne, non vt de illo pronunciet, [3] sed vt si constabit non habere, pronunciet retinendum parochum in possessione percipiendæ decimæ, quousque congrua ei portio fuerit ab Episcopo assignata : [4] Interea tamen & incerto eo cauere iudex debet ne quicquam constituat in detrimentum eorum, qui in possessione sunt decimam, aut pro decima portionem aliam consuetudinariam percipiendi. [5] Sed & si constet non habere parochum vnde se alat, non prius tamen certa pecuniæ aut frumenti & vini quantitas constituenda est pro congrua portione, quàm apparuerit quænam sit æstimatio reditus, qui ex decimæ perceptione colligitur, Ne alioqui facilè eueniat, vt qui decimam percipere solet, ob hoc ipsum quod eam percipit, in plus condemnetur, quam quanti decima est. [6] *Ita Senatus* in eadem causa : & in alia pro D. Ioanne Ferrand. parocho d'Entremons contra Episcopum Gratianopolitanum 14. Calend. August. 1591.

1 Quia pertinet ad Episcopum vt prouideat parocho de congrua portione, *can. in sacris, & seq. 16. quæst. 1.* Rebuff. *in tract. de congr. port.*

2 Nam ad officium eius qui cognoscit de principali quæstione pertinet, vt omnem causam incidentem examinet, *leg. 1. Codice de ord. iud.*

3 Esset enim sententia nulla tanquam ab incompetenti iudice lata, *, d l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

4 Nam de possessorio decimarum pronunciare etiam laicus iudex potest. Guid. Pap. *q. 1.*

5 Ne quid fiat inauditis iis quorum interest, *l. nam ita*, 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque*, 47. *De re iudic.*

6 Quod sanè iniquum esset. Non enim onus propter certam rem irrogatum grauius esse debet, quam quanti res ipsa est, *l. 1. §. si is qui quadraginta D. ad SC. Treb. l. in ratione* 11. *§. quod vulgo ad l. Falcid. §. 1. Inst. de sing. reb. per fideic. relict.*

DEFINITIO XXIII.

Quanta esse debeat congrua portio.

COngrua portio, quæ parocho debetur, regulariter quidem ex quarta parte fructuum beneficij æstimatur : [1] Sed tamen in iudicantis arbitrio & religione positum est, vt vel maiorem vel minorem fructuum portionem constituat. [2] Quid enim si quarta illa pars fructuum beneficij non sufficiat ad victum & vestitum ? Nam quod quidam putant, id quod deest suppleri à parochianis debere, non est probabile. Siquidem quamdiu decima sufficit, aut ea quota quæ pro decima ex consuetudine præstatur, nihil est, quod præterea exigi debeat à parochianis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. concesso*, 12. *quæst. 2. & can. sequent. & 16. quæst. 1. can. ad hoc.*

2 Ita Rebuff. *in tract. de decimis & fusius, in tract. de congr. port. quæst. 8. n. 80.*

3 Quia nec aliud quam decimas & primitias Deus ab hominibus exigit, *can. reuertimini, & seq. 16. q. 1.* Rebuff. *vbi suprà.*

DEFINITIO XXIV.

De Archipresbyteris.

QVi nunc Archipresbyteri vocantur, veteribus illis diaconis non malè comparantur, vt absentium Episcoporum oculi esse existimentur. [1] Vnde illud quoque fit, vt eorum causa quam maximè sit fauorabilis, cum de beneficiorum ad Archipresbyteratum pertinentium conseruatione agitur. *Ita tractatum est* in eadem causa. [2]

1 *Can. diaconi 6. distinct. 93.*

2 Vt tanto magis inuitentur ad Archipresbyteratus munera ex fide ac diligenter obeunda.

DEFINITIO XXV.

De Clerico milite & militiæ desertore.

CLericus in habitu secularis militiæ repertus non solùm amittit ipso iure beneficium Ecclesiasticum quod habebat, sed etiam priuilegium clericale [1], ideóque si apud iudicem laicum desertæ militiæ reus factus, aut de alio crimine etiam communi vt vocant, nec priuilegiato delatus obiiciat priuilegium fori, petátque remitti se ad iudicem Ecclesiasticum, audiendus non est, quia secularem militiam assumendo Ecclesiasticæ renunciasse intelligitur. [2] Itaque tanto grauius puniri debet ob desertam secularem militiam, quanto scelestius est vtramque militiam quam alterutram deserere : nisi prioris repetendæ gratia posteriorem desertam esse appareat. [3] *Ita Senatus* contra Humbertum Cothonier presbyterum 4. Id. Decemb. 1592. & 3. Cal. Aug. 1593.

1 Iul. Clar. *lib. 5. sent. in pract. crim. quæst. 73. num. 6.* Emanuel Soar. *in commun. opin. in verb. Clericus.*

2 Vide Imbert. *lib. 4. Inst. for.* & Guid. Pap. *q. 138.*

3 Gloss. *in can. quisquis, in verb. arma*, 17. *q. 4.*

DEFINITIO XXVI.

De vnione ex mandato facta post mortem mandantis.

ETsi verum est mandantis morte finiri mandatum quoties res integra est, nec minus in Ecclesiasticis causis quam in profanis, [1] non tamen est id perpetuum. Quid enim si mandauero tibi vt soluas Titio post mortem meam ? Nemo vtique dixerit mandatum, cuius executio post mortem mandantis collata sit, eius morte finiri. [2] Eadem ratione placebat mandatum Summi Pontificis de vniendis beneficiis quibuslibet quomodocunque & quandocunque vacaturis, etiam si affecta

Source : BIU Cujas

si affecta essent sedi Apostolicæ,& vacarent in manibus Papæ pro tempore existentis,non videri finitum morte, [3] Ob idque potuisse delegatum vnire beneficia etiam quæ post delegantis obitum vacassent, si modo viuo eo Pontifice qui mandauerat, accepisset mandatum & bullas vt loquuntur fulminari curasset, [4] Dum ne quid aliud obstaret. Solent enim huiusmodi mandata de vniendo reuocari generalibus sequentium Pontificum constitutionibus, si non sortita sint effectum viuo eo mandante, [5] Exceptis tamen iis vnionibus,quæ ex auctoritate Concilij Tridentini factæ sint, aut etiam ex causa per Concilium permissa. Itaque cum Claudius de Granier tum Gebennensis Episcopus vitæ morúmque sanctimonia ac pietate antiquis illis patribus & Episcopis comparandus,ex mandato Sixti V. Pontificis maximi post eius tamen obitum vnisset prioratum d'Inclafort cum Seminario, quod in sua diœcesi ex præcepto Concilij Tridentini erudiendis quatuor & viginti pauperibus erigi debuerat, Placuit non posse vnionem impediri ex eo solo, quod post mandantis mortem facta fuisset, Tametsi seminarium illud nondum erectum esset, quoniam prius erat vt dotaretur, quam vt erigeretur. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 48. sup. de sacr. Eccles.

1 §. *rectè*, *Instit. de mandat. can. licet, & c. gratum, Extr. de offic. deleg.* Rota *dec.* 12. *eod. tit. ex c. si cui nulla, de prab. in* 6.

2 *l. Si vero non remunerandi* 12. §. *vlt. D. mandat.*

3 Tanquam quod esset collatum in id tempus,quod futurum esset post mortem quoque Pontificis mandantis.

4 Mandatum enim acceptum & executioni mandari cœptum esse oporter,quia facilius reuocatur mandatum re adhuc omnino integra *d.* §. *rectè.*

5 Sed qui tales constitutiones allegat vt reuocationem probet eas probare debet, *l.* 2. *l. eum qui mutatam* 22. *D. de prob.*

6 Quicquid enim fit à Summo Pontifice in executionem statutorum Concilij,quod perpetuum est, id quoque perpetuum & inuiolabile esse necesse est.

7 Est enim dos seminarij necessarium antecedens ad ferenda onera seminarij, vt dicimus de dote quæ datur marito ad ferenda onera matrimonij *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

De Equitum Hierosolymitanorum incapacitate.

EQuites Hierosolymitanos sicut religiosi sunt triplicíque voto obstricti, ita & cæterorum religiosorum exemplo cuiuslibet successionis incapaces esse conuenit. [1] An ita vt nec legitimam portionem in parentum bonis petere possint, si iam eo tempore professi religionem fuerint, quo pater aut mater decesserit? [2] *Ita Senatus* ,visum est in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593. Siue quod qui successionis intestati sunt incapaces regulariter [3] à legitimæ petitione repellantur, [4] Siue quod ex edicto Serenis. Ducis nostri Diui Emanuelis Philiberti habeantur religiosi omnes pro mortuis. [5] Itaque nec partē quidem faciunt,tantum abest, vt ad partem admitti possint. [6] Sunt igitur Equites isti deterioris apud nos conditionis quam sint apud Gallos,apud quos sunt capaces successionum omnium quod ad vsumfructum,licet non ad proprietatem. [7]

1 Ex edicto scilicet Ducis serenis. Emanuelis Philiberti, de quo scripsi *Defin.* 2. 3. *& Defin* 44. *tit. præced.*

2 Nam si posteaquam patri vel matri successerunt facti sunt religiosi,non ideo mutatur aut impeditur ius successionis.

3 Sunt enim quidam casus, in quibus nostri aliam rationem constituunt legitimæ portionis,aliam successionis. De quibus scripsi in priori parte Hemichiliadis, De errore pragmat.

4 Cum legitima sit portio portionis ab intestato contingentis, *l. Papinianus* 8. §. *si quis ex mortuis, D. de inoff. testam. l. cum quæritur* 8. *l. quæ nuper*, 31. *C. eod. tit.*

5 Mortuo autem legitimam deberi nemo dixerit, aut ei qui habeatur pro mortuo, *l. si necem*, 4. §. *si deportatus de bon. libert.* Bart. & alij *ad Auth. nouissima, C. de inoff. testam.*

6 Regulariter enim non facit partem qui nec admittitur nec admitti speratur ad partem, *d. l. Papin.* 8. *quoniam autem, D. eodem.*

7 Vt refert Ioannes Papon. *lib.* 1. *Syntagm. tit.* 10. §. 6.

DEFINITIO XXVIII.

De officiali eiusque vicario.

NOn modo eum qui ecclesiasticæ præest iurisdictioni, quem officialem vocant,sed etiam eius vicarium in hac præsertim alma Camberij ciuitate,totiusque Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate insignitum esse oportet cum iudicandi munere fungatur, [1] & de iis plerumque rebus iudicandum habeat,quæ magni momenti sint ac difficillimæ disceptationis, vt puta de fœdere matrimonij & iure beneficiorum, quod ad petitorij causam attinet. [2] Nec quod iis casibus possit ex Adsessoru sententia ius dicere idoneam præbet excusationem. Honestius enim est publicéque vtilius vt ea ipsa sit eruditione præditus, quæ faciat ne in singula momenta Adsessorum auxilium implorare cogatur, tantóque grauioribus sumptibus litigatores onerare. [3] Cum tamen Episcopus noster Gratianopolitanus Cantorem Sanctæ Capellæ in Officialis sui vicarium elegisset idque non sine exēplo factum esse constaret, Quasi Ecclesiastica dignitas eruditionis & Doctoratus loco esse posset, Visum est æquissimū illud temperamentum,vt neque hic vicarij officio fungi prohiberetur,neque confirmatio quam à Senatu petebat ei concederetur, Ne culpam Episcopi qui Doctorem eligere debuerat, nec tamen vt id faceret cogi per nos poterat approbasse videremur, nostrámque feciſſe cui auctoritatē nostram accommodassemus. [4] *Ita Senatus* in persona M. D. 17. Cal. Ianuar. 1593.

1 Debet enim etiam Episcopus scire leges vel ob hoc ipsum vt melius sciat canones, *Canon. Episcopus*, vbi Gloss. *in fin.* 37. *dist.*

2 *Cap.* 1. *de adfin. & consanguin.*

3 Nam neque Episcopus neque vicarius Episcopi aliorum doctrina egere debet, *Can. qui Ecclesiasticis*, iunct. Gloss. *in verb. quarant*, 36. *distinct.*

4 Nostra enim facimus ea,quibus auctoritatem nostram impertimur, vt scribit Iustin. *in const. de confirm. D.*

DEFINITIO XXIX.

De sigillo ordinariorum, aliorúmque collatorum.

NEc subscriptio nec sigillum magni Abbatis Cluniacensis aliarúmque similium personarum vllam apud nos fidem facit donec sit recognitum. [1] Aliud est in subscriptione & sigillo ordinariorum, Episcoporum scilicet ac Metropolitanorum adeóque eorum omnium, qui vice & partibus ipsorum funguntur, propterea quod ordinariam publicámque habeant potestatem & iurisdictionem. [2] Neque aliud erit,si agatur de beneficio cuius collatio spectet iure ordinario ab Abbatem Cluniacensem, puta de prioratu qui sit ordinis Cluniacensis. Etsi enim ratione huiusmodi beneficiorum regularium non habet ordinarius fundatam intentionem, nisi eo casu quo Abbas ipse negligens fuerit in prouidendo, [3] non tamen facere potest qualitas beneficij,vt Abbatis subscriptioni aut sigillo maior fides constare debeat. [4] *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin. & Caroli Emanuelis Pomei, 11. Cal. April. 1596.

1 Ne falso comminiscendo via aperiatur. Tam enim facilè esset falsum sigillum,quam falsam scripturam comminisci *l. cum ab initio* 4 *& seqq. D. testam. quem. aper.*

2 Ideoque sigilla eorum quasi publicè cognita pro recognitis habentur, & publicam fidem faciunt. Ea demum namque sigilla sunt recognoscenda, quæ sunt ignota non quæ iam nota, *can.* 1. *vbi gl. in fin. dist.* 98.

3 *Cap.* 1. *& tot. tit. de suppl. neglig. prælat.*

4 Ob rationem positam *num.* 1. Nam cum sigillum sit incognitum non est ei fides adhibenda,nec si mille talia sigilla essent, *c. quod super his, Extr. de fid. instrum.* Gloss. *in d. can.* 1. *in fin. dist.* 98.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXX.

De Monachorum incapacitate etiam in bonis talliabilibus.

MOnasticam & religiosam vitam professus siue expresse siue tacitè adeo incapax est successionis ex edicto Diui Principis nostri Emanuelis Philliberti, de quo sæpius supra diximus,[2] vt neque succedere ipse possit, neque monasterio successionis emolumentum quærere,[3] scilicet ab intestato. Nam ex testamento potest capere ad vtilitatem monasterij si tale sit monasterium, quod bona habere possit.[4] Neque hac parte separanda est causa proprietatis à fructibus.[5] Non enim plus iuris habere monachus potest in fructibus, quam in proprietate.[6] Nec si alimentorum causam velit prætexere, quia monasterij sumptibus, aut si mendicantium monasterium proponas, de publicis eleemosynis ali & exhiberi debet.[7] Inde fit vt defuncto patre, aut fratre alióve agnato dediticiæ, & vt aiunt talliabilis conditionis sine liberis & condiuisoribus, non magis possit hic impedire ius dominij & obuentionis, quam escheutam vocant, quam si esset mortuus[8], quia quod ad successionis causam attinet, pro mortuo habetur qui successionem nec sibi nec alij acquirere potest.[9] Dicat aliquis fortasse, Edictum Principis quod de monachorum incapacitate factum est, non aliam rationem habere, quam vt bona in familia remaneant, & conseruentur.[10] Non igitur prodesse debere domino feudi, qui cum ea bona sibi vindicat, perinde adimit familiæ, atque si monasterium ipsum ex monachi persona succederet.[11] Sed respondeo, non eo magis prohibendum esse dominum feudi vt iure communi vtatur in necessariam consequentiam, posteaquam constitutum est, vt monachus hic pro mortuo & incapaci habeatur.[12] Idémque multo magis obtinebit, si non de vniuersalis successionis obuentione agatur, sed de rebus singulis inter alios fratres diuisis, absente licet monacho & ob id non vocato ad diuisionem, quod pro nullo & mortuo haberetur.[13] Nam si bona illa fuerunt talliabili conditione onerata, perinde ad dominum pertinebunt, ac si aut nunquam in rerum natura monachus fuisset, aut diuisioni consensisset.[14] *Ita Senatus* in causa Claudij Molard & Fr. Claudij Vianey 5. Calend. Maij. 1594.

1 Potest tamen reseruare sibi certa bona de permissu superioris, dum ne per modum pacti, Boër. *quæst.* 20. *num.* 1. post Cynum, *in auth. ingressi, C. de sacros. Eccles.*

2 *Defin.* 2. *&* 27. *s. h. tit. & Defin.* 44. *s. tit. prox.*

3 Quomodo acquireret iure communi si succederet, *Auth. ingressi, C. de sacros. Eccles. can. liceat,* 19. *q. vlt.*

4 Non enim monasteria omnia sunt incapacia successionum, vt dixi, *d. Defin.* 2. *n.* 8. *s.*

5 Quamuis soleat dici non esse permiscendas causas vsusfructus possessionis & proprietatis, *lege penultima in principio. D. de acquir. possess.*

6 Cum fructus percipiantur iure soli & dominij, *l. qui scit*, 25. *§.* 1. *D. de vsur.*

7 Not. *in d. Auth. ingressi, C. de sacros. Eccles.*

8 Cum religionis ingressus morti æquiparatur, *Can. placuit* 2. vbi gloss. *in verb. mortuus* 16. *q.* 1.

9 *l.* 1. *§. penult. de bonor. poss. contr. tab. l.* 4. *§. si deportat. D. de bon. libert. l.* 1. *§. sed etsi patruus, De coniung. cum eman. liber. eius.*

10 Quia pertinet ad curam Principis, & ad vtilitatē reipublicæ vt familiarium dignitati consulatur, *l.* 1. *§. sed etsi seruus, D. de inspic. ventr.*

11 Dominus enim directus omnia occupat iure peculij. Et quamuis non sit heres, tamen impedit, ne alius quisquam heres esse possit, vt de patre succedente in filij bonis castrensibus scriptum est, *in l.* 1. *&* 2. *D. de castr. pecul.*

12 *d. can. placuit* 16. *q.* 1.

13 Illi enim vocandi sunt, qui ex actu lædi possent, & qui contradicendi ius haberent, *l. nam ita* 39. *D. de adop. l. qui potest*, 26. *de regulis iuris.*

14 Quia non potest haberi pro condiuisore quantum ad succedendi causam is, qui nec ad diuisionem nec ad successionem admitti potest, quique pro mortuo habetur, vt dixi.

DEFINITIO XXXI.

De singulari Franciscanorum incapacitate.

NEque religiosi neque religiosæ virgines ordinis S. Francisci capaces sunt succedendi ex testamento, ne in mobilibus quidem: In immobilibus vero multo minus, nec ea quidem lege vt statim cogantur vendere. In quo deterioris sunt conditionis quam cæteri mendicantes, Si non à summo Pontifice obtinuerint dispensationem.[1] *Ita tractatum est* in causa virginum S. Claræ, & Petri Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Ibi tractat. Iul. Clar. *lib.* 4. *sentent. in §. testamentum, quæst.* 29. *ad finem.*

DEFINITIO XXXII.

De religiosa monasterium deserere volente.

QVæ per triginta plus minus annos in monasterio steterat religiosam & monasticam vitam expressim professa, cum breue Apostolicum impetrasset, vt sibi à monasterio discedere & ad seculum redire liceret, quasi per vim & impressionem metúmque reuerentialem & ante legitimos annos professionem emisisset,[1] Petebat à Senatu vt proximorum agnatorum citatio permitteretur ad causam coram iudice, quem summus Pontifex delegauerat discceptandam.[2] Illi intercedebant, & procuratoris generalis auxilium implorabant, Quasi non deberet Senatus permittere, vt de re tam odiosa honestísque moribus contraria lis institueretur, quod vix id citra scandalum fieri posset.[3] Item, quod ea ratione edicta Principis infringi viderentur, quibus districtè prohibitum est, ne quis huiusmodi personis ad parentum gentilium aliorúmque successiones aditus aut regressus relinquatur.[4] Placuit non Senatus nostri, sed eius qui à summo Pontifice iudex delegatus esset cognitionem esse debere, nam rescripti Pontificij auxilio iuuari eam oporteret,[5] Ob idque nihil causæ proponi cur petita citandorum agnatorum facultas ipsi esset deneganda.[6] Nam si ex litis euentu appareret & veram & iustam esse supplicationem, non futuram eam rem scandalo, quam summus ipse Pontifex adprobasset.[7] Sin contra obreptum esse constaret, fore vt nulla rescripti ratio haberetur.[8] Quod vero ad edictum Principis attineret, nihil contra factum iri, si ad successiones parentum & agnatorum admitteretur filia, postquam auctoritate Pontificia desiisset haberi pro religiosa: Cum nec talis vnquam fuisse videri deberet, si per vim aut metum ad profitendam religionem adacta probaretur.[9] Edictum siquidem eas demum personas successionum incapaces facit, quæ religiosæ sunt, & consequēter quæ in eo statu maneant, maneréque debeant quandiu viuunt,[10] Quia nec fieri potest vt professio illa pro parte temporis valeat, & pro parte non valeat.[11] Sanè vix est, vt post tam longum tempus huiusmodi supplicationes à iudice Ecclesiastico audiri propitiis auribus debeant, non solum propter scandalum, sed etiam tanti temporis lapsu ipsa quoque vis, si qua ab initio interuenisset, purgata videretur.[12] Quanquam non desunt exempla talium dispensationum ex causa concessarum, adeoque à suprema Parisiensi Curia, vt quidam referunt, approbatarum.[13] *Ita Senatus* pro Domina Sebastiana de la Chambre tunc Abbatissa du Beton contra fratres Dominos Marchionem Comitem & Vicecomitem de la Chambre 8. Id. Maij 1595.

1 Hoc enim casu permittitur de monasterio exire, *can. puella, & can. sicut* 20. *q.* 1. glos. notab. *ad d. caus.* 20. *in princ. cap. cum virum, & c. cum scimus, Extr. de reg.*

2 Nam & eo casu quo potest quis de monasterio exire ex iusta causa, vtique necessaria est causæ cognitio, nec potest quis propria auctoritate sibi eam licentiam exeundi dare, *d. can. puella & can. illud autem, tunct. gl.* 20. *q.* 1.

Source : BIU Cujas

3 Non minus enim qui ſunt monaſterio traditi à parentibus debent ibi permanere], quam qui propria profeſſione ſe monaſterio manciparunt, *can. addidiſtis cum ſeqq. 20. q. 1.*

4 Dixi *Defin. 30. §.*

5 Eſt enim hoc iuriſdictionis mere eccleſiaſticæ non ſecularis, *d. can. illud autem.*

6 Alioqui eſſet hoc impedire iuriſdictionem Eccleſiaſticam & delegari, cum nihil poſſit ille ſtatuere niſi parte citata, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudicat.*

7 Licita enim ſunt omnia quæcunque ſacroſanctæ ſedis auctoritas comprobat, de cuius poteſtate dubitare ſacrilegij inſtar eſt, *l. ſacrilegij 5. C. de diuerſ. reſcript.*

8 Cum ſacrilegus etiam ille ſit qui Papæ mentitur, *can. ſerpens*, iunct. Gloſ. *in verb. quod Deo diſt. 1. de pœnit.*

9 Coactio enim abſoluta impedit obligationem *d. can. ſicut 20. q. 1.* Gloſſ. *in dict. cauſ. 20. q. 3. in prin. in verb. quod autem, cap. maiores, Extr. de Baptiſm. c. cum locum Extr. de ſponſalib.*

10 Cui enim de monaſterio exire conceditur, is nec monachus vnquam fuiſſe videtur, *dict. can. puella, verſ. cum ergo 20. quæſt. 1.*

11 Non magis quam vt eadem perſona pro parte viuere & pro parte mortua eſſe exiſtimetur, *arg. l. vlt. C. de ſent. paſſ.*

12 Gloſſ. *in d. can ſicut verſ. illud autem, c. is qui, de reg. iur. in 6.* Rebuff. *in tract. de breui Apoſtol.*

13 Papon. *in ſyntag. areſt. tit. de appell. tanquam ab abuſu.*

DEFINITIO XXXIII.

Monachum ſine conſenſu ſuperioris nihil agere poſſe.

CErtum eſt Monachum ſtare in iudicio non poſſe ſine licentia ſui ſuperioris,[1] non ſolum ſi proprio nomine agat, ſed etiamſi procuratorio.[2] Adeo enim neque velle neque nolle habet, vt nec Papa effici poſſit ſine conſenſu ſuperioris.[3] Conſenſum tamen illum, & auctoritatem ſufficit quomodocunque interuenire, id eſt, tametſi conſenſus capituli nullus accedat.[4] *Ita tractatum eſt* ex tempore in cauſa R. D. Abbatis d'Aulps & N. Beneuis 4. Id. Iun. 1595.

1 *can.* Monachi *16. q. 1.* Specul. *tit. de Actor verſ. item excipitur, contra actorem*, Caſſan. *q. 43. n. 1.* Franciſ. Marc. *deciſ. 588. n. 1. part. 2. & q. 127. num. 1. p. 1.*

2 Idem Marcus *deciſ. 140. num. 5. lib. 2.*

3 Idem Marcus *q. 283. n. 6. lib. 1.*

4 Quia non reperitur hoc de iure cautum, vt capituli conſenſus debeat interuenire. [Poteſt tamen impetrare licentiam teſtandi à Papa & à ſummo Pœnitentiario, ſed non ab alio.]

DEFINITIO XXXIV.

De iure commendatarij perpetui in monachos.

COmmendatarius monaſterij perpetuus licet non ſit profeſſus regulam ordinis, cuius eſt monaſterium, habet tamen in monachos eandem prorſus iuriſdictionem, quam haberet ſi ex vero titulo beneficium poſſideret: quia pro vero prælato & titulario habetur, etiam quod ad hoc, quandoquidem commenda ipſa titulus eſt diſpenſatoris:[1] Nec inter commendatarium & titularium Eccleſiæ rectorem effectu ipſo quicquam intereſt, ſed nominis tantum ſono: præſertim ſi ponas commendatarium perpetuum, qui ſanè in iis omnibus quæ ſunt iuriſdictionis & adminiſtrationis pleniſſimam habet poteſtatem.[2] Nec aliud in ſecularis beneficij commendatario obſeruatur.[3] Illa ſanè diſtinctio neceſſaria eſt, an commendatarius ſit Apoſtolicus necne, id eſt, an à Summo Pontifice, an ab ordinario conſtitutus. Nam & ordinarius commendare beneficium ad breue tempus, id eſt, ad ſemeſtre poteſt:[4] Sed ita tamen vt commendatarius ſolam cuſtodiam habeat, aut ſi mauis adminiſtrationem cuſtodiæ cauſa,[5] non etiam iuriſdictionem. Intellige niſi & antiqua & inueterata conſuetudine iuriſdictio probetur acquiſita. Nemo enim dubitat quin ex antiqua longóque vſu recepta conſuetudine iuriſdictio acquiri poſſit[6] etiam per priuatum,[7] quia & per legem id fieri poſſet.[8] At quid ſi in monaſterio cuius Abbas commendatarius eſt, aliquis ſit ex monachis eundémque ordinem profeſſis clauſtralis Prior, vt vocant, qui haud dubiè pro officij ſui iure habet iuriſdictionem in monachos, An eo minus habebit ſuam in eos iuriſdictionem commendatarius? Minimè. Quid enim ſi Prior ipſe corrigendus & emendandus ſit? Quis niſi commendatarius corriget?[9] Adde quod & huiuſmodi officium eſt amouibile ad nutum Abbatis, ſicut cætera omnia quæ appellant manualia, Adeo vt nec monacho qui huiuſmodi officio per Abbatem ſpoliatus fuerit remedium poſſeſſorium competere poſſit.[10] Itaque cum vir clariſſ. D. Claudius de la Couz Abbas Ambroniacenſis commendatarius iuriſdictione ſua in monachos vſus eſſet ad morum correctionem, illi autem tanquam ab abuſu appellaſſent, Senatus celeberrimo arreſto pronunciauit reiiciendam appellationem, Abbatique tam ex iure, quam ex conſuetudine permittendam morum correctionem. 13. Cal. Ianuar. 1591. Iunge Definit. 6. infr. de appell. tamquam ab abuſu. [Idémque poſtea me præſide pronunciatum eſt pro R. D. Aymone Mermerio priore de Beluaux contra Monachos eiuſdem monaſterij, ſed adhibito tamen hoc æquiſſimo temperamento, vt non aliter iuriſdictionem hanc exercere poſſet commendatarius quàm ſi in beneficio ipſe reſideret & ordinarius prælatus eiúſve vicarius abeſſet, cuius ſanè iuriſdictionem præcipuam conſeruari, & ſaluam eſſe conuenit vt commendatarij iuriſdictio tantum ſubſidiaria eſſe videatur. Latum eſt SC. 2. Decemb. 1617.]

1 Alfonſ. Hoyeda Hiſpan. De incompatibilitate beneficiorum *lib. 1. c. 24. n. 99. & ſeq. vſque ad* 104. Boër. *dec. 271. n. 3. 4. & 5.* vbi ait hoc procedere etiam in Priore ſeculari, & ita obſeruari in Gallia & Italia, Chaſſan. *in conſuet.* Burg *tit. de ſucce. de baſtardis in rub. §. 5. verb. mihi & ver. item etiam dicitur.* Rebuff. *in conc. Tit. de pacif. poſſ. n. 36.* vbi refert ita fuiſſe iudicatum Ioann. Gall. *quæſt. 8. & ſequentibus.* Guid. Papę *q. 152.* Roman. *conſ. 150.* vbi Mandoſ. *in addit. & in reg. de infirm. reſign. q. 15.* Paul. Bongaſ. *in tract. de irreg. & diſpenſ. c. de diſpenſat. commendatarij part. 4. n. 5. & 8.* Probus *in addit. ad Cardinal.* vbi etiam teſtatur de communi *in c. nemo. de elect. in 6. n. 13. 14. 23. & 30.* vbi ſcribit in hæc verba: Commendatarius perpetuus melius cenſetur verus Abbas & prælatus & maior in his, quæ ſunt iuriſdictionis & adminiſtrationis prælaturæ, quam titulationis. [Iunge Nauarr. *lib. 3. conſ. de prab. conſ. 9. n. 2. & lib. 4. conſil. de clandeſt. poſſ. conſil. 2.* vbi ait commendatarios eſſe veros prælatos, & poſſe facere quicquid titulares poſſunt, exceptis iis quæ per commendatarias literas excipiuntur, Emanuel Rodericus *q. 25. art. 7.* vbi multos.]

2 Poteſt enim omnia quod ad effectum, quæ poteſt verus titularius, etiamſi non ſit ordinem profeſſus vt ſupradicto loco Probus infert.

3 Boër. *d. deciſ. 271. n. 3. 4. & 5.*

4 Rebuff. *in tract. de commend. n. 51. Dixi Defin. 9. & 10. ſuprà tit. preced.*

5 Cum nihil aliud ſit commendare quam deponere, *l. Lucius 24. D. depoſit.*

6 Gloſſ. *in c. cum contingat de for. compet. in verb. vel conſuetudine.*

7 Panorm. *in d. cum contingat, n. 9.*

8 Bart. *in l. viros in fin. C. de diuerſ. offic. lib. 12.* Iaſ. *in l. mores col. 9. de iuriſd. omn. iudic.* Conſuetudo autem habet vim legis, *l. de quibus 32. de legib.*

9 Superioris enim eſt corrigere omnes qui ſunt inferiores, *c. irreprehenſibilis, Extr de appell.* Gloſſ. *in can. 1. in verb. corrigere 18. q. 2.*

10 Rom. *conſ. 80.* Rebuff. *in concord. De pacif. poſſ. num. 273. & 274.* Bellam. *deciſ. 256.* Boër. *deciſ. 271.* Felin. *in cap. cum dilecta, col. 9. verſ. monachus, de reſcript.*

DEFINITIO XXXV.

De iudice commendatarij perpetui.

Conclo in quæſt. qu. 5. num. 11. in fine.

CLericus tamen ſecularis beneficium regulare poſſidens in commendam ex Apoſtolica diſpenſatione non eum habet in cauſis ſuis iudicem qui regularis ordinis ſuperior eſt, ſed Epiſcopum ordinarium diœceſeos,[1] quia cum nihil proprij iuris habere cenſeatur in beneficio, cuius plena proprietas adeoque poſſeſſio reſidet penes ſummum Pontificem commendantem,[2] non debet eius conditio fieri deterior vt ſuperiorem ordinis in iudicem ordinarium habeat, qui ipſe nullius eſt ordinis.[3] *Ita Senatus* pro Emanuele Philiberto Pomeo contra monachos Prioratus de Beluaux 16. Cal. Iul. 1591.

Source : BIU Cujas

1 *can* 1. *vbi glos. in verb. corrigere* 18. *q.* 2.
2 Quia commendare nihil aliud est, quam deponere, *l. Lucius* 24. *D. depos.* rei verò depositæ & proprietas & possessio remanet penes deponentem, *l. licet*, §. 1. *eo. tit*
3 Loquimur enim de illo, qui non est professus regulam ordinis cuius est monasterium.

DEFINITIO XXXVI.

De vita & honestate Clericorum.

CVm secularis clericus prioratum regularem ex dispensatione Apostolica in commendam possideret, [1] nec in clericali habitu incederet, sed multa per iniuriam aut insolentiam contra Ecclesiasticæ honestatis præcepta commisisse probaretur, [2] Non putauit Senatus quicquam decernendum in eum, quem alienæ videbat esse iurisdictionis, nec vllius reum criminis ex iis quæ priuilegiata appellantur. [3] Sed tamen conquerentibus monachis, & propter scandalum quod ex malis moribus inferri laicis poterat, non existimauit eam rem conniuentibus oculis prætermittendam. [4] Itaque facti quidem disceptationem cognitionémque ad ordinarium iudicem remisit, adiecta exhortatione vt litem diligenter instrueret, Senatúmque post mensem proximum de administrata iustitia faceret certiorem. Sed tamen interea clericum hunc cohortatus est, vt in posterum caueret ne in alio quam clericali habitu incederet, néve quid indecens admitteret, ac quod ab Ecclesiasticæ vitæ dignitate alienum videretur, interminatus si secus faceret bonorum temporalium Ecclesiæ ad manus Principis reductionem. [5] *Ita Senatus* 16. Cal. Iul. 1595.

1 Alioqui non posset secularis beneficium regulare possidere, cum iure communi secularia secularibus conferenda sint, regularia vero regularibus.
2 Quod cum fiet ex leuitate non statim perditur priuilegium clericale, Secus enim si penitus apostataret, vt loquitur glos. *in can. quisquis in verb. arma* 18. *q.* 4.
3 Est enim regulariter iurisdictio Episcopi in clericos, siue agatur ad depositionem ordinis, siue ad depositionem officij, siue ad correctionem morum, Glos. *in princ. can.* 15. *q.* 7.
4 Debet enim iudex laicus prohibere scandala, quæ publicam lædunt vel honestatem vel tranquillitatem.
5 Hac enim pœna solent laici iudices vti aduersus clericos scandalum laicis inferentes.

DEFINITIO XXXVII.

De fructibus beneficij, ad quem pertineant, & qui sint percepti aut pro perceptis habendi.

TAm fructus beneficij qui iam percepti sunt, quam quæ ex iis fructibus comparata probantur, [1] pertinent ad heredem beneficiarij de consuetudine moribus nostris adprobata, licet iuris rigore inspecto magis sit, vt ad eum qui in beneficio successor est debeant pertinere. [2] Quid ergo si motienti beneficiario census & seruitia plurium annorum præteritorum debebantur, An ad heredem, an potius ad successorem in beneficio pertinebunt? Quæstio in eo est, An in fructibus perceptis computari debeant, an in percipiendis? Nemo enim dubitat quin ij, qui nondum percepti sunt ad successorem pertineant. Sed magis placuit pro perceptis haberi census debere, quorum dies iam cesserit & venerit licet nondum sint exacti. [3] Proinde non aliter successori in beneficio actionem eo nomine competere, quam si cessas ab heredibus habeat actiones. Maximè verò si proponas petitos apud iudicem eos fructus à decessore. nec nisi per debitorem stetisse, quominus iam viuo beneficiario percepti fuerint. [4] *Ita Senatus* in causa Patrum Collegij Societatis IESV Camber. & D. Claudij Neyton Curionis Ecclesiæ parochialis de Barbaraz, 5. Id. Septemb. 1595.

1 Nam quod ex fructibus beneficij acquisitum est, non potest non sapere naturam fructuum beneficij. Vnde illud est, quod bona acquisita ex reditu hospitalis ipsi hospitali acquisita dicuntur, *l. si defunctus, C. arbit. tut. Auth. licet, C. de Episc. & cler.* Boër. *q.* 20. *n.* 3. Si quis tamen & officium & beneficium habeat, præsumendus in dubio est acquisiuisse potius ex officio quam ex beneficio, Boër. *ibid. n.* 4. *ex c. relatum* 2. *& c. quia nos de test.* [vide Didac Couarr. *ad cap. cùm in officiis* & Panorm. *in cap. cùm esses de test. l.* 2. *& auth. licentiam* vbi Bald. *Cod. hoc tit.*]
2 Beneficiarius enim censetur fructuarius in vita & vsuarius in morte, Gloss. *in c. præsenti de offic. ordin. in* 6.
3 *Arg. l. vlt. in fin. de iur. fisc. l. defuncta* 58 *de vsufr.*
4 Non enim debet moroso sua mora prodesse, aut ei cui nihil imputari potest, nocere *l. in commendatione* 173. §. *vnicuique de reg. iur.* [vide Canon. *in apibus* 7. *q.* 2. *c. vlt. de pecul. cleric. c. quia sæpè de elect. & elect. potest. in* 6. *&* 12. *q.* 1. *per tot.*]

DEFINITIO XXXVIII.

Electiones quomodo fieri hodie debeant.

ELectiones, quas olim per sortem quoque fieri potuisse certum est, [1] (vnde & clericis quoque nomen inditum quidam volunt, [2]) constat hodie non nisi per viam scrutinij, aut compromissi, aut inspirationis fieri debere. [3] *Sine die.*

1 *Cap. fin. de sortileg.*
2 Boër. *quæst.* 1. *num.* 6.
3 *Cap. quia propter, de elect.* Boër. *ibid. n.* 64.

DEFINITIO XXXIX.

Sufficit in foro conscientiæ vt electio teneat de iure gentium.

SI in electione facienda peccatum sit quod ad solemnitates attinet, quæ nouissimo iure Pontificio, [1] Concilioque Basilienſi [2] introductæ fuerunt, si tamen electio teneat de iure gentium, vt loquuntur, id est, si verus eorum quibus eligendi ius fuit consensus interuenit, Placet in foro conscientiæ tutum esse eum qui electus est, [3] præsertim si ea sit morum probitate præditus vt dignus sit qui elegi debuisse videatur. [4] Nam & ex contrario dicimus professionem factam non seruata forma, quæ per regulam religionis fuit constituta perinde obligare in foro conscientiæ, ac si forma seruata esset, si modo verus consensus in profitendo probetur interueniſse: [5] Electionem tamen quæ non seruatis solemnibus facta sit, ipso iure nullam esse certum est. [6]

1 *d. cap. quia propter de elect.*
2 De quo *in cap. de elect. in procem.*
3 Boër. *q.* 1. *n.* 13. *post* Innoc. *in d. c. quia propter.*
4 *d. cap.* 1. *de elect. in procem. Clem. exiui de paradiso, vers. & siquidem ad electionem.*
5 Abb. *in c. porrectum, col.* 2. *de reg.* Boër. *vbi s. n.* 14.
6 Boër. *vbi s. n.* 16. *ex d. c.* 1. *& c. quia propter.*

DEFINITIO XL.

Electio non nisi voce & secreto fieri potest.

ELectionis singulare ius est, vt non nisi viua voce & secreto fieri debeat [1], adeo vt nec de capituli consensu fieri possit, vt ei qui electionis tempore absens est sententiam votúmque per literas emittere permittatur, [2] Cum ea forma faciendis electionibus præscripta sit. Generale enim est, vt quoties certam formam lex præscripsit specificè adimpleri eam oporteat, nec sufficiat seruari per æquipollens, [3] vt nostri loquuntur, Tametsi vulgo dici soleat nihil referre, an quid ex æquipollentibus fiat. Interesse tamen electionis per procuratorem, dummodo consentiente capitulo, quiuis potest: licet iusti impedimenti causa nulla allegetur. [5] *Sine die.*

1 *Cap. quia propter, de elect.* Boër. *d. q.* 1. *n.* 25. *&* 37. *& ex c. Ecclesia vestra de elect. & c. si quis iusto, §. si. eo. in* 6. In aliis causis aliud est, Boër. *ibid.*

2 Rom.

Source : BIU Cujas

2 Rom. *sing.* 797. *incip. absens* & alij, quos refert & sequitur Boër. *vbi* s. *n.* 41. *ex* § *fin. d. c. si quis iusto.*
3 *Vulg. l. cum hi* 8. § *si prætor, de transf. gloss. in clem.* 1. *de vita & honest. cler.* Boër. *vbi* s. *n.* 44. & 63. vbi addit, formam esse quid indiuiduum, & *ex c. quorundam, vbi gloss.* 23. *dist.*
4 *l. mulier* 22. *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XLI.

Peccans in eligendo priuatur electione pro illa vice.

QVi in electionis forma peccauit, eligendi iure pro ea vice priuatus est,[1] præterquam si mulierem proponas, aut aliam ex iis personis, quibus iura ignorare impunè concedatur.[2] *Sine die.*

1 Scilicet in pœnam admissi, vt in quo peccauit, in eo & puniatur.
2 Boër. *q.* 1. *n.* 41. *ex l. regula* 9. *de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XLII.

In electione exploranda sunt vota omnium qui adsunt, non etiam absentium, si pauci absint ex iis, qui vocari debuerunt.

INter cætera electionis solemnia vel hoc vnum est, quod eorum omnium, qui vocati sunt & adsunt, vota exquiri oportet,[1] ita vt si in eo peccatum sit, electio non teneat,[2] quæ tamen teneret, etiamsi ex iis, qui vocari debuerant, vnus aut alter neglectus fuisset,[3] præsertim si commode vocari non potuisset.[4] *Sine die.*

1 *Can. quia propter, de elect.* Vbi Abb. & cæteri.
2 Boer. *q.* 1. *num.* 61.
3 Boer. *ibidem num.* 62.
4 Card. *in Clem. ne Romani, in princ. de elect.*

DEFINITIO XLIII.

Nulla electio est, quæ sit ad Ecclesiam non vacantem.

CVm de electionis iure quæritur, initium inspiciendum est, si ab initio nulla fuit,[1] non item si qua de causa ex postfacto annullanda videatur.[2] Nulla autem electio potissimum illa est, quæ fit ad Ecclesiam non vacantem, & in locum viuentis.[3] Inutili porro facta electione si sequatur confirmatio, eam quoque inutilem esse consequens est.[4] *Sine die.*

1 *Cap. auditis & c. dudum* 1. *& 2. de elect.*
2 *Cap. quid sicut eod.* Ita distinguit Boer. *q.* 2. *n.* 5. *in fin.*
3 *Cap.* 1. *&* 2. *de concess. præb.*
4 *Cap. fin. de renunciat.* Boer. *ibid.*

DEFINITIO XLIV.

Beneficia electiua non ligantur reseruationibus clausis in corpore iuris.

REnunciatione in manibus superioris facta, si beneficium fuit electiuum, procedi confestim potest ad electionem, tanquam de beneficio vacante[1]: nec potest summus Pontifex intra trimestre, quod eligendis dignitatibus præstitutum est, vti præuentione.[2] Nam ad beneficia electiua reseruationes in corpore iuris clausæ non pertinent.[3] Nec æquum est, beneficio electiuo dari Prælatum, qui non sit electus.[4] Ob idque nec beneficij electiui permutatio, aut, quod idem est, renunciatio ex causa permutationis aliter defendenda est, quam si eorum consensus interuenerit, qui eligendi ius habuerunt.[5] Consensum tamen etiam ex postfacto interuenisse sufficiet.[6] *Sine die.*

1 Boër. *q.* 2. *n.* 6.
2 Rom. 483. *col.* 4. *vers. secundo quæritur, & cons.* 499. Anch. *cons.* 399. quos refert & sequitur Boër. *vbi* s. *n.* 9. & 33.
3 Boër. *ibi n.* 7. & *seqq. præsertim n.* 14. & 30. vbi ait, idem esse, etiamsi Papa manum apposuerit dato coadiutore & cõstituta pensione, quod tamen idem refellit, *n.* 55.
4 *Cap.* 2. *de renunciat.*
5 *Cap.* 1. *de elect. clem. vnic.* vbi Ioan. de Imol. *de renunciat.* Boër. *n. q.* 2. *n.* 16.
6 Lap. *in d. clem. vnic.* quem refert & sequitur Boër. *d. q.* 2. *n.* 15.

DEFINITIO XLV.

An beneficium reseruatum sibi cognoscendum sit citata parte, & an ea citatio possit fieri ex auctoritate Iudicis laici.

SVmmo Pontifici dicenti beneficium sibi reseruatum esse non creditur, si non aliunde reseruatio probetur,[1] necesséque est vt præcedat hominis declaratio,[2] quæ porro nisi citata parte fieri non potest,[3] nec rursus citatio apud alium quam Ecclesiasticum Iudicem:[4] si iuris ratio inspiciatur: Sed alio tamen iure vtimur, Iudicísque laici, qui de possessione beneficij cognoscit,[5] notio quoque illa est, an beneficium reseruatum, & reseruatio in iuris corpore clausa sit, necne, non vt de eo pronunciet, sed vt eam super possessorio sententiam ferat, quam ferre deberet, si aliqua de reseruationis iure pronunciatio in hanc aut in illam partem præcessisset.[6] *Sine die.*

1 Ex decreto Basilienſi *in c. vnic. de sublata clement. literis*, Boër. *q.* 2. *n.* 19.
2 *cap. cum secundum leges, de haret. in* 6.
3 *c. licet* 2. *de præb. in* 6. Gloss. *in clem. fin. de censib.*
4 *d. cap. cum secundum, c. si Iudex laicus, de sent. excomm. in* 6.
5 Guid. Pap. *q.* 1.
6 *Arg. l.* 1. *C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XLVI.

Auctoritas summi Pontificis non supplet solemnitatem iuris communis præscriptam pro forma.

QVod dici solet, præsentiam summi Pontificis omne vitium purgare, omnémque doli præsumptionem excludere,[1] adeoque omnem iuris communis solemnitatem supplere,[2] tunc obtinet, cum de ea re agitur, cui certa forma nulla sit à iure præstituta.[3] Alioqui cum eam per æquipollens obseruari non sufficiat,[4] facere auctoritas summi Pontificis non debet, vt ritè factum videatur, quod formam suam non habeat.

1 *l. furti,* § *qui iussu, de eo qui not. infam. l.* 1. *C. de præd. curial. lib.* 10. *c. nisi essent, de præb.*
2 *cap.* 1. *de transact. l. omnium, C. de test.*
3 Boër. *q.* 3. *n.* 22.
4 Gloss. *in cap.* 1. *de vit. & honest. Cleric. & in cap.* 1. *de milit. nas. qui contest.*

DEFINITIO XLVII.

Electio fauorabilior in dubio est Apostolica reseruatione.

QVam fauorabile sit ius electionis vel ex eo constat, quod si summus Pontifex electiuam dignitatem sibi reseruauerit ex magna & rationabili causa, vt Concilium Basilienſe loquitur, & eodem die canonicè celebrata electio proponatur, potior electionis causa est, quam reseruationis.[2] *Sine die.*

1 Ægidius Bellamera *decis.* 20. *aliis* 235, *incip. in causa D. Guilielmi* quem refert & sequitur Boer. *q.* 2. *n.* 33.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XLVIII.

Electus quando renunciare iuri suo possit.

ELectus antequam confirmatus sit renunciare suo iuri potest in manibus eligentium sine auctoritate superioris [1], non etiam post confirmationem. [2] Ideoque priore casu noua electio per eosdem electores fieri potest, posteriore non item. [3] *Sine die.*

1 *c. inter corporalia, de transl. prælat.*
2 *capit. 1. & 2. eo.* Gloss. & DD. *in cap. electio, de elect. in 6.* Rom. *cons.* 306.
3 Boër. *q. 2. n.* 47. & 48.

DEFINITIO XLIX.

Reseruatio regressus beneficij cum medietate fructuum olim valebat, hodie non valet.

BEneficij renunciatio facta cum regressu & omnium fructuum reseruatione facit vt beneficium vacare censeatur, non etiam si cum fructuum duntaxat medietate, quia valet eiusmodi obseruatio, [1] Si ius commune inspicias, quod ante sacrosanctum Concilium Tridentinum obtinebat. Hodie namque regressui via omnis præclusa est. *Sine die.*

3 Boër. *d. q. 2. n.* 56. [valet tamen reseruatio medietatis fructuum dummodo fiat à Papa, inquit Rebuff. *in praxi benefic. tit. de reseru. n.* 15. addens esse ex consuetudine magis quàm ex iure vt fructuum reseruatio non debeat excedere tertiam partem.]

DEFINITIO L.

Absentes quando habeantur pro præsentibus.

CAnonici absentes siue studiorum [1], siue Reipublicæ [2], siue Capituli causa [3] pro præsentibus habentur, ideoque maiores beneficij fructus percipere & possunt & debent [4], non secus ac si aut infirmitate [5], aut absentia, cuius veniam à Capitulo impetrassent [6], impedirentur, ne adesse possent. Proinde siue proponas supremæ Curiæ Consiliarium, (dum ne tantum honorarium [7]) qui pars corporis Principis est [8], siue ex alia causa ad aulam Principis euocatum [9], siue summo Pontifici in Romana Curia, [10] siue Episcopo suo extra locum beneficij inseruientem, [11] eodem gaudebit priuilegio. Non tamen similiter admittemus, vt contra ius maiores, fructus plurium Ecclesiarum percipere possit is, qui in earum duntaxat altera resideat. [12] Sed & quotidianarum distributionum alia ratio est, in quibus nullum absenti ius competere constat, nec si pro Ecclesiæ commodo abesse proponatur. [13] *Sine die.*

1 Intellige de licentia Episcopi, *c. cum ex eo, de elect. in 6.* Boër. *q.* 17. *n.* 3.
2 Bald. *in l. Iurisperitos in princ. de excus. tutor.*
3 *c. vnic. de Cleric. non resid. lib. 6.*
4 Boer. *d. q.* 17. *per tot.*
5 *d. cap. vnic.* DD. *in cap. cum non deceat, eo. lib. de elect.* Bart. *in l. quæsitum, de leg.* 3.
6 *l. in hac lege,* iunct. gloss. *Cod. de proxim. sacr. scrin.* Boer. *vbi sup. num.* 6.
7 Bald. *cons.* 57. *vol.* 1. quem refert Boër. *n.* 10.
8 *l. quisquis* 5. *ad leg. Iul. Maiest.*
9 *Can. si Episcopus,* 12. *dist.*
10 Oldr. *cons.* 48. & 220. Boër. *n.* 8. & 11.
11 *cap. de catero, & cap. ad audientiam, de cler. non resid.*
12 Boër. *n.* 17. & 18.
13 *c. cum non deceat, de elect. in 6.* Boër *n.* 16.

DEFINITIO LI.

Collatio facta per eum, qui iam alij beneficium contulit, non valet. Tamen magis ei fauendum est quam priori, quæ dolo malo impetrata probetur.

ORdinarius qui vacans beneficium iam contulit, idem alteri conferre non potest, nisi audito prius & consentiente, aut condemnato eo, cui prius contulerit. Et si secus factum sit, secunda collatio prorsus nulla est, tanquam facta per non habentem potestatem: [1] Si tamen is, cui prior collatio facta est per fraudem, impetrauerit collationem, puta per resignationem ab eo factam, qui beneficij controuersiam iam patiebatur, nec de controuersia quicquam dixerat, prioris collationis ratio haberi nulla potest. [2] Itaque fit, vt summo quidem iure sequestrari beneficium debeat: [3] Sed tamen melius sit ei fauere, quod ad plenas vindicias pertinet, qui nihil dolo malo & per fraudem fecerit, [4] *Ita Senatus* in causa N. Galley contra N. Guillot 23. Mart. 1596.

1 Quia nullam potestatem conferendi beneficij habet, qui iam contulit, *cap. dilectus, de præb.* sibique debet imputare, qui conferendo eam sibi potestatem eripuit, *arg. l. filio* 7. *D. vt leg. seu fideicomm. nom. caueat.*
2 Quia nunquam vitiosus ingressus dari debet, *c.* 1. *de reg. iur. in 6.*
3 Id enim solet obseruari, cum neuter litigatorum ius habet in beneficio.
4 Semper enim puniendus dolus est, *l. procurator* 11. §. *in perpetuum. D. de doli mali except.*

DEFINITIO LII.

Pendente lite neque possessionem apprehendere quis potest, neque intercedendo constituere se possessorem.

QVi beneficij possessionem adprehensurus ab alio prohibitus est, non potest lite pendente & ante sententiam acquirere possessionem, [1] imo nec intercedere, quominus alius eiusdem beneficij possessionem occupet, præsertim si ius habeat ab aduersario. Alioqui diceretur intrusus, si per eiusmodi intercessionem constitueret se possessorem. [2] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ne alioqui videatur attentare in præiudicium litis, & sibi ipsi ius dicere, *lege prima & toto titulo. Quod vi aut clam, leg.* 1. *D. quod legas. l. non est singulis* 176. *de regulis iuris.* dicam *infrà titul. vt lit. pendent.*
2 Intrusus enim dicitur, qui propria auctoritate constituit se possessorem Gomesius *ad regulam de triennali.* & pass. *ad regulam Cancellar.*

DEFINITIO LIII.

Lepra superueniens non priuat Clericum, sed tamen repellit impetrantem.

LEpra quidem superueniens non priuat Clericum beneficio, sed facit tantum, vt ei interdicatur administratione, detúrque coadiutor ex fructibus beneficij alendus. Sed tamen qui ante impetratum beneficium leprosus est, ad beneficij impetrationem admitti non debet, vt in matrimonio spirituali hac parte idem seruetur, quod in carnali. [1] *Ita tractatum est* in causa Claudij Poncet & Capituli Cathedralis Ecclesiæ Bellicensis 6. Febr. 1596.

1 Valet enim argumentum de matrimonio carnali ad spirituale, *cap. inter corporalia* & ibi Canon. *extr. de transl. prælat.* Boer. *quæst.* 1. *numer.* 18. *vbi vide.*

DEFINITIO

DEFINITIO LIV.

Sententia lata contra Prælatum mandanda est executioni contra laicum beneficij conductorem, si fieri possit potius quam contra Prælatum condemnatum.

SI de præbendis quæratur præstandis ex fructibus beneficij locati, agi quidem eo nomine potest contra Prælatum, & sequi condemnatio in personam illius,[1] quoniam & ad eius onus pertinet, vt monachis præbendæ soluantur.[2] Sed tamen hoc adhibendum erit temperamentum, vt iudicati executio, non nisi aduersus conductorem permittatur,[3] quandiu non apparet, per conductoris tergiuersationem & inopiam fieri, quo minus ab eo res seruari possit.[4] *Ita Senatus* in causa religiosorum Prioratus S. Mariæ de Beluaux & Caroli Emanuelis Pomei Prioris.

1 Intellige, non vt fiat personalis condemnatio in personam Prælati, sed vt de possessione pronuncietur, & retineantur monachi in possessione seu quasi percipiendarum præbendarum.

2 Cum sit Prælatus administrator fructuum beneficij, qui in monachorum alimenta præcipuè sunt destinati.

3 *Solent* enim conductores esse laici, qui proinde ad Iudicis laici iurisdictionem & coercitionem pertinent.

4 Nam cum hoc casu inanis aut saltem difficilior futura esset executio iudicati contra conductorem, *lege nam is 6. D. de dolo.* necessarium esset permittere executionem non in personam, sed in bona Prælati condemnati, alioqui esset inanis sententia, quæ executioni non mandaretur. *l. pen. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO LV.

Cognitio possessorij beneficiorum an & quando, & quatenus pertineat ad Iudicem laicum.

CAusa quidem possessorij beneficij Ecclesiastici beneficialis quoque est,[1] sed non tamen spiritualis.[2] Est enim potius quid temporale, ideoque etiam ad Iudicis laici cognitionem pertinere creditur,[3] si modo non de adipiscenda beneficij possessione contendatur, (quæ res proxime accedit ad causam petitorij)[4] sed de ea retinenda,[5] multo magis si de recuperanda, forte aduersus prædonem & spoliatorem, aut aduersus eum: *qui in spoliatoris & prædonis*, vel saltem *in ipsius rei vitium successerit.*[6] *Est* enim fauorabilior causa *spoliati, quam eius, qui turbatur tantum in sua possessione,*[7] & ad principis secularis eiúsque magistratuum auctoritatem & officium pertinet, vt oppressis quibuscunque subueniant,[8] nec minus Ecclesiasticis, quam laicis, siue à laico, siue à Clerico se opprimi conquerantur.[9] Sed hoc ad repellendam duntaxat iniuriam, quæ illata euidenter probetur,[10] &, vt nostri loquuntur, per modum defensionis extraiudicialis[11] potius, quam per viam iurisdictionis, & iudiciariæ auctoritatis.[12] Quomodo etiam dicimus, depositarium Clericum cogi posse à Iudice seculari ad restitutionem depositi: at ita vt contra eum procedatur non per modum iudicij, sed executiuè in consequentiam officij suscepti.[13] Item posse moneri per Iudicem secularem,[14] quamuis non possit citari, nec si velit & expressim consentiat.[15] Citatio enim arguit monentis superioritatem, monitio non item.[16] Vnde est quod placuit, valere edictum Iudicis laici, per quod citantur generaliter omnes prætendentes interesse, vt etiam Clericos comprehendat,[17] tanquam quod non tam citationis vim habeat, quam admonitionis, adeo vt si post eiusmodi publicationem aliquis veniat, quasi putans sua interesse non tam reus dici debeat, quam actor.[18] Sed & cum quæstio est meri facti, licet causa sit meræ spiritualitatis, vt loquuntur, potest etiam Iudex laicus de eo cognoscere,[19] qui & competens Iudex esse creditur pro obseruatione iuramenti,[20] quamuis nemo nesciat, iusiurandum esse quid mere spirituale, cum sit vinculum religionis. *Sine die.*

1 *Clem. vn. de caus. poss. & propriet.* Specul. *in tit. de contum. §. sequitur, vers. illud.* licet aliter sentiat *gl. in c. eum qui de eo, qui mitt. in poss. lib. 6.*

2 Aliud enim est causam esse beneficialem, aliud spiritualem.

3 Abbas latè *in c. 2. de iuram. calum.* quem citat Afflict. *decis. 24. n. 8. in fin.*

4 Guid. Pap. *q. 1.*

5 Nihil enim commune habet interdictum retinendæ, cum iure proprietatis. *l. naturaliter 12. §. nihil commune, de acq. poss.*

6 Nam neque hic sine peccato potest retinere beneficium, aut aliam rem, quæ per spoliationem erepta fuit, *capit. sapè, ext. de rest. spoliat.*

7 Adeo vt etiam prædo sit restituendus, *c. in literis, eod.*

8 *Can. petimus 11. q. 1. & 16. q. 1. can. quidam & 7. q. 1. can. omnis.* Lucas de Penna *in l. si coloni, q. vlt. C. de agric. & censit.*

9 Lucas de Penna *ibid.* Bald. *in Auth. nisi rogati, column. 3. Codic. ad SC. Trebellian. de non alienand.* Not. per Ioan. Andr. *in capit. significasti, super verbum iurisdictionis, de foro competent.* Afflict. *dict. dec. 24. num. 7.*

10 Spolium enim euidens & notorium esse oporcet. Afflict. *ibid. num. 9.*

11 Ex notat. *in l. vt vim. D. de iust. & iur.* Nec refert, an agatur de defensione personæ, an rerum, quia vtramque defensionem Princeps debet, *capit. 1. de for. fidelitat. Clement. 1. de iureiurand.* Res enim & bona dicuntur secundus sanguis hominis, *gloss.* iunct. *text. in leg. aduocati*, vbi Bald. *C. de aduoc. diuers. iudic.* Idem Bald. *in l. si tuis nummis, C. de oper. liber. liber.*

12 Afflict. *vbi §. n. 2. & 3.*

13 Bald. *in l. acceptam col. 1. in fin. C. de vsur.* Idem Bald. & Iason. *in l. si fideiussor. §. si satisfactum, D. qui satisd. cog.*

14 Idem Bald. *in c. fin. col. 1. de fid. instrum.*

15 *Cap. si diligenti, extr. de for. compet.*

16 Gloss. *in c. cum causam, de offic. deleg.*

17 Paul. Castr. *cons. 44. incip. in causa Ægidij.* Marc. Socin. *in tractatu de citat. art. 3. vers. 18.* Phil. Decius *in c. cum inter columna 7. de exceptio.*

18 Paul. Castr. *in l. testamenta, C. de de test.* Innoc. *in c. dilecti, de except.* Afflict. *vbi §. n. 8.*

19 Bart. & DD. *in l. Titia, D. solut. matr.* Afflict. *vbi §. n. 9.*

20 *Cap. licet de iureiur. in 6.*

DEFINITIO LVI.

An & quando Clerici teneantur ad contributiones à Iudice laico imperatas?

QVæri solet, An muneribus & oneribus, quæ ex magistratus laici iurisdictione generaliter imponuntur, etiam Clerici contribuere debeant, in eoque alij aliter sentiunt. Sed illa tamen iustior & receptior sententia est, quæ Clericis fauet, vt non aliter contributioni sint obnoxij, quam si de ea re agatur, quæ ad Clericorum non minus, quam Laicorum vtilitatem directo & principaliter pertineat, puta de refectione pontium vel mœniorum ciuitatis, aut in subsidium si non sufficiant laicorum facultates.[1] Itaque cum aduersus vim fluminis munienda esset ripa, vt laicorum agri seruarentur, ex quibus parochus decimas percipere solebat, visum est malè interlocutum Iudicem, qui cum laicis parochum onerauerat quod ea res ad parochi commodum non nisi per consequentias pertineret, præsertim cum & inaudito eo id fecisset, & inconsulto Episcopo, qui ex iuris Pontificij ratione omnimodo consulendus erat, in iis quoque casibus, qui longiorem moram admittere non possent, extra quos etiã summus Pontifex esset adeundus. Quanquam si aliud non obstaret, eo iure vtimur hodie ex vicinorum moribus, magis quam ex iuris ratione, vt quo casu Clericorum bona contributionibus istis sunt obnoxia, capi possint pignori Episcopo etiam inconsulto. Eorum planè personas semper & vbique sanctas inuiolabiles esse conuenit: nec ferendum, vt ex eodem Iudicis mandato, quo debinit: nec ferendum, vt ex eodem Iudicis mandato, quo debitorum personæ ac bona capi iussa sunt, vlla fiat executio aduersus Clericum, nec si declaret executor nihil se in Clerici personam, sed in ipsius tantum bona iuris vindicare, cum mandati auctoritas, quæ de personis bonisque pignori capiendis coniunctim loquitur, non magis scindi possit, quam ad Clericos extendi, vt in eorum bona hoc prætextu agatur. *Sine die.*

1 Vide Cachet. *decis. 68.* Guid. Pap. *q. 381.* Panorm. *in cap. non minus*

4.& c ap. aduersus 6.extr.de immun.Eccles. vbi tota hæc quæstio diffusè & diligenter tractatur. [Franciſc.Rip.*lib.2. reſp.cap.*20. *& lib.1.cap.* 21. S ane refectioni viarum & pontium debent contribuere omnes qui viis & pontibus vtuntur, *l. per Bithyniam* 2. *C. de immun. nemin. conced.lib.*10.*tit.*25.]

DEFINITIO LVII.

ETſi non debet is qui aut eleemoſynam aut hoſpitalitatem exercet curioſiùs inquirere de qualitate & conditione illius in quem liberalitatem confert,cùm ſatis ei ſupérque eſſe debeat, quòd ſi id ex charitate faciat, Deum ipſum remuneratorem habiturus ſit,& Angelos fortaſſe cum Abrahamo pro pauperibus ſuſcepturus,[1] Non eo minùs tamen verum eſt peccare diuitem qui eleemoſynam accipiendo ſubtrahit eam pauperi,proximéque accidit ea res non ſolùm ad furtum ſed etiam, quòd eleemoſyna res ſacra & religioſa ſit, ad ſacrilegium [2], Tametſi eam diues accipiat, quomodo plerique cauſantur hac mente vt eam poſitam erogent & largiantur pauperi. Mala enim & diabolica hæc ſuggeſtio eſt. [3] Neque Prælatus qui tertiam reditus ſui partem in eleemoſynas quotidianas diſtribuere cogitur, admittere diuites vllo modo debet. [4] Quid ergo ſi qua generalis & perpetua eleemoſyna ex alicuius ſiue Principis, ſiue Prælati,aut alterius cuiuſlibet munificentia ac liberalitate ſic conſtituta ſit, vt omnibus tam diuitibus quàm egenis, ſine diſcrimine tribuatur ? Seruanda erit voluntas donatoris, [5] nec verendum erit hoc caſu ne in peccatum diues incidat niſi videat ex eo futurum, vt aliqua parte deterior pauperum conditio fiat. [6] Sed ſi de fundationis lege non appareat allegetur tamen conſuetudo maximè immemorialis,quæ diuites cum pauperibus ad eleemoſynæ receptionem promiſcuè admiſerit. Vix eſt vt non vetuſtas illa erroris potius dicenda ſit quàm legitima & præſcripta conſuetudo, quæ vt loquuntur nutritiua eſt peccati. [7] Cum tamen ex inueterata apud Centrones noſtros conſuetudine ante 500. annos ita obtinuiſſe allegaretur, vt eleemoſyna, quam ſingulis annis per totum menſem Maium Tarentaſienſis pro tempore Archiepiſcopus ampliſſimam præſtare ſolet, petentibus omnibus ſine vlla ditiorum & pauperiorum diſtinctione diſtribueretur, propterea quod recipiendis hoſpitibus & aduenis qui per ſingulos dies & recedere & redire non poſſent,magnam non ſolùm operam ſed etiam impenſam præſtare primores ciuitatis cogerentur: Viſum eſt pendente lite & facti quæſtione nihil innouandum, [8] tametſi ante 100. & 20. annos Archiepiſcopus quidam de eiuſmodi conſuetudine tanquam iniqua & abuſiua,fruſtrà tamen conqueſtus proponeretur. [9] Ne alioqui magno incommodo afficerentur pauperes, ſi indignati ditiores ereptam ſibi petendæ eleemoſynæ facultatem recipiendis in poſterum pauperibus eandem quam antea charitatem exhibere detrectarent. [10] Prouidendum enim fuit ne quid interim damni & incommodi ob ditiorum culpam vel iniuriam pauperes paterentur. [11] Planè non idcirco factam Senatus voluit poteſtatem ditioribus qui nullam pauperibus operam præſtarent, vt ad petendam eleemoſynam accederent, quod niſi malo more ac contra generalia Senatuſconſulta permitti id poſſe videretur. [12] Non magis quàm vt in poſterum ea fierent quæ antea per laſciuiam & contra bonos ac pios mores in ipſa eleemoſynæ perceptione factitata probantur. [13] *Ita Senatus* in cauſa Ill. & Reu. Anaſtaſij Germonij Archiep. Tarentaſi ſingulari pietate & eruditione Antiſtitis, & Syndicorum ciuitatis Moſterienſis Cal. Aprii.1612.

1 *Can. quieſcamus* vbi eſt text. elegans *diſt.*42.
2 *Can.clericos* 1.*q.*2.
3 *Can.immolans.can.fortè & paſſ.*14 *q* 5.
4 *Can.paſtor.* 1.*q.*2.
5 Quod enim ex voluntate ac liberalitate proficiſcitur pro arbitrio donatoris ſeruandum eſt, *l.cum plures* 12.*§.cum tutor.D.de admin. & peric.tutor.*
6 Semper enim pauperioribus proſpiciendum eſt,à quorum miſeria ipſum quoque eleemoſynæ nomen ſumpſit originem.
7 *c.vlt.& paſſ.Extr.de conſuet.l.*2.*C.qua ſit long.conſuet.*
8 *Arg.tit.C.vt lit.pend.nihil innouet.l.*4. *C.ſi ſerta.export.ven.*
9 Non enim ſufficit contradixiſſe ſi contradictio effectum non habuit, Imo ſolet ea res dare initium præſcriptioni, *l. vlt. vbi not. de Itin. act. priuat.*
10 Similis ratio eſt in *l.quod ſi minor.*24.*§.non ſemper, & l. ait prætor* 7.*§.queſitum, D.de minor.* Ne quod in fauorem pauperum conſtitutum eſt in eorum odium retorqueatur *l.quod fauore* 6. *C.de legib. l. nulla* 25. *D.eod.*
11 Nemo enim ex aliena culpa vel alieno odio prægrauari debet *l.ſi quis in ſuo* 33.*C.de inoff.teſt.*
12 Generalibus enim Senatuſconſultis prouiſum eſt ne aut ditiores aut validi mendicantes ad eleemoſynas iſtas publicas accedere audeant, ſub comminatione illis pœnæ quingentarum librarum iſtis virgarum.
13 Non enim ferendum eſt vt in re tam ſancta qualis eſt eleemoſyna quicquam improbè & contra pietatem fiat, cuius ratio ſemper habenda eſt cùm in cæteris omnibus tum maximè in iis quæ ex pietate & charitate fiunt, *l.filius* 15. *de condic.inſtit. l.in teſtamento* 58. *de fideic. libert.*

DEFINITIO LVIII.

Poſſeſſio immemorialis etiam cuius continuatio non probatur prodeſt ad percipiendas decimas etiam in aliena parochia.

CErtum eſt decimarum perceptionem in qualibet parochia ex ratione iuris communis ad parochum ſolum pertinere. [1] Si tamen contrarius aliquis titulus proferatur, aut conſuetudo allegetur adprobata,aut immemorialis poſſeſſio quæ tituli vim habere ſolet, [2] in fauorem alterius Eccleſiæ,non etiam laicorum (qui poſt Concilium Lateranenſe acquirendarum & tenendarum decimarum prorſus incapaces [3] ſunt) facilè à iure communi recedemus,vt in percipiendarum decimarum poſſeſſione etiam laicus [4] eum tueatur qui ſe poſſeſſorem probauerit.[5] Videbitur autem probata immemorialis poſſeſſio ſi de actu aliquo poſſeſſorio ante centum annos [6] initio legitimè appareat, qui eam poſſeſſionem quaſi iam tum certam & indubitatam præſupponat, [7] licet continuatio nulla probetur, ſi modo præſenti tempore idem ſit poſſeſſor, nec contraria vlla probatio adferatur. [8] Nam quod quidam putauerunt extra cauſam poſſeſſionis decennalis non præſumi poſſeſſionem medij temporis probata primi & vltimi temporis poſſeſſione [9] ad immemorialem poſſeſſionem non pertinet, cuius ſcilicet initium nullum eſſe poteſt cùm immemorialis ea dicatur cuius initij memoria non extat. [10] Nec rurſum quemadmodum poſſeſſio per negligentiam decennalem amittitur propter obliuionem quæ ex ſolo decennij lapſu inducitur, [11] Ita & immemorialis poſſeſſio, quæ pro titulo [12] eſt. *Ita Senatus* in cauſa Capituli Bellicenſis contra D.Alexandrum de Beaumont Carra prid. Id. Decembr.1612.

1 *Defin.*21.*ſuprà.*
2 *l.*1.*§. vlt.de aqua & aqua pluu.arc. l.*3.*§. ductus aqua.D. de aqua quotid.& eſt.*
3 *Defin.*88.*ſupr.tit.prox.*
4 ad quem ſcilicet cognitio pertinet de quolibet poſſeſſorio, & conſequenter de poſſeſſione percipiendarum decimarum non de iure earum ex Guid Pap.*q.*1.*& defin.*18.*n.*6.] *de iuriſd.omn.iudic.*
5 *c.*1.*de præſcript.in* 6.*c.vlt.de reſtit.ſpoliat.*
6 nam poſſeſſio quæ centum annos excedit, non poteſt non eſſe immemorialis,licet immemorialis poſſit eſſe minor cētenaria:de quo tamen vide Didac. Couarr. ad *c.poſſeſſor in* 2.*part.*§.3.*n.*9.& Crauet. *de antiq.tem part.*4. *c.abſolutis, in pr.* Centenaria tamen titulum ſemper requirit immemorialis nunquam vt ſupradicto loco ait Didac.
7 Quia verba enunciatiua probant in antiquis etiam inter alios Crauet. *de antiq.temp.part.*1.
8 Semper enim exceptio illa ſubiicienda eſt niſi aliud oſtendatur *d.c.vlt.in fin.de ret.ſpoliat.in* 6.
9 Matth.Matheſil. *ling.*117. *vbi vide.* Ibi enim non loquitur niſi de præſcriptione 30. vel 40. annor.
10 Alioqui non eſſet immemorialis ſi initij memoria extaret *d.* §. *ductus aqua.*
11 *Not.in l.peregrè D.de acq.poſſ.l.ſancimus* 27.*C.de teſt.*
12 Non enim tam facilè amittitur id quod eſt iuris quàm quod eſt facti *l.ſi quis vi* 17.§ *differentia,D.de acq.poſſ.*]

TIT. IV.

Source : BIU Cujas

TIT. IV.

DE HIS QVI AD ECCLESIAM confugiunt.

DEFINITIO I.

Immunitates Ecclesiasticæ religiosæ sunt conseruandæ, nisi per consuetudinem aut legem sint abrogatæ.

IMMVNITATIS Ecclesiasticæ quanta sit habenda in omnibus ratio, sciunt omnes,[1] nisi fortè si qui sunt tam parum Christiani, vt ignorent, quanta sacrosanctis Ecclesiis ab omnibus, qui tanti nominis professione gloriantur, pietas & veneratio debeatur.[2] Ipsis tamen quotidianis rerum experimentis compertum est, nihil posse dici aut constitui periculosius, nec pernicioſius, quam si sceleratis hominibus liberum sit confugiendo ad Ecclesiam effugere Iudicis laici coërcitionem.[3] Ne dum immunitas quæritur, impunitas concedatur,[4] Quod sanè ab vtilitate publica omnino alienum esset, ad quam maximè pertinet vt crimina omnia, sed ea potissimum, quæ atrociora existimantur, publicè vindicentur.[5] Qua de causa ipsis quoque sactis canonibus constitutum est, vt in grauioribus delictis, puta læsæ Maiestatis, homicidij præmeditati, & aliis huiusmodi nullus immunitatis fauor obtinendi possit,[6] quod & generaliter obtinet, quoties appareret, ea immunitatis fiducia delictum admissum esse, quantulumcunque illud esse proponeretur.[7] Nec enim ob eam causam priuilegia Ecclesiis concessa sunt, vt inuitentur homines ad delinquendum,[8] aut, quod parum piè quidam dixerunt,[9] vt domus domini fiat spelunca latronum. Sed vt Ecclesiis debitus honos, tantis rationibus pietatis à Romanis primum Imperatoribus religiosissimè concessus, sanctissimè conseruetur.[10] Hoc tamen ita accipi placuit, nisi consuetudine & lege aliqua in contrarium perpetuo obseruata his immunitatibus derogatum fuisse constet. Valere enim talem consuetudinem & legem certum est, qualem in Gallia & Germania esse scimus:[11] Et apud nos iam pridem eam inualuisse, cum quæstio ex facto incidisset, plerique ex Senatoribus nostris referebant. (Erat namque de consuetudine tractandum, tametsi lex apud nos non minus quam apud Gallos generalis *De sublatis immunitatibus*,[12] quoniam de Ecclesiasticis disertè non loquitur, quæ tamen certè dignæ erant, de quibus nominatim lex loqueretur:[13]) Neque enim fieri potest, vt ea consuetudo inualuerit, quin Episcoporum omnium, adeoque summorum etiam Pontificum tacitum saltem consensum interuenisse sit necesse.[14] Planè obseruandum districtè est, ne ab Ecclesiis extrahantur inconsulto Episcopo, vt appareat, non violandæ pietatis animo, sed mero iustitiæ zelo rem agi.[15] Quanquam si grauiora sint crimina quorum impunitas per immunitatem quæritur, vulgo creditum est, non esse necessarium, vt vllus Episcopi consensus ad permittendum prehensionem requiratur.[16] Tutius tamen fuerit & religiosius, omni casu requiri, ne in eam excommunicationem, quæ contra immunitatum Ecclesiasticarum temeratores sacrosanctis canonibus indicta est,[17] facto ipso incurratur. Est enim excommunicatio tum quoque, cum iniusta est, bono & Christiano viro semper metuenda.[18] *Ita Senatus* decimo nono Februarij 1605.

1 *Ex tot. tit. extr. de immun. Eccles.*

2 *Toto titulo de sacrosancta Ecclesia. lege secunda & toto hoc titulo. Codic.*

3 Qui scilicet nullam habet iurisdictionem, neque in Ecclesia, neque in personas, quæ sunt in Ecclesia, *dicta lege 2. vbi not. Cod. hoc tit.*

4 Nec enim qui immunitatem concesserunt, immunitatem quoque cessam voluerunt.

5 *L. ita vulneratus 51. paragrapho vltimo. D. ad legem Aquiliam. leg. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de solut. leg si à reo 70. §. vlt. D. de fideiuss.*

6 Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 30. num. 9. ex cap. inter alias de immunit. Eccles.*

7 Voluerunt siquidem Imperatores iis, qui casu fortuito in crimen incidissent, & ad Ecclesiam confugissent, auxilium præbere, non autem malitiis indulgere, quibus scilicet nunquam indulgendum est, *lege in fundo 38. D. de rei vindicatione.* nec delinquendi occasio cuiquam danda spe impunitatis. Iul Clar. *vbi* ſ. *n. 12. in fin. & num. 1. in fin.*

8 *l. illud conuenire 5. §. 1. D. de pact. dotal.*

9 Papiens. *in form. inquisit. in verb. hac est quædam inquisitio, num. 31.*

10 *d. l. 2. C. h. tit.*

11 Iul. Clar. *in pract. crim. §. fin. d. q. 30. n. 3. vers. huiusmodi.* post Didac. *lib. 2. var. res. c. 20. posthum. 4.* Papiens. *vbi* ſ. Constant. *ad Ordin. reg. in artic. De sublatis immunitatibus.*

12 In Stylo Senatus *sub tit. De recognoissances de cedulles.*

13 Cum ob dignitatem Ecclesiasticæ immunitatis, tum etiam quia lex Principis laici quantumlibet generalis nunquam comprehendit personas Ecclesiasticas, nec iura Ecclesiastica.

14 Æstimatur enim consuetudo ex consensu totius populi & ex scientia & patientia eorum, qui possent expressim vel consentire, vel contradicere, *l. de quibus 32. cum ibi not. D. de legib.*

15 Iul. Clar. *vbi* ſ. *n. 20. vers. debent tamen.*

16 Quasi ipsa criminum atrocitas faciat, vt habendus sit Episcopi consensus pro impetrato, quem eo casu nunquam Episcopus denegaret, ipsis quoque sacris canonibus ita iubentibus *d. c. inter alia, de immun. Eccles.*

17 Et per Bullam in cœna Domini. Vide Salic. *in l. si quis ei, n. 6. C. de adulter.*

18 Vt dixi *Defin. 94. suprà de sacros. Eccles.* [Vide Didac. Couar. *lib. 2. var. res. cap. 28.*

TIT. V.

DE LEGIB. ET CONSTIT. Princip. & Edict.

DEFINITIO I.

Edicta non sunt extendenda, ne quidem ex identitate rationis.

DICTA Principis cum sint, vt nostri loquuntur, stricti iuris,[1] nunquam sunt extendenda,[2] ne quidem ex identitate, adeoque, vt aiunt, maioritate rationis.[3] Itaque cum de Edicto quodam Sereniſſimi Ducis nostri tractaremus, quo, vt publicæ egestati subueniretur in summa frumenti penuria, cautum erat, ne pluris quam viginti florenis nostris modius censualis æstimaretur, pro anno milleſimo quinquageſimo octogeſimo quinto. Senatus noster censuit, non eandem pro sequentis anni debito æstimationem faciendam esse, tametsi eadem subesset æquitas, cum sequenti anno egestas publica aucta esset potius, quam imminuta. *Ita Senatus* pro N. Iacobo de Monfort contra Antonium Mollier 13. Cal. Iulij 1592.

Source : BIU Cujas

1 Bart. *in l. omnes populi, n. 60. D. de iust. & iur. ex l. constitutionibus 24. D. ad municip.* licet ibi loquatur de statutis.

2 Intellige de extensione actiua, non de passiua, vt Bart. distinguit, *d. n. 60. ex l. si vero 64 §. de viro, D. solut. matr. l. quod constitutum 21. D. de test. milit.*

3 Intellige, cum casus ille, in quo eadem aut maior ratio subest, decisus est iure communi. Alias enim fieret extensio à similibus ad similia. Bart. *vbi §. ex C. de quibus, D. de legib.*

4 Certum enim tempus expressum fuerat, itaque non habet hic locum, quod Bart. tradit *ad d. l. omnes populi, n. 64.* statutum conceptum per verba præsentis temporis trahi etiam ad futura, si non detur delinquendi occasio. Vide *l. Imperator 8. D. de postulat.*

DEFINITIO II.

Edicto in rem aut in personam concepto an forenses ligentur?

CVm in summa frumenti penuria generali Principis nostri edicto vetitum esset, ne frumentum inscio Principe extra prouinciam exportare liceret, magna iis omnibus, qui contra facerent, multa indicta, quærebatur, an eo edicto Lugdunenses, Matisconenses, & alij forenses tenerentur, qui prædia in Principis nostri territorio possiderent? Placuit teneri, propterea quod edicti verba in rem, non in personam concepta essent,[1] demonstratis nimirum possidentium personis. Nemo enim dubitat, quin Legislatori cuilibet liceat pro arbitrio, & quam vult legem dicere omnibus, qui in territorio suo prædia possident, nempe ratione fructuum ex iis prædiis collectorum aut colligendorum. Quod si edictum in personam conceptum proponeretur, non alios, procul dubio, comprehederet quam subditos, ni forensium quoque mentio expressim facta esset.[2] Sed & cum Lugdunenses à Serenissimo Duce nostro per gratiam obtinuissent, vt frumenta, quæ in propriis fundis collegissent, impune sibi exportare liceret, non putauit Senatus noster id facile indulgendum, sed Principi ante omnia rescribendum, ne facilitas eius circumuenta damnum maximum afferret prouinciæ, quæ & iam tum insolita frumenti egestate laborabat, & in eo erat, vt propter transituras paulo post ingentes militum copias, ni prouisum foret, extrema fame laboratura videretur. *Ita Senatus* Prid. Non. Iul. 1591.

1 Distinctio est Bartoli vulgo ab Interpretibus probata, *ad l. 1. quæst. 6 C. de summ. Trinit. & fid Catholic.* quam vt veram & magis communem defendit Rol. à Valle *cons. 24. num. 17. & seq. lib. 3.* contra Crauet. *cons. 844. n. 7.* Tessaur. *decis. Pedemont. 106. n. 4 & 5.* refert. Illud tamen sciendum est, nunquam statutum vires suas porrigere extra territorium, *l. vlt. ff. de iurisdict.* Osasc. Cacher. *cons. 76. num. 19.*

2 Contra tamen videtur sentire Tessaur. *dict. decis. 106. n. 5.* vbi ait, statutum porrigi etiam ad forenses, præsertim quando agitur, inquit, de succedendo, & de bonis sitis in territorio statuentium.

DEFINITIO III.

Petita Camberij restitutione aduersus contractum Romæ initum an ex Romanis, an ex nostris legibus decidi res debeat?

MInor annis viginti quinque Sabaudus idemque filius-familias, cum se & maiorem & patrem-familias, diceret, obligauerat se Romæ Sabaudo cuidam ex causa fideiussionis pro alio etiam Sabaudo, & ad certam diem Romæ soluere promiserat. Cum post multos annos Camberij conueniretur, petebat ex rescripto Principis in integrum restitutionem, quod & minor fideiussionis tempore fuisset, & læsus, quandoquidem nihil ex ea pecunia ad se peruenisset, tametsi principalem se debitorem constituisset: probabátque, se tempore petitæ restitutionis intra annum ætatis quintum & trigesimum fuisse, quod tempus petendis dandísque minorum restitutionibus edicto Principis nostri & eo iure, quo vtimur, præstitutum est.[1] Creditor vero dicebat, elapsa tempora petendæ restitutionis, propterea quod quadriennium illud effluxisset, quod à Iustiniano in locum veteris illius anni vtilis substitutum fuit.[2] Constabat enim quod hic, qui petebat restitutionem, trigesimum iam annum excesserat, ob idque tam à Iudice, quam à consilio Gebennensi fuerat condemnatus. Prouocatione facta disputatum est magnis contentionibus, vtrum ex legibus nostris diffiniri hæc quæstio deberet, cum apud nos ageretur, & vterque collitigantium Sabaudus proponeretur, An potius ex Romanis ideo quod Romæ initus contractus fuisset, & ibidem solutio fieri debuisset. Pro creditore faciebat, quod cum quæritur, An locus iudicij in exercendis iudiciis spectandus sit, an locus contractus? Distinguere nostri solent, Vtrum de ea re agatur, quæ ad iudicij ordinationem, vt loquuntur, an de ea, quæ ad litis decisionem pertineat, vt priore casu locus iudicij spectetur, posteriore vero locus contractus.[3] Proposita autem quæstio, An post annum nonum & vicesimum locus restitutioni esset nec ne, non ad iudicij ordinationem, sed potius ad litis decisionem pertinere videbatur, cum eo spectaret, vt sciretur, an audiendus actor esset, an repellendus, Sed & cum de in integrum restitutione tractatur, illa distinctio à nobis probata est, An restitutio petatur ex ea causa, quæ iam contractus tempore locum habuerit, an ex ea, quæ postea superuenerit, vt priore casu spectetur id ius, quod obtinet in loco contractus, posteriore vero id, quod obtinet in loco iudicij:[4] Atqui in proposito petebatur restitutio ob eam causam, quod qui fideiusserat, & minor & læsus fuisset tempore restitutionis. Ex ea igitur causa, quæ contractus tempore fuberat. Proinde locus contractus spectandus videbatur. Accedebat, quod quamuis causa restitutionis tractaretur apud nos, id tamen occasione quadam fiebat potius quam iure,[5] propterea quod per viam exceptionis restitutio petebatur, cum in Sabaudia repertus debitor ibidem à creditore conueniretur. Iuris enim ratione inspecta ibi procul dubio erat tractanda restitutio, vbi domicilium habebat is, aduersus quem restitutio implorabatur.[6] Atqui domicilium Romæ habebat creditor, licet Sabaudus esset. Illa denique ratio pro creditore mihi potissimum vrgere videbatur, quod non tantùm Romæ contractum fuerat, sed etiam conuentum, vt Romæ solueretur.[7] Itaque cum post moram vbique arbitraria actione conueniri posset debitor, qui Romæ soluere debuerat,[8] non poterat durior esse conditio creditoris Camberij agere coacti, quam si Romæ ageret, Romæ autem si ageret, non ei noceret restitutio à maiore post quadriennium petita. Et vero si deterior esset conditio creditoris, ob id solum, quod Camberij ageret, indemnem illum seruari oporteret ea ipsa actione arbitraria, quippe quæ adiunctam semper habeat vtilitatem loci, in quo fieri solutio debuit.[9] Contra pro aduersario faciebat, quod non solùm Camberij agebatur, sed etiam inter Sabaudos negotium gestum fuerat. Constat autem, legibus nostris obstrictos esse Sabaudos vbicunque contrahant, & sicut subiectionem exuere nequeunt, ita nec eximere se ab obseruatione legum, quas Serenissimus Dux noster inter suos constitutas ratásque esse velit. Finge edicto Ducis nostri prohibitum minori annis vigintiquinque factionem testamenti, proculdubio inutile & nullius momenti erit testamentum, quod Sabaudus minor annis vigintiquinque etiam Romæ condidisset.[10] In eoque diuersa ratio constituenda videtur legis & consuetudinis. Consuetudo enim loci non potest afficere subditos eius extra locum, vt neque bona extra eum locum sita,[11] nec si concurrat expressa conuentio, quæ tamen ad consuetudinem referatur. Neque enim latius patere potest ius talis conuentionis, quam consuetudinis. Idque est quod vulgo iactatur, consuetudines omnes esse locales. At lex Principis obligat subditos vbicunque gentium, multo igitur magis si litem instituant in Principis sui territorio, licet alibi contraxerint. Mouebat etiam, quod hic, qui petebat restitutionem ferè semper à die contractus vixerat in Sabaudia, neque interpellatus fuerat vt solueret intra quadriennium, neque agere & restitutionem impetrare potuerat, cum propter absentiam creditoris, qui Romæ degebat, tum quod in patris sui potestate constitutus esset. Nostris enim placet, filiofamilias

Source : BIU Cujas

milias nunquam currere tempora præſcriptionis, quia viuo patre agere non poſſit.[12] Conſtat autem, quadriennium illud Iuſtinianeum, licet ſit continuum, ex quo tempore cœpit currere, tamen initio inſpecto eſſe vtile, vt non niſi ab eo die, quo agi potuit, currere incipiat.[13] Nec erat quod quis diceret, veriſimile eſſe, quod pater filio fuerat conſenſurus, ſi filius diligentior fuiſſet in petenda reſtitutione. Imputari ſiquidem minus poterat filiofamilias, cur non fuiſſet in eo diligẽtior, quandiu non erat interpellatus, quã creditor, cur non citius exegiſſet à debitore, aut fideiuſſorem ipſum ſaltem interpellaſſet. Maximè cum fideiuſſor hic in patriam reuerſus non debuerit obſtrictus eſſe, vt Romam rediret, ob id ſolum, vt eo loco reſtitutionem peteret ac litigaret. *Senatus* tandem pro creditore pronunciauit.[14] In cauſa N. Iani Penſabin contra N. Floret 17. Cal. Febr. 1593.

1 Stil. Senat. noſtri vt & in Gallia ex conſtit. regiis.
2 *l. vlt. C. de tempor. pet. in integr. reſtit.*
3 Sic poſt alios diſtinguit Guid. Pap. *quæſt. 262. & conſil. 218. in fin. ex l. ſemper 34. de reg. iur. l. ſi fundus 6. D. de euict. l. 1. in princip. de vſur.*
4 Ita Bart. *ad l. cunctos populos, n. 20. C. de ſumma Trinit. & fid. Cathol.* quem ſequitur ibidem Bald. *col. 12. verſ. ſecundo, quæritur.* Iaſ. *ad l. ſi adrogator, num. 1. D. de adopt.* Contra gloſſ. *in l. 2. de eo quod cert. loc.* quam & ibidem reprobat Bart.
5 Vt loquitur *l. 2. D. de riuis.*
6 *l. 2. C. vbi & apud quem cauſ. in integr. reſti.*
7 *l. contraxiſſe 21. D. de oblig. & action. l. hæres abſens 19. §. 1. & vlt. de iudic. 22. l. vinum, de reb. cred. l. 3. de reb. auctorit. Iudic. poſſid.*
8 *l. 1. 2. 3. & paſſ. D. de eo quod cert. loc. l. 1. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promiſ.*
9 *l. 2. & 3. D. de eo quod cert. loc.*
10 Bart. *ad d. l. cunctos populos, q. 6. n. 32. poſt medium, C. de ſumm. Trin. & fid. Cathol.* Socin. *conſ. 103. n. 18. & ſeq. vol. 4.*
11 Cruet latè *conſ. 30.* Et ita Senatus noſter contra viduã Nicolai Grandis 3. Cal. Apr. 1604. Alex. *conſ. 16. D. ibi apoſtill. vol. 1.* [Hinc eſt quod quamuis in exigenda dote ſpectanda ſit conſuetudo loci domicilij mariti, *l. exigere dotem 65. D. de iudic.* id tamen non habet locum quod ad bona alibi ſita, Gabr. *lib. 4. commun. opin. in verb. domicilium*, vbi additur alia limitatio ſi contractum ſit matrimonium ea mente vt coniuges viuant in loco domicilij vxoris. *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Boyuin Baronis du Villars 5. Decembr. 1612.
12 *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 1. in fin.* iunct. *Auth. niſi triennale, Cod. de bon. matern.*
13 Notant interpretes omnes ad eam *legem vlt. C. de tempor. petend. in integr. reſtit.*
14 Secutus eam Bartoli & aliorum Interpretum diſtinctionem, quam retulimus *ſuprà n. 4.*

DEFINITIO IV.

De diſtinctione adhibenda cum quæritur, An edicta Principis ligent quoſcunque, & an ſubditos vbicunque.

NAm quod ſuprà obiecimus de poteſtate edicti Principis, vt & quoſcunque & vbicunque liget ſubditos,[1] ex recepta Interpretum traditione, ad ea edicta, aut quod hac parte idem eſt, ſtatuta pertinet, quæ prohibitoria ſunt, & in perſonam concepta, non etiam ad ea, quæ ſunt permiſſiua, vt illi loquuntur, & remouentia obſtaculum iuris communis, Siue remoueatur obſtaculum, quod ſuberat ratione qualitatis perſonæ,[2] ſiue quod ſuberat ratione temporis & præſcriptionis vt in propoſita facti ſpecie. Etenim lex, quæ permittit ei, qui in minori ætate læſus fuit, vt intra decennium poſſit petere reſtitutionem, remouet obſtaculum præſcriptionis, quæ iure communi poſt quadriennium competeret,[3] ob idque cũ lata ſit à Principe non ſuperiore, non poteſt extendi extra territorium,[4] & prodeſſe ſubdito in territorio eius, qui ſuas quoque leges habet, ac alio ſiue ſpeciali ſiue communi iure vtitur.[5] Nam ſi lex, quæ remouet obſtaculum ratione qualitatis perſonæ, non extenditur extra territorium,[6] cum tamen qualitatem perſonæ inhærentem ſicut perſonam ipſam vniformem & vbique eandem eſſe neceſſe ſit,[7] multo minus extendetur illa, quæ remouet obſtaculum ratione temporis & præſcriptionis. Nihil enim vetat, alia præſcriptionis iura eſſe in vno loco, alia in alio.[8] Difficilior illa erat obiectio, quod in propoſita ſpecie non putarat filiusfamilias agere, quandiu in patris viui manſerat poteſtate.[9] Sed reſpondebatur, non debere ei prodeſſe quod filiusfamilias fuiſſet, cum ſe patremfamilias dixiſſet, ac pro tali geſſiſſet, quaſi iam mortuo patre,[10] in pœnam nimirum mendacij, niſi appareret, creditorem non ignoraſſe ipſius conditionem. Tunc enim non magis noceret filiofamilias, quod ſe patremfamilias dixiſſet, quam ſi cum minor eſſet iuraſſet ſe maiorem dolo malo creditoris, qui minorem eſſe non ignorabat.[11] Planè ſi proponeres, minorem hunc iuſta abſentia & neceſſaria aut probabili impeditum, ne reſtitutionem Romæ peteret intra quadriennium, ideoque reſtitui poſſe ex generali clauſula, Si qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur,[12] Dicendum eſſet cum de concedenda vel deneganda reſtitutione ageretur, non cõtractus, ſed iudicij locum ſpectandum fore.[13] Rurſus ſi proponeres ita contractam obligationem, vt aduerſus creditorẽ hypothecaria agentem locus eſſe poſſet iure noſtro exceptioni ordinis & excuſſionis, cui tamen locus non eſſet ſi Romæ ageretur, (finge conceptam obligationem fideiuſſoriam in forma communi, Statuto autem vrbis Romæ prorſus & omni caſu excluſam exceptionem illam) vtique ſpectaremus hac parte locum iudicij non contractus,[14] quoniã huiuſmodi exceptio cum dilatoria ſit non peremptoria, ad litis ordinationem tantum, non etiam ad deciſionem pertinet.[15] Quanquam hoc ipſum ita accipiendum eſt, ſi non Romæ ſolutio fieri debuit. Nam quoties arbitraria agitur, de eo quod certo loco, fieri nunquam poteſt, vt ob id melior promiſſoris conditio eſſe debeat, quod alio loco conueniatur, quam in quo ſoluere debuit.[16] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex Bart. *ad l. cunctos populos, n. 32.* poſt medium; & Socino, *conſ. 103. n. 18. & ſeq. vol. 4.*
2 Vide huiuſmodi ſtatuti exempla duo apud Bartolum ſupradicto loco *n. 39. 40. & 41.*
3 *ex l. vlt. C. de tempor. petend. in integr. reſtit.*
4 *l. vlt. D. de iuriſdict.*
5 *l. ius ciuile 6. l. omnes populi 9. D. de iuſt. & iur.*
6 Vt diximus *n. 2.* ex Bartolo.
7 *l. vlt. C. de ſent. paſſ. & reſtit.*
8 *l. vnic. C. de vſucap. transform.*
9 *l. vlt. §. neceſſitate, Cod. de bon. quæ liber. l. 1. §. vltim. Cod. de annali except.*
10 *l. 3. C. ad SC. Maced.*
11 Notant DD. *ad tit. C. ſi minor ſe maior. dixer.*
12 *l. 1. & paſſ. D. ex quib. cauſ. maior.*
13 Secundum gloſſ. *in l. 2. de eo quod cert. loco* quam hoc demum caſu probat & ſequitur Bart. *ibid. & in d. l. cunctos populos, n. 20.*
14 Ex ea Bartoli, Guid. Pap. & aliorum diſtinctione, quam retulimus *Defin. ſuperiore n. 4.*
15 Notatur *ad Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.*
16 *l. 2. 3. 4. & paſſ. D. de eo quod cert. loc.*

DEFINITIO V.

Cum de ſolemnitate principaliter agitur, non de perſona; inſpiciendus eſt locus, in quo facta eſt diſpoſitio.

QVid ſi edicto Principis aut ſtatuto remoueatur obſtaculum iuris communis ratione ſolemnitatis? Finge conſtitutum vt valeat teſtamentum coram duobus teſtibus. Valebit teſtamentum, quod ibi coram duobus teſtibus fecerit is, qui iure communi & apud ſuos ſeptem teſtes adhibere debuiſſet,[1] quia generale eſt, quoties de ſolemnitate principaliter agitur, non de perſona, vt inſpiciatur ius loci, in quo facta eſt diſpoſitio, ſiue inter viuos illa fuerit, ſiue in vltima voluntate.[2] *Ita Senatus* noſter iam pridem inter heredes D. Mareſchalli de Chalant, & rurſum in cauſa teſtamenti N. de Chauanes. *Sine die.* Relatum eſt in cauſa ſupradicta,

1 Bart. *in d. l. cunctos populos, q. 6. C. de ſumm. Trin. & fid. Cath.* Boër. *q. 13. n. 23.* Guid. Pap *q. 262.*
2 Bart. *ibid.* Marc. Ant. Natta, qui alios pleroſque refert & ſequitur *conſil. 1. volum. 1.* Solemnitates enim iuris remitti poſſunt per conſuetudinem, *leg. manumiſſio, demand. vind.* Boër. *q. 1. n. 20.* [*l. ſi hom-*

Source : BIU Cujas

non speciali 9. C. de test. & ibid. Bald. *& cons.* 44. Dec. *cons.* 475. *num.* 1. Maynard. *singul. quæst. iur. lib.* 5. *cap.* 92.]

DEFINITIO VI.

Legitima per statutum tolli in totum non potest, & speciali prouisione opus est, vt de legitima dispositum quid videatur.

LEgitima siue liberis siue parentibus debita etsi minui per statutum potest,[1] tolli tamen in totum non potest,[2] quanquam non deerant, qui alias à Senatu nostro contra iudicatum dicerent in causa quadam Augustanorum, apud quos ex lege municipali matres cæterique ascendentes liberis succedere prohibentur. Illud tamen constabit, etiamsi in totum tolli legitima per statutum posset, non tamen ex eo solo sublatam intelligi debere, quod succedēdi ius sublatum fuisset: specialibus enim verbis opus est ad hoc, vt de legitima quoque rollenda actum & cogitatum videatur.[3] *Ita Senatus* in causa Claudij Vsel & Peronetæ Ponthon Prid. Cal. Septembr. 1594.

1 Sicut & è contrario augeri, *Nouel. de trient. & semiss.*
2 Quia dicitur esse debita iure naturali, quod ius ciuile non potest in totum tollere, *l. ius ciuile 6. D. de iust. & iur.*
3 *l. si quando* 5. §. *& generaliter. C. de inoff. test. vbi DD.*

DEFINITIO VII.

De iureiurando præstito apud delegatum iuxta leges loci contra formam præscriptam à delegante.

DElegatus à Senatu nostro Magistratus Parisiensis ad recipiendum super sacrosanctis D. Antonij reliquiis iusiurandum dixerat prohiberi se constitutionibus regiis & moribus ciuitatis ne talem iusiurandi formam quasi superstitiosam posset admittere, nec eo minùs tamen iusiurandum super sacro Canone exegerat, reluctante licèt aduersario & appellante ni ad Senatum nostrum res tota remitteretur. Placuit nihil quidem attentatum videri in præiudicium appellationis, cum in huiusmodi causis liceat non obstante appellatione iurare. Præsertim cùm saluo appellationis iure id factum appareret, neque rursus debuisse delegatum mandata nostra exequi contra sui territorij mores ac leges, quod neque mandatum ei fuisse credendum erat, vt id faceret quod saluo more maiorum & citra delictum facere non potuisset. Verùm melius facturum eum fuisse si nullo exacto iureiurando negotium ad nos remisisset. Præstabat enim nihil agere quàm malè agere cùm dubitari non posset quin fines mandati excessisset. Iurisiurandi enim delati forma etsi à iudice pro arbitrio immutari potest, non tamen à delegato, qui delegationis præscriptum sequi omnino cogitur. Quare huiusmodi præstatione iurisiurandi Senatusconsulto nostro satisfactum non fuisse, ideoque ex integro iuxta formam delatam apud nos iurandum esse visum est. *Ita Senatus* pro D. de Murat, contra D. de Choisy 5. Calendas Septembris 1610.

DEFINITIO VIII.

De societatibus quas Abbatias vocant.

ETsi verum est quod vulgò iactari solet tolerabilia esse quæ vetus consuetudo adprobauit,[1] non tamen est perpetuum. Si enim tale quid sit quod vel pietatem vel bonos mores lædat nec si in vetustam consuetudinem transierit, ferendum tamen est,[2] cùm abusus ille dicendus sit potiùs quàm vsus:[3] & vetusti erroris corruptela potiùs quàm consuetudo.[4] Eámque ob causam plerisque Senatus nostri consultis sublatæ sunt & antiquari iussæ societates illæ lasciuientis iuuentutis, quas vulgò Abbatias vocant quæ ad eā ætatem exercendam atque ad mutui amoris officia pelliciendam primum institutæ, ac leuioribus ineptiis initio contentæ, postea crescente in dies audacia in tantam peruenerunt insaniam, vt nec ferè iam Magistratus authoritate contineri possint quin sibi nihil non licere arbitrentur.[5] Vigent enim etiamnum penè in omnibus ciuitatibus, tantóque insolentiores in maioribus quanto modestiores ob eam rem esse oporteret. Itaque solet Senatus, si quando se offerat occasio admissa huiusmodi coërcere, sed leuioribus pœnis, nec nisi pecuniariis quoties per lasciuiam[6] duntaxat factum videt id quod si per speciem malignæ iniuriæ factum probaretur, etiā triremium condemnatione vindicandum esset. Idque factitatum est contra nonnullos qui cellam cuiusdam vinariam ingressi per effracturam magnam vini quantitatem effudisse probabantur ad hoc tantùm vt nocerent.[7] Planè quicquid eo modo extortum ab inuitis vel ereptum probatur, quin restitui statim debeat non dubitatur,[8] etiamsi de iure consuetudinis & de facti veritate diligentior quæstio superfit agitanda. *Ita Senatus* pro Capitulo sanctæ Capellæ Camberiensis contra Abbatiam montis Æmiliani mense Maij 1612. & iterum pro N. Gentil contra Abbatiam de Verel & Dulin. 9. Iun. 1612.

1 *l. Imperatore* 13. *in fin. de pollicit.*
2 *l. filius* 15. *de cond. inst.*
3 Non enim ferendi sunt, qui solam excusationem prætendunt ad excusandas excusationes in peccatis, vt loquitur *c. quanto, 4. extr. de consuetud.* Iunge *c. vlt. eod. & l. 2. C. quæ sit long. consuet.*
4 *c. cùm venerabilis 7 in fin. extr. de consuet.*
5 *contra l. non est singulis* 106. *de reg. iur.*
6 *vt in l. ex conducto* 15. §. *si vis, D. locat.*
7 Nam ex hac causa Senatus aliquando triremium pœnam irrogauit.
8 Semper enim turpe lucrum extorquendum est, *l.* 5. §. *vltim. de calumn. cum similibus.*]

TIT. VI.

DE OFFIC. ADVOCAT. Princip.

DEFINITIO I.

Aduocatus Principis potest delegari ad inquirendum de crimine adeóque inquirere ex officio, sed non iudicare.

PAtronvs Principis apud Senatum, licet procuratoris generalis, qui publicus accusator est, vice & partibus fungi soleat, eandémque personam ac idem officium gerere videatur, potest tamen ex causa, id est, quoties ad rem agendam id commodius videtur, delegari ad inquirendum de crimine.[2] Quin & citra mandatum, si in ea prouincia sit, in qua delictum admissum esse sciat, inquirere ex officio & potest & debet, ac si esset de numero Senatorum,[3] quos constat vi & potestate Imperij ac dignitatis suæ nullo ad inquirendum mandato indigere.[4] Sed facta inquisitione nec instruere litem, nec enarrare debet, nec sententiam ferre, sicut neque ex procuratoris generalis persona publici accusatoris officium exequi. Nam sicuti non potest idem accusator esse & inquisitor,[5] ita fieri nequit, vt Senatoris partibus fungatur, qui Senatorio iureiurando non obstringitur, at longè alio planéque diuerso.[6] Idem enim Aduocati,

Source : BIU Cujas

uocati, quod Procuratoris Principis [7] iusiurandum est, iisdémque prorsus verbis conceptum. *Ita Senatus* in causa quadam oppidanorum d'Arben mense Mart. 1593.

1 Nam & Aduocatus fisci, qui & Aduocatus Principis dicitur, ex officij sui necessitate intentionem delatoris exequi cogitur, *leg. 5. §. Aduocatum fisci, D. de his qua vt indign. auser.*

2 Vt eo casu Iudicis delegati, non accusatoris partibus fungatur,

3 Sufficit enim, vt sit pars corporis Senatus.

4 *Arg. l. cum prator*, 12 §. 1. *in illis verbis*, propter vim Imperij, *D. de iudic.*

5 Non magis quam idem accusator & testis, *l. omnibus, C. de test.* aut idem accusator & Iudex, *leg. vnic. Cod. ne quis in sua causs. iudic. vel ius dic.*

6 Aliud enim sicuti munus ita & iusiurandum est Senatoris, aliud Aduocati Principis aut procuratoris generalis.

7 Quem vulgo Procuratorem generalem, sicut & Aduocatum Principis Aduocatum generalem appellamus.

TIT. VII.
DE SENATORIBVS.

DEFINITIO I.

Stipendia cœpti trimestris transmittuntur ad hæredem Senatoris.

DIEM functo Senatore aut Præside intra trimestre quod Senatoris stipendiis præstandis constitutum est, totius trimestris stipendium hæredibus eius debetur, [1] at ex diuerso, si post inchoatum trimestre in amplissimum ordinem quis cooptatus sit, plerique putant, nihil ei pro toto eo trimestri præstandum esse, & ab initio duntaxat sequentis trimesttis stipendia mereri debere. Ideo fortasse quod fauore dignitatis cœptum tempus habēdū sit pro completo, vt euenit in cæteris ferè omnibus causis fauorabilibus, [2] non item quod finitur pro cœpto. Sed tamen humanius est, vt ab eo saltem stipendia debeantur, à quo dignitati seruire cœpit, [3] *Ita Senatus* 3. Non. Mart. 1593.

1 *l. diem functo 4. D. de offic. adsess leg. sed addes 19. §. vltim. D. locat. leg. post duos 15. Cod. de aduocat. diuers. iudic. leg. 1. Cod. de primipil. lib. 12. titul. 63.*

2 *l. in singulos 8. D. de ann. legat.*

3 Ne honor, qui tātum onus admixtum habet, sit sine honorario *contra l. secundum naturam 10. D. de reg. iur.* [Et ob eam nimirum causam non licet Senatori honorarium vllum ab alio accipere quam à suo Principe. Non solùm si alius Princeps aliquis Senatori tanquā bene merito annuum aliquid dare vellet quod certè nimis suspectum esset, maléque de Senatoris erga Principem suum fide suspicandi causam præberet, sed etsi priuatus quilibet etiam legati nomine & adiecto etiam, si voles, onere præstandi opem & consilium liberis quos fortasse aut impuberes relinquat testator, aut variis litium periculis inuolutos. Principis itaque consensum & voluntatem exquiri in eam rem necesse est, & impetrari diploma postmodum à Senatu ipso adprobandum. Sed nunquam nisi ea lege vt à causis donatoris aut liberorum ipsius in Senatu iudicandis Senator abstineat. Ita Senatus in persona clarissimi viri D. Antonij Charpenei Senatoris meritissimi, qui annuæ pensionis legatum ex eiusmodi causa acceperat à D. Ant. de Michal. Sine die.

DEFINITIO II.

Dissentientibus Senatorum votis, quæ sententia debeat præualere.

INter pares numero Senatores si dissonæ sententiæ profe-rantur, solet Senatus nostri Præses ex integro singulos rogare, vt aliis in aliorum sententiis transeuntibus vincat tandem ea pars, quæ numero potior reperitur. Quanquam enim melius cum rebus humanis ageretur, si ponderarentur sententiæ, non numerarentur: [1] pertinet tamen ad Senatus auctoritatem, vt quæ numero vincit sententia, eadem rationis quoque pondere superior esse existimetur, [2] ne alioqui, quod longè periculosissimum & indignissimum futurum sit, oriatur contentio inter fratres, si de singulorum dignitate ac eruditione æquè ac de litigantium iure disceptari oporteat. [3] Quæ res etiam facit, vt neque ætatis ratio vlla habeatur, [4] neque in pari votorum numero vincat ea pars, cui Præsidis suffragium, si nihil concurrat aliud, patrocinatur. In quo vt in aliis plerisque Senatus noster dissidet à Pedemontano. [5] Eos namque in amplissimum ordinem referri conuenit, qui tanta, si non eloquentiæ, saltem eruditionis laude præfulgeant, vt iis ad gerendam & sustinendam Præsidis dignitatē nihil præter ipsum dignitatis nomen dedit. [6] Quid ergo si in prima quisque opinione perseueret? Vincet vtique ea pars quæ fauorabiliorem puta matrimonij, dotis, testamenti, libertatis aut pietatis causam tuebitur. [7] Quod si cætera omnia sint paria, vincet reus hoc ipso, quod actore fauorabilior est. [8] Idque in causis potissimum criminalibus, quoniam longè tutius sit, in dubio nocentem absoluere, quam innocentem condemnare. [9] At si paribus iam Senatorum sententiis ad Præsidem deuentum sit, humanius quidem faciet ille adeoque prudentius, si in mitiorem descendat sententiam, ne solus videatur irrogasse condemnationem, quam potuit impedire. [10] Sed si tam certo conscientiæ suæ iudicio constringi se sentiat, vt ad condemnandum procliuior esse debeat, quam ad absoluendum, sententiam suam pro arbitrio dicere non prohibetur. Nam etsi ea præcedentium votorum ratio esset, vt Præside paucioribus se adiungente fierent pares numero sententiæ, quæ alioquin futuræ impares erant, licet cauere bonus Præses debeat quantum potest, ne quod aiunt Senatum diuidat, & ita iudicandam rem impediat, non esset tamen cogendus in eam ire sententiam, quam à iuris aut æquitatis ratione alienam esse arbitraretur. [12] *Ita Senatus* sæpius.

1 Plin. *lib. 2. epist. 12.* Argumentum pessimi turba est, inquit Seneca *c. 2. de vit. beat.* facit *l. 1. §. sed neque ex multitudine, Cod. de veter. iur. euncl.*

2 *l. quod maior. 19. D. ad munic. l. aliud est 160. §. refertur, de reg. iur. l. nominationum 46. C. de decur. lib. 10.* Vnde lex illa Romanorum, de qua Cælius apud Ciceronem 8. epist. lib. 8. *Quod eorum iudicum maior pars iudicarit, id ius ratúmque esto.*

3 Nam vt est apud Martialem, *Qui volet ingenio cedere, rarus erit.* Maximè propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem, *l. item si vnus 17. §. principaliter, D. de recept. arbitr. l. quia poterat 4. D. ad SC. Trebell.*

4 Contra quam sentiat Matth. de Afflict. *decis. 1.*

5 In quo vincit ea pars cæteris paribus, quæ pro se habet votum Præsidis, præterquam in criminalibus, vt refert Anton Thesaur. *decis. 1. n. 5. & 13. & dec. 2.* iunge Francisc. Marc. *decis. 5. lib. 1. & dec. 405. lib. 2.*

6 *Arg. l. 1. §. his cunabulis, D. de offic. præf prat. l. si pars 8. de inofficioso testamento.*

7 *l. inter pares 38. D. de re iud. l. duo ex tribus 39. eod.* quam tamen de delegatis Iudicibus malè accipit Thesaur. supra dicto loco. Tractat enim de ordinariis, quos olim dari à magistratibus & iudicari iubere, ordinarij iuris erat, *ante l. 2. C. de ped. iud.*

8 *l. fauorabiliores 125. de reg. iur. d. l. interpres.*

9 *l. absentem 5. D. de pœn.*

10 In dubio enim præualere debet ea sententia, quæ humanior est *l. semper 36. de reg. iur.*

11 *Arg. l. Pomponius 36. D. de re iudic.* quæ permittit Iudici, vt pronunciet sibi non liquere, ne contra quam sentiat cogatur vel absoluere, vel condemnare, licet placeat Paulo & Pomponio, non idcirco sententiam impediri, si alij Iudices consentiant. [Quoties tamen in publico auditorio duo vel tres siue Præsides siue Senatores, dicunt sibi non liquere, non solet Senatus quicquam ex tempore pronunciare tametsi maior pars in aliquo pronunciando consentiat, ne Senatusconsultum inauditis & neglectis iis qui sententiam in promptu dicere noluerunt redditum videatur. Sed tum id obtinet cum cæteri qui ex tempore pronunciari vellent, sex votorum consentientium numerum non implent. Ita Senatus Cal. Febr. 1613. Nam si impleant, difficile est vt propter quorundam dubitationem aliorum vota debeant impediri. Nam etsi qui dubitant abessent, vel apertè contradicerent, Senatusconsulti tamen pronunciationem non remorarentur. *d. l. 36. de re iud.*]

DEFINI

DEFINITIO III.

Quando coniungendæ sint diuersæ Senatorum sententiæ, vt ea vincat, in qua maior pars consentit.

EX vndecim Senatoribus inter tres litigatores cognoscentibus, si quinque pro primo sentiant, quatuor pro Secundo, reliqui pro Tertio, constat non posse videri definitum negotium,[1] quia nec dici potest, in quo maior pars consenserit.[2] Idémque est, si ex eodem numero quinque condemnandum putent reum vltimo supplicio, quatuor relegandum alij pœna pecuniaria plectendum.[3] Etsi enim videntur omnes in eo consentire, vt capitalis pœnæ absolutio sequatur,[4] quænam tamen pœna irroganda sit, ex sententiarum numero discerni non potest, quod neque pares sint,[5] neque si omnes iungantur, alia aliis superior.[6] Non enim vnum pœnæ genus in alio continetur, sed distinctæ sunt, prorsúsque separatæ, vt delictorum ita pœnarum species.[7] Diuersum erit, si ex vndecim quinque reum condemnent in centum, quatuor in quinquaginta, cæteri in triginta. Tunc enim minimam condemnationem spectabimus,[8] non solùm quod id fauor rei postulare videatur,[9] sed etiam quia licet maior pars in quinquaginta consentire videatur, cùm maiori summæ minor insit,[10] sequenda tamen potius est ea condemnatio, in qua omnes consentiunt, quam in qua maior pars duntaxat. Hæc namque tunc spectatur, cum in nullo omnes consentiunt.[11] Sine die.

1 Specul. *in tit. de sentent. §. iuxta, num.* 3. quem refert & sequitur Thessaur. *decis.* 1. *n.* 11.

2 *l. Pomponius* 38. *l. duo ex tribus* 39. *de re iudic. l. item si vnus* 17. *§. principaliter, de recept. arbitr.*

3 Vide Gell. *lib.* 9. *c.* 15. Titium Burgens. *lib.* 1. *locor. controuers. cap.* 1.

4 Qua ratione mouetur Thessaur. *dict. n.* 12. vt pro reo in hac specie pronunciandum existimet, sed malè propter rationem, quæ sequitur in Definit.

5 Itaque non potest hic locum habere *l. inter* 32 *de re iudic.*

6 Quia sententiarum diuersitas in pœnis, quarum aliæ aliis non insunt, impedit omnino ne sententiæ iungi possint.

7 *l. perspiciendum* 11. *l. aut facta* 16. *& pass. D. de pœn.*

8 *d. l. inter pares, §. vlt.*

9 *Arg. l. fauorabiliores* 125. *de reg. iur. cum similib.*

10 *l.* 1. *§. si stipulanti, de verb. obligat. l. quoties* 9. *§.* 2. *D. de hered. instit.*

11 Legibus suprà citatis *n.* 2. quibus adde *l. diem proferre* 27. *§. inde queritur. D. de recept. arbitr.* Atque ita eleganter & verè concludit aduersus Alciatum Cuiacius *lib.* 12. *obseru. c.* 16. vbi vide, itémque Iasonem *in d. l. inter pares, n.* 7. *& gloss. in c.* 1. *de arbitr. in* 6. quamuis Alciati sententiam in Senatu Pedemontano obtinere testetur Tessaur, *d. decis.* 1. *n.* 10. Adde Ioannem Garsiam non inelegantem scriptorem *in tract. expens. & melior. c. vlt. n.* 8.

DEFINITIO IV.

In ferendis sententiis & interrogandis quis ordo seruari debeat?

IN rogandis Senatorum sententiis ita obseruari moris est apud nos, vt non à iunioribus, id est, qui minori ætate sint,[1] sed à relatore primum, deinde ab iis, qui postremi in amplissimum ordinem cooptati sunt, cuiuscunque tandem sint ætatis & eruditionis, Præses incipiat ipséque vltimus sententiam dicat.[2] Non tamen vsque adeo huius moris obseruandi necessitate adstringitur, vti ne possit pro arbitrio quem primũ velit rogare. Quod non semel à clarissimo & præcipui apud nostros nominis Præside Catharino Pobello quondã factitatum audio, vt tanto diligentiores attentioréque ad facti iurísque inuestigationem singulos Senatores redderet, verentes ne si primo loco & ante relatorem interrogarentur, obmutescerent, quod iis accidere non potest, qui post relatorem, aliúmve Senatorem interrogantur, quibus nempe liberum est sententiam sic dicere, vt in eius, qui prior dixit, sententiam eant, tametsi iustáne an iniusta illa sit, prius apud se non deliberauerint. Non solet tamen Præses noster facilè, ac sine magna causa interrogandi ordinem peruertere, ne de eo, quem turbato ordine interrogaret, malè quid suspicari videretur. Sine die.

1 Quomodo sentire videtur Matth. de Afflict. *decis.* 1. vbi ait, incipiendum esse à iunioribus: nisi iuniores ille intellexit, habito respectu ad dignitatem potius, quam ad ætatem.

2 Anton. Tessaur. *decis. Pedemont.* 1.

TIT. VIII.

DE EQVITE Senatorio.

DEFINITIO I.

EQVITIS Senatorij ea hodie dignitas est, vt ante Senatores omnes ac primo post Præsides loco & sedeat & incedat, quoties publicè priuatímve Senatus habetur. Si tamen absentibus Præsidibus Senatorem Præsidis vices gerere necesse sit, absurdum sanè fuerit, primas Equitis partes esse, ne alioqui Horatianum illud occurrat, *Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere si velit.* Quam ob causam illud quoque inducendum, aut potius ex vetusti moris memoria repetendum esse placuit, vt si quando Præsidibus omnibus absentibas Senator in publico auditorio præesset, purpuream vestem gestare iuberetur. Sed & constabat, ea primum lege institutam fuisse Equitis Senatorij dignitatem, vti ne in Senatus prætorium secretum ingrediendi ius haberet, nisi cum de armorum & belli iure tractaretur. Idque à Sereníssimo Duce nostro Diuo Emanuele Philiberto cum amplissimum ordinem Republica feliciter recuperata conderet, nominatim constitutum fuisse apparuit, suggerente clarissimo viro Ludouico Millieto tunc Principis in Senatu Aduocato, postea Cancellario meritissimo. Paulatim tamen factum est, vt passim ius illud in Senatum veniendi ab Equitibus vsurpatum sit, ideo fortasse, quod non facilè sciri posset, quando de belli & armorum iure Senatus tractandum haberet, nec ne. Postea vero gliscente, vt fit, licentia per nimiam eorum indulgentiam qui debuerant prohibere, De illo quoque dubitari cœptum est, An ius esset Equiti dicendæ in Senatu sententiæ, quod semel atque iterum tentatum id factitatúmque diceretur. Sed placuit ius non esse, non illa solum ratione, quod ad eam dignitatem plerumque minus in Iurisprudentia & foro versati homines honoris tantum ergo prouehi soleant, sed etiã quia ius dicendæ in Senatu sententiæ, ex qua optimi cuiusque vita, dignitas, fortunæ denique omnes periclitari possint non nisi à Principe concedi possit, nec rursus ab eo concedi aliis debeat, quam quorum ille exploratam habeat non tantùm probitatem, sed etiam peritiam iudicandi, quæ sine summa eruditione esse non potest. Est enim comicum illud verissimum, & quotidiano iudiciorum vsu comprobatum, *Homine imperito nihil esse iniustius.* Denique supremus ille & amplissimus ordo Patrum conscriptorum ex iis tantum constare debet, quos Princeps possit credere, non aliter esse iudicaturos, quam esset ipse, si ex optimorum & doctissimorum omnium consilio iudicaret. Vnde illud quoque non immerito visum est, Quoties iuris inter priuatos dicendi gratia Senatus extra ordinem habetur præstito in eam rem, vt fit, Senatoribus singulis honorariolo, nihil causæ esse, cur Equiti ius esse debeat in Senatum veniendi, nisi si quid habeat, quod ad Senatum eo ipso die referre velit. Quod si eueniat aut si hoc etiam ei Senatus honorificè indulgere velit, abstinere tamen eum debere ab honoratij perceptione, ne

sumptu

sumptu iusto superuacuo oneretur litigator, pro quo nullam possit Eques ferre sententiam. Enimuero cum id iam inde ab aliquot annis Præsides quidam inconsulto licet Senatu induxissent, Senatus factum quidem improbauit, sed ne in posterum id fieret, non constituit, adeo difficile est ab eo iure quod vel per iniuriam receptum sit, ac per aliquot annos vsu constitutum sit recedere, quo magis ab initio prouidendum est diligentissimè, ne quid vnquam per gratiam & ambitionem aliisve malis artibus contra vel præter leges inducatur. Nec placuit illa distinctio, vt Eques consultatoriam, quod aiunt, vocem in Senatu haberet, deliberatoriam non item. Nam cum in Senatu nostro, vt & in cæteris supremis Curiis singulorum sententias non tantùm ponderari, sed etiam numerari oporteat, ne alioqui inexplicabilis altercationis nascatur occasio, quid prosit, in dicendis sententiis rogari eum, qui si millies sententiam dixerit, *nihil* tamen effecerit? Aut quis ferat tot eruditos viros in assiduo iudicandi munere tandiu exercitatos ab eo notari & reprehendi, qui ne literas quidem primas, vt *ita* dicam, fortasse vnquam didicerit? Planè si quid ille ad rem pertinens volet dicere suámque de proposita quæstione sententiam, dum ne inter aliorũ vota, aperire, additis etiã rationibus quibus moueatur, vtique non est prohibendus, non ob id solum, ne alioqui *statuam potius* quam *Equitis Senatorij* personam agere videatur, sed etiam quod *fieri* nonnunquam possit, vt vel illiteratissimo cuique, præsertim si, quod plerumque euenit, præclaro à natura iudicio informatus sit, eæ rationes occurrant, quarum pondus etiam eruditissimos mouere possit, ad mutandam sententiam. Multo minus admittenda visa est illa distinctio, An de ardua & difficili iuris quæstione, an de re minus dubia sententiæ rogarentur. Quis enim de ea re probus arbiter esse posset? Cum quod vnus facilè certúmque putat, alius plerumque obscurum & difficile esse arbitretur? Sed & quid indignius quam præsente Equite priusquam rogetur, de illo inter alios disputari, an dignus ipse sit, qui rogari debeat de proposita quæstione? Itaque non solùm tutius, sed etiam honestius longè ac fauorabilius visum est, vt omnimodo sententiam dicere prohibeatur, id est, vt nec vnquam rogetur, nec si non rogatus dicere velit, audiatur. Quamuis non deessent, qui affirmarent, in quibusdam supremis Curiis aliter receptum esse, vt Equites, quos duos habent, non modo antecedant Senatores absente Præside, sed & de quaque re proposita, etiamsi maximè de vita hominis agatur, sententiam dicant, quæ inter cæteras numerandas ponderandasque non minoris sit auctoritatis, quod fortasse minus mirandum esset, si vt probissimi semper, *ita* non nisi eruditissimi & exercitatissimi viri ad *eius dignitatis* fastigium proueherentur. Sed cum vbique aliter obseruari solitum videamus, nemo dixerit, nos exemplo peccare potius, quam rationem sequi debuisse. *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto, quod ad 9. Cal. Dec. factum est, 1594. Postea tamen vrgentibus Principis nostri imperiis indulgeri necesse fuit clarissimo cuidam viro ea dignitate insignito, vt quoties de iure belli, aut politiæ, aut Reipublicæ tractaretur, sententiæ dicendæ ius haberet. Quod etsi à Senatu primum æquissimo temperamento sic restrictum, vt tamen eius sententia neque Senatorum vota diuidere, neque iis, quibus adhæreret, victoriam dare posset, postea tamen rursum ita iubente Principe simpliciter & absolutè permitti necesse fuit, hoc solo addito, ne priuilegium illud trahi posset vnquam ad consequentias, vt personæ magis quam dignitati datum esse constaret.

***

TIT. IX.

DE PRECIB. IMPER. offerend.

DEFINITIO I.

Literæ moratoriæ non nisi semel sunt concedendæ.

QVI moratorias & dilatorias literas annales à Principe impetrauit, licet iis vsus non fuerit, alias tamen impetrare non potest, quin priorum meminerit in posterioribus, alioqui posteriores obreptitiæ sunt.[1] Sed etsi aduersus quosdam ex suis creditoribus beneficio Principis vsus sit, non poterit post annum aut iisdẽ aut aliis literis vti aduersus alios creditores quos habebat, siue post impetrationẽ nouis se creditoribus obstrinxerit: quia beneficium illud non nisi semel concedi solet,[3] & qui eo vti vult, prius apud se constituere debet, quo tempore commodior sibi futura sit impetratio. Aliter enim posito iure nullus esset impetrationum finis, si quis plures habens aut habiturus creditores, Principis liberalitate abuti vellet. *Ita Senatus* in causa Ludouici Bourdinat & Ioannis Filaire 3. Id. Ian. 1589.

1 Petr. Rebuff. *in tr. de lit. dilat. annal. art. 1. glos. 1. n. 30. ex c super literis, & c. caterum de rescript.*

2 Futuros namque creditores huiusmodi literis exceptos intelligi constat, ne iis obsit beneficium Principis, de quibus cogitari non potuit Rebuff. *vbi. 3. n. 18.* Guid. Pap. *q. 109.*

3 Nam nec alia de causa concedi solet, quam quod magnum creditoris damnum non sit in mora modici temporis, *l. 2. vbi* Bart. *& cæteri, C. hoc sit. l. si debitori 21. D. de iudic.*

4 Principis enim beneficium non debet esse captiosum, nec trahi ad iniuriam, *l. Paulus notat. C. de prator. stipulat. facit. l. oratione 7. in fin. & l. vlt. de fer. & dilat.* quæ negant, in pecuniariis causis plus quam semel dandam esse dilationem, nisi causa cognita.

DEFINITIO II.

Nulla potest fieri executio pendente lite super literis moratorijs. Sed tempus interim currit à die datæ, Nisi debitor fuerit impeditus.

EA vis est rescripti moratorij, quod pragmatici *respirationis* vocant, vt à quo tempore impetratum est, & creditori significatum, omnem omninò aduersus debitorem exequendi facultatem creditori præripit. Proinde siue in personam, siue in bona debitoris creditor egerit pendente dilatione, reuocandum erit, quicquid in spretum beneficij principalis factum probabitur, tanquam attentatorium, licet de rescripti iure lis pendeat, nec dum quicquam pronunciatum sit.[1] Quæ res facit, vt si fortè per annum integrum lis steterit, prorsus inutilis futura sit sententia, quæ pro debitore aut contra debitorem postmodum feretur, præterquam quod ad litis expensas pertinet. Nam si obtinuerit, non alius ei annus ad soluendum dabitur, sed annus instantiæ computabitur,[2] si modo totum id tempus liberum fuerit debitori ad conquirendas explicandásque pecunias, vt post annum soluere posset. Quid enim si iam impetrati rescripti tempore detrusus erat debitor in carceres, nec prius liberatus sit, quam de rescripti æquitate Iudex cognouerit & pronunciauerit? Quis dixerit, dilationis ad soluendum datæ tempus ei cessisse, qui creditoris facto prohibitus fuit, ne pecuniam posset colligere?[3] Quanquam non deerant, qui putarent, debitorem, qui impetrationis tempore iam erat in carceribus, non

prius eximendum,quam de reſcripti viribus iudicatum eſſet, neque minus tamen annum currere,ſi quandoque poſtea pro reſcripto pronunciaretur,[4] quaſi non careat dolo malo fraudandíque conſilio,qui iam coniectus in carceres,& vt creditorem eludat beneficium hoc poſtulet. Sed tamen humanius eſt, vt neque hoc caſu fraus fieri debeat liberalitati Principis, quæ in alio elucere non poteſt, quam vt liberam vnius anni dilationem ad ſoluendum debitor habeat : & conſequenter ab eo die computandam, quo debitor carceribus exemptus in ſua poteſtate eſſe cœperit.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *l.vlt.C.qui bon.ceder.poſſ. l.ſiue pars* 3. *C.de dilat.* Boër.*deciſ.*296. Rebuff. *vbi* §.*n.*70.71.72. *ex c.fin.de treug.& pac.l.vnic. Cod.de priuileg. vrb. Conſtantinop. lib.*11.

2 Nam in huiuſmodi reſcriptis moratoriis tempus præſtitutum incipit currere à die conceſſionis, etiamſi expreſsè dictum non ſit, vt dicemus *Defin.ſeq.*

3 Hoc enim eſt quod dici ſolet, dilationis tempora non currere impedito,maximè vero cum ex facto aduerſarij impedimentum proficiſcitur, *l.*2.*§.ſi quis in iudicio,§. quod diximus, & paſſ. D.ſi quis caut. l.*1.*§.vlt.C.de annal except.*

4 Pro qua ſententia facit,quod vulgo iactatur, iura vigilantibus ſubuenire,non dormientibus,*l.pupillus* 24.*D.quæ in fraud.credit.* facit *d.l.*2.*§.ſi quis tamen,D.ſi quis caution.* Item quod multa facta durant, quæ fieri prohibentur, *l.patre furioſo* 8. *D.de his,qui ſunt ſui vel alien. iur.*

5 Beneficia enim omnia,& maximè Principum, ſunt latiſſimè interpretanda,præſertim vt effectum habeant,nec ſint illuſoria: *l.*3. *D. de conſtit. Princ.* Nam & indulgentia Principis magis neceſſaria eſt inopi debitori,qui iam eſt in carceribus,quam ſi nondum eſſet.

DEFINITIO III.

In omnibus reſcriptis moratoriis tempus currit à die data, niſi Princeps expreſsè aliud voluerit.

REſcriptorum omnium moratoriorum ſiue annalem,ſiue quinquennalem dilationem concedant,ſingulare ius eſt vt à die conceſſi beneficij tempus cedere & currere incipiat, etiamſi de eo nihil in reſcripto cautum & expreſſum ſit.[1] Sanè nec dubitandum eſt, quin aliud dici debeat, ſi contra reſcriptum fuerit,vt non prius tempus currere incipiat,quam de reſcripti æquitate cognitum ſit & pronunciatum. Id enim debitori indulgere Princeps cum vult,haud dubiè poteſt,[2] nec magna in eo fit iniuria creditori,qui imputare ſibi debet, cur citius non conſenſerit,vt reſcripti beneficio debitor frueretur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſus pro Syndicis Camberienſibus contra Ioannem de Conſtance, 8. id. Iun. *1591.*

1 Guid.Pap.*q.*109. Rebuff.*in tract.de liter.dilat.art.*1. *gloſſ.*1. *n* 48. *ex l.*2.*C.de diuerſ.reſcript.*

2 Obſerua tamen eiuſmodi reſcripta, quibus Princeps id indulgeat, in magna Cancellaria impetrari debere, non in parua. Ipſius enim Principis ſubſcriptione opus eſt, vt iuri communi derogetur.

3 Itaque damnum ſi quod ſentiat,quia ex culpa & voluntate ſua ſentit,ſentire non videtur, *l.quod quis* 203. *de reg.iur.*

DEFINITIO IV.

Contra ſententiam non poſſunt impetrari literæ dilatoriæ, niſi nouata ſit actio iudicati.

NOn eſt locus reſcriptis moratoriis,cum de eo debito agitur,quod deſcendit ex ſententia,quæ tranſiuit in rẽ iudicatam,& à qua non poſſit appellari.[1] Id enim facit auctoritas rei iudicatæ,quam reſcripto Principis reſcindi nunquam oportet.[2] Quid igitur ſi quod ex re iudicata debebatur tranſlatum ſit in cauſam nouæ obligationis per contractum ? Placet hoc caſu nouationem fieri, ſi non aliud actum dictumque ſit.[3] Igitur & reſcripto locus ærit.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Rebuff. *vbi ſuprà art.*1. *gloſſ.*1. *numero* 19. poſt Guidonem Papæ. *quæſtione* 97. Maſuer. *in rubr. de dilat.* §. *item dilatio.*

2 *l.vlt.& paſſ.C.ſentent. reſcind.non poſſ.*

3 *l.minor annis* 40.*D.de minor.l.*2. *C.de execut. rei iudic.*

4 Nouatione enim facta prioris obligationis qualitas & cõditio non inſpicitur, ſed tantùm poſterioris, *l.aliam* 29.*D.de nouat.l.vlt.C. de vſur.rei iudic.*

DEFINITIO V.

Aduerſus inſtrumentum guarentigiatum poſſunt impetrari literæ moratoriæ.

ETſi autem moribus noſtris inſtrumenta, quæ guarentigiata vocant, Statuti auctoritate vim iudicati habere intelligũtur,hactenus vt æquè paratã habeant executionẽ,[1] tamẽ hac parte non eodẽ gaudent priuilegio. Eorum namque vis per huiuſmodi reſcripta moratoria ſuſpenditur, non ſolùm ſi executio nondum facta ſit, ſed etiam cum iam ſecuta eſt,detruſúſque debitor in carceres.[2] Nempe quod ius illud Statuti noſtri poteſtate introductum ad priuatam duntaxat creditorum vtilitatem pertineat,non etiam ad publicam,ad quam è contrario maximè ſpectat auctoritas rerum iudicatarum.[3] *Ita Senatus* pro Iacobo Mattel contra Amedeum Mattel 7. Cal. Iunij *1595.*

1 Bart. *in l.cum vnus,in princ.num.*11.*de reb.auct.iud.poſſ.*Rom.*conſ.* 133.*n.*1.Teſſaur.*dec.Pedemont.n.*12.

2 Secundum ea,quæ diximus *Defin.*2.*in fin.*

3 *l.ſeruo inuito* 65. *§.cum prator,D.ad SC. Treb.cum ſimilib.*

DEFINITIO VI.

Literæ quinquennales exigunt ſatiſdationem & conſenſum maioris partis creditorum.

LIteræ,quas quinquennales dicimus,quibus dilatio quinquennij debitoribus ad ſoluendum reſcripto Principis datur,non aliter vim obtinent, quam ſi & cautio idonea,id eſt, cum ſatiſdatione offeratur.[1] & maior pars creditorum conſentiat.[2] Sed maior pars accipienda eſt non ex numero creditorum,at ex menſura & quantitate debiti,cum fieri poſſit, vt vni plus quam cæteris omnibus debeatur, quod cum euenit, an non potiorem eius rationem haberi æquum eſt? Ita vt futuris creditoribus huiuſmodi reſcripta non noceant quia nec impetrationi conſentire potuerunt.[4] *Ita Senatus* in relationibus reſcriptorum 7.Cal.Iunij *1590.*

1 *l.vniuerſa* 3. vbi Bart. *C.h.tit.* Eſt enim dilatio hæc ex priuilegio & iure ſpeciali, quia ſicuti longioris eſt temporis, ita grauius damnum adfert creditoribus Rebuff. *tit. de liter.dilat.art.*1.*gl.*1.

2 Rebuff. *vbi* §. *n.*53. *&* 59. *ex l.vlt. C.qui bon.ced.poſſ.* Guid. Pap *quæſt.* 97.

3 *l.maiorem* 9. *D.de pact,l.*1.*de priuileg.cred.alias, l.cum bona* 16. *de reb.auctor.iudic.poſſid.*

4 Hoc enim eſt,quod iam diximus *ſuprà Defin.* 1. *num.*2. futuros creditores huiuſmodi reſcriptis non contineri, quia de iis non fuit cogitatum.

DEFINITIO VII.

Executio Senatuſconſulti quando poſsit differri per literas Principis in forma, vt aiunt, Supplicationis ciuilis.

DEbitor ob contumaciam condemnatus iuſſuſque pati venditionem pignorum iudiciali auctoritate captorum,ſi aduerſus Senatuſconſultum ciuilem Supplicationem Principi porrexerit, poterit ex ea cauſa decreti interpoſitionem remorari, ſi modo hactenus iudicati executio facta ſit, vt & venditio ſecuta fuerit, & ab emptore bona poſſideantur,[1] maximè ſi ponas,nouam Supplicationis inſtantiam in promptu

Source : BIU Cujas

promptu decidi posse, [2] vtputa si condemnandus solutionem alleget, eamque per ipsius victoris iusiurandum probare velit. [3] Siquidem non parum eius interest, vt non tam facilè decretum interponatur, ne eius tributi, quod pro iudicato pendi solet, præstatione oneretur. [4] Contra vero non magnum creditori damnum adferet mora modici temporis. [5] Nisi fortè quod non tam cito aut tam facilè bona illa vendere poterit: in quo tamen non ita grande dispendium versatur. Neque impugnabat hæc sententia auctoritatem iudicati, cum Senatus iussisset, vt inchoata executio venditióque perficeretur. Non enim eo minus perfecta videri debet subhastatio, quod nondum decretum interpositum sit, [6] quod neque nisi post elapsa redimendi tempora interponi potest, [7] & consequenter dominio iam irreuocabiliter victori quæsito si nihil sit quod venditionem retractari suadeat. Certè venditionem ante omnia perfici necesse est, ne iudicati executio per supplicationem ciuilem contra iuris nostri ratiponem dilata aut impedita videatur. [8] *Ita Senatus* ex tempore pro Io. Francisc. Poncier Aduocato contra N. de la Pallud. 4. Id. Nouembr. 1590.

1 *Auth. quæ supplicatio, C. hoc tit.*
2 Per modo constat modo agatur quomodo Pragmatici loquuntur, *ex l. si ù à quo 5. D. vt in poss. legat.*
3 Habetur enim pro iudicato, quod per iusiurandum decidi statim potest, *l. 1. D. de iureiur.*
4 Curare enim bonus Iudex debet, ne litigatores sumptibus superuacuis onerentur, *l. quidam 21. de reb. credit.*
5 *l. si debitori 21. D. de iudic.*
6 Venditio enim perficitur conuentione & solutione precij, præsertim subsecuta traditione, *l. ex empto 11. l. si quis alienam 46. & pass. De act. empt.*
7 Stilo Senat. nostri.
8 *d. Auth. quæ supplicatio.* Guid. Pap. *quæst. 97.* Rebuff. *de lit. morat. art. 1. gloss. 1. num. 19.*

DEFINITIO VIII.

Dilata solutione debiti per literas dilatorias etiam vsurarum exactio differenda est.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit, vt ante certam diem ad solutionem vrgeri non possit, nec vsuras medio tempore soluere cogendus est, si generalis concessio sit, & ad omnem debiti causam referatur. [1] Sanè non idcirco medij temporis moram impunitam esse oportebit, sed vsuras à debitore quandoque præstari æquum erit, ne alioqui beneficium Principis creditori captiosum sit & iniuriosum. [2] Quid ergo? Vsurarum quoque exactio in id tempus differetur, quo ipsa sors solui debebit. *Ita Senatus* in causa Syndicorum Camberiensium & Ioannis de Constance 8. Idib. Iun. 1591.

1 *l. non solum debitorem 8. §. 1. de liber. leg.* Rebuff. *de lit. morat. art. 1. gloss. 1. in fin post DD. ad l. quoties C. de precib. Imper. offer.*
2 *l. nec aures 4. C. de mancip. liber.* Iunge *l. tutor. 41. in prin. D. de vsur. l. vlt. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appell.*

DEFINITIO IX.

Executio Arresti non potest impediri per viam ciuilis supplicationis, nec si expensarum refusio offeratur.

DE nullitate aut iniuria Senatusconsulti conqueri is, qui condemnatus est, non aliter potest, quam precibus Principi in eam rem oblatis: quam nos vulgo ciuilem supplicationem appellamus. [1] Cuius tamen non ea vis erit, vt iudicati executionem impediat aut remoretur; prius enim executioni mandatum esse Senatusconsultum oportet, quam supplicationis tabulæ aperiantur: nec tantum quod ad principale negotium pertinet, sed etiam quod ad expensas litis, tametsi ex actorum fide in promptu appareat minus ritè iudicatum esse, circumuenta per obreptionem religione Senatus. Id enim postulat rerum præsertim à supremo Senatu iudicatarum auctoritas. [2] Neque si per contumaciam duntaxat quis condemnatus proponatur, assequi tamen poterit, vt refusis contumaciæ expensis statim audiri debeat, quomodo eueniret, si nihil dum iudicatum esset. [3] Totam enim executionis causam ante omnia peractam esse necesse est. *Ita Senatus* 7. Id. Iun. 1591.

1 *Auth. quæ supplicatio, vbi DD. C. hoc tit.*
2 *l. seruo 65. §. cum prætor 1. ad SC. Trebell. cum similib.*
3 *l. properandum 15. C. de iudic.*

DEFINITIO X.

Casus in quo Arresti executio impeditur etiam citra supplicationem ciuilem.

VNo tamen casu Senatusconsulti executio impediri potest etiam nulla supplicatione interueniente: nimirum si Senatusconsultum ob id nullum sit, quod mandatum ad litem agendam aut suscipiendam non habuerit is, qui tanquã procurator condemnatus est. Non enim rei iudicatæ auctoritas vlla esse potest aduersus eum, qui vel nullum, vel quod idem est, falsum habuit procuratorem, [1] quique non nisi in persona sui procuratoris fuit condemnatus. [2] Itaque & iudicium hoc casu totum corruit, [3] & nullo subsistente iudicati fundamento causam ex integro agi necesse est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet.*
2 Aliud enim esset, si in ipsius domini personam latum & conceptum esset, Senatusconsultum, vt dicam, *& defin. 2. infr. de sentent. præf. prator.*
3 *l. licet 23. C. de procurat.*

DEFINITIO XI.

Contra petitionem pretij non potest emptor literas dilatorias impetrare.

EMptor, cuius fidem secutus venditor fuerat, cum in pretij solutione moram faceret, conuentus actione ex vendito impetrauerat rescriptum principale, quod respirationis vocant, seu annalis dilationis, litémque per tam longas moras traxerat, vt totius anni tempus interea elapsum esset. Placuit priuandum eum beneficio rescripti non ob id solum, quod tempus dilationis, quam moratoriæ istæ literæ indulgent, vtiliter currere incipiat à die concessionis, [1] sed etiam quia non possit in proposita specie locus esse beneficio principali, ne illa occurrat iniquitas, vt emptor & rem habeat & pretium retineat: [2] quod à bona fide tam alienum est, vt nec expressa fieri possit conuentione. [3] Quare nec distinguemus, an res vendita sit ex numero comestibilium necne: quamquam in comestibilibus, quarum frequentius, publicum, magísque necessarium commercium est, minorem habere res creditur dubitationem. [4] Nec rursus iustum visum est desiderium postulantis emptoris, vt ea ipsa bona, quæ emerat, in solutum dare venditori vel inuito liceret. [5] Ita enim effectu ipso resolueretur venditio, quod pati venditor non cogitur, [6] sicut neque emptor cogeretur, tametsi ei duplum pretij offerretur. [7] Neque ad hunc casum pertinet Nouella Iustiniani constitutio, quæ cogit creditorem, cui aliter satisfacere debitor non potest, vt ex bonis debitoris in solutum accipiat, quantum ex debiti comparatione satis esse videatur. [8] Id enim obtinet, non quoties debitor dicit, nullam se habere pecuniam, sed cum constat, ita rem esse, vt nec pecuniam, nec emptorem inueniat, nec rem vllam mobilem habeat ad soluendum. [9] Sed neque locum habet eo casu, quo pignori obligata sit persona ipsa debitoris. Tunc enim etsi maximè soluere debitor nequeat, potest tamen detrudi in carceres, [10] solúmque ei supereſt ad liberationem consequendam beneficium legis Iuliæ de cessione bonorum. [11] *Ita Senatus* ex tempore Non. Iulij 1592.

1 Diximus 3. *Defin. 3.*

 2 *l. Bona*

Source : BIU Cujas

2 *l.Bona fides,*50.*D.de act.empt.*

3 *l.ex empto*, 11.§.*qui alias*, *l.emptorem*,§. *qui autem.eod.tit.l.*1.§. *illud,C.de latin.lib.tol.l.pen.C.ad SC.Velleian.*

4 Per ea quæ tractat Rebuff.*art.*1.*gloss.*1.*n.*45.

5 Non enim aliud pro alio dari in solutum potest inuito creditori,*l.eum à quo* 16.*C.de solut l.*2.§.1.*D.si cert.pet.*

6 *l.Tutor,*47.§.*curator, D.de minor,l.si quis aliam,*46. *De solut.cum similib.*

7 *l.Non est probabilis,*6. *C.de rescind.vend.*

8 *Nouell.*4.*De fideiuss.*§.*quod autem*, Vnde sumta est, *Auth.hoc nisi debitor,C.de solut.*

9 Ferrariensis *in form.libell. respons.act. hypot.in* §. *exceptionem solutionis,in fin.* Anton.Tessaur.*decis.Pedemont.*153.*num.*12.*conf.*163.

10 Tessaur.*d. decis*153.*n.*4.vbi tamen vide quatuor casus in quibus non potest debitor detrudi in carceres, si sit ex iis personis quæ habent priuilegium ne conueniantur supra quam facere possint,si sit persona nobilis puta vasallus Principis, vel Doctor, vel miles,si non expectata condemnatione sponte offerat se soluturum, & exhibeat bona in quæ fieri possit executio, si denique obstet ratio publicæ honestatis,vt in muliere.

11 *l.*1.*& tot.tit.de cess.bonor,*D. *&* C.

DEFINITIO XII.

Non potest impediri executio Aresti per ciuilem supplicationem, ne quidem ex nouo iure.

POrrecta aduersus Senatusconsultum ciuili supplicatione si condemnatus causam aliquam tuendæ possessionis ex nouo iure habeat,non est audiendus, quousque iudicati executio facta sit propter auctoritatem rei iudicatæ [1] licet de eo iure quod litis tempore ignorabatur aut nec dum fortasse competebat, neque cognitum neque pronunciatum videri possit. [2] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.14 & 15.infr. Vnde vi.

1 *Argum. l.de eadem re.*5.*& si à te,*9. §.1. *D.de except.rei iudicat.*

2 *l.*3.*l.qui cum tutoribus,*9. *per tot.l. non est ferendus,*12. *D.de transact.l.non potest videri* 23.*D.de iud.*

DEFINITIO XIII.

Literæ dilatoriæ quæ impediunt exactionem, non tamen impediunt compensationem.

ANnales literæ dilatoriæ quas debitoribus paupertatis commiseratione concedere Princeps solet, quamuis executionem quamlibet remorentur, [1] non tamen impediũt compensationem,quoniam aliud est petere,aliud retinere. [2] Nec qui petere prohibitus fuit,censendus est prohibitus. [3] retinere.Consequens ergo est,vt neque impediant executionem quæ fiat ad compensandum, si modo locus esse possit compensationi. [4] Constat enim quoties compensationi locus est,fieri eam ipso iure,[5] nec compensare volentis factum vllum requiri,nisi hactenus vt obiiciat compensationem,dicátque velle se compensare. [6] *Ita ex tempore tractatum est* in pomeridiano auditorio in causa Guilielmi le Marquis & Salomonis Balme 13. Cal.Ian.1593.

1 Vt supra diximus, *Defin.*2.*n.*1.*& dicemus in seq.*

2 *l.Etiam* 6.*D.de compens.l.naturales,*10.*D.de oblig.& act.*

3 *l.Cum pater,*77.§.*cum inter,de leg.*2.

4 Excipe casum *l amplius non peti* 19.*D.rat.rem hab.*vbi petere videtur qui compensat inspecto scilicet effectu,quia tantundem consequitur quantum si peteret. At nos de eo tractamus qui non absolutè prohibetur petere, sed ad tempus tantum,nec vt debiti iacturam faciat,sed ne inquietet debitorem.

5 *l.vlt.C.de compens.l.si ambo,*10.*& seq D.eod.*

6 Vnde & inter exceptiones numeratur compensatio quia opponenda est.

DEFINITIO XIV.

Literæ dilatoriæ prosunt debitori etiam qui in carceres iam detrusus sit,eiúsque fideiussoribus.

IMpetratio rescripti annalis, quod vulgò *respirationis* vocant, prodesse debet impetranti, non tantum ne vrgeatur ad solutionem, sed etiam vt si ante impetrationem detrusus fuerit in carceres, eximi confestim debeat, Si bona eius pignori capta sint,omnia ei restitui oporteat, Adeo vt nec prius incipiat annus ei currere. [1] Non solùm autem impetranti debitori prodesse debet beneficium Principis,sed etiam fideiussoribus,& aliis si qui sint qui pro eo interceſſerunt. [2] *Ita Senatus* pro Iacobo Mattel, contra Amedeum Mattel 7. Cal. Iun. 1595.

1 Diximus s. *Defin.*2. *ad fin.*

2 Nimirum quia huiusmodi rescripta sic concipi solent, vt fideiussorum quoque mentio fiat. Alioqui beneficium esset personale, nec ipsius debitoris personam egrederetur, *l.quia.*14.*D.solut.matrim.* Rebuff. *art.*1.*de lit.dilat.gloss.*1.*n.*42. [Cæterùm quemadmodum huiusmodi literæ prosunt etiam fideiussori ne interim conueniri possit ita & nocent hactenus ne postea similes literas impetrare possit, sed hoc ita si iam tum fideiusserat, non si postea fideiussisse proponatur. *Ita Senatus* 3. Cal.Septemb.1612. ex tempore, in causa Vrsulæ Martiani & Ioann. Antonij Verney.]

DEFINITIO XV.

Literæ status non sunt iudicandæ post rem iudicatam.

LIteræ quas Status appellant, non possunt impetrari ad remorandam iudicati executionem, ne rei iudicatæ auctoritas labefactetur. [1] *Ita Senatus* pro Dn. de Bellegarde contra D. de Carde Non. Sept.1595.

1 Imo nec ad impediendam pronunciationem sententiæ, Rebuff. *in dict.tract.art.*2.*gloss.vnic. vers.sexto.* Possunt tamen hæ literæ concedi etiam ei qui supplicationem porrexit contra Senatusconsultum scilicet post factam iudicati executionem,Rebuff. *ibid.art.*4.*gloss.vnic. in fin.*

DEFINITIO XVI.

Non nocent superuenientibus creditoribus literæ dilatoriæ antea impetratæ.

QVod diximus [1] literas moratorias debitori à Principe concessas ad futuros creditores non pertinere, de iis quoque accipiendum est, qui post datas literas, licet ante oblatas superuenerunt,quia concessionis tempore,nec de iis cogitatum videri potest. [2] *Sine die.*

1 *Defin.* 1. *& 6. suprà.*

2 Rebuff.*de lit.dilat.annal.art.*1.*gloss.*1.*n.*18.post Guid.Pap.*q.*109. *arg. cap. eam te de rescript. & c.si eo tempore eod.lib.*6.

DEFINITIO XVII.

Vltra quinquennium dilatio moratoriæ concedi non potest, ne quidem à supremo Principe.

HOc iure vtimur,vt literæ moratoriæ licet non nisi à supremo Principe concedi possint, qui superiorem non agnoscat,[1] aut qui saltem imperij iura habeat, [2] vltra quinquennium tamen nunquam concedantur,[3]quia grauius damnum ea res infligeret creditori,quam quod inuitum eum subire æquum sit. Itaque si in longius quam 50. tempus concessæ sint,vsque adeo non valet concessio, vt nec pro quinquennio ipso defendatur. [4] Ad quinquennium vsque facta concessio valet, quod non tam graue creditoris damnum in ea re versari videatur. [5] Vnde illud etiam fit,vt quasi nulla vel non nisi permodica læsione creditorum interueniente, soleat iis etiam inauditis priuilegium hoc debitori concedi, [6] quanquam postmodum in impetranda approbatione, quam pragmatici verificationem vocant, audiri omnes necesse est quorum potest interesse. [7] *Sine die.*

1 Vt nec cætera rescripta quæ aliis præiudicant,Alber.& Paul.*in l.quoties C. h.tit.*

2 Vt Dux Sabaudiæ,inquit Rebuff. *in tr.De lit.dilat.art.*1. *gloss.*1. *num.*7.

3 Paul.Castr. *in l.si debitori,* 21. *De iudic.* Anchar.*conf.*37.

4 Rebuff.

Source : BIU Cujas

4 Rebuff. *vbi suprà n.6 arg. cap cui de non sacerdotali, de præb. in 6. l. si sponsus, §. generaliter, de donat. inter vir. & vxor. capit. si eo tempore, de præb. in 6.*

5 *d. l. si debitori de iudic.*

6 Bart. *in l. 2. not ab. 2. C. de temp. appell.* Bald. *in l. fin. col. pen. C. de fruct. & lit. expens.*

7 Rebuff. *vbi suprà num. 8.*

DEFINITIO XVIII.

Etiam vniuersitatis nomine possunt literæ dilatoriæ impetrari.

LIteras moratorias siue annales siue quinquennales impetrare potest, non tantùm priuatus quilibet debitor, sed etiam Syndicus vniuersitatis nomine, si in eam egestatem vniuersitatis ex temporum iniuria & calamitate delapsa sit, vt subueniendum videatur [1] *Ita Senatus* pro vniuersitate sanctæ Helenæ de Millieres ann. 1596.

1 Matth. de Afflict. *dec. is. Neapolit.* 377. Rebuff. *vbi supr. n.* 13.

DEFINITIO XIX.

Qui non potest conueniri à suis creditoribus ob literas dilatorias, non eo minus debitores suos conuenire potest.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit, ne ante annum vel quinquennium à creditoribus suis conueniatur, non eo minus à debitoribus suis, si quos habeat, exigere potest statim, quod sibi iam debetur. [1] Etsi enim quod quisque iuris in alium statuerit, eodem ipsum vti æquum est: [2] In proposito tamen ea ratio pro debitore vrget, ne morâ à debitoribus suis pati cogatur, quod non aliter fortasse assequi possit, vt post annum paratam habeat ad soluendum pecuniam, quam si medio tempore exigere sibi permittatur. Nec sanè æquitatis aut iuris ratio patitur, vt beneficium Principis, quod ratione miserationis inopi debitori concessum fuit, ad alios eiusdem debitoris debitores multo fortassis locupletiores, nec idem beneficium implorantes, protrahatur. [3] *Ita obseruatum est* in persona Petri Fauerij Latinensis, Mens. Ianuar. 1597.

1 Rebuff. *de tractat. de lit. dilat. art. 1. gl. 1. n. 9.*

2 *l. 1. & tot. tit. quod quisque iur. in alieno, stat.*

3 *l. 1. D. de constit. Princip.*

DEFINITIO XX.

Varij casus in quibus literæ moratoriæ non habent locum.

MVlti casus sunt in quibus moratoriarum literarum vsus nullus est: Si quis ex delicto debitor sit constitutus, [1] Si post impetratas licet ante oblatas literas nouos creditores quæsierit, [2] Si iam condemnatus sit, siue à supremo magistratu, siue ab inferiore iudice, [3] Si de iure debitóque feudali aut emphyteuticario agatur, [4] Si de precio vel mercede rei venditæ aut locatæ, ex qua fructus emptor conductórve percipiat, [5] Si debitum iuratum sit nec impetrata absolutio proponatur, [6] Si contra pauperiorem beneficium hoc imploretur, [7] aut contra eum cui ob personalem operam aliquid debeatur, [8] Aut contra Principem ipsum vel Ecclesiam, vel piam causam, [9] vel pupillum: [10] Item si de dote tractetur, siue soluenda siue repetenda, [11] Aut si de depósito restituendo, [12] vel de pretio rerum comestibilium in pleno, quod aiunt, foro mercatúque venditarum. [13] Idem est si impetrator huic beneficio renunciauerit, [14] si non renunciationis huius in rescripto & dispensatione mentio expressa facta sit, [15] Aut si iam semel antea idem beneficium impetrauerit, [16] tametsi eo vsus non fuerit, [17] Si cum extero & transeunte mercatore contraxerit, [18] Si cauere nullo modo velit, ne iurato quidem, [19] Si denique in annalis rescripti interpretatione nulla damni & calamitatis, quæ debitori ex causa improuiso & fortuito acciderit mentio fiat, [20] aut ea calamitas allegetur, quæ damnum ipsi ante decennium inflixerit. [21] *Ita Senatus* sæpius. *Sine die.*

1 C. *sed si ex parte 4 §. quanquam, D. quod cum eo qui in alien. potest. l. si rerum, 52. D. de re iudic.* Rom. *sing. 179. arg. l. 1. C. vbi Senat. vel clariss.*

2 Guid. Pap. *q. 109.* Dixi *supr. Defin. 16.*

3 Mansuet. *in rubr. De solut. §. item dilatio moratoria*, Guid. Pap. *q. 97.* Arctius enim tempus est quod iudicatis ad soluendum speciali iure datur, *l. 2 C. de vsur. rei iudic.*

4 Arg. *l. Imola 34 D. ad municip. c. vnic quib. mod. feud. amit.* Iaſ. *in l. 2. n. 24. D. de iur. emphyt.*

5 Dixi suprà *Defin. 11* Rebuff. *art. 1. gloſſ. 1. n. 43. & n. 21. post gloſſ. in l. cum fructuarius de vſufr.* Specul *tit. de locat. § nunc autem, verſ. 128.*

6 Gloſſ. *in c. cum non deceat, de elect. in 6.* & alij multi quos congerit Rebuff. *vbi supr. n. 22. 23. & 24.*

7 Matth. de Afflict. *dec. 377.* Rebuff. *vbi supr. n. 25.* vbi notat onus probandi incumbere creditori, qui se dicit pauperiorem.

8 Rebuff. *ibid. n. 26. arg. l. in seruorum, 10 D. de pœn.*

9 Rebuff. *ibid. n. 31. & 32. ex not. in c. Ecclesia S. Mariæ, de const.*

10 Boër. *dec. 296.* Rebuff. *ibid. n. 33.* Ecclesia enim, fiscus, & pupillus æquiparantur, *c. 1. de in integr. rest.*

11 Masuer. *in rubr. de solut. §. item. & similiter,* Rebuff. *vbi supr. n. 34. arg. l. 1. D. solut. matr.* vbi notat idem iuris esse in debitis fauore studij.

12 *l. pen.* iunct. *auth. ibi posita, C. de poss.* Boer. *d. dec. is. 296.* Rebuff. *vbi supr. n. 38.*

13 Boër. *dec 296.* Rebuff. *vbi supr. n. 45.* quoniam harum rerum solutio statim & in promptu fieri debet, si non sit à parte data dilatio, *l. 2. D. de nundin. l in omnibus obligationibus, 14. De reg iur.*

14 Rebuff. *vbi supr. n. 27.* quia potest quilibet fauori suo renunciare, *l. pen. C. de pact. c. si diligenti, de for. compet.*

15 Rebuff. *ibid. n. 29. ex* Masuer. *in d. rubr. De solut. in fin. Et not. per DD. in c. super literis. de rescript. & in l. fin. C. si contr. ius vel vtilit. public.* Addit Rebuff. *vbi supr.* Si quis renunciauerit impetrationi huiusmodi literarum & dispensationi, & in literis postea impetratis fecerit mentionem de renunciatione impetrationis & non dispensationis, literas nullius momenti esse, tanquam subreptitias.

16 *d. c. super literis, de rescript. c. cæterum, eod.* Rebuff. *vbi §. n. 30.*

17 Siquidem ab ipso tempore quo datæ & concessæ sunt, effectum habere incipiunt. Scripsi *Defin. 1. & 3.*

18 Exteris enim fauendum est, *Authent. omnes peregrini. C. omnes de succeſſ.* Rebuff. *vbi supr. n. 35.* vbi rationem reddit ratione fraudis vitandæ, & ne detur materia delinquendi, *arg. leg. conuenire, 4. D. de pact. dot.* Addens permittendum hoc casu extero mercatori, vt merces suas vindicet, quasi nec alienatas, *arg. l. Aurelio 21. §. 1. De liber. legat.*

19 *l. quoties, l. vniuersa, C. h. tit.* Rebuff. *vbi supr. n. 49.*

20 Rebuff. *ibid. n. 12. & 47. & 51.*

21 Rebuff. *vbi supr. num. 65.*

DEFINITIO XXI.

Differentiæ variæ inter annalem & quinquennalem dilationem.

INter annalem & quinquennalem dilationem differentiæ multæ sunt, sed hæ præcipuæ. In annalibus literis impetrandis sufficit præstari cautionem iuratoriam tunc, cum impetrans iis vtitur, non cum eas impetrat, [1] In quinquennalibus requiritur satisdatio, aut vt pignoribus caueatur de soluendo in fine quinquennij, & quidem eo tempore quo rescriptum impetratur. [2] Quid si neque fideiussorem neque pignus dare debitor possit? Exigentur debita deducto interusurio medij temporis, [3] aut iuratoria cautio sufficiet, quam & omni casu hodie sufficere pragmatici Galli testantur, [4] Nostri negant nisi eo demũ casu quo melioris cautionis præstãdæ facultas nulla subest. In literis annalibus non requiritur consensus creditorum aut maioris partis, [5] In quinquennalibus requiritur, [6] & quidem ita vt in eam rem creditores omnes dummodo qui in eodem loco & territorio sint [7] coadunari oporteat: [8] quanquam moribus nostris & eo iure quo nunc vtimur solemnitas hæc necessaria non est: Citandi sanè sunt omnes quorum interest, & ij qui per contumaciam absunt habendi pro præsentibus & consentientibus. [9] In quinquennalibus cogitur debitor fateri & agnoscere debita omnia, cáque specialiter exprimere, In annalibus non item. [10] Impetratio quinquennalium non etiam annalium excludit beneficium cessionis bonorum. [11] Annales literas inducit ratio miserationis ex causa damni fortuiti præcedentis, Quinquennales vero consensus solus maioris partis creditorum. [12] Qui annales impetrauit, sufficit, vt per iusiurandum propriũ

Source : BIU Cujas

purget ſe de dolo malo,nec auditur aduerſarius ſi dolũ cõtra probare velit,dum ne euidenter falſa ſit cauſa ex qua literæ conceſſæ ſunt :[13] In quinquennalibus quia maioris præiudicij ſunt,probatio in contrarium admittenda eſt,[14] ſi fortè creditores qui conſenſiſſe proponuntur, ficti & ſimulati eſſe dicantur,aut per vim dolúmque adacti vt conſenſerint.[15] In annalibus non quemlibet caſum allegari ſufficit, ſed eum qui poſt contractum debitum & à decennio proximo contigerit[16] citra culpam debitoris :[17] in quinquennalibus nec de damno diſputatur,nec proinde quonam ex caſu damnum emerſerit.[18] Denique contra literas quinquennales aliæ impetrari poſſunt, per quas Principis beneficium ex iuſta cauſa reuocetur,vtputà ſi Principi obreptum proponatur.[19] Contra annales nunquam.[20] *Ita Senatus* noſter ſæpius. Sine die.

1 Rebuff.*de lit.dilat.art.1. gloſſ.1.n.52.* poſt Petr. de Bell. Petr. & alios, *in l.vniuerſa, C.h.tit.*

2 *d.l.vniuerſa,c.vniuerſa,25.q.2.* Rebuff.*vbi ſ.*

3 Rebuff.ibid.poſt gloſſ. *in d.l.vniuerſa,ex l.ſi conſtante,25.§.quoties,D.ſolut.matr.& authent.generaliter,C.de Epiſc.& Cler.*

4 Rebuff. *dict.n.52.* vbi hoc refert ad conſuetudinem non ad ius ſcriptum.

5 Maſuer. *in rubric. de obligat. §. item debitor*, Rebuff. *vbi ſuprà num.53.*

6 *l.vlt. C.qui bon. ced poſſ.*

7 Rebuff. *ibid. num.54.*

8 Bald. *in d.l.vlt per ill.text.ex l.& ſuum heredem,8.§ vltim. D.de pact.* Eſt enim generale,vt quando aliquid commune eſt pluribus vt ſingulis,omnes in vnum locum conuenire oporteat, & rem diſcutere ad hoc vt maior pars poſſit obeſſe minori,inquit Rebuff. *dict.n.54.ex Bart.in l omnes,3.q.2.quaſt.princip.De iuſt.& iur.* Negat tamen Rebuff. *ibid.* hanc ſolemnitatem de conſuetudine ſeruari in Gallia, vt nec apud nos ſeruatur, quemadmodum ait definitio.

9 Rebuff. *vbi ſ. n.55.*

10 Boër. *dec.296.* poſt Iaſ. & alios, *in §.vlt. de action.* Rebuff. *vbi ſuprà. n.60.*

11 *l.vlt. C.qui bon.ced.poſſ.* Guid. Pap. *conſ.114.* Rebuff. *n.61.* vbi tamen notat vidiſſe ſe aliquando factam ceſſionem poſt impetratas quinquennales. Citat Bald. *conſ.301.vol.5.*

12 Rebuff. *ibid. num.62.*

13 Rebuff. *num.68. ex toto titulo ſi ex falſ.inſtrum. & l.pen. Cod. de tranſact.*

14 Boër. *d. dec. 296.* Rebuff. *vbi ſuprà. n.62.*

15 Bart. *in l.ſi creditor per illum text.* vbi etiam gloſſ. & Salic. *C. de falſ.* Rebuff. *n.68.* vbi addit incumbere impetranti, vt probet veros eſſe creditores eos qui conſenſerunt.

16 Idem Rebuff. *vbi ſuprà n.65.*

17 Idem Rebuff. *ibid.n.64. ex reg. Damnum,quod quis ex ſua culpa, de reg. iur. in 6.*

18 Rebuff. *dict. num.64. & 65.*

19 Rebuff. *num.66.*

20 Licet contra ſentiat Maſuer. *in rubr. De obligat. §.item debitor,* quem refert & improbat Rebuff. *d. n.66.*

DEFINITIO XXII.

Dilatoriæ literæ impediunt etiam prouiſionalem adiudicationem.

LIterarum dilatoriarum ſiue annales ſiue quinquennales ſint, commune ius illud eſt, vt non ſolùm impediant executionem,quæ alioqui ex inſtrumento authentico & guarentigiato fieri poſſet, verum etiam faciant ne pendente lite & dilatione, fiduciaria vlla, & vt loquuntur prouiſionalis adiudicatio per iudicem fieri queat,[1] Ne alioqui eueniat, vt Principis beneficium inutile ſit & ſine effectu. *Ita Senatus* ſæpius. Sine die.

1 Rebuff. qui à Senatu Pariſienſi ita iudicatum refert,*art.1.gloſſ.1. De lit. dilat. num.15.* vbi obſerua deeſſe negationem in illis verbis, *Vnde poteſt creditor*, Scripſit enim Rebuff. *non poteſt*, vt ſequentia demonſtrant.

DEFINITIO XXIII.

Literas ſtatus Princeps ſolus concedere poteſt,aut vicem eius gerens.

LIteras ſtatus ita dictas, quod litem in eodem ſtatu manere iubeant, non modo Princeps ſupremus concedere poteſt,ſed etiam qui ſupremi Principis vice generaliter fungitur, quem nos generalem Locumtenentem appellamus.[1] Alij concedere nullo modo poſſunt. *Ita Senatus* ſæpius in perſona Amedei à Sabaudia & Ioachimi de Rie Marchionis de Treffort,qui Sereniſſimi Principis noſtri Locumtenentes fuere. Sine die.

1 Rebuff. *de lit. dilat. art.1. gloſſ. 6.*

DEFINITIO XXIV.

Caſus in quibus literæ ſtatus impetrari non poſſunt.

HIuſmodi literarum impetratio etſi regulariter prohibita eſt,[1] quia inſtitutam litem & actor ad finem vſque perſequi,[2] & reus inuitus ſuſcipere cogitur[3] ex cauſa tamẽ permiſſa eſt,[4] ne qui iuſta de cauſa abeſſe cogitur litigare per procuratorem cogatur.[5] Excipiuntur tamen cauſæ quædam priuilegiatæ quæ moram non patiuntur,[6] vtputa ſi de momentanea poſſeſſione agatur,[7] de dote,[8] de alimentis,[9] de producendis & audiendis teſtibus,[10] de bonis publicè diſtrahendis,[11] de executione rei iudicatæ,[12] de cauſa criminali.[13] Si denique iam alias literas idem litigator impetraſſe proponatur, quarum in poſterioribus non fecerit mentionem.[14] Sed & contrarias literas aduerſarius impetrare aliquando poteſt, quas pragmatici Galli *de contr'eſtat* appellant[15]. *Sine die.*

1 Rebuff. *ibid. art.1.gloſſ.5.*
2 *Auth.qui ſemel, C.quomod. & quand.iud.*
3 *l.properandum.§.ſin autem reus, C.de iudic.*
4 *l. interdum, 36. de iudic.*
5 Rebuff. *vbi ſuprà.gl.2. ex not.in c.querelam de procur.*
6 *l.de pupill.l.5. §.ſi quis rinos,de oper.noui nunc.* Rebuff. *art.3.gloſſ. vnic. in fin.*
7 Rebuff. *ibid. in prin.*
8 *Ibidem.*
9 *l. ſi longius,28. §.vlt.de iudic.*
10 *Cap. fin. §. 1. vt lit. non conteſt.* Capyc. *deciſion. 127.*
11 Rebuff. *d. gl. vnic. verſ.quinto.*
12 *Ibid. verſ. ſexto.*
13 *Ibid. art. 3. gloſſ. vnic.*
14 Idem Rebuff. *art. 4. gloſſ. vnic. num. 4.*
15 *Ibid. num. 5.*

DEFINITIO XXV.

COnductor debitoris condemnati, licet paſſus ſit ſe depoſitarium conſtitui,[1] poſtulante creditore in executione iudicati, quæ interdum etiam per ſequeſtrationem fieri ſolet,[2] ſi tamen poſtea debitorem ſe ipſe conſtituerit eius penſionis, quam locatori ſuo debuit,non eo magis prohibendus eſt quominus reſcripti annalis beneficium implorare poſſit,quamuis neque conductori aduerſus locatorem,neque depoſitairo contra deponentem tale auxilium competat.[3] Facta enim nouatio per delegationem & interuentum nouæ perſonæ[4] efficit vt iam neque conductor hic ſit neque depoſitarius,ſed merus & ſimplex debitor,[5] cui beneficium iuris fauorabile non eſt denegandum.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro N.Bouerio contra Dominicum Grena 23.Iunij 1612.

1 Vt quod debebat tanquam conductor inciperet debere tanquam depoſitarius. Poteſt enim debitum ferè quodlibet conuerti in cauſam depoſiti vt & mutui, *l.certi 9. §.vlt. l.ſingularia 15. D. de rebus cred. l.Lucius 24. D.depoſ.*

2 *l.vnic.vbi not. C. de prohib.ſequeſtr.pecun.*

3 *Defin.20. num.5. & 12. ſuprà eod.*

4 *l.1.l.delegare 11. & paſſ. D.de nouat. & deleg.l.vlt.C.eod.*

5 noui ſcilicet creditoris cui antea nihil debuerat.

6 nec enim nouum eſt vt ſibi noceat is qui partam & paratam cauſa iudicati perſecutionem nouo contractu redigit ad initium alterius petitionis *l.minor annis 40. D. de minor.*]

Source : BIU Cujas

TIT. X.

VT LIT. PENDENT. vel post prouocat.

DEFINITIO I.

De attentatis ante omnia reuocandis.

ATTENTATA in præiudicium litis pendentis aut interpositæ appellationis licet verbo tantum, reuocanda sunt [1], sed ita tamen vt verbo quoque reuocari sufficiat: sin factum secutum est, facto etiam ad ea reuocanda opus est:[2] & quousque reuocata sint remorantur iudicis officium & cognitionem [3] etiam in executione iudicati.[4] Nimirum si de iis in promptu constet:[5] Alioqui sola eorum allegatio iudicati executionem impedire aut remorari non potest.[6] At quoniam euenit plerumque vt qui à sententia iustè reddita temerè appellarunt, attentatum querantur in spretum appellationis, vt ea ratione litem appellatoriam protrahant, æquissimè apud nos inualuit, vt per attentatorum quæstionem mora nulla fiat liti principali, eodémque iudicio & iudicato omnia terminentur,[7] sed ita tamen vt de attentatis prius pronuncietur, eáque si qua sint omnimodo & ante omnia reuocentur, condemnato etiam eo qui attentasse probatur in omne id, quod aduersarij interest: Tametsi iniusta sit appellatio & temeraria,[8] dum ne per euidentem calumniam interiecta.[9] Non enim solus collitigantis fauor elicit attentatorum reuocandorum necessitatem, sed publica quoque vtilitas, & spreta iudicis ad quem rei cognitio spectabat auctoritas, quam vindicari sanè publicè interest,[10] & eius maximè iudicis qui spretus est vt iurisdictionem suam tueatur.[11] Quam ob causam illud etiam receptum est, vt quoties attentatorum quæstio vertitur, nihil inaudito peocuratore generali Senatus noster decernat, vt publicæ vtilitatis cuius ille maximè vindex est causam attentatorum reuocatione contineri quiuis intelligat.[12] *Ita Senatus* sæpius.

1 *l.1. & tot.tit. nihil innouar.pendent. appell.cap.dilect.de appell. cap. non solum.eod.in 6.l.1. & tot.tit. C.hoc tit.* [Adeò autem attentatorum reuocatio euertit omnia, vt si qua lis in præiudicium alterius per attentatum mota sit in qua interuenerit sententia à qua fuerit appellatum, reuocatis postmodum attentatis, nihil amplius super appellatione pronunciari possit, aut debeat, sed tantùm super priore lite, quia quod per attentati viam iam reuocatum est, non potest amplius per appellationem rescindi *l.nam etsi 5.D.de iniust.rupt.Ita Senatus* in causa Francisci le Blanc & R. D. Petri Gaspardi de Roncas Abbati d'Entremons 12. Iun.1614.]

2 *l.prout 80.D.de solut.l.nihil tam naturale,35.de reg.iur.* verba enim verbis dissoluuntur, *l.nisi consentiat,14.D.de acceptil.* quæ vero de facto tantum processerunt: licet non de iure, reuocantur etiam de facto, Alex. *cons.89. n.9.lib.1.* Rober.Lancel. *2.part.De attent.c.12.ampl.17. n.10. & 28.*

3 Attentata enim habent vim suspensiuam Lanc. *in dict. tractat. priuil. 14.*

4 Frustra enim iudicis officium implorat is qui contra iudicem committit, eiúsque auctoritatem spernit, *l.auxilium, 37. in fin. D. de minor.*

5 Quod nostri dicunt, Per modo constat modo agatur, *Ex l. 3. in princ. D. vt in poss. leg.*

6 Propter rerum iudicatarum auctoritatem, quam saluam esse publicè interest *l.seruo 66.§.cum prator,D.ad SC.Treb.*

7 Guid. Pap. *decis.213.*

8 *Cap.non solum vbi Canonista, Extr.de appell.in 6.*

9 Calumniæ enim nunquam fauendum est, *l. in summa,63. §.1. D.de cond.indeb.tot.tit. de calumniat.*

10 *l.non est singulis,176. de reg.iur.l.extat,8. D.quod met.caus.*

11 Omnibus enim magistratibus præterquam duumuiris permissum est iurisdictionem suam etiam pœnali iudicio defendere, *l.1 D.si quis ius dicent. non obtem.*

12 Est enim procurator generalis veluti oculus Senatus, & ad eum pertinet prospicere, ne quid malè ac contra Senatus potissimum auctoritatem fiat.

DEFINITIO II.

Attentari posse etiam postquam in causa concluſum est.

SVnt qui putent de attentatorum iure & priuilegio quæri non posse, si quid factum sit per iniuriam vnius ex collitigatoribus lite iam ad coronidem perducta, & vt pragmatici loquuntur, posteaquam concluſum est in causa, quod eo tempore nulla amplius lis pendeat, résque iam pro iudicata habeatur.[1] Sed alio iure vtimur, quoniam verum est nihildum iudicatum esse,[2] túmque maximè offendi auctoritatem iudicis, qui de litigantium iure mox pronunciaturus est, cum in calculo ipso ferendæ sententiæ propria collitigatoris auctoritate factum est, quod per iudicem fieri oportuit.[3] Nec quod in litis spretum factum fuit tanquam attentatorium reuocaretur propter litem, si non iudicis potissimum coram quo lis pendet spreta auctoritas videretur.[4] *Ita tractatum est* in causa D.Marchionis de la Chambre contra Margaretam de la Chambre eius amitam, 9. Calend. Decemb. 1588.

1 Citant Doctores in Clem. *vt lit.pend.* Rot. *decis.25.De re iudic.in antiq.* Ioan.Andr. *in c.2. de ordin.cognit.Can.in c.non solum, de appell.in 6.* Paris. *cons.108.part.1.*

2 Non enim potest dici lis vere finita nisi per sententiam, & quidem quæ transierit in rem iudicatam. Lancel. *in præf.2.part.de attent.c. 4.n.250.* ex Rot. *decis.10.aliàs 411.Si lite pendente n.3.vt lit.pend.in nouis,* Afflict. *decis.342.n.3. & aliis per eum citatis.*

3 *l.non est singulis, 176. de reg. iur. l.1. D.quod lèg.l. vni vbi not. C. quand.lic.vnicuique sine iudic.se vindicare.*

4 Nam qui attentat dicitur offendere eodem tempore ius, iudicē & partem, Lancelot. *in præfat.1.part.n.104.* post Rot. *decis.5.alias 25.de restit.spoliat.in nouis.*

DEFINITIO III.

De attentata iudicati executione.

IS pro quo iudicatum est si propria auctoritate bona condemnati ceperit vt sibi satisfaceret, non solùm attentasse dicendus est, sed etiam furtum adeóque vim commisisse, ita vt & furti si res mobiles fuerunt, & vi bonorum raptorum actione teneatur.[1] Etsi vero huiusmodi actiones ei non competunt, cuius nihil interest,[2] nihílque interesse condemnati videtur, si quod captum est condemnationis summam non excedat,[3] nihilominus tamen reuocanda sunt huiusmodi attentata, ne alioqui impunè contempta videatur auctoritas iudicis, ad quem executio sententiæ pertinebat.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l.miles,6.§.qui iudicati,D.de re iudic.l.extat 13. quod met.caus.l.si quis in tantam, C.vnde vi.*

2 *l.cuius interfuit,10.& seqq.D.de furt.l.2.§.generaliter, D.vi bonor. rapt.*

3 Cum è contrario locupletior fiat qui liberatur ab obligatione *l.si pupilli 66.de solut.l.species,11.D.de acceptilat.*

4 *l.à Diuo Pio 15.D.de re iudic.d.l.miles, §.qui iudicati,eod. l.non est singulis, 176. de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Attentatorum reuocatio per exceptionem non iuris excluditur in beneficialibus, non etiam in profanis.

PEtenti reuocationem attentatorum in rebus profanis nil nocet exceptio non iuris,[1] quoniam, vt in superioribus dictum est, attentatorum reuocatio non ad ius collitigatoris duntaxat pertinet, sed ad publicam præcipuè vtilitatem,[2] vt quod in spretum iudicis perperam factum est, per iudicem vindicetur.[3] Sed in beneficialibus & Ecclesiasticis controuersiis aliud non immerito probatum est,[4] quod ei qui nullū in beneficio aut ad beneficium ius habet, nulla actio danda sit, ne vitiosus detur ingressus.[5] *Ita tractatum est* in dicta causa.

Source : BIU Cujas

1 Robert.Lancel.*in 3.part.c.24.de reo & except.contr.attent.compet. limit.1.n.51.*

2 Cum in reuocatione attentatorum verſetur publica vtilitas quæ eſt fauorabilis,quia attentare eſt delictum,& reipub.intereſt delicta non manere impunita, inquit Lancel.in præfat.*1.part.n.109.*poſt Rot.*deciſ.5.aliàs 433.nota nunquid reo ad fin.vt lit.pend.in antiq.*

3 *d.l.non eſt ſingulis,176. de reg. iur.l.ſi quis in tantam, C.vnde vi.*

4 Idem Lancelot.*d.c.24.n.52.& præced.à n.21.*

5 *Contra cap.eũ qui de eo,qui mitt.in poſſ.lib.6.*Rot. *deciſ.2.alias 55. ad inſtantiam,vt lit.pendent.in nouis,*Lancel.*d.c.24.part.3.n.25. & 25.*

DEFINITIO V.

Attentata per procuratorem quantumuis generalem non nocent domino.

SI quid per procuratorem attentatum ſit in præiudicium litis aut appellationis, non debet ea res nocere domino,[1] qui nihil in eam rem ſpecialiter mandauerit[2].Mandato enim quantumcunque generali non eſt credendus dominus mandaſſe procuratori vt delinqueret:[3] delinquit autem qui attentat in ſpretum iudicis cuius auctoritas infringitur.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Lancelot.*in 1.part.c.1.De attentat. à parte, num.13. & ſequent. vſque ad 31.*

2 Aliud enim eſſet ſi procurator haberet ſpeciale mandatum ad attentãdũ,Aut ſi in procuratorio expreſſa eſſent aliqua per quæ dominus poſſet in pœnam incidere,& deinde fuiſſet adiecta clauſula generalis ad omnia alia quæcunque etiam quæ ſpeciale ac ſpecialius mandatum requirerent. Idem Lancel. *vbi ſupr n.32. & ſeqq. vſque ad* 40.ex Auguſt.Bero.*conſ.25.viſis,n.15.& ſeqq.lib.3.*

3 *l.ſi procurator,* & ibi gloſſ. & DD. præſertim Iaſ. *n.4.& ſeqq.De condict.indeb.*Rot.*deciſ.7.alias 81 vt lit.pend.*in nouis. *Alex.conſ.105.n. 27.lib.3.&conſ.17.n.2.l.6.*cum aliis citatis per Lancelot.*vbi ſupr.n.12.*

4 *Cap.vt lit.pend.in 6.*Not.Franc.*in cap.bona,n.14.& 39.de appell.* Ægid.*dec.18.*Rot.*dec.5.alias 25.de reſt.ſpoliat.in nouis.*Oldrad.*conſ.206.*

DEFINITIO VI.

Attentatum dicitur quicquid in ſpretum iudicis factum eſt, licet non habuerit effectum.

ATtentatum videtur in ſpretum appellationis quoties poſt appellationem quid factum eſt aduerſus appellantem,ſiue re ipſa ſiue verbo duntaxat factum ſit,[1] Niſi quibus caſibus lex prouincialis permittit quid fieri,non obſtante appellatione.[2] Finge actorem pro quo in iudicio vindicationis lata fuerat ſententia poſt appellationem à reo interpoſitam curaſſe,vt fructus à ſolo ſepararentur. Attentaſſe non eo minus videbitur, quod poſtmodum eos fructus à ſolo ſeparatos à reo percipi paſſus ſit.[3] Finge apparitorem, à quo appellatum erat, denunciaſſe appellanti non deſtitutum ſe ab executione. Attentatum eſt,licet reuera deſtiterit nec vltra progreſſus ſit.[4] *Ita Senatus* bis ex tempore pronunciauit. 5.Non. Dec. 1588.

1 De quo latè Robert.Lancelot. *in 1.part. c.12. de attentat.appell. pendent.maximè n.13. & 14. in præf.*

2 Vt in caſibus de quibus *in l.vlt.D.de appell.recip.vel non.*

3 Quia Purgatio attentatorum vltra ceſſionem poſſeſſione & actui attentato faciendam continet in ſe etiam pœnam refectionis expenſarum & inſuper ſuſpenſionem proceſſus in negotio in principali,& alia de quibus Lancelot. *part.1.c.1.de attent.1.part.n.51.& p.3. c.29. de purg. attent.*

4 Quia etiam verbo attentatur,vt dixi *Defin.1. ſupr.*

DEFINITIO VII.

Attentatum dicitur, etiam ſi quid in odium litis fiat.

PEndente inter dominum & ſubditos lite ardua,cum ſubditi conueniſſent deliberaturi qua ratione pecuniam cõmodius explicare poſſent in ſumptus litis erogandam,dominus apud alium iudicem petierat & obtinuerat,vt de monopolio inquireretur, factáque inquiſitione quotquot conuenerant in carceres detruderentur. Appellatione ad Senatum facta pronunciatum eſt, attentatum videri in præiudicium litis,[1] Propterea quod licet criminis noui perſecutio nihil cũ actione ciuili commune haberet,[2] in propoſito tamen criminis color in litis odium quæſitus, potius quam ad vindictam publicam cœpta perſecutio videretur.[3] Idque vel ex eo maximè conſtabat, quod probatum erat illos qui in carceres detruſi fuerant, cum paucis poſt diebus liti renunciaſſent,ex ea re liberationem fuiſſe conſecutos.[4] *Ita Senatus* contra D.d'Introz Auguſtanum 3. Non.Decemb.1588.

1 Nam ſola litis pendentia facit illicitum etiam id quod alioqui eſſet licitum,vt pluribus verbis & exemplis comprobat Robert.Lancelot. *in 2.p.c.4.De attent.lit.pend.ampl.1.in prine.vſque ad n.21.*

2 *Arg.l.Papinianus,20.D.de minor.l.fin.D.de calumn.*

3 Quanquam illa etiam,quæ lite pendente facta ſunt ad tollenda ſcandala,dicuntur attentata & ſunt reuocanda. Idem Lancelot *d. c.4.part.2.ampliat.2.*

4 Nam ex ſecuto euentu apparet quid antea in mente ac in propoſito fuerit.

DEFINITIO VIII.

Non dicitur attentatum quod factum eſt ob aliam rem, quam qualis pendebat.

NOn videtur in præiudicium litis quæ coram Senatu pendebat ſuper hereditate Titij, feciſſe,qui à iudice inferiore literas petit ad conficiendum inuentarium bonorum Sempronij licet eadem vtriuſque hæreditatis petendæ cauſa ſit, & idem actor idemque reus.Cum enim aliud corpus ſit, quod in iudicium nunc deducitur,alia proinde res eſt.[1] *Ita Senatus* in cauſa Petri de la Balme,7.Id. Decemb.1588.

1 Cui enim iudicio non obeſſet ſententia, ei nec litis pendentia obeſt,*l.ſed ſi ante,D.de except.*per quem text.ita reſpondit Rip.*cap.2.de except.* Ruin. *conſ.75.n.8.lib.5.*& alij quos refert & ſequitur Lancelot. *part.2.c.4.De attent.lit.pend.limit.2. n.2.3.4. & ſeqq.per tot.* Atqui non obeſſet ſententia lata de alia re,*l.cum quæritur,12. & ſeqq.D.de except. rei iudic.* Ergo neque hoc caſu obſtabit litis pendentia.

DEFINITIO IX.

Poſſeſſor neque poſſeſſione ſua priuandus eſt lite pendente, neque arctandus vt caueat quantumuis pauper ſit: Et de ſequeſtratione rei litigioſæ.

NVnquam priuandus eſt poſſeſſor commodo ſuæ poſſeſſionis pendente lite,[1] Nec ſi iam pro actore lata ſit ſententia à qua fuerit appellatum.[2] Quare nec locus eſt ſequeſtrandæ rei litigioſæ,[3] eo ſolo prætextu quod reſtituendis fructibus qui actori adiudicari poſſunt,impar futurus ſit poſſeſſor:[4] ſicut neque ex ea cauſa cauere cogendus eſt, at ne iuratoriam quidem cautionem præſtare.[5] Vno tantum caſu ſequeſtratio admitti poteſt,Cum vterque collitigatorum dicit ſe poſſidere,verendúmque eſt ne tuendæ poſſeſſionis gratia,quam ſibi quiſque adſerit ad arma veniatur.[6] *Ita Senatus* contra D.Abbatem d'Entremons, 9. Cal.Aug.1591.

1 *§.commodum,Inſtit.de interd.l.meuear,4. C.ſi ſeruus,export.veneat,* Lancel.*part.3.c.24.q.1. n.38. & 69.*

2 Cum appellatio extinguat iudicatum & rem reducat ad terminos litis conteſtatæ, *l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill. l.furt. 6. §.1. de his qui not. infam.*

3 Non ſolùm quod ſequeſtratio regulariter ſit prohibita, *tit.C.de prohib.ſequeſtr.pec.* ſed etiã quia ſequeſtratio poſſeſſionis in cauſa profana poſt appellationem facta cenſetur attentata etiamſi fieret ad tollenda ſcandala.Lancelot. *in 2.p.c.12. de attent.appell.pend.limit.12.n.3.* poſt Afflict.*dec.98.*& Rebuff.*in tr.de ſequeſtr.n.13.*Vide Guid.Pap.*q.578.*

4 Niſi eo caſu quo fructus à poſſeſſore diſſiparentur pendẽte appellatione,quo caſu permittitur ſequeſtratio non adhibita diſtinctione,an poſſeſſor ſit ſoluendo necne, quæ diſtinctio adhibenda eſſet in prima inſtantia,Lancel.*d.c.12.n.11.& ſeqq.*poſt Aufrer.*ad c.Tholoſ dec. 477.ex c.vlt.de ſequeſtr.poſſ.& fruct.l.Imperatores,21. §.vlt.de appell.*

5 Neminem enim ſuſpectum ſola paupertas facit,*l.ſuſpectum,8.de ſuſpect.tutor.*

6 *l.ſi cuius,13.§.ſi inter duos alias,l.aquiſſimum,D.de vſufr.*Sed hoc intellige officio iudicis ſequeſtratio fiat non ad inſtantiam partis, aut ſi fiat ad inſtantiam appellantis, vt concludit Lancelot.*d.c.12. De attent.app.pend.limit.12.n.22.& ſeqq.* ex Beroio *conſ.116.lib.3.* Ne pugnet quod ſcripſi, *num.3.*

DEFINI

DEFINITIO X.

De executione ſententiæ interlocutoriæ, quæ habet vim diffinitiuæ.

QVoties interlocutio iudicis habet vim diffinitiuæ ſententiæ aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici quamuis ducali à quo appellatum ſit mandare illam executioni,[1] Alioqui attentaſſe videbitur in ſpretum appellationis, haud ſecus ac ſi à ſententia diffinitiua prouocatum eſſet. Exemplum eſto, ſi debitorem apocham proferentem iudex lite pendente condemnauerit ad ſolutionem additis his verbis, *non obſtante dicta apocha erronea.* Nam cum de illo duntaxat quæreretur,[2] An apocha per errorem necne conſcripta eſſet, nihil ſupererat de quo in principali negotio cognoſcere poſſet iudex, qui apocham erroneam eſſe iam pronunciauerat.[3] *Ita Senatus* pro Iacobo Minoret & Ioanne Viuet contra Ioannem Muſnier & Franciſcum Paraz 15. Cal. Febr. 1589.

1 Quamuis poſſit iudex quilibet ex ſtylo noſtro mandare executioni quamlibet ſententiam interlocutoriam, quæ modo ſit reparabilis, vt loquuntur, in definitiua: De quo vide Rebuff. *in tract. de ſentent. execut.*

2 Interlocutoria enim ſententia, quæ habet vim definitiuæ regulatur ſecundum naturam definitiuæ, Alex. *conſ.* 182. *in princip. lib.* 6. Socin. *in reg.* 21. Franc. *in c. cum ceſſante, n.* 9. *verſ. ſi vero quæritur de interlocutoria, Extr. de appellat.* Matheſil. *ſing.* 39.

3 Et ita officio ſuo functus fuerat ſiue benè ſiue malè, *l. iudex poſteaquam,* 55. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XI.

Non attentat qui iure ſuo vtitur.

ATtentare in præiudicium litis non dicitur, ſiue de profana re agatur, ſiue de Eccleſiaſtica, qui pendente lite poſſeſſionem ſuam tuetur,[1] alitérve iure ſuo vtitur.[2] Itaque ſi quis effregerit obiectas ab aduerſario ſeras inſulæ, in cuius poſſeſſione iam petierat ſe retineri, deliquiſſe non videbitur. Neque enim ſibi ius dicit, aut aduerſarium ſpoliat, qui ſuam continuat poſſeſſionem.[3] Idque indubitatum eſt ſi de poſſeſſione appareat, puta ſi locatori res ſit cum conductore, qui nec dominij nec poſſeſſionis quæſtionem referre poteſt.[4] Sed tamen obſeruare diligenter debet qui poſſidet, ne quid per apertam vim moliatur aut per tumultum. Alioqui publicæ vtilitatis ratio faciet, vt id ante omnia ſit vindicandum.[5] *Ita Senatus* pro D. du Bois Canonico S. Capellæ Camberienſis, contra Ioannem Borget ex tempore 9. Calend. Febr. 1589.

1 Robert Lancelot. *in* 2. *part. c.* 4. *De attent. lit. pendent. limit.* 1. *per tot. ex cap.* 1. *vt lit. pendent.* Idque eſt quod dici ſolet continuantem non attentare, Per gloſſ. magiſtr. *ad med. in c. non ſolum de appell. in* 6. & Clem. 2. *vt lit. pend.* Rot. *deciſ.* 10. *alias* 89. *de appell. in antiq. & deciſ.* 43. *alias* 321. *eod. tit. in nouis, & deciſ.* 44. *alias* 344. *eod. tit.* Ægid. *dec.* 701. & aliis pluribus, quos cogerit Lacelot. *d. Limit.* 1. *n.* 2. *&* 3. *& alibi ſæpè.*

2 *l. nullus videtur,* 55. *de reg. iur.*

3 Imo deſiperet ſi à poſſeſſione ſua deſiſteret, Inquit Ægid. *de deciſ.* 701. *incip. ſi poſſeſſor.* Lanfr. *deciſ.* 447. *incip. poſſidens.* Capyc. *deciſ.* 71. *num.* 2.

4 *l. ſi quis conductionis* 25. *C. de locat.*

5 Ne maioris tumultus occaſio detur, *l. non eſt ſingulis* 176. *de reg. iuris.*

DEFINITIO XII.

De executione interlocutoriæ non obſtante appellatione, & de priuilegio iudicum maiorum.

QVoties ab ea interlocutione appellatum eſt, quæ per diffinitiuam ſententiam aliámve ſubſequentem reparari poteſt[1], non videtur iudex in præiudicium appellationis attentare, ſi quod interlocutus eſt exequatur non obſtante appellatione,[2] dummodo eam legem ſubiiciat ne quod appellationi præiudicium fiat:[3] præterquam ſi interlocutio condemnationem contineat quam prouiſionalem vocant. Solis enim iuridicis maioribus & Principalibus datum eſt, vt huiuſmodi interlocutionem à qua prouocatum ſit exequi poſſint.[4] Vide Definit. 2. De ſentent. & interloc. omn. iudic.

1 Quænam verò ſententię interlocutoriæ reparari poſſint in diffinitiua, & quæ non poſſint, vide apud Rebuff. *in tract. De ſentent. execut.* Lancel. *part.* 2. *cap.* 2. *limit.* 1. *num.* 100. *& ſeq. vſque ad num.* 106.

2 Quoniam ita facit lege permittente & ex ſtylo Senatus noſtri.

3 Semper enim hæc exceptio ſubiicienda eſt, cum hodie appellationes omnes admittantur, etiam quæ olim non admittebantur, vt *in l. vlt. de appel. recip.* niſi quod non ſemper executionem remorantur.

4 Et conſequenter fuit hoc aliis denegatum, *arg. l. cum prætor* 12. *De iudic.*

DEFINITIO XIII.

Appellatio non impedit executionem ſententiæ quæ per diffinitiuam emendari poteſt in iis, quæ ad litis ordinationem ſpectant.

MVlto minus attentare dicetur iudex, qui poſt interiectam appellationem ab interlocutione iubeat mandari interlocutionem executioni, non obſtante appellatione & citra eius præiudicium tamen, ſi eiuſmodi executionis effectus per eum iudicem qui de appellatione cognoſcet nullo appellantis incommodo reſcindi poſſit.[1] Finge admiſſo actore ad probandam intentionem ſuam, reum fruſtrandi cauſa prouocaſſe. Non eo minus iubere iudex poterit vt teſtes audiantur. Maius enim periculum eſt ne probationes pereant ſi appellationi friuolæ deferatur,[2] quam ne iniuria fiat appellanti ſi ad teſtium auditionem procedatur, cum teſtationes non prius aperiri oporteat, quam ſuper appellatione Pronunciatum ſit.[3] Quo remedio perinde manent omnia integra ac ſi nulla interlocutionis executio ſecuta eſſet,[4] *Ita Senatus* ex tempore 2. Non. Decembr. 1589.

1 Nam ſi grauamen eſſet quidem reparabile, ſed cum magna difficultate, non poſſet procedi pendente appellatione citra attentatum: Lancelot *part.* 2. *c.* 11. *De attent. appel. pen. limit.* 1. *n.* 104. poſt Bart. *ad l.* 1. *§. quæſitum, de appell. & in l.* 2. *de app. recip.*

2 Curare enim debet magiſtratus vt rerum probatio ſalua ſit, *l. curent* 22. *D. de probat. l. in lege* 40. *vbi eſt text. elegans D. ad l. Aquil.*

3 Ne fiat præiudicium liti appellatoriæ vide *Defin.* 22. *I.*

4 *d. l. in lege in fin.* Facilius enim eſt factum vt habeatur pro non facto, quam non factum pro facto.

DEFINITIO XIV.

De inuentario conficiendo non obſtante appellatione, vocatis tamen omnibus iis quorum intereſt.

IDem eſt ſi iudex inuentarium confici iuſſerit, & ab eo iuſſu prouocatum ſit. Nullius enim præiudicium eſt inuentarij confectio[1] dum ne agatur de inſtrumentis deſcribendis aut legendis aut annotandis, per quod fiat vt ſecreta patrimonij pandantur.[2] Illud tamen diſtrictè obſeruandum eſt, ne vnquam iubeat iudex vel patiatur fieri inuentarium niſi vocato ſaltem ad confectionem eo, cuius intereſt, quique ex ea confectione lædi fortaſſe poſſet.[3] *Ita Senatus* in cauſa Petri Mirmier & N. Porterat 4. Cal. Iulij 1591.

1 Imò tendit ad faciliorem exitum appellationis, & ideo non poteſt videri attentatum. Per ea quæ tractat Lançelot. *p.* 2. *c.* 12. *limit.* 12. *n.* 38. *& limit.* 4. *in prin.*

2 Nam ſi ſecreta patrimonij per inuentarium panderẽtur nimis pars lædereturꝫac proinde dicendum eſſet attentatum & reuocandum *Ex not. in l.* 2. *C. de alim. pupill. præſt. & in l. mercatores, C. de commerc. & merc.* Iacob. Henrici *conſ.* 4. *concl.* 11. *n.* 36. *ſeqq. lib.* 1.

3 *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque,* 47 *D. de re iudic.* Aliud eſt in ſequeſtro, in quo non ſemper pars citanda eſt, vtputa ſi ſit periculum in mora, Lancelot. *vbi ſ. d. limit.* 12. *n.* 31. poſt Cuman. *conſ.* 157 & Ruin. *conſ.* 174. *n.* 16. *lib.* 1.

DEFINI

DEFINITIO XV.

Quando vna appell. tio sufficiat pluribus interlocutionibus de eadem re redditis.

SI duæ ab eodem iudice de eadem re interlocutiones diuersis temporibus reddit æ sint, & à posteriore sola prouocatum, potest iudex non obstante appellatione iubere, vt prior mandetur executioni, [1] nec eo magis attentasse dicendus erit in spretum appellationis, quoniam id postulat auctoritas rei iudicatæ. [2] Nimirum si posterior sententia siue interlocutoria siue diffinitiua in omnibus & per omnia priori conueniat aut minus plena proponatur. [3] Alioqui si prior conditionem aliquam habuit, quæ non nisi post latam posteriorem impleta sit, posteriori vero nullam, sufficiet appellatũ esse à posteriori, vt iudex qui priorem exequi non destiterit, attentasse videatur. [4] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iulij. 1591. in ea causa de qua SC. 22. j. de appellat. & relation.

1 A qua scilicet non proponitur appellatum.

2 Vt executioni mandetur, *l. seruo 65. §. cum prator. D. ad SC. Treb. & tot. tit. C. de execut. rei iudic.*

3 Sibi enim debet imputare qui ab vtraque sententia cum posset non appellauit.

4 Quia hoc casu prior sententia videtur contineri in posteriore virtualiter, vt loquuntur, non posterior in priore, & quæ plenior est tollit minus plenam, *arg. l. debitori 50. D. de fideiuss. l. si reus 13. D. de duobus reis.* Vide tamen Guid. Pap. *q. 74. & seq.*

DEFINITIO XVI.

Attentatorum reuocatio facienda non est sine citra euidentem iniuriam fieri non possit.

ATtentatorum quidem ratio habenda imprimis est, vt quidquid in spretum superioris iudicis ad quem appellatum est ab inferiore factum constabit, [1] ante omnia in pristinam causam restituatur, tametsi fortasse iniquum sit quod inferior iudex decreuerit. [2] Possunt enim sic attentata restitui, vt tamen quod iniquè decretum fuit nullam habeat executionem, [3] Condemnato nimirum eo qui attentasse reperitur in omne id quod aduersarij ex ea causa interest: in quo etiam expensæ, si quæ ob id factæ sint, continebuntur. [4] Sed si attentatorum restitutio non aliter fieri possit, quam vt iniustum inferioris iudicis decretum iniuriosam habeat executionem, æquissimum est, præsertim si apud Senatum agatur, attentatorum rationem nullam haberi, [5] & ita Senatusconsulti verba concipi, *sans s'arrester aux attentats. Ita Senatus* pro vniuersitate de Neufville les moines, contra Syndicos de Chastillon, 8. Cal. Sept. 1592.

1 Nam & à iudice inferiore attentari potest perinde atque ab ipsa parte, Lancelot. 1 *part. cap. 2. De attent. à iudic.*

2 Et aquo fuit appellatum.

3 Quanquam nec nouum est, vt etiam iniusta decreta mereantur executionem propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo 65. §. cum prator, D. ad SC. Treb.*

4 Sic enim fit attentatorum purgatio. Lancelot. *part. 1. c. 1. de attent. à part. n. 51. & part. 3. c. 29. De purg. attent.*

5 Ne iniuriarum occasio inde proficiscatur vnde iura nascuntur, *l. meminerint, C. vnde vi, l. 1. C. de legib.*

6 Quibus verbis non pronunciatur attentatum esse vel non esse *l. quod in diem 7. §. 1. de compens. leg si autem 8. §. si quocunque modo. De negot. gest.*

DEFINITIO XVII.

De specialibus inhibitionibus pendente appellatione pro appellante decernendis.

NOn solet Senatus noster inhibitiones, vt vocant, speciales petentibus iis, qui appellarunt, citra causæ cognitionem concedere. [1] Ne alioqui hoc ipso super ipsa appellatione ius dicere aut pro ea saltem præiudicium facere videatur. Causæ autem cognitio in eo potissimum versatur, An in spretum & odium appellationis quid factum sit: Quo casu etsi quod malè & attentatoriè factum est non prius irritum fieri debet quam super appellatione pronuncietur, [2] ne quid tamen eiusmodi postea fiat specialiter inhibendum est. [3] Sed cum ab executione iudicati condemnatus debitor appellasset, propterea quod iam à se solutum diceret quicquid deductum fuerat in condemnationem, [4] nec eo minus vrgente victore aparitor ad exequendum datus pergeret exequi, [5] Senatus visis apochis publica fide subnixis audito etiam victoris procuratore nihil in promptu quod mouere Senatum posset allegante, non dubitauit quin speciales illæ inhibitiones condemnato concedendæ essent, quippe quem post solutionem, de qua primo intuitu constabat, vexari iniquum videretur. [6] Quòd si per priuatas tantum scripturas probata fuisset solutio, [7] vel victoris procurator audiri non potuisset, non tam facilè Senatus ad eas inhibitiones concedendas descendisset. [8] *Ita Senatus* in causa Claudij Deleyax Aduocati & R. D. Claudij de la Couz, Abbatis d'Ambournay, 6. Cal. Sept. 1592.

1 Etsi enim iudex appellationum ex quo recipit appellationem potest inhibere verbis & terminis, vt aiunt, generalibus, ne quid fiat in præiudicium appellationis etiam non citata parte (nam simul cum citatoriis literis huiusmodi iuhibitoriæ expediuntur) non tamen potest inhibere specialiter ne hoc vel illud fiat nisi causa cognita, Lancelot. *part. 2. c. 20. de attent. post inhibit. in præf. q. num. 115. 119. & seqq.* Guid. Pap. *q. 436. q. 52. num. 59.* Maximè si inhibitio fiat ad instantiam partis. Lancelot. *ibid. n. 221. & seq.* licèt videatur in toto illo tractatu loqui de inhibitione facienda verbis generalibus.

2 Aut saltem super attentatis, ac proinde audita parte & cum plena causæ cognitione, quando reuocatio attentatorum fit ad instantiam partis, Lancelot. *part. 3. c. 25. de proceff. in cauf. attent. n. 33. & seqq. ex not. in clem. sæpè de verb. signif.*

3 Melius enim est ab initio intacta appellantis iura seruare, quam post vulneratam causam remedium quærere, *l. vlt. Cod. in quibus cauf. reft. in integr. non eft neceff.*

4 Siquidem etiam in executione iudicati potest allegari exceptio solutionis, vt nemo nescit.

5 Eo prætextu quod nudus & merus executor non habet causæ cognitionem, sed tantum exequendi facultatem *Not. in l. ab executione, 5. C. quor. appell non recip. l. 4. D. de appellat.*

6 Bona enim fides non patitur vt idem bis exigatur, *l. bona fides 57. de reg. iur.*

7 Quæ nullam fidem faciunt nisi recognitæ, *l. cum ab initio, 4 & seq. D. teftam. quem. aper.*

8 Nullum enim iudicium est tam summarium in quo non sit pars citanda. *Alex. conf. 42. num. 4. poft DD. in d. clem. fape. de verb. fignific.*

DEFINITIO XVIII.

Inhibitionibus specialibus pendente appellatione locus est ad impediendam executionem euidenter iniuriosam.

CVm manifestissimi iuris sit, In executione sententiæ quę aduersus capitulum Ecclesiæ lata fuerit, non posse capi bona quæ sunt ex proprio singulorum canonicorum patrimonio, [1] Non abs re Senatus noster cum ex executoris relatione ita factum esse constaret [2], appellanti canonico speciales inhibitiones pendente lite concessit, ne capta eius bona pro capituli debito distraherentur. [3] Sic in relationibus libellorum pro R. Francisco Courtois Decano capituli Meximiacensis 3. Id. Ianuar. 1593.

1 Quia quod vniuersitas capituli debet, non debent singuli de capitulo. Nec condemnato capitulo canonicorum, singuli canonici possunt dici proprio nomine condemnati, *l. sicut. l. 7. §. 1. D. quod cuiusque vniuerf. nomin.*

2 Quæ relatio sicut & executio ipsa facta erat ad instantiam creditoris contra quem inhibitiones speciales petebantur, & erat probatio probata quam aduersarius nondum citatus impugnare non potuisset nisi per viam falsi.

3 Non enim alieno odio debet alius prægrauari, *l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoffic. teftam. & tot. tit. C. ne filius pro patre. Et ne vxor pro marit. l. à Diuo Pio 15. §. si rerum, & §. sed vtrum de re iudic.*

DEFINITIO

DEFINITIO XIX.

De priuilegio debiti pro publicis oneribus exigendi.

NOn dicitur vniuerſitas attentare in præiudicium litis apud Senatum pendentis, ſi ex mandato inferioris iudicis aduerſus plebeios pro publicorum onerum contributione impetrato aliquid exigat ab eo qui ſe nobilem dicebat,[1] cum plebeium & ignobilẽ eũ eſſe vniuerſitas contenderet. Prius enim pronunciandum eſt an plebeius ſit, an nobilis, quam ſciri poſſit vtrum contribuere cum plebeis debeat necne:[2] Quo pendente & incerto; non debet prohiberi vniuerſitas, quæ in exigendi quaſi poſſeſſione eſt, quo minus iure ſuo vtatur.[3] Nec quod lis de ea re in Senatu tractabatur, facere potuit, vt non debuerit iudex inferior, cuius prima notitia fuit literas generales concedere vt aduerſus ſingulos prouideretur, quorum ratione lis nulla pendebat.[4] Neque rurſus ab executore appellari poterat, cum mandati fines non exceſſiſſet,[5] tametſi neglecta interceſſione aut appellatione cœptam executionem peregiſſet, ſi hoc ipſum iudicis mandato continebatur, propter debiti fortaſſe fiſcalis priuilegium.[6] Planè ſi ex euentu litis apparebit, nobilem fuiſſe eum, qui plebeius dicebatur, ideóque nec ab eo exigi quicquam potuiſſe, condemnanda erit vniuerſitas vt reſtituat quidquid exegerit: Interdum etiam cum expenſis ſi iuſta litigandi cauſa non fuit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Et conſequenter immunem à contributione tributorum & ſubſidiorum, quæ Principi à ſolis plebeis & ignobilibus debentur ex edictis Sereniſſimorum Ducum Sabaudiæ.

2 Quia cauſa ſtatus præiudicialis eſt & ideo prius examinanda, *l.1.C.de ordin.iudic.*

3 *l.moueor 4.C.ſi ſeru.export.veneat.*

4 Non enim attentare dicitur iudex qui aliquid decernit contra eum qui non eſt in lite, Lancelot *part.1.c.3.de attent.à tertio n.61.* poſt Ægid.*dec.749.* Achil.*Deciſ.6.de attent.* Pelleg.Fab.*dec.96.*

5 *l.ab executore 4.D.de appell.l.ab executione 5.C.quor.appel.nõ recip.*

6 Debita enim fiſcalia nullam moram patiuntur, & priuilegium habent vt non obſtante appellatione interim exigi poſſint, licet extra hanc cauſam fiſcus non habeat priuilegium innouandi appellatione pendente Lancelot *part.2.cap.12. De attent. appel.pend.ampliat.4.n.6.*

7 *l.qui ſolidum 78.§.etiam de leg.2.* & ibi Bart.

DEFINITIO XX.

Attentatorum reuocatio in quacunque litis parte peti poteſt: Quinimo allegata eſſe ſufficit.

SI quando in ſpretum litis aut appellationis[1] attentatum proponatur, omnimodo id vindicandum eſt, etiamſi aduerſarius cuius intereſt vindicari non id petierit in libelli concluſione,[2] dummodo per media, vt aiunt, litis conqueſtus ſit[3] de attentatis, déque iis appareat ex actis & inſtrumentis litis.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.8. de arbitr.

1 Non attentatum eſt ſiue lite ſiue appellatione pendente quid fiat in præiudicium litis vel appellationis, Lancel. *in tr.de attentat. in præf.1.part.maximè à n.52. vſque ad 60.*

2 Nam nec libellus requiritur in reuocatione attentatorum, vt nec alias quoties ſufficit iudicis officium implorari, Lancelot. *part.3. c.25.de proceſ.in cauſ.attent.n.10.11.12.* & *ſeqq. Ex gloſſ. in clem.2. in princ.vt lit.pend.* Lanfranc.*dec.362.* & aliis ibi citatis.

3 Nam qualis qualis ſaltem petitio reuocationis attentatorum eſt neceſſaria, vt concludit Lancelot.*vbi ſ.n.14.15.* & *16.*

4 Sunt enim attentata ſemper probanda & nunquam præſumenda, nunquam ſupplenda cum ſint odioſa, Lancelot. *d. part.3.cap.26.de probat. attentat.*

DEFINITIO XXI.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiuſſorem eadem ſententia condemnatum, nec appellatum.

EAdem ſententia principali debitore & fideiuſſore condemnatis debitor appellauerat tacente fideiuſſore. Non idcirco in ſpretum appellationis attentaſſe creditor videbitur, quod aduerſus fideiuſſorem non deſtiterit agere ex iudicato:[1] tametſi futurum ſit vt exacto fideiuſſore debitor ipſe per conſequentias inquietetur.[2] Salua ſi quidem debitori erit exceptio ad imputãdum fideiuſſori, cur ſoluere aut iudicato ſtare quam apellare maluerit, cum principalis ipſe debitor appellaſſet, ſi appellaſſet,[3] ſi iuſta appellandi cauſa fuit.[4] Alioquin dicendum erit cogendum omnimodo fideiuſſorem hunc vt appellet, ſi nec volenti ſibi liceat renunciare liti & ſoluere: quod tamen fuerit iniquum.[5] Quid enim ſi ſciat deberi id quod petitur,[6] malitque ſoluere quam diutius vexari ſumptibus inanibus,[7] quos fortaſſe ab inope debitore non tam facile poſtea ſit repeturus?[8] Vt taceam ipſius quoque intereſſe ne ſumptus in litẽ neceſſarios de ſuo proroget potius quam vt eos poſtea repetat,[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Prid. Idus Februar. 1594.

1 Nam cum hoc caſu nulla ſit lis contra fideiuſſorem poſt latam ſententiam diffinitiuam, quæ tranſiit in rem iudicatam, quod ad eum pertinet, non poteſt dici attentatum, per ea quæ dixi *Defin.2. n.2.* & *Defin.19. n.4.* ſ.

2 *l.cum lex 46.D.de fideiuſſ.l.5.de lib.legat.cum ſimilib.*

3 Potuit enim appellatio debitoris prodeſſe fideiuſſori ſi fideiuſſor voluiſſet, *l.ſi fideiuſſor 29.D.mandat.*

4 Hoc enim cogitur probare debitor ſi quid velit imputare fideiuſſori, *arg.l.ſi ideo 55. cum ibi not. D.de euict.*

5 Id namque eſt quod dici ſolet, iudicia omnia eſſe abſolutoria ſi is qui conuenitur ſit paratus ſoluere, *§.vlt.inſt.de perpet.* & *tempor. action.*

6 Non enim prohibetur fideiuſſor agnoſcere bonam fidem, *d.l ſi fideiuſſer. §.quædam, D.mand.l.quoties 9. § ſicut D.de admin.tut.*

7 Execratione litium & redimendæ vexationis gratia, *l.4. §.1.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.l.minoribus, 6. D.de minor.*

8 Inanis enim eſt actio quam debitoris inopia eludit, *l.nam is 6. D. de dolo.*

9 Intereſt enim cuiuſlibet non ſoluere potius quam ſolutum repetere, *l.3.D.de compenſat.l.ſi ſtipulatus 15.D.de fideiuſſor.*

Vide tamen in hanc definitionem & cogita an obſtent quæ tractat Robert. Lancelot. *in 1.part.cap.3. D.de attent.à tertio, limit.7. num.55. vſque ad num.68.*

DEFINITIO XXII.

De teſtibus non obſtante appellatione audiendis.

AB interlocutione iudicis qui vnius ex collitigatoribus articulos reluctante aduerſario ad probandum admiſerat, aduerſarius prouocauerat. Non eo minus ſuper iis articulis pendente appellationis cauſa teſtes audiri poterunt ad futuram rei memoriam,[1] quod ea ratione præiudicium appellationi fieri videatur. Poteſt namque probatio illa commodè admitti ſalua appellationis inſtantia.[2] Nimirum vt ſi benè iudicatum pronuncietur, teſtationum fides ſubſiſtat, Sin malè iudicatum, fortè quod articuli tales eſſent, & tam inepti vt eorum probatio recipi non deberet, teſtationes pro irritis & non factis habeantur.[3] Interea igitur & in dubio probationibus tanquam fauorabiliſſimis ſuccurri æquum eſt ne pereant,[4] quod ſi multo facilius teſtationes ſcriptas pro non ſcriptis habere quam non ſcriptas pro ſcriptis. *Ita Senatus* in relationibus libellorum & reſcriptorum 7. Calend. Iulij. 1594.

1 *Vt in l.in lege 41. D.ad l.Aquil. Not.in c.quoniam frequenter. Extrauag.vt lit.non conteſt.c.ſignificauit.41. Extr.de teſtib.*

2 Et eſt reparabilis per ſententiam definitiuam. Dixi *Defin.12.* & *13. ſuprà.*

3 *d. l. in lege in fin.*

4 *l.curent.22.D.de teſtib.*

DEFINITIO XXIII.

De executione prouiſionalis ſententiæ poſt diffinitiuam redditam.

SEntentia prouiſionalis, quæ ſtatim mandari executioni potuit, non obſtante appellatione,[1] non eo minus executionem merebitur quod à diffinitiua ſententia, per quam confirmata eſt, fuerit prouocatum.[2] Extincta enim per appellationem

Source : BIU Cujas

pellationem potestate diffinitiuæ sententiæ,[3] sola supereſt prouiſionalis quæ priſtinas vires ſuas retinere, & exerere poſſit.[4] Non idem tamen erit, ſi is qui pendente lite vicerat poſtmodum diffinitiuè fuerit condemnatus.[5] Hic enim quantumuis à diffinitiua condemnatione prouocet, facere tamen non poteſt, vt quod iudex per interlocutionem iuſſerat, contrario imperio prorſus ſublatum non videatur.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 34. ff. de execut. rei iudic.

1 Nempe ſi lata ſit à iuridico maiore ſecundum eam diſtinctionem, quam poſuimus *Defin. 12. ſuprà.* aut ab eo qui Iuridicorum maiorum habeat priuilegia, quomodo habet Concilium Gebennenſe.

2 Sic enim plerunque euenit vt prouiſionalis ſententia per definitiuam confirmetur, tum à definitiua prouocetur.

3 Quandoquidem appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. de his qui not. infam.*

4 Nemo enim dixerit ob id ſolum minoris poteſtatis eſſe debere prouiſionalem ſententiam, quod per definitiuam fuerit confirmata, *arg. l. 3. in princ. D. de vſur.*

5 Ex nouis nimirum probationibus poſt prouiſionalem ſententiam allatis.

6 *l. quod iuſſit 14. vbi notat. D. de re iudicat.*

DEFINITIO XXIV.

Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta commutatione appellationis in interceſſionem.

QVod attentatum eſt in præiudicium appellationis, deſinit eſſe attentatum ſi appellatio ex reſcripto Principis conuertatur in oppoſitionem vt pragmatici loquuntur, quia perinde eſt ac ſi nunquam appellatum fuiſſet,[1] Proinde nec vindicandum eſt,[2] *Ita Senatus* in cauſa Petri Soreley, & Mariæ Guichard Auguſtanorum id. Sept. 1595.

1 Eſt enim ea vis reſcripti vt appellationem redigat ad non appellationem, eamque commutet in oppoſitionem. Denique tollit intellectum appellationis, vt loquitur Papinianus, *in l. ſi patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

2 Quaſi ceſſante cauſa *cap. cum ceſſante Extr. de appell.* quandoquidem non alia ratio erat vindicandorum attentatorum, quam quod in ſpretum appellationis facta eſſent. Itaque hoc caſu purgantur quodammodo per reſcriptum Principis non principaliter ſed per conſequentiam.

TIT. XI.

SI CONTRA IVS VEL vtilitat. public.

DEFINITIO I.

De reſcriptis contra ius gentium aut ciuile conceſſis

ETſi de ſuprema Principis poteſtate dubitare ſacrilegio proximum quid eſſe creditur: Quia tamen digna Principis vox eſt legibus alligatum ſe potius quam ſolutum profiteri,[2] non abs re Imperatoribus placuit, Reſcripta quæ contra ius vel vtilitatem publicam impetrata ſint perinde haberi, ac ſi nec conceſſa eſſent,[3] Quaſi circumuenta per obreptionem aut imprudentiam religione Principis, qui nec voluiſſe vnquam credendus eſt, quod iuſtè velle non potuit.[4] Idque Principum noſtrorũ, vt optimi omnes iuriſque religioſiſſimi fuerunt, mandatis pleriſque nominatim conſtitutum eſt, vetitúmque iudicibus ad quos eiuſmodi reſcripta fiunt, ne ſi quam ſubeſſe iniquitatem animaduertant, eorum auctoritate moueantur, tametſi & Principis & Cancellarij, ad cuius præcipuè curam ea res pertinet,[5] ſubſcriptione munita ſint. Ea vero maximè reſcripta contra ius eſſe cenſentur, ex quibus alicui iniuria inferatur,[6] quod vix eſt vt non eueniat quoties alteri iam quæſitum ius aut inuito aut etiam ignoranti adimitur:[7] niſi priuatam illam iniuriam publicæ vtilitatis fauor extorqueat & emendet.[8] Illa tamen diſtinctio neceſſaria eſt quam & & magiſtri noſtri omnes probant,[9] Vt iuri quæſito ex ea cauſa quam ius gentium induxerit veluti ex iuſto legitimóque contractu derogare Princeps nequeat, ſi nulla ratio vrgeat, ne ex plenitudine quidem poteſtatis[10] citra iniuriam. Poſſit autem iuri quæſito per actus ciuiles, vtputa per ſententiam, vſucapionem, præſcriptionem, & alios, ſi qui ſunt ſimiles, ſiue commune ius illud, ſiue ſtatutarium & municipale, ſiue ipſius Principis auctoritate conſtitutum:[11] Cuius diſtinctionis ratio illa affertur, quod ius gentium naturali ratione ſtabilitum ſit immutabile, Ciuile vero pro legiſlatoris aut populi arbitrio mutabile,[12] & conſequenter ad nutum ſupremi Principis, qui ſolus inter ſuos legiſlator eſt, tranſlato ei & in eum per legem regiam omni iure, quod alioqui populus eſſet habiturus.[13] Inde fit quod diximus Principem ſupra leges eſſe, tametſi legibus ſolutus eſſe nolit.[14] Adeo vt nec ſibi legem contrariam poſſit edicto dicere.[15] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarie contra Bartholomæum de Valon 8. Idib. Aug. 1588.

1 *l. 2. C. de crim. ſacrileg. l. ſacrilegiis, C. de diuerſ. reſcript.*

2 *l. digna vox 4. C. de legib. Andr. Fachin. lib. 1. cap. 2.*

3 *l. 2. l. vlt. & paſſ. C. h. tit.*

4 *Arg. l. ſi quando 35. C. de inoffic. teſt. l. omnium, 19. C. de teſt. l. Nepos Proculo. de verb. ſignif.* [Vnde eſt quod ſi quid durius & ſeuerius à Principe reſcriptum ſit non ſtatim parere magiſtratus debeat, ſed triginta dies expectare, intra quos ſperandum eſt bonum Principem de ea ſeueritate aliquid relaxaturum *l. ſi vindicari 20. C. de pœn.* vbi eſt text. in hanc rem ſingularis.

5 Ex eo namque Cancellarius dicitur quod ad eius officium ſpectet vt literas omnes cancellet, quas videt contra ius eſſe vel contra publicam vtilitatem.

6 Non enim iuris ratio patitur vt inde naſcatur occaſio iniuriæ vnde iura oriuntur.

7 *l. nec autus 4. C. de emancip. lib. l. 2. §. ſi quis à Principe. D. ne quid in loc. publ. l. quoties, C. de precibus Imp. offer. vul. l. id quod noſtrum, 11. de reg. iur.*

8 *l. item ſi verberatum, 15. §. 1. vbi DD. de rei vindic. l. Lucius, 11. D. de euict.*

9 *DD. late ad leg. vlt, C. hoc tit.*

10 Quam vulgo abſolutam poteſtatem vocant, alij non male tyrannidem, aut plenitudinem tempeſtatis, vt ex Baldo, Crauetta & aliis loquitur Anton. Teſſ. *Dec. Pedemont. 91. n. 1.* Talem certè nullam in bono Principe agnoſcit Didac. Couar. *l. 3. var. reſ. c. 6. n. 6.*

11 Id enim eſt quod dici ſolet, Principem poſſe diſpenſare contra ea, quæ ſunt iuris poſitiui, quia ipſe ſupra ius poſitiuum eſt, *c. propoſuit de conceſ. præb.* Crauet. latè *de antiq. temp. par. 1. ſect. 1. n. 38.* Natt. *conſ. 367. lib. 2.*

12 *§. Sed naturalia Inſt. de iur. nat. gent. & ciuil.*

13 *l. 2. §. igitur conſtituto Principe, & §. quod ad magiſtratus, D. de orig. iur.*

14 *d. l. digna vox l. ex imperfecto, C. de teſtam. c. qua in Eccleſiarum de conſtit.*

15 *Arg. l. ſi quis in princ. de legat. 2.*

DEFINITIO II.

Princeps laicus monachalem præbendam concedere præſertim laico non poteſt.

NOn licet Principi monachalem præbendam laico inter monachos concedere ex cauſa qualiber, id eſt, quamtumuis remunerationis color quæratur:[1] Niſi hoc ſaltem onere adiecto, vt cum monachis aut certe in ipſis monaſterij clauſtris moretur is, cui præbenda indulgetur.[2] Pertinet enim ea res & ad eccleſiæ dignitatem, & ad publicam honeſtatem, adeoque vtilitatem. Ac quemadmodum publice intereſt vt eccleſiaſtica beneficia clericis ſine vlla diminutione conferantur:[3] Ita & ne per laicos, præſertim ſecularem vitam agentes vllo modo poſſideantur.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Vernat & Abbatis Sancti Sulpitij Prid. Id. Auguſt. 1592. Cum tamen Abbas ille male conſultus centum florenos annuos pro præbenda quæ longe pluris erat, obtuliſſet (veritus fortaſſe, ne ſi omnino denegaret, Principem offenderet) neque aduerſus eam oblationem impetraſſet in integrum reſtitutionem,

Source : BIU Cujas

tutionem, condemnatus est vt oblatam pensionem à die oblationis persolueret, ac in posterum præstaret. Neque enim aliter ius dici potuit inter consentientes. [5]

1 Non enim de negotiis & rebus Ecclesiasticis disponere Princeps laicus potest, *cap. tuam, de ord. cognit. cap. lator. qui filij sint legit. cap. generali & cap. quia sæpè, de elect.*

2 Vt quemadmodum hoc onere adiecto libertas eius quodammodo infringitur, *l. Titio centum, 71. §. Titio centum de condit. & demonstr.* ita monacho similis videatur.

3 *Tot. tit. Vt benef. Eccles. sine diminut. confer.*

4 *Cap. 2. Extr. de instit.* licet videatur distinguenda præbenda à beneficio. Præbenda enim consistit in temporalitate, Ius vero beneficij in spiritualitate, vt tractat Boër. *q. 171. n. 4. ex not. in c. cum Martinus de const. & in c. maiorib. De præb. c. causam de præscript.*

5 *l. si conuenerit, 26. De re iud. l. vt fundus D. comm. diuid.*

TIT. XII.

DE DIVERS. RESCRIPT.

DEFINITIO I.

De Clausula, motu proprio.

CLAVSVLA, Motu proprio, licet maximæ & præcipuæ sit potestatis in eo præsertim quod tollit vitium omne obreptionis & subreptionis, [1] ius tamen alteri quæsitum non adimit, [2] quoniam ita semper interpretanda sunt beneficia principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. [3] *Ita Senatus* in causa Illustrissimi Dom. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Coyet de Prioratu Nantuaci 17. Calend. Mart. 1589.

1 *Cap. si motu proprio de præb. in 6.* Stafil. *in tr. de lit. gratios. in rubr. subreptio.* Rebuff. *in prax. benef. in form. prouis. simplic. part. 3. n. 17. & in form. mand. do prouid. in verb. motu proprio, Et in verb. pro expressis.*

2 *d. cap. si motu.* Bald. *in c. ad audientiam, de rescript.*

3 *l. 2. §. merito & §. si quid à Principe, D. ne quid in loc. public. l. rescripta 7. C. de precib. Imp. offer. l. si priuatus, 17. D. qui & à quib. man. Not. in c. ab eo de elect. in 6. in l. vlt. de pact.* Bald. *in l. 1. de constit. Princ. & in c. super eo de offic. deleg. Repetitum est hoc SC. Defin. 22. §. de sacros. Eccles.*

DEFINITIO II.

De Principe contraria rescribente.

SI quid summus Pontifex aut alius Princeps rescripsit contra quam iam ante rescripserat aut aliud quid fecerat præsumitur circumuentus, [1] nec doli suspicione caret is qui rescriptum impetrauit. [2] Beneficium namque Principis decet esse mansurum, neque facilè credendus est Princeps liberalitatem contulisse cuius postmodum pœniteat. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. cap. cum olim vers. archidiaconatum de sent. & re iudic. l. prædia.* vbi Bart. *C. de locat. prad. ciuil. lib. 1. tit. 70.*

2 Intellige si sciuit prius rescriptum.

3 *Nouel. 81. constit. quæ dignit. & Episcop. §. illud, c. dudum, 2. de elect. cap. ex literis, & cap. postulasti de rescript. can. quod benè semel 6. q. 4. can. institutionis, & can si ea 25. q. 2.*

DEFINITIO III.

Quænam rescripta non nisi in magna Cancellaria debeant expediri.

REscripta, per quæ Princeps expressim & specialiter huic aut illi Statuto vel edicto, aut styli practici articulo derogat, non possunt à Procancellario expediri, quoniam expressa Principis voluntate & subscriptione indigent, [1] ideoque ad magni Cancellarij pertinent auctoritatem. *Ita Senatus* in relationibus libellorum 16. Calendas Iulij 1590. & alias sæpius.

1 *l. 1. vbi Bart. & omnes notant C. de legib.* Eius enim est & interpretari & abrogare vel derogare cuius est condere, *l. leges sacratissimæ, 9. l. cum de notio, 11. C. eod.*

DEFINITIO IV.

De rescripto aduersus vitium litigiosi siue iam contractum siue contrahendum.

IDem iuris est, si ex principis rescripto quis petat, vt liceat sibi rem litigiosam vendere contra iuris communis prohibitionem, aut vt aduersus vitium litigiosi iam contractum in integrum restituatur. His enim casibus cum strictissimæ iuris rationi & prohibitioni aperta vis fiat, [1] Principis auctoritas, & subscriptio omnino necessaria est, [2] Præterquam iis casibus, quibus Prætor ex æquitate & causa cognita distinctionem rei litigiosæ permittere interdum solet. [3] Quod enim Prætor pro imperij sui iure facere olim potuit, id omne Procancellarius sub nomine & auctoritate Principis per seipsum expedire potest. [4]

1 *Tot. tit. de litig. D. & C. & in Nouel.*

2 Nihil enim iudex facere potest contra leges, ne Senatus quidem, *l. 1. in fin. l. necnon, 28. §. quo ad eius, D. ex quib. caus. maior.*

3 De quibus *in l. Diuus Pius, 5. D. de hered. pet.* vbi tamen obserua legendum esse *Sola cautio*, non *Solida.*

4 Nam & prætoris officium olim erat, vt daret in integrum restitutionem, *Tot. tit. De in integr. restit.*

DEFINITIO V.

De appellatione in intercessionem commutata.

CVm is qui executioni contra se factæ intercedere debuerat ab ea perperam appellauit, indiget rescripto Principis cuius beneficio conuertatur appellatio in intercessionem, [1] Sed ea res facere non potest, vt iudex superior qui de appellatione cognoscere deberet, [2] possit etiã de intercessionis iure cognitionem sibi adrogare, quam alioqui Inferior iudex pro sua iurisdictione habere deberet, [3] ne in cuiusque potestate sit malè appellando id assequi, vt inferioris iudicis auctoritas labefactetur, quam ex officio tueri superior quoque debet. [4] Eæ igitur superioris partes erunt, vt conuersa per rescriptum appellatione in intercessionem, causæ cognitionem remittat ad eum iudicem, apud quem si appellatum non fuisset intercessionis suæ causas reddere reus debuisset, *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Decemb. 1590.

1 Alioqui condemnandus est is qui appellauit, *l. 1. & tot. tit. quor. appell. non recip.*

2 *l. 1. & tot. tit. quo à quo appell.*

3 Appellatio enim tamdiu deuoluit cognitionem ad superiorem, quamdiu ipsa subsistit, non cum extinguitur.

4 *Cap. vt debitus honos, Extr. de appell.* Bart. *in l. eius qui num. 10. de appell. recip.*

5 Extincta enim appellatione in eo statu res esse debet, in quo esset si appellatum non fuisset, *l. tutor. 41. §. 1. D. de vsur.*

DEFINITIO VI.

Rescripta ad gratiam sunt annualia, Ad ius perpetua.

PRincipalia rescripta, quæ intra annum executionem habuerunt aut habere cœperunt, si non ad gratiam [1] vt loquuntur sed ad ius concessa sint, perpetua sunt, nec anno finiuntur, [2] aut alio tempore, nisi eo ipso quo ius illud ad quod impetrata sunt finiretur. [3] Sed hoc ita si non rescripto diserte comprehensum sit vt post annum non valeat, [4] quomodo frequentioris quæstus gratia exprimi solet in rescriptis omnibus, quæ ex parua prodeunt Cancellaria: Quæ si executioni intra annum mandata vel saltem mandari cœpta non fuerunt, anno vtique, etiamsi dictum non sit, finiuntur. [5] *Ita tractatum est* 4. Cal. Iulij 1591.

Source : BIU Cujas

1 De quibus *in c.si autem,& cap.plerumque,de rescript.*
2 *l. falso 2. C. hoc tit.*
3 Neque enim rescribentis Principis ea voluntas esse interpretanda est vt iura omnia peruertat,sed potius vt secundum ius rescripsisse intelligatur, *l. si quando 35. C. de inoff. test.* Facit *l. fin. de minor. clem.1. de in integr. rest.*
4 *d.l.falso* Guid.Pap. *q.*135. vbi tamen malè putat ius ciuile correctum esse per canonicum.
5 Excipiuntur tamen literæ Prehensionis, quos vulgo *de prise de corps* appellamus,quarum potestas vtique anno vno non finitur, nec alio vllo tempore quandiu criminis persecutio durat. Rebuff. *in proœm. const.glos. 5.num.44.* quia scilicet non est in potestate illius qui eas impetrauit, vt eas quando & quomodo velit exequatur.

DEFINITIO VII.

De impetrante officium viuentis.

OFficium viuentis impetrans etiam à Principe, siue inuito possessore siue non requirente eo aut consentiente,nullo modo audiendus est, siue officium aut dignitatem habeat siue non,Tametsi motu proprio Principis ea concessio facta proponatur: [1] Quod huiusmodi res periculosi tristísque euentus plena sit ac bonis repugnet moribus, quandoquidem alienæ mortis captandæ votum inducit.[2] Alioqui facilè esset clausulam illam, *Motu proprio*, rescriptis quibuslibet inserere, tum etiam per aulicorum sordes, aut gratiam rescriptum impetraretur. [3] *Ita Senatus* ex tempore pro Castellano Seysselli contra Ioannem Baptistam Bruel, 11. Cal. Sept.1592.

1 Rebuff.*in tract.Vt'ante vacat.glos.vlt.*§.1.
2 *l.vlt.C.de pact.l.donari 29.alias l.quidam,*§.*vlt.D.de donat.l.2.*§. *interdum,de vulg.& pup.substl.2.*§ *vlt.de is quæ vt indign.*
3 *l.Præses,12.C.de transact.l.ambitiosa 4.de decr.ab ord.faciend.*

DEFINITIO VIII.

De priuilegiorum ciuitati concessorum interpretatione & reuocatione.

QVamuis dici soleat in concessione qualibet quantumuis generali exceptam semper intelligi personam loquentis,[1] præsertim in rescriptis principalibus,[2] tamen non est id perpetuum.[3] Quid enim si ex eo fiat,vt inutilis & sine effectu futura sit concessio? Finge datum à Principe priuilegium ciuitati,quale habet ciuitas Nicensis, vt quicunque per annum & diem in ea manserit tanquam ciuis, & domicilium habuerit, ex dedititio & talliabili fiat plenè liber. Haud dubiè ad priuilegium inuitati ij maximè videbuntur, qui in Principis iure & manu fuerunt, [4] Cum de aliis dubitari possit,an eos Princeps ad libertatem vocare potuerit *inuitis* aut etiam ignorantibus dominis. Vulgatum enim est ita interpretanda esse priuilegia vti ne tertij ius lædant: [5] Nisi quis puter fauore libertatis ab ea iuris regula esse recedendum. [6] Sanè si postquam per annum & diem stetit quis in ea ciuitate, quæ huiusmodi priuilegium habuit, reuocatum sit priuilegium, non faciet ea reuocatio præiudicium iam competenti libertati. [7] Videtur namque cum ciuitate quodammodo contrahere, is qui ciuitatis leges intuitus & secutus domicilium suum & fortunarum suarum omnium sedem in ea collocat,non aliter id facturus.[8] Itaque ad futuros tantum non etiam ad præteritos casus priuilegij reuocatio pertinebit. [9] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.4. & 5. §. De præscript. quæ pro libert. compet.

1 *l.si mercedem* 53.§.*vlt.* vbi gloss. & Batt. *de act.empt.*
2 Quia Princeps non sibi legem dicit sed aliis, *l.Lucius* 40. *in fin. de fid. lib.*
3 *l. Paulus respondit.*29. §. *vlt. D.de pignor.*
4 Principum enim beneficia plenissimè aduersus concedentes interpretamur, *l.3.D.de constit.Princip.* Vide Batt. *in Nouel. cui titul. est Constit.quæ dignit.*§.*illud n.*1. Guid.Pap.*q.*489.
5 *l.pen.C.hoc tit.l.2.* §.*merito,* & §.*si quod à Principe D. ne quid in loc.publ.*
6 *Arg.l.1.& 2. C.de commun.seruo manumiss. & l.quidam ita* 25.§. *si quis filium D. ad SC. Trebell.*
7 Libertas enim quæ semel competit,nunquam reuocatur nisi ex ingratitudine,*l.Papinianus,*§.*vlt.& l.seq.D.de inoffic.test.*
8 *Arg.l.si in patria* 5.*& l.ciues* 7. *C.de incol.lib.*10. *tit.*39.
9 *l.leges* 7. *C.de legib.l.vlt.in fin.C.de contraudic.*

DEFINITIO IX.

Literæ remorandæ litis impetrari non possunt, cum iam in causa conclusum est.

REscripta illa Principis quibus litem sistere iudex iubetur (vulgo literas *Status* vocant, quod pendente dilatione in suo statu litem manere necesse sit) ad eas lites non pertinent,quarum status talis est, vt iamiam ferenda sit sententia, quòd contingit quoties in causa conclusum est. Cum enim hoc casu perinde habeatur acsi iam esset iudicatum, [2] nulla lis superesse videtur,[3] nullúsque proinde litis status amplius esse,in quo subsisti possit. [4] *Ita Senatus* in causa D.Senatoris de Candie contra D.de Grilly.17. Cal.1593.

1 De quibus diximus *Defin.23.*§. *De precib.Imper.offer.* & ad quas pertinet quod scriptum est *in l.interdum* 36.*De iudic.*
2 *Arg.l.pen.D.de milit.test.*
3 *l.terminato* 3.*C.de fructib.& lit.expens.l.non minorem, C.de transaction. l.*1.*D.de iureiur.*
4 Id enim est quod dici solet, non entis nullas esse qualitates, *vulg. l.eius qui in prouincia* 41. *D.de reb.credit.*

DEFINITIO X.

Rescripta ad Senatum durante iustitio ad Cameram quoque criminalem,quæ Senatus vices gerit,pertinere.

LIteras Principis ad Senatum scriptas eo tempore quo publicum iustitium indictum est, à Camera, vt vocant, criminali,quæ non nisi de criminalium iudiciorum præparatoriis cognoscere solet, & aperiendas esse & considerandas, vt perinde earum ratio habeatur quatenus iuris & æquitatis ratio patietur, ac si ad Cameram ipsam criminalem scriptæ essent,aut ac si Senatus ius redderet,post multam disputationem definitum est, [1] Ne alioqui Principis auctoritas neglecta,aut quod in nomine erratum esset, circumueniendæ voluntatis eius quæsita & captata occasio videretur. [2] Sic in causa Tiberij Mutij & Abbatis de Filli 17.Cal.Octob.1597.

1 Quia vicem Senatus & locum obtinet Camera illa criminalis.
2 Neque enim error in nomine nocere solet regulariter,si modo constet de voluntate,nec sit error in corpore, *l.quoties 9. D.de hered. instit. l. 4. de leg. 1.*

DEFINITIO XI.

Literæ status non prosunt attentatori,nec spoliatori,nec in causis criminalibus.

SI pendente lite & in eius præiudicium attentatum sit, non est ferendum,vt is qui attentasse dicitur ac fortassis aduersarium spoliasse, rescriptum à Principe impetret ad litem in eo statu sistendam. Ita enim fieret,vt delicti sui pœnam eluderet.[1] Spoliatio siquidem delictum est aut proximè saltem ad delictum accedit. [2] Planè in causis criminalibus constat huiusmodi rescriptis locum non esse, siue criminis cognitionem differri reus velit,siue actor ipse,reo præsertim in vinculis existente. *Ita Senatus* in causa Francisci Gelaz Lugdunensis contra Franciscum de Resignand ante Calend. Decemb. 1593.

1 Nam & similiter dicimus spoliatum bonis suis omnibus vel maiore parte, non posse conueniri nisi bonis prius restitutis saltem iure canonico.Bart. *in l.si te bonis n.2.Cod.de iur.delib.in l.si quis ad fundum,n.2.C.ad leg.Iul.de vi publ.& in l.propter,n.1.de excus.tut.* Denique malitiis nunquam indulgendum est.
2 Publicè namque interest nocentem damnari vel innocentem absolui, *l. absentem* 5. *D. de pœn.*

DEFINI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XII.

Ex literis De debitis non posse agi contra heredem debitoris.

REscriptum & diploma Principis quod vulgo de debitis appellant, nullam habet executionem aduersus hæredem debitoris non solum vti ne in carceres detrudi possit, sed etiam ne ex eo possit agi in rem & hypothecaria præcisè, [1] Adeo vt neque aliud dicendum sit, si debitor ipse ex eiusmodi diplomate iussus sit soluere priusquam vita fungeretur. Eo namque ante solutionem mortuo, non potest peragi executio in præiudicium hæredis, nec si purè heres sit, [2] Multo minus si non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem debitoris agnouerit. [3] Igitur ab actione & libello incipere creditor debebit non ab executione. [4] Nec ad rem pertinet quod ex instrumento, vt loquuntur, guarentigiato, solent etiam præcisæ literæ impetrari aduersus heredem debitoris, cum clausula, *Salua intercedendi potestate.* Etenim apud inferiores tantum iudices id receptum est, & quidem contra manifestam iuris rationem, quæ certè non patitur, vt ab executione vnquam incipiatur. [5] Quanquam decreti iniquitatem illud temperat quodammodo, quod intercedente debitore tota executionis potestas in simplicem conuertitur citationem, [6] At Princeps sub cuius nomine diploma conscribitur, itémque Senatus, qui in iudicando Principis vice fungitur, [7] quoniam cauere debet diligentissimè ne quid decernat, quod vel minimam speciem habeat iniquitatis, [8] nihil tale vnquam constituit, sed iubet semper incipi à citatione, Nisi cum aduersus debitorem ipsum agendum est ex instrumento, vt diximus, guarentigiato, Cuius priuilegiũ in eo elucet, vt paratam habeat executionem, [9] nec vlla satisdandi necessitate incommodam, si diplomatis principalis beneficio nitatur. [10] *Ita Senatus* ex tempore in causa Boni Fou & N. Tricquet Id. Mart. 1594.

1 Boër. *quæst.* 10.
2 Quia nesciri potest an sit heres priusquam in ius vocatus sit & interrogatus, cum aditio hereditatis animi sit potius quam facti, *l. pro herede* 20. *l. gerit* 88. *de acquir. hered.*
3 Huic enim iura sua omnia integra conseruantur, *l. vlt. D. de iur. delib.*
4 Quia solitus iudiciorum ordo est, *§. omnium, Inst. de pœn. temer. litig.*
5 *l. 1. C. de execut. rei iudic. l. si cum nulla* 58. *D. de re iudic.*
6 Bart. *in l. de pupillo § 5. meminisse. D. de nou. oper. nunciat.*
7 Nam & sub Principis nomine prodeunt Senatusconsulta.
8 Ne inde nascatur occasio iniuriæ vnde iura proficiscuntur, *l. meminerint 6. C. vnde vi.*
9 Quia vim sententiæ & condemnationis habet non ex iure sed ex auctoritate statutorum, quæ hac de re sunt ferè vbique gentium, præsertim in Italia.
10 Est enim hoc priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali, vt nunquam satisfiet, nisi cum ipso diplomate, ita cautũ est.

DEFINITIO XIII.

Non alias quam Principis vel Augustæ literas à Senatu adprobari debere.

NOn alias, quam Sereniſſimi Principis nostri, vel Augustæ literas adprobare, & vt Pragmatici loquuntur, verificare Senatus noster debet, quia nec alius Senatui nostro imperare potest quam Princeps vel Augusta. [1] Itaque si quid publicè priuatimve præfectus Prætorio, aut si mauis, generalis Vicarius Principis decreuerit, non debet amplissimi ordinis auctoritas in eo adprobando interuenire: Cúmque aliter quandoque antea vsurpatum diceretur, Placuit id corrigi nec in posterum tale quicquam amplius fieri oportere. [2] *Ita Senatus* in causa N. Bocellin, & Syndicorum de Belley 4. Id. Maij 1594.

1 Omnes enim à Principe & Augusta vel Senatu inferiores sunt vel pares, cum Senatus vices Principis gerat: Par vero in parem non habet imperium, *l. minor autem* 18. *de minor. l. 1. §. pen. de appell.*
2 *Ex l. quod vero* 14. *l. quod non ratione* 46. *D. de legib.*

DEFINITIO XIV.

Clausulæ derogatoriæ quo plus insolitæ, eo magis suspectæ.

CLausulæ derogatoriæ cæteræque præcautiones in gratiis & literis summi Pontificis aut alterius Principis quo magis insolitæ & plures appositę sunt, eo minus operantur, quia faciunt vt tanto minus præsumatur voluntas concedentis, [1] tantóque facilius probetur subreptio. [3] Ex qua subreptione inducitur nullitas gratiæ & literarum quasi ex defectu voluntatis in prouidente. [2] *Ita Senatus* pro Guilielmo Bachod contra Claudium Philippe 4. Non. Iunij 1595.

1 Felin. *in cap. nulli de rescript.*
2 Dec. *consil.* 561.
3 *Cap. cum adeo de rescript. in 6.*

DEFINITIO XV.

Inciuile est rescriptum à spoliatore impetratum ad euocandam causam ad consistorium Principis antequam purgatum sit vitium spoliationis.

QVi aduersarium spoliauerat, cum ad restituendam rem interdicto conueniretur, [1] nec haberet quod responderet, petierat à Principe, & obtinuerat vt causa ad Principis consistorium euocaretur. [2] Placuit audiri eum non debere, [3] nec admittendum esse rescriptum, quia spoliationis vitium ante omnia purgandum est. [4] *Ita Senatus* in causa Seminarij Augustani & Prioratus S. Bernardi, 20. Dec. 1595.

1 Scilicet ex edicto vnde vi, *l. 1. & tot. tit. D. vnde vi.* Idem esset si conueniretur conditione, *ex Can. redintegranda 3. q. 1. aut ex l. si quis in tantam, C. vnde vi.* Sunt enim ista omnia remedia spoliatis competentia.
2 Cuiusmodi euocationes magnam litium & expensarum materiam præbere solent. Nec enim sine magnis sumptibus itur ad Principem aut litigatur coram Principe.
3 Tanquam qui huiusmodi commento velit moram facere restitutioni, quæ statim facienda est spoliato.
4 Interest namque reipublicæ spoliatum quemlibet ante omnia restitui etiam prædonem, *c in literis, & pass. Extr. de rest. spoliat.*

DEFINITIO XVI.

Rescriptum moratorium non magis potest impetrari contra debitum per quod facta est nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris, quam contra ipsum iudicatum.

COndemnatus debitor à creditore iudicati executionem vrgente impetrauerat, vt iudicati nouatio fieret [1] per nouam stipulationem, in quam ex liberalitate & indulgentia creditoris longè minus reduceretur, quam deductum esset in condemnationem. Agente postea creditore debitor moratorias literas impetrauerat, ne ante annum vrgeri posset [2] Visum est licet nouatione facta sola superſit actio ex stipulatu, neque ex iudicato amplius agi possit, [3] non debere tamen deteriorem hac parte esse conditionem creditoris, quã si nouatio nulla facta esset, ne alioqui captiosa ei sit liberalitas, [4] ex qua iam satis magnũ lucrum debitor senserit, qui ob eam nunc minus debet. [5] Proinde quamuis aduersus obligationem ex stipulatu proficiscentem moratoriis literis locus esse possit, quibus non esset aduersus executionem rei iudicatæ, [6] in proposito tamen non magis locus erit, quam si iudicati executio peteretur. Ferè enim est vt in dolo esse debitor videatur, qui extorta liberalitate perfidè abuti velit. [7] *Ita Senatus* pro D. Philiberto Milliet Episcopo Maurinianensi Abbate d'Aups contra Claudium Pernollet eiúsque fideiussores 8. Id. Febr. 1596.

1 Potest enim ipsa quoque iudicati actio nouari si id actum sit,

Source : BIU Cujas

nec recuſet actor partam ſibi ex iudicati cauſa perſecutionem ad initium alterius petitionis redigere, quomodo ſcriptum eſt in *l. minor.* 40. *D. de minor.*

2 Cuiuſmodi literas certum eſt impetrari poſſe aduerſus agentē ex ſtipulatu, non item aduerſus agentem ex iudicato, vt dixi *Defin.* 4. §. *De precib. Imp. offer.*

3 Quia nouatione perimitur prior actio & in ſequentem transfunditur, *l. D. de nouat.*

4 Nemo enim ex liberalitate ſua periclitari debet, *l. ne ex liberalitate, D. de re iudic.*

5 Nam poſt rem iudicatam ſi nouatio facta non eſſet, nihil aliud quæri oporteret, niſi quid in condemnationem deductum fuiſſet, ſiue plus ſiue minus antea deberetur, *l. ſi fundus* 16. *§. ſi pluris, D. de pign.* ideoque ſolemus dicere per iudicatum fieri nouationem prioris actionis, *l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

6 Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art.* 1. *gloſſ.* 1. *n.* 10. Poſt Guid. Pap. *q.* 97. Dixi *D. fin.* 15. §. *de precib. Imp. offer.*

7 *Arg. l.* 1. *Cod. de iur. dot. l. pen.* iunct. *l. ſi extraneus,* 33. *D. eod.* Ergo ſi nouatio facta ſit ſine liberalitate, aliud erit, vt dixi *Definit.* 4. §. *de precib. Imp. offer.*

DEFINITIO XVII.

Contra locatorem non poteſt conductor impetrare reſcriptum moratorium, nec ſi facta ſit nouatio dum ne ſit mutata cauſa debiti.

DEbitor ex cauſa conductionis, qui re conducta fruitur, aut fruitus eſt, literas moratorias ad remorandam mercedis ſolutionem impetrans non auditur:[1] Nec aliud erit tametſi prioris contractus locationis nouatio facta ſit, dummodo non mutata ſit cauſa debiti in ſecunda obligatione: ſed eadem ſemper ſubſit cauſa locationis.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne ſcilicet iniquitas illa occurrat, vt & rem & pretium conductor habeat, vt dixi *Defin.* 11. *&* 20. *n.* 5. §. *de precib. Imper. offer.*

2 Hoc enim caſu eadem quoque ſemper cauſa ſubeſt denegandæ dilationis, *arg. l. doli* 19. *§. diuerſum, D. de nouat.*

DEFINITIO XVIII.

Literæ ſtatus etiam ad inferiorem magiſtratum directæ non ab alio quam à Senatu verificari poſſunt.

SI Princeps iubeat ſiſti litem,[1] quæ pendeat coram inferiore aliquo iudice, licet proponas iuridicum maiorem Sabaudiæ, aut alterius prouinciæ, non poteſt is iudex eiuſmodi literas, vt loquimur, verificare, neque ſi ad eum ſcriptæ ſint, ſed ad Senatum referre cognitionem debet,[2] qui pro ſua prudentia æſtimet an iis literis locus eſſe aliquis debeat.[3] Quid enim ſi obreptum ſit Principi?[4] Quid ſi lis pendebat de crimine eóque fortaſſis atroci, quod ſtatim vindicari publicè interſit?[5] Nam & generaliter conſtitutum eſt, vt literas omnes Principis, quæ à magna prodeunt Cancellaria à Senatu noſtro ante omnia inſpici & adprobari ſit neceſſe.[6] *Ita Senatus* in cauſa nobilis N. Du Coudray 24. Febr. 1596.

1 Vulgo pragmatici vocant *lettres d'Eſtats*, quia faciunt vt lis ſiſti debeat in eodem ſtatu in quo tunc reperitur, vt dixi *Defin.* 23. §. *de precib. Imper. offer.*

2 Tanquam ad ſuperiorem & ad magiſtratum magiſtratuum, cuius hæc propria cognitio eſt, vt ſequitur in Definitione.

3 Semper enim cauſæ cognitio requiritur in verificatione, vt loquuntur, literarum Principis.

4 Perinde haberi debet ac ſi reſcriptum impetratum non fuiſſet, *l.* 5. *§. pen. D. de reb. eor. l. ſi quis ſubrepſerit* 17. *D. ad l. Corn. de falſ.*

5 *l. ita vulneratus* 51. *§. vlt. D. ad l. Aquil. l. ſi à reo* 71. *§. vlt. D. de fideiuſſ. l. Stichum aut Pamphilum* 95. *§.* 1. *de ſolut.*

6 Et eo iure vtimur.

DEFINITIO XIX.

Literæ ſalui conductus non niſi à Principe vel à ſupremo magiſtratu dari poſſunt.

LIteras, quas vocant Salui conductus, quibus ſecuritas ei promittitur, qui alioqnin ad eum locum accedere impunè non poſſet, certum eſt neque ab aduocato aut procuratore fiſcali,[1] neque ab inferiore vllo iudice dari poſſe,[2] Sed tantum à Principe vel à ſupremo magiſtratu, qui vicem Principis gerat.[3] Niſi quod interdum quoque ex iuſta cauſa permittendum eſt etiam inferioribus magiſtratibus, vt impunitatem iſtam promittant,[4] Sed non niſi ad tempus,[5] Aut ita demum ſi ille ipſe iudex ſit, qui pœnam inflixit.[6] ad cuius auctoritatem maximè pertinet, vt quod iudicatum eſt mandetur executioni. Princeps igitur adeundus eſt, qui huiuſmodi literas concedat, quas porrò etiamſi maximè generales conceſſerit, ne poſſit impetrans conueniri ex quacunque cauſa ciuili, vel criminali, ea tamen debita non continebuntur, quæ iureiurando munita reperiuntur:[7] Nam nec ſi Papa, vel Imperator ſtatuta omnia ciuitatis alicuius irrita faceret, ea tamen continerentur, quæ ciuium iuramentis fuiſſent corroborata.[8] *Sine die.*

1 Afflict. *deciſ.* 4. *n.* 3. poſt Angel. *in l. conuentionum, D. de pact.*

2 Bald. *in l. reos, col.* 9. *C. de accuſat. poſt* Iacob. *in* 5. *qua. de Bannito,* Afflict. *d. deciſ.* 4. *num.* 1.

3 Bald. *in l. relegati. D. de pœn.* Afflict. *d. deciſ.* 4. *n.* 1.

4 Bart. *in l. is qui reus, col. vlt. de public. iudic.* iuſta autem cauſa eſt ſi bannitus ſit accuſatus, cuius præſentia proinde ſit neceſſaria, *vt in d. l. is qui reus.* Afflict. *vbi* §. *num.* 2.

5 Bald. *in l. reos.* Afflict. *ibid. ex d. l. relegati, l. qui cum vno. D. de re milit.* iunct. *§. ſed neque.* Nouel. *de mandat. Princip.*

6 Bart. *in d. l. is qui reus in fin.* Bald. *in l. ſed ſi hac, §. etſi pro pœna. D. de in ius voc,*

7 Alex. *conſ.* 104. *vol.* 2. *& conſ.* 38. *col.* 2. *vol.* 3. Afflict. *dec.* 5. *n.* 2. *&* 3.

8 Afflict. *ibid.*

CODICIS

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

LIBER SECVNDVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE EDENDO.

DEFINITIO I.

Editio testamenti quando facienda sit heredi aut ab herede.

SCRIPTVRAM legati vel fideicommissi quod relictum heres negat, exhibere legatarium vel fideicommissarium debere constabat.[1] Cum tamen iam aliquo probationis primordio actoris intentio iuuaretur, non inutiliter tabularum editionem ab herede petere videbatur,[2] quam & aliis nonnullis casibus peti posse iuris interpretes admiserunt.[3] Multum siquidem intererat, vtrum de domo rei probationes extrahere actor vellet *in hoc ipsum* vt ageret, *quod* nunquam permittendum est,[4] *An in id potius* vt institutæ actionis fidem quam propriis probationum adminiculis fulcire cœpisset, supremæ *præsertim* voluntatis tuendæ gratia facilius impleret.[5] Latum est Senatusconsultum pro Iacobo de Mitte, Domino de Cheurieres & de Miolans, contra D. de Carde 16. Cal. Aprii. 1588.

1 *l. Postquam* 3. §. *si dies, D. vt legat. seu fideicom. nom. caueat.* Nec obstat *l.* 2. *D. hoc tit.* Loquimur enim de alia editione, scilicet de illa quæ præcedere vocationem in ius solebat, de qua *in l.* 1. *eod.*

2 Nimirum ad coadiuuandam duntaxat actoris intentionem notant DD. *ad l.* 1. *& vlt. C. h tit. ex l. qui concubinam* 29. §. *cum ita* 2. *& l. prædiis* 91. §. *Titio. de legat.* 3.

3 Casus illos nostri congerunt *ad l. vlt. C. h. tit.*

4 *l. qui accusare* 4. *C. eod. l. nimis graue* 7. *C. de testib.*

5 Alex. *in l.* 2. *n.* 3. *D. de edend. ex not. per* Specul. *in tit. de instr. edit.* §. *videndum vers. expressius.* Notant Canon. *in c.* 1. *de probat. arg. d. l.* 1. in illis verbis *Ex causa. C. hoc tit. l.* 6. §. *pen. D. eod.* [Si tamen legatarius sit ex iis personis, quibus legitima aliqua debetur, & quæ possent succedere ab intestato ei qui legatum reliquisse dicitur, & petat legatum ab eo qui se heredem ex asse dicit, non est cogendus exhibere testamentum, si modò alternatiuè petat portionem quæ ab intestato eum contingit, relicta tamen aduersario electione an legatum præstare an parte hereditatis cedere malit, cùm alterutrum hoc casu actori deberi certum sit, Aut hereditatis partem ab intestato, aut legitimam ex testamento, aut saltem legatum aliquod pro legitima, cum supplemento, si minus sit relictum.]

DEFINTIO II.

De editione instrumenti obiecti sine designatione diei & Consulis.

NOn est cogendus edere quisquis ex litigatoribus tuendi iuris sui gratia instrumentum aliquod sine die & Consule, vt loquimur, aduersario suo obiecerit,[1] Ne alioqui accidat vt præcipiti iudicis festinatione iussus ille facere quod tam cito fortasse nequeat, bonæ litis iacturam patiatur.[2] Quod sanè diuersum est in eo, qui diem instrumenti prodens & Consulem, hoc ipso profitetur habere se quod statim possit si velit edere.[3] Nam & dolo malo factam editioni moram condemnatione expensarum, quas ex postfacto superuacuas fuisse apparet, coërcendam esse placuit.[4] *Ita Senatus* passim & plerisque Senatusconsultis.

1 Quia editio facienda est, cum die & Consule, quoties fit ad probandam intentionem, licet aliud sit in ea editione, quæ fit ad iudicium præparandum, *l.* 1 §. *editiones, D. hoc tit.*

2 Pœna enim illa est non factæ editionis, vt eo instrumento quod quis edere noluit, postea vti non possit. *l. vlt.* §. 1. *D. de appellat.* Qua de causa nec alia instrumenta edere quis cogitur, quam quibus in iudicio vti velit, *d. l.* 1 §. *edenda sunt eod.*

3 Nullam enim hic habet recusandæ aut differendæ editionis excusationem, *d. l. vlt.* §. 1. *D. de appellat.* [Quod tamen intellige nisi malit priuari commodo. Hæc enim pœna sufficit ad puniendam ipsius contumaciam. Nimirum quia sola enunciatio instrumenti etiam cum designatione diei & Consulis non facit instrumentum commune quomodo faceret editio ipsa semel facta, quum ideo benè pragmatici *communicationem* appellant, quia facit communia instrumenta omnia quæ eduntur. Ideoque si non edantur iterum etiam ad fundandam aduersarij intentionem litis iacturam pati debet is, qui non vult edere, cùm imputare sibi debeat cur aliquando ediderit. Planè quin magna præsumptio sit contra eum qui diem & Consulem designauit dugna præsumptio sit contra eum qui diem & Consulem designauit duprobet. *Ita Senatus* in causa Prioris de la Magdelaine, & Comitis de Fayerges Iunij 1614. Sed & si quis instrumentum aliquod dimidiatum & mutilum proferat aut partem chartæ, ex cuius scriptura appareat in alia parte quæ abscissa est aliquid scriptum fuisse, magna doli præsumptio est contra producentem, vt ei nocere potius quam pro-

desse debeat talis editio. *Ita Senatus* in causa quadam D.de Grenaud, & Petri Roland. 26. Maij 1614.]

4 Felin. *in cap.exceptionem,de except.*Decius *ad l.qui in alterius n.9. de reg. iur.*

DEFINITIO III.

De instrumenti inter alios confecti editione & descriptione per notarium facienda.

INstrumenti quod inter alios confectum sit editionem à notario petere possunt omnes quorum interest:idque statuto nostro disertè cautum est,præter iuris communis rationem,quæ non aliis potestatem facit petendæ editionis,quam qui notarium rogauerunt.[1] Sed de ea editione id accipi debet quæ nudam exhibitionem habeat, non quæ à notario exemplum instrumenti extorqueat, quam certè fieri non oportet,nisi vocatis prius, & consentientibus iis qui contraxerunt,cum alioqui fieri possit,vt ex illa editione lædantur.[2] Hoc ipsum tamen exceptionem admittit, si instrumentum tale sit,cuius plena editio per eos qui contraxerunt impediri non posset, Vtputa si dominus directus laudimia petiturus venditionis instrumentum edi sibi describique postulet,[3] Nam quod contrahentes ipsi prohibere non possent quorum præcipuè interest, [4] multo minus recusare potest notarius, cuius officium publicum est. [5] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1588.

1 *l. Prætor ait* 4. §. *huius edicti.* vbi gloss. Bart. & alij præsertim Paulus Castr. *num.6. & 10. D. hoc tit.*

2 Nam & cum notarius reddit instrumentum ei, ad cuius petitionem confectum est, dubitari solet an aduersarius citari debeat, Bart. *in l.vlt.n.8.D.de tab.exhib.* Guid.Pap. *q.2.*

3 Constat enim non solùm emphyteutam, sed etiam quemlibet rei emphyteuticariæ possessorem cogendum edere domino directo. Notatur *in l.vlt.C.de iur.emphyt.* facit *l.si quis, §.pertinere.* vbi Bart. *D. hoc tit. l.vlt.de bon.auctor.iudic.possid.* alias *l. cum plures* 15.*ill.tit.*

4 Ex regula *l.qui potest 26.* vbi Decius *de reg.iur.*

5 Bart. *in l generali, C. de tabular. lib.*10.

DEFINITIO IV.

De instrumenti per alium notarium excepti faciendæ descriptione per alium notarium.

SI notarii qui instrumentum conscripsit alius notarius heres sit, non ideo tamen instrumenti descriptionem vtilem,quam expeditionem vocant, facere poterit, quin iudicis cuius de ea re notio est iussus mandatúmque præcedat. [1] Si tamen proferatur instrumentum exscriptum & vt aiunt grossatum,de antiquo, id est ante annos quadraginta, [2] & quidem ab eo notario qui mandatum sibi dicat vt exscriberet,fidem faciet post mortem notarij,licet alioqui non constet de mandato. [3] Id nimirum euincente antiqui temporis priuilegio & auctoritate, [4] licet dici soleat mandatum nunquam præsumi, *Ita Senatus* sæpius.

1 Paul.Castr. *in l.quadam,§.nihil interest,D.hoc tit.* Felin. *in c.cum P.tabellio,Extr.de fid.instrum.* Contra Bart. *in l.si quis,§.cogetur n.3.eod. hoc tit.* Atque ita seruari solitum testatur.Guid.Pap.*q.*118. Sufficit tamen generalis licentia & commissio iudicis, vt not. apostil. ad Guid. Pap.ibid. Sed neque creditur notario dicenti sibi fuisse mandatum à iudice,nisi de mandato constet, *c.quoniam contra falsam. Extr.de prob. Auth.si quis in aliquo C.h.tit.* Scilicet si pars opponit, Guid.Pap.*q.*404.

2 Non enim sequimur opinionem Guid.Pap. *d.q.*404.*n.*2.vbi ait tempus antiquum hoc casu esse biennij.

3 Guid.Pap. *d.q.*404.*ex c.cum causam.extr.de probat.cap.ad audientiam, Extr. de præscr.*

4 Propter difficultatem probationum,Bald. *in Auth.quas actiones, C. de Episc. & cler.*

5 Bart. *in l.iusiurandum, §.procurator.n.2.de iureiur.*

DEFINITIO V.

Quando protocollum exhibere cogatur is qui profert instrumentum publica fide subnixum.

QVi profert instrumentum in publicam formam redactum,non rasum,non cancellatum, nec qua alia ratione in forma siue intrinseca,siue extrinseca apparenter suspectum,non est arctandus ad protocolli editionem, [1] tametsi dicat aduersarius paratum se viso protocollo falsi accusationem instituere.[2] Nec si quam aliam ob causam suspectum sit instrumentum,Puta si ex alio instrumento publico probetur eo ipso die Taurini fuisse & contraxisse illum,qui instrumẽto de quo agitur Camberij contraxisse proponitur. Quo enim certiores sunt falsi probationes, eo facilius ad solemnem inscriptionem decurrere accusator potest,tantóque minus causæ habet petendi exhibitionem protocolli ante solemnem inscriptionem. [3] Hoc ita,si non sit notarius suspectus & mali nominis. Etsi enim non quæcunque instrumenta per falsarium notarium excepta sunt,hoc ipso falsa videri debent,[4] vt tamen suspecta sint, sufficit notarij fidem esse suspectam, [5] cum ex notarij subscriptione tota instrumenti fides pendeat. [6] Sed & cum in scriptis contractum est,protocolli exhibitio peti quandocunque potest, quod eo casu non tantum probatio, sed etiam substantia ipsa instrumenti ex prima scriptura pendere intelligatur.[7] In scripturis autem contractum videtur quoties inter contracturos ab initio conuenit, vt ad notarium eatur ad contrahendum per scripturam : aut cum facta iam conuentione de negotio quod tractatur, subinde placet vt non prius contractus perfectus dicatur,quam in scripturam redactus sit.[8] Planè post solemnem de falsi crimine inscriptionem,nemo dubitat quin protocollum omnimodo exhibere debeat quisquis nititur instrumento,quantumuis authentico, & in publicam formam redacto : quia nec negari potest,quin per inscriptionem suspectum factum sit : quæ sola res exhibendi protocolli necessitatem debet inducere. [9] *Ita Senatus* 13. Calend. Ianu. 1588.

1 Notant DD. præsertim Bald.& Salicet. *in l.vlt. C.de fid.instrum.* itémque *in l.vlt.C.de probat.*

2 Nam ad hunc casum non pertinet *d.l.vlt.C.de fid.instrum.*sed ad illum quo petitur iterata editio instrumenti iam semel editi non protocolli, quo casu minor sanè fit iniuria ei, qui illud ipsum instrumẽtum quod penes se habet,quodque iam semel edidit,rursum edere iubetur, quam si protocollum edere cogeretur, quod vtique vix fieri posset, quin hoc ipso instrumentum alioqui publicum suspectum r edderetur.

3 Eo namque iure vtimur, vt publici instrumenti fides citra solemnem falsi inscriptionem in dubium reuocari non possit,odio scilicet litium quæ alioqui facilè multiplicarentur in infinitum.

4 Bart.*in l.Barbarius n.16. & 17. de offic.prat. & in l.denunciatio, §. quæritur, D. ad l. Iul.de adult.*

5 Paul.Castr. *in l.si quis ex argentarijs,§.coguntur,n.3.D.h tit.* Bart. *in Auth. de defens.ciuit.num.1.*

6 Bart. *in d.l.si quis,§.initium in 2.lect.n.32.ex l.vlt.Cod.de adsess.§. oportet autem,*Nouel. *de instrum.caut.& fid.collat.6. §.item lex Cornelia.* vbi Gloss. *Inst.de publ.iud.* Idem Bart.*in princ. D.num.5.*

7 Singulariter Bald. *in rubr. de fid. instrum.* quem refert & sequitur Roman. *cons.*174. *incip.amplissimè Doctor, num.7.*

8 Idem Bald. *in Incontractus, C.de fid.instr.* Vide Bart. *ad l.generaliter n.*10 ibique apostill.*C.de non num.pecun.* Castr.*in d.l.contractus.*

9 Standum enim est protocollo notarij potius quam instrumento dato parti,Bart. *in d.l.si quis, §.Prator ait,n.3.h.tit.*

DEFINITIO VI.

Quando actor reo edere cogatur ad fundandam exceptionem aut reconuentionem.

SOlet quidem actor cogi vt edat reo ad fundandam, vt aiunt, exceptionem : fauore nimirum rei cuius in excipiendo causa fauorabilis est, [2] propterea quod licet in exceptione actor sit,[3] necessarius tamen,&, vt ita dixerim, inuitus actor est. [4] Sed si de reconuentione tractetur, non idem iuris obtinet. Non enim reconuentio exceptio est, sed actio potius

Source : BIU Cujas

potius mutuáque petitio.[5] Nec quod ad compensationis exceptionem accedere videtur,ad rem facit.Etsi enim qui compensat,quodammodo agere & petere videtur,[6] hoc ipso tamen fauorabilior est quam qui reconuenit,quod compensatio si modo opposita sit,[7] actionem ipso iure perimit & elidit,[8] reconuentio non item, sed tantum mutuæ condemnationi locum aperit,nec in alio differt à noua & separata petitione,nisi quod & apud eundem iudicem.[10] & in eadem fit instantia.[11] Planè si proponas eum qui reconuenit petere ab aduersario editionem instrumenti, quod si non ratione dominij saltem ratione vtilitatis commune sit,[12] dubitari non oportet,quin talis editio iustissimè postuletur.[13] *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro D. N. Martello Episcopo Nicensi contra N. Lambertum Chamb.4. Id. Febr. *1589.*

1 *l. fin.* vbi Bart. *n.1. & 3. C. h.tit.*
2 *l.fauorabiliores 125.de reg.iur. l.Arrianus 47.de oblig.& act.*
3 *l.in exceptionibus 19. D.de probat.*
4 Quia non est in eius potestate an & quando conueniatur.*l.purè 5.§.vlt.De doli mali except.*
5 *Tit.Decret.de mutuâ petit.l.cum Papinian.14.* iunct. *auth.& consequenter,C.de sent.& interloc. omn.iud.*
6 *l. amplius 15. D. rat.rem haber.*
7 Necesse enim est vt opponatur Bart. *ad l.quod dicitur, n.10. de impens.in reb.dotal.fact.ex l.si quid à fideiussore.* vbi Gloss. *& l. quod Labeo, D. de compens.*
8 *l.vlt. C.de compens.l.postquam, D.eod.*
9 *d.l.cum Papinianus.*
10 *l.qui non cogitur 22. de iudic.*
11 *d. Auth. & consequenter.*
12 *vt in l.si quæ sint cautiones 5. D.famil.erciſc.l.procurator,7.C.h.tit. l.vlt. D.de fid.instrum.*
13 Semper enim edi debet instrumentum quod est commune,Bart. *in l.1. §.editiones, n. 4. D.h.tit.* Propter quam causam placet peti posse editionem instrumentorum omnium,quæ quis in instãtia semel produxerit,quia per productionem facta sunt communia,quæ antea propria fuerunt. Bart. *in d. §.editiones,num.8.*

DEFINITIO VII.

Quando & quatenus contra se edere appellans cogatur in criminalibus.

QVod dici solet non esse cogendum quemquam contra se edere,[1] non est perpetuum. Nam qui à sententia de crimine lata prouocauit ad Senatum curare cogitur, vt non tantum sententia ipsa,quod in ciuilibus causis sufficeret,[2] sed acta quoque omnia criminalia exhibeantur, & ab inferioris iudicis à quo appellatum est actuario ad Senatum referantur. *Alioqui audiendus non est. Id nimirum postulante fauore publico cum interſit Reipublicæ nocentes puniri.*[3] *Quibus* tamen eludendæ aut saltem frustrandæ per appellationem condemnationis via pateret, si condemnatis, & appellantibus huiusmodi editionis & exhibitionis per actuarij manus faciendæ necessitas remitteretur.[4] *Si* tamen capitis pœna per sententiam irrogata proponatur, alio iure vtimur. Tunc enim non exhibentis contumacia expensis tantum nõ etiam damno litis appellatoriæ coërcenda est, Ideóque vel inuito appellante præcipere Senatus solet instante procuratore generali Principis, vt prioris instantiæ acta per actuarium iudicis à quo appellatum fuit ad Senatum transmittantur. Et quidem sumptibus accusatoris siue priuatus ille sit, siue publicus,Tum quod audiendus non sit perire volens,[5] Tum quoniam à Senatus dignitate & sanctitate alienum sit condemnari quem ad triremes,aut ad furcam, aliúdve capitale supplicium non visis lectísque actis litis. Quid enim si ex iis appareat aut nulla,aut leuiore,aut etiam grauiore pœna reum dignum esse ?[6] Itaque nec aliud obseruare iudex inferior debebit quisquis ex appellatione cognosce. Idem erit,etsi pro condemnato per contumaciam absente vxor aut alius quispiam appellauerit. Nam & eiusmodi appellatio licita est,[7] & nemo ambigit ex Dei præsentia condemnati absentiam, cum in cæteris omnibus,tum in his præcipuè grauioribus causis suppleri oportere.[8] *Ita Senatus* pro N.Claudio Reydelet D. de S.Paul contra Gaspardum de la Roche. Non. Nouembr. *1592.*

1 *l. vlt. C. h. tit. l. nimis graue 7. Cod. de testib.*
2 Nam in causis ciuilibus appellans cogitur edere sententiam vt sciatur quid sit à quo prouocauerit. Is vero contra quem appellatum est, cogitur edere acta litis, vt probet benè iudicatum fuisse.
3 *l.ita vulneratus 51. §.vlt.D.ad l.Aquil.l.si operis 14. Cod.de pœn. l. Stichum 95.§.1. de solut.*
4 Alia enim huius ratio afferri potest, quia tam facilè est appellanti omnia litis acta, atque sententiam ipsam solam hoc casu edere, cum acta omnia criminalia penes actuarium remaneant, vt proinde minus propriè hæc editio dicenda sit.
5 *l.si is cum quo 4.& l.vlt.D.de confeſſ.l.non tantum 6. D.de appell.*
6 Nam aut facta puniuntur,aut dicta,aut scripta,aut consilia. Et ea omnia consideranda sunt septem modis,causa,persona, loco, tempore,qualitate,quantitate & euentu,*l.aut facta 16.D.de pœn.* quorum tamen omnium nihil sciri potest, nisi visis & diligenter examinatis actis litis. Cum neque valeret transactio de controuersia quæ ex testamento proficisceretur,nisi visis verbis testamenti, *l. de his 6. D. de transact.*
7 *d.l.non tantum 6.D.de appell.l.2.§.vlt.quand.app.sit l. seruum 33. §. publicè, de procur.*
8 *l.properandum 13.§.cum autem eremodicium,Cod.de iudic.l. & post edictum 73. D.eod.l.1.C.quomod. & quand.iudex.*

DEFINITIO VIII.

De editione actorum iudicialium & instrumentorum quæ aut perpetua sunt,aut temporalia.

ACtorum iudicialium editio sit petatur, quoniam publica sunt,[1] non solum quod fidem publicam habeant, sed etiam quod publicè facta sint,[2] solet eam Senatus ad cuiusque postulationem sine vlla exceptione decernere.[3] Sin instrumentorum quæ inter priuatos celebrata sint licet stipulante notario,cuius officium publicum est,[4] non aliis quã ipsis qui contraxerunt aut eorum heredibus vel singularibus successoribus editionis petendæ potestas conceditur, si nõ ij omnes quorum interesse potest consentiant.[5] Iis vero qui contraxerunt ita demum licet editionem petere à notario, si instrumentum sit perpetuum, vel in vtriusque gratiam conscriptum,cuiusmodi sunt instrumenta emptionum,permutationum,& similia. Nam si instrumentũ sit temporale:vt loquuntur,puta pro debito ex causa mutui vel alia simili,nihil inaudita parte constituendum est,cuius alioqui ius lædi posset.*Ita Senatus* in relationibus libellorũ prid.Id.Maij *1593.*

1 Bart.*in l.fin.n.2.C.de re iudic.& in repet.§.si initium, l.si quis n. 5. D. hoc tit.*
2 Acta enim dicuntur quæ fiunt coram iudice Bart. *in l. illud n.1, C. de sacroſ. Eccleſ.*
3 Dummodo interſit petentis Bart. *in l.1.§.editiones.n.3. D.hoc tit. ex l.is apud quem,C.eod. & l.in fraudem. §.neque inſtrumenta de iur. fiſc.* Adde quod ibidem notat Bart. editiones actorum iudicialium fieri semper debere cum die & consule,quod in aliis est diuersum.
4 Solent enim nostri comparare notarios seruis publicis.De quibus *in l.1.§.exigere,de magiſtr.conuen. l.non aliter, 18. de adopt. l.Caius 11.§.vlt.de vſur. l. vlt.de eo quod cuiuſque vniuerſ l.4.C.de arbitr. l.vlt. C.de ſeruis reip.l.generali 3. vbi* Bart. *& alij,C.de tabul.lib.10.tit.69.*
5 Diximus s. Deffn. 3. *n.2.*
6 Ex regula quæ vult in omni actu citandos esse eos, qui ex actu illo lædi possent, *l.nam ita 39. D.de adopt.l.etiamſi 26. §.vlt.de minor. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

DEFINITIO IX.

De instrumento quod ex aduersarij domo subtractum est.

QVemadmodum ei qui legatum aut fideicommissum sibi debitum esse dicit, non cogitur heres testamentum edere, sed relicti probationem omnimodo ab actore exigimus:[1] Ita nec fideicommissario aut legatario permittendum est vt ex eo instrumento agat si probetur de domo rei subtractum fuisse siue ab ipso actore, siue ab alio, cuius in eam rem ope aut consilio vti actor maluerit.[2] Non solum quod hic eadem iuris ratio locum habeat,quæ probationes de domo rei extrahi non patitur,[3] Sed etiam quod multo minus ferẽdum sit, vt ex improbitate sua lucrum sentiat is qui ipse instrumenta aliena subtraxit, vel ab alio subtrahi curauit.[4] Quem potius eo nomine tanquam furẽ condemnari oportet.

Source : BIU Cujas

teret, ac iurium suorum omnium, si qua ex eo instrumento prætendere alioquin posset iacturã incurrere.[5] Si tamen eo inscio subtractum sit instrumentum, cuius deinde possessionẽ siue bona fide siue per ipsius furis manus nactus fuerit, nihil est quod ei possit imputari, cùm sibi vigilare vtique potuerit & debuerit.[6] An ergo instrumentum inuito domino retinebit? Imò restituere cogendus erit non solũ vt furti vitium purgetur,[7] sed etiam quod vindicandi instrumenti licet ad alium pertinentis ius habeat quisquis chartæ Dominus est.[8] Actore igitur qui instrumentum sine vitio nactus sit, hactenus consuletur vt exemplum instrumenti fiat auctoritate iudiciaria, cuius eadem quæ authentici ad probandum vis futura sit,[9] factum vero penes magistrũ actorum, Grapharium vocant deponatur,[10] tum demum actori tradendum, cum sua interesse probauerit,[11] hoc est nominatim se in eo instrumento, aut ab iis qui nominati sint, ius & causam habere. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Boniuard & Dominæ Nicolaæ de la Baline 12. Calend. Iul. 1587. & iterum prid. Cal. Iul. 1593.

1 *l. postquam 5. §. si dies, D. vt leg. seu fideic. nom. caueat.* Diximus *Defin. 1. §. hoc tit.*

2 Instrumentum enim subtrahenti nunquam prodest. Imo nocet potius, vt contra eum faciat plenissimam fidem. Bart. *in l. si de possessione, n. 1. 2. & 4. C. de probat.* Quid autem interest an quis faciat per seipsum an per alium? Bart. *in l. vtrum, num. 1. D. leg. Pomp. de parricid. & in leg. 1. §. item acquirimus num. 9. D. de acquir. poss. & in l. si is qui pro emptore, num. 61. D. de vsu cap.*

3 *l. vlt. C. hoc tit. l. nimis graue 7. C. de testib.*

4 *l. itaque 12. §. 1. D. de furt. l. si plures 38. §. vlt. D. de adminis. & per tutor.*

5 Quomodo dicimus actionem perdere eum qui corrumpit iudicem vel aduersarium non principalem, *l. 1. C. de pœn. eor. qui mal. iudic.*

6 *l. summa cum ratione 21. D. de pecul. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

7 *l. 2. l. ciuile 5. C. de furt.*

8 *l. 3. §. penultim. D. ad exhib.* Castr. *in l. proc. num. 3. l. 4. & 6. C. hoc tit.*

9 Exemplũ enim instrumenti facit fidem non solum cum eiusdem notarij manu confectum est, sed etiam cum solemniter fuit publicatum. Bartol. *in l. in fraud. §. neque instrumenta, num. 2. D. de iur. fisci.* Idem Bart. *in l. si quis, §. Prætor ait, num. 1. D. hoc tit.*

10 *Arg. l. si rem paratus 73. D. de procurat. l. vlt. D. de tab. exhib. l. 4. D. famil. ercisc. l. 5. eod.*

11 *l. 3. §. cond. De tab. exhib. l. 3. §. si mecum, l. pen. D. ad exhib.*

DEFINITIO X.

De dilata instrumenti editione conqueri non potest, qui instrumenti tenorem non ignorauit.

VErum quidem est eum, qui instrumenti litis decisorij editionem dolo malo distulit vt aduersarium seque ipsum inanibus sumptibus vexaret diutius, in expensas omnes litis ad id vsque tempus condemnari debere.[1] Sed non est ea traditio perpetua. Quid enim si instrumentum tale sit cuius probabilem ignorantiam obtendere aduersarius non potuerit?[2] Finge apocham[3] ab eo ipso conscriptam qui certi cõdictione agebat ex chirographo. Imputari magis ei potest cur contra proprium factum venerit, cuius vtique ignoratio nunquam probabilis est,[4] Nisi fortè decemnium medio tempore effluxerit, ex quo etiam proprij facti obliuio præsumi solet.[5] *Ita Senatus* in causa Henrici Velliet & Claudij Maliet 5. Nou. Aug. 1593.

1 Dixi *Defin. 2. num. 4. 5. eod. ex* Felin. *in c. except. de except.*

2 Neque enim per editionem magis certiorandus est, qui iam certus est, *l. 2. D. hoc tit. l. 1. §. vlt. de act. empt.*

3 Id est pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecunia 14. C. de solut.*

4 *l. quanquam 7. D. ad SC. Velleian. l. vlt. D pro suo l. qui in alterius 29. De reg. iur.*

5 Bart. *in l, qui fundum, §. seruus meus, num. 1. D. pro empt. & in l. si id quod num. 1. de acq. poss.*

DEFINITIO XI.

De instrumenti editione per calumniam sub iuris prætextu desiderata.

CVm tibi vendidissem annuam frumenti pensitationem, quę mihi super fundo Corneliano ex contractu censuali aut emphyteutico debebatur, vt eodem iure haberes eam quo penes me fuisset, ac post 20. annos in integrum restitui vellem ex causa enormis, &, vt vocant, enormissimæ læsionis, petiisti à me censualis & emphyteuticarij instrumenti exhibitionem per quam appareret, quibus oneribus ea pensio obstricta esset vt facilius posset dignosci an aliqua læsio interueniisset.[1] Non es audiendus, quia licet instrumenta, quæ ad rem venditam pertinent non solum edenda sint emptori à venditore,[2] sed etiam tradenda simul cum re ipsa,[3] (cum eo scilicet, vt quoties ita res exiget, eadem venditori exhibeantur, interea autem descriptum & recognitum ei fiat, quod pragmatici *extractum* appellant.)[4] In proposito tamen de rescindenda tantum non etiam de implenda & exequenda venditione agitur, Nec tua quicquam, eo nomine, videtur interesse, cum tam longus annuæ pensitationis percipiendæ vsus, post viginti annos tibi ad instar tituli esse possit.[5] Nec credibile est tanto tempore vsum te re vendita, quin perspectum habueris, quibus oneribus annuis æstimationem minuentibus ea res obstringatur.[6] Cumque non possis dicere quænam alia rei venditæ conditio per tot annos apud te fuerit, quàm quæ optima maxima,[7] apparet per euidentem calumniam desiderare te vt eiusmodi instrumentũ exhibeatur.[8] Accedebat quod cum in vendendo conuenisset, vt non prius certam pretij partem exigere possem, quam tibi instrumentum illud tradidissem, precium tamen integrum à te postea solutum proponebatur. Proinde credibile erat traditũ tibi fuisse instrumentum in necessarium antecedens[9]: Multo magis idem dicendum erit, Si non tu sed heres tuus huiusmodi editionem petat, quam tu viuus nunquam petieris,[10] Ne tum quidem cum aduersus te impetrata restitutio fuit, deque ea lis contestata.[11] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nam si æstimatio cuiusque rei sit qualitate, quantitate & onere inspectis: *Auth. hoc ius porrectum, ad fin. C. de sacros. eccles.* Atqui reus hoc casu petebat editionem ad fundandam suam exceptionem, quod facere potest vt diximus *Defin. 6. num. 1. supr. eod.* Sed habet hic casus specialem rationem, quæ statim sequitur.

2 *L Titius 48. l. creditor, 52. D. de act. empt. l. catera, 4. §. vlt. D. famil. erciscund. l. locum, 43. de pign. actio.*

3 Sic à Senatu Parisiensi iudicatum refert Ioannes Lucius *l. 9. Placit. tit. 9. placit. 1.* licet contraria sententia ex supradictis legibus verior videatur, vt instrumenta debeant manere penes venditorem, non penes emptorem.

4 *Arg. d. l. 4. §. vlt. & l. 5. D. famil. erciscund.*

5 *L. cum de in rem vers. 6.* vbi Bart & ibi notant, *D. de vsur.*

6 *Arg. l. in venditione, 41. D. de act. empt.*

7 Hæc enim verba, *optima maxima* nihil aliud significant, nisi rem esse liberam, *l. penult. D. de euict. l si eum fundum, 116. l. non tantum, 169. de verb. signif.* In dubio autem præsumitur vnaquæque res libera, *l. altius. 8. C. de seruit.* Bart. *in l. si prius, num. 14. de oper. noui. nunciat.*

8 Exhibitio autem, quæ per calumniam petitur deneganda est *l. pen. D. ad exhib.*

9 *Arg. l. Iulianus 13. §. offerri. de act. empt.*

10 *Arg. d. l. cum de in remverso. 6. D. de vsur. l. vir. vsuras. 54. de donat. inter vir. & vxor.*

11 *Arg. l. Procula, 29. D. de probat.*

DEFINITIO XII.

Appellare quando liceat notario, qui instrumentum edere præcise iussus est.

AB eo iudicis præcepto, quo iubetur notarius instrumentum edere, quod vel ab ipso confectum dicatur vel ab alio, cuius ipse sit successor, siue hæreditario iure, siue vt plerunque fit iudicialis depositi titulo, recte appellatur, si iustum sit præcisum, nec saluam faciat intercedendi potestatem.

Source : BIU Cujas

tem.[1] Quid enim, si notarius aut quisque ille sit, qui instrumentum edere iubetur, neget penes se habere? An non æquum sit audiri eum priùs, quàm condemnari?[2] Planè si edere iussus non negauerit se habere,[3] neque tamen paruerit, potest iterum iuberi & quidem præcisè vt edat, nulla etiam intercessionis facta mentione, neque ab huiusmodi secundo præcepto appellari poterit. Nam si intercedere notarius velit, idipsum facere potest propter clausulam in priore appositam, cum in prioris præcepti consequentiam, posterius quoque factum sit,[4] sibique potius quam iudici imputare notarius debet, cur statim atque primum edere iussus est, non interceserit.[5] *Ita Senatus* ex tempore in causa Petri Constantin, & Raymondi Faurat. 8. Cal. Febr. 1594.

1 Ita enim fit vt ceptum videatur ab executione, quod iuris ratio non admittit *l. 1. C. de exec. rei iudic. l. à Diuo Pio, 15. §. sed si emptor. de re iudic.*

2 Neque enim vnquam exhibere quisquam cogitur, nisi qui exhibendi habet facultatem. aut qui dolo malo fecit ne possit exhibere, *l. 3. §. vlt. l. 4. l. si ad exhibendum, 8. D. ad exhib. l. vlt. §. 1. D. de appellat.*

3 Nemo enim actionem ad exhibendum, vt nec ad aliam vllam, quæ in rem sit, pati cogitur, cum possit dicere, se non possidere, *l. vlt. D. de rei vindic.*

4 Videtur enim repetitum præceptum cum suis qualitatibus ex notat. per Bart. *in l. ita stipulatus, §. Chrysogonus, de verbor. oblig. & in l. institutio num. 1. de condic. inst.*

5 Cum enim iudex saluam fecit intercedendi potestatem resoluitura iussus iudicis in simplicem citationem, Bart. *in l. de pupillo, §. meminisse, de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XIII.

De editione confessionum rei in criminalibus non semper accusatori facienda.

REo crimen confesso, sed cum iis circunstantiis, quæ si veræ essent, aut nulla aut minor pœna esset irroganda,[1] Ita vt committi testes nil sit necesse, probari tamen oporteat, quæ reus allegauit ad tuendam innocentiam non debent intereà edi accusatori confessiones rei, sed tum demum, cum peracto iam iudicij ordine nihil agendum supererit, nisi vt sententia feratur.[2] *Ita Senatus* in causa D. de la Serra, & D. Antonij de Lescheraine prid. Cal. Febr. 1594.

1 Puta si quis confessus, se hominem occidisse, sed adiecerit, se occidisse ad sui defensionem, quo casu potest scindi confessio, quia reus habet præsumptionem contra se, vt loquitur Bart. *in l. Aurelius, §. idem quæsit si tutor. num. 2. D. de liber. legat.*

2 Propter periculum quod subest, ne quid in rei necem actor comminiscatur, vbi dixerit ea quæ reus ad tuendam innocentiam suam allegauerit, eique probandi facultatem præripiat.

DEFINITIO XIV.

Instrumenta hereditaria tanquam communia edenda sunt fideicommissario, de cuius iure iam cognitum est.

POstquam de fideicommissi iure cognitum & pronunciatum est, cogitur hæres petenti fideicommissario exhibere instrumenta omnia ad hæreditatis causam pertinentia.[1] Communia enim sunt, licet remanere debeant penes heredem tanquam digniorem.[2] Nec ad rem pertinet, quod ita futurum sit, vt cõtra iuris regulas[3] videatur heres parare arma contra se, si aliunde probare fideicommissarius non possit quænam bona sint hereditaria, & consequenter obnoxia fideicommisso.[4] Neque enim sua dicere instrumenta potest, quæ sunt hæreditaria,[5] non magis quã hæreditatem ipsam, quæ est fideicommissaria:[6] Neque fit ea editio ad fundandam fideicommissarij intentionem,[7] quippe, quæ iam satis superque fundata sit per ipsam fideicommissi adiudicationem.[8] *Ita Senatus* in secreto aditorio 14. Cal. Mart. 1594. in causa Dominorum Dupassier, & de la Roche, tunc Senatorum nunc Præsidum clarissimorum.

1 *L. instrumenta, 24. C. de fideic.*

2 Vt & *in l. 4. §. vlt. & l. 5. D. famil. ercisc. l. Titius, 48. Lcreditor, 52. D. de act. empt. l. cum plures 15. D. de reb. auct. iud. poss.*

3 *L. 4. & vlt C. hoc tit. l. nimis graue, 7. C. de testib.*

4 Cum non alia bona contineantur fideicommisso, quam quæ fuerunt defuncti, *l. coheredi, 41. §. cum filia, de vulg. & pupill. subst. l. in fideicommissaria. 18. §. 1. D. ad SC. Trebell.*

5 Sunt enim potius communia, ideóque edenda, *ex l. procurator, C. hoc tit.*

6 Hereditas enim fideicommissaria post restitutionem pertinet ad fideicommissarium, *l. 1. D. ad SC. Trebell.* licet heres maneat, qui semel heres fuit. *§. restituta, Instit. de fideic. hered.*

7 Quo casu non cogeretur heres fideicommissario edere, *l. 5. §. si dies, D. vt legat. seu fideic. nomin. caueat.*

8 Aliud enim est de iure, aliud de quantitate fideicommissi quærere, *l. ille à quo, 13. §. quid ergo, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XV.

Instrumenti in iudicio editi retentio prætexta dominij nulla competit.

ET si non leuis præsumptio est eius esse scripturam cuius manu scripta sit,[1] nisi ad alium missam, eíve traditam, aut alterius solius gratia conscriptam esse appareat:[2] Si tamen penes eum reperiatur, qui sit probæ famæ, & ad quem inuito eo, qui scripsit, non sine scelere potuerit peruenire, ac cuius interfit habere difficile est, vt non traditionis potius quam delicti præsumprio capi debeat.[3] Nec eius qui scripsit iuramento, vt vocant, purgatorio committenda res erit, an eam scripturam casu aliquo amiserit.[4] Non enim amissio probatur iuramento ad agendum, sed tantum ad excipiendum.[5] Quid ergo si is penes quem ea scriptura erat ante litem institutam pendente postea lite aduersario eam ediderit, atque ita possessor factus aduersarius, retinere velit quasi suam, & à se casu admissam iurare paratus sit? Videtur enim res hæc ad exceptionis potius quam actionis causam pertinere. Sed magis est vt audiri non debeat nec haberi pro possessore, qui non nisi per editionis speciem possessor factus sit,[6] ac proinde sub onere restituendi.[7] Ne alioqui deterior fiat conditio eius qui publicam fidẽ iudiciorũ secutus scripturã edidit, cuius citra editionem possessor fieri aduersarius non potuisset.[8] Ita enim fieret, vt iniuriæ materia proficisceretur vnde iura nascuntur.[9] Proinde cõdemnandus erit aduersarius, vt scripturam illam ei qui edidit restituat,[10] nisi is qui edidit vltro deferat conditionem, vt penes actuarium scriptura sequestretur,[11] subnotanda prius, &, vt pragmatici loquuntur, paraffanda, ne varietur,[12] In eiusque locum vtrique ex litigatoribus exemplum edatur, cui fides ex personæ Publicæ subscriptione constet.[13] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Maurianensis & N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiscalis ante Cal. Mart. 1594.

1 Bart. *in l. qua ratione, §. legere, num. 1. de acquir. rer. dom.*

2 *L. absenti. 10. D. de donat.*

3 Odiosa enim est præsumptio delicti, *l. merito, 51. D. pro socio. l. 4. C. si seru. export. ven.* Gloss. *in tan. abs it, quæst. 1.* Nam delictum nunquam est sine dolo, qui porro nunquam præsumitur, nisi probetur, *l. dolum, C. de dolo, l. quoties, 18. §. qui dolo. de probat.*

4 Licet instrumenti amissio vt & alius quilibet casus probari soleat per iuramentum, *l. vltim.* vbi Bart. *in 2. lect. num. 4. Cod. de fid. instrum. l. 4. §. sed si seruus, D. hoc titul. l. cum plures, 15. in fin. de rebus auctor. iudic. possid. præsenti, 6. §. sane, C. de his qui ad eccles. confug.*

5 Bart. *in l. si quis. §. an & heredi, num. 2. D. hoc tit.*

6 Instrumenta enim eduntur vt inspiciantur, non vt retineantur aut vt eorum possessio amittatur, *l. 5. D. famil. ercisc. dict. l. cum plures, 15. § vlt. de reb. auct. iud. possid. l. argentarius, 10. §. edict. D. hoc tit.*

7 *Arg. l. qui sic soluit 55. D. de solut.*

8 Nemo enim parendo iudici æquam rem decernenti facit conditionem suam deteriorem.

9 *L. meminerint, 6. Cod. vnde vi, l. 2. Cod. de his, qui ven. ætat. impetr. l. omnium, 19. Cod. de testament. l. 2. in fin. Cod. de indict. viduit. tollen.*

10 Qui enim ab alio possidet, nunquam debet vincere ob id solum, quod possideat, *l. 1. §. vlt. D. vti possid.*

11 *Vt in l. vlt. D. de tab. exhib. l. 4. §. vlt. famil. ercisc.*

12 Inspectio enim materiam falsa fabricando instruere potest, *l. 2. §. diem autem, D. test. quem aper.*

13 *Ex not. Def. 9. num. 9. S. sed.*

DEFINITIO

DEFINITIO XVI.

De codice rationum per mercatorem exhibendo.

QVod dicitur mercatorem cogendum edere libros rationum, siue de illo quæratur, an quod petitur debitum vnquam fuerit, siue de illo an solutum sit,[1] quidam sic accipiendum putabant, si ex codice rationum mercator ageret, non etiam si ex chirographo alióve instrumento. Propterea, quod quid extra librum rationum sunt obligati soleant alias quam ex ipso rationum libro soluto pecuniæ probationes sibi comparare.[2] Mihi tamen probabilius videbatur non posse vllo casu mercatorem bona fide recusare quominus librum exhibeat,[3] præsertim ad probandam exceptionem rei obiicientis solutionem.[4] Multo magis vero, si mortuo debitore conueniatur fideiussor, ísque petat huiusmodi editionem, vt sciat an debitor soluerit nec ne, cum probabilid ignorare possit.[5] Neque enim huic imputari potest, cur extra codicem rationum apocam non petierit.[6] Cæterum, si non nisi ex priuatis rationibus agens mercator librum edere cogitur, quænam, obsecro, vtilitas esse potest, aut quis effectus eius sententiæ, quæ habet cogi mercatorem vt edat? An non enim satis edit hoc ipso, quod ex eo libro agit tanquam creditor.[7] *Ita tractatum est* in causa Francisci La Piancha & N. Moret 5. Idib. Nouembris, 1594.

1 Bart. *in l. quadam, §. nummularios, num. 1. hoc tit.*

2 Scilicet per apochas, quas vulgus *Quitancias vocat*, vt vnumquodque dissoluatur, eo modo quo colligatum est, *l. prout*, 80. *de solut. l. nihil*, 35. *de regul. iur. l. testium frititatem*, 18. *Cod. de testibus.*

3 Videtur enim liber ille rationum confectus mandantibus iis, cum quibus mercator contrahit, vt tractat. Bart. *in l. 1. in 2. lectur. C. hoc tit. num. 3. ex arg. l. vel vniuersorum*, 12. *D. de pignor. act.*

4 Cogitur enim actor edere reo ad fundandam exceptionem, Bart *in l. 1. §. editiones*, *D. hoc tit. num. 7. ex l. vlt. C. eod. l. dissoluta*, *C. de condict. ob caus. l. qui tabulas*, *de furt.*

5 Alieni enim facti ignoratio semper probabilis est, *l. vlt. D. pro suo*, *l. si fideiussor. 29. in princ. & §. 1. 2. & 3. mandat.*

6 Non enim apocha, alij solet conscribi quam ei ipsi, qui soluit, licet solutio facta à debitore prosit fideiussori, cuius obligatio cum non nisi accessoria sit, subsistere non potest sublata principali, *vulg. iurib.*

7 Illud enim non constat non posse fieri, vt instrumentum edere non debeat, quisquis ex eo instrumento agere vult & vincere, *l. 1. §. edenda*, vbi Bart. *D. hoc. tit.*

DEFINITIO XVII.

Cessionarius ad eam tenetur editionem, ad quam cedens teneretur.

QVo casu mercator cogitur librum edere rationum,[1] cogitur etiam is, qui à mercatore cessum ius habet, si agat ex cessione,[2] Quia licet ipse librum non habeat, facere tamen potest, vt cedens qui habet & potest exhibere, ob eam causam in ius veniat exhibiturus, aut causam dicturus cur non debeat exhibere:[3] Denique non potest cessio deteriorem facere debitoris conditionem,[4] si inscio vel inuito eo facta sit,[5] æquumque est cessionarium easdem exceptiones pati, quas cedens ipse pati cogeretur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo scripsimus proxima Definitione.

2 *Arg. l. ax qua persona* 149. *de reg. iur. l. seruum quoque*, 33. *§. aquum*, *& §. vlt. cum l. seq. l. pater*, 70. *D. de procur.*

3 *Arg. l. si nomen*, 4. *& seqq. C. de hered. vel. act. vendit. l. 1. vbi not C. credit. euict pignor. non deber.*

4 *L. non debet*, 74. *l. melior*, 133. *de reg. iur. l. seruitutes*, 20. *§. pen. D. vrban. prad.*

5 Quomodo fieri potest. In quo differt cessio à delegatione, *l. 1. C. de nouac.*

6 *L. apud Celsum* 4. *§. pen. D. de dol. mal. except. l. 3 §. per iniuriam*, *D. de pig. l. fin. de except. rei vend.* Scripsi *lib. 12. Coniect. cap. 9. vbi vide.*

DEFINITIO XVIII.

Qui producit publicam nec suspectam instrumenti expeditionem, non cogitur edere protocollum, nisi postquam in crimen falsi subscriptum est.

NOn est arctandus vt protocollum exhibeat is, qui profert instrumentum nullo visibili vitio suspectum,[1] nec si aduersarius dicat, velle se solemnem falsi accusationem instituere viso protocollo.[2] Sane post solemnem inscriptionem, quia per eam suspecta sit fides instrumenti producti, protocollum exhibendum est, & quidem sumptibus eius, qui instrumento vtitur.[3] *Ita tractatum est* in Senatu & publico Auditorio in causa N. Vallier & N. Francisci Du Poysat. 12. Decem. 1595.

1 Dixi *Defin. 5. §.*

2 Quamuis non deessent, qui contra putarent, *ex l. vlt. C. de fid. instrum.*

3 Dixi *dict. Defin. 5. §. vbi vide.*

DEFINITIO XIX.

Non sunt edendæ literæ monitoriæ, quarum publicatio petitur ad habendas criminis probationes. Sed ea publicatio non nisi permittente Senatu facienda est. Et quid si reus publicationi intercedat?

QVi monitorias literas impetrauit ad extorquendas occulti criminis probationes, non magis cogitur eas aduersario petenti edere, quam libellum, quo contineatur querela, de qua inquirendum est.[1] Sufficit itaque vt edantur procuratori generali, ad quem maximè pertinet, vt videat, ne quid tale sit in iis literis, quod vel scandalo, vel infamiæ alicui esse possit.[2] Proinde si procurator generalis consentiat, nec aliud Senatui videatur,[3] permittitur publicatio. Cuius decreti est auctoritas, vt quamuis redditum sit inaudito aduersario, non possit tamen ille ab eo prouocare, ne quidem tanquam ab abusu, tametsi reuera abusus interuenerit.[4] Quid si velit intercedere, & vt loquuntur, se opponere? Non erit Senatus aut alterius Iudicis laici cognitio: sed ad Ecclesiasticum iudicem res pertinebit.[5] Verum neque permittendũ, vt eiusmodi interces sionis prætextu mora fiat inquisitioni criminis, & liti de ea re apud Senatum aut iam institutæ, aut iamiam instituendæ.[6] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Quiege contra Ioannem Choudan, nisi quod ad vltimum hoc caput attinet. In eodem Auditorio.

1 Fit enim ea inquisitio secreto, ne alioqui facile fuerit testes audiendos corrumpere, atque ita criminis probationem impedire, quæ tamen necessaria est, vt sequi possit condemnatio, *l. sciant cuncti*, *C. de probat.*

2 His enim casibus si quid tale occurreret, huiusmodi literarum publicatio permittenda non esset, vt constat ex sacrosancto Concilio Tridentino, *Sess. 25. cap. 3.* Vide *l. vnic. in fin. C. de famos. libell.*

3 Potest enim Senatus ex causa negligere consensum procuratoris generalis.

4 Nec enim potest Senatus abuti, aut à Senatus decreto vllo vnquam appellari, vt dixi *tit. de sent. præs. prator. §.*

5 Quia probationis species ista spiritualis est, ideoque non potest coram iudice laico tractari, *cap. si iudex laicus*, *de sent. excommun. in 6.*

6 Propter periculum scilicet, quod subest, ne interim probationes intercidant, quas semper saluas esse oportet, *l. in lege*, 4. *D. ad leg. Aquil. l. curent*, 22. *D. de testib.* Iunge *Defin. 38. infr. de iuri sdict. omn. iud.*

DEFINITIO XX.

Casus in quo is qui vicit etiam post victoriam cogitur edere condemnato.

QVi pro laudimiis condemnationem obtinuit aduersus emptorem, recusare nõ potest quominus eadem instrumenta

Source : BIU Cujas

menta censualia per quæ vicit edat postulanti & condemnato emptori. [2] Si velit ille regressum eo nomine habere aduersus venditorem, qui fundum liberum, &, vt loquuntur, allodialem vendiderat. [3] Nec aliud est etiamsi emptor ipse ad laudimiorum solutionem conuentus, aut vltro confessus sit se debere, [4] aut per contumaciam se condemnari passus sit. Non enim ideo minus regressum habere debet emptor aduersus venditorem, dum se iure meritóque victum possit ostendere. [5] Quod tamen non per alia instrumenta facere potest quam ipsa per quæ aut victus ille sit, aut vinci iure potuerit. [6] Qua vero fronte potest dominus feudi idémque victor dicere nullo se iure vicisse tum quoque cum vicit per emptoris vel confessionem vel contumaciam? [7] Eadem ergo instrumenta exhibere emptori debet, vt possit ille victus eodem prorsus iure venditorem vincere. [8] *Ita Senatus* pro D. de Grilly Priore Romuliaci, contra Ioannem & Antonium Rey 6. Cal. Sept. 1612.

1 Emptor enim ille est qui debet laudimia fundi, cuius dominiũ sibi per emptionem acquisiit, *l. vlt. C. de iur. emphyt.* Teneturque eo nomine domino directo tribus actionibus de quibus *Defin. 7. j. ill. tit.*

2 Debet namque dominus directus probare suam intentionem cùm alioqui noua omnia præsumantur libera & allodialia *leg. 4. vbi not. D. de iust. & iur. l. altius 8. C. de seruit. & aqua.*

3 Nam ex hac causa solet actio ex empto competere, *l si tibi 8. de act. empt. l. pen. D. de euict l. 41. l cùm venderes 59. de contr. empt.*

4 Quo casu confessus habetur pro iudicato. *l. 1. l. certum, 6. D. de confess.*

5 Alioqui præsumptio est contra contumacem, quod victus sit propter absentiam suam potiùs quàm quod malam causam habuerit, *l. si ideo 55. & ibi not. D. de euict.*

6 Nec enim probatur emphyteusis nisi per scripturam quæ aut proferatur aut deperdita probetur, *l. 1. vbi not. C. de iur. emphyteut.*

7 Nam & ideo solebat olim iurari de calumnia & malitia in ipso litis primordio *l. iusiurandum 34. §. qui iusiurandum, & seq. l. si non fuerit 37. D. de iureiurand l. delata, 9. Cod. eod.*

8 Cum in ea re nullum sit victoris dispendium faciléque concedi debeat quod vni prodest & concedenti non nocet *l. in creditore 38. D. de euict.*

DEFINITIO XXI.

Casus in quo creditor reditus annui non cogitur edere instrumentum primæ constitutionis.

CVm de censu & reditu annuo tãquam immodico, debitor conquereretur, [1] conuenerat per transactionem vt reditus ille ad minorem quantitatem redigeretur. [2] Sed ita tamen vt quantitas sortis cuius pretio redimi census posset, neque expressim declarata esset, neque ex comparatione census annui colligi vllo modo posset. [3] Conuentus postea debitor ad solutionem census & reliquorum ex die transactionis præstandorum, [4] negabat se teneri si non ante omnia prius instrumentum ederetur, vt scire posset quanta pecunia redimere censum posset ac quibus conditionibus esset constitutus. [5] Præsertim cùm is qui conueniebatur, non ille esset qui primus contraxerat, censumque constituerat, sed tertius pignorum possessor, qui alieni facti iustam & probabilem ignorantiam obtendere posse videbatur. [6] Verùm placuit nullo iure huiusmodi editionem postulari, propterea quòd actoris intentio satis fundata esset ex transactionis, reóque conuentio incumberet, vt si redimere censum vellet, quantitatem declararet ac offerret qua contentus esse creditor cogeretur. [7] Quod si propter instrumentum prius deperditum sciri nullo modo posset, Eam in dubio capiendam præsumptionem vt ad ratam quincuncis vsuræ constitutio census annui facta videri deberet: [8] quæ iustior & frequentior est huiusmodi censuum constituendorum forma, [9] licet ad ratam vsque septuncis constitui possint. [10] Id verò in proposita facti specie tanto æquius videbatur quod pignorum possessor, idemque reus transactioni adfuisse tanquam arbiter proponebatur, & exinde pignora comparasse, vt proinde sortis quantitatem ignorare probabiliter non posset. [11] Si tamen ius aliquod pignoris anterius in iis bonis idem reus haberet, placuit non eo minus vincere illum debere si non quicquid ei ex anteriore causa debitum esset ab actore offerretur. [12] *Ita Senatus* pro fratribus Ralon contra Hieronymum de Veygiez. Cal. Apr. 1614.

1 Extat enim apud nos edictum quo reditus isti annui si in merce aliqua præstandi sint vsurarum septuncium modum excedere prohibentur, de quo vide *Defin. 19. j. de vsur.*

2 Puta ex duodeuiginti florenis ad tredecim. Ita enim ex facto acciderat.

3 Alioqui certa esset quantitas quæ per relationem fieri certa posset *l. certum 6. D. de reb. cred.*

4 Nec enim aliud edictum Ducis nostri de quinquennali præscriptione in pensionibus annuis inducenda ad istos reditus annuos pertinet, vt dixi ad *Defin. 15. n. vlt. j. de præsc. 30. vel 40. annor.*

5 Dici enim solet non esse credendum referenti nisi constet de relato, *vulg. Auth si quis in aliquo C. h. tit.*

6 *L. vlt. c. pro suo.*

7 Nam reus quoque cùm in exceptione actor sit, debet probare id quod est fundamentum suæ intentionis *l. in exceptionibus, 19. D. de probat.*

8 In dubio enim credendum est factum esse quod quotidie fieri solet maximè in contractibus bonæ fidei *l. quòd si nolit 31. §. quia assidua de adilit. edict.*

9 Quia & vsuræ quincunces tanquam moderatiores magis apud nos frequentantur.

10 Ex edicto Ducis Emanuelis Philiberti, quod tamen loquitur de reditibus annuis constitutis non in pecunia, sed in merce, à qua facilius est vt fiat pactio in fraudem legitimarum vsurarum prætextu incertitudinis pretij *l. frumenti 17. l. oleo 23. C. de vsur.*

11 *L. vlt. D. de inoff. test.* Præsentia enim semper excludit ignorantiæ allegationem præterquam in furioso aut pupillo, quia etiam præsentes absentium loco habentur, *l. vbi non nocet, 124. §. 1. de reg. iur. l. sed si 57. § filiusfamilias, D. de iniur.*

12 Nam contra creditorem anteriorem pignoratitium, posterior nullum ius habet nisi offerendi *l. 1. & tot. tit. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XXII.

Actor editionem instrumenti cum alio confecti à reo petere ad fundandam suam intentionem non potest.

COnuenerat inter Titium, Mæuium, & Sempronium vt si pignora Titio data à Sempronio euinci contingeret, quæ in anteriore contractu expressa & designata fuerant. Mæuius & eius heredes de euictione tenerentur. Defunctis omnibus cùm heredes Titij nescirent vbinam essent illa pignora, postulabant edi sibi anterius instrumentum quo fuerant constituta. [1] Negabant heredes Mæuij se teneri ad editionem. Non solùm quod inter alios contractus ille celebratus esset, [2] verùm etiam quòd cùm non aliud Mæuius obligatus esset quàm vt euictionem præstaret, actoris erat edere instrumentum quo actionem suam & intentionem probare contendebat, [3] adeóque docere secutam euictionem vt agere de euictione posset. [4] Placuit nullo iure editionem postulari, quod neque actori vlla nisi de euictione actio competeret, neque dici posset euicta esse pignora quæ vbi esset ignorarentur. [5] Planè si ad eam editionem faciendam heredes Sempronij conuenirentur, vix posse illos recusare quominus instrumentum illud ederent quo data pignora dicebantur, cum neque se debitores negare possent qui erant heredes debitoris, [6] neque in dubium vocare an aliqua essent data pignora, de quo ex verbis enunciatiuis inter eosdem contrahentes eorúmve heredes constabat. [7] Itaque hoc casu editio non tam ad fundandam quàm ad adiuuandam actoris intentionem pertinere videbatur, [8] *Ita Senatus* in causa N. Humberti de Ville contra sorores Poncet 17. April. 1614. de quo in Defin. 12. j. de nouat. & Defin. 58. de solut.

1 Ex regula *l. qui in alterius 42. de reg. iur.* Semper enim alieni facti ignorantia tolerabilis est *l. vlt. D. pro suo.*

2 Nemo enim ex alieno contractu conueniri potest, *l. quacunque 11. de oblig. & act.*

3 *l. 4. C. hoc tit. l. nimis graue, 7. C. de test ib.*

4 *L. habere 57. D. de euict.*

5 Certum enim corpus esse oportet vt certa fieri possit euictionis æstimatio *l. bonitatis 13. l. euicta 70. D. de euict.*

6 *l. vlt. C. de hered. act.*

7 Cùm verba enunciatiua probent inter easdem partes *Not. in l. optimam D. de contr. & commit. stipul.*

8 *Not. in l. 1. lib. vlt. Cod. h. tit.*

Source : BIU Cujas

TIT. II.

DE IN IVS VOCANDO.

DEFINITIO I.

De ſolemnitatibus vocationis in ius.

CVM in ius vocandus is eſt, qui domicilium habet in prouincia, conſtat non aliter benefactam videri vocationem, quam ſi eum ipſum aut præſentem, vbicumque, aut abſentem, ad domicilium apparitor conuenerit, [1] eique ſi præſens fuit vocationis factæ teſtationem ſcriptam recuſanti quoque & inuito dederit, [2] Aut ſi abfuit domicilij foribus affixam, [3] vno ſaltem teſte vidente, [4] reliquerit. Vnum ex familiaribus & domeſticis ab apparitore conuentum eſſe non ſufficiet, ne filium quidem aut patrem aut vxorem, [5] ſi non ea conuentio ad domicilium facta ſit. [6] Sane teſtationis quam de ea re confici ſcriptámque reo relinqui neceſſe eſt, vt nullam contumaciæ ſuæ iuſtam excuſationem poſſit prætexere, [7] non vxori tantum, ſed alij etiam ex domeſticis perſonis cuilibet, relictam ſcripturam eſſe ſatis erit, nec eam domicilij foribus omnimodo affigi oportebit. [8] Illud tamen meminiſſe apparitor debet, vt ſi cui ex domeſticis ſuæ teſtationis exemplum reliquerit, eidem pro ſuo iure imperet vt abſenti reo quamprimum fieri poterit reddendum id curet, [9] nec poſtea conqueratur fruſtra, ſi abſens & inauditus condemnetur. [10] Itaque tutius eſt, ne quid omittatur ex ſolemnibus, pro foribus domicilij exemplum affigi, [11] quamuis ſi cum honeſta & egregia perſona res ſit multo inciuilius id futurum ſit. *Ita Senatus* ſæpius & nouiſſime 18. April. 1614. Iunge Defin. 1. De bon. auctor. iudic. poſſid.

1 Boër. q. 11. n. 1. & 3. vbi addit, ſi quis plura habeat domicilia, ſufficere vt ad alterutrum citatio facta ſit. Facit *l. 4. §. prætor ait, & §. toties. D. de damn. infect. l. 1. §. 1. de agnoſc. liber.* Bart. *in d. §. prætor ait.*

2 In eoque remanet veſtigium aliquod veteris illius editionis quam ab actore fieri neceſſe erat antequam reus in ius vocaretur, vt ſciret reus, an contendere deberet an cedere, *l. 1. in princ. & §. edere, D. de edend.*

3 *Dict. l. 4. §. toties. D. de damn. infect.*

4 Teſtatio enim denunciatio eſt facta coram teſtibus, *leg. 1. §. ſed etſi contra teſtationem, D. quod vi aut clam, l. 5. §. vlt. de admin. tut.*

5 Requirit enim ſtylus noſter practicus, vt vel ipſi reo, vel ad domum denuncietur, quod & ſcriptum eſt *in d. l. 4. § prætor ait, D. de damn. infect. l. item, 20. §. petitam, de pet. hered.*

6 Hoc enim caſu ſufficit denunciari etiam inquilinis, *d. §. prætor ait, in fin. l. 5. §. & ſi fortè, & §. ſeq. D. quod vi aut clam.*

7 *Arg. l. qui tabulas, 27. D. de furt.*

8 Tunc enim libellus ad ipſas ædes proponendus eſt, cum nemo eſt, cui poſſit denunciari, *d. l. 4. §. toties, de damn. infect.*

9 Quid tamen ſi certiorare iuſſus vel non potuerit, vel cum poſſet non fecerit? Non debet ea res nocere ignoranti, *d. l. item veniunt, 20. §. petitam, D. de petit. hered.* Ex quo apparet, cautionem hanc parui eſſe momenti.

10 Abſens enim nemo condemnandus eſt, *l. 1. D. de requir. vel abſent. damn. l. abſentem, 5. D. de pœn.* Sed tamen ſufficit id factum eſſe per quod potuerit innoteſcere, licet reuera non innotuerit, *dict. l. 1. §. præſides, de requir. reis.*

11 *Dict. l. 4. §. toties, de damn. infect.*

12 Etſi enim multo inciuilius eſt extrahi quem de domo ſua, quia domus tutiſſimum cuiuſque refugium eſt, *l. plerique, 18. D hoc tit. l. nemo de domo, 103. de reg. iur.* Tamen illud etiam inciuile eſt, quamuis non prohibitum, proponere & affigere libellum ad fores domicilij, quandiu aliquis eſt in domicilio cui denunciari poſſit, *d. l. toties.*

DEFINITIO II.

De citando eo, qui abeſt à prouincia & de clauſula, Decernentes.

AT quid ſi in prouincia domicilium nullum habeat is, qui in ius vocandus eſt, nec in ea reperiri poſſit? Remedij vice introductum eſt, vt certis locis in eam rem deſtinatis ad vtriuſque prouinciæ confines proximiores fiat vocatio, [1] atque ibidem factæ vocationis teſtatæque exemplum per apparitorem publicè affigatur. [2] Sed illud tamen præterea requiritur vt iudex, cuius imperio ea vocatio fit, hanc ipſam vocandi in ius aduerſarij formam præſcribat, decernátque perinde illam valere, ac ſi præſentem reum apparitor cóueniret: quam pragmatici noſtri clauſulam *Decernentes* vocant. Alioqui vix ſane eſt, vt iuris ratio patiatur, ita quem vocari in ius, vt vocatum ſe nunquam ſciat. [3] Quam ob cauſam quidam putabant nec aliter remedium hoc admitti debere, quam ſi prius rogatus ſit is, qui alienæ præeſt prouinciæ vt reum ipſum conueniri vocarique patiatur. Sed [4] cum pro tuenda iuriſdictionis ſuæ dignitate nunquam id ille ſit permiſſurus, [5] quænam obſecro cauſa eſt, cur actor inanium ſumptuum incommodo ſit onerandus? [6] Eſſet fortaſſe tolerabilius ad id actorem adigere vt vocationem in prouincia factam habitanti extra territorium reo denunciare & inſinuare, quod fieri commodè etiam ſine iudice poteſt, [7] cogeretur: idque rei ſumptibus, ſi iuſtam fuiſſe denunciandi cauſam quandocunque poſtea ex bono iuſtæ litis euentu appareret. [8] Sed alio iure vtimur. [9]

1 Sufficeret enim fieri citationem & denunciationem hoc caſu ad prædium, ſi de prædio ageretur, *dict. l. 4. §. prætor. ait de damn. infect.*

2 *Arg. d. l. 4. §. toties, eod.*

3 Ita enim fieret vt abſens condemnaretur, contra *l. abſentem. D. de pœnis.* Siquidem denunciatio ipſa eſt, quæ in dolo conſtituit aduerſarium, *l. quædam, 9. §. 1. D. de edend.* & facit vt abſens habeatur pro præſente, *l. ſi rem, 62. §. 1. D. de euict. l. ea qua, 7. C. quomod. & quand. iud.*

4 Quæ vulgo dicuntur literæ requiſitoriæ, de quibus apud Iuſtin. *Nouell. 17. de mand. Princip. c. 14. §. ſed etiam ſuſcipientes, & Nouell. 134. c. 5. § ſi vero cognoſcatur.* Neque enim turbandæ ſunt iuriſdictiones, *l. vlt. D. de iuriſd. omn. iud. l. cum vnus, 12. §. 1. D. de reb. auct. iud. poſſid. l. 3. §. vlt. D. de teſtib.* Vide Rebuff. *in tract. de lit. requiſit. ſeu rogat.* & Gayl. *lib. 1. obſerv. c. 56. num. 5.*

5 Id enim eſt, quod requiſiti iudices dicere ſolent, *ſans diſtraction.*

6 *Arg. l. 1. D. de inoff. teſtam.*

7 Quia denunciatio, cum ſit actus extraiudicialis, poteſt fieri vbicunque & nullo præcedente mandato, quod in citatione diuerſum eſt, Bart. *in l. fin. num. 1. C. de exhib. reis.*

8 Neque enim poſſet reus imputare actori cur ſe certioraſſet, aut cur ad ſe certiorandum ſumptus eos feciſſet, quos neceſſariò fieri oportuit.

9 Vt nimirum ſufficiat ad validandam citationem, quæ fit in confinibus prouinciæ, adiectam eſſe clauſulam, *Decernentes*, propter auctoritatem rei iudicatæ, quæ ius facit, *l. ſeruo, 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell. cum ſimil.* Quid verò ſi neſciatur in qua prouincia is habitet, qui abſens eſt? ſunt qui putent præſumendum eſſe quòd ſit in ea prouincia quæ vicinior eſt, ideóque citari eum debere in loco limitropho viciniore: ſed diſplicuit ſententia. Nam ſi non ſit longa abſentia præſumendus eſt domicilium vetus retinuiſſe, & idcirco ad domicilium illud citari poteſt & debet, ſi verò longa eſt abſentia, dandus eſt bonis abſentis curator qui poſtmodum citetur. Ita Senatus in cauſa Andreæ Martini 16. April. 1614.

DEFINITIO III.

De citando pupillo, ſiue tutorem habeat ſiue non.

SI pupillus tutorem habens in ius vocandus ſit, non ſufficiet ad patris domicilium factam eſſe vocationem, [1] ſed tutorem ipſius aut præſentem ſi adſit, aut ſi abſit in domicilio proprio conueniri oportebit, ac ſi tutor ipſe eſſet, qui in ius vocaretur. [2] Neque enim pro abſente haberi debet pupillus, qui tutorem habet, [3] ſicut nec aliud domicilium habere intelligendus eſt, quam quod ſit tutoris. [4] Tutor namque, quod ad pupillarem adminiſtrationem pertinet, domini vice & partibus fungitur. [5] Sinpupillus tutoré non habeat, omnimodo ei quærendus dandúſque erit, [6] quoniam in actionibus exercendis aut ſuſcipiendis pupillus tutore deſtitutus pro nullo potius, [7] quam pro abſente habendus videatur. [8] Minoris curatorem habentis alia ratio eſt: Ipſe namque minor citandus eſt non curator, quamuis vniuerſorum bonorum, quia non perſonæ ſed bonis datur. [9] *Ita Senatus* in cauſa D. de Barbarel tutoris liberorum de Montepin. 13. Cal. Aug. 1588.

1 Non enim domicilium patris ſemper eſt domicilium filij, *l. placet 3. & ſeqq. D. ad municip.* Planè ſufficiet citatum eſſe pupillum ſi modo

modo non sit infans, quamuis non possit comparere in iudicio legitimè sine tutore, Bart. *in l.1.§.sufficit, n.2. D.de excus.tutor.* In eoque plus iuris habet quam furiosus, qui vtique citari nunquam potest, sed eius curator citandus est, *l.2.* vbi Bart. *D.de condict.furt.* Intellige autè de citatione verbali, nam realis non potest fieri contra impuberem, *l. neque impuberes.22.* vbi etiam Bart. *num. 1. D. hoc tit.*

2 Sic & aliis quibusdam casibus eadem ratio est eius, qui conuenitur tanquam tutor, quæ esset, si proprio nomine conueniretur, nimirum cum conuenitur, vt in *l.sed etsi* 10.*§.vlt.D.hoc tit.* non etiam si pupilli nomine agat, *l.quæsitum.16. eod.*

3 *Arg.l.hac autem,5.§.non defendi, D.quibus ex caus.in poss.eat.*

4 Quamuis possit etiam pupillus sibi domicilium constituere, Bart. *in d.l.placet, D.ad municip.*

5 *L. quoties,21.§.si tutor. de noxal. act.l.qui fundum,7.§.si tutor.D pro empt.l.tutor,27.D.de admin.tutor.*

6 Quia licet possit citari sine tutore, non potest tamen sine tutore comparere in iudicio, *l.1.& vlt.C.de in lit.dand.tut.* Aliquando tamen sufficit vicinos euocari cum nullus tutor est, *d.§.non defendi.* Quoniam in illo casu modicum pupilli damnum est, cuius scilicet bona desinunt possideri, statim atque incipit ille defendi.

7 Ideóque nec videri potest contumax pupillus, qui tutorem non habet, *l.contra pupillum,54.D.de re iudic.* iunct *l.apud act.45.§.vlt.eod.*

8 Textus est elegans *in l.cum filiusfamilias,49.§. in hac stipulatione, de verb.oblig.*

9 *L.cum in vna, 17.§.1. D.de appellat.*

DEFINITIO IV.

Procuratorem citatum esse sufficit cum appellatum est ab interlocutoria.

PRocuratorem tanquam dominum litis [1] vocari in ius sufficit, quoties agitur de prosequenda appellatione, quam aut ipse aut is, à quo constitutus est, interiecerit ab interlocutoria iudicis pronunciatione.[2] Perindéque omnia cum procuratore agi possunt, ac cum eo ipso ad quem res pertinet.[3] Vide Titul.de appellat. Defi.1.

1 Scilicet lite contestata, *l.4.§.vlt.D.de appell.l.nulla dubitatio est, 3. C.de procurat.* [Vide Boër. *decis.285. per tot.* Bart. *in l.furioso n.4. & seq.D.de re iudic.* Rebuff. *in tract.de citat.*]

2 Nam si diffinitiua sententia lata sit aliud est, quia potest dicere procurator, se officio functum esse. Et regulariter melius est citare primo dominum quam procuratorem, Bart. *in l.eum qui res, 3. num.2. Cod. de procur.*

3 Procurator enim in eo, in quo procurator est, vicem domini gerit, *l.ossa,8.§.vlt.D.de relig.& sumpt.fun.*

DEFINITIO V.

Mulier nupta sequitur domicilium mariti, licet ex paterno contractu conueniatur.

NVpta mulier sicut mariti domicilium iure communi sequitur, [1] ita in domicilio mariti non patris conuenienda est & in ius vocanda,[2] tametsi ex contractu paterno conueniatur,[3] in eóque loco reperiatur vbi pater & debuit & domicilium habuit.[4] Vide tit.de iudic.Defin.4.& 5.

1 *L.vnic.C.de mulier.à quo loco l.vlt.C.de incol.& vbi quis domicil. l.vlt.§.item rescripserunt mulierem, D.ad municip.*

2 *d.l.vlt.C.de incol.& vbi quis domicil.l.5.§.sed & Seruius, D.quod vi aut clam.*

3 Liberi enim patris quidem originem, sed non domicilium sequuntur, *l.3. & 4.l.adsumptio,6.§.filius ciuitatem, D.ad municip.*

4 *L. heres absens,19. in princ. D.de iudic.* Intellige, nisi lis cœpta erat cum defuncto, *l.si is, qui Romæ,34.eod.regula l.si quis 7. & l.vbi testatum, 30. eod. tit.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo non est contumax, qui non adest ad diem quem ipse dixit.

APpellans à diffinitiua sententia, non aduersario, sed ipsius tantum procuratori diem dixerat ad prosequendam appellationem. Procurator ad dictam diem adfuerat, an quasi contumax condemnandus erat? Minime. Neque enim contumax videri potest, qui in ius non venit, si necdum aduersarius in ius vocatus sit.[1] Quid autem interest, an perperam vocatus sit an nullo modo?[2] Atqui constabat in proposito, male diem procuratori dictum qui aduersario ipsi dici debuisset, cum non ab interlocutoria, sed à diffinitiua pronunciatione appellatum proponeretur.[3] Plane impensas à procuratore factas non eo minus appellanti imputabimus, qui facto suo causam iis dederit.[4] *Ita Senatus* Calend. Februar.1590.

Semper enim citatio præcedit contumaciam, *§.omnium Inst.de pœn. temer.litig.l.ad peremptorium.68. cum seqq. D. de iudic. l. & post edictum 73.§.quod si is, eod.& Nouell.112.de litig.c.3.l.1.§.pen.D.quæ sentent.sint appell. rescind.*

Paria enim sunt, quid factum esse malo, & nullo modo, *l.quoties 6. D.qui satisd.cog.l.3.D.de fideiuss.l.cum vitiosè.25. D. de pignor.l.1. D.de auctorit. tut.*

3 Secundum ea, quæ diximus *Defin.4. num.2.*

4 *L.eum quem temerè,79.ff.de iudic.l.non ignorat,4. C.de fructib. & lit.expens.l.qui solidum,78. §.etiam,de leg.1.*

DEFINITIO VII.

De citatione facta extra territorium

CVm quis in persona vxoris suæ aut alterius ex domesticis citatus est, ita demum valet citatio si facta sit in domicilio citati, non item si extra domicilium:[1] Itémque si ei, cui apparitor locutus fuit, mandati iudiciarij & relationis suæ exemplum reliquerit.[2] Sed & cum in domicilio facta citatio est, ad officium apparitoris pertinet, & ad validitatem citationis, vt præcipiat ei, qui in domicilio reperitur, vt factam citationem denunciet illi, de quo citando actum est,[3] *Ita Senatus* Idib.Febr.1593.& iam antea in quadam alia causa contra D.Aduocatum Bolliet.

1 Adeo vt nec sufficiat factum esse ad hypothecam & stationem, quomodo Bart. loquitur *in l.item apud Labeonem,§.conuitium,n.3. & in l.lex Cornelia,§ si tamen,n.5.D.de iniur.* Idem Bart. *in l. cum quidam,n.2.D.de fund.instr.& in l.1.§.permittitur, de liber.agnosc.*

2 Vt appareat citationem non esse factam sine literis iudicis, alioqui non valeret, nec redderet citatum contumacem, Bart. *in l. Palatinos, C.de collat.fundor. lib.11.* Sed & huiusmodi citatio habet mixtam editionem illam, de qua dixi §. *Defin.1. n.2.*

3 Dixi *ead. Defi.1. n.9.* Adde illud etiam requiri, vt nuncius referat, se perquisiuisse reum nec inuenisse, Bart. *in l.si tamen, n.3. de leg.2.*

DEFINITIO VIII.

Vnius ex litis consortibus citatio non nocet alteri.

SI ex duobus litis consortibus,[1] qui simul obligati, & in solidum singuli eadémque sententia condemnati fuerũt,[2] quique simul etiã appellauerunt,[3] alius solus citatus sit, aut vterque quidem, sed in vnius tantum persona non potest ea res nocere alteri, cui citatio denunciata non est,[4] nec si ad diem non stiterit pro contumace habendus est.[5] Potest namque alter ex consortibus litis meliorem consortis facere conditionem, sed nou deteriorem.[6] *Ita Senatus* in eadem causa. Idib.Februar.1593.

1 De quibus *in l.1. & 2.C.de consort.eiusd.lit.*

2 *L.1.& 2.C.si plur.vna sentent.cond.fuer.*

3 *L.1.& 2.C.si vnus ex plurib.appell.*

4 *L.si rem,62.§.ibi* omnibúsque denunciari, *D. de euict.*

5 Consors enim litis nemo esse potest ante contestationem, quæ sola litem facit, *l.vnic. C.de lit.contest.* Ideóque nullibi scriptum est, consortem pro consorte posse agere aut defendere sine mandato, nisi post litem legitimè ordinatam. *l.vlt.* vbi Bart. *C.de cons.eiusd.lit.* Idem Bart. *in l.exigendi,n.12.C.de procur.*

6 *Ex reg.l.non debet.74. de reg.iur.*

DEFINITIO IX.

De apparitore per vim & iniuriam exequente.

APparitorem, qui ad iudicium siue ciuile siue criminale reum vocaturus domum eius ingressus est, vim fecisse videri constat,[1] ideóque ab ea executione tanquam iniuriosa appellari posse.[2] Propterea, quod, domus tutissimum sit cuiusque refugium,[3] liceátque apparitori perinde officium

Source : BIU Cujas

ſuum exequi affixo ad ianuam citationis & executionis exemplo.[4] Denique ſpeciali iudicis permiſſione opus eſt, vt liceat effractis foribus domum eius ingredi, contra quem executio facienda eſt,[5] etiamſi alibi quam in ipſa domo fieri executio non poſſit, vt puta ſi quid occultum ſit perquirendum.[6] aut deſcribendum,[7] aut ſequeſtrandum.[8] Quibus tamen caſibus ſi fores apertæ ſint, non opus eſt ſpeciali permiſſione vt liceat domum ingredi ad faciendum id, quod non niſi in domo ipſa fieri queat.[9] Illud tamen obſeruandum eſt, etiamſi apparitor per iniuriam quid fecerit, poſſe quidem ei de facto reſiſti, adeóque domo eum expelli,[10] ſed non tamen vim aliámve iniuriam ei inferendam eſſe, ne magiſtratus authoritas læſa videatur.[11] *Ita tractatum eſt* in cauſa D.de Leſcherene 6.Id.Mart.1594.

1 *L.plerique* 18.*cum tribus ſeqq.D.hoc titul.l.nemo*, 103. *de regulis iuris.*

2 Ab executione enim appellari poteſt, quoties iuſtum modum excludit, *l.ab executione* 5. *C.quor.app. non recip. l.ab executore*[4]. *D. de appell. l.quoniam*, 21. *C.eod.*

3 *d.l.plerique*, licet videatur ea ratio magis pertinere ad veterem illam formam vocationis in ius, quæ habebat impreſſionem & prehenſionem, vt conſtat *ex tit.in ius vocati vt eant. Et, Ne quis eum, qui in ius vocat. eſt vi exim.* Citationis prorſus alia ratio eſt, niſi quod in locum vocationis ſubſtituta eſt.

4 Nam cum abſens ille dicatur, qui copiam ſui non facit, & qui latitat, *l. 2. D.quib.ex cauſ.in poſſeſſ.eat.* perinde poteſt huic remedio locus eſſe atque ſi reuera abeſſet is, qui ſic adeſt, vt latitet, *l.4.§.toties, D. de damn. infect.*

5 Interdum enim cauſa cognita permittendum eſt ad puniendam contumaciam, *arg. l.quamuis*, 11. *l. generaliter*. 13. *D.hoc tit.* facit *l.1.§.2.D.ſi ventr.nom.mul.in poſſ.miſſ.l.vlt.§.vlt.de eo, quod met.cauſ. l. vlt.D.de iudic.l.3.in princ.ne vis fiat ei, qui in poſſ.miſſ.eſt.*

6 *§.eſt etiam prohibiti. Inſt.de oblig.quæ ex delict.l.1.§.hoc autem, D. de fugitiuis.*

7 Aliquando enim deſcriptio permittitur, tum etiam cum ſequeſtratio prohibita eſt, Bartol. *in leg.1. §.eligitur.num.1.de ventr.in poſſ. mitt.*

8 Nam & ſequeſtratio quibuſdam caſibus permiſſa eſt. De quibus Bart. *in l.ſi fideiuſſor, §.ſi ſatisdatum, n.3. qui ſatisd.cog. & in l.intereſſe, num.2. de acquir.poſſ.*

9 *L.Gaurus*, 10.*l.ſeruitutes*.20. §.1. *vrb.prad. l.3. §.qui habet ruſtic. prad.leg.refectionis*, 11.*comm.prad.l.legatis*, 6. vbi Gothofr *de alim.legat. l.2.* vbi Alciat. *de iuriſd.*

10 *Arg.l.vlt.* Iaſ. & alij *de iuriſd.l.1.§.vlt.l.2.ne quis eum, qui In ius vocat. eſt.*

11 *Arg.l.1. C.vnde vi.*

DEFINITIO X.

De eo, qui iuſſus perſonaliter in ius venire non paruit, ſi ad fines tantum ciuiles vocatus fuit.

IVſſus perſonaliter, vt loquuntur, in ius venire & ad accuſationem propoſitam ex ore reſpondere, licet ad fines ciuiles tantum, ſi non pareat iterum citandus eſt:[1] ſed adiecta comminatione, vt ſi rurſum erit contumax, prehendi poſſit & in carceres detrudi, perinde ac ſi iudicium ab initio criminaliter inſtitutum fuiſſet.[2] Id nimirum ſuadente non tã iudicij & propoſitæ actionis qualitate, quã neglecta ius dicentis, cui omnimodo pareri oportuit auctoritate.[3] *Ita Senatus* pro D. Marchione de la Chambre contra fratres Le Beuf. 13. Calend. Auguſt. 1595.

1 Tanquam contumax. Eſt enim contumax, qui perſonaliter citatus non venit, *l.1.* vbi Bart. *n.2.C.quor.appell.non recip.*

2 Nam iudicium criminale poteſt incipere à prehenſione, *l.1.& paſſ. de requir. reis.*

3 *L. ex quacunque* 2. *D. ſi quis in ius voc.non ierit.* [Quid ergo ſi citatus perſonaliter ad fines ciuiles tantum compareat, & fateatur delictum, nec quicquam alleget quod facere debeat vt in longiores moras lis protrahatur ? Poterit rectà condemnari ad mulctam aut ad id quod interſit aduerſarij, prout delicti qualitas exigere videbitur. Cùm nullæ ſint partes iudicis aduerſus confitentem, niſi in condemnando *l. 1. & paſſ. D. de confeſſ.* Maximè verò ſi cauſa citationis perſonalis ad fines ciuiles tantùm ex eo proficiſcatur, quod citatus non paruerit iudicato. Solent enim & debent omnia fieri magis ſummariè in executione iudicati contra iam condemnatum. *Ita Senatus* in cauſa Bartholomeæ Nouel. & Claudij Digie 18. April. 1614. de qua *Defin.*35. *num.vlt.*]. *de execut. rei iudic.*]

[DEFINITIO XI.

Citatus ad comparendum perſonaliter ad fines ciuiles tantum, poſtquam paruit, abire impunè poteſt, nulla venia petita.

SI is qui ad fines tantum ciuiles in ius vocatus eſt, vt perſonaliter & ex ore de accuſatione reſpondeat, paruerit iudici & reſponderit, poteſt impunè abire, nec expectare cogitur, vt à iudice dimittatur:[1] Neque enim ius dicẽtis auctoritatem neglexiſſe videtur, qui non ad alios fines vocatus erat niſi vt de crimine reſponderet, non etiam vt carceres aliámve cuſtodiam pateretur.[2] Vnde illud eſt, quod nec in carceribus interrogari debet, ſed vel in domo iudicis, vel ſi melius videatur in eo loco, vbi ex more maiorum & pro tribunali ius reddi ſoler.[3] *Ita Senatus* pro Renato Chabod contra D.Challod, in ſecreto Auditorio 1594. *Sine die.*

1 Itaque hoc caſu non habet locum quod tractat Bart. *in l. queſitum, n.1. D. de re iudic.* eum, qui citatus eſt perſonaliter, non niſi licentiatum, vt ille loquitur, recedere debere.

2 Nam qui ad vnum actum citatus eſt, etiamſi eſſet contumax, non poſſet tamen in aliis actibus grauari, vt tractat Bart. *in l.conſentaneum, num. 16. C. quomodo & quand. iud.*

3 Nam vbicunque magiſtratus ſalua maieſtate imperij ſui, ſaluóque more maiorum ius dicere conſtituit, ius recte appellatur, *l.pen.in fin. D.de iuſt. & iur.*

DEFINITIO XII.

Interruptis ſubhaſtationibus, ſecutáque ſententia de iis peragendis debitor condemnatus ex integro citandus eſt, non eius procurator.

CVm publicæ venditionis ſolemnitas per alicuius interceſſionem aut appellationem interrupta eſt[1] ſi poſtea pronuncietur peragi eã debere,[2] rurſum citandus eſt is, qui condemnatus fuit, non vt omnia ex integro fiant, ſed vt quod faciendum ſupereſt, non niſi vocato eo fiat.[3] Itaque non ſufficiet denunciatum eſſe procuratori,[4] quamuis dici ſoleat in executione iudicati cogendum eſſe procuratorem, qui liti principali adfuit vt cætera perſequatur.[5] Quandoquidem condemnari præcipue intereſt, vt adſit, ſi volet bonorum ſuorum venditioni, vel ob id maxime, vt poſſit emptorem quærere, vel pluris licitaturũ,[7] vel largiora ad redimendum tempora liberaliter indulturum.[8] *Ita Senatus* refer. D.Cauet.Prid.Calend.April.1598.

1 Dies enim ſubhaſtationum, ex quo cœptæ ſunt, continui ſunt, ideoque facilè interruptionem patiuntur, ſi quis intercedat vel appellet.

2 Iniuſta ſcilicet pronunciata interceſſione vel appellatione, *vt in l.tutor*, 41. *in.princ. D. de vſur.*

3 Quamuis ſi nulla interruptio facta eſſet, rurſus citari debitorem non oporteret. Vna enim citatio ſufficit ad implendam totam ſubhaſtationum ſolemnitatem.

4 Et ſanè ſemper in dubio melius eſt & tutius & ciuilius citari partem quam procuratorem. Bart. *in l.eum qui res, 3. n.2. C. de procur.*

5 Inſtantia enim executionis pars quædam eſt litis principalis aut ſaltem acceſſio. Procurator autem cœptam litem proſequi omnino cogitur, *l.filiusfamilias*, 8. *§.vlt.& ſeqq.vſque ad* 28. *de procur.* Imo & appellare, *l.inuitus*, 17. *C.de procur.l.ſi procuratorem*, 8. *§ ſi ignorantes, D.mand. l.liberto* 23. *§.litem de procur.* ſicut tutor & curator quamdiu rationes non reddiderunt, *l ita autem.5. §.poſt completum, D. de adminiſtr. tut. l.negotiorum*, 24. *§.vlt.l.tutor.27.D.de appell.l.vnic.C.vt cauſa poſt puber. adſit. tutor.*

6 Inde eſt, quod etiam executor teſtamentarius non poteſt vendere fundum, quin vinditionem notificet heredi, Bart. *in l.1.C.de diſtr. pign.*

7 *Tot.tit.de in diem addict.l.2.& 3.C.ſi in cauſ.iudic.pign. c.ſit.*

8 Variis enim modis fieri poteſt vt melior conditio afferatur in fauorem eius, qui vendit, aut cuius res venditur, *l.4.§.melior autem, & l. ſeq. D.de in diem addict.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XIII.

Qui non possunt in ius rapi sine venia, possunt tamen citari.

EDictum Prætoris de in ius vocando quo prohibentur liberi, ne parentes in ius vocent sine venia sub pœna 50. aureorum,[1] ad eam vocationis speciem, quæ hodie in vsu est, & quam citationem appellamus, non pertinet, quippe quæ sit per solam libelli oblationem[2] & simplicem admonitionem citra vim illam & impressionem, quam vetus in ius vocatio habebat,[3] & quam exerceri prorsus inciuile erat in parentum personis & aliis huiusmodi, quibus aliqua ratione reuerentia debebatur.[4] In causa D. de la Poipe contra Dominam de la Charriere. *Sine die.*

1 *L. si libertus, 12. l. in eum, D. de in ius voc.*
2 *L. libertus, 15. de in ius vocand.*
3 *L. plerique, 19. D. eod.*
4 *L. generaliter, 13. eod.*

DEFINITIO XIV.

Nunquam onerandus est maritus vt in ius vocet vxorem pro lite contra maritum ipsum ab alio instituta.

QVoties maritus in iudicio allegat ius vxoris propter quod vxorem ipsam in ius vocari oporteat pro re quæ non probetur dotalis,[1] Non est onerandus maritus vt vxori litem denunciet, eámque iudicio sistere cogat,[2] sed aduersario ea cura & impensa iniungi debet,[3] vt si nolet illa venire, possit ipsa per contumaciam condemnari requirente aduersario, cuius potissimùm interest,[4] potiùs quàm marito, quem inhumanum sit cogi ad vtilitatem alterius instituere litem cum vxore, ex eáque matrimonium alioqui concordans turbare.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 10. nu. vlt. sup. eod.

1 Nam in re dotali potest & debet maritus vxorem defendere suo nomine, nec in eam rem vllo indiget mandato quomodo cùm de bonis mulieris aduentitiis agitur, *l. maritus 21. C. de procur. & ibi notat. & in l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

2 Licet non sit nouum vt etiam inter virum & vxorem lis pendeat constante matrimonio, dum ne actio sit famosa *l. 2. C. rer. amot. l. vlt. D. de seru. corrupt.*

3 Cuius scilicet potissimum interest, vt sequitur in Definitione, Nemo enim alieni compendij causa litem instituere aut damnum aliquod pati cogendus est. Cùm in ius vocare nihil aliud sit quàm sui non alieni iuris experiundi gratia vocare *l. 1. D. hoc tit.*

4 Eius namque est agere cuius interest aduersarium condemnari *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. nihil aliud 51. de oblig. & act.*

5 Quod fieri nunquam debet, *l. 1. §. vlt. vbi est text. elegans D. de liber. exhib.*

TIT. III.

DE PACTIS.

DEFINITIO I.

De renunciatione iurata, & de iure repræsentationis.

IAbulis dotalibus soror accepta dote bonis omnibus paternis, maternis fraterniſque in fratrum fauorem, adhibito etiam, vt fit iureiurando, renunciauerat, tum suſceptis relictiſque liberis decesserat, superstitibus etiam fratribus, quorum alter postmodum intestatus & sine liberis decessisse proponebatur. Placuit in patrui defuncti successione sororis liberos, nil obstante matris pacto & renunciatione, perinde cum patruo superstite concurrere ac si renunciatio nulla interuenisset:[1] Cum beneficium illud repræsentationis, quod à Iustiniani lege habent,[2] non potuerit iis auferri facto matris,[3] cuius non tam personam, quam gradum repræsentare non intelliguntur.[4] Est enim ea renunciatio personalis,[5] nec magis personam renunciantis egreditur, quam iusiurandum, quod ad eam confirmandam adhiberi necesse est.[6] Habétque præterea tacitam illam conditionem, si hæreditas deferetur,[7] cum prius sit vt acquiri possit hæreditas, & consequenter vt sit delata[8] quam vt ei vtiliter renunciari possit.[9] Cui consequens est, vt præmortua persona, quæ renunciauerat, verum sit renunciationis conditionem nunquam euenisse nec euenire amplius posse,[10] ob idque perinde habendam renunciationem ac si nunquam facta fuisset,[11] Quare nec aliud erit, etiamsi sororis liberi iidem matris heredes proponantur,[12] nec si mater pro se suisque heredibus, vt fieri solet renunciauerit,[13] nisi liberorum ius nominatim in stipulatum deduxerit & remiserit, id est, cauerit nihil vnquam suos liberos in fratrum, quibus renunciat, successione petituros.[14] Multo minus distinguemus, an de ascendentium an de collateralium successione quæratur.[15] Eædem enim rationes vtroque casu militant,[16] & eo maior, cum de patrui hæreditate agitur, quod filiam aut neptem dotare ascendentes coguntur,[17] non item frater sororem.[18] Ex quo illud etiam fit, vt dotem quam ab ascendente filia aut neptis accepit, cogatur conferre & in legitimam imputare:[19] non etiam soror cum fratre succedens eam pecuniam conferre, quam à præmortuo fratre in dotem accepit, licet de suo frater dederit.[20] *Ita Senatus* pro liberis D. Petri Fauerij nũc Aduocati generalis contra Mauricium & Ant. Mariam Boisson 12. Cal. Maij 1589.

1 Robert. Maranthia, qui omnium instar esse potest, *Disput. 10. per tot.* vbi alios citat innumeros, præsertim Paul. Castr. *ad leg. qui superstitis, 94. D. de acquir. hered.*

2 Nouell. 118. *de her. ab intest. venient, §. si igitur defunctus,* & Nouell. 127. *Vt fratr. filij.*

3 *Arg. l. si adrogator, 22. §. 1. D. de adopt. l. vlt. D. de pact.*

4 *d. §. si igitur defunctus, §. cum filius, Instit. de hered. qua ab intest. defer.*

5 In eóque differt à pacto de non petendo, quod in dubio in rem esse intelligitur non in personam, *l. & heredi, 21. §. vlt. & l. seq. de pact.*

6 Non enim valet renunciatio futuræ successionis, nisi iurata, Nisi, inquiunt nostri, parens successioni filij renunciauerit. Hanc enim renunciationem volunt valere etiam sine iureiurando, *ex leg. 1. §. si parens D. si à parent. quis manum.* De quo scripsimus *in decadib. de error. pragm.* Boër. *q. 14. num. 1.* Vide *c. 2. de pact. in 6. leg. 3. Cod. de collat. l. pactum, 15. C. hoc tit.*

7 Paul. Castr. *in d. l. qui superstitis,* vbi etiam cæteri.

8 *l delata 151. de verb. signific.*

9 *d. l. qui superstitis, l. 1 ff. de heredit. vel act. vend. l. si ita sit script. 45. si sub conditione, de legat. 2. l. qui potest 174. §. 1. de reg. iur.*

10 Quia mortuo neque hereditas, neque aliud quicquam deferri potest, *l. quidam 14. D. de iur. codicill. l 4. De his quæ pro non script.*

11 Actus enim conditionalis defecta conditione omnino euanescit & pro non actu habetur, *l. 1. & 2. l. in testamento 31. & pass. de condit. & demonstr.*

12 Non enim potest heredi nocere renunciatio, quæ nulla est, quia quod nullum est, nullum producere potest effectum, vt est in brocardico.

13 Nam etsi de heredibus nihil dictum esset, de iis tamen actum etiam intelligeretur *vulg. l. si pactum 9. de probat. l. tale pactum 40. §. vlt. de pact.*

14 Hoc enim casu dubium non est quin matris factum præstare debeant liberi: iidémque heredes, quia de bonis heredis sui perinde ac de suis quilibet disponere potest *l. vnum ex familia 67. §. si rem tuam de leg. 2. l. cum à matre 14. C. de rei vind. tot. tit. vt act. ab hered. & contr. hered.* Marant. *d. disp. 10.*

15 Quia ius repræsentationis, quod olim non habebat locum, in descendentibus, *§. cum filius, Inst. de hered. qua ab intest. defer.* hodie porrectum est ad fratrum filios *d. §. si igitur defunctus.*

16 Vbi enim eadem est ratio, idem quoque ius est, *vulg. l. illud 32. D. ad l. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, De iniust. rupt.*

17 *l. capite 19. De rit. nupt. l. mulier 22. §. pen. ad Trebell. l. vlt. C. de dot. promiss. l. dotem 6. de collat. bonor.*

18 Nisi vno casu cum soror est ex eodem patre nec aliter nubere potest *l. cum plures 12. §. pen. D. de administr. tut.*

19 *l. quoniam Nouella 29. C. de inoff. test.* quæ tamen non tantum de dote paterna loquitur, sed etiam de materna, quamuis mater filiam dotare non cogatur sicut nec frater *d. l. vlt. C. de dot. promiss. l. neque mater 14. C. de iur. dot.*

20 *Argum. l. pater 6. & seq. D. de collat. dot.* Simplex enim donatio

non confertur si nihil dictum sit nisi in casu *l. illud* 20. *§. vlt. C de collat.* qui specialem habet rationem positam in eo textu.

DEFINITIO II.

De collatione aut imputatione pecuniæ, quæ data est ad extorquendam renunciationem.

AN ergo admittendum erit, vt sororis quæ renunciauerat prædefunctæ liberi plus iuris habeant quam habitura esset eorum mater si viueret? [1] Vtique,[2] quoniam non ex persona matris succedunt, vt diximus, sed ex sua.[3] Si tamen iidem sint heredes matris, non est æquum vt cum patruo superstite concurrentes in præmortui patrui successione præcipuam habeant pecuniam, quæ matri in eam causam data fuerat vt renunciaret.[4] Incipit enim pecunia illa penes liberos esse sine causa cum per eos fiat, ex propria quippe persona succedere volentes, quo minus renunciatio effectum sortiatur.[5] Itaque cum collationis remedio locus esse non possit in collateralium successione,[6] eæ arbitri familiæ erciscundæ partes esse debebunt, vt cogantur sororis liberi in portionem hereditariam imputare quicquid ex persona matris & ob renunciationem maternam ex causa hereditaria ad eos peruenit.[7] Ne alioqui iniuria frater afficiatur, si minus quam sororis filij vno gradu remotiores ex fratris hereditate consequatur,[8] qui nihil vtique sorori daturus erat si etiam successuram speraſſet.[9] Denique eam liberorum sororis causam fieri necesse est, quæ esset si mater non renunciasset.[10] Quis enim patiatur ob id meliorem esse eorum conditionem, quod mater renunciauerit?[11] Nam etsi de patris aut aui successione tractaretur, nemo dubitat quin quod filia vel neptis ad renunciandum accepisset, eius liberi ex proprio capite succedentes conferre cogerentur, si modo matris heredes essent.[12] Igitur quod vno casu faceret æquitas collationis,[13] cessante collationis potestate faciet officium arbitri, cum eadem subsistit ratio æquitatis.[14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc enim absurdum videtur *l. si viua matre* 3. *C. de bon mat.*

2 Ratio enim diuersitatis est, quia si mater viueret excluderetur per propriam renunciationem, quæ ea præmortua euanescit. Bart. Castr. & alij *in d. l. qui superstitis* 94. *D. de acq. hered.*

3 *d. §. si igitur defunctus, Nouell.* 118. Idque ex eo apparet quod etiamsi fuerint à matre prædefuncta exheredati, tamen patruo æquè succedunt.

4 Castr. eleganter *in d. l. qui superstitis.*

5 *Argum. l. si extraneus* 6. *& l. seq. §. vlt. & pass. De cond. caus. dat.*

6 *l. 1. & tot. tit. D. de collat. bonor.*

7 Quæ collationis species quædam est minus accipiendo *leg.* 1. *§. quamuis, vers. sed si tantum, D. eod.*

8 *l. si nepotes* 7. *D. eod. l. 1. & tot. tit. De coniug. cum emancip. liber. eius.*

9 *Arg. l. cum te fundum* 6. *Cod. de pact. int. empt. & vend. d. leg. si extraneus.*

10 Idem Paul. Castr. *ad d. l. qui superstitis.*

11 Ita enim fieret vt inducta ad vnum effectum contrarium operarentur contra *l. legata inutiliter* 14. *D. de adim. leg.*

12 *d. l. si viua matre* 3. *C. de bon. mat. d. l. quoniam, Neuella* 29. *Cod. de inoff. testam. d. l. illud* 20. *C. de collat.*

13 *d. l. 1. & pass. de collat. bonor. & tot. tit. De collat. dot.*

14 *Arg. l. quia tantundem* 7. *de negot. gest.*

DEFINITIO III.

Expressus consensus requiritur ad validandam renunciationem de futura absentis successione factam.

NOn valet renunciatio facta per pactum de absentis hereditate,[1] Nec si absens ille postea sciuerit,[2] taciteque, id est, facto ipso ratam pactionem habuerit,[3] Vtputa si soluerit partem dotis quam fratres sorori renuncianti promiserant. Expressus enim consensus in renunciatione acceptanda requiritur [4] ad hoc vt à legitima hæreditate cui renunciatum est excludatur is qui renunciauit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. vlt. C. hoc ti.* Est enim pactio illa ominosa & plena periculosi euentus, & improbus is qui sollicitus est de hereditate viuentis. *leg.* 2. *§. interdum, De vulg. & pupill. substit.* dicitúrque contra ius gentium festinare *l. donari* 29. *alias l. quidam, §. donationem, de donat. l.* 2. *§. vlt. De his quæ vt indign.*

2 Didac. Couar. *ad cap. quamuis pactum de pact. in* 6.

3 Quamuis dici soleat nihil interesse an verbo quis ratum habeat an facto ipso *l. Paulus* 8. *D. rat. rem hab.*

4 *d. l. vlt.* in illis verbis, Voluntatem suam eis accommodauerit: & paulo post, Illo sciente & iubente. *D. hoc tit.* [Crauct. *cons.* 42. *in fin. & cons.* 127. Iunge *Definit.* 9. *&* 26. *j.* Ita Senatus in causa Pronetæ Grange 14. Cal. Iul. 1611.]

5 Pactiones enim istæ sunt odiosæ nec defendendæ nisi quatenus ex præscripto legis fieri potest. Iunge *Defin.* 10. *j. eod.*

DEFINITIO IV.

De pacto, De non petendo quandiu vsuræ soluentur.

PActus de non petenda sorte ad certum vsque tempus, ea tamen lege & conditioue, vt vsuræ quotannis soluerentur, non aliter pacti exceptione repelli potest, quam si singulis annis debitor vsuras soluerit.[1] Exceptio enim quæ nascitur ex pacto de non petendo,[2] per eiusdem pacti replicationem eliditur.[3] Itaque cum debitor quidam conuentus ad solutionem tale pactum obiiceret, ac super eo iusiurandum deferret, Creditor autem non solum pactum negaret, sed etiam solutionem vsurarum quam debitor asseuerabat, non putauit Senatus quicquam pronunciandum quod ad iusiurandi delationem attineret, priusquam cognitum esset an vsuræ fuissent necne: propterea quod non solutis iis iurisiurandum debitori profuturum non esset.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro Nicolarda Puthod vxore D. de Nouelle Necensis, contra N. Ioannem Puthod fratrem 3. Id. Mart. 1590.

1 *Arg. l. qui in futur.* 57. *D. hoc tit. l.* 2. *§. non malè, D. de doli mal. except.* licèt iis locis tractetur de pacto tacito non de expresso.

2 *l.* 3 *D. de except. l. si tibi* 17. *§. vlt. & ll. seqq. D. hoc tit.*

3 Vt & *in l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret, D. hoc tit.*

4 Iusiurandum enim huiusmodi non est deferendum nisi cum litis decisorium est *l. 1. & tot. tit. D. de iureiur.* metu scilicet periurij in re, quæ nullius futura sit vtilitatis. Text. est *in l. si duo* 13. *§. Marcellus, D. de iureiur.*

DEFINITIO V.

Ius fideicommissi conditionalis quando per pactum diuisionis remissum intelligatur.

PActo diuisionis inter fratres aliósve coheredes factæ, quantumcunque generale sit, non facilè remissum intelligitur ius fideicommissi præsertim conditionalis,[1] & cuius conditio nondum euenerit,[2] Nec si appareat cognita lectaque verba testamenti,[3] nisi constet aliquid acceptum pro ea iurium remissione,[4] nec alia quam fideicommissi iura fuisse, quæ remitti potuerint.[5] Eo namque casu non tam remissum videtur fideicommissum, quam per repræsentationem perceptum,[6] & ob euentus incertitudinem ea quantitate æstimatum.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. infrà. famil. erciscs. Et in alia D. Senatoris de la Roche & Franciscæ Losæ 8. Id. Mart. 1591.

1 *l. qui Romæ* 122. *§. duo fratres* vbi latè Bart. & cæteri *De verb. oblig. l. si ita sit scriptum* 45. *§. si sub conditione, de legat.* 3.

2 Quia fideicommissum conditionale ante conditionis euentum nihil est. Quod autem non est, amitti non potest nec proinde remitti *l.* 1 *§.* 1. *D. quib. mod. vsufr. amitt.*

3 Hoc enim necesse est tum etiam cum remittitur ius quod iam quæsitum est ex testamento *l. de his* 6. *D. de transact. l.* 1. *§. ratio de test. quem. aper.*

4 *Vt in l.* 1. *C. hoc tit. l. fideicommisso* 11. *C. de transact.*

5 Ea namque interpretatio semper capienda est quæ faciat vt actus sit vtilis & aliquid operetur *l. quoties in actionibus* 12. *De reb. dub. l. cogi* 16. *circ. princ. ad SC. Trebell.*

6 *Arg. l. Iauolenus alias l. eum qui* 15. *D. de ann. leg.*

7 *d. l.* 1. *C. hoc tit. d. l. de fideicommisso arg. l. nam hoc modo* 11. *Cod. de hered. vel act. vend. l. si iactum* 11. *D. de act empt.* [Cæterùm renunciatio bonorum paternorum & fraternorum non tollit ius fideicommissi debiti in paterna vel fraterna hereditate. *Decis. cons.* 551. *col.* 1. Curt. iun. *cons.* 101. *& cons.* 23. *n.* 1. quia nec paternis nec fraternis bonis annumeratur,

Source : BIU Cujas

ratur, sed eius qui fideicommisit *l. 1. & 2. D.ad Trebell.l.coheredi*,41. §. *cum filia de vulg. & pupill.substit.*

DEFINITIO VI.

De pacto tacito de non petendo, quod ex chirographi redditione inducitur.

ETsi pactum de non petendo simpliciter conceptum in rem,non in personam esse creditur,[1] ideoque & correo debendi [2] & fideiussoribus prodest,[3] si tamen tacite inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta [4] non alij prodesse potest,quam cui chirographum redditum est. [5] Potius enim redditio illa coniecturam inducit & probationem mandatarum ei aduersus correum actionum, [6] ex quo magis appareat non posse correo ex illa causa quæri exceptionem pacti de non petendo, alioqui videretur creditor mandasse actionem inutilem, quippe quæ per exceptionem pacti elidi posset: [7] idemque creditoris factum,& actionem præberet,& exceptionem eiusmodi actionis elidendæ gratia,quod esset absurdius.[8] Fideiussorum alia ratio esse videtur. Quidni enim iis prosit exceptio pacti, cum non possit redditio instrumenti facere vt aduersus eos mandata vlla actio videatur? Nisi forte in rem suam fideiusserunt: [10] quo casu nec pro fideiussoribus habendi sunt.[11] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4.& seqq.infr.De duob.reis.

1 *l.& heredi* 21.§.*vlt.& seqq.ll.D.hoc tit.l.exceptiones,qua persona* 7. §. *rei autem. D. de except.* Vnde illud est quod pactum de non petendo simpliciter conceptum tollit obligationem naturalem *leg. Stichum aut Pamphilum* 95. §.*naturalis,de solution.* quam tamen non tolleret si esset mere personale, vt tractat Bart.

2 *d.l.& heredi.*§.*vlt.*iunct.*l.idem in duobus* 25.*in princ. &* §.1.*h.tit.*

3 *d.* §. *vlt. l. quod dictum* 32. *eod.*

4 *l.2.& 3.D.eod.l.creditricem* 7. *D.de remiss.pignor. l.1. in fin. D.de liber.legat.* Vbi tamen vereor ne postrema tota illa clausula, *Sic autem Iulianus*, Triboniani sit malè Iulianum interpretantis. Nam & vltima illa verba, *Exemplo locutionis*, bonum sensum nullum habent.

5 Tacitum enim pactum inducitur ex facto. Factum autem nullum intercedit creditoris nisi cum ex eo correi cui chirographum redditur. Alex. *ad d. l.2. D.hoc tit.*

6 Traditio namque instrumenti inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum, *l.1 Cod.de donat.l.Mauia* 49. *C.solut.matr. l.seruum filij* 44. §. *eum qui, de leg.1.*

7 *l.si non sortem* 26.§.*indebitum l. qui exceptionem* 40. *l.ex his* 54.*D. de condict.indeb.l.nihil interest* 112. *de reg.iur.*

8 *Arg.l.si vnus* 27. §.*pactus ne peteret. D.hoc tit.*

9 Neque enim potest reus principalis habere regressum contra fideiussorem suum,cui ex contrario indemnitate plenissimâ præstare debet. *l.cum lex* 48.*& pass.D.de fideiuss.l.ex mandato* 20.§.1.*& pass. D.mand.*

10 *l.si quis reum* 5.*D.de liber.legat.*

11 *Sed pro reis l.sed si fideiussor* 24.*D.hoc tit.*1.*de die* 8.§ *l.qui satisd. cog. d. l. si quis reum.*

DEFINITIO VII.

De renunciatione facta fauore fratrum absentium nemine pro iis stipulante.

PAtre matreque simul dotem constituentibus pro filia, quæ vtriusque successioni cum iuramento renuntiet fauore fratrum,[1] nemine tamen ac ne notario quidem pro iis stipulante dubitari eleganter potest an renunciatio valeat. Quanquam enim dici solet, pactum quod contractui inter alios inito adiectum est fauore tertij absentis nemine pro eo acceptante nihilominus valere,[1] constat tamen reuocari posse quandiu secuta non est acceptatio. [3] Nec vllius momenti esse huiusmodi renunciationes nisi ab eo acceptatæ sint, cuius commodo factæ fuerunt.[4] Nam nec renunciatio facta in iudicio præsente iudice,absente parte, nocet renuncianti si non per iudicem absentis nomine fuerit agnita.[5] Itaque cum in proposita specie nec sibi parentes stipulati essent nec filiis,[6] sed renunciatio fauore filiorum simpliciter facta proponeretur, filiam verò viuis adhuc parentibus & priusquam ea renunciatio fratribus placuisset renunciationis pœnituisset,[7] videbatur eam nocere filiæ non debere.[8] Sed tamen in contrarium illud mouebat, quod renunciatio hæc non solum fauore fratrum absentium, sed etiam parentibus præsentibus facta fuerat, à quibus dos constituebatur, [9] & quos credibile erat cum hanc à filia renunciationem data illi dote extorserant id egisse vt masculis suis liberis prospicerent. Id enim parentum omniu præsertim nobilium & illustrium commune votum est,vt si masculos habeant iis potissimum tanquam futuris heredibus commodum renunciationis acquisitum velint, [10] Adeoque cæteris filiabus nondum nuptis si masculos nullos habeant, nec cæteras filias postea ad renunciandum adegerint.[11] Cur ergo noceat quod filiorum nomen in contractu adiectum sit citra expressam stipulationem, cum etsi nominati non fuissent,ipsis tamen ex tacita quadam stipulatione renunciationis emolumentum acquiretur?[12] Nemo siquidem dubitaret quin nulla liberorum facta mentione valitura esset renunciatio in vtilitatem parentum dotem constituentium, [13] quando inter contrahentes stipulatio, quæ ex vna parte interuenit,ex altera quoque interuenisse censeatur,[14] Ne alioqui eueniat claudicare contractum qui sit vltro citroque obligatorius,[15] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.10. infr. de pact.conuent.tam sup. dot.

1 Hoc enim plerunque fit vt filia renunciet futuræ successioni matris,licet non cogatur mater filiam dotare,vt diximus §.*Defin* 1.*n.*19.

2 Ex *l.* 3. vbi DD. *C.de donat. quæ sub modo.*

3 Bart. *in l. qui Romæ* 122.§.*Flauius de verb.oblig.l.absenti*,10.*D.de donat.* Iul.Clar. *lib.4.Sentent.in verb.donatio.quæst.*12. *&* 13.

4 Quia donationem & liberalitatem continent, & quidem odiosã, quæ in ignorantem non confertur sicut nec in inuitum, *l. hoc iure* 9. §. *non potest,D.de donat.l.inuito* 69. *de reg.iur.* * vide Couarr.*initio* 3.*part. releg.ad c.quamuis,n.*6.*extra hoc tit.*

5 *l.certum* 6.§.*si quis absente* vbi Bart. *D.de confess.*

6 Potest enim pater filiis suis perinde ac sibi ipsi stipulari, si modo habeat eos in potestate *l. stipulatio ista* 38.§.*alteri, D.de verb.oblig.* §. *si quis alij, in fin. Inst.de inutil.stipul.*

7 Donatio enim antequam consummata & perfecta sit reuocari potest nuda pœnitentia, *l.4. D.de donat.l.cum hic status* 32. ẽ. *ait oratio & seq.D.de don.int.vir. & vxor.l.4.C.de donat.l* 3.*l.velles* 6.*C.de reuoc.don.*

8 Ex actu enim vtiliter reuocato nihil iuris quæsitum videri potest licet post reuocationem sequatur ratihabitio *l.pen. D.rat.rem hab.l.cum filiofamilias* 5.*D.quis ord.in bonor possess.seruet.*

9 Potuerunt enim parentes dotem dando quam voluerunt legem rei suæ dicere *l.in traditionibus* 44.*D.hoc tit.l.*1. *& tot.tit.D.de pact.dot. l.vlt.C.de pact.int.empt.& vend.l.*1.*& tot.tit.C.de pact.conuent.*

10 Ad conseruandam familiæ dignitatem *l. vnum ex familia* 67. *de leg.*2.*l.pater* 38.§.*duobus & seqq. de leg.*3. idque ad publicam etiam vtilitatem pertinet. *l.*1. §.*sed etsi seruus. D.de ventre inspic.* * Din. *cons.* 6. quem refert Baldus *in l.pactum,C.de collat.*

11 Guid.Pap.*q.*192.* *& q.*295.Annæus Robert. *rer.iudic.lib.*2.*tit.*4. Papon.*in syntagmate lib.*16.*tit.*4.Cap.Tholos. *q.*456.457. *&* 478.

12 Sola enim destinatio voluntatis sufficere potest vt ei quoque qui nominatus non est pactum prosit,vt in casu *l.talis pactum* 40.§.*vlt.D.hoc tit. l.*23. §.*Brasid.ad Trebell.*

13 *Ex cap.quamuis pactum* 2. vbi Canonistæ *de pact.in* 6.

14 Scilicet cum rnus idémque contractus est, *arg.l.*1.*C.de contr. stipulat.* aut cum varij quidem contractus sunt, sed correspectiui vt in *l.cũ te* 7.*C.de pact.int.empt. & vend.* Dici enim solet in huiusmodi actibus alterum alteri inesse. Facit *l.Titia* 134.§.*pen.de verb oblig.*

15 Excipe casum *l.Iulianus* 13.§ *si quis à pupillo,de act.empt.leg.sicut emptio* 20. §.1.*D.locat.*

DEFINITIO VIII.

De effectu restitutionis in integrum aduersus renunciationem.

CVm de futuræ successionis renunciatione per in integrum restitutionem rescissa tractatur,multum interest, an is cuius successioni renunciatum fuit testatus decesserit an intestatus.Priore si quidem casu rescissa renunciatione nihil aliud consequi filia potest quæ obtinuit, nisi vt agere sibi liceat ad legitimæ supplementum.[1] Neque enim etiamsi præterita fuerit facit nullum ex postfacto testamentum, in quo præteriri impune potuit.[2] Posteriore vero succedit ab intestato cum fratribus in viriles.[3] Nec sola legitima,aut legitimæ supplemento contenta esse cogitur,[4] licet si ab initio tantum habuisset, quantum ad excludendam restitutionem necesse erat, nullam ab intestato portionem consequi potuisset.[5] Vtrique tamen casui commune illud est,quod rescissa renunciatione fructus à die mortis debentur,[6] Vno casu legitimæ,altero portionis hereditariæ. Fructus enim augent legitimam,[7] quæ quota bonorum est,[8] non quid singulare,[9]

Source : BIU Cujas

ac multo magis hæreditatem, quæ quoniam nomen iuris est, [10] & augmentum recipit & diminutionem.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quemadmodum si nulla renunciatio facta esset. Filia enim quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest *l.omnimodo 30. C.de inoffic.test.*

2 Receptissima enim nostrorum sententia illa est, filiam quæ per iuratam renunciationem excluſa sit impunè præteriri posse. De quo scripsi in Decadibus *De error.pragmat.* Semper autem inspiciendum est tempus testamenti quoties de liberis quæritur, an instituendi sint vel exheredandi *l.1.l.Gallus l.29. inter cætera 30. & pass. de liber. & posth.*

3 Nouell.118. *De hered.ab intest.venient. §.si igitur defunctus.*

4 Quia si nulla renunciatio facta esset, succederet ab intestato cum fratribus in viriles. Nec enim de legitimæ supplemento quæritur, nisi cum factum est testamentum, & solo testamenti fauore, ne rumpatur per querelam. *d.l.omnimodo.*

5 Propter iuratam renunciationem quæ quandiu tenet, excludit renunciantem ab omni successione testati & intestati.

6 Boër. *decis.3. in fin.*

7 *l.Papinianus 8.§.vnde si quis ff.de inoff.test.* Scripsi *Err.2. Decad. 11. De err.pragmat.*

8 *l.cum quæritur 6. vbi DD. C. de inoff.testam.*

9 Ita vulgo loqui solent sed malè. Nam qui dicit quotam bonorum dicit quid singulare non vniuersale, vt constat *ex l. si quis bonorum 23. de leg.1. nisi in l. 3. §.1. de bon.poss.*

10 *l.hereditas 50. de pet.hered. l.119. de verb. signific.*

11 *l.178. §.1. eod.tit. l.item veniunt, l.20. & l.item non solum, de petit. heredit.*

DEFINITIO IX.

Pater filiis absentibus stipulari potest à filia, quam dotat, renunciationem fraternæ successionis futuræ.

DE illo non sine causa plerumque dubitatur, An valeat fraternorum bonorum renunciatio soli patri facta, si dos nec à fratre nec ab alio fratris nomine vlla constituta fuerit, sed tantum à patre cuius officium fuit dotare filiam, maxime si constitutio dotis non nisi paternis facultatibus respondeat.[1] Sed tamen magis communiter probatum est, vt patris stipulatio prosit hac parte masculis etiam absentibus nihilque dotis nomine conferentibus.[2] Propterea quod permittendum sit patri vt quam vult legem dicat doti à se constitutæ,[3] qui nec nisi optimum pro filia liberisque omnibus consilium capere velle credendus sit.[4] *Ita Senatus* in causa N. Catel contra vxorem Ioannis Seuerat 12. Calend. Decembr. 1593. de qua SC. ℣. De curat. furios.

1 *Arg.l.vlt.1. de dot.promiss.*

2 Didac. Couarr. *in repet.c.quamuis, de pact.in 6. in init.3. part. n.6.* vbi tamen tractat de renunciatione successionis paternæ non fraternæ.]

3 *l.cum dos 7. de pact.dotal.*

4 *l.vlt.C. de curat.furios.l.pen.§.1. D. de rit.nupt.* [Aliud igitur est, si pater stipulatus sit renunciationem bonorum maternorum absente & ignorante matre. Nec enim valet talis renunciatio quamuis iurata & notario quoque stipulante. Crauet. *cons.42. in fin.* Sicut nec bonorum fraternorum renunciatio valeret facta fratribus absentibus, & ignorantibus, si pater stipulatus non esset. Idem Curt. *cons.* 127. Adeò vt nec tacitus consensus sufficiat sed expressus requiratur. Crauet. *supradictis locis, & Defin.3.* ℣. Iunge *Defin.26.* ℣. *Ita Senatus* in causa Peronetæ Grange 14. Cal. Iul. 1611.]

DEFINITIO X.

De pacto quod fit De hereditate viuentis.

PActum de viuentis inscij hereditate, licet ab initio non valeat, tamen confirmatur, si postea is de cuius hereditate actum est rescierit & consenserit expressè in eaque voluntate perseuerauerit. Nec probabilis est sententia existimantium in ipso instanti quo contrahitur consensum hunc interuenire debere.[1] Quid enim refert an tunc an post vel ante interuenerit, vt nulla consentienti iniuria fieri videatur? Illud sane requiritur ab vtroque ex contrahentibus, certior factus sit is de cuius hereditate actum est, vt pacto & contractui inter duos inito consensisse existimetur.[2] Interea igitur sicut contractus valere non potest, ita nec pro eo pronunciari lite pendente, cum nec materiam nec formam vllam habeat quandiu deficit consensus illius, de cuius viuentis hereditate tractatur.[3] *Ita Senatus* in causa Petri Roux & Claudij Guilliot 15. Cal. Febr. 1594.

1 Neque enim lex requirit vt certo & determinato tempore consensus hic interueniat, Bart. *in l.Theopompus, de dot.præleg.* Bald. *in l. iurisiurandi. C. de testib.* Adde Boër. *q.1. n.39.* Purpur. *ad l.vlt. C. hoc tit.*

2 Vt purgetur vtrumque vitium pacti quod proficiscitur ex solicitudine illa de bonis viuentis.

3 Dixi *Defin. 3.* ℣.

DEFINITIO XI.

De potestate pacti De vendendo, si per dolum paciscentis venditio non sequatur.

CVm in eo essem vt emere vellem à Titio fundum Cornelianum, rogasti me vt à tractatu discederem, quod alia pleraque Titij bona cum eo fundo velles cõparare, & vt id à me impetrares promisisti per chirographum te eundem fundum Cornelianum certo conuentoque inter nos precio mihi venditurum. Si possea nolis vendere, dabitur mihi actio non in id tantum quod mea interest[1] sed in id etiam præcise vt vendas, cum vendendi habeas potestatem.[2] Alioqui sane dolo tuo iniuriam patiar si cogar accipere pecuniam pro fundo, quem fueram empturus ni fidem tuam sequi maluissem. [3] Nec aliud erit tametsi chirographiæ stipulationi subiecta sit pœna eius quod interest.[4] Ea namque pœna pro me in stipulatum deducta non adimit mihi actionem, quæ ad id competit vt præcisè cogaris vendere si rem habere malim. [5] Illud magis obstare videbatur, quod vendere sit facti. [6] In obligationibus autem faciendi generale videatur, vt ad factum nunquam debitor præcisè cogatur, sed præstatione eius quod interest liberetur.[7] Idque proculdubio verius est si meram iuris rationem spectes.[8] Sed tamen posteaquam nostris placuit, posse aliis quoque multis casibus[9] cogi quem præcisè ad factum, vtputà si iusiurandũ interuenerit,[10] Idem quoque hoc casu admittendum esse visum est, vt tantum tibi noceat dolus tuus, quantum mihi iusiurandum tuum prodesset.[11] *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu contra N. Gothofredum de Dompierre 17. Cal. Iul. 1594.

1 Et tamen actio de dolo non nisi ad id quod actoris interest dari solet. *l.arbitrio 18. in princ. D. de dolo.*

2 Exemplo eius quod interpretes tractant. *ad l. 1. D. de act. empt.* venditorem cogendum præcisè vt tradat rem quam tradere potest, nec liberetur præstatione eius quod interest. De quo late Arius Pinell. *ad l.2. C. de rescind.vend. & ad l.1. C. de bon.matern.*

3 Potest enim mea interesse rem habere potius quam pecuniam, licet multo plus offeratur quam quanti res est *leg. nec quasi 70. D. de rei vindic. l.non enim 9. D. rer.amot.*

4 *Vt in l.fundum Cornelianum 18. D. de nouat.*

5 Pœnalis enim stipulatio non nouat præcedentem obligationem *l.prædia 28. D. de act.empt. l.si pacto quo pœnam 14.* vbi Decius & cæteri *C. hoc tit.*

6 *l.consil.7. §.vlt. de curat.fur.*

7 *l.si quis ab alio 13. §.vlt. D. de re iud. l.nec emere 16. C. de iur.delib.*

8 Ex ratione suprà posita. *num.1.*

9 Quos vide apud Marantam *Disp.7.* post Bart. *ad l.*

10 Bart. *supradicto loco.*

11 Ne ex dolo tuo lucrum sentias. *l. ne ex dolo 12. D. de dolo.*

DEFINITIO XII.

De reseruatione legalis escheutæ.

EXceptio illa, quæ in renunciantibus vulgo apponi solet, *Salua legali escheuta*, non habet locum quandiu aliquis supereſt ex iis, quorũ fauore facta fuit renũciatio, siue masculi illi sint siue fœminæ.[1] In dubio autẽ si pater nuptui collocans filiã fecerit vt paternæ successioni renunciaret, nec aliud adiecerit, cum & filios & filias haberet, credendus est fauore primum masculorum, tum si masculi deficerent, fauore filiarum renunciationem admisisse.[2] Ideoque si postea moriatur nullis relictis masculis vnica filia, quæ non renunciauerit, superstite, ad eam solam tota hereditas pertinebit, licet aliæ quoque supersint, quæ renunciauerunt. [3] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa heredum D. de Bellegarde de Sancergue, 8. Id. Iunij 1595.

1 Guid.

Source : BIU Cujas

1 Guid. Pap. *quæst.* 192. * vide tamen Ferrer. *ibid.*

2 Vt bona conseruentur in familia, quemadmodum diximus *Defin. 7. num. 10. S. eod.* Conseruatur enim familia per masculos non per fœminas, cum fœmina quælibet familiæ suæ & caput sit & finis. *leg. pronunciatio* 195. *§. vlt. & l. seq. D. de verb. signif.* * Iunge Gulliel. Benedict. *in verb. duas habens filias num.* 237.

3 Guid. Pap. *S. d. quæst.* 192. Intellige autem, nisi & hanc filiam quæ superstes est idem pater postea adegerit ad renunciandum. Inde namque apparet noluisse pattem melioris esse illam conditionis quam cæteras. * Iunge Definit. 24. *J.*

DEFINITIO XIII.

Pactum de non succedendo, nunquam tacitum, semper expressum & iuratum esse oportere.

FIlia quæ à patre dotem accepit pro iuribus omnibus paternis, maternis & fraternis, præsentibus & futuris, non idcirco futuræ successioni renunciasse credenda est.[1] Speciali enim renunciatione opus est, & quidem iurata,[2] cum iure ciuili non valeant huiusmodi renunciationes,[3] iure autem Pontificio non aliter quam si accedat auctoritas iurisiurandi.[4] Nec sufficiet quod postrema, vt sit, parte instrumenti iuratum sit de contractu obseruando, & renunciatum iuribus omnibus in contrarium facientibus. Renunciari namque oportet successioni, non legibus.[5] Et filia quæ dote accepta pro iuribus omnibus præsentibus & futuris iurat nunquam se contrauenturam, id tantum iurat numquam se negaturam quin dotem pro iuribus omnibus acceperit.[6] Quæres non facit, quo minus ei vel inuitæ deferatur successio moriente patre.[7] Defertur enim hereditas à lege,[8] etiam inuito,[9] licet non acquiratur inuito.[10] Quidni vero? Nam & solemni renunciatione interueniente non eo minus defertur successio, sed eo ipso instanti quo successio defertur, renunciatio vires suas exerit cum ab initio valuit propter iusiurandum:[11] Nec sola voluntas sufficit eius, qui excludi vult vt excludatur si non lex eam adiuuet voluntatem,[12] quam porro non adiuuat, nisi cum eam & expressam videt, & iuratam.[13] Fateor præcedente speciali renunciatione generalem clausulam iurisiurandi in fine instrumenti positam ad renunciationem quoque referri, sicut & ad cætera omnia in instrumento contenta:[14] Sed hoc contendo, Confirmari iureiurando debere renunciationem ipsam non solam voluntatem renunciandi.[15] *Ita Senatus* pro Spect. Abrahamo Vermeil contra fratres De bordes de Cerdon Prid. Id. *Aug. 1595.*

1 Bartholom. Chassan. *in consuet. Burgund.*

2 Didac. Couarr. *ad d. cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

3 *l. pactum quod dotali* 15. *Cod. hoc titul. l. pactum dotali* 3. *Codice de collat. leg. vltim. D. de suis & legitim. l. quod bonis* 15. *§.* 1. *D. ad legem Falcidiam.*

4 *d. cap. quamuis pactum.*

5 Quia nec leges admittunt huiusmodi renunciationes licet iuratas *l. non dubium* 5. *D. de legib.*

6 Quibus verbis quantumlibet generalibus de sola dote actum videtur non etiam de successione, cuius alia ratio est, itémque legitimæ, vt dicam *J. Defin.* 19. *de inoff. test.*

7 Cum non minus filia quam filius sit ex suis heredibus, de quibus *in l. in suis* 11. *de liber. & posth. l. verum* 8. *§.* 1. *de iniust. rupt. l. in suis* 14. *& d. l. vlt. de suis & legit.*

8 *l. lege obuenire* 130. *de verborum significatione. leg.* 1. *D. de petit. hered.*

9 Quia non potest suus heres aut agnatus aut cognatus proximus facere vt non sit talis *l.* 1. 2. *& pass. de suis & legit.*

10 Præterquam necessariis, *l. necessariis* 57. *de acq. hered.* Potest enim hereditas damnosa esse. *l. hereditatis* 119. *de verb. signific. l. si hereditatem* 31. *D. mandat.*

11 Castrens. *in d. l. qui superstitis ex l. si Stichum* 8. *§. si quis ita l. quoties* 14. *§. sed si quod. D. de nouat.*

12 *d. l. vlt. de suis & leg. d. l. quod bonis* 15. *§.* 1. *D. ad l. Falcid l. ius publicum* 38. *D. hoc tit.*

13 *d. c.* 2. *de pact. in 6.* iunct. *l. pactum* 15. *C. eod.*

14 *l. Titia*, 134. *§. vlt. de verb. oblig.* 14. *l. talis scriptura* 30. *in princ. & §. vlt. de leg.* 1. *l. si mihi* 92. *de leg.* 3. Nunquam tamen generalis clausula comprehendit causam quæ non valet de iure *l.* 2. vbi Bald. *de pact. dot.*

15 Dicam *J. Defin.* 25. *num.* 2. *& 5.*

DEFINITIO XIV.

Renunciatio iurata matris an & quando noceat nepotibus ex propria persona venientibus iisdemque heredibus.

RE Nunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem licet congruam accepit, non nocet liberis ex ea præmortua susceptis & superstitibus ad aui successionem siue testamentariam siue legitimam venientibus,[1] licet sint heredes matris,[2] quia eo casu nulla renunciatio esse intelligitur,[3] Vtpote quæ facta sit sub conditione quæ non euenit.[4] Nam neque heredirati neque portioni legitimæ renunciari potest nisi sub ea conditione, Si hereditas aut portio legitima deferetur,[5] Cum prius sit vt deferatur ius cui renunciatur, quam vt ei renunciari possit.[6] At filiæ quæ viuo patre mortua est nunquam fuit delata hereditas aut portio legitima,[7] quia viuens pater neque hereditatem vllam habere[8] neque legitimam debere potest.[9] Ergo perinde est hoc casu acti nulla vnquam facta fuisset renunciatio. Et consequenter non nocebit liberis, quod sint heredes matris, quasi ex ea causa matris factum, & renunciationem probare ratamque habere debeant.[10] Non enim possunt videri venire contra renunciationem, cum renunciatio nulla facta esse intelligitur.[11] Nec quod mater non tantum pro se sed etiam pro filiis suis renunciauerit, ad rem facit. Id enim ita accipiendum est vt in eum ipsum casum, in quem pro se renunciauit, suis quoque liberis renunciasse videatur, non in alium.[12] Ergo & sub eadem illa conditione, Si legitima portio aut successio deferetur:[13] Nisi poneres id nominatim actum cautúmque vt illo etiam casu quo filia renuncians præmoreretur, liberi quoque ex ea suscepti excluси essent facto matris, & propter dotem ab eo acceptam.[14] Tum enim proculdubio factum matris noceret liberis quantumlibet ex propria persona venientibus si heredes essent matris,[15] quia de illorum proprio iure nominatim actum proponeretur.[16] Sed extra illum casum non magis nocere potest nepotibus ex filia renunciatio matris licet sint illi heredes ipsius quam si non essent.[17] Illa etiam ratio pro nepotibus facit, quam proximè attigimus. Nimirum, quod præmortua filia nepotes ex ea superstites veniunt ad successionem aui ex propria persona, & proprio capite non ex persona matris,[18] Vtpote repræsentantes gradum matris non personam.[19] Idque ex eo apparet, quod tametsi filia quæ accepta dote renunciauit paternæ successioni cum iuramento possit impunè præteriri à patre, nec necessario instituenda sit vel exheredanda,[20] nepotes tamen ex ea præmortua superstites omnimodo instituendi sunt aut exheredandi.[21] Alioqui testamentum nullum & iniustum faciunt, siue de paterni, sine de materni aui testamento agatur.[22] Quod vtique falso vel sine ratione diceretur si matris personam repræsentarent, nec nisi ex ea admitti possent.[23] Cum igitur veniant ex propria persona, vtcumque sit nullam ab iis factam renunciationem, consequens est vt non debeat matris renunciatio iis nocere,[24] Nec si sint eius heredes, quia quod in eius gradum succedunt, habent à lege non à matre.[25] At, inquies, fieri non potest, vt nepotes ex filia præmortua succedant ex proprio capite non ex persona matris, cum succedant in stirpes siue cum auunculis, siue cum consobrinis,[26] qui alioquin succedere in capita deberent, si non succederent per repræsentationem.[27] Verum facilis responsio est, Succedere quidem eos per repræsentationem, indéque fieri vt succedant in stirpes non in capita: Sed tamen repræsentare gradum non personam matris,[28] & ex eo euenire, vt quamuis mater, si viueret, exclusa esset per renunciationem, nepotes tamen ex ea non sint excluси, cum proprio iure veniant.[30] Præsertim matre ipsa non tam propter renunciationem quæ nunquam effectum habuit, vt diximus, quam per mortem excluса.[31] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bart. *ad d. l. qui superstitis.*

2 Castrens. *ibid. contra Bartolum.*

Source : BIU Cujas

3 Quod autem nullum eſt, nullum producit effectum, *vulg. iurib.*

4 Actus enim conditionalis defecta conditione nihil eſt, *l.vlt.§.ſin. autem aliquid ſub conditione, C.de caduc.toll.& tot.tit.de cond.& demonſtrat. l.codere diem* 213. *de verb.ſignific.*

5 Etſi enim conditio illa tacita eſt, tamen æquè ſuſpendit, actum acſi eſſet expreſſa, Dec. *conſ.*2. *l.interdum* 73. *de verb.oblig.*

6 *l.ſi ita ſit ſcriptum* 45.§. *ſub conditione de leg.*2. *l.*1. §. *decretalis, D. de ſucceſſ. edict.*

7 *L.delata* 151. *de verb.ſignif. l.ſcripto 6.D.vnd.lib.*1 §. *ſciendum, D. de ſuis & legit.*

8 *l.*1. *D.de hered.vel act.vend.l.hereditas,*§. *C.de pact.conuent.* iunct. *l.*1. *D. qui teſtam.facer.poſſ.*

9 *l.*1.§. *ſi impubere, D.de collat.bonor.*

10 *ex l. cum à matre* 14. *D. de rei vindic.* de cuius ſententia & limitationibus vide Oſach. Cacher. *Deciſ. Pedemont. penult.*

11 Nam quod non eſt neque probari neque improbari poteſt, *l.circ. princ.de iniuſt.rupt.* cum non entis nullæ ſint qualitates, *l. debitor* 82. *de leg.* 2.

12 *Arg.l.cum pater* 11. *l.ob res* 20.§. *ſi conuenerit, D de pact.dot.*

13 Conditio enim facilè repetita intelligitur, *leg.Titia* 134. §. 1. *de verb.oblig.l.*4.§. *vlt.D.hoc tit.* Niſi quæ repetita vitiaret. *leg. ſeruo alieno* 113. §. *ſi ab impubere de leg.*1,

14 Pacta enim ſeruanda ſunt, quæ nec contra leges ſunt, nec contra bonos mores, *l.iuris gentium* 7. §. *ait prætor, D.hoc tit.*

15 *Ex reg.d.l.cum à matre, C.de rei vindic.*

16 Poteſt enim quilibet de bonis ſui heredis perinde ac de ſuis diſponere, *l.vnum ex familia* 67.§. *ſi rem, de leg.*2.

17 Heres enim non poteſt teneri ex pacto defuncti, niſi ſub iiſdem legibus & conditionibus, quibus defunctus contraxit: cum obligationis conditio ex perſona heredis non immutetur, *l.*2. §. *ex his de verb.oblig.*

18 Itaque ceſſat hoc caſu obiectio quæ à nonnullis fieri ſolet *ex leg. ſi viua matre, D. de bon. matern.* itémque iuris regula quæ habet, Ex qua perſona lucrum quis ſentit eius factum præſtare eum debere *l. ex qua perſona* 149. *de reg.iur.*

19 §. *cum filius, Inſt.de hered.qua ab inteſt.defer.* Dixi ſ. *Defin.*1. *n.*4.

20 Dixi ſ. *Defin.*8. *num.*2.

21 §. *aliud quoque capitulum. Nouell.*115. *Vt cum de appellat.cognoſc.*

22 Nulla enim hodie differentia eſt inter aſcendentes ex linea maſculina & ex fœminina ſiue in ſucceſſione teſtati *d.* §. *aliud quoque*, ſiue in ſucceſſione inteſtati *Nouell.*118. *de hered.ab inteſt.venient.*

23 *d.l.ſi viua matre, C.de bon.matern.*

24 *Ex reg.l.non debet* 74. *de reg.iur.l.ſi vnus* 27. §. *pacta quæ turpem, D. hoc tit.*

25 Dixi *dict.Defin.*1. *num.* 2. *&* 3. ſ.

26 *d.*§. *cum filius &* §. *ſi igitur defunctus* Nouell. 118. *de hered. ab inteſt. venient.* Scripſi *in Diſp.foren. Diſp.*1.

27 *l* 2.§. *hæc hereditas de ſuis & legi l.*1.§. *vlt.ſi pars hered.petat.* Vlpianus *in Titulis tit.* 26. §. 4.

28 Marant. *diſp.* 10.

29 Quia eo caſu renunciationis conditio exiſteret *d.l.*8.§. *ſi quis ita l.quoties,*14. §.1. *D. de nouat.*

30 *l.Scia* 73. *D.de euict.l.an vitium* 5. §.1. *D.de diuerſ.temp.præſcript.* licet contra ſentiat Paponius *in ſyntagm.areſt.*

31 In eóque alia ratio eſt matris præmortuæ, alia nepotis ſuperſtitis. Conſtat autem vbi diuerſa ratio eſt excluſionis poſſe admitti liberos ex ea matre ſuſceptos, quæ excluſa eſſet ſi viueret.

DEFINITIO XV.

Quid ſi mater vt renunciaret legitimam perceperit, aut dotem quæ ſit loco legitimæ?

AT hic rurſus illa incurrit hæſitatio, quod filia quæ accepta dote paternæ ſucceſſioni renunciauit pro ſe ſuiſque liberis, non tantum propter renunciationem excluſa videri debet, ſed etiam propter partis perceptionem,[1] Quaſi partem ſuam hereditariam perceperit, patre ipſi vltro & liberaliter eam repræſentante ac prærogante. [2] Huic enim conſequens videtur vt filia quæ partem ſuam habuit obſtet nepotibus etiam poſt mortem ſuam,[3] non ſecus ac ſi ſuperuixiſſet, cum effectu ipſo tantum tulerit ex patris hereditate quantum ferret hodie ſi viueret, nec proinde reperiatur gradus vacuus ad ſuccedendum, in quo ſcilicet alia perſona iam ſucceſſerit, aut perinde habenda ſit atque ſi ſucceſſiſſet.[4] Verum reſpondeo hanc rationem eo duntaxat pertinere, vt ſi filia patri ſuperuixerit obſtet illa nepotibus, ne ad ſui ſucceſſionem ex ſucceſſorio edicto venire poſſint.[5] Quomodo vtique poſſent ſi filia per ſolam renunciationem excluſa eſſet, ſi non aliæ perſonæ eſſent proximiores, ad quas filiæ portio per ius accreſcẽdi peruenire deberet. [6] Sed præmortua filia ſicut de ſucceſſorio edicto tractari non poteſt,[7] ita nec dici, habuiſſe eam vnquam portionem ſuam hereditariam, quia vt in ſuperioribus dictum eſt,[8] nec hereditatem nec portionem hereditatis paternæ viuo patre habere potuit. [9] Solaque dotis alterius portionis quantumcunque congruentis perceptio citra renunciationem non excluderet illam à ſucceſſione, mortuo quandoque inteſtato patre,[10] ſed faceret tantum vt non aliter audienda eſſet petens portionem hereditariam quam ſi id quod accepiſſet conferre vellet,[11] Aut petens legitimam eiúſue ſupplementum, quam imputando dotem. Id enim eſt quod Iuſtinianus voluit [12] dotem in legitimam imputari, quod vulgo noſtri malè ſic accipiunt, [13] quaſi dos cedat loco legitimæ: nunquam enim de legitima quæri poteſt viuo patre, [14] ſicuti nec de ipſius hereditate, [15] quamuis legitima ſit quota bonorum non hereditatis. [16] Neque quia cum legitima ſit quota bonorum quæ ab inteſtato deferri potuiſſent ex cauſa hereditaria, [17] apparet in ineunda legitimæ computatione neceſſario ſpectandum tempus mortis, [18] quandoquidem nec prius ſciri poteſt quid & quantum eo tempore futurum ſit in bonis. [19] Neque vero in cuiuſquam poteſtate eſt vt legitimam repræſentet, [20] ſed tantum facere vt quod viuus dat in dotem aut in quam aliam eiuſmodi cauſam, imputetur quandocunque in legitimam portionem. [21] Ergo vt concludamus neque dotis perceptio, neque renunciatio matris nocère poteſt nepotibus, quo minus ex propria perſona venientes præmortua filia ſuccedant auo. [22] In eam ſcilicet portionem quam mater habitura eſſet ſi viueret nec renunciaſſet, quamuis ſint heredes matris, & ſiue ſuccedant illi cum conſobrinis ſiue cum auunculis. [23] *Atque ita tandem Senatus* pronunciauit in eadem cauſa.

1 Sic enim tractant noſtri poſt Bart. Caſtr. & alios *ad dict.l. qui ſuperſtitis.*

2 *Arg.l.cùm quo* 56.§. *vlt.D.ad l.Falcid.l.*1.§. *ſi parens, D.ſi à parent. quis manum.l.quoniam, Nouella* 29. *C.de inoffic.teſtament.*

3 *Arg. l. ſcripto* 7. *D. vnde liber.* Non enim poteſt gradus eſſe vacuus in quo eſt perſona quæ partem ſuam acceperit.

4 *Arg.l.*2. *&* 3. *D.ſi quis omiſſ.cauſ. teſtam.*

5 *l.*1. *& tot.tit.de ſucceſſ.edict.* Caſtrenſ. *ad d.l.qui ſuperſtitis.*

6 Ius enim adcreſcendi, quia locum habet inter eos qui ſunt in eodem gradu, potentius eſt ſucceſſorio edicto, Caſtrenſ. *ibid.*

7 Prætor enim illo edicto non dat ſucceſſionem niſi inter eos, quibus defert bonorum poſſeſſionem, *d.l.*1. *in princ. de ſucceſſ. edict.* quam porro non defert præmortuis ſed ſuperſtitibus tantum, quia non niſi defuncti hominis bonorum poſſeſſionem defert, vt apparet ex definitione bonorum poſſeſſionis poſita *in l.*3.§. *bonorum, D.de bonorum poſſeſſ.*

8 *Defin. prox. num.* 7. 8. *&* 9.

9 *Ex l.*1. *D.de hered.vel act.vend.l.*1.§ *ſi impubere, D.de collat.bonor. l.*2.§. *interdum, de vulg.& pup.ſubſt.l. donari,*26. *l.alius quidam,* §. *donationem, D.de donat.*

10 *l.penult. & vlt. D.de collat.dot.*

11 *l.filia,* 12. *filiam,* 16. *D.de collat.*

12 *in d.l.quoniam nouella.* 29. *C.de inoff.teſtam.*

13 De quo ſcripſi in Decadibus prior. De erroribus pragmatic.

14 *d.l.*1. §. *ſi impubere D.de collat.bonor. l.cum quæritur, Cod.de inoffic. teſtam.*

15 *l.*2.§. *vlt.de his quæ vt indign.*

16 *d.l.cum quæritur* vbi DD. notant. *l.Papinianus* 8. §. *quarta autem D. eod.*

17 Vnde illud etiam fit vt qui excluſus eſt à ſucceſſione inteſtati cenſeatur excluſus à legitima.

18 *d.l.cum quæritur, & ſimilib.*

19 Propter inopinatos caſus rerumque euentus quibus augeri poſſunt facultates vel minui. *l.pupillus,*24. *D. quæ in fraud.credit. l in ratione* 30. *l.cum quo* 56. *in princ.l.in quantitate,*73. *l.in duplicibus,*79. *D.ad leg. falcid.*

20 Non magis quam vt ſit mortuus qui adhuc viuit.

21 *dict.l.quoniam nouella* 29 *Cod.de inoffic.teſtament.l.illud* 20. *Cod.de collat.*

22 Ius enim ſucceſſionis eſt ex legibus, quæ nec hereditatem nec legitimam deferunt niſi mortuo patrefamilias.

23 Quia cum repræſentent gradum matris non poſſunt plus habere quam mater ipſa habitura eſſet *dict.* §. *cum filius, & dict.* §. *ſi igitur defunctus.*

DEFINITIO

DEFINITIO XVI.

De conferenda per nepotes ea pecunia aut portione, quam mater habuit vt renunciaret.

AN ergo dicendum erit mortuo intestato auo nepotes ex filia præmortua superstites, ex propria persona successuros auo in eam hereditatis partem, quam habitura erat mater si superuixisset nec renunciasset, ac præterea dotẽ, quã mater legitimæ aut portionis hereditariæ loco acceperat, habituros? Minime vero.[1] Ita enim fieret iniuria cæteris intestati successoribus in eodem gradu constitutis, id est, consobrinis ac multo magis auunculis, qui cum vno gradu sint proximiores, proculdubio nepotes ipsos prorsus excluderent, [2]sinon hi nepotes per repræsentationem gradus admitterentur ad eum ipsum gradum quẽm mater tenuit quandiuvixit. [3] Proinde æquissimum est & iuris rationi omnino consentaneum, vt quod filia in dotem vel ob quam aliam clausam habuit pro portione hereditaria, totum id conferant iis cum quibus volunt in hereditate succedere,[4] Ne alioqui inter eos, qui pari sunt gradu succedendi, successionis inæqualitas inducatur.[5] Idque indubitandum est si nepotes isti ex filia præmortua heredes matris proponantur. Quænam enim illis in eo facta iniuria videri potest? [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Paul. Castr. *ad d. l. qui superstitis de acquir. hered.*
2 *l. 3. C. de leg. hered. l. leg. 14. §. vlt. eod.*
3 *d. §. si igitur defunctus, & d §. cum filius.*
4 *d. l. quoniam nouella 29. C. de inoff. testam.*
5 *l. maximum vitium 4. C. de liber. prater.*
6 Non enim conferunt nisi idipsum quod habent, id est, quod habuit defuncta mater cuius personam tanquam heredes repræsentant.

DEFINITIO XVII.

Quid si nepotes ex filia quæ renunciauit non sint eius heredes?

AT quid si nepotes hereditatem matris repudiauerint? Non poterit eis obiici quod in dolo sint qui & portionem hereditariam habere velint, quam haberet mater si viueret nec renunciasset, & præterea idipsum quod mater habuit vt renunciaret.[2] Nec rursus fieri potest vt conferant id quod non habent,[3] Nisi fortè minus percipiendo, quomodo plerunque ex necessitate collatio fit.[4] Enim vero illud quoque absurdum & iniquum videtur minus eos percipere ex hereditate, ob id solum, quod mater dotem aliúdve quidpiam habuerit, cum neque ex persona matris veniant ad successionem, vt iam diximus, sed ex propria, [6] neque ex facto matris lucrum sentiant cuius non sunt successores.[7] Nec est quod quis cum vulgo interpretum obiiciat, Si nepotes isti tantundem perciperent, futurum vt per successionem in stirpes plures portiones hereditariæ vni stirpi deferrentur. [8] Iam enim ostendimus in superioribus [9] nec portionem hereditariam dici nec portionis hereditariæ loco cedere posse id, quod filia dotem habuit à patre, cum pater superuixit. Verum si negemus tanto minus ex bonis aui percipere nepotes debere, illa emerget iniquitas quod deterior erit conditio auunculorum aut consobrinorum ex auunculis præmortuis, qui nihil acceperunt, quam futura esset si filia viueret nec renunciasset. [10] Vtique enim quod habuisset illa conferre cogeretur. [11] Ergo cum non alia causa fuerit dotis dandæ filiæ, quam quia in eo gradu erat vt patri esset successura, [12] Consequens est vt quisquis in eum gradum locúmque succedit non plus iuris habeat quam persona, quæ prior eum gradum tenuit, haberet hodie si viueret & succederet. [13] Quid enim aliorum interest qui cum filia omnimodo ex æquis portionibus erant successuri, an illa viuo patre decesserit an post parrem, an relictis liberis, an sine liberis? [14] Igitur minus percipere nepotes oportebit, etiamsi non sint heredes matris. *Atque ita Senatus* noster pronunciauit in supradicta causa.

2 Neque enim matris heredes necessarij sunt cum nec sint sui, quia fœminæ non habent suos heredes. *l. illud, 4. §. ad testamenta. D. de bonor. poss. contr. tab.*
2 Nam non habent idipsum quod mater habuit cuius non sunt heredes.
3 *l. 1. §. de illis, D. de collat. bonor.* Facit *l. 1. §. confertur 23. eod.* vbi scriptum est non venire in collationem id quod quis acquirere cum posset noluit, qui hic sibi magis quam alteri insidiatus est, *l. dotis 5. Cod. eodem.*
4 *d. l. 1. §. sed et si tantum 12. D. eod. tit. de collat. bonor.*
5 *Arg. l. 1. §. & in adoptionem, & pass. ff. de coniug. cum. emancip. liber. eius.*
6 *d. § si igitur defunctus.*
7 Nec proinde matris factum præstare coguntur, *arg. à contr. sens. l. ex qua persona 149. de reg. iur.*
8 Argumentum est pragmaticorum desumptum ex Paponio *in syntagm. arest. loco suprà citato.*
9 *Defin. 15. num. 9. &.*
10 Atqui renunciatio cum facta sit à filia vt tanto magis eius fratres admitterentur, nocere iis non debet. *arg. l. legata inutiliter 14. de adim. legat.*
11 *l. 1. l. si filia 3. & pass. D. de collat. dot.*
12 *l. vlt. C. de dot. promiss.*
13 *l. 1. §. eueniet. 15. D. de coniung. cum emancip. liber. eius.*
14 Non enim ob eam causam deterior ipsorum conditio fieri debet cum sint vno gradu proximiores liberis sororis.

DEFINITIO XVIII.

De imputanda in nepotis legitimam dote quam filiæ habuit, siue renunciatio interuenerit, siue non.

SEd si de legitima duntaxat non etiam de successione & hereditaria portione quæratur, quod euenit facto testamento, & exclusis per auum pro modico legato vt fit, nepotibus ex filia præmortua superstitibus.[1] alia tractatio esse videtur, & paulo difficilior. Nam cum legitima non sit quota hereditatis sed bonorum,[2] non potest hoc casu locus esse collationi, quæ non nisi inter coheredes locum habet.[3] Superest itaque vt de sola imputatione quærendum sit, id est, an quod filiæ præmortuæ in dotem datum fuerat, nepotes imputare debeant in suam legitimam. Quæ quæstio in illã incidit quæ à nostris interpretibus tantopere agitata est? Vtrùm dos data filiæ imputanda sit in legitimam nepotis,[4] In qua quæstione magis communiter illa distinctio probata est? Vt si dos filiæ ad nepotes perueniat, ex pacto, prouidentia & dispositione aui, imputari debeat nepoti, non aliter.[5] Sed id tum obtinet cum nulla renunciatio facta est. Nam facta renunciatione omnes consentiunt filiam videri habuisse portionem suam hereditariam cum habuit dotem,[6] adeoque quod magis est in ea dote habere illam heredes liberos etiam viuo auo,[7] Et consequenter imputari eam dotem debere nepotibus in legitimam, cum mater eam habuit pro legitima, Ne alioqui duplicis legitimæ præstatione vnus idemque gradus successionis auitæ oneretur,[8] Idque non solum procedit si nepotes sint heredes matris, in quo omnes consentiunt,[9] sed & si non sint heredes. Non ratione illa qua plerique falso mouentur, quod nepotes isti matrem repræsentent, (nam imo vero gradum duntaxat repræsentant non personam[10] vt in superioribus diximus[11]) Sed quia postquam iure pontificio receptum est vt filia quæ iurato renunciauit accepta dote portionem suam hereditariam aut legitimam percepisse videatur,[12] Non est æquum nepotes ex eodem gradu tanquam vacuo succedentes tantum ferre ex aui hereditate, quantum si filia nihil vnquam habuisset.[13] Quomodo enim fieri queat vt gradu in quo filia fuit quandiu vixit reperiant vacuum, id est, talem vt filia nunquam in rerum natura fuisse videatur, quod ad causam succedendi attinet, quin eorum omnium ratio habeatur, quæ filia percepit ex causa prorogatæ & repræsentatæ successionis? [14] Non enim vacuus gradus videri potest cui iam successio delata sit, [15] aut quid aliud datum vice futuræ successionis,[16] Nisi omnia in integrum restituantur, id est, in eum statum in quo essent si filia nihil percepisset, Quod euenit nepotibus tanto minus pro legitima percipientibus,[17] Proinde nec de illo

quærendum

quærendum eſt an matris heredes ſint necne ? [18] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia hoc caſu non niſi de ſupplemento legitimæ tractari poteſt cum teſtamentum ſubſiſtat, *l. omnimodo* 30. *C. de inoff. teſt.*

2 *l. cum quæritur* 6. *C. eod. l. Papinianus* 8. *§ quarta autem D. eod.*

3 Et quidem ex eodem iure ſuccedentes, *leg. nec ipſa* 7. *D. de collat. dot.* Sicut dicimus nec accreſcendi ius inter eos locum habere. *l. ſed cum patrono* 6. *D. de bonor. poſſ.*

4 Tractant noſtri *ad l. quoniam, Nouella* 29. *C. de inoff. teſtam.* Scripſi *lib.* 13. *Coniect.*

5 Diſtinctio eſt communiter recepta ex Bart.

6 Quia dotem illam hoc caſu volunt cedere loco portionis hereditariæ.

7 Scripſi *iam eod. lib.* 13. *Coniect.*

8 Quod tamen fieri non poteſt cum legitimaria portio non niſi ex legitimæ ſucceſſionis comparatione debeatur, nec proinde poſſit duplex legitima deberi, vbi vna tantum pars eſſet ſucceſſionis. *Arg. d. l.* 1. *§. euenit, de coniung. cum emancip. lib. eius.*

9 Antonin. Teſſaur. deciſ. Pedemont.

10 Nemo autem ex eo ſolo obligatur alieno facto quòd gradum repræſentet. *l. ſcripto* 7. *D. vnd. liber.*

11 *Defin.* 1. *num.* 4. *Defin.* 14. *num.* 28.

12 *Cap.* 2. *de pact. in* 6.

13 Caſtr. & cæteri *ad d. l. qui ſuperſtitis.*

14 *Arg. d. l. cum quo* 56. *§. vlt. ad l. Falcid. d. l. quoniam Nouella cum ibi not. C. de inoffic. teſt.*

15 Vnde illud eſt, quod neque in ſuis neque in agnatis erat olim ſucceſſio. *l.* 1. *§. ſciendum De ſuis & legit. §. placebat. Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.*

16 *Vt in l. cum quo* 56. *§. vlt. ad l. Falcid.*

17 *d. l.* 1. *§. ſed etſi tantum, D. de collat. bonor. l. dotis quidem petitio.* (ſic enim legendum eſt non *portio*) *C. de collat.*

18 Cum vtroque caſu ſubſit eadem ratio æqualitatis conſtituendæ minus accipiendo ex parte nepotum.

DEFINITIO XIX.

De legitima in corporibus bonorum ſoluenda nepotibus ex filia, quæ renunciauit ex propria perſona venientibus.

CVi tamen non erit conſequens vt ſi dos filiæ data fuerat in pecunia numerata, nepotes ſimiliter in pecunia legitimam accipere cogantur, ſi malint eam habere in corporibus hereditariis. [1] Nam cum veniant ex propria perſona non ex perſona matris, vt iam toties diximus, [2] nec ipſi quicquam adhuc pro legitima acceperint, dici non poteſt cogendos eos agere ad ſupplementum, [3] quaſi ad ipſius legitimæ petitionem non ſint admittendi. [4] Non enim ideo tenentur imputare ſibi in legitimam id quod mater pro dote habuit, tanto minus percipiendo ex bonis aui, quaſi accepiſſe ipſi videantur quod mater accepit, præſertim ſi nec ſint heredes matris, [5] Sed ob eam duntaxat rationem ne emergat iniquitas ſi ex gradu matris tanquam vacuo ſuccedentes tantundem ferant ex aui hereditate, quantum ſi mater nihil habuiſſet: quæ tamen legitimam, aut quod hac parte idem eſt, dotem pro legitima habuit. [6] At nulla ſuberit iniquitas tametſi ea legitima nepotibus detur in corporibus hereditariis non in pecunia, cum vtroque caſu tantundem debeantur. [7] An ergo legitimam integram conſequenter nepotes in corporibus hereditariis, ſi parati ſint pecuniam à matre acceptam heredibus totam reddere ? Minime. Eſſet enim illa mera collatio, ad quam non admittuntur, qui non ſunt heredes illius, de cuius ſucceſſione agitur. [8] Sed cum dotem maternam imputare ſibi debeant tanto minus percipiendo ex bonis hæreditariis, [9] ſuauiſſimo temperamento res ad ſuam æquitatem reducitur, vt non plus ferant nepotes ex bonis aui quam debeatur detracta ea ſumma quæ matri in dotem data eſt. [10] Idque temperamentum Senatus noſter ſecutus eſt in ſupradicta cauſa.

1 Secundum Iuſtiniani conſtitutionem *in l. vlt. §. repletionem, C. de inoff. teſtam.*

2 *Defin.* 1. 14. & 18. *§. eod.*

3 Supplementum enim præſupponit aliquid iam acceptum eſſe pro legitima, licet minus quam oporteat. *leg. omnimodo* 30. *leg. ſi quando* 35. *§. ſi generaliter, C. de inoff. teſtam.*

4 Aliud enim eſt legitimam petere, aliud vero agere ad ſupplementum. Legitima enim facto teſtamento non poteſt peti niſi per querelam, quæ contra teſtamentum proponitur, Supplementum vero petitur ex teſtamento, *dict. l. omnimodo.*

5 Qui enim non ſunt heredes non repræſentant perſonam defuncti nec præſtant ipſius factum. *l. cum à matre* 6. *C. de rei vind.*

6 Vt diximus *prox. Def. præced.*

7 Æqualitas enim perinde vtroque caſu ſeruatur.

8 Non enim locum habet collatio niſi inter heredes, quia nec alij conferunt, quam qui ſi non conferrent iniuriam hæredibus facerent. *l.* 3. *D. de collat. dot. l.* 1. *§. toties, l. ſi filius* 10. *de collat.*

9 Vt diximus *Defin. prox. num.* 17.

10 Ita enim fit vt nihil interſit filiorum an ſoror quæ ipſa enunciauit ſuccedat, an ſuſcepti ex ea nepotes.

DEFINITIO XX.

De compenſandis fructibus legitimæ nepotum cum fructibus dotis maternæ.

QVemadmodum autẽ nepotibus iſtis legitimam ex proprio capite in bonis aui perſequentibus debentur fructus à die mortis, [1] quia fructus augent legitimam ſicut & hereditatem : [2] Ita & in computanda quantitate quam filia in dotem accepit, habenda ratio eſt acceſſionum, id eſt, vſurarum eius pecuniæ, [3] Non quidem ex die acceptæ dotis, cum ab eo tempore mulier ſuis aut mariti ſui ſumptibus exhibita ſit, [4] quam alioqui pater de ſuo alere debuiſſet, [5] ſed à die mortis aui, vt pro rata portione fructus legitimæ cum vſuris dotis quæ loco fructuum ſunt, compenſentur. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Boer. *quæſt.* 3. *in fin*

2 *l. Papinianus* 8. *§. vnde ſi quis, D. de inoff. teſt.*

3 *Arg. l. filius* 5. *§. filia, D. de collat. dot.*

4 *l. vir vſuras* 54. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. actione* 65. *§. vltim. D. pro ſocio l. ſi is qui* 56. *§. ibi dos, l. quamuis* 75. *in fin. de iur dot.*

5 *d. l. is qui §. poſt mortem, l. ſi quis à liberis* 5. *in princip. & §. idem in liberis, D. de agnoſc. & alend. liber. l.* 3. *&* 4 *C. eod.*

6 *Vt in l. minor annis* 40. *§. pradia, D. de minor. l.* 1. *§. pacto, D. de pign.*

DEFINITIO XXI.

Auctis ex poſtfacto facultatibus patris an augeatur legitima matris quæ renunciauit ? Et quid de nepotibus qui non renunciarunt ?

QVæſtio illa ab interpretibus noſtris tandiu vexata, Vtrùm auctis facultatibus patris augeri debeat legitima filiæ quæ accepta dote pro legitima ſucceſſioni paternæ renunciauit ? Eo demum caſu locum habet, quo filia ipſa patri ſuperſtes ampliorem petat portionem. In qua quæſtione pugnantes interpretum ſententias, Senatus noſter ea diſtinctione conciliare ſolet, Vt ſi congruenter filia ab initio dotata ſit inſpectis facultatibus patris quæ tum fuerunt, [2] non ſit audienda : [3] Sin læſa fuit, licet intra dimidiam, ſuccurri ei oporteat aduerſus renunciationem. [4] Sed ſi filia quæ renunciauerat, ante patrem deceſſerit ſuperſtitibus nepotibus, qui repudiato legato ſibi relicto legitimam petere malint in corporibus hereditariis, [5] dubitationem res non habet quin eorum legitima æſtimanda ſit ex facultatibus, quæ mortis tempore reperiuntur. [6] Nempe quia vt in ſuperioribus dictum eſt, [7] veniunt illi ex proprio capite. Ac licet in gradum matris vocentur, ita vt non niſi vnam legitimam conſequi poſſint, tametſi plures ſint nepotes: [8] non eam tamen ipſam legitimam petunt, quæ matri, ſi viueret, deberetur, nec ſi ſint heredes matris, ſed propriam ſibique ex proprio capite debitam, [5] qui nec vnquam renunciarunt, quæque cœpit iis eſſe debita eo demum inſtanti quo auus deceſſit. [10] Itaque mortis tempus hac parte neceſſario ſpectandum eſt, quamuis dotem à matre acceptam cogantur nepotes in legitimam ſuam imputare minus percipiendo ex bonis aui, vt ſuprà diximus. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Definit. 23. infrà. De inofficioſo teſtamento.

1 Filia

1 Filia enim præmortua, vel non conquerente nullius quæstioni locus relinquitur quantumcunque magna dos ei data proponatur: quia nec aliter posset constitui citra iniuriam mariti, qui neque indotatam neque minus dotatam ducturus fuit, *l. Titia 62. de iur. dot. l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat, l. 4. §. sed et si mulier, l. pure 5. §. si eum D. de doli mal. except.*

2 *l. quæro 60. & seq. l. cum post 69. §. gener. & §. nuptiis, de iur. dot.*

3 Quia contractus tempus inspiciendum est quoties de læsione quæritur, non euentus, *l. 1. l. si voluntate 8. Cod. de rescind. vend. l. si pater 12. C. de inoffic. test. l. de fideicommisso 11. C. de transact.* Nec audiendus est qui petit id cuius contrarium non fuit postulaturus, *l. pen. Cod. de solut.*

4 Quasi possit hoc casu imputari patri cur non congruam dotem ab initio dederit. De quo tamen vide quæ scripsi in Chiliad. De err. pragmat. Decadib. priorib.

4 Sic enim vulgo creditum est, posse eum cui legitima relicta est in pecunia repudiare legatum, & petere legitimam in corporibus bonorum. De quo vide etiam quæ scripsi Dec. err.

6 *Ex l. cum quæritur 6. C. de inoff. test. & similib.*

7 *Defin. 114 & 18.*

8 *Dict. Defin. 18. num. 8. ſ.*

9 Nam & ex proprio capite succederent si successioni intestati locus esset, *l. si quis posthum. 9. §. 1. D. de liber. & posthum. l. si quis filio 6. De iniust. rupt.*

10 *§. si igitur defunctus, Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*

11 *Defin. 18. & 19. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

De personis quarum fauore fit renunciatio, Et quis sit effectus renunciationis defuncta ea persona, cuius fauore fuerat renunciatum.

REnunciatio successionis futuræ patri facta per filiam quæ nuptui tradebatur si pater nobilis, multo magis si illustris fuit, & eo tempore liberos vtriusque sexus habuit, masculorum duntaxat fauore facta intelligitur, [1] Nimirum per coniecturam tacitæ voluntatis ex talium virorum consuetudine, quæ illa est, vt familiæ suæ opes & dignitatem masculis potissimum quandiu supersunt parent. [2] Sed si, vt plerumque fit, eius renunciationis commodum pro se suisque successoribus quibuscumque stipulatus sit pater, nullus præsumptionis locus relinquitur, nec proinde dubitationi, quin non solùm pro filiabus quoque, sicut & pro masculis, sed etiam pro extraneis heredibus stipulatus videatur. [3] Itaque si decedat intestatus superstite filia, quæ renunciauit, & alia quæ non renunciauit, itémque masculo, ea quæ non renunciauit, admittetur cum masculo, & æquè proderit ei renunciatio. [4] Sin masculus qui renunciationis tempore viuebat, ante patrem decesserit, sola filia succedet, quæ non renũciauit, [5] quod non cõtingeret si masculorum duntaxat fauore facta renunciatio proponeretur. Tum enim defuncto masculo renunciationis potestas euanesceret, [6] nec minus ad successionem admitteretur ea ipsa quæ renunciauit, quam quæ non renunciauit, [7] quoniam & vrraque admitteretur nulla facta renunciatione. Quid si pater testatus sit, & solum masculum heredem scripserit? Soli masculo proderit renunciatio, [8] quia & filiæ prodesset si exheredato masculo filiam instituisset, adeóque extraneo si exheredatis liberis extraneum prætulisset. [9] Huic consequens est, vt mortuo quandocumque masculo, qui fuerat solus institutus perinde ad eius successionem vocetur soror, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit, licet non tantum paternæ sed etiam fraternæ successioni renunciatum proponatur, quoniam tota renunciationis potestas in personam eius confluit in cuius fauorẽ facta renunciatio est, [10] aut qui in locum illius successit. Ideoque postquam semel effectum sortita est tota hereditate masculo quæsita, nullas vires in aliorum persona habere potest. [11] Nec ad rem pertinet si quis obiiciat non videri sortitam effectum, quod ad hereditatem ipsius masculi, qui vtique sibi ipsi succedere non potuit. [12] Nam neque hoc respectu vlla videri potest facta renunciatio quantumuis fraternæ hereditati renunciatum sit, Quandoquidem nulla subest persona, cuius fauore facta hodie videri possit, defuncto nimirum patre patrísque herede, cui totum emolumentum renunciationis quæsitum fuerat. [13] Non enim quod supereſt persona sororis quæ non renunciauit, & quæ ideo capax est consequendæ fraternæ successionis, sufficere potest ad hoc vt ea sola admittatur, & sorori quæ renunciauit præferatur. Prius enim est vt in eius fauorem probetur facta renunciatio quam vt ei debeat prodesse. [14] *Ita ex tempore tractatum est* in causa liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue 5. Id. Septembr. 1595.

1 Dixi ſ. *Defin. 7. num. 10.*

2 Quia per masculos familia conseruatur non per fœminas, vt diximus *d. num. 10.*

3 Heredum enim appellatione etiam extranei continentur. *tit. de hered. qualit. & differ. l. extraneum etiam penitus ignotum, 11. C. de hered. instit.* Facit *l. si pactum 9. D. de probat.*

4 Didac. Couar. *in repet. cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6. * in 3. part. relect. §. 3.*

5 Guid. Pap. *q. 192.* * Afflict. *decis. 161.*

6 Cessante siquidem causa finali dispositionis, cessat dispositio, *l. vlt. D. de testam. tut. el. l. vlt. D. de hered. instit.* Tiraquell. *in tract. Cessante causa.* * Ferret. *ad d. decis.* Guid. Pap. 192. Guiliel. Benedict. *in verbo duas habens filias n. 197.* Crauet. *cons. 192.*

7 Didac. *vbi ſ.*

8 Non tanquam masculo, sed tanquam heredi. *l. tale pactum, 40. §. vlt. D. hoc tit.*

9 Nam neque potest pater filio suo stipulari in id tempus, quo pater erit mortuus, nisi tanquam heredi, cum ius patriæ potestatis, quod facit vtilem stipulationem finiatur morte. *arg. l. Titio 52. D. de vsufr. l. Stichus 39. de manum. test.*

10 *Arg. l. 1. §. inde Neratius, D. ad SC. Trebell.*

11 Quia stipulatio semel commissa amplius non committitur, nisi cum actus est reiterabilis. *l. sic stipulatus 133. de verb. oblig.* qualis hic non est, quia delatio hereditatis fit semel tantum & vnico instanti. *l. 1. §. sciendum, de suis & legit. l. scripto 7. D. vnd. liber.*

12 Id est sibi ipsi heres esse: alioqui euenit aliquando vt sibi ipsi quis succedat in iure adeundæ hereditatis alienæ aut potius in iure petendæ bonorum possessionis. *l. 1. §. sed videndum, D. de succ. edict. l. nec is 17. §. 1. de acq. hered.*

13 Perinde ac si sine herede defunctus esset pater, qui sibi suóque heredi stipulatus fuisset. *l. 5. in princ. D. vt legat. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. in fin. de solut.*

14 Quia nec aliis prodesse potest renunciatio, quam quibus prospicere voluit & potuit stipulator, *arg. leg. filiusfamilias 114. §. Diui 2. de leg. 1. l. pater 38. §. Iulius Agrippa. & §. quindecim de leg. 3. Melior text. in l. qui solidum 78. §. pradium, de leg. 2. & in l. cum pater 77. §. libertis in fin. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Renunciationis effectus nullus est in fauorem filiæ, quæ renunciauit, si omnes filias simul pater substituerit masculo heredi instituto.

IDem multo magis admittendum est, vt soror quæ renunciauit admittatur cu ea quæ nõ renunciauit ad successionẽ fratris, cui commodum renunciationis quæsitu fuerat, siue quod in eius fauorem facta primum fuisset renunciatio, siue quod patri, qui sibi & suis heredibus quibuscunque stipulatus fuerat, solus ille heres extitisset, Si pater testamento substituerit filias masculo heredi scripto quandocunque sine liberis decedenti. Nam sicut futuræ successionis renunciatio non excludit renunciantem à petitione eius quod testamento relictum est, [1] ne oneretur renuncians contra voluntatem eius cuius commodo facta est renunciatio: [2] Ita incipit interpretationem ex eiusdem patris voluntate, vt videatur noluisse plus iuris habere filiam quæ non renunciauit, quam eam quæ renunciauit, cum vtramque simul per fideicommissum ad successionem reuocauerit. [3] Nec quod causa successionis intestati fratris separata est à causa fideicommissi, [4] quicquam ad rem faciet. Nam si pater voluit filij masculi vel inuiti bona æquè ad sorores omnes ex fideicommisso peruenire, multo magis credendus est voluisse, vt filius eos sibi ab intestato heredes eligeret, quos lex ei daret, [5] patrísque votum siue expressa, siue tacita institutione subsequeretur, id est, siue testatus decederet, siue intestatus. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *q. 599.* Facit *l. si patronus 33. in fin. de bon. libert.*

2 Ita enim fieret vt per filiæ renunciationem adimeretur libera testandi facultas patri, qui tamen non ob aliam causam filiæ renunciationem admisisse credendus est, quam vt eam facultatem haberet

tanto

tanto liberiorem. Pactum enim de non succedendo ampliat non restringit facultatem testandi. Scripsi in Chiliade De Error. pragmatic. in prioribus Decadibus.

3 Per fideicommissum enim succeditur testatori non heredi. *l.1. in fideicommissaria 18. D. ad SC. Trebell. l. coheredi 41. § cum filia de vulg. & pup. substit.*

4 *d. §. cum filia l. sequens. quæstio 68. de leg. 2.*

5 *l. in princ. l. conficiuntur 8. §. 1. D. de iur. codicill.*

6 *Arg. l. mulier 22. §. cum proponeretur ad SC. Trebell. l. pater 10. §. vlt. D. de capt. & postlim.*

DEFINITIO XXIV.

De clausula, Salua legali escheuta.

VVlgaris illa clausula in pactis per quæ futuris successionibus renunciatur apponi solita, *Salua legali escheuta*, eo demum casu prodest, quo ij omnes decesserint, qui in pari gradu fuerint succedendi.[1] Itaque filia quæ renunciauit addita eiusmodi clausula, tamdiu excludetur per renunciationem, quamdiu fratres aut sorores superuenerunt, aut ex iis liberi, in quorum persona vires & effectum habere possit renunciatio :[2] Sed iis prædefunctis admittetur, cæteríque sequentium graduum agnatis, & cognatis omnibus præferetur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *quæst. 192.* * vbi Ranchin. & Ferret. iunge Definit. 12. 5.

2 *Arg. l. omnia 31. alias l. cum ita. §. in fideicommisso de leg. 2. l. peto 69. §. fratre. l. cum pater 77. §. libertis eod.*

3 Vt aliquis effectus sit huius clausulæ, ob eam potissimum causam adiectæ, ne exclusio per renunciationem inducta esset perpetua. Guid. Pap. *d. quæst. 192.* * Vide Guilielm. Benedictum *in verbo duas habens filias num. 297.* Cravet. *cons. 192.* [Audio tamen Senatum postea pronunciasse contra liberos agnatotum eiusdem gradus.]

DEFINITIO XXV.

De pacto mariti promittentis facturum se, vt vxor paternæ renunciationi renunciet, promisso etiam ni id fiat quanti interesse patris poterit.

TItius Mæuiam Sempronij filiam vxorem ducturus, ea præsente stipulanti Sempronio, spoponderat contentam fore Mæuiam dote duorum millium aureorum, futuræque patris successioni pro ea summa cum iureiurando renunciaturam, Addita etiam promissione ni id fieret quanti factum esse Sempronij interesse posset, déque ea re chirographum Sempronio dederat. Sempronius Titij fidem secutus, filiam ei desponderat, & paulò pòst nulladum secuta renunciatione superstitibus cum filia duobus masculis intestatus decesserat. Placuit mariti pactum filiæ nocere non debere,[1] cui nec proprium noceret, tametsi renunciaturam se promisisset si renunciatio nulla secuta esset.[2] Nam nec obstaret ei facta renunciatio futuræ successionis, reluctante nimirum iuris ciuilis ratione,[3] ni iurisiurandi quoque vinculo ex Pontificiæ constitutionis auctoritate[4] confirmata proponeretur.[5] Tantum aberat vt promissio de renunciando per maritum facta pro filiæ renunciatione vtili accipi deberet.[6] At neque maritum ex promissione sua conueniri posse visum est, an id quod masculorum interesset sororem per renunciationem ab hereditate exclusam esse,[7] Cum prohibere nec posset nec deberet quo minus vxor, cuius factum promiserat, accepto familiæ erciscundæ arbitro ad hereditariam portionem obtinendam iure suo aut potius publico vteretur,[8] cui nec priuata cautione derogari vllo modo potuisset.[9] Præsertim cum priuatæ quoque cautionis commodum pater filiæ abiecisse videretur, qui cum filiam in dote heredem scribere & à reliqua hereditate summouere potuisset, intestatus decedere maluerat.[10] Neque enim probabilis erat illa interpretatio, si vt iniusto iuris errore pater lapsus ab intestato decessisset, quasi ratus iam satis exclusam esse per mariti pactum filiam, quam scire debuerat non nisi ex propria iuratáque renunciatione excludi potuisse.[11] *Ita Senatus* anno 1588. pro D. Guilielmo Onciaco tunc Senatore nunc Præside meritissimo eiúsque coniuge contra Nobiles dominos fratres de Beaumont.

1 *l. si vnus 27. §. ante omnia de pact.*

2 Aliud enim est renunciare, aliud pacisci de renunciando tam in contractibus quam in vltimis voluntatibus. Sicut aliud est vendere, aliud pacisci de vendendo. *l. 1. C. de pact. pign.* gloss. *in l. bona fidei. verf. si tamen de eo quod cert. loc.* Boer. qui multos citat. *quæst. 3. num. 1. & 15.*

3 *l. vlt. D. de suis & legit. l. pactum dotal. 3. C. de collat. l. pactum quod dotali 15 C. de pact.*

4 *Cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

5 Nam si filia ipsa promisisset se renunciaturam, liberaretur renunciando sine iuramento. *arg. l. in numerationibus, 44. §. vlt. de solut.* Bart. & cæteri *in l. singularia si cert. per.* Non enim promissio de renunciando includit promissionem de iurando, *cap ad audientiam quod met. caus.* Boer. *dict. quæst. 2. n. 5. & 6.*

6 *l. 1. C. si in com. eadémque caus. l. inter stipulantem 83. de verb. oblig.* Boer. *dict. n. 15.*

7 *l. stipulatio ista 38. in princ. eod. tit. de verb. obligat.* Boer. *vbi 3. n. 16.*

8 Ius enim succedendi ab intestato sicut & ex testamento publicum dicitur, quia est ex legibus *l. 3. qui test. fac. poss. l. quod bonis 15. §. 1. D. ad leg. Falcid. l. vlt. de suis & legit.*

9 *d. l. vlt. D. de suis & legit.*

10 Neque enim nouum est, vt imputetur patrifamilias, cur testamentum non fecerit *l. posthumus 6. verf. hoc plane. D. inoff. testament.*

11 Error enim ille iuris sicut patri eiusve masculis liberis prodesse non debet, ita nec filiæ nocere ad peruertendam legitimæ successionis rationem. *l. sed etsi 25. §. scire. de petit. hered.*

DEFINITIO XXVI.

Si renunciatum sit successioni fratris ignorantis patre stipulante & adhibito iureiurando, valet renunciatio.

QVæsitum est an renunciatio per filiam facta de fraterna successione in manibus patris stipulantis fratre vero absente valeat ? Dubitationem facit, quia regulare est, vt de hereditate absentis & ignorantis pactum fieri non possit.[1] Sed tamen ita posito iure fieret, vt innumeræ renunciationes corruerent,[2] atque ita litium materia crescceret,[3] quandoquidem vix est, vt præsens pater, filij quoque præsentiam adhibeat.[4] Itaque magis placebat, renunciationes istas valere, quas pater ipse stipulatus esset.[5] Prudens enim bonumque consilium pro liberis omnibus accipere pater intelligitur.[6] Quanquam non deerant ex Dominis, qui dicerent alias contra iudicatum fuisse.[7] *Ita tractatum est* non tamen decisum in causa filiarum D. de Bellegarde de S. Ciergue.

1 *l. vlt. C. hoc tit. l. 2. §. vlt. D. de his quæ vt indign.*

2 Quod esse non debet, *arg. l. non omnium, D. de legib. l. Barbarius Philippus 3. D. de offic. prator.* Maligna enim est interpretatio per quam fit, vt actus destruatur. *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus. De verb. oblig.* [Communis tamen DD. opinio videtur esse in contrarium. Didac. *in initio 3. part. c. quamuis pactum, n. 6 vide cap. Thol. quæst 458.*

3 Quæ potius resecanda est, *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

4 Quasi nec sit necesse, cum vox filij sit vox patris, & contra vox patris sit vox filij, *§. si quis alij Inst. de inutil. stipul.*

5 *Ex cap. quamuis pactum cum ibi not. De pact. in 6.*

6 *l. vlt. C. de curat. furios. l. 2. C. qui & aduers. quos in integr. restitut. poss. l. isti quidem 8. D. quod met. caus.* [Aliud est in reuocatione bonorum maternorum. Cravet. *cons. 42. in fin.* Iunge *Defin. 9. 3.*

7 Pro D. de la Coux contra D. de la Verdatiere.

DEFINITIO XXVII.

Pater qui filiam, quæ paternis fraternísque bonis renunciauerat, vocat ad fideicommissum simul cum filia quæ non renunciauit, videtur velle, vt possit illa etiam fratri simul succedere ab intestato, Nisi cum frater sciuit renunciationem.

CVm Pater, qui filiam à paternorum fraternorúmque bonorum successione per renunciationem excluserat,[1] eandem fratri si sine liberis moreretur substituisset in omné casum, id est, non solùm pupillariter, sed etiam per fideicommissum,

Source : BIU Cujas

missum,[2] simul cum filia,quæ non renunciauerat, videri eũ voluisse vt vtriusque filiæ in fratris successione idem ius esset [3] non solùm ratione fideicommissi,sed etiam quod ad intestati successionem attineret, Quasi sublato per eum vinculo,& impedimento renunciationis,non secus atque si filiã quæ renunciauerat heredem instituisset. [4] Certum enim est huiusmodi renunciationibus non excludi filiam,quo minus ex testamento succedere possit. [5] Etsi autem ius fideicommissi non impedit ius successionis intestati,[6] in ea bonorum parte in qua filius grauatus grauari non potuit, id est, quod ad legitimam & Trebellianicam attinet : [7] Tamen ex fideicommisso colligitur,voluntatem patris illam fuisse, vt filiæ omnes ex æquo admitterentur,nec minus, quæ renunciauerat, quam quæ non renunciasset. [8] Sanè si renunciationem frater sciuisset, ratámque habuisset,difficilius admitti posset filia quæ renunciauit cum ea quæ non renunciauit, quasi fratris ab intestato morientis voluntas illa fuisse videretur, vt heredem haberet eam, quæ nondum esset excluſa per renunciationem, perinde ac si eam solam instituisset, cum is, qui intestatus moritur, eos tacitè videatur instituere, quos scit sibi ab intestato successuros.[9] Nec quod fideicommissum filiabus omnibus æqualiter à patre relictum sit, ad rem facit quia sicuti fideicommisso paternæ duntaxat, non etiam fraternæ facultates continentur, [10] ita non est permittendum patri, [11] vt facto suo vocet ad hereditatem intestati filij eas personas,quas filius ipse sciuerit & voluerit esse excluſas. [12] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Adhibita scilicet in eam rem stipulatione, & adhibito iureiurando, de quo in *c. quamuis, pactum 2. de pact. in 6.*

2 Siue expressis verbis & specialibus,siue generali verbo communi *substituto*, quod nostri volunt aptum esse ad vtramque substitutionem tam precariam quàm directam, quasi sit commune,vt notant *ad l.Centurio 15. D. de vulgar. & pupill. substitut.*

3 Vt par & æqualis in omnibus fieret determinatio. Ex *leg. iam hoc iure 4. eod.tit. De vulg. & pupill.substit.*

4 Quo casu dubitari non posset,quin patet à iure sibi suisque liberis per renunciationem quæsito recessisset. Habent enim omnes istæ renunciationes tacitam illam conditionem,si is in cuius fauorem renunciatum fuit,perseueret in eadem voluntate,cùm nemo cogatur vti iure sibi quæsito. *l.pactum 46.D.hoc tit.l pen. C.eod.l.si iudex 28. D.minor.* * &hoc adeo verum est,vt etiamsi testamentum sit imperfectum & inualidum in quo pater filiam quæ renunciauerat ad successionem suam reuocauit,non eo minus admittenda sit filia ad successionem intestati, cùm etiam ex actu nullo declaretur voluntas. *l.vlt. D. de reb.eor. l.licet,* 20. *D.de adim. legat.* Ita Senatus in causa Parauis.

5 Guid.Pap. *quæst.* 599.

6 Quia fideicommissum etiam ab intestato relinqui potest & capi debet per manus heredis legitimi. *l.filiusfamilias,*18.*D.ad l.Falcid.*

7 Iuxta *c. Raynutius,& c. Raynaldus cum ibi not. Extr.de test.*

8 Qui enim simul vocantur simul admittendi sunt,*l.omnia 32.alias l. cum ita. §. in fideicommisso de leg.*2.

9 *l.3. in princ. l.conficiuntur 8.vers.sed ideo. D.de iur.codicill.l.ab exheredati 126. De legat.*1.

10 *l.coheredi 41.§.cum filia,D.de vulg.& pupill.substit.l.sequens quæstio 69. de leg.*2.*l.in fideicommissaria 18. vers.quoties, D.ad SC.Trebell.*

11 Non enim permittitur patri,vt quem velit det heredem filio præterquam impuberi. l.2. *D.de vulg.& pup.substit.*

12 Postquam placuit Iustiniano,vt filiusfamilias possit hodie in aduentitiis heredẽ habere ab intestato.*Nouell.*118.*de hered.ab intest.venient.*

DEFINITIO XXVIII.

Portio filiæ quæ renunciauit non fratribus omnibus accrescit,sed soli heredi,nec tam heredi quam hereditati;& ideo venit in fideicommissum ab herede relictum.

POrtio filiæ, quæ renunciauit, soli heredi accrescit non etiam aliis liberis,qui non renunciarunt.[1] Sed si separanda sint bona heredis à bonis testatoris,quod contingit, cum agitur de detractionibus ex fideicommisso faciendis,[2] computanda est ea portio in bonis defuncti magis,quam heredis, quasi accreuerit hereditati,non heredi. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa, relatúmque sic alias pronunciatum fuisse in causa Dominæ de Corsans. Itémque in causa Dominorum de Cardé & de Monmayeur 13. Cal. Octobr.1612.

1 Guid. Pap. *quæst.* 192. *&* 599.

2 Quia detractiones quæ fiunt ex fideicommisso,non ad fideicommissarium,sed ad heredem grauati pertinent.*cap.Raynutius, & c. Raynaldus. Extr. de testam.*

3 Quia nihil potest heres habere tanquam heres quod non prius fuerit hæreditatis.*l.*1.§. *Scæuola,D.si u qui testament. lib.essiuss.* Et ideo hæc portio quæ adcreuit hereditati venit in fideicommissum, quia quoties rogatur quis hereditatem restituere, id omne videtur rogatus reddere quod fuit hereditatis. *leg.in fideicommissaria* 18. *vers.quoties,D. ad SC. Trebell.* Intellige tamen vt adcrescat hæc portio hereditati non heredi, Nisi heres ipse post mortem patris,dotem de suo soluerit sorori, aut in eius fauorem pater stipulatus sit filiæ renunciationem. Nam his duobus casibus heredi non hereditati acquiritur portio filiæ, ideoque nec in fideicommissum venit. Ita tractatum & decisum est, licet non pronunciatum in supradicta causa D. de Cardé & de Monmayeur 13. Calend. Octobr. 1612.]

TIT. IV.

DE TRANSACT.

DEFINITIO I.

De transactione facta non lectis verbis testamenti.

DE his quidem controuersiis,quæ ex testamento proficiscuntur,non aliter potest transigi quam visis lectis perceptísque verbis testamenti,[1] Adeo vt nec pactione,& renunciatione vlla ei iuri derogari possit. [2] Sed si contrahentes verba testamenti sciuisse probentur,licet tum cum transigebatur lecta non fuerint, non eo minus valebit ratáque erit transactio. [3] *Ita Senatus* in causa D. de Chastillion & DD. de Bouuant & d'Ayguebelete prid.Non.Iunij 1588.

1 *l.*3.§.1. *l. de his 6.l.non est ferendus* 12. *D. de transact.l.*1.§.1. *D. test.quemad. aper.*Non idem in sententia iuris est,*l.si mater de except.rei iudic.*

2 Bart. *in d.l.de his,n.*3.4. *&* 5. vbi rationem reddit, quod hæc solemnitas respiciat fauorem publicum, ne testamenta occultentur, & defunctorum voluntates circumueniantur : Item quia lex concepta est per verba prohibitiua.

3 Idem Bart. *in d.l. de his, n. 6.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *ad d. l. de his in Rationalibus.*

DEFINITIO II.

De nouatione quæ fit per transactionem.

TRansactionum singulare ius est,vt nouent præcedentem obligationem, super qua dubitatum transactúmque proponitur :[1] cum ab eo demum tempore sciri incipiat quid & quantum debeatur : Id nimirum de quo per transactionem conuenit. [2] Neque hoc casu locus est Iustinianeæ constitutioni,[3] quæ nouationem non alio casu factam videri patitur,quam si id expressim & specialiter dictum sit. Ita enim constitui æquum fuit ad tollendas innumeras facti quæstiones,cum in obscura contrahentium voluntate passim dubitaretur quid actum esset. [4] At interposita transactione quis dubitet id actum fuisse vt à dubio iure recederetur,eiúsque duntaxat quod per transactionem certius factum esset, ratio haberetur ?[5] Itaque ad inducendam hoc casu nouationem sufficiet non fuisse ex contrario actũ ne nouatio fieret,[6] Secundum quod, cum filia cui pater certam nummorum quantitatem pro legitima portione reliquerat, post patris mortem imminuta iam nummorum æstimatione cum herede transegisset,& conuenisset,vt idem numerus librarum,qui à patre dictus fuerat, ei solueretur. Placuit Senatui in ea æstimatione soluendos nummos, quæ transactionis tempore fuisset,[7] non quæ facti testamenti aut mortis: quod transactionis tempore non de aliis nummis actum videri posset, quam qui tum essent : [8] Quamuis si transactio nulla interueniisset,tametsi interposita fuisset stipulatio legati nomine, testaméti tempus in æstimandis nummis inspici oportet aut mortis.[9] Maior enim hac parte vis est transactionis quam stipulationis, quæ cum citra transactionem fit, licet actionem ex testamento nouet,[10] easdem tamen qualitates & conditiones retinet quæ actioni ex testamento inessent.[11] *Ita Senatus* in causa D.Marchionis de la Chambre contra D. Margaretam de la Chambre 16. Cal.Septemb.1588. & rursus in causa discussionis bonorum D.Barbaræ d'Amboise inter easdem partes 5. Id.Mart. 1595.

1 Bald. *in rubr. Extra. De transact.* Facit *l.3. C.eod.* post Decium *consil.*400 Gabr.*lib.3.comm.opin concl.1.de nouat.n.61.*

2 *l.Lucius* 78.*§.vlt.D.ad SC. Trebell.*

3 *in l.vlt. C. de nouat.*

4 *l.2.l.Stichum* 8.*§.1. & § si quis ita & pass. D.eod.*

5 *l.2.l de fideicommisso* 11.*l.sub praetext.*19. *& pass.C.de transact.*

6 *Arg.l.dotem* 30. *D.de iur. dot.*

7 Est enim generale, vt in eo æstimando quod debetur & petitur ex contractu inspiciatur tempus contractus. *l. si filiusfamilias* 78. *de verb. obligation. l.Rutilia Polla* 69. *D. de contrab. empt.*

8 Semper autem in contractibus sequimur id quod factum est. *leg. semper in stipulationibus* 38. *de reg.iur.*

9 *l.si ita* 8.*D.de aur.& argent.leg.* Iuxta eam tamen distinctionem quam nos trademus. *Def.2.de inoff.test.j.*

10 *l.cum filius* 76. *§.heres meus, de leg.2. l.si Stichum* 8. *§.legata D. de nouat.*

11 *l.1.§.si quis sub conditione* 14.*D.vt legat.nomin.caueat.*

DEFINITIO III.

De alienatione & venditione quæ fit per transactionem.

EX transactione, per quam res ad alium transit, dominiũ transfertur,[1] si possessio quoque translata sit,[2] licet per solam clausulam constituti.[3] Est enim transactio non minus habilis titulus quam venditio ad transferendum per traditionem dominium.[4] Quin & in venditionem degenerat, si is, qui rem in alium transtulit, pretium eo nomine acceperit,[5] Ideoque etiam de euictione qui sic transigit obligatur.[6] Non item qui rem iam penes aduersarium constitutam, ob cuius quæstionem litis intercessit decisio, licet accepto pretio remisit,[7] Quasi non tam rem vendidisse, quam ius suum remisisse videatur.[8] *Ita Senatus* sæpius.

1 *l.non solum* 4 *C. de prad.minor.l. transactionem* 35.*C.de transact.*

2 Acquiritur enim dominium per possessionem,*l.1 C.de acquirend. possess l.multum* 6.*l.qui aliena* 8.*Cod.si quis alter.vel.sibi.*

3 *l.quod meo* 19.*D.de acquir.possess.*

4 *dict.l.transactionem, & dict.l.non solum.*iunct.*l.nunquam nuda* 30. *de acquir.rer.domin.l.in summa* 65 *§.1.de condict indeb.*

5 *Arg. l.1.D.de contrab.empt.l.1.de rer.permut.l.naturalis* 5.*§. at si de præscript.verb.* nisi quid simulatè gestum sit, *vt in l.cum ea* 21. *Cod.de transact.*

6 Actione tamen præscriptis verbis non ex empto. *leg.si pro fundo* 33. *C. de transact.*

7 *d. l. si pro fundo, in vers. si tamen.*

8 Etsi enim transactio fieri non potest nisi aliquo hinc inde dato vel retento vel promisso. *l.transact* 38.*eod.*tamen in dubio qui transigit ius suum duntaxat remittere non etiam vendere intelligitur. *l.si maiores* 25. *& pass. eod.*

DEFINITIO IV.

De transactione facta post iudicatum.

CVm maritus iniuriam vxoris persequens aduersus Titium egisset, ac iam fortè victum se præsensisset, reo persuaserat, vt de tota controuersia in arbitros compromitteret? Compromissum de ea re factum fuerat cum diei & pœnæ, vt necesse erat, adiectione, itémque cum clausula illa, *siue latum esset arestum. siue non.* Promiserátque maritus curaturum se, vt vxor, cuius præcipue intererat, ratum id compromissum haberet, neque tamen præstiterat. Elapso iam compromissi tempore arbitri sententiam dixerant. Postmodum reus per procuratorem admonitus latum pro se arestum cum expensatum adiudicatione, sententiæ arbitrorum stare noluerat, vtque sibi liceret iudicatum exequi apud Senatum postulabat. Placuit iustam esse petitionem, non ob id solum, quod compromissi tempora ante dictam per arbitros sententiam effluxissent,[1] neque dum mulier mariti factum ratum habuisset,[2] sed illa potissimum ratione, quod iam ipso compromissi tempore iudicatum esset, vt proinde nihil superesse posset, de quo transigeretur.[3] Nec ad rem pertinuit, quod ignorarent compromissores, an aut quid iudicatum esset. Non enim eo minus certum ius erat, quod quale illud esset nondum didicissent.[4] Itaque visum est, reiici debere clausulam illam, *siue arestum latum esset siue non,* vtpote quæ supremorum iudicum, à quibus nec liceret appellare, auctoritatem infringeret.[5] Nam si de inferioris iudicis sententia tractaretur, à qua prouocatio licita esset, valeret proculdubio clausula, per quam scilicet non tam iudicati auctoritas labefactata, quam appellationis remedio in omnem casum renunciatum videretur.[6] Plane si ponas de hoc ipso dubitari, an aut quid à Senatu iudicatum sit, vt facilè sciri id nequeat, non eo minus licitè ritéque facta transactio videbitur, quod ex postfacto appareat iam tum fuisse iudicatum, cum transigebatur.[7] *Ita Senatus* 14. Cal. Dec. 1588.

1 *L. quid tamen* 21. *§.si intra, D.de recept.qui arbitr.*

2 Quamuis secuta etiam ratihabitione, non aliud tamen iuris constitui oporteret propter eam rationem, quæ sequitur. Sed erat res expeditior nulla dum secuta ratihabitione, *ex reg.l.quia non deberet* 10. *D.de iureiur. l.1. C. de transact.*

3 *L.eleganter* 23.*§.si post rem iudicatam, D.de cond.indeb. l.si causa cognita* 32. *C. de transact.*

4 *L.cum ad præsens* 37. *cum duab.seqq. D.de reb credit.*

5 *d.§.si post rem iudicatam, vers.tunc enim rescriptis.*

6 *d §.si post, vers.quid ergo.& l.post rem* 7.*l.post rem* 11.*D.de trãsact.*

7 *Supra dd. legibus.*

DEFINITIO V.

De transactione facta post arestum, contra quod porrecta sit aut porrigi possit ciuilis supplicatio.

SI aduersus Senatusconsultum Principi supplicationem condemnatus porrexit, licet pendente noua cognitione vires suas Senatusconsultum retineat,[1] perinde tamen ac si nondum res iudicata esset de lite transigi potest, & consequenter ab eo iure, quod victori per Senatusconsultum fuerat quæsitum discedi.[2] Nam & causa ex integro acta permittente Principe fieri posset eiusdem Principis auctoritate, vt prius iudicatum subuerteretur.[3] Non idem tamen erit, si de eo, quod à Senatu constitutum est, velint litigatores ante porrectam supplicationem transigere, eo solo prætextu, quod non tantæ auctoritatis sit Senatusconsultum, quin aduersus illud porrigi supplicatio possit, & eo remedio Senatusconsultum euerti: Cum nec aliter permissa sit supplicatio, quam si pœna ob eam causam statuta pendatur,[4] quam proinde solutam & prorogatam esse necesse est, adeóque porrectam supplicationem admissámque, prius quam minor Senatusconsulti auctoritas habeatur, quam si nulla subuerti ratione posset. In eóque sanè conueniens est maioris potestatis esse, quod à Senatu pronunciatum est,[5] quam quod ab inferiore iudice, à quo sufficit appellari posse, vt etiam post rem iudicatam transigere liceat, quamuis nondum fuerit appellatum.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Franciſci & Antonij Dubois de S. Triuier. Id. Decembr. 1589.

1 *Auth.quæ supplicatio, Cod de precib. Imper. offer.* Guid.Pap.q. 90.97. *&* 420.

2 *L.eleganter* 23.*§.si post rem iudicatam, versic. tunc enim rescriptis de condict. indeb.*

3 Sufficit autem litis materiam subesse, vt transigi possit etiam post iudicatum; *l.& post rem* 7. *l.& post rem* 11. *D. de transact.* Nam & metus litis sufficit ad transactionem, *l.* 2. *C. eod.*

4 *d. Auth. quæ supplicatio.*

5 *Arg.l.vnic.§.his cunabulis, vers.credidit enim de offic.præf.prator.*

6 *d.l.& post rem* 7. *in princ. D. de transact.*

DEFINITIO VI.

De transactione, quæ decisionem generalem continet, super petitione generali vel speciali

QVoties in transactionis præfatione specialis petitio proponitur, decisio autẽ sequitur generalis, non de aliis transactum videri debet, quam quæ specialiter deducta fuerant in petitionem,[1] ne transactio alioqui facile trahatur ad incogitata,[2] Sed si petitio generalis fuerit, vt appareat id egisse contrahentes, ne quid indecisum relinqueretur, secuta generalis decisio generalem recipiet interpretationem, ne qua litis materia inter eos supersit, qui non à lite tantum, sed ab omni etiam litis motu discedere voluerunt,[3] *Ita Senatus*

sæpius

sæpius,& maximè in causa discussionis bonorum D.Barbaræ d'Amboise 4. Id. April. 1593.

1 *L.sub prætextu specierum* 29. vbi gloss. *Cod. de transaction. l. si de certa* 31. *eod.* Vide *Defin.*12.*j.& l. vlt.* §.2.*vers.item quæsiit.de condict. indeb.*

2 *L.cum Aquiliana* 5.*l.qui cum tutoribus*,9. §.1. *D.eod.l.*3. *C.eod.*

3 Gloss. *in d.l. sub prætextu* 29. vbi omnino vide.

DEFINITIO VII.

Transigi alieno nomine non posse citra speciale mandatum.

NEc transigere nec compromittere de alieno iure quis potest, si non speciale mandatum habeat,[1] quia in generali mandato non solent ea contineri, quæ speciali indigent concessione,[2] nisi proponas mandato generali adnexum ius liberæ administrationis,[3] *Ita Senatus* 7.Id.Iun.1591.

1 *L.mandato generali* 60. *D.de procur.* & ibi gl. & Bart.

2 *Arg.l.obligatione generali* 6. *D.de pignor.l.filiusfamilias* 7.*in princ. D. de donat.*

3 *L.procurator cui generaliter* 58.*& seqq. D. de procurat.l.si procurator* 10. *Cod.eod.l.creditor* 60. §. *Lucius Titius, D.mandat.* Bart. *l. in d.l. mandato.*Vide quæ scripsi *ad tit.Etiam per procur.cauf.in integr.rest.inf.*

4 Non tamen donare similiter potest,qui ius habet liberæ administrationis,nisi ex magna & iusta causa,quoniam alioqui donare est perdere, *d.l.filiusfamilias* 7.*in princ.& §.*1.*de donat.*

DEFINITIO VIII.

De transactione facta super nobilitate & immunitate.

EIus qui ex nobilitatis priuilegio à plebeiis onetibus immunis cum vniuersitate transegerat, eoque nomine annuum quid promiserat,filius idémque hæres factum adprobare non tenetur,[1] si ab auis nec à patre solo nobilitatem trahat. Nam sicuti non ei noceret, quod pater sordidis artibus aut qua alia ratione nobilitatem amisisset,[2] ita neque transactio à patre facta perpetuæ annui prestationi obligare eum potest[3],quamuis si certum quid præstitisset pater,quod vnica solutione totam obligationem peremisset, nec patri nec filio repetitio concederetur. Neque enim sine causa & indebitè solutum videri posset, quod ex rranfactione debitum & solutum fuisset.[4] Præsertim, cum videri possit id factum intuitu pietatis,[5] ne ex ipsius immunitate vniuersitas, quæ ex viduis, pupillis, & inopibus maxima ex parte constabat, læderetur, & supra modum oneraretur.[6] Differentiæ autem ratio euidens est, quia onus annuæ præstationis perpetuum est & perpetuo grauat, filiique interest,ne singulis annis ius immunitatis,quod ab auorum nobilitate partum habeat, redimere cogatur ob factum patris.[7] Plane si factum patris filius pendente lite & incerto adhuc immunitatis iure adptobauerit, difficilius est,vt post latam de immunitate sententiam audiri debeat, si aduersus probatam transactionem postulet in integrum restitutionem.[8] *Sic tractatum est* in ea causa de qua Defin.12.& seqq.j. de dignit & nobilit.

1 Quoniam in causa status potest filius venire contrà factum patris, *l.si cum pater*, vbi gloss. *in verb.exhibebit. C.si aduers.rem iudicat.* Bart. *in l.vlt. C.qui & aduers.quos in integr.est.poss.*

2 Quia quod non habet filius à patre, pater filio adimere non potest,*l.emancipatum* 7. §.*vlt.D.de Senator.l.*3.*D.de interdict. & relegat.*

3 Nimirum cum ea præstatio ex status causa proficiscitur, *arg. l. transactione matris,*26.*C.de transaction.* Potest tamen etiam super statu transigi,sicut & super quacunque alia rè dubia; *l. fratris tui* 19. *Cod.de transact. l.vlt.eod.*

4 *L. in summa* 65. §. 1. *D.de cond.indeb.*

5 Textus est elegans *in l.cum is,§.mulier.D.eod.*

6 *L.*3.§.*præses prouinciæ, D.de muner. & honor.*

7 *Arg l.pecunia* 8.*in fin.D.de alim. legat.* iunct. *dict.l.*3.*de interdict. releg.*

8 Nunquam enim auditur quis id postulans, cuius contrarium in contrarium euentum non fuit postulaturus,*l.pen.C.de solut.l.*1.*C.de pact. l.de fidei commisso* 11.*C.de transact.*facit *l.nec intentio* 23.*eod.* Et qui semel voluit,postea non potest pœnitere;*l.in dicta* 9. §.1. *Cod.de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO IX.

Onus super certa re impositum non debet, qui re caret, si collusio nulla interceßit. Casus in quo sententia inter alios lata etiam aliis nocet.

PEr transactionem annuum quid præstare obligatus capiendum ex certi fundi aut iuris fructibus,si eo fundo aut iure postea priuetur per sententiam, licet inaudito eo redditam, cui annuum debetur,à pristina obligatione liberatus intelligitur.[1] dum ne per collusionem aut negligentiam, id est,per contumaciam ea sententia lata sit.[2] *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC.6.j.quib.res iudic.non nocet.

1 *Arg. l.si debitor*39. §.*verisimile,D.de contr.empt.*

2 Nemini enim sua collusio & negligentia prodesse debet, *l.si fundo tradito* 53.§.1.*l.si ideo* 55. *D. de euict.* & dolus condemnati facit, vt pro possessore habeatur,quia dolns pro possessione est.

DEFINITIO X.

De insinuandis post triginta dies transactionibus, ne ob quantamcunque læsionem rescindi possint.

SEnatusconsulto quod factum est ad edictum Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti,de insinuandis transactionibus,vt prætextu læsionis quantumcunque enormis,si neque vis,neque dolus ex proposito interuenerit,rescindi non possint, triginta dies præscripti sunt, non intra quos eam insinuationem fieri necesse sit, sed quos elapsos esse oporteat priusquam insinuari transactio possit. An vt interim sit pœnitentiæ locus? Minime vero, si alia causa nulla sit propter quam recedi debeat à transactione:[1] Sed vt saluum sit ius petendæ in integrum restitutionis aduersus transactionem ex causa læsionis immodicæ, inspecto tamen dubio litis euentu æstimandæ:[2] postquam eo iure vtimur ex receptiore interpretum sententia aduersus veram iuris rationem.[3] Quid ergo si transigentes consentiant,vt ipso transactionis die,vel biduo aut triduo sequenti fiat insinuatio? Non poterit ea conuentio iuri publico derogare, quo minus tempore labi expectandum sit,adeo vt si trigesimo ante die transactio celebrata sit, sed ea tamen lege adiecta, vt in ampliorem formam extendatur eáque extensio post diem trigesimum fiat, posterior contractus, licet id ipsum in effectu, quod prior contineat, non statim insinuari queat, sed alij triginta dies exinde expectandi sint,quamuis prius instrumentum interea insinuari nihil prohibeat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Philiberti Mondoz & Dom. & de Mespieu, Idib. Nouemb.1593.

1 In eóque differt insinuatio transactionum ab insinuatione donationum,quæ non valent,nisi à die insinuationis. Itaque etiam hodie locum habet *l.quamuis* 39.*C.hoc tit.l.causas* 16.*eod.*

2 Quæ Bartoli sententia fuit *ad l.*2.*C.de rescind.vend.l.si quis cum aliter* 36.*de verb.oblig.contra l.*16. *C.hoc tit. l.vlt. Cod.de plur.petit.l.*78. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 Neque enim iuris ratio patitur, vt ex incerto euentu certa læsio colligatur,*l.*1.*C.de pact. l.de fideicommisso.*11. *C. hoc tit.* Vnde illud est, quod nostri dicunt, valorem præbendæ non augeri ex distributionibus quotidianis,cum sint casuales & incertæ,Boer.*qu.*19.*nu.*3.*&* 4.post Oldrad.*cons* 118.& alios ibi citatos. Vide quæ scripsi in Chiliad. de error. pragm.Decad 8. error.vlt.

DEFINITIO XI.

Transactionem factam de iure immunitatis,non nisi audito procuratore generali, homologari non oportere.

TRansactio facta inter nobilem & vniuersitatem de iure immunitatis, etiamsi aliquid eo nomine datum sit vniuersitati, non debet à Senatu confirmari, &, vt loquuntur, homologari inaudito procuratore generali,[1] ne priuatorum pactionibus iuri publico tributisque fiscalibus præiudicium generetur.[2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de Sonnax 6. Id. Iun.1594.

1 *Arg.l.de vnoquoque* 47. *D.de re iudic.l.*3. *§.antepen. l. si fiscus* 7. *Cod. de iur. fisc.*

2 *L. ius publicum* 38. *l.inter debitorem* 42. *de pact.*

DEFINITIO XII.

De generali clausula in transactionibus apponi solita, quando generalem inducat decisionem.

CVm de certa re transactio facta est, constat quidem generalis clausulæ, quæ subiici solet, eam faciendam esse interpretationem, vt aliis quæstionibus de quibus nec actum, nec cogitatum fuit, nullum præiudicium factum intelligatur.[1] Nam nec Aquiliana stipulatio, quantūuis generalissima, extenditur ad incogitata. Liberalitatem enim captiosam interpretatio prudentum fregit.[2] Sed tamen, si tam aperta & enixa sint generalis clausulæ verba, vt dubitari non possit, quin de quæstionibus omnibus fuerit cogitatum, idque inter contrahentes actum, ne qua litis materia inter eos superesset, causa nulla est cur generalis transactionis potestas ad rem certam, de qua nominatim tractatum sit, quæque transactioni causam dederit, coangustetur.[3] *Ita tractatum est* pro D. du Prade Aduocato contra N. Antonium de Riddes Dominum de Bleys 18. Cal. Maij 1595.

1 *L. si de certa* 31. *C. de transact.*

2 *L. cum Aquiliana* 5. *l.qui cum tutoribus* 9. §. 1. *D.eod.* licet Aquiliana stipulatio perimat non solùm obligationes omnes, sed etiam ipsas in rem actiones, *l.vt responsum* 15. *C.eod.*

3 Diximus 3. Defin. 6. ex notatis per gloss. & alios *in l.sub pratextu specierum* 29. *C. eod.* [Idque est quod Veteres quidam dicebant, Caueant sibi contrahentes à stipulatione Aquiliana.]

DEFINITIO XIII.

De differentia transactionis & sententiæ, cum dolus ex alterutra parte interuenit, probatus ex instrumentis postea repertis.

SVb prætextu quidem instrumentorum postea repertorum transactio rescindi non potest,[1] sicuti nec sententia.[2] Sed si ex iis instrumentis præteritus dolus probetur, sufficiet ea res ad rescindendam transactionem.[3] Non item ad rescissionem sententiæ,[4] quæ iam sententia non ex litigatorum consensu,[5] sed ex iudicis rerúmque; iudicatarum auctoritate vires accipit:[6] Transactio vero ex voluntate contrahentium,[7] quibus dolum suum quandocunque probatum prodesse nunquam oportet.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. infr. de pact. conuent. tam sup. dot.

1 *l. sub pratextu instrumenti* 19. *C. de transact.* iunct. *l.non minorem* 20. *eod.*

2 *l.sub specie* 4. *C. de re iudic. l.cum de hoc* 27. *D. de except. rei iudic.* facit tit. *C. sentent. rescindi non poss.*

3 *d. l. sub pratextu, l. interpositus* 13. *eod.* Intellige, nisi de dolo etiam transactum sit, *l.* 4. *eod.*

4 *l. falsam* 3. *Cod. si ex falsis instr.* Est enim hoc casu necessaria in integrum restitutio aduersus sententiam, *l.Diuus* 33. *D. de re iudic.* At contra transactionem sufficit exceptio doli, *d.l. sub pratextu* [Scilicet cùm transactio facta est per stipulationem, Alioqui cùm sit nudum pactum, non potest parere actionem, licet vulgo nostri contra sentiant, Fachin. lib. 1. Contr. c 10.]

5 Iudicium enim redditur in inuitum, *leg. inter* 83. §. 1. *de verbor. obligat.*

6 *l. seruo inuito* 65. §. *cum prætor, D. ad SC. Trebll.*

7 *d. l. inter* §. 1.

8 *dicta leg. sub pratextu, leg. transactione* 30. *leg. ne ex dolo* 11. *D. de dolo.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommissarius repertus in possessione sine vitio est legitimus contradictor, nisi habeat causam ab actore aut nisi sit heres illius, ex cuius persona & facto conuenitur, siue sit heres purus, siue cum beneficio inuentarij.

FIdeicommissarius repertus in possessione sine vitio legitimus est contradictor,[1] nisi habeat possessionis suæ causam ab actore, siue mediatam siue immediatam. Nemo enim debet ob id, quod possidet, vincere eum à quo possidet.[2] Sed finge, transactionem ita factam esse inter Titium & Sempronium, vt Titius retinuerit rem, quæ iam à se possidebatur,[3] promissa tamen certa quantitate,[4] & lege adiecta, vt si ad certam diem pecunia non solueretur, ea ipsa res in solutum daretur, quæ tamen subiecta erat fideicommisso in tuum commodum. An si conueniaris ex transactione,[5] poteris excipere de fideicommisso? Dubitationem facit, quia si transactum non esset, forsitan Sempronius eam rem euicisset,[6] nec tu hodie haberes. Sed hoc dici non potest, quia si lis dubia fuit, qualem fuisse necesse est, vt de ea transigi potuerit,[7] non potest affirmari Sempronium fuisse certo euicturum. Ideóque satis est ei, qui ex transactione agit, si salua ipsi sint illa ipsa iura, quæ haberet, si transactum non fuisset. Nam vt transactio inter alios facta noceat fideicommissario, fieri non potest,[8] nec si sit heres transigentis.[9] Fideicommissum enim sibi debitum semper deducere potest velut æs alienum.[10] Multo minus nocebit, si heres non sit nisi cum beneficio legis & inuentarij.[11] Aliud sanè esset, si quis vellet dicere, rem sibi ex fideicōmisso debitā esse, cuius possessionē per transactionē acquisiuisset is, ex cuius persona cōueniretur. Tunc enim transactioni satisfacere omnino deberet.[12] *Atque ita quidam tractabant.* Senatus tamen contra fideicommissariū pro transactione pronunciauit, etiam in primo casu,[13] tametsi fideicommissarius non nisi cū beneficio legis & inuētarij hæreditatem transigētis adiisse proponeretur.[14]

1 *L. filiam fratribus* 75. *vbi* Bart. *D. ad SC. Trebell.* [Vide Bart. Bald. Dec. & alios *ad l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.* Ant. Gabriel *lib.* 4. *comm. opin. conclus.* 5. *de fideic. per tot.*]

2 *l.* 1. §. *vlt. D. vti possidet.*

3 *Vt in l. si pro fundo* 33. *C. hoc tit.*

4 Nec enim transactio fit nisi aliquo dato vel promisso vel retento *l. transactio* 38. *eod. tit.*

5 Ex persona scilicet Titij, qui transegit, alioqui non posses vtique conueniri ex transactione inter alios facta, *tot. tit. C. res inter alios act. aliis non nocer.*

6 Semper enim habenda est ratio dubij euentus, præsertim in transactionibus, *l. de fideicommisso* 11. *C. hoc tit. l.* 1. *C. de pact. l pen. C. de solut. l. si pater puella* 12. *C. de inoffic. test.* nec nouum est vt inspici oporteat id quod potuit contingere, potius quam quod contigit, vt ex supradictis legibus apparet.

7 *l.* 1. *D. hoc tit. l.* 2. *C. eod. l. in summa* 65. §. 1. *D. de cond. indeb.*

8 *l.* 3. *D. hoc titul.*

9 Hic vero casus est de quo magis dubitari potest, quia heres cogitur præstare factum defuncti, ex eóque conueniri potest, quomodo in proposita specie tandem pronunciatum fuit à Senatu nostro, vt sequitur in Definitio. Vide tamen Osach. Cachet. decis. Pedem. vlt.

10 *l. in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *C. ad l. Falcid. l. cum pater* 77. §. *Titio fratri antepen. de legat.* 2.

11 Cum beneficium legis & inuentarij impediat, ne iura, quæ habet heres, confundantur cum patrimonio defuncti, *l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*

12 Nec enim posset pro parte transactionem probare & pro parte improbare, *leg. nam absurdum* 8. *D. de bon. libert. l. si ita* 39. §. 1. *de oper. libert. l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tut.*

13 Quia non potest heres recusare, quo minus factum defuncti præstet, ex cuius persona lucrum sentit, & cuius personam sic repræsentat, vt eadem persona esse videatur, Nouell. 48. *de iureiur. à morian. præstit. l. ex qua persona* 149. *de reg. iur. l cum à matre* 14. *Cod. de rei vind. l. venditrici* 3. *C. de reb. alien. non alienan. l. vindicantem* 17. *D. de euict.*

14 Nam & heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est acsi inuentarium non fecisset, nisi quod non tenetur supra vires hereditatis, nec iurium suorum iacturam & confusionem pati cogitur supra, quam ex hereditate conferre possit. Nam quin iura ipsius confundantur ad concurrentē vsque hereditatis quantitatē dubitari non oportet. Atque ita esse accipiendū, quod scriptum est in *d. §. in computatione.*

DEFINITIO

DEFINITIO XV.

An videatur transactum de fideicommisso per iuratam renunciationem à sorore nubente factam fratri.

QVæ patris testamento per fideicommissum substituta erat fratris eiúsque liberis, si aut ipse aut ipsius liberi sine liberis morerentur, cum defuncto patre ruri & rustico nuberet, dotémque à fratre acciperet, renunciauerat, interposito, vt fieri adsolet, iureiurando, successionibus omnibus, substitutionibus Falcidiæ, Trebellianicæ, legitimæ, supplemẽto legitimæ, ac cæteris iuribus tam competentibus, quã in futurũ cõpetituris, siue cogitatis, siue non cogitatis, in bonis suis paternis, maternis, fraternis & sororinis, reseruata tamẽ, vt notarij loquuntur, legali escheuta, si quando aut ex iuris scripti ratione, aut ex consuetudine deferretur: deque ea re mutuæ stipulationes inter fratrem & sororem interpositæ probabantur. Cum postea defunctus esset frater filio superstite, qui postmodum sine liberis & facto testamento vxoréque instituta, & legatis multis relictis decesserat, Amita petebat ex testamento patris & fideicommissi iure bona omnia, quæ fratris filius à patre de bonis aui accepta in hereditate sua reliquisset, ex eaque causa tam heredem grauati vxorem, quam bonorum possessores competentibus actionibus conueniebat. Illi, quia fideicommissi conditionem extitisse constabat, solo renunciationis instrumento nitebantur, quasi per quod fideicommissi remissionem factam esse dubitari non oporteret,[1] præsertim, quod alia substitutio nulla proponeretur, quę alioqui renunciatione tam generali remissa dici posset,[2] quodque contrahentium voluntas manifesta esset, ne quid omnino exceptum videretur, qui etiam ad incogitata renunciationem porrigi expressim voluissent.[3] Nec mouere videbatur, quod de testamento ex quo fideicommissum petebatur, nihil expressim & specifice cautum fuisset,[4] Tantum aberat, vt eius testamenti verba inspecta cognitáque proponerentur, quod interpretes nostri ad conuentionum omnium, quæ de controuersiis testamentarijs fiunt, validitatem prorsus necessarium esse arbitrantur.[5] Nam præter id, quod non erat probabile, ignoratum patris testamentum à filia,[6] quæ alioqui non dotem pecuniariam accipere, nec de legitima, vel legitimæ supplemento paciſci, sed portionem hereditariam vrgere ac familiæ erciscundæ iudicio in eam rem experiri debuisset.[7] Illud etiam accedebat, quod iusiurandum in renunciatione interuenerat, cuius eam vim esse plerique putant,[8] vt inspiciendi testamenti necessitatem remittere, & solemnitatem supplere possit, quomodo & alias pleraſque supplere solet.[9] Item, quod soror legalem duntaxat escheutam, sibi excipiendo, tanto apertius abdicasse videbatur ius omne fideicommissi, quod alioqui ex cuiusuis testamento prætendere potuisset.[10] Visum tamen est, renunciationem quantumuis generalem à muliere rustica factam,[11] quæ ne quidem patris testamentum, de quo nullum in toto contractu verbum, nedum substitutionem in eo pro se factam sciuisse probabatur, ad ea iura, quorum persecutionem sibi competere aliquando posse ignorabat,[12] non nisi per captiosam interpretationem extendi posse.[13] Quando nec si testamentum patris sciuisset, ei tamen nocere scientia potuisset; si non expressa quoque & specifica eius testamenti mentio facta reperiretur, vt ex Doctoribus nostris ij volunt, qui Bartoli sententiam vt veriorem, licet mihi non parum suspectam, amplectuntur.[14] Maximè, cum tot verborum multiplicationem[15] ex imperitia notarij magis, quam ex contrahentium voluntate adiunctam esse constaret ex eo, quod Falcidiæ quoque & Trebellianicæ detractionem soror remiserat, quod tamen apparebat insulse prorsus & inepte factum ab ea, quæ cum heres non esset, sicut neque legatis, neque fideicommisso hæreditaris grauari,[16] ita neque Falcidiæ aut Trebellianicæ detrahendæ ius habere vnquam potuerat.[17] Sed illud magis mouebat, quod renunciationem illam soror disertis verbis restrinxerat ad bona sua paterna, materna, fraterna, & sororina. In quorum numero non erant ea, de quibus quærebatur, quæ quanquam origine paterna, & perpetuo fideicommisso adfecta, nepoti tamen semel acquisita, desierant paterna esse,[18] & mutatione personæ nomen quoque & conditionem haud dubie mutauerant.[19] Cur ergo renunciationem alioqui odiosam[20] extenderemus ad alia bona, quam de quibus nominatim cautum fuisset?[21] Præsertim fauore extranei heredis & in odium amitæ, quæ nec paternis etiam bonis simpliciter & absolutè renunciauerat, sed legalem escheutam, vt diximus, sibi exceperat?[22] Alioquin paulatim illud etiam, quod absurdius esset inducemus, vt id quoque fideicommissum, quod hic idem fratris filius testamento suo multis post renunciationem annis condito fecerat, substituta post vxoris mortem sorore, remisisse credenda esset: de quo ne per somnium quidem fuerat cogitatum.[23] Neque vero probabile videbatur, fratrem, qui à sorore stipulatus fuerat, tam male affectum erga eam fuisse, vt extraneos suos, suorúm ve heredes, etiam in fideicommisso paternorum bonorum ei prælatos cuperet:[24] Sed id potius egisse, vt sibi posterisque suis consuleret, ac liberiorem haberet bonorum suorum omnium administrationem. Neque rursus fratris filium in ea fuisse voluntate, vt commodum substitutionis, quam auus fecerat, ademptum amitæ vellet, qui eam ipsam in omnibus bonis suis etiam quæ ab auo non acceperat, substitutam voluisset,[25] vt in solatium extinctæ totius familiæ hoc saltem haberet illa ex paternis bonis, quod ei pater suo testamento post cæteros omnes liberos reliquisset.[26] Nam & ipsa legalis escheutæ reseruatione constabat, casum hunc extinctionis totius familiæ vtrisque contrahentibus abominalem fuisse, nec proinde ad eum facile porrigi conuentionem debuisse.[27] Quanquam si aliud nisil obstaret, nullus certè legali escheutæ locus relinqueretur, facto per vltimum ex familia decedentem testamento. Legalis enim escheuta nihil nisi legitima & intestati successio est, cui locus fit post extinctos tantum omnes illos, cum quibus alioqui filia admitteretur.[28] *Siue die.*

1 Vt in specie *l. qui Romæ* 122. §. *duo fratres*, *D. de verb. obligat.* Guid. Pap. *in terminis*, *quæst.* 232.

2 Verba enim generalia, quæ in vno tantum verificari possunt, pro generalibus non habentur.

3 Quamuis enim conuentiones non sint porrigendæ ad incogitata, *l. 4. & l. qui cum tutoribus* 9. §. 1. *& fin. D. de transact.* Si tamen cogitatum & actum sit, de incogitatis quoque iuribus remittendis aliud est, vt in iisdem locis tractant DD.

4 Imo nec in genere, quia neque de testamento vllo, neque de fideicommisso quidquam in eo instrumento legebatur.

5 *Ex l. de his* 6. vbi Bart. & alij, *D. hoc tit. l.* 1. *D. testam. quemadm. aper.*

6 Quæ in eo testamento fuerat instituta heres in certa pecuniæ quantitate, ideóque testamenti exemplum habere præsumebatur, *l.* 2. *D. de eden.*

7 Nec enim legitima aut legitimæ supplementum potest deberi, nisi facto testamento, cum alioqui heres ex parte non posset omissa portione petere, legitimam, *leg.* 4. vbi Bartol. Alexand. & alij. *D. ad Trebell.*

8 Crauet. *consil.*

9 DD. comuniter ad *Auth. sacramenta puber. C. si aduers. vend.* Bart. *in leg. si quis pro eo, de fideiussor. l. cum pater* 77. §. *filius matrem*, *D. de leg.* 2.

10 Cum exceptio in vno casu firmet regulam & dispositionem in cæteris, *l. quæsitum* 12. §. *idem respondit. l. domo instructa* 43. *D. de instruct. vel instrument. leg.*

11 Duplex enim ratio est subueniendi permitiorem interpretationem mulieri rusticæ, & propter sexum & propter rusticitatem, *l.* 1. §. *fin. D. de edend. l.* 2. §. 2. *D. ad Velleian.* cum & mulieribus & rusticis iuris ignorare permittatur, *l. regula in princ.* 9. *D. de iur. & fact. ignor. l. vlt. Cod. de testam.*

12 *d. l.* 4. *&* 5. *l.* 9. §. 1. *& vlt. D. hoc tit. l. mater decedens* 19. *D. de inoff. testam.* Grammat. *decis.* 57. *n.* 8. post Bart. *in l. vlt.* §. *idem quæsuit. D. de lib. leg.*

13 Quam prudentum interpretatio debet frangere, *l. cum Aquiliana* 5. *D. hoc tit.*

14 Bart. *ad l. qui Romæ*, 122. §. *duo fratres*, *quæst.* 5. Ias. ibid. *n.* 61. quem sequitur Ranchinus ad Guid. Pap. *quæst.* 32. quæ enim generaliter fiunt,

nisi specialiter notentur, videntur neglecta, *l. item apud Labeonem* 13. §. *hoc edictum* 26. *D. de iniur.* iunct. *d. l. de his.* Vide tamen quæ contra scripsi in Rational. *ad d. l. de his.*

15 *l. pediculis* 32. *l. Labeo, D. de aur. & arg leg.*

16 §. 1. *Institut. de leg. & de sing. rebus per fideicommiss. relict. in princ. leg. illud.*

13. *in fin. D. de iur. codicill. l. mulier* 22. §. *fin. D. ad Trebell.*

17 Quippe quarum detractio non alij competit quam heredi, *l.* 1. *D. ad l. Falcid. d. l.* 4. *ad Trebell.*

18 *DD. ad l.* 1. §. *veteres*, vbi Ias. n. 23. *D. de acqu. possess.*

19 *L. per curatorem* 90. §. 1. *D. de acq. hered. leg. ultim. Cod. de inofficios. testam.*

20 Omnes enim renunciationes censentur odiosæ non tantum quæ sunt prohibitę à iure, de quibus Guid. Pap. *q.* 231. sed etiam cæteræ, quia speciem habent donationis, cuius præsumptio nunquam fauorabilis est, *l. cum de indebito* 23. *ff. de prob.* præsertim in muliere & rustica, vt in §. *fin autem, dict. leg.* maximè si nihil eo nomine datum vel promissum esset, *l. transactio* 38. *C. hoc tit.* Grammat. *decis.* 101. *num.* 12.

21 Bart. *in l.* 2. §. *illud, D. de hered. vel act. vend.* maxime cum fideicommissi conditio nondum extitisset, *l. si ita sit scriptum* 45. §. *si sub conditione, D. de leg.* 2. odiosa enim sunt restringenda, non adiuuanda interpretatione, *l. cum quidam* 19. *de lib. & post. l. hoc modo* 64. *in fin. D. de condit. & demonstr.* Guid. Pap. *d. quæst.* 231.

22 Si enim aliquis casus excepțus esset etiam ratione bonorum, quibus fuerat renunciatum, multo magis actum fuit, vt alia bona, de quibus nihil cautum erat renunciatione, non continerentur, *d. l. qui cum tutoribus* 9. §. *fin. D. hoc tit.* Grammat. *dict. decis.* 101. *n.* 10.

23 Omnes enim renunciationes, quantumuis generales & ad futurum quoque tempus porrectæ, ad ea restringendæ sunt, quæ habent causam de præsenti iam subsistentem, Bart. & DD. communiter *ad d. §. duo fratres.* Matth. de Afflict. *decis.* 305. *num.* 4. & 5.

24 Quod esset contra patris voluntatem, cui pium filium obsequi, vt debuit, & ita voluisse credibile est, *l. in testamento* 38. *D. de fideicommiss. libert. l. cum acutissimi* 3. *C. de fideicommiss.* nam & stipulatio super testamento interposita, & in executionem testamenti eadem conditiones recipere debet, eandémque interpretationem, *l.* 1. §. *si quis sub conditione, vt leg. nom. caueat.*

25 *Arg. l. vlt. C. de instit. & substit.*

26 *l. Paula Callinico* 27. §. *Pompeius, D. de leg.* 3. iunct. *l. iure succursum* 6. *D. de iur dot. l. dotem* 6. *in fin. D. de collat. bonor.*

27 *Arg. l. cum tale* 72. *in princ. D. de cond. & demonstr. l. Iulianus* 26. *in fin. D. si quis omiss. caus. testam.*

28 Guid. Pap. *quæst.* 192.

TIT. V.

DE POSTVLANDO.

DEFINITIO I.

Primum Iudicem victori in causa appellationis patrocinium præstare posse.

NIHIL prohibet, enim, qui inter litigatores in prima instantia iudicauit, patrocinium & aduocationem in causa appellationis ei præstare, pro quo sententiam tulerit.[1] Nam & ad ipsius iudicis existimationem pertinet, vt ritè & rectè iudicasse dicatur, non per sordes aut per gratiam,[2] iurisve vel facti ignorantiam.[3] Qua de causa eo etiã iure vtimur, vt requirente appellante ad litem appellationis euocetur is simul cum eo, qui obtinuit, ad hoc vt, si sua interesse putet defendat iudicatum.[4] Nec ad rem pertinet, quod confirmata per superiorem iudicem sententia, futurum sit, vt ad eum redeant litigatores,[5] atque ita euenire videatur, vt idem in eadem causa & iudex & patronus fuisse reperiatur.[6] Alia enim causa est principalis de qua ipse cognouit, alia appellatoria,[7] in qua nec iudex ipse iudex fuit, nec tam litigatori, pro quo iudicauerat,[8] quam sibi ipsi patrocinium præstitisse intelligendus est. Sed & aliquando euenisse scio, vt in publico Senatus auditorio, cum præsente eo, qui iudicauerat, tractaretur causa appellationis, nec perspicere Senatus posset, qua ratione aut quo errore impulsus iudex eam sententiam tulisset, facti sui rationem is reddere iuberetur, atque ita litis appellatoriæ victoriam ei pararet, pro quo iudicauerat, qui alioquin per aduocati minus instructi imperitiam in eo erat, vt iamiam succumbere deberet. *Ita Senatu* pro N. Portier Aduocato Necien si contra procuratorem fiscalem D. Ducis Gebennensis 6. Id. Februar. 1591.

1 Alia enim causa & instantia est, vt paulò pòst ait Definitio.

2 *l. eadem lege* 6. §. *vlt. D. ad leg. Iul. repet. l.* 2. *C. de pœn. iudic. qui mal, iudic. l. venales* 7. *C. quand. prouoc. non est necess.*

3 *l. vlt. D. de extraord. cognit. l. si per imprudentiam* 51. *D. de euict. leg. seruo* 65. §. *cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

4 Nam quemadmodum appellare possunt omnes, quorum interest, *l.* 1. *D. de appel. recip.* ita & multo magis iudicatum defendere licet omnibus, qui sua putant interesse.

5 *Ex c. vt debitus hones. Extr. de appell.*

6 Contra id quod scriptum est *in l. quisquis* 6. *C. hoc tit. in l. prætor* 17. *D. de iurisdict. & in lex Cornelia* 5. *circ. princ. C. de iniur.* Nam nec arbiter esse potest, *l. sed si,* 9. §. *si quis. de recept.*

7 *l. cum apud Sempronium* 20. *D. iudic. solui.*

8 Atque ita officio suo iam functus fuerat siue bene siue male iudicando, *l. iudex posteaquam* 55. *D. de re iudic.*

TIT. VI.

DE ERROR. ADVOCAT.

DEFINITIO I.

Quantum interfit, an Aduocatus errauerit, in iure, an in facto; & an iudex, an Aduocatus.

SI quid per iuris errorem, & imperitiam, aut negligentiam Aduocatus dixerit, vel omiserit, quod clientis ius & causam lædere possit, parum id curare bonus iudex debet, cui non solum licet, verum etiam ex officio necesse est ea omnia supplere, quæ Aduocatis partium desunt, quoties ad supplenda ea sufficere ratio iuris potest.[1] Sed si in facto Aduocatus errauerit, multum refert, an præsente cliente, aut, quod hac parte effectu ipso idem est, vero clientis procuratore, causam perorauerit, an absente. Si vtroque absente, nihil ea res nocere clienti potest, quia non sicuti procurator post contestationem,[2] ira & aduocatus dominus litis vnquam fit. Sin alterutro præsente, ac per silentium saltem factum Aduocati approbante, perinde habendum est, acsi à cliente ipso, vel eius procuratore factum esset.[3] Ideoque ad impugnandum, quod Aduocatus dixerit, aut fecerit, perinde necessaria erat clienti restitutio in integrum,[4] perindeque obnoxia refusioni expensarum, eluse interim & retardatæ litis.[5] Quanquam difficile est, vt ea restitutio clienti detur si liti, cum perorabatur, ipse adfuerit,[6] nisi proponas, talem eius personam esse, vt vel ob sexum, vel ob rusticitatem, vel ob ætatem, vel ob quam aliam causam facilius restitutionem mereatur.[7] Erroris, quem iudex ipse in pronunciando admiserit, alia ratio est. nec enim corrigi ab eodem iudice vnquam potest, nisi incontinenti, & eo ipso iudice adhuc sedente pro tribunali,[8] Tolerabilius enim est, vt qui iam per errorem aliquid pronunciauit, subinde pronunciet eodem errore de cæteris, quæ ad iam statutorum consequentiam pertinent,[9] quam vt posteaquam officio suo, siue bene, siue male semel functus est, iterum iudicet.[10] Ne hoc ipso rerum iudicatarum authoritas labefactetur,[11] quam semper & vbique sanctam seruari, non modo litigatorum interest, sed etiam Reipubl. *Ita in Senatu* sæpius.

1 *l. vnic. C. vt qua def. aduoc. part. iud. suppl.*

2 *l. procuratoribus* 22. *& seq. C. de procurat.*

3 *l.* 1. *Cod. hoc tit.*

4 Per literas quas pragmatici nostri vocant, *De desaueu.*

5 Sua enim cuique frustratio, non alij nocere debet, *vulg. l. hominem* 37. *D. mandat.*

6 Cùm nemini regulariter sit permittendum, venire contra proprium factum, *l. factum,* 155. *l. quod quis ex culpa,* 203. *de reg. iur.*

7 Ex his enim causis datur facilius restitutio, *l. regula,* 9. *de iur. & fact. ignor. l. si quis* 7. §. *doli mali, D. de iurisdict.*

8 *l. iudex posteaquam,* 55. vbi omnes notant, D. *de re iudic.* iuncta *l. Paulus,* 42. *& l. acta* 45. *eod.* Ex quibus locis adde aliam exceptionẽ, nisi partes consentiant, & ita tamen, vt eodẽ die acta corrigantur, *d. l. acta.*

9 Exemplum

Source : BIU Cujas

9 Exemplum est elegans *in l. ex diuerso, 35. §. 1. D. de rei vindic.*
10 *d. l iudex postea quam.*
11 *l. seruo 65. §. prator. D. ad SC. Treb. l. si fundus, 16. §. si pluris. D. de pignor.*
12 Vt aliquis sit litium finis, qui alioquin nullus esset, *leg. 1. & 2. & tot. tit. Cod. de re iudic.*

TIT. VII.

VT QVÆ DES. ADVOCAT. part. iud. suppl.

DEFINITIO I.

Iudex supplere potest, sed in iure, non in facto, ne quidem notorio, & de exceptionibus oppositis in allegationibus iuris.

ETSI iudex supplendo, quæ desunt Aduocatis partium, calumniæ materiam facilè præbet, quasi patrocinari ipse potius, quam iudicare videatur,[1] dubitare tamen nemo debet, quin ad eius officium pertineat, si quid per Aduocati vel procuratoris,[2] aut inscitiam aut incuriam omissum videat, quod malè alioquin affectam miseri clientis causam adiuuare possit, quicquid totum illud est, ex se supplere, & pro dicto habere, id quod dici potuit, & debuit.[3] Sed hoc ita accipiendũ est, nisi in eo, quod suppleri oportet, iuris quæstio versatur, non facti. Factum enim nunquam supplendum est,[4] nisi si tale sit, vt ex actis & instrumentis litis non modo coniici, sed etiam probari queat.[5] Id enim est, quod vulgo nostri iactitant, debere iudicem secundum allegata & probata iudicare potius, quam secundum propriam conscientiam.[6] Hinc consequens fit, vt non nisi perraro suppleri exceptiones possint, propterea quod, licet pleræque iuris magis quam facti esse videantur, vix tamen contingere potest, vt non aliquam habeant implicitam facti quæstionem, cum ex facto pendeant,[7] cuius non semper expedita est ex actis probatio. Nam neque notorium supplere iudex potest, quod non fuerit allegatum, quamuis allegati probationes exigere nullas iure possit.[8] Planè quin permittendum sit Aduocato, *in iuris quoque allegationibus exceptionem obiicere, quam in tractanda lite per errorem omiserat, minus dubitatur,*[9] si modo non declinatoria, vel dilatoria,[10] sed peremptoria exceptio sit, magisque ad ius, quam ad factum nouum pertinens, cuiusmodi sunt omnes ferè tẽporis præscriptiones.[11] Sed cùm id accidit, cauere semper bonus iudex debet, ne tantam eius exceptionis rationem habeat, vt aduersarium ex ea condemnet inauditum: qui si eam exceptionem sibi opppsitam sciuisset, vtique per oppositam replicationem sibi suæque causæ consulere potuisset.[12] Interdum etiam euenit, vt nouam facti quæstionem in allegationes iuris deductam, ad contestationem probationémque admitti oporteat,[13] refusis per deducentem sumptibus retardatæ litis.[14] Sed hoc neque alius, quam Senatus facere solet, quem æquum est modis omnibus prospicere litigatoribus, quibus post semel definitum Senatusconsulto negotium, non vlterius aut felicius, litigandi via supersit,[15] nec nisi parcissime, pro personarum & causarum qualitate, vt ad illas etiam lites, quæ in Senatu agitantur, diligentius tractandas litigatores incitentur.[16] *Ita in Senatu* sæpius?

1 Vt tractat A. Gellius lib. 14. c. 2.
2 De procuratore enim ideo tractandum est, quia dominus litis ille est, non Aduocatus.
3 *l. vnic. C. hoc tit.*
4 Sic Harmenop.
5 Non enim vere suppletur, quod ex actis ipsis probatur, vt neque exceptio, quæ nascitur ex instrumento, ex quo agit actor Ranchin. *ad Guid. Pap. quæst. 221. ex Bart. & Ias. ibid. cit.*
6 Sic nostri vulgo *ad Lillicitas. 6. §. veritas, per. ill. text. D. de offic. præsid.* vide Iac. Cuiac. *lib. 11. obseru. c. 19.* Franc. Hottom. *illust. quæst. 25.* vide tamen *Defin. 7. l. de sent. & interloc.*
7 *l. exceptiones opponuntur, 20. & pass. D. de except.* Interdum tamen ex contractu pendent. ex quo agitur.
8 Guid. Pap. *quæst. 221. n. 4.* Gloss. notab. *in cap. appellanti, de appell.* vide Iul. Clar. *in §. fin. q. 9.*
9 Facilius enim est, vt liceat Aduocato errorem suum corrigere, quam vt iudici errorem Aduocati.
10 De quibus *in l. 2. §. vlt. & l. 3. D. de except.*
11 Guid. Pap. *d. q. 221. & ibi Apostill* lunge *Defin. 35. infr. de fide-iuss.*
12 Nam quemadmodum exceptio est actionis exclusio, ita & replicatio exclusio exceptionis, *l. 2. §. illud, l. exceptio, 22. §. 1. D. de excep.*
13 Fauore nimirum habendæ veritatis quam semper exactissimè inquirere iudex quilibet, sed supremus maxime debet. *l. curent. magistratus, 22. de testib.*
14 Ne alioqui beneficium Senatus sit ei captiosum, cui nihil potest imputari, contra *legem Paulus, 8. D. de prator. stipulat.*
15 Ex ratione posita *in l. vlt. C. de temp. in integr. restit.*
16 Cum interfit non modo litigantium, sed etiam Reipublicæ, vt quam cito fieri potest, lites expediantur, *l. 1. C. de admin. tutor. l. quidam 21. D. de reb. credit.*

DEFINITIO II.

Iudex exceptiones meri iuris, omissas ab Aduocato vel procuratore, supplere potest.

EXceptiones quæ meri iuris sunt vsque adeo suppleri possunt per iudicem, vt earũ rationem nõ eò minus haberi oporteat,[1] quod Aduocatus vel procurator dixerit nihil habere se quod aduersario obiiciat.[2] Finge agi de testamento filijfamilias, aut eius qui de suo statu incertus tamen testatus fuerit. Nullam talis testamenti rationem habere iudex debet quod certum est ipso iure non valere.[3] Quamuis enim possit ex facto contingere vt fuerit emancipatus, emancipatio autem facti sit, nunquam tamen emancipatio præsumitur si non & allegetur & probetur.[4] In dubio igitur sicut filius quilibet in patris potestate esse præsumitur, ita & contra testamentum à filio factum quem & sui iuris & de suo statu eo tempore certum non fuisse constat, pronunciandum est.[5] *Ita Senatus* in causa Antonij Bouuard, & N. Amblardet 4. Calend. Decemb. 1609. In qua specie illud etiam aderat quod testatoris patrem pro iam mortuo testamenti tempore habuerant illi ipsi contra quos testamentum producebatur:[6] non enim quid in eorum opinione, sed quid in rei veritate fuisset inspiciendum Senatus putauit.

1 *Secundum ea quæ scripsimus Defin. præced.*
2 Quibus tamen verbis videtur renunciatum omnibus non modo facti sed etiam iuris allegationibus, quod qui facit magis sibi nocet quam qui ab allegationibus se excludi patitur.
3 *L. qui in potestate 6. l. de statu 15. & seqq. D. qui testam. fac. poss.*
4 *l. 5. §. 1. D. de probat. l. Titia 34. solut. matrim. l. 2. C. si aduers. rem iudic.*
5 *d. l. de statu & seq.*
6 Vt proinde non viderentur posse contra suum factum venire & contra propriam confessionem, *arg. l. generaliter. C. de non num. pecun. leg. cùm de indebito 25. D. de probat.*
7 Licet aliquando plus sit in opinione quàm in veritate, *vt in l. ù qui putat. D. de acq. hered. §. si quis rem suam, 2. Inst. de legat.*

TIT. VIII.

DE PROCVR.

DEFINITIO I.

De confessione procuratoris extra causam mandati.

PROCVRATOR ad litem duntaxat constitutus,[1] si in iudicio fateatur dominum esse Tirij heredem, qui re vera non erat, non nocet domino.[2] Neque enim ex alterius confessione aut facto ignorans vel inuitus quis-

Source : BIU Cujas

quam hereditari obligatur.[3] Itaque vel ſpeciali mandato vel ratihabitione opus eſt.[4] Nec generale mandatum, quantumtuis cum libera adminiſtratione & poteſtate, ſufficeret.[5] Proinde nec neceſſaria eſt domino in integrum reſtitutio aduerſus factum procuratoris, quæ neceſſaria eſſe ſolet, quoties in domini necem à procuratore aliquid factum eſt, quod ex officij ſui ratione facere potuerit, licet non debuerit.[3] *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Id. Iun. 1590.

1 *Ad* differentiam eius, qui ad negotia conſtituitur, *l. hoc iure, 86. D. de ſolut. l. 7. C. de tranſact. l. inuictus, 17. C. hoc tit.*

2 *L. ſi ſiue, 9. §. Celſus, D. de interr. in iur. faciend.* Sibi tamen nocet vt confeſſoria teneatur, *l. proinde, 25. §. procurator, D. ad legem Aquil.* Iunge *l. in cauſa, 27. §. ſed hæc ita, D. hoc tit.*

3 *L. ignorantis, 49. D. hoc tit. l. ſed ſi tantum 13. D. de pact.*

4 *Arg. l. inſiurandum, quod ex conuentione. 17. §. procurator, de iureiur.*

5 Nam generali mandato non continentur ea, quæ ex mandantis animo & voluntate pendent, cuiuſmodi eſt aditio hæreditatis, quæ & obligat adeuntem, *l. qui in aliena iunct. l. per procuratorem, D. de acq. hered.* licet procurator cum libera poſſit multa facere, quæ etiam generali mandato non continerentur, *l. procurator cui 58. cum duab. ſeqq. l. procurator tutorum, 63. D. hoc tit. l. filius familias, 7. §. 1. D. de donat.*

6 Pragmatici vocant, *lettres de deſaueu*, de quibus *infr. Definition. 3.*

DEFINITIO II.

De prioris procuratoris reuocatione.

NOn ex eo ſolo reuocatus procurator intelligitur, quod rationes domino reddiderit:[1] nihil enim prohibet manente procuratione rationes reddi,[2] ſi non alia domini voluntas appareat.[3] Quid enim ſi quaſi finita adminiſtratione, qua procuratori madauerat, rationes exegerit?[4] Quid ſi alium ſubinde procuratorem conſtituerit?[5] Vtique nemo negauerit priorem his caſibus reuocatum videri, niſi aliud expreſſum ſit,[6] quomodo fieri hodie paſſim ſolet. 7 *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, ante Calend. Ianuar. 1590.

1 Vide Bald. *in l. pater herede, D. de teſt. tut. & l. qui mutuam, 56. §. 1. D. mand. ibi non acceptis rationibus.*

2 In eóque differt procurator à tutore, qui non niſi finita tutela conueniri poteſt, neque tutelæ neque ex ſtipulatu, *leg. 4. ſi cum adhuc, 16. D. de tut. & ration. diſtr.*

3 Mandatum enim facilè reuocatur ſola voluntatis mutatione, *l. ſi vero, 12. §. pen. l. ſi quis alicui, 27. §. 1. D. mand.* Imò & ſolo domini reditu, ſi ſe negotiis immiſcuerit, *d. l. qui mutuam §. 1.* vbi Bart. Nec ferendus eſt, qui ſibi adſerit procurationem, *l. 25. D. hoc tit.*

4 *d. §. 1 l. qui mutuam* in illis verbis *non acceptis rationibus*, à contr. ſenſ. Apparet autem hæc voluntas, ſi poſt acceptas rationes ipſe negotiis ſe immiſcuerit.

5 *L. ſi quis cum 31. §. Iulianus, D. hoc tit.*

6 Is enim, qui ad litem ſuſcipiendam procuratorem dedit, neque alium procuratorem addere, neque cauſæ ſuæ adeſſe prohibetur, *l. Paulus, 69. D. hoc tit.*

7 Bart. *in d. l. qui mutuam, §. 1. D. mand.* Guid. Pap. *q. 40.*

DEFINITIO III.

De reſtitutione impetrata aduerſus factum procuratoris.

SIcuti procurator ad litem conſtitutus litis dominus eſſe intelligitur,[1] ita quicquid à procuratore geſtum eſt, quod ad eam litem tractandam pertinet, perinde eſt ac ſi à domino geſtum eſſet:[2] Niſi quod aduerſus factum procuratoris facile dominus reſtituitur.[3] aduerſus proprium non item: Reſtituitur vero aduerſus factum procuratoris ex Principis reſcripto, quod appellant *De deſaueu*. Quod cum fit, ſarciri expenſas omnes oportet, quibus factum procuratoris cauſam dedit in diem vſque exhibiti diplomatis.[4] Sed ita tamen, vt ſi ex iis, quæ geſta ſint, quædam ad cauſam principalem ſpectent, quæ decidenda ſupereſt, diuiſio impenſarum fiat, parſque ſarciendis cedat, pars adiudicandis reſeruetur. *Ita Senatus* 5. Calend. Maij 1591.

1 Scilicet poſt conteſtationem, quia nec ante lis vlla eſſe intelligitur, *l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante, D. de petit. hered. l. 4. §. vlt. D. de appellat. l. nulla, 23. C. hoc tit.*

2 Adeo vt nec domino ipſi, quia procuratorem conſtituit, quicquã agere permittatur inuito procuratore, niſi ex cauſa, *l. procuratoribus, 22. C. eod.*

3 Ne ex aliena culpa damnum ſentiat maximum, id eſt, iacturam bonæ litis. Etſi contra innuere videtur à contr. ſenſ. *l. quia abſente, 4. l. ſi procurator, 10. in fin. C. hoc tit.* Excipe ſi colluſum ſit cum procuratore, *l. 7. §. pen. de dol. l. 9. D. de doli mal. except.* Alio tamen iure vtimur, Gayl. 1. *obſerv. c. 45.*

4 Imputare namque ſibi debet, qui procuratorem conſtituit, cuiusmodi elegerit, *arg. §. præterea, Inſt. quib. mod. re contr. oblig.* Coërcetur autem hæc culpa non damno litis ſed expenſarum, quia indemnem aduerſarium ſeruari ſufficit.

5 Non enim de expenſis ad principalem litem pertinentibus pronunciari prius poteſt, quam de ipſa lite pronuncietur, *l. terminato, C. de fruct. & lit. expenſ.*

DEFINITIO IV.

Si pendente aut iam concluſa lite procurator, aut is, qui mandauit, deceſſerit.

VSque adeo procurator ad litem datus litis dominus intelligitur[1], vt ſi lite iam ad coronidem perducta, id eſt, poſteaquam concluſum in cauſa fuit, dominus deceſſerit, poſſit nihilominus ferri ſententia in perſonam procuratoris,[2] ſiue quod exinde lis pro finita & deciſa habeatur,[3] ſiue quod poſt litem conteſtatam & re non amplius integra, mandatum ſola mandantis morte non reuocetur.[4] Neque tamen huic conſequens erit, vt ſi quid ad abſoluendam litem agendum ſupereſſit, cogatur procurator ob id ſolum quod litem conteſtatus ſit abſentis aut mortui domini cauſam defendere:[5] cum litis inſtrumenta & probationes ex domini non ex procuratoris domo prodire debeant.[6] Igitur defuncti hæredes in ius vocari oportebit, vt litem à defuncto vel inſtitutam vel ſuſceptam perſequantur, eodem aut alio procuratore in eam rem conſtituto. 7 Ex contrario, ſi procurator deceſſerit ſuperſtite domino, non poteſt contra dominum ferri ſententia, ſed alium procuratorem in demortui locum ſubſtitui neceſſe eſt, qui adſit pronunciationi.[8] Cæterum lata ſententia procurator, qui ad litem datus fuerat, omni officio functus intelligitur,[9] nec cogi debet, vt ſententiam aduerſus ſe mandari executioni patiatur.[10] Idem in tutore & curatore iuris eſt.[11] Concluſum autem in cauſa intelligimus, vbi in eum ſtatum lis deducta fuit, vt ſolius iudicis pronunciatio expecteretur, tota facti quæſtione ad ius tranſlata, ſiue ex ſcripto, ſiue viuæ vocis oraculo pronunciandum ſit.[12] Proinde nihil hac parte intererit, an litis inſtrumenta producere apud actuarium, an publicè cauſam per Aduocatos perorare procuratores iuſſi ſint.[13] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Quemadmodum diximus *Defin. præced.*

2 *L. nulla 23. C. hoc tit.* Guid. Pap. *q. 86. & 119.*

3 Idem Guid. Pap. *ibid.*

4 *L. & quia 6. D. de iuriſdict. l. inter cauſas, 26. & l. ſeq. §. morte, D. mandat.* Itaque non habet hic locum, quod ait *l. 2. D. quæ ſentent. ſine app. reſcind.*

5 Neque enim cogitur procurator vti iure ſuo ſi nolit, quod videat non poſſe id tuto ſe facere citra fraudem ignorantis heredis. Ideóque obtinuit merito vt mortuo domino citandi ſint heredes ad cauſam reaſſumendam, Mynſing. *6. reſponſ. 51. num. 20. & ſeqq.*

6 Etſi enim procurator ſit dominus litis, tamen lis aliena eſt, quæ ſi propria fieret procuratoris, hoc ipſo deſineret ille eſſe procurator: qui tamen non deſinit, ne tum quidem cum in rem ſuam procurator eſt, *leg. alienam, 18. C. hoc tit. l. 26. §. vlt. ex quib. cauſ. maior.*

7 Mynſing. *vbi ſ.* Alium enim procuratorem conſtituere heredes poſſunt, quam qui fuerat à defuncto conſtitutus, dum ne quid in ipſius procuratoris aut aduerſarij fraudem fiat, *l. poſt litem, 17. in princ. & §. 1. D. hoc tit.*

8 Contra Guid. Pap. *dict. quæſt. 86.* Ne ſcilicet procuratore ſuo defuncto dominus decipiatur per iuſtiſſimam ignorantiæ cauſam, *arg. l. nec non, 28. D. ex quib. cauſ. maior. l. 1. C. de ſent. & interloc. omn. iud.* Vide Apoſtill. *ad d. q. 86. in verb.* abſque alia citatione.

9 Quia nec lis vlla poſt ſententiam ſupereſt, *l. terminato, C. de fruct. & lit. expenſ. l. 1. D. de iureiur. l. cauſas, 16.* iunct. *l. non minorem, 20. C. de tranſact.*

10 Niſi ipſe ſariſdederit iudicatum ſolui, *l. ſi procurator, 28. D. hoc tit.* Cogitur tamen procurator appellare, ne teneatur ad intereſſe, *l. iuſtus 17. C. eod. l. liberto, 3. §. litem, D. de negot. geſt. l. ſi procuratorem, 8. §. ſi ignorantes.*

Source : BIU Cujas

ignorantes, D.mand. Cogitur etiam interdum litem prosequi, si fortè dominus præsens non sit & actor adfirmet tractu temporis futurum vt res pereat, *l.sed etiam 12. D.hoc tit.* Facit *l 1.Plautius 61. eod.l.si se non obtulit, 4. D. de re iudic.*

11 *d.l.4.§.tutor,de re iud.l.2.D.de administr.tut.l.tutori,7. D.quand. ex fact.tut.* Idem in actore municipum iuris est,*d.l.4.§.actor.* Differentia tamen est inter tutorem & procuratorem,quod sententia ferenda est contra procuratorem non contra dominum, alioquin non valet. *d. l. 1. C. de sent. & interl.* Contra pupillum autem reddi potest sicut contra tutorem,Gothof. *ad d.l.1.ex VVurmsero 1.pract.q.tit.12.cap.7. & tit.23. cap. 2.*

12 *L.vlt.* iunct. *auth.nisi breues,C.de sent.ex breu.recit.*

11 Id enim est quod pragmatici nostri iactitant, *Appointement de renuoy en audience vaut appointement en droit.*

DEFINITIO V.

De condictione vel compensatione pecuniæ solutæ falso procuratori.

QVi pro alio pecuniam accepit tanquam procurator, hactenus tenetur ei, qui numerauit vt ostendat peruenisse nummos in manus eius, qui exigendos mandauerat, aut aliter ab eo ratam habitam fuisse perceptionem.[1] Quo facto si aut solutam pecuniam cõdicere quasi indebitam,aut compensare velit is qui numerauit, non contra procuratorem, sed aduersus mandatorem exequi ius suum debet.[3] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro R.P. Ioanne Fornier Rectore collegij Societatis Iesu,& N.Luyset viduæ Dn.Aduocati de Chauasse 6.Cal. Iul. 1592.

1 *l.vero procuratori.12. in princip.& §.vlt.D. de solut.cum similib. l.si pretium,* 19.C.hoc tit.

2 *l.si procurator,* 6.§.1.*&* 2. *l.cum indebitum,* 57.§.1.*D.de condict. indeb.atque ita limitanda est,l.his solis,49.eod.* facit *dict.l.si pretiũ,in fin.*

DEFINITIO VI.

De eo qui citatus est ad nouum procuratorem in locum demortui substituendum.

CItatus ad nouum procuratorem in locum demortui substituendum,si in ius non veniat iterum citandus est:[1] Si rursum sit contumax, non tamen prius condemnandus est,quam iterum citatus sit, vt condemnationem ex contumacia infligendam propulset, quod pragmatici dicunt, *defendre à la condemnation.*[2] Quod si tertio sit contumax, perinde condemnari debet, tametsi viuo alio procuratore iustas defensiones habuerit, ac si nullas habuisset,[3] vt eius contumacia damno litis coerceatur,[4] nimirum si aduersarij intentio bene probata sit,nec nisi de contumacis iure queri oporteat.[5] *Ita Senatus* 6.Id.Febr. 1593.

1 Neque enim ex primo edicto quisquam sit contumax, cum etiam post peremptorium citari ex benignitate soleat absens, *leg.& post edictum* 73. D. *de iudic.*

2 Quæ videtur esse postrema illa citatio,de qua in *d.l. & post edictum, l.* 8. *C. quomod. & quand.iud.*

3 Hoc vero videtur contra, *d l.& post edictum,* quæ vult absentem posse interdum vincere, si bonam causam habeat, quod & scriptum est *in l.* 1. *C. quomod. & quand.iud.* Nisi dicas iacturam hanc litis parui momenti esse, quod refusis expensis lis ipsa restituatur. Item quia hoc iure vtimur,vt defensiones omnes, quamuis iustas in iudicio per procuratorem ad lites datum allegari necesse sit, constitutis in eam rem procuratoribus,quorum officium publicum est & mercenarium,non vt olim gratuitum, *l.item* 15. *C.hoc tit.* vt vel ex eo maximè appareat, quantum differant nostri ab illis.

4 *l.contumacia* 53. *D.de re iudic.l.vlt.§.1.D.de appell.*

5 *l.qui accusare,*4. *C. de edend.l.vlt. C.de rei vindicat.*

DEFINITIO VII.

De transactione per Syndicum sine mandato facta vel improbata.

CVm ex transactione inter te & vniuersitatis Syndicum inita ageres contra sequentis anni Syndicum,deque eo lis penderet,procurator Syndici transactionem impugnabat quasi per eum factam,qui nullo vniuersitatis mandato præcedente transigendi potestatem non habuisset.[1] Neque tamen ipse mandatum vllum speciale habebat, vt ea ratione transactionem impugnaret.[2] Cum vero is causæ status esset, vt multo peior esse deberet conditio vniuersitatis, si transactio non valeret, velletque idem ipse procurator transactioni potius stari,à qua recedi tu quoque iam consenseras,Non putauit Senatus ex solo procuratoris consensu inscia vniuersitate infringendam transactionem, quæ vniuersitati vtilis esset,[3] vt hoc saltem vniuersitati præstares, quod transactione continebatur: præsertim quod tu primum ad id egisses, vt transactioni staretur.[4] Non enim sicut Syndicus vniuersitatis etiam ignorantis conditionem meliorem facere potest, ita & deteriorem sine mandato speciali:[5] Procurator vero aut patronus vniuersitatis multo minus,[6] præsertim qui nec à Syndico ipso speciale in eam rem mandatum habeat.[7] *Ita Senatus* in causa N. Petri de Monconis Lugdunensis Consiliarij Regij,4.Id.Februar.1593.

1 *L.item eorum,6.§.actor. ff.quod cuiusque vniuers.nom.*

2 *Arg.l.non solum,*89.§.*vlt.l.qui duos,*47. *& seq. D.hoc tit.*

3 Potest enim quilibet etiam extraneus vniuersitatem defendere, dum ea ratione melior conditio vniuersitatis fiat,*l.1. §.vlt. D.quod cuiusque vniuersit.nomin.* facit *l.non eo minus,*14. *C.hoc tit.*

4 *Arg.l.si diuersa,*14.*C.de transact.l.pupilli,*96.§.1.*D.de solut.*

5 Sicut nec alius procurator quilibet,*l.ignorantis,*49.*h tit.* Syndicus enim aut quod idem est actor vniuersitatis fungitur partibus procuratoris, *d.l.item,§.vlt.quod cuiusque vniuers.nomin.*

6 *d.l.ignorantis,*49.*hoc tit.l.minor.* 18.§.1.*de minor.l.1. C. de aduoc. diuers.iudic.*

7 *L.si sine interrogatione,*9.§.*Celsus,D. de interrog.in iur.fac. l.certum* 6. §.*sed an & ipsos procuratores, ff. de confess.*

DEFINITIO VIII.

De causis deferendi mandati post litem contestatam.

SVscepti quidem mandati officium deserere procurator non potest,[1] Sed si noua causa emergat, id ei arbitrio iudicis nonnunquam permittendum est.[2] Iusta vero interuenire causa videtur, si cum eo qui mandauerat commercium habere desierit, fortè quod mandator hostis patriæ ex postfacto declaratus fuit.[3] Idque adeo verum est,vt etsi iam aute conclusum fuerit in causa, vt lis ferè terminata videatur, idem nihilominus admittendum sit,quia nec sententiæ pronunciationem audire cogendus est, qui non cogitur officio fungi procuratoris.[4] *Ita Senatus* pro Guilielmo Du Robin procuratore contra D. de Lambert. Idib. Februar. 1593. & paulò ante pro Procuratore Amed. Martini contra D. de Sonax.

1 *l. si mandauero* 22. §. *vlt. D.mandat.*

2 *l.sanè,*23.*cum duab.seqq eod.tit.mandat.l.filiusfamilias,*8.§.*vlt.& seqq. D.hoc tit.*

3 Puniretur enim qui hosti publico patrocinium præstaret, si non petita licentia id faceret.

4 Cum & in persona procuratoris concipienda sit sententia,vt diximus §. *Defin.*4 *n.*11. & procuratori incumbat necessitas appellandi si talis iudex sit à quo appellari possit. Dixi §. *d.Defin.*4.*n.*10.

DEFINITIO IX.

De procuratore non exhibente mandatum in causa appellationis quod exhibuit in prima instantia.

POstquam constitutum est vt apellanti ab interlocutoria sufficiat, si ei qui in prima instantia procurator fuit denunciet appellationem, ne illam deseruisse videatur,[1] Non est audiendus is qui appellauit, si in causa appellationis mandati probationem ab eo exigat, quem tanquam procuratorem ad appellatoriam litem defendendam vocari curauit.[2] Nec si de mandato constare non possit idcirco contumax habendus erit is, cuius mandatum petitur: Dummodo constet exhibitum illud fuisse in prima instantia.[3] Alioqui cum exceptio procuratori quæ ex mandati defectu oritur

peremptoria

peremptoria sit non dilatoria, [4] opponi quandocunque potest, & in quacumque instantia. [5] Vt pote quæ iudicium reddat retro nullum. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Bettonet 14. Calend. Mart. 1593.

1 Dixi §. *Defin. 4. De in ius voc.*

2 Qui enim semel aduersarium agnouit vt talem, postea petere non potest, vt se probet talem.

3 Etsi enim appellationis instantia alia est, vnicum tamen mandatū sufficit ad vtramque instantiam prosequendam, quia appellatio facit, vt vna tantum lis sit, *arg. l. tutor 41. D. de vsur.* cum extinguat iudicatum, & omnia reuocet ad terminos, vt loquuntur, litis contestatæ, *leg. furti, 6. §. 1. De huqui not. infam. l. 1. §. vlt. ad SC. Turpill.*

4 *L. licet, 24. vbi* Bart. Bald. Castr. & alij *C. hoc tit.* Interdum tamen dilatoria est, scilicet si non ad causam mandati respiciat, sed ad personā procuratoris, *l. ita demum, 13 C. hoc tit.* quæ præterea probat Exceptionem dilatoriam non posse obiici in causa appellationis: Meritò, quia nec posset opponi in prima instantia post litem contestatam. Appellatio autem non extinguit contestationem, sed tantum sententiam & rem totam reuocat ad terminos litis contestatæ.

5 *L. cum nondum, 4. l. præscriptionem, 8. Cod. de except.* In quo differunt exceptiones peremptoriæ à dilatoriis, *l. exceptionem, 19. C. de probat.*

6 *Castr. in d. l. licet.*

DEFINITIO X.

De ratihabitione facta per maiorem vel per minorem adhibito iureiurando.

QVi tanquam procurator actionem suscepit aut instituit sine mandato, licet ex iure nostro prouinciali admitti non debuerit, ne quidem cum promissione de rato [1] (in quo iuri communi derogatum est [2]) si tamen postea mandatum proferat cum ratihabitione retrogestorum, absoluendus est, nec vlla eo nomine aduersus ipsum aut dominum refusio expensarum probe petetur, cum nihil interfit aduersarij confirmatis per ratihabitionem retrogestis omnibus. [3] Vulgatum enim est hac etiam parte, vt & in cæteris fere omnibus, ratihabitionem comparari mandato. [4] Non aliud erit tametsi minor proponatur qui procuratorem constituit, ab eoque gesta rata habuit, licet sine curatoris auctoritate, si modo cum iureiurando ea constitutio & ratihabitio facta sit. [5] Tantum enim hic prodest minoris dummodo puberis iusiurandum, quantum auctoritas curatoris prodesset, cum repræsentet eum maiorem, nec minus in iudiciis quam in contractibus, [6] quando & in iudiciis quasi contrahitur. [7] Sed hoc ita, Si curatorem nullum eo tempore minor habuit quo iurauit. Alioqui cum ex receptissima nostrorum sententia minor curatorem habens pupillo comparetur, [8] non maior iurisiurandi ratio habebitur, quam si ab impubere præstitum proponeretur. [9] *Ita Senatus* ex tempore pro N. de Maistres, contra N. de Maistres, 9 Calend. April. 1593.

1 Præterquam si fuit coniuncta persona, ex *l. sed & hæ, 35. D. hoc tit.*

2 Admittitur enim quisquis dicit se procuratorem si caueat de rato, cum non potest in promptu docere de mandato, *l. in causa cognitione, 27. vers. sed. hæc ita, l. Pomponius, 40. §. 1. & seqq. vsque ad fin. l. qui proprio, 46. §. qui alium, & pass. D. hoc tit. l. 1. C. eod. l. non solum, 20. D. rat. rem haber.*

3 *d. l. Pomponius. 40. §. sed & is, D. hoc tit.*

4 *L. vero procuratori, 12. §. vlt. D. solut. l. si pupilli, 6. §. item quæritur, & seq. de negot. gest. l. licet. 56. D. de iud. l. 1. §. sed etsi quod, D. de vi & vi armat. l. semper qui non prohibet, 60. de reg. iur. l. 7. in fin. C. quod cum eo. l. vlt. C. ad SC. Maced.* [Sed hoc tamen intellige si ratihabitio fiat ante sententiam. Nam post sententiam non potest, *l. licet 22. C. hoc tit.* Nisi à sententia sit appellatum, quia appellatio reducit rem ad terminos litis contestatæ, *l. 1. § vlt. D. de appell. l. per hanc 5. C. de tempor. & repar. appell. Ita Senatus* pro Catherina Driuet 9. Calend. Decembr. 1612.]

5 *Ex authent. sacramenta puberum, Cod. si aduers. vendit.* Guid. Pap. *quæst. 35.*

6 *DD. ad dict. auth. sacramenta.*

7 *l. 3. §. idem scribit, D. de pecul. l. neque tutores, 11. C. hoc tit.*

8 *l. si curatorem habens, 3. C. de in integr. restit. minor.* Vide tamen *l. puberes, 101. De verb. obligat.* & quæ scripsi in Chiliade Decad. 6. Err. 9.

9 Constat enim pupillum iurare non posse, *l. iusiurandum, & ad pecunias, 34. §. pupillo, D. de iureiur.* & ideo Friderici constitutio loquitur de puberum sacramentis. Contrarium tamen tenet Imb. de Bouens *ad Auth. sacramenta, nu. 13.*

DEFINITIO XI.

De modo ferendæ sententiæ cum falsus procurator mandatum nullum exhibet.

PRocuratore quasi ad litem peragendam constitutus sit iudicium suspiciente, nec tamen mandatum exhibente, Iudicis partes sunt, Iubere vt mandatum exhibeatur, & nisi id fiat, procurator tanquam falsus in id omne quod aduersarij interfuerit condemnetur: [1] Non etiam vt actor cuius nomine iudicium susceptum erat à petitione, aut, si reus sit, ab exceptionibus suis opponendis repellatur. Ita namque fieret, vt iudicium in absentem inauditum & insciū redderetur: quæ res iustam appellandi causam præberet. [2] Si tamen ab ea sententia appellatum esset intra id tempus, quod exhibendo mandato præscriptum à iudice fuit, audiri appellans non deberet, [3] Vtpote qui æque facile potuerit citra appellationem aduersus iniuriam iudicis sibi prospicere, aut ratum habendo quod à falso procuratore gestum esset [4] aut alium procuratorem constituendo. Plane quasi absens condemnari potest is, cuius mandatum nullum exhibetur, [5] illudque solum inspiciendum est. An iterum citandus sit, priusquam haberi debeat pro contumace. [6] *Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Iulij 1593.

1 Postquam scriptis moribus nostris inductum est contra iuris rationem, vt non sufficiat ei, qui se dicit procuratorem cauere de rato, vt dixi Defin. præced. *num. 1. & 2.*

2 *l. absentem, 5. D. de pœn. l. 1. l. ea quæ, 7. Cod. quomod. & quand. iud. l. 4. C. hoc tit.*

3 Non enim audiuntur appellantes, nisi quorum interest, *l. 1. D. de app. recip.* nihil autem interest eius qui ipse prospicere sibi potest, ne iniuriam passus videatur, adeo vt nec appellare debeat, si paratum habeat auxilium restitutionis, *l. præses, 42. D. de minor. iunct. l. si pater, 8. C. quand. prouoc. non est necess.* quia appellationis auxilium odiosius est, cum iniquitatis sententiæ querelam, in integrum vero restituto erroris proprij veniæ petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem contineat, *l. præfect. 17. D. eod.* facit *l. ex consensu, 23. §. vlt. de appell.*

4 Cum ratihabitio mandato comparetur, *l. vlt. C. ad Maced.* Dixi Defin. prox. *num. 4.*

5 Si modo ratum habere possit. Nam si sit furiosus in quo animus deest, vt ratum habere possit, non est hac parte habendus absentis loco, *l. 2. §. 1. de negot. gest. vt nec pupillus, l. cum filiusfamilias, 49. §. 1. de verb. oblig. l. 10. quibus ex caus. in poss.*

6 Scripsi Defin. 6. §. facit *l. vbi 124. §. 1. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

De procuratore generaliter constituto ad res redimendas.

AD redimendas res venditas procurator constitutus, ad eas quoque redimendas datus videtur, quæ pure venditæ fuerunt, aut sub pacto de retrouendendo intra certum tempus, quod iam præterierit, Si talis tantaque læsio intercenerit vt redimendi ius, quod fuit temporale, pro perpetuo haberi debeat, [1] aut contractus pro nullo & nunquam facto: [2] quod euenit si venditor vel emptor vltra bessem precij deceptus sit, vel dolus interceserit, siue ex proposito siue re ipsa: [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 1. infr. Etiam per procur. caus. in integr. restit. agi poss.

1 Placet enim interpretibus enormissimam læsionem, id est, quæ excedat bessem pretij facere, vt ius redimendi perpetuum sit, siue res vendita sit sine onere retrouenditionis, siue pactum de retrouendendo fuit temporale, Ias. & cæteri, *ad l. si quis cum aliter, 36. D. de verb. oblig.*

2 Nam si contractus teneat & opus sit restitutione, speciale mandatum requiritur, *l. illud, 11. §. 1. D. de minor.*

3 Vide quæ scripsi in Chiliade, De error. pragmat.

DEFINITIO XIII.

De tacito vel expresso pacto de non petendo facto per procuratorem ad exigendum datum.

PRocuratoris ad exigendum constituti nuda confessio de soluta pecunia non nocet domino, [1] nisi aliunde constet de

Source : BIU Cujas

de solutione.[2] Nec si talis procurator liberam quoque administrationem habens reddiderit chirographum in signum, vt aiunt, solutionis ,[3] quicquam ea res proderit debitori, quoniam redditio chirographi nihil aliud inducit, nisi tacitum pactum de non petendo ,[4] quod sapit donationem,[5] cum sit ex liberalitate si aliam causam nullam habeat, quam quia sic fieri velit is, qui reddit instrumentum.[6] Certum autem est procuratorem constitutum ad exigendum donare nullo modo posse.[7] Et quamuis hoc ipso mandatum habere intelligatur ad liberandum,[8] non aliter tamen liberare posse, quam si solutio fiat. Quare nec ad rem pertinebit si instrumentum cancellatum proferatur.[9] Neque enim cancellatio instrumenti etiam redditi plus operari potest, quam confessio soluti. [10] Nec rursum mouere debet si quis objiciat , Posse dominum indemnitatem consequi à procuratore qui mandati fines excesserit. [11] Quid enim si procurator inops sit ? [12] Tum vero cur cogamus dominũ inuitum discedere à vetere debitore , vt nouum accipiat quem habere nolit; [13] Imo vero imputandum potius est ei qui procuratori soluit, cur sic soluerit, vt aliam solutionis probationem , quam ex procuratoris nuda confessione habere non possit.[14] Excipienda est confessio quam fisci procurator fecerit de soluto pretio rei per eundem procuratorem distractæ. Hanc enim placet nocere fisco ,[15] quod qui cum eo contrahit fidem publicam secutus esse , ob idque minus decipi debere videatur ,[16] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 29. j. De solut.

1 *l.certum,6.§.sed an ipsos procuratores,D.de confess.* Hic enim cum sit constitutus ad exigendum si fateatur se accepisse quod reuera non acceperit,aliud facit , quam quod mandatum est , sicut de eo scriptum est,qui iusurandum detulit cum ei mandatum esset,vt peteret , *l.si itaque* 19. *D. de iureiur.*

2 Solutio enim cum sit facti probari debet,*l.1. C.de probat.*

3 Præsertim si chirographum sit cancellatum,*l.si chirographum,*24. *de prob.*

4 *l.2.§.1.D.de pact.l.creditricem,*7.*C.de remiss.pignor.*

5 Species enim lucri est liberari quem obligatione,*l.species* 11.*D.de acceptilation.l.si quis,*115.*de reg.iur.l.*20.*quod met.caus.*

6 *l.donari,*29.*D.de donat.l.cuius per errorem,*53. *l.donari,*82. *de reg. iur.* Text. est elegantissimus *in* §.1.*d.l.*29.*alias, l.quidam,de donat.* vbi Papin. ait eum qui profitetur debitorem sibi non teneri, videri eum liberare ex causa donationis.

7 Nec si habeat liberam administrationem,*l,contra* 28.*§.si filius,de pact.l. vlt,D.de nouat.*quia donare est perdere, *l.filiusfamilias,*7.*in princ. D. de donat.*

8 Quia vero procuratori facta solutio liberat debitorem,*l.vero procuratori,*12.*D.de solut.* Nam & debitori mandatum intelligitur, vt soluat,*l.qui hominem,*34.*l.si quis seruo,*18.*eod.* Facit *l.pactum curatoris,*22. *Cod. de pact.*

9 *d.l si chirographum,*24. *de probat.*

10 *l.pecuniæ soluta professio* 3 14. *C.de solut.* Non enim potest maior esse vis taciti quam expressi. Redditio autem chirographi non alias inducit pactum tacitum de non petendo, quam si ab ipso creditore facta redditio probetur,Gloss. *ad d.l.*2.§.1.*de pact.l.quod debitori,*13.*Cod.de solut.* Cancellatio autem inducit duntaxat præsumptionem , quæ per contrariam probationem elidi potest,*d.l.si chirographum,*24.*D.de prob.*

11 *l.diligenter,*8.*in princ.l.potest,*41.*D.mandat.* Ratio est, *in l.rogatus,* 33 *in fin. eod.*

12 Inanis futura est actio quam debitoris excludit inopia, *l.nam in, 9.D.de dolo.*

13 Nemo enim debitorem aut creditorem suum mutare inuitus cogitur, *l.1.l.nec creditoris.6. C.de nouat.l.patri* 27.§ *pen.D.de minor.* Adde regulam *legis nemo ideo,*171.*de reg iur.*

14 Imputanda enim cuique est facilitas & credulitas sua , *l.3.§.vlt. D.vt in possess.leg.l.1.§.item sciendum,D.de separat.l.1.§.sed si sic accepit, D.de in rem vers.l.procurator.*61.*D.de oblig.& act.*

15 *l.2.§.adhæc. C. de quadr. præscript.*

16 *l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO XIV.

De taxandis expensis cum procuratore defuncti.

DEfuncto eo, qui ad litis expensas condemnatus fuerat, taxatio fieri potest cum procuratore ad litem constituto,nec in eam rem nouum heredibus diem dici necesse est,[2] quia nec procuratori susceptum officium deserere licet in ea re,quæ ad iudicati pertinet executionem. [3] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioachimo de la Cuaz contra N. Carolum Vernat , 16. Calendas Decembris *1593.* & rursum mense Februar. 1600.

1 Expensarum enim condemnatio ad litis principalis causam pertinet, *l. eum quem temerè,*79. *D.de iudic.leg.*3. *&* 4.*C. de fructib.& lit. expens.* taxatio autem non noua condemnatio est , sed demonstratio eius quantitatis.quæ in condemnationem deducta intelligitur,*l. Mauio,* 41.§,1.*de leg.*2.*l.*4.*in fin.C.de act.empt.l.si quando , n. 6. ff. vt legat. seu fideic.nom.cauent.l.cum propria,in fin.C.si quis alter.vel sib.*

2 Cum sit eadem instantia,nec mandatum finiatur morte , re non amplius integra,vt dixi Defin.4. ſ. Denique mandatum semel susceptũ consummari oportet,vt loquitur Paulus *in l.si mandauero,*12.*§.vlt.mandat.* consummatum autem videri non potest , quamdiu aliquid restat agendum,in quo procuratoris facto aliquo opus sit. *arg. l.pen. C. de his quæ vt indign.*

3 Propria enim cuiusque rei forma contingit ex consummatione, *l.si ú qui,*80.*§.*1.*D.ad l.Falcid.* [Idem est si condemnatus petat in executione iudicati dilationem ad soluendum. Nam & procurator in causa principali constitutus , debet victorem defendere. *Ita Senatus* pro R.Patribus Carthusianis, contra N.Claud.de Monfalcon. prid. Calend. Sextil. *1613.*

DEFINITIO XV.

De interlocutione iudicis & condemnatione expensarum ob non exhibitum mandatum.

OBiiciente reo exceptionem procuratoriam, & contendente actore se legitimum esse procuratorem, prius inspicere iudex debet an sit procurator , deque eo summatim cognoscere,quam vt reum adigat ad litem tractandam.[1] Tametsi ea exceptio opposita sit , quomodo opponi potest iam tractato discussoque principali negotio,& in ipso calculo,vt aiunt , ferendæ sententiæ.[2] Adeo vt si iudex aut Senator ad instruendam causam datus iusserit ad se afferri acta litis in omnem iudicij euentum,quod pragmatici dicunt *à toutes fins* & tanquam mox de controuersiis omnibus pronunciaturus,appellari,ab eo possit non malè,[3] licet in interlocutione verba illa adiecerit, quæ vulgo adiici solent *& par ordre* [4] Fit enim iniuria illi, qui cum falso procuratore, præsertim qui non cauerit de iudicato soluendo(vt nec apud nos caueri mos est, [5]) inanes impensas facere cogatur. [6] Sed hoc ita si ex litis euentu,& in appellationis causa constet iustè oppositam fuisse exceptionem , putà si is qui se procuratorem dicebat tum primum proferat mandatum.[7] Nam si per calumniam , vt plerumque fit, opposita fuerit , [8] non debet ea res calumniatori prodesse , vt ad consequendas litis appellatoriæ expensas iustè prouocasse videatur.[9] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro Abbate de Filly, contra Dom. Bartholomæum Ferrier procuratorem Tiberij Mutij Patricij Romani nunc Episcopum Augustanum 15. Cal. Dec. *1593.*

1 *l.licet,*24.*C.hoc tit.* Prius enim quærendum est de personis, *leg.si quæramus.*4. *D.qui testam facer.poss.l.quidam referunt,*14.*D.de iur.codicill. §.1.de iur.person.Instit.*

2 Quia nec dici controuersiæ solent , nec potest esse iudicium si falsus procurator inueniatur, *d.l.licet,l.*1.*C.quib.res iudic.non nocet.*

3 Nec enim videtur hoc casu appellari à futuro grauamine , sed à præsenti vt subiecta ratio demonstrat.

4 Cuius clausulæ vis ea est, vt de exceptionibus dilatoriis ius primum reddere iudex possit , tum de peremptoriis.

5 Dixi Defin. 10. *num.*2. ſ.

6 Nunquam enim litigatores inanibus sumptibus vexandi sunt, *l.minoribus , 6. D. de minor,*

7 Nec enim mandatum vnquam præsumitur nisi probetur, *dict.l.*1. *C. quib.res iudic.non nocet.*

8 Puta ab eo cui iam in prima instantia exhibitum fuerat mandatum. Sufficit enim semel exhibitum fuisse factámque describendi eius facultatem, *arg.l.cum plures,*15.*§.vlt.de reb.auctor.iud.possid.*

9 Nam iusta nunquam videri debet appellatio,quæ per calumniam & frustrationem interiecta est,*l.tutor,*41.*in princ. D.de vsur.l.hominem,* 37. *D. mandat.* Nec ius ciuile calumniari oportet, inquit *l. pen. D.ad exhibend.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVI.

De Procuratore ad iudicium dumtaxat declinandum constituto, & tamen in principalis negotij causa condemnato.

SEnatusconsultum, per quod diffinitiua condemnatio ei irrogata sit, qui non nisi declinandi detrectandique iudicij causa procuratorem constituerat, non idcirco nullum & perperam redditum videri potest, quasi aduersus indefensum redditum sit, aut contra falsum procuratorem.[1] Nam cum plerisque Senatusconsultis generalibus cautum sit, vt apud Senatum de toto negotio causaque integra disceptari oporteat,[2] imputare sibi debet qui procuratorem constituit, cur non eo modo constituerit quo conueniebat, aut potius cur constituerit procuratorem quem sciebat aut scire debebat, non posse apud Senatum sic tractandam litem suscipere, vt totam rem in iudicium deduci prohiberet, quamuis ad declinandum tantummodo esset constitutus.[3] Neque enim potest quis procuratorem constituere apud iudicem, quisquis ille iudex sit, quin hoc ipso necessitatem sibi suoque procuratori imponat parendi legibus in eo tribunali receptis.[4] Itaque si is qui procuratorem sic constituerat, condemnatus sit, non aliis remediis aduersus Senatusconsultum prospicere sibi poterit, quam quibus posset, si procuratori de tota lite peragenda mandatum dedisset,[5] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chastillon 14. Cal. Mart. 1594. Erant tamen qui putarent melius fore si huius dubitationis tollendæ gratia generali Senatusconsulto prohiberentur procuratores mandatum suscipere, nisi quod potestatem sibi faceret totius litis exequendæ. Sic enim fieret, vt vel plenissimum mandatum semper haberent, vel si minus plenum esset, domini pro absentibus & contumacibus condemnarentur.[6] Quod & mihi Romano iuri conuenientius videbatur.[7]

1 Quo vtroque casu non posset habere vim rei iudicatæ, *l.* 1. 3. 5. 7. *& pass. C. quomod. & quand. iud. l. si procurator*, 10. *C. hoc tit. l. in causa* 27. *D. eod.*

2 Vt quam cito fieri potest lis finiatur, Iuxta *l. quidam existimauerunt*, 21. *D. de reb. cred. l.* 1. *§. inde quaritur, de oper. noui nunciat. l. si cuius*, 13. *§. sed si inter, D de vsufr.*

3 Forma enim à lege præscripta omnino seruanda est. Et qui à forma recedit dicitur recedere à substantia, Bald. *ad l. si quis mihi*, 25. *§. sed si mandauit, De acquir. hered.*

4 *l.* 1. *&* 2. *D. de iudic. l. nemo potest*, 55. *de legat.* 1.

5 Intelligitur enim quisque suam voluntatem conformare legibus & iuri communi, *arg. l. vltim. C. de verb, significe.* Itaque ciuilis supplicatio contra Senatusconsultum hoc casu erit necessaria. Nec enim hic obtinet quod dici solet non videri dominum secutum fidem procuratoris nisi quatenus mandauit, *l. rogatus*, 33. *D. mand.* Cum hic procurator ex necessitate constituatur, & proinde iuxta eam formam quam lex necessario requirit.

6 Contumax enim aut saltem absens esse intelligitur qui nec per se comparet, nec per legitimum procuratorem rite, & vt oportuit constitutum: Paria enim sunt quid factum non esse aut perperam factum esse, *l. quoties, 6. ff. qui satisd. cog. l. 2. ff. de auct. tut. l. 1. §. quod si nemo, ff. quod cuiusque vniuers. nom. l. non defendere*, 52. *De reg. iur*

7 *d. l. si procurator*, 10. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

De procuratore appellationem prosequente citra nouum mandatum.

IN prima instantia constitutus procurator mandatum habere intelligitur ad prosequendam appellationem,[1] Siue ipse appellauerit, vt plerumque fit licétque, ob hoc solum ne teneatur ad interesse, vt loquimur[2] (multo magis enim teneretur quanti constituentis interesset, si interiectam appellationem desereret.[3] Siue appellatio ab ipso constituente interposita sit. Quia cum appellatio extinguat iudicatum & retroagat litem ad tempus contestationis,[4] idem procurator ex domini voluntate retentus videtur, qui fuerat ab initio constitutus, & ante sententiam, si reuocatio nulla superuenerit,[5] Imputaríque domino potest, maximè si litem appellatoriam non ignorauit, cur non reuocauerit.[6] Aut cur in exploranda coërcéndáque constituti procuratoris negligentia, aut etiam fortassis perfidia non fuerit diligentior.[7] *Ita Senatus* in causa N. Laboret contra Bartholomæum Maguocium 10. Cal. Maij, 1594.

1 Procurator enim datus ad agendum, videtur datus ad peragendum, *l. qui procuratorem* 57. *D. hoc tit.* Imo & ad iudicium restitutorium accipiendum, *l. qui proprio*, 47 *§. item quaritur, eodem.*

2 *liberto*, 31. *§. litem, de neg. gest. l. si procuratorem*, 8. *§. si ignorantes, vers. igitur. D. mandat. l. inuitus*, 17. *C. hoc tit.*

3 Apellationem enim deserere prope delictum est, ideoque apud nos pœna desertioni certa statuta est, quæ alij contumaciæ nulli infligitur, scilicet decem librarum, Idem seruatur in tutore & curatore appellante, itemque in appellantis herede, vt appellationem prosequi teneantur, Nimirum, quod ad tutorem & curatorem attinet, quousque reddiderint rationes, *l. tutor.* 27 *D. de appellat. l.* 1. *D. si appellat. pend. mors interu.* Intellige autem, Nisi procurator ad vnam tantum causam constitutus fuit, Gothofred. *ad d. l. inuitus ex VVrmser.* 1. *pract.* 5. *obser.* 9. Item nisi papertate excusetur, *d. §. si ignorantes*, [Si tamen de appellatione deserta agatur, nouo mandato opus est, quia noua instantia est. *Ita Senatus* 6. Sept. 1613.

4 *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill. leg.* 2. *§. vlt. D. de pœn.*

5 Procurator enim ad litem status nunquam reuocatus intelligitur, vt nec cætri, nisi indicium aliquod adsit mutatæ voluntatis, quia reuocatio facti est, *l.* 3. *l. eum qui*, 22. *de probat.* Imo hic multo minus, quia neque potest reuocari pendente lite, quin alius procurator constituatur, quod id fieri nequeat citra fraudem aduersarij & iudicij, *l.* 16. *l. post litem*, 17. *l. qui proprio*, 46. *hoc tit.* facit *l. si procuratorem*, 65. *eod.*

6 Alio scilicet procuratore constituto, vt proxime dictum est.

7 Negligentia enim sua cuique est imputanda, *l. pupillus*, 24. *D. qua in fraud. credit.* Denique huic imputari potest cur talem procuratorem elegerit, *l. cum mandatus*, 23. *in fin. iunct. l.* 3. *§. vltim. D. de minor. l.* 1. *§. us quoque, de oblig. & act.*

DEFINITIO XVIII.

De procuratore, qui litem pro defuncto susceptam non vult prosequi pro herede.

IS qui procurator defuncti fuit, idem & filij & alterius heredis cuiuscunque procurator esse cogi potest in ea ipsa lite tractánda,[1] quia nec procurationem à defuncto acceptam sine causa deserere potuisset.[2] Eadem quippe non solùm patris & filij,[3] sed etiam defuncti & alterius heredis cuiuslibet persona,[4] & consequenter eadem lis esse intelligitur.[5] *Ita tractatum est* & relatum in ea causa de qua Definit. 29. infr. de iudic.

1 Eadem enim lis manet adeoque eadem instantia, sicut & heres idem esse intelligitur cum defuncto, *l. heres absens*, 19. *l. si is qui Roma* 34. *D. de iudic.*

2 *l. filiusfamilias*, 8. *§. vltim. iunct. l. post litem*, 17. *§.* 1. *D. hoc tit.*

3 *l. vltim. C. de impub. & aliis substit. l. cum scimus*, 22. *C. de agric. & censit.*

4 *l. heres*, 21. *§. quod si stipulator, l. debitori*, 50. *ff. de fideiuss. l. vt debitum*, 5. *l.* 6. *& vlt. C. de hered. act. l. Stichum*, 65. *§. aditio. D. de solut.*

5 *dict. l. heres absens, & l. si is qui Roma*, 34. *de iudic.*

DEFINITIO XIX.

De tacita ratihabitione gestorum per falsum procuratorem.

APpellans ab ea sententia quæ contra falsum procuratorem fuerat reddita, si necessario prouocauit, propterea quod ex iudicato conueniretur,[1] nec posset de nullitate sententiæ iure nostro conqueri citra appellationem,[2] non ideo censetur ratum habuisse factum procuratoris,[3] ob idque potest nullam dicere sententiam.[4] Aliud est si appellauerit vltrò, ac priusquam sententia mandaretur executioni,[5] Aut si literas impetrauerit à Principe ad procuratoris factum improbandum; quas *de desaueu* vocant.[6] Aut denique si qua alia litis parte eum dixerit suum procuratorem.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Nanchet, contra Dom. de Montou 12. Cal. Febr. 1595.

1 Iudicati enim actio contra dominum datur, non contra procuratorem. Dixi 3. *Defin.* 4. *n.* 10. *ex l. Plautius* 61. *D. eod. l.* 4. *D. de re iudic.*

2 Nam cum sæpius dubitaretur an ipso iure nulla esset sententia

an

an rescindenda, commodius visum est, & tutius ita ius constitui, vt ab omni sententia cui quis stare nolit appellare cogatur. Simile quiddam est, *in l. si gratuita* 17. *D. de præscript. verbor.*

3 Quod alioqui censeretur appellando ratum habuisse, quia non potest à sententia appellari, nisi quæ ipso iure teneat, *l. si expressim.* 19. *D. de appellat. l.* 1. *§.* 2. *quæ sentent. sin. app. resc.* hæc autem non potest tenere nisi præcedente ratihabitione. *l.* 1. *C. quib. res iud. non noc. l.* 3. *§.* 1. *D. rat. rem haber* Nec quicquam impedit quo minus teneat interueniente ratihabitione. In quo differt hic casus ab illis, de quibus *in dict. l. si expressim, & in d. §.* 2. Ratihabitio autem potest fieri tacitè ipso facto, *leg. §. rat. rem hab.* Sic dicimus eum qui mandati agit aduersus illos, qui solutionem acceperunt, hoc ipso videri ratam habere solutionem, *l. si seruus* 66. *D. de fideiuss.*

4 Scilicet per viam appellationis, ac si nunquam appellatum fuisset. Solet enim succurri ei qui aliquid fecit ex necessitate iudicis, *l. eum ex causa* 11 *D. de appellat. Nouell.* 119. *De sponsal. larg. §. aliud, l. ait prætor,* 7. *§. quid tamen de minor.*

5 *d. l.* 3. *§* 1. *D. rat. rem haber.* vbi est textus elegans & apertus non minus quam si petiisset dilationem ad soluendum, nisi quod hoc casu videtur acquiescere sententiæ, *l. ad solutionem,* 5. *C. de re iudic.*

6 Priuatio enim præsupponit habitum, *vulg. l. decem,* 116. *de verb. oblig. l. non videtur,* 83. *l. non potest.* 208. *de regul. iur.*

7 Sola enim nominatio ius interdum facit. In iis scilicet, quæ ex sola nominantis voluntate pendent. Imo sufficit adesse dominum ei qui se dicit procuratorem, Guid. Pap. *q.* 40.

DEFINITIO XX.

De Procuratore in rem suam.

IN rem suam constitutus procurator expensas, quas pro re consequenda fecerit, repetere nullomodo potest.[1] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 44. infr. De iur. dot.

1 In eoque differt à procuratore non in rem suam dato, *l. sumptus* 53. *D. de pact. l. actoris procurator* 30. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXI.

De donatione procuratori facta.

VNiuersorum bonorum donationem procurator aut aduocatus à cliente accipere non prohibetur.[1] tametsi non solum pactum de quota litis facere,[2] sed etiam quod magis est, ex statuto nostro, litigiosæ rei donationem accipere prohibeatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 9. j. De litig.

1 Multa enim cum vniuersitate bonorum transeunt, quæ alioqui non transirent, *l. quædam,* 62. *de acq. rer. dom. l.* 1. *§.* 1. *de fund. dotal. l. pater* 38. *§. fundum, & seqq. de leg.* 3.

2 *l. sumptus,* 53. *D. de pact. l. item,* 15. *C. hoc tit. l. si qui aduocatorum,* 5. *C. de postul. l. salarium,* 7. *in fin. D. mandat.*

3 Sola enim ante nuptias donatio excepta est, *l. vlt. C. de litig.*

DEFINITIO XXII.

De pacto retinendi iudicati pro expensis à procuratore prorogatis.

AD lites datus procurator cum pro domino sumptus maximos prorogasset, quorum repetendorum alia ratio non esset, quam si ex ea ipsa pecunia quæ petebatur, indemnis seruaretur, pactum de ea re cum domino fecerat.[1] Placuit non esse pactum improbandum quasi de quota litis factum: Nec proinde si procurator ad eam vsque quantitatem, quæ sibi debebatur, litem persequi velit, exceptionem ab aduersario vllam eo nomine pati debet,[2] Dummodo iustæ conuentionis color dolo malo quæsitus non sit in fraudem legis.[3] *Ita Senatus* in publico Auditorio in causa Pantaleonis Raymonde & Alexandri de la Tour. 10. Cal. Maij 1595.

1 Habet enim procurator ius retentionis etiam actorum litis pro sumptibus à se factis, *l. quæ omnia* 25. *in fin. de procur.* sed pro non salario, *l. qui proprio. §. litis impendia de procurat.* Boer. *quæst.* 15. *n.* 3. Quid in graphario iudice, & aduocato? Vide Defin. 2. j. *de sportul.* Iunge *Defin. prox. præced. num.* 2 facit *l. actoris,* 30. *D. hoc tit.*

2 Qui videtur esse census, *legis sumptus,* 53. *D. de pact.*

3 *l. salarium,* 7. *l. qui mutuam,* 56. *§. vlt. D. mandat. l. salarium,* 17. *C. eod.* quæ ostendit quantitatem salarij hoc casu certam esse debere. Aliud est pactum redemptæ litis, de quo *in l. si contra,* 20. *eod.*

DEFINITIO XXIII.

De Procuratore cum eo contrahente cuius est procurator.

PRocuratori non ad lites, sed ad gerenda negotia[1] aut in rem suam[2] constituto prohibitum non est, vt ab eo qui procuratorem cõstituit, emat, aut quo titulo rem comparet,[3] dum ne litigiosam aliterve alienari prohibitam:[4] Nec aliud in aduocato iuris est, Imo nec in procuratore ad lites dato,[5] si modo ea de re pactus sit, de qua lis nulla pendeat,[6] Ne alioqui magno incommodo huius conditionis homines ex publici officij susceptione afficiantur.[7] *Ita Senatus* pro liberis Oldradi Bocard contra Michaelem de Bonnefoy, 5. Non. Iul. 1595.

1 Aliud enim est ad lites, aliud ad negotia procuratorem dari, *leg. hoc iure,* 86. *D. de solut. l. quamuis,* 40 *§. fin.* vbi Bart. *D. ad SC. Trebell.*

2 Alij enim procuratores sunt in rem suam, alij in alienam, *leg. qui stipendia,* 9. *l. ita demum,* 13. *C. hoc tit. l. seruum quoque,* 33. *in princ. & vlt. & l. seq. D. eod.*

3 Emere enim alitérve contrahere possunt omnes, quorum interest si non sint prohibiti, vt *in l. non licet,* 46. *D. de contr. empt. leg. in quorum* 24. *D. de pignor. l. moris,* 9 *§. sunt autem, & §. seq. D. de pœn.* Sufficitque honestam & verecundam causam præcedere, *l. qui stipendia,* 9. *C. hoc tit.*

4 *l.* 1. *§.* 2. *D. quæ res pignor l. vlt. & tot. tit. C. de litigios.*

5 Solet enim eadem esse ratio aduocati & procuratoris ad lites dati, *l. si qui aduocatorum.* 5. *C. de postul.* Dixi 3. Defin. 21.

6 Vide quæ scripsi, dict. Defin. 21.

7 *Arg. l. quod si minor,* 24. *§. si non semper, D. de minor. l. videlicet.* 27. *D. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO XXIV.

Si procurator qui alium substituerat decesserit viuo primo constituente.

TItius procurator generalis ad lites omnes à Sempronio constitutus Mæuium in lite certa procuratorem substituerat.[1] Licet mandatum morte finiatur,[2] si tamen Titius solus decesserit, non ex eo finitum mandatum videbitur: sed ita demum si Sempronius primus constituens decesserit.[3] Quod ius etiam ad procuratorum nostrorum substitutos tractum esse quidam retulerunt. Sed de iis substitutis hoc accipiendum est, qui à Senatu aut in alio tribunali in quo causa agitur pro substitutis admissi sunt, litisque prosequendæ ius & facultatem habent, licet non in hanc aut illam litem specialiter, sed ad omnes generaliter, vt fit, substituti proponantur: at non etiam de iis qui substitutorum vices gerunt: Quorum quam dissimilis ratio sit, vel ex eo perspici potest quod illi dominis absentibus aduocato causam peroranti adesse per se possunt, & debent: Hi vero alterius procuratoris iurati præsentiam implorare coguntur, Nimirum quia nullo hi iureiurando, quomodo illi, obstricti sunt.[4] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum pro Marco de la Mossiere, contra D. de Montiernoz, & rursus pro D. de Bellegarde, contra D. de Cardé 4. Non. Iul. 1595.

1 Substituere enim potest post litem contestatam, Procurator autem ad negotia etiam ante litem contestatam, *l. si quis mandatu* 28. *ff. de negot. gest. l. si procuratorem,* 8. *§. si quis mandauerit, D. mandat. l. quod quis* 8. *C. hoc tit.* [Maximè si constitutus sit ad mouendam litem in eo loco, in quo, vt apud nos, non nisi per certos procuratores in eam rem publicè constitutos litigari potest. *Ita Senatus* pro D. Decano S. Capellæ 1dib. Martij 1612.]

2 *l. inter causas,* 26. *in princ. & l. seqq. §. morte, D. eod.*

3 Ioan. Papon. *in syntagm. arest. lib.* 6. *tit.* 4. *§.* 15.

4 Vnde illud etiam fit, vt ex substituti facto procurator teneatur, *l. ex facto* 30. *in fin. D. de negot. gest.* non etiam ex facto eius quem substituit substitutus, aut quem ipse non agnouerit pro vero substituto, facit *l. ad similitudinem,* 21. *C. de Episc. & cleric.*

DEFINITIO XXV.

De citatione procuratoris generalis nolentis alium substituere procuratorem.

PRocurator ad omnes generaliter causas constitutus non potest aliũ substituere ad hoc solũ, vt dicat non esse sibi

Source : BIU Cujas

mandatum, vt in hac aut in illa instantia litem suscipiat. Nam qui generalis procurator est, perinde ac dominus ipse citari potest ad procuratorem constituendum, [1] Et ni facere velit, non cogetur quidem procurator specialis fines mandati excedere, quia nec posset, tametsi maxime vellet, [2] sed perinde ac si nullo modo substitutus fuisset, habendus erit dominus pro contumace, [3] Vt aduersus eum ob contumaciam peracto edictorum ordine procedi ad sententiam possit. [4] *Ita Senatus* pro Reuerendis fratribus Franciscanis Camberiens. contra Dom. Ducem du Mayenne 14. Calendas August. 1595.

1 Quisquis enim procurator est, cogitur absentem defendere, *leg. seruum* 33. §. *ait prætor*, & *seq. D. hoc tit.* Defendere autem est id omne facere, quod dominus facere cogeretur: *l. sed & ha*, 35. §. *defendere*, *eod.* ac proinde iudicium accipere, §. *prater*, *ibid.* adeoque earum etiam actionum nomine, quæ in heredem non dantur, *l. omnium.* 37. *eod.* vt appareat domini personam per procuratorem magis, quam per heredem repræsentari. Denique cum omnis qui defenditur boni viri arbitratu defendendus sit, non potest videri boni viri arbitratu defendere is, qui actorem frustrando efficit, ne ad exitum controuersia deducatur, *l. pen. & vlt. eod.*

2 *l. diligenter*, 8. *D. mandat. l. si procurator*, 10. *C. hoc tit.* Inciuile enim est inuitum hominem iuberi facere, quod facere, *l. moris*, 9. §. *interdici*, *D. de pœn.*

3 Cum vsus procuratorum vel ob hoc maximè necessarius fuerit, vt qui rebus suis ipsi superesse, vel nolunt vel non possunt, possint per alios non solùm agere, sed etiam conueniri, *l.* 1. §. *vsus. D. hoc tit. l. sed si*, 17. §. *idem Iulianus*, & *seq. D. de iniur.*

4 *l.* & *post edictum* 73. *D. de iudic.* Citatio enim potest incipere à procuratore, 13. *Codic. hoc tit. leg. cum clericis*, 25. §. 1. *C. de episc.* & *cleric. l.* 3. *D. de alim. leg. l. item*, 21. §. *hæc autem*, *D. ex quib. caus. maior. l. nihil* 20. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

De procuratore constituto ad lites generaliter ab eo, qui tam proprio, quam tutorio nomine varias lites habuit.

A Titio procurator ad omnes causas constitutus, non intelligitur ad eas lites datus, quas Titius tutorio non proprio nomine potuit exercere: Nisi de his quoque Titium sensisse appareat. [1] Alia enim persona esse creditur Titij tanquam Titij, alia tanquam tutoris. [2] *Ita tractatum est* in causa Marci de la Mousiere & Dom. de Montiernoz. 6. Non. August. 1595.

1 Nam nec tutor procuratorem constituere potest, nisi post litem contestatam, sed actorem, *l. neque tutores*, 11. *C. hoc tit.*

2 *l. aduersus*, 30. §. 1. *D. de inoff. testam.* Elegantior textus *in l. tutorem* 2. *D. de his quæ vt indign. facit leg. si paterfamilias*, 15. §. *qui duos*, *D. de adopt. l. item eorum*, 6. *in princ. D. quod cuiusque vniuers. l. filius*, 22. *in princ.* & §. 1. *de inoff. test. l. debitor*, 59. §. *vlt. D. ad* SC. *Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Si posterioris creditoris procurator donationem ab anteriore acceperit.

IS qui posterioris creditoris procurator aut aduocatus fuit, anterioris creditoris, qui liti non adfuit, ius ex causa donationis acipere non prohibetur, [1] Alio quam donationis iure vix est, vt possit citra perfidiæ suspicionem, nisi proponas clientis condemnationem præcessisse. [2] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley & Mariæ Guichard August. Idib. Septembr. 1595.

1 Non enim videri potest feciſſe contra legem aut ciuilem aut municipalem, cum ab eo liberalitatem acceperit, qui nullam habuit litem.

2 Secutúmque contractum ex aliquo interuallo, cum ea quæ in continenti fiunt inesse videantur, *l. lecta*, 40. §. *dicebam*, *D. de reb. credit. l. iurisgentium*, 7. §. *quinimo*, *D. de pact.*

DEFINITIO XXVIII.

De procuratore ad actum aliquem litis constituto.

QVi litem exercuit tanquam substitutus à Procuratore ad litem dato, si postea Procurator ad aliquem actum in eadem lite specialiter constituatur, & id mandatum quasi Procurator impleuerit, defuncto subinde Procuratore non potest videri constitutus ad reliquam litem peragendam, [1] tametsi mandato contineatur ratihabitio omnium retrogestorum. [2] Quia quod ratihabitio comparatur mandato, [3] ad ea tantum, quæ gesta sunt, pertinet, non etiam ad gerenda. [4] Aliud est in eo, qui ad litem generaliter Procurator constitutus aliquid vel minimum in litem fecerit. Hic enim recusare non potest, quo minus cætera ad litis instructionem pertinentia exequatur. [5] *Ita Senatus* in persona Francisci Pellin Procuratoris in causa Dominæ de Mousel 9. Cal. Decembr. 1595.

1 Quia Procurator ad vnam speciem constitutus in reliquis prohibitus intelligitur, *l.* 1. §. 1. *D. hoc tit. l. si Procurator* 10. *C. eod.* Nec enim videtur dominus fidem eius secutus, nisi in illa ipsa re, quam ei mandauit, *l. rogatus* 33. *in fin. D. mandat.*

2 Sic enim fieri plerumque assolet.

3 *l. vlt. Codice ad SC. Maced.* Dixi *Definit.* 10. *numero* 4. §. *eod.*

4 Ratihabitio enim præsupponit rem gestam, quia quod nondum est, nullo modo ratum haberi potest.

5 Etsi enim Procurator inuitus nemo datur, *l. filius familias* 8. §. *inuitus*, *D. h. tit. l. inuitus* 17. *C. eod. l.* 2. §. *queritur. D. de curat. bon. dand.* susceptum tamen mandatum implere & consummare cogitur, *d. l. filius familias* 8. §. *vlt. D. hoc tit. l. si mandauero* 12. §. *vlt. D. mandat.*

DEFINITIO XXIX.

De procuratore constituto ad expediendum id, quod viua voce fieri debeat.

IN iis, quæ viua voce fieri debent, nec per scripturam expediri possunt, non ideo prohibetur quis constituere Procuratorem. [1] Neque enim pro facto habetur, quod Procuratori vt faciat committitur. [2] Idque est quod dici solet, tantum distare factum à concepto, quantum perfectum ab infecto. [1] *Sine die.*

1 *cap. si quis iusto*, §. *porro. de elect. in* 6. & *in pragmat. sanct. cap.* 1. §. *idem iuramentum*, *de elect.* Ioan. Andr. *in* §. *fin. dict. cap si quis iusto.*

2 Boer *quæst.* 1. *num.* 46.

3 Bald. *in tract. schismatis ad tit. si quis aliq. test. prohib.*

DEFINITIO XXX.

De minore 25. annis Procuratore facto siue ad lites, siue ad negotia.

MInorem viginti quinque annis Procuratorem ad lites constitutum neque Iudex, neque aduersarius admittere cogitur, [1] cum nec proprio nomine possint eius ætatis homines in iudicio stare sine auctoritate curatoris, [2] quem ob eam causam placuit etiam inuitis dari oportere: [3] Sed si cum eo Procuratore iudicium acceptum sit, non ob id rescindi aut impugnari poterit sententia, quam scilicet, non eo minus verum est redditam esse cum vero Procuratore. [4] Procuratoris non ad lites, sed ad negotia dati alia ratio est. Neque enim huius persona qualis sit inspici debet, [5] Ideoque nec impubes repelletur, [6] cum imputandum sit ei, qui Procuratorem constituit, cur talem elegerit [7] *Sine die.*

1 *l. exigendi* 12. *vers. sane*, *C. hoc tit.*

2 *l. minor* 51. *D. eod. l. si minor* 5. *D. de reb. auct. Iudic. possid.* vt & de pupillo scriptum est *in l. pupillus* 10. *quibus ex caus. in poss. eat.* pupillum, qui præsens est, si tutorem non habeat, absentis loco habendum esse.

3 *l.* 1. 2. & *pass. C. de in lit. dand. tut. vel. curat.* licet extra hanc causam curator non detur, nisi petenti aut ratum habenti, *l. mutus* 43. §. *is qui curatorem*, *D. hoc tit.* §. *inuiti*, *Instit. de curat.*

4 *d. l. exigendi*, *in fin.*

5 *l. quamuis* 40. §. *vlt. cum l. seq.* & ibi Bar. *D. ad* SC. *Trebell.* vide *l. si collectaneus* 13. *D. de manum. vindict.*

6 *l.* 3. §. *vlt. ff. de minor. l.* 1. §. *quod si impuberem*, & §. *pupillus*, *D. de acq. poss.*

7 *d. l.* 3. §. *vltim. l. cum mandatu* 23. *ff. de minor. l.* 1. §. *is quoque ff. de obligat.* & *action.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXXI.

Procurator pendente lite reuocatus ab eo, qui ad aliquas expensas per interlocutoriã fuerat condemnatus, potest nihilominus adesse taxationi earum expensarum, etiamsi alius Procurator fuerit constitutus, præsertim si ignorante priore.

PRocurator ad litem constitutus ab eo, qui pendente lite iustam sumptuum condemnationem passus erat, in executione quoque iudicati, cum de iis sumptibus taxandis ageretur, in eam rem citatus fuerat, vt si quas haberet diminuendorum sumptuum rationes, eas allegaret, & allegauerat. Sequenti die cum in eo Iudex esset, vt sumptus taxaret, condemnatus alium Procuratorem constituerat, & priorem reuocauerat, sed citra eorum, quæ ab ipso gesta fuissent reuocationem, eámque suam voluntatem aduersario significauerat, non tamen ipsi Procuratori, qui subinde, & eo ipso reuocationis die taxationi consenserat. Condemnatus à taxatione prouocauerat, quasi se nec audito, nec vocato facta fuisset. [1] *Placuit audiri eum non debere, non solùm quod ea reuocatio, neque post litem contestatam nisi causa cognita fieri potuerat,* [2] neque ignorante priore procuratore, [3] quem contestatio litis dominum effecerat, [4] (Nec enim lis proponebatur finita per sententiam definitiuam, quo casu aliud dici vtique debuisset, [5]) sed etiam quia sic reuocatus fuerat prior Procurator, vt tamen manerent omnia, quæ ab eo gesta essent, [6] in quo numero erant ea, quæ ad istam sumptuum taxationem pertinebant, præter id, quod inconueniens videbatur, vt alius Procurator taxandis sumptibus adhiberetur, quam qui eo tempore, quo facti fuerant liti adfuisset, [7] præsertim cum nulla eius reuocandi causa adferretur. [8] *Sine die.*

1 Absens enim est is, qui neque per se comparuit, neque per verum Procuratorem.
2 *l. post litem, & seqq. ff. de procurat.*
3 *l. quæ omnia 25. eod.*
4 *l. procuratoribus 13. C. eod.*
5 Finita namque lite finitur officium Procuratoris, qui non nisi ad litem fuerat datus, *l. in causa 27. ff. eod. l. hoc iure 86. de solut.*
6 Quia nec erat in huius arbitrio & potestate, vt ea reuocaret, quæ gesta erant per verum Procuratorem.
7 Is enim magis & melius scire potest, *arg. l. 3. §. 1. ff. de test.*
8 Ex iis de quibus *in d. l. post litem, & seq. ff. de procur.*

DEFINITIO XXXII.

Sine nouo mandato non potest procurator constitutus in prima instantia comparere in causa desertionis.

COnstitutus procurator in ea instantia quæ per Senatusconsultum diffinitiuum decisa sit cum expensarum cõdemnatione si à taxatione appellatum sit, & postmodum de appellatione deserta is qui appellauit conueniatur, nouo mandato indiget vt in causa desertionis procurator esse possit, quoniam noua instantia est, [1] Nisi mandatum quod prius habuerat, generale fuerat ad omnes causas & lites. [2] Nam & si appellatio deserta non esset, non aliud de appellationis instantia dici oporteret, cùm illa quoque noua sit instantia, [3] quasi officio suo plenissimè functus sit procurator qui in eũ statum litem deduxit, vt in executione iudicati expensæ taxatæ sint factáque omnia quæ in executionis instantia fieri debuerunt. [4] *Ita Senatus 8. Id. Septembr. 1613.*

1 Nec enim in instantia desertæ appellationis tractatur de appellatione iusta ne an iniusta sit, sed tantum an sit deserta necne. Ideóque non quasi inter appellantem & appellatum lis agitatur, sed mutatis qualitatibus tanquam inter actorem & reum.
2 Qui enim habet mandatum generale non indiget speciali nisi in certis casibus, De quibus *in l. procurator 58. cum duabus seqq. hoc tit.*
3 Quoniam aliud est appellari à sententia diffinitiua: Aliud verò à taxatione impensarum in sententiam diffinitiuam deductarum. vide *l. pen. iudic. solui.*
4 Nam de procuratore in causa principali constituto dubitari non oportet, quin etiam in causa executionis iudicati procurare debeat, cùm sit illa appendix causæ & litis præcedentis. *Idque Senatus* nostri Arresto generali cautum est.]

TIT. IX.

VT NEM. PRIVAT. TITVL. præd. suis vel alien. impon. vel reg. vel suspend.

DEFINITIO I.

De insignibus & velis Principis per vim ab hominibus alieni territorij deiectis restituendis.

CVM duumuiri Vniuersitatis de Lent apud Dombanos vi & armis deiecissent insignia & vela Ducis nostri, quæ in protectionis signum nostras quidam pro more erigi curauerat in fundo, quem sui territorij esse illi dicebant, nostri tamen esse constabat, Non credidit Senatus ferendum id diutius, aut conniuentibus oculis dissimulandum, sed Senatusconsulto, quod in eam rem factum est, vt vindicatum facinus posteri scirent, prehendi iussit omnes, quotquot opem tulisse probabantur, [1] Insignia vero deiecta restitui. [2] Sed & subditis præcepit, ne quicquam à se per Dombanos exigi paterentur. Dombanis enim, ne à nostris quicquam exigerent, inhibere non poterat, cum nostri non essent fori, [3] nisi quatenus delictum commisissent. [4] Neque tamen passus est mandari confestim executioni prehensionem illam aduersus eos decretam, qui vim fecerant, ne pro temporum iniuria & tempestate maiori forsitan tumultus & repræsaliarum, vt vocant, materiam ea res daret, sed secreto vt plerumque & ex causa fit, placito præcepit, vt ante omnia Princeps de eo quod fieri vellet consuleretur. [5] Plane insignia Principis interim & sine cunctatione restitui iussit, ne tam grauem iniuriam vltro passus, & sacrosanctam Principis Maiestatem dissimulatione sua labefactasse videretur. [6] *Ita Senatus 6. Calend. Septemb. 1592.*

1 Crimen enim capitale est, vela regia sine præceptione Iudicis competentis alienis rebus imponere, multo magis iustè imposita deiicere & violare. *l. 2. C. hoc tit.* in qua malè quidam addunt duplicem negationem, vt constat ex iis verbis, *vel accusatione.*
2 Nam & priuatus hoc facere posset, sicut & è contrario ea, quæ illicitè imposita essent, posset priuatus licitè detrahere, *l. 1. C. vt nemin. hic. sin. Iudic. auctor sign. impon. reb. alien.*
3 *l. vlt. D. de iurisdict. l. vlt. C. si à non comp. Iudic.*
4 Nam & ratione delicti forum quis sortiri solet, *l. 1.* iunct. *Auth. qua in prouincia, C. vbi de crimin. agi oport. l. 3. D. de offic. Præsid.*
5 *Vt & in l. si quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniust. rupt.*
6 *d. §. quid tamen, in fin.* [De repræsaliis vide tractatum Bart. & Guid. Pap. *q.* 32. vbi ait non esse permissas de iure ciuili vel canonico *ex cap. & si pignorationes. De iniur. & damn. dat. in 6.* sed tamen esse permissas ex iure diuino *ex cap. dominus noster 23. q. 2.* Vocant etiam ius marchiæ, & potest concedi duobus concurrentibus auctoritate superioris, & iusta causa, id est, si Princeps contra cuius subditos conceduntur requisitus neglexerit, aut denegauerit facere iustitiam. Nec requiritur hoc casu libelli oblatio, nec vllus iuris ordo seruatur. Guid. Pap. ibid. Vide DD. *in Auth. sed omnino. C. ne vxo. pro marit.* præsertim Bald. ibid. qui defendit requiri citationem partis saltem per viam protestationis. Item vt fiat fides de iustitia denegata in foro debitorum. Denique vt decretum interponatur super inductione repræsaliarum. Sanè superior Principis iustitiam denegantis adeundus non est. Idem Guid. Pap. *q.* 33. vbi addit ex consuetudine seruari vt etiam officiarius possit eas concedere, quamuis reuera in hoc sit solius Principis: Ferrar. *in form. libell. in act. real. in verb.* iure dominij vel quasi. Si tamen ob culpam laicorum concessæ sint repræsaliæ, non debent dari contra Clericos secus si contra Clericum, qui ipse sit debitor. Nec enim hoc casu locum habet pœna *dict. cap. etsi pignorationes.* Guid Pap. *q.* 34. *ex gloss. Ioan. Andr. & aliis ibid.*

Source : BIU Cujas

TIT. X.

DE NEGOT. GEST.

DEFINITIO I.

Actio negotiorum gestorum minus hodie frequentatur, & quare.

NEGOTIORVM gestorum actio, cuius tam frequentem in libris nostris mentionem legimus,[1] & quam olim tantæ vtilitatis fuisse constat,[2] parum hodie frequentatur, siue quod refrigescente hominum charitate, pauci sint:, qui res alienas ad se pertinere existiment, si eos excipias, qui deprædandi animo potius, quam bona mente inuadunt rerum alienarum administrationem,[3] siue quod in tanta, quãta hodie passim fere est, patrimoniorum tenuitate, non facile accidat, vt suis rebus superesse ac sufficere quis non possit: Cum olim dispersa per vniuersas propemodum orbis terrarum regiones, Romanarum opum amplitudo,[4] non modo seruorum ministeria, quibus in eam præcipue causam tantopere Romani abundabant,[5] sed etiam præsentium amicorum subsidiaria auxilia imploraret, ne quid ex absentia damni absentium bonis infligeretur.[6] Quod si quando accidat, vt necesse sit per alios agere quod per seipsum præstare quis nequeat, commodissimus in eam rem, & paratissimus mandati vsus esse creditur,[7] vtilior sane non tantum mandanti, qui eam prorsus, quam velit, rebus gerendis formam possit præscribere, ne quid contra, vel præter eius voluntatem fiat,[8] sed etiam procuratori, qui si mandati formam seruet, quod facere vtique ex officio debet,[9] dubitandum iam non habeat, vtrum amici officium bene atque ex fide impleuerit, an vero plus minusve gerendo, quam debet, exactori ac periculosiori rationum redditioni se obstrinxerit: quo metu vix se vnquam liberãt, qui gerendis citra mandatum alienis negotiis se dederunt.[10] Accedit, quod negotiorum gestorum actio, neque gestoris, neque illius, cuius negotia gesta sunt, obligat bona, sed personas tantum,[11] quia nec in rem est, sed in personam,[12] nec priuilegium vllum habet taciti pignoris,[13] quæ res inutilem plerumque ac inefficacem vtrinque actionem constituit,[14] siue directa quis agendum habeat,[15] pro cõsequenda indemnitate, siue contraria.[16] Mandato autem interueniẽte, scilicet per scripturã, vti assolet, publicã, & notarij fide subnixam,[17] vix est, vt non vtraque ex parte caueatur contrahentibus, per mutuas bonorum vtriusque obligationes.[18] Nisi si quãdo per inscientiam notarij, vel contrahentium incuriam ea cautio prætermittatur.[19] Cui tamen adhibendæ locus nullus in negotiorum gestorum actione relinquitur, quippe cum actio illa ex sola negotij gestione nascatur, ignorante illo, cuius absentis negotia geruntur,[20] quamuis non nisi inter scientes præsentesque exerceatur.[21] Quod si absens ita sit is, cuius negotia tractanda & adiuuanda sunt vt neque procuratorem constituere nunc possit, neque priusquam abesset, aliquem in prouincia reliquerit,[22] Ne tum quidem huius actionis vsum valdè exigimus, si modo longiuscula sit absentia, quæ agnatis vel cognatis proximis colorem aliquem præbere possit, petendi à iudice, vt absentis bonorum cura sibi decernatur,[23] quam facillimè decernere iudices solent, quamuis non nisi exacta satisdatione, quo melius & absenti & præsentibus sit consultum.[24] Sed si tam recens sit absentia, vt de curatore bonis dando deliberari nondum possit,[25] alterutrum euenire necesse est, vt vel officium deseratur, neglecta negotiorum absentis cura, vel actionis negotiorum vsus & necessitas inducatur,[26] *Ita in Senatu* sæpius tractatum est.

1 Maximè vero in titulis, qui hanc in rem proprij & ampliſſimi extant *in D. & C.*

2 Ob rationem positam *in l. 1. & 2. D. eod.*

3 De quibus *in l. si pupilli, 6. § sed etsi quis negotia, eod.*

4 Cuius luculenta extant in libris nostris testimonia, iis præcipuè in locis, quibus videas testatores de bonis suis disponere, quæ habeant in Africa, in Asia, in Sicilia, Pãphilia, & aliis diuersis terrarũ regionibus.

5 Per quos etiam ignorantes plerumque locupletabantur, *l. de hereditate, 19. § filiusfamilias, D. de castr. pecul.*

6 *l. si quis absentis 5. D. de oblig. & act.*

7 *l. 1. § vsus autem, & pass. D. de procurat.*

8 Forma enim mandati diligenter seruanda est, *l. diligenter, 5. D. mandat l. maritus, 21. C. de procur.*

9 Ne alioqui Ouidianum illud audire cogatur:

Tuta frequẽnsque via est per amici fallere nomen:
Tuta frequẽnsque licet sit via, crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat,
Et sibi mandatu plura videnda putat.

10 *arg. l. tutori, 20. C. hoc tit.* iunct. *d. l. si pupilli, 6. §. vlt. D. eod.*

11 *d. l. si quis absentis, 5. D. de oblig. & act.*

12 *l. pen. C. hoc tit.*

13 Quod habent pleræque aliæ causæ, de quibus *in tit. D. & Cod. in quib. caus. pign. & hyp. tacit. contr.*

14 *arg. l. plus cautionis, 25. de reg. iur.* iuncta *l. nam is, 6. D. de dolo malo.*

15 Quæ competit ei, cuius negotia gesta sunt, *d. l. si quis absentis.*

16 Quæ competit gestori, ad recuperanda, quæ impendit, *d. l. si quis.*

17 Pragmatici vulgo vocant instrumentum mandati, & procuratorium, vel procuræ.

18 Est enim hodie omnium vsitatissima hæc clausula, *l. & quæ 15. §. 1. D. de pignor. l. vlt. D. quæ res pignor.*

19 Quo tamen casu non ideo haberi debet pro adiecta, vt dixi *in error. 1. decad. 1. de error. pragmat.*

20 *d. l. si quis absentis, d. l. 1. & 2. & pass. D. & C. eod.*

21 Nemo enim aut inuitus aut ignorans agit, *l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. vel accus. cog.*

22 Multi enim abeunt, quasi mox reuersuri, qui tamen tardius redeunt, *d. l. si quis absentis.* Cæterum si quis procuratorem vniuersorum bonorum reliquerit, eius bona neque gestore indigent, neque curatore. *l. Papinianus, 20. ff. de minor. l. sed et si, 26. §. 1. D. ex quib. caus. maior.*

23 *l. ab hostib. 15. in princ. eod. l. 2. vbi not. D. de cur. bon. dand.*

24 *Defin. 18. ĩ. de satisd.*

25 Nec enim datur statim curator bonis cuiuslibet absentis, *l. si diu, 8. D. quib. ex caus. in possess. eat.*

26 Quoniam cætera remedia hoc casu omnia cessant, nec aliud supereſt auxilium, quam in actione negotiorum gestorum *d. l. si quis absentis, 5. D. de oblig. & act.*

DEFINITIO II.

Qui soluit debitum Vniuersitatis, agere contra eam negotiorum gestorum potest, licet coactus soluerit.

SI priuatus aliquis debitum Vniuersitatis, ad quod vel nullatenus, vel saltem non nisi pro virili sua parte tenebatur,[1] soluere coactus sit, siue pro exactoris aut executoris iniuria,[2] siue quam aliam ob causam, danda vtique illi est, pro consequenda indemnitate aduersus Vniuersitatem negotiorum gestorum actio.[3] Nec enim negari potest, quin Vniuersitatis negotium gesserit, & quidem vtiliter, qui solutione sua Vniuersitatem liberauit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua *Defin. 14. ĩ. de oblig. & act.*

1 Quod enim Vniuersitas debet, non ideo singuli debent, *l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusque Vniuers. nomin.*

2 Iniuria enim est, si quis priuatus pro Vniuersitatis debito vrgeatur, *l. vnic. C. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. conuen. lib. 11. tit. 56.*

3 Quæ dari solet omnibus, qui aliena negotia vtiliter gesserunt, *l. 1. 2. & pass. D. hoc tit.*

4 Species enim acquirendi est, liberari ab obligatione, *l. species, 11. D. de acceptil. l. si pupilli, 66. in fin. D. de solutionib.*

DEFINITIO III.

Actio negotiorum gestorum latius patet, quam mandati.

CVm inter actiones mandati, & negotiorum gestorum variæ sint differentiæ, tum illa præcipuè, quod si negotium gestum ad plures pertineat, quorum vnus duntaxat mandauerat, contra solum mandatorem mandati agi potest, non contra cæteros, qui nihil mandauerunt.[1] quos tamen non eo minus negotiorum gestorum actione teneri constat, si modo commune omnium negotium vtiliter gestum,[2] aut saltem gestio vtiliter inchoata probetur, licet minus feliciter peracta.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua *Definit. 17. ĩ. mandat.*

1 Nec

1 Nec enim agi potest mandati contra eum, qui nihil mandauit, *l. ex mandat. 20. §. 1. D. mandat.*

2 Siquidem nascitur actio negotiorum gestorum ex sola vtili gestione, & sufficit vt gestor aliquem sibi obligare voluerit, *l. in hoc iudicium, 14. l. si quis cum 26. commun. diuid.*

3 *l. sed an vltro, 10. §. 1. D. hoc tit.*

TIT. XI.

DE EO QVOD MET. caus.

DEFINITIO I.

De obligatione subditi in vtilitatem domini ex causa, de qua non nisi per ipsius subditi confessionem constet.

NON leuis quidem præsumptio est, id quod subditus domino licet sæpius præstiterit, si nulla præstandi obligatio præcessit, per vim extortum videri debere, aut per errorem vel liberaliter potius quam agnoscendi debiti animo præstitutum fuisse. [1] Sed non est huic præsumptioni locus, si allegata debiti causa probetur per subditi confessionem. [2] Quænam enim potest fortior haberi probatio, quam quæ ex aduersarij confessione proficiscatur? [3] Nisi proponas eam quoque confessionem per vim aut metum, aut qua alia mala arte extortam esse: [4] quod sanè ab eo probandum erit qui dicet, non qui negabit, [5] maximè vero si temporis antiquitas concurrat, [6] & ex præcedentibus aut sequentibus præstationibus confessionis veritas confirmetur. [7] Nam neque tam facilè capienda est delicti præsumptio, [8] si aliud sit quod vrgeat. *Ita Senatus* pro Domino Barone de Creissiaz contra Vniuersitatem de Cormoran 5. Calend. Iulij, 1588.

1 Propter reuerentiam, quam subditus domino debet, iuncta alia præsumptione, quod nemo velit iactare suum, *leg. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non dat. l. pen. D. de furt. l. cum de indebito 25. D. de prob. l. si certis annis 28. C. de pact.* Iunge *l. 1. D. de oper. liber.*

2 *Arg. l. cum de in rem verso 6. ff. de vsur.*

3 *l. cum te transegisse 5. C. de transact. l. generaliter 13. C. de non numer. pecun.*

4 *l. 3. in fin. C. hoc tit.*

5 *l. 2. l. quoties 18. §. qui dolo, D. de probat.*

6 Antiquitas enim temporis facit præsumi omnia solemniter acta, cum habeat vim tituli, *l. 3. §. ductus aqua ff. de aqua quotid. & æst. l. 1. §. vlt. de aqua & aqua pluu. arcend.*

7 Subsecuta enim contractus obseruatio miram vim & efficaciam habet ad contractum alioqui nullum confirmandum, *l. diuisionis 45. D. de pact. l. 2. & 3. C. commun. vtr. iudic.* Præsumitur enim actus sequens fieri ad executionem præcedentium, *l. 6. §. ii qui, de acquir. hered.*

8 *l. merito 51. ff. pro socio, l. doli verbum 5. ff. de seru. corru. l. item apud Labeonem 15. §. si communem 36. & §. adiicitur 38. D. de iniur.*

DEFINITIO II.

De venditione bonorum paraphernalium facta per vxorem præsente viro, & interueniente læsione.

VAlet venditio bonorum paraphernaliũ à muliere facta constãte matrimonio, etiãsi maritus simul cũ vxore vẽdiderit, [1] nec ex solo metu reuerentiali, vt vocant, præsumpto rescindi contractus poterit, si neque minæ, neque verbera probentur, [2] præterquam si enormis læsio accedat. Hoc enim casu, multóque magis si enormissima, id est, vltra bessem interuenerit, contractum rescindi debere placet, [3] ita vt nec audiendus sit emptor, si iustum pretium supplere velit: [4] quoniam ea electio tum demum emptori datur, cum sola læsio contractui rescindendo causam præbet, [5] non item si cum enormi læsione concurrat metus quoque reuerentialis, ne alioqui nulla prorsus istiusmodi metus ratio haberi videatur; quam sanè haberi æquum est, cum ex enormis læsionis probatione metus quoque præsumitur, [6] ita fit, vt nil prodesse emptori debeat, quod maritus sit soluendo, si mulier fundum habere malit quam pretium. [7] *Ita Senatus* 7. Idus Nouembr. 1590.

1 *l. hac lege 8. l. 5. & vlt. C. de pact. conuent. tam ſ. dot.*

2 Præsertim si interuenerit præsentia Iudicis aut amicorum, *l. transactionem 35. Codice de transact.* Bartol. *in leg. ad inuidiam, Codice hoc tit.*

3 Reuerentia enim iuncta cum tam graui læsione inducit probationem iusti metus, *l. 1. §. qua onerandæ.* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non dat.* facit *l. pen. D. de furt.* Vide tamen *l. fideiussor 26. §. 1. de pign. l. si patre 22. de ritu nupt.*

4 Nihil enim ratum habendum est, quod gestum sit per vim vel metum, *leg. 1. leg. metum 9. §. sed quod prætor, leg. si mulier 21. §. 1. D. hoc tit.*

5 *l. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vend.*

6 *d. §. qua onerandæ, l. 1. l. vlt. in fin. D. quar. rer. act. non dat. l. 2. l. Labeo 36. D. de oper. libert. leg. is qui 32. eod. leg. 2. Codice eod. dict. l. pen. D. de furt.*

7 Neque enim cogenda est inuita rem suam vendere, *leg. vltim. D. de pact. dot. leg. æstimatis 50. ff. solut. matrim. leg. nec quasi 70. D. de rei vindic.* vbi sanè malo cum Haloandro legere *iniusto*, quam vt *iusto*.

DEFINITIO III.

De transactione facta per iniustum carceris metum.

LIte contra te instituta vt mihi fundum retrouenderes ex conuentione, quam tu negabas, subiecisti apparitorem Principis, qui me de domo mea in ius raperet ficto Iudicis mandato, mihique patendi necessitatem prehensione ac manus iniectione, aut etiam repetita maioris mulctæ comminatione iniungeret. Ergo rusticus & inops consilij cum apparitori crederem, & ne contumax viderer, parui, Tu mihi obuius in itinere, quasi vera essent, quæ mihi apparitor dixerat, sic mecum egisti, vt non solùm à lite recederemus, sed etiam ego tibi eius fundi hyperocham [1] venderem. Si venditio in ciuitate, & loco publico, honestis personis, ex parte tua interuenientibus facta sit, non eo minus valebit, quod ab initio vis & dolus intercesserit, vt me in vrbem pelliceres: [2] cessauit enim vis illa dolúsque, ex quo in vrbe fui, & Iudicem adire potui, [3] atque à peritioribus consilium capere, [4] ne iam multis imponere posses. Nam qui ab initio interuenit metus & dolus, facere non debet, vt, quod cessante vi, vel metu gestum est, irritum haberi debeat. [5] Et sanè aliud est, factam mihi esse vim vel fraudem in hoc, vt ad vrbem accederem, aliud vero in eo vt venderem. [6] Sed neque iustus videbatur fuisse metus ille, quem apparitor mentitus mandatum Iudicis mihi intulerat, quia in constantem virum cadere non potuisset. [7] Constans enim vir mandati exhibitionem postulasset, [8] nec sibi parendi necessitatem prius incumbere credidisset: [9] cum apparitori de facto, vt aiunt, & sine mandato exequenti non tantùm impunè non pareri, sed etiam de facto resisti possit. [10] Sicut nec iustus metus est, si quis ad cognitionem Iudicis ducatur, si non sit sibi conscius, [11] nisi proponeres iniecta vincula, aut vinculorum metum. [12] Quare neque ad rescindendum contractum ex capite doli vel metus restitutio in integrum mihi erit concedenda [13] *Ita Senatus* in causa Andreæ Cheualier, & Aymonis Perrod. 18. Cal. Iulij 1593.

1 Id est, plurisualentiam, vt vulgo loquuntur, *l. quærebatur, 20. D. qui potior, in pign. hab.* Scripsi in Chiliade de error. pragm. Decad. 21. Err. vlt.

2 *l. metum 9. §. animaduertendum in illis verbis*, Nisi ipse hanc tibi vim summisi, *D. hoc tit.*

3 *l. vlt. in princ. D. eod.*

4 *l. regula 9. sed iuris ignorantiam ff. de iur. & fact. ignor.*

5 *l. 1. & 4. Cod. hoc tit.*

6 *Arg. l. & eleganter 7. in princ. D. de dolo, l. si res æstimata 12. §. 1. D. de iur. dot.*

7 Non autem omnis metus continetur edicto, sed is tantum, qui cadat in constantissimum virum, *l. metum 6. D. hoc tit. l. interpositas 13. Cod. de transact.*

Source : BIU Cujas

8 Iuxta vulgatum illud, Non creditur referenti, niſi conſtet de relato, *Auth. ſi quis in aliquo, C. de edend.*

9 Itaque credulitatem ſuam ſibi imputare debet, *l. 1. §. dolum. D. de eo per quem fact. erit, l. 3. §. ſed ſi ſic accipit. D. de in rem verſ. l. mariti 29. §. quæſtum, D. ad l. Iul. de adult.*

10 *l. contra noſtra 5. C. de exec. & exact. lib. 12. tit. 61. l. vlt.* vbi DD. *D. de iuriſdict.*

11 *l. nec timorem. 7. D. hoc tit. l. metum 9. & ſeq.*

12 *d. l. nec timorem, §. 1. l. vlt. §. 1. D. hoc tit.*

13 *l. cum te domus 8. & duab. ſeqq. C. eod.*

DEFINITIO IV.

De metu reuerentiali in contractibus per mulierem nuptam iuris.

ETſi non omnia, quæ à nupta muliere, præſente & auctoritatem præſtante marito, geſta ſunt, idcirco facilius reuocari debent per in integrum reſtitutionem, quaſi metus ex maritali reuerentia præſumendus interuenerit, ſi de re ad maritũ nil pertinẽte cõtractũ ſit nec verbera vel minæ probentur:[1] prudentius tamen faciet, qui cum nupta muliere de re non dotali contracturus, mariti præſentiam, quæ nec neceſſaria eſt,[2] non adhibuerit,[3] licet contra vulgo obſeruari ſolitum ſit.[4] *Ita Senatus* in cauſa Claudiæ Rigollet & Ioannis Quinetry 16. Cal. Iul. 1593.

1 *l. 5. 8. & vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot. l. vlt. D. eod. tit. de pact. dotal.* Bart. *ad l. ad inuidiam 6. C. hoc tit.*

2 Cum in rebus non dotalibus nihil omnino iuris maritus habeat inuita vxore, *d. l. 8. & l. vlt. C. de pact. conuent.* Text. eſt *in l. velles necne 6. C. de reuoc. donat.*

3 Vt ex eo apparet, quod etiam vir ipſe poteſt emere ab vxore, & quidem minore pretio, ſi non ſit animus donandi, *l. ſed ſi vir 31. §. ſi duo in fin. D. de donat int. vir & vxor.* Id enim falſum eſſet, ſi mulieri contrahenti præſentia & auctoritas mariti neceſſaria eſſet, quia non poſſet ille auctor fieri in rem ſuam, vt de tutore ſcriptum eſt *in l. 1. l. 5. in princ. l. quod dicimus 7. ff. de auct. tut.*

4 Vulgaris autem error ille naſcitur eo, quod imperiti plerique putant, bona omnia mulieris eſſe dotalia, alij, mulierem eſſe in poteſtate viri tum etiam, cum patrem habet, quorum vtrumque falſum eſt, *l. dote, C. de rei vind. d. l. 8. & vlt. C. de pact. conuent. l. 1. §. vlt. ff. de liber. exhib.*

DEFINITIO V.

De obligatione in militis commodum facta, & de inſtrumenti guarentigiati executione.

NOn quæcunque cum militibus geſta ſunt per vim & impreſſionem geſta intelligi debent:[1] ſed tamen ſi vis à debitore obiiciatur, in tanta, quanta paſſim hodie eſt gladiorum impunitate, militaris audaciæ odium[2] facit, vt non prius pro inſtrumento præſumi oporteat,[3] quam debitor in vi & impreſſione probando defecerit.[5] Itaque fiduciariæ & prouiſionali adiudicationi ex inſtrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus pendente lite locus erit.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 8. ſ. de oblig. & act.

1 *l. qui ſtipendia 9. C. de procur. l. ratas 7. C. de reſcind. vend.*

2 *Arg. l. quanta audacia 12. ff. de public. & vectig. l. quod ſi nolit 31. §. qui mancipia, de ædilit. edict. l. qui teſtamentum 27. ff. de probat.* Qui enim oneratur contraria præſumptione, oneratur etiam grauiori probatione, *l. vlt. in princ. D. hoc tit.* Præſumptio namque ſpecialis tollit generalem, *l. cum de indebito 25. D. de prob.*

3 Pro quo tamen in dubio præſumendum eſt, ſi authenticum ſit & publica fide ſubnixum, *l. 2. D. de fid. inſtrum. l. 2. C. ad l. Corn. de falſ.*

4 Præſumptio enim ſola non ſufficit ad condemnandum militem, quia lex probationem requirit, *l. Lucius 83. de cond. & demonſtr.*

5 Cui alioquin locus eſſet, *d. l. 2. C. de falſ.*

DEFINITIO VI.

De metu reuerentiali & iuſto ob accedentem immodicam læſionem, & quid ſi minor ætas concurrat?

EX ſola præſentia mariti non inducitur metus reuerentialis, qui ſufficere poſſit ad contractum reſcindendum, ſi neque minæ probentur aut verbera,[1] neque læſio, quæ interuenerit in re ipſa.[2] Idem in filia tractari poteſt, ſi dicat, eiuſmodi metu reuerentiali coactam ſe, vt bonis omnibus paternis, materniſque, adhibito etiam, vt fieri ſolet, iureiurando, renunciaret.[3] Læſionem verò immodicam probari neceſſe eſt, id eſt, quæ ſit vltra dimidiam, perinde ac ſi reuerentialis metus nullus accederet.[4] cuius tamen ratio hactenus habenda eſt, vt eà læſione probata omnimodo & præcisè rem reſtitui oporteat, quaſi per vim & metum extortam, non relicta poſſeſſori electione ſupplendi iuſti pretij, quam alioquin relinqui neceſſe eſſet; ſi ſola læſio reſtitutioni cauſam daret.[5] Sanè ſi minor quoque ætas interueniat, ratio nulla eſt, propter quam tam grandis læſionis probationem præterea exigamus,[6] cum ætatis priuilegium poſſeſſori auferat illam ſupplendi pretij electionem.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Bellegarde & N. Annæ de Bellegarde vxoris D. de Bienuenu 15. Cal. April. 1595. & in ea cauſa, de SC. 8. infr. de in integr. reſtit. minorib.

1 Iam dixi 5. Defin. 2. & 4. ex Bart. *in l. ad inuidiam, C. hoc tit.*

2 Aliquando enim læſio interuenit in re ipſa ſine animo lædendi, indéque naſcitur dolus in re ipſa diſtinctus quidem à dolo ex propoſito ſed qui tamen ei æquiparatur, ſi noſtris credimus, *ad l. ſi quis cum aliter 36. de verb. oblig.* Scripſi in Chiliade pluribus locis præſertim Decad. 1. Error. 7.

3 *Cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6.* vbi extat Bonifacij conſtitutio, quæ huiuſmodi renunciationes iuratas approbat factas per filiam patri, dummodo nec vis metúſve, nec dolus interceſſerit.

4 Bart. & alij *ad l. 1. § qua oneranda, D. quar. rer. act. non det.* Didac. Couar. *ad d. c. 2. de pact. in 6.*

5 *d. Defin. 2. ſ. ex l. 2. & l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend.*

6 Neque enim reſtitutio minorum eget probatione tam grandis læſionis ſufficit que qualiſqualis læſio, *l. 1. l. quod ſi minor 24. §. non ſemper & puſſ. de minor. l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor, D. de iureiur.*

7 In eoque differt reſtitutio minorum à reſtitutione maiorum, *l. ſi in emptionem 35. D. de minor.*

DEFINITIO VII.

Proteſtationem clandeſtinam de dolo vel metu, non nocere tertio ignoranti.

CVm quis palam potuit de vi aut metu, ſi quis ſuberat, proteſtari, non ſufficit proteſtatio clandeſtina.[1] Sed etſi non poſſit palam fieri ex cauſa aliqua probabili:[2] nihil tamen prodeſt clandeſtinè facta contra tertium, qui neque vim infert neque metum,[3] quique ex ea proteſtatione ignorans circumueniretur;[4] quando nimirum id, quod fit neque bonis moribus repugnat, neque legibus.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. ſi maior. 22. C. de tranſact. l. metum 9. C. de his quæ met. cauſ.*

2 Puta ob reuerentiam mariti aut alterius perſonæ, cui reuerentia debeatur, *arg. l. pen. D. de furt.*

3 Intellige ſi reuera metus nullus illatus ſit; alioqui ſufficiet eſſe illatum à quolibet, vt noceat cuilibet etiam ignoranti, quia verba edicti De eo quod met. cauſ. in rem concepta ſunt, non in perſonam, in eóque differt edictum illud ab edicto, De dolo, *l. metum 9. §. 1. l. item ſi cum 14. §. in hac actione, D. hoc tit.* vbi elegans ratio redditur, quia metus omnis habet in ſe ignorantiam, *l. ſed & 15. §. fin. D. de dolo.* Scripſi lib. 16. Coniect.

4 Quod non eſt ferendum, vt ex alterius facti ignorantia præiudicium fiat, *l. ignorantis 49. de procur. l. ſoluendo 39. de negot. geſt.* alioqui nemo cum aliis contraher ſine metu, cum probabiliter ignorari poſſit, quid clam fecerint, *l. ſi mulier 11. ad Velleian. l. doli 19. §. vlt. de nouat.*

5 *l. iuris gentium 7. §. ait prætor, D. de pact.* Nam ſi quis operam dando rei illicitæ deciperetur, indignus eſſet cui ſuccurri oporteret, *arg. l. Papinianus 20. D. de minor. l. ſed etſi 26. §. 1. D. ex quib. cauſ. maior.*

DEFINITIO VIII.

De renunciatione & apocha facta per vxorem præſente viro.

QVæ cum matrimonium contraheret, dotem certę quantitatis ſtipulata fuerat pro iuribus omnibus, quæ in defuncti patris hereditate ſperare potuiſſet,[1] ſi poſtea numeranti dotem fratri apocham[2] præſente & iubente marito conſcripſerit, non poteſt videri læſa,[3] aut metu reuerentiali

tiali coacta, vt renunciaret, [4] cum eam renunciationem fieri neceſſe fuerit in conſequentiam præcedentis contractus, [5] præſertim quando nec aliter ſoluturus frater fuerit, aut ad ſolutionem compellendus. [6] Sunt enim actus huiuſmodi, vt vocant, correſpectiui, quorum poſito vno, alterum quoque poni neceſſe eſt, ſicut & vno ſublato tolli alterum. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Poſteaquam placuit huiuſmodi renunciationes & pactiones de futura ſucceſſione valere no ſolùm patri, ſed etiam matri & fratri factas ſi modò ſint iuratæ, vt tractant Canoniſtæ *ad cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 Id eſt, pecuniæ ſolutæ profeſſionem, vulgo *quittanciam* vocant, *l. vlt. §. Titius, D. de cond. indeb. l. qui tabulas 27. §. apocha. D. de furt. iunct. leg. pecunia 14. C. de ſolut.*

3 Non enim lædi aut decipi videtur, qui iure communi vtitur, *leg. vlt. C. de in integr. reſtit. minor. l. inter eos, §1. §. cùm inter, D. de fideiuſſ. l. in pupillo 47. in fin. de ſolut.* Aut qui ius publicum ſequitur, vt eſt in iuris regula, *l. nihil conſenſui 116. §. non capitur, de reg. iur.*

4 *l. ad inuidiam 6.* vbi Bart. *C. hoc tit.*

5 *Arg. l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio.* in illis verbis: *Sed parcius in venditione, quia æs alienum ei ſoluitur, quod facere eſt neceſſe D. de minor.* facit *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. qua in fraud. credit.* Quoties enim numeratio fit in conſequentiam contractus præcedentis, contractus ille inſpiciendus eſt potius, quàm actus ipſe numerationis, *l. 1. ff. qui potior, in pignor. hab.*

6 Obſtante nimirum exceptione pacti, cuius commodo priuari nõ debet, cùm non aliter fuerit contracturus, & ſe obligaturus, pacta enim dant legem & formam contractui, *l. 1. §. ſi conuenerit, D. depoſ. cũ ſimilib.*

7 *l. vlt. D. de acceptil. l. cum te, 6. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 1. C. C. de cupreſſ. lib. 11. tit. vlt.* Text. eſt elegans *in l. ſi duo 13 §. ſi quis iurauerit, & ſeq. D. de iureiur.*

TIT. XII.

DE IN INTEGR. reſtit. minor.

DEFINITIO I.

De venditione iurata prædij per minorem ſine decreto facta: & quid ſi iuſiurandum acceſſerit.

NON ſolùm ſi minor circumſcriptus ſit, ſiue in eo quod rem rendidit, [1] ſiue quod minoris vendidit, [2] ſed etiam ſi læſio nulla dolúſque nullus interuenerit, nulla eſt *ipſo iure*, & *inutilis alienatio rei immobilis*, quam ſine Iudicis decreto fecerit, [3] adeo vt nec ſit neceſſaria in integrum reſtitutio, [4] tametſi pretium in minoris vtilitatem conuerſum probetur, [5] quoniam legis prohibitio impedit alienationem. [6] Hoc ita ſi minoris inſiurandum non interceſſerit. Illa enim iuriſiurandi poteſtas eſſe creditur ex celeberrima Imperatoris Friderici conſtitutione, [7] quà vtimur, potius quam ex iuris ciuilis ratione, [8] vt eum, qui reuera minor eſt, efficiat maiorem, hactenus nimirum ne decreti ſolemnitas vlla requiratur, non magis quã ſi reuera maior eſſet. [9] Cæterum non excludet ea res beneficium teſtitutionis ex læſionis cauſa competentis, [10] quod maior ætas excluderet. [11] Neque enim iuſiurandum ſupplere poteſt defectum ætatis in eo, vt conſilij imbecillitatem, quæ in minore maior eſt, corrigat, faciátve, vt ob id ſolum, quod iurauit, prudentior & conſultior effectus videatur. [12] *Ita Senatus* pro N. Franciſco Denarie contra Bartholomæum de Valon 8. Id. Aug. 1588.

1 *Vt in l. & eleganter 7. ff. de dolo.*

2 *Vt in l. ſi res æſtimata 12. §. 1. l. iure ſuccurſum 6. §. vlt. ff. de iur. dot. l. ſi circumſcripta 6. C. ſolut. matrim. l. 5. §. circa venditionem, de donat. int. vir. & vxor.*

3 *l. 1. & tot. tit. D. de reb. eor. qui ſub. tutel. vel cur. ſunt ſine decret. non alien.*

4 *l. non eſt nobis neceſſaria 2. l. ſi quidem 11. C. de prad. minor. l. in cauſa 16. §. & generaliter, D. de minor.*

5 Quæſtio enim illa, An pretium in rem minoris verſum ſit necne non pertinet ad cauſam venditionis confirmandæ, ſed ad cauſam duntaxat reſtituendi pretij, *l. ſi prædiorum 10 l. prædium 16. eod. tit. C. de prad. min.* facit *l. ſi pretium 19. C. de procurat.*

6 *d. ſi quidem, l. non ſolum 4. l. prædia 8. & paſſ. eod. tit. de prad. minor.*

7 *In Auth. ſacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vendit.*

8 Iure enim ciuili iuſiurandum contra leges præſtitum non eſt obligatorium, *l. non dubium, C. de legib.*

9 DD. *ad d. Auth. ſacramenta.*

10 Non ſecus ac ſi venditio nullo iure prohibita fuiſſet, *l. 1. Cod. de prad. minor. l. 1. & tot. tit. C. ſi aduerſ. vendit.* aut cum decreto facta fuiſſet, *d. l. ſi quidem 11. verſ. ſi vero, C. de prad. minor.* Vide Theſſaur. deciſ. Ped. 66. num. 2.

11 Neque enim maior reſtituitur ob læſionem niſi immodicam & enormem, id eſt, quæ ſit vltra dimidiam iuſti pretij, *l. 2. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend. iunct. d. l. in cauſa 16. §. idem Pomponius, D. de minor.*

12 *Arg. l. vlt. D. de manum. vindict.* Atqui ſola facilitas minoris & lubricum ætatis inducit reſtitutionem, *l. 11. §. ſciendum, & ſeqq. D. h. tit.*

DEFINITIO II.

De alienatione facta contra prohibitionem legis & hominis. Quid ſi ex cauſa neceſſaria? Quid ſi læſio interuenerit?

ENimuero ſi ad prohibitionem legis accedat etiam prohibitio hominis, ſiue Iudex ille ſit, ſiue teſtator, adeo nulla eſt ipſo iure alienatio, [1] vt nec iuſiurandi interpoſiti auctoritate confirmari poſſit, [2] quia iuſiurandum eas demum ſolemnitates ſupplere poteſt, quas lex ipſa, [3] non quas Iudex aut teſtator præſcripſerit: [4] quorum voluntati non parere non ſolùm inciuile ſit, ſed etiam iniuſtum, [5] ideóque nulla hic verſatur religio iuriſiurandi, quod nec delicti, nec iniquitatis vinculum eſſe debet, [6] Excipiendæ tamen ſunt eæ alienationes, quæ cauſam habent non modò vtilem, quod non ſufficeret, [7] ſed omnino neceſſariam, [8] vtputa pro alimentis, pro ſumptibus litis, ſi qua inferatur, aut ad æris alieni, quod vtgeat exſolutionem. [9] Neque enim aut Iudicis aut teſtantis voluntas ea fuiſſe videri poteſt, vt cui maximè perſpectum voluerunt, eum neceſſariis ſumptibus egere paterentur. [10] neque vero fieri vnquam poteſt, vt iuſta non ſit alienatio, quæ eſt neceſſaria, [11] nec tamen eo minus reſcindi poterit beneficio reſtitutionis, ſi læſionem interueniſſe appareat. Nam quæ vendendi neceſſitas extorquet vtilitatem venditionis, eadem inducit auxilium reſtitutionis, ſi hanc decipiendi aduerſarij & exprimendæ venditionis occaſionem emptor, vt fieri ſolet, captauerit. [12] Planè pretium non quod vtique in neceſſariam, ſed quod etiam in vtilem duntaxat cauſam conuerſum eſſe conſtabit, emptori id ipſum probanti [13] omnimodo reſtitui oportebit. [14] Iunge SC. De reb. alien. non alienand. & de prohib. alienat. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. vlt. C. de reb. alien. non alienand. l. 1. C. ſi emancip. ita fuer. alien. vt manum. l. 2. C. qui non poſ. ad libert. peruen. l. ſi ſciens 26.* vbi Bart. *D. de contr. empt.*

2 Alex. *in l. Marcellus 3. §. res qua, col. 2. verſ. quarto limita, & in l. quidam 26. §. ſi quis filium, col. 2. in princ. ad SC. Trebell.* Rip. *in l. filiusfamilias 114. §. diui, n. 47. & 89. de legat. 1.* Rol. à Valle *conſ. 81. num. 17. vol. 2.*

3 *Auth. ſacramenta, C. ſi aduerſ. vendit.*

4 Fortior enim eſt prohibitio hominis, id eſt, Iudicis aut teſtatoris, quam legis, quia lex ſe ipſam facilius interpretatur vnde illud etiã eſt, quod dici ſolet, prouiſionem hominis facere, vt ceſſet prouiſio legis, *l. vlt. C. de pact. conuent.* licet grauius puniatur fraus, quæ fit contra legẽ, quam quæ contra hominem citra prohibitionem, *l. ſi libertus 16. verſic. diuerſitatis, D. de iur. patron.*

5 *L. ait prator. 7. §. quid tamen, D. hoc tit. l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. qua in fraud. credit. l. tutelam 7. C. de admin. tutor. l. contra voluntatem 7. C. de teſt. manum. l. cum pater 27. §. libertis, de leg. 2. l. 1. C. de ſacroſ. Eccleſ. vel l. vel negare 6. de teſt. quemadmod. aper.*

6 *Can. fin. 22. q. 6. & Can. anima duertendum 22. q. 2.*

7 *l. ſi fundus pen. de reb. eor.* & apertius *in l. magis puto 5. §. non paſſim, & §. ſi as alienum eod.*

8 *l. filiusfamilias 114. §. diui. de leg. 1.*

9 *l. qui ſolidum 78. §. vlt. de leg. 2.*

10 *l. 5. D. de pet. hered. l. 5. §. vlt. D. de iur delib.* facit *l. reo 41. D. de ſolut. l. cum fidei 9. D. de fideic. libert.*

11 *l. alienationes, 13. l. qui erat 49. famil. erciſc.* Guid. Pap. *q. 96. n. 2.*

12 Nam & inde fit, vt venditori læſo vltra dimidiam iuſti pretij ſuccurratur, non etiam emptori, ſi iuris rationem ſpectes, de qua ſcripſi in

Source : BIU Cujas

Chiliade Decad.8.Err.7. post Cuiacium lib.16.Obseru.cap.10.propterea quod venditorem plerumque necessitas rei familiaris cogit vendere pretio viliore,*l.2.l.non idcirco* 12.*li. si quos* 16. *C. de rescind.vendit. l.21 C.sin.cens.vel reliq.l.1. C.de prad.decur.*eadem vero necessitas non cogit emptorem pluris emere,sed sola affectio opportunitatis vel vicinitatis. vel cœli, *l.1.§.sed si rem, D.si quid in fraud. patr. l.si in emptionem* 35. *D. de minor.*

13 Probatio enim ei incumbit, qui dicit pretium in rem minoris versum fuisse,si contractus ipso iure non valuit, *l.prædiorum* 10.*l.si prædium* 16. *C.de prad.minor.* Paris. *de vsur.quæst.*38. *num.*264.

14 *d.l prædiorum,d.l.si prædium,l.vtere* 14.*eod.l.pen.* §.1.*D.eod.tit.*

DEFINITIO III.

De restitutione in integrum minori competente tanquam maiori, & tanquam minori.

MInor,qui in rei suæ immobilis venditione vltra dimidiam iusti pretij læsus est, sicut communi iure vti potest [1] ad venditionē ex causa immodicæ læsionis rescindendam,ita restitutionem in integrum, quæ singulari ætatis fauore minoribus conceditur, implorare prohibetur.[2] Neque enim ratio vlla est concedendi extraordinarij remedij, vbi ordinarium competit. [3] Sed hoc tum demum vere dicitur, cum læsio in sola pretij quantitate interueniens locum facit restitutioni. [4] Nam si vel dolus aduersarij intercesserit. [5] vel in hoc ipso minor læsus sit, quod eam rem vendidit, quam non expediebat vendere,[6] beneficium restitutionis ex causa minoris ætatis, quod plenius est, cum ad rem ipsam omni modo habendam detur, [7] minori non denegabitur. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia etiam maiores ex hac causa restituuntur, *l.2.l.si voluntate* 8.*C.de rescind.vendit.*

2 Aymo.Crauet.*cons.*151.*num.6.*

3 *l.in causa* 16.*in princip.D.hoc tit.l.*3.*C.eod.l. cùm & minores* 4.*C.si aduers.rem iudic.l.*3.*C.si aduers. lib.* facit *l.*3.*D. de oper.noui nuncia.* Remedium enim *d.l.*2.est ordinarium, restitutionis extraordinarium.

4 *Vt in l.iure succursum* 6.§.*vlt.l.si res* 12 § 1.*D.de iur.dot.*

5 Quo casu videtur minor læsus tanquam minor, quia difficilius potest sibi prospicere, ne alterius dolo decipiatur,quam si esset maior,*l. quod si minor* 24.§. *non semper & pass.D. hoc. tit.l.*2.*C.de fideiuss. minor. l. exceptiones* 7.§.1.*D. de except.* Text. est elegans *in l.antepen.*§. *vlt.D. hoc tit.*

6 Facit *l. magis puto,*5.§.*si as alienum.& l. pen.*§.1.*D. de reb.eor.qui sub tut.*

7 *l.si in emptionem* 35.*d.l. quod si minor* 24.§. *restitutio l.patri* 27.§. *prædium l.minor annis* 40.§.1.*D. hoc tit.* Beneficium vero condictionis *ex l.*2.*C.de rescind.vend.* non datur ad rem præsciè, cum saluam relinquat emptori electionem iusti pretij supplendi, *d.l.*2.*l.si voluntate* 8.*in fi.C. de rescind.vendit.*

8 Crauet.*d.cons.*151.*num.6.*

DEFINITIO IV.

De cessione restitutionis in integrum ad rem immobilem, & quid si etiam in cessione læsio interuenerit.

QVamquam certum est,ius petendæ in integrum restitutionis,[1] vt & cętera iura fere omnia cedi posse,[2] si tamen minor, qui fundum sine decreto contra Seueri constitutionem vendiderat,adhibito quidem iureiurando, sed interueniente læsione,cum potuisset in integrum restitui,[3] hoc ipsū ius alteri vendiderit,alterive cesserit,æquè aduersus hanc etiā cessionem restitui poterit. [4] Non enim ideo minus læsus videri debet, quod impetrandæ prioris restitutionis euentus per litem dubius fuerit.[5] Sufficit namque,certum fuisse ius, quod competebat minori re vera læso: [6] maximè verò si iuri euentus litis responderit, ex eóque apparuerit, in priore alienatione interueniisse læsionem. [7] Quin & verius est,non magis sine decreto alienari posse actionem, quæ iam nata sit ad petendam rem immobilem per auxilium restitutionis, quam rem ipsam immobilem, quæ iam à minore ipso possideatur. Hac enim parte verum est,actionem,quæ competit ad rem immobilem, rei immobilis iure censeri, cùm is, qui ad rem consequendam habet actionem, rem ipsam habere videatur. [8] *Ita Senatus* ex tempore 12. Cal. Mart. 1589.

1 *L. illud nullam* 25. §. 1. *& l.seq. D. hoc tit. l. si minoris* 25. *D. d. admin. tut.* etsi puto, postrema illa verba, *Nisi fortè mandare actiones paratus sit curatoribus*,imperiti esse Interpretis potius,quam Vlpiani, vt scripsimus in libris Coniecturarum. Vide Guid.Pap. *q.*141.

2 De quibus omnibus & quænam cedi possint, quænam non, vide Andr. Tiraq. *de retract.municip.*§.26.*gloss.*1.*n.*45. *& seq.vsque ad fin.*

3 Secundum ea, quæ scripsimus *Defin.*1. 3.

4 Sufficit enim aliquid gestum esse cum minore,& minorem læsum esse,*l.ait prætor* 7. *in princ. D.hoc tit.l.nam posteaquam* 9.§. *si minor,D.de iureitur.* Sicut enim duplex hic contractus fuit,ita duplex læsio,& consequenter duplex restitutio est,*arg.l.doli* 19. §.*diuersum,D.de nouat.*

5 *L. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

6 Ius enim semper in secretum est & finitum, *l.*2.*D.de iur. & facti ignor.*

7 Sententia enim non semper ius tribuit,sed quod iam antea competiit,declarat. Simile quiddam est *in l.huic* 15.§.*vlt.ad l.Aquil. l.qui res* 98. §. *rem autem de solut.*

8 Bart. *in l.si sic legatum* 75. §. *vlt.per ill.text.de legat.*1.

DEFINITIO V.

De confessione debiti paterni facta per minorem

MInor annis vigintiquinque stipulanti promiserat se soluturum centum,quæ pater debebat ex causa alimentorum,de quorum quantitate & æstimatione ratio cum defuncto posita dicebatur, & ab ipso defuncto subscripta, tum minori promissionis tempore reddita. Idque minor ipse propria scriptura professus fuerat. Sed cum ad solutionem conueniretur, dicebat, factam eam promissionem ex falsa causa, nec quicquam à patre suo fuisse vnquam creditori debitum, in eamque rem auxilium restitutionis implorabat. Quidam ex tempore putabant, non esse restituendum minorem aduersus confessionem debiti, quod pater eius, non ipse contraxerat: [1] præsertim cum non redderet ille scripturam, quæ à patre subscripta proponebatur. Restitutionem enim sic faciendam esse, vt vnusquisque ius suum reciperet. [2] Dicebam posse id defendi,si patris debitum & chirographi redditio aliter quam ex minoris confessione probaretur. Cæterum qua facilitate minor contrahit & decipitur,eadem posse induci & persuaderi,vt ea quoque omnia fateatur,quæ auaritia & dolus creditoris extorquere velit, tametsi vera non sint: ideoque perinde minorem aduersus propriam confessionem ac contra promissionem ipsam restitui debere. [3] Itaque cum minor nullum sibi à creditore chirographum patris redditum fuisse contenderet, sed eum colorem falso quæsitum,vt debiti quod frater maior in caupona contraxerat, minor imprudens quasi fideiussor constitueretur, [4] non alienum esse videbatur, vt de facti veritate ante omnia inquiri oporteret. [5] Senatus tamen ex tempore pro creditore pronunciauit, motus ea potissimum ratione, quod ex instrumentis litis apparebat, minorem hunc ante annos aliquot autore curatore petiisse à Iudice, & impetrasse, vt pro eo debito & aliis, quæ pater contraxerat, exsoluendis fundum distrahere liceret. [6] Placebat quidem Senatusconsultum, sed illud tamen addendum putabam, vt iuraret creditor, fuisse centum illa sibi per minoris patrem debita, redditumque à se minori chirographum, quo id ipsum cautum fuisset. [7] *Ita Senatus* 15.Cal.Decembr.1590.

1 *Arg. l.verum* 11. §.*ex facto,l.Æmilius* 38.*D.de minor.l.*3.*D.quib. ex caus. in poss. eat.*

2 *L. quod si minor* 24. §. *restitutio, D.hoc tit.l.vnic. Cod.de reputat. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

3 *L. cum de indebito* 25.§.*sin autem is, D.de probat.l.certum* 6.§.*pen. D. de confes. d.l.doli* 9. §.*diuersum, D.de nouat.*

4 Atque ita in fraudem edicti De minoribus,quia hic fideiussor licet minor non posset restitui, nisi redditis instrumentis omnibus, quæ ab aduersario habuisset, *d.*§.*restitutio,& d.l.vnic.* Porrò constat,ea,quæ in fraudem edicti excogitata videri possunt, rata haberi non oportere, *arg.l.quidam,*29.§ *vlt.D.ad SC.Velleian.*

5 Quæstio enim restitutionis plus facti quam iuris habet, pendétque magis ex iurisdictione,quam ex iure,quomodo prudentes loqui solent, *l.inter* 36. *D. de administr.tut.l.filia* 88.*vers.Claudius,de solut.*cum requirat cautæ cognitionem,*l.in causa cognitione* 13. *l.in causa* 16. *l.verum* 11. §.*sciendum D. hoc titul.* Denique ex facto ius oritur, *dicta*

lege

Source : BIU Cujas

lege filia, l. vt responsum 15, *C. de transact. l. precibus, C. de impub. & aliis substit.*

6 Confessio enim illa minoris in iudicio facta auctore curatore & absente creditore, licet nullum ius poterat quærere absenti, præsertim ad obligandum minorem, carebat tamen omni fraudis suspicione, saltè ad transferendum onus probandi in confitentem, vt concludit Anton. Tessaur. *dec. Pedemont.* 109. *num.* 8. *ex l. inde Neratius* 23. §. *vltim. D. ad leg. Aquil.*

7 Hinc enim iuramento purgatorio locus esse potest, & debet, quoties aliqua præsumptio est contra eum, qui tamen alioquin debeat vincere, *l. generaliter* 12. *C. de reb. cred.* de qua scripsimus in Chiliade decad. 19. Error. 2.

DEFINITIO VI.

De contractu facto extra prouinciam, & absente curatore cum minore curatorem habente.

MInori curatorem in prouincia habenti, cum in alia esset prouincia, in qua curatoris adhibendi copia non erat, mutuam pecuniam dedisti. Non eo minus obligatio ritè contracta videbitur, quod curatoris auctoritas non interuenerit. [1] Nam quod vulgo iactatur, pupillo comparari minorem, qui curatorem habet, [2] ad bonorum immobilium mobiliúmve alienationem pertinere videtur potius, quam ad contrahendam obligationem, [3] si verum est quod prudentes tradiderunt, Puberes etiam sine curatoribus suis rectè ex stipulatu obligari. [4] Sed etsi iam generaliter id verum esset, quam ab interpretibus creditur, ad eum tamen casum non pertineret, quo curatoris procul absentis præsentia interuenire non posset. [5] Alioqui magno incommodo afficerentur huius ætatis homines, si propter curatoris absentiam cum iis contrahere vel ex necessaria causa non liceret. [6] Neque est quod quis dicat, Posse in ea prouincia, in qua nunc minor degit, alium ei curatorem dari. Nam præter id, quod facilè contingat, vt inter ignotos curatorem inuenire minor non possit, [7] non facit hæc ratio, vt qui alium curatorem no petiit, cum posset, ob id solum malè contraxetit cum minore, quod absentem iamque datum curatorem non adhibuerit. [8] Perinde igitur est, atque si cum minore curatorem non habente contractum esset. Quod cum fit, subsistit quidem contractus ipso iure, sed tamen maiori periculo restitutionis obnoxius est, si minor se læsum dicat, [9] secundum ea, quæ scripsimus Defin. 1. si tut. vel curat. interuen. *Ita tractatum est* ex tempore, in causa D. Petri Sappin nunc magistri Computorum & D. de Morgenez Prid. Id. Iul. 1592.

1 *L. puberes* 101. *de verb. oblig.* In quo differt pubes ab impubere, qui sine tutoris auctoritate nullo modo obligatur, *l. 1. C. de inutil. stipul.*

2 *L. si curatorem habens* 3. *C. hoc tit.*

3 Ita Iacob. Cuiac. *ad d. l. puberes, & alibi sæpè.*

4 *d. l. puberes*, quam etsi vulgo interpretes accipiunt de pubere curatorem non habente, tamen refelluntur ex illis verbis, quæ benè Cuiacius ponderat, *Sine curatoribus suis.*

5 Nec enim necesse est adhiberi eius præsentiam, qui longè absit, licet alioqui esset adhibenda, *l. vlt. §. vbi autem in illis verbis*, vel longè absunt, *C. de bon. quæ liber. l. si longius* 18. *de iudic. l.* 22. §. *si patri*, *D. solut. matrim. l. vlt. D. vbi pupill. educ. deb.*

6 *Arg. l. quod si minor* 24. §. *non semper*, *D. hoc tit. l. reo* 41. *D. de solut.*

7 Nec enim curator datur inuitus, vt neque inuito, *l.* 2. §. *quæritur*, *D. de curator. bonis dand. l.* 8 §. *inuitus*, *D. de procurator.*

8 Nemo enim cogitur minori, cum quo rem habiturus sit, curatorē petere nisi in litem, *l. 1. 2. & pass. C. de in lit. dand. tut.* aut ad solutionem accipiendam, *l. ait prætor* 7. § *permittitur*, *D. hoc tit.*

9 *d. l. si curatorem habens.* licet interuentus curatoris non impediat restitutionem, *l. 1. & 2. C. si tutor. vel curator. interuen.*

DEFINITIO VII.

De restitutione in integrum aduersus omissam dilatoriam aut declinatoriam exceptionem.

NOn datur [1] in integrum restitutio minori, maiori vero multo minus, [2] aduersus omissam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatoriæ, quod ea omissio permodici sit præiudicij, ne lædat ius defensionis, si qua reo cōpetat: [3] de modicis autem, vt aiunt, non curat prætor. [4] Sed quod de exceptione dilatoria dicimus, in ea locum nō habet quæ possit etiam esse peremptoria, qualis est non factæ excussionis. Hæc enim etsi dilatoria esse creditur, [5] ideoque nec admittitur post litem contestatam: [6] potest tamen vno casu esse peremptoria, nimirum si verum sit, debitorem alia bona possidere, ex quibus satisfieri creditori possit, vt nullus ei regressus dandus sit aduersus pignoris possessionem, [7] Itaque si minor exceptionem hanc omiserit, restitui in integrum poterit, vt etiam post litem contestatam obiicere eam possit. [8] *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de la Balme, & Dominæ Comitis d'Antremons Cal. Febr. 1593.

1 Capel. Tholos. *dec.* 53. licet contra sentiat Bart. post gloss. *in l. minor* 36. *D. hoc tit. per ill. text. & per l. minor.* 18. §. 1. *eod.*

2 *L. qui procuratorem* 57 §. 1. *de procur. l. ita demum* 13. *C. eod. l. quaritur* 14. §. *si venditor. D. de ædilit. edict.*

3 Declinatoriæ enim & dilatoriæ exceptiones dicuntur, quæ Iudicis aut aduersarij personam respiciunt, non ius defensionis. Cuiac. *lib. 9. obseru. c.* 23.

4 *L. scio* 4. *D. de in integr. restit.*

5 Vt & cæteræ ordinis exceptiones. Bart. *in l. exceptiones, n.* 6. *D. de except.*

6 *L. exceptionem* 19. *C. de prob. l. pen. & vlt. C. de except.*

7 *Auth. hoc si debitor*, *C. de pignor.* Secutus enim est possessor, ex quo creditor suum consecutus est à debitore, vel consequi potuit.

8 *d. l. minor* 18. §. 1. & *l. minor* 36. *D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

De minore filia restitutionem petente aduersus iuratam futuræ successionis, siue paternæ, siue maternæ, renunciationem.

NOn desunt qui putent, filiam, quæ quantulacunque dote accepta futuræ parentis successioni renunciauerit fauore masculorum, & adhibito, vt fieri solet, iureiurando, nulla prorsus iuuandam restitutione, nec si minoris ætatis fauor ad quantamcunque læsionem accesserit, eóque iure Gallos passim vti proditum est, [1] quod hæc sententia familiarum præsertim nobilium faueat conseruationi, [2] quasi nec aliud quicquam filia exigere à patre debeat, nisi vt probum suæque conque conditioni conuenienrem maritum nanciscatur. [3] Sed tamen receptior est contraria sententia, quam & Senatus noster sæpius secutus est, vt etiam maior annis filia aduersus huiusmodi renunciationem restituatur ex causa enormis, nedum enormissimæ læsionis. [4] Quod si etiam minor ætas interueniat, magis est, vt ea quoque læsio ad restitutionem proficere debeat, quæ nec sit enormis, dummodo non prorsus minima, vt priuilegium aliquod ætas habeat, [5] accedente præsertim paterna reuerentia, [6] adeóque materna, cum non minor matri quam patri debeatur, [7] licet non habeat mater liberos in potestate [8] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 7. & 8. sup. De pact. & SC. 6. sup. De eo quod met. caus.

1 Ioan. Papon. *in syntagm. arest.*

2 Familia enim non nisi per masculos conseruari potest, cum fœmina suæ familiæ & caput sit & finis, *l. pronunciatio* 195. §. *vlt. de verb. signif.* qui enim ex fœmina nascuntur, patris non matrisfamiliam sequuntur, *l. familia* 196. *eod. l. pen. de agnosc. liber.* Publice autem interest familiarum dignitatem & amplitudinem *l. 1. §. sed etsi seruus*, *D. de vent. inspic.* Vide *l. 1. de iur. immunit.*

3 *l. capite* 19. *D. de rit. nupt.*

4 Non enim sufficit, quod pater maritum quærat filiæ, nisi & eam dotet competenter pro modo facultatum, *l. cognouimus* 19. *C. de hered. Nouell.* 115. *vt cum de app. cognosc. c.* 3. §. *si alicui.*

5 Semper enim facilius est vt succurratur minori, quam maiori, *l. si res æstimata* 12. §. 1. *in fi. D. de iur. dot. l. Præses* 42. *D. hoc tit.* Scripsi *Defin.* 6. *tit. præced. De eo quod met. caus.*

6 *Arg. l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt. l. si superstite* 5. *C. de dolo.*

7 *L. furiosæ* 4. *D. de curat. furios.*

8 *L. illud.* 4. §. *ad testamenta*, *D. de bonor. poss. contr. tab* §. *cæteri*, *Inst. de hered. qualit & differ.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IX.

De probanda læsione & æstimatione bonorum maternorum.

TAmetsi vero dos martis tota consistat in pecunia numerata nec maritus soluēdo sit,nō eo minus tamē in æstimandalæsione, si pro modica quantitate filia maternæ successioni renunciauerit, totius dotis ratio habebitur. [1] Non enim quid à marito exigere mulier eiúsve heredes possint, [2] sed quid in bonis sit inspiciendum est : [3] bonorum autem appellatione actiones quoque continentur, [4] quas si ob id inanes esse obiiciatur, quod eas debitoris excludat inopia, [5] vt filiæ nihil interesse videatur ; eadem ratio faciet,vt multo minus audienda sit mater eiúsve heres, cuius nec quicquam interfit ex iis actionibus,quas inanes putet partem filiæ dari. [6] Quod si marito ad inopiam vrgente declaratum sit per Iudicem marito consentiente, ad quam vsque quantitatem dotis nomine caueri oporteret, tantum in dote esse videbitur, [7] quantum fuerit in Iudicis sententia : [8] neque patris heredes audiendi erunt,si in fraudem creditorum eam dotis taxationem factam causentur, cum mariti personam repræsentent, [9] cui si viueret, propriam turpitudinem fraudísque à se initæ consilium allegare non permitteretur ; [10] quamuis certum sit,eam rem creditoribus inauditis nocere non debere. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nomen enim manet, etiamsi per inopiam debitoris malum sit nec idoneum, *l.si nomen 4.D. de hered.vel act. vendit.l.si plus 74.§. vlt. D.de euict.*

2 Simile quiddam est *in l. vxor marito 51.D. de donat. int. vir. & vxor.*

3 *L.cum quæritur 6.C.de inoff. testam.*

4 *L.3.in princ.& §.1.D.de bonor.poss.* iunct. *l.heres in omne 37. D.de acquir.hered.*

5 *l. nam is 6. D. de dolo.*

6 Quoties enim non ob aliam causam quis tenetur, quam quod actiones habeat,liberatur præstando actiones,*l.quod debetur, 51. in fin. D.de pecul.l. quod si in diem 16. §.vlt.l.item veniunt 23. §. ait Senatus, de pet.hered.* Facit *l.in creditore 38. D.de euict.*

7 Iuxta *l.si constante 24.D.sol.matr.l.vbi adhuc 29. C.de iur.dot.*

8 Sententia enim inter auditos & consentientes ius facit,*l.si fundus 16. §. si pluris, D. de pign. l.13. §. pen.de iureiur.*

9 *l.heredem 59. l. hereditas 62. de regul.iur.*

10 *l. transactione finita 30. C. de transact.* Bart.*ad l.iusiurandum 17. §. procurator,n.4.5. & 6.* vbi vide *D.de iureiur.*

11 Æstimatio enim ab vno facta non nocet aliis, *l. si fundum 8. §. si libert. de leg.1. l.5. §.circa, de donat. int.vir.*

DEFINITIO X.

De minore curatorem non habente restitutionem petente ex causa læsionis aduersus iuratam prædij paterni venditionem.

MInor curatorem non habens,qui rem suam immobilem sine decreto vendidit,interposito tamen, vt fieri solet, iureiurando, si nullo modo læsus sit, non est in integrum restituendus, [1] quamuis paternum & hereditarium fundum vendiderit, [2] nisi proponas domum venditam, in qua sint maiorum imagines, [3] aut quid aliud simile, quod iustam minoris affectionem esse suadeat ad inducendam restitutionem. [4] Auctoritas namque iurisiurandi eo iure, quo vtimur,supplet defectum solemnitatis & decreti. [5] Itaque cessante causa nullitatis, [6] sola supereſt æquitas restitutionis, [7] cui porrò minor tantum ætas,nisi læsio aliqua concurrat, locum facere numquam potest. [8] Plane si læsio intervenerit, siue in pretio, siue in eo, quod sine causa vendider itrem, quam non expediebat, vendere, restitutioni locus erit, [9] nec eo minus, quod cū alio æque minore contractū proponatur. [10] Cæteris enim paribus melior semper est conditio minoris, qui certat de damno vitando. [11] *Ita Senatus* contra Henricum Potier 16. Calend. Mart.1594.

1 Quia,vt sequitur in Definitione,cessante causa nullitatis propter auctoritatem iurisiurandi,supereſt sola quæstio restitutionis,quæ porro citra læsionem competere nulla potest, *l.si quidem 11.C.de præd.minor. l. nam posteaquam 14. §. si minor. D. de iureiur.*

2 Ita enim fieret,vt pupillis aut minoribus nihil vendere liceret ex eo,quod à parentibus accepissent,ne quidem cum decreto,quod falsum est : semper namque minor læsus reperiretur.

3 *L.lex qua tutores 22. versic.nec vero domum, C.de admin.tut.*

4 *L.si in emptionem 35. D.hoc tit.* facit *l.libertus 36. D. de bon. lib. vers.veluti si prædia,l.1.§. & alias videamus 15.D.si quid in fraud. pat.*

5 *Auth.sacramenta,C.si aduers. vendit.* Alex. *cons. 27. & cons.125. num.6. lib.1.*

6 Quæ subesset facta alienatione rei immobilis sine decreto,*leg.2. l.prædia 8.l.si minor 15. & pass. C.de præd.minor.*

7 *d. l. si quidem 11. eod.*

8 *dict.leg.nam posteaquam 14.§.si minor,D.de iureiur.l.verum 11.§. sciendum est, D. hoc tit.*

9 *L.patri 27 §.item ex diuerso.l.minor 40.§.1.l.tutor 47.in princ. & §.1. & pass. D. eod.*

10 Si modo solus ille captus sit,qui vult restitui, *d.l. verum, §.item quæritur pen. à contr.sens.eod.*

11 *d. § item quæritur.* vbi additur, Si vterque certet de damno vitando,quia forte pecuniam ab alio acceptam alius consumpserit,potiorem esse causam eius qui consumpsit. Facit *l.si minor 34.eod. l si seruum 91. §. sequitur,in fin. de verb.oblig.*

DEFINITIO XI.

De minore procuratorem ad lites constituente, siue curatorem habeat, siue non, & siue iurauerit, siue non.

COnstitutio Procuratoris sine Curatoris auctoritate facta per minorem habentem curatorem non valet, etiamsi iusiurandum interuenerit. [1] sicuti nec aditio, aut repudiatio hæreditatis, aut quid aliud simile. [2] Denique eo iure vtimur, vt nihil omnino facere possit sine curatore minor,qui habet curatorem, non magis,quam si adhuc impubes esset, [3] multo minus hæreditatem,quam ipsius nomine tutor aut curator agnouerat, repudiare potuerit, [4] ne in iudicio quidem. [5] Itaque si id facere velit, licet aduersarius repudiationi consentiat, Iudex tamen decernere debet, vt ante omnia curator in ius vocetur,& audiatur. [6] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Petel Maurianensi 16. Calend. Aprilis 1595.

1 Secus est si minor non habeat curatorem,quia tunc iuramentum repræsentat eum maiorem, *d.Auth.sacramenta*, vbi Bart. & alij, Idem Bart. *in l.minor 18. §.sin autem, D.hoc tit.* Guid.Pap. *quæst.35. & q.494. vers. sed aduerte* Adde eundem Bart. *in l.cum minor,n.1. D.rem rat.haber.* Quod si neque curatorem habeat neque iurauerit,constitutio procuratoris nulla est,& processus,qui inde sequitur,nullus.Guid.Pap. *d. q. 494.* Excipe causas,in quibus posset minor per se stare in iudicio, Nam & in iis poterit per se & sine curatore dare procuratorem,Bart. *in l. diuus Seuerus,§. curatores,n.1. D qui per tut. l.17. §. idem ait etsi nepoti 20. de iniur.* Sed ad negotia procuratorem constituere quilibet minor potest,id est,etiam qui curatorem non habet. Idem Bart. *in l.neque tutores n. 12. C. de procurat.*

2 Est enim aditio & repudiatio hereditatis res magni momenti, & quæ plurimum iudicij & consilij requirit, cum is, qui adit, obligetur, *l.more 8. & seq. D. de acquir.hered.* qui vero repudiat, amittat occasionem acquirendi, *l. quod autem 6. §. 1. quæ in fraud.credit.l.4.D.ad SC. Trebell.*

3 Aut prodigus, *l.si curatorem habens 3.* vbi Bart. & alij, *C.hoc tit.*

4 Licet ea agnitio nullius sit momenti, quia non potest adire tutor pro pupillo,nec curator pro adulto,sed pupillus ipse adire debet tutore auctore,minor qui curatorem habet curatore auctore, *d. l. 8. & 9. de acquir.hered.l.potuit 5.C.de iur.delib.* Extra casum *l.si infanti 18.eod. & l.vlt.§ sin vero, C.de curat. furios.* Quanquam si iuris ratio inspiciatur, curatoris auctoritas in hanc rem prorsus inutilis est, *l. cum in una 17. §. tutor, D. de appellat.*

5 Quia nec in iudicio comparere potest sine curatoris auctoritate,nisi fortasse pupilli exemplo ad decretum Iudicis implorandum, *arg. d. l. infanti, in fin.*

6 Vt audito curatore,possit decernere, an minori expediat hereditatem delatam adire aut repudiare.

DEFINITIO XII.

De restitutione minoris aduersus nouum creditorem, qui minore mandante veteri soluit.

QVoties creditori minoris, aduersus quem restitui minor potuit, alius mandante minore soluit, si postea minor

minor ex causa ætatis & læsionis in integrum restitui velit, non aduersus secundum creditorem, qui priori soluit, sed contra priorem impetrare debet restitutionem. [1] Subsistente siquidem primo contractu fieri non potest, vt non vtiliter minoris negotium ille gesserit, qui pecunia sua priorem creditorem dimisit. [2] Quod si qua ratione minor læsum se conqueri potest, is vt à primo creditore læsum se probet necesse est. Id vero inaudito eo fieri nequit lite contra secundum creditorem solum instituta, cuius nihil interest; quique exceptiones in promptu non habet, per quas restitutionis beneficium excludi fortasse posset [3]. *Ita tractatum est* quibusdã tamen dissentientibus, in causa Nicolai Despatron, contra Petrum Cochet Idib. April. *1595.*

1 Imo potius contra vtrunque simul, *arg. l. in causa* 13 *§. vnde tractari. D. hoc tit.* Et sanè durum est dari restitutionem in integrum, aut condictionem contra eum, qui suum recepit, *l. repetitio* 44. *de condict. indebit. l.* 5. *§. pen. de dol. mal. except. l.* 1. *§. quod si patre quar. rer. act. non. det. l. si quis* 12. *D. de nouat. l. vt mihi* 21. *D. de donat*, facit *l.* 6. *§. sciendum. D. qua in fraud. cred. l. nihil dolo* 129. *de reg. iur.* Vide *Defin.* 4. *in fin. Si min. ab hered. se abstin.*

2 Obstare tamen videtur *l. doli* 19. *§. idémque est, D. de nouat.*

3 *d. §. vnde l.* 29 *§. vlt. D. hoc tit.* Iunge *l.* 12. *eod.*

DEFINITIO XIII.

De comparatione pupilli & minoris curatorem habentis.

QVod nostris placet, puberem, qui curatorem habet, pupillo comparandum esse, [1] non facit, quominus ex eius iureiurando confirmentur cõtractus omnes ab eo initi, ac si curatorem non haberet, si modo curatoris auctoritas interuenerit, [2] posteaquam placuit, sacramenta puberum vim habere decreti ad confirmandam alienationem, quam minor contra leges & sine decreto fecerit. [3] Itaque hactenus comparabitur pupillo minor curatorem habens, vt si sine curatoris auctoritate rem immobilem alienet, etiam accedente iureiurando, non valeat alienatio. [4] Cæterum extra causam illam alienationis bonorum immobilium constat, puberes etiam sine curatoribus suis recte obligari, [5] si prudentibus magis quam Interpretibus credamus, [6] quamuis alio iure vtamur. [7] *Ita tractatum est* in causa Claudij Vuillierme, & D. de la Biguerne Idib. Sept. *1595.*

1 *L. & prodigo, l. si curatorem* 3. *C. hoc tit.*

2 Etsi tutoris auctoritatem interuenire non sufficeret, vt pupillus ex iureiurando obligaretur.

3 *Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.*

4 *d. l. si procuratorem.*

5 *L. puberes* 101. *de verb. oblig.*

6 Iac. Cuiac. *ad dict. l. puberes*, contra receptam Interpretum traditionem.

7 Vt tum etiam, cum de nuda obligatione agitur, pubes habens curatorem pupillo æquiparetur, perinde ac si ageretur de prædiorum distractione.

DEFINITIO XIV.

Interlocutio, per quam pronunciatum est instrumentum bonum & authenticum, non impedit restitutionem in integrum.

IVdicis interlocutio, quæ instrumentum contractus initi cum minore pro bono & authentico pronunciauit, beneficium restitutionis, quod postea minor petit, vt contractus rescindatur, ei adimere non potest, [1] maxime vero si interlocutioni causam dederit contumacia tutoris vel curatoris: [2] siue quod administratoris delictum, aut negligẽtiam minori non nocere oporteat, [3] siue quod eiusmodi interlocutio ad formam instrumenti extrinsecam potius, quam ad intrinsecam contractus substantiam referenda videatur, [3] siue denique quod ipsum etiam restitutionis nomen supponat valere ipso iure contractum, aduersus quem restitutio postulatur, [5] ne auxilium extraordinarium ab eo, qui ipso iure tutus sit, frustra & contra iuris nostri regulas imploretur. [6] *Sine die.*

1 Nihil enim commune habet fides instrumenti cum venia ætatis, *arg. l. Papinianus exuli* 10. *de minor.*

2 Solent enim interlocutiones tales fieri in pœnam contumaciæ. Not. *in l. de ætate* 11. *§. qui tacuit, D. de interrog. in iur. faciend.*

3 *L. vlt. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen.* Excipe tamen casum *l. properandum* 15. *§. vlt. C. de iudic.*

4 Dicitur enim bonum & publicum & authenticum instrumentum quod formam publicam & solemnem habet extrinsecam. Not. *in Auth. si quis in aliquo, C. de edend. & in l. vlt. C. de fid. instrum.* Aliud est autem tractare de instrumento, aliud de contractu

5 *L.* 3. *C. si aduers. libert. l.* 2. *C. de prad. minor.*

6 *L. in causa* 16. *D. de minor. leg. Imperatores* 29. *D. de reb. auctor. Iudic. possid.*

TIT. XIII.

DE FIDEIVSS. MINOR.

DEFINITIO I.

De restitutione minoris an prosit fideiussori.

IN quæstione illa, An in integrum restitutio minori concessa prosit fideiussori, [1] placet distinctio, An pro minore fideiussor interuenerit eo prorsus modo, quo pro maiore interuenisset, [2] quod simpliciter accepto fideiussore in dubio præsumendum est, [3] an quasi pro minore & contemplatione iuris Prætorij, [4] id est, ob eam duntaxat causam, vt creditori cautum esset, qui alioquin propter incertum ætatis ac restitutionis [5] non fuerat cum minore contracturus. Priore casu prodest fideiussori restitutio à minore impetrata, perinde ac si à maiore impetrata esset. [6] Posteriore vero non prodest, [7] nisi creditoris dolo minor circumscriptus proponatur. [8] Quidni enim hoc casu restitutio minoris prosit fideiussori, cui & citra restitutionem doli exceptio ex persona minoris prodesse posset? [9] Quippe quæ ex parte obiicientis in rem potius sit, quam in personam, [10] ac proinde ex earum genere, quæ vel inuito debitore competunt fideiussori. [11] Planè omni casu minor à fideiussore iudicio mandati conuentus eodem ætatis fauore aduersus fideiussorem quoque restitui poterit, [12] ni dolus proprius sit impedimento. [13] *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleiron & Ioannis Crispini, contra D. de Moyron Id. Dec. *1590.*

1 De qua *in l.* 1. *& 2. C. hoc tit.*

2 Id est, non tanquam pro minore, sed tanquam pro alio quolibet etiam maiore, quia nihil vetat etiam à maioribus fideiussores dari.

3 In dubio enim iure communi vsus quis creditur potius quam speciali, *l. si miles* 7. *de iniust. rupt.* sicut & causa naturalis inspicitur magis quam accidentalis, *l.* 1. *§.* 1. *D. de tutel.*

4 Quomodo Papinianus loquitur *in l. Stichum aut Pamphilum* 95. *§. quod vulgo, D. de solut.*

5 Sic loquitur idem Papinianus *in l. si Titius* 48. *§.* 1. *D. de fideiuss.* de cuius sententia & emendatione scripsi *libro* 8. *Coniecturarum. cap.* 1 *& 2.*

6 *L. minor* 51. *D. de procur. l.* 2. *§.* 1. *D. de admin. tut. l. si pupillus* 89. *de acquir. hered. l. exceptiones* 7. *§.* 1. *D. de except.*

7 *L. in causa* 13. *D. de minor. dicto §. quod vulgo, dict. leg. si Titius* Paul. *libro* 2. *sententiarum, tit.* 9. *§.* 5. *leg.* 1. *Cod. hoc tit. l. si pupillus* 35. *D. de recept. qui arbitr.*

8 *l.* 2. *C. eod. d. l. exceptiones* 7. *§.* 1.

9 *d. l. exceptiones, in fin.*

10 *L.* 2. *§.* 1. *& 2. D. de doli mali except.*

11 *d. l. exceptiones, §.* 1. *l. & heredi* 11. *§. vlt. l. quod dictum* 32. *de pact.* facit melius *l. vlt. ill. tit. de pact.*

12 *d. l.* 1. *C. hoc tit. d. l. in causa.*

13 Nunquam enim minoribus in dolo subuenitur, *leg. si ex causa* 9. *§. nunc videndum, D. de minor. l.* 1. *C. si aduers. delict. l. sed etsi* 5. *§. quod si impubes, D. ad l. Aquil.* Ergo non semper minoris restitutio prodest fideiussori, sed interdum, vt Vlpian. loquitur *in l.* 3. *§. sed vtrum, D. de minor.* id est, secundum suprascriptam distinctionem. Scripsi lib. 8. Coniect. iur. ciuil. cap. 1. & sequentib.

Source : BIU Cujas

TIT. XIV.

DE FILIOFAMILIAS minor.

DEFINITIO I.

De filiofamilias fideiubente pro patre à carceribus liberando.

PATER ex causa criminis in carceres detrusus, & de non offendendo ad certam vsque quantitatem satisdare damnatus,[1] vndique conquisitis fideiussoribus nec inuentis, oblata etiam vxore quam minus idoneam esse constiterat,[2] postremo loco filium ex prædefuncta coniuge minorem annis vigintiquinque offerebat. Aduersarius negabat admittendum propter periculum in integrum restitutionis, si quando filius vellet dicere, paterna se reuerentia coactum & iuuenili facilitate, vt pro patre fideiuberet.[3] Visum est, iustam intercedendi causam habere filium, qui id ageret, vt patrem alioqui miserum & perpetuis carceribus mancipandum liberaret:[4] cum si in eo minus officiosum se præberet, exheredari merito ob eam causam tanquam ingratus ex Iustiniani constitutione[5] posset. Proinde verendum non esse, ne prætextu minoris ætatis aduersus illam interceſſionem restitui minor quandoque posset.[6] Neque enim læsus videri deberet, qui iure communi vsus fuisset,[7] quique non aliud feciſſet, quam quod, vt faceret etiam maior,[8] pietatis intuitu, & iustæ exheredationis metu cogi potuisset.[9] Cum tamen filij quoque perinde ac mulieris facultates suspectæ probarentur, reciſum fuit ab hoc tractatu, alioque adhibito remedio victotis indemnitati & saluti consultum. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Iacobi de Minioux, & D. Car. Dorlier tunc Iuridici apud Chablasienses maioris postea Senatoris meritissimi 13. Calendas Ianu. 1594. & iam antea 3. Non. Sept.

1 *Iuxt. l. illicitas 6. §. ne potentiores. ff. de offic. Præsid.*

2 Non solùm propter exceptionem Senatusconsulti Velleiani, quæ datur contra intercessionem, & cui tamen renunciari potest, *l. pen. §. pen. D. ad SC. Velleian. l. iubemus 21. C. eod. l. vlt. & Auth. matri & auiæ, C. quand. mulc. tut. off. fung. potest.* sed etiam quia non erat dos satis idonea. Posset etiam dici, fœminam non posse alium defendere, ne maritum quidem, *l. 4. l. alienam 18. C. de procur. l. neque fœmina 54. D. eod.* Sed hic non de defensione agebatur, sed de fideiussione, quam vtique præstare mulier potest pro marito è carceribus eximendo.

3 *Arg. l. 1. § quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det.* Neque enim æs alienum patris soluere non cogitur, *l. 5. §. parens 16. de lit. agnosc. l. 1. C. hoc tit.*

4 Neque enim modica filij ignominia est, si patrem talem habeat, *arg. l. 1. §. vlt. D. de liber. caus.* Nec quicquam verat filium pro patre fideiubere, *l. si pro patre 10. in princ. & §. 1. D. de in rem verso. l. fideiussor 22. §. 1. D. de pignorat.* Nam & sublata proxima causa stipulationis, quæ propter restitutionem ex causa læsionis & paternæ verecundiæ inanis esse posset, superest pristina causa pietatis, quæ impedit condictionem, ne possit filius petere vt liberetur, *arg. l. pen. D. de condition. ob turp. caus. leg. cum is 31. §. mulier, D. de condict. indebit.* Facit *l. sed ersi 21. D. solut. matrimon.*

5 Nouell. 115. *vt cum de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum § si vnum de prædictis*, qui licet loquatur de patre captiuo, tamen etiam porrigi potest ad eum, qui in carcere detinetur pro delicto, si de suo satisfacere non possit, quia liberari potest cedendo bonis, vt dicam *ſ. rit. qui bon. ced. poss. Definit. 4.* Quid enim interest, an parietibus quis, an compedibus teneatur? Inquit *l. succurritur 9. D. ex quib. caus. maior.* Qui namque satisdare tenetur, etiamsi sit locupletissimus, pro idoneo non habetur, *l. minor 51. §. vlt. & ll. seq. de procurat.*

6 Non enim restituitur minor ob id solum, quod sit minor, nisi sit, etiam læsus, *l. verum 11. §. sciendum, D. de minor. l. nam posteaquam 9. §. si minor, D. de iureiur.*

7 *L. vlt. C. de in integr. rest. minor. l. inter eos 51. §. pen. D. de fideiussor. l. in pupillo 47. §. 1 de solut. l. nihil consensui 116. § non capitur, de reg. iur.* Ioan. Papon. *in syntagm. Arrest. libr. 7. tit. 1. §. 3.*

8 Text. est elegans *in l. antepen. §. vlt. D. de minor.*

9 *Arg. l. qui non facit 121. de reg. iur. l. cum plures 12. §. cum tutor, & l. seqq. §. in soluendis, D. de administ. & per tut. l. 4. D. vbi pupill. educar. deb.* Itaque videtur filiusfamilias hoc casu fideiubere in rem suam perinde ac patris, quia dignitas patris est dignitas filij, *l. filiam 9. D. de Senat.* & contra infamia patris est infamia filij, *dict. l. 1. §. vlt. de liber. caus. & in l. isti quidem 8. in fin. D. de eo quod met. caus.* Vnde est quod patrem etiam bannitum vt loquuntur, dum ne per duellem filius alere teneatur Nell. de Sancto Geminiano post alios, quos citat *in tractat. de bannitis, quæst. 48.*]

DEFINITIO II.

Filiofamilias fideiubenti pro patre ex causa iusta, & decreto Iudicis, curator dandus non est.

CVm iusta causa est permittendi, vt filiusfamilias licet minor annis vigintiquinque pro patre fideiubeat,[1] quemadmodum in ea specie, de qua proximè scripsimus, an curator ei ad actum dari debeat, dubitatum est,[2] quibusdam sic affirmantibus ad facilius denegandum beneficium restitutionis ei, qui alioquin & ætatis, & metus, vt vocant, reuerentialis prætextum vellet obtendere.[3] Sed placuit non nisi ineptè curatorem ei dari posse, qui in patris iure ac potestate esset constituendus,[4] quique & sine curatore obligari rectè posset ex quocunque contractu,[5] accedente præsertim iureiurando. Nec enim egere poterat auxilio curatoris, ad explorandum, an facere deberet, quod Senatus ex officio facere eum debere pronunciaret.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Regulariter enim restitui potest filiusfamilias minor, qui fideiubet siue pro patre, siue pro extraneo, *l. 1. C. hoc tit.* Extra hanc causam non solet filiisfamilias minoribus succurri, ne per eos patribus quoque succurratur, nisi in causis, ex quibus patri non acquirunt, *l. 3. §. sed vtrum, l. Æmilius 38. §. vlt. D. de minor. l. vlt. §. vbi autem 6. C. de bon. quæ liber.* Vide *l. si dubitet 10. §. filiusfamilias, D. de fideiuss.*

2 Dubitandi causa est, quia neque filiusfamilias videtur posse stare in iudicio, sine auctoritate patris, *l. vlt. §. necessitate, C. de bon. quæ liber.* neque pater auctoritatem filio præstare in rem suam, *l. 1. l. 5. l. quod dicimus 7. de auctor. tut. in princ. & in fin.*

3 Difficilius enim est, vt decipiatur minor, qui adhibet curatorem, *l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor. l. cum pater 77. §. curatoris, de leg. 2.*

4 Curatorem tamen certis eius bonis dari nihil prohibet, vt in casu *d. l. vlt. §. 1. vers. nolente.*

5 *L. tam ex contractibus 57. D. de iudic. l. filiusfamilias 8. D. de procur.*

6 Decretum enim Iudicis supplet præsentiam patris & curatoris, *d. l. vlt. §. nolentes, l. si infanti 18. in fin. C. de iur. deliber. l. bonorum 7. Cod. qui admitt.*

DEFINITIO III.

De filiofamilias, qui se depositarium constituit pro patre.

FIliusfamilias minor annis vigintiquinque cum pater vrgeretur ad solutionem, vt pecuniam à se debitam vel solueret, vel obsignaret, professus fuerat depositam penes se pecuniam, vel quam aliam rem, quæ pecuniæ loco esset, cum tamen reuera nihil accepisset. Non magis iuuabitur per in integrum restitutionem, quam si reuerà depositum suscepisset. Nihil enim interest, quod ad creditorem attinet, an depositarius quis sit, an depositarium se constituerit, si quidem non magis huic, quam illi exceptio vlla competit,[2] Minusque succurrendum illi est, qui vt exequenti apparitori illuderet finxit se depositarium, cum non esset.[3] Accedit enim ea res proximè ad dolum,[4] in quo genere minoribus quantumlibet læsis succurri non solet.[5] Quamquam malè & perperam feciſſe apparitorem constabat, qui passus esset pecuniam, aut quam aliam rem, quæ pecuniæ loco esset, deponi penes filiumfamilias debitoris,[6] quia cum eadem sit persona filij & patris,[7] perinde est ac si pater ipse idémque debitor in depositarium eligeretur,[8] quod vtique fieri nemo probauerit,[9] hoc ita si non creditor ipse consentiat. Neque enim volenti fit iniuria.[10] *Ita tractatum est* in publico auditorio Idib. Septemb. 1595. postea pronunciatum Anton. Calend. Aprilis 1596.

1 Confessio enim in depositio probat veram numerationem saltem in prætudicium confitentis, *leg. Publia 26. §. vltim. D. depos. leg. in contractibus, C. de non num pecun.*

Source : BIU Cujas

2 Andr. Tiraq. latè *de retract conuent §.4.gloss.6.num.6.& sequent.*

3 *Arg.l.1.§.idem Pomponius quærit.14.D.depositi.* Mendacium enim puniri æquum est,*l.4 l.si sine 9.l.de ætate 11.§.si cum esset,& §.qui tacuit de interr.in iur.fac.l.si dubitet 10.§.1. D.de fideiuss.l.vlt.D.de rei vindic.* præsertim cum hoc mendacium alioqui futurum sit creditori captiosum, *l.vlt. D.quod fals. tutor. auctor.* Nam & in pupillo id obtineret, *l.quid enim 14. D.de dolo.* [Huc pertinet quod scriptum est, *in Auth. item possessor Cod. qui potior in pign. hab.* Eum qui negauit ius auctoris sui nullam postea exceptionem ex illius iure posse obiicere. Cui simile est,quod si fideiussor vel mandator neget se fideiussisse vel mandasse, & postea commineatur de mendacio , exceptionem ordinis postea non habet, In pœnam scilicet mendacij. *Ita Senatus* in causa Iacobi Quiblier & Antonij Matthieu Non.April.1612.]

4 *Arg.l.pen.D.eod.tit.de dolo,l.qui se liti 45.D.de petit.hered. leg.nec vllam 13. §.non solum,& l.seq.eod.l.vlt.D.si vsufr.pet.*

5 *L.si ex causa 9.§.nunc videndum,D.de minor.l.1.C.si aduers.delict. l.sed etsi 5.§.quod si impubes,D.ad l. Aquil.*

6 Ioan.Papon. *in syntagm. arest. lib.18. tit. 5. §.22.*

7 *l.vlt.C de impub. & aliis subst.*

8 *Arg.l.si apud filiumfamilias 21. D.depos.* iunct.*l.1.§ si apud seruum 18. D. eod.*

9 Nec enim fieri potest , vt idem & deponens sit & depositarius, non magis quam vt idem sit & debitor & creditor,aut fideiussor sui ipsius, *l.heres à debitore 21. §.seruo tuo,& seq.D.de fideiuss. cum similib.*

10 Ipse enim aut non est deceptus,aut se decepit, *dict.l.qui se liti 45. D.de petit.hered.l.nam si actor 26. D.de rei vindic.*

TIT. XV.

SI TVT. VEL CVRAT. interuen.

DEFINITIO I.

Cui incumbat onus probandi, pecuniam fuisse versam in rem minoris vel perditam.

QVOD dicimus, Minore, qui rem suam immobilem, sine decreto alienauerat,[1] si venditio propter iurisiurandi religionem teneat,[2] restitutionem in integrum postulante ,[3] emptori incumbere onus probandi , versum fuisse precium in rem minoris,[4] non habet locum,si minor cum curatoris auctoritate cõtraxerit.[5] Credendus enim est curator pro officij sui ratione id egisse , vt in rem minoris pecunia verteretur:[6] in eoque dumtaxat prodest emptori adhibitam esse curatoris auctoritatem ; cum alioqui facta venditio à minore curatorem non habente non eo minus valeat , *si iusiurandum interuenerit.*[7] Adeo vt nec rescindi possit,beneficio restitutionis,si læsio nulla concurrat,[8] sicut ex contrario interueniens curatoris auctoritas probata læsione restitutionis auxilium non excludit.[9] Cæterum non vsque adeo minori nocere debebit interuentus curatoris, vt auditi non debeat,si probare velit,pecuniam à se malè consumptam :[10] si non ex aduerso probet emptor solutã auctore etiam curatore. Nam qui minori soluit cum curatoris auctoritate tutus est ,[11] neque curiosus esse debet, quam in rem postmodum pecunia impendatur. Pertinet enim id ad periculum curatoris & fideiussorum eius,si quos dederit,[12] adeoque minoris ipsius,qui imputare sibi debet, quod curatorem hunc sibi dari petierit ,[13] cum curator non nisi petenti detur.[14] *Ita Senatus* in causa N.Franciſci Denarie contra Bartholomæum de Valon 8. Idib. Auguſt. 1588. & in causa Hypolyti Fernier, contra Fratres Raymundos Mantianenſes 12. Calend. Iul. 1592.

1 Quo casu si iusiurandum non interueniat , competit vindicatio, quia minori integrum manet ius dominij propter legis prohibitionem, *l.5.§.pen.l.pen.§.1.D.de rebus eor.qui sub tutor.l prædia 8. l.si quidem 11. l.si prædium 16. & pass. Cod.de præd.minor.*

2 Iuxta Auth. *sacramenta, C. si aduers.vendic.*

3 *d.l.siquidem vers. si vero.* Vide quæ scripsi in Ration. *ad §. restitutio . l. 24. de minor.*

4 *l.prædiorum 10. vbi gloss. & DD. d.l.si prædium 16. eod.*

5 Intellige , Omni casu quo minor petit restitutionem , siue quia vendiderit rem, quam non expediebat vendere, aut pretio viliore, siue quia pretium malè consumpserit, secundum distinctionem Bartoli *in d. l.siquidem.* Nam & cum non aduersus solutionem, sed aduersus venditionem ipsam restituendus est, siue ad rem præcisè habeadam , siue ad pretium suppleadum curatoris interueniens auctoritas facere debet, vt præsumptio sit pro emptore , quamuis probet minor id , quod est causa suæ intentionis , quia ponimus contractum tenere : alioqui de restitutione quæri oporteret, *l.2.d.l.si quidem,l.in causa 16.§.& generaliter,D. de minor.* Imo & vulgo creditum est sufficere , vt contractus teneat , post Gloss. & Batt. *ad dict.l.prædiorum,*quod si ita est,nihil refert, an curatoris auctoritas interuenerit necne. Sed ego non possum probare, quia tum etiam, cum contractus tenet , non satis tuto minori soluitur sine curatore , *l.7. §. 1. D.de minor.* nisi venditio facta sit cum decreto, quomodo accipienda est, *l.quod si minor.24.§.restitutio l.patri 27.§.item ex diuerso, D.eod.* Si enim venditio non teneat nisi propter vim iurisiurandi,& minor restituendus sit,non puto duriorem constitui debere causam minoris,quam si non iurasset , dummodo impetrauerit absolutionem,vt dicam 7.Defin.2. Si aduers.vendit.quia iuramentum non respicit causam solutionis,nec quicquam facilius esset,quam eo modo minores decipere. Ergo si venditio non teneat , multo minus nocebit minori interuentus curatoris,quo minus probandi onus de pretio in rem minoris verso emptori incumbat,cum hoc casu minor habeat vindicationem, quæ non potest excludi nisi per doli exceptionem , vno illo casu , quo minor,ex alieno damno locupletari velit , *d.l.si prædium,l.vtere. Cod.de præd.minor.l.pen.D.eod.* In qua exceptione procul dubio emptor semper actor est. Neque hoc casu locum habet illa ratio Vlpiani *in d.§.restitutio.* quod emptor soluere pretium necesse habeat, quia neque ex venditione nulla pretium soluere est necesse. Excipe contractum mutui , de quo in Defin.1.7. Si aduers.credit.

6 Sicut & credendus est decipiendi minoris consilium non habuisse is,qui cum minore contracturus adhibuit curatorem , *d. l.7. §. 1. D.de minor.*

7 Dixi Defin. 10. 8,*de in integr.rest.minor.*

8 *l.nam postea quam 9.§.si minor.D.de iureiur. §.minor.*

9 *l.2.3.vlt.& pass.C hoc tit.*

10 Præsumptio enim eliditur per probationem contrariam , *leg. si chirographum 24.& seq.D. de probat.*

11 *d.l.7.§.1.D.de minor.l.1.C.si aduers.solut.*

12 Cum sint idonei,*l.intra 39.§.vlt.D.de minor.& tit.de fideiuss.tut.* iunct.*tit.de magistr.conuen*

13 *l.1.§. item quæritur 11.D.de separ.*

14 *§.itẽ inniti;Inst.de curat.l.mutus 43.§.is qui curatore,D.de procur.*

DEFINITIO II.

De curatore dato ad præstandum auctoritatem minori donaturo vel venditurο.

SI curator ad hoc ipsum datus sit , vt donet , aut vendat bona minoris immobilia,vel vt venditurò, aut donaturo minori auctoritatem præstet , non aliter valet curatoris datio,quam si eædem iuris solemnitates interuenerint, quas interuenire necesse est in alienatione rerum minoris:[1] quod alioqui in fraudem minoris & dolo malo eius,qui cum minore contracturus est , ea auctoritas captata videatur.[2] *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Idib. Iun. *1590.*

1 *l.1.vbi Bald.C.si aduers.donat.* Simile est quod dicimus , pupillum aut adultum sicuti alienare non potest,ita nec procuratorem constituere posse ad alienandum etiam tutore auctore. Bart. *in l.neque tutores,n.10. & 11.C. de admin.tut.*

2 Auctoritas enim dolo malo præstita non nocet, *l.huius 9.l.f.alsus tutor.11.§.qui dolo malo.D.quod fals.tut.* licet actio , quæ ex edicto illo competit,tota sit in fauorem eius qui dolo malo falsi tutoris deceptus fuit contrahens cum pupillo. Melior textus est *in l.siue generalis 61.D. de iur.dot.*

DEFINITIO III.

De verbis enunciatiuis prolatis per minorem contrahentem cum auctoritate curatoris.

VErba enunciatiua in contractu cum minore gesto apposita,quæ cõtra maiorem probarent,[1] probant etiam contra minorem , si curatoris auctoritas in contractu interuenerit,non aliter.[2] Hactenus nimirum,vt contrarium probandi onus in minorem ipsum transferatur ,[3] vtputa si in instrumento scriptum sit , minorem accessisse ad venditionem partis, quam in re communi habebat, propterea quod res illa commodè diuidi non posset ,[4] præsertim cum id ipsum alij quoque coheredes eodem instrumento affirmassent.[5] *Ita Senatus* in ea causa , de qua SC. 13. supr. De in integr. restit. minor.

1 Quomodo probant, quoties id continetur in quo contrahentes possunt sibi præiudicare. Bart. *in l. 1. num. 4. C. de fid. instrum. & in l. Publia 26. §. Titius, D. depos.* aut quoties iuramentum interuenit, siue principaliter propter se, siue incidenter, siue propter aliud, siue ad aliam directa, siue sint emissa, siue subaudita. Idem Bartol. *in l. ex hac scriptura, num. 11. D. de donat.*

2 Nihil enim potest imputari ei, qui contrahit, cum minore adhibito curatore, cur deterioris conditionis esse debeat, quam si contraheret cum maiore, *l. cum pater 77. §. curatoris, de legat. 2.* vbi est text. elegans.

3 Nam contra probationem, quæ ex verbis enunciatiuis inducitur, potest admitti contraria probatio, *l. pen.* vbi Bart. *n. 1. Cod. de contr. & committ. stipul.*

4 Quæ res facere potest, vt minori expediat vendere, cum non possit diuidere, puta si habeat socium rixosum. Nam & ex hac causa si res diuidi posset, prouocare ad diuisionem etiam minor posset. Bart. *in leg. iubemus 2. n. 7. C. de sacros. Eccles.* facit *l. 1. §. 1. D. de reb. eor. l. pen. C. eod. l. 4. ff. proc. soc. l. vlt. de iur. dot. l. inter 10. D. de auct. tut.* Et ibi Bart.

5 Affirmatio tamen illa est suspecta, vtpote quæ causam illam habere potuerit, vt facilius defenderetur venditio, quæ ipsis vtilior futura erat, si tota res venderetur, quam si eorum portiones duntaxat. Non enim tam facilè reperitur, qui emere partem velit. *l. tutor 47. §. 1. D. de minor. l. si quis aliam 46. D. de solut.* Neque hoc casu locum habet, quod dici solet, Eandem esse rationem partis & totius, *l. qua de tota 77. D. de rei vindic. l. si duo 51. in fin. D. de admin. tut. leg. si seruus 82, de acquir. heredit. l. 3. D. pro derelict.*

DEFINITIO IV.

De vocando curatore ad actum dato, vt adsit iudicio in integrum restitutionis.

ILlud obseruandum est, cum quæritur, Venditione per minorem facta auctore curatore, an minori expedierit vendere necne, & an pecunia vtiliter in rem minoris versa sit, nec ne, melius esse, vt ante omnia in ius vocetur curator heresve eius, ne quicquam inaudito illo constituatur: [1] siue curator ille generaliter bonis omnib. minoris, siue ad actum dumtaxat datus sit. Nam & qui ad actum datus est, perinde cogitur administrationis suæ rationem reddere. [2] Ad officium vero curatoris potissimum spectat, vt videat, an expediat minori vendere, & in quam rem precium vertatur. Multum tamen intererit; an minor ob id læsum se dicat: quod vendiderit, cum non sibi expediret vendere, an ob id tantum quod precium malè consumptum sit & deperditum? [3] Priore casu vocandus est curator sumptib. & diligentia emptoris, posteriore minoris, quia priore casu contra emptorem præsumptio est, [4] posteriore contra minorem. Hoc ipsum ideo, quia emptori, priusquam emeret, fuit necesse emere, at ementem soluere fuit necesse. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum possit restitutio damnum ei afferre condemnato minore, *l. in causa 13. vers. causa enim cognita, l. etiam 20. vlt. D. de minor.*

2 Exemplo procuratoris, qui & ad vnam rem dari potest, *l. 1. §. 1. D. de procurat. l. si procurator 10. C. eod. l. si vero 10. §. contrario, D. mandat. l. 3. C. de in litem dand. tut.*

3 Ita distinguit Bart. licet ad alios fines, *in l. siquidem 11. C. de prad. minor.*

4 Secundum eam sententiam, de qua diximus Defin. præced. quam tamen nos non probauimus.

5 *L. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor.*

TIT. XVI.

SI IN COMMVN. CAVS. IN integr. restit. pet.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum ab vno ex fratribus minoribus pro omnibus petita.

SI plures fratres in minori ætate contraxerint, aut eorum nomine tutor de re, quam in communi habuerunt, & ea læsio interuenerit, quæ locum faciat restitutioni, potest ab vno ex iis omnium nomine restitutio impetrari etiam citra mandatum, non solum quod ex iuris ratione permittatur coniuncto, vt agat pro coniuncto præstita rati satisdatione, [1] (coniunctas autem personas in proposito transuersales quoque intelligimus vsque ad quartum gradum [2]) sed etiam ratione connexitatis, &, vt nostri loquuntur, propter indiuiduitatem contractus, [3] si non alij fratres dissentiant, quorum etiam nomine restitutio postulatur: [4] contractuum enim omnium causa indiuidua est, [5] præsertim venditionum, [6] nec fieri potest, vt pro parte valeant, pro parte non subsistant. [7] *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauisse Senatoris, contra Franciscum le Maistre Prid. Cal. Septemb. 1593.

1 *L. sed & hæ personæ 35. D. de procurat.*

2 Alex *cons. 4. incip. venderetur, col. 3. vers. circa primum, vol. 2.*

3 *L. vnic.* vbi Gloss. Bart. & cæteri, *C. hoc tit.* Ioannes Mauricius, qui dicit communem *in tract. de restit. in integr. c. 185. n. 3. & 4.* & apertius *c. 144.* facit *l. si communem 10. quem ser. amit. l. 4. §. si fundus, D. si seruit. vind. l. per fundum 11. rust. prad.*

4 Mauric. *d. c. 144.*

5 Hæc propositio non videtur generaliter vera, sed tunc tantum, cum de iis rebus contractus est, quæ diuisionem non recipiunt. *l. stipulationes non diuiduntur 72. de verb. oblig.*

6 Intellige ex parte emptoris, qui non fuit empturus partem, *leg. si quis aliam 46. D. de solut.* Nam ex parte venditorum cum sunt plures, nihil vetat diuiduam esse venditionem, si res vendita diuidua sit. Ideoque nec restitutio minoris deber hoc casu prodesse maiori si emptor nolit, *l. tutor vrgentibus 47. §. curator, D. de minor.* Dicam Defin. seq.

7 Nimirum in vnius eiusdémque venditoris vel emptoris persona, quia non fuerit ille partem venditurus vel empturus *d. l. si quis aliam 46. D. de solut.* facit *l. etiamsi 29. §. 1. D. de minor.* Iunge *l. cum ex causa 139. de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

De restitutione in integrum pro re communi per minorem impetrata.

COheredes plures qui fundum hereditarium communem & indiuisibilem habebant, eum tibi vendiderunt. Inter quos vnus fuit minor annis vigintiquinque, qui & iurauit nunquam se contrauenturum, & curatoris sui auctoritatem adhibuit. Si is postea in integrum restitui velit aduersus venditionem tanquam læsus, etiamsi læsionem probet non aliter audiendus est, quam si totum fundum recipere sit paratus, & vicissim totum precium reddere, id est, pro coheredum quoque portionibus. [1] Neque enim aliter fieri potest, vt omnia in integrum & pristinum restituantur, cum tu partem fundi communis, præsertim indiuisibilis empturus non fuerit, [2] nec cogendus sis incidere in communionem si nolis, [3] in qua nec remanere cogi posses. [4] Sane non dabit ea res ius minori vt hoc prætextu possit fundum à te integrum auocare, & pro coheredum partibus, nisi per te conditio deferatur, [5] Diuersum esset si venditio perperam, & contra legis prohibitionem facta proponeretur, id est, sine decreto nec iureiurãdo interueniente. [6] Tunc enim sicuti non esset minori necessaria restitutio, [7] ita parum curandũ esset an tu partem empturus fuisses, nec ne. Suam enim partem quasi nec alienatam pro indiuiso vindicare à te posse. [8] *Ita Senatus* in causa Claudij Vuillierme & Dominorum de la Biguerne, Idib. Septemb. 1595.

1 *d. l. tutor. 47. §. curator in iis verbis, Nisi si emptor à toto contractu velit discedi quod partem empturus non esset, D. de minor.*

2 *d. l. si quis aliam 46. D. de solut.*

3 *l. si non sortem 26. § si centum D. de condict. indeb.*

4 *l. vlt. D. commun. diuid.* Scilicet propter difficultatem communionis, vt loquitur Vlp. *in leg. qui neque 8. §. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel.* id est, propter discordias quas materia communionis excitare solet, *leg. cum pater 77. §. dulcissimis, de leg. 2. l. in re communi 26. verb. prad.*

5 *d. §. curator.*

6 *Tit. de reb. eor. qui sub tut. & C. de prad. minor*

7 *L. 2. C. eod. de prad. minor. l. in causa 16. §. generaliter, D. de minor.*

8 Nam & ad prædia communia pertinet oratio Seueri, vt neque obligari neque alienari possint sine decreto, nisi ea alienationis specie quæ fit necessario per diuisionem socio maiore prouocante, *leg. 1. §. 2. in fin. l. 5. §. vlt. l. qui neque 8. §. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

Source: BIU Cujas

TIT. XVII.

SI ADVERS. REM iudic.

DEFINITIO I.

Minor potest Procuratorem constituere sine curatore, dummodo interueniat iusiurandum, nec petat ille dari sibi curatorem. Quem tamen dari semper melius est.

SI minor procuratorem ad lites constituerit adhibito, vt plerumque fit, iureiurando, [1] valent equidem omnia, quæ cum procuratore gesta fuerint, [2] & consequenter minore condemnato valebit sententia, reique iudicatæ auctoritatem, si ab ea prouocatum nō sit, obtinebit. [3] Sed non excludet ea res beneficium restitutionis aduersus rem iudicatam petitæ, si minor læsus proponatur. [4] Consultius tamen facit is, cui res erit cum minore, si ei curatorem dari postulet, quo auctore procurator ad litem constituatur iudiciúmque peragatur: ne tam facile minor quandoque conqueratur se indefensum fuisse, ex eaque causa impetret restitutionem. [5] Sed etsi minor curatorem nullum habens procuratore cum iureiurando iam constituto, dari sibi curatorem petat, & protestetur nolle se absque curatoris auctoritate litigare, dandus ei omnimodo curator erit. [6] Alioqui nec sententia valebit, si qua postmodum contra minorem reddatur, nec quicquam aliud, quod ab eo tempore cum procuratore geratur. [7] *Ita Senatus* sæpius.

1 Iuxta *Auth. sacramenta*, C. *si aduers. vendic.*

2 Bart. *ad dict. Authentic. numer.* 12. vbi defendit constitutionem illam locum habere etiam in iudiciis, quoniam in iudiciis quasi contrahitur, *lege* 3. *paragrapho idem scribit de pecul.* nec iusiurandum præstatur ab inuito: licet iudicium reddatur in inuitum, *lege inter stipulantem* 83. §. 1. *De verborum obligatione.* Idem Bartol. *ad leg. minor.* 18. §. *sin autem, D. de minor.*

3 Guid. Pap. *q.* 35. *&* 494. *vers. sed aduerte, Ex l. cum & minores* 4. *in fin. C. hoc tit.*

4 *d. l. cum & minores.*

5 *lege prima, Codice qui pet. tut. vel curat. lege si Præses sexta. Codice quomodo, & quando iudic. facta* 45. *paragrapho vltimo. D. de re iudic.*

6 Semper enim curator adolescenti petenti dandus est, præsertim in litem: quam in rem etiam inuito daretur, *lege prima, tertia, & vltima. Codice de in lit. dand. tutor.* Vide Definit. 29. infrà *De iudic.*

7 Non enim potest videri Procurator legitimè constitutus à minore sine curatoris auctoritate etiam accedente iureiurando, ex quo minor curatorem habere voluit, cum huic solemnitati iuris (sic enim vocat, *lege vltima. Codice de in lit. dand. tutor.*) satisfieri commodè possit quandiu iudicatum non est. Idque etiam ad iudicij confirmationem & securitatem pertinet, quia facilius restituitur minor qui iurauit nec curatorem habuit, quam qui habet curatorem, cum nec faciat iusiurandum quin minor facilius decipiatur, *lege doli* 19. *paragrapho Diuersum, D. de nouat.* Excipe causas in quibus potest minor per se stare in iudicio. Nam & in iis poterit constituere procuratorem sine curatore, vt dixi Definition. 11. *numer.* 1. *suprà de procurat.* Ex Bart. *in leg. Diuus Seuerus, §. curatores, numer.* 1. *D. qui per tutor.* quia omnibus qui suo nomine actionem habent, procuratoris quoque dandi potestas est, *lege sed si vnius* 17. *paragrapho idem ait etsi nepoti. D. de iniur.* Ergo & eodem modo, quandoquidem quisquis agit per procuratorem per seipsum agere videtur, ex vulgata iuris regula.

TIT. XVIII.

SI ADVERS. VENDIT.

DEFINITIO I.

De ratihabitione venditionis inutilis per minorem facta sine causa.

SI minor annis vigintiquinque, curatore auctore approbauerit venditionem rei immobilis, quam mater, siue filij tutrix fuisset, siue non, iam ante fecerat, neque pretium vllum, neque iudicis decretum in eiusmodi approbatione interuenerit, Placet nullius eam esse momenti, quasi sine causa factam, [1] maxime si nec prioris venditionis à matre factæ pretium versum erat in rem minoris. [2] Neque enim approbandi contractus præcedentis iusta causa illa sola est, vt contractus conualescat qui antea non valebat, [3] cum id quod malè & perperam gestum fuit, nō nisi ex noua causa superueniente confirmari possit. [4] Quare nec ad rem pertinebit, quod in ea approbatione non solum curatoris auctoritas, sed etiam iusiurandum interuenerit, ex quo venditio rei immobilis à minore etiam sine curatore facta confirmari solet. [5] Aliud enim est vendere, aliud venditionem quam alter perperam fecerit, sine causa ratam habere. [6] Nec enim ratihabitio facta sine causa iure contractus censeri potest, aut habilis videri ad inducendam obligationem: [7] feréque est vt huiusmodi iusiurandum dolo potius extortum intelligi debeat. [8] Quod cum ita sit, consequens est, vt aduersus eam ratihabitionem, quæ ipso iure non tenet, non sit necessaria in integrum restitutio. [9] Sed tamen eo iure vtimur, vt impetrari illam tutius sit. [10] Sane absolutio à vinculo iusiurandi propter periculum periurij omnimodo necessaria est. [11] *Ita Senatus* in causa Donatæ Morens, contra Bertrandam Morens, 8. Idib. Iunij 1590.

1 Et quia laborat eodem vitio quo primus contractus, *leg. doli* 19. *paragrapho idemque est, D. de nouat, lege tertia. paragrapho scio. D. de minor.*

2 Causa enim comprobandæ prioris venditionis iusta illa esse potest, si pretium versum erat in rem minoris, quia & impediret ea res vindicationem opposita doli mali exceptione, *lege penultima. paragrapho primo. D. de reb. eor. qui sub tutel. lege vtere* 14. *lege si prædium* 16. *Codice de præd. minor. leg. si pretium decima-nona. Codice de procurat.*

3 *dicta lege* 3. §. *scio, D. de minor.* licet aliud sit si maior factus ratum habeat contractum in minori ætate gestum, quia quod dici solet spectandum esse principium non finem, tunc locum habet cum finis habet dependentiam à principio, vt *in dicto paragrapho scio*, quod non euenit cum voluntaria ratihabitio sit, Bart. *ad leg. vnic. in fin. Cod. si in commun. ead. cauſ.*

4 Hoc enim est quod Bald. dicebat *dict. leg. quadam 7. per ill. text. D. de iur. codic.* quotiescunque causa efficiens deficeret confirmationem nihil operari.

5 Secundum ea quæ diximus Definitione decima-tertia suprà *De in integr. restitut. minor. ex Authentic. sacramenta, Codice hoc titulo.*

6 Sicut & dicimus, Aliud esse vendere, aliud vendenti consentire, *l. aliud est* 160. *de reg. iur.*

7 Omnis enim contractus, omnis obligatio causam aliquam habere debet, adeóque donatio animum exercendæ liberalitatis, de quo hic non constat, quique in minore non nisi frustrà præsumi potest, quia cui dare non conceditur, nec si donationis causa consenserit alienationi rata eius voluntas habenda est, *lege cum quis* 163. *de regulis iuris.* Minor autem donare non potest, ne quidem cum decreto, *l. vlt. C. si maior. fact. alien. rat. hab.*

8 Nam & dolo facere dicitur, qui agit ex stipulatione interposita sine causa, licet ab initio nihil dolo fecerit, *l.* 2. § *circa, D. de doli mal. except. l.* 3. *C. de non numer. pecun.*

9 *Ex l. in causa* 16. §. *& generaliter, D. de minor. l.* 2. *C. de præd. minor.*

10 Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur, inquiunt pragmatici.

Source : BIU Cujas

11 Quia proculdubio seruari posset hoc iuramentum sine dispendio salutis æternæ, vt tractant nostri ad *dict. Authent. sacram.* Solet tamen hæc absolutio dari cuilibet petenti, & sine causæ cognitione, ac quod est consequens etiam inaudita parte, sed tamen ad fines agendi tantum non vt ideirco iurisiurandi vinculum dissolutum existimetur, Guidon. Pap. *quæst.*

DEFINITIO II.

De differentia decreti & iurisiurandi cum probandum est, an pretium venditionis versum sit in rem minoris, nec ne.

ETsi alienatio rerum immobilium minoris sine decreto facta perinde confirmatur iureiurando puberis, ac si decreti solemnitas interuenisset; [1] Hoc tamen interest quod interueniente decreto, & causæ cognitione si minor postea ex causa concurrentis læsionis in integrum restituatur, [2] incumbit ei onus probandi pecuniam fuisse deperditam, & male consumptam. Nulla vero alia quam iurisiurandi solemnitate interueniente, perinde incumbit emptori onus probandi versam esse pecuniam in rem minoris, ac si contractus iureiurando confirmatus non esset? Vt hac parte minus operetur iusiurandum, quam interpositio decreti. [4] Nimirum quoniam eadem facilitate & fragilitate quis iurat, qua contrahit & decipitur. [5] Quod non similiter euenit, cum causæ cognitio per iudicem adhibetur. [6] Nec placuit illa quorundam distinctio. [7] An minor duodeuigesimum annum ætatis excesserit, nec ne. Eodem enim iure minores omnes hac parte vtuntur, [8] Cum prudentibus placuerit etiam de momento in momentum, quod ad hanc causam attinet, minoris ætatis tempora computari. [9] *Ita Senatus* in causa Nicolai Despatrons, contra Petrum Cochet, Idib. April. 1595.

1 *Auth. sacramenta, C. hoc tit.*

2 Intellige, Tum etiam cum restitutionis indulgendæ causa illa est, quod minori expediebat, aut non vendere, aut aliam rem vendere. Nam si minor in eo tantum se læsum dicat, quod acceptum pretium perdidit, omnimodo probare ipse debet id, quod est causa tuæ intentionis secundum distinctionem, Bartolus *in lege prædiorum, & in lege si quidem, Codice de præd. minor.* Item si restituatur minor, tanquam læsus in pretij quantitate, non in eo tantum, quod perdidit pretium, ne obstet, *Definit. sequent. numero 6. & 7.*

3 Intellige in eodem casu, Sed adhibe exceptionem, Nisi curatoris auctoritas interuenerit: Tunc enim transfert illa onus probandi in minorem, vt scripsi *Definition. 1. suprà. Si tutor. vel cur. interuen.*

4 Vide quæ scripsi ad *d. Defin. 1. n. 5.*

5 Non enim potest iusiurandum supplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ sola inducit æquitatem restitutionis, vt dixi Defin. 1. §. *De in integr. restit. minor.*

6 Tunc enim seruantur ea omnia, de quibus *in l. 5. §. non passim, de reb. eor. qui sub tut.*

7 Ioan. Imbert. in Enchirid. *in verb. minor.*

8 Quoniam ætati succurritur, non autem nisi per consequentias infirmitati consilij & iudicij.

9 *L. 3. §. minorem autem, D. de minor.* vt & in excusationibus tutelæ, *l. qui filium 74. §. vlt. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO III.

De minore qui vendidit sine decreto sub pacto de retrouendendo.

MInor qui rem immobilem sine decreto vendidit, excepta sibi redimendi facultate in certum vsque tempus, iustam causam non habet petendæ restitutionis, quamdiu rem suam iure communi & ex pacto habere potest. [1] Nec ad rem pertinet, quod etiam subducta huiusmodi iuris redimendi æstimatione immodicè læsus probetur. Neque enim læsionis ratio vlla habenda est, nisi à quo tempore facultas redimendi intercidit. [2] Potest tamen fieri, vt non solum vtilis, sed etiam necessaria sit restitutio minori, si forte pretium emptionis in rem suam versum esse neget, [3] probandique onus non in emptorem transferre, [4] sed suum facere velit. Alioqui si iure communi vtatur, certum est non aliter redimentem illum audiri debere, quam si totum pretium quod accepit cum legitimis accessionibus restituat. [5] Restitutione autem impetrata non ideo transfertur onus probandi in aduersarium, si modo adhibitum fuit iusiurandum, licet decreti nulla solemnitas interuenerit, quia contractus tenet, [6] probandáque est per actorem causa suæ restitutionis. [7] Quid vero si minor maior factus ratam habuerit alienationem? Excludet ea res beneficium restitutionis, [8] ex causa minoris ætatis, [9] & consequenter faciet, non solum vt post elapsa redimendi tempora rem habere & emptori auferre minor non possit, nisi probet enormem, vt vocant, læsionem intercessisse, [10] Sed etiam vt si intra præstitutum tempus redimere rem velit, totum pretium quod accepit restituere compellatur, [11] tametsi probare maximè paratus sit, aut totum, aut pro parte deperditum fuisse. [12] Interueniente vero enormi læsione, contractus quidem rescindetur iure communi, sed tamen perinde totum pretium restituendum erit, aut si iustum suppleatur, totum computandum, ac si venditor iam maior factus contraxisset. [13] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Senatusc. 5. infr. *Si maior fact. alien. sine decret. rat. hab.*

1 Quoties enim communi auxilio & mero iure munitur est minor, non debet ei tribui auxilium extraordinarium, inquit Vlpianus *in leg. in causa 16. in principio. D. de minor.* Facit *leg. 3. Codice de in integr. restit. minor, leg. 3. Codice si aduers. libert. leg. 3. C. in quibus caus. rest. in integr. non est necess.*

2 Quia eo demum tempore omni alio auxilio venditor destituitur cum ad certum tempus licita post id tempus prohibita intelligantur, *lege si à te 7. C. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

3 Intellige si venditio teneat propter adhibitum iusiurandum, Alioqui restitutio necessaria non est, *dicta lege in causa decima sexta, paragrapho & generaliter, D. de minor. lege tertia. Codice de præd. minor.*

4 Quia hoc casu non potest alia subesse causa restituendi minoris, quam quia pretium perdiderit. Quo casu omnimodo incumbit minori, vt probet id quod est causa suæ intentionis, vt diximus in Definitione præcedenti. Nimirum si contractus teneat, *suprà. num. 1.*

5 Vel obsignet emptore recusante vel latitante, *dicta lege secunda dicta lege 7. Codice de pactis int. empt. & vend. lege vltima. D. de leg. commiss.*

6 *Authent. sacramenta, Codice hoc titulo.* Alioqui si neque decretum, neque iusiurandum interuenerit, contractus non tenet, habétque minor fundatam intentionem, si fundum vindicare velit quasi suum nullóque iure alienatum. Quo casu si emptor obiiciat exceptionem doli contendens versum esse pretium in rem minoris, nemo dubitat quin probare ipse debeat fundamentum suæ exceptionis, *dicta lege prædiorum 10. lege vtere 14. leg. si prædia 16. C. de præd. minor. l. pen. §. 1. D. eod.*

7 Bart. *in d. l. prædiorum, & in l. siquidem 11. eod*

8 Intellige si ratihabitio sit voluntaria nec habeat necessariam consequentiam ad principium quod alioqui spectandum esse, *lege 3. paragrapho scio, D. de minor. lege vnica.* vbi Bartolus *num. 1. & vltimo. Codice si in comm. eadémque caus. lege 1. & 2. Codice si maior. fact. rat. hab.*

9 Quæ alioqui restitutionem induceret, *leg. Æmilius, 38. D. de minor.*

10 *Ex l. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vend.*

11 Vtitur enim iure maioris, *d. l. 2. d. l. si à te 7 Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

12 Quia nec de eo quæri solet inter maiores, sed tunc tantum cum ex causa minoris ætatis restitutio indulgetur.

13 *d. leg. 2. d. l. si voluntate 8. C. de resc. vendit.* facit *leg. vir vxori 17. §. vlt. D. ad SC. Vellian.*

DEFINITIO IV.

De minore restituendo ex variis causis, & cui incumbat onus probandi.

VEnditio quidem rei immobilis per minorem facta accedente iureiurando, itémque curatoris auctoritate si is curatorem habuit, [1] non potest ob id solum retractari, quod neque decretum iudicis, neque aliæ solemnitates interuenerint: Postquam eo iure nos vti placuit, vt solemnitatum

Source : BIU Cujas

tatum omnium defectus iurisiurandi auctoritate suppleatur.[2] Sed tamen non eo minus rescindi potest alienatio ex causa læsionis si qua dum ne prorsus modica probetur interueniſſe.[3] Potest autem variis modis contingere, vt minor læsus videatur, vtputa si vendiderit rem paternam cuius retinendæ iustam & probabilem habeat adfectionem,[4] aut si rem quam non expediebat vendere,[5] aut si viliore pretio eam quæ maioris fuit,[6] Aut denique si iusto quidem pretio, sed tamen quod deperditum sit non in vsus & rem minoris conuersum.[7] His omnibus casibus minorem in integrum restitui æquissimum est, sed probata primum læsionis causa:[8] etiam vltimo casu, licet alioqui probationem non à minore, sed ab emptore plerumque exigamus.[9] Qui enim pecuniam soluit minori siue curatorem habenti, siue non habenti, fere est vt perditurо soluisse intelligatur,[10] nisi præsente & auctoritatem præstante curatore soluerit,[11] aut nisi cum minoris iureiurando adhibuerit in emendo etiam curatorem. Tunc enim præsumptio est contra minorem, aut vt melius dicam, pro emptore; Scilicet non esse deperditam pecuniam, si non minor ipse deperditam probet.[12] Quam in rem non sufficiet, quod probet nullam vendendi necessitatem fuisse. Potest enim fieri, vt nulla vendendi necessitas fuerit, nec eo tamen magis pretium deperditum sit.[13] Et inspectio illa, An venditionem fieri necesse fuerit, ad solemnitates pertinet, quas in venditione bonorum minoris immobilium interuenire oportet,[14] non ad causam pretij. Sed & interdum potest accidere, vt venditio necessaria fuerit, tametsi nullo ære alieno minor vrgeretur. Finge venditam rem hæreditariam quæ minori communis erat cum cohæredibus,[15] nec diuisionem commodam admittebat. Non potest videri minor læsus ex eo solo prætextu, quasi non expedierit vendere, si nihil aliud alleget.[16] *Ita Senatus* in ea causa de qua S C. 13. supr. De in integr. restit. minor.

1 Minor enim qui curatorem habet comparatur pupillo & prodigo, nec consequenter obligatur ex iureiurando, Dixi Defin. 10. & 13. §. *De in integr. rest. minor.*

2 *Auth. sacramenta, C. hoc tit.*

3 Quia iusiurandum non tollit vitium & lubricum ætatis.

4 *L. si in emptionem* 35. *D. de minor. l. lex quæ tutores, C. de admin. tut.* Dixi *d. Defin.* 10. *num* 4.

5 *L.* 5. *§. si æs alienum D. de reb. eor.*

6 *L. si res æstimata* 12. *§.* 1. *D. de iur. dot.*

7 *L. verum* 11. *§. pen. l. quod si minor* 24. *§. restitutio, D. de minor. l.* 3. *D. rat. rem haber.*

8 Semper enim actor cogitur probare causam suæ intentionis etiam minor, quia ætas hac parte nullum habet priuilegium, Bart. *in l. prædiorum* 10. *& in l. si quidem* 11. *C. de præd. minor.*

9 Nimirum si restitutio non sit fundata super consumptione pretij contractúsve non teneat: aut teneat quidem, sed propter solum iuramentum, nec interuenerit auctoritas curatoris. His enim tribus casibus probatio incumbit emptori: Minori vero tum demum, cum contractus tenet propter interpositum decretum, aut cùm propter iusiurandum quidem, sed interueniente curatore, aut denique cum non alia in re læsum se dicit; quam quia pretium perdidit, vt scripsi Defin. 1. & 5. §. Si *tut. vel cur. interuen.* & Defin. 2. §. *eod.*

10 Quanquam parcius in venditione præsumendum est contra emptorem quem necesse est pretium soluere tanquam æs alienum, vt ait Paulus *in l. quod si minor* 24. *§. restitutio, D. de minor.* Scilicet cum venditio prædij, de qua eo loco agitur, ipso iure tenuit, & quidem propter adhibitam decreti solemnitatem. Sic enim is locus necessario accipiendus est, cum Pauli temporibus nondum obtineret, vt solo minoris iureiurando confirmari posset alienatio, quæ contra Seueri orationem facta esset. Adde Defin. 2. §.

11 *L. ait prætor* 7. *§.* 1. *D. de minor.*

12 *Scripsi* Defin. 1. *Si tut. vel curat. interuen.* §.

13 *L. pen. §.* 1. *D. de reb. eor. l. si prælia* 16. *C. de præd. minor.* Probatio autem debet esse concludens necessario non dubia, *l. ad probationem* 12. *l. non hoc* 4. *C. vnd. legitim.*

14 *d. l.* 5. *§. non passim, & §. si æs alienum, D. de rebus eor. qui sub tut.* [Obserua tamen non easdem requiri solemnitates cùm creditor vendit aut postulat vendi rem pupilli vel minoris, Guid. Pap. *q.* 31. *n.* 6. post Bart. *in l. Papinianus* 8. *§. sed nec impuberis, D. de inoffic. test. ex l. si pupillorum, D. de reb. eor.*]

15 Fortasse tixosis & iniuriosis, *vt in l. si conuenerit* 14. *in fin. D. pro socio*, Bart. *in l. iubemus* 2. *C. de sacros. Eccles.*

16 Ideóque si minor petat restitui aduersus diuisionem, non omnimodo restituendus est sed causa cognita, *l. pen. Cod comm. diuid.* quod frustra diceretur si nunquam minori expediret facere diuisionem.

DEFINITIO V.

Minoris curatorem habentis iusiurandum non validat contractum sine curatoris auctoritate factum de re ad bonorum administrationem pertinente.

IVsiurandum in contractu præstitum à minore non interposita curatoris, quem habebat, auctoritate, non validat contractum:[1] quia Imperatoris Friderici constitutio nouissima,[2] quæ ius antiquum hac parte antiquauit, non nisi de puberum sacramentis locuta ad huiusmodi minores, quos pupillis & impuberibus æquiparandos esse placuit,[3] porrigi non potest.[4] In iis nimirum quæ ad bonorum minoris administrationem pertinent,[5] quale illud est si minoris debitor liberetur, cum per eiusmodi liberationem amittatur, specie quadam alienationis,[6] quæ minori curatorem habenti, omnimodo & qualiscumque sit, interdicta est.[7] Non idem placuisset si minor curatorem habens aliquid stipulanti alteri citra curatoris auctoritatem promisisset. Puberes enim sine curatoribus suis etiam nullo interueniente iureiurando recte atque vtiliter ex stipulatu obligari posse, iam olim prudentes tradiderunt.[8] *Sine die.*

1 Dixi Defin. 13. §. *De in integr. restit. minor.*

2 In Auth. *sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.*

3 *L. si curatorem habens,* 3. *vbi not. C. de in integr. restit. minor.*

4 Vt tantum prosit fictio in casu ficto, quantum veritas in casu vero. Ex notat. *in l. si is qui pro emptore,* 15. *D. de vsucap.*

5 Aliud enim esset si de sola minoris persona obliganda tractaretur, vt sequitur in Defin.

6 *§. pen. Inst. quib. alien. licet, vel non.*

7 *d. l. si curatorem habens* 3. *C. de in integr. restit. minor.*

8 *L. puberes,* 101. vbi Cuiac. *De verb. oblig.*

TIT. XIX.

SI ADVERS. DONAT.

DEFINITIO I.

De sumptibus in rem donatam factis post rescissam donationem restituendis.

RESOLVTA per in integrum restitutionem donatione,[1] quam à minore parum cauto per dolum Titius extorserat,[2] licet omnia in priſtinum statum restitui æquum sit,[3] non alios tamen sumptus à donatore restitui oportebit, quam qui & bona fide facti sint à donatario,[4] & in perpetuam mansuramque vtilitatem rerum donatarum ad donatorem recurrentium.[5] Vtputa si æs alienum exolutum sit, & liberata hypotheca, quæ super iis rebus fuerat constituta:[6] Sed incumbet donatario vt probet, debitum iustum fuisse, ac tale quod exigi potuerit, liberatámque hypothecam,[7] ne dubitari possit quin donatoris conditio melior facta sit.[8] Quo casu si forte creditor cui solutum fuit, actionibus suis donatario cesserit tempore solutionis,[9] non erit audiendus donator, si cogere donatarium velit post resolutam donationem, vt ea rursum cessione contentus sit,[10] sibique per actionem consulat non per retentionem.[11] Quippe cum donatarius soluens eo tempore, quo se rem suam agere existimabat, non actionem sibi acquirere voluerit sed liberationem:[12] Cuius effectus cum in donatoris commodum transferatur, donatione postea quandocunque resoluta,[13] æquissimum sane est sic fieri condemnationem vt donatarij indemnitati consulatur.[14] Planè si agente per hypothecariam creditore, cui nihil de-

Source : BIU Cujas

beri contendebat donatarius, cum eo litis & vexationis redimendæ gratia postmodum transegerit, [15] certamque pecuniæ quantitatem ex ea causa soluerit, non habebit repetitionem: [16] Siue aduersus donatorem agere velit, nisi doceat fuisse debitum quod petebatur, [17] Siue aduersus eum cui ex transactione solutum est, [18] Ni probet adeo fuisse indebitum, vt de eo non nisi dicis causa & per calumniam instituti lis potuerit. [19] Eadem obtinent etsi inter maiores agatur, cum ex variis causis contingat vt etiam quæ à maiore facta donatio est resoluatur, puta ex ingratitudine, aut non secuto implemento. [20] *Ita Senatus* in causa Iacobi Chabord, & Laurentij du Sollier 4. Non. Aug. 1593.

1 *Extit. C. si aduers. donat.*

2 Quæ res fauorabiliorem faciebat restitutionem, *l. exceptiones, 7. §. 1. D. de except.*

3 *L. quod si minor, 24. §. restitutio, D. de minor. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

4 Quid enim si dolo malo tantos sumptus faciat, vt non plus sit in æstimatione rei donatæ, quam in sumptibus? Nimirum ad impediendam condictionem. Nemo negauerit, quin succurrendum sit donatori, *arg. l. in fundo, 38. D. de rei vind. l. si seruos, 25. D. de pign. act.* Semper enim sic sumptus faciendi sunt, vt aliquid supersit nec persona aut res mergatur, *l. 3. §. 1. vbi pupill. educ. deb. l. 3. in princ. de contr. tut. & vtil. act.* Alioqui non tam reddita res quæ fuerat donata, quam per fallaciam ablata videretur, vt *& in l. 3. D. de pign. act.*

5 Ne ex donatarij damno donator locupletetur, *leg. sin autem, 27. §. vlt. l. sumptus, 48. D. de rei vind. l. si quis sciens, 11. C. eod. l. planè 38. D. de petit. hered.* ex quibus locis apparet hos sumptus non seruari à bonæ fidei possessore per viam actionis, sed per exceptionem doli, seu per retentionem, vt Iulianus loquitur, *in l. si in area, 33. D. de cond indeb.* Cæterum si sumptuum temporalis tantum fuit vtilitas, ea tantum æstimanda erit arbitrio boni viri, cuius commodum percipere donator poterit, non autem tota impensa restituenda. Boër. *q.* Facit, *l. ex duobus, 27. de negot. gest. l. si mortis, D. de mort. caus. donat.*

6 *L. in princ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7 Quoniam in ea exceptione qui sumptus seruare vult actor est, ideoque probatione oneratur, *l. in exceptionibus, 19. D. de probat.*

8 Sed & fieri potest vt interfit debitoris eam pecuniam non solui, fortè ad compensandum, *l. cum pecuniam, 43. D. de negot. gest.* quo casu donatario non esset danda retentio.

9 Vt fieri iuris & moris est, *l. si res obligata, 57. de leg. 1.* Modestinus, *76. D. de solut.*

10 Interest enim donatarij non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 1. D. de compens. l. si stipulatus, 15. in princ. D. de fideiuss.* cum plus cautionis sit in rem, quam in personam, *l. plus cautionis, 25. De reg. iur.*

11 Nam cui damus actionem multo magis & retentionem, *l. iniustus, 156. § cui damus, eod. l. 1. §. ita autem, D. de superfic.*

12 Nemini enim actio quæri potest, ob id solum quod fecerit aliquid liberandi sui potius, quam alterius obligandi causa, *l. in hoc iudicium, 14. §. 1. vers. diuersum, D. comm. diuid.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 2. Coniect. cap. 2. l. deducta 38. §. qui post tempus, vers. quod si fœnus, D. ad SC. Trebell.* Facit *l. Papinianus, 28. D. mandat. l. si quis cum 29. commun. diuid. l. si quid possessor, 3. D. de petit. hered. l. 2.* iunct. *l. sicut, 8. §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hyp. soluit.*

13 Quia res ad donatorem redit libera, quæ antea erat obligata, *d. l. 1. in princ. quib. mod. pign. vel hy. soluit.* Sic è contrario, quod magis mirum est, incommodum donatoris est si ad eum res donata redeat post obligationem pignoris à donatario constitutam, priusquam de reuocanda donatione tractaretur, *l. his solis, 7. C. de reuoc. donat.*

14 Sic nimirum vt fructuum ante litem contestatam perceptorum compensatio fiat, tum superfluum sumptum meliore prædio facto dominus restituere cogatur, vt Papinianus respondit, *in d. l. sumptus, 48. l. emptor, 65. D. de rei vindic.*

15 Satis enim iusta & sufficiens transactionis causa illa est, quod à lite adeóque à litis metu discedatur, *l. 2. l. vlt. D. de transact. l. in summa, 65. §. 1. D. de cond. indeb.* Hæc namque verecunda cogitatio eius qui lites execratur, non est vituperanda, vt ait Vlp. *in leg 4. §. 1. De alien. iudic. mut. caus. fact.*

16 Sibi enim potius imputare debet, qui tali habuit lite carere, *d. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.* neque ex vana donatarij existimatione, sed ex reipsa & ex iure inspiciendum est, an vtilitet fuerit transactum. Siquidem vani metus nulla æstimatio est *l. 6. D. de eo quod met. caus. l. 2. §. 1. ex quib. caus. maior. l. 4. si cui plus quam per leg. Falcid. l. si quis ab alio 313. in princ. De re iud. l. vani timoris, 184. de reg. iur.* Neque possit quis pro donatario dicere, Non debuisse eum de lite transigere, quamdiu nihil de rescindenda donatione tractabatur, exemplo eius quod in bonæ fidei possessore scribit Paulus *in l. illud, 40. in fin. princ. De petit. hered.* Non enim omnino bonæ fidei possessor dici potest, qui contraxit cum minore quem sciuit aut scire debuit in integrum restitui posse, ideóque & fructus omnes, vt scripsi Decad. error.

17 Sicut dici solet de emptore agente de euictione postquam condemnatus est citra denunciationem, Imbert. in Enchir. in verb. *emptor, ex l. si ideo, 55. à contr. sent. D. de euict.*

18 *d. l. in summa, 65. §. 1. D. de condict. indeb.*

19 *d. §. 1. & l. Præses, 12. C. de transact.*

20 *L. vlt. C. de reuoc. donat.* Est tamen ius hoc apertius in minore, quam in maiore.

TIT. XX.

SI ADVERS. LIBERT.

DEFINITIO I.

De in integrum restitutione petita aduersus promissam libertatem.

CVM quidam in suos subditos eosdémque libertinos (talliabiles vulgo vocant) crudelius sæuisse diceretur, eoque nomine ad Senatum vocatus extra ordinem instituta accusatione vereretur ne sæuitiæ suæ pœnas lueret, [1] quarum nec postrema illa erat futura, quod totius in eos, quos vexasset, iurisdictionis commodo & iure priuari debuisset, [2] curauerat, vt quasi se inscio ne crimen fateri videretur, [3] frater plenissimam libertatem ipsius nomine promitteret, non iis qui iniariam passi dicebantur, sed aliis, qui quod & opibus suis confiderent, & audaciores gererent spiritus, sub verberatorum nomine accusationem aduersus inuisum dominum prosequebantur, [4] promisso etiam quanti ipsorum interesset, si eam libertatis promissionem dominus ratam habere recusaret. [5] Postmodum dominus ratam habuerat, nec tamen dederat libertatem. Post annos aliquot cum vt daret ex propria promissione vrgeretur, petebat in integrum restitutionem ex rescripto principali aduersus eam promissionem quasi sine causa factam, [6] quod & in suos à se vnquam sæuitum negaret, [7] & qui libertatem sibi debitam contendebant, ex iis non essent qui factam sibi vim quererentur, [8] Placuit non esse locum restitutioni, non quia idem esse deberet fauor libertatis promissæ qui iam datæ, (constat enim minorem annis vigintiquinque aduersus libertatem etiam ex iudicato debitam restitui posse, [9] qui aduersus datam vtique non restitueretur. [10]) Sed quoniam non sine causa facta promissio videretur, quæ pro causa haberet fauorem libertatis, nullo ætatis contrario fauore debilitatum, [11] Item, per quam redemptus fuisset dubius euentus litis periculosissimæ, [12] quæ nunc perinde nunc atque antea tractari posset, mortuis fortasse aut dolo malo metúve corruptis intereat testibus, per quos transactionis tempore institutæ accusationi fides constare potuisset. [13] Est enim fortissima illa feréque perpetua denegandæ in integrum restitutionis ratio, si medio tempore res integra esse desierit. [14] *Ita Senatus* in relationibus libellorum & & rescriptorum, 14. Calend. Iulij 1588.

1 Prætori enim propositum esse debet, ne homines istos, siue libertos siue libertinos per nimiam patronorum sæuitiam diuexari patiatur néve quicquam fieri quod oneret causam libertatis, *l. 2. D. de oper. liber. l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det. l. 6. §. potentiores, de offic. præsid.*

2 *L. si patronus, 3. D. de bon. libert. l. 3. l. 5. in fin. D. de iure patronat. l. 4. in princ.* iunctis illis verbis, *æquitatem petitionis tuæ, & l. libertos 6. C. de obseq. patron præst.*

3 Qui enim de crimine pacisceretur aliquo dato vel promisso, crimen fateri intelligitur, *l. furti, 6. §. pactúsque, D. de his qui not. infam. l. non damnatos, 18. C. eod.*

4 Quod non leue libertini hominis crimen est, siue calumniam aliquam aduersus patronum instruxerit, siue delatorem subornauerit & summiserit, *l. 1. in fin. D. de iur. patron.* vbi notat Bart. paria esse accusare, calumniari, ac manus inferre. Facit *l. Diuus, 5. eod. l. si inimicitia 9. §. 1. de his quæ vt indig.* Vide *l. non est, 6. C. de admin. tut.*

5 Vt fieri necesse est quoties alienum factum promittitur, *l. stipulatio ista, 38. § at si quis, D. de verb. oblig.*

6 Quæ ratio sufficiebat ad inducendam exceptionem doli, *l. 2. §. circa D. de doli mal. except.* multo magis igitur ad inducendum auxilium restitutionis, *arg. l. exceptiones. 7. ad fin. D. de except.*

7 Vt transactio ex falsa causa facta esse videretur.

8 Nam

2 Nam quemadmodum metus, quem quis passus est, non debet ei esse captiosus, ita nec alienum metum in alterius præmium verti oportet, *l. item si, 14. §. aliquando, D. de eo quod met. caus. l. vlt. §. 1. de eo per quem fact. erit.*

9 *l. 1. C. hoc tit. l verum, 11. §. 1. D. de minor.*

10 Nam aduersus libertatem iam competentem minori subueniri à prætore impossibile est, *l. si ex causa, 9. §. vlt. D. eod.* nisi ex magna causa fuerit hoc à Principe consecutus, *vt in l. seq.* Paulus ait, Vel si manumissio per vim facta est, *l. metum, 9. §. idem Pomponius, De eo quod met. caus.* ex quo apparet esse fauorabiliorem restitutionem quæ datur ex edicto, *quod met. caus.* quam quæ ex edicto, *De minoribus.* Facit *l. 8. §. fin. de inoffic. testam.*

11 Sublata enim proxima causa litis calumnioſæ, supererat pristina causa pietatis, quæ impediebat restitutionem, *arg. l. pen. D. de cond. indeb.* Adde quod repetitio nulla est eius rei, quam quis donare voluit ob causam præteritam, licet ea causa falsa reperiatur, *l. damus, 52. l. in summa. 65. §. id quoque eod.* vbi elegantet distinguitur; An quid datum sit (idem est si promissum) ob causam, an ob rem. Facit *l. 3. de donat.* Et sane absurdum esset restitui quem ob id, quod falsa reperiatur causa, quę ex proprio ipsius facto descendat, cuius vtique iustam ignorationem non potest prætendere, *l. quanquam, 7. C. ad SC. Velleian.* iunct. *leg. cuius per errorem, 53. de reg. iur.*

12 *l. fratres, 10. & seqq. C. de transact.*

13 *Arg. l. si quis affirmauit, 9. §. Labeo, l. arbitrio 18. §. penult. D. de dol.* Facit quod dici solet eum qui restitutionem differt non esse audiendum quia non negligentibus subuenitur, sed necessitate rerum impeditis, *l. ab hostibus, 15. §. vlt. & l. seq. D. ex quib. caus. maior.* Adde *l. in lege 40. ad l. Aquiliam.*

14 *l. quod si minor. 24. §. Scaeuola, D. de minor. l. vlt. in fin. D. de repud. vel abst. hered. l. si quis, 8. D. de iur. deliber. 1. C. de opt. legat.*

TIT. XXI.

SI ADVERS. TRANSACT.

DEFINITIO I.

Qui per transactionem recessit à donatione, non potest restitui tanquam maior ex causa læsionis.

QVI ab amplissima donatione accepto modico per transactionem recesserat, cum postmodum aduersus transactionem prætextu immodicæ læsionis restitui vellet, repulsus est, quasi & ipse suo donatori mutuo donasse videretur.[1] Nec ad rem pertinuit, quod Diui Principis Emanuelis Philiberti edicto[2] constitutum est, vt eæ demum transactiones ex causa immodicæ læsionis (deducto scilicet dubio litis euentu æstimandæ[3]) rescindi prohibeantur, quæ post diem trigesimum actis publicis fuerint insinuatæ. Non enim de iis transactionibus sensisse Princeps prudentissimus videbatur, quæ donationis causam mixtam haberent,[4] cum in donatione ab eo facta qui donare potuit læsionis ratio haberi nulla possit; alioqui donationes omnes huiusmodi commento subuerterentur.[5] Atqui donationes quoque inter viuos ex quacunque causa factæ dum ne in contractu matrimonij eiusdem Principis edicto, non nisi à die insinuationis valere possunt.[6] Ita sane est. sed insinuationis necessitas hic nulla suberat, siue quod non tam donatio ista quam prioris donationis remissio quædam videretur[7]) est enim fauorabilissimus dominij amissi ad priorem dominum recursus,[8] vt & cæterarum rerum omnium ad pristinam naturam reditus.[9]) Siue potius quod non propriis tantum viribus, sed transactionis potissimum adminiculo fulciretur,[10] transactionum vero insinuatio hactenus necessaria esset non vti valerent,[11] sed vti ne læsionis quantæcunque prætextu rescindi possent per in integrum restitutionem,[12] cuius periculum in proposita specie propter admixtam, vt diximus, donationis causam verendum non erat.[13] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Maij, 1588.

1 *L. si vero non remunerandi, 12. §. inde Papinianus in fin. D. mandat.* ex quo loco infert Bartolus, Vnum actum donationis facere, vt alius actus præsumatur.

2 Quod factum est mense Octobr. 1577.

3 Secundum Bartoli distinctionem receptiorem, ad *l. 2. C. de rescindenda venditione, & ad leg. si quis cum alter, D. de verborum obligatione.* Contra quam tamen vide quæ scripsi in Chiliade, Decad. 1. Error. 7.

4 Nam sicut venditio, locatio, aliique contractus, ita & transactio fieri potest saltem ex parte animo donandi, & tunc valet tanquam transactio etiamsi non esset eo iure valitura, si tota donandi animo facta esset, *l. si quis donationu, 38. D de contr. empt.* iunct. *l. cum in venditione, 36. eod. l. si quis conduxerit, 46. locat. l si quis ante 10. §. vlt. de acq. poss.* Excipe casum *l. ab Anastasio 23. C. mandat.*

5 Siquidem donare nihil aliud est, quam perdere, *l. filiusfamilias, 7. D. de donat.* Vnde illud est quod licet quis habeat liberam administrationem, donare tamen non potest, *l. contra 28 § si filius, D. de pact. l. 1. §. 1. D. qua res pign. l. 3. § si seruus, 8. D. de donation. int. vir. & vxor.* Hinc factum illud Martialis carmen.

Dimidium donare Lino quam credere totum
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

6 Stilo Senatus nostri.

7 Remittere tamen donare est, indéque fit, vt sicut donatio non valet inter virum & vxorem, ita nec remissio, *l. 5. §. circa venditionem, D. de donat. int. vir. & vxor.* Ex quo loco Bald. colligit, In remissione vt & in donatione requiri insinuationem, de quo tamen vide Andr. Tiraquel. *ad l. si vnquam in verb. donatione largitus.*

8 *Arg. l. 1. l. qui ea lege 3. C. de pact. int. empt. & vend. l lex vectigali fundo, 29. D. de pign.*

9 Textus est elegans *in l. si vnus. 27. §. pactis ne peteret, in fin. D. de pact.*

10 Transactionis enim vinculum omnium fortissimum est, Odio litium, & fauore retinendæ concordiæ, inter eos præsertim qui vt donator & donatarius mutuo se amore prosequi debeant, *l. fratres 10. l. de fideicommisso, 11. & pass. C de transact. l. vnic. C. de err. calcul.* facit *l. 4. C. de obsequ. patr. præst.* [Maximè vero si transactio sit iurata *l. si quis maior, C. de transact.* De cuius sententia vide Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 11. & 12. & 13.*

11 In quo differt insinuatio transactionis ab insinuatione donationis.

12 Quod ex iure communi iam obtinebat, *l. causas 16. C. de transact. l. Lucius, 78. §. vlt. ad Treb.*

13 Nam nec aduersus donationem nec aduersus transactionem ratio iuris dat restitutionem nisi minoribus, *l. 1. & 2. Cod. hoc tit. & C. si aduers. donat.*

DEFINITIO II.

De rescissione transactionis & retractatione iurisiurandi.

SIcuti non potest rescindi trãsactio sub prætextu instrumentorum postea repertorum: Ita neque retractari iusiurandum, quod ex collitigantis delatione iam præstitum fuit,[2] quia transactionis instar obtinet,[3] hactenus saltem, vt non minoris sit auctoritatis.[4] Ergo aliud erit si iuratum proponatur de eo negotio, de quo nec transigi potuerit, nisi viso eo instrumento, quod postea repertum est.[5] *Sine die.*

1 *L. sub prætextu instrumenti 19. C. de transact.*

2 *Ex l. 1. C. de reb. cred. & iureiur.* Excipe casum *l. vlt. eod.* facit *l. si duobus, 28. §. vlt. D. de iureiur.*

3 *L quod si deferente 21 & seq. D. de dolo.*

4 *L. 2. D. de iureiur. l. si deferente, 13. quib. mod. pign. vel hypot. soluit. l. 1. D. quar. rer. act. non dat.*

5 Pura de his controuersiis quæ pendent ex testamento, *l. de his 6. D. de transact. leg. 1. §. 1. Testam. quemad. aper.* Et hæc fortasse ratio est, *d. l. vlt. C. de reb. cred. & iureiur.* quæ si ita est, non habet locum, nisi in causis testamentariis, licet in fine legis subiiciatur alia ratio, quæ videtur generalis.

DEFINITIO III.

De restitutione in integrum aduersus remissionem iniuriæ deneganda.

QVi factam sibi re aut verbo iniuriam, siue modico, siue nullo accepto pretio remisit, non est audiẽdus si postea

Source : BIU Cujas

in integrum restitui velit, quasi aut sine causa aut minore pecunia remiserit, [1] Iusta enim remittendæ cuiuscunque iniuriæ causa est, homini præsertim Christiano,[2] vt tam arcto iustóque religionis nostræ præcepto satisfaciat ad æternam vitam consequendam, quæ nullo commodo pecuniario æstimari potest.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Calend. Februar. 1589.

1 Nec si sit minor, *l. auxilium*, 37. *in princ. D. de minor.*

2 Nam nec Papinianus ignorauit beneficio adfici hominem interesse hominis, non conuenire autem viro bono credere cuiusquam interesse, quod animo sæuientis satisfactum non fuisset, *l. si venditor*, 6. §. *vlt. & l. seq. D. de seru. export.*

3 *L. pen. in fin. D. de donat.* Ea namque demum vera libertas est, quæ nec lui pecunia, nec reparari potest *l. statuliberum* 9. §. *illud tractatum*, *D. de statu lib. l. libertas* 106. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

De restitutione in integrum contra transactionem ex causa enormissimæ læsionu.

TAmetsi dici soleat, enormissimam, vt vocant, læsionem, quæ vltra bessem est, inducere dolum re ipsa, qui æquiparatur dolo ex proposito: [1] Non tamen ex eo fiet, vt possit rescindi transactio prætextu eiusmodi læsionis, si neque dolus ex proposito, neque vis aut metus interuenerit: [2] Quia edictum Sereniſſimi Ducis nostri Emanuelis Philiberti, quod in eam rem factum est, omnem omnino excludit læsionem quantacunque illa sit, nec nisi ex causa doli ex proposito, aut violentiæ, vel metus transactionem rescindi patitur. [3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 10. Calen. Iunij 1590.

1 Vt tractant nostri ad *l. si quis cum aliter* 36. *de verb. oblig.* Scripsi in Chiliade De error. pragmat.

2 *L. fratris* 10. *l. interpositas*, 13. *& pass. C. de transact. l. Lucius* 78. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 Præsertim cum edictum fauorabile odio litium, adeóque iuri communi prorsus conueniens latissimè sit interpretandum & adiuuandum potius quam restringendum, *arg. l. hoc mod*, 64. *in fin. de condit. & & demonstr.*

DEFINITIO V.

De restitutione in integrum ex causa læsionis aduersus alienationem rerum minoris, aut mulieris.

ALiquando tamen contra euenit etiam hodie, vt læsio faciat locum restitutioni, cui aliter locus esse non posset: Nimirum si per transactionem alienata sit pupilli minorisve res immobilis, aut dotalis, aut alia eiusmodi cuius alienatio sit legibus interdicta. [1] Postquam enim placuit alienationem iuratam valere propter auctoritatem iurisiurandi, [2] adeo vt nec restitutioni locus esse queat, si nulla læsio & captio sit, [3] Consequens est, vt interueniente læsione etiam intra dimidiam iusti precij restitutio locum habere debeat, [4] Ne minor aut mulier totius rei suæ, vel pro parte iacturam sentiat, siue per transactionem, siue qua alia ratione facta sit alienatio. [5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 12. Calend. Iul. 1595.

1 Nam neque per transactionem huiusmodi alienationes licitæ sunt, *l. non solum* 4. *C. de præd. minor.*

2 Ex Auth. *sacramenta puberum*, *C. si aduers. vendit.*

3 Non magis quam si cum decreto facta esset alienatio, *leg. si quidem*, 11. *l. si prædia* 16. *C. de præd. minor.*

4 Quia restitutio minoris qualibet læsione dum ne prorsus minima contenta est, *l. verum* 11. §. *sciendum*, *& pass. D. de minor. leg. nam posteaquam*, 9. §. *si minor. D. de iureiur.*

5 Nam & aduersus transactionem restitui minor potest, *l.* 1. *&* 2. *C. hoc tit.* Itémque mulier si ad reuerentiam maritalem accedat læsio, *ex l.* 1. §. *quæ oneranda*, vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.* Sed eam læsionem enormem esse nostri volunt si agatur de re non dotali, cuius scilicet alienatio nullo iure prohibita est, sed in re dotali quæ nullo modo alienari potest, ne quidem volente muliere, *l. vlt. §. & cum lex. C. de rei vxor. act.* quælibet læsio sufficit ad rescindendam alienationem beneficio restitutionis impetrata absolutione à iureiurando.

DEFINITIO VI.

Transactio super lite mota restituit exceptionem fori.

SI de lite quæ apud Senatum pendebat transactum sit promissa certa pecuniæ quantitate, non eo minus apud inferiorem & ordinarium iudicem de ea pecunia erit agendum: Eritque salua conuento debitori exceptio fori, quam vocant declinatoriam, si prioris litis prætextu coram Senatu conueniatur in prima instantia, etiamsi per transactionem conuenerit, vt debiti nouatio nulla fieret, quia noua lis est [1] vetere peremptа. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Duclos, contra Rauier 21. Nouembr. 1613.

1 Cum transactio priorem litem priorémque debiti causam peremerit *l.* 2. *vbi Castr. &* alij notant *C. hoc tit. l. minor* 40. *in princ. D. de minor.* Idémque est si aduersus illam transactionem restitutio in integrum petatur. Castr. ibid.]

TIT. XXII.

SI ADVERS. DOT.

DEFINITIO I.

De muliere aduersus dotis constitutionem non facile restituenda.

SI mulier sine dote nupserit, [1] tum constante matrimonio bona sua omnia in dotem dederit, [2] non ex eo solo læsa videbitur, [3] nisi dolo mariti circumscripta proponatur. [4] Itaque etiamsi minor fuerit annis vigintiquinque, restitui tamen in integrum non poterit. [5] Quia licet præcipuus dotis constituendæ fauor cessare videatur, cum matrimonium iam contractum est. (Si quidem in eam præcipue causam dotis vsus necessarius est vt matrimonium facilius contrahatur, [6]) causa tamen dandæ dotis subest, quandiu constat matrimonium, vt matrimonij oneribus subseruiat, [8] maiorque inter coniuges concordia retineatur. [9] Vnde illud quoque receptum est, vt etiam constante matrimonio dos non solum constitui, sed & augeri possit. [10] Proinde non potest videri læsa mulier, quæ iure communi vsa est. [11] *Ita tractatum est* in publico Auditorio, Prid. Non. Febr. 1589.

1 Potest enim matrimonium esse sine dote, licet non æquè dos sine matrimonio, *l.* 1. §. 1. *vers. ante nuptias*, *&* §. *seq. D. pro dote.* Adeò vt si matrimonium sit putatiuum non sit proprie dos, Bart. *in rubr. solut. matr. n.* 10. sicut nec si data sit pro illicito matrimonio, *l. vlt.* vbi idem Bart. *D. de condict sin caus.*

2 Dos enim etiam constante matrimonio & constitui & augeri potest, dum ne quid fiat in fraudem creditorum, §. *aliud quoque Nouell.* 97. *De æqua l. dot. vt sequitur in Defin.*

3 Causa enim dotis iusta alienationis causa est, sicut & donationis ante nuptias, *l. nulla l.* 4. *C. de iur. dot. etiam in minore*, *l. vlt. ad fin. Cod. si maior fact. alien. rat. hab.* scilicet cum decreto aut iureiurando, quod decreti vim habeat non aliter, *l. prædia* 8. *C. de præd. min.* Bart. *in l. qua tut. n.* 2. *C. de admin tut. & cur.*

4 Eoque sensu accipiendum est, quod ait *l. vnic. Cod. hoc tit. & Vlp. in l. si ex causa* 9. §. 1. *D. de minor.* in dotis quoque modo subueniri mulieri, non solùm si totum patrimonium circumscripta in dotem dederit, sed & si vltra vires patrimonij, sicut nec nouum est, vt in dote mulier fallat maritum, *l.* 3. *C. de donat. ant. nupt.* Ad hunc vero casum non pertinet *l. minor* 48. §. *vlt. D. de minor.* Ibi enim tractat Paulus de muliere quæ pactione fecit causam dotis deteriorem: Nos de ea quæ suam causam deteriorem fecit, dando dotem. Non obstat quod videatur hoc casu promissio dotis esse ipso iure nulla, ex *l. sine generalis*, 61. *D. de iur. dot.* Illius enim legis verba ostendunt tractari eo loco de dote promissa auctore curatore qui dolo malo præstiterit auctoritatem, quoniam, vt lex ait, lege tata non habetur auctoritas dolo malo facta. Aliud igitur est si minor curatorem non habens dotem quantamcunque promiserit, quia tunc nihil est quod nullam debeat facere promissionem, licet fauor ætatis, si læsio concurrat, possit inducere restitutionem. Vide distinctionem Accursij, quam & Bartol. probat, *ad d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 Non

Source : BIU Cujas

5 Non enim omnia quæ à minoribus geruntur irrita fieri debent, sed ea demum quæ inconsulto per lubricum ætatis aut aduersarij dolo facta reperiuntur, *lege verum* 11. §. *sciendum leg. quod si minor* 24. §. *non semper. D. de minor.* Itaque tunc demum minorem mulierem restituendam esse dicendum est, cum tantam dotem dedit quantam maior nunquam dedisset, vt eleganter ait Paulus *in dicta lege minor* 48. §. *vltimo eodem.*

6 Pauci enim sunt qui matrimonium sine dote, id est, indotatas vxores habere velint, *lege si donaturus* 9. §. 1. *D. de condict. caus. dat. lege* 4. §. *sed etsi mulier, leg.* 5. §. *si eum qui, D. de doli mali except. l.* 1. *sol. matr.*

7 *l. Pomponius Philadelphus*, 35. *D famil. erciſc.*

8 *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot. l. si is qui* 56. § *ibi dos l. quamuis* 75. *D. eod.* Facit *l. Titia* 62. *eod. l. actione*, 65. §. *vlt. D. pro socio, l. si maritus* 46. *famil. erciſc.*

9 Placet enim posse vxorem expelli si non soluat dotem quam promisit, licet non item si nullam habeat, *l. si cum dotem* 22. §. *sin autem D. solut. matr. leg. quod si nulla dos* 28. *de relig. & sumpt. fun. l. consensu* 6. §. 1. *C. de repud.*

10 *d. Nouell.* 97. *de aqual. dot.* §. *aliud quoque.*

11 *lege vltima. Codice de in integr. restitut. minor. leg. inter eos*, 51. §. *cum inter. D. de fideiuss. lege nihil consensui* 116. §. *non capitur de regulis iuris.*

TIT. XXIII.

SI ADVERS. VSVCAP. vel præsc. rest. pet.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum aduersus quadragenariam præscriptionem.

AN aduersus præscriptionem quadraginta annorum dari possit in integrum restitutio ex capite iustæ ignorantiæ, nulla alia causa concurrente, magis contentionibus certatum est inter iuris nostri interpretes, aliis aliter sentientibus, [1] vt nec dum sciri possit vtra opinio receptior videatur. Senatus noster eorum sententiam magis probat, qui negant, [2] quod ex tam longi temporis lapsu si aliud nihil impediat plenissimam securitatem acquiri certum sit, [3] quæ tamen nulla esset si restitutionis potestati nedum periculo subiiceretur. [4] Sed & cum iusta aliqua causa est concedendæ restitutionis, intra quadriennium illud quod vtilis anni loco substitutum & impetrari omnimodo debebit. [5] Ita fit vt post quatuor & quadraginta annos, nulla prorsus supersit spes restitutionis. [6] Obseruandum tamen est quadriennium illud licet ex post facto continuum sit, ab initio esse vtile, nec prius incipere currere quam agendi facultas competat. [7] Sed agendi facultatem ignorantia eius cui actio competit non excludit, nec eo minus agendi tempora vtiliter labuntur, [8] licet nostrorum vulgare brocardicum illud sit, non valenti agere non currere præscriptionem. [9] Iunge tit. De temp. pet. in integr. restit. SC. 1. *Ita relatum est* in relationibus libellorum, 4. Non. Aug. 1588. & postea decisum pro N. Ioanne Martini, contra N. Zachariam de Lanfrey 9. Calend. Decembr. 1592.

1 Vt videre est apud Didacum Couar. *in* §. 3. *tertia partis relect. e. possessor mala fidei, de reg. iur. in 6. n.* 1. *&* 2.

2 Quam sententiam & veriorem & receptiorem esse concludit Didacus ibidem. Plus putat, nec aduersus tricenariam præscriptionem restitui debere maiorem, ex capite ignorantiæ, quod ego probo ex *leg. vlt. C. in quib. caus. restit.*

3 Sunt enim hæc verba vltima, *l. omnes* 4. *Cod. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. Sit liber, & præsentis saluberrima legis plenissima munitione securus.*

4 Sic post alios argumentatur Didacus supradicto loco, *Ex gloss. in l. ait prætor* §. *permittitur, in verb. imputandum D. ex quib. caus. maior.* Idem tamen *num.* 4. excipit Ecclesiam & minores, quibus nimirum vult dari posse restitutionem ex capite iustæ ignorantiæ aduersus quadragenariam præscriptionem. Eámque probat esse receptissimam interpretum traditionem.

5 *Ex l. vlt. C. de temp. in integr. restit.*

6 Sic concludit idem Didac. *dict. n.* 4. *vers.* 10. *& vlt. potissimum, &c.*

7 Ita Bald. *in l. falsam. C. si ex falsa instrum.* pro qua sententia facit quod lex ait quadriennium hoc continuum tantummodo numerari ex die, ex quo annus vtilis currebat. Eámque sententiam receptam esse fatetur Didacus vbi suprà. *numero* 2. *&* 3. *& vers. quinto quicquid sit*, vbi concludit post Andr. Tiraquell. ibidem citatum, non nisi intra triginta annos posse quasi intra hoc quadriennium peti restitutionem.

8 Didac. *d. vers.* 10. vbi concludit hoc quadriennium incipere à die finitæ præscriptionis, contra Aym. Crauet. *De antiq. temp. part.* 4. *c. materia ista. n.* 45. *& seqq.*

9 *Ex lege prima, paragrapho vltimo. Cod. de annal. except. l.* 1. §. *vltimo.* iunct. authent. *nisi triennale, Cod. de bon. mat.* Scripsi in Chiliade Decad. 3. Error. 9.

DEFINITIO II.

De restitutione minoris aduersus præscriptionem legalem, statutariam & conuentionalem.

IN quæstione, Vtrum præscriptionis tempora currant contra pupillum aut minorem, distinguere nostri solent inter præscriptionem legalem, statutariam & conuentionalem. In legali certum est non currere contra pupillum, [3] At nec contra minorem, si de ea præscriptione loquare, quæ non nisi decem annorum sit inter præsentes, aut viginti inter absentes. [2] Nam quæ triginta vel quadraginta annorum est, licet durante pupillari ætate dormiat, [3] currit tamen contra minorem, sed ita vt ætatis beneficio aduersus præscriptionem restitui possit. [4] In statutaria præscriptione, si plerisque credimus, non currunt tempora contra pupillum regulariter, etiamsi tutorem habeat: vix vnquam, si tutorem non habeat. [5] Contra minorem currunt quidem, sed restituitur. [6] At in conuentionali quæ cœpta sit cum maiore currunt etiam contra pupillum, [7] & quidem cum effectu, adeo vt aduersus lapsum temporis restitui non possit, nec ætatis auxilio per edictum De minoribus, [8] nec ex generali clausula, Si qua mihi iusta causa videbitur, prætextu iustæ ignorantiæ. [9] Iniquum enim est eum, qui cum pupillo non contraxerit, cogi expectare ipsius pubertatem. [10] *Ita tractatum est* in causa quadam D. Senatoris Charpenei & Petri Fauerij Aduocati mense Iulij 1592. & rursum in causa N. Iacobi d'Aymauigne & Michaëlis Artaud, mense Iunij 1593.

1 *L. vlt. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.*

2 Nam & de adulto eam legem accipiendam esse defendit ex præceptoris sui sententia Guid. Pap. *quæst.* 31. *num* 3.

3 *Gloss. final. in l. vnic. C. hoc tit.* Idem Guid. Pap. *vbi* §. *n.* 4. *ex leg. Cod. de præscr.* 30. *annor.*

4 Sic enim vulgo creditum est, licet ego contra putem, ex *d. l.* 3. quæ pupillos duntaxat excipit, iunct. *l. vltim. in fin. Cod. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.* Didac. Couarr. *d.* §. 3. *tertia partis relect. cap. possessor. n.* 4. *vers.* 8. maioribus tantum denegat restitutionem aduersus præscriptionem tricenariam.

5 Guidon. Pap. *quæstione* 31. vbi indistinctè defendit tempora statutorum non currere pupillis. Et citat Bart. & Oldrad. *in d. l. vltim. C. in quibus causis restit. non est necess* & Bald. *in feud. Tit. qualiter poter. olim feud. alien.* Sed tamen verior mihi semper visa est contraria sententia, vt pupillus præsertim tutorem habens perinde obligetur ex statuto & consuetudine ac alius quilibet, vt pluribus defendit Andr. Tiraquel. *De retract. municip.* Ioann. Lucius *In Placit. Curiæ Paris. Tit. De gentilit. redhib.* Ioan. Papon. *in syntagm. Arest. eod. tit.* Rationem elegantem reddunt & vt loquuntur punctualem, quia ius adinuentum per legem aut consuetudinem non fuit inuentum nisi ad limites modi & temporis, in ea expressi. Vnde hi limites pariter afficiunt maiores, minores, absentes & quoscunque alios. Nec potest quis vti ea lege & consuetudine nisi ad eius limites & statutis modis & temporibus ab ea requisitis. Vide omnino quæ in hanc rem scripsi Decad. 25. Error. 9. vbi probaui non solùm currere tempora statuti contra pupillum: sed etiam cum effectu & sine spe restitutionis, adeóque licet tutor vel nullus sit vel non soluendo. Facit quod tractat Bartolus, *ad l. sed hic num.* 3. *De reb. eor. qui sub tut.* minorem obligari ex obligatione consuetudinaria vel statuaria.

6 Ita Guidon. Pap. *dicta quæstione* 31. Sed si nec pupillus quidem restituendus est, vt proximè dixi, multo minus adultus restitui debebit. Et sanè aliter posito iure fiet vt nemo accedere velit ad emptionem publicam rerum pupillarium, nec si bona fide distrahantur, quæ res non solùm creditoribus pupilli, aut adulti, sed ipsi quoque

pupillo

pupillo & adulto damnosa esset, *lege ait prætor. 7. §. quæsitum, ff. de minor.*

7 *L. Æmilius 38. eod.*

8 In quo omnes consentiunt, quia edicto De minoribus non est locus nisi cum aliquid gestum est cum minore, *leg.1.dict.leg. ait prætor. 7. in principio. leg.verum 11. §. ex facto ad fin. ff.eodem.* nihil autem gestum videri potest ab eo qui non cum minore contraxit sed incidit in minorem.

9 Contra Bartolum *in d.l. Æmilius.* Cuius tamen sententiâ magis communem esse plerique affirmant. Vide elegans consilium Franciſci Curtij senioris contra illam Bartoli traditionem : *cons. 59. per tot.* & quæ scripsi Decad. 25. Err.5. 6.7.

10 *l.apud Iulianum 3. ff. quibus ex caus. in poss. eat.* Adde aliam rationem ex *leg.quod autem 6. §. si quid cum pupillo ff. quæ in fraud.credit.* quia pupilli ignorantia, quæ per ætatem contingit, non debet esse captiosa creditoribus ipsique lucrosa.

DEFINITIO III.

Si gestum aliquid fuerit cum minore aut tutor vel curator suspectus fuerit.

QVod tamen proximè diximus, minorem in integrũ restitui nõ debere aduersus præscriptionẽ conuentionalẽ, quæ cœpta sit cum maiore, [1] toties verum non est, quoties aliquid cum ipso minore aut eius tutore vel curatore gestum proponitur, aut si suspecta fuerit fides tutoris vel curatoris, [3] quorum dolo aut culpa futurum sit vt grande damnum patiatur minor, si restitutio ipsi denegetur. [4] *Ita tractatum est* in publico auditorio 6 Id.Iun.1591.

1 *Ex l.Æmilius 38. iunct. leg.verum 11. §.ex facto ad fin. ff. de minor.l.3.ff.quib.ex caus. in poss.eat. l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo, ff. quæ in fraud.*

2 Quia tunc incipit locus fieri edicto *De minoribus*, per quod rescinduntur ea quæ cum minoribus circumuentis gesta sunt.

3 Vt in specie *d. l. Æmilius*, in qua tutores suspecti pronunciati erant, *vers.mouit etiam Imperatorem.*

4 Neque enim dolum aut culpam tutoris nocere pupillo æquum est, *l.3.§.si seruus ff.de tribut.act.l.3.ff.quand.ex fact.tutor.* Præsertim si tutor non sit soluendo, etsi verius est tutoris negligentiam, licet dolosam, nocere pupillo in acquirendis non in acquisitis. Vide quæ scripsi Decad. 23. Err. 7. 9. & 10.

DEFINITIO IV.

De restitutione minoris aduersus elapsum semestre: Et quid si minor ætas aut læsio in subhastationibus interueniat?

IS cuius bona postulante creditore sub hasta distracta sunt, si non redemerit intra sex menses statuto nostro in eam rem præstitutos, nõ ex eo solo restitui potest aduersus lapsũ temporis, quod dicat probetque, viliore precio fuisse distracta, [1] Nisi aut minor ætas, [2] aut iusta alia restitutionis concedendæ causa interueniat, [3] quamuis nondum decreti interpositio secuta sit. [4] Sed ad viuæ vocis oraculum recurrendum est, & ad magnam, vt vocant, Cancellariam, vt speciali principis rescripto & propria subscriptione debitori consulatur: [5] Princeps enim quin aduersus lapsum hunc temporis ex plenissima potestate restituere possit & statutariæ præscriptioni derogare, sicut & iura cætera, quæ ex præscriptione qualibet alióve actu ciuili quæsita sunt, adimere non ambigitur. [6] Sane nec de illo dubitandum est, quin etiam post interpositum decretum possit peti restitutio aduersus subhastationes ex causa immodicæ læsionis: [7] Sed ita tamen vt hoc casu supplendi iusti pretij electio emptori concedatur, [8] si enormis tantum, id est, vltra dimidiam, non item si enormissima læsio interuenerit. [9] In eoque nimirum plenius est, & commodius remedium restitutionis aduersus lapsum temporis. [10] quoniam ea impetrata, res ipsa quæ fuit vendita præcise restituenda est pretio recepto. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N.Le riche contra Antonium Bourgeois 17. Cal.Aug.1592.Iunge Defin.8. J. De distr. pignor.

1 Nec si fiscalis auctio proponatur, *l.si tempora 4. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.10. tit.3.*

2 Quamquam nec facilè minoribus hoc casu succurrendum est, sed circumspecte, ne alioqui eueniat vt nemo accedere velit ad distractionem rerum pupilli aut minoris, nec si bona fide distrahantur, inquit Vlpianus *in leg. ait prætor 7. §. quæsitum D. de minor.* Vide tamen Guid. Pap. *q. 31.*

3 Puta si quid dolo factum sit, per sordes vel per gratiam, *dicto paragrapho quæsitum, lege si quos decima - sexta. Codice de rescindenda venditione. lege tertia. Codice de iur.fisc. leg.2. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.10.*

4 Nam decreti interpositio non fit ad finiendum tempus redimendi quod ex statuti verbis semestre concluditur, sed ne de subhastationum forma & viribus in trigesimum vsque annum quæri possit, vt scripsi in Decad. 10. Err. 5.6.7.

5 Ex aliqua, scilicet, & magna causa, *arg.d.§.quæsitum & l.nisi 10. ff. de minor.*

6 Tractant nostri *ad l.vlt.C.si contr.ius vel vtil.public.* Dixi *Defin. 1. §. ill. tit.*

7 *d.l.si quos 16. C.de rescind.vendit.*

8 Iuxta *l. 2. l.si voluntate 8. C.eod.*

9 Nam enormissima læsione interueniente, id est, vltra bessem iusti pretij, placet contractum esse ipso iure nullum propter dolum qui in re ipsa inest, quem æquiparant dolo ex proposito *DD. ad l. si quis cum aliter 36. De verb.oblig.* scripsi Decad.Err.7.& 8.& Decad.10.Err.8.& 9.

10 Restitutio enim aduersus lapsum temporis facit vt etiam post tempus idipsum liceat quod licebat ante, *l.nec non 26.§.si feria.l. nec non 28.§.siquis sapius, D.ex quibus caus maior.l.1.2.3. & pass.C. de in integr. rest.milit.* Alioqui non esset plena restitutio, si minus iuris tribuetur debitori quam antea habuisset, *l.quod si minor 24.§.restitutio.ff.de minor.l.1. C.de sentent. pass & restit.*

DEFINITIO V.

De spoliato rem suam cum fructibus reposcente.

AGi potest ex Canone pontificio quo succurritur spoliatis, [1] etiam post quinquaginta annos, [2] aduersus eum qui impuberis rem emit perperam & sine decreto: [3] Si medio tempore agi non potuit aut prohibente iure potestatis, aut impediente reuerentia maritali, [4] Fructus tamen licet in hanc actionem venire soleant, [5] non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris pater, cuius lucro alioqui fructus cessuri erant venditioni consenserat. [6] Debebuntur tamen etiam eius temporis quo maritus vixit, si is non petierit. Imo etiamsi maritus adhuc viuat, dummodo non petat. [7] Credendus enim est non petere vt faueat vxori potius quam vt iniusto possessori. [8] *Ita Senatus* in causa Laurentiæ Du Chesne, contra fratres Visanos Augustanos Prid. Cal.Sept.1594.De qua SC.25.J. Vnde vi.

1 *Can.redintegranda 3.q.1.*

2 Licet remedium illud excludatur regulariter præscriptione triginta annorum, vt & cæteræ personales actiones, *l. sicut 3. C. de præscript.30.vel 40.annor.* Iacob. Menoch. *de remediis recup.possess.*

3 Titulus enim nullus & inualidus, qualis hic est, non excludit huiusmodi remedium, quod datur etiam contra titulo possidentem. Menoch, vbi s. *num. & seqq.*

4 Iuxta illud quod dici solet, non valenti agere non concurrere præscriptionem, *l.1.§.vlt.C.de annal. except.l.1.§.vlt.* iunct. *Auth.seq. C. de bon.matern. l.in rebus 30. C.de iur.dot.*

5 Textus est *in d.can.redintegranda 3. quæst.1.*

6 *Arg. l.peto 69. §. prædium de legat.2.*

7 Intellige, Etiamsi ius illud in dotem datum sit, fortasse cum cæteris omnibus bonis, alioqui nullum ius haberet maritus fructuum huiusmodi petendorum, *l. hac lege 8. & l.vlt. C. de pact.conuent*, Imo nec retinendorum, *l.pen.in princ.ff.ad l.Falcid.*

8 Ratio enim & ordo iustæ affectionis hanc inducit interpretationem, quia plus debet maritus vxori quam iniusto possessori. Nam neque donatio hæc prohibita est inter virum & vxorem, cum maritus non fiat pauperior sed tantùm lucri occasionem omittat, *arg.l.5.§.si matus, & seq.l.vir vsuras 54. ff. de donat. int. vir. & vxor.* Alioqui contingeret vt honesta interpretatio non honesto quæstu lucrum possessori adferret, quod esse non debet, *l.si possessor, 51. ff. de petit.hered.*

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XXIV.

SI ADVERS. CREDIT.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum aduersus creditorem.

QVI minori sine curatoris auctoritate pecuniam credidit, in eo durioris conditionis est quam qui pretium ex venditione debitum minori soluit, quod emptor non omnimodo & indistinctè cogitur probare versam fuisse pecuniam in rem minoris. Sed distinctionibus locus est, de quibus diximus in superioribus.[1] At creditori semper incumbit onus probandi,[2] Adeo vt nec vllam ei actionem ex mutuo dare prætor debeat, aduersus minorem, ni probet pecuniam à minore vtiliter impensam esse.[3] Nec proinde restitutio in integrum esse minori necessaria si summo iure ageretur:[4] quanquam alio iure vtimur, præsertim si, vt fere semper fit, iusiurandum adhibitum proponatur.[5] Neque hac parte creditorem fœneratorem à creditore simplici separamus.[6] An quod odiosus sit liberalis quoque creditor, idest, qui fœnerator non est? Minimè, sed quia hoc ipsum imputari creditori potest, cur minori crediderit,[7] cum tamen emptori non sit tam facilè imputandum cur soluerit: Pretium enim soluere necesse est, at credere non est necesse.[8] Sed & odium fœneratorum ius hoc extorquere potuit etiam aduersus simplices creditores:[9] Siue quod vt plurimum soleant pecuniæ credi sub vsuris, Ius autem adaptari debeat ad ea quæ frequentius contingunt:[10] Siue quod plerumque vsurarum conuentarum probatio secura sit, Creditoribus id vnum quantum facere possunt curantibus, ne vsuratij videantur, fraudibus in eam rem vndique conquisitis.[11] Itaque cum quæstio huiusmodi ex facto incidisset, ac minor diceret in lusus perditos profligatam à se pecuniam; quam mutuam accepisset, creditor autem contra adseueraret vtiliter, & in vsus necessarios impensam, *Senatus* pro minore præsumendum existimauit, nec lite pendente prouisionali adiudicationi quam creditor vrgebat locum vllum esse voluit.[12] In causa D. Petri Sappin nunc magistri computorum & D. de Morgenex Prid. Id. Iul. 1592.

1 *Defin. 1. & 4. s. Si tut. vel curat. interuen.*

2 *l. 1. & 2. vbi Bart. & cæteri. C. si aduers. credit. l. 2. C. de filiofam. minor.*

3 *l. patri 27. §. si pecuniam, ff. de minor.*

4 Quia non solet dari restitutio ei, qui ipso iure tutus & munitus est, *l. in causa 19. in princ. & §. generaliter, ff. eod. l. 2. C. de prad. minor. l. 3. C. de in integr. restit. min.*

5 Propter *Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.* quæ iureiurando puberis vult confirmari eos etiam contractus qui alioqui non valerent.

6 *Not. ad d. l. 1. Cod. hoc tit.*

7 Nam cum facilè pecunia perdatur, ferè est vt qui pecuniam credit minori credat perdituro, *l. quod si minor 24. §. restitutio versic. sicuti ff. de minor.* Nisi minor sit industriosus Bart. *in l. 1. n. 2. C. qui & aduers. quos* [In Ecclesia sanè id obtinet, vt qui ei credidit probare debeat, pecuniam versam esse in rem & vtilitatem Ecclesiæ. *Socin. cons. 15. lib. 1.*]

8 Ratio est perelegans, quam Paulus adfert in *l. quod si minor. §. restitutio*, vbi addit emptorem, qui soluit pretium, minori soluere æs alienum, ideóque ex hac causa parcius minori succurrendum esse. vide Bart. *in l. si sine, §. interposito de admin. tut.*

9 Est enim vsura odiosa, quia pecunia sui natura res sterilis est nec pecuniam parit. Ideoque nec nisi ex stipulatione debetur, *l. 3. C. de vsur.*

10 *L. nam ad ea 5. D. de legib.*

11 Vnde fit vt toties tractari oporteat de pactionibus factis in fraudem legitimarum vsurarum. *l. si ea pactione 14. l. eos 26. l. vlt. C. de vsur. l. 13. §. ibidem Papinianus, D. de act. empt.*

12 Cui nec locus vllus esse debet ne quidem ex instrumento publico & guarentigiato, vt loquuntur, quoties aliqua præsumptio est contra actorem, *d. l. patri 27. §. si pecuniam, D. de minor.* Nam si denegare debet Proconsul actionem creditori, vt eo loco Caius scribit, multo magis denegare debet executionem contractus, quoysque de facti veritate plenissimè cognouerit.

DEFINITIO II.

De pecunia minori credita auctore curatore.

SAnè si curatoris auctoritate interueniente minori credita sit pecunia, nihil causæ est cur creditori imputetur, quod cum minore contraxerit, eique pecuniam crediderit.[1] Neque enim cum minore malè contrahitur adhibito curatore.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. ait prætor 7. §. 1. D. de minor.* etsi locus ille est de eo qui pecuniam debitam soluit minori, non de eo qui credit. Inter quos sanè differentia est, quoniam qui soluit auctore curatore omnimodo liberatur, nec timet periculum restitutionis etiamsi pecunia postea deperdita sit, qui, vt soluerer, aut coactus fuit, aut cogi potuit, *l. quod si minor 24 §. restitutio eod. l. quod autem 6. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.* Qui autem credit etiam si actore curatore periculo restitutionis obnoxius est, si probet minor pecuniam esse malè consumptam, quia volens contraxit, nec eum credere fuit necesse, *d. §. restitutio.* Ergo adhibita curatoris auctoritas, hactenus tantum ei prodest, vt non oneretur probatione. Sicut & eo casu de quo scripsimus *Definit. 1. supr. Si tutor. vel curat. interuen.*

2 *Arg. l. 4. in fin. ff. de euict. l. cum plures 12. §. 1 ff. de admin. tut. l. intra vtile 39. §. 1. ff. de minor.*

DEFINITIO III.

De minore qui liberatus dato expromissore restitui vult aduersus creditorem aut expromissorem: Et quid si expromissor restituatur?

EXpromissore dato liberatus debitor, qui aduersus creditorem ætatis fortasse aut alio personali priuilegio in integrum restitui poterat, si postea restitutionem impetrare velit, audiendus non est.[1] Nam quemadmodum semel extincta obligatio nunquam reuiuiscit,[2] ita fieri non potest. vt aduersus eam obligationem, quæ sublata fuit, restitutio detur.[3] Nec si paratum se dicat is, qui debitor fuit, pristinam obligationem in se recipere,[4] vt aduersus eam postea restituatur, quicquam ei proderit: Cum neque aliũ debitorẽ pro alio accipere creditor compellendus sit,[5] neque certam & indubitatam actionem cum ancipiti, hoc est, quæ restitutionis periculo sit obnoxia, commutare,[6] Atqui, inquies, minoris interest, qui licet creditori non teneatur, tamen expromissori obligatus est, vtique tanquam qui sit intercessor, regressum habituro actione mandati.[7] Fateor, sed facere ea res non potest, vt aduersus creditorem à quo iam liberatus sit restitui debeat, non magis quam si expromissor mandati actionem habiturus non esset.[8] Potest enim aliunde sibi consulere petita aduersus expromissorem restitutione,[9] si petendæ causam iustam habeat.[10] Plane si restitutio, quæ pristino debitori aduersus creditorem competere poterat, non tam personæ priuilegio, quam negotij æquitate nitebatur,[11] forte quod læsio vltra dimidiam interuenisset[12] dubitandum non est quin vel inuito eo idem beneficium expromissori quoque vt alij cuilibet intercessori competat,[13] sicut & alia omnia quæ rei sunt non personæ.[14] Proinde si liti quæ inter creditorem & expromissorem agitatur adesse prior debitor velit, multo magis admittendum est id ei licere, cum ipsius interest, ne forte inter eos colludatur,[15] quo paratior sit expromissori in eum mandati actio.[16] Quod si expromissoris restitutionem excludere creditor velit eo solo pretextu, quasi per illum factum sit, vt prior obligatio quæ contra veterem debitorem competebat interciderit ac perempta sit,[17] in promptu contradictio est, non idcirco duriorem factam creditoris conditionem,[18] quando & perinde aduersus eum restitui prior debitor potuisset si in obligatione mansisset.[19] Maximè verò si liti præsens ille paratum se dicat, non solùm pati vt prior obligatio restauretur, & in se iudicium exerceatur, sed etiam in promptu soluere quicquid liquido & iustè debitum fuisse apparebit.[20] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in casu N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiscalis Sabaud. & DD. fratrum Bay & illustris D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Sept. 1593.

1 Expromissor enim ille dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue alius ille iam obligatus antea fuit, siue non, in eoque differt à fideiussore, qui sicuti numquam solus obligatur, ita neque alium liberat. Denique expromissio facit nouationem, fideiussio non item, *l.4. D.de condict.ouss. dat. l.aliquando 13. ad SC. Velleian. l.si vero 64 §. sed & si reum, D.de solut.matr. l. qui libertinus 37. §. vlt. de oper.libert. l.in eo 110. §.1. de reg. iur. l.vlt. D.ad SC. Maced.*

2 *L.qui res 98. §. aream, D.de solut. l.si vnus 27. §. pactus ne peteret, D.de pact. l.si pro patre 16. §. pen. De in rem verf. l.ob eam causam 9. De præsc. verb.*

3 *L.creditorem 18. D.ad SC. Maced. l.qui contra 11. D. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. quod vulgo de solut.* de cuius loci sententia & lectione videnda sunt quæ scripsi lib.8. Coniect.cap.

4 Nemo enim dubitat, quin contentiente debitore, possit restaurari obligatio, quæ fuerat ipso iure extincta, *l.metum 9. §. ex hoc edicto & l. seq. D. de eo quod met. causa.*

5 *L.eum à quo 16. C.de solut. l.patri 27. § pen. D.de minor.*

6 *L.minor annis 40. in princ. D.eod.* iunct. *l.si Titius 48. in fine principij D. de fideiussor.*

7 *L. & heredi 21. §. vlt. & ll. seqq. ff. de pact. l.si quis reum 5. ff. de lib. leg. l.cum lex 46. ff. de fideiussor.*

8 Nam aduersus id quod non est, impossibile est à prætore subueniri, vt de libertate scriptum est, *in l.si ex causa 9. §. vltim. de minor.*

9 *l. in causa 13. in princip. eod.*

10 Puta si tum etiam minor fuit cum expromissorem dedit, *dict. l. in causa l. doli 16. §. idémque est, D.de nouat.*

11 Exceptionum enim & defensionum omnium diuisio illa est, vt quædam personæ quædam rei cohæreant, *l.7. D.de except. l maritum 12. & seq. D. solut. matr.*

12 *l.2. l.si voluntate 8. C.de rescind. vendit.*

13 *d.l 7. §. rei autem, D. de except. l.vlt. D.de pact.*

14 Ideo enim rei cohærentes dicuntur hæ defensiones, quod sicuti ex re ipsa nascuntur, ita & rem sequuntur, vt causam ad differentiam earum quæ ex huius vel illius persona obiiciuntur, de quibus *in leg. hoc iure 27. & seq. D.de euict.*

15 *l.si suspecta 29. D.de inoff. test. l.à sententia, 5. §.1 l.si perluforio. 14. D. de appell.*

16 Non enim competit ea actio priusquam absit aliquid expromissori, vt nec fideiussori: nisi sit iam condemnatus, aut debitor bona sua dilapidat, aut diu mansit expromissor in obligatione, *l.si pro ea 10. Cod. mandat. l. Lucius 38. §.1. D.eod. l.fideiussor. 45. D.de fideiuss.*

17 *Arg. l.4. D.de condict. causa dat. l. itaque 28. D.de dolo d. l. doli 19. D. de nouat.*

18 Quod sufficit vt creditoris nihil interfit, *l.3. §.1.2. pen & vlt. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

19 Restitutio enim, quæ ex re magis quam ex persona minoris competit expromissori, easdem leges & conditiones recipit quas haberet, si per minorem ipsum exerceretur. Itaque non fit ex eo durior conditio creditoris. Imo melior, quia solent iudices vt plurimum fauere minoribus potius quam maioribus saltem in dubio, vt de libertatibus scribit Caius, *in l.3. §.1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

20 *dict. l.3. §. vltim. l. ex hoc edicto 8. D. eod.* Facit *l.sed etsi leges 25. §. item si distraxit. verf. quid tamen, D.de petit. hered. l. quid tamen 21. §. si quis ex litigatoribus, D.de recept. qui arbitr.*

[DEFINITIO IV.

Non potest minor restitui aduersus apochas nomine patris conscriptas ad restituendam præscriptionem eo modo interruptam.

DEbitoris filius minor annis vigintiquinque apocham vsurarum à creditore stipulatus fuerat nomine patris absentis, quo adhuc superstite completum fuerat tempus quod ad præscriptionem 30. annorum erat necessarium si eam præscriptionem conscripta vsurarum apocha non interrupisset. Idem filius postea patri hæres extiterat, Et quia conuentus ad solutionem sortis post annum trigesimum obiiciebat præscriptionem longissimi temporis quæ ex nouo edicto Seren. Principis nostri etiam debitori competit multóque magis hæredi debitoris, replicabat creditori interruptam fuisse præscriptionem agnitione debiti & solutione vsurarum. Ob eam causam petebat minor se in integrum restitui aduersus apocham quasi lubrico ætatis læsus in eo quod facto suo præscriptionem interrumpendo beneficium illius sibi ademerat. Placuit non esse iustam restitutionis causam, cùm nihil ipse fecisset, nisi quod iure communi facere & potuisset, & debuisset.[1] Nec ei prodesse debere, quòd apochæ conscriptæ tempore non erat ipse debitor, sed pater in cuius fauorem apocham ignorantis, completa præscriptio videbatur. Cùm ex causa hereditaria reperiretur ipse debitor, nullâque exceptione adiuuandus eo tempore, quo conueniebatur à creditore, cui nulla negligentia poterat imputari.[2] *Ita Senatus* contra Claudium Vian 14 Cal. Decembr. 1611.

1 *L.vlt. C.de in integr. rest. minor.* Non enim hoc casu amissa erat exceptio iam quæsita, sed quærenda, eáque valdè odiosa, vtpote quæ adnexam haberet malam fidem, ob idque nec posset currere iure canonico *Ex not. in cap. vlt. de præscript.*

2 *Arg. l.2. D.de except. rei vend. & tradit, l.si à Titio 72. D. de rei vindic. cum similib.*]

TIT. XXV.

SI MINOR. AB HERED. se abstin.

DEFINITIO I.

De restitutione aduersus lapsum tempus conficiendi inuentarij.

TVTOR pupilli nomine paternam hæreditatem non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat,[1] neque tamen inuentarium confecerat. Cum mater dotem repetens aduersus filium ageret, quasi is paternæ hæreditati se immiscuisset pure, ac post varios litium anfractus tutor pro pupillo restitutionē in integrum aduersus lapsum temporis imploraret,[2] vt ad conficiendum exhibendumque inuentarium admitteretur, Iusta quidem restitutionis causa videbatur, propterea quod licèt tempus conficiendi inuentarij pupillo tutorem habenti cucurrisset,[3] iniquum tamen erat nocere tutoris negligentiam pupillo,[4] cuius intererat vt restitueretur potius quam vt condemnatus indemnitatem à tutore consequeretur.[5] Sed tamen tutorem proprio nomine in expensas omnes frustratorias condemnandum esse placebat,[6] quod ea restitutio non magis contra lapsum temporis, quam contra tutoris negligentiam impetrata videretur,[7] licet tutoris dolus nullus interuenisset.[8] Alioqui cederent eæ impensæ damno vel mulieris dotem repetentis, cui mens saluam dotem integramque seruari necesse est,[9] vel pupilli cuius vtique propter ætatem neque mora vlla esse potuerat,[10] neque culpa.[11] *Ita Senatus* pro N. Maria Faure vxore D. Gabrielis Damodry Aduocati 8. Cal. Sept. 1592.

1 Sic enim plerumque fit vt pupilli nomine tutor hereditatem agnoscat, cum tamen si iuris rationem inspicias pupillus ipse agnoscere debeat tutore auctore, *l.pupillus 9. D.de acquir. hered. l.potuit 5. C.de iur. delib.* Extra casum *l.si infanti 18. in fin. C.eod.* Bart. *in l. is potest. n. 32. D. de acquir. hered. & in d l.pupillus n.3.* quamuis in bonorum possessione aliud sit, quam scilicet tutor solus pupilli nomine admittere possit, *l.bonorum 7. C.qui admitti:* quoniam agnitio bonorum possessionis ratihabitione contenta est, non etiam aditio hereditatis, *l.si quis mihi 25. §. tussum, de acquir. her.* Hoc rursum ideo, quia aditio est actus ciuilis & legitimus, qui suspendi non potest, quomodo actus prætorij suspenduntur, *l.actus legitimi, de reg. iur.*

2 *Ex tit. C. de in integr. restit. minor. Et tit. Si tut. vel curat. interuen.* Bart. *in l.fin. n.5. C. in quibus caus. restit. in integr. non est necess.*

3 Bart. *in §. pupillis, n.1. Nou. 1. de hered. & Falcid.* licet ibi loquatur de minore non de pupillo, Vide quæ scripsi *Defin. 2. 3. Si aduers. vsucap.* Adde Guid. Pap. *quæst. 571. n. 2.*

4 Tutoris enim siue dolus siue negligentia pupillo nocere non debet sicut nec prodesse, *l.3. §. vlt. D.de tribut. l.3. D. quand. ex fact. tutor.* Scilicet in acquisitis non item in acquirendis, Dixi 3. *Defin. 3. n. 4. Si aduers. vsucap.* Paterna autem hereditas etiam prius quam sit agnita est de numero acquisitorum non acquirendorum. Quia licet filius possit abstinere, non eo minus tamen statim heres est, *l.1. §. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. test. l. cum quasi 30. §. sed etsi seruus, de fideic. libert.* Quod si de extranei hereditate ageretur non esset sanè pupillo necessaria in integrum restitutio, sed alia ratione, quia non currit tempus conficiendi inuentarij, nisi ab adita hereditate, Gloss. Bart. & cæteri, *ad leg. vlt. C. de iur. delib.* Guid. Pap. *d.q. 571. n. 5.* Hic autem non posset dici adita hereditas quam tutor pupilli nomine solus agnouisset, *d.l. potuit, 5. C. de iur. delib.* Itaque non posset videri elapsum tempus quod nec dum currere cœpisset.

Source : BIU Cujas

5 *L.1. 3. §.vlt. & paſſ. C.ſi tut.vel curat. interuen.* Intereſt namque pupilli, vt & alterius cuiuſlibet, non ſoluere potius quam ſolutum repetere, *l.3.De compenſ. niſi ſtipulatus* 15. *D.de fideiuſſ.* licet aliquando facilius ob id reſtitutio denegetur, quod tutores ſint ſoluendo vel curatores, vt *in l.intra vtile* 39. *in fin. D.de minor.*

6 *Arg.l.non eſt ignotum 6. C.de admin.tut. l.quoties* 9. *§.nec vtique, D.eod.l.qui ſolidum* 78. *§.etiam de leg.*2.

7 Negligentia enim eſt ſi non fiat intra conſtitutum tempus id quod fieri debuit,& inducitur de ſola ceſſatione : *l. Æmilius* 38. *D. de minor.l.ſi bonam cauſam,*11. *C.de admin.tut.*

8 Neque enim omnis negligentia dolus eſt aut dolo proxima, ſed ea tantum quæ magna adeo eſt, vt non ſolùm culpam ſed etiam magnam culpam conſtituat. *l mag.negligentia* 226. *de verb.ſignif. leg. quod Nerua* 32. *D.depoſ.* quam diſſolutam negligentiam vocat Vlp. *in l. ſi ſi deiuſſor.*29. *D.mandat.* & latam quæ prope fraudem accedat, *in l.impuberibus,*7. *§.*1. *de ſuſpect. tutor.*

9 Propter publicam vtilitatem,de qua *in l.*2. *D.ſolut.matrim.*

10 *l.cum filius-familias* 49. *§.in hac & l.ſi pupillus* 127. *de verb.oblig.*

11 Qui enim moram contrahere non poteſt multo minus culpam, quæ plus eſt, *l.*9. *ad fin. de vſur.*

DEFINITIO II.

De pupillo ſe abſtinente aut inuentarij beneficium implorante poſt puram immiſtionem tutore auctore factam.

ILlud etiam tractari poteſt, ſi hereditatem pupillo delatam prior tutor agnouerit non implorato beneficio legis & inuentarij,eámque pro arbitrio dilapidauerit, tum deceſſerit,aut à tutela remotus ſit. An ſequens tutor poſt multos forte annos datus id beneficium legis implorare poſſit, ſi damnoſam eſſe videat hereditatem ? Et magis eſt vt poſſit,[1] eadem ratione quam ſuperiore Defin. vſurpauimus, quod æquum non ſit tutoris ſiue negligentiam, ſiue dolum & malam fidem vſque adeo nocere pupillo,[2] vt à petendæ reſtitutionis auxilio arceatur.[3] Nam & ſi ſequens tutor vellet omnino abſtinere pupillum,quem prior immiſcuiſſet, vtique pro ſuo iure,ac citra reſtitutionem id facere poſſet.[4] Sane quæ actio pupillo aduerſus tutorem ex mala geſtione competeret ſi pure hæreditatem retinere pupillus vellet,[5] eadem creditoribus accommodabitur, vt indemnitatem, aut in totum,aut ſaltem ex parte conſequantur.[6] Neque ceſſione vlla in eam rem opus erit. Cum tutor rem pupilli male adminiſtrans non ſolum pupillo ſe obliget,[7] ſed iis etiam omnibus, quorum intereſſet pupillum ex tutoris facto, & auctoritate obligari, ſi qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur.[8] *Ita Senatus* pro Rolando de Verdon. *Prid. Calend. Octob. 1595.*

1 *Ex l.1.C.hoc tit.ſi minor ab heredi ſe abſtin.*

2 *l.3.D.quand.ex fact.tutor.l.*3. *§.vlt. D.de tributor.act.*

3 *l.*2.3. *& vlt. C. ſi tutor. vel curat.interuen.*

4 *l.penult.* vbi eſt text.elegans, *D.de auctor. & conſenſ.tutor. leg.ex contract.* 44. D. *de re iudic.* Porro cui ſaluum eſt ius abſtinendi aut repudiandi,quod effectu idem eſt, cum is qui abſtinuit heredis loco non habeatur à prætore, *l. filius* 12. *D.de interrog.in iur. fac.* multo magis ius eſt conficiendi inuentarij, & legis ſub eo beneficio retinendæ, ex iuris regula quæ habet ; Non debere cui licet quod plus eſt non licere quod eſt minus, *l.non debet,*21. *de reg.iur.* Qui enim purè agnitam hereditatem poſtmodum agnoſcere vult cum beneficio legis & inuentarij, non id agit vt ex herede fiat non heres,ſed vt heres idem maneat : noua tantum addita qualitate,id eſt, cum beneficio legis & inuentarij. Et ſanè non eſt neceſſaria reſtitutio pupillo ad ſe abſtinendum tametſi ſe immiſcuerit tutore auctore, *d.l. pen. d.l.*44. ſed puberibus duntaxat ſiue ſoli,ſiue curatore auctore ſe immiſcuerint, *l.neceſſariis* 57. *de D.acq. hered.* Facit *l.ex vltim §.vbi autem puerilis, C.de bon.qua liber. l.*8. *ff.de iur. deliber.*

5 Nemo enim dubitat quin pupillo danda ſit actio contra tutorem qui auctoritatem præſtitit ad damnoſam hereditatem adeundam ſi malit ille agere tutelæ quam abſtinere, *l.*1. *in fin.C.ſi tut,vel curat.interuen. l. vlt. eod.* quæ pupillo vſque adeo dat electionem an reſtitui,an tutoris damna ſequi malit, vt nec eum ſibi aliquod ex electione huiuſmodi præiudicium fieri patiatur.

6 Intellige ſi neque ſubſtitutus neque coheres vllus ſit, ad quem bona peruenire poſſint ex teſtamento *d. l.ex contractu.* nullúſque præterea inteſtati ſucceſſor qui hereditatem ſuo iure obtinere poſſit. Nam & hoc caſu ſaluam eſſe inteſtati ſucceſſionem acſi filius nunquam ſe immiſcuiſſet defendit Cuiacius lib.12.Obſeru.cap.20. contra Accurſium, qui fiſco locum fieri vult ex *l.vlt.de ſucceſſ.edict.* quaſi diſtinguendus ſit ſ qui abſtinet ſuo iure ab eo, qui abſtinet beneficio reſtitutionis. Sed malè, Nam nec ſi pupillus ſe ab initio abſtinuiſſet, quiſquam tamen alius ab inteſtato admitti poſſet,quia in ſuis non eſt ſucceſſio, *leg.* 1. *§. ſciend. de ſuis & legit.* vt nec in agnatis, *§.placeb. Inſt.de legit.agnat.ſucceſſ.* Neque aliud erat iure prætorio, niſi quod qui admitti non poterant tanquam agnati (quia non poterat prætor bonorum poſſeſſionem dare contra leges, *l.necnon* 28. *§. quod eius ex quibus cauſ.maior.*) admitterentur tanquam cognati. Quiſquis enim agnatus,idem & cognatus eſt,quod in ſuis non ſimiliter obtinere poterat, quia qui ſuus eſt, is nec agnatus nec cognatus eſt, *l.ſcripto* 7. *ff.vnde liber.* Igitur vetius eſt ad fiſcum bona pertinere, *d.l. vlt.de ſucc. edict.* ſcilicet ſi ſint ſoluendo *l.*1. *§* 1 *ff.de iur.fiſc.l.*4. *§.ſi bona* 20. *de fideic.libert.* alioqui pertinent ad creditores & diſtrahenda ſunt, *l.paterfamilias* 28. *de rebus auctor. iudic. poſſid.*

7 Ex quaſi contractu ; *l.*5. *§.tutela ff.de oblig.& act.*

8 Textus eſt ſingularis *in l.cum poſt* 43. *§.quidam* vbi Bart. *n.* 1. *de admin.tut.adde l. tutores* 61. *de cond.indeb.* Ceſſionem tamen impetrari tutius eſt, *l.*38. *de euict.l.*27. *§.*1. *de minor.*

DEFINITIO III.

De minore petente reſtitutionem ad abſtinendum aut appellandum.

SEd etſi minor annis vigintiquinque,ſiue curatorem habens, ſiue non habens, hæreditatem damnoſam inconſulto adierit,ſiue patris aut aui,ſiue agnati aut extranei hæreditas fuit,reſtitui in integrũ poteſt ad eam omittendam,[1] Si modo conſtet nihil eum feciſſe dolo,[2] & paratus ſit reddere quicquid habuit ex hereditate.[3] At cum non aliter concedendi ſit minori reſtitutio quam ſi ſe læſum probet,[4] non vtique hoc ſolo quo hereditatem adiit læſus præſumetur,[5] ſed ita demum audietur ſi probet,vel damnoſam,vel oneroſam hereditatem fuiſſe,[6] id eſt, vel tanto ære alieno conſtrictam, vt ei exoluendo facultates hereditariæ ſufficere non poſſint, vel tot litibus & difficultatibus implicitam, vt non ſine magno diſpendio & incommodo explicari vnquam poſſe videatur.[7] Quemadmodum & ſi minor paſſus ſit labi tempora,quæ ad appellationem vel interponendam, vel proſequendam data ſunt,non prius reſtituetur quaſi læſus quam docuerit iuſtam ſe appellandi cauſam habuiſſe.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 17. Cal. Iunij 1591. In cauſa Nicolai Deſpatrons, contra Petrum Cochet, Idib. Aprii. 1595.

1 *L.*1.*C.hoc tit.l.neceſſariis* 57. *D. de acquir.hered.*

2 Minori enim aduerſus proprium dolum ſubueniri non oportet, *l.ſi ex cauſa* 9. *§.nunc videndum, D.de minor.l.*1.*C.ſi aduerſ.delict.*

3 Vt in integrum omnia reſtituantur, *l.quod ſi minor* 24. *§. reſtitutio, ff. de minor.* Intellige niſi quid faro perierit. Hoc enim reddere minor non tenetur, vt in ſpecie *l.verum* 11. *§ ſi locupleti, ff. eod.* Facit *l. vnic. verſ.ſed & cum minor.C.de reput.quæ fiunt in iudic. in integr.reſtit.*

4 *d §.ſi locupleti d.l.quod ſi minor. §.non ſemper,eod.l.nam & poſteaquam, §.ſi minor. D.de iureiur.*

5 Quid enim ſi locupleti heres extiterit, *d. §.ſi locupleti.* In eóque errauit Bald. *ad d. l.*1. *C.hoc tit.* & Salicet. *d. auth. ſi omnes eod.*vbi defendunt ſufficere hoc caſu ad probandum læſionem, vt minor probet ſe vel vni tantum creditori obligatum, niſi aduerſarius probet hereditatem eſſe ſoluendo.

6 Cyn. *ad d.auth.ſi omnes,* poſt Iacob.de Aret.quos refert & ſequitur Guid.Pap. *q.*142. *n.*2. *&* 3. Alex. *conſ.*21. *col.*1. *vol.*1. Excipe tamen caſum ſingularem,de quo *in d.§.ſi locupleti,* vbi reſtituitur minor aduerſus additionem hereditatis etiam locupletiſſimæ.

7 *L.*4. *l.ſed etſi* 9. *§.quod ſi ſuſpectam, D.ad SC. Trebell.*

8 Bart. *in d.l.nam & poſteaquam, §.ſi minor. n* 6. Bald. & Salic. *ad ad l.vltim. Cod.in quibus cauſ.non eſt neceſſ.* quia præſumptio eſt pro ſententia à qua non fuit prouocatum, *l.Herennius* 63. *§.Caia. de euict.* licet idem Bart.contra ſcripſerit, *ad d.l.vlt.n.*10. Alij cum Paulo Caſtr. diſtinguunt, an qui vult reſtitui fuerit actor, an reus. Alij cum Alex.*in d.§.ſi minor.* an de minore loquamur an de maiore. Sed indiſtinctè verior eſt opinio Bart. *in dict.§.ſi min.*ſecundum Abbat.*conſ.*77. *vol.*2. *col.*3. Alex. *conſ.*115. *vol.*5.

DEFINITIO IV.

De filio qui ſoluit paternis creditoribus ante impetratam abſtinendi cauſa reſtitutionem.

FIlius, qui paternis creditoribus tanquam heres ſoluit, licet ex priuilegio minoris ætatis reſtituatur aduerſus immiſtionem vel abſtinendi habeat poteſtatem, condicere

N tamen

Source : BIU Cujas

tamen quod soluit non potest, [1] cum repetitio nulla sit à vero creditore qui suum recepit, nec si alius soluerit quam qui debuit. [2] Multo magis cum is ipse soluit qui tum debuit, hoc est, qui eo solutionis tempore hæres fuit. [3] Ergo si herede mandante alius pro eo soluerit creditoribus hereditariis, & ille postmodum aduersus immistionem restitutus sit: Causa nulla est vt ea restitutio nocere illi debeat qui soluit, quasi non sit versa pecunia in rem minoris, quandoquidem nec illi ipsi nocet cui solutum fuit. [4] Nam si indebita fuit pecunia quæ soluta est, conditioni locus sit in vtilitatem minoris pro quo solutio facta est. [5] Sin fuit debita, negari non potest quin soluentis pecunia in eam causam numerata vtiliter in rem minoris versa sit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa Nicolai Despatrons contra Petrum Cochet. Idib. April. 1595.

1 *L. si mulier* 31. *D. de minor. vers. nam & si quidam.* vbi Pap. scribit non solùm nullam esse hoc casu repetitionem, sed nec admittendam esse cæterorum creditorum querelam contra eos qui suum acceperunt, si petant vt pecunia communicetur. Nimirum si non plus debito acceperint, *l. tutores* 61. *de cond. indeb.*

2 *L. repetitio* 44. *D. de cond. indeb. l. purè* 5. *§. si eum D. de doli mal. except. l.* 1. *§ quod si patronus, D. quar. rer. act. non det. l. si quis delegauerit* 12. *D. de nouat.*

3 Id enim est quod Papin. significant *in d. l. si mulier*, cum ait seruos ab ea muliere manumissos, quæ postquam heres extitit restituta fuit abstinendi causa propter ætatem, iure optimo libertatem consecutos videri, ab ea scilicet quæ debuit ipsos manumittere. Ideoque nec cogendos esse dependere viginti aureos pro libertate retinenda, quos alioqui dependere deberent, *l. Papinianus* 8. *§. vlt. & l. seq. D. de inoff. test.*

4 Vide tamen ne suspecta sit consecutio, quoniam aliâ ratio videtur esse minoris qui reus est, cum ab eo conuenitur aduersus quem aliqua defensionis æquitate tueri se possit: Alia vero minoris agentis & repetere volentis quod soluit vero creditori. Fauorabilior enim est reus quam actor, *l. Arianus* 41. *de oblig. & act* l. 125. *de reg. iur.* Et quemadmodum in re obscura melius est fauere repetitioni quam aduentitio lucro, *l. non debet* 41. *§.* 1. *eod.* Ita & fauendum est cæteris paribus retentioni magis quam repetitioni, *l. nemo* 126. *§.* 1. *l. in pari causa* 128. *eod.* Alioqui nunquam esset danda restitutio minori aduersus fideiussorem suum præcedente mandato, quod falsum est, *l. in causa* 13. *in princ. ff. de minor.* Et sanè cum id quod iussu alterius soluitur pro eo sit quasi ipsi solutum esset, vt habet iuris regula *in leg. quod iussu* 180. *de reg. iur.* apparet non plus iuris habere posse eum qui soluit mandante minore quantumlibet iusto creditori, quam si minori ipsi soluisset: quo tamen casu mandati quidem actio contraria competeret ei qui soluisset, sed non eo minus restitui minor posset tanquam aduersus aliam quamlibet obligationem aut actionem, *d. l. in causa* 113. *in princ. & ad fin.* Neque enim huius qui creditori soluit metiendum ius est ex persona creditoris, nec si cessum ius habeat à creditore, quoniam cessa actio manet obnoxia periculo restitutionis, licet, aduersus solutionem ipsam, quæ creditori facta est, restitutio dari non possit, siquidem, vt dixi, fauorabilior est qui suum iam recepit, quam qui actionem tantum habet ad suum consequendum. Sera namque est impetrario restitutionis aduersus obligationem iam extinctam. Non item aduersus obligationem quæ adhuc subsistat. Extincta est ex parte creditoris cui solutum fuit, quod reuera debebatur. Subsistit ille ex qua minor ab eo cui solutionem mandauerat conuenitur. Denique non potest dici prorsus indebitum id quod ita debetur, vt tamen possit restitutio in integrum indulgeri debitori, *arg. l. quod si minor* 24. *§. restitutio vers. nam etsi D. hoc tit.* nec proinde metus restitutionis incertæ potest facere quo minus per eiusmodi solutionem vera inducatur liberatio, *arg. l. qui res* 98. *in princ. & §.* 1. *de solut.* quia restitutio noua actio est, licet restituto minore consequenter restituatur obligatio aduersus veterem debitorem, *l. vlt. D. de minor.* nisi creditor fuerit in dolo *d. §.* 1. *& l. si Titius* 48. *in fin. de fideiuss.* scilicet ex natura restitutionis in integrum *l. vnic. vers. sed etsi intercessor. C. de reput. quæ fiunt.* Aut in proposito, id est, cum minor per se aut per alium soluit suo creditori aduersus quem poterat restitui, non potest locus esse restitutioni aduersus liberationem. Nec ad hunc casum pertinet titulus *C. si aduers. solut. à tutor. vel à se fact.* sed ad illum quo vel solutionem minor ipse acceperit & pecuniam perdiderit, *vt in l.* 2. *eod.* vel indebitum ipse soluerit & quidem per errorem iuris, vt *in l.* 2. *eod.* Nam si per errorem facti habet indebiti condictionem iure communi, *Tot. tit. de cond. indeb.* superest igitur vt minori danda sit restitutio contra solum mandatarium qui soluit, si mandati actionem contrariam exercetat. Scripsi ad *Def in.* 12. *§. De in integr. restit. min.*

5 Nam & videtur soluisse is qui mandauit solui, tum etiam cum ignorat factâ solutionem, *l. si fideiussor.* 29. *§. hoc idem tractari D. mandat.*

6 Non enim ponimus restitutum fuisse minorem contra ius ipsum crediti, sed tantum contra immistionem hereditatis, vt & *in d. l.* 31. *ff. de minor.* Ego tamen secundum ea quæ proximè disputaui magis probarem, vt huic qui minore mandante soluisset daretur actio non mandati contra minorem, qui vtique restitui potest quoties conuenitur ex contractu in quo læsus fuit, *d. leg. in causa* 13. *in princ. & l. minor se in id* 48. *in princip. ff. de minor.* sed negotiorum gestorum, Et quidem non contra minorem ipsum, cuius nihil iam interest, sed contra creditores ad quos bona hereditaria incipiunt pertinere per filij abstentionem, *l. paterfamilias* 28. *de reb. auct. iudic. possid.* aut in ipsa bona distrahenda, id est, aduersus curatorem bonis dandum: quia negari non potest quin negotium hereditatis vtiliter gestum sit dimisso ex huius pecunia creditore hereditario, qui verus creditor fuit, sicut è contrario si minor hic legata quædam soluisset ante restitutionē quæ postmodū ob impetratā restitutionē fierent indebita, non minori ipsi cōpeteret repetitio, sed ipsis creditoribus, ad quos bona pertinerēt, *l. 5. l. tutores* 61. *ff. de condict. indeb.* Neque nouum est vt ex postfacto fiat negotium vnius, quod ab initio fuit alterius *l. si pupilli* 6. *§. item quæritur ff. de negest. l. si vendidero* 80. *§. si Titius. ff. de furt.* Illud planè obseruandum est, restitutionem illam, quam nos minori dandam esse volumus aduersus cum qui ex mandato suo soluit creditoribus hereditariis, aliam nouámque debere esse restitutionem, non eam quæ impetrata sit aduersus immistionem. Alia enim obligatio est quæ per restitutionem rescindi debet: cum quæ ex mandato proficiscitur sit ex contractu, quæ vero ex immistione non nisi ex quasi contractu. Idque semper verum est quod ait Definitio, restitutionem à minore impetratam aduersus immistionem non debere illi nocere qui mandante minore soluit creditori. Sed tamen illud etiam verum est quod volumus, non eo minus audiendum esse minorem iam restitutum ad abstinendum, si etiam aduersus hunc mandatarium restitui velit.

DEFINITIO V.

Heres minoris non potest restitui in integrum aduersus immixtionem à minore factam.

Filij, qui in minore ætate immiscuerat se paternæ hereditati damnosæ, à qua potius abstinere debuisset, [1] non potest heres siue suus, [2] siue extraneus petere in integrum restitutionem aduersus immistionem, tametsi posset eam petere filius ipse si viueret, [3] nec petendæ restitutionis tempora elapsa proponerentur. [4] Etsi enim ius petendæ restitutionis ex capite minoris ætatis ad heredem minoris quemlibet etiam maiorem transmitti posse non ambigitur: [5] Ne tamen in hac specie idem dici possit, illud impedit quod non ad aliud posset dari restitutio quam ad abstinendum. [6] Abstinendi vero beneficium quod prætor suis & necessariis heredibus indulget, mere personale est, [7] nec ad eorum heredes transmittitur, [8] quia non rei & causæ vt in integrum restitutio, sed personæ datur: [9] Vnde est quod heres filij etiam ante immistionem mortui abstinere non potest, si decesserit filius non declarata voluntate, quanquam illud ipsum abstinendi beneficium ipsi filio si viueret non denegaretur, [10] Nempe quia abstentio iuris est & voluntatis, [11] in integrum autem restitutio iurisdictionis, [12] *Sine die.*

1 Quod vtique suo iure facere potuerat, *l. ei qui* 12. *l. necessariis* 57. *D. de acquir. hered.*

2 In quo tamen maior est ratio dubitandi, *l. si quis* 7. *§.* 1. *iunct. gloss. in verb. sciret. eod. tit.* Vide tamen Bart. *ibid.* vbi defendit, beneficium abstinendi transire in heredem filij, etiam extraneum, tametsi filius ante mortem suam sciuerit se necessarium. [Iunge *Defin.* 5. *§. Qui & aduers. quos in integr. rest. non poss.*

3 *d. l. necessarius.* Intellige autem de adulto minore. Nam in pupillo etiam post immistionem non esset necessaria restitutio, *d. l. necess. l. penult. de auct. tut. l. ex contract.* 44. *D. de re iudic.*

4 Nam post annum trigesimumquintum, minor apud nos non restituitur iure minoris.

5 *l. non solum* 6. *D. de in integr. restit. l. minor.* 18. *§. vlt. & l. seq. D. de minor.*

6 *d. l. necessariis & tot. hoc tit. C.* Nam post rescissam immistionem beneficio restitutionis non eo minus verum est filium manere suum heredem & necessarium, nec tantum nudo nomine sed etiam effectu, nisi se abstineat, quamuis abstinere possit. *l.* 1. *§. qui sunt in potestate, D. si quis omis. caus. test.* Ac proinde inutilis est restitutio contra immistionem impetrata nisi abstentio sequatur.

7 *d. l. ei qui d. l necessarius.*

8 *l. paterfamilias.* 28. vbi est text. elegans, *D. de reb. auct. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuil. credit.*

9 *l. ex pluribus* 42. *D. de adm. tutor. l. quia tale* 14. *solut. matr.*

10 Præterquam in casu pereleganti *d. l. si quis filiumfamilias* 7. *§.* 1. *D. de acquir. hered.*

11 Quia competit ex edicto sine causæ cognitione, *d. l. ei qui.*

12 Quoniam causæ cognitionem requirit, *l.* 3. *D. de in integr. restit. iunct. l. filia* 88. *de solut. l. inter tutores*, 36. *D. de admin. tut.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXVI.

IN QVIB. CAVS. NON est necess. in integr. restit.

DEFINITIO I.

De restitutione aduersus lapsum temporis non nisi in subsidium concedenda pupillo, qui tutores habuit.

QVOTIES placet præscriptionis tempora sic currere aduersus pupillum, [1] vt tamen ex causa restitui possit, [2] Districte obseruandum est, vt non nisi in subsidium ea restitutio concedatur, [3] hoc est, si à tutore indemnitatem consequi non possit. [4] Prius enim contra tutorem agendum est. [5] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coyssiaz & Gaudinon, 16. Calend. Septemb. 1592.

1 De quo scripsi *Defin. 2. §. Si aduers. vsucap. & ad eum locum.*

2 Ne forte pupillus damno afficiatur siue ex sua, siue ex tutoris sui negligentia aut ignorantia, secundum ea quæ Bart. tractat & cæteri, *ad l. Æmilius*, 38. *D. de minor.*

3 Publicè enim interest ita ius constitui ne qua vis legibus fiat, ne quidem fauore pupilli, cuius nimirum vtilitas publicæ postponenda est, *l. si quis mancipiis*, 17. *§. si impubes D. de Instit act.* Debétque sufficere pupillo quod indemnis seruetur, cum hoc casu cesset æquitas illa quæ sola restitutionem posset inducere. Igitur quandiu tutores soluendo erunt, denegari debebit restitutio aduersus lapsum temporis.

4 Intellige igitur si pupillus tutorē habuit. Alioqui statutaria quidē & consuetudinaria temporis præscriptio currit contra pupillum quoque, sed non legalis, secundum distinctionem Innocentij *in cap. constitutus in fin. Extr. de in integr. restit.* tametsi eum pro contraria sententia citet, Guid. Pap. *q.* 31. contendens indistinctè neutram præscriptionem currere contra pupillum, quo etiam iure vti Senatum Gratianopolit. refert.

5 Textus est *in l. properandum*, 13. *§. vlt. C. de iudic.* Facit eleganter *l. arbitrio* 18. *§. pen. D. de dolo*

DEFINITIO II.

De pupillo qui tutorem habuit petente restitutionem ad implorandum beneficium inuentarij.

CVi consequenter, cum aliquando quæreretur, An tempus conficiendi inuentarij cucurrisset pupillo tutorem habenti, Placebat cucurrisse, [1] nec sine beneficio in integrum restitutionis permittendum pupillo, vt post lapsa conficiendi inuentarij tempora heredem se diceret cum beneficio legis & inuentarij: [2] Quamuis in integrum restitui vtique possit, [3] si id malit quam indemnitatem exigere à tutore, [4] Ipsius enim interest vt non inuitus hereditariis oneribus & negotiis implicetur. [5] Nam quod à Iustiniano contra statutum est, [6] vt si pupillus per tutoris desidiam causa ceciderit non aliter saluum habeat beneficium restitutionis, quam si indemnitatem à tutore eiúsve fideiussoribus consequi non possit, [7] specialem quandam rationem habet, fauore minuendarum litium, [8] & propter auctoritatem iudiciorum. [9] *Ita Senatus* in causa Gabrielis Damodry Aduocati & pupilli N. Ioan. Crassi 8. Cal. Sept. 1592.

1 Scripsi *Defin. 1. num. 3. §. tit. prox.*

2 Tametsi nulla restitutione indigeret abstinendi gratia, *l. necessariis* 57. *D. de acq. hered. l. pen. de auctor. tutor. l. ex contractu* 44. *D. de re iudic.* Quod sanè mirum videtur, cum plus sit abstinere, quam inuentarij beneficium implorare. Sed differentiæ ratio est, quod abstentioni nulla solemnitas & forma à lege præscripta est, quomodo inuentario confido quo lex defert. Dixi *Defin. 2. n. 5. §. si aduers. vsucap.*

3 Nam & minor restitueretur dummodo careret dolo. Rationem vide ad *Defin. 1. n. 4. §. tit. prox.*

4 Habet enim electionem, *l. vlt. & tot. tit. Codice. si tut. vel curat. interuen.*

5 Etiamsi hereditas locupletissima sit. Pendet enim id ex opinione heredis, *l. quia poterat* 4. *D. ad SC. Trebell.*

6 *In l. properandum* 13. *§. vlt. C. de iudic.*

7 De quo scripsi *Defin. prox.*

8 Qui fauor publicus est *l. quidem* 31. *D. de reb. credit.*

9 Tunc igitur incumbet minori necessitas prius conueniendi tutorem, cum certabit de indemnitate duntaxat, non etiam de commodo illo consequendo, quod pecunia æstimari non possit.

DEFINITIO III.

De in integrum restitutione aduersus antichresim.

NOn solet quidem dari restitutio in integrum debitori qui pro exiguo debito magni valoris bona pignori dederit in *ἀντίχρησιν* [1] quia luendi quandoque pignoris ius habet oblata pecunia. [2] Alioqui si non esset liberum ius luendi, contractus simulatus & vsurarius diceretur, [3] præsertim fructibus pignoris legitimum modum vsurarum excedentibus; [4] Si tamen ex regionis consuetudine [5] talis pignoris species proponatur, vt nisi sub conditione casuali, vel mixta pignus lui non possit, qualis, vt audio, in vsu est apud Augustanos (apud quos nec mulieri licet soluto matrimonio dotem exigere, [6] nec mariti hæredibus pignora pro dote dotisque augmento data luere quoadusque mulier vel moriatur, vel ad secundas transeat nuptias 7) restitutioni locus esse potest, [8] si læsio vltra dimidiam interuenerit, [9] cum debitori alio remedio succurri non possit. [10] *Ita Senatus* in causa Parisij Cheneuier, & Ioanne de la Creste Prid. Idus Iul. 1593.

1 De antichresi siue expressa siue tacita, & quid vtraque sit, vide quæ scripsi in Chiliade Decad. 9. Err. 5. 6. & 7.

2 Cum enim antichresis species pignoris sit ea lege constituti, vt creditor fructus pignoris percipiat in vicem vsurarum pecuniæ, *lege si is qui* 11. *paragrapho si ἀντίχρησις D. de pignor.* apparet posse dissolui vinculum illud soluto debito, aut ni solutio accipiatur oblato, *leg. si rem* 9. *paragrapho omnis D. de pignor. ad leg. grege* 13. *§. etiam de pign. lege Paulus respondit* 12. *paragrapho* 1. *& pass. quibus modis pign. vel hypoth. soluit.* In hac autem ratiocinatione præsupponendum est, Quoties is qui læsus est, prospicere sibi iure communi potest siue per iudicem, siue propria auctoritate, prætorem se interponere non debere, nec de restitutione quicquam tractandum esse, *lege in causa* 16. *in princ. § & generaliter, D. de minor. l. 3. C. de in integr. rest. minor. l. 2. Cod. de præd. minor.*

3 *Ex notat.* per Canonistas, *in c. illo vos. de pignor.*

4 Etsi enim huiusmodi contractus *αὐτηχρήσεως* prohibitus non est, facile tamen sit suspectus, quia proximè accedit ad eam contractus speciem, quæ fieri solet in fraudem legitimarum vsurarum, *lege si ea pactione* 14. *Codice de vsur.* nec ferè in alio differt quam in eo, quod in contractu illicito & fœneratitio, creditoris immoderata vtilitas certa est, in isto incerta, quod omnium optimè probat *dicta lege ea.*

5 Regionis enim consuetudo ferè semper & in omnibus attendenda est, præsertim vt valeat contractus qui alioquin non valeret. *lege de quibus* 32. *& pass. D. de legibus. lege prima, paragrapho vltimo de inspic. ventr. lege si seruus*, 50. *§. vltimo de leg. 1. leg. quod si nolit.* 31. *§. quia assidua de ædil. edict. l. 1. ff de vsur. l. semper in stipulationibus*, 34. *de reg. iur. l. 3. §. vlt. de test.*

6 Contra *l. vnic. §. exactio. C. de rei vxor. act. l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

7 Contra *l. 2. & tot. tit. D. solut. matrim. l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pign. hab.*

8 Ad rescindendum contractum, cui alioquin perinde ac si vera esset alienatio stari omnimodo oporteret. Veréque eo casu dici potest quod ait *lege vltima. Codice de reb. alien. non alienand.* sub alienationis nomine hypothecam quoque & pignoris nexum comprehendi, Quanquam id tantum continet in specie illius legis, id est, prohibita alienatione, quia per hypothecam peruenitur ad alienationem. Alioqui constat alienationis nomine eum duntaxat actum significari per quem dominium transferatur, *l. 1. C. de feud. dot.* quod per pignoris aut hypothecæ constitutionem nunquam euenit, *l. cum & sortis* 35. *§. 1. D. de pign. act.*

9 Intellige cum restitutio impetrata est per maiorem. Concurrente enim auxilio & fauore ætatis, minor læsio sufficere potest ad inducēdam restitutionem dum ne prorsus minima sit, *l. nam & posteaquam* 9. *§. si minor. D. de iureiur. Tot. tit. de minoribus.*

10 Cui tamen aliqua ratione succurri humanum est propter tam grandem læsionem, *l. 2. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vend. l. maioribus* 3. *C. commun. vtr. iudic.*

DEFINITIO IV.

De necessitate impetrandæ absolutionis & restitutionis, tum etiam cum enormissima læsio interuenerit.

QVod placuit, enormissimam læsionem quæ interuenit in venditione facta sub pacto de retrouendendo facere vt ius redimendi, quod alioqui temporale foret, fiat perpetuum,[1] id est, ad triginta vsque annos,[2] Non efficit, quin necessarium sit beneficium Principis ad omnia in integrum restituenda,[3] sicut & absolutio à iureiurando. Ne alioqui crimen periurij incurrat is qui contraxit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Dufour & Iacobinæ Berru 4. Idib. Maij 1595.

1 Secundum ea quæ tractant nostri, *ad l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. & ad l. si quis cum aliter 36. de verb. oblig.* Canon. *in cap. ad nostram & c. illo nos. De pignor.*

2 Perpetua enim iura hodie dicuntur illa quæ trigesimo demum anno concluduntur, qui finis est longissimæ vitæ actionum omnium, exceptis quibusdam quæ ad quadragesimum vsque annum extenduntur, *l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

3 Quia nimirum restitutionis in integrum implorandæ tota solemnitas hodie ferè pecuniaria est, Alioqui summo iure agentibus, si verum est quod vulgo creditur contractum ob enormissimam læsionem ipso iure nullum esse, non potest hoc casu locum habere restitutio, quia id quod nullum est rescindi nullo modo potest *lege 5. §. 1. De inust. rupt.*

4 Valet enim iusiurandum & obligat quoties seruari potest sine dispendio salutis æternæ, *capit. cum contingat. & pass. Extr. de iureiurando.*

DEFINITIO V.

De restitutione aliquando habenda per Senatum pro impetrata, aliquando non habenda.

SEnatus, etsi suprema, quod aiunt, manu, plerumque habet restitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata,[1] licet per procuratoris aut aduocati insciti impetratum diploma non sit,[2] Puta vt quis aduersus lapsa interponendæ, aut prosequendæ appellationis tempora restituatur,[3] Nunquam tamen supplet defectum rescripti non impetrati per quod euertenda sit præcedentis Senatusconsulti auctoritas, via ciuilis, vt vocant, supplicationis.[4] *Ita Senatus* in causa procuratorum D. Ducis de Mercœur, & N. Gleyron in secreto auditorio 4. Calend. Iul. 1595.

1 Quia Senatus Principis vice fungitur, & crediderunt Principes nostri eos qui ob singularem industriam explorata eorum fide & grauitate ad huius officij magnitudinem adhibentur, non aliter iudicaturos esse pro sapientia ac luce dignitatis suæ, quam ipse foret iudicaturus, vt de præfectis prætorio quorum non dissimilis auctoritas fuit scriptum legimus, *in l. vnic. §. 1. de offic. præf. præ. D.*

2 Sæpius enim coguntur boni iudices supplere quæ desunt Aduocatis partium, *Ex tit. C. vt quæ desunt aduocat. part. ius sup.*

3 Id enim modici præiudicij esse creditur, quia pertinet tantum ad extrinsecam appellationis solemnitatem, *l. si bonam 11. C. de admin. tut.* nec respicit aut lædit ius partis, vel auctoritatem iudicij.

4 *Ex Auth. quæ supplicat. C. de prec. Imp. offer.* Idque propter auctoritatem rerum iudicatarum quas effectum habere publicè expedit, tum etiam cum perperam & per sordes aut gratiam fuit iudicatum, *lege seruo inuito 65. §. cum prator. D. ad Senatusconsultum Trebellianum. lege si seruus 50. §. 1. de leg. 1.* Cæterum obserua inferiorum iudicum etiam eorum, quos *maiores* dicimus, quod Principis iurisdictionem exerceant & quantacunque fulgeant dignitate, non eandem esse potestatem vt restitutionem, quod ad sanandam causam malè affectam impetrari debuit, habere possint pro impetrata. Nam ad solius Senatus supremam iurisdictionem id pertinet. Adeoque vt appareat non solita iudiciorum lege id fieri, aut ordinaria auctoritate, solet Senatus exprimere id se facere suprema manu, Vtpote qui non meros iuris apices sequi cogatur sed omnia soleat ex bono & æquo æstimare ac pro eo plerumque iudicare quem videat bonam habere causam, licet ex Aduocati vel procuratoris insciti minus benè instructam.

TIT. XXVII.

QVI ET ADVERS. QVOS in integr. restit. non poss.

DEFINITIO I.

Restitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non transire sine speciali mandato.

SIC VTI non potest donatarius implorare restitutionem in integrum, quæ pro ea re donatori competere potuisset: Nisi specialiter & nominatim ius illud cessum sit,[1] cum alioqui non transeat in singularem successorem.[2] Ita si post contractum & ex interuallo donator illud mandare & præstare donatario velit, nihil agit,[3] cum eo tempore nihil amplius iuris habeat in re donata,[4] Absurdum enim fuerit saluum manere donatori post donationem ius petendæ restitutionis pro ea re, quam in alium iam transtulerit, & cuius nomine nihil amplius eius interfit.[5] Sic in publico auditorio tractatum est in causa quadam Augustanorum 10. Calend. Maij 1593.

1 *L. illud 25. §. 1. D. de minor.* Dicam *ff. Tit. Etiam per procur. cauf. in integr. rest. agit. posse.*

2 Nam in successorem vniuersalem, proculdubio transit ius petendæ restitutionis, *l. non solum 16. in fin. D. de in integr. restit. l. minor 18. §. vlt. D. de minor.*

3 *L. Modestinus 76. D. de solut. l. 1. C. de contr. iudic. tutel. cum l, is qui 36. D. de fideiuss.*

4 Donatio enim siue stipulatione siue traditione perfecta sit, siue etiam nudo consensu post, *l. si quis argentum 35. §. fin autem & hoc C. de donat.* transfert ius omne donatoris in donatarium. Nisi quis dicat, quod sanè verum est, aliud esse perfici donationē, aliud transferri dominium. Perficitur nudo pacto ex Iustiniani lege vt necessarius traditionis effectus sequi debeat, sicut lex ait, sed non ideo transfertur dominium aut aliud ius vllum donatori competens, nisi secuta demum traditione. Proinde etiam post perfectam donationem, si traditio nondum secuta sit, saluum est donatori ius petendæ restitutionis, nec quicquam vetat ius illud cedi præsertim donatario. Itaque hæc Definitio ad eum casum coarctanda est, quo donationem secuta sit traditio.

5 Non enim dari potest restitutio, nisi iis quorum interest, adeo vt nec sufficiat parum interesse, quia pro re modica dari non debet, *l. scio 4. D. de in integr. restit. l. si quis adfirmauit 9. §. vlt. D. de dolo l. si ex causa 9. in principio. D. de minor. l. res bona fide 54. De contr. empt.* Quid ergo si in continenti post factam traditionem ex causa donationis cedatur restitutio? An valebit? Nec enim hoc casu dici potest quod in specie *d. l. 36. & l. fideiussoribus 17. D. de fideiuss. & d. l. 76. de solut.* non tam peremptas quam venditas videri actiones. Cum in donatione pretium nullum intercedat, sine quo tamen venditio nulla est. Sed tamen verius est valere cessionem, alia ratione quia quæ incontinenti fiunt, videntur inesse, *leg. lecta 41. De rebus creditis. leg. 7. paragrapho quinimo. D. de pact.*

DEFINITIO II.

Restitutionem aduersus venditorem dolosum impetratam non nocere emptoris fideiussori.

DOlo venditoris persuasus rem tuam quasi venditoris fuisset emeras, conuentique pretij nomine non tantum te obligaueras, sed etiam dederas eo nomine fideiussorem: Fideiussori vero quod is pro te pretium soluere promisisset, rem aliam ex ea causa quasi in solutum vt haberet, vendideras & tradideras. Ille venditori tuo bona fide soluerat. Si postea in integrum restitui velis aduersus tuum venditorem ex causa doli vel læsionis, nō debebit ea res nocere fideiussori, cui nihil imputari potest,[1] cum quod ad eum pertinet, neque dolus neque læsio vlla interuenerit,[2] & fauore fideiussorum receptum sit vt huiusmodi venditiones valeant etiam sub pacto legis commissoriæ,[3] quæ alioqui non valerent

Source : BIU Cujas

lerent.[4] Sane quin venditio pura ex ea causa valuerit, nec dubitari potest.[5] Neque post rescissam priorem venditionem consequens erit accessoriam sine causa factam videri.[6] Sublato enim priore contractu, supersit causa solutionis per fideiussorem factæ, quæ venditionem posteriorem in iuris quæsiti præiudicium rescindi non permittit.[7] Hactenus igitur tibi succurrēdum erit, vt aduersus tuum venditorem habeas repetitionem pretij, quod fideiussor soluit, quasi soluisse tu ipse videaris.[8] Rescissa enim & resoluta venditione, incipit pretium esse penes venditorem sine causa.[9] Plane si dolus quoque venditoris tui interuenisse proberur, danda tibi erit actio non tantum ad pretium, sed ad id etiam omne quod tua interierit eam te rem habere, quam fideiussori tuo vendideris.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Te enim mandante solutum intelligitur, quod à fideiussore tuo solutum est, & si qua tibi vel exceptio vel restitutionis causa iusta superarat, debueras fideiussorem antequam solueret certiorare, *l. si fideiussor 29. in princ. & §.1. 2. & 3 D.mandat.* Restitutio enim quæ ex postfacto impetratur cum sit noua actio, non potest actionem fideiussori iam partam & acquisitam reuocare, *arg. l. qui res 98. §.1. D. de solut.* Et vero quid possit imputari fideiussori qui fideiubendo nihil nisi amici officium impleuit?

2 Ponimus enim bona fide ad fideiubendum accessisse, nec cum venditore collusisse: quod & in dubio præsumendum est, *l. quoties 18. §. qui dolo de probat. l. dolum C. de dolo.*

3 *l. vlt.* vbi DD. *per ill. text. D. de contr. empt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi in Chiliade Decad. 25. De Error. pragmat.

4 *l. vlt. C. de pact. pignor. Extra casum l. si fundus 16. §. vlt. D. de pign. & l. Titius 34. D. de pignor. act.* Vide omnino quæ circa totum hunc tractatum De leg. commiss. scripsi dict. Decad. 25.

5 *d. l. Titius. Saltem ad excipiendum* Bart. *in l. quamuis alias. l. Callippo 45. De solut.*

6 Duplex enim contractus est sicut duplex distractus, si & fideiussor & reus principalis soluat, *l. fideiussor 59.* vbi est text. elegans, *D. de condict. indeb.*

7 *Arg. l. cum is 32. §. mulier eod. l. pen. de cond. ob turp. caus.*

8 *d. l. si fideiussor. 29. §. hoc idem tractari in fin D. mandat.*

9 *l. 1. §. pen. & vlt. l. 2. & pass. D. de condict. sin. caus.*

10 Quia tanti tua interest cum dolus venditoris illi venditioni etiam causam dederit, *l. arbitrio 18. in princ. & § pen. & pass. D. de dolo.*

DEFINITIO III.

Donatario etiam vniuersorum bonorum non competere restitutionem in integrum, neque fraudatorium interdictum.

DOnatarius licet vniuersorum bonorum præsentium & futurorum ius non habeat petendæ in integrum restitutionis, quam donator ipse aduersus rem iudicatam aut contractum petere potuisset,[1] quia non nisi singularis successor est.[2] Et consequenter quod ad eum pertinet speciali mandato opus est,[3] quia nec facile credendum est donatorem aduersus factum proprium venturum fuisse.[4] Generale autem est, vt ex cuius persona lucrum quis sentit, eius factum impugnare non debeat.[5] Eadem ratio facit vt non possit donatarius hic obiicere, confessionem à donatore simulatè & in fraudem factam fuisse,[6] Quis enim vnquam dixit, fieri quid posse in fraudem futuri donatarij?[7] Aut quomodo fraudari potest, qui nihil omnino iuris habeat, præterquam ex mera fraudantis liberalitate?[8] Nec obstat superioribus quod dici solet donatarium vniuersalem esse heredis loco:[9] Id enim falsum est, si iuris rationi plus tribuas, quam nostrorum traditionibus,[10] Aut nisi sic intelligas, vt creditoribus perinde satisfacere teneatur acsi heres esset, nimirum per actionem reuocatoriam,[11] Personali enim actione conueniri nullo modo potest.[12] *Ita Senatus* pro Amedeo Mouche, contra D. de la Tornette, Idib. Iul. *1595.*

1 Etsi enim donatarius quilibet censetur procurator à donatore constitutus in rem suam, non ideo tamen intelligitur habere mandatum speciale quod necessarium est ad petendam restitutionem, vt diximus *Defin. 1. 5.*

2 Donationis enim titulus est singularis sicut & venditionis, licet vniuersorum bonorum donatio facta proponatur, quemadmodum & potest quis bona sua vniuersa vendere. Vtraque scilicet alienatio est, *l. omnes 17. §. Lucius ff. quæ in fraud. credit.* In successore vniuersali aliud iuris est. Habet enim ius petendæ restitutionis quæ competit defuncto, *l. non solum ff. de in integr. restit. l. minor autem 18. §. vlt. ff. de de minor. l. Panonius 86. de acquir. hered.* A quo enim alio quam à seipso mandatum accipere vniuersalis successor posset.

3 Secundum ea quæ dicemus *l. Tit. etiam per procur. caus. in integr. rest. agi poss.*

4 *l. cum de indebito 25. ff. de probat.* Nam restitutio in integrum erroris proprij veniæ petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem continet *l. præfecti 17. ff. de minor.* non facilè autem vult quilibet aut errorem proprium fateri, aut quod ab alio se circumueniri passus sit, quia nec facilè prudenti & prouido patrifamilias potest id contingere.

5 *l. ex qua persona 149. De regul. iur. l. si non solus 18. ff. si quis omiss. caus. testam. l. Pomponius, 13. §. 1. de acquir. poss.*

6 *Arg. l. 4 §. si cum legitima, vers. si quis autem & §. auctoris 31. vers. cæterum, D. de dolo mal except.*

7 Siquidem nihil fieri potest, nisi in fraudem eius cui debetur, Donatario autem præsertim futuro nihil debetur, quia nullo tempore creditor est, ne post donationem quidem, vnde fit vt quod in fraudem creditorum donatum est reuocari debeat, etiamsi donatarius ignorauerit, cum in aliis creditoribus distinguendum sit an sciuerint & fraudem participauerint, necne *l. quod autem 6. §. hoc edictum & §. simili modo dicimus, l. vlt. §. si à socero D. quæ in fraud. credit.*

8 Aliud enim est lucrum extorqueri, aliud damnum infligi, *d. § simili modo dicimus, l. 4. C. de reuoc. his quæ in fraud.*

9 Quemadmodum de hereditatis emptore scriptum est, in *d. §. cum qua debitori 18. D. de hered. vel action. vendit. l. si cuius 9. ff. commun. præd.*

10 Nullo enim iuris loco sic à prudentibus proditum videas, neque ex vera iuris ratione id defendi potest, Capel. Tholos. *q. 386.* vbi etiam Aufrer.

11 *d. l. omnes 17. §. Lucius quæ in fraud. credit.*

12 *l. vlt. §. 1. de contr. empt. l. 1. §. si heres ff. ad SC. Trebell. l. vlt. C. de hered. action. l. licet 27 C. de iur. dot. l. de rebus 13. C. de don. ant. nupt. l. aris. alteni 14. l. cum res 12. C. de donat.* Vide Guid. Pap. *quæst. 15. & 460.*

DEFINITIO IV.

Contra restitutionem fideicommissi indebiti ex causa pietatis factam non datur restitutio.

MVlier quæ à marito bonorum fere omnium donationem in casum superuitæ[1] acceperat, ab eodem post viginti pluresve annos hæres instituta, & pauperibus municipij post mortem suam restituere rogata, fideicommissum repræsentauerat ex parte,[2] & certa bona priusquam moreretur restituerat, adiecta etiam causa, vt defuncti mariti animæ à Deo Opt. Max. misericordiā facilius impetraret. Cum postea in integrum restitui vellet, quasi quæ immodice læsa fuisset, propterea quod ea bona non tantum ex testamento ad se pertinerent, sed etiam ex donatione, cuius illa tum cum contrahebat non meminisset,[3] probabilius videbatur non esse illam audiendam. Quia etsi bona quæ inter viuos, licet sub conditione & in casum superuitæ donata fuerant, non poterant fideicommisso contineri, vtpote quæ perinde mulier erat habitura etiam alio herede existente.[4] Sublata tamen causa fideicommissi supereſt causa pietatis, ex qua solutum condici non potest.[5] *Ita Senatus* in causa Domin. de Lorme, & Syndicorum de Montmilian. 8. Idus April. *1596.*

1 Sic enim fiunt donationes ferè omnes, quarum hodie vsus est in contractibus matrimonij, scilicet superstiti futuro ex coniugibus à præmoriente.

2 Id est ante diem fideicommissi, & ante mortem suam restituerat, quod vtique facere potest dum ne in alterius præiudicium, *lege post mortem 12. Codice de fideicommiss. lege vxorem, 41. §. Seium maritum, de leg. 3.*

3 Vt & *in l. Seia 20. in princ. D. de instruct. & instrum. legat. ibi* quos post obliuionem testamentariæ scripturæ fecisset.

4 *Vt in l. sequens quæstio 68. de legat. 2.*

5 *Sic in l. cum is, 36. §. mulier. ff. de cond. indeb.*

Source : BIU Cujas

[DEFINITIO V.

Minoris heres non restituitur aduersus confessionem meritorum factam à minore de qua minor ipse non fuit conquestus.

NOn potest minoris heres in integrum restituì aduersus cessionem & remissionem quæ à defuncto facta esse dicatur sine causa & prætextu officiorum ac meritorum de quibus non aliter quam ex ipsius minoris confessione constet. [1] Non enim permittendum est heredi vt ingratitudinis reum faciat minorem, qui ne tanto se crimine obstringeret, amici officia & benemerita quorum sibi adprimè fuit conscius remunerari voluit, [2] quique nec hodie, vt credibile est, ea negaret, si viueret. [3] Planè quin minor ipse aduersus eam confessionem meritorum restitui in integrum possit, dubitari non oportet. [4] Quid enim facilius aut frequentiùs quàm à minore per ætatis lubricum eiusmodi confessionem extorquere vt donationi color quæratur? Sublata enim causa meritorum, [5] quæ veluti permutationis genus quoddam inducit, & sola supereſt causa donationis, quæ minori haud dubie interdicta est, [6] cum donare nihil aliud sit quàm perdere. [7] *Ita Senatus* ex temporé contra liberos & hæredes D. de Sonax pro vxore procuratoris Mongella die 21. Maij 1613.

1 Non enim priuilegium minoris vllum est vt ingratus esse possit magis quàm maior, Quod nec tutori eius licet *leg. cum plures* 12. § *cùm tutor D de admin. & peric. tut.*

2 *Vt in l. Aquilius Regulus* 27. *ff. de donat.*

3 Cur enim tam facilè præsumeremus inconstantiam quæ nunquam laudanda est *l. in causa* 27. *de procur.*

4 Restituitur enim aduersus omne id quod malè gessit *l. ait Prator* 7. *iunct. l.* 1. *& pass. ff. de minor.* Et qua facilitate contrahit eadem facilitate inducitur ad confitenda merita quæ nulla sunt.

5 *l. sed etsi* 25. *§. consuluit. de pet. her.*

6 *Tot. tit. C si aduers. donat.*

7 *l filiusfamilias* 7. §. 1. *ff. de donat.* Ita fit vt minùs plenum sit ius heredis quàm defuncti, *vt in Defin.* 5. *ſ. si minor se ab hered. abst. num.* 3. Sicut è contrario interdum plenior heredi & in heredem competit actio quàm defuncto competierat. *l. si per imprudentiam* 51. *§. non mirum ff. de evict.*

DEFINITIO VI.

Sera est restitutio quæ impetratur contra heredem cum beneficio legis post empta ab eo bona defuncti.

REstitutio in integrum quæ aduersus defunctum competiit, in heredem quidem eius perinde competit, [1] licet non nisi cum beneficio legis & inuentarij hæreditatem adiisse proponatur. [2] Sed hoc non est perpetuum. Quid enim si quod euenit plerumque post peractam discussionis instantiam bona omnia quæ defuncti fuerant vendita, & idem ille hæres vniuersa emerit [3] & ex precio creditores omnes hæreditarios dimiserit, vt iam non hæredis, sed emptoris iure possideat? [4] Non magis contra eum quàm contra quemlibet alium emptorem extraneum danda erit restitutio, [5] cùm vice extranei cuiuslibet emptoris emerit, [6] contra quem neque restitutio, neque alia actio vlla dari posset. [7] Quanquam enim non eo minus remanet heres, qualis antea fuit cum beneficio legis & inuentarij, [8] vt ex eo constat, quod si quis postmodum appareret debitor hereditarius conueniri adhuc ab eo tanquam herede posset. [9] Mutata tamen conditione bonorum, [10] & re amplius non integra, [11] iniquum esset inquietari eum qui non tantum hæres, sed etiam emptor existeret, [12] quique causati probabiliter posset non tanto precio empturum fuisse si alicuius siue actionis, siue restitutionis periculum adhuc sibi pertimescendum credidisset. [13] Essentque creditores quos heres ex pretio emptionis dimisit in eam rem ab actore euocandi, & soli conueniendi, contra quos tantùm supereſſe creditoribus anteriorib. actionem Iustinianus voluit. [14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. non solum* 6. D. *de in integr. restit.*

2 Nam & hic perinde heres verè est atque is qui hereditatem purè adiit, vt actiones omnes habeat hereditarias & actiuas, & passiuas, *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Potest enim temerè si velit, præsertim nullo alio emptore extraneo existente, qui tanti liceri velit. Imo ex officio debet emere. *arg. l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 Potest enim quilibet mutare sibi causam possessionis dummodò extremo titulo superueniente *l. non solum* 33. §. 1. *ff. de vsucap.*

5 Neque hoc casu locum habere potest tanquam simile quod ait *l. si mandatu* 59. § 1. *ff. mandat.* vt apparet ex ratione ibi posita quæ hìc locum non habet.

6 *Vt in d. l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7 *Dict. l. vlt. §. sed nec aduersus emptorem C. de iur. delib.*

8 Quia semel heres qualitercunque factus semper talis remanet *l.* 7. *sed quod Papinianus ff. de minor.*

9 Cui enim alij possent competere actiones? quæ tamen nunquam ipso iure transeunt in alium quàm in heredem *l.* 1. *C. si cert. pet. l.* 1. *& tot. tit. C. de hered. act.*

10 Quæ mutatur hoc casu per superuenientem nouam qualitatem & conditionem personæ *l. per curatorem* 90. §. 1. *de acq. hered.*

11 Solet enim hæc res impedire restitutionem in integrum etiam in minore *l. quod si minor* 24. *§. Scæuola ff. de minor. l. vlt. C. de repud. hered.*

12 Nemo enim decipi debet sub fide hastæ publicæ *l. vlt. & pass. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.* 10. *tit.* 3. *l. si hypothecas* 8. *C. de rem. pignor.*

13 Fuisset enim metus ille pars pretij, & est ratio optima, quæ Papinianum coëgit mutare sententiam in specie *l. si venditor* 6. §. 1. *& l. seq. D. de seru. export. l fundi partem* 79. *D. contr. empt. l. si sterilis* 1. §. *si tibi de act. empt.*

14 *in d. l. vlt. §. sin verò creditores C. de iur. delib.* Vbi tamen nihil Iustinianus de in integrum restitutione dicit, quæ sanè contra creditorem aliúmve tertium possessorem exerceri numquam potest, nisi in casu *l.* 13. §. 1. *de minor.* sed tantùm de actione hypothecaria creditoribus anterioribus competente.

TIT. XXVIII.

SI MINOR SE MAIOR dixer.

DEFINITIO I.

De minore, qui vel suo vel aduersarij sui dolo maiorem se dixit & iurauit.

MINOR qui se maiorem dixit & iurauit apud iudicem, si tutor datus sit, postea vero neget se maiorem, non aliter audiendus est, quã si probet se minorem. [1] Quo tamen probato, non faciet male interpositi iurisiurandi auctoritas, [2] vt tutor manere debeat, qui reuera minor adhuc est annis vigintiquinque. [3] Igitur alius tutor dandus erit, [4] sed huius expensis qui falso iurans se maiorem deceperat iudicem. [5] Sed etsi tanquam tutor liti adfuerit, pupillúmque defenderit contra creditorem, non eo magis valere poterunt quæ à falso tutore gesta sunt, [6] sed tamen minor ob dolum suum ad expensas omnes sarciendas, quas frustra factas fuisse ex postfacto apparuit, condemnabitur, [7] vt in eo saltem dolus eius vindicetur. [8] Nec est quod quis dicat iurisiurandi religionem cum dolo minoris cõiunctam facere debere ne audiri debeat si postmodum tutor esse nolit. [9] Neque enim tutor esse posset citra iniuriam pupilli [10] quem lex non vult regi ab eo, qui ipse propter ætatem ab alio adhuc regi debeat. [11] Nam quod dici solet minorem per iusiurandum fieri maiorem, [12] eo pertinet vt iusiurandum suppleat defectum solemnitatum quas alioqui ratione ætatis interuenire oportet. [13] Non etiam vt imbecillitatem consilij quæ in ea ætate est, emendet, & corrigat. Hoc enim ne fieri vllo modo possit, natura ipsa impedimento est. [14] Vnde fit vt minoribus læsis etiam infra dimidiam perinde subueniatur per in integrum restitutionem tametsi iurauerint, ac si iuratum non esset: [15] Nec solum si contractui stare iurauerint, sed etiam si maiores se cum iureiurando dixerint,

Source : BIU Cujas

dixerint, [16] Nisi cum eo contrahant qui ætatis iustam habere possit ignorantiam, quique non cum alio quam cum maiore fuerit contracturus, [17] & eo sint corporis habitu vt facile ex aspectu persuaderi possit maiores esse. [18] Alioqui qua facilitate contrahit minor, eadem quoque iurat, [19] & plerumque ita suggerentibus iis cum quibus contrahit, [20] vt hac veluti arte & astutia insidientur ætati, & æquissima iuris constitutione aduersus minorum malitias inducta, [21] in iuris ludibrium minorúmque deceptorum necem abutantur. [22] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro D. Candie Senatore, contra D. Carolum Dunant Prid. Idib. Decemb. 1590. & rursum in causa D. de la Perouse, & Petri de Lepigny 14. Cal. Iul. 1593.

1 *L. 3. vers si tamen. C. hoc tit.* vbi additur non aliter audiendum esse hoc casu eum, qui petit beneficium in integrum restitutionis, quam si palam & euidenter ex instrumentorum probatione non per testium depositiones se minorem fuisse ostenderit. Iusiurandum enim probat inter eos inter quos iuratum est, *l. idem est 12. de iureiur.*

2 Distinguendum tamen videtur an corporaliter iuratum esset, an instrumento tantum & nuda voce, *d. l. 3. in fin.* iunct. *l. 1. C. si aduers. vendit.* Sed ea distinctio non posset habere locum in proposito casu, in quo scilicet iusiurandum non in iurantis, sed in alterius dispendium vergeret, quod permitti nunquam debet.

3 Minor enim annis vigintiquinque tutor esse nunquam potest, *l. quæro 32. §. fin. D. de test. tut. §. furiosus, Inst. qui test. tutor. dare poss.*

4 Quod enim dici solet. tutorem habenti alium dari non debere nisi in certis casibus, tunc verum est, cum prior tutor ritè rectéque datus est aut remotus tanquam suspectus, qui vtiliter datus fuerat, vel excusatus, vel defunctus, vel relegatus, *l. licet 4. C. in quib. caus. rat. hab.* perperam enim datus tutor & contra leges non potest haberi pro dato, *l. 1. tutores 5. & pass. D. de confirm. tutor.*

5 Quibus enim expensis causam quis dat, in eas & condemnari debet, *l. qui solidum 78. §. etiam de legat. 2. l. quoties 9. §. sicut autem, vers. nec vtique, de admin. tut.*

6 *l. 1. & tot. tit. D. quod fals. tut. auctor.* Minor enim sicuti verus tutor esse non potest, ita nec idoneus defensor, *l. minor 51. D. de procur. l exigendi 12. C. eod.*

7 *Arg. l. si cum mihi 34. l. quidam 38. D. de dolo.*

8 Minoribus enim errantibus non fallentibus publica iura subueniunt, vt ait *l. 2. C. hoc tit.*

9 *Ex tit. C. si aduers. edict.* iunct. *auth. sacramenta, C. si aduers. vend.*

10 Iusiurandum autem vnius non debet damno & fraudi esse alteri, *leg. 3. §. pen. l. sed si 11. in fin. cum seq. D. de iureiur. leg. 1. in princ. si mulier ventr. nom. in poss. l. fin. D. ad municip. c. cum contingat in fin. de iureiur.*

11 *Arg. l. vlt. de manum. vindict.* Sic dicimus non posse alios in sua potestate habere eum, qui ipse non sit suæ potestatis, *l. sic eueniet 21. D. ad l. Iul. de adult.*

12 DD. communiter *ad d. Auth. sacramenta, C. si aduers. vend.*

13 Et in venditione prædiorum minoris, *tot. tit. de prad. minor. C. & D. de reb. eor. qui sub tut. vel cur. sunt.*

14 *d. l. vlt. D. de manum. vindict.*

15 Eóque passim iure vtimur, quia & subuenirent tametsi alienatio facta esset cum decreto, *l. 2. l. si quidem 11. l. prædia 16. C. de prad. minor.* Iusiurandum enim non maiorem vim habet quam decretum iudicis. Imò minorem habet aliquando, vt dixi ad Defin. 1. *n. 5. 5. si tut. vel cur. interuen.*

16 Dumne probentur id fecisse dolo & animo aduersarij decipiendi, *l. 2. C. hoc tit.*

17 Vt in *l. si Titius 48. D. de fideiuss.* in illis verbis *propter incertum ætatis ac restitutionis.*

18 Vt in *l. minor 12. D. de minor. l. 3. C. hoc tit.*

19 *Arg. l. doli 9. vers. diuersum D. de nouat.* Bald. *ad rubr. C. de verum permut. in fin. & in c. 1. §. item sacramenta col. 3. de pact. iuram. firm.* Refert & sequitur Didac. Couar. in *§. 4. tert. part. relect. c. quamuis pactum, de pact. in 6. n. 6.* vbi addit debere iudices hac in re esse vigilantissimos.

20 Vt in specie, *l. 1. C. hoc tit.*

21 Ne scilicet restitui possit minor cuius malitia supplet ætatem, vt debet *l. 3. in princ. C. eod.* Nunquam enim malitiis indulgendum est, *l. in fundo 38. vers. constituimus, D. de rei vindic. l. in eo 110. §. vlt. de reg. iuris.*

22 Quod nunquam ferendum est, Vt scilicet cuiquam ludibrio sint leges, *l. vlt. §. pen. C. de bon. qua liber.*

23 *d. l. 1. C. hoc tit.* alioqui fraus fieret legibus, quæ decipientibus non deceptis minoribus hoc casu restitutionem denegarunt, *l. 2. eod.* facit *l. cum ad eas 19. C. ad SC. Velleian.*

TIT. XXIX.

SI SÆPIVS IN INTEGR. restit. postul.

DEFINITIO I.

Noua negligentia non parit nouam restitutionem sine noua causa.

IMPETRATA iam in integrum restitutione aduersus contumaciam factam in parendo interlocutioni iudicis, [1] si idem sit rursum contumax, [2] nec noua restitutionis causa superuenerit, [3] non est iterum concedenda restitutio. Noua enim negligentia nouæ restitutionis materiam præbet potius quam causam. [4] *Ita Senatus* contra Claudium Rey, pro Ioanne Paquier in publico auditorio. Prid. Non. Febr. *1595.*

1 Interlocutioni enim iudicis perinde parendum est ac sententiæ diffinitiuæ, alioqui sequitur condemnatio, vt cernere est in actionibus arbitrariis, *§. præterea, Inst. de action. l. item si 14. §. hac autem actio, D. de eo quod met. caus.* Hæc sola differentia est, quod ea quæ per interlocutionem iussit vetuitve prætor aut iudex contrario imperio tollere potest. In sententiis contra *l. quod iussit 14. D. de re iudic.*

2 Secunda vero & iterata contumacia grauior esse solet, vt & in cæteris omnibus delictis euenit, *l. capitalium 28. §. solent quidem, de pœn. l. 3. §. si plures, de re milit. l. non omnes. 5. §. desertor, eod.* Nouell. Leonis *67. de iis qui ab host. transf. suaque sponte reuert. in fin.*

3 Nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, vt est in iuris regula, *l. de ætate 11. §. ex causa, D. de interrog. in iur. fac.*

4 Id enim est quod fieri solet, negligentibus subueniendum non esse sed diligentibus, itémque vigilantibus non dormientibus, *l. non enim, 6. ff. ex quibus caus. maior. l. summa cum ratione, 21. D. de pecul. l. quod autem 6. § sciendum, l. pupillus 25. ad fin. D. si quis in fraud. credit.*

DEFINITIO II.

Restitutionem omissam postea per aliam in integrum restitutionem repeti non posse.

QVi aduersus contractum restitutionem in integrum petierat ex causa immodicæ læsionis, [1] si postea restitutionis beneficium vltro abiiciat, [2] tum ex eadem quasi durante læsione restitui velit, [3] non est audiendus. [4] Hoc enim casu locum habet quod dici solet, sæpius non esse postulandam ex eadem causa in integrum restitutionem. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 12. supr. de transact.

1 Eo si quidem iure vtimur, vt si læsio enormis interuenerit, ex eaque causa rescindatur contractus, secundum *l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.* restitutio in integrum ex rescripto Principis impetranda sit, præsertim si contractus iuratus fuit, licet inspecta iuris ratione non sit hoc casu necessaria restitutio sufficiente nimirum iure communi, *l. in causa 6. in princ. & §. & generaliter ff. de minor.* id est condictione ex lege; *l. vnic. ff. de condict. ex leg.* Nam & inde fit vt cùm aliæ restitutiones quadriennio finiantur, *l. vlt. C. de tem. petend. in integr. restit.* hæc tamen duret in trigesimum vsque annum, scripsi in Chiliade Decad. 7. Err. 3.

2 Neque enim cogitur quis vti restitutione quam impetrauit siue minor ille siue maior sit, *l. si iudex 41. ff. de minor. l. pen. C. de pact. l. pactum, 46. ff. eod.*

3 Hæc enim dubitandi ratio erat, quia quandiu durat causa indulgendæ restitutionis videtur ius etiam durare eius postulandæ, *l. doli 19. §. diuersum ff. de nouat.*

4 Constat namque remittentibus actiones suas non esse dandum regressum, *l. quæritur 14. §. si venditor. ff. de adilit. edict. l. si maritus, 15. §. si negauerunt, ff. ad l. Iul. de adult. l. 2. ff. ad SC. Turpill. l. postquam l. liti 4. C. de pact.* Restitutio autem in integrum actio est, si Paulo credimus, qui in sententiis definit esse redintegrandæ rei vel causæ actionem.

5 *L. 1. 2. & 3. C hoc tit. l. Papinianus, 20. §. vltim. & l. seq. D. de minor.* vbi Vlpianus scribit: Si quis maior vigintiquinque annis intra tempus restitutionis statutum contestatus postea destiterit, nihil ei proficere contestationem ad in integrum restitutionem. Destitisse autem videri eum, non qui distulit, sed qui liti renunciauit in totum.

Source : BIU Cujas

TIT. XXX.

SI MAIOR FACT. rat. habuer.

DEFINITIO I.

Dotis promissæ petita obtentaque solutio per maiorem non impedit restitutionem ex causa minoris ætatis & immodicæ læsionis.

MINOR annis filia quæ dotalibus tabulis maternæ successioni renunciauerat, [1] contenta dotis promissione quam pater & mater simul fecerant, [2] Cum maior esset, secundo marito eandem dotem dederat, [3] eumque ad exactionem ex priore contractu instituendam procuratorem constituerat, [4] matre adhuc superstite. Si post matris obitum beneficio ætatis & ex causa læsionis aduersus renunciationem restitui volet, [5] non poterit eo prætextu repelli, quasi maior facta ratam habuerit renunciationem, [6] cum neque viua matre in integrum restitui potuerit, [7] neque restitutionis nondum competentis ius vltro & sine causa remittere eam voluisse dici possit: [8] Imo potius in consequentiam prioris contractus, [9] ac ne interea indotata videretur, [10] exactionem marito mandasse, quæ res non solet competentem perimere restitutionem, [11] Competituram autem multo minus, [12] initio scilicet inspecto, [13] quod vtique inspiciendum est, quoties contractus restitutioni obnoxius ab initio perfectus fuit. [15] Idem igitur admittendum erit, tametsi ipsa quoque de dote egerit aduersus matrem. [16] Sane si post matris obitum maritus ab vxore procurator in rem suam constitutus dotem petierit, probabilius tentari potest mulieri quandocunque restitutionem imploranti perinde obiiciendam ratihabitionem, ac si ipsa egisset, [17] quia maritus licet citra mandatum possit iure mariti [18] de rebus vxoris [19] pro arbitrio agere, præstita rati satisdatione, [20] cum tamen ab ea mandatum habuit, non nisi tanquam procurator agere potest, [21] nec mandati formam excedere. [22] Sed tamen vix est vt ea res adimere mulieri debeat beneficium restitutionis, si nihil præter institutam actionem de dote, aut factam dotis exactionem interuenerit, [23] quod in consequentiam præcedentis contractus potius, quam confirmandi eius gratia, & abiiciendæ restitutionis animo id factum esse videatur. [24] *Ita Senatus* in ea causa, de qua S C. 4. & 5. de tempor. petendi in integr. restitut.

1 Intellige cum iureiurando, alioqui renuntiatio iure ciuili non valeret, *cap. quamuis pactum, de pact. in 6.* iunct. *l. pactum quod dotali*, 15. *C. de pact. l. 3. C. de collat. l. vlt. ff. de suis & legit.* Ideoque nec restitutione vlla opus esset ad eam rescindendam, *l. in causa 16. in princ. & §. generaliter, D. de minor. l. 2. C. de præd. minor.*

2 Vt plerunque fit dotis constitutio ex bonis paternis & maternis tum etiam cum pater solus dotem dat, *vt in l. vlt. C. de dot. promiss.* ac multo magis, si cum patre mater etiam interueniat. Nam & receptum est, valere iuratam renunciationem etiam maternæ successionis sicut & paternæ, *ex d. c. quamuis*, vbi Canonist. *de pact. in 6.*

3 Nam & in dubio id actum creditur, vt dos, quæ in prius matrimonium data est, in posterius quoque conuertatur, *l. dotem*, 30. *l. Diuus Seuerus*, 40. *ff. de iur. dot. l. penultim. §. vxor, ff. solut. matrim.*

4 Creditur enim maritus in re dotali procurator esse vxoris in rem suam: atque ita pragmatici vulgo loquuntur, sed malè. Plus enim quam procurator est maritus in dote, cuius est dominus, *l. doce ancillam, 6. C. de rei vind. §. 1. Inst. quibus alien. licet.* In rebus verò non dotalibus siue habeat maritus expressum mandatum siue tacitum duntaxat, non potest dici procurator in rem suam, sed in rem vxoris tantum, *l. maritus*, 12. vbi gloss. Bart. & alij tractant *C. de procur.*

5 Placet enim huiusmodi renunciationes quantumlibet iuratas rescindi posse ex causa enormis læsionis, impetrata absolutione. Ne alioqui eueniat, vt iusiurandum vinculum sit iniquitatis. Dixi *Defin. 8. & 9. §. de pact.*

6 Nam qui post vicesimum quintum annum ætatis ea quæ in minore ætate gesta sunt, rata habuerunt, frustra rescissionem eorum postulant, *l. 2. C. hoc tit.*

7 Quia viua mater neque dotem debet, cum paternum officium sit dotare filiam, *d. l. vlt. C. de dot. promiss. capite*, 19. *ff. de rit. nupt.* neque legitimam, quandoquidem legitimæ ratio ponitur inspecta quantitate bonorum, quæ reperitur tempore mortis. *l. cum quæritur, 6. C. de inoffic. testam.* ideóque nulla deberi vnquam potest in bonis viuentis hominis, *l. 1. §. si impubere. D. de coll. bonor.* sicut nec viuentis hominis hereditas nulla est, *l. 1. ff. de hered. vel act. vend.* Non potest igitur videri mater læsisse filiam, cui vel quantulumcunque pro legitima dederit vel pro dote, cum plus præstet quam debeat, quæ nihil debens aliquid præstat, *l. Iauolenus*, 15. *alias l. eum qui de ann. legat.*

8 Nam quod quis, etiamsi velit, habere non potest, id repudiare non potest, *l. qui potest*, 174. *§. 1. de reg. iur. l. is potest*, 18 *ff. de acquir. hered.*

9 *Arg. l. 3. §. scio. ff. de minor.*

10 Mulieris enim interest, dotem habere, *d. l. 3. §. ergo etiam.* Nec facilè reperiuntur, qui indotatas vxores habere velint, *l. 4. §. apud Iulianum l. 5. §. pen. ff. de doli mali except.*

11 Quod enim fit in consequentiam, pro eo habetur, ac si factum esset ipso tempore actus principalis & præcedentis, *leg. 1. D. qui potior. in pign. hab.* atque ita videtur factum in minori ætate, quod fit à maiore in consequentiam contractus, quem is ipse adhuc minor inierit, Bart. *ad l. vnic. in fin. C si in commun. ead. caus.*

12 Ius enim nondum competens difficilius amittitur, *l. si ita* 45. *§. si sub conditione, de leg. 2.* quamuis vnicuique liceat, non solùm sui iuris persecutionem, sed etiam spem futuræ perceptionis pacto deteriorem constituere, *l. pactum*, 46. *D. de pact.*

13 *d. l. 3. § 1. & §. scio, D. de minor.*

14 Nec tantùm in contractibus, sed etiam in quasi contractibus, vt in negotiorum gestione, *l. sed an vltro* 10. *in fin. l. Pomponius* 15. *l. nam & Seruius*, 21. *§. si viuo Titio, D. de neg. gest.* itémque in delictis, *leg. 1. D. de pœn.* itémque in possessione. *l. clam possidere, 6. ff. de acquir. poss.* denique in cæteris omnibus, *l. quid ergo* 13. *ff. de his qui not. infam.* Excipe casum *l. 3. §. idem scribit, ff. de pecul.*

15 Ita eleganter Iacob. Cuiac. *ad d. §. scio per ill. text.*

16 Nihil enim refert, an agat quis per se an per alium, *l. stipendia*, 9. *l. ita demum*, 13. *& pass. C. de procur.*

17 Qui enim agit ex contractu, proculdubio ratum habet contractum. Imò & qui agit ob contractum magis quam ex contractu, vt qui agit mandati contra procuratorem, qui accepit solutionem, *l. si seruus, 66. ff. de fideiuss.* adeoque, quod magis est, qui aduersus contractum petit restitutionem. Hactenus nimirum, ne procurator tanquam falsus teneatur, vt in eleganti illa specie, de qua *in l. 3 ff. rat. rem. haber.*

18 Et tanquam coniuncta persona, *l. sed & hæ*, 35. *ff. de procur.*

19 Etiam quæ nec dotales sint nec paraphernales nec marito traditæ *l. maritus*, 21. *C. eod.*

20 Quæ tamen ratione bonorum paraphernalium & marito traditorum necessaria non esset, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

21 Quia in vno procurator constitutus in reliquis prohibitus censetur. *d. l. maritus*, vbi Bart. Bald. & cæteri, *C. de procur.*

22 Quoties enim mandatum certum est, recedi à forma non debet. At quoties incertum est vel plurium causarum, tunc licet aliis præstationibus exsoluta sit causa mandati, quam quæ ipsi mandato inerant, si tamen hoc mandatori expedierit, mandati actio est, *l. si quis pro eo* 46. *D. mandat.*

23 Præsertim cum nec in mulieris potestate fuerit aut dotem petere constante matrimonio (dotis enim exactio ad solum maritum pertinet *d. l. doce, 6. C. de rei vindic.*) aut prohibere quo minus maritus peteret. Quantumuis enim mulier petat restitutionem in integrum aduersus eum, qui dotem marito dedit, non ideo tamen dos marito auferenda est, *l. Titia*, 64. *ff. de iur. dot.* quippe, qui non alia lege vxorem ducturus fuerit, *l. si donaturus*, 9. *§. 1. ff. de condict. caus. dat.* Itaque non sunt hæc contraria, dotem exigi per maritum aut per mulierem coniunctorio mariti nomine. Et nihilominus restitutionem peti per mulierem aduersus dotis promissorem aut constitutorem, *d. l. Titia.* vbi est textus accommodatissimus.

24 *d. §. scio, l. 3. ff. de minor.* Aliud esset, si merè voluntaria ratihabitio facta proponeretur, Bart. *ad d. l. vnic. in fin. C. si in commun. eademque caus. in integr. restit. postul.* Denique tunc inspicimus principium non finem, cum finis habeat necessariam consequentiam ad principium, *leg. damni*, 18. *§. Sabini.* vbi etiam Bart. *ff. de damn. infect.*

TIT. XXXI.

Source : BIU Cujas

TIT. XXXI.

VBI ET APVD QVEM cognit. in integr. restit. agit. sit.

DEFINITIO I.

De iudice restitutionis in integrum, siue petatur illa ab actore siue à reo.

QVÆSTIONEM in integrum restitutionis ibi agitandam esse constat, vbi domicilium habet is, contra quem restitutio postulatur. [1] Personales enim sunt omnes in integrum restitutiones, vt cum nostris loquar, aut potius actiones, quæ pro restitutione competunt, [2] tametsi ex iis quædam in rem quoque scriptæ sint. [3] Sed cum restitutio etiam per viam exceptionis & contradictionis peti possit, [4] necesse est, vt eo casu de restitutione cognoscat ille, qui de principali actione cognoscit, [5] & consequenter, vt hac parte actor, aduersus quem petitur restitutio, sequatur forum rei. [6] Quod cum euenit, si quæratur, vter locus in iis, quæ ad iudicij ordinationem & executionem pertinent, [7] spectandus sit: An in qua agitur, an in quo ex iuris ratione alioquin exerceri restitutionis iudicium debuisset, eum spectabimus in quo agitur, [8] quandoquidem in eo etiam agi oportet: [9] cum non alibi de exceptionibus, & iis, quæ per viam exceptionis proponuntur, cognosci possit, quam vbi de ipsa actione cognoscitur. [10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 3. & 4. sup. de legib.

1 *L. 2. C. hoc tit.* vbi nostri notant, eum, qui agit ad distractum perinde sequi debere forum rei, ac si ageret ex contractu. Eadem enim ratio esse solet contractus & distractus, *l. Pomponius, 3. §. præterea, ff. de acquir. poss.* Facit *l. ex empto 11. §. is, qui vina, ff. de action. empt.*

2 Personalium autem actionum ea conditio est, vt exerceri debeant apud iudicem eius, qui conuenitur, siue ciuiles actiones sint siue criminales, *l. 2. l. in criminali, 5. C. de iurisd. l. 3. C. vbi in rem act. l. vnic. C. vbi de hered. l. 2. C. vbi de crim. l. 3. C, vbi caus. stat.*

3 Vt actio, de eo quod met. caus. *l. metum, 9. §. vlt. leg. item si, 14. §. in hac actione, ff. quod met. caus.* itémque restitutio minorum interdum, vt loquitur & explicat Vlpianus *in l. in causa, 13. §. interdum, & ll. seqq. ff. de minor.*

4 Innocent. & Abb. *in c. suscitata. Extr. de in integr. restit.* Excipienda tamen est restitutio ex capite edicti de dolo, quia nunquam datur reo, cui nimirum potest sufficere doli exceptio, *l. vlt. D. de dol.*

5 Etiamsi de causa restitutionis alioqui, cognoscere non posset, *l. vlt. in fin. C. hoc tit.*

6 Neque enim potest actor in eadem causa recusare iudicem quem elegit, vt dici solet de mutuis petitionibus, licet sint illæ odiosiores, *l. qui non cogitur, 22. D. de iudic. l. si idem 11. §. 1. ff. de iurisdict. l. cum Papinianus, 14.* iunct. *Authent. & consequenter, C. de sent. & interloc. omn. iud.* Restitutio enim, quæ per viam exceptionis petitur, non mutua petitio sed exceptio est quemadmodum si ab actore impetraretur pendente lite, non noua actio, sed eadem esse intelligeretur, *l. qui proprio, 46. §. item quæritur, ff. de procur.*

7 Nam si quæratur de iis, quæ ad causæ decisionem pertinent, alius tractatus est, De quo vide, quæ dicam ℣. Defin. prox.

8 *L. 3. §. vlt. D. de testib.* per quem text. ita defendit Cyn. *in l. 1. q. 2. C. qua sit long. consuet.* Vide Guid. Pap. *q. 262. n. 1.*

9 *d. l. 2. C. hoc tit.* iunct. *l. qui non cogitur.*

10 *L. qui ex liberis, 11. in fin. ff. de bonor. poss. secund. tab. l. 1. 2. & pass. ff. de except.*

DEFINITIO II.

An in iudicio restitutionis locus contractus attendi debeat, an locus iudicij?

CVm autem quæritur, an in expedienda cognitione restitutionis in integrum locus iudicij attendi debeat, an locus potius, in quo contractum est, distinguere nostri solent, [1] nec male, an restitutio petatur ex ea causa, quæ iam ipso contractus tempore locum habuerit, an ex ea, quæ superuenerit, vt priore casu spectetur id ius, quod obtinet in loco contractus: [3] Posteriore vero id, quod obtinet in loco iudicij. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Post Bart. *ad l. 1. n. 10. C. de summ. Trin. & fid. Cathol.*

2 *Ex l. si fundus, 6. ff. de euict. leg. semper in stipulationibus, 34. de reg. iur.*

3 Secundum gloss. positam *in l. 2. ff. de eo quod cert. loc.* quam alioqui falsam esse defendit Bart. *d. num. 20.*

DEFINITIO III.

Si reus arbitraria actione conuentus alio loco, quam in quo soluere debuit, an impetret restitutionem.

PLane si creditor, ad cuius domicilium soluere promissor certa die debuit nec soluit, cogatur post moram [1] agere alio loco, [2] proposita in eam rem arbitraria, de eo quod certo loco, actione, [3] reus autem conuentus apud suum iudicem imploret auxilium in integrum restitutionis, [4] Nemo dixerit æquum esse vt inspiciamus locum in quo agitur, si qua in re durior ex eo futura sit conditio creditoris. [5] Ne alioqui morosо debitori prosit, quod alio loco conueniatur quam in quo soluere debuit, [6] cum ex contrario nihil imputari possit creditori, quod eum alio loco conueniat, quam qui destinatus fuerat solutioni. [7] Nam & arbitraria actio quã necessitas induxit, ne in potestate debitoris esset numquam soluere, si in locum solutioni destinatum nunquam venire vellet: mixtam semper habet loci vtilitatem, actori præstetur quanti eius interest destinato loco solutum fuisse. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ante moram enim alio loco peti solutio non potest, quam destinato, *l. eum qui, 43. D. de iudic. l. vlt. D. de eo quod cert. loc.* sicut nec alio loco fieri solutio stipulatore inuito, *l. pen. eod.*

2 Cum enim solutio in locum certum [illegible]stinata est, potest debitor eo loco conueniri, licet alibi domicilium habeat, *leg. 1. eod.*

3 Quæ scilicet ob hanc ipsam causam comparata est, *dicta lege 1.*

4 Quia potest illa impetrari incidenter non solùm à reo, sed etiam ab actore, *l. qui proprio, 46. item quæritur, D. de proc.*

5 Neque enim facto suo potest duriorem efficere aduersarij sui conditionem, *l. 1. in princ. l. 3. §. 1. & pass. D. de alien. iud. mut. caus. fact.*

6 Atqui nemini frustratio sua prodesse debet, *l. hominem, 37. D. mandat. l. non fraudantur, 134. §. 1. de reg. iur.*

7 Non enim facit iniuriam vel fraudem, qui iure suo vtitur, & ordinaria actione experitur, *l. factum, 155. §. 1. l. nemo damnum. 151. eod.*

8 *d. l. 1. l. 2. §. Scauola, D. de eo quod cert. loc.*

9 *l. 2. l. certum, 8. D. eod. l. vnic. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis.*

TIT. XXXII.

ETIAM PER PROCVR. caus. in integr. rest. agi poss.

DEFINITIO I.

Restitutio in integrum alieno nomine peti non potest, nisi vel speciali mandato interueniente, vel in necessarium antecedens.

ITA si non aliter petendæ restitutionis facultas data intelligitur, quam si speciale mandatum interuenerit: [1] Si tamen procurator quis constitutus sit specialiter ad redimendam rem venditam, litémque ad id tractandã, nec redimendi ius vllum sit, nisi petita in integrum restitutione, [2] dicendum est in necessarium antecedẽs mandatum quoque intelligi ius exercendæ restitutionis. [3] *Ita tractatum est* in causa Dom. Senatoris d'Auise contra Franciscum le Maistre, Prid. Cal. Septemb. 1593.

1 *L. illud nullam, 25. §. 1. & l. seq. C. de minor. cap. coram. Extra. de in integr. rest. c. qui ad agendum, de proc. in 6.* & vtrobique Dd.

2 Quod ex variis causis potest contingere, puta si res vendita fuerat

Source : BIU Cujas

fuerat sub pacto de rettouendendo intra certum tempus, quod iam prætererierit,& tamen immodicam læsionem interuenisse, quæ ius illud redimendi faciat ex temporali perpetuum, secundum ea, quæ scripsi *Defin.4.§. in quibus cauſ.reſt.in integr.non eſt neceſſ.*

3 *Arg.l.ad rem mobilem,56.& l.ad legatum,67. D.de procur. l.2. D. de iurisd.* Sunt & alij casus plerique in quibus speciale mandatum non exigitur ad exercendum iudicium in integrum restitutionis. Primus est si de restitutione non nisi incidenter agatur, *c. suscitata*, Vbi gloss. Abb. & alij, *Extr.de in integr.restit.* id est, aut pendente lite principali, aut intra decimum diem, ex quo diffinitiua sententia lata est. Ioann. Andr.Host.Card.& Anton. *in d.c.coram. per illum text.* Secundus casus est, si verba mandati non tantùm expresse,sed etiam tacitè sub generalibus verbis includant speciale mandatum, vt si quis procurator constitutus sit ad agendum,defendendum,& supplicandum,Abb. *in d.c.coram n.5.* Cassad. *doc.1. de procur.* Tertius,si in mandato generali aliquid exprimatur,quod exigat mandatum speciale,tum sequatur clausula generalis, *& ad omnia alia requirentia mandatum speciale, d.c.qui ad agendum.* Abb.& Cassad. *supradict.locis.* Quartus,si procurator habeat mandatum generale cum libera administratione. Habet enim hoc æquale vim ac speciale mandatum,siue in contractibus,siue in iudiciis,Bald. *in l.nam & nocere,not.ab.1. de pact.ex d.c.qui ad agendum, l.transactionũ,7. C.de transact.l procurator cui generaliter,58.D.de procur.* Quintus, si cui concessi sit plena administratio vel facultas agendi quicquid mandans ipse agere posset, Bart. *in d.l procurator.* Franc. *in d.c.qui ad agendum.* Nam quod dici solet,nunquam censeri concessam liberam potestatem, nisi cum id expressum est, *l.quam Tuberonis,7. vers.alia causa est, D.de pecul.* sic accipiendum est, vt tamen sufficiat concedi per verba æquipollentia. Sextus casus est,si restitutio petatur per tutorem,curatorem, œconomum,prælatum,ae cæteros habentes liberam administrationem patrimonij alieni,Abb.*n.6.*& alij communiter *ad d.c.suscitata, arg. l. si actor,*10.*C.de appell.l.2.§.quod obseruari.*vbi Bart.communiter receptus, *C.de iureiur.propter.calum.* Septimus,si tractanda sit restitutio defendẽdo non agendo.Innoc.& Abb.*in d.c.suscitata,n.5.* Cassad.*dec.2.de procur.* Ægid.à Bellam. *decis.275.Ex l.qui proprio,46.item quæritur,D.de procur.* An idem erit,si quis habeat mandatum generale cum clausula ratihabitionis? Minimè, Glos. Ang. & alij *in l. si procuratorem absentem,D.eod. tit.de procur.* Bart *in d.l.procurator,cui,& in l.1.C.de inoffic.prolor.Cæsar.* Quid si consanguineus pro consanguineo intra quartum gradum petere velit restitutionem præstita etiam cautione de rato? Iuxta *l. sed & hæ,* 35.vbi Bald. *D. de procur.* Nequaquam quia quod scriptum est *in d. l. sed & hæ,*non habet locum in iis,quæ requirunt speciale mandatum, Gl. & DD *in l.exigendi,C.de procur.* Soli patri,& quidem qui habeat filium in potestate permissum est,vt pro filio etiam inuito impetret restitutionem,quia patris periculum agitur,qui de peculio tenetur,*l.patri pro filio 27. D.de minor.* vbi expressim additur cæteros agnatos vel adfines alterius esse conditionis. Ego addo nec patri permittendum esse,vt pro filio ignorante petat restitutionem,si filius peculium non habeat profectitiũ, sed tantum castrense vel quasi. Nam si sit aduentitium,poterit pater petere restitutionem, non tanquam coniuncta aut potius coniunctissima persona, sed tanquam legitimus administrator. Excipiunt tamen quidã eum,qui sit coniunctus,si idem futurus sit consors litis,tametsi nondum sit,vtpote lite nondum contestata,*ex c.constitutus,de in integr.rest.* Nam post litis contestationem potest consors agere pro consorte etiam sine mandato,adeoque sine licentia sui superioris, *clem.religiosus. de procur. l.2.C.de consor.eiusd.lit.l.si petitor* 41.*D.de iudic.*Non tamen de ea re,quæ mandatum exigat speciale, cum minus certè non plus iuris habere debeat consors litis,quam qui coniunctus est. Vide Didac.Couar.plurib⁹ hæc ipsa tractantem *lib.1. var.resol. cap.6.*

DEFINITIO II.

Restitutio,quæ per curatorem absentis bonis datum petitur in vtilitatem absentis, non sub ipsius nomine peti debet, sed sub nomine curatoris.

SI curator absentis bonis datus litem aliquam instituerit,[1] in eáque per errorem aut negligentiam aliquid fecerit,quod inducat necessitatẽ petendæ in integrum restitutionis,non ideo sub ipsius absentis nomine impetrandum est diploma principale, cuius beneficium moribus nostris[2] necessarium est ad obtinendam restitutionem (cum is qui absens est, neque supplicare, neque impetrare quicquam possit in ea lite, quæ non nisi propter eius absentiam exerceatur per curatorem) sed curator solus in eam rem adhibendus & nominandus est.[3] Quippe cui licere debeat ex officij sui ratione etiam contra proprium factum venire, ad alienum scilicet commodum non ad suum.[4] *Sine die.*

1 Potest enim actiones omnes exercere,quæ tempore sunt perituræ *l.creditore 14.de reb.auct.iud poss.*

2 Nam de iure communi Prætor restituit non Princeps,*l.1.Ex quib. cauſ. maior.*

3 Vt dicimus de curatore furiosi, *l.in negotiis 5. D.de reg.iur.* Nam nec id alia ratione receptum est in furiosi curatore, quam quia furiosus absentis loco est, *vulgar. iurib.*

4 Bart.Castr.& alij *ad l.si non sortem 26. §.filius,de cond.indeb.*

TIT. XXXIII.

IN INTEGR. RESTIT. postul. ne quid noui fiat.

DEFINITIO I.

De nihil innouando pendente lite in integrum restitutionis.

POSTVLATA in integrum restitutione, etsi nihil noui faciendum est, officio tamen iudicis de eo requisito incumbit, vt contractum, cuius rescissio petitur, interea tenere, viresque suas habere pronunciet,[2] præstita tamen satisdatione,[3] ne alioquin is, qui restitutionem dumtaxat petiit, hoc ipso impetrasse videatur.[4] Quod maximè obtinet, si proponas agi de instrumento authentico, & vt pragmatici loquuntur, guarentigiato.[5] Cur non enim tenere debeat, cum sententiæ vim habeat & condemnationis,[6] nisi proponas maximam aliquam pro actore vrgere præsumptionem?[7] Sed tamen obseruare debebat, is qui ex contractu nititur, vt ante iudicis interlocutionem ea de re redditam ab omni abstineat executione. Si secus fuerit, siue iam petierat, vt lite pendente contractui stare aduersarius iuberetur,siue nondum petierat,attentasse in præiudicium pendentis litis & restitutionis videbitur.[8] Ac proinde ante omnia, pro attentatorum priuilegio reuocanda erit infirmandáque per iudicem executio,[9] addita etiam, quanti aduersarij interest, condemnatione.[10] Lis enim pendere dicitur postulata in integrum restitutione,licet nulla dum contestatio secuta sit, sicut & sola suspecti iudicis allegatione,[11] adeoque interdum nuda libelli oblatione,[12] aut etiam rescripti principalis impetratione.[13] *Ita Senatus* pro Dom. de Vosery, contra D. de Mandolle 17. Calend. August. 1588.

1 *L.vnic.C.hoc tit.l.si causa cognita 32. C. de transact.* quæ restitutionem in integrum appellationi æquiparat, quod ad hoc, vt suspendat vim & effectum sententiæ. Adde *l.chirographis 57. §.1. D.de admin.tut.*

2 Et ita temperandum est,quod ait *d.l.vnic.*quomodo ad eam notat Bart.*ex c.suscitata,& c.constitutus,*vbi Canonistæ *Extr.de in integr.rest.*

3 Propter dubium litis euentum,*l.quod debetur 51.D.de pecul.* & vt cautum sit ei,qui petit restitutionem, *l.1.& tot.tit.D.qui satisd.cog.l.vlt. C.de ordin.cognitio.* Mynsing.*centur.1.obseru.48.*

4 Aliud enim est restitutionem petere,aliud impetrare. Petitur facilè,sed non impetratur neque conceditur, nisi causa cognita & auditis omnibus iis quorum interest, *l. in causæ, 13. vers.causa enim cognita, l. etiamsi 29. §.vlt. D.de minor.*

5 Id est,cuius vigore competit exactio sine strepitu & figura iudicij ita vt de facto incipi possit à captura personæ, quomodo loquitur Ant. Tessaur. *decis.Pedemont.26.n.12.*post Roman.*consil.133.n.1.*Marsil.*singul.7.*Ias. *in l.vlt.n.6.C.de edict.Diui Hadrian.tollend.*adeo vt nec sit necesse citari partem,vt testatur Tess.*ibid.* contra Bald. & Ias. *in l.1. C.de iur. & fact.ignor.*

6 Bart. *in l.cum vnus in princ.n.11. de bon.auct. iudic.possid.* Didac. Couar.*lib.2.var.resc.11.n.3.ad fin.*

7 Vt in ea specie,de qua scripsi *Definit.1.§.si aduers.credit.* Non tamen videtur omnino recta consecutio, vt ex huiusmodi instrumentis possit fieri executio pendente lite in integrum restitutionis ob id solum quod habeant vim sententiæ. Cum & sententia ipsa per petitam in integrum restitutionem suspendatur, *d.l.si causa cognita 32.C.de transact.* Itaque totum ius hoc,quo vtimur, accepto ferendum est praxi potius, quam iuris rationi. Sanè si instrumentum falsum dicatur,non eo minus pẽdente falsi accusatione pronunciandum erit pro instrumento.*l.2.C.ad l.Cornel.de falsi.* scilicet,quia maior vis est restitutionis aut prouocationis ad suspendendum effectum contractus quam accusationis. Imo & à iuris ratione abhorret, vt instrumentum vllum habeat paratam executionem, *l.minor 40.D.de minor.l.si pacto 14.C.de pact.* Vide Tessaur.*late d.dec.26.* Osach. *dec. 129. num.2.*

8 Vt hoc saltem casu salua sit ratio & dispositio iuris posita *in d.l. vnic. C. hoc tit.*

9 Attenta

Source : BIU Cujas

9 Attentatorum enim hoc priuilegium est, quotiescunque appellatio aut restitutio habuit effectum suspensiuum, Didac. Couarr. post alios multos quos citat *c.23.pract.quæst.n.7.& c.24. per tot. & 25.præsertim num.7.*

10 Semper enim, qui attentauit, condemnatur in id omne, quod aduersarij interest eo nomine.

11 *Ex l.apertissimi 16. C. de iudic.*

12 *L.1.& 2.vbi glos. C.vt lit.pend.*

13 *L.1.& 2.C.quand.libell.Princip.dat lit.cont.fac.* Adde *l.ex illo tempore 13.C.de appell.* quæ tamen loquitur de consultatione & relatione ad Principem non de rescripti impetratione. Vide Ferrar. *in pract. tit. de form.except.rei conu.in verb.exceptionem.*

DEFINITIO II.

Potest qui impetrauit restitutionem pendente lite aduersus contractum executionem contractus consequi, non etiam petere.

QVoties postulata in integrum restitutione, iudex petente reo contractum tenere iussit,[1] permitendum est actori, si quid fortè ipsi vicissim præstandum fuit ex contractu vltro citroque obligatorio, vt perinde id possit petere, ac si restitutionem non postulasset.[2] Plane si aduersarius iure suo vti nolit,[3] non erit ferendum vt ex contractu agat, qui contractum impugnat.[4] Iure autem suo vti videtur, non solum qui petiit & obtinuit, vt pendente causa in integrum restitutionis contractus teneret,[5] sed etiam, qui id habet ac retinet, quod rescisso contractu non haberet.[6] Itaque venditor, qui aduersus venditionem vult restitui, non prohibetur pretium petere, ne inter ea emptor & rem & pretium habeat,[7] sed protestari tamen debebit, ne quid ex ea re præiudicij petitæ restitutioni fiat.[8] *Ita Senatus* sæpius.

1 Vt fieri solere, & in praxi receptum esse diximus Defin. præced.

2 Id enim fit ex naturali necessitate contractus, qui cum vltro citroque sit obligatorius, non potest tenere ex vna parte, quin ex altera teneat: alioqui claudicaret, quod esse non debet, extra casum *leg.Iulianus 13. §.antepen. D.de act.empt.* Neque vero præmissi iuris præsumptio & coniectura capi potest ex eo actu, quem quis vel inuitus facere cogatur, *l.tutorem 22. de his quæ vt indign.l.1.in fin.C.de annal.except.* Iudicium porro redditur in inuitum, *l.inter stipulantem 83.§.1.de verb.oblig.* & quod hoc casu soluitur ei, qui petit in integrum restitutionem, magis soluitur aut præstatur, vt postmodum contra eum fieri executio possit tanquam impleta conditione, sine qua non, quam vt actor ei petenti condemnetur.

3 Id est, impetrata in integrum restitutione, nec enim inuitus ea vti cogitur, ne quidem post sententiam, *l.si iudex circumuento 28. D.de minor.*

4 Nemo enim ex eo contractu, quem impugnat lucrum consequi debet, *l.cum quæritur 16. D.de admin.tut. l.si ita stipulatio 39.§.1.D.de oper.libert.l.40. de acq.her.*

5 Intellige, si postmodum vrgeat executionem sententiæ: nam quamdiu facta executio non est, potest impetratam restitutionem abiicere, *d.l.si iudex.*

6 Retentio enim plus quam petitio est, cum sit etiam perceptio, *l. deducta 58.§.accepti D.ad SC.Trebell.l.cum pater 77. in princ. de leg.2. l.ei cui 16.D.de liber.legat.*

7 Quod nullo vnquam casu æquum est, *l. ex empto 11.§ qui autem, l.bona fides 50. D. de act.empt.*

8 Protestatio namque solet conseruare ius protestantis, *l.1.§.1. D. quibus mod.pign.vel hypoth.soluit.l.pro herede 20.§.1.de acq.hered.*

DEFINITIO III.

De muliere petente restitutionem aduersus pignorum remissionem, & quid si interim possessionem illa occupauerit propria auctoritate.

CVm mulier constante matrimonio pignorum dotalium venditioni, adhibito etiam iureiurando,[1] consensisset,[2] tum defuncto viro restitutionem in integrum peteret quasi læsa,[3] quod ex aliis mariti bonis sibi satis cautum esse non posset,[4] placuit iustam quidem eam causam esse petendæ restitutionis impetrata prius absolutione,[5] Sed si pendente facti quæstione & incerto eo, an alia bona marito superessent necne,[6] mulier quasi iure suo visa propter clausulam constituti dotalibus tabulis insertam, fundum occupasset, ex eoque fructus percepisset, condemnari illam statim debere vt illos redderet, non expectato iudicij euentu:[7] Non solum, quod in integrum restitutione postulata nihil noui inconsulto iudice fieri debuisset,[8] sed etiam, quod eæ potissimum iudicis partes esse debeant, vt pendente iudicio restitutionis pronunciet contractui standum esse:[9] quod ipsum facere non potest, quin de fructibus quoque pronunciet,[10] cum soli & dominij ius sequatur.[11] Quare nec aliud dicendum erit de iis fructibus, qui ante imploratam restitutionem mala fide percepti proponerentur.[12] Neque enim nouum est, vt de fructibus quoque pronuncietur pendente lite, & priusquam ad sententiam perueniatur.[13] In proposito autem ea quoque ratio maximè contra mulierem facit, quod etiamsi ipsam in causa restitutionis tandem vincere contingeret, non ideo tamen fructus pignorum lucro eius cederent,[14] sed id tamen assequeretur, vt saluam haberet pignorum persecutionem ac si nunquam venditioni consensisset.[15] Fructus enim si quos percepisset, aut reddere aut in sortem imputare cæterorum creditorum exemplo[16] cogeretur,[17] ni contracta esset antichresis, vt eos lucrifaceret ad finem vsque legitimarum vsurarum.[18] *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magistro computorum, contra viduam N.Chabot 7.Id.Iul.1591.

1 Cuius ea vis esse solet, vt illos etiam contractus validet & confirmet, qui alioquin ipso iure non valerent, simodo seruari possit sine dispendio salutis æternæ, *c.quamuis pactum, de pactis in 7.c.si vero c.cum contingat.Extr.de iureiurand.* & vbique Canonistæ.

2 Qui consensus valet etiã iure ciuili & citra vinculũ iurisiurandi *l.iubemus 20. C.ad SC.Velleian.* quia siue expressa siue tacita pignoris remissio, & siue expressi siue taciti pignoris donatio non est, *l.1.§.1. D. quib.mod.pign.vel hypoth soluit.l.etsi pignus 18. D.qui in fraud. credit.*

3 Nam & sufficiens restitutionis causa illa est, si liberata illa sint pignora, ab eo data, qui alioquin soluendo non sit, *l.illud verum 10. in fin.D.de eo, quod metus caus.l.patri 27.§.si minor.D.de minoribus.*

4 Propter quam causam nec valeret renunciatio iure ciuili, *d.l.iubemus*, si non auctoritas iusiurandi interueniret.

5 Ad euitandum periurium: propter vinculum iusiurandi, quia tunc etiam, cum iurisiurandi ratio haberi non debet, ne vinculum sit iniustitiæ & iniquitatis, tutius tamen est periurij metu impetrare absolutionem, aut, quod promissum fuit, adimplere, *cap.debitores, Extr.de iureiur.c. Abbas & cap.ad aures, Extr.quod met caus.*

6 In qua incertitudine præsumptio est contra mulierem, & ab ea probationem exigimus, cum ipsa agit & paupertatem mariti sui allegat pro fundamento suæ intentionis, *caus.l.2.D.de probat.l.actor.& pass.Cod. eod.* Bart. *in l.pradior.Cod.ad prad.minor, in fin.*

7 Frustra enim expectaretur euentus, qui nihil posset operari, *l.si quis ita 33.D.de hered.instit.* vt hic contingit, quemadmodum sequitur in Definitione.

8 *L.vnic.C.hoc tit.l.si causa cognita 32.C.de transact.*

9 Non tam ex iuris ratione, quam ex praxi qua vtimur, vt scripsi Defin. 1. *n.7.* ſ.

10 Quia contractu tenente ac si restitutio nulla impetrata esset, eos fructus possessor percepisset. Vnde illud est, quod fructus etiam possessionis causam sequuntur, vt in interdictis, *l.videamus 38. §. in Fauiana & seqq.D.de vsur.l.1.§.ex die 40.D.vnde vi l.4.C.eod.*

11 *L.qui scit.25.§.1.D.de vsur.* vbi Iulianus scribit fructus ex fundo percipi non iure seminis, sed iure soli.

12 Nam & hi omnimodo restituendi sunt in executionem iudicati, quo contractus tenere pendente lite iubeatur, alioqui eueniret, vt aliquo tẽpore contractus non videretur tenuisse. Denique constat fructus causæ appellatione cõtineri, *d.l.4.C.vnde vi.* Causam vero esse id omne, quod habiturus fuisset petitor, si controuersia ei facta non fuisset, *l.Iulian.17.§.1.l.præterea 20.l.qui restituere 68. D.de rei vind.* Sed & plenius causa bonorum accipienda est pro omni vtilitate, *vt in l. in conuentionalibus 52.§.1.de verb.oblig.l.1.§ hæc actio 10.D.si is, qui test. liber.esse iuss.*

13 Vt in ea specie, de qua scribemus, j. *Def.23.de fructib.& lit.expẽs.*

14 Quia cum per pignus nõ transferatur dominiũ, sed nuda possessio, *l.cum & sortis 35.§.1.D.de pign.act.* non potest titulus pignoris esse habilis ad inducẽdã fructuũ acquisitionẽ *arg.d.l.qui scit 25.§.1.D.de vsur.* nisi ob tacitã *αἰτιχέσιν* cõtractã. De qua *in l.cũ debitor 8.D.in quib.caus. pign.vel hypoth.tacit.contr.* Scripsi in Chiliade Dec.9.Err.5.& 6.

15 *d.l.iubemus 20.C.ad SC.Velleian.* Id enim dũtaxat reddit restitutio, quod abstulit læsio, nõ plus aut minus, vt tractat Bart. *ad l.si quidẽ 11. C.de prad.minor.ex l.1.& l.quod si minor 24.§.restitutio.D.de minor.* hæc autẽ mulier nõ in fructibus pignoris læsa fuerat, sed in remisso iure & vinculo obligationis. Itaque ius illud solum per in integrum restitutionem redintegrabitur.

16 *L.1.l.creditor 3.l.vlt.C.de pign.act.*

17 Nullum enim priuilegium hac parte mulieri datum est, ne pro dote quidem, quoniam id egit legislator, vt mulieribus subueniret ne damnum paterentur, non etiam vt lucrum sentirent, *leg. assiduis 12. in fin.C.qui potior.in pign.hab.*

Source : BIU Cujas

18 Intellige de antichresi siue tacita siue expressa. Etsi inter eas differentia illa est, quod tacita seruat legitimum modum vsurarum, locúmque habet quoties pecunia debita gratuita est non sub vsuris. *vt d.l. cum debitor 8. in quib.caus.pignor.vel hypothec.tacit.contr.* Expressa vero non seruat, *l.si ea pactione 4. C.de vsur.l.si is, qui 1. §. si antichresis D. de pignor.* Scripsi latè dict.Decad.9. Error.5. & 6.

TIT. XXXIV.

DE REPVT. QVÆ FIVNT. in iud. in integr. restit.

DEFINITIO I.

Quid interst, an restituatur filia ad petendum supplementum, an ad succedendum.

FILIA, quæ accepta certa pecuniæ quantitate, siue à patre, siue à fratribus, renunciauit bonis paternis, si postea petat in integrum restitutionem ad hoc, vt rescindatur renunciatio,[1] interroganda est, an ideo tantum velit restitui, vt habeat supplementum, ad id etiam, vt, ac si nulla facta esset renunciatio, competentem sibi portionem in bonis & corporibus ipsis consequatur? Hoc enim posteriore casu si aduersarius consentiat dari restitutionem, officium erit iudicantis, vt vtraque pars ex natura restitutionis pristinum integrúmque ius suum recipiat,[2] Et consequenter condemnanda erit mulier, vt statim, quod accepit, restituat,[3] licet nondum constet, quid & quantum ex corporibus hæreditariis inuicem sperare possit. Sibi enim imputet, quæ petendo restitutionem hoc sibi damnum & incommodum vltro inflixit: [4] nec audietur, si retentionis iure vti velit. [5] Priore vero casu non erit cogenda reddere quod accepit, sed imputare. [6] Nam etsi succumberet probato per aduersarium, quod plus accepisset, quam sibi deberetur, non ideo tamen cogenda esset restituere, quod excederet,[7] sed tantum litis amissione, id est, expensarum damno coerceretur.[8] *Ita Senatus* in causa N. Annæ de Bellegarde, & N. Ioannis Francisci Noyelli de Bellegarde 7. Calend. Sept. 1586.

1 Ex causa scilicet læsionis enormis iuncta reuerentia paterna, *l.1. §. quæ onerandæ. D.quar.rer.actor.non det. l.si superstite 5. in fin.C.de dolo.* Tractant nostri *ad cap.quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 *L.vnic.C hoc tit.l.quod si minor 24 §.restitutio.D.de minor.*

3 Prior enim iudicato satisfacere debet si volet iudicatum exequi licet non cogatur vti restitutione impetrata si nolit, *l. si iudex circumuento 28. de minor.* iunct. *l.Iulianus 13.offerri.D.de act.empt.*

4 Non enim ei succurri soler, qui ipse coniecit se in necessitatem. *l.si fideiussor 7.§.si necessaria, qui satisd.cog. l. 2. §.vis fluminis, D.si quis caut.*

5 Quia non potest pecunia pro corpore, aut è contrario corpus pro pecunia retineri, *l.cum pater 77. in princ. de leg.2.l.deducta 58. §.accepit ad SC.Treb.* Obstare tamen videtur, *l.si non sorte 26.§ si centum, de cond. indeb.* Nisi dicas in illa specie liquidam iam ab initio fuisse quantitatem debitam, ideoque imputari posse debitori condicenti, cur eam non statim soluat.

6 *l.si quando 35. & generaliter, C.de inoff.testam.* iunct. *l.seq.§.repletionem, eod.*

7 Nihil enim vetat pro legitima ampliorem portionem dari.

8 Oblitem temerè instituram, *l.eum quem temerè 79. de iudic.* Nam & idem esset si aliquid quidem deberetur, sed tamen plus petitum esset *§. si minus, Inst. de act. l.1.C.de plur.petit.*

DEFINITIO II.

De petita restitutione aduersus venditionem fundi indiuisibilis.

MInor rem sibi cum aliis communem & indiuisibilem si tibi vendiderit vna cum condiuisoribus, & iusiurandum interuenerit aliæve solemnitates;[1] non aliter audiendus est petens ex causa læsionis restitutionem, quam si paratus sit totum fundum recipere, & vicissim totum precium reddere, id est, pro coheredum quoque portionibus.[2] Neque enim fieri potest aliter, vt omnia in integrum & pristinum restituantur,[3] cum tu partem fundi communis & indiuisibilis empturus non fueris,[4] nec cogendus sis incidere inuitus in communionem,[5] in qua nec remanere cogi posses.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 2. supr. Si in commun. eadémque caus. in integr.restit.postul.

1 Alioqui restitutio non est necessaria, *l.2. C.de prad.min.l.in causa 16. in princ. & §. & generaliter, D.de minor.*

2 *l.tutor 47.§.curator, D.de minor.*

3 *l.quod si minor 24. § restitutio, D.de minor.* Facit *l. tutor decedens 26. de liber.legat.*

4 *l.si quis aliam 46. D.solut.*

5 *l.si non sortem 26. §. si centum, de cond.indeb.* propter discordias, quas materia communionis excitare solet, inquit Papon. *in l.cum pater 77.§.dulcissimis, de legat.2.l.in re communi 26.de seru. vrban.prad.*

6 *l. vltim. Cod.de commun.diuid.*

TIT. XXXV.

DE TEMPOR. IN INTEGR. restitut.

DEFINITIO I.

De decennio moribus nostris in locum veteris quadriennij ad petendam minorum restitutionem subrogato.

AD petendam ex causa minoris ætatis restitutionem, decennium hodie generaliter, & indistincte præstitutum est à die completi anni quinti, & vicesimi computandum,[1] cum antea sufficeret quadriennium à Iustiniano subrogatũ[2] in locum anni illius vtilis, quem Prætores introduxerant,[3] aut ad summum quinquennium, si de rei mobilis venditione, quæ sine decreto facta esset, confirmanda ageretur.[4] Sed etsi de donatione quæratur, continuum decennij silentium sufficiet, non tantum inter præsentes, vt fert Iustiniani constitutio,[5] sed etiam inter absentes, inter quos eadem constitutio vincennium requirit.[6] Enimuero, quamuis dici soleat, præscriptionem statutariam in locum præscriptionis legalis substitutam easdem retinere qualitates & conditiones,[7] id tamen in proposito non obtinet. Quadriennium enim illud Iustinianeum initio inspecto est vtile, vt non prius currere incipiat, quàm petendæ restitutionis facultatem habeat is, qui minor fuit,[8] tametsi vbi semel cœpit currere non eo minus pergat, quod illam agendi facultatem aut absentia, aut aliud quodlibet quantumuis iustum impedimentum ademerit.[9] Decennium autem quo hodie vtimur æquè ab initio ac ex postfacto, omni denique tempore continuum est,[10] non illa solum ratione, quod sit longius[11] (exemplo quinquennij, quod quia quadriennio longius est etiam absenti currere Iustinianus voluit[12]) sed ob id potissimum, quod legis nostræ verba sic concepta sunt vt non meminerint decennij,[13] at tantummodo restitutionis beneficium post vltimum trigesimiquinti anni diem prorsus excludant.[14] Quid enim est, quod temporis cursum possit sistere & efficere, ne trigesimus quintus annus compleatur, aut reuera completus pro non completo habeatur?[15] Proinde post eam ætatem ratio aliqua esset concedendæ restitutionis, ad hoc ipsum concedi restitutionem oporteret, vt subinde ex causa minoris ætatis impetrari restitutio posset,[16] quod tamen absurdum foret:[17] Cum & huius incommodi euitandi gratia induci necesse fuerit, vt quadriennium, quod non minorum duntaxat, sed aliis quoque omnibus restitutionibus petendis constitutum est, ab initio esset vtile,[18] ne alioqui aut restitutionis æquitas solo quadriennij lapsu omnino perimeretur,[19] aut restitui actorem ad hoc ipsum

Source : BIU Cujas

ipſum neceſſe eſſet, vt poſſet reſtitui, [20] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denatie contra Bartholomæum de Valon 18. Idib. Auguſt. 1588.

1 Stylo Senatus noſtri attic. 154. Vide Rebuff. *tom. 2. tract. de reſt. gloſſ. 2.* vbi monet idem ius apud Gallos ex Franciſci I. edicto obſeruari.

2 *l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered.* Rebuff. *vbi §. art. 2. gloſſ. 1. num. 10.*

3 Vt ſupradictis legibus refert Iuſtinianus. Deque anno illo vtili intelligendus eſt Scæuola *in l. intra vtile 39. D. de minor.*

4 *l. vlt. C. ſi maior fact. alien. fact. ſin. decret. rat. hab.*

5 *dicta lege vltima in fin. & lege vltima, Codice ſi quis ignor. rem minor. eſſe.*

6 Vt & alias ſolet vicennium eſſe neceſſarium inter abſentes iis caſibus, quibus alioqui poſſet decennium ſufficere inter præſentes, vt cum de præſcriptione longi temporis tractatur, *l. ſuper longi 11. Cod. de præſcript. long. temp. l. vnic. C. de vſucap. transform.*

7 Bald. *in d. l. vlt. C. hoc tit. per illum text.* Lud. Roman. *conſ. 38. num. 2. & 3.*

8 Expreſſim namque Iuſtinianus conſtituit, vt tantummodo numerandum ſit hoc quadriennium ex die, ex quo annus vtilis olim currebat. Vtile autem tempus non eſt niſi quo quis habet experiendi facultatem, *l. 1. D. de diuerſ. temp. præſcript. l. cum ſex 55. D. de adilit. edict.*

9 Id enim eſt, propter quod quadriennium illud ex poſtfacto dicitur continuum, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Obſerua tamen poſſe vno caſu quadriennium hoc eſſe continuum etiam ab initio: nimirum, ſi petatur reſtitutio contra præſcriptionem ex capite ignorantiæ, vt contra Cravettam diſputat Didac. Couar. *in §. 3. cert. part. relect. c. poſſeſſor n. 4. verſic. 10.* vt ſcripſi Defin. *1. n. 7. & 8. §. ſi aduerſ. præſ. vſucap.*

10 In eoque ius noſtrum prouinciale addit ad ius commune.

11 Vt qui grauatur in vno, releuetur in alio, & contra, *l. eum, qui 30.* vbi Bart. *num. 1. D. de iureiur.*

12 *d. l. vlt. C. hoc tit. d. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered. l. vlt. ad fin. C. de præſcr. long. temp.*

13 Itaque cum lex non diſtinguat nec nos diſtinguere debemus. *vulg. l. de pretio 8. D. de publician. in rem act.*

14 Quæ lex etiamſi dura eſſet, non eo minus tamen ſeruari deberet, quoniam ita ſcripta eſt, *l. proſpexit 9. D. qui & à quibus man.*

15 Indéque nimirum eſt, quod in minorum reſtitutionibus tempora computantur de momento in momentum, *l. 3. §. minorem, D. de minor.*

16 Atque ita induceretur circuitus, vt Bald. diſputat *in leg. ea quæ 5. C. hoc tit.*

17 Circuitus enim vitandus eſt, *l. dominus 53. D. de cond. indeb. Nouell. 39. D. de reſtit. & ea quæ parit. vndec. menſ. circa princ.*

18 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

19 Cum enim tempus continuum eſt, non diſtinguimus ſcientem ab ignorante, *l. vlt. ad fin. verſ. nulla ſcientia, C. de præſcript. long. temp.* & tamen non poteſt fieri, vt ignoranti quicquam imputetur, cum non habeat experiendi poteſtatem, niſi diſſoluta fuit ignoratio, vt Papin. loquitur *in d. l. cum ſex 55. de adil. edict.*

20 Quæ res abiret in infinitum, quod vitandum eſt, *l. fideicommiſſa 11. §. ſi quis decem 18. de legat. 3. l. à Diuo Pio 15. §. ſed ſi emptor. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De reſtitutione per minorem petita in magna Cancellaria poſt annum trigeſimumquintum.

PRæcluſa tamen petendæ reſtitutionis via ordinaria ex diplomate, quod in parua, vt loquuntur, Cancellaria ſub nomine Principis à primario Senatus Præſide, [1] concedi ſolet, recurri poteſt ad oraculum viuæ vocis, [2] vt Princeps de plenitudine, quod aiunt, poteſtatis [3] concedat reſtitutionem, non tam aduerſus lapſum temporis, quam vt reſcindatur quicquid in minori ætate perperam geſtũ eſſe dicitur, [4] non quaſi triceſimusquintus annus nondum completus ſit, quod non magis fingere quam præſtare Princeps poteſt: [5] Sed quia in poteſtate & arbitrio Principis ſit, poſt eam quoque ætatem in integrum reſtituere, ſi iuſtam ſubeſſe videat cauſam reſtitutionis, adeóque licet nulla cauſa ſit, aut noua nulla ſuperuenerit. [6] Nam & iis caſibus, quib. ſiue ob lapſum temporis, ſiue qua alia ratione lex municipalis denegat reſtitutionem, ſuprema Principis auctoritas & poteſtas ſemper, vt par eſt, excepta intelligitur. [7] Quare nec de illo quærendum erit, an à die quinti & triceſimi anni completi effluxerit quadriennium, quod omnibus in integrum reſtitutionibus petendis proximè diximus eſſe præſtitutum. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Id enim ius habet primarius noſtri Senatus Præſes, vt hoc ipſo ſit Vicecancellarius, adeoque quiſquis ex Senatoribus vices primarij gerit, etiamſi fortè ſit ex nouiſſimis, ſi modo abſint omnes, qui eum præcedunt quod in Senatus Pedem. Præſide & Senatoribus diuerſum eſt.

2 Id eſt, ad magnam Cancellariam, quæ ipſius Principis non tantùm nomen, ſed etiam ſubſcriptionem habet.

3 Diſtinguunt enim noſtri duplicem poteſtatem in Principe, vt in Deo Theologi. Ordinariam vnam, quam melius dicere ordinatam deberent. Aliam abſolutam & pleniſſimam. Sed malè, ſi credimus Didac. Couar. *lib. 3. var. reſ. cap. 6. num. 8.* Ario Pinel. *ad leg. 2 C. de reſcind. vend. in 1. part. rubr. num. 24.* Ant. Teſſauro, qui poſt alios multos hanc non inſulſe vocat plenitudinem tempeſtatis, *Deciſ. Pedemontana 91. num. 1.*

4 Ac ſi petendæ reſtitutionis tempora adhuc ſupereſſent, vt euenit, cum appellationis aut interponendæ aut proſequendæ tempora præterierunt. Reſtituitur enim minor ad appellandum. Sed hoc facilius eſt, quam vt reſtituatur ad petendam reſtitutionem, *l. 1. C. ſi ſæpius in integ. reſt. poſt. l. ait prætor 7. §. pen. D. de min.*

5 Fictiones enim de eo eſſe debent, quod per rerum naturam verum eſſe poſſit, *l. qui ad certum 14.* vbi Bart. *l. ſed adde 19. §. vlt. D. locat. leg. ſi tibi 8. §. vnius hominis, de opt. legat.* vt & de confeſſionibus ſcriptum eſt *in l. confeſſionib. 13. de interrog. in iur. fac.*

6 Eo ſcilicet iure, quo ius facere poteſt nouámque legem condere, etiam deficiente iure, vt in ſpecie *l. Pannonius 86. de acquir. hered.* de cuius lectione & ſententia ſcripſi *lib. 4. Coniect. cap. 1.*

7 Quæ etiam in iureiurando, quod magis eſt, excepta intelligeretur, *l. vlt. D. ad municip.* Reſtitutiones enim omnes, licet æquitate naturali nitantur, tamen ſunt iuris poſitiui, vt noſtri loquuntur, ideoque pro arbitrio ſupremi Principis mutari poſſunt, ſecundum ea, quæ noſtri tractant *ad l. vlt. C. ſi contr. ius vel vtilit. publ.*

8 *Lege vltima, Codice hoc titulo, lege vltima. C. de repud. vel abſtin. hered.*

DEFINITIO III.

Quando quadriennium currat etiam ignoranti, non currat etiam ſcienti.

QVadriennium ex Iuſtiniani conſtitutione petendis in integrum reſtitutionibus præfinitum, [1] etſi initio inſpecto vtile eſt, vt non incipiat currere, niſi à die ſcientiæ, cum tamen ex poſtfacto ſit continuum, [2] non eo minus currere perſeuerabit, quod per mortem eius qui ſcire cœperat interrupta ſit continuatio ſcientiæ. [3] Hac enim parte, vt & alias plerumque defuncti ſcientia nocet hæredi: [4] Non idem erit ſi ex pluribus quorum communis cauſa fuit quidam ſciuerint, quidam ignorauerint. Nam iis qui ignorauerunt aliorum ſcientia non nocebit: [5] Quinimo ſi non tantum communis & indiuiſa, ſed etiam indiuidua cauſa fuit, per eos qui ignorarunt, ſcientium quoque ius ſaluum fiet. [6] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Ioannis Martini & Zachariæ Lanfrey 10. Calend. Decemb. 1592.

1 De quo diximus præcedentibus proximis Definitionibus.

2 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

3 *L. 4. §. heres qui D. de vſucap. l. cum heres 11. De diuerſ. temp. præſcr.*

4 Cui & dolus defuncti noceret, *l. ſicut 8. §. illud videamus, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. DD. in d. l. vlt. & in l. nec non 28. §. ſi quis D. ex quib. cauſ. maior.*

5 Iniquiſſimum enim fuerit ignoranti alterius ſcientiam nocere, *l. iniquiſſimum 5. D. de iur. & fact. ignor.* ne quidem, quod magis mirum eſt, procuratori, *lege cum mancipium 51. paragrapho primo. D. de adilit. edict.*

6 Nam in indiuiduis ius vnius ex ſociis conſeruat ius aliorum, *l. ſi communem 10. D. quemadm. ſeruit. amitt. l. 4. §. ſi fundus, D. ſi ſeruit. vind.* neque nouum eſt, vt per ſocium capacem petendæ reſtitutionis fiat capax is qui alioquin eſſet incapax, *l. ſi is qui 29. de liber. legat.* Scripſi Defin. 1. *Sup. ſi in commu. eadémque cauſ.*

DEFINITIO IV.

De reſtitutione petita per viam exceptionis.

REſtitutio in integrum cum peti poſſit non ſolum per viam actionis, ſed etiam iure exceptionis [1] adeoque

Source : BIU Cujas

simplicis contradictionis, vt nostri loquuntur, nullius eo casu temporis quantumlibet longissimi præscriptione excluditur, ex vulgari iuris regula, quæ habet: Ea quæ ad agendum sunt temporalia, ad excipiendum esse perpetua [2] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 6. infrà De præscript. 30. vel 40. annor.

1 Id est, ad restituendam exceptionem. Nam & peti posset ab actore per viam replicationis, *l. qui proprio 46. §. item quæritur, D. de procurat. l. 3. D. rat. rem hab.*

2 *l. purè 5. §. vlt. D. de doli mali except.* vbi ratio redditur, quoniam actor quidem in sua potestate habet quando vtatur iure suo. Is autem cum quo agitur non habet potestatem quando conueniatur, quod & scriptum est *in l. petenda 6. Cod. hoc tit. leg. qui in alterius 42. D. de regulis iuris.*

DEFINITIO V.

Casus in quo filiæ restitutio datur tanquam minori etiam post annum trigesimumquintum.

DEcennium quod minoribus læsis ad petendam ex capite minoris ætatis restitutionem in integrum iure nostro indultum est,[1] licet continuum sit & ab vltimo vicesimi quinti anni die numerandum, vt quinti & trigesimi vltimo finiatur: [2] Non semper tamen cum ætate currit.[3] Nam si filia minor, quæ dotem vel perexiguam vel nullam accepit opulentissimæ viuentis patris aut matris hereditati futuræ cum iureiurando, vt fieri solet, renunciauerit, postquam placuit iure pontificio valere huiusmodi pactiones propter iurisiurandi auctoritatem, [4] non prius petendæ restitutionis tempora labi incipient quam is decesserit, cuius successioni renunciatum fuit, quod nec prius læsio vlla quin nec renunciatio interuenisse videatur. [5] Sicut enim viuentis hominis nulla hereditas est, [6] ideoque nec repudiari potest, [7] ita fieri necesse est, vt futuræ hæreditatis renunciatio tacitam illam conditionem habere videatur, Si hæreditas deferetur: [8] quia prius est, vt delata sit quam vt ab ea quis per renunciationem aut aliter excludatur. [9] Nec sanè nisi improbè potest is, qui renunciauit, læsum se conqueri viuo illo de cuius hereditate actum est, non solum quod ita faciens monstret se solicitum de hæreditate viuentis, quod per se improbum est, [10] sed etiam quia præmatura sit petitio [11] eius, qui contra bonos mores & ius gentium festinans de viui hominis successione agat, quod fuerit multo improbius: [12] Adeo vt hoc ipso indignus fiat, qui vllum ex ea successione lucrum consequi vnquam debeat. [13] Sed & omnino incertum est, quanta futura sit ea hæreditas cuius spem abscidit renunciatio, [14] cum ante mortis tempus id sciri non possit. [15] Quid enim si medio tempore, vt fere fit, patrimonij facultates augeantur vel minuantur? [16] Itaque ab eo duntaxat die decennium computabitur, quo petendæ restitutionis ius natum esse incipiet, [17] hoc est, quo deferetur hereditas viresque suas exeret renunciatio: [18] Defuncto scilicet eo, de cuius hereditate tractandum est, cuiuscunque tandem ætatis sit eo tempore filia, quæ minor contraxit. [19] *Ita Senatus* in causa illustris Dominæ Ludouicæ de la Chambre vxoris D. Comitis de Monreal aduersus illustrem Dom. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, fratresque cæteros totam communis matris hereditatem sibi vindicantes 4. Id. Iunij.

1 *Artic.* 154. Styl. Senatus nostri.

2 Etiamsi non habuerit fortasse minor experiendi facultatem, vt diximus §. *Defin.* 1. *n.* 10.

3 Imo semper præterquam hoc casu, quem ideo possit quis verè singularem dicere.

4 *Ex cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

5 Dixi *Defin. vnic. n. 6. & 7. §. Si maior fact. rat. hab.*

6 *L. 1. D. de hered. vel act. vend.*

7 *L. qui superstitis 7. D. de acquir. hered.* iunct. *l. is potest 18. eod. l. qui potest 174. §. 1. de reg. iur.*

8 Castr. & alij *ad d. l. qui superstitis, arg. l. si Stichum 8. §. si quis ita l. quoties 14. §. 1. D. de noxat.*

9 *L. delata 1. §. 1. de verb. signif. l. bouem 43. §. sub conditione, D. de ædil. edict. l. decem stipulatus 116 de verb. oblig.*

10 *L. 2. §. interdum, De vulg. & pupill. substit.*

11 *L. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.*

12 *L. donari 29. §. donationem, D. de donat.* nisi pactus sit in exonerationem bonorum viuentis, *l. 7. §. Marcellus autem, in fin. D. de pact.*

13 *L. 2. §. vlt. de his quæ vt indign.*

14 Non potest autem certa læsio considerari in re quæ pendet ex incerto euentu, *l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso 11. C. de transact. l. si pater 12. C. de inoff. test.*

15 Hereditatis enim & substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis, *l. heres 54. de acquir. hered. l. hereditas 62. de reg. iur. l. cum quæritur 6. C. de inoff. test.*

16 Vt in specie *l. 4. §. deficientium, D. de muner. & honor. l. ab his 10. auctu, D. de vacat. & excus. muner.*

17 Actioni enim quæ nondum nata sit præscribi non potest, *l. in rebus 30. §. omnis autem, D. de iur. dot.*

18 Existente & seipsam committente stipulationis conditione, vt *in d. l. 8. §. si quis ita, & d. l. quoties 14. D. de nouat.*

19 Nisi fortè quis probabilius existimet, nullam hoc casu post mortem patris & trigesimoquinto anno iam impleto restitutionem filiæ competere, quia viuo patre nondum competit, eo vero mortuo sera est petitio restitutionis ob ætatem quæ nullum amplius fauorem meretur, vt de bonorum possessione decretali scriptum est *in l. 1. §. decretali, D. de succes. edict.* Sed hæc sententia esset nimis dura cum ab initio ita constiterit contractus, vt infirmandus fuerit si tum mater decessisset, & quidem propter immodicam læsionem quæ semper eadem subest, *arg. l. quod si minor 24. §. restitutio, vers. nam etsi origo, D. de minor. arg. leg. Pomponius 35. vers. & matrimonium, D. famil. ercisc.*

DEFINITIO VI.

Quid si filia per totum illud decennium in patris potestate fuerit, aut in mariti iure? Et an non valenti agere currat præscriptio?

AN idem dici debeat si post mortem matris filia, quæ renunciauit toto illo decennio in mariti iure, aut patris fuerit potestate, quæsitum est. Sic enim quibusdam videbatur, quasi de iure suo experiendi nō habuerit facultatem cum dici soleat, non valenti agere non currere præscriptionem: [1] præsertim filio, aut filiæfamilias, [2] itémque mulieri quæ bona sua omnia in dotem dedit. [3] Mihi tamen contra videbatur, propterea quod his casibus actio nata sit, quam exercere sane filiusfamilias potest vel inuito patre, [4] quippe, quem implorato iudicis officio cogere possit, vt sibi agenti consentiat. [5] Mulier vero etsi constante matrimonio dotalem actionē prosequi nisi marito consentiente non potest, [6] cum tamen maritum ex ea causa iudicio de dote obligatum habeat, quod instituendæ actionis tempora labi passus sit, [7] non minus exceptione repellenda est, quam si agere ipsa potuisset. [8] Nihil enim illi abesse videtur, cum etsi maritus egisset & obtinuisset, æquè nunc illa contra maritum ad recipiendum victoriæ commodum agere cogeretur. [9] Quid ergo si maritus soluendo non sit? Adhuc idem dicendum erit. [10] Imputare namque sibi mulier debet cur vulgare iuris auxilium [11] aduersus mariti paupertatem constante quoque matrimonio non implorauerit, aut agendi licentiam vel à marito [12] vel ipso recusante à iudice non impetrauerit: [13] Cur denique præscriptionis cursum ratione aliqua non interruperit. [14] Sed neque probare facilè poteram quod nostri tam generaliter tradunt, non valenti agere non currere præscriptionem. Quod enim Iustinianus in filiorumfamilias personis constituit, [15] non tam iuris rationem, quam nouum ius continet, [16] ad suam speciem coarctandum, hoc est, quoties filiofamilias actio aliqua viuo patre competit de ea re, quā pater ipse vendiderit, aut aliter alienauerit, & de cuius euictione teneatur. Motus enim est Iustinian. vt ita constitueret exemplo [17] eius, quod in bonis maternis iam ante Constantinus induxerat. [18] Et habent hi casus rationem specialem, quod sicut non sit permittendum filiofamilias, vt agat sine consensu patris, [19] ita inhumanum sit cogi patrem consensū præstare in eam rem, ex qua mox futurum sit, vt ipse conueniatur. [20] Cæterum & absentibus & ignorantibus, licet agēdi potestatē non habeant, præscriptionū tēpora currere certū est, quoties continua sunt. [21] Nec nisi cum de diebus vtilibus agitur ea distinctio locū habet, an agendi potestatem actor habuerit, necne. [22] Ideoque nimirum comparatum est, vt absentis bonis curator detur, qui pro non valente agere actiones omnes alioqui tempore perituras exerceat, [23]

Inde

Source : BIU Cujas

Inde etiam restitutiones edicto Prætoris introductæ, si qua iusta esset causa ignorantibus vel absentibus succurrendi. [24] Frustra vero, si non valenti agere præscriptio nulla curreret. [25] Planè cum ea causa est propter quam agi non potuerit, quod nulla dum actio nata sit, [26] nihil est quod de præscriptione tractari queat, quandoquidem prius omninò est, vt nata sit actio, quâ vt vel exerceatur, vel perimatur. [27] Atqui, inquies, ea saltem iusta petendæ ex edicto generali restitutionis causa videri debet, quod vel paterna, vel maritali reuerentia vxor, aut filiafamilias prohibita sit petere restitutionem. [28] Sed non puto: Cum aut patris, aut mariti interfuerit agi potius quam non agi. [29] Et absurdum sit dari restitutionem ad hoc ipsum, vt restitutio peti possit, ne alioqui res abeat in infinitum. [30] *Ita tractatum*, non tamen decisum est in supradicta causa.

1 *Ex l.1.§.vltim.Cod.de annal.except.* Scripsi in Chiliade *Decad.3. Error.9.*

2 *L.1.§.vlt.* iunct. *Auth.nisi tricennale, C.de bon.matern.*

3 *L.in rebus 30.C.de iur.dot.*

4 Quia cum filiifamilias persona sit integra, potest ille ex omnibus contractibus & agere & conueniri, *l.tam ex contractibus 57.D.de iudic.* Nunquam tamen agere sine consensu & auctoritate patris, nisi in publicis iudiciis. De quo vide Guid.Pap.*q.*54.& Iul.Clar. *in §.fin.q.14. num.5.*

5 *L.vlt.ad fin.princ.vers.necessitate, C.de bon.quæ liber.l.cogi 16.§ si pater, D.ad SC.Trebell.* Facit *l.Imperator 50.eod.*

6 *d.l in rebus l.doce 9. C.de rei vindic.*

7 *L.si extraneus 33 l.is qui 56.D.de iur.dot.l.cum dotem, 71.eod.*

8 Nihil enim ei abesse videtur cum habeat actionem, *leg.si is qui actionem 15.de reg.iur.* vt in Defin.sequitur

9 Dotis namque actio necessaria est soluto matrimonio, nec dos redit ipso iure ad mulierem, *l.dotis actione 9. C.solut.matr. l.quoties 16. C.de iur dot.*

10 Quid enim interest bonæ fidei possessoris an maritus soluendo sit necne, *arg.l.4.§.illa etiam quæstio, D.de dol.mal.except.* Sufficit nihil ei posse imputari, mulierem vero agere potuisse.

11 Id est, vt nostri vocant, assecutionem dotis, ex *l.si constante 24. D. solut.matr.l.vbi adhuc 25.C.de iur.dot.*

12 Potest enim mulier agere pro dote marito consentiente, non etiam eo inuito aut ignorante, quomodo accipienda est *d.l.doce 9. C.de rei vind.*

13 *Arg.d §.necessitate.*

14 Litem contestando aut saltem conueniendo aduersarium per executorem, vt loquitur *l.sicut 3.C.de præscr.30. vel 40.annor.*

15 *d.l.1.§.vlt.C.de annal.except.*

16 Vt ostendunt verba illa legis: *In aliis autem, quæ minimè acquiri possunt, hoc non fuerat specialiter constitutum.*

17 Vt & pleraque alia Imperatorum rescripta non minus exemplo quam ratione facta sunt, *l.Titius 54 D.ad SC.Trebell.*

18 *L.1.§.vlt.C.de bon.matern.*

19 *d.l.vlt.versic.necessitate, C.de bon.quæ liber.*

20 Quemadmodum enim auctoritatem pro se, & in rem suam præstare nemo potest, *l.1.l.pupillus 5.l.quod dicimus 7.D.de auct.tut.* ita neque cogendus est, vt præstet contra se. Nemo siquidem cogitur id facere per quod futurum sit, vt teneatur, præterquam in singulari casu, *leg.4.§.sed enim in fin.D.rem pupill.saluam for. & l.illud verum 10. D.de eo quod met.caus.* etsi possum contra te interdum agere, vt agas, *lege 13. §.pen.de act.empt.*

21 *L.vlt.& tot.tit.C.de long.temp.præscript.l.3.C.de præscript. 30. vel 40.annor.*

22 L.1.D.de diuers.temp.præscript. *l.cum sex 55.D.de ædilit.edict.*

23 *l.2.* vbi DD. *de curat.bon.dand.*

24 *l.1.& tot.tit. D.ex quib caus.maior.*

25 Nulla enim restitutione opus esset aduersus præscriptionem quæ non cucurrisset, vt in casu *dict.l.1.C.de bon.matern.d.§.vlt.l.1 C.de annal. except.*

26 Vt in specie *dicta lege in rebus 30. §. omnis autem, Codice de iur. dotal.*

27 Bart. *in l.pignori 15.D.de vsucap.* Priuatio enim præsupponit habitum, *l bouem 43.§.sub conditione, D.de ædilit.edict.l.decem 116.D.de verber.oblig.*

28 *Argum.l.1.§.quæ oneranda, D.quar.rer.act.non det.l.penultim.D.de furt.*

29 Ideoque nec verisimile est, prohibitam fuisse filiam à patre aut vxorem à marito ne ageret; Semper enim & ferè in omnibus Cassianum illud inspiciendum est: Cui bono?

30 Vt scripsi *Defin.1. num.20. 5. eod.*

TIT. XXXVI.

QVIB. EX CAVS. MAIOR. in integr. restit.

DEFINITIO I.

De in integrum restitutione aduersus stipulationem reddendæ dotis, sine causa factam in fauorem absentis.

FRATER cum sorore de bonis paternis, maternis, fraternisque transegerat, eique cum longe plus illa sibi debitum esse contenderet, quingentos florenos daturum se spoponderat, remisso per sororem superfluo his verbis, *luy faisant grace du surplus.* Eo ipso die, eodémque stipulante notario, iam absente tamen fratre, soror eam pecuniam sibi à fratre promissam viro in dotem dederat, subiecta stipulatione, soluto matrimonio dotem illam, aut mulieri eiúsve liberis, si qui superessent, Aut si nulli tum extarent fratri restitui. [1] Quam stipulationem frater postea ratam habuerat. [2] Cum soror aliquanto post tempore conquereretur, non tam quod viliore pretio bonis paternis, maternis & fraternis renunciasset, [3] (quamquam hoc quoque allegabat) quam quod restitutionem dotis in casum non existentium liberorum notarius fratri stipulatus esset, [4] in integrum restitutionem ex rescripto Principis eo nomine implorabat, quasi id per fraudem & circumuentionem notarij, ac sine causa factum esset. Frater vero illam stipulationis causam adferebat, quod ea contemplatione plus ipse sorori per transactionem promisisset quam alioqui fuisset promissurus: [5] Ideoque non esse permittendum sorori, vt ab hac conuentione discederet, si non à transactione quoque discedere parata esset, [6] quod vnus idémque contractus videretur altero in continenti post alterum facto, [7] aut ambo saltem correspectiui, vt nostri loquuntur, & alter alterius intuitu celebratus. [8] Plerique putabant iustam esse causam in integrum restitutionis, quod ex ipsis transactionis verbis constaret minus iam à fratre sorori promissum, quam ei deberetur. [9] Item quod tabulis dotalibus frater non adfuisset, nec eiusmodi stipulationis interponendæ mandatum notario dedisset. [10] Quæ porro causa subesse poterat dotis quam soror ab aliis acceperat, restituendæ fratri, qui de suo dederat nihil? [11] Aut cur feramus vt sorori adempta sit per eam stipulationem facultas testandi de dote, si absque liberis moriatur? [12] Cum tamen ei frater conditionem deferret, vt à transactione totoque negotio discederetur, nec ipsa contradicendi causam haberet, pronunciauit Senatus locum quidem esse restitutioni in integrum, sed ita vt vtrique salua essent iura omnia, quæ ante transactionem habuissent, ipsa quoque transactione in eam rem rescissa. [13] Nam aduersus vnum ex pluribus correspectiuis contractibus, non magis quam aduersus partem contractus dari restitutio poterat, quin à toto negotio abiretur. [14] *Ita Senatus* ex tempore Idib. Decemb. 1592.

1 Quæ pactio valet & vtilis est, *l.cum dotem 29.§.vltim. D.de pact dotal.*

2 Itaque perinde erat ac si ipse fuisset stipulatus, vt *in d. §.vlt.* cum ratihabitio æquiparetur mandato, *l.vltim. C. ad SC. Maced. l.vero 12 §.vlt. de solut.*

3 Quæ poterat esse iusta causa restitutionis si soror vel vltra dimidiam læsa vel intra dimidiam quidem, sed minor eo tempore fuisse proponeretur, *luxt.l.2.D.de rescind.vendit.DD.in l.si quando §. & generaliter.C.de inoff.test.*

4 Interest enim mulieri, vt spem habeat dotis ad suos heredes reuersuræ *l.3.§.ergo etiam, D.de minor.leg.pater 71.vers.interest enim, D.de euict.* iunct. *l si pactum 9.D.de probat.*

5 Vt in specie, *l.cum te 9.C.de pact.int.empt.& vendit.*

6 *Arg.l.vlt.D.de acceptil.l si duo 13.§.si quis iurauerit D.de iureiur.*

7 Siquidem ea quæ in continenti fiunt videntur inesse, *l.7.§.quinimo, D.de pact.l.lecta 41.versic.docebam, D.de reb.cred.*

8 *d.l.cum te 6.C.de pact.int.empt.& vendit.l.1. C. de cupress. lib.11. tit.vlt.*

Source : BIU Cujas

9 Itaque falsa erat illa stipulationis huius interponendæ causa, quam frater comminiscebatur.

10 Stipulatio autem necessaria videbatur, vt in *d. l. cum dotem* 29. *§. vlt. de pact. dotal.*

11 Illa namque ratio tueri solet pacta dotalia, cum stipulatio nulla intercesserit: quod initio dotis dandæ possit is qui dat quam velit legem rei suæ dicere, non aliter daturus, *l. cum dos* 7. *D. de pact. dot. l. in traditionibus, D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt.*

12 Et sanè videbatur mulier hoc casu pacta fratri tanquam heredi, cum eo tempore & in casum nullorum existentium liberorum vix alium heredem quam fratrem sperare posset, vt proinde etiam citra restitutionem in integrum videretur ea pactio transferenda ad quemlibet alium heredem siue testamentarium, siue legitimum, ex eleganti illo Papiniani responso in *l. tale pactum* 40. *§. vlt. de pact.*

13 *Ex l. si diuersa* 14. *C. de transact. l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tut. l. si ita* 39. *D. de oper. libert.*

14 *d. l. cum te* 6. *de pact. int. empt. d. l.* 1. *C. de cupress. d. l. vlt. D. de accept. l. tutor* 47. *§. curator, D. de minor.*

DEFINITIO II.

De restitutione in integrum aduersus transactionem, per quam vel iniuria remissa, vel infamia redempta sit.

ADuersus iniuriæ remissionem certum est in integrum restitutionem non dari, ne minori quidem. [1] Credo quod nihil interfit eius qui vult restitui, [2] cum ea querela solam sæuientis animi indignationem & duritiam contineat, [3] hominis autem præsertim Christiani interfit potius beneficio adfici hominem. [4] E contrario si ad obtinendam remissionem iniuriæ, cuius persecutio infamiæ fortassis notam irrogatura erat, aliquid reus soluerit, vel posuerit, nulla similiter eo nomine restitutio concedenda est ex causa læsionis quantumlibet enormis, [5] id est, quamuis eius, qui ad remittendam iniuriam quid accepit, vel stipulatus est, multo minus interfuerit. [6] Quod enim redimendi honoris gratia factum est, certo modo æstimari non potest. [7] Sed hoc ita si crimen admissum esse constet, non etiam si forte per calumniam & dicis causa ad extorquendam indebitam pecuniam aut obligationem instituta accusatio proponatur. [8] Hoc enim casu subest causa doli quæ locum facit restitutioni. [9] Atqui, inquies, crimen fatetur, qui de crimine paciscitur, [10] si de eo data pecunia transigat. [11] Verum id ita accipiendum est si neque vis, neque dolus intercesserit. [12] Sed & fieri interdum potest, vt ab obiecto per aduersarium crimine immunis reus sit & absoluendus, qui tamen ex alia causa ad hunc accusatorem nihil pertinente [13] culpandus sit & condemnandus. Finge per lasciuiam transeuntis exercitus [14] direptam domum, ac subtracta mobilia per milites vendita fuisse Titio, ignoranti cuius essent. Non caret crimine Titius, qui contra leges & Senatusconsulta emerit. [15] Sed tamen non statim consequens est ab eo direptam esse domum, [16] vt ex alieno delicto furti conueniri possit. [17] Itaque si cum eo paciscatur, cui furtum factum est, ne forte denunciante illo cuius erant condemnetur, non quasi fur, sed quasi rei furtiuæ emptor, non videbitur vtique fateri furtum; sed tantum emptionem. [18] Et ideo si cum res emptæ permodici essent pretij, ingentem pecuniæ quantitatem Titius spoponderit, vt appareat læsum eum esse vltra dimidiam inspecto quoque dubio litis euentu, [19] nihil prohibet restitui in integrum aduersus transactionem. [20] Cessat enim hoc casu supradicta ratio, cum non ex eo solo fur quis fiat, quod rem furtiuam à fure ignorans emerit, si modo vindicanti domino eam reddere sit paratus. [21] Nec proinde infamis sit ex sententia, licet ideo condemnandus sit, quod emerit contra legum & Senatusconsultorum prohibitionem. [22] *Ita Senatus* in causa quadam Aduocati Bally Necensis in publico auditorio 3. Idib. Mart. 1593.

1 *L. auxilium* 37. *D. de minor.*

2 Non enim restitui possunt, nisi quorum interest, & qui inciderunt in captionem, vt loquitur *l.* 1. *D. de in integr. rest. l. scio* 14. *eod. leg.* 3. *§. sed vtrum, l. minor* 40. *& pass. de minor.*

3 *L. si venditor* 6. *in fin. D. de seru. export.*

4 *L. seruus ea lege* 7. *eod. l. non solum* 11. *§.* 1. *D. de iniur.* vbi Vlpianus scribit actionem iniuriarum quia ex bono & æquo est dissimulatione aboleri, adeo vt semel remissa iniuria postea ex pœnitentia reperi non possit. Itaque inquit, ipsa actionis æquitas omnem eius metum abolere videtur, quia contra æquum venit quisquis omissam iniuriam vult recolere. Atqui restitutiones omnes æquitate nituntur, *leg.* 1. *&* 3. *D. de restit.* Ergo restitutio in proposito dari nulla potest, *l.* 1. *§.* 8. *si quid in fraud.*

5 Nam & in sententiis id obtinet, vt pœna grauior vltra legem imposita conseruet existimationem, *leg. in seruorum* 10. *paragrapho vltim. de pœn.* quasi duriori sententia cum reo transactum sit de existimatione ipsius, inquit Vlpianus in *leg. quid ergo* 12. *§. penult. De his qui not. infam.*

6 Transactione enim facta non quærendum est, quo pretio, sed an transactum sit, *lege Lucius* 78. *paragrapho vltim. D. ad Senatusconsultum Trebellianum.*

7 *L. penult. in fin. D. de donat.* iunct. *l. isti quidem* 8. *ad fin. De eo quod met. caus.*

8 *L. in summ.* 65. *§.* 1. *D. de cond. indeb. l. præses* 12. *C. de transact. l. vlt. C. de accusat.*

9 *L. sub prætextu instrumenti* 19. *C. eod. l. pen.* vbi est text. elegans, *D. de calumniat.*

10 *l. quoniam* 5. *D. de his qui not. infam. cum §. vlt. l. præc. l. transigere C. de transact.* Fachin *lib.* 1. *c.* 8. *&* 9.

11 *L. non damnatos* 18. *C. eod. l. furti* 6. *§. pactúsque, D. eod.*

12 Id est si quod reus dedit, dederit pro mala conscientia vt ait *d. l. non damnatos.* Quod enim aut vi aut dolo factum est, prætor nunquam ratum habere debet, *l. si mulier* 21. *§.* 1. *D. quod met. caus. l.* 1. *& tot. tit. D. de dol.*

13 Nam in criminalibus sicut & in ciuilibus causis non auditur accusator, cuius nihil interest.

14 Sic Vlp. loquitur *in l. ex conducto* 15. *§,* 1. *in fin. D. locat.*

15 Senatusconsultis enim plerisque apud nos prohibitum est districtè & sub comminatione grauissimarum pœnarum ne quis emat à milite, vt nullis existentibus emptoribus magis abstineant milites à furando, Rei enim furtiuæ emptio etiam iure ciuili prohibita est, *l. si in emptione* 34. *§. item si & emptor. De contr. empt.* Quæ autem res emi non possint, vide apud Gothofredum. *ad dictum paragraphum item si.*

16 Nam vt dici solet, Non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse, *l. non epistolis* 13. *l. sine possidetis* 19. *l. ad probationem seruitutis* 22. *C. de probat.* præsertim in criminalibus, in quibus debent probationes luce meridiana esse clariores.

17 Aliud est si quis dicat tantum se emisse ab ignotanec probet. Ipse enim fur præsumitur, *l.* 2. *l. ciuile* 5. *C. de furt.*

18 Confessio enim præsertim tacita non potest esse amplior accusatione, cum ex accusatione ipsa sit metienda, *argum.* eorum quæ tractat Bart. *in l. consentaneum* 16. *C. quomod. & quand. iud. l. fin. D. de interrog. in ius. fac.*

19 Secundum illam Bart. traditionem, *in l.* 2. *C. de rescind. vend.*

20 Ex causa læsionis immodicæ si non sit insinuata transactio post triginta dies iuxta edictum Diui Principis nostri nostri Emanuelis Philiberti. De quo scripsi *Defin.* 10. 8. *de transact.*

21 *d l* 2. *C. de furt.* iunct. *l. si quis* 52. *§. sed etsi rem, & l. furtiuam,* 74. *D. eod.*

22 *L. infamem.* 7. *D. de public. iudic.*

DEFINITIO III.

Aliquando in iis etiam, in quibus procuratori suo quis adfuit succurrendum esse per restitutionem.

ETsi is qui in iudicio aliquid dixit vel negauit, vel sententiæ, aut interlocutioni iudicis acquieuit, præsente procuratore restitui non potest ad improbandum factum procuratoris, quod ipse semel approbauerit: [1] Sunt tamen causæ aliquæ ex quibus ea quoque restitutio nonnunquam ex summa æquitate concedenda videatur. [2] Finge minorem cui propter ætatis lubricum succurri oporteat. [3] Nemo dubitat quin ætati succurrendum sit, [4] si quid ille siue solus, siue cum procuratore [5] gesserit ex quo lædi possit. Finge rusticum hominem, [6] & vt loquuntur idiotam, qui non modo quid agendum, aut scribendum sit non intelligat, sed neque forsitan quid procurator agat loquatur. Iniquum sane fuerit vsque adeo suam ipsi nocere præsentiam, vt quod à procuratore per imperitiam aut collusionem male gestum fuerit omnimodo confirmare ratúmque habere compellatur. [7] Igitur rusticitati quoque sicut & ætati parcēdum erit, indulta vtique in integrum restitutione. [8] *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet 12. Calend. Septemb. 1595.

1 Nemo

1 Nemo enim factum proprium impugnare potest, *l. post mortem 25 D. de adopt.* & factum cuique suum nocere debet, *l. factum 155. D. de reg. iur. c. quod semel placuit, de reg. iur. in 6.*

2 Nimirum ex æquitate illa generali quæ restitutiones omnes introduxit, *l. 1. D. de in integr. restit.*

3 *L. 1. & tot tit. C. de minor.*

4 Cui etiam *l. Papinianus 20.* in illis verbis *venia ætatis, D. hoc tit. l. si adulterium 38. §. incestum, ad l. Iul. de adult. l. aut facta 16. §. persona, in fin. D. de pœn. l. ferè 108. de reg. iur.*

5 Cui scilicet adesse, potest, *l. Paulus 69. D. de procur.*

6 Nam & rusticitati parcendum est, *l. si quis 7. §. doli. D. de iurisdict. l. 2. § 1. si quis in ius vocat. non ier. d. l. 1. §. vlt. de edend. l. 1. §. vlt. de ventr. inspic. l 3. §. & si scient, ad Sillan. l. 2. & vlt. de iur. fisc.*

7 Nam quod incautè ac per imprudentiam actum est, pro non facto haberi debet, *l. 1. § 1. de his quæ in testam. delent.*

8 Neque enim rusticitatis aut ætatis prætextu tantam vim legibus fieri oportet, vt ipso iure & citra restitutionem huiusmodi personis subueniatur, nisi fortè per Senatum, cuius suprema manus & auctoritas in eo elucet, vt restitutionis solemnitatem expectare non cogatur, vt dixi *Defin. 6. §. in quib. causs. non est necess. in integr.*

DEFINITIO IV.

Aduersus liberationem ei factam qui conueniri poterat condictione indebiti non datur restitutio, quamuis ea liberatio non fuerit insinuata.

ADuersus liberationem ei factam, cui alimenta præstita fuerant, quæ nullo iure debebantur,[1] non potest dari restitutio in integrum eo solo prætextu, quod sine causa facta liberatio sit.[2] Vulgatum enim est, remittentibus actiones suas nullũ regressum dari debere,[3] nec actionem, quæ semel fuerit extincta reuiuiscere vnquã posse.[4] Quidni enim saltem cognitionis iure valeat huiusmodi liberatio, quæ & gratuito, & consulto facta fuerit?[5] Nam quod non sit insinuata facere non potest, vt eo minus valeat iure donationis:[6] Quandoquidem eo iure vtimur, vt donationum, quæ fiunt per liberationẽ cuiuscunque tandem summæ sint, non sit necessaria insinuatio.[7] *Ita Senatus* in causa Hyppolytæ Fillion, & Antoniæ du Pra, Calend. Decemb. 1595.

1 Ac proinde quæ alioqui videbantur posse condici condictione indebiti si nulla liberatio facta fuisset *tot. tit. de cond. indeb.*

2 Exemplo eius quod dicimus stipulationem sine causa factam non valere, quin saltem qui ex ea agit, doli mali exceptione repellatur, *leg. 2. §. circa, D. de doli mali except.*

3 *L. quæritur, 17. §. si venditor, D. de ædilit. edict.*

4 *L. qui res 98. §. aream, D. de solut.*

5 *Ex l. donari 82. de reg. l. donari 19. D. de donat.*

6 Quamuis ex stylo Senatus nostri generaliter constitutum sit, vt donationes omnes debeant insinuari cuiuscunque summæ sint, Alioqui non valeant.

7 Fauore scilicet liberationis, *arg. l. Arrianus 41. D. de oblig. & act.* quicquid in contrarium scribat Andr. Tiraquell. *ad l. si vnquam, in verb. donatione largitus, C. de reuoc. donat.*

TIT. XXXVII.

DE ALIENATIONE IVDICII mutandi causa facta.

DEFINITIO I.

TITIVS, cui debebas centum ex chirographo, cum te apud iudicem tuum personali actione cõuenisset,[1] neque tamen propter tuam frustrationem, aut sententiam à iudice, aut pecuniam à te extorquere potuisset, Sempronio Geneuati creditori suo à quo interim vrgebatur nomen tuum dederat in solutum, facta in eam rem cessione per solemnem stipulationem.[2] Sempronius te repertum Geneuæ in ius vocauerat, nulla prioris litis facta mentione,[3] tandémque & carcerum tædio & litis relata victoria, solutionem extorserat. Cum postea Titium apud Senatum conuenires, vt quanti tua interesset eam cessionẽ factam non esse, tibi tanti condemnaretur, quasi facta esset aduersus prætoris edictum iudicij mutandi causa.[4] Dicebam nõ pertinere hanc speciem ad edictum, quo non aliæ continerentur alienationes, quam quæ fierent dolo malo possessoris, vt nouo subiecto aduersario, cuius forũ necessario sequi actorem oporteret, hoc ipso durior actoris conditio efficeretur.[5] In proposito autem non possessionis,[6] aut rei quæ possideri queat, proponi factam alienationem, sed nominis,[7] nec à reo, sed ab actore ipso,[8] nec denique dolo malo,[9] sed licito iure, vt ab ea obligatione se liberaret, quam fortassis aliter, aut saltem æque commode exoluere non potuisset.[10] Nec enim quemadmodum actoris interest non habere potentiorem aut duriorem aduersarium,[11] ita rei eiusdémque veri debitoris,[12] quicquam videri potest interesse an ab hoc aut ab illo actore conueniatur, cum neque ideo mutet iudicem,[13] (ponimus enim eum actorem esse qui ius non habeat reuocandi,)[14] neque inuitus iudicium suspicere cogatur,[15] in cuius nimirum potestate est si velit prompta debiti solutione declinare molestiam. Id enim est quod dici solet, Iudicia omnia esse absolutoria.[16] Sed tamen cum allegares dolo malo Titij & simulate factam fuisse cessionem colludente Sempronio, Placuit Senatui nihil inaudito Sempronio constitui debere; priusque in ius eum vocandum, & quidem sumptibus Titij de cuius dolo purgando agebatur, etsi probabilius existimabam, vt ad ruum sumptũ, tuámque diligentiam ea res pertineret, cum de dolo illo, quem Titio obiiciebas, nullo modo constaret,[17] nec videri posset quicquam feciſse dolo malo, qui & suo & communi iure vsus proponetur.[18] *Ita Senatus* in causa N. Lieure Tononensis, & N. Fœx Ante Calend. Decemb. 1597.

1 *Ex l. 2. C. de iurisd. omn. iudic. & vulgarib.*

2 Quæ datio in solutum & cessio nominis fieri potuit volenti creditori ignorante etiam adeóque inuito cedente debitore *l. 1. C. de nouat. & delegat. l. pupilli 96. §. soror, D. de solut. l. 3. C. de her. vel act. vend.*

3 In eóque sanè iniuriam sibi fecerat, quia litem à cedente suo inchoatam peragere non nouam instituere debuerat, cum non plus iuris ex iure cesso habere posset, quam cedens habuisset, eiúsque factum præstare cogeretur ex cuius persona & iure ageret quamuis proprio nomine *vulg. l. ex qua persona 149. de reg. iur.* Sed non erat cedens conueniendus ob iniuriam factam per cessionarium.

4 *Ex l. vnic. C. hoc tit. l. 1. 2. 3. & pass. ff. eod.*

5 Vt apparet ex dictis legibus, præsertim *ex d. l. 3. §. ex quibus.*

6 Nam & sola possessionis alienatio continetur etiãcto, etsi non alienat qui duntaxat omittit possessionem, *l. 4. §. 1. & 2. eod. l. non alien. 119. de reg. iur.*

7 *Vt in d. l. 1. C. de nouat. & d. §. soror. l. pupilli, 96. de solut.*

8 Edictum autem illud cum sit restitutorium actori soli prodest, non etiam reo, quia actori actio pristina restituitur quæ per alienationem extincta erat, vt perinde possit exerceri contra non possidentem acsi possideret, *d. §. ex quibus.* At actore alienante nihil est quod amittat reus, nec proinde quod ipsi restituere prætor possit vel debeat.

9 Quod tamen in edicto illo requiritur, vt probant verba illa edicti, *idque data opera in fraudem.* Quid enim si reus tanti habuit re carere, ne propter eam sæpius litigaret? verecunda hæc cogitatio eius, qui lites execratur non est vituperanda, inquit Vlp. *in d. l. 4. §. 1. D. hoc tit.*

10 Est enim vnusquisque rei suæ moderator & arbiter, *vulg. l. in re mandata 21. C. mandat. d. l. 1. C. de nouat. & d. §. soror, l. 3. & pen. C. de her. vel act. vend.*

11 *d. l. 1. 2. & 3. D. hoc tit.*

12 Nam si non sit verus debitor litémque calumnioſam patiatur, ipsius sanè interest, ne potentiorem aduersarium & calumniatorem habere compellatur.

13 Quia semper actor sequitur forum rei *dict. l. 2. C. de iurisdict.* nisi in casibus exceptis in quorum numero hic non est.

14 *L. 2 §. pen. D. de iudic.* alioqui fieret sanè durior conditio rei, neque tamen ob id locus esset edicto restitutorio, cum neque hoc casu quicquam sit quod possit restitui, reo nihil amittente

15 Nam quod dicimus iudicium reddi in inuitum, *l. inter 83. §. 1. de verb. oblig.* de eo accipiendum est qui non vult facere id quod debet non de eo qui fatetur se debere paratúmque se dicit soluere *l. si debitori 21. D. de iudic. l. si reus 73. D. de procur.*

16 *§. vlt. Inst. de perpet. & tem. act.* De cuius tamen sententia vide quæ scripsi *lib. 15 Coniect. c. 1. adde l. vlt. de rei vindic. D.*

17 Qui enim dolum allegat, probare debet, *l. quoties 18. §. qui dolo, de probat. l. dolum, C. de dolo.*

18 *l. si duorum 42. D. de act. empt.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXXVIII.
DE ARBITR.

DEFINITIO I.

Sententiæ arbitri quam litigatores ratam habuerint standum est, nullo etiam præcedente compromisso.

IT s I valere non potest arbitrorum sententia, quam nostri laudem dicunt, si non præcedat compromissum :[1] Si tamen sententiæ litigatores consenserint, hactenus confirmabitur, vt valeat in vim pacti,[2] siue expressus, siue tacitus consensus interuenerit :[3] Ideoque quod ab arbitris constitutum fuerit, ratum firmúmque haberi oportebit.[4] *Ita Senatus* inter Ioannem Guibourg & Claudium Chastelain 16. Cal. Ianuar. 1589.

1 Adeo vt neque alio loco quam vbi compromissum est sententiam ferre possit, neque de alia re quam quæ compromisso continetur, *l. quid tamen 21. §. si arbiter. l. non distinguemus 32. §. de officio 15. D. hoc tit.* quia non statur sententiæ arbitri nisi metu pœnæ, *l. 2. ff. eod. l. 1. C. eod.*

2 *Arg. l. 2. C. commun. vtriusque iudic.* Idémque iuris est in sententia nulla & processu nullo, vt ibid. notat Gothofred. ex VVvrmsero 1. *pract. 22. n. 6. Adde l. pen. C. eod.*

3 Nihil enim refert an verbo, aut facto quis ratum habeat *leg. non tantum 5. D. rat. rem hab.*

4 An quod imputare sibi debeat qui ab iniquo arbitrio non appellauit, cum perinde ac à sententia iudicis potuerit appellare *l. arbitrio 9. ff. qui satisd. cog. l. vlt. in fin. C. de iudic.* Imo sibi imputare cur compromiserit, nec enim potest appellare, *Defin. 6. j.*

DEFINITIO II.

In Senatores & alios iudices ordinarios compromitti non potest tanquam in arbitros iuris, sed vt in arbitratores.

IN præsides & Senatores non magis compromitti potest tanquam in arbitros iuris, quam in alium quemlibet iudicem ordinarium,[1] cum sint & ipsi iudices ordinarij.[2] Sed tanquam in arbitratores & beneuolos, vt vocant compositores compromitti haud dubiè potest.[3] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Guibourg, & Claudij Chastelain 4. Calend. Iulij 1591.

1 *L. sed si seruum 9. §. quis iudex sit D. hoc tit.* obstante nimirum lege Iulia, de qua in *l. cum l Iulia 41. eod. & in l. 10. §. conuenire, D. de iud.* Vide Guid. Pap. *q. 69.*

2 Licet inspecto initio non aliam iurisdictionem habeant, quam quæ delegata est à Principe, sub cuius etiam nomine & auctoritate Senatusconsulta prodeunt, vt appareat Senatum fungi vice Principis non sua *l. 1. § qui mandatum l. 3. ff. de offic. eius cui mand. l. solet prator, 16. ff. de iurisd. l. vnic. §. his cunabulis, ff. de offic. præf. prat.*

3 Ratio differentiæ est, quia iudex ordinarius habet iudicandi necessitatem, *l. de qua re 74. ff. de iudic. l. pen. §. pen & vlt. ff. de vacat. & excus. muner.* quam porro sibi præriperet, si tanquam arbiter iuris votum emitteret si quidem eodem prorsus modo iudicare debet arbiter iuris, quo si verè esset iudex. Non etiam arbitrator, qui non seruato iudiciorum ordine iudicat ex bono & æquo, *l. societatem 76. §. arbitrorum.* vbi latè Barr. *ff. pro socio.* Vnde fit vt quamuis in causa sua nemo possit ius dicere vel iudicare *tit. C. nequis in caus. sua.* Possit tamen esse arbitrator *l. si in l. 4. ff. locat.* Tametsi non possit cogi vt sententiam ferat, quia sibi nec imperare potest, nec prohibere, *l. pen. D. hoc tit.* Iunge *l. pen. §. pen. & vlt. C. eod.* Vix tamen est vt in alios quam iuris arbitros compromitti olim soleret. Idque est quod iam olim dicebat Paulus redacta compromissa ad instar iudiciorum, *lege prima, ff. eod. dict. leg. 76. pro soc.* Iunge *Defin. 5. j.*

DEFINITIO III.

Si ex pluribus arbitris quidam alio absente pronunciauerint.

SI in tres compromissum sit & duo consentiant altero præsente, licet dissentiente, valet sententia :[1] non item si tertius absens fuerit.[2] Quid si per legitimam citationem, vt adesset interpellatus probetur? Nihil proderit interpellatio,[3] fuit enim, si compromissum receperat, cogendus non interpellandus,[4] Poterat namque si adfuisset alios trahere in suam sententiam,[5] Vt proinde mirum non sit plus hoc casu posse absentiam quam præsentiam cum contradictione.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. item si vnus 17. §. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. seq.* quæ in iudicibus quoque idem iuris esse ait.

2 *l. duo ex tribus 39. D. de re iudic.*

3 Nam quod dici solet contumaciam esse pro præsentia. *Auth. qua in prouincia. vers. sed si nec ipse, C. vbi de crim. agi oport.* tunc verum est, cum agitur de præiudicio contumacis, non alterius, cui contumaciam alienam nocere non oportet, vt in proposita specie propter rationem quæ sequitur in Defin.

4 *l. 2. §. 1. & seq. D. de recept. qui arbitr.*

5 Ratio est Celsi & Vlp. *in d. l. item si 17. §. vlt. eod.*

6 *Gloss. in d. §. vlt.* Sed & contradicenti æquiparatur is, qui iurat sibi non liquere nec vult sententiam dicere, *l. Pomponius 36. & seq. D. de re iudic.*

DEFINITIO IV.

De sententia arbitri qui de expensis nihil pronunciauit.

CVm de tota lite compromissum esset, arbitri non nisi de principali negotio pronunciauerant, de expensis litis nihil dixerant. Non eo minus valebit sententia,[1] quia finita principalis negotij lite nulla superesse potest controuersia de expensis,[2] quæ non ex conuentione,[3] sed officio tantum iudicis debitæ fuerunt.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Dubitandi ratio est, quia non videtur officio satisfecisse arbiter, si non omnes controuersias finierit, *l. qualem 19. §. diceret, D. de recept. qui arbitr.* nisi de pluribus separatim compromissum sit, quasi pluribus compromissis factis, *l. quid tamen 21. in princ. eod.* Sed ratio decidendi fuit quoniam in proposito lis & controuersia tota decisa est, vt sequitur Definit.

2 *l. terminato 3. C. de fructib. & lit. expens.* vbi ratio redditur, quod post absolutum dimissúmque iudicium nefas sit litem alteram consurgere ex litis primæ materia.

3 Si enim deberentur ex consuetudine aliud esset, quia hoc casu lis noua non ex lue vetere, sed ex obligatione & conuentione ipsa consurgeret.

4 Quomodo vt plurimum deberi solent officio iudicis expensæ litis, quarum condemnatio propter temerariam litem, & in eius pœnam infligitur, *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig. l. 4. C. de fructib. & lit. expens.* Eadem distinctio in fructibus & vsuris adhiberi solet, An ex conuentione, An officio tantum iudicis debeantur, vt dicemus *j. ill. tit. de fructibus & lit. expens.* ex Boët. *quæst. 18.* Distinctionis autem huius ratio illa est, quia officio iudicis locus nullus relinquitur finita iam lite, cum ex quo tempore sententiam diffinitiuam tulit iudex esse desierit, *l. iudex postea quam 55. D. de re iudic. l. centum Capua 8. D. de eo quod cert. loc. leg. vlt. eod. leg. qui per collusionem 49. §. 1. D. de act. empt. l. quaro 54. D. locat. l. si deposita 4. C. depos.*

DEFINITIO V.

Quantum interfit an compromissum factum sit, tanquam in arbitros, an tanquam in arbitratores. Et quid in dubio?

COmpromissum sine pœna stipulatione tamen interueniente factum in arbitros iuris valebat olim,[1] hodie non valet,[2] Sed in arbitratores & beneuolos compositores, etiam sine pœna, & valebat olim & hodie valet, vt ex eo detur actio :[3] Siue approbata sit eorum sententia expressè aut tacitè, siue non, Et, Siue approbatio illa iurata sit, siue non.[4] Quid si in aliquos compromissum fuerit, neque constet an veluti in arbitros iuris an potius tanquam in arbitratores,

tores,nec pœna vlla compromisso adiecta proponatur? Credendum erit tanquam in arbitratores compromissum fuisse, non tanquam in arbitros, vt actus valeat potius quam pereat,ex vulgata iuris regula.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam si neque stipulatio,neque pœna,interuenerat ; non poterat valere compromissum, neque ad producendam actionem, neque ad exceptionem *l.1.C hoc tit.l.2.l.litigatores* 31. *l.non distinguemus* 32. §.1. *ff. eod.* Hinc est quod semel commissa pœna soluebatur compromissum nisi actum esset, vt in singulas causas committeretur,*l.si duo* 34.§.1.*eod.* si tamen stipulatio interuenisset sine pœna, sufficere poterat ad dandam actionem incerti, *l.diem proferre* 27. §.*vlt. eod.* quasi id quod interesset pro pœna esset,hac sola differentia, quod nihil peti poterat, si nihil interesset, Pœna vero adiecta peti poterat etiamsi nihil interesset, *l. cum pœna* 38.*eod l.stipulatio ista* 38.§.*alteri, ff.de verb.oblig. l.vlt.ff. de prat. stipul.*

2 Nouell. 82. *De iudicib.c.*11. *incip.quia vero multa.* Intellige nisi secuta sit acceptatio expressa vel tacita *l.pen. C. hoc tit.* quæ hac parte manet incorrecta.

3 Nimirum ex contractu ipso in quo adhibebatur conuentio, Puta pro socio in specie, *l.societatem 76.§.arbitrorum ff pro socio.* Aut ex conducto *in l. si in lege* 24. *ff. locat.* Alioqui sanè ex nudo pacto nunquam agi potuit ne quidem hoc casu, nec hodie potest nisi secuta acceptatione, *d.l.pen.* Excipe casum *l.litigatores* 11.§.*interdum,D.hoc tit.* vbi etiam nudo pacto rectè sit compromissum. Stipulatione autem interueniente competeret actio ex stipulatu ad id quod interest, quemadmodum olim competiisset, *l. diem proferre* 27. §.*vlt. D.hoc tit.* Nam ad hunc casum non pertinet constitutio Iustiniani in *dict.*Nouell.82.*cap.*11. sed ad eum solum,quo compromissum factum sit in arbitros iuris, quos ille *iudices* eo loco appeller.

4 Illa namque distinctio, an secuta sit sententiæ acceptatio necne, ad casum illum accommodanda est, quo neque pœna neque stipulatio vlla interuenerit, vt constat *ex d.l.penult.*

5 *l.quoties idem sermo 67. de regul. iur.l. quoties* 80. *de verb. oblig.l. quoties in actionibus* 12.*l.vbi est* 21. *De reb.dub Icogi* 16.§.1.*ad.SC.Treb.* Vide Papiens. *in form.libell.ad pœn.ex compromiss.* In versic. *in pœna & sub pœna.*

DEFINITIO VI.

An & quando appellari possit ab arbitro.

SEntentia perperam ab arbitris compromissariis reddita quantumuis ipso iure nulla sit,[1] aut iniqua, non tamen infirmari iure nostro per viam, vt aiunt, nullitatis potest,[2] neque per simplicem reclamationem, vt reducatur ad arbitrium boni viri,[3] sed omnimodo necessarium est remedium appellationis,[4] sicut & cum à iudice sententia minus rite & contra leges lata est,[5] redactis nimirum arbitriis ad instar iudiciorum.[6] Si appellatio interposita non sit,mandanda est executioni sententia, siue ab arbitro,siue à iudice lata,[7] siue partes expressè consenserint, siue tacitè per silentium & lapsum decendij, [8] quod ad appellandum indistinctè statutum est.[9] Quinimo tacite quoque consensisse creditur,qui contradixit si cum appellare deberet non appellauerit.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Fortè reddita absente aliquo ex arbitris, *l.item si* 17. §.*vlt. D.hoc tit.* aut extra diem compromissi. *l.Pomponius* 13. §.*pen. & l.quid tamen* 21. § *si cum dies, &* §.*si intra diem,l.non distinguemus* 32.§.*vlt.& l.seq. eod.* Si plenum compromissum fuit, nec tamen de controuersiis omnibus dicta est sententia, *d.l.quid tamen,*§.*plenum* iunct. *l. qualem* 19. §. *dicere, eod.*

2 *In* quo derogatum est iuri communi, quod ex arbitri sententia quæ nulla sit pœnam committi non patitur,vt in *d.l.item si* 17.§.*vlt.ad l. quid tamen,*§.*pen.l.Labeo* 25. *& pass.D.eod.*

3 Quæ reductio videtur esse ad instar appellationis.*arg. d.l.non distinguemus,*§.*cum quidam eod.* etsi totus ille versic. *per hanc ergo exceptionem quædam appellandi species est,cum liceat retractare de sententia arbitri,* mihi valdè suspectus est,& Triboniani aut cuiusdam interpretis magis quam Pauli elegantiam sapere videtur. Obseruandum autem est, non posse peri reductionem ad arbitrium boni viri, cum ex compromisso itum est ad arbitrum tanquam iudicem, cui siue æquum siue iniquum iubenti omnimodo pareri oporteat, sed tunc tantum cum compromissum est in arbitrum tanquam arbitratorem,*l.societatem* 26.*versic. arbitrorum, ff. pro socio.* in quo à pragmaticis vulgo erratur. Scripsi in Rational. vbi vide.

4 Quod iure communi non modo non necessarium est, sed nec licitum,quoniam à sententia arbitri iure appellari non potest,*d.versic.arbitrorum d.l.non distinguemus* §.*cum quidam.* Nam siue arbitri sententia æqua sit siue iniqua,sibi imputet qui compromisit, *l.diem* 27. §.*stari eod.* in eóque errauit Bartol. qui voluit posse ab arbitro quoque compromissario appellari *ad l.arbitro* 9. *ff. qui satisd.cog. per illum text.* qui tamen non de compromissario loquitur,sed de illo qui datus sit à iudice, & qui iudicis quodammodo vicem gerit in ea re, in quam constitutus est. Dicimus *preud'homme ou expert*, sicut & qui mandante iudice aut maiore magistratu in locum recusati iudicis electus est,de quo in *l.vlt. C. de iudic. Iuge conuenu.* Ab eiusmodi namque arbitris iudicialibus dicendis potius quam compromissariis potest potuitque semper appellari tanquam à iudicibus, vt ait *d. l. arbitro.* de quibus etiam loquitur Paulus *in l.seq.* Facit *l.7,in fin. C.de fer.l.*33 *de appell.*

5 Quo etiam casu hoc iure vtimur, vt appellandum necessario sit contra quam iure constitutum esset, *l.si expressim* 19. *ff.de appell. l.1.& tot.tit.quæ sent. sin.app.rescind.*

6 Hæc ratio pragmaticorum est, sed non satis recta. Nam & iam olim redacta erant arbitraria ad instar iudiciorum, *l.*1. *D.hoc tit.* neque tamen consequens erat, vt ab arbitris compromissariis appellari posset *d. §. cum quidam.*

7 Nimirum iubente iudice ordinario rei, ad quem non ad arbitrum ea res pertinet *d.l.non distinguemus* 32.§.*Iulianus eod.* Facit *leg. à Diuo Pio* 15. *in princ. D. de re iudic.* quæ probat non semper ius exequendæ sententiæ illi competere qui sententiam dixit. *Adde l.pen.C.hoc tit.vers. quatenus possit sententia eius executioni mandari.*

8 *d.l.penult. ver. sin autem.*

9 Stylo Senatus nostri, cum tamen iure Pandectarum non nisi biduum aut triduum daretur ad appellandum à sententia iudicis,*l.*1. *&* 2. *D.quand.appos. & interr.qua temp.*quod postea correctum est Iustin.*Nouell.*23. *de appell.c.*1. vbi pro biduo illo aut triduo substituit decennium

10 Nihil enim refert an quis nullo modo contradicat an non legitimè,*l.quoties vitiose 6. qui satisd.cog. l.* 2. *de auct.tut.* Legitimè autem hic contradicere non potuit nisi per appellationem. Quare nec sufficeret missam esse attestationem illam de qua *in dict.l.pen.vers.sin autem.* quia eiusmodi attestatio appellatio non est, neque appellationis vim obtinet,nisi cum per metum iudicis appellare quis non audet, *l.*2. *C.de his qui per met.iudic.non appell.* Aliquando tamen contradictio,quæ fit animo appellandi, species quædam appellationis esse creditur, *Auth. si quis litigantium*, vbi Bald. *C. de episc.audient.*

DEFINITIO VII.

Si in arbitri iudicialis electione litigatores dissentiant.

SI in aliquam causam puta æstimationis cuiuspiam ineundæ gratia arbitrium boni viri necessarium sit,[1] nec consentire alter collitigatorum velit in eum quem alter elegerit,[2] rationem quidem aliquam adferre debet cur dissentiat, & quidem talem, quæ si vera esset pro iusta haberi deberet: [3] Sed tamen si allatam aduersarius veram esse neget, cauere iudex debet,ne vllas eo nomine probationes exigat,[4] quod fieri necesse esset si de remouendo iudice ageretur. [5] At alius vir bonus eligi debet, in quem facilius pars aduersa consensura sit: [6] Ne alioqui sumptibus inanibus litigatores vexentur pro re, quæ mutuo vtriusque consensu potius quam per officium iudicis,aut iurisdictionis potestate expediri debeat. [7] Non enim sicut iudicis, [8] ita arbitri & viri probi auctoritas vlla est, nisi quam ei dat litigantium consensus. [9] *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunensibus, contra D. Amedeum du Coudrey ex Consiliariis Principis nostri 6. Idib. Decemb. 1592.

1 Vt *in l.Titium* 47 §.1.*de admin.tut.l.*1.§.1.*de legat.*2. *l. si filia* 43. *de leg.*3 *cum post* 69.§ *gener.D.de iur.dot.leg.societatem,*96. *&* seqq.*D.pro socio.*

2 Non enim facilè consentiunt in arbitrum, qui à iudice iubentur eligere, *l.vlt.C.de iudic.* propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem. *l.item si* 17.§.*principaliter, D.hoc tit.*

3 Ne alioqui videatur iudex indulgere malitiæ & cauillationi contra *l.in fundo* 38.*D.de rei vind.* Contradictio enim quæ causam nullam habet non est attendenda, *leg. si cum dotem* 22. §. *necnon illud, D.solut. matrim.*

4 Ne alioqui fiant de lite lites *l.*4. *C. de fruct. & lit.exp.* cum eatur ad arbitros tollendarum non differendarum litium causa, *l. quamuis* 37.*D hoc tit.*etsi lex illa,vt & totus titulus pertinet ad arbitros compromissarios, non ad eos quos suprà diximus iudiciales dici posse. Facit *l.*3. §.1. *eod.*

5 Suspicionis enim causæ contra iudicem non solùm allegandæ sunt, sed etiam probandæ, *cap. suspicionis, cap.cum speciali.Extr.vt lit. non conteſt.*

6 Aut à iudice ipso constitui *d.l. vlt.ad fin. C.de iudic.*

7 *L.minoribus 6.D. de minor.*

8 Priuatorum enim consensus iudicem non potest facere eum, qui nulli præest iurisdictioni, *l.*3.*C.de iurisd.* licet iurisdictionem, si quam habet, possit prorogare, *l.*1.*&* 2.*D.de iudic.*

9 Adeo vt nec arbitrium recipere quisquam cogatur, quoniam ea res libera & soluta est, & extra necessitatem iurisdictionis posita,vt ait *l.*3.§.1.*D hoc tit.* cum ex contrario quisquis iudex est etiam inuitus iu-

Source : BIU Cujas

dicare cogatur, *l.pen.§.pen.De vac.& excuſ.mun.* niſi vel habeat excuſationem nouam, *§.vlt.eiuſd.leg.* vel ſuſpectus ſit, *l. apertiſſimi* 16. *C. de iudic.*

DEFINITIO VIII.

De arbitro attentante in præiudicium appellationis.

ETiam arbiter & arbitrator attentare dicitur, ſi ab eo appellatum ſit, [1] iſque in ſpretum appellationis aliquid conſtituerit: [2] Quando eo iure vtimur vt à ſententia per arbitrum vel arbitratorem lata non niſi interpoſita appellatione reclamari poſſit, aut peti reductio ad arbitrium boni viri, ſiue de nullitate, ſiue de iniquitate ſententiæ, vt vocant, arbitramentalis conqueri quis velit. [3] Itaque exemplo eorum quæ à iudice ordinario attentata probantur, ſunt illa omnino & ante omnia reuocanda, [4] ne ſuperioris iudicis auctoritas impune ſpreta videri poſſit: [5] Maximè verò ſi Senatus fuerit appellatus, [6] tametſi duntaxat verbo attentatum proponatur. [7] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Valoyre & de Valmenier 13. Cal. Ianuar. *1593.*

1 Poſtquam eo iure vtimur contra iuris rationem, vt ab arbitro quoque compromiſſorio appellari poſſit, vt dixi *Defin. 6.*

2 Arbiter enim à quo appellatum eſt, cum appellari poteſt deferre debet appellationi, *l.arbitro 9. D. qui ſatiſd. cog.* Cur enim plus iuris vel auctoritatis habeat, quam iudex, cuius vices gerere intelligitur?

3 Dixi *Defin. 6. §.*

4 *L. vnic. D. nihil innou. pend. appell. l.* 3. *Cod. quand. prouoc. non eſt neceſſ. l. reus* 7. *§. vlt. D. de muner. & honor. Nouell.* 134. *vt null. iudic. c.* 3. *in fin.*

5 Appellatio enim habet vim non ſolùm deuolutiuam, ſed etiam ſuſpenſiuam ſtatim atque dictum eſt Appello, *l.* 2. *D. de appell.* etiamſi contra fiſcum appellatum ſit, *l. ſciendum 6. C. de appell. recip.*

6 Quia Senatus appellationum ſupremus iudex eſt & Principis vices gerit, vt dixi §. *ad Defin. 2. n.* 2.

7 Nam etiam verbo attentatur, & quæ verbo attentata ſunt, verbo ſaltem reuocanda ſunt, vt verba verbis diſſoluantur, *l. niſi conſentiat* 14. *D. de accept.* Dixi *Defin.* 1. §. *Vt lit. pend. vel poſt prouoc.*

DEFINITIO IX.

De compromiſſo facto poſt deſertam appellationem.

DEſerta iam appellatione, ob eámque cauſam vocato in ius appellante, ſi collitigantes compromiſerint de lite, & negotio principali, fere eſt vt victor à iure ſibi quæſito per contrarium actum receſſiſſe videatur. [2] Alioqui enim compromiſſum non valeret tanquam factum ſuper re iudicata. [3] Cum ſententia à qua prouocatum eſt, non eo minus tranſeat in rem iudicatam, ex quo deſerta fuit appellatio, [4] & ſuper deſertione lis cœpta. [5] Adeo vt neque aduerſus deſertionem illam ſummo iure apud nos competere poſſit in integrum reſtitutio. [6] *Ita Senatus* pro Claudio Miege, contra Thomam Bertrand. 6. Calend. Iul. *1595.*

1 Hoc ideo, quia ſi de cauſa appellationis pendentis necdum deſertæ compromiſſum eſſet, tempora eius proſequendæ aon currerent, *Auth. ſi tamen, C. de temp. & repar. appell.* ſumpta eſt Iuſtiniani *Nouell. 93. de appell. cap.* 1.

2 Lis enim de principali negotio nulla ſupereſſe poteſt poſt ſententiam, niſi ſuperſit etiam appellatio quæ extinguat iudicatum, *leg.* 1. *§. vlt. D. ad SC Turpill.* Facit *l. pen. C. de pact. l.* 28. *§. D de minor.*

3 *L. & poſt rem* 7. *l. poſt rem iudicatam* 11. *D. de tranſact. l. eleganter* 23. §. 1. *D. de cond. indeb. l. ſi cauſa cognita* 32. *C. de tranſact.*

4 Ob idque & protinus executioni mandari poteſt ac ſi non fuiſſet prouocatum, *l. 2. l. vlt. §. illud etiam, C. de temp. & repar. appell.*

5 Non quod litem ſuper deſertione cœptam eſſe neceſſe ſit ad hoc, vt per deſertionem ſententia tranſeat in rem iudicatam, ſed quia quandiu ea lis cœpta non eſt permittitur aduerſus deſertionem in integrum reſtitutio ex cauſa.

6 Nimirum poſt litem cœptam ſuper deſertione, imo & poſt motam controuerſiam per ſolam citationem. Styl. Senat. artic.

DEFINITIO X.

An probati arbitri factum improbari poſſit?

QVi ad taxandum & liquidandum debitum mutuo collitigatorum conſenſu electus eſt, poſtmodum ab alterutro ſuſpectus fieri non poteſt. [1] Sed tamen non eo minus quod ille conſtituerit improbari potuerit, ſi male dictū factúmve probetur. [2] Vt puta ſi cum deberet conſtituere quantum deberetur, pronunciauerit quid deberetur. [3] Quaſi iudicis potius functus partibus, quam probi taxatoris. [4] Nec ſimile eſt quod dici ſolet ſtandum eſſe ſententiæ arbitri. [5] Non enim arbitro bene comparatur is, qui nullo præcedente compromiſſo ad taxandum electus eſt, [6] At neque arbitri ſententiæ ſtatur propter auctoritatem ſententiæ, ſed ſolo metu pœnæ in compromiſſo adiectæ. [7] Cui conſequēs eſt, vt nullo præcedente compromiſſo nulláque ſubiecta pœna, nihil cauſæ ſit cur arbitri dicto ſtari oporteat. [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Ludouici de Coyſiaz, & Ioannis Gaudmon nobiliſſimorum Aduocatorum Prid. Id. Iul. *1595.*

1 Quia ſemel approbatus poſtea reprobari non poteſt, *l. cum mulier* 47. *D. ſolut. matrim. l. ſi vxor* 13. *§. vlt. ad l. Iul. de adult. cap. quod ſemel placuit de reg. iur in* 6 Intellige niſi ſuperuenerit noua cauſa *l. pen. §. vlt. de vacat. & excuſ. muner.*

2 *L. vlt. in fin. C. de iudic. l. arbitro* 9. *& ſeq. D. qui ſatiſd. cog.* Aliud enim eſt perſonam, aliud factum improbare, *l. poſt legatum* 5. *in princ. & §.* 1. *l. ſi teſtamentum* 24. *de his quæ vt indign.*

3 Aliud enim eſt de iure, aliud de calculo pronunciare, *l. Sabinus* 29. *D. de dolo.*

4 Officio autem ſuo fungi debuit non alieno *lege Labeo* 25. *D. hoc titulo.*

5 *L. diem proferre* 27. *§. ſtari eod.*

6 Senſus eſt differre arbitrum compromiſſarium à iudiciali, vt dixi *Defin. 6. n.* 4. §.

7 Cum enim pœna adiecta eſt, debet illa præſtari ante cauſæ cognitionem, *l. vbi pactum* 40. *C. de tranſact.* id eſt, antequam cogatur is, qui pœnam petit, ſuſcipere iudicium de negotio principali. Alio tamen iure vtimur.

8 Niſi ſecuta ſit acceptatio expreſſa vel tacita, vt in *l. pen. C. hoc tit. l. 2. C. comm. vtr. iudic.* neque neceſſe eſt hoc caſu appellare cum talis arbitri dictum (vulgo vocant *rapport*) non ſit ſententia, A qua ſola appellari poteſt,

TIT. XXXIX.

DE SATISDAND.

DEFINITIO I.

De ſatiſdando pro executione inſtrumenti guarentigiati.

EX inſtrumento quantumuis authentico & guarentigiato, vt vocant, non poteſt iudicis imperio præciſè cogi debitor ad ſolutionem ante ſententiam & condemnationem, [2] Niſi oblata prius per creditorem ſatiſdatione. Quam ob cauſam ſolent creditores, vt ſatiſdationis incommodum & moras effugiant, diplomate vti quod De debitis vocant, cuius ſingulare priuilegium [3] illud eſt, vt paratam præbeat exequendi facultatem, nullo ſatiſdationis onere iniuncto. [6] Nam cum ſatiſdatio neceſſaria eſt, non aliter rite præſtita videtur, quam ſi præſente aut ſaltem vocato aduerſario præſtita ſit, [7] cuius nimirum intereſt abunde cautum eſſe. [8] Idque ex illa etiam fit iuris regula quæ habet: Nihil agendum eſſe inauditis iis qui ex eo actu lædi poſſunt. [9] *Ita Senatus* Prid. Idib. Nouemb. *1588.* Et rurſum pro heredibus Petri Gleyron, contra R. D. Archiepiſc. Tarentaſ. 17. Calend. Febr. *1593.*

1 Inſtrumentum guarentigiatum eſt cuius vigore competit exactio ſine ſtrepitu & figura iudicij, ita vt de facto incipi poſſit à captura perſonæ aliáve executione, vt dixi *Defin. 1. n. 5. §. In quibus cauſ. neceſſ. non in integr. reſt.* ex Anton. Teſſaur. *Deciſ. Ped. 26. n.* 12. Pragmatici vocant *Lettres de main garnie.*

2 Licet dicantur habere vim ſententiæ & condemnationis, Bart. *in l. cum vnus, De reb. auct. iudic. poſſid.*

3 *Arg. l. vltim. C. de ord. cognit. l.* 1. *l.* 4. *in princ. & tot. tit. D. ſi cui pluſquam per l. Falcid.*

4 Non enim ſemper facilè & obuium eſt dare idoneum fideiuſſorē *l. ſi fideiuſſor* 7. *in princ. & §.* 1. *D. qui ſatiſd. cog. l.* 2. *§. ſed ſi dubitetur, D. de iudic.* quia fideiuſſor locuples dicitur non tantùm ex facultatibus, ſed etiam ex conuentiendi facultate *l. 2. cod. l.* 1. *D. ſi quis in ius voc. non ier.*

Sed

Source : BIU Cujas

Sed & contumeliam quandam ſubire creditur is qui ſatisdare cogitur, ſi ſit vir præcipuæ exiſtimationis & honeſtatis, *l. teſtamento 17. §. vlt. de teſt. tut.*

5 Cuius priuilegij ratio illa eſt, quia ſupremi Principis nomen & auctoritatem præ ſe ferunt, non autem vt aliæ, ſolius iudicis.

6 Reſcripti enim & diplomatis forma talis eſt, quam omnimodo ſeruari conuenit.

7 Cum multa poſſint allegari propter quæ non debeat idoneus videri fideiuſſor, *d. l. 2. d. l. 7. in princ. D. qui ſatisd. cog.* qui autem vel non legitimè datus eſt, pro non dato habetur, *d. l. 1. ſi quis in ius vocat. non ierit.*

8 *l. Paulus notat 8. & l. pen. De pact. ſtipulat.*

9 *L. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De ſatisdatione remittenda ei, ſecundum quem vindicias beneficij Senatus dixit.

IN beneficialibus cauſis ille, ſecundum quem vindicias Senatus dicit, non ſolet condemnari ad præſtandam ſatisdationem de fructibus beneficij reſtituendis aduerſario,[1] fortaſſis tandem victoriam litis habituro:[2] Nec ſi tam pauper ſit, qui vindicias obtinet,[3] *vulgo recredentiam vocant*,) vt reſtituendis fructibus quos perceperit non poſſit ſufficere,[4] neque rurſum ſi condemnatus noua inſtrumenta proferat ante vindiciarum executionem.[5] Id enim ad Senatus auctoritatem pertinet, vt qui eo auctore poſſidet bonæ fidei poſſeſſor exiſtimetur,[6] & conſequenter fructus ſuos faciat.[7] Propter quam cauſam non idem in inferioribus iudicibus iuris eſt,[8] quorum ſcilicet minor eſt auctoritas.[9] Interdum tamen euenit, vt ſatisdationis onus victori iniungatur, nimirum ſi aut victor ipſe ſatisdationem obtulerit,[10] aut tam obſcura ſint ipſius iura, vt timendum ſit, ne tandem ſuccumbat qui non obtinet.[11] Etſi enim non facile ſolet Senatus pro eo vindicias dicere quem ſuſpicetur poſtea condemnãdum fore:[12] Aliquando tamen is cauſæ ſtatus eſt, vt vindicias pro eo dici neceſſe ſit, quem ſuſpicari liceat tandem condemnatum iri: Ne interea beneficij poſſeſſio jaceat, quod à publica vtilitate alienum eſſe nõ immeritò creditur,[13] aut poſſeſſor is fiat, de cuius iure quicquam nondum appareat.[14] *Ita Senatus* pro Domino Ioanne Philippo Chauelard, contra Claudium Poyſat Canonicum Bellicenſem 13. Calend. Ianuar. 1588. Item pro R. Ribitello, contra N. Vecterium 13. Calend. Septemb. 1592.

1 Quæ tamen alias præſtanda neceſſario eſt pro executione prouiſionalis ſententiæ, tum etiam cum Senatus ius dixit, *arg. d. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

2 Rebuff. *in praxi benefic. tit.*

3 Sic vocat Pompon. *in l. 2. §. & cum placuiſſet. De orig. iur.*

4 Numquam enim ſola paupertas inducit ſequeſtrationem pendente lite, niſi cum aut is qui pauper eſt dilapidat, vt *in l. Imp. 21. § vlt. D. de appellat.* aut ſatisdare iuſſus non poteſt, *l. 5. §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

5 Executio enim ſententiæ præſertim prouiſionalis non poteſt impediri prætextu noui inſtrumenti ſi non probetur reddita ex falſis inſtrumentis aut teſtimoniis, *l. vlt. C. ſi ex falſ. inſtr. l. Diuus 33. D. de re iudic.*

6 *L. iuſte 11 D. de acquir. poſſ. l. qui auctore 137. de reg. iur.*

7 *L. bonæ fidei 48. De acquir. rer. domin.*

8 Satisdandi enim neceſſitatem nec expreſsè nec tacitè poſſunt remittere, nec magis in beneficialibus cauſis, quam in profanis.

8 Scilicet ex cauſa, vt ſequitur in definitione. Satisdationes enim numquam niſi ex cauſa irrogantur, & præcedente cauſæ cognitione, *l. 4. in princ. ff. ſi cui pluſquam per l. Falcid.*

10 Volenti enim, vt dici ſolet, non fit iniuria, *l. in diem 8. D. de aqua & aqu. pluu. arc.* Facit *l. ſi conuenerit 26. D. de re iudic.* Solent autem plerique vltro ſatisdationem offerre, vt videantur exiſtimare iuſtam ſe habere litigandi cauſam. Sed obſeruare iudex debet ne vnquam patiatur quem vincere ob id ſolum quod offerat ſatisdationem, ſi alioqui videat eum eſſe condemnandum, ne auxilium iuris profit ad iniuriam comminiſcendam *l. quia ſatisdatio 6. D. de ſuſp. tutor. l. teſtamento 17. §. 1 de teſtam. tutel.*

11 Cum id quod iuſſit vetuitve prætor aliúſve iudex quilibet contrario imperio tollere poſſit ante diffinitiuam ſententiam, *l. quod iuſſit 14. D. de re iudic. l. qualem 19. §. vlt. de recept. qui arbitr.*

12 Eſt enim id paulo alienum ab auctoritate rerum iudicatarum. quas ratas manere quantum fieri poteſt oportet, *l. ſeruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

13 Nam & in rebus profanis odioſum eſt, ſi poſſeſſio diutius iaceat, *leg. 1. D. de ſucceſſ. edict. leg & quia 6. de interr. in iur. fac. leg. penult. D. de iur. delib.*

14 Quis autem iudex præter Appium Claudium, de quo *in d. §. & cum placuiſſet*, vindicias vnquam dixit pro eo, qui de iure ſuo nihil omnino docebat?

DEFINITIO III.

De ſatisdando pro expenſis, ſiue taxatis, ſiue non.

QVi ob crimen ad pœnam pecuniariam litiſque expenſas condemnatus eſt, ſi pœnam ſoluerit, pro ſolis expenſis in carceribus retineri non poteſt,[1] ſed ſi earum taxatio nondum facta ſit ea lege liberandus eſt, vt ante omnia ſatisdet ſe ſoluturum poſt eam diem, quam iudex ſtatuerit, quicquid eo nomine debitum fuerit & taxatum.[2] Facta vero iam taxatione, non eſt cogendus vt ſatisdet, ne appellationis beneficium quod adhuc ſaluum habeat, ſibi ipſi eripere videatur.[3] Vide Defin. 8. De fructib. & lit. expenſ.

1 Carcer enim non in pœnam, ſed ad cuſtodiam inuentus eſt *l. aut damnum 8. §. ſolent ff. de pœn.* Pœna vero crimini debetur *l. ſancimus 22. C. de pœn.* Expenſarum autem condemnatio non propter crimen, ſed propter litem infligitur. *l. non ignorat. 4. C. de fructibus & lit. expenſ. §. hac autem, Inſt. de pœn. temer. litig.* videtur tamen ad contrarium ius inducendum ſatis accommodata eſſe ratio illa quam Papin. vſurpabat, licet in ſpecie diſſimili in *l. Papinianus 20. De minor.* Indignum eſſe hunc cui ſuccurratur propter irrogatam pœnam. Quod enim eam rationem Vlpian. ibidem reprehendit iis verbis: *Non rectè. Quid enim commune habet delictum cum venia aetatis?* non ſimiliter hic obiici poteſt. An non enim cum delicto commune aliquid habet lis, quam inſtitui neceſſe fuit, vt crimen puniretur? Et vero ſi ante ſententiam interdum carceris ſupplicium ſuſtinere reus debet, vt loquitur *leg. 3. D. de cuſtod. & exhib. reor.* quanto magis pro ſolutione expenſarum iam lata ſententia?

2 Huius enim ſatisdationis præcipuus vſus eſſe ſolet iis caſibus, quibus nondum planè liquidum eſt quantum debeatur, *l. 5. l. ſeruius 34. §. vlt. D. de ſtatulib.* Et ſanè iniquum eſſet cogi quem pati carceres pro debito non liquido, quod etiamſi maximè vellet exoluere ad ſe liberandum, non poſſet ob incertitudinem. Nunquam enim reo deneganda eſt facultas ſoluendi, vt ſe poſſit liberare, ſi quam eo nomine incommoditatem patiatur.

3 *Arg. l. ad ſolutionem 4. C. de re iudic.* Ita fit vt melioris conditionis ſit reus idémque iam condemnatus poſt taxationem quam ante: quod videtur inconueniens. Itaque putarem conuenientius, vt hic poſt factam taxationem vel appellare ſi tempora largirentur, vel omnimodo ſoluere cogerentur. Sed & appellatione interpoſita, vellem eum ſatisdare de ſoluenda quantitate non ea quæ taxata eſſet, ſed quæ per iudicẽ appellationis taxanda pronunciaretur, relatione facta ad futurum tempus, vt *in d. §. vlt. l. 34. de ſtatulib.*

DEFINITIO IV.

De ſatisdatione per reum præſtanda, cum cauſa criminalis in ciuilem conuertitur.

LIte criminaliter primum inſtituta, mox vt plerumque fit in ciuilẽ diſceptationem conuerſa, carceribus eximi reus debet, ſed præſtita prius ſatisdatione de iudicato ſoluendo,[1] & ad iudicium certa die ſiſtendo,[2] ſi vel ex aliena ſit prouincia,[3] vel tam pauper vt condemnationem quæ ſequi poteſt egeſtate ſua eluſurus videatur.[4] Extra hos caſus & ſi qui ſunt ſimiles ſatisdationis onus reo non iniungitur, ſed iuriſiurandi tantum religione obſtringitur,[5] vt finita diſceptatione in eodem quo antea ſtatu ſe ſiſtat, ſententiæ, quæcunque tandem lata fuerit, ſi non appellandum putauerit, paritурus. *Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Febr. 1589.

1 Quæ ſatisdatio facilè iniungitur ex cauſa, & difficilius remittitur quam ſatisdatio ratihabitionis *l. vnic. C. hoc tit.*

2 De qua ſatisdatione ſunt Tituli *D. Qui ſatisd. cog. & ſi quis caut.*

3 Niſi iuret ſe non poſſe ibi ſatisdare, quo caſu permittendum ei eſt, vt alibi ſatisdet. *l. de die 8. §. tutor & ſeq. D. qui ſatisd. cog.*

4 Vt *in l. 1. §. vlt. de pœn. l. ſi quis 35. de iniur. D.*

5 Quæ cautio iuratoria nec omnino nuda eſt, nec tam onerosa quam ſi haberet ſatisdationem. Quid ergo ſi præ inopia fideiuſſorem non inueniat? An retinebitur in carceribus donec lis finem accipiat? *arg. l. 7. §. vlt. qui ſatisd. cog.* Sufficiet hoc caſu cautio iuratoria cum hypotheca. *Nouell. 113. c. 1. in fin.*

DEFINITIO

DEFINITIO V.

Venditorem non cogi satisdare pro emptore defendendo.

VEnditor siue spōte, siue coactus [1] si defensionem fundi suscipiat pro emptore, qui vel hypothecaria, vel rei vindicatione conueniatur, satisdare cogendus non est. [2] Tametsi soleat dici satisdare omnes debere qui pro alio defendunt, [3] quod nemo alienæ rei satis idoneus defensor videatur. [4] Nimirum quia magis est, vt propriam hic rem non alienam defendere existimetur cum de euictione teneatur. [5] *Ita Senatus* ex tempore 10. Cal. Maij 1589.

1 Hoc est, post factam denunciationem, quæ hoc casu necessaria est, vt de euictione agi possit nisi pacto remissa sit denunciandi necessitas. *l. Herennius 63. in princ. & §. 1. & pass. D. de euict. l. emptor 8. & seq. C. eod.*

2 Cum nulla lege id cautum sit, *tot. tit. qui satisd. cog.*

3 *L. vnic. C. hoc tit l. minor 51. §. vlt. & ll seqq. D. de procur.*

4 *l. qui proprio 46. § qui alium eod. l. filiusfam. 4. D. qui satisd. cog. l. in eo. 110. §. 1. de reg. iur.*

5 *l. si seruus venditus 21. §. & ideo l. si cum venditor 66. §. si secundus emptor. D. de euict.* Suam enim causam defendit quisquis dicit & probat sua interesse *l. 2. §. 1. D. quand. appell. si.*

DEFINITIO VI.

De relegato qui satisdationem de non offendendo quam iussus est præstare non potest.

IN perpetuum exilium ire, & de non offendendo satisdare iussus, si propter egestatem nec dato fideiussore, [1] nec idoneis pignoribus [2] cauere possit, iubendus est sub capitalis vltimique supplicij comminatione continuo satisfacere iudicato, & patria decedere. [3] Adeo vt nec si petat indulgendum ei sit vel quantulumcumque temporis spacium ad colligendas sarcinulas, [4] quod aliis relegatis ex humanitate indulgeri & solet & debet. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 10. ĵ. De pœn.

1 Plerumque enim tam difficile est homini inopi dare fideiussorem, quam soluere, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

2 Subsidiaria enim fideiussionis est hypotheca, *leg. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici ff. de fideic. libert. l. 5. §. 1. vt legat. nom. caueat. l. omnes 33. §. in hac autem, C. de Episc. & Cler.*

3 Quia neque mora neque fraus fieri debet exilio irrogato sub prætextu iniunctæ nec præstitæ fideiussionis.

4 Ne quid interim comminiscatur in necem accusatoris, cuius saluti prospiciendum iudex putauerit.

5 *Arg. l. ab hostibus 15 §. vlt. l. si cui 38. in fin. ff. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO VII.

Satisdare liberos non debere de ea quantitate quæ pro sumptibus litis, aut alimentorum prouisionaliter adiudicetur.

SIcuti filius naturalis & legitimus, cui pendente lite certa quantitas pro alimentis, [1] aut sumptibus litis [2] ex paterna substantia adiudicatur prouisionaliter, vt loquuntur, satisdare non cogitur: [3] Ita nec is, qui naturalis tantum est, siue ab intestato petat portiunculam successionis, [4] siue ex testamento eam ipsam quantitatem quæ sibi à patre relicta fuit. [5] Hac enim parte idem fauor est naturalium liberorum & legitimorum. [6] *Ita Senatus* pro Claudia filia naturali N. Petri de Monluel Baronis de Chasteaufort 13. Calend. Ian. 1592.

1 *Ex l. si instituta 27. §. pen. D. de inoff. test. l. pen. ff. vt in possess. legat.*

2 Quorum hac parte ratio eadem esse solet quæ alimentorum, *l. vlt. C. de ordin. cogni. l. filius 9. D. de iur. delib.*

3 Quia nec facilè fideiussorem inuenire potest qui bona nulla habet, *l. 5. §. 1. in fin, vt leg. nom. caueat.*

4 Id est sextantem de quo in *auth. licet, C. de natur. liber.*

5 Eo nimirum casu quo potest pater liberis naturalibus aliquid relinquere, id est, si sine prole decedat & sine parente, *d. Auth. licet.*

6 Quia non minus naturalibus quam legitimis liberis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali, *l. 1. 4. & 5. D. de liber. agnosc. & alend.* Imo & spuriis quantumlibet natis ex coitu damnato debentur ex æquitate canonica. *c. cum haberet. Extr. De eo qui dux. in matr.* in iisque proculdubio tanto magis hæc Definitio locum habere debet, quanto sunt illi aliis pauperiores. Facit *l. vlt. §. ipsum, C. de bon. quæ lib.*

DEFINITIO VIII.

De remissa necessitate satisdandi de iudicato soluendo, quam vetus Sabaudiæ statutum forensibus iniungebat.

EXoleuit iampridem vetus illa iudiciorum obseruatio veteribus Principum nostrorum statutis introducta, [1] quæ forenses & alienigenas cogebat, si quid in Prouincia peterent à quopiam ex nostratibus, præsertim actione personali, vt de iudicato soluendo satisdarent, nec plus audirentur, quam satisdedissent. [2] Neque enim æquum visum est satisdatione, quæ magnas plerumque habet difficultates, [3] prohiberi peregrinum ne ius suum persequatur. [4] Tametsi ex contrario non eodem vt par esset priuilegio gaudeant nostrates, si Lugduni agant. Iis namque, vt audio, satisdandi necessitas omnimodo imponitur. Quæ res facit fortasse, vt eodem aduersus Lugdunenses vtantur Sebusiani mei, [5] quibus frequentius cum Lugdunensibus commercium & litigium est. Sed tamen quoties ab eiusmodi interlocutionibus iudicum Sebusianorum appellatus est Senatus, semper pronunciauit male iudicatum, impositámque satisdandi necessitatem Lugdunensibus quoque remisit. [6] *Ita tractatum* & relatum est in relationibus libellorum 9. Cal. Mart. 1593.

1 Extat statutum *incip. lib.*

2 Quod & in actoribus omnibus generaliter constituerat Iustin. *Nouell. 11. c. 2. vnde sumpta est Auth. generaliter, C. de episc. & cler. Auth. quod fieri. C. de dilat.*

3 *l. 2. §. pen. D de iudic l. 5. § 1. vt legat. nom. caueat.*

4 Qua ratione sublata etiam est apud omnes ferè gentes ea satisdandi necessitas quam Iustin. induxerat. *d. auth. generaliter.* Alioquin egeni satisdatione destituti numquam suum iudicio consequi possent. Rebuff. *in præcm. const gloss. 5. n. 37.* Roland. à Vall. *consil. 71. n. 19. vol. 1.*

5 *Ex tit. quod quisque iur. in alium stat. ipse. eod. vtat.*

6 Ne qua in re se à nobis inciuilius habitos quæri possint, quam si essent ex nostratibus. [Excipiuntur tamen Geneuates, qui quoniam à nostris passim huiusmodi satisdationem exigunt, satisdare & ipsi iubentur generali Senatusconsulto, quod licet generalibus verbis conceptum sit, ne contra solos Geneuates scripta lex videretur: tamen contra eos solos in vsu est, non etiam contra Bernenses & Valdenses. *Ita Senatus* contra N. Philib. de Beneuix. Ex tempore 23. Maij 1613. Maximè si ponas viduam personam & inopem agere pro legitima vel dote.]

DEFINITIO IX.

Iuratoriam cautionem interdum pro satisdatione esse.

CVm Senatui de crimine non liqueret, pronunciauerat de eo amplius inquirendum esse, atque interim reum carceribus eximendum, præstita prius satisdatione ad mille vsque librarum quantitatem: De iudicio sistendo & iudicato soluendo. Reus negabat, posse se fideiussorem eius quantitatis reperire præ inopia. [1] In eamque rem amicorum & vicinorum responsa proferebat, [2] obsequium satisdationis recusantium. Ideoque petebat remitti sibi satisdandi necessitatem, [3] paratus iuratoria cautione satisfacere. [4] Placuit non prius audiendum eum quam accusatori præstitutum esset tempus, intra quod fidem faceret amplioris inquisitionis. [5] Tempus autem pro personarum, locorum & delicti qualitate arbitrio iudicis statuendum esse. [4] Sane eo tempore elapso iniquum fuerit perpetuis carceribus addici eum, quem Senatus liberandum & eximendum pronunciauerit. [7] Nec idcirco Senatus auctoritas læsa videbitur, quod iudicato non satisfiat. Eam enim Senatus mentem fuisse credendum est, vt non aliter satisdationis necessitatem iniunctam vellet, quam si satisdare reus posset. [8] Cum verum non esse nequeat, quod vulgo iactatur, Impossibilium nullam esse obligationem. [9] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Duport & Ioannis Baptistæ Regnaud. 3. Non. Iun. 1593.

1 Sunt

1 Sunt enim qui per inopiam, sunt qui per calumniam nolunt dare fideiussorem, *l.5.§.1.in fin.ff.v. legat nom.caueat.l.2.§.1.de custod.reor.*

2 Solent enim fideiussores rogari, vt intercedant, *l.sciendum, D.de vsur*

3 Cum impossibilium nulla sit obligatio, *l.impossibilium 185.de reg. iur.vt sequitur in Defin.*

4 Quæ subsidiaria est satisdationis, nec nuda cautio est propter adnexum vinculum iurisiurandi & hypothecam bonorum. *l.non omnes 33. §.in hac autẽ.C.de episc.& cler.& Nouell.123.de sanctiss.Episc.c.21.ad fin.*

5 Quia poterat fieri, vt per ampliorem inquisitionem constaret de crimine, nec liberandus esset reus præstando satisdationem, *l.lege Cornelia 25.§. ad SC.Silan.* vbi Bald. *l.2.§.1 de custod.& exhib. reor.*

6 Nullum enim certum tempus in eam rem aut iure ciuili, aut nostro iudiciorum ritu, præfixum est, *l.2.§.pen.testam.quem.aper.l.1. Cod.de dilat.*

7 Nam & pœna illa perpetui carceris hodie est interdicta *leg. aut damnum 8.§.solent.ff.de pœn.*

8 Nec malè huc pertinet quod dici solet, ea quæ de nouo emergũt nouo egere auxilio. *l.de ætate 11.§.ex causa de interrog. in iur.fac. l.1 in princ.ff.de ventr.inspic.l.& si qua 16.ff.de recept.qui arbitr.* [Et ideo etiã in causis ciuilibus placuit eum qui cautionem idoneam præstare etiam à Senatu iussus erat, si ob id inuenire nullam possit, quod bona immobilia nulla possideat, admitti posse & debere ad iuratoriam præstandam. Ne alioqui videatur adactus ad impossibile, & adiudicationis suæ commodo defraudetur. Maximè si dubitari non possit, quin verè sit creditor, adeóque priuilegiarius, vtputa pro legitima portione. Sed hoc tamen adhibito temperamento, vt iudicati executio in corpus condemnati inhibeatur, salua potestate exequendi in bona ipsius, Vt qui in vno grauatur in alio releuetur, *l.eum qui 30 ff.de iureiur. Ita Senatus* inter fratres Thomassin 3. Id. Aug. *1612.*]

9 *d.l.impossibilium 185.de reg.iur.*

DEFINITIO X.

De satisdatione quam pater de filij bonis transigens promiserit, nec tamen præstiterit.

LIberorum nomine pater tanquam legitimus administrator de dote materna transegerat,[1] promiseratque facturum se, vt debitori eam dotem soluenti legitime & idoneis pignoribus aut fideiussoribus cautum esset. [2] Postea vero cum pignora offerret quæ debitor idonea esse negabat solutionem eo prætextu recusans, [3] Pater autem diceret nihil interesse debitoris an idonea essent pignora necne, [4] dummodo plenam liberationem consequeretur, [5] quæ porro parata erat si patri legitimo administratori bonorum filij, auctore præsertim Prætore solueret, [6] nec iure obligari patrem, vt pro ea caueat administratione, [7] Senatus cui suspectæ erant patris & facultates & mores, [8] non putauit auferendum liberis commodum cautionis, [9] cuius præstandæ necessitatem sibi ipsi pater iniunxerat, [10] sed ita rem temperauit, vt quoad vsque idoneis pignoribus aut fideiussoribus cauisset, pecunia debita penes idoneum ac probum mercatorem deponeretur, per cuius manus vsuras legitimas consequi pater posset, salua liberis proprietate. [11] Hoc enim remedio, & conuentioni satisfactum videbatur per æquipollens, [12] cum nihil interesset debitoris, dummodo salua res esset liberis, & liberis abunde consultum foret, quibus scilicet ratione proprietatis dumtaxat prouidendum erat, [13] non etiam ratione vsusfructus, qui haud dubie ad patrem solum pertinebat. [14] *Ita Senatus* in secreto auditorio ex tempore Non. Iulij *1593.*

1 *L.1.C.de bon.matern.l.cum oportet 6.& l.vlt.C.de bon.qua liber.*

2 Illa enim verè idonea cautio est, quæ vel fideiussorem habet vel pignora, nec vtrumque simul exigit. *l.si mandatus 59.§.vlt. D.mandat. l.4.§.addici, D.de fideicommiss.libert.* licet cautione promissa nihil nisi nuda repromissio debeatur, *l.3 C.de verb.signif.*

3 Tanquam non impleta conditione stipulationis, *d.l.59.§.fin. D. mandat.*

4 Nemo autem siue agendo, siue excipiendo audiendus est, nisi cuius interfit *l.ille à quo 13.§.si de testamento*, vbi Alex. *D. ad SC.Trebell. l.3.l.stipulatio ista 58 §.alteri. D.de verb.oblig.*

5 Quid enim aliud petere possit debitor, nisi vt liberetur?

6 *L.a it prætor 7.§.1.de minor.l quod autem 6.§.apud Labeonem, D.qua in fraud.cred.l.vlt.§.non autem hypothecam, C.de bon.qua liber. l.Lucius 46.§.tutela, D. de admin.tut.* Plus enim iuris habet pater in bonis filij quam tutor in bonis pupilli, vt ex eo apparet, quod bona filij etiam immobilia sine decreto alienare potest, dum ne suo nomine, sed filij *d. §. non autem.*

7 Cum gubernatio bonorum filij penitus impunita sit patri *d. §. non tantum.*

8 Ex qua causa officio iudicis succurrendum est filio, qui contra patrem agere non potest ob patriam potestatem, *l.Imperator 50.D.ad SC. Trebell.l.si cum dotem 22.§.sin vero dotem, D.solut.matr.*

9 Nam quod dici solet, cautionem interponi non posse salua patria potestate *d. l.Imper.* pertinet ad cautionem quæ filio præstanda sit, non ad eam quæ extraneo.

10 *Arg.l.si fideiussor, §.1.D.qui satisd.cog.l.2.§.si quis tamen, D.si quis caution.*

11 *Arg.d.l.Imperator.& c.per vestras.Extr.de donat.int.vir.& vxor. l.5.§.1.vt leg.nom.caueat.*

12 *l.si vsusfructus 35.§.1.D.de vsufruct.l.certũ 6.de reb.cred.& vulg.*

13 *l cum pater 77.§.curatoris de legat.2.*

14 *d.l.cum oportet 6.& d.l.vlt.C.de bon.qua liber.*

DEFINITIO XI.

Vbi satisdandum sit.

FIdeiussorem dare iussus à iudice in ea prouincia dare debet in qua iussus est, [1] cum fideiussor idoneus ex conueniendi potissimum facilitate æstimetur, [2] difficilis autem conuentio sit eius, qui extra prouinciam habitat, quisquis & qualiscunque ille sit. [3] Nec aliud erit, licet is qui fideiussorem dare iussus est bona multa possideat in eadem prouincia. Nam quod dici solet possessorem immobilium satisdare non compelli, [4] non facit quo minus satisdare debeat is, cui satisdandi necessitas iam imposita est, [5] sicut nec liberat à satisdandi necessitate eum pro quo prouisionalis fertur sententia, [6] non magis quam qui pro alio rem litémque suscepit defendendam. [7] Rursus ad rem non faciet si fideiussorem dare iussus offerat collaudatorem, & vt vocant certificatorem, [8] in prouincia. Nam cum hi non nisi in subsidium conuenici possint, & eo demum casu quo fideiussor soluendo nõ sit, adeo vt nec aliter collaudatorum iure obligari queant, tametsi maxime velint, [9] Negari non potest quin eius cui satisdandum est permultum interfit, fideiussorem ipsum habere in prouincia: [10] Vt ex actione quam aduersus eum facilius exercebit aliam si opus sit sibi comparet, aduersus collaudatorem & certificatorem. Idque obtinet etiamsi iniuncta proponatur satisdatio in executionem iudicati pro debito, quod extra prouinciam solui debuerit putà Lugduni. Etenim tametsi debitor à Senatu condemnatus Lugduni soluere compellatur, si effugere velit præstationes actionis arbitrariæ De eo quod certo loco, [11] ipsius tamen interest, vt si quid à se indebite exigetur repetitionẽ habere possit in ipsa prouincia. [12] *Ita Senatus* pro Domina Duce du Mayenne, contra N. Ioannem Antonium Brunum 14. Calend. Septemb. *1593.*

1 *Arg.l.quid tamen 21.§.si arbiter.D.de recept.qui arbitr.* Excipe casum *l.5.§.pen.vt leg.nom.cau.l.8.§.tutor.D.qui satisd.cog.*

2 *l.2.l.7.eod.*

3 *l.1.in fin.l.3.in princ.de alien.iudic.mut.causf.fact.*

4 *l.sciendum 15.qui satisd.*

5 Vt pareatur iudicato, sicut è contrario remissa satisdatio postea non præstatur, nec si dilapidet is cui remissa est, *leg.vlt. D.vt legat.nom. caueat.*

6 *Argum.l.1.§.1.D.eod.l.vlt.C.de ord.cognit. l.seruus 34. §.vltim.de flatulib.*

7 *l.minor.51.§.vlt.& ll.seqq.D.de procur.*

8 Prudentes vocant adfirmatorem, *l.7.§.vlt.De dolo, l.13.in princ.de minor.l.4.§.vlt.de fideiuss.tutor.*

9 *Arg. l.decem 116. de verb. oblig.* in eóque differunt hodie à fideiussoribus, quorum vicem iam olim gerere dicebantur, *dicto paragrapho vltimo.* licet fideiussores non in subsidium, vt hodie, sed æquè principaliter conueniri olim possent.

10 Interest enim creditoris habere plures obligationes & plures obligatos. *Toto titulo de duobus reis l. heres 21. paragrapho penultimo. D. de fideiuss.*

11 Quoniam actio arbitraria, De eo quod certo loco, vtriusque vtilitatẽ continet, *l.2.de eo quod cert loc.* id est, id quod alterutrius interest. *l.centum 8 eod.l.vnic. C.eod.* nimirum eius qui culpa aduersarij alio loco vel agere vel soluere cogitur.

12 In qua scilicet passus est iniuriam per indebiti exactionem, vt vbi fit iniuria etiam satisfiat.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XII.

Pignus pro satisdatione interdum esse.

PLane si ei cui satisdandum est, aliunde tam cautum sit, vt nihil eius interesse videatur, [1] vtputa si quid mobile ac precioſum penes se habeat à creditore, quod pignoris loco futurum sit, [2] Sufficiet pignus in illa re constitui, siue ex conuentione, siue ipsius Iudicis auctoritate. [3] Finge instrumenta censualia esse penes conductorem prædij rustici, cuius reditus præcipuus consistat in censuum perceptione: An non iniquum sit cogi locatorem ad consequendam in prouincia solutionem, vt fideiussorem quærat in prouincia: Nec suum posse consequi, tametsi præterea collaudatorem in prouincia offerat? [4] Siquidem pignoris persecutio sane difficilis plerumque est, sed retentio prompta & nullius dispendij: [6] Quin & paratissimæ vtilitatis, cum id tale est, sine quo frui aduersarius re sua non possit. Et hoc demum casu maxime locum habet vulgaris illa iuris regula; Plus cautionis esse in rem, quam in personam. [7] Nec est quod quicquam imputari possit ei qui plus præstat quam præstare debeat. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Id est, vt iam satis securus sit, qui finis vnus est omnium satisdationum interponendarum, *l. 1. D. qui satisd. cog.*

2 Aut etiam velut pignoris loco, vt loquitur Vlp. *in l. Iulianus* 13. *§. offerri de act empt.*

3 Nam & in pignore constituendo factum iudicis est factum partis, *l. 1. C. si in causs. iudic. pignor. capt. sit.* [& potest pignus etiam à magistratu constitui *l. non est mirum* 26. *ff. de pignor act.*]

4 Alioqui facilè hoc prætextu indulgeretur malitiæ & calumniæ conductoris, quod faciendum non est, *l. in fundo* 38. *de rei vindic. l. pen. D. ad exhib.*

5 Quia probandum est debitorem dominum fuisse rei obligatæ tempore pignoris constituti, aut saltem postea si obligatio facta est bonorum præsentium & futurorum, *l. & quæ nondum* 15. *§. quod dicitur, D. de pignor.* quæ dominij probatio plerunquedifficilis est, *§. commodum, Inst. de interd.*

6 *l. si in area* 33. *D. de cond. indebit.* 3. *D. de compens. l. si debitor.* 11. *de liber. leg.* Facit *l. minor.* 40. *de minor.*

7 *l. plus cautionis* 25. vbi Gothofr. *ex Bellon. 1. supput. c. 8. de regulis iuris.*

8 *l. Iauolenus* 15. *alias l. eum qui in fin. D. ann. legat.* [Sed & interdū prouisionalis adiudicatio quæ non solet fieri nisi iniuncta satisdatione idonea contenta esse debet constitutione pignoris, ita vt ibona litigiosa pronuncientur obligata, & inalienabilia, vt cautum maneat ei qui in fiduciæ speciem condemnatus est, si victor sit tam pauper vt satisdare non possit. *Ita Senatus* 5. Id. Aug. 1612.]

DEFINITIO XIII.

Satisdatio quando præsente aduersario præstanda sit, quando etiam eo inaudito.

SAtisdatio illa quæ pro instrumenti, vt vocant, guarentigiati executione aduersus inauditum debitorem obtinenda præstari solet, non est illi similis, quam pro sententiæ prouisionalis executione offerri necesse est. [1] Hanc enim vocato in eam rem nominatim eo, qui adest & est condemnatus, oblatam [2] & adprobatam esse oportet, [3] cum ex iudicis sententia debeatur, qui vtique non alias fuerat aduersarium condemnaturus. [4] Vtpote, cuius non parum intersit tuto soluere id, cuius speret repetitionem. [5] Illam autem etiã absente & ignorante eo, qui se obligauit, præstari posse receptum est, non solum quod imputare sibi debeat, qui se vltro ipse condemnauit, [6] (dici enim solet, instrumenta guarentigiata sententiæ & condemnationis vim habere, [7]) Sed etiam, quod alioqui eueniret, vt exequendi facultatem sibi præriperet creditor, qui satisdaturus ad exequendum, præmoneret absentem aduersarium vt euaderet, quem fortasse præstita satisdatione in carceres detrusurus fuerat pro suo iure, si incautum eum adprehendere potuisset. [8] Quinimo, nec satisdationis necessitas vlla est, si executio fiat ex diplomate, quod de debitis appellant, sed tum demum, cum ex decreto inferioris iudicis. [9] Senatus enim numquam ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato præcisas literas concedit aduersus inauditum. [10] *Ita Senatus* in causa Petri Berthod & Ioannis Rat, 8. Cal. Septemb. 1593.

1 De quibus satisdationibus diximus *Defin. 1. & 2. ñ. eod.*

2 Satisdatio enim non præstatur iudici sed aduersario, *l. 1. D. qui satisd. cog. l. 7. & 8. in princ. eod.*

3 Sufficit enim probatos esse fideiussores, vel à parte, vt in *l. 3. §. vlt. ff. in possess. l. 1. §. item quæritur*, 11. *de separ.* vel à iudice inuita etiam parte, imo & ab arbitro. *l. si ab arbitro*, 10. *D. qui satisd. cog.* Facit *l. si vero*, 5. *§. 1 eod.*

4 Adeo, vt etiamsi semel satisdatum sit vtiliter, interdum tamen ex iusta causa satisdari ex integro oporteat, *d. l. si ab arbitro. §. 1. & l. de die*, 8 *§. si seruus, eod.* Nam & dici solet, sententiam esse stricti iuris, eiúsque formam districtè seruandam esse.

5 *l. vlt. C. de ord. cogn. l. seruus*, 34. *§. vlt. de statulib.*

6 Non enim facilè succurritur ei, qui seipsum coniecit in necessitatem, *d. l. 7. §. 1 D. hoc tit. qui satisd cog.*

7 Bart. *in l. cum vnus, ff. de reb. auct. iud. possid.* Dixi *ad Defin. 1. n. 5. ñ. in integr. restit. postul.*

8 Harum enim literarum præcipuus vsus est aduersus contumaces aut latitantes, interdum etiam fugientes, quos etiam propria auctoritate capere citra satisdationem creditor posset. *l. ait prætor*, 10. *§. si debitorem, ff. quæ in fraud. cred.*

9 Dixi *Defin. 1. ñ. eod.*

10 Ne patiatur incipi ab executione, contra *l. 1. Cod. de exec. rei iud. l. 4. §. condemnatum, l. si cum nulla*, 58. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Carceribus eximi non potest debitor, qui pro debito liquido carceratus est, licet offerat satisdationem.

IN carcerem detrusus debitor non est inuito creditore liberandus, [1] nec ita relaxandus, vt in apparitoris alicuius custodiam, quæ sit carceris vice, committatur, [2] nec si offerat satisdationem, [3] quia creditoris interest detineri eum in carceribus, vt eorum tædio citius à se solutionem extorqueri patiatur. [4] Nec ad rem pertinebit, quod adeo inops debitor proponatur, vt creditori futurum sit consultius accipere fideiussorem. [5] Neque enim facere ea res potest, vt inuito creditori eam legem iudex dicere debeat. [6] Sed alterutrum à debitore fieri necesse est, vt vel soluat, vel bonis cedat: [7] Nisi satisdationis conditio per creditorem vltro deferatur. [8] Sed hoc ita si pro certo debito agatur. Nam si incertum sit quod debetur, & liquidandum, debitor interea eximi carceribus potest, vel inuito creditore, oblata satisdatione, [9] quia nec detrudi debuit in carceres pro debito incerto. [10] Essetque illo casu reuocanda executio quasi male & perperam facta. [11] Incertum tamen debitum intellige, quod nunquam fuit taxatum. [12] Nam ob id solum, quod debitor dicat se, vel totum debitum, vel partem soluisse, non fit adeo incertum, vt eo minus coniici possit in carcerem, [13] valebítque executio, nisi ab initio sit oblatum omne id, quod ex post facto debitum apparuerit, & quidem in quantitate certa, [14] cum scire debitor debeat quantũ supersit in obligatione, [15] alioqui imputare creditori non potest, cur creditor ipse nescierit, maiorémque quantitatem petierit, quam quæ debebatur. [16] *Ita Senatus* in causa D. Abbatis d'Embournay, & N. Ioannis Dionysij Cauet, 5 Non. Decemb. 1593.

1 Qui enim solutionem desiderat nec admittit satisfactionem, culpandus non est, *l. item 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.* Pomponius autem iustè & legitimè carceratum fuisse debitorem.

2 Simile quiddam est licet in dissimili specie, *in l. 3. ff. de custod. & exhib. reor.* Adde *l. solutum*, 48. *de verb. sign.*

3 Aliud enim est soluere, aliud satisdare vel satisfacere, *d. l. item*, §. 1. *l. quod si non soluere*, 10. *D. de pign. act.*

4 Quid non enim facturus sit carcerarus vt se liberet? cum & solus metus carceris iustus sit, *l. 7. §. 1. l. qui in carcerem*, 22. *l. vlt. §. 1. de eo quod met. caus.*

5 Quo casu nihil videtur interesse creditoris. qui à carcerato nihil propter eius inopiam sit consecuturus, *l. nam is*, 6. *D. de dolo.*

6 Cum prohiberi non possit creditor, quo minus & suo & communi iure vtatur, *l. si duorum*, 42. *ff. de act. empt.* quod fit, cum in carceribus publicis auctore iudice retinet eum, cuius personam habet pignori obligatam, sicut nec facere iudex potest, vt vel ab alio quam à debitore, vel in alia re quam debita solutionem accipere creditor cogatur, *l. eum à*

quo

Source : BIU Cujas

quo, 16. *Codic. de solut.* excepto casu *Authentic. hoc nisi debitor*, *eod.*

7 Ob hoc enim beneficium cessionis introductum est, ne iudicati detrahantur in carcerem, vt ait *l.* 1. *C. qui bon.ceder.poss.* Cui addendum hodie est, aut in carcere retineantur etiam ante iudicatum, postea quam moribus receptum est magis quam iure, vt persona debitoris pignori obligari capique possit in executionem obligationis, nulla dum secuta condemnatione. De quo alibi scribemus.

8 Aut quinquennales induciæ indulgeantur, *l. vltim. Cod. eod. tit. qui bon. ceder. poss.* Simile quid est *in l. cum hereditate*, 55. *D. de acquir. hered.* in illis verbis : *quia non potest exonerari, nisi deferatur conditio.*

9 Cuius tum maximè necessarius vsus est, cum deberi aliquid constat, necdum tamen apparet, quid & quantum debeatur, *l. statuliber rationem*, 5 *l. seruus*, 34. §. *vlt. D. de statulib.*

10 Executio enim cum sit actus legitimus & indiuiduus, debet esse certus vt valeat in solidum, quia pro parte valere non potest, vt nec datio in solutum, *l. si non sortem*, 26. § *si centum*, *D. de condict. indeb.* cuius quodammodo vice & loco est, *l.* 1. *&* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

11 Nam nec solutio incerti debiti potest liberare debitorem, *l. stipulatio ista*, 38. §. *inter incertam, de verb. oblig.*

12 Taxatio enim facit certam quantitatem, quæ alioqui incerta esset, *l. vlt. D. de prætor stipul. l. Mauio*, 41. §. *à me, de leg.* 2. *l.* 4. *C. de act. empt.* Exemplum esto, si frumentum aut vinum debeatur, harum enim rerum æstimatio varia est pro locorum & temporum varietate, *l.* 3. *de eo, quod cert. loc. l. pretia*, 63. *D. ad l. Falcid. l. oleo*, 23. *C. de vsur.* Ideoque non aliter valere potest executio, quæ à creditore pro his rebus facta sit, quam si fuerint prius æstimatæ, euocato in eam rem debitore, vt scire possit quantum debeat, si forte malit soluere, quam aut iudicium accipere aut pati executionem, *arg. l. si reus*, 73. *D. de procur. l. si debitori* 21. *D. de iudic.* Etsi non ignoro, putare pleroſque sufficere, vt ea taxatio, & vt vocant, liquidatio facta reperiatur plusquam addictio & expeditio pignoris fiat quasi nihil interfit debitoris, quem constat debere. Sic enim Rebuff. quodam loco, quem plerique sequuntur. De quo tamen alibi scribemus.

13 Quia cum reus in exceptione actor sit, *l. in exceptionibus*, 19. *D. de probat.* standum est instrumento, ex quo probatur debitum, quoad vsque debitor probet solutionem, cuius sola allegatio sufficere non potest, vt petitoris petitio sit incerta vel obscura, imò fere est, vt fateri videatur debitum in necessarium antecedens, qui allegat solutionem, nisi dicat indebitum à se solutum esse. Etsi non vtique hoc verum est, sed cum distinctionibus quibusdam, quas vide ad *l. non vtique* 8. *D. de except.*

14 Alioqui captiosa est multorum oblatio, qui tametsi sciant, quid & quantum debeant, nihil tamen certi offerunt, sed in obscuro & incerto quicquid à se debitum esse apparebit, quæ oblatio nullius planè momenti est, ne quidem ad inducendam expensarum litis compensationē, *arg. l. quæro* 39. *l. Iulianus*, 13. §. *idem Iulianus*, 6. *D. de act. empt.*

15 Cum proprij facti ignorantiam non possit prætendere, *leg. quanquam*, 7. *D. ad SC. Velleian.* Neque enim hic locum habet, quod est in regula iuris, Non posse improbum videri eum, qui ignorat, quantum soluere debeat, *l. non potest*, 99. *de reg. iur.* Scire namque debet, soluendum esse quicquid in obligatione est, quod nondum sit solutum, aut quod aliter non desit deberi, quia obligationes non nisi certis modis sicut contrahuntur ita & finiuntur, *l. obligationum ferè*, 44. §. *placet, D. de oblig. & act.*

16 Præsumptio enim est pro creditore, qui habet fundatam intentionem ex instrumento debiti, non pro debitore, qui allegat solutionem, *l. cum de indebito*, 25. §. *sed hæc ita, D. de probationib.*

DEFINITIO XV.

De satisdatione à peregrino accusante præstanda.

QVanquam non solet Senatus noster forensibus, vt vocant, & alienigenis, iura sua apud nos persecuturis satisdandi necessitatem imponere: [1] Si tamen falsi accusatio criminaliter ac per solemnem, vt fieri necesse est, inscriptionem instituatur, [2] visum est iuste satisdationem postulari, ne alioqui in calumniatoris cuiusque vilissimi potestate sit, nostratium famam, dignitatem, fortunas omnes, vitam denique ipsam impune lacessere. [3] *Ita Senatus* pro Spectab. D. Carolo Francisco Ruffino tunc Aduocato contra fratres Rabinos 13. Calend. Ianuar. 1585.

1 Vt Scripsi *Defin.* 8. *§. eod.*

2 Illa enim solemnitas inscriptionis, quam vetus iurisprudentia induxerat, *l.* 3. *D. de accus. & inscript.* hoc vno casu apud nos hodie in vsu est, & alio præterea nullo.

3 Nam & hoc maximè ad curam & religionem Præsidis prouinciæ pertinet, vt prouideat, ne quis ex prouincialibus suis afficiatur iniuria, néve quis calumniosis criminibus eorum innocentiam insectetur, *l. illicitæ 6. §. ne potentiores, D. de offic. præsid.* Qua ratione idem quoque obseruandum putarem, tametsi alia quam falsi accusatio instituta proponeretur.

DEFINITIO XVI.

Non auditur satisdare volens reus pendente lite, si capitali pœnæ possit esse obnoxius.

REus criminis, qui in eo est vt capitali pœnæ possit esse obnoxius, si fideiussorem offerat quantumuis idoneum & locupletem, vt carceribus eximatur, audiendus non est: [1] quia neque iuris neque ætatis ratio patitur, vt eiusmodi pœnæ fideiussor dari possit, hoc est, vt qui pro reo fideiussit, capitalem pœnam subire debeat, quam subiret condemnatus, si adesset. [2] Proinde inanis prorsus & illusoria eiusmodi fideiussio videretur. [3] *Ita Senatus* Cal. Ian. 1594.

1 *L.* 3. *D. de custod. & exhib. reor. leg. antepenult.* §. 1. *D. ad Silan.* vbi Bald.

2 Iul. Clar. *lib.* 5. *sentent.* §. *vlt. q.* 46.

3 Generaliter autem obseruandum est, ne quis vnquam superuacua cautione & satisdatione oneretur, *l. hæc stipulatio*, 14. §. 1. *D. vt leg. nom. caueat. l.* 1. §. *pen. & vlt. l.* 3. *vt in poss. leg.*

DEFINITIO XVII.

Si satisdatio de non offendendo præstari nequeat, quid agendum sit?

IVssus satisdare de non offendendo ad certam vsque pecuniæ quantitatē, [1] si fideiussores minus idoneos offerat, non est audiendus: [2] Multo minus iuratoriæ cautioni committendus. [3] An ergo perpetuis carceribus coercendus, si forte conquisitis vndique vadibus, magis idoneos reperire nullos possit? [4] Minime. [5] Sed potius in exilium relegandus est, [6] ita tamen, vt ij saltem fideiussores præterea accipiantur, qui prius oblati fuerant & à iudice reprobati. Neque enim videtur ea ratione iudicatum euerti, cum exilij quoque pœna irrogatur. [7] At quia nec exilium ipsum mutat maleuolum condemnati propositum, [8] quin potius ampliorem præbet nocendi facultatem, si suspectissimus sit, vt esse solet is, qui cauere debet, [9] optimum est de eo referri ad Senatum, aut si coram Senatu res agatur, ad Principem, [10] vt si fieri poterit, iubeat ille in arce aliqua, tanquam in liberiore & honestiore custodia hunc retineri, [11] militis munera ibidem expleturum, si eius sit conditionis & roboris vt explere queat, nec prius discessurum, quam decretam præstiterit satisdationem. [12] Idque temperamentum Senatus noster secutus est in persona Ioannis Iacobi de Mingiod & D. Caroli Dorlier Iuridici maioris Chablasiensium, Id. Sept. 1595.

1 Certa enim quantitas hoc casu constituenda est arbitrio iudicis pro personarum & causarum qualitate, ne alioqui nemo reperiatur, qui fideiubere velit, cum salus hominis certo modo æstimari non possit, *l. pen. D. de donat.*

2 Nemo enim fideiussores minus idoneos accipere cogitur, *l.* 1. 2. 5. 7. *& pass. D. hoc tit. qui satisd. cog. l.* 1. §. *item quæritur, D. de separ.*

3 Cuius enim vita suspecta est, & iusiurandum non nisi suspectum esse potest. Iul. Clar. *d.* §. *vlt. quæst.*

4 *Arg. l. si fideiussor*, 7. §. *vlt. D. qui satisd. cog.*

5 Pœna enim ista perpetui carceris hodie interdicta est, *l. aut damnum*, 8. §. *solent, de pœn. l. mandantis*, 35. *D. de pœn.*

6 Quasi per iudicem transactione facta de pœna criminis, *arg. leg. quid ergo*, 12. §. *pen D. de his, qui notat. infam.*

7 Neque enim nouum est, ex causa fieri commutationem pœnæ arbitrio iudicis, *l. ad bestias* 31. *D. de pœn.*

8 Exemplo eius, quod scriptum est *in l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.*

9 Non enim solet huiusmodi satisdationis onus irrogari aliis, quam qui cædem minati, minásque exequi soliti esse probentur.

10 Præsertim si transducendus sit reus in aliam prouinciam, quod vtique sine permissu Principis fieri non potest. *d. l. ad bestias*, §. *vlt. l.* 4. *eod. tit. de pœn.*

11 Id enim est militibus ipsum committi, vt loquitur Vlp. *in leg.* 3. *D. de custod. & exhib. reor.*

12 *Arg. d. l.* 7. §. *vlt. D. qui satisd. cog.*

DEFINITIO XVIII.

Curator bonis absentis datus tenetur satidare, sicut alius quilibet habens bonorum administrationem.

CVrator datus absentis bonis, licet vt plurimum is dari soleat & debeat, ad quem intestati successio peruentura est,[1] tamen officio iudicis cogendus est satisdare in absentis commodum, vt ei quandocunque consultum reperiatur,[2] alioqui facit iudex litem suam vt in subsidium teneatur, si curator datus non sit soluendo,[3] maximè si is curator datus proponatur, qui iam tum inops fuit.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio 29. Nouemb. 1596.

1 Est enim ea curatio nihil ferè aliud, quam præoccupatio quędam successionis, & ideo etiam pupillis & fœminis dari solet, vt scripsimus *Defin. 4. §. qui tutor. dare darive poss.*
2 Menoch. *in lib. de arbitr. iudic.*
3 *Ex titul. de magistr. conuent.*
4 *L. 1. d. tit. de magistr. conuent. D.*

DEFINITIO XIX.

Satisdare debet is qui pecuniam petit sibi legatam ad aliquid faciendum, non etiam qui petit bona immobilia.

QVi petit pecuniam à testatore ad aliquid faciendum legatam, non aliter ad legati petitionem admittendus est, quam si satisdet id se facturum. Sed si bona immobilia in eam rem legata sint, aliud est, quia non sicut pecunia soluta facile petire potest, ita & bona immobilia.[1] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Lorme, & Syndicorum de Montmilian 6. April. 1596.

1 *L. quibus diebus* 40. §. *vlt.* vbi Bart. & alij, D. *de cond. demonstrat.*

DEFINITIO XX.

Casus in quo satisdat is, qui ex senatusconsulto fit possessor beneficij, licet nullum adhuc habeat contradictorem.

FIeri potest, vt beneficij, quod requirente procuratore generali sequestratum fuerat, possessio alicui detur, & tamen satisdationis onus iniungatur,[1] vtputa si procurator generalis consentiat, vt huic vacua possessio tradatur, nec dum alius vllus sit contradictor, aliquis tamen fore speretur, quem credibile sit potiora iura habiturum,[2] propterea quod exhibitus ab impetrante titulus sit aliquo modo suspectus, siue in forma intrinseca, siue in extrinseca. *Ita Senatus* in causa N. Renati de la Couz pro Prioratu Beatæ Mariæ de Luys 8. Febr. 1596. In qua tamen specie illud quoque non parum mouit Senatum, quod impetrans ille non fuerat à Principe nominatus, quam nominationem expectare Senatus noster plerisque Epistolis & rescriptis Principis iubetur. Quanquam ad maiora beneficia pertinere id videtur, quæ dignitatem habent cum administratione non ad simplicia, quæ aut dignitatem, aut administrationem nullam habent.[3]

1 Quod tamen regulariter secus est. Vix enim vlla satisdandi necessitas ei iniungitur, qui beneficij possessionem ex Senatusconsulto nanciscitur.
2 Sic aliquando etiam futuro contradictori prospiciendum est, hactenus saltem vt in tuto & integro omnia collocentur.
3 Maiora enim, &, vt vocant, consistorialia præsumuntur patronata, & consequenter de iure patronatus Principis, non etiam simplicia, vt alibi scripsimus.

TIT. XL.

DE FORMVL. ET IMPETR. act. sublat.

DEFINITIO I.

Actionum formulas scrupulosas & impetrationem duntaxat sublatam esse, non item substantiam.

ABVTVNTVR plerique cōstitutionibus,[1] quæ formulas & impetrationes actionum sustulerunt: quasi hodie nihil referre debeat, qua actione quis experiatur, dummodo aliqua competat.[2] Quod si ita esset, non tantum eas formulas, quæ syllabarum aucupatione cunctorum actibus insidiantur radicitus amputatas,[3] sed omnem quoque iuris rationem sublatam esse dicendum esset, totámque perturbatam iurisprudentiam,[4] quæ in eo partim versatur, vt doceat, quænam & cui actio competat.[5] Sane nec actionis impetratio necessaria est, quæ olim erat,[6] nec formulæ præscriptis verbis concipiendæ solemnitas vlla supereſt,[7] sufficítque eam exerceri actionem, quæ, vt habet Theodosij constitutio,[8] & rei apta sit, & proposito negotio competens. Cæterum si inepta proponatur ab eo, qui aptiorem potuit exercere, perinde actor condēnabitur, ac si nullā haberet, salua ei potestate iterū agendi eo modo, qui aptior & conuenientior videatur.[9] *Ita Senatus* sæpius, & in ea potissimum facti specie, de qua in tit. de rei vind. Defin. 1. & 2.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*
2 Ob illa verba *d. l. 2. si aptam rei & proposito negotio competentem eam esse constiterit.*
3 Vt Constantinus loquitur *in d. l. 1.*
4 Quis autem credat Imperatores illos optimos, Constantinum, Theodosium, & Valentinianum, quorum sunt eæ constitutiones, tam paucis verbis totam iuris rationem tot vigiliis excogitatam atque inuentam, euertere voluisse? *l. si quando* 35. *in princ. C. de inoff. test.*
5 *L. 2. §. deinde* 6. *& seq. D. de orig. iur. adde §. ita in ciuitate* 12. *eod.*
6 Nam hodie actiones ex legibus & edictis ipso iure competunt, etiamsi non postulentur, vt notat Gothof. *ad d. l. 2. C. hoc tit.*
7 Quæ olim tanta erat, vt qui cadebat à syllaba, caderet etiam à causa, *§. si quis agens*, iunct. *§. si minus, Inst. de act.*
8 *In d. l. 2.* Facit *l. actio* 47. *D. de neg. gest.* etsi locum illum Tribonianī esse potius quam Pauli docuimus, *lib. Coniect. c.* Facit *l. si cū 66. de euict.*
9 Qui enim hodie malè agit, non rem amittit vel causam, sed litem id est, damno duntaxat sumptuum litis coërcetur, sed ita tamen, vt eas ante omnia sarcire & refundere teneatur, eóque iure vtimur.

DEFINITIO II.

Succurrendum esse mulieri, quæ bonam iustámque de dote actionem habens male egit.

MVlier, quæ fundum certo pretio æstimatum in dotem dederat,[1] & soluto matrimonio velut pignoris iure possederat,[2] cum spoliata esset, egērat primum vindicatione, deinde interdicto recuperandæ possessionis postremo hypothecaria. Vindicationi obstabat, quod maritus per æstimationem dominus factus fuerat.[3] Interdicto, quod illa subinde hypothecariam exercere maluerat.[4] Hypothecaria denique, quod debitoris excussio facta non erat.[5] Sed quia constabat dotem ei deberi, & quidem anteriore iure: Placuit, licet summa scrupulosáque iuris subtilitate repellenda videretur, non posse tamen cum ea summo iure agi citra summam iniuriam,[6] præsertim cum omni liberiori modo, quæ vulgaris clausula est, ius & iustitiam sibi ministrari petiisset.[7] Itaque pro ea pronunciatum est, vt ei sua possessio restitueretur, quam sine facto suo amiserat, quousque tota illi dos soluta esset.[8] Idémque iuris constituendum esse visum est, si de dote materna liberi experirentur.[9] Sane cum nulla litis parte augmentū dotis sibi solui postulasset, quod tamen ex iisdem tabulis dotalibus debitum esse constabat, non putauit Senatus quicquam ei hoc nomine adiudicandū, ne & in facto supplere,[10] & quod fatui iudicis est, vltra petita iudicare[11] videretur. *Ita Senatus* pro Claudia Hugon, contra Nicolaum Brondel 4. Idib. Ianuar. 1593.

1 Vt

Source : BIU Cujas

1 Vt plerumque fit, *l.plerumque* 10. *& l.si res*, 12. *& pass. D.de iur. dot.l.quod si fundus*, 11. *D.de fund.dotal.*

2 Quia mariti bona omnia pro dote sunt mulieri etiam tacitè obligata, *l.vnic.C.de rei vxor.act.l.assiduus*, 12. *C.qui pot.in pign.hab.*

3 Æstimatio enim hoc casu, vt & aliis plerisque, facit venditionem *d.l.plerunque*, *§.si ante & seq. D. de iur.dot.* at non putam & simplicem, sed dotis causa, *l.quoties, decima sexta, eod.*

4 Interdictum enim in quo non nisi de possessione tractatur, non potest cum hypothecaria cumulari, in qua de iure pignoris, itémque dominij debitoris in necessarium antecedens quæri oportet. Et quamuis hypothecaria nihil nisi nudam possessionem auocet, *leg.si cum venditor*, 66. *ff.de euict.* tamen sapit petitorium, ideoque cumulari non potest cum remedio possessorio, siquidem nihil commune habet proprietas cum possessione, licet inde fiat, vt qui actionem vnam proposuit, non continuo alij renunciasse intelligatur, *l.naturaliter*, 12. *§.nihil commune, ff. de acquir.possess.* Vide tamen Hotoman. *de hac quæst.in quæst.illustr.* 29. *& quæ scripsi in Chiliad.*

5 Quæ nouo iure facienda est priusquam agi possit contra tertium possessorem, *Auth.hoc si debitor, C.de pignor.*

6 Quo casu præferenda est æquitas rigori iuris & nimiæ subtilitati, *l.filio.* 17. *ff.de iniust.rupt.l.sicut.* 8. *§.si debitori*, 16. *quibus mod.pig.soluit.* Iudicium enim dotis bonæ fidei est, in quo non conuenit de apicibus iuris disputare, *l.si fideiussor*, 19. *§.quædam, ff.mandat.* ne sub auctoritate iuris scientiæ perniciosè erretur, *l.si seruus*, 91. *§.sequitur, de verb.oblig.* & inde proficiscatur iniuria vnde iura nascuntur, *l.meminerint*, 6. *C.vnde vi.* Vnde tritum illud prouerbium. *Summum ius, summa iniuria, summa crux.* Facit *l.si mulier*, 59. *§.ex asse, in fin. ff.de iur.dot. Fachin. lib.*1. *cap* 3.

7 De cuius clausulæ effectu & potestate vide quæ scribam *Definit. sequent.*

8 Semper enim succurrendum ei est, qui sine facto suo & sine culpa sua cecidit à possessione, *l.vlt.C.de acquir.poss. l.si de eo*, 40. §. 1. vbi Bart. & alij *ff.eod.* & habet hypothecaria perpetuam istam conditionem si soluta est pecunia, *l.grege*, 1. *§.etiam, ff.de pignor.l.pen.in fin. de except. rei iudic.l.debitor*, 59. *D.ad SC.Trebell.*

9 Solet enim idem ius esse liberorum & matris in causa dotis, *l.assiduis*, 12. *§.exceptis, C.qui potior. in pignor.hab.* licet dotis priuilegia nõ transeant ad extraneos mulieris heredes *l.vnic.C.de priuil.dot.* præcipuámque causam fauor dotium illam habeat, ne mulier sit indotata, quo possit facilius nubere ad replẽdam liberis ciuitatem, *l.*1. *ff.solut.matrim.* quæ ratio cessat in liberis, tametsi maternam dotem petentibus.

10 Quod iudex nunquam facere potest, sed ea tantum supplere debet, quæ peti possunt ex iure, *l.vnic.vbi DD. C.vt quæ des. aduoc. part. iud.suppl.* Harmenop. *lib.*1. *tit.*4. Alioqui iudex supplendo videtur patrocinari non iudicare, vt tractat Aul.Gell. *lib.*14. *Noct.Attic.cap.*2. Etsi potest interdum iudex multa facere ex officio etiam irrequisitus. De quibus vide Rip. *ad l.*4. *§.hoc autem ff.de damn.infect.*

11 *l.vlt. C.de fideic.libert.*

DEFINITIO III.

De effectu clausulæ, Omni meliori modo, in libello appositæ.

CLausula, *Omni meliori modo*, in libellis apponi solita, facit vt iudex ad ius partis attendere debeat potius, quam ad ineptam petitionem. [1] Inde fit, vt licet conclusio libelli sit de petitorio, trahi tamen possit libellus ad possessorium, & contra, propter huiusmodi clausulam. [2] Sed ita demum, si ea, quæ in libello narrantur, congruant, [3] id est, non minus petitorium respiciant quam possessorium. Nam si nihil sit in libello, quod alterutrum respiciat, non potest ex eo sequi condemnatio, tametsi probationes suppetant, [4] nec si aduersarij confessio accedat, [5] sed ad aliam actionem omnimodo actor remittendus est. [6] *Ita Senatus* in causa D.de la Velliere & D.de Rogemont 10. Calend. Febr. 1595.

1 Afflict. *decis.*144 *n.*2. Masuer.ad Papiens. *in form. act. real. vers. quare, ad fin.Capyc.decis.Neapol.*11. *num.*

2 *Arg.l.cum pater*, 77. *§.filius matrem, de legat.*2.

3 *Arg.l.vnum ex familia* 67. *§.si omissa, eod.*

4 Nam cum ex facto ius oriatur, non potest libelli conclusio adaptari, ne quidem per interpretationem ad id, de quo nihil in libello narratum sit. Idque est quod dici solet, ius ex re constituendum esse, *l.*1. *§. Diuus, ff.ad l.Cornel.de sicar.* Item ius in causa positum esse, quanquam alio sensu ita locutus est Alfen. *in l.ex plagis*, 52. *§. in cliuo capitolino. ff. ad l. Aquil.*

5 Sententia enim conformis esse debet libello & petitioni actoris, non responsioni, quam reus fecerit ad petitionem, *leg.fin. Cod.de fideic. libert.l.præses*, 32 *ff.de pœn.l.de rebus*, 43. *de recept.qui arbitr.*

6 *Vt in l.Bebius*, 30. *in fin.ff.de pact.dot.* Facit *l.quòd in diem*, 7. §. 1. *ff. de compens.* [Inde est quod qui agit hypothecaria non idcirco censetur imploraſſe beneficium *l.vlt. C. de acqu. poss. &* clausulæ constituti, quamuis in conclusione libelli adiecerit clausulam, Omni meliori modo, Et ita Senatus noster passim. Et rursum non facit hæc clausula, vt qui egit interdicto Vnde vi contra tertium bonæ fidei possessorem, quod iure non licet *l.cùm à te* 7. *ff. vnde vi* censeatur imploraſſe remedium *can.redintegr.* quod eo casu specialiter implorandum est, vt scripsi *Defin.*8. *num.* 4.]. *Vnde vi.* Ita Senatus in causa Nicolai Toynet, & Franciſci Butut 5. Cal. April. 1612.]

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

LIBER TERTIVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE IVDIC.

DEFINITIO I.

De litibus, quæ apud inferiores tractantur Iudices, non nisi magna de causa euocandis.

VONIAM vbi cœptum est iudicium ibi & finem accipere debet,[1] non immerito creditum est odiosas esse euocationes litium, quæ apud inferiores tractãtur Iudices,[2] ob idque nec facile concedendas, id est, nisi ex magna & propemodum necessaria causa.[3] Forte si inferior iudex alterutri litigantium suspectus esse cœperit,[4] nec alius sit, qui in eius locum substitui commode possit,[5] aut si apud superiorem iudicẽ alia lis tractatur inter easdem partes, cuius tanta sit cum ea, quæ euocatur, connexitas, vt sententia quam in vna lite ferri continget, paritura sit exceptionem rei iudicatæ in alia,[6] aut vt rerum iudicandarum contrarietas timeri possit.[7] Extra hos casus & si qui sunt similes, vix est vt euocatio permitti debeat, licet apud inferiorem iudicem nondum fuerit lis contestata.[8] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro D. Aduocato de la Cley, contra Dom. de Chandée, Prid. Calend. Aug. 1588. Iunge Defin. 9. infr.

1 *L. vbi acceptum* 30. iunct. *l. si quis posteaquam*, 7. *D. hoc tit.*

2 Quia difficile est, vt litigatores in aliud iudicium transfertantur, quin cum alterius captione id fiat, quod tamen ne eueniat summopere cauendum est, *l. pen. §. vlt. D. de vacat. & excusat. muner.* Facit *l. pen. de iurisd. l. de qua re*, 74. *D. hoc tit.* Sed & contumelia quædam in eo fit iudici, apud quem reus præuentus est, *l. si quis posteaquam*. 7. *D. eod. litigatores*, 11. *De recept. qui arbitr.* Ideoque nec alij, quam supremi magistratus, qui Principis vices gerunt, euocandi ius habent, scilicet vt hoc nomine vtantur. Decernere namque potest ex causa iudex superior, vt apud se tractetur lis, quæ apud inferiorem tractabatur, sed euocationis nomine vti nec potest, nec debet. Rebuff. *in tract. de euocat.*

3 Vbicunque enim iusta causa & æquitas monet, subueniendum est, & licitum fit quod alioqui non liceret, *l. vbicumque* 21. vbi Gothofr. *D. de interrog. in iur. fac.*

4 Omnes enim lites sine suspicione procedere oportet, vt loquitur Iustin. *in l. apertissimi*, 16. *C. hoc tit. l. obseruandum*, 47. *D. eod.*

5 Litigantibus fortasse nolentibus in alium eligendum consentire, *l. vlt. C. eod.* aut quod in alium iudicium transferri litigatores non possint sine alterutrius captione, *d. l pen. §. vlt. de vacat. & excus. muner.*

6 Quæ præiudiciales sunt cognitiones, de quibus *in leg. generaliter*, 12. *& seqq. l. fundum*, 16. *l. fundi*, 18. *l. rei maioris*, 21. *D. de except. §. præiudiciales, Inst. de action.* Idem est si futurum sit, vt non facta euocatione causæ continentia diuidatur, *l. nulli*, 10. *C. hoc tit.* maior autem causa hoc casu trahit ad se minorem, *l. per minorem*, 54. *D. hoc tit.*

7 *l. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. iudic. eat. l. singulis*, 6. *de except. rei iudic.*

8 Etsi enim ante litis contestationem iudicium acceptum dici non potest, tamen certa iudicis iurisdictio est, quia non dantur hodie iudices vt olim à prætore post litem contestatam, *l. 2. C. de pedan. iudicib.* * Obserua autem eo iure nos vti hodie, vt solus Senatus possit euocare ab inferioribus iudicibus, non etiam cæteri, quamuis contra sentiat Rebuff. *in tract. de euocat. in præfat. q. 5. ex l. iudicium* 58. *D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Minima causa suspectum facit iudicem in testationibus excipiendis.

IVdex præsertim ordinarius, etsi post litem contestatam suspectus dici non potest,[1] nisi noua suspicionis causa,[2] vel causæ iustæ notitia[3] superuenerit: Si tamen ob familiaritatem, quam cum vno ex collitigatoribus maiorem quam cũ alio exerceat,[4] vel ex qua alia probabili causa suspectus dicatur, abstinere debet à dictandis excipiendisve testationibus:[5] quod ea res omnium maxime præcipui sit momenti ad litis victoriam comparandam:[6] Cum ex facto, vt dici solet, ius oriatur,[7] factum autem plerumque tale esse credatur, quale ex testium dictis apparet.[8] Sed & sententia siue per sordes, siue per gratiam contra ius reddita, per iudicem, qui de appellatione cognoscit: in melius reformari potest.[9] Probationes vero si per sordes aut gratiam dictantis exactiores aut leniores factæ sint, vix at ne vix quidem possunt restitui.[10] *Ita Senatus* ex tempore in secreto Auditorio 14. Cal. Decemb. 1588.

1 Quia per litis contestationem consentitur in iudicem *l. apertissimi*, 16. *C. hoc tit. l. nemo*, 4. *C. de iurisdict. omnium iudic.* & ne lites in infinitum extendantur, vt ait *d. l. apertissimi.*

2 De quibus suspicionis causa vide *l. lex Cornelia*, 5. *in princ.* & ibi Comment. Gothofr. *D. de iniur.*

3 Paria enim sunt, causam nullam subesse, aut eam, quæ est ignorari, *arg. l. annus*, 6. *D. de calumniat. l. 1. §. vlt. quand. app. sit, l. pen. §. vlt. de vacat. & excus. muner.*

4 *l. liberi*, 28. *in fin. C. de inoff. test.* Vel ob occultas inimicitias, quæ non facilè probari possint, vt in *l. non distinguemus*, 32. *§. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.* Facit *l. 4. §. si accusatio, de legat.*

5 Id est, vt vulgo loquuntur, à faciendis inquestis.

6 *l. 1. 2. 3. & pass. D. de testib.*

7 *l. si ex plagis*, 52 *§. in cliuo capitolino, D. ad l. Aquil.*

8 *l. ob carmen*, 21. *§. vlt. & l. seq. D. de testib.* Vnde fit plerumque, vt non tam deficiat ius quam probatio, *l. duo sunt Titij* 30. *D. de test. tut.* id est, vt deficiat ius, quia deficit probatio.

9 Quia appellationis remedium inductum est aduersus iniuriam iudicis, quia prior pronunciat, *l. ait prætor*, 7. *§. quid tamen, D. de minor. l. si per imprudentiam*, 51. *l. Herennius*, 63. *§. 1. D. de euict. l. 1. in princ. D. de appell.* Potest etiam ex his causis dari restitutio contra causam, *l. diuus, D. de re iudic.*

10 Propter metum subornationis, ex quo didiscita sunt testificata, *c. fraternitatis, & c. series, Extr. de testib.* Item quia si idem testis sæpius audiatur, statur primæ depositioni iuratæ Guid. Pap. *q.* 546. Dicam *Defin.* 4. *§.* *de testib.*

DEFINITIO

DEFINITIO III.

Non cogitur coram inferiore iudice litigare, qui apud superiorem in alia lite iisdem instrumentis vti cogitur.

CVm quidam apud Senatum conuentus pro parte debiti instrumentum edidisset, quo probabat nihil se debere, postea vero apud inferiorem iudicem pro reliquo debito vrgeretur; Visum est, posse eum iuste recusare, ne iudicium susciperet cogeretur propter litem apud maius tribunal institutã.[1] Quæ licet non esset de eadem quantitate, ex eadem tamen debendi causa pendebat, iisdemque oppositis exceptionibus terminari poterat, quarum probatio ex iisdem quoque instrumentis petenda commode scindi nec posset nec deberet.[2] *Ita Senatus* 13. Cal. Decemb. 1588.

1 Nam & is, qui ad maius auditorium vocatus est, si litem in minori inchoatam deseruit, contumax non videtur, *l. contra pupillum*, 54. §. *is qui*, *D. de re iud.*

2 Neque enim fieri potest, vt eodem tempore quis edat siue iudici siue aduersario eadem instrumenta in diuersis tribunalibus, Facit *leg.* 4. §. *vlt. & l.* 6 §. 1, *D. de edend. l.* 1. *& 2. de quibus rebus adeund. iudic.*

DEFINITIO IV.

Quibus casibus heres sequatur forum defuncti.

QVod vulgo iactatur, hæredem sequi forum defuncti,[1] eo demum casu verum est, quo vel absens defendatur ab alio, vel ibi ille ipse inueniatur.[2] Aut si cum defuncto iam cœpta lis erat.[3] Extra hos casus conueniri hæres debet in domicilio proprio, non defuncti.[4] Neque enim defuncti domicilium transit ad heredem.[5] Quin & cum absens hæres est, si in loco domicilij defuncti conueniatur, non nisi ad primum vsque decretũ veniendum est, ne iniuria hæres afficiatur, si secundum accedat, quod sententiæ diffinitiuæ vim obtinet.[6] *Ita Senatus* 5. Non. Decemb. 1588.

1 *Ex l. heres absens*, 19. *l. si is qui Romæ*, 34. *D. hoc tit.*

2 Hi enim duo casus sunt, quos Vlpian. exprimit *in d. l. heres absens.*

3 Vt in casu quem tauolenus tractat *in d. l. si is qui Romæ.*

4 Ex iuris regula, quæ vult vnumquemque in sui domicilij loco conueniendum esse, & actorem forum rei sequi debere, *l.* 2. *C. de iurisd. l. omn. iud. l. vlt. C. vbi in rem actio.*

5 Paul. Castr. *ad d. l. heres absens.* Domicilium enim facti est, non iuris, cum totum ex patrisfamilias voluntate animique destinatione æstimetur, *l.* 3. *& 4. l. si adsumptio*, 6 *§ filius, & § iurisprudentibus, l. libertus*, 17. §. *patris D. ad municip.* quæ autem facta sunt, non transeunt ad alium, *leg. qui heredi* 44. *D. de condit. & demonstr. l. quod seruus*, 24. *D. de acquir. poss. l. legatum*, 21. *de adim. legat.*

6 *Sic* idem Paul Castrens. *ad d. l. heres absens*, vbi vide. Item quæ de primo & secundo decreto scripsi in Chiliad. *De errore pragmat. Decad.* 10. *Error* 6.

DEFINITIO V.

Filia in mariti, non in patris siue viui siue mortui domicilio conuenienda est.

FInge igitur debitoris filiam nuptam homini alterius fori, quam cuius pater fuerat. Si de actione hæreditaria contra eam instituenda tractetur, placet ibi eam esse conueniendam, vbi maritus domicilium habet,[1] sequitur enim vxor domicilium mariti,[2] Adeo, vt etiamsi in eo loco reperiatur, vbi defunctus debuit & domicilium habuit, possit nihilominus exceptione fori se defendere,[3] quoniam non propria exceptio illa est, sed communis, &, vt nostri loquuntur, in corpore iuris clausa.[4] *Si* tamen bona aliqua sint hæreditaria in loco domicilij defuncti, *nihil* prohibebit capi ea pignori, sufficiétque notam filiæ factam executionem, hactenus nimirum, vt in eorum possessionem mitti creditor possit ex primo decreto, non item ex secundo.[5] Itaque cum quidam aduersus filiam hæredémque debitoris ex contractu paterno actutus ad patris non ad mariti domicilium citationem fieri curasset,[6] tum ob non solutam pecuniam, quæ debebatur, bona quædam hæreditaria pignori capta essent,[7] subinde decretum super iis subhastationibus interpositum,[8] Senatui visum est, malè factã executionem, quod citatio, neque in persona debitricis, neque ad domicilium facta fuisset, tametsi colono ipsius denunciata proponeretur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex ea ipsa iuris regula, quam attulimus, *Defin. prox. n.* 4. Vnumquemque in sui domicilij loco conueniendum esse, *d. l.* 2. *C. de iurisdict. omn. iud. d. l. vlt. C. vbi in rem act.*

2 *L. cum quadam*, 19. *D. de iurisd. l. filij*, 22. § 1 *l. ea quæ*, 32. *l. vlt.* §. 3. *D. ad municip.* si modo iustæ nuptiæ fuerunt, *l. pen.* §. *vlt. eod.*

3 Nisi iam cœpta lis erat ante contractas nuptias, *d. l. cum quadam.*

4 Ita Bart. Bald. Castr. post gl. *ad d. l. heres absens.*

5 Idem Castrens. supra dicto loco.

6 Et malè, quamuis nec nupta filia fuisset, si modo alibi domicilium constituisset, quia liberi ciuitatem, ex qua pater naturalem originem ducit, non domicilium eius sequuntur, *l.* 3. *& 4. l. adsumptio*, 6. §. *filius, D. ad municip.*

7 *Ex tit. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.* quia instrumentum guarentigiatum sententiæ vim obtinet, Bart. *in l. cum vnus*, 12. *D. de reb. auct. iud. possid.*

8 Ad confirmandas subhastationes tanquam ritè & rectè factas, ne postea de earum forma & nullitate quæri posset propter auctoritatem rei iudicatæ, *l. seruo inuito*, 63. §. *cum prætor. D. ad SC. Trebell.* Itaque in proposita facti specie supplendum est ab ea interpositione decreti prouocatum fuisse, nec nisi ex appellatione Senatum cognouisse.

9 Tunc enim colono aut inquilino denunciationem factam esse sufficit, cum ad domicilium facta est, non aliter, *l.* 4. §. *prætor ait, in fin. D. de damn. infect. l.* 5. §. *& si fortè, & §. seq. D. quod vi aut clam.* Scripsi Defin. 1. 3. *de in ius voc. num.* 6.

DEFINITIO VI.

Clericus calumniatus apud iudicem laicum condemnari ab eo potest.

CLericus, qui laicum per calumniam accusauit; potest eo nomine condemnari ab eo ipso iudice laico, qui de accusatione cognouit.[1] Non ea quidem pœna, quæ caput aut existimationem afficiat, sed pecuniaria, ne impunita sit calumnia,[2] quæ ab alio iudice vindicari nõ potest.[3] Atque ita sæpius Senatum iudicasse relatũ est 6. Id. Decemb. 1588.

1 *Cap. at si clerici*, vbi Gloss. & Panorm. *Extr. hoc tit.* Guid Bened. *in c. Raynautius, in verb. & vxorem nomine Adelasiam, dec.* 2. *n.* 416. *& seq. Extr. de testam.* Mynsing. *centur.* 2. *quæst.* 67. Gnid. Pap. *q.* 73. 139. *& 561.*

2 Calumnia enim nunquam impunita relinquenda est, *l.* 1. §. 1. *D. si mulier vent. nomin. in possess. calumn. caus. ess. dicet.* nec rursus ab alio iudice vindicanda, quam ab eo cuius dignitas per calumniatorem offenditur: licet reuera separatum sit crimen calumniæ ab eo, de quo per accusationem principalem, quærebatur, *l. vlt. D. de calumniat.*

3 Alioqui calumniæ facultatem ex clericali dignitate capere quis facilè posset, quod ferendum non est, *arg. l. pen. D. de hered. instit.*

DEFINITIO VII.

Alienæ liti interueniens sistere eam non potest, sed in eo statu in quo lis est, interuenire debet.

SI, cum inter me & te controuersia penderet de hæreditate Titij, alius interueniat qui eam hæreditatem suam esse dicat, ita demum in eodem iudicio audiendus erit, si nulla per eum liti nostræ mora fiat.[1] Nam si iam lis inter nos instructa erat, & ad coronidem perducta,[2] aut breui perducenda,[3] prius est, vt de mutuo iure nostro pronuncietur.[4] Idque est quod dici solet: Eum qui alienæ liti interuenit, in statu interuenire debere, id est, ita vt litis principalis status nil immutetur, neque inchoata negotij cognitio interrumpatur aut differatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, contra R. D. Alfonsum d'Elbene Abbatem Altacombanum nunc Episcopum clariss. Albiensem, 4. Id. Ianuar. 1589.

1 Etsi enim suas moras habet iudicij exercitio, *l. etiam*, 15. *in princ. D. vt leg. seu fideic. nom. caueat.* sicut & executio, *l. quod debetur*, 51. *D. de pecul.* non tamen ferendum est, vt ex facto alieno & aliunde, quam ex ipsa lite proficiscantur,

2 Quod euenit cum iam in causa conclusum est, quomodo pragmatici loquuntur, quia ex eo tẽpore processus, vt aiunt, habetur pro iudicato.

3 Parum enim refert, an quid iam factum, an proximè faciendum sit, *vulg. l. pen. D. de milit. test.*

Source : BIU Cujas

4 *Argum.l.Babius,30. in fin.D.de pact.dot.leg 3. in princ. D.in poss. legat.*

5 Bart. *d.l.ſi., perluſorio,14.§.1. D.de appellat.*

DEFINITIO VIII.

Eremodicium contrahi non poteſt ex facto falſi procuratoris, nec ſi poſtea ſecuta ſit ratihabitio.

SI falſus procurator pro re contra me iudicio adfuerit,ego vero abfuerim, non poteſt ferri pro te ſententia,[1] nec ſi falſi procuratoris factum tu ratum habueris, ſiue ante ſiue poſt ſententiam, [2] ſi non à tempore ratihabitionis ſecutæ ex integro fiam contumax. [3] Neque tamen eo minus cogar appellare, ſi perperam fuero condemnatus: [4] Poſtquam iure noſtro inductum eſt,vt ab ea quoque ſententia quæ nulla eſt prouocari oporteat. [5] Sed litis expenſas tanquam contumaciales tibi refundere non ergo cogendus.[6] Non enim contumax fuiſſe videri poſſum, cum tu rite ac debito tempore ad iudiciũ ipſe non veneris: [7] Aut ſi vterque noſtrum fuit contumax,mutua compenſatione vtriuſque culpam purgari neceſſe eſt.[8] *Ita Senatus* ex tempore Prid.Id. Ianuar.

1 Quia neuter ex litigatoribus adeſſe intelligitur, cum per alium adeſſe dici non poſſit, qui procuratorem non conſtituit, niſi proponas falſum illum procuratorem ius agendi habuiſſe etiam ſine mandato, puta tanquam coniunctam perſonam præſtita rati ſatisdatione, *l. ſed & hæ, 35. ff.de procur.* Vtroque autem litigatore abſente nihil decerni poteſt,niſi fortè per arbitrum,facto ſcilicet ea lege compromiſſo, *l. diem proferre 27.§.ſi quis litigatorum.ff.de recept. qui arbitr.*

2 Itaque ratihabitio hoc caſu non æquiparatur mandato, vt alias ſolet, *l.vlt. C.ad SC.Maced* quia nimis ſero fit poſt lapſa tempora intra quæ fieri debuit, vt iudicio adfuiſſe videretur is, cuius nomine falſus procurator adfuerat, *arg.l.pen.ff.rat.rem haber.l.vlt.in princ ff quis ord.in bon.poſſ. ſeruet.*

3 Ex integro enim faciendum eſt, quod perperam factum fuit, ſi quidem nec factum intelligitur, quod perperam & vitioſè factum eſt, *l.6.ff.qui ſatisd.cog.l.2.ff.de act.tutor.l.poſt edictum,73.§.quod ſi is, & ſeq. D.hoc tit.*

4 Nam ex peremptorio condemnatus abſens ſi appellet audiendus eſt,dummodo non per contumaciam defuerit, *d.leg.& poſt edictum, 73. §.vlt. D.hoc tit.* hic autem contumacia nulla interceſſit.

5 Dixi Defin. *6. ſ. de arbitr.*

6 Vt cogendus eſſem ſi verè fuiſſem contumax, quia verus contumax non auditur appellans, niſi refuſis expenſis, *d.l.& poſt edictum,73. §.vlt.l.properandum 13.§.cum autem, C. hoc tit.* Refuſio enim expenſarum purgat contumaciam, ideoque expenſæ iſtæ præiudiciales appellantur, quod tamen ex ritu noſtro practico magis quam ex iure deſcendere videtur,quia nulla lex eſt,quæ verum contumacem audire velit, ob id ſolum quod contumaciales expenſas refundere ſit paratus,vt conſtat *ex d.l.properandum,§.ſin autem reus,in fin. & d.§.cum autem.*

7 Proinde hoc caſu circumducitur edictum, vt Vlpian.loquitur *in d.l.& poſt edictum §.quod ſi is,D.hoc tit.*

8 *Arg.l.vlt.§.pen.D.de eo per quem fact.erit, l.ſi duo,36. D.de dolo, l.domum,57.§.vlt.de contr.empt.l.viro,39.D.ſolut.matrim.*

DEFINITIO IX.

Interdum ſi ſuſpectus ſit locus in quo ius redditur permittendam litis euocationem.

EVocandæ litis, quæ, coram inferiore pendebat iudice, iuſta cauſa illa eſſe creditur, [1] ſi lis ſit inter ſubditum & dominum, qui per ſe aut ſuos magiſtratus iniuriam ſubditis inferre ſoleat. [2] Si tamen domini mores minus ſuſpecti ſint, quam vt cauſa non cognita tam iniurioſus haberi debeat,[3] commodius eſt, vt citra euocationem alius iudex à Senatu detur,[4] qui in alio loco non ſuſpecto [5] litem inſtruat & terminet. *Ita Senatus* eodem die pro Ioanne Gaudinon Aduocato magni apud nos nominis.

1 Nam ſine cauſa non fit euocatio tanquam odioſa, vt dixi Defin. *1.ſ.eod.ex l.ſi poſteaquam,7.l.de qua re,70.D.hoc tit.leg.cum quædam,19. D.de iurisd.l.litigatores,11.ff.de recept.qui arbitr.*

2 Guid.Pap.*q.*440.

3 Neque enim facilè credendus quis eſt iniuriam velle comminiſci cum bonus quilibet præſumatur, *l cum pater 77.§.rogo filia,25.de leg.2.* præſertim cum per iudicem & magiſtratum res expeditur,*l.vlt.in princ. ff. de eo quod met.cauſ.*

4 Hoc enim caſu mutata perſona ſolius iudicis non idcirco mutatur iuriſdictio,nec proinde iniuria vlla fit domino iuriſdictionis.

5 Nam ad locum ſuſpectum litigator ire nunquam cogitur, *l. qui tamen 21.§.pen.ff.de recept.*

DEFINITIO X.

De ſumptuum condemnatione negligenti litigatori in negligentiæ pœnam irroganda.

HInc inde per collitigatores deducta facti quæſtione, prolatiſque ab altero licet nondum publicatis teſtationibus, [1] ſi aduerſarius ex principali diplomate petat, vt ad nouas facti allegationes proponendas admittatur, non aliter audiendus eſt, quam ſi conſentiat, vt ſuis ſumptibus in contrarium allegentur & probentur, quæcunque aduerſarius alleganda ſibi probandaque parauerit, [2] licet in prima aut ſecunda inſtantia id fiat,non in tertia.[3] Sic enim conſtitui æquiſſimum eſt,vt facti ſui pœnam patiatur,qui vltro liti moram adfert. [4] *Ita Senatus* 9.Cal. Febr.1589.

1 Nam poſt publicatas teſtationes non facilè allegationes aut probationes nouæ reciperentur, *c. ſeries,& c. fraternitatis, Extr.de teſtib.*

2 Impenſas enim debet quiſquis dat iis cauſam,*arg. leg. ſi vero,12. §.vlt.l.ſi quis,27.§.impendia, ff.mandat.l.2.in fin.C.de plur.petit.*

3 Nam in tertia inſtantia nunquam ſine refuſione expenſarum admittuntur nouæ allegationes. Styl. Senat. *art.*

4 Debuit enim eſſe diligentior & vigilantior, *l.15.§.vlt. & l.ſeq.ex quib.cauſ.maior.*

DEFINITIO XI.

Quando de pluribus petitionibus ſimul, aut ex ordine pronunciandum ſit: Et quid ſi fori præſcriptio allegetur?

QVoties mutuæ ſunt collitigantium petitiones, de omnibus ſimul iudicium accipiendum eſt,[1] Sed hoc ita:Si vtraque petitio ante litem conteſtatam propoſita fuerit,[2] & vtraque æque vel certa ſit vel incerta. Alioqui ſi altera tantum ſit certa & comprobata, de illa prius pronunciandum eſt,poſtea de reconuentione cognoſcendum, ne per alteram alteri mora fiat. [3] Porro non ex eo ſolo impedietur reconuentio coram iudice laico,quod actor ſit clericus,[4] aut contra coram iudice eccleſiaſtico, quod actor ſit laicus. Neque enim fori priuilegium vllum habere actor poteſt, cum apud eudem iudicem in eodem negotio conuenitur, [5] nec ſi criminaliter reconueniatur. [6] *Ita Senatus* in cauſa D. Martelli Epiſcopi Nicienſis,& D. Petri Lamberti. In ſecreto auditorio,4.Id. Februar.1589.

1 *Cap.1.& tot.tit.Extr.de mut.petit.l.1.& 2. D.de quib.reb.adeund. iudic.eat.l.1.§.vlt.qua ſent.ſine app.reſcind.*

2 Nam poſt litem conteſtatam non admittitur reconuentio in eadem inſtantia,*auth.& conſequenter,C.de ſent.& interloc.omn.iudic.*

3 *d.auth. & conſequenter in fin.*

4 Dub tandi ratio erat,quia in reconuentione reus eſt actor, Actor autem ſequitur forum rei,ſiue laicus ille ſit,ſiue clericus,*l.2.C.de iuriſd. omn.iud.l.vlt.C.vbi in rem act.* Vide tamen Canoniſt. *ad cap.at ſi clerici de iudic.*

5 Cuius enim quis in agendo obſeruat arbitrium, eum habere & contra ſe iudicem non dedignetur, Scilicet in eodem negotio, vt ait *l.cum Papinianus,14.C.de ſent.& interloc.omn.iudic.*

6 Dummodo ratione eiuſdem negotij, vt proximè diximus, quia nec conſentit quis in iudicem ob id ſolum, quod apud eum agit, niſi ratione illius rei de qua agit, vt limitata cauſa limitatum producat effectum, *vulg. iurib.* Vide Robert.Marant. *de ordin.iudic.*

DEFINITIO XII.

Clericus heres laici non ſequitur forum defuncti, nec contra.

ETſi mortuo vno ex collitigatoribus pendente lite non idcirco perit inſtantia, ſed in hæredem continuatur, [1] ſi tamen clericus hæres laici, aut è contrario laicus hæres clerici proponatur, priuilegij ratione inſtantiam perire neceſſe

Source : BIU Cujas

ceſſe eſt, vt à competenti iudice fieri poſſit condemnatio.[2] *Ita tractatum ſapius eſt*, Sine die.

1 *L.heres abſens,*19.*l.ſi petitor,*31.*l.ſi is qui Romæ,*34.*D.de iud.l.ſecum hominem,*33. vbi Bart.*D.de fideiuſſ.*

2 Abb. & Felin. *in cap. quia Cod. extr. hoc tit.* Mynſing. *centur.* 3. *obſeru.* 45.

DEFINITIO XIII.

De recuſandis inquiſitoribus deputatis in partibus.

QVod pleriſque Senatus decretis cautum eſt, vt qui audiendis teſtibus inquiſitor datus fuit recuſari non poſſit, poſtquam in ea loca venit vbi inquiri oporteat, vtque neglecta eiuſmodi recuſatione, adeoque appellatione qualibet commiſſum ſibi negotium exequi poſſit,[1] non ad eos pertinet, qui in partibus, vt loquimur, id eſt, in prouincia ipſa in qua teſtes degunt, deputantur, ſed ad eos duntaxat quos neceſſe ſit ex prouincia aut ex ciuitate vna commeare in aliam, vnde citra damnum expenſarum, & itineris incommodum redire non poſſint.[2] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Locman, contra Syndicos de Monluel, Calendas Iulij *1591.*

1 Solemne & generale areſtum eſt.

2 Quia quod ad iſtos inquiſitores attinet, non poteſt imputari recuſanti, cur eos citius non recuſauerit, ſi nullum inde damnum aduerſarius aut inquiſitor ipſe paſſurus fuit, *arg.l.etſi poſt tres,*8. *D.ſi quis caut. l.quid tamen,*21.§.*vlt.& l.ſeq. D.de recept.*

3 *Arg.l.*3.§.*vlt D.de teſtib.l.ſed ſi quis* 7.*D.teſtam. quemadm. aper. l.ſi quis pro vxore,*21.*D. de dona.int.vir.& vxor.*

DEFINITIO XIV.

De acceptatione facta ſub modo conditionali.

QVi oblationem ab aduerſario factam in iudicio acceptauit, hoc tamen addito, vt certum quid aliud præterea ſibi præſtaretur, ſi id iuſtum & æquum iudici videretur, non eo minus purè acceptaſſe videbitur, ſecuta poſtea quandocunque ſententia, per quam iudex quid iuſtum & æquum arbitraretur, declarauerit.[1] Proinde non poterit is qui obtulerat, ab ea ſententia appellare, vtpote quæ oblationi factæ conſentanea videri debeat,[2] quaſi eo ſaltem tempore acceptata oblatione, tametſi ante ſententiam purè acceptata non fuiſſet. Conditio enim quæ extitit perinde habetur ac ſi nunquam adiecta eſſet.[3] Et vt noſtrorum verbis vtar, ſententia huiuſmodi ſeipſam tuetur & iuſtificat.[4] *Sed* & ante ſententiam ſatis acceptata videbatur *oblatio*, ita vt ab ea reſiliri non poſſet, cum conditio non tam acceptationi quam reſtrictioni, & vt ita dicam, modificationi acceptationis adiecta proponeretur.[5] Inde namque fiebat, vt acceptatio maneret pura, reſtrictio autem conditionalis & conſequenter nulla pendente conditione, nulla etiam poſt impletam conditionem.[6] Vel ob id maximè quod reſtrictio illa per modum modi facta fuerat non per modum conditionis.[7] Modus autem adiectus non ſolet actum ſuſpendere,[8] ſicuti nec conditio quæ iuris eſt magis quam facti.[9] *Ita Senatus* in cauſa nobilium fratrum Pelard, 7. Cal. Iun. *1590.*

1 Eſt enim hic caſus ex iis, in quibus poſtfacta quid in præteritum fuerit declarant *l.qui res,*99.§.*rem autem,D.de ſolut.l.hæc ſcriptura,*15.§.1.*D.ad l. Aquil.*

2 Nam quemadmodum ſi conuenerit inter litigatores, quid iudicandum ſit, iudex idipſum ſequi cogitur, *l.ſi conuenerit,* 26. *D.de rei iud.* ita nec litigatoribus permittendum eſt, vt ab eo quod ſemel voluerunt, poſtea recedant.

3 *L.potior,*11.*verſ.cum enim ſemel, D.qui potior.in pign.hab.*

4 *Arg.l.ſi Stichum* 8.§.*qui ita,& l.quoties,*14.§.1.*D.de nouat.l.nuda* 3.*C.de contr. ſtipul.*

5 *Arg.l.auia,*77.§.*pater,de cond.& demonſt.*

6 Quia conditio ſemper nihil eſt, & antequam impleatur & poſtquam impleta eſt, vt ſcripſi *lib.*15.*Coniect.cap.*6.*&* 7.

7 Differt enim modus à conditione, *l.cum ab eo,*41.*de contr.empt.*

8 Crauet. *conſ.*59.*n.*1. *& conſ.*273.*n.*9.

9 Decius *in l. actus legitimi,n.*6. *de reg.iur.* Facit *d.l.auia.*77.*in fin. de cond.& demonſt.l.licet,*12.*D.vt legat.nom.caueat.*

DEFINITIO XV.

Caſus in quo poſt didiſcita teſtificata nouæ facti allegationes & probationes admittuntur in eadem inſtantia.

SI poſt publicatas teſtationes reus aliquid alleget, quod nouorum articulorum materiam præbeat actori, non eſt impediendus actor quominus in eadem inſtantia & abſque beneficio Principis non deducta deducat, & non probata probet,[3] dummodo nouæ allegationes nihil commune habeant cum prioribus, id eſt, neque ſimile neque contrarium quicquam.[2] Huc enim pertinet quod dici ſolet: Ea quæ de nouo emergunt nouo indigere auxilio.[3] *Ita Senatus* 15.Cal.Dec.*1590.*

1 Non enim poteſt imputari actori cur non diuinauerit ab initio ea, quæ poſt publicatas teſtationes aduerſarius eſſet obiecturus, *arg.l.ſi putator,*31.*in fin. D.ad l. Aquil l.fideiuſſor* 29.§.*ſi cum debitor,D.mandat. l.*4.§.*illa etiam quæſtio,D.de doli mal.except.*

2 Nam ſi vel ſimile vel contrarium aliquid habeant, non ſunt admittendæ propter metum ſubornationis, niſi adſit concomitantia inſtrumentorum, vt dicemus *ad tit.de teſtib.*

3 *l.de ætate,*11.§.*ex cauſa.de interrog.in iur.faciend.leg.ſi ab arbitro,* 10.*in fin.D.qui ſatisd.cog l.oratione,*7.*in fin. D.de fer.* cum aliis penè innumeris per Gothofr. citatis, *in d.*§.*ex cauſa.*

DEFINITIO XVI.

Maritus lite pendente heres inſtitutus eandem litem proſequi poteſt heredis iure.

QVi primum tanquam maritus exegerat,[1] poſtea vxoris teſtamento heres ſcriptus eandem inſtantiam proſequi poteſt, neque nouam inſtituere cogitur:[2] Non enim actio ſed ſola qualitas actionis videtur immutata:[3] quæ res non impedit, ne vtiliter cœptum iudicium ſuo marte currat.[4] *Ita Senatus* in cauſa D.Henrici Bay, tum magiſtri computorum, contra Dominam March.de la Chambre, Prid.Id. Decembr.*1590.*

1 Puta pro dote, cuius ille dominus eſt, *l.dote 6. Cod. de rei vind.* aut tanquam coniuncta perſona pro rebus non dotalibus *ex l. maritus,* 21. *C. de procur.*

2 Ferrarienſ. *in form. libelli quo vxor agit de dot.vel vſuf. in verb. vxor. num.*3.

3 *Vt in l.in delictis,*4.§.*ſi detracta,D.de noxal.act.*

4 Guid.Pap. *quæſt.* 21.

DEFINITIO XVII.

Socer ſoceri in cauſa ſoceri iudex eſſe non poteſt.

ETſi non ex eo ſolo ſuſpectus iudex dici poteſt, quod adfinis ſit alterius adfinis,[1] ſocerum tamen ſoceri iuſtè recuſari poſſe placuit, quod is pluſquam adfinis ſit,[2] quippe qui parentis locum obtineat,[3] eodémque paſſim iure & honore cenſeatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa nobilium fratrum Du Saix & N.Gaſpardi de Maliuert, D.de Conflens,8. Id. Iul.*1591.*

1 Nam adfinis mei adfinis non eſt mihi adfinis, ſicut nec ſocij mei ſocius meus ſocius eſt, *leg. qui admittitur,* 9. *cum ſeqq. ff. pro ſocio, l. conſilij* 47. §.*vlt. de reg.iur.* nec liberti mei libertus meus eſt libertus, *l.Modeſtinus,*105. *de verb.ſignific.*

2 Manente tamen adfinitate non etiam dirempto iam matrimonio *l.pen.ff.de iur.dot.*

3 *l.quia parentis* 10.*ff.ſolut.matr.l.vltim.in princip.D.de his quæ vt indign.*

4 *l.rei iudicatæ,*15.*D.ſolut.matr. leg.ſicut autem,*21. *& ſeq. D.de re. iudic.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo contumax petere potest, vt ex aduersarij instrumentis victoriam litis sibi liceat comparare.

QVi iubenti iudici acta litis exhiberi ad ferendam sententiam non paruit, si aduersarij diligentia vrgeatur, nec exhibere possit aut velit, petere tamen potest & debet, vt ex ipsius aduersarij instrumentis, quæ per productionem communia semel esse cœperūt,[1] defensiones suas iudex inspiciat, earumque ius tueatur. Nam cum id factum est perinde explorari dispicique oportet quid in actis sit, vt bene iudicetur, atque si is, qui exhibendo contumax fuit, debitam in ea re diligentiam præstitisset.[2] Præcipue vero ea res curæ esse debet supremo iudici, id est Senatui, post quem nemo iudicaturus est, qui iudicati iniquitatem si qua fuerit corrigere possit.[3] Itaque Senatusconsultum his verbis concipi oportet: *Passant outre pour le proffit de la forclusion, & faisant droit sur les pieces remises.* Nec eo minus tamen condemnandus est contumax in expensas contumaciæ, tametsi fortasse quod ad litis decisionem attinet potiore nitatur iure.[4] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Grenier & Dionysiæ Planche-uille, 18. Cal. Decemb. 1592.

1 Instrumentum enim quod semel ab altero ex litigatoribus productum est, hoc ipso fit commune, non quidem ratione dominij (remanet enim eius cuius est charta) sed ratione vtilitatis, Bart. *in leg. 1. §. editiones, n. 8. ff. de edend.* Dixi ad Defin. *6. n. 13. & ill. tit. De edend.*

2 Quasi hoc casu non tam nihil quam minus exhibeat is, qui negligens aut contumax est in exhibendo.

3 Maior enim fit iniuria ei qui condemnatur, si neque appellationis, neque aliud vllum auxilium ei supersit. Nam in causa appellationis obtinet quod vulgo dici solet, Quæ non deduxi deducam, quæ non probaui probabo.

4 Textus est in *l. properandum, 13. §. sin autem ex gestis, C. hoc tit.* etsi locus ille est de reo contumace in non veniendo ad iudicem, non in nō exhibēdo. Adde *auth. ei qui appellat. ad fin. C. de temp. & repar. appell.* [Rectè autem *in expensas contumacia*, quoniam alias litis expensas potest etiam contumax obtinere, adeoque appellans, si modo causam bonam habeat in principali negotio & in causa appellationis. *Ita Senatus* in causa D. de Marolle & Hugon. 10. Cal. Iunij. 1612.]

DEFINITIO XIX.

De appellante qui in edendis actis litis contumax est semper condemnando.

TVm vero maxime locum habet quod modo diximus, cum ex appellatione cognoscitur, & is in exhibendis actis litis contumax est, pro quo iudicatum fuit.[2] Nam cum appellans contumax est, & de iudicato confirmando agitur, solet Senatus noster facilius, adeoque non visis actis pronunciare contra appellantem:[3] Præsumi enim potest pro sententia, etiam à qua est appellatum, cum appellantis contumacia intervenit,[4] quæ proculdubio facit, vt non nisi frustrationis causa provocatum videri debeat.[5] Nisi proponas de ea re agi, quæ sit maximi præiudicij, & quæ non minus ad publicam, quam ad priuatam contumacis vtilitatem spectet. Tum enim videnda erunt & dispicienda litis acta omnia, ne quod in odium contumacis constituendum esset publice damnum adferat.[6] *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin apud Senatum procurante contra Syndicos, N. 14. Calend. Decemb. 1592.

1 De videndis actis à contumacis aduersario exhibitis si id petatur.

2 Siue actor ille ab initio fuerit siue reus.

3 Qui enim appellat prior, agit, *l. qui appellat. 19. D. hoc tit.* Cum actore autem, si contumax sit, durius agitur quam cum reo, vt ferè semper condemnetur, & cadat omnino de lite, si reus absoluatur, nisi iudex meliorem causam eum habere licet absentem prospexerit, vt Iustinian. loquitur *in l. properandum, 13. §. sin autem ex gestis, C. hoc tit.*

4 Quia contra contumaces, vt vulgo iactari solet, omnia iura clamant, licet condemnatus ex contumacia non tam ob id victus præsumatur, quod malam causam habuerit, quam quod contumax fuerit, *l. si ideo, 55. D. de euict. l. Papinianus, 8. § meminisse D. de inoffic. test.* ex quo magis apparet, contumacem non eo minus posse condemnari, quod bonam causam habeat. [Sed hoc ita si non visis actis pronuncietur. Alioqui potest cōtumax vincere, adeóque litis etiā expensas obtinere, vt dixi *ad Def. praced. n. vlt.* Quod si contumax non possit vincere, non eo magis tamen consequens est, vt statim condemnari debeat. Finge enim reum illum esse qui defensiones nullas attulerit, & ab iis proponendis exclusus sit. Non ideo vincet actor, si suam intentionem non probauerit, quam semper & ante omnia probare debet. *Ita Senatus* contra D. de Monsaint Iean in secreto auditorio 5. Id. Febr. 1613.]

5 *l. tutor, 41. in princ. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. 2. leg. neme, 3. & pass. C. de temp. & repar. appell.*

6 Neque enim contumacia alij, quam ipsi contumaci nocere debet, *l. si per lusorio, 14. § quoties, D de appellat. & aliis vulgar.* Quidni ergo, inquies, aduersus contumacem perinde hoc etiam casu fertur sententia, quæ non sit aliis nocitura? Sed tamen potest facilè contingere, vt nec contumax ipse condemnari possit, quin aliis damnum & præiudicium saltem quale quale irrogetur, puta si de re vniuersitatis agatur contra Syndicum contumacem vt in proposita facti specie.

DEFINITIO XX.

Appellans quomodo appellationis causas possit reddere.

QVid autem si appellationis suæ causas reddere iussus appellans nullas reddiderit, sed tantum professus sit, velle se vti actis prioris litis ad obtinendum in causa appellationis? Poterit ea res sufficere, vt obtineat si ex actis primæ aut secundæ instantiæ appareat aliter iudicari debuisse.[1] Illæ enim scripturæ grauaminum vt practici vocant, non constituunt litem appellatoriam,[2] sed appellationi duntaxat adminiculum præbent, ideoque extra processum esse existimantur.[3] Acta tamen prioris instantiæ per appellantem exhiberi oportebit, si volet ille in appellatione vincere.[4] Alioqui etiam non visis actis propter contumaciam erit condemnandus:[5] tametsi acta ab aduersario producta pro suis implorauerit,[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam & eo modo probatur iusta appellandi causa, & appellandi facultas est, vt appellationem suam prosequatur quibuscunque potuerit modis, *l. 3. §. vlt. l. appellanti 13. § 1. D. de appellat.*

2 Quæ constituitur per conclusionē in causa petente Appellante, vt sententia rescindatur, prioris que litis petitiones sibi adiudicentur, Appellato contra vrgente, vt sententia confirmetur.

3 Ideoque solent aduocati qui has scripturas dictant, plerunque sic ræsari, *Ce sont les griefs que baille hors les procés, N. appellant, &c.*

4 Non enim potest appellans vincere, qui nullas appellationis suæ causas reddiderit. Hic autem nullas reddit, qui ne quidem acta exhibet ex quibus possit iudex animū suū instruere, an iusta sit appellatio, necne.

5 Quia præsumptio est pro sententia contra appellārem contumacem, vt dixi Defin. prox. *num. 4.*

6 Debet enim ille aliquid facere & proferre de suo, vt obtineat in causa appellationis, qui iam est condemnatus. [Alio tamen inte plerumque vtimur, & quoties procurator contumacis petit, vt inspiciantur acta litis appellatoriæ, sunt inspicienda.]

DEFINITIO XXI.

Clericus in habitu secularis militiæ repertus fori priuilegium non habet.

NOn habet priuilegium fori clericus qui in habitu secularis militiæ repertus est, siue ob desertam secularem quoque militiam, siue ex cuiuslibet alterius criminis causa reus fiat, quia militiæ Ecclesiasticæ renunciasse creditur, qui ad secularem se transtulit.[1] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 25. sup. de Episc. & Cleric.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q. 73. n. 6.* Eman. Soarez *in commun. opin. in verb. clericus* Imbert *lib. 4 Instit. forens.* Guid. Pap. *quæst. 138.* Talis enim quisque præsumitur, qualis extrinsecus videtur, & in quali habitu reperitur, *l. si ignorans, 50. D. locat. l. item apud Labeonem 15. §. si quis virgines, D. de iniur.* Text. est accommodatior *in l. generaliter 52. §. 1. C. de Episc. & Cleric.*

DEFINITIO XXII.

In iudiciis exercendis locusne iudicij spectandus sit, an locus contractus.

CVm quæritur an locus iudicij spectandus sit iudiciis exercendis, an locus contractus, probanda est illa nostrorum distinctio, vtrum de ea re agatur, quæ ad iudicij ordinationem, vt loquuntur, spectet, an de ea quæ ad litis decisionem, vt priore casu locus iudicij attendatur, posteriore vero locus contractus.[1] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. & 4. sup. De legibus.

1 Guid. Pap. *q. 262. & cons. 218. in fin. ex leg. semper in stipulationibus 34. de reg. iur. l. si fundus 9. D. de euict. l. in princ. D. de vsur.*

DEFINI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIII.

De ferenda sententia contra actorem, qui post factam ex instrumento guarentigiato executionem contumax est

ACtore ad eum diem quem reo dixit, in ius non veniente, solet reus absolui non à petitione, sed ab obseruatione iudicij, cum victoria expensarum, damnorum & interesse.[1] At quid si actor ab executione inceperit, vt hodie fit, ex instrumentis, quod aiunt, guarentigiatis?[2] Parum erit reo absolui ab obseruatione iudicij, si non ipsa quoque executio irritetur.[3] Ideoque non tantùm ab obseruatione iudicij absoluendus est, sed etiam ab executione.[4] An igitur condemnandus erit actor, vt pignora, quæ executor acceperit, & iam distraxerit, restituat?[5] Atqui id fieri non debet in præiudicium emptoris, siue priusquam reus intercederet distractio facta sit rerum immobilium, siue bonorum mobilium pignora capta sint, & post interceſſionem debitoris licitè distracta, elapsúmque decendium, quod ad redemptionem datur.[6] Sufficiet ergo condemnari actorem in id omne quod rei interest.[7] In quo veniet ipsorum quoque pignorum quæ distracta sunt, nisi reddantur, æstimatio,[8] & si quid præterea interfit, Nec admissa est sententia existimantium in expensas tantum contumaciæ condemnandum actorem, neque nisi ab obseruatione iudicij rem absolui oportere: at potius citandum iterum & audiendum priusquam ad restitutionem pignorum condemnaretur. Nam si ius ita constitueretur, iniuria proculdubio fieret reo, quem ex reo actorem fieri necesse esset.[9] Planè non est quod in odium contumaciæ interceſſionem legitimam esse pronuncietur, quoniam ita eueniret, vt de interceſſionis, & consequenter de petitionis iure pronunciaretur,[10] quod vtique fieri non debet:[11] Quamuis dici possit odiosiorem esse debere causam actoris iudicium fugientis, quam rei,[12] vel ob id maximè, quod cum in ipsius potestate fuerit quando ageret,[13] non debuerit iudicis auctoritatem, quam ipse prior implorauerit, contemnere.[14] *Ita Senatus* pro Iacobo Baudrey, contra Syndicos de Chastauneuf, 4. Id. Februar. 1593.

1 *l. properandum* 13. *§. etsi quidem. C. hoc tit.* Ioann. Imbert. *lib.* 1. *Inst. forens.*

2 Quoniam creduntur ex statuti auctoritate habere vim sententiæ & condemnationis, Bart. *in l. cum vnus, D. de reb. auct. iud. possid.*

3 Executio enim plus quam iudicium, & sententia est, nec iudicis eget auxilio qui iam obtinuit executionem, *l. minor annis* 40. *in princ. D. de minor.*

4 Quando ideo irritam fieri & pronunciari oportet, ne alioqui semper teneat quæ semel tenuit.

5 Ac si nulla vnquam condemnatio præcessisse intelligeretur, *vt in l. si cum nulla* 58. *D. de re iudic.*

6 Verum enim est ritè factam esse executionem, neque creditoris cõtumaciam æquum est nocere emptori inaudito, *arg. l. si perluſorio* 14. *§.* 1. *D. de appellat.* & cui ius quæsitum est publica auctione, *arg. l. ait prætor* 7. *§. quæsitum*, *C. de minor. l. iustè possidet* 11. *D. de acquir. poss.* præsertim cum hic emptor non tam à creditore contumace, quam à debitore ipso ius & causam habere intelligatur, *l.* 1. *C. si in caus. iudic. pignor. capt. sit, l. si ob causam* 28. *C. de euict.* Scripsi in Chiliade *Decad* 1. *Error.* 5. *& seqq.*

7 *Arg. l. contumacia* 53. *D. de re iudic. l. vlt. §.* 1. *D. de appell.*

8 *Vt & in l.* 1. *ff. de action. empt. l. in interdicto* 6. *ff. de vi, & vi armat.*

9 Nemo enim nescit plerumque duriorem esse causam actoris, quàm rei, præsertim in eo, quod & prior oneratur probationibus, *leg. qui accusare* 4. *C. de edend. l. actor* 23. *C. de probat.* & minus fauorabilis existimatur *l. Arrianus* 42. *D. de oblig. & act. l. fauorabiliores* 125. *de reg. iur.*

10 Ita enim fieret, vt si ex integro agere & exequi actor vellet, obstaret ei exceptio rei iudicatæ, quæ tamen non obstabit irrita duntaxat facta executione, *arg l. quod in diem* 7. *§* 1. *D. de compens.* iunct *l. si autem* 8. *§. si quocunque modo. D. de negot. gest.*

11 Ne effectus amplior sit sua causa. Contumacia enim nocere non debet, nisi in eo ipso actu in quo interuenit, *l. damni* 18. *§. si vicinus, D. de damn. infect. l. vlt. §.* 1. *D. de appell.* Hic autem contumax fuerat actor qui executionẽ à se factam tueri debuerat, & de iure suo docere, priusquam de interceſſionis iure quæri oporteret. Neque enim disputari potest, an reus legitimam intercedendi causam habuerit, quamdiu non constat de iure actoris, *c. vlt. Extr. de iureiur. l. vlt. C. de rei vind.* Ergo contumacia actoris, quæ facit, vt de ipsius non iure appareat, eadem non patitur, vt de rei iure quæri possit, nec proinde pronunciari, quia de qua re iudex non cognouit de ea, nec pronunciare debet, *leg. de qua re* 74. *& contr. sens. D. hoc tit.*

12 *Arg. l. properandum §. sin autem ex gestis, C. hoc tit.*

13 *L. pure* 5. *§. vlt. D. de doli mal. except. l. petenda* 6. *C. de tempor. petend. in integr. restit.*

14 *l. contumacia* 53. *§. vlt. D. de re iudic. l. cum Papinianus* 14. *C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

DEFINITIO XXIV.

De nouo iudice in eadem iurisdictione substituto.

COEpta instantia coram Titio si pendente lite alienata iurisdictio sit, in qua Titius iudicandi munere fungebatur, apud nouum iudicem quem iurisdictionis emptor constituerit tractanda & peragenda est. Neque hic locum habet, quod vulgo iactari solet, Vbi cœptum est iudicium ibi & finem accipere debere.[2] Translata enim iurisdictione, eas quoque lites omnes quarum exercitio ad eandem iurisdictionem pertineat, transferri necesse est.[3] Si tamen non inchoatam litem prosequi, sed nouam instituere actor velit, non malè ad prioris litis expensas, quas inutiles & superuacuas fuisse apparet, condemnabitur.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 7. Cal. Iul. 1593.

1 Eadem enim iurisdictio est, licet mutata sit persona iudicis, nouo iudice in prioris locum substituto, ac si prior ille itémque iurisdictionis prior dominus decessisset, vt *in l. pen. D. iudic. solui, leg. mortuo* 60. *D. hoc tit.*

2 *l. vbi acceptum* 30. *D. hoc tit,*

3 *Arg. c. translato sacerdotio, Extr. de constit.*

4 *l. edita, &* ibi DD. *C. de edend. l. cum quem temerè* 79. *D. hoc tit. l. qui solidum* 78. *§. etiam, de leg.* 2. Alioqui suum aduersarium inanibus sumptibus impunè vexauerit, quod ferendum non est, *arg. l. minoribus* 6. *D. de minor.*

DEFINITIO XXV

Post litem vere aut ficte contestatam reconuentio non est admittenda.

SIcuti post litem verè contestatam reconuentio non admittitur:[1] Ita nec si ficta contestatio præcesserit, puta ex contumacia rei litem contestari nolentis,[2] aut ad iudicem venire detrectantis, quia tantundem hac parte potest ficta contestatio, quantum vera,[3] sufficitque haberi litem pro contestata,[4] ne alioqui per contumaciam melior conditio fiat, quæ deterior potius fieri deberet.[5] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro D. de Copponey, contra D. de Verdon, Prid. Iulij. 1593

1 *Auth. & consequenter, C. de sent & interl omn. iudic.*

2 Alioqui nunquam posset contumax condemnari, cum litis contestationem præcedere sit necesse, vt ferri possit sententia, *leg. properandum* 13. *C. hoc tit. l. vnic. si quis ius dicent. non obtemp.*

3 Id enim est quod dici solet, tantundem operari fictionem in casu ficto, quantum operatur veritas in casu vero, *l.* 1. *§. pen. D. de acq. poss. leg. certe* 6. *§.* 1. *D. de precar. l. vnic. D. de rei vxor. act.* Tractant nostri ad *leg. si quis pro emptore, D de vsucap,*

4 Propter contumaciam, ne alioqui in contumacis potestate sit ne vnquam condemnetur, *arg. l.* 1. *l.* 2. *§. Scæuola de eo quod cert. loc.* Absens enim nemo condemnatur, *leg.* 1. *§. item cum ex edicto, D. quæ sent. fin. app. rescind.* nec rursus præsens quisquam inauditus, itaque contumacem non solum pro præsente haberi oportet, *auth. qua in prouincia, vers. sed si nec ipse, C. vbi de crim. agi oport. l. etiamsi* 29. *§. vlt. de minor.* sed etiam pro audito, id est, pro eo qui litem fuerit contestatus.

5 *l. hominem* 37. *D. mandat. l. si plures* 38. *D. de admin. & peric. tutor. l. quid autem* 35. *D. de excus. tut.*

DEFINITIO XXVI.

De rescripto aduersus instantiæ peremptionem impetrando.

STatutum Sabaudiæ quod de instantiarum peremptione factum est,[1] licet ad eas lites non pertineat, quæ in Senatu agitantur,[2] districtè tamen obseruatur, earum litium ratione,

Source : BIU Cujas

tione, quæ apud inferiores iudices tractantur, [3] hactenus nimirũ, vt ei qui negligens extitit necessarium sit rescriptum Principis aduersus instantiæ peremptionẽ, [4] vt vel diligẽtiores fiãt litigatores ad lites peragẽdas, quippe quas cito diffiniti & expediri publicè interfit, [5] vel negligẽtiæ suæ pœnas pendant. [6] Cũ vero in odium negligentis litigatoris ius hoc comparatum sit, consequẽs est, vt si per emptionem instantiæ obiiciat is, cuius oneri incubuit, vt ex præcepto iudicis quid faceret, tum cum litis exercitio intermissa est, non sit audiendus: Non quasi negligens nõ fuerit aduersarius qui interlocutionis executionem non vrserit, [7] sed quia ferendus non sit, qui aduersario negligentiam imputet, suam vero non agnoscat. [8] Quare idem quoque dicendũ erit, si quod plerumque fit postrema interlocutione vtrique litigatori iudex aliquid iniunxerit, vt mutuæ negligentiæ culpa mutua compensatione tollatur. [9] Quid ergo si in eo statu lis sit interrupta, cum litigatores vtrique ad probandũ admissi essent? Dilationem quæ in eam rem data est communem fuisse nemo ambigit. [10] Sed tamen quoniam actore nihil probante reus absoluendus est, tametsi nihil præstiterit, [11] dici potest nullam reo imputandam esse negligentiã quamdiu nullam actor diligentiam adhibuit, [12] ob idque non eo minus posse reum actori quandocunque litem reperenti exceptionem instantiæ peremptæ obiicere. At fieri interdum potest, vt à reo potius quam ab actore probatio exigatur. Nempe si actor habeat fundatam, vt loquuntur, intentionem, [13] puta si parochus decimam petat à parochiano, & parochianus contendat minorem se decima portionem debere. [14] Itaque tutius erit impetrari hoc casu rescriptum, nisi æquitas aliqua subsit aut facti circumstantia, propter quam impetrandi eius necessitatem remittendam esse Senatus putet. [15] Ita ex tempore in publico auditorio in causa Antonij Bourgeois, & N. Blondel, 5. Cal. Decemb. 1593.

1 *Lib. 2. Statut. Sabaud. Stat. 127. & 163.*

2 Hoc enim est quod vulgo iactatur, *les fataux n'ont point de lieu par deuant le Senat.* Vide Defin. 36. ĩ.

3 Non enim præsumptio est, quod inferior iudex multitudine causarum impeditus sit, ne tam cito finem litibus imponere potuerit, quomodo præsumptio est stetisse per Senatum ob causarum multitudinem, cum iis pendet apud Senatum. Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem.*

4 Quod rescriptum tamen impetratur in parua cancellaria, vt dici possit ius hoc inductum esse locupletandi æratij causa, & vt restitutionum omnium, quæ ex rescripto Principis impetrantur, cum olim à prætore ipso pro sua iurisdictione concederentur, quemadmodum scripsi alio loco.

5 *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr. l. quidam 21. de reb. cred. leg. 1. §. inde quæritur, D. de oper. noui nunciat.*

6 *l. pupillus 24. quæ in fraud. cred. l. non enim 16. D. ex quib. cauſ. maior.*

7 Etsi verum est non potuisse eum cogi, vt vrgeret, *l. si iudex circumuento 28. D. de minor.*

8 Quia nec potuit aduersarium vrgere, quam prius ipse satisfecisset, *arg. l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt.* Ergo nec ei imputare, cur non satisfecerit.

9 *l. viro 39. D. solut. matrim. l. vlt. in fin. D. de eo per quem fact. erit.*

10 *l. potendæ 6. in fin. C. de temp. in integr. reſtit.*

11 *Cap. vlt. Extr. de iureiur. l. 4. C. de euen.*

12 Actorum enim est litem prosequi, reorum fugere. Vnde & reum φεύγοντα vocat Iustinian. *in d. l. properandum 13. C. hoc tit.*

13 Nam in exceptione reus actor est, *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*

14 Ea namque portio iure diuino & pontificio decima est, licet ex consuetudine & pro locorum diuersitate plerumque sit minor, *cap. 1. & pass. Extr. de decim.*

15 Est enim id positum in arbitrio Senatus, si suprema manu remittere velit necessitatem impetrandi rescripti, quod tamen non nisi ex magna causa & parte facere solet.

DEFINITIO XXVII.

De chirographario debitore contumace.

SI is qui ex chirographo conueniebatur in ius venerit & ad diem contestationi dictam contestari noluerit, dubitatum est, An ea contumaciæ potestas sit, vt statim hic condemnari debeat, an vero aliud nihil dici possit, quam chirographum haberi pro recognito, vt alia dilatio contumaci detur ad arcendam si facere poterit condemnationem, quod pragmatici dicunt *pour deffendere à la condemnation.* Quidam putabant locum esse condemnationi, In eoque deterioris conditionis esse contumaciam eius, qui litem contestari non vult, quam qui in ius vocatus non venit, [1] ne alioqui videatur Senatus supplere in facto si diuinet aliquas reo defensiones competere posse, cum is nullas allegare voluerit. [2] Visum tamen est interloquendum esse, vt quo tardius eo iustius ad diffinitiuam condemnationem veniatur. [3] *Ita Senatus* in causa Gothofredi Treppier, & Cl. de Mondragon 13. Cal. Ian. 1593.

1 Quia grauius delinquit, qui præsens negligit iudicem, quam qui absens, *arg. l. 1. §. secundo loco, vers. casum. ff de postul. l. 2. ff. de re iudic.*

2 In facto autem supplere iudex nunquam potest, ne Senatus quidem, vt notant nostri *ad tit. C. vt quæ des. aduoc. part. iudic. suppl.*

3 Nam sicut moratoria cunctatio non est probanda, ita nec præceps festinatio, *l. tutor 7. §. 1. ff. de admin. tut.* præsertim in iudice, cuius potissimum officio incumbit prouidere ne quam malè iudicando iniuriam alterutri litigantium inferat. Quid enim refert an sordibus iudicis, an per eius stultitiam & imperitiam læsus sit litigator? *l. si per imprudentiam 51. ff. de euict.* In Senatu vero potissimum ratio hæc locum habet, qui non aliter iudicare debet quam Princeps ipse esset iudicaturus, *l. vnic. de offic. præf. prat.*

DEFINITIO XXVIII.

Nihil pendente lite inconsulto iudice, nisi inter consentientes faciendum esse.

ÆStimatio bonorum aliaue quælibet litis & iudicij actio, quæ facta sit lite pendente, altero duntaxat ex litigatoribus vrgente, sed inconsulto iudice, nec aduersario consentiente, [1] quamuis in eam rem vocato, [2] nullius omnino momenti est, [3] ne ius dicentis auctoritas impunè neglecta videatur. *Ita Senatus* in causa R. N. Morel Presbyteri, & Leonardæ Simon 13. Calend. Mart. 1594.

1 Nam si quid fieret inter consentientes etiam inconsulto iudice proculdubio valeret. Quid enim aliud agebat iudex, quam vt controuersias eorum dirimeret? inquit Vlpianus *in l. 1. §. inde quæritur, ff. de oper. noui nunciat.*

2 Si enim vocatus non esset alia ratio irritum faceret, quod absente aduersario factum esset, quia ad omnem actum vocandus est quisquis ex eo lædi potest, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29 §. vlt. D. de minor*

3 Quia quæcunque post litis contestationem contingunt (neque enim nisi post litem contestatam iudices olim dabantur, *l. 2. C. de pedan. iudic.*) officium & arbitrium iudicis desiderant & consequenter eius præsentiam, *l. quod si nolit 31. §. sed hoc dicemus. ff. de ædil. edict.*

4 Spernit enim iudicem is, qui vel. it ad alium, *l. litigatores 11. D. de recept. qui arbitr.* vel sibi ipsi ius dicit, *l. extat. 13. de eo quod met. cauſ.*

DEFINITIO XXIX.

Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam absenti & inuito dandus est.

MInor ad iudicem venire iussus, vt curatorem acciperet, quo auctore postea constitueret procuratorem ad persequendam litem, quæ cum eius patre fuerat instituta, si tribus edictis vocatus non venerit, nõ ideo in pœnam contumaciæ pro maiore habendus erit, vt in eum indefensum, ac sine curatore iudicium reddi possit: [1] Sed hactenus erit condemnandus, vt officio iudicis non solum inuito, sed etiam ignoranti ei curator detur ad litem, [2] cum quo iudicium exerceri, & subinde sententia ferri possit. Dari autem poterit curator etiam inuitus aliquis ex iis procuratoribus, qui publicum procurandi officium in eodem tribunali exercent, [3] quia inter curatorem ad litem & procuratorem litis causa constitutum nihil aut parum interest. [4] Quod si viuat is qui patris procurator fuit, æquissimum est, prior ipse cogatur ad curationem in lites suscipiendam, quippe qui de toto negotio verisimiliter melius instructus aptiores minori defensiones parare possit. [5] Neque enim dubitandum est, quin is qui defuncti procurator fuit, idem & filij & alterius heredis cuiuscunque procurator esse cogi possit, quia nec procurationem à defuncto acceptam viuo eo sine causa deserere

ferere potuisset. [6] Eadem quippe non solum patris & filij, sed etiam defuncti & heredis cuiuslibet persona esse intelligitur. [7] Sicque iam pridem à Senatu nostro constitutum esse quidam referebant. Plane si minor curatorem non habens procuratorem ad lites constituat, adhibito, vt fieri solet, iureiurando, curatoris auctoritas non erit necessaria, quia iurisiurandi religio facit, vt pro maiore habeatur. [8] Dices: Quidni igitur contumacia facit, vt minor pro eo habeatur, ac si procuratorem legitimè & omni meliori modo constituisset, vt in eum reddi iudicium vtiliter possit? Nam cum contumacia sit delictum, [9] constat minoribus non subueniri in delictis. [10] Sed respondetur, Minoris contumaciam facere duntaxat posse vt pro præsente, [11] non etiam vt pro jurato habeatur, quoniam iuramentum est quid extrinsecum & accidentale, quod propter solam contumaciam non magis suppleri potest, [12] quam si procurator à minore sine iuramento constitutus esset. [13] *Ita Senatus* in causa nobilissimæ matronæ Bonaventuræ Beisse, viduæ Dn. Tardy magistri Computorum, *contra* N. Antonium Fraret, 9. Calend. Maij 1594. Iunge Definit. 33. infr.

1 Nam contra minorem indefensum, id est, qui curatorem non habeat, propositum peremptorium nullius omnino momenti est, *leg. cum* 51. *ff. de re iudic.*

2 Ad litem enim accipere curatorem minor etiam inuitus cogitur, *l.* 1. vbi Bald. *C. qui pet. tut. l.* 1. 2. *& vlt. C de in lit. dand. tut. vel curat.*

3 Nam cum hi publicum officium exercerent, cogi possunt, vt pro quolibet procurationem suscipiant, si non iustam afferant excusationem ideoque comparantur, licet non satis benè meo iudicio, seruis publicis, de quibus in *l.* 2. *ff. rem pupill. salu. for. l.* 1. *§. exigere, de magistr. conuen. l. nō aliter* 18. *D. de adopt.* Sanè differunt, maximè ab antiquis illis procuratoribus, de quibus *in tit. D. & C. de Procur. qui non poterant inuiti constitui, l. si tutus familias* 6. *§. inuitus, D. ill. tit.* & quorum officium gratuitum esse debebat, non vt nostrorum mercenarium, *l. item* 15. vbi Gothofr.

4 *L. neque tutores* 11. *C. eod.* iunct. *d. l.* 1. *C. qui pet. tut. d. l.* 1. 2. *& vlt. C. de in lit. dand. tutor.*

5 Minori enim quantumlibet contumaci succurrendum est, quantum fieri potest, citra iniuriam aduersarij, cuius etiam interest minorem benè defendi, vt tanto difficilius postea in integrum restituatur.

6 Scripsi *Def in.* 18. *§ de procur.*

7 *L. vlt. C. de impub. & aliis subst. l. post litem* 17. *§.* 1. *D. de procur.*

8 Dixi *Defin.* 1. *§. Si aduers. rem iudic.*

9 *L. si plures* 18. *de admin. tut. l. contumacia* 53. *§. pœnam, & §. vlt. D. de re iudic.*

10 *L.* 1. *& 2. C. si aduers. delict.*

11 *Auth. qua in prouincia, vers. sed si nec ipse, C. vbi de crim. agi oport. l. etiam* 29. *§. vlt. ff. de minor.*

12 Quia facti est, neque quicquam commune habet cum contumacia vt ex ea debeat inferri ex necessitate, alioqui eueniret, vt hoc ipso minor periturus efficeretur, quod ne eueniat quantum fieri potest, cuitandum est, *Nouell.* 82. *de Iudicib. c.* 11. *quia vero, vers. ne ex hoc.*

13 Quo casu constitutio Procuratoris non valeret, *l. vlt. C. de in lit. dand. tut. vel curat.*

DEFINITIO XXX.

Contumacia impunita est eius, qui aduersarium æquè contumacem aut negligentem habuit.

QVi ad dictam diem aut intra tempora in eam rem præstituta iudicio non adfuit, neque aduersario contumaciam potest obiicere, [1] neque si rursus citari aduersarium curauerit, qui iterum sit contumax, ob id vincere ipse debet, si non ex integro Procuratorem liti adfuturum constituat, [2] & quidem intra legitima tempora, ac si nec dum antea in iudicium venisset. Parum enim refert, nunquamne an non suo tempore venerit. [3] *Ita Senatus* 15. Cal. Maij 1595.

1 *l. & post edictum* 73 *§. quod si is, D. hoc tit.*

2 Circumducto enim edicto litigandum est ex integro, ac si omnino nihil dum factum esset, adeo vt dubitarum sit, an hoc casu sola edicti instantia, an vero ipsa quoque lis perierit, *d. l. & post edictum, §. circumducto.*

3 Ad constituendum scilicet aduersarium in mora & contumacia vt in proposito, *arg. l. Thais* 41. *§ intra certa tempora, D. de fideic. libert.* nam ad propriam contumaciam purgandam audiri quis posset & admitti post paucos dies, scilicet per viam exceptionis, & ita demum si nihil dum aduersarij interesset, *l. etsi post tres* 8. *D. si quis caut.* [Extra hunc casum posterior contumacia purgat & tollit vitium prioris. *Ita Senatus* sæpius & nouissimè 17. Cal. April. 1612.

DEFINITIO XXXI.

Casu, in quo sententiæ ex eremodicio contra absentem ferri non potest.

INterdum euenit, vt qui ad certam diem perorandæ liti dictam adesse noluit, vere contumax sit, nec tamen causa cadat. [1] Finge nullam dum ante eum diem præcessisse petitionem, nec proinde contestationem, (quod euenire potest, si forte lite criminaliter instituta nihil aliud petitum sit per libellum, nisi vt de crimine inquireretur. [2]) Postea vocato & audito reo vrgente actore diem dictam ad litem in auditorio tractandam: quis dicat, prius ad sententiam veniendum esse, quam lis sit contestata? [3] Aut contestationem ob contumaciam pro facto habendam, priusquam proposita sit actio, quæ pro contestata haberi possit? [4] Id enim est quod dici solet, non plus operari posse fictionem in casu ficto, quam veritatem in casu vero. [5] Igitur citandus rursum erit contumax, vt petitioni, quæ in contumaciæ pœnam nunc primum facta est, respondeat? inter ea tamen ad contumaciæ expensas statim condemnandus. [6] *Ita Senatus* in causa fratrum Prædicatorum Necien sium 14. Cal. Iul. 1595.

1 Contra *reg. d. l. & post edictum, & l. contumacia* 53. *D. de re iudic. l. si ideo* 55. *D. de euict.*

2 Qui mos est agendi criminaliter. Incipitur enim ab inquisitione, nec agitur ad pœnam corporalem aut pecuniariam, nisi criminis & innocentiæ probationibus hinc inde factis.

3 *L. vnic. C. de lit. contest. l.* 3. *in princ. D. de vsur.*

4 Actionem enim & propositam & editam esse necesse est, prius quam litis contestatio fieri possit, *d. l. vnic. C. de lit. contest. l.* 3. *C. de edend.*

5 *L. qui ad certum* 14. *l. sed addes* 19. *§. vlt. D. locat. l. si is qui pro emptore* 15. vbi Bart. & cæteri, *D. de vsucap.*

6 *L. properandum* 13. *§. sin autem ex gestis, C. de Iudic. Auth. ei qui appellat, ad fin. C. de temp. & repar. appell.*

DEFINITIO XXXII.

De Iudice, qui à Principe delegatus est, subdelegante.

IVdex delegatus in ea causa, in qua delegatus est, eandem auctoritatem habet, quam alioqui ordinarius haberet, [1] in hoc tamen minus iuris habet, quod sibi mandatam cognitionem alij subdelegare non potest, nisi à Principe delegatus proponatur. [2] Huic enim velut priuilegij iure concessum illud est, quod maiorem quam ordinarius habere dignitatē videatur, [3] licet non firmiorem. [4] Nec tantum in ciuilibus causis, sed etiam in criminalibus hoc obtinet. [5] Sed hoc tamen ita accipiendum est, vt vnum duntaxat litis articulum subdelegare possit, non totam cognitionem, [6] cum per huiusmodi delegationes haud dubie eligatur industria personarum, quæ delegantur: [7] *Sine die.*

1 Boër. *q. 6. n.* 3. ex Angel. *in l. Iudex postea quam, D. de re iud.*

2 *l. à Iudice* 5. *C. hoc tit.*

3 *Cap. sanè, de off. deleg.*

4 Archid. *in c. si quis Episc.* 2. *q.* 7. quem refert Boër. *vbi §. n.* 2.

5 Boër. ibid. *n.* 8. *post gloss.* Bart. Bald. Castr. *ad l. vnic. in verb. iudicandas, C. qui pro sua iurisd. iudic. dar. poss.* licet aliter sentiant multi, quos refert idem Boër. *vbi §. n.* 9.

6 Boër. *ibid. n.* 10. *&* 11. vbi addit, huiusmodi subdelegationes quod ad vnum articulum fieri debere ratione litis ordinandæ, non etiam decidendæ.

7 Ratio est Alber. *in l.* 1. *de offic. eius.* Alex. *in l.* 1. *de iurisd. omn. iud.* Facit *Auth. vt defunct. seu funer. eor. § vlt. ad fin.* Iudex enim, quæ sibi commissa sunt, exequi debet, non autem negligere, vel donare, *l. cum hi* 8. *§. si prator aditus, D. de transact.*

DEFINITIO XXXIII.

Minor non habens curatorem, etiamsi sit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus est, neque tanquam contumax, neque tanquam maior.

SI ad tractandam litem citatus sit is, de cuius ætate dubitatur, an minor sit nec ne, nolit autem ille in ius venire, quamuis

Source : BIU Cujas

quamuis sæpius ac sæpius vocatus, non ideo tamen pro contumace haberi & condemnari potest, priusquam appareat, esse maiorem. Nec enim contumax videri potest minor, si non habeat curatorem, [1] qui ei etiam inuito ad lites dari potest. Quid ergo? Iubendus quidem est vt veniat, sed & cum eo agnati, cognati, affines & vicini eius euocandi sunt, vt de ætate interrogentur, &, si minorem dicant, detur ipsi curator, quem elegerint, etiam inuito nedum absenti: si maiorem dicant, tunc tanquam contra maiorem eundémque contumacem lis peragatur & iudicetur. *Ita tractatum est.* Sine die.

1 Cum peremptorium impetratum aduersus minorem non defensum nullius omnino sit momenti, *l. contra pupillum* 54. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XXXIV.

Siue calumniator quis sit, siue cauillator in recusando Iudice, mulctam eo nomine pati debet.

ETsi is, qui sine iusta causa suspectum facere voluit iudicem, nihilo magis mulctam pati debet, nisi si quid per calumniam fecerit, [1] si tamen friuolas suspicionis causas allegauerit ob id solum, vt iudicato moram faceret, idque appareat siue ex propria ipsius confessione, siue ex aliis rerum argumentis, [2] æquè ad mulctam condemnandus est, licet pœnitentia ductus ab earum allegatione resilierit, [3] quia quod ad iudicij auctoritatem attinet parum refert, an quis calumniator sit, an cauillator. [4] *Ita Senatus* pro Ant. Lay, contra Franciscum Truffon 28. Mart. 1596.

1 Solis enim calumniatoribus mulctam ex hac causa irrogat stylus Senatus nostri.

2 *Vt in l. si longis* 7. *C. de execut. rei iudic. l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic.*

3 Nemo enim sola pœnitentia nocens esse desinit, si iam aduersarium læsit, *l. qui ea mente* 65. *D. de furt.*

4 Nec enim minus offendit Iudicem, qui cauillatur, fruſtratur & tergiuersatur, quam qui calumniatur *leg.* 1. *D. ad Senatusconsultum Turpillianum.*

DEFINITIO XXXV.

Aduersarij mei procurator in causa criminali potest me in causa sua recusare. Non item si procurator sit in causa ciuili.

POssum Iudex esse in causa eius, qui est procurator contra me in causa ciuili, sed non in criminali: [1] imo nec in ciuili, si quid à procuratore per dolum aut calumniam in tractanda causa factum sit, quod excedat notissimos mandati terminos. [2] *Ita Senatus* in causa N. Claudiæ Pobel, contra Ianum Pensabin 25. Decemb. 1595.

1 Quoniam causa criminalis solet esse maioris momenti, in qua scilicet vix est vt non agatur, vel de capite, vel saltem de existimatione quæ apud bonos & graues viros oneratur, *l. capitalium* 28. *D. de pœn.*

2 In eo namque videtur deliquisse nomine proprio non tanquam procurator, cum in mandato nunquam contineatur iussus delinquendi aut quicquam dolo faciendi, *l. creditor* 60. *§. vlt. D. mandat.* Porrò vel sola ipsa doli allegatio etiam per viam exceptionis onerat existimationem apud bonos & graues viros, *l.* 4. *§ aduersus, D. de doli mali except. l. parens* 5. *§. vlt. l. licet famosa* 7. *§.* 1. *D. de obseq. parent. & patron. præst.*

DEFINITIO XXXVI.

De peremptione instantiæ & de literis principalibus aduersus eam peremptionem impetrandis.

STatuta Sabaudiæ de terminis instantiarum, quæ lites vltra annum & mensem, aut ad summum vltra viginti menses, protrahi non patiuntur, iam inde à longo tempore in vsu esse desierunt, siue quod totum illud fere tempus vtile esse optimi Principes nostri voluerunt, cuius proinde vix certa vlla ratio iniri potest, quæ non maioris & longioris litis materiam præbeat, siue quod inueterato communique pene omnium gentium malo ita eueniat, vt lites, si non penitus immortales sint, saltem in longiora tempora producantur. [2] Quinimo statutis nostris expresse cauetur, vt totum illud tempus, quod à lite tractanda vacuum esse litigatores voluerunt, à calculo subducatur. Quod ipsum quoque moribus nostris exoleuit. Eo namque iure vtimur, quo etiam Galli, vt si per triennium integrum litis persecutio omissa proponatur, necessarium sit diploma principale aduersus peremptionem, vt vocant, instantiæ, siue actor, siue reus ille sit, qui peremptam instantiam resuscitari velit. [4] Quanquam non ego esse hoc ex eorum genere, quæ pecuniarij commodi causa potius, quam ex iuris ratione videntur constituta, cum passim & sine causæ cognitione huiusmodi diplomata impetrentur, nunquam denegentur. Nam si iuris rationem sequeremur, vtique litem vltra triennij metas nullo modo viuere pateremur. [5] Illud sane diligenter obseruari solet, & debet, ne peremptionem instantiæ vnquam obiicere possit is, ad cuius onus pertinebat ex vltima Iudicis interlocutione, vt litem prosequeretur, ne suæ negligētiæ præmium ferat, qui diligentiam ipse præstare debuit, quam in aduersario requirit. [6] Plane apud Gebennenses nostros ea consuetudo inualuit, ne post annum & diem audiatur, qui litis instantiam quacunque de causa intermissam repetere velit, sed aduersarium de nouo citari oporteat, non ad causam ex integro agendam, quod à Reipublicæ ac litigatorum vtilitate esset multo alienius: [7] sed ad litem in eo statu, in quo intermissa fuit, continuandam. [8] Quod etsi nullius legis auctoritate nititur, habet tamen rationem illam fortassis non leuem, quod in anno potuerint multa accidere, quæ fecerint, ne hodie lis tractari possit, & quæ tamen à litis procuratore ignorentur. [9] Ita in causa D. de Bonuillars, & Dominæ du Solliard. *Sine die.*

1 Vtiles enim dies non sunt, nisi in quibus de iure suo experiri quis potest, *l.* 1. *D. de diuers. temp. præscript. l.* 1. *C. de ann. except.*

2 Quod & Gothofredus notat *ad l. properandum* 13. *C. de iudic.*

3 Vt testatur idem Gothofr. post Rebuff. in procem. Constit. *gloss.* 1. *n.* 51. Vide statutum nostrum 127. *incip. Ad causarum & 163. incip. Dilationum materiam, lib.* 2.

4 Nam de his quæ sunt iuris ciuilis, potest Princeps pro arbitrio disponere etiam in præiudicium iuris, quod medio tempore alteri quæsitum fuit per actus ciuiles. Not. *in l. vlt. C. si contra ius vel vtilit. public.*

5 *d. l. properandum, in princ.*

6 Nemo enim ex negligentia sua meliorem suam conditionem facere potest, sed potius deteriorem, ne melioris conditionis sint negligentiores, *l. non enim* 16. *D. ex quib. caus. maior. l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.*

7 Non enim finis vnius litis debet esse alterius initium *l. terminato* 3. *C. de fruct. & lit. expens. l. minor* 40. *in princ. D. de minor.*

8 Puta si medio tempore fuerit transactum de lite, aut solutum quod petebatur.

9 Semper enim iusta & probabilis ignorantia facti alieni, *l. vltim. D. pro suo.*

DEFINITIO XXXVII.

De tertio interueniente alienæ liti & instantiæ.

TErtius interueniens liti inter alios institutæ in eo statu interuenire debet, in quo tunc lis reperitur, [1] nimirum si vltro & sponte interueniat, licet pro suo iure. [2] Nec enim debet esse in eius potestate, vt iudicium inter alios ante cœptum, ac fortassis pene peractum in longiorē diem differatur, [3] sed si venditor ab emptore auctor laudatus sit, cum & ex necessitate interuenire debeat, & propriam magis quam alienam causam tueatur, [4] non est ei denegandum, vt & restitutionem in integrum sibi ex propria persona competentem implorare possit, [5] & Iudicem recusare; [6] si iustam habeat suspicionis & recusationis causam, [7] quamuis ideo futurum sit, vt iudicij exitum differre sit necesse. [8] *Sine die.*

1 Bart. *in l. si pro lusorio* 14. *D. de appellat.* Afflict. *dec.* 15. *n.* 1. nec in eo fit vlla iniuria interuentioni, quia si sententia sequetur pro eo, qui interuenit, reuocabitur executio prioris iudicati, *l. is à quo, D. de rei vind.* Afflict. *ibid. n.* 1. *in fin.*

2 Tell. *dec. Pedem.* 4.

Source : BIU Cujas

3 *Cap. cum super de re iudic.* Contra tamen videtur tenere Bartol. *in l.si quis libertatem,D.de pet.her.& in l.Titia,solut.matr.& in l.si suspecta 29.de inoff.test.*Bald.*in Auth.nunc si heres,C.de litig.*

4 Afflict. *d.decis.15.num.2.*

5 Afflict. *ibid.& num.3.*

6 *Cap.cum super.* vbi DD. *de offic.deleg.*

7 Cum tamen regulariter non possit recusari Iudex post litem contestatam, *l.apertissimi*, C. *de iudic.*

8 Afflict.*d.dec.15. in fin.ex not.in c.1.& c.auditis, extr.de in integr.rest.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quando Iudex laicus & quomodo possit contra Clericum cognoscere.

NVllam Iudicis laici in Clericum iurisdictionem esse certum est,adeo vt nec tacito nec expresso Clerici consensu prorogari possit,[1] nec teneatur Clericus comparere,[2] ne quidem ad declinandam eam iurisdictionem, quæ notoriè sit incompetens, quod in cæteris casibus diuersum est,in quibus iurisdictionis incompetentia vel ignorari probabiliter, vel in dubium reuocari potest.[3] Planè si Iudex laicus edicto generali iusserit venire omnes,qui sua interesse putauerint,nocebit edictum etiam Clericis,si non compareant,[4] quia & comparendo, quod vltro faciunt,actores dicuntur, non rei: [5] neque fit hoc ex auctoritate iurisdictionis secularis,sed ex voluntate Clerici comparentis;si tamen agatur de possessorio beneficij aut alterius rei, de cuius iure non nisi apud Iudicem ecclesiasticum in petitorio agi posset,competens erit iurisdictio secularis, [7] quia possessorij causa etiam in spiritualibus temporale quid esse creditur, & ad Principis laici curam pertinens, non spirituale, [8] Sed hoc ita,si de retinenda per interdictum Vti possidetis, vel de recuperanda agatur, non etiam si de adipiscenda possessione, propterea quod interdictũ Adipiscendæ proximè accedat ad naturam petitorij, cuius cognitio ad alium, quam ad ecclesiasticum Iudicem pertinere non potest.[9] *Sine die*

1 *Cap.si diligenti,ext.de for.comp.* Iul.Clar.*in §.fin.q.36.n.4.*

2 Andr.*in c.1. §.præterea,col.4. qua fuit prim.caus.benef.amit.* Alex. *cons.77.vol.3.*Afflict.*dec.2.n.8.& 9.not.in c.si duobus*, & ibi per Felin.*de appellat.*

3 *l.si quis ex aliena 3.D.de iud.l.2.si quis in ius voc.non ier.*

4 Quia illa forma citandi per edictum, dat extraordinariam cognitionem Iudici laico etiam inter Clericos.Afflict.*d.dec.2.n.8.*ex not. per Bart.& alios *in d.l.2.si quis in ius voc.non ier. & in l.fin.de iurisdict.*

5 Afflict *ibid.n.9.*post Castr.*in l.testamenta omnia, C.de test. & in l. libertus,de in ius voc.*Not.*in c.cum inter,de except.& in c.dilecti.* vbi Innoc. *eod.*

6 Quia potuerunt & debuerunt vltro comparere, si putabant sua interesse, *l.si programmate,C.de distr.pign.* Vid. *not.in l.de pupillo 5. §.1. D. de nou.oper.nunc. & in l.si fideiussor 7. §.si necessaria D. qui satisd.cog.* Adde quod etiam per actum nullum potest haberi scientia.Glos.& Bald. *in l.1.in princ.de fer.*vbi dicit,posse fieri,vt citatio sit nulla,& tamen valeat comparitio, maximè si citatio fiat duntaxat ad inducendam scientiam.Felin.*in c.illud,col.4.de præscr.*Alex.*cons.123.vol.2.*Afflict.*vbi 3.n.7.*

7 Guid.Pap.*q.1.71.85.& 207.*Ant.de Butr.*in c.fin.de iudic.*

8 Archid.in*c.1. de restit.spol.in.6.* Zabarel. *in clem.dispendiosam, de iudic.gloss.in c.literas,de iuram.calumn.*Thom.Grammat.*ad dec.1.*Afflict. *3. citatam.*

9 Guid.Pap.*d.q.1.* Vide Anton.Tess.*in dec.Ped.*

DEFINITIO XXXIX.

Reconuentio prorogat iurisdictionem Iudicis alioqui incompetentis.

REus conuentus apud Iudicem non suum, si, cùm posset incompetentiam iurisdictionis allegare,[1] reconuenerit actorem apud eundem Iudicem,[2] hoc ipso iurisdictionem eius prorogasse intelligitur.[3] Ideoque, tametsi soleat dici,ea omnia,quæ fiunt ab incompetenti Iudice,non solum fieri sine ordine, sed etiam nullius esse ipso iure momenti,[4] valebit tamen huiusmodi sententia, vt si ab eo non appelletur, mandari possit executioni, tanquam quæ transierit in rem iudicatam.[5] *Sine die.*

1 *l.si quis ex aliena,D.h.tit.l.1.& tot.tit.C.si à non comp.Iud. & tit. de iurisd.*

2 Quod facere pro suo iure potest,*l.cum Papinianus 14.C.de sent.& interl.omn.Iudic.*

3 Not.*in l.1.D.hoc tit. & in l.2.C.de iurisd.omn.iud.*

4 Bald.*in c.sancimus,in princ.quo temp.mil.*

5 Afflict.*dec.27. in fin.* Itaque superueniens reconuentio facit conualescere citationem etiam ab incompetenti iurisdictione factam Quãuis contra videri possit ex notat.per Dyn.*in reg.non firmatur,in 6.* Bald. *in c.fin.de capel.monach.* Text.*in c.1.de despons.impub.in 6.*

DEFINITIO XL.

Casus in quo verus quoque contumax non condemnatur.

ALiquando accidit, vt differenda sit etiam aduersus verum contumacem sententia, ita vt ne quidem ad expensas contumaciæ interim [1] sit condemnandus,[2] Vtputa si post appellationem à matre interpositam, quæ filiorum tutelam gerebat, filij puberes facti ad appellatoriam litem prosequendam euocati sint, nec ad iudicium venerint, cùm mater iam adesset, atque interiectam à se appellationem prosequeretur. [4] Expectandum enim est, vt aduersus matrem tota lis peracta & instructa sit priusquàm de contumacia quicquam pronuncietur, vt vna eadémque sententia totum negotium terminetur. [5] Tanto magis quod non potest omnino contumax videri minor cuius mater consequitur litem [6] ex officio & necessitate præcedentis tutelæ, cui certè incumbit vt cœptam litem persequatur. Itémque quod vix possit in contumaciam incidere minor qui non habet curatorem. [7] *Ita Senatus* pro Dom. de Montou & Dom.de Rossillon 3. Cal. Mart. 1613.

1 Hoc ideo quia vetus contumax effugere nunquam potest quin ad expensas contumaciæ sit condemnandus,*l.properandum 14. C.hoc tit.*

2 Quamuis soleat contumacia coërceri damno litis, *l.contumacia 53. D.de re iudic.*

3 Videtur enim hoc tutius ne quandoque causari possint se inauditos,*l.de vnoquoque 47.eod.l.etiam 29.§.vlt.D.de minor.*

4 Hoc enim ex officio facere mater tutrix debuit *tot.tit. C.vt caus. post.publ.ad.s. tut.*

5 Quid enim si mater obtineret in causa appellationis ? An non contraria iudicarentur si filij puberes ob contumaciam condemnarentur ? Hoc verò ne eueniat cauendum est, *l.singulis 6. de except. rei iudic.* Sicut & ne continentia causæ diuidatur.*l.nulli 10.C.hoc tit.*

6 Parum enim refert an per se quis agat an per alium, *l.1. & tot.tit. de procur.& de consil. & author.tut.*

7 *l.contra 54. D.de re iudic.*]

TIT. II.

DE SPORTVL. ET SVMPT. in diuers. Iudic. faciend.

DEFINITIO I.

De iudicati emolumento debito ex cessione bonorum.

DEBITORE ad cessionis beneficium admisso emolumentum illud, quod apud nos sportularum loco [1] inductum est,debetur,& ex bonorum,quæ cessa sunt, pretio persolui debet, [2] inspecta videlicet non pecuniarum creditoribus debitarum, sed bonorum cessorum quantitate & æstimatione, [3] ne aliter posito iure tanto magis onerentur creditores, quanto minus ex credito cõsequuntur,atque ita duplici iniuria afficiantur, [4] nisi forte quem illud potius mouebit, quod debitore ad pinguiorem fortunam quandocunque postea reuerso futurum sit, vt debitum integrum consequantur. [5] Sed cum id in incerto parumque sperando euentu positum sit, interea eo prætextu durius agi cum creditoribus, qui præsentem iacturam patiuntur, sane minus ciuile est. [6] *Ita tractatum est* in Causa Claudij Geneuois & creditorum 12. Cal. Septemb. 1592.

1 Sportulæ enim debentur pro visione actorum litis, *c.statutum §. adsessorem,de rescr.lib.6.DD in l.solent,de offic.Proconsul.*Boër.*q.15. n.1.*

2 Deberur enim ex omni adiudicatione, siue in rem actum sit, siue in personam,vt Statuto nostro expressum est.

3 Quia,cum bonorum cessio sit, non de iure debiti quæritur, quod prius confessum esse necesse est,sed tantum de bonis cedendis.

4 *Contra l.iure succursum 6.ff.de iur.dot.* * *l.cogi 16.§.inde quæritur, D.ad SC.Trebell.*

5 *§.vlt Inst de action.*

6 Status enim præsens attenditur, non quod euenire potest, *leg.eo tempore 50.ff.de pecul.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO II.

Si ſalarium ſcripturæ ſolui non poſſit graphario propter egeſtatem litigatoris.

ETſi non facilè iubendus eſt actuarius, quem grapharium vocant, vt acta litis deſcripta tradat petenti litigatori, qui præſentē & numeratā pecuniā non adferat,[1] his præſertim noſtris temporibus, quibus nummaria mercede conduci eiuſmodi operæ ſolent; interdum tamen euenit, vt ita conſtitui æquum ſit, nimirum ſi ea laboret egeſtate litigator, vt non facilè pecuniam explicare poſſit.[2] Neque enim eam paupertatis ſuæ pœnam pati debet vt bonæ litis iacturam ideo pati eum oporteat.[3] Quid ergo? Si nec ſatisdare poſſit eo nomine propter egeſtatem,[4] repromittere debebit & cauere,[5] ſe ſoluturum ad tempus, quod Iudex longius breuiúſve pro perſonarum qualitate arbitrabitur,[6] in eamque rem obligare bona ſua omnia generaliter,[7] & ea ſpecialiter, quæ ex litis euentu ſperare poſſit.[8] Quo remedio non tantum litigatori conſulitur, ſed etiam graphario, vt ſolutionem tanto facilius conſequatur:[9] cui alioquin inutilis foret actorum ad alienam litem pertinentiū retentio.[10] *Ita Senatus* pro Bernarda Fauier, contra Ioannem Ballet Procuratorem Non. Maij 1593.

1 Habet enim ſcriptor ius retentionis pro ſalario ſuo, Boër. *q.* 15. *n.*2. poſt gloſſ. & alios *in l. ſi non ſortem, §. ſi centum, ff. de cond. indeb.* Non idem eſt in Iudice, quia non dantur acta litis Iudici in pignus, ſed vt ea videat, & examinet, inquit Boët. *ibid. n.* 2. & 3. vbi addit, idem eſſe in Aduocato, quod in Iudice. Quid in Procuratore? Vide *Deſin.* 22. *ſ. de procurat.*

2 Numeratio enim totius debiti non ſemper eſt in expedito, *leg. ſi dubitet* 10. *ff. de fideiuſſ.*

3 Paupertati enim ſuccurrendum & fauendum eſt, non ſuccenſendum, *l. illicitas* 6. *§. vlt. de offic. Præſid. l. ſi procuratorem* 8. *§. quod & actionem, in fin. ff. mandat. cum ſimilib.*

4 Nam nec facile eſt egeno homini reperire fideiuſſorem, *l. ſi fideiuſſor* 7. *in princ. & §.* 1. *ff. qui ſatisd. cog. l.* 2. *§. ſed ſi dubitetur ff. de iudic.*

5 Cautionis enim nomine in dubio nuda repromiſſio ſignificatur, *l.* 1. *C. de verb. ſignific.*

6 Id enim in Iudicis arbitrio & moderatione poſitum eſt, *dict. l.* 6. *§. vlt. de offic. Præſid.*

7 Eſt namque fideiuſſionis ſubſidiaria hypotheca, *l. omnes* 33. *§. in hac autem, C. de Epiſc. & Cler. l. filio* 7. *ff. vt legat. ſeu fid. nom. caueat. leg. ſi mandat.* 59. *§. vlt. ff. mandat.*

8 Dixi *Deſin.* 22. *ſ. de procur.*

9 Quanto citius iudicatum erit, non autem poteſt iudicari, quin acta omnia Iudici exhibeantur, *l. properandum* 13. *§. ſin autem ex geſtis, C. de iudic.*

10 Malitia enim eſt, ſi quis id tantum agat, vt alij officiat magis, quā vt ſibi proſit: malitiis autem non eſt indulgendum, *l. in fundo* 38. *de rei vindic. l.* 7. *de ſer. expor.* [Cæterum ſi velit grapharius acta vnius litis quæ penes ſe habet retinere etiam pro emolumento quod ex alterius litis cauſa debeatur, vtique poteſt facere quaſi taciti cuiuſdam pignoris iure. *Ita Senatus* pro Auguſto Paris contra N. Brunet D. S. Helenæ 23. Maij 1614. Et *ex tit. etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. poſſe.*

DEFINITIO III.

EMolumentum, quod ex iudicato debetur, quam noſtri Gabellam iudicati vocant,[1] non niſi facta liquidatione deberi intelligitur,[2] cum ſit pars quædam & portio eius rei, quæ venit non tam in condemnationem, quam in condemnationis taxationem:[3] Liquidatio autem ex ſtatuto noſtro, quod in eā rem extat,[4] vel per æſtimationem bonorum, de quibus litigatum eſt, vel per aſſertionem victoris fieri ſolet. Quod ſi neutrum præceſſerit, & is, à quo emolumentum huiuſmodi petebatur, ad certam pecuniæ quantitatem vltro ſe obligauerit, non illud quidem dici poterit, obligationem nullam eſſe, quaſi pro indebito, aut ſine cauſa factam,[5] cum tanti rem ipſe æſtimauerit;[6] ſed ſi euidens & immodica læſio interuenerit, vt plus quam deberetur promiſſum fuiſſe appareat,[7] poterit res ad æquitatem ſuam reduci per in integrum reſtitutionem;[8] interim tamen ex obligationis inſtrumento, ſi guarentigiatum, vt loquuntur, alitérve certæ fidei proferatur, & id creditor poſtulet, prouiſionalis condemnatio fiet.[9] *Ita Senatus* in cauſa N. Bernardi Dacquin Procur. Fiſcal. Sabaud. & Dominorum fratrū Bay, ac D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Sept. 1593.

1 Sic vocat Cranet in conſiliis.

2 Quia ante liquidationem debitum prorſus incertum eſt, non in ſubſtantia, ſed in quantitate, quæ incertitudo perinde nocet, *leg. ſi fur.* 32. *§. vlt. ff. de vſucap.*

3 Sic loquitur *l.* 4. *C. de act. empt.*

4 *lib.* 3. *Statutor.*

5 Verum enim eſt aliquid deberi, licet quantum illud ſit, nondum appareat. Sufficit enim certum eſſe, quod aliquando conſtabit, quid & quantum ſit in debito, ne prorſus indebitum dici poſſit, *arg. l. quod ſi ea* 18. *de cond. indeb. l. cum filius* 76. *§. heres meus, de leg.* 2. *l. qui res* 98. *§. rem autem, de ſolut.*

6 Æſtimatio enim illa tollit incertitudinem, quæ faciebat, vt aliquo modo indebitum id videretur. Denique cauſa huius debiti certa eſt quod ſufficit, *l. ſufficit* 56. *in fin. ff. de cond. indeb.*

7 Nec enim nouum eſt, vt in æſtimanda re interueniat læſio, quæ locum faciat reſtitutioni, *l. ſi res æſtimata* 12. *§.* 1. *ff. de iur. dot.*

8 *Ex l.* 2. *& l. ſi voluntate* 8. *C. de reſcind. vend.* æſtimatio enim illa emptionis cuiuſdam inſtar eſt, *l. ſi propter* 22. *ff. rer. amot. l. matoribus* 3. *C. commun. vtr. iud.*

9 Pendente lite, quia præſumptio eſt pro æſtimatione, præſertim ſi is, qui de ea conqueritur, diligens paterfamilias proponatur, quem non ſit credendum facilè erraſſe, *l. cum de indebito* 25. *§. ſin vero, ff. de probat.* Itē quia inſtrumentū guarentigiatū habet paratā executionē, quia vim habet condemnationis. Bart. *in l. cum vnus, ff. de reb. auct. Iudic. poſſid.*

DEFINITIO IV.

De iudicati emolumento ex conuentionali taxatione ſoluto in ampliori quantitate, quam quæ debeatur.

AN autem eadem ratione, ſi plus ſolutum ſit pro emolumento, quàm ſolui debuerit, condici indebitum poſſit, maior dubitatio eſt. Difficilius enim ſuccurrit ei, qui ſoluit, quam qui ſe obligauit.[1] Et tamen cum certa ſemper ſit in ſe & taxata quantitas, quæ pro emolumento debetur,[2] vix eſt, vt indebitum videri non debeat, quod ſupra eam quantitatem ſolutum eſt,[3] niſi forte quis dicat, quod verum eſt, difficilem plerumque & incertam eſſe liquidationem, ſi iudicati executio longior & difficilior futura ſit.[4] Ideoque ſi incertum illud certa quantitate taxatum ſit,[5] quæ reuera aut maior, aut minor deberi potuerit, neque reſtitutioni locum eſſe, neque condictioni.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Vt cernere eſt in muliere, quæ iuuatur Velleiano, ſi ſe obligauerit animo intercedēdi, nō etiāſi ſoluerit, ſcilicet ante interceſſionem, *leg.* 4. *§. vlt. & l. ſeq. l. quāuis* 8. *§. planè ſi mulier, D. ad SC. Velleian. l.* 1. *l.* 4. *C. eod.*

2 Ex comparatione ſcilicet quantitatis petitæ, aut iuxta eam computationem, quæ ſtatuto præſcripta eſt.

3 Quandoquidē ſuperfluum id nullo iure peti poſſet, ſi ſolutum nō eſſet: indebitum autem propriè illud eſt, quod nullo iure debetur, nec quidem naturali, *l. cum amplius* 84. *§. in naturā debet, D. de regul. iur.*

4 Habet enim iudicati executio ſuas moras, *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

5 Quaſi deciſo tranſactóquo negotio ad redimendū dubiū euētum executionis, *vt in d. l. quod debetur, l.* 1. *C. de pact. l. vlt. D. de præſt. ſtipul.*

6 *Arg. l. de fideicomm.* 11. *C. de tranſ. l. ſi pater* 12. *C. de inoff. teſt.* nec enim eſt audiendus qui id petit, cuius contrariū nō fuit poſtulatarus, *l. pen. de ſolut* [Obſerua tamē, cùm ex adiudicatione quæ actori fit aliquid excipitur, quod reus retinere poſſit. Emolumētū perinde deberi pro retētione atque pro adiudicatione, cū & per viā retētionis adiudicatio fieri poſſit. *Ita Senatus* pro Petr. Roſſet cōtra medicū Vectier 3. Cal. Sept. 1613.

DEFINITIO V.

De Iudicati emolumēto ex noua cognitione iterū ſoluendo.

COndemnatus impetrauerat à Principe, vt iterum de litigantium iure, ac ſi nihil dum iudicatum eſſet, cognoſceretur.[1] Senatus ex ſecunda cognitione id ipſum, quod iam antea pronunciauerat. Placuit tantundem deberi pro iudicati emolumento, quantum ſi nullum antea latum arreſtum eſſet.[2] Illa enim ſiue reuiſio dicenda eſt, ſiue erroris propoſitio, appellationis cuiuſdam inſtar obtinet,[3] nec dignus eſt, qui Senatuſconſultum impugnauit, vt mitius cum eo agatur, quam ſi commune appellationis auxilium implorare potuiſſet & voluiſſet.[4] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Breiſſieu, & de Chaſtillon 7. Id. Mart. 1594.

1 Per viam ſupplicationis, de qua *in Auth. quæ ſupplicatio, C. de precib. Imper. offer.* alioqui eo iure vtimur, vt res à Senatu noſtro iudicata nunquam retractari poſſit, ne quidem in caſu *l. diuus* 33. *D. de re iudic.*

2 Dubitandi ratio erat, quod ita bis idem peti videretur contra bonam fidem, *l. bona fides* 57. *de reg. iur. l. ſi quis dolo* 51. *§.* 1. *D. de re iudic.* de cuius lectione & ſententia vide quæ ſcripſi *lib.* 4. *Coniect. c.* 19.

Source : BIU Cujas

3 *Arg.l.non distinguemus* 32.*§.cum quidam,D de recept.qu. arbitr.*

4 Vtroque enim casu iudicati auctoritas labefactatur, nouáque fit lis & instantia,in qua ex integro iudicandum est, emolumentum autem hoc pro iudicato debetur.

DEFINITIO VI.

De sarciendis vno casu sumptibus in consignationum causam pro Senatu extra ordinem habendo factis.

SI in ipso ferendæ sententiæ calculo, cum Senatus in eo esset, vt ad litis acta inspicienda extra ordinem iam haberetur, vnus ex collitigatoribus diploma principale impetrauerit, [1] ex quo mora cognitioni fiat, æquissimum est, si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessario habenda sit,[2] hactenus tamen coerceri frustrationem & negligentiam impetrantis,vt eos quoque sumptus,quos pro Senatu extra ordinem habendo, prorogari necesse fuit, (*consignationes* vocant) sarcire condemnetur, [3] ne ex aduersarij negligentia damnum sentiat is, qui fuit diligentior,& cui nihil imputari potest.[4] *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC.57.ĵ. de fructib. & lit.expens.

1 Contra Iustiniani *Nouell.113.in medio lit.non fier.sacr.form.* Hoc enim iure vtimur,vt quocunque litis tempore rescriptum impetrari possit ad sanandam causam malè alioqui affectam,dummodo status litis expressus sit.

2 Solet enim Senatus noster facilè huiusmodi rescripta admittere ex causa, vt exercitatis iam negotiis pleniore subueniatur veritatis lumine,quomodo Iustin.loquitur *in l.per hanc 4.in fin. C. de temp. & repar. appell.*

3 Nam suæ negligentiæ expensum id ferre debet, *l.pupillus 24. D. quæ in fraud.cred.i.nemo 3.C.de temp.& rep.appell.* Facit *l.illud sciendum 29.§.vlt.D.de ædilit.edict.*

4 Alioqui beneficium Principis esset alteri iniuriosum & captiosum,quod esse non debet,*l ex facto 43.vers.etenim iniquum,D.de vulg.& pupill subst.l.sed cum ab herede 12.D.ad SC.Trebell l.1. §.si quis à Principe,ne quid in loc.publ.fiat.l.Paulus notat.2.D.de prat.stipul.* Obseruatamen extra hunc casum hodiè sarciri & restitui sumptus consignationis pro parte,siue is,qui consignauit, obtinuerit siue succubuerit. Sed hoc ex speciali edicto. Nam antea non solebant huiusmodi sumptus consignationum vnquam sarciri,ne quidem post victoriam litis cum sumptuum omnium adiudicatione,quia non ex necessitate prorogantur, sed vltro & voluntariè,vt extra ordinem & citius Senatusconsultum fiat.Facit *l.properandum,§.2.ibi,expensas quæ consueto modo,C.de iudic.*

DEFINITIO VII.

De emolumenti pro iudicato debiti quantitate propter adiudicatos sumptus augenda, vel non augenda.

LItis sumptibus propter mutuam victoriam compensaris, [1] aut ob interuenientem iustam litigandi causam victo cõdonatis,[2] exceptis solis cõtumacialibus,[3] placet totius iudicati tale tantũq; emolumentũ deberi,quale quantũcũque deberetur,si actor cũ expensis obtinuisset, aut succubuisset.[4]Sufficit enim,quod ad hanc rẽ attinet,vt vel minima sũptuũ condemnatio facta sit ex causa ad principalem litem spectante. [5] Atque ita pridem Senatus noster pronunciauit pro Carolo Demotz,contra D.de Lambert 5.Cal.Septemb. 1586.non idem est, si prima aresti parte Senatus rescriptum Principis ab alterutro litigantium aduersus contumaciam impetratũ admiserit cum onere refundendorum sumptuum ob contumaciam factorum,[6] tum eodem aresto de principali negotio pronunciauerit adiectis his verbis,*sans autres despens*. Nam cum huiusmodi expensæ non propter negotium principale, sed ob incidentem aliquam quæstionem factæ sint, non possunt augere quantitatem emolumenti debiti pro portione petitæ quantitatis. [7] *Ita tractatum est* pro D. Barone de Drameley,cõtra eundem Demotz 6.Id.Iun.1595.

1 Quia cum ob litis victoriam debeantur, *l.properandum 13. §.siue autem alterutra,C de iudic.l.eum quem 79. D.eod.l.non ignorat 4. Cod.de fructib.& lit.expens.* consequens est,vt vtroque vincente compensari debeant,*arg.l.viro 39.D.sol.matr.l.si ambo 10. D.de compensat.*

2 *Iuxta l.qui solidum 38.§.etiam, de legat.2.*

3 Hi enim nunquam condonantur,nec tum quidem,cum absens vicit,quia bonam causam habuit,*d.l.properandum, §.sin autem ex gestis,C. de iudic.Aut ei qui appellat.ad fin.C.de temp. & repar.appellat.*

4 Cum tamen si nulla prorsus expensarum condemnatio facta esset, multo minus emolumenti nomine deberetur, ita ferentibus & facientibus verbis statuti.

5 Quia nihil aliud statutum requirit, vt amplior quantitas pro emolumento debeatur, quam vt aliqua sumptuum condemnatio facta sit in diffinitiua sententia.

6 Vt semper fit,quod non nisi hac ratione contumacia purgari possit,quam porro purgari necesse est, antequam contumax audiatur, *l. & post edictum 73. §. vlt. D.de iudic.*

7 Neque vero nouum est scindi sententiam, quæ plures partes & plura capita habeat,quia quot capita sunt,tot videntur sententiæ,si vna species aliis non cohæreat,*l.etiamsi 29.§.1.D.de minor.l.quædam mulier 41.D.famil.ercis.l.Labeo 25.in princ.de recept. qui arbitr. l.vlt. D.de iur. patron.*

DEFINITIO VIII.

De emolumento, quod debetur pro iudicato, etiamsi transactum non iudicatum sit.

CVm causa in publico auditorio perorata Senatus iubet acta litis produci,vt eorum inspectione primo quoque die res decidatur, processus habetur pro aperto,[1] vt loquuntur,& consequenter pro iudicato,hactenus, vt si interim litigatores transigant, non eo minus emolumentum debeatur, [2] sicut dici solet, cum litis ex scripto agitatæ acta legi & inspici iam cœperunt. [3] Quo casu nemo dubitat,sæpiúsque iudicatum est,emolumentum deberi, etiamsi transactio iudicatum præuenerit. [4] Sed quale emolumentum? Neque enim sciri potest, quid Senatus fuerit iudicaturus. An prouisionaliter dumtaxat, an diffinitiue,an cum expensis, an iis compensatis. [5] Sed in obscuro sequemur, quod est minimum, [6] & condemnabimus ad ratam dimidij non iudicati, quod nullum est, [7] aut iudicandi, quod nescitur, sed petitæ quantitatis. [8] Nisi ex publica litis disceptatione apparuerit, in eo statu fuisse litem, vt neque prouisionaliter, neque diffinitiue iudicari adhuc posset. [9] Non tamen superioribus consequens est, vt ex quo lis perorata est pro iudicata habeatur, si per transactionem finita non sit. [10] Argumento est, quod si intermedio tempore, id est, priusquam iudicetur, alius emolumentorum conductor superuenerit, posteriori, qui iudicati tempore sit, emolumentum debebitur, non ei, qui fuit, cum lis peroraretur. [11] Tum igitur pro exinde iudicata habebitur,cum postea fuerit transactione decisa.[12] Diuersum est, si auditis litigatoribus Senatus decreuerit emendandas actiones, quod Pragmatici nostri dicunt, *Appointer le procez à corriger*. Tunc enim quia addendi, proponendi,adeoque quasi ex integro litem tractandi potestas facta intelligitur, non potest vllo modo lis ex eo tempore haberi pro iudicata. [13] *Ita Senatus* in causa D.Aduocati de Bloney & Grapharioru Thomassin & Demotz,mense Decemb.1595.

1 Pragmatici dicunt, *les pieces remises pour estre vuidé le procez au premier iour par le regiſtre.*

2 Quod DD. nostri vocant tributum iudicati, Pragmatici nostri *l'emolument du Iuge.*

3 Quod enim proximè faciendum est,habetur pro iam facto, *vulg. l.pen. D.de test.milit.*

4 Quasi eo casu transactio videatur facta in fraudem emolumenti & iudicati.

5 Cum sit ubdias euentus litis & iudicij, *leg.quod debetur 50.D.de pecul.*

6 *l.semper in obscuris,D.de reg.iur.*

7 Eius enim,quod nondum est, nulla dimidia esse potest, cum non entis neque vllæ partes sint,neque qualitates, *vulg.l.eius qui in prouincia 41.de reb.cred.l.ex facto 16.D.de hered.inst.*

8 *Arg.l.pen. §.1.D.de iurisdict.*

9 Nec enim pro lite huiusmodi tributum & emolumentum debetur,sed pro iudicato,quod adiudicationem contineat,vel prouisionalem vel definitiuam.

10 Cum possint multa incidere, quæ faciant, ne vnquam iudicetur, *arg.l.naturalem, §.1.D.de acquir.rer.domin.*

11 Ex traditis per Guid.Pap. *q.135. incip. Baro quidam.* contra Boër. *dec.3. n.10.*

12 Credibile namque est,litigatores,qui tandiu distulerint transigere,ne nunc quidem fuisse transacturos,nisi de fraude comminiscenda cogitassent,*arg.l.si quis aliquis 7.D.de mort.caus.donat.*

13 Nihil enim actum videri potest, quandiu tam multa restant agenda, *l.pen. C.de his quæ vt indign.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IX.

Conceſſa primum, & poſtea ſublata ſequeſtratione fructuum facta pro debito minoris quantitatis, quale & quantum emolumentum debeatur?

SI pro minori quantitate petita ſit ſequeſtratio fructuum & redituum magnæ æſtimationis,[1] deinde ſequeſtratio illa tollatur, quod Galli dicunt, *Auoir main leuée*, emolumentum iudicati debetur non pro quantitate & valore fructuum ſequeſtratorum, ſed ex comparatione eius ſummæ, pro qua fuerat facta ſequeſtratio,[2] quia ſequeſtrationem tollere nihil ferè aliud eſt, quam eum, qui ſequeſtrationem obtinuerat, aut prouiſionaliter, aut diffinitiuè condemnare.[3] *Ita Senatus* 17. April. 1597.

1 Ex ea ſcilicet cauſa, ex qua poſſet permitti & concedi ſequeſtratio fructuum, vt *in l. Imperatores* 21. *§. vlt. D. de appell.* & in aliis caſibus, de quibus *in l. vnic. C. de prohib. ſequeſt. pecun.*

2 Nec enim fructus hoc caſu petuntur, ſed pecunia pro qua fuit impetrata fructuum ſequeſtratio.

3 Sequeſtratio enim, quæ pro debito facta eſt, non ſolet tolli, niſi cum hac adiectione, vt, quod debetur, creditori ſoluatur, cum executio etiam, quæ alioqui nulla eſt, teneat tamen, ſi facta ſit pro debito, quo vſque totum debitum ſoluatur. *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ. l. vnic. C. etiam ob chirograph. pecun. pignor. retin. poſſ.*

DEFINITIO X.

Priuilegium Senatoribus & rationalibus conceſſum de non ſoluendis emolumentis iudicati neque aliis prodeſt, neque ipſis pro re contra alios iudicata.

QVod priuilegium Senatoribus, & Rationalibus conceſſum eſt, vt emolumenta pro rebus contra ſe iudicatis nulla debeant,[1] non poteſt aliis proficere, qui aut eodem aut alio iudicio condemnati ſunt,[2] licet aduerſus Senatores aliáſque huiuſmodi perſonas habituri ſint regreſſum.[3] Proinde conſequens eſt, vt condemnatis indemnitatem præſtare, & quæ illi deberent, ipſi de ſuo ſoluere teneantur.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Illuſtris D. Cancellarij & D. Cize, contra D. Henricum Bay Præſidem in Camera Computorum menſ. April. 1597.

1 De quo priuilegij genere loquitur *l. vlt. C. de fructib. & lit. expenſ.*

2 Priuilegium enim perſonale eſt, quod perſonam priuilegiatam egredi non poteſt, *l. quia tale* 14. *D. ſolut. matrim. l. ex pluribus* 42. *D. de admin. tut.*

3 Hęc erat ratio dubitandi, quia huiuſmodi regreſſus facit, vt perinde ſit, ac ſi Senator ipſe recta conueniretur, *arg. l. cum lex* 46. *D. de fideiuſſ. l. ſi quis reum* 5. *in princ. D. de liber. legat.*

4 Quia ſcilicet priuilegium ita conceptum eſt, vt huiuſmodi perſonæ nullum emolumentum debeant pro rebus contra ſe, non etiam pro rebus ſuo periculo aduerſus alios iudicatis. Priuilegia vero omnia ſunt ſtrictè interpretanda quoniam odioſa, *vulg. iurib.* propter illam legem generalem duodecim tabularum, Priuilegia ne irroganto.

DEFINITIO XI.

Pro iudicato in poſſeſſorio beneficij vel præbendæ, itemque profructibus beneficij vel præbendæ adiudicatis, quantum emolumenti nomine debeatur?

EMolumentum iudicati ſingulare[1] nullum debetur ex ea ſententia, per quam quis retentus ſit in quaſi poſſeſſione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructibus præſtandæ.[2] Sed ſi de modò præbendæ dubitetur, maioréſque fructus adiudicati ſint etiam in mero poſſeſſorio, nec tantum pro præteritis annis, ſed etiam pro futuris, debetur emolumentum extraordinarium.[3] Sed quale quantumque? At inſpecto eo, quanti ſint fructus 15. annorum, vt cum agitur de æſtimanda penſione debita ex contractu inter viuos?[4] An potius inſpecta monachi ætate, vt fieri ſolet, cum agitur de ineunda legis falcidiæ æſtimatione?[5] Placuit neutrum dici poſſe, ſed decennij fructus æſtimari debere. Cur vero decennij potius, quam alterius temporis? Ratio ſanè reddi non poteſt. Eſt enim id iuris poſitiui & conſtituti.[6] *Ita Senatus* in cauſa R. C. Emanuelis Pomei Prioris de Beluaux, & Alexandri Nicolle Grapharij Senatus 30. Maij 1597.

1 Ad differentiam ſcilicet emolumenti vulgaris & communis, quod quindecim aſſibus æſtimatur.

2 Quia nimirum de huiuſmodi rerum iure & proprietate non agitur apud Iudicem laicum, ſed tantum de poſſeſſione, cuius cauſa nihil commune habet cum quæſtione proprietatis, *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, D. de acquir. poſſ.*

3 Quia, quod ad fructus attinet, ſententia, quamuis non niſi ſuper poſſeſſorio beneficij lata contineat adiudicationem proprietatis, quia fructus beneficij vel præbendæ pleno iure ad poſſeſſorem pertinent, ſcilicet pro oneribus beneficij cui deſeruit,

4 *Vt in l. ſi quis argentum* 35. *§. ſin autem donator, C. de donat.*

5 *Vt in l. computationi, alias l. hereditatum* 69. *D. ad l. Falcid.*

6 In quo genere rerum, quæ ſunt iuris conſtituti, neceſſario recurrendum eſt *ad l. non omnium* 20. *D. de legib.*

DEFINITIO XII.

De emolumento bis pro eadem quantitate præſtando condemnatum, qui quaſi non condemnatus & tanquam tertius interſit in executione iudicati, tandémque ſuccubuit. Et quid ſi habeat rem indemnitatis.

DEfendente curatore condemnatus ex contractu paterno filius[1] executioni iudicati interceſſerat, quaſi nec condemnatus, nec auditus,[2] quod negaret curatorem eum fuiſſe qui curatorio nomine litem ſuſceperat.[3] Cúmque ſententia iudicis, qui curatorem dederat, proferretur, appellauerat ab ea ſententia, & in eam rem vt appellatio recipieretur, quæ extra tẽpora interponebatur, reſtitutionem in integrum ad ſanandum appellationis vitium in integrum reſtitutionem implorauerat.[4] Rurſúmque cum tanquam purè heres patris condemnatus fuiſſet, impetrauerat etiam beneficium Principis, vt ad poſtulandum beneficium legis & inuentarij ætatis auxilio admitteretur. Tandem victus & tam interceſſionis quàm duplicis reſtitutionis petitæ repulſam paſſus, quod pragmatici noſtri dicunt *par deboutement de ſon oppoſition, & de l'effet & interieurement de ſes lettres Ducaux.* addita etiam expenſarum omnium condemnatione, cum ad totius emolumenti quod pro iudicato pendi ſolet[6] præſtationem conueniretur, Negabat ſe teneri quod ex priore iudicato inter eaſdem partes de eadem ſumma reddito, iam ſemel idipſum exſoluiſſet[7] quodque in executione iudicati tota poſterior inſtantia ſtructa & peracta videretur.[8] Placuit totius emolumenti condemnationem pati eum debere, præterea quod noua vtique lis eſſet ac noua inſtantia[9] ſuper nouis mediis & dubiis agitata quæ noui iudicati non modo materiam præbuiſſent, ſed etiam neceſſitatem attuliſſent,[10] quamuis poſteriore condemnatione nihil amplius quam priore, at multo minus contineretur. Non enim ob ſolam adiudicationem huiuſmodi emolumentum debetur, ſed tum quoque cùm rei interceſſio ſummouetur, licet in prioris iudicati executione;[11] cum negari non poſſit quin tanquam tertius quilibet fuerit condemnatus is qui ad impediendam executionem interceſſit. Qua enim fronte potuiſſet intercedere iam condemnatus?[12] Nec ad rem pertinuit quod Senatus eum iterum condemnando habuiſſet pro iam condemnato. Nec enim tam ob id condemnatus videri debebat, quod iam fuiſſet condemnatus cùm admiſſa eſſet ipſius tanquam tertij cuiuſlibet interceſſio, quam quod conſtitiſſet nullam eum iuſtam intercedendi cauſam iure tertij habuiſſe.[13] Quanto minus autem iuris habuerat ad intercedendum propter priorem condemnationem, tanto magis æquum erat eum in pœnam temerariæ litis ad totum emolumentum condemnari.[14] Nam & cùm aduerſus arreſtum correcta eſt ciuilis ſupplicatio aut erroris propoſitio, ſi iam condemnatus

Source : BIU Cujas

natus iterum succumbat, non eo minùs condemnari debet quod prioris iudicati tributum iam soluerit pro eadem ipsa quantitate, quia noua instantia est, licet eadem sit summa, iidem litigatores. [15] Quàm iustius cum is ipse qui condemnatus est tertij personam induit, ne cõdemnatus videatur. [16] Quare nec pronunciauerat Senatus intercessionem eius quasi condemnati non esse recipiendam, quo sanè casu emolumentum deberi nemo diceret, [17] sed iniustam & temerariam etiamsi tertij nullo iure litigantis. Quid enim si is qui in priore iudicio vicerat, in posteriore succubuisset? Non esset dubitationi locus quin emolumentum deberetur. Nec enim in executionem iudicati factum videri posset id quod totum iudicatum subuertisset. Cur [18] non ergo & in casu contrario? Eadem namque in vtrumque euentum emolumenti ratio est: Neque hac parte refert vter ex litigatoribus vincat aut vincatur. [19] Illud sanè constabat eos qui priore Senatusconsulto indemnitatem condemnato præstare iussi erant, non debere culpam eius præstare, quod temeraria intercessione sua nouam litem excitasset. [20] Suam enim culpam sibi debet quisque imputare non alteri. [21] Sed hoc ita nisi constet ex condemnati protestatione non fuisse illum tandiu in lite improba perstiturum, & sententiam posteriorem expectaturum si indemnitatem citiùs ab authore suo fuisset consecutus. Iam enim in mora esse incipit author qui vt iudicato ex parte sua tardius pareat, retinet in lite condemnatum, facitque vt non habens ille vnde soluat cogatur litem tueri mordicus potiùs, quàm aut carceres, aut vniuersorum bonorum venditionem pati. [22] *Ita Senatus* re diu multúmque disputata & conuocatis classibus pro Augusto Paris Graphario Senatus, contra N. fratres Dacquin & Syndicos de Motzine. Prid. Non. Febr. 1613.

1 *Vt in l. ex contractu 44. de re iudic.*

2 Certum enim est sententiam inter alios latam aliis non nocere: *tot. tit. C. res int. alios act. & quib. res iudic. non noc.* Nec eoim nouum est vt qui reuera idem est habeatur pro alio, *l. si paterfamilias 15. §. 1. D. de adopt. l. item 6. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

3 Quo casu non potest minori nocere sententia contra falsum auctorem lata *l. pen. C. si aduers. rem iudic.*

4 Alioqui non potuisset admitti appellatio interposita extra legitima tempora *tot. tit. quand. app. sit & intr. quæ temp.*

5 Hoc enim beneficium minoribus competit & quidem solis *Defin. 7. & 18. ff. de iur. delib.* Porro is qui heres est cum beneficio legis inuentarij potest adhuc petere si quid sibi proprio nomine debeatur, puta pro bonis maternis, aut ex alia causa, Beneficium enim legis impedit confusionem actionum *l. vnic. §. in computatione, C. de iur. delib.*

6 Ex vetere statuto Sabaudiæ & ad formam statuti.

7 Nec enim solet aut debet emolumentum pro eadem summa præstari, licet prius alij conductori solutum sit, quam ei qui nunc petit. Debetur enim in pœnam temeritatis quæ quodammodo delictum est: *tot. tit. de pœn. temer. litig.* Vnius autem delicti vna tantum pœna esse debet.

8 Certum autem est ex causa executionis iudicati emolumentum nullum deberi quia eadem instantia esse creditur, *leg. minor 40. D. de minor.*

9 Est enim generale vt quoties noua instantia est, nouum emolumentum debeatur, vt noua litigatoris temeritas coërceatur, *dict. tit. de pœn. tem. litig. l. properandum 14. C. de iudic.*

10 Fuit enim super nouis mediis pronunciandum necessario, vel vt hoc ipsum sciretur, an obstaret exceptio rei iudicatæ *l. cùm quæritur 12. & seqq. de except. rei iud.*

11 Alioqui nunquam emolumentum deberet is qui in iudicati executione tanquam tertius intercessisset, quod euidenter falsum est.

12 Non enim audiendus est qui iam condemnatus vult quoquomodo impedire iudicati executionem nisi veniat tanquam tertius aut ex noua causa *l. si longiùs 7. C. de exec. rei iudic.*

13 Idque constabat ex eo quod Senatus super iure intercessionis pronunciauerat, & ita eam receperat.

14 Cùm ob improbam litem ad expensas omnes litis fuisset condemnatus, Alioqui emolumentum non nisi dimidium ex statuto deberetur.

15 Et de hoc nemo in praxi dubitat.

16 Qualem enim quisque se dicit, pro tali potest condemnari.

17 Prius enim est vt quis ad intercedendum admittatur quam vt quasi iniustus intercessor condemnetur.

18 Sunt enim ista ex diametro contraria, Exequi & subuertere iudicatum.

19 Vt ex statuti nostri verbis apparet.

20 *L. Hereanius 63. §. vlt iunct. l. si per imprudentiam 51. l. si ideo 55. D. de euict.*

21 *l. factum 155. de reg. iur.*

22 Is enim damnum dare videtur, qui damni causam vel saltem occasionem præbet, *l. is damnum dat. 169. eod.*

DEFINITIO XIII.

Tributum iudicati singulare debetur etiam pro adiudicata possessione si includat adiudicationem iuris, aut quantitatis.

NOn solet equidem tributum singulare iudicati vllum deberi ab eo qui in sua possessione retineri iussus est: [1] Sed hoc ita si de nuda possessione actum sit. [2] Nam si causa possessionis admixtam habeat in necessariam antecedens quæstionem proprietatis aut hypothecæ, vt euenit cum creditor pignoratitius agit ad retinendam possessionem ex clausula constituti condictione ex l. vlt. C. de acquir. poss. [3] aut cùm is qui hereditatem suam esse contendit, retineri vult in possessione rerum hereditariarum ex vulgari Edicto, *Le mort saisit le vif*, contra tertium qui de testamento, aut de successione intestati controuersiam facere velit: [4] Placet tantundem deberi pro emolumento Iudicati quantum si actum esset petitorio per hypothecariam, aut petitionem hereditatis: Quod hoc casu possessio ipsa sit quodammodo, vt ita dicam, adiudicatiua proprietatis aut pignoris. [6] *Ita Senatus* pro Augusto Paris contra Claudium Puenset 5. Maij 1614. & iam anteà pro Carolo Demotz & Alexandro Nicole contra sorores Villaret 4. April. 1606.

1 Vt *in Defin. 11. §.*

2 Quomodo solet in interdictis retinendæ aut recuperandæ possessionis de sola possessione quæri *l. 1. §. est igitur & pass. D. vti poss. l. 3. C. de interd. l. officium 9. l. qui petitorio 36. l. is qui destinauit 24. D. de rei vind.*

3 Creditur enim magis communiter esse illud remedium retinendæ magis quam recuperandæ possessionis, vt dixi *Defin. 1. 2. & 4. & pass. ff. de acquir. poss.*

4 De quo *Defin. 5. ff. eod. illo tit. de acquir. poss.*

5 Hoc enim casu nihil potest de possessione pronunciari, quin de iure quoque litigantium pronuncietur: quia & in interdictis interdum euenit, *l. 3. §. hoc autem, l. vlt. de itin. act. priu.*

6 Nemo autem dubitat quin emolumentum debeatur pro omni adiudicatione ex statuto Sabaudiæ: non item si solius possessionis adiudicatio fiat: *arg. l. non alienat 119. de reg. iur.*]

*DEFINITIO XIV.

Hereditatis petitor debet iudicati emolumentum pro modo & quantitate ac æstimatione quorumcunque bonorum defuncti.

HEreditate petita siue iudicatum sit pro petitore, siue quod hac parte idem est, à petitione summotus sit, iudicati emolumentum debetur pro modo & quantitate, ac æstimatione bonorum quæ moriens defunctus reliquit siue mobilia illa sint siue immobilia, siue in iuribus & actionibus consistant non deducto ære alieno, licet tantum sit vt bonorum omnium æstimationem absorbeat. non enim sicut bona dicuntur deducto ære alieno, ita & hereditas cùm sit nomen iuris. Neque ideo minoris æstimationis sunt bona à defuncto relicta, quod hereditas ære alieno siue onerata siue exhausta sit. Est enim æs alienum onus non tam bonorum etiã cùm pignori obligata sunt; quàm heredis qui debet sibi imputare, cur hereditatem vel damnosam vel minus lucrosam adierit. Nec rursus fieri potest diminutio corporum propter pecuniam, non magis quam vt ex iure quantitas deducatur, sed & potest contingere vt creditores hereditarij, vel nolint petere id quod ipsis debetur, vel non possint ob aliquam forte exceptionem, quæ obiici eis possit. Quo tamen casu, quis æquum putaret, eum qui petiit hereditatem vel nullo vel minore iudicati emolumento grauari? Planè non ideo consequens fiet, vt si magnum æs alienum sit, in hæreditate huius quoque æris alieni emolumentum ex iudicato præstari debeat, cùm æris alieni emolumentum nullum esse possit, vt in bonis sit defuncti, sed creditorum, vnde & æs alienum appellatur. Cæterum si legata sint quædam corpora quorum dominium tam citò fiat legatarij, quàm hereditas facit heredis res singulas, nullum pro huiusmodi legatis emolumentum iudicati ab herede debebitur, non magis quàm pro donationibus siue inter viuos, siue mortis causa factas quas constat extra causam esse hereditatis, & bonorum defuncti. [1] *Ita Senatus* pro Alexandro Nicole Graphario contra liberos D. Senatoris Dasnieres 3. Idus Martij 1618.

Source : BIU Cujas

1 Vide *l.cogi 16.§.inde quæritur,D.ad SC.Trebell.* §. *ſed etſi* 25. §.1. *de petit.hered.l.5.de impenſ.in rebus dotal.fact. l. ſequens quæſtio* 68. *l.legatum* 8. *de legat.2.*

TIT. III.

QVI PRO SVO IVRISDICT. Judic. dare dari-ve poſſ.

DEFINITIO I.

Senator mandatam à Præſide aut alio quam Principe iuriſdictionem exercere non debet.

SI cui ex Senatus noſtri Præſidibus delegata aut ordinaria iuriſdictio à Principe conceſſa ſit,quæſtionis aliquando fuit, an Præſes eam vni ex Senatoribus ſubdelegare poſſit,& an Senatori liceat mandatam accipere, & exercere? Nam quin à Principe Iudex datus alium Iudicē dare & ſubſtituere poſſit non ambigitur. [1] Placuit alienum id eſſe à Senatoria dignitate, vt qui Principis vicem gerunt in ampliſſimo ordine, [2] ab alio quam Principe mandatam iuriſdictionem exerceant. [3] Nec quod in libris noſtris mentio fit prætoris,cuius præcipua Romæ dignitas fuit,alienam iuriſdictionem ex mandato exequentis, [4] ad rem facit. Fuerunt enim Romæ plerique magiſtratus Prætore maiores, [5] Conſul præſertim & Præfectus vrbis,[6] à quibus mandari iuriſdictionem Prætori nec nouum erat,nec inconueniens: at nemo dixerit Præſidem Senatus, licet maiori quam Senator dignitate fulgeat,maiorem tamen eſſe magiſtratum, cū vniuerſus ordo ampliſſimus vnius magiſtratus iure cenſeatur, [8] in quo eadem ad ius dicendum auctoritas ſingulorum eſt, [9] cuius demonſtrandæ gratia fratres inuicem & dicimur & ſumus; nec minus Præſides quam Senatores. [10] *Ita deliberatum eſt*, 5. Cal. Dec. 1592.

1 *L.à Iudice* 5. *C.de Iudic.*

2 Imo & qui pars ſunt corporis Principis,*l.quiſquis* 5. *Cod.ad l.Iul. Maieſt.l.ius Senatorium* 8. *C.de dignit.lib.12.*

3 Nam qui mandatam iuriſdictionem exercet,non ſuis,ſed eius,qui mandauit,partibus fungitur,*l.1.§.qui mandatam,de offic.eius,l.ſolet prætor* 16. *& ſeq. D.de iuriſd.*

4 *In l.etſi prætor* 3.*D.de offic.eius cui mand.eſt iuriſd.*

5 Vbi enim deficiebat poteſtas iuriſdictionis prætoriæ, conſultum erat ſubuenire,*l. Pannonius Auitus* 86. *D. de acquir. hered. iunct.l. cum quidam* 30.*in princ. eod.* de quorum locorum ſententia vide quæ ſcripſi *lib.*14.*Coniect.c.*1.

6 Is enim tanquam ſuperior à Prætore appellabatur, *l.Æmilius* 38. *D.de minor.* Facit *l.ſi quis iniuriam* 35. *D. de iniur.leg.*1. *§.ſolent,de offic. præf.vrb.*

7 Vt vel ipſum Præſidis nomen demonſtrat. Eſt enim Præſes, qui præeſt Senatoribus.

8 Vnum enim corpus eſt,vnum collegium, *l.proponebatur* 76.*D.de iudic.l.2.3. & paſſ.ff.de decret.ab ordin.faciend.*

9 Non enim in ponderandis aut numerandis ſententiis plus apud nos tribuitur Præſidi quam Senatori.

10 Idque nominatim & Præſidum & Senatorum iureiurando, quo vtimur, continetur.

DEFINITIO II.

De non trahendo litigatore beneficij vltra duas diætas.

PRiuilegium quod Sereniſſimis Ducibus noſtris indultum eſt à Romanis Pontificibus, vt nulla ex cauſa nullóque prætextu cogantur Sabaudi litigatores Iudicem accipere eccleſiaſticum vltra duas diætas morantem, ſic neceſſario intelligi debet, vt aliquid addat iuri communi, quod pontificia conſtitutione ſcripta, & generali continetur. [1] Itaque ex quibus cauſis ceſſat lex pontificia, iis tamen ipſis locum ſibi vindicabit priuilegium, [2] ne alioqui nihil operetur. Sed tamen ſciendum eſt, priuilegium hoc non eſſe adeo generale, vt non ad primam inſtantiam ex verbis ipſis debeat coangustari.[3] Proinde non habebit locum in cauſa appellationis, quia fieri non poteſt, vt quæ appellationis inſtantia eſt,ea ſit prima.[4] Nec ſi proponas,ab eo interiectam eſſe appellationem, qui in prima inſtantia non litigauerat, fortè quod ſuper ſtatu lata eſſet ſententia,quæ inter alios quoque ius facere ſolet. [5] Priuilegij enim verba ſtrictè ſemper ſunt accipienda,vt quam minimum fieri poteſt iuri communi derogetur. [6] Cæterum ceſſante priuilegio varij caſus poſſunt emergere,in quibus non ſit locus pontificiæ conſtitutioni,[7] inter quos ille eſt, Si aduerſarius primum conſenſerit, vt ad litigandum longius quam vltra duas diætas euocaretur. [8] Item ſi pauperior litigator,qui modo ſoluendo ſit,[9] appellet quem non ſit veriſimile dolo malo & potentioris aduerſarij vexandi gratia quicquam moliri, [13] cum potius eius interſit leuioribus ſumptibus rem expediri. [11] Rurſum ſi ſummus Pontifex plures in partibus Iudices intra duas diætas dederit,quos alteruter litigantium dixerit ſuſpectos,[12] vt non facilè intra eos territorij fines reperiri Iudex alius poſſit,quem litigatores habere velint. [13] Quid item ſi ſummus Pontifex Iudicem in curia delegauerit? Habet enim conſtitutio locū eo caſu,quo delegatus ſit Iudex in partibus. [14] Sed etſi ſummus Pontifex cauſæ cognitionem ad ſe euocauerit, quod Princeps Iudexve ſecularis prohibere nulla ratione poteſt, liberum ei eſt quemcunque & vbicumque velit Iudicem delegare, [15] quandoquidem eo caſu, quiſquis delegatus eſt, ipſius ſummi Pontificis partibus fungitur. [16] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Romans,& Marchionis de Varambon ante Cal. Maij 1594.

1 Sic enim reſcripta omnia, præſertim priuilegia, interpretanda ſunt,vt aliquid operentur, *l.3.§.1.D.de bon.libert.iunct.l.ſi quando* 35. *in princ.C.de inoff.teſt.* Facit *l.generali* 32.§.1.*de vſufr.leg.*nihil autem operarentur,ſi nihil adderent ad ius commune.

2 Ipſum enim priuilegij nomen tale ius demonſtrat,quod ſit ſingulare, non commune.

3 Nam &illud tritum eſt,priuilegia omnia ſtrictè eſſe interpretanda,quia hoc ipſo ſunt odioſa,quod aliena ſunt à iure communi, legémque publicam & communem violant vt efficiant priuatam. Ideoque & leg.12.tab.prohibita erant his verbis, *Priuilegia ne irroganto.*

4 Licet Iudex, qui ex appellatione cognoſcit, in primi Iudicis locum ſubſtitutus dicatur,*l.pen.D.iudic.ſolui.*

5 *l.ingenuum* 25.*D.de ſtat.hom.* Quia perſonæ ius eſt indiuiduum, nec fieri poteſt, vt eiuſdem hominis alius ſtatus ſit, quod ad quoſdam, alius quod ad alios.

6 Vt & de ſtatutis dici ſolet,quæ ob hanc eandem cauſam recipiunt interpretationem reſtrictiuam,*l.vt gradatim* 11.§.1.vbi Bart.*D.de muner. & honor.*

7 Quæ extat *in c.quia nonnulli,extr.de reſcript.*

8 Volenti enim & conſentienti non fit iniuria, *l.1. §.inde quæritur, D.de oper.nou.nunc.l.eſt receptum* 14.*D.de iuriſd.l.ille à quo* 13. *§.tempeſtiuum, D.ad SC.Trebell.*

9 Alioqui præſumptio eſt,quod prætextu paupertatis velit illudere conſtitutioni pontificiæ in necem aduerſarij, *arg. l.ſi quis* 35 *ff.de iniur.* nam periculo eius nihil eſt, qui non habet,quod reddat.

10 Vt euenirer,ſi potentior appellaret contra pauperiorem,*l.1.§.vlt. l.2.& 3.in princ.ff.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.l.1. & 2.C.ne lit.potent.*

11 *l.minoribus* 6.*ff.de minor.l.4.ff.ad SC.Trebell.*

12 Recuſari enim Iudex quilibet poteſt etiam delegatus & quidem multo facilius, quam ordinarius, dummodo ante litem conteſtatam, *l.apertiſſimi* 16. *C.de iudic.*

13 Neque enim cogendi ſunt coram ſuſpecto Iudice litigare,*dict.leg. apertiſſimi,l.obſeruandum* 47.*ff.eod.tit.de iudic.*

14 Vt probant verba conſtitutionis *in d.c. quia nonnulli* quibus verbis ceſſantibus ipſa etiam ceſſat conſtitutio, *vulg.l.de pretio* 8. *ff. de public. in rem act.*

15 Habet enim ſummus Pontifex pleniſſimam in beneficialibus poteſtatem, & conſtat reſcripto ſupremi Principis, poſſe cauſam euocari etiam ad incompetentem Iudicem,*l.2.C.de dilat.l.5.C.de iuriſd.*

16 Nam & ſummus Pontifex & alius Princeps quilibet de cognitione, quam ad ſe euocauit[17], poſtea ſtatuere pro arbitrio poteſt, hactenus ſaltem vt eam alij delegare poſſit, nec ipſe cognoſcere & pronunciare cogatur, quem aliis grauioribus & publicis occupationibus impediri non ſit ambigendum, *arg.l.2.C.de pedan.iudic.l.vlt.C.vbi & apud quem cogn.in int.reſt.l.ſæpè* 8.*D.de off.Præſid.*

17 *d.l.vlt.* in illis verbis, *vt videatur ipſe, qui Iudicem deſtinauerit, vtpote pro tribunali cognoſcens in integrum dare reſtitutionem,l.etſi prætor, D. de offic. eius cui mandat. eſt iuriſd.* Quæ res tamen feneſtram maximam patefacere videtur ad fraudem conſtitutioni faciendam.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Quid si in quæstionem principalem de feudo incidat quæstio de matrimonio, & vasallus alleget priuilegium, ne trahatur vltra duas diætas?

HInc quæritur, Si de feudo, quod est in Ducatu Sabaudiæ, controuersia sit inter Sabaudum & alienigenum, ac aliqua ex causa litigandum sit coram Iudice ecclesiastico, quem summus Pontifex delegauerit in eo loco morantem, ad quem intra duos dies perueniri non possit: An alienigenus hic gaudere debeat priuilegio, de quo scripsimus proxima Definitione, quod à sacrosanctis Pontificibus indultum est Ducibus nostris, vt eorum subditi ad litem in prima instantia tractandam vltra duas diætas extrahi non possint? Verius tamen est gaudere debere, quia, quod ad eiusmodi feudum attinet, negari non potest, quin subditi sint, qui sunt vasalli.[1] Sed maior dubitatio est: Si forte cum de fideicommisso tractaretur coram Iudice laico, inciderit quæstio de validitate matrimonij aut legitimationis, de qua ante omnia cognoscendum sit, & quidem per Iudicē ecclesiasticum, cuius propria illa cognitio est.[2] Atque ita euenerit, vt iudex laicus eam cognitionem ad ecclesiasticum remiserit,[3] an eidem priuilegio locus sit. Finge, aduersarium, qui feudi & status controuersiā facit, vltras duas diætas extrahi nolle. Dubitationem facit, quod ea status ac matrimonij, & vt ita dicam, legitimitatis aut legitimationis quæstio longe latius pateat, quam de feudo controuersia.[4] Vt proinde iniquum videatur, prætextu feudi, quod controuersiæ causam dedit, duriorē fieri conditionē litigatoris, cuius etiam extra feudi causam plurimum interfit, vt legitimus aut legitimatus pronūcietur.[5] Sed tamē ratio facit, vt ne ob id quoq;, quod incidens quæstio latius pateat, durior fiat conditio eius, qui, si in quæstione illa succumberet, litem quoque de feudo institutam amitteret.[6] Itaque placuit priuilegio locū esse.[7] Nec ad rem facere, quod Iudex laicus eam ipsam cognitionem ad Iudicem ecclesiasticum remisisset.[8] Id enim ita intelligi debere, vt tamen ex solito debitóque iudiciorum ordine ea cognitio expediretur,[9] adeo vt neque eo minus imploranda sit Senatus nostri licentia ad impetrandum, vt literas apostolicas de ea cognitione emissas, siue Iudicis in partibus delegationem, siue quid aliud contineant, executioni mandare liceat.[10] Alioqui non solum à tanquam abusu appellatio recipienda est, sed etiam inhibendum ei, qui literas Apostolicas impetrauit, ne iis vllo modo vtatur. Habet namque inhibitio illa dilationem tacitam & conditionalem, *quousque impetrata sit à Senatu faciendæ executionis licentia.* Sane non potest ea licentia petenti denegari à Senatu, siue is, siue alius Iudex inferior cognitionem ad ecclesiasticū Iudicem remiserit.[12] *Ita Senatus* in eadem causa duplici Senatusconsulto, vno quod ad 4. Non. Mart. 1590. altero quod ante Cal. Maij eodem anno factum est.

1 *Tit. de form. fidelitat. & seq. de noua form. fidelitat. lib. 2. feud.*

2 *Cap. lator præsentium, extr. qui filij sint legit.* Nec seruatur quod contra scriptum est *in l. 3. C. de iudic. l. 1. C. de ordin. iudic.*

3 Quia præiudicialis quæstio est, cum sit quæstio status, *l. vlt. C. de ordin. cognit.*

4 Controuersia enim de statu afficit personam, quæ latius patet, legémque dat bonis, non bona personæ, *l. per curatorem 90. §. 1. D. de acqu. hered. l. vlt. C. de inoff. test.*

5 Nam per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet, *l. per minorem 54. D. de iudic.*

6 Ea namque lis de feudo erat principalis, de matrimonio autem incidens. Maior porro lis illa dicenda est, quæ est principalis, & ad quam quasi accessoria refertur alia, quæ sit etiam de re digniori, *l. fundum 16. l. fundi 18. l. rei maioris 21. D. de except. l. vt debitum 5. C. de her. act.* Principale enim semper trahit ad se accessorium, quamuis nobilius, *l. heres meus 100 §. vlt. de leg. 3. d. l. 3 C. de iudic. l. 1. C. de ord. iudic.*

7 Non enim tollitur priuilegium, nisi sublata priuilegij causa, *l. Titia Seio 87. §. vsuras, de leg. 2.*

8 *Ex d. c lator præsentium, extr. qui filij sint legit.*

9 Nunquam enim solitus iudiciorum ordo remissus intelligitur. *l. si quando 35. C. de inoff. test.*

10 Ne alioqui locus fiat appellationi interponendæ tanquam ab abusu, si Senatus auctoritas in eo neglecta sit, vt dicemus *ad titul. illum de app. tanq. ab abus. & sequitur in Defin.*

11 Vt cessante causa inhibitionis cesset etiam eius effectus. Nihil enim aliud agit Senatus cum sic inhibet, nisi vt dignitatem iurisdictionis suæ tueatur, quod pœnali iudicio vel inferior quilibet Iudex facere potest, *l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

12 Quia cui permittitur consequens, necessario permittendum est antecedens, & contra, *vulg. l. 2. D. de iurisd. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. D. de procur.*

DEFINITIO IV.

Quantum interfit, an delegata sit iurisdictio sub nomine proprio, an sub nomine officij vel dignitatis.

MVltum refert an delegata sit alicui iurisdictio sub nomine appellatiuo dignitatis vel officij, an sub nomine ipsius proprio. Hoc enim posteriore casu magis est vt electa videatur industria personæ [1], nec possit vicarius ordinarius delegati iurisdictionem illam sibi adrogare, ne quidem ex subdelegatione,[2] quamuis nemo dubitet, quin delegatus à Principe possit subdelegare, quoties aliud nihil impedit.[3] Priore verò casu, potest ordinarius iurisdictionis vicarius de causa cognoscere, etiam citra subdelegationem:[4] nec videri potest nulla sententia, quæ ab eo lata est, quasi ab incompetente iudice,[5] nullamque aut ordinariam aut delegatam iurisdictionem habente.[6] Ideóque si quid à tali vicario pronunciatum sit, quod aliquam videatur habere iniquitatem, auxilium appellationis etiam iure communi [7] necessarium est.[8] *Ita Senatus* in causa Francisci Clapey & Martini Riù 10. Iun. 1614.

1 Cùm dici soleat, quod verissimum est, magnam esse inter artifices differentiam *l. inter artifices 31. D. de solut.*

2 *Cap. quoniam Abbas, extr. de off. & pot. iud. deleg.*

3 *L. à iudice 5.* vbi omnes notant. *C. de iudic.*

4 Quia vicarius ordinarius habet mandatam iurisdictionem ordinariam, *C. de offic. eius qui vic. alic. iud. vel præsid. obtin. l. 1. & tot. tit. D. de offic. eius cui mandat. est iurisd.*

5 *Ex tit. C. si à non compet. iudic.* Incompetentia namque iudicis rectè à pragmaticis dicitur nullitas nullitatum.

6 Et consequenter nullam penitus. Nec enim priuatorum consensus vllam tribuere potest iurisdictionem *l. priuatorum 3. C. hoc tit.*

7 Nam iure nostro quo vtimur, appellandum hodie necessario est ab omni sententia, quantumuis nulla, quod iure communi non ita est: *tot. tit. C. quand. prouoc. non est necess. l. si expressim 19. D. de appellat.*

8 Nam qui appellat de iudicis potissimum iniquitate conqueritur, *l. 1. D. eod. tit. de appell. l. præfecti 17. D. de minor.*]

TIT. IV.

NE QVIS IN CAVSA SVA iudic. vel ius dic.

DEFINITIO I.

Senator an possit esse Iudex in causa Aduocati vel Procuratoris sui, vel eius quem aduersarius habet Aduocatum aut Procuratorem?

NOn prohibetur Senator ius dicere in ea causa, quæ de Aduocati aut Procuratoris sui iure apud Senatum tractatur,[1] cum aduocationis itémque Procuratoris officium publicum magis sit quam priuatum, & necessarium potius quam voluntarium.[2] Siquidem inuitis quoque Aduocatis & Procuratoribus postulandi procurandique necessitas iniungi potest, ni iustam adferant excusationem,[3] multóque iustius admitti illud posset, vt in eius causa, quem Senatoris aduersarius Patronum aut Procuratorem habuisset, Senator prohiberetur:[4] quod tamen nec admissum est.[5] Verum aliter atque aliter pro personarum causarúmque varietatibus hac de re Senatus decernere solet, quoties ab al-

Source : BIU Cujas

tero collitigantium Senator quispiam ex huiusmodi causis suspectus dicitur. [6] Nemine enim suspicionem obiiciente, nihil est propter quod ipso iure factove suspectus hinc videri Senator sibi ipsi debeat.[7] *Ita Senatus* sæpius, præsertim in causis Spect. Petri Fauier Aduocati & Procurat. Amedei Martini, 13. Cal. Decembr. 1592.

1 Non enim causa hæc expressa est verbis legis Corneliæ, de qua *in l. 5. in princ. D. de iniur.* alioqui sanè magno incommodo afficerentur Senatores, si ex hac causa Patronum aut Procuratorem difficilius inuenturi essent. Quotusquisque enim Aduocatus aut Procurator esset, qui officium suum sibi damnosum esse vellet, *arg. l. 3 §. vlt. D. de testib. l. sed si quis 7. D. de test. quem. aper.*

2 Loquimur enim de Aduocatis & Procuratoribus, vt ita dicam, iudicialibus, quibus solis apud Senatum postulandi ius est, & quorum longe alia ratio est, quam fuerit olim Procuratorum etiam ad lites constituturum, vt scripsi *ad Defin. 29. n. 3. &. de iudic.*

3 Quod olim diuersũ erat. Neq enim inuitus quisquã Procurator fiebat siue ad lites, siue ad negotia, *l. filius fam. 8. §. inuitus, D. de procur.* Hodie vero quisquis Procurator fit in aliquo tribunali aut Aduocatus, proprio se obstringit iureiurando, quod petenti cuilibet, si nulla erit iusta excusatio patrocinium vel operam suam sit præstiturus.

4 Tanquam in causa eius, qui esset amicus inimici, *arg. l. liberi 28. C. de inoff. test. l. 3. D. de testib. l. 1. §. cum patronus, D. de offic. præf. vrb.*

5 Quia nec causa vlla est, cur probus Senator, quales esse omnes etedendi sunt, odio prosequi debeat aduersarij sui Aduocatum vel Procuratorem, quem sciat ex officij sui necessitate munus illud subire omnimodo debuisse, & vt subiret ipso etiam Senatu sub grauissimarum pœnarum comminatione iubente cogi potuisse. Quid enim huic possis imputare? *arg. l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred. l. nec quicquam 9. §. Aduocatus, D. de offic. Procons.*

6 Quid enim si lis fuit criminalis, & de re, quæ vel dignitatem vel vitam lacessebat? Quid si Aduocatus ille aut Procurator Senatorem tergiuersationibus & calumniis offenderit? Sunt ista omnia ab officij publici necessitate & ratione aliena, ideoque non immerito Senator tanquam inimicus à munere iudicandi in eius causa se abstinere debebit.

7 Habet enim Senator iudicandi necessitatem, quoties neque litigatoribus, neque sibi ipsi suspectus est.

DEFINITIO II.

Senator, qui suspectus dicitur, potest interim de causis suspicionis contra Senatores alios allegatis sententiam dicere, quandiu remotus non est.

QVi ex Senatoribus ab alterutro collitigantium suspecti dicti sunt, non idcirco prohibentur mutuas obiectæ in singulos suspicionis causas discutere, déque iis sententiam dicere, dummodo absit is, de quo remouendo tractatur, [1] si non iam ipsi quoque remoti sint. Nam ei, qui iam à iudicandi officio tanquam suspectus remotus est, nullus amplius ad dicendam in ea lite sententiam locus superesse potest.[2] Quid ergo si aduersus plures Senatores vna eadémque suspicionis causa obiiciatur? An quia consimilem omnes causam habere videntur alij in aliorum causis examinandis sedere non poterunt? Id vero iustum plerisque videbatur.[3] Sed placuit tandem contraria sententia, propterea quod non ideo certum sit, easdem singulos habere defensiones, [4] neque vero prius id sciri possit, quam de singulis fuerit cognitum separatim.[5] Aliis igitur in aliorum causa sententiam dicere licebit, ne alioqui facilè sit impudenti homini sola eiusdem aduersus plures Senatores suspicionis allegatione rem eo perducere,[6] vt Senatorius numerus, qui saltem ad senarium vsque hoc etiam casu necessarius est,[7] non supersit. *Ita Senatus* 13. Cal. Dec. 1592.

1 Non quod pendente suspecti cognitione non sit ei interdicendum exercitio iurisdictionis in ea causa, in qua suspectus dicitur, exemplo eius, quod de suspecto tutore scriptum est *in l. eum quem 7. C. de susp. tut. l. quod si fortè 14. §. 1. in fin. D. de solut. § si quis autem 7. Inst. de susp. tut.* Sed quoniam aliter posito iure nihil esset facilius improbo litigatori, quam vt Senatus iurisdictionem contra plerosque ex Præsidibus & Senatoribus temerè aut calumniosè recusatos eluderet, vt scriptum est in fin. Defin.

2 Iudex enim siue ordinarius, siue delegatus, qui ex iusta suspicionis causa remotus est, nullam amplius in ea causa iurisdictionem habet nec est, cur vel in minimo illius litis articulo immiscere se debeat odio recusantis, quem apparet iustam recusandi causam habuisse. Facit *l. non distinguemus 22. §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.*

3 Iusta namque recusandi iudicis causa illa creditur, si iudex habeat consimilem litem, & in qua sit eadem ratio vincendi aut succumbendi, Gothofred. *ad leg. 5. D. de iniur.* ex Oldendorp. *cap. 7. enchirid. except.*

4 Itaque pro defensionum varietate diuersa potest esse causa vincendi vel succumbendi, *l. 3. l. & an eadem 14. l. si cum vno 12. D. de except. rei iud.* Facit *l. eandem 9. §. vlt. D. de duob. reis.*

5 Atqui causas recusationis & obiectas & probatas esse necesse est, priusquam Iudex tanquam suspectus remoueatur, *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

6 Fuit enim hoc veluti remedio præcludenda via malitiis, calumniis & tergiuersationibus improborum litigatorum Iudices suos quantumuis integerrimos sine causa recusantibus. Nam cum iudicium reddatur in inuitum, *l. inter stipulantem 83. §. 1. de verb. oblig.* non debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse, vt iudicium eludat, *arg. l. ne in potestate 26. l. si quis rem 30. de recept. qui arbitr.*

7 Vt in diffinitiua qualibet alia pronunciatione, quia remotio Iudicis tanquam suspecti vim habet diffinitiuæ sententiæ, siquidem sententia illa retractari postea numquam potest. Ad interlocutiones quinque Senatorum numerus sufficit, imo & interdum trium duntaxat, nisi cum agitur de torquendo reo, quia, cum quæstio sit præparatio ad mortem aut naturalem, aut ciuilem, non minore quam sex Senatorum numero expediri ea cognitio potest.

DEFINITIO III.

An iusta recusandi Senatoris causa sit, quod ad vnius ex litigatoribus domum diuerterit, si cogente aliqua necessitate id fecerit?

SI Senator ex itinere diuerterit ad priuatum hospitium [1] & domicilium vnius ex litigatoribus, quorum litem instruebat, licet cogente aut temporis iniuria aut loci necessitate,[2] hactenus pro suspecto haberi potest, vt ex eo tempore neque instructio, neque relatio litis ei demandari debeat;[3] iudicandi tamen munere, cum res iudicabitur, non idcirco fungi prohibeatur.[4] *Ita Senatus* in causa Procuratoris Doche & Antonij Gerbe 9. Cal. Mart. 1593.

1 Nam si publicum hospitium est, aliud iuris esse videtur, cum non possit caupo repellere viatorem, *l. 1. §. vlt. D. de furt. aduers. naut. caup.*

2 Alioqui sanè magis suspectus esset, qui probaretur, vltro & nulla cogente necessitate diuertisse ad domum vnius ex litigatoribus: necessitas enim vt plurimum excusat, *l. 2. §. si quis iudicio, & si quis tamen, D. si quis caut.*

3 Neque enim negari potest, quin amicitiæ vinculo se obstringat is, qui in priuato alterius hospitio recipitur, sitque tanquam penè domesticus, ideoque manere eum litis instructorem & enarratorem suspectũ esset, *arg. l. 4. § si accusatio, D. de legat.* iunct. *l. apertissimi 16. C. de iud.* ibi, *quia sine suspicione omnes lites procedere nobis cordi est.* [Vnde est quod Senator non potest esse iudex in causa inquilini sui aut eius cuius ipse inquilinus est. *Ita Senatus* noster sæpius, & nouissimè contra Noë Gaud, 17. Cal. April. 1612. Potest tamen esse iudex in causa coloni sui, si colonus ille nummarius sit. Nec enim potest hic videri domesticus vt inquilinus. Sanè in colono partiario aliud videtur, non quia sit magis domesticus, sed quia videtur hæc quædam species societatis, & consequenter fraternitatis *l. verum 63. D. pro socio. Ita Senatus* 3. Aug. 1612.

4 Æquissimo sanè temperamento, quia multo periculosius est si totius litis instructio & enarratio, quæ præcipui momenti est, ad litis victoriam parandam suspecto Iudici soli committatur, quam si ei inter cæteros sententiam dicere concedatur. Sed & difficilius est, vt certissimo salutis æternæ periculo velit quis de principali negotio sententiam ferre per sordes aut gratiam, quam in præparatoriis & enarratione litis quasi minoris momenti illud sit, amico fauere gestiat. Itaque vbi maius periculum est, ibi maior cautio adhibenda fuit, *arg. §. 1. Inst. quib. alien. licet vel non, l. vnic. §. & cum lex, C. de rei vxoriæ act. l. 4. §. 1. D. SC. Velleian.*

DEFINITIO IV.

Inimicitiæ contra fratrem suspectum faciunt Iudicem in causa alterius fratris, si bonorum communio interueniat.

EX causa inimicitiarum quas Iudex gerat cum vno ex fratribus, præsertim in bonorum omnium communione ma

Source : BIU Cujas

ne manentibus, iùste suspectus fieri potest in iis quoque controuersus, quæ ad alterum fratrem pertinent, propterea quod neque litis iactura sine patrimonij diminutione possit contingere, [2] neque facile sibi imperare, quin fratrem tuum oderit, qui te odio prosequatur. [3] *Ita Senatus* in causa Franciſci Vectier Procuratoris 4. Cal. Mart. 1595.

1 Nec enim nouum est, vt quis ex alterius persona nanciscatur ius, quod ex propria non haberet. *l. si is qui duos 29. D. de liber. legat. leg. cum hereditate 55. de acquir. hered. l. & per iusiurandum 13. §. si fideiussori, D. de accept. l. 4. D. de decur. & fil. eorum.*

2 *L. 3. §. gesta*, iunct. *l. quod autem 6. in princ. D. quæ in fraud. cred. l. 1. §. quid si in lite D. si quid in fraud. patr.*

3 Scilicet si odium sit graue, non leue, *l. 3. in fin. D. de adim. leg. l. 1. §. præterea inimicorum. D. de qu. l. si duas 6. §. dat remissionem, D. de excus. tut. l. si inimicitia 9. D. de his quæ vt indign. l. licet 15. D. de recept. qui arbitr.* Nam si iudicem, qui inimicis tuis amicitiam suam copulasset, iustè recusare posses tanquam inimicum, *l. liberi 28. C. de inoff. test.* quanto magis eum, qui cum fratre tibi naturaliter copulato capitales inimicitias gerat?

DEFINITIO V.

Casus in quo Iudex recusatus potest cognoscere etiam post appellationem ab eo interpositam, qua reprobauerit obiectas suspicionis causas.

QVod constitutum est, Iudicem, qui ab alterutro collitigantium suspectus dictus est, ante omnia & separatim pronunciare debere super causis suspicionis, vt si eas reprobet, ob idque is, qui suspectum dixit, appellandum putet, alius, interim, qui eius vices gerat in eo tribunali, cognoscat de principali negotio, [1] non habet locum, si plures simul & vna actione conueniantur, non tanquam singuli, sed tanquam vniuersi, [2] & vno fortassis excepto, cæteri omnes in eundem Iudicem consentiant, ne alioqui euenire necesse sit, vt continentia causæ diuidatur, [3] quod ne fiat semper, quantum in se est, cauere Iudex debet. [4] Aliud erit, si singuli conueniantur vt singuli, quamuis ex eodem libello. Tunc enim separatim cognoscendum est de iure singulorum, quia & separatas defensiones habere possunt. [5] Ideoque prius de causis recusationis ab vno ex iis propositæ pronunciandum erit, quam vt, quod ad eum pertinet, quicquam super principali negotio pronuncietur. [6] Idemque probandum erit, si non recusatio, sed incompetentia Iudicis obiiciatur. Vix enim admitti potest, vt cæterorum consensus faciat competentem Iudicem eum qui non est, in præiudicium non consentientis. [7] Ex quo apparet, minus auctoritatis habere Iudicem, qui incompetens dicitur, quam qui recusatur. Incompetentia siquidem Iurisdictionis fundamentum subuertit, ob idque & in causa appellationis obiici potest. [8] Recusatio vero iurisdictionis vinculum præsupponit, cum is, qui nullam in alium iurisdictionem habet, recusari nec possit, nec debeat, [9] sed exercendæ dumtaxat iurisdictionis impedit facultatem. [10] *Ita Senatus* in causa N. Georgij de Sauuage, postea Senatoris & Procuratoris fiscalis Mauritanensis 6. Idib. April. 1593.

1 *Styl. Senat. nostri.*

2 *Vt in l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusque vniuers. nom. l. quid maior 19.* vbi Gothofr. *D. ad municip.*

3 *L. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. Iudic. eat.*

4 *L. nulli prorsus 10. C. de iudic.*

5 Quod enim omnes tangit vt singulos ab omnibus approbari debet, etiam in indiuiduis, *l. per fundum 11. D. rustic. prad. l. vlt. C. de auctor. præst.*

6 Vt lis procedat sine suspicione, *l. apertissimi. 16. C. de iudic.*

7 Incompetens enim iudex cum fiat competens per solum consensum, non potest talis fieri nisi inter consentientes, *l. 1. C. de iurisd. l. est receptum 14. D. eod l. 1. l. 2. in princ. §. & si & Iudex, ibi & omnes litigatores consentiant, D. de iudic.*

8 *L. vlt. & tot. tit. C. si à non compet. Iudic. l. 1. C. de pedan. iudic. l. 1. C. de iurisdict.*

9 *d. l. apertissimi 16. C. de iudic.*

10 Quia ligat manus Iudicis, vt Pragmatici loquuntur, sed ita demum, si sit opposita ante litem contestatam, *d. l. apertissimi, l. nemo 4. C. de iurisdict.*

DEFINITIO VI.

Recusatus Senator quamuis nondum remotus, nihil interim constituere in ea lite debet.

SEnator, qui ab alterutro collitigantium suspectus dictus est, nihil prorsus ab eo die inter litigatores constituere debet, [1] nec si tale illud sit, ex quo litigatorum ius nullo modo lædi videatur. [2] Neque si aperte friuola, aut calumniosa sit causa suspicionis, eam tamen reiicere ipse debet, aut contemnere, sed Senatui iudicio discipiendam relinquere. [3] In quo deterioris conditionis sunt Senatores, quam alij inferiores quilibet Iudices, quibus nimirum datum est, vt contra se allatas suspicionis causas, vel reprobent, vel admittant, prout æquius esse putauerint, adeo vt si reiecerint tanquam falsas vel calumniosas, & ab ea interlocutione appellatum sit, nihilominus interea lis tractanda sit apud eum, qui mãdatam ab illo iurisdictionem exercet in eodem tribunali. [4] Hæc tam varie, quoniam Iudices inferiores iurisdictionem habent ordinariam, [5] Senatores vero singuli nullam prorsus, nisi delegatam, [6] quæ multo facilius & vel ex minima causa impediri potest. [7] Quanquam ne passim & sine causa vnicuique pro arbitrio liceat aliquem ex Senatoribus impune suspectum facere, sæpius constitutum & prouisum est, vt in eius, qui suspectus dictus est, locum in alius substitui, aut eo absente in causa procedi prius debeat, quam de suspicionis causis plene cognitum sit & pronunciatum. [8] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Chartiere 8. Calend. Februar. 1594.

1 *Arg. l. non distinguemus 32. §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.* exemplo tutoris qui suspectus postulatur, *l. eum quem 7. C. de suspect. tutor. l. quod si fortè 14. §. 1. D. de solut.* vt scripsi ad *Desin. 2. 8. eod.*

2 Nam cum lites omnes sine suspicione procedere æquum est, vt ait *l. apertissimi 16. C. de iudic.* tum eas maximè, quæ apud Senatum tractantur.

3 Quia cum totius Senatus, non huius aut illius Senatoris iurisdictio sit, nihil est, quod possit Senator constituere in ea re, in qua nullam à Senatu mandatam habeat iurisdictionem, quomodo nullum habet, quod ad recusationem admittendam aut reiiciendam pertinet.

4 *Styl. Senat. nostri.*

5 De qua *in l. nemo 5. C. de iurisd. l. 2. C. de pedan. iudic.*

6 Non à Principe, sed à Senatu, qui delegatus ipse à Principe, etsi totam iurisdictionem suam subdelegare non potest, partem tamen potest, & ratione litis ordinandæ duntaxat, non etiam decidendæ, vt scripsi *ad Desin. 32. n. 6. & 7. 8. de iudic.*

7 *d. l. apertissimi*, quæ de iudicibus delegatis expressim loquitur.

8 Id enim ad Senatoris recusati dignitatem tuendam aut vindicandam, & consequenter ab amplissimi ordinis maiestatem conseruandam pertinet.

DEFINITIO VII.

Recusari potest Iudex inferior quandocunque ante sententiæ pronunciationem, at non item Senator.

INterdum quæritur, An possit Iudex suspectus dici eo ipso die, quo sententia conscripta subscriptáque est dum ne sit adhuc pronunciata? Et placet posse. Imo etiamsi iam tradita sit scribæ, quem graphafium vocant, ad hoc pronuncietur. Nam cum ex sola pronuntiatione vires accipiat sententia, [2] apparet, liberum esse totum prius tempus ad recusandum Iudicem, [3] ideoque differendam pronunciationem. [4] In eoque minus iuris & auctoritatis habent Iudices inferiores, quam habeat ordo amplissimus, cuius veneratione constitutum est, vt si acta litis inspicere Senatus cœperit, reiici ab eo tempore ex iudicantium numero nemo possit, nisi fortè proponas, magnam aliquam & improuisam, aut antea probabiliter ignoratam emersisse causam, quam æquissimum sit admitti. Si tamen inferior Iudex tam tardè propositas reiectionis causas non admiserit, [5] benéque ab eo iudicatum appareat, non est, quod ex ea sola ratione sententia per appellationem rescindatur, [6] aut litis appellatoriæ sumptuum compensatio

compensatio inducatur, [7] maxime cum imputari litigatori possit, cur in fugando & reiiciendo Iudice non fuerit diligentior. [8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 6. Calend. Maij 1594.

1 Non vt omnimodo admitti debeat recusatio, quæ potius reiicienda est, tanquam nimis sera post litem contestatam, *l. apertissimi 16. C. de iudic. l. nemo 4. Cod. de iurisd. omn. iudic.* sed vt quandiu admissa non est vel reiecta, officium Iudicis in negotio principali conquiescat. Potest enim fieri, vt recusatio talis sit, quæ admitti debeat etiam post litem contestatam, puta si nouam causam habeat.

2 *L. 1 2 & 3. C. de sentent. ex breu. recit. l. Iudex posteaquam 55. D. de re iud.* vnde & sententia nonnunquam dicitur pronunciatio, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Cum ea tamen distinctione, quam diximus, an recusatio fiat ante vel post litem contestatam, & an ex causa, quæ de nouo emerserit, an ex vetere.

4 Vt tota lis procedat sine suspicione, inquit *dict l. apertissimi.* Facit *l. non distinguemus 31 §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.*

5 Quo casu si à recusationis reprobatione appelletur, non potest ille ipse, qui recusatus est siue iustè, siue iniustè, de principali negotio cognoscere, sed qui in ea iurisdictione vices ipsius gerit.

6 Id est, tanquam à suspecto Iudice lata, qui ex die recusationis quoquo modo propositæ ligatas manus habuit, nec potuerit ipse quicquam pronunciare, *d. l. apertissimi, d. § cum quidam.*

7 Quæ induci solet, cum mutua est culpa mutuáque victoria, vt scripsi *Desin. 1. n. 1. §. de sport. & sumpt. in diuers. Iudic. fac.*

8 Quia debuerat recusare iudicem ante litem contestatam, *d. l. apertissimi, d. l. nemo.*

[DEFINITIO VIII.

Etiam iure Canonico recusatus iudex Ecclesiasticus causas recusationis contra se propositas reiicere potest, sed non de earum fide, & veritate cognoscere.

SVnt qui inter ius Canonicum & ciuile hanc differentiam constituant, quantum ad Iudicis recusationem pertinet, quod iure ciuili possit recusatus iudex ipse de causis recusationis cognoscere, eásque friuolas & illegitimas, si tales compererit, pronunciare ac reiicere. [1] Iure autem Canonico aliud sit, debeátque ipse litigatores adigere, vt arbitros eligant qui de recusationum causis cognoscant. [2] Sed non ita est. Nam & iudex Ecclesiasticus siue ordinarius, siue delegatus, recusationes potest æquè reiicere tanquam friuolas & illegitimas, [3] nec quicquam hac parte constitutum est iure Canonico, nisi vt si recusationis causas iustas & legitimas esse constet, sed quæ tamen verè negentur, probationem earum apud arbitros in ea rem eligendos fieri oporteat. [4] Quod nec iure ciuili aliter se habere putandum est. Quis enim ferat iudicè recusatum audire testes ex quorum fide probatio recusationum pendeat? [5] Illud tamen obseruandum est, delegatum siue à summo Pontifice, siue ab alio Principe non posse recusari, ex iis causis quas deleganti cognitas & expositas fuisse ex ipso delegationis rescripto appareat, quippe quas hoc casu delegãs ipse sicuti sciuisse, ita & reiecisse videatur. [6] *Ita Senatus* in causa R. D. Caroli de la Tour Prioris Tolloriarum, & R R. Patrum de Fellianz, contra R. Religiosos dicti Prioratus & D. Abbatem de Sauigny. Septemb. 1613.

1 Vt dixi *Desin. 5. num. 1. §.*

2 *Ex cap. suspicionis de offic. iudic. deleg. c. cum speciali, de app.*

3 Rebuff.

4 Ita enim scriptum est, *in dict. cap. suspicionis & dict. capit. cùm speciali.*

5 Esset enim hoc casu nimis suspecta probatio, cuius vitium postea per appellationum iudicem emendari non posset. Vnde est quod dicimus, vel minimam recusationis causam sufficere ne quis audire testes possit.

6 Qui enim scit nec eo minus delegat iudicem, hoc ipso recusationem reiicit, sicut & is qui post oppositam exceptionem dilatoriam progreditur ad vlteriora, vt notant nostri ad *l. à procedente, C. de dilat.*

DEFINITIO IX.

Potest dominus directus esse iudex in causa sui emphyteutæ.

NOn prohibetur Senator iudex esse in causa sui emphyteutæ, [1] dum ne agatur de ipsa emphyteusi, id est, de re ephyteuticaria, [2] quantuncumque sit pensio quæ pro emphyteusi debetur. [3] Nam & creditorem nihil vetat esse iudicem in causa sui debitoris, dummodo non agatur de re ad ipsum debitum pertinente. [4] Planè si tam magna sit pensio, vt in ea lite condemnatus emphyteuta minùs in bonis habiturus sit, quàm vt eam pensionem soluere commodè possit, Æquius est vt Senator, cuius incipit iam aliquatenus interesse, [5] à litis relatione abstinere debeat, nec dari in ea lite recuperator, & commissarius possit, [6] iudex tamen esse possit. [7] *Ita Senatus* in persona D. Iacobi Salteur, Senatoris clarissimi 23. Maij 1614.

1 Nulla enim officia dominus directus suo emphyteutæ debet, nullámque affectionem nisi cum agitur de re emphyteuticaria, *Ex not. in l. 1. C. de iur. emphyt.*

2 Nam cùm de ipsa re emphyteuticaria agitur, debet dominus directus emphyteutam defendere, etiamsi de iure ipso emphyteutico non agatur, ideóque ipsius domini causa tractari videtur.

3 Non enim magis aut minùs quis est emphiteuta, quod maiorem minorémve pensionem debeat, Nisi quod cum maior pensio est & quæ fructuum modo respondere videatur, accedit potius ad locationem, vt dixi *Desin. 36. n. 4. ĩ. de iur. emphyt.*

4 Quamuis è contrario non possit debitor, magnæ scilicet quantitatis aut iudex aut testis esse in causa sui creditoris, quia vt Seneca quodam loco scribit, debitor quodammodo sui creditoris seruus est.

5 Semper enim creditoris interest vt locupletem habeat debitorem & qui sit soluendo, *l. nam is 6. D. de dolo.*

6 Maius enim periculum est, ne in referenda lite, aut in tractandis præparatoriis iudicij aliquid faciat solus, quod per alios non tam facilè possit aut impediri aut emendari. Pragmatici dicunt, *s'abstenir du rapport & formalitez du procez.*

7 Nec enim tantæ potestatis est votum Senatoris, vt non ab aliis Senatoribus, quos tam multos esse necesse est, possit emendari.]

TIT. V.

QVI LEGIT. PERSON. stand. in iudic. hab. vel non.

DEFINITIO I.

Qui agit tanquam talis, probare se talem debet.

QVI agit tanquam Tutor vel Procurator alterius, non prius audiri debet, quam se tutorem vel procuratorem esse docuerit, si tutor vel procurator negetur. [1] Prius enim de persona, quam de iure actoris quærendum est; [2] imo sunt, qui putent, non sufficere tutori, vt se tutorem datum aut confirmatum probet, nisi inuentarium quoque exhibeat, quod vtique ante omnia ex officio tutoris conficiendum est. [3] Sed horum sententia non obtinet, cum ab ipso die susceptæ tutelæ periculum administrationis ad tutorem spectet, [4] nec eo minus, at vero tanto magis, si repertorium non fecerit. [5] Neque vero sic prudentes loquuntur, vt dicant, nihil posse tutorem gerere ante confectum inuentarium, sed nihil gerere illum oportere, [6] ne scilicet aduersus eum quandoque ex hac causa in litem iuretur. [7] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1 *l. quoties 18. D. de probat. l. vlt. in fin. D. si libert. ingen. eff. dicet. leg. 1. C. de procurat.*

2 *§. vlt. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil. l. quidam referunt 14. D. de iur. codicill.*

3 *l. tutor qui repertorium 7. ff. de admin. tut. l. vlt. C. de arbitr. tutel. l. tutores 24. C. de admin. tutor.*

4 *l. pro officio 20. eod. d. l. tutor 7. §. 1. D. eod.* in illis verbis, *debet enim officio suo confestim fungi, l. 1. & 2. C. si tut. vel. cur. non gess.*

5 Nam

5 Nam & ob causam contra eum iuratur in litem, vt sequitur in Definit.

6 Ita loquitur Vlp. *in d. l. tutor.in fin. princ.* vbi tamen addit exceptionem,nisi si quid sit,quod moram expectare non possit, ne modicam quidem. Facit *l.vlt. C.de tut.vel cur. qui satis non ded.* nam & illa vna est ex solemnitatibus tutelæ,vt tutor satisdare debeat, sicut & inuentarium facere.

7 *d.l.tutor.* Sed & potest ex hac causa remoueri tanquam suspectus, notaturque perpetua macula infamiæ ex Iustiniani constitutione,*in d.l. vlt.C.arbitr.tutel.*

TIT. VI.

VT NEMO INVIT. AGER vel accus. cogat.

DEFINITIO I.

Agere aliquando quis cogitur, Accusare nunquam.

ETSI agere vel accusare inuitus nemo cogitur,[1] frequentissimus tamen apud nos vsus est eius actionis, per quam cogitur quis vt agat, quam vulgo vocant Actionem ex remedio legis Diffamari,[2] nimirum si constet, iactanter quem dixisse, aliquam sibi aduersus alium competere actionem, eiusque actionis vtilitas maior certe quam ratio esse videtur. Vix enim est, vt iuris ratio hanc actionis speciē inducat, quam toti iurisprudentiæ veteri incognitam fuisse omnes fatentur:[3] neque vero à posterioribus Imperatoribus introducta fuit, nisi cum de ingenuorum statu res est, quem non diffamari sane publice expedit. [4] Illud tamen ex iure vetere incorruptum mansit,quod accusare,id est,criminaliter agere nemo vnquam cogitur, [5] quod in ea re non tantum ius rei,sed etiam accusatoris periculum vertatur,sublata quoque moribus nostris pœna talionis, [6] vel ob hoc ipsum,ne aut calumniosam accusationem instituere quis cogatur,[7] vel ab accusandi iure, quod alio tempore commodius exercere possit, in perpetuum summoueatur,[8] Quæ res publicam offenderet vtilitatem, ad quam pertinet, maxime vti ne occulta impunitaque delicta remaneant.[9] *Ita Senatus* sæpius.

1 *L.vnic.C.hoc tit.l.vlt.C.de vsur.pupill.* Plerique tamen sunt casus in quibus datur mihi actio contra te,vt contra alium agas. Ij sunt *in l. Iulianus* 31. *§.pen.D.de act.empt.l.2. §.pen. D.ad l.Rhod.de iact. l.cum in plures* 60.*§.messem.D.locat.l.si sic legatum* 75. *§.vlt.de leg.1. leg.si tibi* 8. *§.vlt.D.de option.legat.l* 2.*§.idem Labeo scribit* 28. *D.ne quid in loc.publ.* His tamen omnibus casibus verius est,eum,qui agere cogitur,liberari,si actiones suas præstare paratus sit, vt proinde non sit præcisè cogendus ad agendum,vt & Bart.tradit *ad d.l.Iulianus, §.pen.* ex regula iuris posita, *in l.quod debetur* 51.*in fin.D.de pecul.l.quod si in diem* 16. *§. vlt. & l.seq.item veniunt* 20.*§.ait Senatus* 17.*ff.de pet.hered.l.2.§.peruenisse, D. de hered.vel act.vend.*

2 Hæc lex est 5. *de ingen. manumiss.*

3 Nam in totis Pandectis nihil tale est, imo nec alio vllo Codicis loco. Nam quod affertur *ex l.si ea* 7.*C.qui accus.non poss.* ridiculum est, cum ea lex loquatur de persona,quæ crimen iam intendit,id est,quæ accusauit litémque cœpit,quam proinde vt cogatur persequi nouum non est,aut alioqui causæ renunciasse intelligatur, vt lex ait. Etsi enim accusare nemo cogitur,institutam tamen actionem persequi cogitur quisquis pœnam Turpilliani non vult pati,*l.1.& tot.tit. D.ad SC.Turpill.*

4 Quamquam multo verius dici potest,nec eam esse Imperatorum mentem,*in d.l.diffamari*,vt agere quis cogatur. Tractat enim lex illa de ingenuo, cuius statum alius diffamabat, & qui licet esset in possessione ingenuitatis,ageretamen maluerat,& aduersarium prouocare,suis nimirum confidens probationibus, vt sententiam pro ingenuitate sua ferret, vt & *in l.circa* 14. *D. de probat.* Itaque non ait lex, vocatum à Præside aduersarium iussum esse vt ageret,sed vt contradictionem faceret,id est, vt defensoris & rei,non actoris partes impleret,propter quod statim sequitur in lege, *si defensionibus suis confideret.* Non enim actori,sed reo defensiones competunt,debuerátque lex dicere, *Si actioni suæ confideret*, si de illo actore constituendo sensisset,*l.non exceptionibus* 10.*Cod.de excep.* Denique actio de ingenuitate iure ciuili prodita est,per quam quis se ingenuum contendit, eáque non nisi maiores Iudices habere potest, *l.non distinguemus* 32.*§.de liberali,D.de recept.qui arbitr* puta Præsidem prouinciæ,*d.l.diffamari,l.2.Cod.de pedan.iud.* At actio, per quam quis intendat nihil se tibi debere,vt cogaris agere,& dicere doceréque,quid tibi deberi putes, prorsus nulla est nec esse potest,

5 Nil obstante eo, quod scriptum est *in d.l.si ea* 7.*C.qui accus.non poss.* Loquitur enim de prosequenda accusatione instituta,non de ea instituenda. vt scripsi *num.*3.

6 Quemadmodum & sublata est moribus nostris necessitas inscriptionis,de qua *in l.*3.*D.de accus.& inscript.* præterquam in crimine falsi quia & præcipuus inscriptionis effectus ille erat, vt per eam accusator se subiiceret pœnæ talionis.

7 Atque ita incidere in Turpillianum, *l.1.in princ. & §.1. D.ill.tit. ad SC.Turpill.*

8 Nam qui semel ab accusatione destitit, eam postea repetere non potest, *l.1.§.1. D.eod.* alius intra dies triginta vtiles potest, *d. l.*3. *§.vlt. l.hi tamen* 11.*in fin.D,de accus.*

9 *leg.si longius* 18. *§.si filiusfamilias,D.de iudic.l.ita vulneratus* 51. *§.æstimatio,D.ad l.Aquil.l.in delictis* 4.*§.cum dominus*, *D.de noxal.act. l.bona fides* 31.*D.depos.l.locatio* 9.*§.quod illicitè,D.de public.& vectig.l.si à reo* 70.*§.vlt.D.de fideiuss.l.Stichum aut Pamphilum* 95. *§.1. D.de solut. l.si pœna* 20.*D.de pœn.l.per omnes* 6.*C.de defens.ciuit.*

DEFINITIO II.

Agnatus contra agnatum criminalem falsi accusationem instituere non cogitur.

SEd & cum in lite, quæ inter nobiles agnatosque proximos agitabatur, productum esset instrumentum ab vno ex litigantibus, quod alius apertissimis falsi probationibus impugnabat,neque tamen vellet ille criminalem falsi accusationem,quæ moribus nostris omnino necessaria erat,[1] instituere, ne agnati vitam & existimationem in discrimen adduceret; [2] placuit nō esse cogendum accusare, [3] sed tamen ad Procuratoris Principis officium & diligentiam pertinere, vt falsi crimen detegi, publicæque vindictæ gratia coërceri punirique curaret.[4] *Ita Senatus* in ea causa,de SC.1.quand. ciuil.act.præiud.crimin.

1 Nam quod ad falsi accusationem pertinet,vtimur iure vetere, vt perinde hodie ac olim necessaria sit inscriptio, licet non omnimodo pœna talionis irrogetur,sed vt plurimum in eius locum pecuniaria quidem,sed ea tamen grauissima condemnatio.

2 Infamis enim est, quisquis ex eo crimine, quod publici iudicij causam habuit,condemnatus est, *l. infamem* 7. *D. de publ. iudic.* Pœna vero falsi aut quasi falsi,non quidem recitati,sed facti,vt Papin. loquitur *in l.falsi* 13.*§.1.D.ad l.Cornel.de falsi.* etsi fuit olim deportatio duntaxat bonorúmque omnium publicatio, *leg.1. §.vlt.ff.eod.* tamen hodie apud nos omni modo capitalis est,vt & apud Gallos ex Francisci Regis edicto, quod factum est anno 1539.

3 Inhumanum enim esset ad accusandum adigi inuitum eum, qui cum agnato humanis agere & agnati famæ ac existimationi parcere voluit. Fama enim & vita æquiparantur, *l.g.iusta causa* 9.*de manum. vindict.* Etsi cuius famæ parcitur,multo magis vitæ parcendum est,*l.si adulterium* 38. *§.pen. D.ad l.Iul.de adult.*

4 Id enim postulat publica vtilitas & vigor publicæ disciplinæ, quomodo Paulus loquitur *in l.locatio* 9. *§.quod illicitè. D de public. & vectig.* cui coniunge alios locos citatos *Defin.prox. num.*9.

DEFINITIO III.

Qui agit ex leg.diffamari, postmodum ex actore fit reus.

QVi agit ex remedio legis Diffamari, vt aduersarium compellat ad agendum, [1] agente postea aduersario & rem euincente, perinde acsi reus esset, dilationem petere potest,[2] ad litem auctori suo quem laudari volet denunciandam,[3] Qua dilatione pendente non erit vrgendus,vt aduersarij petitioni respondeat. [4] Quanquam enim ea dilatio reo dari solet, non actori, quippe qui de iure suo instructus ad Iudicem venire debeat, [5] hic tamen talis actor est, qui ex actore fiat reus,cum aduersarius agere se paratum profitetur. [6] Nec ei potest imputari,cur eodem tempore, quo actionem instituit, auctorem non laudauerit,cum dubitare posset,non solum, an futurum esset, vt agere aduersarius vellet, [7] sed etiam de qua re acturus esset *Ita Senatus* ex tempore,contra N.le Moine Procuratorem Necien sem 6.Cal.Sept.1593.

1 Quandoquidem ex Interpretum & Pragmaticorum errore hoc iure vtimur, vt scripsi *Defin.*1.5 *eod.*

2 Emptori enim aliíve possessori cuilibet, qui auctorem aliquem laudare velit, ea dilatio danda omnino est, priusquam ad litem contestandam vrgeri possit,idque Senatus nostri stylo diserte cautum est.

Source : BIU Cujas

3 Hæc enim denunciatio prorsus necessaria est, vt possit emptor contra suum venditorem habere regressum, eiúsque periculo litem exercere, si non pacto ei remissa sit denunciandi necessitas, *l. si rem 62. §. 1. & l. seq. in princ. D. de euict. l. emptor fundi 8. & seq. C. eod.*

4 Id enim dilationibus omnibus commune est, vt earum tempore pendente officium Iudicis omnino conquiescat, *l. siue pars 3. C. de dilat.*

5 *l. 12. C. eod. l. petenda 6. C. de temp. petend. in integr. restit. l. 5. §. vlt. D. de doli mali except.*

6 Etsi verba legis Diffamari aliam suadent interpretationem, vt reus maneat, non actor, qui ex remedio illius legis conuenitur, vt docui *ad Defin. 1. n. 4. §. eod.*

7 Poterat enim euenire vt nollet agere, ex eáque causa perpetuum silentium ei indiceretur eo iure, quo vtimur *ex d. l. diffamari.*

DEFINITIO IV.

ACcusare quidem inuitus nemo cogitur. [1] Sed in accusatione quam semel quis instituit, perstare vsque adeo cogitur, vt non solum paciſci vel transigere de crimine non possit, si ea excipias, quæ sanguinis pœnam irrogant. [2] Sed neque accusationem institutam negligere, quin hoc ipso in Turpillianum incidat, & in falsi accusationem. [3] Quod si ratio aliqua sit propter quam ei succurrendum videatur, perinde tamẽ sumptus ad criminalem litem tractandam necessarios subministrare compellendus est, acsi in accusatione perstitisset. [4] Idque pluribus Senatus noſtri consultis generalibus constitutum est, ne qua dubitandi causa superesset. Cum tamen plebeius quidam à viro nobili, qui peiora minabatur, grauem iniuriam passus, accusationem institutam omisisset: deinde post aliquot annos ab accusati fratre interfectus fuisset. Non putauit Senatus miseros eius filios, & heredes amisso patre onerandos iis sumptibus quos fieri necesse erat, vt perageretur accusatio quam Procurator generalis ex officij sui ratione ad persequendam vindictam publicam repetebat, [5] ne afflictis noua afflictio per iuris speciem irrogari videretur. [6] Præsertim cum nec si voluissent filij, omissam tamen à patre iniuriarum actionem repetere potuissent. [7] *Ita Senatus* pro filiis, & heredibus Ioannis Ianon 15. Iunij 1612.

1 *Defin. 1. §. ex l. vnic. C. hoc tit.*

2 *l. transigere 18. C. de transact.*

3 *l. 1. & pass. D. ad SC. Turpill. d. l. transigere* in postremis illis verbis *Citra falsi accusationem.*

4 Nemo enim potest mutare consilium in alterius iniuriam, *l. nemo potest 75. de reg. iur.* Hic autem fieret iniuria procuratori generali qui sumptibus istis oneraretur, quibus actor ab initio se onerauit.

5 Nihil enim erat quod posset imputari filiis qui accusationem nullam instituerant, aut patri cui nec quicquam profuerat prudens consilium pro tuenda salute sua accepisse.

6 *l. iure succursum 6. D. de iur. dot. cum similib.*

7 *l. auxilium 37. D de minor.* Dixi *Defin. 12. ſ. de iniur.*]

TIT. VII.

DE ORDIN. IVDIC.

DEFINITIO I.

Interdictum adipiscendæ possessionis cumulari potest cum petitorio, non etiam cætera.

AGentem interdicto adipiscendæ possessionis nihil prohibet cumulare vindicationem, [1] adeoque in integrum restitutionem ad rescindendum contractum, si forte actori obiiciatur contractus, quẽ ante omnia rescindi oporteat. Id enim est, quod noſtri iactitant, interdictum hoc sapere naturam petitorij magis, quã possessorij, [3] ideo fortasse, quod nullo iure possessionem adipisci multo inciuilius sit, quam adeptam retinere, aut amissam recuperare. [4] Quæ res facit, vt quamuis de possessione beneficij Ecclesiastici iudex secularis possit cognoscere, [5] non aliter tamen sit iudex competens, quam si agatur ad retinendam, aut recuperandam possessionem, non item si ad adipiscendam: [6] quia nec de beneficij iure pronunciare laicus potest. [7] Sed si actum sit interdicto retinendæ aut recuperandæ possessionis, eo iure vtimur, vt prius de possessione cognoscendum & pronunciandum sit, quam de proprietate, [8] quia nihil commune habet proprietas cum possessione, [9] priusque est vt possessionis iudicium, quod momentaneum est, [10] expediatur, ob idque nec admittitur cumulatio si non aduersarius consentiat. [11] *Ita Senatus* in publico Auditorio, Idib. Decemb. 1590.

1 Etsi interdictum non nisi de possessione est, vindicatio vero de proprietate & dominio, *l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic.* Exceptis quibusdam interdictis, quæ proprietatis causam continere dicuntur *in l. 2. §. quædam, D. de interd.*

2 Nimirum per rescindentis & rescissorij cumulationem, De qua dicemus ſ. *eod. Defin. 3.*

3 Guid. Pap. *quæst. 1.*

4 *l. meminerint 6. & l. si quis in tantam 7. C. vnde vi, l. si quis ad se fundum 7. C. ad l. Iul. de vi publ.*

5 Ex Senat. noſtri Stylo.

6 Guid. Pap. *d. q. 1.* cuius sententiam sequimur, licet contrariam, quæ non distinguit causam adipiscendæ possessionis à cæteris receptam esse in Senatu Pedemontano, defendat Anton. Tessaur. *in dec. Ped.*

7 In quo omnes conueniunt, quia ius beneficij est quid mere spirituale non temporale.

8 *§. retinendæ, Inst. de interdict. l. 3. C. fin, regund. l. ordinarij 13. C. de rei vind. l. si vi 37. D. de iudic. l. exitus 35. D. de acquir. poss. l. 1. inter litigatores D. vbi possid. l. 3. C. de interd.*

9 *L. naturaliter 12. §. nihil commune, l. pen. D. de acq. poss. l. 2. §. separata, D. pro empt. l. post sententiam 9. C. de solut. & interloc.*

10 *l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appel.*

11 Ne quod beneficio celeritatis inuentũ est, subdatur iniuriis tarditatis, inquit *l. 22. C. Theod. quor. app. non recip.* Vide Gothof. *ad d. l. vnic. C. si de moment poss. fuer. app.* Aliud est *in l. vlt. C. de ord. cognit.* vbi prius terminatur petitorium, quia petebatur persona aduersarij tanquam serui non autem principaliter dominium rerum, de quarum etiam possessione contendebatur. Itaque quæstio status erat præiudicialis, quia nihil possidere potest is, qui ab alio possidetur, *l. cum heredes 23. §. 1. de acquir. possess.*

DEFINITIO II.

Duplex quæstio de beneficij possessione.

DE possessione beneficij duplex tantum cognitio esse potest, plenior vna, quam pleni possessorij appellant, [1] altera momentanea, De vindiciis pro alterutra parte dicendis, [2] vulgo *recredentiam* vocant. [3] *Si quid sit* quod impediat, ne plenior illa cognitio tam cito expediri possit, [4] momentanea expedienda est: Vindiciis nimirum pro eo dictis, qui apparentiore magísque colorato iure nitatur. [5] Quod si nec de eo in promptu appareat, sequestratio possessionis statim decernenda est, quippe quæ succedat in locum vindiciarum. [6] Vnde fit, vt quasi expedito iam per sequestrationem momentaneo iudicio, nulla de vindiciis quæstio supersit, sed tantum de pleno iure possessionis, [7] nisi ex alterutra parte noui tituli, nouáque instrumenta proferantur. [8] *Ita Senatus* in causa Guillelmi Bachod, & Claudij Philippe, 13. Calend. Ianuar. 1590.

1 Quia plenior alia nulla est, nisi quæ est de petitorio, quoniam, vt dici solet, petitorium absorbet possessorium: Non enim proposita sunt interdicta, nisi ad ordinandam causam petitorij, vt sciatur quis in petitorio actoris partes sustinere debeat, quis possessoris, vt constat ex locis citatis, *Definit. præced. num. 8.* Cæterum si constet quis sit dominus, non ad aliud prodest aduersario quod possideat, nisi vt possessionem rei alienæ restituere condemnetur.

2 De vindiciis dicendis & abdicendis, vide Pomponium *in l. 2. § cum placuisset, D. de orig. iur.*

3 Pragmaticorum noſtrorum & Gallorum nomen est *recreance*, quo significatur possessio per interlocutionem, & quodammodo prouisionaliter adiudicata: Vt sunt interdicta ferè omnia interlocutiones quædã latæ in causa possessionis, vt tractat Cuiac. *in parat. ad tit. C. de interd.* indéque dicta interdicta quod interim dum de proprietate litigatur rogentur, non quod inter duos dicantur. Cæterum pragmatici Galli *recredentiæ* nomine vtuntur, etiam cum de profanis rebus tractant, non etiam noſtri nisi perraro. Vide Ioannem Imbert. *in Enchirid. in verb. minor.* & Petr. Rebuff. *in proœm. consuet. gloss. 5. num. 101.*

4 Solet

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

Source : BIU Cujas

4 Solet enim cognitio illa pleni possessorij longiores habere moras. Quia licet iudex laicus de iure beneficij nunquam pronunciet, vt dixi Defin. præced. tamen in pleni possessorij instantia non aliter ferè cognoscere debet, nec minorem causę inuestigationem adhibere iudex laicus debet, quam si de petitorio esset pronunciaturus, vt euenit cum quæstio status incidit in causam ciuilem possidentem coram eo iudice, qui de causa status pronunciare nullo modo possit, *l. 1. C. hoc tit.*

5 *Arg. l. 3. §. causa cognitio, D. de carbon. edict.* Est enim hæc causa ex iis quæ summariæ tractandæ sunt, quia non recipiunt dilationem, de quibus *in l. vlt. D. de app. recip. l. 5. §. si vel parens, de liber. agnosc. l. à Diuo Pio 15. § si rerum, D. de re iudic.* quia publicè interest, ne bonorum ecclesiasticorum possessio diutius iaceat, *l. 1. in princ. D. de succeff. edict. l. & quia 6. de interrog. in iur. fac.*

6 Constituto scilicet œconomo per quem res ecclesiasticæ administrentur, cultuique diuino prospiciatur, *arg. l. postquam 5. §. 1. D. vt leg. cauf. caueat. l. 1. §. si frater 10. D. de collat. bonor.* Vide *l. omnes 33. in hac autem, l. omnem 42. § post mortem, & § præterea, C. de epifc. & cler. leg. 14. §. œconomus, l. chartularij 25. § cum inquifitione, C. de facrof. Eccleff.* Qui tamen omnes loci, vt & alij plerique Codicis sunt de œconomis ab Episcopo constitutis, non de illis quos iudex laicus pro beneficij possessione administranda constituit, de quibus nunc agimus.

7 Quia quæstio, De possessione momentanea non magis retractari potest quam alia quælibet, propter auctoritatem rerum iudicatarum, sed vlterius progrediendum est, quia quod ad eam rem attinet, habet vim diffinitiuæ interlocutio illa, adeo vt nec ab ea appellari possit iure ciuili *d. l. vnic. C. si de moment. poff.* licet aliud receptum sit de iure canonico, *ex c. cum ad fedem, de reftit. fpoliat.* Sola ea cognitio quæ plenior superest integra seruari debet, *d. l. vnic. verf. ita tamen, dict. §. si reum, verf. nec fententiam, l. à Diuo, de re iudic.*

8 Non enim obstare potest exceptio rei iudicatæ, cum agitur ex nouo iure, *l. cum quæritur 12. & feq. C. de excepti. rei iudic.*

DEFINITIO III.

De rescindentis & rescissorij cumulatione.

CVm actio, quæ per in integrum restitutionem datur ad rescindendum contractum, non minus personalis sit, quam quæ competit ex contractu,[1] nec proinde sequatur fundi possessorem,[2] consequens est eum ordinem cognitionum esse debere, vt prius rescindatur contractus impetrata restitutione, tum rescissa alienatione possessor directa rei vindicatione conueniatur,[3] præsertim cum multa esse possint quæ petitæ obstent restitutioni, quibus multo instructior futurus sit qui contraxit, quam qui non contraxit.[4] Sed hoc ita si non tertius possessor fraudem participauerit, aut qua alia de causa malam fidem contraxerit,[5] Ea sola restitutione excepta quæ datur ex edicto, De eo quod met. cauf. Hæc enim cum in rem prorsus scripta sit,[6] aduersus possessorem quemlibet, rectà proponi potest.[7] Nostris tamen sicut & Gallicis moribus receptum est, vt vtraque cognitio eodem iudicio expediatur. Id enim est quod aiunt, rescindentis & rescissorij admittendam cumulationem.[8] Nimirum vt eadem instantia possit agi contra emptorem & possessorem simul, non autem vt vllo casu prius agi possit contra possessorem, quam contra emptorem, eumve cum quo aliter contractum est.[9] Quid ergo si emptor in ius vocatus patere noluerit? Non eo minus ex contumacia condemnabitur,[10] itemque tertius possessor, si non legitimis defensionibus, siue propriis siue ex emptoris persona mutuatis, litem instruat.[11] Nam & in causa restitutionis in integrum nihil vetat procedi, ferrique sententiam contra absentem, nulla etiam præcedente litis contestatione, si fuerit ille contumax in veniendo.[12] Quod & in cæteris omnibus causis nostri admittunt, quoties id quod petitur tale est, vt parti præsenti non possit aliunde consuli per missionem ex primo vel secundo decreto.[12] *Ita Senatus* in quadam causa Augustanorum, 16. Cal. Iunij, 1591. Et rursus in causa Goninæ Iarrin, & Claudij Petifer, Idib. Iulij 1592.

1 Eadem enim ratio est contractus & distractus, *l. Pomponius 13. §. præterea, D. de acquir. poff.* Dixi *Defin. 1. n. 1. §. Vbi & apud quem cognit. in integr. reft.*

2 Quia neque obligatio, neque actio personalis sequitur fundi possessorem, *l. 1. §. si heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt. §. 1. D. de empt. l. arv alieni 15. C. de donat.*

3 *l. in causa 13. §. interdum*, in illis verbis, *vel rescissa alienatione facta in rem iudicio, D. de minor.* Priores enim illi ablatiui, *rescissa alienatione*, sunt absoluti, & ideo includunt conditionem, *l. à testatore 109. de cond. & demonstr.* cuius natura illa est, vt ante omnia impleri debeat, *eod. illo tot. tit.* Sed & cum verba illa præcedant, dici potest ordinem verborum designare ordinem intellectus, *l. qui soluendo 60. D. de her. inst. l. generaliter 24. § quid ergo, D. de fideic. libert.* licet non possit impedire causam iuris aut voluntatis, *l. cum pater 77. § fidei, de leg. 2.* adde *l. necnon 28. § exemplo, ex quib. cauf. maior, l. qui ex parte 28. in fin. D. de interrog. in iur. fac.*

4 Neque enim diuinare potest aut debet, qui non contraxit, nec vllum negotium gessit, *l. si fideiussor 29. § si cum debitor, D. de mand.* Alieni namque facti ignorantia probabilis est, *l. vlt. D. pro suo*, vel ob hoc ipsum ne curiosus quis videatur de iis, quæ ad se nil pertinent, *l. doli 19. in fin. ff. de nouat. l. noua fide 27. ff. ad SC. Vell.*

5 *dict. §. interdum, l. 13. D. de minor. leg. quod autem 6. § hoc edictum, § ait prætor 10. § quod ait, & fequent. D. qua in fraud. cred.* Alex. *conf. 62. volum. 1.*

6 *l. metum 9. §. 1. leg. item si cum 14 § in hac actione, D. ille tit. de eo quod met. cauf.*

7 *d. l. metum, § volenti, & l. licet, l. 3. D. eod.*

8 Specul. *in tit. de in integr. reft. § 1. verf. sed nunquid in eodem libello.* Ioan. Fab. *in §. rursus, Inftitut. de act.* Guidon. Pap. *quæstione 143.* licet aliter in Curia Gratianopolitana iudicatum esse dicat. [Inde est quod si is qui rescissorium intentauit, postea intentet iudicium rescindens, non ideo cogitur expensas omnes refundere, licet antea nullo iure egerit, quia sufficit vt confirmetur iudicium ex superuenienti iure cùm possint rescindens & rescissorium cumulari non solùm ab initio, sed etiam ex postfacto. *Ita Senatus* in causa Claudij de la Maison 30. Maij 1614.]

9 De quo vide quæ scripsi, *Decad. 7. Error. 1. & seq.*

10 Quia contumax pro præsente habetur. *authent. quia in prouincia, verf. sed si nec ipse, C. vbi de crim. agi oport. l. consentaneum 8. C. quomod. & quand. iud.* iunct. *l. etiam 29. §. vlt. de minor.*

11 Emptori enim etiam venditoris iura prodesse non ambigitur, *l. emptori 28. C. de euict. cum concord.*

12 Guid. Pap. *d. quæst. 43. n. 3. ex d. l. interdum 13. verf. causa autem cognita*, qui tamen locus non valdè ad rem facit, quia contumacia vera, de qua sanè is locus intelligi debet, iuxta *dict. leg. consentaneum, & l. post edictum 73. D. de iudic.* non solùm pro præsentia, sed etiam pro contestatione est. [Auth. *qua in prouincia, C. vbi de crim. agi oport. d. l. & post edictum.*]

13 Bart. Bald. & alij, *ad auth. si omnes per illum text. C. si vt se ab hered. abstin.* Guid. Pap. ibid.

DEFINITIO IV.

Ad instantiam restitutionis in integrum vocari potest is qui postmodum rescissorio iudicio conuenitur.

SEd & si rescindente tantum non etiã rescissorio iudicio agatur aduersus eum qui contraxit, eiusve heredem, adhuc dicendum est possessorem perinde cogendum[2] rem defendere, atque si rescissorium cumulatum proponeretur.[3] Vel ob hoc ipsum, ne cum rescisso contractu res ab eo vindicabitur, possit obiicere collusum fuisse inter actorem suum & actorem.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Claudio Reydelet, contra N. Ramum de Meral, 15. Calend. Septemb. 1592.

1 Quia restitutio in integrum sicut heredi competit, ita & contra heredem, *l. non solum 6. D. de in integr. reft. l. cum miles 30. D. ex quib. cauf. maior.*

2 Intellige, Non vt præcisè cogatur defendere, si nolit, sed vt postmodum recusare non possit executionem rei contra alios iudicatæ, quia sufficit, quod sit vocatus, *lege etiam 29. paragrapho vltimo. D. de minor.*

3 Quia iudicium rescissorium non nisi rescindentis executio est.

4 *Argument. l. si suspecta 29. D. de inofficioso testamento. l. si perluforio 14. in princ. & §. 1. D. de appell.* Quanquam nec hoc necesse est, si reuera collusio nulla interuenit: Eius enim est probare, qui collusionem allegat & dolum, *leg. quoties 18. §. qui dolo de prob.* sufficitque actum esse cum legitimo contradictore, *lege si ideo 55. in fin. princip. D. de euict.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO V.

Prouisionalis adiudicatio, quæ fit contra heredem, ex bonis hereditarijs præstanda est.

SI quis de vniuersis bonis controuersiam mouerit tanquam filius aut proximus agnatus, siue proposita petitione hereditatis, siue querela inofficiosi testamenti, aut inofficiosæ donationis per filium perlata, nec statim definiri res possit propter implicitã dubij facti quæstionẽ, actor vero non habeat vnde interea se alat, aut litis sumptus ferat, [1] solent & debent iudices fiduciaria, & vt pragmatici loquuntur, prouisionali adiudicatione certæ quantitatis pro arbitrio constituendæ actori consulere, ne inopia & litem & vitam deserere cogatur: [2] nulla tamen præstandæ in eam rem satisdationis necessitate liberis aut parentibus iniuncta. [3] Si eam quantitatem heres aut donatarius non præstet, permittunt distrahi ex ipsis bonis, de quibus contenditur ad concurrentem vsque summam, quæ adiudicata est, [4] nullo tamen principali liti præiudicio ex ea causa generando. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 5. ĩ. de offic. donat.

1 Habent enim iudicia omnia & moras suas & sumptus, *l. quod debetur* 51. *D. de pecul. l. etiam* 15 *D. vt leg. seru. cauf. caueat.*

2 *Ex l. vlt C. de ord. cognit. l. si instituta* 27. *§. pen. D. de inoff. test.* [Intellige si agatur iudicio vniuersali, non si singulari contra tertium possessorem. *Ita Senatus* 7. Maij 1611.]

3 Dixi *Defin.* 6. *n.* 10. 11. *&* 12. ĩ. *de inoff. test.* Hac parte autem, vt & alias sæpè melior conditio est parentum aut liberorum, quam agnatorum aut aliorum extraneorum, vt scripsi *Defin.* 1. ĩ. *de petit. hered.*

4 Non enim condemnari debet aut potest possessor ad quid vel minimum soluendum, cum nullo modo sit obligatus. Cúmque non aliam ob causam conueniatur, quam quia hereditatem possidet, nihil aliud deberi actor potest, nisi vt liceat sibi distrahere ex bonis hereditariis, *l. Diuus* 5. *D. de pet. her. l. Aristot.* 5. *§. vlt. & l. seq. D. de iur. delib.* Simile est quod dicimus: Eum qui ob id duntaxat tenetur, quod actiones habeat, liberari præstando actiones quas habet, *l. quod si in diem* 16. *§. vlt. l. item veniunt* 20. *§. ait Senatus, de petit. hered. d. l. quod debetur* 51. *in fin. de pecul. d. l. vlt. C. de ord. cognit.* in illis verbis, *ita vt ex iisdem si qua alia facultas esse non poterit.*

5 Quia huiusmodi interlocutiones sicuti fiunt sine plena cognitione, ita nec plenum ius possunt tribuere, *d. l.* 5. *§. vlt. de iur. delib.* in illis verbis. *sine præiudicio, l. à Diuo Pio* 15. *§. si rerum, D. de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Ex pluribus actionibus diuerso iure institutis potest quis vnam omittere, aliam prosequi, si non ea, quæ omittitur in promptu decidi possit.

QVi fideicommissum ex propria persona petit, [1] quod patri restitutum mox ab eo per transactionem cessum fuisse dicitur, [2] non est prohibendus tanquam heres patris impetrare restitutionem aduersus transactionem à patre factam ex causa immodicæ læsionis: [3] Neque eo nomine expensas vllas quasi mutata actione refundere cogitur, quandoquidem & cumulari eiusmodi actiones possent. [4] Illud autem facilius admitti potest, vt ei liceat si malit fideicommissariam actionem omittere his etiam verbis adiijs, *quant à present*, [5] restitutionis vero in integrum causam persequatur: [6] Sed ita tamen vt non eo minus possit is qui conuenitur fideicommissi petitionem excludere, si doceat in promptu actorem nihil ex ea causa iuris habere. [7] Neque enim inuitus cogendus est in ea permanere instantia, à qua per sententiam absolutoriam confestim possit liberari. [8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 5. ĩ. De euict.

1 Finge fideicommissum esse graduale & perpetuum, quod ad omnes de familia gradatim debeat peruenire, *l. omnia* 31. *alias l. cum ita, §. in fideicommisso, l. peto* 69. *§. fratre, de leg.* 2. *l. vlt. C. de verb. signific.*

2 Fideicommissum enim post restitutionem cedi potest, licet ante non possit, *l. si mulier* 59. *§. ex asse. ff. de iur. dot.* Scripsi *lib.* 5. *Coniect.*

3 Quia restitutionis petendæ ius transit ad heredem, *l. 6. ff. de in integr. restit.*

4 *l. edita*, vbi DD. *C. de edend.* nihil enim vetat quem plures habere actiones, & proprio iure & hereditario.

5 Finge enim cognitionem fideicommissi prolixiorem habere tractum, verba fideicommissi de longinquo petenda aut iustam deliberationem fideicommissi quantitate incidere, vt *in l. ille à quo* 13. *§.* 1. *ff. ad SC. Trebell.*

6 Quia in eo non impugnat factum defuncti, sed ipsius iure vtitur, cum ipse quoque defunctus contra factum proprium ex causa immodicæ læsionis restitui potuisset, *l. præfecti* 17. *ff. de minor.* iunct. *l.* 2. *Cod. de rescind. vend.*

7 *Arg. l.* 3. *ff. vt in possess. legat.*

8 Cum ipsius interfit, vt statim liberetur, nec diutius in lite retineatur, *arg. l. quidam.* 21. *D. de reb. cred. l. permittendum*, 8. *D. si pars hered. pet. l. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO VII.

De cumulatione petitorij & actionis, quæ datur spoliato ad recuperandam possessionem.

SPoliatus quidem ante omnia restituendus est: [1] sed si de petitorio simul agi patiatur, ne protestetur velle se prius decidi controuersiam possessionis, poterit eodem iudicio, si cætera conueniant, vtraque quæstio terminari, ita tamen vt super restitutione primum pronuncietur, adeoque iudicati executio fiat, [2] tum agenti petitorio eadem res & possessio reddatur. [3] Sed & cum nihil commune habeat proprietas cum possessione, [4] si alter ex litigatoribus vincendi causam habeat in petitorio, alter in possessorio, [5] euenit aliquando vt singulis ex ordine impendia litis adiudicari oporteat, [6] tum vtrinque adiudicata compensari, [7] non ratione mutuæ victoriæ, quomodo contingit cum in vna eadémque lite vterque obtinet, [8] sed quasi iam inuicem, & ex vtraque parte soluta. [9] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coissiaz & Gaudinon, 16. Cal. Septemb. 1592.

1 *Cap.* 1. *cap. sape, c. in literis, & pass. Extr. de restit. spoliat. c. super spoliatione, Extr. de ordin. cognit. l. si de vi*, 37. *D. de iudic. l. si maritus*, 10. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

2 *l.* 3. *C. de interd. c. ad vltimum, Extr. de cauf. possess. & propr.* c. cum Ecclesia* 2. *&* 3. *iunct. gloss. in dict. c.* 2. *in verbo expressum eod. tit. de cauf. possess. & propriet.*

3 Fieri enim potest, vt spoliatus obtineat in possessorio, & tamen succumbat in petitorio, *cap. cum Ecclesia Sutrina, eod. tit. de cauf. poss. & propriet.*

4 *L. naturaliter*, 12. *§. nihil commune, l. permiscerí, penult. D. de acquir. possess.*

5 Quia in possessorio sufficit probari possessionem, in petitorio autem dominium probandum est, *§. commodum, Inst. de interd.*

6 Ex regula quæ habet, Victum victori in expensas condemnandum esse, *l. properandum*, 13 *§. siue autem alterutra, C. de iudic. l.* 3. *&* 4. *C. de fructib. & lit. expens.*

7 *Vt in l. minor* 40. *§. prædia in fin. D. de minor.*

8 Vnus scilicet pro parte litis, alius pro alia parte. Scripsi *Defin.* 7. ĩ. *de sportul. & sumpt. in diuers. iudic. fact.* mutua enim non est victoria, nisi cum vna tantum lis est.

9 Compensatio enim solutionis vicem obtinet, *l. cum militi*, 16. *§.* 1. *& pass. D. de compens. at. l. si constat*, 4. *& pass. C. eod.*

DEFINITIO VIII.

Spoliator restituere debet omnes fructus à se perceptos sine spe retentionis, etiam si postea in petitorio obtineat.

CVm autem vna eademque sententia pronunciatur super possessorio in fauorem spoliati, & super petitorio in commodum spoliatoris, deficiente nimirum spoliato in probatione dominij, [2] non idcirco inutilis videri potest possessionis adiudicatio, quasi quæ per contrariam dominij adiudicationem absorbeatur. [3] Nam fructus qui spoliato restituendi sunt, non eo minus pleno iure ad eum pertinent, nec vnquam restituuntur, [4] non magis quam si ab eo ipso bona fide percepti, iamque consumpti essent, [5] exceptis iis, qui post litem super petitorio contestatam percepti sunt. [6] Non enim vtimur eorum sententia, qui putant omnes omnino fructus petitori vincenti restituendos esse ab eo tempore quo petitorium exercere voluit, tametsi odio spoliationis suspensum sit pendente possessorio. [7] Proinde quod traditum

Source : BIU Cujas

traditum est, quoties possessorio simul & petitorio actum fuit, prius quidem pronunciandum esse super possessorio, sed in exequendo prævalere petitorium,[8] non potest verum esse, nisi eo casu quo & petitorium absorbeat possessorium, & in vtroque vicerit is qui possessorium exercuit, & vtrumque iudicium ab vna eadémque persona propositum sit. Nam si conuentus possessorio velit agere petitorio, non est audiendus, nisi aduersarius consentiat.[9] Eo autem consentiente si vterque obtineat, vnus in possessorio, alius in petitorio,[10] non tantum prius de possessionis pronunciandum est, sed etiam prius mandanda executioni[11] pro hac parte sententia, etiamsi petitorium tale sit, quod absorbeat possessorium,[12] præsertim si ponas actum possessorio ad restitutionem possessionis contra spoliatorem.[13] Non enim possessio tantum restituenda est spoliato, sed etiam fructus omnes, vt diximus, ac si quid præterea spoliari intersit,[14] in id saltē vsque ad tēpus quo lis super petitorio contestata sit.[15] Quod si petitoriū non absorbeat possessorium, sed potius veniat in consequētiam possessorij, & ex iure actionis cuiusdam personalis, contra possessorem instituēdæ magis, quam ex causa iam quæsiti dominij,[16] nemo dubitat, quin fructus omnes ei restituendi sint, qui in possessorio obtinuit, quoad-usque sententiæ de possessorio latæ plenissime & integerrime satisfactum sit.[17] Finge eum qui pignora sub hasta emerat spoliatum ab illo, cui ius fuit luendi pignora pretio restituto:[18] Quamuis iudex pronunciauerit ius esse spoliatori luendorum pignorum, prius tamen erit, vt spoliator & possessionem, & causam possessionis restituat,[19] cum nec aliter vacuam rem tradere spoliatus possit, atque ita possessionem reddere, quam si prius eam ipse habeat.[20] Itaque nec pronunciare iudex hoc casu potest super iure luendi, quin prius possessorij quæstionem expediat,[21] adeoque iudicati executionem,[22] tametsi eadem sententia vtrumque iudicium terminetur.[23] *Ita Senatus* inter eosdem litigatores eodem quo supra proxime SC. & rursum 11. Calend. Mart. 1593.

1 Quia spoliatus omnimodo restituendus est, non solùm etiamsi dominus non sit, sed etsi nec bonam fidem habeat, denique etiamsi sit prædo, *c.in literis, Extr.de rest.spoliat.*

2 Quod in iudicio vindicationis omnino & plenissimè probandum est, *l.doce,6.l.vlt. & pass.C.de rei vindic.*

3 Non est enim inutilis sententia, quæ propter fructus necessario reddenda est, *vt in l.qui restituere 68.D.de rei vindic.*

4 Capel.Tholos. *dec.* 494. *& ibi* Aufrer. Nam cum hi fructus restituantur velut pœnæ nomine, id est, in pœnam & odium spoliationis, *can. redintegranda 3. quæst. 1.* constat pœnas semel depensas repeti nunquam posse *l.pœnæ, 42. de cond.indeb. l.si pignore,22. D.de pign.act. l.id quod pœnæ,74. D.de solut.l.quod à quoque,46. de reg.iur.*

5 Nam bonæ fidei possessor fructus omnes suos facit, nec vnquam restituit consumptos, *l.bonæ fidei,48. D.de acquir.rer.dom.l.4. §.lana, D. de vsucap.*

6 Non enim plus iuris habere potest spoliatus in fructibus à spoliatore post litem contestatam perceptis, quam si eos ipse percepisset: quo tamen casu teneretur eos restituere tanquam exinde factus malæ fidei possessor, *l.sed etsi,25.§.si ante de pet.hered.*

7 Rot. *decis.*14. *De restit.spoliat.in antiq.* relata ab Aufr. *ad d. dec. Cap.Tholos.*494.

8 *Cap. cum dilectus.* vbi Abb.& Innoc. *Extr. de caus. poss. & propr.* Bald. *in margar.in verb.possessor,* Boër. *decis.*239.

9 Glos.elegans *in d.c.cum dilectus,* Dixi §. *Defin.prox.*

10 *Cap.cum Ecclesia Sutrina, Extr.eod.*

11 Dixi *d.Defin.prox.præced.n.*2.

12 Quomodo absorbet regulariter, vt scripsi Defin.1.*n.*1.§.*eod.*

13 Nam si actum esset interdicto retinendæ possessionis, aliud esset, vt dicam Defin.seq.

14 *d.can.redintegranda,3.q.1.l.1.§.qui vi deiectus, & l.in interdicto,6. D.de vi & vi armat.*

15 Quia ex tempore litis contestatæ spoliatus omnimodo pro malæ fidei possessore habendus est, *d.l sed etsi 25.§ si ante, de petit.hered.*

16 Quod tamen minus propriè petitorium dici potest, quia petitorium illud est, quo petitur dominium rei, *leg.qui petitorio 36. D.de rei vindic.*

17 Quia in personam actio, neque commune neque simile, aut connexum quicquam habet cum actione de possessione aut de dominio, *l.Quintus Mutius 40. D de act.empt.* Non videtur autem plenissimè restituta res, quandiu fructus omnes à spoliatore percepti ad vltimum vsque quadrantem restituti non sunt. *l.& ex diuerso 35.§.vbi autem, D.de rei vindic.l.plus est.22.l.restituere,75.l.cum prætor 81.l.vlt.in fin.de verb. signific.*

18 Intra semestre quod in eam rem statuto nostro præstitutum est.

19 Neque enim sibi ipsi ius dicere debuit, *leg.1. §. 1. D.quod legat. l.vnic.C.ne quis in sua caus.l.Iulianus ait 17.D.de iud.l.extat 8. D. quod met.caus.*

20 *l.2. §.vacua, & l.3. in princ. D.de act.empt.* Possessionem autem ipsum reddere necesse est, vt cum possessione & per mediam possessionem reddat dominium, quia non eo minus interim est dominus, quod postmodum abire dominium ab eo possit, *l. non ideo minus, 66. D.de rei vindic.*

21 Et hoc demum casu maximè locum habet quod scriptum est *in l.3.C.de interd.* vbi additur, quod licet interdictorum vsus hodie nullus sit, actiones tamen extraordinariæ in locum interdictorum substitutæ eodem iure vtuntur.

22 Nec enim potest dici terminatum possessorium, quamdiu plenissima iudicati executio facta non est, nec quicquam actum videtur, quādiu aliquid restat agendum, *l.pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

23 Secundum ea quæ scripsimus Defin.prox. *in princ.* §.

DEFINITIO IX.

Interdictum retinendæ possessionis cumulari non potest cum petitorio, licet per petitorium confortari, vt loquuntur, possit.

INterdicti, quod ad retinendam possessionem competit, alia ratio est. Nam si litigatores petitorij causam attigerint, nec protestati sint, quod confortandi potius, quam absorbendi possessorij causa id fecerint,[1] possessionis quæstio finita aut verius extincta intelligitur,[2] nec nisi de proprietate iam pronunciandū est.[3] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard, & N. de la Chinal, mens. Nouemb. 1593.

1 Possunt enim litigatores in iudicio quoque possessionis retinendæ allegare titulum, & attingere petitorium confortandi possessorij causa, Guid.Pap. *q.*71. in eámque rem protestatio vtilis est, *l.1.§.2. D. quod legat.*

2 Quid enim attinet quærere de possessione, cum in iudicio vindicationis certus possessor constitutus sit, §. *retinendæ, Inst.de interdict.* etsi is qui vindicare cœpit, non idcirco postea interdicto agere prohibetur, *l.naturaliter,*12.§.1.*de acqu.poss.*

3 Intellige: Nisi velit actor iudicium vindicationis omittere aut tantisper differre. Id enim potest, *d.l.naturaliter,*§.1.

DEFINITIO X.

Casus in quo spoliator condemnatus admittitur ad ius suum persequendum oblata satisdatione antequam iudicato ipse satisfecerit.

QVod diximus spoliatum ante omnia restituendum esse ad totius quidem causæ & fructuum perinde ac ipsius possessionis restitutionem pertinet:[1] sed tamen si ea fructuum & causæ liquidatio longioris temporis moram secum trahat, & spoliator vrgeat, vt suum consequatur, cautionibus expediri res debet, vt soluto in promptu, quod liquido debitum esse appareat, de superfluo per idoneam satisdationem ab eo caueatur.[2] Nec tantum si per spoliatum stet, quo minus ea liquidatio statim fiat (qui casus nullam habet dubitationem, cum perpetuum sit, vt sententia quælibet statim mandari debeat executioni contra moratorem oblata satisdatione.[3]) Sed etiam si nulla ipsius mora arguatur, quominodo non stet per spoliatorem.[4] Sed hoc ita accipi debet, si congruo loco & tempore ea cautio præstita sit, cum nec oblatio ipsa solutionis prosit, quæ incongruo loco vel tempore facta est.[5]

1 *Cap.grauis & pass. de rest.spoliat.can.Episcopus,§.sed notandum,& can.redintegranda,3.q.1.*

2 *l.statuliber rationem,5.& l.seruus si heredi,34.in fin.D.de statulib.* iunct. *l.si mandat.Titij.59. §.vlt.D.mandat.*

3 *Cap.suscitata, Extr.de in integr.restitut. Styl Senat.art.66.in nouis.*

4 Castr.*cons* 326.*lib.*2.Bald. *in l.1.in 4. C.ne lic.tert. prouoc.* Alex. *in l.4.§.ait prætor, De re iudic.*

5 *L.mora 32. D.de vsur.l.51.soluturus,39.D.de solut.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XI.

Satisdatio quæ non congruo loco & tempore oblata est, nullius est momenti.

NOn videbitur autem congruo tempore præstita satisdatio, si eo tempore oblata fuerit, quo nondum locus esse poterat liquidationi. [1] Priusquam enim de liquidandis fructibus quæratur, ex ordine est, vt declaret is, qui ad fructuum restitutionem condemnatus fuit, quos quantosque [2] fructus perceperit, [3] & hoc facto is qui vicit declaret etiam vtrum ea quantitate, quam aduersarius obtulit, contentus esse velit an maiores requirat. [4] Interea igitur & quamdiu id factum non erit, præmatura est satisdatio, [5] ac multo magis obsignatio: [6] Cum nec debitum nondum liquidum obsignare quisquam possit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam cum præstetur in vicem & locum quantitatis taxandæ, & vt loquuntur liquidandæ, *l. statuliber rationem, 5. D. de statulib.* non potest deberi satisdatio priusquam locus esse cœperit faciendæ liquidationi.

2 Taxatio enim & liquidatio non potest sequi, nisi præcedat assertio ex vtraque, aut saltem alterutra parte.

3 Detractis scilicet expensis ad eos colligendos factis, *l. 1. C. de fructib. & lit. expens. l. si à domino, 36. §. vlt. D. de petit. hered.* vbi dicitur hoc obtinere non solùm in bonæ fidei possessore, sed etiam in prædone.

4 Nam si consentiant nulla alia taxatione & liquidatione aut satisdatione opus est, sed solutione, *l. si conuenerit, 26. D. de re iudic. l. 1. §. inde quæritur, D. de oper. noui nunciat.*

5 Et consequenter vitiosa, cum fiat animo petendi & constituendi aduersarium in mora ante tempus, quod fieri nullo modo potest, *l. cum filius familias, 49. §. vlt. D. de verb. oblig.* Vitiosa autem satisdatio pro non satisdatione est, *l. quoties, 6. D. qui satisd. cog. l. 3. D. de fideiuss.*

6 Facilius enim est, vt quis admittatur ad satisdandum, quam ad obsignandum. Obsignatio enim pro quantitate non liquida fieri non potest, vt sequitur in Defin. satisdari vero etiam pro incerto debito potest, *d. l. 5. de statulib.* si modo in eo res sit, vt nihil impediat, quo minus de liquidatione iam quæri oporteat.

7 Ratio est, quia obsignationem præcedere debet oblatio, & quidē opportuno loco & tempore facta, *l. acceptam, 19. C. de vsur. l. in fin. C. de iur. emphyt. l. 1. C. qui potior. in pign. hab. l. 2. C. de part. pign. l. credit. 20. C. de pign. l. si soluturus, 39. D. de solut.* offerri autem opportuno loco & tempore non potest, quod quale quantumque futurum sit adhuc ignoratur. Nam & cum ipsa debiti quantitas certa est, si tamen in diem incertam debetur, solui ante diem non potest, *l. stipulatio ista, 38. §. inter incertam, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XII.

Neque iudicati executio remoranda est prætextu restitutionis in integrum petitæ, neque restitutio prætextu nondum secutæ executionis.

IN vendendo dixerat venditor fundum liberum esse, & vt loquimur allodialem, [1] qui tamen erat emphyteuticarius, & pro reliquis in quorum solutione per plures annos cessatum erat domino directo obstrictus. [2] Eo nomine passus emptor controuersiam laudauerat venditorem, [3] deinde peracta lite emptor domino, [4] venditor emptori [5] fuerat condemnatus. Cum postea venditor læsum se diceret, impetrato quoque ad rescindendam venditionem principali rescripto, [6] Emptor autem negaret prius cogendum se ad litem eo nomine suscipiendam; quam sibi præstita esset indemnitas, propterea quod pendente iudicio restitutionis standum esset contractui sententiæque super contractu redditæ, [7] visum est non esse quidem remorandam iudicati executionem prætextu impetratæ restitutionis, [8] sed neque vicissim ex ea causa moram fieri debere iudicio restitutorio. At sufficere emptori debere, quod iudicatum exequi interea possit si velit. [9] *Ita Senatus* in causa N. de Cheurier, & N. fratrum de Beaumont 4. Non. Apr. 1594.

1 Quod Iureconsulti sic exprimebant, *vti optimus maximúsque est, l. qui 90. l. si cum fundum, 126. l. non tantum, 169. de verb. signific. leg. pen. D. de euict.*

2 Habet enim dominus rei vindicationem directam pro canone emphyteuticario contra quemlibet possessorem, *l. 1. §. vlt. D. si ager vectigal. id est, emphyt. pet.* adeoque si nonnullis credimus hypothecariam. De quo tamen alibi dicam.

3 Æquum enim erat improuisi oneris rationem haberi, *l. in venditione, 41. D. de act. empt. l. pen. D. de euict.*

4 *Ex l. 1. & tot. tit. C. fin. cens. vel reliq.*

5 *Ex l. Imperatores, 7. D. de publ. & vectig.* vbi *ex empto* legendum esse, non vt vulgo *exemplo* monet Cuiacius & rectè, *lib. 1. obs. n. 5.* Intellige autem si emptor ignorauerit non etiam si scierit, vt Iurec. scribit, *in d. l. Imperatores.*

6 *Ex l. 2. si voluntate, 8. C. de rescind. vend.*

7 Ex iis quæ scripsi Defin. 1. s. *in integr. rest. postul.* ne quid noui fiat mandari enim executioni res iudicatas publicè interest, *l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* cum concord.

8 Nec audiendus est qui distulit restitutionem, *l. ab hostibus 15. §. vlt. & l. seq. D. ex quib. caus. maior.*

9 Ita enim fit vt neutrius litigatoris ius attendatur, *arg. l. vlt. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius, 39. in fin. de pact. dot.*

[DEFINITIO XIII.

De criminali causa, quæ in ciuilem incidit, prius cognoscendum est, quam de ciuili.

QVoties falsi quæstio aut alia criminalis actio incidit in ciuilem, constat, eoque iure vtimur, de criminali prius cognoscendum esse, quam de ciuili. [1] Si tamen vtraque simul terminari possit, vtraque eodem iudicio terminanda est. Id enim & æquius videtur & commodius. [2] Siquidem sufficit præiudicium nullum fieri quæstioni criminali, [3] nullum autem fit cum vtraque eiusdem sententiæ finibus concluditur. *Ita Senatus* in causa Dom. de la Tornelle, & De la Rochette, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 *l. si de vi, 37. D. de iudic. qui cœtu, 5. §. 1. D. ad l. Iul. de vi pub. leg. si quis ad se fundum, 7. C. eod.*

2 Studere enim bonus iudex debet litibus finiendis, *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr.* [Eadem ratio facit vt si in causa ciuili constet in promptu de iure litigatorum, statim terminanda sit ciuilis quæstio, non expectato fine litis criminalis, quæ tamen non eo minus peragenda est, vt crimen puniatur. *Ita Senatus* in causa D. de Grenand, & Petri Roland. 26. Maij 1614.

3 Quia per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet. *l. per minorem, 54. de iudic.* criminalis autem semper maior est, & eo grauior quo grauius crimen, *l. 1. C. de his qui accus. non pos.* Sanè de possessione prius cognoscendū est, quā de crimine, *C. de appellat.*

DEFINITIO XIV.

Mulier prætextu paupertatis non potest pendente lite restitutionis petere ante diem, quod non debetur nisi in diem.

MVlier de dotalium hypothecarum iure cum possessoribus, qui proprietatem emerant transegerat & conuenerat, vt certam pecuniæ quantitatem post sex annos acciperet, & interea annuas vsuras semisses. Cum postea restitutionem in integrum aduersus transactionem imploraſſet ex capite doli & immodicæ læsionis, peteretque vt quoniam alia bona nulla habebat, saltem quarta pars debiti sibi adiudicaretur per speciem fiduciæ, & vt aiunt, prouisionis, [1] quomodo fieri solet cum de vniuersis fortunis suis quis litigat, ad sumptus nimirum litis & alimentorum [2] (neque enim vsuræ annuæ in eam rem sufficere poterant.) Senatus non putauit audiendam, quia causa nulla est, cur ad præsentem solutionem condemnari debeat, qui non nisi in certam diem voluit obligari, [3] quique non aliter fuit contracturus. [4] At neque cogendus est ex bonis quæ possidet partem aliquam fruendam dare, [5] ne sit ea res aut infructuosa mulieri, si cogatur contenta esse fructibus vix vsuras æquaturis, [6] aut iniuriosa possessori si permittatur mulieri ad conficiendam pecuniam, vt creditricis iure alienet proprietatem bonorum, [7] in quibus antea nullum aliud vnquam ius habuit, quàm hypothecæ iam remissæ & extinctæ. [8] *Ita Senatus* in secreto auditorio, Prid. Cal. Iul. 1595.

1 Neque enim dubitabatur quin ei non solùm quarta illa pars, sed ipsa etiam tota quantitas deberetur, licet dies nondum venisset, cum in diem debitor verè sit debitor, adeò vt si soluat contingat ei liberatio, tanquam plus præstans quam debeat, *l. Iauolenus, 15. alias l. eum qui. de ann. leg. l. stipulatio ista, 38. §. inter. de verb. oblig.* nec possit repetere tanquam indebitum, *.. in diem 10. D. de cond. indeb.*

Source : BIU Cujas

2 Vt ſcripſi Defin. 5. ſ. *ex l. ſi inſtituta 27. §. pen. D. de inoff. teſt. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

3 Ideoque nec compenſati ante diem poteſt, quod in diem debetur, *l. quod in diem, 7. l. cum militi, 16. §. 1. D. de compenſat.* Inde etiam eſt, quod ſi debitum in diem legetur, purè valet legatum, nec tantum incommodo medij temporis, ſed in tota etiam quantitate, *l. debitor, 82. de leg. 2.* ideoque & ex toto legato Falcidia deducetur, *leg. 5. D. ad l. Falcid.* quia verum eſt, quod nulla eius pecuniæ pars ante diem peti poſſet, ſi nihil legatum fuiſſet, vt ſcripſi *lib. 4. Coniect. cap. 12.*

4 *l. vlt. C. de pact. int. empt.* Vnus tantum caſus excipiendus eſt, in quo creditor agere poteſt ante diem, ſed ad interponendam cautionem non ad ſolutionem, idque ex cauſa & in bonæ fidei iudiciis duntaxat *l. in omnibus, 46. D. de iudic.*

5 Quomodo ſ. diximus Defin. 5. ex bonis controuerſiis præſtandam eſſe litigatori quantitatem neceſſariam, ad ſumptus *litis* & alimentorum, *ex d. l. vlt.* ibi *ita vt ex iiſdem, C. de ord. cognit.*

6 Minores enim quam quincunces vſuræ vix vllæ apud nos frequentantur, quibus tamen non niſi perraro ampliorum redituum æſtimatio reſpondeat. Certè non pluris ſolemus æſtimare fructus fundorum, quam vt viceſimo demum anno æquent iuſtam fundorum æſtimationem, id eſt, ad ratam vſurarum *quincuncium.*

7 Etſi enim creditor *dominus non eſt*, ſi tamen vendat iure creditoris transfert dominium quod *non habet*, §. 1. *Inſt. quib. alien. licet vel non* adeo, vt nec vllum hoc caſu ſupetſit ius luendi, *l. 2. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.*

8 Cum *certi iuris* ſit, poſſe mulierem etiam conſtante matrimonio iura hypothecarum ſuarum remittere, ſi modo maritus ſit ſoluendo, *l. iubemus, 20. C. ad SC. Velleian.* quoniam ea remiſſio donatio non eſt, *l. 2. l. etſi pignus, 18. D. quæ in fraud. cred. l. 1. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hyp. ſoluit.*

DEFINITIO XV.

Mater, quæ prætextu dotis pupillum ſpoliaſſe dicitur poſſeſſione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro adminiſtratione, non prius condemnanda eſt, quam rationes reddiderit.

SI mater, quæ filij tutrix aut protutrix fuit, ante redditas adminiſtrationis ſuæ rationes pignorum dotalium poſſeſſionem per iniquam vel colluſoriam iudicis ſententiam nacta ſit,[1] verum quidem eſt pupillo aduerſus eam competere auxilium, quod ex Canone pontificio datur ſpoliatis,[2] ſed tamen is ordo cognitionis eſſe debet, vt rationes prius redditas eſſe oporteat. Quamuis enim iudicium illud redintegrãdæ poſſeſſionis dicatur ſummarium,[3] neceſſe tamen eſt ante omnia ſciri, an mulier ex adminiſtratione debitrix fuerit, nec ne.[4] Quandoquidem ſi debitrix fuit, tanto minus ei pro dote deberi intelligitur, cum ſibi ipſa vltro ſoluiſſe videatur per compenſationem.[5] Ex quo fit, vt neque pignorum fructus, quos per antichreſim in contractu matrimonij factam lucrari debuit, in vicem vſurarum dotis[6] retinere debeat, ſed reſtituere,[7] ad eam ſaltem vſque quantitatem quæ cum mala adminiſtratione compenſari poteſt. Quod ſi ex contrario creditrix reperiretur, ratio nulla eſſet, cur ad fructuum iure perceptorum reſtitutionem condemnari deberet,[8] quos tamen omnimodo reſtitueret, ſi tanquam ſpoliatrix damnaretur.[9] Proinde ne qua aut matri aut pupillo iniuria fiat, multo conuenientius eſt, vt ante omnia diſcuſſio rationum & redditio fiat.[10] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 12. quibus res iudic. non nocet.

1 Cum haberet filius ius retinendæ dotis tanquam ſibi obligatæ pro reddendis rationibus tutelæ, ſiue mater tutrix, ſiue protutrix fuiſſet, *l. pro officio, 20. vbi gloſſ. C. de admin. tut.* Bart. Socin. *conſ. 180. lib. 2.*

2 *Ex can. redintegranda 3. q. 1.* Scripſi Defin. 12. *ſ. quibus res iudic. non noc.* Facit *l. ſi maritus, 10. Cod. de donat. int. vir. & vxor.* iunct. *leg. ſi per imprudentiam, 51. D. de euict.*

3 Quia non niſi poſſeſſorium, cauſa autem poſſeſſorij quælibet ſummaria momentanea eſſe creditur, *l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.* Canon. *in d. can. redintegranda*, Iacobus Menoch. fuſiſſime *in tract. de remed. poſſ. remed.*

4 Quod tamen niſi redditis rationibus ſciri non poteſt, & iis editis *l. nõ ſolum, 8. §. is qui reddere, D. de liber. leg. l. cum ſeruus, 82. D. de cond. & demonſtr.* Illud ſane verum eſt, mulierem, quamdiu rationes non reddidit, eſſe debitricem, at non quantitatis ſed redditionis rationum, quamuis fieri poſſit, vt redditis rationibus ei debeatur, quia interim cauſa rationis incerta eſt *l. ſtatuliber 5. D. de ſtatulib.*

5 *l. vlt. C. de contr. iud. tut. l. 1. §. præterea, D. eod. l. 2. C. de in lit. dand. tutor.*

6 Antichreſis enim eſt, cum fructus pignoris dantur creditori in vicem vſurarum, *l. ſi is qui, 11. §. ſi autichrẽſis D. de pign. l. ſi pecuniam, 33. D. de pign. act.*

7 Antichreſis namque vt & alia quælibet pignoris ſpecies tacitam conditionem habet, Si pecunia debebitur, & quandiu debebitur, *d. l. ſi pecuniã, l grege, 13 §. etiã, D. de pign. l. Paulus, 12. §. 1. quib. mod. pign. ſoluit.* & extenuato per compenſationem debito, pro quo antichreſis contracta fuerat, neceſſe eſt fructus pignoris pro rata portione, quaſi nullo iure ac pro indebito perceptos, reliquam debiti quantitatem extenuare, & in ſortem imputari, *l. 1. 3. & vlt. C. de pign. act.*

8 Iuſta enim eſt conuentio illa, per quam contrahitur antichreſis, dum ne facta ſit in fraudem vſurarum, vt ſcripſi Decad. 9. *De error. pragmat. Error. 5. & 6.*

9 Et quidem ſine ſpe repetitionis, vt ſcripſi Defin. 8. *n.* 4. ſ.

10 Melius namque eſt intacta vtriuſque partis iura ſeruare, quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, *arg. l. vlt, C. in quib. cauſ. reſtit. in integr. non eſt. neceſſ.*

DEFINITIO XVI.

Cauſa matrimonialis pertinet ad iudicem eccleſiaſticum, ſed an venter vel filius mittendus ſit in poſſeſſionem, cognitio eſt iudicis laici.

ETſi de fœdere matrimonij cognoſcere Senatus non magis, quam alius quilibet iudex laicus poteſt,[1] ad eum tamen pertinet, vt pendente illa ſtatus quæſtione, an filius legitimus ſit necne,[2] iubeat decerni alimenta partui, ne fame pereat.[3] Quod quia non aliter facere poteſt, quam ſi æqualiter appareat filium eſſe cum quis talis dicitur,[4] de illo quoque ſummatim cognoſcere debet,[5] ſiue viuo patre, ſiue iam mortuo: Nulla alia hac parte differentia conſtituenda, niſi quod defuncto patre etiam in bonorum omnium poſſeſſionem, ſi hoc peratur, mitti filius poteſt ex Carboniano edicto dilata pleniore ſtatus quæſtione in tempus pubertatis.[6] Itaque ex hac cauſa, ſi teſtes quidam, vt plerumque fit, auditi ſint ad futuram rei memoriam,[7] nec dum didiſcita ſint teſtificata,[8] poteſt & debet Senatus ex officio aperire teſtationes, quod ad animi tantum ſui inſtructionem.[9] *Ita Senatus* pro Nicolaa Gaben, contra ſorores Berchet, 8. Mart. 1596.

1 Quandoquidem ea cognitio ad iudicem eccleſiaſticum pertinet, *cap. lator, Extr. de iudic.* Roman. *conſ. 299.* Dec. *conſ. 212.* Afflict. *deciſ. 30.* & 319.

2 De qua *in cap. lator qui filij ſint legit.*

3 *l. 1. §. & generaliter, D. de ventr. in poſſ. mitt.*

4 Quia ſi euidenter appareret filium non eſſe, nihil decernendum eſſet, *d. l. 1. §. ſi ea quæ in poſſeſſione.*

5 *l. 3. §. cauſa cognitio, verſ. ſummatim, D. de Carbo. edict.*

6 *l. 1. & paſſ. eod. ill. tit. D. & C.*

7 *Ex c. 1. Extr. vt lit. non conteſt. in l. 41. D. ad l. Aquil.* iunct. *l. curent, 22. ff. de teſtib.*

8 Ad hoc, vt aduerſarius poſſit probare contrarium, quod non poſſet facere poſt didiſcita teſtificata, *c. fraternitatis, extra de teſtib.*

9 Vt certius & tutius iudicetur viſis teſtationibus.

DEFINITIO XVII.

Pendente lite coram iudice Eccleſiaſtico ſuper abſolutione à iuramento, non eo minus poteſt interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo.

LIs cœpta coram iudice Eccleſiaſtico ſuper abſolutione à iuramento interpoſito in contractu, non impedit, quo minus ex contractu interim exequendo apud iudicem laicum agi poſſit,[1] quia quod dici ſolet, non debere iudicem ſecularem procedere de ea re, de qua ſcit litem coram iudice Eccleſiaſtico pendere,[2] licet inhibitiones nullæ interuenerint,[3] quæ nec fieri poſſunt inter eos, qui plane diſparatam habent iuriſdictionem,[4] ad hunc caſum non pertinet, in quo alia res eſt, de qua apud iudicem laicum, alia de qua apud Eccleſiaſticum tractatur.[5] Aliud enim eſt de iuriſiurandi religione diſputare, aliud vero de virib. contractus, qui nullo quoque iureiurando interueniente nihilominus valeret,[6] paratámque haberet executionem forte initus apud acta,[7] & in præſentia iudicis, quæ omnem me-

Source : BIU Cujas

tus, vel violentiæ præsumptionem, adeoque suspicionem tollit. [8] Sed & fieri potest, & fit plerumque, vt is etiam, qui petit absolutionem à iuramento, perinde tamen sit periurus, vtputa si iurauerat se non petiturum absolutionem, [9] nisi proponas duplicē quoque petitam absolutionem. Item, quid si debitor vno tantum die ante tempus solutioni præstitutū absolutionem petierit? Fere est, vt iam periurus eam petiisse videatur, qui tantopere se arctauerit, [10] ideoque, nec debet ei prodesse, ne quidem vt eum excuset à pœna contumaciæ, [11] quamuis causa quælibet etiam iniusta soleat in criminalibus excusare à dolo. [12] Recte tamen apud nos prouisum est, ne qua posthac inter iudices Ecclesiasticos & laicos controuersia possit emergere, vt absolutionem quidem à iudice Ecclesiastico ante omnia impetrari oporteat. [13] Sed ad fines agendi tantum & ad periurij exceptionem effugiendam, at non etiam vt de causæ meritis & absolutionis æquitate apud iudicem Ecclesiasticum tractari possit, cum antea iudices Ecclesiastici prætextu iuramenti & absolutionis petendæ omnes omnino de cōtractibus iuratis controuersias cognitioni suæ vindicarent. *Sine die.*

1 Marth. Afflict. *decis.* 30.

2 Feder. de Sen. *cons.* 126 *incip. in quæstione*, & *cons.* 300. *incip. factum proponitur Not. in c. tuam, de ord. cogn. & in c. debitores, de iureiur.* Petr. de Anch. *cons.* 22. *incip. casus talis est.*

3 Mos tamen inoleuit, vt Episcopi soleant iudicibus secularibus inhibere sub pœna excommunicationis, vt pendente lite supersedeant, vt ait Aug. *in l.* 4. *§. condemnatum. de re iudic.*

4 Bald. *in l.* 1. *in fin. C. quomod. & quand. iud.*

5 Afflict. *d. decis.* 30. *num.* 2. & 4.

6 Idem Afflict. *d. n.* 4. Bart. latè *ad l. si quis pro eo, de fideiuss.*

7 Gloss. in Auth. *generaliter, C. de Episc. & Cler.* DD. *in leg. eum, pro quo, de in ius voc. Not. in c. si quando, de of. deleg.* Luc de Penna *in l.* 2. *C. de iur. fisc. lib.* 10.

8 *L.* 1. *C. de his qui propt. met. iud. non appell. Not. in l. de pupillo, si quis Prætori, de oper. noui nunc.*

9 Ant. de Butr. *in c. de iureiur.* Ludouic. Rom. *cons.* 326. Bald. *in repet. l.* 2. *D. de iureiur.* quem refert & sequitur Afflict. *d. dec.* 30. *n.* 5. & 6.

10 Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Abb. Sicul. *in c. debitores, extr. de iureiur.* Idem Abb. *in d. c.* 1. *eod super rubric.*

11 Iniusta enim causa non excusat à pœna contumaciæ, *l. properandum, §. sin autem, vbi not. C. de iud. & in leg. qui solidum,* 78. §. 1. *de leg.* 2. §. *oportet,* in Auth. *de iudic.* Alex. *cons.* 118. *col.* 3. *vers. circa tertiam dubitationem, vol.* 2. *Ex not. in c. finem litibus de dol. & contum.*

12 *Not. in l.* 2. vbi Angel. *C. de plagiar & in l. igitur. D. de lib. caus.* Afflict. *dec.* 31. & *n.* 3. & 4.

13 Quia iuramentum est quid merè spirituale, nec proinde iudex laicus potest de absolutione cognoscere, quamuis possit cognoscere super obseruatione iuramenti, *c. licet, de iureiur. lib.* 6. Afflict. *dec.* 24. *n.* 9.

TIT. VIII.

DE LIT. CONTEST.

DEFINITIO I.

Qui iam litem contestatus est, si iterum iubeatur contestari nec appellet, cogendus est vt contestetur aut habendus pro contumace.

QVI litem negatiue contestatus est, [1] si quasi minus sufficienter contestatus sit, patiatur imperari sibi à iudice vt iterum contestetur, [2] sibi præiudicat, [3] adeo vt si in iterum contestando moram faciat, possit ex ea causa petitio actoris haberi pro vera & probata, [4] siue ipsius domini siue solius procuratoris, qui & ipse dominus litis est, [5] factum consensúsque interuenerit. *Ita Senatus* in causa Ioannæ Rippert & Claudij Pomard, 5. Id. Iul. 1595.

1 Quæ magis verè & propriè contestatio est, quæ scilicet fit per negationem, licet lis contestata dicatur, quoties iudex per narrationem negotij causam audire cœperit, vt ait *l. vnic. C. hoc tit.* Non enim ante dicitur lis inchoata, licet vocatus sit aduersarius, *leg. vltim. Cod. de plur. petit.*

2 Non quasi duplex contestatio necessaria sit, sed quasi prior non fuerit sufficiens, vt ait Defin. In quo circumspectus esse debet bonus iudex, ne litigatores vnquam iubeat actum agere.

3 Quia iudici parere cogitur, atque ita prioris suæ contestationis commodum amittere.

4 In pœnam contumaciæ, vt in *l. si perlusorio,* 14. *§. quoties, D. de appell. l. de ætate* 11. *§. qui tacuit, D. de interr. in iur. fac.* Idque expressum est Styl. Senat. artic.

5 *L.* 4. *§. vlt. D. de appell. l. procuratoribus,* 22. *& seq. C. de procur.*

DEFINITIO II.

Effectus contestationis & citationis durant perempta instantia.

QVI effectus ex litis contestatione aut ex citatione nasci solent, nimirum vt actio perpetuetur, [1] vt præscriptionis cursus interrumpatur, [2] vt possessor in mala fide cōstituatur, [3] vt res fiat litigiosa, [4] & alij eiusmodi, non eo minus salui remanēt, quod postea perempta sit instātia, [5] in qua citatio aut litis contestatio facta est. [6] *Ita Senatus* in causa viri clarissimi D. Claudij Francisci Pobelli, D. de Preissy, nunc Equitis Senatorij nobilissimi, contra D. Henricum Bay, præsidem Rationalium, 4. Non Aug. 1595.

1 *L. sicut, C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor. l. omnes,* 26. *l. sciendum,* 58 *D. de oblig. & action. l. vnic. C. ex delict. defunct.* Inde fit vt plerunque cogatur à prætore contestari litem is quoque, qui vlterius progredi non cogitur, *l.* 1. *§. vlt. D. de fer. & dilat.*

2 *d. l. sicut.*

3 *L. sed etsi l.* 25. *§. si ante, D. de petit. hered. l.* 2. *C. de fructibus & lit expens.*

4 *Auth. litigiosa, C. de litig.*

5 Litem mortuam Iureconsulti dicunt, *in l.* 2. *D. iudic. solui.* Alio sensu dicitur finita, *in l. cum quærebatur,* 13. *ad fin. princ. D. eod.*

6 Quia cum citatio & contestatio sint facti, non possunt haberi pro infectis, *l. in bello* 12. *§. facti D. de capt. & postlim. l. verum est,* 31. *D. de reg. iur. l. denique,* 19. *D. ex quib. caus. maior.* Itaque peremptio instantiæ nihil aliud efficit nisi vt acta litis circumducantur, vt Paulus loquitur *in l. acta* 44. *D. de re iudic.* Id est, fiant irrita. Obserua tamen eo loco interpretis videri verba illa, *& iudex hoc permiserit.* Ad quem enim nisi ad iudicem referri potest, quod sequitur *potest iubere.* An non vero permittit, & plus quam permittit qui iubet?

TIT. IX.

DE PLVR. PETITION.

DEFINITIO I.

Quando moram faciat is qui nihil offert, si plus petatur quam debeatur.

QVI debebat quinquaginta, si, cum ab eo centum petorentur, nihil obtulerit, condemnandus est in omnes expensas litis propter moram, cum quinquaginta, qui debere se non ignorabat, offerre debuerit. [1] Aliud est, si fundi partem iniuste possessam non offerat, is à quo totus fundus vindicatur. Hoc enim casu compensandæ sunt expensæ, quasi mutua lata victoria. [2] Ideo fortasse, quod qui totum fundum petit, non vtique singulas fundi partes in iudicium deducere videatur. [3] Quomodo petit quinquaginta, qui petit centum: adeo minor summa maiori reuera inest. [4] Sed quod priore loco diximus ita verum est, si quinquaginta liquido [5] debeantur. Quandiu enim liquidum non est debitum, nihil imputari potest debitori certam quantitatem non offerenti. [6] Sane quo minus in genere saltem offerre debeat, quicquid debitum esse apparebit, excusari non potest. [7] *Ita Senatus* 14. Cal. Decemb. 1590.

1 Ioan. Imbert. *lib.* 2. *Instit. forens.*

2 *L. qui solidum* 78. *in princ.* & ibi Bart. *de legat.* 2. Etsi enim Papinianus eo loco respondet, moram passum videri fideicommissarium, qui solidū fideicommissum frustra petebat herede Falcidiam obiiciente, si partem non acceperit: Obseruandum tamen est, tractare illum de eo casu, quo fideicommissarius partem interim sibi solui desiderauerit, vt intelligamus, nec partem quidem debitam offerre debere eum à quo totus

Source : BIU Cujas

tus fundus petitur, si non interim partem illam, quæ debetur, sibi solui actor desideret.

3 Totus enim fundus non nisi vnum corpus est, quod Philosophi dicerent indiuiduum, licet Iureconsulti speciem appellent.

4 Ad l. §. *si stipulanti, D. de verb. oblig.*, *l. cum furti 9. D. de in lit. iur. l. quoties 9. §. sed si maiorem, D. de hered. instit. l. diem proferre 27. §. si plures, de recept. qui arbitr. l. qui quartam 15. de leg. 1.*

5 Id est, vere & indubitatè & apertè, *vt in l. alias autem 18. D. de iureiur.*

6 *L. non potest improbus videri, qui ignorat quantum soluere debeat 99. de regul. iuris.* Nam & excusatur, qui per iustam ignorantiam plus petit *leg. 1. Codic. hoc tit.* Punitur tantum is, qui dolo malo plus petit, & per auaritiam delinquit, vt ibid. Zeno loquitur. Sed & pœnitentiæ locus est ante inchoatam litem, quamuis vocato iam ad iudicium aduersario, *l. vlt. eod.*

7 Nam & interdum pro non liquido, si modo constet aliquid deberi cauendum & satisdandum est ne mora contrahatur, *l. statuliber rationem 5. D. de statuliber.* vbi rectè legitur, *incerta causa rationis*, non vt Haloander legendum putabat, *inserta.* Obserua autem ita ius olim fuisse, vt qui plus peteret, siue re, siue loco, siue tempore, siue causa, cadere deberet a lite, qui vero minus, id, quod plus erat, amitteret. Quod vtrumque Zeno correxit *in dict. l. 1. & 2. C. hoc tit.* nec nisi expensarum damno hodie coërcetur, qui plus petit, qui minus, nullo. Nam quod à Zenone constitutum est de triplo inferendo, & à Iustiniano de toto debito amittendo, in vsu apud nos esse desiit. Nec rursum facilè id obtinet, quod scriptum est *in §. si minus, Instit. de action.* vt si minus petitum sit, in reliquum nihilominus reus in eodem iudicio condemnetur. Fatuus enim haberetur, qui conuentum pro decem condemnaret ad viginti, quantumuis maximè viginti deberentur. Planè quin alio iudicio reliqua decem petere actor possit, nihil prohibet.

TIT. X.

DE DILATION.

DEFINITIO I.

De dilatione danda contumaci ad euitandam ex peremptorio condemnationem.

POSTQVAM alterutrius collitigantium intentio propter aduersarij contumaciam pro confessa probatáque habita est, siue quod aduersarius legitimè in ius vocatus non venerit,[1] siue quod propositis facti allegationibus respondere noluerit,[2] non ideo statim condemnandus est contumax,[3] sed danda ei dilatio, intra quam veniat dicturus, cur non debeat condemnari.[4] Quod enim actoris intentio impleta creditur,[5] efficit duntaxat, vt de ipsius iure, de quo primum quærendum fuit, amplius inquiri non oporteat:[6] sed exceptiones, quæ reo ad elidendam intentionem competere possunt, non excludit,[7] quarum potestate fieri possit, vt non minus condemnari actor debeat, quam si intentionem suam non impleuisset.[8] Idémque de actoris replicatione tractari potest, si rei exceptionibus actor non responderit, eásque ob illam causam pro confessis habendas esse iudex pronunciauerit.[9] Sed tamen si præcipiti festinatione iudex, nulla dilatione dilata, aduersus contumacem sententiam tulerit,[10] à qua prouocatio ad Senatum facta sit, non audiet Senatus appellantem, si nihil aliud habeat, quod dicat, cur condemnari non debuerit.[11] Nam in eius commodum, qui nullo iure litem aut instituerit aut susceperit, non solet Senatus scrupulosas istas subtilitates admittere,[12] ad cuius officium & æquitatem vel illud maximè pertinet, vt videat, ne summum ius summa vnquam sit iniuria.[13] *Ita Senatus* ex tempore, 10. Cal. Mart. *1590.*

1 *Vt in l. & post edictum 73. D. de iudic.*

2 *Vt in l. si perlusorio 14. §. quoties, D. de appell.*

3 Ne præceps iudicis festinatio, qua nihil in iudiciis periculosius est, locum faciat interponendæ iustæ appellationi.

4 Pragmatici dicunt, *pour venir deffendre à la condemnation*, Text. est *in d. l. & post edictum*, iis verbis. *Iterum citari debet.* Facit *l. consentaneum 8. C. quem. & quand. iud.*

5 In pœnam contumaciæ, quæ tacitam confessionem inducit & fictam, *l. Diuus Antoninus 7. D. de in integr. restit.*

6 Abundè enim sufficit exonerari petitorem probandi necessitate, inquit in simili Paulus *in l. cum qui 30. D. de iureiurand.*

7 Probata enim actoris intentione, illud adhuc supereſt, vt de rei iure & exceptionibus quæratur, *l. qui ex liberis 11. §. vlt. in fin. D. de bonor. possess. secund. tab.*

8 Id enim est, quod dicimus, exceptionem nihil aliud esse, quam actionis exclusionem. Actionis inquam iure competentis, & cuius benè probata sint extrema, aliaqui non est, quod de exceptionis iure tractari possit aut debeat, cum actor in probanda sua intentione defecit. Vincit enim reus etiamsi nihil præstiterit, *c. vlt. extr. de iureiur. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. de except.*

9 Nam cum replicationes nihil aliud sint quam exceptiones, idem in omnibus iuris est, *d. l. 2. §. replicationes, l. exceptio 22. de exceptionib. l. non exceptionibus 10. C. eod.*

10 Contra morem iudiciorum, *d. l. & post edictum*, iunct. *d. l. Diuus.*

11 *Arg. l. exigendi 12. in fin. C. de procurat.*

12 *L. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad l. Aquil. l. si fideiussor 29. §. quadam, D. mand. l. sicut 8, §. si debitori, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

13 *L. quod si Ephesi 4. in fin. de eo quod cert. loc. l. qui filium 74. §. vlt. D. ad SC. Trebell. l. 2. §. item Varus ait, D. de aqua pluu. arcend. leg. omnibus 90. de reg. iur. l. placuit, C. de iudic.* Adde *l. si seruum 91. § sequitur, de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Non currit dilatio ei, qui adeundi iudicis absentis copiam non habuit.

A Iudice intra concessam dilationem quid facere iussus quantumcunque præcise & addita commination, ni intra constitutum tempus fecerit, excusandus est, & ad aliam dilationem petendam admittendus, si per iudicem ipsum steterit, quo minus eius præcepto pareri potuerit,[1] nec vlla in eam rem indiget restitutione.[2] Quid enim si quod faciendum fuit, non nisi præsente iudice explicare debuerit,[3] iudex vero toto eo tempore abfuerit,[4] aut sui copiam facere noluerit?[5] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Bay, & hedum Nicolai Grand, & D. Senatoris de la Roche, Prid. Cal. Iun. 1591.

1 *L. quid tamen 21. §. Papinianus, & §. si arbiter, & melius in l. arbiter 40. D. de recept. qui arbitr. l. 1. in fin. D. de diuers. temp. præscript. l. 1. §. dies & seq. D. quand. app. sit.*

2 Quia omnis restitutio vel erroris proprij veniæ petitionem, vel aduersarij circumuentionis allegationem continet *l. præfecti 17. D. de minorib.* quorum neutrum hic interuenit, cum per iudicem ipsum stetit, facit *l. Iulianus 17. in fin. ex quib. caus. maior.*

3 Alioqui frustra quis causetur absentiam iudicis, cuius præsentia non fuerit necessaria.

4 Forte ex iusta causa puta propter occupationem propriorum negotiorum, vel vrgentem profectionem, vel munus aliud reipub. vt *in l. licet 15. D. de recept. qui arbitr.*

5 Fortasse dolo malo, vt contra eum mulcta eo nomine dicenda sit à iudice superiore, *arg. l. non distinguemus 32. §. si arbiter, D. de recept. qui arbitr.*

DEFINITIO III.

De dilatione data per sententiam conditionalem, à qua fuerit prouocatum.

PEr sententiam inferioris iudicis quid facere iussus intra mensem proximum, & ni faceret, condemnatus in certam pecuniæ quantitatem ac in expensas litis, si ab ea sententia prouocauerit, & appellatoria lite per triennium aut quadriennium protracta tandem succubuerit, non ideo tamen prohibetur intra mensem proximum iudicato satisfacere, ac si nunc primum sententia reddita, nec ab ea prouocatum esset.[1] Nam quod dici solet, iniusta appellatione pronunciata, executionem iudicati fieri ex sententia confirmata, non ex confirmante,[2] ad dilationem priore sententia concessam non pertinet, cuius sane tempora pendente appellatione currere non potuerunt, cum appellatio, quamdiu pendet, extinguat iudicatum.[3] Cui consequens est, vt si condemnatus post appellationem, decisam priori iudicato satisfaciat intra præstitutum tempus, nullus condemnationi expensarum prioris instantiæ locus sit, quasi defecta conditione sub qua fuerant adiudicatæ.[4] *Ita in Senatu tractatum* ex tempore, in causa N. Chardon procuratoris Necienſis, contra viduam cuiusdam Syndici de Tonoz, 3. Cal. Febr. *1593.*

Source : BIU Cujas

1 Cum enim ſententia, à qua appellatum eſt, extinguatur per appellationem aut ſaltem ſuſpendatur, *l. ſi cauſa cognita 32. C. de tranſact.* fieri non poteſt, vt dilatio temporis per ſententiam data prius habeat finem quam principium, *l. ſi in diem 46. D. de condic. & demonſtr. Text. eſt in l 2. C. de vſur. rei iudic.* in illis verbis: *Vel ſi procuratio fuerit porrecta à die confirmationis ſententiæ.*

2 Vnde fit, vt medij quoque temporis vſuræ debeantur, quia appellatio licet extinguat iudicatum, non extinguit debitum, *leg. tutor 41. D. de vſur.*

3 *L. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. d. l. ſi cauſa cognita 32. C. de tranſact.*

4 Etſi enim non fuit dicenda ſub conditione ſententia, *leg. qui teſtamento 37. D. de excuſ. tutor.* Si tamen dicta ſit, tenet, præſertim ſi ab ea non fuerit appellatum, *arg. l. 4. §. ad tempus, D. de interd. & releg.* nam & appellari ab ea poteſt, adeo vt & eo caſu à die ſententiæ tempus ad appellandum computari oporteat, *l. 1. §. biduum, D. quand. appell. ſit & intr. quæ temp.*

TIT. XI.

DE FERIIS.

DEFINITIO I.

Sententia die feriato lata omnimodo ex appellatione reſcindenda eſt, licet recte iuſtaque lata ſit.

SENTENTIA die feriato lata & pronunciata, [1] ſiue à iudice ſiue ab actuario, [2] tranſit quidem in rem iudicatam, ſi ab ea non ſit appellatum, [3] poſtquam moribus noſtris receptum eſt, vt ab iis quoque ſententiis, quæ ipſo iure non valent, neceſſaria ſit prouocatio: [4] Sed ſi prouocatum fuerit, irritam eam fieri oportebit, quantumuis recte & iuſte reddita ſit, quia rite lata non eſt. [5] Idipſum tamen ſuperior iudex ſequetur, quod inferior pronunciauerat, ſolo pronunciationis viro ſublato. [6] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Contra morem maiorum iuriſque prohibitionem, *l. 2. leg. omnes 7. ad fin. l. vlt. C. hoc tit. l. 1. in princ. & §. 1. l. ſi feriatis 6. D. eod.* Exceptis quibuſdam cauſis, de quibus *in l. 2. & 3. eod.*

2 Obtinuit enim vt mandante iudice poſſit ſententia pronunciari per actuarium, quæ ex iuris ratione non niſi per iudicem ipſum pronunciari deberet, *l. 1. 2. & 3. C. de ſent. ex petit. recit.*

3 Contra quam ferat iuris ratio, ex qua proculdubio nullius momenti eſt ipſo iure ſententia die feriato lata, *d. l. 2. in fin. C. hoc tit. d. l. 1. §. 1. in fin. D. eod.* Vide tamen *Deſin. 5. 7.*

4 Ex Styl. Senat. noſtri, facit *l. Præſes 27. D. de re iud.*

5 Propter vitium pronunciationis, vt loquitur Scæuola *in l. qui teſtamento 37. D. de excuſ. tutor.*

6 Vt & in ſpecie *d. l. qui teſtamento.* faciendum fuiſſet, ſi tutor iuſtam habuiſſet excuſationem. Vide *cap. vlt. Extr. de fer.*

DEFINITIO II.

Non ſunt iurandi teſtes die feriato, niſi partes conſentiant eo die audiri, qui ſit quidem feriatus, ſed non in honorem Dei.

IN dictandis aut excipiendis teſtationibus aliud non eſt. Neque enim fidē faciunt, ſi feriato die teſtes auditi ſint: [1] nec ideo tamen teſtibus, qui iurato teſtificati ſunt, à priore teſtimonio impune reſilire licebit, [2] quamuis iterum ſint audiendi, [3] & quidem eius ſumptibus, qui nefaſto die perperam eos audierat. [4] Sane ſi cum dies feriatus eſſet, aduerſarius tamen auditioni conſenſerit, valebit teſtatio. [5] Præterquam ſi ponas in honorem Dei ferias indictas: [6] quo caſu æquum non eſt, ex collitigatorum conſenſu iuri publico diuini cultus derogari. [7] Illud tamen meminiſſe oportet, eo die auditos videri teſtes quo iurati, non quo teſtationes conſcriptæ ſunt. [8] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Generaliter enim conſtitutum eſt, vt diebus feriatis actus omnes, ſiue publici, ſiue priuati conquieſcant, *l. actus omnes 8. C. hoc tit.* vt nulla ſit cognitio iurgiorum, *l. 7. ante fin. eod.* vt non tantum lites, ſed etiam cauſæ quieſcant, *l. 2. eod.*

2 Quia quod teſtis die Dominico iuratus falſum dixerit, non facit quo minus ſit periurus. Imo tanto magis, quanto ſanctius eo die diuinum numen colere debuit, *l. quis falſo 16. D. de teſtib.* Culpa enim iudicis, qui eo die teſtem audire & iurare non debuit, non poteſt delictum & periurium teſtis excuſare, *arg. l. 2. D. de priuat. delict.* Stabitur tamen hoc caſu ſecundæ depoſitioni non primæ, licet iuratæ, alioqui cur iterum teſtem audiri oporteret, cuius teſtimonium fidem nullam habere poſſet? cur expectaremus euentum, qui nihil operari poſſet? *l. aliquando 13. §. vlt. l. debitrix 24. §. vlt. D. ad SC. Velleian.*

3 Nota iterum eſſe audiendos, nec ſufficere vt repetantur, quia prior auditio prorſus nulla eſt.

4 Ne per illius culpam ſuperuacuis ſumptibus oneretur is pro quo teſtes auditi ſunt. Niſi is ipſe ſuo periculo, quod plerumque fit, auditionem illam die feriato fieri vrſerit.

5 *L. 1. §. 1. & l. ſi feriatis 6. D. hoc tit.* Guid. Pap. *q. 136. n. 2. & q. 216. ex not. per gl. & DD. in c. veniens, extr. de teſtib.*

6 Feriarum enim aliæ in honorem Dei inductæ ſunt, aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum aut meſſium cauſa, *l. 2. 3. 4. 7. & vltim. C. hoc tit.*

7 *d. l. omnes 7. ad fin.* ibi *nec apud ipſos arbitros ſponte electos, eod.*

8 Quia teſtatio fidem accipit ex iuramento, non ex ſcriptura, quæ ſcilicet non ſit niſi ad rei geſtæ memoriam, *arg. l. 4. D. de pignor.* Nam nec olim teſtes, niſi palam & publicè audiri ſolebant in iure, id eſt, in loco ipſo iudicij, & iudice ſedente, & aduerſario quoque præſente

DEFINITIO III.

De executione facta die Dominico contra verum debitorem appellantem ab executione, nec tamen pecuniam condicentem.

DEbitor Senatuſconſulto condemnatus ad ſolutionem, iuſſus erat per apparitorem Dominico die ſoluere, & ni ſolueret in carcerem ire. Dixerat ille, non debere ſe cogi eo die, qui in honorem Dei Opt. Max. feriatus eſſet, ſed tamen cum ad ſolutionem nihilominus vrgeretur, abſente creditore, ſoluerat & ab executione appellauerat. Tertio poſt die creditor teſtato declarauerat nolle ſe eam executionem ratam habere, quod die Dominico facta fuiſſet, neque tamen exactas pecunias reſtituerat. Quærebatur, an iuſtam appellationis proſequendæ cauſam debitor haberet? Quidam negabant, quod cum verum ſe debitorem agnoſceret, nihil planè ipſius intereſſet, quonam die vrgeretur: [1] ſolúmque in eo verſaretur ius Principis & Procuratoris generalis, propter violatam publicam honeſtatem & ſacroſanctæ religionis venerationem. [2] Nam etſi ex qua alia cauſa executio perperam facta proponeretur, vt puta contra leges formámve ſtatuto præſcriptam: Sufficeret tamen quod pro debito facta eſſet vt teneret, in id ſaltem vſque tempus, quo debitum offerretur. [3] Contra obiiciebatur, non debere creditorem quicquam conſequi ex ea executione, quæ contra leges omnes facta fuiſſet, [4] præſertim cum nec debitore ipſo conſentiente fieri potuerit, vt executio illa valeret. [5] Neque locum eſſe diſtinctioni, quæ quibuſdam probabatur, an citatio dumtaxat, an realis quoque executio facta eſſet, quaſi hanc irritam fieri oporteret, illam non item. Nam præter id, quod omnia omnino ad iudiciorum cauſam pertinentia eo die fieri diſtrictè & indiſtinctè prohibitum eſt, [6] quis negaret, tealem eſſe hanc executionem, per quam iubebatur debitor, vt vel ſolueret, vel iret in carceres? [7] Maximè vero ſecuta ſolutione metu carcerum, tametſi in carceres detruſus non fuiſſet. [8] At nec illud rurſus dici poterat, licuiſſe creditori intra decem dies à tempore interiectæ appellationis reſilire ab executione, quemadmodum debitor intra idipſum tempus appellationi renunciare potuiſſet. [9] Non enim reuera executioni renunciaſſe videri poterat, qui pecunias per executionem exactas ſibi retinuerat. [10] Senatus, cum debitor, nec negaret ſe debere, nec ſolutæ pecuniæ reſtitutionem peteret, irritam fecit executionem, irritam quoque appellationem, vtroque ex collitigatoribus à iudicij obſeruatione abſoluto, nulla hinc vel inde facta impenſarum condemnatione, [12] propterea quòd creditori quodammodo debitor peperciſſet, qui ſolutionem à ſe factam adprobans, liberationem ſibi ex ea quæſiiſſet. [13] Item, quod creditori quoque ignoſcendum videretur non tam ob id, quod executori non mandauerat, vt de die Dominico exequeretur (hic enim, vt & alias ſæpe factū, executoris factum partis eſt, [14] cum imputare ſibi debeat,

qui

qui talem elegit, [15]) quam quod post triduum ab executionis iure discessisset. Quid enim præterea faceret, nisi vt pecuniam quoque redderet? Atqui nec debitor ipse petebat, qui liberationem malebat quam condictionem. [16] Irritam tamen executionem fieri necesse fuit, ne malo exemplo tale quid in posterum per creditorum iniuriosam asperitatem contingeret; [17] Interminatione etiam apparitoribus facta pœnæ vigintiquinque librarum, & quanti partium interesset, si quid vnquam tale admitterent. *Ita Senatus* in secreto auditorio ex tempore, 6. Idib. Iun. 1590. & 3. Non. Decemb. eodem anno.

1 *Arg.l.Iulianus* 60.*D.de cond.indeb.l.si fideiussor* 29.§.*quadam*, *D. mandat.*

2 Ioan.Papon. *in syntagm.arest.*

3 Neque enim auditur debitor impugnans vitiosas subhastationes, si modo pro debito factæ sunt, quin offerat & obsigner debitum recusante creditore accipere.Styl.Senat.nostri. Facit *l.fundus* 9.*D.de rescind. vendit.*

4 Quamque lex ipsa irritam facit ipso iure, *l.2.in fin. C.hoc tit.*

5 *Cap.vlt.extr.eod.*

6 *d.l.2 l.actus omnes* 8. *l.vlt.* in illis verbis: *Nulla quemquam vrgeat admonitio,taceat apparitio*, & ad fin. *vel cuiuscunque iudicis apparitor. C.hoc tit.*

7 Nametsi non sit detrusus in carceres,quia soluit,ideo tamen videtur soluisse, quia carceres ei minabatur. Paria enim sunt, aliquid fieri coactè,& metu coactionis, *l.nouissimè* 7.§.1. vbi Bald. *D.quod falsi.stut. auct.*

8 Solus enim metus carceris iustus metus est, *l.nec timorem* 7.§.1. *l.pen.l.vlt.*§.1.*D.quod met.caus.*

9 Nam intra decennium sicut appellatio permissa est, ita & appellationis extinctio, quæ fit per renunciationem. Post id tempus non est permissa, nisi ex rescripto & diplomate Principis, vocant pragmatici *lettres d'ancantissement*, per quas circumducitur appellatio, vt loquitur *l.si præses* 6.*C.quomod.& quand.iud.*

10 Iniuria enim, quæ per extortam veram solutionem facta fuerat, non nisi reddita pecunia tolli poterat. Vnde illud Comici: *Nunquam verbo satisfacies,cui re malefeceris.* Facit *l.prout* 80. *D.de solut.l.nihil*,35. *de reg.iur.* Verba enim cum effectu sunt accipienda, *d. l.fundus* 9. *D.de rescind.vendit.l.1.*§.*vlt.D.quod quisque iur.l.pen.*§.*docere*, *D.ne quis eum, qui in ius voc.vi exim.*

11 Quod pragmatici dicunt,*mettre les parties hors de Cour, & de procés, sans despens.*

12 Non quasi tacita expensarum compensatione facta, vt fieri solet ob mutuam victoriam,vt scripsi *ad Defin.*7 *n.*1.3.*de sportul. & sumptib. in diuers.iudic.fac.* sed ob rationem,quæ sequitur in Defin.

13 Neque enim poterat ex ea solutione nasci liberatio, quin solutio ipsa confirmaretur,quia quamdiu pendet ius condictionis,pendet etiam ius liberationis,*l.qui hominem* 34.§.*si gener.l.si quis offerenti* 58. *l.pupilli* 96.§.*vlt.l.qui res* 98.§.*rem autem*,*D.de solut.* nisi in casu *l. Neratius* 63. *D.de cond.indeb.*

14 *L.*3.*C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.l.si ob causam* 13.*C.de euict.*

15 *Arg.l.cum mandatu* 23. *in fin. D.de minor.leg.*1.§.*is quoque*, *D.de oblig. & act.*

16 Nam & debitoris intererat vt liberaretur, cum species acquisitionis sit liberari ab obligatione, *l.species* 11.*D.de acceptilat.*

17 Imperfecta enim lex esset,quæ aliquid fieri prohiberet,si factum non coërceret,vt Vlpian præfatur *in fragm.tit.*1. Exemplum est in lege Cincia,de qua eo loco. Item in *l. & si quis* 14.§.*Diuus autem Marcus*, *D.de relig. & sumpt.funer.*

DEFINITIO IV.

Executio facta die Dominico, licet contra verum debitorem, non tenet, nec tamen nisi procuratore fiscali requirente rescinditur.

EXecutio, quæ die Dominico alióve festo & sacro facta est, licet contra verum debitorem tenere non potest,& ante omnia renocanda est, [1] Præstito etiam quanti interest debitoris, [2] Procuratore tamen fiscali, aut qui in eius locum substitutus sit, non solo ipso debitore in requirente, [3] quoniam ad publicam magis quam ad priuatam vindictam eius iniuriæ persecutio pertinet. [4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 12. infr. de execut.rei iudic.

1 *L.*2.*l.omnes dies* 7.*l.seq.& l.vlt.C.hoc tit.*

2 Vt fit generaliter, & faciendum est, quoties executio aliqua nulliter & perperam facta est. Omnis enim executio, quæ non est iuris, habet iniuriam, *l.iniuriarum* 13.§.1.*à contr.sens. &* §.*seq. de iniur. leg.*5. *C.quor.appell.non recip.l.*5.*C.de iur.fisc. lib.*10.

3 Ioan.Papon. *in syntagm.arest.lib.*7.*tit.*10.§.2.

4 *Argum.l.locatio* 9.§.*quod illicitè*, *D.de public. & vectig.* Priuatim namque nihil interest veri debitoris, cuius interesset potius vt liberaretur,quemadmodum diximus ad *Defin.praced. n.*16.

DEFINITIO V.

Sola pronunciatio sententiæ fieri potest etiam die feriato, dum ne in honorem Dei sit feriatus.

NOn ex eo solo sententia nulla est, aut annullanda, quod pronunciata sit die feriato, si non in honorem Dei feriatus fuit. [1] Cæteris enim diebus, quantumlibet feriatis, nihil vetat fieri ea omnia, quæ citra causæ cognitionem expediri possunt. [2] *Ita Senatus* in causa fratrum Broche, & Antonij Baudard, 7. Id. April. 1595.

1 *L.vlt.C.hoc tit.*etsi inter feriatos dies,& qua de causa feriati sint, non distinguût Imperatores,*in l.omnes dies* 7.*eod.* sed tantum inter iuridicos & feriatos. Huius tamen distinctionis argumentum quoddam præbet, quod scriptum est *in l.* 8. *eod.* vt actus omnes, seu publici seu priuati,præterquam emancipandi & manumittendi in paschalibus quindecim diebus conquiescant.

2 *Arg.l.*2.*&* 3.*D.hoc tit.* itaque diebus iis,qui non in honorem Dei feriati sunt,neque iudicium esse potest, neque iudicatum, sed iudicati pronunciatio fieri potest,*l.*6.*eod.*quod tamen mihi duriusculum videtur, quia iudicatum ex sola pronunciatione totum constituitur, videturque eo die iudicari, quo fit pronunciatio, *l.*1.*D.de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Rogationum feriæ non sunt indictæ in honorem Dei.

FErias rogationum indictas esse constat ex causa supplicationum (minores litanias vocât [1]) quas per illos dies Mamertus Viennensis Archiepiscopus primum instituit, eo tempore quo grassantibus morbis quibusdam nouis non aliud tutius, aut promptius ad placandam Dei Opt. Max. iram, auxilium,aduocari posse videbatur. [2] Quo sanctissimi viri, exemplo subinde per totam non modò Galliam, sed etiam Italiam, Europam denique vniuersam eædem supplicationes indici & frequentari cœperunt: [3] Retentúsque ab eo tempore mos ille etiam post fugata morborum pericula, succedentibus in die pro misera rerum humanarum conditione, ac vicissitudine aliis atque aliis penè innumeris, quæ cùm minùs timentur, magis imminent. Nec hominibus tantùm, quorum præcipuè saluti prospiciendum fuit, sed etiam frugibus, quas ea potissimùm anni parte periclitari annuis propemodum experimentis compertum est. [5] Ea res facit, vt ferias istas non tam in honorem Dei, quàm hominum gratia comparatas esse appareat. [5] Eiúsque rei argumentum euidentissimum illud etiam est, quod qui mechanicas artes exercent, nec iis diebus se abstinent [6] extra horas solemnibus illis supplicationibus constitutas. Proinde quamuis nullus per illos dies Senatus habeatur, [7] non ideo tamen ab iis, quæ ad iudicij ordinandi, puta iurandorum, audiendorúmque testium solemnitatem pertinent,abstinendi necessitas vlla est. Súntque improbatæ à Senatu nostro pleræque inferiorum iudicum sententiæ, qui testationes & inquisitiones iis diebus factas, quasi in honorem Dei feriæ fuissent, nullas & irritas esse pronunciauerunt. *Ita Senatus* sæpius, vt relatum est, 7. Cal. Iunij 1612.

1 Maiores enim Litaniæ sunt Romanæ,& quæ ex summi Pontificis authoritate decantantur.

2 Quid enim non potest apud Deum Christiani populi oratio? iuxta illud Euangelij.*Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* Et iterum *petite & accipietis.*

3 Vt solent quæ à bona causa initium & originem sumpserunt facilè inualescere ac in consuetudinem paulatim transire. *l.quæsitum* 12. §. *sed si fundus* 27.*de instruct.leg.l.antepen.D.de legib.*

4 Nam & fruges omnes Deus Opt. Max. non nisi hominum gratia comparauit, *leg.vetus*,*quæstione.*68. *D.de vsufr.leg.in pecudum* 28.*D. de vsur.*

5 Cum pro immediata causa habeant salutem hominum & fructuum conseruationem.

6 Quomodo abstinere iubentur diebus omnibus in honorem Dei feriatis. Vide *Defin.* 2. *n.* 6. 3.

Source : BIU Cujas

7 Vt nec alius iudex quiſquam iis diebus pro tribunali ſedere poteſt. Sunt enim dies nefaſti, per quos tria verba ſilentur, vt apud Ouidiũ illa ſcilicet vulgaria, Do, Dico, Addico.]

TIT. XII.

DE IVRISDICT. OMN. Iudic. & for. compet.

DEFINITIO I.

Venditor quando ſequi debeat forum emptoris, & quando non.

QVOD per manus traditum eſt, venditorem ſequi forum emptoris, [1] eo pertinet, vt ſi venditor fateatur ſe teneri de euictione, paratúſque rem ſit defendere, fori vero exceptionem obiiciat, vt litem principalem ab eo iudice, qui inter emptorem & petitorem cognoſcit, ad ſuum iudicem reuocet, non audiatur. Ibi enim res defendenda eſt vbi petitur, [2] eadémque lis eſt, quam emptor & quam emptoris nomine venditor aduerſus petitorem exerceat. [3] Cæterum, ſi venditor neget ſua intereſſe, quaſi de euictione non teneatur, quemadmodum nouam litem aduerſus eum hoc nomine inſtitui neceſſe eſt, & quidem perſonali actione, quippe, quæ vel ex natura actionis venditi, vel ex ſtipulatione venditionibus inſeri ſolita proficiſcatur; [4] Ita fieri nequeat, vt venditor coram alio quam ſuo iudice ex cauſa inuitus conueniatur. [5] Vulgaris enim feréque perpetua iuris regula illa eſt, Actorem forum rei omnimodo ſequi debere. [6] Alio tamen iure, ex inueterato pragmaticorum errore, vtimur. [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Guillelmi de Gadaigne Seneſcalli Lugdunenſis, & Dominæ Ioannæ de Gorreuod, Dominæ de Meximieu, 5. Id. Iul. 1588.

1 *l. venditor 49 ff. de iudic. l. 1. in fin. C. vbi in rem act.*

2 Alioqui defendere non eſſet id facere, quod dominus in litem faceret, *l. ſed & ha 35. §. defendere, ff. de procur.* aut eandem vicem quam ſeus ſubire, *l. minor. §. quoniam eod.* ſi venditor proprij fori priuilegium allegare poſſet ad emptoris litem defendendam.

3 Alienæ enim liti interuenire dicitur venditor, non ſuam inchoare, qui ab emptore laudatus venit ad iudicem, *l. qui proprio 46. §. qui alium, eod. tit. De procurat.*

4 Nemo enim dubitat, quin actiones ex vendito & ex ſtipulatu ſint perſonales, cum proficiſcantur ex contractu.

5 Propriam namque litem hoc caſu exercet venditor, non alienam vt in caſu *d. l. venditor & d. l. 1. C. vbi in rem act.*

6 *l. 1. C. hoc tit. l. vlt. C. vbi in rem act.*

7 De quo vide, quæ ſcripſi in Chiliad. *De error. pragmat. Decad. 1. Err. vlt.*

DEFINITIO II.

Non ſemper indulgendum eſſe literis requiſitoriis.

MAgiſtratuum omnium, præſertim eorum, qui ſupremam exercent iuriſdictionem, officium quidem eſt, vt licet iis præſint prouinciis, quæ pari ſupremóque Principum Imperio diſtinctæ ſunt, mutuas tamen iuris dicundi functiones mutuis auxiliis tueantur, ſi quid ſit, quod alius alium rogatum velit. [1] Sed tamen cauere diligenter debent, ne, dum id agunt, vt alienæ ſubueniant iuriſdictioni, propriam negligant & offendant. [2] Itaque ſi is, qui vni præeſt prouinciæ, rogetur ſuæ iuriſdictionis hominem, qui ab alterius prouinciæ aduerſario conueniatur, ad eius iudicem remittere, licet ob eam cauſam, quæ ad litem in alia prouincia cœptam pertineat, non debet concedere. [3] In eoque non immerito notata eſt à recentioribus maiorum noſtrorum facilitas, quos vt vrbaniores viderentur, contra facere ſolitos accepimus. Spectat enim id ad Principis auctoritatem publicámque prouincialium vtilitatem, ne & longioribus & diſpendioſioribus vexentur litium incommodis, ſi extra prouinciæ ſuæ fines litigare compellantur. [4] Secundum hæc, cum Geneuas quidam pro noſtrate apud Geneuates fideiuſſiſſet, ex eaque cauſa apud ſuum iudicem conuentus literas ab eo impetraſſet aduerſus debitorem vt iudicio adeſſet, litiſque periculum in ſe ſuſciperet, rogato etiam Senatu, vt earum literarum executionem permitteret; non putauit *Senatus* permittendam. [5] Etſi enim Geneuatum Rempublicam nullam agnoſcimus nullámque magiſtratuum, à quibus reguntur, ſupremam in ſuos poteſtatem, quæ tota Sereniſſimo Duci noſtro ſupremi imperij iure iam inde à tot ſeculis competit, quandiu tamen ius eſt in armis, vímque legibus factam vlciſci non licet, cogimur fere in omnibus ſic cum iis agere, ac ſi tales illi eſſent, quales ſe impune iactitant. [6] Permiſit tamen Senatus, denunciationem fieri debitori litis apud Geneuates inſtitutæ, vt ſi ſua putaret intereſſe, fideiuſſorem ſuum eo loco, vbi conueniebatur, defenderet. [7] Quo remedio viſum eſt abunde conſultum & iure publico & indemnitati fideiuſſoris, qui à ſuo iudice quandocumq; poſtea condemnatus, paratam vtique habiturus ſit actionem ad quicquid ſua interierit conſequendum aduerſus debitorem, qui de lite factus certior neque defenderit, neque ſoluerit. [8] *Ita Senatus* 13. Calend. Ianuar. 1594. *Eodem* iure Curiam Gratianopolitanam non ita dudum vſam ſcio pro Dom. de Valentier Delphinate, contra Dominum Comitem de Monreal, cum hic tanquam fideiuſſor apud Senatum noſtrum conuentus, debitorem Delphinatem, pro quo fideiuſſerat, ad ſuſcipiendam litis defenſionem iudicio adeſſe vellet. Hæc, ſi de cauſa ciuili agatur. Sin de criminali, quid iuris ſit, dicam ſub tit. Vbi de crim. agi oport. Defin. 1.

1 Ne alioqui caſſa ſit iuſti iudicis cognitio, ſi definitioni executio non tribuatur, vt ait *l. epiſcopale 8. C. de epiſc. audient.* in eamque rem frequens & neceſſarius eſt vſus literarum, quas Pragmatici *requiſitorias* vocant. De quibus *in l. à Diuo Pio 15. §. 1. D. de re iud. ſolent Præſides 7. D. de cuſtod. & exhib reor.* Nouell. 17. *de mandat. Princip. cap. 14. §. ſed etiam ſuſcipientes*, & in Nouell. 90. *de teſtib. c. 5. §. & quoniam*, & in Nouell. 134. *Vt null. iudic. c. 5. verſ. ſi vero cognoſcatur.* Itemque *in l. properandum 13. §. ſin. autem rem abfuerit. Cod. de iudic.* Vide Pet. Rebuff. *in tract. de lit. requiſ. ſeu rogat. tom. 2.* & Gayl. *lib. 1. obſeruat. capit. 56. num. 5.*

2 Alioqui iuriſdictiones turbarentur, quod fieri non debet, *l. vlt. D. de iuriſd. l. cum vnus 12. §. penult. D. de rebus auct. iudic. poſſid. l. magis puto 5. §. illud quæri, D. de rebus eorum qui ſub tutel. l. conſulta 23. C. de teſtam.* Inde eſt, quod ſupradictas literas requiſitorias Doctores Itali vocant literas *mutui compaſſus*, *ad d. l. vlt. de iuriſd.*

3 Proſpicere enim debet Præſes prouinciæ quantum poteſt, ne prouinciales ſui ſuperuacuis litibus aut ſumptibus vexentur, & iniquo illo damno afficiantur, *l. illicitas 6. in princip. verſ. item ne quis iniquum, D. de offic. præſid.* Nam magiſtratus adeoque iudex quilibet imperium ſuum ad vtilitatem litigantium referre debet, *l. generaliter 9. D. off. præſid.*

4 *Cap. quia nonnulli, extr. de reſcript. l. 1. §. vlt. & l. 3. in princ. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

5 Quoniam permiſſa eiuſmodi executione, futurum erat, vt perſonalem actionem coram non ſuo iudice ſuſcipere noſtras cogeretur, contra *l. 2. C. hoc tit.*

6 Ideoque in aliis licitis caſibus literas, quas illi ad nos requiſitorias ſcribunt, perinde accipimus, iiſque acquieſcimus, ac ſi ſupremam in iis poteſtatem aliquam agnoſceremus. Viciſſim tamen ad eos literas requiſitorias non ſcribimus, niſi rogatis generaliter omnibus magiſtratibus, ad quos res pertinebit.

7 Actus enim ille denunciationis eſt extraiudicialis, ideoque poterat fieri etiam irrequiſito Senatu, dummodo teſtibus præſentibus, *l. Æmilius 38. D. de minor. l. 5. in princ. & § 1. 2. & 3. D. quod vi aut clam.* Non enim fit denunciatio in vim citationis, *l. 4. §. prætor ait, D. de damn. infect.* ſed tantum ad notificandum & certiorandum, *l. item veniunt 20. §. petita, D. de petit. hered. l. 1. §. denunciare, D. de liber. agnoſc. l. ſi rem 29. §. quolibet tempore, l. ſi ab emptore 49. l. ſi dictum 56. §. ſi præſente, & ſeqq. D. de euict.*

8 *l. minor 39. §. 1. verſ. denunciare, eod.* Denunciatio enim conſtituit aduerſarium in mala fide, adeoque in dolo, quoties ab eo facta eſt, qui denunciandi ius habuit, *l. quadam 9. §. 1. D. de edend. l. tutor 47. à contr. ſenſ. D. de minor.* Imo & ſufficit feciſſe quem, ne poſſit ſibi denunciari, *l. ſi ideo 55. §. vlt. & d. l. ſi dictum 56. §. ſimili modo, D. de euict.*

DEFINITIO III.

Contumacia præſcriptionem fori excludit.

IN ius vocatus à non competente iudice, ſi ad diem non adfuerit iterum vocatus, præſcriptionem fori, quam initio

tio habere potuit, obiicere amplius non potest [1] iurisdictionem enim approbasse intelligitur, qui per suam contumaciam iudicem coegit, vt se iterum vocari iubere debuerit. [2] Quisquis enim vocatur, licet ex aliena iurisdictione sit, tamen venire debet hoc ipsum dicturus, vt sciatur huiusne an illius sit iurisdictionis. [3] *Ita Senatus* sæpius.

1 Intellige, si non sit omnino euidens incompetentia. Quid enim si laicus ad forum clerici vocatus sit, aut clericus ad forum laici? vt dicemus *Defin. seq.*

2 Quid enim aliud mitius aut leuius facere possit iudex aduersus contumacem? *l. & post edictum* 73. *D. de iudic. l. consentaneum* 8. *C. quomod. & quand. iud.*

3 *l ex quacunque* 2. *D. si quis in ius vocat. non ier. l. si quis ex aliena* 5. *D. de iudic.* Et sanè cum exceptio fori sit declinatoria & consequenter dilatoria, necesse est eam opponi ab initio, *l. exceptionem* 19. *C. de probat.* id est, ante litem contestatam, *l. 2. §. vlt. & l. 3. D. de except.* Ergo & ante contumaciam, quia contumacia non solùm pro præsentia est, sed etiam pro contestatione, *Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi oport.* alioqui contra absentem, quantumuis cõtumacem procedi non posset ad diffinitiuam sententiam, *d. l. consentaneum, & leg. 1. Cod. eod. quomod. & quand. iud.*

DEFINITIO IV.

Quid si incompetentia sit euidens.

HVic consequens est, vt si iudex Ecclesiasticus eum, quẽ laicum esse sciat & fateatur ob rem, quam cõstet non esse fori ecclesiastici, in ius vocari præceperit, aut contra laicus ecclesiasticum, non idem dicendum sit, quia nec dubitatur, quin omnino distinctæ sint ecclesiasticorum & laicorum iurisdictiones, [1] adeo vt neque ex voluntate consensúque eius, qui vocatus est, possit aut hæc illa prorogari, [2] ne iuri publico præiudicium fiat, cuius maxime interest, vt suam quæque retineat auctoritatem, mutuis etiam auxiliis in eam rem, si opus sit, collatis. [3] Quare nec nocebit clerico, quod tribus si voles edictis ad iudicem laicum vocatus non venerit, si modo constet iudici & in confesso sit clericum esse eum, qui conuenitur. [4] *Ita Senatus* pro D. Episcopo Bellicensi, contra Episcopum Augustanum, mense Decemb. 1589.

1 *Cap. at si clerici* 4. vbi Canonist. *extr. de iudic.* Adeo vt nec valeat consuetudo in contrarium, Rot. *dec. 10. de consuet. in antiq.* Excipiendi tamen sunt quidam casus notati per Mynsing. *centur. 2. obseru. 67.*

2 *Cap. significasti, & c. si diligenti, Extr. de for. compet.* Castr. *ad l. pen. n. 4. C. de pact.*

3 *L. episcopale* 8. *C. de episc. audient.*

4 Guid. Pap. *q. 77. & 139.* Facit *l, vnic. C. qui pro sua iurisd. iudic. dare darive poss.*

DEFINITIO V.

Saluaguardia per Principem concessa non tollit iurisdictionem Domini inferioris.

ID genus diplomatis principalis, quo quis se suáque omnia in Principis protectionem specialem insinuat (vulgo Saluamgardiam vocant) sicuti nullũ ius tribuit impetranti, sed competentis dumtaxat, si quam habebat possessionem, cõseruat, [1] ita de ordinaria inferiorum iudicum iurisdictione nihil detrahit, [2] sed si qua possessionis controuersia emergat, ex diplomate agendum est coram eodem iudice, qui etiamsi diploma nullum esset, de ea re cognosceret. [3] Idémque cæterorum diplomatũ ius est, siue de debitis sint, siue de Emphyteusi, siue ad causam restitutionis in integrũ concedantur. Vt enim his omnibus casibus diplomatis impetratio necessaria sit ab iis primum inductum est, qui de locupletando Principis ærario potius quam de inferiorum iurisdictionum auctoritate nullo modo imminuenda cogitarunt. [4] Eóque passim iure vtimur.

1 Habet enim implicitam causam interdicti retinendæ possessionis cuius nec frequentior vllus apud nos vsus est, quam ex huiusmodi diplomatibus.

2 Supremi enim optimáque Principis est, omnes omnium iurisdictiones, licet inferiores, tueri non turbare aut infringere, *l. vlt. D. de iurisd. omn. iud. l. vlt. C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit. l. consulta* 23. *C. de testam.*

3 Alioqui quod pro tuendo possessoris iure constitutum & inductum esset ei noceret: qui in iurisdictionis suæ possessione esset. Contra *l. vnic. C. qui pro sua iurisdict. iudic. dare darive poss.*

4 Sic enim debent accipi rescripta omnia Principis, ne alieno iurí quicquam derogetur, *l. 2. §. si quis à Principe, D. ne quid in loc. public.* néve beneficium Principis alteri sit captiosum, *l. Paulus notat* 8. *de prat. stipulat.* Nam nec priuilegium à Principe concessum ad alienam iniuriam porrigi oportet, *l. impuberi* 40. *D. de admin. & peric. tutor.*

DEFINITIO VI.

Feudi iudex competens est in quacunque actione, quæ feudi nomine instituatur, & inter quoscunque.

CVm de feudali iure agitur, iudex feudi competens est inter quascunque personas, [1] non solum se in rem actio exerceatur, sed etiam si in personam: cum quæ in personam actio competit contra feudatarium ex feudi iure & ratione feudi detur. [3] Idem in emphyteusi quoque iuris est. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Cal. Aug. 1592.

1 *Tit. 47. an apud iudic. vel curiam domin. quæst. feud. deb. termin. lib. 2. feudor.*

2 *l. vlt. versic. sed & in locis, C. vbi in rem act.*

3 Guid. Pap. *q. 42.*

DEFINITIO VII.

Ad nudam chirographi recognitionem potest clericus apud iudicem laicum conueniri.

AD recognoscendum aut denegandum chirographum potest clericus apud iudicem laicum, & vicissim laicus apud iudicem Ecclesiasticum conueniri. Neque enim quisquam in ea re iudex incompetens est, cum ea interpellatione non tam id agatur, vt fiat condemnatio, quam vti ne debiti probatio intercidat, [1] vtque ab eo saltem tempore ius pignoris creditori acquiratur in bonis debitoris. [2] Proinde facta chirographi recognitione, natáque hypotheca, nouum genus actionis proponendum erit, agendúmque aut personali coram iudice ecclesiastico, [3] aut hypothecaria coram seculari, qui eiusmodi actionis iudex competens est, [4] non solum si de profanis clerici rebus, sed & si de beneficij fructibus tractetur. [5] *Ita Senatus* pro Reuerendiss. D. Ioanne Gothofredo Genodio Episcopo Bellicensi, contra Episcopum Augustanum mens. Decemb. 1589. Et rursum ex tempore pro D. Ioanne Baptista Cauet, contra D. Abbatem Ambroniaci, 17. Cal. Ianuar. 89.

1 Quo respectu multa passim recipiuntur, quæ alioqui non essent iure recipienda, vt in *l. Aquil.* 40. *D. ad l. Aquil.* quia probatio veritatis lumen est, *l. per hanc* 4 *in fin. C. de temp. & repar. appell.*

2 Postquam eo iure vtimur, vt ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducatur ius tacitæ hypothecæ. De quo videnda sunt, quæ scripsi Decad. 1. *de error. pragmat. Err. 1.*

3 Quia actor sequi debet forum rei, *l. 2. C. hoc tit.*

4 Nam actio hypothecaria, id est, pignoris persecutio in rem est, *l. pignoris* 17. *D. de pignor. l. pignoris* 18. *C. eod. l. 2. C. si vnus ex plurib. hered.*

5 Fructus enim beneficij temporalem magis quam spiritualem causam, qualitatem & conditionem habere intelliguntur. Pendent enim ex iure possessorij, quod ipsum creditur esse temporale. Guid Pap. *q. 1.* Adde Guid Bened. *in verb. & vxorem à num.* 414. *vsque ad num.* 420.

DEFINITIO VIII.

Casus duo, in quibus etiam persona clerici potest coram iudice laico conueniri.

QVidam casus sunt, in quibus receptum est, vt etiam personali actione clericus apud iudicem laicum conueniri possit. Inter quos ille est: Si clericus à suo iudice condemnatus parere nolit, censuras negligens ecclesiasticas. [1] Alter est si non apposita fori præscriptione passus sit, se à

Source : BIU Cujas

se à laico condemnari. Nam in iudicati actione, quæ in personam est priuilegium fori obiicere non poterit. Quasi malitiose & dolo malo exceptionem distuliſſe videatur, vt iudicium irritum esset. [2] Quæ ratio ostendit de eo clerico nos tractare de quo dubitari probabiliter possit, an clericus sit necne. [3] Nam si exploratum & notorium esset, non posset videri taciturnitate ipsius actor deceptus qui clericum esse non ignorasset: [4] Nec causa vlla subesset propter quam ex rei silentio, iudicis laici iurisdictio prorogata videri deberet, quam nec expresso consensu tametsi voluisset prorogare potuisset. [5] *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Reuellum, 4. Calend. Iunij 1593.

1 Guid.Bened. *vbi s.prox.* Capell.Tholos. *q.*489.

2 Petr.Rebuff. *in tract.de sent.execut.art.*3 *gloss.*2.*n.*3.Ioan.Papon.*in syntagm. Tit.de la iurisdict. temporelle.* §.8. *&* 21. Neque enim malitiis indulgendum est, *l.in fundo* 38. *D.de rei vindic.*

3 Iunge quæ scripsi *Defin.* 4. *s.*

4 *L.nam si actor* 26.*D.de rei vindic.l.*1.*in fin.C.de act.empt.*

5 Dixi *Defin.*4.*n.*2. Nec enim maior vis esse debet taciti quam expressi, aut fictionis quam veritatis, *l.sed addes* 19. *§.pen. ff.loc.l.*3. *ff.de reb.cred.* consensus autem, qui ex contumacia inducitur, non nisi fictus est, tacitámque inducens prorogationem.

DEFINITIO IX.

Potest agi contra clericum coram Iudice laico, vt declaret an transactioni stare velit; an sententiæ ab iudice ecclesiastico redditæ?

EX transactione quidem non magis quam ex alio vllo contractu personalis actio contra clericum coram iudice laico exerceri potest. [1] Sed cum post sententiam ab ecclesiastico iudice redditam, à qua fuerat prouocatum, transactio facta esset; Visum est non inutiliter apud laicum iudicem institutam actionem, qua clericus non ad aliud vrgebatur, quam vt declararet an stare transactioni, an iudicati executionem pati mallet, [2] cum ex eiusmodi petitione nulla sequi posset condemnatio. [3] *Ita Senatus* in eadē causa.

1 Sufficit enim personalem actionem esse vndecunque tandem illa sit, ne coram laico iudice possit exerceri, *c.at si clerici,*4.*Extr.de iudic. c. significasti,& c.si diligenti. Extr.de for.comp.*

2 Iuxta *l. si diuersa pars* 14. *C. de transact.* Nam clerico nolente transactioni stare, ex integro agendum fuisset coram laico iudice.

3 Id enim vnum est quod iure prohibetur, ne clericus à laico, aut laicus à clerico absolui vnquam possit aut condemnari. Nec sanè sententia dicenda est, quæ neque absolutionem continet, neque condemnationem, *l.*1. *D.de re iudic.*

DEFINITIO X.

Eius esse debet cognitio de sumptibus litis, cuius est de negotio principali.

CVm iudex laicus per iuris imperitiam inter clericos personali actione proposita cognouisset, & ab ea sententia condemnatus ad Senatum prouocasset, Placuit male quidem iudicatum, [1] condemnarique in litis appellatoriæ expensas eum debere, qui obtinuerat: [2] Sed tamen nihil de primæ litis sumptibus decernendum, propterea quod eiusdem iudicis cognitio de sumptibus esse deberet, cuius erat de negotio principali, [3] cum non semper fori præscriptione, sed de institutæ actionis iure, mutuo collitigatorū consensu disceptatum proponeretur. [4] Itaque cum is consensus iurisdictionem incompetentis iudicis prorogare nō potuisset, ne expressa quidem voluntate: [5] Visum est ad Ecclesiasticum iudicem remitti totam rem oportere. *Ita Senatus* 9. Calend. Iunij 1590.

1 Ex iis quæ diximus Defin.4.7 & 8. *s.hoc tit.*

2 Quia sententiam nullo iure latam nulla etiam ratione defenderat. Et iuris regula est: Victum victori in expensas esse condemnandū, *l.properandum* 13.*§.siue autem alterutra,C.de iudic.leg.*4.*C.de fructib.& lit. expens.l.*1.§.1.*D.de vacat. & excus.muner.*

3 Cum expensarum condemnatio sit accessoria, nec nisi officio iudicis fit, *l.*3. *& d.l.*4. *C. de fructib. & lit.expens.* Is enim de accessoriis cognoscere debet qui cognoscit de principali, *l.*1.*C.de ordin.iudic.C.de iudic.* [Sic dicimus posse iudicem Ecclesiasticum cognoscere etiam de dote, damnis & interesse si sint ista coniuncta cum quæstione matrimonij Gloss. *in c.si annum* in verb. *dependentibus libro sexto*, & ibi Gomes. *n.*20. Sylvest.in verb. *dos*,§.14.*vers.*7. & Innoc.*in c.*1.*n.*3.*vt lit.non contest.* licet in Gallia, vt audio, id non obseruetur.

4 Non enim de alia re pronunciare iudex potest, quam de qua cognouit, *l.de qua re* 74. *D.de iudic.*

5 *Cap.significasti, & c.si diligenti,Extr.de for.compet.* Castr.*ad l.pen. C. de pact.*

DEFINITIO XI.

Iudex delegatus mulctæ dicendæ ius habet.

IVdex à Principe delegatus æque, ac ordinarius mulctæ dicendæ ius habet, [1] præsertim vt mandatam sibi iurisdictionem tueatur. [2] *Ita tractatum est,*6. Calend. Iul 1591.

1 Guid.Pap. *quæst.*60.

2 Omnibus enim magistratibus præterquam duumuiris permissum est iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere, *l.*1. *D.si quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XII.

Potest clericus à iudice laico ex reconuentione condemnari.

LAici quidam egerant ex transactione coram iudice ecclesiastico aduersus parochum actione personali, vt transactioni satisfaceret. Cum ille paratum se dixisset satisfacere, sed ita tamen si vicissim condemnarentur illi ad implenda ea, quæ mutuis conuentionibus, eademque transactione continebantur, [1] Iudex ecclesiasticus omues simul vnaque sententia ad exequenda placita condemnauerat. Appellantes laicos tanquam ab abusu, quasi à iudice ecclesiastico ex personali actione condemnari non potuissent, [2] Senatus nostet non putauit audiendos, cum ipsi priores iudicem elegissent, [3] nec nisi mutua condemnatio ex contractu reciproco fieri potuisset. [4] Maxime vero quod de decimis persoluendis in petitorio tractabatur, quæ cognitio ad ecclesiasticum non ad secularem pertinet. [5] *Ita Senatus* pro Bertandon parocho de S. Iullin sur Veyle, contra parochianos dicti loci 11. Cal. Maij 1582.

1 Neque enim poterant laici agere ex transactione, quin vicissim ipsi satisfacerent omnibus, quæ eadem transactione promiserant, *vulg. l.Iulianus* 13. *§.offerri,D.de act.empt.*

2 Propter euidentem incompetentiam, *l.*2. *C.hoc tit.*

3 *Ex l.cum Papinianus* 12. iunct.*auth.& consequenter,C.de sent.& interloc.omn.iudic.* Guid.Bened. *in verb. & vxorem,n.*123.

4 *d.§.offerri,l.cum te* 6. *C.de pact.int.empt.& vend.l.si diuersa* 14.*C. de transact.l.quaro* 54. *§.inter locatorem,D.locat.*

5 Est enim decima quid spirituale non temporale, *cap.*1. *& tot.tit. Extr. de decim.*

DEFINITIO XIII.

Decreto Senatus non potest derogari iurisdictioni inferioris vasalli ignorantis.

SI Senatus postulāte actore delegauerit causæ cognitionem alicui ex maioribus prouinciarum iuridicis, [1] de re, quam inferioris iurisdictionis dominus ad iudicem suum adferat pertinere, non eo minus saluum est vasallo ius tuendæ propriæ iurisdictionis. Non enim aduersus eum habere vim rei iudicatæ potest decretū, quod inscio eo factum est. [2] Sed tamen obseruare ille debet, vt de eo contendat, non apud iuridicum maiorem, qui mandatam sibi à Senatu cognitionem à se abdicare sane non potest. [3] Sed apud Senatum cuius est non solum mandatam iurisdictionem reuocare, [4] sed etiam inferiorum feudatariorum iurisdictiones tueri, sicut & cætera quæ sunt proprij cuiusque patrimonij: Maxime cum eo iure hodie vtamur, vt iurisdictiones omnes patrimoniales esse existimentur, adeoque vt plurimum one-

rosæ

Source : BIU Cujas

rosæ magis quam compendiosæ. *Ita Senatus* pro Illustri D. Georgio de Mouxi Comite de Monreal 4. Non. Dec. 1592.

1 *Vt in l. sæpè audiui 8. & l. seq. D. de offic. præsid.*
2 *L. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*
3 Quia eius qui mandauit vice & partibus fungitur, *leg. 1. §. qui mandatam, l. etsi prætor. 3. D. de offic. eius cui mandat. est iurisdict. leg. solet prætor, 16. D. hoc tit.*
4 Etiam post litem contestatam, *l. iudicium soluitur*, 58. vbi Bart. *D. de iudic.*
5 Ne turbentur & confundantur iurisdictiones, *l. vnic. C. qui pro sua iurisd. iudic. dare darive poss.*

DEFINITIO XIV.

Clericus repertus in habitu secularis militiæ non habet priuilegium fori.

CLericus in habitu secularis militiæ repertus, cum hoc ipso, quo se ad secularem militiam transtulit, ecclesiasticæ renunciasse credatur.[1] non habet priuilegium fori, si de crimine licet communi nec priuilegiato apud Iudicem laicum conueniatur,[2] ac multo magis si de deserta quaque seculari militia præterquam rei ecclesiasticæ repetendæ causa,[3] deferatur. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 25. Supr. de Episc. & Cleric.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 73. num. 6.*
2 Emanuel Soarez, *in Commun. opin. in verb. clericus.* Guid. Pap. *q. 138.* Ioan. Imbert. *lib. 4 Inst. forens. c. 1.* Ioan. Papon. *in syntagmat. arest.*
3 Ne alioqui nulla ratio sit veniæ & resipiscentiæ, quod fuerit inhumanum, *arg. l. furti 6. §. pactúsque, D. de his qui not. infam.*

DEFINITIO XV.

Clericus à iudice laico personaliter condemnari potest ad expensas litis, non etiam ad fructus rei petitæ.

QVamuis verum sit, expensarum, quæ in litem factæ sunt, condemnationem esse personalem,[1] nec posse clericum à iudice laico personalem vllam pati condemnationem:[2] Si tamen aduersus personam ecclesiasticam reali actione apud iudicem laicum egero & obtinuero,[3] perinde ratione sumptuum litis fiet condemnatio, atque si condemnatus personale priuilegium nullum haberet. Id enim in propositæ actionis consequentiam euenire necesse est, vt qui iustam litigandi causam non habuit, expensarum condemnatione mulctetur.[4] Nec alterius iudicis esse potest de sumptibus litis cognoscere, quam eius qui de ipsa lite cognouit.[5] Diuersum est in fructibus rei petitæ. Nam quæ sit fructuum adiudicatio, non tam in propositæ actionis consequentiam fieri videtur, quam ipsius actionis quædam esse portio, siue actionis iure, siue officio iudicis, vt vocant, mercenario debeantur[6] Ideoque sic sententiam concipere iudex laicus debet, non vt condemnet clericum in fructibus, sed vt pronunciet mittendum actorem in rei de qua quæritur possessionem, aut in ea retinendum vel etiam restituendum *cum fructibus* aut potius *cum fructuum à reo perceptorum restitutione*; tacito condemnationis verbo, quod non potest personam ipsam non afficere.[8] *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin, Franciscani & Matthæi Martin, 8. Id. Febr. 1593.

1 Quia in pœnam temeratiæ litis infligitur, *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. 1. §. 1. de vacat. & excus. muner.*
2 *Cap. significasti, & c. si diligenti, Extr. de for. comp.*
3 Quia in hoc genere actionis solet actor sequi forum loci, in quo res sita est. non inspecta persona possessoris, *l. vlt. C. vbi in rem act.*
4 *L. qui solidum 78. §. etiam, de leg. 2. l. propergandum, 13. §. sin vero alterutra, C. de iudic.*
5 Quia expensarum condemnatio fit officio iudicis, & quidem mercenario, quod propositæ actioni subseruit, *l. 3. C. de fruct. & lit. expens.* Facit *l. qui per collusionem 49. §. vlt. ff. de act. empt.*
6 Ideoque solent Iureconsulti sic loqui, vt dicant fructus venire in actionem aut non venire, *l. videamus generaliter 38. per tot. D. de vsur.* quod similiter de sumptibus litis nusquam scriptum est: nunquam enim veniunt in actionem, licet veniant in condemnationem.
7 Vt sententia in rem concipiatur non in personam.
8 Non enim res condemnari potest, sed persona ad aliquid dandum vel faciendum, *l. 3. C. de sent. & int. omn. jud.*

DEFINITIO XVI.

Iudex laicus potest clericum pœnali iudicio condemnare iurisdictionis suæ tuendæ gratia.

DVobus clericis de beneficij possessione apud iudicem laicum certantibus,[1] si iudex possessionem sequestrari iusserit, tum alter ex litigatoribus sequestrem in ea possessione turbauerit, potest & debet iudex laicus in clericum turbatorem sententiam mulctámque dicere.[2] Quia sicuti de possessione cognitio ad eum solum pertinet, ita permittendum illi est, vt iurisdictionē suam, alioqui futuram inanem, pœnali quoque iudicio tueatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 18. infr. Vnde vi.

1 Postquam eo iure vtimur, vt de beneficij possessione non quidem adipiscenda, sed retinenda cognoscere iudex laicus possit. Guid. Pap. *q. 1.*
2 Licet id non possit fieri citra personalem condemnationem.
3 *L. vlt. D. de offic. eius cui mandat. l. vnic. D. si quis ius dicen. non obtemp.* Simile est quod dicimus, Episcopum aut eius officialem punire posse quod magis est officiarios suos laicos de delictis per ipsos in officio commissis. Boër. *q. 9. n. 7.* post Aufrer. *in repet. clem. 1. de potest. eccles. super laic.* Ioan. Andr. & Archid. *in c. si Episcopus de offic. ordin. lib. 6.* Nam & ea res ad ecclesiasticæ iurisdictionis tuendæ causam pertinet. Multa enim licent in consequentiam, quæ principaliter non licent & directo, *l. 1. l. quod dicimus 7. D. de auctor. & consil. tutor.*

DEFINITIO XVII.

De concessa per Principem iurisdictione & concessionis interpretatione.

CVm de Principis iure disputatur, longe alia ratio est iurisdictionis, alia cæterarum rerum. Quæcumque enim iurisdictio in Principis territorio est, ea vel Principis esse, vel à Principe manasse præsumitur.[2] Nempe quia nihil esse potest in territorio, quod non alicui iurisdictioni subiacere necesse sit:[3] Cuius autem potius iurisdictionem esse aut fuisse credendum est, quam eius, qui supremam in territorio habeat potestatem,[4] Cæteræ vero res nec præsumuntur esse Principis nec à Principe manasse, sed esse liberæ, & singulis possessoribus proprio dominij & patrimonij iure acquisitæ quoniam vnaquæque res naturaliter libera,[4] & vt loquuntur allodialis præsumitur, præterquam si in feudum data vel possessa probetur.[5] Feuda enim omnia à Principe tanquam à fonte fluxisse creduntur, cum nec à seipso quisquam, nec ab alio verisimilius quam à Principe beneficium accepisse existimandus sit.[6] Quid ergo si Princeps vniuersam iurisdictionem quam in aliquo territorio habebat nobili cuidam concesserit? Suprema iurisdictio excepta censebitur, quam sicut à se abdicare Princeps, nec si velit potest, ita multo minus velle credendus est. Vasallos enim non socios & Principes facere cogitat Princeps qui nobilibus subditos, feudum & omnimodam iurisdictionem concedit.[7] Itaque & supremæ appellationis & aliarum rerum, quæ maiores Principis iudices postulant, cognitio excepta intelligetur,[8] eamque iurisdictionem de retrofeudo, vt loquuntur, Principis recognoscere vasallus cogendus erit.[9] Sed & nobiles alij qui in eiusdem iurisdictionis territorio habitant excipiendi erunt, ne pari in parem data iurisdictio videatur:[10] Nec eorum personæ tantum, sed etiam castra & ædificia omnia, eorumque continentia cum domesticis omnibus.[11] An & si qua in eo territorio feuda possideant? Minime. Siquidem ea exceptio induceret, vt noua iurisdictio tacite concessa videretur iis, de quibus ne locutus quidē Princeps fuisset. Ac vt ob personam eius cui Princeps iurisdictionem dedisset, haberet etiam super feudis suis iurisdictionem is, qui antea nullam habuerat,[12] aut, quod esset absurdius,[13] vt in iis feudis maneret iurisdictio Principis, & consequenter, vt in eodem territorio Princeps cum vasallo concurrens minorem haberet iurisdictionem: Vasallus enim haberet plenam & limitatam, hoc est, intra certos territorij limites vniuersaliter constitutam, Princeps vero nullam nisi super hominibus & feudis eius nobilis, qui in illo territorio feuda habuisset. *Ita tractatum est* in causa quadam ardua Idib. Februar. 1593.

1 Quia iurisdictio ordinaria & contentiosa inhæret territorio *l.vlt.C.vbi & apud quem cogn.in integr.rest.agit.sit*, & ibi Bald. * Territorium autem dictum est à terrendo, *l.pupillus* 239.*§.pen.de verb.sign.* vnde autem terror nisi ex iurisdictione?

2 Indeque nascitur præsumptio illa,quod eius sit iurisdictio, cuius est territorium, *l.vlt.vbi not. D.hoc tit.* Territorium enim dictum est à terrendo, *l.pupillus* 239. *§.pen.D.de verb.signif.*

3 Vnde illud etiam est quod iurisdictio non præsumitur delegata à Principe nisi probetur. [Item quod iurisdictio quælibet præsumitur non tantum manasse à Principe,sed etiam concessa fuisse in feudum, & esse feudalis. Paul.de Castr. *consil.179.num.15.lib.2.* Iacob. à S. Georg. in *sua inuestitura* in verb. *de Castro Rubeimontis col.3.verſ. Si tamen tenens castrum.* Cassan. *in Consuet.Burg.Tit.de feud.§.4.num.18.* Nardus Liparulus Neapolitanus *in addit. ad Isern. titul. de contr.int. masc. & fœmin.de benef.pauper.verb.libera.verſ. Hoc fallit in iurisdictione.* Capyc. *in sua inuestitura in verb.feuda, Allodia col.fin. verſ. Excepto si quis teneat iurisdictionem*,in verb. *castru,col.2.versic.est bene verum & versic. Feudorum appellatione in fin.* Abb. *consil.82.incip. quamquam in his dubiis lib.1.* Bald. *ad cap.ad audientiam col.vlt. de præscript.* vbi ait, quòd si Ecclesia concedat alicui iurisdictionem præsumitur concedere in feudum, & ideo debet iurare fidelitatem, quod dictum Baldi notabile appellet Iaſ. *in l. si prius n. 42. verſ.limita prædictam conclusionem D. de oper.nou nunciat.*]

4 *L.1.l.altius 8.C.de seruit.& aqua.* Alciat.*lib.2.de præſ.3.*

5 Adeo vt nec nisi per scripturam probari possit, *leg.1. Cod.de iur. emphyt.* Clarus *lib.4.sent. in verb. emphyteusis quæſt.4.* Intellige nisi probetur res iam antea feudalis fuisse vel emphyteuticaria. Hoc ipso enim hodie præsumetur talis. Ant.Gayl. *lib.2.obseru. n.1.3 4.5.6.* adde rursus nisi pro eà re præstetur seruitium aliquod personale. Gramm. *Decis.77.* aut si in Principis rescripto, vel alia scriptura narratum esset bona esse feudalia. Alex. *conſ.15.num.5.* Iaſ. *in l.si prius, D.de nou.oper. nuntiat.*

6 *Titul.1. & ibi notat. de his qui feud. dar. poſſ. in Consuetud. feud.* Itaque quamuis bona non præsumantur feudalia,tamen feudalia præsumenda sunt retro feudalia nisi contrarium probetur.

7 Id enim est quo dici solet, In qualibet concessione quantumuis generali semper intelligi exceptam personam loquentis, *l inquisitio 18. vbi notatur,C.de solut.l.si mercedem 53.§.vlt.* & ibi gloss. & Bart. *D. de act.empt.* licet nonnunquam fallat ea regula *l.Paulus respondit 29.§.vlt. D.de pign.*

8 Nam nec ea in generalem concessionem veniunt,quæ quis verisimiliter non fuerit separatim concessurus *arg. l.obligatione, 6. D.de pign. l.filius familias 7. D. de donat.*

9 In signum superioritatis reseruatæ,licet nullus eo nomine census soluatur. Nam & ea pro quibus census nullus debetur profiteri cogimur,ne incidamus in commissum, *l.interdum 16.§. quoties,& §.Diuus, D.de publ.& vectig.* iunct.*l.vniuersi 5. C.eod* quamuis ij loci tractent de professione, quæ sit vectigalium conseruandorum potius quam recognoscendæ superioritatis causa.

10 Contra *l.ille à quo 13.§.tempestiuum, D.ad SC Trebell.*

11 Is enim honor debetur castro & domesticis propter domini personam,quæ alioqui hoc ipso arctaretur, vt alibi domicilium constitueret. Ad quid vero prodesset exceptam intelligi personam ipsius, si non & domus quoque excepta intelligeretur, quæ tutissimum ei refugium esse debeat, *l.plerique 19.D.de in ius voc.*

12 Quod esset absurdum, & Principis liberalitatem faceret ipsi Principi captiosam contra *l.cum Aquiliana 5. D.de transact. l.penult.in princ. D.de aur. & arg.leg.* [*leg.filio 7.verſ.ne beneficium D.vt legat.seu fideic.seruand.caus caueat.*]

13 *Arg.l.3.§.vlt.& l.4. D.de recept.qui arbitr.*

DEFINITIO XVIII.

Quomodo possit iudex laicus de congrua portione cognoscere.

QVamquam de congruæ portionis debito cognoscere iudex laicus non potest, quoniam ea res ad ordinarij cognitionem pertinet: [1] Obtinuit tamen præsertim apud Gallos,& apud nos, vt de eo Iudex laicus incidenter saltem & prouisionaliter pronunciet. [2] Neque id per vsurpationem dumtaxat & sine ratione, vt quidam calumniantur, [3] sed vel ob id maxime quod cum lis super petitorio coram iudice ecclesiastico magnas plerumq; moras secum trahat, permittendum non est curionem & parochum interim laborare inopia,& alimentis destitutum necessariis animarum sibi commissarum curam salutémque deserere. [4] Interest namque Principis & reipublicæ prouideri ne quid tale accidat. Ideoque & ad Principem, Principísque magistratus ea cura pertinet, [5] non solum si parochus probet se esse in quasi possessione percipiendæ congruæ portionis (qui casus nullam haberet dubitationem, cum etiam in beneficialibus possessorij cognitio ad iudiem laicum spectet,vt sæpius diximus) [6] sed etiam nulla possessionis eiusmodi probatio adferatur. An ergo condemnabit eum qui de congrua portione conuenitur,vt illam præstet? Minime,quoniam id citra personalem condemnationem fieri non posset, cuius ratione nullam omnimodo iudex laicus iurisdictionem habet. [7] An potius pronunciabit retinendum parochum in quasi possessione percipiendarū decimarum parochiæ? Habet quidem parochus fundatam intentionem in decimarum perceptione intra fines parochiæ suæ; [8] Sed si constet alium esse decimarum possessorem,absurdum fuerit & contra iuris regulas,retineri parochum in possessione quam non habeat, aut restitui ei possessionē quam nunquam habuerit. [9] Atqui verum est congruam portionem ex decimis percipiendam esse, in eamque rem decimas ipsas pignoris quodammodo iure & vinculo teneri, [10] nec aliter ordinario incumbere, vt eam portionē præstet,quasi si ex decimis aduersus earum possessorem confici non possit. [11] An igitur retinendus erit parochus in possessione percipiendarum decimarum, cum hac saltem adiectione, *quoadusque congrua portio aut certæ pecuniæ,vel frumenti & vini quantitas pro ea congrua portione præstetur?* Ne hoc quidem. Eadem enim semper obstat ratio,quod interdictum retinendæ possessionis præsupponat præsentem possessionem. [12] Superest itaque vt pro consequenda congruæ portionis adiudicatione litigatores ad iudicem eccleasiasticum remittantur. [13] Sed interea tamen iudex laicus pronunciabit: Non quidem *ius esse curioni & parocho,sed faciēdam ei potestatem percipiendi ex decimis ad eam vsque quantitatem,quæ boni viri arbitrio congrua videri possit*, [14] hoc est, quanta iudici videbitur,qui in ea re boni viri officio fungi debet; computatis scilicet in congruam portionem iis omnibus, quæ parochus certo & ordinario beneficij sui iure percipere solitus est,non iis etiam quæ pro parochianorum voto & religione incertam habent præstationis rationem. [15] Denique laici iudicis officium hac parte tale esse debet, quale esset si de congruæ portionis iure cognoscēdi ius haberet. [16] *Ita Senatus* re accuratissime disputata pro Iosepho Rostaing parocho & curione loci de Mantagnole, contra R. Ioannem Laboret, Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ 11. Calend.Mart. 1593. Et rursum pro parocho sancti Theobaldi de Couz,contra Episcopum Gratianopolitanum, [16] Calend. Septemb. 1593. Verba autem quibus in Senatusconsulti conceptione Senatus nostet vsus est, hæc fuerunt, *Qu'il sera loisible au Curé de prendre & perceuoir, &c.*

1 Petr.Rebuff. *in tract.De congr.port.q.7.n.55.*

2 Rebuff. ibid. *n.59. & q.9.n.80.*

3 Aufrer. *ad Decis.Capell.Tholos.149.*

4 *Arg.l.si instituta 27 §.pen.D.de inoff.test.l.vlt.C.de eudin.cogn.*

5 *Arg.can.Principes seculi cum sua gloss.23. q.5*

6 Ex Guid. Pap. *q.1.* nimirum si de retinenda tantum aut recuperanda,non etiam si de adipiscenda possessione agatur.

7 *Cap.significasti & cap.si diligenti,Extr.de for.comp.cap.at si clerici Extr. de iudic.*

8 *Cap.fin.* vbi gloss. *in verb. prædiorum, Extr.de paroch. cap.cum homines cap.quoniam,& c.cum contingat.Extr.de decim.*

9 *L.bouem 43.§.pen.de ædilit.edict.l.decem,116.de ver.oblig.*

10 *Cap.extirpanda, Extr.de prab. & dignit.*

11 Non enim tenetur nisi in subsidium ordinarius.

12 Alioqui non posset quis retinere possessionem quam non haberet Et quisquis agit interdicto retinendæ possessionis, eum necesse est probare quod possideat, *l.1.2.& tot.tit.D.vti possid.*

13 Ne alioqui locum faciat iustæ appellationi interponendæ tanquam ab abusu propter euidentem incompetentiam, *l.1.C.hoc tit.l.consulta 23.C.de testam.*

14 Ita enim pronunciaret iudex laicus de iure spirituali,quod facere nullo modo potest.

15 Rebuff. *vbi s. num.85. & 86.*

16 Sufficit enim quod de ipsius congruæ portionis iure nihil pronunciet, *arg.l.1.in fin.C.de ordin.iudic.*

DEFINITIO

DEFINITIO XIX.

Ex rescripto de debitis non potest fieri executio contra clericum, ne quidem ad finem solius hypothecariæ.

EXecutio contra clericum facta ex diplomate principali, quod de debitis vocant, nullius plane momenti est. Non solum quod ad eam executionis partem attinet, qua iubetur clericus soluere, (in quo nec dubitandi causa vlla esse potest,[1]) sed etiam ex qua parte ob non solutum debitum capta sunt pignora, aut missus creditor in possessionem bonorũ obligatorum.[2] Quoniam quicquid fit in consequentiam executionis personalis & inualidæ, inualidum quoque esse necesse est.[3] Nec aliud erit si ex eiusmodi diplomate actum sit in rem nulla præcedente à personali executione. Id enim fuerit contra formam literarum, quibus iubetur apparitor à personali executione incipere.[4] Neque ad rem pertinet, quod non possit iudex ecclesiasticus cognoscere de iure litigatorum, quod ad pignora siue conuentionalia, siue iudicialia.[5] Non enim ad eum cognitio remittenda est, sed de totius executionis nullitate pronunciandum:[6] Relicta tantum actori potestate clericum conueniendi, aut personali actione coram iudice ecclesiastico, aut hypothecaria coram laico.[7] Hypothecaria, inquam, quæ non, vt cæteræ, à personali executione incipiat, sed à reali, sic tamen concepta formula; *in casum non soluti debiti*, quod Galli dicunt, *à defaut de payement*.[8] Itaque supplicis in eam rem libelli oblatio necessaria est, & decretum iudicis, quod nouam illam hypothecariæ formam præscribat:[9] Cum tamen inter alias personas ei quoque, qui solam hypothecariam exercere velit, sufficiat rescriptum illud in forma de debitis.[10] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Protonotario de Ruboz, 5. Idib. Maij 1593.

1 Quia iussum illud soluendi in personam ipsam fit, & dirigitur, quæ tamen neque de Principis, neque de laici iudicis iurisdictione est.

2 Quamuis ea executio merè in rem fit, non in personam.

3 *Ex reg. l. nihil dolo* 139. §. *cum principalis, de reg. iur.*

4 Forma autem mandati omnino seruanda est ab executore, alioqui ab eo potest appellari, *l. ab executione* 5. *vers. nisi forte, C. quor. appell. non recip.*

5 Siquidem pignorum persecutio per hypothecariam est quid mere temporale, non spirituale, de quo proinde iudex laicus cognoscere debet non ecclesiasticus.

6 Executio enim, cum sit quid indiuiduum, non potest ex parte nulla esse & irrita, quin tota sit talis, quia vnus actus est, licet duas habeat partes *arg. l. hæc scriptura 26. de cond. & demonstr. Celsus ait* 23. §. 1. *D. de recept. qui arbitr.*

7 Irrita namque facta executione & creditore ex ea causa mulctato condemnatione expensarum, & quanti præterea ideo potest interesse clerici superest ius ex integro & rite reateque exequendi.

8 Omnis enim hypothecaria conditionem illam habet, si pecunia soluta non erit, *l. grege* 13. §. *etiam, l. si fundus* 16. §. *in vindicatione, D. de pignor.*

9 A qua si iudex recesserit ab eo appellari tanquam ab abusu recte potest.

10 Sicut & sufficeret si quis actionẽ personalem cum hypothecaria cumulare vellet, quod fieri posse constat, Guid. Pap. *quæst.* 108.

DEFINITIO XX.

Contra executionem factam ex iussu iudicis inferioris potest implorari cognitio superioris, si iusta sit causa.

SI in bonorum meorum possessionem missus sis ex inferioris iudicis mandato, cuius executioni intercedere mihi licuerit, ego vero iustas causas habeam propter quas non solum intercedere possim, sed etiam supremi magistratus, id est, Senatus cognitionem implorare,[1] nihil vetat adire me Senatum, & literas impetrare, quibus iubeatur executor & intercessionem meam admittere, & ad litem tractandam litigatores ad Senatum remittere. Nam cum huiusmodi interlocutiones inferiorum iudicum, quibus permittitur incipi ab executione contra iuris regulas,[2] idcirco tolerentur, quod per subiectam admittendæ intercessionis clausulam resoluantur, vt nostri loquuntur, in mandatum simplicis citationis,[3] perinde est acsi citatus ego ad inferiorem iudicem aditem Senatum, peterémque vt causæ cognitionem sibi adrogaret.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, in causa viduæ N. Milliet procuratoris fiscalis prouinciæ de Gez 7. Id. Iul. 1593.

1 Puta ex ea causa de qua *in tit. seq. Quand. Imp. int. pupill. & vid.*

2 *L. 1. C. de execut. rei iudic.*

3 Bart. *in d. l. de pupillo* 5. §. *meminisse, D. de oper. noui nunciat.* Imbert. *in Inst. forens.* ideoque hæc clausula *De admittenda intercessione*, dicitur iustificatiua, vt scripsimus alio loco.

4 Potest enim maior iudex causæ cognitionem aut iure ordinario sibi vindicare, & ab inferioris iudicis tribunali ad suum transferre, aut etiam extra ordinem, quamuis non nisi ex causa euocare, vt scripsi *Defin. 1. 3. de iudic.* Facit *l. 1. § si quis in appellatione, D. de appell.*

DEFINITIO XXI.

De interdicta inferioribus iudicibus potestate concedendæ licentiæ congregandi populi ad indicendam contributionem.

NOn licet inferioribus iudicibus, siue præsint prouinciæ, siue minoris territorij iurisdictionem exerceant,[2] petenti vniuersitati facultatem impartiri conuocandi populi, vt nouæ contributionis onus aliquod quacumque de causa imponatur: Sed soli Principi aut Senatui ea res edicto Serenissimi Ducis nostri, quod ad 5. Calendas April. 1584. factum est, permissa fuit, cæterisque omnibus omnino magistratibus interdicta.[3] Cum inferiorum iudicum inconsulta nimisque facili liberalitate maximam ex eiusmodi concessionibus reipublicæ cladem illatam constaret.[4] Itaque cum ab inferioris iudicis, qui licentiam hanc dederat, interlocutione quidam prouocasset, admissa iustaque appellatio pronunciata est, tanto magis, quod idem iudex præcisas, vt aiunt, literas Syndicis concesserat aduersus eos omnes, & singulos, qui in debitorum catalogo descripti essent, cum aduersus eos tantum concedere debuisset, quos in eo catalogo describendi ius fuisset,[5] quod fieri solet his verbis, *contre tous cottisez & contribuables*. *Ita Senatus* pro Antonio le Bœuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Cal. Aug. 1693. & antea pro N. Chabod, aduersus Syndicos de S. Rambert. *Sine die.*

1 Quos maiores iuridicos appellamus, quia mandatam à principe iurisdictionem habent.

2 A Principis vasallo aliquo mandatam, vulgo dicimus *iudices bannaretos aut bannaretorum.*

3 Quod enim præcipui momenti est maioríque periculi, suæ iurisdictioni reseruare superior magistratus & potest & debet, *arg. l. 1. & l. 4. §. duas, D. de damn. infect. l. vlt. C. vbi & apud quem caus. in integr. restit. l. non distinguemus* 32. §. *de liberali, D. de recept. qui arbitr.*

4 In quo tamen derogatum sanè est iuri communi, quo vtique permissa est magistratibus collationum indictio, *l. in honoribus* 8. §. *qui muneris, D. de vacat. & excus. muner.* nec nisi oratus interdicta. Superindicti alia ratio est, de quo in *l. vnic. C. de superind. lib.* 10. *tit.* 18.

5 Alioqui præcedere debuisset inquisitio iudicis ad sciendum quī essent vere debitores, *l. missi in illis verbis, cum iudicem oporteat inquirere debitores, C. de exact. trib.* §. 10. *tit.* 19.

DEFINITIO XXII.

Cessionarius an habeat fori exceptionem ex propria persona.

CEssionarius qui fori priuilegium ex propria persona habet ratione dignitatis aut officij tam in agendo quam in excipiendo idem priuilegium retinet, si ex iure cesso agat vel conueniatur, dummodo causam onerosam cessio præ se ferat.[1] Nam si lucratiuam,[2] durius est, vt ex eius qualitate durior aduersarij conditio[3] propter cessionem alioqui suspectam & inuidiosam[4] fieri debeat. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Hieronymo de Lambert, contra Mauricium Brocard. 13. Cal. Aug. 1593.

Source : BIU Cujas

1 Succurrendum namque illi est, qui in rem suam sit procurator alterius ex necessitate, nec priuilegij sui iacturam ex ea causa ipsum facere oportet, *Arg. l. seruum quoque* 33. §. *vlt. & l. seq. D. de procur.*

2 Similis distinctio est *in leg.* 5. §. *si cum legitima & seqq. D. de doli mal. except.*

3 *L.* 2. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

4 *L. per diuersas* 22. *C. mandat.*

DEFINITIO XXIII.

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris.

IVridici maiores & Ducales cuiusque prouinciæ mandatorum suorum executionem iubere possunt in territorio quoque vasallorum, qui in eadem prouincia iurisdictionem habent, quos Bannaretos vocant, nec inferiorum iudicum licentiam implorare, aut coguntur aut debent.[1] Neque enim extra territorium ius dicere videtur, qui ius dicit in ea prouincia cui toti præest.[2] Sicut nec locum hic habet, quod dici solet, nullum esse imperium paris in parem.[3] Cum par videri non possit qui maior dicitur, quique non alienam à Principe, vt cæteri, sed ordinariam ipsius Principis iurisdictionem exerceat.[4] Itaque cum iudex Marchionatus de Bauge, literatum iuridici maioris Sebusianæ prouinciæ inhibuisset executionem etiam cum clausula, Donec cognito eo Prætextu, quod exequendi licentiam, & literis, quas Pareatis appellant, actor non impetrasset, probauit Senatus factum iuridici maioris, qui aduersus inferiorem hunc Marchionatus iudicem citationis personalis literas pro vindicanda læsæ iurisdictionis principalis dignitate petenti procuratori fiscali concesserat.[5] Nam neque consuetudinem, hac in re, si qua in contrarium sit, seruari placuit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Aug. 1593.

1 Boër. *q.* 9. *n.* 6. post Guid. Pap. *quæst.* 346. *per text. in auth. vt null. iudic. §. si vero quis, & auth. si vero communis, C. ad leg. Iul. de adult. l. omnes, §. vtrum si apparitore, C. de episcop. & cleric.* Adde quod nec apparitor Principis tenetur requirere iudicem inferioris domini, Boër. *ibid. in fin. post* Bald. *in l. prohibitum C. de iur. fisc.* Aufr. *q. Tholos.* 423. sanè in alio apparitore inferioris aut paris domini aliud est, vt ibi tractat Boër. *ex l. 1. in fin. C. de execut. & exact. lib.* 12. *l. contra eod. arg. l. cum vnus, §. is qui de bon. auct. iud. poss. & §. si iudex de pac. tenend.*

2 Iurisdictio enim ordinaria & contentiosa inhæret territorio, & limites iurisdictionis sunt limites territorij regulariter, *l. vlt. vers. qui certæ administrationi*, cui & iurisdictio adhæret propositi sunt vbique, Bald. *C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.*

3 *L.* 4. *de recept. qui arbitr. l. ille à quo* 13. §. *pen. ad Trebell.*

4 Principis enim potestas semper potior est, *l. & ideo* 8. *de offic. proconsl. l.* 4. *de offic. præsid.*

5 Nam citatio superioritatem denotat, & subiectionem in eo qui citatur, Gloss. *in cap. cum causa*, vbi Abb. & Felin. *de offic. deleg.* Boër. *vbi s. num.* 5.

6 Boër. *ibid. num.* 1.

DEFINITIO XXIV.

Non potest reus in Senatu conuentus obiicere exceptionem fori, si statim expediri lis possit.

REo ad Senatus cognitionem vocato postulante actore, qui nullum tamen fori priuilegium habeat, non eo minus Senatus de lite cognoscet & pronunciabit, si ex productis hinc inde instrumentis statim ac in promptu definiri controuersia possit.[1] Tunc enim solum interest eius qui conuenitur ad inferiorem iudicem remitti, cum facti quæstio implicita est, vt quæ in prima instantia non deduxerit, possit in secunda deducere & non probata probare:[2] Aut vt minore incommodo ac leuiore sumptu possit necessariis probationibus litem instruere,[3] quod non cõtingit si iuris duntaxat quæstio proponatur.[4] Nec aliud erit etiamsi pupillus sit is qui conuenitur, cum pupilli interfit quam citò condemnari, si malam causam habeat,[5] ne inanibus sumptibus vexetur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro Claudio Duport chirurgo Camberiensi 10. Cal. August. 1593.

1 Id enim studet Senatus, quantum potest, & studere debet, vt quam citò lites finiantur, *l.* 3. §. 1. *D. de recept. qui arbitr. l. quidam* 21. *D. de reb. cred.*

2 *L. generaliter* 11. §. *sin autem, C. de reb. cred. & iureiur. l. in offerendis* 37. *in fin. C. de appell. l. per hanc* 4. *C. de temp. & repar. appell.*

3 Cauere enim semper bonus iudex debet, ne vel sumptu, vel alio vllo incommodo superuacuo quis oneretur, *l. hæc stipulatio* 14. §. 1. *D. vt legat. seu si deic. nom. caueat.*

4 Expedita enim solet esse præsertim apud Senatum quæstio iuris, quæ facti controuersiam implicitam non habet, quia ius certum est, factum vero incertum & plerumque obscurum, *l.* 2. *l. pen.* §. *sed iuris. D. de iur. & fact. ignor.*

5 *Arg. l. vnic. vers. quare, C. ne liceat potent.* vt de monachorum litibus fauorabiliter & nominatim constitutum est *in Nouell.* 79. *apud quos oport. caus. dicer. monach. c.* 2. *in fin.*

6 *L. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 1. *D. de inoff. test.* Facit *l.* 3. *in princ. D. vt in poss. leg. l.* 3. §. *causæ, D. de Carb. edict. l.* 3. §. *ibidem, D. ad exhib.*

DEFINITIO XXV.

Non semper appellati solius voluntatem spectandam esse, vt causæ cognitio ab appellationum iudice retineatur.

SI cum de inferiore iudicis competentia ageretur se ille competentem pronunciauerit, & ab ea interlocutione perperam appellatum sit; Non solet, nec debet is qui ex appellatione cognoscit causæ cognitionem in principali negotio sibi reseruare, solo eo requirente aduersus quem appellatum est, ac ni vterque consentiat.[1] Ne alioqui pugnantia constituere videatur, si & bene iudicatum dicat & nihilominus causæ cognitionem, quam prior iudex sibi vindicauerat, suam faciat. Extra hunc casum vix fieri potest, vt audiri appellans debeat, si eum iudicem habere recuset ad quem prouocauit, & quem appellando iudicem ipse vltro elegerit,[2] tametsi ab interlocutoria sit appellatum, quam alius quoque inferior iudex appellationis confirmauerit.[3] *Ita Senatus* in causa fratris mei Ioannis Fabri, Cantoris in Ecclesia sanctæ Mariæ Burgi, & N. Guerry de Reuomaz. Ex tempore 12. Calend. Septemb. 1593.

1 *Cap. vt debitus honos. Extr. de appellat.*

2 *L. cum Papinianus* 14. iunct. *auth. & consequenter, Cod. de sent. & interl. omn. iud.*

3 Nihil enim refert an prima sit appellatio an secunda, dum ne tertia, quæ nunquam licita est, *leg. vnic. C. ne lic. in vna eademque caus. cert. prouoc.* [Sic & cùm Senatus per contumaciam pronunciat appellationem ab interlocutoria desertam, non potest retinere cognitionem principalis negotij etiam postulante actore, quomodo posset, si iudicaret super appellatione. Intellige nisi peritum hoc fuerit in instantia. *Ita Senatus* 9. April. 1614.]

DEFINITIO XXVI.

Crimen priuilegiatum trahit ad suum forum crimen commune.

CLericus qui cum armis edicto Principis prohibitis alium occidisse probatur, à iudice seculari condemnari potest, nõ solum quod prohibitis armis vsus sit (est enim hoc delictum ex eorum numero, quæ priuilegiata vocant,) sed etiam quod hominem occiderit, tametsi delictum homicidij sit commune, id est, tale quod à clerico admissum nõ nisi ecclesiasticum iudicem habere possit,[2] ex communibus iuris regulis,[3] quoties ab assassinatu separatum est.[4] Adiunctio enim priuilegiati criminis facit, vt quemadmodum vnum idemque crimen est,[5] ita vnus idemque iudex sit, is scilicet, qui de priuilegiato solus potest cognoscere, quia priuilegiatum trahit ad se commune.[6] *Ita deliberatum est* in ea causa de qua SC. 54. infr. De probat.

1 Boër. *quæst.* 297.

2 *Cap.* 1. *& tot. tit. Extr. de homicid.*

3 Iul. Clar. *lib.* 5. *sent.* §. *vlt. q.* 35. *&* 36.

4 Assassinatus enim crimen priuilegiatum est, Boër. *dict. quæst.* 2. §. 1. id est, tale quod fori præscriptionem nullam habeat. Tantus enim reatus tantum honorem excludit, *arg. l.* 1. *C. vbi Senat. vel clarissim.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVII.

Priuilegium fori allegare quis non potest in eo loco repertus in quo contraxit, præsertim si de instrumenti perditi exemplo conficiendo agatur.

CVm amisso instrumento obligatorio, quod notarius Camberiensis in ipsa Camberij ciuitate conscripserat, peteret creditor aliud sibi exemplum dari à notario subscriptum fideque publica subnixum,[1] ex quo conuenire debitorem posset,[2] in eamque,rem vt fieri solet,accitus esset debitor causam dicturus cur non id permitti deberet,[3] ille autem fori priuilegium allegaret,quod esset Augustanus;[4] Visum est audiri eum non debere, quod hac parte eum potissimum locum spectare oporteret, in quo contractum fuerat,[5] & ibi habitabat notarius, cui si iustam causam debitor nullam afferret imperandum erat,[6] vt instrumentum rursus ederet, & describeret, quamuis futurum esset,vt eadem actione vtgeretur debitor ad solutionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriela Pomard, contra Dionysium Forestier Doctorem medicum. Id. Mart.1594.

1 Quæ iusta petitio est, *l.veluti* 7. §.1. *D.de edend.* vbi scriptum est,posse euenire vt iterum & sæpius facienda sit editio, si quis forte instrumentum sibi bis editum perdiderit.

2 Nam interdum vel ex solo inuentario conueniri debitor potest, *vt in l.chirographis* 57. *D.de admin.& peric.tutor.*

3 Neque enim descriptum & recognitum instrumentum fieri potest, nisi præsentibus vel saltem vocatis omnibus quorum interest, vt scripsi Defin.3.n.2.5.*De edend.*

4 Habent enim nostri Augustani non solùm ex iure communi, sed etiam ex priuilegio, ne coram alio quam prouinciæ suæ iudice possint conueniri.

5 *L.omnem obligationem* 20. *D.de iudic.* & ibi Bart. iunct.*l.contraxisse* 21. *D.de oblig. & act.*

6 Nam extraneo iudici & extra territorium suum imperanti notarius parere non cogeretur, *l.vlt.D.de iurisd.*

7 Per modo constat modo agatur, *vt in l.*3.*D.vt in poss.legat.*3. §. *ibidem, D.ad exhib.*

DEFINITIO XXVIII.

De iurisdictione, quæ territorio cohæret.

ETsi territorium, quod hodie vulgo *mandamentum* vocant, à terrendo dictum est,vt lex ait:[1] Non continuo tamen verum est eius esse territorium, cuius est iurisdictio aut contra. *Potest enim territorium esse vnius, iurisdictio alterius.*[2] *Sane cum iurisdictio* in territorio est limitata,*fieri non potest*, vt *eius non sit territorium, cuius est iurisdictio*, & *vicissim eius iurisdictio*, cuius & territorium est.[4] Illud quoque non male dicitur. Præsumi iurisdictionem eius esse, cuius est territorium, & contra, nisi contrarium probetur.[5] Inde enim est,quod dici solet; Extra territorium ius dicenti impune non pareri.[6] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Torans, & Dauergne 10 Cal. April.1594.

1 *L.pupillus* 239. *§.territorium,D.de verb.signific.*

2 Nisi præsumptione iuris,quia iurisdictio inhæret territorio, *leg. vltim. Codic. vbi & apud quem cognit.in integr.restit.* vt sequitur *in Definit.*

3 Notatur *in l.vlt.D.de iurisd.* Vide *l.duumuirum* 53. *Cod.de decur. lib.*10.*tit.*31.

4 Et ea demum iurisdictio est, quæ territorio inhærere dicitur, Quæ enim limitata non est,non tam territorium afficit, quam personas subditas,& dicitur vulgo esse super hominibus & feudis.

5 Præsumptio, quæ iuris tantum est, non etiam de iure admittit probationem in contrarium, *vulg. leg. cum de indebito* 25. *& pass.D.de probat.*

6 *dict.leg.vltim.D.hoc tit.de iurisdict. l.iurisperitos* 30. *§.cum oriundus, D.de excusat.tutor. leg.cum vnus* 12. *§.is qui D.de reb.auctor.iudic. l.*Diu. *Prioris* 15.§.1. *D.de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

Iudex laicus non est competens iudex clerici in actione personali, nec si desinat illa in hypothecariam, ne quidem pro sumptibus contumaciæ.

CLericus personali actione ad iudicis laici tribunal accitus, si non pareat, condemnari propter contumaciam non debet, ne quidem ad expensas contumaciæ,[1] quoniam incompetentia manifesta est,[2] nec potest clericus iudicis laici iurisdictionem vllo modo prorogare, tametsi maxime velit.[3] Quid ergo si belli conclusio personali actione proposita desinat, vt plerumque fit, in hypothecariam? Non idcirco laicus iudex fiet competens: Nec si actor protestetur, velle se iudicatum exequi in bona dumtaxat, non etiam in personam debitoris,[5] quoniam actionis vitium, quale illud est, cum personalis actio aduersus clericum exercetur, non mutat, solaque reali proposita corrigi potest.[6] Itaque mera quasi Seruiana exercenda est.[7] Cum tamen clericus à iudice laico perperam condemnatus appellasset Senatum, nec postea appellationem prosecutus esset, & ob id ex principali diplomate de appellatione deserta conueniretur,[8] dubitatum est quid iuris constitui deberet. Et quidem constabat appellationis desertionem facere non posse vt sententia contra ius commune ab incompetenti iudice reddita transiret in rem iudicatam.[9] Eademque ex causa putabant quidam, neque ad desertionis sumptus condemnari clericum debere,[10] quasi nihil referret vtrum ante sententiam in non parendo iudici, an post condemnationem in non prosequenda appellatione contumax fuisset.[11] Verum placuit separandos hac parte sumptus desertionis à cæteris, vtpote omnimodo debitos,[12] Postquam eo iure vtimur,vt de nullitate sententiæ nunquam agi possit citra appellationem,[13] nec rursus appellatio recipi de cuius desertione tractari cœperit priusquam aduersus desertionem in integrum restitutio sit impetrata.[14] *Ita Senatus* in causa Ioannis Gros Driuet, Ant, Cal. April.1594.

1 Nec enim contumax est,qui non fuit obsecutus,cum obedire non deberet, *l.contumacia* 13. §. *vlt. D.de re iudic.*

2 Quæ facit vt pro nullo & infecto habeatur,quod ab incompetenti iudice factum est, *l.*1.*Cod.si à non comp.iudic. l.penult.Cod.ne de stat. defunct.*

3 Dixi *Defin.*4.*numer.*2. *suprà* Facit *l.repetita* 41. *Cod. de episcop. & cleric.*

4 Potest enim actio hypothecaria concurrere personali, Guid.Pap. *quæst.* 108.

5 Licet protestatio alioquin soleat prodesse. Nimirum quoties incertum est,quæ potius actio teneat,*l.*1.*§.quia autem,D.quod legat.* quod hic non contingit.

6 *L.edita* 3. *C.de edend.*

7 Scripsi *Defin.*19.5.

8 Pragmatici nostri vocant *lettres de desertion.*

9 Quia iudicis incompetentia, quæ dicitur nullitas nullitatem, impedit ne sententia transire possit vnquam in rem iudicatam, *l.*1. *C. si à non comp.iud.l.factum iudicis* 170. *de reg.iur.* Facit *l. si expressim* 19.*D. de appell.*

10 Quia qui de principali negotio cognoscere non potest, nec de sumptibus litis aliisve accessoriis potest, vt scripsi *Definit.* 10. *suprà eodem.*

11 Cum appellatio extinguat iudicatum & reuocet omnia ad terminos litis in prima instantia contestatæ, *l.*1. *§.vlt. D.ad SC.Turpill. cum similib.*

12 Non quidem ex ratione iuris,sed ob ius nostrum prouinciale, ex quo desumpta est ratio, quæ statim sequitur *in Definit.*

13 Styl. Senat. nostri in eóque iuri communi derogatum est, *l.*1. *C. quand.prouoc.non est necess.l.ex consensu* 23.§.1.*D.de appell.* iunct. *dict.l.si expressim*,19. *Eod. l.*1.§.*item cum contra. &* §. *seq. D.quæ sent. fin.appell. rescind.*

14 Nam & idem iam olim obtinebat, vt præscriptione summoueri posset is, qui à sententia nulla prouocasset, nec appellationem prosecutus fuisset, tametsi non eo magis sententia transire posset in rem iudicatam. Quod vtrunque benè probatur *ex dicta lege si expressim in fine.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXX.

De pensione beneficiali quem iudicem habeat, & an auctis vel imminutis fructibus minui debeat vel augeri.

SI quæratur an præbendæ aut pensio super beneficij fructibus & redditibus constituta minui debeat necne, cognitio ad ecclesiasticum non ad secularem iudicem pertinet. [1] Siquidem secularis iudex quod ad beneficialia pertinet non nisi de possessione cognoscit, [2] quæ nihil commune habet cum quæstione iuris & proprietatis. [3] Illud sane constat non ex eo solo minui præbendam posse, quod temporum iniuria alióve casu fortuito & vi maiore fructuum quantitas redituúmque æstimatio decreuerit. [4] Nam nec augeri eam æquum esset si fructus siue in quantitate siue in æstimatione augerentur. [5] De illa enim præbenda & pensione loquimur, quæ in quantitate consistit non in quota. [6] Quamquam & interdum iusta causa esse potest ob quam minui etiam debeat, non itidem tamen vnquam augeri. [7] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Bellicensis & Capituli Ecclesiæ Cathedralis eiusdem loci.

1 Tanquam ad iudicem competentem siue ratione personæ, quia persona ecclesiastica est quæ pensionem præstare debet, siue ratione rei de qua agitur, vt sequitur in Definitione.

2 Et quidem de interdicto retinendæ aut recuperandæ duntaxat non etiam adipiscendæ possessionis. Guid.Pap.*quæst.*1. licet quod ad interdictum adipiscendæ contra sentiat Tessaur.in *Decis.Pedem.*

3 *L.naturaliter* 12. *§.nihil commune, D.de acquir.poss.*

4 Exemplo eius iuris quod in canone emphyteuticario constitutum est, qui semper idem debetur tametsi res pro parte perierit, multóque magis si remissionis obtinendæ nulla alia causa quam sterilitas allegetur, *l.*1. *& ibi not. C.de iur.emphyt.* Iul.Clar. *lib.*4.*Sentent. §.emphyteusis, q.*4. Etsi differentiæ ratio hæc adferri posset, quod canon ille non pro fructibus datur, sed pro recognitione dominij. Pensio autem beneficialis, licet non alia imponatur pro fructibus, sed sola summi Pontificis voluntate: tamen imponitur ex comparatione fructuum beneficij, quòd cùm euenit etiam in canone emphyteuticario fieri solet remissio. Pet.Ancor. *lib.*3.*q.*78.*n.*12. Vide *l.legatum* 17. §.1.*D.de ann.legat.*

5 Æquum autem est ad eum spectare incommoda ad quem & commoda, Clar. *in d.§.emphyteusis q.*41. ex regula iuris *in l.secundum naturam* 10 *D.de reg.iur.*

6 Quæ enim pensio consistit in quota fructuum ea fieri non potest vt auctis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur, *l.si debitor.*30.*§ verisimile, D de contr.empt.*

7 Ob rationem illam quam attulimus, quod nec soleant nec debeant aut possint constitui pensiones, nisi ex comparatione fructuum beneficij. Solet tamen hæc quæstio vt plurimum decidi ex verbis rescripti pontificij quo pensio constituta est. Solent enim pensionarij curare vt rescribat summus Pontifex, ne ex causa qua minuatur vnquam, sicut nec vlla ex causa vnquam potest augeri.

DEFINITIO XXXI.

An presbyter aut episcopus puniri possit à iudice laico ex crimine læsæ maiestatis?

CLericus præsertim in maioribus constitutus, puta presbyter aut episcopus, non potest etiam ex causa delicti quantumlibet atrocissimi coram iudice laico conueniri, ne quidem de crimine læsæ maiestatis. [1] Et quamuis Principes seculares alio iure vti soleant iniuriam pro iure aut ius pro iniuria vsurpantes, excommunicationis tamen notam incurrunt. [2] In eamque rem quod ad Episcopos attinet expressa est constitutio sacrosancti Concilij Tridentini Quod tamen ad alios sacerdotes spectat, qui non sunt episcopi, solent excipi crimina quædam quæ ob eam causam dicuntur priuilegiata. [3] Quid vero si Episcopus sub alieno Principe officium & dignitatem gerat? An ideo puniri poterit tanquam reus maiestatis? Minime: Nisi hactenus vt officio priuetur si in eo deliquerit. Idque per formam iurisdictionis vt nostri loquuntur politicæ & œconomicæ non contentiosæ. [4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. §. ad leg. Iul. maiest.

1 Iul.Clar. *lib.*5.*sent. §.vlt.q.*35.36.

2 Vt tractat Clar. *ibid.*

3 De quibus vide Clar. §. *d.loco.* & Boër.quæst.

4 Guid.Bened latissimè *in repet.cap.Raynutius in verb. & uxorem, num.*55. vbi omnino vide.

DEFINITIO XXXII.

Renunciatio præscriptionis fori nocet si competentis iurisdictionis procurator non intercedat.

QVisquis fori præscriptioni renunciauit, si propriæ iurisdictionis, aut Principis procuratorem in auxilium suum non aduocet, audiri non potest petens, vt ad suum iudicem remittatur, [1] siue coram iudice minus alioquin competenti cõueniatur, [2] siue alterius instantiæ commodo priuetur, [3] vt contingit si ad Senatum recta euocetur, qui non potest non competens iudex esse, cum apud nos sit ordinarius ordinariorum. [4] Sed tamen hoc posteriore casu ad Senatus officium pertinet, vt ex causarum & personarum varietate aliter atque aliter constituat. Nam si de eo negotio agi videat, quod implicitam habeat obscuri facti quæstionem, æquissimum est ad proprij iudicis tribunal cognitionem remitti, vt & minoribus sumptib.litigatores vexentur, [5] & duplicis instantiæ commoda quæ multa sunt non amittant. Sin de ea re quæratur, quæ in promptu & quasi de plano expediri possit, nihil causæ est cur non sibi cognitionem retinere Senatus debeat, & pronunciare. [6] *Ita Senatus in publico auditorio 15. Cal. Maij 1595.*

1 Quia potest quilibet præscriptioni fori aut in cæteris omnibus fauori suo renunciare, *l.pen.C.de pact.l.si iudex* 28. *D.de minor.* alieno tamen iuri puta, vt domini habentis iurisdictionem, siue Princeps ille sit alius, præiudicium facere nemo potest, *l.*1.*D.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

2 Dummodo habeat ille iurisdictionem aliquam & quidem talem quæ prorogari possit *l.*1.*D.de iudic.* iunct. *l.priuatorum* 3. *C.hoc tit.* Aliud enim est si iurisdictio prorogari non possit, vt puta laici contra clericum vel contra, vt scripsi *Defin.*4. *&* 29. §.

3 Non enim paruum commodum est duplicis instantiæ, vt non deducta deduci, & non probata probari possint in causa appellationis, *l.per hanc* 4. *C.de temp.& repar.appell.*

4 Quippe qui supremus sit magistratus & Principis vices gerens, *arg.l.*1.*§.pen. D.de appell.l.ei cuius* 5. *§.planè si appellatione, D.de appell. recip.*

5 Quibus tanto incommodius & dispendiosius futurum est, quanto longius à domicilio suo euocantur, *l.*3.*§.vltro, de testib.l.sed si quis* 7. *D. test.quemadm aper.l.vnic.C.quod Imp.int.pup.vel vid.*

6 Quia studet Senatus, vt studere debet, lites finiri, *l.*3.§.1. *D.de recept.qui arbitr.* Dixi *Defin.*24. §.

DEFINITIO XXXIII.

Rationales nunquam cognoscunt inter priuatos, licet de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur.

SI inter priuatos apud Senatum controuersia sit de re, quæ cum patrimonio, aut rationibus Principis aliquid commune habeat. Non idcirco Senatus cognitionem & disceptationem negotij ad Rationales remittit. [1] Quid enim prohibet quo minus de huiusmodi recognoscere Senatus possit? An non generalis procurator patrimonij quoque ratione procurator Principis est? [2] Quod si tale negotium proponatur, cuius instructio ex Rationalium documẽtis pendeat, quid ni liceat procuratori generali cõferre cum procuratore patrimonij, vt communi vtriusque fide & consilio tota res tanto securius tractetur? Illud sane nullo modo ferendum est, vt eo prætextu Rationales de iure priuatorum vllo casu cognoscant, [3] cum iudicatum exequi ipsi non possint, nec nisi absurde iudicati sui executionem amplissimo ordini committere, [4] cuius præcipua est, vt esse debet auctoritas. *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra R. D. Episcopum Maurian. 7. Idib. Iun. *1595.*

1 Nulla enim Rationalium iurisdictio est inter solos priuatos, sed tantum inter Principem & priuatum. Idque nonnullis Serenissimorum Dnorum nostrorum edictis expressim constitutum est.

2 Nam & ob id generalis procurator dicitur, quod ad eum spectet cura eorum omnium quæ ad Principem pertinent. Licet pro faciliore patrimonij tuitione & pro dignitate ordinis clarissimi Rationalium specialis procurator in eam constitutus sit itémque Aduocatus Principis quos ideo Patrimoniales appellamus. Vide *l.*1.*§.vlt fam.ercisc.*

3 *L.iam dudum* 5. *C.vbi caus.stat.agi debeat.l.*1. *C.hoc tit.*

4 Non enim iudicati executio committi potest, quin exequi iubeatur is, cui committitur, *l.à Diuo Pio* 15.§ 1.ibi, *si hoc iussi fuerint, D.de re iudic.* iubere autem superioris tantum est, non inferioris aut partis, *l.*3.§. *vlt. & l.seq. D. de recept.qui arbitr. l.ille à quo* 13. §.1. *D.ad SC.Trebell.*

Porro

Porro cui denegatur executio iudicati denegatur etiam cognitio, & pronunciatio. *l.3.C.vbi cauſ.fiſc.*

DEFINITIO XXXIV.

Priuilegium ſecretioris Concilij Principis, vt pro iudicatis ſuis exequendis alieni territorij magiſtratum rogare non teneatur.

ETſi ſupremarum curiarum ſingulare ius eſt, vt ſub nomine & auctoritate Principis, cuius vices gerunt, [1] omnia decernant, hactenus tamen diſſimilis, minórque auctoritas earum eſt, quam ſecretioris Concilij, cui Princeps ipſe adeſt. Quod ſi iudicatum decretúmve aliquod mandandum ſit executioni extra prouinciam, ſpecialiter & nominatim rogandæ ſunt ſupremæ Curiæ, *in* quarum territorio facienda eſt executio [2] ſi ſuprema curia ſit quæ rogat, non item ſi ſecretius Concilium Principis, vt hoc priuilegium ipſi Principi indulgeatur. Quippe cuius perſona vno caſu alio ſola *ipſius* auctoritas interuenire intelligitur. *Ita tractatum eſt* in ſecreto auditorio, pro D. de Vauxvillars, contra Dominos de la Chambre, 7. Id. Iunij *1595.*

1 *Arg.l.vnic. D.de offic.præf.præt.*

2 Quia iuberi non poſſunt à pari magiſtratu, cum par in parem non habeat imperium, vt diximus *Defin.prox.n.4.*

3 Plus enim eſt perſonam ipſam Principis interuenire, quam ipſius auctoritatem.

DEFINITIO XXXV.

De debito, quod mortuarij nomine contrahitur, vterque iudex inter laicum & clericum competens eſt.

SI inter parochum & defuncti laici heredem laicum controuerſia ſit de debito, quod mortuarij appellant, tractatum eſt, cuius cognitio eſſe debeat, an iudicis laici, an eccleſiaſtici? Et quidem conſtat non niſi perſonalem actionem eo nomine competere. [1] Quæ ratio ſuadere videtur, vt laici potius quam eccleſiaſtitici iudicis cognitio eſſe debeat. [2] Sed tamen negari non poteſt quin ſit quid ſpirituale, [3] ac proinde ad eccleſiaſticum iudicem pertineat. [4] Nam & lex noſtra prouincialis, quæ prohibet ne laicus actione perſonali coram eccleſiaſtico iudice conueniatur, nominatim addit, *ſi de re profana quæratur.* [5] Illud ſane minus habet dubitationis: Actionem hanc mixti fori eſſe, & conſequenter locum in ea eſſe præuentioni, [7] nec poſſe appellari tanquam ab abuſu ſiue apud laicum, ſiue apud eccleſiaſticum iudicem eo nomine vllo modo primo loco quis conueniatur. Nam & ſacrilegij quædam ſpecies eſſe dicitur & eſt, ſi quis debita huiuſmodi tam pia ſoluere recuſet. [8] Sacrilegij vero crimen mixti fori eſſe nemo ambigit. [9] Plane ſi contra tertium poſſeſſorem bonorum defuncti laicum agatur ex hac cauſa coram iudice eccleſiaſtico, iuſta erit appellatio tanquam ab abuſu, cum neque perſonali actione conueniri poſſit qui heres non eſt, [10] neque hypothecaria, quoniam funeraria actio aliæque ſimiles fauorabiles, qualis hæc eſt, priuilegium quidem habẽt inter perſonales actiones, [11] ſed tacitæ hypothecæ ius non habent. [12] Ex quo efficitur, vt nullo iure tertius poſſeſſor laicus apud iudicem eccleſiaſticum eo nomine inquietetur. Quæ res abuſum inducit. [13] *Ita tractatum eſt* in cauſa Archidiaconi de Combefort, & Canonicorum d'Aiguebelle, in publico Auditorio, 5. Cal. Iul. *1595.*

1 Naſcitur enim ex quaſi contractu, qui nan tam cum herede, quam cum defuncto ipſo, quod ſanè mirum eſt, initus eſſe intelligitur, *leg.1.& tot.tit.D.de relig.& ſumptib fun.l.quod in vxorem 13. C.de neg.geſt.*

2 Quoniam in perſonalibus omnibus actionibus actor ſequitur totum rei, *l.2. C.hoc tit.l.vlt.C.vbi in rem act.*

3 Quia non tantùm pro corpore ſepeliendo mortuarij debitum hoc contrahitur, ſed etiam pro remunerandis liberaliter precibus iis, quæ in eam rem ad ſalutare animæ remedium Deo Opt. Max. offeruntur.

4 De ſpiritualibus enim eccleſiaſtici non ſecularis iudicis cognitio eſt.

5 Styl. Senat. noſtri.

6 Cum habeat aliquid ex ſpirituali, aliquid ex temporali, vt cæteræ actiones, quæ dicuntur mixti fori.

7 Guid. Pap. *quæſt.178.*

8 *Not.in c.Ioannes & c.cum tibi, Extr.de teſt.* Capell.Tholoſ. *q.89.*

9 Guid. Pap. *vbi ſ.*

10 Aut ſaltem anomalus, vt vocant, ſucceſſor, qui heredis loco ſit, vtputa pater ad quem dos filiæfamilias redierit, ſi eam maritus funerauerit: *d.l.quod in vxorem.* quamuis nec aliud eſt, etiamſi filia nullam dotem habuerit: *l.quod ſi nulla 28. D.de relig.& ſumpt.funer.*

11 *L.quæſitum 17.D.de reb.auct.iudic.poſſ.alias, l.2.de priuil.cred. l.etſi quis 14.§.hæc actio, D.de relig. & ſumpt.fun.*

12 Non enim tacitæ hypothecæ ius alij creditores habent, quam quibus ſpecialiter datum eſt, aut de quibus *in tit.D.& in quib.cauſ.pign. vel hypoth.tacit.contr.* Ideóque nec poſſum videre quam rationem habeat ius hoc, quo vtimur, vt actio hæc funeraria priuilegium habeat contra cæteros omnes etiam hypothecarios creditores. Iuris enim ratio facit, vt hypothecariis chirographariis omnibus quantumlibet priuilegiatiis præferantur in pignore, in quo ſcilicet, non tam potiores, quam ſoli inueniuntur, *l.2. in fin.l.3.§.poſt diuiſionem, D.qui pot.in pign.hab.*

13 Euidentior enim abuſus eſſe non poteſt, quam ſi laicus apud iudicem eccleſiaſticum ſine cauſa nullóque iure conueniatur, non propter defectum iuriſdictionis in iudice.

DEFINITIO XXXVI.

Clericus falſus teſtis ex eáque cauſa puniendus, ad ſuum iudicem remittendus eſt.

SAcerdos ad teſtimonium dicendum admiſſus à iudice laico, ſi repugnantia dixerit, atque ita falſi ſuſpectus videri poſſit, vt torqueri debeat, [1] non ideo tamen torqueri poteſt iudicis laici auctoritate, ſed ad iudicem eccleſiaſticum, ſi aduerſarius & res vrgeat ex ea cauſa remittendus eſt. [2] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Lentilly & de Damas 13. Cal. Auguſt. *1595.*

1 *L.qui falſo 16. D. de teſtib.*

2 Id enim eſt quod Harmenop.ſcribit *c. 6. in fin.* ex quo loco verè Dionyſ.Gothofr.vir doctiſſimus, & de iuriſprudentia noſtra, ſi quis alius hac noſtra ætate bene meritus, ädnotauit, legendum eſſe: *in d.l.qui falſo à iudicibus competentibus*, non vt vulgo competenter.

DEFINITIO XXXVII.

De actione ad exhibendum, quæ actionis in rem præparatoria ſit, cognoſcere laicus iudex contra clericum poteſt.

ACTIO ad exhibendum licet ſit in perſonam, [1] quia tamen in rem ſcripta eſt [2] exerceri coram iudice laico, contra clericum poteſt. [3] Sed ita demum ſi prius appareat de iure aliquo quod actor habeat agendi in rem ſiue directa vindicatione, ſiue hypothecaria. [4] Eſt enim actio illa præparatoria actionis in rem. [5] Itaque non ſufficit actori, quod dicat ſe creditorem, & probet ſua intereſſe, ni probet ſe dominum vel hypothecarium creditorem. [6] Quam ob cauſam ſpecifica quoque opus eſt declaratione rerum, quarum exhibitio poſtulatur, [7] nec ſufficiet peti in genere mobilia omnia, quæcunque fuerint in Titij puta hereditate reperta. [8] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro R.D.Præceptore Antoniano Chamber. apud Ioannem Lucquet, 8. Cal. Septembr. *1595.*

1 *l.3.§.eſt autem, ff.ad exhib.*

2 *d.l.3. §.vlt. Celſus 5.§.vlt.eod.tit.*

3 Non ſecus ac ſi mera eſſet actio in rem, ex qua proculdubio conueniri clericus coram iudice laico poſſet, *l.vlt.C.vbi in rem actio.* Guil. Bened. *in verb.& vxorem, num.46.*

4 Poteſt enim dari actio ad exhibendum ex variis aliis cauſis, quæ nihil cum vindicatione commune habeant, *d. l.3. §.1. §.plus dicit, D.ad exhib.*

5 *L.1. eod.* quæ ait actionẽ hanc maximè propter vindicationes eſſe inductam. Facit *l.1.C.eod.l.ad rem mobilẽ 56. l.ad legatum 62. D.depro*, inductam. Facit *l.1.C.eod.l.ad rem mobilẽ 56. l.ad legatum 62. D.depro*,

6 Itaque in huius perſona non habet locum quod de aliis ad exhibendum acturis ſcriptum eſt *in d.l.3.§.1.D.ad exhib.*

7 Generaliter enim verum eſt, in hac actione actorem omnia noſſe debere, & dicere rei de qua agitur argumenta. *d.l.3.in princ.*

8 Quia neque huiuſmodi bona in genere & incerta vindicari poſſent niſi ex iuſta cauſa, *l.1.§.vlt.D.ſi part.hered.pet.l.qua de tota 76 §.incerta, D.de rei vindic.l.etſi 8.§.1.D.commun.diuid.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXVIII.

Non est hortandus iudex Ecclesiasticus, vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod pœnam sanguinis irroget.

IVdex Ecclesiasticus si rogetur concedere literas, quas monitorias vocant, ad fines reuelationis tantum pro crimine probando [1] quod sanguine vindicandum sit, aut quod per sanguinis effusionem commissum sit, nec velit ille concedere propterea quod Ecclesia non nouit sanguinem, [2] minime exhortandus est à iudice laico, nec si ita futurum sit, vt probationum inopia delictum maneat impunitum. [3] Neque enim hortandus est iudex ecclesiasticus, vt contra sacros canones quicquam decernat. [4] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum, Prid. Id. Septemb. 1593.

1 Obtinuit enim, vt etiam in criminalibus frequens huiusmodi literarum vsus sit fauore probationum.

2 Sed sunt aliæ pœnæ canonicæ; De quibus *gloss. in c. ad reprimendam in verb. in canonibus de offic. ordin.*

3 Tametsi publicè interfit non manere impunita delicta, *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad l. Aquil. l. locatio 9. §. quod illicitè. D. de public. & vectig.* [Denique per Concilium Tridentinum *Sess. 25. c. 3.* interdictum est Magistratibus secularibus, ne Episcopos adducant, vt huiusmodi literas inuiti concedant, quorum arbitrio totum hoc relictum esse vult. Iunge *Defin. 19. §. de edend.*]

4 Præsertim vero iubente Senatu ad cuius officium & dignitatem ex contrario pertineret potius, vt si quid à iudice ecclesiastico contra sacros canones decretum esset, id emendaret remedio appellationis ex ea causa per procuratorem generalem interponendæ tanquam ab abusu, vt dicemus suo loco.

DEFINITIO XXXIX.

Non habet clericus priuilegium fori si vocetur ad iudicium laicum, vt alienæ liti interueniat.

CLericus à clerico ad iudicem laicum euocatus, vt iudicio contra laicum reum instituto adesset, ac de facti veritate, cuius erat ille conscius, responderet, priuilegium fori habere non potest, [1] non magis, quam si ad rem defendendam, quæ euinceretur, accersitus esset. [2] Sane si in eum præsentem, & vbi iam iudicio aderit actio aliqua instituatur, [3] de qua iudex ecclesiasticus cognoscere debeat, ad eum remittendus tum demum erit. [4] Igitur quandoque obstet res super declinatoria exceptione iudicata, nominatim id per interlocutionem excipiendum est. [5] *Ita Senatus* ex tempore 11. Calend. Decemb. 1595.

1 Quia hoc casu non ideo euocatur, vt vel condemnetur ipse vel absoluatur. Vt in simili descripsimus *Defin. 7. §.*

2 Is enim alienam litem, non quam defenderet: ac proinde apud alienum iudicem, non apud suum, arg. eorum quæ scripsi *Defin. num. 2 §. eod.*

3 Tanquam in iudicio repertum, vt plerunque fit, quia in iudicio repertus citandus non est satisque vno citato habetur.

4 Neque enim hoc casu dici potest, quod alias quandoque modo constat, modo agatur, *l. 3. in princ. D. vt in poss. princ.*

5 His nimirum verbis interlocutioni adiectis, *sauf d'estre faict droit sur le renuoy requis en temps & lieu ainsi qu'il escherra.*

DEFINITIO XL.

A Conseruatore tributi commutatorij ad Senatum, non ad Rationalium Curiam appellatur.

ATributi commutatorij, vt vocant, conseruatore ad Senatum, non ad Rationales appellatur, [1] licet de fiscalibus tributis adeoque de iure nobilitatis, & quæ ex nobilitate nascitur immunitatis [2] controuertatur. Nihil enim cum ærario Principis commune habet illa quæstio, an hic, aut ille nobilis sit, necne & immunis. [3] Cum quantumlibet immunis sit, non idcirco quicquam decrescat ex ea tributi annui quantitate, quam vniuersitas Principi debet. [4] Itaque cùm à Conseruatoris sententia condemnatus quidam ad Rationales appellasset, & appellantium more longiorem appellationi prosequendæ diem dixisset, [5] Victor autem citius expediendi negotij causa peteret à Senatu literas anticipatorias: [6] Senatus cui propriam iurisdictionem tueri non solum licuit, sed etiam necesse fuit, [7] non dubitauit, quin eas concedere iuberet, iuberéque vt apud se lis tractaretur. *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Drugeon, contra Syndicos vniuersitatis de Cheuelu 28. Febr. 1596.

1 Eóque passim iure vtimur, vel ob id maximè quod huius tributi commutatorij conseruator vt plurimum est aliquis ex Senatoribus, aut etiam Præsidibus Senatus, à quo proinde ad Senatum ipsum appellari conuenientius est multis de causis quam ad Rationales, quamuis illi suam quoque & eam quidem supremam habeant iurisdictionem.

2 Cum edictis omnibus Sereniſſimorum Ducum nostrorum nobiles omnes immunes sint ab huiusmodi tributis, præsertim si facti sint nobiles post annum 1564. Hi enim remanent obnoxij huic tributo in annum vsque nobilitatis quinquagesimum, at non etiam reliquis oneribus plebeiis.

3 Rationales autem ærarij potissimum iudices sunt, & eorum omnium, quæ ad ærarium Principis pertinent.

4 Aliud enim est quod ipsa vniuersitas debet: aliud vero quod singuli ex vniuersitate, *l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusque vniuer. nom.*

5 Plerunque enim frustrandi tantum causa appellationes interponuntur, *l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D de re iudic.*

6 Vulgo pragmatici nostri vocant *lettres d'anticipation.*

7 *L. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XLI.

Commissarius delegatus ad solemne inuentarium faciendum, non potest procedere in alieno territorio.

A Iudice, vel suprema curia vnius territorij delegatus ad faciendum solemne inuentarium non potest procedere in territorio alieni Principis supremi, [1] quoniam id fieri non potest citra distractionem, vt loquuntur, subditorum, quos in aliena prouincia litigare oporteret. [2] Hoc vero tum maxime obtinet, cum maior, id est, nobilior pars [3] bonorum defuncti in eo territorio sita est, in quo procedendum est. Item si defunctus in eo territorio decesserit. *Ita Senatus* re sæpius & mature deliberata in causa D. Archiepiscopi Bizantini, heredis Illustr. D. Marchionis de Trefort. 9. Decemb. 1596. Idémque obseruatum fuisse à Curia Gratianopolitana in causa discussionis bonorum Dominæ de S. VVallier, retulit vnus ex Senatoribus, qui fuerat à Senatu nostro delegatus.

1 Quia extra territorium ius dicenti impunè non paretur, *l. vlt. D. de iurisd.*

2 Quod permittere magistratus nunquam debet. Non solum ne iurisdictiones confundantur & turbentur, *l. cum vnus 12. §. pen. ff. de reb. auct. iudic. possid. vel venund.* sed etiam ne magno incommodo subditos suos affici patiatur, si cogantur illi in alia prouincia litigare *l. 3. in princ. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. 3. §. vlt. D. de testib.*

3 *Arg. l. maiorem 8. D. de pact. l. si fideicommissum 50. D. de iudic.*

DEFINITIO XLII.

Iudicis laici nulla iurisdictio est contra clericum, ne quidem ad inquirendum de crimine, nisi crimen sit priuilegiatum.

ADuersus Ecclesiasticam personã de crimine non priuilegiato ne inquirẽdi quidem ius iudex laicus habet, quin excommunicationis pœnam ipso facto incurrat. Ex bulla incip. *In cœna Domini.* Quæ licet dicatur nõ transiisse montes, vt vulgo loquuntur, Senatus tamen noster supradictam sententiam districte secutus est & sequi solet. [1] In relationibus libellorum Calend. Decemb. 1595.

1 Pro ea nimirum qua excellit sempérque excelluit pietate, & erga sacrosanctam sedem Apostolicam reuerentia, obseruantia & obedientia. Vide *text. in c. cum non ab homine.* vbi Alciat. *n. 2. & cap. clerici. Extr. de iudic.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 36. n. 2. 3. & seq.* post Didac. Couar. *in pract. q. 31. n. 1.* & alios ibi citatos.

DEFINITIO

DEFINITIO XLIII.

An falsa moneta sit necne, cognitio est Rationalium, potest tamen incidenter tractari apud Senatum, cuius solius est de crimine falsæ monetæ cognoscere & pronunciare.

DE moneta quidem quoties quæritur, an eius sit bonitatis, cuius esse debet ex edictis Principis, Rationalium non Senatus cognitio est, nimirum si cõtra eos agatur, quib. cudendæ monetæ ius & munus à Principe datum est. [1] Sed etsi quis falsam monetam cudisse dicatur, [2] & Rationales cognitionem occuperauerint, licet de falsæ monetæ crimine pronunciandi non habeant potestatem, [3] hactenus tamen cognoscere possunt, vt probatam ab iis, ad quos ea res pertinet, [4] pronuncient falsam esse, [5] deinde rem, & reum ad Senatum remittant. [6] Sed si quis apud Senatum de huiusmodi crimine accusatus sit, nihil prohibet eiusdem Senatus imperio & auctoritate probos viros eligi, adeoque ex iis quorum industria per Principem in eam rem electa sit [7] ante omnia inuestigetur, nec necesse est Rationalium iurisdictionem ex hac parte implorari, non magis quam quod ad alias criminis probationes attinet. [8] Licet non deessent ex Dominis, qui referrent aliquando contra factitatum fuisse. *Ita Senatus* 29. Decemb. 1559.

1 Sic enim edictis sereniſſimorum Ducum Sabaudiæ, & statutis Cameræ Computorum diserte cautum & constitutum est.

2 Vt proinde conueniri possit & condemnari de crimine falsæ monetæ *ex l. 1. C. de falsi monet.*

3 Quia non habent publici iudicij exercitionem, quam solus apud nos Senatus habet iure supremi magistratus.

4 Vt inspiciatur scilicet an vera sit moneta an falsa.

5 Pertinet enim ea res ad cognitionem Rationalium, tanquam quæ spectet maximè ad ærarium Principis.

6 Sic olim prætor plerunque cognitionem remittebat ad præfectum vrbi, quoties grauior & capitalis pœna erat infligenda, *l. 1. §. solent. D. de offic. præf. vrb. l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur.* iunct. *l. 1. §. vlt. D. de pœn.*

7 Horũ enim certior videtur esse & fides & industria, quam aliorũ: cum magna sit inter artifices differentia, *l. inter artifices* 31. *D. de solut.*

8 Cum possit is, ad quem principalis negotij cognitio pertinet, omnem quoque incidentem quæstionem incidenter dirimere *l. 1. C. de ord. iudic.*

DEFINITIO XLIV.

Contumacia eius qui noluit in iudicium venire, vt chirographum vel agnoscat, vel deneget, adimit ei fori præscriptionem, quam expressa agnitio non ademisset.

AD iudicem non suum vocatus, vt chirographi scripturam agnosceret, si fuerit contumax, & ob contumaciã ea scriptura per interlocutionem iudicis habita sit pro recognita, [1] non potest postea fori præscriptione se tueri, [2] in pœnam nimirum contumaciæ. [3] Alioqui enim si paruisset & chirographi scripturam aut agnouisset, aut denegasset, non eo minus saluam haberet fori præscriptionem. [4] Itaque hoc casu quod mirum est plus operatur fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero. [5] Ex tempore ante Id. Mart. 1596.

1 Facit enim contumacia, vt debeat contumax haberi pro confesso.

2 Quasi videatur iurisdictionem agnouisse ob id, quod maluerit esse contumax, quam iurisdictionem, cum posset, declinare.

3 Debuit enim venire & fori præscriptionem opponere, non autem magistratus ad quem vocabatur auctoritatem & iurisdictionem contemnere, *leg. si quis ex aliena* 5. *D. de iudic. l. 2. D. in ius vocat. vt eant.* Excipe casum illum quo notoria sit incompetentia ita, vt nec allegari eam sit necesse, puta si is qui dicitur clericus, vocetur ad iudicem laicum. Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst.* 36. *num.* 5.

4 Nempe quoniam agnitio vel denegatio chirographi non inducit ad probationem iurisdictionis, cum possit fieri ex auctoritate cuiuslibet iudicis etiam incompetentis. Sic enim stylo nostro diserte cautum est. *sub tit. de recognoissance de cedulles.*

5 Contra *l. filio* 23. *D. de lib. & post. l. confessionib.* 14. *& l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac. Not. ad l. si is qui pro emptore D. de vsucap.*

DEFINITIO XLV.

Causis ex registro decidendis non potest adhiberi procurator aut Aduocatus generalis.

PRocurator, aut Aduocatus generalis non potest cum Senatoribus sententiam dicere in iis causis, quæ viua voce, & in publico Auditorio disceptatæ sunt, si quod plerumque fit ex registro, vt loquuntur, non ex scripto decidantur. [1] Non enim alij possunt in eiusmodi causis sententiam dicere, quam qui in subselliis publicis inter Senatores federunt, aut saltem sedendi ius habuerunt. [2] Ante Id. Mart. 1596.

1 Quia tunc perinde habetur acsi ex tempore & in publico ipso auditorio lis decisa fuisset.

2 In quo numero neque Procurator, neque Aduocatus generalis vnquam esse potest.

DEFINITIO XLVI.

Etiam Castellanorum iurisdictio prorogari potest de consensu litigatorum.

CAstellanorum iurisdictio infima [1] non vsque adeo statuti nostri auctoritate definita est, [2] vt nec vllo etiam expresso collitigatorum consensu prorogari possit. Potest enim, [3] nisi cum iudex iam præuenit. [4] *Ita tractatum est* 21. Mart. 1596.

1 Nec enim ex omnibus iis qui habent iurisdictionem ordinariam quisquam est, qui habeat iurisdictionem inferiorem.

2 Quamuis coarctata sit ad summam quinque florenorum.

3 Vt & alia quælibet iurisdictio prorogabilis est ex consensu litigatorum, nisi casus talis sit in quo speciali aliqua ratione per legem prorogatio inhibeatur, *l. 1. & 2.* vbi scripsi in Rationalibus, *D. de iudic.*

4 Vbi enim iudex manum apposuit tanquam superior, hoc ipso ligat manus Castellani tanquam inferioris. Sicut de omnibus magistratibus superioribus dici solet, si cum inferioribus comparentur.

DEFINITIO XLVII.

De rescindenda transactione facta super lite possessorij pendente coram iudice laico solus iudex ecclesiasticus cognoscere potest.

ETsi de possessorio beneficiali cognoscere etiam inter clericos iudex laicus potest: [1] Si tamen de lite pendente super possessorio transactum sit, & aduersus transactionem postea restitui alteruter litigatorum velit, [2] non Laici iudicis, sed Ecclesiastici cognitio esse debet. Quia sicuti actio, quæ ex transactione oritur, [3] ita & restitutio in integrum aduersus transactionẽ est in personam. [4] Nec est contrarium, quod in decidenda possessorij causa transactionis formam idem iudex sequi cogitur. Id enim fit, quia causa possessionis adminiculũ viréque ex titulo accipere potest, si vel vnus possessionis actus sequatur. [5] *Ita Senatus* pro religiosis Prioratus sanctæ Mariæ de Beluaux, contra C. Emanuelem Pomeum Priorem. Ex tempore 8. Mart. 1597.

1 Guid. Pap. *q.* 1.

2 Ex causa forte doli vel metus, vel falsorum instrumentorum, ex quibus causis certum est, etiam transactionem rescindi posse, *l. interpositas* 13. *l. si ex falsis, pen. C. de transact.*

3 Scilicet cum transactio est vallata vel stipulatione vel iureiurando. Alioqui nudum pactum est, ex quo non datur actio, vt dixi *ad l. 1. D. de transact. in Rationalibus.*

4 Vt omnes in integrum restitutiones, *l. 2. C. vbi & apud quem cognit. in integr. rest. agit sit.*

5 Id enim est quod nostri solent dicere: Etiam in causa possessorij posse allegari titulum non ad cumulandum petitorium cum possessorio, sed ad confortandum possessorium. Guid. Pap. *q.* 71. *ex c.* licet *Extr. de probat. & c. ad decimas, de restit. spoliat. in 6.*

DEFINI

DEFINITIO XLVIII.

SI ex Senatus mãdato per obreptionem impetrato, iudex inferior cognouerit de ea re quæ ad Rationalium cognitionem pertinebat, non eo minùs poterit & debebit iudex ille, maximè si de eo requisitus sit, totam rem remittere ad Rationales. [1] Quod ni fecerit, non prohibebitur senatus authoritate decreti sui, [2] quominùs malè iudicatum pronunciet, inque omnes litis expensas condemnet impetrantem, [3] si non qua alia causa compensationem omnium expensarum inducat. [4] Etsi enim expensæ litis appellatoriæ non facilè compensari aut remitti solent, quoties malè iudicatum pronunciarur, [5] Sic tamen in specie quæ proponebatur, fieri oportere visum est, vt appareret nunquam fuisse illam mentem Senatus, vt Rationalium iurisdictionem violari patereretur. [6] Nec tamen æquitatis deesse causas varias, quæ compensationem expensarum remittendam esse suaderent. *Ita Senatus* pro Steph. Lespine 16. Cal. Iunij 1611.

1 Semper enim id enixè cauere boni iudices debent, ne iurisdictiones turbentur & confundantur *l. cum vnus 12. §. pen. D. de reb. auth. iud. possid. l. vlt. D. hoc tit.*

2 Quod enim per obreptionem impetratum est, pro nec impetrato habendum est *l. magis puto 5. §. pen. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit 29. D. ad l. Corn. de falsi.*

3 Quæ pœna est temere litigantium, *Instit. de pœn. tem. litig. l. eum quem temerè 79. D. de iudic.*

4 *Vt in l. qui solidum 78. §. etiam de leg. 2.*

5 Solent enim appellationes, vt plurimùm interponi frustrationis gratia *l. tutor. 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic.*

6 Debent enim magistratus omnes suas inuicem iurisdictiones mutuis auxiliis tueri, vt scriptum est *Defin. 1. j. de exec. rei iud.*

DEFINITIO XLIX.

De decimis cognitio & iurisdictio sit,

SIcuti de decimis tanquam de re spirituali non alius cognoscere potest in petitorio quam iudex ecclesiasticus, [1] Ita nec alius in possessorio, quam Senatus aut Iuridicus maior prouinciæ, in qua fundi sunt, de quarum decimis disputatur. [2] Sed si neque de iure percipiendi decimas neque de earum quota contendatur, sed de eo tantum an solutæ sint necne, [3] cuiuslibet iudicis etiam inferioris ea cognitio & iurisdictio esse potest. [4] *Ita Senatus* pro D. Priore de Rumilly, contra Rosset in publico Auditorio, 4. Id. Iul. 1612.

1 *Tot. tit. Extr. de decim.*

2 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est de omnibus beneficialibus quæstionibus.

3 Quæ quæstio tota facti est. Solutio enim est facti *l. consilio 8. §. vlt. D. de curat. furios. l. 1. C. de probat.*

4 Habet enim vnusquisque iudex iurisdictionem in suo territorio *l. vlt. D. hoc tit.* Quod tamen intellige de iis iudicibus qui habent iurisdictionem. Nec enim omnes habent, sed plerique notionem tantùm & iudicationem, *l. ait prætor 6. D. de re iudic.*

DEFINITIO L.

De officio Senatoris commissarij.

SEnator datus à Senatu commissarius vt vocant, & Recuperator ad audiendos litigatores, numquam debet eam sibi authoritatem adrogare, vt idipsum pronunciet quod à Senatu ipso pronunciandum esset. [1] Sed ea tantum quæ ad præparandam Senatus pronunciationem conuenientia videantur, quæ pragmatici præparatoria vocant. Itaque si contra faciat, licet idipsum pronunciet, quod Senatus ipse pronunciaret, in irritum tamen deducenda pronunciatio est. [2] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 21. infr. De hered. vel act. vend.

1 Ne scilicet videatur Senator totius Senatus potestatem & authoritatem sibi adrogare, quod facere nec potest nec debet.

2 His verbis, *Le Senat a mis l'appellation & ce dont a esté appellé au neant.*]

TIT. XIII.

QVAND. IMPER. INT. pupill. & vid.

DEFINITIO I.

Vidua dotem repetens habet priuilegium sui iudicis etiamsi contra pupillum agat.

PRIVILEGIVM, quod datum est viduæ in dotis repetitione, vt primum iudicem habere Senatum possit, [1] non idcirco ei denegandum est, quod aduersus pupillos agat, [2] quamuis pupillorum interfit cum conueniuntur, vt duplicis instantiæ beneficio fruantur. [3] Nam & pupillorum interest, vt de eorum causis Senatus cognoscat, [4] maiores vtique & ampliores dilationes pro rerum & personarum qualitate concessurus, si id æquitas postulare videbitur. [5] Neque distingui oportebit an egregia dos sit quæ excedat summam quingentorum aureorum, necne. [6] Quantulacumque enim dos sit, quam vidua petit, fauor dotis & conditio personæ facit, vt priuilegio digna existimetur. [7] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio contra liberos & heredes N. Amedei Michal magistri Computorum 6. Cal. Febr. 1593.

1 Ex placito Senatus nostri & modificatione per eum facta ad Sereniſſimi Ducis Diui Emanuelis Philiberti edictum, quod vulgo edictum Niciæ appellant.

2 Licet dici soleat priuilegiatum non vti priuilegio contra alium æquè priuilegiatum. Id enim fallit aliquando ex causa, *l. verum 11. §. vlt. D. de minor. l. vlt. D. ex quib. caus. maior,*

3 Propter eam rationem, quam attuli *Defin. 32. n. 3. 5. tit. prox.* Facit tamen pro pupillis, *l. vnic. C. hoc tit.* sed hæc Definitio intelligenda est de vidua dotem repetente, quo casu duplex priuilegium concurrit, personæ scilicet & causæ, vt mirum non sit, si vidua pupillo præferatur vnà duntaxat priuilegium habenti: Alioqui sanè non præferretur, *arg. dict. l. vnic.* quæ non solum de pupillis prius quam de viduis loquitur, *arg. leg. quoties 34. D. de vsufr. l generaliter 24. §. quid ergo 17. D. de fideic. libert.* sed & pupillis ipsis & viduis eo potissimum casu priuilegium dat, quo huiusmodi personæ aduersarij potentiam perhorrescant, quod vix euenire potest vidua contra pupillum agente.

4 Fauor enim personæ vel causæ est, vt maiores iudices habere debeat, *l. non distinguemus 32. §. de liberali, D. de recept. qui arbitr.* Vnde est quod de restitutione in integrum minorum solus prætor olim cognoscebat, cum ex aliis causis iudicium & iudicem dare soleret, *l. 1. D. de minor. l. 1. De eo quod met. caus. l. 1. D. de dolo, l. vlt. C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.*

5 Est enim id positum in arbitrio & religione iudicantis, cóque iure vtimur, *arg. l. oratione 7. D. de fer. & dilat.* licet contra constitutum videatur in *l. 1. & vlt. C. eod.*

6 Illa namque distinctio per Senatus modificationem adhibita est, quod ad alias personas attinet, quæ priuilegium nullum habent.

7 *L. vnic. C. hoc tit.* neque sanè lex aut ciuilis, aut prouincialis nostra distinguit quanta sit dos. Proinde nec nos distinguere debemus, *vulg. l. de pretio 8. D. de public. in rem act.*

TIT. XIV.

VBI DE CRIM. AGI OPOR.

DEFINITIO I.

Quomodo quis ex delicto forum sortiatur.

ETIAM ex delicto forum quis sortiri solet. [1] Sed etsi tum quoque id rectè dicitur, cum delinquens in eo ipso loco, in quo deliquit, non reperitur, & per contumaciam condemnatur, [2] eo tamen iure vtimur, vt non magis in criminalibus quam in ciuilibus causis concedi debeat petita remissio ad iudicem alieni territorij, [3] nisi vno illo

Source : BIU Cujas

illo casu, quo vel originis vel domicilij ratio delinquentem subiecerit iurisdictioni eius, ad quem remissio postulatur, quique ei præest territorio, in quo crimen commissum est. [4] *Ita tractatum est* in causa N. Guillelmi de Gadaigne Senescalli Lugdunensis, & Dominæ de Meximieu, 5. Id. Iulij 1598.

1 *L.3.ff.de off.præsid.Auth.qua in prouincia,C.hoc tit.* [Iunge 3.*q.6. ean.*1 *c.*1.*Extr.de raptor.c.postulasti & c.fin.Extr. de for.comp.*]

2 Alioqui euenirет vt priuilegium nullum haberet locus delicti, cum in eo etiam loco vbi delictum commissum non est, possit reus conueniri, si interueniatur, *l.*1.*C.hoc tit.* faciléque esset pessimo cuilibet alienam iurisdictionem turbare,ac fugiendo eludere, si aduersus delinquentes eosdémque contumaces ius reddere non posset iudex loci, in quo delictum admissum est.

3 Suam enim iurisdictionem quilibet iudex tuetur,cum æque competens sit iudex loci vbi delinquens reperitur, atque iudex loci in quo delictum admissum est. Ita fit, vt plerumque delicta impunita remaneant nolente iudice,apud quem delinquens est,eum remittere,nec rursus iudice loci, vbi delictum admissum est elogia testium, aut testes ipsos mittere ad iudicem loci,vbi est qui deliquit,cum iudices diuersorum sunt Principum. Boër.*dec.*29 *n.*5. *&* 6. post Bald. *in dict.l.*3.*de off. præs.& in l.*2. *§.sed nunquid.. C.de seru.fug.*

4 Hoc enim casu duplex ius concurrit in persona iudicis petentis remissionem,ideoque eum præferri æquum est, mutuísque in eam rem auxiliis iudices omnes sibi inuicem subuenire,ne delicta remaneant impunita,dum iudices contendunt de iurisdictione, *Clem. pastoralis*, in verb. *De more*, vbi gloss. *Extr.de sent.& re iudic.* Bart. *in l.*1.*§.præsides. De requir.reis.* Oldr. *cons.*83. *&* 124. Guid.Pap. cum sua addit. *q.* 202. Marant.*De ordin.iudic.part.*6.*n.*39.40.41. Rebuff. *in tract.de lit.requisit. n.*27. An autem in contractibus locus sit remissioni,vide apud Mynsing. *cent.*1.*obser.*22. *& cent.*2.*obseru.*5.

DEFINITIO II.

Qui deliquit ex mandato alterius,non habet priuilegium fori ex persona mandatoris.

SI delictum alio mandante admissum sit, qui diuersi fori domicilium habeat, placet prætalere locum delicti perpetrati, atrendíque eum debere potius,quam locum in quo est,qui delictum fieri mandauit, [1] cum non tam mandatum quam admissum delictum & actioni causam præbeat & condemnationi. [2] Eóque passim iure vtimur.

1 Guid. Pap. *quæst.* 104.

2 Quia in huiusmodi causis mandatum regulatiter non excusat,nisi in certis casibus,quos vide apud Iulium Clarum. *libro* 5.*sententiarum §.vltimo. quæst.*60. *vers.solet.l.*3. §.1. *D.de vi & vi armat.* licet non eo minus mandator ex persona sua teneatur, *l.non ideo minus* 5.*C.de accus. & inscript.*

DEFINITIO III.

In delictis præueniſſe quis dicatur.

IN delictis communibus,in quibus locus est occupationi, & vt loquuntur,præuētioni, [1] si quæratur quis præuenerit, non illud inspicimus, quis prior de crimine inquisierit aut reum de crimine interrogauerit,nec rursum,quis prior in ius vocari aut prehendi reum iusserit,sed cuius primum imperio vocatus ille in ius fuerit aut prehensus. [2] Omnium siquidem actionum instruendarum principium ab ea parte edicti proficiscitur, quæ est de in ius vocando. [3] *Ita Senatus* in causa Procuratoris iurisdictionalis de Foissaz, contra N. Cornaton & Procuratorem Fiscalem Archiepiscopi Lugdunensis, 6. Cal.April.1594.

1 Vt euenit in omnibus causis criminum, quæ sunt mixti fori.

2 Quia parum est, iussisse vocari aut prehendi, si non sit secuta executio. *in qua totus vigor consistit. lege penultima. Codice de exec.rei iudic.*

3 *§. omnium, Instit. de pœn.temer.litigant.*

TIT. XV.

VBI CONVEN. QVI CERT. loc. dar. promiss.

DEFINITIO I.

Adiectione loci non etiam temporis fieri actionem arbitrariam.

OBLIGATVS soluere certo loco ex stipulatione, ac proinde ex contractu stricti iuris, [1] non potest ex contractu conueniri alio loco, quam quo solui debuit. [2] Actio enim,quæ stricta est,tota ex obligatione æstimatur,[3] obligatio autem ex verbis, concepta stipulatio est.[4] Ita fit, vt si debitor nunquam ad eum locum velit accedere in quo,vt solueret,se obligauit,nulla conueniendi eius ratio superſit summo iure. Quod tamen quoniam esset iniquissimum,necesse fuit,in eam rem comparari actionem arbitrariam, per quam vbicunque reus conueniri posset. [5] & condemnari non solum ad solutionem debitæ quantitatis, sed etiam habita ratione vtilitatis, quæ creditori abesset,ob *id*, quod alio quàm destinato loco solueretur. [6] Etsi autem aliæ pleræque sunt actiones arbitrariæ, [7] hæc tamen speciali quodam iure & ἐμφατικῶς arbitraria dici solet, [8] non tam quod pleniores habeat præstationes, quam quia speciale aliud nomen non habeat,quomodo habent Rei vindicatio, actio ad exhibendum,& cæteræ si quæ sunt similes. [9] Quid si non certo loco, sed certo tempore solui debuit, nec sua die solutum sit; Perinde quidem debitor condemnabitur ad id omne,quod intererit creditoris. [10] Sed non ideo fiet actio arbitraria [11] cum stricta sufficiat.Quoties enim dies obligationi adiecta est,præstatio & condemnatio eius,quod interest, ex obligatione ipsa proficiscitur, adeóque ex verbis stipulationis. Cur enim dies adiiceretur, nisi vt promissor intelligeret futurum, vt creditori præstandum esset, quanti eius interforet, si ad diem pecunia non solueretur? [12] Et vero non quemadmodum vnus locus in alio loco non continetur, ita dici potest, vnum tempus in alio tempore non comprehendi. Nam breuius tempus in longiori continetur: [13] & qui petit Calend. Februariis, quod Ianuariis anterioribus solui debuit,proculdubio petit suo iure, [14] perinde ac si altero post Calend. Ianuarias die peteret, nisi quod minus petit tempore,si petat detracta temporis vtilitate. [15] Proinde nihil causæ est, cur in eam rem inducamus actionem arbitrariam, [16] quam nec si velimus inducere,tamen possimus vbi propria,quæ ex obligatione nascitur,actio sufficit,quemadmodum euenit, in bonæ fidei iudiciis, in quibus constat, ita obseruari,vt si in contrahendo conuenerit, vt certo loco quid præstaretur,pristina bonæ fidei actio vtputa ex empto aut vendito sufficiat, nec arbitraria exerceri possit: [17] si non ipsa empti aut venditi obligatio nouationis iure in stipulationem transfusa sit. [18] In eoque errauit grauissimè quidam ex recentioribus vir præcipui nominis, [19] qui scripsit, non minus temporis, quam loci adiectione fieri actionem arbitrariam. Sicut & illi errant, qui putant actiones arbitrarias sui natura & origine strictas esse,nec nisi arbitrio iudicis fieri arbitrarias. [20] Nam, cum non alia de causa inductæ sint, quam vt creditoribus consuleretur iis duntaxat casibus,quibus alia actio quælibet magis quam æquitas actione deficeret, [21] nulla nimirum præcedente obligatione, saltem, quæ ad eiusmodi actionem producendam sufficere posset, [22] consequens est,vt subsistente obligatione, propriáque ex negotio contracto actione nulla induci queat arbitraria: si quidem in stricti iuris iudiciis arbitrium iudicis nullum est,sed adstringitur iudex formulæ & obligationis potestati. [23] In iis vero, quæ sunt bonæ fidei,non potest arbitrium esse plenius,quam officium, quod circa eiusmodi actiones propter bonam

Source : BIU Cujas

bonam fidem exercendum est. [24] Itaque actiones arbitrariæ tertiam speciem actionum constituunt, ab aliis quidem omnibus, sed ab iis maximè, quæ strictæ sunt, & natura & nomine, & potestate differentem. [25] *Ita in Senatu* tractatum est in ea causa, de qua Defin. 6. infr. si cert. petat.

1 Stipulationes enim omnes sunt stricti iuris, *l. quicquid adstringenda 99. De verb. oblig.*

2 *L. 1. D. eod. hoc tit. de eo, quod cert. loc.*

3 Ideo namque dicitur stricta, quod neque interpretationem vllam, neque officium aut arbitrium iudicis admittit. In quo differt ab actionibus bonæ fidei & arbitrariis, *l. quia tantundem 7. D. de neg. gest. l. quæro, 54. D. locat.*

4 Quam ob causam stipulationem verborum obligationem appellamus *l. 1. tot. tit. de verb. oblig.*

5 *d. l. 1. D. hoc tit.*

6 Actio enim arbitraria, de eo quod certo loco, vtriusque vtilitatem continet, *l. 2. eod.* id est, alterutrius, vt loquitur *l. vnic. C. eod.* Eius scilicet, qui moram passus est.

7 De quibus *in § præterea, Instit. de act.*

8 *D. l. 1. 2. & pass. D. hoc tit.*

9 Vt scripsi *lib. 15. Coniect. iur. ciuil. cap. 1.*

10 *L. quod si Ephes. 4. D. hoc tit.*

11 In quo errauit Iacob. Cuiac. qui scripsit, adiectione temporis sicut & loci fieri actionem arbitrariam, contra quem scripsi *lib. 15. Coniectur cap. 3.*

12 *L. si Calendis, 11. D. de re iudic. l. si fundum certo die, 114. de verb. obligat.*

13 *L. stipulatio ista 38. §. inter, de verb. oblig. l. Iauolenus, 15. alias l. eum qui de ann. legat.*

14 Quia saltem hodie dandum est, quod iam ante dari oportuit, *l. si sterilis, 21. § cum per venditorem, D. de act. empt. l. Celsus ait. 23. §. 1. D. de recept. qui arbitr.*

15 Quemadmodum & plus peteret tempore, qui peteret ante tempus, *§. plus autem, Instit. de act.*

16 Actio enim arbitraria, de eo quod certo loco, non nisi ex necessitate inducta est, & ex æquitate contra stricti iuris rationes, *dict. leg. 1. D. hoc tit.*

17 *L. in bonæ fidei, 7. eod.*

18 Quia hoc casu tollitur pristina obligatio, quæ erat bonæ fidei, & noua inducitur, quæ est stricta, *l. 4. versic. verum, D. de vsur.*

19 Iacob. Cuiac. *ad Afric. in l. centum Capuæ, 8. hoc tit.*

20 VVesembec. & alij vulgo *ad d. §. præterea. Inst. de act.*

21 Aliquando enim actio deficit, licet non deficiat æquitas, *leg. 2. §. quanquam, D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

22 Nam & inde fit, vt in huiusmodi actionibus arbitrium præcedere necesse fit, vt sequi possit condemnatio, *d. § præterea, l. item si, 14. §. 1. & §. hæc autem actio Instit. de eo quod metus caus.*

23 *d. l. quidquid 99. de verb. oblig.*

24 *Arg. d. l. quæ tantundem 7. D. de negot. gest.*

25 Vide omnino, quæ in hanc rem scripsi *lib. 16. coniect.*

DEFINITIO II.

Creditor, cui & alio loco & in alia moneta soluitur, omnimodo & vndique indemnis præstandus est.

CRedidi tibi centum aureos reddendos Lugduni ad certam diem, æstimato vnoquoquo aureo sexaginta assibus regiis. Constat non teneri te aureos in auro soluere, siue propria actione Lugduni, siue arbitraria post diem alio loco conueniare, sed liberari te soluendo æstimationem, de qua conuenit. [1] Nam etsi non essent aurei æstimati, adhuc tamen dicendum esset ex receptissima vbique gentium consuetudine, licet inuita iuris ratione, æstimationē solui posse. [2] Sed an, si contra te agam Camberij, cogendus eris soluere in assibus regiis, an liberaberis oblata & obsignata æstimatione sexaginta assium regiorum in moneta Sabaudiæ pro vnoquoquo aureo? Placet, me, qui Camberij ago, recusare non posse, quo minus accipiam solutionem in ea moneta, quæ & Camberiensium commercio & edicto Principis approbata est. [3] Sed tamen, quia Lugduni non Camberij soluere debuisti, nec æquum est auferri mihi facto tuo commodum loci, in quem solutio fuerat destinata, condemnandus es præterea quanti mea interest habere asses regios. [4] In quo continebitur quanti expensurus sum, vt ex moneta illa Sabaudica emere possim, mihique parare regiam, si forte Sabaudica nullius aut minoris vsus & vtilitatis mihi futura sit. [5] Eademque ratio facit, vt si offeras mihi Camberij pro singulis aureis sexaginta asses regios, ac proinde in moneta regia, nec tamen eo precio possim Camberij aureum comparare, propterea, quod in Sabaudia longe pluris quam Lugduni æstimetur, nec tu liberandus sis, nec ego accipere cogendus, quoniam ea res damno meo cederet, damnum autem ex eo contingeret, quod tu alio loco solueres quam destinato, quandoquidem si Lugduni solutio fieret; ex sexagenis assibus facile mihi aureum pararem. [6] Igitur vltra regios asses sexaginta præstare te oportebit quantum deerit, vt aureum Camberij habere possim. Neque enim aliter fieri potest, vt indemnitatem videar à re consecutus, quam sine dubio plenissimam mihi præstare debes. [7] Sed etsi quid præterea interfit mea Lugduni potius quam Camberij nummos habuisse, [8] id quoque mihi præstandum erit, sicuti præstaretur, si vna eademque esset Lugduni & Camberij nummorum forma, materia & æstimatio. [9] Nam quod prudentibus placuit nunquam ratione nummorum præstari debere id, quod interest, ne facile in infinitum excurrat, [10] quemadmodum ad eas pecunias non pertinet, quæ certo loco & tempore dari debuerunt, [11] ita nec ad nostra tempora, quorum infelicitate fit, ac magno omnium malo, vt nihil sit incertius æstimatione nummorum, quæ vbique certa eademque esse deberet. [12] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse pro mercatoribus quibusdam Lugdunensibus, 5. Non. Iul. 1591. & rursus pro fratribus Ponthus Lugdunensibus, contra N. Amedeum du Coudrey Iurisconsult. maximum, postea Sereniss. Ducis nostri Consiliarium dignissimum, 5. Cal. Septemb. 1592.

1 Æstimatio enim fit ob eam demum causam, *leg. plerunque, D. de iur. dot.* Vide omnino tractatum nostrum *de variis nummar. debit. solut.*

2 Bart. *in l. 1. D. de aur. & arg. legat.*

3 Agendo enim Camberij hoc ipso me obligaui, vt in ea moneta solutionem accipere cogi possem, quæ Camberij sit in vsu, & quam magistratus Camberiensis improbare non possit. Nam etsi nolentem te soluere iudex condemnaret, ac in iudicati executione bona tua capi necesse esset, pretium, quod ex eorum distractione redigendum esset, non in alia moneta solueretur, quam qua Camberienses vulgo vterentur. Quidni ergo liceat de ea ipsa soluere? *arg. l. quod autem 6. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit. l. si reus 73, D. de procur.*

4 *L. 1. 2. 3. & pass. D. hoc tit.*

5 Quoties enim creditor in alia nummorum specie, quam quæ debetur solutionem accipit, indemnis omnino seruari debet, *l. Paulus 99. alias l. creditorem D. de solut.* in qua vulgo male legitur *debitorem.*

6 Is enim, qui certo loco dare promisit, nullo alio loco, quam in quo promisit, soluere inuito stipulatore potest, *l. is qui penult. D. hoc titul.*

7 *d. l. creditorem.*

8 Forte, quia Lugduni ad eandem diem debebam pecuniam sub pœna aut pignore, quod fuerit distractum, *vt in l. 3. D. de in lit. iurand.*

9 Potest enim ex variis causis interesse, quarum vna sublata nihil prohibet aliam supersesse, *l. Celsus 23 § 1. D. de cond. & demonstr.*

10 *L. ex empto 11. D. de act. empt. l. curabit 5. D. eod.* Text. est elegans *in l. socium 60. D. pro socio.* vbi vsuræ pecuniæ debentur non quasi vsuræ, sed quasi id quod interest creditoris.

11 *d. l. 3. D. de in lit. iurand.*

12 *L. 3. D. hoc tit. de eo quod cert. loc.*

DEFINITIO III.

Non esse spectandum locum iudicij in præiudicium creditoris, qui inuitus agit arbitraria.

NOn est alienum à superioribus, quod cum certo loco soluere promissor debuit, si post moram [1] alibi conueniatur arbitraria, de eo quod certo loco, actione nunquā iudicij locus spectandus sit, ex eo melior debitoris & durior creditoris conditio futura sit. [2] Tametsi soleat dici, in iis, quæ ad iudicij ordinationē pertinent, locum iudicij spectandum esse non contractus. [3] Est enim perpetuum & rationi apprime consentaneum, vt nunquam prodesse debeat promissori morosо, quod alio loco conueniatur, quam in quo soluere debuit. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. sup. vbi & apud quos caus. in integr. rest. agit. sit.

1 Non enim agi potest arbitraria, de eo quod certo loco, ante moram, *l. 1. & l. centum 8. & l. vlt. D. hoc tit.* aut quin saltem dies præterierit, intra quem peruenire poterat ad locum destinatum, si forte debitor

bitor alio loco carceratus ad destinatum venire non potuerit, nec ideo tamen in mora fuerit, vt Ias. tractat *ad d. l. 1. ex illis verb. vel quia aliis locis necessario distringeretur*, iunct. *l. sciendum* 21. *& seqq. D. de vsur.*

2 Quia nihil potest imputari ei, qui alio loco agit coactus & ex necessitate.

3 Dixi *Defin.* 3. §. *vbi & apud quem cognit. in integ. restit.*

4 Alioqui prodesset ei sua frustratio & calliditas, contra *leg. sed etsi* 11. §. *pen. D. ad exhib. l. hominem* 73. *D. mandat.* Sic dicimus eum, qui vitiosè possidet, nunquam debere vincere ob hoc solum quod possideat, *l.* 1. §. *vlt. D. vti possid.*

DEFINITIO IV.

Quando conueniri quis possit in eo loco destinatæ solutionis.

QVi contraxit Lugduni, aut, quod fere idem est, Lugduni soluere promisit (contraxisse vnusquisque intelligitur in eo loco, in quo vt solueret se obligauit [1]) non potest conueniri Lugduni, & quasi contumax à Lugdunensi magistratu condemnari, [2] si neque domicilium ibi habeat, neque fuerit eo loco repertus. [3] Ne alioqui facile sit iustam boni debitoris ignorantiam circumuenire, [4] absentémque inauditum cui nihil imputari queat condemnare. [5] Atque ita accipiendum est, quod dici solet, in electione creditoris esse, an debitorem conuenire velit in loco domicilij, an in eo, qui solutioni destinatus fuit. [6] *Ita Senatus* in causa Andrææ Callier & Petri-Ioannis Verdon, 6. Calend. Iun. 1594. Iunge Defin. 37. De solut.

1 *L. contraxisse* 21. *D. de oblig. & act. l.* 3. *D. de reb. auct. iud. possid.*

2 Tanquam contumax, si non sit ei denunciata citatio, aut ad eius notitiam aliter peruenerit.

3 Alterutrum sanè sufficit, & vt eo loco repertus scilicet domicilium ibi non habeat, *l. heres absens* 19. §. 1. *D. de iudic.*

4 *Arg. l. si fideiussor* 29. §. *si debitor, D. mandat.*

5 Quia enim habet iustam ignorantiam, non potest videri contumax, *l.* 3. *quomod. & quand. iud.*

6 *dict. l. heres* §. 1. §. *de iudic.* iunct. *dict. l. contraxisse, de oblig. & act. & dict. l.* 3. §. 1. *de reb. auct. iudic. possid.* Indéque est, quod solent creditores curare, vt debitor domicilium sibi eligat in eo loco, in quo contrahit, aut in quem solutio destinatur, vt possint eum, licet absentem, ibi conuenire.

DEFINITIO V.

Pecuniæ, quæ ad certam diem alterutro loco solui debuit sub vsuris, nullæ vsuræ debentur ante electionem, si fuit electio creditoris.

CReditor, cui pecunia ad certam diem solui debuit Lugduni aut Romæ vtrubi ipse mallet (excepta nimirum per creditorem loci electione [1]) non potest petere vsuras, etiam in stipulatum deductas, [2] nisi ab eo die quod elegit & voluntatem suam declarauit, quonam loco paratus esset accipere solutionem. [3] Nimirum, quia nec prius imputari potest debitori, cur non hoc, aut illo loco soluerit, cum non habuerit electionem. [4] *Ita Senatus* pro D. de Montarsier Bellicensi fideiussore Abbatis de S. Sulpis, contra Illustr. D. Cardinalem Sansseuerinum, 16. Cal. April. 1595.

1 Alioqui electio est debitoris non creditoris, non vbi petatur, sed vbi velit soluere, *l.* 2. §. *Scæuola, D. hoc tit.*

2 Hoc enim ita supponendum est, quoniam alioquin vsuræ deberi non possent, *l.* 3. *C. de vsur. l. Titius* 24. *D. de præscr. verb.*

3 *Arg. l. pen. D. de adopt. leg.* ibi, *Cum mater elegerit, à contr. sens.* Facit *l. Iulianus* 13. §. *offerri, l. si & per emptorem* 51. *de act. empt.*

4 Sic dicimus nullam esse moram vbi nulla petitio est, *l. si pupillus* 127. *de verb. oblig. l. mora* 88. *de reg. iur.* In proposito autem nulla fuit petitio ante electionem, cum per petitionem ipsam fiat electio, *d. l.* 2. §. *Scæuola, D. hoc tit.* Aliud igitur esset, si electio fuisset debitoris. Vide Philip. Dec. *cons.* 2.

DEFINITIO VI.

Quantum interest an quis debeat certo loco, an in solutum dederit pecuniam debitam certo loco.

EI qui certo loco dare promisit, non bene comparabitur is qui creditori suo delegauit, in solutum debitorem paris quantitatis certo loco soluendæ, & certo tempore. Nam licet, neque suo loco, neque suo tempore soluta sit pecunia, non ideo tamen poterit hic qui delegauit, vbique conueniri per arbitrariam, [1] vt nec in eo ipso loco in quo solui pecunia debuit, [2] cum nihil ipse debeat qui fuit per delegationem liberatus: [3] Nec aliud erit tametsi nulla interuenerit delegatio, si modò nomen debitoris qui certo loco soluere debuerat, datum fuerit in solutum. [4] Neque solùm si periculo cessionarij facta sit cessio, qui casus minorem aut nullam potius recipit dubitationem: [5] Sed etsi periculo cedentis. [6] Quo tamen casu sicuti ad hoc tenetur cessionarius, vt debitorem cessum conueniat, [7] nec tantum in mora soluendi constituat, [8] sed etiam in ius vocet, eumque aut in iudicio præsentem aduersarium exhibeat, [9] aut per contumaciam pro præsente habendum. [10] Ita vicissim cedentem obligatum habet vt constitutam cœptámque litem suscipiat, & suis sumptibus súóque periculo ad finem vsque persequatur. [11] Id ni faciat intra tempus arbitrio iudicis constituendum pro locorum, temporum & personarum varietate, [12] condemnandus est. [13] Non ex prima obligatione, quæ per dationem in solutum semel extincta ipso iure, non potest amplius reuiuiscere, [14] sed ob susceptum ab eo periculum cessionis, cuius proinde plenissimum effectum præstare, ex eaque causa indemnem cessionarium seruare debet, [15] præsertim verò si de omni impedimento tollendo se obligauerit. [16] Impedimentum enim subesse certum est, quoties non solùm cessat in solutione cessus & interpellatus debitor (nihil enim, nisi moram inducere ea cessatio potest [17]) sed etiam ad iudicem euocatus audet contradicere, [18] siue neget se debitorem, [19] siue fateatur quidem se debere, sed aut sine causa differat solutionem, aut denique litigare malit, quàm soluere. [20] *Ita Senatus* in causa Dom. Comitis de la Foreſt, & D. de la Fleschiere 17. Maij 1614.

1 Quomodo conueniri potest is qui certo loco debuit, *l.* 1. *& pass. D. hoc tit. l. vnic. C. eod.*

2 Actione scilicet directa ex stipulatione, Nec enim competit arbitraria nisi cum agitur alio loco *d. l.* 1. *D. hoc tit.*

3 Nam qui delegat soluit, *l. quamuis* 8. §. *interdum, D. ad Senatusc. Velleian.*

4 Nam & citra delegationem hoc fieri potest, *l. pupilli* 96. §. *soror D. de solut. l.* 1. *C. de nouat. & in l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat.*

5 Cum hoc casu nullum vnquam regressum habere possit cessionarius contra cedentem, si nihil dolo malo cedentis factum proponatur, *l. periculum* 30. *D. de pignor. Not. in d. §. soror.*

6 *Vt in d. §. soror.*

7 Vt sciri possit hoc ipsum an malum sit nomen cessum, & an de ipsius periculo tractari oporteat,

8 Quæ contracta intelligetur, si congruo loco & tempore interpellatus non soluerit, *l. mora* 32. *de vsur.*

9 Cum actio vtilis & efficax competat cessionario non cedenti, licet actiones directæ remaneant penes cedentem, *l.* 3. *C. de nouat. l. vlt. D. de transact.*

10 Contumax enim pro præsente habetur, *Auth. quæ in prouincia, C. vbi de crim. agi oport.*

11 Hoc enim demum est periculum nominis præstare, *l. si vero*, 12. §. *si quis mandauerit, D. mandat.*

12 Longiores enim aliquando sunt iudiciorum moræ, aliquando breuiores.

13 *d. §. soror.*

14 *L. quidres* 98. §. *aream. D. de solut. l. ob eam causam* 9. *D. de præscr. verb.*

15 *d. §. soror, l. si plus* 74. §. *mota quæstione.*

16 Solet enim hæc clausula adiici cuius maior erit effectus si actum sit de tollendo omni impedimento, tam facti quam iuris. Alioqui non potest is qui de euictione tenetur conueniri ad præstandam vim quæ ab alio nullo iure illata sit, *l. vlt. C. de act. empt.*

17 *d. l. mora*, & quidem cum distinctionibus, de quibus *in l. sciendum* 21. *& seq. eod. tit. de vsur.*

18 Contradictio enim & contestatio facit rem dubiam, *l. vnic. C. de lit. contest. l. vlt. C. quand. ad liber. proclam. non lic.*

19 Quod improbissimum contestationis genus est, ira vt lis crescat interdum propter huiusmodi inficiatiocem, *l.* 4. *C. de l. Aquil.*

20 Quod facere plerique debitorum solent, quia iudicia omnia suas habent moras & incestum euentum, *l. legatum* 15. *D. vt leg. seu fideic. seruand. caut. caueat. l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

Source : BIU Cujas

TIT. XVI.

VBI IN REM ACTIO.

DEFINITIO I.

Si aduersus eum, qui certo loco soluere debuit, agatur aut personali actione, aut hypothecaria.

PERSONALI actione conuentus in eo loco, in quo vt solueret, se obligauit, fori præscriptionem obiicere non potest, licet domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio: [1] Nam tam, quod contraxisse vnusquisque intelligendus sit in eo loco, in quo vt solueret se obligauit, [2] (non enim ex eo solo amittitur fori priuilegium, quod in alieno territorio contractum sit, [3] dummodo in eodem superioritatis districtu sit forum, ad quod remissio postulatur: [4] Alioqui passim fieret iis iniuria, quorum iurisdictio est,) quam quia iniquum fit, & aduersus contrahentium voluntatem, vt alio loco creditor ius suum exequi cogatur, quã apud iudicem loci, in quo accipere debeat solutionem. [5] Sed hoc ita intelligendum est, si in eo ipso loco debitor inueniatur. [6] Cæterum arbitraria agendum erit, vt & alio loco soluatur & præstetur creditori quanti ipsius interest, quod destinato loco non soluatur. [7] Sed si in rem agatur & in pignorã siue mobilium rerum, siue immobilium, ibi lis necessario tractãda est, vbi executio in rem facta fuit. [8] Nam si de rei mobilis pignore agatur, fori præscriptionem non magis obiicere debitor potest, quam si rei immobilis pignus vindicetur. [9] Videtur autem reali actum & hypothecaria, quoties in rem ipsam executio fit, licet iussus sit debitor vt solueret, quoniam iussum illum præcedere necesse est, etiam cum hypothecaria agitur contra debitorem, [10] quippe, quæ conditionem illam habeat, si pecunia non soluatur. [11] *Ita Senatus* ex tempore 12. Calend. Decemb. 1593.

1 *L. heres absens* 19. §. 1. *D. de iudic.*

2 *L. contraxisse* 21. *D. de oblig & act. l.* 3. *D. de reb. auct. iudic. possid.*

3 Nam si ciuis Camberiensis mihi fundum vendiderit Necij, non ob id potero eum Necij conuenire, quamuis ibi repertum, si Camberij domicilium habeat.

4 Quid enim si Sabaudus vendat aut aliter contrahat in Gallia? Nemo dixerit eum in Gallia repertum habere fori præscriptionem, vt ad Sabaudienses magistratus remitti debeat.

5 Nam etsi solutio destinata esset Ephesi aut Romæ, electio deberet esse creditoris, ne in potestate debitoris esset, ne vnquam solueret, *leg.* 2. §. *Scaeuola, D. de eo quod cert. loc.* multo igitur magis poterit eum conuenire in loco destinato, si vnus tantum locus fuit.

6 Vt scripsi *Defin.* 4. §. *tit. prox.*

7 *L.* 1. *& tot. tit. D. de eo, quod cert. loc. l. vnic. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis.*

8 *l. vlt. C. hoc tit.*

9 Vtraque enim actio æquè pignoris vindicatio est in rem, *l. si rem* 9. §. *propriè. D. de pign. act.* iunct. *l. pign.* 17. *D. de pignor.*

10 Nisi cum hypothecaria est anomala, qualis illa, quæ contra clericum auctoritate iudicis laici exercetur, de qua scripsimus *Defin.* 19. §. *de iurisd. omn. iudic.*

11 *l. grege* 13. §. *etiam, l. si fundus* 16. §. *in vindicatione, D. de pign.*

TIT. XVII.

VBI SENAT. VEL CLARISS.

DEFINITIO I.

De priuilegio Senatorum & aliorum, qui non nisi apud Sabaudiæ iuridicum maiorem conueniendi sunt.

SENATORVM & Rationalium, itémque eorum, quos status Consiliarios appellamus, singulare ius est ex principali indulgentia, vt siue agant siue conueniantur, iudicem habeant eum, qui Sabaudiæ iuridicus maior est, [1] non illa solum ratione, quod domicilium in eo loco habeant, in quo amplissimi ordinis collegiũ est [2] (nam non eo minus pristinum domicilium retinent in ea prouincia vnde traxerunt originem,) sed ob id potissimum, quod nõ sit iis liberum à loco maiorum discedere ad negotia sua in prouinciis explicanda, neque tamen æquum sit damnosum iis esse officium suum, quod facile accideret, si propriis litibus adesse prohiberentur: [4] Cum nemo sit qui ignoret, quantum vrgeat præsentia litigatoris ad lites citius feliciúsque expediendas. [5] An autem eo priuilegio vti Senatores deberent, si de re minima, vtputa de censu emphyteuticario ageretur, sæpius dubitatum fuit. Videbatur enim id nõ modo inuidiosum, [6] sed etiam iniquum, [7] vt pauperculus emphyteuta ab imis Sebusiæ finibus Camberium vsque euocaretur ad litem de ea re suscipiendam, quam sibi longe commodius esset delinquere suóque iure cedere [8] ad litis moras impensásque deuitandas. [9] Sed tamen, quia passim euenit, vt emphyteutarum dolo & peruicacia cogantur domini directi de huiusmodi minutis litigare ad seruandam totius directi dominij causam: Nihil rationis visum est cur de Senatoris potius quam de illius, qui cum Senatore contenderet, probitate dubitari oporteret. [10] Itaque placuit omni casu & de re qualibet saluum iis priuilegium esse debere. [11] Sed hoc tamen addito temperamento, vt pro sua prudentia videant Senatores, ne huiusmodi priuilegio in pauperum necem abutantur. [12] *Ita Senatus* pro D. Claudio de la Coux, Abbate d'Ambournay, contra Syndicos vniuersitatis de Seziriaz. Prid. Calend. Februar. 1590.

1 *Arg. l. Senatores* 2. *C. hoc tit.*

2 *l. Senatores*, vbi DD. *de Senator. l. interdum*, §. *Senator, iudic. l. ciues & seq. C. de incol. lib.* 10. *l.* 2. *C. hoc tit.*

3 Boër. *quæst.* 11. *num.* 1.

4 Itaque quod olim obtinuit, vt maior magistratus non posset conueniri in ea ciuitate, in qua erat magistratus, *l.* 2. *D. de in ius voc.* hodie apud nos non obtinet. Ideo fortasse, quod magistratus sunt perpetui, qui olim non nisi annui erant.

5 Inde namque est quod Paulus respondit, etiam cum, qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit, causæ suæ adesse non prohiberi, *l. Paulus respondit* 69. *D. de procur.*

6 *Arg. l. nec quicquam* 9 §. *aduocatos, D. de off. proconf.*

7 Priuilegia enim Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet, *l. impuberi* 40. *D. de admin. tutor. l. in fraudem* 15. *D. de testam. milit.*

8 *Arg. l. is cum quo* 7. vbi Bart. *D. de aqua & aqua pluu. arcend.*

9 *Arg. l.* 4. §. *non tamen, D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

10 *Arg. l. vnic.* §. *cunabulis, versic. credidit enim. C. de off. præf. prat.*

11 Priuilegium enim quod est fauorabile, extendendum potius est, præsertim ex communi vsu, consuetudine & practica, quam restringendum, *arg. l. quæsitum* 17. *D. de reb. auct. iudic. possid. alias l.* 2. *de priuil. credit.* Eo autem iure Senatores nostros perpetuo vsos fuisse constabat.

12 Nam amittere priuilegium deberet, qui in id committeret, *l. sed hoc ita* 22. *in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

Qui apud priuilegiarium suum iudicem conuenitur, fori communis præscriptionem non habet.

QVid ergo si Senator aliúsve ex clarissimis, qui priuilegium habent, conueniatur apud iuridicum maiorem Sabaudiæ pro re, quæ in alterius iudicis territorio sua sit; an audiendus erit, si ab ea iurisdictione declinare velit, & ad fundi iudicem remitti? Minime. [1] Inuitus enim iudicem illum habere debet, quem inuito quoque aduersario posset eligere. [2] Sed hoc ita si cõueniatur. Nam si agat, ratio nulla est cur priuilegio vti cogatur, [3] cum nec aduersarij quicquam intersit. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de Breissieu, contra D. de Lambert, 5. Cal. Septemb. 1592.

1 Nihil enim actori potest imputari, cur hunc non conuenerit apud eum iudicem, à quo reuocandi domum ius ipse habuisset, *l. necnon* 28. §. *si cum in prouincia, D. ex quib. caus. maior.*

2 *Arg. l. cum Papinianus* 14. *in fin. C. de sent. & inter. om. iudic.*

3 Cum priuilegio suo renunciare pro arbitrio quisque possit, *leg. si iudex* 41. *D. de minor. l. pen. C. de pact.*

4 Non enim videri potest facere iniuriam, qui iure publico & communi, & perpetuo vtitur, *l. si duorum* 42. *D. de act. empt.* Cum autem

tem conuenitur is, qui forum multiplex habet, electio est actoris, dum ne vllum priuilegio præiudicium fiat, *leg. cum clericis 25. in princip.* vbi Bald. *C.de episc. & cler.l.heres absens 19.§.vlt. D.de iudic.*

DEFINITIO III.

Priuilegium fori datum Senatoribus, ad eorum viduas & liberos non transmittitur.

HOc autem Priuilegium, quod Senatoribus nostris aliisque Consiliariis Principis maiorib. in hac Camberij vrbe degentibus concessum esse diximus, vt siue personali, siue reali actione conueniantur in prouinciis, ius habeant reuocandi domum, & ad Sabaudiæ iuridicum maiorem: [1] Ad eorum quidem vxores pertinet, [2] sed ad viduas non item, licet cætera priuilegia, quæ ratione dignitatis competunt, ad viduas & liberos quoque transmittantur. [3] Hoc enim non propter dignitatem datum est, sed propter officij necessitatem, [4] cuius administratio, nec alibi fieri possit, nec facile & in singulos dies ob domestica negotia deseri, nec denique ita tractari, vt rei familiaris periculum sine causa subire nos oporteat. [5] Quod plerumque contingeret, si procuratorum fidei lites nostras committere vsque adeo cogeremur, vt adesse nosmetipsi non possemus. [6] Quæ rationes sicut in causis vxorum & liberorum cum patre habitantium locum habent. [7] Ita defunctis nobis in viduarum nostrarum, ac liberorum personis omnino cessant. [8] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1597.

1 Dixi *Defin.1.§. ex l.2. C.hoc tit.*

2 Non solum, quod mariti domicilium & conditionem vxor sequatur, *l.vlt.§.item rescripserunt mulierem, D.ad municip.* sed etiam quia vxores à viris defendi æquum est, *l. 2. D.de iniur.* quod apud non suum iudicem æquè commodè facere maritus non posset.

3 *L.filij 22.§.vidua, D. ad municip.* quoniam vidua quandiu vidua manet, in eodem matrimonio stare intelligitur, *l.vlt.C.*

4 Priuilegium enim semper interpretandum est, adeoque restringendum ex causa & ratione, quæ fuit eius inducendi, *leg. Titiæ Seio 83. §.vsuras, de leg.2.l.testamenta 26.§.1. D.de testam.milit. l.impuberi 40. D.de admin.tut.l.5.§.immunitati, de iur.immun.l.3. §.quamuis, de muner.*

5 *Arg.l.5. §.vlt. D.de testib.l.sed si quis 7. D.testam.quem.aper.* vbi additur nemini officium suum debere esse damnosum, quod & scriptum est *in l.videlicet 29. D.ex quib.caus.maior.* Facit eleganter *l.apparitores 5. C.de exact.tribut.lib.10. tit.19.*

6 Contra, quam priuato quilibet permissum sit, *l.Paulus respondit 69. D.de procur.*

7 *l.medicos 6.C.de profess. & medic.lib.10.tit.52.*

8 Quia morte Senatoris finitur officium, licet dignitas duret in personis viduæ ac liberorum, quibus nec per casum patris à Senatu remoti auferretur, *l.filiam 9. D.de Senat.*

TIT. XVIII.

QVAND. LICEAT VNICVIque sin. iudic. se vind.

DEFINITIO I.

Apparitori exequenti quando resisti possit.

VIM facit & delinquit, qui apparitori in ius ducenti, aut in carceres rapienti non obtemperat: [1] Neque ob id solum venia dignus videbitur, quod ex postfacto appareat, duci eum rapique debuisse. [2] Sic enim publica iuris legúmque auctoritas postulat. [3] Satísque sibi consultũ credere debuit, quod perperam aut iniuste factam executionem iudex irritam facturus erat, & indemnitatem allaturus. [4] Sed si auctoritate propria, nullóque præcedente iudicis mandato apparitor exequi velit, impune ei resisti potest, tametsi iudicis nomen & auctoritatem obtendat. [5] Sed etsi clericus, quem talem esse constat, per apparitores seculares traharur in carceres, placet impune auferri & eximi eum posse, [6] quasi videantur illi propria auctoritate facere, quod faciunt iubente illo, quem nemo dubitare possit, iubendi ius non habuisse. [7] Ita partim decisum, partim tractatum est pro Guyoto de la Corbatiere, contra fratres de Briod, 7. Calend. Iunij 1590.

1 Vt apparet ex prætoris edicto, de quo *in l.1. & tot.tit. D.ne quis eum, qui in ius voc.est, vi eximat.*

2 *l.sed eximendi 4.§ item si quis, illo tit.* vbi scriptum est illi edicto locum esse, etiam si quis cum vi eximat, qui per per calumniam in ius vocabatur.

3 Nam cum apparitor debeat citando reo edere iussiones magistratuum, *l.vlt.C.de sportul.& sumpt.in diuers.iudic.fac.* apparet non posse apparitori resisti, quin magistratus dignitas offendatur.

4 Cum possit appellari aut ab executore, si vltra modum & præter vel contra mandati formam executus fuerit, *l.ab executione 5. C.quorum appell.non recip.* Aut ab ipso iudice, si quid iniustè exequendum præceperit. In eam rem enim appellationis auxilium iure comparatum est, vt iniquitas vel iudicis vel executoris per iudicem corrigatur, ne quis prætextus supersit priuatis, vt per seipsos faciant, quod per iudicem fieri debeat, *l.non est singulis 176. de reg.iur.* [Benè tamen edicto Serenissimi Ducis nostri prouisum est, quod publicatum fuit anno 1613. vt appellationes, quæ à iudicati executoribus interponuntur, admittantur quidem, cùm possit fieri, vt executor sententiæ ac mandati formam excesserit, sed tamen non suspendant vim executionis. Ne rerum iudicatarum executio, quam accelerari publicè interest, per huiusmodi tergiuersationes condemnatorum differatur. Vigor enim sententiæ in executione consistit, *l.penult.C.de exec.rei iudic.*]

5 *l.prohibitum 5.C.de iur.fisc.lib.10.vbi est text.elegans.*

6 Non enim quælibet injuria & contumelia est rapi clericum in carcerem, *arg.l.si vero 5. §.1. D.qui satisd.cog.* Apparitoribus autem & executoribus omnibus districtè prohibitum est, ne clericos vllis vexent contumeliis aut impulsionibus molestent, *l.omnes 33.§.præterea nullus, C.de episc.& cler.* Et sanè si delinquit, qui clericum vi rapit, contra sacras constitutiones, non delinquit, qui eum vi eximit, *l. 1. in fin. D. ne quis, eumqui in ius voc.est vi eximat.* Aut si vterque delinquit, deteriore loco esse debet is, qui in pari causa edicti petitoris partes sustinet, vt Paulus subiicit *in l.2. eod.*

7 Nimirum, cum incompetentia est omnino euidens, non ambigua. Nam & eo casu arresto Senatus nisi expressim cautum est, vt qui personaliter citatus prehendi iussus est, si appellet, non cogatur interim parere, quod diuersum esset, si minus euidens incompetentia proponeretur Arestum latum est die vlt. Mart. anno 1594.

DEFINITIO II.

Dominus sæuiens in subditos iurisdictione sua priuandus est.

SCIO comprobatam à Senatu nostro, Philiberti Fabri patris mei sententiam, qui, cum iuridici apud Sebusianos meos maioris iurisdictionem sibi à Senatu mandatam summa cum dignitate fidéque gereret, pronunciauerat, ob atrocem potentis cuiusdam domini in subditos sæuitiam, eximendos subditos à domini imperio & potestate, ita vt ne vllam quidem in eos iurisdictionem retineret [1] Quidni vero conquerentibus præsertim subditis, & supremi Principis opem implorantibus? [2] Cum etsi tacerent, id ipsum tamen bonus iudex pro imperij sui dignitate ex officio statuere, & posset, & deberet. *Sine die.*

1 Nulli enim ex iis omnibus, qui recognoscunt superiorem, permissum est, vt sibi ius dicat, *l.vnic.* vbi Bart. *C.ne quis in caus.sua iudic.vel ius dicat.* iuréque suo cadere debet quisquis vim facit, *l. extat, D.quod met.caus.* saltem in ea re, in qua vim facit, *l. si quis in tantum 7. C.vnde vi l.si quis ad se fundum 7. Cod.ad l.Iul.de vi publ. vel priu.* Nam & ex contrario, si libertinus abutatur libertate contra patronum, ea priuandus est, *l.2.3. & 4. C.de libert. & eor.liber.* [Principis ius sanè singulare est vt possit etiam in causa propria ius dicere, Bart. *in l.receptum, num.1. D. de iurisdict.*]

2 Nam nec libertus vincula perpeti aut seruile ministerium exhibere cogeretur, *l. libertos 6. C. de obsequ. patr. præst.* Minus autem iuris proculdubio habet dominus in subditos iurisdictionabiles, quam patronus in liberos. Facit *l.si manumissori 4. Cod.*

3 *l.illicitas 6.§.ne potentiores, D.de offic.præsid.* Bart. *in l.1. de his quæ sunt sui vel alien.iur.* Text. est elegantissimus *in l.2. §. dominorum*, vbi Bald. *eod.* Ioann. Faber. *in §.fin. Inst.eod.* Guid. Pap. *quæst.62.* * Sed etsi dominus solius. feudi, sæuierit in personam possessoris qui sit ex alterius iurisdictione, eúmque puta occiderit, priuandus est omni iure feudi. *Ita Senatus* pro Dom. de Blonay contra Dom. de S. Paul, 7. Calendas Aprilis 1611.

Source : BIU Cujas

TIT. XIX.

DE INOFF. TESTAM.

DEFINITIO I.

Generalis renunciatio etiam iurata futuræ successionis non includit renunciationem legitimæ.

ETsi portio illa legitima, quæ in ascendentium bonis debetur descendentibus, & contra, nihil aliud est quam triens, vel pro numero liberorum semis portionis ab intestato contingentis, [1] ob idque dici solet à legitimæ portione submouendum, quisquis à successione intestati excluditur, [2] Aliam tamen rationem esse successionis, aliam legitimæ, plerisque Senatus nostri consultis pronunciatum est. Finge filiam bonis paternis futuræque successioni legitimæ adhibito, vt ad renunciationis validitatem necesse est, [3] iureiurando, renunciasse. Non eo minus queri de inofficioso patris testamento poterit, si nihil pater ei reliquerit, quia nec legitimæ portioni, quam in bonis patris sperare debuit, renunciasse intelligitur, [4] siue testatum patrem decedere contingeret, siue intestatum: quamuis ad intestati successionem admitti non possit. [5] Nempe non intelligitur succedere, quæ non nisi legitimam sibi naturæ iure & ex legibus debitam consequitur portionem, æris alieni loco potius computãdam. [6] Itaque specialis legitimæ huius portionis renunciatio requiretur. [7] *Ita Senatus* sæpius. Vide tit. ad SC. Tertul. Defin. 1. & 2.

1 *l. cum quæritur 6. DD. ad auth. nouissima, l. parentibus 8. & l. quæ nuper 31. C. hoc tit.*

2 *l. posthumus 6. in princ. & §. 1. D. eod.* Excipe casus *auth. si qua mulier, C. de sacrosc. eccles. Auth. hoc amplius, C. de fideic. & l. quisquis 5. C. ad l. Iul. maiest.* quibus locis filius etiam ab intestati successione excluius legitimam nihilominus consequitur. Sed speciali in omnibus casibus ratione. Scripsi in Chiliad. *de error. pragmat. Decad. 12. Err. 5.*

3 *Cap. quamuis pactum.* vbi Canonist. *de pact. in 6.* alioqui non valeret pactio tanquam contra leges, *l. 3. C. de collat. l. vlt. ff. de suis & legit.* adeoque contra bonos mores, *l. stipulatio 61. D. de verb. oblig. l. ex eo 4. D. de inutil. stipul.*

4 Nam renunciatio bonorum paternorum & maternorum etiam iurata non protrahitur ad legitimam, cuius nulla mentio facta sit, *l. si quando 35. §. & generaliter.* vbi DD. *Cod hoc tit.* Boër. post alios *quæst. 3. num. 7. 9. & 10.* vbi addit, quod quando lex pro forma actus requirit aliud pecificari, tunc iuramentum non supplet illam formam. Sicut nec clausula illa vulgaris, per quam renunciatur iuri dicenti, non valere renunciationem generalem si specialis non præcedat. Non enim operatur vim renunciationis expresse factæ in contractibus, sed tantum in legibus, statutis & rescriptis. Ang. *in leg. sed & si quis, §. quæsitum, D. si quis caut. & in l. omnes, C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Idem Boër *dict. num. 10.* Adde eundem Boër. *q. 14. n. 4. & 5.* Guid. Pap. *decis. 427.* Andr. Tiraq. *in l. si vnquam, in princ. n. 155. C. de reuoc. donat.*

5 In quo sanè vis sit legibus & iuris rationi, cum non alius querelæ effectus esse possit, quam vt testatorem faciat intestatum. Cur vero hoc permittamus filiq; quę nec ipsa ab intestato succedere possit, nec intestati successionem, si eius capax esset, ad solam legitimam petendam derelinquere? Vide omnino, quæ contra hunc Pragmaticorum errorem scripsi loco supra citato *Decad. 12. Err 5.*

6 Hoc quidem verè dicitur in ea quarta, quam ex Pij constitutione habere debet filius adrogatus in bonis adrogatoris, *l. si adrogator 22 D. de adopt. l. 1 §. si impubere, D. de collat. bon.* Sed in ea legitima, quæ liberis omnibus debetur ex legibus, aliud sanè est.

7 *Ex d. l. si quando 35. §. & generaliter, C. hoc tit.* ad quem tamen locum quid responderi possit, docuimus *dict. Error. 5. Decad. 12. de error. pragmat.*

DEFINITIO II.

In qua nummorum æstimatione soluenda sit legitima.

SI cui legitima portio relicta sit in nummis, quorum æstimatio alia fuerit tempore testamenti, alia tempore mortis, alia denique tempore petitionis; solum testamenti tempus spectabimus. [1] Sin testamentum factum non erit, tempus mortis, [2] nunquam petitionis. [3] Nam cum testamento facto si aliud nihil vrgeat idipsum præstandum sit, quod præstari testator voluit, [4] non de alia nummorum æstimatione cogitasse dici potest, quam quæ tum erat, cum testabatur. [5] Ab intestato autem si quando legitimæ petitio salua sit ei, qui ab intestati successione, aut per propriam renunciationem, aut qua alia ratione exclusus est. [6] Id præcise tempus spectari oportet, quo legitima deberi incipiat, id est, quo moritur is, in cuius bonis legitima petitur. [7] Idémque est, si testamento non certa nummorum quantitas, sed legitima simpliciter illi relicta proponatur, qui eam in pecunia accipere cogi possit: forte, quod iam aliquam legitimæ portiunculam à viuo testatore in pecunia acceperat. [8] Hic enim sicuti legitimæ supplemento contentus esse cogitur, [9] ita & supplementum illud in pecunia accipere, qui si legitimam integram petere posset, in corporibus hereditariis habere eam deberet. [10] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre, & Dominæ Margaretæ de la Chambre, 16. Cal. Septemb. 1588.

1 Text. est *in l. vxorem 41. §. testamento, de leg. 3. l. si ita esset, 7. D. de auro & arg. leg.* Excipe casum *l. pen. D. de instruct. & instrum. leg.* vbi inspicitur tempus mortis cum quæritur, quid veniat fundi legati instructi appellatione, nisi dicas, quod ego probabilius arbitror erratum esse in illis verbis, *ea quibus instructus sit fundus*, & pro *sit*, legendum potius *fuit*. Sequitur enim, *quæ sint in eadem causa, cum dies legati cedit*, vt sensus sit; spectandum quidem in hoc legato tempus testamenti, vt & in cæteris, sed in isto esse hoc amplius, quod non sufficit testamenti tempore fundum instructum fuisse iis rebus quæ nunc peruntur, si non in eadem causa manserint in diem vsque mortis, quasi diminuto ex patrisfamilias voluntate legato, si postea & viuo adhuc eo fundus minus instructus esse cœperit.

2 Anterius enim tempus hoc casu nullum est, quod spectari possit. Spectari etiam soler, hoc tempore facto quoque testamento, cum quæritur de personis ad fideicommissum conditionale admittendis, *l. pen. D. de legat. præst.* Vide tamen *l. si cognatis 19. D. de reb. dub.*

3 Nam & de tempore petitionis quærebatur *in d. l. pen. ff. de instruct. vel instr. legat.* Vbi tamen spectari placet coniunctim duo alia tempora, testamenti & mortis, non petitionis.

4 Voluntas enim testatoris semper spectanda est, quoties iusta est, nec repugnat legibus, *vulgat. iurib.*

5 Solent enim testatores in onerandis heredibus eam patrimonij quantitatem inspicere, quam testamenti tempore habere se putant aut plus aut minus verisimiliter legaturi, si se vel ditiores vel pauperiores futuros arbitrarentur. Fit autem quisque vel ditior vel pauperior; aut vt melius dicam, relinquit hereditatem tanto locupletiorem vel pauperiorem, quanto maior sit aut minor æstimatio monetæ, in qua solui legata debent.

6 Puta, si petitioni portionis legitimariæ specialiter & expressim renunciatum non sit, vt diximus *Defin. præced.*

7 Debetur siquidem legitima ex comparatione portionis hereditariæ quæ ab intestato deberetur, si non esset filia exclusa ab intestati successione, *l. cum quæritur 6. C. hoc tit.* ideoque tempus mortis inspiciendum est, quo incipit esse hereditas, vt & in ponenda ratione legis Falcidiæ, *l. in quantitate 73. D. ad l. Falcid.* licet legitima non sit quota hereditatis, sed bonorum, vt scripsimus prox. Defin.

8 Sic enim vulgo creditum est, filium aut filiam, cui aliquid solui cœperit in pecunia pro legitima, non nisi in pecunia posse petere supplementum vt dicemus *Defin 9. j.*

9 *l. omnimodo 30. C. hoc tit.*

10 *l. scimus 36. ad fin. princip. in vers. repletionem, eod.*

DEFINITIO III.

In quibus rebus filio assignanda sit legitima?

NOn potest filius legitimam portionem sibi soluere in ea re hereditaria quam elegerit, [1] sed totum id vel parentis, si testatus sit, [2] vel iudicis aut boni viri arbitrio permittitur: [3] quod ipsum tamen tale esse debet, vt neque ex preciosioribus bonis legitima soluatur, neque ex deterioribus, sed ex mediocribus. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Electio enim illa patris est non liberorum, nisi quatenus legis aut statuti potestas concurrat, quæ certa bona fortasse primogenito attribuat, *leg. si cogitationes 21. ibi quæ nulli generaliter assignauit, Cod. famil. ercisc.* iunct. *l. nemo potest 55. de leg. 1.* Roll. à Vall. *cons. 12. n. 1. tom. 1.* post Bart. *in l. 1. C. quand. & quibus quart. pars.* Facit *l. si patr. ex debit. 44. vlt. D. de bon. libert.*

Source : BIU Cujas

2 *d.l.si cogitationes, l.omnimodo* 39. *l.scimus* 36. *l.* §. *repletionem, Cod. hoc tit.*

3 *d.l.scimus. in princ.* iis verbis : *Etsi non adiiciatur viri boni arbitrio repleri.*

4 DD. *ad l.filius quem* 24. *C. famil. erciſc.* Franciſc. Rip. *ad l. in quartam, n.* 116. *D. ad l. Falcid.* Alex. *conſ.* 129. *lib.* 4. Text. *eſt in l. ſi quis argentum* 35. §. 1. in illis verbis : *Nec deteriores omnibus ſunt, ſed ſtatus mediocris inueniuntur, C. de donat. l. legato generaliter relicto* 37. *de legat.* 1. iunct. *l. cum ſeruus* 39. §. *ſcio & l. ſi heres* 110. *eod.*

DEFINITIO IV.

Filius non fit ipſo iure poſſeſſor pro legitima, nec eam propria auctoritate capere poteſt, niſi cum inſtitutus eſt in re certa.

INde fit vt poſſeſſio illa, ſiue conſuetudinaria ſiue edictalis dicenda eſt, quæ à defuncto in legitimum ſucceſſorem ipſo iure tranſlata intelligitur, [1] *in* filium nihil niſi petendæ legitimæ ius habentem minime transferatur. [2] Prius enim eſt ſciri qua in re legitima conſtituatur, quam de illo quæri, quid filius pro legitima poſſideat aut non. [3] Neque vero fictio illa tranſlatæ poſſeſſionis iuuare vnquam poteſt ſingularē ſucceſſorem, [4] qualis certe eſt legitimarius etiam poſteaquam legitimam portionem eſt conſecutus. Quandoquidem conſtat legitimam non hæreditatis portionem eſſe, ſed bonorum. [5] Vtpote in cuius ponenda ratione æs alienum ante omnia deduci oporteat. [6] Nec aliud eſt, tametſi inſtitutionis titulo relicta ſit, vt hodie relinqui debet, [7] nec enim eo minus accipienda eſt per manus hæredis. [8] Niſi vno illo caſu, quo etiam teſtator non tantum reſtitutionis iure, ſed etiam in re aliqua certa reliquerit. [9] Quo tamen caſu perinde neceſſaria erit poſſeſſionis adprehēſio, vt interdictis & iis actionibus quæ ſoli poſſeſſori competunt expediri filius poſſit. [10] Quæ de liberis hic dicimus eadem de parentibus dicta intelligi volumus. *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſum in alia cauſa 14. Cal. Febr. 1591.

1 Ex edicto quod nos cum Gallis dicimus, *Le mort ſaiſit le vif.*

2 Tiraquell. latè & ſæpius in tractatu illo copioſo, quem de illius edicti & conſuetudinis poteſtate conſcripſit, vbi citat in hanc rem innumeros.

3 Quia bonorum pars, quæ ſit in certa ratione quotæ & loci, poſſideri nullo modo poteſt, *l.* 3. §. *iniuriam, l. locus* 26. *D. de acquir. poſſeſſ. l. ſi fur.* 32. §. *incerta, D. de vſucap.*

4 Quia verba edicti & conſuetudinis eius duntaxat perſonam demonſtrant, qui ſit proximior magiſque habilis ad ſuccedendum hereditario iure, *arg. l. pater* 10. §. 1. *D. de captiu. & poſtlim.*

5 Dixi iam *Defin.* 1. *num.* 1. §.

6 *L. Papinianus* 8. §. *quarta autem, D. hoc tit.* Paul. *lib.* 4. *ſent. tit.* 5. §. 6.

7 Ex communi DD. ſententia *ad auth. nouiſſima, C. hoc tit. ex Nou.* 115. *Vt cum de appell. cognoſc.* §. *aliud quoque capitulum.*

8 Alioqui eſſet *in* poteſtate filij, vt quam rem vellet ex omnibus hereditariis ſibi eligeret, quod tamen fieri debere negauimus *Definitione ſuperiore.*

9 Hoc enim caſu non poteſt locus eſſe interdicto : Quod legatorum contra teſtantis voluntatem, *l. Titia cum teſtamento* 34. §. 1. *de legat.* 2. licet non eo minus verum ſit, filium in certa re pro legitima inſtitutū legatarij potius quam heredis loco habendum, *l. potius* 13. *Cod. de hered. inſtit.* Quanquam illud quoque verum eſt, in re legata legatarium quodammodo quaſi heredem eſſe, vt Paulus loquitur *in l. id tempus* 14. §. 1. *D. de vſucap.*

10 Poſſeſſio enim cum facti ſit ad nos non pertinet niſi corporaliter adprehenſa, ac ne quidem ad ſuos heredes, *l. cum heredes* 25. *D. de acqu. poſſ.* quamuis ex quo adprehenſa eſt iungatur cum poſſeſſione defuncti, perindéque ſit acſi poſſeſſio defuncti quaſi iuncta deſcenderet ad heredem, quomodo accipienda eſt *l. cum miles* 30. *D ex quib. cauſ. maior.*

11 Eadem enim ratio eſt legitimæ quæ deſcendentibus aut aſcendentibus debetur. Scripſi *Dec.* 14 *Err.* 1.

DEFINITIO V.

In quibus bonis legitimam petere filius poſſit.

SIcuti non poteſt filius legitimam ſibi eligere in qua re velit : [1] Ita neque petere, vt detur ſibi in ſingulis corporibus rerum hereditariarum. [2] Quota enim portio eſt bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum ſingulorum. [3] Ergo id vnum petere poteſt, vt boni viri arbitrio conſtituatur ex bonis, vt iam diximus, [4] mediocribus: & conſequenter non ex Comitatibus, Marchionatibus, & aliis eiuſmodi bonis, quæ adnexam habeant dignitatem, aut iuriſdictionem. [5] Imo neque ex feudalibus, [6] vt neque ex iis rebus quæ alienari ſunt prohibitæ, [7] nimirum ſi alia ſint bona vnde filio alteríve legitimam petenti poſſit ſatisfieri, [8] & ita ſi non eo loci in quo agitur conſuetudo vlla ſit in contrarium. [9] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Marchionis de la Chambre, & D. Petri Vicecomitis Fratris 8. Calend. Septemb. 1588.

1 Vt ſcripſi 5. Defin. 3.

2 Ne alioqui inducatur communio bonorum omnium inter filium & heredem, quod ne eueniat ſummopere cauendum eſt, inter illos etiam qui pari ſunt iure propterdiſcordias, quæ communionis materia excitare ſolet, *l. ſancimus* 34. §. *ne autem communione inducta, C. de donat. l. cum pater* 77. §. *dulciſſimus, de leg.* 2. præter id quod multo plus iuris habet heres in bonis omnibus hereditariis quam filius.

3 Nec enim poteſt diminutio fieri corporum hereditariorum propter legitimam non magis quam propter pecuniam, *in leg.* 5. *de imp. in reb. dot. fact. l. deducta* 58. §. *acceptis, ad SC. Trebell.*

4 *Defin.* 3. 5.

5 Guid. Pap. *q.* 476. & 487. *n.* 2. *ex* §. 1. *tit. de feud. March. Ducat. & Comit.*

6 *Dec. conſil.* 269.

7 Guid. Pap. *quæſt.* 51.

8 *Auth. res quæ C. commun. de leg.* Pariſ. *conſ.* 17. *vol.* 2.

9 Bald. *in c. imperialem,* §. *præterea Ducatus, de prohib. feud. alien. per Federic.*

DEFINITIO VI.

Filius non poteſt partem hereditatis petere pro legitima nec ſi pro ea parte velit omnia onera ſubire.

FIlius cui legitimam petenti obiiciebatur detrahendum ante omnia æs alienum, [1] auitúmque fideicommiſſum quod æris alieni loco eſſet, [2] cum petitioni ſuæ longiorem ea ratione moram factum iri videret, [3] poſtulabat vt in poſſeſſionem hereditatis mitteretur pro ea portione, quæ ex numero liberorum ad legitimam ſufficeret, non recuſans quo minus onera omnia hereditatia pro parte ſua ſubiret. [4] Placuit inciuilem eſſe petitionem, propterea quod legitima non hereditatis, ſed bonorum quota ſit, ob idque non niſi deducto ære alieno debeatur, [5] cuius ſoluendi neceſſitas ſoli heredi incumbit, [6] nō etiam ſingulari ſucceſſori. [7] Et vero, quomodo fieri poteſt, vt poſt conſtitutum ex toto aſſe heredem, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, vlla hereditatis portio alteri detur? [8] Plane quoniam iniquiſſimum eſſet filium interim nihil habere tantiſper, dum æris alieni ratio non eſt prorſus explorata [9] petere poteſt, vt certa pecuniæ quantitas pro modo patrimonij, & perſonarum conditione ſibi prorogetur, [10] imputanda poſtmodum in fructus legitimæ, [11] aut ſi non ſufficiunt, in eam bonorum portionem, quam pro legitima omnimodo debitam eſſe tandem apparebit, nulla ſatisfandi neceſſitate filio iniuncta. [12] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 1. De iur. delib.

1 *Ex l. Papinianus* 8. §. *quarta autem D. hoc tit.*

2 *L. cum pater* 77. §. *Titio fratri, de legat.* 2. *l. in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *C. ad l. Falcid.*

3 Quia plerumque difficilis eſt indagatio & computatio latentis æris alieni, quod in dies ſingulos poteſt emergere, *l.* 1. §. *hæc verba, & ſeq. D. ſi cui plus quam per l. Falcid.*

4 Haud ſecus acſi pro ea parte heres.

5 Neque enim æs alienum deducitur aut vero deduci poteſt ex hereditate, quæ ſcilicet omnia continet commoda & incommoda, quomodo deduci neceſſe eſt priuſquam legitimæ ratio ineatur, vt & falcidiæ *d.* §. *quarta autem. d.* §. *hæc verba, d. l. in imponenda, & d. l. irritum* : iunct. *l.* 3. *in princ. &* §. 1. *D. de bon. poſſeſſ.* quo tamen loco bona accipiuntur impropriè pro heredirate, non proprie quaſi à beando dicta, quæ plus commodi habent quam incommodi, *l. propriè* 83. iunct. *l. bonorum* 49. *de verb. ſignific.* Facit *l. cogi* 16. §. *inde quæritur, ad SC. Trebell.*

6 *l.* 1. *D. ſi cert. petat. l.* 2. *C. de hered. act.* Nam & omnia iura hereditaria ipſo iure, & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter heredes, niſi ſi qua ſint omnimodo indiuiſibilia, *l. heredes* 25. §. *an ea ſtipulatio, D. famil. erciſc.*

7 *l. æris alieni* 15 *C. de donat. l.* 1. §. *ſi heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt.* §. 1. *D. de contr. empt.*

8 Nec enim poſſunt duo eſſe vni heredes in ſolidum, nec in parte

Source : BIU Cujas

hereditatis magis quam in tota hereditate, quod contra 141. §. *vni duo, de reg. iur.* idémque verum eſt filium, qui legitimam ſolam habet, neque heredem eſſe neque bonorum poſſeſſorem, *l. 2. §. ſi quarta, D. famil. erciſc.*

9 Quem tamen certum eſt omnimodo & in omnem euentum habere legitimam debere, *l. ventre* 84. *D. de acquir. hered. l. 4. §. vlt. & l. 5. de bonor poſſeſſ. cont. tab.*

10 *Arg. l. vlt. C. de ordin. cognit. l. ſi inſtituta* 27. §. *pen. D. de inoff. teſt.*

11 Quia debet filius habere legitimam cum fructibus *d. l. Papinianus, §. vnde ſi quis, D. hoc tit.*

12 Satisdatio enim onus eſt & grauamen & contumelia, *l. ſi patronum 4. in princip. de bon. libert. l. teſtamento* 17. §. *vlt. D. de teſtam. tutel.* legitima autem ab omni onere & grauamine immunis eſſe debet, *l. quoniam in prioribus* 32. *C. hoc tit.* iunct. *l. ſi patronum* 44. *in princ. D. de bon. libert.*

DEFINITIO VII.

Ius agendi ad ſupplementum legitimæ non niſi triginta annis præſcribitur.

IVs agendi ad ſupplementum legitimæ non quinquennio, vt olim ius proponēdæ querelæ de inofficioſo teſtamento, ſed tricennio dumtaxat excluditur. [2] Etſi enim noua hæc actio, quam teſtamentorum fauore Iuſtinianus introduxit, in locum querelæ ſubſtituta eſt, [3] in hoc tamen differt quod multo fauorabilior eſt, vtpote quæ nec teſtamentum reſcindat, cum potius ex teſtamento detur, [4] neque dementiæ furoríſque teſtatorem arguat. [5] Denique perſonalis actio eſt dicendaque condictio ex lege Iuſtiniani. [6] Quod actionum genus non minore quam triginta annorum præſcriptione ſummoueri conſtat. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. Papinianus* 8. §. *vlt. & l. ſeq. D. hoc tit. leg. ſi quis filium* 34. *in fin. Cod. eod.*

2 Quæ fuit Baldi ſententia contra Bartolum eáque magis communiter probata, teſte Guid. Pap. *q.* 82. Mich. Graſſ. *in §. legitima, q.* 47.

3 Quæ fuit præcipua ratio Bartoli, quia ſubrogatum ſolet ſapere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *l. ſi eum* 10. §. *qui iniuriarum, D. ſi quis caution. l.* 1 §. *ſi quis ſub conditione, D. vt legat. ſeruand. cauſ. cau.*

4 Adeo vt etiamſi filius certis rebus pro ſua inſtitutione contentus eſſe iuſſus ſit, non eo magis ſupplementum legitimę petere prohibeatur, §. *cæterum, Nouell.* 115. *vt cum de app. cognoſc.* Boër. poſt alios *q.* 3. *n.* 10.

5 Qui color eſt querelæ inofficioſi teſtamenti, *l.* 2. *D. hoc tit.* vt non immerito ob eam cauſam videri debeat illa odioſa, *l. ſi pars* 10. *eod.*

6 *l. vnic. D. de condict. ex leg.*

7 *l. hereditatis* 7. *C. de petit. hered. l.* 3. *&* 4. *C. dt præſcript.* 30. *vel* 40. *annorum.*

DEFINITIO VIII.

Monachi in computatione legitimæ nec partem faciunt nec numerum.

RElegioſam & monaſticam vitā profeſſi vſque adeo pro mortuis habentur ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri, vt in computatione legitimæ non ſolum partem non faciant, ſed ne numerum quidem. [1] In quo deterioris conditionis ſunt quam filia quæ renunciauit, vt pluribus ſcripſimus tit. De Epiſc. & Cleric. Defin. 2.

1 Exemplo deportatorum, de quibus *in l.* 1. §. *filium,* vbi Bartol. *de bonor. poſſeſſ. cont. tab. l.* 4. §. *ſi deportatus, D. de bon. libert.* [Vide Boër. *deciſione* 104. & Ranchin. ad Guid. Pap. *quæſt.* 295. Andr. Fachin. *tab.* 4. *c.* 31. *concluſ.* 3.]

DEFINITIO IX.

De repudiatione legati pro legitima relicta.

IS cui certa pecuniæ quantitas pro legitimæ portionis iure relicta eſt, licet inſtitutionis, vt par eſt titulo, [1] poteſt eam quantitatem quantamcumque repudiare & legitimam in corporibus bonorum hereditariorum perinde petere, acſi nihil relictum eſſet: [2] niſi quod minus iuris habet ad impugnandum teſtamentum, [3] quod vtique non valeret, ſi nec inſtitutus eſſet, nec exheredatus. [4] Contentus enim eſſe cogitur legitima portione, nec quicquam præterea ex hereditate conſequi poteſt. [5] Plane ſi quid iam acceperit in pecunia numerata quod in legitimam imputari debeat, [6] ſola ei ſupereſt actio ad ſupplementum, [7] ſi quod teſtamento relictum eſt non æquet legitimam: ſin æquet, nihil eſt quod conqueratur, quandoquidem legitimæ, quæ in pecunia numerata ſolui cœpta eſt, ſupplementum itidem in pecunia non in corporibus debetur. [8] Obtinent vero hæc omnia, ſiue ex deſcendentibus, ſiue ex aſcendentibus ille ſit qui legitimam petit. Omnium enim idem & æque fauorabile hac parte ius eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum communem noſtrorum ſententiam ad *auth. nouiſſima, C hoc titul. ex §. aliud quoque capitulum, Nouell* 115. *vt cum de appell. cognoſc.* Contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade *De error. pragmat. Decad.* 14. *Err.* 6.

2 Ita enim vulgo creditum eſt, *ex l. ſcimus* 36. §. *repletionem C. hoc tit.* Qui tamen videtur mihi vnus eſſe ex erroribus pragmaticorum, contra quem vide quæ ſcripſi Decad. 15. Error. 2. Quibus adde text. *in l. omnimodo* 30. *hoc tit.* in illis verbis: *Id quod minus portione legitima ſibi relictum eſt exigere.* iunctis illis ſequentibus *& aliquam eis quantitatem,* &c. Item *in l. ſi patronum* 44. §. *vlt. D. de bon. libert.*

3 Cogitur enim agere ad ſupplementum ſi aliquid vel minimum, & quantulumcunque ei relictum ſit. Idque eſt quod noſtri iactitant ſufficere, vt filius vel in vno nummo ſit inſtitutus.

4 Nec proinde hoc caſu neceſſe eſſet aut poſſibile agi ad ſupplementum, *d. §. aliud quoque capitulum, l. inter cætera* 30. *D. de liber. & poſt. l. omnimodo* 30. §. *ſin vero, C. hoc tit.* * Cùm non entis nullæ ſint qualitates. Itaque ſi inſtitutus ſit filius in ea re quæ non extat, placet filium præteritum videri, & ideo teſtamentum nullius momenti eſſe: Bart. *in l. 4. num. 8. de hered. inſt. ex d. l. omnimodo,* ibi, *nihil penitus eis reliquerint.* Quid ſi in re aliena poſtmodum euicta? Valet omninò teſtamentum & ad ſupplementum omnino neceſſario agendum eſt. Bartol. *ibid. num.* 6. *ex l. ſcimus* 36. *in princ. C. hoc tit.* Quid denique ſi pro legitima aliquid relictum ſit incertæ quantitatis quæ non poſſit certa fieri ſine magnis litibus & litium ſumptibus, puta ſi pro legitima filius inſtitutus ſit in ſumptibus ſtudiorum? De quibus tamen dubitari probabiliter poſſit an in legitimam imputandi iuxta diſtinctiones poſitas *in l. quæ pater* 50. *D. famil. erciſc.* Non videbitur ritè inſtitutus, ſed præteritus, quia nec ſciri poteſt hoc caſu cuius quantitatis ſupplementum peti poſſit, & ita relinquenda filio legitima eſt, vt certam habeat quantitatem, nec vlla litigandi neceſſitate implicitam, alioqui grauamen nec paruum illud eſt legitimæ quod à legitima reiici omnimodo debet, nec tamen in hac ſpecie poteſt ſine lite & ſumptibus arg. *l.* 4. §. 1 *D. de alienat. mutand. iud. cauſ. fact. l.* 6. *D. de minor.* Itaque quamuis ſufficiat quantulumcumque relictum eſſe, vt ad ſupplementum agi neceſſe ſit, illud tamen modicum neceſſe eſt certum & liquidum eſſe, non intricatum, nec liquidandum. *Ita Senatus* in cauſa Maximiliani Fauerij Aduocati generalis, & fratrum eius, 7. Febr. 1620.

5 *d. §. cæterum, Nouell.* 115. *vt cum de appel. cognoſc.*

6 Puta dotis nomine aut ante nuptias donationis, *l. quoniam nouella* 29. *C. hoc. tit.*

7 Nec poteſt repudiare pecuniam iam acceptam, vt poſſit petere legitimam in corporibus bonorum, quia quod iam acquiſitum eſt repudiari amplius non poteſt, *l.* 1. §. *decretalis, D. de ſucceſſ. edict.*

8 Hoc enim caſu placet noſtris ſupplementum legitimæ fieri debere non in corporibus bonorum, ſed in pecunia. Guid. Pap. *q.* 487. quod tamen non improbauimus *Decad.* 14. *Err. vlt. & Decad.* 15. *Err.* 2.

9 Scripſi pluribus *Decad.* 14. *Err.* 9.

DEFINITIO X.

Qui agnouit legatum pro omni legitimæ iure relictum nihilo magis legitimæ ſupplementum petere prohibetur.

INſtitutus ex minore portione aut pecuniæ quātitate, quā quæ ad legitimam ſatis ſit, non idcirco à ſupplementi petitione excluditur, quod defuncti voluntatem agnouerit ſine proteſtatione: [1] Tametſi teſtamēto ea lex adiecta eſſet vt nihil amplius peti poſſet. [2] Nam cum pro non ſcriptis habeantur quæcumque conditionem legitimæ portionis deteriorē facere poſſunt; perinde eſt acſi ſimpliciter nulloque adiecto onere minor quantitas relicta eſſet. [4] Quæ res non impediret petitionem ſupplementi, quod ipſum ex teſtamento quoque debitum eſſe intelligitur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa

1 Textus eſt *in l. ſi quando* 35. §. *& generaliter, C. hoc tit.* In eóque differt actio ad ſupplementum à querela, à qua proculdubio remouetur quiſquis poſt mortem teſtatoris conſenſit teſtamento, *l. pen. in fin. D. eod.*

2 Dubitandi ratio eſt, quia voluntatem teſtatoris ſcindere nemo poteſt

Source : BIU Cujas

poteſt, *l.4.5. & 6. de leg.2.l.à filio* 15.*de ann.legat.* Sed ratio decidendi ſequitur in Defin.

3 *L.quoniam in prioribus* 31. *C. hoc tit.*

4 Ratio eſt Baldi *ad d.§. & generaliter.*

5 Niſi heres ſupplemento expreſſim renunciaſſet *d.* §. & generaliter, *dict.§.l. omnimodo* 30. *eod*

DEFINITIO XI.

De fructibus legitimæ omnimodo adiudicandis.

TAmetſi legitima quota ſit bonorum non hereditatis, fructus tamen à die mortis percepti ſicut augerent hereditatem, [1] ita augent legitimam, [2] hac tantum differentia, quod hereditatis portionem quandam conſtituerent: [3] at legitimæ non tam portio ſunt quam acceſſio, [4] non ea tantum ratione debita, quod ſi ſtatim poſt obitum patris-familias ſoluta fuiſſet legitima, quæ ei debebatur, eos ille fructus nunc haberet; [5] ſed ob id potiſſimum quod ea portio ſit in vicem portionis hereditariæ, quæ haud dubie per fructus augeretur. Augent vero non ſolum legitimam, ſed etiam, quod eſt omnino conſequens, legitimæ ſupplementum, [6] ſi forte minus legitima relictum ſit. [7] Nec tantum eo caſu quo ſupplementum ab initio debitum fuerit, ſed quod magis eſt illo etiam, quo fuerit indebitum propter renunciationem adhibito iureiurando factam, ſi modo debitum eſſe cœperit, petita vt plerumque ſit & obtenta aduerſus renunciationem in integrum reſtitutione. [8] Licet enim bona fide & cum titulo percepti videantur ab herede [9] fauor tamen legitimæ portionis elicit, vt poteſtas reſtitutionis tollat prorſus intellectum renunciationis, [10] & perinde ſit acſi renunciatio nulla vnquam præceſſiſſet. Quod in cæteris reſtitutionibus diuerſum eſt, in quibus regulariter eo iure vtimur, vt non alios fructus reſtituere poſſeſſor cogatur, quam quos poſt litem conteſtatam percepit, quaſi nec ante eum diem in mala fide conſtitutus. [11] Denique fructus legitimæ eodem loco habentur, acſi legitimæ portio eſſent non acceſſio; niſi quod vſurarum additamentum non recipiunt, [12] quomodo recipiunt fructus hereditatis ante litem conteſtatam percepti. [13] Quare nec ad rem pertinebit, quod eos heres dum re ſua lautius ſe abuti putat bona fide conſumpſerit, nec locupletior factus ſit. Omnimodo enim reſtituendi ſunt, [14] nec ij tantum qui percepti fuerunt, ſed & qui percipi potuerunt, [15] quanquam, vt plurimum ſolet Senatus, ne nouæ litis detur occaſio, quincuncibus vſuris [16] eos æſtimare. *Ita Senatus* 5. Idib. Febr. & 8. Idib. Iunij 1590.

1 *L.25. §.vlt. & ll.ſeqq. de petit.hered.*

2 Boër. poſt multos alios quos citat *quæſtione* 3. *numero* 3. *numero* 17. *ex leg. Papinianus* 8. §.*vnde ſi quis*, *D.hoc titul.* Facit *leg. mulier* 22.§. *ſed enim*, & §. *cum proponeretur*, *D. de Senatuſconſulto Trebelliano.*

3 Quia hereditas eſt nomen iuris recipiens augmentum & diminutionem, *l.pecunia* 178.§.1.*de verb.ſign. l.item* 20.§.*item non ſolum*, *D. de petit. hered.*

4 Scripſi *Decad.*11. *de error.pragmat.Err.*1.

5 Vt proinde moram in legitima paſſus videatur ipſo iure, vt alias in cauſis minorum dici ſolet, *l.Titia Seio* 87. §.*vſur.de leg.*2. *l.in minorem* 3.*C.de in integr.reſtit. minor.*

6 Eſt enim pars portionis ab inteſtato competituræ, *l.quæ nuper* 31. *C. hoc tit.*

7 Debet enim legitima præſtari cum fructibus, *leg. Papinianus* 8. §. *vnde ſi quis*, *D. eod.*

8 Boër. *quæſt.*3.*in fin.* Marant. *diſp.*10. *num.*14.

9 Bona fides autem lucrum fructuum ſolet inducere *l.bonæ fidei* 48. *de acquir rer. domin.*

10 Vt Papin.loquitur licet in diſſimili ſpecie, *in leg. ſi patroni* 55. §.*vlt.D.ad SC.Trebel.*

11 Sic enim vulgo creditum eſt, contra quam tamen ſententiam ſcripſi *Decad.*7. *Err.*6. & 7.

12 Quia eſſent illæ acceſſiones acceſſionis prohibitæ, per *l.vlt. C.de vſur.*

13 *L. heres.*51.§.1.*D.de petit.hered.*

14 Ex reliqua ſcilicet heres.

15 Boer.*d.quæſt.*3 *in fin.* poſt Bald. *in l.non eſt*, *C.famil.erciſc.* & alios ibi citatos.

16 Non tanquam vſuris, ſed quaſi in vicem & taxationem fructuum, *arg.l.ſocium* 60. *D.de ſolut.*

DEFINITIO XII.

Si filia, cui legatum eſt in diem aut ſub conditione, totum pro legitima petere ante diem velit.

CVm pater in legitimæ ſupplementum certam pecuniæ quantitatē filiæ legaſſet ſoluendam poſt certum tempus, nec filia legatum agnouiſſet pro integro ſupplemento, ſed in diminutionem dumtaxat, quantitatis, quam ſibi longe maiorem debitam eſſe obtendebat, pecuniam legatam petebat; Placebat aliquando incerto eo quantum eſſet in patris facultatibus, vt ſciri poſſet quid & quantum pro ſupplemento deberetur, reiiciendam diei adiectionem pendente lite, filiæque interea totum legatum ſolui oportere. [1] Non tam quod ita fieri omnino iuſtum videretur, [2] quam quia nihil eſſet quod in dubio melius æquius conſtitui poſſet: [3] Quaſi paterfamilias, qui in dubio facultatum ſuarum probus æſtimator fuiſſe credendus erat, [4] diem adieciſſe videretur, vt faciliorem heredi ſolutionem redderet, [5] potius quam quod ita ſupplementi iuſta ratio poſtularet. [6] Neque hoc caſu locum habere quod conſtitutum eſt, vt legatum pro legitima eiúſve ſupplemento relictum in eo quod excedit legitimam diem recipere poſſit aut conditionem. [7] Id enim tum vere dicit, cum in confeſſo aut aperto eſt plus legatum fuiſſe quam pro legitima deberetur, non cum de eo ipſo controuertitur. [8] Filiam tamen ſatisdare ante omnia debere, ſe ſi quid amplius acceperit, quam pro ſupplemento accipere debuerat, æſtimato commodo repræſentationis, [9] heredi reſtituturam: [10] Ne alioqui aut nihil prorſus interim habeat ex ſupplemento debito ſi patris voluntati omnino ſtetur, [11] aut plus conſequatur quam conſequi debeat ſi diei quē legato pater iniecit nulla ratio habeatur. [12] Sed tamen poſtea receſſum eſt ab hoc tractatu, viſúmque conuenientius cogi filiam, vt vel iudicium patris ſequatur, vel repudiato eo, petat legitimam qualis quantaque ex legibus ſibi debetur. Interim vero contenta ſit ea quantitate, quam portioni legitimæ reſpondere ex ipſius heredis confeſſione appareat. [13] Niſi malit illa pendente lite ſubminiſtrari ſibi ſumptus neceſſarios in cauſam litis & alimentorum. [14] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin. 34. j̃.

1 Eo colore quod legitima neque diem recipiat, neque conditionem, vulgat. *l.quoniam in prioribus* 32. *C.hoc tit.*

2 Erat enim ſanè inconueniens ſcindi voluntatem defuncti, *l. nam abſurdum* 7. *D.de bon.libert.*

3 Nam quoties nihil ſine captione inueſtigari poteſt, eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis, vt in iuris regula, *l. quoties nihil* 200. *de reg.iur.*

4 Niſi quod plerunque euenit vt de ſuis facultatibus amplius quam in iis ſit, homines ſperent, *l.in fraudem* 10.*D.qui & à quib.manum.*§ 3. *Inſtit.quib.manum.lic.*

5 Tempus enim in teſtamentis non niſi pro herede adiectum intelligitur, *l.cum tempus* 17.*de regul.iur.*

6 Nam nec quicquid ſolutionem moratur indebitum interea facit quod fuit debitum, *l pater dotem* 7.§.*pen. C.de dot.præleg.*

7 *l.ſcimus* 38.§. *cum autem*, *C. hoc tit.*

8 Controuerſia enim quælibet facit rem dubiam & obſcuram propter incertum euentum iudiciorum, *l.quod debetur* 51.*D.de pecul.* Niſi ex iuris ratione certiſſimum ſit non niſi per iudicis iniuriam ſequi poſſe condemnationem, *l.eo tempore* 50.*eod* [Debet ergo is à quo legatum ante diem petitur affirmare legitimam eſſe minorem legato, Alioqui dies aut conditio omnimodo reiicienda eſt. *Ita Senatus* ex tempore pro Catharina Driuet, 10.Cal.Dec.1612 Quamuis in ea ſpecie hoc amplius eſſet, quod filia legatum ex teſtamento petebat mille florenorum, quos pater pro omni filiæ iure, & conſequenter etiam pro legitima ſolui præceperat iis diebus, qui agnatorum & proximorum arbitrio ſtatuerentur. Sed tamen pro filia faciebat quod iam per multos annos in matrimonio ſteterat, pluréſque liberos ſuſceperat, Itémque quod cùm de temporibus ſoluendæ dotis tractatum eſſet cum herede patris, viſúmque fuiſſet ſoluendam intra triennium, frater conſenſerat, non filia quæ tamen tā longo tempore litigare coacta fuerat, vt pendente lite & Areſti tēpore triēniū iā effluxū eſſet. Innge defin. ſeq. quæ cū hoc poſteriore Areſto pugnare maximè videretur, niſi ſ. dictæ facti circūſtantiæ ius hoc ſingulare extorſiſſent. Itē quòd nullā diē certā pater præſcripſerat, ſed cognatorum arbitrio rem totā permiſerat, cuius vicem ſupplere poterat arbitriū Senatus. Cenſetur enim id cōmiſſum arbitrio boni viri, vt in *l.cum poſt* 69. §.*gener.D.de iur.dot.* Vtique autē vir bonus quilibet arbitrari debuiſſet ſoluendā ſtatim dotē quæ pro legitima debebatur cū in nulla litis parte ac ne in ſecunda quidē inſtantia fuiſſet allegatum maiorē eſſe quantitatē legati, quàm legitimæ, nec legitima æſtimata minore vlla quantitate.

Source : BIU Cujas

Quid verò si quantitas aliqua in dotem data sit pro omni legitimæ iure, vt fieri solet, ac conuenerit vt ante tempus aliquod siue certum siue incertum peti non posset? Nullæ vsuræ debebuntur: quia dos licet succedat loco legitimæ: admittit tamen huiusmodi conuentionem, habétque suas leges & conditiones quibus omnino standum est, longéque aliud est dotem petere, aliud verò legitimam. Sed pro hoc incommodo habet illud commodum is, cui dos promissa est, vt nullum interim siue doti siue legitimæ petendæ tempus currat. *Ita Senatus* in causa D. d'Aruffan, contra D. de Mont sainct Iean, mense Iulij 1613.]

9 *Vt in l. debitor* 82. *de legat. 2. l. 5. D. ad l. Falcid.*

10 Quod hæc satisdatio non tam legitimæ, cuius quantitas adhuc est quàm legati onus esse videatur.

11 Cùm tamen pater ipse testamento suo declarauerit supplementum aliquod filiæ deberi. Facit *l. ventre* 84. in illis verbis *nomen iniquum erit, D. de acquir hered.*

12 Plus enim tempore petit qui ante diem petit, *§. plus autem, Instit. de action.*

13 Quæ sententia nostra illa est quam contra pragmaticorum errorem defendimus, in *Chiliad. de error. pragmat. Decad.* 15. *Err.* 1. vbi vide.

14 Quod petere posset etiam exheredata, *leg. si instituta* 17. *§. pen. D. hoc tit. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

DEFINITIO XIII.

Quid si legatum ipsum statim petat tanquam purum?

QVid vero si in diem legatam pro legitimæ supplemento pecuniam filia velit petere; Multo minus ei permittendum est, vt quod in diem relictum fuit prius petat ex testamento quam dies venerit, ne testatoris voluntatem quæ vna & indiuidua est, scindere velle videatur. [1] Ergo supplementum legitimæ petere debet repudiato legato. [2] Vigere autem vt in diminutionem quantitatis pro supplemento debitæ ea saltem pecunia statim prorogetur, quam legitimæ portioni parem esse heres fateatur, oblata nulla in eam rem satisdatione. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Contra *l. si ita stipulatio* 39. *in fin. D. de oper. libert. l. nam absurdum* 7. *D. de bon. libert.* Ageret enim ex testamento contra testamentum. [Vide tamen *Defin. præced. num* 8.

2 Nec enim videbitur, fraudem fecisse quam potius excluserit, *l. cum pater* 77. *§ Titio fratri, de legat. 2. l. quia autem* 6. *§. si patronus, in fin. D. si quis omiss. caus. testam. l. qui totam* 45. *D. ad SC. Trebell.*

3 Nam pro ea quantitate quam constat esse in legitima, non potest admitti onus vllum aut diei aut conditionis, aut satisdationis, *l. quoniam in prioribus* 32. *C. hoc tit.* iunct. *l. si patronum* 44. *in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO XIV.

Quid si filia hæc iurato renunciauerat.

SI tamen filia dotalibus tabulis & adhibito, vt fieri solet, iureiurando, [1] paternæ successioni renunciauerat, aliud dicendum erit. Etsi enim potestas renunciationis superueniens patris iudicium non excludit, [2] fieri tamen nequit, vt ex patris iudicio ante diem petatur quod in diem relictum est: [3] nec rursus pro legitimæ supplemento, quippe quod nullum debetur quamdiu subsistit renunciatio: [4] quam proinde ante omnia rescindi necesse est, si patris iudicio omni ex parte stare filia nolit. [5] Porro cum nec rescindi possit, priusquam æstimatis ad amussim paternis facultatibus filiam renunciando læsam fuisse appareat, [6] consequens est, nullum quæstioni locum superesse quid & quantum lite pendente filia consequi debeat, cum post factam æstimationem statim finiri lis possit, adiudicata filiæ ea quantitate, quam exploratum erit ipsi debitam esse pro legitimæ supplemento. [7] *Ita tractatum est* in supradictis causis.

1 *Ex cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 *l. si patronus* 33. *D. de bon. libert. Auth. ex testamento, C. de secund. nupt. DD. ad d. cap. quamuis pactum*

3 Vt diximus prox. Defin. præcedente.

4 Intellige si renunciatum sit non tantùm futuræ successioni generaliter, sed etiam legitimæ portioni eiúsque supplemento specialiter & expressim, secundum ea quæ diximus *Defin. 1. n. eod.*

5 Non enim potest videri minus dedisse is, in quem amplioris summæ actio non competit, *l. nemo potest videri* 117. *D. de verb. signific l. 1. §. quod autem, D. si quid in fraud. patron.*

6 Læsionem interuenisse, probatúmque esse necesse est priusquam rescindi possit renunciatio, siue ex capite minoris ætatis, siue ex causa metus reuerentialis rescindatur, *l. nam postea quam* 9. *§. si minor, D. de iniur. l. 1. §. qua oneranda, D. quar. rer. act. non det.*

7 Non enim ad prouisionalem sententiam recurrendum est cum diffinitiua ferri potest per modo constat, modo agatur, *l. 3. vt in possess. legat. l. 3. D. de recept. qui arbitr. l. quidam* 21. *D. de reb. cred.*

DEFINITIO XV.

Agnitio legati, quod non excludit læsionem in legitima, non excludit restitutionem.

FIliam, quæ dote à patre accepta bonis omnibus paternis interposito iureiurando renunciauerat, ac præterea legatum sibi pro omni iure testamento patris relictum annis vigintiquinque agnouerat, placuit nihilominus in integrum restitui posse ad petendam legitimæ repletionem, si tam in legato quam in dote coniunctim minus sit quam filiæ pro legitima debeatur. Illa namque verba, *pro omni iure*, pro non adiectis habentur, quoties alioqui fraus legitimæ fieret. [1] Itaque perinde est, ac si legatum simpliciter & sine adiectione vlla relictum proponeretur. [2] Etsi enim renunciatio præcesserat, qua subsistente, nullus ad legitimæ petitionem supererat regressus: [3] quia tamen in eo erat filia, vt quandocunque defuncto patre posset in integrum restitui, si in legitimæ portionis quantitate læsam eam appareret, non potuit ius illud petendæ restitutionis per solam legati minus sufficientis agnitionem perimi; quemadmodum nec sublatum fuisset ius petendi citra restitutionis auxilium supplementi, si vel nulla, vel nō iurata renunciatio præcessisset. [5] Hoc autem in proposita facti specie eo magis obtinere debebat, quod vt proponebatur agnoscenti legatum filiæ, & eius solutionem petenti fratres iidémque patris heredes non consenserant. Qua enim fronte postmodum recusare poterant, quo minus sorori liceret, si vellet, etiam ab agnitione legati resilire? [6] Non idem est si filia maior annis vigintiquinque post obitum patris supplemento legitimæ renunciauerat. [7] Tum enim cæterorum maiorum exemplo non aliter audienda erit, si petit restitutionem in integrum, quam si se probet læsam immodice, id est, vltra dimidiam. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Iunij 1590.

1 *l. quoniam in prioribus* 29. *C. hoc tit.* Dixi *Defin.* 10. *n. eod.*

2 *§. Cæterum, Nouell.* 155. *vt cum de appell. cognosc.* Boër. *q.* 3. *n.* 10.

3 Intellige si legitimæ specialiter fuerat renunciatum, ex iis quæ scripsi *n. Defin.* 1. *num.* 3.

4 *Ex not. in c. quamuis pactum, de pact. in 6.*

5 Intellige de renunciatione non iurata, quæ facta sit viuo patre. Nam post mortem patris renunciatio legitimæ valet etiam sine iuramento, Boër. *q.* 14 *n.* 5. *in fin.* post Bart. *in l. 1. §. qui habebat, q. 4. de bonor. possess. contr. tab. ex l. si quando, §. illud, C. hoc tit. l. pen §. vlt D. eod.*

6 Nam & huc pertinere potest quod dici solet non fieri iniuriam volenti *l. 1. vsque adeo, C. de iniur.* Facit *l. pen. C. de solut.*

7 Hoc ideo quia renunciatio generalis, siue iurata, siue non etiam post obitum patris facta neque legitimam neque legitimæ supplementum comprehendit, *d. l. si quando, §. & generaliter* Bart. post alios *d. q.* 14. *num.* 6.

8 *Ex l. 2. & l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.* Bart. & cæteri *ad l. 1. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO XVI.

Non differre legitimam quæ descendentibus debetur, ab ea quæ ascendentibus.

SVnt qui distinguant [1] inter legitimam portionem, quæ debetur ascendentibus, & illam quæ descendentibus, quod illa quoniam iure naturæ debita est, non possit inuitis solui in pecunia, sed omnimodo soluenda sit in corporibus bonorum, [2] nisi quid eo nomine iam acceperint in pecunia: Quo casu cum non tam legitima quam legitimæ supplementum peti possit, consequens est vt in pecunia repleri possit, quæ iam in pecunia solui cœpta est. [3] Quæ vero ascendentibus debetur solui tota possit pecunia, quasi hac parte minus fauorabilis, quod non iure naturæ, sed solo pietatis

intuitu

intuitu & ratione miserationis, [4] vt pote contra ipsorum parentum votum debeatur.[5] Sed non placet Senatui nostro ea distinctio, quippe quæ nec lege vlla, nec bona ratione nitatur. Æque enim legitima vtraque fauorabilis est, licet alio, & alio iure debeatur. [6] At neque eorum distinctio placet, qui masculos in ea melioris quam fœminas conditionis esse volunt, vt etiamsi legitimæ partem iam in pecunia acceperint, variare tamen possint, [7] & ea pecunia reddita integram legitimam petere in corporibus bonorum. Nam sicuti cum de tota successione, ita & cum de legitima portione quæritur, idem omnino & in omnibus ius est masculorum & fœminarum. [8] Illáque ratio non minus masculis obstat quam fœminis, quod qui legitimæ partem in pecunia accepit, [9] ab eo iure aperte recesserit, quod habuit ab initio petendæ totius legitimæ in bonorum corporibus, si id maluisset. [10] *Ita tractatum est* 17. Cal. 1590.

1 Contra quos vide quæ nos pluribus disputauimus in Chiliad. *De error. pragmat. Decad.* 14. *Err.* 1.

2 *Ex l. scimus* 36. *ad finem principij, in versic. repletionem, C. hoc tit.*

3 Ne alioqui eueniat vt vna eademque res diuerso iure censeatur, *l. eum qui ædes* 30. *D. de vsucap. l. inter socerum* 26. *§. cum inter. D. de pact. dotal.* Mihi tamen neque hæc sententia probatur, contra quam vide quæ scripsi *Decad.* 14. *Err. vlt. & Decad.* 15. *Err.* 2. *l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot.*

4 *l. nam etsi* 15. *in princ. D. hoc tit. l. scripto* 7. *§. vlt. D. vnde liber.*

5 *l. Iulianus* 26. *D. si quis omiss. caus. testam. l. nihil interest* 30. *§. sed nunquid, D. de bon. liberi. l. cum ratio* 7. *D. de bon. damn.*

6 Imo vero etiam quæ ascendentibus deberur legitima secundum naturam debita dicitur à Iustiniano *in Nouell.* 1. *de hered. & falcid. circa princ. §. primum itaque.* * Et dicitur esse necessitas, descendentibus relinquere ascendentibus partem propriæ substantiæ competentem, *§. discretus, vers. si verò filios non habuerit, Nouell.* 99. *quibus mod. natur. effic. sui & Nouell. de triente & semisse*, §. 1. ibi *sed tertiam partem substantiæ.* iunct. *versic. hoc obseruando. &* 111. *§.* 1. *Nouell. de hered. & falcid. in verb. propria substantia.* Per quæ iura ita firmat contra communem Ioan. de Garron. quem omninò vide *ad Authent. ex testamento, n.* 20. *&* 21. *per totum, Codic. de secund. nupt.* vbi multos citat in vtramque partem. Obserua verò matrem si ad secunda vota conuolet non debere proprietatem habere in legitima, sed tantum vsumfructum quomodo haberet in successione intestati; sic enim idem Ioannes de Garron. post multos quos citat *in dicta Authentica ex testamento, numero* 19. *&* 22. post alios ibi citatos. Quibus adde Peregrinum *in tractatu de fideicommiss. artic. numero* 4. Scilicet cùm mater habet legitimam aut supplementum legitimæ non ex tacita voluntate filij, vt *in lege omnimodo decima nona. Codice hoc titulo.* sed præter aut contra filij voluntatem, puta si filius relicta ei modica quantitate plus eam petere prohibuit, vt idem Ioannes de Garron. supradicto loco ex aliorum multorum opinione explicat. Potest enim hoc casu filius minuere legitimam quantum ad proprietatem lege permittente in odium matris binubæ, quæ non magis potest ex testamento filij quam ab intestato succedere in proprietate bonorum à patre profectorum nisi sicut extraneus quilibet *dicta Authentica ex testamento.* Ergo nec præter nec contra filij voluntatem. In aliis sanè bonis filij aliunde quam à patre profectis aliud est, quia non amittit eorum proprietatem mulier iterum nubendo siue succedat ex testamento, siue ab intestato, *dicta Authentica ex testamento.*

7 Et tamen non licet regulariter variare, *lege si fundus quarta. paragrapho eleganter, & lege penultima. D. de leg. commiss.* maximè cum prima electio trahit, aut iam traxit secum executionem, vt in proposita specie *l. apud Ausidium* 20. *D. de option. legat.*

8 Sublata iam pridem omni differentia sexus, per *leg. maximum vitium quartam. Codice de liber præter. & Nouella* 118. *de hered. ab intest. venient. capite quarto de agnat. iuris, in hered. sublat. §. nullam.*

9 Siue viuo, siue mortuo eo, in cuius bonis legitima debetur, si interpretibus & pragmaticis nostris credimus, non mihi, qui non aliter hoc verum esse puto, quam si pro legitima quis pecuniam acceperit eo tempore, quo iam legitima debebatur, id est, post mortem testatoris, *argument. lege penultima in fine. D. hoc titulo. lege qui potest* 174. *paragrapho primo de regulis iuris.* Scripsi *Decad.* 14. *Error.* 19.

10 Præsertim cum existimem nec ab initio permittendum ei fuisse vt repudiaret legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus consequendam, licet aliter vulgo receptum sit, vt scripsi *Definit.* 9. *suprà.*

DEFINITIO XVII.

Non semper legitimam deberi in corporibus bonorum.

SAne quod dicimus, ascendentibus æque ac descendentibus legitimam deberi in corporibus bonorum, non est omnino perpetuum. Quid enim si defunctus deditiæ fuerit, & vt loquimur, talliabilis conditionis, sola relicta matre superstite? Fauor conseruandi feudi efficit, vt audiendus sit Dominus si matri æstimationem legitimæ in pecunia soluere velit. [1] Nam & si poneres decessisse sola superstite filia in ea prouincia in qua ex consuetudine receptum sit, vt in Sabaudia & Bugiensium agro, potiorem esse domini quam filiarum causam, [2] placet dotem quæ filiæ à domino danda est, [3] quamuis & in locum, & proportione legitimæ detur, [4] tamen in pecunia numerata solui posse, si id dominus malit. [5] Eadem omnino iuris aut potius æquitatis ratione, ne qua, nisi quam parcissima feudi diminutio fiat. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam nec summo iure vlla legitima deberetur matri in bonis feudalibus, quorum propria natura illa esse dicitur, vt nunquam ascendant, id est, nunquam ad ascendentes recurrant, sed semper ad descendentes deuoluantur, & quidem ad masculos duntaxat nisi defiliabus, & earum descendentibus specialiter conuentum sit, *paragrapho hoc autem, titul.* 1. *feud. de his qui feud. dar. poss. & titul.* 8. *de success. feud. lib.* 1. *per tot.*

2 Quæ propria est ratio feudi, vt proximè diximus.

3 Eo namque iure vtimur, vt quo casu dominus præfertur filiæ defuncti eam dotare teneatur.

4 Æstimamus enim dotem congruam hoc casu, vt & alias ex legitimæ portionis comparatione. Notant nostri *ad Authentic. res quæ, Codice commun. de legat. leg. mulier* 22. *§. cum proponeretur ad Senatusconsultum Trebellianum. §. quamobrem, Nouell.* 39. *de rest. & ea quæ parit* 11. *mens.*

5 Boni enim consulere mulier debet quod hanc saltem pecuniam consequatur, quæ alioqui tanquam à successione intestati excluſa (quæ nec vlla in proposito est, vt & *in l.* 2. *D. de castr. pecul*) nihil omnino habere summo iure deberet, *arg. l. si res æstimata* 12. *§.* 1. *vers. Marcellus, D. de iur. dot.*

6 Alioqui multiplicatis descendentium gradibus aut personis facilè fieret, vt feudum ad nihilum redigeretur aut saltem ad semissem vsque si quinque essent filiæ diminueretur. Itemque vt inuitus dominus incideret in communionem, quod ne fiat solet interdum permitti etiam in pari causa vt æstimationem offerens audiatur, qui alioquin non esset audiendus *l. sancimus* 34. *§. ne autem communione, C. de donat.* iunct. *l. si patronum* 44. *in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO XVIII.

Potest statuto excludi filia, quæ dotem à patre habuit, licet minorem legitima, nisi enormiter læsa proponatur.

SI lex municipalis iubeat filiam dote contentam esse, nullo casu plus petere potest, siue à patre, siue ab extraneo dotata sit, tametsi dos minor sit legitima. [1] Etsi enim dura lex videtur, tamen cum ita scripta sit seruãda est. [2] Nec aliud erit si ponas legem municipalẽ iis verbis conceptam, vt simpliciter excludat filias dotatas. [3] Lex enim bene præsumit de patre, [4] nisi prorsus immodica, & vt loquuntur, enormis læsio interueniat, [5] quæ ex summa æquitatis ratione semper excepta intelligi debet. [6] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Bouier, & Petri Quinier Aduocati, 10. Cal. Decemb. 1590.

1 Bald. *in auth. res quæ, n.* 16. *C. commun. de legat.* Grammat. *dec. Neap.* 101. *n.* 47. *&* 72. Corn. *cons.* 37. *lib.* 2. Dec. *cons.* 277. *column. pen. vers. & ista conclusio.*

2 *Arg. l. prospexit* 9. *D. qui & à quib. manum.* Iac. Menoch. *de arbitr. iudic. lib.* 2. *cent.* 2. *cas.* 149. *n.* 2. 3. *&* 4. post Bald. *ad d. Auth res quæ.* [Nam & apud Augustanos nostros consuetudo facit vt neque legitima vlla debeatur, neque locus sit querelæ inofficiosi.]

3 Castr. *cons.* 275. *incip. super primo quæsito, & cons.* 400. *visis & ponderatis, &* 401. *lib.* 2. Curt. sen. *cons.* 81. Dec. *cons.* 26. *n.* 2. *cons.* 89. *n.* 4 *cons.* 181. *n.* 5. *& cons.* 505. *n.* 4. Andr. Tiraq. *in præf. l. si vnquam, n.* 36. *Codic. de reuoc. donat.*

4 *L. nec in ea* 22. *§. vlt. D. ad leg. Iul. de adult. l. penult. vers. neque enim, C. de adopt.*

5 *Arg. l. si superstite* 5. *vers. sanè, C. de dolo.*

6 Menoch. *vbi s. num.* 15. *vers. Ex supradictis*, Curt. Sen. *cons.* 27. Curt. Iun. *cons.* 10. Ias. *cons.* 133. *lib.* 4.

DEFINI

DEFINITIO XIX.

In quibus differat dos à legitima.

QVamquam vulgo dici ſolet dotem loco legitimæ eſſe eodémque iure cenſeri, [1] permultæ tamen ſunt inter dotem & legitimam differentiæ. Filia enim quæ à legitima excluſa eſt dotari nihilominus debet.[2] Legitima inſtitutionis titulo danda eſt, dos non item: [3] Legitima onus nullum admittit, Dos admittit: [4] Legitima ſine perſonarum diſtinctione ſemper certa eſt; Dos incerta: [5] Legitima viuo patre non debetur, Dos debetur.[6] Frater ſororem dotare interdum cogitur, [7] legitimam ei dare numquam, [8] tametſi inſtituta turpi perſona liceat ſorori [9] præteritæ querelam proponere inofficioſi teſtamenti.[10] Contra mater & auia filiæ neptíque legitimam debent, [11] dotem non item ſi ex paternis bonis conſtitui poſſit. [12] Legitima debetur pure, [13] Dos non niſi ſub conditione illa ſiue expreſſa, ſiue tacita, ſi filia nubet. [14] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Sic enim vulgo creditum eſt *ex l.quoniam, Nouella 29. C.hoc tit.* Erronee tamen vt ſcripſi *Decad.1 2.Err.2.*

2 Id enim eſt quod facit vt ſtatuto poſſit filia excludi à legitima, quia dotari debet, Brun.in ſtat. Qui extant *maſcul.art.3 quæſt.8.n.33.*

3 Caſtr.*conſ.196.in puncto quæritur col.1.in fin.lib.1.*

4 Brun. *vbi ſ.* Caſtr. *conſ.323. ſuper primo lib.1.*

5 *L quæro 90 §.gener.D.de iur.dot.* Grammat.*deciſ.101.n.64.*

6 *L.1.§.ſi impubere,D.de collat.l.vlt. C.de dot.promiſſ.l.capite 19. D. de rit.nupt.*

7 Scilicet conſanguineam non vterinam, *l.cum plures 12. §.cum tutor. D.de adminiſtr. & peric.tut.*

8 Nam dicitur hæc legitima deberi ſecundum naturam, cum à fratre inſtituta eſt turpis perſona, *Nouell.1.de hered.falcid. in princip. §.primum itaque.*

9 Conſanguineæ ſcilicet, non vterinæ *l.fratres 27.C.hoc tit.*

10 *L. fratris 21. eod.*

11 *§.aliud quoque capitulum. Nouell.115. vt cum de appellat.cognoſc.*

12 *d.l.vlt.C.de dot.promiſſ. l.neque mater 14.C.de iur.dot.*

13 Nec enim recipit diem aut conditionem, *l.quoniam in prioribus 32. Cod. hoc tit.*

14 *L.Titio centum 71.§ Titio genero.* vbi Bart. *num.2.de cond. & demonſtr.* Paul.Caſtr. *conſ.73.incip.licet.* Ita Domina Liſa *lib.1.*

DEFINITIO XX.

Dotem congruam non ſemper ex legitimæ comparatione æſtimandam eſſe.

DOtem congruam plerique intelligunt etiam viuo patre eam, quæ legitimæ portioni reſponderet ſi tum pater moreretur. [1] Quod non ita eſt, Neque enim fieri poteſt vt viuo patre dos in locum legitimæ ſuccedat, cum eo tempore nulla dum legitima filio in bonis parentis, vt proxime diximus, debeatur. [2] Proinde congrua eſſe poteſt etiam quæ legitimam non æquat. [3] Nec eſt contrarium, quod etiam cum de congrua dote agitur patris facultates æſtimandæ ſunt. [4] Id enim ſic accipi debet, vt eius quoque temporis rationem haberi oporteat, in quod pater ſupereſſe poſſit, itémque liberorum tam ſuſcipiendorum quam ſuſceptorum. [5] Alioqui ſi dos congrua ex legitimæ comparatione cenſenda eſſet, quid attineret in ea re nobilitatem mulieris ſpectare, aut mariti dignitatem, [6] aut loci, in quo matrimonium fit, conſuetudinem? [7] Neque enim iſta immutant quantitatem legitimæ, quæ ſemper certa, eadémque eſt. [8] Sed & fruſtra quæreretur de imputatione dotis in legitimam, [9] fruſtráque diſtingueretur, [10] an dos data ſufficeret ad legitimam necne, ſi congrua dos dici non poſſet, quæ legitimam non adæquaret: E contrario dos immodica dicenda eſſet, quæ legitimam excederet, quod vtique falſum eſt. Inofficioſam enim dotem appellamus & immodicam non quæ legitimam excedit, ſed quæ facit ne cæteris liberis legitima ſalua eſſe poſſit. [11] Plane ſi poſt mortem patris de dote quæratur an congrua ſit, vt à legitimæ petitione repelli filia debeat: [12] Aut ſi ex lege municipali cautum ſit, vt filia congruenter dotata excludatur à iure petendæ legitimæ? [13] Non improbabiliter defendi poteſt, dotem his caſibus ſuccedere iure legitimæ. Ideoque nec aliter congruam videri debere, quam ſi legitimæ reſpondeat, non vt maior eſſe nequeat, [14] ſed vti ne minor tempore dotis conſtitutæ inſpecto. [15] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Poſt Salic. *ad Auth.nouiſſima, C. hoc tit.*

2 *L.1. §. ſi impubere, D. de collat.*

3 Niſi cum arbitratu boni viri dos conſtituenda eſt, cum legitima minuſcula portio dicatur *in l.ſi quis ſuo 33.C.hoc tit.* Boër. *q.3. n.12.*

4 *L.cum poſt 69.§.gener & l.quæro 60. D.de iur.dot. leg.ſi filia pater 43. de legat.3. l. cognouimus 19. C.de hæret.*

5 *d.l.ſi filia* in illis verb. *ex facultatibus ex numero liberorum teſtamentum facientis.*

6 *d.l.quæro* ibi *& dignitate mulieris maritique d.§.gener, & §.nuptiæ, d.l.cum poſt.*

7 *Arg.l.ſi ſeruus 50.§.vlt. de leg.1. l.quod ſi nolit 31. §.quia aſſidua, D. de ædilit. edict.* licet in dote exigenda non locus ſpectandus ſit vbi contractum eſt matrimonium, ſed vbi maritus domicilium habet, *l.exigere dotem 65. D.de iudic.*

8 Trieus ſcilicet vel ſemis portionis ab inteſtato contingentis, *Auth. nouiſſima.* iunct. *l.cum quæritur 6. & l.qua nuper 31. C.hoc tit.*

9 *L.quoniam nouella 29. eod.*

10 Quomodo noſtri diſtinguunt cum diſputant, An auctis poſt datam dotem patris facultatibus inſpiciendum ſit tempus mortis, aut dotis conſtitutæ. De quo dicemus *ſ. Defin.23.*

11 *L.vnic.C.de inoffic.dotib.*

12 Quaſi quæ in dote habuerit legitimam poſteaquam placuit, dotem in legitimam imputari debere, *d.l.quoniam Nouell.*

13 Cuiuſmodi ſtatuta pleraque ſunt in Italia.

14 Nihil enim vetat plus eſſe in dote, quam in legitima.

15 Secundum eam diſtinctionem, quam à Senatu noſtro probatam eſſe dicemus *ſ. Defin.23.*

DEFINITIO XXI.

Dos congrua dicitur inſpecto tempore conſtitutionis, legitima congrua inſpecto tempore mortis dotantis.

QVibus conſequens eſt, vt in congrua dote æſtimanda non aliud tempus ſpectari poſſit, quam quo dos promiſſa aut conſtituta eſt. [1] Eſt enim id generale & perpetuum vt ſi aliud nihil obſtet, contractus tempus ſpectari oporteat. [2] Cum tamen ſi de ineunda legitimæ æſtimatione ageretur, tametſi legitima per contractum promiſſa eſſet, mortis tempus neceſſario inſpiciendum eſſet, [3] quia nec legitima vlla ante id tempus debetur. [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Bald.*in auth.res quæ, num.16. C. commun.de leg.* Boër.*q.62.n.13.* Dec.*conſ.277.* Crauet,*conſ.11.num.14.*

2 *L.Rutilia 69.D.de contr.empt.l.qua legata 18.l.non omne 144.§.1. de reg.iur.l.ſi voluntate 8.C.de reſcind.vend.*

3 Iacob. Menoch. ex communi aliorum ſententia; *de arbitr. iud. centur.2.caſu 140.*

4 *L.1.§.ſi impuberes,D.de collat.bon.d.l.cum quæritur 9. C.hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Ad quid obligatus ſit qui ſe dotem congruam daturum promiſit?

ERgo qui ſe dotem congruam filiæ conſtituturum promiſit, non de legitima cogitaſſe credendus eſt, [1] cuius quantitas ſemper incerta eſt, cum ex futuro euentu pendeat, & ex liberorum numero, auctíſque vel diminutis facultatibus augeatur vel diminuatur, [2] ſed de ea dote quam tum commode dare poſſit, inſpecto eo quòd ſibi, quod aliis, ſiue naſcituris liberis ſeruare debeat. [3] Quod ipſum cum boni viri arbitrio æſtimari oporteat, [4] non alterius quam ipſius arbitrio æſtimandum eſt, ſi non immodica læſio probetur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ita eleganter Grammat.*dec.101.n.65. & ſeqq.* alioqui inquit, cogeretur pater viuus aſſignare legitimam filiæ quod abſurdum eſſet ac iniquum.

2 Tempore ſcilicet mortis inſpecto, *d. l.cum quæritur. in quantitate 73. D.ad l.falcid.*

3 *L.ſi filia pater 43. de leg. 3.*

4 *L.cum poſt 69. §. gener.de iur.dot.*

5 *L.parentibus 8.C.hoc tit. l.ſi cogitatione 21.C.famil.erciſc.*

6 *L.ſi ſuperſtite 5.C.de dolo,l.1.§.qua oneranda.* vbi Bart. & cæteri, *D. quar. rer.act. non det.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXIII.

In ponenda ratione legitimæ an tempus mortis ſpectandum ſit, an conſtitutæ dotis?

HInc facile eſt intelligere, quî ad eam quæſtionem reſponderi poſſit, quæ in ſcholis & tribunalibus tantis iampridem contentionibus agitata eſt. [1] Si pater congrua dote conſtituta poſtmodum auctus ſit facultatibus, ita vt mortis tempore inſpecto deſinat dos eſſe congrua quæ prius fuerat, an ex bonis quæ ſuperuenerunt dotem legitimamque filiæ augeri oporteat. Nam ſi de dote tantum agatur, duplex ratio eſt, quæ facit ne augeri vllomodo debeat. Vna illa quod, vt iam ſuprædictum [2] eſt, dotis conſtitutæ tempus præciſe ſpectari conuenit. [3] Altera quod ſi ex contrario patris facultates diminutæ fuiſſent, non idcirco dos marito auferretur, [4] at nec ſoluto matrimonio in mulieris necem minueretur, niſi hactenus vt ſibi ſuiſque pater ſubueniret. [5] At ſi de legitima quæratur, cui non fuiſſe renunciatum proponas, dubitationem res non habet, quin pro modo facultatum quæ excreuerunt in tempus vſque mortis augeri eam oporteat: [6] quoniam eo demum tempore, quid in legitima ſit quærendum eſt. [7] Interueniente vero renũciatione adhibitoque in eam rem, vt fieri ſolet & debet, iureiurando, [8] nec dubitationi locus eſſe poteſt quandiu tenet renunciatio, quin legitima nulla, & conſequenter neque ſupplementum vllum debeatur. [9] Sicut & reſciſſa ob cauſam aliquam renunciatione, cum perinde habeatur acſi facta nunquam fuiſſet, [10] mortis tempus ſpectandum eſſe nemo ambigit. [11] Sed cum ex cauſa enormis, vt vocant, & immodicæ læſionis, vt plurimum renunciationes huiuſmodi reſcindi ſoleant: [12] Quæſtio tantum in eo eſſe poteſt, an in æſtimanda læſione bonorum, quæ ſuperuenerunt, rationem haberi oporteat, an eorum duntaxat quæ fuerunt, cum dos conſtitueretur? In qua quæſtione ſi iuris rationem inſpicias illud ſtatim occurrit, quod dicas ipſum contractus tempus præciſe ſpectãdum eſſe. [13] Vt ſi filia cum accepta dote renunciauit, non vltra dimidiam læſa fuerit ex comparatione eius quantitatis, quam pro legitima habere debuiſſet, ſi tum pater deceſſiſſet, nihil ſit de quo conqueratur. [14] Sed quoniam renunciationes iſtæ odioſæ ſunt vtpote iuris ciuilis rationi contrariæ, [15] quin & in futurum tempus conferuntur, quo legitima debebitur, [16] id eſt, in tempus mortis [17] cum tacitam eam conditionem habeant, ſi legitima quandoque debebitur, [18] (prius enim eſt vt legitima debeatur, quam vt ei renuncietur, [19] Senatus noſter æquiſſimum ſequitur temperamentum: Vt ſi ab initio congruam dotem filia, id eſt, quæ reſpondeat legitimæ, quam habitura erat ſi tum parer obiiſſet, nihil ei proſit quod poſtea pater locupletior factus ſit. [20] Quandoquidem nihil eſt quod patri imputetur, qui ex bona fide iuſtóque boni viri arbitrio paternum officium impleuerit: [21] Sin minus congrue dotata filia extitit, licet non immodicè læſa, [22] reſtituatur in integrum ex cauſa læſionis æſtimandæ pro quantitate bonorum quæ moriens pater reliquerit, [23] vt hactenus patris impietas puniatur, [24] qui propriam filiam circumuenerit, & ad iurandam renunciationem adegerit. [25] Nec ad rem pertinet ſi quis hoc etiam caſu obiiciat, non eſſe audiendam filiam, quæ ampliorem portionem petat auctis paternis facultatibus, cum neque diminui acceptam dotem vellet iiſdem diminutis, [26] Nam quod fauore dotis inductũ eſt vt diminui non poſſit, filiæ [27] nocere non debet, ne amplius quicquam petere debeat; ſi petendi ratio ſubſit: [28] quæ ſubeſt proculdubio, cum ſaltem tum filia immodice læſa reperitur eo tempore, quo de legitima quæri oportet, id eſt, quo pater moritur, ſi iam inde ab initio non congruam habuit portionem. [29] Qua ratione non improbabiliter poſſit quis meo iudicio defendere, omni caſu [30] ſpectandum tempus mortis patris in æſtimanda læſione, cum nec ante id tempus renunciatio quantumuis iurata effectum vllum habere poſſit, propter tacitam illam inhærentem, quam diximus, conditionem, ſi quandoque legitima deferetur, [31] Adeo vt ſit etiam hæc ſententia conſequens ei iuris regulæ, quæ habet: In ineunda læſionis æſtimatione contractus tempus inſpici oportere. [32] Contractum namque intelligere debemus non cum interuenit ſtipulatio ſed cum vtilis eſſe, virésque aliquas habere cœpit. [33] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Bouier & Petri Quinier Aduocati 10. Calend. Decemb. 1590. Et rurſum in ea cauſa, de qua in Defin. 79. & 21. ſup. de pact.

1 Et de qua ſcripſimus *in Chiliade. De error. pragmat. Decad.* 13. *Error.* 3. 4. *&* 5. vbi omnino vide

2 *Defin.* 20. *in fin. & Defin.* 21. ſ.

3 *Arg. l. Rutilia Polla* 69. *ff. de contr. empt. l. ſi voluntate* 8. *C. de reſcind. vend. l. quæ legata* 10. *l. non omne* 144. §. 1. *de reg. iur.* ex quibus locis apparet regulare eſſe in omnibus contractibus, vt contractus tempus obſeruari oporteat.

4 *l. Titia* 64. *ff. de iur. dot. l. ſi donaturus* 9. *ff. de cond. cauſ. dat. l.* 5. §. *pen. ff. de doli mali except.*

5 *Auth. ſed quamuis, C de rei vxor. act.* vbi conſtitutum eſt, vt ſi patris ſubſtantia decreuerit aliqua fortuita clade non amplius ſecundo marito in dotem dare cogatur, quam quantum facultates eius patiuntur. In hac autem ratiocinatione præſupponendum eſt non debere audiri eum, qui id petat cuius contrarium non fuerat poſtulaturus, *l. pen. C. de ſolut.*

6 *l.* 4. §. *deficientem ff. de muner. & honor. leg. ab his* 10. §. *auctis ff. de vacat. & excuſ. muner.*

7 *l. cum quæritur* 6. iunct. *auth. nouiſſima C. hoc tit.* quia legitima eſt quota portionis ab inteſtato contingentis. *l. parentibus*, 8. *l. quæ nuper.* 3. *eod.* inteſtati autem ſucceſſio non niſi mortuo patrefamilias defertur, *l.* 1. §. *ſciendum, l.* 2. §. *proximum ff. de ſuis & legit.*

8 Ad validandam renunciationem, quæ alioqui non valeret *c.* 2. *de pact. in* 6.

9 Si modo ſpecialiter & expreſſim renunciatum ſit legitimæ eiúſque ſupplemento. ſecundum ea quæ ſcripſimus *Defin.* 1. ſ.

10 Is enim effectus eſt reſtitutionis in integrum, vt in eo ſtatu reponantur omnia in quo eſſent ſi factum non fuiſſet id quod reſciſſum eſt, *l. quod ſi minor* 24. §. *reſtitutio ff. de minor l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. reſtit.*

11 Adeo vt & ab eo die mortis fructus legitimæ debeantur, vt ſcripſi *Defin.* 11. ſ.

12 Implorato beneficio *l.* 2. *C. de reſcind. vend.* quam noſtri volunt in omnibus contractibus locum habere, præſertim concurrente metu reuerentiali, qui iunctus cum enormi læſione indutit iuſtum metum, *ex not. in l.* 1. §. *quæ onerandæ D. quar. rer. act. non det.*

13 *d. l. Rutili.*

14 *d. l. ſi voluntate* 8. *C. de reſcind. vend.*

15 *l.* 3. *D. de collat. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

16 Illud autem præcipuè tempus ſpectandum eſt in quod diſpoſitio confertur *l. Stichus* 39. *de manum. teſtam. l. quod ſponſa* 4. *C. de donat. ant. nupt.*

17 *Vt dixi* ſ. *num.* 7.

18 Bart. Bald. Caſtr. & alij *ad l. qui ſuperſtitis* 94. *D. de acquir. hered.*

19 *l. ſi ita* 45. §. *ſi ſub conditione, de leg* 2. *l. qui poteſt* 174. § *quod quis, de reg. iur.*

20 Nam & initium inſpici ſolet cum quæritur, an locus ſit in integrum reſtitutioni *l.* 3. §. *ſcio d. l. quod ſi minor.* 24 §. *reſtitutio, ver. nam et ſi origo. D. de minor. L ſi patronum*, 44. § *ſi ex bonis ff. de bon. libert.*

21 Quod & in dubio de patre præſumendum eſt, *l. pen. Cod. de adopt. l. nec in ea* 12. §. 1. *D. ad l. Iul. de adult.*

22 Nam cum filia immodicè læſa eſt dubitationem res non habet quin omnimodo in integrum reſtitui debeat, *l. ſi ſuperſtite* 5. *verſ. ſanè ſi læſa es immodicè, C. de dolo.*

23 *Arg. d. l. cum quæritur, C. hoc tit.*

24 Dicitur enim contra officium pietatis iniquè & indignè feciſſe pater, qui minus legitimam portionem filiæ dedit; *leg.* 2. 3. 4. *&* 5. *D. hoc tit.*

25 Nam & adigere intelligitur pater tum etiam, cum filia iurare patitur *l. adigere*, 6. *D. de iur. patron.*

26 Quæ ratio præcipua eſt Boërij *q.* 62. & aliorum omnium, qui mordicus & indiſtinctè defendunt tempus conſtitutionis ſpectari oportere *ex l. pen. C. de ſolu. l. de fideicommiſſo.* 11. *C. de tranſact. l. ſi pater* 12. *C. hoc tit.*

27 Nec alia vlla ratione dotis conditio deterior fit, *l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

28 Ne inducta in fauorem adferant detrimentum contra *l.* 3. §. *duæ autem ff. de Carbon. euict. l. generaliter* 5. §. 1. *in fin. C. de ſec. nup. l. plures* 19. *in fin. D. de fid inſtr.*

29 *Argum. d. l. ſi patronum ex debita* 44. §. *ſi ex bonis vbi* eſt textus non inelegans nec à re noſtra alienus. *D. de bon. libert.*

30 Id eſt non minus cum dotem congruam ab initio pater dedit quam cum incongruam. De quo vide omnino quæ ſcripſi *Decad.* 13 *Err.* 4. *&* 5.

31 Caſtr. & cæteri *ad d. l. qui ſuperſtitis* 49. *ff. de acquir. hered.* Dixi *num.* 18. ſ.

32 *d. l.* 3. §. *ſcio l. quod ſi minor.* 24 § *reſtitutio eo l. verum* 11 §. *item non reſtituitur & §. ſeq. ff de minor. d. l. ſi voluntate* 8. *C. de reſcind. vend.*

33 Quia

33 Quia quandiu conditio pendet, quod sub conditione factum est nihil est, *l.si Stichum 8.§.si quis ita & l.quoties 14. §.1.de nouat.*

DEFINITIO XXIV.

Ex quæstione De fideicommisso non debet fieri mora legitimæ.

CVm in æstimanda portione legitima, quæ debetur in bonis defuncti, constet habendam esse rationem bonorum omnium quæ moriens in hæreditate reliquerit, id est, de quibus pro arbitrio disponere potuerit,[1] interdum quæritur, Quid si hæres vt legitimam minuat fideicommissa quædam ex auorum testamentis repetere velit, an prius de legitima disputari oporteat? Nemo enim dubitat, quin & æris alieni loco sint,[2] & legitimæ ratio non nisi subducto ære alieno ponatur. Sed magis est vt petitioni portionis legitimæ mora ex eo fieri nulla possit.[4] Itaque qui legitimam petit non prohibebitur in æstimationem deducere interim illa etiam bona, quæ fideicommisso obnoxia esse dicuntur:[5] Sed ita tamen, & hac per iudicem adiicienda lege, vt nullum ex eo præiudiciũ fideicommissi petitioni fiat,[6] si quando de eo constare poterit: Nisi in prõptu res explicari possit per Modo constat, modo agatur, quomodo pragmatici loquuntur.[7] *Ita tractatum est* pro vxore D. de Dortans, contra liberos & D. Comitis de S. Amour, 9 Calend. Aug. Ann. 1592.

1 *l.cum quæritur, C.hoc tit. l.in quantitate 73. ad l.falcid.*

2 *l.cum pater 77 §.Titio fratri antepen. de legat.2. l. irritum 8. C. ad l.falcid.*

3 Papinianus 8. *§.quarta autem, D.hoc tit.*

4 Non enim certæ & liquidæ petitioni mora fit per incertam, & quæ prolixiorem tractatum requirat, quomodo plerumque requirit cognitio de viribus & iure antiquorum fideicommissorum *leg. illa à quo 13 §.si testamento. versic quid ergo.* vbi Bart. *D.ad SC.Trebell.* legitimæ autem petitio moram nullam admittit *l.quoniam in prioribus 12. Codic. hoc tit.*

5 Ac si fideicommissum nullum relictum esset. In dubio enim præsumptio est contra eum qui dicit fideicommissum relictum esse *l.2. D. de probat.*

6 *Vt & in l.Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

7 *Ex l.3. D. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XXV.

Monachus sicut legitimam ita legitimæ supplementum petere non potest.

SI quid pater filio monacho pro legitima reliquerit, quod minus sufficiens videatur, quæri interdum solet, An filio competere possit actio ad supplementum? In quo dubitationem illud facit, quod quãuis ex edicto Diui Emanuelis Phiberti Principis nostri,[1] vsque adeo successionis incapaces sint monachi, vt nec numerum faciant in legitimæ computatione,[2] ac multo minus admittantur ad partem,[3] ipso tamen edicto exceptæ sunt successiones testamentariæ:[4] condictio autem, quæ ex Iustiniani lege ad supplementum competit, ex testamento esse intelligitur.[5] Sed tamen magis est, vt non alia hac parte supplementi ratio sit, alia legitimæ.[6] Nam & inde generaliter comparatum est, vt nec supplementum petere, nec contra tabulas agere possit is, cui legitima nulla debetur,[7] vt in filio naturali cernere est, de quo scribemus Defin. 3. ĩ. De natur. liber. *Ita tractatum est* ex tempore in causa nondum decisa R. D. Michal Monachi Sanrambertini 8. Cal. Sept. 1592.

1 De quo diximus *Defin.8. ĩ.*

2 Id est non numeretur persona monachi in partibus faciendis, quomodo loquitur Vlp. *in l.1. §.vlt. D. de collat.*

3 Implicat enim contradictionem, vt qui nec partem nec numerum facit admittatur ad partem.

4 Quæ semper exceptæ intelliguntur, *l.si patronus 33. de bon. libert. auth. ex testamento, C. de sec. nupt.*

5 Dixi *Defin.10. ĩ. hoc tit.*

6 *l.omnimodo 30. C. hoc tit. l. inter 26. §. cum inter. D. de pact. dotal. l. etiam si 8. C. de iur. dot. DD. ad Auth. nouissima C. hoc tit.* Nec sanè potest videri filius minus habuisse à patre quam sibi deberetur, si nihil ei à patre debebatur, vt diximus *Defin. 14. n. 5. ĩ. ex l. non potest 117. de verb. signific.* itaque boni consulere debet quod hoc saltem consequatur ex patris testamento, sine quo nihil omnino erat habiturus, *arg. l. si res 12. §.1. D. de iur. dot.* Alioqui fieret contra voluntatem, quod ex mera testantis voluntate & liberalitate proficisceretur, *l.7. de vulgar. l. debitor 59. in fin. princ. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVI.

Quid si monachus legitimam petat in pecunia, non in corporibus bonorum.

DE illo etiam nonnulli dubitant: An monachis liceat petere legitimam in pecunia, quam in bonis vtique petere non possunt. Quasi hac parte cessare videantur verba edicti,[1] & ratio quæ mouit Principem,[2] si corpora ipsa hæreditaria omnia penes hæredes remaneant, vt familiæ dignitatem integram, quæ ex patrimonij quoque facultatibus spectatur,[3] conseruare possint.[4] Sed non ita est. Neque enim fieri potest, vt legitima etiam in pecunia soluatur, quin eatenus patrimonium perinde diminuatur, ac si corpora præstarentur.[5] Neque rursus ratio iuris patitur, vt pro re quæ, nec peti aut solui potest propter petentis incapacitatem æstimatio pecuniáve præstanda sit.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De quo diximus prox. Defin.

2 Ne scilicet bonis ex monachi persona monasterio acquisitis tanto debilior fiat respublica ad præstanda Principi obsequia & debita pro ipsius reipubl. salute necessaria.

3 Licet non ideo quis humilis & abiectus dicendus sit, quia pauper *l.humilem 7. C. de inoff. & inutil. nupt.*

4 Nam & hoc ad reipublicæ dignitatem pertinet *l.1. §.antepen. D. de inspic. ventr.*

5 Quia cui abest pretium rei ipsa quoque res abesse videtur, *leg. si seruus venditus 22. §.1. versic. quamuis si ipse l. si pro re 22. §.1. l. si rem 29. in princ. D. de euict.*

6 Textus est elegantissimus *in l. si mulier, 9. §. ex asse. vers. nam obligari D. de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

Si legitima in dotem data sit mortis tempus spectandum est, non dotis constitutæ.

ADeo verum est quod supra sæpius diximus, in ineunda legitimæ æstimatione mortis tempus spectandum esse,[1] vt nec aliud dicendum sit si legitima illa portio filiæ in dotem data proponatur.[2] Ipsum enim legitimæ nomen significationis est tractum habentis in tempus mortis,[3] eum eo demum tempore, nec antea de legitima quærendum sit.[4] Itaque non prohibebitur pater viuus alienare,[5] ac de bonis suis pro arbitrio inter viuos, dummodo fraudis consilium absit,[6] disponere, quod tamen facere non posset si certa certorum bonorum portio in dotem data esset.[7] Quanquam enim donatio patris bonorum non impedit, quo minus ex iis bonis res quælibet alienari possit,[8] non tamen ex eo diminuitur portio, quæ donata est, sed ex aliis bonis non alienatis tantum superesse necesse est, quantum opus sit ad eam portionem conficiendam.[9] At legitima portio donata, aut in dotem constituta tanto minor fit, quãto plus ex die donationis, aut constitutionis alienatum reperitur.[10] *Ita Senatus* in causa de qua SC. 29. ĩ. de iur. dot.

1 *L.cum quæritur 6. iunct. auth. nouissima* vbi DD. *C. hoc tit.*

2 Postquam placuit interpretibus legitimam à patre volente prorogari atque ita in dotem dari posse, vt tractant illi *ad l. quoniam nouella 29. eod.*

3 Vt & alia nonnulla verba, de quibus pete exempla *ex l. epistolam 75 §. vlt. D. ad SC. Trebell. l. si ita quis 51. in princ. de legat. 2. l. vxorem 41. §. pen. de legat. 3.*

4 *l.1. §. impubere D. de collat. bonor.*

5 Ac si in dotem dedisset trientem vel semissem portionis, quam ab intestato habitura esset filia in bonis, quæ in ipsius patris morientis hereditate quandoque essent superfutura, *vt in lege tertia. §. cum Pollidius de vsur. lege Titius 54. leg. deducta 58. §. penultimo ad Senatusconsl. Trebellian.*

Source : BIU Cujas

6 *l.sed etsi 21. §.quod autem.vers.nam & Diuus Marcus.de petit.hered.* Facit *l.2 D.si à parent.quis manum.*

7 Nimirum propter connexum ius mariti qui dotem ex titulo oneroso habere intelligitur, *l.ex promissione 17.D.de oblig. & act. l.Iulianus 47.D.mand.l.sicut 8.§.sed si permiserit, D.quibus mod.pign.vel hyp.solvit. l.vlt.§.1.vers. in maritum D.qua in fraud.credit.*

8 Guid.Pap. *quæst.602.*

9 *l.si quis argentum 35.§.sed etsi quis vniuersitatis C.de donat.*

10 *Arg.l.1.& tot.tit.si quid in fraud.patron.* iunct. *d. l. cum quæritur 6. Cod. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Legitima non minuitur per donationes causa mortis.

SI tamen aut mortis causa, aut in vltima voluntate donauerit is, qui legitimã aut hereditariam portione in dotem constituerat, non ex eo diminuetur data portio:[1] quia cum donationes causa mortis capiãtur ad instar legatorum,[2] consequenter sicut legata ex hereditate delibentur.[3] prius necessario est, vt hereditas aut hereditaria portio aliqua sit quam vt ex ea quicquam delibetur.[4] Atqui quo instanti hereditas aut hereditaria portio esse incipit, succedit potestas dotalis constitutionis viresque suas exerit.[5] Proinde sera est qualiscunque diminutio hereditatis, licet eam quis velit inducere ex voluntate eius, qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec si per vltimam voluntatem diminui dos ista posset, fauore nimirum dotis hanc interpretationem euincente, *l.2.vbi est text.elegans C. de iur. dot.*

2 *l.1.§.1.ff.si qui.l in fraud.patr.l.vlt. C.de mort.caus.donat.*

3 *l.legatum est delibatio 116. de leg.1.*

4 Mihi tamen ratio hæc suspecta est, quia donationes causa mortis si nec in testamento, nec in speciem legati vel fideicommissi, sed per contractum factæ sint, non delibantur ex hereditate, sed priusquam hereditas vlla sit, confirmantur morte donatoris, & ei demum instanti perficiuntur, ideoque ex contractu non tanquam ex vltima voluntate debentur, *arg.l.1 & 2. non videtur 32. ff.de mort. caus.donat.l.hereditarium 7.ff.de rebus auct.iud.possid.* Nec dubitari potest quin ob hanc causam donatarij causa mortis præferantur legatariis, inter se vero concurrant cuiuscunque sint temporis, vt scripsimus alio loco. Sed tamen non eo minus tuta est *Defin.* propter *l.2. C.de iur.dot.* à nobis citatam *n.1.* maximè vero si dotis constitutio præcesserit donationem causa mortis.

5 Simile quiddam est *in l.si Stichum 6.§.si quis ita, & in l.quoties, 14.§.1.ff.de noual.*

6 Sic dicimus viuum libertum donare bene merentibus amicis posse, legare vero nec bene merentibus posse, quod patroni partem minuat, *l.cuius 9.ff.si quis in fraud.patr.*

DEFINITIO XXIX.

Casus in quo legitima videtur dari vtiliter sub onere & conditione.

QVemadmodum potest pater computare filio in legitimam ea, quæ filij nomine soluit, siue ad dimittendos ipsius creditores, siue in quam aliam iustam causam,[1] præterquam si pietate ductus, puta studiorum causa erogauerit:[2] Ita si quid testamento relinquat filio pro legitima potest eam legem dicere, vt prius cogatur filius heredi reddere quicquid pro ipso pater viuus præstiterit.[3] Nec videbitur contra leges onus imponere legitimæ portioni,[4] sed potius iure suo vti in taxanda ea quantitate, quæ pro legitima debeatur.[5] Vtpote quæ sit æstimanda computato eo, quod in legitimam vel inuiti filij imputari possit.[6] Cui consequens est, vt neque filij creditores in ea bona, quæ filio relicta sunt, actionem vllam habeant, quin prius ex filij persona soluerint quicquid filius ad consequendum legatum soluere cogeretur.[7] Nisi malint illi subducto eo omni quod legitimam minuit in eam duntaxat pecuniæ quantitatem agere, quæ filio pro supplemento legitimæ debeatur. Nam & id filio liceret,[8] si mallet supplementum petere quam legatum pro legitima relictum cum sua conditione agnoscere.[9] Cæterum si neget filius impendisse patrem ea, quæ filio imputare noluit in legitimam, probatio ab heredibus exigetur.[10] Ne alioqui nimis facile sit patri fraudem facere legitimæ. Et multo magis si filij creditores agant, in quorum fraudem credibile sit collusum esse inter patrem & filium, vt prætextu non impletæ conditionis prohiberentur illi agere in legitimam sui debitoris.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij Rochet & heredum Ioannis Meyon 3.Idib.Mart.1593.

1 Dummodo ex substantia patris profectum sit quod pater dedit: *l.quoniam nouella 29. in fin. C.hoc tit.*

2 *l. quæ pater 50. ff. famil. erciscund.* Adde si quid pater impenderit in fauorem filij pro persecutione officij vel beneficij, quod nec vendi, nec ad heredes transmitti possit. Nam neque in legitimam id imputatur. Boër. *quæst.14. num.3 ex l.non omnimodo 30.§.imputari* vbi Bald.Ias. & alij *ex l.1.§.sed an id quod ff.de collat.leg.si filia 20.§.Neratius ff. famil. erciscund.* Imputatur sanè filio si is alia bona habuerit quæ pater administrauerit, & ex quibus dicat eos sumptus à se erogatos, *leg.vlt.ff.de petit. hered.l.Nesennius 34. ff.de negot.gest.*

3 Aut saltem in legitimam imputare, *arg. d.l.quoniam nouella. & dict.§.imputari, l.pen. ff.de collat.bon.* Intellige tamen ita vt filio relinquatur aliquid certum & liquidum cuius supplementum peti possit, alioqui nec supplementum certum esse posset, si quod pro legitima relictum est incertum esset, nec nisi magnis litibus & sumptibus liquidari posset vt scripsi *ad Defin.9.num.5.* ſ.

4 *Contra l.quoniam 32.C.hoc tit.*

5 Ne voluntatis quæstio relinquatur, an ea pater voluerit filio esse præcipua, an in legitimam eius imputari?

6 *d.l.quoniam Nouella.*

7 Absurdum enim sit plus iuris habere quem ex alterius persona, quam alius ille esset habiturus, *l.in his 175.§.1.* iunct. *l.nemo plus iuris 54. l.nemo 120.l.aliud est 160 §.vlt.ff.de reg.iur.*

8 Vt eadem sit conditio filij, & creditorum eius.

9 Non enim cogitur filius in legitima sequi iudicium testatoris, si malit sequi iudicium legis. Dixi *Defin.9.* ſ.

10 Ex generali regula *l.2.de prob.* iunct. *l.omnimodo 30. C.hoc tit.*

11 Collusio enim debitoris cum tertio non potest nocere creditori, *leg.præses C. de pignor.* facilè autem hæc fraudis præsumptio capitur ex persona patris & filij, *l.pen.in princ. ff.de rit.nupt.l.pen. §.sed nunquid.ff. de bon.libert. l. si perluſorio 14.ff.de appellat.*

DEFINITIO XXX.

Simplex donatio neque imputatur neque confertur, secus si facta sit ob causam.

SImplex donatio facta inter viuos, si modo ab initio valuerit, non imputatur filio in legitimam:[1] Quæ autem non simpliciter sed ob causam aliquam facta est, imputatur.[2] Ob causam vero facta illa intelligitur, quæ pro ratione habuit propositam aliquam ipsius donatoris, non donatarij vtilitatem. Proinde si in contractu matrimonij & nuptiarum fauore donatum sit, magis est vt simplex quam ob causam donatio facta videatur.[3] Ergo in legitimam non imputabitur, si non expressim id dictum sit.[4] *Ita tractatum est* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ Domini Ioannis Comitis de la Chambre 4.Id.April. 1593.

1 Cum nec conferatur, *illud 20 in fin.C.de collat.* quicquid enim imputatur confertur, licet non vice versa, *d.l.illud §.hæc autem.* facit *l. si quando 25.§.vlt.C.hoc tit.*

2 *l.quoniam nouella 29 Cod.hoc tit.* Bart. *ad l in quartam 91.& ibi apost.D.ad l falcid.* Michaël Graſſ. *in lib sent. §.legitima quæst.19.*

3 Cravet *cons.114 num.17. & cons.136.*

4 *d.l.si quando,§.& generaliter, l.si non mortis 21 ff.eod.* [*d.l.pen.in fin.* vbi est text.express. *in fin.* quantum ad collationem, licet eum locum malè nonnulli interpretentur *C.de collat.*]

DEFINITIO XXXI.

Dos imputatur in legitimam debitam in iis bonis, ex quibus profecta est.

DOtem, quæ filiæ nubenti post mortem patris à matre & à vitrico simul constituta est, constat debere imputari in filiæ legitimam, quam in bonis matris petere postea velit:[1] Et quidem totam, si modo de solis matris bonis constituta eam & vitrici personam quasi auctoritatis tantum præstandæ gratia adiectam fuisse apparet.[2] Non enim quis dotem promiserit, sed ex cuius bonis dos soluta sit inspici debet.[3] *Ita tractatum est* in causa N. Bernardi Daquin pro-

Source : BIU Cujas

curatoris fiſcalis Sabaudiæ, & Ioannis Callet. Non. Iulij 1583.

1 *l.quoniam nouella 29. C.hoc tit.*

2 Quoties enim dos à pluribus promittitur qui non eandem ipſius promittendæ cauſam habuerint, præſumitur tota dos ab eo data, cuius officio incubuit vt daret, *l.vlt. C de dot. promiſſ.* Etſi autem paternum non maternum officium eſt dotare filiam, vt ea ſit, poteſt tamen interdum etiam eſſe maternum ſi forte ex paternis bonis dotari filia nequeat, *l.neque mater 14.C.de iur.dot.* Denique vſque adeo matet filiam dotare non prohibetur, vt nec iuuari poſſit Velleiano, ſi ſe pro dote obligauerit *l.ſi dotare 11. l.vlt C.ad SC.Velleian.*

3 *d.c.quoniam.* finalib.illisverbis: *Si ex ſubſtantia eius profecta ſit, de cuius hereditate agitur.*

DEFINITIO XXXII.

Petitio legitimæ datur contra tertium poſſeſſorem ſine metu exceptionis non factæ excuſſionu.

NOn factæ excuſſionis exceptio non obſtat filio legitimam portionem aduerſus tertium poſſeſſorem vindicanti,[1] quoniam cum legitima ſit quota bonorum, fere eſt vt implicitam dominij quæſtionem contineat.[2] Sed hoc ita videtur accipiendum ſi legitima ipſa petatur, quæ in ipſis bonorũ corporibus debetur.[3] Nam ſi de ſupplemento duntaxat agatur, & in pecunia ſolui cœptum ſit, ſicut ſupplementum non niſi in pecunia peti poteſt,[4] ita ab herede non à tertio poſſeſſore peti debet:[5] Niſi hypothecaria exerceatur,[6] cuius conditio eſt, vt exceptione non factæ excuſſionis poſſit ſubmoueri.[7] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro N.Carion 4.Non.Dec.1593.

1 Quia exceptio illa non factæ excuſſionis contra hypothecariam ſolam competit, non etiam contra dominij vindicationem. *Auth.hoc ſi debitor, C. de pignor.*

2 Alioqui minus iuris haberet legitimarius quam legatarius quilibet, quem conſtat habere etiam dominij vindicationem, *l.1. C.commun. de leg.* in eáque actione non timere eum exceptionem non factæ excuſſionis: Quod tamen abſurdum eſſet.

3 *l.ſcimus 36.ad fin.princip.verſ.repletionem, C. hoc tit.*

4 Vt dixi *Defin.9. num.8.* 5.

5 Nemo enim vnquam fit debitor pecuniæ ob id ſolum quod rem obligatam poſſideat, vt perſonali actione conueniri poſſit, *leg.vltima. paragrapho 1. de contr. empt. leg.1. §. ſi heres, D. ad Senatuſconſultum Trebellianum*

6 Quæ tota in rem eſt *pignoris, D.de pign. leg. pignoris, Codice eodem*, ad euocandam eam rem ſuam poſſeſſionem, *leg.ſi cum venditor 66.in princ. de euict.*

7 *d.auth.hoc ſi debitor.* * Ioan.Papon. *in ſyntagm.lib.20.de legitim. & tit.7. §.4.* poſt Boër. *deciſ.145.* Guid.Pap. *conſ.203.n.11.* Alex *ad l.in quartam, ff. ad l.Falcid.*

DEFINITIO XXXIII.

Inuentarij confectionem petere poteſt filia, etiam quæ cum iureiurando renunciauit, ſi velit ſe læſam dicere, per in integrum reſtitutionem.

FIlia nupta etiamſi bonis paternis accepta in locum legitimæ portionis dote cum iureiurando renunciauerit;[1] Mortuo tamen parte, ſi ad ſupplementum agere quandoque velit,[2] in eamque rem vt probet quid & quantum ſit in facultatibus ad impetrandam ex cauſa læſionis reſtitutionem petat deſcribi omnia patris bona, audiri debet.[3] Quia poſtea quam receptum eſt, huiuſmodi renunciationes quamuis iuratas reſcindi poſſe ex cauſa enormis nedum enormiſſimæ læſionis,[4] concurrente præſertim iuſto filiæ metu ex paterna reuerentia parendique neceſſitate inducto,[5] illa quoque omnia filiæ concedi neceſſe eſt, ſine quibus nec læſionis probatio, nec proinde reſtitutionis æquitas conſtare poſſit.[6] Alioquin ſi deſcribendorum bonorum facultatem petenti filiæ deneges, perinde erit ac ſi inauditam eam & cauſa non cognita excluderes à beneficio petendæ vnquam reſtitutionis.[7] Quare nec ad rem pertinebit, ſi quis obiiciat: Quandiu reſciſſa non eſt renunciatio, nihil iuris habere filiam in bonis patris.[8] Nam imo vero hoc ſaltem iuris habet, quod certum eſt poſſe eam reſtitui,[9] & petere ſupplementum ſi læſam ſe probabit, quod ipſum non aliter quam ex facultatum modo æſtimari poteſt, nec facultatum modus explicari niſi quam cito fiat inuentarium.[10] Atqui, inquies, hæredis intereſt quiſquis ille ſit non pandi ſecreta patrimonij.[11] Fateor. Sed filiæ quoque intereſt ne qua ſibi in legitima fraus fiat, quæ vel ipſo naturæ iure debeatur,[12] & quæ ſit quota bonorum.[13] Vt proinde nec dici queat omnino aliena eſſe bona, in quibus legitimam eiuſve ſupplementum conſequi filia poſſit.[14] Indeque eſt quod mirum videri non debeat meliorem hac parte conſtitui filiæ conditionem, quam ſit fideicommiſſarij, aut alterius cuiuſlibet creditoris. Quibus non prius petendæ huiuſmodi deſcriptionis facultatem concedimus quam docuerint de iure ſuo:[15] Tametſi futurum ſit vt ob non confectum ſtatim repertorium iuris ſui iacturam & diminutionem patiantur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Gros-Iean de Nantua 7.Id.Dec.1593. & iampridem vxore Spect. Claudij Balland. Aduocati, contra N. Carolum du Four. *Sine die.*

1 Vt hodie fieri aſſolet *ex cap.quamuis pactum de pact. in 6.*

2 Quod facere poteſt perita reſtitutione vt ſcripſi *Definit.15.ſuprà.*

3 Deſcriptionem enim bonorum adeoque inſtrumentorum, quæ difficilius concedi ſolet, petere poſſunt omnes quorum intereſt; *l.cum plures 15.D.de reb.auct.iud. poſſid.16. quod etiam vniuerſorum facere eis erit permittendum.*

4 *Ex l.2.C.de reſcind.vendit.l.ſi ſuperſtite, verſ.ſanè, C.de dolo.*

5 *l.1.§.quæ oneranda, D.quar.rer.act.non det. & l.pen.D.de furt.*

6 *Arg.l.2. D.de iuriſd.*

7 Quid enim intereſt, an ius deficiat an probatio, *leg.duo ſunt Tirij 30. D.de teſtam.tutel.in lege 40.D.ad leg.Aquil.cap.quoniam frequenter. Extr. vt lit. non conteſt.* Imo fauor probationum etiam iure potior eſt, *l.5 §.vlt.& l.ſeq. D.de in lit.iur.*

8 *d.cap.quamuis pactum, de pact.in 6.*

9 *Arg. l.Stichum aut Pamphilum 95. §. quod vulgo de ſolut.* in illis verbis: *Cauſa iuris honorarij quæ potuit auxilio minori eſſe, &c.* nec nouum eſt inſpici quod euenire poteſt, *l.qui bona 13. §.cum inter de damn. infect.*

10 Nam & inde fit vt inuentarij conficiendi neceſſitas incumbat heredi, qui non vult teneri vltra vires hereditatis, *leg. vlt.* ſi non euentus ille ex iniuria magis quam ex iure pendeat, *l.eo tempore 50.D.de pecul.C.de iur.delib.l.tutori,7. D.de admin.tut. curatori l.vltim. Codic arb. tut.vſufructuario, leg.1. §.rectè, D.de vſufruct. quem caueat.* mulieribus dotem quandoque repetituris ex Leonis nouell. 110. quoniam aliter ſcire non poſſet quid heres, tutor, curator, vſufructuarius, & maritus præſtare deberent.

11 *l.vlt. C. de alim.pup.præſt.*

12 *Nouell. de her. & falſ. §.1. itaque.*

13 *L.cum quæritur 6.l.parentibus, 8.l.quæ nuper, 31. C.hoc tit.*

14 Nam commune quod eſt poteſt quis proprium dicere ſaltem pro parte *lege quinta. paragrapho vltimo de leg. 1.leg. 2. Codice de comm. ſer. manu. l.g.illud, 46. D. de rit.nupt.* Sed & in honorem ſanguinis liberis parentibuſve legitimam petentibus conſuli & faueri æquiſſimum eſt, cum pene ad propria bona veniant, tum etiam cum ſuccedunt *lege prima. paragrapho largius, de ſucceſſ.edict.* multo magis ſi nihil niſi legitimam petant.

15 Id eſt fideicommiſſum aliquod relictum eſſe aut aliquid deberi *leg.poſtquam 5 §.ſi dies D.vt legat.ſeu fideic.ſeruand.cauſ.cau.* Sed & fideicommiſſario interdum ſubuenimus, vt quamuis de fideicommiſſi viribus nondum conſtet, cogatur tamen eo poſtulante heres adire ſuſpectam, ne ſi interea heres decederet fideicommiſſum intercideret *leg. ille à quo 13. §. 1. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum.* nimirum ſi exhibitum ſit teſtamentum ex quo fideicommiſſum petitur, nec deſit color fideicommiſſi petendi. Sic enim Vlpianus intelligi debet *dicto paragrapho ſi dies.* Quanto magis ergo filiæ ſubueniendum erit ne ius petendæ legitimæ intercidat amiſſis probationibus, ſi inuentarij confectionem petere ipſi non concedatur? Placet ſanè temperamentum vel inuentarium ab ipſo iudice fiat quam ſecreto fieri poterit abſente quoque filia, & clauſum obſignatúmque remaneat in id vſque tempus, quo probationibus vincendum erit, ne interim ſecreta patrimonii pandantur, eóque iure Senatus noſter vtitur. Sed & poteſt ſufficere obſignari arcas aut cœnacula, in quibus nummi, aut inſtrumenta aliáve mobilia eſſe dicuntur, quæ facilè occultari poſſunt ſi id heres malit quam inuentarium confici, Perinde namque indemnitati filiæ hac ratione conſulitur, cum quod ad bona immobilia pertinet probatio non poſſit ſemper non eſſe æquè expedita. Sufficit enim prouideri ne quid celetur, amoueatur, ſubripiatur.

DEFINITIO

DEFINITIO XXXIV.

Non esse scindendam voluntatem defuncti, nec prorogandum ad alias personas onus satisdationis.

LEgatum ab ascendente pro legitima datum si sit agnitum, nec constet an legitimæ portionis quantitatem excedat necne, sua die, suisque conditionibus præstandum est.[1] Quamuis si appareret de iussa legitimæ æstimatione, ad eam vsque quantitatem & dies & conditio reiiceretur.[2] In dubio enim quid obsecro melius dicere possis, quam prudens iustumque parentis erga liberos iudicium fuisse?[3] Itaque necessario præcedere oportet vt sciatur quid sit in legitima, quam vt pro legitimæ ratione dies conditiove habeatur pro non adiecta.[4] Si tamen nepotibus ex filia legatum sit ab auo ea lege, vt eorum pater ante omnia caueret[5] de pecunia liberis suis restituenda, tum pater ante præstitam cautionem acceptumque legatum decesserit, absurdum sane sit heredem exigere cautionem à liberis,[6] quam non nisi liberorum fauore testator irrogauerat patri, cuius pietatem & administrationem suspectam habuisset.[7] Nec aliud erit tametsi proponas nepotes istos non esse frugi, cum nihil interfit hæredis an acceptam legati pecuniam consumpturi sint an seruaturi:[8] Si quidem in omnem casum tutus futurus est, patta semel per solutionem liberatione,[9] Sed etsi neptibus legatum fuerit, quæ prodigis & imprudentibus viris nuptæ sint, nec illæ cogendæ erunt nec ipsarum matiti ad cauendum;[10] quoniam extra testamenti causam, id est, & cautionis testamento præscriptæ quæ nec casum suum egredi potest,[11] nec personam cui cauendi necessitatem testator iniunxit.[12] Sufficitque, vt dos in tuto sit, aliis remediis posse mulieribus consuli, petita scilicet, vt vulgo vocant, assecuratione.[13] Neque enim quicquam interest heredis, qui male consumptis per maritorum mores dotibus nec iterum dotare legatarias tenebitur,[14] nec legatum, quod iam bene soluerit, iterum soluere.[15] *Ita Senatus* ex tempore pro liberis Nicolai Vicaire procuratoris contra filias hæredésque Perrod procuratoris patrimonialis 11. Cal. Febr. 1594.

1 Ne defuncti voluntas & iudicium scindatur, contra *l. Nam absurdum 7. D. de bon. libert. l. quidam elogio 20. C. de iur. deliber.*

2 Hoc enim casu diuisionem voluntatis induxit Iustinian. *in l. scimus 36. §. cum autem, C. hoc tit.*

3 *Arg. l. pen. C. de adopt. l. vlt. C. qui & aduersus quos in integr. restit. non possess.*

4 Quia non nisi ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem adiectio illa dici reiicitur, *d. §. cum autem*, debetque filia sibi imputare cur non repudiauerit legatum ac non potius legitimam petierit in corporibus bonorum, secundum ea quæ scripsi *Defin. 12. & seqq. ff. eod.*

5 Scilicet heredi, non liberis. Nam inter patrem & liberos non possent interponi cautiones salua patria potestate, *l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell.* Similis cautionis interponendæ exemplum est in *l. Ballista 32. D. eod.*

6 Nam nec persona supereest cui fideicommissum restituendum, nec proinde cui cauendum sit, *arg. l. cum pater 77. §. prædium, de legat. 2.* Aptior text. est *in l. Titio centum 71. in princ. D. de cond. & demonstr.* Facit *l. filiusfam. 114. §. Diui 2. de leg. 1.*

7 Quam ob causam frequens olim fuit vsus fideicommissorum filiisfamilias relictorum sub conditione emancipationis, *l. 11. §. si cui de leg. 3. l. duos 70. l. si cui 92. de cond. & demonstr. 22. ad SC. Trebell. l. si ita 15. quand. dies legat. de instr. & subst.*

8 *d. l. Titio centum, d. §. Diui.*

9 Obligatio enim legati per solutionem semel extincta nunquam potest reuiuiscere, cum sit vnica nec nisi semel legatum fuerit, *argum. l. apud Aufidium 20. De opt. leg. l. qui res 98. §. aream. de solut.*

10 Neque enim onus alienum alteri nocere debet, *l. 2. C. de alluuion. & palud.* nec fieri debet extensio de persona ad personam in conditionibus, *l. qui hered. 44. de condit. & demonstr.*

11 *L. commodissimè 10. D. de lib. & posth.*

12 Ne fiat extensio de persona in personam.

13 *Ex l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. auth. quod locum, C. de collat.*

14 Nec enim extranei officium est dotem dare, *l. vlt. C. de iur. dot. l. vnic. §. in præsenti, C. de rei vxor. act.*

15 *Ante restitutam 104. & seq. D. de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Datum heredi contemplatione defuncti non auget legitimam liberorum.

QVod post mortem patris donatur liberis contemplatione defuncti patris & obsequiorum, quæ donator à viuo patre acceperat, non potest videri hæreditarium[1] vt in hæreditate computetur ad augendam legitimam liberorum.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 10. infrà famil. erciscund.

1 Licet aliquando hereditarium quid dicatur etiam quod incipiat ab herede, *l. hereditarium 7. D. de reb. auct. iudic. possid.*

2 Quia legitimæ ratio ponēda est ex quantitate bonorū, quæ mortis tempore reperiuntur, *l. cum quæritur 6. C. hoc tit.* in quorum numero non reperiūtur quæ postea ex alterius hereditate obuenerūt, licet occasione defuncti obuenerint, quia potuerunt etiā non obuenire, nec potest videri defunctus in bonis suis reliquisse id, quod nec ipse nec heres eius petere vnquā potuit, tametsi aliū sibi ad remunerandū obligauerit, *arg. l. sed etsi l. 25. §. consuluit. D. de per. her. l. si patronum 44. §. & ex bonis, D. de bon. liber.* Nec ad rem pertinet, quod ea potissimum persona inspicienda sit, cuius contemplatione legatum fuit, *l. filiofamilias 42. de cond. & demonstr.* Id enim tunc obtinet cum persona supereest, cuius contemplatione aliquid factum fuit. Defuncti autem persona nulla est. Iunge *Definit. 11. infrà famil. erciscund.*

DEFINITIO XXXVI.

Quænam actionum hæreditariarum æstimatio facienda sit in ponenda legitimæ ratione?

CVm legitima portio sit quota bonorum non hereditatis, consequens est vt in ea æstimanda, si quid fuerit mortis tēpore in actionibus hereditariis, non debeat inspici quid tandem post varios anfractus ex eiusmodi actionibus redactum sit, sed quanti potuerit ab initio vendi & æstimari,[2] detracto periculo dubij euentus[3] metuque sumptuum, id est quanti dubius ipse euentus fuerit, si mortis tempore actio vendita fuisset.[4] Neque enim quod per heredis actiones exercentis operam & industriam accessit hæreditati augere debet legitimam in fauorem aliorum liberorum, qui non egerunt, nec si parati sint in sumptuum contributionem venire.[5] Ita fit vt si quis aut si qua ex liberis eo tempore quo incertus adhuc erat euentus exercendarum actionum legitimæ portioni renunciauerit accepta certæ pecuniæ quantitate, non ob id rescindi postea debeat renunciatio per restitutionem, quod congerit ex iis actionibus magnam pecuniam redactam esse.[6] Pendebat enim id ex dubio euentu[7] nec proinde iustam præbere potest causam restitutionis[8] si initium inspicias, quod semper inspiciendum est,[9] tempúsque ipsum contractus.[10] Et hoc est quod dici soleat, Eum qui contractus tempore læsus non fuerit, non posse restitui prætextu læsionis ex postfacto superuenientis, nec si minorem[11] proponas aut ecclesiam.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Auth. nouissimè*, vbi Salye, Ias. & alij, *C. hoc tit.*

2 Potest enim etiam actio vendi, vt & alia quælibet res mobilis aut immobilis, *tot. titul. de hered. vel act. vendit. D. & C.* itémque dubius euentus, *l. si iactum retis. 11. D. de act. empt.*

3 *L. eo tempore, 50. & l. quod debetur, 51. D. de pecul.*

4 Nam actionis emolumentum illud intelligendum est quod supereest deductis sumptibus litis in eam rem vel instituendæ vel institutæ, sicut & fructus dicuntur deductis expensis, *l. si quid possessor, 31. §. sicut autem, l. heres furiosi, 51 D. de petit hered. cum simil. ib.*

5 *Arg. l. quod si minor, 24 §. Scæuola, D. de minor.* Text. est elegans *in l. si culpa 63. D. de rei vind.*

6 *Arg. l. si patronum ex debita, 44. §. si ex bonis, D. de bon. libert. d. l. si culpa, in fin.*

7 Poterátque fieri vt heres condemnaretur, quo casu noluisset filia in sumptuum contributionem venire, Facit *l. pen. C. d. solut.*

8 *L. fideicommisso 11. C. de transact l. si pater. 12. C. hoc tit.*

9 *L. 3. §. scio, d. l. quod si minor. §. restitutio, D. de minor.*

10 *L. si voluntate. 8. C. de rescind.*

11 *L. verum 11. §. item non restituetur, & paragrapho locupleti, D. de minor.*

12 Solet enim Ecclesia vti iure minoris, *cap. suscitata, vbi not. Extr. de in integ. restit.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXVII.

De computanda legitima nepotum siue soli sint, siue patruum habeant superstitem aut auunculum.

ETsi nepotes ex filiis, & filiabus succedunt auo & auiæ in stirpes non in capita, Non solùm si cum patruo, sed etsi soli ac per se succedant, [1] quoties tamen de legitima computanda eiusque ratione ponenda quæritur, multum interest an soli nepotes supersint, an verò etiam persona aliqua ex filiis aut filiabus primi gradus. Posteriore namque casu legitimæ computatio fieri debet ex numero liberorum primi gradus, non autem nepotum, vt si prædefunctus filius quatuor liberos reliquerit, alius autem supersit filius aut filia omnium legitima sit triens tantùm non semis, [2] quasi duobus tantum liberis relictis. [3] Priore vero casu computatio facienda est ex numero nepotum, vt legitima sit semis [4] non triens, Quod hoc casu legitima nepotibus debeatur ex proprio capite citra ius vllum repræsentationis, [5] aut saltem tanquam repræsentãtibus gradum duntaxat, non etiam personas parentum. [6] *Ita tractatum est* 28. April. 1614.

1 *§. cum filius & §. vlt. Inst. de hered. qua ab intest. defer.*
2 Guil. Bened. *in quæst. de legit. part.* 3.
3 Quoniam quandiu supereſt vel vna persona ex liberis primi gradus, non potest fieri vt primi gradus ratio habenda non sit.
4 Alex. *cons.* 63. *vol.* 2. post Salycet. *ad Auth. nouissimæ Cod. hoc tit.* quem sequitur Ias. *ibid. num.* 5.
5 Paul. Castrens. *ad l. qui superstitis n.* 4. *in fin. D. de acquir. hered.*
6 Dixi *Defin.* 17. ℸ. *de pact.*]

TIT. XX.

DE INOFFIC. DONAT.

DEFINITIO I.

Variarum donationum cumulatio fit, vt locus sit querelæ inofficiosæ donationis.

VARIIS donationibus, siue in vnam personam, siue in plures non eodem tempore collatis, etsi summarum cumulatio non admittitur ad conflandam eam quantitatem, quæ faciat, vt iure communi donationem insinuari necesse sit: [1] Admittitur tamen ad hoc, vt singulæ donationes perinde immodicæ & inofficiosæ fuisse videantur, atque si vnica liberalitate vniuersum patrimonium exhaustum proponeretur. [2] Ideo fortasse, quod tot donationes defectu insinuationis irritas fieri durius futurum sit, [3] omnes vero tanquam inofficiosas reuocari, fauorabilius, propter liberos, quibus vtique consulendum est. [4] Cum tamen nihil eorum interſit, vnáne an plures donationes factæ sint. Vtroque enim casu æquale damnum passuri sunt, si non iis fauorabiliter consulatur. [5] Et vero quamuis ad exemplum [6] querelæ inofficiosi testamenti querela inofficiosæ donationis introducta sit, duplici tamen de causa videri potest minus odiosa, tum quia non rescindit defuncti voluntatem eo prætextu, quasi fuerit ille demens & insanus, [7] sed solo fauore illius, cui legitima debetur, [8] tum etiam quod suprema iudicia, quæ per querelam inofficiosi testamenti rescinduntur, multo fauorabiliora existimentur, [9] quam quæ inter viuos collatæ sunt liberalitates. Cui consequens fit, vt eorum rescissio tanto debeat odiosior existimari. [10] *Ita Senatus* in causa DD. de Messimieu, & de Sarmoye, 15. Cal. Aug. 1591.

1 Textus est *in l. sancimus*, 34. *§ si quis autem, C. de donat.*
2 Bart. Bald. & cæteri, *ad l.* 1. *C. hoc tit. Per tot. in d. l.* 1. *l.* 2. 3. 5. *& 6. eod.* * Imo contra sentit Bart. & Castrens. *ad d. l.* 1. *ex leg. si libertus* 16. *§. vlt. D. de iur. patron.*
3 Nunquam enim capienda est ea interpretatio, quæ faciat actum inutilem, *l. Titia cum testamento* 34. *§. Lucius, de leg.* 2. *& d. §. si quis autem, vers. & introducere modos per quos non valeant, & in irritum reuocentur.*
4 Per querelam inofficiosæ donationis, quod vnicum remedium est eo casu necessarium, quòd fraus facta sit non solùm legitimæ, sed etiam querelæ inofficiosi testamenti, *l. Titia Seio*, 87. *§. Imperator, de legat.* 2. *l. si liqueat*, 8. *C. hoc tit.*
5 *d. l.* 1. *d. l. cum donationibus*, 6. *eod.*
6 Et similitudinem, & quidem in omnibus, vt ait *l. vlt. eod.* [Vnde est quod querela inofficiosæ donationis, sicut & inofficiosi testamenti non competit, nisi post mortem patris, nec potest viuo eo exerceri, sed soli patri competit auxilium aduersus inofficiosam donationem quam ipse fecerit vt in *l. si totas* 5. *Codic. hoc tit. Ita Senatus* in causa N. Francisci de Boyuin Baronis du Villars 3. Non. Decembr. 1612.]
7 Qui color est querelæ inofficiosi testamenti, *l.* 2. *cum seqq. D. de inoff. testam.*
8 *d. l. Titia §. vlt.* in illis verbis, *subueniendum sit liberis.*
9 *L.* 1. *C. de sacrof. eccles. l. vel negare*, 6. *D. testament. quemadmod. aper.*
10 Nam & causa testamenti fauorabilior creditur, quam causa liberorum, *l. si pars* 80. *D. de inoff. test.*

DEFINITIO II.

Donationes inofficiosæ in priorem coniugem collatæ per liberos subsecuti matrimonij in totum reuocantur.

SI quis immodicas donationes in vxorem contulerit, siue in contractu matrimonij, siue ante contractum, etsi non ex sola liberorum superuenientia reuocantur, [1] siue ex eodem matrimonio susceptis sint, quia de iis fuit cogitatum, [2] siue ex alio, quoniam non possunt illi esse fauorabiliores, quam si ex ipso nati essent matrimonio: [3] Reuocantur tamen per querelam inofficiosæ donationis, nec tantum ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem, quomodo si cui ex liberis facta esset, [4] sed pro virilibus, vt euenit quoties extraneo donatũ est. [5] Nam quod melior est conditio vxoris quam liberorum hactenus, vt propter superuenientes liberos non reuocetur donatio, facere non debet, quo minus extraneæ potius, quam liberorum iure censeri debeat mulier, quæ reuera extranea est, [6] cum donatio tanquam inofficiosa reuocatur. Sunt enim ista reuocandarum donationum remedia prorsus dissimilia, & ex causis longè dissimilibus introducta. [7] Reuocantur donationes per superuenientiam liberorum ex tacita donantis voluntate, qui cum de nascituris liberis non cogitauit, credendus est, non fuisse donaturus, si de iis cogitasset. [8] At tanquam inofficiosæ reuocantur inuito etiam donatore, quoniam in inofficiosæ donationis querela iuris auxilium necessarium est, aduersus donatoris impietatem manco remedio querelæ inofficiosi testamenti. [9] Vnde illud quoque sit, vt reuocandæ donationis rationem illam quam Constantiniana lex inducit, donator possit contraria voluntate non expressa solùm, sed etiam tacita excludere, si quoquomodo de liberis cogitauit. [10] Inofficiosæ vero donationis querelam auferre non item, quæ inuito eo competit, ex solo beneficio iuris, [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Per l. si vnquam* 8. *C. de reuoc. donat.*
2 Nemo enim, sic improbè ad matrimonium accedit sine voto & spe suscipiendorum liberorum, *l.* 1. 1. *D. solut. matr.* Constitutio autem Constantini, *in d. l. si vnquam* non habet locum quoties de liberis nascituris cogitatum fuit, vt ad eam notant interpretes.
3 Et verisimile non est de his fuisse cogitatum, *l. cum vir vxori* 25. *D. de condict. & demonstr.*
4 Sic enim vulgo creditum est, *ex l.* 5. *& l. si liqueat* 8. *Cod. hoc tit.* Contra quam sententiam vide quæ scripsi *lib.* 3. *Coniect. cap.* 17.
5 *L.* 1. *vbi nostri notant, C. hoc tit.*
6 Nam & inde fit, vt ad intestati successionem non vocetur, nisi post omnes agnatos & cognatos, *l. ponis, C. vnde vir & vxor. leg.* 3. *Cod. quor. bonor.*
7 Ex diuersis autem, vt dici solet, non infertur, *vulg. l. Papinianus exuli* 20. *D. de minor.*
8 Et coniectura illa pietatis facit, vt nemo propriam sobolem alienæ anteponere voluisse videatur, *l. cum acutissimi* 20. *in fin. C. de fideic. l. generaliter* 6. *§. cum autem, C. de instit. & substit.*
9 *d. l.* 1. *& d. l. si liqueat* 8. *C. hoc tit.*
10 Andr. Tiraqu. latiss. *ad eam legem si vnquam. Cod. de reuoc. donat.*
11 *d. l. Titia Seio* 87. *§. Imperator, & §. vlt. de leg.* 2. *& tot. hoc tit. C.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Quantum interſit, an donationes reuocentur ex ſuperuenientia liberorum, an tanquam inofficioſæ?

INde illud etiam eſt quod noſtris placet, Donationes, quæ ex Conſtantini lege[1] reuocantur, ſemper pro virilibus ſuperuenientium liberorum portionibus reuocari, quas ab inteſtato habituri illi eſſent, ſi donationibus exhauſtum patrimonium non fuiſſet.[2] Et conſequenter in totum ſi alij nulli ſint liberi, quam quibus iniuria facta eſt.[3] Nam & iuris appellatione interdum totum continetur.[4] Per querelam vero inofficioſæ donationis non niſi ad debitum vſque bonorum ſubſidium,[5] ſi non re ſimul & conſilio officioſa donatio fuerit,[6] ſecundum diſtinctionem, quæ ab interpretibus noſtris vulgo probata, à nobis tamen certiſſimis iuris rationibus prudentumque auctoritatibus iam pridem refutata eſt.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *In l. ſi vnquam 8. C. de reuoc. donat.*
2 Quia non creditur donatarius habere pro ſe voluntatem donatoris, quem credibile eſt non fuiſſe donaturum, ſi de liberis ſibi naſcituris cogitaſſet. Sic enim noſtri ratiocinantur, contra quos tamen vide quæ ſcripſi *lib. 7. Coniect.* Simile quiddam de præſumpta teſtantis voluntate vide *in l. mulier 22. in princ. verſic. Braſidas, ad SC. Trebell.*
3 Siue totum patrimonium donatum fuerat, ſiue pro parte, vt ait *d. l. ſi vnquam.*
4 *L. virilis appellatione 145. D. de verb. ſignific. l. 2. C. de hered. inſtit.*
5 *Ex l. ſi totas 5. & l. ſi liqueat 8. C. hoc tit.*
6 Vt in ſpecie *l. Titia Seio 87. §. Imperator, de legat.*
7 *Lib. 3. Coniect. cap. 17.* vbi omnino vide.

DEFINITIO IV.

Caſus, in qua inofficioſa donatio non reuocatur per liberos poſtea ſuſceptos, niſi vſque ad concurrentem legitimæ quantitatem.

EST etiam ſuperioribus conſequens, vt ſi pater, qui ante ſuſceptos liberos bonorum ſuorum partem donauerat, natis poſt ea liberis legitimam reliquerit, aut quid aliud, quod ſit loco legitimæ, non niſi ad eam vſque quantitatem; ſi modo legitimæ ſufficiat,[2] donatio reuocetur:[3] manifeſta namque donatoris voluntas eſt pro donatario in omni eo quod excedit.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Puta dotem, quam noſtri vulgo tradunt eſſe legitimę ob id quod in legitimam imputatur, *ex l. quoniam nouella 39. C. de inoff. teſtam.*
2 Alioqui locus eſt querelæ inofficioſæ donationis iure vetere, quemadmodum locus eſſet querelæ inofficioſi teſtamenti, ſi bona donata in donatoris hereditate reperirentur tempore mortis. Hodie tamen ex nouo iure, *& ex Nouell. Iuſtin 19. de immenſ. donat. in fil. fact.* videtur ſola actio competere ad ſupplementum legitimæ exemplo eius iuris, quod iam antea idem Iuſtinianus conſtituerat de querela inofficioſi teſtamenti. *in l. omnimodo 30. C. de inoff. teſt.* Niſi quis dicat ſpecialiorem eſſe nouellam illam, *conſtit. 92.* nec ad immenſas donationes quaſlibet pertinere, ſed ad eas tantum, quæ in aliquem ex liberis collatæ ſint, vt & titulus, & conſtitutionis text. demonſtrat.
3 *L. ſi totas 5. C. hoc tit.*
4 *Arg. l. militis 36. D. de teſtam. milit. cum ſimilib.*

DEFINITIO V.

Pendente lite de inofficioſa donatione filius ex bonis litigioſis alendus eſt.

SI dubitetur an inofficioſa ſit donatio, aut an Conſtantinianæ legi locus eſſe poſſit ad reuocandã donationẽ, nec habeat interea filius vnde ſe alat, aut litis ſumptus ferat, æquiſſimũ eſt pendente facti quæſtione adiudicari filio certam pecuniæ quantitatem arbitrio iudicis conſtituendam, non ſecus ac ſi petitione hereditatis, vel de inofficioſo teſtamento experiretur,[2] Ne alioqui & inopia litem deſerere, & deſerta lite iuris ſui iacturam facere compellatur: nec minus contra donatarium fiduciaria illa adiudicatio[2] fieri & poteſt & debet, quam contra heredem. Cum eo maxime caſu donatarius loco heredis conſtitutus videri debeat, quo per donationis exceſſum factum eſt, ne donator heredem habere potuerit.[3] Nunquam vero præſtandæ ſatisdationis neceſſitas filio ex hac cauſa iniungitur,[4] quem, dum fideiuſſores perquirit nec inuenit, fame interea perire impium certè fuerit & inhumanum.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. ſi inſtituta 27. §. penult. D. de inoffic. teſtam. l. vlt. C. de ordin. cognit.*
2 Pragmatici vulgo prouiſionalem ſententiam appellant.
3 Nam & ſic vulgo creditum eſt donatarium vniuerſalem eſſe loco heredis, Guid. Pap. *quæſt. 460.*
4 Quia ſatisdandi onus plerumque graue eſt, præſertim homini egeno, cui non fuerit difficilius pecuniam inuenire ad ſoluendum, quam fideiuſſorem, *l. 2. § ſed ſi dubitetur, D. de iudic.*
5 *L. 1. §. idem per contrarium. l. 5. §. ſi vel parens, & l. ſi neget 7. D. de agnoſc & alent. liber.* vide *Defi. 7. 5. tit.*

DEFINITIO VI.

Donatio facta ſub nomine mutui ſimulati reuocatur per querelam inofficioſæ donationis, & quando valeat tanquam donatio inter vnos aut cauſa mortis.

MAter, quæ ſciebat habere ſe pleroſque creditores,[1] profeſſa erat, debere ſe vni ex liberis quem prædiligebat magnam pecuniæ quantitatem ex cauſa mutui, ſibique præſtitorum per longum tempus alimentorum:[2] Ac præceperat, vt ea quantitas non niſi poſt mortem ſuam peti poſſet:[3] Item, vt ſi debiti controuerſiam facere heredes vellent, iis hereditas auferretur, & filio donatario applicaretur. Placuit, cum neque de mutui numeratione conſtaret,[4] neque de alimentorum exhibitione, quibus ſufficere annui donatricis redditus poterant, donationem potius in filium collatam videri, quæſito mutui colore, vt fortior obligatio ex cauſa onerosa contraheretur.[5] Eo magis quod hic idem filius matri, poſtea cæteris quoque liberis donanti conſenſerat. nec de debito quicquam fuerat proteſtatus.[6] Itaque ſi quorundam ex liberis legitimæ fraus facta proponatur, exemplo cæterarum donationum, hæc quoque ad eam vſque quantitatem, quæ pro legitimæ ſupplemento debeatur,[7] reuocanda erit.[8] Nec indictam pœnam patientur, qui contractus ſimulationẽ obiicient[9] Cum eiuſmodi contractibus hæreditas, ſicut dari non poteſt, ita nec adimi,[11] neque præterea ſufficiens cauſa illa ſit ad exhæredationem.[12] Valebit tamen ea liberalitas iure donationis inter viuos,[13] ſi ſit inſinuata,[14] licet effectus eius poſt mortem collatus ſit.[15] Sed ſi inſinuatio non interuenerit, tuenda erit iure donationis cauſa mortis,[16] dummodo & præſenti facta ſit,[17] & coram quinque teſtibus.[18] Alioqui non ex eo ſolo, quòd mortis mentio facta fuerit, & quod teſtes quinque interfuerint, cenſenda erit mortis cauſa donatio, ſi ex aliis coniecturis appareat voluntatem adfuiſſe donandi inter viuos,[19] vt puta ſi inſinuari donationem voluerit is qui donauit.[20] Aut ſi ita donare ſe dixerit, vt nullo caſu donatio reuocaretur.[21] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, viduæ Illuſtris D. Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 Quorum cauſa ſemper potior eſt, quam ſit liberorum in legitima quoque portione, quia legitimæ ratio non ponitur, niſi deducto ære alieno, *l. Papinianus 8. §. quarta autem, D. de inoff. teſtam.* Ex eo tamen quod quis ſcit ſe habere creditores, facilius capitur præſumptio conſilij fraudulenti; *l. omnes 17. §. 1. D. quæ in fraud. cred.*
2 *Vt in l. qui teſtamentum 27. D. de probat.*
3 Quæ vulgaris natura & conditio eſt donationum cauſa mortis, cum quis mauult donatarium rem habere, quam heredem, ſe autem quam donatarium, *l. 1. l. Senatus, 35. §. 1. D. de mort. cauſ. donat.*
4 Non enim creditur aſſertioni perſonæ ſuſpectæ, *l. cum quis decedens 37. §. codicillis, & §. Titia, de leg. 3.* ſolent autem fraudis ſuſpecta eſſe, quæ inter parentes & liberos geruntur, quoties alius læditur, *l. pen. in princ. D. de rit. nupt. l. pen. §. 1. verſ. ſed nunquid, D. de bon. libert. §. perluſorio, 14. D. de appellat. l. data, 27. C. de donat.*

Source : BIU Cujas

5 Solet enim potior in multis esse causa creditorum, qui onerosam causam habent, quam eorum qui lucratiuam, *leg. quod autem 6. §. simili modo dicimus, l. vlt. §. si à socero, D. quæ in fraud. cred. l. 4. §. si cum legitima, versic. si quis autem, & §. auctoris, D. de doli mal. & met. except.*

6 Quod factum cum fuisse verisimile erat, si quid sibi debitum putasset. Solent enim & debent creditores salua pignoris sui causa consentire, *l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7 *L. si totas, 5. & l. si liqueat, 8. C. hoc tit.*

8 Cum tamen reuocari non posset obligatio mutui si vera fuisset. Inspiciendum autem est id, quod reuera agitur potius, quam quod simulatè concipitur, *l. 1. & tot. tit. Cod. plus valer. quod agit. quam quod simul. concip.*

9 Non enim habet iniuriam executio iuris, *leg. iniuriarum 13. in princ. D. de iniur.* nec pœnam meretur, quod fit lege permittente. *vulg. l. Gracchus, C. ad l. Iul. de adult.* Nec rursus valere possunt huiusmodi clausulæ, adiectæ in fraudem legis & legitimæ, *d. l. cum quis, 37. §. Titia, & d. l. qui testamentum, l. quoniam in prioribus, 32. & l. scimus, 36. ad fin. princ. C. de inoff. test.*

10 *L. hereditas, 5. C. de pact. conuent. tam ꝫ. dot.*

11 Vbi enim dari non potest ibi nec adimi, vt in codicillis cernere est, *§ pen. Inst. de codicill. l. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.* iunct. *l. pen. §. vlt. D. de condic. inst.* Eadem enim ratio esse solet dationis & ademptionis, *leg. 3. §. conditio, D. de adim. legat.*

12 Neque enim est ex iis causis quas Iustinian. iustas esse voluit, *Nouell. 115. vt cum de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

13 Donari enim videtur, quod nullo iure cogente conceditur, *l. 1. leg. donari, D. de donat. l. donari 82. de reg. iur.*

14 Quia ex Senatus nostri stylo omnis donatio inter viuos eget insinuatione, excepta illa sola quæ fit in contractu matrimonij.

15 *l. vnic. C. vt action. ab hered. & contr. hered. incip.*

16 Præsertim si iurata sit postquam magistris placet iusiurandum habere vim clausulæ, *omni meliori modo, ex l. cum pater, 77. §. filius matrem, de legat. 2.*

17 Non enim potest donatio causa mortis fieri absenti, in eóque differt à donatione inter viuos, *l. absenti 10. D. de donat. & ibi not. l. nec ambig. 6. C. eod.*

18 Requirit enim donatio causa mortis quinque testes, *l. vlt. Cod. de mort. caus. donat.* exemplo alterius cuiuslibet vltimæ voluntatis, *l. vlt. C. de codicill.* cum tamen donatio inter viuos duobus testibus contenta sit *l. vbi numerus, 12. D. de test.*

19 Sæpè enim fit, vt non tam mortis causa, quam moriens quis donet, vt eleganter Papinianus loquitur, *in l. Seia 42. §. vlt. de mort. caus. donat.*

20 Nec enim donatio causa mortis eget insinuatione, *d. l. vlt. C. eod. ill. tiit.*

21 Tunc enim donandi causa magis mors est, quam mortis causa donatio, quomodo legendum est *in l. vbi ita donatur, 27. D. eod. tit. D. de mort. caus. donat.*

DEFINITIO VII.

Inofficiosam donationem non nisi inspecto tempore mortis donatoris æstimandam esse.

PLuribus separatim factis donationibus quæ simul iunctæ inofficiosæ sint, non eæ tantum, quæ posteriores factæ sunt, rescindi debent per querelam inofficiosæ donationis, ne alioqui facile sit donatori inane & illusorium reddere querelæ remedium multiplicatis donationibus, sed omnes coniungendæ sunt,[1] vt priores quoque, licet initio inspecto inofficiosæ non fuerint,[2] pro rata reuocentur. Perinde namque ex pluribus donationibus simul iunctis fraudandi animus præsumitur, atque ex vna, quæ sit vniuersalis,[3] Et vero necesse est in tempus vsque mortis manere in suspenso, an inofficiosa donatio futura sit. Nam etsi patrimonium suum quis totum donauerit, non ideo tamen inofficiosa dici donatio statim potest. Quid enim si postea donator alia bona acquirat, ex quibus dari possit legitima filio mortis tempore, etiam ex comparatione patrimonij, quod ante donationem donator habuerat?[4] Denique cum legitima non nisi mortis tempore deberi incipiat, consequens est, vt in æstimandis inofficiosis donationibus, quæ fraudandæ legitimæ causa factæ sint,[5] mortis tempus spectari oporteat.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsi Defin. 1. ꝫ. *eod.*

2 Euentus enim hic potissimum spectandus est, vt & fere alias quoties de fraude disputatur, *l. 1. & vlt. C. qui manum. non poss.* & fraus aceipienda est cum effectu, *l. 1. in fin. D. de statulib. l. ait prator 10. §. 1. D. quæ in fraud. cred. l. 1. §. pen. D. si quid in fraud. patr.* Etsi distinguere nostri solent an donatio inofficiosa sit re & consilio, an re tantum, an consilio tantum, *d. l. Titia Seio, 87. §. Imperator, de leg. 2.*

3 Neque vero eius, qui de inofficiosa donatione conqueritur, quicquam interest, an per vnicam donationem, an per plures fraudem in legitima patiatur.

4 *Nouell. Iustin. 92. De inuent. donat. versic. in tantum autem aucta quantitate, quantum habuit substantia patris, antequam donationibus exhauiretur.*

5 *L. 1. §. si impubere. D. de collat. bonor. l. cum quæritur, 6. Cod. de inoff. testam.*

6 Quemadmodum si querela inofficiosi testamenti proponeretur, *d. l. cum quæritur*, neque enim illa, neque hæc inofficiosæ donationis viuo donatore proponi potest.

TIT. XXI.

DE PETIT. HERED.

DEFINITIO I.

Petenti hereditatem eius, qui mortuus negatur, non cogitur reus subministrare sumptus litis & alimentorum pendente lite, nisi actor sit ex liberis aut parentibus.

CVM fratris quasi defuncti hereditatem ex paterno fideicommisso soror sibi restitui, mortísque quam aduersarius negat probandæ, & litis persequendæ gratia, quod inopia vrgeretur, sumptus ex hereditate prorogari postularet, oblata in eam rem satisdatione, Pronunciatum est male eam agere, quæ paupertatis obtentu intentionis suæ primordium aduersarij sumptibus probare vellet:[1] Nec est contrarium, quod descendentibus de ascendentium, itémque ascendentibus de descendẽtium hæreditate vniuersa, aut de legitima portione cõtendentibus certam pecuniæ quantitatem pro modo patrimonij, ad alimẽtorum litísque sumptus necessarios interea dari debere, nulla etiam præstita satisdatione innumeris Senatusconsultis decretum est.[2] Nam hac in re, vt & in aliis fere omnibus iuris partibus fauorabiliorem ascendentium & descendẽtium, quam agnatorum vel extraneorum causam esse æquum est,[3] cum his quidem ex naturæ iure communíque parentum voto,[4] illis vero summa miserationis ratione,[5] hereditas debeatur, saltem ad finem eius portionis, quam ex legibus omnimodo habere debent,[6] ita vt si quando nihil vel minus habeant, non tam de ipsorum iure dubitãdum,[7] quam de facta ipsis iniuria quærendum videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 9. April. 88. Item pro liberis Dom. de Sarmoye, contra D. Meximieu, 11. August. 88. & 18. Iul. 1591.

1 Hoc enim casu maximè illud obtinet, quod dici solet, neminem contra seipsum litis sumptus subministrare cogendum esse, *l. Imperatores, 17. D. de tutel. & ration. distr.*

2 Vt scripsi Defin. 6. *suprà de inoffic. testament.* & Definit. 5. *suprà titul. prox. ex l. si instituta 27. §. penult. D. de inoff. testam.* & *l. vlt. C. de ordin. cognit.*

3 *Argument. leg. 1. §. largius, D. de succeff. edict. l. 1. D. de inofficios. testamento.*

4 *l. etsi is. D. eod. l. Iulianus, 26. D. si quis omiff. cauf. testament. l. pen. § sed nunquid D. de bon. libert. leg. de emancipatis. 13. §. cum enim, Cod. de legit. hered.*

5 *leg. scripto, §. vltimo. D. vnd. liber. leg. iure succurfum, 6. D. de iure dotium.*

6 *Nouell. 1. de hered. & falcid. §. primum itaque.*

7 Si modo constet eos esse liberos qui penè ad propria bona veniant, *dict. §. largius. & in l. fuis, 11. ff. de lib. & posthum.* Nam etsi negentur esse iusti liberi, interim tamen alendi sunt, *leg. si neget, 7. D. de agnosc. & alend. liber.*

8 *l. non est enim, 4. D. de inoffic. testam.* Obserua tamen, si quis agat tanquam heres testamentarius eius, quem defunctum esse constet, ac proferat testamentum non cancellatum, audire eum debere, si pendente lite petat prouisionalem huiusmodi adiudicationem. Petr. Rebuff. *in tract. de execut. sentent. prouis. artic. 1. gloss. 2. num. 32. ex l. vlt. Cod. de edict. Diui Hadr. tollend.*

DEFINI

DEFINITIO II.

Heres falsus, non nisi volente vero herede hereditatem petere potest, licet possessor nihil omnino iuris habeat.

QVamdiu ei, quem siue ex testamento, siue ab intestato lex priorem ad hereditatem vocat, non est præclusa via hereditatis acquirendæ, nullus omnino sit sequenti locus. [1] Itaque si vel hereditatem, vel rem aliquam singularem, tanquam hereditariam [2] petat ab eo, qui nullum sibi in hereditate ius adferat, repelli potest, [3] quasi qui sine iure & actione experiatur. [4] Nec videbitur ea exceptio de iure tertij, [5] quæ verius est de non iure actoris. [6] Prius enim de actoris, quam de rei iurib. quærendum est. [7] Atqui, inquies, ex earum exceptionum numero hæc est, quæ non aliter sunt excluſiuæ iuris agentis, quomodo nostri loquuntur, quam si tertius velit, quas ideo opponi non posse merito placuit, non accedente tertij voluntate. [8] Imo, inquam, ex iis est, quæ ius agentis excludunt, etiamsi tertius non velit, [9] dummodo nec nolit: [10] quarum vtilitas reo nunquam denegatur. [11] Quare nec ad rem pertinebit, quod non constet agnitam adhuc hæreditatem ab eo cui delata est. Sufficit enim, vt appareat non fuisse repudiatam posséque etiam hodie acquiri, quod vtique fieri quandocunque potest si modo tempora largiantur. [12] *Ita Senatus* pro Ioanne Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 *l. is qui heres, 13. l. quandiu, 39. l. in plurium, 70. D. de acquir. hered. §. placebat, Inst. de legit. agnat. succeſſ.*

2 Nam & aduersus eum, qui rem vnam hereditariam licet minimam possidet, competit petitio hereditatis, *l. regulariter 9. & sequent. D. hoc tit.*

3 Id enim est quod dici solet, aduersus extraneos etiam vitiosam possessionem prodesse, *l. vltim. D. de acquir. possess.*

4 Nemo enim sine actione experiri potest, *l. si pupilli, 6. §. videamus, D. de negot. gest.*

5 Quæ regulariter non est admittenda, *l. loci corpus, 4. §. competit*, vbi Bart. & alij, *D. si seruit. vindic.*

6 *l. vlt. C. de rei vindic.*

7 Cum actore nihil probante reus absoluendus sit, etiamsi nihil præstet. *l. qui accusare. 4. C. de edend. l. negantes, 9. C. de oblig. & act. l. actor quod asseuerat, 23. C. de probat.*

8 l. 2. vbi latè Bart. *D. de except. rei iudic.*

9 Quia hereditas quæ alterius est, non potest esse actoris, *leg. quod contra 14. §. vni duo, de regul.* & vt ait *l. 1. §. 1. si pars hered. pet.* qui hereditatem petit, non ex eo metitur, quod possessor occupauit, sed ex suo iure.

10 Aliud enim est velle, aliud non nolle, & contra aliud non nolle, aliud velle, *l. 4. D. de acquir. hered. l. 3. de reg. iur.*

11 *d. l. vlt. C. de rei vindic.*

12 *l. si curatoris, 9. C. de iur. delib.* Adde *Defin. seq.*

DEFINITIO III.

Heres ex parte, quamdiu coheredes adire possunt, non nisi suam partem hereditatis petere potest.

SImile est, quod plerisque Senatusconsultis prouinciarum memini, si ex pluribus hæredibus, siue testamentariis, siue legitimis quidam hæreditatem agnouerint, alij nondum agnouerint, eum, qui non nisi pro parte hæres est, non posse hæreditatem, aut rem hæreditariam in solidum petere, aut actionem hæreditariam in solidum exercere, quamdiu in eo est hereditas, vt pro cohæredum portionibus agnosci ab iis possit, [1] quia nec interea iuri accrescendi locus vllus esse potest. [2] *Ita Senatus* sæpius.

1 Textus est elegans & apertus *in l. 2. D. si pars hered. petat.* vbi obserua in illis verbis, *si cateri non adierint*, Iurisconsultum dixisse *non* pro *nondum*, vt sequentia illa demonstrant, *non adeuntibus autem cætera*. Adde Antonin. Thessaur. *Decis. Pedem. 4. num. 8.*

2 Ius enim adcrescendi sicut locum non habet in portionibus agnatis, *leg. vnic. §. his ita diffinitis, Cod. de caduc. tollend.*. ita nec in iis, quæ agnosci adhuc possunt, sed in iis demum quæ defecerunt vel morte, vel repudiatione, siue expressa, siue tacita, quæ ex solo temporis lapsu inducitur, *l. ex pluribus, D. de suis & legit.*

DEFINITIO IV.

Petitio hereditatis siue directa siue fideicommissaria cumulari potest cum vindicatione rerum singularum. Potest tamen si actor velit, & sit illa expeditior prius decidi.

PEtitio hereditatis fideicommissariæ contra singulares rerum fideicommissarum possessores non prius exerceri potest, quam restituta sit per fideicommissum hereditas, [1] nimirum ab eo ipso qui est grauatus, aut, quod hac parte idem est, à grauati herede. [2] Prius enim est, vt restituatur fideicommissum, quam vt ex fideicommisso transeant actiones, [3] quas tamen transiisse necesse est, priusquam agere fideicommissarius possit aduersus eum, qui fideicommissum non debet, [4] ne alioqui sine actione agere videatur. [5] Quod si heredis grauati heres nullus sit, decerni in eam rem curator hereditatis solet, vt cum eo de fideicommissi iure disputetur, & fideicommissum, aut per eum restituatur, [6] aut pro restituto habeatur. [7] Si tamen, vt sæpius euenit, is ipse, qui fideicommissum restituere debet, hereditarias res possideat, potest recta conueniri, vt non tantum ius ipsum hereditatis restituat, sed ipsas quoque res singulas, quippe quæ hereditatis appellatione contineantur: [8] Sed si de singulis rebus longior tractanda sit quæstio, quod hereditarias esse neget ille, à quo fideicommissum petitur, nihil prohibet de solo fideicommissi iure ante omnia cognosci, [9] ne forte inanibus sumptibus oneretur is, qui dicit deberi sibi fideicommissariam hereditatem, si postquam probauerit has & illas res esse hereditarias pronuncietur nullum ei relictum fideicommissum. [10] Quare nec ei nocere debebit, quod supplici libello vtramque actionem [11] cumulauit. Potest enim vtraque quidem cumulari, sed non ideo necesse est vtramque simul decidi. [12] *Ita Senatus* in causa D. Francisci de Bourdeaux, contra D. Bonam de Coste, vxorem D. Baronis de la Serra, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Quia cum fideicommissarius tantundem consequatur fideicommissaria hereditatis petitione, quantum heres directa petitione hereditatis, *lege secunda, D. de fideicommiss. hered. petit.* necesse est, vt heredis loco sit fideicommissarius priusquam hac actione experiri possit, quod non fit, nisi per restitutionem hereditatis, *lege prima eod. §. restituta, Inst. de fideicomm. hered. l. facta 63. in princip. D. ad SC. Trebell. cum sponsus 12. §. is cui, D. de public. in rem act.* Quisquis enim agit petitione hereditatis, siue ciuili & directa, siue fideicommissaria, non ex eo metitur actionem suam quod possessor nullo iure hereditatem occupauerit, sed ex proprio suo iure, vt eleganter ait Vlpian. *in l. 1. §. 1 ff. si pars hered. petat.*

2 Alioqui non possent transire actiones ex Trebelliano, si non restitueretur hereditas quomodo testator voluit, & eo ipso quia actiones hereditarias omnes habet, id est, ab herede aut heredis herede, *l. 1. D. ad SC. Treb.* iunct. *l. si mulier 59. § ex asse, D. de iur dot.*

3 *l. si heres institutus 70. §. 1. & pass. D. ad SC. Trebell.*

4 Imo nec aduersus debitores hereditatios agere potest, *l. cum Artemidoram 4. C. vt in possess. legat.* aduersus eos vero, quibus heres pecuniam hereditariam credidit, ne quidem facta restitutione, nisi subsecuta cessione, *l. si heres pecuniam 73. D. ad SC. Trebell.* quia heredis non hereditaria actio est.

5 Quod fieri non potest, *l. si pupilli 6. §. videamus, D. de neg. gest.*

6 Hic enim perpetuus pragmaticorum error est, vt hereditati, quæ nullum heredem inuenit, dent curatorem contra manifestam iuris rationem, nulliúsque legis auctoritate, vt scripsi pluribus locis *in Chiliad. de error. pragmat. Decad. 3. Err. 3.*

7 Quomodo putant plerique ex æquitate canonica fideicommissum haberi debere pro restituto quasi breui manu, & citra realem restitutionem, *ex cap. in præsentia*, vbi Bald. *Extr. de probat.* Vide Guil. Bened. *in cap. Raynutius*, quo tamen iure non vtimur.

8 Quasi in executionem vniuersalis iudicij petitionis hereditatis, qui tamen agendi modus vereor ne à iuris nostri ratione paulo alienior sit. Debet enim iudicium præcedere iudicij executionem, satisque petit res singulas qui petit hereditatem, *l. si quis 7. §. vlt. de except. rei iudic.*

9 Quia cum fideicommissaria hereditas sit hereditas, *tot. tit. de fideic. hered.* perinde nomen iuris est, atque alia quælibet hereditas, & ideo etiam sine vllo corpore iuris intellectum habet, *leg. hereditas 50. D. hoc titul.*

10 *Arg. d. l. si quis 7. §. & generaliter, & §. vlt. D. petit. hered.* Facit *l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Treb.*

11 Scilicet petitionem hereditatis fideicommissariam & specialem rei vindicationem, quas cumulari posse, admissum est eo prorsus modo,

quo rescindentis & rescissorij cumulatio admittitur. De quo scripsi in Chiliad. *de error. pragmat.* Alia multa sunt quæ proponi possunt, & simul & consecutiuè. Vide Ferrar. *in form. reslit. in integr.* 41. *vers. ad dimittendam* 15. *num.* 2.

12 Ne alteri quæ faciliorem & expeditiorem tractatum habet longior mora per alteram fiat, *arg. l.* 3. *D. vt in possess legat.* 1. *dict. l. ille à quo* §. 1. *ad SC. Trebell.*

DEFINITIO V.

Falsus heres, qui cœperat agere tanquam heres in eamque rem admissus etiam à iudice, repellendus est, apparente quandocunque postea vero herede.

QVi literas apostolicas monitorias in forma significauit, vt vocant, impetrauerat quasi Sempronij heres esset, vt quicquid ex hereditate occultatum dicebatur, sibi restitueretur,[1] alio postea herede apparente, si pergat earum literarum publicationem vrgere repellendus est,[2] cum verisimile sit non fuisse eum literas obtenturum, si se heredem mentitus non fuisset, quas tanquam heres impetrauit.[3] Nec ad rem faciet, si dicat heredem se institutum posteriore testamento, quod sit ocultatum. Aliis namque in eam causam literis opus est, quas non tanquam Sempronij heres impetret, sed proprio iure & nomine, vt se heredem probet.[4] Sed & cum Senatus religione circumuenta, hic tanquam Sempronij heres publicādi monitorij licētiam inaudito vero herede obtinuisset,[5] postea autem verus heres exhibitis tabulis publicationi intercessisset, placuit non debere nocere Senatus decretum ei, qui auditus non fuisset,[6] neque ei prodesse, qui se falso heredem dixisset, cum sciret alium esse heredem.[7] *Ita Senatus* pro N. Petro Iuge, contra Claudium Iuge, ex tempore in secreto auditorio, Idib. April. 1595.

1 Actione scilicet petitionis hereditatis, qua vtique etiam fur & raptor tenentur *l. nec vllam* 13. *in princ. D. hoc tit.*

2 Quisquis enim agit petitione hereditatis, non ex eo metitur suam actionem, quod reus hereditatem, vel quid hereditariū occupauerit, sed ex suo iure, vt diximus *Defin.* 2. & 3. §. *ex Vlpiano in l.* 1. §. 1. *D. si pars hered. petat.*

3 Falso enim heredi nulla actio competere potest hereditatis nomine, nec ferendum est, vt ex sua improbitate actionem nullam consequatur, *l. itaque fulle* 12. §. 1. *D. de furt.*

4 Prius enim est, vt de eo quæratur, an hereditas sit delata, quam vt dicatur acquisita, *l. is qui heres* 13. *l. si is ad quem* 12. *D. de acquir. hered. l. delata* 151. *de verb. signific.*

5 Cum nemo ei adhuc faceret controuersiam hereditatis, neque enim diuinare id Senatus poterat.

6 *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. etiam* 29. §. *vlt. D. de minor. tot. tit. res inter alios act.*

7 Nam & hic pro herede possidere dicitur, id est, nullo iure, *leg. pro herede* 11. *D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Rerum singularum exhibitionem quando petere possit tertius opponens contra eum, qui agit fideicommissaria hereditatis petitione.

SI fideicommissaria hereditatis petitio instituta sit, & vt fieri assolet eodem libello petatur missio in possessionem bonorum fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum, qui de fideicommisso restituendo rogatus est,[1] non cogitur actor antequam pronunciatum sit de fideicommissi iure indicare heredi grauato, quænam bona illa sint, quæ fideicommisso contineantur.[2] Nihil enim habet id commune cum eo, de quo prius & ante omnia quęrendū est, an fideicōmissum debeatur.[3] Nec aliud erit tametsi specialis petitio facta sit huius aut illius fundi tanquam fideicommissarij, si modo actor dicat velle se vt in iudicati executionem ea quæstio differatur.[4] Sane post iudicatum si heres iuret, nescire se an possideat rem quæ petitur, erit ipsi à fideicommissario indicanda, vt scire possit, vtrum cedere debeat, an contendere.[5] Non item si iuret nescire se, an res illa sit fideicommissaria, id est, an ab eo qui fideicommissum reliquit, mortis tempore possideretur.[6] Id enim nō ex oculari inspectione, sed ex probationibus à fideicommissario requirendis diiudicandum est.[7] Alia ratio est tertiorum possessorum, qui missioni in possessionem vltro intercesserunt.[8] Hi enim siue ante sententiam de fideicommisso redditam, siue in iudicati executione intercesserint, non sunt audiendi, si petant præsentem rem oculis exhiberi, vt sciant an possideant. Cur enim intercesserunt priusquam scirent se possessores?[9] Itaque vel cogendi sunt defendere, si fateantur se possidere,[10] vel si negent transferenda est in actorem possessio in tædium, vt aiunt, tenere negantis.[11] *Ita Senatus*, contra Franciscum Guerin Necien sem, Non. Iun. 1595.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 4. 3.

2 Pertinet enim id ad iudicij vniuersalis & iudicati executionem potius, quam ad fundandam intentionem actoris, aut exceptionem rei: prius autem iudicandum est, quam de iudicati executione tractandum, *l.* 1. *C. de exec. rei iudic.*

3 *L. ille à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

4 Nam quod receptum est, vt harum actionum cumulatio fieri possit, factum est fauore actoris, vt tanto citius ad commodum suum perueniat, & minuendarum litium causa, *arg. l.* 3. §. *pen. D. de donat. int. vir. & vxor. l. quidam*, 21. *D. de reb. credit. l.* 3. *D. de recept. qui arbitr.* vnicuique autem licet contemnere ea, quæ pro se introducta sunt, *leg. si iudex circumuento*, 28. *D. de minor. l. pen. C. de pact.*

5 *Arg. l.* 1. *D. de edend.* Nam & inde est, quod olim non fiebat vindicatio, nisi in rem præsentem his verbis solemnibus, *hanc rem ex iure Quiritium meam esse aio. l.* 1. §. 1. *D. si quis ius dicent. non obtemp.*

6 Quia quoties rogatur quis hereditatem restituere, id tantum rogatus videtur reddere, quod fuit hereditatis, *l. in fideicommissaria* 18. *D. ad SC. Treb.* non quæ aliunde heres ipse habeat, *l. si adrogator*, 22. §. 1. *D. de adopt. l. coheredi*, 41. §. *cū filia, de vulg. & pup. substl. l. seq. q.* 68. *de leg.* 2.

7 Quia incumbit fideicommissario onus huiusmodi probationis, *ex reg. l.* 2. *l. verius*, 21. *l. ante omnia* 23. *de probat.* Sufficit tamen quod fideicommissarius probet rem illam, quam dicit fideicommissariam, possessam fuisse ab eo, qui fideicommissum iniunxit, scilicet tempore mortis, id est, vt probet tenutam quomodo loquuntur, non etiam dominium, saltem ad transferendum onus probandi in possessores. Iunge Defin. 23. *n.* 12. 3. *de probat.*

8 Potest enim intercedere quisquis priori iudicio non adfuit, *l. de vnoquoque.* 47. *de re iudic.*

9 Nam nec facilè aliam intercedendi causam habere possunt, quam quia possident.

10 Imo etiamsi non possideret, cum se vltro liti obtulerit, tanquam possessor, *l. is qui se liti*, 25. *cum duab. seq. D. de rei vindic.*

11 *L. vlt. D. eod. auth. item possessor, C. qui potior in pign. hab.*

DEFINITIO VII.

Casus, in quo fideicommissarius exhibere debet reo rem, quam intendit esse fideicommissariam, etiam priusquam de fideicommisso pronunciatum sit.

SI tamen is qui fideicommissum petit ab initio litis curauerit, vt tertij quoque possessores in ius vocarentur, vt eodem iudicio, & fideicommissi quæstio, & iudicati executio tractaretur,[1] possessores autem interrogati, an possideant,[2] aut nulla etiam præcedente interrogatione iurent,[3] se nescire vtrum possideant, in eamque rem petant rem indicari, & oculis subiici, audiendi sunt etiamsi actor dicat, velle se, vt de solo fideicommissi iure ante omnia cognoscatur.[4] Quia ex quo quis vocatus est tanquam tertius possessor, siue ad rem restituendam, siue ad hoc solum, vt liti adsit, cœpit eius interesse, vt omnibus quibus facere potest modis, si possideat, fideicommissarium excludat.[5] Cum ex contrario, si non possideat, causa nulla sit, cur se inanibus sumptibus vexare debeat pro lite aliena.[6] Igitur ei res indicanda est, & quidem sumptibus fideicommissarij,[7] qui si ex ea re & sumptuum & longioris litis incommodum patiatur, imputare sibi debeat, cur causam missionis in possessionem cum fideicommissi petitione cumulauerit,[8] ob idque tertios possessores vocari voluerit, aduersus quos si possiderent, paratam habiturus erat executionem ex sententia contra eum solum reddita, qui fideicōmissum reddere debuisset.[9] Is enim ordo seruari potuit & debuit, vt condemnato prius herede missio fieret in possessionem bonorum.[10] Cui missioni si quis tertius tanquam possessor intercessisset, hoc ipso possessorem

sorem se dixisset, nec proinde fundi demonstrationem postmodum petere potuisset.[11] Idque omnino consentaneum est ei, quod iure nostro prouinciali generaliter & indistincte constitutum legimus,[12] vt in actionibus omnibus realibus iurante reo, se nescire an rem quæ petitur possideat, loci indicatio actoris sumptibus facienda sit.[13] Quod qui coarctant ad eas actiones, quæ ex feudi vel emphyteuseos iure proficiscuntur, faciunt certè sine iure & sine ratione.[14] Porro nemo dubitat, quin missio in possessionem ex causa fideicommissi aduersus tertios possessores mera sit in rem actio.[15] Licet ipsa fideicommissi persecutio contra hæredem grauatum in personam sit.[16] Nam & illa ipsa in rem scripta est.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Celeritate coniungendarum actionum, vt diximus Defin. prox. *num.* 4.

2 Solet namque in eam causam fieri interrogatio, *ex tit. D. de interrog. in iur. faciend.*

3 Vt se per iusiurandum purgent de calumnia & dolo malo, *vt in l. quoties* 21. *§. prætor ait, D. de noxal. action. l. thesaurus,* 15. *D. ad exhib.*

4 In eoque differt casus hic ab eo, de quo diximus in Defin. præced.

5 Siue per non ius actoris, *vt in l.* 4. *C. de edend. l. vlt. C. de vindic.* siue exhibito etiam titulo suæ possessionis, licet illum exhibere, si nolit non cogatur, *l. cogi* 5. *C. hoc tit.*

6 *L. vlt. D. de rei vindic. & arg. l.* 1. *D. de inoff. test.*

7 *l. sed etsi* 11. *§.* 1. in aliis verbis, *periculo & impendiis actoris, D. ad exhib. l. si res,* 10. *D. de rei vindic. cum seq.*

8 Quod autem ex culpa sua damnum sentit, nec sentire videtur, *ex l. quod quis,* 203. *de reg. iur.*

9 Solus enim fideicommissarij contradictor legitimus ille est, qui heres est, & de hereditate restituenda rogatus, si non colludatur. *l. si perlusorio,* 14. *D. de appell. l. si suspecta,* 20. *D. de inoff. test.* Sufficit autem actum fuisse cum eo, qui agendi ius habuit, *l. si ideo* 55. *D. de euict. in fin. princ.*

10 Scilicet in executionem iudicati.

11 Vt diximus Defin. præced. *num.* 8.

12 Stylo Senatus nostri.

13 *Arg. d. l. sed etsi* 11. *§.* 1. *D. ad exhib.*

14 Nam cum eadem sit ratio in omnibus in rem actionibus, idem quoque ius statuendum est, *l. illud,* 32. *D. ad l. Aquil. l.* 3. *§. vnde etiam, de iniust. rupt.*

15 *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend. l. vlt. §. sin autem, Cod. comm. de legat.*

16 *L. actio,* 28. *D. de oblig. & act.* iunct. *l. pecunia,* 178. *§. actionis, de verb. signif.*

17 Et ideo dicitur actio in personam rei persequendæ gratia, *dict. l. actio.*

DEFINITIO VIII.

Hereditatis petitio datur contra possidentem pro herede, siue bonæ siue malæ fidei possessor sit.

HÆreditatis petitio non tantum datur contra eum, qui possidet pro possessore,[1] id est, qui interrogatus, cur possideat, nihil aliud respondere potest, quam quia possidet,[2] sed etiam contra eum, qui possidet pro herede,[3] puta ex testamento quod valere putat,[4] cum reuera non valeat, aut tanquam agnatus proximus, qui ab alio anteuertitur.[5] Nec distinguimus, an possessor bonam fidem habuerit, nec ne. Nam & bonæ fidei possessores hoc etiam iudicio teneri certum est,[6] nulla alia à prædonibus differentia, nisi quod isti totam hæreditatem in solidum restituere tenẽtur,[7] adeoque cum fructibus & vsuris fructuum ante litem contestatam perceptorum,[8] tametsi non sint facti locupletiores: illi vero non, nisi quatenus locupletiores effecti sunt.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 64. infrà De fructibus & lit. expens.

1 *L. regulariter* 9. iunct. *l.* 11. *in fin. D. hoc tit.* Fachin. *lib.* 1. *cap.* 4.

2 *l. qui interrogatus* 11. *eod.*

3 *d. l. regulariter cum duabus seqq. l.* 1. *C. de inoff. test.*

4 *l. pro herede* 11. *D. hoc tit.*

5 Hic tamen prædo non est, siue in facto erret, siue in iure, *l. sed etsi lege* 23. *§ scire eod.*

6 Nemo enim ex sola bona fide heres fit, si lex non deferat hereditatem, *l. lege obuenire* 130. *de verb. signific.*

7 *l. sed etsi l.* 25. *§. quod ait Senatus, & seqq. D. hoc tit.*

8 *l. heres* 51. *§.* 1. *& l. seq. eod.*

9 *d. l. sed etsi l.* 23. *§. consuluit, eod. l.* 1. *& pass. C. eod.*

DEFINITIO IX.

Qui pro fratre habitus est, potest ab intestato succedere, licet non concludenter probet se fratrem. Nec aliud erit, si produxerit testamentum, quo frater nominatus fuit, dummodo testamentum illud sit nullum.

QVi agit petitione hæreditatis tanquam fratris successor ab intestato, licet non præcise probet se fratrem, non eo minus tamen debet vincere, si se vulgo haberi pro fratre, habitumque fuisse ostendat, quam nostri fraternitatis quasi possessionem appellant.[1] Quod si in eam rem produxerit testamentum defuncti, forte vt probet, se à defuncto fratrem nominatum,[2] adhuc debebit vincere, si testamentum illud minus rite factum inueniatur. Nec enim quod tale est, cum pro nullo habeatur,[3] successionem intestati potest impedire,[4] neque rursum, quod actor ipse testamentum produxerit, facere debet, vt fratri videatur, fratrem testatum decessisse,[5] cum eius rei veritas & fides non à voluntate cuiusquam pendeat, sed à sola legis potestate,[6] in quo rerum genere nec expressa confessio contra ius facta noceret confitenti[7] non magis, quam si contra naturam ipsam facta proponeretur.[8] *Sine die.*

1 Afflict. *decis.* 15. post Cyn. Bald. & alios *in l. non epistolis, C. de probat.* Bart. *in l. vbicunque, D. de vent. in poss. mitt. & in l. non sine, D. de Carbon. edict.*

2 Etsi probatio hæc non est concludens, cum plerumque frater dicatur is, qui frater non est, si modo fraterna charitate diligatur.

3 *l.* 1. *D. de iniust. rupt. & irrit. fact. test.*

4 *l. penult. §. vlt. de leg.* 2.

5 Quamuis dici soleat, cum qui producit instrumentum, videri omnia confiteri, quæ in eo instrumento continentur, & per consequens non posse venire contra propriam confessionem Afflict. *d. dec.* 25 *num.* 5. *per not. in* 1. *post legatum, de his quibus vt indign.* & per Bald. *in l. altam, C. eod. tit.* & per DD. *in c. cum venerabilis, de except.*

6 *l. illa institutio,* 32. *D. de heredib. instit.*

7 *l. si veritas, C. de fideicomm.* Abb. *in d. c. cum venerabilis* Bart. *in l.* 1. *§. si quis ita, de verb. oblig.* Angel. *in l.* 1. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *ann.* Bald. *in l.* 2. *C. de error. aduoc.*

8 *l. confessiones* 13. iunct. *l. seq. §. vlt. de interr. in iur. fac.*

TIT. XXII.

DE REI VINDIC.

DEFINITIO I.

Qui titulum iustum habet, non ideo potest vincere in iudicio vindicationis, si nunquam possessionem adeptus fuerit, quia nec dominus.

CVm pater bona filij aduentitia Titio contra legis prohibitionem vendidisset, eique vacuam possessionem tradidisset; post aliquot vero annos eadem bona filius patre consentiẽte auctoritatem præstante Sempronio vendita voluisset, tum illa Sempronius à Titio vindicaret, quærebatur, vtrius ex emptoribus potior causa esse deberet? Placuit, licet prior venditio non valuisset,[2] quippe cui iuris ratio ac prohibitio restitisset, pro possessore tamen contra vindicantem iudicandum, propterea quod in iudicio vindicationis non alius obtinere possit, quam qui dominium suum probet.[3] Atqui neque ex solo emptionis titulo dominium Sempronio quæri potuerat citra traditionem,[4] neque traditio per patrem aut filium fieri earum rerum, quarum possessio iam in alium translata esset.[5] Neque enim iuris prohibitio obstiterat, quo minus possessor fieri Titius potuisset,[6] quia nec alienare dicitur, qui omittit amittitve possessionem,[7] quæ cum facti sit potius, quam iuris,[8] etiam ex inutili contractu haud dubie transferri potest.[9] Prius ergo debuerat

debuerat filius naturalem & corporalem illam possessionem quam pater in Titium transtulerat, auocare, aut condictione, quæ ex Iustiniani lege competit, ad propriam possessionem à quocunque possessore repetendam, [10] aut implorato iuris Pontificij remedio vulgari, [11] aut denique proposita rei vindicatione, [12] vt postmodum possessor factus vacuam rei suæ possessionem, & per possessionem dominium, [13] in Sempronium transferre posset. [14] Quo non facto, Titij possessio, licet vitiosa, ei prodesse debuit aduersus Sempronium, qui extraneus esset, [15] id est, dominij ius nullum in iis bonis haberet. [16] Nec Sempronio profuit, quod mortuo quoque patre filius sui iuris effectus posteriorem illam venditionem ratam habuisset. [17] Illa namque semper causa suberat, quæ dominij translationem impediret, quod possessionem, quam non habebat filius, in Sempronium transferre non potuerat, [18] vt nec sine possessione dominium, [19] & consequenter neque ius vllum proponendæ vindicationis. [20] *Ita Senatus* pro Ioanne Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Calendas Augusti 1588.

1 *Ita l.cum oportet 6. & l.vlt. C. de bon. qua liber. l.1. C. de bon. matern.*

2 Neque enim potest valere venditio facta contra leges, *l.cum lex 46. D. de fideiuss.* Quia cum contractus omnes, etiam qui sunt iuris gentium, à legibus vires accipiant fieri non potest, vt quicquam agatur, vbi lex impedimento est, *l.vbi lex 24 D. de vsucap.* Idque est, quod Baldus dicebat *ad l.nolle 4. D. de acquir. hered.* inanem esse voluntatem & vacuam, vbi iuris potentia non adsistit. Facit *l.quacunque 13. §. qui à pupillo, D. de publican.*

3 *l.in rem 23. & pass D. hoc tit. l. vlt. & pass. C. eod.*

4 Quia traditionibus, non nudis conuentionibus, id est, traditione destitutis dominia rerum transferuntur, *l.traditionibus 20. C. de pact.*

5 Rem enim, quam alius iam possidet, non magis fieri potest vt tu possideas, quam vt in quo loco ego sto, in eo ipso tu etiam stare videaris, *l.3. §. ex contrario, D. de acquir. poss.* atqui tradere nemo potest rem quam non possideat, cum nihil aliud sit traditio, quem dario possessionis, vt definit. *l.3. D. de act. empt.* Facit *l.2. §.1. eod.*

6 Qui enim contra leges mercatur, prædo quidem est & malæ fidei possessor, sed tamen verè possidet, ideoque inrerdictis omnibus & actionibus possessoriis, saltem contra eum, qui dominus non sit, experiri potest, *l.1. §. vlt. & l.2. D. vti possid.* quo etiam pertinet, quod vulgo iactari solet, spoliatum etiam prædonem ante omnia restituendum esse, *l.mominerint 6. l. si quando 7. D. vnde vi, c. in literis, de rest. spoliat.*

7 *l.4. §.1. D. de alien. iudic. mut. caus.* Facit *l.non alienat. 119. de reg. iur.*

8 *l.denique 19. D. ex quib. caus. maior. leg. cum heredes 23. §.1. D. de acq. poss.*

9 *l.1. §. si vir vxori,* vbi Bart. & DD. *l. possessionem pupillum 29. D. de acquir. possess.*

10 *Ex l.vlt. C. de acquir. possess.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi in Chiliad. *de error. pragmat.*

11 *Ex Can. redintegranda, 3. quæst. 1.*

12 Per quam scilicet possessio auocatur, *l.officium 9. l. is qui desinauit 24. l.vlt. & pass. D. hoc tit.*

13 *Vt in l.1. per procuratorem 8. C. de acquir. poss.*

14 *l.ex empto 11. §. 1. D. de act. empt.*

15 Quia aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prodest, *l. vlt. D. de acquir. poss. l.1. §. vlt. & l.1. D. vti possid.*

16 Extraneum enim hic diffinimus, quisquis non est dominus, *l. vlt. C. hoc tit.* Alio sensu extraneus dicitur *in l. si extraneus 33. D. de iur. dot. & in l. vnic. §. extraneum, C. de rei vxor. act.*

17 Quæ ratihabitio mandato æquiparanda videbatur, *l.vlt. C. ad SC. Maced. l. vero 1. l. in fin. D. de solut.*

18 *Ex reg. l. nemo plus iuris, de reg. iur. & vulgar.*

19 *d.l.1. & l. per Procuratorem 8. Cod. de acquir. poss. d.l. traditionibus 20. C. de pact.*

20 *d.l. in rem 23. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Quomodo agere debeat, qui ius cessum habet à vero domino, nec dominus tamen ipse est.

AN igitur in suprascripta specie nihil Sēpronio proderit, quod & à vero domino & iuste emerit? imo proderit non ad exercendam vindicationem, sed si sic agere volet, vt dicat, res sibi venditas ad suum venditorem [1] iure dominij pertinere, sibi verò à venditore ius omne cessum fuisse, ex eaque causa petat pronunciari, res illas ad se pertinere debere, [2] ac tam venditorem quam possessorem ad earum restitutionem condemnari. Alioqui sane absurdum fuerit, vt cessionarius, quisquis ille est, siue empti, siue alio quantumuis iusto titulo nitatur, dicat, pertinere ad se dominium eius rei, cuius nunquam nactus fuerit possessionem, [3] si quidem traditionibus non contractibus dominia transferuntur. [4] Et sicuti nunquam traditio transfert dominium, nisi subsit iusta transferendi causa ex legitimo titulo præcedente, [5] ita nec nudus titulus, si non traditio quoque sequatur. [6] Nec quod hodie scrupulosas illas actionum conceptiones & formulas sublatas esse constat, [7] facere debet, vt suprascripta obseruatio minus necessaria videri debeat, [8] Vtque vindicandi dominij ius habeat, qui dominus non est, ob hoc solum, quod actionem aliquam eum habere æquum sit. [9] Esset enim illa actionum iurisque omnium confusio dicēda potius, quam formularum antiquatio. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Id est, ad filium, qui neque alienationem à patre factam contra leges dominus esse desierat, neque per eam, quam ipse fecisset eo tempore, quo non erat amplius possessor, quia sine possessione nec dominiū transferre potuerat, nec verò vel vllam vsucapiendi causam, *l. sine possessione D. de vsucap.*

2 Singularis est doctrina & practica Bartoli *in l. si ager 50. & apertius in l. si culpa 63. D. hoc tit.*

3 Ratio est eiusdem Bart. *in d.l. si culpa.* Adde Baldum subtiliter & variè suo more hæc tractantem *in l. emptor. l. qui tibi, & l. vlt. C. de hered. vel act. vend. & in l.1. C. de oblig. & act.*

4 *l. traditionibus 20 C. de pact.* vbi tamen vide nonnullas limitationes per Dec. & alios in casibus, in quibus dominium transfertur ipso iure citra traditionem, *l. 1. §. vlt. D. de publician. in rem act.* Inter quos sanè non est hic, de quo agimus. Facit eleganter *l. Quintus 40. de action. empt.*

5 *l. nunquam nuda, 31. ff de acquir. rer. dom. l. nullo 23. C. hoc tit.*

6 *d.l. Quintus, d.l. traditionibus, l. sed etsi 7. §. vlt. de publician. in rem act.*

7 *Ex l.1. & 2. C. de formul. & impetr. act. sublat.*

8 Bald. *in l. ex legato, C. de legat.* vbi disertè scribit, has subtilitates non esse superfluas, sed eiusmodi, quæ faciant, vt libellus aptus vel ineptus iudicandus sit.

9 Nihil enim commune habet actio personalis, quæ ex contractu datur, cum vindicatione, quæ non nisi domino competit, *dicta lege Quintus.*

10 Vt scripsi *Defin. 1. & 2. ff. de formul. & impetr. act. sublat.* Adde, nec hoc casu quicquam prodesse clausulam constituti, ne quidem ad transferendam possessionem, vt Bart. tractat *ad d.l. si culpa,* quia non aliter operari potest, quam si constituens ipse possideat tempore constituti, *l. quod meo 18. de acquir. poss.*

DEFINITIO III.

Agenti vindicatione quæstionem dominij referre quilibet potest.

QVi ab alio emit, vtique non fatetur venditorem esse dominum, ideoque si vindicationis iudicio conueniatur, siue à venditore ipso, qui fortasse aduersus venditorem restitui velit, [2] &, vt hodie fit, rescindens cum rescissorio cumulare, [3] siue ab eo, qui ex venditoris persona ius suum metiatur, [4] vtputa à creditore, cui venditor antea tandem rem quasi suam obligauerat, [5] non prohibetur emptor dominij quæstionem referre. Sed & quod magis mirum est, illi ipsi, quibus nominatim prohibitum est, ne dominij exceptionem possint obiicere, quales sunt, conductor, fructuarius, & similes si qui sunt, [6] si non personali, sed in rem actione vrgeantur, dominij quæstionem referre possunt, [7] quia fieri nullo modo potest, vt alius vindicandi ius habeat, quam qui sit dominus [8] priúsque de fundāda actoris intentione, quam de exceptionis viribus quærendum est. [9] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 10. De Locat.

1 Quia etiam alienæ rei venditio valet, *leg. rem alienam 28. ff. de contr. empt. l. ex empto 11. §.1. l. si quis alienam, 46. ff. de act. empt.* Facit *l. qui familiæ 37. ff. famil. ercisc.*

2 Puta ex causa immodicæ læsionis, aut minoris ætatis, *ex. l.2. C. de rescis. vend. l 2. l. si quidem 11. C. de præd. minor.*

3 Passim namque admittitur ita rescindentis & rescissorij cumulatio. De qua vide quæ scripsi *in Chiliade de error. pragmat.*

4 Qui vtique non plus iuris habere potest, quam auctor suus, *l. nemo plus iuris 54. l. in his 175. §.1. de reg. iur.*

5 Etsi enim creditor non dicit se dominum, & separata est dominij ac pignoris causa, *l.1. ff. de pignor.* tamen hypothecaria implicitam habet dominij quæstionem, vt qua parte tenetur creditor probare rem esse aut fuisse in dominio debitoris sui, *l.31. & qua nondum 15. §. quod dicitur, de pignor. l. ante omnia 23. ff. de probat.*

Source : BIU Cujas

6 *l.si quis conductionis 25. C. de locat.*

7 Bart. eleganter *in leg. commodare, ff. commod. & in l. si alienam, ff. solut. matrim.* Corneus eleganter *cons. 219. vol. 4. per tot.* Cravet *cons. 159. à num. 4. vsque ad n. 9.* vbi quamplures alios citat.

8 *l. in rem 23. D. hoc tit. l. doce 6. l. nullo 23. C. eod.*

9 *l. 4. C. de edend. l. negantes 9. C. de oblig. & act.*

DEFINITIO IV.

Ex pluribus emptoribus præfertur is, qui prior factus est possessor, etiam per solum constitutum aut precarium.

QVod iure constitutum est, vt eadem re pluribus vendita diuersis temporibus potior sit in causa dominij is, cui priori tradita fuerit,[1] ad eum quoque pertinet, qui per solam cõstituti clausulam possessionem nactus est,[2] postquam placuit, vt eo quoque modo, licet fictitio, etiam vera & realis possessio transferatur, nec minus naturalis, quam ciuilis 3 Idemque iuris est, si per precarium possessio translata sit: 4 quamuis vtroque casu maneat obligatus venditor ad corporalem traditionem,[5] adeo, vt si quibusdam credimus, nec ante res committi possit ob non soluta laudimia,[6] sicut nec illa debentur, priusquam possessio apprehensa sit. 7 *Ita tractatum est* 11. Calend. Decemb. 1588. [Et decisum pro Philippo Iaquenod, contra Petrum Rauier, 18. Iulij 1613.

1 *l. quoties 15. Cod. hoc tit. l. siue autem 9. §. si duobus, D. de public. in rem act. l. qui tibi 6. C. de hered. vel act. vendit.*

2 Guid. Pap. *q. 12. n. 3. q. 46. 81. 101. 111. & 168.* post Bart. *in l. si is qui pro emptore de vsuc.*

3 *l. quod meo, 18. D. de acq. poss. l. quadam 77. D. hoc tit.*

4 *l. & habet 25. § eum qui, D. de precar.*

5 Guid. Pap. *q. 101.* Facit *l. si quis 35. §. sed si quidem, Cod. de donat.* Vide tamen Bart. *ad l. ab emptione 58. D. de pact.*

6 Sic enim sentit idem Guid Pap. *d. q. 101.* contra quem tamen vide apostill. ibid. contrarium tenentem, ac fortasse verius. Ex traditis per Bart. *in d. l. ab emptione 58. D. de pact.*

7 Quia nec sine possessione transferrur dominium, pro cuius tamen translatione laudimia debentur, *l. vlt. C. de iur. emphyt.* Cui consequens videtur, vt eum per constitutum transferatur possessio, quæ sufficiens sit ad inducendam dominij quoque translationem, perinde laudimia debeantur, iisque non solutis locus fiat commisso translata per constitutum possessione, ac si corporalis quoque possessio translata esset. De quo alibi scribemus.

DEFINITIO V.

Quando pretium succedat loco rei & contra, siue in singularibus iudiciis, siue in vniuersalibus.

IN iudiciis singularibus, quale est, quod vindicandæ certæ rei gratia exercetur,[1] non succedit pretium loco rei, nec res loco pretij, multoque minus res loco rei:[2] pretium enim non ex re, sed negotiatione percipitur. 3 Sicut & aliqua re vendita, quod ex redacto pretio comparatur, non pretij, sed conuentionis potestate acquiritur. 4 In iudiciis vniuersalibus, cuiusmodi sunt illa, quibus petitur hereditas siue legitima, siue fideicommissaria, aliud est. 5 Hæreditatis namque nomen sicut iuris est,[6] & vniuersitatem successionis demonstrat,[7] ita rem vnam æque ac aliam, & rei pretium æque ac rem ipsam, & contra rem ex pretio comparatam æque ac rei pretium complectitur.[8] Quam ob causam illud quoque constitutum est, vt hereditatis fructus augeant hæreditatem,[9] qui rem singularem non augerent:[10] tametsi non veniant in fideicõmissariæ hæreditatis restitutionẽ, quia hæres fiduciarius nõ videtur rogatus de restituẽdo, nisi quod hereditatis fuisset moriẽte restatore: fructus autẽ non hæreditati, sed rebus ipsis hæreditariis accepto ferũtur.[11] Si tamẽ rem hæreditariã hæres vendiderit, tũ ex pretio aliam comparauerit, dici non potest, hanc in illius locum subrogatam intelligi, quia duplici subrogatione opus esset pretij primum in locum rei, tum rei alterius in locum pretij, quod sane longe difficilius est, quam vt res in locum pretij, aut pretium in locum rei subrogetur.[12] Sin contra ex pecunia in hereditate reperta hæres rem comparauerit, tum rem illam vendiderit, pecunia ex venditione redacta veniet in petitionem hæreditatis,[13] quoniam pecunia functionem recipit in suo genere,[14] species non item.[15] *Ita Senatus* 10. Cal. Decembr. 1588.

1 *l. 1. D. hoc tit.*

2 Bart. Castr. & cæteri, *in l. vtrum, l. si & rem, & l. sed etsi, §. 1. D. de petit. hered.* Adde *Defin. seq. num. 1.*

3 *l. venditor 21.* vbi est textus elegans, & ad probandam differentiam, quæ hic traditur, valdè accommodatus. *ff. de hered. vel act. vend.*

4 *l. qui aliena 8. C. si quis alteri vel sibi.*

5 Bart. Castr. & alij *vbi s.* ex iis ipsis locis.

6 *l. hereditas 50. D. de petit. hered.*

7 *l. 3. in princ. & §. 1. D. de bonor. possess.*

8 *d. l. venditor 21. de hered. vel act. vendit. l. item veniunt 20. de petit. hered.*

9 *d. l. item veniunt, §. item non solum & §. fructus, l. sed etsi 25. §. vlt. & ll. seqq. eod.*

10 Non enim rei, sed causæ appellatione continentur, *l. Iulianus 17. §. 1. l. præterea 20. l. qui restituere 60. D. hoc tit. l. 2. D. de vsuf.* ex quibus locis intelligendum est, quod contra scriptum videtur *in l. & ex diuerso 35. §. vbi autem, D. hoc tit.*

11 Verba sunt Vlp. *in l. in fideicommissaria 18. in princ. ad C. Treb.*

12 Bart. eleganter *in l. Imperator 70. § cum autem, de legat. 2. ex l. Titium 47 §. altero ff. de admin. & peric. tut.*

13 *Arg. d. l. veniunt, in princ. & §. 1. ff. de pet. her.*

14 *l. 2. §. mutui datio, ff. de reb. cred.*

15 *l. manifesti 13. l. si operas 20. C. de solut. l. proponebatur 76. ff. de iud.*

DEFINITIO VI.

Quando ei competat vindicatio, ex cuius pecunia aut nomine res empta est.

SIcuti, quod ex mea pecunia ab alio emptum est, non idcirco meum est,[1] ita neque commune aut communicandum, quod ex pecunia communi,[2] nisi proponas, emptionem ab eo factam, qui bonorum omnium etiam futurorum societatem contraxerat,[3] Neque sufficiet mandatum emptori à socio, vt communi nomine empta adeoque per traditionem accepta sit.[5] Alioqui non prius communis fiet, quam ab emptore pro indiuisa parte tradita sit socio, qui mandauerat,[6] Vt contingit, si mandauerim tibi, vt rem emeres, tuque emeris. Non enim idcirco res mea fiet, vt eius vindicandæ ius habeam, priusquã mihi tradideris, si, nõ meo quoque nomine tibi à venditore tradita sit.[7] Quemadmodum nec illud sufficiet, quod ratam habeam traditionem, quæ tibi per venditorem facta est, nisi vno illo casu, quo tu meo aut communi nomine emeris, traditamque rem acceperis.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. qui aliena 8. C. si quis alter, vel sibi. l. et si de tua 9. C. de donat. int. vir. & vxor.* aliud enim res est, aliud pretium. *l. si alij 42 § 1. ff. de vsufruct. l. fundum 28. D. de nouat. l. nemo 82. de verb. oblig.* itaque nec res empta ex pecunia deposita fit deponentis, *l. si ex eo 6. C. hoc tit.* Nec dotalis, quæ empta est ex pecunia dotali, *l. 12. C. de iur. dot.* Adde *l. 7 §. 1. qui potior, l. 67. §. 1. pro soc. l. 48. l. vlt. de furt.* [Excipiendi tamen sunt quidam casus, Puta si res empta sit ex pecunia militis, *l. si vt proponis 6. C. hoc tit.* vel pupilli aut adulti, *l. 3. Cod. arb. tutel. l. 2 ff. quand. ex fact. tutor.* Scilicet si empta sit ex eorum pecunia in totum, non sit pro parte, ne alioqui incidant in communionem quod abvtriusque vtilitate alienum esset, *l. si non sortem, 26. §. si centum, De cond. indeb.* An idem priuilegium dandum est filio contra patrem, si ex filij pecunia pater quid emerit? Non puto, quia plus iuris habet pater in pecuniam filij, quam tutor in pecuniam pupilli sui, *l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber. Ita tractatum est* in causa Nicolai Toynet, & Francisci Burut. 5. Cal. April. 1612.]

2 *l. si patronus 4. C. commun. vtr. iudic.*

3 Quo casu cogitur socius iudicio societatis communicare id, quod emit, sed tamen etiam hoc casu res fit emptoris ante communicationem, *l. si quis societatem 74. ff. pro socio.*

4 Hoc enim casu res fit communis citra communicationem, *dict. l. si patruus*, vbi Bart. & cæteri.

5 *l. procurator 13. ff. de acquir. rer. domin.*

6 Traditionem enim fieri necesse est & quidem à domino, & ei ipsi, in quem dominium transferendum est, aut saltem eius nomine, vt dominium transferatur, *l. traditionibus 20. C. de pact. l. multum 6. l. 1. & tot. titul. C. si quis alter. vel sib.*

7 *l. res ex mandatu 59. D. de acquir. rer. domin. l. 3. §. 1. ff. qui potior. in pign. hab.*

8 Vt in specie *l. si ego hac de. mente 24. ff. negot. gest.* vbi Bart. Bald. & Castrens. Idem Bald. *in l. si vt proponis 8. vers. considerandum ergo est, C. hoc tit.*

DEFINI

DEFINITIO VII.

Casus, in quo, qui falso negauit se possidere, non priuatur possessione.

QVod dicimus, reum, qui vindicationis iudicio conuentus falso negauit se possidere, priuandum sua possessione propter mendacium, vt ea possessio in actorem transferatur,[1] de eo accipiendum est, qui simpliciter & absolute negauit se possidere. Non item de illo, qui petiit demonstrari sibi & indicari rem, de qua agebatur,[2] atque interim metu comminationum tantum, vt Pragmatici loquuntur, propriâ negauit possessionem.[3] Hic enim non potest videri voluisse mentiri, qui ex contrario petita confinium demonstratione id egit potius, ne sibi postmodum mentiri liceret. [4] Sed hoc ipsum ita verum est, si ea iudicatio per calumniam petita non sit, ab eo fortassis, cui veritas ignota aut dubia esse non poterat. [5] Calumniam enim ob id solum, quod sit iuncta mendacio, mitius puniri non oportet, [6] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1 *L. vlt. D. hoc tit.* Facit *Auth. item possessor, C. qui potior in pign. hab.*

2 Vt sciret, an contendere deberet vel cedere, *arg. l. 1. D. de edend.* Nam nec valere posset responsio à possessore facta ante exhibitionem, nisi quæ à sciente facta esset, *arg. l. 4. D. de opt. legat.* Etsi enim loquitur lex illa de responsione, non de electione, ipsa tamen responsio electio est quia conuentus reus eligere potest & debet quid respondeat, an affirmatiuè, an negatiuè, an possidere se, an non possidere, *l. vlt. D. hoc tit.*

3 Ne alioqui pro confesso habitus fuisset, atque ita condemnandus tanquam possessor non esset, *l. qui petitorio 36. D. hoc tit. l. qui seruum 20. §. in iure*, iunct. *l. de etate 11. § qui tacuit, D. de interrog. in iur fac.*

4 Quia contra probationem, vt loquuntur, ocularem, & quæ sit ab euidentia rei, nihil opponi potest, *l. si irruptione 8. §. ad officium, D. fin. regund.*

5 Qui enim iam certus est, magis certiorandus non est, *leg. 1. in fin. D. de act. empt.* Finge, hunc ipsum aliquando professum se possessorem, per instrumentum, quod vocant, recognitionis, nec longo post tempore contra eum agi vindicatione, An non calumniosè faciat, si eandem rem sibi exhiberi postulet?

6 Nunquam enim vnius delicti pœna minuitur ob aliud delictum, *l. 2. in princ. D. de priuat. delict.*

DEFINITIO VIII.

Ob interuentionem eius, qui se dominum rei locatæ dixit, admittitur quæstio dominij inter locatorem & conductorem.

PEtebam à te ex conuentione dimidiam partem fructuum fundi Titiani, quem tu à me conductum habebas & coluerας. Cum tu soluere recusares, eoque nomine lis inter nos penderet, liti interuenit Sempronius, contendens suum esse fundum, ex eaque causa petiit inhiberi fructuum exportationem, quousque de iure suo cognitum fuisset. Dicebam agere me ex contractu & in personam, ideoque Titium prætextu dominij intercedere non posse, quandoquidem nihil commune habeat quæstio dominij cum personali obligatione. [2] Tu contra, Non posse te fructus mihi turo soluere quos alius suos diceret. [3] Neque rursus cogendum æstimationem præstare, quam non promiseras, si fructus ipsos præstare non posses, [4] præsertim cum non æstimatio, sed fructus ipsi in obligatione essent, [5] & consequenter in petitione. [6] Pronunciatum est, De illo prius cognoscendum & inquirendum esse, an ad me, an ad Sempronium fundus ille Titianus pertineret, vt sciri posset, vtri tu eos præstare deberes. Nec enim dubitari poterat, quin ad eum spectarent, cuius esset fundus, [7] cum non seminis, sed soli & dominij iure acquirantur. [8] Itaque si ad Sempronium fundus pertineret, consequens fieret, vt fructuum ex eo perceptorum portio mihi sine causa promissa videretur: [9] cumque promissionis tuæ alia causa non fuerit, quam quod fundum meum esse dicerem, [10] non est alienum, vt tametsi agam ex obligatione, disputetur tamen de dominio, non inter nos quidem, [11] sed inter me & Sempronium, propter Sempronij interuentionem. Nam & si de possessione recuperanda tecum agerem, & alius interuenire vellet, dominiique quæstionem proponere, admittendus esset. [12] Verum in proposito vindicias lite pendente *Senatus* pro me dixit propter contractum; ita tamen vt cauerem de restituendo cum fructibus Sempronio, si ad eum pertinere postea constaret, [13] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1 Omnes enim obligationes, quæ ex contractu proficiscuntur, sunt in personam, *l. 1. l. actio 28. D. de oblig. & action.*

2 *l. Quintus 40. D. de act. empt. l. quoties 15. C. hoc tit.*

3 Denunciatio enim domini ius suum, præsertim in iudicio declarantis, inducit malam fidem, si quid postea factum sit in fraudem & præiudicium eiusmodi denunciationis, *l. si fundum 17. Cod. eod. hoc tit.* quamuis non idem sit in denunciatione per eum facta, cui ius denunciandi non fuit, *l. tutor 47* vbi Bart. *in princ. D. de minor.* aut in causa depositi, *l. pen. in fin. C. depos.* interuentio autem in lite plus quam denunciatio est.

4 Quia tunc æstimationem præstare interdum debitor cogitur, cum id ipsum, quod debetur, accipere creditor potest, *l. si mulier 59. §. ex asse D. de iur. dot.*

5 *Arg. l. fundum 28. D. de nouat. l. si alij 42. §. 1. D. de vsufr.*

6 Non enim aliud esse potest in petitione, quam quod est in obligatione, *l. si quis stipulatus fuerit decem in mille 57. D. de solut. l. 1. D. de penu legat. l. 1. §. item si ita, D. ad l. Falcid.* cum obligatio sit actionis mater, *l. licet 43. §. ea obligatio, D. de Procur.*

7 Itaque præiudicialis erat quæstio, cuius esset fundus, *vt in l. fundum, 16. l. fundi 18. D. de except.*

8 *L. qui scit 25. § 1. de vsur. l. in fideicommissaria 18. vers. fructus autem, D. ad SC. Trebell.*

9 *l. 1. in princ. & §. pen. & pass. D. de condict. sin. causf. l. qui agnitis 11. D. de except.*

10 Promittitur enim merces propter fructus, quorum dominium acquiritur conductori, cum eos percipit ex domini voluntate, *l. si seruus 61. §. locaui, D. de furt.*

11 Quia conductor dominij quæstionem referre non potest, *l. si quis conductionis 25. C. de locat.*

12 Mynsing. *cent. 2. obser. 1. ex cap. fin. de ord. cogn. & cap. cum ad sedem de restit. spol.* Panorm & alij *ad. cap. olim 2. eod.* Adde Bart. *in l. si persuasorio 14. §. 1. D. de appellat.* [*Fachin. lib. 1. cap. 5.*]

13 *Arg. l. fin. C. de ordin. cognit. & d. l. pen. in fin. C. depos.*

DEFINITIO IX.

Conuentus rei vindicatione licet se probet bonæ fidei possessorem, non ideo tamen obtinere debet, quandiu actor probare potest se esse dominum.

CVm vindicarem à te fundum, obiecisti & probasti, eum te iusto titulo & bona fide possidere, [1] ex eaque causa Iudex contra me pronunciauit. Visum est male nimisque propere iudicatum, propterea quod etiamsi iusto titulo & bona fide possideres, non tamen continuo esset consequens vt vincere deberes. [2] Quid enim si à non domino emeras, quem dominum putabas? [3] Aut, quid si ab eo, qui eundem fundum priori mihi & vendiderat & tradiderat? [4] Itaque debuit Iudex interloqui, vt amplioribus & allegationibus & probationibus lis instrueretur. [5] *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Iun. 1591.

1 Quod eum fundum emisses fortasse aut in solutum accepisses à Sempronio, Emptionis enim titulus iustus est, secutáque inde traditio facit emptorem bonæ fidei possessorem, licet venditor non fuerit dominus, *l. sed etsi 7. § pen. & seq. l. siue autem 9. § si duobus, D. de public. in rem act.* Quæstio enim illa, an venditor dominus fuerit necne, non ad causam possessionis pertinet, sed ad causam dominij, vt sciatur, an emptor factus sit dominus necne, *l. ex empto 11. § 1. D. de act. empt.*

2 Probatio autem mediorum debet esse de concludentibus necessario, vt sententia ferri possit, alioqui probatio dubia non releuat, *l. neque natales 10. l. matrem 17. l. ad probationem seruitutis, 22. C. de probat. l. non hoc 4. C. vnd. legit.*

3 Hoc enim casu non potuisses fieri dominus ex venditione & traditione facta à non domino, *§. si quis à non domino, iunct. §. per traditionem, Instit. de rer. diuis. l. nemo plus iuris, 54. l. in his 171. §. 1. de regul. iur.* Ego igitur agens vindicatione probare adhuc poteram, me esse dominum, *l. in rem 23. & pass. D. hoc tit.*

4 Quo casu proculdubio potior esse deberem, siue venditor fuisset dominus, siue non, *l. si ea res 31. §. vlt. D. de act. empt. d. l. siue autem 9. § si duobus, ff. de public. in rem act.* ac proinde in iudicio vindicationis obtinere deberem.

5 Aut saltem vt ego actor excluderer à probando dominio, si intra dilationes mihi in eam rem datas probare nollem aut non possem, atque ita condemnaret non tam propter ius tuum, quam propter non ius meum, *ex l. vlt. C. hoc tit. l. 4. C. de edend.*

DEFINITIO

DEFINITIO X.

Cauſa reſtitutionis in integrum ex cauſa læſionis habet implicitam dominij quæſtionem & vindicationem.

VIndicanti donatario referre dominij quæſtionem poteſt is, qui à donatore poſt factam donationem comparauit,[1] cum fieri poſſit, vt ab eo, qui dominus numquam fuit, emerit, & ea ex cauſa donatorem ipſum habeat obligatum,[2] Quiſquis autẽ directa vindicatione agit, eũ neceſſe eſt probare ſe dominum,[3] nec pro domino haberi aut habitum eſſe ſufficit, præterquam cum Publiciana agitur, quæ vtilis tantum vindicatio eſt. [4] Secundum quæ ſi mihi fundum vendideris, quaſi tuum, qui erat alienus, & poſtea in integrum reſtitui velis, quaſi rem tuam minore quam iuſto pretio diſtraxeris, non aliter eris audiendus, quam ſi eius rei dominium probaueris ad te pertinere. [5] Neque enim læſus in pretio videri poteſt, qui vendidit rem alienam. [6] Quare nec diſtinguemus, an rem illam ex alia cauſa ad me pertinere dicam, an ad alium.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Gilet, & fratrum Galet 7. Cal. Mart. 1593.

1 Nam etſi à donatario ipſo comparaſſet, adhuc tamen ei vindicanti quæſtionem dominij referre poſſet, vt diximus *Defin. 3. ſuprà.* Quanto igitur magis ei, à quo non comparauit, licet ab eius auctore comparauerit?

2 De euictione *l.1 & tot.tit.D.de euict.& C.*

3 *l.vlt. C.hoc tit.l.in rem 23. & paſſ.D.eod.*

4 *§.namque, Inſtitut.de action. l.1. & tot.tit. D. de Publician.in rem act.* Quanquam & ob hanc cauſam Publiciana non datur, niſi eo colore quaſi iam vſuceperit actor, qui rcuera nondum vſucepit, *dict.§.namque* ne alioqui videatur non domino dari vindicatio, quod nec in vtili quidem vindicatione ferendum eſt.

5 Cauſa enim reſtitutionis in integrum habet implicitam dominij cauſam, & cogitur pupillus vel minor probare rem eſſe ſuam, vt reſtitui poſſit, *l.tutor 47.§.1. l.ſi res pupillaris pen. D.de minor.* Aliud eſt, ſi dicant iſti, malè venditam rem eſſe, quod ſit vendita ſine decreto. Sufficit enim quod ſit vendita quaſi pupillaris, *l.magis puto 5.§.1. D.de reb. eor.qui ſub tutel.* cum pupillus tanquam bonæ fidei poſſeſſor Publicianam eius rei nomine habere poſſet, *§. namque, Inſtit. de Public. in rem act.* Adde *l.3. C.ſin.regund.*

6 Cum hic emptorem potius deceperit, ſeque obligauerit de euictione, ſiue ſciens, ſiue ignorans vendiderit, *tot.tit.D.de euict.D.& C.*

7 Semper enim vincere debebo per non ius actoris, *lege vltima. C. hoc tit.*

DEFINITIO XI.

De venditione pluribus facta per Principem.

EAdem re pluribus ſeparatim & conſequenter diuerſis temporibus vendita per Principem indiſtincte admittimus præferri eum, cui priori vendita eſt,[1] non adhibita ea diſtinctione, quæ in venditionibus à priuato factis adhiberi ſolet, cui prius res ſit tradita. [2] Ideo fortaſſe quod iuſtam quamlibet Principis voluntatem ratam eſſe effectumque habere conueniat, & Principis deceat maieſtatem.[3] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi eam rem Princeps vendiderit, quæ vendi iure potuerit. Quid enim ſi vendita ſit res ad coronæ domanium & patrimonium pertinens? Venditio edictis Principum noſtrorum prohibita eſt, quibus patrimonium ducale in perpetuum inalienabile, conſtituitur, [4] neceſſitate etiam impoſita Præſidi & Magiſtris Computorum iurandi ſolemniter nunquam ſe eiuſmodi alienationibus conſenſuros. Etſi autem inualuit, vt plerumque alienationes iſtæ admittantur à Rationalibus, &, vt aiunt, verificentur, id tamen non fit, niſi trina ſaltem Principis iuſſio vrgeat, quæ vniuerſum ordinem Rationalium à iuriſiurandi, quod ad eam rem pertinet, obſeruatione liberet atque eximat.[5] Itaque hoc caſu ex pluribus emptoribus non is præferetur, cui res prius vendita aut tradita fuit, ſed is demum, qui prior trinam illam iuſſionem à Principe impetrauerit. Qui enim non impetrauit quaſi nullo iure nitatur, nullumque contractum habeat, dominus fieri, aut in dominij acquiſitione alteri præferri non poteſt. [6] *Ita tractatum eſt* 4. Id. April. 1593.

1 Notant DD. *ad l.quoties 15.C.hoc tit.argum.l.bene à Zenone, Cod. de quadr.præſcript.l.illud 10. Cod.de ſacroſanct.Eccleſ.l.34. Cod.de donat.* [Vide tamen Didac.Couarr. *lib.2 var.reſol.cap. 19.num. 3.* vbi ait hoc procedere ſi certum ſit eam fuiſſe voluntatem Principis, vt transferret dominium ſine traditione, ſiue de contractu agatur, ſiue de feudo, ſiue de priuilegio. Secus ſi tractemus de ſimplici contractu, quia præſumendum ſit Principem ſecundum communes regulas iuris contraxiſſe, ſed in priuilegio & in feudo, aliud eſt, præſumiturque tacita illa voluntas Principis, vt dominium transferre voluerit abſque traditione. Eccleſiæ venditricis aut eccleſiaſtici venditoris non eadem quæ Principis ratio eſt. Didac. *ibid. num.4.*]

2 *d.l.quoties, l.ſiue autem 9.§.ſi duobus, D.de Public.in rem act. l.ſi res 31. §.vlt. de act.empt.*

3 Ne alioqui fiat omnium exul, qui omnium eſt præſul, ſi liceat Principi à contractibus ſuis pro arbitrio reſilire, vt bonus quidam Doctor dicebat.

4 Vide elegantiſſ. & vberimum tractatum viri doctiſſ Renati Choppini *de doman.reg.* & quæ tractãt noſtri *ad l.comperit 6.C.de præſcript. 30.vel 40.annor.l.omnia 5. Cod.de pagan. & ſacrif.* vbi Gothofr.notat dominium coronæ eſſe Principi ad inſtar dotis.

5 Scilicet de plenitudine poteſtatis, ſecundum quam dicitur Princeps eſſe ſ. leges nec tantum ſuo, ſed etiam alterius cuiuſlibet iuri, adeoque publico poſſe derogare, de qua tamen abſoluta poteſtate vide quæ ſcripſi *ad Defin.1.n.10.§. ſicontr. ius vel vtilit. public.*

6 *L.nullo 23.C. hoc tit.iunct.l. numquam nuda 31.D.de acq.rer.dom.*

DEFINITIO XII.

Præſumitur venditum à Principe, vt & ab alio quolibet, ius tantum quod habet in re.

SAne ſi poſterioris venditionis tempore ius aliquod Principi ſupererat in re iam alteri vendita, æquiſſima eſt interpretatio, vt id dumtaxat videatur poſteriore loco venditum, quod eo tempore Princeps habuit:[1] ne alioqui inducatur probatio fraudis à Principe initæ,[2] quæ in priuato ſtellionatus pœna coerceretur,[3] præter id, quod vulgo iactatur, non videri quem vendere niſi ius quod habet in re.[4] Quid ſi reditum certi caſtri in aliquot annos Princeps Titio vendiderit, deinde Sempronio caſtrum ipſum vendat? Non poterit prior emptor poſterioris venditionis effectum impedire, tametſi prior venditio à Rationalibus iam approbata ſit, quia nullum in proprietate ius habet, qui reditum dumtaxat emit.[5] Plane quod ad reditum attinet præferetur. [6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Princeps enim in ſuis contractibus vtitur iure communi, & tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur, Bald. *in l.ex imperfecto in fin.C.de teſtam.* Thomm.Grammat. *dec. 65. num.2.* Ideoque nec de plenitudine poteſtatis contra factum ſuum venire poteſt, Cynus, Caſtr. & alij *ad l.digna vox, D.de legib* [Didac.Couar. *lib.2 var.reſol. cap.19. n. 3.* Itaque cùm Sereniſſimi Principes noſtri omnimodam iuriſdictionem cum mero & mixto imperio conceſſiſſent Prioratus du Borget, aduerſus ſubditos Prioratus vbicunque delinquentes intra territorium omne Principum: deinde ſequentes Principes omnem quoque iuriſdictionem cum omni mero & mixto imperio certis finibus diſtinctam, nobili cuidam dediſſent, Placuit ſaluum ius Prioratui eſſe in ſuos ſubditos, etiam in territorio nouæ, ac poſterioris iuriſdictionis delinquentes, quod à poſteriore conceſſione exemptum intelligi deberet, quicquid præcedente contineretur. *Ita Senatus* pro Reuerendiſſ. Patribus collegij Societatis Ieſu Camberienſis, contra D.Baronem de la Serra, 18. Cal.Maij 1612.]

2 Quod eſſet alieniſſimum à maieſtate Principis, qui ab illicitis abſtinere debet, multo magis quam priuatus, *l.penult.* vbi Bald. *ff.de hered.inſtit.* Sed & vel ſola ipſa mutatio voluntatis Principe indigna videtur, eáque dubitandi ratio *ad l.cum heredes 7 in fin.verſ. Imperator.* vbi Gothofred. *C.qui teſtam. fac. poſſ.*

3 *l.tutor 16.§.1. & l ſi quis 36.ff. de pignor. act. l.& qua nondum 15. §.qui res ſuas, ff.de pignor.l.3.§.1.ff de crimin.ſtellion.l.1.2.& vlt. C.eod.* Sed & pœna falſi ex hac cauſa locum habere poteſt, *l.qui duobus 21.ff.de leg.Corn.de falſ.* Vide Cuiac. *lib.12.Obſeru cap.21.*

4 *l qui tabernas 32 ff.de contr .empt.l.vxor patrui* vbi DD. *C.de legat.*

5 Quando cauſa fructuum ſeparata eſt à cauſa proprietatis, *l ſi Titio, 33.§.1 ff.de vſufr.l.pen ff.de acquir.poſſeſſ.*

6 Totúmque reditum habebit ſolus, nec fiet concurſus ille, de quo in ſpecie longe diſſimili, *in l.ſi alij fundum, 19. D.de vſufr.leg.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XIII.

Curator bonis absentis datus Publicianam habet pro bonis, quæ ex diuisione inter alios fratres facta absenti obtigerunt, si quis ea postea absente ignorante vendiderit.

EX quinque fratribus, qui patris hereditatem per multos annos indiuisam retinuerant, quatuor, absente quinto, bona omnia diuiserant, postea vnus ex iis non tantum suam sed etiam absentis portionem extraneo cuidam vendiderat. Curator absentis bonis datus eam portionem, quæ absenti obtigerat, quasi male alienatam vindicabat.[1] Possessores vero, iidemque emptores negabant, dominium ad absentem pertinere, propterea quod mutuas ex diuisione adiudicationes dominiique translationes fieri necesse esset,[2] quæ tamen absentis nomine fieri nullo modo potuerant,[3] nec proinde inter cæteros quoque coheredes, licet consentientes, cum in re communi & indiuisa suam quisque vel in minima glebulæ parte habeat portionem.[4] Curator respondebat, non posse emptores referre quæstionem dominij, cum ab eo emissent, qui bona illa suo absentisque nomine quasi sibi fratrisque ex diuisionis instrumento acquisita vendiderat,[5] Contra replicabant possessores, imo vero quotiescumque rei vindicatione agitur, posse referri quæstionem dominij,[6] adeoque ab ipso etiam conductore, cui alioquin id non liceret.[7] Sed neque ex diuisionis instrumento probari dominium, cum & alienam rem sicut vendi à non domino,[8] ita & perperam diuidi nihil prohibeat. Nec quod ab vno ex fratribus emissent facere, vt dominium ad eum eiusque fratrem absentem, cuius nomine vendidisset,[9] pertinuisse cogatur fateri.[10] Pronunciatum est directam rei vindicationem à curatore exerceri non posse, qui dominium non probaret,[11] sed tamen Publicianam posse illi competere absentis nomine,[12] in quem paterna possessio cum iure hereditario pro quinta hereditatis parte transiisset.[13] Alioqui quid dicemus? An nulla in ciuitate bona absens reliquisse videbitur?[14] An potius curatori necessitas incumbet quintam paternæ hereditatis partem à coheredibus petendi, ac si nulla interceßisset diuisio? At quid si absenti vtilis & commoda fuit diuisio, vt eius interest ratam eam remanere?[15] Cur cogamus curatorem, vt aduersus absentis commoda, quibus studere debeat, impugnet diuisionem?[16] Melius igitur est, vt perinde ei saltem vtilem vindicationem demus absentis nomine, ac si absens diuisionem approbasset:[17] tametsi non probarentur ea bona, quorum diuisio facta erat, ad patrem pertinuisse, à cuius heredibus possessores emerant, cum nec alium dominum allegarent.[18] Et sane quamuis quod à te emi non prohibeat negare tuum fuisse, præsumptio tamen non leuis est pro te, nisi probem alterius fuisse.[19] Quamquam præsumptio illa non sufficit ad fundandam intentionem eius, qui se dominum dicit, & agit tanquam dominus.[20] *Ita Senatus* in causa Guidonis Thomasset & Ioannis Bochut, contra Guidonem de Petit Pierre Augustanum, Prid. Non. Iunij 1593.

1 Quod dominium absenti acquisitum siue ex hereditaria causa, siue ex diuisione ignoranti ipsi adimi alieno facto non potuisset, *l. si ego* 9. §. 1 *D. de iur. dot. l. nemo* 6. *C. de rebus alien. non alienand. leg.* 1, 2. *& tot. tit. C. de com. rer. alien.*

2 *l. item ab eo* 22. § 1. *l. inter coheredes* 44. §. 1. *& pass. D. famil. erciscund.* vnde est, quod bona minorum, sicut alienari non possunt, ita nec diuidi possint, nisi maiore ad diuisionem prouocante, *l.* 1. §. 1. *vers. si communis, l.* 5. §. *vlt. l. si pupillorum* 7. *D. de rebus eor.*

3 Ex iuris reg. de qua *in l. id quod nostrum, de reg. iur.* ex quo fit, vt in re & iure communi potiot sit causa prohibentis, *leg. Sabinus* 28. *D. commun. diuid. l. in re communi* 26. *D. verb. pred.*

4 Ideoque potest quis suum dicere, quod cum alio commune habet *l.* 5. §. *vlt. de leg.* 1. *l. rectè* 25. §. 1. *de verb. signif.*

5 Nam & verba enunciatiua solent probare inter easdem partes, *l. optimam* 14. *C. de contr. & committ. stipul. leg. ex hac scriptura* 16. vb Bart. *D. de donat.*

6 Dixi *Defin.* 3. *num* 7. 3.

7 *l. si quis conductionis* 25. *C. de locat.*

8 *l.* 2. *in fin. C. res int. alios act.*

9 Nemo enim alienam rem vendendo suam facit, licet vendat tanquam suam, siue sciens, siue ignorans, quia ignorantia excusat quidem à delicto, sed nunquam ius tribuit, *leg. tutor.* 16. §. 1. *D. de pignor. act.*

10 Potius enim conqueri poterant se deceptos, aut saltem dicere per errorem, se emisisse rem alienam,

11 *Ex l. doce, l. vlt. & pass. C. hoc tit.*

12 §. *namque, Instit. de action. l.* 1. *& tot. tit.* Curator enim bonis datus actiones omnes tempore petituras exercere absentis nomine potest, *l.* 2. vbi Bart. *D. de curat. bon. dand.* cuiusmodi sanè hæc est, *l.* 1. *Codic. de commun. rer. alienat.*

13 Ex edicto, quod dicimus *Le mort saisit le vif*, iuncto iure suitatis, quod facit filios heredes necessarios, quamuis habeant beneficium abstinendi, *l.* 1. §. *qui sunt in potestate, D. si quis omiss. cauf. testam.*

14 Imo vero reliquit, ex quo pater fuit mortuus, ideoque & heredem habere ipse potest, *l. pen. D. de suis & legit.* Nam & hoc facilè contingere potest, quo casu dicimus, etiam pupillarium bonorum diuisionem valere, quæ tamen alioqui prohibita est, *l. si pupillorum* 7. *de rebus eor. qui sub tutel.* Bart. *in l. iubemus, C. de sacros. Eccles. arg. l. si conuenerit* 14. *in fin. D. pro socio.*

16 *Arg. l.* 3. §. *dua autem, D. de Carbon. edict, l. plures* 19. *in fin. C. de fid. instrum. l. generaliter,* 5. §. 1. *in fin. C. de secund. nupt.*

17 Ne interea nihil iuris habere videatur absens, qui tamen in omnem euentum, id est, siue reuersus diuisionem approbabit, siue non, partem suam habiturus est, *arg. l. ventre* 84. *in fin. D. de acquir. hered.*

18 Bona enim, quorum quis possessor fuit, mortis tempore ad eum pertinuisse in dubio præsumuntur, quousque constet de contrario, *l. Titia* 48. *D. de solut.* Bart. *in l. cum res* 12. *& l.* 16. *C. de prob.*

19 Vix enim est vt accedat quis ad emptionem eius rei, quam putet esse alienam.

20 Quia vbi probatio formaliter & præcisè requiritur, non sufficiunt præsumptiones legis, *l. Lucius* 83. *D. de condic. & demonstr.* Alciat. quem ad eum locum citat Gothofr. *in tract. D. de præsumpt.*

DEFINITIO XIV.

Casus, in quo rei mobilis possessio pendente lite auferenda est possessori.

DVobus de rei mobilis, quæ furto subtracta dicebatur, dominio contendentibus, cum inuicem contrariæ pugnantésque adferrentur probationes, iudex criminalem contrquersiam in ciuilem conuerterat, & interea per fiduciæ speciem, pérque modum, vt aiunt, prouisionis pronunciauerat, rem mobilem penes eum manere debere, qui litis cœptæ tempore possessor eius fuisset. Appellatione interposita visum est, quod ad primum sententiæ caput attineret, bene interlocutum Iudicem,[1] quod ad posterius autem malè. Quamquam enim dici soleat, non esse possessorem lite pendente priuandum sua possessione:[2] id tamen in proposito locum habere non poterat, propter imminens periculum, quod subesset, ne in locum rei controuersæ per calliditatem possessoris alia subiiceretur,[3] atque ita fieret, vt furti probatio eluderetur, quæ sine rei exhibitione fieri nulla posset.[4] Itaque placuit pendente lite rem in actuarij manibus relinquendam esse.[5] *Ita tractatum est* in publico Auditorio 12. Calendas Decembris 1593.

1 Quia quæstio ciuilis hoc casu præiudicium facit criminali, *leg. vnic. C. quand. ciuil. act. crimin. præced.*

2 *l. Imperatores* 21. §. *vlt. D. de appell. l. moueor.* 4. *C. si seru. export. vend.*

3 *Vt in l. cum es* 20. *D. de furt. l. si quis in pignore* 36. *D. de pign. act.*

4 *l.* 3. §. *item si optare, & §. si noxali, D. ad exhib. l.* 4. *D. de opt. legat.* Cuiac. *lib.* 20. *obseru. cap.* 10.

5 *Vt in d. l. Imperatores, §. vlt. l. ab executione* 5. *Cod. quor. appell. non recip. l. si fideiussor* 7. §. *vlt. D. qui satisd. cog.* Omnibus enim modis prospicere bonus Iudex debet, ne probationes intercidant, *l. in lege* 40. *D. ad l. Aquil. l per hanc* 4. *in fin. C. de temp. & repar. appell.*

DEFINI

DEFINITIO XV.

In iudicio vindicationis condemnatus poteſt etiam in iudicati executione habere ius retentionis, pro impenſis à ſe in eam rem factis, niſi ſit moroſior.

IVſſus rem petitam cum fructibus reſtituere, deductione tamen prius facta impenſarum neceſſariarum aut vtilium habet vtique non ſolum ex iudicato,[1] ſed ex ipſa etiam iuris ratione ius retentionis in id vſque tempus, quo expenſæ illæ & taxatæ ſint & ſolutæ.[2] Proinde licet ea taxatio expediri tam cito nequeat, vt veriſimile ſit longiorem futurum iudicij tractum:[3] Non ideo tamen poſſeſſio erit auferenda condemnato,[4] nec ſi victor offerat ſatiſdationem,[5] præterquam vno illo caſu, quo appareat, eum, qui reſtituere debet, moram contraxiſſe in proſequenda iudicati executione ſumptibúſque declarandis, vt eo obtentu rem diutius retineret.[6] Tunc enim fruſtrationis coërcendæ gratia æquiſſimè conſtitutum eſt, vt ab eo res auferatur, & in aduerſarium idonea prius ſatiſdatione per eum præſtita transferatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Amedei Martel. 5. Id. Iun. 1595.

1 Quoniam ablatiui illi abſoluti, *deductione facta*, important conditionem, *l. à teſtatore* 109. vbi Bart. *C. de cond. & demonſtr. leg. acceptis* 93. *D. ad l. Falcid. l. deducta* 58. *in princ. & §. acceptis, D. ad SC. Treb.*

2 Nam cui damus actionem, multo magis damus retentionem per viam exceptionis, *l. quæ omnia* 25. *in fin. cum leg. ſeq. D. de procur. l. 1. §. is autem, de ſuperf.* quæ & interdum datur nullam habenti actionem, *l. ſi in area* 33. *in fin. ff. de cond. indeb.*

3 Quia ſuas moras habet etiam executio iudicati, *l. quod debetur* 5. *ff. de pecul. l. etiam* 15. *vt legat. ſerv. cauſ. caueat.*

4 Non enim paruum commodum eſt poſſeſſionis adextorquendam ſolutionem ab eo, qui rem habere velit, & quam ſi haberet, poſtea ſoluere niſi coactus nollet. Et hic verus ſenſus eſt eius, quod dici ſolet, plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonam, ſcilicet retinendo rem, non etiam agendo in rem. Plerumque enim incommodior & onerosior eſt actio in rem, quam in perſonam, vt Gothofr. ex Bellon. notat. *ad leg. plus cautionis* 25. *D. de reg. iur.* in qua ideo malo legere, vt in Pand. Flor. *plus cautionis eſt in re, quam in perſona*, non vt vulgo, *in rem, quam in perſonam.*

5 Nunquam enim durior mea conditio fieri debet, ob id ſolum, quod aduerſarius meus ſatiſdare paratus ſit, niſi quibus caſibus iure aut ſtylo noſtro cautum eſt, vt ſatiſdatio pro iuſta præſtatione ſit, quia ſatiſdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occaſionem trahi debet, *l. nam quod* 14. *§. vltim. D. ad SC. Trebellian.*

6 Quod plerumque faciunt condemnati, vt fruſtratoria cunctatione & tergiuerſatione victorem fatigent, & ad deferendam iudicati executionem, aut ad tranſigendum de eo, quod adhuc controuerſum eſt, eum adigant.

7 *Stylo Senat. noſtri artic. 66.* in nouis.

8 Ne poſſeſſori ſuus dolus proſit & ſua fruſtratio, *contra l. hominem* 37. *ff. mandat.* Facit in argumentum *l. Imperator* 50. *D. ad SC. Trebell.* vbi fideicommiſſi reſtitutio propter fraudem patris repræſentatur, etiamſi conditio nondum extiterit. Adde *l. vlt. D. hoc tit.* vbi propter poſſeſſoris dolum, qui ex ſolo eius mendacio colligitur, poſſeſſio ab eo transfertur in aduerſarium, vt & in aliis nonnullis caſibus pœnæ cauſa transfertur poſſeſſio, *leg. 4. ff. vt leg. cauſ. caueat. l. 2. §. vltim. ff. de collat. l. de bonis 6. §. vltim. ff. Carbon. edict. l. vnic. vti C. poſſid.*

DEFINITIO XVI.

Quid ſi condemnatus fruſtretur executionem iudicati in alio, quam in ſumptuum ſibi reſtituendorum & propter quos retentionem habet taxatione.

QVid ergo ſi non in eo quidem moroſus ſit, quod ad taxandas impenſas pertinet, ſed in qua alia litis parte, puta in declarandis aut reſtituendis fructibus, vel ſumptibus litis, ad quos fuerit condemnatus, & quibus taxatis futurum ſit, vt condemnationis pati debeat executionem? Nihil hac de re iure noſtro prouinciali cautum eſt.[1] Sed tamen eadem æquitatis ratione idem quoque hoc caſu obtinere placuit,[2] præſertim cum ex fundi adiudicati qualitate veriſimiliter coniici poſſet, non pluris fore impenſas in rem factas & poſſeſſori reſtituendas, quam fructus eſſent ſumptuſque litis, qui viciſſim à poſſeſſore victori reſtitui deberent.[3] *Ita Senatus* pro Iulio Arbareſte, contra Amedeum Martel, 16. Cal. Iul. 1595.

1 *d. Styl. Senat. artic. 66. in nouis.*

2 Quia vbi eadem ratio eſt, idem quoque ius conſtitui debet, *vulg. leg. illud* 32. *D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſtam.*

3 Debet enim Iudex conſcientiæ ſuæ religionem inſtruere ex iis, quæ veriſimiliora compererit, *lege vltima in principio de eo quod met. cauſ. lege 3. §. 1. & §. eiuſdem, ff. de teſtib. leg. cum de indebito 25. ff. de probat. lege vltima in fin. Codice de vſufruct. lege vltima. codice de contr. & commit. ſtipul.* [Obſerua tamen ſumptus à bonæ fidei poſſeſſore factos in rem alienam compenſandos ei eſſe cum fructibus quos ante litem conteſtatam perceperit, quamuis non ſint illi reſtituendi, ſed ij tantum, qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt. *Ex leg. ſumptus* 48. *D. hoc tit. Ita Senatus* in cauſa Dom. Comitis De la foreſt & Hugonis Martin, 3. Calendas Septembris 1613. Item multum refert an ſumptus facti ſint in rem alienam poſt acceptum iudicium motámve controuerſiam: an vero ante. Nam qui ante facti ſunt, neceſſariò reſtitui debent, licet non neceſſarij ſint, ſed vtiles tantùm, dummodo permanentes. Si vero poſt acceptum iudicium, non alij quam neceſſarij cùm imputare ſibi debeat poſſeſſor, qui iam paſſus controuerſiam impendit in rem alienam, niſi quatenus ei neceſſe fuit impendere ne res vel periret vel deterior fieret: quo nomine futurum erat vt ipſe actori teneretur. Nec enim cuiquam permittendum eſt, vt poſt acceptum iudicium faciat duriorem conditionem aduerſarij *leg. 4. §. 1. de aqua & aqu. pluu. arcend. act.* Facit verò duriorem, qui aduerſarium etiam locupletem onerat refuſione expenſarum. quamuis vtilium, poteſtque videri eas donaſſe, quippe quas nullo cogente iure fecerit *leg. 29. de donat. leg. 81. de reg. iur.* Vt in hoc deterioris conditionis ſit qui litigat, quam ſint alij malæ fidei poſſeſſores in ſumptibus ante litem conteſtatam vtiliter factis, *leg. 37. & ſeq. ff. de hered. petit. Ita Senatus* in eadem cauſa.]

DEFINITIO XVII.

Rem alij legatam & à legatario etiam pro parte agnitam non poteſt heres ne quidem ab alio vindicare.

NOn poteſt heres vindicare rem, quæ alteri fuit legata, etiamſi ab eo poſſideatur, qui neque ſit legatarius, neque doceat habere ſe ius à legatario,[1] ſi modo conſtet, agnitum à legatario legatum,[2] adeoque ſi pro parte agnitum ſit. Nam cum certi iuris ſit, legatarium non poſſe legatum pro parte agnoſcere, & pro parte repudiare,[3] conſequens eſt, vt ſi vel ex minima parte agnitum ſit legatum, totius rei, legatæ dominium recta via tranſeat à teſtatore in legatarium,[4] ita vt nullo inſtanti penes heredem fuiſſe videatur[5] nec vllo caſu ad heredem poſſit recurrere ipſo iure, quin factum legatarij aliquod intercedat.[6] Igitur heredi nullo iure vindicanti vtiliter obiicietur exceptio dominij, itémque illa iuris regula, quæ habet 7, aduerſus extraneos vitioſam quoque prodeſſe poſſeſſionem.[8] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani de Pradel, & N. Anthenoris de Veygie. *Sine die.*

1 Nam in legatario, aut in eo, qui à legatario ius haberet, eſſet res ſine dubio, cum legatarius in re legata ſit ipſe quodammodo heres, *l. id tempus* 14. *D. de vſucap.*

2 Agnitio enim legati neceſſaria eſt legatario, *leg. ei qui* 13. *D. de condit. inſtit.* [Non quidem vt legatum tranſmittatur, tranſmittitur enim etiam ab ignorante, *leg. cum pater* 77. *§. ſurdo, de leg. 2.* ſed vt non poſſit repudiari, quomodo alioquin poteſt, *l. ſi tibi homo* 86. *§. cum ſeruus, de leg. 1. leg. Titia* 34. *§. Lucia, de leg. 2. l. 1. §. decretalis, D. de ſucceſſ. edict.*]

3 *l. legatarius* 38. *de legat. 1. l. 4. & 5. de leg. 2.*

4 *l. à Titio* 64. *in fin. D. de furt.*

5 *l. legatum* 80. *de leg. 2.*

6 Quia id, quod ſemel noſtrum factum eſt, non poteſt ſine facto noſtro à nobis diſcedere, *vulg. l. id quod noſtrum* 11. *de reg. iur. l. ab emptione* 58. *D. de pact.*

7 Quæ nec eſt neceſſaria, cum actor nullum ius agendi habet, *leg. nullo* 13. *lege vltima, Codice hoc titulo.* Non enim quærendum eſt de iure poſſeſſoris, aut de viribus exceptionis, cum actor nihil iuris habet, *leg. 4. Cod. de edend. leg. Paulus* 12. *§. 1. D. quibus modis pign. vel hypoth. ſoluit.*

8 *l. vlt. D. de acquir. poſſeſſ. l. 2. D. vti poſſid.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVIII.

Dominium probatur ex possessione & fructuum perceptione, si incidenter tantum, non etiam principaliter de dominio quæratur.

QVi per longum tempus in eorundem bonorum possessione fuisse, fructúsque communiter dominij communis iure percepisse probantur,[1] licet eius dominij probationem aliam nullam adferant, pro indiuiso tamen dominium habuisse credendi sunt.[2] Non enim melius quam ex possessione probari potest dominium, aliis dominij probationibus deficientibus.[3] Etsi placet, non sufficere eam probationem nisi si incidenter tantum, non etiam si principaliter de dominio controuertatur.[4] *Sine die.*

1 Id enim verè est pro domino se gerere, si quis fructus rei percipiat tanquam dominus, *vt in l. Titia, D. de solut.* Fructus enim non iure feminis percipi solent, sed iure soli & dominij, si alius titulus non probetur, *l. qui scit 21. § D. de vsur.*

2 Nec enim quisquam in dubio credendus est alienam rem potius, quam suam tenuisse, *l. merito 51. D. pro socio.* Nec amplius parte sua dominationem interposuisse, *l. duo fratres 72. D. de acquir. hered.*

3 *l. siue possidetis, & l. cum res, vbi not. C. de probat.* quia scilicet regulariter non solet acquiri dominium, nisi per possessionem, *l. 1. Cod. per procuratorem 8. C. de acquir. poss.*

4 Nam vbi principaliter de dominio controuertitur, vt in iudicio rei vindicationis, dominium necessario plenissimè & concludenter probandum est, tanquam quod sit fundamentum intentionis actoris, *l. vltim. C. hoc tit. Not. in d. l. siue possidetis, & d. l. cum res.*

DEFINITIO XIX.

Qui falsò dixit, se alieno nomine tenere rem, quam suo tenebat, perinde priuandus est sua possessione in pœnam mendacij, ac si omnino tenere se negasset.

NOn solum qui omnino negauit se tenere, sed & is, qui dixit, se alieno nomine tenere,[1] si postea conuincatur, eam rem proprio nomine possedisse, eandem sui mendacij pœnam pati debet, quam pateretur, si negasset, vt nimirum transferatur ab eo possessio in actorem, salua ei quæstione proprietatis.[2] Æque enim mendax vterque est, parúmque refert, an quis neget se possidere, an dicat, se tenere quidem, sed alieno nomine, cùm non tam possideat, quàm in possessione sit, qui alieno nomine rem tenet.[3] *Sine die.*

1 De qua *in l. vlt. D. de rei vindic.* Iunge *Auth item si possessor, C. qui pot. in pign. hab.*

2 Rom. *cons. 70. incip. visis,* post Bald. *in d. fin.* Bart. & Bald. *in l. 2. C. vbi in rem act.* Spec. *in tit. de prim. & sec. decret.*

3 *l. si quis ante 10. D. de acq possess. l. pignori 13. D. de vsucap.*

TIT. XXIII.

DE VSVFRVCT.

DEFINITIO I.

An & quatenus vsufructuarius omnium bonorum teneatur ad onera.

VSVFRVCTVARIVS bonorum omnium etsi æs alienum soluere non cogitur,[1] cum personalibus actionibus non teneatur,[2] tamen proprietarium prohibere non potest, quo minus ex bonis fructuariis distrahat, quantum necesse est ad æris alieni exsolutionem, tametsi ita futurum sit, vt vsusfructus ipse pro rata portione minuatur.[3] Nam vt proprietarius de suo omnino soluere compellatur, nulla ratio est. Nec si proponas legatum vsumfructum ab herede, qui testatoris hereditatem pure agnouerit,[4] licet non desint qui contra sentiant.[5] Neque contrarium est, quod plerisque Senatusconsultis pronunciatum scio viduam, eadémque bonorum omnium matiti ex legati causa fructuariam, dotem petere non posse retento vsufructu. Ideoque deliberare debere, dotemne an vsumfructum habere malit. Id enim tum vere dicitur, cum integrum vsumfructum mulier retinere vult, & nihilominus dotem integram exigere.[6] Sed si ex rerum hereditariarum distractione sibi satisfieri postulet, suúmque vsumfructum eatenus diminui consentiat, audienda est, ne aut pro vsufructu legato dotis iacturam facere, aut pro consequenda dote legatum amittere cogatur quatenus habere vtrumque commode & citra heredis iniuriam potest.[7] Plane si æris alieni onus aut ex re ipsa proficiscatur, aut quod plerumque euenit personæ pro rebus indictum sit nemo dubitat, quin fructuarius ex ipso vsufructu id soluere cogendus sit.[8] Sed etsi vel totius hereditatis vel portionis hereditariæ vsusfructus legatus proponatur, dici probabiliter potest, fructuarium teneri ad exsoluenda debita hereditaria pro modo patrimonij ex proprietate & vsufructu æstimandi.[9] Quod hoc casu non magis vsusfructus quam æris alieni soluendi necessitas ab hæreditatis iure separari possit.[10] *Ita Senatus* in causa heredis & viduæ Procuratoris Albert 15. Calend. Iunij 1590.

1 Quia singularis successor est, *in quem proinde æris alieni onus transire non potest, l. æris alieni 15. C. de donat.* In eóque errauit Bart. qui contra putauit *ad l. vlt. D. de vsufr. legat.* & post eum Guid. Pap. *q. 54. incip. quidam testator.* Merito reprehensus à cæteris ferè omnibus, quos refert & sequitur Didac. Couar. *lib. 2. var. resol. c. 2. concl. 2. & 4. n. 1. 4. 5. & 6. per text. in d. l. vlt. ff. de vsufr. legat. l. vsufructu 69. ff. ad l. Falcid. l. 1. C. si cert. pet. l. 2. C. de hered. action.* Mouebatur Bart. ad *l. vxori meæ 37. de vsufr. legat.* quæ ad rē nō facit. Etsi enim loquitur de Calendario, tamen nō de passiuis actionibus, sed de actiuis tantum intelligi potest. Mouebatur itē *ex l. nam quod 14. §. vlt. ad SC. Treb.* qui tamen locus de relicta proprietate est, non de legato vsusfructus.

2 Personales enim actiones non sequuntur singularem successorem *l. 1. §. si heres, D. ad SC. Treb. l. vlt. §. 1. D. de cont. empt.* sed ex l. 12. tab. vel transit ad heredem ex asse, vel inter coheredes pro æquis portionibus scinditur, *d. l. 1. C. si cert. pet. d. l. 2. C. de her. act. l. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus hered. cred.*

3 Quia sicut bona non dicuntur nisi deducto ære alieno, *l. subsignatum 39. §. bona, de verb. signif. l. mulier 72. de iur. dot. l. 2. §. 1. de collat. bon.* ita nec bonorum vsusfructus, *d. l. vlt. D. de vsufr. legat. d. l. vsufructu 69. ff. ad l. Falcid.*

4 Quia spretum inuentarij beneficium facere non potest, quo magis heres teneatur supra quam ferat ratio iuris, aut voluntas testatoris, sed tantum vti ne in minus.

5 Bald. *cons. 237. 1.* Gloss. *ad cons. 94.* quos reprehendit ex communi aliorum sententia Didac. Couar. loc. s. cit. Philipp. Dec. *cons. 536. 590. col. pen. & 620. in fin.* Cravet. *cons. 137. col. 1.*

6 Quod sanè fieri non potest. Et quamuis dos per legatum vsusfructus minui non debeat, vsumfructum tamen per dotem minui necesse est, cum dos sit æs alienum mariti soluto matrimonio. Quid enim refert, an mulieri ipsi, an aliis debeatur? [Caualcanus *in tract. de vsufr. mulier. relict.* vbi suprdictam Guidonis Papij sententiam quam improbat in dote, probat in alimentis, itémque in vestibus vidualibus, aut, vt loquitur vidualibus mulieris, quæ facta sit vsufructuaria vniuersorum bonorum mariti, quòd hæc posteriora onera pertineant ad vsufructuarium, & ex reditu bonorum solui debeant. Aliud est in sumptibus funeris & infirmitatis. Pertinent enim omnia ad heredem, nisi aliter disposuerit testator aut loci consuetudo. Sic ille in supradicto tractatu *n. 95. 100. & 218.* Quid ergo si vsusfructus bonorum omnium restringendus sit ad alimenta ex consuetudine illa Bulgari, de qua in *Defin. 14. j. de legat.* aut consentiat mulier vt restringatur? Poterit vtique præter alimenta petere etiam dotem & dotis vsuras à die finiti anni luctus ad ratam vsurarum quincuncium si aliud nihil sit quod maiores præstari suadeat, vt contingeret si fructus omnes, quod plerumque fit in antichresim donati proponerentur. Tunc enim besses vsuræ præstandæ essent, vt dicam *Defin. 11. j. de pact. pignor. Ita Senatus* in causa N. Georgiæ Brunet, & N. Petri Beyta, die 26. April. 1614.]

7 Sublatum enim hodie est fauore mulieris dotem repetentis edictum de alterutro, quod olim obtinebat, *l. vni. §. primum itaque, C. de rei vxor. act.* iunct. *l. vlt. C. Theod. de test.*

8 Paul. Castrens. *cons. 275. n. 8. lib. 1.* Cravet. *cons. 187. col. 1.* quos sequitur Couar. *vbi s. n. 6.*

9 Carol. Ruin. *cons. 41. col. 2. vol. 2.* Didac. Couar. omnino videndus, *vbi s.*

10 *L. ab omnibus 104. §. vlt. de legat. 1. l. si quis seruum 8. §. vlt.* iunct. *l. seq. de leg. 2.* Sunt qui huc pertinere putent, quod scriptum est *in d. l. vlt. de vsufr.* Sed longe alia illius loci sententia est. De qua vide quæ scripsi *lib. 1. Coniect. iur. ciuil. cap. 14.*

DEFINI

DEFINITIO II.

Vsufructuarius, si abutatur vsufructu, expelli potest licet satisderit.

QVod dicitur, fructuarium deteriorem rem facere non posse,[1] sic accipiendum est, vt non solum eo nomine teneatur ex interposita stipulatione De bene vtendo fruendo arbitrio boni viri, si male vtatur proprietate,[2] sed etiam vt vsufructu priuandus sit expellique possit,[3] exemplo conductoris, emphyteutæ, aliarúmque similium personarum.[4] Idémque probandum est, tametsi satisdederit aut satisdare paratus sit de bene vtendo fruendo,[5] quia satisdatio non mutat maleuolum propositum satisdantis, sed diutius grassandi in re aliena facultatem ei præbet.[6] *Ita Senatus* in causa N. D. Nicolai Dauisse Senatoris, & N. Aprin viduæ Procuratoris Albert. Ex tempore 5. Cal. Dec. 1592.

1 *l. si cuius rei* 13. *§. fructuarius* 4. *& seqq. l. sed si quid* 15. *§. proprietarius, l. si pendentes* 27. *§.* 1. *D. hoc tit.*

2 *l.* 1. *& tot. tit. D. vsufr. quemadm. caueat. l.* 1. *C. hoc tit.*

3 Non quidem ex iuris veteris ratione: nihil enim tale vllo Pandectarum loco proditum est, maximè *in tit. illo, quib. mod. vsusfruct. amitt.* vbi contra scriptum est, *in l.* 1. *§. vtilius & §. habet autem*, sed potius nouo iure, *ex Auth. qui rem, C. de sacrosanct. Eccles.* & illa tamen ratione, quam vetus quoque ius approbauit, quod malitiis non sit indulgendum, *leg. in fundo* 38. *ff. de rei vind.*

4 De quibus *in d. Auth. qui rem*, quam tamen in Gallia locum non habere notat Gothofr. ad eum textum.

5 Satisdatio enim interponitur, quo magis, non quo minus benè & ex arbitrio boni viri vsufructuarius re aliena fruatur, *arg. l. legata inutiliter* 14. *de adim. leg.* Itaque quemadmodum expelli posset fructuarius, qui satisdare nollet, ita & qui satisdedit, si non bene vtatur fruatur, quia satisdatio ius ei duntaxat tribuit fruendi re aliena arbitio boni viri.

6 *l. quia satisdatio* 6. *ff. de suspect. tutor.*

DEFINITIO III.

Fructuarius non cogitur satisdare nisi petenti, nec eo minus facit interim fructus suos.

NOn ex solo Iudicis officio cogendus est vsufructuarius satisdare vsusfructus nomine,[1] nec vltro satisdationem offerre,[2] sed ita demum, si proprietarius petat.[3] Nec eo minus faciet fructus suos, quos citra satisdationem perceperit, dummodo non sit constitutus in mora satisdandi per proprietarij congruam legitimámque interpellationem.[4] *Ita Senatus* pro Ioanna d'Aranton vidua Procuratoris Mussat, contra Petrum Volat, 16. Cal. Ianuar. 1592.

1 Neque enim ad publicam vtilitatem, aut alia vlla ratione ad Iudicis officium hoc pertinet, vt vsufructuarius satisdet, si proprietarius non petat, quia non potest satisdare & cauere nisi per stipulationem, *l.* 1. *D. vsufr. quemadm. caueat.* Nec rursus spondere & promittere animo stipulandi, si non sit qui stipuletur, *l.* 1. *& tot. tit. de verb. oblig.*

2 Quomodo contingit aliquando, vt quis vltro offerre debeat, si sibi prospicere velit, vt in specie, *l.* 4. *§. vlt. D. de legat. commiss. l.* 2. *circ. fin. C. de iur. emphyt.*

3 Non enim tale onus est, quod legato cohæreat, aut quod descendat ex voluntate testantis, sed solius heredis fauorem respicit, adeo vt nec à testatore remitti possit, sed ab herede solo, *l.* 1. *l.* 4. *C. h. tit.* Iul. Clar. *in §. testamentum, q* 54.

4 Notant nostri *ad d. l.* 1. *C. hoc tit.* Adeo autem debetur hæc satisdatio proprietario petenti vt etiamsi vsusfructus nomine res tradita sit, nec satisdarum fuerit, liceat domino rem vindicare, & si obiiciatur exceptio de re vsusfructus nomine tradita replicare de non præstita satisdatione, *l. etsi vsusfructus* 7. *D. de vsufruct. quem. caueat.* Diuersum esset si vsusfructus sub satisdandi conditione legatus esset. Non enim posset vsufructuarius suos facere fructus, quos ante impletam legati conditionem percepisset, tametsi de satisdando interpellatus nunquam fuisset, *l. nihil proponi* 120. *§. fructus*, ponderando verba illa, *purè legato, de leg.* 1. Aliud erit in vsufructu constituto per exceptionem & reseruationem, aut per inuestituram: tunc enim non satisdatur. Mynsing. 5. *obs. c.* 36.

DEFINITIO IV.

An obuentiones bonorum talliabilium proprietario cedant, an fructuario?

DEfuncto sine liberis eo, qui deditiriæ & talliabilis, vt aiunt, conditionis erat, aut eius generis bona possidebat, quæsitum est, an obuentionis emolumentum ad proprietatis & feudi dominum pertinere debeat, an potius ad vsufructuarium, si proponas eo tempore separatum vsumfructum à proprietate? Et constitit, sæpius à Senatu nostro iudicatum pro proprietario, quod non possint videri obuentiones istæ in fructu esse, cum non renascantur:[1] item quia proprietas ipsa diminueretur, si tales obuentiones fructuario cederent, quod tamen repugnat vtique naturæ & conditioni vsusfructus.[2] Mihi tamen magis placebat distinctio illa, quam & plerique probabant, An realis obuentio esset, an personalis, hoc est, an ex ipsius fundi qualitate, an ex defuncti persona & conditione manaret: vt in reali quidem admittamus supra dictam sententiam,[3] in personali vero contrariam. Quid enim cum fundo & proprietate cõmune habent bona libera & allodialia, quæ talliabilis homo viuus possidebat, aut quænam obsecro feudi & proprietatis diminutio ex eo fieri?[4] Argumento est, quod vt plurimum vsuenire cernimus, feudorum dominos, qui reditus suos locant, obuentionum quoque spem conductoribus exponere, quasi sint illæ etiam in reditu, ex communi hominum existimatione.[5] Sane res ipsas ea talliabilitatis, vt ita dicam, conditione affectas dubitandum non est ad proprietarium pertinere, si aliud nihil dictum sit, quia nec ad vsufructuarium pertinere possent sine proprietatis & feudi diminutione,[6] nec potest dominium vtile, quod penes defunctum fuit, consolidari cum directo, quin reuertatur ad dominum directum.[7] Cuius appellatione proculdubio fructuarius non continetur.[8] Cumque obuentiones istas nihil aliud esse constet quã dominium vtile cum directo consolidatum, apparet fieri nõ posse, vt, quod dominium est, id ipsum in dominij fructu esse videatur.[9] *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Corsans, & Claudij Boisson. 8. Cal. Mart. 1593.

1 *L. fructus* 7. *alias l. diuortio, §. si vir, D. solut. matrim. l. fin. D. de fund. dotal.* licet dici soleat, in fructu id omne esse, intelligi, quod in vsum hominis inductum est, *l. in fructu* 42. *de vsufruct. legat.* scilicet generalius sumpta fructus appellatione. Boër. q. 19. *num.* 2. *&* 5. Bald. *aa. ll. § si vir.* Oldrad. *cons.* 240. Guid Pap. *quæst.* 477.

2 Cum vsusfructus nihil aliud sit, quam ius alienis rebus vtendi fruendi salua earum substantia, *l.* 1. *D. hoc tit.*

3 Quia res ipsa, in qua vsusfructus constitutus est, alioquin minueretur, si obuentionis proprietas fructuario acquireretur.

4 Sufficere autem domino debet, quod integrum ius suum habeat, nullo modo ex vsufructu diminutum, nec illud præterea ei indulgendum est, vt ea omnia habeat, quæ habiturus erat, si vsusfructus alienus non fuisset, *arg. l. si patronum ex debita* 44. *§. si ex bonis, D. de bon. libert.* Alioqui etiam fructus ipsos reddere fructuarius deberet.

5 *Arg. l. quod si nolit* 31. *§. quia assidua, D. de aedilit. edict. l. vlt. ver, sin autem pactis conuentis, C. de fideiuss.*

6 Contra naturam & definitionem vsusfructus, vt diximus *n.* 1 *&* 3.

7 *l. quoties* 34. *in prin. D. hoc tit. l.* 3. *§. non solum, de vsufr. adcresc. l. si tibi* 17. *cum l. seq. l. si seruus* 27. *D. quib. mod. vsufr. amitt. l.* 4. *D. de vsufr. quem. caueat.* vbi hoc ius consolidationis *confusionem* vocat Iureconsultus.

8 *l. rectè dicimus* 25. *de verb. signif.* quia vsusfructus in iure non in parte consistit, *l. Mauius* 66. *§. fundo, de legat.* 2. licet emolumentum rei contineat, vt ibi Papin. ait, ideoque dominij pars aliquando dicatur, *l.* 4. *D. hoc tit.* Adde *l. si Titio* 33 *§.* 1. *eod. l. si à reo* 70. *§. si à reo, D. de fideiuss. l. falsus* 43. *§. vlt. D. de furt.* Scripsi *lib.* 15. *Coniect. cap.* 8.

9 *Arg. l. vetus fuit quæstio* 68. *D. hoc tit. l. in pecudum* 28. *D. de vsufr. l. cum vnus* 10. *§. verbis, de alimont. legat. l.* 4. *D. de pact. dotal.*

DEFINITIO V.

Obuentionum quæ proprietario cedunt vsusfructus ad vsufructuarium pertinet.

QVamquam autem obuentiones feudorum talliabilium ad proprietarium pertinent, non ad fructuarium, præsertim si reales sint, non personales, secundum supra dictam distinctionem, earum tamen vsumfructum fructuario deberi certum est,[1] adeo vt etiam non petente proprietario, imo eo inuito habeat in eam rem fructuarius actionem & interdictum vtile ad adipiscendam possessionem, saluo proprietarij iure.[2] Si tamen rei vindicatione fructuarius ageret,

Source : BIU Cujas

quasi sibi quæsito bonorum quæ obtigerunt dominio, condemnandus esset, absente licet tacenteque proprietario,[3] quia quisquis rei vindicatione agit, nisi probet se dominum succumbere debet,[4] quamuis nullo prorsus iure possessor nitatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Atque hoc sensu accipiendum videtur, quod Bart. scripsit *ad leg. fructus, alias l. diuortio*, §. *si vir*, *D. solut. matrim.* si maritus Notarius vxori relinquat vsumfructum, non debere mulierem habere fructum Protocollorum, quia semel extracta non renascantur, nimirum, vt quamuis eum fructum mulier non habeat, vsumfructum tamen emolumenti, quod ex Protocollis redigitur, habere debeat. Vide Boër. *q.* 19. *n.* 5. Ranchin ad Guid. Pap. *q.* 477.

2 Habet enim fructuarius interdicta, quatenus sua interest, eo etiã casu, quo proprietarius ratione proprietatis eodem interdicto vti potest, *l. quanquam* 12. *cum l. seq. l. competit* 16. §. 1. *D. quod vi aut clam.*

3 Quia exceptio illa non tam esset de iure tertij, quæ regulariter non admittitur, *l. loci corpus* 4. §. *si competit*, *D. si seruit. vindicet.* quam de non iure actoris, quæ semper admittenda est.

4 *l. doce* 6. *l. nullo* 23. *l. vlt. & pass. C. de rei vind.* Dixi *Defin.* 1. 2. *&* 3. §. *tit. prox.*

5 Eo nimirum iure, quo possessores sunt potiores, licet nullum ius habeant, inquit Vlp. *in l. vti frui* 5. *ad fin. princ. D. si vsusfr. pet.* Adde *l.* 4. *C. de ed. & d. l. vlt. D. de acqu. poss. l.* 1. §. *vlt. D. vti possid.* iunct. *l.* 2. *eod.*

DEFINITIO VI.

Laudimiorum omnium, quæ pendente vsufructu obueniunt, proprietas ad fructuarium pertinet, & ad heredem, qui de retinenda hereditate rogatus est.

LAudimiorum, quæ durante vsufructu obuenerunt, alia ratio est: pertinent enim omnimodo ad fructuarium,[1] & quidem pleno iure ac sine onere restitutionis,[2] sicut & pertinerent ad hæredem rogatum de restituenda hæreditate,[3] quia sunt in dominij fructu.[4] Sed tamen in hoc minus iuris habet fructuarius, quam hæres fiduciarius, quod ad hæredem rogatum, quia interim vere hæres & dominus est,[5] ius spectat laudandi, &, vt loquuntur, inuestiendi emptoris[6] non item ad fructuarium,[7] tametsi maxime proprietarius velit, quippe qui dominus non sit.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 46. & 47. infr. De iur. emphyt. & feud.

1 Iul. Clar. ex communi Interpretum sententia *lib.* 3. *sent. in* §. *emphyteusis*, *q.* 23. *n.* 5.

2 Quia percipit laudimia illa, tanquam fructus. Non tenetur autẽ fructus reddere, vtpote quos suos faciat statim atque eos percipit, in quo minus iuris habet, quam bonæ fidei possessor, cuius fieri incipiunt fructus statim, atque à solo separati sunt, *l. si fructuarius messem* 13. *D. quib. mod. vsufruct. amittat.* Sed & plus vicissim in eo, quod bonæ fidei possessor fructus omnes restituit, quos non consumpsit, quia non nisi interim suos facit, *l. bonæ fidei* 48. *D. de acqu. rer. dom.* iunct. *l. certum*, 22. *C. de rei vind.* fructuarius vero nullos restituit, ne extantes quidem. Imo nec eos, quos nondum percepit, si modo pro perceptis habeantur, *l. defuncta* 58. *D. de vsufruct.*

3 Hic enim plus quam fructuarius est, cum sit verè heres, id est, dominus, nec tantum ante restitutam hereditatem, sed etiam postea, §. *restituta, Instit. de fideicomm. hered.* iunct. §. *vltim. Inst. de her. qual. & differ.* Ideoque obuentiones omnes indistinctè lucratur, sed cum onere restituendi eas, quæ non sunt in fructu.

4 Soluuntur enim tanquam præmium in inuestituram, quam facit is qui dominus directus est, *l. vlt. C. de emphyt.* Conuenit autem ratio hæc non solùm fructuario, sed etiam heredi rogato, vt appareat, non debere illum cum hereditate laudimia illa restituere, quæ percepit ante restitutionem, quia fructus hereditatis regulariter non veniunt in fideicommissaria hereditatis restitutione, quod non tam hereditari, quam rebus accepto ferantur, *l. in fideicommissaria* 18. *D. ad SC. Trebell.*

5 *dict.* §. *restituta*, *Inst. de fid. hered.* iunct. *d.* §. *vlt. Inst. de her. qual. & differ.*

6 Ad quem enim alium spectaret, eum nihil prorsus iuris fideicommiss. ante restitutam hereditatem habeat, quod ad dominium rerum, *l. facta* 63. *D. ad SC. Treb.*

7 Guid. Pap. *quæst.* 477.

8 *l. falsus* 43. §. *vlt. D. de furt. l. si quis mihi bona* 25. *l. aditio* 45. *D. de acquir. vel omitt. hered.*

DEFINITIO VII.

Fructuarius minus iuris habet quam heres fiduciarius in hereditatis debitoribus conueniendis.

AT finge, defuncto, qui vsumfructum constituit, & heredem de restituenda hereditate rogauit, obligatum fuisse aliquem siue ex stipulatione, siue mandati actione, vt fundum venderet. In eo quoque plus iuris habebit heres grauatus, quam vsufructuarius, quod ea actio illi proculdubio,[1] non etiam huic competet, quamuis etiam fructuarij interfit vsusfructus nomine.[2] Quid ergo? agere vsufructuarius debebit aduersus heredem eius, qui vsumfructum constituit, vt ad venditionem agat,[3] tum secuta venditione eiusdem rei vsumfructum tradat. Alioqui certum est, non posse in fructuarium transire personalem actionem, quæ defuncto competierit, siue ex stipulatu illa sit, siue mandati, siue alia quælibet.[4] *Ita Senatus* in eadem causa,

1 Quia verè heres est, actionésque omnes, & actiuas & passiuas habere eum necesse est, vt in fideicommissarium eas transferre possit, *l. 1. & tot. tit. ff. ad SC. Treb.*

2 Quod enim fructuarij interest, dat ei actionem contra proprietarium, vt vtendi fruendi facultatem præstet. Non etiam contra debitores hereditarios, quos, vt liberentur, necesse est soluere ipsi heredi, licet solutam heredi pecuniam petere ab eo possit vsufructuarius, præstita demum satisdatione, *l. 1. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. Iulianus* 13. §. *pen. ff. de act. empt.* iunctis aliis locis, quos congressi *ad Defin. 1. n. 1.* §. *vt nemo inuit. ager.*

4 Quia ex lege duodecim tabularum actiones omnes in heredem solum transeunt, *l. 1. C. si cert. pet. l. 2. C. de hered. act.*

DEFINITIO VIII.

Item in manumittendis talliabilibus.

MElior etiam heredis fiduciarij, quam vsufructuarij conditio in eo est, quod manumissiones factæ ab herede fiduciario, pendente fideicommissi conditione valent etiam in præiudicium fideicommissarij, si postea conditio extiterit,[1] factæ à fructuario non valent.[2] Neque eo tamen minus agere proprietarius potest aduersus fructuariũ eiusve heredem in id, quod sua interest, factas non esse,[3] si id malit, quam irritam facere manumissionem.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1 & 2. infr. De his qui manumitt. non poss.

1 *Ex l. quidam ita* 25. §. *si quis filium*, *D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. non ideo minus* 68. *D. de rei vindic.* Potest enim fieri, vt nunquam sit locus restitutioni fideicommissi conditionalis, fortè si conditio deficiet, aut ante illius implementum fideicommissarius decesserit, *l. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici*, *D. de iur. fisc.* præter id, quod non solum ante restitutam hereditatem fiduciarius heres verè heres est, sed etiam post restitutionem. §. *restituta Instit. de fideic. hered.*

2 Quia fructuarius non est dominus, *l. falsus* 43. §. *vltim. D. de furt.* manumissio autem valere non potest, quæ fit à non domino, imo nec quæ fit à domino, si in id tempus conferatur manumissio, quo dominus esse desierit, *l. Stichus* 39. *D. de manu. test.*

3 Interest enim quasi facta eius cõditione deteriore propter obiectum fauorem libertatis, *l.* 3. §. 1. *de alien. iud.* In eoque venient non tantum pretia manumissorum, sed etiam vtilitates, si quæ absint propter manumissionem, *l. inde Neratius* 25 §. *idem Iulianus*, *D. ad legem Aquil.* iunct. *l. si sterilis* 21. §. *cum per venditorem*, *D. de act. empt.*

4 Neque enim iure suo vti cogitur, *l. si iudex* 28. *D. de minor. l. pen. C. de pact.* præsertim cum nec quicquam interfit fructuarij, aut eius heredis, qui scilicet tantundem præstare cogeretur manumisso aut eius successoribus, si proprietarius manumissionem irritam facere vellet.

DEFINITIO IX.

Quantum interfit, an fructus quis percipiat iure vsusfructus, an iure pignoris.

QVantum interfit inter vsumfructum & ius percipiendi fructus,[1] ex eo cognosci potest, quod quisquis, vsumfructum habet quoquo modo constitutum,[2] satisdare cogitur de bene vtendo fruendo,[3] non item qui ius habet fructuum

Source : BIU Cujas

fructuum fortaſſe ex antichreſi percipiendorũ. [4] Itaque hic omnimodo facit fructus ſuos in vicem legitimarum vſurarum, & conſequenter ad modum vſque legitimum, ne alioqui in earum fraudem antichreſis contracta videatur. [5] Vſufructuarius vero non facit fructus ſuos, niſi à die præſtitæ ſatiſdationis, nimirum ſi petita ſit. [6] Nam ſi non ſit petita, nihil eſt quod fructuario imputetur. [7] At finge, vtrumque ius in eadem perſona concurrere, eundem nimirum eſſe & vſufructuarium & creditorem antichreſticum, petitamque vſusfructus nomine, nec dum tamen ab eo præſtitam ſatiſdationem. Vtrum fructus, quos ab eo tempore percepit, ſuos feciſſe videri poterit? Vtique: ſufficit enim, quod ex alterutra cauſa ius habuerit fructus ſuos faciendi. [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Aprin viduæ Procuratoris Albert, & N. filiæ D. Senatoris de Beauſuiour 7. Id. Aug. 1595.

1 De quo vide text. elegantem *in l. ſi vſusfructus 66. l. cum in fundo 78. ff. deiur. dot. l. ſi conuenerit 4. ff. de pact. dotal.*

2 Niſi per modum exceptionis & reſeruationis, *vt in l. quiſquis, C. de donat.* aut per modum inueſtituræ, vt ſcripſi *Defin. 3. num. 4. ſ.*

3 *l. 1 & tot. tit. ff. vſufruct. quem. caueat.*

4 Quia iam ſatis obligatus hic eſt ex contractu, vt pignoratitia cõueniri poſſit, ſi quid dolo malo fecerit, *leg. ſi pecuniam 33. D. de pign. act.* item quia pignus habet ex ipſius debitoris voluntate, ſatiſdatio autem tunc præſtatur, cum alius petit, alius vſumfructum conſtituit.

5 Textus eſt *in l. ſi ea pactione 14. C. de vſur. l. cum debitor 8. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Vide quæ in hanc rem ſcripſi de antichreſi expreſſa & tacita in Chiliad. *de err. pragmat. Decad. 9. error. 5. & 6.*

6 *l. 1.* vbi notat *C. hoc tit.*

7 Dixi *Defin. 3. ſ.*

8 Sublata enim cauſa vſusfructus ob non præſtitam ſatiſdationem ſupereſt cauſa pignoris per antichreſim contracti, ex qua fructus ad creditorem non quaſi ad vſufructuarium, ſed tanquam ad creditorem pertinent, *arg. l. cum is qui 32. ſ. mulier. D. de condict. indeb.* Non enim ſufficit proprietario eidémque debitori ad ſibi comparandam fructuum acquiſitionem impedimentum vnum remouere ratione vſusfructus, ſi non remoueat etiam impedimentum pignoris. Vbi namque plura ſunt impedimenta, nihil agit, qui alterum tantum remouet, *l. alia 77. ſ. 1.* vbi Caſtrenſ. *D. de cond. & demonſtr.*

DEFINITIO X.

HAbitationis & vſusfructus, itémque alimentorum æſtimationem aliter fieri obtinuit, ſi aut habitationis aut vſusfructus, aut alimenta debeantur ex teſtamento, aliáve vltima voluntate, aliter vero ſi ex contractu. Priore caſu eam computationem annorum fieri placet, quam Vlpianus pro ætatum varietate aliam atque aliam imponenda Falcidiæ ratione probabat. [1] Poſteriore vero illam potius ſequendam, quæ à Iuſtiniano præſcripta fuit in redditibus donatis, vt quindecim annorum computatio ineatur. [2] Sed quoniam fieri poteſt, vt in longius tempus vita protrahatur, [3] illud etiam non immerito placuit, vt de ſoluendo eo, quod plus erit in debito, ſatiſdationem præſtari oporteat. [4] *Sine die.*

1 *In l. computationi, alias l. hereditatum 68. D. ad l. Falcid.*

2 *In l. ſi quis argentum 35. ſ. ſin autem donator, C. de donat.*

3 *l. an vſusfructus 56. D. de vſufr. l. ſi vſusfructus 8. D. de vſufr. legat.*

4 Vt alias fieri ſolet, quoties ex poſtfacto apparere poteſt, vt plus minúſve debeatur, *l. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus quam per l. Falcid. l. ſtatuliber rationem 5. D. de ſtatulib.*

TIT. XXIV.

DE SERVIT. ET AQVA.

DEFINITIO I.

Sola prohibitio vtendi ſeruitute non interrumpit præſcriptionem ſeruitutis, ſi ea prohibitio effectum non habuit.

NOn ex eo ſolo interruptus dici poteſt vſus ſeruitutis, quod is, qui per fundum tuum ire agere ſolebat, verbo prohibitus aliquando ſit ne iret ageret, ſi modo ire agere non deſtiterit. [1] Requiritur enim contradictio iudicialis, aut quæ factis, non verbis teſtata ſit. [2] Alioqui præbet ea res potius materiam inchoandæ præſcriptionis, cum ab eo ſaltem tempore non poſſit videri clam aut precario ſeruitute vſus, qui te inuito vſus eſt: [3] at ne vi quidem, [4] cum in ſui iuris quaſi poſſeſſione perſtiterit. [5] *Ita Senatus* Prid. Cal. Febr. 1590.

1 *l. vlt. D. de itin. actúque priuat.*

2 Boër. *quæſt. 319.*

3 *l. vlt. D. quemadmod. ſeruit. amitt.*

4 Licet vi factum dicatur, ſi quis contra quam prohiberetur fecerit, *l. 1. ſ. quid ſit vi factum, D. quod vi aut clam.* Nec ſolum ſi contra teſtationem denunciationémque fecerit, ſed & ſi cum ſciret ſe prohiberi poſſe per vim molitus eſt ne poſſet, *d. l. 1. ſ. ſed & ſi contra, & ſ. ſeq. l. vi facit 20. eod.*

5 *d. l. vlt. de itin. actúque priuat.* Sufficit enim vt iure ſuo ſe facere putet, paratúſque ſit ſe iudicio defendere aduerſus eos, qui interdicendum exiſtimant, ne ſeruitute vtatur, *l. 3. ſ. ſi quis paratus ſit, & ſeq. D. quod vi aut clam.* Et ſane nec vi nec clam facere videri poteſt, qui ſuam duntaxat continuat poſſeſſionem, nec ſi eam vi defendat, *l. 1. C. vnde vi.*

DEFINITIO II.

Seruitus debita fundo vendito ſequitur fundum, licet non ſit tam neceſſaria emptori, quam fuit venditori.

QVi communia prædia habebant, cum diuiſionem facerent, conuenerant, vt mutuo ſibi prædia ſingulorum ſeruirent ad eundum, agendum & vehendum, niſi quatenus viam publicam in confinibus haberent. Vendito poſtea per vnum ex condiuiſoribus prædio, ad quod non niſi per aliorum fundos accedi poterat, idem ſeruitutis ius diſtractum quoque prædium ſequetur, [1] licet in condiuiſorum duntaxat perſonis concepta ſtipulatio ſit, [2] niſi euidenter appareat, id actum, vt perſonæ magis quam prædio ſeruitus deberetur, [3] quod tamen in dubio non eſt præſumendum, maxime ſi eius prædij fructus abſque vſu eius ſeruitutis nullus futurus ſit. [4] Nec intererit, an fundus hic, cui ſeruitus quæſita fuerat, ſimpliciter venditus ſit, an, vt fieri ſolet, cum ingreſſibus & egreſſibus. Etſi enim non aliter præſtare emptori ſeruitutem venditor debet, quã ſi nominatim promiſerit, quãuis alioqui ad fundũ accedere emptor nõ poſſit, [5] ſi tamẽ fundo ſeruitus debebatur talis venditus intelligẽdus eſt, qualis penes venditorẽ fuit, ac proinde cũ iure ſeruitutis, tametſi nihil de ſeruitute dictũ ſit. [6] Neque mutabit, quod is, qui à cõdiuiſo emit, vicinum fundum habeat viæ publicæ contiguum, ad quam per fundum ſuum ire poſſit. Cur enim cogatur proprio prædio ſeruitutem imponere, quam ſi alius à condiuiſore emiſſet, pati non cogeretur? [7] aut quid ſi eundem fundum, quem ipſe emit, velit alteri vendere? [8] an idcirco per fundum ſuum hæreditarium viam præſtare tenebitur, quod cum ille vtrumque poſſideret, ire agere, & vehere per eum poſſet? Minime. Nec igitur cogendus eſt, vt per fundum ſuum eat, ſi nolit, ne quidem ſi per multos annos ita feciſſe probetur. [9] Numquam enim ex eo, quod quis in ſuo fecit pro arbitrio ſumi ius poteſt, vt in poſterum idem facere compellatur, [10] præſertim quod ad ſeruitutes attinet, cum nemo rei ſuæ, quamdiu ſua eſt, ſeruitutem imponere poſſit. [11] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon, contra fratres Ribitel Idibus Decembris 1592.

1 *l. cum fundo 36. D. de ſeruit. ruſtic. prad.* Facit *l. via 23. ſ. ſi fundus, & ſ. quacunque. eod. tit.*

2 *d. l. cum fundo, verſ. nec ad rem pertinet.*

3 *l. Mela 14. ſ. vlt. D. de alim. legat.*

4 Quæ videtur eſſe ſententia, *l. 4. & l. pen. D. de ſeru. ruſt. prad. l. pen. D. ſi ſeruit. vindicet.*

5 *d. l. via, ſ. quacunque, eod. l. in vendendo 65. D. de contrab. empt. l. tenetur 6. ſ. ſi tibi, & ſeq. D. de act. empt. l. ſi aqua 47. cum duab. ſeq.*

6 *l. pen. D. de euict. l. ſi partem 19. ſ. 1. D quemadm. ſeruit. amitt.*

7 Nemo enim cogitur inuitus fundo ſuo ſeruitutem imponere, ſed in eam rem conſenſus requiritur omnium, quorum intereſt, *leg. in concedendo 8. cum duabus ſeqq. D. de aqua & aqua pluu. arcend.* & quibus conſtituta ſeruitus noceret, *l. aqua 4. C. hoc tit.* Nam & ſeruitutis conſtitutio alienationis ſpecies quædã eſt, *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.*

Source : BIU Cujas

nemo autem rem ſuam vendere cogitur, *l.nec quaſi* 70. *D. de rei vindic. l.non enim* 9. *D.rer.amotar.* Facit *l.in fundo* 38. *ad fin. D.de rei vindic.*

8 Vtique enim non tam facile emptorem inuenturus eſt fundi, cui nulla ſeruitus debeatur, *arg.l.pen. D.de euict.* præſertim ſi ad eum fundum aliunde nullus pateat acceſſus, *d. l. via* 23. *quamuis in fin. D.ruſt. prad.*

9 In ſuo enim faciebat iure dominij, non ſeruitutis, *l. vt pomum* 8. *D. hoc tit.*

10 *l.ſi certis annis* 28. *C.de pact. l.operis* 31. *ff.de oper.libert.*

11 *l.vti frui* 5. *ff.ſi vſufruct.pet. l.in re communi* 26. *D.vrb prad.l.cum eſſent* 33. §. 1. *ruſt.prad. d.l.vt pomum*, 8. *D.hoc tit.de ſeruit.*

DEFINITIO III.

De ſeruitute amittenda non vtendo, vel vtendo retinenda.

SI tamen tanto tempore per aliorum condiuiſorum fundum ire deſierit, quanto amitti ſeruitus poteſt non vtendo, eſt quod ſibi imputet, nec poſtea vindicare ſeruitutem ei licet.[1] Quod ſi ex contrario ſeruitute vſum condiuiſorem appareat, itémque eum, qui emit à condiuiſore, non quærémus, quanto tempore vſus ſit, nec immemorialis temporis vſum exigemus,[2] qui inueterato noſtrorum errore in ſeruitutum, quas diſcontinuas vocant,[3] præſcriptione requiritur,[4] cum hoc caſu non præſcriptionis, ſed conſtitutionis iure ſeruitus debeatur.[5] Sufficiet igitur ita vſum emptorem aut venditorem, vt non vtendo amiſſa non ſit ſeruitus, adeo vt ſi ex pluribus condiuiſoris aut emptoris hæredibus quidam vſi ſint, quidam non, retineatur nihilominus tota ſeruitus, quia nec pro parte amitti poteſt, ſicut nec acquiri.[6] Idemque erit, ſi vnus ex ſociis in fundo communi & ſeruituti & liti eo nomine inſtitutæ renunciauerit. Neque enim cæteris, qui non renunciarunt, ſi communem ſeruitutem vindicent, ea res nocere poteſt.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.Labeo* 17. *cum l.ſeq. & tot.tit.ff. ſi ſeruit.vindicet.* Nec rurſum actionem vllam habet eo nomine aduerſus venditorem *l. in vendendo* 66. §. 1. *D. de contr.empt.* Nimirum vt Pomponius eo loco ſcribit: Si venditor cum venderet, de ſeruitute fundo debita eum certiorauit. Alioqui ex empto teneri debet ob dolum.

2 *Ex l.hoc iure* 3. §. *ductus aqua, D.de aqua quotid. & eſtiu. l.* 1. §. *vlt. D.de aqua & aqua pluu.arc.*

3 Cum tamen ſeruitutes omnes cauſam continuam habere debeant & perpetuam, nullæ diſcontinuam, *l.foramen*, 28. *ff.vrban.prad.* & è contrario continuam poſſeſſionem habere non poſſint, ſed diſcontinuam omnes, *l.ſeruitutes prædiorum* 14. *D.hoc tit.gener.de ſeruit.*

4 Contra quam ſcriptum ſit *in l.ſi quis diuturno* 10. *D.ſi ſeruit.vind.* vbi diſertè ſcriptum eſt, diuturnum vſum ſufficere, id eſt, longi temporis ad eas quoque ſeruitutes acquirendas, quas noſtri diſcontinuas vocant. Facit *d.l.foramen* 28. *à cont.ſenſ. D.vrb.prad. l.apparet* 5. § *pen. D.de itin. actúque priuat. l.* 2. *C. hoc tit.*

5 Seruitutes enim pactionibus iuſtiſque conuentionibus rectè conſtituuntur & acquiruntur, *l.* 4. *D.hoc tit.*

6 *l.ſeruitus* 5. *l.aquam* 16. *verſ.quod ſi plurium, l.vſu* 20. *cum ſeqq. ff.quemadm.ſeruit.amitt. l.pro parte* 11. *l.via*, 17. *D.hoc tit.*

7 *l.vnus ex ſociis* 34. *D.ruſtic.prad.l.per fundum* 11. *eod.l.* 2. *D.hoc tit. l.vlt. D.commun.prad.l.ſi de communi* 19. *ſi ſer.vind.*

DEFINITIO IV.

Seruitus indefinita ſic interpretanda eſt, vt quam minimo fieri poteſt incommodo fundus ſeruiens oneretur.

OBſeruandum tamen eſt, per eum ſeruientis fundi locũ ſeruitutem conſtitui debere, vbi minore detrimento conſtitui poſſit?[1] quod ipſum ita intelligi oportet, tametſi per longum tempus probetur dominus fundi dominantis ſolitus ire agere per villam aut vineas fundi ſeruientis. Nam licet qua primum ille direxiſſet, ea demum ire agere deberet, nec amplius mutandæ ſeruitutis quantumlibet incommodæ poteſtatem haberet, quia ſibi imputet, qui eum ſeruituti locum elegerit,[2] fauorabilior tamen videtur conditio domini prædij ſeruientis,[3] cum non habeat dominus fundi dominantis, quod conqueratur, ſi modo ſeruitus ei præſtetur, qualis quantaque debita eſt.[4] Nam & conſenſus, qui ex ſola patientia & ob quid non factum inducitur, leuior eſſe ſoler, minoríſque momenti, quam qui ex facto ipſo,[5] cum tacitus ille videri debeat, hic vero potius haberi pro expreſſo, quandoquidem nihil intereſt, verbo ne an facto quid exprimatur.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L.ſi cui ſimplicius*, 9. *D.hoc tit. l.certo gener. deſeruit. l.ſi via* 26. *D.ruſtic.prad.* iunct. *l. ſi mihi* 21. *& ſeq. eod.*

2 *d.l.ſi cui ſimplicius*, vbi Celſus hoc ipſum ex Sabini ſententia ſcribit, *l.certo generi* 13. §. 1. *ruſtic prad.*

3 Vt & debitorum omnium fauorabilior conditio eſſe ſolet, *l.Arrianus* 41. *de oblig. & act. l.fauorabiliores* 125. *de reg.iur.*

4 *Arg.l.ſi patronum ex debita* 44. §. *ſi ex bonis, D.de bon.libert.*

5 Nam qui tacet non vtique fatetur, licet verum ſit eum non negare, vt eſt in iuris regula, *l.qui tacet* 142. *de reg.iur.*

6 *l.non tantum* 5. *ff.rat. rem haber.*

DEFINITIO V.

Quando ſuperioris molendini dominus prohibere poſſit, ne in inferiore loco aliud molendinum extruatur.

SVperioris molendini dominus prohibere non poteſt, ne in inferiore loco alius molendinum extruat,[1] tametſi ex eo futurum ſit, vt ſuperioris reditus diminuatur:[2] Si modo iure ſuo inferioris dominus ædificauerit, ſiue in proprio loco, ſiue in publico, niſi conſtet eo animo ædificaſſe, vt vicino noceret potius, quam vt ſibi prodeſſet, id eſt, ad æmulationem.[3] Sed ſi ex priuilegio ædificauerit, hoc eſt, ex conceſſione vel Principis, vel domini feudi, diſtinguendum eſt qua ratione ſuperiori vicino noceat.[4] Nam ſi ob id ſolum, quod minus frequens ſuperioris molendini commercium futurum ſit, prohibendus non eſt, cum ſuam quiſque poſſit conditionem meliorem facere, etiam cum alterius detrimento, dummodo citra iniuriam.[5] Si vero ob id quod curſus aquæ impediatur, & ex reſtagnatione fiat, vt ſuperius molendinum perinde exerceri non poſſit, prohiberi poteſt.[6] Sic enim conceſſio & priuilegium intelligi debet, ne illi qui ius anterius habuit damnum inferatur.[7] Quod ſi ea conſtruendi poſterioris molendini forma ipſo priuilegio præſcripta ſit, quæ reſtagnationis incommodum adferat, quærendum erit,[8] an qui priuilegium conceſſit, ius habuerit, tale concedendi, necne. Vtſi non habuerit, cogatur inferioris molendini dominus opus deſtruere: ſi habuerit, nulla in eam rem actio competat,[9] ſed tantum aduerſus concedentem, ſi is forte priore conceſſione ſe obligauerat, ne alteri in poſterum idẽ priuilegium ſaltem in prioris molendini præiudicium concederet.[10] Aut ſi ſuperioris molendini domino permiſerat, vt eos, qui in alia ſiue ſuperiore, ſiue inferiore eiuſdem fluminis parte ædificare vellent, prohiberet.[11] Alioqui non ex eo ſolo, quo tibi promiſero, molendinum ædificare in ripa fluminis, prohibeor aliis ius idem ædificandi concedere, tuo licet incommodo & damno.[12] *Ita Senatus* pro N. de Monteinard, D. de Marcieu, contra fratres Boclier. Et pro iiſdem fratribus Boclier, contra Ioannem Marin, 4. Cal. Febr. 1593.

1 *Arg.l.cum eo*, 9. *l.inter ſeruitutes*, 15. *D.vrban.prad. l.altius* 8. *& l.ſeq. C.hoc tit.*

2 Quia ex eo, quod quis in ſuo iure faceret, teneri non poteſt, licet per conſequentiam alteri noceatur, quia nec debet videri damnum facere is, qui eo veluti lucro, quo adhuc vtebatur, prohibetur, vt elegantèr Vlp. ait *in l.Proculus*, 26. *D.de damn.infect.* Facit *l.fluminum*, 24. §. *vlt. eod. l.nemo damnum*, 251. *de reg.iur.*

3 Nam ad æmulationem ædificare numquam licet, ne quidem pro ornanda ciuitate, *l. 3. D. de operibus publ.* Sic nec ædificatio per vicini inuidiam interrumpi debet, *l.pen. §. & hoc quidem* 7. *C.de ædif.priuat.*

4 Diſtinctio eſt Baldi, quem vide *in l.ſi manifeſtè*, 7. *C.hoc tit.*

5 *d.l.cum eo, d.l.inter, d.l.latius, d.l.fluminum*, §. *vlt. & d.l.Proculus*, 26. *de damn.infect.*

6 *l.2 §. idem Labeo ſcribit ſi quis in ſuo*, 28. *D.ne quid in loc.publ. l.1. §. ſed apud 6. D.de aqua & aqu.pluu.arc.* Nam ſic debet quis meliorem rem ſuam facere, ne vicini deteriorem faciat, *d. l.1. §. ſed & foſſas. eod. l.ſicut autem*, 8. §. *Ariſto, D.ſi ſeruit.vindicet, l.quidam*, 13. *vrb.prad.leg.is qui in puteum*, 11. §. *vlt ff.quod vi aut clam.*

7 *l.2 §. ſi quis à Principe, D.ne quid in loc. publ. l. ſed cum ab herede* 12. *D. ad SC. Trebell.*

8 Inanis enim & vacua eſt voluntas, cui iuris potentia non aſſiſtit, vt Bald.

Source : BIU Cujas

vt Bald. dicebat *ad l 4. ff. de acquir. hered.* nec potest vllum effectum habere permissio facta per eum, qui non habuit ius permittendi in præiudicium alterius, *l. per fundum*, 11. *l. vnus ex socijs* 34. *ff. rust. præd.*

9 *d. l.* 2. *§ si quis à Principe*, in illis verbis, *Nisi forte quis hoc impetrauerit ff. ne quid in loc. public.*

10 Non enim nisi in personam actio est eiusmodi contractu *arg. l. si sterilis*, 21. *§. sed etsi ita, ff. de act. empt. l. quoties*, 15. *C. de rei vind.*

11 Quo etiam casu persona tantum promittentis obligatur, nec impeditur translatio iuris ædificandi, ex permissione ab eodem facta, cum non eo minus maneat ipse dominus, quia nec sibi potest quis eam legem imponere *l. pen. D. de pact. l. quod autem*, 7. *§. vxori, ff. de donat. int. vir. & vxor. l. Lucius Titius* 40. *D. de fideic. libert.*

12 Esset enim hoc molendino tuo seruitutem acquirere, quod nisi expressim factum sit, numquam in dubio præsumi debet, *l. pen. ff. de euict. l. qui vti optima*, 90. *D. de verb. signif.*

DEFINITIO VI.

Negatoria de seruitute agere potest is etiam, qui nouum opus facientem non prohibuit, cum posset per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus interdicto egit.

QVi passus est inferius molendinum, aut superius construi, ex cuius ædificatione suo præiudicium fiat, non idcirco prohibetur agere, vt vicinus, cui ædificandi ius non fuit, opus demoliri cogatur: [1] nisi expressim ipse ædificanti consenserit, [2] aut per longi temporis patientiam ius suum remiserit: [3] quamuis imputari ei possit, cur non nunciauerit nouum opus. [4] Non enim sicut facta nunciatio tuetur ius nunciantis, [5] sic omissa facere debet, vt iure ædificasse videatur, qui ædificandi ius non habuit. [6] Supererit igitur infra decennium de iure & proprietate quæstio, [7] licet post annum controuersia possessionis non admittatur. [8] Sane hactenus nocebit agenti taciturnitas, quod si postea iubebatur is, qui nouum opus fecit, illud destruere, eoque nomine in id omne, quod actoris interfuit, condemnetur, impunita tamē erit pro toto eo tempore, quo actor tacuit, [9] nec nisi à die litis contestatæ id, quod interest præstabitur. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quasi quod clam factum sit, ab eo scilicet, qui existimauit, aut probabiliter existimare debuit, sibi factam iri controuersiam, si non illi, ipsi denunciauerit, à quo controuersiam timere potuit, *l. altius* 8. ibi *vi vel clam fecisse conuincatur, C. hoc tit.* iunct. *l.* 3. *§. vlt. l.* 4. *& 5. in princ. D. quod vi aut clam.*

2 Quo casu non potest aduersarius vi aut clam fecisse videri, qui aduersarij consensum habet. Nec enim volenti fit fraus vel iniuria, *l. quod autem 6. §. præterea, D. quæ in fraud. credit. cum similib.*

3 Quod contingit, si eo sciēte per longum tempus in illo statu res manserit, quoniam scientia illa purgat clandestinitatem, vt ita dicam, quæ ab initio in ipso opere faciendo interuenerat, *l.* 2. *C. hoc tit.* Alioqui nullo tempore posset quis prædio suo acquirere seruitutem ex ea re, quam ab initio, aut vi, aut clam fecisset *l. si quis diuturno* 10. *D. si seruit. vindic. l.* 3. *§. illud sciendum quod vi aut clam.*

4 Potuit enim, *l.* 1. *& tot. tit. de oper. noui nunciat.*

5 Impediendo ne fiat, quod nondum factum est, *dict. l.* 1. *§.* 1. iunct. *§. opus nouum, & seq.*

6 Sed hactenus sibi nocet, qui negligens fuit in nouo opere nunciando, vt remittendus sit ad interdictum, quod vi aut clam factum erit vt restituatur, *d. l.* 1. *§.* 1. Cæterum sumptibus suis opus tollere cogitur, qui vi aut clam ædificauit, *d. l. altius* 8. *& l. si in ædibus* 9. *C. hoc tit.*

7 *d. l.* 2. in illis verbis, *si ante id spatium, C. eod.*

8 Interdicta enim ferè omnia sunt annalia, præsertim illud. Quod vi aut clam, *l. semper* 5. *§. hoc interdictum, ill. tit. quod vi aut clam, l. Antaus* 14. *D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

9 Silicet, cum agitur post annum de iure habendi ædificatum, non de possessione. Nam si intra annum agatur de possessione per interdictum tanti lis æstimanda est, quanti actoris interest opus factum non esse, *d. l. semper, §. interdicto.*

10 Quia iudicium singulare est, in quo non veniunt accessiones & præstationes, nisi à die litis contestatæ exemplo vindicationis, *l. vtique* 16. *l. præterea* 20. *l. Iulianus* 17. *§.* 1. *& pass. de rei vindic.*

DEFINITIO VII.

Generalis concessio subsequens non extenditur ad ea, quæ prius fuerant specialiter prohibita.

PErmiseram tibi, vt in ripa fluminis ædificares quicquid velles, & pro arbitrio, præterquam molendinum. Si postea permisero, vt in fundo tuo ripæ proximo, cuius dominium directum ad me pertinebat, columbarium extruas, aliáque omnis generis ædificia, siue voluptaria siue necessaria, non tamen videor permisisse, vt molendinum ædifices, quoniam generalis concessio ad ea extendi nunquam debet, quæ specialiter prohibita sunt, [1] sed speciali in eam rem voluntate opus est: [2] præsertim si ex eiusmodi molendini constructione futurum sit, vt vel mihi vel alteri, maxime qui ius anterius à me habeat, damnum inferatur [3]. Nec ad rem pertinebit, si obiicias in mea potestate fuisse legem apertius dicere. [4] Neque enim apertius dicere debui, qui iam antea satis aperte dixeram, & potius imputari potest tibi, qui speciali concessione indigebas, cur non eam apertius impetraueris. [5] Quare nec aliud erit, tametsi proponas fore vt secundum hanc interpretationem generalis illa concessio tibi inutilis futura sit. [6] Semper enim damnum concedentis, & alterius cuiuslibet exceptum intelligi debet. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. vxorem* 15. vbi nostri notant, *C. de nupt.* Vide omnino *l. si mihi* 20. *D. rustic. præd.* vbi est textus satis accommodatus.

2 Concessio enim generalis non alia continet, quam quæ concedens fuerat verisimiliter permissurus, *l. qui peculy* 46. *D. de pecul. l. obligatione* 6. *D. de pign. l. filiusfamilias* 7. *D. de donat.*

3 *Arg. l.* 2. *§. merito & §. si quis à Principe, ne quid in loc. publ.*

4 *Ex l. veteribus* 39. *D. de pact. l. Labeo* 21. *D. de contrahend. empt.*

5 *d. §. si quis à Principe*, ibi, nisi forte quis hoc impetrauerit.

6 Etsi non facilè capienda est illa interpretatio, *l. Titia* 34. *§.* 1. *de leg.* 2.

7 *l. præses 6. C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Cui incumbat onus probandi, agenti-ne confessoria, an agenti negatoria?

NEgatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi si fateatur aduersarium esse in quasi possessione seruitutis, aut si de eo constet alia ratione. [1] Alioqui cum vnaquæque res præsumatur libera, [2] exigenda erit probatio ab eo, qui confessoria niteretur. [3] Idque multo magis si aduersus agentem de damno dato ob vsurparam seruitutem reus confessoriam proponat per modum exceptionis, actor vero negatoriam per modum replicationis. Reus enim in exceptione actor est. [4] Quanquam & in actione de seruitutibus, siue confessoria, siue negatoria, id perpetuum est, vt vterque sit & actor & reus. [5] Quid ergo si negatoriam exercens fateatur quidem aduersarium iussse, duxisse iumentum vel vehiculum, aut quid aliud fecisse quod soleat fieri iure seruitutis, sed tamen dicat id factum vi aut clam, aut precario, aut iure familiaritatis? Exigetur omnimodo probatio ab actore, [6] quoniam huiusmodi confessio licet scindi non possit [7] sufficit tamen ad tollendā illam præsumptionem iuris, [8] quæ facit vt omnia pro liberis habeantur, saltem ad transferendum onus probandi in actorem. [9] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Caroli Vernat affinis mei, & Antonij de la Cuaz 3. Cal. April. 1593.

1 Puta ex instrumentis, aut denique quolibet alio modo.

2 *l. cum eo 9. D. de seruit. vrb. præd. l. altius* 8. *C. hoc tit. l.* 4. *D. de iust. & iur.* Afflict. *dec.* 267. *n.* 4.

3 Guid. Pap. *q.* 28. *ad fin.*

4 *l. in exceptionibus* 19. *D. de probat.* iunct. *leg. præced. eod. tit. l.* 1. *D. de except.*

5 *§. aquè.* vbi Iozn. Faber. *Inst. de action.*

6 Non solùm, quia actor & petitor est (id enim est partes petitoris sustinere, vt dicebat Africanus *in l. si priusquam* 15. *in fin. D. de operis noui nunciat.*) sed etiam quia præsumptionem habet contra se, ne delicti præsumptio capiatur, *l. merito* 51. *D. pro socio.* Delictum enim est, si quid vi aut clam fiat. Precarium autem cum ad donationem proximè accedat, *l. interdictum* 14. *D. de precar.* præsumendum etiam non est, *leg. siue possidetis 6. C. de probat.*

7 Styl. Senatus nostri, *artic. ex l. si ita stipulatio* 39. *in fin. D. de oper. libert. l. nam absurdum* 7. *D. de bon. libert.*

8 Maior enim præsumptio vincit minorem *l. cum de indebito* 25. *de probat. l. Nesennius* 34. *D. de neg. gest.* & aliis vulgaribus.

9 Is enim est effectus fortioris præsumptionis, vt probandi onus transferat in aduersarium, *l. alimenta* 11. *C. de neg. gest. l. si chirographum* 24. *D. de probat.*

DEFINITIO

DEFINITIO IX.

Quid allegare & probare debeat, qui seruitutem aut immemorialem aut aliam petit.

QVi intendit se suosque auctores per fundum tuum iuisse tanto tempore, vt initij memoria non extet, [1] non cogitur probare, at ne allegare quidem factū id iure seruitutis, cum immemorialis ipsa possessio ius præbeat, & sit loco tituli constituti. [2] Tanti siquidem temporis lapsus omnem omnino præsumptionem excludit violentæ aut clandestinæ, aut precariæ possessionis. [3] Qua præsumptione cessante necessario fit consequens vt iure suo vsi sint, qui per fundum tuum iuerunt, [4] quod ius porro aliud esse non potest quam seruitutis. [5] Aliud est si quis diuturno tantum vsu, id est, decennij vel vicennij nitatur ad vindicandam seruitutem. Neque enim sufficit ad obtinendum allegare vsum tanti temporis, nisi allegetur etiam ius seruitutis. [6] Sed tamen ad id probandum cum difficilis sit probationis, [7] & vt cætera omnia, quæ in animo potius, quam in facto ipso consistunt, [8] sufficiet testes dicere, eam vocem & famam fuisse publicam, vt qui per fundum tuum ibat, toto eo tempore iure suo ire crederetur. *Ita Senatus* in causa Dn. Antonij Charpenei compatris mei obseruandiss. Senatoris meritissimi & eruditissimi & Syndicorum de Verdon, 6. Id. Nouemb. *1594.*

1 De quo vide Paulum ad Labeonem, *in l. si arbiter 28. D. de probat.*

2 *l. 1. §. vlt. D. de aqua & aqua pluu. arcend. l. 3. §. ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æstiu.*

3 Nam & præsumitur regulariter bona fides in possidente, *l. pen. C. de euict.* Alciat *de præsumpt. præsumpt. 5.*

4 In dubio enim iure suo quis fecisse credendus est potius, quam alieno, *d. l. merito 51. D. pro socio.*

5 Nihil enim iuris in aliena re habere quisquam potest, nisi cuius personæ vel prædio res illa seruiat. Ius enim omne reale aut est dominij, aut pignoris, aut seruitutis. Nisi proponas itum fuisse, quasi per viam publicam, *l. vlt. D. quem seruit. amitt.* Iunge *l. vlt. D. in itin. act. priuat.* Item intellige: Nisi aliqua sit probatio aut præsumptio libertatis in contrarium, puta si is, contra quem allegatur præscriptio, habuerit perpetuo, aut variis intermediis temporibus in domo ianuas vel fossas in agro ad introitum & exitum pro arbitrio prohibendum, quo casu possessio præsumitur fuisse ab initio vitiosa, id est, vel violenta, vel clandestina, vel precaria. Sufficit autem vt ab initio talis fuisse probetur vel præsumatur ad hoc, vt vitium possessionis perpetuo durare intelligatur, atque ita præscriptio etiam immemorialis impediatur, *l. 1. §. idem Labeo. l. 3. §. illud sciendum, l. vim facit. 19. §. 1. D. quod vi aut clam*, iunct. *l. eg. nam etsi ramos 9. §. vlt. & l. vlt. §. si ianuam, eod.*

6 Id est, se vsum via vel itinere, vel alia seruitute, non vi, non clam non precario, sed iure seruitutis, *l. si quis diuturno 10. D. si seruit. vindic. d. l. vlt. D. quem seruit. amitt. d. l. vlt. de itin. act. priuat.*

7 Nam in iis quæ difficilioris sunt probationis leuiores probationes admittuntur, *l. non omnes 5. §. à barbaris, D. de re milit.*

8 In quibus ideo solet plerunque sufficere iusiurandum, *l. thesaurus 15. D. ad exhib. l. cum plures 15. ad fin. de reb. auctor. iudic. possid.* Facit *l. dolum 6. C. de dolo, Auth. at qui semel, C. de probat.*

D'EFINITIO X.

De prohibitione facta ad interrumpendam præscriptionem seruitutis.

DIci solet interrumpi præscriptionem seruitutis naturaliter per contradictionem & prohibitionem eius, aduersus quem præscribebatur, [1] sed id tamen intelligi debet, si prohibitio effectum habuerit. [2] Alioqui si prohibitus & in seruitute perseuerauerit, tanto fortius erit ius præscribentis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 1.* iunct. *auth. mala fidei, C. de præscript. long. temp. l. 2. & 3. C. de annal. except.*

2 *Arg. l. vlt. D. de itin. actúque priuat.* in illis verbis, *sed si prohiberetur non facturus.*

3 Aliud est, quod dicimus in iuribus negatiuis præscribendis non incipere præscriptionem currere, nisi ex die prohibitionis & contradictionis. Tunc enim is qui prohibet præscribit: Et quamdiu non prohibuit, potest aduersarius dicere, se non fecisse id, de cuius faciendi vel non faciendi iure disputatur potius, quod facere noluerit, quam quod non potuerit: sanè prohibitionem omni casu effectum habuisse necesse est, *l. 15. l. 31. D. vrb. prad.*

DEFINITIO XI.

De seruitute pascendi pecoris toti vniuersitatis alicuius territorio acquisita, an & quomodo in alios transferri possit.

PAscendi pecoris seruitus, [1] cum prædij sit non personæ, [2] alteri acquiri non potest quam qui prædium habeat. [3] Sed finge vniuersitati ius illud quæsitum esse, vt quisquis est ex vniuersitate ius illud habeat depascendi sui pecoris in alieno [4] fundo, an singulis permittetur, vt ius suum transferant in alium, qui non sit ex eadem vniuersitate? Minime. Quoniam sicut ab initio acquiri non potest seruitus sine prædio, [5] ita nec quæsita transferri sine prædio cui debetur. [6] At neque ad eam transferendam sufficiet alienari fundum aliquem, qui in eius municipij territorio situs sit, ne alioqui facile sit eiusmodi fraudis commento, non solum fundi seruientis, sed etiam cæterorum qui ex vniuersitate sunt ius imminuere, [7] cum quo pauciores ius illud seruitutis habituri sunt, eo pretiosius ipsis & commodius id futurum sit. Igitur dicendum est, sicut toti vniuersitatis territorio quæsita videtur seruitus, non huic aut illi prædio, [8] ita non nisi cum vniuersitate bonorum seruitutem hanc in alium transferri posse: [9] si secus factum sit, personalis tantum quædam concessio facta, non etiam seruitus translata videbitur. [10] Ideoque non confessoria aut negatoria de seruitute actio stipulanti competet, sed in personam duntaxat illius qui concesserit, si eiusmodi iuris controuersiam patiatur. [11] *Ita Senatus* pro D. de Mandolle, contra fratres Parchet, 5. Idib. Ianuar. *1595.*

1 De qua *in l. 3. in princ. D. de seruit. rustic. prad. l. testatrix 20. §. 1. D. si seruit. vindic.*

2 Si prædij fructus maximè consistat in pecore, *leg. pecoris 4. D. de seruit. rustic. prad.* Adde *l. si mihi 20. §. vlt. eod.*

3 Seruitutes enim siue vrbanorum, siue rusticorum prædiorum, licet sint incorporales, tamen corporibus accedent, vt Paulus loquitur *in l. seruitutes 14. D. hoc tit.* Facit *l. si ædes 32. §. 1. D. vrb. prad. l. Mela 14. §. vit. de alim. legat. l. 1. in fin. D. commun. prad.*

4 Nam & fundo municipium seruitus acquiri potest, *l. non dubito 12. D. hoc tit.*

5 *d. l. 1. in fin. commun. prad.*

6 *l. via constituit 23. §. si fundus, & §. quæcunque, D. rusticor. prad. l. cū fundus 12. D. commun. prad.* Imo nec sine fundo retineri potest seruitus, quæ semel prædio quæsita fuit, *l. pro parte 11. D. hoc tit. l. si sub vna 39. de verb. oblig.* tametsi etiam inutilem seruitutem sibi quem excipere & retinere in fundo alienando nihil vetet, *l. ei fundo 19. D. hoc tit. l. venditor 13. D. commun. prad.*

7 Quorum neutrum permittendum est, *l. certo generi 13. §. 1. l. Quintus 15. D. rustic. prad. l. 3. §. is qui aqua. D. de aqua quotid. & æst. l. cuius ædificium 24. D. vrb. prad.*

8 *d. l. non dubito 12. D. hoc tit.*

9 *d. l. testatrix, §. 1.* ibi, *sed nonnulli ex his qui hoc ius habebant prædia sua illa propria venum dederunt, D. si seruit. vindicet.* Obstat tamen quod ibidem subiungit Scæuola, Si tantum pars illorum propriorum fundorum legato ad aliquem transmissa sit, hoc quoque ius cessutum legatario, nisi dicas, quod & verum est non municipium, sed plurium ex municipibus prædiis acquisitum fuisse apud Scæuolam ius pascendi pecoris, & aliud iuris esse si tota vniuersitas suis omnibus prædiis id ius stipulata esse proponatur.

10 *Vt in specie, d. l. Mela 14. in fin. D. de alim. legat.*

11 *Vt in specie, l. cum essent 33. §. 1. D. rustic. prad. l. venditor, in princip. D. commun. prad. l. vlt. §. 1. D. de contrah. empt.*

TIT. XXV.

FAMIL. ERCISCVND.

DEFINITIO I.

Per diuisionem hereditatis non præiudicatur fideicommisso conditionali, quod nec expressim repudiari posset.

PEr diuisionem hereditatis inter fratres aliósve coheredes factam, vix vnquam credendum est, renunciatum

tum fideicommisso, cuius dies postea cesserit :[1] nec si ex diuisionis instrumento aliterve appareat visa lectáque verba testamenti, quo fideicommissum relictum proponitur.[2] An quid generaliter iuri competituro difficilius renunciari possit, quam competenti,[3] vt vulgo creditur? Minime. Sufficit enim subesse causam de præterito, quomodo nostri loquuntur, vt iuris competituri hac parte eadem ratio sit, quæ iam competentis.[4] An quod remittendi per diuisionem fideicommissi causa nulla sit, portionibus iam aliunde æqualibus constitutis ?[5] Atqui causa illa vel vna sufficit inter fratres siue simplex siue reciprocum fideicommissum fuerit, vt fratrum concordia remoto captandæ alterius mortis voto improbabili retineatur.[6] Ratio igitur verior hæc est, quod conditionale fideicommissum ante conditionalis euentum nó quacúque volũtate remitti potest, quãdo nec expressa repudiatione posset,[7] sed pacto duntaxat, & consequenter expresso,[8] vt aliquid sit, propter quod vtiliter remissum videri debeat potiùs, quam inutiliter repudiatum.[9] Quare nec ad rem pertinebit, quod vulgares illæ clausulæ diuisionis instrumento inseri solitæ adscriptæ sint, de non veniendo contra diuisiones huiusmodi perpetuas & irreuocabiles : Iure & titulo perpetuo & irreuocabili : Pleno iure : præstito iuramento : rata & firma perpetuo manere nunquam contra facere vel dicere, & cæteræ si quæ sunt similes,[10] quia nec sufficit coheredes remittere fideicommissum voluisse, nisi eo modo voluerint, quo potuerunt.[11] *Ita Senatus* pro Dn. de Chastillon, contra Dominas de Bouuant, & d'Aiguebelete, Prid. Non. Iun 1588. & in alia de qua SC. 5. supr. de pact.

1 DD. *ad l. qui Romæ* 122. §. *duo fratres*, *D. de verb. oblig.* De cuius tamen loci electione & sententia scribam in Chiliade, *de error. pragm.*

2 Alioqui ea ratio transactionem impedit, quod de his controuersiis quæ ex testamento proficiscuntur, neque transigi, neque exquiri veras aliter potest, quam inspectis cognitisque verbis testamenti, *l. de his 6. D. de transact. l. 1. §. 1. l. non est ferendus* 12. *eod. l. 1. §. 1. D. testam. quem. aper.*

3 *Arg. l. qui superstitis* 94. *D. de acquir. hered. l. si quando* 35. §. *illud & §. generaliter, C. de inoffic. testam.*

4 Bart. *in d. §. duo fratres, n. 1.* Ias. *ibid.* qui dicit esse communem, Alex. *cons.* 11. *vol. 1.* Crauet. *cons.* 24. *n.* 8.

5 Solet enim fauorabilior esse dispositio, per quam liberi ad æqualitatem reducuntur, *arg. l. inter filios* 11. *D. hoc tit.* iunct. *leg. maioribus* 3. *C. commun. vtriusque iudic.*

6 *l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. 1. C. de pact.*

7 *l. si ita sit scriptum* 45 §. *si sub conditione, de legat. 2. l. toties* 81. *D. de acquir. hered.*

8 Non enim fieri potest per pactum tacitum, quod nuda voluntate fieri nequit. Neque nouum est, minorem esse vim taciti quam expressi, *vulg. iurib.*

9 Aliud enim est remitti spem fideicommissi, aliud repudiari. Conditionis in certum remitti potest, vt loquitur *l. 1. Cod. de pact.* Ius quod nondum competit repudiari non potest, *l. qui potest* 174. §. 1. *de reg. iur.* Facit *l. pen. futuræ actionis* 3. *C. de donat.*

10 Licet vulgo plerique Doctorum contra sentiant, *ad d. §. duo fratres.* Bald. *cons.* 89. Corneus *cons.* 102. Alex. *cons.* 188. *lib. 1. & cons.* 8. *lib. 5.* Socin. *cons.* 43. *lib. 4.* Dec. *cons.* 11. *circa fin.* Crauet. *cons.* 24. *num.* 8.

11 Inanis enim est voluntas, cui iuris potentia non assistit, vt dicebat Baldus *ad l. 4. D. de acquir. hered.* Ideoque accidit sæpenumero, vt quis, dum non vult, quod potest, nec possit quod velit, *l. quoties 9. in princ. D. de her. inst. l. multum 6. in fin. C. si quis alteri vel sibi.* Mihi tamen semper probabilius visum est ex sola diuisione facta, inter coheredes prohiberi eum, qui ex ipsis fideicommissarius reperitur, ne vnquam fideicommissum petere posset, si non id specialiter exceperit, non quasi diuidendo, censendus sit repudiasse fideicommissum, quod nec expressim repudiare potuit, tametsi noluisset, vt ait Definitio. Sed quia si alius fideicommissum petereat, atque ita coheredum portiones euinceret, non eam quæ esset sua ipse de euictione teneretur, quam vtique inter coheredes præstari certum est exemplo emptionis, cuius vicem diuisio obtinet, *l. 1. C. commun. vtriusque iudic. l. si filia* 20. §. *si pater. D. hoc tit.* sicut & si vnam rem ex iis, quæ alicui ex coheredibus obtigissent, creditor quidam euicisset, *l. rem pignori* 28. *l. pater familias* 33. *l. ex parte* 39. §. *vlt. D. eod. l. cum pater* 77. §. *euictus vbi not. de leg. 2.* Multo minus igitur audiendus est is ipse, qui diuisit, si eorundem bonorum licet ex alia causa mouere velit quæstionem. Nam nec posset illo etiam casu quo alioqui de euictione non teneretur, *l. etsi is* 10. *D. de distract. pign.* Facit *l. vindicantem* 17. *de euict. cum concord.* Scribam latius in Chiliade *de err. pragmat.* Sanè pro hac nostra sententia textus est non obscurus *in d. §. duo fratres*, ad quem nihil aliud respondere nostri possunt, quam quod aiunt iudicem in illa specie ex aliis argumentis, quam ex diuisione motum fuisse, vt fideicommisso renunciatum pronunciaret, nullo tamen allato argumento.

DEFINITIO II.

De modo diuidendæ hereditatis, per sortem aut per electionem.

SI in diuidenda inter fratres hereditate quæratur, quis portiones constituere debeat, nec sorti, vt plerumque ac sæpius fit, rem committi velint :[1] cæteris quidem paribus præferri debet is, qui maior natu est,[2] sed si minor annis maiorem rerum hæreditariarum, earumque pretij notitiam habeat, præferendus est.[3] Nam & ob eam causam senior præferri solet, quod verisimile sit magis eum scire, quomodo fieri commodius diuisio possit.[4] Illud tamen perpetuo obseruatur, vt constitutis ab altero portionibus alterius sit electio, ne qua in re alterutrius captio vlla sit.[5] *Ita Senatus* in secreto auditorio in causa D. Martelli Episcopi Niciensis, & N. Lamberti Chamber, 4. Idib. Februar. 1589.

1 Potest enim hoc sorti committi, *l. 2. C. quand. & quibus quarta pars, lib. 10. tit.* 34. vt & alia pleraque, de quibus vide *l. 5. D. famil. erciscæ. l. 3. in princ. C. commun. de legat. l. sed cum ambo* 14. *D. de iudic. l. generaliter* 24 §. *quid ergo* 17. *D. de fideic. libert. Nouell. 162. cui tit. est, Sacr. form. transc. cap. 3. ad fin. & §. optionis* 23. *Instit. de leg.*

2 *Arg. cap. 1. Extr. de paroch. & parochiana.*

3 Panorm. & cæteri Canonist. *in d. c. 1.*

4 Vide omnino Mynsing. pluribus hæc tractantem *lib.* 34. *obseru. cap.* 37.

5 Alioqui iudex in sua causa constitueretur, qui eligeret ex partibus quas ipse fecisset, contra, *l. Iulianus* 17. *de iud. l. vnic. C. ne quis in sua causa.*

DEFINITIO III.

Diuisio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id, quod in alia prouincia quædam sint communia si non steterit per actorem, quo minus illa etiam diuiderentur.

SI defuncti bona in diuersis prouinciis sita proponantur, & heres qui in vna habitat contra coheredem agat in alia, vt bonorum quæ in ea coheredis prouincia sunt diuisio fiat,[1] non potest is, qui conuenitur diuisioni moram facere ob id solum, quod nondum diuisa sint cætera, quæ in actoris prouincia sunt,[2] aut quod nondum constet, quænam illa sint :[3] semper enim diuisio facienda est rerum, quas & hereditarias & communes esse apparet, tum inquirendum, an alibi res sint, quas diuidi etiam oporteat.[4] Nisi per actorem ipsum steterit, quo minus rerum communium, quas in sua tenet prouincia, diuisio tam facta sit, neque enim audiendus esset, qui à coherede id exigeret, quod prior ipse ex parte sua præstare sine causa recusasset.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Arbitrium enim familiæ erciscundæ, vel vnus petere potest, & vnus cæteros apud iudicem prouocare, *l. arbitrium* 43. *D. hoc tit.*

2 Siquidem familiæ erciscundæ iudicium amplius, quam semel agi potest, dummodo causa cognita. Et quamuis causa fæ, ius agendi non esset, tamen si quædam res indiuisæ relictæ essent de iis communi diuidundo agi posset, *l. si filia* 20. §. *familiæ, l. inter coheredes* 44 *eod. tit.*

3 Nam si quid contendis ex hereditate mihi tecum commune esse, quod ego ex alia causa meum proprium esse dico, id in familiæ erciscundæ iudicium interea non venit, *l. si quid contendis* 45. *eod.*

4 Ne liquidæ petitioni & cognitioni per non liquidam mora fiat.

5 *Argument. vulg. §. offerri, leg. Iulianus* 13. *D. de action. empt.* Intellige nisi nunc consentiret, vt de iis rebus omnibus apud eundem iudicem nunc ageretur, *lege* 1. *& 2. D. de quibus rebus ad eund. iud. eat.*

DEFINITIO IV.

In familiæ erciscundæ iudicio seruanda est ea hereditatis diuisio, quam pater tabulis dotalibus fecit.

EX facto proponebatur, Claudium Chamoux, cùm tres haberet filias, primogenitæ nubenti ducenta dedisse dotis nomine, vltra tertiam hereditatis partem, in qua heredem ipsam

Source : BIU Cujas

ipſam inſtituerat,[1] ex poſtfacto autem cum donationis pœniteret, declaraſſe voluntatem ſuam eſſe, vt ex æquis portionibus filiæ ſuccederent, nec primogenita præcipui quicquam haberet. Placebat, ſi aliud nihil fuiſſet, non eo minus filiam primogenitam habere dotem præcipuam debere: propterea quod nec reuocari donatio potuiſſet, quæ facta fuerat in contractu matrimonij,[2] nec ea ſalua ſeruari, aut induci æqualitas inter filias.[3] Idemque dicendum fore, ſi cæteris filiabus pater permiſiſſet, vt ſe mortuo parem pecuniæ quantitatem ex hereditate præciperent, antequam familiæ erciſcundæ iudicium ſuſcipere cogerentur. Quoniam ea permiſſio nullius momenti eſſet,[4] vt pote collata in id tempus, quo dotalis conſtitutio præueniſſe cauſam prælegati videretur.[5] Nec aliud admittendum, ſi cogitatione futuræ ſucceſſionis officium arbitri diuidendæ hereditatis pater præueniendo voluntatem ſuam quocunque indicio vltimæ voluntatis declaraſſet.[6] Non enim ſimplex illa & inter viuos donatio dicenda eſſet, ſed potius ſupremi iudicij diuiſio[7] Sed cum illam poſtremam eandemque priorem voluntatem pater irreuocabilem eſſe voluiſſet, adeoque iuriſiurandi vinculo obſtrinxiſſet,[8] viſum eſt valere eam debere iure ſimplicis donationis,[9] ideoque officium arbitri in diuidenda hereditate tale eſſe debere, vt filiam primogenitam cogat, vel dotem ſuam conferre, vel quod effectu idem eſt pati, vt patrem quantitatem ſorores eius præcipuam habeant. Sed hoc ita, ſi facta ſororibus donatio extra contractum matrimonij inſinuata ſit, quandoquidem aliter non valet, ne quidem inter liberos.[10] *Ita Senatus* in cauſa, de qua SC. 27. & 28. ſupr. De inoff. teſt. 78.

1 Quibus verbis non ſolùm inſtituta eſſe filia, ſed ipſa etiam inſtitutio dotalibus tabulis confirmata videbatur. Nam dictio *vltra* eſt implicatiua, vt & illæ, *præter hoc amplius*, habétque vim, vt loquuntur, repetitiuam cum omnibus ſuis qualitatibus, *l. qui ita* 3. vbi Bart. *de dot. releg. l. Seio* 10. *vxori de ann. legat. l. ſi purè* 54. vbi etiam Bart. *de legat.* 3. præſertim, vt vtrumque determinabile in eadem clauſula poſitum, & ad idem datæ dotis verbum relatum, æqualiter & conformiter per eiuſmodi verbum determinetur, *vulg. leg. iam hoc iure* 4. *D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

2 *l. perfecta* 4. *C. de donat. quæ ſub mod. l.* 2. 3. 5. *& tot. tit. C. de reuoc. donat.* Huiuſmodi enim conuentiones, per quas datur hereditas fauore matrimonij, valent ex conſuetudine, etiamſi non ſint iuratæ, multo magis ſi iuratæ proponantur. Maſuer. *in praxi, tit. de ſociet. verſic. item licet inſtitutio teſtamentaria.* Didac. Couar. *in repet. cap. quamuis pactum, de pact. in* 6. *in init.* 3. *part. num.* 2.

3 Etſi multo fauorabilior eſt cõuentio, qua promittit pater ſibi ex æquo futurum heredem filium, de qua extat *Nouell. conſtit.* 19. Leonis, cui titulus eſt, De pacto paterno, Ex æquo heredem futurum filium.

4 Filia ſcilicet abſtinente à iure ſucceſſionis teſtamentariæ, vt & in *l. pater pen. D. de collat. dot.* & ſuccedente ex vi & poteſtate conuentionis matrimonialis.

5 Vt Papinianus loquitur, licet in ſpecie diſſimili, *in l. ſi is qui mihi* 28. *D. de iur. fiſc.*

6 *Vt in l. quoties* 10. *l. ſi cogitatione* 21. *l. vlt. C. hoc tit.*

7 Vt Vlp. ex Papiniano ſcribit, *in l. ſi filia* 20. *§. ſi pater, ff. eod.* Facit *l. ſi paterfam.* 33. *l. ex parte* 39. *§. vlt. eod.*

8 *Vt in l. cum pater* 77. *§. filius matrem, de legat.* 2.

9 *Ex l. vbi ita donatur* 27. *D. de mort. cauſ. donat.*

10 Imo nec ad æqualitatem inducendam inter liberos, quia lex noſtra prouincialis non diſtinguit, nec alias donationes excipit, quam quæ fiunt in contractu & fauore matrimonij.

DEFINITIO V.

De diuiſione paternæ hereditatis facta inter fratres præſentes, vno ex fratribus eodémque coherede abſente.

TRes fratres abſente quarto, eodemque patris in virilem partem coherede,[1] paterna bona in tres portiones diuiſerant, nulla abſentis mentione facta, ac ſi iam tum deceſſiſſet.[2] Primus deinde portionem ſecundi emerat, ductáque vxore à qua dotem in pecunia numerata acceperat, moriens teſtamento bona ſua omnia immobilia vxori pro dote, & compenſandi animo legauerat.[3] Tertium fratrem ex reliqua hereditate inſtituerat: Tertius adita fratris hereditate, paſſúſque viduam immobilium poſſeſſionem legati iure retinere, poſtea mutata voluntate, vt ei controuerſiam faceret, petierat à iudice dari ſe curatorem bonis quarti abſentis.[4] Quo impetrato, bonorum omnium immobilium partem dimidiam, tam ex ſua quam ex fratris abſentis perſona vindicabat, quaſi in quatuor partes pro numero liberorum diuidenda eſſet hereditas, quam is ipſe priore diuiſionis inſtrumento in trientes diuidi conſenſerat. Placuit, licet fratrum pactionibus abſentis coheredis conditio deterior fieri non potuerit, ita vt ei quandocunque reuerſo portionis hereditariæ perſecutio nullo modo ſit deneganda,[6] non eſſe tamen permittendum illi, qui ipſe diuiſerit & cõdiuiſoribus, mutua cõmunique interpoſita ſtipulatione, de euictione ſe obligauerit, vt ex abſentis perſona plus iuris ſibi vindicet aduerſus fratrẽ coheredẽ,[7] aut eam quæ à fratre ius habeat,[8] quam ex propria vindicare poſſet.[9] Iuris enim regula eſt, contra factum ſuum venire neminem poſſe, ne quidem ex alterius perſona, quoties ad ſuum, non ad alterius commodum id facere velit.[10] Hic autem licet abſentis potius, quàm ſuum negotium gerere videbatur, qui tanquam curator agebat ex parte,[11] reuera tamen ſibi quoque commodum parabat,[12] non ſolum, quod fratre non redeunte ſolus ipſe illi ſucceſſurus erat ab inteſtato,[13] ob idque & curator ei datus fuerat, quaſi proximior ad ſuccedendum,[14] ſed etiam quod quartus is frater, qui iam inde à longo tẽpore aberat, pro mortuo iam tum habebatur, communi prouincialium omnium exiſtimatione,[15] adeoque tertij huius fratris opinione, qui patris bona ſic vt diximus cum fratribus diuiſerat, vt non maiorem abſentis, quam mortui rationem habuiſſet.[16] Accedebat, quod hic idem primi fratris, cum quo paternam hereditatem diuiſerat, quique bona ſua omnia immobilia vxori legauerat, hereditatem ſibi teſtamento delatam agnouerat,[17] vt proinde multo minus voluntatem eius impugnare poſſet,[18] quippe qui alienam quoque rem, ſi legata eſſet, redimere cogeretur,[19] aut ſaltem iuſtam ipſius æſtimationem præſtare, ſi forte reuerſus frater, cuius bona curabat, nollet iuſto pretio vendere:[20] neque enim dubitari poterat, quin hoc caſu legatum valeret, etiam pro abſentis fratris portione, tametſi teſtator tota illa bona immobilia ſua eſſe putaſſet,[21] cum non ſolum vxori, quæ coniunctiſſima perſona eſt,[22] ſed etiam pro dote & compenſandi animo relictum proponeretur.[23] Præſertim cum diceret illa non pluris eſſe quod legato, quam quod iudicio de dote continebatur.[24] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1593.

1 Ab inteſtato, *leg.* 1. *D. de ſuis & legit.* Eſt enim filius patri ſuus heres & neceſſarius etiã abſens & ignorans, tametſi habeat beneficiũ abſtentionis, ſi velit, *l. in ſuis* 11. *D. de lib. & poſth. l. ſi filius* 12. *de vulg. & pupill. ſubſtit. l.* 1. *§. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* imo & quamuis ſe abſtineat, *leg. cum quaſi* 30. *§. ſed etſi ſuum, D. de fideic. libert.*

2 Et malè. Debuerat enim diuidi hereditas inter omnes liberos ex æquis partibus, ac proinde in quatuor portiones, *l. inter filios* 11. *Cod. hoc titul.*

3 *Vt in l. compenſandi* 6. *C. de hered. inſtit. l. cum pater* 77. *§. Titio fratri, de legat.* 2.

4 Solet enim ea cura dari agnato proximiori, qui ſi abſens eſſet mortuus, ei ſuccedere ab inteſtato poſſet, aut alicui ex creditoribus quorum intereſt, *l.* 2. *de cur. bon. dand. l.* 7. *§. planè* 1. *ex quib. cauſ. in poſſ. eat.*

5 *l. coheredibus* 17. *hoc tit.*

6 Ne alioqui eueniat, vt alteri per alterum contra iuris regulas iniqua conditio inferatur, *l. non debet* 74. *de reg. iur.*

7 Vt fieri aſſolet, quia diuiſio emptionis vicem obtinet, *l.* 1. *C. commun. vtr. iudic.* Dixi §. *Defin.* 1. *n.* 11. *hoc tit.*

8 Eadem enim vt plurimum eſſe cauſa emptoris quæ venditoris, *l. emptori* 28. *C. de euict. l. inuitus* 156. *§. plerumque. de reg. iur.*

9 *Arg. auth. excipitur. C. de bon. quæ liber.*

10 *l. ſi non ſortem* 26. *§. filius*, & ibi Paul. Caſtrenſ. *ff. de condict. indeb.*

11 *l. neque tutores* 11. *ff. de procurat.*

12 Sub nomine & imagine fratris abſentis, vt loquitur *l. & qui ſub imagine* 1. *C. de diſtract. pignor.*

13 *Auth. defunctos, C. ad. SC. Tertull.*

14 *Ex notat. in l.* 2. *ff. de curat. bon. dand.* Semper enim abſentis bonis curator datur quiſquis proximior eſt ad ſuccedendum, adeoque, licet

ſit

ſt fœminâ & pupilla, aut quæ aliter indigeat ipſa tutore vel curatore, Hæc enim curatio nihil niſi quædam futuræ ſucceſſionis occupatio eſſe creditur. Iunge *Deſin.vlt. ſ. qui dare poſſ.*

15 Quæ ſufficiens eſt ad probandam mortem qualiter qualiter, cum mors eſt difficilis probationis, nec eſt fundamentum intentionis actoris, *l.2.§ ſi dubitetur*, vbi Bart. & cæteri, *ff.teſt.quem.aper.*

16 *Vt in l.vlt.ff.de hered.inſt.l.cum mater 28.ff.de inoff.teſt.l.cum pater 77. §.cum exiſtimaret, de legat.2.*

17 *Vt in l.quæ dotis 32. ff. ſolut.matrim.*

18 *d.l.cum pater 77.§.Titio fratri, de legat.2.* iunct. *leg.ex qua perſona 149. de reg.iur.cum ſimilib.*

19 *leg.cum alienam 10.Codic.de legat.l.vnum ex familia 67. §.rem de leg.2.*

20 *l.non dubium 14.§.vlt.de leg.3.l.qui quatuor 33.vlt.eod.l.alieno 31. §. vlt. de fideicomm.libert.*

21 Licet regulariter non valeat legatum rei alienæ, quam teſtator ſuam eſſe putauit, niſi cum reperitur illa heredis, *d.§.ſi rem.*

22 *d.l.cum alienam 10. C.de legat.*

23 Ac proinde ex cauſa oneroſa. *d.l. ſi compenſandi 6. Cod. de hered. inſtit.*

24 *Vt in l.ſi cum dotem 22.ſi pater, ff.ſolut.matrim.*

DEFINITIO VI.

Caſus, in quo æris alieni onus præſtandum & ſoluendum eſt ex hereditate communi habita prælegatorum ratione, non autem proportionibus hereditariis.

PAter liberis omnibus heredibus ſcriptis, bona ſua omnia inter ipſos arbitri officio functus diuiſerat [1] & præceperat, vt ne quid ex bonis prælegatis prius caperent, quam creditoribus omnibus ſatisfeciſſent. [2] Dicebam, non eſſe hic locum iuris regulæ, quæ habet, hereditaria onera non pro æſtimatione rerum prælegatarum, & emolumenti modo, ſed pro hereditariis portionibus ad heredes ſcriptos pertinere: [3] Patris enim voluntatem haud dubie illam fuiſſe, vt creditorum potior eſſet cauſa quam heredum, nec quicquã prælegato contineretur, niſi quod dimiſſis creditoribus ſupereſſet. [4] Æris igitur alieni onus de communi hereditate ſoluendum eſſe, hoc eſt, ex hereditatis fructibus in commune redactis ſi ſufficiant, nec creditores vrgeant, [5] ſi vero non ſufficiant, & creditores vrgeant, [6] boni viri arbitrio rem commitendam, vt æſtimet quantum de cuiuſque portione decedere oporteat, ne tantum præſtet qui minus conſequitur, quantum qui vberius prælegatum, ſed eadem proportio ſeruetur, quæ eſſet ſi fructus in commune redigeretur, quo caſu plus vtique præſtare intelligeretur is, qui ampliorem portionem ex teſtamento haberet. [7] Cum tamen ex facto proponeretur, poſt patris mortem filiam, cui ampliſſimum prælegatum mater dederat, matrimonio collocatam fuiſſe, & ab ea dotis nomine datum marito prælegatum in cuius poſſeſſione maritus per multos annos manſerat conſentiente matre filiæ, quæ aliorum coheredum impuberum tutelam adminiſtrabat, & vrgentibus paternis creditoribus cæteræ filiæ puberes factæ peterent à ſorore eiuſque marito, vt in medium & commune conferret, non modo prælegatum, ſed etiam quos ex prælegato fructus perceperat, vt teſtatoris voluntati pareretur, & creditores de communi dimitterentur. [8] Placebat, quamuis, quod à matre tutrice contra patris voluntatem geſtum fuerat, ſorores ratum habere non cogerentur, [9] non prius tamen auferendam marito dotem, quam conſtaret [10] aliũde ſatisfieri iudicio patris & creditoribus non poſſe: [11] Vt pura ex fructibus quos mater eademque tutrix medio tempore, hoc eſt, à teſtatoris morte vſque ad nuptias filiæ ex tota communique hereditate perceperat, quos ampliſſimos fuiſſe conſtabat. [12] Quid enim ſi reliqua ex turelæ rationibus conflata ad eam vſque quantitatem aſcenderent, quæ debebatur, cur non cogatur prius mater rationes reddere, ac, quod eſt cõſequens, reliqua ſi qua ſint ſoluere? [13] Eo facto ſi quid adhuc deerit ad integram æris alieni exſolutionem, tum demum de communi ſumendum erit, vt præſtetur. [14] Interea igitur coniuges in prælegati poſſeſſione retinendos eſſe viſum eſt, [15] præſtita tamen prius ſatisdatione, [16] non de hereditaria æris alieni portione ſoluenda vt volebant, ſed de omnibus prælegati fructibus tam perceptis quam percipiendis in commune redigendis, ſi poſt redditas à matre rationes ad æris alieni ſolutionem id neceſſarium videretur. [17] Proprium tamẽ habituros, quod exſoluto ære alieno ſuperforet. [18] *Ita Senatus* in cauſa N. Antonij de Leſchereine Dn. de la Compoſte Iuridici, maioris Gaiorum, & Dominæ de Liuron, Non. Iun. 1593.

1 *Vt in l.ſi filia 20. § ſi pater, ex l.parte 39. §.vlt.D.famil.erciſc.*

2 Quæ noua voluntatis ratio eſt, ſolent enim patentes onera æris alieni pro modo poſſeſſionum diſtribuere, vt *in d.§ pater*, aut ſaltem pro portionibus hereditariis, ſecundum legem 12. *tab.l.1.C.ſi cert.pet.*

3 *l.ex facto 35.D.de her.inſt.l.qui non militabat 78. eod.*

4 Ac ſi deducto ære alieno hereditatem patet inter ſuos liberos diſtribuiſſet, *arg.l.2.D.ad SC. Trebell.* de cuius ſententia & emendatione vide quæ ſcripſi *lib.4 coniect.cap 14.* Facit *l.3.§ idem Pomponius, eod.tit.*

5 *Arg.leg.mulier 22.§.cum proponeretur, verſic.quod ſi tantos fructus, eod.tit. ad SC. Trebell.*

6 Qui ſcilicet nolint expectare, quouſque ex fructibus tantum redactum ſit, quantum neceſſe eſt ad omne æs alienum exſoluendum

7 Id enim poſtulat voluntas teſtatoris, quæ in his quæſtionibus totum facit, vt Vlp. loquitur *in d.l.ex facto, verſ.rerum autem.* Facit *d.l.ſi filia 20. §.pen. in fin.hoc tit.*

8 Quaſi plus illa percepiſſet contra iudicium patris, quæ fructus prælegati ante exſolutum æs alienum perceperat, *arg. l.Lucius 38. verſ. Paulus reſpondit à cont.ſenſ.D.hoc tit.*

9 *Arg.l.ſiue generalis 61. Dde iur.dot.* iunct. *leg.cum plures 12. §. 1. D.de admin.& peric.tut.*

10 *L.Titia 62.* in illis verbis, *nihil proponi cur marito dos auferenda ſit, D.de iur dot.*

11 Marito enim quantum fieri poteſt ſubueniendum eſt, cum dotem habeat ex cauſa oneroſa, nec aliter fuerit ille vxorem ducturus, *l. ſi donaturus 9. §.1.D.de cond.cauſ.l. vlt.§.1.D.quæ in fraud. cred.l.5. § pen.de doli mali except.l. ex promiſſione 19.D.de oblig.& act.*

12 Vt ex bonorum fructibus, ſi fieri poſſet, potius quam ex ipſis bonis ſatisfieret creditoribus, *arg.d.§.cum proponeretur.*

13 Id enim vere eſt rationes reddere, eas edere, & iis editis reliqua ſoluere, *l.non ſolum 8.§.is qui reddere, D.de li[illegible]legat.l.cum ſeruus 81. de cond.& demonſtr.l.ſi ita 13.§.hæc quæſtio. D.de manum.teſtam.*

14 Secundum eam diſtinctionem, quam ſ. diximus *n. 5. & 7.*

15 *Arg. l. Pomponius Philadelphus 35. D. hoc tit.* de cuius ſententia ſcripſi *lib.7.Coniect.cap.12.*

16 Nam cum agitur familiæ erciſcundæ, interponendæ plerumque ſunt cautiones, *l.item ex diuerſo 49 l.ſi filia 20.§.hoc amplius, leg.heredes 25.§ idem iuris eſt, l.in iudicio 47.D.hoc tit.*

17 ita ſcilicet poſtulante teſtatoris voluntate, contra quam percepti fructus nullo iure percepti videbantur: cauere enim ante omnia debet iudex familiæ erciſcundæ, ne defuncti voluntas intercidat, *leg. is conſequenter 38.§.idem quærit, hoc tit.*

18 Quia in ſuperfluo cauſa prælegati ſubſiſtebat, iuſtáque erat ad fructuum acquiſitionem, *d.l.ex facto 35. & d. l.qui non militabat 78. de hered. inſtit.*

DEFINITIO VII.

Si quidam ex coheredibus aliqua bona in ſolidum poſſideant ex hereditariis, nec eorum diuiſionem pati velint.

PLuribus fratribus bona quamplurima in diuerſis prouinciis habentibus, ſi quorundam diuiſio facta ſit, cætera vero in communi remanſerint, [1] & alter ex iis non patiatur alios frui ſuis portionibus in ea prouincia, ad quam aut nullus aut difficiliot iis accceſſus pareat, [2] Non inique decernet iudex alterius prouinciæ, in qua ſunt bona communia, vt in eorum poſſeſſionem alij mittantur cuſtodiæ cauſa, [3] fructus integros interim percepturi, ea tamen lege, vt reddendis quandoque rationibus obſtringantur, quoties viciſſim paratus erit frater hereditarias eorum portiones, cum fructibus reddere, [4] obligata etiam in eam rem bonorum proprietate, vt cautum ſit coheredum indemnitati. [5] Nec eſt quod quis exiſtimet id fieri iure repræſſaliarum, [6] quin potius ſumma ratione iuris, & ex æquitate iudicij familiæ erciſcundæ, vt ad bonorum omnium diuiſionem faciendam tuendámque facilius fratres omnes inuitentur. [7] *Ita Senatus* in cauſa fratrum du Coudree & de Seruette, 5. Cal. Sept. 1590.

Source : BIU Cujas

1 Quorum nomine iudicium communi diuidundo accipi possit, vel etiam iudicium familiæ erciscundæ iterum & causa cognita, *l. si filia* 20. *§. familia, l. inter coheredes* 44. *in princ. D. hoc tit.*

2 Nam in familiæ erciscundæ iudicio illud præcipuè inspiciendum est, in quem locum facilius omnes coheredes possint coire, ibique sui præsentiam facere omnes debent, & consequenter ibi etiam omnes iudicium accipere, *l. 1. D. de quibus reb. ad eum iudic. eat.*

3 Quasi latitante eo, qui nec per se nec per alium defenditur, *l. 3. in princ. l. Fulcinius* 7. *§. planè si non defendatur, D. quibus ex caus. in poss. eat.*

4 Non enim solum in iudicio finium regundorum, sed in hoc etiam familiæ erciscundæ iudicio præteriti temporis fructus omnes venire constat, *l. pen. D. hoc tit.* etiam qui ante aditam hereditatem percepti sunt, *d. l. inter* 44. *§. fructus, eod. l. non est ambiguum* 9. *leg. coheredibus* 17. *C. eod.*

5 Nulla alia iniuncta satisdatione, *arg. l. filio* 7. *D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

6 De quibus *in cap. vnic. de iniur. in 6. & Nouell.* 52. *vt non fiant pignor. pro alius person.* vbi Cuiac. & Gothofr. Galli vocant *droit de marque.*

7 Iudex enim familiæ erciscundæ, quoad eius facere potest, nihil debet indiuisum relinquere, *l. heredes* 25 *§. iudex* 20. *D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Non creditur quis procuratorem constituere ad impugnandum & rescindendum contractum, quem ipse fecerit: sed speciali in eam rem mandato opus est.

CVm inter fratres hereditas paterna maternáque diuideretur, conuenerat, vt de maternis rebus, quæ aut perperam aut vili pretio à matre alienatæ reperirentur, agere singuli in solidum possent,[1] adeoque si opus esset restitutionem in integrum implorare,[2] mandatis inuicem in eam rem actionibus.[3] Non videbuntur mandato contineri eæ alienationes, in quibus vnius ex ipsis fratribus factum interuenerit, licet æque facile, puta ex causa immodicæ læsionis, quod ad eum quoque attinet, qui cum matre vendidit, rescindi contractus possit.[4] Difficilius enim est vt quis contra factum & iusiurandum proprium venire velit, quam vt contra alienum.[5] Ideoque speciali mandato aut ratihabitione opus est.[6] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise, Contra Franciscum le Maistre, prid. Cal. Septembr. 1593.

1 Alioqui & citra hanc conuentionem non posset vnus ex heredibus in solidum agere de re hereditaria, *l. 2. C. de her. act. l. 1. & 2. C. si ex pluribus hered. cred.*

2 Restitutio namque in integrum specialiter cedenda est, alioqui non venit in mandato generali, *l. illud* 25. *§. 1. cum l. seq. D. de minor.* Dixi *3. in tit. Etiam per procur. caus. rest.*

3 *Vt in l. si minoris* 25. *in fin. D. de admin. tut.*

4 Nam cum hoc casu causa restitutionis sit in re, prodest omnibus quorum interest eadémque subest, quod ad omnes personas, quæ læsionem allegare possunt.

5 Onerat enim id quodammodo existimationem, cum quisquis petit restitutionem, vel aduersarij circumuentionem alleget vel erroris proprij veniæ petitionem, *l. præfecti* 17. *D. de minor.* quorum vtrumque honesto viro minus decorum videatur. Sed nec in dubio præsumendus quis est mutasse voluntatem, *l. eum qui voluntatem* 22. *D. de probat.* ne quidem ex temporis mutatione, *l. legem* 16. *C. de locat.*

6 Adeoque absolutione à vinculo iurisiurandi, ne periurium committatur. In generali enim concessione veniunt, quæ quis difficilius fuit concessurus, licet ea etiam concedere potuerit, *l. qui peculij* 42. *D. de pecul. l. filius familias* 7. *§. 1. D. de donation.*

DEFINITIO IX.

Ius redimendi quomodo veniat in familiæ erciscundæ iudicium.

QVoties hereditarium aliquod ius est redimendæ rei, quæ à defuncto vendita fuerat, siue ex conuentione competat,[1] siue ex causa immodicæ læsionis,[2] potest vnus ex coheredibus vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere.[3] Propterea, quod sicuti non est cogendus is à quo redimitur vt partem retrouendat, qui vtique partem non fuerat empturus:[4] Ita coheredum agere fortassis nolentium contumacia damno afficere non debet eum, qui in iure suo persequendo vult esse diligentior.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Propter interpositum pactum de retrouendendo, vt *in l. 2. l. si à re 7. C. de pact. inter empt. & vendit.*

2 Quæ si sit enormissima, facit vt ius redimendi, quod erat temporale, sit perpetuum, vt scripsi *Decad. de error. pragm.*

3 Vt sit in cæteris omnibus hereditariis actionibus indiuiduis *l. heredes* 25. *§. an ea stipulatio, D. hoc tit.* Intellige tamen, si emptor velit recedi à toto contracto. Alioqui potest, si malit pro coheredum portionibus rem retinere, nec cogitur eas retrouendere ei, qui mandatum ab aliis non habeat, *l. tutor* 47. *§. 1. D. de minor.*

4 *d § 1. prox. cit. l. si quis alium* 48. *D. de solut.*

5 *Argum. l. vt in fin. Cod. depos.* Præsertim cum nec vlla cæteris coheredibus fiat iniuria, qui vtique restituta pretij parte, quæ singulos eorum contingit, suas singuli partes sunt recuperaturi, *dict. l. heredes* 25. *§. contra, l. 2. §. ex his, de verb. oblig.* [Quid si emptor decedat pluribus relictis heredibus? Vide *Defin. 2. num. 2. J. de hered. act.*

DEFINITIO X.

Qua ratione debeat fieri æstimatio habitationis, vsusfructus & alimentorum?

IVs patronatus, quod ratione sacelli familiaris patri competebat, in eum quidem ex liberis, qui legatum duntaxat à patre meruit, aut in parte aliqua bonorum institutus fuit,[1] nullo modo transferri potest, quia heredem necessario sequitur, quandoquidem non nisi cum vniuersitate alienari aut in alium transferri possit.[2] Sed non ideo fiet, quin sepulturæ ius, quod in eo sacello familiare ac hereditarium fuit, legatario quoque commune sit. Cuius sane interest, in maiorum sepulchro potius, quàm in alio sepeliri.[3] Inter heredes quidem id certissimi iuris est, Religiosa loca in familiæ erciscundæ iudicium non deduci, eorúmque ius singulis heredibus in solidum competere.[4] Sed de legatario, qui nec ad familiæ erciscundæ iudicium admittitur,[5] nec iuris successor est.[6] dubitari magis poterat, nisi Senatus ad filij potius, quam ad legatarij ius noménque respexisset.[7] *Ita Senatus* pro Ioachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz fratrem, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nam & hic alio herede scripto, ex asse legatarij potius quam heredis loco habetur, *l. quoties* 13. *C. de hered. instit.*

2 *Cap. Extr. de iur. patr.* Quædam enim sunt eiusmodi, quæ non possunt sola alienari, per vniuersitatem vero transeunt, vt fundus dotalis transit ad heredem. Item res, cuius aliquis commercium non habet, inquit *l. quadam* 62. *D. acquir. rer. dom.* Facit *l. 1. §. 1. D. de fund. dotal. l. pater* 38. *§. fundum, & sequentib. de legat. 3.* Facit *l in modicis* 24. *l. ade* 73. *D. de contrah. empt. in §. 1.*

3 *l. in fundo* 38. ibi, *laribus & sepulchris auitis earendum habeat, D. de rei vind. l. 1. §. & alias,* ibi, *vel parentes sepulti, D. si quid in fraud. patr. l. libertus* 36. *vers. veluti, D. de bon. libert.*

4 *l. fundus* 30. *in fin D. hoc tit.*

5 Quia huic iudicio locus non est, nisi inter coheredes, *l. 1. in princ. & §. 1. l. cum putarem* 36. *D. hoc tit.*

6 *§. legatarius, Instit. de testam. ordin.*

7 Hoc enim ius liberis omnibus concessum est, cuiuscunque sexus sint vel gradus, siue filijfamilias sint, siue emancipati, siue se immiscuerint, siue abstinuerint. Imo vero etiam exheredatis eorum posteris, nisi specialiter testator iusto odio commotus, eos in sepulchro suo aut hereditario sepeliri vetuerit, *l. vel quod 6. vers. liberis, D. de relig. & sumpt. funer.* Sic dicimus ius patronatus transire ad liberos, licet non sint heredes patris, *l. 4. D. de iur. patron.*

DEFINITIO XI.

Bona data liberis contemplatione patris iam defuncti, non veniunt in iudicium familiæ erciscundæ.

QVod post mortẽ patris donatur liberis contemplatione defuncti patris & obsequiorum, quæ donator à viuo patre acceperat; non potest hereditarium videri; vt vel in hereditate computetur ad augendam aliorum legitimam vel in iudicium veniat familiæ erciscundæ.[1] Argumento est, quod etiamsi non essent liberi heredes patris, non eo minus accipiendæ liberalitatis capaces essent.[2] Item, quod in res donatas nulla creditoribus paternis actio competit,[3] quæ vtique competeret, si hereditariæ censerentur.[4] Neque enim quicquam prohibet habere filium aliquid ob personam patris & occasione ipsius, non tamen iure hereditario.[5] Hereditarium si quidem nihil est, nisi quod in hereditate fuit

moriente

Source : BIU Cujas

moriente teſtatore,[6] non etiam quod ex hereditate ſubinde profectum eſt, aut occaſione hereditatis acquiſitum.[7] Aliud ergo erit, ſi quid liberis donatum ſit, quaſi in ſolutum eius, quod patri ex contractu vel quaſi contractu debebatur.[8]

1 Dixi *Defin.* 55. §. *de inoff. teſt.* vbi vide

2 Eſt enim filius, licet exheredatus, capax acquiſitionis poſt mortem patris, adeoque, quod magis eſt, viuo etiam patre in iis, quæ patri per filium acquiri non poſſunt, *Auth. excipitur, C. de bon. quæ liber.* Nec ſanè inuidendum eſt exheredatis, vt qui nihil habent ex bonis paternis; aliquid ſaltem occaſione patris habeant. Textus eſt elegans *in l. dotem, 6. D. de collation. bonor.*

3 *l. paterfamilias. 28. verſ. itaque in id D. de reb. auct. iud. poſſ. vel venund.* De cuius loci lectione & ſententia vide quæ ſcripſi *lib. 2. Coniect. c. 2.* Facit *l. ſi filius, 12. ff. de vulg. & pup. ſubſt. l. quæſitum, 40. & l. 41 ff. de acquir. hered.*

4 *l. 2. C. de her. act. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plur. hered. cred.*

5 Licet habeat etiam occaſione hereditatis, vtputa conditionis implendæ cauſa, *l. in quartam, 91. l. acceptis, 93. D. ad l. Falcid.*

6 *l. in quantitate, 73. D. ad l. Falcid. l. in fideicommiſſaria, 18. D. ad SC. Trebell. l. hereditarium 7.* vbi Bart. *de reb. auct. iud. poſſ.*

7 Niſi ſubrogatum ſit in locum rei hereditariæ, iis ſcilicet caſibus, quibus poteſt locus eſſe ſubrogationi. De quo vide, quæ ſcripſimus *Defin. 1. §. de rei vindic.*

8 Tanto enim locupletiorem hereditatem reliquit, qui actionem ex contractu vel quaſi contractu habuit. Et quamuis nomina non veniant in iudicium familiæ erciſcundæ, tamen per interpoſitas ſtipulationes diuidi commodè poſſunt, *l. 2. §. vlt. l. 4. in princ. D. hoc tit.* quod autem in ſolutum datur, ſiue pecunia ſit, ſiue fundus, commodam percipit diuiſionem, & haud dubiè hereditarium eſt, *l. ſed etſi 25. §. conſuluit, de pet. her.*

DEFINITIO XII.

Ex diuiſione hereditatis aliter facta inter coheredes, quam teſtator voluerat, non immutatur ius fideicommiſſi.

ADeo verum eſt, per diuiſionem hereditatis inter coheredes factam non cenſeri renunciatum mutuo & reciproco fideicommiſſo,[1] vt etiamſi ab ea bonorum diuiſione receſſerint, quam teſtator ipſe teſtamento præſcripſerat,[2] non ideo tamen ius fideicommiſſi abieciſſe videantur, ſed tantum portiones hereditarias permutaſſe.[3] Etſi enim à iudicio teſtatoris receſſiſſe videri poſſunt, qui diuiſioni ab eo factæ ſtare noluerunt,[4] eáque bona, quæ ſinguli nunc obtinent, ex diuiſione potius quam ex teſtamento habere:[5] Tamen negari non poteſt, quin habeant iure hereditario,[6] ac proinde ex eo ipſo teſtamento, quod fideicommiſſum continetur. Itaque non eſt quod quis dicat habere illos ex pacto diuiſionis, vt inferat non eſſe obſtrictos ad reſtituendum ex fideicommiſſo.[7] Nam etſi diuiſio alia facta non eſſet, tamen ea bona, quæ teſtator ad ſingulos coheredes pertinere voluerat, fideicommiſſi vinculo tenerentur. Quid ergo intereſt coheredis an hæc, an illa in fideicommiſſum veniant?[8] Aut quid incommodi vel iniqui eſt, ſi ea, quæ ex diuiſione noua obtigerunt, in aliorum locum ſubrogentur, vt vice permutati dominij reſtituantur?[9] Neque enim ea ratione vnus ex coheredibus magis quam alius læditur, cum proponamus mutuum eſſe fideicommiſſum, cuius proinde ſaluam eſſe cauſam æquè interſit vtriuſque coheredum.[10] Hereditas enim fideicommiſſaria cum ſit nomen iuris,[11] facile hanc admittit ſubrogationem vnius rei in locum alterius.[12] Perpetuo namque verum eſt, eſſe res illas ex hereditate per fideicommiſſum reſtituendas,[13] & iure, vt dixi hereditario perinde poſſideri, ac ſi à diuiſione per teſtatorem facta receſſum non eſſet. Hac ſola differentia, quod quas vnus ex teſtamento poſſidere deberet, alius ex diuiſione noua poſſideret.[14] Aliud ſane eſſet, ſi fideicõmiſsũ ſingulare proponeretur. Eius enim alienatio quælibet ſiue per diuiſionẽ, ſiue per quã aliã cõtractus ſpeciẽ cõtigiſſet, omne proculdubio fideicommiſſi ius extingueret,[16] ne tam facile induci poſſet, vt alia res in huius locum permutata eodem fideicommiſſi onere teneretur.[17] Niſi forte proponeres conueniſſe, vt à teſtatoris voluntate in cæteris nullo modo receſſum intelligeretur.[18] Ex iis namque verbis ſatis apertum eſſet non eam fuiſſe coheredum voluntatem, vt à fideicommiſſi conditionalis necdum purificati iure recederent.[19] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 41. j. De fideic. pro Dom. de Bordeaux & de Breſſieu, contra Dominam de la Sertà, 13. Calendas Auguſt. 1595.

1 Scripſi *Defin. 1. §. hoc tit.*

2 Neque enim coguntur ſtare diuiſioni factæ à teſtatore, ſi modo ab ea recedi omnes conſentiant, quia quod non niſi ipſorum heredum fauore factum eſt, ab ipſis negligi poteſt, *l. filiusfamilias 114. § Diui 2. de leg 1. l. Lucius 93. in princ. de leg. 3.*

3 Quæ permutatio ſit tum etiam, cum ſtatur diuiſioni factæ à teſtatore, *l. ſi filia 20. §. ſi pater,* vbi *quaſi certa lege permutationem fecerunt, D. hoc tit.* Quid enim hac parte refert, an permutatio fiat prælegatorum, an vero portionum, quas ſinguli heredes in prælegatis habeant?

4 *Vt in l. quædam 61. D. hoc tit.*

5 Cravet. *conſil. 24.*

6 Quo enim alio iure nouam fecerunt diuiſionem bonorum hereditariorum, quam quia ſunt coheredes?

7 *Arg. l. debitor 59. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

8 Cum vtroque caſu eandem habeat quotam hereditatis fideicommiſſi onere affectam.

9 *l. Imperator 70. §. vlt. & ll. ſeqq. de legat. 2.*

10 Eadem cum hac dubij euentus ratio eſt in vtrumque caſum, *arg. l. de fideicommiſſo 11. C. de tranſact. l. ſi pater 12. C. de inoff. teſtam. l. pen. C. de ſolut.*

11 Eſt enim verè hereditas, *l. 1. 2. & 3. D. de fideic. hered. petit.* iunct. *l. hereditas 50. D. de pet. her.*

12 *d. l. Imperator, §. vlt. & l. ſeq. de leg. 2.*

13 Id autem videtur rogatus heres reſtituere, quod fuit hereditatis: *l. in fideicommiſſaria 18. D. ad SC. Treb.*

14 Quæ tamen res non mutat cauſam iuris ac voluntatis.

15 Nam & per diuiſionem contingit alienatio, *l. ſi pupillorum 7. in princip. D. de reb. eor. quiſub tutel.* Vnde eſt, quod diuiſio emptionis vicem obtinere dicitur *in l. 1. C. commun. vtriuſque iudic.*

16 Quæ ſcilicet facta eſſet fideicommiſſario conſentiente, *leg. nihil proponi 120. §. omnibus, de legat. 1, l. quoties ab omnibus 11. C. de fideicommiſſ.* Quæ ratio facit, vt nec aliud iuris admittendum eſſe putem in fideicommiſſo vniuerſali, cui ſane renunciant coheredes hoc ipſo, quod hereditatem diuidunt, ſi non proteſtentur, vt ſcripſi *ad Defin. 1. num. 11. §. eod.* vbi omnino vide.

17 Nam in rebus ſingularibus non tam facile ſit ſubrogatio vt ſcripſi *Defin. 5. §. de rei vindic.*

18 Neque enim quiſquam dubitat, quin id excipere coheredes poſſint ſi velint, nudáque proteſtatione ius fideicommiſſi ſaluum ſibi conſeruare, quod qui faciunt, licet errore interpretum pro iure iampridem vtamur, prudentius tamen faciunt, & meo iudicio tutius.

19 Nam nec teſtator ipſe facile credendus eſt ab ea voluntate receſſiſſe, per quam ſub conditione fideicommiſſum reliquerat, tametſi receſſum voluerit à teſtamento, quo eiuſmodi fideicommiſſum continebatur. Textus eſt elegans & ſingularis, *in leg. Paula Callinico 27. §. Pompeius, de leg. 3.*

TIT. XXVI.

COMMVN. DIVID.

DEFINITIO I.

In pari iure potior eſt cauſa prohibentis, niſi publica vtilitas contra ſuadeat.

IN re communi potior quidem eſt cauſa prohibentis;[1] Sed fallit id inter cætera, ſi agatur de ædificij refectione.[2] Publicè namque intereſt refici ædificia,[3] ne vrbs ruinis deformetur.[4] Ergo, etſi qua alia ratione publicè interſit fieri, quod vnus ex ſociis fieri prohibet,[5] non erit melior cauſa prohibentis.[6] Potiorem namque publicæ vtilitatis, quam priuatæ cauſam ſemper eſſe oportet.[7] *Ita in Senatu* tractatum eſt in cauſa Synd icorum du Seſt & de Colonne Ioux apud Centrones, 6. Non. Dec. 1592.

1 *l. Sabinus 28. D. h. tit. l. in re cõmuni 26. D. de ſeru. vrb. prad* Rationẽ reddit Caius *in l. parietẽ 8. eod. tit* quia is, qui in re cõmuni aliquid facere vult inuito ſocio, ſolus dominus nõ eſt. Adde *l. an vnus 11. D. ſi ſeru. vind.*

Source : BIU Cujas

2 Gloss. *in d.l.Sabinus ex l.si ædibus* 32. *& l.in reficiendo* 41. *D. de damn.infect.l.cum duobus* 52. *alias l.si fratres,§.idem respondit socius,D. pro socio, l.si vt proponis* 4. *C de ædific.priuat.*

3 *l.singularum* 8. *C.eod.tit.de ædific.prindt.l.præses prouinciæ* 7. *D.de offic.præsid.l.à quo* 45. *alias leg.ædificatum.* iunct. *l.seq. D.de damn.infect. l.vlt. C.de iur.reipub.*

4 *l.2 §.si quis nomine* 17. *D.ne quid in loc.publ.*

5 Puta sepeliri socium in loco communi. Publica enim vtilitas hoc postulat,ne cadauera iaceant insepulta,*l.sunt personæ* 43. *D.de relig. & sumpt.funer.*

6 *l.vel quod 6.l.si plures* 41. *eod.tit.*

7 *l.ita vulneratus* 51.*§.vlt.* vbi Gothofr. *in verb.vtilitate, D.ad l. Aquil.* Alias limitationes vide apud gloss. *in d.l.Sabinus, ex l.quidam Hibertus* 13. *§ parietem, & l fistulam* 19. *in princ.§.1. & 2. de seruit.vrb. prad.l.si ædes* 12. *D.hoc tit.d.l.tum duobus* 52. *§.idem Mela* 13. *D.pro socio.* quo tamen loco actio in personam datur contra socium prohibentem,non autem ius faciendi socio inuito & prohibente.

DEFINITIO II.

Iudicium communi diuidundo accipi non potest de eare, de cuius dominio & proprietate disputatur.

SI de diuidenda domo agatur,cuius partem aliquam communem esse neget suámque adserat vnus ex condiuisoribus,non prius ad diuisionem accedi potest,quam aut de totius fundi proprietatibus cognitum sit,[1] aut consentiat *is*, qui partem vindicat,vt ea quoque portio, salua dominij aut alterius sui iuris causa veniat in diuisionem.[2] Sed eam tamen legem adiici æquum erit, vt si postea pronuncietur, non fuisse eam partem in communione,diuisio noua fiat eius sumptibus, qui priorem præmaturè fieri voluerit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N.Claudio Francisco Pobel D.de Pressy, contra D.fratres de Maillans & de Beaumont, 14.Cal.April.1593.

1 *l.fundum* 16.*l.fundi* 18. *D.de except.l.1.§.1.D.famil.erciſc.* Facit *l.si quid contendit* 45. *eod.tit.*

2 Clausula enim illa, *salua dominij causa*, conseruat integrum dominij ius & tuetur, *l.si debitor* 4. *§.* 1. *D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit. l.Bebius* 30. *in fin. D.de pact.dot.*

3 *l.sed etsi* 11. *§.1.vers.interdum,D.ad exhib.* Facit *l.si vero* 12.*D.de rei vind.* Ne alioqui ex aduersarij culpa superuacuis sumptibus oneretur, is,cui nihil imputari potest.

DEFINITIO III.

Etiam pro re indiuisibili iudicium communi diuidundo vtile est.

NOn est iusta causa, propter quam recusare quis debeat, ne ad diuisionem veniatur, quod fundus,de quo diuidendo agitur, indiuisibilis esse dicatur.[1] Nam vel ob hoc ipsum arbitros diuisorios accipi necesse est, vt sciatur an fundus diuisionem commodam recipiat nec ne. Vel enim arbitri diuident si videbunt diuidi commode posse, vel iubebunt decurri ad remedium licitationis.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sicut nec quod fundus pupillaris sit sterilis, vt eius distractio facilius permittatur,*l. si fundus* 13 *D. de reb.eor.qui sub tut. vel cur.*

2 *l.item* 22.*§.1.D.famil.erciſc.l.ad officium* 3.*C.hoc tit.l.communi* 7. *l.item* 10. *§.vlt. D.eod.*

DEFINITIO IV.

Venditare communi alij quam socio contra fidem conuentionis citra hypothecam, iudicium communi diuidundo cum emptore exercendum est.

PArtem indiuisam communis fundi vendidit tibi vnus ex condiuisoribus;[1] Non eo minus iudicium communi diuidundo tecum accipere cæteri cogentur,[2] quod dicant obligatum se habuisse venditorem tuum vt eam partem sibi venderet.[3] Neque enim ea conuentio afficere potest singularem successorem,[4] aut ipsius rei retinendæ ius tribuere,[5] nisi addas ius aliquod in re ipsa quæsitum esse condiuisoribus, vt puta per expressam pignoris conuentionem.[6] Alioqui ex eiusmodi pactione, quamuis stipulatio interessisset,actio tantum personalis aduersus promissorem competeret:[7] ex pacto autem ne hæc quidem.[8] Nec ad rem pertinet,quod ex pacto nascitur exceptio ad retentionem.[9] Id enim aduersus pacisscentem ipsum obtinet, non aduersus singularem pacisscentis successorem.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod vtique pro suo iure facere potuit, *leg.falso* 3.*C.de commun. rer. alien.*

2 *l.ad officium* 3. *vers.nam ea, C.hoc tit.*

3 Puta ex conuentione in eam rem interposita, vt in *l.si sterilis* 21. *§.si tibi, vers.sed etsi act.empt.*

4 In quem scilicet non transit obligatio personalis aut actio,*leg.*1. *§.si heres, D.ad SC.Trebell.l.vlt.§.*1.*D.de contrah.empt.*

5 Etsi enim ex pacto nascitur exceptio,& propter exceptionem retentio,non aliis tamen prodesse aut nocere pactum debet, quam iis,inter quos conuentum est,*l.si vnus* 27.*§.pacta vers.ante omnia,D.de pact.*

6 Hoc enim casu placet impediri alienationem vt pactioni stetur, *ex l.si creditor* 7. *§. vlt. D.de distr.pign.* De quo tamen vide quæ scripsi in Chiliad. *de error.pragmat.*

7 *§.de constituta,Inst.de act.l.cum mota* 9.*l.cum proponas* 17. *Cod.de transact.*

8 Quia ex pacto non nascitur actio,sed tantum exceptio,*l.siue apud acta* 28.*Cod.eod.tit.de transact.l.iurisgentium* 7.*§.igitur nuda D.de pact.* Intellige,nisi pactum adiectum sit in continenti post alium contractum, vt in *dict.l.si sterilis* 21.*§.si tibi,D.de act.empt.* aut in re tradenda, *vt in leg.vlt. Cod.de pact.inter empt. & vendit.l.in traditionibus* 48.*D.de pact.* Non enim nudum pactum censeri potest quod vel traditionis vel contractus cohærentia vestiatur, *l.ge vltima, Codice de rerum permutatione.* Itaque hoc casu actio competit ex contractu vel præscriptis verbis, *d.§.si tibi, l.si filia* 20.*§.si pater.Cod.famil.erciſc.* Non aliter atque actio ex stipulatu competeret, si stipulatio interuenisset. Tantundem enim hoc casu prodest pactum,excepto singulari casu, *quod si locus* 11. *de relig. & sumpt. funer.* Sed actiones istæ omnes sunt personales, nec rem afficiunt.

9 *d.l.iuris gentium* 7.*§.igitur nuda,D.de pact. d. l.siue apud acta* 28. *C.de transact.*

10 *d.l.si vnus* 27. *§.pacta, vers.ante omnia, D.de pact.*

DEFINITIO V.

De diuidendis emolumentis iurisdictionis inter plures communis pro indiuiso.

SIplures proponantur eiusdem iurisdictionis domini pro indiuiso,[1] qui pares dominij partes habeant,& ex iis quidam in vnum scribam, & vt loquuntur,grapharium consentiant, alij in alium, diuidi inter grapharios debent emolumenta iurisdictionis pro iisdem portionibus.[2] Finge sex esse dominos, ad quorum vnumquemque sexta iurisdictionis pars pertineat: quatuor ex iis grapharium constituere Titium, duos Sempronium, sic diuidenda erit officij administratio,vt pro tertia anni parte percipiat emolumenta Sempronius, qui à tertia dominorum parte electus est: Titius autem pro reliqua anni parte.[3] Nam cum iurisdictionis exercitio commodam diuisionem in re ipsa percipere non possit, cum partes sunt indiuisæ,[4] necesse est pro modo & quantitate temporis fieri diuisionem, vt iurisdictionis commoda diuidantur.[5] Neque enim quod maiori parti dominorum placuit aliis nocere potest,[6] quorum interest vt singulorum.[7] Ergo, etsi dispares domini fuerint partes, eadem ratio faciet, vt non numero personarum dominorum, sed pro quantitate portionum dominij diuisionem fieri oporteat.[8] *Ita Senatus* inter Dunant & Dauid grapharios iurisdictionis de Cornillion 4. Id. Maij 1593.

1 Nam si pro diuiso constat, posse vnumquemque pro arbitrio in parte sua constituere quos vult officiales,Boër. *q.*5.*num* 3. Post Luc.de Penna *in l.quicunque,C.de fund.limitroph. lib.*10.

2 Nec sequimur hac parte opinionem Boër. *ibid. num.* 1.[3] *& 2. post gloss.in can.dices* 16.*quæst.*3. in verb.*conuenit.* Roman. *sing.*562.*incip.sunt sub regina.*

3 Idem

Source : BIU Cujas

3 Idem Boër. *vbi* §. *numero* 9. Quid, si nec hi nec illi velint consentire ? Cogi possunt officio iudicis vt consentiant, *lege huiusmodi* 84. *paragrapho vltimo de legat.* 1. vel vt patiantur iurisdictionis commodum diuidi alternatis vicibus. Boër. *dicto numero* 2. Sed tamen nec hoc necesse est.

4 Nec ad quemlibet hoc casu spectat iurisdictio in solidum, Bart. & cæteri *in l* 1. *de off. Proconſ.*

5 Alioqui impediretur exercitium iurisdictionis, cum par in parem non habeat imperium, *l. nam magistratus* 4. *de arbitr. c. innotuit, de elect.*

6 Idem Boër. *vbi* §. *num.* 5. ex Bart. *in l. seruus communis. in princ. de stipul. seruor.*

7 Id enim est, quod dici solet, id quod omnes tangit vt singulos à singulis approbari debere, *l. per fundum* 11. *D. rust. præd.* Vnde fit, vt nec is, qui habet maiorem partem iurisdictionis, possit mulctam remittere in præiudicium socij non consentientis. Boer. *vbi* §. *n* 7 post Abbat. *cons.* 6. *incip. in quæstione, col.* 3.

8 Bartolus *in dicta lege seruus communis, de stipulat seruor.* Boër. *dicta quæstione* 5. *numero* 9. & 10. Nec sequimur opinionem eorum, qui putant illum, qui habet maiorem partem, ponere officiarios debere *ex l. sancimus,* §. *ne autem, commun. inducta.* vbi Bald. *Codice de donat. lege & suum* 7. *paragrapho vltimo cum lege sequenti de pact.* Nimirum, quia non incommodè fieri potest diuisio iurisdictionis ex diuisione temporis. Obserua tamen, quod supradicto loco notat Boër. *numero vltimo.* Processum super vna eadémque causa separatim factum coram talibus dominis partem iurisdictionis habentibus, non eo minus valere, si reus non opponat exceptionem, petátque fieri remissionem, ex Innoc. *in c. cum M. Ferrar.* ibi citat text. *l. in à quo.*

TIT. XXVII.

COMMVN. VTRIVSQVE iudic.

DEFINITIO I.

De tacita diuisione vel diuisionis renunciatione.

QVI post diuisionem etiam in scriptis factam bona communia retinuerunt per continuum longi temporis spatium, censentur tacito consensu renunciasse diuisioni,[1] sicut per contrarium ex eo, quod per decennium continuum separatim fratres habitauerunt, nec communiter vsi sunt bonis antea communibus, diuisio facta præsumitur.[2] *Ita Senatus* in causa procuratoris Episcopalis Maurianensis, contra fratres Nouel. Idibus Februarij 1593.

1 Cravet. *cons.* 73. *num.* 13. post Romanum *cons.* 418. Facit *leg. quadam* 41. à contrario sensu in illis verbis, *Respondebatur consensisse eos diuisioni & multis annis, &c. D. famil. erciscæ.*

2 *l. filiusfamilias* 10. vbi DD. *C. de pet. her. l. si maior* 4. vbi etiam DD. *C. commun. diuid.*

DEFINITIO II.

In contractu diuisionis an & quando locus sit pœnitentiæ.

SOrores nuptæ, quibus constante matrimonio paterna hereditas extra dotis causam obuenerat,[1] cum de diuidenda hereditate agerent, & portionum quas senioris maritus constituerat, electio, vt fieri solet, iuniori delata esset, ad notarium ierant, apud quem diuisionis stipulatio fieri posset, déque ea re publicum confici instrumentum. Scripto iam per notarium lectóque instrumento, cum nihil præter stipulationem deesset, sorores iterum consenserant, vt ad eum modum, qui scripto continebatur, diuisio fieret. Rursúmque natu grandior præsente marito dederat optionem iuniori, securáque electione dixerat placere sibi, quod soror iunior eam bonorum partem elegisset, propter quam futurum erat, vt frequentius & facilius inuicem conuenirent.[3] Sed eius maritus, qui ipse instrumẽti verba dictauerat, portionésque pro arbitrio distribuerat, quasi re melius considerata notarij stipulationem adhiberi prohibuerat, atque ita sorores vtríque discesserant. Quærebatur, an perfecta diuisio videri deberet, ne amplius esset locus pœnitentiæ ? Placebat quibusdam non esse perfectam nihílque actum dici posse, quamdiu agendum aliquid supereſſet.[4] Neque esse dubitandum, quin ex notarij stipulatione vires accipere contractus deberet, quæ tamen in proposito nulla interuenerat.[5] Ob idque locum esse legibus, quæ negant ex diuisionis placito agi posse, si neque stipulatio neque traditio intercesserit.[6] Alij contra existimabant, non esse necessariam notarij stipulationem,[7] quæ nec aliam ob causam adhiberi solet, quam ad futuram rei memoriam :[8] Sufficere autem, quod sororum stipulatio interuenisset,[9] inducenda vtique ex mutua illa portionum delatione & acceptatione, quæ cum apud notarium facta esset, ad quem sorores venerant vt contraherent & stipularentur, dubitari non oportebat, quin stipulandi potius quam paciscendi animo facta omnia viderentur.[10] Præsertim cum gesto inter sorores negotio, non fuisset in potestate mariti, qui nullum in bonis non dotalibus ius habebat,[11] à contractu recedere, siquidem nec ipsius ratihabitio vel authoritas vlla requirebatur.[12] Dicebam ea potius ratione defendi posse nihil actum, quod ea contrahentium voluntas fuisse videbatur, vt in scriptis contractus fieret, quando non aliam ob causam ad notarium itum videri poterat.[13] Constat enim, quoties id actum est, vt in scriptis contractus fieret, pœnitentiæ locum esse, quamdiu scriptura prorsus absoluta, adeóque solemniter in mundum redacta non est.[14] *Ita Senatus* in causa filiorum Ioannis Perrodi procuratoris patrimonialis tractatum est in publico Auditorio, non tamen decisum, Prid. Id. Dec. 1593.

1 Potest enim mulier nupta habere res duplicis generis, quasdam dotales, quasdam non dotales & extra dotem constitutas, vt Scæuola loquitur *in leg. penult. D. ad legem Falcid.* Et has rursum in duplici differentia, quasdam paraphernales, de quibus *in l. hac lege* 8. & *l. vlt. Cod. de pact conuent. tam sup. dot.* scilicet, quas mulier secum adfert in domum mariti, & cum dote, sed ita tamen vt sint extra dotem, Galli veteres peculium dicebant, *l. si ego* 9. §. *dotis autem D. de iur. dot.* Alias, quæ mulieri obueniunt constante matrimonio, quæ magis proprie aduentitiæ dici possunt. De quibus omnibus Bart. *in disput.* quæ incipit, *mulier habens amplum patrimonium.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 2. §. *famil. erciſc.*

3 Actus autem geminatus solet euidentem consensum inducere, *l. si mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.*

4 *l. pen. in fin. C. de his. quib. vt indign.*

5 Licet enim instrumentum iam scriptum lectúmque erat, quo continebatur, & diuisionem factam esse, & stipulationem interuenisse, non tamen ea res faciebat stipulationem, quoad usque contrahentes omnia, quæ instrumento continebantur, sibi placere iurassent.

6 *l. diuisionis placitum* 45. *D. de pact. l. cum propenas* 21. *C. eod. l. si diuisionem* 15. *C. famil. erciscund.*

7 Non magis quam inteructum instrumenti, *l. instrumentis* 9. *C. de fid. instrum. l. pactam* 17. *C. de pact. l.* 7. *C. si maior fact. rat. habuer.*

8 Quæ causa vt plurimum esse solet conficiendorum omnium instrumentorum, *l. cum te* 5. *C. de transact. l. contrahitur* 4. *D. de pignor. d. l. pactum* 17. vbi Gotofr. *C. de pact.*

9 Notarium enim adhiberi nil necesse est ad stipulationis validitatem, nisi cum is, cui commodum stipulationis acquirendum est, sibi ipsi stipulari non potest. Finge pupillum absentem, aut qui fari non possit, *l.* 1. 3. & 4 *D rem pupill. sal. for.*

10 Solus autem ille stipulandi animus distinguit pactum à stipulatione, *l. iuris gentium* 3. §. *quod fere, D. de pact. l.* 1. §. *cum qui, D. de const. pecun.*

11 *d. l. hac lege* 7. *C de pact. conuent. tam sup. dot.*

12 Text. est *in l. velles nec ne* 6. *C. de reuoc. donat.* Dixi *Defin.* 4. §. *de eo quod met. cauſ.*

13 Bald. Castr. & cæteri *ad l. contractus* 17. *C. de fid. instr. & l. testium facilitatem* 21. *C. de test.*

14 Quia nec aliter nec prius vires habet contractus, vt loquitur Iustin. *in d. l. contractus.*

DEFINITIO III.

Quænam sit enormis & immodica læsio ad rescindendam ex ea causa diuisionem.

PErfectus diuisionis contractus ad exemplum venditionis cæterorúmque bonæ fidei contractuum ex causa enormis læsionis rescindi potest:[1] in eóque omnes consentiunt.

Source : BIU Cujas

[2] Quæstionis tamen est,an, vt in venditione,ita in diuisione enormis illa læsio dicenda sit, quæ sit vltra dimidiam iusti pretij,an vero possit minor sufficere, vt rescissioni locus esse queat? [4] Dubitationem facit,quod non eadem diuidentis, quæ vendentis aut ementis voluntas est. [5] Nam qui vendit, id agit, vt rem suam alienet quantocumque potest pretio. Qui vero emit, vt sibi acquirat quam minimo & vilissimo:[6] indéque est quod dicimus,licere iis naturaliter se decipere: [7] Maxime, quia difficile est reperire certum & commune pretium, cum pretia rerum pro locorum & temporum diuersitate ac ex personarum affectione varientur. [8] At ij, qui bona communia diuidunt,non id agunt, vt quicquam vel acquirant vel alienent, sed tantum, vt suam quisque auferat portionem. [9] Nec ad rem facit, quod diuisio fieri nequeat citra mutuas adiudicationes, & consequenter quin vnusquisque ex condiuisoribus alienet eam dominij partem, quam in condiuisoris portione habebat antea. [10] Illa etiam alienatio necessaria est, [11] nec nisi eo animo fit, vt suæ quisque partis dominus in solidum maneat.[12] Proinde nec æquitati nec diuidentium voluntari videtur consentaneum,vt alteruter vllomodo lædatur, nec intra dimidiam quidem. [13] Frequentior tamen Doctorum schola vult similem esse hac parte diuisionem venditioni, vt semel perfecta non aliter rescindi possit prætextu læsionis,quàm si læsio sit immodica & vltra dimidiam, [14] & quidem inspecto tempore contractus. [15] Soli Galli Pragmatici contra sentiunt. & in supremis Galliæ curiis sic obseruari testantur, vt ad rescindendam diuisionem sufficiat notabilem læsionem interueniisse: [16] qualem eam esse interpretantur,quæ ad quartam vsque pretij ascendat: [17] quanquam non desunt,qui pro quarta tertiam constituant.[18] *Senatus* noster mediam quandam sententiam sequitur, vt, si de diuisione inter fratres facta quæratur, sufficiat læsionem notabilem, vt aiunt, interueniisse, licet nec ad quartam vsque ascendat; inter alios autem læsio vltra dimidiam requiratur. Cuius distinctionis ratio aut æquitas potius illa est, quod inter fratres potissimum & æquitas & æqualitas exuberare debeat,[19] vt fraterna inter eos concordia retineatur. [20] *Ita Senatus* in causa D. Guilielmi Oneiaci Senatoris integerrimi & eruditissimi nunc Præsidis meritissimi, contra fratris filiam vxorem D. de Maillac,4.Cal.Februar.1594.

1 *Ex l.2. & l.si voluntate 8.C.de rescind.vendic.*

2 *DD.ad d.l.2. & ad l.maioribus 3. C.hoc tit.*

3 *d.l.2.& d.l.si voluntate.*

4 Nam text. *d.l.maioribus 3.C.hoc tit.* illud duntaxat requirere videtur, vt aliqua sit inæqualitas, quasi corrigenda illa sit, quanta aut quantulacunque sit.

5 Vide textum elegantem *in l.seruos 34.* in illis verbis: *Non emendi, sed diuidendi animo, D.famil.erciſc.*

6 Emptor enim viliore comparandi, venditor cariore distrahendi votum gerentes ad hunc contractum accedunt, vixque post multas contentiones paulatim venditore de eo qnod petierat detrahente, emptore autem huic quod obtulerat adiiciente, ad certum consentiunt pretium. Verba sunt *d.l.si voluntate 8.verſ.quod ſi, C. de reſcind.vend.*

7 *l.in cauſa 16.§.idem Pomponius, D.de minor.l.item ſi 22.§. vltim. D. locat.* vbi scriptum est, idem iuris hac parte esse in venditione & locat.

8 *l.3.D.de eo,quod cert.loc.l.pretia rerum 63. ff.ad l.Falcid.*

9 Licet aliquando æstimationem in eam rem fieri necesse sit, *vt in in d.l. ſeruos 34. famil.erciſc.*

10 Vnde & diuisio alienatio dicitur, *in .ſi pupillorum 7.D.de reb.eor. qui ſub tutel.* ideoque & emptionis vicem obtinet, *l.1. C.hoc tit.*

11 Ideoque nec minoribus interdicitur,si modo à maiore prouocentur, *d.l.ſi pupillorum,& in l.1. §.ſi communis,eod.ill.tit.*

12 Quia in diuisione quantum quisque à socio consequitur, tantum ei de suo vicissim præstat, ita vt post diuisionem neuter coheredum sit locupletior quam antea fuisset, *l.cum pater 77. in princ.de legat. 1. l.deducta 58. §.acceptis,verſ.diuerſum,ad SC.Trebell.*

13 Quasi alienum id sit ab eo,quod actum est inter diuidentes, *arg. d.l.ſeruos 34.famil.erciſc.* Facit *l.ſi inter virum 21. C de iur.dot.*

14 *DD. ad d.l.2. C.de reſcind.vend.*

15 *d.l.ſi voluntate 8.in fin.C.eod.l.ſi ea lege 17 C.de vſur.*

16 *Ex d.l.ſi maioribus 3. C.hoc tit.l.in contractibus 3.C.quib. ex cauſ. maior.* De quorum tamen locorum sententia vide quæ scripsi in Chiliad. *de error.pragmat.*

17 Rebuff. *in conſt. reg.*

18 Imbert *in enchirid.*

19 *Arg.l.inter filios 11.C.famil.erciſc.*

20 *l.de fideicommiſſo 11.C.de tranſact.l.cum oportet 6.verſic.etenim* in illia verbis: *Vel ad fratres ſuos, quod etiam grauius multis eſſe videtur, C. de bon.quæ liber.*

DEFINITIO IV.

De variis modis faciendæ diuisionis.

NOn eo minus rite rectéque contractus diuisionis inuitus videri debet,quod nulla bonorum æstimatio, [1] aut mensuratio, aut arbitrorum diuisoriorum conuentio, præcesserit. [2] Est enim moribus nostris receptissimus, nec lege vlla prohibitus mos ille diuisionis inter fratres faciendæ, vt maior natu portiones quales vult constituat, minor autem vtram velit eligat, [3] placétque Theologis & Canonistis omnibus propter exemplum diuisionis,quam ab Abrahamo cum Loth fratris filio sic factam esse sacris Scripturis proditum est. [4] Non enim de fratre, sed deseipso solo conqueri debet is,qui portiones inæquales constituit, fratris minoris, vt credibile est, circumueniendi gratia,si forte is minus perspicax minorem portionem elegisset. [5] Et vero, quantumuis minor frater, cui optio data fuit,longe precioſiorem partem elegerit, nemo tamen dixerit dolo malo quicquam ab eo factum videri, cum nihil aliud egerit, nisi vt oblata conditione vteretur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Etsi enim æstimationem illam rerum hereditariarum aliquando fieri necesse est animo diuidendi, vt *in l.ſeruos 34. D.famil.erciſc.* tamen id necesse non est.

2 Quid enim aliud agit iudex cum dat arbitros diuisorios,nisi, vt quam commodissimè fieri possit, diuisio fiat? Quid ergo eius interest, dummodo facta sit de consensu omnium quorum interest? *arg. l. 1. §. inde quæritur,D.de noui.oper.nunciat.l.ſi conuenerit 26.D.de re iud. leg.3. §.1.D.de recept.qui arbitr.* Vnde etiam est,quod etiamsi diuisionis arbitrum is dederit, cui dandi ius non fuit,si tamen socij perperam factæ diuisioni consensum dederint, quod quisque eorum secundum placita possidet,pro parte socij dominium nactus esse intelligatur, *l.2.D.hoc tit.*

3 Scripsi *Deſin.2. 3.famil.erciſc.*

4 Geneſ. *cap.13.*

5 Nec enim audiendus est,qui id petit, cuius contrarium non fuerat postulaturus, *leg.penult. Cod.de ſolut.* nec qui vti nolit eo iure,quod in alium statuerit, *l. 1. & tot.tit.quod quiſque iur.* Facit *l. 1. in fin. & l.3.in princ.D.de ſolut.* Facit *l.iuſiurandum 34.§ datur,D.de iureiur.*

6 *l.2.* ibi, *optabit quem velit.D.de opt.leg.* Sic enim verba illa accipienda sunt,vt qui habet optionem,eligere possit etiam optimum,Nam quod contra scriptum videtur *in l.legato 37. & in l.ſi heres 110. de legat. 1.* ad eum casum pertinet, quo seruus generaliter legatus sit, non autem optio legatario data. Nam & idem est,si non in legatarij, sed in alterius tertij arbitrium optio collata sit, & is ante factam optionem decesserit, *l.vlt.§.1. C.commun.de legat.* Facit quod lex ait, non videri quem fraudare eos, qui sciant & consentiant, *l.quod autem 6.§.preterea D.quæ in fraud.cred.cum ſimilib.l.nullus videtur 55.de reg.iur.* Item quod ei,qui electionem obtulit,non alia patere debeat via,quam quæ ab ipso electa sit, *argum.l.ſi mulier 21. §.vlt.D.quod met.cauſ. l.1.§.illud, D. de ſeparat.*

DEFINITIO V.

An aduersus diuisionem, quæ per optionem facta est, restitui possit tanquam læsus is ipse, qui optionem dedit?

ADuersus diuisionem à se factam potest quis restitui, etiamsi eo tempore maior fuerit, [1] maioremve se dixerit. [2] Imo etsi Doctor doctúsque & diligens alioqui paterfamilias, [3] si modo tantam probet læsionem,quantam in superioribus necessariam esse diximus [4] ad inducendum auxilium restitutionis. Quanti enim sit vnaquæque portio, in facto non iure consistit, [5] facti autem interpretatio etiam prudentissimos fallit. [6] Illud difficilius est, vt restitui in integrum possit maior,qui partes quantumcunque inæquales constituit,fratrique minori optionẽ dedit. Nam,vt proxime attigimus,quo maior probatur esse inæqualitas,eo magis videri potest in dolo esse is,qui partes constituit,quẽ constat,si frater iunior minorẽ partẽ elegisset, nõ fuisse aduersus eius-

modi

Source : BIU Cujas

modi diuiſioné petiturũ reſtitutioné, ſed fraudis ſuæ potius fructũ quantũ in ſe eſſet, retenturũ: cur ergo audiatur petens id, cuius contrarium in diuerſum euentum non fuerat poſtulaturus? [7] Sed tamen placuit Senatui, ne hoc quidem impedire reſciſſionem. Ea potiſſimum ratione, quod non ſit probabile, per dolum fraudemve quicquam factum eſſe ab eo, qui fratri dederit optionem. [8] Prior enim ille incurrit in periculum damni, quod fratri ex inconſiderata electione poſſit accidere. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.maioribus 3.C.hoc tit.d. 3.C.quib.ex cauſ.maior.l.2.C.de reſcind. vend.*

2 Intellige ſecundum diſtinctionem quam poſui in *Defin.vnic.§.ill. tit.ſi minor ſe maior.dixer.*

3 Etſi enim credibile id eſt, præſumendum non eſt, hunc facile in aliquo erraſſe, *l.cum de indebito 25. verſic.& maximè ſi ipſe, D.de probat.* tamen præſumptio cedit veritati, de qua in contrarium apparet, *l.ſi chirographum 24. eod.cum ſimil.*

4 *Defin. 3. §. eod.*

5 *l.in actionibus 5. §.vlt. & l.ſeq. D.de in lit. iur.*

6 *l.2. D.de iur. & fact.ignor.*

7 *Contra l.pen. C.de ſolut.*

8 Nemo enim ſuum iactare præſumitur, *d. l.cum de indebito.*

9 Quis enim tam ſtupidus eſt, vt malit ſe vulnerari & poſtea reſtitutionis ancipitis remedium quærere, quam vt ab initio proſpicere ne vulneretur? *arg.l.vlt.C.in quib.cauſ reſtit.in integr. non eſt neceſſ.* Vide tamen quæ ſcripſi *in Decad. Error.*

DEFINITIO VI.

De reſcindenda tranſactione, quæ diuiſionem ſecuta ſit.

QVid vero ſi poſt eiuſmodi diuiſionem tranſactum quoque proponatur? [1] Multum intererit an de controuerſia aliqua, quæ in conſequentiam & approbationem diuiſionis ſuperuenerat, tranſactum ſit, [2] an ſuper lite mota vel mouenda, [3] ad reſcindendam ex læſionis cauſa diuiſionem. [4] Priore caſu non impedit tranſactio reſtitutionem eadem probata læſione, quam probari ſufficeret ſi tranſactio nulla interueniſſet: quoniam diuiſionis continuatio & perfectio quædam dicenda illa eſt potius, quam alius & nouus contractus. [6] Poſteriore vero, hoc eſt, ſi de ipſa quoque læſione tranſactum ſit, conſtat nihil amplius quærendum eſſe de diuiſione, [7] cum bona ex nouo planéque diuerſo iure poſſideantur. [8] Ob idque non aliam læſionem ſufficere ad reſcindendam diuiſionem, quam quæ ſufficeret ad reſcindendam tranſactionem. [9] Id eſt, ſi noſtris credimus quæ ſit vltra dimidiam, inſpecto etiam dubio litis euentu. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc enim caſu duplex videtur vinculum eſſe, vnum diuiſionis, alterum tranſactionis, quod omnium ſolet eſſe fortiſſimum, *l.cauſas 26. C.de tranſact.* Nam & duo vincula ſunt fortiora vno, *leg.penultim.C.de adopt.*

2 Conſequentium enim idem iudicium eſſe ſolet & debet quod antecedentium, *l.ſi quis ſeruo 84.d.legat.2.& vulgar.*

3 Sufficit enim metus futuræ litis, *l.2. C.de tranſact.*

4 Secundum ea quæ diximus *Defin.3. & 5. §. eod.*

5 Quandiu enim ſubeſt eadem cauſa concedendæ reſtitutionis non debet illa denegari, ſi modo nondum fuerit petita *l.doli 29. §.diuerſum D. de nouat.*

6 *Arg.l.3. §.ſcio, D.de minor.*

7 Quia nec de errore quidem calculi quæri poſſet, ſi ſuper eo tranſactum eſſet, *l.vnic. C.de error.calcul.*

8 Id eſt, cauſa tranſactionis non diuiſionis, quia omnis tranſactio nouat Deo & alij *ad l.1.de tranſact.*

9 In quam rem nec ſi læſio ſit vltra quadruplum ſufficere tamen poteſt, *leg.Lucius 78. paragrapho vltimo. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum.*

10 Ex traditione Bartoli communiter recepta *ad legem ſecundam. Codice de reſcindenda venditione, & ad leg.ſi quis cum aliter 36. D. de verb.oblig.* Contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade *De error. pragmat.*

DEFINITIO VII.

Reſcindi poteſt diuiſio ex cauſa læſionis ad trigeſimum vſque annum.

QVid denique ſi per decennium aut vicenninm integrum, fortaſſis etiam inter præſentes bona vtrinque ſine controuerſia poſſeſſa ſint ex cauſa præcedentis diuiſionis? [1] Non idcirco excluſa videbitur in integrum reſtitutio ex capite enormis læſionis. [1] Quia quod Iuſtiniani conſtitutione quadriennium in eam rem præfixum continuum in anni vtilis locum ſubſtitutum eſt, [3] non pertinet ad hoc genus reſtitutionis, quæ ſcilicet coniuncta eſt cum condictione ex lege. [4] Condictionũ enim omnium commune ius illud eſt, vt non niſi triginta annorum præſcriptione ſummoueantur. [5] Poſtquam placuit nouam Diocletiani & Maximiani legem [6] ad diuiſionem quoque, vt & ad cæteros bonæ fidei contractus protrahendam eſſe, [7] vel ob id maxime, quod diuiſio emptionis vicem obtinere exiſtimatur. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Solet enim ea ſubſequens poſſeſſio magni eſſe momenti, etiam ad confirmandam diuiſionem, quæ alioquin non valeret, *leg.2. l.ſi inter 8. C.hoc tit.l.ſi diuiſione 15.C.famil.erciſc.l.quadam 41.D.eod.*

2 Id eſt, ex beneficio *l.2. C. de reſcind.vendit.*

3 *l.vlt.C.de temp.petend.in integr.reſtit.*

4 Sic enim appellare licet nouam illam actionem, quæ competit *ex dict.l.2.C. de reſcind vend. arg l.1. D. de cond. ex legat.*

5 Sunt enim actiones perſonales, cum & actiones omnes in perſonam condictiones appellentur §. *actionum, Inſt.de act.* actiones autem perſonales, non niſi longiſſimi temporis præſcriptione ſummouentur, *l. hereditatis 7.C.de petit.hered l.3. & 4.C, de præſcr.30. vel 40. annor.*

6 *d.l.2. C. de reſcind. vend.* quæ primum hoc ius nouum induxit.

7 Vt ſcripſi *Defin.3. §. eodem.*

8 *l.1.C.hoc tit.* Dicitur etiam aliquando diuiſio vicem permutationis obtinere, *l. filia 20.§. ſi pater, D. famil.erciſc.* Sed & permutatio ipſa emptioni vicina eſſe dicitur, *in l.2.D.de rer.permut.* imo & vicem ſimiliter emptionis obtinere, *l.2.C. eodem.*

DEFINITIO VIII.

In quo differat diuiſio à venditione, cum reſcindenda eſt, ex cauſa immodicæ læſionis.

ETſi autem diuiſio vicem emptionis obtinere dicitur propter mutuas illas adiudicationes dominiique tranſlationes, quæ fieri neceſſe eſt, vt vnaquæque portio ex communi fiat propria cuiuſque condiuiſorum: [1] Apertè tamen differt ab emptione in eo, quod neque pretium vllum in diuiſione interuenit; neque diuidentium voluntas illa eſt, vt vel emant, vel diſtrahant, [2] ſed vt ſuum habeant ſibíque proprium ſinguli quod habebant antea in commune. [3] Inde fit vt ſi de reſcindenda diuiſione agatur ex cauſa enormis & immodicæ læſionis, non poſſit locus eſſe remedio & æquitati legis nouæ ex ea parte, quæ dat emptori optionem vt iuſtum pretium ſupplere poſſit, ſi id malit, quam rem reddere. [4] An igitur omnimodo reſcindenda erit diuiſio? At fuerit id iniquum, vt contractus bonæ fidei ex ſola læſionis cauſa reſcindatur; [3] Præſertim cum & æquitati & æquabilitati, quæ in bonæ fidei iudiciis exuberare debet, aliter ſatisfieri poſſit, ſupplendo ex portione vnius quod deeſt alteri. [6] Poteſt enim fieri, vt interſit rei ex ſua potiùs portione ſupplere quam inire nouam diuiſionem. [7] Ac ſanè ita eſt, ſi non longè maior læſio interuenerit, quam quanta eſſe debeat ad inducendam reſtitutionem. [8] Sed ſi enormiſſima læſio proponatur & inæqualitas prorſus intolerabilis, inſpecta non ſolùm æſtimatione, ſed etiam qualitate & conditione bonorum, quæ in diuiſione præcipuè ſpectanda eſt, æquum non eſt ſupereſſe condiuiſori electionem, quæ nec emptori relinquitur, quoties venditor vltra beſſem pretij deceptus fuit, quoniam, vt noſtri tractant, dolus in re ipſa creditur interueniſſe ex tam enormi læſione. [9] Hactenus tamen inter emptionem & diuiſionem hoc etiam caſu intererit, quod fructus omnes ab emptore reſtituuntur quaſi ſine

Source : BIU Cujas

si sine titulo percepti, [10] nec tantum à tempore litis contestatæ, vt in cæteris restitutionum causis, [11] sed à die ipso contractus. [12] In diuisione vero, si sic facta sit, vt maior natu frater vel alius condiuisor quilibet fratri vel cohæredi iuniori, vt plerumque fit, optionem dederit, [13] nulla prorsus fructuum condemnatio fieri debet, ne quidem eorum, qui post litem contestatam percepti sunt. [14] Quasi per actoris, vt ita dicam, manus illos perceperit is, cuius nullum aliud in diuidendo factum intercessit, nisi quod sibi datam à socio optionem admisit. [15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quoniam alioquin quilibet ex sociis, vel in minima parte glebæ indiuisæ portionem suam habet, *l. per fundum 11. D. rustic. prad. l. vlt. D. com. prad. l. illud, 46. ff. de rit. nupt.*

2 Licet aliquando res communes æstimari necesse sit diuidendi non emendi causa, vt Papinian loquitur, *in l. seruos 34. D. famil. erciſc.*

3 *l. in re communi 26. D. vrb. prad. l. cum pater 77. §. dulciſſimis, de legat. 2.*

4 *d. l. 2. l. ſi voluntate 8. in fin. C. de reſcind. vendit.*

5 Nam nec æquum esset rescindi venditionem ex causa læsionis, si non fieret ea rescissio quodammodo ex voluntate emptoris nolentis iustum pretium supplere, vt scripsi in *Decad. de error. pragm.*

6 Id enim duntaxat facit qualitas iudicij bonæ fidei, vt res ad suam æquitatem & æqualitatem reducenda sit, *l. 3. C. hoc tit. l. 3. C. quib. ex cauſ. maior.* non etiam vt totum negotium rescindatur.

7 Noua enim diuisio facere posset, vt alia bona haberet, quæ habere nollet, si in hæc quæ nunc habet maiorem aliquam adfectionem gerat, *arg. l. ſi in emptione 35. D. de minor. l. 1. §.* & alias, *ſi quid in fraud. patr.*

8 Secundum eam distinctionem, quam probauimus *Defin. 3. ſuprà. eodem.*

9 Notant nostri *ad l. ſi quis cum aliter 36. de verb. oblig.* Scripsi *in Decadib de error. pragmat.*

10 Quia venditio habetur pro non facta & titulus reducitur ad non titulum propter dolum præsumptum, qui in re ipsa inesse creditur, vt scripsi §. *d. loco.*

11 Eo namque iure vtimur, vt ei qui in integrum restituitur ex qualibet causa, siue minor ille sit, siue maior, non alij fructus restituantur quam qui percepti sunt post litem contestatam, quod an rationem habeat disputaui in Chiliade, *De error. pragmat.*

12 Nec enim potest videri fuisse bonæ fidei possessor ad fructus lucrandos, qui titulum nullum habuit, *l. certum eſt 21. & ſeq. Codic. de rei vindic.*

13 Quomodo eam plerumque fieri diximus *Defin. §. 2. famil. erciſc.*

14 Cum fuerint optimo iure & percepti & ex socij facto ac voluntate, *arg. l. ſi ſeruus 61. § locaui, D. de furt.*

15 Quid enim aliud facere potuit, nisi vt oblatam à socio optandi & eligendi conditionem agnosceret? Facit *l. iuſiurandum 34. §. datur. ff. de iureiur. l. penult. §. ſiue autem C. de rebus cred. & iureiur. & § 1.* sed & socio imputari potest non solùm quod obtulerit optionem, sed etiam vbi læsus fuit distulerit restitutionem, *l. ab hoſtibus 15. §. vlt. ff. ex quib. cauſ. maior.* etsi ratio hæc ad eos tantum fructus pertinet, qui ante litem contestatam percepti sunt, non etiam ad eos qui post litem contestatam.

DEFINITIO IX.

Alia diuisionis, & venditionis differentia in probanda læsione.

SEd & illa inter diuisionem & emptionem hac parte differentia est, quod in emptione rescindenda probandi onus incumbit ei qui allegat læsionem, vt doceat quanti præcise reuera, & ex communi hominum æstimatione res fuerit tempore contractus. [1] At in rescindenda diuisione sufficit ei, qui læsionem adfert pro causa impetranda restitutionis, vt probet inæqualitatem bonorum, quæ iam eo contractus tempore fuerit, licet non probet illius temporis æstimationem. Nam cum in diuisione pretium nullum intercedat, bonorumque qualitas & conditio præcipue spectanda sit, potest ea probatio sufficere ad restitutionem. Nisi aduersarius ex parte sua probet, inæqualitatem illam quæ sit in conditione bonorum corrigi per inæqualitatem, quæ vicissim sit in pretio, siue quod pars ignobilior ex maiori constet bonorum quantitate, siue quod ex iis bonis conflata sit quæ contemplatione loci, [6] aut amplioris reditus, [7] videri debeant pretiosiora. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vnusquisque enim tenetur probare id, quod est fundamentum suæ intentionis & causa petitæ restitutionis, *leg. nam poſteaquam 9. § ſi minor, D. de iureiur.* Bart. *in l. prædiorum 10. & l. ſeq. C. de prad. minor.*

2 Licet nonnunquam æstimatio rerum communium necessario fiat. Sed fit animo diuidendi non emendi, vt ait *l. ſi ſeruos 34. D. famil. erciſc.*

3 Vt ex Boërio scripsi *Defin. prox. n 9. §. eod.*

4 Saltem quoadusque aduersarius susceperit in se onus probandi contrarium, vt sequitur *in Defin.*

5 Vix enim quisquam ignobiliora bona pro nobilioribus acceptu-rus sit in pari quantitate & æstimatione.

6 *Vt in l libertus 36. D. de bon libert. l. 1. & §. alias, D. ſi quid in fraud. patron.*

7 Nam ex reditu maxime solent & debent fundorum precia constitui. *leg. ſi fundus 13. in princ. D. de reb. eor. qui ſub tut. l. 1 ſi fundum 92. de legat. 1.*

8 Possit tamen non improbabiliter disputari, probationem læsionis ad implorandam restitutionem debere necessario esse concludentem, *l. neque natales 10. l. ad probationem 22. C. de probat. l. non hoc 4. C. vnd. leg.* ideoque non sufficere actori, vt probet inæqualitatem conditionis aut quantitatis bonorum, nisi etiam probet æstimationem, cum nihil prohibeat inæqualem esse conditionem bonorum, & tamen æquales esse portiones suppleto in quantitate eo quod deest in qualitate.

DEFINITIO X.

Quid ſi is, qui aduersus diuisionem à se factam restitui vult, bona quædam ex iis, quæ sibi obuenerant, alienauerit?

SI post factam diuisionem is qui læsum se conqueritur bona quædam ex sua portione alienauerit, quæ ad nouam diuisionem faciendam in medium iam conferre nequeat, difficilius est dicere quid constituendum videatur. [1] Et quidem cum fieri non possit, vt ex integro omnia diuidantur, quasi nulla vnquam diuisio facta fuisset, cum res amplius non sit integra, constat satis id vnum superesse, aut quod alienatum fuit imputetur in alienantis portionem, [2] non pro ea æstimatione quæ in vendendo facta fuerit, si forte res minore pretio vænierit quam quanti vere fuit, licet præsente & subscribente socio (si adesse eum emptor voluerit, vt tutius emeret, [4] cum nihil sua interesse socius putaret, quippe qui nihil amplius iuris in socij parte habere se intelligeret,) sed pro vero communique pretio, quod nunc sit cùm noua diuisio facienda est. [5] At quæstio in eo est an eiusmodi imputatione facta id quod deest ad inducendam æqualitatem suppleri necesse sit ex alterius portione arbitrio boni viri? An noua potius diuisio facienda sit? Nam si dicas ex integro ineundam cæterorum bonorum diuisionem, videaris facere iniuriam socio, qui nihil ex parte sua distraxit. [6] Cui nimirū non licet eodem iure vti, vt suam sperare partem possit in bonis omnibus, quæ socio ex priori diuisione obtigerant. [7] Nam & idem in emptione seruatur vtquamuis læsio enormissima intercesserit, si tamen rem ipsam reddere emptor non possit, forte iam ab alio bonæ fidei possessore vsucaptam supplemento pretij necessario locum esse oporteat. [8] Idque in proposita specie tanto probabilius videbatur, quod is ipse agebat ad rescindendam diuisionem, qui portionis suæ partem alienauerat, atque ita effecerat ne omnia in integrum restitui possent. [9] Sed tamen æquius tandem visum est illud temperamentum, vt noua quidem diuisio fieret, sed imputarentur alienata in portionem alienantis. Vicissim autem socio ex cæteris bonis communibus præstaretur tantundem in qualitate, quantitate & valore priusquam ad diuisionem vllam accederetur. [10] Sane cum alienator idemque actor diceret paratum se conferre iustum pretium rerum alienatarum quasi in earum locum successurum, [11] placuit audiri eum non debere, quia cum actor esset, in eius fuerat potestate non agendo liberare se ab ea necessitate repræsentandorum bonorum quæ alienasset. [12] Neque referebat an bona fide, & ex causa necessaria, vt puta pro dimittendis creditoribus hereditariis an vltro & sine causa alienasset. [13] Et vero quod dici solet pretium in vniuersalibus succedere loco rei, [14] constat non esse perpetuū. Ad arbitrarias enim actiones pertinet, in quibus nisi arbitrio iudicis restitutio fiat sequitur condemnatio, [15] Non etiam ad illas in quibus siue ex bona fide, siue ex natura stricti iudicij rem ipsam præcise dari aut restitui oporteat. [16] *Ita Senatus* in eadem causa, & alio rursus inter easdem personas SC. 6. Non. Mart. 1594.

1 Imputari

Source : BIU Cujas

1 Imputari enim solet ei, qui restitui vult in integrum, vbi res in integro esse desiit, præsertim post res per eum ipsum venditas, *l. quod si minor 24. §. Scaeuola, ff. de minor. l. si quis suus 8. D. de iur. delib. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

2 Quomodo & interdum collatio fieri solet, scilicet minus accipiendo & remittendo, *l. 1. §. quamuis, vers. sed etsi tantum, D. de collat. bon.* Dat enim & confert & diuidit etiam qui minus accipit.

3 Neque enim rei meæ aut communi ab alio pretium dici potuit, contra vel citra meam voluntatem, *l. portionem 4. Codic. de commun. rer. alien.*

4 Solet enim nocere ei qui venditioni adfuit & consensit, si postea ius suum exequi velit, *l. quoties 11. C. de fideic. l. 4. §. quæsitum est si cum fundi, D. de doli mali except.*

5 Si enim bona non essent alienata nec deteriorata, venirent nunc in diuisionem in præsenti æstimatione, *arg. l. si sterilis 21. §. cum per venditorem, in fin. de empt.*

6 Textus est elegans *in l. ex hereditate 54. D. famil. erciscund.*

7 In his autem iudiciis familiæ erciscundæ & communi diuidundo, quæ nos duplicia appellamus, quod in iis vterque & actor sit & reus, *l. 3. §. familia, l. inter 44. qui familia, D. famil. erciscund.* eandem vtriusque rationem constitui necesse est, non meliorem vnius quam alterius.

8 Notant DD. præsertim Arius Pinell. *ad l. 2. C. de rescind. vendit.*

9 Qua enim ratione alienam partem petere potest, qui suam alienauit? *arg. l. cum pater 77. §. libertis de leg. 2.*

10 Ita enim visum est seruari posse æqualitatem, & neutri iniuriam fieri. Quid autem aliud exigere possit socius qui nihil distraxerit, quam vt indemnis seruetur, neque ex alienationibus per socium factis quicquam damni aut incommodi sentiat, *argument. l. dominus 55. §. vlt. D. locat.*

11 Eo prætextu, quod iudicium familiæ erciscundæ sit vniuersale tanquam quod admixtum quodammodo habeat iudicium petitionis hereditatis, *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. famil. erciscund.* In iudiciis autem vniuersalibus pretium succedat loco rei, vt scripsi *Definitione quinta §. de rei vind.*

12 Nihil enim causæ est cur ei succurri oporteat, qui seipsum coniecit in aliquam necessitatem, *arg. l. si fideiussor 7. §. 1. D. qui satisd. cog. l. 2. §. vis fluminis ff. si quis caution. l. si pignori 29. vers. non idem, D. famil. erciscund. l. 5. §. vlt. D. de doli except. l. vnic. Cod. vt nem. inuit. ager. cog. l. petenda 6. C. de tempor. pet. in integr. restit. leg. cum autem 23. §. quare. D. de adilit. edict.*

13 Huic enim distinctioni tum demum locus est, cum quæritur an pendente iudicio familiæ erciscundæ possit vnus ex socis alienare, *vt in l. alienationes 13. D. famil. erciscund.* non cum is qui alienauit vltro postea petit restitutionem aduersus socium, qui nihil alienauit cum eiusmodi alienatione communio prorsus extinguatur, *d. l. ex hereditate 54. famil. erciscund.* Sine communione autem non possit accipi iudicium familiæ erciscundæ vel communi diuidundo.

14 *l. si & rem & pretium 22.* vbi Bart. *D. de pet. her. l. Imperator 70. §. vlt. & ll. seqq. de legat. 2.*

15 *§. præterea, Instit. de act.*

16 Aliud enim res est, aliud rei pretium, *l. venditor 21. D. de her. vel act. vend. l. fundum 28. D. de nouat.* Porro iudicium familiæ erciscundæ bonæ fidei est non arbitrarium, vt erat olim petitio hereditatis, *§. actionum, Inst. de act.* sicut & in aliis quibusdam differt à petitione hereditatis, *l. fundus 51. D. famil. erciscund.*

DEFINITIO XI.

Bonorum, quæ cum pupillis aut minoribus communia sunt, diuisio nulla fieri potest nisi datis prius vocatisque tutoribus & curatoribus.

SI ex pluribus bona communia habentibus quidam sint impuberes tutorem non habentes, aut minores annis sine curatore, & alij inuicem agant ad diuisionem, [1] ante omnia tutor impuberibus & curator minoribus dari debet, [2] non solum vt mutuæ illæ adiudicationes dominiique translationes fieri possint, quas interuenire necesse est in bonorum communium diuisione, [3] sed etiam vt sciatur, quanta portio eos contingat, qui prouocant ad diuisionem, ne quid inauditis iis quorum maxime interest constituatur [4] cum fieri possit, vt maiorem sibi adferant portionem quam quæ à sociis conceditur. [5] Neque vero iis duntaxat petentibus tutor aut curator in eam rem dandus est (quomodo enim tutorem impuberes peterent? [6]) sed si maiores cæteri, qui iudicio familiæ erciscundæ aut communi diuidundo conueniuntur, petant eorum nomine atque interea iudicium & arbitros diuersorios accipere recusent, audiendi sunt, [7] Quasi qui non tam de iure tertij, [8] quam de suo excipiant. Eorum quippe interest, ferri de diuisione facienda sententiam, vt retractari eam postea non oporteat, [9] vtque in iudicati executionem legitimè subsequi diuisio possit. [10] Itaque si inauditis impuberibus, aliisve minoribus iudex inter maiores pronunciet faciendam pro his aut illis portionibus diuisionem, licet addat, *vocatis omnibus quorum interest*, perperam pronunciasse videbitur, [11] poterúntque ab eo appellare illi etiam, quorum portionibus nullum detrimentum fiat, si modo petierint, vt ante omnia pupilli minoresque vocarentur, & illis in eam rem tutor curatórve decerneretur. [12] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 4. Id. Mart. 1594.

1 Possunt enim qui maiores sunt alios prouocare, *l. 1. vers. si communis, l. 5. §. vltim. & leg. si pupillorum 7. in princip. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2 Quia neque iis absentibus diuisio fieri potest, *leg. coheredibus 17. C. famil. erciscund.* neque pro præsente haberi pupillus qui tutorem non habet. Imo & plus quam absens est, *leg. cum filiusfamilias 43. §. in hac, D. de verborum obligatione. leg. in eo 110. §. pupillus leg. vbi 124. § 1. leg. pupillus 189. de reg. iur.* Quanquam adulto minus necessaria est auctoritas curatoris, *leg. puberes, 101. de verb. oblig. leg. 3. Cod. de in integr. restit. minor.*

3 Vt scripsi *Defin. 8. §. eod.*

4 *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

5 De illo enim primum quærendum est, an cohæres quis sit, & ex qua parte, *l. 1. §. vlt. l. cum putarem 36. D. famil. erciscund.*

6 Qui tum etiam cum adsunt abesse intelliguntur, vt diximus, *n. 2.* & illa etiam quæ vident, ignorant, *l. 1. C. de falsim. monet.*

7 *l. arburium 43.* in illis verbis *& præsentibus cæteris, D. famil. erciscund.*

8 Quod fieri non potest, *leg. loci 4. paragrapho competit. D. si seruit. vind.*

9 Quomodo retractari eam necesse esset, petentibus quandoque illis qui iudicio non adfuissent, & quorum tamen interesset, *d. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. si perlusorio 45. §. 1. D. de appell.*

10 Etiam inuito aduersario: Iudicium enim, itémque iudicati exceptio fit in inuitum, *l. inter 83. §. 1. D. de verb. obligat.*

11 Quia de iure portionum pronunciauit inauditis iis, quorum intererat, & qui ante omnia vocari debuerunt. Nec clausula illa, *vocatis omnibus quorum interest*, sententiam tueri potest, quia non sufficit vocari in executione iudicati eos qui ante sententiam vocandi fuerunt. Et præpostera illa pronunciatio est, *arg. l. 1. C. de execut. rei iudic.*

12 Nam & illorum interest, vt ait Defin. vel ob hoc maximè ne postmodum actum agere cogantur, atque ita vexent se sumptibus inanibus, *arg. l. minoribus 6. D. de minor.*

DEFINITIO XII.

De alienatione facta per eum ex sociis qui conuenerat, vt quoad diuisio fieret certis bonis separatim frueretur, aut ne ante certum tempus fieri diuisio posset.

INter socios conuenerat, vt quousque bonorum communium diuisio fieret, hic fundo Corneliano, ille Semproniano frueretur. Si tibi ille possessor Semproniani partem Corneliani sibi competentem vendiderit, non solum venditio valebit, cum socio partem suam rei communis vendere nihil prohibeat, [1] adeoque priusquam transactum sit tempus intra quod ne diuisio fieri posset conuenerat. [2] Sed etiam permittendum tibi erit, vt ea parte tanquam tua pro arbitrio vtaris fruaris. [3] Nec repelleris ea exceptione qua tuus actor repelleretur si totum fundum Semproniani possidens Corneliani partem vindicare vellet. [4] Quia pactio, quæ inter socios facta fuerat, diuisionem fieri non prohibebat, sed tantū possessioni & administrationi bonorum communium modum quendam momentaneum & temporarium statuerat. [5] Itaque non magis aduersus conuentionem fecisse videtur, qui tibi fundi Corneliani partem vendidit, quam si socium ad diuisionem prouocasset: [6] quod vtique facere ei licebat salua conuentione. [7] Aliud igitur esset si inter socios conuenisset, vt ante certum tempus diuidere non liceret. [8] Tunc enim ante præteritum tempus facta venditio valeret quidem, sed non faceret quo minus ante tempus agendo tu communi diuidundo eadem pacti exceptione summouereris, qua tuus quoque auctor si ipse

ageret

Source : BIU Cujas

ageret ſummoueretur. [9] *Ita Senatus* pro R. D. Claudio de la Couz Abbate Ambroniacenſi & Senatore meritiſſimo, contra nobiles fratres de Montou & Guilliet, 5. Non. Iun. 1594.

1 *l. falſo 3. C. de commun. rer. alienat.*

2 Venditio enim pactis communis non tollit communionem, ad quam conſeruandam huiuſmodi pactio pertinet, ſed tantum mutat ſocium alienato per venditorem dominio ſuæ partis in emptorem, *l. ad officium 3. C. commun. diuid.*

3 Licet eadem plerumque ſoleat cauſa eſſe emptoris, quæ venditoris, *l. inuitus 156. §. plerumque, De reg. iur.*

4 Simile quiddam eſt *in l. 4. §. vlt. D. de ſeruit. l. inter 36. D. de admin. tutor.*

5 Hoc ipſo enim quod partem ſuam alienauit, fecit, vt pars ſocij exierit de communione; *l. ex hereditate 54. D. famil. erciſc. leg. in hoc 14. §. pen. D. commun. diuid.*

6 Verba namque illa conuentionis, *quouſque bonorum communium diuiſio fieret*, in vniuſcuiuſque ex ſociis arbitrio relinquebant, vt quoties vellet, diuiſionem petere poſſet.

7 Quæ conuentio valet, *leg. ſi conuenerit 14. D. pro ſocio.* licet non æquè illa ne omnino diuiſio fiat, *d. l. in hoc 14 § ſi conueniat. D. commun. diuid.* quia nulla ſocietatis in æternum coitio eſt, *l. nulla 70. D. pro ſocio.*

8 Text. eſt *in d. l. in hoc iudicium 14. §. pen. commun. diuid.* Facit *l. Iulianus 13. §. idem Celſus, D. de act. empt.*

DEFINITIO XIII.

Pendente iudicio familiæ erciſcundæ, aut communi diuidundo, quænam alienationes interdictæ ſint aut permiſſæ.

ACceptum inter coheredes alioſve condiuiſores à familiæ erciſcundæ, aut communi diuidundo iudicium, non facit quidem rem litigioſam, quia in iis iudiciis non de dominio & proprietate, ſed de ſola diuiſionis ratione contenditur, cum conſtet res eſſe communes.[1] Sed tamen eo minus prohibentur alienationes omnes, ex quo etiam mota controuerſia eſt, niſi quæ ſunt neceſſariæ,[2] quoniam intereſt condiuiſoris non ſubiici alium condiuiſorem, cum quo fortaſſe difficilior diuiſio futura ſit.[3] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi agatur de vendendis rebus ſingulis.[4] Nec enim prohibendus eſt vnus ex coheredibus aut ſociis, vt totam portionem ſuam diſtrahat ſi velit.[5] Multo magis ſi generaliter bona ſua omnia vendiderit, dicendum erit etiam res comunes in diuiſionem venturas, quia nec nouum eſt, vt pleraque per alienationem tranſeant cum vniuerſitate, quæ alioquin ſeparatim alienari prohiberentur.[6] *Ita Senatus* pro liberis Oldradi Brocard, contra Michaelem de Bonnefoy, 5. Non. Iul. 1595.

1 Alioqui præiudicium reddendum eſt, ſi actor cohæres vel ſocius eſſe negetur. *l. 1. §. 2. & l. 2. D. famil. erciſc. l. ſi quia contendis 45. eod.*

2 *l. alienationes 15. D. famil. erciſc.*

3 Semper enim durior fit conditio eius cui nouus aduerſarius ſubſtituitur, fitque ex eo lis vtplurimum & longior & incommodior. Vnde fit, vt ſi res litigioſa legata ſit peragenda ſit lis cum herede non cum legatario, etſi poteſt ille liti adeſſe ſi velit ne colludatur, *Nouell. 122. de litig. cap. 1.*

4 Ne in plures aduerſarios diſtringatur qui cum vno ſocio in iudicio quaſi contraxerit, *arg. l. & ancillarum 27. §. vlt.* iunct. *l. 5. §. idem ſcribit, D. de pecul.*

5 Quid enim ſi forte tanti habeat carere hereditate ne propter eam cogatur litigare? *arg. l. 4 §. 1. De alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

6 *l. quadam 62. D. de acquir. rer. dom.* Sanè conſtat rem litigioſam poſſe ex contrario venire in diuiſionem, *l. vlt. in fin. C. de litig.* ſicut & legari poteſt *d. Nouell. 112. de litig. cap. 1.*

DEFINITIO XIV.

Si ex bonis diuidendis quædam ſint indiuiſibilia, quid faciendum.

CVm plures res inter coheredes aut ſocios diuidendæ ſunt, quæ ſingulæ diuidi commode non poſſunt, non vtique ſtatim veniendum eſt ad licitationem,[1] Tametſi quidam ex ſociis id petant, ſi non alij quoque omnes conſentiant.[2] Sed ſufficit hactenus recipere commodam diuiſionem, vt quædam res vni, aliæ aliis adiudicari in ſolidum poſſint.[3] Nam & hæc diuiſionis quædam ſpecies eſt, & quicommoda.[4] Si quis enim ex ſociis diceret, velle ſe in rebus ſingulis partem ſuam habere, cum id fieri nullo modo poſſet, non eſſet audiendus.[5] Porro licitationis vſus nullus eſt, niſi cum aut alia diuidendi ratio nulla ſupereſt, aut ij omnes conſentiunt, quorum intereſt.[6] *Ita Senatus* in cauſa Claudij VVilerme & Dominorum de la Biguerne. Idib. Sept. 1595.

1 Eſt enim licitationis remedium odioſum, & ideo non niſi deficientibus aliis omnibus amplectendum, *l. nam ad licitationem 6. famil. erciſc.*

2 Quid enim ſi alter ex ſociis, qui non vult licitationem fieri, proteſtetur ſe non ſufficere ad iuſta pretia, vt ſocium ſuum vilius licitantem poſſit vincere? Quomodo *in l. ad officium 3. in fin. C. commun. diuid.* quamquam hoc caſu remedij loco introductum eſt, vt etiam extraneus ad licitationem ſit admittendus, *d. l. ad officium.*

3 *d. l. ad officium. verſ. cum autem.*

4 *l. communi 7. in princ. D. eod. tit. comm. diuid. l. nam ſatis 6. §. 1. vbi eſt text. eleg. D. quemadm. ſeruit. amitt. l. Iulianus 13. §. idem Celſus 17. D. de act. empt. l. is qui fundum 31. D. de vſuf. legat.* eadem interueniunt *Inſtit. de re iudic.*

5 Lex enim duodecim tabularum neque diuiſit, neque diuidi voluit inter coheredes aut alios ſocios alia bona, quam quæ diuidi commodè poſſunt, & eo modo quo poſſunt, *l. heredes 25. §. an ea ſtipulatio ff. famil. erciſc.* in illis verbis, *quia talis ſtipulatio per l. 12. tab. non diuiditur, quia nec poteſt.*

6 *l. item Labeo 22 §. 1. verſ. ſed poteſt etiam, ff. famil. erciſc.*

TIT. XXVIII.

AD EXHIBEND.

DEFINITIO I.

De exhibendis actis curiæ an Caſtellanus, an curialis, & quando vterque teneatur?

EORVM quidem, quæ coram cuiuſque iuriſdictionis Caſtellano geſta ſunt, aſſeruandorum cura, vt quoties opus erit exhiberi poſſint, ad Scribæ quem Curialem vocant, non ad Caſtellani officium ex Sabaudiæ ſtatutis adeoque ex iuris communis ratione pertinet,[1] ita vt ſi exhibitio actorum petatur per eum, cuius intereſt, non magis Caſtellanus eo nomine conueniri poſſit, aut qui Caſtellani vices geſſit, quam iudex ad exhibitionem actorum iudicialium.[2] ſcilicet ad grapharij curam & diligentiam pertinentium. Sed ſi Curiali defuncto, in cuius protocollis repertum non ſit inſtrumentum, quod quæritur, Caſtellanus quaſi in ſubſidium, licet nullo iure conuentus, factum eſſe neget quod ipſius auctoritate ac præſente & ſubſcribente eo factum poſtea probetur, non improbabilis naſcetur præſumptio malæ fidei,[3] quæ oneret Caſtellanum, vt non ſolus quidem, ſed cum Curialis herede ad exhibitionem condemnetur,[4] & conſequenter, non facta exhibitione in id omne quod interereſt actoris.[5] Et quidem ſinguli in ſolidum ſalua alteri in alterum partis repetitione.[6] Hic enim vere illud vſurpari poteſt, quod iactari ſolet, calumnioſam negationem tollere beneficium iuris & omnium præſumptionum.[7] Quod ſi Curialis nullum heredem reliquerit, ſolus Caſtellanus, ſi modo ſit ſoluendo, condemnandus erit in ſolidum, ſaluo illi regreſſu aduerſus hereditatem aut bona Curialis, ſi qua ille reliquerit.[7] Sed neque quicquam referet an Caſtellanus aut curiæ ſcriba vere fuerit, qui tanquam talis conuenitur, ſi modo pro tali ſe geſſerit: tanto magis enim condemnandus eſt, qui vltro ſe ingerit adminiſtrationi officij, quod nec habeat, nec habere mereatur.[9] Exemplo eius qui pro tutore vel pro curatore alterius negotia geſſit, quem nõ ideo minus teneri certũ eſt.[10] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Bally, Georgij Girard & Dionyſij Raymõd, 8. Id. Iul. 1593.

1 Nam & penes ſcribam manere debent acta iudicij, licet facta coram iudice non penes ipſum iudicem, DD. *in c. quoniam contra de probat.* Boër. *q. 15. n. 4.* Caſtellanus enim velut iudex eſt.

2 Specul. *in tit. de teſte §. ſatis vtiliter, verſ. pen.* Boër. *vbi 3. n. 5.*

3 Scilicet

3 Scilicet ex turpi & improbabili abnegatione, cui pœnam aliquam constitui sanè æquum est, vt à Iustiniano factum fuit contra eum qui prolatam manum suam negauit. *Nouell.18.de trient. & semiss.cap.8. §. studium vero.*

4 Vt & alias sua mendacio pœna constituta est,*l.vlt.D.de rei vind. Auth.item possessor. C. qui potior in pignor.hab.*

5 Æstimabitur autem hoc casu id quod interest ex iureiurando actoris,si dolus vel lata culpa aduersarij interuenit, *l.si quando, C.vnde vi, cap.fin.quod met.caus.* Boër. *q.15. n.5.*

6 Actionis enim diuisioni causam æquitas dare solet, ne alteruter nimis oneretur. Vnde est quod *diuisionis æquitatem* dicere solent Iureconsulti, *l.pen.ff.de fideiuss.tut.l.vlt. Cod.de const.pecun.* Æquitas autem nulla est quæ faciat pro eo, qui sit in mala fide,cui potius deneganda omnino esset repetitio aduersus alium licet conscium fraudis, *arg. l.ex facto 30.vers.idem respondit ff.de neg.gest. l.si plures 38. in fin. de admin. tut.l.pen D.ad SC.Trebell.l.itaque 12. §.1 ff.de furt.*

7 Vt calumnia non relinquatur impunita, *l.1. §.1.si mul.vent.nom. in poss.cal.caus.ess.dicet.* & fomenta calumniæ restinguantur, vt ait *l.celebrandis 19. C.de nupt.*

8 Vt quod communi culpa peccatum est, communi quoque damno sarciatur, *l.eandem 9. §.pen. de duob.reis.*

9 Hoc ipso enim fit suspectus,quod se vltro ingerit, *leg.qua omnia 25.ff.de procur.l.ex sententia 29 ff.de test.tutel.l.scire 21. §.vlt.ff.de tutor. & curat. dat.ab hu.*

10 *l.1.& tot.tit.de eo qui pro tutor.prove curat.negot.gest. l.falsus 21. Cod. de furt.*

DEFINITIO II.

De puniendа contumacia nolentis exhibere.

CVm alterutrius ex litigatoribus sumptu rei controuersæ ocularis,vt aiunt,ostensio facienda est, [1] si aduersarius ad dictam diem non adsit, non idcirco iudex re infecta discedere debet, [2] sed cum probis viris,quos & præsens pars elegerit, & ipse ex officio pro absente nominauerit, rem perficere. [3] Id si non fecerit, sed in pœnam contumaciæ re infecta discesserit, [4] non idcirco postmodum iubere poterit, vt contumacis eandem indicationem petentis sumptibus ea fiat, sed potius, vt priores sumptus, qui ob contumaciam inanes fuerunt,resarciat. [5] Alios, quos rursum fieri necesse est, is ipse præstare debuit. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.26.j. De pignor.

1 Solet autem vt plurimum fieri sumptibus petentis,siue actor ille sit,siue reus,nisi cum ex iusta causa,vel à lege, vel à iudice aliter constitutum est. *l.sed etsi 11. §.1. D.hoc tit.*

2 Cum ex contrario studere debeat,quantum potest,vt lis terminetur aut fiat breuior, *arg.l.3.§.1. ff de recept.qui arbitr.*

3 *Arg.l.si irruptione 8. § 1. ff fin.regund.*

4 Quasi existimans per errorem iuris nihil sibi faciendum esse absente parte licet vocata, *argum.l.inter 44. D.de recept.qui arbitr.* cum tamen absens ritè citatus si sit contumax pro præsente haberi debeat. Contumacia enim pro præsentia est. *Auth.qua in prouincia. Codic vbi de crim.agi oport.*

5 Sic enim contumacia puniri solet,*l.sancimus 15. Cod.de iudic.& Nouell.18.De trient.& semiss.cap.8.§.studium vero,vers.Si vero longiori.*

6 Ita enim fit, vt indemnis feructur is contra quem fuit aduersarius contumax, quod sufficere ei debet, vt neque contumacia impunita remaneat, neque grauius etiam quam æquum sit puniatur.Quid enim aliud exigimus nisi vt contumacia nec prosit contumaci nec noceat aduersario ? Nemo si quidem ex delicto alterius lucrum sentire debet, satisque est,vt nec sentiat damnum, *arg.l.item si 14. §. aliquando, De eo quod met caus.l.dominus 57.in fin.ff.locat.l.hominem 37. in fin.ff.mandat.*

DEFINITIO III.

Actio ad exhibendum proponi potest coram iudice laico contra clericum, quia in rem scripta est.

AD exhibendum actio in personam quidem directa, sed tamen in rem ipsam scripta est. [1] Ideoque exerceri coram iudice laico etiam contra clericum potest. [2] *Ita Senatus* in ea causa,de qua Definit 37. ſ. De iurisd.omn. iud. & for. compet.

1 *l.3.§.vlt.l.Celsus 5.§.vlt.D hoc tit.*

2 Scripsi *Defin.37. ſ. de iurisd.omn. iud.* vbi vide. Intellige autem eo potissimum casu quo sit hæc actio ad exhibendum præparatoria vindicationis siue ciuilis,siue hypothecariæ, quam in rem constat præcipuè comparatam eam esse, *l.1.D.hoc tit. l.1.Cod.eod.*

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

LIBER QVARTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE REB. CREDIT. ET IVREIVR.

DEFINITIO I.

Condemnatus ex iureiurando deciſorio nullas debet expenſas; Secus eſt in iureiurando ſuppletorio.

QVI iuſiurandum inficianti detulit,[1] aut etiam deferēti ſuperſtitioſa fortaſſe religionis veneratione[2] retulit,[3] ſi iurante aduerſario vincatur,[4] expenſarum condemnationi, quæ temerè litigantibus pœnæ nomine infligenda eſt,[5] non ſit obnoxius.[6] Nec huic rectè comparabitur is, cui neceſſarium, quod vocant, iuſiurandum ſupplendæ probationis gratia delatum à iudice litis victoriā ademerit.[7] Victorem enim, qui etiamſi peteret, ius tamen ſibi dicere credatur,[8] dolum culpamve aduerſarij ex propriæ conſcientiæ ſuſpecto alioquin teſtimonio[9] inducere abſurdum eſſet.[10] At vero, qui dubiæ probationis fidem vel inuito aduerſario ſolóque iubente iudice compleat,[11] veritatis præſumptionem, quæ iuriſiurandi oblationi cauſam dederit, iurando non extinguit.[12] *Ita Senatus* die 23. Febr. 1588. Et rurſum in cauſa Goneti Periet & Bened. Bellemin. 4. Cal. Dec. 1594. & pro Claudio Caſtellano, contra Ioannem Guibourg 28. Iunij 1591.

1 Expediendæ litis gratia, *l.* 1. *de iureiur.* & vt ſe probandi neceſſitate exoneraret, *l. eum qui* 30. *eod.*

2 Sunt enim qui iurare nunquam velint, adeo ſunt timidi metu diuini numinis vſque ad ſuperſtitionem, vt Vlp. loquitur, *in l. quæ ſub conditione* 8. *D. de condit. inſtit. l. cum quidam* 21. *verſic. neque enim, C. de fid. inſtrum.*

3 Aut enim iurare cogitur, aut referre, quiſquis ille eſt, cui delatum fuit iuſiurandum, *l. manifeſta* 38. *D. hoc tit.*

4 Quia dato iureiurando non aliud quæritur, quam an iuratum ſit, remiſſa quæſtione an debeatur, quaſi ſatis probatum ſit iureiurando, *leg. non erit* 5. §. *dato, D. eod.*

5 *l. properandum* 13. §. *ſiue autem alterutra. C. de iudic. l. eum quem temerè* 79. *ff. eod. l.* 1 §. *qui excuſatione. ff. de vacat. & excuſ. muner.*

6 Bald. & cæteri *ad Auth. generaliter, C. de epiſc. & cler.* reprobata opinione gloſſæ *in l.* pen. § *pen in verb. ab altera parte, C. hoc tit.*

7 Noſtri vocant iuſiurandum ſuppletiuum, de quo tractant *ad l. admonendi* 13. *ff. de iureiur. & ad l. in bonæ fidei* 3. *& d. l. pen. C. hoc tit.*

8 Qui enim iurat deferente aduerſario, is quodammodo iudex in cauſa conſtituitur, *l. in princ. D. quar. rer. act. non det.* [Ideoque nec poteſt à ſententia per quam ex aduerſarij iureiurando condemnatus ſit appellare *l. generaliter,* § *ſin autem, C. hoc tit.* Fachin. *lib.* 1. *Contr. cap* 23.]

9 Omnibus enim in re propria dicendi teſtimonij facultatem iura ſubmouerunt, *l. omnibus* 10. *iunct. l. etiam* 3. *Cod. de teſtibus* qua ratione nec puto defendi poſſe vlla iuris ratione iuſiurandum hoc, quod ſuppletiuum vocant. Quam in rem videnda ſunt quæ ſcripſi in Chiliade. *De error. pragmat.*

10 Sufficere enim ei debet, quod probandi neceſſitate fuerit exoneratus, ob idque vicerit, *arg. d. l. eum qui* 30. *D. de iureiur.* Idque eſt quod noſtri dicunt probationem hanc eſſe priuilegiatam, ob idque expenſarum condemnationi locum facere non poſſe. [Obſerua tamen quod Senatus noſter diſtrictè obſeruat, vt non condemnetur reus eadem interlocutione qua actor admittitur ad iuſiurandum ſuppletiuum ne quidem cum hac clauſula quam inferiores iudices addere ſolent, *& præſtito iureiurando.* Ita enim videretur is qui certus eſſet de victoria inuitari ad iurandum, ac fortaſſe peierandum. Ergo in tempus præſtiti iureiurandi differenda eſt condemnatio. *Ita Senatus* 11. Iunij in publico auditorio 1611.]

11 Semiplenam enim probationem adeſſe oportet, vt iuramento ſuppletiuo locus eſſe poſſit. Bart. latè & poſt eum cæteri *ad d. l. admonendi.* Imo & ſunt qui putent requiri plus quam ſemiplenam. Vide *Defin.* 4. 3.

12 Ratio hæc colorata eſt magis quam vera. Nam negari non poteſt, quin & hæc probatio ſit priuilegiata, quo præcipuè augmento Bald. *ad d. Auth. generaliter*, concludit, nec hoc caſu condemnationi expenſarum locum eſſe debere. De quo vide etiam quæ ſcripſi in Chiliad. *De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Periurij ex nouis inſtrumentis probandi commodum nullum remanere debet penes peierantem.

ETſi poſt deciſam iureiurando controuerſiam nulla de periurio ſupereſſe quæſtio ſolet:[1] *Si* tamen ex nouis inſtrumentis euidens periurium in promptu approbetur, boni iudicis officio congruit, vt videat, ne ex tam improbo delicto impium ſibi lucrum quærere victor poſſit:[2] Atque ideo, Et, ſi quid ex iureiurando iudicatoque ſolutum ſit, vt indebitum repetetur,[3] & quod ſolui debuerat, ſi nondum ſolutum ſit, oppoſita doli exceptione retinebitur:[4] Sin perperam abſolutus reus fuit, cauſa ex integro acta, non vt periurus,[5] ſed vt debitor condemnabitur.[6] *Sine die.*

1 *lege prima & ſecunda. D. hoc tit. leg. quod ſi deferente* 21. *D. de dolo.*

2 *leg. vltim. Cod. hoc tit.* Turpia enim lucra ſemper extorquenda ſunt etiam heredibus qui non deliquerunt, licet crimina morte finiantur, *l.* 3. §. *vlt. & l.* 5. *in princ. D. de calumniat. l.* 3 *in princ. D. de vi & vi armat*, cum ſimilibus.

3 *dicta lege vltima.* in illis verbis, *repeti ab eo legatum vel fideicommiſſum.*

4 Nam cui damus ſoluti repetitionem, multo magis damus doli exceptionem ne cogatur ſoluere, vel ex iuris regula quæ habet. dolo facere eum qui petit quod redditurus eſt, *lege ſi ſocer* 44. §. *Lucius, D. ſolut. matr. leg. dolo.* 8. *D. de doli mali excep. l. in condemnatione* 173 §. *vlt. de regul.*

5 Sufficit enim periurij pœna, *l. nam ſufficit* 22. *D. de dolo*, id eſt, vltio Dei, cum iuriſiurandi contempta religio ſolum Deum vltorem habeat, *l.* 2. *C. hoc tit.* Fachin. *lib.* 1. *Contr. cap.* 14.

DEFINI

DEFINITIO III.

Nec iurare cogitur nec referre, qui aliter suam intentionem probare vult, adeoque potest delationem iurisiurandi à se factam reuocare.

QVi intentionem suam testibus aut instrumentis probare non diffidit, delatum sibi ab aduersario iusiurandum nec sucipere cogitur,[1] nec referre.[2] Non enim turpiter facere videri potest, sed modeste potius qui religione magis quam conscientia motus tam facile iurare nolit.[3] Prudenter vero, qui nec litis victoriam, quam ex liquidis probationibus sibi exploratam comparare possit, certo deferentis periurio velit committere, quod haud dubie per iurisiurandi relationem contingeret.[4] Qua ex causa illud quoque non immerito constitutum est, vt *is ipse*, qui iusiurandum detulit, suis diffidens probationibus reuocare delatum possit in ipso etiam procinctu iurandi,[6] si quas fortasse alias habeat etiam, quibus antea consulto, vt aliquando tentandi aduersarij gratia fit,[7] renunciauerit. *Ita Senatus* innumeris Senatusconsultis & nouissime inter fratres Thomassin, [condemnato tamen eo qui delationem iurisiurandi reuocauit ad sumptus omnes quos ob reuocationem frustra factos esse apparuit.]

1 Quia iurare etiã de re certa & vera suspectum est & inuidiosum *arg. l. 3. in princ.* ibi *alioquin facillimus quisque ad iusiurandum decurrens, D. hoc tit.* & plerique subtili reuerentia tenti, vt Iustin. loquitur *in l. cum quidam 21. vers. neque enim, C. de fid. instr.*

2 Quoniam qui iusiurandum refert aduersario, perinde facit eum iudicem in propria causa atque si deferret. Relatio enim delatio est, sed secunda non prima, *l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. datur, & §. vlt. D. hoc tit. de iureiur.*

3 *l. quæ sub conditione 8. ff. de cond. Inst. l. cum quidam 21. vers. neque enim C. de fid. instr.* Quod tamen vereor ne iuris rationi repugnet, qui video etiam in procuratore & defensore dubitasse Iureconsultos, an cõpellẽdi sint iurare, an vero sufficiat ad plenã defensionẽ, si parati sint iudiciũ accipere, *l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. procurator D de iureiur.* Quæ enim poterat esse dubitãdi ratio, si nec dominus ipse iurare cõpelli posset paratus iudicium accipere? Et sane cũ is cui iusiurandũ defertur fiat iudex in causa propria, *l. 1. D. quar. rer. act. non det.* vix est, vt non perpetuo verum sit, quod ait *l. 38. D. de iureiur.* manifestæ turpitudinis esse nolle iurare, nec iusiurandum referre. Alioqui non esse semper hoc remedium aptum expediendis litibus, vt ait *l. 1. eod.* Et vero verba edicti sunt præcisa: *Soluere aut iurare cogam. d. l. 34. §. ait prator.*

4 Nam cum relatio iurisiurandi sit etiam delatio, vt diximus *n. 2.* facit aduersarium iudicem in causa propria is, qui iusiurandum refert. *d. l. in princ. D. quar. rer. act. non det.* ideoque parum tutus dicitur, qui iusiurandum refert, *d. l. iusiurandum 34. circ. princ.*

5 Cachet. Olasc. *Dec. Ped. 8. post Ias. in §. item si quis postulante Inst. de action.*

6 Quia nimirum nihil actum videtur, quamdiu aliquid supereſt agendum, *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.* licet dici soleat, id quod in procinctu faciendum est, pro facto haberi debere, *l. pen. D. de test. milit.* Sane non sufficit voluntas suscepti iurisiurandi, si non remittatur, *leg. 6. D. hoc tit.*

7 Vt si susceperit iusiurandum, & paratus fuerit iurare, perinde postea periurij arguatur atque si iurasset. In quo tamen dolus quidam inest. Sed exstat expressa in hanc rem Iustiniani constitutio *in l. si quis 11. Cod. hoc tit.* quæ facit potestatem reuocandæ delationis vsque ad diffinitiuam sententiam, quoties ad aliam probandi viam eligit is, qui primum detulerat iusiurandum. Adde *Defin. 22. & 29. j. eod.*

DEFINITIO IV.

Iusiurandum suppletorium dari solet in defectum probationis, quæ tamen sit semiplena.

ACtore quidem non probante, reus tametsi nihil præstet iure vulgato absoluitur.[1] Idemque in reo vicissim obseruatur, vt condemnari omnimodo debeat, si probata per actorem intentione necessariis exceptionum suarum, in quibus vice actoris fungitur,[2] probationibus destituatur.[3] Si tamen alteruter semiplenas, vt vocant, probationes adferat, quod iustis deerit, exacto per iudicis officium à petente[4] iureiurando suppleri posse, iamprudem inueterato nostrorum errore obtinuit:[5] sed hoc ita demum, si semiplenas esse iudici liqueat,[6] ne alioqui dicendi vltro negotij potius quam probationis supplendæ potestatem facere iudex videatur ei, cui iusiurandũ deferat.[7] Semiplena autẽ probatio esse creditur, si vel vnus testis adsit, dummodo integræ existimationis,[8] nec contraria vlla præsumptione, is qui testem habet, oneretur.[9] *Ita Senatus* passim.

1 *l. qui accusare 4. C. de edend. l. vtifrui 5. vers. quod si forte, D. si vsusfruct. petet. l. actor, 23. C. de probat. l. si priusquam 15. in fin. D. de oper. noui nunciat.*

2 *l. in exceptionibus 19. in princ. D. de probat. leg. negantes 9* in illis verbis, *petitore quidem non implente intentionem suam, vel exceptione submoto, C. de oblig. & act.*

3 *l. si pactum 9. l. quoties 18. §. qui dolo, D. de probat.*

4 Nam si non petatur iusiurandum, hoc suppletiuum non potest à iudice vltro deferri Bart. *ad l. admonendi 31. D. de iureiur.* licet contra putet Fachin. *lib. 1. cap. 16.*

5 Error enim interpretum & pragmaticorum nostrorum ille est, vt scripsi *ad Defin. 1. n. 9 §. & Decad. prioribus, de Error. pragmat.* Defertur autem tam reo quàm actori contra Fachin. *lib. 1. cap. 18.*

6 Nam cum probatio nulla est, aut non saltem semiplena, nõ potest videri causa dubia, cum haud dubiè actor sit condemnandus. Iusiurandum autem hoc non exigitur nisi in dubiis causis, vt loquitur *dict. leg. admonendi.*

7 Siquidem iudex constituitur in causa propria quisquis iurat *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.*

8 Bart. Ias. & alij communiter *in d. l. admonendi.* Sunt tamen qui velint probationem esse plus quam semiplenam & præter testem vnum adesse quædam iudicia. De quo vide Boër. *quæst.* Sanè constat testem debere esse summæ atque integræ opinionis *l. testium 18. C. de testibus.*

9 Nam si qua vel minima præsumptio sit contra testem, vel contra producentem non potest videri semiplena probatio, quæ vnum duntaxat testem habet, *arg. c. 1 de præscript. in 6.* Ferrar. *in form. lib. resp. rei conuent. in verb. iurisiurandi num. 19. & 20.*

DEFINITIO V.

Iusiurandum, quod vocant purgatorium, contrarias probationes semper admittit.

IVsiurandum quod purgationis vocant, cum litis decisorium non sit,[1] probationes, quæ in contrarium ab aduersario proferri possunt, nunquam excludit.[2] Præsertim cum nec adhiberi soleat, nisi ad excludendam suspicionem doli,[3] cuius probationem semper saluam esse oportet,[4] ne ob id minus puniatur, quod cum periurio iunctus esse cœperit.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Id. Febr. 1589.

1 Datur enim illi, qui alioquin etiam sine iureiurãdo vincere debet, *cap. vlt. extr. de iureiur.*

2 *l. admonendi 31. D. de iureiur.* quæ ad hanc iurisiurandi speciem videtur pertinere. Quamquam si de illius sententia plura scire voles, vide quæ scripsi *in Decad. Err.*

3 Purgans enim se dolo tenetur deierare, *l. quoties 21. §. prator ait, & §. quod si reus, D. de noxal. act.*

4 Adeo vt nec valeat pactio ne de dolo agatur, *l. si vnus 27. §. illud nulla, D. de pact. l. in commodato 17 in princ. D. commod.*

5 Nunquam enim vnum delictum alterius pœnam minuit. *leg. 2 in princ. ff. de priuat. delict.* [Et ob hanc causam minoris momenti est iusiurandum purgatorium quam decisorium, vt scripsi *Def. 31. n. 4. j.*

DEFINITIO VI.

Qui ad iurandum admissus est, iurare potest, non obstante appellatione, & citra eius præiudicium, aduersario tamen præsente vel vocato.

QVoties ad iurandum quis per iudicem admissus est, tametsi ab ea sententia aduersarius prouocauerit, iurari tamen interim apud eundem iudicem potest nil remorante appellatione.[1] Ne alioqui pendente illa mortuo eo qui iurare debuit probatio intercidat;[2] Sed ita tamen vti ne quid præiudicij fiat appellationi, id est, vt si ex appellatione causa cognita quandoque pronunciatum sit iusiurandum deferri non debuisse, nulla præstiti ratio habeatur.[3] Nec interest hac parte qua ex causa, aut quo iusiurandi genere[4] iuratum sit. Illud sanè districtè obseruandum est, vt præsente aduersario iuretur,[5] nisi absit per contumaciam, quæ faciat vt haberi debeat ille pro præsente.[6] *Ita Senatus* pro Francisca Moreau, contra Alixiam Palluat, 8. Cal. Febr. 1590.

Source : BIU Cujas

1 Nam si per aduersarium admissus sit, ipso aduersario deferente nullus appellationi locus relinquitur. Quis enim ferendus est ad appellationis veniens auxilium in iis, quæ facienda ipse procurauit? Inquit Iustin. *in l. generaliter* 12. §. 1. *in fin. hoc tit.*

2 *d. l. generaliter, circa princ.* in illis verbis, *Euenit vt prouocatione lite suspensa hi quidem, qui iusiurandum præstare iussi sunt, ab hac fortasse luce subtrahantur, probationes autem rerum cadant.* iunct. §. *fin autem eius d. leg.*

3 *d. §. fin autem is cui, vers. fin autem non rite.*

4 Id est, an iureiurando suppletiuo an purgatorio. De quo scripsimus proxima Defin. In vtroque enim permittitur iurare non obstante appellatione, sed tamen citra eius præiudicium.

5 *d. l. generaliter §. his de præsentibus, vers. licentia danda, C. hoc tit.*

6 Contumacia enim pro præsentia est, vt ait *auth. qua in prouincia, vers. sed si nec ipse, C. vbi de crim. agi oport.*

DEFINITIO VII.

De iureiurando ebrij, & furiosi: Et an iis necessaria sit absolutio?

IVsiurandum ab ebrio præstitum non maioris momenti esse debet ad contractum confirmandum, quam si à furioso interpositum esset.[1] Neque enim ille magis quam hic mentis suæ compos videri potest, vt possit intelligere quod agit.[2] Cum tamen quæreretur an absolutionem à iureiurando impetrare deberet, visum est tutius, debere:[3] nec sufficere quod aduersus contractum eo rempore celebratum impetrasset restitutionem.[4] Ideo fortasse quod, cum ebrietatis plerique gradus sint, non facile sciri possit, an vsque adeo ebrius fuerit qui ebrietatem allegat, vt iudicio prorsus caruisse credi debeat.[5] Hactenus tamē ei indulgebimus, vt si non petita per imperitiam absolutione litem contestetur apud iudicem, non statim vtique condemnetur, tanquam periurus, sed in alium diem quasi conniuentibus oculis per iudicem cognitio differatur, vt aduersus exceptionem periurij possit ille sibi prospicere implorando absolutionem.[6] Quod in cæteris personis maioribus annis vigintiquinque restitutionem in integrum ex quacunque causa petentibus non similiter obseruari solet.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Id. Dec. 1590.

1 Bald. *in l. 2. quæst. 10. C. de rescind. vend.*

2 Adeo vt furiosus tum etiam cum adest absens esse intelligatur, *l. vbi non voce 124. §. furiosus, de reg. iur.* & quidem per omnia, & in omnibus, vt ait *l. 2. §. pen. D. de iur. codicill. l. sed si vnius 17. §. filiofamilias, D. de iur. codicill. l. sed si vnius 17. §. filiofamilias. D. de iniur.* Quomodo enim consentit qui nec sentire potest? Inquit *l. si tibi 8. §. vnius. D. de opt. leg.* Et vero constat iusiurandum tres perpetuos comites habere debere, iudicium, iustitiam & veritatem. Quodnam autem vel furiosi, vel ebrij hominis iudicium esse potest?

3 Propter periculum periurij quod Deum vltorem habet, *l. 2. C. hoc tit.* Nam vbi periculum animæ versatur, deferre non possumus, ne nimis magna cautio adhibeatur, vt res in tuto sit, Facit *l. quoties 80. de verb. oblig.*

4 Est enim multo facilius, vt ex iureiurando nascatur exceptio periurij, quam vt contractus confirmetur, cum eueniat plerumque, vt prosit iusiurandum ad inducendam exceptionem periurij, non etiam ad contractum confirmandum. Bart. latè *in l. si quis pro eo. D. de fideiuss.*

5 Nam si euidenter constaret omni prorsus iudicio caruisse iurantem eo tempore, quo iurauit, nullam proculdubio iusiurandi rationem haberi oporteret, ideoque nec absolutio esset necessaria, quæ vinculum præsupponit.

6 Ne alioqui eueniat, vt summum ius summa sit iniuria.

7 Iis namque imputatur, cur non simul cum restitutione in integrum impetrauerint etiam absolutionem, quandoquidem constat contractum tenere, qui etiam ex puberis iureiurando confirmari possit. *Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vend.* Debet enim actor venire paratus & instructus, cum in potestate sua habeat agere quando velit *l. 5. §. vlt. D. de dol. except. l. 1. C. vt nemo inuit. l. petenda. 6. C. de temp. pet. in integr. restit.* agit autem quisquis petit restitutionem. Siquidem nihil aliud restitutio est, quam redintegrandæ rei vel causę actio, vt Paulus in sententiis definit.

DEFINITIO VIII.

Iusiurandum purgatorium ex solo iudicis officio deferri potest, suppletorium non item

SIue actori, siue reo, qui suam intentionem semiplene tantum probauerit, iusiurandum, quod suppletiuum vocant,[1] non nisi petenti deferendum est.[2] Nec sufficiet quod ius & iustitiam, vt ex vulgari Aduocatorum stylo sit, sibi ministrari petierit.[3] Nam sicuti non facile quisquam credendus est iurare velle:[4] Ita nec ad iurandum à iudice inuitandus est,[5] propter periculum periurij si iuretur,[6] aut suspicionem calumniæ, si iusiurandum à iudice non petenti oblatum recusetur.[7] Iurisiurandi, quod ad purgationis duntaxat causam pertinet, alia ratio est. Solo enim officio iudicis defertur, & quidem ei cuius intentio iam satis aliunde probata sit, quique iusiurandum non tam petere debeat, quam accipere.[8] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Mauris, & Andreæ Grumel 3. Non Mart. 1593.

1 De quo scripsimus *Defin.* 4. §.

2 Bart. *ad l. admonendi, n. 60. D. de iureiur.* Ferrar. *in form. respons. rei, in verb. iusiurandum, n. 13.* licet contra sentiat Fachin. *lib. 1. contr. cap. 16. & 18.*

3 Quamuis ita putet Alex. *cons. 95. vol. 5.* Vide Apostil. ad Bart. *in d. l. admonendi.*

4 Metu scilicet diuini numinis, *l. quæ sub conditione 8. D. de condit. inst. l. cum quidam 21. C. de fid. instrum.*

5 Ne alioquin facillimus quisque ad iusiurandum decurrens periurium incurrat, *arg. l. 3. in princ. D. de iureiur.*

6 Etsi enim non præsumitur iurans immemor salutis æternæ, *l. vlt. C ad leg. Iul. repet.* nemo tamen nescit quam facile plerique vel pro re minima peierent.

7 *Arg. l. manifestæ 38. D. de iureiur.*

8 Vt scripsi *Defin. 5. §.*

DEFINITIO IX.

Nemo præcise cogitur iurare, sed referre iusiurandum potest, nisi in certis casibus.

QVod vulgo iactatur manifestæ turpitudinis esse nolle iurare, nec iusiurandum referre,[1] ostendit satis nunquam in eas angustias coniiciendū eum cui defertur iusiurandum, vt vel iurare cogatur, vel causa cadere.[2] Permittendum namque illi est, vt referre iusiurandum possit si malit.[3] Sunt enim plerique tam superstitiosa religione & conscientia, vt nec si sciant verissima esse quæ affirmant, iurare tamen velint.[4] Consequens ergo est, vt non alius admitti debeat ad delationē iurisiurandi, quam cui ipsi iusiurandum referri possit.[5] Nisi referendi facultas ex persona illius cui delatio fit, impediatur, vt euenit cum filiofamilias aut seruo defertur iusiurandum,[6] aut in actione furti rerum amotarum,[7] aliisque similibus, quæ criminis causam adnexam habent.[8] *Ita Senatus* in causa Iatsu, contra Dom. de Seteney, Prid. Id. Maij 1591.

1 *l. manifestæ 38. C. de iureiur.*

2 Etsi verba edicti sic concepta sunt: *eum à quo iusiurandum petetur soluere aut iurare cogam. l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. ait prator, D. eod.* Id enim ita intelligi debet, nisi malit ille iusiurandum referre quam iurare, vt ibidem statim subiicit Vlpianus *in §. datur.*

3 *dict. §. datur, & § vlt. eius d. leg. l. actori 8. l. delata 9. C. eod.* [Quid ergo si dicat nolle sed iurare de facto quod antiquius sit decennio, & cuius memoriam ideo excidisse facile credendum sit? Bona ratio erit ne cogatur in dubia conscientia iurare, sed non vti ne sit cogendus referre aut soluere, quia sufficit tale factum esse de quo iurari possit, licet nolendi iurare causam iustam habeat is, cui delatum est. *Ita tractatum* pro D. du Four, contra Illust. Margaretam à Camera, mense Iunij, 1612. Ex Crauet. *cons. 203.* Placuit tamen temperamentum, vt si is, cui iusiurandum defertur dicat se immemorem & ideo iurare nolit, nec referre, permittendum sit deferenti, vt præstet iusiurandum purgatorium, cuius tamen in eo minor vis est, quam deciforij quod admittit probationem in contrarium. Sed si is qui iurare non potest malit referre, audiendus est. *Ita Senatus* in eadem causa, 4. Cal. Dec. 1612.

4 *l. quæ sub conditione 8 ff. de cond. instit. l. cum quidam 21. vers. neque enim, C. de fid. instrum.*

5 Ne ex persona aduersarij fiat durior conditio eius, cui iusiurandum defertur. [Vide tamen Fachin. *lib. 1. Contr. c. 21.* post Crauet *cons. 203.*]

6 *l. si seruus 23. cum l. seq. ff. de iureiur.*

7 *l. Marcellus 11. §. vlt. & l. seq. ff. rer. amit.*

8 Nam nec regulariter locus est delationi vllius iurisiurandi in actionibus criminalibus, vt tractat Bart. & post eum cæteri ad *l. admonendi 31. ff. de iureiur.*

DEFINITIO X.

Formam delati ab aduersario iurisiurandi iudex sequi non cogitur.

IVdex cum iurari iubet ab eo cui aduersarius iusiurandum detulit, non semper delatam formam sequi cogitur, sed

ſed eius pro arbitrio ex iuſta cauſa moderandæ ius habet. Quid enim ſi ſuperſtitionem admixtã delatio habuit?[2] Aut quid ſi deferens maiorẽ iurandi ſolemnitatem exigat quam pecuniæ de qua controuertitur quantitas patiatur, aut conditio perſonarum inter quas contenditur?[3] Sed & cum ſub certa forma iuſiurandum delatum eſt, nihilominus facere iudex poteſt vt ſub alia iuretur ab eo,cui relatum eſt[4] Denique totum id iudicis arbitrio poſitum eſt dummodo tale arbitrium ſit quale boni & circumſpecti viri eſſe debet.[5] Idque Sabaudiæ etiam ſtatuto cautum eſt,& conſtitutum ne ſuper ſacroſanctis Diui Antonij reliquiis iurare paſſim cogatur quilibet, quamuis eam iurandi formam præſcripſerit is qui detulit iuſiuraudum. *Ita Senatus* ex tempore. Eodem die.

1 *l. iuſiurandum & ad pecunias* 34. §. *non ſemper, ff. de iureiur.* In eámque rem exſtat apud nos ſtatutum in veteribus ſtatutis Sabaudiæ, vt ſequitur *in Defin.*

2 *l.non erit* 5. §. *ſed ſi quis illicitum, D.de iureiur.*

3 Finge pro pecuniæ quantitate perexigua deferri iuſiurandum ſolemniter præſtandum ſuper ſacroſanctis Diui Antonij reliquiis populo in eam rem per campanæ ſonum conuocato, vt plerumque deferunt ij etiam qui ſciunt liquido iurari poſſe,& tuto.

4 *d.§.non ſemper*, etſi non facilè euenit,vt diſplicere debeat conditio iuriſiurandi ei qui detulit, vt Vlp. ſcribit *in ead.l.iuſiurandum* 34.§. *datur.* Vide Crauet. *conſ.*203.

5 Pro perſonarum ſcilicet,rerum, locorum & temporum varietate, ne quid durius aut remiſſius conſtituatur,quam cauſa poſtulabit,*d.§.non ſemper,l.4.§.1.in fin.D.de incend.ruin.& naufrag.*[Itaque cùm ei qui iuſiurandum detulerat ſuper reliquiis S.Antonij in æde ſacra Camberienſi relatum eſſet,nec is propter ſenectutem & infirmitatem corporis Camberium venire poſſet,viſum eſt ei permittendum, vt in alio loco minus incommodo iuraret ſi in eo eſſent aliæ S.Antonij reliquiæ. *Ita Senatus* in cauſa N.Claudij Goy,& Cl.de Mondragon,13.Dec.1612.]

DEFINITIO XI.

Poſt præſtitum iuſiurandum nihil allegari poteſt quod iuſiurandum impedire potuerit.

QVi aduerſarium iurare patitur iis omnibus allegationibus renunciaſſe intelligitur,quæ ante iuſiurandum interpoſitum obiici, iuriſque iurandi præſtationem impedire aut remorari potuiſſent,[1] *Ita Senatus* ex tempore 6.Cal.Iun. 1591.

1 Quia iuſiurandumhabet vim rei iudicatæ, *l.1. & 2. ff.de iureiur.* nec poſt delatum præſtitúmque iuſiurandum de alio quærendum eſt, quam an iuratum ſit, *l.non erit* 5. §.*dato,l.nam poſteaquam* 9. *in princip. l.alias* 18.*& paſſ.eod.tit.l.ſi quis iuſiurandum* 11.*in fin. C.eod.* vbi ratio redditur ne repetita lite finis negotij alterius cauſæ fiat exordium. Saluæ tamen manent omnes eæ exceptiones, quæ etiam in cauſa iudicati obiici poſſent,*l.eum qui* 30.§.*vlt.ff.eod.tit.de iureiur.*

DEFINITIO XII.

Senator ſuper obiectis cauſis ſuſpicionis iurare non cogitur.

SI Senatorem ſuſpectum quis dicat & ſuſpicionis cauſas pobare iuſſus Senatoris religioni & ſacramẽto rem committat, cauſatus nullas ſe alias habere probationes, non eſt audiendus, Id enim Senatoriæ dignitati, & honori tribuendum eſſe viſum eſt, vt quod ad hanc rem pertinet,nec iurare Senator cogatur, nec iuſiurandum deferre.[1] In inferioribus iudicibus ſicut non eadem priuilegij ratio eſt, ſic aliter obſeruatur.[2] *Ita Senatus* 11. Cal. Iul. 1591. pro D. Senatore Cauet,contra Aduocatum doctiſſ. Gabrielem Damodry.

1 Nam & illuſtribus perſonis,quæ ad teſtimonium dicendum euocantur,ſolet interdum remitti iuſiurandum ex Iuſtiniani conſtitutione, quam reſtituit Iacob.Cuiac. *lib.*13.*obſerv.c.*38.*de qua in l.conſtitutio* 10. *C.de teſtib.* quamuis iuriſiurandi religione teſtes omnes arctari voluerit Conſtant. *in l.iuſiurandi* 9. *eod.* Quanto magis igitur in propoſito caſu faciebimus Senatori?

2 Licet dicimus præſtari debere à iudicibus iuſiurandum,de quo *in l.rem non nouam* 14. iunct. *Auth.hodie C.de iud.dic.* quod tamen à Senatoribus præſtari debere nemo dixerit, quippe qui pro ſua prudentia & grauitate credendi nõ ſint aliter iudicare velle,quam Princeps ipſe eſſet iudicaturus,*l.vnic.§.hoc cunabulis,de offic.præf.prat.*

DEFINITIO XIII.

Abſolutio à vinculo iuriſiurandi ad fines agendi tantum concedi ſolet inaudito aduerſario, nec tamen neceſſaria eſt heredi iurantis.

EO iure vtimur, vt ei qui iurauit concedi ſoleat venia iuriſiurandi per Epiſcopum aut eius vicariũ,eriã nõ citato aduerſario,ſed ad fines agendi tantum non vt à iuriſiurandi vinculo pleniſſime liberatus intelligatur.[1] Sane non eſt heredi ea abſolutio neceſſaria,ne quidẽ ad fines agendi,[2] quia quod ad inducendam periurij exceptionem attinet iuſiurandum eſt perſonaliſſimum,nec tranſit ad hæredem,[3] licet eadẽ perſona cũ defuncto eſſe exiſtimetur.[4] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Licet contra ſentiat Guid.Pap.qui putat neceſſariam eſſe citationem *q.* 140.

2 Idem Guid. Pap. *ibid.* & rectè.

3 *Cap.veritatis*, vbi Innoc.Hoſt.& cæteri. *Extr.de iureiur.*

4 *l.heredem* 59.*l.nihil* 62.*de reg.iur.l.vlt.C.de her.inſt.cum ſimilib.*

DEFINITIO XIV.

Si pendente apellatione à delatione iuriſiurandi deceſſerit is, qui iurare potuit nec iurauit.

ACtori,qui non ſatis plene intentionem ſuam probauerat, iudex ſuppletiuum, vt vocant, iuſiurandum detulerat,[1] & ab ea delatione aduerſarius prouocauerat,[2] tum appellatione adhuc pendente actor deceſſerat.Cum quæreretur,an probatio quæ ex iureiurãdo ſperabatur intercidiſſet, an potius iuſiurandum pro præſtito haberi oporteret? Dicebam non eſſe pro præſtito habendum, ſiquidem fieri potuerat,vt in ipſo etiã procinctu iurandi religione aut conſcientia impediretur actor ne iurare vellet,[3] Aut ſi omnimodo erat iuraturus, imputari ei poterat,cur poſt interpoſitam ab aduerſario appellationem non petiiſſet, vt ſaluo iure appellationis iurare ſibi liceret.Hoc enim velut remedio conſultũ eſt ei,qui iurare debet, aduerſus imminens periculum amittendæ probationis, ne damnum incurrat ſi forte inter ipſas appellationis moras moriatur:[4] Cuius tamen periculi non erat cur ratio vlla haberetur,ſi ita ius eſſet,vt mortuo interea actore iuſiurandum pro præſtito haberi poſſet.[5] Verum Senatus magis probauit, vt pro præſtito haberetur. Non alia ratione quam quia per appellantem factum eſſet quo minus iuratum fuiſſet,[6] nec deberet ei appellatio iniuſta prodeſſe,[7] ob id ſolum quod victor iuris beneficio pro ſe introducto vti noluiſſet, vt pendente appellatione iuraret.[8] *Ita Senatus* pro fratribus Foret, contra D. de Choyſi.8. Cal. Sept.1592.

1 Securus errorem illum interpretum & pragmaticorum, de quo ſcripſimus *Defin.*4. ſ.

2 Quod facere pro ſuo iure poteſt,vt diximus *Defin.*6.ſ.*eod.*

3 Sic enim aliquando inſpicimus id, quod potuit euenire facilè dũ citra iniuriam,aut malum omen, *l.qui bona* 13.§ *cum inter. de damn. infect.l.eo tẽpore* 50.*D.de pecul.l.cum tale* 72.*in princ.de cond. & demonſtr.*

4 *l.generaliter* 12 §.1.*C.hoc tit.* Dixi *d.Defin* 6.

5 Nulla enim hoc caſu ratio faceret,vt recedi deberet à iuris regula,quæ non patitur innouari quicquam pendente appellatione, *tot tit. Nihil innou.pend.app.*Neque vero defuncto actore probatio intercideret, quam tamen intercidere ſcriptum eſt, *in d.l generaliter circ. princ.* illis verbis,*euenit vt prouocatione lite ſuſpenſa, hi quidem, qui iuſiurandum præſtare iuſſi ſunt,ab hac fortaſſe luce ſubtrahantur,probationes autem rerum cadant.*

6 In toto autem iure quod per te factum eſt, ne fieret pro facto habendum eſt, *l.iure ciuili* 24.*l.Iulius* 81. §. *vlt. de cond. & demonſtr.l. Labeo ſcribit* 50.*D.de contr.empt.l.iure* 161.*de reg.iur.cum ſimilibus.*

7 *l.tutor condemnatus* 41. *in princ.D.de vſur.*

8 Quomodo enim is qui appellauit à delatione iuramenti obiicere & imputare aduerſario ſuo poteſt,cur non iurauerit? Sed reſpondebam non poſſe quidem id imputari per aduerſarium,qui ipſe noluerit iurare. At non eo minus locum eſſe legibus,quæ volunt delationem iuriſiuri. At non eo minus locum eſſe legibus,quæ volunt delationem iuriſiurandi intercidere præmortuo eo, qui iurare debuit, ſiue iurandi non obſtante appellatione poteſtatem habuerit ſiue non Adducebatur *d l.generaliter* 12.§.1. *C.hoc tit.* in illis verbis,*vel ſi hoc recuſauerit quaſi illato ſacramento præſtito.* Sed tota illa lex loquitur de iureiurando,quod contra ipſum appellantem præſtari debuit, non de eo, quod ab appellante, vt ſcripſi *in Chil.de err.pragm.* Iunge *Defin.*32.ſ.*eod.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XV.

Si è contrario decesserit is, qui iusiurandum detulit, & cui potuit referri.

EAdem fere quæstio tractari potest, Si is qui iusiurandum detulit cum ei referri posset decesserit priusquã aduersarius iuraret, siue ante acceptatã, aut à iudice approbatã delationem iurisiurandi, siue post, an pro relato præstitoque haberi debeat, nolente aduersario cui delatum fuerat iurare, cum nec hæredi referre possit. [1] Nam si iurare velit vtique audiendus est, etiam post mortem deferentis: [2] Sin referre non item, quia iniquum est cogi heredem iurare de facto defuncti. [3] Verius tamen est pro relato & præstito habendum esse, ne ei cui delatum est prosit, quod perperam & sine causa iurare, vel referre recusauit. [4] *Ita tractatum est* in causa Franciſci Garin procuratoris Necienſis, & N. Pollet, 4. Februar. 1593.

1 Sicut nec deferre, *l. Marcellus 11. §. iurare, ff. rer. amot.* vbi ratio redditur, quod iniquum sit de alieno facto alium iurare. Paul. *lib. 2. sent. tit. 1. §. 4.*

2 Neque enim mors deferentis extinguit delationem, cum eius præsentia suppleri possit per præsentiam heredis.

3 *dict. §. iurare.*

4 *Arg. l. generaliter 12. §. 1. C. hoc tit.* in illis verbis, quæ retulimus, *n. vlt. Defin. praced.* Etsi enim verum est, quod diximus, *Defin. 9. 5.* iurare non cogi eum qui non possit referre: In proposito tamen id dici non potest, cum per eum qui iurare potuit & debuit, aut referre, factum sit, ne hodie iusiurandum referri possit, mortuo scilicet interea eo, cui potuerat hoc iusiurandum referri, si voluisset. Scripsi *d. Defin. 9. n. 6. & 7.*

DEFINITIO XVI.

Iusiurandum simpliciter & sine solemnitate delatum quomodo præstandum sit.

SI de facti veritate simpliciter delatum tibi sit ab aduersario iusiurandum, nulla solemnitatis forma præscripta, sufficiat tibi advictoriam, quod simpliciter rem ita se habere aut non habere iuraueris. [1] Nam quod dici solet, Aliud esse iurare, aliud positionibus, vt vocant, & allegationibus aduersarij cum iureiurando respondere, tunc procedit cum solemne iusiurandum delatum est, [2] vt puta super sacrosanctis Dei Euangeliis, aut sanctissimo missæ Canone, aut venerabilissimis Diui Antonij reliquiis. Quibus vtique casibus iurasse non videtur, qui non iurauit sicuti delatum est, [3] tametsi adhibito iureiurando quid affirmauerit vel negauerit. *Ita Senatus* pro N. Poysat Procuratore fiscali apud Bugienses, contra N. Claudium de Miniod, 3. Non. Dec. 1592.

1 Nam cum iurari oporteat sicuti delatum est iusiurandum, *l. 3. §. vlt. D. de iureiur.* consequens est, vt si simpliciter & sine vlla solemnitate delatum sit, simpliciter quoque & sine solemnitate iuratum esse sufficiat.

2 Quo casu solemniter quoque & in forma delata non perfunctorie iurandum est. Iunge *Defin. 25. 7. eod.*

3 *d. l. 3. vlt.* iunct. *l. 4. & 5. eod.*

DEFINITIO XVII.

Infamis iusiurandum deferre non magis potest quam iurare.

INfamis sicuti iurare non potest, [1] ita nec iusiurandum deferre, ne referendi facultas ei adimatur cui fuerit delatum. [2] *Ita Senatus* pro Franciſco Garin, contra Michaëlem Pollet, 14. Cal. Ian. 1591.

1 Nam si bonæ & integræ opinionis ac frontis esse debet quisquis pro alio testimonium dicit, *l. 3. in princ. §. lege Iulia, & l. quæsitum 13. D. de testib. l. testium 18. C. eod.* quanto magis ille qui in propria causa iudex constituitur, *l. 1. D. quar. rer. act. non det.* Sed & cum periurij pœna præcipua illa sit, vt infamis fiat quisquis fuit periurus, *l. si quis maior 41. C. de transact.* cur iurare permittimus ei, qui ob infamiam suam iam aliunde contractã possit hanc periurij pœnam contemnere, vt *in l. si quis iniuriã 35. D. de iniur.* Notant nostri post Bart. *ad l. admonendi 31. D. de iureiur.*

2 Cum iurare non cogatur quisquis iusiurandum referre paratus est *l. manifestè 38. D. eod.* Scripsi *Defin. 9. 5.*

DEFINITIO XVIII.

Habenti semiplenam probationem non defertur iusiurandum suppletorium, si qua vel minima contra eum præsumptio sit.

VT iusiurandum, quod nostri suppletiuum vocant, deferatur actori, qui suam intentionem vnius hominis testimonio probauit, non tantum necesse est, vt testis ille sit omni exceptione maior, [1] sed illud etiam, vt eius fides nulla contraria præsumptione debilitetur. [2] Finge productos ab actore testes duos, quorum alter dicat se vidisse vel audisse id, quod per visum vel auditum probari debeat, [3] in eamque rem nomimet alium contestem, qui aut neget se tum adfuisse aut fateatur quidem, sed neget se audisse vel vidisse. Non deferemus actori iusiurandum, quod alioqui si prior solus productus fuisset deferri oporteret. [4] Nec simile est quod dici solet sufficere solemnem numerum exaudire. [5] Neque enim aut solemnis, aut alius vllus numerus vno teste perficitur. [6] Et quamuis inueterato nostrorum errore receptum sit, vt vnus testis faciat semiplenam probationem, quia duo faciunt plenam: [7] Non illud tamen etiam receptum est, vt tam solemniter vnus testis sufficiat ad semiplenam probationem quam duo sufficerent ad plenam. [8] *Ita Senatus* in causa R. fratris Bonauenturæ Martin. Franciſcani, & Matthæi Martin. 8. Id. Febr. 1593.

1 Quomodo Iustin. loquitur in *l. optimam 14. ad fin. C. de contr. & committ. stipul*

2 Nam si non careat suspicione testimonium, siue ob personam à qua fertur, siue ob causam de qua fertur, nulla prorsus ratio eius habenda est, *d. l. 3. ad fin. princ. D. de testib.* Bart. & post eum cæteri *ad l. admonendi 21. D. de iureiur.* [Ferrar. *in form. libell. resp. rei conuent. in verb. iurisiurandi, n. 19. & 20.*]

3 Debet enim testis rationem reddere dicti sui, & quidem per sensum qui in eam rem idoneus sit & accommodatus, *l. sola 4.* vbi DD. *C. de testibus l. si arbiter 28. D. de probat.*

4 Non potest enim suspectum non esse testimonium eius qui contestem allegat illum quem non habet.

5 *l. heredes palam 21. in fin. princ. D. qui testam. facer. poss.* quo etiam pertinet quod ad illum locum & ex illo Baldus notat, plus credi testibus affirmantibus, quam negantibus.

6 *l. vbi numerus 12. C. de testib.* Nam, vt Philosophi dicunt, Vnitas non est numerus, sed principium numeri.

7 Argumentum, hoc est, quo nostri passim vtuntur post Bart. *ad d. l. admonendi.*

8 Id enim est quod Paulus scribit *lib. 3. sent. tit. 4. §. 10.* superfluos testes non nocere, vt intelligamus, E contrario igitur non superfluos nocere. Quis autem superfluum testem dicat eum qui non nisi secundus adhibeatur? *d. l. vbi numerus.* iunct. *l. 1. §. vlt. eod.* Matthæi *cap. 19. in ore duorum: &c.*

DEFINITIO XIX.

Si iusiurandum non possit referri deferenti, nisi super aliis articulis, ad eundem tamen effectum & finem tendentibus.

CVm vidua mercatoris eademque communium liberorum tutrix peteret à te pretium mercis, quam à se famulo tuo traditam diceret, ac cuius solutionem tu ipse marito dum viueret sæpius promisisses, tu vero vtrumque negares, detulit illa tibi iusiurandum. Dixisti nolle te iurare nec cogi posse ad iurandum, vel referendum, quia quod attinebat ad traditionem mercis, quam illa diceret à se factam famulo tuo, alieni facti id esset non tui. De alieno autem iurare nemo cogendus est, [1] periurij metu. [2] Quod vero ad promissionem à te ipso factam soluendi pretij, iurare quidem te posse, si velis, sed cogendum non esse, [3] quod salua tibi esse debeat conditio referendi si referre malis quam iurare, vt sunt plerique tam religiosi, aut potius superstitiosi, vt nec si liquido & vere iurare possint, tamen id facere vnquam velint. [5] In proposito autem referri iusiurandum actrici non poterat, cum non sibi, sed marito suo eam promissionem à te factam diceret. [6] Erat enim id factum alienum, de quo tametsi maximè vellet iurare, ipsi tamen licere non deberet, nec si millies à viuo marito negotij gesti ordinem propriis auribus audiuisset. [7] Proinde absurdum videbatur, cum id, quod erat facti & sciẽtię debitoris, nõ esset facti & sciẽtię creditoris, deferri iusiurãdũ super vno litis capite, & à debitore

referri

referri ſuper alio. De eadem namque re iurare vel referre cogendus eſt is, cui iuſiurandum defertur, non de vna iurare, vel referre de alia.[8] Nam & ob eã cauſam dicimus, cum qui iuſiurandum detulit ſi referatur non poſſe recuſare quo minus iuret, & quidem modo delato, quia quod refertur iuſiurandum, illud ipſum eſt quod ipſe detulit, nec proinde in ſua perſona improbare poteſt conditionem quam in alterius perſona æquam putauerit.[9] *Senatus* tamen pronunciauit cogendum te, vt vel iures, de eo nimirum quod ſcias ita eſſe aut non eſſe, vel referas actrici, de eo ſcilicet quod ad illius ſcientiam pertineat. Etenim aliud erat dicere traditam famulo tuo mercem, de quo iurare non poteras, aliud fuiſſe à te promiſſam marito actricis ſolutionẽ pretij quod petebatur,[10] de quo nec actrix ipſa iurare poterat, nec tu conſequenter iuſiurandum ei referre.[11] Vtrumque tamen tendebat ad eundem finem, connexáque vtriuſque poſitionis poteſtas erat, ſcilicet vt traditæ mercis pretium ſolueretur.[12] Idque eſt quod Iuriſconſulti tractant, Non ſemper conſonans eſſe, vt per omnia referatur iuſiurandum, quale defertur forſitan ex diuerſitate rerum vel perſonarum quibuſdam emergentibus, quæ varietatem inducunt, quod cum incidit officio iudicis terminandam eſſe conceptionem iuriſiurandi.[13] Sed etſi nulla ratio eſſet iuriſiurandi referendi, non eo *minus* tamen debitor iurare cogendus eſſet. Nec enim perpetua eſt illa iuris regula,[14] vt iuſiurandum deferre *non poſſit is*, cui referri nequeat.[15] Quid enim ſi ob id duntaxat impediatur relatio, quod creditor deceſſerit, qui quandiu vixit ſæpius interpellauit debitorem, vt ſolueret?[16] Cur fruſtratio debitoris ipſi proderit,[17] vt nec in propria cauſa ipſe ſaltem iudex eſſe compellatur?[18] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Iacobina de Meurs vidua Ioannis de la Brolie, contra illuſtrem Georgium de Mouxi Comitem de Monreal, 8. Id. Febr. 1593.

1 *l. Marcellus* 11. *§. iurare, D. rerum amot.*

2 *l. videamus* 4. in illis verbis, *etiam periurium anceps ſubire, D. de in lit. iurand.*

3 Non enim quicquid alicuius poteſtati permittitur idipſum etiam ſubiicitur iuris neceſſitati, *l. non quicquid* 40. *D. de iudic.*

4 Etſi enim verba illa edicti præciſa ſunt, *aut iurare cogam aut ſolucre, l. iuſiurandum* 34. *§. ait prætor, de iureiur.* admittunt tamen interpretationem & exceptionem illam, ſi non referre iuſiurandum malit is cui delatum eſt, vt ibidem ſubiicit Vlp. iunct. *l manifeſtæ* 38. *eod.*

5 *l. quæ ſub conditione* 8. *D. de condit. inſtit. l. cum quidam* 21. *§. neque enim, C. de fid. inſtrum.*

6 *d. l. Marcellus* 11. *§. iurare, D. rer. amot. d. l.* 4. *de in litem iurand. D....*

7 Nam etſi iuraret illa millies idipſum ſe à marito audiuiſſe, non plus tamen probaret, quam probare poſſet nuda & non iurata mariti aſſertio, quæ tamen nihil probaret, adeoque nec ſi maritus id cum iureiurando aſſeruiſſe probaretur per mille teſtes, quia non prodeſt iuſiurandum, quod quis præſtitit nemine ſibi deferente, *leg* 3. *in princ. D. de iureiur.*

8 *d. l. Iuſiurandum & ad pecunias* 34. *§. ait prætor.* iunct. *§. ſeq. & d. l. manifeſtæ* 38. *eod. tit.* Simile eſt quod dicimus, ſi de vna re iuratum ſit, non debere prodeſſe iuſiurandum in alia, *l. ait prætor* 7. iunct. *l. ſi actor.* 36. *D. eod. tit.*

9 Hæc ipſa ferè Vlpian. verba ſunt, *in d. l. iuſiurandum, & ad pecunias* 34. *§. datur, eod. tit.*

10 Traditio enim mercis facti eſt, ſicut & promiſſio ſolutionis, *l. conſilio* 9. *§. vlt. D. de curat. fur.* Itaque duo facta ſunt & ſeparata, in quorum altero proinde delatum iuſiurandum ad alterum, extendi non poteſt, *l. ſi duo patroni* 13. *§. ſi quis iurauerit, D. de iureiur.* Facit *l. in duobus* 28. *§. ſi quis iurauerit, eod.*

11 Vt §. dixi *num.* 6.

12 Sic dicimus, interdum etiam coniungendos teſtes ſingulares & pro conteſtibus habendos, nempe, ſi eorum teſtimonia tendant ad eundem finem. Notat. *ad l. iuriſiurandi* 9. *§.* 1. *C. de teſtib.*

13 Text. eſt *in d. l. iuſiurandum. §. non ſemper, D. de iureiur.* etſi non eſt improbabile, totum illum §. Triboniani eſſe potius quam Vlpiani, vt alio loco ſcripſi.

14 Dixi ſupra *Defin.* 9 *eod.* Adde Aymon. Cravet. *conſ.* 203. *per totum*

15 De qua regula & eius fallentiis, vt loquuntur, vide Bart. & alios *ad l. manifeſtæ,*

16 Scripſi *Defin.* 15. *num.* 4 §. *eod.*

17 Contra *l. hominem* 37. *D. mandat.*

18 *l.* 1. *D. quar. rer. non det.*

DEFINITIO XX.

Tutor pro pupillo iurare aut iuſiurandum deferre quando poſſit.

QVemadmodum tutori permittitur, vt pupilli nomine deferat iuſiurandum, ſi aliis omnibus probationibus pupillus deſtituatur:[1] ita permittendum illi eſt, vt ſi reus ei iuſiurandum referre malit, iurare poſſit, de eo nimirum quod is ipſe ſciat ita eſſe aut non eſſe.[2] Sed etſi relatum à reo iuſiurandum nolit accipere cogendus eſt cum imputare ſibi debeat cur detulerit, ſi nolebat ex relatione iurare.[3] Eſtque hoc fauorabiliter pro pupillis receptum & contra iuris regulas,[4] vt ipſorum nomine & de ea re, quam ipſi neſciant, tutor iurare poſſit, ne alioqui damno litis afficiantur, ſi tutori non liceat iuſiurandum deferre, aut iurare aduerſario delatũ ſibi iuſiurandũ referente.[5] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 *l. tutor pupilli* 35. iunct. *l. iuſiurandum quod ex conuentione* 17. *§. ſi tutor. D. de iureiur.* vbi ratio reddatur, quod & alienare res tutoi poteſt, & ei ſolui poteſt, & ab eo res in iudicium deduci. Adeo, vt ſi ex tutoris delatione iuratum ſit audiri non debeat pupillus quandoque venire volens contra iuſiurandum, alioqui non eſſet audiendus tutoi deferens iuſiurandum, *l. alias* 18. iunct. *§ vlt, d. l.* 17. *eod.* Et ſane verendum non eſt hoc caſu, ne pupillus quandoque reſtituatur in integrum tanquam læſus, cum nullas læſionis probationes habiturus ſit, niſi ponas alias ex poſtfacto ſuperueniſſe, quibus ſolis tunc vti velit, *arg. l. admonendi* 31. *eodem.*

2 *l. videamus* 4. *D. de in lit. iur.* iunct. *l.* 11. *§. ben. rer. amot.*

3 Non enim tutori tam facile ſuccurritur, qui ſeipſum in eam neceſſitatem coniecit, vt nec alij cuilibet, *l. ſi fideiuſſor* 7. *§.* 1. *D. qui ſatisd. cog.* & ſibi imputet, qui proceſſit ad delationem iuriſiurandi, vt in ſimili ait *l. ſi non fuerit* 37. *D. de iureiur.*

4 Vt & alia pleraque, *l. pupillus* 9. *D. de acquir. hered. & ſimilib.*

5 Cum nec aliter liceat tutori deferre iuſiurandum pupilli nomine, quam ſi probationes omnes pupillo deficiant, vt ait *d. l. tutor pupilli*, ac proinde eo caſu, quo fieri nullo modo poſſit, vt aliter quam ex delatione iuriſiurandi pupillus vincat, qui vtique ſine probationibus vincere non poteſt, nec in eo priuilegium vllum habet, quod tanc habere non poſſit citra alterius iniuriam contra *l. ſed cum herede* 12. *D. ad SC. Trebell. l. quod autem* 6. *§. ſi quid cum pupillo, D. quæ in fraud credit.*

DEFINITIO XXI.

Coheres niſi coheredibus conſentientibus iuſiurandum deferre non poteſt.

SI ex pluribus coheredibus quidam iuſiurandum deferant aliis inuitis aut etiam ignorantibus, audiendi non ſunt, nec ſi velint cauere de rato,[1] propter periculum iuranti imminens, ne periurium detegatur, ſi contrarias probationes quandoque adferant, qui iuſiurandũ non detulerunt.[2] Ideoque ſi mater plurium quorum alij ſint impuberes, alij adulti, iuſiurandum deferat eorum nomine, quos in tutela habet,[3] non aliter iurare cogẽdus erit aduerſarius aut referre, quàm ſi adulti quoque delationi conſentiãt.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Bart. *in l. iuſiurandum & ad l. pecunias* 34. *§ procurator, n* 4 *D. de iureiur.*

2 Inde namque fit, vt quotieſcunque periculum eſt, ne is, qui iurauit, poſtmodum aliquo conueniatur, iurare non ſit cogendus quia iuſiurandum deciſorium eſſe oportet, & tale, contra quod nulla vnquam probatio afferri poſſit, *l. ſi duo* 13. *§. idem Iulianus in fin. l. iuſiurandum quod* 17. *§. ſi tutor, & §. vlt. cum duab ll. ſeqq. l. tutor pupilli* 35. *D. eod.* Atqui iuſiurandum ab vno delatum aliis neque prodeſt neque nocet, *l.* 3 *§. pen. l. nam poſteaquam* 6. *§. vlt. & ll. ſeqq. eod. l. nec filius* 7. *C. eod. l. ſed etſi* 7. *§. ſi petenti, D. de publ. in rem act.* præterquam in duobus reis. *l. in duobus* 28. *in princ. & §. ex duobus D. de iureiur.*

3 Quod facere vtique poteſt non tanquam mater, ſed tanquam tutrix, aliis ſcilicet probationibus omnibus deficientibus; vt ait *d. l. tutor* 35. *eod.*

4 Quorum ſcilicet nomine deferendi iuriſiurandi nullum ius mater habet, neque tanquam mater; neque tanquam tutrix.

DEFINITIO XXII.

Iuſiurandum delatum reuocari poteſt in ipſo etiam procinctu iurandi.

IVſiurandum ab eo ab delatum, qui nouas habeat & tutiores probationes, reuocari poteſt, non ſolum poſteaquã

Source : BIU Cujas

oblatam iurandi conditionem aduersarius agnouit, sed & in ipso procinctu iurandi.[1] Quia licet videatur pro iurato habendus, quisquis in procinctu inrandi fuit,[2] ne alioqui perinde arguatur de periurio aut saltem de peierandi voluntate, atque si iam iurasset: Verum tamen est, iuratum non esse, potuitque is, qui fingebat fortasse paratum se in promptu iurare, voluntatem subinde mutare & nolle iam iurare.[3] Denique ante actum perfectum locus est pœnitentiæ ex vtraque parte.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 4. Id. Febr. 1593. contra N. Suchet Maurian.

1 *l. si quis iusiurandum 11. C. hoc tit.* Iunge *Defin.* 3. §.

2 *Arg. l. pen. D. de test. milit.*

3 Alioqui sufficeret voluntas suscepti iurisiurandi, quod non ita est. Susceptum enim aut præstari à suscipiente aut à deferente remitti necesse est, *l. remitti 6. D. de iureiur.*

4 Quia nihil actum est quandiu aliquid supereſt agendum, *d. l. si quis iusiurandum, & l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.* [Sed tamen sumptus frustratorios qui facti sunt sarciri oportet ab eo qui delationē reuocauit. *Ita Senatus* inter fratres Thomassin, 12. Iun. 1613.]

DEFINITIO XXIII.

Excluſus ab omni probationum genere iuſiurandum deferre non poteſt.

SIcuti nec iurare nec iusiurandū referre cogitur, quisquis alias probandæ veritatis rationes adferre paratus est, vt periurij periculum & suspicio, quantū fieri potest, euitetur:[1] ita ex contrario, qui ab omnibus probationibus excluſus est, si iusiurandum deferre velit, audiri non debet,[2] quoniam & hæc quoque probationis species quædam est, & quidem fortissima atque efficacissima.[3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Gauem de Rumilly & Nicolai Curtet, 15. Calend. Mart. 1593.

1 Dixi *Defin.* 3. §. vbi tamen vide quæ scripsi *n.* 3. Adde Ant. Tess. *Dec. Ped.*

2 Abb. *in c. accedens, Extr. de prabend.* Iaſ. post alios *in l. vlt. Cod. de codicill.* Videtur tamen obstare Iustin. constitutio *in l. si quis 11. Cod. hoc tit.* quæ eum, qui post desperatas alias probationes iusiurandum defert, ita demum vult audiendum non esse, si iam antea iusiurandum detulerat. Sed debet illa lex intelligi de eo casu, quo deferens nondum sit ab omni probationis genere excluſus; vt non tam ei noceat, quod excluſus sit à probando, quæ excluſio sola semper & omnimodo sufficeret, quam quod à delatione semel facta vltro resilierit.

3 *l. eum qui 30. ff. de iureiur.* contra quam probationem alia nulla postmodum admitti potest, *leg. si duo 13. §. idem Iulianus eod.* Iunge *Definit. 28.* §.

DEFINITIO XXIV.

Periurium ex nouis inſtrumentis probari poteſt, non vt puniatur, ſed ne proſit peieranti.

SI deferente aduersario iuratum sit, & nouæ ex instrumentis probationes emergant, per quas manifestè de periurio appareat, de periurio quidem, quod solum Deum vltorem habet,[1] quæri non oportebit,[2] vt vlla eo nomine pœna infligatur,[3] sed tamen perinde qui iurauit condemnabitur, ac si non iurasset, ne ex periurio suo emolumentum improbum consequatur,[4] non solùm si de vltima voluntate tractetur, sed & si de negotio, quod inter viuos gestum sit. Generalis enim ratio illa est, quæ mouit Iustinianum, vt ita constitueret.[5] Quanquam non idem admitti debet, si per testes velit quis docere de periurio, nec si dicat amissum esse instrumentum, velitque probare & amissionem, & quæ instrumento continebantur.[6] Etsi enim plerumque hæc probatio recipitur iis etiam casibus, quibus ex scripto quid probari necesse est:[7] Iurisiurandi tamē auctoritas non patitur, vt periurij probatio testium fidei committatur.[8] *Ita Senatus* in causa D. Petri de Reydelet D. de Charanson magistri Computorum, & Dominæ de la Foreſt, 11. Calendas April. 1593.

1 *l. 2. C. hoc tit.*

2 *l. 1. eod.*

3 Sufficit enim periurij pœna, *l. nam sufficit 22. ff. de dolo*, id est vltio Dei, vt interpretati sumus *Defin. 2. num. 5.* §.

4 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

5 Solet enim ratio legis, prout generalior vel strictior est, ampliare & restringere legem, *l. cum pater 77. §. dulciſſimis, de leg. 2. l. quæſitum 13. ff. de teſtibus.*

6 *Arg. l. admonendi 31. ff. de iureiur.*

7 *l. teſtium 18. in fin. C. de teſtibus.*

8 Imo nec nisi nouis instrumentis vti debet, qui impugnat iusiurandum, *d. leg. admonendi l. 3. in fin. Cod. ſi minor ſe maior. dixer.* Iunge *Defin. 2.* §.

DEFINITIO XXV.

Iuriſiurandi ſolemnitas in dubio præſumitur interueniſſe, maximè ſi aduerſarius conqueſtus non ſit.

DElatum simpliciter solemne iusiurandum, non nisi super sacrosanctis Euangeliis delatum intelligitur, & citra vllam aliam solemnitatem:[1] non item super sacro Missæ Canone.[2] Si autem, quod sæpius fit, delatum sit super sacrosancto Canone, & in delationis consequentiam legatur simpliciter præstitum, nec appareat, an super Canone necne, dubitari potest, an recte præstitum intelligatur. Et magis est, vt iuxta formam delatam præstitum esse in dubio videri debeat,[3] nempe vt valeat actus potius, quam pereat,[4] minúsque scriptum quam factum intelligatur.[5] Præsertim, si in manibus Senatoris ad hoc dati aut alterius iudicis cuiuslibet iuratum fuerit, quem non sit credibile in eo errasse, quod præter aut contra formam delatam iurari permiserit.[6] Quid rursum, si constet contra formam delatam iuratum esse, nec tamen is, aduersus quem iuratum est, hoc obiiciat aut conqueratur? Valebit iusiurandum, quasi delatam solemnitatem tacito consensu aduersarius ex postfacto remiserit.[7] Quod vtique facere potuit, cum non sit hæc solemnitas ex eorum numero, quæ ad ius publicum spectant, & quibus renunciari non potest.[8] Itaque non solùm si aduersarius iusiurandum ritè præstitum fateatur, sed etiam si taceat, nec conqueratur, pro ritè præstito haberi debebit.[9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Portier, pro R. D. Angelo Iustiniano Episcopo Gebennensi, & Francisci Blanc, Id. Nouembr. 1593.

1 Nota *d. l. 1. & in Auth. ſacramenta puberum ibid. poſita, C. ſi aduerſ. vendit. & in l. 3. in fin. Cod. ſi minor ſe maior. dixer.* Iunge *Defin. 16.* §. *eod.*

2 Maior enim illa solemnitas est, de qua in dubio non videtur fuisse cogitatum, potestque imputari ei, qui iusiurandum detulit, potuitque delationi quam voluisset legem dicere, *leg. 3. §. vlt. l. 5. in princ. ff. de iureiur.* cur non eam dixerit apertius, *Ex reg. l. veteribus 36. ff. de pact. l. Labeo ſcripſit 31. ff. de contrah. empt.* sicut & ei imputamus atque actionem ex iurisiurandi delatione denegamus, si iusiurandum detulerit, nec prius de calumnia iurauerit, *l. ſi non fuerit 37. ff. de iureiur.*

3 Quia solemnitas intrinseca facilè præsumitur, *l. ſciendum 30.* vbi DD. *de verb. oblig.* Facit *l. Titia 134. §. idem reſpondit eod. l. 1. C. de contrah. ſtipul. §. fin. Inſt. de fideiuſſ.*

4 Iuxta regulam *l. quoties in actionibus 12. l. vbi 21. ff. de reb. dub. leg. cogi 16. ad SC. Trebell.*

5 *Argum. l. vnum ex familia 67. §. ſi omiſſa, de leg. 2. l. cum auus 102. de cond. & demonſtr.* Etsi ad vltimas voluntates magis, quam ad contractus ea coniectura adaptari potest. Iusiurandum autem contractui aut rei iudicatæ similis est, non vltimæ voluntati, *l. 1. & 2. ff. de iureiur.*

6 Ita enim inutile esset iusiurandum, *d. l. 3. §. vlt. & l. 5. in princ. eod.* Facit *l. cum de indebito 25. D. de probat.* in iis verbis: *Si ipſe homo diligens est & ſtudioſus*, (quales quippe iudices omnes, præsertim Senatores esse oportet) *cuius perſonam incredibile eſt in aliquo facile erraſſe.*

7 Vnicuique enim licet contemnere ea, quæ pro se introducta sunt, *leg. ſi iudex circumuento 28. D. de minor. l. pen. C. de pact.* Et sane quemadmodum is, qui iusiurandum detulit, remittere totum si velit potest, *leg. remittit 6. D. de iureiur.* ita & pro parte, id est, quod ad maiorem solemnitatem, licet solemnitas actus cuiuslibet sit quid indiuiduum. Facit *leg. 2. Codice commun. vtriuſque iudic. l. penult. C. de recept. arbitr.*

8 *l. nemo poteſt 75. de leg. 1. l. vlt. D. de ſuis & legit. hered.*

9 Nam in iudicialibus taciturnitas habetur pro consensu, *dicta lege penultima. Codice de recept. arbitr.* In extraiudicialibus non item *l. ſicut 8. §. non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypothec. ſoluit.* Iunge *Defin. 34.* §. *eod.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXVI.

Casus, in quo iurare cogitur is, cui delatum est iusiurandum, nec ei conceditur vt possit referre.

ALiquando euenit, vt is, cui delatum est iusiurandum, cogatur omnimodo iurare vel causa cadere, nec audiēdus sit si referre velit: etiamsi id deferat, qui iurare ipse posset si vellet,[1] nimirum, cum ea delatio facta est ex abundanti. Id est ab eo, qui citra delationem ex litis actis & instrumentis exploratam habebat causæ victoriam.[2] Cur enim iurandi necessitatem irrogemus ei, de cuius iure iam satis appareat,[3] quique fortassis nimia & superstitiosa religione teneatur, vt si sibi iurandum esset causa cadere mallet quam iurare? [4] Planè aduersario iurante condemnandus est quantumcunque falso & mala fide iuratum constet,[5] quoniam imputare sibi debet, qui aduersarium in causa sua iudicem constituerit.[6] *Ita Senatus* in causa supradicta, anteriore & secreto Senatusconsulto 12. Cal. Maij 1592.

1 Quod tamen abhorret à communi iuris regula, *l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. ait prætor, cum §. seq. & §. vlt.* iunct. *l. manifesta 38. D. de iureiur.* Vide Cravet. *cons.* 103.

2 Sublata enim causa iurisiurandi, superest pristinus litis status ex quo vincere debet is, qui suam intentionem plenissimè probatam habet, *arg. l. cum is 32. §. mulier, D. de cond. indeb.*

3 Nisi forte quis ei velit obiicere: Pateat tibi via quam elegisti. Sed hoc tunc ei posset obiici, cum aliquid agendum superesset ad victoriam litis consequendam, vt in specie *l. si quis 11. C. hoc tit.* non autem, cum nihil nisi iudicandum est, vt in proposito.

4 *l. qua sub conditione 8. D. de condit. inst. l. cum quidam 21. vers. neque enim, C. de fid. instrum.*

5 Excipe casum de quo *Defin. 24. §. eod.*

6 *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det. l. si non fuerit 37. D. de iureiur.*

DEFINITIO XXVII.

Iusiurandum suppletorium deferri potest petenti etiam post didicita testificata, adeoque in causa appellationis.

QVæsitum est, an in supplementum minus plenæ probationis iusiurandum, quod ob eam causam suppletiuum vocant,[1] peti possit in causa appellationis ab eo, qui semiplene probauit in prima instantia? Nam si in causa appellationis probationes factæ sint, siue prima siue secunda appellatio proponatur, dubitationem res non habet, quin eadem instantia iusiurandum peti possit.[2] Quibusdam placebat non posse, propterea quod suspecta videatur fides eius, qui non prius petat admitti se ad iurandum quam didicerit testificata.[3] Et sane iudiciarij moris est, vt in ipso instanti, quo testationes producuntur, hoc etiam iusiurandum petatur.[4] Sed tamen contra visum est, nihil referre, antene an post didicitas testationes id fiat, non solum, quod probationes non sint coangustandæ,[5] hæc vero quædam sit probationis species;[6] sed etiam, quia nullus hic subest metus subornationis,[7] nec quicquam causæ est, cur deterior esse debeat conditio eius, qui non petendi ab initio iurisiurandi eam fortasse rationem habuit, quod veritatis sibi pro se conscius testium fidei & integritati aut memoriæ plus æquo confideret.[8] *Ita tractatum est* in causa N. Cantamot & N. Chastelard Augustanorum 12. Cal. Febr. 1594.

1 De quo diximus *Defin 4. §.*

2 Cum enim iurisiurandi genus sit probatio, *l. admonendi 39. D. de iureiurand.* quisquis in causa appellationis ad probandum admissus est, ad hoc quoque probandi genus admissus intelligi debet.

3 Nam solent, qui sibi conscij sunt, de bona lite faciliores esse ad petendum, vt sibi iusiurandum hoc deferatur.

4 Vt probationes perficiantur eo tempore, quo incipit quæri, an per testationes probata sit intentio eas producentis.

5 *l generaliter 12. in princ. C. hoc tit.*

6 *l. admonendi 31. C. de iureiur.* secundum traditiones interpretum nostrorum ad eam legem.

7 Qui tamen solus facit, ne post didisc ita testificata noui testes admitti possint, *c. series. Extr. de testib. cum simil.*

8 Nec enim vituperanda est modestia eius, qui non tam facilis fuit ad petendū sibi deferri iusiurandum vt vinceret in lite, in qua se putabat etiam citra iusiurandum posse vincere. [Itaque potest peti etiam post conclusionem in causa. Fachin. *lib. 1. c. 17.* Alio tamen iure vtimur. ex Ferrar. *in form. lib. resp. rei. conuent. in verb. iurisiurandi num. 17.*]

DEFINITIO XXVIII.

De dilatione iurisiurandi decisorij post alias probationes frustra tentatas.

DE iureiurando, quod decisorium vocant, dubitatum est, an deferri possit ab eo, qui per testes intētionem suam probare voluit, nec potuit? Et quidem ante didicita testificata minorē habere dubitationē res videtur,[1] quasi parum referat, an testes nondū sint auditi, an ita auditi; vt quid dixerint nesciri possit.[2] Sed post didicita testificata difficilius est, vt desperatis probationibus cæteris liceat recurrere ad iusiurandum:[3] Sunt tamen qui adhuc putent, eo demum casu denegandam iurisiurandi deferendi licentiam, quo ante alias probationes tentatas iusiurandum delatum fuerat, & subinde reuocatum.[4] Alioqui nihil causæ esse, cur deteriotis conditionis esse debeat, qui aliis modis intentionem suam probare cum vellet non potuit, quam qui non voluit cum fortasse posset.[5] Neque probe recusare posse eum, cui iusiurandum defertur, quique in causa sua iudex constituitur,[6] quo minus aut iuret aut referat si aliud nihil sit, quod iuramenti delationem impediat aut relationem.[7] Verum re accuratius disputata, placuit contraria sententia, adeóque illo etiam casu, quo nondum didicita sint testificata, si modo omnis probandi via præcluſa sit:[8] quandoquidem hoc iurisiurandi genus probatio est, & quidem efficacissima.[9] *Ita Senatus* in causa R. Claudij Combet Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le Bœuf, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 Anton. Tessaur. *in decis. Pedem. 93.* [Boer. *decis. 95. n. 4. 5. & 6.* vbi ait Bartoli opinionem vt exclusus à probando per testes possit iusiurandum deferre, communiter improbatam esse & tamen pro ea fuisse à Curia iudicatum.]

2 Clusis adhuc scilicet attestationibus. Nam de scriptura clusa, aut, vt alij loquuntur, clausa, non potest haberi vera certitudo, inquit Bald. *ad l. si quis mihi bona 25. §. an nominatim per ill. text. D. de acquir. hered.* vbi addit, ob hanc causam attestationes clausas esse oportere donec publicentur, ne committatur subornatio. [Sunt tamen qui putent posse hoc casu recusari iuramentum propter periculum quod subest ne periurium detegatur. Tessaur. *vbi s.* Osasc. *decis. 11.* contra quos tamen & recte sentit Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 22.*]

3 Verba sunt *legis si quis iusiurandum 11. C. hoc tit.*

4 Qui verè casus est *d. l. si quis iusiurandum.*

5 Dici enim potest non magis vno quam alio casu aduersarij interesse, præsertim ob rationem, quæ statim sequitur *in Defin.*

6 *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.*

7 *l. manifesta 38. D. de iureiur.* [Quod intellige etiamsi actor qui iusiurandum hoc defert reo nihil probauerit. Fachin *lib. 1. Contr. cap. 19.* Adde eundem Fachin. *c. 20. eodem lib.*]

8 Alioqui quamdiu probandi tempora largitentur non esset prohibendus iusiurandum deferre, qui alias probationes tentasset, dummodo non iam semel ante eas tentatas iusiurandum detulisset, qui casus est. vt diximus *d. l. si quis iusiurandum 11. C. hoc tit.* * Vide Boer. *decis. 95. n. 4. 5. & 6.* vbi ait Bartoli opinionem, vt exclusus à probando possit nihilominus deferre iusiurandum: sed tamen contrariam sententiam esse magis communem, & nihilominus iudicasse Curiam pro sententia Bartoli.

9 *leg. eum qui 30. in princ. D. de iureiur.* Dixi *Defin. 23. §. eod* [Eum tamen qui cum delatum à se iusiurandum reuocasset, deinde à via probandi per testes exclusus esset, Placuit si postea beneficio Principis ad probandum admittatur, etiam iusiurandum ex integro deferre posse, vt principale beneficium Principis & restitutionis quàm plenissimam recipiat interpretationem. *Ita Senatus* 14. Aug. 1610. Quid si quis sit admissus ad probandum hoc adiecto quod solet adiici, *& patet in contrarium*? Non videtur de iurando cogitatum, quia contra probationem quæ fit per iusiurandum probatio nulla admitti potest. *Ita Senatus* in causa Andrææ Sonnet, 5. Id. Ianuar. 1612.]

DEFINITIO XXIX.

Iusiurandum mala mente delatum reuocari postea nullo prætextu potest.

IAm diximus, iusiurandum litis decisorium à collitigatore delatum, quamdiu præstitum non est, reuocari posse in ipso

Source : BIU Cujas

quoque procinctu iurandi.[1] Quamuis non videatur ea res carere suspicione, ac quadam veluti exprobratione periurij, si postea contrarium probetur.[2] Sed hoc tamen ita accipiendum est, nisi is, qui iusiurandum detulit, dixerit, habere quidē se alias probationes, sed tamen iusiurandum deferre malle, vt periculum faciat conscientiæ aduersarij.[3] Hoc enim casu imputare sibi debet, qui mala mente iusiurandum deferre maluit, vt aduersarius periurium incurreret,[4] quam per alias probationes & suæ liti & aduersarij saluti consulere.[5] *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon & Ioannis Pichod, 4. Id. Nouembr. 1594.

1 *Defin.* 22. §. *eod.* vbi vide.

2 Quia ferè est, vt qui in iurandi procinctu est, habeatur pro iurato vt scripsi *d. Defin.* 22. *arg. l. pen. D. de test. milit.*

3 Dixi *Defin.* 3. *num.* 8. §. *eod.*

4 Neque enim malitiis indulgendum est, *leg. in fundo* 38. *D. de rei vindic.* & suæ malitiæ pœnam hanc istum luere æquum est, *arg. l. qui bona fide* 13. §. *cum inter, D. de damn. infect.*

5 Damnum enim, quod culpa sua sentit, sentire nec videtur, vt est in vulgata iuris regula.

DEFINITIO XXX.

Ei, qui per vnum testem probauit promissionem de reddendo instrumento, deferri potest iusiurandum suppletorium super solutione.

PRobata promissio de reddendo instrumento obligatorio vsque adeo inducit probationem solutionis,[1] aut potius taciti pacti de non petendo, quod ex ipsa instrumenti redditione induceretur,[2] vt si vel vnus testis integer omnique exceptione maior eam promissionem adfirmet, locus sit iuramento suppletorio,[3] postquam nostris placuit ad semiplenam probationem implendam iuramento locum esse.[4] Semiplenam vero probationem videri, cum testis vnus adest integræ existimationis.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Præsumptio ista dicenda esset potius quam probatio, vt & cum chirographum profertur cancellatum, *l. si chirographum*, 24. *D. de probat.* alioqui cum solutio sit facti, non potest probari, nisi probata numeratione vel vera vel confessa, *l. consil.* 9. §. *vlt. D. de curat. fur.*

2 *l.* 1. *vbi gloss. D. de pact.* Etsi enim aliud est pactum de reddendo chirographo, aliud redditio chirographi, in proposito tamen, & quod ad effectum nihil refert, nisi quod pactum de reddendo chirographo est expressum, pactum autem, quod ex chirographi redditione inducitur, est tacitum; maior autem vis taciti quam expressi esse non potest, *vulg. l. cum quid*, 3. *D. de reb. cred.*

3 Perinde, acsi testis ille vnicus testificatus fuisset de numeratione.

4 Notant nostri *ad l. admonendi*, 31. *per ill. text. D. de iureiur.*

5 Scripsi *Defin.* 4. & 18. §. *eod.*

DEFINITIO XXXI.

Iurari an possit per procuratorem, aut coram alio iudice & in alia prouincia?

IVrare iussus aut referre non est audiendus, si iurare velit per procuratorem,[1] tametsi prohibeatur iusto aliquo impedimento ad eum locum accedere, in quo iurandum est,[2] quoniam multo facilius & audacius absens & per alium quam præsens peieraret.[3] At nec petere potest, vt à iudice, coram quo iurandum est, alius detur & in locum iudicis substituatur, quo præsente, iuretur in eo loco, in quo habitat is, qui iurare debet.[4] Quoniam fieri plerunque solet, vt ex iurantis vultu & titubatione iudex periurium detegat, aut peierandi procliuem voluntatem.[5] Atqui si iurare liceret corā eo, qui non esset ipse iudicaturus, non posset iudex scire, qua fronte, quaque vel fiducia vel trepidatione iuratum fuisset. Nam ex alterius relatione idipsum explorare sane perquam periculosum esset, cum possint periurij indicia eiusmodi esse, quæ intellectu percipi melius quam verbis exprimi queant.[6] Quonam tamen remedio succurrendum esset ei, qui iurare cogebatur, nec propter itinerum difficultatem accedere poterat, maioris deliberationis esse visum est. *Ex tempore* in publico Auditorio in causa N. Bugnet & Iacobi Marthod, Prid. Cal. Febr. 1595. [Postea tamen placuit si tam iustum sit impedimentum propter quod non possit quis in eum locum venire in quo iurandum est vt nulla calumniæ aut facilitatis periurij suspicio incurrat, permittendum ei esse vt iuret per procuratorem. Maximè verò si actor sit qui aliunde probatam habeat suam intentionem, nec nisi super aliqua rei exceptione iurare iussus sit. Ne alioqui ratio inuenta sit ob quam bonæ litis iacturam eum facere necesse sit.[7] *Ita Senatus* pro D. de Murat, contra D. de Choisy 12. Cal. Sept. 1610. Sed ita tamen vt prius iurare debeat super sacro canone is qui aliud iusiurandum solemnius per procuratorem præstandum habet. Adeo vt nec iurasse videatur priusquam tota iurisiurandi solemnitas impleta sit per procuratorem. Itaque cùm Augustanus quidam cui delatum fuerat iusiurandum super reliquiis Sancti Antonij quæ in illa prouincia nullæ sunt, admissus esset ex Senatusconsulto ad iurādum Camberij per procuratorem, hac tamen lege vt prius ipse iuraret super sacro canone in prouincia apud altare Sancti Antonij, isque iam ex ea parte Senatusconsulto satisfeciisset tum procuratore iam parato Camberij iurare, reuocata esset delatio iurisiurandi ab aduersario volente suam intentionem probare per testes, Placuit valere reuocationem, quasi nondum esset iuratum, quod prius iusiurandum minùs solemne non fuisset præstitum nisi in ordine ad sequens solemnius quod nondum fuerat secutum. Eum tamen qui delationem reuocauerat visum est mulctandum refusione expensarum quas procurator fecerat qui Camberium venerat ad iurandum. *Ita Senatus* in causa N. Arigon Augusti. 1611.]

1 Quia iusiurandum est quid personalissimum, *cap. veritatis*, vbi Innoc Hostiens. & cæteri, *Extr. de iureiurand.* cuiusmodi quæ sunt per procuratorem fieri non possunt, *l. generaliter*, 12. §. *his de præsentibus*, ibi, *necesse est vel ipsam principalem personam datis certis inducijs ad iudicem venire, C. hoc tit.* Aliud est in eo, contra quem iuratur. Potest enim adesse per procuratorē si velit, imo & abesse, *d. §. his de præsentibus, vers. licentia.*

2 Hæc enim ratio materiam duntaxat præbet concedendarum plurium aut laxiorum induciarum, non etiam remittendæ solemnitatis iurisiurandi personaliter præstandi. Potiusque substituendus esset in prouincia alius iudex, coram quo personaliter iuraretur, si aliud melius dici nihil posset, vt dicam *num.* 4.

3 Præcedere namque solent & debent admonitiones iudicis aut recuperatoris coram quo iuratur, vt qui iuraturus est, videat ne temerè aut malitiosè peieret, quæ admonitiones parui nulliúsque momenti essent, si fierent procuratori non in suam sed in alterius animam iuraturo. Sed & præsentia iudicis terret maximè peieraturum, ne tam impudenter peierare audeat.

4 Hoc tamen videtur permissum arbitrio iudicis, *d. §. his de præsentibus, vers. vel si iudex existimauerit in prouincia vbi degit, &c.* nisi dicas quod sanè verum est, totam eam legem esse de iuramento purgatorio, non decisorio. Sed tamen ex eo loco argumentum sumi nihil prohibet. Atque ita mihi videbatur. [Placet tamen etiam iusiurandum purgatorium personaliter præstandum esse non etiam per procuratorem quantumuis specialiter instructum si modò id fieri commodè possit, nisi in illa ipsa sententia quæ iusiurandum purgatorium detulit aliud expressum sit. Quin enim possit exprimi adeoque addi per interpretationem nemo dubitat, nisi grauis aliqua præsumptio vrgeat contra iuraturum, quo casu adeo necesse est iurari personaliter vt si non possit is qui iuraturus est venire ad iudicem debeat iudex ad eum ire ipsius sumptibus. *Ita Senatus* pro Antonio Le bœuf, contra Claudium Pauy, ex tempore 5. Cal. Sept. 1612. Sanè iusiurandum purgatorium minoris momenti est quàm decisorium, cùm admittat probationem in contrarium, *Definit.* 5. & 8. §.]

5 Vt de testibus scriptum est *in l. 3. in princ.* & §. 1. & 2. iunct. *l. ob carmen*, 21. §. *vlt. D. de testib.* etsi difficilius est, vt non vincere debeat, qui deferente aduersario non ipso iudice iurauit, quamuis peierauit. Meliusque esset hoc casu iudicem, qui iuraturum videt velle peierare, ei denegare iurandi facultatem, si facere id posset saluo iure eius, qui iusiurandum detulit, quod tamen facere nullo modo potest.

6 Vt alia nonnulla sunt eiusmodi, quæ magis intellectu percipi quam elocutione exprimi possunt, *l. ratum* 13. *D. de solut. l. quo enim* 12. §. *Iulianus, D. rat. rem hab.*

7 [Vide *Bart. ad l. qui bona* § *si alieno D. de damn. infect.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXXII.

Casus, in quibus iusiurandum habetur pro relato aut pro præstito, aut pro non relato.

SI is, qui iurare aut iusiurandum referre damnatus fuerat, prius decesserit, quam aut iurauerit aut retulerit, siquidem iurare paratus fuit, nec per eum sterit quo minus iuraret, perinde habendus est, ac si iurasset,[1] aut saltem heredi eius permittendum est vt iuret, si velit.[2] Sin per eum mora facta est siue in iurando post delatam aut acceptam iurandi conditionem, siue in deliberando an iurare mallet an referre, non est æquum, ex eius morte deteriorem fieri conditionem aduersarij, qui detulit iusiurandum,[3] præsertim, si ea res tractetur, de qua iurare heres non possit propter iustam ignorantiam.[4] Ideoque iusiurandum pro relato haberi debet potius, quam aut pro præstito aut pro non delato.[5] Sed si nec declarata voluntate, nec contracta mora decesserit is, qui vel iurare debuit, vel referre, causa nulla est, cur iusiurandum pro relato haberi debeat potius, quam pro præstito. Ne alioqui sola mors litis damnum adferat ei, qui iurare ac iurando vincere potuisset.[6] *Ita Senatus* in causa Ioachimi & Antonij de la Cuaz, 6. Cal. Maij 1595.

1 *Arg. l. iure ciuili 24. D. de cond. & demonst. l. Iulius* 81. §. *vlt. eod. l. in iure ciuili 161. de reg. iur. cum concord.*

2 Neque enim inuitus hæres iurare de facto defuncti vnquam cogitur, *l. Marcellus* 11. §. *iurare, D. rer. amot.*

3 Cum nihil sit quod ei possit imputari, *l. 2. D. quod vi aut clam cum concord.*

4 Nam quod diximus, posse heredem iurare si velit, eo demum casu verum est, quo probabiliter heres scire possit id, de quo vult iurare.

5 Facta scilicet interpretatione contra eum, qui fuit in mora, & per quem stetit, *d. l. 24. & 81. in fin. D. de cond. & demonstr. d. l. 161. de reg. iur.*

6 Et tamen verum est, non fuisse iuratum, nec per eum stetisse qui detulit. Cur ergo iusiurandum pro præstito habemus, quod defunctus, si hodie viueret præstare fortassis nollet? Vide *Defin.* 14. §.

DEFINITIO XXXIII.

Ei, qui iurare debuit, non nocet propria mora, quæ per iudicis interlocutionem, à qua prouocatum non fuerit, purgata est.

QVid tamen, si post moram per eum contractam, cui iusiurandum delatum fuerat, iudex aliquid decreuerit, per quod mora purgata videri possit?[1] Finge aditum eum vt pronunciaret, an iurari deberet necne, post recusatum ab aduersario iusiurandum, interlocutum esse, vt ante omnia is qui iusiurandum deferebat, distinctius & enucleatius proponeret, qua de re iurari veller, nec ab ea interlocutione fuisse prouocatum, licet causa nulla esset ita interloquendi. Si interea decesserit is, qui iurare noluit, siue ante, siue post sententiam interlocutoriam, mora purgata videbitur,[3] nec iusiurandum habebitur pro relato,[4] tametsi defuncti liberis deferri non possit.[5] *Ita Senatus* pro Margareta Rosset vidua Petri Iacoz, contra Margaretam de Vilasque. 4. Calendas 1595.

1 Neque enim nouum est, moræ purgationem fieri, præsertim ex interlocutione iudicis admittentis aliquem ex litigatoribus ad faciendum post tempus, quod ante tempus fieri debuit. Mora enim purgatur nouatione, *l. paruꝰ 17. D. de cond. furt.* nouatio autem fit per sententiam iudicis etiam interlocutoriam, *l. item si 14. §. quid si homo, D. quod met. cauſ.*

2 Quo casu dubitari non potest quin sententia, licet iniqua, ius faciat, *l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

3 Quia tamdiu licet ei, cui delatum est iusiurandum, iurare si velit.

4 Nam in pœnam contumaciæ illud inductum est, vt iusiurandum habeatur pro relato. Contumacia vero nulla est eius, quem iudex nondum arctauit, vt cogatur iurare.

5 Quia neque coguntur neque possunt de alieno facto iurare periurij metu, *l. Marcellus* 11. §. *iurare, D. rer. amot.*

DEFINITIO XXXIV.

De forma & solemnitate seruanda in iurando: Et quid si fuerit omissa?

CVm quis super sacrosancto Missæ Canone iurare iussus est, obseruare iudex aut in eam rem datus recuperator debet, vt flexis genibus iuretur, cuiuscumque dignitatis & conditionis sit is qui iurat,[1] præhabita etiam admonitione, vt intelligat, quam periculosum sit peierare, aut ancipitem periurij aleam subire.[2] Si tamen ea solemnitas seruata non sit, nec pars conqueratur, non eo minus validum erit iusiurandum, vt ex eo sequi possit condemnatio.[3] *Ita Senatus* in causa N. Andreę de Bienuenu & N. Gothofredi de Dompierre Idib. April. 1595.

1 Ad testandam nimirum religionem & venerationem iurisiurandi ac diuini numinis, secundum vulgarem illam & concisam veteris iurisiurandi formulam, *Si Deus*, quam ex Iuliano refert Cuiacius *ad Nouell. 49. in fin.*

2 Non enim grauior periurij pœna esse potest, quam quod Deum solum vltorem habet, *l. 2. C. hoc tit.* iunct. *l. nam sufficit, 22. D. de dolo.*

3 Quasi remissa per aduersarium solemnitate iurisiurandi, *arg. l. remitti, 6. D. de iureiur. l. pen. in princ. C. de recept. arbtr. l. 2. C. commun. vtr. iudic.* Iunge *Defin.* 25. §.

DEFINITIO XXXV.

Sententia de iurando non transit in rem iudicatam, priusquam iuratum sit.

INterlocutio iudicis pronunciantis iurandum esse, non prius habet vim diffinitiuæ sententiæ, quam iuratum sit, nec prius transit in rem iudicatam, quia, quamdiu præstitum non est iusiurandum, semper pœnitentiæ locus est:[1] Inde fit, vt si ab initio litis delatum fuerit, nullisque aliis probationibus tentatis[2] ventum sit ad interlocutionem iudicis, qua pronunciauerit iurandum esse, & ab ea interlocutione bis prouocatum fuerit, audiendus sit appellans, si in tertia instantia nouis allegationibus aut probationibus vti velit:[3] Nec ob eam causam expensas vllas refundere debeat, non magis, quam si in prima instantia idipsum fecisset,[4] *Ita Senatus* pro Margareta Rosset vidua Petri Iacoz, contra Margaretam de Vilasque, 4. Cal. Iun. Iunge Defin. 62. §. De fructib. & lit. expens.

1 *l. si quis iusiurandum, 11. C. hoc tit.* Dicti *Defin. 3. & 22. §.*

2 Nam reuocato semel iureiurando, aliisque tentatis probationibus, non esset permittendus reditus ad delationem iurisiurandi, *d. l. si quis.*

3 Puta, quæ postea superuenerint, vt *in d. l. si quis.*

4 Quoniam & in prima instantia idipsum facere impunè posset. Expensarum autem condemnatio, non nisi in pœnam negligentiæ, aut malè institutæ actionis, quam emendari necesse sit, irrogari solet, vt tractant nostri *ad l. edita, C. de edend.*

DEFINITIO XXXVI.

De mandatore, qui pecuniam, quam alteri numerari mandauerat, alieno nomine accepit.

QVi literas & fidem alicuius secutus numerat alteri pecunias, obligat sibi accipientem principaliter ex mutuo & de pecunia credita,[1] mandantem vero non nisi accessoriè.[2] Sed si is ipse, qui mandauerat credi alteri, acceperit pecuniam sibi numeratam, licet alieno nomine, nemo dubitat, quin principaliter quoque & recta conueniri possit;[3] Nec minus tamen is, cuius nomine pecuniam accepit,[4] prout creditor elegerit. Habet enim singulos in solidum obligatos.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 9. §. In quib. cauſ. pign. vel hypoth.

1 *l. si literas 7. cum seq. C. mandat.*

2 Id est, discusso prius eo, qui pecuniam mutuam accepit, quia is hodie prius conueniendus est, & ante mandatorem, ex Iustiniani *Nouell.*

4. c. 1.

Source : BIU Cujas

4 [illegible]. quo casu conuenti primo loco debitoris iam olim obtinebat, vt non in aliud mandator teneretur, quam in id, quod à debitore seruari non posset, *l. si quis alicui, 27. §. vlt. D. mand. l. si mandatu, 13. D. de fideiuss.*

3 Non secus quam si suo nomine accepisset. Nec enim probe obiicere potest, se accepisse nomine alterius, quo accipiente hic etiam ex suo mandato & proprio nomine obligatus fuisset.

4 Intellige, si modo vel ex ante gesto vel ex postfacto ratam habuit numerationem ei ipsi factam, qui credi mandauerat.

5 Saluo tamen mandatori beneficio excussionis, *ex d. Nouell. 2. de fideiuss. cap. 1.*

DEFINITIO XXXVII.

Admittitur probatio contra iuramentum vltro præstitum ab vno ex collitigatoribus de viatico in litem facto.

ADuersus iusiurandum à collitigante vltro præstitum de sumptibus à se in litem factis,[1] admitti potest probatio in contrarium,[2] vt qui iurauit mendacij conuincatur & periurij,[3] quia non est hoc iusiurandum simile ei, quod à iudice aut ab aduersario delatum est.[4] *Ita Senatus* in publico Auditorio, 20. Decembr. 1595.

1 De quibus scilicet si quando disputetur, solet vt plurimum iudex stare à sacramento victoris, idque ex vetere statuto Sabaudiæ, quod iuris ratione non abhorret.

2 Nunquam enim probatio veritatis censetur exclusa, nisi cum ipsum lege aliqua cautum est, *l. si chirographum. 24. & sent. l. Imperatores 29. §. vlt. D. de prob.*

3 Nec enim ex mendacio seu periurio lucrum facere quis debet, *l. vlt. C. hoc tit. l. rem alienam, 41. in fin. D. de pign. act.*

4 In quo iusiurandi genere postquam iuratum est, non solet facilè quæri de periurio, *l. 1. C. hoc tit. l. vlt. D. de in lit. iur. l. 5. §. dato D. de iureiur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Procurator non est audiendus, deferens iusiurandum, nisi in casibus.

IVdex non debet admittere delationẽ iurisiurandi factam à procuratore,[1] licet aduersarius de eo nominatim non opponat. Sufficit enim, quod ille dixerit nolle se iurare,[2] quia est exceptio iuris,[3] quam iudex ex officio supplere & potest & debet.[4] *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri Computorum & Sappin, 18. Dec. 1596.

1 Scilicet nisi procurator qui detulit, vniuersorum bonorum administrationem sustineat, aut in rem suam procurator sit, aut nisi ei nominatim idipsum mandatum sit, *l. iusiurandum quod ex conuentione, 17. §. vlt. & l. seq. D. de iureiur.*

2 Cum non alius possit deferre iusiurandum, quam qui dominus est negotij, vt nec solutionem accipere, quia iusiurandum loco solutionis cedit, *l. iusiurandum, 27. & l. seq. §. 1. D. de iureiur.* Procurator autem non est dominus negotij, sed litis, ideoque nec solutionem accipere potest, *l. hoc iure 86. D. de solutionib.*

3 Cum nec audiendus sit procurator, qui hoc iusiurandum defert, *l. alias 18. D. de iureiur.* Nimirum extra casus, quos excepimus, *num. 1. Ita Senatus* in causa D. du Four, Prid. Non. Iun. 1612.

4 *Ex not. in tit. C. vt qua def. Aduocat. part. iud. suppl.*

DEFINITIO XXXIX.

Non potest recusari iusiurandum relatum ab eo, qui delatum recusare potuit.

QVi iusiurandum detulit, si ei referatur, nullo prætextu recusare potest,[1] nec si potuit ab initio recusare is, cui primo delatum fuit.[2] In causa Procuratoris Ballet. *Sine die.*

1 *l. manifestè, 38. D. hoc tit.*

2 *lege prima, & toto titulo. Quod quisque iur. lege 34. D. de cond. institut. lege illud, 25. paragrapho primo. D. de constit. pecun. §. datur, hoc tit. D. de iureiur.*

DEFINITIO XL.

Ad iurandum pro vniuersitate ij admittendi sunt, qui ex vniuersitate sunt, & qui veritatem sciunt.

ETiam vniuersitas, quæ suam intentionem siue agendo siue excipiendo non nisi semiplene probauit, audienda est, si admitti velit ad iusiurandum quod ex inueterato interpretum nostrorum errore supplendæ probationis gratia tanquam in causa dubia indulgeri solet,[1] Sed ad iusiurandum huiusmodi pro vniuersitate præstandum, quod vniuersitas ista per se præstare non posset, admitti debebunt ij ex vniuersitate, qui veritatis conscij dicentur, maxime vero, si in eo ipso negotio rem vniuersitatis tractasse probabuntur,[2] tametsi iurisiurandi præstandi tempore neque Syndici sint, neque actores vniuersitatis: Quales tamen eos esse oporteret, vt per ipsos vniuersitas aut transigere, aut agere, aut conueniri posset.[3] *Sine die.*

1 *l. admonendi 3. D. de iureiur. l. 2. C. de reb. credit.*

2 *Arg. l. 4. D. de in lit. iur.*

3 *l. 1. §. quibus, l. item 6. §. 1. & 2. l. sicut, 7. §. fin. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

DEFINITIO XLI.

SEntentia, quæ litigatorum controuersiam actoris aut rei iureiurando, vt vocant, decisorio finiri voluit,[1] cum de pluribus rebus restituendis ageretur, quarum maior pars penes eum lapsum, qui restitutionem vrgebat, reperta probabatur, sic interpretanda visa est, vt de iis tantum rebus, de quibus nihil probatum esset, iurari aut referri oporteret.[2] Ne alioqui via periurio aperiretur, quam præcludere & non recludere boni & religiosi iudicis est.[3] *Sine die.*

1 De quo *in l. 1. C. hoc tit. & in l. 1. & tot. tit. D. de iureiur.*

2 Nam cum iusiurandum sit vice probationis, *l. non erit 5. §. dato, & l. eum qui 30. D. de iureiur.* frustra probaretur id, quod iam satis superque probatum esset, nec quisquam superuacua probatione onerandus est, *arg. l. hæc stipulatio, 14. §. 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

3 *l. 1. C. si aduers. vend. l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

DOtis debitor, qui consentiente patre stipulanti filiæ promiserat solutionem, cum se diceret patri soluisse ex filiæ voluntate,[1] nec eo minus à filia vrgeretur, probabat non modo permissum, sed etiam mandatum fuisse patri per filiam, vt solutionem acciperet.[2] Sed quid & quantum soluisset non probabat,[3] nisi ex patris confessione, facta iurato quidem, sed tamen pendente lite, quæ non tantum inter filiam & debitorem, sed etiam inter patrem & debitorem agitabatur, cum pater à debitore, vt indemnem eum aduersus filiam præstaret, conueniretur. Petebat tamen sibi deferri iusiurandum in supplementum minus plenæ probationis.[4] Placuit non esse audiendum, quod neque posset semiplena dici probatio, quæ sumebatur ex confessione alterius[5] in præiudicium tertij absentis, post motam litem facta.[6] Nec quicquã prodesset, vbi probanda solutio & numeratio fuerat, nudam solutionis confessionem probasse,[7] Sicuti nec, quod mandatum patri à filia esset, vt solutionem acciperet, quando neque solutionem & numerationem secutam postea fuisse probabatur.

1 Quo casu certum esset liberationem ei contigisse, *l. 3. & 4. l. dotem 37. D. solut. matrim.*

2 Plus autem est mandare quam consentire, quamuis, cum de solutione agitur, vtrumque sit eiusdem effectus, *l. vero procuratori 12. & pass. D. de solut.*

3 Quod tamen necessario probandum erat, quia non potest ex solutione liberatio contingere, nisi quatenus & in quantum solutum est, *l. stipulatus sum, 9. §. 1. D. eod. tit. de solut.*

4 *Ex l. admonendi, 31. D. de iureiur. l. in bonæ fidei, 3. C. hoc tit.*

5 Nec

Source : BIU Cujas

5 Nec enim vnius confessio alteri prodesse potest aut nocere, vt neque pactum vel interrogatio, *l. vlt. D. de interrog. in iur. fac. l. si vnus* 27. *§. pacta vers. ante omnia, D. de pact.*

6 Neque enim pendente lite quicquam fieri vnquam potest in præiudicium litis, *tot. tit. C. vt lit. pend.*

7 *l. pactum curator.* 22. *vbi not. C. de pact l. non abstulit*, 4. *in fin. C. de nouat.*

8 Cum non aliter mandatum accipiendæ solutionis noceat mandati, quam si probetur secuta solutio, & quidem ante reuocationem, *d. l. vero procuratori, l. si cum Cornelius.* 82. *D. de solut.*

DEFINITIO XLIII.

Etiam in criminalibus causis potest deferri iusiurandum suppletorium, si pœna sit tantum futura pecuniaria: Itémque ad probandam innocentiam rei.

ETsi non solet in causis criminalibus, quæ capitalis & corporalis pœnæ condemnationem admittunt, recipi delatio iurisiurandi, ne quidem eius, quod nostri suppletiuum vocant, cui scilicet locus est *in* supplementum probationis: [1] Si tamen leuius sit crimen, quod obtenditur, vt ex eo non nisi pecuniaria pœna irrogari possit, Placet perinde iusiurandum hoc deferendum esse, atque si de ciuili negotio tractaretur, & iis ipsis casibus, quibus in causa ciuili tale iusiurandum deferri posset.[2] Quod magis est, si reus non alias innocentiæ suæ probationes habeat, quam quas ex ipsius actoris iureiurando velit desumere, audiendus est deferens ei iusiurandum, [5] quandoquidem vix est, vt iniuriam sibi factam conqueri possit is, qui in causa sua iudex constituitur, [4] nisi si quas habeat proferátque in contrarium probationes. [5] *Sine die.*

1 *l. admonendi*, 31. vbi Bart. & alij *de iureiur.*

2 Alex. *cons.* 66. *&* 74 *&* 178. *lib.* 1. *& cons.* 112. *vol.* 2.

3 Est enim fauorabilissima innocentiæ probatio, quia melius est nocentem absoluere, quam innocentem damnare, *l. absentem* 5. *D. de pœn.*

4 *l.* 1. *D. Quar. rer. act. non det.*

5 Nemo enim cogitur iurare de eo, quod probare vult, *Not. ad l. manifestæ D. de iureiur.* Dixi Defin. 40. ℸ. [Adde nec cogendum quemquam iurare super positione turpi & famosa, puta quod vsuras centesimas aut alias maiores omni iure prohibitas acceperit. *Ita Senatus* ex tempore 26. Iunij 1612.

DEFINITIO XLIV.

Casus fere omnes, in quibus iuramento suppletiuo locus esse non potest.

IVsiurandum, quod *in* supplementum semiplenæ probationis deferri posse vulgo creditum est, [1] non semper deferendum esse placuit. Quid enim si non sit verisimile id, super quo iusiurandum postulatur? [2] Quid si is qui iurare vult periurus probetur, aut falsarius, aut spurius, aut vsurarius, aut infamis eo infamiæ genere, quod per pœnitentiam & satisfactionem non fuerit deletum, [3] aut etiam deleri non potuerit? puta si res iudicata infamiam irrogauit, [4] nec aliud est si nondum periurus, eius tamen vitæ sit, vt facilè credatur peieraturus? [5] Quid rursum si agatur de causa matrimoniali, [6] vel beneficiali, [7] vel criminali, siue criminaliter siue ciuiliter intentata? [8] Quid si is, qui semiplenè probauit, ignoret veritatem? [9] Quid si insolitum sit id, de quo iusiurandum petitur? [10] Quid si causa sit vel præiudicialis, vel odiosa, puta in qua agatur de temporis præscriptione? [11] Quid si probatio semiplena non necessario probet, sed præsumptiuè aut per præsumptionem elidatur contrariam? [12] Quid si præsumptio sit contra probantem vnius tamen testis fide subnixum? [13] Quid si reus semiplenè tantùm, actor vero plene intentionem suam probauerit? [14] Quid denique si negotium tale sit, in quo is, qui semiplene probauit, non posset tametsi maximè vellet iudicem facere aduersarium ipsi im? [15] Cur ei permittamus petere, vt ille ipse in propria causa & inuito aduersario iudex fiat? An ei licere debebit quod plus est, cui non licet quod est minus? His nimirum casibus omnibus placet, iusiurandum istud suppletorium antiquis prudentibus planè incognitum, nullo modo deferri oportere. *Sine die.*

1 *Ex l. admonendi*, D. *de iureiur. l. in bonæ fidei*, 3. C. *hoc tit.*

2 Hyppol. de Marsil. *ad tit. C de probat. n.* 111. *& ad l.* 1. *in princ. num.* 35. *de quæst.*

3 50. *dist. Can. ferrum, de consecr. dist.* 3. *can.* 2. *cap. eam te, de rescript. cap. testimonium, de test.* Ioan. Andr. *in cap. semel malus. de reg. iur. in* 6.

4 Bald. *in l. quæ sub conditione de cond. inst.* Gram *in addit. ad Afflict. decis.* 36. post Hyppol. de Marsil. *l. loco supradicto, & aliis ibid. citatis.*

5 Marsil. *in l. pen. n.* 72. *D. de quæst.*

6 Bart. *ad l.* 3. *n.* 2. *D. de iureiur.* Grammat. ad Afflict. *vbi* ℸ.

7 Grammat. *ibidem.*

8 Grammat. *ibidem* Excipe tamen casum de quo in Definit. præced. Vide Fachin. *lib.* 1. *Controuers. cap.* 15.

9 Marsil. *in l. maritus, num.* 7. *de quæst.*

10 Idem *in l. de minore, eod.*

11 Marsil. *sing.* 635. incip. *memoriæ teneo.*

12 Idem Marsil. *sing.* 83. incip. *in ore vulgi.*

13 Idem *sing* 451.

14 Stephan. Bertrand. *cons.* 27. *n.* 5. *part.* 1. Grammat. ex quo supradicta omnia sumpta sunt, *in addit. ad Afflict. dict. decis* 36.

15 Vt in specie. *l. in cõtractibus*, 14. *§. illo videlicet, C. de nõ num pecun. l. si quis*, 11. *C. de reb. cred. & iureiur.* Vide Defin. 7 ℑ. *de non num. pecun.*

16 *Contra reg. l. non debet cui* 21. *D. de reg. iur.* [Adde alium casum si de vltima voluntate probanda agatur. Eam si quidem siue heredis siue legatarij iureiurando suppletorio probari nimis sæpe perculosum esset. *Ita Senatus* in causa N. Perroquini d'Vrtieres & Peronetæ Moion 8. Id. Febr. 1612.

DEFINITIO XLV.

Iusiurandum decisorium aliquando differri potest & debet, etiam quantum ad pronunciationem, quousque appareat esse decisorium.

INterdum accidit, vt iustissima de causa iusiurandum deferatur, nec tamen statim cogendus sit aduersarius, vel iurare vel referre. [1] Quid enim si tale quid probare is velit, quo probato futurum sit, vt etiamsi maximè verum esset id, de quo iurandum proponitur, condemnari nihilominus debeat is, qui iusiurandum defert? [2] An non superuacuum est iusiurãdum, quod nec si deferenti referatur, ei tamen iuranti possit litis victoriam parare? [3] Nam & illud est, quod dici solet, iusiurandum tale esse debere, vt eo siue ex delatione, siue ex relatione præstito nihil aliud quærendum supersit, [4] vnde & à nostris vulgo litis decisorium appellatur, [5] Quid ergo est? Tantisper differenda erit pronunciatio, donec appareat quid ab aduersario probatum sit, vt si suam ille intẽtionẽ probauerit, nulla delati iurisiurãdi ratio habeatur, sed qui detulit condemnetur. [6] Si vero in probãda exceptione defecerit, tum vero actor ad probandam per aduersarij iusiurandum intentionem suam admittatur [7] Nec verendum est, ne mortuo interim altero ex litigatoribus intercidat probatio, quæ ex iureiurando sperabatur, [8] cũ eo casu futurum sit, vt iusiurandũ, quod ab aduersario recusatum eo tempore, quo præstari commode poterat, hodie deferri nequit, non solum pro relato haberi debeat, si is qui detulit adhuc viuat, sed etiã pro præstito ex relatione, si prædefunctus proponatur, vt iurare amplius non possit. [9] Illud plane dici non potest, adigendum esse ad iusiurandum vllo casu eum, qui alia relatione possit vincere. [10] Esseque tolerabilius pati, vt probatio intercideret perempta iurãdi facultate, quã vt eo metu iniquum ius in eum, qui iusta de causa iurare nollet, constitueretur. [11] *Sine die.*

1 Vt sit hæc vna de exceptionibus & limitationibus, quæ adferri solent, *ad l. manifestæ* 38. *D. de iureiur.*

2 Frustra enim probandum adsumitur, quod probatum non releuaret, *l. neque natales*, 10. *C. de probat. l. vlt. C. vnde legitim.*] Interdum tamen accidit vt quamuis non possint ambo litigatores vincere, ambo tamen iurare debeant, si sibi inuicem deferant iusiurandum. Non super vno eodem articulo sed super diuersis. Quid enim si actor reo iusiurandum hoc decisorium deferat, reus autem tale quid alleget, quod si verum esset vincere deberet etiam citra iusiurandum? debebit vterque iurare. *Ita Senatus* in causa Nicolai Toynet & Francisci Burut Id. Sep. 612.]

3 Nihil porrò in iudiciis superuacuo faciendum est, *l. hæc stipulatio, 14. §. 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. cauc. caueat.*

4 *l. non erit. 5. §. dato iureiurando. ff. de iureiur.*

5 *Ad l. 1. per ill. text. D. & C. hoc. tit.*

6 Quid

6 Quid enim poteſt actori prodeſſe, quod ſuam intentionem probauerit, ſi reus quoque ſuam eámque iuſtam probauit exceptionem? cum exceptio ſit actionis excluſio, *l.1.D.de except.*

7 Nec enim poteſt actor vnquam vincere, quin ſuam intentionem plenè probet, *l.4.C.de edend.l.vlt.C.de rei vind.*

8 Cuius cauſam ſemper quantum fieri poteſt, ſaluam eſſe oportet, *l.curent,12. D.de teſtibus,l.in lege,41.D.ad l.Aquil.*

9 *Arg.l.generaliter 12. C.hoc tit.*

10 Cum plerique ad ſuperſtitionem vſque ſint timidiores ad iurandum, *l.quæ ſub conditione,8. D.de cond.inſt.l.illud,aut illud,25.D.de pecun. conſt.*

11 Non enim videtur fruſtrandi cauſa recuſare iuſiurandum is, qui iuſtam cauſam habet recuſandi *arg. l.ſciendum, 21. & ſeqq. D.de vſur. l.ab hoſtibus,15. §.vlt.D.ex quib.cauſ.maior.*

[DEFINITIO XLVI.

Iuſſus iurare in vno loco poteſt ex cauſa admitti, vt iuret in alio, & iterum tamen ſi velit iurare vbi prius iuſſus erat, ſeu refuſis ſumptibus fruſtratoriis.

QVi iuſſus in vno loco iurare poſtea obtinuit per longam litem pretextu grauioris ætatis aut valetudinis vt iuraret in alio [1] ſi rurſum in priore loco iurare malit fortaſſis vt parcat ſumptibus, quos in eam rem maiores fieri neceſſe eſſet, audiendus quidem eſt cùm nihil interſit aduerſarij vtro loco iuretur, [2] præſertim qui tanta contentione vt in eo loco iuraretur prius petierat, [3] Sed refuſis tamen expenſis omnibus fruſtratoriis. [4] In quarum numero cùm de hoc quoque maximè dubitaretur, totius prioris inſtantiæ ſumptus quæ de mutando iuriſiurandi loco facta fuerat, magis placebat computandos eſſe, tametſi priore Senatuſconſulto compenſatos. [5] Neque ad id neceſſarium eſſe ciuilis ſupplicationis auxilium: [6] quod mutãdi & quodammodo corrigendi Senatuſconſulti cauſam daret inconſtantia eius qui nullo primum in loco, deinde in vno, poſtea in alio iurare voluiſſet. [7] Æquum enim videbatur huiuſmodi inconſtantiam ſaltem ſumptuum litis condemnatione mulctari. [6] Ita quod ad primam partem deciſum, quod ad poſteriorem tractatum eſt. In cauſa N. Claudij de Mondragon, 22. Miaj 1613.

1 Pendet enim totum hoc ex facti circumſtantiis pro perſonarum, locorum & temporum varietate, vt *in l.34. §.non ſemper D.de iureiur.*

2 Nemo enim audiendus eſt, ſiue agendo ſiue excipiendo, niſi cuius interſit *l.ſin autem 27. §.ſi homo de rei vind.l.3.§.1.l.38.§.alteri,de verb. oblig.l.ille à quo 13.§.1.ad SC.Trebell.*

3 Nunquam enim fit iniuria ei qui ad eum ſtatum reducitur in quo prior ipſe ſe conſtituerat *l.ſi iudex 41.D.de minor.*

4 Nec enim ferendum vnquam eſt vt ſuperuacuis & fruſtratoriis ſumptibus quis oneretur, *l.1.D.de inoff.teſt.l.hac ſtipulatio,14. §.1. D.vt legat.ſerv. cauſ. caueat.*

5 Hinc naſcebatur magna ratio dubitandi, Ne contraria viderentur de eadem re duo ſenatuſconſulta, quod ſummopere cauendum eſt *l.ſingulis 6. de except.rei iudic.*

6 Quod alioqui ſolet eſſe neceſſarium, vt ſcribemus ad *tit. de ſent. præf. præt.*

7 Nec enim damnum videtur vllum ſentire, quod ex culpa ſua ſentiret ob ſuam inconſtantiam *l.quod quis,de reg.iur.*

8 Nec enim facile in iudiciis ferenda eſt inconſtantia *l.in cauſa 27 in princ.de procur.* vbi pro *conſtantiam*, proculdubio legendum eſt *inconſtantiam*, vt ſcripſi in Rationalibus, cùm in iudiciis quaſi contrahatur *l.3 §.idem ſcribit D.de pecul.*]

TIT. II.

SI CERT. PET.

DEFINITIO I.

Valet conuentio, vt pecunia credita in vna nummorum ſpecie in alia reddatur, nec aduerſus eam conuentionem datur reſtitutio.

QVi mutuam pecuniam accepit in moneta Sabaudica, ſi conuenerit, vt tantundem reddat in regia, id eſt ad concurrentem vſque numeratæ quantitatis æſtimationem, non numeratæ pecuniæ regiæ exceptionem obiicere non poteſt, [1] reſtitui vero in integrum aduerſus conuẽtionem, tanquam læſus, [2] aut ſine cauſa obligatus, [3] multo minus. Valet enim conuentio, cum monetarum omnium commune illud ſit, vt recipiant in ſuo genere functionem: [4] nec tam ex nummorum corporibus, quam ex corporum æſtimatione definiendum ſit, quid & quantum debeatur. [5] Quare ad rem pertinet, quod ex conuentione ſolutio fiat in nummis aut meliotibus aut deterioribus. Id enim non ad ſubſtantialia, vt loquuntur, contractus pertinet, ſed ad natulia, quæ conuentione immutari poſſe certum eſt. [6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Ioanne Beynier, & Petro Huchard, contra liberos D.Ioannis Ribodi Iuridici maioris Sebuſianorum, Prid.Non.Nouembr.1588.

1 Non enim ſicut introducta eſt exceptio non numeratæ pecuniæ, de qua in *tit.C.de non num.pecun.* Ita & illa induci potuit aut debuit, non numeratæ huius vel illius pecuniæ, quoniam pecunia recipit in ſuo genere functionem, vt ſequitur in Defin.

2 Etſi enim pluris eſt moneta Regia quam Sabaudica, nulla tamen hic læſio eſt, cum quod deeſt bonitati & valori monetæ Sabaudicæ numero & quantitate maiore ſuppleatur, alioqui eſſet facta pactio in fraudem vſurarum.

3 Subeſt enim cauſa iuſta, ſc. mutui licet in moneta Sabaudica contracti.

4 *l.2.§.mutui datio,D.hoc tit.* iunct. *l.1.§.re contrahitur,D.de oblig.& action.*

5 *l.1.D.de contr.empt.l.ſi is cui,94.D.de ſolut.*

6 *l.cum quid 3.* vbi DD. *D.hoc tit. l. Lucius 24.* iunct. *l.ſeq. §1. D. depoſ. l. pacta conuenta,72. D.de contr.empt.*

DEFINITIO II.

Quomodo æſtimandum vno pretio ſit, quod iure annui debetur ad multos annos.

CVm quid annuum vno certóque pretio æſtimandum eſt, diſtinguere oportet, [1] an ex legato aliáve vltimæ voluntatis ſpecie, an ex contractu inter viuos inito debeatur, vt ſciri poſſit, quot annorum facienda ſit computatio? Priore namque caſu ætas illius, cui annuum debetur, omnino inſpicienda eſt, eáque ſeruanda forma, quam Marcianus ex Vlpiano tradidit, [2] cum de legis falcidiæ ratione ponenda diſputatur. Poſteriore vero magis probat Senatus noſter eorum ſententiam, qui annorum quindecim reditus æſtimari volunt, exemplo eius, quod in donatione Iuſtinianus conſtituit. [3] *Ita Senatus* pro D. Comite de la Chambre, contra Humbertum de la Biche, 8.Id.Mart.1589. Et rurſus in cauſa quadam Auguſtanorum, 16. Cal.Iun.1591.

1 Diſtinctio eſt Matth. de Afflict. *deciſ.34.*

2 *In l.computationi*, quam vulgo malè citant, *l.hereditatem 68.D.ad l.falcid.*

3 *In l.ſi quis argentum 35. §.ſin autem donator, verſ.in reditibus autem, C.de donat.* Tametſi quidam putent eam Iuſtiniani conſtitutionem niſi præcipuè fauore pauperis donatoris, nec proinde ita facilè trahi debere ad omnia annua, quæ ex contractu inter viuos debentur.

DEFINITIO III.

Annuum quod debetur ex iudicato æſtimatur, ad exemplum eius, quod inter viuos debetur.

QVid ergo ſi annuum illud, neque ex vltima voluntate, neque ex contractu inter viuos, ſed quo alio iure, vt puta ex iudicato debeatur? [1] Fingamus ei ex liberis, cui adiudicata eſt legitima, cuius taxatio altiorem requireret indaginem annuum quidpiam adiudicatum eſſe, [2] tamdiu præſtandum, quamdiu legitima ipſa præſtita non eſſet. Quindecim annorum computatio fiet, vt ſciatur cuius quantitatis tributum, &, vt vocant, emolumentum pro iudicato debeatur. [3] Idem obſeruandum eſſe placuit, cum ſuper fructibus cuiuſdam beneficij annua quædam penſio Senatuſconſulto adiudicata eſſet. Accedunt enim hæc omnia ad cauſam debiti inter viuos potius, quam vltimæ voluntatis. [4] *Ita Senatus* in cauſa ſupraſcripta. Et rurſum in cauſa D. Federici de Chauanes, 6. Cal.Dec.1593.

1 Neque

Source : BIU Cujas

1 Neque enim in toto iure textus vllus est, qui ad hunc casum nominatim pertineat.

2 Hanc enim adiudicationem saltem in speciem fiduciæ, &, vt loquuntur, per modum prouisionis faciendam esse constat, ne filius interea nihil habeat, cui certum est legitimam deberi, vt scripsimus *Defin. 6. 3. de inoff. test.*

3 *Arg. l. si quis argentum* 35. *§. sin autem donator*, C. *de donat.* vt scripsimus Defin. præced.

4 Secundum eam distinctionem Matth. de Afflict. *dec.* 34. de qua diximus prox. Defin.

DEFINITIO IV.

Confessio numerationis etiam plenè probata non probat debitum, nisi semiplenè, si sit facta parte absente, & quando plenè probata intelligatur.

SOla mutui accepti confessio extra iudicium & parte absente facta, licet sæpius reperita, certi condictionem ex mutuo inducere non potest:[1] Siquidem non confessione mutuum contrahitur, sed numeratione.[2] Nec rursum ea vis esse potest extraiudicialis confessionis, quæ absente parte facta sit, vt obligationis plenam probationem faciat.[3] Quid ergo? an nullius omnino erit momenti? Ne hoc quidem. Sed si plene probata sit sufficiet ad semiplenam debiti probationem, vt actori, qui semiplene probauerit, iusiurādū deferri possit in suplementum probationis,[4] si ea semiplena probatio nulla præsumptione contraria debilitetur.[5] Certe probata plene intelligitur confessio extraiudicialis, etiam quæ per singulares testes, dummodo non pauciores quam quinque probata est. Actus enim est, vt nostri loquuntur, reiterabilis, in quo rerum genere vtiliter receptum est, vt singulares quoque testationes, dummodo ad eumdem tendant finem, pro idoneis habeantur.[6] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Moreau contra Alixiam Palluat, 8. Calend. Febr. 1590.

1 Osach. Cacher. *decis. Pedem. 76.*

2 *l. 1. §. re contrahitur, ff. de oblig. & act. l. cum vltra* 9. C. *de non num. pecun. l. rogasti* 17. *§. si tibi, & pass. D. hoc. tit.* & apud Iustin. *Inst. quib. mod. re contr. obligat. l.* 1. C. *de dot. caut. non num.*

3 *l. certum 6. §. si quis absente*, vbi DD. D. *de confess.*

4 Matth. de Afflict. *dec. Neapol.* 364. post Bart. Ias. & alios, *ad l. admonendi, ff. de iureiur.* Facit *l. Publia 26. §. fin. ff. deposit.* Excipe casum *l. cum quis decedens* 37. *§. codicillis, de legat.* 3. vbi confessio sola probat plene depositum propter auctoritatem iurisiurandi, vt lex ait.

5 Nunquam enim iusiurandum suppletiuum defertur ei, qui semiplene tantum probauit, si aliqua sit contra eum præsumptio, quia impedit illa ne possit dici semiplena probatio, quæ alioqui talis esset, vt scripsi *Defin. 4 in fin. & 45. n. 12. & 13. sup.*

6 Alex. *consil.* 53. *vol.* 1.

DEFINITIO V.

Ob non restitutum chirographum condemnandus est reus non ad pecuniam chirographo contentam, sed ad id tantum quod interest actoris.

CHirographum alienum restituere obligatus, si non restituat, non ad eam quantitatem quæ chirographo continetur damnandus est, sed in id tantum, quod actoris interesse potest, restitutum esse. Quid enim si aliunde supperat probatio debiti?[1] Finge debitorem ipsum, cum ex chirographo conuentus esset, in iudicio antea confessum se debere. Videri potest nihil interesse creditoris. Chirographi namque vtilitas non in eo est, vt obligationem inducat,[2] sed vt inductam probet. Probatio autem, quæ ex iudiciali confessione producitur, non minoris est potestatis, quam quæ ex chirographo:[3] Quinimo maioris, si verum est, quod pragmaticis nostris placet,[4] ex iudiciali agnitione chirographi nasci ius hypothecæ,[5] non item ex chirographo licet expressam habente pignoris conuentionem.[6] Loquimur enim de vera confessione non de ficta, qualis illa est, quæ inducitur ex contumacia debitoris, quam constat non nocere creditoribus,[7] sicut nec eam, quæ facta sit à procuratore speciale in eam rem mandatum non habēte.[8] Quid rursum si inanis erat actio quæ ex chirographo competebat, forte propter inopiam debitoris,[9] aut quod exceptione aliqua creditor summoueri posset?[10] Non ergo debita ex chirographo quantitas, sed id tantum, quod creditoris vere potest interesse, venire debet in condemnationē.[11] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Iun. & 10. Cal. Aug. 1591.

1 *L. qui tabulas* 27. *§. inde queri*, iunct. *l. quidam tabularum* 32. *ff. de furt.* Facit *l. in lege* 40. *ff. ad l. Aquil.*

2 Suæ namque subscriptioni & propriæ manus subuocationi stare quisque debet, *l. iubemus* 29 *l. cum antiquitas* 28. C. *de testam.* Facit *leg. Publia* 26. *§. vlt. ff. deposit.*

3 Cum in iure confessus pro iudicato habeatur, non etiam qui per chirographum duntaxat, *l.* 1. *l. certum 6. in princ. ff. de confess. leg. si rem* 9. *§. vlt. ff. de pign. act.*

4 Contra quos vide quæ scripsi hac de re *in Error. Decad.* 1. *de error. pragmat.*

5 Quasi sit hic vnus ex iis casibus, in quibus pignus & hypotheca tacitè contrahitur, licet nulla eius mentio fiat *in tit. D. & C. in quib. caus. pign. vel hypoth.* neque alio vllo iuris loco. Addunt pragmatici in indicio quasi contrahi, *ex l.* 3. *§ idem scribit, ff. de pecul. l. donari* 29. *§.* 1. *alias, l. quidam, in princ. ff. de nouat.* Sed aliud est contrahi aliud hypothecam nasci.

6 *Ex l. scripturas* 11. C. *qui potior. in pignor. hab.* sed longè alia illius loci sententia est, vt docuimus *in d. Error.* 1.

7 Quia quod fit in pœnam contumaciæ, non debet egredi personam contumacis, vt pœna suos auctores sequatur, *l. sancimus* 22. *Codic. de pœn.* Text est *in l. si perlusorio* 14. *§.* 1 *ff. de appellat.*

8 *l. vlt. in princ. ff. de oblig. & act.* Sufficit tamen si habeat generale mandatum cum libera, *arg. l. nam & nocere* 12. *ff. de pact.* Facit *l. ignorantis* 49. *ff. de procur. cum simil.*

9 *Arg. l. nam is 6. de dolo, l. si quis iniuriam* 35. *ff. de iniur.*

10 *l. non videtur cepisse* 13. *l. Marcellus 66. l. nihil interest* 112. *de reg. iur. cum simil.*

11 In quo tamen etiam id quod debetur potest contineri, interdum eiam plus, *l.* 1. *ff. de act. empt. l. in interdicto 6. ff. vnde vi.*

DEFINITIO VI.

De differentia iudiciorum bonæ fidei, & strictis iuris, & arbitrariorum.

IVdiciorū, ex quibus siue certū, siue incertum aliquid petitur, summa diuisio illa est, vt quædam sint stricti iuris, alia bonæ fidei, nonnulla etiam arbitraria.[1] Stricti iuris illa sunt, in quibus nihil nisi formā & ius obligationis attendimus, vt ex eo, quod in obligationem strictè & præcisè deductum est, concipiatur formula iudicij, fiatque condemnatio:[2] Bonæ fidei vero illa, quæ propter bonam fidem pleniorem exercent actionem, quam esset ipsa obligatio quæ actionem produxit, inferente nimirum natura ipsa obligationis, ac prætoris formula & accessionum quoque præstationem ex officio iudicis admittente.[3] Arbitraria denique ea, quæ nec obligationis nec actionis vllius iure exercentur, at ne vllo quidem iudicis officio, nempe cui locus esse non potest,[4] vbi nulla obligatio nec actio subest,[5] sed arbitrio iudicis expediuntur, id est, ita vt nisi arbitrio iudicis satisfiat, sequi debeat condemnatio.[6] Id euenit, quoties aduersus eum agitur qui neque ex contractu vel quasi, neque ex delicto vel quasi obligatus est, sed quem tamen æquum sit aliquid præstare, si boni viri arbitrio res committatur, vtputa si rem meam habeas, quam nec restituere velis mihi vindicanti, nec exhibere vt vindicare possim. Etsi enim nulla mihi contra te actio competit ad hoc, vt exhibeas aut restituas ex præcedenti obligatione, quæ nulla fuit, arbitrium tamen iudicis de ea re dati tale esse debet, vt iubearis exhibere & restituere,[7] quod si non facias, condemneris in id omne, quod mea potest interesse.[8] Idem est, si qua obligatio quidem præcesserit, sed tamen eiusmodi, vt contra formam ipsam obligationis agi necesse sit. Veluti cum is, qui certo loco[9] dare promisit, post diem, intra quem ad eum locum peruenire potuit, alio loco conuenitur. Quo enim iure possim Lugduni petere, quod tu ex conuentione Romæ dare promiseras?[10] Arbitrium iudicis in eam rem necessarium est. Iudex autem arbitrabitur, vt & alius vir bonus quilibet, æquum non esse, vt ob id solum libereris, quod nunquam velis ad eum locum accedere, in quo possim te ex verbis

Source : BIU Cujas

obligationis conuehire. [11] Ergo in bonæ fidei iudiciis condemnatio fit, non tantum iure obligationis sed etiam ex natura & æqualitate actionis, officióque iudicis. [12] In strictis non nisi mero obligationis iure: [13] In arbitratiis nec obligationis nec actionis iure, sed arbitrio iudicis. [14] Inde fit, vt ex iudiciis strictis neque vsuræ præstentur, neque id quod interest, licet mora interuenerit, siue per interpellationem extraiudicialem præcedentem, siue per litis contestationem, quia nihil est in obligatione, præter ipsam rem aut quantitatem quæ debetur, [15] nisi tempus obligationi adiectum sit. Illa enim temporis adiectio, ne inutilis sit, facit vt promisisse videatur debitor, quanti creditoris interforet si ad diem non solueretur. [16] De fructibus alia quæstio est. Etsi enim accessiones sunt fundi qui debetur, non fundus ipse aut pars fundi, [17] ideoque nec deberi possunt ex iudicio stricti iuris, si stricto & summo iure agatur, vulgo tamen receptum est ex æquitate, [18] vt præstandi sint, tanquam causa, id est, tanquam id quod habiturus erat actor, si petitionis tempore rem debitam accepisset. [19] Fructus enim ex fundo percepti ipsi fundo accepti feruntur, [20] suntque accessiones naturales, quod in vsuris, & eo quod interest dissimile est. [21] Quale autem quid est cum petitur tale dari debet. [22] At ex iudiciis bonæ fidei fit plerumque condemnatio plenior, quam fuerit obligatio, siue sola bonæ fidei ratione quæ in ipsis exuberat, [23] siue propter officium iudicis, cui incumbit, vt propter moram, siue iudicialem siue extraiudicialem, habeat rationem accessionum omnium, & consequenter non fructuum dumtaxat, sed etiam vsurarum & cæterarum vtilitatum, si quæ actori præstandæ videantur. [24] In arbitrariis denique nunc plenior, nunc exilior fit condemnatio, provt arbitrij æquitas ex facti circumstantiis suggerit religioni iudicantis. [25] Plerumque tamen ac fere semper & in omnibus iudiciorum bonæ fidei naturam imitantur. [26]

1 §. *actionum, Inst. de act.* iunct. §. *præterea. eod. l.* 3. §. *in his quoque ff. de vsur.*

2 Vtputa in iudicio ex stipulatu, *l. quicquid adstringenda*, 99. *D. de verb. oblig.*

3 *l. Lucius*, 24. *l. bona fides*, 31. *D. depos. leg. quia tantundem*, 7. iunct. 8. *vlt. l. prec. D. de negot. gest.*

4 *§ præterea, Inst. de act.* De quibus vide quæ scripsi fusissimè *lib.* 16. *Coniect.*

5 *l. qui per collusionem*, 49. §. *vlt. de act. empt. l. quæro*, 54. *D. locat.*

6 Verba sunt Iustiniani *in d. §. præterea.*

7 Nunquam enim æquum est, vt quis alienam rem inuito domino retineat, nec si iustum eius pretium soluere sit paratus, *l. nec quasi*, 70. *D. de rei vindic. l. non enim.* 9. *D. rer. amot.*

8 *l. qui restituere.* 68. *D. de rei vindic.* De cuius tamen sententia vide omnino quæ scripsi *d. lib.* 20. *Coniect. & tot. Decad.* 20. *de error. pragm.*

9 Non idem est, si quis obligatus sit dare certo tempore. Nam qui debuit soluere Cal. Ian. multo magis ex verbis obligationis conueniri potest Cal. Febr. ideoque nil necesse est induci arbitrariam. In quo errauit Cuiac. vt scripsi *lib.* 15. *Coniect. cap.* 3.

10 *l.* 1. 2. 3. *& pass. de eo quod cert. loc.*

11 Vt Iureconsultus tractat *in d. l.* 1. cum huius actionis comparandæ, quæ arbitraria ἐμφατικῶς dicitur, rationem reddit.

12 *d. l. quæro*, 54. *D. locat. d. l. quia tantundem*, 7. *de neg. gest.*

13 *l. rogasti*, 11. §. *si tibi. de reb. cred. dict. l. quicquid*, 99. *de verborum obligatione.*

14 *l.* 1. *l.* 3. §. *in his, l.* 4. *l. videamus*, 38. §. *si actionem, cum seqq. de vsur. l. item si cum*, 14. §. 1. *& §. hæc autem actio, ff. quod met. caus. l. arbitio*, 18. *in princ. & §.* 1. *D. de dolo.*

15 *l.* 3. *C. de vsur. l. Titius*, 24. *D. de præscr. verb.*

16 *l. si Calendis*, 11. *de re iudic. l. si fundum certo die*, 114. *de verborum obligatione.*

17 Loquimur enim de fructibus iam perceptis, aut à solo separatis, non dependentibus, de quibus *in l. fructus*, 44. *ff. de rei vind.* Facit *l. fundi*, 17. *ff. de act. empt.*

18 Ita loquuntur Iureconsulti *in d. l.* 2. *& l.* 38. §. *si actionem, de vsur.*

19 Id enim est, quod *causam* Iureconsulti dicunt, *l. Iulianus*, 17. §. 1. *l. præterea*, 20. *D. de rei vind.*

20 *l. in fideicommissaria*, 18. *ad SC. Trebell.*

21 Percipiuntur enim vsuræ ex iure magis, quam ex re, vt loquitur Papin. *in l. si nauis.* 62. *ff. de rei vind.*

22 Ratio est Papiniani *in d. l.* 2. *ff. de vsur.* Intellige autem tunc demum petitam rem intelligi, cum facta litis contestatio est, *leg. amplius non peti*, 15. *ff. rat. rem hab.* iunct. *d. l. videamus*, 38. §. *si actionem, de vsur.*

23 *l. bona fides*, 31. *depos.* Id enim est, propter quod dicuntur iudicia bonæ fidei, cum alioqui in contractibus omnibus bona fides exigatur, *l.* 4. *ff. de oblig. & act.*

24 *d. l. quæro, l. ex empto*, 11. *l.* 1. *& pass. de act. empt.*

25 Exemplum est textúsque elegans *in leg. quarta.* §. 1. *ff. de eo quod cert. loc.*

26 *l.* 2. *l. centum Capuæ, & l. vlt. ff. eod.* Vnde illud etiam est, quod si quid certo loco præstari debuit ex contractu bonæ fidei, sufficiat in eam rem actio ex contractu, nec necessaria sit, arbitraria, *l. in bonæ fidei*, 7. *ff. eod.*

DEFINITIO VII.

Quomodo ineunda sit æstimatio rei debitæ ex contractu stricti iuris.

His ita constitutis apparet, si quæratur de ineunda mercis debitæ æstimatione, quæ pro temporum varietate alia atque alia sit, vt ferè omnium mercium esse solet, [1] distinguenda esse iudicia stricti iuris ab iis, quæ bonæ fidei appellamus. In iudiciis strictis, si dies obligationi adiectus non sit, inspicimus præcisè tempus litis contestatæ, [2] ratione illa quæ Papiniano potissimum placuit, [3] quod quale quid est cum petitur tale dari debeat. Nec distinguemus an mora præcesserit, necne. Nam licet ex contractu stricti iuris perinde contrahatur mora etiam per simplicem interpellationem, [4] atque si ex contractu bonæ fidei debitum esset, inutilis tamen mora illa est & sine effectu, nisi hactenus vt perpetuet obligationem, si fortè species debeatur, quæ perire possit, & qua perempta, si mora nulla præcessisset, debitor liberaretur: [5] quod non euenit cum merx debetur, quæ quoniam genus est non species, & in suo genere recipit functionem, perire nunquam potest. [6] Et vero non solet mora, nec potest augere obligationem principalem, id est, facere, vt plus in obligatione sit post morã, quã fuerit ante morã, [7] sed mouere dũtaxat officiũ iudicis, vt accessionũ præstationibus augeat ex bona fide, vel æquitate, cõdẽnationẽ, quoties actionis natura tale iudicis officiũ vel arbitrium admittit. [8] Cúmque verum sit, quod proximè diximus, in iudiciis strictis, nec officio, nec arbitrio iudicis locum esse, sed ex mero iure obligationis faciendam condemnationem, ita præscribente formula prætoris iudicem dantis, consequens est, vt in æstimanda re ex contractu stricto debita nulla præcedentis moræ ratio habenda sit. [10] At nec sequentis, hoc est, eius quæ sequitur litis contestationem. Proinde tametsi post litem contestatam æstimatio frumenti creuerit, non ad aliam tamen debitor condemnabitur, quam quæ fuit tempore litis contestatæ: quia nouatio illa, quæ per contestationem fieri dicitur, non immutat naturam obligationis, ex qua primum agi cœptum est, eiusdémque conditionis actio manet. [11] An igitur debitori frustratio sua, & mora proderit? Minimè: [12] Sed nec nocebit, quoniam iudicium, quod exercetur, tale est, vt ob moram debitoris pinguior creditoris actio fieri non possit: [13] nec magis conqueri potest creditor de iniquitate iudicij, quam de seipso, cur ita contraxerit, aut cur non sit citius litem contestatus. In eóque maximus, ac ferè perpetuus interpretum nostrorum, dupléxque error est, quod putant præstandum creditori, quanti plurimi res fuit à tempore moræ, & quidem indistinctè, id est, siue ex stricto, siue ex bonæ fidei contractu debeatur. [14] Quasi vero æstimatio quanti plurimi sit causa vel accessio quædam, quæ exemplo vsurarum eius, quod interest cæterarúmque accessionum in dies augeatur, ac non potius res ipsa quæ debetur, [15] quæque non aliter præstari amplius potest mutata iam æstimatione, quandoquidem frumentum, quod nunc vilius est, non potest videri illud ipsum esse, quod præstari debuit cum erat carius, sed mutata æstimatione ipsa quoque res, quæ functionem recipit in suo genere immutata, & alia esse videtur. [16] Quemadmodum autem semel tantum debetur frumentum, quod non nisi semel positum est in obligatione: [17] Ita non nisi vnius præcisè temporis haberi ratio potest in eo æstimando. Quare nec vnquam sic prudentes loquuntur, vt dicant præstandum quanti plurimi res fuit ab vno tempore in aliud tempus, [18] sed præcise quanti fuit hoc vel illo tempore. [19]

Sed

Source : BIU Cujas

Sed etsi æstimatio quanti plurimi non tam res ipsa esset, quam accessionis iure censenda, (quod sane nisi ridicule nemo dixerit) non ideo tamen dici posset augeri eam debere ex mora, per litis contestationem facta, quia vt iam dictum est quoties ex contractu stricto agitur, mora non magis inducere potest vberiores præstationes, quam efficere vt iudicis officio locus sit, ex quo eiusmodi præstationum vberiorum condemnatio proficiscitur.

1 *l.oleo, 23. C.de vsur.l.3.de eo quod cert.loco.*

2 *l.vinum, 22. de reb.credit. l.3. §. in hac commod. l. hominem, 37. mand.l.vlt. de cond.tritic.*

3 *d.l.2, de vsur.*

4 Mora enim contrahitur, quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non satisfacit, *l. mora, 32. D. de vsur.* multo magis contrahitur mora per contestationem, nisi in casu *l.3.D.de vsur.*

5 *l.si ex legati, 23. l.si seruum, 91. §. sequitur, de verb.oblig.l.qui decem, 72. D. de solut.*

6 *l.incendium, 11. C.hoc tit.*

7 Omnis enim obligatio æstimatur vitésque suas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tum etiam cum contrahitur sub conditione, *l.si filiusfamilias, 76. de verb.oblig.*

8 *d.l.quaro locat.d.l.qui per collusionem, §.vlt.de act.empt.* iunct. *d.l. quia tantundem, 7. D.de neg.gest.*

9 *Defin.9. 5. num.2. & 13.*

10 Fallit si debeatur species, quæ post debitoris moram deterior facta sit, tunc enim inspicimus quanti fuit tempore moræ, vt mora debitoris ei noceat sicut si res periisset, *l.pen. de cond. tritic.* Sed nos eum casum tractamus, quo res non facta sit deterior, sed tantum minoris æstimationis, ob quam aliam causam extrinsecam.

11 *l.aliam, 29. de nouat.*

12 Nunquam enim id ferendum est, quantumuis strictum iudicium sit, ex quo agitur, *l.hominem, 37. D.mandat.*

13 Nam & ideo strictum appellatur.

14 Vt dicemus J. Defin.15.

15 Inde fit vt rem ipsam peti oporteat, sed tamen æstimatio præstetur, *l.91. §.vlt. de verb. oblig.l.fundum, 28.D.de nouat.*

16 *l.56.de verb.oblig.* in illis verbis, *alioquin alius, id est, alterius rei factio erit*, vt Hotoman. legendum putat *in quæst. illustribus, quæst. 16.* Etsi nos receptam lectionem tanquam aptiorem magis probauimus, *lib. 16.Coniect.* itemque *Decad.20.de error. pragm.*

17 *l.si sterilis, 21. §. cum per venditorem, D. de act. empt.*

18 Nisi cum tractant de actione ex lege Aquilia, *l. ait lex, 21. ad l. Aquil.* vel de condictione furtiua cuius odio receptum est, vt quolibet instanti moram facere intelligatur, *l. in re, 8. §.1.de cond.furt.* At in aliis personis licet moræ semel contractæ effectus sit perpetuus, tamen non nisi semel mora interuenire intelligitur *l. Titia Seio, 87. §. vsuras, de leg.2.*

19 *D.l.3. §.in hac, D.commod.l.3. §. si per venditorem, vlt. D.de act. empt.*

20 Extra casum *dicta lege 2. & videamus, 38. §. si actionem, D. de vsur.*

DEFINITIO VIII.

De incunda æstimatione rei debitæ ex contractu bonæ fidei, aut ex iudicio arbitrario.

IN iudiciis vero bonæ fidei, cum de æstimanda merce agitur, non spectamus præcise tempus litis contestatæ, sed etiam rei iudicatæ,[1] nimirum si eo tempore pluris res sit. Nam si tempore litis contestatæ pluris fuit vtique eius temporis ratio habenda erit,[2] ne alioqui eueniat, vt debitoris ob id melior conditio sit, quod bonæ fidei iudicio conueniatur, cum si stricto conueniretur eam deberet æstimationem, quæ fuisset tempore litis contestatæ.[3] Cur autem non contestationis præcise, vt in stricti iuris actionibus, sed rei etiam iudicandæ tempus in his spectetur, ratio illa est, quod in iudiciis bonæ fidei, vt diximus, non tam inspicitur quid debeatur, & in obligatione sit, quam quid ex bona fide præstari æquum sit: Facit enim formula potestatem iudici cõdemnandi ex bona fide:[4] ac proinde bonæ fidei ratio, quam in eo contractuum genere præcipuam haberi oportet, ad tempus condemnationis refertur:[5] quod in strictis iudiciis secus est.[6] Apertissime autem æquum est præstari creditori vtro tempore pluris res fuit, aut contestationis aut condemnationis, quia siue data fuisset merx quo tempore petita est, datique debuit, haberet eam nunc creditor, siue data non sit, saltem hodie dandum est, quod iam ante dari oportuit.[7] Quæ ratio cum ex æquitate ad naturam obligationi accommodata potius, quam ex ipsius obligationis iure deriuetur, mirum non est, si in iudiciis stricti iuris perinde locum habere non possit.[8] Nec conturbare debet, quod prudentes, quibus locis tractant de ineunda æstimatione mercis debitæ ex iudicio bonæ fidei, nusquam meminerunt litis contestatæ. Id enim ab iis ratione illa factum videri debet, quod si, vt plerumque fit, mora per interpellationem extraiudicialem contracta sit ante contestationem, non contestationis,[9] sed præcedentis moræ tempus spectari oportebit,[10] non quod in bonæ fidei iudiciis magis, quàm in strictis mora possit augere principalẽ obligationem,[11] sed quia si bonam fidem spectes parum interest, an quid petatur per iudicem, an per extraiudicialem interpellationem:[12] quandoquidem iudicium non nisi in inuitum redditur,[13] non etiam in eum qui bonam fidem agnoscere & præstare paratus sit.[14] Cæterum medij temporis, quod inter moram siue iudicialem siue extraiudicialem & condemnationem intercedit, ratio nulla habetur hac parte,[15] quia cum æstimatio quanti plurimi res ipsa sit quæ debetur,[18] non ad aliud tempus accommodari potest, quam quo res vel petitur, vel adiudicatur,[17] totúmque medium tempus debitori, quantumlibet morosо immune est, nisi à præstationibus accessionum, quas officium iudicis ex mora elicere debet, vtputa vsurarum vel fructuum, vel eius quod actoris interest.[18] An non ergo eius æstimationis, quæ inspecto tempore moræ præstanda erit, vsuræ saltem ab eo tempore debebuntur, vt debitoris mora coërceatur?[19] Minimè, quia quamdiu res iudicata non est, incertum est quid & quantum futurum sit in debito,[20] cum si rei iudicandæ tempore pluris res erit tanti condemnationem fieri oportebit.[21] Præposterum autem est, vt eius quantitatis, quæ vel nondum debetur, vel nondum certa est vsuræ vllæ debeantur, licet certum sit moram contractam esse.[22] Mora enim in soluenda merce contracta fuit, non autem in soluenda mercis æstimatione: Vsuræ autem non nisi ratione pecuniæ debentur.[23] Id vero quod interest, multo minus deberi potest, quia ratione pecuniæ nunquam præstatur, nisi cum dies solutioni dictus est vel locus.[24] Sed & fieri potest, vt frumentum ipsum, quod in obligatione est, in solutione quoque futurum sit, nempe si eadem proponatur æstimatio vtroque tempore, & quo res dari debuit, & quo iudicatum est.[25] Igitur fieri nequit, vt ante sententiam nascatur obligatio vlla præstandarum accessionum. De iudiciis arbitrariis idem dicendum est, quod de iis quæ sunt bonæ fidei quia tantundem in arbitrariis potest arbitrium iudicis, quantum officium in bonæ fidei actionibus, aut in stipulationibus nominatim facta interrogatio.[26]

1 *d.l.3.§.in hac, D.commod.l.3.§. vlt.de act.empt.*

2 Si enim inspicimus tempus moræ etiam extraiudicialis, *d.§.vlt.* cur non multo magis spectabimus tempus moræ, quæ in iudicio contrahitur?

3 *d.l.3.§.in hac, D. commod.l. hominem 37.D.mandat.*

4 Vt ex antiquis iudiciorum formulis videre est apud Brissonium & alios, qui de formulis scripserunt.

5 Qualitas enim iuncta verbo intelligi debet secundum tempus verbi, *vulg.l.4.§. si extraneus. D. de noxal.act.*

6 In quibus scilicet sic concipiebatur formula, *Si apparet Lucium Titium debere*, nulla bonæ fidei in vllum tempus mentione facta.

7 Elegans ratio est Vlp. *in d.l. si sterilis, §. cum per venditorem, de action. empt.*

8 Neque enim iudicij stricti natura patitur, vt æquum videri debeat, aliud quicquam in condemnationem deduci, quam quod deductum fuerit in obligationem, *d.l. quicquid 99.l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus ad fin. vers. plerumque enim, de verb. oblig.*

9 Simile quiddam traditur, *in l.sed si 25.§.si ante, De petit. hered.*

10 *d.l.3.§. vlt. de act.empt.*

11 vt scripsimus Defin.præced. *num.7.* & pluribus in tractatu nostro, *De variis num.debit. solut.*

12 *l. Titia 87.§. vsuras, de leg.2. d.l. mora 32. D.de vsur.*

13 *l.inter stipulantem 83.§.1. de verb. oblig.l.si reus 73.D. de procurat.*

14 *l.quoties 9.§. sicut autem, de admin. tutor. dict.l.si reus, l. si debitori 21. D. de iudic.*

15 *d.l.3.§.vlt.* in illis verbis, *vtro tempore pluris fuit*, quæ totum intermedium tempus excludunt. *d.l.si seruum 91.§.vlt.de verb.oblig.*

Source : BIU Cujas

16 Vt diximus Defin. præced. *num.* 15.

17 Ex ratione posita *in l. 2. D. de vsur. & l. si Calendis* 11. *in fin. D. de re iudicat.*

18 Secundum distinctiones diuersasque qualitates actionum, de quibus Iurec. *in d.l. videamus* 8. iunct. *l. mora* 32. *§. in bona fidei*, D. *de vsur.*

19 *Arg. d. §. in bona fidei*, cum similibus iuribus, quæ volunt in iudiciis bonæ fidei omnimodo vsuras deberi à die moræ, *l. Titia* 87. *§. vsuras, de leg.* 2. adeoque etiamsi mora in antecedenti tantum facta sit, *l. si cui* 92. *in fin. de cond. & demonstr. l. si quis seruo* 84. *de legat.* 2.

20 Id enim in debito esse intelligetur, quod erit in iudicato propter iudicati auctoritatem, *l. si fundus* 16. *§. si pluris*, D. *de pign.*

21 *d. l.* 3. *§. in hac*, D. *commod. d. l.* 3. *§. vlt. de act. empt.*

22 Nihil enim potest imputari debitori, cur ante sententiam non obtulerit debitam quantitatem, quæ omnino ignorabatur, licet ex postfacto appareat fuisse illum debitorem, & cuius quantitatis fuerit debitor. Itaque ad hanc rem non pertinet, quod scriptum est, *in leg. vnum ex familia* 167. *in princ. de leg.* 2. *l. qui res* 98. *§. rem autem*, D. *de solut.*

23 Adde, & ratione moræ in soluenda pecunia contractæ, non enim propter lucrum non petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur, *l. cum quidam* 17. *§. si pupillo*, D. *de vsur.*

24 *l.* 3. *de eo quod cert. loc. d. l. si Calendis* 11. D. *de re iudic.*

25 Nihil enim tunc interest creditoris.

26 *l. quia tantundem* 7. *de neg. gest. l. Titius* 34. *de præscr. verb.*

DEFINITIO IX.

De ineunda æstimatione mercis debitæ ad certum diem.

QVod si merx ad certum diem dari debuit, nec data sit, indistinctè obseruabimus, id est, siue iudicium bonæ fidei fuit, siue stricti iuris, siue arbitrarium, vt eius præcisè temporis ratio habeatur in ineunda æstimatione,[1] etiamsi tum minoris res fuit quam cum litis contestatio aut condemnatio secuta est, quoniam ex diei adiectione apparet id actum fuisse inter contrahentes.[2] Ergo hoc casu, quo dies obligationi adiectus fuerit, differentia prorsus nulla erit inter iudicia bonæ fidei & stricta.[3] Neque est quod quis dicat fieri hoc casu meliorem conditionem morosi debitoris, si fortè contestationis vel rei iudicatæ tempore longè pluris res fuit. Non enim fieri potest vt non sit deterior, cum ex eo tempore sit condemnandus in id omne quod interfuit creditoris.[4] Esset sanè creditori longè fauorabilius, vt ea æstimatio caperetur, quæ maxima fuisset post præteritum tempus, quod fuerat dictum solutioni: Verum satisfit iuris rationi, cum ita res temperatur, vt debitori mora sua non prosit.[5] Nec illud etiam necesse est, vt ei plus noceat, quam ex iudicij natura & conditione par sit. Non enim quid creditori commodius, sed quid debitorem præstare sit æquius, inspici oportet.[6]

1 *d. l. vinum* 22. *de reb. cred. l. vlt. de cond. tritic. l. si calendis* 11. *de re iudic. leg.* 59. *de verbor. obligatione* quibus addi potest, *leg. si hominem* 37. *mandat.*

2 Ratio est *in d. l. si calendis, in fin.*

3 In hoc tamen nostri errant, quod in iudiciis quoque stricti iuris, sicut & in iis quæ sunt bonæ fidei, tanti ponderis esse volunt moram, quæ contrahitur per interpellationem extraiudicialem quanti ea est, quæ fit per lapsum diei in obligatione positi, cum euidens differentia illa sit, quod mora contracta ex lapsu diei tribuit ius ex verbis ipsis obligationis, & consequenter suos affectus parit, quantumuis sit strictum iudicium; Non item illa quæ per interpellationem extraiudicialem contrahitur, nisi quantum vrget ratio bonæ fidei, cuius tamen in contractibus strictis ad augendam condemnationem ratio nulla habetur.

4 *d. l. si calendis* 11. *D. de re iudic.*

5 *d. l. hominem* 37. *ff mandat.*

6 Nam etsi homo petitus vendi carius potuisset pendente iudicio, quam nunc cum soluitur, perinde tamen possessor aut debitor eum soluendo liberaretur, quia soluerit idipsum quod deberet, neque ex mora sua fieret locupletior.

DEFINITIO X.

Quantum interfit, an merx an species debeatur,

QVod autem in superioribus diximus de merce, quæ & functionem recipit in suo genere, & in singula fere momentanea aliam atque aliam æstimationem facere non debet, vt putemus aliud iuris esse, si non merx, sed species debeatur, vtputa fundus aut homo. Nam licet æstimatio non magis quam fundus pro fundo præstari possit, aut quam homo pro homine, ob idque eam ipsam speciem quæ debetur in condemnationem deduci oporteat,[1] si tamen res ipsa præstari nequeat, & ideo quæratur de præstanda eius æstimatione, supradictis distinctionibus perinde locus erit, nisi res post sententiam perierit, quo casu æstimatio sanè ad tempus mortis referenda est, largius tamen sumpto & ἐν πλάτει, vt lex ait,[2] mortis tempore, nec si nouissimum vitæ instans spectetur, ad exiguum pretium æstimatio redigatur in seruo forte mortifere vulnerato. Quid si mora præcesserit? Non idcirco spectabimus tempus moræ, nisi ab eo tempore res facta sit deterior. Quæ tamen exceptio in mercem debitam cadere nequit, quia sicut perire, ita deterior fieri non potest, sed tantum minoris æstimationis, quod longè diuersum est.

1 Textus est *in l. vlt. C. de fideic. libert. l. si seruum*, 91. *§. sequitur*, & *§. vlt. de verb. oblig.*

2 *l. pen. de condict. triticar.* de qua tamen vide omnino quæ scripsi *lib. 16. Coniect. & Decad.* 20.

DEFINITIO XI.

De differentia, quæ est inter actionem mandati & cæteras bonæ fidei actiones, in ineunda rei debitæ æstimatione.

CErtè separandum omnino est iudicium mandati à cæteris bonæ fidei iudiciis. Nam si hominem siue certum siue incertum pro te dari fideiusserim & soluerim (solui tamen nisi certus non potest) & mandati contra te agam, vt nimirū eius hominis, quem solui præstes mihi æstimationē, placet æstimationē ad id potius tēpus, quo à me solutus sit, quā quo agatur referri debere, & ideo etiāsi ante propositā mandati actionem mortuus fuerit, vtilē tamen eam actionē esse.[1] Idque singulari quadam tatione in mandati iudicio comparatum est, quia cum mandatarius neque lucrum, neque damnum ex mandato, quod pro alio suscepit, sentire debeat,[2] omnino & præcisè inspiciendum est, quid ei absit,[3] quod ipsum tamen sciri non melius potest, quam si ad id tempus, quo mandatarius pro mandante soluit, æstimatio referatur: licet eo tempore nulla dum mora, nulla contestatio aut condemnatio facta sit, quia non aliter indemnis præstari mandatarius posset.[4] Qua ratione nec malè fortassis idem quis in actione negotiorum gestorum admittendum esse dixerit.[5] *At si in proposita specie* stipulatio inter nos adhibita fuisset, & ego ex stipulatione agerem, non vt eum hominem, quem pro te solui mihi dares aut redderes, quod fieri non posset, sed quod est omnino consequens, vt eius æstimationem præstares, aliter seruaretur. Id enim tempus spectari oporteret, quo ageretur, non quo à me homo solutus esset,[6] nisi stipulationis verba ad id tempus referrentur, quo seruus solutus fuisset.[7] Ideoque nec vtilis mihi esse posset illa ex stipulatu actio, si eo accepti iudicij tempore iam mortuus homo proponeretur, quia nec mortuus homo, nec mortui æstimatio peti potest, nisi cum præcessit mora, quæ perpetuet obligationem, & faciat, vt viuus existimetur.[8] Idem est, si quo alio casu agatur ex stipulatione, siue ad hominem certum, siue ad hominis in genere alterius ve speciei æstimationem, aut, quod idem est hac parte, ad mercem, quæ recipiat functionem in suo genere, & quam in æstimatione præstari oporteat, quod pluris aut minoris nunc sit, quam antea fuerit. Spectabimus enim tempus, quo agitur, id est, litis contestatæ, nisi dies adiectus sit. Die namque adiecto id ipsum præcisè tempus spectabimus, quo dari res debuit, siue tunc res pluris fuit, siue minoris, vt à nobis dictum probatúmque est in præcedentibus.[9]

1 *d. l.*

Source : BIU Cujas

1 *d.l.hominem 37. mandat.*

2 Esset enim vtrumque contra bonam fidem, quæ in hoc potissimum contractu, quippe qui bonæ fidei sit, maxime dominatur, *l.idemque 10.§ si ex fundo, & seq. D. mand. l.ex mandato 20. eod.*

3 *l.inter 26.§.abesse. & §.præterea*, iunct. *l.si vero 12.§. si mihi mandaueris, l.si quis alicui 27.§. impendia, & pass. ff. eod*

4 Si forte tum pluris homo fuit, sicut è contrario si fuit minoris, lucrum ex mandato sentiret contra bonam fidem.

5 Vt scripsi *lib.16.Coniect.* vbi vide

6 Et hic sensus est *d.l. homine*, in illis verbis, *aliter in stipulatione seruatur.* Itaque non pugnat Africanus cum Vlp. qui *in l. pen. de cond. trit.* scribit, petito homine condictione triticaria (quæ siue ex stipulatu siue ex alio contractu sit, semper stricti iuris est, nunquam bonæ fidei) deberi æstimationem, quæ fuit condemnationis tempore. Id enim procedit, cum homo ipse petitus fuit, & condemnationis factæ tempore præstari potuit, non eius æstimatio. Itaque ad condemnationem iam factam referendum est, non ad faciendam, *vt* s. Quod nec Cuiacius, nec alij Interpretes intellexerunt. Sicut & in eo errant, quod putant, condictionem triticariam tam generalem esse, vt sit interdum etiam bonæ fidei, quod nusquam proditum est, imo contrarium non male coniicitur ex comparatione illa condictionis triticariæ, & eius, quæ competit ex mutuo *in ill. tit.* Item *ex l.cum fundus 31. de reb.cred.* Vide quæ scripsi *lib.16.Coniect. & Decad.20.de err.pragm.*

7 Spectanda enim sunt verba stipulationis, *l.fundum 28.D.de nouat.*

8 *l.si seruum 91.§.sequitur, & §.vlt.de verb.oblig.*

9 *Defin.9.s.*

DEFINITIO XII.

Quomodo sit ineunda æstimatio rei debitæ contra fideiussorem?

AN & eum casum excipiemus, quo quis mercem in diē stipulatus fideiussorem acceperit? Nam hoc casu Africanus respondit, eius temporis æstimationem spectandam esse, quo satis acceperit. [1] Sed id ita accipiendum videtur, vt tamen eo demum die videatur fideiussor acceptus, in quem vt solueret se obligauit: [1] quemadmodum de eo, qui certo loco soluturum se promisit, proditum est, eo ipso loco contraxisse illum videri: [2] Eadem enim hac parte loci & temporis ratio est, [3] nisi quis malit apud Africanum sic legere, *cum quis in diem mercem stipulatus fideiussorem acceperit, eius temporis æstimatio spectanda est, non quo satis acceperit*; vt ea verba, *eius temporis*, ad eum diem referantur, in quem stipulator mercem fuerat stipulatus. [4]

1 *in l.cum quis 23. de oblig. & act.*

2 *l. contraxisse 22.* quia immediate præcedit, *eod.*

3 *l.vlt.de cond.tritic l.vinum 22. D.hoc.tit.*

4 Nisi malis probare interpretationes Accursij, quæ tamen sunt duriores, quamuis Cuiac. & Hotom. illam probent, vt fideiussor acceptus sit post diem, ad quem principalis debitor mercem soluere debuerat. Vide omnino, quæ nos de illius loci sententia & emendatione scripsimus *lib.16.Coniect. & decad.20. de err.pragm.*

DEFINITIO XIII.

Si rei debitæ æstimatio creuerit post condemnationem, quid iuris sit?

QVid vero si post condemnationem quoque frumenti æstimatio creuerit? An liberabitur debitor eam soluendo æstimationem, quæ fuit tempore condemnationis? Minimè, [1] quia semel condemnatus quotidie condemnari intelligitur, quousque satisfaciat iudicato. Exemplo eius, quod de iure traditum est, moram semper eum facere videri & in singula momenta, ideoque in æstimanda re furtiua id tempus spectandum, quo vnquam plurimi fuerit. [2] Et sanè fieret iniuria victori, si quandocunque post sententiam petens æstimationem præsentem non audiretur, quam vtique haberet, si condemnatus iudicato paruisset, adeoque si à sententia perperam prouocasset. [4] Ex qua ratione apparet, differentiam illam, quæ inter iudicia bonæ fidei & stricti iuris obtinet ante sententiam, post sententiam quoque durare, nisi cum eadem frumenti æstimatio fuit vtroque tempore litis contestatæ & rei iudicatæ, aut maior tempore litis contestatæ, quam condemnationis. Alioqui si contestationis tempore minor fuit, eáque nihilominus in condemnationem deducta sit, vt fieri debere diximus, consequens est, vt quamuis condemnatus debitor statim soluisset, non idcirco tamen creditor tantam frumenti quantitatem ex eo pretio comparare potuisset, vt ex eo frumento rursus præsentem totidem modiorum æstimationem consequi hodie posset. Certè tempus, quod principalibus constitutionibus iudicato faciendo præstitutum est, licet immune sit à fructibus, vsuris aliisque similibus accessionibus præstandis, vbi mora nulla præcessit condemnationem, [5] non erit tamen immune à periculo præstandæ maioris æstimationis, si qua fortè interea superuenerit, [6] quoniam, vt sæpius inculcauimus, valor ille quanti plurimi res sit, nihil aliud quam res ipsa est, nec accessionis iure censetur. Quanquam si malit condemnatus æstimationem ipsam soluere, ad quam condemnatus est, eiúsque vsuras legitimas à die sententiæ, puto eum audiendum, nec quicquam esse, quod ab eo præterea possit exigi.

1 Ita Bart. Castr. & cæteri, *ad l.vinum, & ad l.3.§.in hac, ff. commod.*

2 *l.in re 8.§.1. de cond.furt.*

3 *Arg.l.si sterilis 21.§.cum per venditorem, de act.empt.*

4 Sic enim Antonini rescriptum interpretatur Papin. in *l.3. de vsur.*

5 Contra Bart, & Castr. supra dictis locis, qui saltem debuerunt distinguere, an mora præcesserit condemnationem necne, cum etiam in vsuris Papinianus eam distinctionem necessariam esse putauerit.

6 Æstimatione enim ipsa in condemnationem deducta iam non res ipsa est, quæ debetur ex iudicato, sed pecunia, *arg.l. si fundus 16. §. si pluris ff. de pign.* Aliud igitur esset petita & adiudicata specie, *vt l.pen. de cond. trit.* Tunc enim de vsuris tractari non posset.

DEFINITIO XIV.

Præsens æstimatio semper debetur, cum ea maior est, nisi quo casu aliter statuto aliquo cautum est.

SVperioribus consentaneum fit, vt quoties merx aliqua debetur, quæ pluris sit eo tempore, quo petitur, quam antea fuerit, præsens æstimatio debeatur, licet mora nulla præcesserit, quia non propter moram petitur, sed propter rem ipsam, & iure obligationis. Quamdiu enim merx soluta non est, tandiu verum est eam deberi, & consequenter æstimationem, quæ si hodie merx soluta esset, ex mercis pretio redigi hodie posset, multo magis vero si mora præcesserit, ne aliter posito iure eueniat, vt debitori mora sua prosit. [1] Eámque nimirum ob causam vetere Statuto Sabaudiæ caueri necesse fuit, vt quoties census emphyteuticarius, qui annis præteritis & peti & solui debuit, eo tempore petitur, quo frumentum carius venditur, non præsens æstimatio debeatur, sed quæ fuit vnoquoque anno communior. Id enim remedium necessarium visum est aduersus improbam callidi atem eorum, qui, vt æquissima iuris ratione in debitorum perniciem abuterentur, differebant consulto exactionem in id tempus, quo frumentum carius venderetur. Sed si suo tempore interpellatio per creditorem facta sit, solúsque debitor in soluendi mora fuerit, ius commune obtinere proculdubio debet.

1 Quod esse nunquam debet, *l.hominem 37. mandat.*

DEFINITIO XV.

Quid iuris hodie obtineat ex Interpretum traditionibus, cum agitur de ineunda rei debitæ æstimatione.

HÆc quamquam ita sunt, & ex iuris ratione verissimè, ni fallor, disputantur, longè tamen alio iure vtimur ex Interpretum receptissimis traditionibus inducto. Sic enim sentiunt, [1] Nullam hac parte differentiam esse inter iudicia bonæ fidei & stricti iuris, nisi cum agitur de rei æstimatione per iusiurandum in litem ab actore probanda: [2] Sed tam in his, quam in illis inspici tempus moræ, si qua præcesserit contestationem, & eo tempore pluris res fuerit, siue mora re ipsa contracta sit, vtputa venditore post aceptum pretium cessante in tradenda re

Source : BIU Cujas

vendita, cuius tradendæ facultatem habeat,[3] siue per lapsũ diei in obligatione positi,[4] siue per congruam interpellationem, quæ in iudicio aut extra iudicium facta sit:[5] Quod si moræ tempore minoris res fuit, crescere in singula momenta æstimationem ab eo die, quo mora contracta est in diem vsque condemnationis, si non medio tempore mora purgata, nec postea rursum contracta sit:[6] Sed & post condemnationem crescere,[7] siue à sententia perperam & sine causa prouocatum sit, siue post quadrimestre,[8] quod faciendo iudicato datur,[9] nouam moram contraxerit debitor iam condemnatus: Totius tamen illius quadrimestris temporis inducias etiã cũ mora præcessit condẽnationẽ, condemnato immunes esse à periculo augendæ æstimationis, si forte interea creuerit.[10] Interdũ vero spectari tempus contractus, eamque æstimationem deberi, quæ tum præcise fuerit, nimirum si ita ferãt verba cõtractus, & æstimatio ipsa in obligatione sit, obligatio autem ipso contractus tempore oriatur, vt cum stipulatus fundum Cornelianum postea stipulor, quanti fundus ille est.[11] Nam si obligatio præstandæ æstimationis non statim oriatur, eius temporis habendam rationem, quo orietur, vt euenit in illo Africani casu, cũ quis anterius mãdato dari hominem fideiussit & soluit. Ab eo enim duntaxat die, quo soluit, nascitur obligatio & ius petendæ æstimationis.[12] Etsi autem tota hæc distinctio, si postremum membrum demas, quod dubitatione caret, à ratione iuris omnino abhorreat: Supremæ tamen Curiæ omnes propter consentientes Interpretum fere omniũ hac parte sententias eam passim sequuntur, adeo receptus est alius ille error inueteratissimus, qui summo Iurisprudentiæ nostro malo inuexit, vt cõmunis error ius faciat.[13] *Ita tractatum est* in causa R. D. N. Anisson Præceptoris monasterij Antonini Camberiensis contra Ludouicum de Grassis Procuratorem 15. Calend. August. 1592. Iunge Defin. 9. 10. 11. infr. De vsur. & mora.

1 Post Bart. & Cast *ad l. vinum* 22. *si cert. pet. l.* 3. §. *in hac commod.*
2 Ita enim accipiunt, quod scriptum est *in d.* §. *in hac*, quia ibi etiam de iureiurando agatur.
3 *Vt in l. curabit* 5. *C. de act. empt.*
4 *Vt in l. si Calendis* 11. *D. de re iudic. l. vinum* 22. *D. de rebus credit.*
5 *L. mora* 32. *D. de vsur.*
6 *Arg. l. in re furtiua* 8. §. 1. *D. de cond.* quasi alioqui futurum esset, vt moroso debitori sua frustratio prodesset, *contra l. hominem* 37. *D. mandat.*
7 *Ex l. pen. D. de cond. trit.* quasi hic sit eius legis sensus.
8 Nam quadrimestre illud volunt esse immune à periculo præstandæ maioris æstimationis, *ex l.* 3. *in princ. D. de vsur.*
9 *L. vlt. C. de vsur. rei iudic.*
10 Contra quam Papinianus Antonini rescriptum interpretetur *in d. l. vltim.*
11 *Vt in l. fundum Cornelianum* 28. *D. de nouat.*
12 *Ex l. cum quis* 23. *D. de oblig. & action.*
13 Sic enim nostri passim iactare solent abutentes in hanc rem *l.* 3. §. *vlt. D. de lib. leg. l. Barbarius Philippus* 3. *de offic. prat.* quorum tamen locorum longe alia sententia & ratio est, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XVI.

Cum species perempta est, quæ debebatur, præstanda est æstimatio vel arbitrio boni viri, vel ex actoris iureiurando.

QVi ex causa commodati vel conducti aliáve qua simili restituere mihi debuit rem, quæ non recipit functionem in suo genere,[1] puta speciem, vt equum, nauim, vel quid aliud eiusmodi, post rem peremptam liberatur præstando æstimationem faciendam arbitratu boni viri, si commode id fieri poterit.[2] Sin minus, præstitó in litem iureiurando,[3] Aliam rem æque bonam reddere non cogitur, quia id fieri nullo modo potest, nisi partes consentiant.[4] Quod si maioris aut minoris bonitatis facienda esset æstimatio, eadem subesset difficultas, & semper ad arbitrium boni viri, aut ad iusiurandum deueniri oporteret.[5] Sane si conuenerit, vt vel pretium iustum vel alia res æquè bona viri boni arbitrio reddatur, prout creditor elegerit, valebit conuentio, & ex conuentione electio erit creditoris,[6] quæ alioqui iure communi esset debitoris.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Verdon Mandosse contra N. Duport, 15. Calendas Iunij. 1595.

1 Nam in rebus, quæ recipiunt functionem in suo genere, nullus huic dubitationi locus esse posset.
2 Puta, si res perierit non solum post moram, sed etiam post litem contestatam, quo casu cum litis contestatæ tempus præcise spectandum sit, si iudicium strictum fuit, aut etiam moræ, si eo tempore res pluris fuit, vt scripsimus *in Defin. super* potest commode iniri æstimatio præteriti temporis, etiam post rem peremptam, vt & fit in actione legis Aquiliæ, *l. ait lex* 21. *D. ad leg. Aquil.*
3 Scilicet cum neque Iudex, neque alius quisquam vir probus æstimare sine delatione iurisiurandi potest rem, quæ non extat, quod euenit, cum perempta res est post moram ante litem contestatam, *l. in actionibus*, §. *plane, cum l. seq. D. de in lit. iur.* De cuius sententia vide quæ scripsi *lib.* 16. *coniect. & decad.* 20. *de error. pragm.*
4 *L.* 2. §. *mutui datio, in fine, D. hoc tit. l. precij* 9. *C. de rescind. vend. l. eum à quo* 16. *cum l. seq. l. si operas* 20. *C. de solut.*
5 Secundum eam distinctionem, quam tradidimus *n.* 2. *&* 3.
6 *L. plerumque* 10. §. *vlt. D. de iur. dot.*
7 *d.* §. *vlt. & l. insiurandum, & ad pecunias* 34. §. *datur autem D. de iureiur. l. ei apud quem* 5. §. 1. *D. depos. l. si in emptione* 34. §. *vlt. D. de contr. empt. l. quod autem* 7. §. *si maritus, de don. inter vir & vxor l. adigere* 6. §. 1. *D. de iure patron. l. miles* 6. §. 1. *D. de re iud. l. Stichum aut Pamphilum* 95. *D. de solut. l. pen. C. de cond. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Æstimatio Quanti plurimi quomodo ineunda sit, & quando adiudicanda?

IN æstimando quanti plurimi res fuit post moram[1] non spectamus valorem maximum, qui vnius diei aut paucorũ fuerit, sed eum, qui magis communiter eo anno fuit maximus:[2] Non facilè autem condemnatio illa fit Quanti plurimi, nisi à die interpellationis iudicialis,[3] si non euidens & inexcusabilis mora præcesserit.[4] Sed & fieri potest, vt non nisi à die litis contestatæ ratio eius habeatur, fortè si ab eo duntaxat tempore petita sit per imperitiã aduocati.[5] Quanquam non desunt, qui apud Gallos aliter receptum esse referant,[6] vt etiam interueniente mora iudiciali commune duntaxat frumenti pretium creditori præstetur.[7] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Francisci Pobel, D. de Pressy, Equitis Senatorij nobilissimi & meritissimi, & D. Henrici Bay Præsidis, Rationalium 4. Non. Aug. 1595.

1 Postquam eo iure vtimur ex Interpretum errore, vt æstimatio Quanti plurimi à die motæ præstanda sit, secundum ea, quæ scripsimus *Defin.* 15. ſ. *eod.*
2 *L. pretia rerum* 63. *in princ. &* §. *vlt. D. ad l. Falcid.*
3 Quod temperamentum tanto magis sequendum est, quanto alienior est à ratione iuris sententia illa, vt vnquam debeatur æstimatio Quanti plurimi extra causam Actionis legis Aquiliæ & condictionis furtiuæ, vt scripsi *Defin.* 7. *n.* 18. ſ. & latius *lib.* 16. *Coniect.* itémque *Decad* 20. *de error. pragmat.*
4 Possunt enim multa interuenire quæ faciant, vt dubitari meritò debeat, an mora contracta sit necne, *l. sciendum* 21. *cum trib. seqq. D. de vsur.* Vnde fit, vt plerisque iuris locis tempus litis contestatæ dicant Iureconsulti pro tempore moræ, non etiam ad excludendam moram præcedentem, si quam contestationem præcesserit, *vt in tot. tit. de vsur. & fructib. legat.* iunct. *l. si quis bonorum* 23. *l. cum res* 47. *de leg.* 1. *l. si quis seruo* 84. *l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, de legat.* 2. Adde *l. sed etsi* 25. §. *si ante, D. de pet. her.*
5 Dici enim solet, fatuum esse Iudicem qui & vltra & contra petita iudicat, *l. vlt. C. de fideicomm. libert.* sibique debet imputare, qui Aduocatum imperitum elegerit, *arg. l. cum mandatu* 23. *in fin. D. de min. l. diem proferre* 27. §. *stari autem, D. de recept. qui arbitr.*
6 Ioan. Papon. *in syntagm. Arest.*
7 Quæ sententia mihi sanè placeret tanquam non solùm humanior sed etiam iuris rationi conuenientior, ex iis quæ diximus *num.* 3.

DEFINITIO XVIII.

INter fundi locatorem & conductorem conuenerat, vt si propter vim belli conductor frui prohiberetur, mercedis remissio fieret arbitrio boni viri. Cum bello impeditus ille esset, ne frui potuisset, petierat per Iudicem, vt remissio fieret pensionis, in eámque rem arbitri constituerentur. Locator contradixerat, quasi nec bellum, nec remittendæ pensionis ratio vlla satis iusta interuenisset. Deque ea re per multos annos lis agitata fuerat, neque tamen conductor partem vl-

lam

Source : BIU Cujas

iam debitæ pensionis obtulerat aut obsignauerat, causatus non posse scire se, quid & quantum ex eo contractu deberet, priusquam arbitrio boni viri æstimata remissio fuisset. Tandem ex litis euentu apparuerat, iustam remissionis petendæ causam habuisse conductorem, ad dimidiam vsque conuentæ mercedis. Quærebatur, quoniam merces in frumento constituta esset,[1] quænam frumenti æstimatio à conductore deberetur, an quanti plurimi fuisset à tempore saltem litis contestatæ, an quanti tum cum dari debuerat,[3] an denique quanti nunc esset? [4] Dubitationem faciebat, quod iniquum videretur, conductorem & re conducta, & mercede simul eodem tempore fruitum esse. [5] Locatorem vero prætextu remissionis, quæ pro parte tantum fieri debuit, vtroque in totum caruisse. [6] Cur non enim licuit conductori eam saltem frumenti quantitatem offerre & obsignare, quam debere se putaret? [7] Nam quod dici solet, non valere obsignationem, quæ fit, priusquam sciatur, quid & quantum debeatur, [8] eo pertinet, vti ne prosit offerenti ad constituendum aduersarium in mora, quia nec prius potest ille esse in mora accipiendi. [9] Sed non facit ea res, quominus prodesse possit obsignatio ad impediendam debitoris moram, ne interea & rem & pretium retinuisse videatur. [10] Sed tamen in proposita specie placuit *nihil nisi frumentum deberi*, aut eam frumenti æstimationem, quæ solutionis tempore communis [11] esset, vtrum debitor idémque conductor eligeret, [12] quia per locatorem steterat, ne statim sciri posset, quantum ex mercede remitti, & consequenter quantum solui oporteret, [13] quando ea res arbitrio boni viri, qui statim eligi potuerat & debuerat, vna hora explicari potuisset; [14] præsertim cum per euidentem calumniam negatum esset, belli vim vllam interuenisse. [15] Itaque non poterat dubitari, quin locator fuisset in mora accipiendi ob hoc ipsum, quod per moram suam effecerat, ne sciretur, quid offerri deberet. [16] Nam & cum de frumento ex censu debito agitur, Statuto nostro [17] cautum est, sufficere, quod creditor fuerit in mora petendi, vt non nisi præsens æstimatio debeatur, si minor sit, quam antea fuerit, [18] licet non facilè meo iudicio ius illud statutarium ad frumentum ex locationis alteriúsve similis contractus causa debitum porrigi debeat. [19] Diuersum igitur in proposito fuisset, si neque locator in accipiendo, neque conductor in offerendo moram contraxisset. Illo enim casu communis saltem æstimatio solui nunc deberet eius quantitatis, quæ vno quoque anno debita fuisset. [20] Planè si poneres, eam rem fuisse debitam, ex qua fructus aliquis à debitore interea perceptus fuisset, tum demum verè diceretur, iniquum fore, si conductor & re & pecunia simul fruitus esset. [21] *At in frumento id* non euenit, quod ex earum rerum numero est, quarum non fructus, sed vsus tantum est, quæ & vsu consumuntur. [22] *Ita Senatus* inter Iacobum Domenge & N. Gaion Prid. Cal. Septembr. *1595.*

1 In eo namque differt mercès locationis à pretio venditionis, quod cum non possit pretium constitui nisi in pecunia numerata, vt Paulus disputat *in l. 1. Cod. de contr. empt.* merces tamen potest consistere in iis omnibus, quæ constant pondere, numero & mensura, *l. si olei 21. C. de locat.*

2 Solet enim contestatio semper inducere malam fidem, *l. sed etsi 25. §. si ante. D. de petit. hered.* difficiléque est, vt ad Sententiam perueniatur, quin mora contracta sit saltem per litis contestationem, vt & Papinianus fatetur *in l. 3. D. de vsur.*

3 *Arg. l. vinum 22. D. hoc tit. l. vlt. D. de cond. tritic.*

4 Quia siue datum fuisset frumentum eo die, quo dari debuit, nunc locator illud haberet, siue datum non sit, saltem hodie dandum est, quod iam olim dari oportuit, ex Vlpiani ratione posita *in l. si sterilis 21. §. cum per venditorem, de act. empt.*

5 Vt in emptione dici solet, *l. ex empto 11. §. qui autem, & l. bona fides 50. D. de act. empt.* Constant enim emptio & conductio iisdem ferè iuris regulis, *l. 1. & 2. D. locat.* Facit *l. 5. §. sed si accepit, in fin. D. de cond. caus. dat.*

6 Qui enim prætextu partis totum retinet, in dolo est, saltem in mora, *l. qui solidum 78. in princ. de legat. 2.* vbi Bart. notat, iustam causam in parte non tollere moram in alia. Facit *l. 8. D. si pars hered. petat.*

7 Aut saltem offerre satisdationem, quæ obsignationis adeoque numerationis loco esse solet, cum ignoratur, quid & quantum debeatur, *l. statuliber rationem 5. l. seruus 34. §. vlt. D. de statulib.*

8 Obsignationem enim præcedere debet oblatio, *leg. acceptam 19. C. de vsur.* quæ porro incertæ quantitatis fieri certa non potest.

9 Cum probabiliter ignoret, quantum sibi debeatur. Est enim hæc res ex earum genere, quæ, quales antea fuerint, non nisi ex postfacto sciri & constitui potest. De quibus tractatur *in l. vnum ex familia 67. in princ. & l. qui res 98. §. rem autem, D. de solut.*

10 *Vt in l. vlt. D. de leg. commiss.* iunct. *l. 4. §. vlt. eod.*

11 Quia communis æstimatio vice rei fungitur, *d. l. pretia 63. D. ad l. Falcid. l. in Falcidia 42. eod. l. 2. in princ. C. vt nemin. lic. in empt. specier. se excus. lib. 10. tit. 27.*

12 Ex iuris regula, quæ vult, electionem esse debitoris *l. plerumque. 10. §. vlt. D. de iur. dot.* & aliis per nos citatis. *Defin. 16. n. 7. 8. eod.*

13 Semper autem imputati potest ei, per quem stetit, *l. traiectitia 23. D. de oblig. & act. l. si soluturus 39. l. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. de solut.*

14 Qui enim moram facit in antecedenti, etiam in consequenti facere intelligitur, *l. si quis seruo 84. de legat. 2. l. si cui legatum 92. in fin. de cond. & demonstr.*

15 Calumnia enim est, si quis neget, quod omnes verum esse sciunt, eáque manifesta, vt loquitur *l. postquam 43. D. de pet. hered.* Ea vero nunquam impunita est relinquenda, *l. 1. §. 1. D. si mul. ventr. nomin.* Tantum abest, vt ei prodesse debeat ad condemnationem tanto ampliorem consequendam, *arg. l. hominem 37. in fin. D. mandat.*

16 *Arg. d. l. si soluturus 39.* ibi, *vt illud maximè spectetur, an per te steterit, quo minus incontinenti probaretur, D. de solut.* Multum enim hic distat à creditore, qui oblatam pecuniam accipere non tam recusauit, quam distulit, quasi alia die accepturus, de quo loquitur Scæuola *in l. creditor 102. eod.* vbi ait, non esse illius periculum si interim pecunia illa tanquam ærosa iussu Principis sublata sit.

17 Quod incipit Census in veteribus statutis.

18 Statutum enim factum est ad eorum auaritiam coërcendam, qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus. & negligunt censuum suorum exactionem, ea mente & fine, vt inopiæ occasione captata possint pretia postulare, quomodo loquitur, *l. nulli 7. C. de erog. milit. annon. lib. 12. tit. 38.*

19 Est enim iuris communis correctorium, vt ex iis apparet, quæ superioribus Defin. diximus, ideoque non facile vltra limites suos extendendum, *vulg. l. sancimus 27. C. testam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appellat.*

20 Etiam ad formam statuti quo iure passim vtimur.

21 *Arg. d. l. exempt. 11. §. qui autem, & l. bona fides 50. D. de act. empt.* iunct. *d. l. 2. D. locat.*

22 *L. si vini 7. D. de vsufr. earum rerum quæ vsu consum.* Inde enim est, quod rerum huiusmodi non vsusfructus verus potest constitui, sed tantum quasi vsusfructus, & quidem auctoritate, quæ in eam rem necessaria fuit Senatusconsulti, de quo *in l. 1. eod. tit.*

TIT. III.

DE PROHIB. SEQVESTR. pecun.

DEFINITIO I.

Donatario petenti lite pendente sequestrationem instrumentorum ad donationem pertinentium quomodo succurratur?

DONATARIVS vniuersorum bonorum, cum donationis tanquam per vim & dolum extortæ [1] controuersiam à donatore pateretur, postulabat vt lite pendente instrumenta omnia ad res donatas pertinentia in domo Procuratoris, quem donator ad lites constituerat, perquirerentur, cum describerentur, postremo sequestrarentur; in eámque rem supplicem libellum porrexerat, vt sine causæ cognitione & inaudito aduersario res expediretur. Plerique putabant, nihil inscio donatore constituendum, [2] quippe cuius maximè interesset, ne secreta patrimonij panderentur, [3] si fortè donationem inutiliter factam esse quandoque ex litis euentu appareret. [4] Addebant, prohibitam regulariter sequestrationem, [5] nec nisi certis casibus permissam, [6] inter quos hic non censeretur. Denique odiosas huiusmodi perquisitiones, ac ne tum quidem, cum res furto subtracta quæritur, permittendas. [7] Contra respondebatur, exhibitionem petere posse omnes, quorum interesse constaret. [8] Quantum autem donatarij interesset, ex eo posse intelligi, quod & instrumento publico niteretur, cuius rationem haberi oportebat pendente causa restitutionis, [9] & amissis rerum donatarum instrumentis ereptum sibi donationis commodum frus-

Source : BIU Cujas

stra post victoriam questurus esset.[10] Porro nullam donatori iniuriam fieri, si ea instrumenta, quæ quisque sua & propria diceret, in eius, qui superaturus esset, commodum sequestrarentur:[11] neque rursus differendam necessariæ cautionis executionem in id vsque tempus, quo donator ad eam petitionem respondisset, ne si certior de ea fieret, tanto magis de celandis subtrahendisque instrumentis cogitaret.[12] Quid enim absurdius aut iniquius, quam vnde præsentaneum aduersus periculum fraudis remedium petatur, inde comminiscendæ fraudis faciendæque iniuriæ præberi occasionem?[13] *Senatus* ita rem temperandam existimauit, vt donatoris Procurator iuberetur, indicta etiam, ni id faceret, mulcta magna, instrumenta omnia, quæ penes se haberet, statim exhibere nō aduersario, sed Senatori ad id Recuperatori dato, qui omnia quidem inspiceret, at ea duntaxat, quæ videret ad res donatas pertinere, apud ædituum sacratij Senatorij seponeret,[14] vt eo facto donator vocaretur, nouæ scilicet petitioni responsurus postea vero auditis partibus, postquam vtrique abundè cautum esset,[15] quid tandem de iis instrumentis principali pendente lite fieri oporteret, causa cognita decerneretur. *Ita Senatus* pro N. Petro de Poggie Italo, in relationibus libellorum 12. Cal. Iul. 1588.

1 Est enim id contra naturam donationis, vt per vim dolumve extorqueatur, cum pendere debeat ex mera donantis liberalitate, *l. 1. D. de donat.* donarique id demum videatur, quod non solum nullo iure, vt est in iuris regula, sed etiam nullo facto cogente conceditur, *l. donari 29. eod. l. donari 82. de reg. iur.* Denique nihil omnino, quod per vim, aut metum, aut dolum factum sit, ratum habere prætor debet, *l. 1. l. si mulier 21. §. 1. D. quod met. caus. l. 1. & pass. D. de dolo.*

2 Cum dici soleat, nullum esse iudicium tam summarium, in quo non sit citanda pars, ad omnem actum, ex quo lædi potest, *l. nam ita 19. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

3 *L. 2. C. de alim. pupill. præst. l. 2. vers. quid enim tam durum, C. quand. & quib. quart. pars.*

4 Aliquando enim illud etiam inspiciendum est, quod potest euenire. *l. qui bona 13. §. cum inter, D. de damn infect.*

5 *L. vnic. D. de prohib. sequestr. pecun.* Sequestratio enim possessionis rei litigiosæ in alium translatio est, *l. si quis affirmauit 9. §. Labeo, D. de dolo.* Sequestrare siquidem nihil aliud est, quam seorsim ponere. Vide *l. sequester 110. de verb. signif.* Vnde est, quod sequestratio per seruum facta non nocet domino, cuius quippe ius ita deterius fieret ratione possessionis contra iuris rationem, vt ait *l. pen. D. depos.* Facit *l. 5. §. 1. & 2. l. si in Asia 12. §. cum sequestre, eod.* Interdum etiam sequestratio fit custodiæ tantum causa, *l. interesse 39. D. de acquir. poss.*

6 Quos ad decem vsque enumerat Ferrar. *in form sequestri seu saximenti* Adde Rebuff. *tom. 3. tract. de sequestr. seu commiss. rei captæ & saisitæ deputatis.* Papon. *lib. 8 syntagm. arest. tit. 10. de sequestre & restablissement.* Oldendorp. *c. 50. de except.*

7 *§. conceptum Instit. de oblig. qua ex delict. nascunt.*

8 *L. 3. §. sciendum, & pass. D. ad exib. l. quadam 9. §. vlt. cùm autem de edend.*

9 Nam pendente lite de in integrum restitutione atque adeo de falso standum est instrumento autentico & guarentigiato vt diximus *§. ad tit. de in integr. rest postul.* ne quid noui fiat. Facit *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsf.*

10 Prospicere autem bonus Iudex debet, ne fraudentur ij, quorum potest interesse, *l. pen. §. vlt.* vbi est text. elegans. *D. ad leg. Falcid.*

11 Hoc enim remedio plerumque consulitur vtrique parti in casu, *l. postquam 5. §. 1. in fin. D. vt leg. nom. caueat. l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. 1. §. 1. C. de adfert toll. vlt. C. quibus ad lib. proclam. non licet, l. si fideiussor. 7. §. vlt. D. qui satisd. cog. l. si cum dotem 22. §. sin autem in fauissimo. D. solut matr. l. Imperatores 21. §. 1. D. de appell. Nouell. 88. de depos. cap. 2 l. vlt. C. de ordin. cognit.*

12 *d. l. pen. §. vlt. D. ad leg. Falcid.* in illis verbis, *ne in potestate eius sit proferre quod velit, & per hoc in fraudem legatarij inducantur.* Facit *l. cum plures 15. D. de rebus auctor. iud. possid. l. 1. & vlt. C. de edend.*

13 *d. l. pen. §. vlt. ad leg. Falcid. l. meminerint. 6. C. vnde vi* Facit *l. 2. in fin. C. de indict. viduit. toll.*

14 Idque esse videtur, quod scribit Scæuola *in dicta lege penultima. §. vltimo ad legem Falcidiam. Ad iudicis officium pertinere explorare ea, per quæ probetur, quantum sit in bonis.* Ita enim collocanda res est in tuto fauore donatarij, vt tamen donator inauditus ex eo non lædatur.

15 Quoties enim fraudis comminiscendæ periculum est, prius caueri & prospici debet, ne committi possit, non quidem festinatione iudicij, sed præueniendi periculi causa, cum periculum sit in mora, *leg. si quis filio 6. paragrapho quid si tamen, de iniust. rupt.* Facit *lex vltima. Codice in quibus caus. in integr. restit.* Vide Nicol. Boër. *quæst. 174.* Adde *l. 1. de damn. infect.*

DEFINITIO II.

De sequestratione per Iudicem facta si per eam possessor spolietur sua possessione.

ETsi sequestratio permittitur etiam non citata parte, quando euidens periculum est in mora,[1] propterea quod sequestratio, quæ fit per Iudicem custodiæ causa, & vt res in tuto sit, non adimit possessionem ei qui possidet.[2] Si tamen constet de animo Iudicis volentis spoliare possessorem, puta si tale quid statuat, quod possessori eripiat cōmodum suæ possessionis, appellari potest ab ea sequestratione. Pone instrumenta sensualia, quæ in auorum tuorū vtilitatē & eorum nomine scripta confectaque fuerant, penes me reperiri, qui nunc sum in quasi possessione census illos annuos percipiendi. Si postulante te Iudex ea instrumenta sequestrari præcipiat, quod alioqui facile fieri possit, vt occultentur, nec interea prohibeat me solitos redditus exigere, iusta sequestratio est.[5] Sed si emphyteutis inhibeat, ne mihi soluant, néve possessionis suæ & iuris mei professionem debitam emittant, spoliatio ea dicenda est potius, quam sequestratio. Proinde iustam habebo appellandi causam.[6] Nec ad rem pertinet, quod non probetur quis dominus instrumentorum ex eo solo, quod ipsa penes se habeat,[7] Sufficit enim ex eo præsumi possessionem, & ex possessione *dominium*,[8] aliis saltem indiciis concurrentibus,[9] præsertim si longissimi temporis possessio proponatur, & quæ iusti tituli causam habuerit, licet non constet de titulo[10] Ne alioqui rerum dominia semper sint in incerto.[11] Nam neque præscriptio triginta annorum requirit titulum ad tuendum possessorem:[12] Sane si ex ipsa tituli inspectione constet de vitio possessionis, & mala fide possessoris, aut eorum à quibus causam habeat, non nocebit ea possessio actori in iudicio & quæstione proprietatis.[14] Sed nocebit interea in controuersia possessionis,[15] cum ante omnia is, qui spoliatus est, etiam prædo, sit restituendus.[16] Nec aliud erit si codex instrumentorum censualium, qui penes me reperitur, familiæ tuæ insignia præ se ferat. Etsi enim iusta præsumptio est eius esse signatum, cuius est signum,[17] non tamen est perpetua.[18] Nec quamuis probaretur, fuisse instrumenta maiorum tuorum, consequens esset hodie mea non esse, cum per tanti temporis decursum facile ex tuis fieri potuerint mea.[19] Neque obstat, quod in dubio iustior possessio ea præsumenda est, quæ est antiquior, vitiosa autem quæ recentior.[20] Id enim fallit, si recentior possessio sit tricennaria propter bonæ fidei præsumptionem, quæ ex lōgissimo tempore etiam absque titulo inducitur, si non mala fides probetur.[21] *Ita Senatus* pro heredibus Nobilium fratrum de Chappot contra N. Antonium Gaspardum de Riddes D. de Bleys 7. Id. Decemb. 1592.

1 Dixi *Defin. præced. num. 11. & vlt.* Alex. *in l. fideiussor 7. §. vlt. D qui satisd. cog.* Panorm. *in cap. dilectus, extr. de sequestr. poss. & fruct.*

2 Bart. *in l. interesse 39. n. 4. D. de acquir. poss.*

3 Idem Bart. eodem loco supra citato.

4 Ne alioqui in potestate mea sit ea occultare, ibique fraudem facere, *l. pen. §. vlt. D. ad leg. Falcid.*

5 Videtur enim Iudex prouidisse duntaxat contra imminens periculum tuendi iuris tui gratia, si quod habes potius, quam animo iniuriæ mihi inferendæ, vt & in casibus earum legum quas attulimus *Defin. prox. num. 11.*

6 Priuat enim me pendente lite commodo meæ possessionis, quod tamen non paruum esse solet, *§. commodum, Inst. de interd. l. vlt. D. de acquir. possess. l. pen. D. depositi.*

7 Nimirum si vt in proposito casu sint alieno nomine confecta, *l. ad probationem dominij 21. C. de probat.*

8 *L. siue possidetis 16.* vbi DD. *& l. 2. C. eod.*

9 *d. l. ad probationem*, ibi, *cum igitur ne cætera probationum indicia reprobentur*, iunct. *l. vlt. eod.*

10 Sufficit enim in huiusmodi præscriptione titulum allegare, nec necesse est vt probetur. Crauet. post Angel. Alex. Dec. quos citat *cons. 201. n. 30.* Facit *l. cum de in rem vers 6.* vbi Bart. & cæteri *D. de vsur.*

11 *L. 1. D. de vsucap.* Nam nec facile capienda est præsumptio delicti, id est, quod possessor instrumentorum alieno nomine confectorum ea furto subtraxerit, vt loquitur *d. l. ad probationem.* præsertim si possessor sit vir probus & bonæ famæ. Solet enim bona fama tollere suspiciones

ciones contrarias, *l.* 1.*§.vlt.*vbi Bart. *C. de re militar.* Bald.*in l.fin.C.de probat.*Et præsumptio illa præfertur,per quem arguitur bonitas hominis vt inquit Cranet. *consil.*8. *num.*7. *& conf.*75. *num.*21. *ex l.merito* 51.*D. pro socio,*

12 *L. sicut* 3. vbi DD. *C. de præscr.*30. *vel* 40. *annor.*

13 Si quidem vitia possessionis transeunt in successores, *l. cum heres* 11.*D. de diuers. temp.præscr.l. vitia* 11.*C. de acquir.poss.*

14 Quia possessio, quæ ab initio fuit vitiosa & malæ fidei,nunquam potest prodesse, quod ad causam præscriptionis ratione dominij, præsertim iure Canonico, *ex cap. possessor, de regulis iuris, in sexto.* Cranet. *cons.*171. *n.*3. *& cons.*104. *num.*14.

15 Quoniam vitiosa possessio non eo minus possessio est, cum tota ex facto saltem magis quam ex iure æstimetur,*l. denique* 19.*D.ex quibus caus. maior.l.*1.*§. si vir vxori,D. de acquir. poss.*

16 *L.colonus* 12.*l.cum fundum* 18.*D.de vi & vi armat.l.si quis ad se fundum* 7.*C. ad l. Iul. de vi publ.cap. in literis,de rest. spoliat.cum similib.* De quo late Cranet. post alios *cons.*140. *num.*2 3. *&* 4.

17 *L.quod si neque* 14.*§.*1.*D.de peric.& commod.rei vend.*

18 Præsumptionem autem vincere potest non solum probatio, sed etiam alia præsumptio fortior,*l. fin in. princ.D.quod met. caus.l.nuptura* 57.*in fin.D.de iur.dot.l.si chirographum* 24. *cum l. seq.§.*1.*D. de probat.l. Diuus* 7.*D. in integr.rest.l.pen. circa princ.D. de ritu nupt.*

19 In his enim,quæ tempore mutantur, præsumptio non est de præterito in futurum, maxime si facile mutari possint. Bald. *cons.*52. *incip. literis,col.*2. *lib.*5. Secus est in cæteris Cranet. post alios quos citat *cons.* 130. *num.*3.

20 Tractant nostri *ad l.naturaliter* 12.*§. nihil commune, D. de acquir. possess.*

21 Quemadmodum & iunior possessio titulata præferretur antiquiori non titulatæ, vt pluribus probat Cranet. *cons.*218. *n.*21. *&* 22. Nihil autem refert, an titulus,sit præsumptus,an verus,cum in contrarium probatio nulla est, sed tantum præsumptio.

DEFINITIO III.

De beneficij vacantis sequestratione, sequestratique liberatione.

SEnatusconsultum, quo ducalis manus iniectio, quæ in Ecclesiastica beneficia defunctis possessoribus fieri solet, solo Principis Procuratore audito sublata sit, (Pragmatici dicunt, *arrest de mainleuée)* etsi nec victori tribuit nec ius in beneficio,[1] nec tertij inauditi ius lædit,[2] hactenus tamen prodest, vt lite pendente, & quamdiu de non iure eius,qui possessor factus est,non fuit cognitum, sequestrari beneficium non debeat, quantumuis inops, & restituendis fructibus si condemnari eum postea continget, impar esse dicatur. Pertinet enim id ad Senatus auctoritatẽ,sicut & vt quisquis ab eo possessionis beneficij retinẽdæ ius nãciscitur, cauere non cõpellatur,[4] nec si aduersarius aut obtinẽdæ,aut sequestrãdæ possessionis gratia cauere velit.[5] Plane causa cognita nihil prohibet auferri ab eo possessione,siue per diffinitiuam sententiam,[6] siue vindiciis pro aduersario dictis,[7] siue denique neutro ius suum probante beneficium sequestrari debere visum sit.[8] *Ita Senatus* ex tempore contra Carol. Emanuelem Pomeum pro Eman. Marino possessore prioratus de Belleuaux Prid. Cal.Sept. 1593.

1 Quia non nisi ad momentaneam possessionem pertinet,præsertim cum Iudex laicus de iure beneficij,quod est mere spirituale,cognoscere non possit. Guid.Pap.*quæst.*1.

2 *L.de vnoquoque* 47.*D.de re iud. tot. tit.res int.alios act.*

3 Qua nec solet Senatus noster possessionem beneficij quantumlibet momentaneam ei concedere,qui nullo iuris colore nitatur.In eamque causam Procurator generalis legitimus contradictor est, quandiu alius non apparet. Facit *l.seruo* 65.*§.cum prætor, D.ad SC.Trebell.*

4 Quod in iis, qui apud inferiores Iudices in momentaneo possessorij beneficialis iudicio obtinent, diuersum est,in honorem scilicet ordinis amplissimi,qui huiusmodi priuilegium mereri visus est, exemplo sententiarum à præfectis prætorio latarum, *Auth. quæ supplicatio*, ibi, *executio causa sine fideiussione procedat, C.de precib. Imp.offer.*

5 Nunquam enim debet quis vincere ob id solum, quod satisdare paratus sit,si aliam vincendi causam nullam habeat, *l.testamento* 17.*§. non omnimodo,D.de testam.tutel.l.quia satisdatio* 6.*D.de suppl.negl.tutor.*

6 Quia sententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias præcedentes contrarias,quæ & conditionem illam,siue expressam,siue tacitam semper habere intelliguntur,si non postea in contrarium quicquam pronunciabitur, *l.quod iussit* 64.*D.de re iudic.*

7 Solent enim ante diffinitiuam sententiam, præsertim in beneficialibus,vindiciæ dici pendente lite pro eo, qui magis apparenti magisque colorato titulo nititur. si quid sit quod impediat,ne cã cito plenissima possessorij causa definiatur, quod & in profanis causis obtinet,vt certus possessor constituatur, quoties nullus adhuc est, *l.*2.*§. & cum placuisset, de orig.iur. l.lite ordinata* 14.*C. de lib. caus.*

8 Sequestratio enim hoc casu loco vindiciarum est,adeo vt non nisi per diffinitiuam super pleno possessorio sententiam reuocari possit. Est autem tum demum necessaria,cum apertè constat de non iure vtriusque litigatoris. Alioqui cauere bonus Iudex debet,quantum potest,ne beneficium sequestretur,quia publicè interest,vt certus sit possessor beneficij quo melius diuino cultui satisfiat,eorũmque omnium, quæ ad beneficiũ pertinent,conseruationi.Nam si cæterarum rerum omnium sequestratio odiosa est, multo magis beneficiorum. Quid tamen si factus beneficij possessor sine cautionis onere,quamuis impar esset fructibus reddendis, postea & lite adhuc pendente fructus dilapidet ? Non solet quidem ea res inducere necessitatem satisdandi semel remissam, *l.vlt. in princ. D. vt legat.nom.caueat.* sed tamen videtur ille textus pertinere ad satisdationem remissam à testatore, non ad eam, quæ à Senatu alióve Iudice. Nunquam enim id Iudex agit,præsertim vero Senatus,vt vel delinquendi occasionem præbeat,vel faueat delinquenti, *arg.l.*1.*C.de his qui ven. ætat.impetr.l.meminerint* 9. *C.vnde vi.* Facit *l.Impp.*21.*§. vlt. D.de appellat.* Itaque dubitandum non est,quin ex noua causa possit iniungi satisdandi necessitas,quæ fuerit siue tacitè,siue expressè remissa.Qui enim potest totam sententiam interlocutoriam reuocare, quidni cautionis onus ex iusta causa superueniente poterit iniungere ? In omni siquidem sententia,siue interlocutoria illa sit,siue definitiua, semper subintelligitur clausula, Rebus sic stantibus, *l. si mater* 11. *§.eandem causam, D.de except.rei iudic.l.si cui* 25.*§.*1. *D. de liber.caus.*

DEFINITIO IV.

De sequestratione instrumentorum pupillarium in domo vitrici post mortem matris, quæ tutrix fuerit facienda.

CVm mulier, quæ filij impuberis tutelam gesserat, ad secunda vota conuolasset, non redditis instrumentis pupillaribus, quæ constabat in eius potestatem peruenisse, postea vero in vitrici domo decessisset,visum est iustum desiderium filij petentis, vt quæcunque instrumenta in iis vitrici ædibus reperirentur, obsignatis arcis in tuto collocarentur, deinde seponerentur, & redderentur,quæ ad tutelæ causam pertinerent:[1] Sed hoc tamen addito temperamento, vt soli Senatori,qui in eam rem recuperator dabatur, potestas esset, instrumenta illa omnia inspiciendi & legendi, ne conqueri vitricus posset,quod patrimonij sui secreta panderentur.[2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Antonio Iay contra Franciscum Truffon 7.Id. April.1595.

1 Duplex enim hoc casu præsumptio & vtraque fortissima vrgebat contra matrem. Vna, quod ad secunda vota conuolasset,in quo etsi nihil fecerat illicitè & contra leges ,fecerat tamen proculdubio iniuriam liberis prioris matrimonij, præbuerátque argumentum non leue perexigui sui in eos amoris, *l.hac edictali* 6.*§. vlt.* ibi, *liberorum suorum adfectione seruata,& pass.C.de secund.nupt.* Altera, quod ante contractas secundas nuptias instrumenta pupillaria non redd idisset, quæ omnimodo reddere debuerat, adeoque reliqua integra soluere, vt satisfaceret præscripto, *l.omnem* 6.*C.eod.ad SC.Tertull.* vbi Bald. & cæteri.

2 Secundum ea, quæ scripsi non dissimiliter *Defin.* 1. præsertim *num.*3.14.*&* 15. *eod.*

DEFINITIO V.

De modo tollendæ sequestrationis factæ postulante tertio, & quid si per collusionem facta esse dicatur.

SEquestratio licet nullo iure facta tolli non potest inaudito eo,qui impetrauit,vt fieret,[1] nec si agatur de executione iudicati.[2] Nec rursus si victor petat tolli eam per modum, vt aiunt, prouisionis,in eamque rem offerat satisdationem.[3] Nihil enim vnquam faciendum est inscio collitigatore, cuius nimirum interest,vt & vocetur,& audiatur:[4] licet alioqui videatur nihil interesse illius, qui petiit sequestrationem, dum ei cautum sit per satisdationem.[5] Sane si inter condemnatum & eum, qui sequestrationem petiit, collusio intercesserit, nulla sequestrationis ratio habebitur; eo saltem casu, quo per victorem satisdatio præstetur.Multum tamen proderit ad collusionis suspicionem profligandam,si debitor cõdemnatus pecuniam obsignauerit, & consenserit, vt ei numeraretur,qui sententiã à Iudice meruisset.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10. Calendas Septemb. 1595.

1 Habet

Source : BIU Cujas

1 Habet enim pro se saltem Iudicis auctoritatem, cuius non potest ratio aliqua non haberi, quantumuis perperam adhibita sit, *l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell. cum simil.*

2 Quæ tamen fauorabilis esse solet, præsertim vt in ea summariè procedatur, *l. à Diuo Pio 15. §. si rerum, vers. sed sciendum est, & §. si post additum, vers. ceterum, D. de re iudic.* Verum nullum iudicium est tam summarium, in quo non sit pars citanda, quia nec potest consistere sine reo. *cap. forus, de verb. signif.*

3 Quanquam satisdatio maximum & præcipuum remedium esse soleat ad impediendam sequestrationem, cum non aliam ob causam fiat sequestratio, quam vt res sit in tuto, quod æquè fit per idoneam satisdationem, *l. 5. §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

4 *L. de vnoquoque 47. D. de re iudic. tot. tit. C. res int. alios act.*

5 Sed tamen cautionis forma à Iudice præscripta aut admissa non tam facilè & inaudito aduersario est mutanda. Obserua tamen, Iudicem illo etiam casu, quo ex causa permittit sequestrationem, debere semper exceptionem subiicere, nisi aduersarius satisdare paratus sit, vt tanto minus iustam appellandi causam ille habeat, siue auditus sit, siue non

6 Quæ enim simulata & per collusionem facta sunt, pro infectis haberi debent, *l. si ex pretio 6. C. si cert. pet. l. si perluforio 14. §. 1. D. de appell. l. cum ea 21. C. de transact.*

7 Collusio enim sicut probatur per coniecturas & præsumptiones ita & contrariis præsumptionibus & coniecturis purgatur. Ex iis quæ scripsi *Defin. 2. num. 18. 5. eod.*

DEFINITIO VI.

Sequestratio etiam contra inauditum aliquando permittenda est ex æquitate.

ETsi non solet Senatus incipere à sequestratione,[1] vt nec ab alia executione,[2] sed ante omnia iubere, vt aduersarius in ius euocetur, etiamsi agatur ex instrumento authentico, adeóque guarentigiato,[3] interdum tamen euenit, vt euidentissima æquitate id suadente aliud obseruari oporteat, ne alioqui summum ius summa sit iniuria. [4] Finge, peti sequestrationem ab eo, qui in egregiam quantitatem fideiusserit liberaliter pro pensione beneficij debita per resignatarium alia bona nulla possidentem, & in solutione pensionis cessantem, fortassis etiam moribundum, aut iam mortuum nullis heredibus relictis. Quidni consulamus fideiussori alioqui periclitaturo? [5] Aut quænam iniuria fiat debitori, si petente fideiussore fructus sequestrentur, [6] oblata per fideiussorem satisdatione de præstando omni eo, quod interierit debitoris, si perperam & sine causa facta probetur sequestratio? [7] Sanè vt eo minor fiat iniuria debitori, æquum est deferre illi conditionem, vt satisdando, si malit, possit impedire sequestrationem.[8] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra illustrem D. Abbatem d'Entremons, 7. Dec. 1595.

1 Quæ semper odiosa est & regulariter prohibita, *hoc tot. tit. C. de prohib. sequestr. pecun.*

2 *L. 1. C. de exec. rei iudic.*

3 Quo tamen casu inferiores Iudices patiuntur incipi ab executione, concessis literis, quas vocant *de main garnie*, quod & permittere Senatus solet, quoties fit executio ex diplomate, quod De debitis appellant.

4 Nam in iis, quæ sunt ex bono & æquo, plerumque sub auctoritate iuris scientiæ perniciosè erratur, *l. si seruum 93. §. sequitur, D. de verbor. obligat.*

5 Nec enim debet amici officium, quod impleuit ei esse damnosum *l. si seruus 61. §. quod vero, D. de furt. l. ne ex liberalitate 52. D. de re iudic.*

6 *Arg. l. Imperatores 21. §. vlt. D. de appellat.*

7 Satisdatio enim plenissimam tribuit indemnitatem & securitatem *l. 1. D. qui satisd. cog. l. si quis libertatem 7. D. de her. pet. l. 1. & tot. titul. qui satisd. cog.*

8 Cum petenti sequestrationem æquè cautum futurum sit remedio satisdationis. *d. l. qui satisd. cog.*

[DEFINITIO VII.

De sequestratione facta pecuniæ debitæ quidem creditori, sed quæ nec erat debitoris nec obligata debitori.

TItius vendiderat Sempronio fundum pretio quingentorum cum esset dignus octingentis, sed recepta sibi suisque redimendi facultate. Subinde hyperocham eiusdem fundi vendiderat Mæuio, cum iure redimendi pretio trecentorum. Obtulerat Mæuius quingenta Sempronio, & cùm recusasset accipere obsignauerat, Caius creditor Titij cum id præsensisset, bonáque Titij vniuersa obligata haberet, impetrauerat à iudice; vt quingenta illa sequestrarentur penes depositarium, trecenta vero reliqua nondum soluta quæ totum pretium octingentorum faciebant, in manibus Mæuij debitoris non reluctante Titio quem debere constabat. Mæuius non solum sequestrationi consenserat, sed præterea dixerat paratum se eam pretij pecuniam Caio soluere, Et quidem trecenta purè, Quingenta vero ita demum si eius fundi quem Sempronius retrouendere noluerat possessor pacificus efficeretur. Interim egerat Mæuius contra Sempronium, vt receptis quingentis aureis fundum retrouenderet, tandémque obtinuerat, & ex authoritate Senatusconsulti soluerat, & ita possessor factus fuerat, nulla in toto litis tractu facta sequestrationis, quam Caius fieri curauerat, mentione, circa idem ferè tempus cum Caius aduersus Titium egisset pro mille aureis obtinuerat, vt condemnaretur Titius ad eam quantitatem præstandam, detracta tamen prius ea summa quæ vrgente ipso fuerat sequestrata, & cuius ob eam causam exportandæ facultatem ei Senatus dederat. Exindéque cum iudicati executio plenior vrgeretur eam summam pro soluta Senatus habuerat, nec nisi pro reliqua quantitate siue sortis, siue vsurarum nomine fieri executionem permiserat, Inaudito tamen Mæuio qui iam soluerat pecuniam, quæ adhuc penes depositarium ex sequestratione residere credebatur. Conuentus deinde depositarius, & in carceres detrusus cùm pecuniã non haberet, quam reddiderat iam Mæuio, vt eam posset Mæuius soluere Sempronio, restitutionem recusabat, Mæuiũque interpellabat, vt ab ea molestia illum liberaret. Mæuius & ipse melioris consilij non minus quam pecuniæ inops sic cum Caio transegerat, vt eum acciperet Caius in debitorem cederétque illi iuribus omnibus quæ habebat contra Titium Quo facto consenserat Caius, vt depositarius carceribus eximeretur. Postea cum ex ea promissione vrgeretur Mæuius à Caio ad solutionem, imperrabat beneficium restitutionis in integrum, quasi sine causa se obligasset, quod nullo iure sequestratio constitisset. Quandoquidem sequestrata illa, & obsignata summa quingentorum neque fuerat vnquam in bonis Titij [1], neque Titio obligata [2] vt in eam aliqua illis actio hypothecaria competere posset. Nec ad rem pertinebat quod & sequestrationi ipse consenserat, [3] & vt pecunia illa creditori Caio solueretur. Nam neque per imperitiam mutare iuris rationem potuerat, [4] neque tursum adeo absolutè consensisset, vt pecuniam illam Caius acciperet, sed sub ea, vt diximus conditione, si fundi quem emerat, possessor pacificus efficeretur: Quod etsi postmodum secutum fuerat, nouam tamen causam ea res habuerat, Nempe quod eam pecuniam ipse Sempronio soluisset.[5] Quam si Caio iterum soluere cogeretur, bis idem solueret, quod apertè iniquum esset. [6] Ac quamuis non dissimili æquitatis ratione Caius se tueretur, quod si debitorem Mæuium amitteret debiti sui iacturam faceret, cum Senatus ipse Titium pro liberato habuisset in promptu tamen contradictio erat, factum id dolo malo, vel saltem culpa Caij, qui in tota ea lite quam contra Titium exercuerat nihil de Mæuij intercessione dixerat, quam si Senatus sciuisset, neque inaudito Mæuio quicquam pronunciasset,[8] neque audito eo habuisset Titium pro liberato, cum nec ipse, nec pro ipso quisquam alius Caio soluisset.[9] Contra obiiciebat Caius imputare sibi Mæuium debere, quod condemnari se Sempronio passus fuisset, non citato Caio, [10] qui si vocatus in partem litis fuisset, vtique cumulando hypothecariam fundum ipsum iure anterioris creditoris obtinuisset, nisi pecuniam obsignatam ei potius solui placuisset. [11] Nec enim dubitare poterat quin Caij interesset quo postulante sequestratum fuisse pretium non ignorabat: [12] neque tamen de ea sequestratione quicquam apud Senatum exposuerat. Dicebam vtraque ex parte magnam hîc subesse æquitatem, quod neque Caium, neque Mæuium in damno morari æquum esset, totámque rem damno potius Titij cedere oportebat, quem vtrique indemnitatem debere constabat, ta- Senatusconsulto per obreptionem reddito fuerat liberatus. Nam de Sempronio qui nihil nisi debitam sibi pecuniam ex causa

Source : BIU Cujas

causa retrouenditionis in Senatusconsulti executione acceperat, neuter iustam querelæ occasionem habebat,[13] cum præterea nihil nisi coactus & condemnatus fecisset.[14] Itaque cum iniquitas tota ex eo profecta esset, quod inaudito Mæuio Titium Senatus liberauerat, Placuit non aliter corrigi hunc errorem posse quam si curante id Mæuio Titius huic nouæ liti adesse iuberetur, vt per Mæuij personam Caius consequi posset,[15] citra remedium ciuilis supplicationis, vt ad eam quantitatem Titius condemnaretur si non erga Caium saltem erga Mæuium cui plenissimam indemnitatem præstare debebat, quique recusare non poterat quominus hypothecariam exercenti Caio fundum anteriore tempore obligatum restituere cogeretur.[16] Nam & commodius futurum erat Titio vt solueret Caio, ne alioquin grauiorem condemnationem ex indemnitatis præstatione pateretur.[17] Sanè pro trecentis quæ adhuc debebat Mæuius, nec soluerat, nec dubitabatur quin valeret sequestratio, esseturque ille omnimodo tanquam Titij debitor Caio condemnandus.[18] *Ita Senatus* in causa D. Præsidis de Masat, & Petri Roland. 15. Iunij 1613.

1 Quomodo esse oportet eam rem in quam agitur hypothecaria l.15.§. *quod dicitur, D. de pignor.*

2 Quod sufficeret, vt posset capi pignori nomen debitoris, *l.5.C. quæ res pignor.l.si conuenerit* 18.*D. de pign.act.*

3 Dici enim solet non fieri iniuriam volenti, *l. in diem* 9.§.1. *de aqua & aquæ pluu. arcend.*

4 *L.fideiussor* 32.*de negot.gest.*

5 *L.si seruus* 21.§.*pen.D.de euict.l.cui res* 29.*D.de act.empt.*

6 Et quidem in Titij commodum, qui sic bis idem consequeretur contra *l.*51.*in fin.D, de re iud.l.*57. *de reg. iur.*

7 *L.Iulianus* 60.*D.de cond.indeb.*

8 *L. de vnoquoque* 47. *de re iudic.*

9 Nec alius legitimus modus consequendæ liberationis contigisset, *l. penult. de solut.*

10 *Vt in l. Herennius* 63. *in princ. de euict.*

11 *L.2. & pass.C. qui pot. in pign.hab.*

12 Nam si sequestratio non potest fieri partibus inauditis, multo minus potest facta tolli inaudito sequestrante, *l.1.cum ibi not. C.hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 210.

13 *L.cum ea* 68.§.1. *de euict.l. repetitio* 44.*D.de cond. indeb.*

14 Nisi forte quis velit ei imputare cur iudicato non paruerit, quod facere habuit necesse *l.* 167. §.1. *de reg. iur.*

15 Nec enim nouum est vt quis per alterius personam consequatur id quod ex sua non posset, *l.*3.*D. quæ res pignor. oblig. poss.l. si is qui* 29. *de liber.legat.*

16 *L.si fundus* 16. §.*in vindicatione, D.de pignor. & tot.tit.qui potior in pign.hab. D. & C.*

17 Quia in actionem indemnitatis venit semper quanti actoris interest, *l.si commissa* 13.*rat.rem hab.*

18 Tanquam debitor debitoris, cuius nomen Caio fuerat obligatum *ex l.nomen* 4.*C.quæ res pignor.l.si conuenerit* 18.*D.de pignor.act.*]

TIT. IV.

DE CONDICT. INDEB.

DEFINITIO I.

De datione in solutum facta pro maiori quantitate, quam quæ debeatur.

DATIO quidem in solutum, si facta sit vel pro nummo vno supra quam debeatur, in totum vitiatur.[1] Sed tamen retentioni locus est, quousque totum sit exsolutum, quod debetur. Ideoque indebiti condictio interim impedietur.[2] *Ita Senatus* in causa D. de Charmoisy & de Cœndier, Contra D.de Seruette, ex tempore 13.Cal. Iannuar. 1593.

1 *L.si non sortem* 26. §. *si centum.* vbi Bart. & cæteri, *D. hoc tit.* Sed tamen intellige, cum pro pecunia datus est fundus, aut quæ alia species in solutum, quo casu non potest fieri confusio partis cum pecunia, ne inuitus compellatur ad communionem is, cui solutum fuit, vt eo loco Vlp. scribit. Aliud est, si quis pecuniam debens oleum dederit pretij maioris, quasi plus debens, vel cum oleum deberet, maiorem olei modum dederit, quasi maiorem debens. Tunc enim superfluum duntaxat olei repetendum est, non totum, quia & quatenus solutum fuit, perempta est obligatio, vt sequitur apud Vlp. *in* §. *idem Marcellus.* Sed & si cum fundi pars mihi deberetur, quasi totus deberetur æstimatione facta, solutio pecuniæ solidi pretij facta sit, placet repeti posse non totum pretium, sed partem duntaxat indebitam, vt idem Vlp. tractat *in* §.*seq. quia nullum hic communionis periculum subest.*

2 *d.*§.*si centum.* Intellige tamen secundum supradictam distinctionem. Nam quibus casibus solutio parit liberationem, impeditur condictio, & è contrario, quoties non sequitur ex solutione liberatio, nascitur condictio, *d.l.si non sortem*, §.*si decem l.cum quis* 38.§.*de peculio, & §.qui hominem, D.de solut.* Excepto casu singulari, quem ex Neratio Caius refert *in l.Neratius* 63.*D. hoc tit.* Facit *l.eleganter* 23.§. *penult in fin.eod.*

TIT. V.

DE CONDICT. OB CAVS. dator.

DEFINITIO I.

Qui tanquam accepturus à debitoris debitore solutionem liberat debitorem, an & quando possit condicere liberationem?

SI quasi accepturus ex mandato centum à Titio, quæ tibi ille debebat, cum tu mihi totidem deberes, apocham scripsero,[1] qua professus sim soluta mihi per te centum, quæ debebas, nulla Titij mentione facta,[2] nec Titius postea mihi soluerit, siue quod se tibi quicquam debere neget, siue quod non habeat pecuniam in numerato,[3] possum condicere liberationem,[4] adeoque litem iam ante cœptam persequi debiti exigendi gratia, ac si apocha nulla conscripta esset, vtpote facta eam ob causam, quæ postea non sit secuta.[5] Titium tamen audiri potius oportebit, vt hoc ipsum sciatur, an mihi soluerit,[6] præsertim vero si tuas ad eum literas, quibus mandatum soluendi continebatur, exhibere nequeam, puta quas fortasse sine dolo malo meo amissas esse dicam.[7] Non idem erit, si Titij nomen periculo meo in solutum mihi mihi dederis.[8] Imputandum enim mihi erit, cur id nomen vltro sim secutus.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Rippet vidua N.de Courtoison, 6.Cal. April. 1593.

1 Apochã dicũt Iureconsulti pro pecuniæ solutæ professione, *l.vlt.* §. *Titius, D. de cond. indeb.l.qui tabulas* 27.§. *apocha, D. de furt.l. plures apochis* 19 *.C.de fid.instr.tit.de apoch. publ.lib.* 10.*C.tit.*22. iunct.*l pecunia soluta* 14.*C.de solut.* Vulgo *quittantiam* vocant. Et in hoc plerisque locis errant Pragmatici, qui *apocham* pro chirographo dicunt.

2 Fidem scilicet tuam secutus, vt plerumque fit, præsertim inter mercatores, inter quos idcirco tanto exuberantior bona fides exigi solet.

3 Quid enim mea interest, cum vtroque casu patiar moram?

4 Vt perinde tenearis pristina actione, ac si non esses liberatus. Quanquam apocha non tam inducit, quam probat liberationem, *l.solutam* 40. *in fin. D. de solut.*

5 *Arg.l si quis accepto* 4.*D. hoc tit.* Diuersum est in specie *l.si maiores* 25. *C. de transact.* vbi liberatio ei facta, cui me successurum sperabam, non ex eo solo reuocari potest, quod alius illi successerit, quia fuit spes illa rei incertæ, & in alterius liberum arbitrium collatæ, nec rursum valde probabilis propter implicitum votum mortis alienæ, *l. vlt. C. de pact.* quia nec valeret pollicitatio, pura propriæ hereditatis. *l. cum donationis* 34. *D. de transact.*

6 Vt si fateatur, se mihi non soluisse, tanto expeditior futura sit tibi contra eum actio.

7 Æquum enim est in eum statum reponi omnia vt ex facto meo conditio tua deterior facta dici non possit. Nec leuis suspicio est, exactam à me solutionem ex vi tuarum literarum, si eas nunc exhibere nequeam, quia solent illæ debitoribus soluentibus reddi, vt probare possint, soluisse se ex mandato creditoris, si quando postea vel ab eo, vel ab eius heredibus controuersiam patiantur; aliquo ratihabitio esset necessaria ad inducendam liberationem, *l.si Procurator* 6.§.*Celsus, D.de cond. indebit.*

8 Nam si sola nominis delegatio pro solutione est, vt ait *l.quamuis* 8. §.*interdum, D ad SC. Velleian.* quanto magis datio ipsa in solutum, *d.*§.*si centum, l.manifesti* 17.*C.de solut.* Facit *l.*§.*mandatu* 45.§.*penultim. D. mandat.*

9 Quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum, *l.inter causas* 26 §.*abesse, eod.tit.mandat. leg qui debitorem* 18. *D.de fideiuss.l.*1.§.*illud sciendum, D.de separat.* Sed hoc intellige quod ad facultates.

facultates. Præstare enim vt verus debitor sit is,qui delegatur, semper debet creditor, etiam qui delegat,quantumuis periculo creditoris, nisi aliud expressim conuenerit, *l.4. D.de hered. vel act.vend. leg.si plus* 74. *§.vltim. D.de euict.* Facit *l.apud Celsum* 4. *§.quod si* 15. *D. de doli mali except.*

DEFINITIO II.

De repetitione dotis per mulierem errantem datæ in causam illiciti matrimonij.

MAtrimonium contra leges factum,puta cum ea, quæ alium virum habuit, viuum quidem, sed absentem per errorem facti potius, quam per dolum & malitiam contractum præsumitur, si palam & publice celebratum fuit. Ideoque non incurrunt contrahentes pœnam illam nouæ constitutionis, quæ à Valentiniano, Theodosio, & Arcadio in odium prohibitarum nuptiarum lata est. [2] Sed tamen non eo fauorabilior fit maritus, vt dotem retinere possit, quæ non potuit dos esse sine matrimonio. [3] Erit igitur locus condictioni pecuniæ quasi datæ ob causam quæ non fuerit secuta. [4] *In* qua actione fructus quidem venirent, si fundus *in dotem* datus esset, quia sunt naturales accessiones,[5] *sed vsuræ non æque*,ne quidem à die litis contestatæ, [6] *quia condictiones omnes sunt stricti iuris.* [7] Quamuis si dos fuisset, deberentur à die finiti anni, post quem pecunia ipsa peri potuisset. [8] In eo sane melior erit condictio huius pecuniæ, quam si esset dotalis,quod statim exigi potest,nec annus expectatur,[9] tametsi æque ac si dotalis esset habeat priuilegium tacitæ hypothecæ,si probabilis fuit ignorantia mulieris pecuniam dantis in dotem, [10] puta quod prior maritus publica municipalium voce & fama defunctus [11] crederetur,siue per longum tempus abfuisset,siue non; alioqui si nullam habeat improbi facti excusationem, non potest videri mulier digna priuilegio, quæ pœnam meretur. [13] *Ita Senatus* in ea causa,de qua in Defin. 2. infr. tit. seq.

1 *L.vlt.D.de rit.nupt.* Error enim potius,quam dolus præsumitur in eo,qui palam malè facit,secus in eo,qui clam, *l.non existimo* 54.*D.de admin.tutor.l.pupillus* 5.*§.sanè,D.de auct.tut.l.*3 *§.si quis palam*, *D.de iur fisc. l.cum ipse* 5. *C.de contrah.empt.*

2 *In l.qui contra C.de incest. & inut.nupt.* quæ excipit disertè illos, qui per errorem contra fecerint,dum ne fuerit ille affectatus aut simulatus.

3 Id enim est,quod dici solet,nuptias prohibitas dotem non habere, *l.vlt.D.de condict.sin caus.§.si aduersus,Inst.de nupt.l.*3. *D.de iur dot. l.*52.*l.à diuo Pio* 58. *D.de ritu nupt.*

4 *d.l.vlt. in princ. & §.1. de condict.sin caus.* nihil enim refert, an ab initio sine causa quid datum sit,an causa, propter quam datum fuit, secuta non sit, *l.pen.eod.*

5 *L.qui se debere* 7. *§.vlt.D.hoc tit. l.indebiti* 15. *D.de condeb.indeb. l.videamus* 38. *in princ.& §.1.D.de vsur.*

6 Nam à die litis contestatæ fructus tantum debentur, & quidem ex æquitate duntaxat, *dict.l.*38. *§.si actionem*, iunct. *l.2.eod.* non etiam vsuræ,longéque alia est sententia, *l.lite contestata* 35.*eod.* vt docui *Dead.1. de error.pragmat,err.1. ad fin.*

7 In quo actionum genere non magis veniunt vsuræ ex die litis contestatæ,quam ex die interpellationis extraiudicialis, vt docui plurib*us lib.*15. *coniect. c.1. &* 3.

8 *L.vnic.§.exactio autem, C. de rei vxor.act.vers.sin autem superfederit.*

9 Quoniam re vera dos nulla est,*d.l.fin.in princ. & §.1.D.de cond. sin caus.*

10 *L.eum qui duas* 18.*C.ad l.Iul.de adult.* in illis verbis: *omni exactionis instantia,l si sponsa* 74.*D.de iur.dot.l.quæsitum* 17.*§.vlt D.de reb. auct iudic.possid.alias l.*2. *§.vlt.de priuil.cred.* Etsi enim ij loci non pertinent nisi ad priuilegium,quod olim dos habebat inter actiones personales, quia non habuit priuilegium hypothecæ tacitæ ante Iustiniani constitutiones,*in l.vnic §.& vt plenius,C.de rei vxor.act.& l.assiduus* 12 *C.qui pot.in pign.hab.* nulla tamen inter huiusmodi priuilegia diuersitatis ratio hac parte reddi potest.

11 Fama enim & vox publica licet non plenè probet,tamen prodest ad purgationem & excusationem, *d.l.*4. *C.de incest.& inutil.nupt.l.*3. *in princ.D.ad SC.Maced.l.*3.*D.de offic.præsid. l.quid si fugitiuus* 17. *§.apud Labeonem,de ædil.edict.l.fugitiuus* 19.*D.de solut.l.cum quidam* 30.*§.quod dicitur, D.de acquir.hered.l.cum mater* 28.*D.de inoffic.testam.l.vlt. D.de hered.instit.* Vide Felin. & DD. *in c.veniens* 1. *extr.de testib.* & nostros *ad l.*2. *§.si dubitetur, D.testam.quemadm.aper.*

12 Etsi quò longior est absentia eo probabiliot videri debet rumor, qui circumfertur de mortuo. Bald. *cons.* 398. *incip. per solam famam, lib.*2. Alex.*cons.*25.*col.*2. *& cons.*117. *col.*1. *lib.*4.cum alijs, quos refert & sequitur Cranet. *cons.*117 *n.vlt.* Vbi addit, probari etiam mortem,si quis pro mortuo habitus sit per coniunctos, qui vestes lugubres detulerint.

13 Ex ratione Papiniani, quam Vlpianus refert *in l.Papinianus* 20. *D.de minor.*Etsi enim ibidem eam ille improbat,tamen in proposito casu optimè procedit, *arg.leg.testamenta* 26. *in princ.& §.*1.*D.de testam. milit.*

TIT. VI.

DE CONDICT. OB TVRP. caus.

DEFINITIO I.

Fumi venditor tenetur condictione ob turpem causam.

CONSILIARIVM Principis, qui alterius potentioris aulici nomen & gratiam mutuatus literas legitimationis à Principis liberalitate pro Titio gratis extorserat, cum ex chirographo ducenda peteret, quæ in eam rem Titius pro legitimatione obtinenda promiserat, placuit doli exceptione summouendum esse, [1] quod pessimi & turpissimi exempli ea res esset, [2] quamque iam olim Alexander Seuerus vindicasse dicitur in persona illius, quem ex hac causa, quasi fumum vendidisset, fumo perire iussit, [3] Quas tamen impensas ob eam rem factas esse probaretur,eas restitui benigne placuit, [4] imputatis nimirum vsuris, quas per multos annos actor hic tanquam creditor à debitore indebitas exegisset. [5] Nec simile visum est, quod frequentissimo vsu receptum cernimus,vt Princeps aulicis suis quasi præmij & mercedis loco literas Nobilitatis, vt vocant,aut Notariatus concedat ea mente,vt quæ Principi pecunia eo nomine deberetur, iis soluatur. [6] Eo namque casu nihil fit contra Principis voluntatem, nec proinde contra honestatem, quomodo fit,cum quod Princeps vni se liberaliter concedere arbitratur, per alterum venditur. [7] *Ita Senatus* in secreto auditorio. *Sine die.*

1 Non quasi promissio illa facta esset sine causa, vel quasi secuta causa non fuisset,nec rursum quasi promissoris quicquam interesset,qua arte aut ratione creditor hic satisfeciisset, nihil enim horum dici poterat,sed propter rationem,quæ in *Defin.*sequitur. Facit *l.*1.*§.vlt.l.*2.*l.*6. *& pass. D.hoc tit.*

2 Neque enim Principis conscientia aut liberalitas falli debet. *l.vlt.C.de his qui à non domin.man.sunt.* neque ferendum est, vt ex honestate Principis calumniæ facultas capiatur, *l.pen.C.de her.inst.*nec parum à furto distant huiusmodi pactiones illicitæ,licet aulicis plerisque familiares, *arg.l.*1.*C de vsucap.pro empt.*

3 Vnde elegans illud Alexandri Imp. dictum, Fumo pereat, qui fumum vendidit. Refert Iulius Capitolinus in Alexandro.

4 *Arg.l.si pecuniam* 5 *in fin. princ. D.de condict.caus.dat.* iis verbis, *ita tamen, vt indemnitas tibi præstetur eius quod expendisti.*

5 Neque enim poterant videri debitæ vsuræ eius sortis, quam indebitam esse constabat,ideoque & condici poterant indebiti condictione,*l.indebitas* 18.*C.de vsur.l.si non sortem* 26.*in princ. & §.*1.*&* 2.*D.de cond.indeb.* Quæ autem repeti possunt,multo magis imputari, *l.creditor* 102. *§.vlt.D.de solut.*Nam de repetitione fuit olim dubitatum,vt constat. *ex d. leg.*8. sed de imputatione nunquam. Est enim multo facilius, vt quid imputetur,quam vt restituatur, *leg.sumptus* 48. *D.de rei vindic. l.mulier* 22.*§.si heres,& § cum proponeretur,D.ad SC.Trebell.*

6 Nihil enim refert,an quod Principi debetur ipsi soluatur,aut eius thesaurario,an alij ex eius voluntate,*l.solutam* 49.*D.de solut.cum similib.*

7 Hoc enim casu, vt diximus,& voluntas, & liberalitas Principis circumuenitur, quorum neutrum ferendum est.

DEFINITIO II.

Datum in causam illiciti matrimonij repetitur,quia ob nullam potius, quam ob turpem causam datum intelligitur.

DAta dote in causam illiciti vetitique matrimonij,si matrimonium secutum non sit,constat locum esse repetitioni,

Source : BIU Cujas

tioni, nec posse obiici, quod vulgo dici solet, Datum ob turpem causam honeste retineri, [1] aut potius in pari causa meliorem esse conditionem possidentis. [2] Non enim stupri, sed matrimonij causa data dos fuit, vt eleganter iam olim Papinianus noster respondit. [3] At quid si matrimonium secutum sit? [4] Idem dicendum est, siue factum [5] sciuerint contrahentes, siue ignorauerint. [6] Illa enim distinctio tunc tantum necessaria est, cum quæritur de iure fisci, cui ex Valentiniani & Theodosij constitutione [7] dos adiudicanda est, quoties à scientibus celebratum est contra leges matrimonij. [8] *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremesin, Ant. Cal. Decembr. 1593. De qua in Defin. 2. sup. tit. 1.

1 Etiam cum ex vtraque parte tam accipientis, quam dantis versatur turpitudo. Potior enim causa est possessoris, *l. pen. D. hoc tit.* Facit *l. vbi autem 3. cum l. seq. eod.* Non dissimile est quod dicimus, Multa interdum honestè accipi, quæ honestè peti non possunt, *l. 1. §. proinde, D. de extraord. cognit.*

2 *d. l. pen. l. siue autem 9. §. si duobus, D. de public. in rem act.* Idem est in pari delicto, *l. vlt. D. de condict. sin. caus. l. 2. C. hoc tit.*

3 *d. l. vlt. D. de cond. sin caus.*

4 Scilicet de facto, non de iure.

5 Id est, causam impediendi matrimonij, quæ multiplex esse potest.

6 Nam & in vtraque specie, *d. l. vlt. D. de cond. sin. caus.* non poterant contrahentes ignorare proximam cognationem & affinitatem, quarum illa in priore specie impediebat matrimonium, hæc vero in posteriore incestum quoque inducebat, nec eo minus tamen condictioni sine causa locum esse vult Papinianus quia nulla fuit causa dandæ dotis, cum reuera propter legum prohibitionem nullum esset matrimonium, aliud vtique responsurus, si non matrimonij, sed stupri, vel incestus committendi gratia dos data fuisset. Vide Bart. ad eam legem.

7 *In l. qui contra 4. C. de incest. & inutil. nupt.*

8 Ignorantes enim & errantes excusat ea ipsa constitutio, dummodo error sit acerrimus, non affectatus aut insimulatus, vt habent verba legis Dixi ad *Defin. 1. n. 2. & 11. tit. seq.* Obserua tamen, si quid vicissim, vt fieri solet, sponsus futurus sponsæ dederit fauore huiusmodi matrimonij illiciti, nulla id actione peti posse. Nam quæ ratio dat mulieri repetitionem dotis, eadem impedit, ne habere possit donationis petitionem, quia neque dotis, neque donationis dandæ causa vlla subest, cum matrimonium nullum est. Vide Matth. de Afflict. Decis.

TIT. VII.

DE OBLIG. ET ACTION.

DEFINITIO I.

Cessionarius siue vtili actione experiatur suo nomine, siue directa quidem, sed ad suum commodum, non potest incipere ab executione, secus si tanquam simplex Procurator agat.

IS, cui actio vendita aut alio quocumque titulo cessa est, [1] etsi vere ac proprie creditor dicitur, [2] si tamen vtilem actionem, quam ei competere Pius voluit, [3] suo nomine exerceat, [4] præcise executionis ius non habet, siue diplomate principali, quod de Debitis vocant, in eam rem vti velit, siue literas à Iudice postulare, [5] quas pristinus creditor pro suo iure impetrare ante cessionem poterat, [6] & post cessionem quoque, si aliud nihil obstaret, adhuc posset. [7] Idem est, si directæ actionis potestate vtatur ex persona quidem cedentis, sed in sui ipsius commodum. [8] Incipere itaque debet ab actione non ab executione. [9] Instrumentum enim, quod in persona cedentis fuit guarentigiatum & ab omni exceptionis periculo immune, [10] desinit esse tale in persona cessionarij, [11] cum passim occurrant multa, quæ aduersus cessionem aut cessionarium ipsum obiici possunt. [12] Nisi talem proponas cessionem, quæ sciente & consentiente debitore facta sit. [13] Hæc enim sicut proxima est delegationi, [14] ita eodem iure hactenus censeri debet, vt nulla exceptione repelli possit cessionarius. Ne ea quidem quæ cedenti ipsi aut deleganti nocere potuisset. [15] Sane si cessionarius non suo, sed cedentis nomine & in eius commodum directis actionibus mandatis experiatur, cum alienæ actioni nudum præstet ministerium, [16] licet in rem suam Procurator factus sit, causa nulla est cur non mandantis iure vti & possit debeat. [17] *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore pro Iacobo Bluet, contra D. Emerium de Monfalcon. Iunge Defin. 10. De hered. vel act. vend. *Sine die.*

1 Potest enim actio vendi, vt & alia res quælibet, *tot. tit. de hered. vel act. vendit. D. & C.*

2 Creditores enim dicimus omnes eos, quibus ex quacunque causa debetur, dum ne exceptione vlla possint summoueri, *leg. creditores 10. & seqq. leg. 1. D. de rebus creditis.* Roman. tractans de cessionario *cons. 142.*

3 *L. si cum emptore 16. D. de pact.*

4 Quod facere pro suo iure potest post rescriptum illud Diui Pij, *l. 1. C. hoc tit. l. postquam 7. cum seq. C. de her. vel act. vend. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat.*

5 Nicolaus Boër. latè *quæst. 10.*

6 Longè namque aliud est, suo nomine quem experiri, aliud alieno, *leg. qui stipendia 9.* vbi DD. *Codic. de procur.* Facit *leg. Procuratore §§. D. eod.*

7 Remanent enim penes eum directæ actiones, quarum vigore vtiliter agere potest, adeóque transigere, si nondum ei ptori solutum sit, aut cum eo transactum: quibus casibus doli exceptio competit debitori, cui & necessaria est, *dict. leg. si cum emptore 16. D. de pact. leg. vlt. D. de transact. lege tertia, Codice de nouat.* De quibus tamen omnibus legibus vide quæ fusissimè & per plura capita scripsimus *libro duodecimo Coniecturarum.*

8 Parum enim refert, an quis ex sua persona agat, an ex aliena ad suum commodum, *l. si non sortem 26. §. libertus.* vbi Castrens. *D. de cond. indeb.*

9 Qui legitimus est ordo iudiciorum, *l. 1. Cod. de execut. rei iudic. §. omnium, Inst. de pœn. temer litig.*

10 Quo minus saltem paratam debuerit habere executionem. Ideo enim guarentigiata instrumenta dicuntur, quod habeant vim rei iudicatæ, non quidem ex iuris ratione, sed ex auctoritate statuti, vt scripsimus

11 Vt euenit plerumque, mutatione personæ mutari statum & qualitatem rei, *leg. per curatorem 90. paragrapho 1. D. de acquirenda hereditate, lege vltima. Codic. de inoffic. testam. l. sed si plures 10. §. filio, de vulg. & pup. substit.*

12 *Ex l. per diuersas 22. & l. ab Anastasio 23. C. mand.* Aut ex titulo *de alien. iudic. mut. caus. fact.* vel ex illo. *Ne liceat potent.*

13 Potest enim fieri non solùm ignorante illo, sed etiam inuito, *leg. nominis 3. Codice de hered. vel act. vendit.* In eóque differt cessio aut venditio nominis à delegatione, *lege prima, Codice de nouat. & delegat.*

14 Neque tamen delegatio est, quia cedenti remanet directo obligatus debitor, qui per delegationem esset ab eo liberatus, solíque illi obligatus, cui facta fuisset delegatio, quoniam omnis delegatio includit necessariam nouationem, *lege delegare vndecima, & pass. D. eod. de nouat. & deleg. lege tertia Codice eod. leg. pupilli 96. in princip. de solut.*

15 Nam & idem facta delegatione contingeret, *leg. si quis delegauerit 12. leg. doli 19. leg. penultim. D. eod.* Imo etsi non debitorem quasi debitorem delegauero creditori meo, nulla exceptio locum habebit sed condictio aduersus eum, qui delegauit, competet, *l. si non debitorem 13. eod.*

16 Tanquam alius quilibet simplex Procurator, *l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

17 Castrens. & cæteri *ad d. l. qui stipendia 9. Cod. de procur.* Nam qui in rem suam Procurator factus & multo magis agere potest tanquam simplex Procurator & alieno nomine, quo casu perinde est ac si ipse alius ille ageret. Fallit tamen in illis casibus positis *in d. l. 3. C. de nouat.* quæ non de cessa actione loquitur, sed de mandatis actionibus, quod longè diuersum est, vt nos docuimus ad eam legem, *lib. 12. Coniectur.*

DEFINITIO II.

Persecutio fideicommissi an & quomodo cumulari possit cum petitione curationis bonorum?

QVi fideicommissariæ hereditatis restitutionem ex testamento petit, quasi impleta iam fideicommissi conditione per mortem eius, qui iam inde à multo tempore absens sit, [1] potest eodem libello aut iudicio, si mors negetur, petere, vt sibi absentis bonorum cura deferatur. [2] Etsi enim actiones hæ contrariæ & incompatibiles videntur, [3] propterea quod neque fideicommissum ante mortem deberi potest, [4] neque cura post mortem decerni: [5] possunt tamen simul dummodo alternatiue proponi, [6] cum in huiusmodi genere actionis proponendæ vtraque in suo casu separatim vires suas exerat, perinde ac si sola proposita esset; [7] nisi cum alternatio ob eam causam fit, vt reus electionem habeat,

beat, vtram actionem excipere malit, quod quando euenit, vnius electione tollitur altera.[8] *Ita Senatus* ex tempore Non. 5. Iunii, 1590.

1 Neque enim abſentia longi temporis ſufficit ad probandam mortem, præſertim cum mors eſt fundamentum intentionis, ſiue agendo, ſiue excipiendo. Bart. & cæteri *ad l. 2. § ſi dubitetur, D. teſtam. quem. aper.* niſi probetur abſens annum centeſimum. ſi adhuc viueret, iam fuiſſe exceſſurus, qui finis vitæ longiſſimæ hominis eſt, eóque iure vtimur *ex leg. an vſusfructus 56. D. de vſuſt. l. ſi vſusfructus 8. de vſufr. leg.*

2 Is enim curator bonis dari ſolet, cuius magis intereſt bona conſeruari, ac proinde qui bona in caſum mortis habiturus eſt, cuiuſcumque ſexus ſit aut ætatis, *l. 2.* vbi DD. *de curat. bon. dand.*

3 Ideoque non admittendæ, *l. ſi quis egerit 88. D. de furt. l. 1. C. eod.*

4 *L. Statius Florus 48. § Cornelio, D. de iur. fiſc.*

5 Niſi in caſu *l. 1 § quod ſi dihil, D. de curat. bon. dand.* & aliis caſibus ſimilibus, ſi qui ſunt.

6 Scilicet cum proteſtatione, de qua *in l. 1. § quia autem, D. quod legat.*

7 Sufficit enim, quod hic actor in alterutrum caſum omnimodo rem habere debeat, licet alio atque alio iure, *arg. l. ventre 84. de acquir. hered. l. 4. § vlt. de bonor. poſſeſſ. contr. tab.*

8 Bald. *ad d. l. 1. oppoſ. 3. C. de furt.* Crauet. *conſ. 16. n. 6. 7. &* 8. Lanfr. Bald. *cent. 5. dec. 497.*

DEFINITIO III.

De iure agendi ex pacto de retrouendendo aut retropermutando contra tertium poſſeſſorem, aut heredem cum beneficio legis & inuentarij.

ACtio, quæ ex contractu competit ad redhibendam rem ea lege alienatam,[1] (vulgo retractum conuentionalem vocant [2]) licet in perſonam ſit, vt cæteræ omnes, quæ ex contractu proficiſcuntur,[3] iure tamen quodam ſingulari, quod veteris ſtatuti auctoritate [4] introductum fuit, ſic comparata eſt, vt aduerſus poſſeſſorem quemlibet, ſiue vniuerſalis, ſiue ſingularis ſucceſſor ille ſit, perinde exerceri poſſit, atque ſi ipſe contraxiſſet.[5] Etſi autem de eo redhibendi iure Statutum loquitur, quod competit ex pacto de retrouendendo, non aliud tamen iuris eſt, ſi permutatio, non venditio præceſſerit, & pactum interuenerit de retropermutando.[6] Nam ſicut in cæteris fere omnibus,[7] ita hac potiſſimum in re vtriuſque contractus eadem ratio eſt,[8] quæ facit, vt idem quoque ius conſtitui debeat.[9] Proinde ſi is, aduerſus quem agitur, poſſideat rem redhibendam, tanquam heres illius qui contraxerat, licet vtatur beneficio legis & inuentarij,[10] tamen ad generalem diſcuſſionis inſtantiam inter creditores agitandam remitti actor non poteſt, quomodo remittendus eſſet, ſi perſonalis hæc actio aliarum iure cenſeretur.[11] Nam etſi ſingularis ſucceſſor exiſteret, aduerſus eum tamen perinde vt diximus agi ex contractu poſſet,[12] quaſi re ipſa affecta huiuſmodi conuentionis poteſtate.[13] *Ita Senatus* pro Illuſtri D. Georgio de Mouxi Comite de Monreal, contra Illuſtrem D. Henricum de Saluces D. de Carde. Menſ. Iul. 1592.

1 Quoties enim alienatio ſit certa lege, actio competit ex ipſo contractu, ad id, quod pacto comprehenſum eſt, ſi ratio bonæ fidei ſit, ſin minus actio præſcriptis verbis, quaſi pactum ſit pars contractus, *l. ſi venditor 6. § vlt. D. de ſeru. export l fundi partem 29. D. de contrab. empt. leg. ſi lib. 7. cum duab. ſeqq. & paſſ. D. de præſcr. verb.*

2 De quo late Andr. Tiraq. *in tr. illo, de vtroque retractu conuent. & municip.*

3 L. 1. *& 2. actionum 25. & paſſ. D. de oblig. & act.*

4 Quod extat in ver. Statur. capit. incip. *Rempublicam.*

5 Quod ius ſtatutarium plerique putant à iuris communis ratione non abhorrere ſecuti Caſtrenſ. *ad l. ſi cum venderet 13. D. de pign. act.* Contra quos tamen vide quæ ſcripſi *in Chiliade de error. pragmat.*

6 Quamuis dici ſoleat, ſtatuta, quæ à iure communi exorbitant, non eſſe extra caſus ſuos extendenda, ne quidem ex identitate rationis.

7 *L. 2. D. de rer. permut. l. 2. C. eod. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

8 Vt placiti fides ſeruetur ei, qui bona fide contraxit, quique non aliter fuerat contracturus: vterque enim contractus bonæ fidei eſt, *d. l. 2. C. de rer. permut.* etſi permutatio non niſi re contrahitur, emptio autem nudo conſenſu, *l. 1. D. eod.*

9 *Ex vulg. reg. l. illud 32. D. ad l. Aquil. l. 3. § vnde etiam, D. de iniuſt. rupt.* præſertim in fauorabilibus, *arg. l. cum quidam 9. de lib. & poſth. leg. hos modo 64. de cond. & demonſtr.* quale creditur eſſe hoc ſtatutum.

10 Quod heredi competit tanquam heredi ex conſtitutione Iuſtin. *in l. vlt. C. de iur. delib.*

11 *d. l. vlt. § & ſi præfatam, &* § *donec.* Facit *tot. tit. D. de reb. auct. iud. poſſ. vel venund.* qui non niſi ad perſonales actiones pertinet.

12 Vigore ſcilicet ſtatuti, vt diximus *num.* 5.

13 Sic enim plerique putant, ex ſolo pacto de retrouendendo intelligi rem ipſam obligatam, contra quos tamen ſcripſimus *in Chiliade de error. pragmat.*

DEFINITIO IV.

Syndicus finito officio, nec dum tamen redditis rationibus, an & quomodo conueniri poſſit pro debito Vniuerſitatis?

SYndicus quidem finito officio non recte proprio nomine conuenitur pro Vniuerſitatis debito, quod ipſe durante officio & ex cauſa legitima contraxerit.[1] Sed tamen quandiu rationes non reddidit,[2] & conueniri poteſt & condemnari, vt cum effectu curet ſolui debitum per nouos Syndicos,[3] intra certum tempus arbitrio Iudicis pro perſonarum qualitate & debiti quantitate ſtatuendum.[4] Quo elapſo ſi creditori ſatisfactum non ſit de ſuo ſoluat, mox à poſterioribus Syndicis repetituros,[5] quantum ratio & æquitas ſuadere videbitur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro R. D. Angelo Iuſtiniano Gebennenſi & Priore de Talloire contra Syndicos Necienſes, 8. Id. Febr. 1593.

1 Quia quod Vniuerſitas debet, non debent ſinguli, *l ſicut 7. § 1. D. quod cuiuſc. vniuerſ. nom.* nec proinde Syndicus, qui finito officio ſuo non niſi priuatus eſt, & cui non debet officium ſuũ eſſe damnoſum, *l. videlicet 24. D. ex quib. cauſ. maior. l. ſed ſi quis 7 D. teſtam. quem aper.* Idem eſt in tutoribus & curatoribus, *l. 1. C. quand. ex fact. tut.*

2 Quia tandiu poteſt ei imputari, cur non rationes reddiderit, habéque contra ſe præſcriptionem. Etſi enim non ſit certus debitor pecuniæ, quia fieri poteſt, vt poſt redditas rationes appareat creditor, tamen negari non poteſt, quin ſit debitor reddendarum rationum.

3 Ad quos pertinebit, vt rationes ſibi reddi curent ad inueſtigandum, an penes hunc, qui fuit Syndicus, aliquid reſederit ex Vniuerſitatis pecunia, vnde ſolui poſſit.

4 Vt fieri ſolet in dilationibus omnibus, quoties tempus cœptum à lege ſtatutum non eſt, *l. 1. 2. & vlt. C. de dilat.*

5 Quod enim Vniuerſitatis nomine ſolutum eſt, ab Vniuerſitate ipſa eiúſve Syndico reſtitui æquum eſt, ex ratione *d. l. 29. ex quib. cauſ. maior.*

6 Hoc ideo adiectum eſt, quia ſi ex negligentia & contumacia huius quondam Syndici aucta ſit quantitas debiti condemnatione expenſarum, vel quo alio modo, non debet ea res nocere Vniuerſitati, quæ pupillo hac parte comparatur, *argument. l. non eſt ignotum 6. Codice de adminiſtratione tut. l. quoties 6. §. nec vtique, D. eod. l. qui ſolidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

DEFINITIO V.

Alius caſus, in quo Syndicus finito officio conueniri poteſt proprio nomine pro debito Vniuerſitatis.

PRo debito Vniuerſitatis capi ſingulos inciuile & iniquum eſt,[1] cum non ſinguli debeant, quod Vniuerſitas debet:[2] Syndicos tamen & adminiſtratores capi poſſe receptum eſt,[3] præſertim ex quo interpellati vt ſoluerent fuerunt negligentes.[4] Idque ſiue ipſi obligati ſint, ſiue in obligatorum locum & officium ſucceſſerint.[5] Addo *& officium*, quia, vt proxime dictum eſt[6] finito officio neque Syndicus neque heres eius pro debito Vniuerſitatis vrgeri poteſt. Hoc ita, niſi Syndicus, qui pecuniã fortaſſe mutuam accepit, docere nequeat, verſam eſſe in vtilitatem Vniuerſitatis. Tum enim conueniri ipſe poteſt,[7] & conſequenter heres eius, ſi ante redditas rationes ipſe deceſſerit.[8] Neque enim minus requiritur, vt probet Syndicus, verſam pecuniam in vtilitatem Vniuerſitatis, quam vt ſe Syndicum eſſe aut fuiſſe ad hoc vti ne proprio nomine conueniatur.[9] Igitur multo magis finito quoque officio Syndicus conuenietur, ſi probetur, in ſuos vſus acceptam pecuniam conuertiſſe.[10] Idémque erit, ſi pro debito per priorem Syndicum contracto ſequens Syndicus, conſentientibus, & mandantibus

Vniuerſitatis

Vniuersitaris moderatoribus, pecuniam à singulis ad soluendum exegerit,[11] nec soluerit creditori. Nam & finito Syndicatus officio perinde conuenietur, si non probet à se solutam creditori pecuniam,[12] redditasve rationes. Quibus sane redditis nulla aduersus eum actio aut Vniuersitati ipsi,[13] aut Vniuersitatis creditori,[14] nisi pro reliquis[15] superesse potest. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Colombet 15. Cal. Aug. 1593.

1 *L. vnic. C. vt mill. ex vican. pro alien. vican. debit. ten. lib. 11. tit. 56.*

2 *L. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusq. vniuers. nom.*

3 Difficile enim est, vt ex mera iuris ratione id defendi possit, *leg. 1. §. quod si nemo, l. an ciuitate 8. eod.* Vide *l. 97. de cond. & demonstr.*

4 Neque enim possunt conqueri, cum sibi debeant imputare, cur fuerint negligentes, *l. Diuus 14. in fin. de offic. præsid. l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior.*

5 Eiusdem enim iuris est successor, cuius & decessor fuit, *leg. properandum 8. §. sin autem vtraque, C. de iudic.* præsertim cum successor est ex necessitate, in quem etiam, licet sit singularis, transit instantia iudicij *l. in iudicio 47. in fin. princ. D. fam. ercisc.*

6 *Desin. prox. num. 1.*

7 *L. ciuitas 27. D. de reb. cred.*

8 Hic enim vt & in aliis fere omnibus succedit heres in ius & obligationem defuncti, cum eadem persona esse existimetur, *vulg. iurib.*

9 Nam quod dici solet, neminem prius creditorem ciuitatis existimari, quam probauerit, versam esse pecuniam in rem Vniuersitatis, *Auth. hoc ius, in fin. C. de sacros. Eccles. Nouell. 120. de alien. & emphyt. c. 6. §. 2. circa fin.* tunc locum non habet, cum per Syndicos & administratores, qui repræsentant Vniuersitatem pecunia recepta est, vt Zasius, Gothofr. & alij notant *ad d. l. ciuitas.* post Bald. *ad d. Auth. hoc ius.*

10 Nam & cum de eo non constat, non aliam ob causam tenetur Syndicus finito officio, quam quod eam pecuniam in suos vsus conuertisse præsumatur. Denique semper tenetur proprio nomine, adeoque vt plurimum etiam apud vsuras, qui alienam pecuniam in suos vsus conuertit. *l. die 25. §. 1. l. Quintus 28. D. depos. l. 4. C. eod.* imo & furti actione hic se obligat. *l. 3. eod.*

11 Id enim hodie per Syndicos locorum solet expediri secundum consuetudinem, quæ ibi recepta est. Nam & in quibusdam locis actores in eam rem & exactores constituuntur, quorum munus à Syndicorum officio prorsus est separatum. Facit *l. item eorum 6. §. 1. in fin. & §. vlt. D. quod cuiusque vniuers.*

12 Adeo vt nec in aliam causam possit expendere pecuniam, quæ in hanc corrogata est, si Vniuersitas consentiat, vt nec quicquam aliud facere contra mandatum, *l. diligenter 5. in princ. & §. 1. D. mandat.*

13 Qui imputare sibi debet, cur pecuniam in alios vsus erogari consenserit, quam in quos fuerat corrogata.

14 Qui vtique plus iuris habere nequit propter Vniuersitatem, quam ipsa Vniuersitas, si non delegatio facta sit, vt plerumque fit.

15 Nam nec rationes videtur reddidisse, qui reliqua non soluit. *leg. cum seruus 82. in fin. de condit. & demonstr. l. non solum 8. §. is qui reddere, D. de liber. legat. l. si ita 13. §. hac quæstio, D. de manum. test.*

DEFINITIO VI.

Obligatus tanquam administrator quando proprio nomine teneatur.

OBligatus ad certam pecuniæ quantitatem tanquam thesaurarij aut alterius administratoris vices gerens si quo tempore se obligauit, ea instrumenta acceperit à creditore, ex quibus parata ipsi creditori aduersus thesaurarium actio esse poterat, non inutiliter postea vt soluat proprio nomine conuenitur,[1] licet de fiscali pecunia se dixerit soluturum.[2] Nempe quia obligationem alienam in se suscepisse videatur hoc ipso, quod creditori aduersus priorem debitorem agendi facultatem ademerit,[3] quasi prioris illius debitoris nomen emisse videatur.[4] Quod cum ita sit, nihil creditoris interest, ex qua pecunia sibi soluatur,[5] pertinerque ea res ad curam & onus expromissoris, vt sibi, vndecunque volet, pecuniam corroget, ex qua soluat. *Ita Senatus* in causa Turrelli Procuratoris 6. Cal. Aug. 1593.

1 Quia ex proprio facto conuenitur, non tam quod promiserit, quam quod instrumenta acceperit.

2 Quæ adiectio facit quidem, vt tanquam thesaurarij vices gerens promisisse videatur, sed non vt eo minus proprio nomine teneri debeat, si instrumenta, quæ propriis manibus accepit, non reddat.

3 Est enim perpetuum, vt quisquis facto suo alteri actionem ademit hoc ipso teneatur, & quidem de dolo, si alia actio nulla sit, *leg. si quis 9. §. item si tabula, l. rei quam 33. l. si quis tabulas 35. l. pen. D. de dolo, leg. qui tabulas 42. D. ad l. Aquil. l. 3. §. si quis dolo, D. de tab. exhib.* [Iunge *Def. 15. & 17. num. 3. f.*]

4 Suas enim contra thesaurarium actiones huic condemnato mandare creditor debebit ipso saltem tempore solutionis, *arg. l. Modestinus 76. D. de solut. l. 5. §. pen. D. quib. mod pign. soluit. l. cum pupillus 21. D. de tutel. & ration. distr.*

5 Id est, ex fiscali, an ex propria debitoris. Nam si ex aliena, non contingeret liberatio, quia non posset acquiri dominium eius pecuniæ creditori, *l. Cassius 17. D. de solut. cum simil.* Aliud est in credito, *l. non vnde 7. C. si cert. petat.*

DEFINITIO VII.

Contractus inutilis confirmatur ex subsequuta obseruatione.

CVm transactio aliúsve contractus, de cuius viribus alioquin dubitari poterat, effectum habuit ex subsecuta obseruantia, non est necessarium auxilium præscriptionis longi aut longissimi temporis. Tantum enim operatur obseruatio sola, quantum accedens præscriptio operari posset ad contractum confirmandum.[1] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Taloire & de Valmenier 13. Cal. Ianuar. 1593.

1, *L. 2. C. commun. vtriusque iudic. l. 4. §. vlt. & seqq. Cod. de arbitr.* Cruet. *consil.....*

DEFINITIO VIII.

Obligationes contractæ in fauorem militum, licet per instrumentum authenticum & guarentigiatum non habent hodie paratam executionem pendente lite propter præsumptionem, quæ contra milites vrget.

GRassante bello & militibus, vndique per fas & nefas, vt fit, pecunias corradentibus,[1] si probetur aliquis militi obligatus ex causa mutui,[2] licet numeratam fuisse pecuniam scriptum sit in instrumento authentico & guarentigiato,[3] debitor autem excipiat per vim aut metum adactum se vt contraheret,[4] nec nisi dicis causa factam numerationem,[5] de facti veritate necessario inquirendum est, priusquam fiduciaria vlla pro creditore fiat condemnatio.[6] Iuris enim præsumptio est contra militem,[7] maxime vero si proponas, Syndicum Vniuersitatis obligatum centurioni aliive, qui aliquam inter milites auctoritatem habuerit. Solent enim illi potissimum, qui potestate aliqua præditi sunt, indignissima huiusmodi facinora in Syndicorum necem comminisci.[8] Finge præterea filiumfamilias, qui non aliam habere potuerit pecuniam ad credendum, quam quæ ipsi ex rapinis & latrociniis accesserit.[9] Nulla sane ratio est, vt his casibus pro instrumento præsumamus pendente lite:[10] quamuis nihil probante Syndico consequens omnino futurum sit, vt contractui stari oporteat.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Syndicis du Bonuillaret, contra N. la Griue, 3. Non Mart. 1594.

1 Etsi enim iubentur milites tam mites & benevoli esse circa collatores tributorum quam audaces & feroces esse debent contra inimicos, *lege secunda, paragrapho sicut autem, Codice de offic. præf. prat. Afric.* nemo tamen nescit, quam longè aliter hodie illi se habeant, & quantæ sint temeritatis & audaciæ, vt de publicanis scriptum est *in lege quanta 12. D. de public. & vectig.* In tanta scilicet temporum nostrorum licentia, &, vt Cicero dicebat, impunitate gladiorum.

2 Etsi mutuam pecuniam dare miles non prohibetur.

3 Quod alioqui solet habere paratam executionem, quasi vim habens rei iudicatæ, vt Bartol. tractat *ad leg. cum vnus 11. D. de reb. auct. iud. possid.*

4 Facit *l. pen. & vlt. & tot. tit. D. quod met. caus.*

5 *Vt in leg. 4. D. commod. leg. 1. §. excusantur 34. D. ad Senatusconsult. Sillan.*

6 Melius enim est ab initio prouidere, quam post vulneratam causam remedium quærere, *l. vlt. C. in quib. caus. in integr. non est necess.* Eo magis, quod contra ius & ratione receptum est, vt ex instrumento guarentigiato possit incipi ab executione, *l. 1 C. de exec. rei iudic.*

7 His scilicet nostris temporibus, quibus vix vlla supersunt anticquæ disciplinæ militaris vestigia. Alioqui ad inuidiam nocere militi dignitatem suam non oporteret, *l. ad inuidiam 6. C. de eo quod met. caus.*

Source : BIU Cujas

8 Quo quis enim potentior,eo & ſuſpectior eſt inter eos,qui mali præſumuntur.

9 Nulla enim bona filius familias habere poteſt,*l.lex Cornelia* 28. *verſ.quia non efficitur, D.de vulgar. & pupill.ſubſtit.* niſi ſaltem probet, ſibi obueniſſe,poſtquam placuit Iuſtiniano *in l.cum oportet 6. & leg.vlt. C.de bon.quæ liber.* vt capax ſit aduentitiorum.

10 Sufficit enim ſola negatio,præſertim facta in iudicio,vt res dubia fiat, *l.vlt.C.quib.ad libert.proclam.non lic.*

11 Non enim vſque adeo præſumendum eſt contra militem vt inſtrumenti publici fides penitus conuellatur,ſempérque incumbit probatio ei,qui vel dolum vel metum allegat etiam in exceptione, *l. quoties* 18. *§. qui dolo, D.de probat.cum ſimilib.* & ſufficit, pendente lite nullam haberi rationem inſtrumenti,nec ſimplici iuſſione,vt alias,ſed cauſa cognita rem expediri, *d.l.vlt.§.vlt.quod met.cauſ.*

DEFINITIO IX.

In contractibus innominatis quando & quomodo locus ſit pœnitentiæ.

QVod vulgo traditum eſt, in contractibus innominatis locum eſſe pœnitentiæ,[1] ſic accipi debet,vt non ſolum re integra locus ſit, ſed etiam poſtquam ex alterutra parte contractus iam implementum habuit,[2] (quæ res initium obligationi præbere ſolet,)[3] nimirum ex parte illius qui impleuit.[4] Nam ex parte eius, cui implerum & ſatisfactum eſt, conſtat non eſſe locum pœnitentiæ, poſſéque illum cogi omnimodo, vt ex latere ſuo impleat.[5] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu Conſiliatio Principis, contra N. Gothofredum de Dompierre,Idib.April.1565.

1 *L.ſi pecuniam 5. in princ. D.de condict. cauſ.dat.* vbi tamen vide plures exceptiones apud Gothofredum ex Iaſone & Zaſio. Niſi, inquit, agatur de pia cauſa,de dote,de libertate,de lite renouanda,niſi poſt dationem de re aliqua ex interuallo facienda conuenit,niſi pœnitendi facultati renunciatum ſit, niſi de permutando, ſub conditione, niſi de contractu aliquo innominato non reſpectiuo actum ſit, niſi denique talis contractus ſit veſtitus publica ſcriptura, vel partium iureiurando.

2 Non enim prodeſſe debet ei,qui ex parte ſua non impleuit, quod aduerſarius impleuerit.

3 Sunt verba Pauli, *in l.1.§.item emptio,D.de rer.permut.* vbi loquitur de permutatione,quæ eſt contractus innominatus.

4 Quia nec poterat cogi,vt impleret aduerſario prius non implente. Hoc tamen accipiendum videtur cum aliquo temperamento,nimirum ſi aduerſario poſſit imputari, cur non citius impleuerit. *arg.l.quod dicimus* 105. *De ſolut.cum ſimil.*

5 Ne alioqui in eius poteſtate ſit facere poſt contractam obligationem, ne ſit obligatus, contra *l. 2. §.Scæuola,D.de eo quod cert. loc. l.4. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

De obligatione contracta per promiſſionem de vendendo.

CVm à Titio emere vellem fundum Cornelianum, perſuaſiſti mihi, vt ab eo tractatu diſcederem, quod in eo eſſes vt non illum duntaxat fundum ab ipſo emere velles ſed cætera quoque bona quæ habebat omnia. Et promiſiſti, te poſteaquam bona illius omnia emiſſes,eum mihi fundum venditurum pretio centum aureorum.[1] Non poteris petenti mihi denegare venditionem,eo ſolo prætextu, quod fundus ille tibi pluris venditus fuerit.[2] Nam etſi promiſiſſes, te mihi donaturum fundum,[3] valeret conuentio,nec ſine cauſa facta videretur,[4] cum ſatis iuſta cauſa illa ſit quod propter te, tuamque fidem ſecutus à tractatu diſceſſi,[5] atque ita effeci, vt & eum fundum & cætera Titij bona ex emptione habueris. Proinde non eſt, quod obiicias,fieri me hoc caſu locupletiorem cum tua iactura:[6] Si quidem tanti æſtimaſſe videris quod paſſus ſum te mihi in emptione præferri,[7] cuius concurſu & æmulatione multo dererior fieri conditio tua potuiſſet.[8] Id vero non eo ſolum caſu procedit, quo tu omnia Titij bona vno pretio emeris, vt neſciri poſſit,quanti fundus Cornelianus fuerit æſtimatus,[9] ſed etiam ſi fundo Corneliano certum pretium ſeparatim dictum ſit, quod vix ſit vt ita fieri conueneris, niſi malo conſilio & fraudandi mei gratia, vt amplius pretium à me exigeres & repoſceres, quam quo te mihi promiſeras venditurum.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa,de qua in defin.10.ſup. De pact.

1 Simile quiddam eſt, *in l.& elegantem 7. §.ſeruus 8. & in l.ſi quis 9.§.1. D.de dolo.*

2 *Arg.l.ad reſcindendam 4. C.de reſcind.vend.*

3 Quo caſu de pretij quantitate tractari non oporteret.

4 Nec rurſus pactum nudum interceſſiſſe, quoties certa lege quid datum vel factum probaretur, *l.ſi dominus 8.in fin.l.ſolent 15.D.de præſcr. verb.*

5 *Arg.l.naturalis 5. §.quod ſi faciam, eod.tit.*

6 Contra *l.nam hoc natura 14.D.de condict.indeb.l.iure naturæ 206. de reg.iur.*

7 *Arg.l.fundi partem 79.D.de contrah.empt.l.ſi venditor 6.§.vlt.D.de ſeru. export.*

8 Is enim eſt,quem nos dicimus calorem licitationis,*in l.locatio 9. de publ.& veſtig.* Facit eleganter *l.ita vt 36. §. 1. verſic.neque enim, D. mandat.*

9 Aliquando enim fit,vt plures res vendantur vno confuſóque pretio, aliquando vt ſeparatim in ſingulas res certum pretium conſtituatur, *l.ſi duorum 42.de act.empt.l.ſi duos ſeruos 47.l.cum plures 72. D.de euict.*

10 Quod tibi licere non debet, *d.l.36.§.in fine,D.mandat.*

DEFINITIO XI.

Pœnalis ſtipulatio neque nouat præcedentem obligationem, neque facit eam alternatiuam, vt electionem acquirat debitori.

PRomiſiſti te mihi venditurum fundum Cornelianum pretio centum aureorum, ſubiecta etiam, ni venderes, pœna, quanti mea intereſſet. Non idcirco liberaberis offerendo pœnæ nomine, quanti mea intereſt, ſi malim rem habere,nihilque aliud impediat, quo minus fundum ipſum vendere & tradere debeas.[1] Neque enim pœnalis ſtipulatio nouat præcedentem obligationem,[2] ſicut nec illud facit,vt obligatio quaſi alternatiue concepta videatur, ac ſi promiſiſſes vendere,aut id quod mea intereſſet præſtare: quo caſu electio tua eſſet ex regula iuris, quæ dat electionem debitori.[3] Igitur neque in mea electione erit pœnam petere, cum tu factum præſtare poſſis,[4] neque in tua pœnam ſoluere, cum poſſim petere vt vendas.[5] Nam quemadmodum non poteſt cogi ſtipulator, vt agat ex pœnali ſtipulatione,[6] ita nec æquum eſt, pœnalem ſtipulationem prodeſſe debitori vt adferat illi commodum electionis, cum aduerſus eum interpoſita ſit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Præſertim ſi adaptes hanc Definitionem ad eum caſum, de quo in præcedenti dictum fuit. Proximè enim accedit conuentio illa ad mandatum,ex quo non eſt æquum,vt lucrum aliquod tibi acquiras, aut vt impedias venditionem eo ſolo prætextu,quod me animoſiorem emptorem cognoueris,vt ait Iauolenus *in l.ita vt 36.§.1.in fin. D.mandat.* Alioqui poſſet dici promiſſionem de vendendo multum differre à venditione, vt tractat Bartol. *ad leg. vltim. num. 8. D.de condict.cauſ.dat.* neque ex promiſſione de vendendo condemnari promiſſorem ad aliud poſſe,quam ad id,quod intereſt ſtipulatoris,cum tamen,ſi venditio facta eſſet,rem ipſam præcisè tradere cogeretur, *leg.1.*vbi Bart.& cæteri communiter, *D.de act.empt.* Scripſi *lib.6. Coniect.cap.17.*

2 *L. ſi pacto quo pœnam 14. l.petens 22.* & vtrobique Dec. & cæteri *D.de pact.l.prædia 28. D.de act.empt.* Excipe caſum, *l.obligationum 44. §.vlt.D.hoc tit.*

3 *L.plerumque 10.§.vlt.D.de iur.dot. l.Stichum aut Pamphilum 95. in princ. D. de ſolut. cum concord.*

4 Nimirum vſque ad litem conteſtatam, *arg. l.ſi Titius 9. de verb. oblig.* iunct. *l.1.verſ.habebit igitur,D.de pen.leg. l.reſcriptum 10.§.ſi pacto, D. de pact.*

5 *d.l.prædia 28. D.de act.empt.*

6 Non magis quam vt agat ex ſententia pro ſe lata, *l.ſi iudex circumuento, 28. ff.de minor.*

7 Similis ratio eſt, *in leg.in ratione,30. §.tametſi, verſic. cum talis oratio, D.ad l.Falcid.* Facit quod dici ſoler, inducta ad vnum effectum non debere operari contrarium, *l.legata inutiliter,19.de leg.1. l.legata, 14. ff.de adim.legat.l.cum tale,72.§.vlt.de cond.& demonſtr.* Facit *d.l.10. §.ſi pacto, de pact.*

DEFINITIO XII.

Lite pendente non ſit adiudicatio prouiſionalis creditori, contra quem vrget aliqua præſumptio.

NOn ſemper lite pendente prouiſionalis, vt vocant, & fiduciaria adiudicatio ei facienda eſt, qui nititur ex

contractu

Source : BIU Cujas

cõtractu, siue per publicam scripturam,[1] siue quod hac parte idem est per priuatam, cuius fides explorata sit,[2] contractus celebratus proponatur.[3] Quid enim si solutionis quam debitor obiicit præsumptiones quædam vrgeant contra creditorem?[4] Finge tractari litem inter debitorem ipsum, qui solutionem allegat, & creditoris iam defuncti heredem qui nescire possit, an solutio facta sit, necne.[5] Finge creditorem inopem fuisse, qui fame aut in mendicitate perierit, quem proinde non sit credibile pecuniam sibi debitam non exegisse, aut saltem non petiisse, vt in ius traheret recusantem vel differentem vel debitorem.[6] Finge debitorem probæ famæ, quem nemo facile credat, solutionem si facta non esset falso allegaturum fuisse.[7] Quid item si apocham proferat licet suspectam, nec dum falsi conuictam?[8] His casibus & aliis si qui sunt similes magis est, vt locus esse non debeat prouisionali condemnationi.[9] *Ita Senatus* pro sanctissimis virginibus Sanctæ Claræ Camber. contra Petrum Louet, Prid. Id. April. *1595.*

1 Id est, per instrumentum authenticum & guarentigiatum, de quo diximus, *Defin. 8. num. 3. ſ. xoc tit.* vbi vide.

2 De qua *in leg. scripturas, 11. C. qui potior. in pign. hab.*

3 Tametsi hoc casu regulariter contra obtineat, vt pendente lite prouisionalis adiudicatio facienda sit creditori, qui & pro se habeat probationem probatam. De quo videndus est Rebuff. *in tract. de sentent. prouis.*

4 *Vt in specie, l. si chirographum, 24. ff. de probat.*

5 De suo enim facto affirmanti magis creditur, quam ei qui de alieno, quoniam alieni non etiam proprij facti ignorantia probabilis est, *l. quanquam, 7. D. ad SC. Velleian. l. Marcellus, 11. §. iurare, D. rer. amot. l. vlt. D. pro suo, l. qui in alterius, 42. de reg. iur.*

6 Nemo enim in necessitatibus liberalis existit, *l. rem legatam, 18. in fin. D. de alim. legat.*

7 *Arg. l. cum de indebito, 25. D. de probat.* etsi parui adeoque nullius momenti esset hæc præsumptio creditore ipso viuente & solutionem negante.

8 Nam in dubio standum est instrumento etiam obligatorio, ac multo magis liberatorio, tametsi falsum dicatur, quousque de falso cognitum sit, *l. 2. C. ad l. Cornel de falsi.*

9 Vide omnino Petr. Rebuff. *in supradicto tract. de sent. prouis.* Neque vero magna fit hoc casu iniuria creditori, quantumuis vero cum id quod differtur non auferatur, *l. deberi, 6. C. de fideic. libert.* & futurum sit vt augeatur tandé condemnatio vsuratum accessione, si debiti natura id patiatur, *l. 3. §. 1. l. tutor. 41. D. de vsur. l. vlt. ff. de re iudic. l. negotiorum, 24. D. de appell.*

DEFINITIO XIII.

De pignoris obligatione expressim, aut tacite per chirographum constituta.

EX chirographo personalis tantum actio nascitur,[1] contra eum exercenda, qui est obligatus,[2] aut si absit, contra curatorem bonis datum.[3] Qui licet non personæ, sed bonis detur,[4] tamen personam debitoris repræsentat, hactenus saltem, vt actiones creditorum excipere cogatur, quamuis non alias exercere possit, quam quæ sunt tempore perituræ.[5] Quin etsi chirographo bona debitoris, quod plerumque fit,[6] obligata sint, non prius tamen in bona iure pignoris agi potest, quam in personam actum sit ad hoc, vt chirographi recognitio fiat, quæ sane per procuratorem ipsum non minus, quam per debitorem fieri potest.[8] Ea vero facta vtique hypothecaria competit, si pignus chirographo expressum fuit,[9] aut chirographum ex ea causa scriptum, quæ taciti temporis priuilegium habeat:[10] Imo omni casu secundum eam sententiam qua vtimur,[11] vt creditor chirographarius ex sola chirographi recognitione aut denegatione fiat hypothecarius.[12] Sed non eo minus noua recognitio facienda erit, si tertius possessor alleget collusum esse inter creditorem & curatorem.[13] Quid si inter creditorem & ipsum debitorem? Minimè. Cum pignoris obligatio nulla nasci ex chirographo possit in præiudicium tertij possessoris, nisi à quo tempore facta cognitio est.[14] Quo saltem tempore pignus contraheretur ex voluntate debitoris,[15] tametsi antea contractum non fuisset.[16] Quod non similiter euenit, cum recognitio fit à curatore, qui pignus ipse constituere non potest,[17] sed constitutum duntaxat agnoscere. Is tamen casus semper excipiendus est, quo scriptura priuata trium aut plurium testium subscriptione munita sit, quia quæ est eiusmodi comparatur publicæ,[18] etiam cum de pignoris iure & ordine aduersus alios creditores aut pignorum possessores disputatur.[19] *Ita Senatus 5 5.* Calend. Maij, *1595.*

1 *Tit. de liter. oblig.* apud Iustin.

2 Ex natura personalium omnium actionum, *l. actionum, 25. D. hoc titul.*

3 Curator enim ex hac causa constitui solet. *l. 1. & tot. tit. de curat. bon. dand. D. & C.* Adde casum *l. 3. & 5. D. ill tit.*

4 Vt titulus ipse ostendit, *de curat. bon. dand.* Facit *leg. sciendum, 20. D. de rit. nupt. l. inter bonorum, 48. D. de administrat. tutor.*

5 Notatur nostri *ad l. 2. D. de curat. bon. dand.*

6 *Vt in l. cum tabernam. 54. §. idem quæsit, D. de pignor.*

7 Sic enim obtinuit ex pragmaticorum errore, quem nos refutauimus, *Decad. 1. de error. pragm. Err. 2.*

8 Siue ex comparatione literarum, siue aliunde possit curator scripturam absentis discernere, *l. comparationes, 20. C. de fid. instrum.*

9 Vt in specie *d. l. cum tabernam, 34. §. idem quæsit, D. de pign.*

10 *Ex tit. D. & C. in quib. caus. pignor. vel hypoth. tacit. contrah.*

11 Ex alio pragmaticorum errore, quem nos etiam refutauimus, *Decad 1. Err. 1.*

12 Iure quodam tacitæ hypothecæ cuius tamen nulla prorsus in iure nostro extant vestigia.

13 Nunquam enim vnius collusio alteri nocere debet, præsertim curatoris vel tutoris, *l. meminerint, 6. Codic. vnde vi, l. si per iusorio, 14. D. de appellat.*

14 *L. scripturas, 11. C. qui potior. in pignor. hab.* Alioqui facilè esset prælato die, per scripturam priuatam, creditorum anteriorum licet hypothecariorum ius peruertere.

15 Intellige cum chirographo expressim constituta est pignoris obligatio. Pignoris enim vinculum sicut contrahitur, ita & multo magis confirmatur nudo consensu, præsertim qui in iudicio interpositus sit vbi quasi contrahi intelligitur, *vulg. l. 3. §. idem scribit, D. de pecul.*

16 Ex eo namque recognitionis tempore cessat suspicio fraudis, quæ in id vsque tempus conuentionem pignoris inutilem fecerat.

17 Nisi proponas curatorem furiosi, pignúsque datum vtilitate furiosi sic exigente, *l. pignus 11. D. de cur. fur.* aut minoris curatorem, qui in sui minoris rem pecuniam acceperit, *l. 3. C. si alien. res pign dat. sit.* Curator vero bonis datus, licet bonorum quoque administrationem habeat, tamen multo minus liberam habet, neque bonorum statum qui dationis tempore reperitur, & conditionem immutare potest, quasi custodiam magis, quam plenam & liberam rerum administrationem habens, *d. leg. inter bonorum.*

18 *d. l. comparationes, 20. C. de fid. instrum.*

19 *d. l. scripturas 11. C. qui potior, in pign. hab.*

DEFINITIO XIV.

Ei, qui per vim & iniuriam soluere debitum vniuersitatis coactus est, regressus dari debet per actionem negotiorum gestorum.

ETsi pro debito vniuersitatis municipes singulos inquietari, etiamsi de fiscali tributo agatur, nec iuris ratio patitur nec æquitatis,[1] si tamen id factum sit non eo minus illi qui fuerit inquietatus actio indemnitatis contra vniuersitatem competet, si aduersus vniuersitatem agere malit, quam contra exactorem. Cum verum sit, vniuersitatis negotium ab eo gestum esse, qui solutione sua vniuersitatem liberauit.[2] Nec male hæc negotiorum gestorum actio dici potest, & quidem, quæ ex stricti iuris ratione competat,[3] sed quam tamen alioquin ex æquitate dari quoque oporteret etiam citra cessionem.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 3. Non. Maij, *1595.*

1 Dixi *Defin. 5. num. 1. ſ. eod.*

2 Sufficit enim liberationem ex ea solutione contingere, licet ciuiliter non extra ordinem exactio fieri debuerit, vt loquitur Vlpianus *in lege vltima in fine.* licet in alia specie, *D. quod met, caus.*

3 Nam quod quis ex necessitate, aut necessitatis suspicione aliena negotia gesserit, non impedit, quò minus negotiorum gestorum & agere & conueniri possit, *l. 3. §. pen. D. de neg. gest. l. ob negotium, 18. C. eod. l. qua vtiliter, 45. §. vlt. D. eod.*

4 Quia negari non potest, quin huius facto pecunia peruenerit ad exactorem, & vniuersitati liberationem attulerit, *l. non omnis, 19. §. si pupillus, vers. non alia ratione*, iunct. *l. si & me & Titium, 32. D. de rebus creditis.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XV.

Syndicus, qui pro debito vniuersitatis se suaque omnia pignori obligauit, licet tanquam Syndicus, conueniri tamen etiam finito officio potest.

SYndicus vniuersitatis nomine obligatus tanquam Syndicus, si bona sua obligauerit, præsertim cum clausula constituti,[1] (quanquam ne hoc quidem necesse est [2]) non male ex eiusmodi obligatione conueniri, etiam finito officio, potest, adeoque detrudi in carceres, si, vt plerumque fit, [3] personam quoque suam obligauerit pignori: Tametsi soleat dici obligationem ex causa officij contractam finito officio fiuiri, [4] & in sequentem Syndicum transferri: id enim tum vere dicitur, cum Syndicus nomine tantum vniuersitatis obligari voluit, non etiam suo: quod sane in eius persona non euenit, qui seipsum suáque omnia obligauerit. [5] Neque enim cogi quispiam potest, vt seipsum suáque bona pignori obliget, cum non nisi tanquam Syndicus obligari vult, sed tantummodo, vt vniuersitatis res pignori det vel hypothecæ. [6] Proinde videtur is, de quo dicimus obligationem vniuersitatis in se vltro suscepisse: [7] Quod vbi semel factum est, fieri certè nequit, vt semel benè contracta obligatio tempore finiatur. [8] Dices, Quid ergo debitori proderit, quod cum esset Syndicus obligationis tempore in ea se qualitate obligauerit? nimirum ne dubitari posset, quando vniuersitatis nomine contractum esset debitum, vt certus & expeditus contra vniuersitatem regressus superesset. [10] Cæterum fieri facilè potest, vt qui cum Syndico contrahit, non aliter id facere velit, quam si Syndicus obligationem vniuersitatis in se suscipiat, séque & bona sua pignori obliget, vt paratam quocumque tempore, id est, finito etiam officio habeat actionem; [11] Neque tamen recuset quominus Syndicus tanquam Syndicus obligetur, quod videat nihil sua interesse, an regressum aduersus vniuersitatem Syndicus habiturus sit, necne. [12] *Ita Senatus* ex tempore, 4. Id. Iun. 1595. Iunge *Defin.* 6. §. 17. *num.* 3. ℣.

1 Per quam fecerit creditorem pignorum possessorem sub conditione, si pecunia ad diem soluta non erit, *vulg. leg. quod meo*, 18. iunct. *l. qui absenti*, 38. §. 1. *D. de acquir. poss.*

2 Tantundem enim prodest hypotheca, quæ nudo consensu contrahitur, quantum pignus ad rem ipsam obligandam, *leg.* 5. §. *pen. D. de pignor.*

3 Hoc enim receptum est gnerali fere gentium omnium consuetudine contra iuris rationem, quæ non patitur, vt quis corpus suum pignori obligare possit, cum nemo sit dominus membrorum suorum, *l. liber homo.* 13. *D. ad l. Aquil. l.* 6. *C.* iunct. *l.* 1. §. *eam rem, D. quæ res pign. oblig. poss.* quæ negat valere pignus earum rerum, quarum commercium nullum sit. Hominis autem liberi commercium nullum est, *l.* 1. §. *si id quod, ff. hoc tit.* maximè inter scientes, *l. liberi*, 70. *D. de contr. empt.*

4 *L. vlt. D. de inst. act. l.* 1. *C. quand. ex fact. tut.*

5 *L. si non subscripsisti*, 15. *C. de admin. tut.*

6 *L.* 1. *C. vt nulli vican. pro alien. vican. deb. ten. lib.* 11. *tit.* 16.

7 Non tanquam fideiussor, *vt in d. l. si non subscripsisti*, sed potius tanquam expromissor, *l.* 4. *D. de cond. caus. dat. l. aliquando*, 13. *D. ad SC. Vell.*

8 Quia tempus non est modus tollendæ obligationis, *l. obligationum fere*, 44. §. *placet. D. hoc tit.*

9 Hoc enim erat quod notam faciebat dubitationem, *ex d. l. vlt. D. de inst. act. d. l.* 1. *C. quand. ex fact. tut.*

10 Secundum ea quæ diximus Defin. 4. *n.* 5. ℣. *eod.*

11 Non enim parvum creditoris incommodum est in mutatione personæ, quam conuenire destinauerat, & cuius fidem secutus erat. Vnde est, quod neque debitor creditorem, neque creditor debitorem mutare inuitus cogitur. *l. nec creditoris*, 6. *C. de nouat. l. eam à quo*, 16. *C. de solut. cum simil.*

12 Qua ratione suam quoque actionem aduersus vniuersitatem cogeretur creditor præstare Syndico id petenti. *leg. in creditore.* 38. *D. de euict.*

DEFINITIO XVI.

Consiliarius vniuersitatis ob ea, quæ per Syndicum gesta sunt, conueniri nullo modo potest.

COnsiliarius vniuersitatis non potest ex eo, quod à Syndico gestum est, conueniri, ob id solum quod ex iis fuerit qui consilium Syndico dederunt, [1] quia consilij pœnam nemo patitur. [2] Nec si ad hoc solum conueniatur, vt facti rationem reddat, cum fieri possit, vt contra quam ipse faciendũ putauerit, res gesta sit, [3] satisque esse debeat actori, quod Syndicus nomine totius vniuersitatis actionem excipere sit paratus. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Maillet de Chasteauneuf, 15. Cal. Iul. 1595.

1 *L.* 1. §. *solent, D. quand. appell. sit*, in illis verbis: *magis enim consilium dedisse videtur quis sit creandus, quam ipse constituisse.*

2 Nisi proponas consilium fraudulentum, *l. consilij*, 47. *de regul. iur.* Facit *l. & eleganter* 7. §. *vlt. cum ll. seqq. D. de dolo.*

3 Id enim est quod dici solet, non esse consilium obligatorium, cum sit cuique liberum apud se explorare, an id sequi expediat, *leg.* 2. §. *vltim. D. mand.*

4 *L.* 1. § 1. *& seq. D. quod cuiusque vniuers. nom.* adeo, vt nec cogatur Syndicus cauere de rato, nisi de mandato dubitetur, *l. item*, 6. §. *actor, eod.*

DEFINITIO XVII.

Casus, in quo etiam is, qui non nisi ratione officij obligatus erat, finito tamen officio adhuc conueniri potest.

OBligatus ratione officij, licet finito officio non sit regulariter ex ea obligatione conueniendus: [1] si tamen se obligando id egit, vt actionem, quæ alioqui aduersus alium iam competebat creditori, aut competitura erat, ipsi ademerit, non aliter liberatus intelligi debet, quam si eam actionem, & quidem perinde vtilem atque efficacem restituat. [2] Videtur enim dolo nunc facere, licet antea non fecerit. [3] *Ita Senatus* in publico auditorio, in causa Ioannæ Rippet, & Claudij Pomard. 8. Id. Iul. 1595.

1 *L. vlt. D. de inst. act. l.* 1. *C. quand. ex fac. tut.* Nisi in casu Defin. 15. ℣. *ed.*

2 Dixi Defin. ℣. *eod.*

3 *Arg. l. naturalis*, 5. §. *quod si faciam, D. de præscr. verb. l.* 2. § *circa, D. doli mali except.* (Ergo si Thesaurarius Principis se alicui obligauerit pro re ad Principis negotia pertinente, sed de qua tamen Princeps ipse non erat antea eidem creditori obligatus, etiam post finitum officium poterit ex ea obligatione conueniri, cùm non tantùm Principem & patrimonium Principis obligauerit, sed etiam seipsum suáque bona. Nec ei proderit quod probet conuentum fuisse inter eum & creditorem, vt quamuis proprio nomine esset obligatus, non tamen nisi tanquam Thesaurarius conueniri posset. Id enim non facit quominus etiam finito officio conueniri possit, sed tantùm vt conuentus regressum habere debeat contra Principem, in eámque rem cogendus sit creditor probationes idoneas ei subministrare, quibus possit probari pecuniam creditam in vtilitatem Principis versam esse. De quo curandum nihil haberet, si Thesaurarium Principis non nisi proprio nomine sibi obligasset, nec de eo tanquam Thesaurario conueniendo quicquam conueniisset. Planè quamuis eueniat plerumque, vt qui Thesaurarius Principis est, & pro Principe se obligat non aliter fuerit se obligaturus, propter spem quam habuit recuperandæ solutionis à seipso ex pecunia suæ administrationis. Non ideo tamen consequens est, vt tanquam Thesaurarius se obligauerit, sed potius suo proprio nomine, quod semper in dubio præsumẽdum est, tùm quoque cùm negotium ad eum nullo modo pertinet, nisi tanquam ad Thesaurarium, *arg. l.* 4. *D. de solut. & l. cùm ex pluribus* 97. *eod.* Nam & creditor existimandus est, facilius contrahere voluisse cum priuato, quàm cum Principe propter conuentionis difficultatem, nisi aliter dictum sit, *arg. l.* 2. *D. qui satisd. cog.* Illud sanè constat non esse onerandum creditorem vt Thesaurario, siue proprio nomine, siue tanquam Thesaurarius se obligauerit, aliqua contra Principem cedat actione quam nullam habet. Proinde nec de Principe ante omnia excutiendo tractari hîc quicquam potest, qui nullomodo est obligatus. *Ita Senatus* pro Io. Baptista Gabaleone, contra N. Franciscum Paquelet, D. de Moyron. 17. Maij 1614. Iungo Defin. 15. *&* Defin. 6. ℣. *eod.*

DEFINITIO XVIII.

De beneficio diuisionis inter Syndicos, inter quos diuisa est administratio.

PLuribus anni vnius Syndicis vnica electione ab vniuersitate constitutis, [1] licet vnus tantum Syndicatus sit, [2] si tamen diuisa inter Syndicos administratio fuit, siue tacita siue expressa pactione, seperatim quoque ab iis ratio exigenda est, [3] nec alius pro alio, qui idoneus sit conueniri potest.

Source : BIU Cujas

poteſt. Nimirum exemplo tutorum. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Chardon procuratore Necienſi, Idib. Iul. 1595.

1 Quod plerumque fieri neceſſe eſt, præſertim his noſtris temporibus, in ſumma & hominum penuria, & moleſtiſſimorum negotiorum importunitate, ne ſine diſcrimine iiſdem nimis oppreſſis, & viris & viribus reſpublica deſtituatur, vt Vlpian. loquitur *in l. 3. §. præſes prouincia, ff. de muner. & honor.*

2 Ideoque ſinguli poſſunt vniuerſitatis nomine conueniri, quoniam ea diuiſio Syndicatus, quæ fit inter Syndicos, iuris nõ iuriſdictionis eſt, ideoque nec cum vniuerſitate experiri volentibus obeſt, vt de tutelæ diuiſione ſcriptum legimus, *in l. inter tutores, 36. ff. de admin. tut.* Niſi in ipſa electione diuiſa ſit adminiſtratio per loca vel tempora, *arg. l. 2. C. de diuid. tutel. l. vlt. C. de auctor. præſt.*

3 Ab vnoquoque ſcilicet, propriæ adminiſtrationis.

4 In quibus obſeruatur, vt etiam, qui ſe non immiſcuerunt tutelæ vel curæ, ex perſona eorum qui geſſerunt, & idonei ſunt, non onerentur, *leg. 2. Cod. ſi tut. vel cur. non geſſ. leg. etſi ſciſſes, 8. C. de admin. tut. leg. vlt. Cod. de diuid. tutel.*

DEFINITIO XIX.

De alimentis præſtitis & ſalariis debitis famulo ægroto.

DVbitatum eſt, an ægroto famulo non tantum alimenta debeantur à domino, ſed etiam ſalaria & medicamenta? Et quidem alimenta [1] & ſalaria deberi verius eſt ea ſaltem lege, vt cum conualuerit tanti temporis acceſſione damnum ſarciat, quantum illud tempus fuit quo ægrotauit. [2] Sed quod ad medicamenta pertinet, magis eſt, vt ea dominus non debeat, niſi ſint modica, [3] aut niſi probetur contractum eſſe morbum ex ea cauſa, quæ ad domini vtilitatem ſpectabat. [4] Si tamen ea dominus præſtiterit ſine proteſtatione ratio nulla eſt, vt habere debeat repetitionem, quaſi pietatis intuitu potius quam repetendi animo præſtitiſſe credendus ſit. [5] Quæ præſumptio in Chriſtiano homine iuſtior eſt, cui nec conuenit, vt ex quacunque cauſa ægrotantem famulum, aut expellat, aut miſere perire patiatur. *Ita Senatus* 3. Idib. Septembr. 1595. in cauſa Nicolaæ Dauid & Claudij Luciam.

1 Nam & ei, qui non tantum famulus, ſed etiam verus ſeruus eſſet vſque adeo alimenta deberentur, vt ſi à domino præſtita non fuiſſent hoc ipſo ſeruus pro derelicto habitus, ob idque ex edicto Diui Claudij ipſo iure liber factus diceretur, *l. 2. ff. qui ſin manum. ad lib. per l. vlt. ff. pro derelict. l. 4. §. 5. C. de bon. libert. l. vnic. §. ſed ſcimus. C. de Latin. libert. toll. l. 2. C. de infant. expoſ. Nou. 22. de nupt. c. 12. & Nou. 153. de infant. expoſ. c. 1 verſ. nam ſi noſtris.*

2 Cum ſalaria non debeantur, niſi ratione obſequij, quanquam videtur humanius ſufficere, quod non ſtererit per ægrotum, *arg. l. 1. §. Diuus Seuerus, de extr. cogn.*

3 Nam & medicamentorum exhibitio neceſſaria eſt, ſine qua periclitatur ſalus & vita hominis, ideoque dicitur eſſe neceſſaria, *in l. cum antiquitas 28. verſ. ſi quid autem, C. de teſtament.* Facit *l. vlt. D. de alim. legat. l. 27. §. rupiſſe, ad l. Aquil.* iunct. *l. vtrum, 47. D. de donat. int. vir. & vxor.* (Idem tractari ſolet etiam circa perſonam mulieris, *Defin. 26. n. 1. J. de rei vxor. act.*)

4 *Arg. l. 5. §. vlt.* ibi, *Niſi forte profectio manumiſſionis gratia morti cauſam præbuit. ff. de condict. cauſ. dat.*

5 *L. 1. C. de neg. geſt.* ibi, *cum etiam ſi quis pro affectione domeſtica aliquos ſumptus fecerit, nulla ratione repetere eos poſſit, l. alimenta, 11. leg. quod in vxorem, 13. vbi l. ſi paterno, 15. eod.* Idque obtinet, etiamſi per errorem iuris putauerit dominus obligatum ſe ad alimenta cum non eſſet *l. cum tu, 32. §. mulier, D. de condict. indeb.* Proteſtatio igitur neceſſaria eſt, *vt in l. Neſennius. 34. D. de neg. geſt.* Niſi qualitas magna expenſarum præbeat contrariam coniecturam, & tamen non habeat de ſuo, vnde poſſit ſoluere *d. l. 47. D. de donat. int. vir. & vxor.* Excipe caſum *l. patrem, 16. C. de nupt. l. ſi quis, 7. D. de calumnia.*

DEFINITIO XX.

De alimentorum præteritorum petitione.

ALimenta etiam præterita peti poſſunt, quæ actionis iure, [1] non etiam quæ ex officio tantum iudicis, [2] ſuo tempore debita fuerunt. Ita tractatum eſt in ſecreto auditorio, in cauſa fratris Henrici Perrod, contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod, 3. Cal. Sept. 1595.

1 Ideoque & de iis tranſigi poteſt, *l. de alimentis, 8. C. de tranſact. leg. cum vnus, 10. §. 1. l. libertis, 18. §. 1. D. de aliment. & cibar. legat.*

2 Officio enim iudicis alimenta ideo decernuntur, vt quis viuat nec fame pereat, nemo autem in præteritum viuit, licet vixerit. Vnde eſt, quod de alimentis præteritis tranſigi poteſt, non etiam de futuris, *d. l. de alimentis.* De alimentis officio iudicis præſtandis textus eſt *in l. 1. C. de aliment. pupill. præſtand.*

DEFINITIO XXI.

De interpretando contractu ex conſuetudine Regionis.

IN obligationibus & contractibus interpretandis ſequimur quidem id, quod actum eſt, etſi id non appareat, quod eſt in conſuetudine Regionis. [1] Sed ſi qua conſuetudo poſt contractum inducta ſit, interpretationem ex ea recipere contractus anterior non poteſt. [2] *Sine die.*

1 *L. ſemper in ſtipulationibus, 34. de reg. iur.*

2 Boër. *q. 13. in fin. ex notat. in l. pen. C. de vſur.* Facit *l. non poteſt videri, 23. ff. de iudic. cum ſimilib.*

DEFINITIO XXII.

Duobus de dominio feudi inter ſe contendentibus, interea liti eximendus eſt poſſeſſor, niſi ille ipſe propria confeſſione ſe obſtrinxerit.

QVod dici ſolet, quandiu contenditur inter duos de dominio feudi poſſeſſorem interea liti eximendum, [2] locum habet ſi tertius ſit poſſeſſor, non etiam ſi is ipſe, qui recognouit & profeſſus eſt, eiúſve heres, cum ſit hic obligatus, non ſolùm tanquam poſſeſſor, ſed etiam ex propria ſtipulatione, [2] licet nihil niſi tanquam poſſeſſor promiſerit. [3] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Marchionis d'Aix & liberorum Franciſci Maſſon.

1 *L. litibus, 20. C. de agric. & cenſit. lib. 11. tit. 47.*

2 Qui proinde non eſt audiendus ſi velit contra propriam venire confeſſionem, niſi probato prius errore, *l. generaliter, 13. C. de non numer. pecun. l. cum de indebito, 25. ff. de probat.* Idem ſi ſit heres recognoſcentis.

3 Nec enim ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici, alius admitti poteſt vel debet, quam qui poſſeſſor eſt, *l. vlt. cum ibi not. C. ſine cenſ. vel reliq.*

TIT. VIII.

NE VXOR PRO MARIT. aut marit. pro vxor.

DEFINITIO I.

In bonis dotalibus executio fieri non poteſt pro poſteriore debito mulieris.

NON poteſt executio fieri per creditorem in bonis dotalibus, quandiu conſtat matrimonium, nimirum ſi iam conſtituta dote, mulier debitrix eſſe cœperit. [2] Nam ſi debitũ præcedat dotis conſtitutionẽ, ratio iuris facit, vt potior creditoris hypothecarij cauſa eſſe debeat, [2] cuius conditio per dotem deterior fieri non magis potuit, [3] quam conditio mariti per creditorem vxoris. [4] *Ita Senatus* 16. Cal. Ianuar. 1589.

1 Guid. Pap. *quæſt. 447. incip. Pone vxor conuenitur.* Adde Capyc. *deciſ. 128.* & Petr. Rauenn. *ſingul. 163.* Facit *l. Titia, 62. in fin. D. de iur. dot.* ibi *reſpondi nihil proponi cur marito dos aufferenda ſit.*

2 *L. creditor, 52. §. pradium, D. de action. empt.*

3 Neque enim vtimur Iuſtiniani conſtitutionibus, quæ volunt mulierem in dote præferri creditoribus omnibus iam expreſſam hypothecam habentibus, *l. aſſiduis, 12. C. qui potior. in pign. hab.* De quo vide quæ ſcripſi plutibus, *lib. 13. Coniect. iur. ciuil.* Obtinuit enim ſententia Bulgari, vt non niſi tacitam habentibus mulier præferatur.

4 Si quidem dos conſtante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet, *l. doce, 6. C. de rei vind. l. in rebus 30. C. de iur. dot. l.*

Source : BIU Cujas

quamuis, 75. *D. eod.* ideoque nec à muliere oppignerari magis poteſt, quam alia quælibet res aliena, *l. & qua nondum*, 15. *§. quod dicitur, D. de pignor. l. 1. & tot. tit. C. ſi alien res pign. dat ſit.* Denique generale eſt, vt ius vni quæſitum alterius facto tolli vel minui non poſſit, *l. 2. §. merito, D. ne quid in loc. public.* iunct. *§. ſi quis à Principe, ead. leg. l. 2. C. de precib. Imper. offer. l. 4. C. de emancip. liber. l ſed cum ab herede, 12. in fin. D. ad SC. Trebell.* Et cum de pignore agitur, regula eſt eum, qui prior ſit tempore potiorem eſſe iure, etiam contra fiſcum, *l ſi pignus* 38. *l. potior*, 11. *D. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. 2. C. de priuil fiſc.* extra caſum *l. 5. 6. 7. D. ill. tit. qui pot. in pign. hab.* Nec ad hunc caſum pertinet, quod dici ſolet licere cuique adiiciendo ſibi creditorem nouum facere veteris creditoris conditionem deteriorem, *l. 1 §. ex contrario. D. de ſepar.* Id enim de chirographariis creditoribus accipiendum eſt, non de pignoratitiis & hypothecariis, de quibus nunc agimus.

TIT. IX.

NE FILIVS PRO PATR. aut pat. pro filio.

DEFINITIO I.

An pater cogatur ſubminiſtrare filio reo læſæ maieſtatis ſumptus neceſſarios in cauſam litis aut alimentorum?

FILIO læſæ maieſtatis reo ſumptus purgando crimini probandæque innocentiæ neceſſarios à patre prærogari ſummæ quidem æquitatis, & beneuolentiæ eſt, [2] imputandos poſtea in legitimam filij portionem, ſi ita patri videbitur, [2] quamuis non minus patris, quam filij intereſſe videatur familiæ dignitatem à cuiuſlibet, maxime vero tanti criminis macula & ſuſpicione vindicari. [3] Sed ſi pater nolit eos ſumptus exhibere, non eſt cogendus. [4] Præſertim cum non ex eo futurum ſit, vt ſalus filij periclitetur. [5] Siquidem eorum exhibendorum neceſſitas accuſatori priuato ſi quis ſit irrogabitur, aut ſi nullus ſit vel præ inopia non poſſit, ad Principis procuratorem, qui accuſator publicus eſt, pertinebit, vt de fiſco eos præſtet, [6] qui ſemper ſoluendo eſt. [7] Quid enim ſi ſciat pater, filium reuera conſcium eſſe criminis, cur cogatur pecuniam ſuam perdere pro falſis filij allegationibus probandis, quæ probari nullomodo poſſint? [8] De alimentis filij in carceribus retenti minor dubitatio eſt, quin eo nomine pater non teneatur, non quod, vt quidam putant, pater filio alimenta miniſtrare non aliter cogendus ſit, quam ſi viciſſim patri filius operas præſtet, [9] (quis enim filio nondum conuicto, & in carceribus retento imputet, cur non patri operas & obſequia præſtet, cum nec poſſit, tametſi maxime velit? [10]) ſed quia onus alimentorum captiui rei ad accuſatorem pertinet, aut eo laborante inopia ad Principem, etiam cum reus ſoluendo eſt, [11] quamdiu condemnatio ſecuta non fuit. [12] Quid tamen ſi accuſator inops ſit; [13] Princeps vero prohibeat, [14] ne de fiſco ij ſumptus fiant? Vtique æquum erit, cogi patrem, vt paternæ pietatis iura erga filium exerceat. [15] Deducto tamen ne ipſe egeat. [16] *Ita Senatus* in cauſa N. Amedei Ogier Necienſis, 4. Non. April. 1593.

1 Cum abſolui filium non minus fere patris, quam ipſius filij interſit, *arg. l. iſti quidem*, 8. *in fin. D. quod met. cauſ. §. vlt. Inſt. de noxal. act. l. 1. ibi quia ſemper parentis in te eſt filium ſeruitutem non ſubire, ff. de liber. cauſ.*

2 *Arg. l. qua pater*. 50. *ff. famil. erciſc. l. Neſennius*, 34. *D. de neg. geſt. c. referente de delict. puer. l. omnimodo*, 30. *§. imputari, & l. ſi quando*, 35. *§. & generaliter, C. de inoff. teſt.*

3 *d. l. 1. ff. de liber. cauſ. d. l. 8. ff. quod met. cauſ.*

4 Nulla enim actio in eam rem iure prodita eſt contra patrem, neque ex delicto, aut caſu filij patrem innocentem ſentire incommodum aliquod æquum eſt, ſi nolit; ſicut è contrario filius paterno odio prægrauari non debet, *l. crimen*, 26. *ff. de pœn. l. ſi quis ſuo*, 33. *§. 1. C. de inoff. teſt. l. Diui*, 17. *de iur. patron.*

5 Alioqui durum eſſet permitti patri, vt damni pecuniarij cauſa ſalutem filij periclitari pateretur, *arg. l. cum pater*, 77. *cum exiſtimaret in fin. de leg. 2.* Dicam *n. 15. I. eadem Defin.*

6 Vtrumque ex ſtylo & ritu practico Galliæ, quo nos in Sabaudia pro iure vtimur in criminalibus iudiciis exercendis.

2 *L. 2. in fin. D. de fund. dot.* Vnde eſt, quod nec vnquam fiſcus ſatisdat. *l. 3. §. item ſciendum, D. ſi cui plus, quam per l. falcid. l. 1. §. ſi ad fiſcum*, 18. *D. vt legat, ſeu fideic. nom caueat.*

8 Nam nec legitima vlla debetur filio eius, qui fuit reus maieſtatis, *l. quiſquis* 28. *C. ad l. Iul. maieſt.* Quanto minus filio qui ipſe reuera ſit reus & conſcius tanti criminis?

9 *Arg. l. pen.* vbi Bart. *D. de oper. libert.*

10 Quid enim ſi verè ſit innocens? Cur non ſatis erit, quod per eum non ſtet, *arg. l. 1. §. Diuus Seuerus, D. de extraord. cognit.* Aut cur innocenti non ſubueniatur, ne interim ſumptu neceſſario egeat, *arg. l. reo criminis* 41. *D. de ſolut.* Nunquam enim reus criminis iniuria afficiendus eſt ante probatum crimen, *l. vlt.* ibi, *ne quas ante probationes iniurias patiatur, C. vbi Senat. vel clariſſ.*

11 Ex eodem ſtylo & ritu practico Galliæ, de quo ſcripſimus *n. 6 §.*

12 Secuta enim condemnatione datur actio & repetitio ei, qui ſumptus prorogauit aduerſus perſonam, aut bona condemnati.

13 Neque enim ideo ab accuſatione repellitur, præſertim in crimine læſæ maieſtatis, in quo omnes non tantum accuſatores, ſed etiam milites eſſe iubentur, vt Tertul. *in Apologetic.* ſcribit, relatus à Gothofred. ad *l. 2. C. quand. lic. vnic. ſin iudic. ſe vindic.*

14 Siue rationem aliquam habeat prohibitio, quod difficile eſt, ſiue nullam.

15 Sic vocat, *l. vlt. C. de alend. liber. l. 5.* ibi *ad neceſſarios ſumptus, quos patris pietas non recuſaret, C. ad SC. Macedon.* Facit eleganter *l. 2. C. de inf. expoſ.* in illis verbis: *nec enim ſuum quis dicere poteſt quem pereuntem contempſit.*

16 Nam & ea deductio fieret, etiamſi pater ex proprio facto, propriáque obligatione conueniretur, *l. cum ex cauſa*. 30. iunct. *l. patronus*, 17. *D. de rei iudic.*

DEFINITIO II.

Quid ſi filius condemnatus, & executio petatur in bona patris?

QVID ſi condemnatus ſit filius familias? Non poteſt cogi pater, vt pœnam pecuniariam ſoluat pro filio, ſiue quod nulla filio debeatur legitima viuo patre, [2] ſiue quod afflicto iam patri non alia danda ſit afflictio, [3] nec pœna egredi debeat ſuos auctores. [4] Quare nec aliud erit, tametſi per egeſtatem filius ſoluere nequeat in ære, ideoque futurum ſit, vt luere debeat in corpore. [5] Quanquam non deerant ex Senatoribus qui referrent alias coactum patrem redimere filium, cui, ſi non ſolueret ad certam diem modicam mulctam pecuniarum, condemnatio triremium fuerat irrogata, quaſi patris intereſſet filium pro modico non redigi in ſeruitutem. [6] Sed id ſupremo Principis imperio potius, quam Senatus decreto factum eſſe conſtabat, maloque exemplo: quoniam prorſus inciuile eſt cogi patrem innocentem pro filio criminoſo pœnam ſoluere, [7] Et quod dicimus eius intereſſe, ne filius ignominia afficiatur, [8] facere tantum debet, vt pro filio vel inuito agere, & illum etiam reluctantem defendere pater, ſi velit, poſſit. [9] Non etiam vt iudicij & condemnationis euentum in ſe ſuſcipere compellatur. [10] Nam & generale fereque perpetuum eſt, vt nec cogatur pater defendere filium, [11] Niſi cum legitimus adminiſtrator eſt. [12] Sed & ſi filius ab hoſtibus captus ſit, quamuis nullum in eo filij delictum verſetur, non tamen præciſe cogitur pater, vt in eius redemptionem quicquam conferat niſi, quod ſi nihil conferre voluerit, permittitur filio quandocunque teſtanti, id eſt, ſi teſtamenti tempore ſit emancipatus, vt patrem ex ea cauſa exheredet. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. 1. & paſſ. C. hoc tit. cap. referente, de delict. puer.*

2 *L. 1. §. ſi impuberes, D. de collat. honor.* iunct. *leg. 2. §. interdum. de vulg. & pup. ſubſt. l. 2. in fin. D. de his, quæ vt indigen. l. donari*, 29. *alias l. quidam, in fin. D. de donat.*

3 *L. iure*, 6. *D. de iur. dot. l. ſi furioſi*, 25. *in fin. C. de nupt.*

4 *L. ſancimus*, 22. *C. de pœn.*

5 *L. 1. §. vlt. D. eod. l. ſi quis*, 35. *D. de iniur. l. qui ædes* 9. *in princ. D. de incend. ruin. & nauſr.*

6 *L. 1. D. de lib. cauſ. l. ſeruus*, 7. *in fin. D. de ſeru. exp.*

7 Ex alterius odio alterum prægrauari, *l. ſi quis ſuo*, 13. *§. 1. C. de inoff. teſt.* Dixi Def. prox. *n. 4. §.*

8 *d. l. 1.* iunct. *l. 2. & l. 3. de lib. cauſ. l. iſti quidem*, 8. *ff. quod met. cauſ. in fin. §. vlt. Inſt. de noxal. act.*

9 *L. patri*, 27. *in princ. D. de minor.* iunct. *d. l. 1. de liber. cauſ.*

10 Niſi

Source : BIU Cujas

10 Nisi filius peculium habeat. Hoc enim casu tenetur pater actione de peculio, quatenus duntaxat est in peculio, *l.* 3. §. *idem scribit D. de pecul.*

11 Gloss. & Castr. *ad l. vel cum de in rem vers.* 20. *D. de pact.*

12 Specul. *in tit. De actore, n.* 28. *in fin.* Defendere enim est eandem vicem quam reus subire, *l. minor.* 51. *D. de procur.* quod de alieno nomine facere nemo cogitur. Quanquam facilius illud inducendum videtur vt cogatur pater subministrare filio sumptus necessarios, *d. l.* 5. *C. ad SC. Maced.* quam vt cum defendere.

13 Boër. *dec.* 126. *n. pen. ex Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognos. c.* 4. *incip. iustum autem,* §. *his casib.* * *Auth. si captiu. C. de Episc. & cler.* Planè si pater filium redimere voluerit & redemerit, non solùm facti pœnitere non poterit quod nec matri permitteretur, *l. liber captus. Cod. de postlim. reuers. & redempt.* sed neque potest hoc quod dedit in filij legitimam imputare quasi fecerit ex officio pietatis cùm non ob delictum aliquod sed casu captus est filius à latrunculis. Bartolus *in leg. Sticho. in fin. D. de pecul. legat.* Quantò magis si à Turcis hæreticis, aut infidelibus? Quid si pater voluntatem suam tantum declarauerit quod vellet filium redimere? nec mutare voluntatem potest quam habuit tam iustam se obligandi pro filio. Quam in rem extat elegans consilium Pauli Castrensis 443. *vol.* 1. Sufficit enim causa pietatis, vt nullus pœnitentiæ locus relinquatur, *d. l. liber captus, l. cùm is* 32. §. *mulier, D. de cond. indeb.* Sed an ideo bona patris erunt obligata tacitè pro omni pecunia quæ postmodum impensa fuerit pro filij captiui redemptione? nam de bonis ipsius captiui quin obligata sint tacitè nemo dubitat, cum lex permittat vt bona ipsius vendantur, *d. Auth. si captiui*, quibus verbis tacita hypotheca satis inducitur. Placuit bona patris etiam qui pro filij redemptione obligari voluit non esse tacitè obligata, ideoque potiorem esse debere causam creditorum anteriorum siue expressam siue tacitam hypothecam habentium. *Ita Senatus* in causa Stephani Lullin Geneuensis in Constantinopolitana ciuitate habitantis, & liberorum Ioan. de Villars 7. Decembr. 1617.

DEFINITIO III.

Pater tenetur filij nomine dotare virginem, quam filius corrupit, partúmque alere.

Communiter tenet Olea de cess. iur. tit. 2. qu. 4. num. 18.

CVm quidam tamen filius familias virginem corrupisset, ex eaque filium suscepisset, illa vero contra patrem egisset, vt & dotem constituere, & partui alimenta præstare cogeretur, audio condemnatum fuisse à Senatu patrem, vt vtrumque faceret,[1] saluo sibi iure imputandi in filij legitimam quicquid eius nomine præstitisset,[2] ea fortassis ratione, quod non tam in pœnam delicti,[3] quam ad onerandam conscientiam, crimenque purgandum ea condemnatio spectare videtur.[4] De alimẽtis sane minus dubitari poterat, propterea quod sicut proprio filio alimenta præstare tenetur pater, ita & nepoti suscepto ex filio,[5] quãuis per illegitimã cõiunctionẽ,[6] ex æquitate saltem canonica.[7] Longéque fauorabilior causa est eorum alimentorum præstandorum, quam dotis constituendæ per patrem virgini, quam filius corruperit.[8] *Ita relatum est* in eadem causa.

1 Qui enim ex filio nascuntur liberi auo paterno sunt oneri, vt Marcellus scribit *in l. pen. D. de agnosc. & alend. lib.* Nec quod ex iustis nuptiis nati non sint, & consequenter non sint in potestate, ad rem facit, quia ius alendorum liberorum vel parentum nihil commune habet cum iure potestatis, *l.* 5. §. 1. & 2. *D. eod.*

2 Nam cum officium aui erga nepotem ex officio patris erga filiũ pendeat, videtur filius ipse à patre habuisse, quod propter eum pater nepoti dare coactus fuit, *l. dotem* 6. *D. de collat. bonor.*

3 Quæ scilicet à filio ad patrem transire non deberet, vt diximus prox. Defin.

4 Nam cum hic agatur de salute filij, & quidem animæ, non corporis, leuius videri debet incommodum, quod pater pro filio sentit, quam vt filium periclitari patiatur, *arg. l. pen. in fin. D. de donat. l. cum pater,* 77. §. *cum existimaret, de legat.* 2. Vide quæ in hanc rem scribit, vir doctissimus, & in Senatu nostro nũc Præses meritissimus, Guil. Onciac. Sabaudię nostræ decus in Academ. quæst. [Tenetur enim filius aut vxorem ducere aut dotare, *cap.* 1. *de adult.* Imo ducere præcisè, si non possit illa aliũ virum sibi æqualem & parem inuenire. Couarr. *De sponsal. effect. & vinc. l. c.* 4. *n.* 15. Fernand. Rubellus. *De sponsal. n.* 7. *&* 11. *q.* 6. *lib.* 1. *De contr. in communi, in lib.* 3. *de rest. stupr. q.* 8. *pag.* 161. Imo ex diuina lege, Deuter. 22. Stuprator iubebatur vitiatam ducere in vxorem, & præterea patri eius quinquaginta siclos reddere.]

5 Ratione illa quam posuimus *num.* 1. ſ.

6 Nec pugnat hoc cum iure nostro ciuili, nam etiam naturalibus alimenta debentur ab intestato, *Nouell* 89. *quibus mod. natu. effic. sui, c.* 12. *incip. discretis*, §. *si quis autem,* 6. Quanquam in susceptis ex damnato coitu aliud est, qui nec naturales nominandi sunt, nec ab ipso etiam patre alendi, *Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.*

7 Qui nec spurios ab illegitimis hac parte distinguit, *c. cum haberet, Extr. De eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

8 Solet eum dos amplior esse alimentis, licet succedat loco alimentorum, vt notant nostri ad *l. quoniam Nouella,* 29. *C. de inoff. test.*

DEFINITIO IV.

Pro filio, qui probatur ingratus, aut qui iam facto testamento tanquam ingratus exheredatus est, pater nihil præstare cogitur.

HOc ipsum tamen ita accipiendum videtur, si non probetur ingratus filius ex ea causa ingratitudinis, propter quam iustè exheredari possit:[1] Ingrato enim filio ne alimenta quidem præstare pater cogitur,[2] & multò minus legitimam, quasi filio debitam prorogare.[3] Sed ingratitudinis causam in genere allegare nihil proderit, nisi & specialiter exprimatur & probetur.[4] Alioqui facile fuerit patri legem eludere.[5] Quin & si proponas iam antea factum à patre testamentum, in quo filium exheredauerat, debet id sufficere ad excusandum patrem, ne quicquam pro ingrato filio impendere teneatur, nec exigemus ab eo probationes ingratitudinis, quarum onus in heredes suos reiectum malit.[6] Neque enim hoc casu subest ea fraudis suspicio, quæ nascitur cum ex postfacto pater filio ingratitudinem obiicit, licet ex vetere & antiquiore causa conflatam.[7] Nec mouebit si quis obiiciat, non posse rationem vllam haberi exheredationis in testamento factæ, quamdiu testator viuit, quia nec tamdiu testamentum vires vllas habet: ne alioqui testamentum in cæteris omnibus inutile ad solam exheredationis notam proficere videatur.[9] Nam respondebitur, tantam quidem non esse vim exheredationis viuo patre, vt non reuocari possit pro arbitrio patris quandiu viuit,[10] sed tamen quandiu reuocata non est, causaque ingratitudinis subest, non debere deteriorem esse conditionem patris viui, quam mortui,[11] nec meliorem filij ingrati viuo patre, quã eo mortuo.[12] Absurdum enim fuerit, plus iuris habere filiũ ingratum in legitima viuo adhuc patre, quam si is iam defunctus esset.[13] Porro quod de legitima dicimus idem de alimentis quoque dictum intelligi debet. Nam ex quibus causis pater filium exhæredare atque à legitima aut legitimæ supplemento summouere potest, ex iisdem potest etiam alimenta denegare.[14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quas ingratitudinis causas omnes expressit Iustinian. *in Nouell.* 115. *vt cum de appellat. cognosc.* §. *aliud quoque capitulum.*

2 *L. si quis à liberis* 5. §. *idem iudex.* & ibi Bart. *D. de agnosc. & alend. liber.*

3 Difficilius enim est vt legitimam quis debeat, præsertim viuus, quam vt alimenta, vt videre est in spuriis ex damnato coitu susceptis. Quibus licet legitima nulla debeatur, ne quidem ex æquitate canonica, alimenta tamen ex ea æquitate debentur, vt dixi *Def. prox. n.* 7.

4 Intellige quod exprimi debeat per patrem & probari, quemadmodum & mortuo patre probanda esset per ipsius heredes *dict. Nouell.* 115 §. *aliud.* iunct. *l. omnino* 30. *C. de inoff. test.* quibus constitutionibus correctum est ius antiquum, quo liberi exheredati tanquam ingrati cogebantur probare se immerenter exheredatos *l. liberi,* 28. *C. eod.*

5 Quod non est ei permittendum, cum filij ad paterna bona veniẽtes pene ad propria veniat, *l. in suis,* 11. *De lib. & posthum. l.* 1. §. *largius de succes. edict.* etsi professio patris grande præiudicium adfert filio, *l.* 1. §. *Iulianus D. de agnosc. lib. l. ea quæ pater* 13. *C. ex quib. caus. infam. irrog.* Facit *l. Impp.* 29. *in fin. D. de probat.*

6 Nec enim cogendus est pater de causis ingratitudinis cum filio litigare, sufficitque exheredationem illam carere fraudis suspicione.

7 *Arg. l. multi* 18. *de lib. & post l. pen.* §. *fin. de cur. fur. l.* 12. §. 2. *l.* 47. *in princ. de bon. liber.*

8 Intellige, quo minus reuocari possit, quoniam effectus eius confertur post mortem *l.* 1. *D. qui test. fac. poss.* & suprema voluntas est ambulatoria vsque ad supremum vitæ exitum, *l.* 4. *ff. de adim. legat. l. cum hic status,* 32. §. *pœnitentiam, ff. de don. int. vir. & vxor.* Cæterum necesse est ab initio testamentum valere & vires habere, vt morte confirmari possit. *l.* 4. *ff. qui test. fac. poss. l. si filius* 7. *ff. de lib. & posth. l. si alienum* 49. §. 1. *ff. de her. inst.* iunct. *l. pen.* 2. *ff. de reg. iur.*

9 *Arg. l. filium* 20. *ff. de bon. poss. contr. tabul.*

10 Cum possit filius quandiu pater viuit offensam ipsius placare, & eiusdem voluntatem promereri, *arg. l. eum quidam* 24. *de leg.* 2. Alex. *in l.* 1. *n.* 33. *sol. matr.* Cotta. *in memor.* in verb. *filius f. qui à patre.*

11 Imo eo meliorem, quod pater quandiu viuit nullam legitimam filio debet, *l.* 1. §. *si impubere, D. de collat. bonor.*

12 Imo tanto deteriorem quãto indignior est cui subueniatur filius, qui

Source : BIU Cujas

qui cum possit quandiu pater viuit veteris ingratitudinis memoriam delere, nouaobsequij & obseruantiæ exhibitione, de patre tamen placando non cogitat, ingratúsque remanet.

13 Cum ratio legitimæ non nisi inspecto mortis tempore ponatur, *l.cum quæritur 6. C.de inoff. test.*

14 Bart *ad l.si quis à liberis 55. idem Iulianus per ill.text. D.de agnosc. & edend. lib.*

DEFINITIO V.

Publicatis bonis filij non videntur ea publicata, quorum pater habet vsumfructum.

ILlum magis mirum est, quod si filiusfamilias condemnatus bona quædam habeat aduentitia, quorum vsusfructus ad patrem pertineat,[1] non possunt illa vendi aut fisco applicari pro delicto filij, si non pater ipse consentiat:[2] Nec si vsumfructum patri saluum esse fiscus velit,[3] quia fieri nequit vt vllo iure pater eorum bonorum vsumfructum habeat aut retineat, præterquam intuitu & contemplatione proprietatis ad filium pertinentis.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l.cum oportet 6. & l.vlt. C.de bon.qua liber.*

2 Capel.Tholos. *dec.2.* & ibi Aufrer. Faciunt notata per Bart. cum Apostill. *ad l.Stichus 16. D.de pecul.legat.*

3 Nihil enim vetat vendi fundum detracto vsufructu alitérve ab vsufructu separari, nec nisi nudæ proprietatis æstimationem fieri, *l.cum in fundo 78.præsertim §.vxor viro. D.de iur.dot.l.6. §. 1. D.de vsufr. l.4. D.Si vsusfr.pet.l.si quis 6. §. pen. D.com.diuid.*

4 Est enim hic vsusfructus non formalis, vt nostrorum verbis vtar, sed causalis, id est, cum proprietate coniunctus, à qua proinde separari nullo modo potest quin alius fiat, & consequenter hoc ipso intereat, cúmque ad patrem non nisi iure potestatis pertineat, consequens est vt proprietatem amittente filio nullum possit pater vsumfructum retinere. Ita fit vt propter coniunctum ius patris filius proprietatem retineat, quam alioquin amitteret. Facit *l.si is qui 29. D.de lib.leg. l.cum hereditate 55 D.acquir.hered.l.4.D.de decur.*

DEFINITIO VI.

De patre petente restitutionem aduersus obligationem à se contractam, vt filium à carceribus liberaret.

PAter qui vt filium diuturnioris carceris tædio iam vexatum eximeret, pro eo se obligauit, atque ita vt liberaretur obtinuit,[1] non iustam habet causam petendæ in integrum restitutionis, ob id solum quod paterna pietate coactus, cum nihil ipse deberet, se obligauerit.[2] Quænam enim obsecro, iustior patri causa esse potest contrahendæ pro filio obligationis, quã paternæ affectus pietatis?[3] Itaque nec illud inspiciemus, an perperã & pro indebito, an pro debito filius in carceres detrusus esset, sufficit enim detrusum fuisse, nec aliter liberari potuisse quam si aut soluisset, aut fideiussorem vel expromissorem dedisset, vt dici non possit non sine causa factam obligationem.[4] Et vero vix est vt non sit in dolo pater, qui vt filium carceribus eximeret vltro se fideiussorem pro filio obtulit, si eo liberato velit in integrum restitui, nec paratus sit filium in eodem statu reponere:[5] Maxime vero si præcesserat condemnatio, quamuis iniusta propter quam filius in carceres detrusus fuisset.[6] Multo magis si addas de iure in integrum restitutionis apud eum iudicem disputari, qui de viribus & iniquitate condemnationis cognoscere non possit.[7] Non est dissimile quod alibi scripsimus,[8] pronunciatum sæpius à Senatu, mulierem quæ ad liberandum à carceribus maritum soluendámque pro eo mulctam ex causa criminis irrogatam alteri se obligauit, non esse iuuandam Velleiano, quamuis certum sit nihil non facturam mulierem, cogente scilicet pietate, vt maritum alioqui virgis cædendum, aut ad triremes damnandum ab immminente periculo eximat conuertendæ pecuniariæ pœnæ in corporalem.[9] *Ita Senatus* pro Andræa Callier, contra Petrum & Ioannem Verdon, 6. Cal. Iunij 1594.

1 Finge per sententiam dictum fuisse, vt non prius eximi carceribus posset filius, quam satisfecisset: Rebus enim iudicatis standum est, *l.si patronus 12 §.si quis cum esset, D.de bon.lib.* Adde *l.7.§.vlt.qui satisd.cog.*

2 *Arg.l.si duos 5.§.vlt.D.si quis caution.* Nec aliud erit etiamsi filius pro quo se pater obligauit post condemnationem decesserit, *l.si vero 5. D. qui satisd. cog.*

3 *Arg l.cum ita 31.§.mulier, D.de cond.indeb. l.& si quis 14.§ sed interdum, de relig. & sumpt.funer.*

4 *Arg.l.naturalis 4 §.quod si faciam, l.si dominus 8. & seq.solent 15. D.de præscr.verb.l.4.D.de condict.caus.dat.l.quamuis 8. §.si pro primo, D. ad SC. Velleian. vers.proinde.*

5 Nam & hoc est ex natura cuiuslibet restitutionis in integrum, vt omnia in pristinum statum restitui debeant, & vnusquisque ius suum recipere, *leg.quod si minor 24.§.restitutio, D.de minor.* Dixi *in tit.de reput. quæ fiunt in iud.in integr. restit.* Adde *l.si eum 10. in princ. & l.seq. D.si quis caut.l.quidam 38.& seq.D.de dolo.*

6 Rebus enim iudicatis standum est, vt dixi *n.1.ex l.si patronus 12. §.si quis de bon libert.l.seruo 65.§.cum prætor ad SC.Trebell.*

7 Nam de iniquitate sententiæ ab alio iudice redditæ non potest cognoscere alius iudex, nisi qui superior sit & ex causa appellationis *l.si prætor 75. D.de iudic.* iunct.*l.in causa 16. §.vlt.cum duab. ll.seqq. D.de minor.*

8 *Sub tit. ad SC. Velleian. Defin.*

9 Solet enim fieri hæc pœnæ commutatio ex pecuniaria in corporalem quoties non habet condemnatus quod possit in ære soluere. *l. 1. §.vlt.D.de pœn.l.si quis iniuriam 35.D.de iniur.l.qui ade 59.D.de incend. ruin. & naufrag.*

DEFINITIO VII.

De patre qui consentit nuptiis filij accipientus dotem, nec nisi portionem quæ se mortuo ad filium peruentura erat pignori obligauit.

PAter cum filiofamilias vxorem ducenti non modo auctoritatem, sed etiam consensum accommodaret[1] obligauerat in causam restituendæ dotis eam duntaxat bonorum suorum portionem, quam defuncto se filius esset habiturus.[2] Non eo minus cætera quoque patris bona obligata intelligentur.[3] Nec tantum si filius viuo patre decesserit (quo casu cessante conuentionis expressæ potestate tacitam hypothecam lege inductam locum habere necesse est,[4]) sed etiam si patri filius superuixerit, neque portio quam filio reliquit sufficit ad dotis restitutionem.[5] Quoniam hoc ipso, quod pater nuptiis filij consensum præbet, omnia bona ipsius pro dote obligata intelliguntur, eáque obligatio contrahitur ipso iure, & sola legis potestate.[6] Proinde impediuntur pactiones omnes, quæ dotis causam facere possunt deteriorem,[7] Cuiusmodi illa est per quam ius pignoris imminuitur, ne salua esse tota dos possit.[8] Nec ad rem facit quod dici solet, Expressum facere vt cesset tacitum.[9] Id enim tum demum vere dicitur, cum tacitum pendet ex sola eius voluntate, qui expressim voluntatem suam declarat.[10] Cur enim credatur aliud voluisse, quam quod expresserit?[11] At ius tacitæ illius hypothecæ, qua de agimus, non ex eo acquiritur mulieri, quasi maritus aut mariti pater videatur bona sua pro dote obligasse,[12] Sed quod vel inuitis iis ita lex ferat, vt bona vtriusque omnia ipso iure, sicuti diximus, obligata intelligantur.[13] Proinde nihil interest an expresserint, vt quædam tantum essent pignorata.[14] Nam etsi disertis verbis pater cauisset ne quicquam ex bonis suis pro dote, quam filius acciperet, obligatum videretur, vtique conuentio non valeret, esset que fortior potestas legis.[15] *Ita Senatus* in causa Philiberti Bouier & Ioannis Treyuet procuratorum, 3. Cal. Maij 1595.

1 Plus enim est consensum quam auctoritatem accommodare. Qui enim auctoritatem tantum præstat, se non obligat nec sibi nocet, secus est in eo qui consentit nisi lex contra disponat, *l. cum quadam 26.* vbi hæc verba, *auctoritas consensus* tanquam diuersa ponitur disiunctim, &c. *C.de admin.tut. l.vlt.D.de inoff.test.l.sicut 8.§.non videtur, D.quib.mod. pign.vel hypoth.soluit, l.tutorem 22.D.de his quæ vt indign.l.4.§.quæsitum est, l.si cum fundi, de dol.except. l.fideiussor 20.§.pater, in fin.D.de pign.*

2 Non enim poterat ea portio per filium obligari, qui viuo patre non erat dominus, nec futurus erat nisi in casum male ominosum mortis patris. Qui enim pignori obligat, is necesse est vt sit dominus, *leg. & quæ nondum 15.§.quod dicitur, D.de pign.tot.tit.C.si alien.res pign.dat.sit.*

3 Iure scilicet tacitæ hypothecæ à Iustiniano inductæ, *in leg.vnic. §.& vt plenius:* ibi, *siue principales ipsa persona dotes dederint vel promiserint,*

ſcrint, vel ſuſceperint, ſiue alia pro his perſona, C. de rei vxor. act. Nam & præſumitur tota dos peruenisſe ad patrem tanquam ad potentiorem, *l. ſi cum dotem 22. §. tranſgrediamur, D. de ſolut. matr.* vbi Bart. & cæteri.

4 Filio enim prædefuncto deficit conditio pignoris collati in id tempus quo pater prædeceſſiſſet. Facit *l. ſi fund. 16. §. alienare. D. de pign. l. rem alienam 41. D. de pign. act.* Habent enim hæc verba implicitam conditionem, *l. ſi debitor 39. §. veriſimile.* vbi Bart. *D. de contr. empt. l. Mauio 41 §. 1. in fin. de leg. 2.* Iunge *l. grege 23. §. ſi ſub conditione, D. de pign.*

5 *Auth. res quæ, C. commun de leg. & incorp.* vnde ſumitur.

6 *dict. l. vnic. §. & vt plenius, C. de rei vxor. act.* iunct. *d. §. tranſgrediamur.*

7 *L. Attilicinus 17. D. de pact. dot.*

8 Etſi enim creditor, qui minus idoneum pignus accepit, non amittit exactionem eius debitæ quantitatis, in quam pignus non ſufficit, *l. creditor 26. D. de reb. cred. l. quæſitum 9. §. 1. D. de diſtr. pign.* tamen conſtat plus cautionis eſſe in rem quam in perſonam, *l. plus cautionis 25. de reg. iur.* etiamſi debitor ſoluendo ſit, *l. cum debitore 3. D. de pign. act.* iunct. *l. diuortio 35. in fin. princ. D. de neg. geſt.* nec aliter videri idoneè cautum eſſe quam ſi vel fideiuſſor vel pignora accepta ſint, *l. ſi mandatu 59. §. vlt. ff. mandat.*

9 *L. vlt.* vbi vulgo noſtri notant, *C. de pact. conuent. tam ſup dot.* qui tamen locus id non probat. Ibi enim tacita hypotheca nulla eſt, niſi quæ à Iuſtiniano inducitur, quam portio ille nullam inducit, niſi eo demum caſu quo mulier ſibi non cauerit per expreſſam. Melius probatur id brocardicum, *ex l. cum ex filio 39. §. filio de vulg. & pup. ſubſt.*

10 *Vt in d. §. filio,* iunct. *l. iam hoc iure 4. eod.* Facit *l. ſeruo libertatem 47. de cond. & demonſtr.*

11 *L. vnic. §. ſin autem ad deficientis, C. de caduc. toll.* Facit *l. Labeo 7. §. vlt. de ſuppell. leg.*

12 Vt in cæteris tacitis hypothecis euenire ſolet, *l. 4. & 6. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

13 Fauore dotis, in cuius tacita hypotheca ſpeciale eſt vt ei renunciari non poſſit, *arg. d. l. Attilicinus,* cum tamen cæteris poſſit ſi contrahentes velint.

14 Facit *l. vlt. D. in quib. cauſ. pign. tacit. cont.* vbi pignus ab herede tutoris datum in reſiduam quantitatem debiti poſt ſolutionem maioris partis ex tranſactione inter eos facta, intelligitur obligatum in veterem contractum, pro quo ſcilicet & pro omni debito tutelæ obligata erant tacitè bona omnia tutoris, *l. pro officio 20. C. de admin. tut.*

15 Speciali ratione & ſingulari iure ac fauore dotis, vt dixi *num.* 13 Vide Boër. *deciſ.....*

TIT. X.

QVAND. FISC. VEL PRIVAT. debit. ſui debit. conu. poſſ.

DEFINITIO I.

Creditor venditoris, an & quatenus agere poſſit contra emptorem eundemque pretij debitorem, ſi venditor nondum ex parte ſua contractum impleuerit?

QVM Titius debitor [1] tuus fundum mihi venderet communem ſibi cum ſorore, [2] promiſerat curaturum ſe vt eam venditionem ſoror intra menſem ratam haberet, [3] nec tamen curauerat. Interea egiſti contra me, vt tibi ſoluerem pretium quod debitori tuo debebam, [4] Vocato etiam in eam rem Titio, vt me liberaret, ne mea quicquam intereſſet vtri ſoluerem. [5] Si ſit ille contumax, æquum quidem erit condemnari me tibi ad ſolutionem pretij, [6] ne alioqui & rem habeam & pretium : [7] Sed tamen ſatisdare oportebit de reſtituenda pecunia, ſi ratam venditionem habere ſoror venditoris mei te ſatagente nolet, [8] aut non poterit, [9] ex eaque cauſa pecuniam habere malim quam rem retinere. [10] Non enim fieri poteſt vt ex contractu inter me & Titium inito plus iuris aduerſum me habeas, quam Titius ipſe eſſet habiturus, [11] qui porro contractum ex parte ſua omnimodo & ante omnia implere cogeretur. [12] Itaque non niſi fiduciariam, & vt loquuntur, prouiſionalem condemnationem fieri oportet. [13] Diffinitiuam vero in id tempus differri quo conſtet an ratihabitio vlla ſequi poſſit necne, & an rem emptam habere malim ſine ſpe ratihabitionis, an pecuniam. [14] Nam ſicuti cogendus non ſum ſtare venditioni cuius legi non pareatur mihi quanti mea intereſt, [15] cum aliter non fuerim empturus : [16] Ita prætextu non ſecutæ ratihabitionis pecuniam pretij retinere non poſſum quandiu rem ipſam habeo : [17] Ne quidem ex conuentione, quia bona fides hanc non patitur conuentionem, vt emptor & rem & precium retineat. [18] Ideoque tametſi iuſta cauſa fuerit retinendæ pecuniæ, forte quod nec ratihabitio nec ſatisdatio [19] præſtaretur, totius tamen eius temporis quod poſt traditionem interceſſit vſuræ debebuntur, [20] non propter moram, [21] ſed in locum & vicem fructuum ex re ipſa perceptorum. [22] Etenim quę iuris ratio & æquitas impedit ne aut emptor aut venditor rem pretiúmque ſimul retineat, eadem facit ne & rei fructus & pretij vſuras retinere poſſit. [23] *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore Prid. Calend. Febr. 1589. Et rurſus in alia cauſa 16. Cal. Iun. 1591.

1 Neque enim debitor ob id ſolum quod debitor eſt res ſuas etiam pignoratas vendere prohibetur. Alienat ſiquidem cum ſua cauſa & citra præiudicium creditoris, *l. diſtractis 14. & ſeq. C. de pignor. l. ſi debitor 12. C. de diſtr. pignor. l. ſi conuenerit 18. §. ſi fundus, D. de pign. act.*

2 Nam & communis res vendi poteſt ſicut & aliena, ſcilicet vt valeat ipſo iure venditio & obligetur venditor de euictione, ſed non vt prohibeatur dominus iure ſuo rem vendicare, *l. rem alienam 28. D. de contr. empt. l. vlt. & paſſ. C. de comm. rer. alien.*

3 Eſt enim neceſſaria ea ratihabitio vt totius rei communis dominium emptori acquiratur, *l. portionem 4. & paſſ. C. de com. rer. alien.*

4 Siue quod eſſes hypothecarius creditor, & nomina quoque debitoris tui obligata haberes iuxta *l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poſſ.* ſiue quod alia debitoris tui bona nulla eſſent, quæ pignoris loco capere poſſes, *l. 2 C. hoc tit.*

5 Liberatur enim etiam qui ſoluit alteri quam cui debet, dummodo conſentiente creditore, vel iubente, *l. ſolutam 49. D. de ſolut. l. fugitiu. 19. eod. l. inuito 12. C. eod.*

6 Cum futurum ſit vt perinde liberer qui iubente iudice ſoluerim te propter contumaciam ſaltem tacite conſentiente, *arg. l. ait prætor 7. §. 1. verſ. quid tamen, D. de minor. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.*

7 Quod bona fides non patitur *l. ex empto 11. §. qui autem, l. bona fides 50. D. de act. empt.*

8 Nec enim ſocius partis ſuæ alienationem à ſocio factam ratam habere cogitur, niſi cum à fiſco vendita fuit, cuius in ea re proprium & ſingulare priuilegium eſt, *l. 2. C. de comm. rer. alien. l. vnic. C. de vend. rer. fiſcal. cum priuat. comm. lib. 10. tit 4*

9 Fortè quam alij iam vendiderit, quo caſu crimen ſtellionatus incurreret, ſi eiuſdem rei vęditionem ſuo nomine ab alio factam ratam haberet, perinde acſi ipſa venderet, *l. 3. § 1. D. de crim. ſtell.* adeoque crimen falſi, *l. qui duobus 21. D. ad leg Cornel. de falſ.*

10 Non enim videor rem habere quandiu mihi à Domino auferri poteſt, *l. in rem bonis 52. D. de acquir. rer. dom. l. quod euincitur. 190. de reg. iur. l. non videntur 167. l. omnes 139 §. 1. eod.*

11 *Vulg. l. nemo plus iuris 54. l. aliud eſt 160. §. abſurdum eod. cum ſimilib.* Textus eſt *in l. 3. C. hoc tit.*

12 *Vulg. l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt. l. ſi pater 8. in fin. C. eod. l. cum fundus 31. ad fin. in verſ. ſed adiicere, D. de reb. cred.*

13 Cui locus eſſe ſolet quoties aliquid eſt quod impedit aut remoratur ſententiam diffinitiuam, nec eo minus tamen interim prouidendum eſt, vt *in l. ventre 84. de acquir. her. l. 1. D. de damn. infect. cum ſimilib.*

14 Cum enim diffinitiua ſententia non poſſit ferri ſub conditione nec ſub incerto *l. 3. & 4. C. de ſent. quæ ſin. cert. quant. prof. l. 1. § biduum, D. quand. app. ſit & intr. quæ temp. l. qui teſtamento, 37. de excuſ. tut. leg. in ſententiis 59. D. de re iud.* expectandum neceſſario eſt vt ſciatur quid in facto certum ſit, priuſquam ad ſententiam deuenirí poſſit.

15 *L. cum te fundum 6. C. de pact. int. empt. & vend.*

16 *L. tutor 47 §. 1. D. de minor. l. quod ſi vno 13. D. de in diem addict. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.*

17 *Arg. d. §. offerri cum §. ſeq.*

18 *d. l. ex empto 11. §. qui autem, & d. l bona fides 50. D. de act. empt.*

19 Quæ vtique præſtanda eſt quoties in limine contractus imminet periculum euictionis, *l. ſi poſt perfectam 24. C. de euict. l. pen. §. 1. D. de peric. & commod. rei vend.*

20 *d. l. Iulianus 13. §. veniunt 20. D. de act. empt.*

21 Etſi regulariter vſuræ non niſi propter moram non ſoluentium infliguntur, *l. cum quidam 17. §. ſi pupillo, in fin. de vſur. l. Titia Seio 87. §. vſuras de leg. 2.*

22 *Vt in l. curabit 5. C. de act. empt.* Cuiuſmodi vſuræ etiam iure canonico debentur, ſicut & quæ ſunt in vicem eius quod intereſt *c. ſalubriter extr. de vſur.*

23 *d. l. Iulianus, §. veniunt, l. liberalitatis 16. D. de vſur. l. nec enim 23.* vbi eſt text. elegans, *ff. de pign. act.*

DEFINITIO

DEFINITIO II.

De nomine debitoris capto pignori in executione iudicati, & De differentiis pignoris conuentionalis & iudicialis.

POteſt creditor nomen ſui debitoris capere pignoris loco etiam in executione iudicati, [1] ſi modo debitor debitoris fateatur ſe debere. [2] Nam ſi neget, prius eſt vt à creditore ſuo conueniatur, quam à creditoris creditore, qui vtique nullam eo nomine actionem habet. [3] Loquimur enim de creditore chirographario, qui nullum pignus habet in bonis condemnati, niſi quod in iudicati executione captum & hoc ipſo conſtitutum ſit. [4] Nam ſiue nomen debitoris pignori datum ſit ſpecialiter, ſiue in generali bonorum omnium obligatione contineatur, [5] conſtat vtilem ex ea cauſa actionem competere creditoris creditori, per quam aſſequi poſſit, vt probet debitori ſuo deberi: [6] Vtroque tamē caſu inficianti debitori debitoris inhiberi poteſt ne ſoluat ei, cuius debitor eſſe dicitur, [7] quoniam in eo nulla illi fit iniuria ſiue debeat ſiue non, [8] & nihilominus ſuperioris creditoris indemnitati conſulitur ne in eius necem inter debitorem & debitoris debitorem colludi poſſit, [9] ſi ex poſtfacto appareat iam tum fuiſſe debitum cum nomen debitoris pignori capiebatur. [10] Sed & in eo multum refert, an qui agit in debitorem debitoris fuerit creditor pignoratitius nec ne? Quod ſi pignoratitius non fuit, non aliter bene captum pignus intelligitur, quam ſi alia bona nulla ſint mobilia aut immobilia, aut ſe mouentia. Hæc enim ſi qua ſint prius capi & excuti oportet; [11] quia nomina debitorum non ſunt ex iis bonis quorum obligatio ſummo & ſtricto iure permiſſa ſit. [12] Quod non ſimiliter locum habet, ſi omnia debitoris bona creditori fuerunt obligata. Eſt enim eo caſu in arbitrio & electione creditoris, quænam pignora malit perſequi. [13] Nec debitoris debitor iuuari poteſt exceptione non factæ excuſſionis, [14] quæ nouo iure competit tertiis poſſeſſoribus, [15] quandoquidem vulgatum eſt iura non poſſideri. [16] Eo tamen iure vtimur, vt is quoque creditor qui ante ſententiam pignus nullum habuit perinde poſſit iudicati executionem incipere à debitore debitoris ſui, etiam cum alia bona ſunt, atque ſi pignori iam antea idipſum nomen habuiſſet. [17] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Aug. 1591. & rurſum pro N. VVlliod, 7. Id. Mart. 1593.

1 *L.1. C. hoc tit.*

2 *L ſi debitum 3. eod. l. à Diuo Pio 15. §. ſi rerum in fin. & §. ſed vtrum D. de re iudic. l. fiſcus 6. D. de iur. fiſc.*

3 Si debitor debitoris neque delegatus ſit, neque debitum conſtituerit, *l. ſi ſoluere, §. pen. C. de nouat.*

4 De quo etiam loquitur *l. 2. & tot. hoc tit. Cod.* Non enim bona debitoris cuiuſlibet ſunt tacitè obligata creditori, ſed ex certis tantum cauſis, *l. 1. & tot. tit. in quib. cauſ. pign. D. & C.*

5 Poteſt enim vtroque modo obligari, *l. 4. Codic. qua res pign* Bart. *l. Quintus, §. argento, de aur. & arg. legat.*

6 *d. l. 4.* in poſtremis illis verbis *quatenus tamen ipſe debet.* Cui enim permiſſum eſt conſequens, neceſſario & permiſſum intelligitur antecedens, *vulg. l. ad rem mobilem 56. & l. ad legatum 62. D. de procur.*

7 Dummodo tamen probauerit creditoris creditor ſibi deberi, *d. l. 4.* Facit *l. 3. C. de nouat. l. vlt. ff. de leg. commiſſ.* Pariſ. *conſ.* 107. *n.* 65. & *ſeqq. part.* 3. Nat. *conſ.* 300.

8 Cum inhibitio illa & denunciatio eum excuſet ne in moram incidat, dummodo iuſta cauſa fuerit eius faciendæ, *d. l. vlt. de leg. commiſſ. l. vlt. D. de tranſact. l. ait prætor 7. §. 1. D. de miner.* maximè vero ſi ea denunciatio facta ſit auctoritate iudicis, vt *in d. §. 1. l. non videntur 162. §. 1. de reg. iur.* iunct. *l. is damnum 167. eod. l. 4. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. inituriarum 13. §. ſi quis quod D. de iniur.*

9 Neque enim id ferendum eſt, *l. 5. C. de pignor. l. ſi creditor 15. C. ad l. Corn. de falſ. l. ſi pariter 9. D. de lib. cauſ.*

10 Id enim omnimodo probandum eſt, *d. l. nomen 4. C. qua res pign.* in illis verbis: *vſque ad id, quod tibi deberi à creditore eius probaueris.* Eſt tamen aduerſus denunciationes, & vt vocant ſequeſtrationes huiuſmodi promptiſſimum remedium ſatisdationis, vt ſcripſi *Defin. 5. num. 3. & de prohib. ſequeſtr. pecun.*

11 *d. l. à Diuo Pio 15. §. ſic quoque, D. de re iud. l. non prius 4. C. hoc tit.*

12 Vt innuit *d. l. nomen 4.* in illis verbis, *iampridem placuit, l. poſtquam, C. de hered. vel act. vend. l. ſi conuenerit 18 D. de pign. act.* vbi Paulus ſcribit tuitione prætoria defendi pignus nominis, vt intelligamus non valere ipſo iure non magis quam pignus pignoris, licet illud etiam receptum ſit, *l. grege 13. §. cum pignori. ff. de pign. l. 1. C. ſi pign dat. ſit.* Vtriuſque iuris rationem pete ex iis, quæ ſcripſi *lib. 8. Coniect.*

13 *L. creditoris 8. ff. de diſtr. pignor. cum ſimilibus.*

14 Qua iuuatur aduerſus creditorem non chirographarium in executione iudicati, *d. l. à Diuo Pio §. ſic quoque d. l. 4. C. hoc tit.*

15 *Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor. & incorp.* vnde ſumitur Nouell. 4. *de fideiuſſ. cap. 2.*

16 *§. incorporales, Inſt. de reb. corp. & incorp. l. 3. in princ. & §. 1. ff. de acquir. poſſ. l. 4. §. ſi viam l. ſi aliena 10 ff. de uſucap. l. ſeruitutes 14 ff. de ſeruit.* conſtat autem non factæ excuſſionis exceptionem fauore duntaxat poſſeſſionis inductam eſſe, vt probant verba conſtitutionis. Vide quæ ſcripſi de differentiis pignorum conuentionalis, iudicialis, & prætorij *dict. lib. 8. Coniect.*

17 Quaſi nihil interſit, neque condemnati vnde ſoluat id quod omnimodo ſoluere debeat, neque primi debitoris cui ſoluat, cum æque liberetur ſoluendo creditori creditoris ſui, præſertim auctoritate iudicis interueniente, vt ſcripſi *Defin. prox. n. 5. & 6. & eod*

DEFINITIO III.

De pignore per antichreſim conſtituto à debitore debitoris.

QVid ergo ſi debitoris debitor creditori ſuo fundum pignori dederat in antichreſim? [1] Idem fundus creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligetur. Eſt enim acceſſio nominis, quod ipſum obligatum eſt, [12] ſiue ex conuentione ſiue auctoritate iudicis per ſe aut per apparitorem exequentis iudicatum. [3] Sed an cogetur creditor creditoris contentus eſſe eo pignore? Minime, quia nec creditor ipſe cogeretur, ſed poſſet ſi mallet debitum exigere, eoque acceepto pignus reddere. [4] Niſi ponas conueniſſe inter debitorem & proprium creditorem vt fructibus fundi in vicem vſurarum contentus creditor exigendi ante certum tempus debiti ius non haberet. [5] Tunc enim nec creditoris creditor ante id tempus exigere poterit, [6] ne plus iuris habere videatur ex perſona debitoris ſui, quam debitor ipſe idemque creditor aduerſus debitorem ſuum eſſet habiturus [7] Nimirum ſi conuentio illa de non exigendo interea debito tum interpoſita ſit cum pignus contrahebatur, aut ſaltem priuſquam creditoris creditori ius vllum pignoris in eo nomine quæſitum eſſet. Alioqui iure iam quæſito conſtat nihil fieri poſſe in præiudicium creditoris. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 3. ī. de compenſ.

1 Hoc eſt ea lege vt creditor fructus pignoris perciperet in vicem vſurarum debiti, *l. ſi is qui 11. §. 1. D. de pignor. l. ſi pecuniam 33. D. de pign. act.* De vtraque antichreſi expreſſa & tacita vide quæ ſcripſi in *Decad. de error. pragm.*

2 Ideoque ſequitur nomen quod obligatum intelligitur cum ſua cauſa, *l. periculum 30. D. de pign. l. cum ea conditione 68. §. 1. D. de euict.*

3 Omnis enim vtilitas nominis pignori data captaque intelligitur nec quicquam hac parte differt pignus conuentionis à iudiciali

4 *L. 1. C. de pign. l. ſi pro mutua 8. in fin. C. ſi cert. pet.* Pignoris enim datio non liberat debitorem, at neque venditio, niſi totum debitum creditor perceperit, *l. creditor. 28. D. de reb. cred. l. ſi creditor 26. D. de ſolut.*

5 Nam & vſuras in futurum tempus acceptas vel in ſtipulationem deductas eſſe ſufficeret ad inducendum tacitum pactum de non petendo, *l. qui in futurum 67. D. de pact. l. 2. §. pen. D. de doli except.*

6 Eſt enim id ſingulare ius fiſci. *l. 1. C. de cond. ex leg.*

7 Qui porro ante diem agere non poſſet, *l. ſi mandauero 22. in pr. & §. 1. D. mand.*

8 *L. vlt. D. de pact.* Non tamen videtur ius vllum quæſitum creditori creditoris antequam denunciauerit debitori ſui debitoris, qui interea poteſt creditori ſuo impune ſoluere, *d. l. 4. C. qua res pign.* Cur non igitur & cum eo paciſci? Vide tamen quæ ſcripſi *lib. 12. Coniect. & ī. Defin 9. num. 8.*

DEFINITIO IV.

Si creditor idemque debitor pignus, quod à debitore ſuo accepit, deteriorauerit.

AT quid ſi creditor, qui fundum pignori acceperat in antichreſim, eum fecerit male vtēdo deteriorem, ita vt vel de dolo vel de culpa teneatur, an nocebit ea res creditoris creditori, cui nihil imputari poteſt? Nocebit vtique. [1] Etſi enim de pignoris deterioratione non prius quæri ſoler, quam agatur pignoratitia, [2] quæ porro non competit niſi

ſoluto

Source : BIU Cujas

soluto debito,[3] constat tamen damnum quod in pignore datum est, creditorem in rationem debiti deducere cogendum esse.[4] Proinde quamuis pecunia per debitoris debitorem creditori creditoris soluta, futurum sit vt saluam habeat primus debitor pignoratitiam contra proprium creditorem[5] eundémque pignoris possessorem:[6] Ipsius tamen interest si malit vt ante solutionem damnum quod in pignore contigit imputet creditori creditoris,[7] quandoquidem multo commodius ei futurum sit non soluere quam solutum repetere.[8] Neque vero æquum est meliorem esse conditionem superioris quam proprij creditoris,[9] cum sit etiam quod ei imputetur, cur non fuerit diligentior in exigēdo debito, & aufferenda pignoris possessione[10] ab eo, quem ex contrario passus est in pignore male versari.[11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ex ratione posita *in Defin. præced. num.7.* ne plus iuris habere videatur creditor creditoris ex persona sui debitoris, quam debitor ipse esset habiturus, contra *l. quod ipsis 143. l.ex qua persona 149. l. aliud est 160. §. absurdum, de reg. iur. l.creditor 12. de diuers. temp. præscr.* Facit *l. inuitus 156. §. plerumque de reg. iur. cum concord.*

2 Quia nec prius quicquam videtur debitoris interesse, *l. si rem 9. §. omnes, D. de pign. act. l. nec creditores 10. C. eod.* Excipe casum *l. vlt. in fin. princ. D. eod.*

3 Aut saltem oblato, & si creditor nolit accipere, obsignato *d. l. nec creditores, l. si dominium 9. l. creditor 20. C. de pignor.*

4 *L. creditor 7. C. de pign. act. l. creditor 15. l. eleganter 24. §. vlt. l. vlt. in princ. D. eod.*

5 *L. debitor 40. §. vlt. eod.*

6 Nam si creditor creditoris possideat illi ipsi soluendum est, quod primo & proprio creditori debetur, atque ita contra ipsum quoque pignoratitia agendum, *l. grege 13. §. cum pignori ff. de pignor. l. 2. C. si pign. pignor. dat. sit.*

7 Quia imputatio illa cum fiat ipso iure, facit vt tanto minus in debito superesse intelligatur, *arg. l. 1. & 2 C. de pign. act. d. l. eleganter 24.* in illis verbis, *illico pignus ancillæ soluitur, D. eod.*

8 *L. 3. D. de compens. l. si stipulatus 13. in princ. D. de fideiuss.*

9 *L. nomen 4. in fin. C. quæ res pign.*

10 Quod vtique pro suo iure facere poterat, *d. §. cum pignori.* iunct. *l. si conuenerit 18. D. de pign. act.*

11 Nam & sola patientia nonnunquam delinquitur, cum quis patitur alium facere quod prohibere posset, *l. Imperator 7. D. qui sin. manumiss. l. 1. C. si mancip. ita venier. l. culpa caret 50. l. nullum. 109. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

De executione facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris.

CVm procurator tuus centum tibi debita exacturus esset, idemque tantundem mihi deberet sub omnium bonorum suorum obligatione, egi aduersus debitorem tuum, eique denunciaui ne procuratori tuo solueret.[1] Si velit ipse intercedere[2] siue proprio siue procuratorio nomine, audiendus non est, quippe in cuius potestate sit tantundem tibi soluendo liberationem consequi,[3] cum pecunia sit ex earum rerum numero, quæ recipiunt in suo genere functionem.[4] Cui consequens est, vt aliud dicendum sit, si non genus, sed certa species tibi debebatur.[5] Nisi in rem suam procurator factus proponatur,[6] qualis esse intelligitur, si rationum reddendarum necessitas ei remissa sit,[7] dataque libera exigendi ac pro arbitrio administrandi licentia.[8] Nam qui in rem suam procurator datus est in omnibus fere domini iure censetur.[9] Non idem erit si tu ipse intercedas. Neque enim aut meliorem meam conditionem aut tuam deteriorem facere illud potest, quod eum procuratorem constitueris, qui meus debitor fuit.[10] *Ita Senatus* pro Antonio Fou, 15. Cal. Ianuar. 1592.

1 Secundum ea quæ scripsi. *Defin. 2. num. 3. & eod.*

2 Nam si tu ipse intercedas, non est dubitandum quin sis audiendus cum pro debito procuratoris tui molestiam aut damnum in bonis tuis pati non debeas, sicut nec è contrario, *l. Plautius 61. D. de procur. l. penult. D. de compens. l. eius quod 9. C. eod. l. 4. in princ. D. de re iudic.* Ratio est in *l. ignorantis 49. D. de procur. & l. vlt. C. si alien. res pign. dat. sit.* & postea est in fine huius Defin.

3 Itaque nihil eius interest, nec proinde audiri debet siue agendo siue excipiendo. *l. ille à quo 13. si de testamento, D. ad SC. Treb. l. 3. D. de verb. oblig.*

4 *L. 2. §. mutui datio, D. de reb. cred. l. 1. §. re contrahitur, de oblig. & act.* Idque est quod dici solet in pecunia non cogitari corpora, sed quantitatem, *l. si is cui 94. D. de solut.* iunct. *l. 1. D. de contrah. empt.*

5 Quia non similiter species recipiunt in suo genere functionem, *d. §. mutui. versic. nam in cæteris, l. eum à quo 16. cum seq. C. de solut.*

6 Nam qui in rem suam procurator est domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius procurator est in petitionis concursu præferatur, *l. quæ omnia 25. in fin l. procuratore 55. D. de procur.*

7 Quoniam alioqui procurator quilibet etiam cum liberam rationem administrationis suæ reddere cogitur, præsertim si quid fraude vel dolo egerit, *l. si procurator 10. in fin. C. de procur.*

8 Hoc vnum tamen non sufficeret, si primum deesset ex iis quæ proximè diximus.

9 *d. l. quæ omnia, d. l. procuratore, l. si quis in rem suam 34. ff. de procur. l. qui stipendia 9. C. eod.*

10 *d. l. ignorantis 49. D. eod. d. l. 1. & vlt. C. si alien. res pign. dat. sit.* Hic tamen videtur eadem exceptio locum habere, nisi procurator in rem suam factus sit, quoniam eo casu solius procuratoris videtur interesse, non etiam eius qui procuratorem constituit, qui proinde si intercedat audiri non debet, *arg. l. vlt. §. Titius, D. de cond. indeb.*

DEFINITIO VI.

Executio facta in nomen debitoris condemnati ita demum valet, si debitoris debitor ex ea executione non lædatur.

DEbitoris condemnati debitor in iudicati executione conuentus fassus fuerat se debere, & consenserat vt nomen suum pignori caperetur,[1] sed ea lege vt suum sibi chirographum redderetur, ne quandoque à creditore proprio conueniri posset.[2] Non dubitabatur quin vtiliter pignus captum esset, tametsi condemnati consensus non interueniisset,[3] quia sicut iudicium redditur,[4] ita & executio iudicati in inuitum.[5] Sed an cogendus erit is qui iudicatum exequitur instrumentum illud à condemnato repetere, in eamque rem nouam aduersus illum litem instituere, vt debitoris desiderio satisfiat? Minime,[6] cum alia facilior & promptior ratio sit prospiciendi eius indemnitati,[7] nimirū vt pronuncietur securum & indemnem fore debitorem, qui creditoris sui creditori soluerit ac si proprio creditori soluisset. Tantundem enim proderit soluendi auctoritas iubentis magistratus[8] quantum ipsa chirographi redditio prodesse posset.[9] Dicat aliquis in ciuilibus causis non posse scindi confessionem aut oblationem, sed absolute vel reiici vel acceptari debere, & vt pragmatici loquuntur cum omnibus suis qualitatibus.[10] Verum longe diuersa hæc sunt, scindi oblationem, & per æquipollens satisfieri desiderio & securitati debitoris,[11] licet alia ratione quam ipse voluerit.[12] *Ita Senatus* in causa N. Vulliod. Matrat, 7. Id. Mart. 1593.

1 Quod alioqui summo iure capi non potuisset, vt diximus. *Def. 2. num. 2. §.*

2 Ipsius enim intererat vt suum sibi chirographum redderetur, *l. vlt. C. ad exhib. l. solutione 18.* secundum Cuiacij emendationem, *D. eod.*

3 *L. à Diuo Pio 15. §. si rerum, D. de iudic.*

4 *L. inter stipulantem 83. §. 1. D. de verb. oblig.*

5 Licet non ab inuito, *l. si iudex 28. ff. de minor. l. 2. l. si longè 7. l. 8. & 9. C. de exec. rei iud.*

6 Ne alioqui nimis longè res abeat vt *in dict. leg. à Diuo Pio §. sed si emptor.*

7 Simile aliquid est *in l. stipendia 4. C. de exec. rei iud.*

8 *L. ait prætor 7. §. 1. ff. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tut. leg. 1. C. si in caus. iudic. pign capt. sit.*

9 Itaque nihil eo nomine interest debitori: *arg. l. qui tabulas 27. §. inde potest quæri ff. de furt.*

10 *L. si ita stipulatio 39. in fin. ff. de oper. libert. l. 2. ff. de bon. libert. l. cum quæritur 10. ff. de admin. & peric. tut.*

11 Dici enim solet nihil referre quid ex æquipolentibus fiat *l. 3. C. de inst. & subst. l. si vsusfructus 35. §... ff. de vsufr. l. certum 6. ff. de reb. cred.*

12 Sufficit enim vt nihil intersit debitoris qui reuera est liberatus, *arg. l. inter causas 26. §. si is qui, & l. vlt. §... ff. mandat.* Et satisfieri dicitur ei, cuius desiderium impletur *l. 1. ff. qui satisd. cog. l. huiusmodi 84. §. si ita cui de legat. 1.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VII.

Debitoris debitor qui ignorans captum esse pignori nomen suum soluit proprio creditori, omnimodo liberatur.

CVm postulante creditore iura debitoris omnia nominaque ex causa [1] sequestrantur, constat debitoris debitorem qui postea creditori suo soluerit, ita demum intelligi liberatum, si nescierit sequestrationem. [2] Nam si sciuit siue à creditoris creditore, siue aliunde, & vndecumque sciuerit, imputare sibi debet cur vltro soluerit. [3] Sed an valeat consuetudo vt sufficiat publica præconis voce in loco & more maiorum factam esse sequestrationem? Sic enim apud Augustanos inualuisse quidam dicebant, apud quos fere omnia moribus magis quam legibus reguntur. [4] Placuit tamen ne quidem consuetudine induci posse, vt debitoris debitor, qui eam sequestrationem probabiliter ignorauit (vox enim præconis paucis innotescit [5] prohibeatur ei soluere cui scit se debere, [6] Ne alioqui materia detur circumueniendæ iustæ ignorantiæ. [7] Posteaque constitit Augustanorum quoque moribus constitutũ esse vt ea executio quæ fit in iura & nomina debitoris legitime significari debeat iis, quos creditoris creditor nolit soluere proprio creditori. [8] Quod ipsum quomodo aliter fieri potest, quam si ex eiusmodi denunciatione certior fiat debitor de iure creditoris exequentis? [9] Proinde quamuis per iuris imperitiam debitor qui bona fide soluit post factam sequestrationem non alleget se liberatum, existimans fortasse non licuisse sibi post executionem licet clandestinam [10] soluere, nihilominus obtinere debet, dummodo probet solutionem: [11] solutio enim facti [12] liberatio iuris est. [13] Itaque cum de eo tantum litigatores contenderent, vtrum ante an post executionem debitor soluisset, idque in obscuro esset, [14] constaret tamen factam solutionem, priusquam debitori denunciatum fuisset ne solueret pronunciauit Senatus liberatum debitorem, [15] neglecta facti quæstione illa quasi superuacua, de tempore solutionis. [16] *Ita Senatus* in causa N. Cantamor & N. Chatelard. Augustanorum 15. Cal. Feb. 1594.

1 Non enim nisi ex causa eiusmodi sequestratio fieri solet & debet, vt scripsi *Defin. 2. s. ff. prohib. sequestr. pecun.*

2 *L. nomen, 4. C. quæ res pignor. l. vlt. ff. de transact.* Alieni enim facti ignorantia semper excusabilis est, *l. si fideiussor, 29. in princ. & §. si cum debitor, ff. mand. l. vlt. ff. pro suo, l. vero 12. §. 2. l. si quis 18. ff. de solut.*

3 Poterat enim habere doli exceptionem contra suum creditorem, ni creditor faceret vt sequestrationis impedimentum tolleretur, *arg. l. si cum emptore 19. D. de pact. l. si cõuenerit 18. D. de pignor. action. l. si pecunia, 77. de legat. 1.*

4 Regulare autem est vt cuiusque loci consuetudinem spectari seruarique oporteat, *l. 1. C. quæ sit long. cons. l. 4. §. vlt. D. de recept. arbitr. cum similib.*

5 *Auth. qui semel. C. quomodo & quand. iudex.* Neque nouum est, vt illa etiam quæ in iudicio & publicè fiunt, non facilè credantur innotuisse. *Auth. hanc autem, C. de non num. pecun.*

6 *L. 12. §. 2. l. si cum Cornelius 82. l. 32. aliud est 106. ff. de solut. l. eius qui 41. ff. de reb. cred.*

7 Quæ tamen circumueniri, damnúmque afferre non debet. *§. item si adhuc, Inst. de mandat. l. si præcedente 8. d. l. si fideiussor. 29. in princ. & §. 1. & 2. l. inter causas 26. §. 1. D. eod.*

8 Vt & in specie *d. auth. hanc autem.*

9 *d. l. nomen d. l. aliud est, dict. l. si fideiussor. §. si cum debitor.* Facit *l. 5. §. item si quis, ff. de condict. caus. dat.* Potest tamen aliter etiam quam per denunciationem nota fieri sequestratio debitori, scilicet per proscriptionem, de qua *in leg. sed si pupillus 11. §. de quo palam,* iunct. *§. seq. ff. de inst. action.*

10 Clam enim fieri dicitur, quicquid fit ignorante eo cui denuntiandum fuit, *l. 3. §. clam facere, ff. quod vi aut clam.*

11 Hic enim optimè locum habet *tit. Cod. vt quæ des. aduoc. part. iud. suppl.*

12 *L. consilio 7. §. vlt. ff. de curat. fur.*

13 Certi enim sunt modi ad hoc inducti iure ciuili, vt quod alicui deberi cœpit desinat deberi *l. obligationum ferè 44. §. placet, de oblig. & act.* Inter quos est solutio, cuius potestas illa est, vt non tantùm iuris auctoritate sed etiam naturaliter obligationem dissoluat, *l. verborum 107. ff. de solut. & tit. Inst. quib. mod. toll. oblig. in princ.*

14 Vt solent plerumque obscuræ esse quæstiones facti non iuris, *l. à testatore 109. ff. de cond. & demonstr. l. 2. ff. de iur. & fact. ignor.*

15 Hic enim plus in re erat quam in existimatione, ideoque ignorantia iuris non impedit potestatem iuris, vt nec in specie, *leg. regula, 9 §. qui ignorauit ff. de iur. & fact. ignor.*

16 Non enim superuacuis quæstionibus, cautionibus aut probationibus litigatores onerandi sunt, *l. quidam 21. ff. de reb. cred. l. hac stipulatio 14. §. 1. vt legat. nom. cau.*

DEFINITIO VIII.

Confessio debiti facta coram apparitore iudicatum exequente, an & quatenus probetur ex solius apparitoris relatione.

VRgente creditoris tui creditore, apparitor, qui iudicatum exequebatur, sic contra te egerat ac si tu condemnato debitori aliquid debuisses, [1] suaque relatione testatum fecerat inhibitum à se tibi ne condemnando quantitatem illam solueres quam tum esses confessus illi te debere ex causa venditionis, nihil vero aliud à te responsum nisi daturum te operam ne iudicis imperium neglexisse videreris. [2] Postea conuentus vt eam pecuniam exsolueres negasti quicquam te debere. [3] Quæsitum est an apparitoris testationi credi vsque adeo deberet, vt ex confessione tua tanquam debitor condemnari posses? [4] Absurdum namque videbatur vt ex solo & ipsius scripto & testimonio obligareris, si non aliũde constaret te debere. [5] Visum est credendum hac parte apparitori, [6] quoniam ea relatio ad officiũ exequentis, & ad necessitatem executionis, de qua agebatur pertineret, [7] alioqui nec ei credendum esse in eo, quod referret à te responsum esse curaturum te ne iudicis imperium videreris neglexisse. Nam si nihil tum debebas, cur non ingenue & aperte responderas nihil te debere? [9] Ita enim effecisses vt aliam exequendi iudicati rationem victor creditor indagasset, [10] cuius nunc ineundæ facultas fortasse nulla sit facto tuo, qui quasi debitor esses, executionem illã non improbaras: Ferèque est vt in dolo esse videare qui per dissimulationem tuam iusto creditori damnum infligi velis. [11] An ergo si reuera nihil debeas, nullus veritati locus supererit? Imo supererit. Semper enim attendendum est quid sit in veritate, [12] Nec erronea confessio nocere potest errore probato, [13] quæ res indebiti quoque condictionem solet inducere. [14] Neque vero fieri potest vt plus iuris contra te habeat victor ex persona condemnati, quã is ipse qui condemnatus est, & cuius ille te asserit debitorem. [15] Sed hactenus tamen confessio tua coram apparitore & testibus facta tibi oberit vt interea per fiduciæ specie condemnandus sis, [16] Vtque cum eodem creditore disceptandum habeas, an debeas, necne, cum tamen si ab initio negasses te debere nullum illi ius contra te agendi competiisset. [17] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. de Grenand, contra D. de Vaugrenieuse, 7. Cal. Febr. 1594.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Def. 2. s. eod.*

2 Quod apparitores & executores nostri sic exprimere solent, *lequel à fait response qu'il se gardera de mesprendre.* Non enim potest dolo carere qui magistratus imperio non paruit, *l. non potest, 199.* iunct. *leg. qui vetante 102. de reg. iur. l. iniuriarum 13. §. si quis, D. de iniur.* Iudicis siquidem auctoritas, semper excusat, *l. 4. in princ. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.* tum etiam cum iniquè aliquid iubet vel decernit, *l. ait prætor 7. D. de minor.*

3 Quod tamen dicere & præmonere debueras tempore executionis ad eam impediendam, *l. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor, D. de re iudic.*

4 *Arg. l. 1. 3. 5. 6. & pass. D. de confess.*

5 Multorum enim apparitorum praua admodum venalisque perfidia est, & ideo compescenda potius quam adiuuanda *l. ne diu 21. Cod. de pœn.* Vnde illud etiam est quod de relationum, per eos factarum fide, etiam citra solemnem inscriptionem quæri potest ex iuris ratione, *l. ea quidem 7. C. de accusat.* Inde etiam, quod huiusmodi apparitores, qui per huiusmodi relationes quas & notoria & notorias lex vocat, *dict. l. ne diu notoriis suis adsistere iubentur, l. ab accusatione 6. §. nunciatores, D. ad SC Turpill.* non aliam ob causam quam vt eorum notoriis maior fides adhibeatur. Alioqui ea demum confessio solet nocere saltem ad transferendum onus probandi in consistentem, quæ fit apud acta, *l. interrogatam 24.* vbi Gothofr. *C. de lib. caus.*

6 *L. si fideiussor 27.* ibi *præsentibus autem tabulariis hoc confessus est, Cod. de fideiuss.* alioqui incerta erunt ea litium plena omnia, si apparitoribus officium exequentibus non etedatur. Quam ob causam iure nostro prouinciali cautum est, vt aduersus eas relationes apparitorum si quis impugnare volet perinde necessaria sit solemnitas inscriptionis ac contra publicum instrumentum, si modo vnius testis fide nitantur, aut

Source : BIU Cujas

aut impugnantis subscriptione. Nec enim videtur confessio huiusmodi facta esse absente parte, aut omnino extra iudicium, cum & auctoritate iudicis fiat executio, & factum iudicis & apparitoris censeatur factum partis, *arg.l.certum.6.§.si quis absente, versic.certè, D.de confess.l.1. C.si in caus.iudic.pignor.capt.sit.*

7 In iis enim quæ sunt extra causam executionis & officium executoris constat non credi apparitori quantumliber exequenti Ioan.Papon. *in syntagm. Arest.*

8 Quorsum enim iuberentur apparitores relationem facere & quidem in scriptis, si nec in iis, quæ ad ipsorum officium spectant fides vlla relationibus adhiberetur? Aut cur ei potius credamus qui semper sit negaturus id quod relatione continetur, si damnum timeat ex relatione? *arg.l.inter stipulantem 83. §.1. in fin.D.de verb.oblig.*

9 Tacere enim nocet quandoque *l.clarum, 4.C.de auct.præst.* nimirum cum ex ea taciturnitate aduersarius læderetur si non haberetur illa pro consensu, *vt in l.pen.C.de recept.arbitr.auth.ad hoc*, ibi *aut sciens eam duci tacuit ex studio, C.de Latin.lib.tol.l.3.§.1. l.quæro 39. D.de act.empt.* Denique in iudicialibus qui tacet consentire videtur. Nisi potius interfit aduersarij vt pro negante habeatur quo magis in solidum conueniatur, *l.de atate 11. §.qui tacuit de inter.in iur.fac.* Executio autem iudicati quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia fit calore & vigore iudicij, *l.3.& vlt.Cod.de exec.rei iudic.* Imo plus auctoritatis & fauoris habet quam sententia, quia contra eam appellari non potest, *l.quoniam 21.C.de app.l.4. D.eod. l.ab executione 5. C.quor.appell. non recip.l.1. C.de iur. & fact.ignor.* Et ipsa est quæ totum facit *l.habere 57.D.de euict.*

10 *d.l. à Diuo Pio, §.si rerum vers.sed illud.*

11 *Arg.l.pen.ff.de dolo, l.qui se liti 45.D.de pet.her.* Indéque est quod dissimulans habendus est pro consentiente, *l.2.C.de bon.libert.* Facit *l.qui tacet 142.de reg.iur.*

12 *Arg.l.Impp.29.in fin.D.de probat.l.illicitas 6. §.veritas, de offic.præs. l.verba 6.C.de test.*

13 Quia nec errantis consensus vllus est, *l.si per errorem 15. D.de iurisd. l.2. D.de confess.*

14 Si modo error fuit facti non iuris, *d.l.1. de confess. l.2.l.error 8. & seq.D.de iur.& fact.ignor.l.cum quis 10.& pass.C.eod.*

15 Dixi *Defin.1.num.11. 5.eod.*

16 Quia in dubio magis credendum est apparitori publicam personam gerenti & cuius nihil interest, quam tibi qui semper negaturus es quod verum esse nolles, *d.l.83. §.1.de verb.oblig.*

17 *dict.§. si rerum & §.sed vtrum eiusd.leg.à Diuo Pio, leg. 3. Codic. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Resolutio venditionis ex cuius causa emptor pretium debebat, an & quatenus obsit emptoris creditori, eidemque cessionario pretium illud postmodum exigere volenti.

CVm deberes mihi centum pro pretio fundi quem ego tibi vendideram, ea cesseram actione quæ mihi contra te competebat, creditori meo, tu denunciatam tibi cessionem ratam habueras, teque ipsi soluturum promiseras,[1] professus nihil tua interesse cui solueres. Postea superuenientibus aliis quamplurimis creditoribus hypothecariis, qui in eo erant, vt fundi possessionem per quasi Seruianam auocarent, conuenerat inter nos vt ab emptione discederetur. Quærebatur, an ideo esses liberatus, quo minus cessi pretij nomine conueniri posses ab eo cui cessio facta erat? Mouebat quod non plus iuris habere posset meus creditor idémque cessionarius, quam ego ipse.[2] Constabat autem non potuisse me pretium petere imminente periculo euictionis in ipso limine contractus (Siue euictioni causam illud dedisset, quod aliena res esset vendita, siue quod res fuisset alteri obligata,[3]) nisi præstita prius satisdatione.[4] Quid vero si satisdare non potuissent? Sed tamen rectius visum est ius creditoris cui facta erat cessio, quique eam cessionem tibi denunciauerat non potuisse tolli ex sola nostra voluntate, quod fuerat irreuocabiliter quæsitum:[6] Præsertim cum à contracta perfectaque emptione ego & tu mutuo consensu potius quam ex iuris ratione[7] discessissemus. Quamuis soleat dici cessionem solam etiam adprobatam non facere vt debitor liberetur à creditore.[8] Id enim eo pertinet, vt si post cessionem solutum sit pristino creditori contingat ex ea solutione liberatio, sed vt non liceat cedenti in præiudicium ignorantis cessionarij[9] paciscí cum debitore.[10] Quia tamen ex facto proponebatur & probabatur instantibus aliis creditoribus anterioribus, facta iudiciali auctoritate eiusdem pecuniæ sequestratio,[11] Placuit absolui te debere, ni creditor ille meus & cessionarius curaret vt ea sequestratio tolleretur:[12] Quoniam quod tu denuncianti cessionario respondisses paratum te soluere, interpretationem illam recipere deberet, si non ab aliis quibus prohibendi ius esset soluere prohibereris:[13] Præsertim iudicis auctoritate interueniente, quæ semper excepta intelligi debet.[14] Alioqui eueniret vt qui non nisi centum debeas plus quam centum soluere cogereris, quod aperte iniquissimum esset. Plane non esset causa illa sufficiens ad denegandam solutionem, quod si creditori meo eidemque cessionario solueres, tumque fundus hic tibi euinceretur per creditores anteriores, fieret vt & rem & pretium amitteres.[16] Imputare enim tibi debes cur mecum tam incaute contraxeris, nec melius tibi prospexeris[17] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guichard & Claudij Boulier 6. Calend. Iun. 1594.

1 Citra delegationem: facta enim delegatione res non haberet dubitationem, *l.si quis 12.l.doli 19.D.de nouat. & deleg.*

2 Dixi *Defin. 1. num.11. 5.*

3 *L.Herennius 63.§.1.D.de euict.l.3.4.5. C.eod.*

4 *L.si post perfectam 14. Cod.eod.l.pen.§.1.D.de peric. & commod.rei vend.*

5 Nec enim satisdandi facultas semper & cuilibet præsens ac expedita est, *l.omnes 33.§.præterea cum.C.de epis.& cler.l.postquam 5.§.1.vt legat.nom.caueat.*

6 *Arg.l.3.l.de nouat.* iunct. *l.vlt.D.de pact.*

7 Id est ex necessitate, contractus enim resolutio quæ est voluntaria non potest perimere ius quod medio tempore fuit alteri quæsitum, secus si sit necessaria, *l.ex vectigali 31.D.de pign.* iunct. *l. 1. D.qui potior in pign.hab.cum similibus DD.ad l.3. C.de rescind.vend.* Scripsi *Decad.25. de error. pragm.*

8 *L.3.C.de nouat.* iunct. *l.1. eod.* scilicet si delegatio nulla facta sit, *l.2. eod.*

9 Facilius enim est vt solutio facta vero creditori noceat cessionario, quam vt pactum cum eo initum *l.fugitiuus 19.* vbi vide tationem *ff. de solut.*

10 Scripsi fusius *lib.12. Coniect.* vbi omnino vide.

11 Nam qui pro suo iure pecuniam exigere & executionem vrgere possunt, multo magis & pecuniæ sequestrationem petere, quæ nec ob aliam causam regulariter prohibita est, quam quod non sit incipiendum ab executione, *l.vnic.D.de prob.seq.pecun.* Facit *l.non debet cui 21. de regulis iuris.*

12 Remouendi enim impedimenti cura sumptúsque ad eum semper spectat, cuius interest remoueri, *l.sed etsi 11.§.1.D.ad exhib. l.si in Asia 22.§.1.ff.depos.1.*

13 *Arg.l.si cum Cornelius 82. ff.de solut.*

14 Vt & alterius cuiuslibet superioris etiam in iureiurando, Bald. *in l.vlt.§.in computatione, C.de iur.delib.*

15 *L.nomen 4.* ibi *quatenus tamen ipse debet, C. quæ res pign.*

16 Me scilicet existente non soluendo, alioqui teneret tibi de euictione ad indemnitatem præstandam, quam & effectu ipso præstarem, vt scripsi *num.5.* Etsi dici solet neminem ideo obligari, quia recepturus sit ab alio quod ipse præstiterit, *l.nemo ideo 171.de reg.iur.*

17 Etsi enim id ego tibi honestè obiicere non possem. cessionarius tamen meus potest, cui promisisti te soluturum, & cum sufficit quod te debitorē meum adeoque suum agnoueris. Poteras autem & debebas curare vt tibi satisdarem de euictione, si meæ facultates tibi erant suspectæ, *l.7. l.de exceptione, 11.& pass.Cod.de euict.l.4.l.emptori 37.leg.si dictum 56.in princ. ff.eod.* iunct. *l.qui cum alio 19.de reg.iur.*

DEFINITIO X.

Is cuius liberatio in pendenti est conueniri interea non potest. Et de potestate mandati De soluendo, ac in quo differat à delegatione.

DEbebam tibi centum, nec habebam pecuniam in numerato.[1] Vendidi Titio fundum dignum centum ea lege vt tibi pro me solueret, te tamen inscio[2] neminéque pro te stipulante.[3] Si qua ratione licet citra denunciationem sciueris quod inter me & Titium gestum est, eíque mandaueris vt pro te tantundem, plusve minusve erogaret data illi electione vtrum eam pecuniam in diminutionem pretij, quod tibi pro me soluere debebat, & exonerandi sui gratia solutum vellet, an potius obligandi tui causa;[4] Non potes à me centum petere priusquam Titius electione sibi data vsus sit, suamque voluntatem declarauerit,[5] quia æquum est partam mihi liberationem intelligi, si Titius fidem exsoluens meo nomine soluerit tibi consentienti, quod ego tibi, ipse mihi debebat.[6] Itaque interim est *in* pendenti, vtrum ego tibi quicquam debeam.[7] Quo incerto non est tibi permittendum vt à me exigas. Nihil enim re-

Source : BIU Cujas

fert ad remorandam executionem an certum sit non deberi an incertũ sit deberi. [8] Plane si Titius maluerit te sibi obligare, quam seipsum exonerare, non eo minus poteris contra me agere, quod ei vendiderim & mandauerim vt tibi solueret, quamuis id mandatum tu quoque ratum habueris. Neque enim ratihabitio illa delegationi similis videri potest, vt ego à te videar liberatus. [9] Nam si cessionem nominis feciſſe non sufficit ad acquirendam liberationem, [11] Multo minus sufficiet mandatum debitori factum de soluendo alteri, tametsi alter ille sciuerit quousque secuta sit solutio aut quid aliud simile quod solutionis vim habere possit. [11] Mihi tamen aduersus Titium actio competet in id quod interierit mea. [12] *Ita Senatus* in causa R. D. Abbatis Ambroniacensis, & N. Ioannis Dionysij Cauet, 3. Non. Iun. 1594.

1 Nec enim numeratio totius debiti semper est in expedito, inquit, Vlp. *in l. si dubites* 10 *ff. de fideiussor.*

2 Nam & inuito te potest alius tibi pro me soluere, adeoque me etiã ignorante, & quod plus est inuito, *l. soluendo* 39. *ff. de neg gest. l. solutione* 23. *D. de solut.* licet futurum sit vt non habeat contra me negotiorum gestorum actionem is, qui me specialiter prohibente soluerit creditori meo, *l. vlt. C. de neg. gest.*

3 Nam si quis pro te stipulatus esset, delegatio facta videretur, quæ nec inter absentes nec sine stipulatione contrahitur, *l. 1. & 2. C. de nouat. & deleg.*

4 Cum enim nullam contra Titium ex meo contractu habeas actionem, non sine causa debuisti ei dare electionem, vt tanto magis ad solutionem pro te faciendam eum inuitares. Alioqui posset si mallet mihi soluere, & potest illius interesse, vt te obliget potius quam vt se liberet à me, quem expertus sit patientem creditorem.

5 Est enim hic casus ex iis, in quibus quid iuris antea fuerit apparet, ex postfacto, *l. quires* 98. *§. rem autem, ff. de solut. l. huic scripturæ*, 15. *§. 1. ff. ad l. Aquil.*

6 Nihil enim interest an ego tibi soluerim an pro me alius, præsertim te consentiente, *d. l. soluendo, d. l. solutione.*

7 Pendente enim causa pendet causatum, *leg.* 12. *§. vlt. l. sed etsi quid* 25. *§. 1. ff. de vsufr. l. seruus* 43. *§. 1. ff. de acquir. rer. dom.*

8 *L. qui promisit* 48. *l. sufficit* 56. *de cond. indeb.* vbi scriptum est ex huiusmodi incertitudine non tantùm impediri exactionem sed etiam induci condictionem.

9 Nam, qui mandat alij vt soluat etiam consentiente creditore, non eo minus obligatus manet quamdiu solutio facta non est.

10 *d. l. 3. C. de nouat. l. pupilli* 96. *§. soror. ff. de solut.*

11 Quia tandiu mandatum illud reuocari potest te integra, *l. si cum Cornelius* 82. *ff. eod. de solut. l. mulier*, 72. *§. vlt. D. de iur. dot. l. 2. C. eod.*

12 *L. vero* 2. *§. pen.* ibi *quid certam, ff. de solut.*

DEFINITIO XI.

Debitor debitoris cuius nomen pignori captum est nullomodo interim potest vrgeri à suo creditore, nec si cum eiusdem creditoris sui creditore colluserit.

DEbitor qui postulante creditoris sui creditore prohibitus est per iudicem ne creditori proprio solueret, si ab eo conueniatur, cogendus non est de primi creditoris iure docere, [2] Nec si collusio inter primum creditorem & debitorem hunc interueniſſe dicatur. [3] Pertinet enim ea res ad eius curam cuius odio interdicta est debitori facultas soluendi, [4] sufficitque ad exonerandum debitorem vt suo creditori non possit tuto soluere, [5] postquam placuit nomen quoque debitoris in executione capi posse. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iuxta ea quæ scripsimus *Defin.* 7. 5.

2 Sufficit enim vt doceat de iudicis imperio, cui non potuit non parere, adeo vt nec ab eo appellare potuerit aut debuerit tanquam cuius nihil interest, *l. ait prætor* 7. *§. 1. in fin. ff. de minor.* Cum non audiantur appellantes nisi quorum interest, *l. 1. ff. de appell. recip.*

3 Nullum enim damnum ex hac collusione sentit creditor idémque verus debitor cum soluere habeat necesse.

4 Vt probet se nihil debere ei, qui se dicit creditorem, aut vt ei soluat, quod vtrumque non nisi cum ipso creditore fieri potest, non cum primo debitore cuius nihil interest.

5 Non enim tuto soluit qui contra iudicis præceptum soluit, ideoque nec liberatur nec excusatur, vtpote qui sit in dolo, *l. non potest dolo carere* 199. *de reg. iur.*

6 *L. etiam nomen* 5. *C. de exec. rei iud. l. à Diuo Pio. §. si rerum & §. sed vtrum, ff. de re iudic.*

TIT. XI.

DE HERED. ACT.

DEFINITIO I.

Heres an & quando & quatenus venire possit contra factum defuncti?

HEres etsi personam defuncti sic repræsentat, vt idem propemodum esse existimetur, [1] adeo vt & in vitia omnia etiam ignorans succedat, [2] & quod magis est in malam fidem, quam defunctus habuit, [3] interdum [4] tamen potest ex proprio iure [5] id improbare, quod à defuncto gestum est, adeoque licet ex defuncti persona de euictione teneatur, [6] Nimirum si defunctus contra leges paciscendo [7] suum duntaxat non etiam sui heredis factum promiserat. Qui enim alteri succedit, non aliter hoc ipso ratum habere factum defuncti intelligendus est, quam si defunctus illius nomine quem postea successorem habuit aliquid gesserat, vel spoponderat ratam eum rem habiturum. [8] *Ita tractatum est* in causa D. de Chastillion & dominarum de Bouuant & d'Aiguebelete, Prid. Non. Iunij 1588.

1 Cum sit vniuersi iuris successor, *l. nihil aliud* 24. *ff. de verbor. signif. l. heredem* 59. *l. hereditas* 62. *de reg. iur.*

2 *L.* 4. *§. heres qui D. de vsucap. l. cum heres* 11. *ff. de diuers. temp. præscrip.*

3 Vt tenent Canonistæ *ad cap. si diligenti, & c. vlt. de Extr. præscript.*

4 Regula enim est in contrarium vt non possit heres improbare factum defuncti, cuius hereditatem agnouerit, *l. cum à matre* 14. *C. de rei vindic. l. 3. C. de rebus alien. non alienand. l. si ab eo* 7. *C. de lib. caus. l. filium* 30. *D. eod. l. consensu* 8 *§. pen. C. de repud. l. 2. in fin. C. si in fraud. patr. l. vlt. C. de contr. & com. stipul. l. sine possessio* 14. *C. de euict.* vide omnino quæ scribam *ad Defin.* 4. *j. eod.*

5 Neque enim nouum est vt quibusdam casibus plus aut minus iuris habeat heres quam defunctus *l. si per imprudentiam* 51. *§. non mirum, D. de euict. l.* 5. *§.* 1. *D. de diuers. temp. præscr.*

6 *L. Seia* 72. *D. eod.* Osasch. *dec.* 101. *num.* 15.

7 Adde *& in fraude filij arg. d. l. 2. in princ. C. in fraud. patr.* Vide omnino Osasch. *Decis. Pedem.* 180. vbi ponit multas limitationes *ad d. leg. cum à matre.*

8 Intellige nisi quatenus habet ex bonis defuncti, etiam si sit heres cum beneficio legis & inuentarij, Boër. *quæst.* 23. *num.* 17. *vers. Et si tenetur.* Vbi addit, si dominus succedat non domino, qui non tenebatur de euictione, eatenus duntaxat repellendum esse dominum, quatenus ex defuncti hereditate lucratus est, licet inuentarium non fecerit, ex *d. l. si ab eo* 7. *C. de liber. caus.* Idem est si defunctus quidem tenebatur de euictione, heres autem idémque dominus non teneatur, vtputa si pater aut mater in hereditate filij non reperiat legitimam propter æs alienum, quod absorbeat totam hereditatem si credimus Bartol. quem refert & sequitur Boër. *dict. quæst.* 23. *num.* 17. *in fin. &* 20. Adde Baldum *in leg. qui se patris col.* 9. *vers. item quæritur si vasallus, C. vnd. lib. & in leg. rem alienam col.* 2. *ff. de pign. act.* Cauet. *cons.* 200. *num.* 7. Iunge *Defin.* 4. *j.*

[DEFINITIO II.

Ius redimendi rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendendo est indiuiduum, ideoque singulis heredibus in solidum competit.

SI is, qui ex lege venditioni adiecta ius habebat redimendæ rei venditæ, pluribus heredibus relictis decesserit, cuilibet in solidum actio competet ante diuisam hereditatem, acceptumque eo nomine inter coheredes iudicium familiæ erciscundæ, vt res retrouendatur. [1] Propterea quod tradendi obligatio indiuidua sit, nec sit arctandus vnus ex heredibus venditoris, vt in redimendo cogatur contentus esse venditione patris, cum ab initio non fuerit emptor partem empturus, qui rem totam emit. [2] Eandem enim rationem esse conuenit distrahendi negotij quæ fuit contrahendi. [3] Adde, quod si vni exheredibus venditoris pro qua tantum parte heres esset retrouenditio fieret, eueniret vt ne pro ea quidem parte facta videretur, cæteris nimirum coheredibus in eadem parte suas portiones vindicantibus

vtpote

Source : BIU Cujas

vtpote nulladum hereditatis facta diuisione. [4] Ita fit vt non aliter contingentem sibi portionem redemisse videri vnus ex heredibus possit, quàm si rem totam redemerit, [5] Neque tamen emptori cauere cogetur de indenitate aduersus cæteros coheredes præstanda, cum satis contra omnes ipso iure tutus sit, qui vni ex heredibus retrouendere coactus fuit. [6] Sed vtile erit coheredibus qui non redemerunt familiæ erciscundæ iudicium aduersus cohæredem qui redemit, si parati sint soluti pretij partem numerare, nec velit ille rem à se redemptam eáque de causa factam hereditariam communicare. [7] *Ita Senatus* pro D. de Lanfrey, contra Claudium Berger, 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 *Arg. l. heredes* 25. §. *an ea & seqq. D. fam. erciſc. leg. quod ſi vno* 13. *D. de in diem addict.*

2 *L. ſi quis aliam* 46. *D. de ſolut. l. tutor*, 47. §. *curator. de minor.* [Eadem ratio facit vt vnus quoque ex pluribus emptoris hæredibus conueniri in solidũ possit ad retrouendendum & cogi retrouendere siue solus ipse possideat, qui casus minorem habet dubitationem, sed etiamsi omnes simul possideant. Tiraquell. *de retr. conuent.* §. 1 *gloſſ.* 9. *num* 41. & *ſeqq.* post Socin. *conſ.* 253. *dub.* 4. *lib.* 2. *Ex l.* 3. §. *heres D. commod. l.* 2. §. *vlt. de prætor ſtipul. l. ſi plures* & ibi Bart. *de vi armat. l. qui fundum* §. *ſi tu ex parte ad l. falcid. Ita Senatus* pro N Carolo Emanuele Roſſier, menſe Dec. 1611. Iunge *Deſin.* 9. *ſup. famil. erciſc.* Obserua autem in hoc obligationis & contractus genere esse etiam locum iuri adcrescendi, vt si fortè vnus ex heredibus partem suam iuris huius amiserit, ea cæteris cohæredibus adcrescat. Socin. *conſ.* 1. *vol....*]

3 *L. planè* 21. *D. de cond. indeb.* 3. *l. prout*, 80. *de ſolut. l. nihil* 35. *de reg. iur.* Denique quod vno & indiuisibili consensu celebratum est diuidere non oportet, inquit Bart. *com.* 195. incip. *Lancelotus.*

4 Habet enim vnusquisque ex condiuisoribus partem suam vel in minima parte glebæ communis & hereditariæ. Ideoque succurri semper solet ei qui non aliter parte sua frui possit, quam si socij quoque portionem tractet, vtputa si quis ædificare velit insulam sibi communem cum eo, qui nullam sumptuum partem conferre velit, *l. ſi vt proponis* 4. *C. de adific. priua. cum concord.*

5 Nam cum non possit redimere nisi iure hereditario, fit proculdubio hereditaria pars illa quæ redempta est, & consequenter communis, licet videatur cohæres qui redemit in extranei emptoris potius quam in defuncti venditoris ius hac parte successisse, *argument. leg. an vitium* 5. §. *ex facto, ff. de diuerſ. temp. præſcr.* Sed loquitur ille textus de herede qui redemit rem, cuius redimendæ ius nullum habebat tanquam heres sed tantum quasi alius quilibet extraneus, vt probant verba illa vltima, *quemadmodum ſi ante redemiſſet ſic deinde heres extitiſſet.* Nos contra loquimur de eo qui redimendi ius habuit tanquam heres, qui ideo non potest haberi similis extraneo, quo minus coheredibus suis bonam fidem præstare in omnibus teneatur, exemplo eius quod licet in alia specie scriptum est, *in l. ſi mandatu* 59. §. 1. *ff. mandat. l. fideiuſſor* 26. *in princ. ff. de pign. l.* 2. *l.* 5. §. 1. *ff. de diſtr. pignor. l.* 1. *C. de dolo.* Facit *l. & puto* 16. §. *etſi dolo, ff. famil. erciſc.*

6 L. 2. 3. & 4. iunct. *l ſtipulationes non diuiduntur* 7 *ff. de verb. oblig.* vbi scriptum est stipulationem *fundum tradi* esse indiuiduam, ideoque ex ea vt ex cæteris omnibus indiuiduis & singulos heredes promissoris in solidum teneri consequens est, & singulis heredibus stipulatoris actionem ipso iure in solidum dari. [Benè autem habet Desin. *coactus fuit*, quia vix est vt dolo careat is, qui vltro vni offert quod pluribus debetur, si non vel inbeatur à Prætore vel saltem interpelletur ab eo cui soli soluit quod scit se omnibus debere *l.* 1. §. *ſi pecunia ff. depoſ. l ſi ſtipulatus* 81. §. 1. *ff. de ſolut.* Ergo si quis pecuniam sub pœna vel sub pignore debitam soluat vni ex pluribus creditoris heredibus vt totum pignus liberet quod indiuiduum est, non tantum pignus in solidum liberat ab hypothecaria sed & seipsum à personali actione, dummodo nihil faciat dolo malo, sed interpellatus ab eo cui soluit, si nolit expectare vt cogatur per Prætorem, quod sanè tutius est, *d. l. ſi ſtipulatus* §. 1. Sed & si primus conueniatur nec vltro agat vt liberetur, potest desiderare vt is qui conuenit satisdet de eo defendendo *d.* §. *ſi pecunia.* Præsertim si alij coheredes sint præsentes vt iis quoque offerri debuerit.]

7 *Arg. d. l.* 2 §. *ex his igitur, & §. item ſi, d. l. heredes* 25. §. *contra quoque & ſeqq. præſertim* §. *ſi vnus ex coheredibus, D. famil. erciſc.* iunct. *d. l. & puto* 16. §. *ſed etſi dolo eod.*

DEFINITIO III.

Causa restitutionis in integrum exerceri potest contra solum heredem cum beneficio inuentarij, etiam non vocatis creditoribus hereditariis, licet possint illi adesse si velint.

IMpetrata in integrum restitutio aduersus emptorem, qui pendente lite decesserit relicto herede cum beneficio legis & inuentarij, perinde exerceri potest contra heredem solum, hoc est nec vocatis nec auditis creditoribus & legatarijs, ac si is pure heres esset, [1] cum is legitimam contradicendi personam habeat, [2] & ipsa in integrum restitutio quamuis in personam detur in rem tamen scripta videatur, [3] postquam moribus nostris receptum est vt rescindens, quod aiunt, cum rescissorio cumulari possit. [4] Ideoque nec ad instantiam discussionis remitti actor potest: [5] Nec solum si aduersus emptorem viuum implorata sit restitutio, sed etiamsi ante imploratam eam defunctus sit is qui potuit conueniri. [6] Plane si liti adesse velint creditores & legatarij quorum vtique interest ne in eorum necem colludatur, non sunt prohibendi. [7] *Ita tractatum est* in causa Ioannæ Ioly, & heredum Petri Gleyron, 12. Cal. Mart. 1593.

1 Quoniam non facit beneficium inuentarij quo minus heres vere heres sit, sed tantum ne supra vires & facultates hereditarias teneatur, *lege vltima. Codice de iure lib.* In quo plerosque ex rudioribus pragmaticis nostris vulgo falli video, qui de huiusmodi herede cum beneficio legis, & inuentarij sic passim loquuntur, quasi non habeant eum pro vero herede. De quo plura scripsi *in Decad.* 1. *de error pragmar.*

2 Quippe qui solus iuris successor est, *leg. quoties* 9. §. *heredes* 12. *D. de hered. inſtit.* defunctique personam repræsentat, vt diximus, *Definitione prima suprà.* Facit *l. ſi ideo* 55. in illis verbis: *etenim actam esse causam palam est, & satis est ab eo cui ius agendi fuit causam esse actam D. de euict.*

3 Præsertim illa quæ competit ex edicto, *quod met. cauſ. leg. metum*, 9. *paragrapho animaduertendum quod met. cauſ.* Interdum etiam illam quæ datur minoribus, *lege in causa* 13. *paragrapho interdum, D. de minor.*

4 De quo videnda sunt quæ nos contra hunc pragmaticorum errorem fusissimè scripsimus, *Decad. Err.* 1. *& seqq.*

5 Ad quam remitti solent illi duntaxat, qui non nisi puras meréque personales actiones exercent.

6 Idem enim ius est heredis quod fuit defuncti in restitutionibus in integrum siue petendis, siue excipiendis, vt & in cæteris ferè omnibus, *lege non solum* 6. *D. de in integr. reſtitut. lege minor autem*, 18. *paragrapho vltimo. D. de minor. lege Pannonius*, 86. *D. de acquirenda hereditate.*

7 *L. ſi ſuſpecta* 29 *D. de inoff. teſt. l. à ſententia*, 5. § *ſi heres, l. ſi perluſorio* 14. *in princ. D. de appell.*

DEFINITIO IV.

Filius idémque heres patris an & quando factum ipsius improbare possit.

POtest filius venire contra factum patris defuncti si quid à parte gestũ sit perperã & contra leges, licet sit ipse heres patris, dummodo non veniat tanquam heres [2] sed proprio iure, id est, ex legis aut hominis dispositione. [3] *Ita Senatus* in causa Laurentiæ Du Chesne, contra fratres Visan Augustanos, Prid. Calend. Sept. 1594.

1 Osasch. Cachet. *decis. Pedemont.* 10. *num.* 1. vbi multos citat præsertim Crauet. *cons.* 200. *num.* 5. 6. & 7. & Grammat. *decis.* 93. *numer.* 7. Per text. *in cap. si vaſallus, de alim. patern. feud. in vſib. feudor.* Addens stante nullitate venditionis factæ contra formam iuris & decretorum posse ipsummet qui alienauit, puta feudum, venire contra factum proprium & reuocare alienationem, non obstante iuramento, præsertim si alienatio sit nulla fauore alterius. Ex Bart. *in l. poſt mortem, in princ. & ibid.* Alex. *in Apoſtil. D. de adopt.* Sequitur in terminis alienationis rerum feudalium. Afflict. *dec.* 335. post alios multos, inter quos Alex. *conſ.* 123. *n.* 5. *vol.* 1. & *conſ.* 109 *n.* 2. & *ſeq. vol.* 4. vbi respondet *ad reg. l. vindicantem* 17. *D. de euict.* Adde Bald. *in l. acceptam, col. pen. C. de vſur.* vbi ait posse per vnumquemque ex contrahentibus allegari nullitatem contractus, quoties ea nullitas procedit ex mutua culpa. Item *in l.* 2. *not ab.* 3. *Cod. ſi aduerſ. rem iudic.* vbi scribit posse patrem venire contra factum suum tam agendo quam replicando de nullitate, quia quod nullum est, inquit, nullam reo defensionem parere vnquam potest, ex *gloſſ. in* §. 1. in verb. *interdicta. inſt. quib. alien. licet vel non.* Nec quod venditor nunquam contradixerit venditioni à se factæ potest efficere vt eo magis valeat venditio, *c. quod ab initio de reg. iur. in* 6. Ergo nec filiis nocere debet etiãsi ipsi consenserint, Bart. & Alex. *in l. ſi debitor*, §. *ſi venditione*, per illum text. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Multo minus quod sint heredes. etiam sine beneficio legis & inuentarij, cum defunctus ipse si hodie viueret contrauenire posset. Secundo limitat Osasch. regulam *dict. l cum à matre*, non procedere quando factum patris tendit ad priuandum filium herede eo, quod sibi debetur à lege, vel ex prouidentia antecessorum non ex facto defuncti. Ex gloss. communiter recepta *in tit. de ſucceſſ. feud.* §. *hoc quoque*, in verb. *inueſtiri* ab innumeris probata quos ibid. refert Osasch. *numer.* 5. præsertim à Grammat. *dict. decis.* 93. *num.* 9. & 12. Non enim potest locus esse præsumptioni, quod pater sanum consilium capere voluerit pro filiis suis in quorum fraudem contraxerit. Præsumitur namque fraus ex magno excessu facto in alienanda ea re, quæ filiis restitui debuit,

SOCIÉTÉ DE DROIT PARIS BIBLIOTHÈQUE

Source : BIU Cujas

arg.l.omnes 17.§ *Lucius D.quæ in fraud.cred.l.imperator* 50. iunct.*glos.in verb.in fraudem,D.ad SC.Treb.* Alex.*cons.*57. *num.*2.*vol.*5. Gloss.Bart.& Castr.*in l.* 1. *C.de donat.* Sed & mala fides præsumitur & fraus tam in venditore quam in emptore ex omissione solemnitatum requisitarum à iure aut à statuto, *l.*1.*vbi glos.* & communiter DD. *Cod.de fid. instr. & iur.hast.fisc.* Tertio limitat, *reg.in d.l.cum à matre*, non procedere vbi heres confecit inuentarium & feudum est mixtum seu ex pacto & prouidentia, adeoque etiamsi feudum esset hereditarium mixtum ex Bald. *in l.qui se patris eod. 6.C.vnd.liber.* Iul.Clar.*d.*4.*sent.*§.*feudum,q.*42.*vers. successiuè quæro.* Grammat.*d.dec.*93.*n.*10. Hæc omnia ex Osasch.*d.dec.*80. quæ tamen an ex iuris ratione omnia & omnino vera sint subsisto,& alio commodiore loco latius discutiendum relinquo. Videtur enim valde obstare text. *l.consensu* 8.§.*pen.C.de repud.l.si ab eo* 7. *C. de liber.caus. l. filium*,1.*D.eod.l.si patri* 24.*C.de donat.* Etsi pro supradictis distinctionibus facit non parum *l.*2.*in princ. Cod.si in fraud.patron.* quam mitor ab Osascho citatam non esse. Facilis tamen responsio est singulari iure cõparatum esse in persona patroni, vt quamuis succedat liberto ex asse siue ex testamento siue ab intestato, possit tamen reuocare quicquid in fraudem suam defunctus alienauerat, siue per Fauianam facto testamento, siue per Caluisianam ab intestato, quia non sponte adit hereditatem, sed ob id tantum quod neque bonorum possessionem contra tabulas petere neque alio remedio sibi prospicere possit, vt eleganter Vlp. tractat *in l.si patronus* 3.§.*patronum,&* §.*seq.D.eod.* iunct.*l.quod si in diem* 16. §. *idem scribit,D.de pet.her.* Ex quo tanto magis apparet, in cæteris, quibus potest imputari cur defuncti hereditatem agnouerint, aliud dicendum esse. Planè patrono fortasse putet quis comparandum esse filium, qui ex asse heres institutus sit à patre, nec tamen possit legitimam saluam habere propter ea quæ à patre in legitimæ fraudem gesta essent. Nam neque huic permittitur vt solius legitimæ consequendæ gratia repudiet hereditatem vt *alibi scripsimus. Sed* non est recta comparatio, tum quia non vsque adeo exæquandus est ingenuus liberto, vt ingenuo non sit libera rerum suarum alienatio, *l.*2.*D.si à parent.quis manum.* Tum etiam quia nihil prohibet quo minus hic filius paternam hereditatem respuat, aut inuentarij beneficium imploret, vt contra factas à patre alienationes sui iuris tuendi gratia venire possit. Sed de his omnibus alias fortasse pluribus.

2 Imo & tanquam heres venire potest contra factum defuncti, iis nimirum casibus, quibus ipse defunctus contra factum proprium venire potuit, secundum ea quæ proximè ex Osascho tractauimus. Sed tamen etiam hoc casu potest defendi meliorem esse debere conditionem patris quam filij. Patri enim permitti potest vt tanquam legitimus filij administrator reuocet alienationem bonorum filij, quam contra leges fecit, etiamsi iurauerit se nunquam contrauenturum, quia eiusmodi reuocatio fit in filij non in patris commodum. At filius qui est heres patris quoties ex proprio iure reuocat ea, quæ in suam fraudem pater alienauerat, agit ad proprium commodum, non ad commodum patris aut alterius. Quod vtique non debet ei licere, quandoquidem propria culpa potest ei imputari cur patris hereditatem agnouerit à qua poterat abstinere. Vide omnino Bald. Castr. & alios, *ad l.vlt.§.in computatione, C.de iur.*

3 Ergo non alio casu locus erit tot legibus quæ volunt filium eundémque heredem non posse impugnare factum patris, quam si factum illud non sit contra leges, vt puta si quid ex bonis maternis aut aduentitiis filij pater vendiderit. Quomodo ex communi sententia concludit Osasch. *dec.vlt. n vlt.* vbi adfert rationem quod etiam res aliena vendi possit, *l.rem alienam* 28. *D.de contr.empt.* Quasi vero bonorum maternorum & aduentitiorum filij non sit districtè patri prohibita alienatio, *l.*1.*C.de bon.matern.l.cum oportet* 6. *&* *l.vlt.C.de bon.liber.*

TIT. XII.

EX DELICT. DEFVNCT.

DEFINITIO I.

Mortuo reo pendente appellatione nihilominus ferenda est sententia in causa appellationis propter damna factasque litis expensas.

SI ante decisam litem de crimine, aut post sententiam quidem sed pendente appellatione [1] reus decesserit, [2] licet non transeat criminis persecutio contra heredem, [3] non eo minus tamen sententiam ferri necesse est, vt accusatori si obtineat sarciantur damna omnia quæ reus ipse si viueret sarcire cogeretur. [4] In quo numero etiam litis expensæ continebuntur. [5] Nihil enim commune habet pœna criminis cum rei persecutione. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Febr, 1589. & rursum in causa Amedei Dogier & Ioannis Chalonod, contra Petrum & Antonium De la Tour, 4. Id. April. 1593.

1 Cuius vtique vis illa est vt extinguat iudicatum reuocétque omnia ad terminos, vt aiunt, litis contestatæ *l.furti* 6. §. 1. *D.de his qui not. infam.*l.1.§.*vlt. D.ad SC.Turpill.*

2 De quo extat *tit.in D. & C.si pendent.appellat.mors interuen.*

3 *L.si is qui* 3.*C.ill.tit.si pend.appell.mors interuen.l.vnic.D.eod.* in illis verbis: *quamuis pendente appellatione morte rei crimen extinctum sit.*

4 *d.l.vnic.* ibi *si vero fisci interest, vel alterius contra quem appellatũ est heres causas appellationis reddere necesse habet.*

5 *L.qui solidum* 78.§.*etiam de leg.*2. in illis verbis, *sed damnum ab his sarciendum erit*, iunctis *seqq.nec aliud seruabitur in litis sumptibus.*

6 *L.defuncto* 6. vbi Bart.*D.de public.iudic.* Ioan.Faber. *in* §.*non autem Inst.eod.* Idem Bart.*in l.ex iudiciorum* 20.*D.de accusat.d.l.si is qui.*

DEFINITIO II.

Quid si pendente iudicio de appellatione deserta & post litem contestatam decesserit is qui appellauit.

ILlud difficilius, nec minus tamen verum est, quod placet si pendente de appellatione deserta iudicio, & post litem iam contestatam appellans decesserit, iudicium desertionis licet pœnale sit, [1] transire tamen aduersus heredem, [2] vt & ferri sententia possit in persona procuratoris à defuncto constituto, quippe qui à tempore contestationis dominus litis factus fuerit: [3] Nam & ex delicto defuncti transit pœna pecuniaria in heredem, si cum defuncto lis fuerit contestata. [4] *Ita Senatus* 11.Cal. Dec. 1589. ex tempore.

1 Nam in pœnam desertæ appellationis mulcta pecuniaria decem librarum fortium, vt vocant, constituta est lege nostra prouinciali contra eum qui temerè appellauit, adeoque licet iustam prouocandi causam habuerit. Nec nisi à Senatu nostro cuius suprema manus & auctoritas est eiusmodi mulctæ gratia fieri potest.

2 In quem & regulariter transire solet instantia, quæ cœpta fuerat cum defuncto *l. heres absens* 19. *l.si petitor* 31.*l.si is qui Romæ* 34. *D.de iudic.* Bart.*in l.si eum hominem* 33.*D.de fideiuss.*

3 *L.ab executore* 4.§.*vlt.D.de appell. l.procuratoribus* 22.*cum ll.seqq. C. de procur. & similib.*

4 *L.vnic.C.hoc tit.* vbi additur: Etiam si non sit lis contestata, teneri tamen heredem ex delicto defuncti in quantum ad eum peruenit, ne alieno scelere ditetur, quod & scriptum est *in l.quod diximus* 16. *in fin. D.quod met.caus.l.*1.§.*vltim* iunct.*l.in princ. D.de vi & vi armat. l.*5.*in princ.D.de calumniat.l.in herede* 26 *D.de dolo l.*3.§.*ex furtiua,D.de pecul. l.*2.§.*vlt.D.vi bonor.rapt.l.*1.*D.de priuat.delict.l.sicuti* 38.*de reg.iur. leg.*2. *C.vnde vi.* Adde *l.constitutionibus* 33.*l sciendum* 38. *D.de oblig. & act.*

TIT. XIII.

DE CONST. PECVN.

DEFINITIO I.

Constitutor habet exceptionem ordinis, quam habet fideiussor, nisi vel ei renunciauerit, vel interceſſerit animo nouandi.

QVI proprio nomine constituit se soluturum quod alius debet, quamuis nomine proprio sit obligatus, [1] cum tamen alienum sit debitum, pro interceſſore non secus ac fideiussor habendus est. [2] Proinde iuuari debet exceptione ordinis & excussionis non factæ, si ante debitorem conueniatur, [3] nisi exceptionis huius beneficio renunciauerit. [4] Eadem enim vrget ratio æquitatis, quæ fideiussoribus primum accommodandam exceptionem suasit, vt quantum fieri potest succurratur ei qui pro alieno debito est obligatus. [5] Vel ob hoc maxime ne litium materia & numerus multiplicetur si condemnatus constitutor aduersus debitorem regressum vt par est habere velit. [6] Hoc ita *si* non nouandi animo debitorem se constituerit, id est nisi fuerit expromissor. [7] Hic enim cum promissione sua liberet debitorem [8] solusque maneat obligatus, non potest excussionem obiicere principalis, qui nullus supereſt debitoris. [9] *Ita Senatus* in ea causa de qua in 1. Defin. De fideiussoribus ĩ. vbi hæc repetita est.

1 Quia obligatur ex proprio constituto, *l.*1.*& tot.hoc tit. D. & C. sicut & fideiussor ex propria stipulatione l.blanditus* 12.*C.de fideiuss.*

2 Intercedit

Source : BIU Cujas

2 Intercedit enim quisquis alienam in se recipit obligationem, *l.1. & tot.tit.ad SC.Velleian. D.& C.*

3 *Ex Auth præsente, C.de fideiuss.& Nouell.4.eod.tit.de fideiuss.* [Sunt tamen qui putent constitutorem & correum debendi ad quem pecunia non peruenit, qui etiam fideiussoris loco habetur, esse deterioris conditionis quam fideiussorem simplicem in eo quod ipsorum sumptibus fieri excussio debet. Roman. *cons.* 114. cùm in aliis fideiussoribus aliud sit.]

4 Renunciare enim potest quilibet iuri suo, *d.Nouell.4.iunct. l.pen. C.de pact.l.pactum 46.eod.l.si iudex circumuento 41.D.de minor.*

5 Cum hoc fieri potest sine damno creditoris, quamuis non sine aliquo ipsius incommodo, *arg.l.planè 14.ff.eod.tit.de minor.*

6 Ita enim euenit vt necesse sit fieri de lite lites, & ex vnius litis fine alterius nouæ litis materiam consurgere, quod ne accidat semper cauendum est, *l.pen.C.de reb.cred.& iuretur.l.terminato 3.D.de fructibus & lit.expensl.4.§.ait prætor.D.de re iud.l.singulis 6.D.de except.rei iudic.*

7 Expromissor siquidem is dicitur, qui solus obligatus est pro alio siue ante obligato, siue numquam obligato. In quo maximè differt à fideiussore.

8 Est enim nouatio prioris obligationis peremptio & in sequentem transfusio, *l.1. D.de nouat.*

9 Excussionis enim non factæ exceptio præsupponit alium esse obligatum, qui & conueniri & exigi possit, *l. Moschis 47. D. de iur. fisc. dict. Authent.præsente, & Auth.hoc si debitor.* & vtrobique Doctores *Cod. de pignor.*

[DEFINITIO II.

De pecunia per legatum Principis constituta pro pensionibus à Principe debitis ac postea reuocatis.

LEgatus Sereniss. Ducis nostri ad Heluetios missus pensiones à Principe cuidam constitutas & ex ea liberalitate debitas professus fuerat per chirographum se non soluisse, sed pecunia quæ ad earum solutionem destinata fuerat vsum se fuisse, eiusque pecuniæ constituerat se debitorem, soluendæ per certum tempus; Cùm postea vetitus esset à Principe soluere ob detectam pensionarij perfidiam, & nihilominus post multos annos & post mortem eius qui perfidus fuisse dicebatur ab heredibus eius conueniretur de constituta pecunia proprio nomine [1] quasi ex causa mutui pecuniam illam deberet, [2] negabat ille se teneri, [3] quod pecuniam nullam aut à Principe ad soluendam pensionem aut à pensionario solutæ veluti pensionis titulo accepisset, [4] quodque pensionem illam soluere prohibitus ex iusta causa [5] fuisset reuocata per Principem liberalitate, [6] Præsertim cum aliunde constaret non fuisse reliquum quicquam legato ex pecuniis Principis, quin potius pro legationis sumptibus mansisse illum creditorem egregiæ quantitatis, quæ necdū fuerat ei soluta. [7] Heres pensionarij literas Principis proferebat, quibus mandabatur Senatui, vt legatū quasi debitorem proprio nomine in quantitatem petitam si aliæ exceptiones nullæ adferētur, condemnaret. [8] Conuentus reus alias exhibebat, quarum tenore testabatur Princeps sed post annos quindecim, prohibitū à se iā olim legatū ne pensionē illā solueret perfidæ ac malè meritæ personæ. [9] Aditus de ea re Senatus nihil inconsulto Principe pronunciandum esse censuit, maxime cùm reus indemnitatis suæ authorem laudaret Principem, vt tantundem ab eo reposceret quantum heredi pensionarij præstare cogeretur. [10] Princeps tandem in fauorem legati rescripserat. Senatus non dubitauit, quin pro eo quoque pronunciandum esset, quod ex voluntate & liberalitate Principis tota ea res penderet, [11] nec tam quasi priuatus quàm quasi legatus Principis debitorem se constituisse videretur. [12] Vt proinde quod chirographo professus fuerat in alios vsus à se impensam pecuniam quæ pro pensione debebatur sic accipi deberet quasi eam non in proprios sed in Principis vsus impendisset. [13] Quæsito veluti hoc colore, vt plerumque legati facere solent, ne fateri cogeretur nullas se in prōptu habere pecunias quod à Principis existimatione alienum fuisset, aut vt interim de pensionarij perfidia Principem faceret certiorem. [15] Accedebat quod pensionarius quandiu vixerat nunquam desiderauerat solui sibi pensionem quasi perfidiæ sibi conscius. [16] Non tamdiu vt credibile erat expectaturus si iustum se creditorem sensisset. [17] *Ita Senatus* pro illustri D. Claudio Francisco Pobello Equite Senatorio Comite Sancti Albani, 19. Nouemb. 1613.

1 Tenetur enim de constituta pecunia quisquis constituit, debitum siue à se, siue ab alio, *l.1.§.debitum & seq.& pass.D.hoc tit.*

2 Sunt enim pleraque singularia circa pecuniam creditam, præsertim vt ex quacunque ferè causa possit fieri credita etiam citra numerationem, *l.singularia, 15.ff.de reb.cred.*

3 Neque tanquam legatum Principis, cum legatione iam inde à multis annis perfunctus esset, neque proprio nomine, quo tamen conueniebatur, idque propter rationes quæ sequuntur in Defin. dicebat autem toram eam cautionem se tanquam legatum emisisse cùm professus esset non solutas à se pensiones à Principe debitas cùm is proprio nomine nullas deberet. Indéque inferebat eodem sensu & eadem mente constitutam à se fuisse pecuniam, scilicet nomine Principis & tanquam legatus. Nihil enim vetat eiusdem pecuniæ eundem esse constitutorem & debitorem principalem *d.§.debitum.*

4 Nam si pecuniam soluendæ pensioni destinatam accepisset à Principe, eámque in suos vsus proprios conuertisset, dubitari non poterat quin de constituta pecunia conueniri suo nomine iure posset, quasi soluta pensione & breui manu pecunia credita, vt *in d.l.singularia, l.3.§. sed si debitorem ff.de don.int.vir.& vxor.*

5 Et sera fuisset liberalitatis reuocatio, postquam res desiisset esse integra & pecunia Principis soluta fuisset pensionario, deinde ab eo credita legato proprio nomine. Tandiu enim potest Princeps liberalitatem suam, & soluendi mandatum reuocare, quamdiu res est integra, *leg.si mandauero 22.§.vlt. ff.mandat.*

6 Quod enim ex liberalitate fit, seruandum est arbitrio eius qui liberalitatem exercet, *l.cum plures, 12.§.pen.de admin.tut.*

7 Vt proinde non iam haberet in manibus ex pecunia Principis vnde pecuniam à Principe debitam solueret, quam porro de suo soluere non debebat, cùm ei officium suum damnosum esse non deberet, *l.videlicet 29.ff.ex quib.caus.maior.*

8 Quibus literis videbatur Princeps debitum eiúsque soluendi onus in legatum transferre, quasi legatus omnem pecuniam accepisset ex qua pensiones omnes soluere debuisset, Immemor nimirum eo tempore perfidiæ pensionarij, quæ reuocandæ liberalitati causam dederat. Motus item ex eo quod pensionarij heredem fideliorem & amiciorem experiebatur. Quæ tamen res legati damno cedere non debebat qui Principi suo benè consuluerat retenta pensione potiùs quam perfido pensionario soluta.

9 Quæ confessio Principis plenè probabat pro legato, cum Principi de facto suo attestanti credendum sit.

10 Videbatur enim hoc solum pendere ex Principis voluntate vt rei suæ legem eam diceret quam vellet.

11 Etsi enim dantur pensiones pro benè meritis & iure quodam compensationis *l.sed etsi 25.§.consuluit de pet.her.* deferuntur tamen ex liberalitate ad prouocanda obsequia eius qui accipit. Iunge *dict.leg.12. §.pen. in fin.de admin.tut.*

12 In dubio enim præsumendum est alieno nomine factum esse quod ab eo factum est qui aliena tractabat negotia *l.vlt.ff.quand.ex fact.tutor.* Et cum prima pars chirographi ostenderet conscriptum illud fuisse à Legato tanquam rem Principis tractante non poterat alia pars recipere aliam interpretationem *arg.l.4.de vulg.& pup.subst.*

13 Quod nec facere probè & honestè potuisset nisi præcedente consensu vel Principis vel pensionarij *l.1.& 2.4 §.sed & qui leg.sacrilegi 9. §.eumquoque ff.ad leg.Iul.pecul.* Præsumendus autem quisque est fecisse eo iure quo licitè facere potuit *l.merito 51. ff.pro soc.*

14 Ad quam maximè pertinet vt non credatur ærarium Principis egestate laborare.

15 Hoc enim solum sufficiebat legato ad non soluendam pensionem vt iustam haberet causam existimandi & suspicandi Principem si sciret reuocaturum esse mandatum *l.si cum Cornelius 81. ff.de solut.*

16 *Vt in l.Procula 26.D.de probat.leg.cùm post 69. in princ. de iur.dot. l.vir vsuras 54.de donat int.vir.& vxor.*

17 *Arg.l.cùm quidam 17.§.diuus Pius D.de vsur.* Adde pro definitionis huius confirmatione quod extincto principali debito ipsum quoque constitutum extingui necesse est tanquam accessorium *l.cùm principalis 178.de reg.iur.* Hic autem extinctum fuerat principale debitum reuocata per Principem pensione. Nemo enim donat inuitus, & constat huiusmodi pensionum donationes sicuti causam habent temporalem scilicet meritorum, ita esse ad nutum reuocabiles, nec nisi precariam esse huiusmodi liberalitatē, & consequenter reuocabilem, *l.1.& pass.D.de prec.*

TIT. XIV.

DE PROBAT. ET præsumpt.

DEFINITIO I.

De testibus audiendis ante litem contestatam aut ad futuram rei memoriam.

VEritatis habendæ fauor [1] efficit vt probationum facultatem ampliari semper quantum fieri potest

Source : BIU Cujas

oporteat, restringi nunquam. [2] Inde fit vt aliquando nulladum etiam mota controuersia testes audiri possint, & quidem cuiuslibet ætatis & conditionis, quoties periculum est ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant. [3] Quod beneficium ex principali diplomate [4] non minus ei qui acturus, [5] quam qui conueniendus est, indulgetur. Mota vero controuersia, necdum tamen lite contestata, si factum tale sit, quod per testes aut seniores aut valetudinarios, aut breui abfuturos probari necesse sit, interrogari interea testes possunt nec minus actore petente quam reo, [6] tametsi videatur actori posse imputari, cur de iure suo citius expertus non sit, [7] sed ita tamen vt in eam rem diploma impetretur, [8] nec alios testes interrogare liceat, quam qui in eo sunt vt vel longioris absentiæ vel breuioris vitæ periculum præ se ferant, [9] Nisi ea sint tempora, in quibus grassante peste, aut bello, aut fame iuniores ac fortissimi quique perinde periclitentur. [10] Post litem contestatam idem beneficium non actori [11] sed soli reo competit, in cuius scilicet potestate non fuit quo tempore conueniretur, litemve contestaretur: [12] Si non ea ratio actori quoque succurrendum suadeat, quod per tergiuersationes rei solito reorum more fugientis moram probationibus fieri appareat: [13] tamen facti causa distinctis articulis non solum in iudicium deducta esse cœperit, sed etiam per inficiationem contestata, positionibus quas vocant hinc inde productis, non eo minus ad probandas eas quæ negatæ sunt siue actor siue reus admitti potetit, quod nouas allegationes proponere aduersarius velit. Neque vllo Principis in eam rem rescripto opus est, [14] sed ea tantum cautio adhibenda, vt non prius testationes aperiantur quam ampliorum probationum via præclusa sit, [15] ne iniuria fiat aduersario qui si intentionem suam per testes suo tempore probare vellet, post apertas didiscitasque testationes non audiretur. [16] Plane si factum de quo probando agitur eiusmodi sit, quod non nisi per instrumentarios testes probari queat, indistincte seruandum est, vt audiri illi quandocunque possint, [17] impetrato in id diplomate, [18] sed ita vt super aliis articulis, qui probari per alios testes commode possint, non audiantur. [19] *Ita Senatus* in causa fratrum De Chauasse ex tempore in publico auditorio 9. April. 1588. & rursus in relationibus libellorum 26. Aug. & 2. Dec. 88. itemque 2. Decemb. 89. & in causa D. Abbatis d'Abondance 4. Cal. Iul. 1591.

1 Veritas enim semper inquirenda est cum omni diligentia & omni via, *l. vlt. §. si vero quis, C. de episc. audient. l. vlt. §. licentia, C. de iur. delib. l. inquisitio veritatis* 18. *C. de solut.* quia præualet scripturæ, & eam vincit, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. si cum pater* 17. *C. ad SC. Velleian. l. multum interest* 6. *Cod. si quis alter. vel sibi.* Denique facit aperta & reperta veritas terminum disceptationis, vt loquitur, *leg. cum seruum* 6. *C. de seru. fugitiu.* quod omnium fauorabilissimum est.

2 Ex iuris regula quæ vult, fauores esse ampliandos non restringendos, *vulg. l. cum quidam* 19. *de liber. & posthum. l. hoc modo* 64 *§.* 1. *de cond. & demonstr. l. si fuerit* 10. *vbi Castrens. de reb. dub.*

3 *Exc significauit* 41. *Extr. de testib.* facit *l. in lege Aquilia* 40. *D. ad l. Aquil. l. 2. C. de naufr. lib.* 11. *tit.* 5. Iunge *Defin.* 18. *de test.*

4 Hoc enim iure vtimur vt diploma & rescriptum Principis apud nos in eam rem necessarium sit, vt & apud Gallos teste Ioan. Papon. 1. *Notar. lib.* 10.

5 Etsi namque minus faueri solet actori quam reo, quia in eius potestate est quando agat, non etiam in potestate rei quando conueniatur *l. pure* 5. *§. vlt. D. de doli except. l. qui in alterius* 42. *de reg. iur. l. petenda* 6. *C. de temp. pet. in integr. rest.* perinde tamen non modo æquum sed etiam necessarium est hac parte succurri actori, quia nonnullas moras semper habet exercitio iudicij, vt ait Paulus *in l. etiam* 15. *D. vt legat. nom. cau.* præsertim fugiente reo & per dolum malum differente contestationem, vt reorum est fugere, ideoque & à Græcis φεύγοντες appellantur, *l. properandum* 13. *C. de iud.* nec minus fauorabilis est inquisitio veritatis ex parte & in vtilitatem actoris, quam ex parte rei, quia fauorabilis est propter seipsum.

6 *Cap. quoniam frequenter, Extr. vt lit. non contest.* Mynsing. 4. *obseru. c.* 71. *&* 72. Ferrar. *in form.* 8. *ad futuram rei memor.* Gothofr. *ad d. l. illud.*

7 Quid enim si qua ratione impeditus fuit ne ageret? Nec sanè cuiquam est præscribendum cur non hoc vel illo tempore egerit, cum variæ causæ possint intervenire, vt in simili scriptum est in *l. quia poterat* 4. *D. ad SC. Treb.* iunct. *l. non enim* 16. *l. sed etsi* 26. *§. vlt. D. ex quib. caus. maior.* Facit *l. illa à quo* 13. *§.* 1. *D. ad SC Treb.*

8 Vt & in præcedente casu de quo dixi *n.* 4. Ideo fortasse quod inspecta iuris communis ratione non possunt audiri testes ante contestationē *cap. 1. c. accedens* 2. *&* *d. c. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contest.* quia nec interim lis vlla est sed tantum controuersia, *l. sed etsi l.* 25. *§. si ante D. de pet. her. l. amplius* 15. *D. rat. rem hab. l. vnic. C. de lit. contest.* Nisi probabilius putes hanc obseruationem esse bursalem, vt loquuntur, & locupletandi ærarij causa inductam potius quam necessaria vlla iuris ratione vt & alia pleraque in quibus vsu nostro obtinuit Gallorum exemplo, vt diploma Principis necessarium existimetur, tum etiam iudicis officio & auctoritate commodius expediri res posset, vt euenit in omnibus causis restitutionum in integrum, quas olim prætoris erat concedere aut præfecti vrbi aliorumve magistratuum pro sua cuiusque iurisdictione *l. 1. & tot. tit. D. de in integr. rest. tit. generali & seqq.*

9 In eo namque differunt interrogationes, quæ fiunt ex dispositione *d. c. quoniam frequenter*, ab iis quæ fiunt *ex d. c. significauit*, quod ex *d. c. significauit*, quibus testes audiuntur. At *ex c. quoniam frequenter*, non nisi valetudinarij aut mox abfuturi interrogantur. Item in eo quod qui deponunt, *ex d. c. significauit*, probant perpetuo: qui vero ex *d. c. quoniam* nō nisi intra annum. Denique in eo quod depositio facta ex vi *d. c. significauit*, continuo publicatur. At quæ facta est ex vi *d. c. quoniam*, manet obsignata penes iudicem nec ante contestationem publicatur. Gothofr. *ad d. l. in lege* ex Mynsing. & Ferrar. supradictis locis. [Obserua tamē in criminalibus non audiri testes ad futuram rei memoriam. Quod ita est accipiendum vt non possint audiri ad accusandum. Nam pro innocentia & iustificatione possunt audiri, dummodo reus iam de crimine sit interrogatus & ex ore responderit. Ea namque responsio in criminalibus pro contestatione est. Multo magis si contra eum auditi testes iam commissi proponantur, *Ita Senatus* pro Claudio Roux mense Aug. 1610.]

10 *L. cassus maiori, C. de testam.*

11 Qui scilicet aliter sibi prospicere potest, præstando nimirum diligentiam in quæstione facti distinctis articulis proponenda, quo facto super articulis distinctis secuta contestatione, postea obtinere poterit ex iure communi, vt testes interrogentur, vt seq. Desin. quod non similiter facere reus potest, qui exceptiones suas proponere nequit, antequam viderit non solùm quid sit in actoris intentione, sed etiam quibus mediis eam intentionem adiuuare ac fulcire actor velit.

12 *d. l. 5. §. vlt. de dol. except. d. l. qui in alterius* 42. *de reg. iul.*

13 Æquum enim est, haberi litem pro contestata in odium rei, per cuius tergiuersationem stat ne contestetur. Contumacia enim in contestando pro contestatione est, adeoque pro confessione, ita vt, si absoluta perfectáque sit contumacia, procedi possit etiam ad diffinitiuam sententiam, *l. consentaneum* 8. *C. quomod. & quand. iud.*

14 Quia nihil in eo fit contra iuris communis rationem aut ordinem, nec est, à Principe impetrandum, quod communi iure conceditur, *l. Imperatores* 30. *D. de reb. auct. iud. possid. alias l.* 15. *D. de priuil. cred.*

15 Vt dixi *num.* 9.

16 Metu scilicet subornationis, *c. fraternitatis, & cap. series. Extr. de testib.* vide Afflict. *decis.* 216. imo nec aduersarium interrogare posset, Osasc. *dec.* 10. *n.* 5. *&* 7. *&* *dec.* 97. [Vide Gabr. *lib.* 1. *comm. opin. de testib. concl.* 21. *vbi posuit* 71. *limitationes.* Iunge *Defin.* 43. 50 *J. tit.* 1.]

17 Quo maius periculum hoc casu est, ne probationes intercidant, *d. l. in lege* 40. *D. ad l. Aquil.* item, quia testium instrumentariorum fides non potest esse suspecta, cum sint illi ab vtraque parte electi & approbati. Nam & vnus testis plenam fidem faceret, qui ab vtraque parte esset approbatus. Specul. *in tit. de test. §. restat. de numero testium, colum.* 3. *in fin.* Cravet. *cons.* 100. *in fin.*

18 Diploma enim & rescriptum Principis semper necessarium est, vt diximus *n.* 4. *&* 8. nisi in casu, de quo *n.* 14. Solent autem in Gallia fieri rescripta ista & dirigi ad iudices Regios, iudices inquam, vel partium vel testium, vt scribit Gothofr. *ad d. l. in lege ex Paponio loc. S. cit.* Sed apud nos diriguntur ad iudicem ordinarium, id est, qui in causa principali quando moueretur, esset futurus iudex, Bart. & alij *in l. societatem, §. arbitrorum, col.* 4. *D. pro soc.* Alex. *cons.* 103. *col.* 1. *vol.* 3. Imo & ad alium quemlibet inquisitorem pro arbitrio Cancellarij aut Procancellarij sub Principis nomine rescriptum concedentis. Illud sanè semper requiritur, vt pars sit citata, vt tradunt DD. *ad d. c. quoniam frequenter. & ad Auth. si quis, C. de testib.* Addunt DD. requiri etiam interlocutionem iudicis, testes examinandos valetudinarios esse vel abfuturos, ex gloss. Bart. & aliis *ad d. l. in lege* Socin. iun. *cons.* 86. *n.* 14. *vol.* 1. Sed alio iure vtimur, sufficitque vt inquisitor, quisquis ille sit, testem de eo interroget, an sit valetudinarius aut abfuturus, salua aduersario facultate obiiciendi de nullitate si testis non eius sit qualitatis & conditionis.

19 Causam enim aliquam subesse oportet, timorem scilicet mortis, vel absentiæ, Bart. *in l. fin. C. de vsur. pupill.* Felin. *in d. c. significauit, col.* 3. Decius *cons.* 302.

DEFINITIO II.

Mortis probatio solis iudiciis contenta est, nisi cum mors est fundamentum intentionis.

MOrtis probationes vt plurimum difficiles sufficere qualescunque, id est, etiam leuiores, cum de re modici preiudicij agitur, non improbabili ratione nostris placuit. [1] Hactenus nimirum, vt in eum, qui vitam asserit, quæ multo facilioris probationis est, probandi onus transferatur. [2] Si quidem mortis cuiusque vnus tantum locus, vnum instans est, [3] vitæ vero & plures loci, & pluta tempora. [4] Sed si fundandæ

dandæ intentionis neceſſitas mortis probationem exigat, vt puta ſi teſtamentariam aut legitimam quis ſibi adferat hereditatem, quæ viuentis hominis nulla eſſe poteſt,[5] aut fideicommiſſariam quaſi defuncto eo, qui cum moreretur, reſtituere rogatus eſſet,[6] exactiſſima probatio requireretur[7] Et ſiue actor ille erit, cui probandi neceſſitas regulariter incumbet,[8] ſiue reus, qui & in exceptione ſua actor eſt,[9] ſi minus plenas mortis probationes adferat,[10] condemnabitur, tametſi nihil omnino aduerſarius præſtiterit.[11] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio, 9. April. 88.

1 Ex Bart. & aliis *ad l. 2. §. ſi dubitetur, D. teſtam. quemadm. aper.* Vnde eſt, quod ex inſtrumento, in quo dicitur, *Titius filius quondam Sempronij*, probatur mors Sempronij, Alex. *in l. 1. §. hoc autem, D. de operis noui nunc.* poſt Iacob. Butr. & Imol. [Vide Boër. *q.* 188. *n.* 1. vbi diſtinguit an agatur de re magni vel modici præiudicij, & an de morte recenti, an de antiqua, &, vt ille loquitur, de longinquo, vt ſi de re magni præiudicij & de morte recenti, exactiſſima probatio requiratur & de viſu, Alioqui ſufficiat probatio per indicia & per famam.]

2 Maximè vero, ſi à communiter accidentibus veriſimile ſit mortuũ eſſe aut præmortuum eum, de cuius morte tractatur, puta ſi non dubitetur mortuum eſſe filium cum patre aut matre, ſed tantum quis eorum ſit præmortuus. Oſaſch. *dec.* 108. *n.* 9. *ex l. qui duos, §. cum in bello, de reb. dub.* Addens *n.* 10. argumentum à communiter accidentibus, transferre onus probandi in aduerſarium, ex gloſſ. *in leg. neque natales, D. hoc tit.* Rom. *ſing.* 402. Euer. *in locis legal. c.* 56.

3 *L. vlt. D. de cond. inſt. l. qui duos* 18. §. 1. *D. de manum. teſtam.*

4 *L. an vſufructus* 56. *D. de vſufr. l. ſi vſusfructus* 8. *de vſufruct. legat. l. computationi* 68. *alias l. hereditatum, D. ad l. Falcid.*

5 *L. 1. D. de her. vel act. vend. l. donari* 29. *alias l. quidam. §. donationem, D. de donat.* Facit *l. vlt. C. de edict. Diui Hadrian. tollend.*

6 Quo caſu poteſt fideicommiſſum intercidere fideicommiſſario ipſo præmoriente, *l. filius familias* 114. §. *Diui* 1. *de leg.* 1. *l. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici, C. de iur. fiſc.*

7 Textus eſt elegans *in l. ſi eius* 34. *D. ad SC. Treb. & in l. ſed & in illo* 18. *D. de reb. dub.* Excipe tamen caſum *l. ex facto* 17. §. *ſi quis autem, D. ad SC. Treb.* vbi præſumitur in dubio, conditionem fideicommiſſi extitiſſe non fauore fideicommiſſi quod alioquin odioſum eſt, nec quod non humanius ſit, credere filium patri ſuperuixiſſe, *l. cum pubere* 22. *de reb. dub.* ſed quia proponebantur pater & filius ſimul periiſſe non diuerſis temporibus, nec proinde poterat videri defeciſſe conditio fideicommiſſi, ſi ſine liberis, quæ de ſuperuenientibus tantum intelligi debeat, vt poſt Bart. & Imol. tractat Oſaſch. *dec.* 108. *n.* 11. vbi & alias ad eum §. reſponſiones adfert, quas ibi vide, præſertim *n.* 14. vbi ſubiicit, aliud eſſe, ſi ſubſtitutus ſimul deceſſerit cum eo, cui fuerat ſubſtitutus, quia nec aliter poteſt admitti ex ſubſtitutione, quam ſi ſuperuixerit, *d. l. ſed & in illo.* Denique quoties alterum ſuperuiuere neceſſe eſt, non ſufficit quod ſimul decedant, & quiſquis ſuperuenientiam allegat, eam probare debet. *l. quod de pariter* 13. *D. eod.* Sicut & qui allegat vitam, *l. ſpadonem* 15. §. *qui abſolutus, de excuſ. tut.* Oſaſch. *ibid. num.* 11.

8 *Vulg. l. qui accuſare* 4. *C. de edend. l. actor quod aſſeuerat* 23. *C. h. tit.*

9 *L. quoties* 8. §. *qui dolo, l. in exceptionibus* 19. *D. eod.*

10 Debet enim vnuſquiſque plenißimè probare & implere intentionem ſuam, *l. 2. D. eod. l. vlt. C. de rei vind.* id eſt, fundamentum ſuæ intentionis etiamſi effectu ipſo ſit negatiuum, *l. optimam* 14. *Cod. de contr. & committ. ſtipul. l. in illa* 8. *de verb. oblig.* vbi Bart. & DD. Oſaſch. *d. dec.* 108. *n.* 3. *&* 5. *ex l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*

11 *d. l.* 4. *C. de edend.*

DEFINITIO III.

De probatione poſſeßionis & dominij.

POſſeſſio, quoniam facti magis quam iuris eſt,[1] per teſtes omnimodo probari debet.[2] Per inſtrumenta vix eſt vt probari vnquam poſſit,[3] niſi fauor antiquitatis, quæ alias probationes ſuſtulit, hanc vnam admitti neceſſario debere ſuadeat.[4] Probata autem præſentis temporis poſſeſſio in præteritum quoque probata intelligi debet[5] hactenus, vt contrariæ probationis onus in aduerſarium transferatur.[6] Dominij alia ratio eſt, quod cum, ſicut maioris eſt momenti,[7] ita difficilioris ſit probationis,[8] non facile præſumendum eſt, ne quidem ex præterita multorum annorum poſſeſſione,[9] ob idque plene probandum eſt, quoties principaliter, vt noſtri loquũtur, non incidenter dominij quæſtio exercetur.[10] Sane ſi fideicommiſſum petetur, quoniam agitur de omni iure, quod defunctus habuit, ſiue dominij, ſiue poſſeſſionis in fideicommiſſarium transferendo,[11] ſolam defuncti poſſeſſionem probare ſufficiet,[12] ſaluo eius iure, qui poſtea dominij controuerſiam fideicommiſſario facere volet.[13] Cæterum ſi de præcedente iuſta poſſidendi cauſa appareat facilius credendus eſt quis poſſediſſe, & quidem ex eo iure quo poſſidere potuit:[14] Sin plures cauſæ concurrent ex ea, quam ſibi fauorabilioté eſſe putauerit,[15] ſi voluntatis probatio contraria nulla ſit.[16] Inde fit, vt rem communem poſſidens non niſi pro ſua parte poſſidere videatur,[17] ſicut nec niſi pro ea parte teſtari, qui de re communi teſtatur,[18] vt ſuo tantum, non etiam alieno iure, quod non niſi improbe facere poſſet,[19] vti videatur. *Ita Senatus* pro D. de Chaſtillion, contra Dominas de Bouuant & d'Aiguebelette, prid. Non. Iunij 1588.

1 *L. denique* 19. *D. ex quib. cauſ. maior. l. cum heredes* 23. *in princ.* §. 1. *de acquir. poſſeſſ.*

2 Facta enim non præſumuntur vulg. iur.

3 *L. prædia* 48. vbi Bart. & alij, *D. de acquir. poſſeſſ.* Alex. *conſ.* 24. *num.* 2.

4 Dec. *conſ.* 6. *numer.* 36. *& conſ.* 302. *num.* 10. poſt Caſtr. & alios ibi citatos.

5 Salic. *in l. perſona C. de probat.* Socin. *conſ.* 89. *col.* 1. *verſ. ſed quid plura.* Idem è contrario pro dicente ſe adhuc poſſidere rem, quam antea poſſedit, maximè ſi poſſeſſio ſit recens. Bart. *in leg. ſiue poſſidetis, Cod eod.* Oſaſch. *dec.* 40. *n.* 9. id eſt, non antiquior biennio. Hier. Gabr. *conſ.* 193. *n.* 5. *& 6.* Non idem eſt contra negantẽ ſe poſſidere. Gabr, *ibid. n.* 4. [Simile eſt quod dici ſoler, Probata poſſeſſione antiquioris & vltimi temporis, medij quoque temporis poſſeſſionem præſumptiuè probatam intelligi ex Bart. *in l. Celſus, de vſucap. arg. d. l. ſiue poſſidetis.* Quod tamen Matheſil. *ſing.* 117. intelligit de poſſeſſione longi temporis non longiſſimi 30. vel 40. ann. quia poſſeſſio ciuilis, quæ ſolo animo retinetur non præſumitur duraſſe poſt decem annos propter obliuionem quæ ex decennio præſumitur. Itaque, inquit, probari oportet poſſeſſionem primi anni, & 11. & 21. & 31. & vltra ſi tractetur de præſcriptione 40. annor. Iunge *Defin.* 58. *ſ. de epiſc. & cler.*]

6 Nam contra præſumptionem iuris poteſt ſemper admitti probatio. Alex. *conſ.* 113. *col. fin. lib.* 1. *d. ſi chirographum* 14. *D. hoc tit.* [at non cõtra præſumptionem iuris & de iure,]niſi per confeſſionem partis, Oſaſc. *dec.* 101. *n.* 33. *& ſeq.*

7 Ideoque petitorium ſolet abſorbere poſſeſſorium, *nor. in l. naturaliter* 12. §. *nihil commune, de acq. poſſ.*

8 §. *commodum, Inſt. de interd.*

9 Guid. Pap. *q.* 28. Nec ſufficit quod probetur quis poſſediſſe tanquã dominus, *l. Titia* 48. *de ſolut.* Aret. *in §. ſed iſta. Inſt. de act. n.* 8. Gabr. *conſ.* 45. *num.* 6.

10 Not. *ad ſ. ſiue poſſidetis, & ad l. cum res C. hoc tit.*

11 *L.* 1. *D. ad SC. Treb.* Bart. *in l.* 1. *col. pen. de leg.* 1. Gabr. *conſ.* 46. *n.* 23. *&* 24.

12 Stilicet contra heredem grauatum, aut eius heredem, Crauet. *conſ.* 316. *n.* 5. *verſic.* 9. Natt. *conſ.* 400. Mantic. *lib.* 7. *tit.* 6. *n.* 5. Nam contra tertios poſſeſſores probandum eſt dominium. Manz. *ibid.* ex Alex. *conſ.* 82. *num.* 14. *vol.* 2. *& conſ.* 138. *n.* 8. *vol.* 6. Crauet. *conſ.* 61. *n.* 6. poſt Bald. *conſ.* 41. *vol.* 4. Natt. *d. conſ.* 400. *col. fin.* Idem eſt ſi contra heredem ipſum agatur non ex fideicommiſſo, ſed vindicatione, adeoque hypothecaria, vt concludit Hier. Gabr. *conſ.* 46. *n.* 48. aduerſus Bald. *in auth. contra, n.* 11. *C. ad Treb.* Iunge *Defin.* 11. *n.* 2.]. *ad SC. Treb.*

13 *L. de euictione* 69. *D. eod. tit. ad SC. Treb.* non enim plus iuris transferre poteſt reſtitutio hereditatis, quam defunctus habuerit, *leg.* 1. *D. eod. tit.* aut heres ipſe fuerat habiturus, *l.* 2. *eod.*

14 *L. quadam mulier* 77. *D. de rei vindic. l.* 2. *C. de acq. poſſ.* Bart. *in leg. Celſus, ff. de vſucap.* A primordio enim tituli poſterior formatur euentus, *l.* 1. *C. de impe. lucr. deſer. lib.* 10. Oſaſc. *dec.* 101. *n.* 37. *& ſeqq.* vbi addit, non ſufficere probari actus poſſeſſorios, niſi ſecuti probentur ex ea cauſa ex qua dicit quis ſe poſſidere, ex Alex. *conſ.* 50. *n.* 8. *vol.* 3. poſt Bart. *in l.* 1. §. *hoc interdicto, col.* 3. *de itin. act. priuat.* Inter actus autem poſſeſſorios primum locum obtinet fructuum perceptio. Bart. *in leg. qui vniuerſas, §. quod per colonum & in l. quamuis, §.* 1. *D. de acquir. poſſeſſ.* Alex. *conſ.* 133. *col.* 3. *vol.* 1.

15 *d. l. quadam mulier, de re vindic.* Intellige tamen, ſi vtraque cauſa ſit comparabilis, alioqui poſterior priorem deſtruit, *l. ſi quis ante conduxit* 10. *D. de acq. poſſ.*

16 Pura, ſi poſſeſſionis ſuæ titulum certum & vnicum allegauerit aut produxerit. Ex eo namque ſolo præſumitur poſſidere. Afflict. *dec.* 376. *n.* 5. Oſaſc. *d. dec.* 101. *n.* 37. *&* 38.

17 *L. duo fratres* 78. *D. de acq. hered.*

18 *L. ſerui electione* 5. §. *vlt. de legat.* 1. Quod ſi non partem, ſed ius aliquod in re habeat teſtator, de eo ſolo iure diſponere intelligitur, etiãſi futurum ſit vt morte finiatur, *ex l. vxor patrui. vbi not. C. de legat. l. quod in rerum* 24. § 1. *de legat.* 1. Didac. *ex communi, in cap. filius. Extr. de teſt. n.* 2. Niſi ius illud habeat teſtator vel partem iure hæredis. Tunc enim placet legatum omnino effectum habere & quod ad totam rem, *ex l. eum filius* 76. § *dominus.* vbi Bart. & alij *de legat.* 2. Didac. *vbi ſupr. n.* 3. *ad fin.* Iunge *l. vnum ex familia* 67. §. *ſi rem, eod. tit. de legat.* 2.

19 Ideoque præſumptio illa vitanda eſt, quæ delicti probationem induceret, *l. merito* 51. *D. pro ſocio.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IV.

Pecunia ſoluta præſumitur ſoluentis, niſi probetur contrarium, aliter tamen quam per confeſſionem perſonæ ſuſpectæ.

IN dubio quidem credendum eſt ſolutam pecuniam fuiſſe ſoluentis.[1] Sed admittit ea præſumptio probationem in contrarium,[2] adeoque ex nuda eius, qui ſoluit, confeſſione:[3] niſi proponas perſonam ſuſpectam, cuius proinde confeſſio quoque ſuſpecta ſit.[4] Finge maritum ære alieno laborantem, aut libertinæ conditionis hominem, quem talliabilem apellamus, cum ſuam conditionem non ignoraret,[5] profeſſum eſſe publico, ſi voles, inſtrumento ſoluiſſe ſe pretium rei, quam emit ex vxoris pecuniis; nullius momenti erit confeſſio, licet iurata,[6] quaſi quam donandi fraudandique animus magis quam veritatis fauor expreſſerit.[7] Nam etſi confeſſus ſit adhibito etiam iureiurando ſolutam ſibi dotem ab vxore, ſiue conſtante iam matrimonio,[8] ſiue tum, cum matrimonium contrahebatur,[9] nulla præcedente dotis promiſſione, perinde inanis erit confeſſio, ſi non aliis adminiculis fulciatur:[10] nec aliud erit, quamuis adiecerit maritus, debitam ſibi fuiſſe dotem aut vxori ex cauſa legati aut præcedentis alicuius promiſſionis, ſi neque de legato, neque de promiſſione aliunde appareat.[11] Sane ſi ab alio quam ab vxore factam ſolutionem vir profeſſus ſit, quaſi vxori debitam ex legato aliave iuſta cauſa, valebit ad probationem & obligationem ſola confeſſio, quamuis neque legatum neque præcedens alia vlla obligatio probetur.[12] Sed ſi numeratio reuera interuenerit, omnimodo confeſſioni ſtandum erit,[13] niſi probet aduerſarius, dicis tantum cauſa factam numerationem,[14] ne alioqui magno incommodo afficiantur huius conditionis homines, nemine cum iis contrahere volente, ſi bonam fidem agnoſcere prohibeantur.[15] Idem fere tractatus eſt, ſi inter perſonas ſuſpectas & prohibitas donatio ex cauſa remunerationis facta proponatur, quæ ſi meram contineret liberalitatem, non valeret. Neque enim ſtabimus donatoris aſſertioni, quantumuis iuratæ, ſed meritorum probationem à donatario exigemus, vt ex meritorum, quæ probabuntur, modo dodonationis quoque modus æſtimetur.[16] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Monſaint Iean & D. Dyuonne, die 17. Cal. Iul. 1588.

1 Scilicet cum ſoluit proprio nomine, quod & in dubio præſumendum eſt, Bart. *in l. 2. C. pro ſocio. & in l. ſi patruus, C. com. vtr. iud. & in l. Titio, §. altero, D. de admin. tut. ex l. & magis* 4. iunct. *l. 1. D. de ſolut.* Dec. *conſ. 651. n. 2.* Facit *l. cum propria 5. C. ſi quis alt. vel ſibi.*

2 Semper enim præſumptio probationi cedit, niſi ſit iuris & de iure *l. fin. in princ. C. quod met. cauſ.* Crauet. *conſ. 35. n. 5. & conſ. 146. n. 7.* Sed & contra præſumptionem iuris & de iure poteſt admitti probatio, non ſolùm per confeſſionem patris, ſed etiam per indirectum, id eſt, ratione facti quod iuris præſumptio ſupponit, vt tractat Oſaſch. *dec. 101. num. 33. & ſeqq.*

3 Facilè enim cuilibet contra ſe creditur, non etiam pro ſe. *l. inter ſtipulantem 83. §. 1. de verb. oblig. l. rationes 6. cum l. ſeq. C. hoc tit.*

4 *L. qui teſtamentum 27. D. de probat. l. cum quis decedens 37. §. pen. de leg. 3.*

5 Alioqui fraudis ſuſpicione careret, *l. omnes 17. §. Lucius, D. qua in fraud. cred.*

6 Iuſurandum enim etſi maximam vim ſolet habere: *l. cùm pater, §. filius matrem, de legat. 2.* præſertim ad probandum, *dict. l. cum quis 37. §. codicillis de leg. 3.* tamen æquè ſuſpectum eſt, cum adhibetur in actu ſuſpecto, ciúſque naturam induit, *l. vlt. C. de non num. pecun. l. 5. Cod. de legib.*

7 *d. l. qui teſtamentum, d. l. omnes, §. Lucius, Auth. ſed iam neceſſe*, vbi Cyn. Bar. Ang. & alij, *C. de donat. ant. nupt.* Cap. Thol. *dec. 340.* apud Aufr. Crauet. *conſ. 40.* Salic. *in l. ſi mater. C. de cont. empt.* Bald. *conſ. 66. vol. 1.*

8 Quo caſu alia ratione non valet confeſſio, ſcilicet, quæ donatio ſit inter virum & vxorem: quanquam ſi aliud nihil obſtaret, confirmaretur morte mariti in præiudicium heredum ipſius, *l. 2. C. de donat. caut. non num.*

9 Intellige ſemper quod ad creditores, vt ex huiuſmodi confeſſione non fraudentur. Nam quod ad maritum ipſum eiúſve heredes, id ſeruandum erit, quod ſcriptum eſt, *in d. l. 2. & 3. & in auth. quod locum, C. de dot. caut.*

10 Nam ſi vel dotis promiſſio vel alia iuſta cauſa præceſſerit, aliud erit, Alex. *conſ. 18. vol. 3.* Crauet. *d. conſ. 40. n. 5.* & alij ꝑ cit. *n. 7. & 16.*

11 Neque enim difficilius eſſet cauſam hanc falſo comminiſci, quam confeſſionem ipſam in fraudem creditorum, *l. 1. §. vlt. & ll. ſeqq. D. qua in fraud. cred.* Facit *l. quidam 29. §. vlt. D. ad SC. Vell.*

12 Eſt enim hæc vna limitatio ex iis, quas noſtri tradunt *ad d. Auth. ſed iam neceſſe, ex l. vir ab eo 49. & l. cum dotem 71. D. de iur. dot.* Etſi videtur Oſaſch. *dec. 20. n. 10.* hoc ita intelligere, vt ea confeſſio non noceat niſi confitenti marito & eius heredibus. Iunge eiuſdem Oſaſch. *dec. 172.* præſertim *num. 9. & 11.*

13 Hoc enim caſu videtur facta numeratio gratia implendæ confeſſionis & ſtipulationis, vt loquitur *l. cum enim 7. D. de nouat. l. 1. C. de dos. caut. non num.*

14 Vt *in l. 4. D. commod.* plus enim ſemper valet, quod agitur, quam quod ſimulatè concipitur, vt eſt *in tit. C. plus val. quod agit.*

15 Vt de minoribus ſcriptum eſt *in l. quod ſi minor 24. §. non ſemper de minor.* itémque in tutoribus. *l. quoties 9. §. nec vtique, de admin. tut.*

16 Guid. Pap. *q. 95.* Bart. *ad l. ſi fortè, de caſtr. pecul.* Alex. & modern. *in l. ſi donatione, C. de coll.* Rip. *ad d. l. ſi vnquam q. 15. C. de reuoc. donat.* Tiraq. *ibid.* in verb. *donatione, n. 20. & 88.*

DEFINITIO V.

Probatio inſinuationis non fit niſi per ſcripturam, ſed quam tamen etiam per teſtes aut per aliam ſcripturam probari ſufficit.

INſinuatio, & vt alius quilibet actus legitimus,[1] quem apud acta fieri oporteat,[2] per ſcripturam omnimodo probari debet, non per teſtes.[3] Cur enim apud acta fieri oporteret, ſi teſtes ſufficerent?[4] Sed ſi tamen ſcriptura eo nomine confecta caſu aliquo deperdita ſit, aut tam male cuſtodita vt reperiri nequeat, ſufficiet ſcripturam ipſam, nedum ſcripturæ amiſſionem, probari per teſtes,[5] ne poſtquam legi ſatisfactum eſt, probatio veritatis intercidat amiſſa ſcriptura,[6] cuius neceſſitatem is ipſe veritatis fauor induxerat.[7] Sed & cum de donationis inſinuatione tractaretur, viſum eſt ſatis eſſe, quod per donantis confeſſionem in eo quoque contentam inſtrumento, quod inter alios confectum erat, probaretur, ſcriptam aliquando fuiſſe inſinuationem,[8] ex eáque confeſſione plenam naſci probationem etiam contra ſingularem ſucceſſorem.[9] Non diſſimile eſt, quod noſtris placet, per duos teſtes probari poſſe factum ſolemniter & coram ſeptem teſtibus idoneis teſtamentum,[10] licet ad probandam ſolemnem defuncti hominis voluntatem non pauciores quam ſeptem teſtes requirantur.[11] *Ita Senatus 7. Cal. Iul. 1588.* & iterum in cauſa D. de Sarmoye & de Meximieu, 15. Cal. Aug. 1591.

1 Cuiuſmodi ſunt adoptio, legitimatio, emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, ſerui optio, & alij huiuſmodi, de quibus vide *l. actus legitimi 77. de reg. iur.* & ibi Petr. Fabr.

2 Nihil enim aliud eſt inſinuatio quam teſtificatio rei geſtæ apud acta, *l. donatio 25. in fin. l. data 27. C. de donat.*

3 Guid Pap. *q. 582.* vbi & alios pleroſque caſus recenſet, in quibus non admittitur probatio niſi per ſcripturam.

4 Inducta enim eſt ſolemnitas illa inſinuationis ad euitandas falſitates *d. l. data*, quarum periculum multo maius ſubeſt, cum teſtium vel priuatæ ſcripturæ fidei committitur, quam cum ex actis publicis & iudicialibus veritatis probatio elicitur, *arg. leg. teſtium facilitatem 18. in princ. C. de teſtib. l. ſcripturas 11. C. qui potior. in pign. hab. l. pen. C. ſi minor ſe maior. dix.*

5 *d. l. teſtium facilitatem, §. vlt.* vbi Bald. *& in l. emancipatione, C. de fid. inſtrum.*

6 Ita enim fieret, vt quod ad vnum effectum eſſet inductum, operaretur contrarium, contra *l. nulla 25. ff. de legib. l. quod fauore 6. C. eod. l. legata 14. D. de alim. legat.*

7 Non enim ſolent fieri ſcripturæ, niſi vt rerum geſtarum veritas & probatio conſeruetur, *l. contrahitur D. de pignor. l. in re 4. de fid. inſtrum. l. cùm te 5. C. de tranſact.*

8 Verba enim enunciatiua probant non ſolùm inter eaſdem partes, *l. optimam 14. C. de contrah. & commit. ſtipul.* ſed etiam inter alios contra enunciantem, præſertim ad probandam ex ipſius confeſſione ſolemnitatem, quam interueniſſe neceſſe ſit, vt actus valeat potiùs quam pereat, *ex reg. l. quoties 22. ff. de reb. dub.* Facit *l. Publia 26. §. 1. ff. depoſ. l. ſciendum 30. de verb. oblig. & ibi notat.*

9 Crauet. *conſ. 301. n. 5. per l. ex qua perſona 149. D. de reg. iur.*

10 Bart. communiter approbatus *in l. 2. C. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tab. & ad l. admonendi, num. 39. D. de iureiur.*

11 Scilicet regulariter *l. vlt. C. de teſt. §. ſed prædicta & ſeqq. Inſt. eod.* Simile eſt quod dicimus, ſi declarare teſtator velit aliquid, quod in teſtamento ſcriptum ſit obſcurius, poſſe id fieri ſine ſolemnitate, probatíque per duos teſtes, *ex reg. l. vbi numerus 12. D. de teſtib.* Hic enim nihil nunc dat, ſed datum ſignificat, inquit Vlp. *in l. heredes palam 21. §. 1. D. qui teſt. fac. poſſ.*

DEFINITIO

DEFINITIO VI.

Verba enunciatiua quando & quatenus probent in antiquis.

VErba enunciatiua prolata non incidenter ſed principaliter per modum cauſæ, vt noſtri loquuntur, probant in antiquis, non ſolum inter eaſdem, [1] ſed etiam inter alias partes. [2] Hactenus ſaltem vt contrariæ probationis onus in aduerſarium transferatur: [3] Id enim antiquitati tribuendum eſt, per quam fit, vt alias probationes haberi difficillimum ſit, [4] alioqui non probant contra tertium, niſi cum de re agitur, quæ ſit difficilis probationis. [5] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creiſſiaz, contra Syndicos de Cormoran, 5. Cal. Iul. 1588.

1 Nam inter eaſdem partes probant vtique etiam in non antiquis, Bart. *in l. ex ea ſcriptura, D. de don. ex l. Publia 26. §. 1. D. depoſ.*

2 Idem Bart. *ad l. ſciendum 30. n. 4. de verb. oblig. ad l. Lucius §. ſocer, ſol. matrim. l. cum ſcimus n. 1. C. de agr. & cenſ. lib. 11.*

3 Propter præſumptionem, quæ naſcitur ex antiquitate, Crauet. *paſſ. in tract. de antiq. temp.* Eſt enim ea vis præſumptionum omnium, vt onus probandi transferant in aduerſarium *l. alimenta 11. Cod. de neg. geſt. cum ſimilib.*

4 Alex. *conſ. 93. verſ. ex hiis vol. 6.* Crauet. *dict. tract. de antiq. temp. part. 1. verſ. ampliatur, num. 12. & 13.*

5 Puta ſi agatur de filiatione, quæ eſt difficillimæ ac penè impoſſibilis probationis, *l. filium 6. de his qui ſunt ſui vel alien. iuris leg. Lucius 83. de cond. & demonſtr.* Alex. & Crauet. *ſupradict. locis.* Apoſt. ad Alex. *conſ. 13. lib. 6.* Iunge *Deſin. 23. ĩ.* * Quando autem præſumatur filiatio vide apud Boër. *q. 299.* vbi inter cætera ait, *n. 2.* eũ qui natus eſt domi non præſumi filium domini ſi natus ſit ex ancilla & vt loquuntur pediſſequa. *Ita Senatus* in cauſa Amedei Dominici Teſtu & Amedeo Mugnier Maij 1615.

DEFINITIO VII.

An credatur iudici?

IVdici per ſententiam aſſerenti, viſum à ſe inſtrumentum ab actore productum, quo continebatur res actione depoſiti petitas penes reum depoſitas fuiſſe, hactenus creditur, vt inſtrumentum productum viſumque negari non poſſit, ſed nõ vt depoſitũ factũ probetur. [1] Præſertim ſi ponas ab ea ſententia prouocatum, [2] tametſi biennium ab eo die, quo lata eſt, præterierit, [3] ſi non alia concurrant probationis adminicula, conſtétque de inſtrumenti amiſſione, ſaltem ex eius cuius fuerat iureiurando. [4] Verbis enim enunciatiuis iudicis de litigatorum facto aut iure non credimus, niſi de iis, quæ coram ipſo fiunt tum cum pronunciat. [5] Sicut neque notario aut ſcribæ iudicis dicenti mandatam ſibi teſtium audiendorum poteſtatem, ſi de mandato non aliunde appareat. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Burneti & viduæ Ioannis Pelleterij, 3. Id. Iul. 1588.

1 *Cap. quoniam contra.* vbi Abb. Fel. & alij, *Extr. de probation.* Bald. *in l. optimam, C. de contr. & comm. ſtip.* Bart. *in l. acta, D. de re iud. & in l. 1. C. de relat.* Crauet. *conſ. 171. n. 6. & conſ. 197. n. 10. & 265. n. 3.* vbi ait, ſententiam iudicis non probare factum, puta conſenſum partium.

2 Non enim poteſt ſententia ius facere à qua eſt appellatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Diuerſum eſſet, ſi ante multos annos ea ſententia lata proponeretur. Tunc enim præſumerentur omnia ſolemniter acta, poſteaquam acta ſunt deperdita. Bald. poſt Cynum *in l. emancipatione, C. de fid. inſtrum.* & alij, quos refert Boër. *q. 15. in fin.*

4 *L. cum quidam 21. C. de fid. inſtrum.*

5 Bart. *in auth. niſi breuiores, C. de ſent. ex breuic. recit. & alij ſ. citat. num. 1.*

6 Guid. Pap. *quæſt. 126.*

DEFINITIO VIII.

Quomodo probari poſſit matrimonium.

MAtrimonij probatio cum ſit & difficilis & fauorabilis, per teſtem vnum cum fama impleri creditur, quod ſine alterius matrimonij præiudicio fiat. [1] Eadem ratio facit, vt alterius filium quem eſſe, quod multo difficilioris eſt probationis, [2] per coniecturas probari poſſit, [3] adeoque per ſolam famam, tametſi parentum tractatus nullus probetur, [4] hactenus ſaltem, vt qui negat probandi neceſſitate oneretur: [5] Maxime vero, ſi alia quoque adminicula quantulacunque concurrant, [6] vt puta ſi probationem illud faciat difficiliorem, quod diſtantia ſint locorum aut temporum interualla. Solet enim ea res facere, vt leuiores quoque probationes admitti debeant, quæ alioqui non admitterentur. [7] Illa vero longe fortior erit probatio, ſi is, qui filius dicitur, in quaſi poſſeſſione filiationis, vt aiunt, fuiſſe probetur, [8] id eſt, ſic tractatus & habitus vt filius ab iis, quos ipſe viciſſim vt parentes obſeruauerit & coluerit. [9] Nam & generale illud eſt, vt qui in quaſi poſſeſſione alterius cuiuſlibet qualitatis conſtitutus reperitur, [10] in ea retineri debeat, [11] quouſque contrariis aduerſarij probationibus ſuperetur. [12] Idque in propoſito tanto magis obtinere debet, quod etiam Pontificio perinde ac ciuili iure in liberæ mulieris conſuetudine nuptiæ potius intelligendæ ſunt, quam concubinatus, [13] ne delicti præſumptio, quæ ſi aliud nihil vrgeat ſemper vitanda eſt, [14] temere inducatur. [15] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Muſier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 *Ex dec. Cap. Tholoſ. 173.* Innoc. *in c. præterea, de teſtib. & cap. illud, de præſumpt.* Notab. *gloſſ. in cap. 1. de apell. & in cap. veniens 2. de teſtib.*

2 Imo penè impoſſibilis, vt dixi *Deſin. 6. n. 5. ſ. eod. ex l. Lucius 83. de cond. & demonſtr.*

3 Quomodo & cætera omnia, quæ ſunt difficilis probationis, *l. non omnes 55. §. à barbaris, D. de re milit.*

4 Anton. de Butr. *in c. ex tranſmiſſa Extr. qui filij ſint legitim.* quem refert & ſequitur Dec. *conſ. 272. incip. viſo proceſſu, n. 4. circa med.*

5 Fulgoſ. *conſ. 138. incip. viſis præcepto facto, col. 2.*

6 Salic. *in l. 1. in princ. C. de teſtib.* quem ſequitur Alex. *conſ. 25. incip. in cauſa vertente inter Antonium, col. pen. vol. 2.*

7 Vnde eſt, quod etiam inſtrumento minus ſolemni credi ſolet propter locorum diſtantiam, Bart. *in l. admonendi, n. 42. D. de iureiur.* Bald. *in l. comparationes, C. de fid. inſtr.* Corn. *conſ. 247. col. 12. in princ. vol. 2.*

8 Nemo enim dubitat, quin ſaltem hoc caſu transferatur onus probandi in aduerſarium, *ex not. in l. non nudis, & in l. non epiſtolis, C. hoc tit.*

9 *L. 1. §. 1.* vbi Bart. *D. de quæſt.* Idem Bart. *in d. l. non nudis, in leg. 1. D. quor. bon. in l. 1. §. idem per contrarium, D. de liber. agnoſc. & in leg. fin. D. hoc tit.* Iacob. Butrig *in l. quidam 13. eod. tit. ex l. cum de lanionis 18. §. aſinam.* in illis verbis, *Sed fide dominica coleretur, D. de inſtruct. & inſtrum. leg.* Alciat. 1. *præſ. cap. 19.*

10 Quod ipſum etiam per ſolam famam ſufficienter probari creditur ſaltem ad transferendum onus probandi in aduerſarium. Bart. *in l. de minore, §. plurium, D. de quæſt. l. ſi mater, C. ne de ſtat. defunct. l. 2. C. ſi ſeruus aut lib. ad decur. aſpir.*

11 *L. moueor 4. C. ſi ſeruus export. vend.*

12 Semper enim ſupereſt locus veritati, *l. Impp. 29. §. vlt. D. hoc tit. cum ſimilib.*

13 *L. in liberæ 24.* vbi Bald. *D. de rit. nupt.* Facit *l. ſi vicinis 9. C. de nupt. l. filium 6. in fin. de his qui ſunt ſui vel alien. iur.*

14 *d. l. moueor, in fin. l. merito 51. D. pro ſocio.*

15 Concubinatus enim hodie prohibitus eſt iure canonico vt & alius quilibet coitus tanquam illicitus extra matrimonium, Bart. & alij *in l. 3 D. de concub.*

DEFINITIO IX.

Minor ætas probatur per teſtes colligentes ætatem ex aſpectu, ſed non per dationem ſolam curatoris.

IN probatione minoris ætatis placet ſufficere, quod teſtes ætatem ex aſpectu colligant. [1] Sed non ſufficiet, quod ei, qui minor dicitur, curator datus ſit tanquam minori, niſi cum iis res ſit, qui curatoris dationi adfuerunt & conſenſerunt. [2] Ne alioqui facile ſit hoc prætextu probandi onus in eum transferre, qui ſciens & prudens cum [3] re vera maiore contraxerit. [4] *Ita Senatus* pro N. Franciſco Denarie, contra Bartholomæam de Valon, 8. Id. Aug. 1588.

1 Bart. *in l. de minore, n. 6. & 8. & in l. minor, n. 1. D. de minor.*

2 Nam quod ad eos, datio curatoris probat minorem ætatem, ſed non quod ad tertium, Alex. *conſ. 21. vol. 1.*

3 Finge agnatum proximum: is enim præſumitur ſcire ætatem agnati, ac multo magis ſi tutor eius fuerit, *l. de tutela 7. C. de in integr. reſtit.*

Source : BIU Cujas

restit. min. l. octaui 9. in fin. D. vnd. cogn. Facit *l. si vicinis 9. C. de nupt.* sufficitque ea præsumptio ad transferendum onus probandi in negantem. Rol. à Val. *cons. 19. n. 39. lib. 1.*

2 *L. 3. vers. quod si per iniuriam, C. si min. se maior. dixer.*

DEFINITIO X

Conditio rei probatur per vnicam recognitionem etiam sine aliis adminiculis, conditio personæ non item.

MVltum interest, an de prædij, an de personæ, iure & conditione tractetur. Etsi enim prædia quoque omnia præsumuntur libera, &, vt loquuntur, allodialia,[1] vnica tamen professio & recognitio sufficit vt probentur feudalia vel emphyteuticaria.[2] At si quis deditiæ conditionis esse dicatur, duplici professione & recognitione opus est,[3] aut ea saltem adminicula concurrere oportet, si vnica recognitio proferatur, ex quibus constare possit non sine causa vel effectu eam factam esse professionem.[4] Itaque si recognitio antiqua proponatur, quæ ad antiquiorem aliam referatur, designato die & Consule, licet de antiquiore illa non appareat, dummodo à maioribus facta sit, sufficiens erit probatio,[5] non secus, ac si duplex recognitio exhiberetur.[6] *Ita Senatũ* iudicasse in causa quadam D. Comitis Turnonij relatum sæpius est. *Et iterum* me præsente in causa liberorum D. de Nouelles & procuratoris fiscalis Gebennensis, 4. Id. April. 1593. Iunge Defin. 19. infr. De dedit. libert. tol.

1 *Vulg. l. altius 8. C. de seruit. & aqua. l. cũ eo 9. D. de seru. vrb. prad.* sicut & homines omnes præsumuntur liberi, quia tales nascuntur, *l. manumissiones 4. D. de iust. & iur. l. libertus, D. de stat. hom. l. vnic. Cod. de SC. Claud. toll.*

2 Quia domino prædij licet rei suæ conditionem facere deteriorem multo magis ex sua confessione & enunciatione probationem aduersario præbere, *arg. l. Publia 26. §. 1. D. depos.* Nulla enim fortior probatio est, quam quæ fit per confessionem partis, *l. generaliter, C. de non num. pecun. l. cum de indebito, D. hoc tit.*

3 Guid. Pap. *q. 272. in fin. & quæst. 315.*

4 Text. est *in l. cum scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.* quæ nec pluribus confessionibus contenta est, si non alia quoque adminicula concurrant. Quod tamen accipiendum est de pluribus confessionibus factis ad inducendam qualitatem potius, quam qualitatis probationem. Nec enim volens quisquam liber & ingenuus conditionem suam mutare potest, *l. nec si volens 6. de lib. caus.* quia nemo dominus est membrorum suorum, *l. liber homo 13. in princ. D. ad l. Aquil.* Sed confessio, quæ non potest mutare conditionem, facilius inducit probationem mutatæ conditionis, *l. Publia 26. §. 1. D. depos.* Sufficit enim vt appareat præcedentem confessionem aut non sine causa factam fuisse, aut ex secuto effectu vires sumpsisse.

5 Non enim potest dici facta sine causa confessio, quæ ad aliam antiquiorem refertur, & in antiquis verba enunciatiua probant, præsertim inter easdem partes eatúmque successores non tantùm vniuersales, sed etiam singulares. Bart. *in l. facta, §. si heres, D. ad SC. Trebell.* Cravet. *cons. 29. num. 1.*

6 Quo casunulla esset dubitatio, quia geminatio actus solet potentius operari & inferre certam scientiam, *l. si mulier 22. C. ad SC. Velleian.* Bart. *in l. cum scimus, & in l. Ballista.* vbi omnes, *D. ad Treb.* Rom. *cons. 65. viso themate, col. 2. cum simil. cumul.* per Dec. *in l. ex his, col. 2. C. de test. mil.* Iunge *Defin. 76. j. de iur. emphyt.*

DEFINITIO XI.

Clericatus probandus est per scripturam, & qualis debeat esse scriptura.

CLericatus probari per scripturam debet non per testes,[1] si non amissa sit scriptura eáque amissio per testes, quod fieri potest, probetur.[2] Cæterum non sufficiet, quod qui se clericum dicit, probet se presbyterum cum fieri possit vt per saltum promotus sit.[3] Clericatus autem literas, quæ proferuntur, vt fidem faciant, oportet esse subscriptas ab Episcopo aut vicario, qui characterem imprimit, ne alioqui facilè sit falsum fingere.[5] Si tamen, ex aliis similibus literis appareat ita obseruare solitum Episcopum, vt pro subscriptione sigillum suum soliúsque Secretarij manum adhiberi iuberet, fidem facient literæ etiam quæ ab Episcopo non fuerint subscriptæ.[6] Præsertim si alios ordines adeóque presbyteratum subinde adeptum appareat.[7] Vitanda enim est præsumptio delicti[8] & per saltum promotionis:[9] adeoque publice interest, ne tot probationes intercidant.[10] Sed & cum de sola beneficij possessione apud iudicem laicum agitur,[11] sufficit vt qui se clericum dicit, se in quasi possessione clericatus esse probet.[12] *Ita Senatus* in causa Ioannis Chauellard & Claudij Poysat, 3. Cal. Ianuar. 1589.

1 Vt & alia pleraque, de quibus Guid. Pap. *q.* 582.

2 *L. testium facilitatem 18. §. vlt. C. de testib.* & ibi Bald. & *in l. emancipatione, C. de fid. instrum.* Iunge *Defin. 5. n. 5. 3. eod.*

3 Guil. Bened. in verb. *& vxorem, in tract. de succeff. ab intest. n. 834.* Chassan. *in titul. de iustices & droit d'icelles in rub. Messiers & sergens* in verb. *sont creus, n. 12.* post Bart. *in leg. illud, D. de acquir. hered.* Cravet. *cons. 134. n. 45.* vbi limitat, si concurrat longum tempus.

4 Subscriptio enim illa est præcipuè, quæ rei gestæ fidem facit, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus, de verb. oblig. l. si non subscripsisti 15. Cod. de admin. tut.*

5 Etiamsi adsit signum & sigillum Episcopi, *in l. 2. de reb. alien. non alien.* etsi non facit subscriptio, quo minus falsum committi possit, *leg. vlt. C. plur. valer. quod agit.*

6 Consuetudo enim Episcopi & regionis hac in re, vt & in aliis plerisque seruanda est, *l. 2.* ibi, *secundum leges moréque locorum, C. testam. quemadm. aper. l. 3. §. vlt. ff. de testib. cum similib.*

7 Cum sine clericatu non posset ordinum collatio valere.

8 *L. 4. C. si seru. export. ven. l. merito 51. ff. pro soc.*

9 Delictum enim est, si quis per saltum promoueatur. *tot. tit. de cler. per salt. promot.*

10 *L. 1. ff. de off. prator.* Guid. Pap. *q.* 474.

11 Neque enim iudex laicus est competens in petitorio beneficij. Idem Guid. Pap. *q. 1.*

12 Idem Guid. Pap. *q. 138. n. 3.* vbi rationem reddit, quod probatio tituli clericalis sit quid spirituale, *ex c. si iudex laicus, de sent. excomm. in 6.*

DEFINITIO XII.

Confidentiæ probatio difficilis est, ideoque fieri potest per coniecturas.

COnfidentiæ probationes, licet minus claræ & apertæ, ac ex solis coniecturis, dummodo probabilibus, admittendæ sunt:[1] quoniam, quæ in rebus profanis dicitur simulatio, hanc in beneficialibus confidentiam appellamus:[2] cuius probatio perdifficilis esse solet, quod non nisi occultè ac per cuniculos fiat.[3] *Ita Senatus* in causa Humberti Chambard, & Francisci Chabod, Prid. Id. Dec. 1588.

1 *Arg. l. non omnes 5. §. à barbaris, ff. de re milit.* nam & manifestum dicitur; quod elicitur per coniecturas, *l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

2 Vide regulam & ordinationem Pij V. summi Pontificis de confidentia. [Quæ constituit inter cætera vt pro confidentiæ probatione quilibet testes admittantur etiam singulares criminosi, & infames. Itémque vt sufficiat ex alterutra duntaxat parte confidentiam interuenisse. Et ex quibus causis confidentia probari possit, aut præsumi.]

3 Alioqui nunquam probari posset simulatio, vt tractant DD. *ad l. emptione, C. si quis alteri vel sibi.* Cravet. latè *cons. 176. n. 7.* Facit *l. dolum 6. C. de dolo.* Est autem confidentia species simoniæ.

DEFINITIO XIII.

Ex iis, quæ resignans fecit in beneficio resignatorio ignorante, non probatur confidentia.

NOn benè probabatur confidentia ex eo solo, quod appareret resignantem multa in beneficio post resignationem fecisse, quasi beneficium adhuc possideret:[1] Cum ex aduerso probaretur, multa quoque & plura fecisse resignatarium iure legitimi possessoris,[2] neque constaret vidente aut sciente resignatario facta esse, quæ resignans fecerat.[3] Itaque pronunciauit Senatus, resignatarium ante omnia restituendum aduersus spoliatorem,[4] qui confidentiam obiiciebat. Quidni vero? Cum & contra ipsum resignantem, si quid ab eo spoliandi animo factum esset, restitueretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa, licet alio posteriore placito. *Sine die.*

1 Licet soleat probari simulatio ex hac coniectura, cum is, qui tradidisse dicitur, remansit in possessione, *l. sicut 8. §. superuacuum ff. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit.*

2 Præsu-

Source : BIU Cujas

2 Præsumendus enim erat, feciſſe ex titulo præcedenti, *leg. quædam mulier 77. de rei vind. l. 2.* vbi Bart. *C. de acq. poſſeſſ.* Dixi *Defin. 3. n. 14. 5.*

3 Ita credendus erat potius clam feciſſe, *l. 3. § clam facere, ff. quod vi aut clam.*

4 *Ex cap. in literis & tot. tit. Extr. de reſtit. ſpoliat.*

5 *Cap. olim vbi not. Extr. eod.*

DEFINITIO XIV.

Per inſtrumentum locationis nec dominium probatur nec poſſeſſio ſed probatur tamen ſpoliatio.

ETſi per inſtrumentum locationis nec dominium probetur nec plenè poſſeſſio,[1] niſi ſecuta probetur perceptio fructuum aut penſionis, quæ loco fructuum eſt :[2] probari tamen poteſt ſpoliatio, ex eo ſolo, quod quis alieni beneficij fructus locauerit tanquam ſuos aut tanquam beneficij ad ſe pertinentis : ſpoliatio enim eſt adeóque violenta, quoties inuito eo, ad quem beneficium pertinet, alius poſſeſſionem ingreditur,[3] licet aperte vis nulla fiat.[4] Sed etſi ignorante eo, ſpoliatio eſt, quamuis non violenta.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Cap. inter dilectos, Ext. de fid. inſtrum.* Vide Alex. *conſ. 68. lib. 3.*

2 Nam per fructuum perceptionem & penſionis ſolutionem probatur plenè poſſeſſio, non tamen dominium. *Not. in d. c. inter dilectos. l. Titia 48. D. de ſolut.*

3 Vi enim factum dicitur, ſi quis contra quam prohiberetur fecerit, *l. 1. § quid ſit vi factum, ff. quod vi aut clam.*

4 Non enim vis tantum eſt ſi homines vulnerentur, ſed & quoties quis rem etiam ſuam aut ſibi debitam non per iudicem repoſcit, *l. extat 13. ff. quod met. cauſ.*

5 Sed clandeſtina. Clam enim facere videtur, qui aduerſarium celauit, nec ei denunciauit, ſi modo timuit eius controuerſiam aut timere debuit. *l. 3. § clam facere, D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XV.

Regulas Cancellariæ Romanæ ſufficit allegare, licet non proferantur ſub plumbo.

QVi veteres Romanæ Cancellariæ regulas allegat non eſt arctandus, vt eas ſub plumbo, quod aiunt, exhibeat, quia ſunt notoriæ Senatui, qui ſecundum eas tam ſæpè pronunciauit, vt earum aut fides aut ſubſtantia in dubium reuocari non poſſit.[1] Nec quod in ſingula luſtra mutari poſſunt, quicquam facit, cum non eo minus obſeruari videamus vt ſint perpetuæ.[2] Itaque qui correctas aut immutatas dicet, idpſum probare debebit.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sunt enim conſtitutiones generales, quas nec ignorare cuiquam, nec diſſimulare permittitur, *l. pen. C. de iur. & fact. ignor.*

2 Quod enim non mutatur, quare ſtare prohibeatur ? *vulg. l. ſancimus 27. C. de teſt. l. præcipimus 32. in fin. C. de appellat.* Neque vero ſemper attenditur quod fieri poteſt, donec factum ſit, *l. 1. § qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtament.*

3 Quomodo probare debet, quiſquis dicit mutatam eſſe voluntatem, *l. eum qui voluntatem 22. D. de probat.* iunct. *l. 3. eod.*

DEFINITIO XVI.

Non debet iudex admittere litigatores ad probandum, niſi de eo requiſitus.

COllitigatores, qui non petierunt admitti ſe ad probandum, non poteſt iudex ex officio admittere, tametſi eam facti quæſtionem implicitam videat, quæ ſine probationibus explicari non poſſit.[1] Credibile enim eſt, ideo non poſtulari facultatem probandi, quod probatione deſperetur.[1] Sed & cum ex litigatorum conſenſu lis in eum ſtatum deducta eſt, vt iudicis ſententia expectetur, quod Pragmatici dicunt concluſum eſſe in cauſa, magis eſt, vt à probationibus, quibus litem inſtruere fortaſſis potuiſſent, receſſiſſe videantur.[3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Cal. Febr. 1589. Suaſerim tamen bono iudici, vt per interlocutionem extorqueat conſenſum eius ex collitigatoribus, cui incumbit onus probandi, iubeátque deliberare eum, an ad probandum admitti velit, necne, vt certiore minúſque ſuſpecto iudicio ad ſententiam peruenire poſſit.[4]

1 Non enim ſolet nec debet iudex officium ſuum impertiri, niſi petenti, *l. 4. § hoc autem iudicium, ff. de damn. infect.* niſi in caſibus, quos recenſet Ripa. ibid. vbi vide.

2 Vnde enim poteſt iudex diuinare, an litigatores habeant teſtes aut alias probationes quas velint producere ? Aut cur non dicant litigatores, ſe velle probare ſi poſſint ? Nam & plerumque deficit probatio, licet ius non deficiat, *l. 1. C. ſi aduerſ. cred. l. duo ſunt Titij 30. de teſt. tut.*

3 Per proceſſum enim ad vlteriora renunciatur anterioribus. Notant noſtri. *Not. ad l. à procedente, 4. C. de dilat.*

4 Intereſt enim iudicis & reipublicæ ita ferri ſententiam, vt prætextu nouarum probationum retractari non poſſit, *arg. l. ſingulis 6. de except. rei iudic. cum ſimilib. 14.*

DEFINITIO XVII.

Confeſſio defuncti nocet heredi puro, non ei, qui beneficium legis implorauit, ſi de re ipſius agatur non de hereditaria.

CONfeſſio, quam quis fecerit in vna inſtantia, probat contra purum heredem etiam in alia, ſicut & contra ipſum confitentem probaret, ſi viueret, quando vna eádémque puri heredis & defuncti perſona eſſe intelligitur.[1] Sed in eo herede, qui non niſi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit ; aliud eſt, ſi de re agatur, quæ ad ipſum proprio non hereditario iure pertineat, quoniam hac parte alia perſona eſt,[2] cui nocere confeſſionem ab alio factam ex vulgata iuris regula non oportet.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Febr. 1589.

1 *L. cum heres 11. D. de diuerſ. temp. præſcr. l. nihil eſt aliud 24. D. de verb. ſignif. cum ſimilib.* Vide Guid. Pap. *q. 254.*

2 Siquidem & beneficio conſtitutionis Iuſtiniani *in l. vlt. C. de iur. delib.* neque bona neque iura heredis, qui legis beneficium implorauit, confunduntur cum bonis defuncti.

3 *Tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. non nocer. l. vltim. D. de interrog. in iur. fac. l. nam poſteaquam 9. § fin. & l. ſeq. D. de iureiur.*

DEFINITIO XVIII.

Virgini creditur iuranti ſe ab aliquo cognitam, non etiam meretrici, cui nec permittitur iuſiurandum deferre.

CReditur virgini dicenti ſe ab aliquo cognitam, & ex eo prægnantem eſſe : meretrici non item : Quanquam ſi conſtet habitaſſe meretricem cum eo, à quo ſe dicit cognitam, locus eſſe poteſt condemnationi fiduciariæ, & vt aiunt, prouiſionali pendente lite.[1] Ar quid ſi ea, quæ iam ante ex alio prægnans fuit, dicat ſe, à quo tempore peperit, non ab alio cognitam, quam ex quo ſe dicit nunc prægnantem ? An ei iurare licebit ? Minimè vero, quia turpis perſona eſt.[2] Ergo nec iuſiurandum deferre reo poterit, non illa ſolùm ratione, quod ipſi referre reus non poſſit ;[3] ſed etiam, quia vtrum ab alio cognita mulier ſit neſcire vir poteſt.[4] Sane iuſiurandum aſſertionis, vt vocant, aut de calumnia ex vtraque parte interponendum eſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa Antoniæ Rubaton, contra Aduocatum Bernard 13. Calendas Martij 1589.

1 Boër. *q. 299. in fin. & q. 319.* Papon. *lib. 22. ſyntagm. tit. de adulter. Areſt. 13.* [Vide Maſcard. *de probat.* in verb. *coitus n. 24.* Bald. *c. 1. § iniuria de apoſt.* Card. *in c. 1. Extr. de adult.* Clar. *in § fluprum verſ. Sed pone.* Cravet. *conſ. 166. n. 5.*]

2 Cuiuſmodi perſonis permittendum non eſt vt in cauſa ſua iudices fiant, quod euenire, ſi ipſarum iuramento res committeretur, *leg. 1. D. quar. rer. act. non det.*

3 Cum modeſtius faciat, qui iuſiurandum ex neceſſitate refert, quam qui ipſe iurat, *l. illud, 25. § 1. D. de conſt. pecun.* Nam nec aliæ perſonæ iuſiurandum deferentes audiri debent, quam quæ ad id habiles ſunt *l. tutor. 35. § 1. D. de iureiur.*

4 Nemo autem de alieno facto iurare vnquam cogendus eſt, *l. Marcellus 11. § iurare D. rer. amot.*

5 *d. l. Marcellus, § 1. l. iuſiurandum & ad pecunias 34. § qui iuſiurandum, D. de iureiur.* Vide Bald. & Caſtr. *ad l. manifeſta 38. eod.* Eundem Caſtrenſ. *in § nis prætor. d. l. iuſiurandum.* Alex. *conſ. 158. vol. 5.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XIX.

Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, sed de consuetudine, non de iure.

LIteris extraiudicialibus Abbatum, Episcoporum, aliorumve ordinariorum non creditur, quod ad tempus concessionis attinet, sicut nec sigillis, præterquam in præiudicium ipsorum & producentis, maxime vero si testes nulli subscripserint, [1] Ne alioqui facile sit prælato die fraudem comminisci in eius necem, cui antea ius fuerit iam quæsitum. [2] Sed quamquam iuris ratio ita suadet, attamen inueterata consuetudine plerisque Senatusconsultis adprobata receptum est, vt huiusmodi scripturarum in omnibus tanta fides sit, quanta si essent publicæ, non solum si ab ipsis ordinariis subscriptæ sunt, [3] sed & si ab eorum dūtaxat amanuēsibus, quamuis alij testes nulli interuenerint. Itaque si quis earum fidem in dubium reuocare velit, perinde falsi accusationem instituere, & in crimen subscribere debet, acsi publicum instrumentum esset impugnaturus. [4] *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Vincentij Laurei Cardinalis du Monteuis & Reuerendi Petri Goyet de Prioratu Nantuacensi collitigantium, 7. Calend. Mart. 1589.

1 Guid.Pap. *q.*175. Panorm. & Felin. *in c. post cessionem, Extr.de probat.& in c. scripta de fid.instrum.*

2 Vt in specie *l.scripturas* 11.*C.qui potior.in pign.hab.* vbi Bart. itémque Bald. *l.repetita* 3.*D.de fid.instrum.& l.si creditor, C.de falsi.* Abb. *in c.*2. *Extr.de fid.instrum.* Tiraq. *de retract.conuent.*§.1.*gloss.*7.*n.*13.*vsque ad* 48.

3 Qui casus minorem dubitationem habet, quia minor subest suspicio falsitatis in subscriptione ipsius ordinarij, quam in subscriptione amanuensis.

4 Idque propter publicam, vtputo, vtilitatem & ad materiam litium minuendam.

DEFINITIO XX.

Non sufficit sigillum, vbi necessaria est subscriptio.

LIteræ iudicis alteriusve cuiuscunque personæ publicæ quantumuis publicum sigillum habeāt, nullam tamen fidem faciunt, nisi ab eo ipso, cuius nomen præ se ferunt, subsignatæ sint, aut ab amanuēsi eius aliove qui subsignandi mandatum habeat & potestatem. [1] *Ita Senatus* sæpius.

1 Guid.Pap. *d. q.*175. Nam & sigillum potest adhiberi fraude interdum conquisita, *vt in l.*2. *C.de reb.alien.non alienand. l.vlt. Cod.plus valer. quod agit.*

DEFINITIO XXI.

Pecunia credita filio & patri simul, aut matri, quando ad vtrumque peruenisse præsumatur.

SI mater & filius simul cum alio contrahant, pecuniamque ambo accipiant aut sibi numeratam profiteantur, credimus eam ad quemlibet pro dimidia parte deuenisse: [1] nisi proponas matrem filij tutricem vel curatricem fuisse. Semper enim præsumitur tota pecunia ad eum peruenisse qui habuit administrationem, [2] nec aliud in patre obseruatur, quam in matre. [3] Etsi enim in eo plus iuris habet quod legitimus administrator est bonorum aduentitiorum filij, [4] tamen in ea pecunia, qua cum filio accipit & cuius habendæ filius familias æque capax est, puta ex causa dotis, [5] nihil est quod impediat ne ad filium pro sua parte pecunia peruenisse præsumatur: nisi eo casu quo constet totius familiæ & acceptæ pecuniæ gubernationem penes patrem fuisse, nimirum patre & filio cum filij vxore simul habitantibus, soloque patre matrimonij onera ferente. [6] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1590.

1 *Ex l.reos* 1.§.*cum in tabulis, de duobus reis.* Boër. *quæst.* 23. *num.*9. 10. *&* 11.

2 Cinus *in addit. ad l.si cum dotem,* §.*transgrediamur, D.solut.matr.* Boër. *d.q.*23 *n.*12.

3 Boër. *d.q.*23.*n.*10.*&* 11. *ex d.*§.*transgrediamur.*

4 *L.cum oportet* 6. *& l.vlt.C. de bon.qua liber.*

5 *L. Pomponius Philadelphus* 35.*D. famil. erciscr.*

6 Ibi enim debet esse tota dos vbi sunt tota onera matrimonij. Boër. *d.q.*23, Castr. *cons.*296. incip. *visis actis*, vol. 1.*n.*1. Cravet. *cons.*91. Eman. Soarez *in tit. D.col.pen.* Facit *l.si is qui* 56.§.*ibi dos,& seq. D.de iur. dot. & d.l.si cum dotem* 22. §.*transgrediamur.*

DEFINITIO XXII.

Coniugibus simul vendentibus ad quem pecunia peruenisse præsumatur.

SVperioribus consequens est, vt si vir & vxor simul vendiderint, non aliter præsumendum sit totam pecuniam ad maritum peruenisse, quam si aut mariti res vendita sit, aut mulieris fundus dotalis, [1] quippe qui constante matrimonio in bonis mariti est, [2] licet re vera sit mulieris. [3] Nam & suarum rerum & dotalium æquè ac suarum administrationem maritus habet. [4] Cæterum si quid ex bonis mulieris venierit quod dotale non fuit, non minus ad mulierem, si plerisque credimus, quam ad virum pro sua quemuue parte pecunia peruenisse intelligetur, siue aduentitium id mulieri fuit siue paraphernale. [5] Itaque non semper verum est, quod vulgo iactatur, pecuniam ad potentiorem peruenisse videri, [6] nisi quis dicat in mulieris bonis siue aduentitiis, siue paraphernalibus non esse maritum potentiorem, in quibus scilicet nihil omnino iuris ille habeat nisi volente mandantéque vxore: [7] alio tamen iure vtimur. [8] *Ita tractatum est* 7. Id. Nouemb. 1590.

1 Afflict. *dec.*209. [Boer. latè *dec.*23. Iunge *Defin.*19.*&* 27. *ĵ. ad Velleian.*

2 *L.quamuis* 75. *D.de iur.dot. l.dote* 9. *C.de rei vind.*

3 *d.l.quamuis, l. in rebus* 30. *C.eod.*

4 *d.l.doce, l.si constante* 25.§. *si maritus, D.solut.matrim.*

5 Quia scilicet in his bonis nihil iuris habet maritus nisi vxore consentiente, *l.hac lege* 8.*C.de pact.conuent. l.maritus* 21.*C.de procur.*

6 *Ex l.si cum dotem* 22 §.*transgrediamur*, vbi omnes notant, *D.solut. matrim.*

7 *d.l.hac lege, & d.l.maritus.* Iunge *l.si ego* 9.§.*vlt.D.de iur.dot.*

8 Vt scilicet pecunia semper & tota præsumatur peruenisse ad maritum propter metum reuerentialem qui hoc operatur, *argum.l.*1.§.*qui onerandæ, D.quar.rer.act.non det.l.pen.in fin. D.de furt.* * Quid verò de fructibus bonorum paraphernalium & aduentitiorum vide apud Guid. Pap. *q.*468.*& in addit.* [Sed an ideo possit mulier petere, vt rescindatur venditio saltem petita in integrum restitutione contra emptorem, alia quæstio est. In qua verius est prospiciendum esse mulieri, si nec pretium possit repetere à marito fortassis egeno. Iniquum enim esset carere illam re sua & rei pretio cum videatur vxor hoc casu esse adiecta persona, & ipsius nomen additum instrumento ad cautelam emptoris, vt post Baldum loquitur Boër. *decis.*23. Cur non enim mulieri salua sit actio, saltem subsidiaria in eam rem quam cum marito vendidit, & quam credibile est nunquam fuisse venditurum sine marito? *l. vxor marito* 55. *de donat. int. vir. & vxor.* Sed si possit illa pretij indemnitatem consequi ab heredibus mariti, difficilius est vt ei sit succurrendum contra bonæ fidei emptorem. *arg.l.planè* 14.*D.de minor.l.*4.*vers.sed si prædia, Cod.ad SC.Velleian.* Textus est elegans *in c.peruenit, extr.de empt. & vendit.* qui tamen casus rationem videtur habere specialem, vt scripsi *Definit.* 27. *num* 12. *ĵ. ad Velleian.* vbi vide. Sanè cum venditionis color siue à marito siue ab alio quæsitus est in fraudem Velleiani, non solùm restitutio dari potest mulieri, sed nec videtur necessaria, vt scripsi *Defin.* 27. *ĵ. ad Velleian.& Defin.*11*num.*5. *de fund.dot al.ex l. vlt.* §.*item si mulier, D.ad SC.Velleian.* Castr. *ad Auth.si qua mulier, C.eod.* vbi addit non esse credendum confessioni mulieris affirmantis pecuniam ad se peruenisse, si non aliunde probetur. Et ita Senatus noster in publico auditorio pro Philiberta Bailly, 12. Cal. Sept. 1612. Quod intellige nisi confessio illa vxoris facta sit alio loco & alio tempore ex interuallo aut inter alias partes aut saltem in alio actu non suspecto, puta in testamento. Quidni enim valeat saltem in vim relicti? *Ex not. in Auth. sed iam necesse, C.de donat. ante nupt. Ita Senatus* ex tempore 22. Maij 1614.]

DEFINITIO XXIII.

Verba enunciatiua quando probent siue in contractibus, siue in vltimis voluntatibus.

CVm de verborum enunciatiuorum potestate quæritur an probent, distinguere solemus vltimas voluntates à contractibus

contractibus. [1] Nam in vltimis voluntatibus eo facilius & frequentius probant quo facilius & frequentius inducunt disposition em,[2] in contractibus non aliter disponunt quam si à præsente præsenti dicta sint : [3] In vltimis voluntatibus nihil interest cum quo quis loquatur,sed illud tantum inspicimus in quem voluntatis intentio dirigatur.[4] Non tamen in vltimis voluntatibus perpetuum est,vt disponant,sed ita demum si in præteritum tempus conferantur,[5] & vt nostri loquuntur,propter se principaliter non propter aliud incidenter. [6] Nam si conferantur in futurum tametsi dirigantur ad honoratum videntur adulatoria potius quam dispositiua. [7] Sane nihil prohibet quin etiam in contractibus probent eo quoque casu, quo non disponunt, nimirum si inter easdem partes prolata sint, [8] aut inter alios quidem, sed accedente tamen temporis longinquitate, [9] cuius inter cætera priuilegia hoc vnum est quod facilius inducit probationem,& iis etiam casibus quibus alioquin probatio nulla induceretur [10] *Ita Senatus* in causa Ioannis Bouier, & Petri Quimier Aduocati, 10 Cal. Decemb. *1590.*

1 Post Bart. *ad l.ex hac scriptura 16.num.13.D. de donat.*
2 Plus enim est dispositionem inducere, quam probationem *l. Publia 26. §.1.D. depositi.*
3 *L.nuda ratio 26.D.de donat.l. non solum 49. in fin.D.de pecul.*
4 *L. miles ad sororem 75. in princ. leg. cum pater 77. §. donationis de legat.2.*
5 *Vt in d.l. ex hac scriptura.*
6 Bart.*in d.l.ex hac scriptura ex l.ex his 7.C.de test. milit.l.Titia testamento 34. in princ. & §. Caius d.leg.2.*
7 *L. generali 31.in princ.D. de vsufr. leg.l.Iuliano,alias l.testatorem 68.§. ex his verbis,de leg 3 l. Lucius 78.§.filiam suam,ad SC.Treb.*
8 *Vulg.l.optimam,C. de contr.& commit.stipul.*
9 Nimirum si tempus sit longissimum & ad minus quadraginta annorum,Afflict.*decis 43.num.7* Vide tamen eandem *decis.245.num.4.*
10 Notant nostri *ad l.sciendum 30. De verb. oblig.* Cravet. *de antiq. tempor.*vbi alios citat.

DEFINITIO XXIV.

Frater pro fratre an & quando testis esse possit ?

FRater pro fratre in causa criminali testimonium dicere non potest, in causa ciuili potest, dummodo tribus his cessantibus, patria potestate, bonorum communione, & cohabitatione. [1] Neque enim vllo iuris loco prohibitum est, ne frater fratri testis esse possit. [2] Quamquam tum maxime hoc verum est, cum testis probatæ fidei & in dignitate constitutus reperitur : [3] Aut si alius testis accedat de cuius fide & probitate dubitari non possit.[4] Nam & euenit plerumque vt minus idonei testis testimonium per eum qui omni exceptione maior est repleatur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Gloss.in l.parentes,* vbi Bart.*n.4.C.de testib.* Bald.*in tract.de duob. fratrib.* Albert.de Rosat.*in tract.de testib.*Nell.de sanct.Gemin.*in tract.de testib. num.8.*
2 Nam quod prohibitum non est hoc ipso censetur permissum,*arg. l.mutus 43.§.1.D.de proc.*iunct.*l.quæsitum 13.D.de testib.*Intellige si neque per consequentiam,neque aliter causa fratris testem attingat.Rebuff. *in tract.de reprob.& saluat.test.*
3 Hyppol.de Marsill. *sing.273.n.10.*Ant.Corset.*sing.16.*Lanfranc.*in verb.testium depositio fol.48.*
4 Ferrar.in forma iuramenti testium *cum addit. in verb. domestici.* Rom.*cons.486.* incip.*in casu proposito.*Angel.*cons.1.per text.in l.si quis ex argentariis 6.§. 1. de edend.*
5 Text.est elegans *in d.l.si quis §.1.*in illis verbis, *Quid enim si humilis.* Bart.*in l.admonendi 19.D.de iureiur.* Ant.Gabr.*lib.1.commun.opin. conclus.1. per tot. præsertim n.22. & 34.*

DEFINITIO XXV.

Ex confessione extraiudiciali facta etiam absente parte iusiurandum deferri potest in supplementum.

CONfessio partis licet absente parte & extra iudicium facta probat semiplene etiã ad obligandum, [1] plene autem si sit geminata, quoniam iudicialis vim & instar obtinet.[2] Maxime vero si de dote agatur, cuius fauore receptum est, vt etiam enunciatiua verba indistincte probent.[3] Igitur ei qui extraiudicialem habet aduersarij confessionem, licet non geminatam, si modo aliud nihil obstet, iusiurandum deferri poterit in supplementum probationis. [4] *Ita tractatum est* in eadem causa,& rursus 5. Non. Iul. *1591.*

1 Bart.latè *in d.l.admonendi 31. D.de iureiur.*
2 Idem Bart. *in l.6. cum scimus,C.de agric.& censit.* Abb. *in cap.si cautio,in fin.D.de fid.instrum.* Castr.*in l.Publia 26.§.fin.D.depositi.* Rom. *in l.si vero,D.solut.matrim.*Facit *l si domus 71.§.in pecunia, de legat.1.*
3 Afflict.eleganter *decis 337.*
4 Bart.Rip.Ias. & cæteri *ad d.l.admonendi, & in l.bona fidei,Cod.de rebus credit. & iureiur.*

DEFINITIO XXVI.

Notario in quibus non credatur absolutè.

NOtario qui scripsit testatorem quo tempore suprema ordinabat sanæ mentis fuisse non vtique adeo creditur,quin probari contrarium possit citra falsi accusationem [1] Nam sicuti præsumitur quilibet sanæ mentis esse donec probetur contrarium, etiam tacente notario : [2] Ita credendus est notarius eam clausulam ex vulgari notariorum stylo potius quam ex proposito adscripsisse. [3] Idemque de aliis clausulis ius est, quibus exprimere notarij solent neque vi: neque metu,neque dolo factum quicquam fuisse. Non enim excludit ea res probationem interuenientis violentiæ, metusve,aut doli,tametsi is qui vim aut metum dolumve allegat de falso notarium accusare nolit. [4] Sed &, quod magis mirum est, si notarius scripserit in præfatione testamenti, testatorem codicillos facere voluisse, non eo magis tamen codicilli facti videbuntur, si contenta in ea scriptura testamento magis quam codicillis congruent. [5] Sic denique si Notarius dicat certioratam à se mulierem de vi & potestate Senatusconsulti Velleiani, cuius exceptioni renunciauerit, non ei creditur nisi hactenus, vt in mulierem contrarium asserentem probandi onus transferatur.[6] Est enim id perpetuum & generale,vt notarij assertio de iis tantum,quæ inter contrahentes geruntur,non etiam de aliis plenam fidem faciat.[7] *Ita Senatus* in causa Dominarum de Toyre, contra fratres Dominos dicti loci, ante Calendas Decembris. *1590.*

1 Alex. *consil.141.num.11.& 12.lib.1.*post Bald.*in l.2.D.de testam.* Salic.*in l.furiosum,C.qui test.fac poss.* Angel.*in l.pen.de cond. & demonst.* Idem Bald. *in l.1. de confess. & in tubr. C. de fid. instrum.* * Vide Boër. *quæst.23.*Socin.*cons.42.lib,1.* Dec *cons.445.*Roman.*cons.365.*
2 Adeoque licet eodem tempore testator fuerit æger. *l.sanum mente 27.C. de transactionibus,cap. cum dilectus,de fid. instrum.*
3 Alex.*d. cons.141. in fin.* Vide Ias.*in l.sensum,C. qui test. facer.poss.* & addit ad Bart.*in l.furiosum,eod.* Guil.Bened in verb.*in extremis positus num.7.*post Ang.& Bald. *in d.l.2.D. qui test.fac.poss.*Boër.*quæst.23.num. 73. & seq.*
4 Semper enim præsumptio cedit probationi, vt superfit locus veritati, *l.si chirographum 24. & seq.l. imperatores 29. in fin. D. de probat.*
5 Angel. *in l. illud,§. tractari,D. de iur. codicill. arg.l.non codicillum C. de testam.*
6 Feder.de Sen.*cons.199.*incip.*queritur an domina,arg.leg.omnibus, C. de testib.* Imol. & Hostiens. *in cap. quoniam contra,de probat.*
7 Ant.de Burr.*in d.c.quoniam contra.* Roman. *in l.sciendum,col.6.de verb. oblig.* [Imo nec creditur notario, nisi de iis quæ fiunt coram eo, quando celebratur actus DD.ibid. Hyppol. de Marsill. *sing.462.* vbi addit, si notarius in mutui instrumento hodie confecto asserat quod heri in sua præsentia fuerit numerata pecunia, nihil probat de numeratione, quia tempore numerationis non fuit rogatus de ipsa numeratione, sed hodie : & ideo non potest attestari, nisi de visis tempore rogationis. Et ideo inquit, licet dicat falsum, non tamen punitur de falso, quia loquitur vt priuata persona. Ex Bald. *in leg. ex his, col. 2. Codice de testamento militum.* Sequitur & notabile, dicit Felin. *in capit.si cautio, columna.23. versic. & vnum perpetuo nota. de fid.instrum.*vbi monet, quod istud dictum nunquam exeat mentem tuam. Sic enim loquitur. Adde Notarium debere incontinenti requiri, vt recipiat instrumentum. Et ideo si postea ex interuallo recipiat, licet de omnibus benè recordetur, non tamen debet de præteritis instrumentum recipere. Specul. *in tit. de instr.edit. §.breuiter, versic. sed pone.* Bouerius *in suis singularibus,* in verb. *notarius, num.18.*]

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVII.

Nobilitas generis probari potest per verba enunciatiua instrumentorum familiæ in antiquis, præsertim quæ facta sint coram Principe aut eius officialibus.

PRobari nobilitas generis solet ex antiquis familiæ instrumentis, quibus dictos appareat nobiles auos & proauos illius, de cuius nobilitate controuertitur. Verba enim illa enũciatiua licet inter alias partes & ad aliud prolata probant propter antiquitatem. [1] Maxime vero, si aut coram Principe aut apud Rationales principis instrumenta illa conscripta proponantur. Neque enim facile credendum est Principem aut Rationales permissuros, vt nobilẽ se diceret, qui nobilis non esset. [2] Cum non solum publice interfit, sed etiam Principis, vt nobiles ab ignobilibus distinguantur [3] *Ita Senatus* in causa fratrum de Dompierre, Contra Syndicos de S.Genis, 15. Cal. Ianuar. 1590.

1 Dixi *Defin. 25. num 9. & 10. s.*
2 *Arg. l. omnium 19. C. de testam.*
3 *L. 1. §. sed etsi seruus, D. de inspic. ventr. l. 2. & tot. tit. Cod. vt dignit. ord. conseruet. lib. 12. tit. 8.*

DEFINITIO XXVIII.

Filiatio probatur per verba enunciatiua in antiquis.

FIliatio tamen, vt nostrorum verbo vtar, probanda est, si producens instrumenta negetur ex eorum genere esse qui nobiles dicti & pro nobilibus habiti sunt. At quomodo in antiquis ea fiet probatio? Nempe ex ipsis instrumentis si scriptum sit Titium Sempronij filium fuisse, Sempronium Mæuij. [2] Non enim facile credemus alias fuisse personas, quam maiorum eius penes quem instrumenta reperiuntur. [3] Præsumptione nimirum iuris pro eo semper vrgente, qui penes se habet instrumenta, vt ab illis ius habere videatur, qui in instrumentis nominati sunt, [4] si non contrariis probationibus aut præsumptionibus debilitetur. [5] Nam cum filiatio sit difficilis probationis, [6] probari potest per indicia etiamsi sit de recenti, [7] multo magis probari poterit per verba enunciatiua etiã inter alias partes in antiquis, vt antiquitas aliquid operetur, maxime si plurium instrumentorum antiquitas & auctoritas concurrat. [8] Cui illud etiam conuenit quod placet ex sola nominatione in antiquis probari filiationem. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nimirum probando nuptias *l. filium 6. D. de his qui sui vel alien. iur. sunt.* Alioqui non modo difficilis, sed etiam impossibilis probatio est, *l. Lucius 83. de condit. & demonstr.*
2 Alex *cons. 93. col. 3. vers. ex his responsum lib. 6.* Cravet. *de antiq. temp. part. 1. Sect. vers. Ampliatur nunc, n. 12. & 13.* vbi refert Rebuff. *in tract. de nominat.*
3 Ad vitandam nimirum præsumptionem subtractionis & delicti, *arg. l. merito §. 1. D. pro socio.*
4 *Arg. l. 1. C. de donat.*
5 Semper enim præsumptio probationi cedit, *l. si chirographum 24. & seq. l. Impp. 29. §. 1. D. de probat.*
6 *d. l. Lucius 83. de condit. & demonstr.*
7 Alex. *d. cons. 93. Not. in c. per tuas, Extr. de probat.*
8 Cravet. *in d. vers. ampliatur nunc.*
9 Rebuff. *in d. tract. de nominat. in princ. vers. primo fallit.* [Et hoc haud dubiè procedit, cùm is contra quem probanda est filiatio non indicat, quem alium patrem habuerit is de cuius filiatione tractatur. Etiamsi agatur de re odiosa, puta de personali talliabilitate. *Ita Senatus* in causa Magninorum de la Mure, 18. Cal. Iul. 1611.]. Nec profuit reis quòd allegarent se aliunde ortos, & ex aliena non solùm familia, sed etiam ciuitate, cùm parentum suorum nomina propria ignorare se faterentur, licet cæteris paribus non fuissent rei probatione onerandi, sed actores.

DEFINITIO XXIX.

Titulus beneficij probandus est per scripturam, non per confessionem partis.

NOn ex eo solo probatur titulus, præsertim in beneficialibus, quod testes dicant eam se scripturã vidisse qua titulus cõtinebatur. Omnimodo enim exhibenda est scriptura, [1] siquidem non de illo duntaxat quærendũ est, an titulus aliquis fuerit, sed præcipue an bonus & validus, [2] quod non nisi ex scripturæ inspectione sciri potest. [3] Quare nec prodesse debebit alleganti ficta aduersarij confessio, qualis illa est, quæ per contumaciã inducitur, quia nec vera confessio prodesset. [4] Est enim generale, vt confessio neque prosit, neque noceat in his, quæ non pendent à voluntate confitentis. [5] Ergo neque proderit tibi ad tituli probationem, quod aduersarius tuus talẽ te nominauerit, siue in iudicio, siue extra iudicium, qualem te dicis. Nam nec nominatio, quam summus Pontifex etiã scienter adeoque motu proprio fecerit, vllum tamen ius in beneficio tribuit, tametsi in summi Pontificis potestate sit beneficium & cui & quomodo velit conferre. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 14. s. de Episc. & cler.

1 Quamuis diuersum sit in plerisque aliis, etiamsi requirat probationem per scripturam *l. testium facilitatem 18. C. de test. Not. in l. 2. C. de bon. possess. 2. tabul.*
2 Cum nihil interfit an titulus nullus sit an inualidus, *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auctor. tut.*
3 *Cap. 1. extr. de fid. instrum.*
4 Cum sine canonica institutione possideri beneficium non possit, *cap. 1.* vbi Dyn. *de reg. iur. in 6.* Boër. *q. 89.* Papon. *in syntagm. tit. De maintenue, &c.*
5 *L. Confessionibus 13. in princip. & l. seq. §. vlt. de interrog. in iur. fac.*
6 Nominatio enim titulum præsupponit non tribuit. *dict. cap. 1. de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO XXX.

Possessio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem.

POssessio beneficij non bene ex eo probata intelligitur quod eius, qui beneficium possedisse dicitur pater fructus beneficij per aliquot annos perceperit, [1] siue probetur percepisse tanquam filij procurator, nisi constet de mandato, [2] quod in dubio præsumendum non est, [3] siue tanquam legitimus administrator, quia in beneficialibus pater non magis legitimus filij administrator est, quã beneficij vsufructuarius [4] nimirum quia nec ad ipsum filium familias, sed ad ecclesiam beneficij proprietas spectat: [5] Neque vero in huiusmodi causis filius familias sequitur ius patriæ potestatis, non magis quam in iis quæ ad ius publicum pertinent. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Licet perceptio fructuum soleat probare possessionem, *l. Titia 48. D. de solut.*
2 Nemo enim procurator est sine mandato, *l. 3. §. sed etsi forte D. iudic. solui.*
3 Quia mandatum est facti, facta vero nunquam præsumuntur, *l. 1. C. de procur. l. ex mandato 20. in fin. D. mandat.*
4 *Cap. vlt. de iudic. in 6.*
5 *tot. tit. de reb. eccles. non. alien.*
6 *L. nam quod 14. in princ. D. ad SC. Treb. l. quippe 78. D. de re iudic.* Ius enim publicum non minus consistit in sacris & sacerdotiis quam in magistratibus, *l. 1. §. publicum. ius, D. de iust. & iur.*

DEFINITIO XXXI.

Probatio quæ potest fieri statim maxime per iusiurandum, haberi debet pro facta.

PRo probato haberi solet quod statim & vt nostri loquuntur, de proximo probari potest. [1] Vnde fit, vt etiã in possessorij quæstione, quæ probationum tempus expectare non solet, puta si mittendus sit heres in possessionem hereditatis [2] & legitimus contradictor se obiiciat, admittẽdæ tamen sint probationes, quas in promptu reus habet, [3] Quod ipsum quid sit *statim*, positum est in arbitrio iudicis. [4] Inde sanè illud etiam est, quod si reus actori iusiurandum deferat, perinde impeditur prouisionalis adiudicatio, ac si iam probata esset rei intentio, quæ in eo est, vt per actoris iusiurandi relationem probari statim possit. [5] *Ita Senatus* sæpius. *Sine die.*

1 Paria

1 Patia enim sunt aliquid esse iam factum, vel in proximo faciendum, *l.pen.* vbi Bald. *D.de test.milit.*
2 Ex beneficio *l.vlt. C.de edict.Diui Hadr.toll.*
3 *L.ille à quo* 13. *§.si de testamento, vers.quid ergo ad SC.Treb.l.*3. *in princ. D.vt in poss.legat.*
4 Guid. Pap. *q.* 132.
5 Est enim prompta & certa probatio quæ fit per iusiurandum, *l. eum qui* 30. *D. de iureiur.* cum posteaquam iuratum est de alio quærendum non sit, quam quid iuratum sit, *leg.non erit, §. dato, & leg.nam posteaquam* 9. *eod.*

DEFINITIO XXXII.

Professio certæ quantitatis pro resta, vt loquuntur, inducit probationem solutionis reliqui totius debiti.

SI creditor maioris quantitatis professus sit solutum sibi minimum quidpiam pro residuo, inducitur ex eo probatio solutionis totius debiti in necessarium antecedens [1]. Nam & creditor, qui partem debiti pro residuo petit, sibi nocet ne amplius quicquam possit petere, quasi reliquum iam sibi solutum fateri videatur, [2] Sed etsi testator testamento declarauerit, Sempronium quem habebat obligatum in trecentis centum duntaxat debere, placet prodesse eam confessionem debitori, & plenissimæ probationis loco cedere ad inducendam liberationem, vt non nisi centum ab eo exigi possint.[3] *Ita tractatum est* in Senatu, 3. Id. Maij 1595.

1 Paul.Castr. *ad l.ex pluribus, n.*2. *de solut.post gloss.ibid.*
2 Guid.Pap. *q.* 176. *&* 177. Aliud tamen est si quis partem debiti professus sit, quasi solam eam deberet. Non enim liberatur quo minus etiam reliquam partem petere ab eo creditor possit, *l.si quidem* 34. *C.de transact.*
3 Post Bart. Azonem *ad l.rationes in vtraque lectura, C. hoc tit. ex l.* 3. *§.cum Titio, D.de admin.legat.*

DEFINITIO XXXIII.

Tempus probare semper debet is, qui se fundat in tempore, siue actor sit, siue reus.

QVotiescunque tempus fundamentum est intentionis siue actoris, siue rei, siue affirmet ille, siue neget, omnimodo & præcisè ab eo probandum est, [1] Suam enim quisque intentionem probare semper cogitur [2] siue agat, [3] siue conueniatur.[4] *Ita Senatus* in causa Ioannis de Seruete & N. Ludouici de la Pallud, 17. Cal. Iunij. 1591.

1 Alex. *in l.si minorem, C.de in integr.rest.minor.* Castr. *ad l.si inter, num.*5. *D. de reb. dub.*
2 *L.*2. *D. hoc tit.*
3 *L.verius* 21. *eod.l.*4. *C. de edend.l.actor* 23. *C. hoc tit.*
4 *L. in exceptionibus* 19. *D. eod.*

DEFINITIO XXXIV.

Qui beneficium obtinuit in causa deuolutionis, debet probare scientiam prælati negligentis.

PRæsumitur ignorantia, imo probatur hoc ipso quod non probatur scientia, [1] maximè cum de ea re agitur, in qua ad fundandam intentionem scientiæ probatio necessaria est, [2] vtputa si tractetur de iure conferendi beneficij ob negligentiam inferioris ad superiorem deuoluto, cum deuolutioni locus sit in pœnam & odium negligentiæ illius duntaxat, qui beneficium vacare sciuit nec prouidit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.verius* 21. *D.hoc tit.*
2 Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, vt dixi *Defin.prox.praced.*
3 Collatio enim facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino est roboris, adeo vt nec possit dici colorata. DD. *in capite secundo de concess.prab. & in cap.*2. *de prat.in* 6. Rebuff. *de deuol. numero* 32. Boër. *decis.* 70.

DEFINITIO XXXV.

Identitas nominis probat identitatem personæ, de quo agatur incidenter non etiamsi principaliter.

EX identitate nominis & cognominis probatur identitas personarum, si non in contrarium probetur diuersitas, [1] præsertim si quæ alia indicia concurrant, [2] sed hoc ita si quæstio illa sit incidens non principalis. Nam qui intentionem suam fundat in identitate, exactius eam & certioribus demonstrationibus probare debet.[3] *Ita Senatus* in causa Michaëlis Vuilliermet & Hugonis Mottet, Prid. Cal. Septemb. 1592.

1 Cravet. *cons.*261. *n.*3. post Iason. *cons.*114. *lib.*1.
2 Vt tractat idem Cravet. vbi 3.
3 Decius *cons.* 210. *n.* 9. post Abbat. & alios ibi per eum allegatos. Cravet. *cons.* 198. *num.*4.

DEFINITIO XXXVI.

Præsumptio legis Quintus 51. *de donat. inter vir. & vxor, non alij prodest, quam marito aut heredibus, aut creditoribus ipsius.*

IVris illa præsumptio, quæ facit, vt quicquid mulier constante matrimonio quæsiit ex viri pecunia quæsiisse intelligatur honestatis causa, & ad vitandam turpis quæstus suspicionem, [1] non est perpetua. Tum enim obtinet, cum inter virum & vxorem eorúmve heredes agitur, non etiamsi extranei fauor in eo versetur, [2] dummodo meminerimus vix esse, vt hac parte extraneus habeatur, qui mariti creditor est, [3] Cur non enim ei liceat iuris sui tuendi gratia, & ex debitoris persona excipere de iure debitori competente? [4] Ita publicè tractatum est pro N. Lancelot, contra vxorem Benedicti Penet, 18. Cal. Dec. 1592.

1 *L.Quintus Mucius* 51. *D.de donat.inter vir & vxor.*
2 Bald. *in l.si vxorem, col.*2. *C.de cond.insert.* Vide Apostill. ad Bart. *in d. l. Quintus.*
3 Solemus enim cum agimus de creditore ei opponere extraneum. *l.cum bona* 16. *D.de reb.auct.iudic.possid.alias l.*1. *de priuil.cred.*
4 Maximè si sit creditor hypothecarius, qui habeat obligata bona omnia sui debitoris, quo casu placet non esse ei necessariam cessionem, *arg.l.si res* 59. *in fin.D.de euict.l.si tertius* 7. *§.si quis prius.* vbi Bart. *D.de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXVII.

Commissarius ad inquirendum datus potest inquirere, non exstante appellatione in criminalibus, sed sine præiudicio appellationis.

QVi à Senatu aut ab alio inferiore iudice de crimine inquirere iussus est, si ab eo contra quem inquisiturus est rogetur, & vrgeatur, vt mandati quod habet copiam faciat, non magis edere id debet, quam patefacere, quid illud sit de quo habet inquirendum: [1] Nec si de ea causa ab eo appelletur deferre debet appellationi. [2] Sed & si suspectus dicatur. & obiectas suspicionis causas quasi falsas aut iniustas reiecerit siue iure siue iniuria, & ab eo rursus ob hanc causam prouocatum sit, inquirere tamen de crimine nil obstante appellatione & potest & debet: nec idcirco attentare videbitur in spretum appellationis.[3] Nam quod traditum est, si ab interlocutione iudicis qui se competentem pronunciauit appellatum sit, non debere eum pendente appellatione de causa cognoscere, sed ad eum qui ipsius vice fungitur deuolui cognitionem,[4] in ciuilibus tantum causis obtinet, non in criminalibus quod pertinet ad inquisitionem. [5] Nempe ne aliter posito iure eueniat, vt pessimo cuique aperiatur via eludendi magistratus, & faciendi vt pereant probationes delicti, quæ omnium sunt fauorabilissimæ. [6] Nam & idem probationum fauor etiam in ciuilibus causis elicuit, vt quoties

Source : BIU Cujas

audiendi sunt testes abfuturi aut valetudinarij ad futuram rei memoriam, si inquisitor suspectus dicatur eo tempore, quo iamiam sit inquisiturus, possit ille nihilominus inquirere, tametsi ab eo fuerit prouocatum, ob id quod allatas obiectionis causas reprobauerit, quoniã alioqui facile probationes perirent. [7] Sane nullum ex eo præiudicium appellationi fieri oportet. [8] Ideoque si ex postfacto appareat non sine causa suspectum videri potuisse, non parum de testimoniorum fide detrahetur, testésque si tum viuent non solum repeti, sed etiam ex integro audiri oportebit. [9] *Ita Senatus* in causa Parisij Chenauier & Pantaleonis Raymonde. Cal. Iul. 1591.

1 Secreto enim solet inquiri de crimine, ne alioqui reus facilè probationes corrumpat & subornet testes.

2 Non enim deferendum est appellationi, per quam fiat ne res in tuto sit, *l. si quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniust. rupt. l. vlt. de appell. recip. vel non.*

3 Quia non tam videtur fraudem facere, quam fraudem excludere, *arg. l. Iulianus 42. alias l. si pupillus, vers. nec enim videtur D. de acquir. her. l. cum pater 77. §. antepen. de legat. 2. d. l. si quis, §. quid tamen.*

4 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est sub *tit. de recusation.*

5 Inquisitio enim facta facilius haberi potest pro infecta, quam infecta pro facta

6 *L. certissimè 34. §. si vero quis de catero, Cod. de episc. audient.* in illis verbis, *& per omnem viam procedere ad eruendam veritatem.*

7 *Notat. ad l. in lege Aquilia 40. D. ad leg. Aquil. & ad tit. vt lit. non contest. Extr.*

8 Auxilium enim appellationis cum sit ex iure communi, *l. 3. §. falsus D. rat. rem haber. l. 1. D. de appell.* nunquam denegandum est, *tot. tit. nihil innou. appell. pend.*

9 Quia si periculosum est coram suspecto iudice litigare, multo periculosius est iis testibus credere, quos audierit commissarius, suspectus & iustè recusatus. Debent enim sine suspicione omnes lites procedere, *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non creditur nuncio aliquid referenti nisi in eo, quod sit de ipsius officio.

NVncio & apparitori referenti eum, qui postulante creditore vocabatur in ius tanquam fideiussor debitoris, confessum esse se fideiussorem, non creditur si postea neget ille se fideiussisse. Egreditur enim ea res notissimos officij exequutoris terminos. Proinde per testes aut aliis probationum adminiculis non ex sola exequutoris relatione probanda est. [1] *Ita Senatus* in causa Puret. 5. Id. Nouemb. 1592.

1 Ioann. Papõ qui refert in Senatu Tholosano ita iudicatũ *in synagm. Arest. lib. 6. tit. 7. Des huissiers & sergents*, §. 8. post Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum, in princ. & in addit. ad eundem, C. de iur. fisc. lib. 10.*

DEFINITIO XXXIX.

Præsumitur filius præteritus vixisse tempore testamenti nisi mortuus probetur, si eo testamento facta sit iniuria cæteris fratribus.

SI testamento præteritus sit à Patre filius, quem ante testamentum in hominum natura fuisse certum est, testamenti verò tempore vixeritne an mortuus iam fuerit, ignoratur, quæri solet, vtri incumbat onus probandi, an ei qui testamentum impugnat, [1] vt doceat filium viuere an ei quid defendit, vt ostendat filium iam tum in rebus humanis non fuisse? [2] Nam quod vulgo iactatur præsumi quemlibet viuere centũ annos [3] ad rem non pertinet. Cum vix admittendum sit, vt ex sola illa nec satis tuta præsumptione euerti debeat testamentum. [4] Præsertim si actor ille sit, qui impugnat testamentum. Regulariter enim ad actorem pertinet onus probandi, [5] nisi cum de fundãda rei exceptione & intentione tractatur, [6] Si tamen eo testamento cæteris quoque fratribus facta iniuria proponatur, [7] humanius est æqualitatis inter liberos seruãdæ [8] gratia, vt viuere credatur quisquis vixisse aliquãdo, necdum mortuus esse probatur. [9] Hoc enim casu dici potest, non tam nuda præsumptione testamentum euerti, quam quod deficiat probatio mortis, quæ ad constituendam testamenti validitatem requireretur. [10] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. j. de liber. præt.

1 Filio enim præterito testamentum est ipso iure nullum, non modo si filius sit in potestate, vt olim *l. si filius 7. de liber. & posthum.* sed etiã si emancipatus, ex *Nou. 115. vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

2 Dubitandi ratio est, quia ei qui dicit incumbit onus probandi, *l. 2. D. hoc tit.* hic autem vterque dicit.

3 Sic enim vulgo nostri ex *l. an vsusfructus 56. D. de vsufr. l. si vsusfructus 8. D. de vsufruct. legat. contra l. computationi 68. alias l. hereditatum, D. ad l. Falcid.*

4 Publicè enim interest, vt valeat potius testamentum & suum effectum sortiatur, *l. vel negare 6. D. testam. quem. aper.*

5 *L. 4. C. de edend. l. actor quod asseuerat 23. C. hoc tit.*

6 Nam in exceptione reus actor est, *l. in exceptionibus 19. D. eod.*

7 Omnibus forte exheredatis aut dato iis extraneo coherede, vt eorum interfit ab intestato potius succedere, aut saltem contra testamẽtum, vt in *l. non putauit 8. §. vlt. C. si post mortem 10. §. vlt. de bonor. possess. contra tabul.*

8 Est enim æqualitas inter liberos valde fauorabilis, *l. vt liberis 17. l. illud 20. §. 1. C. de collat.*

9 Nam neque mors præsumitur nisi probetur, cum sit facti extrinseci & accidentalis, maximè verò si sit fundamentum intentioni *l. 2. §. si dubitetur*, vbi Bart. & alij, *D. testam. quemadm. aper.* Nec rursus præsumitur filius ante patrem decessisse, *l. qui duos 9. §. cum bello & ibid. not. D. de reb. dub.*

10 Adeo enim vtile est testamentum, in quo filius præteritus fuit, vt non conualescat etiamsi decesserit viuo patre, *d. l. si filius 7. de lib. & posth.* Secus in testamento posthumo præterito *l. posthumus 12. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XL.

Præsumitur dominium ex sola possessione nisi constet de alio titulo.

DOminij quidem præsumptio ex sola possessionis probatione colligi & inferri solet, [1] siue quod alioqui difficillima sit exacta dominij probatio, [2] siue quod regulare sit, vt per possessionis acquisitionem dominium quoque acquiratur. [3] Sed si ex aduerso probetur alio quam dominij iure possideri rem potuisse, vt puta pignoris nomine, [4] non nocebit debitori pignoratitiam exercenti quod creditor, cui fundus in antichresim [5] pignori datus fuerat, eius fundi fructus percepisse, ipsiusque heredes omnia pro dominis egisse per longissimum quoque tempus proponantur. Fortior enim illa præsumptio est, præcedentis tituli iure facta omnia quæcumque fieri potuerunt. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 21. 22. 23. infr. Deluit. pignor.

1 *L. cum res 12. l. siue possidetis 16. & vtrobique not. C. hoc tit. l. Titia 48. D. de solut.*

2 *§. commodum, Inst. de interdict. l. is qui destinauit 24. D. de rei vind.*

3 *L. per procuratorem 8. vbi not. Cod. de acquir. possess.* quamuis nihil commune habeat proprietas cum possessione, *l. naturaliter 2. §. nihil commune, D. eod. tit.*

4 Nam ex causa pignoris transfertur possessio in qua differt pignus ab hypotheca, *l. cum & sortis 35. in fin.* iunct. *l. si rem 9. §. propriè, D. de pignor. act.*

5 De qua *in l. si pecuniam 33. eod. l. si is qui 11. §. si antichresis, D. de pignor.*

6 *L. quadam mulier 77. vbi not. D. de rei vind. l. 2. C. de acquir. poss. l. prædia 48. D. eod.*

DEFINITIO XLI.

Præsumptio legis Quintus de donat. inter vir. & vxor. prodest etiam creditoribus mariti, adeoque donatario, nisi per contrariam præsumptionem aut probationem elidatur.

IVris præsumptio quæ facit, vt si quid mulier constante matrimonio quæsierit vel soluerit ex pecunia mariti quæsiisse aut soluisse videatur ad vitandam turpis quæstus suspicionem, [1] non tantum marito eiusve heredi prodesse debet, sed etiam mariti creditoribus, [2] si forte agant hypothecaria in rem vtrique ex coniugibus, aut mulieri soli venditam, si pretium illa non offerat, idque ex nummis suis solutum dicat nec probet. [3] Nam & donatarium, cuius causa longe minus fauorabilis est quam creditoris, cum certet de

lucro

lucro captando [4] eadem præsumptione iuuari posse iam fere obtinuit. [5] Nec ad rem pertinebit si mulier diligens & industriosa materfamilias esse probetur, cum operas suas qualescunque marito præstare teneatur, si eam maritus exhibeat secumque habeat. [6] Si tamen diues mulier inopi marito nupserit, aut eo consentiente separatim negotiata fuerit, sæpius à Senatu nostro pronunciatū est cessare præsumptionem, [7] sicut & si præsente & consentiente aut saltem patiente marito mulier pecuniam numerans dixerit eam suam esse. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 9. infr. si quis alter. vel sibi.

1 *L. Quintus Mucius 51. D. de donat. int. vir. & vxor. l. etiãsi 6. C eod.*
2 Qui cum habeant causam à marito eius iure vti possunt.
3 Præsumptio enim est, quod solutum fuerit ex pecunia viri. [Adde quod hæc eadem præsumptio multo magis habet locum in concubina, vt notat Bald. *in l. 1. n. 1. C. de natur. liber.*]
4 *C. quod autem 6. §. simili modo dicimus, l. vlt. §. 1. D. qua in fraud. cred.*
5 Ex sententia Decij *cons. 237. in fin.* contra Baldum qui contrariæ opinionis auctor fuit, *in l. si vxorem. col. 4. C. de condit. insert.*
6 *L. sicut patronus 48. D. de oper. libert.*
7 Semper enim præsumptio probationi cedit, *l. si chirographum 24. & seq. D. l. Imperatores 29. in fin. & pass. D. hoc tit.*
8 *Arg. l. vlt. Cod. arbitr. tutel.* Vide Anton. Gabriel. *lib. de proba. concluf. 15. de præsumpt.*

DEFINITIO XLII.

Ex alterius quam mariti confessione non tollitur præsumptio legis Quintus 51. de donat. inter vir. & vxor.

QVid vero, si qua alterius quam mariti scriptura profe-ratur testantis pecuniam mulieris fuisse? Nullam fidem ea testatio faciet, si non aliis quibusdam probationum adminiculis fulciatur. [1] Finge maritum cum sibi & vxori fundū emeret mille aureis, quingentos à te mutuos accepisse nec tamē apparere, quod ex iis ipsis nūmis soluerit, tū mulierē tibi quingētos illos soluisse. Nihil ei proderit quod de suo eā soluisse testeris, [2] sicut nec si dicas in eius fundi emptionē versā esse pecuniā quā tu marito credideras. Præsertim si pēdēte cōtra mariti creditorem lite ea testatio extorta fuerit & verisimile sit ex aliqua causa fauere te mulieri impensius voluisse. [3] Neque vero credibile est mulierē de suo soluisse, quod maritus debebat, eo maxime inscio & absente. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne alioqui inuenta sit ratio fraudis faciendæ legi & præsumptioni iuris. Non enim erit difficile inuenire aliquem, qui dicat pecuniam fuisse mulieris, nec tamen dicti sui rationem possit vllam reddere, *arg. l. Diuus 24. D. de test. milit.* iunct. *l. 5. §. si pupillus D. de reb. eor. qui sub tutel.*
2 Nisi appareat vnde illa potuerit habere de suo.
3 Sola enim testatio quæ nulla ratione fulcitur nihil probat, *l. si sola 4. C. de testib.*
4 Est enim mulierum genus auaritissimum, nec quisquam suum iactare præsumitur, *vulg. l. cum de indebito, D. hoc tit.*

DEFINITIO XLIII.

Mariti confessio quod pecunia sit vxoris non nocet creditoribus anterioribus, sed nocet posterioribus.

PLane nec mariti inopis confessioni siue expressæ, siue tacitæ standum erit, si agatur de præiudicio creditoris anterioris, cui nullo modo nocere maritus potuerit. [1] Secus est si posterior superueniat creditor in cuius fraudem nihil præcogitatum videri possit. [2] Non enim ea confessio habet instar fictæ aut prohibitæ donationis, cum fieri possit, vt pecunia fuerit reuera mulieris, nec nisi præsumptione quæ iuris tantum non etiam de iure est [3] mulier vrgeatur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Auth. sed id necesse, vbi not. C. de donat. ante nupt.*
2 *L. ait prætor 10. §. 1. qua in fraud. cred.*
3 Nam si esset præsumptio iuris, & de iure non admitteretur contra eam probatio in contrarium. Placet tamen etiam aduersus præsumptionem iuris & de iure præualere veritatem in foro conscientiæ. Ioan. Andr. & Abb. *in c. is qui, de sponsal.* quos refert & sequitur Boër. q. 1. n. 74.
4 Vide Gabriel. loc. cit. *Defin. 43. n. 8.*

DEFINITIO XLIV.

Recentior possessio est infirmior nisi sit tricenaria.

QVanto antiquior possessio est, tanto iustior præsumitur, & ex contratio vitiosa illa quæ recentior, & vt loquuntur, iunior est, [1] nisi sit tricenaria. Hæc enim fauorabilior est propter bonæ fidei præsumptionem, quæ nascitur ex tam longi temporis decursu, [2] etiam absque titulo nisi mala fides probetur. [3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. de prohib. sequest. pecun.

1 Sic enim vulgo nostri ad *l. naturaliter 12. §. nihil commune, D. de acquir. possess.* [Bart. *ad l. 3. D. vti possid. num. 3.* Alex. *cons. 99. n. 14. vol. 5. per text. in c. licet causam Ext. hoc tit.*]
2 *Auth. malæ fidei, C. de long. temp.*
3 Probatio enim excludit omnem contrariam præsumptionem, *l. si chirographum 24. & l. seq. D. hoc tit. l. vlt. D. quod met. cauf.*

DEFINITIO XLV.

Confessio sola aduersarij non probat titulum, sed si de iure beneficij non agatur potest sufficere, nisi probetur erronea.

EX eo solo, quod quis aduersarium suum in actis litis Archipresbyterum aut alterius conditionis prælatum nominauit, non continuo probatur tamen eum esse qualis nominatus est: [1] quoniam in beneficialibus cum requiratur titulus, [2] nec sit in potestate collitigatoris conferre titulum [3] non potest ea nominatio & confessio nocere confitenti, sicut nec prodesse ei, qui de suo iure aliunde non doceat. [4] Si tamen non de iure aut possessione beneficij agatur, sed de iis quæ ex eiusmodi beneficij possessione dependeant, sufficiet ad plenam possessionis probationem, quod quis ab aduersario talis dictus sit, & conuentus vt talis: nisi probetur ea confessio & nominatio erronea: puta si constet alium esse qui tale beneficium, talémve dignitatem possideat. [5] *Ita Senatus* pro R. Ioanne Laboret Archypresbitero Decanatus Sabaudiæ, contra parochum de Montagnole, 11. Calend. Mart. 1593.

1 Ioan. Papon. *in syntagm. Arest. tit. De maintenue en possession.* Boër. *quæst. 89.*
2 Et canonica institutio *cap. 1.* vbi Din. & alij Canonistæ *de regul. iur. in 6.*
3 Nemo enim plus iuris alij dare potest, quam ipse habeat, *vulg. l. nemo plus iuris 55. de reg. iur.* & collatio beneficij donatio est, *cap. vlt. de offic. vicar. in 6.*
4 Ita demum enim falsæ confessiones & prosunt & nocent, si à voluntate confitentis pendeant, *l. vlt. D. quod falsi tutor. auctor.* itémque si ius & naturam recipere possint, *l. confessionibus 13. & seq. in fin. D. de interrog. in iur. fac.* Cauet. *cons. 93. num. 1.*
5 Nunquam enim nocet confessio probato errore per allegantem, *l. pen. D. de confess.* [Interim tamen nocet, præsertim maiori, si quid ille confessus sit, siue circa factum proprium, siue circa alienum aut interpretationem alicuius contractus aut consuetudinis. *Ita Senatus* pro Capitulo de Salanches, contra Syndicos de Chamonix, die 10. Iun. 1613.]

DEFINITIO XLVI.

Negatio quoque probanda est, quoties fundamentum est intentionis, siue actoris, siue rei.

NEgatio quidem per rerum naturam exacte probari non potest, sed tamen quoties ea fundamentum est intentionis probanda est, quantum per rerum naturam fieri potest, [2] siue agendo, siue excipiendo, [3] vt puta si quis dicat debitum sibi fideicommissum, aut debitam defuncti talliabilis successionem, propterea quod heres grauatus aut feudi possessor sine liberis decesserit. [4] Non desunt sane qui cōtra putēt, itē qui cōciliādarū opinionū gratia distinguāt, an cōstet defunctū liberos aliquādo habuisse, necne. [5] Sed *Senatus* noster supradictam sententiam secutus est in causa Dominæ de Corsans, & Claudij Boissou, 8. Calend. Mart. 1593.

1 *L. actor 23. C. hoc tit. l. adseueratio 10. C. de non num. pecun.*
2 *L. ne codicillos 5. C. de Codicill.*

Source : BIU Cujas

3 Posse aliud exemplum si instrumentum dicatur esse deperditum: Probabitur enim hoc ipso quod facta diligenti perquisitione ex auctoritate superioris non reperiatur. Boër. *q.* 15. *n.* 6. quod tamen quomodo accipiendum sit, vide *Defin.* 16. ĵ. *D. de fid. instr.* & Ægid. de Bellam. *dec.* 535. & *Defin.* 59. ĵ.

4 Alex. *cons.* 20. *in fin. lib.* 1. Dec. *cons.* 86.

5 De quo vide Ant. Gabriel. *lib.* 1. *de probat. concl.* 6. *n.* 25. [Probatur autem negatiua omnium optimè & concludentissimè per euidentiam rei, ideo fortasse, quòd vt Bald. dicebat *cons.* 338. *vol.* 1. Quod patet expressè non est probare necesse.]

DEFINITIO XLVII.

Ex probatione & recognitione signi non probatur concludenter dominium signati ad obtinendum in rei vindicatione.

AGens rei vindicatione non ex eo solo potest obtinere quod probet rem mobilem de qua agitur aut suis insignibus signatam, aut sui nominis inscriptione munitam. Etsi enim dici solet cuius est signum, eius esse & signatum, [1] nihil tamen prohibet aduersus eam præsumptionem admitti probationem contrariam, [2] siue quod fieri possit, vt falsum sit signum, aut inscriptio corrupta, [3] siue quod & facilè & passim contingat, vt quod aliquando meum fuit esse postea desierit, [4] secuta nimirum alienatione. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Rippet, contra Benedictum Sauge, 16. Cal. Aug. 1593.

1 *L. quod si neque* 14. §. 1. *D. de peric. & commod. rei vendit. l.* 3. *C. de Fabricens. lib.* 11. *tit.* 9.

2 Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati, *leg. vlt. D. quod met. caus. l. Imperatore.* 29. §. *vlt. D. hoc tit.*

3 *Arg. l.* 2. *C. de reb. alien. non alienand.*

4 Probandum enim est præsens non præteritum dominium in rei vindicatione, *l. in rem* 23. *D. de rei vindic.* §. *commodum, Inst. de interdict.*

5 Cum alienatio sit actus omnis, per quem dominium transfertur, *l.* 1. *C. de fund. dotal.*

DEFINITIO XLVIII.

Præsumitur dominus sciuisse quod in eius vtilitatem factum est à domesticis, nisi probetur ignorantia.

PRæsumptio probabilis est sciente ac volente domino factum esse, quod à domesticis & familiaribus in eius domo factum est, si ex eo præsertim facto commodum aliquod immediatè peruenturum sit ad dominum, [1] nisi apertè suam probet ille ignorantiam, & alia quidem ratione quam purgatorio, vt vocant, iureiurando. [2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. ĵ. si quis aliq. testar. prohib. vel coeger.

1 Bald. *in l. quicunque, col.* 1. *C. de seru. fugit.* Gloss. *in l. si tutor, de peric. tut. & in c.* 4. *de præsumpt.* Socin. *reg.* 176. & *seq.* saltem ad transferendum in eum onus probandi. Cardin. *in clem.* 1. *q.* 4. *de for. compet.*

2 Nempe quia talis ignorantia non esset verisimilis, *text. in c. vt circa & c. nulli, de elect. in* 6. Gloss. & Bart. *in leg. atqui,* §. *cum me absente, D. de negot. gest.*

DEFINITIO XLIX

Non est permittenda publicatio monitorij ne quidem ad exonerandum reum, si eo futurum sit, vt actor infametur, sed tantum significatio.

ACcusatus nobilis quidam, quod alij æquè nobili viro & in dignitate constituto insignis erga Principem & patriam perfidiæ crimen exprobrasset, cuius nullas aut non satis idoneas probationes habebat, vocis & famæ publicæ auxilium implorabat, vt appareret non per calumniam confictum fuisse crimen quod communi omnium voce & fama pro vero ac notorio haberetur. [1] Petebátque vt eius famæ probandæ gratia permitteretur sibi publicatio literarum, vt vocant, monitorialium, ad fines releuationis tantum, [2] parte & consilio exceptis, [3] visum est permitti non debere: non solum quod ad ea duntaxat probanda, quæ occulta sunt, huiusmodi remedij vsus introductus sit, [4] quale id videri non potest quod sit in omnium ore & sermone: [5] sed etiam qui per eam publicationem fieret, vt qui iam de iniuria per conuitium illata conquerebatur, longè grauiorem ex publica infamatione iniuriam, eámque irreparabilem pateretur: [6] Cum etsi tandem eueniret, vt vinceret, fieri tamen posset, vt non iis omnibus victoria innotesceret, quibus monitorij publicatio innotuisset. [7] Nec est quod quis obiiciat ita futurum vt rei salus aut dignitas, probationum inopia periclitetur, cui tamen non minus fauendum sit, quam actoris quisquis ille sit existimationi. [8] Nam imo vero hoc casu plus fauendum est actori, cum hoc saltem imputari reo possit cur eum infamauerit per conuitium, præsertim cuius probationes in prõpru non haberet. [9] An igitur probandi via omnis reo præclusa erit? Minimè. Sed ita res temperabitur, vt testes ipse nominet per quos rem probare velit. Quo facto si testimonium dicere recusent, tum demum monitoriales illas literas ipsis significari oportebit, vt metu ecclesiasticarum censurarum conscientiam exonerent. Itaque sola publicatio prohibita est, sed intimatio, vt loquuntur, & significatio permissa. [10] *Ita Senatus* 12. Cal. Sept. 1593.

1 Nam cum accusator habet pro se famam vel auditum à fide dignis vel alia similia indicia, excusatur à calumnia etiamsi defecerit in probatione. Iul. Clar. *lib.* 5. *sentent.* §. *fin. pract. crimin. q.* 62. *n.* 8. vbi dicit esse communem post Abbat. *cons.* 78. *n.* 1. *vers. venio nunc, lib.* 1. & Bart. *in leg. cum quidam* 30. §. *quod dicitur, n.* 3. *D. de acquir. hered.* quem refert Guid. Pap. *dec.* 446. *vox publica, n.* 1. & Afflict. *in* 1. *part. const. rubric.* 32. *num.* 11. Cravet. *cons.* 178.

2 Quomodo solent regulariter concedi fauore probationum, vt semper salua probatio sit *ex reg. l. curent magistratus* 22. *D. de testib. l. in lege* 41. *D. ad l. Aquil.*

3 Neque enim debet actor extrahere suas probationes de domo rei, *l. nimis graue est* 7. *C. de testib. l. vlt. C. de edend.*

4 Nam cum hoc remedium sit præparatorium excommunicationis, quæ adfert damnationem æternam, non facilè aut passim concedi debet, sed tantum ex necessitate ac in subsidium aliis omnibus probationibus deficientibus.

5 Quid enim facilius quam probare id quod omnes scire dicuntur, *l. regula* 9. §. 1. *de iur. & fact. ignor.* Nam & dicimus ea quæ notoria sunt, allegari tantum debere non etiam probari, si modo notoria esse probentur. Guid. Pap. *q.* 221.

6 Itaque iniuriæ noua occasio inde caperetur, vnde iura nascuntur, contra *l. meminerint* 6. *C. vnde vi.*

7 Nec enim publicatio Arestorum similis est publicationi literarum monitorialium, vt tam multis innotescat. Deinde diffamatio illa quantumuis calumniosa onerat existimationem apud probos & graues viros, iuxta illud Ausonianum. *Hæc casta est, de qua mentiri fama veretur.* Vide *l.* 1. *in fin. C. de famos. libell.*

8 Ex iuris regula, quæ vult fauorabiliores esse reos quam actores, *l. fauorabiliores* 125. *de reg. iur. l. Arianus* 41. *D. de oblig. & act.*

9 Potuit enim prospicere futurum, vt calumniatoris pœnam pati deberet si crimen obiiceret quod probare non posset, cum accusator eo ipso quod non probat suam intentionem præsumatur calumniari, etiamsi de calumnia iurauerit. Clar. *d. q.* 62. *n.* 6. & 7.

10 Quo temperamento æquissimè consulitur vtrique parti, quod semper facere bonus iudex debet quantum potest, *l. ex his* 8. *in fin. D. qua in fraud. cred.* Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO L.

Causa recusandi iudicis si sit famosa non potest probari per publicationem monitorij, sed tantum per significationem.

REcusandi iudicis causam ab altero ex litigatoribus propositam si iudex ipse veram esse, aut aduersarius neget, probare potest is, qui eam proposuit, adeoque si opus sit, via monitorij, quæ extraordinaria probationis species est: [1] Sed cum hoc tamen temperamento, vt si ea recusationis causa minus honesta sit, & talis quæ si vera esset, iudicis existimationem oneraret, non sit permittenda monitorij publicatio, [2] sed tantum denunciatio & significatio iis facienda, quos in testes producere se velle impetrans dixerit. [3] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Romans, & Dominæ de Granchamp. 3. Cal. Sept. 1593.

1 Et ideo nec facilè nec passim concedenda ob rationem allatam, *Defin. praced. num.* 4.

Source : BIU Cujas

2 Est enim hic vnus ex casibus exceptis per sacrosanctum Concilium Tridentinum.

3 Secundum ea quæ proxime diximus *Defin.præced.** Postea tamen arresto generali constitutum est ne aduersus vllum ex Senatoribus id fieri vnquam possit, cum antea aliter atque aliter obseruatum fuisset. Prid. Cal. Aug. me præside 1610.

DEFINITIO LI.

Simulatio probari potest etiam per indicia, sed manifesta & bene probata: Alioqui standum est instrumento.

SImulatio contractus probari quidem potest ex coniecturis & indiciis,[1] quia difficilis est probationis,[2] sicut & dolus,[3] cum simulatio vix vnquam sit sine dolo.[4] Sed ea indicia oportet esse manifesta non obscura,[5] probabilissima & proxima, non aut improbabilia aut remota,[6] recte & plene probata, non per præsumptiones,[7] vt conuellatur fides contractus & instrumenti, cuius probatio dicitur esse probata.[8] Alioqui fortior præsumptio est pro instrumento,[9] adeo vt nec facile & sine magnis contra instrumentum suspicionibus adigendus sit is, qui instrumento nititur ad præstandũ iusiurandum, quod purgationis vocant, quippe cui non nisi in dubiis causis locus sit.[10] Solet tamen Senatus noster in huiusmodi causis decidendis vulgarem illam adiicere clausulam, *alio non apparente*, ne ampliotibus simulationis probationibus, quas semper saluas manere oportet, præiudicium fiat.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel, & Antonij Mauris, 4. Id. Nouemb. 1593.

1 *Not. in l. 1. C. plus valer. quod agit. l. si ex pretio 6. C. si certum petat.*

2 Nam quæ sunt huiusmodi per coniecturas & indicia probari possunt, *l. non omnes 5. §. à barbaris, D. de re milit.*

3 *L. dolum 6. C. de dolo.*

4 *L. 1. D. eod.*

5 *d. l. dolum 6. C. de dolo.*

6 Nam quod verisimile non est habet speciem falsitatis, *l. vlt. C. quod met. cauſ.*

7 Nam indicia probari per indicia absurdum esset, cum ea ratione daretur progressus in infinitum.

8 Quippe quorum fides publica est, *cap. 1. extr. de fid. instrum. l. vlt. & pass. C. eod.*

9 *d. l. vlt. cum propria 5.* ibi. *docenti tibi veritatem precibus tuis adsistere, C. si quis alter. vel sibi.* Bart. & DD. *ibid.*

10 *cap. vlt. Extr. de iureiur. l. admonendi 31. D. eod.*

11 Probata enim quandocunque simulatione contractus pro nullo habendus est. Castr. ad *l. si. n. 6. C. plus valer. quod agit.* Bart. *in l. nemo potest, num. 11. & ibi* Ias. *num. 42. & 43.* & Ripa *num. 65. & seq. d. l. 1. l. ex imaginaria. de reg. iur. l. simulata nuptia, de rit. nupt. leg. emptor 12. D. de aqu. pluu. arc.* quia medullam veri non habet, vt loquitur Bald. *ad leg. & qui, C. de distr. pign.*

DEFINITIO LII.

Casus fortuitus si allegetur ad innocentiam rei, debet ab eo probari.

QVi delictum ex casu fortuito excusat casum semper probare debet.[1] Nam in iis quæ per se ipsa delicta sunt non potest dolus non præsumi, quandiu nec fortuitus casus nec alia vlla asserendæ innocentiæ ratio probatur.[2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Fabri de Coreelles, 13. Calend. Mart. 1594.

1 Quia etiam in criminalibus reus excipiendo actor fit & intentionem suam probare debet, postquam actor suam probauit ex generali regula, *l. 2. & l. in exceptionibus 19. D. hoc tit. l. 1. vbi not. C. ad leg. Cornel. de sicar.*

2 *d. l. 1.* in illis verbis, *qui si probauerit.* Nam in delictis præsumitur dolus potius quam casus. [Si tamen Princeps gratiam criminis faciat, nõ cogitur reus quicquam probare, dum ne quid allegauerit quod cum inquisitionibus & testationibus pugnet, quia iustificationis probationes Princeps fecisse creditur, & cauendum habet reus duntaxat à vitio obreptionis & subreptionis. *Ita Senatus* Cal. Iunij 1612.]

DEFINITIO LIII.

Actor laudatus in tertia instantia vtrum admittendus sit ad probanda ea omnia, quæ potuisset probare in prima.

MAndaueram Titio, vt in lapidicina tua lapidem meo nomine cæderet, quasi ius cædendi haberem.[1] Id ille fecerat, & ob eam causam passus à te controuersiam, cum fundum in quo erat lapidicina non solum tuum, sed etiam liberum esse contenderes,[2] negauerat. Postea cum in eo esses, vt intentionem tuam testibus ac instrumentis probare velles, idem ille me inscio, necdum lite mihi denunciata vltro confessus fuerat vera esse quæcunque tu allegaueras, atque ita iudex cum tibi condemnauerat.[3] Pronocatione facta iudex appellationis bene iudicatum dixerat, subiecta etiam sumptuum litis condemnatione.[4] Tum ille contraria mandati actione aduersum me proposita petierit, vt indemnem præstarem.[5] Ego indemnitatis præstandæ causa rursum appellaueram à posteriore sententia ad Senatum,[6] petebámque vt negationes quas in prima instantia Titius fecisset mihi prodessent, confessiones ne nocerent.[7] Constabat quidem appellare mihi licere à sententia etiam inter alios lata, quoniam mea maximè interesset quasi essem ego ipse condemnatus, qui condemnatum Titium indemnem præstare deberem.[8] sed de illo maximè dubitabatur, an eo iure censeri deberem, vt primam exercere viderer instantiam an vt tertiam? Quæstionis autem effectus ille erat, quod si tertia dicenda esset instantia, non magis mihi permittendum esset quam Titio, vt noua instrumenta nouasque allegationes & probationes afferrem, nisi refusis prius expensis omnibus præstitoque iuramẽto, quod tum primum eæ allegationes & probationes mihi innotuissent.[9] Adeoque delata tibi conditione, vt si quid contra obiicere aut probare velles, id tu meis sumptibus faceres, quorum omnium nihil dicendum esset si prima tantum aut etiam secunda instantia proponeretur.[10] Videbatur vero ex vna parte nõ debere me conditionis melioris esse, quàm Titiũ, cuius nomine appellauerã.[11] Quandoquidẽ appellatio mea vsque adeo illi proderat, vt ex iudicato amplius cũ illo agi non posset,[12] præterquam expensarum gratia, quarum sicuti nullam contra me habere poterat repetitionem, qui scilicet nullam mihi litem denunciasset,[13] ita nec ei prodesse hoc nomine appellationẽ meam æquum erat, cum nihil mea interesset.[14] At ex alia parte mouebat, quod nihil mihi poterat imputari cur non citius veniſsem ad iudicium, quippe qui litem ignorassem,[15] Item quod sumptuum antea cum Titio factorum petitio sibi salua esset aduersus Titiũ, vt proinde nihil ea de causa tua interesse videretur:[16] nisi quod propter Titij confessionem præclusa tibi esset fortasse facultas probandi ea, quæ tum cõmodius probare potuisses.[17] Sed hoc ipsum imputari potius tibi quam mihi poterat. quod cum scires à me mandatum Titio vt lapidem in fundo tuo cæderet, contra me quoque non egisses[18] Placuit primam videri, quod ad me attineret, instantiam,[19] præsertim cum appellatio mea non maioribus te sumptibus oneraret, quam si in prima interueniſsem instantia. Hactenus tamen tibi prodesse debere quod Senatum appellassem, vt postulante te de causa inter nos cognoscere Senatus deberet, quem ego iudicem elegissem appellando.[20] Ita fit, quod mirari quis possit, vt & habeat pro appellante, & primã tamẽ videar instantiam exercere.[21] *Ita Senatus* in causa N. Dom. de Noblens & Boni Gagnon, Idib. Mart. 1594.

1 Est enim hæc vna ex seruitutibus rusticorum prædiorum, *l. 3. §. eodem, lib. de seruit. rust. præd.*

2 Neque enim licet in alieno fundo id facere citra seruitutem, *d. §. eodem, lib. aut domini permissionem, l. quis saxum 6. D. de donat.*

3 Nam in confessum nullæ sunt partes iudicis nisi ad condemnandum cum confessus habeatur pro iudicato, *l. 1. 2. & pass. D. de confess. l. si conuenerit 26. D. de re iudic.*

4 Qui enim succumbit in appellatione non modo sumptus litis debet, sed etiam mulctam, quæ iure nostro prouinciali omnibus temerè appellantibus infligitur.

5 Debetur namque indemnitas mandatario à mandante, *l. si seruus 61. §. quod*

61.§. *quod vero. D. de furt.*

6 Possunt enim omnes quorum interest appellare à sententia etiam contra alium lata, *l. si suspecta 29. de inoffic. test. l. 4. §. si heres. l. si perluserio 14. D. de appell. l. 1. de appell. recip.*

7 Potest enim per alium melior fieri conditio nostra, sed deterior non potest, *l. soluendo 39. de neg. gest. l. 2. D. quod vi aut clam.*

8 Ex legibus proximè citatis, *num. 6. l. sapè 63. D. de re iudic.*

9 Ita enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

10 Nam in prima causa appellationis possunt non deducta deduci, & non probata probari citra vllam expensarum refusionem, *l. per hanc, vbi not. C. de tempor. & repar. appellat.*

11 Nam alium defendere nihil aliud est, quam eius vicem in omnibus subire, *l. sed & hæ 35. §. defendere, & l. minor 51. § quoniam autem, D. de procurat.*

12 Suspensa scilicet sententia per appellationem. Habet enim appellatio vim suspensiuam & deuolutiuam, *l. si causa cognita 32. Codic. de transact. l. 1. & pass. D. de appellat.*

13 *L. emptor 8. vbi not. C. de euict. l. si ideo 55. D. eod.*

14 Quia nec appellare potui à sententia contra alium lata nisi quatenus mea interfuit, *dict. leg. 1. de appell. recip. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. oblig.*

15 *d. l. emptor, & seq. C. de euict.*

16 Quasi nulla quantum ad hoc interposita appellatione, quæ nec potuit interponi.

17 Fortasse mutuis exinde testibus qui tum viuebant, vt in *l. in lege 40. D. ad l. Aquil.*

18 Cum nihil interfit an quis faciat, an mandet, id est, an per se an per alium faciat, *l. 5. §. quod si quis tutelam, D. de admin. tut. leg. si quis 7. §. vlt. D. de iurisd.*

19 Quia non aliena lis est & emptoris, quam venditor suscipit pro emptore, sed est propria venditoris, cuius periculo cessura euictio est, *l. 1. C. vbi in rem act exere deb.*

20 Nunquam enim appellans potest recusare iudicem eum ad quem appellauit, aut eius iurisdictionem declinare, cum is qui appellatur in iudicem eligatur.

21 Cum tamen appellationis instantia semper sit secunda, *l. per hanc 4. C. de temp. & repar. appell.* Sed hoc fit diuersis respectibus.

DEFINITIO LIV.

Literarum monitoriarum publicatio quando permittenda sit cum clausula, nemine dempto.

IN quæstione illa, non solùm inter vtriusque iuris interpretes, sed etiam in Senatu nostro tam sæpè agitata, vtrùm passim aut certis casibus permitti debeat publicatio literarũ monitoriarum, *nemine dempto*, an vero semper cum vulgari clausula, *parte & consilio excepti*: Tandem placuit sic rem decidi, vt si ante motam litem huiusmodi literæ impetrentur nulla prorsus fiat exceptio, dum ne quis nominatim notetur, subiiciatúrque periculo infamiæ, [2] post motam vero litem non aliter permittenda sit publicatio quam si pars & consilium, vt vocant, id est, aduocatus & procurator, dum ne in fraudem captati sint, [3] excipiantur. Ratione illa quod neque cogẽdus quicquam sit seipsum prodere, neque æquum sit de aduersarij domo extrahi probationes, [4] tametsi veritatis habendæ fauor sit maximus. [5] Sicut neque ciuile videri potest cogi aduocatum aut procuratorem ea prodere, quæ non nisi tanquam aduocatus aut procurator didicerit & quæ nesciret, ni cliens secretum suum ei tuto committere se posse credidisset. Secretum enim sanctè & religiosè custodiri non prodi debet. [6] Nec est quod quis obiiciat, ita futurum, vt detur ansa delinquendi [7] si hæc vna ratio habendæ veritatis è medio tollatur. Nam quod ad patronum causæ & procuratorem attinet, nihil vetat sic eos cum cliente se gerere, vt si quid ab eo peccatum dolóque malo admissum esse intelligant hortentur hominem, vt aduersario satisfaciat, quantum Christianæ pietatis & æquitatis religio suadere videbitur. Id ni faciat desistant à præstando patrocinio, [8] neque tamen in publicum proferant quæ secreto audierunt. [9] Quod si sint tã improbæ conscientiæ, vt clientis improbitatem, quam corrigere aut nolint, aut non possint, etiam consilio adiuuare malint, quis credat eos censuris quoque ecclesiasticis monitos perfidiam suam cum aliena coniunctã patefacturos? [10] Cliens vero sibi conscius famámque multorum more magis quam conscientiam pertimescens, [11] quomodo fieri possit, vt propria confessione seipsum coniicere velit in eas angustias, vnde regredi & eripere se nequeat citra infamiam, aliámve pœnam fortassis capitalem? [12] Quæ cum ita sint, quid aliud afferre monitio ecclesiastica potest, nisi maioris damnationis materiem, certiúsque salutis periculum? Accedit quod si criminalis actio sit, iniquissimum est cogi reum crimen confiteri, qui nec criminosæ, vt loquuntur, positioni respondere cogeretur. [13] Crimen enim nullum est, cuius non aliqua pœna sit, [14] quæ aut infamiam irroget, aut saltem apud bonos & graues oneret existimationem. [15] Sin actio ciuilis est, aut etiã criminalis ciuiliter intentata, [16] vel ponimus litem iam contestatam, vel non. Si contestatam, adhibito scilicet, vt iure nostro necesse est, iureiurando, [17] non est cogendus reus monitione ecclesiastica, vt se periurum probet. [18] Si nondum contestatam, cessat quidem periurij metus, sed tamen iam certo aduersario constituto iniquum est, vt diximus, sumi probationes de ipsius domo, [19] sibique imputare actor debet, cur non fuerit diligentior in monitoriis literis ante cœptam litem impetrandis. [20] Scio Gallos practicos non tantùm à nobis hac in re, sed etiam inter se dissentire. Sunt enim qui referant passim hodie in Gallia receptum, vt huiusmodi literarum impetratio permittatur cum clausula, *nemine dempto* posteaquam Francisco magno Regi placuit, vt de rei veritate litigatores iurato respondere cogerentur, [21] quasi parum referat an periurus quis sit, an excommunicatus. [22] Alij vero, clausulam illam, *nemine dempto*, tum adiici solere cum de subtractis instrumentis communibus agitur inter coheredes, aut socios de bonorum diuisione contendentes: [23] quod sane ante supradictam Francisci constitutionem obtinuisse in confesso est. [24] Tertij mediam quandam sententiam sequuntur, [25] vt vno illo casu permittatur publicatio, *nemine dempto*, quo agitur de subtractis instrumentis exhibendis, dum ne idipsum in actionem deductum sit, vt exhibeantur, ne alioqui actor suæ intentionis probationem depromere videatur de domo rei. [26] At *Senatus* nostri consulto, quod ad Non. Iunias factum editúmque est anno 1563. generaliter constitutum fuit, vt ne liceat ecclesiastico iudici literas huiusmodi publicare, quin prius impetrata sit à Senatu alióve iudice seculari, coram quo lis pendeat, publicandi licentia, vt eæ personæ excipiantur, quas interdicto comprehendi æquum non sit, alioqui ab ea concessione & publicatione appellari possit, tanquam ab abusu. Ex quo apparet, neque semper addendam clausulam, *nemine dempto*, neque ex contrario semper remouendam, sed tum demum cum id Senatui æquum videatur. Quonam autem casu æquum sit, neminem excipi, Senatus non aperit eo Aresto, nisi quod is saltem casus demonstratur, quo nulladum lis pendeat, [27] sanè temperamentum illud æquissimum & probabilissimum videbatur, vt exceptio nulla fiat cum agitur de subtractis instrumentis, maximè si ponas agi de instrumentis communibus, quoniam eorum occultatio facilior est, & ob id odiosior inter eos qui sunt in communione, quodque iure tacitæ cuiusdam societatis bonam fidem exuberantiorem præstare inuicem debeant. [28] Exceptionis autem, quæ iubente seculari iudice talibus literis inseritur, vis illa est, vt impediat ne excõmunicatione ligentur exceptæ personæ, etiam in foro poli, propterea quod ex impetrantis intentione, & verborum potestate huiusmodi admonitio vires accipiat. [29] Quamuis apud Deum non minus periclitetur qui peccatum mortale commisit quandiu manet in peccato, quam si esset excommunicatus. Sed multũ refert an apud Deũ an in humano iudicio quis accusetur. Nam crimen quod soli Deo eiúsq; vicario, id est, confessori cognitum est, deletur omnino ex sacramento pœnitentiæ: [30] Quod autem iudici tanquã iudici innotescit publica legũ & iudiciorũ auctoritate vindicatur, irrogárque vel pœnã aliquã capitalẽ vel infamiã. [31] Rursus non est probabilis distinctio illa, quã video nõnullis placere, an infamatus iã sit aduersarius necne. Multũ namque interest an aliorũ vocibus, an sua cõfessione quis infamatus sit. Aliorũ voces eludere facile vir improbus nedũ probus potest, propriã confessionẽ nõ potest. [32] Illud vtique cõstat nunquã hodie excipi testes, quos quidã referũt in Gallia excipi solitos olim fuisse. [33] *Ita Senatus* in causa viduę procuratoris le Grec, cõtra viduã Aduocati Catinij, & pro Claudia Choudã, cõtra D. de Quiege, 15. Cal. April. 1594. & pro vidua Guil. de la Pallud, cõtra D. Ducẽ Gebẽnẽsẽ 4. Id. Apr. 1595.

1 Dicitur

1 Dicitur enim hæc clausula vulgaris, quia regulariter apponi solet.

2 Nam quandiu nominatim nemo notatus est, nesciri potest quis futurus sit aduersarius.

3 Dolus enim si quis interuenerit, doloso prodesse nunquam debet, *l. procurator 11. §. 1. D. de doli mali except.*

4 *L. vlt. C. de edend. l. nimis graue 7. C. de testib.*

5 *L, curent 22. D. eod. l. in lege 40. D. ad l. Aquil.*

6 Nisi susceptum sit in fraudem legis, *vt in l. & pass. D. de iur fisc. l. 1. §. si quis tabulas depos.*

7 Quod esse non debet, *l. vnic. §. hic autem, C. de Latin. libert. tollend.*

8 Non est enim patrocinandum & indulgendum malitiis, *l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

9 Quamuis dici soleat delinquere illos qui delinquentem non manifestant, *l. ex Manichæo 16. §. 1. C. de hæret. & Manich.*

10 Nam semel malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, *l. non omnes 5. §. à barbaris, D. de re milit.*

11 Multi enim famam, vt ille dicebat, pauci conscientiam verentur.

12 Et ita quod optima ratione inductum esset in remedium salutis animæ contrarium effectum operaretur, contra *leg. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

13 Nam nec alius quisquam cogitur respondere qui laqueum timeat captionis, *l. & quia 6. in fin. D. de inter. in iur. fac.* [Idque adeò verum est vt nec sit admittenda positio post didicita testificata quam si aduersarius confiteretur, esset ipse periurus & periurij testes qui pro eo auditi essent, licet noua causa superuenisse dicatur, Puta si allegem te confessum fuisse, Nunquam à me promissam tibi fuisse pecuniam, quam promissam tibi fuisse & iam iuraueras, & per iuratos testes probaueras. *Ita Senatus* pro D. de la Chabaudiere, contra N. Claudium de Mondragon, 11. Cal. April. 1614.]

14 Siquidem delictis pœnæ non præmia proponuntur, *Nouell. 143. de mulier. rapt. pass.* vt è contrario virtuti non pœna, sed præmium, *l. vlt. C. de statuis.*

15 Quod sit multo facilius. Hanc enim facti non iuris infamiam dicere solemus. *l. 4. §. aduersus, D. de doli mali except. l. probro 41. §. 1. de rit. nupt.*

16 Nam de criminibus quibusdam potest agi etiam ciuiliter, vt de furto, & iniuria *l. vlt. D. de furt. l. vlt. D. de iniur.*

17 Nam si actor iurauit verum esse quod affirmauit, cogitur reus respondere modo asserto & iurate falsum esse quod negat.

18 *L. alias 18. in fin. D. de iureiur. l. rem alienam 41. in fin. D. de pignor. action.*

19 *d. l. vlt. C. de edend. l. nimis graue 7. C. de testib.*

20 Diligentibus enim iura subueniunt non negligentibus, *l. non enim 16. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

21 Ioan. Papon. 3. *Not. tit. de lettres de significauit.*

22 Vterque enim æternam incurrit damnationem. [Obserua tamen quod aiunt Theologi excommunicationem non tam esse pœnam peccati, quàm pœnam contumaciæ & obstinationis in peccato, quæ ipsa contumacia & obstinatio non peccatum nouum est, sed nouus & eminentior gradus peccati, tum quoque cùm excommunicatus seipsum prodere & suum crimen vltro detegere non cogitur. Licet enim non idcirco incurrat excommunicationem, hoc ipso tamen peccat grauius, quòd etiam admonitus perstat in peccato. Itaque excommunicatio non afficit animam, quod ad formalem rationem, sed tantùm quod ad aggrauationem peccati. Nec aliter tamen quàm si excommunicatus sciat excommunicationem, licet peccatum suum non ignoret.]

23 Ægist. Magist. *in dec. Senatus Parisiensis, tit de appell. tanq. ab abus.*

24 Vt & Paponius loco supradicto fatetur.

25 Ioannes Imbertus in *Institut. forensibus.*

26 *Contra d. l. vlt. C. de edend. d. l. nimis graue 7. C. de testib.*

27 Quia eo tempore nihil fieri potest in præiudicium litis aut aduersarij, qui nullus adhuc est.

28 Societas autem ius fraternitatis quodammodo in se habet, *leg. verum 62. in princ. D. pro socio.*

29 *Vulg. l. non omnis 19. D. de reb. credit.*

30 Quoniam apud Deum erranti medicina confessio.

31 Nemo enim ex sola confessione & pœnitentia nocens esse desinit, *l. qui ea mente 65. D. de furt.*

32 *L. generaliter 13. C. de non num. pecun.*

33 Sic enim refert Paponius *d. Not. 3. tit. de lettres de significauit.* Vide Neuizanum qui omnium fusissimè hanc materiam disputauit in sylua nuptiali in verb. *monitoria.*

DEFINITIO LV.

Datio curatoris non probat concludenter minorem ætatem.

MInor ætas non ex eo solo contra tertium bene probatur, quod alicui tanquam minori curator datus sit, [1] ne alioqui facile sit fraudem comminisci aduersus eos, qui cum hoc tanquam cum maiore contraxerunt. [2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guers & Claudij Voutier, 6. Non. Decembris 1594.

1 Potest enim fieri, vt siue consulto siue per imprudentiam curator datus sit tanquam minori ei, qui reuera fuerit maior, vt contra plerumque maior esse creditur is, qui reuera minor est, *l. minor 32. D. de minor. & tit. C. si minor. se maior dixer.*

2 Alexand. *cons. 23. lib. 3.* Non tamen facilis debet esse iudex ad dandum curatorem tanquam minori nisi bene probata ætate propter grande præiudicium quod fit in aliis causis, cum aliquid de ætate falso pronunciatum est, *l. de ætate 43. D. de minor.*

DEFINITIO LVI.

Ex restitutione quarundam rerum depositarum inducitur præsumptio restitutionis factæ omnium.

SI ex plurib⁹ rebus à Titio penes Sempronium depositis quædam postea penes Titium reperiantur, præsumptio est omnes ei restitutas esse, [1] nisi probet quanam alia ratione possessionem earum recuperauerit. [2] Sed hoc ita si de corporis, vt loquuntur, identitate constet. Alioqui si chirographum depositarum rerum penes deponentem reperiatur, præsumenda erit rerum diuersitas potius quam identitas, quod credibile sit diligentem patremfamilias non nisi recepto aut notato chirographo res depositas fuisse restituturum. [3] *Ita Senatus* pro religiosis sacrisque Virginibus sanctæ Claræ, contra Petrum Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Sumpto argumento à parte ad totum, vbi est eadem ratio vtriusque. Nam nec partis restitutionem accipere depositarius cogeretur, cum pro rebus omnibus vnus fuerit depositi contractus, *arg. leg. si quis aliam 46. D. de solut.*

2 Probatio enim contraria elicit præsumptionem, *l. si chirographum 24. & seq. si Imperatores 29. in fin. D. hoc tit.*

3 Id enim diligentes patresfamilias facere solent, *leg. solutione 19. D. ad exhib.*

DEFINITIO LVII.

Instrumentorum amisso quando probetur ex sola perquisitione, & quando probari casum oporteat.

AMissio instrumentorum aut actorum litis si ob id tantum allegetur, vt alia instrumenta nouáque acta litis fieri possint, probata satis intelligitur hoc ipso, quod facta ex superioris auctoritate diligenti perquisitione non reperiantur. [1] Sed si is, qui exhibere aut restituere cogitur, amissionem alleget ad se exonerandum, non sufficiet eiusmodi perquisitio, [3] sed casum aliquem probari oportebit ex quo conijci possit dolum eius, qui amissionē allegat, nullum interuenisse. Sed & iusiurandum eius non abs re exigemus, vt purget se dolo malo: ne alioqui in dolosi hominis potestate sit facile se exonerare in alterius necem. [4] *Sine die.*

1 Boër. *q. 15. n. 6.* post Bart. *in l. is potest. de acquir. her. ex l. 3. §. Nerua filius de acquir. possess.*

2 Felin. *in c. fin. Not. 3. de probat.* Ægid. de Bellam. *dec. 535.*

3 Bart. *in l. si quis ex argentariis, §. fin. D. de edend.* Bald. post Cyn. *in l. si creditor, C. de pign. act.* Felin. *in d. c. fin. l. sicut iniquum 5. C. de fid. instr.*

4 Boër. *d. q. 15. n. 7.* ad finem vsque. Iusiurandum enim purgationis est necessarium quoties dolus potuit interuenire, licet non præsumatur interuenisse.

DEFINITIO LVIII.

Calendaria monasteriorum probant solutiones factas monasterio, ne qua possit obiici præscriptio, maximè vero si sint antiqua.

DE Calendariis monasteriorum an probent solutiones [1] annuarum pensitationum, quæ monasteriis plerisque debentur, aliquando dubitatum est. Et placuit probare non solum fauore piæ causæ, [2] sed etiam veneratione antiquitatis. [3] *Ita Senatus* in causa Patrum Franciscanorum ciuitatis Camberiensis, & fratrum Girod, 16. Matt. 1596.

1 Certum enim est omnē qui allegat solutionem probare illā debere. *l. 1. C. hoc tit.* cum solutio sit facti, *l. consil. 7. §. vlt. ff. de curat. furios.*

2 Quæ scilicet tam multa alia habet priuilegia. De quibus omnibus vide Tiraq. in eo tractatu, quem ex professo conscripsit *de priuileg. piæ caus.*

3 Dixi *Defin. 6. num. 4.* ꝛ.

DEFINI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LIX.

Iusiurandum purgatorium non excludit probationes, quæ postea in contrarium adferri possunt: Secus in iuramento decisorio vel suppletiuo.

QVoties vnum ex litigatoribus iudex admittit, ad aliquid probandum per proprium iusiurandum, quod purgatorium [1] magis sit, quam decisorium, aut suppletiuum [2] obseruare semper debet, vt saluam relinquat aduersario contrarium probandi facultatem, his verbis]: *Sauf à la partie de verifier le contraire, si bon luy semble. Ita Senatus* in causa heredum R. D. Petri de Lambert Episcopi Mauriannensis, & Syndicorum de Foncouuerte, Cal. April. 1596.

1 De quo accipi debet quod scriptum est *in l. generaliter 12. Cod. de reb. cred. & iureiur. & in l. bonæ fidei 3. eod. l. admonendi 31. D. de iureiur.*

2 Nam in decisorio & suppletiuo aliud est, vt scilicet ex quo præstitum fuit nulla in contrarium probatio aut quæstio admittatur, *leg. 1. D. de reb. cred. l. 5. §. dato, & l. nam postea quam 9. & pass. D. de iureiur.* Nisi in casu *l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO LX.

Simulatio venditionis factæ sub nomine pignoris quomodo probetur.

SImulatio contractus, vt venditio habeatur pro hypotheca, non probatur ex eo solo, quod venditor remanserit in possessione. [1] Sed tamen si emptor aut emptoris heres dixerit habere se eum contractum pro hypotheca, licet inter alias partes, poterit id sufficere, vt hypotheca potius contracta videatur. [2] Nec obstabit quod interuenerit clausula constituti. Nam & ex titulo hypothecæ transferri potest possessio. [3] Multo minus oberit ea clausula si emptor corporalem possessionem ex ea adprehendere per decennium neglexerit. [4] Illud tamen sciendū est simulationis probationem esse in arbitrio & æstimatione iudicis pro locorum, temporum, & personarum varietate. [5] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Couz, & fratrum Perrier, 5. Decemb. 1596.

1 *L. 1. vbi not. C. plus valer. quod agit. quam quod simul. concip.* Quamuis retentio possessionis magnam suspicionem præbeat & coniecturam simulationis, *l. sicut 8. §. superuacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

2 Cum simulatio non possit probari nisi per coniecturas, quia consistit in animo, vt tractant DD. *in d. §. superuacuum, & in l. 1. C. plus valer. quod agit.*

3 Quomodo per contractum pignoris, *l. cum & fortiu 35. §. 1. D. de pignor. act.* quamuis dici soleat in eo differre pignus ab hypotheca, quod pignoris possessio transfertur in creditorem, non hypothecæ, *leg. si rem 9. §. proprie, D. de pignor. act.* Vide tamen *l. 5. §. pen. D. de pignor.*

4 Cum per negligentiam decennalem amittatur possessio, *leg. si id quod 25. D. de acquir. poss.* ibi Bart.

5 Andr. Tiraq. latè *in tract. de iur. constit. possess.*

DEFINITIO LXI.

Repertæ scripturæ in archiuis monasterij probant in antiquis etiam contra tertios.

LIbri acceptorum & expensorum reperti in archiuis monasterij faciunt fidem, etiam contra tertios in antiquis, non aliter. [1] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Camber. & Domini Ducis du Mayne, & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis. *Sine die.*

1 Cravet. latè *de antiq. tempor. part. 1.* Vide *Defin. 58. 3.*

DEFINITIO LXII.

Solutionis acceptæ confessio non probat semiplene, si sit facta absente parte, nisi pars alleget solutionem.

COnfessio acceptæ solutionis facta absente parte non probat plenè, ne quidem ad liberandum, [1] ideoque nec super ea deferri iusiurandum suppletorium potest, [2] nisi solutio ipsa allegetur, non nuda solutionis confessio. [3] *Ita Senatus* in causa N. Andreæ Mugnier magistri Computorum, & Ant. de Boris, 18. Dec. 1596.

1 Quia confessio non est modus soluendæ obligationis, sed tantum probandæ solutionis.

2 Quod scilicet non defertur nisi in supplementum semiplenæ probationis, Bart. & alij *ad l. admonendi, D. de iureiur. & ad l. in bonæ fidei 3. C. de reb. cred. & iureiur.*

3 Nam si solutio allegetur aliud est, vt dixi *Defin. 25. 3.*

DEFINITIO LXIII.

Verba enunciatiua apposita in contractu inito cum Principe an & quando probent contra tertium?

VErba enunciatiua adposita in cōtractu gesto cum Principe probant, si verisimile sit quod enunciatur, [1] vtputa quod maritus ex mandato vxoris, de quo nō aliter constat, transegerit de re vxoris. [2] Neque enim probabile est Principem contracturum fuisse cum eo, qui se mandatum habere diceret, nisi viuo mandato, [3] licet dici soleat mandatum nunquam præsumi. [4] Hoc vero maxime obtinet in antiquis [5] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde, contra D. de Carde, 12. Dec. 1596.

1 Valet enim argumentum à verisimili, *l. vlt. in princ. D. quod met. caus.*

2 Nam & præsumitur habere maritus mandatum tacitum ad tractandas res vxoris, *l. maritus 21. C. de procur.* maximè si habeat penes se instrumenta, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Requiritur tamen mandatum speciale ad transigendum, *l. mandato generali 60. D. de procur.* Sed longè facilius est, vt etiam speciale mandatum habere præsumatur is, qui iam præsumitur habere generale.

3 Cum Princeps non præsumatur ignorare iura quæ habet in scrinio pectoris *l. omnium 19. C. de test.*

4 Bald. & Salic. *in l. 1. C. de reb. non alienand. & in l. 2. C. si ex fals. instrum.* maximè vero cum agitur de legitimanda persona, vt ait Afflict. *dec. 368.*

5 Fauore scilicet & veneratione antiquitatis, quæ supplet defectum probationis in iis omnibus, quæ propter antiquitatem probari non possunt. Afflict. *dec. 13. dec. 251. in fin.* post Alex. *cons. 79. col. 3. & cons. 112. col. 2. vol. 1. & cons. 12. vol. 4 circa fin. ad l. 2. C. de rescind. vend.* * Vide omnino Ioseph Mascard. qui in toto hoc tractatu instar omnium est *concl. 14. 622. & 1233.*

DEFINITIO LXIV.

Cum tractatur de probanda læsione non minus credendum est testibus deponentibus pro emptore, quam deponentibus pro venditore si sint digniores, aut deponant verisimiliora.

QVod Baldo & cæteris fere omnibus interpretibus vulgo placuit, [1] quoties agitur de probanda læsione, propter quam in integrum restitutio postuletur, plus credi duobus testibus de læsione pro venditore affirmantibus, quam mille pro emptore negantibus, falsum est. Ita enim fieret, vt nulla aut parua admodum emptoribus supereſſet facultas excludendæ læsionis per cōtrarias probationes. [2] Inspiciendum igitur est vtra ex parte plures testes sint, aut digniores aut qui verisimiliora testificentur. [3] Sane cæteris paribus magis credendum erit paucioribus affirmantibus quam pluribus negantibus. [4] *Ita Senatus* in causa N. Amedei Roget, & Ioannis Dominici De la Tour, 22. Mart. 1597.

1 Bald. *ad l. actor. 23. C. hoc tit. col. 3. & in c. licet causam, col. pen. circa fin. Extr. eod. Not. in cap. bona. de Elect.* Felin. *in c. in nostra, col. 1. Extr. de test.* Afflict. *dec. 324. n. 9. & dec. 400. n. 9.*

2 Cum non possint testes deponere pro emptore quin negent, tanti rem esse quanti à venditore æstimatur. Sed tamen habet hæc negatio inclusam affirmatiuam, scilicet quod restanti fuerit, quo casu quando testes qui deponunt negatiuè, deponunt simul de affirmatiua, benè probant. Idem Bald. *in c. si quis per triginta, col. 2. si de feud. fuer. contr.* Abb. *in c. cum Ecclesia Sutrina, de caus. poss. & propr. col. 6.*

3 *Iuxta l. 3. D. de testib.* Afflict. *dec. 363. n. 16.*

4 *Vulg. l. diem proferre, §. si plures vers. inde quæritur. vbi gloss. D. de recept. qui arbit. recept.* Vide Ant. Gabr. *lib. 1. commun. opin. concl. 4. de testib.*

DEFINI

DEFINITIO LXV.

Qui allegat solutionem purè & sine conditione ac protestatione videtur fateri debitum.

AD solutionem debiti conuentus negabat se debere nisi certis legibus & conditionibus, quibus tanquam falso allegatis obtemperare nolebat creditor, qui tamen aliam nullam debiti sui probationem præter aduersarij confessionem proferebat, cum postea constitisset partem debiti ab eodem debitore, siue iam pendente, siue nondum mota lite, sine vlla protestatione solutam fuisse, ac perstaret ille in offerendo quicquid ab eo debitū esse appareret.[1] Visum est non alia debiti probatione onerandū creditorē.[2] Quia licet verum sit, neque cōfessionē in causa ciuili factā scindi posse, neque rursus posse quē agere ex cōtractu vltro citroque obligatorio quē prius ille ex parte sua nō impleuerit,[4] subsecuta tamen solutio agniti debiti probabat, vel non fuisse in contractu adhibitas eas conuentiones, quarum implementum ab ipso quoque debitore negligeretur, vel ab eo iure, quod sibi debitor per eas quæsiuerat, vltro recedere ipsum ex post-facto voluisse.[6] Placuit itaque, nullis interuenientibus aliis probationibus condemnandum nihilominus debitorem,[7] nec ad hoc tantum, vt oblatam residuæ quantitatis solutionem præstaret, sed ad id etiam, vt omnes litis expensas resarciret, perinde acsi nihil obtulisset:[8] nihil enim offert, is à quo certa res, aut quantitas petitur, si generaliter duntaxat offerat quicquid debet, non expressa certa re vel quantitate, aut saltem captiosa oblatio est, ex qua neque condemnatio, neque exactio præsens sequi possit,[9] & quæ litis materiam illam semper comitem habeat, quod disceptari adhuc necesse est, quid & quantum debeatur.[10] Sed & damnorū omnium condemnatio eidem debitori irrogata est, ex natura scilicet obligationis, cui necessitas præstandæ indemnitatis causam & originem præbuisse proponebatur.[11] *Sine die.*

1 Quorum neutrum fieri debuerat ab eo, qui sciret, se nihil debere. Nemo enim suum iactare præsumitur, *vulg. l. cùm de indebito* 25. *D. de probat.*

2 Cum nulla sit melior probatio, quàm quæ fit per partis confessionem siue expressam siue tacitam, *vulg. leg. generaliter*, 13. *Cod. de non num. pecun.*

3 Bart. *in l. Aurelius* 28. *§. idem quæsiit, D. de liber. legat. l. cum quæritur*, 16. *ff. de admin. tut. l. si ita*, 29. *§. 1. de oper. liber. l. nam absurdum* 7. *de bon. libert.*

4 *Vulgata lege Iulian.* 13. *§. offerri, D. de act. empt.*

5 Credibile enim est, quod debitor non soluisset, nisi post impletas prius omnes leges & conditiones, siue quibus non fuerat ille contracturus, *arg. l. cum te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.* siquidem debitum petere non potest, qui quod debet facere differt. Afflict. *decis.* 220. *num.* 4. *in fin.*

6 *Arg. d. l. cum de indebito*, 25. *D. hoc tit.*

7 Tanquam probato agnitóque debito per solutionem partis, Boër. *dec.* 333. *n.* 3. post Anch. *in c. olim, n.* 6. per illum text. *extr. de censib.* vide Dyn. *ad c. nullus pluribus de reg. iur. in 6. col.* 3. *& in c. exceptionem eod. per text. in l. siquidem, C. de except. Not. in l. non vtique, D. eod.*

8 Cum teneatur ad expensas litis debitor, qui moram facit in soluendo, *l. qui solidum* 78. *in princ. & §.* 1. *de legat.* 2.

9 Cum debeat condemnatio esse certa, *l.* 2. *& tot. tit. C. de sent. quæ sine cert. quant. profer.* vide *l. si rem* 9. *§. vlt. D. de pign. act.*

10 Ea demum enim oblatio admittenda est, quæ litis materiam minuit, *l. quidam* 21. *D. de reb. cred.*

11 Puta ex causa mandati aut negotiorum gestorum.

DEFINITIO LXVI.

Duæ probationes semiplenæ iungendæ sunt, vt faciant plenam.

CONfessio quidem extra iudicium & parte absente facta non probat nisi semiplene.[1] Sed tamen si adsit testis, qui de ipsa negotij veritate testificetur, quamuis dici soleat, vocem vnius vocem esse nullius,[2] benignius est, fauore probationum iungi vtramque semiplenam probationem, vt ex duabus semiplenis fiat vna plena, de cuius fide dubitari nullo modo possit.[3] *Sine die.*

1 *L. certum, C. si quis absente, ff. de confess.* Bald. & Salic. *in leg. in bona fidei C. de reb. cred.* not. Bart. & alij, *ad l. admonendi. D. de iureiur. c. fin. de succes. ab intest. l. capite, D. ad l. Iul. de adult. & in l. quæro, D. de ædilit. edict.*

2 *L. iurisiurandi, C. de test.*

3 Bald. *in l. vnic. in princ. C. de confess. & in Auth. rogati. Cod. de test.* Salic. *in d. l. in bona fidei.* Alex. *cons.* 143. *vol.* 2.

DEFINITIO LXVII.

Principi non creditur de facto alieno in alterius necem.

NOn creditur Principi narranti rebellem eum fuisse, de cuius rebellione aliunde non apparet,[1] quamuis alioqui soleant verba Principis enunciatiua fidē facere etiā inter alias partes,[2] ne scilicet in potestate sit Principis ex aliorum plerumque perfidorum & calumniantium fide ita referentis bona, existimationem, vitam denique ei eripere, qui veritate facti dilgentius indagata rebellis probari nō possit.[3] *Sine die.*

1 Afflict. *dec.* 14. *n.* 6. post Andr. *in c.* 1. *in fin. de controuers. feud. apud par. termin.* intelligi nisi contra producentem. Afflict. *ibid.* 2.

2 Scilicet in antiquis, & cum agitur de facto alieno, Crau. *de antiq. temp. part.* 1. *n.* 19. *sect.* 8. *ex c. si summus Pontifex de sent. excommun.* * Nam & generale est vt in antiquis credatur referenti, etiamsi non constet de relato. Crauet. *ibid. not. ad Auth si quis in aliquo, C. de edend.*

3 Ne alioqui iniuriarum occasio inde nascatur, vnde iura nascuntur, *vulg. l. meminerint, C. vnde vi.* Nam rebellis amittit omnia bona sua, & priuilegia ipso iure, Bald. *in tit. de pac. Constant. in vers. nos Romanorum*, in verb. *priuilegio.* Afflict. *d. dec.* 14. *n.* 6.

DEFINITIO LXVIII.

An possit reus pro sua innocentia probanda impetrare publicationem monitorij cum clausula, nemine dempto?

DVrum equidem est cuiquam permitti, vt de aduersarij sui domo suas extrahat probationes,[1] præsertim si causa sit criminalis.[2] Sed tamen si quis de falso criminaliter postulatus non alias veritatis & innocentiæ suæ probationes habeat, quàm quas ex accusatoris ore possit elicere, non modo æquum, sed etiam necessarium est, vt monitorij impetratio & publicatio permittatur, etiam cum clausula, *nemine dempto.*[3] Nec enim visum est, adeo malitiis indulgendum esse,[4] vt innocentiā inopia probationum opprimi patiamur,[5] si per contumaciam accusatoris moneri nolentis appareat, non obscurè calumnioſam fuisse accusationem.[6] *Ita tractatum est. Sine die.*

1 *L. minus graue, 7. C. de testib. l. vlt. C. de probat.*

2 *L. qui accusare*, 4. *C. de edend.*

3 Quomodo etiam in aliquibus casibus *talis* publicatio permittitur cum eadem clausula, nemine dempto, de quo vide Ægid Magistr. *in dec. Paris. tit. de appellat. tanq. ab abus.*

4 *L. in fundo* 38. *D. de her. inst.* Nam & ex ratione iuris debet iurare de calumnia, quisquis vult alium accusare.

5 Melius enim est nocentem absolui, quàm innocentem damnari, *l. absentem*, 5. *de pœn.*

6 Quæ res facit, vt accusato in aliis multis faueatur ad innocentiam probandam, vt alibi sctipsimus, *ex l. Arrianus* 41. *ff. de oblig. & act. l. fauorabiliores, de reg. iur.*

DEFINITIO LXIX.

De probatione identitatis & dominij.

PRæsumitur quidē identitas in personis ex identitate nominis, nisi diuersitas probetur. Sed in rebus contra præsumitur pluralitas, si non probetur identitas,[1] quam tamen ex coniecturis probari sufficiet, etiamsi diuersitas in nomine confinium interueniat,[2] quæ magnam diuersitatis præsumptionem inducit.[3] Nam & probari veritas & identitas confinium variis modis potest, puta per possessionem & per signa, si qua adsint, quæ rem significatam, cuius sit, per signa, si qua adsint, quæ rem significatam, cuius sit, ostendant.[4] Cum & dominium ipsum rei, quod difficilioris probationis est, per significatum, vt aiunt, probetur.[5] Commodius tamen & tutius est, vt res oculis subiiciatur, interueniente iudice cum testibus ad certiorem habendam veritatis probationē,[6] Quod si rei facies ita sit immutata, vt

Source : BIU Cujas

quamuis certum sit rem, de qua agitur, in ipso eo loco esse discerni tamen nullo modo possit, si quidem facto possessoris, qui fortassis in eo territorio quantumuis bona fide ædificauerit, obscuritas illa & incertitudo superuenerit, non debet ea res nocere petitori dominium rei suæ vindicanti. [7] Nam etsi non potest fieri restitutio rei, quæ non apparet, [8] nihil tamen vetat condemnationem fieri ad æstimationem, cum res ipsa præstari non potest, [9] quod formaliter fieri non potest, fiat saltem arbitrio boni viri. [10] Dominium sane probatum esse necesse est, aut concludenter, aut saltem præsumptiuè, [11] puta per famam in antiquis, [12] aut per confessionem partis. [13] Alioqui solus titulus emptionis, aut alterius acquisitionis, iuncta possessione non sufficit ad probandum dominium possessoris, nisi probetur etiam ius & dominium auctoris. [14] In dubia plane causa pro possessore contra petitorem pronunciandum est, [15] nisi Ecclesia sit, quæ agere proponatur. [16] *Sine die.*

1 Alex. *cons.* 134. *col* 2. *vol.* 2.

2 Afflict. *dec.* 23. *n.* 3. post Alex. *cons.* 69. *in princ. d. vol.* 2. [Obserua autem non probari concludenter identitatem fundi per duos confines si non sint transuersaliter angulares, contra Socin. *cons.* 89. *vol.* 1. *Ita Senatus* in causa D.de la Barte 3. Aug. 1612. De probandis autem confinibus vide Guid. Pap. *quæst.* 197. Adde *l. forma D. de cens.* Bart. *in l. demonstratio de cond. & demonstr.* Sanè si nulla sit probatio aut præsumptio in contrarium sufficiet identitatem probari per duos confines quoscunque. Et ita intelligi ac restringi debet sententia Socini *d. cons.* 89. *n.* 1. *ex d. l. forma* 5. ibi *& quos vicinos duos proximos habeat.* Sed & ex sola lectura confinium si vndequaque similes sint placet probari sufficienter identitatem fundi. Nisi allegetur pluralitas fundorum similes vndequaque confines habentium. Ita vt nullos in eam rem testes audiri oporteat, cùm quotidiana rerum experientia compertum sit vix vnquam ac ne vix quidem nisi per euidentem calumniam negari saltem in huiusmodi casibus identitatem. *Sic Senatus* ex tempore 12. Cal. Aug. 1612.

3 Afflict. *ibid. num.* 3.

4 Bald. *cons.* 352. incip. *verba, vol.* 2. *& in Auth. dos data, C. de donat. ant. nupt.*

5 *L. quod si neque,* 13. *in fin. D. de peric. & commod rei vend.* Archid. *in c. si iudex, de sent. excommun. in* 6. Afflict. *d. dec.* 23. *n.* 4. *ex l. stigmata, C. de fabric. lib.* 11.

6 *Arg. l. si irruptione* 8. §. *vlt. D. fin. regund.*

7 Afflict. *vbi* 5. *n.* 5. post Alb. de Ros. *in l. si in rem, D. de rei vind.*

8 *L. officium* 9. *l. qui restituere,* 69. *D. de rei vind.*

9 *L. aut lex,* 21. *D. ad l. Aquil. Not. ad l. vinum,* 22. *D. de reb. cred. l. pen. & vlt. D. de condict. triti.*

10 Bald. *ad l. in testamento quidam, D. de cond. & demonstr.* Speculat. *in tit. de oblig. & solut.* §. *sequitur videre, vers. ad huius.*

11 Distinguendo scilicet, an de dominio quæratur principaliter an incidenter, vt priore casu debeat probari concludenter, posteriore vero præsumptiuè. *Not. in l. cum res, C. hoc tit.*

12 Ang. *in l. aliqui natura,* 19. §. *cum me absente, D. de neg. gest.* Afflict. *d. dec.* 23. *n* 5. vbi addit, hoc ita procedere, si fama sit plane probata, ex Salic. *in d. l. cum res,* & Alex. *cons.* 88. *col.* 2. *& cons.* 201. *in princ. vol.* 2.

13 Afflict. *ibid. num.* 5.

14 Idem Afflict. *d. dec.* 40. *n.* 3. *&* n. 1. post Bart. *ad l. rem alienam de pign. act.* Adde eundem Bart. *in l. cum rei, C. si alien. res pign dat. sit.* Sed neque sufficit recognitio *l. censualis* 7. *C. de donat.* Cravet. *cons.* 137. *n.* 7.

15 *L. vlt. C. de rei vind. l. vlt. D. de acquir. poss.*

16 Alex. *cons.* 36. *vol.* 3. *& cons.* 92. *in fin. vol.* 4.

DEFINITIO LXX.

CVm duæ proferuntur apochæ paris quantitatis, [1] Sed quæ diuersitatem habeant aliquam siue personarum quibus aut à quibus solutio facta dicitur, siue loci, aut temporis, [2] Ad onus pertinet creditoris solutionem vrgentis, nec nisi vnius eiusdémque summæ solutæ confessionem admittentis, vt ita esse, ac vnam eandémque quantitatem vtraque apocha contineri probet, [3] cùm diuersitas circumstantiarum inducat facilè præsumptionem diuersitatis summarum, nulla in contrarium allata probatione. [4] Sed hoc ita si non adsint indicia quæ suadeant vt prior apocha spe tantùm futuræ numerationis facta esse existimetur. Nec enim pro soluta potest haberi ea quantitas de qua actum est vt postea solueretur. [5] *Ita Senatus* contra N. Claudium de Reydet D. de Maningod pro N. Iano Pensabin, 11. Cal. Iunij 1613.

1 Nam vbi dispar quantitas est inducitur necessaria probatio & illatio diuersitatis : solaque illa superest quæstio, An in ea quæ maioris summæ est altera contineatur, vt *in l.* 47. *de leg.* 2. *l.* 1. §. *si stipulanti de verb. obligat.*

2 Quod alio loco & alio tempore factæ sint.

3 Tum quia generale est vt is probare debeat qui dicit, non qui negat *leg* 2. *D. hoc tit.* tùm quod proniores esse debeamus ad liberationem *l. Arrianus* 41. *D. de oblig. & act.*

4 Est enim ista præsumptio iuris non etiam de iure vt nostri loquuntur, ideoque admittit probationem in contrarium *l.* 29. §. 1. *D. hoc titul.*

5 *L.* 7. *& tot. tit. C. de non num. pecun. & C. de dot. caut. non num.* Vide Alex. *cons.* 4. *vol.* 1. & Afflict. *dec.* 198.

DEFINITIO LXXI.

De comparatione literarum.

ETsi non desunt qui putent probationem per comparationem literarum concludenter fieri nullam posse, sed requiri omnimodo testes qui dicant scribere se vidisse, quod tam multi sint quotidie qui alienas scripturas sic imitentur vt non possit non valde periculosa esse hæc probatio. [1] Hoc tamen iure vtimur, vt hæc quoque probationis species admittenda sit, [2] sed per eos demum testes qui scribentis manum adprimè nouerint. [3] Idque in causis ciuilibus duntaxat. [4] Sed in criminalibus in quibus periculum maius versatur aut capitis aut existimationis non item, [5] Adeo vt ne quidem indicium ad torturã ex ea literarũ comparatione sumi possit. Nisi proponas talem esse reum quem mala fama suspectum alioqui faciat. Quo casu minus verendum est ne ex eiusmodi literarum comparatione lædatur. [6] *Ita tractatum est*, in causa Io. Lage, Idib. Sept. 1613.

1 Et ita vt audio seruat Rota Curiæ Romanæ.

2 *Ex l. comparationes* 20. *C. de fid. instr.*

3 Et qui dicant se vidisse aliquando illum scribere.

4 Rip. *ad l. admonendi col.* 27. *D. de iureiur.* quem refert & sequitur Cravet. *De antiq. temp. part.* 1. *c.* 6. *n.* 73.

5 Dec. *col.* 625. à Cravet. ibid. relatus & probatus.

6 Sic Cravet. *ibid.* restringens ad hunc casum quod generaliùs scripserat Purpur. *in d. l. admonendi, col.* 20. Iunge Afflict. *Decis.* 181.

DEFINITIO LXXII.

Quibus modis probari possint confines parochiarum & iurisdictionum.

SOlent confines parochiarum & iurisdictionum probari per antiqua instrumenta, [2] Item per famam, [3] eáque fama ex antiquis etiam instrumentis. [4] Rursum per lapides fixos immobiles & antiquos scriptos, [5] vt etiam per montes & alia quæ vocant signa multùm apparentia. [6] Et ex communi opinione ac præsumptione, [7] Adeoque per testes etiam singulares, [8] Sed multo certiùs per immemorialem possessionem, [9] & per visum, quoties oculis subiici res potest. [10] Nam & cùm plures termini eiusdem denominationis reperiuntur : Satis tamen dicitur constare de corpore & identitate si constet de possessione. [11] Denique probantur confines in antiquis etiã per coniecturas & leuiores probationes. Possúntque iungi duæ species probationum vt fieri solet in rebus quæ sunt difficilioris probationis. [12] Planè cùm talis res est quæ per se certa sit, sufficit demonstrare locum vbi res sita est, vel vnum confinem. [13] *Ita tractatum est* in causa Syndicorum & Communitatum de Tignes & de saincte Foy, Prid. Calend. Maij 1614.

1 Nunquam enim permittẽdum est, quantum fieri potest vt termini parochiarum confundantur, *can. quicunque & can. licet* 16. *quæst.* 3. vt neque iurisdictionem, *l. cùm vnus* 12. §. *pen. D. de reb. auth. iud. possid.*

2 Salic. & Castr. *ad l. cùm aliquis C. de iur. delib.* Cravet. *cons.* 54. *n.* 10. Papiens. *in form. libell. in act. real.* §. *cui cohæret. n.* 30. Guid. Pap. *q.* 193. Hier. de Monte Brixiensis *in tract. de finib. regund. c.* 66. *n.* 6.

3 Bald. *cons* 86. *vol.* 1. Brixiens. *d. c.* 66. *n.* 10.

4 Gloss. *in l. fin. C. hoc tit. & in l. at quin* 19. §. *cùm me absente de neg. gest.* Dec. *in c. cum causam n.* 2. *Extr. hoc tit.*

5 Brixiens. *cap.* 16. *n.* 6. Paris de Puteo *in c.* 1. *n.* 1. *de visib feudor. leg.* 1. §. *qui in rationibus, D. ad l. Cornel. de falsis & in l. qui tabulas* 27. *in princip. de furt.*

6 Bald. *cons.* 152. *incip. verba vol.* 2. Papiens. *in d.* §. *cui cohæres.* Gloss. *in d. c. cùm causam.*

Source : BIU Cujas

7 Dec. *in dict. cap. cùm causam, Extr. hoc tit.*

8 Lanfr. *in c. quoniam contra in verb. testimonium, Extr. hoc tit.* Brixiens. *c. 52. n. 1. & 2.*

9 Alex. *cons. 166. n. 2. & cons. 267. n. 2. vol. 2.* Socin. *cons. 187. n. 15. volum. 2.*

10 *Ex l. si irruptione 8. in fin. reg.* Corn. *cons. 337. n. 43. vol. 1.* Matth. de Afflict. *dec. 23. num. 6.*

11 Paris. *consil. 104. numero 25. volumine 1.* Alex. *cons. 79. in princ. volum. 2.*

12 *dict. cap. cùm causam, vers. & quacunque adminicula, Extr. hoc titul.* Crauet. *consil. 158. numero 1. volum. 2.* Paris. *dict. cons. 104. numero 42. vol. 1.*

13 *L. forma 5. D. de censib.* Dec. *in l. testamentum num. 3. C. de instit. & subst.* Iunge *Defin. 69. §.*]

TIT. XV.

DE TESTIB.

DEFINITIO I.

Vxor pro viro testis esse non potest, contra virum potest, sed non cogitur, nec soror contra fratrem.

VXOR pro viro in causa criminali testimonium dicere non potest,[1] contra virum quin possit, nulla lege prohibitum est,[2] scilicet si velit :[3] nam inuita vt cogatur, nimis durum est.[4] Quin & cum absente per contumaciam marito mulier quædam aduersus eos, qui marito furtum facienti adfuerant, sic testimonium dixisset, vt maritum quoque furtum fecisse fateretur, in eaque testatione sæpius apud iudicem obiectis etiam reis constanter perstitisset; Postea autem reuerso viro, & in carceres detruso, idipsum denegasset, non putauit *Senatus*, aliorum testium exemplo torquendam eam in caput mariti vt diceret, vtri testationi stare mallet.[5] At neque ex prioribus vxoris testationibus, licet iuratis, quæstionē de marito haberi debere visum est, tametsi indiciis plerisque vrgeretur,[6] quod & in eius domo repertum furtum fuisset,[7] & pœnæ metu aufugisset,[8] nec prius remeasset, quam socios criminis absolutos cognouisset.[9] Nimirum ne soli marito noceret vxoris testatio, quæ cæteris delicti correis non nocuisset.[10] Idemque in sororis, quod in vxoris persona, obseruandum esse placuit.[11] *Ita Senatus* 8. April. 1558.

1 Est enim domesticum testimonium, & ideo prohibitum. *l. 3. C. hoc tit.* vbi Bald. propter indiuiduam illam, quæ inter coniuges est vitæ totiúsque diuini & humani iuris societatem, *l. 1. D. de rit. nupt.* Masuer. ad Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *domestici.*

2 Inquit Grammat. *cons.* 14. Omnes autem, qui non sunt prohibiti esse testes, videntur permissi, quia est hoc ex genere prohibitorum non permissorum, vt argumentatur Paulus *in leg. mutus*, 43. §. 1. *D. de procurat.*

3 Nam in solis parentibus & liberis constitutum est, vt non possint inuicem aduersus se testes esse, nec si velint, *l. parentes, 6. C. hoc tit.* Vide Guid. Pap. *q.* 45. *in fin.*

4 Thom. Grammat. *d. cons.* 14.

5 In cæteris enim testibus ita obseruatur, vt si varient in suis depositionibus, non aliter fidem faciant, quam si firment dictum suum in tortura, inquit Iulius Clarus. *libro quinto sententiarum. paragrapho finali, quæstione vigesima quinta. numero tertio, & quæstione quinquagesima tertia. numero 15. vers. quartus est casus*, post Boss. *in titul. de tortur. test. num. 3.*

6 Quamuis ex plerisque indiciis vrgentibus possit ad torturam perueniri. Imo ex vno solo, vt concludit Iul. Clar. *d. §. fin. q. 64. n. 14.* Iunctis iis, quæ idem tradit *d. §. fin. q. 21. per tot.*

7 *§. conceptum, Inst. de oblig. quæ ex delict. nascun. l. 1. §. hoc autem. D. de fugit.*

8 Fuga enim magnum indicium est ad torturam, vt ex iis constat, quæ tradit Iul. Clar. *d. q. 21. n. 18. & seqq.* Nimirum si fuga præcesserit inquisitionem, *vt ibid. ait, n. 23.*

9 Nam si ante sententiam rediisset, ac sponte comparuisset, vtique indicium, quod ex fuga oriebatur, purgatum esset, Clar. *vbi s. n. 24.*

10 Simile quiddam est *in l. filium 20. vers. ne testamentum, D. de bonor. possess. contr. tabul.*

11 Eadem enim fere saltem hac parte vtriusque ratio est.

DEFINITIO II.

Etiam post didicita testificata possunt audiri testes iam auditi, ad declarationem tantum & explicationem eorum, quæ obscurius testati sunt.

IN vindicationis iudicio, cum hinc inde proposita essent omnia, quæ ad facti quæstionem pertinere videbantur, vtrimque etiam auditi testes, actor vero post apertas didicitasque testationes eorum non tam fidem, quam sententiam dubiā redderet, propter quod in instrumento à se producto dominij probandi gratia,[1] super quo testes interrogati fuerant, mendum subesse diceret, erratumque in vno ex confinibus,[2] Iudex inferior per interlocutionē iusserat, petente quidē actore, sed animi tantum sui, vt loquūtur, informandi causa,[3] vt actoris sumptibus[4] vtrinque auditi testes iterum audirentur. Ab ea interlocutione reus appellauerat, propterea quod post didicitas testationes prohibita sit testium interrogatio, metu scilicet corruptionis,[5] qui in proposita specie tanto maior suberat, quod non ex mero nobilique iudicis officio, vt fieri debuerat,[6] sed actore ipso requirente, ea testium repetitio decreta esset.[7] *Senatus* censuit bene iudicatum, quoniam in ea re nihil fieret quod alterutrius litigatorum ius posset lædere :[8] cum non tam emendandæ, quàm explicandæ prioris testationis facultas testibus singulis permissa videretur :[9] Iudex vero id tantum egisset, vt ad capessendam veritatem seipsum melius compararet : Quod vtique facere bonus iudex semper & potest & debet,[10] adeo vt nec vnquam licita sit ab eiusmodi interlocutione prouocatio:[11] Quare nec ad rem pertinebat, quod dici solet, eam testationum repetitionem, si quando facienda sit, solo iudicis officio non item alterutra parte requirente fieri debere, nisi vtraque consentiat.[12] Id enim tum obtinet, cum corruptionis metus iustus subest :[14] Causa vero aliqua est, propter quam æquum sit, vt iterum testes audiantur. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 7. Cal. Iul. 1588.

1 Quia dominium in vindicationis iudicio probandum necessario est, *leg. in rem 23. & pass. D. de rei vendit. §. commodum, Institut. de interdict.* quod vix est, vt fieri possit sine alicuius tituli productione, *leg. nunquam nuda 31. D. de acquirend. rer. domin. leg. nullo, 24. Codice de rei vindic.*

2 Nam sine demonstratione & probatione confinium non potest demonstrari corpus fundi, nec eius identitas probari, *leg si irruptione*, 8. *leg. in finalibus 11. & seqq. D fin. regund.* Bart. *in l. demonstratio de cond. & demonstr.*

3 Multa enim potest facere iudex animi sui informandi gratia, si ex actis litis bene informari non possit, *vt dicta leg. si irruptione in fin.*

4 Tanquam id petentis & cuius maximè intererat.

5 *Cap. intimauit. & c. fraternitatis, extr. de testib.* Clem. *testibus vbi gloss eod.*

6 Nam quod iudex motu proprio, & ex nobili suo officio facit, minus suspectum est, cum id faciat ignorantibus quodammodo litigatoribus, *cap. per tuas, vers. nisi fortè*, & ibi Innocent. *extr. de testibus.* Bald *in l. si quis, §. nec iterum, D. de edend.* [Cæterum est etiam aliud genus testium qui mero & nobili officio iudicis audiuntur, nec ab vlla parte producti fuerunt nec possunt à litigatoribus reprobari, ob idque nec eorum nomina litigatoribus quamuis id postulantibus edi debent, sed omnimodo testimoniis eorū stari oportet, quia nec solēt iudices ad hoc remedium decurrere, nisi cùm probationes à partibus productæ sunt, aut dubias habent aut suspectas. *Ita Senatus* in causa Mariæ & Bartholomæi Poncet, 6. Id. Dec. 1612. & iampridem in causa D. de Maningod & D. de Mareil. *Sine die.* Alia ratio est eorum testium qui nobili officio iudicis audiuntur postquam requirente parte iam auditi fuerunt, & de quibus loquitur hæc Defin. *& cap. per tuas.* Hi enim reprobari possunt nec de ipsorum nominibus edendis quæri potest cùm iam edita semel fuerint.]

7 Quod videbatur contra not. per Bald. *in l. fin. vers. c. reuoco in dubium, C. hoc tit. & in c. constitutus, extr. eod. tit.* Ioan. Papon. *in syntagm. Arest. lib 9. tit. 1. Des preuues par tesmoings, &c. §. 5.*

8 Cum tamen quisquis appellat debeat probare se læsum, *leg. 1. de appellat. l. præfecti*, 17. *D. de minor.* Quod enim vni prodest, & alij non nocet, facilè conceditur, *l. in creditore*, 38. *in fin. D. de euict.*

9 Aliud si quidem est declarare, aliud vero aliud de nouo dicere, *l. heredes palam*, 21. §. 1. *vers. nihil enim nunc dat, D. qui testam. facer. poss.* Tiraq. *in l. vnquam, num. 20. Cod. de reuoc. donat.* quem refert & sequitur Tessaur. *dec. Ped. 30. num. 2.*

10 *L. curent magistratus*, 21. *D. hoc tit. l. cum proprio*, 5. *C. si quis alter. vel sib. l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agitur.*

Source : BIU Cujas

11 Propter periculum, quod subest, damni irreparabilis, si per mortem testium pendente appellatione probationes intercidant, *l. in lege Aquilia*, 40. *D. ad l. Aquil.* iunct. *l. vlt. D. de appell. recip. vel no.* [Multo minus censebitur exclusa probatio quæ fiat per ocularem inspectionem & euidentiam rei, *arg. l. si irruptione 7. fin. reg.*]

12 Multo certè minor, quàm si iidem testes repetendi fuissent ob nullitatem prioris examinis, quo tamen casu certum est, quod iterum possent audiri. Tessaur. *dec.* 18. post multos ibi citatos.

13 Per ea, quæ diximus *num.* 7. post Ioan. Papon. *lib. 9. syntagm. tit.* 1. §. 5. Guid. Pap. *q.* 72. Masuer. ad Ferrar. *in form. iur. test.* in verb. *citati*, *in fin.*

14 Quæ tota ratio est, *d. c. fraternitatis.* [Obseruа tamen posse officio iudicis audiri testes etiam nominatos à parte dummodo absente. Crauet. *cons.* 17. post Bald. *in l. ampliorem, C. de appellat.* Sed non debet iudex mandare parti vt eos nominet. Crauet. *ibid.* nec pars requirere vt audiantur.]

DEFINITIO III.

Testes per turbam examinari possunt in causis ciuilibus, sed non in criminalibus, nisi ad probandam famam.

PLures testes in globo, & vt pragmatici loquũtur, per turbam auditi, vnius tantum testis loco habentur,[1] sed multo dignioris fidei, si ex omnibus nullus sit, cuius testimonium probabili aliqua obiectione labefactetur. Quæ res facit ex contrario, vt si vel vnius aut alterius fides suspecta sit, cæterorum quoque omnium, licet integræ sint existimationis, fidei derogetur,[2] sed non tamen vsque adeo, vt pro nullis omnino habeantur.[3] Cæterum in ciuilibus duntaxat causis huiusmodi ratio audiendorum testium recepta est,[4] in criminalibus non item, quia nec necesse est, cum delicti probatio certo testium numero nullo concludatur:[5] Præter id quod neque ciuile aut humanum esset, tot obiectis simul testibus reum obrui, cui potius, quantum æquitas patitur, faueri & subueniri oporteat.[6] Si tamen de mala rei fama probanda agatur, nihil prohibet, quo minus multi in eã rem testes conglobati audiantur.[7] Neque tamen eo minus exhiberi reo singuli debebunt, vel ob hoc ipsum, vt si quid aduersus eos obiicere reus volet, aut mentientes fortasse præsentia sua terrere, & ad palinodiam compellere, commodius id præstare possit.[8] *Ita Senatus* in causa Henrici Saraceni, 13. Cal. Iul. 1592.

1 Ioan. Papon. *lib. 9. syntagm. tit.* 1. §. 20. Vide Cynum *in l. 2. C. quæ sit long. consuet.*

2 Cum omnes vnius tantum loco habeantur.

3 Aliud enim est, diminui aliquid de fide testis, aliud vero testis dictum reprobari, *leg.* 3. *D. hoc tit.* vide *not. in pract.* Papiens. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *in facto eorum proprio. num.* 7.

4 Et quidem ex consuetudine magis quam ex iure. Nullus enim textus est iuris aut ciuilis, aut canonici, qui de testibus per turbam examinandis loquatur, quod & Papon. supradicto loco obseruauit, vbi addit, hoc genus probationis ob eam causam minus probari à suprema Curia Parisiensi.

5 Quia publice interest, delicta probari & puniri, *l. ita vulneratus* 51. *in fin. D. ad leg. Aquil. l. si à reo* 70. §. *vlt. D. de fideiuss. l. Stichum* 95. *in princ. de solut.* In ciuilibus causis aliud est, quia refrænari debet numerus testium, vt not. *in c. significauit & seq. extr. de test.* Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *suntque publicatis iam testibus, num.* 14.

6 Sunt enim fauorabiliores rei, *l. fauorabiliores* 125. *de regulis iuris*, maxime in criminalibus, *l. absentem* 5. *D. de pœn.*

7 Tum enim maxime necessarius est vsus turbæ, cum aliquid de totius populi opinione probãdum est, vt ait Paponius loco supra citato.

8 Nihil enim denegandum est reo, quod prosit ad innocentiam eius probandam, cum melius sit, absentem absolui, quam innocentem damnari, *d. l. absentem* 5. *de pœn.*

DEFINITIO IV.

Casus, in quo posterior depositio præualet priori etiam iuratæ.

SI variæ sint de eadẽ re vnius hominis testationes merito receptum est, vt primæ stati debeat, si fuit iurata.[1] Maxime vero cum secunda facta est post publicata, vt pragmatici loquuntur, & didiscita testificata,[2] nempe propter metum subornationis & corruptionis.[3] Excipienda tamen est ea testatio, quam monitoriarum literarum potestas etiam à iurante extorserit. Nam si, vt fieri solet, is ipse testis postmodum, iubente iudice, qui de facto cognoscit, iterum interrogetur, nec primæ testationi secunda conueniat, posterior vincet fide priorem, quod prior ad fines reuelationis tantum[4] facta esset potius, quam ad probandum,[5] scilicet non vocata parte, nullóque iudicis mandato præcedente.[6] Nam quod dicimus, potiorem esse priorem, tum verum est, cum cætera sunt paria.[7] *Ita Senatus* 16. Calendas Decembr. 1588.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 53. *n.* 15. post Didac. Couarr. *lib. 2. var. resol. cap.* 13. *n.* 8. Bart. *in l. si postulauerit*, §. *pen. de adult. post gloss. in Anth. de testib.* §. *illud tamen.*

2 Guid. Pap. *quæst.* 546.

3 *Cap. fraternitatis, extr. hoc tit.*

4 Sic enim exprimi solet, quoties monitorij publicandi permissio impetratur, præsertim cum lis pendet coram iudice laico, ne videantur recipi & admitti testes ex auctoritate iudicis ecclesiastici, ex cuius iurisdictione monitorij impetratio proficiscitur.

5 Et ideo nihil probant huiusmodi reuelationes, ne actus operetur vltra intentionem agentis, *l. non omnis* 19. *D. de rebus credit.* Vide tamen *Defin.* 54. *I.*

6 Quæ tamen omnia debent interuenire, vt dictum testis probet. Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *citati & requisiti*, vbi tamen Masuer. *in addit. Auth. sed etsi quis, C. hoc tit.*

7 Vide Boër. *quæst.* 108. & Bart. *in leg. eos qui, D. de fals.* Guid. Pap. *quæst.* 72.

DEFINITIO V.

Varij casus, in quibus testes audiri possunt etiam post didiscita testificata.

IAm interrogati testes interdum etiam post didiscita testificata iterum interrogari possunt etiam requirente eo, cuius interest.[1] Quid enim, si priores testationes nullius sint momenti ob non seruata solemnia, quæ seruari debuerunt, si præsertim interrogatoris non producentis culpa id acciderit?[2] Quidni liceat petere in integrum restitutionem,[3] vt iidem testes rursum audiantur?[4] Quanquam, si quid in eo peccatum est, de illo cognosci solet, vt corrigatur, priusquam testationum secreta inspiciantur.[5] Quid item, si non fuerint interrogati ad eum modum, quo interrogari debuerunt?[6] Quid si de causa matrimoniali agatur?[7] Quid si nullus subsit metus corruptionis & subornationis?[8] Quid si aduersarius ipse semel consenserit, nec in ea sit ætate, cui per in integrum restitutionem succurri oporteat?[9] Quid denique si instrumenta aliqua de nouo reperta sint, quorum, vt aiunt, concomitantia faciat, vt minus suspectæ videri debeant nouæ etiam testationes? Sanè extra hos casus vix est, vt requirente alterutro ex litigatoribus,[11] iudex nouam testium auditionem permittere debeat,[12] licet ex officio, si quam subesse iustam causam videat, idipsum decernere non malè possit.[13] *Ita Senatus* ibidem.[14]

1 Multæ enim adferuntur à Doctoribus exceptiones, *ad cap. fraternitatis. Extr. hoc tit.* vt tradit Anton. Tessaur. *decision. Pedemont.* 28. & 262.

2 Tessaur. *d. dec.* 28. *n.* 1. post multos ibi citat. præsertim Guid. Pap. *q.* 72. & 124.

3 Hanc enim necessariam esse vult Ioan. Andr. *in c. auditis, de in integr. restit.* Et hoc tutius est.

4 Etsi enim hic casus minorem habet dubitationem, si culpa iudicis vel alterius interrogatoris interuenerit, idem tamen est etiamsi culpa producentis id acciderit, vt notat Tessaur. vbi suprà addens idem esse siue pars didiscerit testificata, siue non didiscerit, contra Campeg. *in tract. de testib. reg.* 176.

5 Datur enim terminus ad testationes impugnandas de nullitate, quod nostri Pragmatici dicunt, *fournir moyens de nullité contre l'enquête*, antequam testationes aperiantur.

6 Hoc namque casu placet, posse testes iterum examinari & repeti etiam facta publicatione, & post conclusionem in causa Masuer. in addit. ad Ferrar. *in form. iuram. test. in verb. interrogatoria vltim.* ex not. per Alexand. *cons.* 174. *columna penultima libro secundo. cons.* 41, *in fine libro* 4. *per text. in cap. cum clamor. & cap. per tuas, extr. hoc tit.* Specul. *in tit. de testib.* §. *nunc videndum. in fin.* Dixi *Definitione secunda numer.* 13. *suprà.*

Source: BIU Cujas

7 *c.series*, vbi Innoc. & alij, *Extr.hoc tit.*
8 Hæc enim sola ratio est qua nititur, *c.fraternitatis, Extr.hoc tit.*
9 Neque enim volenti fit iniuria. *l.in diem 9. §. 1. de aqua & aqu. pluu. arcend,*
10 Concomitantia enim instrumentorum tollit metum subornationis, *d.c.fraternitatis, & c.series, eod.*
11 Nam ex officio interdum potest, vt testatur Papon. *lib.9.Syntagm. tit.1.§.5.*
12 Bald. *in l.fin.vers.reuoco in dubium, C.hoc tit.* Papon. *ibid.*
13 Nec super iisdem articulis, nec super directo contrariis, §. *si vero, in Auth.de testib. Auth.atqui semel, cum ibi not.C.de probat.* Nisi Princeps hoc indulserit ex certa scientia. Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *sùntque publicatis.n.3.ex not.in l.fin.C si contr.ius vel vtil.publ.*
14 Dixi *numer.11.* 8. Alias distinctiones vide apud Ferrar. *vbi suprà num.3. & 4.*

DEFINITIO VI.

Plures quam decem testes quando super eodem articulo interrogari possint.

PLuribus quam decem testibus de eadem re productis & interrogatis in lite ciuili, qui denarium superant, nullam fidem faciunt, [1] *si non agatur de probando eo, quod* nunquã satis multis testibus probari posse videatur, vt puta de consuetudine, quam diuturnus tacitusque populi consensus præter *iuris ordinarij* rationem induxerit: [2] Aut nisi proponas testes singulos de diuersis & singulis actibus testificari. Licet enim ad eundem finem actus illi omnes tendant, [3] nihilominus valebunt quotquot erunt testationes: [4] Iis nimirum casibus, quibus receptum est, vt singulares testes probent. [5] At quo casu legitimum numerum excedere non licebit, nec in producentis arbitrio esse debebit, vt ex omnibus decem quos velit eligat, quorum fortasse vtiliores sibi futuras videat testationes: [6] sed qui supra legitimum modum auditi fuerint, omnimodo reiiciendi sunt, adeóque ipso iudicis officio, tacente licet eo, cuius reiici interesset. [7] *Ita Senatus* sæpius, præsertim in causa D. Episcopi Albiensis Abbatis Altacombani, contra Ioannem Dardier, Prid. Cal. Aug. 1591.

1 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est, alioqui possent de iure audiri vsque ad quadraginta, vt notat Ferrar. *in form. oppos.contr.test.* in verb. *sùntque publicatis iam testib.num.14. & not.in c.significauit, & seq. Extr. hoc tit.*
2 Consuetudo enim est, quam totius populi tacitus consensus induxit, *l.de quibus 32. D. de legibus.* Et ob hanc potissimum causam inductum est, vt testes in turba auditi possint. Papon. *lib.9. tit.1. §.20.* [Rebuff. *in tract.de test. artic.1.glos.6.* Iunge *Defin.14.& 32.J.hoc tit.*]
3 Alioqui esset inanis multiplicatio numeri testium, si non tenderent omnes ad eundem effectum & finem.
4 Vt quod deest solemnitati iuris per numerum testium suppleatur. Hoc autem tum maxime obtinet, cum agitur de aliquo delicto probando in genere, non autem in specie. Iul. Clar. *in pract. crim.q.53. num.18. & seq.*
5 Quos casus vide apud Specul. *tit. de teste.§. restat, de numero testium* & Ferrar. *in form.oppos.contra test.* in verb. *suntque etiam singulares.*
6 *Arg. l. solemnis 61. D. de re iudic.*
7 *Est enim exceptio huc iuris tit. C. vt qua def. aduoc. part.*

DEFINITIO VII.

Testis instrumentarius audiri potest, etiamsi sit domesticus tempore testimonij.

TEstis instrumẽtarius nõ ex eo solo repelli potest tanquã suspectus, quod eo tempore, quo testimonium dicit, domesticus reperiatur. Quod enim non nisi per instrumentarios testes probari potest, per eos, qualescunque sint probari necesse est, [2] quorum fidem sufficit semel à contrahentibus esse approbatam. [3] *Ita Senatus*, 13. Cal. Decemb. 1588. in publico Auditorio.

1 Quamuis alioqui domesticum testimonium repellatur, *l.3.C.hoc tit.* & inspici soleat conditio testis eo tempore, quo deponit. Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *protestante, n.15. & 16. ex not.in l.3. D. hoc tit. & in l.1.C. eod.* Vide Mas. *ibid.* in verb. *protestante in fin.*
2 Nam & domestici testes admittuntur de iis, quæ facta sunt domi, & quæ non per alios, quam domesticos probari possunt, vt notatur *ad l. C.hoc tit.ex l.1. vbi not. & tot.tit. D.de SC.Silan.*
3 Cuius enim personam semel approbaui postea improbare non possum, *cap.quod semel placuit, de reg.iur.in 6. l.cum Papinianus 14.C.de sentent. & interloc. omnium iudicum leg. si quis testibus. Codice hoc titul.*

DEFINITIO VIII.

Testes iurandi sunt, & iurati habentur exinde pro auditis.

TEstationum vis & potestas adeo pendet ex testium iureiurando, vt nec aliter fidem faciant, quam si iuratæ sint, [1] nec alio die factæ videntur, quam quo iuratum est. [2] Itaque sufficiet iuratos esse testes intra dilationem audiendis iis præstitutam, licet nondum auditi sint, & die non feriata, quamuis postea die feriata audiantur. *Ita Senatus* sæpius.

1 *L.iurisiuran.li 9.C. hoc tit.c. nuper. cap. quoties, &c.licet vniuersis, &c fraternitatis, extr.eod.* Ferrar. *in form.iuram.test.* in verb. *constituti*, & in verb. *delato prius*, & in verb. *& non iurati*, [Excipe tamen casum illum quo aliquis se in testem offerat vi literarum monitorialium. Hic enim iurare non cogitur nec eo minus valet eius testatio quod non iurauerit quia non est credendus velle periurio suam onerare conscientiam is qui non dicendi vltro testimonij causam habere se allegat quam vt conscientiam suam exoneret. Planè hunc quoque iurare si velit, nihil prohibet. *Ita Senatus* in causa Dom. de Pressy & de Bordeaux 28. Aug. 1610.]
2 Guid.Pap. *quæst.125.*
3 Quia, ex quo iurati sunt, habentur pro auditis & examinatis, vt ait Guid Pap *q.125.* Mansuer. ad Ferrar. *in form.oppon.contr.test.* in verb. *iurauerit*, 2. vbi etiam Ferrar. *num.16.*

DEFINITIO IX.

Testes auditi ex auctoritate alterius magistratus, si testationes ad Senatum referantur, sunt repetendi.

SI pendente coram Senatu lite de crimine, iudex alius, postulante actore, de alio delicto inquiri iusserit, [1] tum ad Senatum testationes referantur, [2] placuit nullam ei adhibendam fidem, sed prius eosdem testes ex auctoritate Senatus iterum audiendos, nec interim reum super iis testationibus interrogandum, [3] nisi forte proponas ex testibus quosdam subscripsisse, quo casu, quia præsumptio non leuis est, testationi constare fidem, [4] hactenus iis credi oportebit, vt de nouo crimine reus interrogetur. [5] Sed si ante litem apud Senatum institutam eæ testationes factæ proponerentur, nihil causæ esset cur non super iis statim interrogari reus deberet. [6] Reo tamẽ negante sæpe repeti testes oportet, qui ab alio, quã ab ipso iudice auditi fuerint. [7] Idéque à Senatu nostro factitatũ memini, in iis etiam testationibus, quas vnus ex magistris computorum de mandato Cameræ dictauerat, cũ de crimine tractaretur, cuius cognitio ad Cameram computorum nullo modo pertinebat, [8] & à magistro, qui Doctor non erat, dictata testatio proponeretur. [9] *Ita Senatus* in causa Curionis de Villereuersure, contra D. Gulielmum de Mombertod, Cal. Dec. 1588. in alia causa Henrici Sarazin falsi monetarij, 13. Cal. Iul. 1592.

1 Nam de eodem delicto inquiri non posset, quin attentatum videretur in spretum Senatus. Rob. Lancelot. *in tract.de attent.part.2.c.de attent. lit. pendent.*
2 Vt grauioribus plurium criminum probationibus reus augeatur. Delicta enim sicut iterata, sic & varia grauius puniuntur, *Nouell. Leonis 67.§. vlt l.si adulterium. 38. D.de adult.l.3.§.si plures, D.de re milit.*
3 Quasi quæ nec iudicium vllum faciunt, ne quidem ad inquirendum.
4 *Arg.l. si non subscripsisti 15. C. de admin. tut. l. fideiussor, 26.§.1. D. de pignor.*
5 Nulla præcedente repetitione, quamuis posset videri, non prius credendum esse subscriptioni, quam scriptura fuerit recognita, vt de signis scriptum est *in l. cum ab initio, 4. & seqq. D. de testam. quemadm. aper.*

Source : BIU Cujas

6 Eo namque casu minus suspectæ essent, cum alioqui credibile sit, in odium litis factas esse omnes, quæcunque factæ sunt lite pendente.

7 Etiamsi auditi fuerint ex ipsius iudicis auctoritate, quia cum testibus credendū sit, non testimoniis necesse est, reo negante testes exhiberi iudici, & ab eo audiri, vt magis scire possit, an & quando fides iis adhibenda sit, *l.3.D.hoc tit.* Clar. *in pract.crim.q.26. in princ.*

8 Nam si cognitio criminis ad Cameram pertinuisset, aliud proculdubio constituendum fuisset.

9 Doctoribus enim qui testes audierint, maior fides adhibenda videtur, vt ex iis constat, quæ tractat Tessaur. *dec.Ped.30. in fin.*

DEFINITIO X.

Etiam monachus potest per laicum cogi, captis pignori bonis temporalibus, vt testimonium dicat de crimine, si superior id monacho permiserit.

MOnachus aliúsve religiosus quilibet, si de criminis veritate à iudice laico interrogatus,[1] cum superioris licentia interuenisset,[2] testimonium dicere noluerit, cogi potest captis pignoribus,[3] id est indicta pœna reductionis, vt vocant, bonorum temporalium, adeoque præbendarum, fauore nimirum veritatis habendæ,[4] quam præsertim in detegendis criminibus conquiri modis omnibus, & explorari publicè quoque interest.[5] *Ita Senatus* in relat. libell. pro Claudio de la Roche, contra religiosos Lemens, Prid. Cal. Februar. *1589.*

1 Nam monachus etiam Franciscanus potest esse testis. Ferrar. *in form.iurament.test.num.32. & seqq.* post gloss. *in §.cogitandum*, Nou. *de monach.per text. in cap. nuper.extr.hoc tit.*

2 Est enim necessaria, cum monachus neque velle habeat neque nolle. *Can.non dicatis*, 12. *q.1.* Masuer. ad Ferrar. *vbi s.* in verb. *protestante, in addit.* ad verb. *veritas.* vbi multos citat.

3 Quomodo Senatores olim cogebantur venire in Senatum, teste Liuio, *l.pen.C.hoc tit. & extr. de testib.cogend.*

4 *Quæst. 5. can. non sanè.*

5 Ne delicta maneant impunita, *l.ita vulneratus* 31. *D.ad l.Aquil.* vide Guid.Pap. *quæst.65.*

DEFINITIO XI.

Confessio solutionis probata per vnum testem non sufficit ad iuramentum suppletiuum.

TEstis vnius testatio de solutione per nudam creditoris confessionem, nulla tamen certa quantitate expressa, non probat semiplenè:[1] Ideoque nec facere potest, vt debitori certam pecuniæ quantitatem à se solutam asserenti iusiurandum deferri debeat, quod suppletiuum vocant, cui scilicet non aliter locus esse potest, quam si adsit semiplena probatio.[2] Propter quam causam nec deferri iusiurandum potest cum testis vnus est, qui rectè quidem testificatus sit, sed cuius persona nó sit integra.[3] Nam nec hic semiplenam facit probationem.[4] Denique parum refert, persona ne testis an testatio integra non sit. Neutro enim casu deferri à iudice iusiurandum oportet.[5] *Ita Senatus* pro D. de Iacot, contra Ioannem Rauassot, Prid. Cal. Febr. *1590.*

1 Quamuis soleat dici, testem vnum, si modo sit integer, probare semiplenè Bart. & alij *ad l.admonendi* 31. *D. de iureiur.* Id enim debet intelligi de teste deponente per sensum visus, non per sensum auditus nam nec confessio ipsa extraiudicialis benè probata faceret plenam probationem, cum esset facta absente aduersario, *leg.certum, 9. §.si quis absente, vbi not. D.de confess.* Ferrar. *in form.libell.in act.real.* in verb. *compellatis, n.6.* vide Iacob. de Put. *q.476. lib.2.*

2 Notant omnes *ad d.l.admonendi, & ad d.l.in bonæ fidei, C. de reb. cred. & iureiur.*

3 Quia nec duo testes facerent plenam probationem, si non essent integræ existimationis, *l.quæsitum* 13. *D.hoc tit.*

4 Præsertim cum dici soleat, quod verum est, vocem vnius esse vocem nullius, *l.iurisiurandi, 9. C hoc tit.*

5 Est enim hoc iusiurandum odiosum & periculosum, per quod scilicet iudex quis constituitur in sua causa aduersario inuito, contra *l.Iulianus, 7 D.de iudic. & tit.C.ne quis in sua causa iudic. vel ius dicat.* iunct. *l.in princ. quar.rer.act.non det.* Qua ratione soleo defendere, iusiurandum hoc veteribus & prudentibus & imperatoribus fuisse incognitum, de quo vide quæ scripsi in priore parte *Hemisch. de error.pragmat.*

DEFINITIO XII.

Pupillus non potest esse testis in causa ciuili, in criminali vero an & quando esse possit.

ETsi pupillus in ciuili causa testis esse non potest,[1] in criminali tamen facit quale quale indicium,[2] si modo non requirente accusatore, sed ex mero iudicis officio testimoniū dicere iussus sit.[3] Ergo etiamsi contestem habeat omni exceptione maiorem, non faciet vt plena probatio videri possit,[4] nec si ex aliquo rei mendacio noua contra eum nascatur præsumptio:[5] Præterquam in atrocioribus delictis,[6] quale est læsæ maiestatis,[7] Sed & in causa homicidij filio impuberi aduersus patrem à Senatu nostro pridem creditum fuisse, relatum est.[8] Cal. Iunij *1590.*

1 *L.3.D.hoc tit. & 22.q.5.can paruuli, & can.pueri.* vbi not. Ferr. *in form.iuram.test.* in verb. *protestante, num.30.*

2 Gloss. *in l.inuiti 8. D.hoc tit.* scilicet vt non tam probet, quam prosit ad veritatem indagandam, inquit Iul.Clar. *in pract.crim.quæst.24. num.17.* vbi multos citat.

3 Alioqui facilè præsumitur subornatio in eiusmodi ætate, quæ ignorat enim illa quæ videt, *l.1.C.de falsim.monet.*

4 Quamuis fides vnius soleat supplere defectum alterius, vt tractat addit. ad Ferr. *in form.iuram.test.* in verb. *domestici, in fin.* Ex Bald. *in l. si quis ex argentariis, §.1.per ill.text.D.edend. & in l.Imperator, D.de stat. homin.*

5 Magna enim præsumptio est, quæ nascitur ex mendacio: Iul. Clar. *quæst.21. vers.39.* vbi multos citat.

6 Sic idem Iul.Clar. *d.q.24. n.17.*

7 *L.quisquis, & tot.tit.C.ad l.Iul.maiest.*

8 Cui simile quiddam vide apud Ioan Papon. *lib.24. Arrest. tit.19. de la question*, §.7. * Latum fuit arrestum contra N. de Malet qui interfecerat aduocatum du Poncy, sine die.

DEFINITIO XIII.

Testationes nunquam valent, nisi quæ factæ sunt vocata parte.

PErpetuū est, vt de quacunque re factæ testationes etiam apud competentem iudicem non aliter valeant, quam si præsente, aut, quod hac parte idem est, vocato & per contumaciam absente aduersario factæ sint, ne alioqui facilè sit fraudem & iniuriam comminisci.[1] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, contra Dom. de Romans ex tempore, 9. Cal. Iulij *1590.*

1 Non vt audiantur testes parte præsente sed vt iurent, Masuer. ad Ferrar. in verb. *præsente dicto Sinonimo*, post Ioan. Andr. ad Specul. *tit. de teste. §.sequitur, versic. & nota.* Abb *in c.fraternitatis, Extr. hoc tit.* Vide text. *in l.si quando 19. cum Auth. sed & si quis, C. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Quando plures quam decem testes super vno articulo audiri possint.

QVod merito vetitum est ad effrænatum testium numerum compescendum, ne super vno articulo plures quā decem testes audiātur,[1] ad eas causas non pertinet, quæ sunt maioris præiudicij, & quarum veritas ex quamplurimorum testimonio pendeat, vt puta, si agatur de probanda consuetudine.[2] Sed & hoc casu per turbam audiri plures possunt,[3] ita tamen vt non paucioribus quam decem testibus turba conster,[4] *Ita Senatus* in causa D. Episcopi Albiensis, contra Ioannem Dardier, Prid. Cal. Aug. *1591.*

1 Sic enim apud nos obtinet vt & apud Gallos, vt refert Papon. *lib.9.tit.1.§.18.* Adde Ferrar. *in form.oppos.contr.test.* in verb. *sūtque publicatis iam testibus, num.14.* vbi citat text. *in cap. significauit, cum seq. Extr. de testib.*

2 Dixi *Defin. 10. num.2. s.*

3 Ioan. Papon. *lib.9. tit.1. §.10.*

4 *Ex l.prætor 4. §.turbam autem ex quo numero, D.vi bonor.raptor.* quamuis tres dicantur facere collegium, *l.Neratius 85. de verb.signif.* Vide Imbert. *lib.1. Inst. Forens.* [Rebuff. *in tract. de testib. art. vnic. gloss. 6. n.1. & seqq.*

Source : BIU Cujas

& seqq. vbi addit Consuetudinem probandam esse per turbam. Nec posse adduci vltra triginta testes pro turba, & quod probatio recipitur vsque ad tres turbas, & non amplius. Item in summariis & in probanda nobilitate, testes per turbam audiri posse. Iunge *Definit.* 6. §. & 37. *infrà eod.*]

DEFINITIO XV.

Instrumento magis creditur quam testibus instrumentariis, nisi cum criminaliter agitur de falso.

MInus creditur instrumentariis testibus contra instrumenti verba testificantibus, quam instrumento,[1] præsertim mortuo iam notario.[2] Sed tamen, si instrumentum falsum dicitur, maiorem testibus quam instrumento fidem haberi necesse est. *Ita tractatum est*, 6. Id. Nouemb. 1590.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. §. falsum, n. 15. & q. 53. n. 17.* Ferrar. *in form. libell. pro rescind. sent.* in verb. *fuerunt.*
2 Quia mortuus non potest audiri.
3 Addit. ad Ferrar. vbi §. cum multis ibid citatis.

DEFINITIO XVI.

Qui testimonium dixit vigore monitorij ad fines reuelationis tantum, potest & debet repeti ad fines probationis.

PEr monitorias, quas vocant, iudicis ecclesiastici literas testimonium dicere iussus, licet testationem suam propria subscriptione firmauerit, repeti debet,[1] quoniam ad fines, vt aiunt, reuelationis tantum, non etiam ad fidem plenæ probationis huiusmodi testationum genus permittitur.[2] Si tamen per absentiam testis factum sit, ne repeti potuerit, atque ita euenerit succumbere illum, pro quo testimonium dicturus erat, puta ex contrariis aduersarij probationibus;[3] Placet etiam in causa appellationis, adeóque post didiscita testificata repetitionem admitti posse,[4] impetrata ex rescripto Principis in integrum restitutione, refusisque in eam rem dilationum & frustrationis sumptibus,[6] sed ita tamen vt nuda simplexque sit repetitio, nec in nouam vllo modo deflectat auditionem: metu scilicet corruptionis, & vt loquuntur, subornationis.[7] *Ita Senatus* in causa fratrum Goddet, contra D. de la Croix, prid. Iul. Maij 1591.

1 Vel ob hoc ipsum, vt subscriptionem suam recognoscat cum sit priuata scriptura, *l. cum ab initio 4. & seqq. D. testam. quemadm. aper.*
2 Nec potest actus operari vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19. D. de reb. cred.* Dixi *Defin. 4. §.*
3 Fortior enim probatio vincit minus fortem, si conflictus sit probationum, *l. 3. D. hoc tit. l. admonendi 31. D. de iureiur.*
4 Ne scilicet absentia testis ei sit damnosa, qui eum producere potuit in testem, contra *l. absentia 140. de reg. iur.* Sunt enim fauorabiles probationes, vt per eas rei veritas habeatur, *l. curent 22. D. hoc tit.*
5 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 5. num. 3. §. eod.*
6 Ita enim dati debet restitutio, vt non ideo beneficium Principis aduersario sit captiosum, *l. 4. C. de emanc. liber. l. Paulus notat 8. D. de prator. stipul.*
7 Qui metus semper magnus subest post didiscita testificata, *cap. fraternitatis, Extr. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Neque mulieribus, neque minoribus, neque rusticis licet producere testes post didiscita testificata.

AB ea regula, quæ habet, Post didisdita testificata nemini esse permittendum, vt super iisdem aut contrariis[1] articulis nouos producat testes propter metum corruptionis & subornationis, vt proximè diximus,[2] sunt qui excipiant personas mulierum, minorum & rusticorum, quasi parcendum sit sexui, ætati & rusticitati:[3] sed nos alio iure vtimur, quoniam huiusmodi personarum sicut & aliorum omnium lites per procuratores & aduocatos tractantur, quorum scientia æquè ac ipsius litigatoris merito suspecta aduersario esse debet.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige de contrariis articulis, qui directo contrarij sint, ex Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *sunt que publicatis attestationibus.*
2 *Ex cap. fraternitatis, Extr. hoc tit.* quod tamen multas patitur exceptiones, vt dicit Ant. Tessaur. *dec. 28.* de quarum nonnullis dixi *Def. 5. §.* Reliquas omnes vide apud Masuer. in addit. ad Ferrar. *in form. oppos. cont. testament.* in verb. *sunt que iam publicatis*, in addit. quæ est ad verb. *in l. per hanc*, vbi latè.
3 Cum his omnibus permittatur ius ignorare, *l. regula, 9. ff. de iur. & fact. ignor.* & ita Guid. Pap. *quæst. 14.*
4 Sufficit enim, vt didiscita sint ab aduocato vel procuratore dicta testium, licet non fuerint didiscita ab eo ipso, qui testes produxit, & ideo vbi eadem ratio est, ibi & ius idem statui debet, *vulg. l. illud, 32. ad legem Aquil. l. 3. §. vnde etiam, D. de iniust. nupt.*

DEFINITIO XVIII.

Possunt quandocunque & cuiuscunque conditionis testes audiri, quoties periculum est, ne probationes intercidant.

INterdum euenit, vt quamuis nulla dum mora sit controuersia, testes tamen audiri possint, & quidem cuiuslibet ætatis ac conditionis,[1] nimirum quoties periculum est, ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant, siue à reo, siue ab actore beneficium Principis in eam rem imploretur.[2] *Ita Senatus* pro D. Ludouico de Seyssel, contra D. Comitissam de Monreal, die vlt. April. 1611.

1 Quamuis regulariter contra sit, *c. 1. & tot. tit. vt lit. non contest.*
2 Specul. *in tit. de teste, §. nunc tractemus.* Ferrar. *in form. c. quand. test. procur. ad futur. rei memor.* in verb. *coram vobis, n. 1.* vbi alios multos citat. Vide *c. significauit, 41. Extr. hoc tit.* & quæ scripsi *Defin. 1. §. de probat.*

DEFINITIO XIX.

Nec aduocatus, ne procurator potest esse testis in ea causa clientis sui, in qua est aduocatus aut procurator.

PRocurator aut aduocatus in causa clientis sui, in qua vel procurator vel aduocatus est, testis esse nec potest nec debet, nec proinde ad testimonium dicendum cogendus est,[1] nisi ob eam causam in fraudem captatum ipsius patrocinium probetur.[2] In aliis causis nihil prohibet, quo minus testis esse possit.[3] *Ita Senatus*, 4. Cal. Iun. 1591.

1 Quia præsumitur habere nimiam adfectionem ad ipsam causam, *cap. fin. de testib. lib. 6.* At contra clientem potest, Guid. Pap. *q. 45.*
2 Consilium enim fraudulentum consultori suo damnosum non vtile esse debet, *l. 3. §. scio, D. de minor. l. procurator, 11. §. 1. D. de dol. mal. except.*
3 Gloss. *in l. fin. in fin. ff. hoc tit.* Ferrar. *in form. iuram. testam.* in verb. *protestante, n. 27.* Nisi causa sit similis. Apost. ad Guid. Pap. *d. q. 45.*

DEFINITIO XX.

Vnicus testis non facit indicium ad torturam, nec socius criminis, nec infamis, nisi in crimine læsæ maiestatis.

IN criminalibus causis regulare est, vt vnus testis, quantumuis integer, non faciat indicium ad habendam de reo quæstionem, si non aliæ adsint coniecturæ,[1] item vt socius criminis contra socium interrogari non possit, nec si fuerit interrogatus vllum faciat indicium, aut ad condemnationem aut ad quæstionem.[2] Item vt qui infamis est infamia iuris ad testimonium dicendum non admittatur.[3] Sed tamen fallunt hæ omnes regulæ in crimine læsæ maiestatis,[4] *Ita Senatus* in causa, de qua illo loco.

1 Boër. *q. 163. n. 3.* vbi dicit hanc opinionem esse receptam in curiis Galliæ, contra Bart. *in l. 1. D. de quæst.* Adde Alex. *cons. 124. lib. 6.*
2 *L. vlt.* vbi DD. *C. de accusat.*
3 *L. infamem, 76. de public. iudic.*
4 Vt dicam *Defin. 4 ad l. Iul. maiest. ex l. famosi, D. ill. tit. l. quisquis, 5. C. eod. d. l. vlt. vbi gloss. C. eod.* Papon. *lib. 24. Arest. tit. 9. §. 2.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXI.

Possunt audiri testes etiam post interlocutionem redditam, de aperiendis testationum tabulis, si modo reuera non fuerint apertæ.

INterlocutio sola iudicis, De aperiendis testationum tabulis, quas vulgus pragmaticorum *inquæstas* vocat, non impedit, quo minus super iisdem articulis noui testes audiri possint, si modo reuera & naturaliter apertas non fuisse constet.[1] Nihil enim aliud exigimus, nisi vt non sint didicita testificata, quæ vtique clausis tabulis disci non potuerunt.[2] Quare nec hoc casu iusiurandum vllum purgationis necessarium est, neque quod didicita non sint testificata, neque quod testes, qui postremi producuntur, nunc primum innotuerint.[3] Cum suo iure vtatur, qui testes producit, nec quicquam faciat hac parte contra communis iuris regulas.[4] *Ita Senatus*, 7. Calendas Iulij 1591. Ex tempore in publico auditorio.

1 Naturaliter enim & reuera apertas esse tabulas oportet, *vt in l.* 3. §. *aperire. D. de SC. Silan.* Non sunt autem apertæ ob hoc solum, quod pronunciatum fuerit aperiendas esse.

2 Quia solus metus subornationis impedit productionem nouorum testium, qui metus nullus subest, quamdiu non sunt didicita testificata, *c. fraternitatis, Extr. hoc tit.*

3 Cui iuramento purgatorio tunc locus esse solet, cum noua facta deducuntur in tertia instantia, idque ex stylo Senatus nostri.

4 Est enim productio testium permissa regulariter (nisi in casibus prohibitis) nimirum post litem contestatam, *cap. quoniam frequenter, vt lit. non contest. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil. l. curent*, 20. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Debiti in scriptis contracti solutio quando probari possit per testes.

IVstiniani constitutio, quæ debiti in scriptis contracti solutionem non aliter probari vult, quam per scripturam, aut saltem per quinque testes idoneos & integros,[1] ad ea debita non pertinet, quæ quinquaginta aureorum summam non excedunt, quasi modica illa summa sit, & in re tam modica non sit necessaria tam accurata obseruatio.[2] Extat sane in eam rem nouella alia eiusdem Iustiniani lex, quæ de vna auri libra loquitur:[3] Sed mallem cum recentioribus libra auri ex duobus & septuaginta solidis, quos nunc aureos vocamus, æstimare.[4] *Ita tractatum est*, in causa fratrum Goddet, contra Bartholomæum de la Croix, 4 Id. April. 1593. & iam antea in causa N. Mellieur, 4. Non. Iul. 1591.

1 *L. testium facilitatem*, 18. *C. hoc tit.* [Quam tamen hodie apud nos in vsu non esse relatum est in Senatu, in causa N. Humberti de Ville & sororum Poncet, 17. April. 1614.

2 Iuxta glos. ibi positam in verb. *omnibus, arg.* §. *oportet. vers. vt autem, Nou.* 73. *de instrum. caut. & fid. ex l. vlt. C. si cert. pet.*

3 *dict. Nou.* 63. *de instrum. caut. & fid. c.* 8 §. *oportet vero*, vbi ratio redditur, *vt non de exiguis rebus maximas attritiones homines sustineant.*

4 Ita Dionys. Gotofred. IC. clarissimus, *ad d.* §. *oportet. in fin.*

DEFINITIO XXIII.

Quantum interest, an contractus sit in scriptis, an vero instrumentum de contractu scriptum, & quid in dubio præsumendum sit?

ILlud apertius est non esse constitutioni locum, nisi cum in scriptis contractum est.[1] In scriptis autem contractum dicitur, non quoties de negotio in contractum deducto scriptura confecta est, (solent enim, vt plurimum scripturæ confici, vt formam dent contractui, sed faciliotis probationis gratia, & ad futuram rei memoriam.[2]) At tum demum cum id actum est, vt non aliter contractus valeat, quam si in scriptum & mundum redigatur:[3] aut quod ferè idem est, cum alteruter contrahentium non in ipso actu contrahendi, aut paulo ante contractum petiit, vt iretur ad notarium, aut vt notarius accerseretur, vel calamus afferretur, contrahendi & conficiendi instrumenti gratia.[4] Alioqui si post creditam fortè pecuniam, aut alium initum contractum, ad cuius substantiam non erat scriptura necessaria, instrumentum de eo confectum fuerit, scriptus potius, quam in scriptis contractus dicetur.[5] Sicuti nec rectè quis dixerit testamenta nuncupatiua quæ hodie frequentantur, in scriptis esse ob id solum, quod vt plurimum scribantur: nempe quia ex eorum substantia non est, vt scripturam habeant,[6] licet nihil prohibeat scribi.[7] In dubio autem si non appareat quid actum sit, credemus ad probationem potius, quam ad validitatem actus interpositam fuisse scripturam, cum actus talis est, qui sine scriptura potest subsistere,[8] vt iure communi magis quam speciali contrahentes vsi videantur.[9] Proinde solutionem debiti ex chirographo aut instrumento publico & authentico peti sufficiet probari per duos testes integros,[10] aut si quid erit, quod eorum fidem eleuet, vel si vnus tantum testis fuit, sed tamen integer & omni exceptione maior, suppleri probatio poterit per debitoris iusiurandum.[11] Et sanè iniquissima fuerit Iustiniani constitutio si sic accipiatur, vt quoties debitor ex scripto conuenitur, nihil ei prosit, quod probet *solutionem* per duos aut tres quatuórve testes, qui interfuerint *numerationi*, si modo sint honestæ existimationis.[12] Nam nec valeret *conuentio*, per quam omnino excluderetur facultas *solutionis probandæ per testes*.[13] Propter quam causam tametsi in scriptis contractum sit, placet tamen Iustiniano posse probari solutionem per testes quinque, nec præcisè scripturam exigi, cuius necessitatem illud inducere videbatur, quod eodem modo dissolui debitum oporteret, quo erat colligatum.[14] Ea namque ratio Iustinianum fortasse mouit, vt debiti in scriptis cõtracti solutionẽ difficilioris faceret probationis:[15] Quasi vero eadẽ sit ratio debiti cõtrahendi, & probandi,[16] nec solutione ipsa & numeratione citra scripturam tollatur debitum, quod re contractum fuit, quomodocunque tandem contractum sit, id est, etiamsi in scriptis.[17] *Ita Senatus* in iisdem causis, de quibus proximo SC. Iunge SC. 14 j. De fid. instrument.

1 Vt verba legis probant.

2 *L. cum te*, 5. *C. de transact l.* 28. *cod. l. contrahitur*, 4. *D. de pignor. l.* 4. *D. de fid. instrum.*

3 *L. contractus*, 17. vbi Gloss & DD. *C. de fid. instr l. generaliter*, 13. vbi etiam Bart. *C. de non num. pecun.*

4 Castrens. & post eum alij, *ad d. l. contractus.*

5 Ex singulari doctrina Baldi *in d. l. contractus pag.* 2. *v. Tertio nota, de contractu.* Quam refert & sequitur Roman. *cons.* 147. incip. *amplissime Doctor. num.* 7.

6 *L. in testamentis*, 26. *C. de test.*

7 Ad futuram scilicet rei memoriam, *d. l.* 4. *de fid. instrum. l. iubemus* 29. *C. de test.*

8 *d. l.* 4. *de fid. instr. l.* 4. *D. de pignor.* Nam sicut nihil facile mutandũ est ex solemnibus, ita neque sunt multiplicandæ solemnitates.

9 Nec enim necesse est ad ius singulare & speciale recurrere, cum sufficit commune, *l. Imperatores*, 30. *de reb autor. iudic. poss. alias, l.* 15. *de priuileg. credit.*

10 *Ex reg. l. vbi numerus* 12. *D. hoc tit.*

11 Ex notatis per DD. licet contra nostram opinionem, *in l. admonendi*, 31. *C. de iureiur. l. in bona fidei* 3. *D. de reb. cred.*

12 Et ideo non deerant ex Dominis, qui dicerent nunquam se vidisse obseruati constitutionem Iustiniani, quæ extat, *in d. l. testium.*

13 De quo vide Franciscum Viuium, *lib.* 2. *commun. opin. Opin.* 109. vbi ait hanc esse veriorem sententiam, quæ magnos etiam habet auctores, inter quos & Specul. *titul. De probat.* §. *videndum, vers. sed pone*, Mynsing. *centur.* 1. *obseru.* 5.

14 *Ex reg. l. nihil tam naturale* 35. *de reg. iur. l. prout*, 80. *D. de solut.*

15 Vt in Gallia constitutionibus Regiis cautum est, ne supra certam quantitatem pecuniariam, eámque satis exiguam probari quicquam possit per testes, vt & litibus & falsitatibus comminiscendis via præcludatur.

16 Quod tamen non ita est: Facilius enim fit, vt obligatio probetur, quæ iam est contracta, quam vt contrahatur, *lege Publia*, 26. §. 1. *D. depositi.*

17 Solutio enim est naturalis modus dissoluendæ cuiuslibet obligationis quoquomodo contractæ, *l. pen. & tot. tit. D. de solut. & instit. iur. quibus mod. toll. obligat.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIV.

De lite apud iudicem laicum pendente, debet laicus excipere teſtationes, quamuis factas vigore monitorij Eccleſiaſtici.

SI quando, vt fieri plerumque neceſſe eſt, petatur licentia publicandarum literarum, quas monitorias appellamus pro re, de qua lis in Senatu pendeat,[1] poteſt & ſolet Senatus excipiendas teſtationes, vt plurimum laico committere ſiue vnus ille ſit ex Senatoribus, ſiue alius,[2] licet teſtimonij dicendi neceſſitas ex iudicis eccleſiaſtici imperio proficiſcatur.[3] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris D. Guillielmi Chabod, & de Iacot Gubernatoris Sabaudiæ, contra Franciſcum Carrel, 4. Id. Iul. 1591.

1 Plerumque enim accidit, vt aliter veritas haberi non poſſit, recuſantibus per metum aut gratiam iis qui veritatem ſciunt, de ea teſtimonium ferre.

2 Quod ſit in cauſis grauioribus, vt tractat Theſſaur. *deciſ.* 28. *in fin.*

3 Quia nec poſſet eccleſiaſticus iudex pro ſuo imperio id iubere ſine permiſſione Senatus aut alterius cuiuſlibet iudicis, apud quem lis pendeat, alioqui videretur attentatum in præiudicium litis. Poteſt igitur is, qui permittit eam, quam vult legem permiſſioni dicere.

DEFINITIO XXV.

Caſus, in quo permittitur auditio teſtium ad futuram rei memoriam etiamſi de crimine agatur.

NOn ſolet quidem indulgeri ei, qui de crimine extra ordinem conuenitur, vt defenſionis ſuæ rationes, aut per procuratorem exponat,[1] aut per teſtes comprobet, priuſquam ſuper accuſatione ex ore reſponderit.[2] Neque in eam rem locus eſt reſcriptis principalibus, quibus auditio teſtium ante litem conteſtatam ad futuram rei memoriam permittitur. Id enim non niſi in cauſis ciuilibus & certis tantum caſibus obtinet.[3] Cum tamen defuncti cuiuſdam memoria de crimine læſæ maieſtatis accuſaretur,[4] cuius heredes tueri innocentiam volebant, comprobatum eſt à Senatu noſtro factum clariſſimi viri Raymundi Pobelli Præſidis, qui ab eis imploratum reſcripti beneficium conceſſerat, & vni ex Senatoribus audiendorum interea pro innocentia teſtium poteſtatem fecerat, cum nondum eſſent illi in ius vocati. Non enim damnari poterat memoria defuncti, inauditis iis quorum intererat,[5] præſertim heredibus ad quos pertinebat, vt pro defuncto reſponderent.[6] Cum heredibus vero, quibus proprium crimen non obiiciebatur, ciuiliter neceſſario agendum erat non criminaliter,[7] tametſi non alius iudicij exitus futurus eſſet, quod ad bonorum publicationem defunctique infamiam ſpectabat, quam ſi cum ipſo perduellione criminaliter actum fuiſſet.[8] *Ita Senatus* pro Gaſparda de la More, contra procuratorem generalem Principis, 7. Id. Iul. 1592.

1 Nam in criminalibus procurator non admittitur, nec ad agendum nec ad defendendum, *l. pen. §. 1. de Pub. iud.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 32.*

2 Prius enim accuſatio conſtituenda, quam excuſatio alleganda eſt, *leg. 4. Cod. de edend.*

3 De quibus *in c. quoniam frequenter, Extr. vt lit. non conteſt. cap. ſignificauit 41. Extr. hoc tit. in lege 40. D. ad l. Aquil.*

4 Quia criminis huius accuſatio non finitur morte, *l. ex iudiciorum 20. D. de accuſ. l. quiſquis 5. ad l. Iul. maieſt.*

5 Ex generali *reg. l. de vnequoque 47. D. de re iudic.*

6 Tanquam qui perſonam defuncti repræſentent, *vulg. iurib.*

7 Cum nemo de alieno crimine teneatur, *l. ſancimus 22. C. de pœn.*

8 Vtroque enim caſu probato crimine bona publicantur, *d. l. 5. C. ad l. Iul. maieſt.*

DEFINITIO XXVI.

Non creditur apparitori aliquid extra officium ſuum referenti.

APparitori referenti ſe percuſſum eſſe ab eo, contra quem mandabat executioni literas iudicis, non creditur, nec ſi de ea re tanquam teſtis iuratus & cogente iudicis imperio teſtimonium dixerit, niſi habeat conteſtem.[1] Neque ſeruatur apud nos conſuetudo, quam in contrarium apud Gallos & Delphinates obtinere quidam prodiderunt.[2] Nam ſicut non leui pœna dignus eſt, qui apparitori exequenti vel minimam infert iniuriam, quod eo modo ſacroſancta magiſtratuum auctoritas violari, adeoque Principis maieſtas lædi videatur:[3] ita non facilè huic hominum generi fides adhibenda eſt, præſertim de re ad officium non pertinente,[4] cum nec iis aliter credi debeat, etiamſi de re ad officium ſuum ſpectante quid referant, quam ſi alius teſtis adhibeatur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Guilielmi le Riche, & Antonij Bourgeois, 3. Cal. Aug. 1592.

1 *Ex reg. l. iuriſiurandi 9. C. hoc tit.*

2 Guid. Pap. *q. 628* [*& q. 44. in fin. vbi quærit*, quænam ſit pœna apparitoris, & nuncij falſum referentis. De quo Spec. *in tit. de executore, §. 1. verſ. ſed qualiter.*]

3 Executio enim fit ex auctoritate magiſtratus, *leg. à Diuo Pio 15. D. de re iudic.*

4 Ioan. Papon. *lib. 6. tit. 7. §. 8.* poſt Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum, C. de iur. fiſc. lib. 10.*

5 Hoc enim iure vtimur, quamuis contra ſentire videatur Paponius loco ſupra proximè cit.

DEFINITIO XXVII.

Talliabilis non poteſt eſſe teſtis in cauſa domini, niſi de re quæ per alios probari non poßit, aliud eſt in eo, qui tantum iuriſdictioni ſubiectus eſt.

LIberi dedititij, quos talliabiles appellamus, licet non omnino rectè ſeruis comparentur (viuunt enim liberi & moriuntur ſerui)[1] hactenus tamen ſeruorum iure cenſentur vt teſtimonium ferre pro domino non poſſint,[2] quomodo poſſunt, qui iuriſdictioni duntaxat, non etiam dominio & imperio ſubiecti ſunt:[3] Si tamen de ea re agatur, quæ non niſi per huius conditionis homines probari commodè poſſit, vt neceſſitas facit, vt eorum teſtimonium admitti debeat fauore probationum, habendæque veritatis gratia,[4] exemplo eius, quod etiam receptum eſt, vt ad probanda ea, quæ domi fiunt, domeſtici quoque teſtes admittantur, qui alioquin non magis admittendi eſſent quam ſerui.[5] Quod ſi alij teſtes interueniant omni exceptione maiores, & veriſimilia ſint, quæ teſtationibus continentur,[6] tanto facilius recipiendum erit, vt fidem faciant, cum dici ſoleat, vnius teſtis ſuſpicionem purgari per conteſtem:[7] Præſertim, quod neque omnino ſeruus ſit, qui talliabilis eſt, vt diximus,[8] neque facilè credendum ſit Chriſtianum, licet huius conditionis hominem, adeo ſalutis ſuæ immemorem, vt ad promerendum domini gratiam velit certam ex periurio damnationem incurrere.[9] *Ita Senatus* pro illuſtri Dn. Marchione d'Aix, contra Ioannem Dardier, 5. Non. Dec. 1592.

1 Quæ olim propria erat conditio illorum, qui Latini Iuniani dicebantur, *§. ſed hæc de iis, Inſt. de ſucceſſ. libert.* ſublata tandem per Iuſtin. *in l. vni verſ. quis enim patiatur, C. de Latin. libert. tol.* Sic libertus, qui ius annulorum conſecutus erat, à Principe dicebatur viuere quaſi ingenuus, & mori quaſi libertus, *l. 3. in princ. D. de bon. libert.*

2 Non quaſi ſint domeſtici, ſed quaſi videatur poſſe iis imperari vt teſtes fiant, *ex reg. l. idonei 6.* iunct. *l. ſeq. D. hoc tit.*

3 Vt teſtatur Chaſſan. *in conſ. Burgund.* Grammat. *dec. 38. n. 37.*

4 *L. ſerui reſponſo 7. D. hoc tit.*

5 *L. 3. vbi not. C. eod. l. conſenſu 8. §. ſeruis, C. de repud.*

6 Alioqui teſtis deponens id, quod non ſit veriſimile, ſuſpectus eſt de falſo.

7 Addit ad Ferrar. *in form. iuram. teſt.* in verb. *domeſtici, in fin.* ex Baldo *in l. ſi quis ex argentariis, §. 1. per ill. text. D. de edend. & in l. Imperator, D. de ſtat. homin.*

8 Eſt enim cognitus iuris ciuilis, & capax eorum omnium, quæ ſunt iuris ciuilis, adeoque teſtamenti, dummodo inter liberos aut condiuiſo-res ſuos faciendi, quorum omnium nihil eſt, quod de vero ſeruo dici poſſit, *leg. nullo modo 7. D. ad leg. Cornel. de falſ. l. quod attinet 32. de regulis iuris.*

9 *L. vlt. verſ. & licet, C. ad legem Iul. repetund.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXVIII.

An testes omnes repetendi sint, etiam committendi & obiiciendi reo?

SÆpe accidit, vt auditi testes ab alio, quam à iudice repetantur, [1] nec tamen reo committantur, quod pragmatici *confrontari* dicunt. Repetendi enim sunt etiam qui committi non possunt, cum fieri possit, vt repetita testatione reum vel onerēt magi, vel exonerent. [2] Sed neque desunt, qui putēt cōmittēdos esse etiam eos quorum testatio nihil probet, vel ob hoc ipsum, vt difficilius scire reus possit à quibus testibus vrgeatur. Ita enim fit, vt difficilior quoque & periculosior ei futura sit testium subornatio. [3] Alio tamen iure vtimur, quod ad postremum hoc attinet, ne inanibus sumptibus litigatores vexentur. [4] *Ita Senatus* in causa Guillielmi le Marquis Castellani de Miribel, 10. Cal. Febr. 1593.

1 Alioqui multam fidem faciunt si reus neget, cum in criminalibus causis testes à iudice ipso audiri, vel saltem videri debeant, præterquam si agatur de re parui momenti.

2 Quid enim si negent se ita deposuisse? Quid si aliquid velint addere, quod antea vel per obliuionem omiserint, vel ab eo, qui testationes excepit, per iocutiam aut dolo malo prætermissum sit?

3 Sic Ioan. Imbert. insignis apud Gallos pragmaticus, *lib. 4. Inst. for.* [Illud sanè constat eos quóque testes qui non nisi de fama deponunt obiiciendos esse & committendos reo, non solùm vt possit ipsos facilius reprobare, & confessionem aliquam ab iis extorquere, sed etiam, quod facilè possit euenire, vt qui de fama tantùm deposuit, aliud quid adiiciat, quod reum grauius onerare possit. *Ita Senatus* in causa Ioannis Georgij de Vellier, 30. Maij 1614.

4 *L. minoribus 6. D. de minor.*

DEFINITIO XXIX.

Testes instrumentarij non facile reprobari possunt, si auditi sint de re ad instrumentum pertinente.

QVoties quæritur, quid reuera actum fuerit, cum negotium gereretur, de quo instrumentum conscriptum est, [1] nulla certior probatio esse potest, quam quæ sit per testes instrumentarios, non solum quod iis potissimum perspectam esse veritatem credibile sit, quos rei gestæ interfuisse constat, [2] sed etiam quod eorum fidem certam & exploratam contrahentes habuerint, vtpote quos negotij testes habere voluerunt. [3] Proinde si quid postea contra eos obiicere alteruter contrahentium velit, quod alioqui fidem ipsorum conuellere aut labefactare posset, audiendus non est, nec si paratam habeat obiectionis probationem, puta quod aduersario, qui eorum testimonio nititur, coniuncti sint sanguine vel familiaritate. Sufficit enim, quod ad hanc rem attinet, vt semel idonei testes habiti sint. [4] Tanto magis quod vt plurimum per alios probari rei veritas non potest. [5] *Ita Senatus* in causa Claudij Gauen Romuliacensis, contra Nicolaum Curtet, 23. Cal. Mart. 1593.

1 Nempe quia semper plus valet, quod agitur, quam quod simulatè concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. semper in stipulationibus, 24. de reg. iur.*

2 Ex instrumento adeo, vt nec iis credatur, si negent se interfuisse, præterquam si instrumentum criminaliter redarguatur de falso, vt dixi *Defin. 13. §.*

3 Quorsum enim adhibentur testes, nisi vt fidem faciant veritatis? *l. Diuus, 24. D. de test. milit. Liubemus, 29. C. de test.*

4 Quia semel probati postea improbari non possunt, *arg. l. cum Papinianus, 14. de sent. & interloc. omn. iudic. c. quod semel placuit, de reg. iur. in 6. l. si quis, 17. C. hoc tit.*

5 Quo casu etiam domestici, & minus idonei testes admittuntur, vt dixi *Defin. 27. n. 4. & 5. §.*

DEFINITIO XXX.

De testium dictis generalia quædam.

TEstificans de tractatu alicuius negotij non probat, nisi tractatum illum certo modo perfectum fuisse dicat. [1] Nec rursus qui testificatur ad sui commodum & exonerationem, vtputa correus debendi de solutione per correum facta, [2] Item nec qui pro affini proximo, affinitate adhuc constante. Secus si ea iam perempta, [3] sed etsi plures testificentur de solutione diuersarum quantitatum, aut de modo solutionis diuerso, vel alio, quam qui dictus sit ab allegante solutionem, non probant. [4] In dubio autem interpretanda sunt dicta testium contra producentem: [5] Ita tamen, vt ante omnia si forte inter se dissidere videantur ad concordiam, quantum fieri poterit, redigantur. [6] Illud denique sciendum est, non posse testem sine iusta causa testationem suam corrigere ex interuallo, esseque in eam rem necessariam non tantum erroris, sed etiam causæ expressionem. [7] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Mauris & Andreæ Grumel, 3. Non. Mart. 1593.

1 Alex. *cons. 18. n. 1. vol. 1. cons. 33. n. 21. vol. 3. cons. 28. n. 4. vol. 2.* Dec. *cons. 105. vers. modo discurrendo.*

2 Omnibus enim in re propria dicendi testimonij facultas denegatur, *l. omnibus, 10. C. hoc tit. vbi not.*

3 Adfinitatis enim iam peremptæ ratio haberi non solet, *l. pen. D. de iur. dot. l. sed hoc ita 22. D. de re iud.*

4 Alex. *cons. 43. num. 9. vol. 4.*

5 Idem Alex. *cons. 12. n. 10. vol. 2.* Guid. Pap. *sing. 488.* incip. *dictum testis.*

6 Iuxta *not. in cap. cum tu, Extr. de testib. & in c. nihil obstat. Extr. de verb. signif.* Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *ac etiam varij, num. 6.* Clar. *in §. falsum, num. 12.*

7 Bart. *in l. eos, n. 3. ad l. Cornel. de fals.* Capic. *dec. Neap. 61.* Incontinenti tamen potest testis se corrigere. Ferrar, *vbi s.* in verb. *inuicem contrarij.* & ibi Masuer. *in addit.* in verb. *corrigat ex cae. præterea extr. de testib.* vbi Innoc. *& c. cum dilect. extr. de accusat.*

DEFINTIIO XXXI.

Confessio extraiudicialis probat ad liberandum, non ad obligandum, & quomodo probetur.

CVm certi iuris sit confessionem extraiudicialem non probare si tendat ad obligandum, probare autem si tendat ad liberandum, [1] dubitari potest, quid si probetur per testes confessum fuisse creditorem solutam sibi tantam pecuniam, quanta sufficere possit, non solum liberando debitori sed ipsi etiam creditori obligando condictione indebiti, soluto nimirum pluris quam deberetur. Valde suspecta est probatio quando perraro accidat, vt plus debito soluatur: [2] præsertim vero si ab initio conuentus debitor eam solutionem non allegauerit, quam scire potuit, [3] nec lapsum sit decennium ad inducendam obliuionis præsumptionem. [4] Itaque obseruare diligenter hoc casu, & aliàs semper, bonus iudex debet per quos, & quot, & quales testes ea confessio probetur, nec testimoniis potius credat, quam testibus. [5] Sed si testes sint idonei, & omni exceptione maiores, scindetur confessionis effectus, vt prosit ad inducendam liberationem non etiam ad obligationem; [6] tametsi facta sit à moriente, [7] & quod maximi ad probationem momenti esse debet, de conscientia exoneranda cogitante, [8] si appareat ab illo factam, non eo animo, vt se aut heredem suum ad indebiti accepti restitutionem obligaret, [9] sed tantum, ne quicquam à debitore amplius peteretur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Dixi *Defin. 27. §. tit. prox.* Intellige autem de confessione facta absente parte, *l. certum, 6. §. si quis absente, D. de confess.* & ibi Bart. *leg. fin. vbi gloss. de inter. in iur. fac. l. quaro, §. vlt. de edil. edict.* Bart. *in l. non solum, 8 §. si liberationis,* & ibid. Alex. *de liber. legat.* Alex. *cons. 115. num. 1. cons. 185. à contrario, vol. 7. & cons. 20. n. 1. vol. 4. cons. 111. num. 7. vol. 3.* Guid. Pap. *dec. 176.* Ferrar. *in form. lib. de interrog. feud.* in verb. *compellatis respondere,* Guil. Bened. in verb. *si absque liberis, num. 25.*

2 *Vulg. l. cum de indebito, 25. D. de probat.*

3 Cum facti proprij ignorationem nemo possit obtendere, *l. quanquam. 7. D. ad SC. Velleian.*

4 Præsumitur enim obliuio post decennium, *Nor. in l. si de eo, §. 1. & l. peregre. in princ. de acq. poss.*

5 *L. 3. D. hoc tit.*

6 Proniores enim debemus esse ad liberationem, quam ad obligationem, *l. Arrianus, 41. D. de oblig. & act.*

7 *Argum. l. si quis in graui, 3. §. si quis morions, cum ibi not. D. de SC. Silan.*

8 Cum

Source : BIU Cujas

8 Cum eo maxime tempore nemo præsumatur immemor salutis æternæ, *l.vlt. C. ad leg. Iul. repet.*

9 *Vt in l. cum quis*, 37. *codicillis de leg. 3.*

DEFINITIO XXXII.

Quando possint produci testes, etiam post apertas reuera testationes?

ETiam post apertas testationes permittitur interdum aduersario testes producere, si modo iuret se nec vidisse, nec dedicisse ea, quæ testationibus committentur.[1] Sed hoc parcissime & perraro admittendum est, ne corruptionibus fenestra aperiatur,[2] & ita demum si post testationes apertas modicum interuallum interceserit, hoc est, non longius tempus quam decem dierum,[3] vt probabile sit, non fuisse didicita testificata.[4] *Ita Senatus* pro liberis impuberibus D. de Nouuelle Neciensis, contra procuratorem fiscalem Gebennensem. In ea causa, de quo Defin. 1. & seqq. ff. De præscr. quæ pro libert. Ideo fortasse, quod & de statu ac capite defuncti hominis in illa lite agebatur,[5] & de causa pupillorum, quibus in re præsertim tanti momenti[6] fauere æquum erat, hactenus, vt non facile admitteretur scrupulosa illa tamque exacta stricti iuris obseruatio,[7] cum dolum abesse constaret.[8]

1 Imo & sunt qui putent non repelli à productione, quasi testium dicta didicerit, qui ea vidit & simplici transcursu & lectione testationis. Boër. *q.* 1. *n.* 57. post Domin. *in c. cum persona, de priuileg.* quod tamen esset valde periculosum, ideoque nec in praxi sequendum. [Gabriel *lib.* 10. *commun. c. de testib. concl.* 21. *n.* 29. *Ita Senatus* in causa Io. Rancurel & Io. Rez. Nouembr. 1613.

2 *Ex cap. fraternitatis, cum ibi not. Extr. hoc tit.*

3 Hoc enim dicitur modicum tempus, *l. promissor*, 11. §. 1. *ff. de pecun. constit.*

4 Nam sicuti via fraudibus & subordinationi testium præcludenda est, *d. c. fraternitatis*, ita non facilè præcludenda est via probationibus, *l. curent.* 22. *D. hoc tit.*

5 Quæ causa status fauorabilior esse solet, *tot. tit. D. & C. ne de stat. defunct. post quinquenn. quærat.*

6 Quanti est causa status, quæ ideo maiores iudices habere & solet & debet, *l. non distinguemus*, 32. §. *de liberali, D. de recept.*

7 *L. pen. C. ad SC. Trebell.* quamuis non sit fauendum pupillo in alterius iniuriam, *l. sed cum ab herede*, 12. *D. eod.* nec prætextu ignorantiæ, quæ per ætatem contingit, *l. quod autem*, 6. §. *si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. cred.*

8 Nam si quid factum sit à pupillo doli mali capace, non debet in eo melioris conditionis esse pupillus, quam cæteri, *l. impuberem*, 23. *D. de furt. l. pupillum*, 111. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Testes auditi ad futuram rei memoriam, non obstante appellatione interposita post recusationem, an & quando probent?

QVi testes ad futuram rei memoriam audire iussus fuerat in partibus, vt loquuntur,[1] cum ex falsa & calumniosa causa suspectus dictus esset ab eo, contra quem erat inquisiturus, recusationem reiecerat; & appellatione à recusatore interposita nihilominus testationes exceperat. Pendente apud Senatum lite appellatoria, defunctisque iam pluribus testibus petebat is, qui testes produxerat, vt de recusationis iure antea cognosceretur.[2] Placebat, si summo iure agendum esset, de appellatione prius cognosci debere, ac reuocari omnia, quæ post interpositam appellationem facta fuerant quasi attentata.[3] Debuerat enim proculdubio deferri appellationi, cum recusatus commissarius in domicilij sui loco[4] & aditus & recusarus fuisset. Nec quod multo ante tempore dies audiendis testibus dicta fuisset ad rem faciebat.[5] Sed tamen videbatur, summum hoc ius summam fore iniuriam.[6] Si enim prius de appellatione cognosceretur, & siue bene siue male à commissario pronunciatum diceretur, attentatorum rationem in primis haberi necesse erat, vt quicquid in spretum appellationis factum esset, reuocaretur.[7] Vnde euenire necesse esset, vt testationes omnes irritæ fierent, nec minus eæ, quæ essent testium iam defunctorum, quam quæ superstitum,[8] atque ita probationes intercidirent,[9] litisque iacturam incurreret pupillus fortasse cui aliæ probationes nullæ supereressent,[10] idque propter calumniosam recusationem, si forte decisa appellatione calumniosam eam esse appareret.[11] Quid enim prodesset actori post factas irritas testationes cognosci de calumnia, & calumniam detegi aut vindicari eo tempore, quo nouis probationibus locum nullum mors testium reliquisset?[12] Quid vero iniquius, quam scrupulosam illam iudiciorum obseruationem à commissario forte per imperitiam aut calumniæ odio neglectam nocere illi, qui testes produxerit, aduersarij vero calumniam calumniatori non solum non nocere, sed etiam prodesse?[13] Præsertim vero, cum probationum fauor sit maximus,[14] & Senatus, qui sola veritate facti inspecta iudicare debet,[15] æquitatis maiorem quam stricti iuris rationem habere soleat.[16] Itaque visum est probabilius & iustius, nonnihil hac parte à iudiciarij ritus obseruatione recedere, & antequam de attentatis & appellatione cognosceretur, de causa recusationis inquirere,[17] vt si veram esse constaret, appellatio quoque iusta pronunciaretur, & habita in primis attentatorum ratione testationes omnes ad irritum deducerentur.[18] Sin falsam & calumniosam, non solum rata haberetur omnia, sed etiam mulctæ obnoxius fieret is, qui recusationem calumniosam proposuisset.[19] Quod si falsa duntaxat esset non tamen calumniosa, placebat temperamentum illud, vt quod ad testes interim defunctos attineret fides inquisitioni haberetur,[20] Cæteri eo tempore superstites, quo de appellatione pronunciatum esset, ex integro audirentur.[21] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina de Roman. Id. Maij, 1593. Et 5. Non. Mart. 1594.

1 Hoc est in loco domicilij litigatorum, non in quo lis pendebat.

2 Scilicet cum periculum esset, ne pendente instantia appellationis cæteri quoque testes morerentur, atque ita probationes intercidirent, *arg. l. in lege*, 40. *ad l. Aquil.*

3 Est enim regulare & commune ius attentatorum omnium, vt de iis antea cognosci oporteat, vt sæpius diximus ad Tit. *vt lit. pend. supr.* ex Robert. Lancelot. *in tit. De attentat.*

4 Hoc enim addendum est, quia ex Senatus nostri stylo & Arestis, si commissarius non sit recusatus, antequam domo excederet, recusari postea non potest.

5 Quia, quamdiu res integra est, recusari commissarius potest, nec potest ipse recusationis causas reiicere tanquam friuolas, quomodo posset iudex ordinarius qui eum delegauit, *l. apertissimi*, 16. *vbi not. Cod. de iudic.*

6 Vt in quæstionibus, quæ sunt ex bono & æquo, plerumque sub auctoritate iuris scientiæ perniciosè erratur, *l. si seruum*, 91. §. *sequitur, de verb. oblig. l.* 2. §. *item Varus de aqua pluu. arcend.*

7 *L. vnic. D. nihil innou. appell. interpos.*

8 Quod enim aut nullum aut annullandum est, effectum nullum habere potest, *c. non præstat. de reg. iur. in 6.*

9 Quas è contrario saluas esse expedit, *l. curent*, 22. *D. hoc tit.*

10 Siquidem non entium & non apparentium idem est iudicium, §. *si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt Titij*, 30. *D. de test. tutel.*

11 Nec enim cuiquam sua calumnia prodesse vnquam debet, *l. tutor*, 41. *D. de vsur. l. in summa.* 65. §. 1. *D. de cond. indeb.*

12 *Arg. d. l. in lege*, 40. *ad l. Aquil.*

13 *Contra me ex dolo*, 12. *D. de dolo, l. procurator*, 11. §. 1. *D. de doli mali except.*

14 *d. l. in lege, & l. curent*, 22. *D. hoc tit.*

15 Vt latè Tessaur. *in præfat. Decis. Ped.*

16 *L. placuit*, 8. *Cod. de iudic.* Cognoscit enim Senatus vice Principis, quomodo olim præfecti prætorio, *l. vnic. C. de offic. præf. prætor.* iunct. *l.* 1. *C. de legib.* Iunge *l. quoties nihil*, 200. *de reg. iur.*

17 Vt scilicet rei maiori non fieret præiudicium per minorem, *argum. l. scio*, 4. *D. de in integr. rest. l. rei maiori, D. de except.*

18 *Ex d. tit. Nihil innou. appell. interpos.*

19 Non enim fauendum est calumniis & malitiis, *l. in fundo*, 39. *D. de rei vind.* Lancel. *in* 2. *part. cap.* 17. *de attent. null. pend. n.* 131.

20 Distinguenda enim est falsitas à calumnia, sicut & calumnia manifesta à calumnia præsumpta, secundum distinctiones, quas in hac materia deducit Robert. Lancelot. *dict. part.* 2. *capit.* 18. *numero* 61. *& seqq.*

21 Vt scilicet & attentatorum & probationum simul ratio haberetur, quantum fieri posset, nec vlli ex litigatoribus iniuria fieret, *lege ex his*, 8. *in fin. D. quæ in fraud. credit.* Text. est *in lege vltima. C. hoc tit.*

DEFINI

DEFINITIO XXXIV.

Quando ſtandum ſit primæ depoſitioni potius quam ſecundæ, & contra?

SEcundæ teſtationi, quæ in iudicio facta ſit, potius ſtandum eſt, quam primæ extraiudiciali.[1] Nam quod dici ſolet priori ſtandum eſſe,[2] de ea accipiendum eſt, quæ ſit iudicialis & conſequenter iurata. Cuius ea vis eſt, vt nec ſi reuocetur in articulo mortis attendatur tamen reuocatio,[3] ſicut nec ſi reuocetur, & reuocari perſeueretur in tormentis, ſiue in alio iudicio, & inter alias perſonas variæ illę teſtationes factæ ſint, ſiue in eodem iudicio & inter eaſdem partes: niſi ſecunda in continenti facta eſſet poſt primam, id eſt, priuſquam teſtis litigatorem allocutus eſſet.[5] Quanquam verum eſt ex eiuſmodi reuocatione fieri, vt minus plena fides adhibeatur primæ teſtationi.[6] At cum prima teſtatio extra iudicium facta eſt, ſtamus ſecundæ iudiciali & iuratæ, quia etſi prima in iudicio nullo facta eſſet, adhuc ſtaremus ſecundæ in iudicio valido factæ:[7] Sed ſupradicta obtinent, ſi aut ſolo iudicis officio, aut requirēte ipſo teſte, vel procuratore fiſcali, teſtis iterum audiatur. Nec ſi alterutro ex litigatoribus requirente, ſecundo teſtatio emerſerit, diſtinguendum eſt, an is requiſierit contra quem, an pro quo prius teſtimonium dixerat. Poſteriore caſu ſtamus ſecūdæ teſtationi, ſiue iudicialis illa ſit, ſiue extraiudicialis, ſiue iurata, ſiue non, quod imputare ſibi debeat is qui petiit, vt idem teſtis iterum interrogaretur.[8] Priore vero non ſolum nulla fides adhibenda eſt ſecundæ teſtationi, ſed neque audiendus eſt is, contra quem hic teſtis iam teſtimonium dixerat, ſi petat vt rurſum teſtificari iubeatur, propter magnū qui ſubeſt metum corruptionis. Ideoque ſummopere cauere bonus iudex debet, præſertim in cauſis criminalibus ab huiuſmodi teſtiū repetitionibus ad inſtantiam partium faciendis, quod ſæpe numero magnam ad comminiſcendas falſitates feneſtram patefaciant.[9] Quid ſi prima teſtatio extraiudicialis quidem fuit, ſed iurata? Magis eſt vt ei ſtari oporteat, teſtiſque tanquam falſus & periurus puniendus ſit, qui poſteriorem contrariam fecerit teſtationem.[10] Quid ſi teſtis primo interrogatus negauerit ſe ſcire, poſtea vero de negotio teſtificetur? Illi credendum non eſt, tanquam aut periuro, aut etiam corrupto.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 9. ℸ. De teſtam.

1 Hanc enim communem eſſe noſtrorum ſententiam receptam, contra Bart. qui aliud exiſtimauit, *in l. eos, n. 4. ff. de falſ.* teſtatur Clarus *in pract. crim. q. 53. n. 11. verſ. Primus caſus*, vbi multos citat.

2 Vt ſcripſi *Defin. 4. ℸ. eod.*

3 Iul. Clar. vbi ℸ *num. 12.*

4 Idem Clar. ibid. *n. 13. ante fin.* poſt Alciat. *de præſumpt. reg. 2. præſcript. 29. circ. fin.*

5 Idem Clar. *d. q. 53. n. 55.* circa medium, poſt Capic. *dec. Neapol. 142.* & Didac. Couar. *lib. 2. var. reſ. c. 13. poſt n. 8.*

6 Vt concludit Clar. ℸ. *d. n. 15.*

7 Gloſſ. *fin. in c. cum cauſam, de teſtib.* quam communiter probatam eſſe poſt Felinum teſtatur Clar. *d. n. 13. in fin.*

8 Ratio eſt, quam adfert Clar. *d. n. 15.* paulo ante finem.

9 Ita Iul. Clar. *ibid. c. fraternitatis, Extr. de teſtib.*

10 Clar. *d. n. 11.* vbi ait Bartoli opinionem poſſe hoc caſu procedere.

11 In hoc enim omnes conſentiunt teſte eodem Iul. Clar. *dict. q. 53. n. 14.* [Hinc dicimus teſtem qui ſemel depoſuit, non debere ſuper eodē interrogari ſine cauſa, & ſuſpectum eſſe ſi dicat ſe minùs fuiſſe recordatum tempore primæ depoſitionis, quo tempore memoria erat recentior. Vide Crauet. *conſ. 10. n. 13 ex l. producti, D. de teſtib. l. vlt. C. eod.* Dec. *conſ. 175. col. pen. verſ. tertio reſponderi poteſt & conſ. 186. col. 6. verſ. 4. & vlt. Ita Senatus* in cauſa D. Aymonier, & Mariæ Regis Auguſtanorū, Sept. 1612.

DEFINITIO XXXV.

Vnius teſtis teſtimonio quandoque creditur.

ALiquando euenit, vt vnius teſtis ſolius teſtimonium admittendum ſit, nimirum teſtantis de facto proprio,[1] & de negotio, cuius ratione nihil ſua interſit, vter ex litigatoribus vincat.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Salycet. *in l. ſi quis decurio, ff. ad l. Cornel. de falſ.* Alex. *conſ. 197. n. 3. lib. 7.* Socin. *conſ. 6. n. 8. lib. 1.*

2 Crauet. *conſ. 220. n. 18.* Vide alios caſus apud Speculat. *in tit. de teſte, §. reſtat de numero teſtium.* Ferrar. *in form. oppoſ. contra teſt. in verſ. ſuntque etiam ſingulares.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio probari poteſt per confeſſionem aduerſarij probandam per teſtes, etiam in tertia inſtantia.

QVi ſolutionem debiti allegauit in prima inſtantia, & admiſſus ad probandum[1] probare non potuit, poteſt in tertia quoque inſtantia allegare confeſſionem creditoris de ſoluta pecunia, & per teſtes, ſi qui erunt, illam probare.[2] Quoniam licet ea res ſpectet ad probationem ſolutionis, dicique ſoleat, non eſſe admittendas eorundem aut contrariorum articulorum probationes, poſt didiſcita teſtificata propter metum ſubornationis,[3] niſi accedat concomitantia inſtrumentorum:[4] nunquam tamen excluſa videri debet ea probatio, quæ fit per aduerſarij confeſſionem, nec proinde eius confeſſionis probandæ via.[5] Si tamen aduerſarius, qui confeſſus dicitur, contrarium probare volet, vtique id ei concedendum erit,[6] & quidem expenſis debitoris,[7] cum alioquin in ſecūda appellatione, quæ tertia inſtantia eſt, non eſſet ille ad nouas poſitiones & probationes admittendus.[8] Nec ad rem facit, quod etiam in iudicati executione ſolutionis exceptio & probatio admittatur, vt pote quæ non impugnet iudicatum.[9] Id enim tum procedit, cum ſuper ſolutionis veritate nec cognitum fuit, nec pronunciatum.[10] Alioqui vbi ſemel iudicatum eſt ſolutum non eſſe, impugnat proculdubio ſententiam quiſquis ſolutum dicit.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa Dom. Damidoux, Non. Dec. 1593.

1 Eius namque eſt probare qui allegat ſolutionem, cum ſolutio ſit facti, *l. conſilio, 7. §. vlt. D. de curat. furioſ. l. teſtium facilitatem, 18. C. hoc tit. l. 1. C. de procur.*

2 Pecuniæ enim ſolutæ poſſeſſio maiorem rei geſtæ probationem continet, quam ſi chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuiſſet redditum, *l. pecunia, 14. C. de ſolut.* ſiue ea profeſſio probetur per inſtrumentum, vt *in d. l. pecunia*, ſiue per teſtes.

3 *Cap. fraternitatis, Extr. de teſtib.* Dixi Defin. 17. & alibi ſæpè ℸ. *eod.*

4 *Cap. ſeries, eod. tit. de teſtib.*

5 Cum nulla ſit melior probatio, quam quæ fit per confeſſionem partis, *l. cum te, 5. C. de tranſact.* vbi Bald. *l. generaliter 13. C. de non num. pecun.* [aut per euidentiam rei. Nam vt idem Bald. dicebat *conſ. 338. vol. 1.* Quod patet expreſsè non eſt probare neceſſe.]

6 Nunquam enim vni ex litigatoribus permittitur probandi facultas, quin etiam aduerſario permittatur, vt in iudiciis ſeruetur æqualitas, *l. non debet actori, 41. & ibi not. de reg. iur.*

7 Ex ſtylo Senatus noſtri, quoniam tertia inſtantia eſt.

8 Id enim permittitur in prima tantum cauſa appellationis, *leg. per hanc, 5. C. de temp. & repar. appellat.*

9 Eſt enim generale, vt exceptiones, quæ non impugnant iudicatum poſſint opprimi in executione iudicati, *l. ſunt qui, 16. & ſeqq. D. de re iudic.*

10 Sed tantum quod plerumque fit ſuper debito.

11 Cum ſint iſta contradictoria, ita vt alterutrum eorum falſum eſſe neceſſe ſit, vel quod iudicatum eſt ſolutum non eſſe, vel quod poſt iudicatum opponitur ſolutum eſſe.

DEFINITIO XXXVII.

Pauciores quam decem teſtes per turbam auditi an & qualem fidem faciant?

ETſi nonnullis placet, non paucioribus quam decem teſtibus turbam teſtium conſtare poſſe:[1] Hoc tamen iure vtimur, vt ſi pauciores adhibiti ſint, non eo minus fidem faciant,[2] licet non tantam, quantā ſi ſolemnis numerus adhibitus eſſet.[3] Nam quod dici ſolet decē teſtes ſimul & in turba, vt aiunt, interrogatos vnius tantum loco haberi, eo pertinet, vt pro vno quidem omnes numerentur:[4] ſed ita tamen, vt in alterius teſtis, qui ſolus auditus ſit, comparatione maior turbæ fides habeatur, quia longe difficilius eſt plures quam vnum mentiri.[5] At cum ſolemnis numerus teſtium, qui ad conflandam turbam neceſſarius eſt, non interuenit, non ſolum omnes vnius loco habentur, ſed etiamſi cum aduerſarij

uersarij testibus singulatim productis conferantur,non maiorem fidem faciunt, quam si vnus tantum testis auditus esset, nec habent priuilegium, quod testium turbæ datur, [6] quia nec turbam reuera constituunt. [7] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Greisy, contra R. D. Antonium de la Rauoire, 13. Cal. Ianuar 1593. & rursum in causa R. Patrum Societatis Iesu & Syndicorum de Megene, mense Mart. 1594.

1 Sic enim placet Imberto *in Inst.forensib.* [Rebuff.*in tract.de te,ib. & quot exam.deb.gloss.6.n.2.* Iunge Defin.6. & 14. §. *eod.*]
2 Ioan.Faber.*in §.ex non scripto, Inst.de iur.nat.gent.& ciuil.*
3 Vbi enim maior numerus testium adest, ibi certior probatio esse solet, si cæteræ sint paria, *l.3.D.hoc tit.*
4 Ita vt nouem alij testes audiri adhuc possint,cum tamen non plures quam decem super vno eodémque articulo admittantur,vt dixi *Defin.* 14. §. *eod.*
5 Sicut & plurium hominum difficilior quam vnius corruptio est.
6 Vt magis eis credatur, quam si vnus tantum testis esset.
7 *L.prætor ait,*4.§.*turbam autem ex quo numero,D.vi bonor.rapt.*

DEFINITIO XXXVIII.

Sacerdoti reuelanti sacramentalem confessionem nullo modo creditur.

SAcerdos neque cogi potest à suo Superiore,vt confessionem sibi factam propalet,& reuelet,neque si id faciat fide vlla dignus est, siue quod sit illicitum testimonium contra leges sacrosque canones datum, [1] siue quod non sit credendus Sacerdos scire tanquã homo,quæ illi tanquam speciali Christi Opt. Max. vicario explicata sunt. [2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Martinet,15. Cal. April.1594.

1 Idcirco enim dicitur secretum confessionis, quia diuulgandum non est,*vt in l.1.§.si quis tabulas* 38. *D.depositi.*
2 *Cap.dilectus,* vbi Panorm.*extr.de excess.prælat.* Rip.*ad finem tract. de peste, num.*59. *& seqq.*

DEFINITIO XXXIX.

Post didicita testificata non possunt audiri testes in causa appellationis, ne quidem pro pupillo, nec rursus possunt probari articuli deducti in prima instantia, si probandi via præclusa fuit, sed est necessaria restitutio.

IAm sæpius diximus,nõ esse audiendos testes post didicita testificata, non solum super iisdem articulis,sed nec super iis,qui sint directo contrarij,siue in prima instantia id petatur, siue in causa appellationis. [1] Sequimur enim hac parte ius pontificium, [2] Nec aliud erit, si tutor in causa quoque appellationis imploret in eam rem beneficium restitutionis ex rescripto Principis nomine pupillorum. Subest enim metus subornationis, qui non patitur, vt hac parte pupillo in præiudicium aduersarij faueatur, [3] maxime cum, si quid ex ea causa pupillus damni patiatur per negligentiam tutoris, paratam habiturus sit aduersus tutorem eo nomine actionem. [4] Sane si neque tutor soluendo sit, neque magistratus,qui tutorẽ dedit, [5] difficile est vt nõ ei debeat subueniri,ne in damno moretur, [6] cui nihil imputari possit, & in quem cadere nequeat probabilis suspicio subornationis. [7] Extra hunc casum ad rem non pertinebit,quod tutor iurare paratus sit,nunc primum sibi innotuisse testes,per quos probare velit. [8] Alij sanè articuli dissimiles possunt deduci in causa appellationis,etiam citra beneficiũ restitutionis,itémque probari,[9] sed nõ sine restitutione probari illi,qui in priore instantia deducti fuerunt,posteaquam probandi via semel præcluſa fuit. [10] Sic enim accipi debet, quod vulgo dici solet, *In causa appellationis quæ non deduxi deducam, quæ non probaui probabo.* [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 15. Calend. April.1594.

1 *Defin.*5. & 17. §. *hoc tit.*
2 *In c.fraternitatis,extr.hoc tit.& clement.testibus,eod.tit.*Aliud enim est iure ciuili,*l.per hanc* 5.*C.de tempor.& repar.app.* præterquam in certis casibus, quos enumerat Specul. *in tit.de teste*, §. *satis vtiliter.* quem refert Ferrar. *in form.oppos.contr.test.* in verb. *sũtque publicatis iam testib.num.*4.vbi hanc iuris ciuilis & pontificij differentiam latè explicat, addens, in foro ciuili seruandum esse ius ciuile,quod hæc Definitio negat. Idémque in Senatu Gratianopolitano obseruari testatur Guid.Pap. 9.71. & 124. Vbi vide annotationem Ranchini.
3 Non enim fauendum est pupillo,si quid extra ordinem in alterius iniuriam postuletur, *l.sed cum ab herede* 12. *D.ad SC.Treb.*
4 *L.properandum* 14. §. *vlt.C. de iudic.*
5 Quippe qui in subsidium tenetur, *ex tit. de magist.conuen.*
6 *Arg.l.vlt.D.de admin.tut.l.*2. *D.quand.ex fact.tutor.*
7 Cum hæc ætas ignoret etiam illa,quæ vide *l.* 1. *C. de fals.monet.* loquimur enim de pupillo,qui non sit doli capax,vt *in Defin.*32. §.
8 Intellige, nisi probabile sit,non fuisse adhuc didicita testificata, *vt in d. Defin.* 32.
9 *L.per hanc* 5. *C.de tempor. & repar.appellat.*
10 Appellatio enim extinguit quidem iudicatum, sed non præparatoria iudicati. [Adeo autem verum est, eum qui excluſus est à probando, nihil amplius probare posse, vt nec admittendus sit ad probandum prætextu monitorij, etiam contra tertium impetrati, ne per indirectum liceat quod directò non licet, *l.scire* 21.§.1.*de tut.dat.ab his. Ita Senatus* pro D. de la Chabaudiere, contra N. Claudium de Mondragon. 22. Mart.1614. Sanè contra tertium, & in ipsius duntaxat præiudicium impetrari monitorium posse non dubitatur. *Ita Senatus* eodem Arestо.]
11 Notat *ad l.per hanc.* Ferrar. vbi §.

DEFINITIO XL.

Testes etiam minus solemniter interrogati faciunt aliquale indicium; imo & aliquando faciunt plenam probationem.

TEstes licet minus solemniter interrogatos placet facere aliquale,vt aiunt,indicium, [1] quinimo concludere, ac plenam fidem inducere apud viros bonos & graues, maxime vero apud eos Iudices, quibus mandatum est vt procedant, sola facti veritate inspecta,[2] præsertim si mortui sint, vt reperi non possint, [3] multo magis si agatur de facto antiquo, cuius probatio aliter haberi nequeat. [4] Id enim postulat fauor probationũ,[5] casusque necessitas. [6] *Ita in Senatu* in causa Patrum Societatis Iesu Collegij Camberiensis & Syndicorum de Megene tractatum est 14.Cal. April.1594.

1 Alex. *cons.*147. *vol.* 6.
2 Dec. *cons.*54.*n.*2.*vers.post.*Bald.*in l.solam,circa fin.C.hoc tit.*
3 *L.vlt. C.eod.*
4 Antiquitas enim temporis facit, vt admitti debeant leuiores quoque probationes,vt pass.Crauet. *in tract.de antiq.tempor. l.si arbiter. D. de probat.*
5 *L.curent* 22. *D.hoc tit.*
6 Quomodo loquitur IC. *in l.si mulier* 59. §.*ex asse. ff.de iur.dot.*

DEFINITIO XLI.

Testes de auditu admittuntur in probando eo, quod dicitur immemoriale.

DIci solet, non credi testibus de auditu testificantibus, quorum repelluntur auctores, [1] ne alioqui facile fraus fiat,si exemplo magis credatur,quã authentico instrumento [2] Sed in eo tamen adhibenda videtur quædam distinctio. Nam si agatur de probanda possessione aliaue re immemoriali,facilius admittendum est, vt admittatur testimonium eorum, qui dicant ita se audiuisse à senioribus eo tempore, quo suspecta esse non poterat eorum testatio,nulla dum mota aũt mouenda lite, tametsi hodie si viuerent suspecta esset: [3] alioqui vix reperirentur,qui immemorialem possessionem probare possent,[4] in iis præsertim locis,ad quæ vix vlli aliegenæ & peregrini soleant accedere:Nam & ob eandem fere causam domestica quoque testimonia admittere solemus contra iuris regulam, quoties aliter quam per domesticos testes haberi veritas nõ potest.[5] *Ita tractatũ est* in eadẽ causa.

1 *Cap.fraternitati, extr.de hæret.can.nullus* 3.*q.*4.Bart.*in l.admonẽdi D.de iureiur.*Ferrar.*in form.oppos.contr.test. in verb.de alieno.* vbi Masuer.
2 Aut,vt nostri loquuntur,si plus crederetur copiæ,quam originali. Dec. *cons.*82. *& consil.*210.
3 *Arg.l.si arbiter* 28. *D. de probat.*
4 Cuius tamen probatio tanto fauotabilior est, quanto difficilior, & quanto potentior est hæc præscriptio,quæ tituli vim habet, *l.*3. §.*ductus aquæ, D. de aqu.quotid. & æstiu.l.*1. §.*vlt.D.de aqu. & aqu.pluu.arc.*
5 *Notat ad l.*3.*C.hoc tit.ex l.*1.*& tot.tit.D.ad SC.Silan.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XLII.

Testi contra suum commodum testificanti magis creditur.

IN dubio longe magis credendum est testibus aduersus propria commoda testificantibus.[1] Quis enim credat velle eos peierare, vt sibi noceant? [2] siquidem nec peieraſſe quisquam præsumitur,[3] si nullum ex testatione sua sentiat commodum.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Bald. *in l. omnibus, num. 5. Cod. hoc tit.*

2 Nemo enim facilè credendus est velle iactare suum, *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

3 *L. vlt. C. ad leg. Iul. repetund.*

4 Illud enim semper inspiciendum est, & quærendum, Cui bono? [Et hoc adeo verum est, vt testis etiam alioqui suspectus non eo minùs fidem faciat, si deponat contra suum commodum. Maximè si contestem habeat nullo modo suspectum. Quòd si vterque suspicione aliqua laboret, non erit quidem plena probatio. Sed ad eam supplendam deferri iuramentum poterit, si fuerit petitum. *Ita Senatus* pro D. de Grenand, contra Petrum Roland. 26. Maij 1614.]

DEFINITIO XLIII.

Post apertas testationes, si nondum sint didiscita tectificata, audiri testes possunt, & an standum sit iuramento eius, qui testes producit?

REfert multum, an didiscita sint testificata, an publicatæ duntaxat testationes.[1] Post didiscita testificata non est audiendus, qui super iisdem aut directo contrariis articulis nouas vult probationes adferre per testes.[2] Licet minor proponatur aut rusticus, qui admitti vult ad probandum:[3] nihilque interest, an litigator ipse, an eius Procurator aut Patronus testificata didiscerit.[4] Sed si tantum publicatæ sint testationes, nihil vetat, quo minus contrariæ probationes recipiantur ex beneficio Principis,[5] refusis nimirum expensis contumaciæ & retardatæ litis.[6] Verum si dubitetur, an didiscita sint testificata, quæstionis est, an qui negat didiscita credendus sit, si paratus sit iurare?[7] Et placet distinguendum esse, vt si ex die publicatarum testationum tempus modicum interceſserit sacramento negantis stari possit. Modicum autem tempus videtur, si nec dum decennium effluxerit.[8] Si vero multum temporis præterierit, alia opus sit & concludenti probatione.[9] Qualis illa esse potest, si actuarius iuret, asseruatam semper penes se scripturam testationum, nec vnquam aduersario editam, vt legendi describendive copiã habere potuerit:[10] Sane non tantum post publicatas testationes, sed etiam post eas exceptas & conscriptas, si aduersarius nouos articulos dictare velit, quorum refutandorum gratia cogatur is, qui iam ex parte sua testationes protulit, nouas quærere & allegationes & probationes, æquissimum est aduersarij sumptibus id fieri,[11] cuius nimirum facto & culpa accidit, vt nouis sumptibus opus sit ad ea probanda quæ alioqui eodem tempore iisdémque sumptibus expediri potuissent.[12] *Ita Senatus* in causa N. Marini de Conzieu & DD. fratrum de Monfort 9. Cal. April. 1594.

1 Possunt enim publicatæ esse testationes, neque tamen adhuc didiscita testificata, vt dixi *Defin. 32. 5. eod.*

2 Propter metum subornationis, qui semper magnus subest, *cap. fraternitatis, extr. hoc tit.*

3 Quemadmodum scripsimus *Defin. 17. 5.*

4 Communi casu subsit idem metus subornationis, vt dixi *in d. Definit. 17. num. 4.*

5 Est enim necessaria restitutio, vt scripsi *Defin. 5. num. 3, 5.*

6 Ne beneficium Principis aduersario sit captiosum, *contra l. Paulus notat 8. de prator. stipulat.*

7 Iuramento scilicet purgationis, de quo *in l generaliter 12. Cod. de reb. cred. & iureiur. c. vlt. extr. de iureiur.*

8 Vt dixi *Defin. 32. 5.* quia iuratur hoc casu super verisimili.

9 Periculosum enim est rem totam committere sacramento aduersarij nisi iusiurandum per partem ipsam deferatur, *vt in l. 1, D. quar. rer. act. non det.* [Ant. Gabriel. *lib. 1. de testib. concl. 21. n. 19.*]

10 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. testam. quemadm. aper.*

11 Ne sit in potestate vnius ex collitigatoribus aduersarium suum grauioribus sumptibus onerare, *l. minoribus 6. D. de minor.*

12 Proinde nullum videtur damnum sentire, quod ex culpa sua sentit, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Non creditur testationibus scriptis ad futuram rei memoriam, si nondum sint publicatæ.

TEstationibus scriptis ad futuram rei memoriam[1] nec dum publicatis nulla fides adhiberi potest, vt ex ea causa vindiciæ dicantur pro eo, qui testes produxit, si non aliunde sufficientes habeat probationes, quia numquam Iudex bonus rationem habere potest instrumenti aduersario numquã editi.[3] Et in iudicio quolibet quantumcunque summario omnia iudicij solemnia auditis partibus tractanda sunt.[4] Porro testationes ad futuram rei memoriam conscriptæ sunt eiusmodi, vt neque ab aduersario inspici possint ante publicationem,[5] nec publicari debeant, priusquam aduersarius quoque testes suos produxerit, & audiri curauerit, ne alioqui per testes probandi ratio nulla supersit ei, qui testationes ab aduersario prolatas iam didiscerit.[6] *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent, contra Franciscum Thibaud, 11. Cal. Iul. 1594.

1 Iuxta formam *cap. quoniam frequenter, extr. vt lit. non contest. & cap. significauit, extr. de testib.*

2 Intellige, etiamsi apertæ sint, quantum ad iudicem vt aperiri plerumque solent ad informandum animum Iudicis, & postea iterum claudi, alioqui non posset locus fieri quæstioni, an Iudex vindicias dicere posset vel deberet ex iis testationibus, quas nec ipse vnquam vidisset, cum non aliter explorari veritas possit de iis, quæ ex testationibus pendent, quam iis lectis & cognitis, *arg. l. de his 9. D. de transact. l. 1. D. testament. quem. aper.*

3 Cuius scilicet editio fieri debet, quam Pragmatici appellant communicationem instrumentorum non minus quam actionis, *l. 1. §. edenda, ff. de edend. l. instrum. 6. l. 7. & vlt. C. eod.*

4 Nec quicquam faciendum inaudito eo, qui ex eiusmodi facto lædi posset, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.* [Adde quod huiusmodi testationes factæ ad futuram rei memoriam, priusquàm publicentur, debent produci apud acta & deponi penes grapharium, ita vt de eo constare ex scripto possit, debétque ea depositio fieri non à litigatore, sed à Commissario ipso qui testes audiit. Alioqui fiunt suspectæ, imo nullius fidei, maximè si penes litigatorem reperiantur quamuis clausæ. *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Idib. Febr. 1612.

5 Cum publicari eas nihil aliud sit, quam iuberi, vt aperiantur.

6 Propter metum scilicet, qui eo tempore magnus subesset corruptionis & subornationis, *c. fraternitatis, extr. de testib.*

DEFINITIO XLV.

Infamia facti non sufficit ad repellendum testem, nec obiectio infamiæ iuris, nisi de ea constet per sententiam.

AD infectandos, & reprobandos testes admissus, si furti crimen aliúdve quid simile obiiciat, nec alleget secutam ex ea causa condemnationem, audiendus non est,[1] quoniam nemo ex solo delicto fit infamis infamia, vt vocant, iuris, sed ex sententia.[2] Quod si addat latam de crimine sententiam, ne hoc quidem sufficiet, nisi eam proferat, quia non per testes probari ea sententia debet, sed per scripturam,[3] & quidem in promptu.[4] Itaque si Iudex nullam huiusmodi infectationis rationem habeat, nec eum, qui sententiam obiecit, admittat ad probandum, non idcirco iustam appellandi causam dedisse videbitur.[5] *Ita Senatus* pro Dom. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Ianuar. 1595.

1 Est enim illa infamia facti, quæ licet existimationem minuat apud bonos & graues viros, neminem tamen repellit à testimonio dicendo, sed tantum infamia iuris. *l. 3. §. lege Iulia, D. hoc tit. l. in cui leg. 18. §. 1. ff. qui test. fac. poss.* Cap. Tholos. *q. 173.*

2 *L. infamem 7. ff. de public. iudic. l. furti 6. in princ. & §. 1. & pass. ff. de his, qui not. infam.*

3 Cum

3 Cum sententiæ omnes scribantur, & in actis describantur, *l.2. & vlt.C.de sent.ex breuic.recit.* Nisi forte scriptura probetur per testes fuisse deperdita, *vt in l.testium,18.in fin.C.hoc tit.*

4 Ne alioqui fiant de lite lites,& prima lis in longius tempus protrahatur, *l.4.§.ait prætor. ff.de re iud.* iunct. *leg.quidam 21. de reb.credit. l.properandum 13. C.de iudic.*

5 Quia debet sibi imputare is,qui sententiam non produxit.

DEFINITIO XLVI.

Testes singulares, qui per se non probant, quando coniungantur vt probent.

VVlgatum est, testes singulares non probare, quia cùm non sint contestes,non possunt iungi, vt numerum faciant:[1] ideoque non plus probant mille quam vnus,imo minus,quoniam alter alterius fidem debilitat.[2] Vnde illud etiã est,quod eo casu,quo plures sint de eadem re testes singulares, non defertur iusiurandum, quod alioqui deferretur in supplementum probationis,nisi testes deponant de actu reiterabili, eorúmque testationes ad eundem tendant finem.[3] Sed etsi de probanda possessione agatur,constat quidem probata possessione præteriti temporis & præsentis,videri quoque probatam medij,si nulla in contrarium probatio afferatur,sed tamen si testis vnus testificetur de possessione decem annorum,alius de possessione aliorum decem annorum,non possunt coniungi testationes,vt fiant contestes,qui vere sunt singulares. *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1 Nisi in casibus, de quibus vide Dec. *cons.47. lib.1. & cons.60. num.29. eod.lib.*

2 Si sint singulares singularitate obstatiua, non adminiculatiua. Iacob.de Put. *dec.476. lib.2.*

3 Not.*in l.admonendi,* vbi Caccialup. *de iureiur.* Cap.Thol. *q.11.*

DEFINITIO XLVII.

Testis male interrogatus iterum ex integro est audiendus.

MAle auditis testibus ob non seruata ea,quæ seruari debuerunt,[1] cum testationes nullæ sint, iterum audiri eos ab alio inquisitore[2] oportet:audiri vero non per repetitionẽ,vt Pragmatici loquuntur,sed ex integro,acsi nunquam auditi fuissent.[3] Verendum enim esset,ne testes vt plurimum rustici & timidi metu periurij aliud nihil prodere vellent, quam id ipsum,quod priore testatione contineretur:vnde fieret,vt iterata illa auditio nullius plane effectus esset.[4] Quid ergo si ex integro interrogatus testis nolit testimonium dicere,quin prius copiã habeat testationis præcedentis? Vtrum id ei denegabitur? Mouet,quod si hoc ei indulgeatur,ita futurum est, vt vix aliud postmodum dicturus sit, quam quod iam ante dixerit.[5] Rursus iniquum videtur cogi eum,vt periurij periculum subeat ob solam inquisitoris culpam,[6] præsertim si ponas plures annos à tempore prioris testationis præteriisse.[7] Itaque placuit permittendum illi, si vrgeat, vt priorem suam testationem inspiciat,& ita tamen, vt non eo minus ex integro audiatur.[8] *Ita Senatus* in causa D. de Thoyre, contra D. de Cholex, 14. Cal.Mart.1595.

1 Nam & in testibus audiendis variæ solemnitates requiruntur, de quibus latè Ferrar. *in form.iuram.testium,& in form.oppos.contr.testes.*

2 Ne iterum peccet,qui iam semel peccauit, *c. vt debitus honos, & ibi not. extr. de appellat.*

3 Quia quod nulliter factum est, pro infecto magis, quam pro facto habendum est, *l.si filius 7.de liber.& posthum.c.non præstat,de regul. iur. in 6.* adeo vt etiam post didiscita testificata possint hoc casu alij testes super iisdem articulis admitti. Ant.Tessaur. *dec.Ped.28.*

4 Nec enim videretur differre à prima, ad quam relata esset, cum dici soleat,inesse relatum in referente,& quidem cum omnibus suis qualitatibus, *vulg.l.asse toto 77.D.de her.inst.*

5 Hoc enim vsu quotidiano ita compertum est,metu scilicet vacillationis & variationis,propter quam possit fieri, vt non solùm nulla testi fides habeatur, l. 2. *D. hoc tit.* sed etiam vt puniri debeat tanquam periurus,ex iis quæ latè tractat Ferrar. *in form. oppos. contr.test.* in verb. *innicem contrarij*, & in verb. *ac varij.* Nec facilè coniiciendus est testis in eas angustias, vt vix sine captione possit testimonium dicere, ne scilicet damnosum ei sit officium suum, vt mox sequitur *in Defin.*

6 *Arg.l.& quia 6.in fin.D.de interrog. in iur.fac.* iunct. *l.sed si quis 7. D.testam.quem.aper.* iunct.*l.3.§.vlt.D.hoc tit.*

7 Cum fragilis sit & labilis hominum memoria ex solo temporis lapsu, *l.peregre 44. l.si rem mobilem 47. D. de acquir.possess.*

8 Anton.Tessaur. *dec.255.num.8.*

DEFINITIO XLVIII.

Cuiuscunque ætatis & conditionis testes audiri possunt tempore pestis & belli.

TEmpore belli aut pestis, aut egestatis publicæ audiri possunt testes ad futuram rei memoriam, illi etiam,qui nec sunt senes,nec valetudinarij,nec abfuturi,nimirum propter imminens cuiuscunque ætatis & conditionis hominibus periculum mortis,[1] & fauore probationum ne pereant.[2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Id. April.1595.

1 Quod periculum licet omnibus immineat omni tempore, quia omni hora periclitamur, nemo tamen negauerit, maius esse ac grauius eo tempore, quo vel bellum vel pestis grassatur, vt passim tractat Rip. *in tract. de peste.*

2 *L.in lege 40. D.ad l.Aquil. l.curent 22. D.hoc tit.*

DEFINITIO XLIX.

Non creditur virgini iuranti se cognitam à coniugato.

ETsi virgini iuranti,se ex Titio prægnantem esse,credi soleat,non tamen id est perpetuum.[1] Quid enim si Titius vxorem habeat? Nulla ratio est,cur virgini credatur,ne alioqui & turbetur matrimonium,[2] & adulterij accusatio vnius mulierculæ testimonio alioquin suspectissimo[3] perficiatur. *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 4.Id.Maij 1595.

1 Varias enim circa hanc materiam distinctiones vide apud Boër. *dec.299.* & Anton. Tessaur. *dec.3. num.4.*

2 *Arg.l.1.§.vlt. D.de liber.exhib.*

3 Est enim suspectissimum testimonium mulieris,quæ iam deliquit, nisi si Titius eam à se cognitam fateatur,vt tractat Tessaur. *d.dec.3. n.7. concl.* Vide Capell.Tholos. *dec.172.*

DEFINITIO L.

Post didiscita testificata,quibus vti nolit is,qui testes produxit,potest aduersarius nouos super iisdem articulis testes producere.

QVod districte Iudices obseruare solent & debent, ne post didiscita testificata nouas super iisdem aut contrariis articulis admittant testationes,[1] exceptiones plerasque habet.[2] Quid enim si pro alterutro duntaxat litigantium audiri sint testes, & is testationibus vti nolit, siue quod eas sibi aduersantes videat, siue qua alia de causa? Non erit audiendus, si ad hoc solum testationibus vti velit, vt eas alleget, ad impediendum, ne qua probandi via aduersario pateſiat. Imputet enim sibi, cur eas non producat, & apud Iudicem exhibeat.[4] Nec aliud erit, tametsi eas antea apud acta produxerit, earúmque describendarum potestatem aduersario fecerit, quoniam à iure sibi per eam productionem quæsito recedet, quantum facere potest, qui non vult illas iterum producere,[5] eo præsertim tempore, quo Iudex acta litis inspecturus est, & ius dicturus.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum Brunet, 6. Calendas Augusti 1595.

1 *Ex cap. fraternitatis, extr. de testibus.* [nisi adsit concomitantia instrumentorum, *capit. series eod.* aut alia iusta causa., *cap. ex tenore, eod.*]

2 De quibus vide Tessaur. *in decision. 28. & 262.* [Et Anton. Gabriel. *libro primo communium opinionum de testibus, conclusione vigesima-prima.* vbi ponit 71. limitationes. Quibus adde alium casum, si agatur de probando notorio. Quis enim potest esse metus suboruationis testium in eo quod est notorium ? Ideoque dicimus non esse probandum id quod est notorium verum esse, sed tamen probandum est esse notorium. Puta si dicatur quis fuisse demens aut furiosus.

Source : BIU Cujas

Nec enim potest talis esse quis, quin sit notoriè, sicuti de fama & infamia scribit Gabr. *vbi §. limit.* 70. Adde etiam alium casum, si agatur de ea re de qua non possint testes deponere, nisi de credulitate. Ibid. *n.* 71. quale etiam illud est, quod diximus de probanda alicuius dementia & insania. *Ita Senatus* in causa Ioannis Rancurel & Ioannis Rez, Nouembr. 1613. In qua causa etiam aderat concomitantia instrumentorum, itémque quod & paupertas & aduersa valetudo aliquam præbebat excusationem. Item quòd prima erat instantia post quam nulla supererat, in qua vulneri remedium adferri aliquod posset, cum tamen de toto fere patrimonio ageretur eius qui volebat admitti ad probandum, & quidem eos ipsos articulos quos ante didicerit testificata proposuerat. Ex quibus apparet hoc Senatusconsultum esse singulare, nec facilè trahendum ad consequentias.]

5 Nemo enim testibus pro se auditis, vt nec alio iure suo vti cogitur, *l. si Iudex circumuento* 28. *D. de minor. l. pactum* 46. *D. de pact. l. pen. C. eod.* Quod tamen intellige, nisi testationum productio facta sit in actis sine vlla protestatione: extunc enim testationes sunt communes, sicut & acta litis omnia sunt communia. *Not. ad l. Procurator, C. de edend. l.* 1. *§. edenda, D. eod.*

4 Cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, *§. si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *D. de test. tut.*

5 Potest autem si aduersarius consentiat, quamuis non possit eo inuito, *vt in l. cum hereditate* 51. *D. de acquir. her.*

6 Eo namque maximè tempore editio & productio instrumentorum omnium facienda est, cum non possit Iudex iudicare nisi secundum allegata deducta & producta. *Not. in leg. illicitas* 6. *§. veritas. D. de offic. præsid.*

DEFINITIO LI.

Non probatur actus reiterabilis per pauciores testes singulares, quam quinque.

PAuciores quam quinque testes singulares non probant plenè,[1] ne quidem in iis actibus, qui, vt nostri loquuntur, sunt reiterabiles,[2] maximè vero si testificentur, non solùm extra articulata, (quo casu constat nullam induci probationem, ne aduersario fiat iniuria, qui contrariis probationibus causam suam munire alioqui potuisset[3]) sed etiam de re ad contractum pertinente, quæ post & extra contractum promissa dicatur.[4] Sunt enim huiusmodi allegationes vt plurimum commentitiæ, & ob id semper suspectæ,[5] in quibus admittendis cautius idcirco agendum est, vtpote quibus causam plerunque det facilitas testium conquirendorum & subornandorum.[6] *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet., 9. Cal. Dec. 1595.

1 Intellige, etiamsi sint singulares singularitate adminiculatiua, non obstatiua, vt loquitur Iacob. Put. *dec.* 476. *lib.* 2.

2 Et successiui, quos in confessione extraiudiciali nominatim excludit Afflict. post multos per eum citatos *dec.* 364. Vide Cap. Tholos. *quæst.* 11.

3 Bart. *in l. si quis libertatem* 7. *de pet. her.* quem refert & sequitur Tessaur. *dec.* 361. *n.* 3. vbi vide limitat.

4 Etsi enim nihil potest allegari nec probari, quod sit directo contra instrumentum citra solemnem falsi accusationem, nihil tamen vetat allegari & probari ea, quæ sunt præter & extra contractum.

5 Quidni enim contrahentes curassent id scribi in instrumento, si de eo cogitassent, *l. vnic. §. vbi autem, vers. sin autem ad deficientis. Cod. de caduc. tollend.*

6 *L. testium* 18. *C. hoc tit.*

DEFINITIO LII.

Testimonium & viua voce & secreto dici debet.

TEstimonium dicere non nisi viua voce[1] & secreto[2] testis debet, licet in aliis pleriſque causis parum referre soleat, an viua voce, an scripto sententiam suam quis exprimat.[3] Nam & illud inspicere potissimum Iudex debet, qua constantia aut trepidatione testes loquantur, vt scire melius possit, quantam iis fidem adhibere oporteat.[4] *Sine die.*

1 *L. 3. q. 9. can, testes.* Notat. Salic. *in l. iurisiurandi, C. hoc tit.* Can. *in c. testib. extr. eod.* licet contrarium teneant, Bart. & Bald. cum distinctione quos refert & refellit Boër. *q.* 1. *n.* 38.

2 *Cap. venerabili, extr. de testib. l. si quando, C. eod.* Creditur enim testis ex veritate & conscientia testimonium dicturus, si secreto potius, quam si aliis præsentibus audiatur, inquit Boër. *d. q.* 1. *n.* 25.

3 Dicam *Defin.* 10. §. *de her. inst.*

4 *L. de minore* 10. §. *tormenta, D. de quæst.* Idem Boër. *vbi* n. 39.

DEFINITIO LIII.

Magis creditur commissario, qui adiunctum habuit, cum testem interrogauit, quam testi neganti se ita dixisse.

NOn auditur testis qui à duobus interrogatus aut à Commissario, qui adiunctum habuit,[1] negat à se testificatum id, quod in testationem redactum est.[2] Plus enim duobus testibus, etiam cum cætera sunt paria, quam vni credendum esse constat.[3] *Sine die.*

1 Nam & ob hanc maximè causam Commissariis testes examinantibus etiam Senatoribus adiuncti dantur, vt latè tractat Tessaur. *dec.* 255. vbi vide.

2 *Cap. vt nostrum de haret. in* 6. Bald. *in l. nullum, C. de testib.* Alex. in addit. ad Bart. *in l.* 1. *§. si quis negat. testam. quem. aper.* Boër. *q.* 1. *n.* 51.

3 *L.* 3. *D. de testib. l. iurisiurandi* 9. *C. eod.* Vnus enim testis non probat regulariter, nisi in casibus, quos refert Specul. *tit. de teste, §. restat de numero testium.* Vide Ant. Capyc. *dec.* 61. *n.* 5. Iul. Clar. 5. *falsum, n.* 10. vbi distinguit, an agatur de puniendo teste, vel notario de falso, vt tunc neutri credatur: An vero, cui maior sit adhibenda fides in negotio, in quo fuit auditus testis, vt tunc credatur magis Notario. Sanè si omnes testes negent se dixisse, quod scriptum sit, plus credi debere testibus, quam Notario.

DEFINITIO LIV.

Casu in quo posterior depositio præualet primæ etiam iuratæ.

ETsi regulare est, vt primæ depositioni testis, quæ iurata fuit, magis stetur, quam secundæ,[1] aliquando tamè ab eo iure receditur. Quid enim si priorè testationem sola Iudicis auctoritas, posteriorem vero literarum monitorialium & ecclesiasticarū censurarum potestas extorserit? Vtique stabimus posteriori,[2] præsertim si aut verisimilior sit,[3] aut aliis adminiculis fulciatur.[4] Etsi enim si summo iure agatur, vix est, vt fides vlla ei adhibenda sit, qui se periurum aut siue pretio, siue precibus corruptum fateatur,[5] mouere tamen illud debet, quod his nostris temporibus communis ille vulgi error apud nos inualuit, vt non aliter rustici etiam iurati ab ipso Iudice putent iniunctam sibi testificandæ veritatis necessitatem, quam si ecclesiasticis monitionibus vrgeantur. Nec desunt, qui rogati dicere testimonium protestentur apud eum, à quo producendi sunt, etiam falsum se dicturos: sed ita tamen, vt si postea monitorium impetrabitur, veritatem sint testificaturi.[6] Vnde illud etiam fit, vt passim & pro minima quaque re ad censuras illas ecclesiasticas decurratur, nimia concedentium facilitate, ad quorū sane officiū pertineret, ne tam sancto & in Dei Ecclesia necessario iuris remedio tam facilè abuti laicos paterentur.[7] Cæterum non eo minus puniendus erit is, qui periurus fuisse probabitur,[8] quanquam & vulgaris ille error hactenus ei prodesse debet, vt mitius puniatur.[9] *Ita Senatus* in causa Blasij Pontarly & Martinel, 29. Nou. 1595.

1 Dixi *Defin.* 4. & 34. §. *hoc tit.*

2 Nec est contrarium quod diximus *d. Def.* 4. §. Ibi enim tractauimus de depositione facta vi monitorij ad fines reuelationis tantum: hic vero de ea, quæ sit facta ad fines probationis & apud Iudicem competentem ab eo, qui contra testificatus fuerat ante monitorij impetrationem.

3 In omnibus enim, sed maximè in probationibus inspiciendum est præcipuè, quid sit verisimile, *l. vlt. D. quod met. caus. l. cum de indebito* 25. *ff. de probat.*

4 Coniunguntur enim & indicia & præsumptiones, vt plenior fiat probatio, *l. sola* 4. *C. hoc tit. l. dolum* 6. *C. de dolo.*

5 Potius enim repellendus est & puniendus tanquam periurus ac falsarius, quam vt ei permittendum sit variare, *l. eos, l. qui falsa, D. de falsis.* Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *ac etiam varij, num.* 4. Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 53. *n.* 10. 11. *& seqq.*

6 Nec enim nouum est, vt error ius faciat, aut saltem iuris noui occasionem præbeat, *vt in l.* 3. *in fin. de supellect. legat.*

7 Vilescunt enim sola frequentia & assiduitate ipsa etiā Dei miracula, vt dicebat B. Augustinus non minus eleganter, quam verè.

8 Iul. Clar. vbi §. *num.* 13.

9 Errantes enim puniendi sunt mitius tum quoque cum delinquunt quasi nec delinquere videantur, *l. vlt. D. de rit. nupt.* Non enim delictum fit sine dolo. Error autem à dolo excusat, qui potius imperitiam detegit, *l. si per errorem* 15. *D. de iurisdict. l. regula* 9. *de iur. & fact. ignor.*

DEFINI

DEFINITIO LV.

Testis varius torqueri potest, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari.

TEstis,qui res plane contrarias secumque pugnantes testificatur non solum torqueri potest,vt sciatur, vtri depositioni stare malit,si ea res ad habendam veritatem videatur prodesse posse,[1] sed etiam ad triremes aut perpetuas, aut ad tempus, si criminis atrocitas exigat condemnandus tanquam falsus.[2] *Ita Senatus* in causa Blasij Pontarly, 16. Marr. 1596.

1 Iul.Clar.*in pract. crim.quæst.*15. Alex.*cons.*63.*lib.*1.*per text.in l.eos* 2. vbi Bart.*D.ad l. Corn.de falsf.* Petr.de Anchar.*in l.de testib.extr.de testibus.* Butr.*in c.cum de tua,eod.tit.Ex not.in l.cap.*5.*D. ad l.Iul.de adult. & in c. per inquisitionem de elect.*

2 Iul. Clar. vbi s. Regulariter tamen non est puniendus testis de simplici mendacio, nisi aliqua leui pœna pecuniaria, quomodo mendaces puniuntur.Boer.*decis.*208.*num.*10.

DEFINITIO LVI.

Mediatores non facile audiendi sunt, nisi vtraque parte consentiente.

EOrum,qui litigantium vota & rationes sub amici nomine inquirũt,vt eos ad concordiam inducant,(vulgo mediatores appellantur) testimonia solent esse suspecta,nec facile admittenda sunt,[1] præsertim si vnius ex litigatoribus dolo & calliditate,quod plerumque fit,eiusmodi mediatores subiecti proponantur ad extorquendam ab aduersario confessionem, aut quid aliud eiusmodi, quod actionem vel ciuilem vel criminalem parere possit. Solent enim qui litigant agere liberius cum istis mediatoribus, quasi cum confessario & causæ patrono.[2] *Ita Senatus* pro Ioanna Martinel, contra Blasium Pontarly, 23. Nouemb. 1596.

1 Ioan. Bernard. Diaz,*reg.*48.post Innoc.Host.& alios *in c.non sine, de arbit.* Bart.*in l.ne in arbitris C.eod.* etsi loquuntur illi de arbitro, non de mediatore, in quo longe maior ratio est, vt sequitur *in Desin.* Idem est in proxeneta.Papiens.*in form. iur.test.* in verb. *protestante,n.*15. Vide Cap. Tholos. *quæst.*142.

2 Qui non coguntur esse testes, quoniam nec debent secretum sibi cõmissũ euulgare,*l.*1.§.*si quis tabulas,D.depos.* Intellige,si vtraque pars consentiat,vt mediator audiatur, Bart. in §.*quoniam vero,Nou.de test.*

DEFINITIO LVII.

Testis qui semel interrogatus nihil aliud respondere vult apud Iudicem, nisi quod perstat in priore sua depositione, non caret falsi suspicione, & ideo torqueri potest.

TEstis,qui non ita dudũ de recenti negotio testimonium dixit,si ex solito iudiciorum ordine apud Iudicem repetendus sit,etsi potest petere, vt sibi testatio sua exhibeatur & legatur,[1] non caret tamen suspicione falsi, si interrogatus nihil aliud dicere velit,nisi quod rustici plerique solent, perstare se in sua testatione,& quod scriptum est,bene scriptum esse.Sic enim plerumque fit,etiamsi de iis rebus testis interrogetur,quæ in priore testatione comprehensæ non sint,& quas ignorare probabiliter non possit.[2] Itaque hoc casu torquendus erit,non solũ vt veritas facti habeatur,[3] sed etiam vt sciatur,à quo testis sic corruptus sit,ne alioqui impune Iudici illusum videatur.[4] Nec ad rem pertinebit,quod in principali negotio de re minimi præiudicij agatur, indeque futurum sit præparatorium grauius præparato,vel loquuntur,[5] Neque enim id nouum est,quoties incidens quæstio grauior est,cuiusmodi est, quæstio falsi.[6] *Ita Senatus* in causa Philippi Mermilliod, contra Berthod Martinet & alios,Cal. Matt. 1592.

1 Nicol. Boer. *decis.*108.*n.*9. Curt.Iun.*in l.si quis intentione ambigua,D.de iudic.* [*Auth. apud eloquentissimum,C. de fid.instr.* vbi hanc ob causam dicitur, in criminalibus non esse testes remittendos à iudice vnius prouinciæ ad iudicem alterius loci, Quoniam scilicet absurdum esset toqueri eos à non suo iudice, qui tamen si res exegerit etiam torquendi sunt, vt ibi scriptum est. Interdum tamen vidi alio iure nos vti cùm Senatus noster à Curia Gratiapolitana requisitus est, vt testes, qui ex nostra prouincia sunt,euocentur in Delphinatum vt reis Delphinalibus committantur. Idque ad testificandam mutuam illam, quæ inter nos est,adiuuandæ inuicem,administrandæque iustitiæ voluntatem.]

2 Cogendus enim est testis, vt testificetur de veritate,quam perspectam habet,*tot.tit.de test.cog.* Clar.*in pract.crimin.quæst.*24.*versic.successiue, & seq.*

3 Curare enim semper debet magistratus, vt rei veritas, quibus fieri potest modis,habeatur,*l.curent* 22. *C.hoc tit. l.in lege Aquilia* 41. *D. ad l. Aquil.* Testis autem falsus videtur,qui supprimit veritatem.Bald.*in leg.eaque commendandi, D.de contrab. empt. & in l.præscriptione, in fin. C.si contr.ius vel vtil.publ.& in l.peremptorias,circa fin. Cod.sent.rescind. non poss.* post Gloss.& DD.*in l.Lucius,D.de his qui not.infam.* Curt.Iun.*in tract. de testib. concl.* 15.

4 Contemnit enim Iudicem, qui iussus sæpius & interrogatus non vult respondere, *l.de ætate* 11. §.*qui tacuit,cum ibi not. D. de interrog in iur.fac. l.si quis ex aliena* 5. *D.de iudic.*

5 Quod regulariter absurdum est.

6 Scilicet cum quæstio criminalis incidit in ciuilem.[Obserua tamen pœnam falsi hoc casu non debere esse capitalem,sed tantum deportationem,*l.*1. *in princ. &* §.*pœna,de falsf.* Guid.Pap.*quæst.*44 *& cons.*89. *incip.circa merita num.*1.]

DEFINITIO LVIII.

Fœmina in causis ciuilibus regulariter admittitur in testem: sed excipiuntur quidam casus, & tamen etiam in casibus non exceptis minus plene probat.

FOeminam in ciuilibus quoque causis testimonium dicere nihil prohibet,[1] præterquam si quo casu specialiter vetitum sit,vt in testamentis,[2] aut cum agitur de probanda re, quæ per masculos æquè probari potest,vtputa de consuetudine:[3] minor tamen iis fides debetur, quam masculis,[4] adeo vt nec si duæ mulieres de crimine consentiant, sequi tamen possit condemnatio, si alia probationum adminicula non concurrant.[5] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat,& Henrici & Marini Pic fratrum, 29. Marr. 97.

1 Nam in criminalibus posset admitti iure ciuili, *l.ex eo* 18. *D. de test.* adeo vt nec desint,qui putent,etiam iure canonico id verum esse,vt videre est apud Decium *ad l.*2. *n.*34. *&* 35. *de reg.iur.*

2 *L.qui testamento* 20.§.*mulier,D.qui test.fac.poss.* Excipe testamentum ad pias causas,Dec.*vbi* §.*n.*28.post Bald.*ad l.pen C.de sacrosf. Eccles.*

3 Non enim potest consuetudo ignota esse masculis : nec potest mulier esse omni exceptione maior,etiam eo casu,quo potest in testem admitti. Alex.*cons.*99.*lib.*1.Dec.*vbi* s.*n.*35.

4 Dec. *vbi* s. *n.*34. post Abbat. *in c. forus.* § *fin.de verb.signif.* Bald. *cons.*21. *lib.*2.

5 Decius *ibid. n.* 35. *vers. & non sunt integri testes.*

DEFINITIO LIX.

Testium dicta fauorabiliter interpretanda sunt & adiuuanda, vt ad concordiam redigantur, non calumnianda.

DIcta testium etsi sic Interpretanda sunt, quantum fieri potest,vt testes ad concordiam redigantur:[1] non sic tamen,vt similiter ad mentem & intentionem eius, qui testes produxit,detorqueantur,[2] ne alioqui litigatoris ipsius testimonium in causa propria contra iuris rationem admitti videatur.[3] Illud sane in perpetuum obseruare bonus Iudex debet, ne dicta testium per cauillationem & calumniam male accipi patiatur, quæ potius benigne adiuuanda sunt fauore probationum,[4] si modo testis persona talis sit, cui non minus quam eius testimonio fidem adhibere oporteat.[5] *Sine die.*

1 Papiens. *in form.oppos.contr.testes post public.in vers.at etiam varij, n.*4.*ex c. cum tu,extr.de testib.* Aufr.ad Capell.Tholos.*dec.*11.

2 Sunt enim potius in dubio contra producentem interpretanda. Eman.Soarez *in thesaur.recept.sent.versic.testium verba ambigua.*

3 *L.omnibus* 9. *C.hoc. tit.*

4 Sunt enim probationes omnes fauorabiles fauore veritatis, *l. current* 22. *D.hoc tit.in lege* 41. *D.ad l.Aquil.*

5 Non enim testimoniis est credendum,sed testibus, *l.*3.*D.hoc tit.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LX.

Testimonia domestica non sunt admittenda, ne quidem per viam monitorij, nisi in quibusdam casibus.

DOmestica testimonia non ob id magis admittenda sunt,[1] quod vi & potestate monitionis ecclesiasticæ, quasi vrgente conscientia, ab inuitis extorta, potius, quam per subornationem à suspectis personis elicita videantur. Nec enim minore iurisiurandi religione tenetur testis, qui ab vno ex litigatoribus productus, quam qui per monitorias literas euocatus fuit,[2] alioqui facile fraus legi fiet impetratis passim monitoriis,[3] vt ad testimonium dicendum ij inuitati conferentur, quos alioqui de domo producere non liceret. Nam & ipso vsu compertum est, monitiones istas ecclesiasticas vt plurimum ob eos impetrari, qui cum vltro testimonium dicere ambiant, id tamen agunt quantum possunt, vt coacti dixisse videantur, quæsito ex ipsa etiam religionis sanctitate, necessitatis, adeoque, quod detestabilius est, plerumque improbitatis & perfidiæ colore.[4] Quare nec hoc casu audiendus erit is, qui domesticis huiusmodi testimoniis nitatur si petat, vt quod probationum fidei deest proprij iurisiurandi auxilio suppleatur.[5] Plane si probandum id fuit, quod nisi per domesticos probari non potuit,[6] aut si aliorum testium qui omni exceptione maiores sunt,[7] aut etiam instrumenti alicuius non suspecti fides, cum domesticis consentiat,[8] nihil de testium fide, ob id solum, quod domestici fuerint, detrahetur, neque iurisiurandi auxilium nisi frustra requiretur, ne vel ad impossibilis probationis necessitatem nimia iuris seueritas litigatores adigere,[9] vel lubrico periutij sine causa viam aperire videatur.[10] *Sine die.*

1 *L.2. vbi not. C. hoc tit.*

2 Cum omni casu sit periurus, siue exprimat falsum, siue taceat veritatem, si modo iurauit, adeo vt idem sit etiamsi extra iudicium iurauerit. Aufrer. ad Capell. Tholos. *decis.* 377. Guid. Pap. *quæst.* 546. *&* 593.

3 Similis ratio est *in l.* 5. *§. si pupillus, D. de rebus eor. qui sub tut. l. scire* 21. *§.* 1. *D. legit. tutor.*

4 Itaque tanto maior & grauior impietas est, quæ sub pietatis specie delitescit.

5 Non enim locus est iuramento suppletiuo, cum non subest semiplena probatio. Notat. *ad l. admonendi, D. de iureiur. & ad l. in bona fidei* 3. *C. de rebus cred. & iureiur.*

6 *L. consensu* 8. *§. seruis, C. de repud.*

7 Quia vnius testis fides per alium testem suppletur. Gabriel. *lib.* 1. *commun. opin. concl.* 5. *de testib.*

8 Nam propter concomitantiam instrumentorum etiam post dedicita testificata testes admittuntur, *c. fraternitatis, & c. series, de testib.*

9 Nam testes etiam minus idonei probant, quando veritas aliter haberi non potest Gabriel. *concl.* 7. *de testib.*

10 *Contra l.* 1. *C. si aduers. vendit.*

DEFINITIO LXI.

De testibus auditis non citata parte, & de sententia super talibus testimoniis lata.

TEstes quidem auditi non citata parte, licet iurati sint, nihil probant,[1] sed si qua super eiusmodi testimoniis sententia feratur, non eo minus valebit, quamuis Iudex tacite vt fieri solet, retulerit se ad acta.[2] Nam nec si in actis error aliquis esset, ideo tamen vitiaretur sententia, quæ errorem specifice expressum non contineret.[3] Et vero quamuis dici soleat, sententiam latam, nullis probationibus factis, nullam esse ipso iure,[4] nemo tamen dixerit probationes testium esse de substãtia processus, vt loquũtur,[5] nisi forte proponas, oblatos fuisse Iudici testes, aut alios probationis modos, quos admittere Iudex noluerit.[6] Quid enim si data sit dilatio ad probandum? Aut quid si alia ratione motus fuerit Iudex ad iudicandum, puta ex confessione, quam coram Iudice fecerit litigator viua voce, & quæ tamen non fuerit scripta in actis?[8] Quid si agatur de eo, quod sit notorium Iudici? Nam etsi non sit probandum notorium in prima instantia, nihil tamen vetat & allegari & probari in causa appellationis,[9] cum posset sententia primi Iudicis confirmari & ipstificari etiam ex nouis probationibus, & quæ priori Iudici incognitæ fuerunt[10] Quod tamen non æquè fieri posset, si prima sententia ipso iure non valeret.[11] Quam nec illud facere nullam potest, quod manifestam & euidentem iniquitatẽ habeat, etiam quæ ex actis manifestetur,[12] si non expressum contineat errorem.[13] *Sine die.*

1 *L. si quando, C hoc tit. c. in nomine Domini, extr. eod.*

2 *L. præses ff. de re iud. l. seruo* 65. *§. cum Prætor, ad SC. Treb.* cum aliis allegatis per Alex. *cons.* 59. *vol.* 3. *& cons.* 123. *vol.* 1. Afflict. *dec.* 28. *n.* 5. vbi multos citat.

3 Bald. & Castr. *in l.* 41. *C. de error. calc.* Felin. *in c. inter cæteras, de re iudic.*

4 Card. *in c. Ecclesia, de constit.* post gloss. *ibid.*

5 Bart. *in l. probatam, C. de sent. & interl. omn. iudic.* Bald. *in l. is apud quem, C. de edend*

6 Bald. *in d. l. prolatam.* Afflict. *dec.* 28. *n.* 4

7 Idem Bald. *in d. l. cum ex minore, C. si aduers. rem iudic.*

8 Bald. *in l. quoties,* §. 1. *D. de prob. & in leg.* 1. *C. de indict. viduit toll.* Felin. *in c. cum venerabilis, col.* 1. 4. *de except.*

9 Innoc. *in c. tua. circa fin. de cohab. cler. & mulier.* Rot. *in tit. de fid. instr. in antiq.* Afflict. *ibid. n.* 6.

10 *l. vlt. D. quod cum eo,* Bald. *in d. l. is apud quem, C. de edend.* Afflict. *vbi s. num.* 4.

11 Quia sententia ipso iure nulla confirmari nullo modo posset, cum id, quod nullum est, non sit confirmabile, *tot. tit. de confirm. vtil. vel inut.*

12 Bald. *in l.* 1. *C. ne filius pro patr. per l. palam §. qua in adulterio, D. de rit. nupt.* Alex. *in l. præses, de re iud. per d. l. prolatam,* Afflict. *d. dec.* 29. *n.* 8. quamuis multi contra tenuerint, quos ibi Afflict. refert. *n.* 7.

13 *L. si expressim, D. de appell. l. posthumus, §. si quis ex his, D. de inoffic. test. l. Papinianus, alias l. diuortio, §. vlt. D. de solut. matrim.*

DEFINITIO LXII.

Casus, in quibus possunt admitti noui testes etiam super iisdem aut contrariis articulis post didicita quoque testificata.

NOn solet admitti probatio per testes post testimoniorum publicationem, neque super iisdem articulis, neque super contrariis propter metum subornationis;[1] sed si vel testes publicati nulliter, vt aiunt, & recepti sint, vel ad concomitantiam scripturæ, vel denique, si de probatione cõtraria non potuerit pars instrui ante publicationem, aliud placuit, quod his casibus vel metus subornationis nullus sit, vel in ea causa sit is, qui nouos testes producere vult, vt nihil ei possit imputari.[2] *Sine die.*

1 *Cap. fraternitatis*, & ibi Canon. *extr. hoc tit. de testib.*

2 Notat. *in d. c. fraternitatis, & in c. series. eod. tit.*

DEFINITIO LXIII.

ETiam testium qui in causa criminali obiici reo & committi debent nomina, cognomina, & professiones edi reo ante omnia debent, si id fieri postulet, vt præuidere possit quid vicissim obiicere illis possit. Etsi etiam post conflictum solet in eam rem dari reo tempus trium dierum. Sed tamen debet ea editio fieri cum hoc temperamento, ac veluti præcautione, vt inhibeatur reo ne per se, aut per interpositam personam testes alloquatur, Aut quid faciat quod subornationis suspicionem aliquam inducere possit, cuius alioqui grauissimus sanè metus subesset. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Id. Februar. 1612. Sed & testium pro iustificatione rei auditorum nomina debent edi accusatori, vt possint reprobari, sed per acta & Scripturas duntaxat. *Ita Senatus*, 6. Id. Decembr. 1612.

DEFINITIO LXIV.

NOn præsumitur quis mortuus ex eo vulnere, quod ante quadraginta dies illatum probetur, Siue quod, si medicis credimus, lethalis vulneris curatio non facilè vltra id tempus extendi possit, Siue quod in tam longo temporis interuallo multa possint accidere, quæ mortis periculum quod

antea

Source : BIU Cujas

antea nullum ſuberat adiecerint, Et hoc quidem indubitatum eſt ſi ponas vulneratum aliquando melius habuiſſe ex die illati vulneris. Sed ſi in diem vſque mortis aucto ſemper periculo tandem deceſſerit, licet poſt quadrageſimum diem, difficile eſt dicere, vt non ex eo ictu mortuus probetur veriùs, quàm præſumatur.[1] *Ita tractatum eſt* in relationibus libellorum, 14. Cal. Iun. 1612.

1 Boër. qui hanc rem totã pluribus tractat *dec.* 323. *præſertim n.* 11.]

TIT. XVI.

DE FID. INSTRVM.

DEFINITIO I.

Inſtrumentum à duobus Notariis exceptum, & ab altero tantum ſubſcriptum, an & quando probet?

INSTRVMENTVM, quod à duobus Notariis exceptum eſt, non aliter probat, quam ſi ab vtroque ſubſcriptum, aut ab vno ſcriptum, ab altero ſubſcriptum ſit,[1] niſi, vt plerunque fit, in ſolidum ſinguli rogati proponantur, aut alteruter ante ſubſcriptionem deceſſerit, aut infamis factus fuerit, aut Notariatus officio priuatus, aut inſtrumento ab vno tantum ex Notariis ſubſcripto aduerſa pars vſa fuerit, ne quid ex ea ſolemnitate, quam ad contractus fidem contrahentes neceſſariam voluerunt, detrahatur.[2] Idem igitur multo magis & ſine diſtinctione admittendum eſt, ſi ex neceſſitate propter legem aliquam aut conſuetudinem duos Notarios adhiberi oporteat.[3] *Ita Senatus* in cauſa D. de Chaſtillon, & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelete, Prid. Non. Iun. 1588. & iam ante pro D. Marchione de la Chambre, contra D. Marchionem d'Aix.

1 *Auth. de hered. & Falcid. §. ſi vero abſunt* Bald. & Salicet. *in l. iuriſiur. C. de teſtib.* quos refert & ſequitur Boër. *q.* 21. *n.* 1. *&* 2. *ex clem.* 1. *§. dudum, de iureiur.* Guid. Pap. *q.* 122. Alex. *conſ.* 124. *n.* 4. *lib.* 7. Bert. *conſ.* 219. *num.* 3. *lib.* 2.

2 *Arg. l. contractus* 17. *C. de fid. inſtrum.* [Si tamen plures Notarij ad aliquod inſtrumentum recipiendum adhibiti & rogati ſint, præſumentur in dubio ſinguli rogati in ſolidum, vt inſtrumentum valeat potius quàm vt corruat. Dec. communiter adprobatus *conſ.* 36. Niſi omnes ſimul rogatos fuiſſe appareat, vt in caſu Alex. *conſ.* 124. *lib.* 7. Officium enim cuiuſlibet tabellionis, licet vtilitate priuatum ſit, tamen auctoritate eſt publicum, *l. 1. l. generali, C. de tabul. lib.* 10. Bald. *in l. 1. col.* 4. *C. per quas perſ. nob. acquir.* & habent iuriſdictionem quandam ordinariam voluntariam, dicuntúrque iudices chartularij, Gloſſ. *in l.* 2. in verb. *qui tribun. D. de iud.* Socin. *conſ.* 51. *n.* 2. *vol.* 1. & habent adminiſtrationé officij ſui ordinariam, & quidem in ſolidum, *d. l. gen. & c.* 2. *de fid. inſtr.* Quando autem plures ſunt, quorum officium authoritate eſt publicum, & adminiſtratio huius officij eſt ordinaria, tunc competit cuilibet in ſolidum Bart. eleganter in *repet. l.* 1. *§. ſi plures, col.* 2. *verſ. vt igitur liqueat hac materia. D. de exercit. act.* Ergo cenſeri debet quilibet in ſolidum rogatus, Alex. *conſ.* 92. *n.* 3. *verſ. ſi autem tabelliones lib.* 7. Guill. Bened. in verb. *mortuo* 1. *n* 417. *&* 419. Et ſicuti præſumitur Notarius rogatus ex eo quod fecit inſtrumentum, Alex. *conſ.* 73. *n.* 7. *vol.* 1. Ita & præſumi debet ſolus rogatus qui ſolus ſubſcripſit. Semper enim pro tabellione in dubio præſumendum eſt. Dec. *conſ.* 653. *n.* 5. maximè concurrente antiquitate temporis. Aret. *conſ.* 36. *col.* 1. Boër. *dec.* 281. *n.* 71. Et in dubio ſemper pro inſtrumento præſumendum eſt, Bart. Alex. Iaſ. *§. vlt. D. de oper. noui nunc.* Vide *l.* 7. *de bon. poſſ. ſecund. tabul.*] * Eſt autem in pleriſque locis conſuetudo talis vt duos notarios adhiberi ſufficiat, etiam nullo teſte addito, vt apud Pariſienſes. Apud nos requiritur pro ſolemnitate ſubſcriptio non modo notarij ſed etiam teſtium qui modo ſciant ſcribere, idque non ſolùm generali Senatuſconſulto quod factum eſt anno, ſed etiam edicto generali Principis noſtri D. Caroli Emanuelis anno 1604. ſub comminatione nullitatis, falſitatis & damnorum omnium. Obſeruandum tamen eſt neque Senatuſconſultum neque edictum loqui niſi de contractibus: Ergo ad teſtamenta porrigi non debebit, de quibus ob eã cauſam noua lex & conſtitutio apud Gallos ferenda fuit, cùm prior de contractibus tantum locuta eſſet. Quid ergo ſi plures teſtes adfuerint quorum aliqui literas neſcierint, alij ſcierint, nec tamen ſubſcripſerint? ſufficiet ſolemnem numerum compleri poſſe ex iis, qui neſcierunt ſcribere, nec vitiabitur inſtrumentum ob id quod alij qui poterant ſcribere non ſubſcripſerunt. *Arg. l. heredes palam* 21. §. 1. *D. qui teſt. fac. poſſ.* Quod ſi conſtet ex prothocollo notarij, nullas eum ſolitum adhibere teſtium ſubſcriptiones forte edicti ignorantiæ? Iniquum ſanè fuerit tot inſtrumenta ex loci vitio corruere, de quorum fide nemo dubitet. Arg. *l. Barbarius* 3. *de offic. prat.* Quod denique ſi paratus ſit is qui nititur inſtrumento à teſtibus non ſubſcripto probare omnia quæ in ipſo continentur? Admittenda erit probatio, quia verba edicti inſtrumentum duntaxat iuritum faciunt non contractum ipſum & conuentionem, quod non pendeat ex ſcriptura niſi cùm contractus in ſcriptis celebratus fuit. *Ita Senatus* pro Franciſco Gallex contra Petrum Fabrum, die Iun. 1616.

3 Boër. *d. q.* 21. *n.* 5. *&* 6. vbi etiam probat alias limitationes hic poſitas.

DEFINITIO II.

Inſtrumentum ab alio Notario deſcriptum an & quando probet.

INſtrumenti, quod ab alio Notario exceptum ſit, alius deſcriptionem facere, niſi mandante Iudice, non poteſt.[1] Proinde ſi de mandato non appareat, quod nec ex quantacunque temporis longinquitate præſumitur,[2] nullius planè fidei momentique erit deſcriptio,[3] niſi quid aliud ſit, quod aduerſarium, contra quem producitur, ab huiuſmodi obiectionis iure debeat ſummouere, vtputa ſi eo inſtrumento is ipſe aliàs vſus ſit,[4] aut in obiiciendo iudicialis mandati defectu fuerit negligentior. Nam apud nos intra primam dilationem huiuſmodi obiectiones omnes proponendæ ſunt, quæ ad inſtrumenti formam extrinſecam labefactandam pertinent. In eadem cauſa.

1 Guid. Pap. *q.* 2. Maſuer. ad Ferrar. *in form. opp. contr. inſtr.* in verb. *dignoſcitur*, ad verb. *protocollum.*

2 Quia eſt ſolemnitas extrinſeca, quæ non præſumitur. Ex not. *in l. ſciendum* 30. *D. de verb. oblig.* Vide *Defin.* 27.].

3 Nullitas enim nullitatum eſt, ſi quid factum ſit à non habente poteſtatem, *l. Barbarius Philippus* 3. *vbi not. D. de offic. prat.* Nec vllam fidem faciunt exempla, ſi authentica inſtrumenta non proferantur, *cap.* 1. *extr. de fid. inſtr. Auth. ſi quis in aliquo vbi not. C. de edend.*

4 Nam inſtrumentum, quod ſemel quis probauit, poſtea reprobare non poteſt, *Auth. ad hæc, vbi not. C. hoc tit.* ſicuti ſcriptum eſt de teſte, *in l. ſi quis teſtibus* 17. *C. de teſtib. & de Iudice, in l. cum Papinianus* 14. *C. de ſent. & interloc. omn. Iudic.* Ferrar. *in form. produc. inſtr.* in verb. *exhibens & producens, paulo ante finem.*

DEFINITIO III.

Pluribus productis ſcripturis contrariis, quæ conciliari nullo modo poſſint, vtri potius ſtandum ſit.

SI ab eadem parte plures ſcripturæ proferantur, quæ nulla interpretatione conciliari inter ſe commmodè poſſint,[1] vtraque reiicienda eſt, ſiue vtraque publica ſit, ſiue vtraque priuata, ſiue publica vna, priuata altera. Neque enim hoc caſu diſtinguimus, vtra ſit dignior, cum imputare ſibi debeat, qui contrarias ſcripturas produxit.[2] Sed ſi hinc inde productio facta ſit, ſtandum eſt digniori, id eſt, publicæ ſcripturæ potius, quam priuatæ;[3] niſi priuata munita ſit ſubſcriptione trium pluriumve perſonarum integræ probatæque exiſtimationis: quo caſu placet haberi eam pro publica, adeo vt ex ea ius pignoris ſibi aſſerit, cæteris creditoribus poſteriorem hypothecam ex ſcriptura quantumuis publica habentibus præferatur.[4] Stabimus enim protocollo potius, quam inſtrumento per Notarium exſcripto, quia protocollum originalis, &, vt loquuntur, matrix ſcriptura eſt, reſpectu exſcriptionis, quam expeditionem vocant.[5] Quod ſi plura ſint inſtrumenta, quæ dicantur originalia, ſtandum ei erit, quod magis originale probabitur:[6] item ei, quod in ampliorem formam redactum erit.[7] At finge, cum de teſtamento nuncupatiuo conſcribendo Tuius & Sempronius Notarij rogati eſſent, inſtrumentum ab vtroque ſubſcriptum fuiſſe in protocollis Titij, in protocollis vero Sempronij à ſolo Sempronio, ſed in capite protocolli Titiani ſcriptum fuiſſe teſtatumque manu Titij, teſtamentum illud in ampliorem formam redactũ eſſe in Sempronij protocollis; Stabimus protocollo Semproniano potius, quam Titiano, quod ea Titij teſtatio ſubſcriptionis vice eſſe debeat,[8] præſertim ſi teſtationi veritas congruat, & ex vtriuſque protocolli comparatione appareat, plus à Sempronio ſcriptum eſſe, quam à Titio. Nec

Source : BIU Cujas

quod Titij protocollum à Sempronio quoque subscriptum sit, facere debet, vt Titio maior fides adhibeatur, cui id nimia Sempronij facilitate & per errorem fieri potuerit: [9] neque minus testationi & adnotationi Titij credendum sit in fauorem Sempronij, quam subscriptioni Sempronij in fauorem Titij. Quid autem si alter ex iis Notariis sibi aut vni ex suis legatum ascripserit? [10] Non eo minus quidem legatum debebitur, si alterius quoque protocollum consentiat. [11] Sed si hac parte contrariæ sint scripturæ, aut vna plenior altera ei omnimodo stabimus, quæ minus suspecta est, ab eo nimirum confecta, cuius nihil interfit. [12] Longe siquidem dignior est, cui credatur is, cuius nihil interest, quam cuius interest. [13] Itemque cæteris paribus is, qui Latine loquitur, quam qui barbare, aut qui solœcisat. [14] *Ita Senatus, 3. Cal Dec. 1588.*

1 Sunt enim concordandæ scripturæ, si fieri possit, vt de testibus scripsimus *Defin. 30. n. 6. §. tit prox.*

2 *L. scripturæ diuersæ* 14. & ibi Bart. Bald & DD. *C. de fid. instrum.*

3 *L. cum de ætate* 13. *D. de probat.*

4 *L. scripturas* 11. *C. qui potior. in pign. habeant.*

5 *Nou. per. tabell. per tot. & Auth. si quis in aliquo. C. de edend.* Bart. & Bald. *in l. Sempronius Proculo* 47. *de leg.* 2. Idem Bald. *in l. cum proponebatur, in vlt. quæst. eod. tit.* Guid. Pap. *q.* 19. Corn. *cons.* 28. *col.* 1. *& per tot. vol.* 1. Dubitatur tamen, an protocollum per se probet sicut instrumentum, vt tractat Ferrar. *in form. oppon. contr. instrum.* in verb. *dignoscitur esse falsum, n.* 7. *&* 8. vbi etiam late Masuer. *in addit.* ad verb. *protocollum.*

6 *d. Nouell. de tabellion. §. fin.* Bald. *in d. l. Sempronius.*

7 Quia in eo, quod plus est, continetur quod est minus, non contra, *vt in d. l. Sempronius* 47. *de leg.* 2. de cuius tamen sententia & emendatione vide, quæ alio loco scripsi.

8 Quorsum enim subscriptio requiritur, nisi vt sit pro approbatione, *l. si non subscripsisti* 15. *C. de admin. tut. l. si fideiussor* 26. *§. pater, D. de pignor. l. sicut* 8. *§. non videtur, D. quibus modo pign. vel hypoth. soluit.* Ergo & approbatio quælibet pro subscriptione esse debet, quomodo dicimus in priuata scriptura, nihil interesse, an quis subscribat, an totam scripturam sua manu componat, vt tractat Roman. *cons.* 103. *incip. hæc scriptura, ex l. cum antiquitas, §. fin. C. de testam.*

9 *Arg. l. cùm proponebatur* 64. *de leg.* 2. *l. errore* 7. *C. de test. l. illicitas* 6. *§. veritas. D. de offic. præsid.*

10 *Contra l.* 1. *& tot. tit. C. de his qui sibi adscrib.*

11 Quoniam vnius fides per alium suppletur, vt diximus de testibus, *Defin. 27. num. 7. §. tit. prox.*

12 Non enim caret suspicione falsi is, qui sibi aut suis legatum adscribit, etiam in testamento nuncupatiuo, vt concludit Ferrar. *in form. oppon. contr. instrum.* in verb. *aliisque de causis num.* 10. *& seq.*

13 *L. omnibus* 10. *C. de test.* iunct. *l.* 3 *D. eod.*

14 Quamuis falsa Latinitas non vitiet instrumentum, sed tantum rescripta Principum, maxime Papalia & imperialia, *cap. significantibus, & cap. ad audientiam, extr. de rescript.* Ferrar. *vbi s.* in verb. *erratum.* Vide *l. Plautius* 8. *D. de auro & argent legat.*

DEFINITIO IV.

Diuersitas scripturæ in substantialibus vitiat vtramque scripturam.

DVobus eiusdem testamenti exemplaribus, siue ab vno Notario, siue à pluribus exscriptis subscriptisque, in quorum altero scriptum erat, rogatum Mæuium vt sine liberis masculis moreretur, hereditatem Caio restitueret, in altero autem simpliciter concepta conditio. *si sine liberis*, nulla masculorum adiecta mentione: Placuit neutri instrumento standum esse, repellendumque fideicommissarium, qui ex eo testamento fideicommissum peteret, tametsi Mæuius non solum sine masculis, sed etiã sine liberis decessisset, [1] propterea quod, priusquam quæratur, an fideicommissi conditio extiterit, pro certo constituendum sit, quibus verbis concepta proponatur, [2] quod in proposito contrariis exemplaribus productis sciri non poterat, cum cæteris omnibus paribus, vtri potius standum esset, discerni non posset. [3] *Ita Senatus* eodem Senatusconsulto.

1 Propter quod poterat videri quæstio superuacua, an solos masculos, an vero liberos omnes testator in conditione posuisset, cum nullos penitus liberos reliquisset, maxime cum in dubio dicendum videatur, extitisse conditionem fideicommissi, *l. ex facto* 17. *§. si quis autem, D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. si quis ita* 33. *D. de hered. instit.*

2 *Vt in l. precibus* 8. *C. de impub. & aliis substit.*

3 Ita in terminis eleganter & latè Marian. Socin. *cons.* 2. *per tot. vol.* 2. Adde Boer. late & aperte contra motum suum hæc tractantem *dec.* 252. *per tot.* Vide tamen text. *in l. Sempronius* 47. *de legat.* 2.

DEFINITIO V.

Codex rationum qualis esse debeat vt probet.

COdex rationum non aliter fidem facere potest, quam si accepta dataque omnia specialiter norentur, vt rationes recte explorari possint, [1] quid probe acceptum expensúmve latum sit. [2] Sed & nomina eorum, à quibus acceptum quibúsve datum est, exprimi debent, & ex qua causa, [3] maxime si de societatis rationibus reddendis agatur, [4] nec societas vniuersalis fuerit, sed vnius aut alterius negotiationis. [5] Denique illud præcipuè obseruandum est, vt rationes nec implicitæ sint, [6] nec nudæ. [7] *Ita Senatus* inter Dom. Ioannem Claudium de la Roche, tunc Senatorem, nunc Rationalium Præsidem primarium meritissimum, & Ioannem Bay Thadeum, & Cæsarem Grand. Non. Decemb. 1588.

1 *L. cum seruus* 82. *de cond. & demonstr.* Angel. *cons.* 287. Bart. *in l.* 2. *C. de nauicular. lib.* 11. Bald. *in l. rationes, num.* 1. *C. de probat.* Ias. *in repet. l. admonendi, n.* 96. *D. de iureiur.*

2 Non autem sufficit, vt in folle rationes conscribantur, quomodo loquitur IC. *d. l. cum seruus.*

3 *L. apparitores, C. de exact. tribut. lib.* 10. *l. neminem, C. de suscept. & præpos. arcan. lib.* 11.

4 Nam creditori socij non obligatur socius, nisi pecunia in communem vsum societatis versa sit, *l. iure societatis* 82. *D. pro socio.* Et quod nomine proprio non societatis fit, non venit in rationem societatis, *l. si vnus* 67. *§. si vnus, eod.* neque impensæ societati imputantur, nisi quæ ipsius causa factæ sunt, *l. cum duobus* 32. *alias l. si fratres, §. si quis ex socius eod. tit.*

5 Cum enim societas facta est vnius negotiationis, non habetur ratio eorum, quæ in alienam negotiationem impensa fuerunt, *d. l. cum duobus, §. vlt. eod. tit. pro socio.* Straccha latè *tract. de mercat. part.* 2. *n.* 56. *& seqq. vsque ad* 60.

6 Bart. *cons.* 150. *in fin.*

7 Id est, sine causa, *vt in l. nuda ratio* 26. *D. de donat.* Abb. *in c.* 2. *n.* 12. *extr. de fid. instrum.* Alex. *cons.* 172. *incip. lectis, n.* 6. *vol.* 2. Bart. *in l. quicquid adstringendæ* 98. *de verb. oblig.* Bald. *in l. generaliter. num.* 4. *&* 9. *C. de non num. pecun.* Ioan. de Anan. *cons.* 129. *incip. oritur, cum ibi per eum alleg.*

DEFINITIO VI.

Producens expeditionem non suspectam instrumenti publici non cogitur exhibere protocollum.

QVi profert instrumentum in publicam formam redactum, non rasum, non cancellatum, nec qua alia ratione in forma siue intrinseca, siue extrinseca apparẽter suspectum, non est arctandus ad protocolli editionem, tametsi dicat aduersarius, paratum se viso protocollo falsi accusationem instituere. [1]

1 Quia omnimodo standum est instrumento, cum habet formam suam debitam, *ex l. cum res, & l. cum precibus, C. de probat.* & nimis graue est, vt quis cogatur contra se producere aut testes, aut instrumenta, *l. nimis graue* 7. *C. de test.* vt cõcludit Ferrar. *in form oppon. contr. instr.* in verb. *dignoscitur esse falsum, n.* 7. *& seq.* quamuis ibi alleget in contrarium *leg. contractus, & l. pen. cum ibi not. C. hoc tit.* Vide *Defin.* 5. *§.* de edend. *& Defin.* 16. *§. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Heres Notarij quamuis Notarius non potest instrumenta defuncti in publicam formam redigere citra Iudicis auctoritatem.

NOn solet Senatus nostet potestatem facere heredi Notarij, vt mander, cui voler, describenda publicandáque omnia Notarij instrumenta. Sed mandat ipse, [1] & hominem eligit, cuius fidem & industriam habeat exploratam, [2] quique nec heredi inimicus aut suspectus sit, licet ab herede nominari eum non deceat. [3] Non tanta Iudicum inferiorum auctoritas est. Generaliter enim mandandi ius non habent, sed specialiter duntaxat, si de hoc aut illo instrumẽto describendo publicandoque rogentur. [4] *Sine die.*

1 Guid. Pap. *quæst.* 2.

2 Est

2 Est enim magna, in quacunque arte inter artifices differentia, *l. inter artifices* 31. *D. de solut.*

3 *Arg. l. obseruandum* 46. *D. de iudic.*

4 Quia plus est generaliter quam specialiter delegare, & quod generaliter imperatur aut conceditur, legis quodammodo vim habet, cuius condendæ potestas penes solum Principem est, & penes eum magistratum, qui Principis vice fungatur, hactenus vt si non legem, saltem legi similem constitutionem facere possit, §. *quos autem, Inst. de bon. poss.*

DEFINITIO VIII.

Clausula constituti non potest ex interuallo adiici, ne quidem consentientibus contrahentibus sine Iudicis auctoritate.

SI post confectum instrumentum, in quo non erat apposita clausula constituti, conuenerint inter contrahentes, vt eam Notarius adiiceret fauore creditoris,[1] placet non debere id fraudi esse posterioribus creditoribus, qui medio tempore contraxerunt,[2] adeoque peccare Notarium, qui eam clausulam ex postfacto adiiciat, licet consentientibus partibus si non Iudicis quoque accedat auctoritas.[3] Iudex vero id ipsum permittere non aliter debet, quam hac addita cautione, vt nullum ex eare aliis quorum interierit damnum inferatur:[4] ob eamque causam Notario districte præcipiendum est, vt instrumẽtum descripturus Iudicis quoque decretum inserat, ne alioqui eius decreti ignoratione facilè decipiatur tertius, aduersus quem postea creditor acturus est ex illa clausula.[5] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay, tum magistri Computorum, & Dominæ March. de la Chambre, Prid. Id. Dec. 1590.

1 Non tam enim ex stylo Notarij adiicitur, quam ex voluntate contrahentium, vt de clausula codicillari tractat Bart. & post eum cæteri *ad l.* 1. *D. de iur. codicill.*

2 *Arg. l.* 1. *l. qui balneum* 9. *l. potior* 11. *ff. qui potior. in pign. hab.*

3 Vbi enim semel instrumentum perfectum est & redactum in mundum officio suo functus est Notarius, siue benè, siue malè, vt de Iudice scribitur *in l. Iudex postea quam* 55. *D. de re iudic.* simile quiddam est, quod de corrigendo errore in data testamenti, scribit Guid Pap. *quæst.* 130.

4 Semper enim illæsum seruandum est, ius tertij. *l. de vnoquoque* 47. *eod. tit. leg.* 2. §. *merito, &* §. *si quis à Principe. ff. ne quid in loc publ.*

5 Implorato scilicet beneficio constitutionis Iustinianeæ, *in l. vlt. C. de acquir. poss.* secundum ea, quæ tractabimus *ad ill. tit.* ex Pragmaticorum nostrorum opinione.

DEFINITIO IX.

Errorem suum corrigere Notarius per se & sine Iudice quandoque potest.

ERrorem, qui in conscribendo instrumento solius Notarij facto & imperitia contigit, solus quoque Notarius sine Iudice corrigere potest, dummodo prius id faciat, quam alterutri contrahentium descripserit instrumentum in publicam formam redactum:[1] tametsi in die, quo instrumentum confectum dicitur, erratum proponatur.[2] Iudicis tamen auctoritatem interuenire, in eamque rem audiri eos, qui contraxerunt, tutius est,[3] præsertim si erratum sit in substantialibus.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bart. *in l. Imper.* 2. *ff. de stat. homin. & in l. si librarius, de reg. iur.*

2 *Argum. l. errore* 7. *vbi not. C. de testam. l. illicitas* 6. §. *veritas, D. de offic. præsid.*

3 Ne quid fiat inauditis iis, qui ex eiusmodi erroris correctione lædi possent, *l. nam ita* 39. *D. de adopt.* Præsentia enim Iudicis tollit omnem doli suspicionem, *l. non videntur* 167. §. 1. *de reg. iur. cum similib.*

4 Est enim grauior error, qui fit circa substantialia, & consequenter periculosior talis erroris correctio.

DEFINITIO X.

Producens instrumentum, in quo erratum sit, potest nihilominus errorem allegare & probare.

QVi produxit instrumentum, licet fidem eius suspectam facere aut productionem reuocare ex pœnitentia non possit, errorem tamen, cui non expressim ipse consenserit, & allegare, & probare non prohibetur.[2] Semper enim veritati errorem cedere oportet,[3] ipsi autem onus probandi incumbet, non illa solum ratione, quod instrumentum produxerit,[4] sed etiam quia generale est, vt, qui errorem allegat, eum probare teneatur.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia instrumentum productum in actis dicitur esse de actis, & consequenter commune. Olasch. Cacher. *dec.* 39. *num.* 41. quem refert, & sequitur Masuer. ad Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens.*

2 *L. nec ignorans* 10. *C. de donat. l.* 4 *D. de pact. l.* 1. *&* 2. *C. plus valer. quod agit.* Textus est in *l.* 4. *C. de testam.*

3 *L.* 1 *vbi not. C. de error. falcid. l. si per errorem* 15. *D. de iurisd.*

4 Atque ita omnia in eo instrumento contenta approbauerit, *Auth. ad hæc. C. hoc tit.*

5 *L. si post diuisionem* 4. *l. cum testamentum* 8. *& pass. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XI.

Confessio Notarij falsum esse instrumentum confitentis non nocet contrahentibus, nisi aliæ sint probationes, & quales eæ esse debeant.

NOtario dicenti falsum à se confectum instrumentum propter suppositam à debitore dolo personam falsi creditoris, qui pecuniam sibi solutam profiteretur, non vsque adeo creditur, vt statim falsum dici debeat instrumentum,[1] quamuis id ex fide & persona Notarij præcipuas vires accipiat,[2] siue Notarius turpitudinem suam alleget,[3] quod euenit, si dolum à se participatũ fateatur, siue causetur, facilitatem suam debitoris dolo circumuentam esse.[4] Fides enim illa publica, quam instrumentum semel habere cœpit, non ita facile labefactari potest in præiudicium eius, qui instrumento nititur,[5] præsertim cum ex eo crimen falsi contra producentem inducatur.[6] Nam si non auditur perire volens [7]multo minus audietur qui id agit, vt & ipse & alius pereat.[8] Ergo alias probationes ad falsum probandũ conquiri oportebit, inter quas præcipua illa erit, si is, qui suppositus fuisse dicitur, id ipsum quoque fateatur.[9] Quod si testes instrumentarij consentiant, tum vero nullus ambigendi locus relinquitur:[10] idemque est, si testibus instrumentariis iam defunctis aut absentibus probetur per alios testes, alibi fuisse creditorem ea ipsa hora, qua contraxisse dicitur.[11] Sed hoc ita si contrarias nullas pro instrumento probationes adferat reus, qui instrumento vtitur.[12] Hoc enim casu veritate in dubium reuocata, necessario habenda de reo quæstio est:[13] qui si patientia sua vim tormentorum fregerit, non idcirco absoluendus erit, sed pœna extraordinaria, puta ad triremes, aut perpetuas, aut temporales, pro Iudicis arbitrio condemnandus.[14] Adiecta etiam, si opus sit, pœna palinodiæ, & reste collo inducta, vt appareat, parum abesse, quin vltimo capitis supplicio affici debeat, qui eiusmodi probationibus premitur: pœna vero pecuniaria ob eam quoque causam debita pro modo patrimonij grauior aut leuior esse debet, itemque pro numero liberorum, quibus certe consulendum est, ne ex patris delicto innocentes illi perpetua laborent egestate.[15] *Ita Senatus*, contra Claudium Chapelle, 5. Cal. Maij 1591.

1 Ne sit in potestate Notarij contrahentium ius lædere, *argum. l.* 2. *D. quod vi aut clam, l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.* Ius enim, quod vni ex contrahentibus semel fuit quæsitum ex instrumento publico, non debet ei auferri sine vllo ipsius facto, *argum. l. vlt. D. de pact. leg. Granius* 71. §. *pen. ff. de fideiuss.* vt de iure quæsito ex dicto testis scribit Iulius Clarus *in pract. crim. q.* 53. *n.* 12. *&* 13 *vers. cum enim.*

2 Ideo enim publica instrumenta dicuntur, quod fidem habeant publicam ex persona Notarij, qui publicum officium gerit, ideoque nec ab alio creari potest, quàm à supremo Principe, aut ab eo, cui supremus Princeps permisit. Innoc. & alij *in c. cum P. Tabellio. extr. de fid. instrum.* Ferrar. *in form. prod. instr.* in verb. *exhibens & producens, n.* 10.

3 Quod fieri non potest, *l. iusiurandum* 17. vbi Bart. *in* §. *Procurator, cum l. seq. in fin. D. de iureiur. l. mercalem* 5. *C. de cond. ob turp. caus.*

4 Sibi enim facilitatem suam quisque debet imputare, non alteri, *l.* 1. §. *dolum, D. de eo, per quem fact. erit, l.* 3. §. *pen. D. de in rem vers.*

5 *Ex legib. cit. num.* 1.

6 Qui enim producit falsum instrumentum, & qui vtitur falso instrumento

strumento, dicitur falsum committere, *l. maiorem 4. C. de falsi.* quamuis non puniatur, nisi sciuerit falsum. Iul Clar. *in § falsum, n. 23. & seq.*

7 *L. non tantum 6. in fin. ff. de appellat.*

8 *d. l. 2. ff. quod vi aut clam.*

9 Nemo enim præsumitur sibi esse inimicus, sed potius proprium sanguinem velle redimere quibuscumque modis, *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. sibi conf.*

10 Nam & plus crederetur testibus instrumentariis, quam Notario, cum agitur de falso criminaliter, vt dixi *Defin. 15. 5. tit. prox.* Paul *lib. 5. sent. tit. 25. §. 5.* Text. est *in l. optimam 14. in fin. C. de contr. stipul.*

11 *d. l. optimam in fin.* Gothofr. *ad l. 1. C. de testib.*

12 In dubio enim standum est instrumento, *l. cum res 12. l. cum precibus 18. C. de probat.*

13 Cum non sit ex suspicionibus iudicandum, *leg. qui sententiam 16. C. de pœn. l. vlt. C. de probat.* præsertim si Notarius sit bonæ famæ. Guid. Pap. *quæst. 129. num. 2.*

14 Non enim omnino absoluendus est, si tormentis addictus fuit sine præiudicio probationum.

15 *L. cum ratio vlt. D. de bon. damnat.* Excipe tamen casum singularem *l. quisquis 5. C. ad l. Iul. maiest.* Extra quem casum filius paterno odio prægrauari non debet, *l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. test. l. sancimus 22. Cod. de pœn.*

DEFINITIO XII.

Instrumentis exemplum collatum cum originali parte citata, & mandante Iudice, plenissimam fidem facit.

EXemplũ instrumenti ex alienis protocollis desumptum fidem nunquam facit,[1] nisi cum authentico & protocollo collatum sit, præsente aut per contumaciam absente aduersario, si forte in eam rem legitimè citatus adesse collationi noluerit.[2] Quo nimirum casu si ex eius, qui contulit, relatione appareat, authenticum tale esse, vt eius fides suspecta fieri non possit, nihil supererit, quod aduersus exemplum obiiciatur.[3] Nec audiendus erit contumax. si aliam collationem sumptibus producentis fieri velit.[4] Plane si petat, vt præsente se noua collatio fiat suis impensis, non est ei denegandum.[5] *Ita Senatus* in causa Dominæ Comitissę d'Antremons & de Moubel, contra D. de Monfleury, Cal. Iun. 1591.

1 Instrumentum enim debet scriptum esse aut saltem subscriptum manu propria illius Notarij, qui in eo describitur, alioqui non facit fidẽ *l. si quis decurio 11.* vbi Cyn. *C. de falsi.* Ferrar. *in form. oppos. contr. instr.* in verb. *aliisque de causis, n. 3.* post Specul. *in tit. de instr. edit. §. postremo, vers. 1.* Iunge *cap. 1. extr. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 2.*

2 Nihil enim refert, an quid per se certum sit, an per relationem ad aliud, *l. certum est, 6. D. de reb. cred.* nec rursus an quis præsens fuerit, an euocatus, *l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.* quia contumacia pro præsentia est. *Auth. quæ in prouincia. C. vbi de crim. agi oport.*

3 Eandem enim fidem faciet post legitimam collationem, quam faceret ipsum authenticum & originale.

4 Id enim esset actum agere, ac proinde frustra. Atqui neque lex neque magistratus quicquam agere frustra vnquam debet, sicut neque natura, nec rursus superuacuis sumptibus litigatores onerare, *arg. l. 6. D. de minor. l. hæc stipulatio 14. in fin. ff. vt legat. seu fid. caus. cau.*

5 Cum id sine aduersarij incommodo ac dispendio futurum sit, *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XIII.

Non est permittendum, vt peregrino idiomate publica instrumenta conscribantur.

CAmillus Spinola Genuensis, cum pro Catholico Hispaniarum Rege Philippo Serenissimi Ducis nostri socero pleraque[1] in Camberij vrbe negotia tractaret, cum iis, maxime ex nostratibus, qui Italici idiomatis peritiam habebant, postulabat à Senatu, vt quoniã Gallicæ linguæ ipse omnino ignarus esset, permitteretur Notario, quem conficiendis instrumentis adhibiturus erat, sermonem Italicum vsurparet. Non putauit Senatus id ei concedendum, nec quicquam hac parte iuri publico derogandum,[2] quo generaliter inductum & constitutum est, ne alio post hac quam nostro, id est, Gallico idiomate instrumenta per Notarios publicos conscribantur, cum antea nõ nisi Latine conscribi solerent.[3] Etsi enim nouum illud ius ea potissimum ratione institutum videtur, ne qua facile fraus fieret contrahentibus Latinæ linguæ omnino expertibus,[4] potuit tamen ea quoque ratio mouere Principem, quod è Reipublicæ nostræ dignitate non videretur vt peregrinum idioma, ac nec Latinum quidem, tamesi omnibus commune gentibus,[5] nostro præferri pateremur. Sicuti nec vnquam passuri sint Itali, aut Hispani, aut Germani, vt qui ex nostratibus apud eos contrahere velint, nostro in publicis instrumentis dictandis vtantur.[6] Nec ad rem facit, quod dici solet, ei, qui Latine interrogauerit, posse responderi Græce, dummodo congruenter respondeatur, & omni sermone concipi vtiliter verborum obligationem.[7] Aliud enim est, si quæratur de contrahenda obligatione, aliud si de conscribendo ad probationem contractæ obligationis publico instrumento. Prius quacunque lingua fieri potest, posterius non item, præsertim vbi lex in contrarium scripta est.[8] An igitur publicæ scripturæ commodo priuandus erit Italus, aut Hispanus, aut Germanus apud nos contracturus? Minimè vero. Ad hoc enim fiunt publicæ scripturæ, vt & omnibus, ad quos res pertinet, & apud omnes prodesse possint.[9] An ergo cogendus erit, vt patiatur conscribi instrumẽtum eo idiomate, cuius nec ipse peritiam habeat, nec ij, apud quos sit ille postea instrumento vsurus? Ita sanè:[10] sed hoc tamen, vice remedij, adhibito temperamento, vt instrumentum Gallicè conscriptum. Italicam accipiat interpretationem, in eámque rem bonus & fidus Interpres à contrahentibus eligatur, eóque facto non minor Italicæ quam Gallicæ scripturæ fides constet.[11] Sic enim fiet, vt neque iuri publico neque priuatorum commodis iniuria vlla inferatur.[12] *Ita Senatus 6.* Id. Iul. *1591.*

1 Ne scilicet alioqui euenire necesse esset, vt tanti momenti negotia per alios tractare cogeretur, quæ putabat longè commodius & vtilius fore, vt per se ipsum tractaret. Ita enim comparatum est, vt diligentior quisque sit in rebus suis, quam in alienis tractandis, quia omnes malunt sibi bene esse quam alteri.

2 Nihil enim facilè mutandum est ex solemnibus, *l. etsi nihil 183. de reg. iur.*

3 Cum enim ea sit generalis lex & determinario, generaliter quoque omnes ligat, etiam aduenas & alienigenas in Sabaudia contrahentes, *arg. l. in fraudem 15. in fin. D. de testam. milit. l. 1. §. generaliter, D. de legat. præst.*

4 Cum facto instrumento publico plus credatur scripturæ, quam contrahentibus, adeoque quam testibus, vt dixi *Defin. 15. 5. tit. prox.*

5 Sicuti Roma ipsa communis patria est, *l. Roma 33. D. ad municip.*

6 Atque ita locus est edicto Prætoris, *Quod quisque iur.*

7 *L. 1. §. vlt. D. de verb. oblig.*

8 Quia cum scripturæ publicæ totam vim suam & auctoritatem accipiant ab auctoritate Principis, vtique quod ad scripturas & instrumenta pertinet, lex scripta Principis omnino seruanda est, etiamsi maximè dura esset, *arg. l. prospexit D. qui & à quib. manum.*

9 Ad faciendam rei gestæ plenissimam probationem, *l. 4. D. hoc tit. l. 4. D. de pignor.*

10 Quoties enim nihil sine ratione inuestigari potest, id potius eligendum est, quod minus habeat iniquitatis, *l. quoties 200. de regul. iur.* & semper publicæ dignitatis ratio maior habenda est, quàm priuatæ vtilitatis, *Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

11 Scilicet inter contrahentes, qui eum Interpretem elegerunt.

12 Atque ita omnibus optimè consulatur, *arg. l. ex hic 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO XIV.

Quomodo dignoscatur contractus in scriptis à contractu scripto.

REfert valde, an in contractu ineundo conuenerit, vt de contractu instrumentum conficeretur, an potius vt contractus in scriptis fieret. Posteriore hoc casu non valet contractus, priusquam in scriptum & mundum redactus sit,[1] nõ solùm si id specialiter actum sit, vt non aliter valeat,[2] sed etiã si de eo nihil dictum fuerit, ideoque interim locus est pœnitentiæ.[3] Priore vero non tam id actum intelligitur, vt contractus in scriptis fieret, quam vt sine scriptura initus perfectusque ad futuram duntaxat rei memoriam describeretur.[4] Sed hoc ita, si non in ipso contractu ineundo conuenerit, vt Notarius adiretur, qui scripturam & instrumentum de contractu conficeret. Tunc enim, licet dici non possit, contractum in scriptis celebratum esse, quando non inde cœperit

perit conuentio,[5] ob idque nec neceſſe ſit conuentionem, vt perfecta dicatur, in ſcripturam mundam redigi, Notarium tamen adiri neceſſe eſt, priuſquam contractus abſolutus & perfectus dici poſſit, totumque proinde medium tẽpus alterutrius contrahentium pœnitentiã admittit,[6] non item ſi poſt concluſum negotium agatur, vt plerumque fit de rogando & adhibendo Notario.[7] *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa N.Rey & N. Nant. Prid. Id. Febr. 1593. ibidemque relatum iampridem ſic placuiſſe Senatui in cauſa Dominorum Comitum de Grolee, & d'Entremons. Iunge Defin. 23. ſup. de teſtib.

1 *L. contractus* 17. *C. hoc tit.*

2 Quo caſu res non habet dubitationem, cum in ſtipulationibus cæteriſque contractibus ſemper ſequamur id, quod actum eſt, *l. ſemper* 34. *de reg. iur.*

3 Quaſi nondum perfecto contractu, *vt in l. vlt. C. de contrah. empt.*

4 *Ex l.* 4. *D. de pignor. l.* 4. *D. hoc tit.*

5 Siquidem initium cuiuſque contractus & conuentionis ſpectandum ad dignoſcendam eius naturam & qualitatem, *l. ſi procuratorem* 8. *in princ. D. mandat. leg.* 1. *§. ſi ſeruus* 39. *D. depoſ. l. ſi tantum* 12. *D. de SC. Maced.*

6 Nihil enim actum videtur, quandiu aliquid ſupereſt agendum, *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

7 Cenſetur enim hæc conuentio ſubiici in conſequentiam & ad probationem perfecti contractus, non ad eius vim ſuſpendendam, cum contractus, ex quo perfectus & abſolutus eſt, non amplius ſit voluntatis, ſed neceſſitatis, *l. ſicut* 5. *Cod. de oblig. & act.* Atque ita omnium apertiſſimè ac iudicio meo exactiſſimè Paul. Caſtr. *ad l. l. contractus, n.* 3. 4. 9. & 10. iunctis iis, quæ ibidem tradit Bald. *col.* 1. *ad fin.* [Vide Boër. *q.* 48. *n.* 17. Adde alium caſum in quo contractus non poteſt dici perfectus ante factam & completam ſcripturam. Scilicet ſi conuenerit de inſtrumento conficiendo poſtquam aliquid factum eſſet, puta poſtquam aliquis ratum habuiſſet contractum. Nam ſicuti neceſſe eſt ratihabitionem fieri ante ſcripturam, ita fatendum eſt requiri hoc caſu omnimodo ſcripturam, vt appareat nihil amplius agendum ſupereſſe, quia etiamſi nihil de ſcriptura dictum eſſet, conuentiones tamen cæteras omnes prius impletas eſſe oporteret, vt perfecta emptio dici poſſet, *l.* 2. *de in diem addict. l. ſi ex plagis* 52. *§. quidam, ad l. Aquil. Ita Senatus* pro Philippo Iaquenod, contra Petrum Rauier, Iulij 1613.]

DEFINITIO XV.

Non debet inſtrumentum obligatorium de pecunia credita exemplari, vt loquuntur, inaudita parte, quæ ſoluiſſe poteſt, obligatorij.

TAbellionem, qui authentici inſtrumenti iam ſemel traditi exemplum à ſe ſubſcriptum[1] dat creditori inſcio Iudice & inaudita parte, culpa non vacare conſtitit,[2] ideoque ſi ſummo contra eum iure agatur, puniri debere: lata enim culpa illa eſt & in officio, quæ proinde excuſationẽ nõ meretur,[3] quamuis certum ſit, ex eiuſmodi exemplo nullum exequendi ius competere poſſe creditori, ſed tantum impetrandi à Iudice, vt aduerſarius in ius vocetur.[4] Quam ob cauſam in Comitatu Burgundiæ receptum audio, vt inſtrumenta obligatoria & guarentigiata, vt vocant, quæ non ſunt perpetua tabellionum, protocollis non inſerantur, vitandi ſcilicet huius periculi cauſa, ne in creditoris doloſi poteſtate ſit colludente tabellione, aut nimis facilem ad obſequium ſe præbente, bis idem à debitore[5] aut eius heredibus factæ ſolutionis veritatem fortaſſe ignorantibus[6] exigere. *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Belly D. des Eſchelles, & Claudij Bauſſan, 3. Cal. Mart. 1593.

1 Exemplum enim inſtrumenti tantum probat, quantum exemplar ipſum & originale, quoties ſubſcriptum eſt ab eodem ipſo Notario. Bart. *in auth. ſi quis in aliquo, C. de edend.* Maſuer. ad Ferrar. *in form. pet. cop. inſtrum.* in verb. *copiam fieri, ante fin.*

2 Debet enim exemplum extrahi parte citata, quæ ex eo lædi poteſt. *Not. in d. Auth. ſi quis in aliquo.* Alex. *conſ.* 6. *col. vlt. lib.* 4. Guid. Pap. *q.* 471. Caſtr. *in l. ſancimus, C. de diuerſ. reſcript.* Maſuer. ad Ferrar. *vbi ſ.*

3 *L. nulli* 3. *C. quor. app. non recip.* lata enim culpa proxima eſt dolo, *l. quod Nerua* 31. *D. depoſ. l. lata culpa* 223. *l. magna negligentia* 226. *de verb. ſignif.* Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 73. *n.* 3. & 4.

4 Cauſam ſcilicet dicturus, propter quam non poſſit nec debeat ex eo inſtrumenti exemplo conueniri.

5 Contra bonam fidem, *l. ſi quis dolo* 51. *in fin. D. de re iud. l. bona fides* 57. *de reg. iur.*

6 Nam qui in alterius iura ſuccedit, iuſtam habet ignorantiæ cauſam, vtrum id, quod petitur, debeatur, *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur. & vlt. D. pro ſuo.*

DEFINITIO XVI.

Protocollum an produci debeat, & cuius ſumptibus, ſi inſtrumentum publicum nec ſuſpectum producatur.

CVm prolatum eſt inſtrumentum publicum nullo vitio viſibili ſuſpectum non cogitur is, qui produxit, exhibere protocollum, ſiue ſtatuti noſtri verba inſpicias, ſiue ius commune,[1] nec ſi aduerſarius dicat, ſe paratum ex protocolli exhibitione falſi accuſationem inſtituere;[2] ſecus eſt, ſi inſtrumentum primo intuitu, &, vt Pragmatici loquuntur, in prima ſui apparentia falſi ſuſpicionem præ ſe ferat, aut vitium aliquod habeat,[3] aliunde quam ex ipſa temporis antiquitate conflatum.[4] Tunc enim etiam ante inſcriptionem & citra conſcriptionis neceſſitatem cogendus eſt producens exhibere protocollum, ſed vtrumque ita ſi exhiberi poſſit. Quid enim ſi dicatur & probetur deperditum? Iniquum ſane fuerit ad impoſſibile quẽ vrgeri, dũmodo purget ſe de dolo malo is, qui exhibere debuit, id eſt, iuret, ſine dolo ſuo fuiſſe deperditum;[5] nec eo minus tamen falſi accuſatio inſtitui poterit, cum alias falſitatis probationes habere aduerſarius poſſit, puta ex comparatione literarum,[6] ſed & ſi in perquirendo protocollo diligentiam præſtare velit is, qui exhibitionem eius deſiderat, licere illi vtique debet, quamuis ritè iam & eo vocato & auctore ſuperiore facta ſit protocolli perquiſitio per eum, ad quem exhibendi neceſſitas pertinebat.[7] Dixi, *eo vocato*, quoniam alioqui non poteſt ritè facta videri perquiſitio,[8] niſi eo demum caſu, quo ex abundanti fieret, hoc eſt, ab eo, cui exhibendi protocolli neceſſitas iniungi non potuiſſet.[9] Finge, imperatam protocolli exhibitionem non tam ob ſuſpicionem falſitatis, quam vt ex eius lectione ſciretur, quid in producto inſtrumento ſcriptum eſſet, quod perlegi fortaſſis non poſſet propter deformatam atramenti aut papyri vitio ſcripturam per temporis antiquitatem. Hoc ſanè caſu quantulacumque perquiſitio ſufficiet ad onus diligentioris perquiſitionis transferendum in aduerſarium, licet non vocata parte facta ſit, ſatiſque legi poſſe ea, quæ ad contractus ſubſtantiam pertinent.[10] Planè poſt inſtitutam ſolemni inſcriptione falſi accuſationem ratio facit, vt qui inſtrumento nititur, ad protocolli exhibitionem teneatur, quoniam per inſcriptionem cœpit eſſe ſuſpectum, & minus integræ fidei & probationis.[11] *Ita Senatus* in cauſa N. Philiberti Fabri D. de la Tornelle, & D. de la Rochette, 8. Id. Maij, 1595.

1 *In l. cum quidam* 21. vbi Caſtr. & alij, *C. hoc tit.* Rol. à Val. *conſ.* 44. *num.* 3. *vol.* 1.

2 Ferrar. *in form. opp. contr. inſt.* in verb. *dignoſcitur eſſe falſum, n.* 7. *ex l. minus graue* 7. *C. de teſtib. c.* 1. *extr. de probat.* vide tamen *Defin. ſeq.*

3 Vitia enim iſta viſibilia reddunt inſtrumentum ſuſpectum & aliquando vitioſum. *ex trad. in c. inter dilectos, de fid. inſtr. c. cum venerabilis, extr. de relig. domib.* Ferrar. *in form. oppoſ. contr. inſtr.* in verb. *tum quia eſt eraſum. Not. in l. vlt. C. de edict. diui Hadr. toll.*

4 Antiquitas enim auget, non minuit fidem. Crauet. latè & paſſ. *de antiq. temp.* * vide textum elegantem *in Nou.* 111. *hac conſtit. in nou. conſtit.*

5 Perditio enim inſtrumenti tunc probata intelligitur, cum facta diligentia ex ſuperioris auctoritate non reperitur, Boër. *q.* 15. *n.* 6. vbi addit, hoc accipi debere, vt ſuccurri poſſit ei, cui nocet, perditum fuiſſe per alterum, non etiam ei, qui dicitur ipſe perdidiſſe. Hic enim probare debet veriſimilem aliquam cauſam amiſſionis. Sed tamen probatur etiam amiſſio inſtrumenti ex iureiurando, *l. vlt. C. hoc tit.* Papon. *tit. des moyens de faux, §* 4.

6 *L. comparationes* 20. *vbi not. C. eod. tit.*

7 Qui enim ſe onerat probatione, nullam aduerſario facit iniuriam, Caſtr. *ad l.* 3. *C. de non num. pecun.*

8 Ad omnem enim actum citanda eſt pars, quæ ex eo actu lædi poſſet, *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

9 Nam quod poſſet non fieri quoquo modo fieri poteſt, cum ea, quæ abundant, non vitient, *l. non ſolent* 94. *de reg. iur.*

10 Subſtantia enim cuiuſque contractus in paucis conſiſtit, & multiplicatio verborum, qua paſſim vtuntur Notarij, plerumque inutilis eſt, nec afficit rerum ſubſtantiam, *l. pediculis* 32. *§. Labeo, D. de aur. arg. mund.*

11 Quod non ſit credendum, velle quem ſine magnis ac penè indubitatis probationibus ad tam periculoſam actionem inſtituendam accedere. *l. pen. & vlt. C. de probat.*

DEFINITIO

DEFINITIO XVII.

Quando possit protocolli exhibitio postulari.

VT quis sciat, an producti ab aduersario instrumenti fidem impugnare debeat instituta falsi accusatione, potest exhibitionem protocolli postulare,[1] nec prius quam exhibitum sit cogitur in crimen subscribere:[2] non tamen ita fieri editio debet, vt falsi accusationem minitanti tradatur protocollum, ne forte falsum ipse commitat,[3] sed ita vt in manibus commissarij aut grapharij eius inspiciendi describendique copia fiat.[4] *Ita Senatus* in eadem causa in relationibus libellorum, 6. Id. Maij 1593.

1 At non contra aduersarium, vt dixi *Definitione præcedenti, numero* 2. sed contra Notarium, aut alium, qui habet penes se protocollum.

2 Aliter tamen Ioan. Papon. *lib. 9. syntagm. tit.* 10. *des moyens de faux*, §. 4. vbi ait faciendam primum inscriptionem, deinde facta inscriptione, antequam falsi probationes instruantur, exhiberi & adferri protocollum debere ab eo, qui nititur instrumento. Dixi *Defin. præced. n.* 11. [Et hanc sententiam Senatus noster plerumque secutus est. Scilicet cum prolata expeditio nihil suspecti habet. *Ita Senatus* in causa de qua *Defin.* 24. *num.* 4. ſ.]

3 *Arg. l.* 1. § *editiones, D. de edend.*

4 *Ex not. in l.* 1. *D. de testam. quemadm. aper.*

DEFINITIO XVIII.

Notæ Notarij quomodo per eum extendi possint, & quomodo per alium Notarium.

NOtarius, qui primam, &, vt vocant, matricē instrumenti scripturam confecit, ac pleraque breuiter, vt moris est, perscripsit, hac nota, &c. pluribus locis subiecta,[1] potest quidē in ampliorē formam, & in longiores clausulas instrumētum extēdere etiam ex interuallo, sed ita tamen, vt nihil suppleat quod ad actus & negotij, quo de agitur, substantiam pertineat, verum clausulas duntaxat consueras adiiciat, aut si qua sint verba ambigua, vel ita generalia, vt commodam interpretationem admittant, ea interpretetur.[2] Credendus enim est, si bonæ & probatæ famæ sit,[3] eam interpretationem facere ex testatoris aut contrahentium voluntate, quam habeat perspectam.[4] Sed si ab alio Notario, quam qui stipulatus est, extendatur scriptura instrumenti, hactenus ei licet vt clausulas consuetas interserat, iuxta eum stylum, quem defuncto Notario constat fuisse familiarem, non etiā vt quicquam suppleat vel interpretetur.[5] Itaque cum in matrice scriptura sic esset scriptum, *volo vt de vno ipsorum bona mea perueniant ad alios*, Placuit, Notarium, qui testamentum exceperat, interpretationis loco potuisse sic extendere, vt scriberet *de vno ipsorum institutorum & substitutorum*, quoniam interpretatio hæc potius, quam suppletio dicenda est.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 30. & 31. infrà de fideic.

1 Nam & inde dicti sunt Notarij, quod vt plurimum scriberent notis, *leg. Lucius* 40. *in princ. D. de testament. milit.* Vide Cuiac. *lib.* 3. *obseru. cap.* 3.

2 Et hoc demum sensu potest recipi, quod tradit Guid. Pap. *dec.* 129. vbi etiam Apostill. in verb. *extendere* post Bald. *in rubr. C. de fid. instr. col.* 6. *vers. quarto quæritur.*

3 Quod vnum maximè inspiciendum est, quoties de instrumenti veritate aut falsitate quæritur. Guid. Pap. *dict. q.* 129. *num.* 2. vbi etiam Apostill.

4 Non enim facile credendus quisquam est velle falsum committere vt tractat Ferrar. quamuis imprudenter disputant contra Iureconsultum, *in form. petend. cop. instrum.* in verb. *cum anno, mense & die, versic. certè hæc ratio.*

5 Bart. *in l. argentarius, D. de edend. & in l. Gallus*, §. *idem credendum*, vbi Apostill. & alij DD. *D. de liber. & posth.*

6 Aliud enim est supplere, aliud vero declarare, *arg. l. heredes palam* 21. §. 1. *vers. Dqui testam. fac. poss.*

DEFINITIO XIX.

De instrumento per Notarium vni ex contrahentibus tradito ante subscriptionem, & postea subscripto absente parte.

NOtarius post stipulationem instrumentum nondum à se, & à contrahentibus testibúsve subscriptum, consentiente altero contrahentium,[1] alteri tradidit, vt antiquioris cuiusdam instrumenti in eo relati diem adscriberet,[2] ac post biennium idem instrumentum subsignauit, & tam à testibus, quam ab eo cui ipsum tradiderat subsignari curauit, præsente etiam & auctoritatem præstante iudice, sed non vocato per iudicis imperitiam,[3] altero ex contrahentibus, cuius intererat, & inauditis quoque iis, qui eiusdem instrumenti exhibitionem, quasi sua interesset, apud iudicem postulauerant.[4] Culpa vacare non videtur, tametsi eius qui subscriptioni non adfuit consensus ex postfacto accedat. Cum poterat inconsulta illa Notarij facilitas etiam citra dolum præbere materiam falsitatis, vt ad voluntatem eius ex contrahentibus, qui instrumentum penes se tamdiu retinuerat, vnum instrumentum pro alio subiiceretur.[5] Nec tamen eo magis audiendus erit, qui falsum & suppositum instrumentum volet dicere, nisi paratus sit criminalem instituere falsi accusationem,[6] quia sufficit, vt quo tempore instrumentum exhibetur, formam habeat publicam, quæ vel ex sola Notarij subscriptione æstimatur,[7] quandoque adposita sit, quamuis neque contrahentes, neque testes subscripserint.[8] Ideoque tanto magis puniendus est Notarius, pœna tamen pecuniaria non corporali,[9] qui in officio deliquerit,[10] etiamsi neque falsum interueniſſe, neque dolo malo quicquam factum fuisse probetur.[11] *Ita Senatus* in causa Stephani Mochet, & Michaëlis Duplan, 16. Cal. Aug. 1593.

1 Qui proinde nullam videri poterat in eo feciſſe injuriam, cum iniuria non fiat volenti, *l. in diem* 9. §. 1. *de aqua & aq. pluu. arcend. l. nemo videtur* 145. *de reg. iur.*

2 Ne quid scilicet instrumento deesset.

3 Debuerat enim iudex præcipere, vt vocaretur quisquis ex eo actu lædi posset, *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iud. l. nam ita* 39. *D. de adopt.*

4 Possunt enim exhibitionem instrumenti petere omnes quorum interest, *l. si quis ex argentariis*, §. *pertinere*, vbi Bart. *D. de edend. leg. cum plures* 15. *de reb. auct. iud. possid.* Ferrar. *in form. pet. cop. instr.* in verb. *cum anno, num.* 3. & 4.

5 Delinquit enim is quoque qui delinquendi materiam & occasionem alij præstat. Et qui occasionem damni dat damnum dare videtur, *l. is damnum dat* 169. vbi notat, *de reg. iur.* debuerat namque Notarius prospicere, quod posset hoc euenire, *arg. l. si quis domum* 9. §. 1. *locat l.* 1. § *editiones, D. de edend.*

6 Non enim bona consequutio est, si quis dicat falsificatum fuisse instrumentum ob id solum, quod falsificari potuerit. Cum probatio debeat esse concludens, *l. fen. & vlt. C. de probat.*

7 *Not. in c. quoniam contra falsum, Extr. de probat.* Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens, num.* 12.

8 Nisi cum ea forma & solemnitas statuto & lege municipali præscripta est, quomodo apud nos extat Senatusconsultum, quo iubentur Notarij facere, vt tam à testibus, quam à contrahentibus si literas sciant instrumenta subscribantur. Neque tamen id Senatusconsultum ad testamenta pertinet, sed tantum ad contractus, vt ex eius verbis apparet.

9 Mitius enim puniendus est qui caret dolo.

10 Qui enim delinquit in officio suo veniam non meretur. Ferrar. *in form. oppon. contr. instr.* in verb. *non fuit, n.* 5. *ex l. si quis aliquid, C. de suscept. & archar. lib.* 12.

11 Quamuis falsitas causata per errorem non sit punibilis, vt tractat Masuer. ad Ferrar. vbi 3. in verb. *caret formis, in fin.* Iunge *Def. seqq.*

DEFINITIO XX.

Non potest citra solemnem falsi accusationem negari notariatus eius, qui tanquam notarius instrumentum redegit in formam publicam.

LIcet non proberur quis notarius ex eo solo, quod tanquam talis publica fide sæpius stipulatus proponatur,[1] qui tamen negat eum fuisse notariū, in falsi crimen subscribere debet,[2] nec aliter audiri, ne alioqui facile sit publicæ cuiusque scripturæ fidem sola inficiatione conuellere.[3] Sed etsi

etsi eiusmodi instrumenti authentici descriptio facta sit, iubente & auctoritatem præstante iudice, licet inter alias partes, dummodo à notario publico exemplum subscriptum sit, æque necessaria erit ad illud impugnandum solemnis falsi accusatio,[4] nisi quod petere potest is, quo absente exemplum factum est, vt authentica scriptura exhibeatur,[5] sed ipsius petentis non producentis sumptibus ea exhibitio & collatio fieri debebit, cũ scriptura, quæ producitur in prima sui figura vitium visibile non habet.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 5. Idib. Febr. 1594. in causa D. de la Serra, & D. de Bordeaux.

1 Nisi etiam illud concurrat, vt communi voce & fama ab omnibus vicinis reputatus sit pro tabellione, & eius instrumentis tanquam publicis fuerit adhibita fides, tam in iudicio quam extra, *vt tractat* Ferrar. *in form.oppon.contr.instru.* in verb. *non fuit, nec est publicus*, ex not. per DD. *in l. Barbarius, de offic.præt. & in c. ad probandum, Extr. de re iudic. & in cap. inter dilectos, Extr. hoc tit. de fid.instr.*

2 Quia falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium, cum non sit. Ferrar. *vbi s. num.3. ex l.2. D. hoc tit. l. fin. C. de edict. Diui Hadr. toll. l.2. D. testam. quem. aper.*

3 Inficiatio enim potest quidem facere rem dubiam, *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam. non licet*, sed non ideo tollere veritatis præsumptionem, quæ facit pro instrumento, *l. cum res* 12. *& l. cum precibus* 18. *C. de probat.*

4 Dicitur enim publicum instrumentum etiam illud, quod ex iudicis auctoritate publicatum est, *l. publicati, vbi not. C. de testam.* Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens, num.12. vers. tertio dicitur.*

5 *Not. in auth. si quis in aliquo, C. de edend.*

6 Dixi *Defin.12. num.4. & 5. s.*

DEFINITIO XXI.

Instrumentum, nec scriptum, nec subscriptum à notario, & tamen repertum in protocollo non probat, maxime si aliunde est suspectum.

INstrumentum, quod neque scriptum neque subscriptum est à notario, fidem nullam facere potest,[1] licet repertum sit in notarij protocollo.[2] Nec aliud erit, tametsi in extrema protocolli pagina notarius, vt fieri solet, omnia ante scripta instrumenta, licet aliena manu exarata, tanquam dictante & stipulante se conscripta adprobauerit,[3] nisi ex præcedentibus aut subsequentibus paginis appareat eo protocolli ordine scriptum esse instrumentum, de quo agitur, vt neque fraus neque falsum committi potuerit.[4] Finge scriptum charactere multo recentiore, quam cuius vulgaris vsus erat notarij temporibus. Finge scriptum alio planeque diuerso stylo, & in ea pagina, in qua nihil aliud scriptum sit notarij manu. Finge repertum protocollum in domo & potestate producentis.[5] Quid si debitor ipse qui eo instrumento liberatus dicitur, cum ad solutionem, quasi non soluisset, vrgeretur passus fuit se condemnari, nec solutionem vnquam allegauit,[6] quam tamen si à se facta fuisset, ignorare probabiliter non potuisset? His coniecturis aliisve similibus concurrentibus haud dubie suspecta erit fides instrumenti,[8] vt ad ipsum proinde generalis notarij adprobatio & subscriptio non videatur pertinere.[9] Itaque non erit necesse, vt qui falsum dicet, falsi accusationẽ criminalem cum solemni inscriptione peragat: quod vtique esset necesse, si instrumentum ipsum à notario scriptum aut subscriptum, aliterve vel minima literula adprobatum proponeretur.[10] Et ad hunc maxime casum pertinet, quod constitutum est eos, qui suspectas scripturas comminiscuntur tanquam falsarios esse puniendos, nisi veritatem iis adesse probauerint.[11] Neque enim probatione onerandus est is, qui instrumentum ab aduersario productum dicit esse suspectum, si publicam illud fidem non habeat,[12] errantque misere qui constitutionis eam sententiam esse putant,[13] vt qui suspectum dicit instrumentum si non probet falsum esse, perinde ac falsarius ipse puniatur. Repugnant enim legis verba, cũ longe aliud sit instrumentum falsum dicere, aliud vero suspectam scripturam comminisci. Comminiscitur enim non qui accusat, sed qui vtitur instrumento.[14] *Ita Senatus*, in causa Dom. de Mareſt, & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1 Est enim subscriptio notarij vnum de essentialibus instrumenti, *l. generaliter, vbi not. C. de tabell. lib.10.* Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens, n.8.* iunge *Defin.25. n.1.*

2 Cum nihil verat etiam falsum instrumentum inseri protocollo vero.

3 Quæ tamen generalis subscriptio sufficit ad validanda omnia instrumenta in eodem protocollo scripta manu notarij, quamuis non subscripta, Ferrar. vbi s. *num.6.*

4 Tunc enim probatio erit concludens & indubitata, quod instrumentum non sit falsum, si ea quæ scripta sunt cum iis congruant quæ scribi debuerunt, *l. vnum ex familia 67. § si omissa, de leg.2.*

5 Hæc siquidem omnia præbent coniecturam & suspicionem non leuem falsitatis, & ideo transferunt onus probandi in eum qui producit instrumentum, etiam citra solemnem falsi accusationem.

6 Cum tamen nemo præsumatur velle iactare suum, *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

7 *L. quanquam 7. ad SC. Velleian.*

8 Nam quod non est verisimile, habet imaginem & speciem quandam falsitatis, *l. vlt. in princ. D. quod met. caus.*

9 Verba enim generalia semper ex eo, quod verisimile est, recipere debent interpretationem, *l. 1.* vbi Bald. *D. test. quemadm. aper.* & restringuntur ad similia, non ad dissimilia, *l. vlt. D. de tritic. vel oleo legat.*

10 Postquam placuit de falso ciuiliter agi hodie non posse, sed agendum esse necessario criminaliter per inscriptionem solemnem falsi, vt sæpius diximus in præcedentibus.

11 *L. iubemus, penult. C. de probat.*

12 *Arg. d. l. 1. §. vlt. D. testam. quemadm. aper.*

13 Ioan. Papon. *lib.9. syntagm. tit.10. des moyens de faux, num.4.*

14 Et sensus constitutionis haud dubiè ille est, vt non magis liceat vti suspectis, quam falsis scripturis.

DEFINITIO XXII.

Casus, in quo instrumentum à duobus notariis exceptum, & ab vno tantum subscriptum plene probat.

EXcepto à duobus notariis instrumento, etsi vtriusque subscriptio necessaria est ad vtilitatem instrumenti, si non proponantur ambo in solidum rogati,[1] fieri tamen interdum potest, vt vnius subscriptio sufficiat, vtputa si instrumentum proferatur ab antiquo, vt loquuntur grossatum & expeditum: Antiquitas enim temporis facere debet, vt præsumendum sit instrumentum à duobus notariis originaliter subscriptum, licet ab vno duntaxat descriptum sit. Quid ergo si prima illa & originalis scriptura proferatur ab vno tantũ notario subscripta? Non faciet antiquitas tẽporis, vt inducatur præsũptio cõtraria veritati, de qua appareat.[3] Sed tamen facere adhuc poterit, vt quilibet ex notariis præsumendus sit insolidum rogatus, non solum vt actus valeat,[4] qui alioquin probationis defectu corrueret,[5] sed etiam quia rogatum fuisse quemlibet ex notariis probari fortasse posset, si antiquitas temporis obstaret, quam proinde æquum est supplere defectum probationum.[6] Erit vero fortissima illa & indubitata præsumptio, quod singuli notarij sint rogati, si vnusquisque ex notariis instrumentum separatim conscripserit, & in propriis protocollis.[7] Maxime vero si de testamento, aut alia vltima voluntate agatur,[8] non de contractu. Nam cum contractus ex duorum consensu constet,[9] credibile est adhibitis in vno contractu pluribus notariis, non æque vnius ex iis fidem vtrique contrahentium fuisse exploratam.[10] At in testamentis aliisque vltimis voluntatibus, quæ ex vnius hominis pendent voluntate,[11] verisimile est plures adhibitos notarios, non tam falsitatis metu, quam ea cogitatione, ne tam facilè probatio intercideret, si fortè, vt plerumque fit, vnius ex notariis chartæ iniuria temporũ & vetustate perirent.[12] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bordeaux, contra D. Bonã de Coste, D. de la Serra, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Dixi *Defin.1. s. eod.* vbi vide, Præsertim *in alleg. num.2.*

2 Siquidem solet antiquitas temporis facere vt omnia solemniter acta præsumantur, *l. sciendum.30. vbi not. D. de verb. oblig.*

3 Semper enim præsumptio cedit veritati, *l. si chirographum 24. & seq. l. Imperatores 29. in fin. D. de probat.*

4 In dubio enim faciendum est, vt actus valeat potius, quam vt pereat, *l. quoties 12. D. de reb. dub. l. quoties 80. de verb. oblig.* Maligna enim est interpretatio, per quam id agitur vt actus destruatur, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus, eod. tit.*

5 Cum tamen probationes tanquam fauorabiles semper sint adiuuandæ, *leg. in lege 40. D. ad legem Aquiliam, lege curent 22. de testibus.*

6 Inde namque est, quod dicimus possessionem immemorialem habere

bere vim tituli, *l.hoc iure,3. ductus aquæ,D. de aqua quotid. & æſt.l.1.§. vlt.& l.vlt.D.de aqua & aq.pluu.arcend.*

7 Nihil enim poſſunt ſeparatim facere, quibus aliquid faciendum coniunctim mandatum eſt,*l.pluribus 32. vbi not.D.de procurat.*

8 Quæ ſemper fauorabilior,eſt.*l.1.C.de ſacroſ.eccleſ.l. vel negare 6. D.de teſtam. quemadm.aper.*

9 Vt pactum quodlibet, *l.1.D. de pact. in princ.D. de pollicit.*

10 Et ideo adhibitos duos notarios, vt ſibi quiſque ex contrahentibus caueret.

11 Vltimas enim voluntates per ſe firmas eſſe oportet,non ex alieno arbitrio pendere,*l.illa inſtitutio,D. de hered. inſtit.*

12 Eam nempe ob cauſam potiſſimum chartæ & ſcripturæ fiunt, vt rerum geſtarũ probatio ſalua ſit,*l.contrahitur 4.D.de pignor.l.4.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

Scripturæ priuatæ recognitio ſemper facienda eſt, nec tantum ſubſcriptionis, ſed etiam notæ quæ ſubiecta ſit loco ſubſcriptionis.

QVidam ignarus literarum, cum pecuniam mutuam acciperet, cauerat priuata cautione à pluribus teſtibus ſubſcripta, eam ſe pecuniam ex mutui cauſa debere:& cum ſubſcribere ipſe non poſſet, notulam quandam propria manu adſcripſerat.[1] Poſtea ſcripturæ fide à poſſeſſoribus bonorũ debitoris in dubium reuocata,petebat creditor,vt ad probãdum admitteretur,[2] poſſeſſores negabant admittendũ, quod chirographũ nõ poſſet dici, [3] quando neque ſcripſiſſet quidquã debitor,neque ſubſcripſiſſet:Visũ eſt nõ eo minus admitti probationes debere,[4] cũ nõ figura literarum, ſed oratione quam exprimũt literæ obligatio contrahatur,[5] nihilq; interſit,an propria manu quis ſubſcripſerit,an notã aliquã adſcripſerit,quæ ſubſcriptionis inſtar eſſe poſſit.[6] Nam etſi neque ſubſcriptio neq; adſcriptio vlla proponeretur,quærẽdũ adhuc eſſet de fide ſubſcriptionis teſtium quæ pro debitoris ſubſcriptione ſufficere deberet.[7] *Ita Senatus*, 13.Cal.Maij 1595.

1 Vt facere ſolent ruſtici noſtri qui literarum rudes ſunt,etiam cum in iudicio tanquam teſtes audiuntur.

2 Nec enim ſcriptura priuata fidem facit, niſi recognoſcatur, *l. 1. l.cum ab initio 4. & tot.tit. D.teſtam.quemadm.aper.*

3 Ipſa enim nominis etymologia oſtendit, chirographum nihil aliud eſſe,quam quod propria manu ſcriptum eſt.

4 Omnibus enim modis agere bonus iudex debet,vt rei geſtæ veritas habeatur, *l.curent 22. D.de teſtib.*

5 *L.non figura 38. C.de oblig. & act.*

6 Nihil enim refert,quid ex æquipollentibus fiat, *l.mulieri 22. D. ad SC. Treb. & vulgar.*

7 Viderentur tamen hoc caſu tres ad minus teſtes requiri, ſi debitum excederet quinquaginta libras auri, etiamſi debitor ipſe chirographum ſcripſiſſet,vel ſubſcripſiſſet, *ex l.vlt.C.ſi cert.pet.* In imperito autem literarum quinque teſtes requiruntur, ſi contractus libram auri excedat, *Nouell.73.de inſtrum.cautel.& fid.cap.8.§.oportet vero.* Alio tamen iure vtimur, quia etiam nulla interueniente ſcriptura ſufficeret probari numerationem pecuniæ per duos teſtes. Vide *l.cum tabernam 34.§.idem quæſiit, D.de pign.* & Dion.Gothofr. *ad leg.ſcripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XXIV.

Matrix & originalis ſcriptura præualet protocollo, & protocollum inſtrumento.

SI inſtrumentum in publicam formam redactum exhibeatur, nullum habens vitium viſibile, [1] ſed etſi protocollum æque authẽticum ſit, & eiuſmodi,quod publicam fidem habere, [2] poteſt tamen interdum fieri, vt impugnari poſſit citra falſi accuſationem, [3] nimirum ſi aduerſarius paratus ſit matricem,vt vocant,& originalem ſcripturam edere, ex qua appareat aliter conceptam fuiſſe ſtipulationem [4] Nam ſicuti ſtandum potius eſt protocollo, quam expeditioni,ita & magis originali ac matrici ſcripturæ potius quã protocollo.[5] Quid ſi matrix quoque ipſa ſuſpecta ſit ? Omnia ex eo ſolo ſuſpecta fient.[6] Itaque ex aliis aut anterioribus, aut poſterioribus inſtrumentis,aliiſve probationum adminiculis æſtimandum erit,quid ſit in veritate. [7] *Ita Senatus* pro N.Andræa de Poipon, D.du Chaney, contra Dn.du Roſey 5. Id. Iun. 1595.

1 Quo caſu ſtandum eſt inſtrumento, vt dixi *Defin.16.* §.

2 Puta totum ſcriptum ſubſcriptúmque à notario,vt dixi *Def.21.*§.

3 Contra vulgares iuris noſtri regulas.

4 Cuiuſque enim rei origo ſpectanda eſt,à qua velut à fonte cæteta omnia profluunt. Matrix autem ſcriptura eſt ſcheda ſeu nota & abbreuiatura, & minuta, vt pragmatici noſtri loquuntur, ex qua ſumitur protocollum : Protocollum vero id, ex quo ſumitur inſtrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta. [Ideoque nimirum is,qui exhibet matricem ſcripturam nunquam cogendus eſt exhibere protocollum cum fides protocolli ex matrice ſcriptura æſtimandum ſit non contra. *Ita Senatus* in cauſa Dn.de Chaffardon & Petri Cuſin, 3. Cal.Dec.1613. vbi etiam concluſum eſt non eo minus valere matricem ſcripturã, quod in protocollum non ſit redacta, dummodo à notario & à contrahentibus teſtibúſque,qui literas ſciant ſubſcripta ſit, licet non eo minùs puniendus ſit notarius qui in protocollum & in ordinem redigere eam debuit. Nec enim culpa notarij contrahentibus fraudi eſſe oportet.Sed & ibidem concluſum eſt,Eum qui profert inſtrumenti expeditionem nullo vitio laborantem nec ſuſpectam,non eſſe cogendum exhibere protocollum, licet dicat aduerſarius paratum ſe in crimen falſi ſubſcribere ſtatim atque protocollum inſpexerit. Tunc enim id obtinet cum expeditio habet aliquid ſuſpecti Et ſic intelligenda eſt *Defin.17.*§.Plane poſt ſolemnem inſcriptionẽ ſi dubitetur non de fide aut conceptione verborum alicuius clauſulæ,ſed de tota ſubſtantia inſtrumenti,quod negetur vnquam factum fuiſſe, non ſufficiet exhibitio matricis ſcripturæ, ſed etiam protocollum edi oportebit, Ex cuius ſcilicet inſpectione ſi aliquod ſit multa poſſunt probari & colligi quæ falſi ſuſpicionem vel augere poſſint vel delere. Quod ſi nullum ſit protocollum,tanto ſuſpectior erit ſcheda quam vocant minutam præſertim ſi minutarium nullum reperiatur & minuta vlla in manibus partis ſit non penes notarium. *Ita Senatus* in eadem cauſa Ant.de Chaffardon & Petri Cuſin,10.Iun.1614.

5 Nam etſi duo ſint inſtrumenta originalia,adhuc tamen ſtabimus magis originali, *Nouell.44. de tabell.§.fin.* Bald.*ad l.Sempronius 47. de leg.2.* Dixi *Defin.3.* §.

6 Falſum namque in totum eſt quod veritatis primordio non adiuuatur,*l.cumfilius 76 §. heres meus,de leg 2.*

7 *L.pen.& vlt.C.de probat.l.3.D.de teſtib.* Vide omnino Maſuer.cũ aliis per eum citatis ad Ferrar.*in form.oppon.contr.inſtrum.*in verb.*dignoſcitur eſſe falſum*, in verb. *protocollum.*

DEFINITIO XXV.

Si exemplum inſtrumenti deperditi conſentiat cum ſcheda notarij plene probat, non aliter, niſi aliæ adſint probationes.

EX inſtrumenti obligatorij, quod deperditum dicitur, exemplo non poteſt ſequi condemnatio,ſiue prouiſionalis,ſiue diffinitiua,ſiue matrix ſcriptura proferatur, [1] qua tamen prolata,ſi debitor nihil probet,cõdemnandus eſt:[2] Sed interea & pendente lite nihil contra eũ decernendũ eſt,quia præſumptio facit cõtra creditorẽ, qui inſtrumentum obligatorium penes ſe habere deberet, ſi ſolutum non eſſet ;[3] niſi forte ex vſuratum ſolutione, aut debitoris confeſſione, aut qua alia ratione appareat, debitum adhuc eſſe,[4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa N.Abelli Beſſonet, & heredum D. de Roſſilion, Id. Sept.1595.

1 *Cap.1. Extr. hoc tit. de fid. inſtrum.* Intellige de ſcriptura etiam quæ à Senatore ſubſcribi debuerit. Non enim aliter valet quam ſi ſubſcripta ſit à Senatore ipſo, & quidem eo tempore quo ſcriptura primùm profertur. Nam ſi ex interuallo Senator atteſtetur ita rem geſtam eſſe vt ſcripta eſt à graphario,quamuis ei atteſtationi ſubſcribat,non tamen cenſetur ea ſcriptura ſolemnis eſſe,poteſtque impugnaricitra ſolẽnẽ falſi inſcriptionẽ, quod tamẽ fieri nõ poſſet ſi à Senatore ſimul & ab eius grapharío ſubſcripta proponeretur, ſiue tãquã authẽtica proferatur, ſiue tanquã exemplũ deſumptũ ex authentica,de qua non conſtet.*Ita Senatus* in cauſa D.Prioris de Beluaux,22.Ianu.1611.Iũge *Def.22.*§.*n.1.& 10.*]

2 Cum matrix ſcriptura maiorem vim habeat,quam protocollum, vt dixi *Defin.praced.*

3 Solet enim facta ſolutione inſtrumentum reddi debitori, *leg.ſolutione 18. D.ad exhib.l.qui tabulas 27. de furt.*

4 *L.ſicut 5. C.hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Aliena inſtrumenta quando poſſint ab alio notario expediri.

EX viuẽtis notarij protocollis nõ poteſt alius notarius publicũ inſtrumẽtũ excerpere,niſi ſi notarius ille impeditus proponatur,ne inſtrumẽtũ deſcribere ipſe poſſit. Quod cum euenit patũ refert,an mãdãte notario ipſo,qui impeditus eſt, an vero iudice,alius notarius in eã rẽ adhibeatur. [1] *Sine die.*

1 Afflict. *deciſ.6.* Ferrar.*in form.produc.inſtrum.* in verb. *exhibens & producens, num. 6.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXVII.

Cuius sumptibus fieri debeat exhibitio protocolli.

QVoties protocolli aut matricis scripturæ exhibitio desideratur, fieri debet sumptibus requirentis, siue actor ille sit, siue reus.[1] Sed si neuter requirat, officioque iudicis eã exhibitionem fieri oporteat, eius sumptibus facienda est, qui instrumento suspecto nititur,[2] *Ita Senatus* in causa Collar. & N. Abellis Bessonet, 7. Mart. 1597.

1 *L. prætor ait 4. §. vlt. D. de edend. l. nisi mali 11. D. de rei vind.*

2 Quia præsumptio est contra eum qui vtitur & nititur instrumento suspecto; adeo, vt nec tale instrumentum probet, si suspicio falsi resultet ex inspectione scripturæ, Castr. *in l. iubemus, C. de probat.* vel si sint duæ suspiciones. Cravet. *cons.* 134. Gabriel. *lib. 7. commun. opin. de crim. concl. 6. num. 5. 16. & per totum.*

DEFINITIO XXVIII.

Reexpeditio instrumenti ex alienis protocollis quas solemnitates requirat.

ITerata instrumenti expeditio, quam vulgo reassumptionem, Itali nostri reexpeditionem vocant, si ab alio Notario fiat regulariter, non nisi octo illis concurrentibus fieri potest:[1] vt petentibus iis, quorum interest, vt auctoritate iudicis, vt à notario, vt fideliter nullo mutato, addito vel detracto, vt in publicam formam redigatur, vt vocatis iis omnibus quorum interest, vt notario qui fuerat rogatus iam mortuo, vel impedito ex aliqua causa longũ temporis tractum habente, vt denique notarius reducat notam in protocollum. Itaque cũ notarius quidã rogatus in exiliũ ex causa criminis damnatus esset, visũ est posse decretũ Iudicis ordinarij sufficere, vt alij notario ex ea re expediendi instrumenti potestas detur,[3] neque hic locum habere, quod alioqui iactari solet, quandiu viuit notarius, qui instrumentum fecit, non posse ex ipsius protocollo per alium reassumi instrumentum, nisi ex ipsius mandato.[4] Quid enim refert, an mortuus sit notarius, an ita absens, vt non magis operam suam in hanc rem præbere possit, quam si esset mortuus?[5] Obseruandum tamen est eo casu, quo sola iudicis auctoritas interueniat, non debere notarium dicere se rogatum, sed auctoritati magistratus acceptum referre, ac præterea testes, qui contractui interfuerunt, reexpeditioni subscribere oportere.[6] *Sine die.*

1 *Afflict. dec. 6. n. 2.* post Abbat. *in c. cum Tabellio, Extr. de fid. instrum.*

2 Quod enim notarius ipse facere potest, quidni eo absente poterit fieri per iudicem supplentem factum partis, quod etiam lex ipsa interdum supplet? *l. vlt. C. si mancip. ita fuer. alien. l. 4. C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*

3 Text. *in Auth. de Tabellion.* Bart. *in l. de offic. cons. & in l. quadam, §. nihil, D. de edend.* Alex, *cons. 129. vol. 1.* Afflict. *d. dec. 6. n. 1.*

4 Quo tamen casu notarius, qui mandauit debet ipse subscribere, Alex. *d. cons. 129. vol. 1.* Ant. *in c. inter dilectos 8. C. de fid instrum.* Afflict. *vbi s. num. 2.*

5 *L. vlt. C. de bon. quæ liber.* Maxime si habeatur absens pro mortuo, vtputa si sit rebellis, vt in casu Afflicti ex not. per Angel. *in l. quisquis 5. C. ad l. Iul. maiest. & in l. 1. §. fin. de bon. possess. contr. Iabul.* Nam rebellis amittit omnia quæ sunt iuris ciuilis, *l. amissione, §. qui deficiunt, D. de cap. dimin.* & consequenter etiam notariatum, Bald. *in tit. de pac. constant. §. nos Romanorum.*

6 Afflict. *d. dec. 6. in fin.* adde Papiens. *in form. pet. cop. instrum. versicul. cum anno, num. 3.* Roland. à Valle. *cons. 16. n. 16. vol. 3.* Iunge *Nouell. 44. de tabellion. §. vlt.* & statutum vetus Sabaudiæ.

[DEFINITIO XXIX.

De instrumento pro parte falso an in totum sit falsum.

INstrumentum quod pro parte falsum conuincitur, an in totum falsum reddatur dubitant interpretes: Sunt qui distinguant an instrumenti capitula sint separata & æquè principalia necne, vt priore casu non etiam posteriore falsitas in vno capitulo instrumentum totum vitiet, ac corrumpat.[1] Alij magis probant vt si falsitas sit circa tale quid quod ad substantiam actus pertineat, non circa ea quæ sunt accessoria corruant cætera quoque capitula quantumuis separata & æque principalia.[2] quæ sententia verior sane videtur cùm totius instrumenti fides vna & indiuidua sit,[3] in quo rerum genere vtile per inutile vitiatur.[4] Sed tamen plerisque durior esse creditur.[5] Illud planè constat, si iam confecto instrumento aliquid falsò adiectum sit non debere ex eiusmodi adiectione in totum vitiari instrumentum quod aliquando totum constitit.[6] *Ita tractatum est* in causa Antonij Tanioli, April. 1614.

1 Ita Boër. *quæstione 253. numero 6.* vbi multos citat & dicit communem.

2 Ferrar. *in form. libell. iuram. test. gloss. 7. num. 3.* post Innoc. *in cap. fraternitatis, Extr. de hæret.* vbi addit eandem distinctionem locum habere in teste falsum in aliquo deponente si quæratur an in totum falsus videri debeat.

3 Accipit enim totam vim suam à stipulatione & subscriptione notarij quæ vnica & indiuidua est.

4 *L. placuit 29.* vbi *not. D. de vsur. l. vna est via 18. iunct. leg. per fundum 11. D. de seruit. rustic. præd.* harum enim rerum diuisio corrumpit stipulationem, *l. stipulationes 72. l. cum ex causa 139. de verborum obligatione.*

5 Præsertim Boërio, & aliis quos ipse citat *dicta quæstione 233. num. 6.*

6 *Arg. l. verbis 5. D. ad l. Falcid.*

TIT. XVII.

PLVS VALER. QVOD agit.

DEFINITIO I.

Contractus simulatus nullus est citra restitutionem, probatúrque simulatio per coniecturas.

CONTRACTVS simulatus, quoniam contrahentium voluntate, quæ omnium conuentionum anima est,[1] destituitur, vsque adeo nullus est, vt pro infecto habeatur,[2] neque contractus nomen mereatur:[3] Itaque nec per in integrum restitutionem nec qua alia vlla ratione rescindendus est, probata simulatione,[4] sed id omnino attendendum, quod re vera gestum apparet.[5] Simulatio autem cum in simulantis animo consistat difficillimæ probationis est,[6] ideoque etiam per coniecturas probari potest,[7] præsertim si inter personas suspectas & prohibitas dicatur interuenisse.[8] Plerunque etiam ex clausulis pactisque insolitis coniicitur:[9] itémque ex possessionis retentione, si contractus is gestus fuit, ex quo possessionem transferri oportuit.[10] Quantum vero & quibusnam coniecturis tribuendum sit, iudicantis arbitrio & religioni committitur, pro personarum, rerum, causarum, & temporum varietate prudenter omnia æstimaturi.[11] *Ita Senatus* in causa D. de Mon-sainct-Iean, & D. Dyuonne Chamberi, Idib. Iun. 1588.

1 Et radix, vt loquitur Boër. *quæstion. numero 11. ex lege Diuus vigesima-quinta. D. de testament. milit. leg. sciendum 16. § dictum, de ædilit. edict.*

2 *L. cum ea 21. Codice de transaction. leg. si ex pretio 8. Cod. si cert. petat.*

3 *L. imaginaria 16. de regulis iuris. leg. simulatæ 30. de rit. nupt. leg. contractus 54. D. de oblig. & action. leg. nuda 55. D. de contrah. empt. l. emptor 11. de aqua pluu. arc.*

4 Nam restitutio in integrum præsupponit contractum tenere ipso iure, *leg. in causa 16. in princip. de minor. leg. 3. C. eod. l. pen. C. si aduers. rem iudic. l. 3. C. si aduers. libert. l. ... C. de præd. minor.* Atqui contractus simulatus ipso iure non tenet, quia simulatio medullam veri non habet, inquit Bald. *in l. ei qui, C. de distr. pignor. & in l. ab Anastasio, notab. 4. C. mandat.*

5 *L.1.2 3. & 4.C.hoc tit.l.multum interest 6. C.si quis alter.vel sibi.* Veritas enim semper præualet, *l.adsumptio 6. D.ad municip. l.6.§.1.de offic. præsid.*

6 Vt & cætera omnia,quæ in animo cuiusque consistunt, *l. pro herede 20. D.de acquir.hered.l.potuit 5.& seq.C.eod.* iunct. *l.3.de interrog.in iur.fac. l.dolum 6. C.de dolo.*

7 *L.non omnes 5 §.à barbaris,D.de re milit.* alioqui esset impossibile detegere,aut saltem probare simulationem,vt tractant DD. *in l. 3. C.hoc tit.* Bart. Cœpol. pass. *in tractat.de simul.contract.* latè Crauet.post alios *cons.156. num.17.*

8 Inter quas scilicet tanto facilius fraus interuenisse præsumitur, quanto facilius occultatur, *l.qui testamentum 27.D.de probat.l.data 27. C.de don.* Guid Pap.*q.95.* DD.*in l.si vnquam,* maximè Rip. *q.15. C.de reuoc.don.* Bart. *in l.si forte, de cæsr pecul.*

9 Glos.Bald. Angel. & alij, *in l. si quis sub conditione 7. D. de cond. inst.* Cœpoll. *de simulat.contract.n.48.* Canonist *in c.illo vos,de pignor.& in c.ad nostram, de empt. & vend.*

10 *L.sicut 8.§.superuacuum,D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.quãuis 4 C.si quis alter.vel sibi.* Cœpoll.*d.tract.de simul.contract.n.56.* Crauet.*d.cons.156.n.10.* Adde *l.si filij 16.* vbi Bald. *C. de donat.inter vir. & vxor.*

11 Quæcunque enim non nisi per coniecturas probari possunt, si quæratur an probata sint,pendet ex arbitrio & religione iudicantis,quomodo & vniuersam probationum materiam arbitrariam esse dicimus, *l.3.per tot.l.quæsitum 13. D.de test.* Denique omnia quæ in facto, non in iure consistunt *l.1 §.1.vers.quorum alterutrum, D.ad SC. Turpill.l.ordine 15. D.ad municip.*

DEFINITIO II.

Simulationem contractus potest obiicere quilibet successor, etiam singularis.

SImulationem contractus non modo contrahentes obiicere possunt,sed & eorum heredes,[1] adeoque singulares successores, [2] quin & tertij possessores, si eorum interfit. [3] Est enim simulatio vitium contractus non personæ, ac proinde tale quod afficit rem, quæ ex eiusmodi contractu petitur, vel possidetur. *Ita Senatus* pro fratribus Archiprete, contra Amedeum Pugiat,7. Cal. Febr.1590

1 Sunt enim heredes successores in vniuersum ius quod defunctus habuit, *l.quoties 9 §.heredes,& l non minus 31.in fin. D.de her.inst. l.heres 22.l.de vsucap.nihil est aliud 24. de verb signif. l.hereditas 62. de reg. iur.* Ideoque heres ignoratione sua defuncti vitia excludere non potest, *l.cum heres 11. de diuers.temp.præscr.*

2 Solet enim plerumque eadem causa esse singularis successoris,puta emptoris,quæ fuit auctoris, *l.inuitus 156. §.plerunque,de regul. iur. l.venditor 13. D. commun.præd.*

3 Qui enim obiicit simulationem, non dicit aliquod ius sibi quæsitum esse per simulationem, (quia nullum ei per liberam personam quæri potuisset, *l.& licet 15.D.de const.pecun.l.cum vnus 12.de reb.auct. iud. possid.*) sed tantum negat ius vllum aduersario quæsitum esse ex eo contractu,qui probatur simulatus,ex iis,quæ diximus prox.Defin.quibus adde *l si cum pater 17. C.ad SC. Velleian. l.si pater 8. C.de act.empt.leg. nec omissa 15. C.de liber.caus.l.nec ex vera 8 C.de acquir.possess. l.3. C.de contrah. empt.*

DEFINITIO III.

Contractus simulatus valet secundum id,quod actum est, si eo modo valere possit.

QVod dicimus cotractum simulatũ nullas omnino vires habere, quia nec contractus nomen mereatur,[1] ita accipiendum est, vt quod simulate gestum est,pro infecto habeatur, [2] neque tamen eo minus valeat, quod reuera actum probatur,si quo iure valere possit. [3] Itaque si proponas inter contrahentes actum,vt permutatio esset quam venditionem esse dixerunt, valebit vt permutatio,quæ tanquam venditio valere non potest, [4] Denique tum demum prorsus inutile est negotium, quod simulate geritur, cum nec eo modo valere potest,quo actum est vt valeret, puta si fœneratitius & vsurarius contractus sub venditionis nomine initus proponatur.[5] Alioqui semper sequimur quod actum fuit, vt plus valeat quod agitur, quam quod simulate concipitur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt diximus *Defin.1. n.2. & pass.* ẽ. *eod.*

2 *d.l.si ex pretio 6.C.si cert.pet.l.cum ea 11.C. de transact.*

3 Text.est *in l.3.Cod.hoc tit.* si eam intelligas cum Cuiacio, *lib.16. obseru.c.26.* quomodo videtur intelligenda,de secundo creditore, vel de fideiussore,qui pignus emerit à primo creditore, *ex l.2.l.5.§.vlt. & leg. seq D.de distract.pign.* iunct. *l.si mandatus 59. §.1. D.mandat.* Ibi enim emptio,quæ non potest valere tanquam emptio,valet ad transferendum ius pignoris in emptorem. Adde *l.3. Cod.de contrah. empt.* vbi simulata venditio defenditur iure donationis, *l cum in venditione 36.l.si quis donationis 36.D.eod.l.si quis conduxerit 46.D. locat.* Nec obstat *l.vlt C.hoc tit.* Ibi enim non tã simulatio est,quã defectus voluntatis ex parte vtriusque contrahentium,vno volente locare,alio emere.Potest etiam illa lex intelligi de contractu, quem mandatum ita fieri in scriptis. In quo genere contractuum speciale est,vt si aliud scriptum sit,quam quod actum est,non magis valeat quod actum est sine scriptura,quam quod scriptum est per simulationem,cum ex scriptura æstimentur, *l.contractus 17.C.de fid instrum.l.item quæritur 13.in fin.D.locat.*

4 *d.l.3. C.de contrah.empt. l.3.C.hoc tit.*

5 Intellige iis locis & casibus, quibus fœneratitij & vsurarij contractus interdicti sunt,vt in terris Ecclesiæ,aut si fœnus sit immodicum & supra modum legitimarum vsurarum, *arg. l. si ea pactione 14. Cod. de vsur.* Adde aliud exemplum,si donationis causa venditio fiat inter coniuges nummo vno. Nam neque venditio valet,neque donatio, *d.l.si quis donationis 38. D. de contrah.empt.*

6 *d.l.3. & tot. hoc tit. C.*

DEFINITIO IV.

Standum est instrumento pendente quæstione simulationis, nisi ea quæstio per iusiurandum decisorium terminari statim possit.

QVanquam eo,qui ex contractu conuenitur, excipiente de ea re,quæ præter & extra contractum gesta sit,standum interea est contractui, [1] & lite pendente,quamdiu facti veritas in obscuro est, pro contractu præsumere iudicem, [2] ideoque & pro actore interloqui oportet : [3] Si tamen obiiciatur contractus simulatio, & iureiurando,quod assertionis appellamus, [4] de simulatione reus iurauerit, non prius pro contractu præsumendum erit,quam ab actore vicissim iuratum sit,non aliud inter contrahentes actum esse,quam quod scriptum fuit.Nam cum plus valeat quod agitur,quam quod simulate concipitur,[5] ante omnia inspiciendum est,reuocata in dubium negotij gesti veritate,quid actũ sit : [6] quod ipsum non ex verbis instrumenti æstimãdum est,sed ex contrahentium mente,[7] quæ porro non nisi ab iis ipsis, qui contraxerunt, explicari potest. [8] Sed & si actor simulationem interuenisse negauerit, eique reus iusiurandum detulerit,non est, quod lite pendnete ac priusquam iuratum sit pro actore pronuncietur,[9] cum in eo res sit,vt statim iureiurando quod præstandum vel referendum est tota quæstio diffiniri possit. [10] *Ita Senatus* in causa D.Emerij de Montfalcon,tunc iutidici Sabaudiæ partiarij, nunc Senatoris clarissimi, & Iacobi Bluet ex tempore in publico auditorio, Idib.Iul.1591.

1 Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit, non qui negat. *l.2. D.de probat.*

2 *L.cum precibus 18.* vbi DD.*C.eod.*

3 Tum etiam,cum instrumentum quo actor nititur, falsum esse dicitur, *l.2.C.ad l.Cornel.de falsi.*

4 Multiplex enim iusiurandum est, Voluntarium, necessarium, iudiciale,de quibus *in tit. de iureiur.* item de calumnia,de quo *in tit.de iureiur.propr.cal.dand.* Item promissorium & assertorium,de quibus *in l.1. cum Auth.seq.C.si aduers.vend & l.pen in fin. C.si minor se maior. dixer.* item purgatorium,de quo *in c.vlt.Extr.de iureiur. & in l.generaliter 12. C.de reb.cred. & iureiur.*

5 *L. 1. & tot.tit. C.*

6 Semper enim & in contractibus omnibus sequimur id, quod actũ est, *l.semper in stipulationibus 34. de reg.iur. l.in conuentionibus 219. de verb.signif.l.contractus 54.cum seq.l.omnibus 57.de oblig. & act.*

7 Opponitur enim mens verbis ; & id quod actum ei quod dictum est, *l.sed Celsus 6. §. 1. D de contrah.empt. l.ex empto 11. §. 1. D.de act. empt.*

8 *L.cum quis decedens 37. §.codicillu, in fin.de legat.3.* Neque enim possunt illi ipsi qui contraxerunt facti proprij ignorantiam prætendere, *l.quanquam 7. D.ad SC.Velleian.* quam tamen possunt prætendere ij,qui in ius ipsorum successerunt, *l.vlt.D.pro suo,qui in alterius 42. de reg.iur.*

9 Quia nec pendere lis intelligitur,quæ in eo est, vt statim terminari possit,vt nec duratè tutela,quæ statim finẽ sit acceptura, *l.pen. D.de test.milit.l.non tantum 17 in princ.D.de excus.tut.l.4. §.de dol.29. de dol. mal. except.*

10 Manifestæ siquidem turpitudinis est, nolle iurare nec iusiurandum referre, *leg.manifesta 38. de iureiur.* vbi dicitur non tantum manifestæ turpitudinis hoc esse, sed etiam, quod ad rem nostram magis pertinet, manifestæ confessionis.

DEFINI

DEFINITIO V.

Simulationis præsumptio inducitur ex sola possessionis retentione inter personas suspectas, si ratio nulla fuerit retinendæ possessionis.

NOn leuis coniectura simulationis est, si donator vel venditor in rei donatæ vel venditæ possessione manserit sciente ac patiente emptore vel donatario. [1] Nec quod in contractu interuenerit clausula constituti, propter quam videri possit donator aut venditor alieno potius quam suo nomine possedisse, [2] ad rem faciet. Nam si aliud nihil sit, non tollit fictitius ille veram possessionem tradendi modus [3] præsumptionem simulationis. [4] Sed tamen vt ex eiusmodi coniectura præsumi possit simulatio, causam aliquam concurrere necesse est, propter quam simulate negotium geri debuerit, [5] vtputa si agatur inter personas prohibitas aut suspectas. [6] Finge Sempronium, qui tibi bona sua omnia donauerat, excepto sibi quorundam vsufructu, consensisse vt ea venderes quorum habebat vsumfructum. [7] Si cætera ex eo tempore possedisse probetur, credendus potius est eam possidendi causam habuisse, vt rebus non venditis in vicem remissi vsusfructus frueretur. [8] *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet procuratoris fiscalis apud Gebennenses, 13. Cal. Nouemb. 1592.

1 *L. sicut* 8. §. *superuacuum*, vbi Bart. & alij, *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit, l. quamuis* 4. *C. si quis alter, vel sibi.* Dixi *Defin.* 1. *n.* 10 §. *eod.*

2 *Ex l. quod meo* 18. *de acquirē possess. l. quædam mulier* 77. *D. de rei vind.* Idémque dici potest de aliis clausulis, per quas possessio transfertur, vtpura per retentionem vsusfructus, *l. quisquis* 28. *C. de donat.*

3 Placet enim per clausulam constituti, & alias similes transferri veram possessionem, nec eam tantum quam ciuilem vocant, sed etiam naturalem, Bart. *in l. si is qui pro emptore, de vsucap.* Guid. Pap. *q.* 22. 46. 81. 101. 112. & 168.

4 Plus enim semper valere debet, quod agitur, quam quod simulatè concipitur, *tot. hoc tit. C.* Cœpoll. post alios *de simul. contr. præsumpt.* 34.

5 In dubio namque præsumendum est pro scriptura & veritate potius, quam pro simulatione, vt diximus *Defin* 4. §.

6 Dixi *Defin.* 1. *num.* 8. §. *eod.*

7 Solet enim fructuarij consensus hoc casu exigi, ne postea liceat fructuario efficaciter vindicare vsumfructum, *l.* 4. §. *quæsitum est* 12. *D. de doli mali except.*

8 *Arg. l. generali* 32. §. 1. *vers. Claudius, D. de vsufr. leg.* Ergo nihil causæ erit cur huiusmodi donatio videri debeat simulata.

DEFINITIO VI.

Clausulæ appositæ in contractu simulato nihil operantur vbi constat de simulatione, alioqui interim operantur.

CReditor propriam pignoris possessionem auocans ex clausula constituti, in eo instrumento apposita quod simulatum esse dicitur, non potest simulationis quæstionem detrectare & eludere, illo vno prætextu, quod non de crediti iure agat, sed tantum de possessione. [1] Nam quoties contractus, de quo instrumentum factum est, simulatus dicitur & probatur, constat omnes quoque clausulas, præsertim accessorias in eo instrumēto adpositas, simulatas etiam intelligi, & quod est consequens nullius prorsus esse roboris & momenti. [2] Sane pendente simulationis quæstione, si nihil aliud sit quod impediat, pro instrumento præsumendum erit, [3] ideoque sua creditori tuenda possessio in speciem fiduciæ, quod pragmatici dicunt *per modum prouisionis*, addito saltē onere cautionis. [4] Nam & falsi quæstione pendente, quæ longe maior est, [5] pro contractu interea præsumendum & iudicandum est. [6] *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel, & Antoniæ Mauris, 4. Id. Nouemb. 1593.

1 Quanquam pro hoc prætextu illud facit, quod solet dici, causam possessionis ante omnia terminandam esse. Prius etiam quam de personarum aut actionis iure disputetur, *l. si de vi* 37. *de iud. l. qui cætu* 5. §. 1. *ad l. Iul. de vi publ. l.* 1. §. *est igitur, D. vti possid. l.* 15. *qui destinauit* 24. *D. de rei vind.*

2 Ne alioqui contractus, qui ex consensu & veritate vires accipit, confirmari videretur per clausulas, quæ non valent, nisi ex contractu, *arg. l. quod per manus* 10. *D. de iur. eod.*

3 Dixi §. *dec.* 4. *n.* 1. 2. & 3.

4 Vt fieri solet, quoties pendente facti quæstione, quæ semper incerta est, pro alterutro litigantium pronunciatur, *vt in l. statuliber* 5. *D. de statulib. lib.* 1. & *tot. tit. D. si cui plus, quam per l. falcid.*

5 Simulatio enim habet consensum aliquem saltem fictum, falsitas vero ne fictum quidem.

6 *L.* 2. *C. ad l. Cornel. de falsi.*

DEFINITIO VII.

Modicitas pretij iuncta cum pacto, de retrouendendo & quibusdam aliis circunstantiis, inducit præsumptionem simulationis, etiam citra consuetudinem fœnerandi.

ETsi modicitas pretij cum pacto de retrouēdendo coniuncta non sufficit ad probandam simulationem venditionis, non accedente consuetudine fœnerandi, [1] fieri tamen potest, vt aliis concurrentibus indiciis facile simulatio præsumatur. [2] Inter quæ non minimum illud erit, si euictionis nomine datus fideiussor, cuius negotium gestum esse credibile sit, [3] conductionis titulo subinde rem venditam retinuerit. [4] repetita per multos annos locatione, nec vnquam aucta vel imminuta mercede, [5] præsertim vero si merces legitimarum vsurarum modo magis, quam fructuum quantitati & æstimationi respōdeat: [6] non tamen ea sola præsumptio sufficiet, vt contractus simulatus probetur: [7] *Ita tractatum est* in causa Dn. Dufour, & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maij 1595. cum septingentorum florenorum pretio vendita res esset, quæ non ita multo post octingentis aureis fuerat æstimata. [8] Accedebat quod ipse fideiussor euictionis, idemque conductor eandem rem postea vendiderat. [9] Quo enim iure aut qua fronte vendidisset, si priorem venditionem, cui accesserat, valere tradidisset? [10]

1 Secundum magis communem opinionem DD. *ad leg. si quis cum aliter* 36. *D. de verb. oblig. & ad l.* 2. *C. de rescind. vend.* Cagnol. *ad l.* 2. *C. de pact. inter empt. & vend.* Canon. *ad c. illo vos, de pign.*

2 Iam enim diximus *Defin.* 1. *n.* 7. probari per indicia & coniecturas simulationem. * Vide autem exemplum coniecturæ *Defin.* 18. *n.* 1. *de præscript. trigint. vel quadr. annor.*

3 Fit enim plerumque, vt quis in rem suam fideiubeat *vt in l.* 5. *D. de liber. legat. l. sed si fideiussor* 24. *de pact. l. de die* 8. §. 1. *D. qui satisd. cog.*

4 Magna enim simulationis præsumptio est ex retentione possessionis, *l. sicut* 8 §. *superuacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

5 Cum tamen pro temporum varietate soleant mutari pretia, vt rerum omnium ita & locationum, *l. pretia rerum* 63. *D. ad l. falcid. l. ex conducto* 15. §. *Papinianus alias, l. si vno anno, D. de locat. & cond.*

6 Debet enim merces locationis respondere modo fructuum, cum pro fructibus detur, *l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.*

7 Non enim facilè & sine magna ac propemodum necessaria causa simulationis præsumptio capi debet, cum simulatio omnis dolum adnexum habeat, qui semper probandus est, nunquam præsumendus, *l. dolum* 6. *C. de dolo, l. quoties* 18. §. *qui dolo, D. de probat.*

8 Ex qua æstimatione probabatur læsio plus quam enormissima. Illa enim enormis dicitur, quæ dimidiam iusti pretij excedit. Enormissima verò quæ bessem, vt tractant moderni, *ad d. l.* 2. *C. de rescind. vend. & ad d. l. si quis cum aliter* 35. *de verb. oblig.*

9 Quanquam nihil vetat alienam quoque rem vendi, etiam à sciente, *l. rem alienam* 28. *D. de contrah. empt.*

10 Nec enim hoc fieri potest, quin incurratur crimen falsi, aut saltem stellionatus, *l. qui duobus* 21. *C. ad l. Cornel. de falsi, l.* 3. §. 1. *de crimin. stellion.*

DEFINITIO VIII.

Incertitudo futuri pretij fructum non facile patitur, vt eorum venditio videri debeat facta viliori pretio in fraudem vsurarum.

EMptio frumenti in ipso messium tempore vili pretio facta non ob id solum simulata & vsuraria videri potest, quod venditor frumenti quantitatem post aliquot menses

Source : BIU Cujas

tradere promiserit, quo tempore frumentum multo carius reperiatur; cum ex contrario fieri potuerit vt vilesceret. [1] Si nihil aliud sit, ex quo vsura possit coniici, puta si emptor solitus sit fœnerari, [2] si frumentum nondum perceptum in herba, vt loquuntur, venditum sit, [3] aliudve quid simile interuenerit. *Ita Senatus* ex tempore pro vidua Gaspardi Casusse medici, contra Claudium & Andream Cartier, 4. Idib. Aug. 1595.

1 Plerumque enim inspiciendum est non tam quid euenerit, quam quid euenire potuerit, & futuri euentus incertitudo facit vt multa permittantur, quæ alioqui non permitterentur, *l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso 11. C. de transact. l. si pater 12. C. de inoffic. test. l. oleo 23. Cod. de vsur. l. pen. C. de solut.* iunct. *l pretia rerum 63. ff. ad l. falc. l. verum 11. §. item non restituetur, & seq. ff. de min.*

2 Illud namque ante omnia inspici ferè solet quoties dubitatur an contractus aliquis sit vsurarius, vt & in aliis plerisque consuetudo patrisfamilias spectanda est, *l. si seruus 50. §. vlt. de leg. 1. l. nummis 75. de leg 3. l. 3. §. vlt. de supell. legat. l. qui semisses 13. in fin. D. de vsur.*

3 Quod plerisque Principum nostrorum edictis Senatúsque nostri consultis districtè prohibitum est, cum improbi fœneratores hanc plerumque fœnoris crudelissimi exercendi occasionem captarent.

TIT. XVIII.

DE PIGNORAT. ACTION.

DEFINITIO I.

De pignoratitia danda debitori post pignoris distractionem.

NON competit pignoratitia debitori aduersus creditorem, qui pignus vendidit, siue ex conuentione, [1] siue iudice permittente, [2] nisi ad hoc vt restituatur plus, quod plus est in pretio pignoris, quam in debito, si pluris pignus fuit: [3] Aut nisi in venditione dolus creditoris interuenerit, [4] siue omissam denunciationem, quæ præcedere debuit [5] si non expresso pacto fuerat remissa, [6] siue qua alia ratione. [7] *Ita Senatus* in causa de qua SC. ȷ̃. de distract. pignor.

1 Quæ vulgaris erat conuentio, *l. pactum vulgare 4. C. de pign. act. l. si conuenit 4. D. eod.* Et quamuis expressim facta non esset, tacitè tamen inerat nisi contrarium expressim actum esset, quo etiam casu interpositi pacti de non distrahendo pignore, permittebatur tamen venditio, si modo trina denunciatio præcessisset, *d. l. si conuenit, cum l. seq.* iunct. *l. 1. C. de pact. pign. l si cessante 7. C. de distr. pign.*

2 Solet enim & debet iudex competens hanc venditionem permittere, *l. si in hoc 14. eod. tit. Cod. de distract. pign.* præsertim debitore possidente, *l. pen. C. de pign. act. l. 3. C. de pign.*

3 *L. eleganter 24. §. si vendiderit, D. de pign. act. l. 1. C. eod. l. si inter 21. §. vlt. de pign. & hypoth. l. creditoris 15. D. de furt. l. qui occidit 30. §. 1. D. ad l. Aquil.* Sed & vsuras superflui debet creditor, siue superfluam pecuniam fœnerauerit, siue ea vsus sit *l. quamuis 6. §. 1. D. de pign. act.*

4 *L. 1. l. 4. C. si vend. pign. agat. l. si cessante 7. C. de dist pign.*

5 *L. creditor 4. C. eod. tit. de distr. pign. l. 3. § 1. Cod. de iur. dom. impetr.* Ratio petenda est ex *l. necesse 8. D. de in diem addict.* vt scilicet debitor possit alium subiicere emptorem, qui pluris licitetur.

6 Onus enim denunciationis per pactum remitti potest *l. Herennius 63. D. de euict.*

7 Puto ob non factam publice ac solemniter pignoris venditionem *l. si eo tempore 6. l. si hypothecas 8. C. de remiss. pign. d. l. 1. & 4. C. si vend. pign. agat.*

DEFINITIO II.

De oblatione facienda ad pignoratitiam inducendam.

OBlatio debiti in iudicio facta perinde proficit ad inducendam pignoratitiam actionem, atque si soluta creditori esset pecunia aut aliter eo nomine satisfactum, quamuis ex stricta iuris ratione solutionem ipsam & satisfactionem præcedere oporteat. [1] Nec tantum ad rei pignoratæ restitutionem actio competet, sed etiam ad id omne quod interierit debitoris. [2] An ergo & ad fructus, si quos creditor fortassis antichresticus post oblationem in iudicio factam ex pignore perceperit? nam & fructus veniunt in pignoratitiam actionem, tametsi prædo sit qui in alienam rem pignori dederit, [3] sicut & vendito pignore pluris quam creditori deberetur, superfluæ quantitatis vsuras creditor debet siue ea pecunia vsus sit, siue in illa restituenda moram fecerit. [4] Sed id tum demum dici potest, cum oblatio facta in iudicio non verbalis tantum fuit, vt loquuntur, at realis, & quæ numeratam pecuniam præ se tulerit. [5] Alioqui obsignatio necessaria est, quæ vim solutionis obtineat, [6] nec iudicij auctoritas facere potest vt soluisse videatur qui non nisi verbo pecuniam obtulit. [7] Imo nec qui re vera obtulit, si oblatam pecuniam domum retulerit, quia non videtur oblata pecunia, quæ non durat oblata, [8] sicut nec in rem versum. [9] Ita fit vt omnimodo obsignatam esse pecuniam necesse sit ad consequendam fructuum restitutionem: [10] Adeo vt nec ipsa quoque litis contestatio sufficere possit: quamuis facere soleat vt etiã in stricti iuris iudiciis exinde fructus debeãtur; [11] nimirũ ne aliter posito iure eueniat vt & re & pretio vsus debitor videatur, quod vtique bona fides non admitteret. [12] Eo sane iure vtimur vt ad pignoratitiam actionem exercendam sola verbalis oblatio in iudicio facta sufficiat, nec repellatur agens debitor tametsi pecuniam in manu non habeat, sed ita tamen vt actionis iudicatíque effectus in id tẽpus conferatur, quod debitor re vera satisfecerit. [13] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Amedei Martini procuratoris & N. Zachariæ de Lanfrey, nono Cal. Dec. 1592.

1 *L. si rem alienam 9. §. 1. & vlt. D. hoc tit.* Ratio est, quia pignoratitiæ actionis conditio, quæ illa est, si debitum solutum erit, pro impleta habetur cum stat per creditorem quo minus solutionem accipiat, ex *reg. l. in iure 61. de reg. iur.* Ex qua ratione apparet intelligi hoc debere de oblatione reali, non verbali, quia re ipsa non verbo impleri hæc conditio potest. Denique debitorem oportet esse paratum soluere, *l. quod si 10. D. hoc tit.* Ergo veniisse cum sacco quandoquidem in potestate illius est quando agat, *l. 5. §. vlt. de dol. except.* nec habet hic locum æquitas quæ inducit temperamentum, de quo *in l. quod dicimus 105. D. de solut.* Idque est quod sequitur in Defin.

2 *d. l. 9. §. vlt. hoc tit.* Est enim hoc ex natura pignoratitiæ actionis vt detur ad omne id, quod interest debitoris, *l. si creditor 5. C. eod.*

3 *L. si pignore 22. § si prædo, D. eod.* iunct. *d. l. 9. §. penult.*

4 *L. quamuis 6. §. 1. eod.*

5 Ob eámque causam optimum consilium est ad eludendam huiusmodi verbalem debitoris oblationem, vt creditor quoque verbo dicat paratum se accipere, quia vbi facto opus est, verba non sufficiunt, ne alioqui verbis tollatur obligatio, quæ non fuerit contracta verbis *contra l. an inutilis 8. §. acceptum, D. de accept.* Et vero si non sufficit præsentem, offerre fideiussorem, *d. l. quod si 10. hoc tit.* quanto minus proderit offerre pecuniam, quæ non sit præsens?

6 *L. obsignatione 9. C. de solutionib. l. qui mutuam 56. §. 1. D. mandat.*

7 Quia solutio est facti *l. consilio 9 §. vlt. D. de curat. fur.*

8 *L. si soluturus 39. D. de solut. l. vlt. D. de leg. commiss.*

9 *L si pro patre 10. §. versum, de in rem vers. l. item eorum 6. §. 1. D. quod cuiusque vniuers. nomin. l. nã etsi is, §. vlt. ff. de inoff. test. l. 4. §. tunc in potestate, D. de vsucap.* Sic è contrario interpellatio creditoris licet congruo loco & tempore facta non constituit debitorem in mora, si omissa sit debiti repetendi instantia *l. mora 32. §. 1. de vsur.*

10 *L. nec creditores 10. & l. vlt. C. hoc tit. l. acceptam 19. C. de vsur.*

11 *L. 2. de vsur.* vbi Pap. scribit hoc vulgo receptum esse, vt in actionibus quoque in personam causa omnis ex die litis contestatæ præstetur, quia quale quid est cum petitur tale dari debet.

12 *L. exempto 11. §. qui autem, l. bona fides 50. de act. empt. l. curabit 5. C. eod. l. Iulianus 13. §. veniunt 20. D. eod. l. 2. C. de vsur.*

13 Itaque actio debitori datur, sed non exactio, vt proinde nihil creditoris interesse videatur. Sed tamen vereor ne hæc praxis alia ratione. iuris, quæ sicut non patitur vt quis agat sine actione *l. si pupilli 6. §. vlt de neg. gest.* ita neque vt ex contractu vltrò citróque obligatorio nascatur actio priusquam is, qui agere vult, contractum ex parte sua prior impleuerit & conditioni satisfecerit, sub qua ius dat actionem, *d. l. Iulianus 15. §. offerri, D. de act. empt. d. l. acceptam 19. C. de vsur.*

DEFINITIO III.

Pignoratitia indiuidua est etiam in personis heredum siue debitoris siue creditoris.

EX pluribus creditoris heredibus, qui totum pignus solus possidet, pignoratitia in solidum conueniri potest, [1] nec eo magis præscriptione longissimi temporis iuuabitur, ad remouendum ius offerendi quod pro parte coheredis perso-

nam

Source : BIU Cujas

nam tertij poſſeſſoris gerere videatur. [2] Nam imo vero ſi ex hereditatis diuiſione eã rem poſſideat, cenſendus eſt totam habere iure hereditario, cum quantum ex coheredis portione hereditaria in ea re accepit, tantum ipſe viciſſim de ſua coheredi præſtiterit in iis bonis, quæ ad coheredem peruenerunt. [3] Sed etſi iure prælegati rem illam nactus ſit, quo demum caſu partem à ſeipſo capere intelligitur, partem à coherede,[4] idem tamen iuris eſt, vt pignoratitia in ſolidũ conueniri quandocunque poſſit. [5] Eſt enim pignoris ius indiuiduum,[6] cúmque ſit ille vnus ex heredibus creditoris, talem ab eo ſuſcipi & agnoſci obligationem neceſſe eſt, qualis in ipſius creditoris perſona fuit. Neque enim ex heredum perſona aut numero poteſt obligationis conditio immutari, [7] aut rei obligatæ pars vna diuerſo ab alia iure cenſeri in perſonã eius, qui ipſe creditor eſt, licet non niſi pro parte. [8] Et vero ſicuti creditor ab initio partem pignoris accepturus non fuit, qui totam rem ſibi pignori dari voluit,[9] ita nec cogendus eſt debitor, vt pignus pro parte luat, qui totum debitum offerre cogitur. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Pignoratitia enim datur ad hoc vt pignus reſtituatur, *l. 1. §. creditor, D. de oblig. l. vlt. C. de luit. pign.* Is autem totius rei reſtituendæ facultatem habet, qui ſolus totam poſſidet, *l. ſi poſſeſſor 55. D. de rei vind.*

2 Conſtat enim ius offerendi poſſe per tertium præſcribi *l. 2. Cod. ſi antiq. cred. pign. vend. l. ſi mandato 59. §. 1. D. mandat.*

3 Vnde eſt quod diuiſio permutationis vicem obtinere dicitur *in l. ſi filia 20. §. ſi pater, in fin. D. famil. erciſc.* & emptionis *l. 1. C. commun. vtr. iudic. l. filius quem habentem 24. verſic. compenſato, C. famil. erciſc.*

4 *L. in quartam 91. D. ad l. falcid. l. deducta 58. §. acceptis, D. ad SC. Trebell. l. miles ad ſororem 75. §. 1. de leg. 2.*

5 Nec enim actio pignoratitia dominij mutatione aut extinguitur aut immutatur vt nec hypothecaria, quia perſecutio pignoris nulla ſocietate dominio coniungitur, *l. 1. §. cum prædium 2. D. de pign. l. iuſto 44. §. non mutat, D. de vſucap.*

6 *L. rem hereditariam 65. verſ. idque placebat, D. de euict. leg. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

7 *L. 2. §. ex his, D. de verb. oblig.*

8 Tritum enim eſt vnam eandémque rem diuerſo iure cenſeri non debere *l. eum qui ædes 23. D. de vſucap.*

9 *L. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.*

10 *L. ſi neceſſarias 8. §. ſi vnus, leg. ſolutum 11. §. ſi creditori, ff. hoc tit. leg. quandiu 16. l. vnus ex multis 16. Cod. de diſtract. pign. leg. 1. Cod. de luit. pign.*

DEFINITIO IV.

Pignoratitia nullius temporis præſcriptione ſummouetur.

PIgnoratitiæ actionis ſingulare ius eſt, vt nullius temporis quantumcunque longiſſimi præſcriptione ſummoueatur, [1] quia nec competit priuſquam debitor pecuniam à ſe debitam obtulerit creditori: [2] Abſurdum autem fuerit, adeóque ἀδύνατον prius actionem perimi, quam fuerit nata, [3] vt ſcribemus pluribus SC. 21. 22. 23. 24. ff. de luit. pign. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. pignori 15.* vbi Bart. *D. de vſucap.* Idem Bart. *ad l. cum notiſſimi 7. §. 1. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* Oſaſc. Cacheran. *dec. Ped. 115.*

2 *L. ſi rem 9. §. omnis pecunia, D. hoc tit.*

3 *L. 1 §. 1. D. quib. mod. vſusfr. amit. leg. ſi partem 19. D. quem ſeruit. amit. l. ſi ita ſit ſcriptum 45. §. 1. de legat. 2. l. 1. §. decretalis, de ſucceſſ. edict.*

DEFINITIO V.

Periculum monetæ debitæ, nec obſignatæ quamuis oblatæ ſpectat ad debitorem.

SI debitor, qui pignoratitiam actionem inſtituit, pecuniam debitam obtulerit in iudicio nec obſignauerit, ſuperueniens immutatio monetæ ſiue in intrinſeca, ſiue in extrinſeca bonitate, cedit periculo debitoris [1], non ſolum ſi procuratori ad tractandam litem conſtituto obtulerit, (qui vtique ad ſolutionem accipiendam datus non videtur [2]) ſed & ſi ipſi creditori. [3] Quanquam enim oblatio, quæ in iudicio facta eſt, interdum prodeſt, præſertim ad inducendam pignoratitiam actionem, [4] nunquam tamen habet vim ſolutionis, niſi ſecuta riteque facta obſignatione. [5] Hoc vero tum maxime obtinet, cum non niſi ob viliorum monetarum deteriorationem aucta fuit, vt noſtris his temporibus aurei æſtimatio, quia nihil videtur intereſſe debitoris: [6] Cum ſi eadem nummorum corpora nunc habeat, quæ habebat oblationis tempore, eadem ipſa nunc poſſit ſoluere, [7] ſin ea conſumpſerit, æqui conſulere debet, quod iis vſus fuerit. Neque enim potuerunt iidé nummi duplicem vſum præſtare, cum ſcilicet in quem ſunt conſumpti, & hunc præterea vt perinde habeantur acſi oblationis tempore ſoluti fuiſſent. [8] Nec aliud erit tametſi creditor integros totius medij temporis fructus ex iudicati auctoritate retinuerit, pignore fortaſſis in antichreſim dato. [9] Non enim poteſt induci compenſatio fructuum pignoris cum ipſo debito aut aliqua ſortis parte, ſed tantum cum vſuris debiti, [10] quarum longe diuerſa ratio eſt, & acceſſionis illius quæ ob monetarum deteriorationé præſtaretur. [11] Licet enim augeat quantitatem, ſed ſortis potius pars quædam eſt [12] nec acceſſionum iure cenſeri debet. [14] *Ita Senatus* in eadem cauſa 16. Cal. April. 1593.

1 Tanquam qui ſit dominus pecuniæ quam debet, *leg. 1. in princip. D. de liber. legat.* periculum enim caſuum fortuitorum ſpectat ad dominum, *l. quæ fortuitis 5. C. de pign. act. l. contractus 23. in fin. D. de reg. iur.*

2 *L. hoc iure 86. D. de ſolut. l. ſed ſi tantum 13. de pact.* ob idque nec tranſigere poteſt, *d. l. ſed ſi tantum.* iunct. *l. tranſactionis 7. C. de tranſact.* Litis enim tantum dominus eſt poſt litem conteſtatam *l. procuratoribus 22. & ſeq. C. de procur.* ſed non rei quæ in litem deducta eſt.

3 *Arg. l. ſi ſoluturus 39 D. de ſolut.*

4 Vt ſcripſimus *Deſin. 2 §.*

5 *L. acceptam 19. C. de vſur. l. obſignatione, C. de ſolut. leg. qui mutuam 59. §. 1. D mandat. l nec creditores 10. & l. vlt. C. hoc tit.*

6 Nec enim vera & realis eſt hæc mutatio monetæ, vt pluribus ſcripſi in tractatu de variis nummariorum debitorum ſolutionibus.

7 Fit enim hoc caſu ſolutio in ea bonitate & qualitate, quæ fuit tempore contractus & de qua conſequenter tunc à contrahentibus cogitatum fuit. Verba rerúmque contractus ſemper referenda ſunt ad tempus contractus, niſi aliud ſonent *l. Rutilia 69. D. de contr. empt.* Adde textum meliorem *in l. creditorem*: ſic enim legendum eſt *non debitorem*, alias *leg. Paulus 90. de ſolut.* vbi additur quod magis eſt, etiam in alia forma nummos accipere cogendum creditorem, ſi non ex ea re damnum aliquod paſſurus ſit.

8 Sunt enim nummi ex earum rerum genere quæ primo vſu conſumuntur, *l. 2. l. 5. & paſſ. D. de vſufr. ear. rer. quæ vſu conſum.* quod autem ſemel conſumptum eſt nullum amplius vſum præſtare poteſt.

9 Antichreſis enim eſt cum creditor mutuum habet vſum pignoris tanquam in vicem vſurarum, ſicut & debitor vtitur pecunia creditoris, *l. ſi pecuniam 33. D. hoc tit. l. ſi is qui 11. §. 1. D. de pign. & hypoth.*

10 Cum fructus pignoris in antichreſim dati pertineant ad creditorem vice vſurarum, *d. l. ſi is qui, §. 1. l. ſi ea pactione 14. C. de vſur.*

11 Quod vulgo augmentum monetæ vocant.

12 Ideo enim debetur ne alioqui damnũ patiatur creditor, & minus ei reddatur, quam debeatur, ſi ſolutio fiat in nummis qui ſint deteriores, non autẽ vt creditor lucrũ ſentiat *d. l. 99. de ſolut. l. eleganter 24. §. qui reprobos, D. hoc tit. l. cum quid 3. D. de reb. cred.* Nec enim videtur reddi pecunia quæ deterior redditur, *l. 3. §. 1. D. commod. l. 1. §. ſi res depoſita 16. D. depoſit.*

13 Quo tamen nomine & iure acceſſionum cenſentur ſemper vſuræ *tot. tit. de vſur. fruct. & omnib. acceſſ. & mor.*

DEFINITIO VI.

Qui obſignauit pecuniam debitam, non ideo tanquam liberatus poſſeſſionem pignoris à ſe dati capere propria auctoritate poteſt.

LIcet obſignatio vim ſolutionis habeat ad pignoratitiam actionem inducendam, [1] non tamen facere poteſt vt debitor propria auctoritate poſſeſſionem pignoris nanciſci poſſit, quam in creditorem tranſtulerat: [2] quia cum nec aliter valeat obſignatio quam ſi creditor oblatam ſolutionem recuſauerit [3] ſine cauſa, [4] prius eſt vt conſtet fuiſſe illum in mora ſolutionis accipiendæ, quam vt pro ſolutione haberi obſignatio debeat. [5] Itaque de eo ante omnia pronunciandum eſt, [6] nec permittendum debitori vt in cauſa propria ſibi ius dicat. [7] *Ita Senatus* pro Michaële Tolen, contra Guillielmum Armengeat Prid. Non. Maij 1595.

1 *L. nec creditores 10. & vlt. C. hoc tit.*

2 Sicut nec creditor per conuentionem vel præſidialem iuſſionem debiti cauſa res debitoris poſſidentis aufferre pro ſuo arbitrio poteſt,

Source : BIU Cujas

l.pen.eod. l.3. C. de pignor. vbi dicitur etiam, creditores, qui non reddita sibi pecunia conuentionis legem exercent ingressi possessionem, vim quidem facere non videri, attamen auctoritate iudicis possessionem adipisci debere.

3 Obsignationem enim semper debet præcedere oblatio solutionis ex parte debitoris, & mora in accipiendo ex parte creditoris, *d.l.10. & vlt.C.hoc tit.l.acceptam 19.C.de vsur.l.4 §.vlt.& l vlt.D.de leg.commiss.*

4 Quid enim si obligatio facta sit incongruo loco vel tempore? Hoc casu nec oblatio valebit nec oblationem secuta obsignatio, *l. si soluturus 39. D.de solut.l.mora 32. D.de vsur.l.cum filiusfamilias 49.§.vlt. D. de verb. oblig.*

5 Fatendum enim est obsignationem non esse reuera solutionem, sed tantum solutionis iure censeri, *l.obsignatione,9.C.de solut.* quibus verbis cum fictionem quandam significemus, apparet non aliter inducendam eam esse quam si veritati locus esse non possit. Ad hoc enim debitor obligatus est, vt soluat, non vt obsignet, nec æquum est eum prius liberari quam fecerit idipsum quod debet. Vt vero liberetur per obsignationem inductum est ex mera necessitate ne aliter posito iure in potestate creditoris futurum sit, vt nunquam debitor liberetur, scilicet si ab eo nolit accipere solutionem. Atqui placuit certis modis obligationes sicut contrahi, sic & dissolui, *l.obligationum fere 44.§.placet, D.de oblig.& act.* quia cum obligatio sit iuris vinculum, vt ex definitione ipsius constat, & ita minuat quodammodo ejuis Romani libertatem, nunquam pateretur iuris ciuilis legislator eam contrahi, si non posset etiam dissolui inuito quoque creditore. Nam & inde est quod impossibilium nulla contrahi potest obligatio, *l.impossibilium 185. de reg. iur.* quia dissolui numquam posset. An ergo necessaria erit obsignatio in omni casu oblationis, vt oblatio effectum habere possit? Minimè, sed tunc tantum cum agetur de tollenda obligatione siue sortis siue vsurarum. Nec enim hac parte differentia vlla est, cum tandiu debeantur vsuræ sortis, quandiu sors ipsa debetur, *d.l.10. & vlt.C.hoc tit.l.si creditrici 6. C.de vsur.* Cæterum si agatur non de tollenda obligatione, sed tantum de implenda conditione aliqua, vt puta ad inducendam pignoratitiam actionem, vel ad excludédam quasi Seruianam, sufficiet oblatio sine obsignatione, quia sufficit conditionem haberi pro impleta, licet reuera non impleatur, *d.l. acceptam 19.C.de vsur.* habetur autem pro impleta ex parte debitoris quoties per creditorem steterit ne imploretur per veram solutionem, *l.iure ciuili 24. D.de cond. & demonstr. l.in iure 161. de reg. iur.* Sed & aliquando euenit vt nec oblatio ipsa necessaria sit, sed sufficiat nihil posse imputari ei, qui non obtulit: forte si non fuit persona cui posset afferre, & certet de damno vitando, maximè vero de pœna vt in specie *l.vlt. D.de leg.commiss.* iunct. *l.4.§.vlt.eod.* Nec enim illius *l.vlt.* sensus is est, vt emptor, qui non habuit cui statuto die pecuniam offerret, ob hoc sit liberatus per obsignationem sæculi, præsertim nulla secuta depositione, ob idque nec dubitandum est quin ad pretij non soluti vsuras semper teneatur, sicut & cæteri emptores qui rem sibi venditam acceperunt, nec pretium soluerunt *l.curabit 5. C.de act.empt.l.2.C.de vsur.* sed vt ei prosit defuisse venditricem, hactenus ne in venditionis legem commisisse videatur, Eum namque liberatum non esse ex eo constat quod eadem lex ponit denunciatum à fisco ei fuisse ne solueret venditrici. Cur vero ei denunciatum hoc nisi tanquam debitori debitricis? Ergo hi gradus diligenter sunt distinguendi, an agatur de tollenda obligatione, vt eo casu requiratur solemnis obsignatio, siue de sorte tractetur, siue de vsuris, an de implenda conditione aliqua: vt tunc sufficiat oblatio, an denique de impediendo ne qua conditio contra debitorem impleatur, vt hoc casu nec oblatio necessaria sit si nemo fuerit cui offerri potuerit, *vt in l. 17. §.si pupillo, D.de vsur.* Iunge *Desin.39. D.de vsur.* Sufficit enim hoc casu per debitorem non stetisse, licet nec creditor ipse moram contraxerit, quam vtique non potest videri contraxisse is, cui nihil vnquam oblatum fuit. An igitur si agatur de inducenda actione & implenda conditione, adeoque de tollenda obligatione, nec sit persona cui debitor offerat, nullo modo debitori succurremus? Imo hactenus succurremus, vt ei liceat adire iudicem competentem, & ex eius decreto pecuniam, quæ debetur, ibi vbi iudex præceperit obsignatã deponere. Sic enim fiet vt perinde valeat obsignatio non tantum ad sistendum cursum vsurarum, sed etiam, quod non est difficilius, ad dissoluendam sortis obligationem, quam si solemnis oblatio præcessisset, *d.l.si creditrici 6.& d.l. acceptam 19.C. de vsur.* Sanè quantum interfit an quis dicat se paratum soluere, an vero pecuniam re ipsa offerat, constat ex *l.pen.D.de rescind.vend.* vbi Bart. notat nunquam impediri alienationem & subhastationem ex eo solo, quod debitor dicat se paratum offerre pecuniam, sed requiri vt ea offeratur realiter & vere.

6 Scilicet an ritè & solemniter facta sit obsignatio, id est, seruatis seruandis nimirum totius debiti in pecunia nec reproba nec deteriorata, & post oblationem congruo loco & tempore factam omnia præsentibus testibus. Hæc enim ferè sunt, in quibus tota obsignationis solemnitas consistit, *d.l.obsignatione, d.leg si soluturus, d.l acceptam.* iunct. *l.si creditrici 6. l.ex prædiis 11.C.eod.de vsur.l.qui Romæ 122. in princ. de verb.oblig.*

7 Id enim semper exosum habet legislator & suspectum, vt quis in causa sua ius sibi dicat *l.1.D.quod legat.l.extat 13.D.quod met.caus.* tum quoque ex conuentione id liceret *d.l.2.C.de pign.* ne scilicet occasio rixæ & tumultus detur *l.non est singulis 176. de reg.iur.*

TIT. XIX.

QVOD CVM EO QVI IN alien. potestat.

DEFINITIO I.

Filiusfamilias heres patris pro quo contraxerat, quamuis non sit heres nisi cum beneficio inuentarij, tamen etiam pendente instantia discussionis prouisionaliter condemnandus est sub satisdatione.

FILIVSFAMILIAS patris mercatoris institor merces emerat,[1] proprioque chirographo promiserat curaturum se, vt pretium per patrem intra certum tempus solueretur.[4] Defuncto post diem patre necdum soluto prerio, idem filius heres institutus hereditatem ipsius quasi suspectam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat.[3] Placuit tantisper dum bonorum hereditariorum excussio peracta nõ est moram ab eo fieri creditori non debere,[4] sed statim, & quod magis mirum est, inauditis etiam cæteris creditoribus condemnari filium oportere.[5] Non quidem proprio nomine, cum pro patre & eius iussu obligatus proponeretur,[6] sed ita vt ex hereditate solueret,[7] præsertim quam ipse opulentã & idoneã literis ad eundem creditorem scriptis testatus esset,[8] cum onere tamen satisdationis,[9] ne si forte hereditas soluendo non esset cæteris creditoribus iniuria fieret.[10] Itaque vt de crediti iure & ordine disputaretur, ad excussionis instantiam remitti actorem debere visum est[11] adiudicata ei tamen per fiduciæ duntaxat speciem debitæ pecuniæ quantitate.[12] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Denaud. Lugdunensi, contra Henricum Pic.[5] Cal. Dec. 1593.

1 Ex qua causa mercium emendarum constat posse filiumfamilias à patre suo huic negotiationi præpositum institorem mutuam quoque pecuniam vtiliter accipere propter acceptæ pecuniæ speciem tabernæ negotio mixtam, vt loquitur Papin. *in l.pen.§.taberna, D.de inst.act.* licet regulariter filiusfamilias ex causa mutui non obligetur efficaciter ob exceptionem SC. Macedoniani *l.1.& tot.tit.de SC.Maced.D* & C.Extra quam causam certum est obligari filiumfamilias ex quocunque contractu & quidem in solidum, *l si quis cum 44.D.de pecul.l.tam ex contractibus 57. D.de iudic.*

2 Quibus verbis videbatur filius pro patre quodammodo fideiussisse, quod vtique facere ei licet hactenus saltem vt teneatur in quantum facere potest etiam post mortem patris, quamuis ei heres non extiterit, *l.si ex alio 9.C.hoc tit.l.filiusfamilias 18.C.de fideiuss.l.si dubitet 10. §. filiusfamilias, D.eod.l.1.in fin.C.de filiofam.minor.l.si paternam 8. C.ad SC. Velleian.l.2.§.quod ait prætor, D.qui satisd cog.*

3 Quo beneficio, quã sæpè hodie abutantur heredes, præsertim domestici, & qui in hereditate sub mortis tempus pro arbitrio grassandi facultatem habuerunt, quotidiana experientia compertissimum est.

4 Cum duplici iure obligatus esset tam ex sua persona tanquam fideiussor patris, quàm ex persona defuncti, cui solus extiterat heres.

5 Contra quam tamen solitum sit obseruari, vt scribemus *ad tit. de bon.auct.iud.possid.*

6 Et quamuis pro patre fideiussisse videretur, vt diximus, *n.2.* non tamen poterat tanquam fideiussor conueniri, nisi discusso debitore principali, *Auth.præsente, C.de fideiuss.*

7 Beneficium enim inuentarij sicuti non facit quo minus heres vere heres sit, ita nec quo minus ex rebus hereditariis satisfieri debeat iis qui primi veniunt creditoribus, *l.vlt.§.& si præfatam, C. de iur.delib.*

8 Præbebat enim ea res iustam suspicionem, vt dolo malo heredis beneficium inuentarij ab eo captatum videretur ad moram creditoribus faciendam, cum nulla eius vtilitas alia esse possit si hereditas sit soluendo, *d.l.vlt.C.de iur.delib.*

9 De hac pecunia in massam hereditariam redigenda si qui alij creditores essent anteriores, quibus priore loco satisfieri oporteret.

10 Quibus inauditis nihil fieri debebat, quod in eorum dispendium vergeret, *l.nam ita 39 D de adopt.l.etiam 29.§.vlt.de minor.*

11 Vt creditoribus omnibus simul & ex ordine consuleretur, *leg.cum vnus 12. & pass.D.de reb.auct.iud.possid.*

12 Ita enim remedio prouisionalis adiudicationis & satisdationis succurri solet, ne vero creditori mora fiat, néve alius quispiam ex eo peticlitetur, vt *in l.1.in princ.& §.etsi quidam cum seq.& pass.D.si cui plusquam per l.falcid.*

DEFINITIO

DEFINITIO II.

In re per filium familias quæsita patri potentius est ius potestatis, quam conuentionis factæ inter filium & alium quam venditorem.

Filiusfamilias empturus fundum Cornelianum, quem ego emere volebam, promiserat eum se fundum posteaquam emisset mihi eodem subinde pretio venditurum. Secuta emptione si pater intercedat, eumque fundum sibi per filiumfamilias quæsitum velit, dubitari eleganter potest, vtrum conuentionis ius fortius esse debeat, an patriæ potestatis? Quidam putabant conuentionis ius potentius esse debere, postquam placuit ex omnibus contractibus filiumfamilias vtiliter obligari,[1] nec posse patri per filiũfamilias ita quicquã acquiri, vt alia aut meliore conditione sit penes patrem, quam futurum esset penes filiumfamilias, si esset ille capax acquisitionis.[2] Ego cõtra putabã. Quo enim instanti filiusfamilias aliquid acquirit causa castrensis vel quasi castrensis peculij, sic acquiritur per filiũ patri, vt ne momẽto quidẽ tẽporis acquisitio in filiifamilias persona consistat.[3] Dominiũ autẽ patri quæsitũ quomodo potest ab inuito eo discedere[4] Aut cur cogetur filij conuentioni stare pater, qui ipse non contraxit?[5] Illud sane facilius est vt in filiumfamilias qui promissa non impleat detur actio ad id omne, quod interest cum sit vtiliter obligatus.[6] Sed tamen non male adhuc quis dixerit excusandum filiumfamilias, qui paternæ potestatis ius infringere nec possit nec debeat.[7] Nam & in omni promissione tametsi iurata semper exceptam intelligimus potestatem & auctoritatem superioris,[8] ita vt periurus dici non possit, qui quod promisit præstare prohibetur ab eo cui parere habeat necesse.[9] Plane mortuo quandocunque patre quasi cessante impedimento, quod non tam obligationem filij, quam obligationis executionem remorabatur, vtilem & efficacem fieri dicendum est actionem, quæ viuo patre exerceri non poterat.[10] Sed neque patri permittendum est vt patriæ potestatis ius in alterius fraudem exerceat, si cum filiofamilias collusisse dolumque participasse probetur. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. sup. De pact.

1 *L. tam ex contractibus* 57. *D. de iudic. l. si quis cum filiofamilias* 44. *D. de pecul. l. si ex alio* 9. *C. hoc tit.*

2 *Arg. l. si habitatio* 9. *D. quand. dies legat. sed.*

3 *L. placet* 79. *D. de acquir. hered. l.* 1. *D. si quis à parent. manum. sit.*

4 *L. si ego* 9 *§. si res, D. de iur. dot.* vbi quod magis mirum est, hac eadem ratione Vlp. negat conuentionem factam cum defuncto posse effectum habere contra heredem.

5 Tractamus enim de conuentione per filiumfamilias emptorem facta non cum venditore (quo casu non posset pater venditionem diuidere, sed vel totam agnoscere deberet, vel à tota abstinere, *arg. l. vlt. C. de pact. inter empt. l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tut. l. si ita* 39. *in fin. ff. de oper. lib. l. nam absurdum* 7. *de bon. libert.*) sed cum tertio, cui nulla nisi personalis actio ex eo pacto quæri potuit, nec illa tamen ex vendito, quomodo *in l. qui fundum* 75. *D. de contrah. empt. l. si sterilis* 21. *§. si tibi, D. de act. empt. l.* 2. *C. de pact. inter empt.*

6 *d. l.* 57. *iudic.*

7 *L.* 41. *culpa caret* 50. *l. nullum* 109. *de reg. iur.*

8 *Cap. venientes.* vbi gloss. *de iureiur. l. vlt. D. qui satisd. cog.* Bald. *in l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*

9 *d. l. nullum crimen* 109. *de reg. iur.* Periurium enim nunquam est sine dolo vt nec aliud vllum delictum, *l.* 1. *C. si aduers. vend. l.* 1. *C. de reb. cred. & iureiur.* non videtur autem dolo facere qui parere habet necesse, *l. non videntur* 187. *§. qui iussu, de reg. iur.*

10 Ponimus enim filium hunc patri defuncto heredem extitisse, atque ita conuentioni suæ satisfacere posse, alioqui non magis efficax erit actio contra filium mortuo patre, quam eo viuo, nisi vt condemnetur ad id quod actoris intererit, & ita demum si qua aliunde bona habeat, *d. l. si ex alio* 9. *C. hoc tit. l. si dubitet* 10. *§. filiusfamilias D. de fideiuss.*

13 Parum enim refert an dolo quid fecerit is, qui contraxit alieno iuri subiectus, an vero is, cui per alium acquiritur, *l.* 4. *§. in hac exceptione* 17. *D. de dol. mal. except.* Et semper dolus patris est vindicandus etiamsi contra filium ipsum admissus fuerit, *leg. Imperator* 50. *D. ad Senatusconsultum Trebellianum. leg. si superstite* 5. *Codice de dolo*, quanto magis igitur si admissus sit contra tertium? Denique malitiis & dolo nunquam indulgendum est, *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*

TIT. XX.

AD SC. MACED. ET de ratihab.

DEFINITIO I.

Ratihabitio non retrotrahitur, quæ fit post præstitum tempus, nec quæ in præiudicium tertij aut re non integra.

RATIHABITIO sicuti mandato comparatur,[1] ita eo tempore fieri debet, quo fieri posset id ipsum quod ratum habetur. Alioqui sera est & inutilis.[2] At nec si congruo tempore facta sit, semper tamen vtilis est & efficax, nimirum si medio temporis curriculo ius alteri quæsitum proponatur.[3] Nec enim vnquam in præiudicium tertij retro trahitur[4] propter medium inhabile, quod, vt nostri solent dicere, impedit coniunctionem extremorum,[5] facitque ne liber sit recursus.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Monsain Iean & D. d'Iuonne, 16. Cal. Iulij, 1588.

1 *L. si pupilli* 6. *§. item quæritur, de neg. gest. l. licet verum* 56. *D. de iud. l.* 1. *§. sed & quod alius* 14. *D. de vi & vi armat. l. vero procuratori* 12 *§. fin. D. de solut. l. semper* 60. *l. hoc iure* 152. *§. in maleficiis, de reg. iur. l. ei qui* 7. *in fin. C. quod cum eo qui in alien. potest l. vlt. C. hoc tit.*

2 *L. pen. D. rat. rem haber. l. cum filiofamilias* 5. *in fin. princ. D. quis ord. in bonor. poss. seruet.*

3 Gloss. ordin. *in c. ratihabitione, de reg. iur. in* 6. Afflict. *dec.* 335. *n.* 12. & alij quos refert Osasc. *dec. Ped.* 119. *n.* 25.

4 Ne in alicuius potestate sit alterius tertij ius lædere, quod nunquam ferendum est, *l.* 1. *§. vlt. l. qui balneum* 9. *§* 1. *vers. si modo leg. potior* 11. *in princ. D. qui potior. in pign. hab.*

5 *L. si ego*, 9. *§. si res, D. de iur. dot.*

6 Itaque quod dici solet ratihabitionem reducere negotium ad illud tempus, quo contractum fuit, *d. l.* 6. *§. item quæritur de neg. gest. l. donationes* 25. *ad fin. C. de donat. int. vir. & vxor.* non potest hoc casu locum habere cum res non est integra. Tiraq. *De retract. gentil.* in verb. *intra annum*, §. 1. *gloss.* 10. *num.* 85. vbi multos citat, itémque Osasc. *d. dec.* 119. *num.* 23. *& seq. &* 28.

DEFINITIO II.

Iudicium à falso procuratore institutum non potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo.

INde fit vt, si falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero abfuerim, non possit pro te ferri sententia, quamuis tu falsi procuratoris factũ ratum habueris, siue ante, siue post sententiam, si non à tempore ratihabitionis secutæ ex integro fiam contumax.[1] De iudic. Defin. 8.

1 Potest enim fieri vt ideo abfuerim, quia sciebam falsum procuratorem eum esse, qui tuo nomine contra me agebat, & ideo non posse me ex ea causa fieri contumacem, sed ius meum durare, *arg. l. sicut* 8. *§. non videt. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.* Et sanè cum procurator falsus est non solum iudicium esse non potest, sed neque dici controuersia, *l. licet in princ.* 24. *C. de procur. l.* 1. *C. quib. res iud. non nocet. l. falsus*, 21. *C. de furt.* Neque igitur contumacia vlla videri potest eius, qui liti à falso procuratore institutæ adesse noluit: cum neque actor adfuerit aut per se aut per verum procuratorem, *l. ad peremptorium* 68. *cum seqq. ff. de re iudic.* Itaque peremptorium edictum hoc casu necessario circumducendum est, *l. & post edictum* 73 *§.* 1. *eod.* semel vero circunductum, adeoque quòd in ea causa fuit vt circumduci debuerit, restitui postea non debet ob superuenientem ratihabitionem in præiudicium eius, cui nihil potest imputari. Contumax enim ille tantum est, cui potest imputari cur iudici non paruerit, *l. contumacia* 53. *D. de re iudic.* Falsus autem procurator est, qui vel nullum mandatum habet, vel reuocatum, ab eo qui mandandi ius non habuit. Bald. *ad d. l. licet*, 24. *C. de procur.*

DEFINITIO

DEFINITIO III.

Macedoniani exceptio datur contra creditorem ex mutuo, etiamsi chirographum filij sigillo patris signatum sit. Et quid si contractus fuerit simulatus?

MAcedoniani Senatusconsulti exceptio [1] non eo minus prodesse debet filiofamilias ex causa mutui obligato, quod sigillo patris exquisita per creditorem fraude chirographum filij obsignatum proponatur,[2] si non ex aliis probationibus appareat consensum patris interuenisse. [3] At quid si filiusfamilias ex chirographo conuentus neget sibi creditam pecuniam, dicatque mutui colorem quæsitum à creditrice muliere, vt quasi tanto locupletior facilius illa chirographi exhibitione maritum inueniret? Non idcirco melior erit conditio creditricis. Nam siue audiendus non sit filiusfamilias, qui fraudis ineundæ consilium se habuisse alleget,[4] sola supereſt causa mutui, quæ sicuti scripto probatur, ita SC. improbatur, [5] siue audiendus, eique fides adhibenda sit, cessante Senatusconsulto, subest causa simulationis, quæ impedit ne obligatio contrahatur.[6] Sunt enim hæc longe diuersa, captatum simulationis ineundæ consilium, vt facilius mulier creditrix nuberet & dotem sub mutui titulo constitutam esse. Quo sane posteriore casu, licet non valeret constitutio viuo patre, quoniam esset donatio, [7] quæ à filiofamilias fieri nunquam potest, nec si liberam habeat peculij administrationem: [8] valeret tamen in præiudicium filij, maxime post mortem patris, [9] accedente præsertim iureiurando. Obligatur namque filiusfamilias tam ex contractibus quam ex delictis præterquam ex mutuo & ex voto. [10] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de la Balme & Dominæ Iacobinæ de Mombel, Comitis d'Antremont, Calendas Februar. 1593.

1 Quæ exceptis certis casibus datur filiofamilias ex causa mutui obligato, *l. 1. & pass. hoc tit. D. & C.* item ex aliis causis, si fraus, SC. facta sit, *l. 3. §. iis autem, l. 7. in princ. & §. 1. & 2. D. eod.*

2 Textus est *in l. 2. C. de reb. alien. non alien.* quamuis regulariter ex sigillo probetur aut saltem præsumatur consensus eius, cuius sigillum est, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus*, vbi DD. *de verb. oblig.* nisi appareat signasse quem quasi testem, *l. si pater 6. C. de fideiuss.* Vide text. *in l. fideiussor 26. §. 1.* ibi *cum neque consensu accommodauerit patri aut signo suo. ff. de pignorib. l. Caius Seius 39. ff. de pign. act.*

3 Patris enim consensu interueniente, Macedoniani exceptionem cessare certum est, *l. item si 7. alias l. sed Iulianus, §. interdum, & §. pen. l. si tantum 12. l. filium 14. D. hoc tit.* neque refert an interuenerit ab initio an ex postfacto, *l. vlt. C. eod.* Sed & interuenisse patris consensus intelligitur, si filiusfam. absente patre quasi ex eius mandato pecuniam acceperit, & ad patrem litetas emiserit vt eam pecuniam solueret. Debet enim pater hoc casu, si filij actum improbat, continuo interponere testationem contrariæ voluntatis, *l. filiusfamilias 17. D. eod.*

4 Non enim audiendus est allegans propriam turpitudinem, nisi excipiendo aut replicando, inquit, aduersus participem turpitudinis, Bart. *in l. iusiurandum, 34. §. procurator. n. 5. D. de iureiur.* Vide tamen *l. 4. §. Marcellus, 13. D. de dol. except.*

5 *tot. hoc tit. D. & C.*

6 Simulata enim semper pro infectis haberi debent, *tot. tit. plus valer. quod agit, l. si ex pretio 6. C. si cert. pet.*

7 *L. donari 8. l. cuites 53. de reg. iur. l. donari 29. de donat.*

8 *L. filiusfamilias 7. eod. l. contra 28. §. si filius de pact. l. 1. §. 1 ff. quæ res pign. oblig. pass.*

9 *d. l. si ex alio 9. C. quod cum eo.* Adde etiam fauorem dotis, *l. cum is 32. §. mulier, ff. de cond. indeb. l. si dotare 14. l. vlt. C. ad Velleian.* Iunge *l. si extraneus 33. ff. de iur. dot.* Adde *l. cum dominus 19. §. vlt.* vbi Bart. *de pecul. legat. l. 3. l. constante 21.* vbi glos. *C. de donat.* Idem Bart. *in lege secunda. §. fin. D. solut. matr.* Olasc. *decision. 94. num. 7. 8. 20. 21.* Crauet. *consil. 195. numer. 2.*

10 *L. tam ex contractibus 57. D. de iudic.* iunct. *lege 2. paragrapho 1. de pollicit.*

DEFINITIO IV.

Minor filiusfamilias qui se obligauit pro patre non potest restitui, nec tanquam minor si maior factus debitum adprobauerit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læsus si possit quandoque indemnitatem consequi bonis patris.

FIliusfamilias iussu patris se bonáque sua omnia præsentia & futura pro debito patris Titio creditori obligauerat: cum eo tempore minor esset annis vigintiquinque. Postea maior factus impetrauerat à Principe beneficium respirationis, vt vocant, & annalis ad soluendum dilationis. Mox restitutionem in integrum ex causa minoris ætatis, itémque metus reuerentialis & læsionis.[1] Placuit audiri eum non debere, quod maior factus eiusmodi literarum impetratione debitum haud dubiè adprobasset. [2] At neque læsum se conqueri poterat ob id solum, quod se pro patre obligasset; cum eam pecuniam in rem communem patris & filij versam esse appareret, [3] nec allegaretur adeo inopem esse patrem, vt ex eius bonis indemnitas sperari non posset. [4] Neque enim prohibitum est filiofamilias vt se pro patre obliget, non magis quam patri vt pro filio; sed hoc tantum ne filius pro patre aut pater pro filio conueniatur, scilicet si non se prius obligauit. [5] Multo minus exceptio Macedoniani locum habere poterat in eo debito, quod ex patris non modo voluntate, sed etiam iussu contractum probabatur. [6] *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin, contra N. Godard, 5. Cal. Iul. 1605.

1 *Ex not. in l. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det.*

2 *Arg. l. ad solutionem, 5. C. de re iudic.* Non enim dantur eæ literæ nisi debitoribus debitum fatentibus, vt diximus *in tit. de precib. Imp. offer.* ex Rebuff. *in tract. de liter. dilat.*

3 *Arg. l. vir vxori 27. § mulier & Titius, D. ad SC. Velleian.*

4 Nec enim venit in diuisionem hereditatis aut in collationem id, quod post mortem patris filius ex causa debiti habere intelligitur, *l. pen. D. de collat. bonor.*

5 *L. 1. & tot. tit. C. ne filius pro patr.*

6 *L. 2. & vlt. C. hoc tit. l. si tamen D. eod.*

TIT. XXI.

AD SC. VELLEIAN.

DEFINITIO I.

De Velleiani auxilio dando mulieri, quæ cum filio vendidit rem filij tanquam correa venditionis.

MAter, quæ neque filij curatrix erat, neque ius vllũ in re filij habebat, eam rem vendiderat præsente filio simúlque vendente quasi correa venditionis. Videbatur pro filio fideiussisse potius quam proprio nomine cõtraxisse, quæsito in fraudem Senatusconsulti colore obligationis correorum. [1] Nam quod nimis fortasse generaliter nostris placet, quoties duo correi constituuntur in re & negotio ad alterutrum duntaxat pertinente pro intercessore habendum eum, ad quem res nullo modo pertinet, [2] hoc saltem casu admittendum est, propter iustam suspicionem fraudis Senatusconsulto factæ, cui non aliter occurri potest. [3] Illud multo facilius admitti debet, in dubio præsumendum nihil exemptionis pretio ad mulierem peruenisse videri, ad quam negotium non spectabat: [4] quod & in cæteris correis debendi generale est, [5] quamuis si iuris tationi plus quam nostrorum traditionibus tribuas, nihil omnino refert ad quem ex correis debendi pecunia peruenerit, [6] quippe quorũ obligationi nihil tam sit contrarium, quam vt alius pro alio fideiussisse

iussisse aliterve interceſsisse existimetur.[7] Ergo in propoſita ſpecie iuuabitur mulier exceptione Velleiani ac ſi pro filio fideiuſſiſſet,[8] nec ipſa tantum ſi conueniatur ſed & hæres eius,[9] præterquam ſi filius ille ſit cum quo vendidit. Hic enim qua fronte auxilium Senatuſconſulti ex perſona matris implorabat,qui ex propria tenetur de euictione?[10] Nam nec mulier Senatuſconſulto iuuari poſſet,ſi filio qui principalis venditor fuit heres extitiſſet,[11] niſi is filius fuit cui ex cauſa minoris ætatis aut læſionis indulgeri reſtitutio debuerit.[12] *Ita Senatus* pro N. Franciſco Denarie contra Bartholomeam de Vallon. Idib. Aug. 1588. Iunge Defin. 1. De contr. empt.

1 *Vt & in l.vir.vxori* 17.§.*mulier & Titius, D.hoc tit.* Sicut enim duo pluréſve correi debendi fieri poſſunt,non tantùm verbis, ſed etiam cæteris contractibus, veluti emptione, venditione, locatione,depoſito, commodato, teſtamento, *l.eandem 7. ff.de duob.reis.* Ita & omnibus his modis poteſt fraus fieri SC.Velleiano per ſpeciem obligationis correorũ.

2 Bart. *ad Auth.ſi qua mulier, C.hoc tit.* itémque *ad l. reos* 11. *D.de duob.reis.* Crauet.qui alios quamplures refert, *conſ.*91.*n.*2. contra quam tamen ſententiam vide quæ ſcripſi *lib.*11.*Coniect.cap.*1.

3 Fraudis enim ſuſpicio ſubeſt quoties mulier ſiue pro alio ſiue cũ alio contrahit, & hoc caſu debet eſſe creditor diligentior in quærendo in quam rem pecunia impendatur, quam ſi ab initio cum ſola muliere contraheret,*d.l.vir vxori* 17.*in fin.primi reſponſi D.hoc tit.*iunct.*l.doli* 19. §.*vlt. D.de nouat.*

4 Crauet. *d.conſ.*91.*num.*2.

5 *L.propter mutuam* 4. *C. de duob. reis.*

6 *Vt* ſcripſi *dict. c.* 1. *lib.*11. *Coniect.*

7 Niſi cum id expreſſimactum eſt,vt *in d.l.reos* 11.*D.de duob.reis.*

8 Nam & pro alio intercedere poteſt mulier fundum vendendo ſiue ſuum,ſiue alienum,vel maximè propter obligationem de euictione, *l.vlt.§.item ſi mulier. D.hoc tit.* Aliud eſt ſi fundum ſuum ſola ipſa vendiderit ſuo nomine quamuis poſtea proprium ſoluerit creditori mariti, *l.*4. *C.eod.*

9 *L.mulierẽ* 14. *in fin.eod.hoc tit.C.*Sanè ius hypothecæ,quod in ea re pro dote aut aliter habuit mulier eiuſmodi venditione remiſiſſe intelligitur,licet non quod ad cætera filij bona, Boër. *q.*23.*n.*9. Vide *Defin.*23. *ſ. de probat.* Senatuſconſultum enim Velleianum,quod improbat venditionem & obligationem, non ſimiliter improbat pignoris liberationem, *l.*1. *D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.* iunct. *l.etſi pignus* 18.*D. quod in fraud.cred.*

10 *L.vindicantem* 17. *ff. de euict. l.cum reus* 14. *ff. de fideiuſſ.* ſecundum eam lectionem & interpretationem,quam docuimus *lib.* 1. *Coniect. cap.*5. Adde *l.etſi is* 10. *ff.de diſtract.pignor.*

11 *d.l.mulierem* 14. *verſ.vnde ſi mater. C.hoc tit.*

12 Reſtitutionem enim in integrum quæ defuncto competit ad heredem tranſmitti certum eſt, *l.non ſolum 6. ff.de in integr.reſt.l.minor.autem* 18.§.*vlt.cum l.ſeq.ff.de minor.l.Pannonius* 86.*de acquir.hered.*

DEFINITIO II.

Non debet iudex auctoritatem præſtare mulieri volenti pro marito, aut alio id facere, per quod futurum ſit vt dos periclitetur.

CVm vxor Titij multo ære alieno laborantis à Senatu peteret vt ſibi liceret hypothecæ dotalis iura remittere quo facilius emptorem bona coniugis inuenirent, ita vt nihil ſibi iuris ſupereſſet in eas res, ex quarũ pretio mariti creditoribus licet poſterioribus ſatisfactum eſſe conſtaret, non putauit Senatus id mulieri concedendum, quæ maritalibus aut minis aut delinimentis coacta non ſatis ſibi caueret,[2] ſed ex iuris ratione omnia æſtimanda, quæ non aliter renunciationes eiuſmodi ratas habet, quam ſi alia ſuperſint marito bona,ex quibus vxori quandocũque dotẽ repetenti ſatisfieri poſſit.[3] Alioqui vel emptores fidem Senatus ſecutos à Senatu decipi neceſſe eſſet,[4] vel Senatum ipſum litem ſuam facere,ac mulieri indemnitatem præſtare,[5] ſi à marito poſtea ſeruare illa non poſſet dotem, quæ omnimodo ei ſalua eſſe debet. *Ita Senatus* in relationibus libellorum,3. Idib. Dec. 1589.

1 Non enim niſi fruſtra id petebatur in eum caſum, quo alioqui Velleiano locus eſſe non potuiſſet,iniquè verò ſi contra SC.auctoritatem id cedere debuiſſet. At Senatus cauere debuit ne quid vel fruſtra vel iniquè decerneretur,præſertim ne tanti Senatuſconſulti quantum Velleian. eſt auctoritas labefactaretur,*arg.l.quidam* 29.§.*vlt. D.hoc tit.l.*5.§.*vlt.ff. de capt.& poſtlim. leg.Imperatores* 30. *de reb.auct.iud. poſſid.alias l.*15. *de priuil. cred.*

2 Sic nouercalia delinimenta dixit Caius, *in l.*4. *ff.de inoff.teſt.* vbi ait huiuſmodi delinimentis & inſtigationibus iudicium corrumpi. Iunge *l.vlt. ff.ſi quis aliq.teſt.prohib.*

3 Sic enim vulgo accipitur quod de hypothecarum remiſſione ſcribit Imper. *in l.iubemus* 29.*C.hoc tit.* quia non valent pacta per quæ fiat deterior conditio dotis, *l.Atilicinus* 17.*ff.de pact.dot.* cum interſit Reip. dotes integras mulieribus ſaluas eſſe, *l.*1. *ff.ſolut.matr. l.intereſt* 18. *de reb.auct.iudic.poſſid.*

4 Quod eſſet iniquum. Semper enim id agere quilibet magiſtratus debet,ne beneficium ſuum cuiquam ſit captioſum aut iniurioſum, *l.Paulus notat* 8.*ff.de præt.ſtipul.* quod & ad ea beneficia pertinet, quæ à principibus conceduntur, *l.*4.*Cod de emancip.lib.l.ex facto* 43.*de vulg.& pup.ſubſtit.* multo minus ferendum eſt vt decipiatur qui fidem publicam ſecutus eſt, *l.*2.*&* 3. *C. de quadr.præſcript.* Idque eſt quod dici ſolet fidem haſtæ fiſcalis facilè conuelli non debere, *l. ſi hypothecas* 8. *Cod. de remiſſ. pign.*

5 *Ex tit.de magiſtr.conuen* quamuis titulus ille ad tutelas pertineat non ad dotes. Nec magiſtratus vnquam faceret litem ſuam,ſed tantum pedaneus iudex, *l.vlt.D.de extr.cognit.& tot.tit.C.de pœn.iudic.qui male iudic.*

DEFINITIO III.

Mulier non iuuatur Velleiano contra emptorem, quem ipſa quæſiit, ſi neque mariti creditor ille ſit, neque ab eo ſubiectus, neque alia ratione color quæſitus ſit in fraudem SC.

MVlier, quæ maior annis vigintiquinque fundum ſuum vendidit,licet ex pretio pecuniam pro marito ſoluerit,[1] tamen Senatuſconſulti auxilium implorare non poteſt:[2] nec ſi aut cum marito ipſo vendiderit,aut ſola quidem,ſed ea lege ab initio dicta vt mariti creditoribus emptor pretium ſolueret.[3] Neque enim interceſſio hæc videri debet, cum mulier non obligetur, ſed de re ſua pro arbitrio conſtituat. Nam nec donanti nec alienanti nec ſoluenti mulieri Senatuſconſultum ſuccurrit, aut noua Iuſtiniani conſtitutio, ſed tantum obligatæ & intercedenti.[4] Præterquam ſi quid in fraudem legis à marito factum probetur, inducto per eum aut per eius creditorem emptore, aut malè perſuaſa muliere vt venderet,ad hoc duntaxat vt interceſſioni color quæreretur.[5] Planè ſi creditor ipſe mariti emptor proponatur, non obſcura fraudis ſuſpicio eſt,contra quam vix eſt vt probatio in contrarium admitti debeat.[6] Sed ceſſante fraudis ſuſpicione nihil cauſæ eſt, cur mulieri hoc ſolo, quod mulier eſt, ſubueniatur,[7] quæ iure communi vſa eſt.[8] *Ita Senatus* pro Iacobo Pic, contra Peronetam Coruat, 15. Calend. Febr. 1590.

1 Nam in muliere minore,quæ læſa eſſet,reſtitutio in integrum locum habere poſſet, *tot.tit.de minor.D.& C.de in integr.reſt.minor.*

2 *L.Senatuſconſultum* 4. *in fin. C.hoc tit.*

3 Dummodo illa ipſa quæſiuerit emptorem,non maritus aut creditor mariti, *l.vlt.§.item ſi mulier.* vbi gloſſ.*D.hoc tit.*

4 *L.*4.*eod.tit.* iunct. *l.ſi pro aliquo* 21. *eod.*

5 Quoties enim colorem interceſſioni quæſitum eſſe conſtat, non poteſt valere quod in SC.fraudem factum eſt, *l.quidam* 29. *in fin. ff.eod.* quæſitus autem color videtur ſi mariti vel alterius creditor fundum ipſe emerit,aut emptorem quæſiuerit, *vt in d.§.item ſi mulier, l. vlt. hoc tit.* vt ſequitur in Defin.

6 Gloſſ. *in d.§.item ſi mulier, d.l.vlt.*

7 Non enim ſemper nec per omnia mulier habenda eſt loco minoris 25.annis circumſcripti,vt paſſim ei ſubueniri oporteat, *d.l.vltim.in princ.* vt intelligamus difficilius ei ſubueniri quam minori. Quanquam nec minori ſemper ſuccurritur,ſed cauſa cognita,ſed vel aduerſarij dolo vel inconſulta ſua facilitate læſus proponatur, *leg. verum* 11.§.*ſciendum l.quod ſi minor* 24. §.1.*D.de minor. l.nam poſteaquam* 9. §. *ſi minor. ff.de iureiur.*

8 Neque enim decipitur qui iure communi vtitur, *l.nihil conſenſui* 116.§.1.*de reg.iur.l.vlt. C.de in integr.reſtit.minor.l.inter eos* 51.§.*pen.D. de fideiuſſor.l.in pupillo* 47.*in fin.de ſolut.*

DEFINITIO IV.

Mulieri etiam ab alio deceptæ non ſubuenitur aduerſus eum, quem ipſa decepit.

ETiam cum mulier maritalibus blandimentis decepta eſt vt pro marito intercederet, ſi eum qui contrahere nolebat induxerit,vt vel pecuniam marito crederet, vel fundum dotalem

dotalem emeret, ex cuius pretio creditoribus mariti satisfieri posset, frustra postmodum legis Iustinianeæ [1] aut SC. auxilium implorat. [2] Certum enim est, deceptis duntaxat non etiam decipientibus mulieribus subueniri oportere. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De qua *in Auth. si qua mulier, C. hoc tit.*

2 Dolus enim, quo maritus ad eam circumueniendam vsus est, non facit quo minus ipsa quoque dolo versata sit in circumueniendo emptore, nec debet dolus mariti nocere emptori qui fuit ipse circumuentus tantum abest vt dolo quid fecerit, *l. 4. item quaritur 20. ff. de doli mal. except.*

3 *L. 2. §. sed ita demum l. si decipiendi, 30. D. hoc tit.* Idémque in aliis obtinet, vt ei quæ dolo malo aliquid fecit numquam succurratur, *l. cum post mortem 43. §. 1. vers. præterea, D. de admin. tut. l. auxil. 37. §. 1. D. de minor. l. 2. C. si minor. se maior. dixer.*

DEFINITIO V.

Qui mandante muliere vel minore soluit vero creditori mulieris vel minoris, contra quem restitutio impetrari poterat, secutus est.

QVi mandante muliere ei soluit bona fide, apud quem mulier pro viro aliove contra SC. intercesserat, non idcirco Senatusconsulti exceptione repellendus est, quasi & ipse contra Senatusconsultum fecerit. [1] Sufficit enim mulieris indemnitati hactenus consultum esse, quod aduersus primum creditorem saluam habet, non tantum exceptionem sed etiam actionem, rescisso cõtractu per in integrum restitutionem, [2] nisi malit aduersus eum agere pro quo intercesserat, siue maritus ille sit, siue alius. [3] Nam & cum quis creditori minoris soluit, contra quem restitui minor in integrũ poterat si postmodum restitui minor velit, non aduersus eum qui soluit, sed in eum cui solutum est restitutionem impetrare debet. [4] Nec ad rem pertinebit quod eo forte tempore soluendo is esse desierit: [5] cum ab initio vtiliter solutum sit, nec curiosus esse debuerit in quam causam pecunia impenderetur, is qui minoris fidem secutus est. [6] Atqui nemo dixerit mulieris meliorem quam minoris causam esse debere. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Alioqui nemo cum fœminis contrahet, cum ignorari possit quid acturæ sint aut quid antea egerint. Imo tunc SC. locus est, cum creditor scit mulierem intercedere, *l. si mulier, 11. in fin. & l. seq. l. bona fide 27. D. hoc tit.*

2 Mulier enim quæ contra SC. intercessit habet condictionem aduersus eum cui soluit, *l. quamuis 8. §. interdum eod. tit.*

3 Nec enim auxilium vnum mulieri competens adimit ei ius cõmune, ex quo datur fideiussori actio mandati contra eum pro quo fideiussit, si mandatum interceserit, aut saltem negotiorum gestorum si nihil mandatum fuerit, *leg. ex mandato 20. §. 1. l. si fideiussor 29. & pass. D. mandat.* Text. est *in l. pen. D. hoc tit.*

4 Non enim potest videri malè rem minoris gessisse is qui soluit ei cui tunc reuera minor erat obligatus, *arg. l. si mulier 31. C. de minor. l. doli 19. vers. diuersum si iam,* in illis verbis: *quamuis adhuc possit restitui aduersus priorem creditorem, D. de nouat.*

5 Initium enim spectandum est non euentus, tum etiam cum de minoris restitutione tractatur, *l. 3. § scio l. verum 11. § item non restituetur & seq. D. de minor.*

6 *d. l. doli 19. in fin. de nouat.*

7 Est enim è contrario melior conditio minoris quam mulieris, *l. vlt in princ. D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Mulier iuuatur Velleiano contra suum fideiussorem etiamsi soluerit ille ita, vt repetere non possit, quia poterat etiam ille eadem exceptione se tueri.

MVlieri, quæ apud alienum creditorem intercesserat & fideiussorem dederat, competit exceptio SC. non tantum aduersus creditorem si ab eo conueniatur, sed etiam cõtra fideiussorem si forte is creditori vel inuita vel inscia muliere soluerit, móxque solutam pecuniam à muliere repetere velit. Duplex enim hic intercessio est, [1] & vtraque aduersus SC. facta. [2] Ita fiet vt in damno fideiussor moretur, vtique si sic soluerit ne posset repetere. [3] Alioqui habebit condictionem indebiti, cum exceptione perpetua tutus fuerit, [4] nimirũ exceptione Velleiani quam constat non minus mulieris fideiussoribus, quam ipsi mulieri competere. [5] Quæ ratio facit vt tanto magis contra eum quoque mulieri subueniendum sit, cum sibi imputare ille debeat cur vltro soluerit creditori, quem exceptione iusta, adeoque perpetua potuit summouere. [6] *Ita tractatum est* ex tempore 13. Cal. Iul. 1590.

1 Vt & *in l. quamuis 8 §. si mulier apud Primum, D. hoc tit.* de cuius loci sententia & emendatione scripsimus *lib. 18. Coniect. 1. c. 1.* Adde *l. doli 19. §. diuers. est in muliere, D. de nouat.*

2 Omnes enim mulierum obligationes, quæ pro alieno debito factæ sint, Senatus improbat, *l. 2. §. pen. D. hoc tit.* Alioqui parum esset quod iuuaretur mulier contra creditorem, si non iuuaretur etiam contra suos fideiussores, ne per medias eorum personas ipsi creditori soluere cogi videretur, *l. 5. D. de lib. leg.* qua de causa etiam fideiussoribus mulieris pro alio intercedentis per hoc SC. subuenitur, *l. si vxor 15. C. hoc tit. leg. cum lex 46. de fideiuss.* Idemque est etiamsi fideiussor non pro muliere se obligauerit, sed pro alio, ex mandato tamen mulieris, *l. si fideiussores 6. leg. si decipiendi 30. §. 1. D. eod.* Imo vel sola pignoris nedum fideiussoris datio faciat intercessionem, *d. l. quamuis 8. in princ. eod.*

3 Puta si prudens & sciens omiserit exceptionem, quam sibi competere sciebat, *Ex reg. l. cuius per errorem 53. de reg. iur.* iunct. *l. si fideiussor 29. §. non male, ff. mandat l si quis negotia 23. D. de neg. gest.*

4 *Ex reg. l. qui exceptionem 40. l. si non sortem 26. §. indebitum l. ex his omnibus 54. D. de cond. indeb. l. qui hominem 34. §. vlt. D. de solut.* Intelligenda tamen est hæc regula de exceptione, quæ sit inducta fauore excipientis, qualis est Velleiani, non de ea quæ odio creditoris, qualis est Macedoniani. Illa enim non parit condictionem, vt explicat Marcian. *in d. l. qui exceptionem.* iunct. *l. sed etsi 9. §. pen. D. de SC. Maced.*

5 *d. l. si vxor 15. C. hoc tit.*

6 *dict. leg. si quis 23. D. de neg. gest. d. l. si fideiussor. 20. in princ. &* §. 1. *D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Mulier, quæ sollicitauit & quæsiit creditorem non facile iuuanda est Velleiano, etiamsi facta sit correa debendi cum marito.

CVm absente viro mulier creditorem solicitasset, vt sibi pecuniam crederet, ac creditor mulieris nomen bona fide secutus esset, placuit non esse Senatusconsulti Velleiani exceptione repellendum, siue pecuniam eodem marito absente mulier accepisset, tum pro eo impendisset, [1] siue postea simul cum viro contraxisset, ac vterque pecuniam sibi creditam esse in solidum professus esset. [2] Nam siue dicas præsumi totam pecuniam ad virum peruenisse, tanquam ad potentiorem, siue quod verius est, ad quemlibet ipsorum pro æquis portionibus, [3] vix est vt non habeat decipiendi animum mulier, quæ creditorem vrget vt obligationem tanquam idoneã admittat, tametsi sic faciat illa intercedendi animo. [4] Iam enim suprà diximus deceptis duntaxat non decipientibus mulieribus subueniri oportere: [5] nec odiosam esse creditoris causam, nisi cum apparet id eum scientem dolo malo egisse vt mulier intercederet, [6] aut per calliditatem fecisse aut consensisse, vt ex eius persona obligatio sumeret exordiũ. [7] Quandiu tamen de mulieris dolo non apparet, credendum est intercessionem mulieris, licet iusiurandum accesserit, [8] contra SC. factam esse [9] ob idque nec pendẽte lite condemnari mulier debet, quæ paratum pro se habeat iuris communis auxilium, [10] nec rursus statim absolui cum in eo sit vt cõdemnari debeat, si quid ab ea dolo malo factum probabitur. Itaque ante omnia de facti veritate inquirendum erit, & in aliud tempus differenda sententia. [11] Absolutionem tamen à iureiurando statim à muliere impetrari necesse est, ne obster ei periurium, propter quod in ipso litis primordio debeat condemnari. [12] *Ita Senatus* in causa N. Matrat. Idib. Dec. 1590.

1 Nam qui bona fide personam mulieris in contrahẽdo secutus est, ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione Senatusconsulti non submouetur, *l. bena fide 27. in princ. D. hoc tit.* Alioquin nemo cum fœminis contrahet ne quidem bona fide, cum ignorari possit quid postea sint acturæ, *l. si mulier 11. eod.* iunct. *l. ait prætor, 7. alias l. etsi sine, §. quæsitum in fin. D. de minor.*

2 Quo casu facti essent vir & vxor duo rei debendi, vt & *in l. vir. vxori 17. §. vlt. D. hoc tit.*

3 Secundum

3 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. 1. §. hoc tit. DD. ad §. tranſgrediamur, l. ſi cum dotem 22. D. ſolut. matr.*

4 Animus enim ille latet, nec imputari poteſt ei qui cum muliere contrahit, cur neſciuerit quo animo accederet illa ad contrahendum, *d. l. ſi mulier 11. & d. l. bona fide 27. D. hoc tit.* Imo vt ſit locus SC. neceſſe eſt quod creditor ſciat eam intercedere, *l. imo 12. & l. 4. eod. tit.*

5 *L. 2. §. ſed ita demum l. ſi mulier 23. l. ſi decipiendi 30. in princ. D. hoc tit. l. fœminis 18. C. eod. l. in eo 110. §. vlt. de reg. iur.* vbi proculdubio legendum eſt, *defraudantur*, non vt vulgo *defendantur*, quod monuimus alio loco.

6 *d. l. imo, 12. D. hoc tit.* cum aliis ſ. cit. iunct. *l. vir vxori 17. in princ. eodem.*

7 *Vt in l. quamuis 8. §. ſi cum eſſem penult. leg. Scia 28. §. 1. D. hoc tit. l. cum ad eas 19. C. eod.*

8 Qua enim facilitate mulier intercedit, eadem & iurat, nihilque eſſet facilius, quam huiuſmodi commento interponendi iuriſiurandi fraudem facere Senatuſconſulto, quæ tamen ne vlla fieri poſſit, ſummopere cauendum eſt, *l. quidam 29. §. vlt. D. hoc tit.* Solet etiam iuſiurandum ſequi naturam & regulam contractus in quo interponitur, *l. vlt. C. de non num. pecun.*

9 Qui enim dolum allegat eum probare ſemper debet, *l. quoties 18. §. qui dolo D. de probat. l. dolum 6. C. de dolo.*

10 Quoties enim quis mulierem corream debendi cum marito accipit, ſuſpectam habere debet interceſſionem & ideo diligens & cutioſus eſſe debet in faciendo, vt probare quandoque poſſit in quam rem verſa ſit pecunia, *d. l. vir vxori 17. in princ. & §. vlt. D. hoc tit.* quamuis alioqui creditor contrahens cum perſona non ſuſpecta non debeat eſſe curioſus *l. doli 19. in fin. D. de nouat.*

11 Vt faciendum ſemper eſt cum facti quæſtio eſt obſcura. Ex facto enim ius oritur, *vulg. l. ſi ex plagis 52. §. in cliuo. dict. ad leg. Aquil. l. vt reſponſum 11. C. de tranſact.*

12 Exceptio enim periurij ſemper obſtat iure pontificio ei, qui agit contra proprium iuſiurandum quod ſeruari poſſit ſine diſpendio ſalutis æternæ. *c. debitores & paſſ. Extr. de iureiu.* Vide Teſſaur. *Dec. Ped. 222. & ſeqq.*

DEFINITIO VIII.

Mulier quæ ſe pro marito egeno obligauit de pecunia in cauſam alimentorum familiæ conuerſa, non iuuatur Velleiano.

NOn eo minus pro marito interueniſſe mulier videtur, quod mutuam pecuniam acceperit ad ſeipſam communeſque liberos exhibendos: [1] Cum ea res ad onus mariti pertineat, [2] niſi probetur non habuiſſe maritum vnde ſe ſuoſque aleret. Eo namque caſu inhumanum certe ſit fame perire mulierem, [3] nemine haud dubie cum ea contracturo, [4] ſi ius ita conſtituatur vt ei non liceat ſe ſuaque obligare in cauſam adeo non ſolum vtilem, ſed etiam neceſſariam. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſus in alia ex tempore tractata Cal. Iuniis 1591.

1 Fit enim hoc caſu mulier pauperior pro marito, quod ſufficit ad inducendum Velleianum, *l. 3. l. ſi pro aliquo, 21. D. hoc tit.*

2 Ad quem certum eſt pertinere omnia onera matrimonij, *l. ſi filia 20. §. hoc amplius l. Pomponius 35. D. famil. erciſc.* iunct. *leg. ſi maritus 46. eod. l. actione 65. §. vlt. D. pro ſocio 66.* ob eámque cauſam ſolet marito dos dari à muliere, *l. dotis 3. ff. de iur. dot. l. pro oneribus 20. C. eod.* Iunge *l. ſi quis pro vxore 21. ff. de donat. int. vir & vxor.*

3 Quis enim iudex propitiis auribus mulierem audiat volentem alij imputare, cur eam cum liberis ſuis maritóque fame perire paſſus non ſit, *arg. l. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.* Nemo ſiquidem culpam alij obiicere poteſt in eo facto, ex quo ipſe lucrum ſenſerit, *l. cum in fundo 78. §. quod mulier, 2. eod.* Nec videtur mulier hoc caſu facta pauperior, *l. 13. l. 25. D. hoc tit.*

4 Atque ne id eueniat vel mulierum ipſarum intereſt maximè, *leg. ait prætor 7. alias l. etſi ſine §. quæſitum, ff. de minor.* alioqui quod in earum fauorem conſtitutum eſt in earundem odium retorqueretur, contra *leg. nulla 25. ff. de legib. l. ſancimus 7. Cod. ad SC. Trebell. l. 5. §. 1. in fin. C. de ſecund. nupt.*

5 Siquidem ex huiuſmodi cauſis placet dotem poſſe ſolui mulieri adeoque filiæfamilias, etiam conſtante matrimonio, *l. mutus, 73. §. 1. D. de iur. dot. l. quamuis, 20. D. ſolut. matr.*

DEFINITIO IX.

Mulieri ne ſe cum marito obliget quatenus ſit interdictum: Et an abſolutio heredi mulieris quæ contraxit & iurauit ſit neceſſaria?

QVanquam non ſemper mulieri prohibitum eſt ne ſe cum marito obliget, ſed ita ſi & pro marito & animo intercedendi obligari velit: [1] Præſumptio tamen eſt, ſi egenti marito & vxori ſimul credita ſit pecunia, totâ videri mulierem eam ad maritum peruenisſe, [2] ideoque videri eam intercedere, ſiue in ſolidum ſe obliget, [3] ſiue in viriles, [4] & conſequenter non valet obligatio, [5] niſi proponas iuratam, Interueniente namque iureiurando ſequimur iur. pontificium, [6] & propter iuriſiurandi auctoritatem contractum valere admittimus, [7] non ſolum hactenus vt neceſſaria ſit abſolutio propter metum periurij, [8] ſed etiam vt reſtitutionem in integrum ex ſcripto Principis ad reſcindendum contractum impetrari ſit neceſſe. [9] Proinde licet heredi mulieris quæ contraxit & iurauit non ſit abſolutio neceſſaria, qua iuriſiurandi vinculum, quod ad incurrendum periurij pœnam attiner, perſonale eſt: [10] erit tamen beneficium reſtitutionis omnino neceſſarium vt contractus reſcindatur. [11] *Ita tractatum eſt* ex tempore Cal. Iun. 1591.

1 *L. 1. & tot. tit. D. & C. Nouell. 134. vt nulli iudic. liceat haber. loci ſeruat. cap. 6. de interceſſ. mulier.* Vnde ſumpta eſt *Auth. ſi qua mulier, Cod. hoc tit.* Paul. Caſtr. *conſ. 41. lib. 1.*

2 Boër. *quæſt. 33.* Vide *Def. 8. §. de iur. dot.*

3 Tanquam correa debendi, *vt in l. vir vxori 17. §. mulier & Titius D. hoc tit.*

4 Quod euenit cum vir & vxor ſimul obligati reperiuntur ſimpliciter non tanquam correi debendi, *lege reos 11. paragrapho cum tabulis ff. de duobus reis.* Iunge *leg. Paulus reſpondit eos 43. de rei vindicatione.*

5 Ex Iuſtiniani conſtitutione, *in dict. Authent. ſi qua mulier.* Hoc enim ille addidit ad Senatuſconſultum Velleianum, quod mulieri dabat in exceptionem duntaxat, *lege ſecunda, tertia & paſſ. Codice eodem.* Sic namque accepta ſunt verba illa Senatuſconſulti, *neve in eas actio detur*, vt non detur efficax, ſed per exceptionem elidatur, *lege 2. §. 1. l. 6. l. ſi mulier, 23. ff. eod.* iunct. *tit. ff. quar. rer. act. non det.* Ideo fortaſſis quod quæſtio illa, an interceſſio facta ſit magis facti quam iuris, eſſe videatur poſsitque fieri vt malit mulier vti iure communi, *lege penultima & lege vltima. §. penult. eod.* Et ſanè fuit æquiſſimum melioris conditionis eſſe mulierem quæ pro marito ſe obligauit, quam quæ pro alio, vel hoc ipſo quod facilius eſt vt eam decipiat maritus quam alius, vnde & iam olim ante Velleianum ita ius erat ne pro marito vxor poſſet intercedere, *l. 2. in princ. ff. eod.* Iunge *l. 4. in fin. eod.*

6 Iure namque ciuili certum eſt contractum initum contra leges non confirmari iuramento, *l. non dubium 5. in fin. C. de leg.*

7 *Cap. cum contingat. Extr. de iureiur. cap. 4. de pact. in 6. contra gloſ. in d. auth. ſi qua mulier.*

8 Cum poſſit iuſiurandum hoc ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ, *c. debitores & paſſ. eod. tit. de iureiur.*

9 Vt euenit quoties iuſiurandum valet non tantùm ad inducendam exceptionem periurij, ſed etiam ad confirmandum contractum, vt in *auth. ſacramenta, C. ſi aduerſ. vendit.* iunct. *l. 1. eod.*

10 *Notat. in d. c. cum contingat. & paſſ. Extr. de iureiur.*

11 Quod ſecus eſſet ſi iuſiurandum non faceret, vt contractus ipſo iure teneret, vt in caſu de quo Decius *conſ. 537. num. penult. & vlt.* poſt Alex. *conſ. 59. viſo inſtrumento, lib. 1. & conſ. 151. viſo themate verſ. tertius caſus, lib. 7.*

DEFINITIO X.

Mulieri ſuccurrendum ne fiat indotata etiamſi iurauerit, ſed ei abſolutio & reſtitutio neceſſaria eſt.

QVid tamen ſi ex ea obligatione mulier ob inopiam mariti fiat indotata? [1] Dubitari non poteſt quia hoc caſu enormiſſima læſio interuenire videatur: [2] ex qua inferri ſolet probatio doli re ipſa interuenientis, quem rurſus noſtri dolo, vt vocant, ex propoſito æquiparare ſolent. [3] An igitur ea res faciet vt neque reſtitutio, neque abſolutio à iureiurando neceſſaria ſit? Et ſunt qui ita putent, illa potiſſimum ratione moti, quod obligatorium non ſit iuſiurandum quoties dolo, vel vi vel metu extortum eſt, [4] ſicut nec quid contra bonos mores præſtitum. [5] Verum longe alia ratio eſt doli ex propoſito interuenientis, alia eius qui ex ſola enormiſſimæ læſionis probatione inducitur, [6] vt ex eo apparet, quod poſt edictum Diui Emanuelis Philiberti 7 tranſactiones ex cauſa prioris doli reſcinduntur, ex cauſa poſterioris non item. Itaque tutius fuerit, & abſolutionem à iudice eccleſiaſtico, & reſtitutionẽ ex reſcripto Principis impetrare. [8] Eoque paſſim iure Senatus noſter vtitur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nullam enim actionem habere videtur qui eam habet, quam debitoris eludit inopia, *l. nam ù, 6. D. de dolo.*

2 Nec tantum læsa videtur mulier sed etiam respub. cuius interest saluas esse dotes, *l. 1. solut. matr. l. interest, 18. de reb. auct. iud. possid.*

3 Ita nostri *ad l. si quis cum aliter 36. de verb. oblig.* latè Decius post alios *cons. 189. num. 6. & 7.*

4 *L. cap. cum contingat. & pass. de iureiur.* Alex. *cons. 196. num. 3. lib. 6.* Dec. post alios *cons. 532. ad fin.*

5 *Cap. non est obligatorium de reg. iur.*

6 Dolus enim personalis longè odiosior est, vt scripsi in *Decad. de error. pragmat.* plerisque locis.

7 De quo edicto scripsimus *Defin. 10. ℣. de transact.*

8 Vt & quoties dubitatur an contractus alioqui nullus iureiurando confirmatus sit, vt apud Alex. & Dec. locis cit, *Def. praced. n. vlt.*

DEFINITIO XI.

Si mulier indigeat restitutione contra intercessionem factam pro marito oneratur probatione, quod maritus non sit soluendo, secus si nulla egeat restitutione, puta quia non iurauerit.

IMplorata verò à muliere eiusve herede aduersus intercessionem, aut pignorum dotalium remissionem iuratam in integrum restitutione, ad eius onus pertinebit, vt probet maritum illiusve hæredem, si quis est, aut hereditatem soluendo non esse : [1] non quasi possit ei obiici exceptio non factæ excussionis, quæ creditoribus pignora sequentibus obiici solet; [2] cum quandiu renunciatio rescissa non est negari non possit quin per eam extincta sit pignoris obligatio [3] sed vt hoc ipsum sciatur an ex parte mulieris interuenerit læsio, quo causam dare debeat restitutioni, non enim læsa videretur si ei aliunde satis cautum esse posset. [4] Quod si iusiurandum nullum interuenerit, sicuti nulla opus est restitutione, [5] ita ex contrario probandi onus incumbet creditori qui pignoris remissione nitetur : [6] quandoquidem non aliter lex patitur eam emissionem à muliere fieri, quam si appareat ex aliis mariti bonis indemnem eam seruari posse. [7] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. infr. De remiss. pignor.

1 Qui enim restitutionem in integrum petit cum sit actor debet probare id, quod est fundamentum restitutionis, *l. nam postquam 9. §. si minor. De iureiur. notat. in l. 1. C. si aduers. cred.*

2 *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Pignoris enim remissio fauorabilis est & extra causam SC. Velleiani, *l. quãuis 8. in princ. D. hoc tit. l. 1. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. et si pignus 18. D. qua in fraud. credit.*

4 Cum nihil eius interfit à quo suum consequatur, dummodo nullam dotis iacturam sentiat, idémque in minorum etiam restitutionibus seruatur, *l. cum mandatu 23. D. de minor.*

5 Quia contractus ipso iure non tenet, *l. 2. C. de præd. minor. l. 3. C. si aduers. tib.* propter Iustiniani constitutionem *in d. l. auth. si qua mulier, C. hoc tit.*

6 Semper enim probatio incumbit ei qui dicit non qui negat *l. 2. D. de probat.*

7 Not. *communiter ad l. iubemus, 21. Cod. hoc tit.*

DEFINITIO XII.

Mulier non potest restitui aduersus creditorem, ex cuius pecunia dimisit priorem creditorem apud quem etiam intercesserat, nisi prior etiam contractus rescindatur.

MVlier, quæ pro filio intercesserat apud creditorem bonaque sua omnia obligauerat, [1] cum in eo esset vt bonorum suorum & filij, quæ ipsa pro dote habebat obligata, distractionem pati cogeretur, [2] mutuam cum filio pecuniam acceperat ab alio, apud quem vt & apud priorem creditorem ex posterioris pecunia dimissum intercesserat. [3] Cum aduersus posteriorem hunc creditorem postulasset restitutionem ex rescripto Principis, quasi Velleiano iuuari deberet, visum est non esse audiendã, quod quãdiu de prioris creditoris iure non disputaretur, dubitari nõ posset quin ea pecunia in rem mulieris versa videretur. [4] Præsertim cũ posterior hic creditor prioris iura & actiones ex cessione nactus esset, inque locũ eis successisset. [5] Quod si inspecto negotij initio [6] iusta aliqua causa fuit, propter quã mulieri succurri oporteret, debuerat illa aduersus priorem creditorem restitutionem petere non contra posteriorem, [7] cui nihil imputari potest, & ex cuius pecunia prior dimissus fuit. [8] *Ita Senatus* pro Francisco Bernard mercatore Lugdunensi, contra Antoniam Rauot, 12. Cal. April. 1592.

1 In quo duplex erat intercessio, nam & pignoris datio facit intercessionem, *l. quamuis 8. D. hoc tit.*

2 Nec enim pignoris distractionem impedire debitor potest, siue proprio nomine sit debitor siue alieno, *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

3 Itaque certum erat vtroque contractu factam esse à muliere intercessionem pro filio, vt & *in d. l. quamuis 8. §. si mulier apud primum, D. hoc tit. & in l. doli 19. §. diuersum est in muliere D. de nouat.*

4 Huius rationis pondus totum in eo consistit, quod intercessio à muliere facta etiam contra Velleianum nihilominus valet si sit confirmata iuramento. Adeo vt sit mulieri necessaria eo casu non tantùm absolutio, sed etiam restitutio in integrum, vt scripsimus *Defin. 9. ℣. eod.* Ergo non impetrata restitutione verum est, pecuniam hanc posterioris creditoris in rem mulieris versam esse, ex qua causa cessat Senatusconsultum etiamsi ab initio facta sit intercessio, *lege aliquando decima-tertia, lege si pro aliquo vigesima-prima. D. hoc tit.* Iunge *leg. si pupilli 66. de solut.*

5 Quomodo facilè potest succedere quisquis ex pecunia sua priorem creditorem dimittit, si præsertim de eo expresè conuenerit, *leg. 1. & tot. tit. C. de his qui in antiq. cred. loc. succed. l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Quod semper inspiciendum est in contractibus, *l. si tantum 12. D. de SC. Maced. l. si procuratorem 8. in princ. D. mandat.* maximè in restitutionibus *l. 3. §. scio, l. verum 11. §. item non restituetur D. de minor.*

7 Aut saltem contra vtrumque simul, quod tutius fuisset, *l. in causa 12. in fine principij D. eod. tit. de minor.* Præsertim concurrente vtriusque iure in personam posterioris creditoris propter factam ei à priore cessionem.

8 Qui enim proprios creditores ex aliena pecunia dimisit, pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, siquidem non absumitur quod in corpore patrimonij retinetur, *leg. idem seruandum 72. de legat. 2.* Erit vero tanto æquius Senatusconsultum hoc, si ponas priorem creditorem fuisse soluendo. Habet enim mulier condictionem *l. 8. §. interdum D. hoc tit.*

DEFINITIO XIII.

Cum quæritur an valeat remissio pignorum dotalium, inspiciendum est tempus restituendæ dotis : Probandi tamen onus mulieri incumbit, præsertim si renunciauerit cum iureiurando.

MVlieri quidem constante matrimonio licet remittere ius pignoris sibi pro dote competentis in certis bonis mariti, dummodo supersint marito alia, vnde mulieris indemnitati possit esse consultum : [1] Sed si post eam pignoris remissionem maritus lapsus sit facultatibus, ita vt eo tempore quo de dotis restitutione agitur, satisfieri mulieri non possit, humanius est vt pignorum remissio ab initio inutilis fuisse intelligatur, [2] vtpote per quam deterior facta sit dotis conditio aduersus iuris ciuilis regulas, quæ omnes huiusmodi improbant pactiones, [3] sed eas præcipue quæ fiunt constante matrimonio, [4] ne alioqui mulieris inconsulta facilitas iacturam ei dotis inferat. [5] Sed quid si contendatur an eo tempore mariti bona sint soluendo, vxore negante, creditore vero affirmante? Incumbet onus probandi mulieri, quia creditor, in cuius fauorem renunciatum est iuri hypothecæ, fundatam habet intentionem, [6] cum non teneatur nisi in subsidiũ, & ita demum si mulier ex renunciatione læsa sit, [7] præsertim vero si mulier cum iureiurando renunciauerit, vt necessaria sit in integrum restitutio, quemadmodum supra scripsimus. [8] Nam pendente iudicio restitutionis contractum tenere necesse est. [9] Quid si mulier, vt in promptu probet mariti bona soluendo non esse, paratam se dicat iis omnibus cedere recepta dote? Non erit sufficiens probatio, cum fieri possit, [10] vt longe preciosiora sint bona, nec tamen creditor in ius mulieris possit succedere, quod dotis debitæ numerationem non habeat in expedito. [11] *Ita Senatus* in causa Dominæ de la Cuille, & Dominæ de Charrin, Prid. Non. Iul. 1593.

1 *L. iube*

Source : BIU Cujas

1 *L.iubemus 21.C.hoc tit.cap.peruenit,de empt.& vendit.*Boër.*q.23. n.9.* vbi addit duplicem exceptionem,nisi mulier iurauerit,& nisi in renunciatione dixerit se certam esse, quod alia mariti bona sufficiant, sed neutram exceptionem Senatus noster probat, præsertim petita per mulierem in integrum restitutione.

2 Afflict. *decis.Neapol.313.* vbi vide.

3 Per quas scilicet fit deterior conditio dotis. Melior enim fieri potest,deterior non potest *l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.* nisi in eum casum quo interuenerint liberi & morte mulieris solutum sit matrimonium *l.2.eod.tit.* vel diuortio culpa mulieris facto *l.1.§.1.D.de dot.prælog.* iunct. *l.3. C.de pact.conuent.*

4 Quo tempore interdicti sunt omnes contractus inter coniuges, per quos contractus fiat vnus ex iis pauperior,& alius locupletior *leg.5. §.concessa,l.si id quod 28. §. si quas, de donat. inter vir. & vxor.* iunct. *l.vxor 55. vers.non enim eod.*

5 Quam mulieri saluam & integram conseruari non tantum mulieris interest, sed etiam reipublicæ *l.1. D.solut.matrim.l.interest 18.de reb. auct.iudic.possid.*

6 Et quidem ex iure communi,cum huiusmodi renunciatio expressim permissa sit *d.l.iubemus.*

7 Hæc enim exceptio & interpretatio adhibetur vulgo à nostris *ad d.l.iubemus.*

8 *Defin.9. §. hoc tit.*

9 *Cap.suscitata. Extr.de in integr.restit.notat.ad l.vnic.C.de restit.in integr. postul.*

10 Probatio enim quoties necessaria est,debet fieri ex mediis necessariis & concludentibus, *l.non hoc 4. C.vnd.legit.l.neque natales 10.l.ad probationem seruitutis 22. C.de probat.*

11 Non enim semper facilis est nominis emptio,cum numeratio totius debiti non sit in expedito, *l.si dubitet 10.in princ.D.de fideiuss.*

DEFINITIO XIV.

Cessat Velleianum in causa dotis per mulierem promissæ ei, qui alioquin vxorem ducturus non fuit.

INtercessionem mulieris pro dote factam non pertinere ad SC. Velleianum indubitati iuris est,nec solum si mulier sui iuris & arbitrij proponatur, [2] Sed & si nupta, quæ reuerentia maritali adactam se dicat, vt de suo dotem promitteret ei, quam dotare maritus debuerat. [3] Neque enim prætextu maritalis reuerentiæ [4] decipi eum oportet,qui non aliter fortasse vxorem fuerat ducturus,[5] nisi minæ probẽtur aut verbera: [6] quo sane casu æquius esset succurri mulieri, quam marito etiam ignoranti. [7] Nunquam enim quod per vim metúmve gestum est ratum haberi debet. [8] Sed si contracto iam matrimonio pro dote, quam alius dare debuit, mulier se obligauerit; licet nihil vetet constante matrimonio dotem & augeri & constitui, [9] Velleiano tamen locum esse verius est, quia nec tantus esse debeat fauor dotis,quæ contrahendo matrimonio causam non dederit,[10] nec dicere possit maritus se deceptum, qui antequam mulier quicquam promitteret iam duxerat vxorem. [11] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Charrin, & Dominæ de la Cuille, Prid. Non. Iul. *1593.*

1 *L.si dotare 12.l.vlt.C.hoc tit.* vbi & alios casus notat Gothofr. in quibus cessat Velleianum, nempe fauore libertatis, *l.pen. eod.* si mulier renunciauerit Velleiano *ex l.iubemus 20.eod.* iunct.*l.vlt. §.pen. D.eod.* si pretium intercessionis accepit *l.antiquæ 23.C.eod.*si secundo cauerit post elapsum iam biennium. *l. si mulier 22. eod.* si denique alium receperit, *l.si sine 5. in fin.l.fœminis 8. eod.* Quibus adde si in rem suam intercesserit, *l. 3. ff. eod.* aut si cum pro alio intercessisset postea pecuniam in rem suam verterit, *l.aliquando 13. eod.*

2 Id est, quæ nec filiafamilias nec nupta sit.

3 Puta filiæ etiam communi *l.vlt.vers.vtramqae igitur, Cod.de dot. promiss. l.neque mater 14. C.de iur.dot.*

4 Tametsi metus reuerentialis soleat interdum attendi ad excludendum consensum saltem voluntarium *l.1.§.quæ onerand.* vbi Bart. & cæteri. *D.quar.rer.act.non det l. penult. D.de furt.l.7. §.1.* vbi Bald. *quod fals. tut.*

5 *L.si donaturus 9. §.1.de cond.caus.dat.l.Titia 62. in fin. D.de iur. dot.l.5. §.pen. D.de doli except.*

6 *L.ad inuidiam 6.* vbi Bart. *C.de his quæ vi metúsve caus.gest.sunt.* Obserua tamẽ ex probatione minarum ita demum probari metum,si factæ sint & probentur in specie. Dec. *cons.189. n. 17.* Metum vero, qui semel illatus probetur, non purgari ex actu vllo sequenti, quamuis ex interuallo tamdiu durat eadem causa metus,puta inter coniuges,quamdiu durat idem matrimonium. Dec. *cons.468.n.23. & seqq.& cons.609. n.11.& 12.* post Bart. *ad l.si ob turpem, D.de contract.ob turp.caus.*

7 Ignorantia enim vnius quantumuis iusta,non debet alteri esse captiosa *l. quod autem 6. §.si quid cum pupillo qua in fraud. cred. l. cum heres 11. de diuers.temp.præscript.*

8 *L. si mulier 21. §. 1. quod met.caus.*

9 *L.vlt.C.de donat.ante nupt.& l.pen.eod.§.aliud quoque.*Nouel.97. *de æqual. dot.*

10 Fauor enim dotium æstimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum, *l.cap.19. de rit.nupt.d.l.1. D.solut.matrim.*

11 Dum ne dolus aliunde vllus probetur,vt *in l.in princ.de dol.except.*

DEFINITIO XV.

De priuilegio mulieris pignus remittentis.

IN muliere consentiente, vt res sibi vel pro dote vel alio nomine obligata alteri obligetur, aut vendatur,aut donetur,singulari iure receptũ est vt non nisi quod ad eum pertinet,cuius fauore facta renũciatio est,sibi præiudicet,adeo vt aduersus alium quemlibet possessorẽ perinde hypothecariã exercere possit,ac si ius hypothecæ numquam remisisset.Sic enim placuit Iustiniano,[1] vtnec ad alias personas,nec ad alias res,[2] quam de quibus nominatim actũ est, renũciatio extendatur,quod in cæteris creditoribus hypothecaria iura remittentibus diuersum est. [3] Sed illud multo singularius & mirabilius est, si verum esset, quod nostris placet, hoc etiam speciali iure [4] vti mulierem, vt si non expresse remiserit ius hypothecæ, non videatur ex eo solo tacitè remisisse, quod pignus alteri obligari aut in alium transferri consenserit, sed potius intercessisse,vt proinde iuuanda sit Velleiano.Sic enim illi ex eo moti quod Africanus quodam loco [5] scripsit, si mulier dixisset sibi rem dotis nomine obligatam, & creditor curasset ei pecuniam dotis solui, quo idem pignus acciperet, & cum mulieri etiam pecunia credita deberetur, si possessor creditor aduersus eam Seruiana agentem exciperet si non voluntate eius pignus datum esset, replicationem SC.mulieri profuturam ita demum,si scisset etiam aliam pecuniam ei deberi. Sed ego didici longe aliam illius loci rationem esse. Illam videlicet, quod cum mulieri vt pignus remitteret dos tantum soluta esset,non etiam pecunia quam illa crediderat, & cuius quoque nomine eadem res pignoris iure tenebatur, id actum videretur inter contrahentes, vt solius dotis nomine pignoris remissio fieret, propter sublatam ex hac causa personalem obligationem: pro alia vero pecunia credita pignus quidem supereesset, sed ita tamen in eo nouus creditor mulieri præferretur: quæ conuentionis species siue in muliere, siue inter alias quascunque personas, cum neque pignoris remissio sit, [6] neque redditio, [7] neque donatio [8] mera sane intercessio est: quæ vtique esset remissio, si propter nullam specialem huius vel illius debiti causam remissum pignus proponeretur. Itaque non est hac parte separanda mulier à cæteris personis, sed remissio pignoris,quæ fit generaliter ab ea quæ causã habet, limitatam,ne actus operetur vltra agentis intentionem, [9] vt est invulgari nostrorum brocardico. *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 *In l.iubemus 21. Cod. hoc tit.*

2 Boër. *quæst.23. num.9. ad fin.* post Guid. Pap. *cons.156.* incip. *in quadam causa.*

3 Ius enim pignoris simpliciter remissum, quod ad omnes res & personas remissum esse intelligitur, *l.sicut 8.§.1.l.Paulus respondit 12.in princ.quib.mod.pign. vel hypoth.soluit.*

4 Ius enim commune in contrarium est vt pignoris vinculum solutum remissúmque videatur ex eo solo,quod quis cõsenserit vt alij obligaretur, *lege si consenserit 7. lege sicut 8. §.non videtur, lege Titius 9. in fine & pass. D.quibus mod. pign.vel hypoth.soluit.dict.l.Paulus 12.in princip. eod.*

5 Is locus est in *l.vir vxori 17. §.si mulier, D.hoc tit.*

6 Non enim remissum videri potest pignus quod non simpliciter remissum est,sed ex causa limitata & in consequentiam remissæ aut potius extinctæ obligationis personalis, quæ vna tantum erat ex pluribus.

7 Non enim redditur pignus quod pro alio debito remanet obligatum, *l.vnic. C.etiam ob chirograph.pecun.pignor.retin.poss.*

8 Nam neque plena pignoris redditio donatio est, *l.1.§.1.quib.mod. pign.vel hypoth.solut.l.si pignus 18. qua in fraud.cred.* at nec intercessio *l.quamuis 8. in princ. D.hoc tit.*

9 *Ex l.non omnis 19. D.de reb.cred. cum similib.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVI.

Mulier non iuuatur Velleiano si se obligauerit pro marito liberando, qui in carceres detrusus erat ex causa delicti, secus si ex causa æris alieni.

CVm maritus ex causa delicti carceribus mancipatus liberationem ex SC. obtinuisset, sub onere tamen præstandæ satisdationis, nec fideiussorem præ inopia inueniret ad præscriptam vsque pœnæ quantitatem, [1] excepta vxore quæ paratam se diceret fideiubere, quæsitum est, an admittenda esset ad fideiussionem, an vero repellenda tanquam minus idonea propter exceptionem Senatusconsulti Velleiani: [2] placuit admittendam esse, cessareque hoc casu Senatusconsultum, propterea quod honestum sit desiderium mulieris virum non tam à carceribus, quàm à pœnæ corporalis aut infamiæ periculo [3] eximere volentis. [4] Aliud tamen dicendum foret, si ex causa ciuili & pro debito maritus in carceres detrusus proponeretur. [5] Et diuersitatis ratio est, quia pro ciuili debito vir captiuus potest bonis cedere, atque ita consequi liberationem, [6] non item cum ex causa delicti: [7] Item quoniam aliter posito iure facile fraus fieret Senatusconsulto, [8] eo scilicet duntaxat acto per creditorem, vt in carceres maritus coniiceretur, statimque mulier nimio mariti amore vita se spoliaret. [9] At non similiter verendum est ne maritus delictum patrare velit, & carceris incommoda subire, vt vxori fraudem faciat. [10] Qua ratione satisfieri potest iis qui obiiciunt, minus fauorabilem esse debere causam mariti, qui ex delicto quam qui ex ciuili debito in carceres detrusus est. Quod licet vere dicatur, [11] tamen ratione concedendæ vel denegandæ exceptionis quæ ex Velleiano competit, prorsus alienum est. [12] *Ita Senatus* pro Claudio Raboton in relationibus libellorum, 10. Calend. Mart. 1593. & rursus pro Petro Chapelle, 16. Calendas Septembris. Item pro Bartholomæo Duport, Pridie Calend. easdem Septembris. Denique pro Stephana de Plantens, contra Ioannem Ruffin, 3. Cal. Maij 1594.

1 Nec enim semper facile est inuenire fideiussorem, *l. postquam* 5. *§. 1. ff. vt leg. seu fideic. nom. caueat, l. omnes* 33. *§. præterea, C. de episc. & cleric. Nouell.* 88. *de depos. & denunciat. inquil. in §. vlt.* Iunge *l.* 3. *de cust. & exhib. reor.*

2 Generalia enim sunt verba Senatusconsulti Velleian. quæ prohibent ne possit mulier pro alio præsertim pro marito obligari, & ad omnem debiti causam omnemque obligationis speciem pertinentia, nec magis permittitur mulieri maritum suum quam alium defendere, *l. 2. in princ. & § pen. & vlt. D. hoc tit.* Sunt etiam generalia verba constitutionis Iustinianeæ *in Auth. si qua mulier, C. eod.* Itaque vbi lex non distinxit nec à nobis distinguendum videbatur, *vulg. l. de pretio* 8. *D. de public. in rem act.*

3 Quoties enim quis non habet in ære, luere debet in honore, aut si id non sufficiat vel fieri non possit, debet luere in corpore, *l. vlt. D. de in ius vocand. l.* 1. *§. solent. de offic. præf. vrb. l. si quis iniuriam* 35. *ff. de iniur. l.* 1. *§. vlt. ff. de pœn.*

4 Nam ex hac causa etiam dos alienari potest, adeoque constante matrimonio, *l. mutus* 73. *§.* 1. *D. de iur. dot. leg. quamuis* 26. *cum seq. ff. solut. matrim.*

5 Sicque intelligendum, quod in contrarium iudicatum in Gallia fuisse refert Papon. *lib.* 12. *Arest. tit* 9. *§.* 8.

6 *L.* 1. *& tot. tit. C. qui bon. ced. poss.*

7 Vt constat ex locis citatis, *num* 3.

8 Irrita vero esse debent omnia, quæ in fraudem Senatusconsulti excogitata videri possunt, *l. quidam* 29. *§. vlt. D. hoc tit.* cauendumque summopere est, ne his fraudibus via aperiatur, *vulg. l. non dubium* 5. *C. de leg. l.* 4. *C. de excus. tutor.*

9 Cuius etiam periculi metu dicimus, prohibitas esse inter virum & vxorem donationes, ne ob mutuum amorem se inuicem bonis suis spolient, *l.* 1. *ff. de donat. int. vir. & vxor.*

10 Aliam enim pœnam timere deberet, quam carceris, qui nec ad pœnam dari solet, sed ad custodiam, *lege. aut damnum* 8. *§. solent. ff. de pœn.* nisi in casu *l.* 3. *ff. de custod. & exhib. reor.* adeo vt nec vnquam permittatur carceris perpetui pœna, *l.* 5. *C. eod. l. ius incredibile* 6. *C. de pœn.*

11 Nemo enim debet melioris esse conditionis ob id, quod deliquerit, *l. Papinianus* 29. *l. auxilium* 37. *in fin. ff. de minor. l. non fraudatur* 134. *§.* 1. *de reg. iur.*

12 Quomodo iam olim Vlpianus contra Papinianum hic disputauit, *in d. l. Papinianus.* Non enim hic quæritur, quid mariti delicto, sed quid iusto vxoris dolori indulgendum sit.

DEFINITIO XVII.

Non iuuatur Velleiano mulier, quæ ad eludendam executionem, quæ fiebat contra maritum, & vt executori illuderet, obligauit se pro marito.

CAptis in executione iudicati aduersus maritum condemnatum pignoribus, [1] cum in eo esset creditor, vt pignora ex debitoris domo in forum deportari iuberet, [2] mulier depositariâ se constituerat, & promiserat, se, quotiescũque peritum esset, aut pignora illa exhibituram, aut quanti creditoris interforet, soluturam. [3] Si postea ex huiusmodi promissione conueniatur, [4] non est iuuanda exceptione Velleiani Senatusconsulti, eo prætextu, quasi se pro marito obligauerit. [5] Fere enim est, vt in dolo sit, quæ oblata depositi restituendi fide [6] iudicati executionem impedierit, si postea susceptam obligationem in creditoris fraudem damnúmque irritam facere velit. [7] Iam autem sæpius diximus deceptis tantum, non etiam *decipientibus* mulieribus Senatusconsulto subueniri. [8] Nec aliud erit, si probet mulier, non rei traditione, sed sola confessione depositum contractum fuisse. [9] Nihil enim refert, quod ad contrahendam depositi obligationem attinet, cum non nisi per mulierem steterit, quo minus depositum re ipsa contraheretur. [10] Tantoque magis hoc ipso teneri debet, quod non acceperit, quanto sit ex eo euidentius, ius dicentis & iudicatum exequi mãdantis auctoritati illudere eam voluisse. [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Vt fieri solet iure ordinario, *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iud. & tot. tit. C. si in caus. iud. pign. capt. sit.*

2 Pignorum enim captionem sequitur distractio supradictis legibus. Inutile namque esset pignus, quod vendi non posset, *leg.* 4. *ff. de pign. act. & tot. tit. de distract. pign. D. & C.*

3 Atque ita videbatur intercessisse pro marito, cum is non solùm debitor esset, verùm etiam condemnatus. Sed non est ista intercessio, vt sequitur *in Defin.*

4 Scilicet alternatiuè, vt vel pignora exhibeat, vt vendi possint, vel pecuniam, pro qua capta fuerint, soluat.

5 Non tam enim pro marito videtur se obligasse, quam pro seipsa, in eum scilicet casum, quo non exhiberet pignora, quæ penes se deposita fuisse dixisset. Itaque sufficere ei debet, quod possit exhibendo pignora effugere condemnationem. Siquidem in alternatiuis electio est debitoris, *leg. plerumque*, 10. *paragrapho vltimo. D. de iure dotium cum similib.*

6 *Arg. l. is qui se abtulit* 25. *ff. de rei vind. l.* 4. *ff. de re iud. l. Plautius* 1. *ff. de procur.*

7 Licet enim ab initio nihil dolo malo fecerit, nunc tamen facit, cum neque depositum reddere vult, neque soluere, *arg. l.* 2. *§. circa de dol. except.* Rebus scilicet non amplius integris *arg. l. si quis* 8. *de iur. delib. lege mancipiorum* 6. *in fine ff. de opt. legat. lege vltima Codice de repud. hered.*

8 *L. secunda paragrapho sed ita demum, lege si decipiendi* 30. *D. tot. titul.*

9 Etsi enim depositum non nisi re solet contrahi, *lege prima, paragrapho is quoque apud quem de obligat. & action.* aliquando tamen contrahitur confessione rei acceptæ, quod vulgo interpretes vocant depositum irregulare & ciuile, sicut & mutuum ciuile, de quo Doctores *in lege tertia, ff. de rebus creditis.* Fit enim plerumque, vt celeritate coniungendarum inter se actionum vna occultetur, *lege singularis* 15. *eod. tit. l.* 3. *§. pen. de don. int. vir. & vxor.* Nec dubitandum est, quin possit depositum probari ex confessione facta inter easdem partes, licet non contrahi, *l. Publ.* 26. *§.* 1. *ff. depos.*

10 Cum reuera contractum esset pignus iudiciale, quod vtique rursus capi & distrahi potest, etiamsi iam semel fuerit distractum, si pecunia non fuerit soluta. *dict. leg. à Diuo Pio* 15. *§. si post addictum, in fin. de re iudic.*

11 Atque ita apparitorem & eum, cuius nomine fiebat executio, decepisse *leg. si mulier* 23. *D. hoc tit.* iunct. *dicta lege Plautius* 61. *de procur.* Publicè namque interest, non impediri executionem rerum iudicatarum, per quam scilicet rei iudicatæ vigor ad effectum adducitur, *l. pen. C. de exec. rei iud. l. seruo* 65. *§. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* Iunge *l. si pro aliquo* 21. *in princip. & paragrapho* 1. *ff. hoc tit. lege rem alienam* 41. *in fin. ff. de pign. act.*

DEFINITIO

DEFINITIO XVIII.

Mulier potest in integrum restitui aduersus remissionem pignorum dotalium, etiam constante matrimonio ex causa, quando & quomodo.

INterdum euenit, vt aduersus hypothecarum dotalium remissionem mulier restituenda sit in integrum, etiam constante matrimonio,[1] adeoque quod magis mirum est, licet ex cæteris mariti bonis indemnitatem dotis cõsequi possit.[2] Quid enim si minis & verberibus adacta sit ad renunciationem?[3] Constat nunquam ratũ haberi debere id, quod per vim metumve gestum est.[4] In eoque fauorabilior est restitutio, quæ ex hac causa cõceditur, quàm quæ ex capite doli vel minoris ætatis. Nam neque dolus, neque minor ætas quicquam prodest ad restitutionem, nisi læsio interueniat.[5] Vis sola metusve sufficit ad inducendum auxilium Prætoris.[6] Sed & fieri aliquando potest, vt mulierem restitui æquum sit, tanquam læsam, licet maritus adhuc sit soluendo. Finge incipere illum vergere ad inopiam, vt locus sit tempusque cogitandi de dote in tuto collocanda,[7] bona autem, quæ maxime superfunt, non nisi mobilia esse aut ædificia, quorum fructus citra venditionem constare nullus possit.[8] Cum ex contrario pignora, quibus renunciatum fuit, essent eiusmodi, quæ fructuum commodum allatura essent, si durarent;[9] an non mulieris interest, ea potius habere pignora, ex quorum fructibus se, maritum, communésque liberos alere queat,[10] quàm hæc, quæ nec dum possit vendere, nec fructum ex iis vllum consequi citra venditionem? Ita sanè est.[11] Sed an expectabimus, vt de dote, quomodo loquuntur, assecuranda cognitum & pronunciatum sit? Minimè. Etsi enim nihil eius interesse videtur, quandiu nec restitutionem aut assecurationem dotis petit, hoc ipso tamen iam interest, quod in eo res est, vt assecurationem petere quandoque possit, eóque casu futurum sit, vt moretur in damno, si non in integrum restituatur.[12] Planéque iniquum fuerit, non prius posse illam de iure suo experiri ad pristinas hypothecas recuperãdas, quàm assecurationem impetrauerit,[13] vt pendente iudicij tractu,[14] cogatur miserè famem perpeti, longáque egestate laborare.[15] Quamuis non idcirco, quod fuerit in integrum restituta, debeat statim mitti in possessionem pignorum,[16] multo minus in ea retineri, si vel maritus vel alius ex mariti creditoribus contradicat.[17] Assecurationem enim iudicis auctoritate impetratam esse necesse est, priusquam constãte matrimonio quicquam sibi iuris in mariti rebus vindicare vxor possit.[18] Nec aliud erit, tametsi in dotalibus tabulis proponas interuenisse clausulam constituti, cũ pignus constitueretur.[19] Ea namque clausula sicuti accessoria est, ita principalis debiti, id est, dotis naturã sequitur,[20] vt non prius vires suas exerat ad possessionem mulieri parandam, quàm restitui aut in tuto collocari dotem oporteat, habétque clausula constituti in pignore tacitam illam conditionem,[21] quam & actio ipsa hypothecaria, *si debitum non soluatur*.[22] Proinde ante conditionis euentum nullius prorsus vtilitatis est.[23] Cui consequens fit, vt illo etiam casu, quo mulier constante matrimonio necdum petita assecuratione restituenda sit in integrum aduersus pignorum remissionem, nullos ei fructus restitui oporteat,[24] ne quidem eos, qui ab aduersario percepti sint post litem contestatam,[25] quia quamdiu nec restitutio nec assecuratio doris petita est, nihil iuris habet mulier in bona mariti,[26] nisi vt ius pignoris per renunciationem amissum restituatur. Illud sanè omnimodo probare mulier debet, maritum vergere ad inopiam, vt restitutionem mereri possit.[27] *Ita Senatus* in causa Stephanæ Plantens, contra Ioannem Ruffin & Nicolaum Duc. 3. Cal. Maij 1594.

1 Mulieris namque interest etiam constante matrimonio, vt habeat dotem, *l. seruo legato* 69. *§. si testator, in fin. de leg.* 1.

2 Hoc enim aliquando solet impedire restitutionem in integrum, nempe si eius concedendæ ratio tota pendeat ex læsione, vt in specie, de qua diximus *Defin.* 11. *§. eod.*

3 Dixi *Defin.* 14. *num.* 6. *§. eod.*

4 *L. si mulier* 21. *§.* 1. *ff. quod met. caus. & tot. ill. tit. D. & C.*

5 *L.* 1. *in princ. & tot. tit. ff. de dolo, l.* 1. *l. verum* 11. *§. sciendum, & seq. l. quod si minor* 24. *§.* 1. *& pass. ff. de minor. l. nam posteaquam* 9. *§ si minor, ff. de iureiur.*

6 *L. non interest* 5. *& l. vlt. C. de his, qua vi metúsve caus.*

7 *Ex l. si constante* 24 *ff. solut. matrim. l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

8 Id enim aliquando euenire potest, tametsi vsusfructus constitui possit, & mobilium & ædificiorum, vt aliorum bonorum immobilium, *l. vsufructu* 7. *in princ. & §.* 1. *de vsufr.*

9 Sunt enim prædia quædam aliis non solum preciosiora, sed etiam fructuosiora, id est, maioris reditus, *l. si fundus* 13. *in princ. de reb. eor. qui sub tutel. l. si fundum* 92. *de legat.* 1.

10 Hac enim lege permittitur vxori dotem repetere, constante matrimonio, vt ex fructibus maritum & liberos communes alat. *dict. l. vbi adhuc.* Ob idque non euenit hoc casu, quod aliàs solet, vt pignoris fructus imputentur creditori in sortem, nisi contracta sit antichresis, *l.* 1. 2. *& pass. C. de pign. act.*

11 Nam nec facilè semper reperitur emptor pignorum, *l.* 2. *&* 3. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

12 Nam ad inducendam restitutionem sufficit, quod possit quis damnum pati ex eo, quod fecit, licet nullum adhuc passus sit, *d. l. verum* 11. *§. si locupleti in fin. l. minor annis* 40. *in princ. D. de minor.* Inspiciendúmque est non tantum, quod iam euenit, sed etiam quod euenire potest, cum res ordinata est ad casum, vt loquitur Bart. *ad l. si quis domum* 9 *§.* 1. *ver. idem quærit, per illum text. D. locat. l. qui bona fide* 13. *§. cum inter, D. de damn. infect.*

13 *L. aliquando* 13. *§. vlt. l. debitrix* 24. *§ si Senatusconsulto, D. hoc tit.*

14 Iudicium enim omne habet tractum temporis & suas moras, *leg. etiam* 15. *in princ. D. vt legat. nom. caueat, l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

15 Melius namque est ab initio prouidere quàm post vulneratam causam remedium quærere, *l.* 1. *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integ. rest.* in iis præsertim, quæ sunt irreparabilia *l.* 1. *de ventr. in poss. mitt. leg. si neget* 7. *ff. de agnosc. liber.*

16 In integrum enim restitutio reponit omnia in pristinum statum, nec facit meliorem conditionem eius, qui restitutus est aduersus contractum, quàm fuisset antequam contraxisset. Id enim duntaxat reddit, quod abstulerat læsio, *l. sed etsi* 26. *§. quoties, D. ex quib. caus. maior.*

17 Semper enim audiendi sunt ij, quorum interest, si contradicere velint, *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. etiam* 29. *§. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iud.*

18 Hoc enim est, quod dici solet, debere præcedere declaratoriam, quod maritus sit pauper, & quod locus sit assecurationi dotis. Quæ fuit Pauli Castrens. sententia communiter à nostris probata *in d. l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.* de qua dicemus latius *ad tit. de iur. dot.* 7.

19 Quæ clausula non minus potest, quàm realis traditio ad transferendam possessionem pignoris in creditorem, *vulg. l. quod meo* 18. *D. de acquir. possess.*

20 Clausulæ siquidem accessoriæ non debent ampliare, aut alterare, aut mutare principalem dispositionem. Dec. post alios *cons.* 305. *n.* 7. *& cons.* 373. *n.* 14. *ex clem.* 1. *in fin. de prabend. l. vlt. C. de non num. pecun.*

21 Nam & sub conditione possessio transferri potest, *l. qui absenti* 38. *§.* 1. *D. de acquir. possess.*

22 *L. si rem* 9. *§. omnem D. de pign. act. l. aliquando* 13. *§.* 1. *D. hoc tit. leg. grege* 13. *§. etiamsi, D. de pign. l. debitor* 59. *D. ad SC. Treb. l. pen. §.* 1. *de except. rei iudic.*

23 Ex natura omnium actuum conditionalium, qui nec vlli esse videntur, quandiu pendet conditio, *l. qui Roma* 122. *§. Agerius, de verbor. oblig. l. cedere diem* 213. *de verb. signif.*

24 Quamuis enim fructus soleant venire in iudicium restitutionis in integrum, *l. sed & partus* 12. *D. quod met. caus. l. patri* 27. *§.* 1. *leg. minor* 40. *§.* 1. *D. de minor. l. videamus generaliter* 38. *de vsur.* præsertim in *§. item Fauiana*, iunct. *l. restituere* 35. *l. hac verba* 73. *& leg.* 75. *l. vlt. §.* 1. *de verb. signif.*

25 De quorum tamen restituendorum iure multo minus dubitari potest, cum post litem contestatam omnes possessores sint pares, id est prædones, *l. sed etsi lege* 25. *§. si ante, D. de pet. her. l.* 2. *Cod. de fruct. & lit. expens.*

26 Cum obstet ei ratio iuris, quæ non patitur restitui dotem constante matrimonio, nec si maritus velit, quia id obtinet instar donationis quæ prohibita est inter virum & vxorem, *l. vnica, Cod. si dos const. matr. solut. fuer.*

27 Cum sit hoc fundamentum petendæ in integrum restitutionis, præsertim constante matrimonio, *d. l. vbi adhuc.* Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, etiam cum est mera negatiua, Bart. *in l. hoc iure* 10. *vers. do regulam, de verb. oblig. & in l.* 5. *§. docere, per ill. text. D. ne quis eum qui in ius vocat. est vi exim.* Canonist. post D. de sancto Gemin. *in c.* 1. *not.* 2. *de confess.*

DEFINITIO XIX.

Multum interest, an mulier vendat sua bona creditori mariti, an alij, vt soluat pro marito.

NOn iuuatur equidem Velleiano mulier, quæ bona sua Titio vẽdidit, redactamque ex iis pecuniam Sempronio mariti creditori pro marito soluit.[1] Sed si Sempronio ipsi

Source : BIU Cujas

vendidiſſet,& ttadidiſſet ea conditione,vt emptor acceptam pecuniam viro referret, quamuis vindicanti ei poſſit obiici exceptio rei venditæ & traditæ,vtiliter tamen à muliere replicabitur,*ſi ea venditio contra Senatuſconſultum facta nõ ſit.* [2] Idemque eſt, ſi creditor ipſe non per ſe emerit, ſed alium interpoſuerit,quo mulier ea ratione careret re ſua. [3] Nec eo minus iuuabitur mulier Velleiano, quod eius pecuniæ,quæ debebatur, nomine maritus in carceribus detineretur,dummodo ex contractu, nõ ex delicto pecunia deberetur. [4] Dixi *ex delicto*,non autem *ex criminali iudicio*. Fieri enim poteſt, vt contra innocentem actum ſit criminaliter, iſque poſtea abſolutus ſit,irrogata nihilominus,vt plerumque fit, cũ priuatus accuſator nullus eſt,[5] ſumptuum non tam condemnatione,quam iactura. [6] Quo caſu placet,non magis pro liberando eo ſoluendiſque eiuſmodi ſumptibus permitti mulieris interceſſionem,quàm ſi pro ciuili debito eſſet vir in vinculis, [7] cum verum ſit, neque delictum vllum eſſe, neque prohiberi virum, quo minus eorum quoque ſumptuum nomine bonis cedere poſſit, perinde ac ſi ex contractu deberentur. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in l.4.verſic.ſed ſi prædia,C.hoc tit.* iunct. *l.4.in fin.l.ſi pro aliquo* 21 §.1.*D.eod.* [An tamen reſcindi poſſit hoc caſu venditio per in integrum reſtitutionẽ alia quæſtio eſt,de qua vide quæ ſcripſi ad *Def.*22. *n.vlt.*ſ. *de probat.& Def.*27.ĵ.*& Defin.*2.*n.*5.ĵ.*de fund.dot.*]

2 *L.vlt.§.item ſi mulier, D.eod.* Sic enim loci illi conciliandi ſunt diſtinguendo caſum illum, quo idem ſit emptor & creditor ab eo, quo alius ſit emptor, alius creditor.

3 Ferè enim eadem ratio eſſe ſolet eius,qui aliquid facit per ſe, & eius,qui per interpoſitam perſonam,niſi quod perſonæ interpoſitio facit rem magis ſuſpectam, *l.pupillus* 5.§.*ſed ſi per interpoſitam,D.de auct.tut. l.& qui ſub imagine* 10.*C.de diſtract.pign.*Paul.*lib.*2.*ſent.tit.*13.§.4.iunct. *l.vlt.D.de vit.nupt.l.*5.*C.ſi quis alter.l.*2.*C.de rer.her.l.*1. vbi Bar. *Cod.de natur. liber.*

4 Secundum ea,quæ ſcripſimus ſ. *Defin.*16. vbi diſtinximus,an pro debito,an pro delicto in carceribus eſſet maritus, cuius liberandi gratia vxor interceſſit.

5 Procurator enim Principis ſumptus litis nec petit vnquam nec præſtat.

6 Non enim ſic concipitur ſententia,vt, qui eſt innocens, condemnetur in ſumptus litis,quod non ſolùm eſſet iniquum, ſed etiam ridiculum,ſed ita vt ille abſoluatur,ſoluendo tamen ſumptus,quos fieri neceſſe fuit ob hoc ipſum,vt ſciri poſſet,an eſſet abſoluendus.

7 Quod enim placet pro liberando marito,qui in vinculis ſit, etiã dotem impendi poſſe, *l.mutus* 73.§.1.*D.de iur.dot.l.quamuis* 20.*& ſeq. D.ſolut.matrim.* tunc obtinet,cum aliter maritus ſe ab iis vinculis liberare non poteſt, quod hic non contingit,vt ſequitur in Defin.

8 Quoniam enim odio dignus eſt, qui reperitur innocens, quique expenſarum litis adiudicationem cum victoria obtinuiſſet, ſi aduerſarium habuiſſet, *l.eum,quem temerè* 79. *de iud.l.qui ſolidum* 78.§.*etiam, de legat.* 2.

DEFINITIO XX.

Mulier, quæ ſe conſtituit corream debendi pro marito, ſiue ſimpliciter, ſiue cum clauſula, quilibet in ſolidum, *iuuatur Velleiano.*

VIr & vxor iiſdem tabulis ſe obligauerant in certam pecuniæ quantitatem ex cauſa mutui, [1] poſtea defuncto viro vxor eademque communium liberorum tutrix tam proprio, quàm tutorio nomine [2] conueniebatur, vt ſolueret. Viſum eſt, non poſſe illam nomine proprio conueniri interceſſione, propter auctoritatem Senatuſconſulti Velleiani, [3] & Iuſtinianeæ conſtitutionis, [4] cum in rem eius nihil verſum probaretur. [5] Nec mouebat,quòd creditor diceret,non fuiſſe ſe cum viro contracturum,ſi mulier ſe non obligaſſet.Tanto enim magis ex eo apparebat, mulierem interceſſiſſe. [6] Neque hic locum habere poterat,quod dici ſolet, creditorem, qui bona fide mulieris perſonam in cõtrahendo ſecutus eſt ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia geſta ſunt, exceptione ſummoueri non debere. [7] Id enim ad eum pertinet, qui cum ſola muliere contraxit,non ad eum, qui cum muliere aut viro ſimul,aut cum illa ſola,ſed viro præſente.[8] Scire namque debuit fore,vt ex iuris præſumptione pecunia tota ad maritum peruenisſe crederetur, [9] & mulier SC. iuuaretur.Multo minus audiendus ſit creditor, ſi aduerſus mulierem in ſolidum agere velit, quandoquidem etiam inter alias perſonas obligatio diuideretur, tametſi illa etiam vulgaris clauſula adiecta eſſet, *Quilibet in ſolidum*, propter Iuſtiniani conſtitutionem de duobus reis, [10] ſi non beneficio diuiſionis nominatim renunciatum proponeretur.[11] Ergo totius debiti onus ad mariti heredes deferetur. Proinde ita concipienda erit ſententia, vt mulier, quatenus ex propria perſona conuenitur,abſoluatur,nulla tamen expenſarum facta condemnatione, [12] tutorio autem nomine condemnetur cum expenſis, [13] iis nimirum, quæ quod ad liberos,non quod ad matrem factæ fuerint. [14] *Ita Senatus* in cauſa illuſtris D. Iſabellæ de Rochandry viduæ D.Marchionis d'Aix,9.Cal. Dec.1595.

1 Vt & *in l.vir.& vxori* 17.§ *mulier & Titius,D.hoc tit.*

2 Etſi enim dici ſolet, difficile eſſe, vt vnus homo duorum vicem ſuſtineat. *l.ſi plures 9.ff.de pact.* id tamen non eſt nouum, *l.debitor* 59.§. *vlt. ad Treb.l.aduerſus* 30.§.1.*de inoff. teſt.l. tutorem* 22.*D. de his, qua vt indign.*

3 *d.l. vir. vxori* 17.§. *vlt. hoc tit.*

4 De qua *in auth.ſi qua mulier,C.eod.*

5 Aliud enim nihil eſt, quod poſſit excludere Velleianum, cum mulier pro alio interceſſit, *l. aliquando* 13. *in princ. l.ſi pro aliquo* 21. *D. eod.*

6 Quamuis non eo minus interceſſio ſit,ſi cum muliere contraxerit is,qui alioquin cum alio fuerat contracturus,*l.quamuis* 8.§.*pen.eod,*

7 *L.bona fide* 27.*D.hoc tit.*iunct.*l.ſi mulier* 11.*eod.*

8 Hic enim diligentior eſſe debuit, inquit Afric.*in dict.l.vir vxori* 17.*in fin.princ. eod.*

9 Ex doctrina Bart.& alior.ad *l.ſi cum dotem* 22.§. *tranſgrediamur, D.ſolut.matr.* Dixi *Defin.*1.ſ.

10 *Nouell.*99. *de reis promit.* Intellige tamen, ſi correus debendi ſit ſoluendo, alioqui non diuideretur obligatio, ne quidem inter confideiuſſores,*l.inter eos,*51.*in princ.& §. duo rei,& §.pen.ff.de fideiuſſ.*

11 Placet enim,huic beneficio diuiſionis renunciari poſſe, ex regula iuris, quæ vult, poſſe quemque renunciare iuri pro ſe introducto,*l.pen. C. de pact.*

12 Quod pragmatici ſic concipere ſolent, *ſans deſpens.*

13 Ex regula, quæ vult, victum victori condemnandum eſſe in expenſas,*l.eum quem temere* 79.*ff.de iud.l. properandum* 13.*C.eod.*

14 Neque enim debet quis condemnari ad expenſas litis communis quatenus lis illa ad alium pertinuit, cum expenſarum condemnatio ſit ſemper perſonalis, vt dicemus ad *tit.de fruct. & lit. expenſ.*

DEFINITIO XXI.

Poteſt mulier ſe ſuaque bona etiam dotalia obligare & vendere ad ſoluendam mulctam, in quam ex cauſa delicti condemnatus fuit maritus in carcere ideo retentus.

CVm maritus ex cauſa delicti in carceres coniectus veniã à Principe impetraſſet, eamque Senatus approbaſſet,ſub eo tamen onere,vt mulctam aduerſario penderet,nec haberet ille de ſuo,vnde ſolueret;Placuit mulieri permittendum,vt ex ea cauſa dotalem fundũ vendere, dotémque diminuere poſſet pro marito liberando.[1] *Ita Senatus*,5.Cal.Febr. 1596.

1 *Ex l.quamuis* 20.*cum ibi not.ff.ſolut.matrim.* Dixi *Defin.*16.ſ. *hoc tit.* vbi vide.[Nam poſſet hoc etiam caſu maritus non ſatisfaciens condemnari ad pœnam corporalem, perinde acſi criminis gratiam non impetraſſet. *Ita Senatus* in cauſa Claudij Bernard, 6. Iunij 1614.

DEFINITIO XXII.

Mater, quæ pecuniam mutuam accepit ad ſoluendam debitum filiorum, quorum tutrix erat, aut conuenienda eſt tanquam tutrix, aut iuuanda Velleiano.

MAter tutrix liberorum pecuniam mutuam acceperat, hac cauſa adiecta, vt filiorum debitum hereditarium perſolueret. Dicebam, conueniri eam debere quaſi tutricem [1] aut ſi proprio nomine conueniretur iuuanda Velleiano, quod pro filiis interceſſiſſet. [2] Nihil enim refert, an mulier intercedat fideiubendo,an pecuniam mutuam

Source: BIU Cujas

tuam accipiendo. [3] Nec me mouebat, quod quidam contra obiiciebant, fuisse in potestate mulieris, vt pecuniam sibi numeratam in alios, & proprios vsus conuerteret. Ideoque posse ei imputari, cur id non fecerit curque se proprio nomine obligauerit, id enim tunc obtineret si nesciuisset creditor, in quos vsus pecunia mutua acciperetur. Nam imputari ei non posset, cur non fuisset curiosior & diligentior, sufficeretque ad excludendum Velleianum, quod mulieris nomen bona fide secutus esset. [4] At in proposito erat sane, quod imputaretur creditori pecuniam numeranti, quam sciebat à muliere mutuam accipi, vt in rem liberorum impenderetur. [5] Ita ex tempore tractatum publice in causa Dominæ de Leschaux, & Velat Camberiensis, 29. Nouemb. 1596.

1 Quod enim tutor quilibet facit pro negotio pertinente ad pupillum, præsumitur facere tanquam tutor, non proprio nomine, *leg. vlt. vbi not. D. quand. ex fact. tut. & in l. post mortem §. 1. eod.* Thom. Grammat. *dec. 103. num 172.*
2 *L. 3. l. si mater 6. vers. sin autem C. hoc tit.*
3 *L. 2. vers. quod ad fideiussiones, & §. vlt. D. eod.*
4 *L. bona fide 27. iunct. l. sed si ego 4. eod.*
5 *L. vir vxori 17. in fine principij eod. tit.*

DEFINITIO XXIII.

Mulier, quæ verberibus & minis adacta sollicitauit emptorem etiam ignorantem, non eo minus iuuatur Velleiano.

MVlierem, quæ emptorem, vt secum contraheret, sollicitasse probatur, constat non esse iuuandam Velleiano, quia deceptis, non decipientibus subuenire Senatus voluit. [1] Sed tamen si probet mulier, mariti minas & verbera præcessisse, non ei nocebit, quod emptorem sollicitauerit, quia per vim & metũ id feciſſe credenda est potius, quàm animo alterius decipiendi. [2] Neque ad rem pertinebit, quod ille, cũ quo postea contraxit, vim istam metumque illatum ignorauerit. Nam & actio & exceptio quod metus causa in rem est, non in personam, nec aliud inspiciendum est, quàm vtrum vis facta sit, non etiam à quo. [3] Nunquam enim ratum habendũ est, quod per vim metúmve gestum probatur. [4] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum *Sine die.*

1 *L. 2. §. verba itaque, D. hoc tit. l. fœminis 18. C. eod.*
2 *Not. ad l. ad inuidiam 6. C. quod met. caus. l. qui in alienam. §. vlt. D. de acquir. hered.*
3 *L. item si cum exceptione 14. §. in hac, & §. aliquando, D. de eo quod met. caus. l. apud Celsum 4. §. pen. D. de doli mal. except.*
4 *L. si mulier 21. §. 1. quod met. caus.*

DEFINITIO XXIV.

Res depositæ penes coniuges factos correos debendi ex causa depositi non præsumitur tota peruenisse ad maritum, ideoque potest conueniri mulier, siue sit ipsa heres mariti, siue alius.

MVlier correa debendi constituta ex causa depositi cum marito, [1] non potest iuuare se iuris præsumptione illa, quod tota res peruenerit ad maritum. [2] Ea namque præsumptio locum habet, cum agitur de pecunia aut alia re, de qua disponendi arbitrium translatum sit in vtrumque, quia tunc præsumitur res peruenisse ad potentiorem, quod hic non cõtingit, cum tam marito, quam vxori interdictum sit, ne re deposita vtatur. [3] Hoc vero tum maximè obtinet, cum etiam defuncto viro eæ ipsæ res penes mulierem, & in eius potestate, licet in mariti domo reperiantur. [4] Quare nec ad rem pertinebit, quod alius quàm vxor sit heres mariti. [5] *Ita Senatus.*

1 Possunt enim fieri correi debendi etiam ex causa depositi, vt ex alio quolibet contractu, *l. eandem 9. ff. de duob. reis.*
2 *Ex l. si cum dotem 22. §. transgrediamur, cum ibi not. ff. solut. matrim.*
3 Cum non possit depositarius vti re deposita citra furtum, *l. cui in 24. D. depos. l. si pignore 53. D. de furt. §. furtum autem Inst. de obl. qua ex delict. nasc.*
4 Tunc enim non habet mulier, quod conqueratur, cum habeat restituendi facultatem, *arg. l. officium 9. ff. de rei vind.*
5 Quamuis ille casus sit minus dubitabilis, si vxor sit heres mariti cum eo casu teneatur duplici iure, & ex propria persona, & tanquam heres mariti.

DEFINITIO XXV.

Mulier maior non restituitur ad appellandum à sententia, cui consensit, si nihil ab ea factum sit contra Velleianum.

MVlier maior 25. annis quæ per imperitiam sexúsque imbecillitatem consensit executioni sententiæ, à qua debuerat appellare, si postea beneficium Principis imploret ad hoc, vt in integrum restituatur, ad appellandum exemplo minoris [1] non est audienda. Neque enim loco minoris circumscripti per omnia habenda est mulier: [2] sed eo demum casu, quo contra Senatusconsulti Velleiani auctoritatem siue pro marito, siue pro alio intercessisse proponatur. [3] Si tamẽ ex eo facto mulier iacturam dotis aliquam passura videatur, succurrendum ei erit fauore non tam sexus quàm dotis, quam saluam esse interest, non mulieris tantum, sed etiam Reipublicæ. [4] Nam & mulieribus per meram iuris ignorantiam lapsis toties succurrendum est, quoties de damno vitando certant, saltem in quibusdam causis propter sexus infirmitatem. [5] *Sine die.*

1 Minor enim haud dubiè ex hac causa restitueretur, si modo probaret se læsum, vt dixi *Defin. 5.*
2 *L. vlt. in princ. D. hoc tit.*
3 *Ex l. 1. & pass. hoc tit. D. & C.*
4 *L. 1. vbi not. ff. solut. matr. l. interest 18. ff. de reb. auct. iud. possid.*
5 *L. error facti 8. & seq. ff. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXVI.

Difficile est, vt non sit subueniendum mulieri, quæ remisit iura hypothecarum si ex eo futura quandoque sit indotata.

NOn dubitamus, quin possit mulier remittere iura hypothecarum, etiam constante matrimonio, [1] sed ita tamen si eo tempore, quo de dote restituenda agitur, ex aliis mariti bonis satisfieri possit mulieri. Nam si maritus factus sit non soluendo, licet sine culpa eius, qui pignora possidet, ius pignoris redintegratur, [2] quasi nec vnquam remissum aut extinctum, [3] nec aduersus posteriores bonorum mariti emptores agere mulier cogitur, si pristina hypothecarum iura repetere & persequi malit. [4] Quid ergo si emptor ille id egerat, cum ius pignoris remittebatur, vt dos in tuto collocaretur, & tamen pecunia dotalis postmodum perierit? siquidem ex causa, quam potuit ille & debet præuidere, est sanè, quod ipsi potiùs quàm mulieri imputetur. [5] Finge collocatam pretij pecuniam, quæ pignoris vice esset, apud locupletem hominem, qui se constituerit mulieris debitorem sub censu annuo, [6] vt dubitari non possit, quin eiusmodi contractu mulieris negotium fuerit initio inspecto vtiliter gestum: [7] sed ita tamen, vt fuerit in debitoris arbitrio à contractu resilire, restituta quandocunque pecunia siue ex conuentione illa, quæ in huiusmodi contractuum genere necessaria est, [8] siue iuris potestate, quod census fuerit immodicus, & ob id contractus ipse vsurarius. [9] Absurdum sane sit dicere, liberatam hypothecam, cũ præuidere emptor potuerit & debuerit futurum vt pecunia mulieri reddi quandocunque tum perire posset. [10] Quid si cum debitor ille vellet pecuniam reddere, emptor interceſſerat causatus sua interesse non reddi, ne ea fortasse amissa, rei quoque emptæ amittendæ periculum incurreret, Iudex tamen nulla eiusmodi intercessionis habita ratione admiserit debitorem ad soluendum? An emptori aliquid imputabimus? Vtique si potuerit petere, nec petierit, vt

Source : BIU Cujas

pecunia in tuto collocaretur,[11] aut si hoc ipsum petiit, nec eum iudex audiit cur non ab iniqua iudicis sententia prouocauerit?[12] Nec aliud erit, tametsi mulier sententiæ acquieuerit, siue præsente, siue absente viro, quia nec ei permittendum est, vt constante matrimonio deteriorem faciat doris suæ conditionem.[13] Quanquam multo facilius succurrendum est mulieri, si proponas minis & verberibus mariti adactam illam, vt ad iudicem iret, aut iniquo iudicato acquiesceret.[14] Quid vero si emptor pignorum id egerit, vt pretij pecunia in emptionem fundi conuerteretur, fundus vero ille chasmate perierit? Difficilius est, vt hoc casu periclitetur possessor, cui causam damni casu fortuito emergentis imputare nemo possit.[15] Sed tamen verius est adhuc succurrendum mulieri, si nulla ipsius culpa probetur Emptori enim hoc saltem imputari potest, cur pignus dotale sciens emerit, aut si ignorauerit, cur non fuerit diligentior in inquirendo, an res illa pro dote obligata esset, necne.[16] *Ita tractatum est* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Mart. 1596.

1 *L. iubemus 21. C. hoc tit.*

2 Afflict. *decis. 313. in fin.* [Obstare tamen videtur *cap. peruenit 4.* ibi *ac facta venditionis tempore. Extr. de empt. & vend.*]

3 *Arg. l. pen. §. 1 in fin. ff. de except. rei iud. l. debitor 59. D. ad SC. Treb. l. grege 13. §. etiam, ff. de pign.*

4 Nam si vel maritus vel mariti hæres non sit soluendo, nec bona vlla possideat, potest mulier conuenire possessorem omnem, id est, quemlibet, *l. Moschio 47. D. de iur. fisc.*

5 Semper enim imputatur, ei qui debuit prospicere, quod euenire potuit, *l. si quis domum 9. §. 1. D. locat.*

6 Iuxta formam *cap. per vestras, extract. D. de donat. int. vir. & vxor.*

7 Quod videtur sufficere quamuis non sit secutus effectus, *l. sed an vltro 10. §. 1. D. de negot. gest. l. vlt. D. de exerc. act.*

8 Alioqui enim censetur pactio vsuraria, si non fuerit liberum ius redimendi, vt constat ex Extrauag. Regimin. quæ hoc ius primum induxit.

9 Quia cum census est immodicus, præsumitur facta conuentio in fraudem vsurarum.

10 Est enim pecunia sine peculio fragilis, vt dicebant illi, quos refert IC. *in l. si chorus 79. §. 1. de legat. 3.* & facile perit, *l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tut.*

11 Debuit enim esse curiosior & diligentior, vt sibi prospiceret aduersus futurum periculum, quod videbat imminere, *arg. l. vir vxori, 17. in fin. princ. D. hoc tit.*

12 Obstare tamen videtur, quod scriptum est *in l. ait prator. 7. §. 1. vers. permittitur ff. de minor.* nisi dicas, fauorabiliorem esse causam dotis conseruandæ, quam minoris petentis restitutionem, propter iustam reipub. vtilitatem, *l. 1. ff. solut. matr. l. interest, 18. ff. de rebus auctor. iud. possid.*

13 *Vulg. l. Attilicinus, 17. ff. de pact dot.*

14 Quod enim per vim vel per metum gestum est, ratum haberi nunquam debet, *l. si mulier 21. §. 1. ff. quod met. caus.*

15 *L. contractus, 25. in fin. de reg. iur.*

16 *d. l. vir. vxor. in fin princ.* Emere enim non est necesse, *l. quod si minor 24. §. restitutio, ff. de minor.* Itaque eum hoc casu culpa præcedat casum; casus non potest liberare illum, qui prior fuit in culpa Nam & moram præcessisse sufficeret, quæ potest esse sine culpa, *l. item si verberatum, 15. in fin. ff. de rei vindic. l. si ex legati, 23 de verb. oblig. l. item Mela, 11. l. si putator, 71. & pass. ff. ad leg. Aquil.*

DEFINITIO XXVII.

De auxilio Velleiani dando mulieri quæ rem suam siue dotalem siue paraphernalem iusto pretio vendidit cum marito aut pro marito vel alio.

ETsi non solet Senatusconsulto Velleiano iuuari mulier quæ rem suam vendidit, ei ex redacto pretio creditoris mariti sui aut alterius cuiuslibet personæ satisfecit,[1] quia obligatæ duntaxat mulieri Senatus subueniendum putauit, non etiam soluenti aut donanti,[2] si tamen probetur quæsitus color venditionis in fraudem Senatusconsulti, iuuanda erit mulier replicatione Velleiani,[3] si aduersus vindicantem illam obiiciatur exceptio rei venditæ & traditæ.[4] Videtur autem captatum fraudis consilium si vxor cum marito vendiderit. Tunc enim præsumendus est maritus non mulier emptorem quæsiuisse & interueniisse.[5] Item si venditio facta sit ea lege, vt mariti creditoribus solueretur,[6] non solum si emptor sit creditor aut ab aliquo creditorum inter positus:[7] sed & si alius quilibet,[8] cùm his casibus non possit emptor ignorare factam à muliere *intercessionem*,[9] siue pro marito facta sit, siue pro alio. Quælibet enim Senatusconsulto infirmatur.[10] Ea res facit, vt si hic emptor alij quamuis bona fide ementi & ignoranti vendiderit, perinde tamen danda sit mulieri vindicatio contra secundũ emptorem, Ne alioqui meliotis conditionis emptor sit quam fuerit venditor.[11] Nisi proponas triginta annorum præscriptione tutum esse bonæ fidei emptorem:[12] quæ semper necessaria est, ei qui emit à malæ fidei possessore:[13] qualis vtique ille censendus est, qui contra leges mercatus est, licet emerit à domino.[14] *Ita Senatus* pro N. Petro Noe de Bellegarde Archidiacono Sanctæ Capellæ Camberiensis, contra hæredes Florentini d'Albert, 8. Iunij 1612.

1 *L. 4. vers. sic prædia C. hoc tit.*

2 *L. 4. & 5. D. eod.*

3 Omnia enim quæ in fraudem SC. facta probantur, irrita haberi debent *l. Paulus 29. in fin. eod.*

4 *L. vit. §. item si mulier eod.*

5 Not. *in Auth. si qua mulier. D. hoc tit.* Gloss. Bart. & alij ad *d. §. item si mulier*, sicuti cùm vir & vxor pecuniam accipiunt præsumitur tota pecunia ad virum peruenisse, *l. si cum dotem 22. §. transgrediamur D. sol. matr.* Boër. *q. 23.*

6 Quo casu non potest emptor ignorare geri negotium viri magis quam vxoris, *d. §. item si mulier* iunct. *§. seq. quod secus est in l. bona fide 27. eod.*

7 *Vt in d. §. item si mulier.*

8 Quia præsumitur ille quisquis sit interpositus à marito iuxta Cassianum illud, Cui bono?

9 Non quidem apertè: sed quod odiosius est subdole & in fraudem SC. *vt in d. l. vlt. §. si mulier ne ipsa, D. hoc tit.*

10 Quamuis semper odiosior sit intercessio quæ fit pro marito, quia eam facilius facit mulier & plerumque *malè gratibus suis*, vt loquitur *Castr. ad d. Auth. si qua mulier.* vbi ait intercessionem quæ fit pro marito esse ipso iure nullam. Quæ autem pro alio, non nisi ope exceptionis.

11 Verba sunt Pomponij *in d. l. vlt. §. 1.*

12 *Vt in c peruenit 4. Extr. de empt. & vend.* vbi tamen alia sunt requisita propter specialem casum illius *c. vbi tractatur de re donata propter nuptias vendita per maritum consentiente vxore contra prohibitionem d. Auth. si qua mulier.* & ideò vt melior causa sit emptoris quàm mulieris requiritur non solùm præscriptio 30. annor. sed etiam vt vir tempore venditionis habuerit alia bona vnde possit mulier sibi consulere, & vt pretium fuerit conuersum in communem vtilitatem, vt ibi post Io. Andr. notant Canonistæ. Sed aliud esset in dotali re aut paraphernali vendita siue per maritum solum, sed vxore consentiente, siue per vtrumque simul. Plus enim iuris habet vir in re donata vxori propter nuptias, quia speratur ad eum reditura vel ad heredes eius soluto matrimonio, sicut dos ad vxorem aut ad vxoris heredes. Castr. *ad d. Auth. si qua mulier*, vbi tamen nihil de d. cap. *peruenit*, quod miror. Quid ergo si pretium conuersum esset in rem viri pro maiore parte, in rem verò vxoris pro minore? Non esset locus Decretali exorbitanti à iure communi quæ loquitur eo casu quo pretium sit versum in communem vtilitatem. Quod intelligi debet ex æquis partibus. Alioqui nihil esset facilius quàm lædi mulierem, aut necesse esse contractum tenere pro parte tantum, quod fieri non potest *l. cùm ex causa 139. de verb. oblig.*

13 *Auth. malæ fidei C. de præscr. 30. anner.*

14 *L. quemadmodum 7. C. de agr. & cens.* vide Franc. Marcum *q. 327. part. 1.* Cæterùm si mulier quæ cum marito fundos suos etiam dotales, quamuis inalienabiles vendidit, malit eorum veram æstimationem ex bonis ipsius mariti consequi tanquã in eam causam vel expressè vel tacitè obligatis audienda est. Habet enim electionem an contra maritum velit regredi, an agere contra emptores. Nisi probetur emptionis pretium in rem eius versum fuisse, & quatenus probabitur: Planè si elegerit & actionem instituerit contra emptores non est ei permittendum ante finitam litem inquietet tertios bonorum mariti possessores. *Ita Senatus* in causa Philibertæ Gay & Guillielmi Gay, 19. Nouembr. 1612. & iam antea inter easdem partes. *Sine die*, ann. 1608.]

DEFINITIO XXVIII.

De muliere quæ alium rogauit vt fideiuberet.

MVlierem, quæ ne mariti indignationem ac verbera experiretur fratri siue inuito persuaserat, vt pro marito intercederet apud creditorem anteriorem qui dotalem hypothecam alioqui venditurus erat aut apud eum qui fundum emerat à marito sub pacto de retrouendendo intra certum tempus quod in eo erat, vt breui laberetur, Placebat posse quidem iuuari Velleiano si à fratre postmodum actione mãdati conueniretur, quasi & ipsa pro marito suo interceßisse hoc casu videatur, *ex l. si vxor 15. C. hoc tit.* Eandémque exceptionem fideiussori ex persona mulieris accommodandam

esse

Source : BIU Cujas

esse si principalis creditor fideiussorem rogante ac mandante muliere interuenisse cognouisset, *l.7.§.1. vers.intercessionis, D.de except.* Sed si creditor fideiussoris personam & fidem simpliciter secutus probaretur, non interueniente mulieris persona, sicuti æquum non esset succurri contra eum fideiussori, *arg.l.bona fide* 27.*D.hoc tit.* ita & misero fideiussori contra mulierem hactenus subueniendum esse visum est, vt si in mariti bona pro indemnitate ageret, non posset à sorore impediri prætextu pignorum dotalium ne fundum illum venderet aut eius distractionem more solito vrgeret etiam mortuo marito, & citra ius offerendi, quod alioquin posteriori creditori necessarium est, sed ita tamen vt ex pretio distracti fundi satisfiat, primum mulieri, deinde fratri, vt in hoc saltem noceat mulieri, quòd fratrem impulit ad fideiubendum, vt non cogendus sit ille sibi prospicere per ius offerendi, cum oblatio pecuniæ non semper sit *in* expedito. *l.si dubitet* 10. *§.1.de fideiussor.* Nec distinguendum esse visum est, an creditor qui fideiussorem acceperat, anterior esset muliere an posterior, Cùm fideiussionis tempore fundi possessionem haberet quam fuerat retenturus & contra mulierem agentem hypothecaria discussionem obiecturus cæterorum bonorum si doti restituendæ sufficerent. Itaque placuit omnia mariti bona vendi debere, vt ex omnium pretio creditoribus omnibus ex ordine satisfieret. *Ita Senatus* pro spectabili Iacobo Andreæ contra sororem Andream mense Maio *1618.*

TIT. XXII.

DE NON NVMER. pecun.

DEFINITIO I.

Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua est, sicut & doli mali, si debitor velit probare, non fuisse numeratam.

QVI [1] spe futuræ numerationis circumuentus dolo malo debitoris apocham [2] conscripsit, sibique solutum esse debitum professus est, nihilominus debitum petere potest, & debitore solutionis exceptionem obiiciente replicare de dolo, tametsi tempora præterierint, intra quæ exceptio non numeratæ pecuniæ locum habere potuit. [3] Doli enim replicatio perpetua est, [4] adeoque exceptio ipsa non numeratæ pecuniæ quoties, qui eam obiicit onerat se [5] probatione, quod non fuerit numerata. [6] Dolum igitur probari oportebit, [7] adeoque in eam rem iurisiurandi veniam impetrari, si apocha iureiurando confirmata proponatur. [8] An & necessaria erit restitutio in integrum ex rescripto Principis? vtique tutius id fuerit, & eo iure vtimur. [9] Sanè si non ex sola creditoris confessione, sed ex ipsa notarij assertione probetur, solutam fuisse pecuniam, neque de dolo quærendum erit, neque de exceptione non numeratæ pecuniæ, sed de falso agi, & in crimen solemniter, vt mores nostri ferunt, inscribi oportebit. [10] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 3. Id. Maij *1591.*

1 Sic enim plerumque euenit, vt quis se obliget ex stipulatione, adeoque pignus det spe futuræ numerationis, nec sequatur numeratio, quo casu prædita est exceptio non numeratæ pecuniæ, *l.1.l.3.l si quasi* 7. *& pass.C.hoc tit.l.1.C si conuent.pign.numer.secut.non fuer.* Et è contrario vt creditor quasi solutionem acceperit conscribat apocham, & profiteatur, se accepisse solutionem, quam non acceperit. Quo casu potest etiam creditor obiicere, non fuisse sibi numeratam pecuniam, sed intra triginta tantum dies, *leg.in contractibus*, 14. *§.super cæteris, eod.adde l.2.§.circa*, D.de *doli except.*

2 Id est pecuniæ solutæ professionem, sic enim vocatur *in l.pecuniæ*, 14.*C.de solut.* iunct.*l.si accepto*, 19.§.1.*D.de accept.* vbi Vlp. notat, inter acceptilationem & apocham hoc interesse, quod in acceptilatione omnimodo liberatio contingit, licet pecunia numerata non sit, apocha vero non alias, quàm si pecunia soluta sit. In quo errant vulgo interpretes existimantes, ne quidem acceptilationem valere, quam creditor probet, à se factam spe futuræ numerationis. Quasi vero acceptilatio sumat vires ex solutione vera, cum sit ipsa nihil aliud, quam imaginaria solutio, & ciuilis, *l.pen.D.de solut.§.1. Inst.quib.mod. tollit.oblig.* Cum enim non possit acceptum ferri, nisi quod verbis contractum est, vnde introductus fuit vsus stipulationis Aquilianæ, de qua *in d.* §.1. iunct. *l.an inutilis*, 8. §. *acceptum, de acceptil.* quia scilicet non nisi verbis contrahitur acceptilatio, vt ea lex ait, apparet ad roborandam acceptilationem non esse necessariam numerationem.

3 Id est triginta dies in eam rem præscripti à Iustiniano, *in d.leg.in contractibus*, 14. *§ super cæteris, C.hoc tit.*

4 Cum sit species exceptionis, *l. 2. D.de except.* omnes autem exceptiones sint perpetuæ. Quæ enim temporalia sunt ad agendum ea perpetua sunt ad excipiendum, ex ratione posita *in l. 5. §. vlt. de dol. except.*

5 Alioqui proprium est huius exceptionis, vt probatione oneret reum eundemque creditorem, *dict.l.3 l.adseueratio*, 10.*C.hoc tit.*

6 Quo iure vti etiam Gallos testatur Rebuff. *in proem. Constit.reg. n.59.* Quamquam difficile est dicere, quomodo possit probari, non fuisse numeratam pecuniam, cum huiusmodi negationis nullo certo loco vel tempore coarctæ nulla per rerū naturā probatio esse possit, *d.l.adseueratio.*

7 *L.dolum 6.C.de dolo.l.quoties*, 18.*§.qui dolo, D.de probat.*

8 Ne obstet periurij exceptio, quæ pontificio iure obstaret, *cum contingat.extr.de iureiur.* quamuis iure ciuili nullius momenti sit hoc iusiurandum, *d.l.in contractibus*, 14.*§.illo videlicet.l.vlt.C.hoc tit.l.non dubium 5.l.de legib.l.si quis* 1.2.*§.vlt.de leg.*1.

9 Omnis enim restitutio præsupponit, contractum tenere, *l.in causa*, 16.*in princip. D.de minor.l.2. D.de præd.minor.* dolus vero incidens in contractum etiam bonæ fidei, non facit eum nullum, sed tantum inducit auxilium restitutionis, *l.& eleganter*, 7.*C.de dolo.*

10 Nec enim potest impugnari veritas instrumenti moribus nostris per viam ciuilis actionis, vt olim, *l.falsi*, 5.*l si lis*, 11.*l.de fide*, 16.*C.ad leg. Cornel.de falsi.* sed tantum proposita criminali actione & præcedente solemnitate inscriptionis, quæ nullo alio casu necessaria, aut etiam in vsu est. Adde Bart. *in l.error facti*, *n.*11.*C.de iur.& fact.ignor.*

DEFINITIO II.

De differentia exceptionis non numeratæ pecuniæ & simulationis.

SI debitor fateatur, sibi numeratam re vera pecuniam, sed dicat in continenti post contractum redditam, quod euenit plerumque dicis tantum causa facta numeratione, [1] non tam de pecunia non numerata, quàm de contractus simulatione conqueri videtur. [2] Ideoque audiendus est etiam post decem adeoque viginti dummodo intra triginta annos: [3] nec præscriptione temporis, quod obiiciendæ exceptioni non numeratæ pecuniæ præstitutum est, [4] repellitur. Placet enim, querelam De contractus simulatione, siue agendo, siue excipiendo esse perpetuam, vt non nisi trigesimo anno etiam ad agendum [5] finiatur. Multo magis igitur post effluxa tempora, intra quæ exceptio non numeratæ pecuniæ obiici debuit, iusiurandum deferri poterit, [6] quamuis cum agitur de non numerata pecunia post effluxa tempora non magis iusiurandum deferri possit, quàm exceptio obiici, [7] nisi vno illo casu, quem nouella Iustiniani constitutio excepit, [8] cum quis scripsit, se argentarij debitorem, nec debiti tamen causam expressit. [9] *Ita Senatus* in causa D. Emerij de Montfalcon Sabaudiæ iuridici partiarij & Iacobi Bluet, ex tempore, Idib. Iul. *1591.*

1 Hoc est perfunctorie, & ob id tantum, vt possit dici factam numerationem, vt *in l.4.D.commod.l.1.§.excusantur*, 34.*D.de Senat.Silan.*

2 Simulatio enim est, non cum id non fit, quod fieri dicitur, sed cum fit alio animo, quàm quo fieri dicatur, *tot.tit.Cod.plus valer.quod agit, quàm quod simul. concip.l.si ex pretio. 6. C.si cert.pet.*

3 Exceptioni enim simulationis non minore quam triginta annorum spatio præscribitur, vt nec aliis iutibus, quæ ob id perpetua dicuntur, *l.sicut*, 3. *& l.omnes, C.de præscr.*30. *annor.*

4 Olim quinquennij, hodie biennij, *l.1.in contractibus*, 14.*C. hoc tit.*

5 Hoc enim tempus in omni præscriptione exigitur, vbi breuius nullo definitum fuit, *d.l. sicut, & d.l.omnes.*

6 Nam exceptio etiam post hoc tempus durat in perpetuum, vt diximus *Defin. præced. num.*4.

7 non enim conqueri potest is, cui iusiurandum defertur, cum fiat iudex in causa propria, & iusiurandum referre possit, *l.1.in prin.D.quar. rer.act.non det.* iunct. *l.manifestæ*, 38.*& pass.D. de iureiur.*

8 *d.l.in contractibus*, 14. *§. illo videlicet, C. hoc tit.*

9 *Nouell.*136. *de argent. contr.§. vlt. incip. in illo vtique casu.* Hoc enim casu debitor non solum obligatur vtiliter, ita vt exceptione doli non possit excipere, in quo vis sit regulæ, de qua in *l.2.§. circa, de doli*

mali

Source : BIU Cujas

mali excepit. sed nec excipere potest de pecunia non numerata, siue ducta præsumptione ab officio creditoris siue argentarij, vt ibi Gothofr. scribit, siue quod argentariis hoc priuilegium concedi debere visum sit, vt & alia pleraque, de quibus ad eum locum Cuiacius omnino videndus. Potest tamen, si velit, iusiurandū deferre, nec tantū argentario, sed ipsius etiā heredibus, at ex abundanti, vt ait constitutio, & ita demum si sit intra tempora opponendæ exceptionis non numeratæ pecuniæ. Quibus verbis Iustinianus significat, non esse quidem necessarium iusiurandum argentarij ad probandam causam debiti, quæ si non haberetur pro probata, exceptioni vtique locus esset, sed non debere tamen argentarium recusare, vt vel eo magis appareat, iustam esse debiti causam. Cæterum non aliter deferri iusiurandum poterit, quàm si tempora largiantur, intra quæ posset alioquin excipi de pecunia non numerata.

DEFINITIO III.

Commodior est exceptio non numeratæ pecuniæ, quàm restitutio in integrum aduersus cautionem, & quare.

QVanto fortior sit exceptio nō numeratę pecuniæ, quàm restitutio in integrum aduersus instrumentum postulata, ex eo apparet, quod exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipso, quod obiicitur, si modo tempora largiantur, vires suas exerit, & impedit executionem obligationis quantumlibet iuratę.[1] At impetrata aut vt melius dicam postulata restitutio facere non potest quo minus iudex decernere debeat vt interea & pendente facti quæstione cautioni stetur.[2] Nimirum quia exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem, vt probare debeat numerationem:[3] restitutio vero debitorem,[4] qui vult in integrum restitui aduersus cautionem, quam hoc ipso approbare intelligitur.[5] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Fabri & Claud. de S. Real, 15. Cal. August. 1592.

1 *L. 1. & vlt. & pass. C. hoc tit.*

2 Ita enim vulgo nostris placet *ad tit. Cod. de restit. in integr. post ne quid noui fiat*, vbi & de eo scripsimus ex *c. sæpe ita*, vbi Canonistæ, *extr. de in integr. restit.*

3 *d. l. 1. l. si ex cautione*, 3. *l. adseueratio*, 10. *C. hoc tit.* adeo vt cum vult debitor ipse, qui dicit, pecuniam numeratam non esse, probatione se onerare, habeat perpetuam illam exceptionem, vt S. diximus *Def. 1. n. 6.* Notat Castrens. *ad d. l. 3. n. 6. & ad l. si quasi*, 7. *in fin. & ad d. l. asseueratio.*

4 Regula enim iuris exigit probationem ab eo, qui dicit, præsertim qui actor est, vt nimirum probet id, quod est fundamentum suæ intentionis, *d. l. 1. l. actor*, 23. *C. de probat. l. 2. D. eod.*

5 Omnis enim restitutio præsupponit contractum tenere, *d. l. in caus.* 16. *in princ. D. de minor. l. 3. C. si aduers. lib. l. 2. C. de prad. min.*

DEFINITIO IV.

Actio, quæ competit ob non numeratam pecuniam, biennalis est, sicut & exceptio.

CVi, si conueniretur ex causa mutui, non competeret exceptio non numeratæ pecuniæ, puta post biennium,[1] eidem multo minus competet actio ad condicendum chirographum, quasi sine causa factum.[2] Subest enim causa mutui, quam pro vera haberi necesse est, quoties non numeratæ pecuniæ exceptio obiici posse desiit,[3] nec fieri potest, vt, quæ etiam ad excipiendum sunt temporalia, eadem non sint etiam ac multo magis temporalia ad agendum.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro Ioanne Berguera, contra Ioannem Franciscum Lucquet, Prid. Cal. April. 1593.

1 Hoc enim tempus substituit Iustinianus in locum quinquennij, quod olim dabatur, *l. in contractib. 14. in princ. C. hoc tit.*

2 Quam condictionem competere necesse est, quoties non numeratæ pecuniæ quærela proponitur per modum actionis, non per modum exceptionis. Exceptioni enim non potest locus esse, nisi cum proponitur actio, *l. 5. §. vlt. de dol. except.*, atque ita esset in potestate creditoris non agendo, nisi post biennium, auferre debitori commodum exceptionis non numeratæ pecuniæ, quod maximè in eo consistit, vt nihil probare teneatur, vt diximus prox. Defin. *num.* 3. si non esset in potestate debitoris, non expectata creditoris actione, querelam deferre de non numerata pecunia, vnde etiam factum videtur, vt quamuis hoc casu debitor se constituat actorem, non tamen se oneret probatione, quia magis habetur pro eo, perinde ac si excipere tur aduersus agentem creditorem, quo casu nemo dubitaret, quin creditor, qui & ageret, & affirmaret nunquam à se pecuniam, idipsum probare deberet ex vulgaribus iuris regulis, *l. 1. l. actor* 23. *C. de prob. l. 2. D. eod. l. 4. C. de edend. l. neque scriptura 6. C. de compens.*

3 Adeo vt nec iusiurandum hoc casu deferre creditori possit debitor, *d. l. in contractibus*, § *illo videlicet*, *hoc tit.*

4 Si quidem è contrario solent quæ temporalia sunt ad agendum perpetua esse ad excipiendum, *d. l. 5. §. vlt. D. de doli except.* iunct. *l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. vel accusar. cogat.*

DEFINITIO V.

Aduersus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur querela non numeratæ pecuniæ.

REmissio & liberatio debiti gratuito ac liberaliter facta per creditorem non eo prætextu reuocari potest, quod pecunia nulla numerata sit. Neque enim exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus debiti liberationem locum habet, nisi cum liberatio causam habet ex facta solutione, & ita demum si intra dies triginta obiiciatur.[1] Nec sine causa & inutiliter facta remissio videbitur, ob id solum, quod solutio non allegetur. Causam enim requirimus ad contrahendam obligationem,[2] sed non ad dandam liberationem,[3] pro qua vtique sufficit nuda voluntas creditoris liberaliter[4] debitum remittentis: qui si postea causam aliquam suæ liberationis à debitore ipso iam liberato velit exigere, non est audiendus.[5] Ea siquidem gratuita remissio debiti donatio est,[6] & quidem inter viuos quoties pura est,[7] & consequenter irreuocabilis, licet fiat à morientē.[8] Ideoque nec pro reuocata haberi potest ex clausula derogatoria in præcedente testamento adposita, qua testator declarauerat velle se, vt irritæ fierent donationes omnes, quascumque in alium quam in heredem ipsum esset in posterum collaturus[9] Nam ad mortis tantum causa donationes, quæ sui natura reuocabiles sunt,[10] non ad puras & irreuocabiles ea clausula pertinet:[11] multo minus ad liberationes pertinere poterit, cum sit perabsurdum, testatorem, qui exigendi, si velit, debiti potestatem habeat, dandæ liberationis licentiam non habere.[12] Nec aliud erit, tametsi aliud in bonis non habuerit creditor, quam quod debebatur sibi ab eo quem liberauit. Donatio enim bonorum omnium præsentium[13] non est prohibita,[14] præsertim quæ fit per viam liberationis.[15] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro liberis Domini de la Croix Autherin, contra Aduocatum De Pradel, 7. Id. Iul. 1593.

1 *d. l. in contractibus* 14. *§. super cæteris, C. hoc tit.* Sicut dicimus aduersus creditorem non aliter obiici posse non numeratæ pecuniæ exceptionem, quam si ex pecunia quasi credita petatur, *l. aduersus* 5. *C. hoc tit.*

2 Quia non potest contrahi obligatio sine causa saltem, vt habeat effectum, *l. 2 §. circa, ff. de doli except.* cum obligationes omnes ad hoc sint comparatæ, vt quisque sibi acquirat, quod sua interest, *leg. stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig.* Obligatio enim odiosa est, tanquam quæ sit iuris vinculum, atque ita diminuat quodammodo libertatem ciuis Romani. Ergo non aliter permittenda, quam si interfit. Interesse porro non potest, nisi iusta præcedente causa.

3 Ad quam procliuiores vtique esse debemus, *l. Arrianus* 47. *ff. de obl. & act.* quippe quæ fauorabilior est hoc ipso, quod pristinam ciuis Romani libertatem restituit, quam obligatio, vt proximè diximus, quodammodo diminuerat.

4 Hoc ideo quia si probaretur apocham factam esse spe futuræ numerationis aliud esset, *l. si acceptilatum* 19. *§. 1. ff. de acceptilat.* quamuis nec hoc casu putem hodie admittendam hanc siue querelam, siue replicationem post illos 30. dies à Iustin. præscriptos *in d. l. in contractib. § super cæteris.*

5 Remittentibus enim actiones suas non datur ad eas regressus, *leg. quæritur* 14. *§. si venditor, de adil. edict. l. Papin. 20. §. vlt. & l. seq.*

6 *L. cuius per errorem* 53. *l. donari* 82. *de reg. iur.* iunct. *l. donari* 29. *de donat.*

7 *L. vir vsuras* 54. *ff. de don. int. vir. & vxor. l. Procula*, 29. *ff. de probat.* Tiraquell. *ad l. si vnquam*, in verb. *donatio*, *C. de donat.*

8 *L. vbi ita* 27. *l. Scia* 42. *§. vlt. in fin. ff. de mort. caus. donat.*

9 Sic enim fit aliquando vt per priorem scripturam posteriori derogetur, *leg. similis* 12. *§. vlt. de leg. 1. l. si quis in princ.* 22. *de legat. 3.* & ibi Bart. & cæteri.

10 *L. 2. d. l. vbi ita* 27. *l. non videtur* 32. *& pass. de donat. mort. caus.*

11 Perfecta enim donatio inter viuos reuocari nunquam potest, nisi ex causa ingratitudinis, vel non secuti implementi, *leg. 1, l. si donationem cum seq. l. vlt. & pass. C. de reuoc. donat.* Semper autem supponendi sunt termini habiles, *l. adigere 6. § quamuis, de iur. patron.*

Source : BIU Cujas

12 *L. cui rectè* 10 *ff. de nouat. l. rescriptum* 10. *§. vlt. & seqq. ff. de pact.*

13 Secus enim si etiam futurorum, quia tolleret illa testamenti actionem. *Not. ad l. vlt. C. de pact & ad l. stipulatio hoc modo* 61. *de verb. oblig.*

14 *L. omnes* 17. *§.* 1. *ff. quæ in fraud. cred. l.* 2. 4. *§. & 6. C. de inoff. donat.*

15 Vt dixi *num.* 3. *§.*

DEFINITIO VI.

Tempus datum ad opponendam exceptionem non numeratæ pecuniæ, an currat mulieri constante matrimonio.

MVlier constante matrimonio rem suam [1] vendiderat pretiumque sibi solutum fuisse eodem instrumento professa erat, si post mariti mortem in integrum restitui velit aduersus venditionem, eo solo prætextu quod pretium non acceperit [2] audienda non est, [3] sicut nec si de ea re post triginta dies iusiurandum emptori deferre velit. [4] Illud namque legitimum tempus triginta dierum, quod ex Iustinian. constitutione in eam rem præstitutum est, [5] non idcirco minus currit mulieri, quod sit in matrimonio, cum perinde possit agere, [6] ac si nupta non esset, [7] præterquam si ponas venditum fundum doralem. Nam quemadmodum de fundo dotali solus vir agere potest, [8] ita mulieris dotem diminui aut amitti, ob id solum, quod per plures quam triginta dies à die venditionis matrimonium steterit, æquum non est. [9] Nec distinguendum hac parte an maritus venditioni adfuerit necne. Nam cum venditioni dotalis fundi maritus adfuit, alia ratio est, quæ pro muliere facit, vt pretium quasi non solutum petere quandocumque possit, [10] illa nimirum, quod præsumatur pecunia peruenisse ad maritum, licet cauerit illa factam sibi ipsi solutionem. [11] Cæterum etiam re non dotali vendita nihil prohiber, quo minus mulier aliis rationibus probet si velit, conscripram à se apocham sine causa, & sola spe futuræ numerationis, [12] sicut etsi aliam habeat petendæ restitutionis rationem, vt puta quod in venditione læsio dolúsve interuenerit, eam proponere & probare non prohibetur. [13] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa Claudij Talabard & aliorum Augustanorum, 4. Cal. Maij 1595.

1 Et consequenter non dotalem: dos enim licet sit mulieris, tamen est in bonis mariti, *l. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. dote* 9. *C. de rei vind.*

2 Possunt enim aliæ esse restitutionis causæ & quidem iustæ, puta si vim, aut metum dolúmve maritus, vel emptor mulieri intulisset, vt diximus *Defin.* 14. *tit. præced.*

3 Silicet post triginta dies, vt ostendit ratio quæ sequitur in Definitione.

4 *L. in contractib.* 14. *§. illo videlicet, C. hoc tit.*

5 *d. §. illo videlicet.*

6 Præsupponit hæc ratio vulgare nostrorum brocardicum non valenti agere non currere præscriptionem, ex *l.* 1. *§. vlt. C. de annal. except. l.* 1. *§. vlt. cum auth. seq. C. de bon. mat. l. in reb.* 30. *vers. ea mulieribus C. de iur. dot.* Quod tamen an verè dicatur disputabimus *Decad.* 1. *de error. pragm. err. vlt.*

7 Nec enim quicquam iuris habet maritus in rebus vxoris non dotalibus, etiam quas vxor ei tradiderit extra dotem, quæ paraphernales appellantur, *l. hac lege* 8. *& vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus* 21. *C. de procur. l. pen. D. ad l. falcid. l. de his*, 7. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

8 Tanquam qui sit dominus non solum constante matrimonio, *d. l. doce* 9. *C. de rei vindic. d. l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.* sed eo quoque soluto donec facta sit dotis restitutio, *l. quadam* 62. *de acquir. rer. dom. leg. dotis actione* 9. *C. solut. matrim. l.* 1. *§. vlt. D. de fund. dot.* Nec pugnant leges quæ dicunt dotem esse mulieris, *d. l. in rebus, l. si constante* 24. *§. si maritus, D. solut. matrim.* Sic enim conciliari debent, vt maritus sit dominus bonitarius, vxor vero domina quiritiaria ex *d. l. quamuis* 75. *D. de iur. dot.* de quo alibi scripsimus latius. Cæterum quoties dominus bonitarius cum quiritiario concurrit, præfertur bonitarius, vt Vlp. scribit *in reg. tit.* 19. *de domin. & acquisit. rer. §. antepen.*

9 Cum nihil possit imputari mulieri, quæ scilicet non potuit agere de re dotali constante matrimonio, *d. l. doce. d. l. in rebus.* Nec ad rem pertinet, quod fundus ipse dotalis fuerit, non pretium ex eius venditione redactum, sicut nec furtiua est pecunia quæ redigitur ex venditione rei furtiuæ, *l. qui vis* 48. *§. cum furt. D. de furt.* Nec à contrario furtiua res, quæ è nummis furtiuis comparata est, aut mea quæ ex pecunia mea, *l. si ex ea* 7. *Codic. de rei vindic.* nec dotalis quam maritus sibi emit ex pecunia dotali, *l. ex pecunia* 12. *Codic. de iur. dot.* nec pignorata quæ ex pignoratis nummis alterius quam pupilli, *leg. idemque* 7. *D. qui potior. in pign. hab.* Etsi enim aliud res est, aliud rei pretium, *l. si alij* 42. *§.* 1. *de vsufr. l. fundum Cornelianum* 28. *D. de nouat. l. nemo* 82. *de verbor. obligat.* cum tamen fundus dotalis venditur ab alterutro ex coniugibus altero consentiente, videtur hoc ipso inter eos id agi, vt pretium succedat loco rei, & fiat dotale, *l. vlt. in princ. D. de pact. dotal.* Ex quo apparet, quod ait hæc Definitio, permittendum mulieri, vt contra eum cui vendidit deferre possit querelam non numerati pretij, sic esse accipiendum, si maritus eiusve heres non sit soluendo. Alioqui contra mariti heredem agere deberet de dote, vt fieri alias solet, cum imputari potest marito cur dotem non exegerit, nempe si probare possit, se marito denuntiasse intra triginta dies, quod ei emptor pretium non numerasset. Alioquin eo non facto, non video qua fronte possit illa conqueri de marito potius, quam de seipsa quæ professa sit pretium sibi numeratum. Nec enim potest imputari marito cur eam ipsam non præcipitauerit ad solutionem, *l. si extraneus* 33. *D. de iur. dot.* aut cur non diuinauerit apocham spe futuræ numerationis factam fuisse, *arg. l. si fideiussor.* 29. *§. si cum debitor, D. mandat. l. si putator* 31. *in fin. ad leg. Aquil. l.* 4. *§. illa etiam quæstio* 23. *D. de doli except.* Plane si maritus venditioni adfuerit, qui casus sequitur in Defin. non poterit ipsius heres excipere de non facta certioratione: quia non debuit certiorari, qui sciuit aut scire debuit veritatem rei gestæ, *l.* 1. *§. vlt. D. de action. empt. l. nam si* 26. *D. de rei vind.* Posset tamen fortassis etiam tentari, querelam non numeratæ pecuniæ hoc casu competiisse mulieri, non marito, quamuis fundus fuerit dotalis, quoniam querela hæc neque res est, neque rei pretium, sed quid tertium, quod nec dotale vnquam fuerit, nec quasi dotale. Verum negari non potest, quin sit loco & vice rei cuius occasione competit, ex notat. per Bart. & alios *in l. si sic* 75. *§. vlt. de leg.* 1. & improba esset hæc interpretatio per quam fieret, vt mulier indotata constitueretur. *l. cum pater* 10. *D. de pact. dotal.*

10 Scilicet non ab emptore, qui pro se habet apocham, sed à mariti heredibus. Sed hoc ita si modo mulier non neget pretium ab emptore numeratum. Alioqui secum pugnaret, si diceret pretium non fuisse ab emptore numeratum, & nihilominus illud ipsum peteret ab heredibus mariti, quasi ad quem pecunia peruenisset. Non enim potuit ad maritum peruenire id, quod ab emptore non fuerit solutum: & iuris præsumptio semper supponit terminos habiles, *l. filium* 6. *D. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

11 Ex not. per Bart. & DD. *in l. si cum dotem* 22. *§. transgredimur ff. solut. matrim.* Dixi *ad Defin.* 1. *tit. præced.*

12 Quo casu, etiamsi in matrimonio non fuisset, admitteretur ad probandum pecuniam non fuisse solutam, secundum ea quæ supra diximus *Defin.* 3. *n.* 3. ex Castr. *ad l.* 3. *n.* 6. *& ad l. si quasi* 7. *in fin. & ad l. adseueratio* 10. *C. hoc tit.* iunct. *d. l. si accepto* 19. *§.* 1. *ff. de acceptilat.*

13 *Ex tot. tit. C. & D. de dolo. l.* 2. *C. de rescind. vend.* Nemo enim pluribus iuribus & actionibus dummodo non repugnantibus vti prohibetur *l.* 1. *C. de furt. l.* 1. *§. quia autem, ff. quod leg.* quoties vnius electio aliam non consumit, *l. qui seruum* 34. *l. quoties* 41. *l. nunquam* 60. *de oblig. & act.* iunct. *l. cum filius* 76. *§. variis, de leg.* 2. *l. vlt. C. de fideiuss. cum similibus.*

DEFINITIO VII.

Exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus apocham probari potest per testes vsque ad 30. annos, sed non per iusiurandum, ne quidem decisiuum, multo minus per suppletorium.

ADuersus professionem solutæ pecuniæ non admittitur exceptio non numeratæ, nisi intra triginta dies, quos in eam rem Iustiniani constitutio præscripsit. [1] Adeo, vt neque audiendus sit is, qui negat numeratam, si de eo iusiurandum deferre aduersario velit. [2] Si tamen suam intentionem per testes probare velit, non est prohibendus, in annum vsque trigesimum, [3] quo demum tempore iura omnia concluduntur. [4] Quid ergo si non plene sed semiplene tantum probauerit, & postea petat deferri sibi iusiurandum in supplementum probationis? [5] Non audietur, non magis, quam si decisorium iusiurandum detulisset, mox parato iurare aduersario reuocasset, rursusque regredi ad iusiurandum vellet, quod vtique ex iuris ratione non permitteretur. [6] Nam cui non licet iudicem facere aduersarium, [7] multo minus licere debet, vt prætextu semiplenæ probationis seipsum faciat iudicem, qui vel pleniſſimas probationes adferre debuit, vel cedere. [8] *Sine die.*

1 *L. in contractibus* 14. *§. super cæteris, C. hoc tit.*

2 *§. illo videlicet obseruando, d. l. in contractibus.*

3 *L. adseueratio* 10. *eod. tit.*

4 *L. sicut* 3. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

5 Ex eo pragmaticorum errore, qui inualuit, & quem nos refutauimus pluribus in priore parte *Chiliadis de error. pragmat.*

6 *L. si quis iusiurandum* 11. *C. de reb. cred. & iureiur.*

7 Quomodo facit iudicem qui defert ei iusiurandum decisorium, *l.* 1. *in princ. ff. quar. rer. act. non det.*

8 Fit

8 Fit autem iudex in sua causa is, cui defertur iusiurandum suppletiuum, & quidem inuito aduersario, quæ res haud dubiè facit iniquum hoc iusiurandum, cuius ob eam causam nulla vnquam facta fuit mentio à prudentibus nostris.

9 Est enim actoris suam intentionem implere, id est, plenissimè probare, alioqui absoluendus est reus etiamsi nihil præstiterit, *l.4.C.de edend.l.vlt. C.de rei vindic.*

TIT. XXIII.

DE COMPENSAT.

DEFINITIO I.

De compensatione inter fratres pro iis, quæ inter eos gesta sunt viuo patre.

DVo fratres bona quædam à patre sub pacto de retrouendendo vendita redemerant, viuo adhuc patre, ita tamen, vt longe maiorem pretij quantitatem alter de suo intulisset. [1] Post aliquod tempus is, qui in redemptionis causam minus contulerat, fratris debitum etiam viuo patre de suo soluerat. [2] Tum idem ille, cum pro beneficio & sacerdotio pensionem annuam deberet certo pretio, vt fit, redimendam, redemerat illam per delegationem paterni debiti, [3] cui delegationi pater quoque consenserat. [4] Defuncto patre post annum circiter decimumquintum, cum is, qui in fundorum redemptionem plus impenderat, aduersus fratrem eo nomine ageret, [5] frater autem ompensationem obiiceret debiti, quod pro fratre soluisset, [6] alius vero replicaret debere fratrem eam quantitatem compensare cum pensionis debito, quod ex paterna pecunia dissoluerat, quibusdam videbatur mutua compensatione tollendas, aut potius iam sublatas videri debere mutuas istas inter fratres actiones, propter concurrentes ex taciturnitate longi temporis & consanguinitate proxima tacitæ remissionis coniecturas. [7] Aliis contra, non posse fratri creditori nocere taciturnitatem temporis si aduersus fratrem non egisset viuo patre, in cuius ambo erant potestate: [8] præsertim cum nec mutuæ inter eos vnquam redditæ fuissent rationes. [9] Itaque placuit fratrem debitorem creditori condemnandum esse: [10] compensato tamen eo quod sibi inuicem à fratre deberetur. [11] Sed quod ad paternam pecuniam extinguendæ pensioni impensam attineret, nullam eius nomine, aut actionem, aut compensationem competere, propterea quod à patre, qui delegationem adprobasset, donata videretur, [12] tametsi soleat dici patrem in beneficialibus legitimum filij administratorem non esse. [13] *Ita Senatus* Cal. Dec. 1588.

1 Facile enim hoc euenire potest hodie, postquam placuit Iustiniano, *in l.cum oportet 6. & l.vlt. Cod.de bon.quæ liber.* vt filiifamilias sint acquisitionis capaces, etiam inuitis parentibus.

2 Nihil enim vetat, quod alius debeat alium soluere etiam pro ignorante, quo casu habet actionem negotiorum gestorum, dum ne soluerit pro inuito & prohibente, *l.soluendo 39.ff.de neg.gest.* iunct. *l.vlt.C. eod.l.solutione 23.ff.de solut.*

3 Delegatio namque vice solutionis est *l.quamuis 8.interdum, D.ad SC.Vell.l.inter causas 26.abesse, D.mandat. l.qui debitorem 18. D.de fideiuss. l. 2. C. de nouat.*

4 Alioqui non potuisset alienus debitor ignorante creditore suo delegati, cum delegare nihil aliud sit, quam debitorem suum vice sua alterius debitorem constituere, *l.delegare 11.D.de don.* plane consentiente creditore nihil prohibet alienum quoque debitorem delegari, sicut & ex aliena pecunia solui domino consentiente, *l.si is cui nummos 94.l.pupilli 96.in princ.* vbi ratio dubitandi hinc petenda est *ff.de solut.*

5 Sed qua actione? Non enim potuit fratri contra fratrem quæri actio viuo patre, in cuius ambo erant potestate, *l.frater 38. ff. de condict. indeb.* præsertim cum in vtilitatem patris non fratris ea redemptio tũc cessisset, nec frattis, sed patris negotium frater gessisset, vt proinde nec post mortem patris negotiorum gestorum contra fratrem agere posse videretur, siue proprio nomine fratris eiusdémque coheredis, siue hereditario siquidem nec frarrem obligare voluit, nec patrem potuit, at neque fratrem ipsum ciuiliter, obstante vbique iure patriæ potestatis, *l.Imperator 50.ff.ad SC.Treb.* iunct. *l.in hoc iudicium 14. §.1. l.si quis cum 29. ff. commun.diuid.* Debet ergo hic locus intelligi de iudicio familiæ erciscundæ, quod mortuo patre locum habet inter fratres coheredes, & in quo arbitri officium est, non minus naturalium quam ciuilium obligationũ rationem haberi. Naturalem vero obligationem certum est contrahi posse, non minus inter patrem & filium, quam inter fratres familias. Quod vtrumque probatur ex *d.l.frater in princ. & §.1.de cond.indeb.*

6 Est enim is vnus ex obligationis naturalibus effectibus, vt inducat compensationem sicut & deductionem, *d.l.frater, l.etiam 6.D.hoc tit.*

7 Placet enim tacitam remissionem induci ex consanguinitate proxima, qualis est inter fratres, & taciturnitate longi temporis, puta decennij, si quis alius actus concurrat ordinatus ad tacitam remissionem inducendam, *l.Procula 29. D.de probat.*

8 Quia non potuit agere viuo patre, neque contra patrem, neque contra frattem obstante iure patriæ potestatis, non magis quam pater contra ipsam, *l.lis nulla 4.l.si à me 11.ff.de iudic.l.actiones 7. de oblig. & act.l.ne cum filiofamilias 16.de furt.l.1.§.vlt. C.de annal.except.*

9 Quod vnum est ex iis tribus, quæ ad tacitam remissionem inducendam requiruntur, in *d.l.Procula 19.de probat.* Secus esset, si de vsurarum duntaxat remissione tacita ageretur. Tunc enim sufficeret consanguinitas proxima cum longi temporis taciturnitate, *leg.cum quidam, 7. §.Diuus Pius de vsur.* Dec. *cons.* 79.

10 Iudicio scilicet erciscundæ, cum essent fratres isti coheredes, alioqui non magis hodie quam olim possent habere actionem, quia Iustinianus licet fecerit filiumfamilias capacem acquisitionis etiam inuito patre, non tamen sustulit patriam potestatem, nec cætera quæ ratio iuris facit consequentia patriæ potestati. Vide quæ scripsi *lib.7.Coniect. c.9.* Ideo autem veniunt ista in iudicium familiæ erciscundæ, quia fundus qui fuit redemptus venit in diuisionem hereditatis, quæ tanto locupletior reperitur ex pecunia filiorum qui eum redemerunt.

11 Quod enim venit in compensationem pro soluto habetur cum fiat ipso iure, *l.si ambo 10.§.1. ff.de compens.l.qui inuicem 30. de condict. indeb.*

12 *Arg.l.4.§.1.l.quamuis 8.§.planè si mulier, D.ad SC.Velleian.l.vir.& vxor 39.l.vir vsuras 54.de donat.int.vir.& vxor.l.quæ pater 50. ff.famil. erciſc.l.vlt.ff.de pet.her.l.sine emancipatis 17.ff.de donat.l.seruus 38.de donat.int.vir.& seq.de donat.int.vir. & vxor.*

13 *Cap.fin.de iudic.in 6.*

DEFINITIO II.

De compensatione pecuniæ, quæ debetur in vna specie monetæ, cum pecunia, quæ debetur in alia.

CErtam pecuniæ quantitatem in moneta soluere obligatus, compensationem obiicere potest eius quantitatis, quæ sibi à creditore in aureis debeatur, licet incertus sit nummi aurei valor, vt liquidatione & taxatione opus sit, quod hac nostra tempestate sæpius accidit. [1] Etsi enim verũ est, quod vulgo iactatur, non nisi de liquido ad liquidum admittendam compensationem, [2] pro liquido tamen habendum est, quod in promptu liquidari potest. [3] Non idem fore quidam putabant, si is qui aureos deberet, obiicere vellet, compensationem eius, quod sibi in moneta argentea vel ærea deberetur. [4] Quod non quemadmodum argentum in auro continetur, idque eminentiori & excellentiori modo, ita similiter aurum in argento. [5] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de la Roche & Nobilis Ioannis Bay, 6. Idibus Maij 1591.

1 Quod tamen nunquam accidere debet in republica bene constituta. Certa enim & perpetua esse debet nummorum æstimatio, *lege tertia. D.de in lit.iur. lege prima. ff. de cont. empt. lege si ita 42. Codice de fideiuss.*

2 *L.vlt. C. de compensat.*

3 Sicut & pro probato habetur, quod statim probari potest, nec requirit altiorem indaginem, vt Bartol. & cæteri tractant ad *leg. vlt. Cod.de edict. Diui Hadr. tollend.* Iunge *leg.pen.C.de test.milit.leg.non tantum 17.in princ.ff.de excus.tut. leg.4. §.de dolo 26. ff. de doli mal.except.* Quid autem illud sit, quod statim fieri possit, in iudicis arbitrio est. Guid. Pap. *quæst.* 132.

4 Obiiceret enim compensationem eius pecuniæ, quam non posset soluere, quia pro auro argentum vel æs solui non potest, ne aliud pro alio soluatur. *l.eum à quo 16.& seq.C.de solut.* Obstat tamen quod compensatio fieri potest etiam speciei ad speciem *dict. l.vlt. Cod.de compens.* Quidni ergo argenti cum auro ad concurrentem vsque æstimationis quantitatem?

5 Quia in iis quæ sunt sub eodem genere, vt sunt aurum & argentum sub metallo, id quod minus est continetur in eo, quod est plus, *leg.1. §.si stipulanti de verb.oblig.l.cum furti 9. de in lit.iur. l. quoties 9. §.sed si maiorem, ff. de her.instit.* [An autem compensatio locum habeat vbi quantitas ex vna parte debetur, ex altera vero quantitas se habens ad instar speciei. vide Fach. *lib.1.cap.6.*

DEFINITIO

DEFINITIO III.

Compensatio, quæ poterat obiici contra cedentem, non potest obiici contra cessionarium, si vel causam habeat ille oneroſam, vel habuerit ſui debitoris bona omnia obligata ante natum ius opponendæ compenſationis.

SOcius meus, cui centum debebas, cum totidem ſub omnium bonorum ſuorum obligatione [1] mihi deberet, cœpit poſtea tibi ex noua cauſa in aliis centum eſſe obligatus. Non ideo minus actionem ſibi contra te competentem cedere mihi poterit, quod ei quandocunque acturo potuerit obiicere compenſationem,[2] quam agenti mihi ex oneroſa ceſſione obiicere non non poſſis. [3] Nam ex quo cœpiſti ei debere, cœpit quoque nomen tuum mihi eſſe obligatum, [4] vt proinde ex perſona illius vtili contra te actione etiam citra ceſſionem agere potuerim. [5] Quo iure nihil ſemel quæſito non fuit in poteſtate ſocij & debitoris mei tecum contrahendo ius meum deterius facere, [6] quamuis ſi tu ei ſoluiſſes, vtique & liberationem tibi quæſiiſſes, & actionem mihi ademiſſes. [7] Nec eſt contrarium quod dici ſolet, compenſationem ſolutionis vim habere. [8] Id enim tum obtinet, cum exceptio compenſationis obiicitur. [9] At ponimus factam mihi ceſſionem non ſolum priuſquam à te oppoſita eſſet compenſatio, [10] ſed etiam eo tempore quo nomen tuum iam mihi erat obligatum, [11] vt dici poſſit factam eam non in fraudem tuam, & vt tibi nocerem, ſed potius, vt mihi conſulerem. [12] Qua ratione poſſit etiam defendi non male idem admittendum eſſe, tametſi debitoris mei bona pignoris vinculo nullo tenerentur. [13] Sufficit enim ceſſas mihi à creditore tuo actiones in ſolutum & ex cauſa oneroſa, vt inferri poſſit, non eſſe me cogendum cedentem defendere. [14] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & N. Ioannis Bay, 6. Id. Maij 1591.

1 Qua obligatione bonorum omnium, certum eſt bona omnia tam futura, quam præſentia contineri, ex *l.vlt.C.quæ rei pignor.oblig.poſſ.* nec minus nomina debitorum, quam res corporales, *l.nomen quoque* 4.*C.hoc titul.*

2 Non enim quod compenſationis exceptio obiici poteſt facit, vt pro oppoſita factáque haberi debeat ad extinguendam actionem & impediendum ne cedi ea poſſit, vt dicetur poſtea in Definitione.

3 Certum enim eſt, ceſſionario ex cauſa oneroſa non poſſe compenſationem opponi, quæ cedenti opponi potuiſſet, ſi modo ceſſionarius agat vtilibus actionibus ſibi ex propria perſona competentibus. non mandatis ex perſona cedentis, ſecundum ea quæ pluribus ſcripſi *lib.12.Coniect.c.9.*

4 Propter vim & poteſtatem obligationis generalis, quæ & nomina ſicut cætera bona omnia futura comprehendit, vt diximus *num.1.*

5 Poſt reſcriptum Diui Pij, de quo *in l.ſi cum emptore 16.ff.de pact.* iunct. *l.vlt.ff.de tranſact. l.emptor.5. l.poſtquam 7. & ſeq. ff.de hered.vel act.vend.d.l.4.C.quæ res pignor.l.ſi conuenerit 18. ff.de pign.act.*

6 *Ex reg.l.id quod noſtrum 11.l.non debet alteri 74. de reg.iur.* Nec obſtat quod in *l.1.§. ex contrario, ff.de ſepar.* ſcriptum eſt, licere cuilibet adiiciendo ſibi creditorem facere conditionem creditoris ſui deteriorem. Id enim pertinet ad chirographarios creditores, non ad pignoratitios, quibus nihil poteſt imputari, cum ſibi diligenter proſpexerint, vt de eo qui fideiuſſorem idoneum acceperat ſcribit Papinian. *in l.3. eod. tit.de ſeparat.* Sibi enim æquè benè proſpicit qui vel pignus, vel fideiuſſorem idoneum accipit, *l.ſi mandatu 59.§.vlt.D.mandat.*

7 Niſi ego ipſe te prius certiorem feciſſem de facta mihi ceſſione, *d.l.4.§ quæ res pignor.l.3.C.de nouat.*

8 *L.ſi conſtat 4. & ſeq.l.inuicem 12. & paſſ.Cod.hoc tit.l.ſi ambo 10. eodem.*

9 *L.2. l.ſi propter 8.l.vlt. & paſſ.C.eod.* iunctis iis quæ dicemus *in ſeq. Defin.*

10 Nec enim potuit tibi opponi tanquam exceptio prius quam egetis, *l.2.ff.de except.* licet non tantùm exceptionis vim habeat, ſed etiam mutuæ petitionis, *l.amplius 15.ff.rat.rem haber.* Bart. *ad l.qui inuicem 30. de cond.indeb.* vnde & mutua petitio appellatur in *l.neque ſcriptura 6. C. hoc tit.* iunct. *l.quod in diem 7. §.1. ff.eod.* vbi ratio dubitandi hinc petenda eſt.

11 Atque ita in conſequentiam præcedentis obligationis, quæ nullius fraudis ſuſpecta eſſe poterat, *l.1.vbi Bart.D.qui potior. in pign.hab.*

12 Non enim fraudem facere videtur, qui fraudem excludit, *leg.cum pater 77 §.antepen.de legat.2. l.quia autem 6.§.ſi patrinus in fin. ff ſi quis omiſſ.caus.teſt.* quia permittitur cuilibet conſulere ſibi, quamuis per conſequentias alteri noceat, *l.Proculus 26.ff.de damn.infect.leg.3. §.quod ait prætor. de incend.ruin. & naufrag.*

13 Tanto magis enim debet licere creditori, vt vigilet ad ſuum conſequendum, cum vigilantibus non dormientibus iura ſuccurrant, *l. pupillus 24.in fin. quæ in fraud.cred.* iunct. *l.quod autem 6.§.ſciendum, 5.eod. l.ſumma 21.in fin.princ.ff.de pecul.l.2.in princ.C.de annal.except.*

14 Illa enim diſtinctio adhiberi à noſtris ſolet, an ceſſio cauſam lucratiuam habeat an oneroſam. Bart. & cæteri *ad l.4. §.ſi cum legitimæ ff. de dol.except. & in l.ſeruum quoque 33.§.vlt.cum l.ſeq.de procurat.* ſcripſi latè *lib.12. Coniect. cap. 2. & 10.*

DEFINITIO IV.

Compenſatio ſit ipſo iure, ſed ita demum ſi opponatur præterquam in pœnalibus.

COmpenſatio non vſque adeo fit ipſo iure, quin opponi eam ſit neceſſe, [1] quamuis ex quo oppoſita eſt vires ſuas exerat ipſo iure. [2] Fallit id in pœnalibus cauſis, in quibus receptum eſt odio pœnæ, & ne pœna committatur, vt compenſatio prius etiam quam oppoſita ſit facta intelligatur, ſola legis iuriſque poteſtate. [3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Dixi *Defin.præced. n. 9. DD. ad l.ſi conſtat 4. C.hoc tit.* Eſt enim compenſatio exceptio, quam certum eſt ſuppleri non poſſe, ſed opponi debere, quia facti quæſtionem immixtam habet, an quod compenſari petitur debeatur, & quidem liquido, *l.vlt. & paſſ. hoc tit. C. & D.*

2 *d.l.ſi conſtat, & d.l.vlt. C. eod.*

3 Guid.Pap. *q.* 171. & ibi Apoſtill. *arg. l.etiam 5. D. hoc tit.* iunct. *l.cum quidam, 17. §.ſi pupillo, de vſur.*

DEFINITIO V.

De formula pronunciandi contra compenſationem.

QVoties obiicitur compenſatio debiti, quod nec liquidum ſit, [1] nec in eo, vt ſtatim liquidari poſſit, [2] cauere iudex debet, ne ita pronũciet, vt reprobet compenſationem, ſed ita potius, vt dicat nullam ſe oppoſitæ compenſationis rationem habere, [3] ne alioqui reo qui compenſare voluit, debitum quandocunque petenti & probanti noceat exceptio rei iudicatæ. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc ideo quia non fit compenſatio liquidi ad non liquidum, *l.vlt. C.hoc tit.*

2 Quod enim tale eſt, licet reuera nondum ſit liquidum, pro liquido tamen habetur, vt dixi *Defin.2. n.3. 5. eod.*

3 Ita eleganter Vlp. *in l.quod in diem 7.§.ſi rationem, D.hoc tit.*

4 *L.ſi autem 8. §.ſi quocunque, D.de neg.geſt.*

DEFINITIO VI.

Quod debetur ſub onere præſtandæ ſatisdationis ante eam præſtitam compenſari non poteſt.

SI pendente lite mutuas collitigantibus adiudicationes iudex fecerit, iniuncta vtrique neceſſitate præſtandæ ſatisdationis, [1] & alter ſatisfecerit, alter fideiuſſorem quidem obtulerit, ſed qui tamen à iudice nondum fuerit admiſſus, [2] placet non poſſe interea obiici compenſationem: [3] propterea quod ea, quæ ſub onere cautionis debentur, ante præſtitam cautionem nullo modo exiguntur, [4] poſſuntque multa incidere, quæ difficilem faciant & longis ambagibus inuolutam fideiuſſionis præſtationem. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt fieri ſolet cum mutuæ ſunt petitiones, quæ implicitam habent & obſcuram facti quæſtionem, necdum liquido conſtat an debeatur, vtrinque tamen adſint tales probationes, vt vtrique debitum prouiſionaliter, quod aiunt, adiudicandum videatur, *arg.leg.1. & tot.tit.D.ſi cui plus quam per l.falcid.l.ſtatuliber rationem 5.l.ſeruus 34.§.vlt.D.de ſtatu-lib.l.prætor ait 20.§.deinde ait prætor, D.de operis noui nunciat.l.3. de tut. & rat.diſtr.l.grege 13. §.pen. de pignor.*

2 Quo caſu non poteſt videri præſtita ſatisdatio, ſaltem quouſque conſtet, ſtare per aduerſarium quo minus ſatisdetur, *dict.l.prætor ait, §. ſi quis paratus, l.ſi reſiduum 5.C.de diſtr.pign.* Aliud enim eſt ſatisdare velle, aliud ſatisdediſſe, *l.ſi rem 9.§.omnis pecunia, cum l.ſeq.D.de pignor.act. l.item liberatur 6.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit. l.ſolutam 49. in fin.D.de ſolut.* vbi tamen legere mallem *ſatisfactionis*, quam *ſatisdationis, ex l.ſatisfactio 52. eod.*

Source : BIU Cujas

3 Vt nec aliarum rerum, quæ nondum peti cum effectu possunt, cuiusmodi sunt quæ in diem, multo magis quæ sub conditione debentur, *l. quod in diem 7. l. quæcunque 11. l. cum militi 16. §. 1. D. hoc tit.*

4 Non quasi non debeantur, sed quia cautionis præstandæ necessitas solutionem moratur, quamuis non faciat indebitum quod fuit debitum, inquit Papin. *in l. pater 7. §. si fortè, D. de dot. præleg.* Sic nec compensari potest, quod alternatiuè debetur quousque facta sit electio, *leg. si debeas 22. D. hoc tit.* quia nec prius certum est, quid omnimodo debeatur. Itaque ex hoc apparet, quod sub onere satisdandi debetur, non haberi pro debito sub conditione, *l. multo 6. §. 1. D. de tutel.* iunct. *l. sub conditione 16. de cond. indeb.*

5 Cum facti quæstio plerumque occurrat; an idoneus sit fideiussor qui offertur necne, siue quod suspectæ sint eius facultates, siue quod habeat fori præscriptionem, *l. si vero 5. §. 1. l. si fideiussor 7. D. qui satisd. cog. cog.* æquum autem non est moram fieri ei qui satisdedit, *l. etiam 15. D. vt legat. nomin. caueat. l. ille à quo 13. §. 1. versic. quid ergo, D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO VII.

Casus in quo alimentorum petitioni obiicitur compensatio.

ALimentorum quidem petitioni compensatio obiici non potest: [1] sed tamen cum pendente lite super æstimatione, &, vt pragmatici loquuntur, liquidatione legitimæ fructuumque ex ea causa debitorum, Senatus noster iustis quibusdam rationibus adductus, certam pecuniæ quantitatem vni ex liberis adiudicasset, alimentorum nomine, [2] placuit petentem eum cogendum compensare, quod inuicem fratri condemnato eidemque patris heredi ab eo deberi liquido constaret, si aliud nihil compensationem impediret, causa scilicet debiti inspecta, [3] quandoquidem legitimæ fructuumque exinde debitorum petitio eam exceptionem pateretur. [4] Huc enim pertinet, quod vulgo nostri iactirant, subrogatum sapere naturam eius, in cuius locum subrogatum est. [5] *Ita Senatus* pro D. Ioanne Marchione de la Chambre, contra fratrem Comitem, in mense Iul. 1592.

1 *L. 3. vbi not. C. hoc tit.* ibidémque alij nonnulli casus ponuntur, in quibus compensatio locum non habet. Ratio pendet ex fauore alimentorum, quorum cura præsens ac momentaria est, vt loquitur Papin. *in l. pecunia 8. de alim. legat.*

2 Ita enim fieri necesse erat, ne is interim fame periret, *l. si instituta 27. §. pen. D. de inoff. test. l. vlt. C. de ord. cognit. l. filius 9. D. de iur. delib.* iunct. *l. ait prætor 7. §. in causa eod. l. pen. D. vt in poss. leg. l. 1. in princ. & §. & generaliter 15. D. de ventr. in possess. mitt.*

3 Quam constat inspici semper debere *l. 3. §. scio, D. de minor. l. si procuratorem 8. in princ. D. mandat. l. si tantum 12. D. de Senat. Maced.*

4 Ex regula generali, *d. l. vlt. C. hoc tit.* postquam dici verè potest, in omnibus actionibus & casibus esse hodie locum compensationi, adeoque ipso iure, præterquam in quibus specialiter prohibita est, vt in depositi *d. l. vlt.* & aliis, de quibus *in l. 3. eod.* vbi vide.

5 *Vulg. l. si quis eum 10. § qui iniuriarum, D. si quis caution. l. cum filius 76. §. heres meus, de leg. 2. l. 1. § si sub conditione. D. vt legat. nom. caueat.*

DEFINITIO VIII.

Quod tutor debet, non potest compensari cum eo quod pupillo debetur, nec contra. Potest tamen tutor pro pupillo conuentus compensare, quod sibi proprio nomine debetur.

ID quod pupillo debetur si tutor petat, non patitur compensationem eius pecuniæ, quam tutor ipse suo nomine aduersario debeat, [1] sicut nec ex contrario, quod tutori proprio nomine debetur admittit compensationem eius quantitatis quam pupillus debeat: nempe quia generale illud est, vt eius quod non debetur ei qui conuenitur, sed alij, compensatio obiici non possit: [3] nec si creditor pro eo qui conuenitur ob debitum proprium velit compensare, [4] ne aliter posito iure redimendarum vndique actionum materia quæreretur. [5] Sed tamen si tutor pupilli nomine conueniatur, non iniqua aut improbabilis sententia est, vt possit ille compensare, quod sibi proprio nomine debeatur: [6] non solum quia nihil vetet tutorem de suo pro pupillo soluere, [7] sed etiam quod constante tutela fieri facile possit, vt tandem pupillo tutor debeat, quantum liberandi *ipsius* gratia velit compensare. [8] Quasi cum ita facit, liberandæ fidei causa & pro se exonerando potius, quam pro alio soluendi animo facere videatur. [9] Maxime vero cum & quod alij debetur compensari possit, si debitum illud à creditore cessum sit: [10] nam cum cessio inter tutorem & pupillum fieri nequeat, [11] alterutrum euenire necesse est, vt vel deterioris conditionis sit pupillus quam cæteri, si ea compensandi ratio tutori pro pupillo denegetur, quod nemo æquum quum dixerit, [12] vel cessio pro facta habeatur quasi tacita legis potestate, siquidem per legem ipsam fit, ne propter pupilli ætatem & conditionem ea cessio fieri expressim possit. [13] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa quadam N. Abelis Bessonet, contra viduam D. de Compois, Prid. Id. Iul. 1592.

1 *L. pen. D. hoc tit.* aliud enim est deberi tutori proprio nomine, aliud tanquam tutori, *l. 12. de indigu.*

2 Vt *ad l. pen.* notat Castrens. vulgo adprobatus.

3 *L. cum militi 16. in princ. eod. l. eius quod 9. C. eod.* Excipe casum, *l. si quid 5. D. eod.* Id est, si fideiussor conueniatur ex causa fideiussionis. Potest enim compensare non tantum quod sibi debetur, sed etiam quod reo, ex cuius persona & pro cuius debito conuenitur. Adde alium casum ex *l. si cum 9. §. 1. eod.* si cum filiofamilias agatur, & velit ille compensare quod patri debetur, nisi quod hoc casu cauere filius debet patrem eius pecuniæ nomine nunquam acturum, vt ea lex ait. Item in correis debendi si sint socij non aliter, *l. si duo 10. D. de duob. reis.* Noli addere etiam exceptionem *ex l. in rem 8. D. hoc tit.* Ibi enim agitur de procuratore dato in rem suam, cui tamen non datur ius compensandi, nisi eo casu, quo post litis contestationē vice mutua conueniatur, nempe quia per contestationem fit dominus litis, *l. procuratorib. 22. cum l. seq. C. de procurat.* Nec tantum litis, sed etiam ipsius rei in litem deductæ, hoc ipso quod factus est procurator in rem suam, *l. si quis in rem 34. l. procuratore 55. D. eod.*

4 Verba sunt Papiniani *in d. l. in rem 18. §. 1. D. hoc tit.*

5 Quam è contrario restringi oportet, cum odiosæ sint alienarum litium redemptiones, & odiosiores quam lites ipsæ, *leg. 4. §. 1. vers. non tantum, D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. per diuersas 22. cum l. seq. Codic. mandat. l. 23. & 4. C. de litigios.*

6 At non è contrario, vt possit ille proprio nomine conuentus compensare id, quod sibi tanquam tutori debetur, ex iis quæ diximus *num. 3.* quamuis possit debitorem pupilli creditori suo delegare, *l. pupill. 96. in princ. de solut.*

7 Sicut & pro alio quolibet, *l. soluendo 39. D. de negot. gest. l. solutione 23. D. de solut.*

8 Etsi enim tutelæ ratio exigi non potest, quandiu tutela durat, debet tamen tutor quotidie eam à se exigere, potéstque aut sibi soluere, quod ei pupillus debet, aut pupillo, quod ipse tutor ei debet, *l. quoties 9. §. sed si sub vsuris & seq. & §. non tantum. D. de admin. & peric. tut.*

9 Futurum enim est, vt pro rata temporis, quo pupilli debitor fuisse reperietur, cogatur præstare vsuras pupillares, *leg. tutor 7. §. si vsuras & seqq. l. Lucius 46. §. quæsitum, D. eod. l. 1. & tot. tit. C. de vsur. pupill.*

10 Bald. post gloss. *ad l. eius 9. C. hoc tit.*

11 Quia tutor cum pupillo contrahere non potest, nec ei in rem suam auctoritatem præstare, *l. 1. l. quod dicimus 7. de auct. tut.*

12 Est enim pupillus fauorabilior cæteris, nec debet esse deterioris conditionis *l. sancimus 7. C. ad Treb.*

13 Iuris enim ciuilis regula est, pactum nullum posse fieri à pupillo sine tutoris auctoritate, *l. contra 28. de pact.* Indeque pendent omnia quæ pro pupillis tam multa fauorabiliter in iure nostro constituta reperiuntur.

DEFINITIO IX.

Potest obiici compensatio eius quod defunctus debuit cum eo, quod heredi proprio nomine debetur, licet heres fecerit inuentarium.

HÆredi, etiamsi beneficium legis & inuentarij imploraverit, [1] si quid proprio nomine petat, perinde obiici potest compensatio eius pecuniæ quam defunctus debuit, atque si pure heres esset. [2] Nec est contrarium, quod legis beneficio saluas habet proprias actiones. [3] Id enim eo pertinet, vti ne per eam confusionem quæ additione hereditatis fit [4] sublatæ videantur, non etiam vti ne solutionis potestate tolli possint. [5] Atqui compensatio solutionis vim & vicem obtinet. [6] Nec sane minus debitor intelligitur qui debitoris heres est, cum beneficio legis & inuentarij, quam qui legis beneficium non imploravit: [7] vnum illud ei indulgetur, vt quamuis sit debitor, tamen vltra vires hereditarias non teneatur,

Source : BIU Cujas

neatur.[8] Eamque ob causam temperamentum illud necessario adhibendum est, vt qui huiusmodi hæredi obiicit compensationem satisdet eam se quantitatem in hereditate repositurum, quotiescumque iudici bonum id & æquum videbitur,[9] vt si alij erunt creditores anteriores, quibus priore loco soluere heres debebit,[10] habeat ille ex hereditate vnde soluat, nec de suo quicquam erogare compellatur.[11] Nam & idem obseruari solet cum pendente discussionis instantia petit aliquis ab herede, & fiduciariam, ac, vt loquuntur, prouisionalem ex iusta causa obtinet adiudicationem.[12] Neque vero valde refert an de petitione tractemus, an de compensatione,[13] quandoquidem is etiam qui compensat agere quodammodo & petere videatur.[14] *Ita Senatus* pro Illustri Georgio de Mouxi Comite de Monreal, contra Illustrem Henricum de Saluces D. de Carde, mense Iul. 1592.

1 Quod hodie plerumque fit ex *l. vlt. C. de iur. deliber.*

2 Est enim perinde heres, id est, successor in vniuersum ius quod defunctus habuit acsi beneficium legis non imploraſſet, *d. l. vlt.* Certum autem est heredem posse compensare id quod defunctus potuit, *l. 3. de contrar. iudic. tutel.*

3 *dict. leg. vltim. §. in computatione, vers. si vero & ipse aliquas, C. de iur. deliber.*

4 Aditio enim hereditatis iure confundit obligationem, *l. sicut 75. l. Stichum 95. §. aditio, D. de solut. l. debitori 50. D. de fideiuſſ. l. debitori 7. C. de pact.*

5 Est enim solutio naturalis & verus modus tollendarum omnium obligationum, vt ipsa obligationis definitio demonstrat. §. 1. *Instit. de oblig. d. solutione 23. l. pen. & pass. D. de solut.*

6 *L. si constat. 4 l. inuicem 12. Cod. hoc tit. l. si ambo 10. & pass. D. eod.* [Ideoque potest opponi etiam à iurato debitore. Fachin. *lib. 1. contr. cap. 7.*]

7 Alioqui non posset directis actionibus hereditariis conueniri, ne quidem quatenus vires hereditatis paterentur, quod tamen falsum est, *d. l. vlt. §. & si post præfatam, C. de iur. delib. & Nouell. 1. de hered. & Falcid. iunct. l. 1. C. si cert. pet.*

8 Quod olim secus erat, *l. quæ dotis 33. D. solut. matrim.* cum heres qui hereditatem adit hoc ipso se obliget æri alieno, *l. more 8. de acq. her.* quasi contraxerit cum creditoribus defuncti adeoque cum legatariis, *§. heres, Inst. de oblig. quæ ex quasi contr. l. 3. §. heres quoque, D. de oblig. & act. l. 3. §. vlt. cum l. seq. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

9 Vt & aliis quibusdam casibus necessarium est remedium satisdationis, vt compensatio admitti possit, *l. si cum filiofamilias 9. §. 1. D. hoc*

10 Seruanda enim est intet defuncti creditoris temporis prærogatiua, *d. l. vlt. §. in computatione in fin.* licet iis soluere statim cogatur heres qui priores veniunt, tametsi in iure crediti sint posteriores, *d. l. vlt. vers. & si præfatam.*

11 Parum tamen videtur interesse heredis cum sit securus, qui soluit creditori prius venienti quamuis in creditorum ordine posteriori, *d. §. & si præfatam.* Aliis enim creditoribus anterioribus actio nulla supereſt contra heredem hunc, qui soluit bona fide, sed tantum contra creditorem posteriorem qui solutionem accepit *d. l. vlt. §. sin vero heredes.* Itaque remedium hoc satisdationis non tam videtur necessarium, vt heredi quã vt creditoribus anterioribus, si qui sunt, consulatur, præsertim si creditor hic posterior, qui primus venit, non sit soluendo.

12 Quo tamen casu perinde tractari posset frustra desideratã satisdationem ab herede, qui omnimodo futurus sit securus, nisi aliis creditoribus consuli oporteret.

13 Quamuis Iustin. *in d. l. vlt. §. etsi præfatam,* loquatur de his creditoribus qui primi veniunt, primus autem non veniat is, qui conuenitur primum, deinde compensat.

14 *L. amplius 15. D. rat. rem haber.* Bartol. *in l. qui inuicem 30. D. de cond. indeb.*

DEFINITIO X.

Compensari non potest debitum controuersum cum liquido, licet controuersum possit ex iudicis auctoritate prouisionaliter, vt aiunt, exigi præstita cautione.

DEbitum ex sententia, à qua prouocatum est, compensari non potest cum eo, quod ex instrumento liquido, authetico, &, vt loquuntur, guarentigiato debetur:[1] quamuis iudex præceperit mandari sententiam executioni non obstante appellatione, præstitaque, vt fieri solet, satisdatione[2] adeoque nec si iam satisdatum proponatur.[3] Quoniam si contingeret sententiam rescindi per appellationem,[4] quod in dubio litis euentu positum est,[5] appareret ex postfacto compensatum fuisse id, quod fuisset indebitum,[6] in eoque factam iniuriam creditori,[7] quæ sane cautionis prætextu non minuitur.[8] Cum vel ob hoc ipsum introductum sit ius compensationis,[9] quod nostra interest non soluere potius quam solutum repetere.[10] *Ita Senatus* ex tempore inter fratres Riondet, 12. Cal. Aug. 1592.

1 Quoniam appellatio extinguit iudicatum & rem reuocat ad terminos litis contestatæ, *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 Non enim eo minus verum est extinctam hoc casu vim iudicati per appellationem, alioqui non esset necessaria victori satisdatio, cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenuum 28. de stat. homin. l. res iudicata 206. de reg. iur.* & sit potentior quam contractus quantumuis in authenticam scripturam redactus, *l. minor 40. D. de minor.*

3 Satisdatio enim non facit liquidum debitum, quod liquidandum imo adiudicandum est per iudicem appellationis, siquidem non solet satisdari nisi in casu dubio & incerto, *l. hæc stipulatio 14. § 1. vt legat. nom. caueat.* Et sicut necessitas præstandæ satisdationis non facit indebitum, quod fuit debitum, *l. pater 7. §. pen. de dot. præleg.* ita nec oblata aut præstita satisdatio facit omnino debitum id quod forsan apparebit indebitum, *l. 2. D. vt legat. nom. caueat.*

4 Ideo enim comparatum est auxilium appellationis, licet nonnunquam is qui ex appellatione pronunciat, in peius reformet iudicatum *l. 1. D. de appellat.*

5 Dubius enim & incertus est euentus iudicij cuiuslibet, *l. quod debetur 51. D. de pecul.*

6 Posteriore sententia tollente intellectum prioris, vt loquitur Papin. *in l. si patroni, 55. §. vulg. ad SC. Trebell.*

7 Qui eam rem cuius compensationem passus esset videretur soluisse, quam tamen non debuisset. Nemo autem indebitum soluere cogitur, cuius etiam soluti habet condictionem, *l. indebiti 15. & pass. D. de condict. indeb.*

8 Nemo enim obligatur ad soluendum, vel compensandum ob id solum, quia postea recepturus sit, siue ab eodem, siue ab alio quod ipse præstiterit, *l. nemo ideo 171. de reg. iur. d. l. 7. vt legat. nom. caueat. l. testamento 17. in princ. & §. 1. de test. tutel. l. suspectus 5. cum seq. D. de suſp. tutor.*

9 *L. 3. D. hoc tit.*

10 *L. si stipulatus, 15. in princ. D. de fideiuſſor.* Ergo vt admittatur compensatio non sufficit tale debitum esse, quod peti possit nisi etiam sit liquidum, sicut nec vt iam liquidum sit si adhuc peti non possit, *d. l. quod in diem 7. & l. si debeas, 22. D. hoc tit.*

DEFINITIO XI.

Non potest compensari quod non posset solui.

COmpensatio, quæ inuito debitore fieri non potest, vim solutionis non habet, quandiu debitoris voluntas non interuenit.[1] Nam nec quod tibi debeo in certam causam possum vel creditori tuo soluere, vel tibi ipsi in aliam causam,[2] ni tu consentias.[3] Cæterum, quibus casibus possum te inuito soluere, possum etiam compensare.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, Prid. Cal. Aug. 1592.

1 *d. l. si debeas 22. D hoc tit.*

2 Imo & si cui petitioni specialiter destinata, id est, obiecta sit cõpensatio, placet in cæteris cauſis obiici eam non posse, *l. quod Labeo 13. D. hoc tit.* quia vbi ait Bart. vna causa non potest operari circa diuersos effectus, quamquam id perpetuum non est, vt constat ex *l. in numerationibus 44. ff. de solut.*

3 Consentienti enim & volenti non fit iniuria, *l. 1. §. vsque adeo de iniur. l. inuito 13. l. manifesti 17. C. de solut.*

4 Cum compensatio pro solutione sit, *l. si ambo 10. & pass. D. hoc tit. l. si constat 4. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Expensæ taxatæ possunt compensari etiamsi appellatum sit ab executione, dum ne ab ipsa condemnatione vel taxatione.

EXpensarum litis quæ & iam adiudicatæ sunt & taxatæ compensatio obiici potest, tanquam debiti liquidi,[1] licet ab executione facta condemnatus prouocauerit, dum ne ab ipsa adiudicatione, aut taxatione. Non enim facit ea appellatio quo minus liquidum sit debitum.[2] *Ita Senatus* in causa Ioachimi de la Cuaz & heredum Benedicti Vernat. 4. Id. Decemb. 1592.

1 Taxatum enim dicitur, quod deductis deducendis reliquum est, *l. Mauio 41. §. 1. de legat 2.*

2 Sed in ea quæritur tantum an executor fines mandati excesserit, *l. 4. D. de appell. l. quoniam 21. C. eod. l. ab executione 5. C. quor. appellat. non recip.* Aliud ergo est, si ab ipsa condemnatione, vel taxatione sit appellatum, vt dixi *Defin. 9.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XIII.

Fideiussor creditoris sui potest obiicere compensationem summæ pro eo solutæ ex iudicato, licet à sententia fuerit prouocatum.

DEbitor certæ quantitatis si obiiciat compensationem concurrentis alterius summæ, quam quasi fideiussor creditoris sui pro eo soluere coactus sit, audiendus est,[1] si aliud nihil impediat compensationem.[2] Nec distinguendum est, an ea soluendi necessitas ex sententia diffinitiua manauerit,[3] an ex interlocutoria & prouisionali, quæ non obstante appellatione executionem habere debuerit:[4] neque rursus an creditor cui compensatio obiicitur ab ea condemnatione prouocauerit[5] necne. Sufficit enim quod eius nomine soluere coactus fuerit fideiussor,[6] qui nunc quasi debitor conuenitur:[7] cum appellantis indemnitati satis consultum esse possit aduersus victorem, si iusta quandoque apellatio pronunciabitur,[8] nec fideiussoris indemnitatem ex ea causa suspendi oporteat.[9] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter fratres Riondet, 4 Ianuar. 1593.

1 Verum enim est esse hunc quoque creditorem eius scilicet pecuniæ, quam pro creditore suo soluit, & pro qua repetenda mandati actionem habere posset, aut negotiorum gestorum mandato nullo interueniente si agere mallet, quam compensare, *l. ex mandato* 20. §. 1. *& pass. D. mandat.* Hoc vero compensationem inducit, quæ nihil aliud est, quam debiti & crediti inter se contributio, *l. 1. & 2. & pass. D. hoc tit.*

2 Quid enim si fideiusserat donandi animo vel in rem suam? Non poterit compensare, quia nec mandati agere posset, *l. sed si fideiussor* 24. *D. de pact. l.* 5. *D. de liber. legat.*

3 Condemnato per diffinitiuam sententiam fideiussore, quo casu non posset mandati agere prius etiam quam soluisset *leg. Lucius* 38. §. 1. *D. mandat. l. si fideiussor* 45. *D. de fideiuss.*

4 Solet enim & debet iudex cum nondum benè liquet interloqui, & prouisionalem, vt vocant, facere condemnationem, præstita satisdatione, eóque iure passim vtimur.

5 Quod suo iure facere potest tanquam cuius interfit propter regressum, quem contra eum habiturus est fideiussor, *leg.* 2. §. 1. *D. quand. appell. sit l.* 1. *de app. recip.* indéque sumenda est ratio decidendi *ad l. Herennius* 63. §. 1. *D. de euict.*

6 At neque semper expectandum est, vt soluat aut iudicio accepto condemnetur, forte si diu in solutione debitor cessauit, aut bona sua dissipauit, *d. l. Lucius* 38. §. 1. *D. mandat. l. si pro ea* 10. *C. eod.* Illud sanè constat parum referre an fideiussor soluerit coactus, an metu ne compelleretur, *leg. nouissimè* 7. §. 1. vbi Bald. *quod fals. tutor. auct. gestum esse dicetur.*

7 Haberet enim nunc pecuniam, quam suo ipso creditori posset soluere, si eam pro ipso creditore alij non soluisset.

8 Eo namque casu futurum est, vt pecuniæ solutæ restitutionem consequatur.

9 Cum sufficiat quod iam cœperit ei abesse ex causa fideiussionis, vt habeat præsentem actionem, *l. inter causas* 26. *§. abesse, D. mandat.*

DEFINITIO XIV.

Conductor potest obiicere victori, & in executione iudicati compensationem pecuniæ debitæ locatori suo licet condemnatio.

CONductor interdicto, aut in rem iudicio conuentus[1] locatori litem denunciauerat, locator autem pro eo litem susceperat. Condemnatione secuta, fructibusque petitori adiudicatis,[2] quorum tamen compensandorum iustam causam locator habeat,[3] (postquam placuit etiam in actionibus in rem locum esse compensationi[4]) aut saltem retinendorum, puta pro legato annuo sibi à victore debito,[5] non est victori permittendum, vt aduersus conductorem qui proprias defensiones nullas habet iudicatum exequatur ratione fructuum.[6] Quamuis dici soleat perinde mandandam executioni contra possessorem sententiam, quæ aduersus auctorē lata est, acsi contra possessorē lata fuisset.[7] Id enim eo pertinet, vt melioris cōditionis nō sit possessor, quā qui ab eo laudatus est,[8] non etiā, vt debeat esse deterioris, licet ipse nō eius auctor fructus perceperit.[9] *Ita Senatus* in causa R. Bonauēturę Martin Frācisćani & Matthæi Martin, 8. Id. Febr. 1593.

1 Atque ita prohibitus frui liberè & pacificè re conducta, ex qua causa solet dari actio conducti, *l. ex conducto* 15. §. 1. *D. locat.* iunct. *l. si quis domum* 9. *& l. habitatores* 27. §. 1. *eod.*

2 Veniunt enim fructus in actione in rem etiam speciali ex die litis contestatæ, *l. utique* 16. *cum l. seq.* §. 1. *& pass. D. de rei vind. l. certum* 22. *C. eod.*

3 Quia forte sibi inuicem aliquid à petitore debeatur, nam & fructus, sicut cæteræ res compensari possunt, cum vsuris, *l. minor.* 40. §. *prædia, D. de minor. l.* 1. §. *pacto, D. de pignor.* aut cum sumptibus, *leg. sumptus* 48. *de rei vindic. l. in insulam* 42. §. 1. *D. solut. matrim.*

4 Ex constitutione Iustiniani *in l. vlt. C. hoc tit.*

5 Aliud enim est compensare, aliud retinere: omnis qui compensat retinet, sed non è contrario omnis qui retinet compensat, *l.* 3. *D. hoc tit. l. filius quem* 24. *C. famil. ercisc.* Ex quo loco solet etiam colligi & rectè aliud esse compensationem, aliud deductionem, cum fiat compensatio ipso iure, deductio vero vi exceptionis. Facit *l. amplius* 15. *D. rat. rem hab.*

6 *Arg. l. si quid à fideiussore* 5. *D. hoc tit.* vbi permittitur fideiussori compensare etiam quod reo non sibi debeatur: quasi is qui ab alio defendendus est, & qui alium defendit ex necessitate vnius personæ iure censeantur. Inde namque est quod dici solet, posse quemlibet vti iure auctoris sui, *l. inuitus* 156. §. *plerumque, de reg. iur. cum similib.*

7 Ita enim habet stylus noster practicus & iudiciarius.

8 Sibi enim debet imputare quod sit passus alium agere de iure suo ideoque res contra alium iudicata contra ipsum iudicata videtur, *l. sæpè* 63. *vers. scientibus, D. de re iudic.*

9 Nam & post rem iudicatam in ipsius iudicati executione potest opponi compensatio, *l.* 2. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Compensatio potest opponi, & post litem contestatam, & in causa appellationis, non etiam reconuentio.

REconuentio quidem nec post litem contestatam,[1] nec proinde in causa appellationis[2] recipitur. Sed si is, qui reali actione conuentus, aut interdicto possessorio condemnatus fuerat, appellauerit, & in causa appellationis iustam compensandæ rei, aut etiam iure pignoris retinendæ rationem adferat, audiri debet,[3] quoniā longe aliud est retinere, aut cōpensare, aliud conuenire.[4] *Ita Senatus* in eadē causa.

1 *Auth. & consequenter*, vbi DD. *C. de sent. & interlo. omn. iudic. & incorpor. Nouell.* 96. *vnde sumitur, de execut. & de iis qui conuen. & reconuen. cap.* 2.

2 Quia appellatio extinguendo iudicatum reducit rem ad terminos litis contestatæ, *l.* 1. §. *vlt. D. ad Turpillian.* & ideo quæ non possunt fieri post litem contestatam, nec in causa appellationis fieri possunt, *leg. exceptionem* 19. vbi DD. *C. de probat. & l. vltim. C. de præscr.* Not. DD. *ad d. Auth.* & consequenter.

3 Compensatio enim cum fiat ipso iure quandocumque sit opposita retrofingitur facta fuisse, ex quo die mutuo deberi cœpit, *l. cum alter* 11. *l. posteaquam* 21. *D. hoc tit.* Reconuentio autem non fit ipso iure, quia nihil nisi factum continet.

4 Vt apparet non solùm ex hoc, quod proximè diximus, sed etiam ex eo quod in actionibus quoque in rem locus est compensationi, *d. l. vlt. C. hoc tit.* At in iis non est locus reconuentioni, id est, qui conuenitur actione in rem non potest reconuenire, vt multis rationibus à nobis probatum est in secunda parte Chiliadis nostræ *de error. pragm.* Quamuis ille qui personali actione conuentus est, possit reconuenire etiam in rem secundum sententiam Bald. *ad l. cum Papin.* in verb. *obnoxius, C. de sent. & interloc.* probatam à Socin. *ad c.* 1. *D. de mut. petit. n.* 49. Adde text. *in l.* 2 *C. hoc tit.* vbi dicitur posse opponi compensationem in executione iudicati.

DEFINITIO XVI.

Creditor mariti non potest mulieri obiicere ex persona mariti compensationem quantitatis debitæ sibi à marito.

MVlieri petenti[1] ex iudicato litis expensas, quas maritus in dotis conseruandæ causam necessariam prorogauerat, non potest condemnatus obiicere compensationem eius, quod sibi maritus debeat, tametsi proponas eiusmodi expensis dotem ipso iure diminutam esse in mariti vtilitatem,[2] adeoque ipsa in re, quod contingit, si non in corporibus dos consistat, sed in pecunia numerata.[3] Quid enim si soluto matrimonio futurum est, vt maritus iudicio de dote teneatur ad præstationes aliquas, quarum nomine diminutio illa dotis, quam impensæ necessariæ fecerunt, eadem iuris potestate sarciatur? Denique verum est, non quod vxor marito debeat id eam quoque mariti creditori debere

3 Proinde succedit iuris regula, eius quod non debetur illi

qui

Source : BIU Cujas

qui conuenitur, sed alij, compensationem fieri nullam posse. [6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 6. Calend. Iulij 1593.

1 Ab alio scilicet quàm à marito, puta à tertio rerum dotalium possessore.

2 Dici enim solet minui dotem ipso iure per impensas necessarias, *l. sic qui 16. §. quod dicitur, D. de iur. dot. l. 5. quod dicitur 15. D. de impens. in reb. dotal. fact. l. dote 5. D. de dot. prælegat. l. vnic. §. sed nec & impensas. C. de rei vxor. act.*

3 *d. l. 5. D. de impens. in reb. dot fact.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 2. Coniect. cap. 2.*

3 Nulla enim ratio est, cur priuari mulier debeat beneficio compensationis, quam illo casu habitura est, contra maritum ipsiúsve heredes cum interfit dotem integram, si fieri potest, retinere, *l. 3. D. hoc tit.* Nam soluto matrimonio, cum dos repetitur, compensationi plerumque locus est, *l. si constante 24. l. quoties. & §. si vxor, l. viro 39. D solut. matr.* etiam ratione sumptuum necessariorum, *l. in insulam 42. §. 1. eod.*

5 Nec enim debitor debitoris fit debitor creditoris citra delegationem, *l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. l 3. C. de hered. act.* nisi nomen debitoris datum sit in solutum, vel pignori, vel venditum, quo casu is, cui datum est, habet vtiles actiones, ex rescripto Diui Pij *d. l. vlt. l. si cum emptore 16. D. de pact. l. 1. & 2. C. de oblig. & act. l. emptor 5. l. postquam 7. & seq. C. de her. vel act. vend.*

6 Quod enim peti non potest, id neque compensari potest, *leg. quod in diem 7. l. quæcumque 14. D. hoc tit.* cum compensatio sit petitio, *l. amplius 15. D. rat. rem hab.* præterquam si quid natura tantum debeatur. Hoc enim compensari potest, quamuis peti non possit, *l. etiam 6. D. eod.* Nempe quia iure gentium peti posset, si qua eo iure actio comparata esset, *l. eum amplius 84. §. is natura debet, D. de reg. iur.* in eóque fauorabilius est, quod naturali tantum iure quam quod ex stipulatione in diem debetur. *d. l. in diem.* Quia licet quod in diem debetur, iam debeatur ciuiliter, ne tamen cum effectu peti adhuc possit, fit ex ratione & æquitate naturali, ne violetur conuentio, quæ est iuris gentium, *l. 1. l iurú gentium 7. D. de pact.* Atqui quod alij debetur peti non potest, vt ipsa actionis definitio demonstrat, *l. nihil aliud 51. D de oblig. & act.* Ergo neque compensari, *l eius quod 9. Cod. hoc tit. l. in rem suam 18. §. 1. D. eod.* Adde quæ dixi *Defin. 7. §.*

DEFINITIO XVII.

An quis proprio nomine conuentus possit obiicere compensationem eius quantitatis, quæ sibi tanquam alterius procuratori debeatur?

PRocurator, qui potestatem habet accipiendæ solutionis mandatumque in eam rem sufficiens, [1] compensare id potest etiam cum eo, quod ipse suo nomine debeat. [2] Perinde enim est, acsi ex pecunia nomine mandantis accepta debitum ille suum solueret, [3] quo casu haud dubie liberatio contingeret, [4] salua mandanti actione in personam procuratoris cuius fidem secutus esset. [5] Quid enim refert breuine an longa manu id fiat? [6] Quanquam dubitandi ratio non inelegans illa mihi subesse videbatur, quod pecunia meo procuratori nomine meo tradita mea fieret, ex pecunia autem mea facta solutio creditori procuratoris mei non pareret liberationem, saltem quandiu exstaret, quia nummorum, qui mei essent dominium me inscio in alium transferri non posset. [8] Iuris enim regula est solutis nummis, qui alienari nequeant, non nasci liberationem, [9] quæ nec nascitur cum nummi possunt condici, [10] quamuis condictio non nisi eo casu competat, quo reuera translatum sit dominium nummorum: [11] sed in proposita specie necessum est ab hoc tractatu, quia cum de compensatione ageretur, quæri non poterat an exstaret pecunia necne, quæ re vera soluta non esset, sed pro soluta tantum haberetur. [12] *Ita Senatus* ex tempore in causa Guilielmi le Marquis & Salomonis Balmæ, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Puta cui specialiter hoc mandatum est, vel cui omnium negotiorum administratio commissa fuit, *lege vero procuratori 12. D. de solut.* Nam si ad litem dumtaxat datus esset solutionem accipere non posset, *lege hoc iure 86. eod. lege sed si tantum 13. D. de pact.* sicut nec transactionem facere, *lege transactionis septima. Codice de transaction.*

2 Qui enim compensationem patitur hoc ipso soluisse intelligitur, *lege si constat 4. & pass. Codice hoc titul.* Qui ergo & petere potest, & solutionem accipere, cur non poterit compensare? Nam & qui compensat hoc ipso petit. *lege amplius 15. D. rat. rem haber.* Itaque plus iuris habet ad compensandum hic procurator, quam qui compensare vult, quod alij debetur etiam consentiente creditore, quam compensationem non esse admittendam diximus *Definit. 7. numer. 3. & 4. ex leg. in rem 18. §. 1. hoc titul.* quia consensus ille interueniens creditoris non tribuit agendi & petendi ius huic compensare volent, quomodo mandatum idoneum & sufficiens tribuit procuratori. Mirum igitur non est hunc posse compensare, illum non posse.

3 Hic ergo euenit quod & alibi sæpè, vt celeritate coniungendarum inter se actionum vna occultetur, *lege tertia. §. penultimo. lege si cum 26. D. de donat. int. vir. & vxor. leg. singularia 15. D. de rebus creditis.* vt breui manu fiat, quod longa fieri posset, *leg. licet 43. §. 1. D. de iur. dot.*

4 Secuta nimirum consumptione aut confusione, vel permixtione nummorum, ita vt discerni non possint. Alioqui fatendum omnino est liberationem non posse contingere ex solutione nummorum, quos fatendum est alienos esse, vt sequitur *in Defin. ex l. sialien. 78. D. de solut.* vbi rectè Gothofred. notat immixtionem habere vim consumptionis, consumptionem vero vim iustæ solutionis.

5 Actione scilicet mandati, *l. Cassius 17. eod. tit. de solut. l. si vero 12. §. dedi tibi, D. mandat.*

6 *dicta lege licet 43. §. 1. D de iur. dot. lege pecuniam 79. D. de solut.* Posset autem hæc sententia facilius admitti, si poneres procuratorem obligatum fuisse proprio nomine, ex ea tamen causa quæ mandato contineretur. Id enim plerumque fit, & eo casu nihil mala fide facere videri potest procurator, qui cum eo quod debet pro negotio alieno compensat, quod illi ipsi debeatur.

7 *L. si procurator 13. lege si epistolam 65. D. de acquirendo rerum dominio.*

8 *d. l. Cassius 17. d. l. si alieni 78. de solut.*

9 *dict. leg. si alieni, leg si is cui 94. eod. titul.* vbi tamen ait Papinianus si is cui alieni nummi soluti sunt iis integris pergat petere quod sibi debetur, nec offerat quod accepit summouendum cum exceptione doli.

10 Est enim perpetuum, vt quibus casibus locum habet condictio non habeat locum liberatio, & è contrario quibus casibus non habet locum condictio inducatur liberatio. *lege cum quis 38. paragrapho primo & seqq. vsque ad finem legis, lege in perpetuum 61. D. de solut.* excepto casu *lege Neratius 65. D. de condict. indebit.* Potest tamen fieri, vt neque condictio locum habeat, neque liberatio, puta si soluerim tibi ex nummis tuis. *lege si mandauero vigesima secunda. paragrapho si mandauerim.* iunct. *lege si procuratorem 8. §. si liber homo. vers. planè. D. mandat.*

11 Nemo enim rem suam condicit nisi à fure. *§. itaque Institut. de action. lege vltima. D. de vsufr. quem. caueat. l. 1. & tot. tit. D. de condict. furt.* nec rursus eam rem quæ numquam fuerit sua. *leg. videamus 78. paragrapho item si indebitum cum seq.* iunct. *§. si actionem. D. de vsuris. leg. indebiti 15. D. de condict. indebit.* Nascitur autem condictio domino cuius nummi soluti fuerunt, cum illi nummi sunt consumpti, aut pro consumptis habendi propter commixtionem & confusionem, *dicta lege si alieni, & dicta lege Cassius 17. de solut.* vbi ratio redditur, ne si aliter obseruaretur creditor in lucro versaretur, & alienos nummos sibi solutos & à se consumptos impunè retineret. Adde *leg. si à furioso 24. de obligat. & action. leg. 12. & 13. leg. si ego 18. & pass. D. de rebus creditis.*

12 Dicebam tamen non aliud obseruandum hoc casu, quam si pecunia soluta fuisset procuratori, deinde à procuratore creditori proprio *argument. leg. si filiusfamilias 14. vers. quoniam cum leg. seq. eod. tit. de rebus creditis.* Durum enim sanè videtur, vt liceat mihi compensare pecuniam, quam si haberem non possem soluere saltem, ita vt statim ex solutione liberatio mihi acquireretur. Itaque hæc Definitio, ne quid dissimulem mihi suspecta est. Pro ea tamen facit, quod procurator qui alienam pecuniam accepit eiúsque debitor est, actione mandati liberatur si tantundem reddat, quia pecunia recipit functionem in suo genere, *leg 2. §. 1. D. de rebus creditis.* Sed ea res non facit, vt pecuniam sibi alterius nomine traditam possit suam dicere eámque pro se soluendo facere accipientis, vt probatur apertissimè ex *dicta lege Cassius*, & aliis innumeris iuris nostri locis. Alioqui quisquis alienam pecuniam habet, siue ex causa depositi, siue quo alio iure, etiam, si voles, tanquam fur & prædo, posset ex ea creditori suo soluere, quod tamen nemo vnquam dixerit.

DEFINITIO XVIII.

De compensatione rerum ex iudicato debitarum aut imputandarum.

RErum, siue in eodem iudicio, siue in diuersis inter eosdem iudicatarum compensationem obiici posse nemo dubitat. [5] Sed si mutuæ adiudicationes sic factæ sint, vt in vnam quantitatem alia imputari iussa sit, non est ferendum vt diuersæ summæ per posteriorem sententiam adiudicatæ, licet ex anteriore causa debitæ imputatio, & compensatio fiat, [2] ne priori iudicato derogetur. [3] Nec aliud erit etiamsi summa ei debita, qui compensationem obiicit, sufficere possit vtrique compensandæ de liquido, vt fieri compensatio debet, [4] ad liquidum, si imputatio priore iudicato imperata

Source : BIU Cujas

etiam non liquidis debitis inseruire debeat.[5] Fieri enim nequit vt quod in vnam summam imputandum est, in aliam compensari possit, non magis quam si iam esset imputatum Siquidem imputatio solutionis, vim perinde habet atque compensatio, licet in eo differat, quod in imputationem etiam non liquida venire possunt, quæ nunquam veniunt in compensationem.[6] Planè si ex vtraque parte plura debeantur, quorum aliqua sint liquida, aliqua non liquida, de omnibus in iudicati executione eodem iudicio cognosci æquum erit, vt tandem vniuersa liquidatione facta condemnetur aduersario is, quem post omnes imputationes & compensationes admissas plus debere constiterit.[7] Sed interim prouisionalis iudicati executio ei permittenda est, qui claram & liquidam obtinuit adiudicationem, etiamsi liquido constet creditorem aduersarium esse maioris quantitatis, quæ compensari quoque posset, si eius in aliam causam imputandæ necessitas ex priore iudicato non subesset.[8] *Ita Senatus* pro N. Ludouica Bertrand contra Ioannam Lucretiam de Gilly, 12. Calend. Iunij 1612.

1 *L.2.C. hoc tit. l. cùm militi 16.§.1.D. eod.*
2 *L.quod Labeo 13. eod.*
3 Cui semper standum est, *tot.tit. C.de re iudic.*
4 *L. vlt. C. hoc tit.*
5 Id enim est quod dici solet, Sententiam esse stricti iuris.
6 *dict. leg. vltim.*
7 *Vt in l. filius quem 24. C. famil. erciſc.*
8 *d.l.quod Labeo.* Iunge *Defin.21. ſ. de re iudic.*]

TIT. XXIV.

DE VSVRIS ET MORA.

DEFINITIO I.

Vsuræ promissæ ad certum tempus in perpetuum debentur, quandiu nec solutio, nec noua de vsuris conuentio facta est, nisi contraria obseruatio secuta sit.

QVI pecuniam intra biennium soluere promisit, & interea maiores vsuras[1] stipulanti spopondit,[2] si ad diem non eo minus easdem vsuras debebit, quod conuentionis in quam maiores deductæ fuerant tempus præterierit.[3] Id enim actum esse videtur, vt quandiu sors soluta non esset, eædem vsuræ præstarentur, si de aliis noua conuentio nulla fieret.[5] Maxime vero, si post decursum tempus de quo conuenerat ad eundem modum pro sequentibus annis vsuras solutas fuisse appareat. Nam etsi conuentio nulla præcessisset, sola vsurarum præstatio per aliquot annos vniformiter,[6] vt nostri loquuntur, continuata sufficere posset ad inducendam in posterum tempus obligationem,[7] quod ea res modici & leuioris præiudicij esse existimetur.[8] Idem erit si non vsura, sed quid aliud in vicem vsuræ præstari conuenerit, dummodo legitimæ vsuræ modus numquam excedatur.[9] *Sine die.*

1 Puta besses aut dodrantes, aut dextantes. Maiores enim apud nos licitæ nullæ sunt. Quæ vero magis frequentantur sunt septunces ex conuentione, quincunces vero ex iudicato, si conuentio nulla præcesserit.

2 Non enim debentur vsuræ pecuniæ fœnebris citra stipulationem, *l.3.C.hoc tit. l.Titius 24. D.de præscr.verb.*

3 Vsurarum enim stipulatio quamuis debitor non conueniatur, committitur, *l.pecunia 9.§.1.D.hoc tit.* nisi per debitorem ipsum non stet quo minus soluat. *l.traiectitiâ 23.de oblig.& act.* Solétque mens ea esse contrahentium, vt donec tota pecunia soluatur, eædem vsuræ præstentur quæ ab initio sunt promissæ licet sint maiores, vt *in l.Seia 12. D.hoc tit.* Vide tamen *l.si creditor,7. versic.nec enim, C.hoc tit.*

4 *d.l.Seia.* Etsi enim priori stipulationi tempus adiectum fuit, eo tamen finito cum sors adhuc debeatur absurdum est, dicere finiti obligationem vsurarum (extra casum *l.Titia Seio 87.§.vsuras de leg.2.*) meliorémque esse conditionem debitoris post moram quam prius fuisset, vt minores vsuras nunc debeat, qui antea maiores debuit, *leg. 3. in princ. D. de vsur.*

5 Ex eo namque quod secutum est, colligitur voluntas contrahentium, eáque seruanda est etiam contra formam stipulationis, *leg.qui semisses 13. D.hoc tit. l.auersus 5.quamuis 8. C.eod.* Quanto magis ergo si congruat stipulatio quæ præcessit?

6 Quia ex actibus dissormibus nihil potest inferri, siue ad præscriptionem, siue ad consuetudinem inducendam. Cravet. *cons.134.num.20.* post Bart. & alios *ad l.2. D.solut.matr.* Oportet tamen hoc casu præstitas fuisse vsuras tanquam promissas, alioqui sola præstatio non sufficit, *d.l.creditor, versic.nec enim,* vbi gloss. ex *l.si certus annus, C.de pact.int.emptor. l.creditor 10.§.vlt.D de solut.*

7 *Ex l.cum de in rem vers.6.* vbi Bart. *num.* 1. 7. 14 *D.hoc tit.* De cuius tamen legis sententia vide quæ scripsi *libro 7. Coniecturarum cap. 8. & 9*

8 Itaque videntur hoc casu locum habere quæ tradit Bart. ad *d.l. cum de in diem vers.n.7.* Iunge *l.si peculium 6.§.pen* in iis verbis, *& annuum quod ei solitum erat dare &c. D. de pecul.legat.*

9 Id enim semper cauendum est, ne legitimis vsuris fraus fiat, *d.l. pecuniæ 9.in princ.& §.1.l.placuit 29.l. quod in stipulatione 31.l. pœnam 44.hoc tit. l.quamuis 8.l. si ea pactione 14.l. eos 26.C. eod.l. cum non frumentum 16. eod.*

DEFINITIO II.

Etiam inter mercatores ordinariæ & consuetudinariæ vsuræ apud nos sunt quincunces.

ETiam cum inter mercatores agitur, non solet Senatus noster vsuras maiores quincuncibus adiudicare,[1] si nulla præcedat conuentio,[2] nec probet creditor coactum se, vt sub grauioribus vsuris mutuam pecuniam acciperet:[3] hic enim honestior modus vsurarum visus est,[4] præsertim inter Christianos, quos deceret ex sacrosancto religionis nostræ præscripto fame potius perire, quam vllas vel quantulascumque vsuras accipere: ni ciuilis legislator publicæ societatis tuendæ gratia potiorem auaritiæ quam salutis singulorum habere rationem cogeretur.[5] *Ita Senatus* 8. Cal. Decembr. 1590.

1 Sunt enim solitæ istæ quincunces vsuræ, & quæ hodie magis frequentantur. Nihil autem vetat mercatorem vti iure communi, cum, nec dicatur mercari quotiescunque contrahit, puta si conducat vel emat fundum, aut eum locet vel vendat, quamuis alij mercatori. Cravet. *cons.6. n.11.* post Bart. *ad l.legatis. quæst.pen.de leg.3.* Alex. *in l.diuortio in princ. col.8.vers.& idem etiam dicit.* D. *solut.matr.*

2 Vbi enim nulla conuentio est, consuetudo loci seruanda est, præsertim quod ad vsuras, *l.Caius Seius 12.* ibi, *fuit autem consuetudo, b. hoc tit.* Nisi consuetudo illa sit contra leges, permittens vsuras supra legitimum modum, *d.l.eos 26.§.catoros, §.hoc tit.* Facit *l.tutor 7.§.qua autem in fin. de admin. tut.*

3 Hoc enim casu grauiores eædem vsuræ deberentur, non tanquam vsuræ, sed tanquam interesse, quia tanti creditoris interesset. *l.3. D.de in lit. iurand.*

4 Honestus autem modus in rebus omnibus seruandus est, non immoderata cuiusque adfectio subsequenda, *l.ex damni 40. in princ. D.de damn.infect.* Hic vero modus honestus ideo creditur, quia meliorum fundorum reditus huic modo respondet, ac vicesimo anno æquat sortem. De quincuncibus vsuris agitur *in l.5.C.hoc tit.& in leg.cum quidam 17. D.eod.d.l.tutor 7.§.qua autem in fin. D.de admin.tut. l.alimenta 16.§.Basilica de alim.leg.* dicunturque leuiores vsuræ in *d.§.qua autem*, & modestæ à *Persio Satyr. 15.*

5 Neque enim possunt accipi sine peccato mortali, vt omnes Theologi consentiunt, licet repugnet Molin. in suo illo *tract. de vsur.* malus hac in re Theologus, vt in cæteris omnibus. Itaque à Principibus Christianis non tam permittuntur, quam tolerantur. Extat in hanc rem perelegans constitutio nouella Leonis 83. quæ non nisi vsque ad trientes eas tolerat, id est, ad quatuor nummos in centenos singulos. Vide Iulium Clarum. *in §.vsuræ, quæst.20.lib.2. sentent.*

DEFINITIO III.

Condemnatio quanti plurimi facienda est, quanti plurimi res fuit vnoquoquo anno, & admittit vsuras ex die moræ.

CONdemnatio quanti plurimi res fuit, siue ex mora, vt nostri vulgo sentiunt.[1] siue, vt ego probabilius arbitror, ex natura iudicij & propositæ actionis causam habuerit,[2] numquam sic interpretanda est, vt præstet condemnatus quanti plurimi res fuit ab eo tempore, in diem vsque solutionis, sed quanti plurimi vnoquoquo anno quo dari res debuit.[3] Nam ab eo tempore si mora solutioni facta sit, quæ

excusa

excusationem non mereatur, vsurarum accessio admittenda est. [4] *Ita Senatus* 8. Calend. Decembr. 1590.

1 Bart. & cæteri *ad l. vinum* 22. *D. de reb. cred. & ad leg.* 3. *§. in hac D. commod.*

2 De quo scripsi latè *lib.* 16. *Coniect. cap.* 1. *& seqq.*

3 Extátque de hoc apud nos statutum speciale. Vide Bald. *in l. acceptam C. hoc tit. & in l. non dubium, C. de legib. DD. in l. quod te & in d. l. vinum, D. de reb. cred.*

4 Iis nimirum casibus, quibus placuit vsuras deberi ex mora. *l. Titia Seio* 87. *§. vsuras de leg.* 2. *l. cum quidam* 17 *§. si pupillo l. mora* 32. *§. in bonæ fidei, D. hoc tit. l. in bonæ fidei*, 13. *C. eod.* Dixi autem in Defin. *si mora excusationem non mereatur*, quia non omne quod differendi causa fit, adnumerandum est moræ si fiat optima ratione & iusta aliqua de causa, non fraudandi consilio, *l. sciendum*, 21. *& seq. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Neque fructuum, neque vsurarum vsuræ vnquam præstandæ sunt, præterquam petitione hereditatis.

ACcessionis accessio nunquam præstanda est. [1] Inde fit, vt neque fructuum, [2] neque vsurarum vsuræ [3] vnquam debeantur, nec si certa quantitate fuerint fructus æstimati, aut vsuræ taxatæ. Non enim permittendum est, vt redigantur in nouam sortem ad facilius admittendam vsurarum accessionem. [4] Præterquam vno casu, si petita sit hæreditas. Nam cum & fructus & vsuræ augeant hereditatem, [5] consequens est, vt & fructuum & vsurarum, quibus aucta est hereditas, perinde vsuræ debeantur, ac reliquæ hereditatis, nisi à quo tempore lis contestata est. [6] Exinde namque accessionis non hereditatis iure censeri incipiunt. [7] In eoque, quod nouum est, & contra iuris regulam, [8] facit deteriorem suam conditionem, qui litem contestatur. [9] *Ita in Senatu* tractatum in causa Guilielmi de Riddes. 5. Non. Decembr. 1590.

1 *L. vlt. C. hoc tit.* Accessio enim accessionis, cum sit accidens accidentis, non potest in rerum natura esse, non magis quam seruitus seruitutis, quæ ideo nec in bonis nostris, nec extra bona nostra esse dicitur *in l. 1. D. de vsufr. legat.*

2 *L. neque* 15. *D. hoc tit.* vbi scriptum est, neque eorum fructuum, qui post litem contestatam officio iudicis restituendi sunt, præstandas esse vsuras, neque eorum qui prius percepti quasi malæ fidei possessori condicuntur. Omnes enim fructus sunt accessiones, & ob id incrementa appellantur, *l. 1. §. bellissimè, D. vt legat. caus. cau. l. ita tamen* 27. *§. heres, D. ad SC. Treb. l. si ita* 43. *§. 1. de legat.* 2. *l. non est ambiguum* 9. *C. famil. ercisc.*

3 *d. l. vlt. C. hoc tit.* Nam & vsuræ sunt accessio & incrementum *l. Lucius* 24. *D. depositi. l. 1. § si indemnitas, D. de admin. rer. ad ciuit. pertin.* Vnde *tit. D. sic conceptus est. de vsur. fructib. & caus. & accession.* Adde *l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

4 Ne alioqui fiat anatocismus, quem nominatim prohibet Iustiniani constitutio *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

5 *L. sed et si lege* 25 *§. vlt. cum ll. seqq.* iunct. *l. item veniunt* 20. *§. item non solum, D. de her. pet. l. illud quoque* 40. *§. prad. eod. l. 1. & vlt. C. eod.*

6 Ita eleganter Papin. *in l. heres furiosi* 51. *§. 1. D. eod. tit. de pet. her.*

7 Nec enim hereditas potest recipere augmentum vel diminutionem ex die litis contestatæ, quia quale quid est cum petitur, tale dari debet, *l. 2. D. hoc tit.* petitur autem res tunc cum litis contestatio fit non antea, *l. sed et si lege* 25. *§. si ante, D. de pet. her.* iunct. *l. amplius* 15. *D. rat. rem haber.*

8 Iuris enim regula est neminem contestando litem facere conditionem suam deteriorem, *l. non solet*, 86. *cum l. seq. de reg. iur. l. aliam* 29. *D. de nouat. l. in compensationem* 8. *D. de compens. l. vlt. D. de separat.*

9 Nam quo tardius contestatio fieret, tanto longiori tempore fructuum vel vsurarum vsuræ præstarentur: ob idque fortassis supradicta regula non absolutè concepta est, sed illis verbis, *non solet* & adiecta dictione, *plerumque, d. l. non solet.* Cur autem nemo contestando faciat deteriorem suam conditionem, quamuis per contestationem nouatio fiat, siquidem in iudicio quasi contrahitur, *l. 3. §. idem scribit, D. de pecul. l. 1. C. de oblig. & act. l. solutione* 23. *de solut.* ratio illa est, quia hæc nouatio non fit ex voluntate, sed ex necessitate, *d. l. aliam, d. l. vlt. de separat.* Semper autem succurrendum est ei, qui inutilis ex necessitate aliquid fecit, *l. si fideiussor* 7 *§ si necessaria, D. qui satisd. cog. l.* 2 *§. vltim. D. de curat. bon. dand.* Adde hanc Definitionem nec pœnarum vsuras deberi posse, *l. vlt. D. de magistr. conuent. l. 1. C. de fiscal. vsur. lib.* 10. *tit.* 8.

DEFINITIO V.

Sublata petitione sortis quando supersit petitio vsurarum, & quando non.

SVblata per solutionem, [1] adeoque longissimi temporis præscriptionem [2] obligatione sortis, non potest superesse petitio vsurarum ex mora debitarum. [3] Nec distinguemus an ex conuentione, an officio tantum iudicis debitæ fuerint, dummodo propter moram: [4] quia solutio accepta sine protestatione purgat moram præcedentem, & quod est consequens commissam præcedentis moræ pœnam diluit. [5] Illa autem vulgaris distinctio, an vsuræ debeantur ex conuentione an officio iudicis, vt priore casu sublata quoque sortis obligatione vsuræ peti possint, [6] posteriore non item [7] pertinet ad eas vsuras ex conuentione debitas, quæ nulla etiam mora intercedente perinde deberentur, [8] quales illæ sunt, quæ propter lucrum petentium potius, quam ob moram non soluentium infliguntur: [9] id est, quæ principaliter magis quam accessoriè in stipulationem sic deducuntur, vt omnimodo [10] debeantur. Idemque de fructibus iuris est. [11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Solutione enim tollitur ipso iure omnis obligatio & naturalis & ciuilis, *l. solutione* 23. *de pœn. & passim, D. de solut.*

2 Etsi tempus non est modus tollendæ obligationis, *l. obligationum fere* 44. *§. placet, D. de obligat. & act.* placuit tamen Impp. hoc longissimi temporis spatio extingui actiones omnes, quæ olim erant perpetuæ, nec vlterius viuendi habere facultatem, *l.* 3. *&* 4. *Cod. de præscript. trigint. vel quadrag. annor.*

3 Cum enim sortis obligatio sit principalis, vsurarum vero accessoria, non potest accessorium subsistere sublato principali *leg. nihil dolo* 139. *§. 1. l. cum principalis* 178. *de reg. iur.*

4 Aliquando enim ex conuentione debentur etiam citra moram, vt in specie *l. qui Romæ* 122. *in princ. de verb. oblig.* de cuius sententia vide quæ scripsi *lib.* 1. *Coniect. cap.* 1.

5 *L. centum Capuæ* 8. *in fin. l. vlt. D. de eo quod cert. loc. l. Æmilius* 38. *vers. dicebam, D. de minor. l. de lege* 6. *§. vlt. cum l. seq. D. de leg. commiss. l.* 4. *C. de pact. int. empt. & vend.* Adde *l. item* 18. *§. vlt. de const. pecun.*

6 Sunt enim hoc casu in obligatione, quæ non potest videri sublata ex solutione sortis, quia solutio non tollit aliam obligationem, quam in cuius causam facta est, *l. qui per collusionem* 49. *§. 1. D. de act. empt. d. l. certum* 8. *vers. ibi enim duæ, D. eo quod cert. loc.* iunct. *l. 1. & seqq. D. de solut.*

7 *d. l. qui per collusionem* 49. *§. 1. de act. empt. l. si depositæ* 4. *C. depositi.* vbi ratio redditur: non enim duæ sunt actiones, alia sortis, alia vsurarum, sed vna, ex qua condemnatione facta iterata actio rei iudicatæ exceptione repellitur.

8 Vt cum pecunia ab initio accipitur fœnori & sub vsuris, vt *in d. l. qui Romæ* 122. *in princ. de verb. oblig. l. Caius* 11. *l. qui semisses* 13. *l. si bene* 33. *& pass. D. hoc tit.*

9 Quod diuersum est in iis vsuris, quæ veluti pœnæ nomine præstantur, *l. Seia* 12. *l. cum quidam* 17. *in princ. & in §. si pupillo, in fin. D. hoc tit.* iunct. *l. mora* 32. *§. in bonæ fidei, eod.*

10 Hoc est, nulla etiam contracta mora, quomodo etiam accipitur *in l. videamus* 38. *§. pen. D. eod.* Mora enim illa esse solet, quæ & officium iudicis inducit in bonæ fidei iudiciis, & in arbitrariis, & committit stipulationem vsurarum, *d. l. cum quidam, & d. §. in bonæ fidei, l.* 3. *§.* 1. *& in princ. eod. l. minorum* 3. *C. in quib. caus. in integr. restit. non est necess.*

11 Eadem enim ratio esse solet fructuum & vsurarum *leg. vsura* 34. *D. hoc tit.* licet etiam in nonnullis differant, de quibus Cuiac. *lib.* 18. *obseru. cap.* 3. Non contra interpretes etiam scripsimus in 1. part. Decadis nostræ *de error. pragmat.*

DEFINITIO VI.

Iudex appellationis potest pronunciare de vsuris, etiam in primo iudicio petitis, & de quibus prior iudex nihil pronunciauerit.

PEtieram à te centum pro pretio fundi tibi per me venditi cum vsuris à tempore moræ. [1] Condemnauit te iudex ad solutionem pretij, & expensas litis, de vsuris nihil dixit. Appellasti tu solus. In appellationis causa pretij, vt & sententia confirmaretur, & præterea in pretij vsuras condemnareris. [2] Dicebas obstare mihi exceptionem rei iudicatæ, proptera quod cum vsuras priore instantia petiissem, nihil de iis iudex pronunciauerat, & consequenter vsurarum petitionem repulisse videbatur. [3] Placuit Senatui posse sententiam confirmari: eaque salua de vsuris nihilominus pro me iudicari, [4] quia de iis nihil pronunciatum fuerat, [5] cum tamen iure actionis, & ex ipso contractu deberentur. [6] Promiseras enim te soluturum ad certam diem pœna hac adiecta, *à peine de tous despens, dommages & interests.* Quod si officio tantum iudicis debitæ fuissent propter moram, & ex natura iudicij bonæ fidei, vtique nulla earum nomine peti-

Source : BIU Cujas

tio post iudicatum supereſſet, [8] Pronunciata enim super principali negotio ſententia iudex omni officio functus videretur. [9] in propoſito tamen accedebat, quod vſuræ pretij non tam propter moram, & ex natura iudicij debebantur, quam propter quantitatem negotij, & in vicem fructuum tametſi neque pactio, neque mora vlla præceſſiſſet, [10] cum admitti non poſſet, vt tu eiuſdem temporis & fructus fundi & pretij vſuras retineres. [11] *Ita Senatus* 16. Cal. Iun. 1591.

1 Debentur enim vſuræ in iudicio venditi, ſicut & in cæteris bonæ fidei iudiciis ex die moræ, *d. l. mora* 32. §. *in bonæ fidei*, *D. hoc tit. l. in bonæ fidei* 13. *C. eod. l.* 3. *C. in quib. cauſ. in integr. reſtit.* Imo & citra moram debentur venditori qui rem tradidit, vt dicemus in fine Definit.

2 Appellatio enim deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium, quale fuit apud priorem iudicem poſt litem conteſtatam, *l.* 1. *D nihil innou. pend. appell.*

3 *Arg. l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ.* Bertac. in verb. *iudicis poteſtas verſ.* 226. *&* 227. quem refert nec tamen probat, ſed potius improbat Cravet. *conſ.* 320. *n.* 1. poſt Corneum *conſ* 49. *col.* 2. *lib.* 2.

4 Nihil enim vetat iudicem appellationis pronunciare de vſuris, de quibus primus iudex non pronunciauerit, *l. tutor* 41. *in princ. D. hoc tit.* licet ea lex tractat de vſuris tantum medij temporis, id eſt, quod interceſſerat à die appellationis fruſtratoriæ, & diem ſententiæ in appellationis cauſa redditæ.

5 Nec bona eſt conſecutio: Iudex non condemnauit reum ad vſuras. Ergo eum ab vſuris abſoluit, vt diſputat Crauer. *dict. conſ.* 320. *n.* 1. vbi addit argumentum à contrario ſenſu non poſſe valere vltra limites ſenſus directi ex Paul. Caſtr. 106. *lib.* 2. Decian. *in l.* 1. *in princ. col* 15. *D. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. & conſ.* 110. *col.* 2. *conſ.* 216. *col. fin. & conſil.* 283. *colum.* 4.

6 *Vt in l. centum Capuæ* 8. *de eo quod cert loco.*

7 Quibus poſterioribus verbis vſuras ſignificari placet, vt dicemus *Definit. ſeq.* [An autem hæc verba ſufficiant, vt pœna omnimodo committatur, nec purgari mora poſſit, alia quæſtio eſt, de qua vide *Definit.* 6. J. *de contr. & commiſ. ſtipul.*]

8 Ex ea diſtinctione quam poſuimus *Definit. præced. n.* 6. *& l.* 7. *l. qui per colluſionem* 49. §. 1. *de act. empt. d. l.* 4. *C. depoſ.*

9 *d. l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ. l. iudex poſteaquam* 55. *ff. de re iudic.*

10 *L. curabit* 5. *C. de act. empt. l.* 2. *C. hoc tit.*

11 *L. Iulianus* 13 §. *veniunt autem. ff. de act. empt.* Itaque quod ſcriptum eſt *in l. initio* 5. *C. de pact. inter empt. & vend* pretij tardius exſoluti vſuras ab initio non promiſſas ex mora tantum deberi, ſic omnino accipi debet, vt tamen mora facta videatur, ex quo die traditio facta eſt rei venditæ, niſi probet emptor per ſe non ſtetiſſe quo minus pretium ſolueret venditori, *arg. l. traiectitia* 23. *de oblig. & action.* Sic dicimus bonam fidem non pati, vt emptor rem habeat & pretium retineat, ideoque nec de eo factam conuentionem valere, *l. ex empto* 11 §. *qui autem, l. bona fides* 50. *ff. de act. empt.* Sic è contrario dicendum eſt, nullas vſuras debere emptorem, cui res non eſt tradita *l. liberalitatis* 16. §. 1. *ff hoc tit.* Adde *l. nec enim* 23. *in fin. ff. de pign. act.*

DEFINITIO VII.

Ex promiſſione eius quod intererit ob pecuniam ſuæ die non ſolutam debentur in dubio vſuræ quincunces.

FActa, vt fieri ſolet, promiſſione eius, quod intererit creditoris ni ad diem pecunia ſoluatur, [1] ſic interpretamur conuentionem, vt vſuræ promiſſæ videantur, & quidem quincunces, [2] etiamſi creditor non probet ſua intereſſe, nedum tanti. [3] Neque enim dubitandum eſt, quin creditoris intereſſit, quod pecuniam ad diem non acceperit: [4] cumque probatio eius quod intereſt plerumque difficillima ſit, [5] quia in facto non in iure conſiſtit, [6] nec ratione pecuniæ præſtetur vnquam id, quod re vera intereſt, nec facile in infinitum excurrat, [7] nulla iuſtior taxatio fieri poteſt, quam ad modum vſurarum legitimarum, & quarum vſus frequentior eſt, cuiuſmodi ſunt quincunces, [8] ne alioqui inutilem eſſe creditori ſtipulationem fatendum, ſit, [9] aut ad taxandum id, quod ipſius intereſt difficilem & ſcrupuloſam litem inſtitui ſit neceſſe. [10] In ea autem ſpecie de qua ſuperiore SC. ſcripſimus tanti creditoris interfuiſſe, quanti quincunces vſuræ eſſent, ex eo conſtabat, quod pecunia pro rei venditæ pretio debebatur, cum rei venditæ fructus emptor idemque debitor percepiſſet. Fructus enim fundi ex comparatione vſurarum quincuncium magis communiter æſtimantur. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt quotidie fieri ſolet his verbis vulgaribus, *à peine de tous deſpens, dommages & intereſts*, vt dixi *Definit. præced. n.* 7.

2 Tanquam leuiores, & quæ apud nos frequentantur. Dixi 3. *Def.* 2. *num.* 1. *&* 4.

3 Quod ſecus eſſet ſi acceſſio iſta deberetur, tanquam intereſſe non tanquam vſura, *l. vlt. D. de præt. ſtipulat.*

4 *L.* 3. *D. de in lit. iurand. l.* 5 *ſi Calendis* 11. *de re iudic.*

5 *d. l. vlt. D. de prætor. ſtipulat.*

6 *L. quatenus* 24. *de reg. iur.*

7 Niſi cum adiectione loci vel temporis limitata eſt obligatio, vt in *d. l.* 3. *de in lit. iurand. l.* 4. *l centum* 8. *& paſſ. de eo quod cert. loc.* alioqui lucrum, quod ex indefinita negotiatione pecuniæ ſperari poteſt, infinitum eſt, ob idque nimirum ſolent creditores pecuniæ ſtipulari vſuras vel pœnam ex conſilio Iuriſconſulti, *in d. l. vlt. de præt. ſtipul.* iunct. *l. ſtipulatio iſta* 38. §. *alteri, de verb. oblig.*

8 Vide *Definit* 2. *num.* 1. *&* 4. 3. *eod.*

9 Quod non eſt dicendum, potiúſque verba ſunt improbanda, quam vt ea capiatur interpretatio per quam diſpoſitio fiat inutilis, *leg. quoties in ſtipulationibus* 80. *de verb. oblig. l. ſi quando* 109. *de leg.*

10 Quod ne eueniat cauere bonus iudex debet, id eſt, ne lis altera conſurgat ex litis prima materia, *l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ. l fratris* 10. *C. de tranſact.* Et ſane interpretatio hæc multas quæſtiones dirimit, ideoque vel hoc ſolo amplectenda eſt, *l.* 1. §. *ſi heres, in fin. D. ad SC Treb.* Sic enim fit, vt eadem ſententia contineat & condemnationem, & condemnationis taxationem, vt loquitur *l. ſi traditio* 5. *C. de act. empt.*

11 Quod dicimus ad rationem quinque aureorum pro vnoquoque centenario.

DEFINITIO VIII.

Vſuræ quibuſdam caſibus etiam diuino iure permittuntur.

VSurarum prohibitio iure diuino, [1] & conſequenter pontificio [2] introducta ad eas vſuras non pertinet, quæ ex natura & æquitate negotij quod geritur debentur in vicem fructuum, quos viciſſim debitor ex re creditoris percipiat, aut pro eo, quod re vera intereſſit creditoris; ratione non lucri ceſſantis, [4] ſed damni emergentis. Inde eſt, quod vſuræ etiam damni citra conuentionem, & omnimodo debentur venditori, qui rem venditam tradidit, ne alioqui & re, & pretio careat: [5] Item quod ſi marito dos ſuo tempore ſoluta non ſit, poteſt ille vſuras petere, [6] ne in euitandi damno moretur, cum ferat onera matrimonij. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Exod. c. 22. & Lucæ Euang. 6. Iul. Clar. *lib.* 5 *ſent.* §. *vſura*, q. 20. & *Nouell. Leonis* 83. *vt ad trient. vſur. pecun. licit. mutet.*

2 *Cap. debitores de iuretur. cap.* 1. *& paſſ. hoc tit.*

3 *Cap. conqueſtus. & cap. ſalubriter.* vbi Canoniſt. *de vſur. in* 6.

4 Etſi enim id quod intereſt æſtimatur etiam ex lucro ceſſante, *l. ſi commiſſa* 13. *D. rat rem hab. l.* 2. *de eo quod cert. loc. l. ſi fundus* 33. *ad fin. locat. l. ſi mulier* 21 §. *antepen. D. rer. amot. l.* 1. *C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt*: odioſior tamen eſt petitio lucri ceſſantis, quam damni emergentis, quia fauorabilior eſt qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando, *l. non debet* 41 §. 1. *D. de reg. iur.* Charitas Chriſtiana non cogit nos pati damnum ex aliena culpa, ſed vetat nos ex eadem culpa captare lucrum.

5 *L. curabit* 5. *C. de act. empt. l.* 2. *C. hoc tit.* Dixi *Definit.* 6. *n.* 10. *&* 11. 3. *eod.* Iunge *Definit.* 21. *num.* 10. J.

6 *d. cap. ſalubriter.*

7 Nam & inde eſt, quod cauſa dotis dicitur oneroſa quantum ad maritum, non lucratiua, *l. ex promiſſione* 19. *de obligat. & action. l. vlt.* §. 1. *quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO IX.

Æſtimationis quanti plurimi vſuræ ex mora præſtandæ ſunt.

ÆStimatio quanti plurimi non excludit acceſſionem vſurarum, quæ ratione pecuniæ debentur in vicem eius quod intereſt, quoties iudicium tale eſt, vt ex bona fide præſtationes eiuſmodi admittat. [1] Nam cum ea æſtimatio nihil aliud ſit, quam res ipſa quæ debetur, tanti æſtimata, [2] nihil prohibet vſuras deberi: [3] Sicut &, cum ob deteriorationem monetarum augetur quantitas condemnationis, [4] non eo minus vſuræ damnaque alia, ſi qua ſint, præſtantur, adeoque pro rata auctæ quantitatis, quoniam augmentum illud, quod vocant, & incrementum pars eſt principalis debiti non acceſſio [5], vt proinde dici non poſſit, hoc caſu

præſtari

præstari accessionē accessionis,cōtra iuris regulā.[6] Sæpe pro eo anno,cuius ratio habetur in æstimando quāti plurimi res fuit,accessiones nullæ debentur, quibus scilicet sola debitoris mora locum facit. Mora autem nulla eo anno contracta videri potest, in præstanda æstimatione, quanti plurimi, priusquam annus præterierit, quia nec prius sciri potest, quanti plurimi eo anno res fuerit.[7] Ergo & si post eum annum aliquid interuenerit, propter quod dici possit moram non ita cito contractam fuisse, quod ex variis causis potest accidere,[8] vsuræ æstimationis nullæ debebuntur.[9] *Ita Senatus* in causa Georgij Exertier Secretarij Senatus & & Claudij Fauier,5. Non. Iul.1591.Et rursum pro Dom.de la Barre,contra Claudium Vallet,12.Cal. Sept.1593. Cumque ex Senatoribus nostris quidam eam sententiam duriorem putarent,& alias cōtra iudicatū dicerēt,re accuratissimè disputata,vt sciretur tandem quid in posterum constanter iudicari oporteret, id ipsum Senatus pronunciauit in causa D Ludouicæ Pobel viduæ Domini de Leydier, contra Annam Vessu viduam N. Chappuis & alias, Prid. Non. Iul.1595.

1 Hoc est,quoties iudicij natura patitur, vt ex mora vsuræ debeantur,quod euenit in bonæ fidei iudiciis non in strictis, *l.mora 32.§.in bonæ fidei,D.hoc tit. l.in bona 13.C.eod.l.3.C.in quibus caus. in integr.restit. non est necess.*

2 Est enim loco rei,*l.ait lex 21.ad l. Aquil.l.87.§. 1. de cōd.furtiua*, licet formaliter aliud sit res,aliud rei æstimatio, *l.si alij 42.§.1.de vsufr. l.fundum 28. de nouat.*

3 Tandem accessione sui principalis. Etsi nullo iuris loco ita scriptum reperias, quia nec æstimationis quanti plurimi vllo iuris loco fit mentio,nisi cum tractatur vel de lege Aquilia, vel de condictione furtiua,quæ actiones non admittunt præstationem vsurarum ex mora, cum sint strictæ. Scripsi *lib.16. Coniect.& in Decad.17.de error.pragmat.* vbi vide.

4 Quia quod debetur reddendum est in eadem bonitate & qualitate, *l.3.D.de reb.cred. l.creditorem 69.D.de solut.*

5 Cum nihil aliud sit,quàm ipsum debitum non imminutum verius quàm auctum,licet vulgo vocent augmentum, vt scripsi in tractat. meo *de variis nummar.debitor. solut.*

6 De qua scripsimus *Defin.4.5.ex l.vlt.D.hoc tit.l.vlt. C.de vsur.rei iudic.*

7 Præposterum enim est,vt mora contrahatur, priusquam peti possit, *l.si pupillus 127.de verb.oblig.l.nulla 88.de reg.iur. l.lecta 40. de rebus creditis.*

8 *L.sciendum 21.cum seqq.D.hoc tit.* vbi dicitur, non omnem dilationem, quæ fiat in soluendo debito, moræ adscribendam.

9 Quæ scilicet non tam propter luctum petentium, quàm propter moram non soluentium infliguntur, *l. cum quidam 17. §. si pupillo, in fin. D. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Mora committi potest in præstanda æstimatione quanti plurimi etiam priusquam ea æstimatio per iudicem taxata sit.

AN vero dicendum erit, non prius contractam videri moram in soluenda æstimatione quanti plurimi, quam cognitum sit & taxatum, quanti plurimi res fuerit? Minime. Sufficit enim, vt sciat debitor, se rem debere, cuius æstimatio petitur, cum ex eo scire etiam potuerit & debuerit æstimationem pro re præstandam, & offerre eam quantitatem, quam iustæ æstimationi respondere putabat,[2] aut si creditor recusaret obsignare.[3] Sed si probabili ignorantia incertus fuerit, quid & quantum deberet, puta quod debitum inter plures pro rata patrimonij & bonorum à singulis possessorum diuidi oporteret,[4] nec dum diuisio illa facta esset, quod euenit plerumque in debito canonis emphyteuticarij,[5] cessasse in solutione potius quàm moram contraxisse videbitur.[6] Ideoque nec vsuras vllas debebit,[7] liet non eo minus futurum sit, vt debeat æstimationem quanti plurimi. Hæc enim non propter moram præstatur, sed propter obligationem,cum nihil aliud sit,quàm res ipsa, quæ debetur,tanti nimirum æstimata,vt superiore Definitione scripsimus.[8] Mora enim siue creditoris,siue debitoris neque minuere, neque augere vnquam potest principalem obligationem, sed tantum accessiones.[9] *Ita Senatus* in eadem causa D. Ludouicæ Pobel viduæ Domini de Leydier, Prid. Non. Iul. 1595.

1 Hoc vero ita esse videbatur,quia difficile est, vt mora contracta videatur,priusquam sciri possit,non solùm quid,sed etiam quantum debeatur,quandoquidem incertæ quantitatis solutio fieri non potest, non magis quàm eius rei,quæ an debeatur,incertum sit,*l.sufficit 56.l.Iulianus 60.de cond.indeb.*iunct.*l.3.§.incertam l.locus 16. deacquir.possess. l.si fur. 32. in fin. de vsucap.* iunct. *l.vbi autem 75. de verb. oblig.*

2 Incertitudo namque debiti impedit quidem,ne interim possit fieri exactio,sed non ideo facit indebitum,quod re vera est debitum,vt Papinian.licet in dissimili specie loquitur, *in l.pater 7. §. pen.de dot.præleg.* Iunge *l.quæ de tota 76.§ incerta partis,D.de rei vindicat.l.1. §.vlt.si pars heredit.pet.l.ersi 8.§.1.D.commun.diuid.l.1. & tot.tit. si cui plus quam per leg. falcid.*

3 Obsignatio enim solutionis vim habet saltem addita satisdatione de præstando eo, quod adhuc incertum est, cum certum erit. Hoc enim necessarium est,*l.5.l.seruus 34. §.vlt.de stat.lib.*iunct.*l.acceptam 19. C. hoc tit.*

4 Hanc enim diuisionem inter possessores pro modo portionum fieri oportet, *l.cum possessor 5. D. de censib.* quoties scilicet non tam personæ,quàm prædia conueniuntur, *l.Imperatores 7. de public. & vectig.l.denique 19. D.de iur.fisc.*

5 Præstatur enim pro prædio,*l.2.& vlt.C.de iur.emphyt.l.lex vectigali 31.D.de pignor.* sicut & tributum, *de quo in d.l. 5. de censib.*

6 Non omnis autē cessatio mora est,*l.sciendum 21.& seqq.D.hoc tit.*

7 Quæ scilicet non debentur citra moram, *d.l.cum quidam 17. §.si pupillo,l.mora 32.§.in bonæ fidei,D.eod.l.Titia Seio 87.§.vsuras de legat.2.* [Ergo saltem post taxationem & liquidationem factam vsuræ omnimodo debebuntur,nec facilè pro anteriori tempore adiudicandæ sunt. *Ita Senatus* pro N.Ioanne Amedeo Martini, contra Ludouicum Chaniere, ante Calend. Decemb.1611.]

8 *Num. 2.* ex interpretum tamen nostrorum magis quàm ex nostra sententia. Quid enim de tota hac quæstione ad æstimationem quanti plurimi pertinente sentiendum putemus,scripsimus *Defin.6.& seqq vsque ad 16. §.si cert.pet.& latius lib.16.Coniectur.* & in prima parte Chiliadis nostræ *de error.pragmat.*

9 *L.centum 8.de eo, quod cert.loc.l.fundum 28.D.de nouat.*

DEFINITIO XI.

Vsuræ taxatæ, & in certam quantitatem redactæ non eo magis recipiunt vsurarum accessionem.

NOn est simile, quod si vsuras aliasve præstationes ob moram adiudicatas iudex ad certam, vt fit, quantitatem taxauerit,[1] non idcirco eius quantitatis aliæ vsuræ ab eo tempore debebuntur, quasi noua sorte ex prioribus vsuris conflata. Neque enim fieri potest, quin vsuræ illæ priores,quæ ab initio accessiones fuerunt,tales quoque perpetuo maneant. Itaque aliter posito iure fieret vt vsurarum vsuræ præstarentur, & consequenter accessiones accessionum. Quod ne eueniat,districte & expressim lege prohibitum est, ne qua ratione liceat vnquam vsuras in sortem redigere.[2] Proinde non est, quod quis dicat, pro facto habendum id, quod nec expressa quidem conuentione fieri potuisset.[3] Quanquam nec deerant,qui alias contra pronunciatum dicerent,[4] quod ego vix sane credere poteram, probare vero nullomodo. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Taxatio enim necessaria est, tum etiam cum vsurarum modus certus est,nimirum propter calculum, quamuis soleat calculus plerumque sine iudicio dirimi. Sic enim lego,id est,*sine* pro *fere in l.furti 6. §. vlt. de his qui not.infam.*

2 Id est ne fiat vnquam anatocismus, *l.vlt.C.hoc tit.l.vlt.C.de vsur. rei iud.* vide quæ scripsi *Decad.20.de error.pragmat.* * Adeo autem vsuræ interdictæ sunt vt permitti nunquam debeant,sed officio iudicis reiiciendæ sint,etiam parte non conquerente. *Ita Senatus* in causa Bartolomæi Baudin & coniugum Iordani,16.Nouembris 1622. Agebatur autem de vsuris vsurarum sumptuum,quorum nec primas vsuras peti posse placuit,cùm eorum fructus possessor percepisset,nunquam enim pecuniæ vsuras habere debet is qui rei fructus habuit *l.Iulianus 13.§.veniunt D.de act.empt.* Et verò cum iuris ratio hæc esset non facti potuit à Senatu suppleri.

3 Eadem enim vis taciti & expressi esse potest,sed maior taciti,quàm expressi esse non potest, *l.3.vbi notat. D. de reb. credit.* & quod vna via prohibitum est,alia permittendum non est, *l. scire oportet 21. §.1. D. de tutor.& curat.dat.l.ait prætor 7.§.quid si autem,de iur.delib.*

4 [Ex gloss. *in dicta lege vltima. Codice hoc titulo.* Quam tamen communiter

communiter à Doctoribus reprobatam esse Castrens. ibidem testatur. Cum Castrensi tenet Ioannes Thomas Minadous *decis. Neapol.* 17. vbi ait suprà dictam gloss. intelligi debere, quando nihil factum est in fraudem vsurarum. Vide Borgn. Caualcanum *decis.* 14. *num.* 29.

DEFINITIO XII.

Expensarum litis adiudicatarum vsuræ non debentur ex die sententiæ, sed ex die moræ, quæ interuenerit in iis post taxationem soluendis.

ALia ratio est pecuniæ, quæ pro adiudicatis taxatisque litis sumptibus debetur. Recipit enim illa accessionem vsurarum, ab eo nimirum tempore, quo taxatæ & petitæ, non quo prorogatæ fuerunt.[1] Nempe quia non accessiones sunt principalis debiti, sed proprium debitum constituunt in pœnam temere litigantis à iudice constitutam.[2] Etsi autem à die sententiæ & adiudicationis eiusmodi debitum nascitur,[3] spectamus tamen, quod ad vsurarum accessionem admittendam pertinet, tempus taxationis,[4] quia non nisi ab eo die certam legem & formam habere incipit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Id est, ex die moræ contractæ in iis soluendis, non ex quo die cœperunt abesse probo litigatori.

2 *L. eum quem temerè 79. D. de iud. l. properandum, C. eod. l. 3. & 4. C. de fructib. & lit expens.* etsi nonnunquam parcitur victo, ne ad litis expensas condemnetur, nimirum si iustam habuit causam litigandi, *leg. qui solidum 78. §. etiam, de leg. 2.*

3 Etsi enim sententiæ ius nouum tribuere non solet, sed tantum quod est declarare, quia semper referenda est ad id, quod petitum fuit, *l. 2. D. hoc tit.* id tamen locum non habet in expensis, quæ scilicet non obligationis iure debentur, aut ex causa, quæ sententiam præcesserit, sed officio iudicis, *d. l. properandum 13. C. de iudic.*

4 Non condemnationis. Non enim sufficit condemnatio, nisi etiam condemnationis taxatio sequatur, vt sciatur, quid & quantum ex iudicato debeatur, quoties id, quod in condemnationem deductum fuit, incertum est in quantitate, *l. si traditio 4. in fin. C. de act. empt.* præsertim cum nec valeat sententia, quæ profertur sine certa quantitate, nisi quatenus refertur ad taxationem, aut iam in actis factam aut faciendam, *l. 3. & tot. tit. C. de sent. quæ sine cert. quant. profer.*

5 Itaque hoc casu potest illud vsurpari, quod aliàs dici solet, nihil actum videri, quamdiu aliquid superest agendum, *l. pen. in fin. Cod. de his quib. vt indign. l. ædificia 139. §. 1. de verb. signif.* Propria enim cuiusque rei forma contingit ei ex consummatione, *l. si is qui 80. §. quadam. D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO XIII.

CVm in obligatione alternatiua electio est creditoris quod euenit interdum ex conuentione,[1] non potest videri debitor esse in mora, prius quam creditor elegerit,[2] & interpellauerit,[3] quia nec creditor ipse aut agere aut interpellare potest, nisi facta electione.[4] Idemque est in vltimis voluntatibus, si forte tibi legatum sit illud aut illud, vtrum elegeris:[5] si tamen qui legauit tibi decem soluenda post annum à die mortis suæ permiserit tibi, vt pro eo legato si ad diem non solueretur, fundum certum possideres, eiusque fructus tuos faceres, non videbitur vtrumque alternatiue legatum, sed decem duntaxat, fundus vero ita demum si velis.[6] Proinde si heres ad diem non soluerit pecuniam, mora per eum contracta videbitur etiam citra interpellationem, dummodo legatum à te agnitum esse constet:[7] Ideoque & ab eo tempore vsuræ debebuntur, tanquam à die moræ: non quod ad inducendam moram, aut vsurarum ex mora præstationem sufficiat, diem legati venisse (interpellatio enim requiritur[8]) sed quia si fundum eligeres fundi fructus à die finiti termini deberentur tibi[9] ex iudicio testatoris,[10] in quorum locum vsuras cedere æquum est, si pecuniam petere malis quàm fundum.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. Poysat procuratore fiscali apud Bugienses, contra N. Claudium de Miniod, 3. Non. Decembr. 1592.

1 *Vt in l. Stichum aut Pamphilum 95. in princ D. de solut.* alioqui in alternatiuis electio regulariter est debitoris, *l. plerumque 10. §. vlt. D. de iur. dot. l. ei, apud quem 5. §. 1. D. depos. l. quod autem 7. §. si marius 51. de donat. inter vir, & vxor. l. adigere 6. §. 1. de iur. patron. l. miles 6. §. 1. D. de re iud.*

2 *L. si debeas 22. D. de compensat.* & ideo si ex duabus rebus, quæ alternatiuè debebantur, altera perierit, non remanet ipsius æstimatio in obligatione, ne quidem alternatiua, sed sola res, quæ superest, *dict. l. Stichum 95. de solut. l. si in emptione 34. §. pen. de contrah. empt.*

3 Mora enim, quam regularem nostri vocant, id est, regulariter non contrahitur sine interpellatione, *l. mora 32. D. hoc tit. l. si ex legati 23. de verb. oblig.* vbi etiam Bart. *num. 6.*

4 Ideoque nec compensare, *d. l. 22. D. de compens.* quoniam qui compensat quodammodo petit, *l. amplius 15. D. rat. rem haber.* Bart. *in leg. 6. §. decem, de re iud. & in l. 75 §. qui illud, de verb. oblig.*

5 Duo enim sunt legata, quorum vtrum debeatur dici non potest ante factam electionem, *l. planè 34. § si ita Titio, de leg. 1. l. Lucius 23. de leg. 2. l. si Titio 10. D. de vsufruct. legat.* Adde text. elegantem *in l. si sic legatum 75 §. vlt.* vbi Bart. *de legat. 1. l. vt heredibus 50. §. 1. alias l. si Titius, de legat. 2. l. 2. & tot. tit. de opt. leg.*

6 Electionem enim accipis, non ex legato, sed ex posteriore voluntate testatoris separata à legato, vt in *l. miles 6. §. decem, D. de re iud.* electionem condemnatus habet non à se etiam, sed à lege, sic & *in l. 1 §. item si ita, D. ad l. falcid.* penus quæ primo loco fuit relicta non tamen legata esse intelligitur, sed tantum in præstatione est, *l. cum sine 19. l. si penum 24. D. quand. dies leg. ced.*

7 Nec enim potest videri heres in mora soluendi legati, antequam fuerit, *l. ei qui 13. D. de cond. inst.* Nec nisi minorum fauore receptum est, vt in legatis vel fideicommissis, quæ iis relicta sunt, mora ipso iure & citra interpellationem contrahatur, *leg. Titia Seio 87. §. vsuras, de legat. 2. l. in minor. 3. C. in quib. caus. rest. in integ. necess. non est.* Is enim pupilli fauor est, vt ei mora fiat reipsa, *l. si tamen 5. D. de minor. l. 1. §. vlt. D. hoc tit.* Idémque est in legatis relictis ad pias causas, *l. sancimus 46. §. 5. autem, C. de episc. & cler.*

8 *d. l. si ex legat. 23. de verb. oblig. d. l. mora 32. ff. hoc tit. l. si quis bonorũ 23. de leg. 1.* sufficitque non sterisse per heredẽ, *l. si optione 10. D. ad exhib.* præterquam in duobus illis casibus, de quibus *num. prox.* Adde *d. l. si pen. 24.* ibi *fortè quia interpellatus heres non sit, D. quando dies legat. ced.*

9 Neque enim fructus suos facere potest heres, ex quo scit fundum tibi legatum, & legatum à te agnitum fuisse, *l. quæsitum 40. vers. quia etsi fundum, D. de acquir. rer. domin.* non tamen careret id dubitatione propter id, *d. l. si quis bonorum, de leg. 1.* & alias leges, quæ nolunt deberi vsuras & fructus legatorum, nisi ex die litis contestatæ, *tot. tit. C. de vsur. & fruct. legat.* aut saltem ex die moræ, *l. si quis seruo 84. de leg. 2.* & aliis suprà citatis, si non essent in hac specie fructus expressim legatario relicti.

10 Sunt enim hoc casu fructus in legato, ideoque debentur etiam citra moram, vt eleganter tractat Papin. *in l. cum vnus, 10. § verbis, de aliment. & cibar. legat.* itémque Scæuola *in l. libertis 18. §. 1. eod.*

11 Non enim debent vsuræ à fructibus separari, vbi eadem ratio est, aut iuris, aut voluntatis, *l. vsura 34 ff. hoc tit.* debentur enim vsuræ citra moram, quoties locum tenent fructuum, in quibus nulla mora esset necessaria, *arg. l. curabit 5. C. de act. empt.*

DEFINITIO XIV

Qui fundum debuit retrouendere, si sit in mora, condemnandus est ad restitutionem fructuum, quos venditor ipse percipere potuisset.

EVm, qui ex conuentione fundum retrouendere debuerat, & oblatum pretium obsignatumque accipere sine causa distulerat, fundi fructus ex mora restituere debere constabat,[1] nec eos tantum, quos percepisset, sed etiam quos percipere potuisset.[2] Sed quos propter peremptum casu fortuito fundum percipere non potuit, eos visum est in condemnationem non venire,[3] licet mora casum præcessisset.[4] Finge moletrinam in ea esse ciuitate, quæ propter grassantem eo tempore pestem nullos aut perpaucos habitatores habuerit. Finge subito aquarum impetu dirutam, aut alia vi maiore, cui resisti ac prouideri non potuerit.[5] Æquum sanè non est, moratorem quicquam præstare eius incommodi nomine, quod similiter euenisset possessione rei iam penes actorem constituta.[6] Plane si quid culpa debitoris cõntigerit, siue ante, siue post moram, id eum præstare oportebit.[7] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la Foreſt D. de la Barre, & heredum Petri Gleyron, Ante Id. Ianuar. 1593.

1 *L. 2. Cod. de pact. int. empt. & vend.* alioqui & re & pretio simul caruisse venditor videretur, quod esset iniquum, *l. quia autem, leg. ex empt. 31. & l. bona fides 50. de act. empt.*

2 Quomodo ad fructus condemnari solet quilibet alius malæ fidei possessor, *l. 2. C. de fruct. & lit. expens. l. fructus 33. ff. de rei vend. leg. certum 32. C. eod.* hic enim malæ fidei possessor est, qui contra propriam conuentionem

Source : BIU Cujas

uentionem tetinet rem alienam, cum obsignatio ritè facta pro solutione habeatur, *l. accepta 19. C. hoc tit. l. obsignatione 9. de solut.*

3 Necesse enim est, vt probetur, potuisse eos percipi adeoque honestè nédum reuera, *d. l. fructus* 33. licet in fructibus perceptis ea distinctio non adhibeatur, *l. si possessor. 52. de pet. her.*

4 Solet enim à nostris distingui, an culpa præcesserit casum nec ne, ex *l. idem iuris 8. §. 1. l. si seruus 27. §. si fornicarius, l. si putator 31. l. si ex plagis 52. §. 1. & §. in cliuo ff. ad l. Aquil. l. si negotia 11. de neg. gest. l. 1. §. & ille quidem, in fin. de oblig. & act. l. contractus 23. in fin. de reg. iur.*

5 *d. l. contractus, in fin. & d. §. & ille quidè, in fin. d. l. 1. de oblig. & act.*

6 Sic enim distinguere iureconsulti solent, an res fuerit æquè penes actorem peritura, vt eo casu nihil præstetur, *l. si plures 14. §. 1. depos. l. item si cum 14. §. quid si homo, quod met. caus. l. in qui 44. ff. ex quib. caus. maior, l. si alius 7. §. est & alia, ff. quod vi aut clam.*

7 Culpam enim suam præstare semper quisque debet, *d. l. contractus, & aliis s. cit.* iunct. *l. quod quis 203. eod.*

DEFINITIO XV.

Ex die tantum agniti aut denegati chirographi vsuræ hodie adiudicantur.

EOque iure aut potius errore à pragmaticis inducto vtimur, vt ex chirographo vsuræ quamuis promissæ, si ad diem pecunia non solueretur, non nisi à die recogniti aut denegati chirographi debeantur. [1] *Ita pronunciatum* in ea causa, de qua SC. 8. de contr. & commit. stipulat.

1 Contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad. 1. de error. pragmat. error. 2.*

DEFINITIO XVI.

Paucorum dierum mora non attenditur. Eius tamen temporis, quo causa appellationis protrahitur, vsuræ præstandæ sunt.

CVm tamen eiusmosi quæstio incidisset, ac sexto aut septimo post chirographi recognitionem die sententia contra debitorem lata fuisset, nec de vsuris iudex quicquam pronunciasset, visum est, tametsi inter mercatores ageretur bene iudicatum, [1] propterea quod in mora tam modici temporis parum creditoris interesset. [2] Planè cum appellationis causa per aliquot menses tracta fuisset æquum visum est, totius illius temporis, quod interceßisset, moram impunitam esse non debere, vsurasque præstari oportere. [3] *Ita Senatus* in causa Benedicti Gisland, 8. Id. Iulij 1593.

1 Præsuppositio nimirum errore illo pragmaticorum, de quo diximus *Defin. præced.*

2 Neque enim magnum damnum est in mora modici temporis, inquit Vlpian. *l. si debitor 21. D. de iud. l. etsi post tres 8. D. si quis caut. l. quid tamen 21. alias l. si cum dies, §. vlt. D. si quis caut. l. si ita quis 131. §. Seia, de verborum obligatione. l. quod dicimus 105. de solut. l. sed etsi alia die 17. D. de const. pecun.*

3 *L. tutor 41. in princ. D. hoc tit. l. vlt. D. de re iud. negotiorum 24. de appellat.*

[DEFINITIO XVII.

Soluens vltro partem debiti chirographarij, licet agnoscat debitum, non tamen se obligat ad præstandas vsuras, quas non deberet, si nihil soluisset.

QVid vero si pars debiti multis ante iudicialem interpellationem mensibus à debitore soluta proponeretur? [1] An non satis agnitum ex eo chirographum dicendum esset, [2] vt proinde vsuræ saltem exinde deberentur? vtique, [3] sed agnitio illa chirographi, quæ inducitur ex solutione licet tantum prosit, quàtum si publice & in iudicio agnitum esse chirographum ad hoc, vt ab eo tempore bona debitoris creditori obligata intelligantur (postquam inueterato nostrorum errore receptum est, vt per solam chirographi agnitionem tacita inducatur hypotheca, [4]) non tamen quod ad hoc, vt vsuræ deberi incipiant quasi ex mora, cum ex contrario prodesse potius debeat solutio ad purgandam moram, si qua ante contracta est. [5] *Ita Senatus* in eadē causa.

1 Nihil enim vetat solui partem debiti saltem consentiente creditore, *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. permittendum 8. D. si pars hered. petat. l. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. l. stipulatus sum 9. §. 1. D. de solut.*

2 Soluens enim partem debiti agnoscit totum debitum, si modo debitum sit ipsius proprium non alienum, *l. vlt. C. ne vxor. pro marit.* sicut & agnoscens partem legati totum legatum agnoscere intelligitur, *l. cui 58. de leg. 2.* & partis petitio totius præscriptionem interrumpit, *l. 25. qui vsumfructum 22.* vbi Bart. & Bald. *quib. mod. vsusfruct. amit.* & rursum vsus partis seruitutis facit, vt tota seruitus retineatur, *l. 2. l. si stillicidij, & §. 1. quem seruit. amitt.*

3 Cum nihil esset, quod impediret, quominus vsuræ deberentur ex die solutioni dicta, nisi quod nondum agnitum esset chirographum. Quid vero refert, quomodo agnoscatur, an verbis, an factis, *l. non tantum D. rat. rem hab.* iunct. *l. cum quis 37. §. codicillis, de leg. 3.*

4 De que scripsi *Decad. 1. de error. pragmat. Error. 1.*

5 Vt diximus *Defin. 6. n. 5. s. eod.* Aliud tamen esset in vsuris, si quæ eo chirographo promissæ essent, vt dicam *j. Defin. 26.*

DEFINITIO XVIII.

Ex stipulatione pœnali vsuræ non debentur, nec nouat illa præcedentem obligationem.

PRomiseras facturum te, vt mihi intra annum proximum fundo Corneliano frui liceret, ac nisi id feciſſes, daturum pœnæ nomine te centum. [2] Si post multos annos petam centum ex ea causa, quod non feceris, vsuras nullas debebis, [2] nisi saltem ab eo tempore, quo centum illa pœnæ nomine petere cœperim. [3] Neque enim eodem temporis momento contracta videri potest mora in faciendo eo propter quod non factum commissa sit, & in pœna soluenda. [4] Præter id quod cum pœnalis stipulatio non nouet præcedentem obligationem, [5] licet pœnalis stipulatio ipso iure committatur, [6] prius tamen est, vt dicat stipulator velle se pœnam consequi, quàm vt in ea exsoluenda moram contraxisse videatur. [7] Itaque ad rem non pertinet, si quis obiiciat, in pœnalibus diem interpellare pro homine. [8] Nam id eo spectat, vt ex eo solo diei lapsu pœna committatur, [9] non etiam vt pœnæ in pecunia numerata debitæ vsuræ vllæ debeantur. [10] Certè pœna ipsa omnimodo debetur post moram, nec moræ purgatio admittitur, postquam cœpit iam interesse. [11] Maxime vero si ea purgatio nullam creditori vtilitatem sit allatura. vtputa si iure aut facto suo id iam consecutus sit, quod facto & diligentia promissoris consequi debuerat. [12] *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Iacobi Pic, contra Dominos fratres de Leschereine, Prid Cal. Aug. 1597.

1 Quomodo stipulationibus faciendi solet subiici pœnalis stipulatio, *l. prædia 28. de act. empt. l. obligationum fere 44. §. vlt. de oblig. & act.* ex consilio Iurisc. *in l. vlt. de præd. stipul.*

2 Vsuræ enim ex stipulatione non possunt deberi, nisi quæ in stipulationem sint deductæ, *l. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de præscr. verb.* ne quidem ex mora. Id enim bonæ fidei iudiciorum, vt & vltimarum voluntatum, proprium est, vt in iis vsuræ debeantur ex mora, *l. in bona fidei 13. C. hoc tit. l. 3. C. quib. caus. in integr. rest. non est necess.*

3 Addenda fuit dictio *saltem*, quia non est sine dubitatione, quod dicimus, huius pœnæ deberi vsuras etiam post moram, cum generaliter sit constitutum, vsuras pœnarum non deberi, *l. vlt. D. de magistr. conuen.* nisi dicamus de pœnis iudiciariis intelligi debere, de quibus *& in l. 1. C. de fiscal. vsur. lib. 10. tit. 8.* non etiam de conuentionalibus.

4 *L. promissor 21. §. 1. ff. de const. pec.* iunctis iis, quæ de illius loci sensu scripsimus, *lib. 13. Coniect. c. 4.*

5 *d. l. prædia 28. de act. empt. l. si pacto quo pœnam 14. de pact.* Nam implicat contradictionem, vt stipulatio sit pœnalis, & vt nouet præcedentem obligationem, quia si eam nouaret, hoc ipso liberaret debitorem, in cuius pœnam tamen interposita est. Et vero cur ad pœnam teneretur promissor ob non factum id, à quo faciendo per stipulationem pœnalem esset liberatus? Nec obstat *dict. leg. obligationum fere 44. §. vltim. de obligat. & act.* Ibi enim stipulario illa secunda, *& si non feceris tantum*, non fuit pœnalis, qualis nec in dubio præsumenda vnquam est, sed adiecta potius ad taxandam incertam quantitatem eius, quod interest, iuxta consilium Iureconsulti, *in dict. leg. vltim. de præt. stipulat.* iunct. *l. si quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iud. l. quoties quis alium 81. de verb. oblig.* Habet autem hæc stipulatio simile illud cum stipulatione pœnali, quod in neutra quærendum est, an aut quantum interfit stipulatoris, *l. stipulatio ista 38. §. alteri, eod.* sed hoc dissimile, quod hæc nouat, aut saltem quasi nouat, illa non item, vt diximus. Rursum quod hæc stipulatio vsurarum accessionem facilius admittit, quoniam ex ea id, quod interest, debetur non tanquam accessorium, sed tanquam principale, etsi semper verum est vsuras non promissas ex stipulatione non debiti.

6 *L. quid*

Source : BIU Cujas

6 *L.quid tamen 21.alias l.si cum dies §.vlt.l.Celsus 23.§.vltim.cum leg.seq. D.de recept.qui arbitr.*

7 Quid enim, si quod principaliter promissum fuerat, petere maluisset? *d.l.pradia, l.si debeas 22. D.de compensat.*

8 *L.ad diem 77.D.de verb.oblig.l.magnam 12.C.de contr.& commit. stipulat.*

9 *d.l.21.§.vlt.& d.l Celsus 23. D.de recept.qui arbitr.*

10 Præsertim vero citra interpellationem & moram, duplici illa ratione,quam attulimus,& quia pœnæ vsura non debetur, *d. l. vlt. D.de magistr.conuent.* & quia ex stipulatione non possunt vsuræ non promissæ peti,ne quidem post moram, non quod ex stipulatione mora non contrahatur per interpellationem etiam extraiudicialem, vt plerique vulgo malè putant, sed quia in stipulationibus aliisque contractibus strictis nullus est effectus moræ ad inducendum officium iudicis pro accessionibus, quomodo esset in iudiciis bonæ fidei & arbitrariis, *l.mora 32.in bonæ fidei,D.hoc tit.* iunct.*l.3 in princ.* & §.1. sed tantùm ad perpetuandam obligationem principalem, *l.si ex legati 23.de verb.oblig.*

11 *d.l.quid tamen 21.§.vlt.cum l.seq.D.de recept.d.l.etsi post tres 8. D. si quis caution.l.si ita quis 155. §.Seia,* ibi, *nec mulieris quicquam propter eam moram interesset, D.de verb.oblig.* Vide tamen, quæ de purgatione moræ scripsi pluribus, *lib.6.Coniect.cap.7.*

12 Non enim potest videri purgata mora, nisi omnia sint, vel reponantur in integro,quod non fit,quoties propter moram promissoris aliquid abfuit stipulatori,quod adhuc ei abest,*vt in l.si seruus 21.§.& ideo, cum l.seq.l.si rem 29.D.de euict.l.quod si minor 24.§.Scaeuola, D.de minor. l.vlt.C.de repud.vel abstin hered.l.si quis suus 8. de iur.delib.l.mancipiorum 6. in fin. D.de option.legat.*

DEFINITIO XIX.

Ad quam proportionem redigenda sit emptio reditus annui frumentarij vel vinarij.

SI quis reditum annuum certa quantitate æstimatum in mercibus puta in tot cadis vini aut olei totve frumenti modiis consistentem emerit,[1] quamuis ob incertitudinem pretij contractus licitus videatur,[2] cum tamen eo prætextu plerique abuterentur, infamesque vsuras passim sub emptionis titulo exercerent,[3] rectissime prouisum est edicto serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti, vt in pecuniariam vsuram is reditus conuerteretur ad modum vsque septuncis.[4] Idque iam antea à Gallorum curia, cum in hac prouincia armis occupata ius redderet, citra edictum factitatum & obseruarum audio, vt quoties venditor de reditus excessu conquerebatur, ad eundem modum æstimaretur.[5] Sed hoc hodie plus est propter edicti auctoritatem, quod etiam non conquerente tacenteque venditore contractus habetur irritus, quod ad reditum in mercibus præstandum attinet, quatenus septuncis vsuræ modum excedit, sicque ea reductio non solum ipso iure, sed etiamsi non petatur.[6] An ergo de crimine vsuræ accusari non poterit, qui supra modum edicti annuum reditum in mercibus emit? Ita videtur, cum id, quod excedit, pro non scripto sit,[7] possitque etiam solutum repeti via ordinaria & ciuili,id est, indebiti condictione:[8] sed tamen absurdum sit dicere, eum qui, si edictum non esset, vsuræ crimen commisisse videretur, hoc solo liberari à criminis suspicione, quod contra edictum fecerit:[9] Igitur criminis persecutio etiam post edictum salua erit, maxime vero si creditor idemque reditus annui emptor supra statutum modum quid exegerit.[10] *Ita Senatus* in causa Ludouici Ortolan, & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire, 9. Id. Decemb. 1593.

1 Sicut enim vendi possunt fructus, ita & reditus fundi consistens in fructibus,& sicut reditus vnius anni, ita & perpetuus reditus annuus, qui consistat in fructibus, *l.si debitor 39 §.1. D.de contrah.empt. leg.cum certus 5.D.de tritic.legat.l.stipulationum 74. §.vsque adeo de verb. oblig. l.legatum 17. §.1. D.de ann.legat.*

2 Incertitudo enim pretij multa suasit admitti, quæ alioqui non essent admittenda,*l.si ea lege 17. l.oleo 23.*iunct.*l.frumenti 12.l.si ea pactione 14. C. hoc tit.*

3 Facilè namque est in huiusmodi contractibus fraudem facere vsuris legitimis,ideoque ne hoc eueniat,diligèter cauendum est, *l.cum non frumentum 16. C. eod.* etsi lex illa non loquitur & de emptione reditus annui,quæ licita est per extrauag. *regimini,* sed de pecunia fœnori accepta ea lege,vt modi actio certa tritici præstetur,ac nisi sua die is modius oblatus esset mensurarum additamenta præstarentur, idque in fraudem legitimarum vsurarum.

4 Vt nimirum aucto modij valore liceat debitori soluere vsuras in pecunia,id est septunces,tanquam ex electione, quomodo in Gallia dari electionem testatur Molin. *in tract.de vsur.q.21. n.122.* Papon. *lib.12. Arest.tit.7,n.17.* [Obserua tamen huic edicto Apud Augustanos locum non esse.]

5 Quanquam in Gallia modus alius est vsuræ legitimæ. Nam constitutionibus regiis constituitur reditus ad analogiam Assij,vt loquitur Gothofr. *ad d. l.cum non frumentum*, quod Galli dicunt *au denier douze.* Secundum quod modio valente decem aureis reditus modij emendus erit centum & decem, vt ille ibidem scribit. Ex ratione iuris alia est proportio, ad quam redigenda est emptio reditus frumentarij, nimirum ea,de qua in *Nouell.34.ne quis quod agricola mutuam pecuniam dedit.* vnde sumpta est *auth.ad hæc,C.hoc tit.* vt in vnoquoque anno pro modio vno pars octaua modij inferatur: quæ vsura paulo minor est Gallica, de qua proximè diximus.

6 Ne alioqui fiat iniuria creditori, si aucta mercis æstimatione diminuatur vsura,quæ tamen è contrario non augeatur imminuto valore. Sic enim fit, vt contractus claudicet, nec æqua sit ratio dubij euentus in vtrumque casum,quod videtur alienum à regulis iuris,vt supradicto loco disputat Gothofr.Nec enim debet quisquam id petere, cuius contrarium non fuerat in alium euentum postulaturus *l.pen.C.de solut. l.de fideicommiss.11.C.de transact.l.si pater 12.C.de inoff.test.* Itaque melius & æquius est ab initio prouideri, vt contractus illi certam habeant naturam,quæ nihil vnquam possit habere iniquitatis, quàm post vulneratam causam remedium illud contra iniquitatem quærere,quod nonnihil iniquitatis eo tempore habiturum esse videatur,*arg.l.vlt.Cod.in quib.caus. non est necess.in integr.restit.*

7 *L.licet 12.D.vt leg.nom.cau.* Quicquid enim fit contra leges pro non scripto,est ipso iure nullius effectus, *l.non dubium C.de legib.* Videtur autem implicare contradictionem, vt quid pro non facto habeatur, & tamen puniatur ob id solum, quod factum sit. Namque & ob eam causam delicta eleganter admissa appellantur à Papin. *in l. Stichum aut Pamphilum 95. §.1. D.de solut.*

8 Vt euenit aliis quibuscunque vsuris illegitimis solutis. Repetuntur enim condictione indebiti,non tanquam vsuræ,sed tanquam sors indebita,si iam sors ipsa sit soluta,vt in eam non possint imputari, *leg.si nõ sortem 26.in princ.& §.1.D.de cond.indeb.l.creditor 162.§.vlt.de solut.* Simile est,quod è contrario dici solet,eum, qui pœnam promiserat, si quid non faceret, nullam pœnam debere,si id non fecerit,dummodo ob hoc ipsum,quod non fecit,habeatur pro facto sola legis potestate,*l.pen. & vlt. C. si mancip. ita fuer.alien.* Cur ergo pœnam debebit ille, qui id fecerit, quod à lege pro non facto habeatur?

9 Nunquam enim plura delicta concurrentia faciunt, vt vllius impunitas detur, nec delicti vnius pœna ob aliud delictum minuitur, *l. 2. D.de priuat.delict.* hic autem ad crimen vsuræ accessit, quod factum est aduersus edictum, *d.l. non dubium, vers. nec pœnas,* iunct. *vers.hoc est.*

10 Non enim sicut quod scriptum est contra leges habetur pro non scripto,ita & quod iniuriosè exactum est,potest haberi pro non exacto, *l.illicitas 6.D.offic.præsid.*

DEFINITIO XX.

Vsuræ debentur etiam citra agnitionem chirographi si chirographaria pecunia petatur ex causa mandati vel negotiorum gestorum.

ETiam quod ex chirographo petitur[1] quasi ob eam causam debitum, quod solutum sit pro debitore qui conuenitur,[2] vsurarum accessionem admittit non à die recogniti chirographi, vt contingeret si de mutua data pecunia tractaretur,[3] sed ab eo tempore quo factam constat solutionem:[4] Id nimirum exigente causa debiti,id est,siue negotiorum gestorum, siue mandati actione.[5] *Ita Senatus* pro Marino Mugnier, contra D. de Dinge,6. Id. Mart. 1594.

1 Ratio enim dubitandi illa erat,quod non solet vsuræ etiã promisse ex chirographo deberi,nisi à die chirographi vel agniti,vel denegati,vt ex inueterato pragmaticorum nostrorum errore scripsimus, *Definit.15. §. eod.*

2 Puta à fideiussore, siue mandatum ille habuerit, siue non. Vtroque enim casu habet actionem pro consequenda indemnitate, aut mandati,si mandatum præcessit,aut negotiorum gestorum,si mandatum nullum interuenerit *l.ex mandato 20.§.1. D.mandat.*

3 Secundum id quod scripsimus *dicta Defin.15.*

4 Ex eo namque tempore abest pecunia ei,qui pro alio soluit,quod vnum est inspiciendum,vt debeantur etiam vsuræ, *l.si vero 12.§. si mihi mandaueris, & §.seq. D. mandat.* iunct. *leg. inter causas 26.§. abesse & pass.eod.tit.l.1.l.post solutionem 18.C.eod.*Paul.*lib.2.sent.tit.15.de mandat. §. si meis nummis.*

5 Nam in actione quoque negotiorum gestorum constat venire vsuras,quas negotiorum gestor præstitit,vel quas ex pecunia sua percipere potuit *l.atqui natura 19.§.pen.D.de neg.gest.l.ob negotium 18. C.eod.* Adhibenda tamen distinctio est de qua *in l.& in contraria 37. D.hoc tit.* Etsi in proposito casu non tam negotiorum gestorum, quam mandati actio locum habere videbatur, cum interuenisset voluntas debitoris, pro quo fuerat solutum *d.l.ex mandato 20.§.1.D.mandat.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXI.

Non facile maiores quam quincunces vsuræ præstandæ sunt.

AVus cum generi mores suspectos haberet, [1] legauerat nepotibus ex filia præmortua pro omni legitimæ iure certam pecuniæ quantitatem [2] soluendam sua die genero, sed ita tamen, si ille satisdaret heredi eam se pecuniam post mortem suam filiis suis restituturum, [3] quod ni faceret, iusserat mercatori idoneo pecuniam solui, [4] qui moderatas vsuras (scriptum erat *à prix honeste*) nepotibus iisdemque legatariis præstaret. Patre ante præstitam satisdationem defuncto, si mora legatariis facta sit non idcirco eas vsuras debebit heres, quæ inter mercatores frequentantur, [5] quæque sperari poterant & percipi à mercatore, si non nisi post patris mortem heres in soluendo moram contraxerit. [6] Alius enim hic casus est, in quem testator non prouidit. [7] Quincunces igitur vsuras præstari sufficiet, [8] eo magis quod si legitima in corporibus bonorum deberetur, non pluris æstimarentur fructus, qui accessionis iure debentur, [9] nec aliud eius, si proponas, toto eo tempore, quo mora durauit, eam fuisse mercium & fructuum, qui ex bonis hereditariis percepti sunt, æstimationem, vt ex eorum distractione longe plus percipi potuerit, quam vsurarum quincuncium ratio ferat. Vsuratum enim iustus modus etiam, cum vice fructuum præstantur, ex communi fructuum valore, non ex momentaneo & insolito æstimandus est. [10] Accedebat, quod honestas & moderatas vsuras etiam à mercatore præstari testator iusserat. Cuiusmodi esse quincunces ex eo constat, quod eas passim adeoque inter mercatores sæpissime, nisi aliud vrgeat, probare Senatus noster solet. [11] *Ita Senatus* in causa N. du Freney, & Humberti Fay, 13. Calend. Iunij 1594.

1 *Vt & in l.pen. §.1.vers.potuit, D.de curat.furios.*

2 Vt hodie fieri solet, addito duntaxat titulo institutionis in ea quantitate, quasi nihil aliud requiratur ad validitatem testamenti, contra quem errorem nostrorum interpretum scripsi in prima parte nostræ Chiliadis, *de error.pragmat.Decad.14.error.6.*

3 Etsi enim non potuit hæc satisdatio à patre præstari propriis liberis saluo iure potestatis, *leg.Imperator* 50. *D.ad SC.Treb.* potest tamen præstari heredi, tanquam cuius interest, ne alioqui malè consumpta pecunia possint quandoque nepotes ei imputare, cur non exegerit cautionem, adeo vt etiamsi testator exigi satisdationem prohibuerit, dubitetur tamen, an hac ex causa cogendus sit pater satisdare, etsi verius est nihil faciendum contra voluntatem, *l.licet* 12. *l.vlt.D.vt legat.nom.caueat.*

4 Quod vulgare temperamentum est tunc necessarium, cum satisdatio ex aliqua causa præstari non potest, *l.1.§.1.vers sed si nec ipsi, eod. tit.vt leg.nom.caueat.l.1.§.si frater* 10. *D.de collat.bon. c. per vestras, extr. de don.inter vir. & vxor.*

5 Quæ vt plurimum sunt dextantes, cũ inter alios sint quincunces.

6 Vsuræ tamen totius antecedentis temporis non eo minus debentur, cum dilatio sit apposita in fauorem nepotum eorumdémque legatariorum, non ipsius heredis grauati, *l.si ita relictum* 43. *§.Pegasus, de legat.2.l.3.§.cum Pollidius, D.hoc tit.l.liberto* 21. *§.filium, in fin.de ann.legat.l.Lucius* 78. *§.heredum* 12. *D.ad SC.Treb.*

7 Itaque tanquam casus omissus remanet in dispositione iuris communis, *l.si cum dotem* 22. *in princ.D.solut.matr.l.commodissime* 10. *de liber. & posthum.* Poterat tamen dici, ex testatoris voluntate heredem debuisse hoc casu afferre pecuniam genero, exacta satisdatione, aut si ille satisdare vel non posset, vel nollet, eam soluere mercatori, vt se ab iniunctarum vsurarum onere liberaret. Ne alioqui eueniat, vt mora patris in petendo fideicommisso noceat liberis, quibus è contrario voluit eam prodesse testator, *l.1.§.1.hoc tit.l.4 §.vlt de leg.*

8 Quas solitas & modestas vsuras esse diximus *Defin.2.*

9 Æstimandi, scilicet ad proportionem vsurarum quincuncium, quas vix est vt possint excedere, cum fructus dicantur, qui deductis sumptibus supersunt, *l.si à dominio* 36. *§.vlt.de pet.her.l.quod in fructus* 49. *ff.hoc tit. l.1.C.de fructib. & lit.expens.*

10 *L.pretia* 63. *in princ. & in fin ff.ad l.falcid.* [Hinc est, quod si venditus sit reditus annuus ad modum vsurarum septuncium certo pretio constituto, isque reditus sua die solutus non sit, placet vsuras eius quantitatis deberi quidem, sed quincunces duntaxat, & quidem ex die quo præstari debuit, & citra interpellationem scilicet tanquam fructus rei venditæ ex *l.curabit* 5. *C.de act.empt.* Reditus enim ipse annuus huiusmodi in venditionibus non vsura est pretij, sed res ipsa vendita, vt alibi scripsimus. *Ita Senatus* pro liberis Aduocati l'Empereur, contra D. de Choisy, 10. Cal. Febr. 1612. Inngc *Defin.8.n.5.§.* Et *Defin.13.n.19.]. de pact.int.empt. & vend.*]

DEFINITIO XXII.

Certiorari non debet, qui iam certus est, nisi certioratio fiat ad alium constituendum in mora vel in culpa.

QVi iam certus est, non eo minus certiorari debet per specialem denunciationem, si eo tendat certioratio, vt excitetur is, qui fit certior, ad aliquid faciẽdũ, aut ne quid faciat prohibeatur. [1] Tunc enim certioratio nõ requiritur, cũ ad aliud necessaria nõ est, nisi vt aduersarius certioretur. Nã qui iã certus est, amplius certiorandus minime est, [2] sufficit igitur hoc casu scientia qualiscũque. In dubio autẽ credendũ est, certiorationẽ ob hoc solũ requiri, vt certior fiat aduersarius, non vt ad aliquid faciendum excitetur, aut à faciendo prohibeatur. [3] *Ita Senatus* in causa Illustris D. Marchionis de la Châbre, & Sp. Caroli Francisci Ruffin. 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 Bart. *de oper, noui.nunciat.*

2 *L.1.§.vlt. ff.de action.*

3 Ea namque res magis accedit ad denunciationem, quàm ad certiorationem.

DEFINITIO XXIII.

Vsurarum quoties principale debitum constituunt vsuræ deberi possunt.

PRomiseram soluturum me pro te mille aureos Titio intra biennium, si pro me Romã ires, & interea septunces totius pecuniæ vsuras. Cum tu Romam ire cessares, egi contra te ad vsurarum restitutionem, ac præterea ad earum vsurarum vsuras tanquam ex stipulatu, aut bonæ fidei iudicio debitas. [1] Placet non eo minus condemnari te ad eas oportere, quod accessionis accessio nunquam permittatur. Neque enim quod ad me attinet, accessionis ista accessio est, cum ex iis vsuris, quas pro te solui, constet sors & principale debitum, quod mihi abest, [2] Sane vsuræ istæ vsurarum alias vsuras non parient. [3] *Ita Senatus* in causa Illustriss. Dom. Ducis de Nemours, contra D. de Carde, 4. Cal. Maij 1595.

1 Vt scripsimus *Defin.4.§.ex l.vlt. C.hoc tit. & l.vlt. Cod.de vsur.rei iudic.* Illa sanè ratio melior est, propter quam nullæ hic vsuræ debeantur, quia non debentur ex stipulatione, nisi quæ in stipulationem deductæ sunt, *l.3.C.hoc tit.* nec rursus ex actione præscriptis verbis, *l. Titius* 24. *ff.de præscript.verb.* qualis ista est, cum nascatur ex contractu innominato, *l.naturalis* 5. *§.at cum do, eod.* At neque ex bonæ fidei iudicio debentur vsuræ citra moram, *l.mora* 32. *§.in bonæ fidei, ff.hoc tit.l.in bonæ* 13. *Cod.eod.* In proposito igitur casu nullæ vsuræ possunt deberi tanquam vsuræ. Potest tamen deberi id, quod interest, cuius loco solet facile Senatus noster quincuncem vsuram adiudicare, ne fiat noua lis, & longior in probando quantum interfit, cum certum est interesse, vt scripsi *Defin.7. §. eod.*

2 Aliud enim est de vsuris debiti quærere, aliud de iis, quæ ipsæ sint in debito, *l.cum vnus* 10. *§.verbis, de alim.legat.*

3 Esset enim ille anatocismus prohibitus, *ex l.vlt.C.hoc tit. & d.l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Fortuiti casus pertinent ad periculum moratoris, nisi probet, rem æquè apud actorem perituram fuisse.

QVod dicimus, casus fortuitos ad dominum spectare, [1] toties fallit, quoties in restituendi mora fuit is, penes quem res casu fortuito periit. [2] Nam ex plurib. moræ effectibus vnus ille est, vt periculum rei transferat in morosum. [3] Sed hoc ita accipi debet, si non æquè res peritura erat penes aduersarium. [4] Hoc enim casu & humanius & verius est, rationem moræ haberi nullam debere, quasi nihil interfit aduersarij, qui si rẽ habuisset, æquè illã amisisset, [5] *Ita tractatũ est* in causa Io. Carlet, & Ludouici Durand, 13. Cal. Iun. 1595.

1 *L.qua fortuito 6. C.de pign.act.l.contractus* 23. *in fin.de reg.iur.*

2 *L.si ex legati* 23. *ff. de verb.oblig.*

3 *L.si seruum* 91. *§.sequitur, & §.vlt.eod.tit.l.item si verberatum* 15. *§.vlt ff.de rei vind.l.cum seruus* 39. *§.1.l.cum res* 47. *§.vlt.l.si seruus* 108. *§.si seruus* 11. *de legat.1.l.si vsusfructus 6 ff.de vsufruct.leg.l.2.C.de vsur. & fruct. legat.*

4 *L.si plures* 14. *§.1.ff.depos.l.item si cum* 14. *§ quid si hom. ad fin.ff. quod met.caus.* Facit *l.is qui reipublicæ* 44 *ff.ex quib.caus.maior.*

Source : BIU Cujas

5 *L. si alius 7. §. est & alia exceptio, ff. quod vi aut clam.* Ei tamen, qui moram fecit, incumbit onus vt probet, rem fuisse æque perituram, alioqui contra eum præsumptio est, quod creditor, si moram passus non esset, rem illam distraxisset, atque ita se ab interitus rei illius periculo liberasset, *d l. item si cum 14. §. quid si homo, in fin. ff. quod met. caus. d. l. item si verberatum 15. §. vlt. de rei vind.*

DEFINITIO XXV.

Fructus pignoris quando computandi sint in sortem, aut pro vsuris remanere debeant penes creditorem.

FRuctus ex pignore percepti à creditore, cui sub vsuris pecunia debebatur, si conuentarum vsurarum modum excedant, aut restituendi sunt, aut in sortem imputandi, [1] si non iusta antichresis contracta sit. [2] At finge illam fuisse & vsurarum & hypothecæ conuentionem vt quamdiu debitor viueret, septunces vsuræ præstarentur, nec creditor corporalem rerum obligatarum possessionem ingrederetur: Eo vero mortuo liceret creditori possessionem hypothecarum nanciscì, & retinere in id vsque tempus, quo debitum solueretur. Nemo dubitat, quin si pluris fuerint fructus percepti, quàm septunces vsuræ, superfluum debeat restitui debitori eiúsve successori. Neque enim vsurarum conuentarum modum augere illud potest, quod in pignorum corporali possessione creditor fuerit, cum de lucrandis fructibus nihil conuenerat. [3] Nam nec nisi quincunces vsuræ debitæ essent, si recederes à conuentione facta de septuncibus. [4] Sed dubitari probabilius potest, an septunces debeantur, cum earum conuentio ad id tẽpus relata proponatur, quo debitũ peti non posset, id est, quo debitor viueret, vt proinde ad sequens tẽpus protrahi nõ debere videretur, quo in potestate fuerat creditoris, vt vel actione, vel pignorũ distractione suũ cõsequeretur. [5] Est enim multo fauorabilior causa creditoris, (quod ad vsuras pertinet) qui fortè exigere nõ potest, tametsi maximè velit, quam eius qui cũ possit nõ vult. [6] Accedebãt, quod diximus, [7] nulla facta vsurarũ conuentione futurũ, vt quincũces tantũ vsuræ deberẽtur. Quid vero intererat mortuo iam debitore, an nulla de vsurarũ modo interuenisset pactio, an interuenisset de vsuris viuo dũtaxat debitore præstãdis? [8] *Senatus* tamẽ pronũciauit, easdẽ vsuras ab herede vniuersali, aut à donatario, qui heredis loco esse crederetur, [9] deberi, quas defunctus præstitisset. [10] Quasi tacitè cõtinuata pactione quãdiu non esset immutata, licet tẽpus conuẽtionis præteriisset, [11] nimirũ si tãti quoque essent fructus percepti ex pignore. Nam si ad eã quãtitatem nõ ascẽderẽt, causæ nihil videbatur, quamobrẽ præter fructus aliquid vsurarũ nomine præstaretur creditori, qui cũ posset suũ cõsequi, tamen incũbere pignori maluisset. [12] *Ita Senatus* in causa Amedei Moche, & D. de la Tornette, Idib. Iul. 1595.

1 *L. 1. 3. & vlt. C. de pign. act.*

2 Antichresis enim est, cum pignus ea lege datur, vt in vicem vsurarum creditor percipiat fructus pignoris eosque suos faciat, *l. si is qui 11. §. si antichresis, D. de pign. l. si pecuniam 33. D. de pign. act.* Est autem antichresis duplex, vna expressa, alia tacita. De qua vtraque scripsimus *Decad. 9. Error. 5. 6. & 7.*

3 Quod enim creditor fuerit in pignoris possessione, consentiente debitore, non facit antichresim, cum pecunia gratuita non est, sed sub vsuris, *l. cum debitor 8. D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

4 Cum quincunces vsuræ sint eæ, quæ apud nos magis frequentantur, vt diximus *Defin. 2.* quod præcipuè inspiciendum est, *l. tutor 7. §. qua autem, in fin. D. de admin. tut. l. cum seruus 39. §. 1. vers. in vsurarum, de legat. 1.*

5 Vsuræ enim sicut ex stipulatione tantum debentur fœneratitio creditori, *l. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de præscript. verb.* ita non nisi quatenus ex stipulatione promissæ sunt. Iunge *l. si pro patre 19. §. sed vtrum, D. de in rem verso.*

6 Huic enim non potest imputari, quod alij potest, cur non egerit ad debitum consequendum. Adeo vt hoc casu etiam Theologi patiantur, creditæ pecuniæ vsuras exigi etiam non promissas.

7 *Num. 4.*

8 Conuentio enim ad certum tempus limitata vltra illud tempus porrigi non potest, *l. cum pater 11. D. de pact. dot. l. Thais 41. §. intra certa tempora, D. de fideicomm. libert. l. si intra 23. D. de statuliber.*

9 Sicut & emptor hereditatis, *l. 2. §. vlt. D. de her. vel act. vend.* Vide tamen Capell. Tholos. *q.* 386. vbi Aufrer. Nec enim puto, donatarium quantumuis bonorum vniuersorum heredis loco vnquam esse, vt alibi scripsi contra Guid. Pap. *q.* 460.

10 *Argum. l. cum de in rem vers. 6. D. hoc tit.* do cuius sententia scripsi *lib. 7. Coniect. cap. 8. & 9.*

11 *Arg. eorum quæ scripsimus Defin. 1. n. 3. 4. & 5. eod.* quibus adde *leg. si certis annis 28. C. de pact. l. operis 31. de oper. libert. l. aduersus 5. l. creditor 7. C. hoc tit.*

12 Videbatur enim ex verbis huius conuentionis id actum, vt malle creditor habere fructus pignoris quam vsuras, cum de vsuris non conueniisset, nisi pro eo tempore, quo nec pignus tenere, nec fructus ex eo percipere creditor posset. Cæterum nihil vetat percipi fructus pignoris à creditore, cui vsuræ debeantur, quæ excedant valorem fructuum, ita vt ad concurrentem vsque fructuum quantitatem imputentur in vsuras, pro eo vero quod deest vsuræ peti possint sicut è contrario, cum fructus pluris sunt quam vsuræ, quatenus excedunt vsuras, in sortem imputantur, *l. 5. §. vlt. D. de solut. l. si non sortem 26. D. de condit. indeb.* iunct. *l. 1. 3. & vlt. Cod. de pign. act.*

DEFINITIO XXVI.

Pecuniæ chirographariæ vsuræ deberi possunt citra agnitionem chirographi, puta ex causa mandati etiam non promissæ, & propter solutionem partis debiti, si sint promissæ

ETsi eo iure vtimur, vt pecuniæ chirographariæ vsuræ, licet expressim promissæ, non debeantur, nisi à die recogniti vel denegati chirographi, [1] id tamen fallit cum agitur iudicio mandati. Indemnem enim omnimodo seruari mandatarium oportet. [2] Idem est, si debitor antequam in ius vocaretur, debitum iam agnouerit extra iudicium, siue per nudam confessionem, siue per solutionem partis debiti, aut vsurarum. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua *SC. 9. Ĵ. in quib. caus. pign.* vel hypoth. tacit. contr.

1 Ex eo pragmaticorum nostrorum errore, quem retulimus *Definit. 15. §. eod.*

2 Dixi *Defin. 20. §. eod.* vbi etiam monui non aliud in actione negotiorum gestorum obtinere.

3 Nihil enim vetat etiam extra iudicium agnosci bonam fidem, *l. quoties 9. §. sicut autem, vers. nec vtique, D. de admin. tut.* cum iudicia non sint comparata, nisi in perfido; vt tractat Theoph. *initio tit. de action.* & in inuitos, *l. si reus 73. D. de procurat. l. si debitori 21. D. de iudic. l. debitoribus 31. D. de re iud. l. inter stipulationem 83. §. 1. de verb. oblig.* Nec est huic Definitioni contrarium, quod diximus *Defin. 17.* cum, qui vltro soluit partem chirographarij debiti, licet agnoscat debitum, non ideo tamen se obligare ad præstandas vsuras, quas non deberet, si nihil soluisset. Ibi enim agebamus de vsuris ex sola mora debitis, non etiam chirographo promissis. Hic vero de iis, quas chirographaria promissio debitas fecerit.

DEFINITIO XXVII.

De potestate clausulæ soluendæ, ad primam creditoris interpellationem, quam ex nunc facit.

CLausula illa, quæ in chirographis apponi plerunque solet, *payable à sa premiere requeste, laquelle il fait dés à present*, nullius momenti est in mutuo, quia repugnat naturæ mutui, quod ita cõtrahi necesse est, vt de meo fiat tuum. [1] Atqui non alienantur nummi, qui sic dantur vt statim recipiantur. [2] Igitur nec proderit, vt ex eo die debitor in mora constitutus videatur, vsuráque debere incipiat, & [3] consequẽrer alia interpellatione opus est, [4] nec tantum si ex chirographo agatur, sed & si ex publico instrumento. [5] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis d'Aix, & D. de Marcosey, 9. Cal. Dec. 1595.

1 *L. 2. §. appellata, D. de reb. cred.*

2 *L. qui sic soluit 55. D. de solut.* Cui non obstat quod scriptum est *in l. qui id quod 33. §. 1. D. de donat.* posse ea lege donationis causa pecuniam Titio numerari, vt statim donatori mutua detur, non impediri transactionem dominij, ac propterea iisdem nummis donatori creditis nouum dominiũ in eis quæri. Id enim fit propter diuersitatẽ tituli, cũ ex nouo titulo & iure penes donatorẽ sint nũmi, ideoque ex tali titulo, cui nõ aliter locus esse possit, quã si ex priore traditione translatio dominij inducatur.

3 Præposterum enim est, vt priùs auctam cito fiat quis in mora restituendæ pecuniæ mutuæ, quã ex ea causa mutui suam fecerit, *l. promissor 21. §. 1. D. de const. pecun.* * Iunge *l. quoties 24. vers. & ideo, de oper. libert.*

4 Vt debitor in mora constituatur, quæ regulariter fine interpellatione non contrahitur, *l. mora 32. D. de vsur. l. si ex legati 23. de verb. oblig.* Præsupponit autem hæc ratiocinatio deberi omnimodo ex mora vsuras, siue tanquam vsuras, siue tanquam id quod interest. Quod in bonæ quidem fidei iudicis verum est, sed in strictis falsum, si iuris rationem inspicias magis, quam pragmaticorum nostrorum errorem. Volunt enim illi in omni contractu deberi vsuras, & id quod interest ex die moræ, quasi hodie contractus omnes sint bonæ fidei. Quem errorem nos satis supérque refutauimus *Decad. 9. de error. pragmat. error. 1.*

5 Publicum enim instrumentum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causam debiti, sed tantum probationem eius certiorem, *leg. 4. D. de pignor. l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo non facit contractum vsurarium, quamuis res ideo minoris vendatur, nisi adsit læsio etiam subducta æstimatione pacti.

NOn ob id solum contractus dici potest vsurarius, quod is qui vendidit sub pacto de retrouendendo viliore pretio potuerit carius vendere, si absolute vendidisset.[1] Quid enim si re sua omnino carere noluit?[2] Cur ei imputemus, quod licito contractus genere vti maluerit?[3] Alioqui erunt huiusmodi contractus omnes vsurarij, cum fieri nequeat, vt non pluris res vendatur absolutè & simpliciter, quam sub pacto de retrouendendo.[4] *Ita Senatus* in causa D. de Chaffardon, & Clement. Angusard, 5. Cal. Dec. 1595.

1 Quamuis ita putet Guid. Pap. *quæst.* 516. *n.* 2. post gloss. *in cap. conquestus, de vsur.* Ioan. Pap. *in syntagm. lib.* 12. *tit.* 7. *de contr. vsur.* §. 4. Et male, nam gloss. *in dict. cap. conquestus*, loquitur de illo casu quo pretium emptionis sit modicum, id est, minus, quam res æstimari iustè debeat, etiam deducta iusta æstimatione pacti de retrouendendo, de qua vide *Desin.* 26. *J. de rescind. vend.*

2 *Arg. l. in causa* 13. §. *interdum, & l. si ex causa* 9. *in princ. D. de minor.*

3 Est enim licitum genus contractus venditio facta sub pacto de retrouendendo, vt ait Guid. Pap. *d. quæst.* 516. *in princ. l.* 2. *l. si à te* 7. *C. de pact. inter empt. & vend.*

4 Cum pactum ipsum de retrouendendo sit pars pretij, vt dicam in *Desin.* 26. *J. de rescind. vend. ex l. fundi partem* 79. *D. de contr. empt. l. si sterilis* 21. §. *si tibi, D. de act. empt. l. si venditor* 6. §. 1. *in fin. D. de seru. export.*

DEFINITIO XXIX.

Æstimationis quanti plurimi accessiones frumento mutuo dato non debentur, ne quidem à die litis contestatæ.

FRumenti mutuo dati æstimatio quanti plurimi præstanda quidem est à die litis contestatæ,[1] sed non accessiones eius æstimationis,[2] quia stricti iuris contractus est.[3] *Ita Senatus* 17. Cal. Mart. 1596.

1 Ex notat per Bart. & alios, *in l. vinum, D. de reb. cred. l.* 3. §. *in hac D. de commod. l. vlt. D. de condict. tritic.*

Neque enim debentur accessiones ex contractu stricto, nisi naturales, vt sunt fructus, & quidem officio iudicis, *l.* 2. *l. videamus*, 38. §. *si actionem, D. hoc tit.*

3 Nisi pactum interuenerit & quidem in continenti. Tunc enim debentur accessiones frumenti mutuo dari, *l. frumenti* 17. *C. hoc tit.* ob rationem positam *in l. oleo* 23. *eod.* Non etiam pecuniæ creditæ, *l.* 3. *eod. titul.*

DEFINITIO XXX.

Moræ purgatio admittitur, quandiu non interest creditoris, licet cœperit interesse illius, qui habet ius cessum à creditore.

FAcile admittitur purgatio moræ, licet ex conuentione descendentis, cum nihil intereat actoris,[1] At quid si actor iure suo cesserit, & ex aliqua causa interfit cessionarij, licet non interfit actoris? Non habebitur ratio huius vtilitatis ne ex facto cedentis durior fiat conditio cessi debitoris.[2] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi de Lucinge, & liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue, 8. Non. April.

1 *L. si ita quis* 135. §. *Seia, cum ibi not. D. de verb. oblig. l. etsi post tres* 8. *D. si quis caut.*

2 Neque enim potest quisquam credendo facere deteriorem sui debitoris conditionem, *l.* 1. *D. de alien. iud. mut. caus. fact.*

DEFINITIO XXXI.

Mora non contrahitur ex solo lapsu diei tacitæ, ideoque nec debentur fructus nisi à die litis contestatæ, cum nulla præcesserit interpellatio.

NOn potest quis in mora constitui eo ipso instanti, quo obligatur tacitè ad rem tradendam.[1] Secus si conuenerit expresse, vt certo die res traderetur.[2] Ideoque interpellatione opus est,[3] & in eo nimirum minor est vis taciti quam expressi.[4] Proinde non possunt ex eo contractu fructus deberi, nisi à die litis contestatæ,[5] si interpellatio nulla præcesserit.[6] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde, contra D. de Carde, 12. Decemb. 1596.

1 Vt dixi *Desin.* 27. 5. *& Desin.* 12. *J. de contrah. empt. ex l. promisso* 21. §. 1. *D. de pecun. constit.*

2 Quia tunc eodem tempore & dies venit, & mora contrahitur, si vltimo saltem instanti eius diei solutio facta non sit, *l. qui hoc anno* 42. *l. ad diem* 77. *D. de verb. oblig.* iunct. *l. si fundum* 114. *eod.*

3 Quæ regulariter necessaria est ad debitorem in mora constituendum, *l. mora* 32. *D. hoc tit. l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, de legat.* 2.

4 Quod non est nouum, vt notant nostri *ad l.* 3. *D. de reb. cred. & ad l. expressa* 88. *de reg. iur.*

5 *L.* 2. *l. videamus* 38. §. *si actionem, D. hoc tit.* cum tamen deberentur isti fructus ex die deposita in stipulatione, si stipulatio in diem concepta esset, *d. l. si fundum* 114. *de verb. oblig.*

6 Intellige si contractus talis sit, ex quo debeantur fructus à tempore moræ, quod ius proprium est contractuum bonæ fidei, *d. l. videamus* 38. §. *pen. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Vsurarum conuentio ab vno facta non potest nocere alteri, nisi ei qui alias eiusdem contractus sibi partes prodesse velit.

COnuentio vsurarum facta per eum, cui tu indemnitatem præstare debeas, te quidem afficere non potest, si maiores ille promiserit, quam quæ citra conuentionem deberentur,[1] nisi post moram tuam ea conuentio facta sit, tunc enim potest imputari tibi, cur non prius satisfeceris, aut de vsuris ipsis meliore conditione conueneris.[2] Sed si creditor tuus cum primo creditore transegerit de debito in tuam vtilitatem non est tibi permittendum, vt conuentionem vsurarum improbes, & reliquam contractus partem sequare. Itaque conditio tibi deferenda est, vt vel omnia, quæ ab eo gesta sunt, probes vel præstes quicquid primo creditori deberetur, si ei nondum satisfactum esset.[3] *Ita Senatus* in causa D. de Sauigni, & D. Comitis de Saleneufue.

1 Ne sit in alterius potestate tuam ignorantis conditionem deteriorem facere, *l.* 2. *D. quod vi aut clam, l. soluendo* 39. *D. de neg. gest.*

2 Quod si fecisses, non habuisset necesse is, cui indemnitatem præstare debes, de vsuris conuenire. Itaque mora tua conuentioni sic ineundæ causam & necessitatem dedisse videtur.

3 *Arg. l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tut. l. nam absurdum* 7. *D. de bon. libert. l. si ita stipulatio* 39. §. 1. *D. de oper. libert.*

DEFINITIO XXXIII.

Vsuræ adiudicantur ex mutuo à die litis contestatæ, siue contestatio vera interceserit siue ficta, quæ inducitur ex contumacia.

VSuras ex mutuo à die litis contestatæ deberi obtinuit ex inueterato pragmaticorum errore,[1] contra iuris rationem, quæ sane non patitur, ex contractu stricto vsuræ vllæ citra stipulationem debeantur,[2] ne quidem à die litis contestatæ, sed fructus duntaxat, & quidem ex æquitate.[3] Quid ergo si vera litis contestatio nulla interceserit,[4] Sed debitor in ius vocatus contumax fuerit? Contumacia perfecta habebitur pro contestatione.[5] Itaque non ex die vocationis in ius, sed ex die perfectæ contumaciæ vsuræ adiudicabantur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Volant, 8. Id. Maij 1597.

Source : BIU Cujas

1 Quæsita sit sententia *legis lite contestata* 35. *D. hoc tit.* cuius tamen longè alia sententia est, vt scripsi *in Error.* 1. *Decad.* 1. *de error. pragmat.*

2 *L.* 3. *C. hoc tit*, *l. Titius* 24. *D. de præscr. verb.*

3 Ex ratione posita *in l.* 20. *& l. videamus* 38. *§. si actionem, D. hoc tit.* quia fructus sunt accessiones naturales, vsura autem non natura, sed iure percipitur, *l. si nauis* 62. *D. de re iudic.* Vide quæ scripsi *in Error.* 1. *Decad.* 11. *de error. pragmat.*

4 Quæ fit per narrationem negotij apud iudicem, *l. vnic. C. de lit. contest.*

5 Alioqui non posset ad sententiam procedi aduersus contumacem cum litis contestatio necessaria sit, quod tamen non ita est, *l. contumacia* 53. *D. de re iud. Auth. quæ in prouincia, C. vbi de crim. agi oport.*

6 Vt idipsum operetur fictio in casu ficto, quod veritas in casu vero.

DEFINITIO XXXIV.

Non potest conductor prætextu remissionis faciendæ totam mercedem retinere, quin hoc ipso se obliget ad vsuras eius quantitatis, quam debitam esse tandem apparebit.

CONductor, cui mercedis remissio ex iusta causa fieri debuit,[1] si eo prætextu totam mercedis quantitatem, an plus quam deberet retinuerit,[2] non ob id liberatur, quo minus eius quantitatis, cuius tandem vetus debitor reperitur vsuras præstare debeat, licet non potuerit certo scire, quam demum quantitatem soluere deberet.[3] Ei namque potest imputari, cur non saltem eam summam, quam putabat se debere, obtulerit, & recusante locatore obsignauerit.[4] Quod cum non fecit, æquum non est, vt & rei conductæ fructus, & mercedis vsuras pro eodem tempore retineat.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Moyron Thesaurarij Ducis Gebennensis, & Dn. Ducis de Mercœur, 3. Non. Maij, 1597.

1 Puta ob sterilitatem *l. ex conducto* 15. *§. Papinianus, alias l. si vno, D. locat. l. licet certis annis* 8. *C. eod.*

2 Quod facere plerumque conductores solent.

3 Siquidem ea remissio mercedis arbitrio boni viri solet fieri, quod plerumque imo semper incertum est, *l. si libertus* 32. *D. de oper. libert. leg. societatem* 79. *in fin. cum seqq. D. pro socio.*

4 Vt pro ea saltem quantitate obsignatio esset vice solutionis, *l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

5 Est enim id alienum à bona fide non minus quam vt rem & pretium aut emptor aut venditor retineat, *l. ex empt. §. qui autem, l. Iulian.* 13. *§. veniunt autem, l. bon. fid. l. liberalit.* 16. *§.* 1. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Venditori, qui rem tradidit, debentur vsuræ pretij non soluti tanquam interesse damni emergentis, interdum etiam fructus ipsi.

VSuræ quidem prohibitæ sunt omni iure, id est diuino & Pontificio, & ciuili, sed eæ demum, quæ nomen fœnoris merentur, & auaritiæ notam exprobrant petitori.[1] At non etiam illæ, quæ in vicem fructuum, & quasi iure eius quod interest debentur,[2] quales sunt, quas venditori præstari æquum est ab emptore, qui in pretio soluendo moram fecit post acceptam à venditore rei venditæ possessionem, ex qua fructus vel perceperit vel percipere potuerit.[3] Hoc enim casu mora contrahitur re ipsa etiam citra interpellationem,[4] cum contra bonam fidem sit, vt emptor & rem habeat, & pretium retineat.[5] Ergo si iustam non soluendi causam emptor habuerit, forte quod ab initio & in ipso, quod aiunt, limine contractus immineret periculum euictionis, nec venditor de euictione satis dedisset,[6] aliter dicendum erit, vt ad vsurarum præstationem nullo modo emptor condemnetur.[7] Tutius tamen fecerit, si pecuniam pretij obsignauerit, ne eodem tempore & rem & pretium habuisse dici possit.[8] Plane si venditor non contentus vsuris pretij petat etiam quanti sua interest ratione lucri cessantis, vix est, vt audiri debeat, nec si probetur solitus negotiari, lucrúmque ex negotiatione sentire,[9] nisi probet in eo statu res suas fuisse, vt omnimodo & vt loquuntur, certitudinaliter lucrum ex negotiatione fuerit percepturus.[10] Hæc autem tunc obtinent, cum venditor, qui rem tradidit, fidem de pretio habuit emptori, alioqui nec dominium rei venditæ, quamuis traditæ transit in emptorem,[11] nec proinde fructus ex re vendita percepti acquiruntur, cum fructus iure soli non seminis percipiantur;[12] nisi cum bona fides tantum possidenti præstat, quantum veritas præstaret.[13] Proinde si pars pretij soluta sit, nec de reliquo pretio fides habita, fructus quidem pro rata pretij soluti emptori acquirentur iure dominij:[14] venditori autem non tam reliqui pretij vsuræ debebuntur, quam fructuum ab emptore perceptorum, aut vindicatio, si extent, aut si consumpti sint condictio salua erit,[15] nisi malit vsuras pretij non soluti petere, fructuúmque commodum relinquere emptori,[16] *Sine die.*

1 *Cap.* 1. *& pass. extr. de vsur.*

2 Canonist. maxime Ioan. de Anan. *in c. conquestus, & in c. salubriter eod. tit. de vsur.*

3 *L. curabit* 5. *C. de act. empt.*

4 Vt & aliis quibusdam casibus, de quibus *in l.* 3. *de in integr. restit. min. l. Titia Seio* 87. *§. vsuras, de leg.* 2.

5 *L. ex empto* 11. *§. vlt. l. bona fides* 50. *de act. empt.* Bald. *in leg. fin. in fin. D. de iur. dot.* Alex. *cons.* 121. *vol.* 4.

6 Iuxta formam, *l. si post perfectam, C. de euict.*

7 Afflict. *dec.* 20. *n.* 5. post Bald. *ad l.* 1. *C. de bon. matern.*

8 *Arg. l. si per te non stat* 7. *& l. acceptam* 19. *Cod. hoc tit.* Dixi *Desin. praced.*

9 Quamuis hoc casu videatur licitè peti interesse, etiam lucri cessantis, secundum Bart. *in l. vnic. C. de sent. quæ pro eo quod interest, Canon. in c. salubriter, & in c. conquestus, Extr. hoc tit.*

10 Afflict. *d. dec.* 20. post Castr. *in l.* 2. *§. nunc de officio, de eo quod cert. loc. per text. in l. quemadmodum, §. si nauis, in fin. D. ad l. Aquil. l. naturalem §.* 1. *de acquir. rer. domin.*

11 *L. quod vendidi* 19. *D. de contr. empt.*

12 *L. qui scit* 25. *§.* 1. *D. de vsur.*

13 *L. bona fides, D. de reg. iur.*

14 Quia licet non potuerit cogi venditor, vt acciperet partem pretij, *l. Iulianus* 13. *§. offerri, de act. empt.* sibi tamen debet imputare cum accepit.

15 Tanquam quorum dominium non sit acquisitum emptori, nec amissum venditori, nisi per consumptionem, *l. certi condictio* 9. *§. si nummi, D. de reb. cred. l. si à furioso* 12. *D. eod.*

16 Non enim potest recusare emptor, quo minus ita volente venditore retineat fructus, quos percepit, præstetque vsuras pretij, quod promisit. Quidni enim liceat venditori habere fidem de pretio etiam ex postfacto? Vid. Thom. Grammat. in addit. ad Afflict. *d. dec.* 20. & Steph. Bert. quem citat *cons.* 318. *n.* 7. *part.* 1. *& cons.* 109. *part.* 3. Anchar. *cons.* 19. *num.* 2. [Obserua tamen eo quoque casu, quo non potest cogi emptor ad soluendum, puta si in limine ipso contractus immineat periculum euictionis, nec venditor offerat satisdationem. Posse tamen venditori pro satisdatione sufficere ad obligandum emptorem in vsuras pretij, vt dicat paratum se pati pecuniam deponi penes mercatorem qui eius vsuras sit præstaturus. Æquè enim hoc modo indemnitati emptoris consulitur. Sed si emptor quoque paratum se dicat pretium penes mercatorem deponere, petatque in eam rem nominari aliquem aut perquiri à venditore, non prius in mora esse intelligetur, quàm venditor mercatorem quæsierit & nominauerit suo periculo. Nec enim debet ea res emptoris damno aut periculo cedere. Ideoque nec vllas interim vsuras debebit, tamesi fructus rei venditæ perceperit nec pecuniam obsignauerit. *Ita Senatus* pro Dom. Ioanne Fabro Medico, & Francisco Gay, Idib. Sept. 1613. Nempe, quia hoc casu non potest emptor videri fuisse in mora, ex Afflict. *d. dec.* 20.]

DEFINITIO XXXVI.

Relicta repetitio vsurarum ad exonerandam conscientiam quam vim habeat, & quam recipiat interpretationem?

NObilissima fœmina, quæ magnam pecuniæ quantitatem, tam ex paternis maternisque, quam ex mariti facultatibus corrogauerat, cum toto fere viduitatis suæ tempore fœnus exercuisset, tandem in extremis constituta, & à religioso confessario vt animæ iamiam periclitanti consuleret persuasa, accersito confestim notario, & præsentibus septem testibus declarauerat, velle se in exonerationem conscientiæ vt vsuræ omnes, fructus, reditus, lucra denique & emolumenta omnia, quæ à suis debitoribus vina percepisset, eisdem omnibus à suis heredibus restitueretur, si quid pro interusurio præteriti temporis debebatur, id ne vnquam peteretur, nemine tamen ex debitoribus stipulante, at ne tum quidem præsente. Sequenti die mutata sententia, eodemque vocato notario, & adstante solemni testium numero dixerat pœnitere

pœnitere se prioris voluntatis, nec causam vllam habere, propter quam suis heredibus tantum infligere damnum deberet, vt iis prodesset, à quibus nullum vnquam beneficium accepisset. Mox ab eodem à quo prius confessario admonita, vt de salute animæ serio, & ante omnia cogitaret, tertia vel quarta post priorem scripturam hora redierat ad primam voluntatem, expressimque præceperat heredibus rogare debitores, à quibus illa vsuras perceperat, vt liberaliter illas defunctæ condonarent. Id si à debitoribus impetrare heredes non possent, vniuersas iis vsuras, lucraque omnia, quæ debitores à se persoluta dicerent, heredes ad vltimum vsque quadrantem redderent. In eaque voluntate post paucas horas, & eo ipso die decesserat. Cum heredes à debitoribus, qui per multos annos vsuras partim septunces & besses, partim decunces soluerant, ad earum restitutionem vrgerentur negabant se teneri eas reddere, quas defuncta intra legitimum & Principum nostrorum edictis licitum modum accepisset, [1] non alias autem hucusque prohibitas fuisse, quam quæ supra decunces essent, cæteras omnes & ipsas quoque decunces, nisi quæ ab initio anni prorogarentur, atque ita in decunces deflecterent, si non expressim permissas, tacito tamen & Principis & magistratuum consensu in hunc vsque diem fuisse toleratas. [2] Addebant per debitorum fraudes extortam eam liberalitatem à defuncta, quæ toties mutata voluntate non obscurè indicasset solicitatam se à confessario, ipsis fortasse debitoribus instigantibus, potius quam certo iudicio aut pietatis zelo ad eam dispositionem decurrisse. [3] Placuit contra defunctæ voluntatem heredes facere, ac parũ piè si non omnes vsuras restituerent, quarũ perceptione cõscientiã suam defũcta oneraſſet: In quo numero dubitari nõ oportebat, quin omnes eæ essent, quæ fœnoris iure censebãtur, etiamsi quincunces tãtum, aut etiã quincuncibus minores proponerẽtur. [4] Nec enim quænã iure ciuili aut permissæ essent, aut toleratæ [5] inspiciendum erat, sed quænam licitæ in foro cõscientiæ, [6] quænam illicitæ. [7] Porro illicitas esse constabat omnes, quotquot fœnoris appellatione continerentur, fœnus autem & vsurã esse quicquid excedit sortẽ. [8] Nec voluntatis secundæ ratio habenda videbatur, quæ & per tertiam posteriorem reuocata fuisset, [9] & anteriorem factam in piam causam & exonerandæ conscientiæ gratia reuocare nullomodo potuisset, tametsi per speciem vltimæ voluntatis, non per donationem inter viuos ea vsurarum restitutio fuisset imperata. [10] Quid vero indignius, quam propitiis auribus audiri heredes, qui ne conscientiam defunctæ exonerarent, propriam onerare non erubescerent? Neque ad rem pertinebat, quod vice eius; quod interesset, perceptæ viderentur ab ea, quæ si sortem exegisset, bona pleraque ex suis pecuniis comparare, eorumque fructus suo iure ac licite subinde percipere potuisset. Idem enim de pecunia qualibet fœneratitia tractari posset, atque ita fieret, vt si bona esset ratio, fœnus omne saltem moderatum licitum dici deberet, in foro conscientiæ, quod tamen Theologi nunquam admitterent. [12] Plane quas vsuras ab iis defuncta percepisset, qui vicissim fructus pignorum dotalium ex contractu cum ea inito perceperant, placuit nullomodo restitui debere, tanquam quæ omnino licite: ac salua conscientia percipi potuissent, dum ne quincuncibus grauiores fuissent. [13] *Ita Senatus* pro Dom. Comite de Grolee, & aliis, 13. Cal. Ianuar. 1604.

1 Quod enim sit lege permittente pœnam non meretur, *vulg. l. Gracchus 4. C. ad l. Iul. de adult.* Papiens. *de act. hypoth. vers. sine aliqua num. 4.*

2 Nec enim alij vsurarij apud nos hucusque mulctari & condemnati sunt, quam qui probantur vsuras grauiores decuncibus exegisse. Ita scilicet ferente temporum auaritia & infelicitate.

3 Nemo enim credendus est tam facile mutasse voluntatem in ea re, quam prius certo iudicio constituerit, *leg. non ad ea 89. de condit. & demonstrat.*

4 Cum vsuræ omnes prohibitæ sint omni iure diuino, Pontificio & ciuili, vt diximus *D. fin. proxim. proxim. præced. in princ.*

5 Hoc ideo, quia verum est, nullas vsuras permissas esse etiam iure ciuili, sed tantum toleratas, quod longè diuersum est. Sic dicimus concubinatum iure ciuili toleratum esse non permissum, *l. 3. D. de concub.*

6 Cum defuncta dispositionis suæ causam non ad ius nostrum, sed ad conscientiam suam retulisset.

7 *Cap. 1. & pass. Extr. de vsur.*

8 Adeo vt nec salutationem à debitore aucupari vel accipere ex hac causa liceat citra peccatum, iuxta Theologos.

9 Vltima enim voluntas præualet in vltimis voluntatibus, *l. si mihi 12. §. 1. de leg. 1. l. si quis 22. de leg. 3.*

10 Quia relictum pro male ablatis videtur relictum vt debitum, & habet vim debiti confessati in præsentia partis, vt loquitur Guil. Bened. in verb. *si absque liberis 1. n. 27. 28. & 29.* Nimirum si relictum sit certis personis, aut incertis ex certis, non autem si incertis prorsus, idem Boër. *num. 30.*

11 *Arg. Auth. hoc autem, C. de fideic. l. cum quis 37. §. codicillis, de leg. 3.*

12 Nam interesse taxatum ab initio non debetur, nisi probetur, Afflict. *dec. 284. num. 3.*

13 Did. Cou. *lib. 3. var. resol. cap. 4. ad l. curabit, num. 5.*

DEFINITIO XXXVII.

Debitor qui à suo debitore cesso post multos annos pecuniam exegit totius præteriti temporis vsuras debet.

DEbitor cum à creditore vrgeretur ad solutionem debiti vsurarij nec haberet pecuniam in numerato, mandauerat creditori suo actiones contra proprium suum debitorem in solutum, [1] nulla tamen interposita delegatione. [2] Creditor eo mandati instrumento per multos annos frustra retento cùm sæpius debitoris sui debitorem, nec tamen testato, vt debuerat, [3] & per scripturam [4] interpellasset, solutionem extorquere non potuerat. Tandémque idem ille debitor, qui exigendam pecuniam mandauerat, ipsam exegerat. Postea conuentus ad vsuras totius præteriti temporis [5] negabat se teneri, propterea quod per eum non stetisset quominùs cessus debitor citiùs satisfeciſſet, at per creditorem potiùs qui nullas diligentiæ, quam præstare debuerat, probationes adferebat. [6] Visum est non posse illum recusare quominus etiam illius temporis quod exactionem præcesserat vsuras præstaret, cùm ille ipse pecuniam exigendo mandatum quod prius dederat reuocasset. [7] Nam etsi debitor aliquis etiam recusante solutionem creditore. [8] obsignasset debitam à se quantitatẽ, quæ per multos annos mansisset obsignata, tandemque debitor ipse pecuniam abstulisset, nemo dubitaret quin si vsuraria erat pecunia deberentur vsuræ, etiam pro eo tempore quo obsignatio constitisset. Quia nunquam videatur obsignatum quod non durat obsignatum. [9] Sic ergo nec mandatæ videntur actiones quæ non durant mandatæ. [10] *Ita Senatus* ex tempore pro Dominico Grena, contra Dom. de Montsaint-Iean, Cal. Sept. 1612.

1 *Vt in l. 1. C. de oblig. & act. l. vlt. C. quand. fiscal. vel priuat.*

2 Nam si interposita fuisset delegatio non esset locus quæstioni cùm habeat illa vim solutionis *leg. delegare 11. & pass. D. de nouat. & deleg. l. quamuis 8. §. interdum D. ad SC. Velleian.* Et ideo longe aliud est cedere aliud delegare debitorem, *l. 1 C. de nouat.*

3 Vt appareret serio rem agi vt *in l. qui Romæ 122. in princ. & §. coheredes de verb. oblig.* Sed & cauere debet creditor vt non omittat debiti repetendi instantiam *l. mora 32. D. de vsur.*

4 Quod pragmatici nostri dicunt *parate.*

5 Quia vt posuimus debitum erat vsurarium.

6 Semper enim pro facto contra te habendum est, quod per te stetit ne factum sit, *l. in iure ciuili 61. D. de reg. iur. cap. imputandum 41. & c. cùm non stat 66. eod. tit. in 6.* Paria autem sunt non esse & non apparere. *§. si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. de test. tutel.*

7 Posterior enim mora & posterius factum semper nocet *l. qui decem 72. D. de solut.*

8 Semper namque obligatio debet præcedere obsignationem *l. acceptam 19. C. hoc tit. & Defin. 40. I. de solut.*

9 Sicut nec videtur in rem versum, quod non durat versum, *l. si pro patre 10. §. versum D. de in rem vers.* neque permissum, quod non durat permissum, *l. item 6. §. pœn. quod cuiusque vniuers. nomin.* Nec lis mota quę non perseuerat *l. inam etsi 15. §. 1. de inoff. test.* Nec res in potestatem domini reuersa, quæ non durat reuersa, *l. 4. §. tunc in potestate D. de vsucap.*

10 Mandatum enim reuocatum nihil est, *l. si vero 12. §. pen. D. mand. dat.* Sed si creditor pecuniam ipse non exegisset, superfuisset quantum ad vsuras illa facti quæstio an per debitorem cessum steriſſet an potius per creditorem cui mandatæ erant actiones vt soluta pecunia non esset. Quia mora cuique sua debet nocere non alteri *lege factum 155. de regulis iuris.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXVIII.

De obsignatione facta legitimæ & reuocata.

ETsi verum est quod proximè diximus, non videri obsignatam pecuniam quæ non durat obsignata, ideoque nec liberari ab vsuris debitorem qui obsignauerat,[1] Aliud tamẽ iuris est in eo debitore qui post factã legitime obsignationẽ conuentus, vt solueret distulit aut recusauit solutionem, aut quod effectu idem est obsignatæ quantitatis numerationem. Hoc enim casu à die quidem obsignationis non currunt vsuræ in tempus vsque denegationis. Sed ab eo tempore quo denegata solutio, vel obsignationis restitutio est, vsuræ debebuntur.[2] Nec quod constet obsignatam pecuniam fuisse debitori restitutam ea lege, vt depositario quandocunque petenti redderetur,[3] facere poterit vt depositum in eodem statu mansisse videatur. Aliud enim est debitoris qui deposuit personam in obligatione noua constitui.[4] Aliud vero depositum retineri, neque potest noua hæc obligatio personalis retinere depositum, quod sicut non nisi re contrahitur,[5] ita & sola rei redditione dissoluitur.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum Ioannis & Petri Vulliod, contra Violon, ante Calend. Iunij 1613.

1 Dixi *defin. prox. num. 9.*
2 Textus est elegans *in l. debitor 7. D. hoc tit.*
3 Hoc enim plerumque fit vt consulatur depositario qui alioquin conueniri à creditore depositum repetente quandoque posset, quando is ratam habere vellet obsignationem à suo debitore factam.
4 Nunquam enim fuerat antea debitor depositario obligatus.
5 *L. 1. §. is quoque de oblig. & act.*
6 *L. prout, 80. de solut. l. 35. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIX.

Non tenetur obsignare qui non habet cui possit soluere.

NOn potest videri in mora esse debitor qui pecuniã non soluit ad diem minori, à quo vicissim actionum cessionem iustam accipere debuerat,[1] si eo tempore minor curatorem nullum habuerit, cùm neque cogendus fuerit soluere absque cessione,[2] neque cessio ritè fieri potuerit sine curatoris authoritate.[3] Præsertim cùm idipsum verbis Senatusconsulti disertè comprehensum esset, vt eam cessionem ex authoritate curatoris fieri oporteret.[4] Nec ad rem pertinuit quod ea pecunia ex licitatione deberetur, in quo genere placet, non nisi præsenti pecunia expediri rem debere,[5] Semper enim verum est, non prius cogendum quemquam soluere quàm in eo statu res sit, vt soluẽdo tutam & plenam liberationem consequi possit.[6] Adeò vt nec possit ei imputari, quod pecuniam à se debitam non obsignauerit.[7] Nec enim obsignare vnquam tenetur is qui non habet cui soluat etiamsi maximè velit.[8] *Ita Senatus*, contra sorores Cochet, 9. Sept. 1613.

1 Vt in specie *l. mulier 19. ff. qui potior. in pign. hab. l. in creditore 38. de euict.*
2 Propter exceptionem ei competentem cedendarum, vt vocant, actionum, de qua in *l. rem hereditariam 65. ff. eod. tit. de euict.*
3 Nam etsi etiam interueniente auctoritate curatoris potest minor in integrum restitui *tot. tit. C. si tut. vel cur. interuen.* Tutiùs tamen contrahitur adhibito curatore *l. ait Prætor 7 §. permittitur ff. de minor. leg. 4. §. vlt. ff. de euict. l. sancimus 25. C. de admin. tut.*
4 Forma enim Senatusconsulto præscripta ad vnguem seruanda est, *l. cùm hi 8. § si Prætor ff. de transact.*
5 *L. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor ff. de re iudic.*
6 *dict. leg. sancimus leg. quod autem 6. §. apud Leonem ff. quæ in fraud. credit.*
7 Quo remedio succurri solet ei qui non potest soluere, *lege vltima, ff. de leg. commiss. l. acceptam 19. Cod. hoc tit. leg. obsignatione 9. Codice de solut.*
8 *L. cùm quidam 17. § si pupillo ff. hoc tit.*

DEFINITIO XL.

Venditio pensionis annuæ certo pretio an & quando sit vsuraria.

CErti iuris est venditiones illas quæ hodie passim fiunt annuæ pensionis etiam pecuniariæ, pro certo pretio in pecunia quoque constituto[1] non esse vsurarias cùm Pontificia Martini Papæ constitutione licitæ sint & adprobatæ.[2] Nec enim pensio quæ venditur vsuræ vicẽ obtinet, sed ipsius rei venditæ, vt è contrario pecunia vicem pretij non sortis.[3] Sed hoc ita, si pensio legitimum modum non excedat aut eũ qui pro legitimo constitutus sit à Principe,[4] ne alioquin videatur facta conuentio in fraudẽ vsuratum.[5] Sed quid si cõuenerit, quod plerumque fit, vt si bis aut ter cesset venditor in solutione pensionis annuæ possit pecunia reposci, quæ pro pretio data fuit? Putant plerique Theologi adiectione huius conuentionis fieri contractum vsurarium.[6] Sed alio tamen iure Senatus nostet vtitur vt hac velut pœna potiùs quam vsura venditoris rem venditam non præstantis contumacia coërceatur.[7] Quasi sit hoc pactum oppositum legi commissoriæ,[8] quæ in venditionibus non est improbata. *Ita Senatus* pro illustri D. Margareta de la Chambre, contra D. de Maningod, *Sine die.* Et iterum in causa D. Guilielmi de Chabod Comitis de S. Mauris, contra Garinum Mugnier & Iacobum Rebut, 4. Iun. 1614.

1 Galli vocant, *rentes volantes constituées à prix d'argent*, de quibus *Defin. 11. num. 7. ff. de verb. signific.*
2 Scilicet constitutione Martini Papæ V. quæ extat *in Extrauag. Regimini.*
3 Venditio autem est quoties sciri potest quid sit merx & quid pretium, *l. 1. D. de rer. permut.*
4 Cuius nimirum est modum illum constituere & qui aliter atque aliter constitui solet pro Principum voluntate ac temporum & regionum diuersitate.
5 Quod nunquam ferendum est *l. pecuniæ 9. l. placuit, 29. D. hoc tit.*
6 Nempe quia constitutio Martiniana requirit vt in potestate venditoris esse debeat venditam pensionem annuam redimere pretio quandocunque restituto. Non autem in potestate emptoris vt pretium quod dedit possit nunquam reposcere nec si pretium non soluatur, *l. venditor 11. l. ea conditione, 14. C. de rescind. vend.* Itaque facultas hæc repetendæ pecuniæ ostendit contractum fuisse mutuum potiùs quàm venditionem, qũia conuenit naturæ mutui. Repugnat autem naturæ venditionis.
7 Quasi taxato breui manu eo quod interest emptoris solutam esse & solui sua die venditam annuam pensionem, vt *in l. 4. C. de act. empt.* Ne alioqui id quod interest facile excurreret in infinitum si præstaretur ratione pecuniæ debitæ sine vllius loci vel temporis adiectione *l. 3. D. de in lit. iur.*
8 Lex enim commissoria est vt ni pretium intra tempus soluatur res fiat inempta *l. 1. & pass. D. de leg. commiss.* Hic vero sit inempta res vendita ob id solum quod suo tempore non sit tradita.
9 Sed tãtùm in pignoribus *l. vlt. C. de pact. pign.* Licet etiam in venditionibus sit odiosa *l. Æmilius 41. D. de min.* [Planè si nulla pactio interuenerit, non poterit pretium repeti per quantoscunque annos cessatum sit in solutione pensionis annuæ. *Ita Senatus* in dicta causa Dn. de Iacob, 4. Iunij 1614.]

TIT. XXV.

DE DEPOSIT.

DEFINITIO I.

Qui rei propriæ sequestrem se fieri patitur, non ideo dominium amittit.

QVi rei, quam bona fide comparauerat sequestrem se fieri passus est per[1] simplicitatẽ & rusticitatem,[2] cuius suum tueri potius debuisset, non idcirco dominij ius, aut aliud si quod habebat, amisisse intelligitur.[3] Nam quod dici solet rei suæ depositarium neminem esse posse,[4] facere debet vti ne tale depositum valeat[5] potius, quàm vt dominium, quod nec nuda voluntate, nec nisi certis modis amittitur,[6] à se abdicasse videatur, qui iuris ignorantia lapsus est.[7] *Ita Senatus*, 50. Cal. Dec. 1588.

1 Sequestrem vocant Iureconsulti non depositarium quemlibet, sed eum penes quẽ deponitur per plures aliqua res inter eos cõtrouersa, *l. licet 19. in princ. D. depos.* vbi monet Florentinus videri hoc casu vnumquemque contrahentium rem in solidum deposuisse, quod aliter est, cum plures

plures rem communem deponunt. Videtur enim vnusquisque partem suam duntaxat,non rem ipsam in solidum deposuisse, *l.1.§.sed si duo,44. iunct. l.proprio, 6. & l.præced.eod.*

2 Quis enim nisi simplicitate aut rusticitate nimia patiatur res suas penes se deponi ? *arg.l.vlt.C.de arbit.tutel.*

3 *L.qui rem suam,15.l.bona fides,31.§.1.vers.si tamen ignorans, D. hoc tit.*

4 *L.neque pignus 45. ff.de reg.iur.*

5 *d.l.qui rem, & d.l.neque.*

6 *L.si quis vi 17. §.differentia, de acquir.possess.*

7 Vid Bald. *ad l.ad probationem,vers.quæro si instrument. C.de locat. ex l.cum falsa,5. C.de iur.& fact.ignor.*

DEFINITIO II.

Qui per mendacium se obtulit & constituit depositarium ad impediendam executionem iudicati, nullam habet exceptionem.

NIhil interest, quod ad depositi iudicialis restitutionem attinet,an depositum re ipsa & per traditionem contractum sit,[1] an nuda confessione eius,qui se vltro depositarium constituit, fidemque habuit de re deposita. [2] Perinde enim vtroque casu condēnandus est,ne iudicis auctoritati impune videatur illusisse,qui mentiendo se depositarium in causa facit,ne alia fieret executio contra debitorem aut condemnatum. [3] Proinde si eas exceptiones proferre velit, quas verus depositarius obiicere non posset,non erit audiendus.[4] Planè cum depositum non nisi re contrahatur,in arbitrio erit creditoris si mallet aduersus debitorē agere, quam aduersus depositarium,& pristinā actionē exercere,non secus, acsi nullū depositum factum esset,quod nec reuera factum vllum intelligitur.[5] Iniquum enim fuerit ex falso eiusmodi depositō sisti cursum vsurarum,aut fructuum lucrum acquiri,cùm non nisi vera obsignatio,& quæ rite facta est, illa sit, quæ solutionis loco habetur.[6] Nec aliud erit,si reuera pecunia numerata sit, aliáve res tradita,vt in depositum esset,si postea siue in cōtinenti,siue ex interuallo reddita sit.[7] Neque enim videtur depositum, quod non durat depositum, sicuti nec versum, quod non durat versum,[8] Simulatæ tamen obsignationis probationem ab eo exigemus,qui dicet,non etiam ab eo,qui pro se habet depositarij confessionem.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 4. Id Nouemb.1592.

1 Quomodo regulariter contrahitur re & traditione, *l.1.§. is quoque D. de oblig. & action.*

2 Licet enim depositum non nisi re contrahatur, confessio tamen nuda,id est, traditione destituta, quæ non prodest ad obligationem inducendam prodest ad implendam depositarum rerum probationem, *leg. Publia,26.§.vlt.D.hoc tit.l.cum quis decedens,37.§.codicillis, de legat.3.l. ea qua,57.D.de donat.int. vir.& vxor.*

3 *Vt in l.pen.D.de dolo.l.qui se liti 45.D de hered.pet.l.is qui se obtulit,25.& l.sin autem,27.D.de rei vind.l.4.in princ.D.de re iudic.* ne alioqui parta ex causa iudicati executio ad initium nouæ petitionis redigatur, *vt in l.minor.48. in princ. D.de minor.*

4 Nec melioris conditionis sit,qui apparitori iudicis illusit, quam qui negotium bona fide gessit. Verus enim depositarius nullas contra depositi actionem potest obiicere exceptiones, *l.vlt.C. de compens.l.pen. C.hoc.tit.* Depositi enim restitutionem denegare nec potest is, qui accepit, *l.quod seruus 11.D.eod.* nec is qui negando, quamuis vere se depositum accepisse,hoc ipso arguit suum mendacium, *l.rem alienam,41.in fin. ff.de pignor.act.* iunct. *l.cum de indebito,15.in fin.ff.de probat. l.generaliter 13.C.de don.num.pecun.* [Ergo hoc casu condēnandus est omnimodo depositarius,vt idipsum restituat,quod se in depositum accepisse confessus est si adhuc extat, Aut si non restituat,aut præstet non solùm eam quantitatem quæ debebatur venditori, quo vrgente depositum contractū est. Sed veram iustámque rei depositæ æstimationem,quam præstari semper interest veri creditoris,siue vt possit sibi consulere per retentionē,si quid ei aliunde debeatur. *Ex tit.etiam ob chirogr. pecun.pign.retin.poss.* Siue quòd actione pignoratitia teneatur debitori cuius pignus est superfluum reddere *l.si fundus 16 §.in vindicatione ff.de pignor.l.si inter 21.§.vltim. eod.l.quamuis 6.§.1.& pass.ff.de pign.act.* Solent enim huiusmodi deposita fieri iure pignoris vrgentibus executionem creditoribus. *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Brino,contra Morrier 6.Sept.1612.]

5 Ne alioqui pœna mendacis depositarij sit præmium & liberatio veri debitoris, contra *l. sequens gradus,15. D. de SC. Silan.*

6 *L.acceptam,19.C. de vsur.l.nec creditores,10.l.vlt.C. de pign.act.l. obsignatione,9. C. de solut.l si soluturus,39. D. eod.*

7 Puta si fuerit deposita dicis causa,quemadmodū de pecunia commodata tractat Iurisconsultus. *in l.4.D. commod.* id est perfunctorie, & ob id tantum, vt dici possit factum depositum. Sic & *in l.1.§. excusantur,34.D. de SC. Silan.*

8 *L.si pro patre,10.§. versum,& seqq.D. de in rem vers.* plusque valere debet quod reuera actum est,quam quod simulate conceptum, *l.1. 2. & tot.tit.C.plus valer.quod agit.l.si ex pretio,6.C.si cert.pet.*

9 Simulatio enim nulla est sine dolo & mendacio,cuius præsumptio nunquam in dubio capienda est,vt scripsimus *Defin.4. & 5. S. plus valer. quod agit.*

DEFINITIO III.

Depositi actio personalis habet priuilegium inter creditores personales post dotem, depositi autem vindicatio ante omnes citra priuilegium.

DEpositarius quidē nullas habet exceptiones, si depositi conueniatur,[1] sed si ante redditum depositū decesserit, & heredem cum beneficio legis ac inuentarij reliquerit,[2] nō vsque adeo fauebimus deposito,vt non cogatur is qui deposuit eo nomine agere, sicut & cæteri creditores in generali discussionis instantia. [3] Est enim depositi actio personalis,[4] quamuis inter cæteras actiones habeat priuilegiū post dotē. [5] Planè si deposita pecunia extet vindicari poterit,neque eo casu de priuilegio aut de discussionis instātia quærendū erit. [6] Nam cū per depositū nec transferatur dominiū,nec possessio,[7] apparet rē depositam,quādiu extat,esse extra causam hereditatis,[8] ideoque persecutionem eius nihil cōmune habere cū personalibus aliorū creditorū actionibus.[9] *Ita Senatus* in causa N.Alexandri d'Vretal, & N.Gallet.4. Cal.Aprii.1593.

1 *L.pen.C.hoc tit.l.quod seruus,11.D.eod.l.vlt.ad fin.C. de compens.*

2 Quo casu relinquit heredem suum obligatum actione depositi licet heres depositarij non sit depositarius,nec fides eius electa dici possit, *l.in Asia.12.§.cum sequestre,l.die sponsaliorum 25.in princ.D.hoc tit l.si is qui, 8.cum seq.C.eod.* Omnes enim actiones ex contractu descendentes transeunt in heredem,exceptis perpaucis casibus *§.aliquando,Inst.de perpet.& temp.action.l.ex depositi 12.l.ex contractibus,49.D de oblig. & act.* Scripsi *lib.1.Coniect. cap.12.*

3 Secundum ea quæ constituta sunt *in l.vlt.§.& si præfatam,n.seqq.*

4 Cum nascatur ex contractu,*l.1.& tot.hoc tit.D.& C.d.l.1.de oblig. & action.*

5 *L.si hominem,7.§.quoties,vbi gloss.D.hoc tit.* iunct. *l.si ventri, 24. §.in bonis,D.de reb.auct.iud.poss.alias l.9. de priuil.cred.*

6 *d.§ in bonis, in fin.*

7 *L.licet, 17 §.rei depositæ, D.hoc tit.*

8 Extra quam scilicet sunt omnia, quæ in bonis defuncti non possunt computari, *l sequens quæstio 67.de legat.*

9 *L.procuratoris,5.§.pen.ff de tribu act..si à domino,36 ff.de petit.hered.l. depositi,38. in princ.ff. de pecul.* Vide quæ scripsi *Decad.2. de error. pragmat. Error.1.*

DEFINITIO IV.

Depositarius non tenetur de culpa,nisi certis casibus,tenetur autem de dolo etiam præsumpto.

DEpositarius quidem,qui neque culpam promisit,[1] neque deposito se vltro obtulit,[2] de culpa non tenetur, multoque minus de casu fortuito,[3] sed tantum de dolo.[4] Sed tamen dolum præsumptum esse sufficiet,vt conueniri possit. [5] Finge depositas pecunias in eo loco, cuius claues semper penes depositarium fuerint, & illæso cubiculo amissas subtractasque res depositas,ac præterea nihil ex iis rebus, quæ ad depositarium ipsum pertinebant.Negari non potest,quin doli præsumptio vrgeat contra depositarium,ideoque teneri eum depositi æquum erit,[6] adeoque quanti actor in litem iurauerit, si non appareat quid & quantum depositum fuerit,[7] sicut & si cista obsignata deposita esset, quæ aperta redderetur.[8] Nec depositario proderit, quod probet ex rebus subtractis quasdam in alterius manu & potestate visas esse, nisi probet etiā qua ratione fieri potuerit,vt ad possessorem res illæ peruenerint.[9] Cum alioqui necessario præsumendum sit,peruenisse facto & dolo eius,qui claues habuit,sine quibus fieri non poterat, vt illæsis ianuis aut fenestris cubiculi in quo res erant reconditæ, quicquam ex iis subtraheretur. [10] Nulla præsertim probata amissione earum,quæ ad depositarium ipsum pertinebant.[11] *Ita Senatus* pro N. Anternet, mens. Mart. 1594.

1 Nam qui culpam promisit eam præstare debet cum contractus ex conuentione legem accipiant, *l.1.§.si conuenit.6.D.hoc tit.*

2 Hic enim periculo se illigauit,ita scilicet,vt non solùm præstare dolum debeat,sed etiam culpam & custodiam, non tamen casus fortuitos,*d.l.1.§.sæpè euenit,D.eod.* [Melior igitur cōditio esse debet Iudicis & Senatoris,qui instrumēta litis & omnia quæ ad iudicādū habuit penes se

Source : BIU Cujas

depositа amisit. Hic cũ sit depositarius necessarius nõ minùs ex sua quã ex litigantis parte, non nisi de dolo & lata culpa teneri potest. Planè de dolo & lata culpa se purgare per iusiurandũ debet. Sed & quãtam potest diligentiam præstare, vt deperdita instrumenta, si fieri potest, inueniantur, impetratis in eam rem monitoriis, aut si inueniri nulla arte poterũt, saltem transcribantur suis sumptibus. Non tam quod ad id summo iure teneatur, quam vt omnem non solùm doli, sed etiam culpæ suspicionem à se propulsет, quod ad boni & innocentis iudicis dignitatem maximè pertinet. Minor tamen contra iudicem præsumptio est, si non modo vnius ex litigatoribus, sed omnium litigantium instrumenta perdiderit, quæ habere singulorum interfit. Nec enim hoc casu dici potest voluisse iudicem aut Senatorem celare instrumenta litis, vt vni ex litigatoribus contra alium faueret. Sed & specialis illa ratio pro iudicibus & Senatoribus facit, quod depositа penes se litium acta & instrumenta solent seruare in diæta bibliothecaria, vbi & studere & litigatoribus accedentibus faciles & expositos se præstare debent, eámque ob causam apertas semper fores habere, atque ita quicquid in diæta illa est, expositum dolis & machinationibus litigatorum. *Ita Senatus* pro N. Iacobo Salteur Senatore, contra Ioannem Varambon, 21. Iunij 1613. ex Boër. *q.* 15. *n.* 6. *& seqq.* vbi tractat de Senatore qui naufragio quidem totum processum cum aliis suis rebus plerisque amiserat, sed cui tamen poterat obiici culpa quæ casum præcesserat, quod post rem iudicatam noluisset processum restituere prætextu sportularum, quasi earum nomine haberet ius retentionis, quod certè non habebat.]

3 *L. contractus*, 23. *de reg. iur in fin. l. quæ fortuitis*, 6. *D. de pign. act.*

4 *L.* 1. *§. is quoque, D. de oblig. & act.*

5 Nam & magnam negligentiam placuit hoc casu in doli crimen cadere, *d. §. is quoque in fin. & l. quod Nerua*, 32. *D. hoc tit. l. mulier* 22. *§. sed enim, D. ad SC. Trebell.*

6 Textus est, *in l. C. de locat.*

7 Nam in actione depositi, sicut & in cæteris bonæ fidei actionibus, ex quibus quis petat rem suam, quapropter aduersarij dolum cauere cogatur, in litem iuratur, *l.* 1. *§. in depositi*, 26. *D. hoc tit. l. in actionibus*, 5. *D. de in lit. iur. l. vlt. Cod. vnde vi.* Non tamen similiter in depositi actione contraria, quia in ea non agitur de fide rupta, sed tantum de calculo, *l. ei apud quem*, 5 *D. hoc tit.* iunct. *l. furti*, 6. *§. vlt. de his qui not. infam.*

8 *L.* 1. *§ si pecunia*, 36. *& § si cista*, 41. *D. hoc tit.*

9 Debent enim probationes esse concludentes, nec probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, vt vulgo dici solet, *ex l. neque natales*, 10. *l. non nudis* 14. *& pass. C. de probat. l. non hoc*, 4. *C. vnde legit.*

10 *d. l. ponderando verba illa, illa sis horreis, C. de locat.*

11 Non enim parua suspicio est, male, circa res alienas versatum eum, qui suis eundem casum perpessis melius prospexerit, *arg. l. chirographis* 57. *D. de admin. tut.* vbi non dubito quin pro *priores* legendum sit *proprios* in illis verbis, *cum idem circa priores debitores fecissent.* Adde *leg. procurator*, 55. *D. mandat.* iunct. *l.* 1. *C. de furt.*

DEFINITIO V.

De depositо ex voluntate & stipulatione deponentis restituendo filiabus depositarij tanquam iure donationis non insinuatæ. Et quid si agatur eo nomine hypothecaria contra tertium

TItius acceptis in depositum à Sempronia centum, cauerat Semproniæ se filiabus suis quibus illa donatum inter viuos volebat, eam pecuniam restituturum singulis virilibus cùm nuptias contracturæ essent, aut solidum ei quæ vltima supereſſet, in eamque rem bona sua omnia obligauerat, ipsis etiam filiabus cum donatrice ac notario stipulantibus: neque tamen vlla eiusmodi donationis inter viuos facta insinuatio proponebatur. Cum Titius ea bona quæ obligauerat, vendidisset Mæuio, & Mæuius à Titij filiabus post cõtractas nuptias, per quasi Seruianam conueniretur, dicebat eos nullo iure agere, propterea quod iure nostro prouinciali donatio quantulæcunque summæ ob defectum insinuationis nullius omnino esset momenti,[1] Itemque quod inter patrem & filios quos eo tempore habebat in potestate nulla ciuilis obligatio contrahi potuisset.[2] Visum est etiamsi donatio illa non valuisset tanquam donatio, quod insinuata non fuisset, defendẽdam tamen illam iure fideicommissi:[3] quippe quod etiam à depositario relinqui posse constabat.[4] nec minùs per epistolam aut contractum, quàm in testamento vel in codicillis.[5] Nec posse vitium donationis facere, vt eam depositarij promissionẽ de restituendo liberis suis deposito sine causa factam esse dici posset, cùm subesset obligatio restituendi depositi, non solùm ipsi deponenti, sed etiam omnibus, quibus illa restitui mandasset, ex quacũque tandem causa restitutionem impetrasset,[6] cùm restituendi necessitas non aliam causam exigat, quàm contractæ obligationis & voluntatem eius qui deposuit,[7] quæ in proposita facti specie minimè vnquam mutata dicebatur. Itaque sicut ipse depositarius iustam illam denegandæ restitutionis causam habere nõ posset, quod donatio non valuisset,[8] Sic neque Mæuio habẽti causam ab eo licet onerosam, permittendum esse, vt eiusmodi exceptione vteretur,[9] aut patriæ potestatis impedimentũ obiiceret, quod depositarius citra insigniorem perfidiam obiicere non potuisset. Quidni enim saltem propriis liberis depositum restituat mandãte ea persona quæ deposuit, quod & ipsi deponenti & alij cuilibet ex eius mandato restituere cogeretur?[10] Præsertim cum negari non possit quin saltem naturalis obligatio inter patrem & filium contrahatur,[11] cui obligationi naturali perinde ac ciuili pignus & hypothecam accedere posse certum est.[12] Itaque pro liberis Titij contra tertios pignotũ possessores, etiam viuo Titio pronunciandum esse placuit.[13] Tanto magis quòd in causa quodammodo dotis ea restitutio in filias depositarij collata esset. Sublata enim causa donationis supererat causa pietatis.[14] Nec decipiendi erant mariti qui eo contractu freti ad nuptias faciliùs contrahendas fuerant inuitati.[15] Iunge Defin. 10. ĵ. De donat. *Ita Senatus* pro Iacobo Verchey, contra Ant. Band. 9. April. 1614.

1 Vt scribemus ĵ. *lib.* 8. *tit.* 39. *de insin. donat.*

2 *L. Imperator* 50. *D. ad SC. Treb. l. ne cum filiofamilias* 16. *D. de furt.*

3 Inspecta scilicet qualitate negotij potius quam nomine contractus, vt in *l. ex conducto* 15. *§. Papinianus, alias l. si vna D. locat.*

4 *L. si pecunia* 77. *de leg.* 1. *l. cùm quis* 38 *§ pater in fin. de leg.* 3.

5 *L. & in epistolam* 22. *C. de fid. l. Publia* 26. *in princ. & §.* 1. *D. depos.*

6 *L. quamuis* 40 *§. vlt. l.* 41. 42. *D. ad SC. Treb.*

7 Depositum enim semper restituendum est vel ei qui deposuit vel cui ipse voluerit sine vlla exceptione, *l. vlt. de compens. & tot. tit. D. & C.*

8 Nec enim ideo deberet depositum cedere lucro depositarij, *l. bona fides* 3. *D. hoc tit.*

9 *Ex reg. l. quod ipsis* 145. *de reg. iur.*

10 Debet enim depositario sufficere, quod ei restituendo cui voluit is qui deposuit liberationem perinde sit consecuturus, *d. l. si pecunia* 77. *de legat.* 1.

11 *L. frater à fratre* 38. *§.* 1. *de cond. indeb.*

12 *L.* 5. *in princ. D. de pignor.*

13 *L.* 1. *& tot. tit. eod.*

14 *L. cum is* 32. *§. mulier D. de cond. ind.* 15. *l.* 5. *§. pen. de doli except.*

TIT. XXVI.

MANDAT.

DEFINITIO I.

Pactum de certo quamuis maximo salario valet, quamuis non de quota litis.

NOn videri contra bonos mores pactum fecisse de quota litis aduocatum, qui alienam litem maxima mercede prosequendam susceperat, *Senatus* pronunciauit in causa D. d'Introx Augustani, 3. Non. Decemb. 1588. Quid enim, aut quantum salarij nomine dẽtur, nihil interest, dũ ne qua litis portio eo nomine præstetur aut promittatur.[3]

1 Per text. *in l. si remunerandi*, 6. *§. vlt. cum l. seq. D. hoc tit. l. vnic. Cod. de suffrag.*

2 Salarium tamen certum esse oportet, *l. salarium*, 17. *C. hoc tit.* iunct. *l.* 1. *eod. l. qui mutuam*, 56. *§. pen. D. eod. tit.*

3 Hoc enim districtè prohibitum est, tanquam quod sit contra bonos mores, *l. sumptus* 53. *D. de pact. l. item*, 15. *C. de proc. l. si contra* 20. *C. hoc tit. l. si quid aduocatorum*, 5. *C. de postul.* iunct. *l. quisquis* 6. *§. præterea. eod.* Adde *l.* 1. *si cui cautum, D. de extraord. cognit.* Guid. Pap. *q.* 102.

DEFINITIO II.

Ex facto substituti tenetur qui eum substituit, sed non nisi in subsidium.

QVi per substitutum fecit, quod per seipsum facere debuit, tenetur ex facto substituti.[1] Sed an principaliter, an in subsidium duntaxat? Placuit Senatui non nisi in Subsidium. [2] Pro Pantaleone Thomassin, contra D. Bonauenturam Besse, ex tempore, 10. Cal. Aug. 1591.

1 Hoc

Source : BIU Cujas

1 Hoc enim eſt quod dici ſolet, cum, qui per alium facit, per ſeipſum facere videri, *l.nullus,60.l.neminem,64.C.de decur.lib.10.tit.31. l.2.C.de peric.nomin.lib.11.tit.33.* Papon.*lib.6.ſintagm.tit.6.§.1.* Adde *l. ex facto,30. de negot. geſt.*

2 Vt ille ſemper primus conueniatur, qui primus geſſit, quamdiu ſoluendo eſt, vt euenit in tutoribus, quamquam ſimul & in ſolidum ſingulis obligatis, *l.2.C.ſi tut.vel curat.non geſſer.l.etſi ſciſſes,8.C.de admin. tutel.*

DEFINITIO III.

Ex violento facto executoris non tenetur is, pro quo facta executio eſt, niſi is ratam eam habuerit.

SI apparitor aliuſve executor te mandante perperam & iniurioſe executus ſit, eoque nomine & in pœnam pecuniariam & in litis expenſas mihi condemnatus,[2] tum cedat bonis,[3] æquum eſt dari mihi contra te actionem in omne id, quod ab eo ſeruare non potuero,[4] tametſi non ei mandaueris vt mihi iniuriam inferret,[5] ſi modo vel præſente te facta ſit executio,[6] vel tu eam ratam habueris.[7] Imputari namque tibi poteſt, cur talem elegeris executorem,[8] & cur non ſtatim ab eo iure, quod tibi per executoris iniuriam quæſitum fuerat, receſſeris.[9] *Ita Senatus* in cauſa Clementis Anguiſardi, 12. Cal. Mart. *1589.*

1 Puta ſi exceſſerit fines mandati, *vt in l.ab executione,5. C. quor. appellat. non recip.* aut ſi facta ſit executio contra formam à iure, ſiue communi ſiue municipali præſcriptam, quo caſu licet etiam de facto, vt aiunt, reſiſtere executori, *l.contra noſtra 5. C.de execut.& exact.lib.12. tit.61.* alioqui iuris executio non poteſt habere iniuriam, *l.iniuriarum, 13 §.1.& §.qua à magiſtratu D.de iniur.*

2 Neque enim cuiquam permitti debet, vt publicæ auctoritatis prætextu in alterius necem abutatur, *l.illicitas, 6.in princ. & §.ne potentiores, cum ſeq. D.de offic.præſid.*

3 Atque ita meam actionem mihi quodammodo eripiat, nulla enim actio eſſe videtur, quam debitoris excludit inopia, *l.nam ſi,6. D.de dolo malo.*

4 Factum enim executoris, vt & interdum ipſius iudicis cenſetur factum partis, *vt in l.ſi ob cauſam,13.C.de euict.l.1.C.ſi in cauſ.iudic.pign. capt. ſit.*

5 Mandato enim generali numquam cenſetur comprehenſum mandatum delinquendi, cum nec rei turpis mandatum vllum ſit, *l. ſi remunerandi,6 §.rei turpis l.ſi mandauero 22 §.qui eadem, D.hoc tit.*

6 Quo caſu poteſt tibi imputari cur paſſus ſis id fieri, quod ne fieret, poteras prohibere, *d.l ſi remunerandi,6. §.ſi paſſus ſim, l.qui patitur, 18.l.qui fide, 53. D.hoc tit.l.ſi fideiuſſor,6. C. eod.* quibus omnibus locis ſcriptum eſt præſentem & patientem haberi pro mandante.

7 Tritum enim eſt, ratihabitionem comparari mandato, *l.vlt. C.ad Maced.* & per eam fieri meum negotium, quod alioqui non eſſet meum *l.ſi pupilli 6 §.item quæritur, l.Pomponius,9. D.de neg.geſt.*

8 Vt de eo dici ſolet, qui talem depoſitarium elegit, *l.1.§.is quoque, de oblig.& act.* aut talem iudicem. *l.cum Papinianus,14. Cod.de ſent. & interl. omn.iudic.*

9 Quo caſu proculdubio ſecurus fuiſſes, quia tibi alienum factum imputari non potuiſſet, cùm alterius facto vel odio alius non debeat prægrauari, *l.ſi quis ſuo 33.§.1.C.de inoff.teſt.l.ſancimus,22.C.de pœn.leg. non debet,74. de reg.iur.*

DEFINITIO IV.

Neque tranſactio, neque compromiſſum alieno nomine fieri poteſt ſine ſpeciali mandato.

SIue tranſigere de alieno iure, ſiue, quod tranſactioni proximum eſt, compromittere quis velit, ſpeciali mandato indiget, nec generale ſufficit.[1] *Ita tractatum eſt 7. Idib. Iun. 1591.*

1 *L.mandato 60.ff.de procur.* Guid.Pap.*q.69.* Sunt etiam alij caſus, in quibus mandatum ſpeciale requiritur, *vt in l.non ſolum 39. §.vlt. & l.ſeq.l.qui duos,47. & ſeq.ff.de procur.l.illud 25.§.1. & ſeq. ff de minor.*

DEFINITIO V.

Mandatum finitur intercueniente noua cauſa, quæ rerum ſtatum mutet.

VT mandatum finitum videatur, ſufficit mandatarium iuſtam habere cauſam timendi, ne præter aut contra voluntatem mandatoris mandatum exequatur. Inter cæteras enim finiendi mandati rationes illa etiam eſt, ſi noua cauſa emergat.[1] Siquidem in omni mandato ſubintelligitur ſemper clauſula illa, ſi res in eodem ſtatu permanſerit.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.7.j. De inſin. donat.

1 *L.quod ſeruus 35.l.ſi cum Cornelius,82.ff.de ſolut. l.quod ſeruus,11. ff. depoſit.*

2 Vt & in aliis rebus ferè omnibus, *l.cum quis,38. verſ.tacit. enim ff. de ſolut.*

DEFINITIO VI.

De mandato exigendarum pecuniarum conuenta mercede.

MAndauerat tibi Sempronius, vt à debitoribus ipſius exigeres,[1] data tibi in mercedis vicem debiti parte, ſed ea lege, vt in ſingulos menſes exactarum pecuniarum rationem redderes. Cum à pluribus, non tamen ab omnibus exegiſſes, nec dum rationem vllam reddidiſſes, petierat Sempronius à iudice, porrecto in eam rem ſupplici libello, vt inhiberetur tibi, ne quid amplius exigeres, quoadusque exacti ratio per te reddita eſſet.[2] Ob eam cauſam in ius vocari te iudex præceperat: Tu ex quo die vocatus fueras nihil exegeras. Quærebatur, an imputare tibi Sempronius poſſet, cur non exegiſſes, ſi interea facti eſſent non ſoluendo ij, à quibus debitum alioqui ſeruari potuiſſet. Placuit non poſſe, vtpote reuocato mandato contraria expreſſaque mandantis voluntate.[3] Etſi enim non prohibuerat te exigere, tamen ſufficiebat, quod ſupplicē libellum, quem porrexerat Iudici vt prohibendi ius haberet, tibi inſinuaſſet:[4] neque enim mandati reuocatio eſt ex earum rerum numero, quæ per Iudicem expediri debent, cum pendeat ex ſolo animo reuocantis.[5] Quinimo ſatis eſt, quod iuſtam dubitandi cauſam habueris, ne inuito Sempronio exigeres.[6] Nec ad rem pertinebat, quod mandatum hoc non potuerat te inuito reuocari, cum non tantum mandātis, ſed etiam tua gratia factum fuiſſet.[7] Non enim id tibi nocere debebat, quod in gratiam & vtilitatem tuam conſtitutum eſſet,[8] præſertim ſi tali reuocationi conſenſiſſe te facto ipſo comprobaſſes. Nam quid intererat, an verbis, an facto voluntatem tuam declaraſſes?[9] Plane ſi conſtaret, non eo minus exegiſſe te à debitoribus, æquiſſimum eſſet imputari tibi, cur ab omnibus non exegiſſes.[10] Hic enim locum habere poterat, quod proditum eſt, Dolum eſſe, ſi quis nolit perſequi, quod perſequi poteſt, aut ſi quis non exegerit, vel ſoluerit, quod exigere, ſoluere.[11] Quaſi hoc ipſo, quod à quibuſdam debitoribus exegiſſes, ſatis declaraſſes, nolle te reuocationi conſentire[12] Diuerſum eſſet, ſi ad nutum Sempronij mandatoris reuocari mandatum potuiſſet. Nam quod exegiſſes, poſt reuocationem non faceret, vt de eo, quod non exegiſſes, rationem reddere deberes, ſed potius vt furtum feciſſe videreris, ideoque & furti poſſes conueniri.[15] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Garin Procuratoris Necienſis, & N.Pollet, 3.Cal.Febr. *1593.*

1 Mandatum enim ita contrahi poſſe certum eſt, *l.ſi vero 12. §.pen. D.hoc tit.* Sed tamen quod ſequitur, conuentum fuiſſe de mercede, impedit, ne hoc mandatum dici poſſit, quia mandatum omne gratuitum eſſe debet, cum originem ex officio & amicitia trahat, contrarium autem officio eſt merces. Nam interueniente pecunia, res ad locationem & conductionem potius reſpicit, *leg.1. §.vltim.l.ita vt 36.§.1 ff.eod.tit.* quamuis impleto mandato nihil vetet remunerationem promitti, *leg ſi remunerandi 6. in princ.eod.* quomodo accipiendæ ſunt omnes, quæ loquuntur de ſalario conſtituto ei, qui mandatum ſuſcepit, *vt in l.ſalarium 7.eod.l.1.l.ſalarium,17.* iunct.*l.ſi contra 20. C.eod.* Itaque hæc Definitio magis pertinet *ad tit. de locat.* quam ad hunc.

2 Certum enim eſt, potuiſſe mandatum finiri, imo vero fuiſſe extinctum finita mandantis voluntate, *d.l.ſi vero 12.§.pen.hoc tit.*

3 *d.§.pen.l.3.C.eod.l.ante litem 16.ff.de Procurat.*

4 *Arg.l.ſicut 3.verſ.niſi allegato, Codic.de præſcript.30.vel 40.annor. l.item veniunt 20.§.petitam,& l.ſed etſi 25.§.ſi ante, D.de pet.her.*

5 Quo caſu qualiſcunque certioratio ſufficit per qualemcunque denunciationem facta, *argum.l.nomen 4.Cod.qua res pignor.l.vlt. D.de tranſact.*

6 Vt diximus Defin. *præced.ex l.quod ſeruus 11. D. depoſit.leg.quod ſeruus 35. l. ſi cum Cornelius 82.* in illis verbis: *Nec cauſam habuiſſet exiſtimandi id inuita Seia facturum eſſe, D.de ſolut.*

7 Imo, cum non tam mandatum eſſet, quam locatio & conductio, vt diximus *num.* 1. Certum namque eſt, in contractibus nominatis, ex quo tempore ſemel perfecti ſunt, non eſſe locum pœnitentiæ, *l.ſicut initio 5. C.de oblig. & act.*

8 Abſurdum

1 Olea de cess. iur. tit.1. qu.1. num.36. Fid. Negusant. alleg. 16 num. 102. et 103.

Source : BIU Cujas

8 Absurdum enim fuerit, aduersarium tibi imputare velle, cur ei, tam facilè consenseris,& in odium tuum retorquere, quod in tui fauorem fuerit constitutum, *l.nulla 25.D.de legib.l.quamuis 6.in princ.D.de pign.act.l. Lucius 40. §.1.D.de fideic.libert.*

9 *L.non tantum, 5. D.rat.rem haber.*

10 Non enim tibi licere debuit inducere diuisionem voluntatis aduersarij,& eam partim probare,partim improbare, *leg.cum quaritur 16. D.de admin.tut.l.eum qui 18.§.vlt.de his quæ vt indign.auser. l.si ita 39. §.1.D.de oper.libert. l.nam absurdum 7. D.de bon.libert.*

11 *L.dolus est 44. D.hoc tit.* Sic enim habet vulgata illius loci lectio, quam nescio cui Haloander, Robert. Stephan. & alij nonnulli emendarint.

12 Eadem ratione,quam supra attulimus *num.9.* quod nihil interfit, an verbis,an factis voluntas declaretur,*d.l.non tantum 5. D.rat.rem hab.*

13 *L.si is quæ 66.§.Iulianus, D.de furt.* Non eo minus tamen debitores, qui tibi soluissent, liberarentur, dummodo soluissent ignorantes reuocatum mandatum, *l.eius qui 41.D.de reb.cred.l.si quis seruo 18. d.l. quod seruus 35.l.cum quis 38.§.1. D.de solut.* Nec enim hic falsus Procurator omnino videtur,qui aliquando verus fuit, *arg. leg.cum filius 76. §.heres meus, de leg. 2.* Nam in falso Procuratore aliud est,quia nummi manent debitoris,qui soluit,& ideo debitor non liberatur, *leg.falsus 43. §.1.cum l.seq.l.si vendidero 8.§.falsus,D.de furt.l.falsus 16.C.eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet idoneum mandatum non cogitur exhibere domini ratihabitionem, quamuis eam promiserit.

CVm Titij nomine & tanquam eius Procurator ex mandato de quo constabat, fundum venderes,promisisti facturum te, vt is ratam haberet venditionem, [1] si pretium petas,priusquam ille ratam habuerit, non es repellendus ea exceptione, quasi ex parte tua prior non satisfeceris. [2] Superuacua enim est illa de rato promissio intercedente mandato, [3] nisi fortasse de mandati viribus & potestate dubitetur, quo casu aliqua ratihabitionis vtilitas esse possit. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 14. Cal. Mart.1593.

1 Quæ clausula solet apponi in omnibus contractibus per Procuratorem initis, tum etiam cum de mandato constat, ne facti quæstio supereſſe possit,an seruata sit forma mandati, & consequenter an valeat, quod ex mandato gestum est,*l. diligenter 5.D.hoc tit.l.cum mandati 12. Cod. eod.*

2 Qui enim agit ex contractu reciproco, & vtro citroque obligatorio,prior implere debet,*l.Iulianus 13 §.offerri,D. de act. empt.l.si pater 8.C.eod.l.cum fundus 31. vers. sed adiicere,D. de reb. cred.*

3 Nullus enim alius ratihabitionis effectus esse potest, quam vt mandato æquiparetur, *leg. vltim. Cod. ad.SC. Maced.leg.vero 12. in fin. D.de solut.*

4 *L.quod si 26.D. de minor.l.non solum 39.§. pen.D. de procur.* Adde idem esse, si probabiliter dubitari possit, an forma mandati sit seruata ex iis, quæ dixi *n.1.* Alioqui non est audiendus quisquam, siue agendo, siue excipiendo,si eius non interfit, *l.3.§.3.l.stipulatio ista 38.§.alteri,de verb. oblig.* An verò mandatum in dubio præsumendum sit,& quando & quomodo probandum. Vide Boër. *quæst.281.per tot.* Vbi concludit præsumi mandatum,& quidem legitimum ex decursu longissimi temporis, & posse probari per testes, Nisi cum cogitur de mandato ad pecuniam exigendam & solutionem accipiendam.

DEFINITIO VIII.

Cessionarius à præcisa executione incipere non potest suo nomine,alieno potest, non tamen contra heredem debitoris.

CEssionarius suo nomine incipere à præcisa executione non potest [1] cedentis nomine, & tanquam simplex mandatarius & Procurator potest, aduersus debitorem quidem ipsum, [2] sed non etiam contra eius heredem. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.10. infrà De hered. vel act. vendit.

1 Non solùm si spectes rationem iuris quæ non patitur, vt ab executione vnquam incipiatur, *l 1.C.de exec.rei iudic.* sed etiam si ius illud inspicias,quo hodie vtimur; ex quo receptum est,vt possit incipi ab executione instrumenti guarentigiati,vtpote quod habeat vim sententiæ & condemnationis, quia instrumentum cessionis non potest esse guarentigiatum,vt loquuntur, de quo latè Boër. *quæst.10.*

2 Quoniam qui mandatis actionibus experitur,alieno agit nomine, non suo *l.qui stipendia 9.l.ita demum 13.C.de Procurat.l filiusfamilias 8. §.veterani, l.Procuratore 55.D.eod.*

3 Quia non potest instrumentum esse guarentigiatum contra debitoris heredem,quantumuis sit ille eiusdem iuris,cuius & defunctus fuit, quin prius exploratum sit,heredem eum esse,quod facti est & animi,non iuris, *l.pro herede 20.l.gerit 88. de acquir.hered.* Prius ergo est citandus heres & interrogandus,an sit heres,& pro qua parte, *l.1. & tot.tit.D.de interrog.in iur.fac.* Quod si nec ipse cedens,qui actiones directas habet, non potest incipere ab executione contra heredem,quanto minus cessionarius,qui suo nomine non habet nisi vtiles,alieno vero non plus iuris habere potest, quam habeat is,ex cuius persona agit, *d.l.Procuratore 55. de Procur.l.si cum emptore 16. D.de pact.l.emptor 5. l.postquam 7. & seq. C. de hered. vel act. vendit.*

DEFINITIO IX.

Cessiones quales prohibitæ sint Anastasiana constitutione.

NOn omnes cessiones Anastasiana lege, [1] quæ apud nos obtinet, [2] improbatæ sunt, [3] sed eæ tantum, quæ fiunt alienarum litium redimendarum gratia, data in eam causam pecunia, siue venditionis nomen cessioni insertum sit, siue nuda cessio facta proponatur, citra causam tamen donationis [4] abrogato hac parte iure vetere, quod nominis etiam controuersi cessionem & venditionem fieri permittebat. [5] Quid ergo si cui cessio facta sit pure & simpliciter nulla pretij adiecta mentione, sed intuitu tamen nouæ obligationis,quam cessionarius contraxerit,de pari quantitate cedenti post diem soluenda? Addito etiam pacto, vt quanto minus à debitore exigi poterit, tantundem de noua illa obligatione deduceretur. Quidam putabant, non pertinere casum hunc ad Anastasij constitutionem quasi facta cessione ex causa onerosa, [6] susceptoque perius gratuito mandato bona fide de alieno debito exigendo, [7] cum id aperte actum esset,vt exactionis periculum ad cedentem pertineret: [8] alij contra, non videri causam onerosam, quam hic cessionarius vltro subiisset. Quid enim cogebat eum nouam in se suscipere obligationem alieni debiti, nisi quod prius alieni debiti exactionem vltro suscepisset? [9] Quod vero exactionis periculum ad se pertinere noluisset,an non faciebat potius,vt aduersarij tantum vexandi gratia cessionem audacius suscipere voluisse videretur, nullo scilicet imminente damni metu? [10] Nam si periculo suo fieri cessionem voluisset, equidem excessisset ea res notissimos mandati terminos, [11] sed tamen magis ex bona fide rem gessisse credendus esset, præsertim cum cedens pupillus proponeretur, [12] tametsi tutoris auctoritas interuenisset. [13] Denique non poteratvideri gratuitum mandatum susceptum,cum cessionis instrumento expressum esset,factam cessionem ad cessionarij heredumque ipsius vtilitatem,eumque in rem suam Procuratorem constitutum fuisse, [14] quamuis non dubitaretur, quin potuisset ille nudi & simplicis mandatarij officium exequi, si maluisset. [15] *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Quæ extat *in l.per diuersas 11. C.hoc tit.** Casus ille excipitur,si quis cessionem acceperit pro munimine rerum apud se constitutarum, quod intellige bona fide & sine vitio: nemini enim debet prodesse,quod prædonis more alienam possessionem inuaserit,vt ita possessor factus captatis postmodum cessionibus illatam à se iniuriam prætextu iuris tueretur,vt ita sæpius à Senatu nostro pronunciatum est, maximè in causa Gorge & Dorlier, Nouembr. 1622.

2 Quamuis in Gallia eam non obtinere quidam scripserint.Imbert in enchirid.in verb. *Peines pecuniaires.* Gothofr. *ad d.l.per diuersas.* Bugnonius in legibus abrogatis.

3 Alioqui sequeretur abrogatum esse, *tit.de her. vel act.vend. D. & C.* quod absurdum esset,

5 *d.l.per diuersas, & l.ab Anastasio 23. C. hoc tit.* ex quibus locis petendæ sunt exceptiones, in quibus placuit Anastasio cessionem actionis fieri posse.

5 *L.si nomen 4.l.qui filiisfamilias 14. l.nomina 17. l.venditor 23. & pass. D.de hered.vend.* Nec enim ante Anastasium quicquam erat, quod talem venditionem impediret, etiam inuito debitore, *l. 3. C. eod. l.1. Cod. de nouat.*

6 Excipiuntur enim Anastasiana constitutione cessiones factæ ex causa onerosa, *d.l.per diuersas vers.exceptis.*

7 *Vt & in l.si vero 11. §.pen. D.hoc tit.*

8 Quod

8 Quod tamen regulariter solet pertinere ad cessionarium, si eius facta sit cessio, *l. pupilli 96. §. soror. D. de solut.* Scripsi *lib.12. Coniect. cap.7. & 11.*

9 Cum enim quis vltro se in aliquam necessitatem coniicit, non eo minus actus dicitur voluntarius, *l.si fideiussor 7.§.1.D. qui satisd.cogant.*

10 *L.1.& 2.C. ne lic. potent.patroc.litig.præst.vel act.in se transfer.*

11 Mandatum enim sicuti gratuitum esse debet, ita nec mandatario damnosum, *l.ita vt 36.§.1.& pass.D. hoc tit.l.si seruus 61.§. quod vero ad mandati, D. de furt.*

12 Contra quem minor præsumptio & suspicio fraudis est, *l. quod autem 6.§.si quid cum pupillo,ff. quæ in fraud.credit.*

13 Quod tamen casu tutoris dolus, si quis esset, pupillo nocere deberet, *l.4.§.illa etiam quæstio,ff.de doli except.*

14 Qui enim gratuitum mandatum suscipit, nihil ex mandato acquirit: at is, qui sit Procurator, in rem suam acquirit sibi vtiles actiones, *l. Procuratore 55.ff. de procur.*

15 *L.qui stipendia 9.l.ita demum 13.C.eod.tit.de Procur.l.quamuis 40. §.vlt.& seq.* vbi DD. *& in l.apud Iulianum 11.§.vtrum,D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO X.

Agenti ex cessione vitiosa debet obiici vitium ante litem contestatam, aut nunquam.

PVrgatur vitium cessionis, si debitor agentem cessionarium admiserit, quem Anastasianæ constitutionis auxilio potuit summouere.[1] Itaque sicut ante omnia cessionarius docere debet de cessione:[2] ita & debitor vitium cessionis statim obiicere, id est, ante litem cum cessionario contestatam.[3] Multo magis nocebit debitori, si cessionario soluere inceperit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim prohibitæ sunt cessiones nisi in fauorem eius, contra quem fiunt; ei vero, vt & alij cuilibet, licet iuri pro se inducto renunciare, *l. pen. C. de pact.*

2 Vt diximus *Defin.8.*ſ. ex Boer. *quæst.10.*

3 Alioqui litem contestando cum cessionario videtur cum eo quasi contrahere, *l.3.§.idem scribit.ff.de pecul.*& cessionem agnoscere, *l. 3. C. de nouat. l.3. C. de oblig. & act.*

4 *l.3.C.de nouat.*de qua vide quæ scripsi *lib.12. Coniect. cap.6.*

DEFINITIO XI.

Plenior est mandati actio quam ex empto.

PLenior est mandati actio, quæ competit fideiussori aduersus debitorem, pro quo soluit,[1] quam ex empto, quæ emptori aduersus venditorem ex causa secutæ euictionis laudatum.[2] Etsi enim vtraque est ex bona fide[3], omnes tamen impensas in litem factas fideiussor repetit, etiam quas ante denunciationem fecerit,[4] si non eas propriæ potius culpæ possit adscribere:[5] emptor verò non alias, quam quæ factæ sunt post solemnem denunciationem.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.26.ſ. de fideiuss.

1 Mandato scilicet interueniente: alioqui non mandati sed negotiorum gestorum actio est, *l. ex mandato §.1.D. hoc tit.*

2 *L.2. l. si in venditione 60. D. de euict. l. non dubitatur 6. & pass. Cod.eod.*

3 Nam inter bonæ fidei actiones & mandati & ex empto actio numerantur, *in actionum, Inst. de act.*

4 Nec enim damnum pati debet ex impleta fide suscepti mandati, *l.si seruus 61.§.quod vero D.de furt.*

5 Aut etiam casibus fortuitis. Nam nec ea, quæ casibus fortuitis potius, quam mandato imputantur, ex mandati iudicio non præstantur, *l.inter causas 26.§.non omnia.D.hoc tit.* licet Accurs.ad eum locum notet, illius loci sententiam de curialitate non obseruari, id est, à bono & honesto mandatore negligi. Sane mandatario propriam ipsius culpam imputandam esse constat, *d.l.inter causas,§.sed cum seruus.*

6 *L. Herennius 63. in prine. & §.1.D. de euict.l. emptor 8. & seq.& pass. Cod. eod.*

DEFINITIO XII.

Vsuræ ex causa mandati præstitæ repetuntur etiam contra eum, qui vel nullas vel minores debuisset.

CVm deberes Titio trecenta ex chirographo, nec haberes vnde solueres, actum erat inter nos, vt pro te expromissorem me constituerem.[1] Itaque tuum tibi Titius chirographum reddiderat. Ego vero me Titio in eandem quantitatem obligaueram quasi meo nomine & ex causa mutui, tametsi nulla mihi pecunia numerata esset. Tu mihi vicissim eandem quantitatem promiseras, nulla quidem Titij aut prioris debiti mentione facta, sed tamen vtroque chirographo manu tua scripto & eodem die iisdemque conditionibus expressis,[2] hoc est, vt si ad diem non solueres, præstares mihi quanti mea interesset, si mora per me fieret solutioni. Constat, agenti mihi contra te ex chirographo condemnari te debere, vt easdem vsuras præstes, quas Titio à me præstitas docuero.[3] Etsi enim eo iure vtimur, vel inuita iurisprudentia vt ex chirographo, etiam cum certa dies solutioni dicta & vsurarum pœna subiecta est, vsuræ nullæ debeantur, nisi à die interpellationis:[4] id tamen obtinet, cum ex chirographo agitur certi condictione, quæ ex mutuo proficiscitur.[5] Hic autē subesset causa mandati,[6] inspecta scilicet non tam chirographi scriptura, quam negotij gesti veritate.[7] Iniquum namque fuerit propter mandatum tuum damno me affici,[8] licet proponas, pristini debiti conditionem talem fuisse, vt nullæ eo nomine vsuræ deberentur.[9] Nec rursus mihi oberit, quod vsuras vltro soluerim, quarum petitio nulla erat ex chirographo citra interpellationem.[10] Non enim ex bona fide est, vt mihi imputetur, cur bonam fidem agnouerim, vt eas vsuras soluerim, quas promiseram.[11] Finge Titium mercatorem esse, qui vsuras decunces solitus sit ex negotiatione percipere.[12] Denique indemnem me abs te præstari æquissimum est, & tanto magis si neges mandatum,[13] cuius vtique apertissimam coniecturam illud præbebat in proposita specie, quod eodem tempore iisdem verbis & conditionibus, eademque tua manu chirographum vtrumque scriptum constabat, nulla præsertim prolata in contrarium probatione.[14] Quanquam si certus promissarum vsurarum modus non fuit, non debui te inscio maiores soluere, quam quæ tum ex regione frequentarentur, aut quas Iudex taxauisset. Quid enim si vsuras centesimas vltro soluerim ei, qui non nisi quincunces petere in iudicio potuisset? Non debet id tibi nocere,[15] nisi probem, centesimas aut eas ipsas, quas soluerim, fuisse debitas, & exigi iure potuisse.[16] *Ita Senatus* in causa D. de Charanson magistri Computorum & Dominæ de la Foreſt, 11. Cal. April. 1593.

1 Sic enim plerumque solutio fieri solet expromissore dato, si creditor pro pecunia expromissorem accipere sit paratus, non aliter, *l.quod si 10.ff.de pign.act.l.quamuis 8.§.si conuenerit, D.ad SC.Velleian.*

2 Ex quibus circumstantiis non obscurè colligi posse videbatur, in vtroque chirographo actum fuisse de eodem negotio. Id enim est, quod dici solet, ea, quæ fiunt in continenti, inesse videri, *l.iuris 7.§. quinimo,ff de pact.l.lecta 40.D.de reb.cred.*

3 Iudicio scilicet mandati, *l.si vero 12.§.si mihi mandaueris,vers.sed etsi D. hoc tit.*

4 Vt diximus *Defin.15.* ſ. *de vsur.*

5 Quia condictio certi ex mutuo est stricti iuris, *§.actionum. Inst.de action.* & consequenter non facile admittit accessionem vsurarum, ac nec aliam quamliber, *l.3.§.in his quoque,l.mora 32.§. in bonæ fidei ff.de vsur. 17. de not. fœnor.*

6 Dixi *Defin.26.* ſ. *de vsur,*

7 *L.1.l.pen.& tot tit.C.plus valer.quod agit.quam quod simul.concip.*

8 *L.si seruus 61.§.quod vero ad mandati,ff de furt.*

9 *d.l.si vero 12.§.mihi,l.si quis alicui 2. §.impendia, D.hoc tit.*

10 Quamuis dici soleat, parum fideliter facere fideiussorem, qui reo eximit potestatem vtendi iure suo, *leg.Quintus Mucius 48. veri parum enim, ff. eod.*

11 Nunquam enim debet fideiussori esse noxiæ, si pepercerit pudori suo, *d.l.Quintus,in fin.princ.l.si fideiussor 29.§ quadam tamen, ff.hoc tit.*

12 Frequentantur enim & tolerantur grauiores vsuræ inter mercatores, quam inter cæteros, propterea quod pecuniam vbertore lucro exercere solent, propter pericula quæ vicissim subeunt grauiora, *arg. l.3 4.5. & pass 3. de nautic.fœnor.*

13 Maior enim fit perfidia ex inficiatione. Vnde & inficiator grauius puniri solet, *l.inde Neratius 23 §.pen.ff.ad l. Aquil.l.cum de indebito 25.§.1.ff.de probat.l,si quis inficiatus 13 ff.depositi.* iunct. *l. 1. §.hæc autem in fin.eod.*

14 Ex iis quæ dixi *num.2.* ſ. *eod.*

15 Parum enim fideliter facere videor, qui facio conditionem tuam deteriorem, *l.Quintus 48.vers.parum enim, ff.hoc tit.*

16 Eo namque casu absurdum & iniquum esset non potuisse me impunè vltro soluere, quod vt soluerem cogi poteram per prætorem, *l.quod autem 6. apud Labeonem,ff.quæ in fraud.cred.*

DEFINI

DEFINITIO XIII.

Pecuniæ debitæ ex cauſa mandati, ſi conuerſa ſit in cauſam pretij ſoluti, vſuræ non debentur.

AT finge, in ſupra ſcripta ſpecie conueniſſe inter nos, vt tu mihi fundum venderes, nullo quidem pretio conuento,[1] ſed quem tamen conſtaret longe pluris eſſe, quam trecentorum aureorum,[2] & inter nos actum fuiſſe extra contractum, vt pecunia illa, quam re mihi ex cauſa mutui debere dixeras, in cauſam pretij ſpe futuræ numerationis conuerteretur,[3] nec tamen ſecutam venditionem,[4] an eo minus cogendus eris vſuras mihi reddere, quas ego pro te præſtiterim? Dubitationem facit, quod ſemper verum eſt, eas mihi abeſſe, & quidem ex mandati tui cauſa.[5] Sed tamen verius eſt, ſi per me, non per te ſteterit, quo minus venditio fieret, non magis ad has vſuras te condemnandum eſſe, quam ſi vendidiſſes:[6] quo caſu nemo diceret condemnari te debere ad vſuras eius pecuniæ, quam non vi mutuam, ſed tanquam tibi ex cauſa venditionis debitam accepiſſes.[7] Quid enim tua referret, qua conditione, aut à quo pecuniam illam mutuatus eſſem, vt tibi ſoluerem, cum in eo meum negotium, non tuum geſſiſſe me appareret?[8] nec quod nulla ſecuta venditione incipiat pretium huiuſmodi penes te eſſe ſine cauſa,[9] faciet vt cauſa condictionis vſurarum obligationem inducat, niſi à quo tempore propoſita condictione fueris in mora reſtituendi:[10] quod euenit, ſi retinendæ pecuniæ cauſam nullam habueris.[11] Quid enim ſi per me ſteterit, quo minus venditio ſecuta ſit, vt eo nomine condemnari etiam debeam in id omne, quod tua interſit?[12] Quid ſi tantundem aliunde tibi debebam ciuiliter aut naturaliter? Non videberis moram feciſſe, ſi efficaciter à te pecunia peti & exigi non potuit.[13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Propter quam cauſam ſi nihil aliud interueniſſet, venditio contracta videri non poſſet, quæ ſcilicet ſine pretio eſſe non poſſet, cum eius ſubſtantia conſiſtat ex pretio, *l.1.& 2.§.1.l.pacta conuenta 72. & paſſ.ff. de contr.empt.*

2 Vt proinde nihil vetaret eum fundum mihi vendi aut in ſolutum dari pro ea pecunia, quam mihi debebas, *vt & in ſpecie l.vlt.in princ. ff. eod.tit.de contr.empt.*

3 Pecunia enim ex cauſa mandati debita facile in aliam cauſam poteſt conuerti, *l.ſingularia 15. ff.de reb.cred.* licet cum ea lege pugnet, *l.qui negotia 34.D.hoc tit.*

4 Aliud autem eſt venditio, aliud promiſſio de vendendo, *l.vlt.* vbi Bart. *num.8 ff.de cond.cauſ.dat.*

5 Quæ res ſolet inducere actionem mandati, *leg. inter cauſas 26. §.abeſſe, & paſſ. D.hoc tit.*

6 Semper enim habetur actus pro impleto in præiudicium eius, per quem ſtetit, ne impleretur, *leg.iure ciuili 24.de cond.& demonſtr.l.in iure 161. de reg.iur l.2.C.de pact.int.empt.& vend.*

7 Eius namque pretij vſuræ ſolent deberi, quod ſolutum non fuit, non eius quod ſolutum eſt, aut pro ſoluto habetur, *l.2.C.de vſur.l.curabit 5.C.de act.empt. cum ſimilib.*

8 Nemo enim ex eo negotio, quod tanquam ſuum geſſit, actionem habere contra alium debet, *l.ita vt omnes 36.§.quod ſi fundus, ff.hoc tit.* iunct.*l.creditor 60.§.1.verſ.palam enim:eod.l.ſi pupilli 6.§.ſed & ſi quis 3. de neg.geſt.*

9 Nihil enim refert, vtrum ab initio ſine cauſa quid datum ſit, an cauſa, propter quam datum fuit, ſecuta ſit, *l.pen.ff.de condict.ſin cauſ.*

10 Condictiones enim ſunt ſtricti iuris, ex quibus proinde non debentur vſuræ, ne quidem ex die moræ, adeoque nec ex die litis conteſtatæ, ſi rationem iuris inſpicias potius, quam interpretum opinionem, *l.videamus 38.§ ſi actionem ff.de vſur.* iunctis iis, quæ ſcripſi *in Err. 1. Decad.11. de error.pragmat.*

11 Non enim moram facit, qui iuſtam cauſam habet vel recuſandæ vel differendæ ſolutionis, *l.ſciendum 21.cum tribus ſeqq.ff.de vſur.*

12 Id enim euenit in omnibus faciendi obligationibus, vt in locum facti ſuccedat id, quod intereſt, quamuis non fuerit promiſſum, *lege ſi quis ab alio decima-tertia, paragratho vltimo.ff.de re iudic. lege quoties quis alium 81. ff. de verborum obligatione.* Iunge *l.1. ff.de act.empt. leg.ſi traditio 4. C. eod.*

13 Mora enim nulla eſſe poteſt, vbi petitio nulla eſt, *l.ſi pupillus 127. de verb.oblig. l.nulla 88.de reg.iur.*

DEFINITIO XIV.

Qui debet vſuras ob defectam aliquam conditionem caſualem, quæ ſi extitiſſet, nullas ille fuerat debiturus, certiorari debet de conditione defecta, vt in mora conſtitutus, & exinde vſuras debere videri poſſit.

QVid rurſum ſi inter nos conuenerat, vt tu mihi fundum venderes ſub aliqua conditione caſuali,[1] cuius euentus in neutrius noſtrum fuerit poteſtate, vt proinde non impleta conditione, ob idque nec ſecuta venditione, neutri ex nobis imputari quicquam poſſit,[2] an non perinde condemnandus eris ad eas vſuras, quas ego pro te ſoluerim Titio, ſi legitimũ modum non excedant, ac ſi nulla contrahendæ venditionis ſpes ab initio fuiſſet?[3] Minime. Debui enim, cum primum defecta conditio eſt, denunciare tibi,[4] vt intelligeres, ceſſante cauſa venditionis ſupereſſe priſtinam mandati cauſam, ex qua maneres mihi obligatus,[5] vt ſi eam tibi duriorem fore proſpiceres ob vſuras, quas me Titio pro te ſoluere oportet, tanto citius pecuniam conquireres ad diſſoluendam obligationem.[6] Finge, poſt elapſam diem, quæ chirographo dicta ſolutioni fuerat, venditionis ſpem adhuc ſubſtitiſſe, vt ſi pecuniam eo tempore mihi obtuliſſes, fuerim ego recuſaturus, vtpote quæ nondum defecta promiſſæ venditionis conditione in pretij cauſam conuerti adhuc potuiſſet,[7] an non in dolo ſim, ſi defecta poſtea ſine facto tuo[8] conditione imputare tibi velim, cur ad diem non ſolueris, eo ſolo prætextu, quod ad eandem diem ſoluere me Titio oportuerit, aut ob non ſolutam ſortem exinde vſurarum præſtationi obnoxium fieri?[9] Noua igitur interpellatione & denunciatione opus fuit ad inducendam obligationem vſurarum, quaſi pecuniæ ſiue creditæ, ſiue ex mandato debitæ.[10] Itaque cum in ſupra ſcripta facti ſpecie de vſuris tantum quæreretur, & ego negarem, id inter nos actum, vt pecunia, quam tu mihi debere faſſus eſſes, in pretij ſolutionem cederet,[11] tametſi non inficiaret, ea ſpe factam à me expromiſſionem, vt ſi venditio ſequeretur, tantundem ex pretio ſoluiſſe videret:[12] Pronunciauit Senatus, deferente te iuſiurandum, cogendum eſſe me, vt iurem vel referam,[13] quia non aliter ſciri poſſit, an vſuræ mihi debeantur, quas pro te ſoluerim, an vel nullæ, vel minores.[14] Nec ad rem pertinuit, quod chirographo ſcriptum fuerat, creditam eſſe pecuniam nulla futuræ venditionis vt tractatus de ea habiti facta mentione. Plus enim valere debuit quod actum, quam quod ſimulate conceptum eſſet.[15] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Prudentes noſtri vocant non promiſcuam ad differentiam conditionis poteſtatiuæ, quam promiſcuam appellant, *l. ſi iam facta 11.§.1. de cond. & demonſt.* Ideo fortaſſe, quod de facili poſſint impleri, vt Cuiac. ſcribit *lib.14. obſeru.c.2.*

2 Quod enim caſu euenit, vel non euenit, nemini poteſt imputari, *l.contractus, 23.in fin.D.de reg.iur.* Ex contractu porro conditionali nihil debetur, antequam conditio extiterit, ſed tantum ſpes eſt debitum iri, *§.ex conditionali, Inſt.de verb oblig l. cedere diem 113.de verb.ſignific.*

3 Siquidem actus conditionalis, cuius conditio defecit, pro nullo habetur, ſicut è contrario, ſi conditio extitiſſet, pro puro haberetur, *l.2. l. potior 11.§.1.D. qui potior. in pign. hab.*

4 *Arg.l.ſi filius famil ias 7.D. de SC. Maced.*

5 Hic enim ita ſunt duæ cauſæ obligationis, vt ex vna alterius origo ſolutionis proficiſcatur, vt loquitur Paulus *in l. Iulianus 60.in princ. de condict. indebit.*

6 Alioqui potes cauſari, te ignoraſſe, defectam eſſe conditionem, citiúſque ſoluturum fuiſſe, ſi id ſciuiſſes. Itaque hic neceſſaria eſt denunciatio tantum impleræ conditionis, at non etiam interpellatio.

7 Secundum ea, quæ diximus *Defin præced. num.3.*

8 Si enim factum tuum interueniſſet, aliud probandum eſſet. Semper enim de ſuo facto quemlibet teneri æquum eſt, *l.de tuo 9. D.hoc tit. l.2.in princ. D.de her.vel act.vend.*

9 Neque enim audiendus quiſquam eſt id petens, quod in contrarium euentum non fuerat poſtulaturus, *l.pen.C.de ſolut.l.4.in princ.D.de doli mali except.*

10 Prius enim eſt, vt ſciri debeat non ſolùm an pecunia debeatur, ſed etiam quonam iure, quam vt vſuræ debeantur. Hic vero iuſtam habuiſti cauſam non ſoluendi, quandiu ignoraſti defectam conditionem, quæ ſi extitiſſet, nihil debuiſſes. Meriro enim expectatur conditio, cuius euentus aliquid poteſt operari, *lege aliquando decima-tertia, paragra-*

pho

Source : BIU Cujas

pho vltimo ad Velleianum, lege si quis ita 33. de heredum institutione.

11 Quasi iam exinde contracta venditione sub conditione, *vt in l. vlt. in princ. D. de contr. empt.*

12 Non enim potest ea spes facere venditionem, quæ scilicet expressum & formalem consensum exigit, *l. 1. & pass. D. de contr. empt.*

13 *Ex l. manifestæ 38.* iunct. *l. iusiurandum 34. § pen. D. de iureiur. leg. actori 8. cum l. seq. C. de reb. cred. & iureiur.*

14 Hoc enim demum casu necessarius est vsus iurisiurandi, vt nimirum probetur id ex quo pendet decisio litis, præsertim si aliter probari non possit, *l. pen. & pass. eod. tit. C. de reb. cred. & iureiur.* iunct. *l. tutor pupilli 35. in princ. D. eod. de iureiur.*

15 *L. 1. & pass. C. plus valer. quod agit. quom. quod simul concip.*

DEFINITIO XV.

Suscipiens mandatum renouandorum instrumentorum censualium intra certum tempus, vt fit certa mercede, condemnandus est ad census ipsos præstandos cum vsuris etiam decuncibus.

NOtarius, qui certa, &, vt fit, ampla mercede censualium & emphyteuticariorum instrumentorum renouandorum mandatum susceperat,[1] & in eo exequendo longiorem moram fecerat, cum nullas moræ excusationes haberet, vt proinde ipsius negligentiam dolo malo potius, quam culpæ imputandam esse constaret,[2] æquissimo SC. condemnatus est, vt annuarum pensitationum reliqua omnia solueret, quæ ob non confecta redditáque instrumenta exigi non potuerant.[3] Adeoque, quod magis mirum videri possit, cum vsuris decuncibus,[4] salua illi cessáque in eam rem actione pro reliquis exigendis aduersus prædiorum possessores,[5] non tam quod tanti interesse mandantis videretur, quam vt hac veluti pœna Notarij contumacia coërceretur.[6] Quam enim non negligenter solùm, sed etiam dolosè in huiusmodi mandatis exequendis versari soleant ij, quibus cura ista iniungitur, sciunt omnes, qui eorum implorant operam, & ex frequentissimis, quæ aduersus eos proponuntur, querelis Senatus noster optimè compertum habet.[7] Sic iam pridem à Senatu pro D. Guillielmo du Four Iuridico maiore Sabaudiæ, contra N. Chandeuil relatum est in causa quadam Curati des Alsues, contra Ludouicum Plaisance, Prid. Id. Aug. 1593.

1 Hoc vero non tam mandatum videri debet, quam locatio & conductio, cum merces interuenerit. Mandatum enim gratuitum esse debet, vt diximus *Defin. 6. n. 1. 3. eod.* Adde *l. naturalis 5. §. at cum do, D. de præscr. verb.* hoc enim factum tale est, quod locari & potest & solet.

2 Magna enim negligentia culpa est: magna vero culpa dolus est, *l. magna negligentia 226. de verb. signif. l. quod Nerua 32. D. depos.*

3 Tanti siquidem videbatur interesse actoris, cui etiam ex hac causa iusiurandum in litem deferri posset, *l. in instrumentis 10. D. de in lit. iur. l. 4. C. eod.* sicut & in actione ex conducto iuratur in litem, cum dominus cogitur re sua carere, *l. si cui locauerim 48. §. 1. D. locat.* iunct. *l. in actionibus 5. D. de in lit. iur.*

4 Veniunt enim vsuræ ex mora in iudicio locationis, vt & in aliis bonæ fidei iudiciis, officio nimirum Iudicis, *l. quero 54. D. locat.* Non tamen decunces, sed quæ in regione magis frequentantur, *l. 1. in princip. D. de vsur. l. tutor. 7. § quæ autem, D. de admin. tut.* Neque vero solet Senatus noster vsuras decunces, aut vt alij vocant, dextantes facilè adiudicare, ne quidem inter mercatores, vt diximus *Defin. 2. 3. de vsur.*

5 Cui enim non hoc saltem æquum videatur, consequi reum ab actore id, quod sine dispendio actoris futurum est? vt ait *leg. in creditore 38. de euict.* licet non facilè audiendus sit, qui actiones sibi cedi postulat, si sit ipse in mala fine, *l. mulier 19. D. qui potior in pign. hab.* Debet enim sibi imputare, *arg. l. & ex diuerso 35. § pen. D. de rei vind.*

6 Publicè enim interest, negligentiam hanc puniri, quæ tam multis malo exemplo sit, & tam multis dominis noceat.

7 Ideoque tanto grauius & acerbius cum iis agendum fuit, *argum. l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn. l. quanta 12. D. de public. & vectig.*

DEFINITIO XVI.

Mandatum exercendæ iurisdictionis an & quando reuocari possit.

EVm, cui iurisdictionis dominus mandauit exercendam iurisdictionem, posse ad mandantis nutum reuocari, non ambigitur, si liberalis & voluntaria mandandi causa fuit:[1] tametsi probet is, cui mandata est iurisdictio, magnis à se beneficiis affectum eum, qui mandauit, in quorum compensationem videatur ea veluti merces debita fuisse.[2] Nec aliud erit, si iureiurando affirmauerit dominus, rata se habiturum omnia, quæ gesserit is, cui mandauit, nisi etiam iurauerit, nunquam à se reuocatum iri mandatam iurisdictionem.[3] Quamquam enim dici solet, iusiurandum sequi naturam, actus, in quo interponitur,[4] mandatum autem omne sui natura est reuocatorium:[5] Tamen quod ad ius reuocandi pertinet, addit aliquid, firmúmque facit & irreuocabile, quod alioquin erat reuocabile, cum idipsum nominatim iuratum est De non reuocando:[6] nemo enim dubitat, quin eam sibi legem dominus possit dicere, quæ nec turpis, nec illicita est.[7] Imo tanto honestior, quanto difficilius est, vt ea reupcatio fiat sine auaritiæ aut vindictæ suspicione.[8] Propter quam fortasse causam singulari quodam iure illud receptum est, vt qui à supremo Principe iudicandi munere donati sunt, non similiter ad nutum reuocari possint.[9] Beneficium namque Principis decet esse mansurum,[10] nec de eorum animo & voluntate malè vnquam suspicari licet.[11] Quo exemplo addunt nonnulli idem admittendum esse in iis, quibus à Prælato, puta Abbate aut Episcopo, mandata iurisdictio sit. Sed nos alio iure vtimur, & Prælatos quantumuis præcelsæ dignitatis hac parte vasallis potius, quam principibus æquamus.[12] Planè cum ex causa remuneratoria aliáve onerosa mandatum exercendæ iurisdictionis interuenit, licet non desint, qui referant, à Senatu Parisiensi iudicatum, non eo minus reuocandi ius habere dominum, salua Iudici reuocato actione pro indemnitate consequenda:[13] sequimur tamen contrariam sententiam existimantium, reuocandi facultatem sine causa nullam superesse, quasi inito contractu, solutóque eo, quod debebatur.[14] *Ita Senatus* ex tempore pro R. D. Abbate d'Entremons contra D. Floccard Præsidem Rationalium apud Gebennenses, in secreto auditorio, 6. Idib. Dec. 1593.

1 Est enim hoc ex natura cuiuslibet mandati, vt reuocari possit ad nutum mandantis, *l. si vero 12. §. pen. D. hoc tit.* qui enim mandatam iurisdictionem habet, alienam habet, non suam, *l. 1. §. qui mandatam, l. 9. D. de offic. eius, cui mand. est iurisd. l. solet. prator 16. ff. de iurisd. leg. iudicium soluitur 58. ff. de iudic.*

2 Non enim quasi remunerandi gratia solutum fuisse præsumendum est, quod mandans ita in alium transtulit, vt tamen suum esse manereque voluerit.

3 Reuocando namque iurisdictionem non reuocat gesta ab eo, cui mandauerat iurisdictionem, sed impedit tantum, ne quid amplius gerere is possit, ex quo reuocationem sciuit, *l. si vero 12. §. pen. D. hostit. l. si quis seruo 18. l. si cum Cornelius 81. D. de solut.*

4 *Vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun.*

5 *§. rectè quoque, Inst. de mandat. l. si mandassem 15. D. eod.*

6 Iuramentum enim omne seruandum est, quod seruari potest, citra dispendium salutis æternæ; nisi iusiurandi gratiam is fecit, qui facere potuit, *l. vlt. in princ. D. ad municip. c. cum contingat, extr. de iureiur. c. 2. de pact. in 6.*

7 Vt enim iuramentum sit obligatorium sufficit, quod non sit contra bonos mores, *c. non est obligatorium, de reg. iur. in 6.* & vt habeat tres comites, iustitiam, veritatem & honestatem, *c. animaduertendum 22. q. 2.*

8 Fecit enim seculi nostri infelicitas, vt ista quoque iudicandi & iurisdictionis exercendæ officia venalia sint plerisque, contra sanctissimam Iustiniani constit. *Nouell. 8. vt iud. sine quoquo suffrag. fiant.*

9 Adeo vt tum etiam, cum Princeps alicui concessit iurisdictionem ordinariam ad suum beneplacitum, non ideo tamen illius morte extinguatur, sed necessaria sit reuocatio successoris. Bald. *ad l. meminisse, de offic. procons. ex Nouell. 80. de quæst. in § super hoc.* Capic. *dec. 116. & 126.*

10 Adeoque pleniſſimè interpretandum, *l. pen. ff. de const. Princip.*

11 Principes enim magis quam alij ab illicitis abstinere debent, *l. penult.* vbi Bald. *D. de her. inst.* præsertim ne quid per auaritiam aut vindictam facere videatur, *l. vnic. C. si quis Imp. maled.*

12 Vt possint ad nutum reuocare Iudices à se constitutos.

13 Quasi mandatum nullum esse possit, quod hoc ipso non sit reuocatorium, quod tamen falsum est, quia Procurator constitutus in rem suam reuocari non potest, *l. quæ omnia 25. vers. planè, l. Procuratore 55. D. de procurat.*

14 Qui enim remuneratur, agnoscit debitum saltem naturale, cum esset naturaliter obligatus ad *ἀντιδοσιν*, videtúrque genus quoddam permutationis contraxisse, *leg. sed etsi lege 25. §. consult. D. de petit. hered.* Vnde & speciem lucri esse dicimus, etiam ex alieno largiri, & beneficij debitotem sibi acquirere, *l. si pignore 54 §. 1. D. de furt.* Porro naturalis quoque obsignatio impedit repetitionem soluti, *l. naturales 10. D. de oblig. & actor. l. fideiussor 16. §. naturales, de fideiuss. leg. naturaliter 13. & pass. D. de cond. indeb.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVII.

Mandati datur in solidum contra singulos ex mandatoribus, negotiorum gestorum actio non item.

MAndatum factum ab vno ex pluribus, quorum erat negotium, non eo minus insolidum obligat mandantem, vt solus conueniri possit totius indemnitatis nomine, nec cogitur mandatarius aduersus alios agere, qui solius mandantis fidem secutus est. [1] Diuersum esset, si nullo intercedente mandato negotiorum gestorum agi oporteret propter gestum negotium, quod plurium commune fuisset. Tunc enim contra eos omnes agi necesse esset, ad quos negotium pertineret. [2] *Ita Senatus* pro Ogerio Inard, contra Syndicos de Mellionnax, Prid. Non. Februar. 1595.

1 Nam etsi plures simul mandassent, vnus tamen ex mandatoribus eligi posset, etiamsi non esset dictum in mandato, *l. si mandatu* 59. §. *Paulus respondit vnum ex mandatoribus D. hoc tit.* adeo vt nec vnius electione alij liberarentur, quod olim diuersum erat in fideiussoribus, *l. reos* 23. & *l. vlt. C. de fideiuss.* [Hodie tamen ille conueniendus prior esset ad quem negotium principaliter pertineret, quoniam alius solus pro intercessore haberetur. Ex nostrorum traditione, *ad l. reos* 11. § *cum tabulis de duob. reis.* Nec aliud dicendum esset, tametsi alter ille pecuniam accepisset alterius nomine. Quod enim scriptum est *in l. si literas* 7. *C. hoc tit.* eum qui pecuniam accepit teneri condictione ex mutuo tanquam principalem, ad eum pertinet, qui accepit suo nomine non ad eum qui alieno. Et rursum, licet dicat illa lex vtrumque teneri, eum scilicet qui accepit condictione certi ex mutuo. Illum verò cuius fidem & literas creditor secutus est, actione mandati. Id tamen sic accipi debet, vt mandator non nisi suo ordine, & posteriore loco conueniri possit, *vt notat ad d. l. si literas.* Maximè vero si non nisi indemnitatem promiserit. Is enim etiam olim habebat beneficium excussionis, *l. decem* 116. *de verb oblig. Ita Senatus* in causa Iacobi Quiblier, & Ant. Mathieu, 4. Non. April. 1612.]

2 Et quidem in virilis, nisi ab altero ex sociis esset prohibitus, *l. si autem* 8. §. *Iulianus, de negot. gest.*

DEFINITIO XVIII.

Procurator in rem suam constitutus potest habere executionem sententiæ etiam in mandantis fauorem latæ, dummodo faciat ea, quæ mandans facere deberet.

PRocurator in rem suam constitutus ab eo, qui ex conuentione litem iam cœptam suo nomine persequi debuit, [1] non ex eo solo credendus est à contractu recedere voluisse, quod sententiam postmodum siue à Iudice, siue ab arbitrio redditam in persona cedentis concipi passus sit: [2] cum ex conuentionis potestate ita fieri oportuit, nec dubitari debeat, quin & ex persona & nomine mandantis possit agere cessionarius. [3] Cui consequens est, vt si per sententiam condemnatus sit is, qui mandauit, vt aliquid daret vel faceret, liceat mandatario id ipsum dare vel facere, dummodo perinde aduersarij indemnitati consulatur. [4] Finge, cum de diuidenda hereditate inter fratres ageretur, bona vniuersa, siue quia commodam diuisionem non reciperent, siue qua alia ratione vni ex fratribus adiudicata fuisse, [5] alteri autem certam pecuniæ quantitatem ea lege, vt ex parte pecuniæ fundus emeretur in causam fideicommissi mutui inter fratres delicti. [6] Sufficiet, cessionarium, qui pecuniam hanc ex cessione petere potuit, fundum emisse, fratris cedentis, licet absentis, nomine, [7] quamuis nulla sequi possit ratihabitio propter absentiam cedentis. Nihil enim alterius fratris interest. [8] Igitur & pecuniam, quæ fratri solui debuit, soluere cessionario cogendus erit frater, qui vniuersa bona retinet, [9] licet fratri non cessionario fuerit condemnatus. [10] Nec vlla in eam rem noua cessione aut indemnitatis repromissione opus erit. [11] Adeo verum est hereditate vendita iura omnia, quæ venditori competebant, ad emptorem cum hereditate ipsa & habitu & potentia transire. [12] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 13. sup. Commun. vtriusque iudic.

1 Nihil enim vetat, eum quoque, qui alium constituerit Procuratorem in rem suam nihilominus agere, & in litem persequi suo nomine, cum retineat etiam inuitus actiones directas, nec cogatur Procurator eas ipse alieno nomine exercere, si nolit, *l. 3. C. de nouat. l. Paulus respondit* 69. *D. de procurat. l. Procuratoribus* 22. *C. eod.* vbi eis, qui mandauerint, denegatur facultas negotia persequendi, eo demum casu, quo Procurator factus sit dominus per litis contestationem. Nec rursus quicquam interest, vtrum ab initio, an cœpta iam lite negotium ad personam Procuratoris transitum fecerit, *l. nihil arbitramur* 20. *C. eod. tit. de procurat.*

2 Debet enim sententia ferri conformis libello & actis iudicij, *l. vt fundus* 18. *D. commun. diuid. l. vlt. C. de fideicomm. libert. l. vinum, D. si cert. petat.*

3 Si malit directam alieno nomine exercere, quam vtilem suo proprio, *l. emptor* 5. *l. ex nominis* 7. *C. de hered. vel act. vendit. l. procuratore* 55. *D. de procurat.*

4 Cui enim aliquid conceditur, illa etiam concessa intelliguntur, sine quibus id facere non possit, *l. 2. D. de iurisd. l. ad rem mobilem* 56. *leg. ad legatum* 62. *D. de procur.* Sed & cuilibet licet pro alio soluendo eum liberare, *l. soluendo* 39. *D. de negot. gest. l. solutione* 23. *D. de solut.*

5 *L. ad officium* 3. *C. commun. diuid. l. 3. l. item Labeo* 22. §. 1. & *pass. ff. familiæ erciscund.*

6 Vt quod inde comparatum esset, vice permutati dominij restitueretur, *vt in l. sed quod inde* 71. iunct. §. *vlt. l. praced. de legat. 2.*

7 Postquam placuit ex generali consuetudine locorum omnium, vt Notarius alteri vtiliter stipuletur, siue ex causa emptionis, siue ex alia qualibet, etiam absenti & ignoranti. Anton. Tessaur. *dec. Ped.* 70.

8 Ei vero, cuius nihil interest, neque actio, neque exceptio dari debet, *l. 3* §. 1. *l. stipulatio ista* 38. §. *alteri, de verb. oblig.*

9 Ne alioqui permittatur ei & rem & pretium retinere, *contra l. ex empto* 11. §. *vlt.* & *l. bona fides. ff. de act. empt.* Certum enim est, Procurator in rem suam dato recte solui posse, ranquam qui sit dominus non solum litis post contestationem, sed etiam ipsius rei. quamuis non cæteris Procuratoribus ad litem duntaxat datis, *l. hoc iure* 86. *ff. de solut. l. sed si tantùm* 13 *ff. de pact. l. l. transactionu* 7. *C. de transact.*

10 Qui enim Procurator in rem suam datus est, iudicati executionem ex persona cedentis habere potest, sicut & in ipsum iudicati executio datur, *l. 4. in princ. ff. de re iudic.*

11 Est enim iniquum, onerari quem superuacua siue cautione, siue cessione, siue repromissione, *l. hac stipulatio* 14. §. 1. *ff. vt leg. nom. caueat. l.* 1. §. *vlt.* & *l. 2. ff. vt in poss. leg.*

12 *L. 2.* & *pass. ff. de hered. vel act. vend. l. qui nondum* 4. *C. eod.*

DEFINITIO XIX.

NOn semper proximi mandantis morte finitur mandatum, [1] si alius mandans superior supersit, [2] ad quem præcipue negotium pertineat. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 24. sup. De procurat.

1 Quamuis regulare sit, vt mandantis morte mandatum finiatur, *l. si quis alicui* 27. §. *morte*, iunct. *l. inter causas* 26. *D. hoc tit. l. mandatum* 15. *C. eod.*

2 Quod euenit, cum Procurator datus alium Procuratorem substituit, siue ab initio datus esset cum substituendi potestate, vt plerumque fit, siue litem esset contestatus, *l. nulla dubitatio* 23. *C. de procur.* Ioan. Papon. *lib. 6. tit. 4.* §. 15.

3 Puta quia Procurator ab eo constitutus, quem ponimus decessisse, non fuerat factus Procurator in rem suam, sed in rem mandantis. Similiter nec finitur mandatum eius, qui à Procuratore substitutus est, quamuis decesserit prior mandans, si modo decesserit post litem à Procuratore contestatam, *d. l. nulla* 23. *C. de procur.*

DEFINITIO XX.

VT cessio valeat, quæ fit datio pretio, necesse est interuenire veram numerationem, & numerationis probationes veras esse, non ex sola cedentis confessione effictas. [1] Quoties enim actus aliquis prohibitus aut suspectus est siue ratione personarum, siue ex qualitate negotij, quod tractatur confessio sola contrahentis non potest sufficere ad probationem, [2] ne alioqui facile fraus fiat legi, [3] tametsi quod ad cedentem pertinet verius sit nocere illi debere propriam confessionem. [4] Quod si cessio facta sit ex causa dationis in solutum, causa quidem iusta est & legitima, [5] sed tamen eadem iuris ratione probandum necessario est præcedens debitum, quod sit loco pretij. [6] Et consequenter si quis fingat se debitorem, & propterea cedat & det in solutum, cessio non valebit. [7] Diuersum tamen est, si cedens non tantum confessus sit, sed etiam affirmauerit, se debitorem, adiecto in eam rem iureiurando [8] Iusiurandum enim pro veritate habetur, [9] nec facile credendus est cedens peierare voluisse vexandi, tantum debitoris gratia, [10] præsertim si quo tempore de cessionis viribus disputatur, cedens iam defunctus proponatur vt non sit integra probatio debiti cessionario, [11] qui fortassis tempore cessionis instrumenta sua omnia reddiderit cedenti, existimans, sibi satis cautum esse iurata cedentis assertione. [12] Illud sane omnimodo requiritur, vt cessio facta sit inter

personas

personas non suspectas.[13] Quid enim si extra casus exceptos facta sit Aduocato, aut Procuratori, aut alteri, qui litium redemptor videri possit?[14] *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier, & Henrici Capitan, 12. Calendas Septembris 1595.

1 *L. per diuersas 22. vers. vsque ad ipsam, C. hoc tit.* & ibi DD.

2 Cravet. *cons. 175. num. 4.* post Dec. *cons. 351. col. 2. in fin. & in cap. praterea, col. 6. de offic. delegat.*

3 Quod ne fieri possit diligenter cauendum est, *l. qui testamentum 27. D. de probat.*

4 Nemini enim licet venire contra suam confessionem, *l. cum de indebito 25. ff. de probat. l. generaliter 13. C. de non num. pecun.*

5 Est enim titulus pro soluto proximus titulo emptionis, *l. pro soluto 46. & l. pen. de solut. alias l. 2. & pen. D. pro solut.*

6 Non enim valet datio in solutum, ne quidem ex parte, si non respondeat quantitati reuera debitæ, id est, si plus vel minus reperiatur debitum, quam pro quanto fiat datio in solutum, *l. si non sortem 26. §. si centum.* vbi Bart. & alij, *ff. de cond. indeb.*

7 *d. l. per diuersas*, in illis verbis, *vel is, qui res aliquas possidet pro debito, &c. lege hoc tit.* Gabr. *lib. 2. conclus. 5. de act. num. 21.* ex Aret. *cons. 95. dub. 2.*

8 *Arg. l. cum quis decedens, 37. §. codicillis, in fin. de leg. 3.* iunct. *l. cum pater 77. §. filius matrem de leg. 2.*

9 Sicut & res iudicata, *l. ingenuum 28. ff. de stat homin. l. res iudicata 208. de reg. iur.* iunct. *l. 1. & 2. ff. de iureiur.*

10 Nec enim probabilis in dubio est suspicio periurij, cum periurium sit crimen, & quidem grauissimum, quod solum Deum vltorem habere potest, *l. vlt. ibi, sed si verum fuerit inuentum, l. de reb. cred. & iureiur.* iunct. *l. merito 51. ff. pro socio.*

11 Solent siquidem ex huiusmodi casibus intercidere probationes, *l. in lege Aquilia 40. ff. ad leg. Aquil. leg. qui Roma 122. §. Agerius, de verbor. oblig.*

12 Intellige tamen, nisi aduersarius oneret se probatione, quod cessio sit simulata, & confessio cedentis falsa, quamuis iurata: nec enim æquum esset, maiorem esse vim iurisiurandi inter alios præstiti, quam veritatis, de qua constet in contrarium.

13 Multo enim maior fraudis suspicio est inter personas suspectas & prohibitas, *d. l. qui testamentum 27. ff. de probat. l. data 27. C. de donat.*

14 *L. sumptus 53. ff. de pact. l. quisquis 6. § praterea, C. de postul. l. litem 15. C. de procur.* Vide tamen in hanc Defin. Anton. Gabriel. *lib. 2. commun. opin. tit. de action. concl. 5. num. 3.* vbi defendit, cessionem actionis etiam iuratam non valere; & eundem *lib. 3. tit. de donat. conclus. 3. num. 13.* vbi ait, confessionem dotis receptæ factam per maritum constante matrimonio, etiamsi iurata sit, nocere quidem marito, sed non creditoribus. Quod & post Bart. tractat Farrar. *in form. libell. quo vxor agit ad dot. & vsumfruct.* in verb. *dedit & tradidit in dotem, num. 5. in fin.*

DEFINITIO XXI.

Vt valeat cessio, sufficit habitam esse fidem de pretio, & pretium aliquando solutum fuisse pendente etiam iudicio.

QVod tamen proxime diximus, non valere cessionem, nisi probetur vera pretij numeratio, locum non habet si fides habita sit de pretio.[1] Sed habere fidem de pretio, non illud est, cedentem, qui non sit debitor, mentiri se debitorem,[2] at sequi fidem cessionarij promittentis se solutum ad certam diem.[3] Quo casu etsi valet cessio, non prius tamen agi ex ea potest, quam pretium solutum sit.[4] Plane si prius actum sit, & pendente iam lite solutum fuerit, placet ex solutione quandocunque secuta præcedens iudicium confirmari.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Solena enim ista plerumque esse similia, solutum esse pretium, & fidem habitam esse de pretio, *l. quod vendidi 19. ff. de contr. empt.* iunct. *l. vt res 53. eod. l. si rem 9. §. omnis, ff. de pign. act. l. satisfactio 52. D. de solut.* DD. *ad d. l. per diuersas 22. & ad l. ab Anastasio 23. C. hoc tit.* * Vide Guid. Pap. *q. 567. num. 8.*

2 Ita enim facilè fraus fieret legi, quæ requirit veram & realem, non fictam numerationem, vt diximus, *Definitione præcedenti num. 1. & 2.*

3 Hoc enim casu certum est deberi, cum iam dies cesserit, licet nondum venerit, *l. cedere diem 213. de verb. signif. leg. in diem 10. D. de condict. indeb.*

4 Quia cum non aliter lex permittat valere huiusmodi conditionem, quam sub ea veluti conditione, si cessionis pretium solutum erit, necesse est impleri conditionem, priusquam ex cessione agi possit, quia conditionalis actus, quandiu conditio pendet, pro nullo est, *dicta lege cedere diem, lege qui Roma 122. paragrapho Agerius, D. de verb. oblig.*

5 Ex postfacto enim apparet, cessionem ab initio non sine causa factam fuisse, atque ita suspicione fraudis finita nihil impedit, quo minus dicendum sit, cessionem ab initio valuisse. Actus enim conditionalis, ex quo tempore extitit conditio, habetur pro eo, ac si fuisset ab initio purus, *l. potior 11. in fin. principij, ff. qui potior in pign. hab.* Textus est in hanc sententiam satis accommodatus, *in dict. l. si rem 9. §. vlt. ff. de pignor. act.*

DEFINITIO XXII.

Cessio facta per donationem in solutum non valet nisi ad concurrentem vsque quantitatem, quæ debetur, nec admittit accessionem vsurarum, nisi ex quo die actum sit ex cessione.

CVi octingenta debebantur tam sortis quam vsurarum nomine, cesserat creditori suo actionem in solutum sexcentorum,[1] non nisi sexcenta cessionario debebuntur[2] cum vsuris à die cessionis. Loquimur enim de debito, quod vsurarum accessionem admittebat in persona cedentis.[3] Alioqui enim dici non potest, meliorem esse debere conditionem cessionarij, quam cedentis,[4] vt vsuras consequi debeat à debitore, nisi ab eo saltem tempore, quo egit ex cessione.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Certum enim est, pro pecunia posse in solutum dari nomen, volenti nempe creditori, non etiam si nolit. *l. eum à quo 6. C. de solut.*

2 Quia pro ea duntaxat quantitate cessio pretium habuit, quod necesse est interuenire ad validitatem cessionis, *l. per diuersas, C. mandat.* Dixi in duabus præcedentibus Definitionibus.

3 Pura quod deberetur pro emptionis pretio, *vt in l. 2. C. de vsur. l. curabit 5. C. de act. empt.*

4 *Lege inuitus 156. §. plerumque, leg. aliud est 160. §. absurdum est, de regul. iur.*

5 Exemplo eius, quod dicimus legatario, qui cessionarius quodammodo est, *l. ex legato 18. C. de legat.* non deberi vsuras neque fructus nisi ex die litis contestatæ, *l. 1. & tot. tit. C. de vsur. fructib. legat.* aut saltem ex die moræ contractæ, per interpellationem, *l. Titia Seio 87. §. vsuras, de legat. 2. l. si quis seruo 48. eod. cum similibus.*

DEFINITIO XXIII.

Non valet cessio sic facta, vt cessionarius post victoriam litis pretium soluat cedenti.

CEssionem actionis ad litigandum factam ea lege adiecta, vt post victoriam cessionarius conuentum pretium cedenti solueret, placuit nullius esse momenti:[1] neque permittendum cessionario vt ex ea ageret, ne quidem ad illam vsque quantitatem, de qua fides debita fuisset,[2] quod ex dilatione soluendi pretij in tempus vsque victoriæ apparet, non nisi vexandi aduersarij gratia factam cessionem,[3] & in odium litis, quam idem cessionarius paulo ante ab eodem debitore passus fuerat.[4] Sanè saluum cedenti ius suum manere constitit.[5] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro Hugone Mottet, contra Ioannem Rauassot, 8. Calendas Septembris 1595.

1 Hæc enim cautio futuri emolumenti societatem suspensa lite polliceri videbatur, quod districtè prohibitum est, *l. 1. §. si cui cautum, ff. de extraord. cognit.*

2 Quamuis soleant huiusmodi cessiones valere non minus cum habita est fides de pretio, quam cum pretium reuera numeratum est, vt dixi *Defin. 21.*

3 Quæ præcipua ratio fuit improbandarum cessionum, *in dicta lege per diuersas vigesimasecunda, & lege sequenti, Codice hoc titulo.* Iunge *l. si quis 7. §. exigitur, D. de edend.*

4 Solent vero reuocari, aut potius, vt loquuntur, annullari omnia, quæ fiunt in odium litis iure & priuilegio attentatorum, vt suprà diximus *in titul. Vt lit. pendent. vel post prouocat. aut definit. sent. null. lic. Imper. supplic.*

5 *L. 2. C. de litigios.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIV.

Potest fideiussor etiam prius quam soluerit petere, vt capiantur & vendatur bona debitoru, ex quorum pretio satisfiat creditori

Fideiussor licet mandati agere non possit antequam soluat:[1] si tamen à creditore inquietetur, aut in eo sit, vt mox inquietandus videatur,[2] potest iure petere, vt debitoris bona capiantur, ex quibus possit satis fieri creditori,[3] adeoque ex iis bonis ipse tantum potest vendere, quantum satis sit debito exsoluendo.[4] Sicque alias iudicatum à Senatu in causa D. de Roasson, & iudicandum esse tractatum est in causa N. Moret, 13. Cal. Mart. 1596.

1 Nisi in casibus, de quibus *in l. Lucius* 38.§.1. *D. hoc tit. l. si pro ea contra quam* 10. *C. eod.*

2 Parum enim refert, an quid fiat per meram & præsentem coactionem, an vero metu futuræ proximæ coactionis, *l. nouissime* 7.§.1. vbi Bald. notat, *D. quod falso tutor. auctor.*

3 Nec enim quicquam interest debitoris, qui indemnitatem omnimodo præstare debet fideiussori. Interest autem fideiussoris non soluere potius, quam solutum repetere, *l. si stipulatus* 15. *in princ. D. de fideiuss. l.* 3 *D. de compensat.*

4 Quasi videatur fideiussor mandatum habere à debitore ad soluendum, & consequenter ad ea omnia facienda, sine quibus non possit soluere, ac proinde ad bona ipsius debitoris vendenda, vt ex pretio satisfiat non fideiussori ipsi, cui nihil adhuc abest, sed creditori. [Et hoc sane obtinet in fideiussore paupere, qui non est cogendus expectare, vt detrudatur in carceres. Hippol. de Marsil. *ad Rubr. de fideiuss. num.* 429.* Emanuel Soarez *in commun. opinion. in verbo fideiussor*, vbi tamen loquitur de fideiussore paupere; & tractat eum casum quo alioqui miser fideiussor pro debito alieno sit detrudendus in carceres: quos certè vt patiatur cogi eum inuitum non est æquum, nec probè potest debitor obiicere fideiussori cur se in carceres detrudi passus non sit, cum id oneret existimationem apud bonos & graues viros, & pulset verecundiam, vt loquitur Papinianus, *in l. pecunia*, 8. *in fin. de ann. leg.* Nec si habuit fideiussor ex persona rei bonam aliquam exceptionem dummodo eâ allegauerit. Nam si ea posthabita creditor pergat fideiussorem vrgere in carceres non est imputandum fideiussori cur soluerit potius quam vt se in carceres detrudi passus sit, cùm neque aduersus eam iniuriam appellare debuerit, si appellatio non fuerat effectum executionis remoratura arg. *l. ait pretor* 7.§. *permittitur in fin. D. de minor.* puta si mandatum iudicis eâ habeat clausulâ quæ aduersus obligatos ex instrumẽto authẽtico & guarẽtigiato inseri solet, *non obstante oppositione aut appellatione.* Præsertim verò si potest imputari ipsi debitori cur nõ citiùs eâ ipse exceptionẽ opposuerit & inhiberi creditori curauerit ne is aduersus fideiussorem exequeretur. Debuit enim hoc ille primum suo sumptu suâque diligẽtia curare, neque expectare vt in eas angustias coniiceretur, vt necesse haberet vel pari carceres vel soluere. *Ita tractatum est* in causa Philippi Mermillod & heredum Iacobi Coste in publico auditorio Iulij 1615. Iunge Defin. 26. §. vide *l. si mandata*, 45. *D. hoc tit.* Iunge *Defin.* 26. *num.* 7. §. *eod.* In alio fideiussore non inope vix est, vt hæc sententia obtineat.

DEFINITIO XXV.

Fideiussori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non potest imputari, cur ex ea non soluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem.

QVi erga Titium fideiussorem meum incertæ quantitatis nomine fideiusserat, certam quantitatem à me in numerato acceperat, penes se mansuram pignoris iure pro sua indemnitate. Sed si ea summa indemnitati non sufficeret, voluerat habere te fideiussorem in id omne, quod excederet, Cumque ad diem neque per me neque per Titium solutum esset, condemnatus fuerat Titius non tantum in quantitatem debitam, sed in id etiam, quod creditoris interesset. Quæsitum est, cum ille aduersus secundum fideiussorem egisset, ac obtinuisset, secundus autem contra te ageret ad consequendam indemnitatẽ, an præstare ei deberes quicquid ex condemnatione præstitisset, detracta ea pecunia, quæ apud se pignoris loco esset, an vero id duntaxat, quod primi fideiussoris interfuisset, ob non solutam ea quantitatem, quæ excederet summam pignori datam? Videtur enim ad eam vsque quantitatem fideiussoris facto & culpa accidisse, vt tanto pluris interesset creditoris, cum si ea saltem quantitas soluta fuisset, tanto minus creditoris interfuisset.[1] Aliud tamen visum est, quoniam non ideo pecunia erat penes secundum fideiussorem, vt ex ea solueret, sed vt, si quid ob fideiussorem quandoque præstare eum oporteret, haberet vnde indemnitati suæ aliqua ex parte consuleret.[2] Itaque placuit totius debiti & accessionum nomine teneri te, vt indemnem eum præstares,[3] sed tamen prius subducendum, quantum ex pecunia pignorata eiusque vsuris, de quibus ab initio conuenerat, satisfieri posset.[4] *Ita Senatus*, in causa D. Bernardi Castagne, & Domini Ciza, & Andreæ Sardez.

1 Nempe quia pro parte, quę fuisset soluta, contigisset liberatio tam sortis, quam vsurarum, *l. quidam* 21. *D. de reb. cred. l. stipulatus sum* 9.§.1. *de solut. iunct. l. eos C. de vsur.* Proinde nihil videbatur hac parte tua interesse, quia quod quis ex culpa sua damnum sentit, sentire nec videtur. *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

2 Et velut pignoris iure. Nam & pecunia pignori dari potest, *leg. idemque* 7. *in fin. D. qui potior. in pig. hab.*

3 Actione nimirum mandati, per quam is, qui agit, plenissimam consequi debet indemnitatem, *l. inter causas* 26 §. *abesse, & pass. D. hoc tit.*

4 Quia nec videtur ei abesse, nisi quanto plus solutum est, quam esset in quantitate pignorata.

DEFINITIO XXVI.

Fideiussori competit actio contra debitorem etiam prius quam condemnetur, sed ad liberationem tantum, non ad solutionem.

QVibusdam casibus euenit, vt fideiussori competat actio mandati etiam prius quam soluerit, inter quos ille est, si fuerit condemnatus,[1] aut quod fere idẽ est, si pro condemnato habeatur,[2] qualis ille est, qui obligatus est ex instrumento authentico & guarentigiato, quod sententiæ, & condemnationis vim obtinet.[3] Obseruandum tamen est his casibus, & si qui alij sunt similes, non in id agere fideiussorem debere, vt sibi soluatur,[4] sed vt liberetur,[5] aut vt ex ipsius debitoris bonis soluatur & satisfiat creditori.[6] Quæ actio multo magis fideiussori competere debet, si qua illi molestia facta sit ad extorquendam solutionem,[7] licet nihil dum soluerit, siue molestia illa iure facta sit, siue non: sufficit enim quod molestia fideiussori facta sit ob hoc ipsum, quod soluta non sit pecunia, pro qua fideiussor acceptus fuit.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. Lucius* 38.§ 1. *D. hoc tit. l. si pro ea contra quam* 10. *C. eod.*

2 Parum enim refert, an reuera quis condemnatus sit, an vero pro condemnato habeatur, *l.* 1. *D. de confess. l.* 1. *C. eod.*

3 Ex auctoritate nimirum statuti, & ex recepta cõsuetudine potius, quam ex iuris communis tatione, vt dicemus *ad tit. de exec. rei iudic.*

4 Cum nihil adhuc ei absit in pecunia.

5 Hoc enim tantum ei abest, quod ex causa fideiussionis est obligatus.

6 Secundum ea, quæ diximus *Defin.* 14. §. *num. vlt.* vbi vide.

7 Nec enim cogendus est expectare vt detrudatur in carceres, & solus coactionis metus pro coactione est, *l. nouissime* 7.§.1. vbi Bald. *C. quod fals. tut. auct.*

8 Cum debitor soluisset eam pecuniam, fideiussor nunc talem molestiam non pateretur, Facit *l. si plus antepen.* §. *nota quæstione, D. de euict. l. sine in libertatem* 12. *C. eod.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori debentur sumptus ab eo facti etiam prius quam litem debitori denunciauerit, maxime si fideiussor fuit ex aliena prouincia.

QVi pro me Camberiensi fideiusserat Grationopoli, & soluerat, priusquam mihi denunciaret, postea egerat contra me apud Iudicem Grationopolitanũ, & cum aduersus me ignorantem quasi contumacem peractus esset ordo edictorum, obtinuerat. Constabat, nõ satis rite apud alienum Iudicem me conuentum & condemnatum fuisse, qui non nisi Camberij apud meum Iudicem debueram conueniri.[1] Sed tamen cum sententiæ Gratianopolitanæ executio contra me Camberij petereretur, visum est ex bona fide, quæ in iudicio potissimum mandati exuberat,[2] vt non solum pecuniam pro me solutam, sed etiam impensas omnes eo nomine factas restituere debeam,[3] quia verum est per me factum esse, vt eas impensas feceris, quibus scilicet faciendis locus nullus relictus fuisset, si aut tu pro me non fideiussisses,[4] aut ego diligentior fuissem in soluendo creditori, aut in numerando tibi pecuniam, ex qua soluere quandocunque posses.[5] Non idem fortasse censuisset Senatus, si indemnitas ex

causa

causa euictionis peteretur.[6] Minus enim plena est illa actio, quam quæ exercetur ex causa suscepti impletique mandati. [7] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro Petro Vassal Gratianopolit. contra Ioannem Gautier.

1 Est enim mandati actio personalis, in qua proinde cogitur actor sequi forum rei, *l. vlt. C. vbi in rem act. l. 2. C. de iurisd. omn. iudic.*

2 *L. si fideiussor 29. §. quædam, D. hoc tit.*

3 Cum non possint illa impendia alij causæ quam mandato imputari, *l. inter causas 26. §. non omnia, eod. tit.*

4 *L. si seruus, 61. §. quod vero, D. de furt.* vbi est textus elegans.

5 Debueram enim ego esse diligentior, & me ipsum interpellare, vt euitarem condemnationem, quam præuidere potui à me subeundam, si quid tu pro me ex fideiussionis causa præstare cogereris.

6 Quia tunc non potest emptor vllos sumptus repetere à venditore nisi qui facti sint, ex quo die lis fuit denunciata venditori, *l. emptor 8. cum ibi not. C. de euict.*

7 Quoniam actio mandati est fauorabilior, nempe quod emptio fiat gratia vtriusque contrahentium, mandatum vero, de quo agimus, gratia solius mandantis, *d. §. quod verò, & d. §. quædam*, præsertim cum denunciandi necessitas pacto remitti possit, *leg. Herennius 63. in princ. D. de euiction.*

DEFINITIO XXVIII.

Qui agit ex cessione, non potest petere, nisi quatenus cessum est, etsi plus cedenti debebatur.

CReditor centum florenorum, quorum nomine ob deteriorationem monetarum augmentum debebatur,[1] cessit tibi nomen,[2] hac adiecta causa, *Pro simili quantitate, quam tu eo cessionis die ipsi credidisti.*[3] Cessio tibi proderit pro centum florenis duntaxat, non etiam pro augmento, quod ille petere potuit, quoniam apparet id actum esse, vt, quantum tibi debere cœpit, tantum tibi cederet. [4] Porro augmentum monetæ nullum tibi debuit. Ergo si augmentum monetæ petas, repellendus es, quasi qui agas sine cessione.[5] Sed hoc ita, si non te in locum suum, vt fieri solet, substituerit, aut te Procuratorem suum constituerit, siue expresse id fecerit, siue tacite, id est, tibi tradito instrumento, [6] ex quo non modo centum florenos, sed etiam augmentum petere potuisset. *Ita Senatus* in causa Ioannis Bruyer & Michaelis Tissot.

1 Secundum ea, quæ scripsimus *ad tit. de solut. ex l. 3. ff. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem, ff. de solut.*

2 Postquam placuit etiam nomen & vendi & cedi posse, *l. postquam 7. & seqq. C. de hered. vel act. vend. l. si nomen. 4. D. eod.*

3 Cessionem enim nominis & actionis, vt valeat, necesse est fieri ex aliqua iusta causa, maxime vero dationis in solutum, ne contra bonos mores lis redempta videatur, *l. per diuersas 34. C. hoc tit.*

4 Non enim potest fieri datio in solutum, nisi pro eadem ipsa quantitate, quæ fuit debita, adeo vt non valeat, si vel in vno nummo excedat per errorem, *l. si non sortem 26. §. si centum, de cond. indeb.*

5 Et consequenter sine actione, quod fieri non potest, *l. si pupilli 6. §. vlt. de neg. gest.*

6 Ex qua ratione præsumitur mandatum, *l. 1. C. de donatione.*

DEFINITIO XXIX.

Non competit actio mandati pro casu fortuito, etiam qui per occasionem, si non etiam per causam mandati contigerit.

QVi pro negotiis Vniuersitatis iter susceperat, iacturam equi, quo vehebatur, ex casu fortuito in itinere passus, iustam eius æstimationem, ac præterea quanti interesset, contrario mandati iudicio repetebat, tanquam qui damnum illud passurus non fuerat, si mandatum non suscepisset.[1] Placuit, non teneri Vniuersitatem id damnum præstare, quod casui fortuito magis, quam mandato imputari oporteret, [2] quanquam si inter priuatos ageretur ciuilius mandator facturus videbatur, si eum quoque casum præstaret, cui mandatum si non causam, saltem occasionem præbuisset, quique non contigisset, si mandatum nullum interuenisset.[3] *Sine die.*

1 *L. si seruus 61. §. quod vero 5. ff. de furt.*

2 *L. inter 26. §. non omnia 6. ff. mandat.*

3 *Gloss. ad §. non omnia. verb. mandato, in fin.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest agere proprio nomine, si neque pretium, nequ e alia cedendi causa iusta interuenerit, sed tanquam simplex Procurator directas exercere potest.

EX ea nominis cessione, quæ nec pretij cõuentionem, nec aliam causam vllam habeat, actionem cessionario competere nullam posse certum est,[1] scilicet si proprio nomine agere velit, & vtiles actiones ex propria persona exercere, quas rescriptum D. Pij emptori nomen dedit.[2] Nam si ex cedentis persona & mandatis actionibus directis experiri malit, tanquam simplex Procurator audiendus est.[3] In dubio tamen credendus est agere suo nomine potius quam alieno. [4] *Sine die.*

1 *L. per diuersas 34. C. mand.*

2 *L. si cum emptore 16. ff. de pact. l. postquam, & l. seq. C. de hered. vel action. vendit.*

3 *L. quamuis 37. §. vlt. & l. seq. ff. ad SC. Trebell. l. qui stipendia 9. & pass. C. de Procurat.*

4 *L. 4. & 5. ff. de solut.*

DEFINITIO XXXI.

Non competit actio mandati nisi ad id solum repetendum, quod mandatarius probat sibi abesse.

MAndatarius si actione mandati experiatur, vt quod sua interest consequatur, allegetque se solutas à se vsuras fuisse, non aliter audiendus est, quam si quod allegat probet.[1] Quid enim refert, an nihil alleget, an nihil probet?[2] Neque vero præsumi potest solutio,[3] cum sit facti:[4] neque rursus odium vsurarum patitur, vt si qua consuetudo in contrarium allegetur, ea debeat admitti,[5] aut vt stari debeat dicto mãdatarij, si non in forma mãdati id ipsum nominatim expressum proponatur,[6] ne alioqui facile eueniat, vt lucrum per occasionem mandati sentiat mandatarius, cui satis est hactenus prospici, ne in damno moretur. [7] *Sine die.*

1 *L. actor quod asseuerat 33. ff. de prob.* Bart. *in l. illa ff. de verb. obl. & in l. si quis C. de fabric. lib. 11. l. ab ea parte 5. & in l. in exceptionib. 19. ff. de probat.* Nam nec Papa qui habet plenitudinem potestatis, posset quemquam condemnare ad debitum non probatum. Alex. *cons. 2. Vol. 2.* Et qui fundat suam intentionem super quantitate certa, debet eam probare, *l. vlt. ff. de prator. stip.* Bald. *in l. fin. C. de appell*

2 Alex. *cons. 72. vol. 3. §. si aduersus, Instit. de nupt.*

3 *L. 1. Cod. de probat.* Not. Glos. & DD. *in l. 2. C. de iur. emph.* Bart. *in dict. leg. in illa.*

4 *L. consilio 7. §. vlt. ff. de curat. furios.*

5 Quia neque propter bonum, neque propter vitandum malum debet permitti exactio vsurarum, cum sint proh dolor etiam iure diuino. Not. *in Clem. 1. de vsur.* Alex. *cons. 1. & cons. 131. in fin. col. 2.*

6 Bart. *in d. l. fin. de prat. stip.* Afflict. *decis. 22. n. 4*

7 *L. qui proprio 41. §. Procurator ff. de Procurat. cum similib.*

DEFINITIO XXXII.

Is qui vnius nomine à mandato pecuniam accepit ab altero, quid ei præstare debeat, à quo accepit.

QVi mandãte Titio accepit centum aureos à Sempronio Titij nomine, ex mutui, aut depositi causa, si conuentus ad restitutionem à Sempronio Titius neget se mandasse, cogẽdus est vt mandati literas exhibeat intra certum tempus & competens.[1] Quo elapso restituat ipse pecuniã acsi suo nomine accepisset. Parum enim refert an suo nomine acceperit, an illius qui neget se mandasse.[2] Plane si de mandato appareat, siue ex mandantis confessione, siue quo alio modo, vix est vt aliud quicquam probare debeat mandatarius, qui se probat mandatarium, qualem se dixit, cum accepit pecuniã.[3] Quam licet fortassis male consumpserit, non eo magis tamen debet teneri Sempronio, qui non ipsius sed Titij mãdantis fidem secutus est.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N.

Source : BIU Cujas

Ludouico d'Ariod, contra Michaelem Bataillin, Idib. Iunij. 1613.

1 Cur non enim cogatur id præstare quod sine vllo suo dispendio futurum sit? *l. in creditore 58. in fin. de euict.* Nimirum vt possit Sempronius paratam habere actionem mandati contra Titium, quam alioqui paratam habere non posset.

2 Arguitur enim de mendacio mandatarius, qui mandatum allegat nec probat, *arg. l. rem alienam 41. in fin. D. de pign. act.*

3 Sufficit enim vt talem se quis præstet, qualem dixit vt non aguatur de mendacio, *l. 5. ff. de hered. vel act. vend. l. 1. & 2. cum ibi not. cred. euict. pignor. non d. ber.*

4 Nam si eius fidem secutus esset, dando ei mutuam pecuniam, aut eam apud ipsum deponendo, aliud esset *l. si literas 7. C. hoc tit.* Sane quin is qui Titij mandatu pecuniam à Sempronio accepit, eam malè consumpserit, teneatur eo nomine Titio ad indemnitatem ei præstandam contrario mandati iudicio dubitari non oportet.]

TIT. XXVII.

PRO SOCIO.

DEFINITIO I.

Non tenetur socius ad æs alienum à socio contractum extra causam societatis.

SOCII creditori non obligatur socius nisi pecunia in communem societatis vsum versa sit.[1] Quod enim vnus ex sociis facit proprio, nõ ipsius societatis nomine, non venit in rationem societatis.[2] Ergo nec aliæ impensę societati imputabuntur, quã quæ ipsius causa factæ sint.[3] Et consequenter si vnius negotiationis societas contracta est, non habebitur ratio sumptuum in aliam negotiationem erogatorum.[4] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & Ioannis Bay Thadei & Cæsaris Grand. Non. Decemb. 1588.

1 *L. iure societatis 82. D. hoc tit.* Sicque accipiendum & restringendum est, quod paulo generalius ait Paulus *in l. omne 27. eod.* omne æs alienum, quod manente societate contractum est, de communi soluendum esse. Ita enim scripsit ad includendum etiam illud æs alienum, quod vnus ex sociis pendente conditione contraxerit, scilicet ex causa societatis, non etiam illud, quod vnus ex sociis pro suo negotio extra causam societatis contraxerit, *l. sed nec æs 12. eod.*

2 *L. si vnus 67. §. 1. D. eod.* qui tamen locus ostendit, intelligendum hoc esse de societate, quæ non sit vniuersorum bonorum, quomodo etiam accipienda est, *l. si quis societatem, 47. eod. tit.*

3 *L. cum duobus 52. alias l. si fratres, §. item in communem,* iunct. *l. pro socio 38. §. 1. d. l. si vnus, §. pen. eod.*

4 *d. l. cum duobus, alias l. si fratres, §. si quis ex sociis, eod.*

DEFINITIO II.

De facto institoris socius, qui eum præposuit, cæteris etiam, si eum institorem admiserint, tenetur. Præposuisse autem intelligitur, qui salarium constituit.

CVm ex pluribus sociis quidam institorem præposuerunt, tenentur ij actione pro socio de omni damno, quod societati per institorem contigerit:[1] nec ad rẽ pertinebit, quod is institor à cæteris sociis admissus probatúsque proponatur, nec si lucra, quæ per eum obuenerunt, diuiserint.[2] Possunt enim dicere, id à se ob eam causam factum, quod scirent futurum, vt si quod ab eo damnum societati eueniret, per eos, qui præposuissent, sarciri oporteret.[3] Sane qui præposuerunt, inuicem de institoris facto agere non possunt.[4] Præposuisse autem ij demum videntur, non qui pecuniam expendendam numerarunt, (cur non enim socij institori, quemadmodum & ipsi socio dare alij potuerunt?[5]) sed qui laboris salarium constituerunt,[6] quod socio constitui non fuerat necesse.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. qui admittitur 19. cum 7 seqq. D. hoc tit.*

2 Non enim potest hoc casu compensari damnum, quod per hunc institorem societati accessit cum lucro, quod per eundem obuenerit, nec socio dicere, *abstine commodo, quod per seruum accessit si damnum petis, l. de illo 23. in fin. D. eod.*

3 *Arg. l. sicut 8. §. non videtur,* in illis verbis, *quod sciebat vtique pignus durare, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4 *L. plane si ambo 24. D. hoc tit.*

5 Parum enim refert, an per se, an per alium negotia societatis quis gerat, *d. l. qui admittitur.* & qui pecuniam numerat institori, videtur numerare illi, qui eum præposuit, *l. 1. & tot. tit. D. de inst. action.*

6 Salarij enim constitutio probatio est præcedentis mandati & præpositionis, *l. 1. §. vlt. D. mandat.*

7 Debet enim socius conferre quantum potest operæ & industriæ ex natura contractus, quæ ratio est *l. non ob eam rem, 25. & seq. D. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Tacita societas quando intelligatur contracta inter fratres.

SI fratres indiuisam parentum hereditatem quantumuis longo tempore retinuerint, certum est, id, quod alteruter aliunde quæsierit, non esse in commune redigendum:[1] numquam enim societas vniuersorum bonorum contracta intelligitur, nisi cum specialiter id actum est.[2] Interdum tamen euenit, vt tacite id actum videatur, nimirum si fratres non tantum hereditatem parentum indiuisam habuerint, sed etiam bona cætera omnia, in quorum communionem inciderunt, si simul habitauerint, lucra etiam omnia & damna communicauerint, nec à se inuicem rationes vnquam exegerint.[3] Hæc enim omnia coniunctim requiruntur, quorum si vel minimum desit, puta si quid quantulumcunque alter proprio nomine gesserit sibive habuerit, vniuersalis societas minime contracta videbitur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri Mermier & N. Porterat, 4. Cal. Iulij 1591.

1 *d. l. cum duobus 52. §. cum duo, & §. Papinianus, alias d. l. si fratres, D. hoc tit.*

2 *L. 3. §. 1. l. societates 5. l. si vnus 67. §. si vnus, D. eod.*

3 *l. Titium 47. §. altero,* vbi Bart. & cæteri, *D. de admin. tut.*

4 *L. si patruus 4. C. commun. vtriusque iudic.* [Si tamen vnus ex sociis ignorante altero acquirat aliquid suo proprio nomine in fraudem socij, non ideo soluitur societas. Sed sufficit scientia præsumptiua. Cravet. *cons. 26. num. 2.* post Anchar. *cons. 302. dub. 2. Rom. cons. 291.* Idem Cravet. *cons. 123.*

DEFINITIO IV.

Tacita societas licet finiatur morte, tamen renouari facile potest consensu tacito præterquam à pupillo vel minore, quia nec expressim renouare isti possent, nisi per ratihabitionem factam post annum vicesimum quintum.

AT finge, contractam inter fratres tacitam hanc bonorum societatem, tum altero defuncto superstitibus liberis iisdemque heredibus, alterum bona omnia communi nomine administrare, nec sibi quicquam seperatim quærere.[1] Si fratris præmortui heredes eadem faciant, quæ ipse facere solitus erat, eadem durabit societatis inducendæ ratio, non quod prior morte vnius ex sociis finita non sit, (illud namque in omni societate, siue expressa, siue tacita, perpetuũ est vt morte finiatur,[2]) sed quod iisdẽ modis, quibus cõtracta primum fuerat, videatur postea renouata & tacito consensu repetita.[3] Sed hoc ita, si hæredes tales sint, qui si vellent expressam societatem inire possent.[4] Finge, pupillos aut minores annis viginti quinque. Constat, non posse illos sine tutoris auctoritate obligari,[5] hos vero ne curatore quidem auctore sine decreto alienare.[6] Atqui per societatem vniuersalem fit bonorum omnium communicatio,[7] & consequenter alienatio.[8] Non potest igitur tacita societas contrahi cum pupillo aut minore,[9] nec reuocari, quæ contracta cum defuncto fuerat, & ipsius morte finita.[10] Si tamen pupillus aut minor maior factus rata habeat omnia, quæ à patruo communi nomine gesta sunt, tacita societas, quæ antea, vt diximus

Source : BIU Cujas

mus,nulla fuerat, velut nasci & conualescere videbitur, vt eosdem producat effectus, quos si ab initio contracta vel continuata fuisset,[11] propter ratihabitionem.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Concurrentibus scilicet iis omnibus, quæ requirunt nostri post Bart. *ad d.l.Titium* 47.§.*altero,ff.de admin.& peric.tut.*

2 *L.4.§.1.l.heres socij* 40.*l.actione* 65.§.*morte.cum duob.seqq.ff.hoc tit.* vbi ratio redditur,ne alioqui fiat quis inuitus socius ei,cui esse non vult. Idque adeo verum est, morte scilicet solui societatem, vt nec ab initio pacisci liceat,vt heres quoque succedat societati, *l.cum duobus* 52.*alias l.si fratres*,§.*idem respondit societatem,l.adeo* 59.*in princ.ff.eod.*

3 Vt euenit facile in cæteris quoque contractibus, qui consensu perficiuntur, *l.item quæritur* 13.§.*qui impleto, ff.locat. l.in rebus* 4. §.*vlt.* iunct. *l.1.& l.precario* 9.*ff. de precar.*

4 Semper enim supponendi sunt termini habiles, *l. adigere* 6. §. *quamus,ff. de iur. patron. l.1.§.vlt.ff.ad SC. Tertull.*

5 *L.pupillus* 5.*l.obligari* 9.*& pass. ff.de auct.tut.*

6 Scilicet res immobiles, quarum scilicet prohibita est alienatio: prædiorum quidem rusticorum & suburbanorum,ex oratione Seueri,*l.1. & tot.tit.de reb.eor.qui sub tutel l.prædia* 8.*cum seq. C.de prad.minor.* vrbanorum vero adeoque etiam rerum mobilium exceptis vilioribus ex lege Constantini *in l.lex quæ tutores* 22.*C. de admin. tutor.* Imo nec res mobiles poterat olim minor alienare sine curatore, si curatorem haberet,quamuis potuisset is,qui curatorem non habuisset, *l.si curatorem habens.* 8. *C.de in integr.restit.minor.*

7 *L.1.§.vlt.& l.2.d.l.cum duob.*52.*alias l.si fratres*,§.*socius*,*D.hoc tit.* [Non tamen per societatem tacitam per quam scilicet quæstualia tantum & fructus bonorum,non etiam bona ipsa communicantur.Alexand. *cons.*48.*lib.*2. & alij quos refert & sequitur Crauet. *cons.*26.*num.*1.]

8 Alienat enim,qui rem suam alteri communicat, *leg. vt sit* 3. *cum seqq. ff.eod.l.2. ff.commun.diuid.*

9 *L.vlt.in conductionibus* 33.*& seqq.D.hoc tit.* Imo nec minori aut pupillo permittitur prouocare ad communionem ob hanc eandem rationem quia diuisio rei communis non potest fieri citra alienationem, *l.1.§.1.l.magis puto* 5.§.*vlt.cum ll.seq. l. qui neque* 8.*in fin.ff.de reb.eor.qui sub tut.l.pen.C. de prad.min.* [Vide Alex. *cons.*49.*vol.*1. *& cons.*48.*vol.*2. vbi videntur pugnantia respondisse.]

10 Alex.*cons.*24.*n.*5.*vol.*1.*& cons.*30.*n.*8. *& 9.vol.*4.Guid.Pap.*consil.* 104.*&* 226.Crauet.*consil.*26. *num.*1.3. *&* 4.*consil.*123. *& cons.*159.286. Anchar. *consil.*300. Decius.*cons.*21.66.488.*&* 548.

11 Alex.*cons.*37.*lib.*4. post Bald.ibidem citatum.

12 Quæ mandato æquiparari passim solet, *l.vlt.C.ad SC.Maced. leg. vero* 12.§.*vlt.ff.de solut.* [Obserua tamen posse pupillum approbare societatem secum factam, multo magis renouatam si sit in ipsius vtilitatem,Crauet. *dict.cons.*286.*num.*2. vbi dicit.*contractum hoc casu claudicare post* Socin.*cons.*87.*col.*6.vers.*nec videtur lib.*1.Alex.*d.cons.*19.*vol.*1.]

DEFINITIO V.

De re empta ex pecunia communi vel ex pecunia redacta ex re communi an sit communis?

CVm vero ita sit,vt tacita videatur contracta societas inter fratres propter communicata bona & lucra omnia, nec vnquam exactas inuicem rationes,[1] quæri potest,si ex pecunia,quæ inter fratres communis fuerat, altero præmortuo superstes aliquid acquirat proprio nomine,an id sit commune inter acquirentem & præmortui heredes?Non quærimus an communicandum,sed an commune sit?[2] Communicandum enim non esse certum est,quandoquidem,vt diximus,[3] nulla hic est tacita societas:[4] nec si eos præmortui heredes proponeres,qui societatis ineundæ capaces essent.[5] Nempe quoniam actus ille priuatæ acquisitionis alienus est ab ineundæ societatis ratione, quæ lucrorum & quæstuum omnium exigit communicationem.[6] Et hoc ipso,quod quis sibi acquirit proprio nomine, vel declarat, nolle se tacitam vllam societatem contrahere,vel si qua iam contracta fuerat, exinde illam dissoluit:[7] nisi ponas,& ante & post acquisitionem illam ab vno separatim factam,cætera & bona & lucra omnia inter eos inuicem communicata,[8] vtroque nimirum negotiante, non si vel alteruter tantum, vel neuter.[9] Quæstio igitur in eo tantum esse potest, an fundus extra societatis causam ab vno quæsitus, ex pecunia communi sit communis. In quo statim occurrit quod respondeamus, sicuti res per te empta ex pecunia mea non est mea,sed tua,[10] ita rem emptam ex pecunia communi non esse communem;sed propriam illius qui comparauit,[11] salua ei, cuius pecunia pro parte fuit, actione in personam ad eam pretij partem repetendam.[12] Sed fallit ea res in quibusdam personis, quarum fauore singulariter receptum est, vt ad quærendum iis dominium sufficiat, rem ex pecunia ipsorum emptam esse. In eo numero sunt milites,[13] pupilli & minores,(si tutor vel curator, nō etiam alius comparauerit,[14]) itemque ij, quibus testator ex pecunia hereditaria fundos comparari iussit.[15] Multum tamen intererit, an empta res sit ex pecunia cum pupillo communi, quo casu dicimus,rei quoque ex ea pecunia emptæ communionem induci,[16] an verò res empta sit ex pecunia,quæ ipsa fuerit redacta ex venditione rei communis. Nam cum ea pecunia redacta ex re communi non sit communis,[17] quia pretium non ex re sed ex negotiatione percipitur,[18] consequens est, vt multo minus communis sit res ex iis nummis comparata,[19] nisi forte propter personam pupilli duplex priuilegium velis inducere; vnum ratione pecuniæ redactæ ex venditione rei communis:[20] alterum ratione fundi ex pecunia empti:[21] sed id nequaquam admittendum est,maxime si nostris credamus, qui negant, plura singularia circa eandem personam posse concurrere.[22] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Tria enim illa sunt, ex quibus tacitam societatem inducunt nostri post Bart. *ad l.Titium* 47.§.*altero,D.de administr.& peric tutor.* [licet non desint qui putent,& verius tacitam societatem vniuersorum bonorum contrahi nullam posse,vt Castrens.*cons.*349.*incip.ex die,col.fin.lib.* 1. cuius tamen sententiam communiter reprobatam esse testatur Crauet. *cons.*26.*n.*5. Rom.*cons.*168.*dub.*2.*&* 291]

2 Sunt enim ista differentia, cum nec sit communicandum, quod iam est commune,nec adhuc commune,quod est communicādum.Quia sicuti quod iam meum est,non magis fieri meum potest,*l.non vt ex pluribus* 159.*de regul.iur.*§.*sic itaque,Inst.de action.* Ita nec magis commune,quod iam est commune.

3 *Defin.præced.*

4 Quæ porro sola illa est, per quam posset induci necessitas communicandi, *d.l.1.§.vlt. & d.l.cum duobus* 52.*alias l. si fratres*, §. *socium*, *D. hoc tit.*

5 Id est,qui liberam bonorum suorum administrandorum & alienandorum potestatem haberent. Hi enim sunt termini habiles, quos ad tacitam societatem contrahendam supponendos esse diximus *Defin.præced. num.*4.

6 Tacita enim societas non aliam interpretationem habere potest, quàm quam haberet expressa facta simpliciter. Atqui ea, quæ expressim quidem, sed simpliciter coita est, videtur coita esse quæstuum vniuersorum, *l.coiri* 7.*cum duab.seqq D.hoc tit* [Sed intellige vt per istas acquisitiones separatim factas dissoluatur societas si factæ sint sciente socio & patiente,vt dixi *Defin* 3.*num.vlt.*§. Item adde limitationem, si is qui separatim sibi acquisiuit ex bonis communibus fuerit tutor socij sui. Tunc enim cogitur ei communicare omnia acquisita. Crauet. *cons.* 286. *num.*1. *&* 2. vbi dicit non habere hoc casu locum, quod scriptum est in *l.si partruus* 4.*C.commun.vtr.iudic.vbi sic* Bart.Bald. & alij.]

7 Licet contra sentire videatur Bart.*in d.* §. *altero, num.*6. vbi vide amplam additionem in verb. *contracta societas.* Itémque Anchar. & Roman. in consiliis ibi citatis.

8 Anchar. *cons.*137.*&* 289.

9 Ex doctrina Bartol. communiter approbata, *in dicto paragrapho* §.*altero.*

10 *L.si ex ea* 6.*C.de rei vindic.l.ex pecunia* 12. *C.de iur.dot.l.multum* 6.*l.qui aliena* 8. *C.si quis alter.vel sibi.*

11 *L.si patruus* 4.*C.commun.vtriusque iudic.*

12 *L.2. C.hoc tit.* Rom. *cons.*3.

13 *L.si vt proponis* 8.*C.de rei vindic.*

14 *L.2.D.quand.ex fact.tutor.vel curat. l.*3. *C. arbitr.tutel.* Vide tamen, quæ in hanc rem scripsi contra interpretes *lib.*5.*Coniect.c.*9. Iunge *l.* 7. *qui pot.in pign.*

15 *d.l.*3. *C.arbitr.tutel.*

16 Ex priuilegio pupillari de quo *in d.l.*2. *D.quand.ex fact.tutor.*

17 Sed eius propria,qui eam redegit suo nomine, sicut nec pecunia est furtiua,quæ redigitur ex pretio rei furtiuæ, *l.qui vas* 48.§.*vlt. D.de furt.* & è contrario non fit res pignorata, quæ emitur ex pignorata pecunia, *l.idémque* 7.§.*vlt.D.qui potior.in pign.hab.*

18 *L.venditor* 21.*vers.quoniam,D.de hered.vel action.vendit.*

19 *d.l.*47. §.*altero, de admin.tut.* vbi tractatur de patruo tutore, qui merces omnes negotiationis communis vendiderat, & sibi redemerat, suoque nomine negotium exercuerat & tamen negat eo loco Scæuola, compendiū negotij præstare eūdebere, sed tantum vsuras pecuniæ. Cui non valde dissimile est,quod scribitur de socio,qui pecuniam communem suo nomine fœnerauit,*in leg.si vnus* 67.§.1.*D.hoc tit.*

20 Vt videatur illa esse communis,contra id quod dixi, *n.*17.

21 Vt videatur etiam communis, tanquam emptus ex pecunia communi,quod etiam falsum est, nisi cum tractatur de re,quam tutor ipse suo nomine emerit ex pupilli pecunia, vt diximus *numero decimo-quarto.* Alioqui priuilegium pupilli totum in eo est, vt rem illam ex nummis suis emptam tacitè habeat obligatam, *l.idémque* 7. *in princ.D.qui potior. in pign.hab.*

Source : BIU Cujas

22 *Ex vulg. l. 1. C. de dot. promiss.* etsi alibi scripsimus, brocardicum hoc nobis non probari.

DEFINITIO VI.

Pecunia præsumitur fuisse ementis & soluentis præterquam certis casibus.

QVid autem si dubitetur, an pecunia, ex qua comparatum est, communis sit necne? Credemus, in dubio eius fuisse, qui emit, [1] præterquam si is filiusfamilias fuit, [2] aut mulier nupta, [3] aut rector Ecclesiæ, aliusue administrator. [4] Cui simile illud quoque est, quod dicimus, videri quem in dubio emere, sicut & soluere proptio nomine potius, quam alieno, [5] ne extrinsecus persona intelligatur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si defunctus 10. C. arbitr. tutel.*

2 *L. cum oportet 6. vbi glos. C. de bon. quæ liber.*

3 Hæc enim præsumitur emisse ex pecunia viri ad vitandam suspicionem turpis quæstus, quod & in vidua obtinet, *l. Quintus Mucius 52. D. de donat. int. vir & vxor.* Nempe si non demonstretur, aliunde profectam esse pecuniam, vt ibi loquitur Pomponius. Semper enim præsumptio veritati cedit, *l. si chirographum 24. cum l. sequent. & pass. D. de probat.*

4 *Auth. licentia, C. de Episc. & Cler.* Bart. *in d. l. Titiam 47. §. alter. D. de admin. & peric. tut.*

5 Idem Bart. ibidem *ex l. & magis 4. D. de solut.* Excepto casu *l. qui negotiationem. 58. D. de admin. tut.* propter præcedens mandatum testatoris. Adde Roman. *cons. 3.*

6 Quod nunquam faciendum est, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus, in fin. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO VII.

In societate vniuersali non communicantur dotes, sed tantum fructus dotium.

IN societate quantumuis vniuersali non communicantur dotes, sed tantum fructus dotium, [1] quia nec facere societas potest, vt mariti socius maritus existimetur, [2] sed tantum vt onera matrimonij communicentur, [3] quod ad mulieris & liberorum exhibitionem pertinet. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Roman. *cons. 306.*

2 Maritus autem non nisi quia maritus est fit dominus dotis bonitarius, *l. quamuis 75. ff. de iur. dot. l. docet 6. C. de rei vindic. §. 1. Inst. quibus alien. licet vel non, l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

3 Quandiu & matrimonium & societas durat, *l. actione 65. §. vlt. cum l. seq. D. hoc tit. l. si filia 20. §. hoc amplius, l. si maritus 46. l. fundus 51. ff. famil. ercisc. l. 2. C. eod.*

4 In his enim præcipuè consistunt onera matrimonij, *d. §. hoc amplius, & d. l. si maritus, l. si is qui 56. §. post mortem, ff. de iur. dot.*

DEFINITIO VIII.

DVo socij quorum alter in societatis Calendario debitorem se scripserat, in dissoluenda postmodum societate sic conuenerant, vt pro iure omni quod habebat ille in bonis societatis certam pecuniæ quantitatem à socio perciperet. Hoc etiam addito, vt ea quantitas ex nominibus creditorum melioribus præstaretur. Cùm pecuniã creditor peteret, obiiciebat aduersarius compensationem eius quantitatis, cuius creditor ex Calendario fuerat ante dissolutam societatem. Placuit nullam huiusmodi compensationis habendam esse rationem, cum promissa quantitas, qua totum societatis commodum, & periculum æstimatum videbatur, nullam diminutionem pati posset citra iniuriam actoris, qui non minore pecunia partem suam societatis fuerat venditurus. Alioqui dicendum esset si maior fuisset quantitas ex Calendario debita, quàm quæ per societatis dissolutionẽ promissa erat, nó solum nihil ex conuentione consecuturum creditorem, sed etiam quod plus quam in Calendario fuisset, debiturum, quod vtique nemo non fateatur iniquum fore. Præsertim cùm in cessione qualibet quantumuis generali, regulare sit vt intelligatur excepta persona cedentis, nec quisquam credendus sit actionem aliquã contra seipsum cedere voluisse. Maximè verò in specie proposita, in qua expressim cõuenerat, vt promissa quantitas ex melioribus nominibus, actiuisque, vt scriptum erat, debitis solueretur. Non enim ex actiuis, sed ex passiuis solutio fieret, si quod ipse antea societati debuerat in solutum accipere cogi posset. *Ita Senatus* pro Ioanne Paquier, contra Brunod. Maij 1611.]

TIT. XXVIII.

DE CONTRAHEND. emption.

DEFINITIO I.

Mater curatrix eademque fructuaria si vendat cum filio an & quatenus de euictione obligetur?

SI mater, quæ & minoris filij curatrix erat [1] & vsufructuaria, [2] rem filij cum ipso distraxerit, credenda est, si non aliud actum appareat, curatorio potius quam proprio nomine vendidisse, [3] & consequenter tanquam curatrix de euictione se obligasse. [4] maximè vero si curatricem se dixerit. Id enim constat sufficere, vt hoc ipso nomine contraxisse videatur. [5] Neque tamen eo minus doli mali exceptione repelletur, si vsumfructum, quem in venditione non exceperit vindicare quandoque velit. Satis enim est ad tacitam vsusfructus remissionem inducendam, quod sciente & consentiente fructuario fundus venditus sit, tametsi ex ea causa nulla pretij pars ad fructuarium peruenerit. [6] Negari autem non potest, quin venditioni consenserit mater, quæ ipsa vendidit, alieno licet nomine. [7] Quod si proponas, non curatricem fuisse matrem, sed fructuariam duntaxat, magis est, vt sui vsusfructus solum ius remisisse potius, quam vt pro filio se obligasse intelligatur. [8] His consequens est, vt priore casu, si res euicta sit, non in matrem danda sit actio, [9] sed tantum in filium minorem, quatenus ex pretio locupletior factus erit: [10] posteriore vero ita demum teneri mulierem æquum sit, si propter vsusfructus remissionem aliquid acceperit: [11] hactenus nimirum vt ad acceptæ pecuniæ restitutionem, non etiam ad id, quod emptoris intererit, teneatur [12] vtpote quæ vsumfructum certo pretio amisisse potius, quàm cessisse videri debeat, [13] quem nec cedere extraneo potuit, quin eo ipso amitteret, locunque daret consolidationi. [14] *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie & Bartholomæe de Vallon, 8. Id. Aug. 1588. Iunge Defin. 1. Tit. ad SC. Velleian.

1 Postquam placuit, matrem filio dari posse tutricem & curatricem ex noua Iustiniani constitutione 118. *de hered. ab intest. venient cap. 5. §. ex his.*

2 Nihil enim vetat vtrumque ius in eandem matris personam aut auiæ concurrere, quamuis non idem sit in cæteris, *Nouell. 94. vt sine prohib. matr. debitr. & creditr. tutel. ger. minor.*

3 *Arg. l. quoties 81. §. si Procurator D. de verb. oblig.*

4 Obligatio enim de euictione sicut fit in consequentiam venditionis, ita eandem recipit interpretationem, quam venditio, cum clausulæ accessoriæ interpretandæ sint ex eo, quod actum est in negotio principali, *vulg. iurib.*

5 *L. post mortem 5. §. 1. ff. quand. ex fact. tut. l. vlt.* vbi Bart. *ff. de instit. act.* Idem Bart. *in l. Titiam 47. §. altero, n. 2. §. in fin.* vbi vide *addit. in verb. dicam, ff. de admin. tut.*

5 *L. apud Celsum 4. §. quæsitum est, ff. de doli mali except.*

7 Adeo vt ex ea causa de euictione teneatur, *l. seruum Titij 49. ff. mandati.* vbi ob hanc causam ei quoque, qui rem suam ignorans vendidit, tanquam Procurator vindicatio denegatur.

8 Nunquam enim faciles esse debemus ad obligationem inducendam, cùm alia interpretatio capi potest, *leg. Arrianus 47. ff. de oblig. & action.*

9 Scilicet proprio nomine, nisi se proprio nomine de euictione obligauerit, *vt in l. Procurator qui pro euictione 67. ff. de Procur.* alioquí potest conueniri tanquam ea, quæ aliquando curatrix fuerit, vt de Procuratore scriptum est *in d. l. seruum Titij.*

10 Intelli

Source : BIU Cujas

10 Intellige, si petita sit per minorem in integrum restitutio, *vt in l. patri 27. §. 1. vers. item ex diuerso, ff. de minor.* nimirum cum ipso iure contractus tenuit, interueniente vel iuramento minoris vel decreto Iudicis. Nam si contractus non tenuit, nulla opus est restitutione, *l. 2. C. de præd. min.* sed ea tantum cautione, ne locupletur minor ex aliena iactura, *l. vtero 14. eod. l. si fundus 13. §. 1. ff. de reb. eor. qui sub tut.* Sicut è contrario, cum contractus tenet, neque rescinditur per restitutionem, minor, qui alienam rem vendidit, tenetur in solidum de euictione, vt alius venditor quilibet.

11 Alioqui videtur donasse, *l. donari 29. de donat.* iunct. *l. 3. ad fin. ff. quæ in fraud. cred.* donator autem non tenetur de euictione, quam non promisit, si non sit in dolo, *l. 1. C. de iur. dot.*

12 Conditione scilicet sine causa, quia incipit penes eam esse sine causa id quod ei datum fuerat ex causa venditionis, *l. 1. §. pen. & vlt. l. 2. D. de cond. sin. caus.* Condictio autem nunquam competit ad ciuiles accessiones, sed tantum ad naturales, *l. indebiti, 15. D. de cond. indeb. l. videamus, 38. §. item si indebitum, ff. de vsur.*

13 Aliud enim est cedere, aliud amittere. Qui cedit, transfert, qui amittit, nihil transfert, sed tanti habet re carere, si quid eo nomine accipiat.

14 §. *finitur, Instit. de vsufruct. l. si vsusfructus, 67 ff. de iur dot.* Potest tamen vsusfructus etiam extraneo vendi, *l. arboribus, 12. §. vsufructuarius, l. non vtitur, 38 & seq. D. de vsufruct.* de quo alibi scripsi.

DEFINITIO II.

De contractu innominato simili venditioni.

COnuenerat inter te & fabrum lignarium, vt ligneam supellectilem tibi faceret, tuque vicissim ei dares, quantum pecuniæ satis esset, si tibi opus probaretur. Cum fecisset, & à te probatum opus esset, nolueras accipere, hoc solum causatus quod aliunde tibi parasses. Agebat ille vt pretium solueres, quantum arbitrio boni viri constitueretur, tu contra dicebas, non esse contractam venditionem, cum de pretio nullo conuenisset,[1] quod aut certum esset,[2] aut per relationem ad arbitrium certæ personæ certum fieri posset: [3] offerebas itaque quanti eius interesset. [4] Recusante eo accipere, & præcise ad pretium agente, acta causa est in publico Senatus auditorio. Placebat non videri factam venditionem, quia neque de pretio conuenerat, neque vlla dum pecunia numerata fuerat, vt opus fieret: [5] sed potius contractum dici debere innominatum *facio vt des.* [6] In quo contractus genere, si postea quã feci cessas dare, nulla nisi de dolo actio nasci potest. 7 De dolo autem actio ad id duntaxat competit, quod interest actoris. [8] Pronunciatum tamen est condemnandum te, vt pretium solueres, quale quantumque bonus vir arbitretur, [9] non quasi contracta venditione, sed quasi taxato breui manu eo, quod poterat, interesse petitoris: [10] In quo dubitari non poterat, quin ipsa saltem iusta operis æstimatio contineretur.[11] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Cal. Ianuar. 1590.

1 Nam sine pretio nulla venditio esse potest, *l. 1. D. hoc tit.*

2 Pretium enim debet esse certum, adeoque consistere in pecunia numerata, *§. sed & certum, cum §. seq. Inst. eod. l. pen. C. de rer. permut. l. 1. D. eod. d. l. 1. l. si quis fundum, 37. hoc tit.*

3 Hoc enim sufficit pretium esse certum per relationem, *l. hac venditio, 7. in princ. & §. 1. eod. l. vlt. C. eod.*

4 Nam ex contractibus innominatis agi solet in id, quod interest, cum similes sunt emptioni, *l. 1. C. de rer. permut.*

5 Ex legibus citatis, *num. 1. & 2.*

6 Est enim contractus innominatus quisquis nomen non habet, bet, dummodo habeat σωάλλαγμα *l. naturalis, 5. & pass. D. de præsc. verb. l. iuris gentium, 7. §. 1. D. de pact.* quia plura sunt negotia quam vocabula, *l. 4. cum præced. de præscr. verb.*

7 *l. naturalis, 5. §. quod si faciam, eod.*

8 *l. arbitrio, 18. & pass. D. de dolo.*

9 *Arg. d. l. hac venditio, 7. hoc tit.*

10 Quia quatenus cuiusque interfit, in facto non in iure consistit *l. quatenus 24. de reg. iur.* Ideoque sicut prudentes faciunt contrahentes, cum taxant id quod interest, ex consilio Iurisconsulti *in l. vlt. D. de præt. stipul.* ita & iudex ne longioris litis materia detur, & vt suppleat, quod à contrahentibus omitti non debuit, *arg. l. quæsitum, 13. vers. verum tamen, D. de testibus.*

11 Vix enim est, vt id quod interest non contineat iustum pretium, *l. in interdicto, 6. D. de vi & vi armat. l. 1. D. de act. empt.*

DEFINITIO III.

Quantum intersit, an venditio incipiat à corpore, an à modo vel mensura?

IN venditione certi corporis, cum modi aut mensuræ adiectione, si quæratur quid in venditionem veniat, aut quando perfecta venditio videatur, placet Senatui ea distinctio, [1] quæ & summa nititur iuris ratione, an venditio à corpore cœperit, an à modo vel mensura? Nam posteriore casu non prius perfecta venditio videtur, quam modus probatus sit, aut mensura. [2] Ideoque & periculum rei venditæ interim ad venditorem pertinebit, si non facta sit mora per emptorem. [3] Nec plus minùsve venditum intelligetur, quam quod in modo erit, vel in mensura, licet confines plus minusve largiantur.[4] Priore vero casu non ex modo [5] vel mensura æstimatur venditio, sed ex corpore certis confinibus demonstrato. [6] Illud autem difficilius est, an à mensura cœpisse venditio dicenda sit, non solum si ager venditus sit, vt loquuntur ad mensuram, sed etiam si prius facta sit mentio corporis, deinde mensuræ ante fundi confines iudicatos. Sed tamen magis est, vt hoc casu incipiat venditio à corpore,[7] & consequenter, vt statim perfecta intelligatur, & quicquid intra confines est pro vendito habeatur.[8] Alioqui vix sane esset, vt inciperet vnquam venditio à corpore, cum vt plurimum non nisi postremo loco, id est, post expressam mensuram, confines subiiciantur. [9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Claudij de la Cley Aduocati, & Sebastiani de la Cley, 8. Id. Mart. 1591. & rursum in causa Ioannis Gorrandi, contra Petrum Ramum, 13. Cal. Decemb. 1592.

1 Quam vulgo probatam esse testatur Capic. *decis. Neapolit. 14.*

2 *L. quod sæpe 35. §. in his quæ pondere, & seq. D. de contr. empt. l. 1. §. 1. D. de peric. & commod. rei vendit. l. 2. C. eod.*

3 *d. l. 2. C. de peric. & commod. rei vend.* mora enim facit periculum eius, alioquin non esset, *l. 4. 5. & l. quod si neque 14. & pass. D. eod. l. si ex legati 23. D. de verb. oblig.*

4 Videtur enim hæc venditio facta sub conditione, quæ per modi & mensuræ probationem impletur, *d. l. 1. §. 1. D. de peric. & commod. rei vend. d. l. 35. §. in hoc tit.*

5 Quem sic prudentes nostri exprimere solent, vt dicant auersione factam esse venditionem, *l. qui officij 62. §. vlt. hoc tit. d. l. 4. §. 1. & 2. D. de peric. & commod. rei vend.* id est, confuse, & vno pretio, *d. l. 35. §. in his, hoc tit.* Quod Galli dicunt *vendre en gros & en bloc.*

6 *L. claubus 74. D. hoc titul. leg. si vina 15. D. de peric. & commod. rei vendit.*

7 Quia verum est venditum esse corpus ipsum fundi, non autem tot iugera. Omnes enim contractus æstimandi sunt ex modo ineundi, *l. si procuratorem 8. in princ. D. mandat. l. si tantum 12. D. de SC. Maced.*

8 Siue maior siue minor sit modus, quam expressum sit in contractu Modum tamen de quo venditor pronunciauit, & expressim adfirmauit, præstare debet, si emptori ignoranti adfirmauerit dolo malo, *l. si duorum 42. D. de act. empt.* Nec ideo tamen potest causari similiter se non vendidisse, quicquid est intra confines, si maior sit modus, quam qui fuerit expressus, quia imputare sibi omni casu debet, cur & modum & confines simul expresserit: vtraque enim illa expressio fit pro emptore, neutra pro venditore, si vtraque simul fiat, *d. l. si duorum*, iunct. *l. quæro 39. eod.* & ita mihi omnino videtur *ex d. l. si duorum, vers. nec enim.*

9 Expressio enim confinium facta post fundi modum expressum, intelligitur facta ad locum fundi demonstrandum, & ne quid ex vicinorum fundis venditum videatur potius, quam ad restrigendum modum qui separatim quoque expressus reperitur. Alioqui expressio modi superuacua interueniretur, quod non est dicendum. Verba enim omnia in quacumque dispositione, sed præsertim in contractibus, debent operari, *l. si quando 106. de leg. 1. l. generali, 32. §. 1. de vsufr. leg. l. 4. D. de vsur. cum similibus.*

DEFINITIO IV.

Intelligitur venditio cœpisse à mensura, quoties restricta est ad mensuram verbis præcisis & limitatiuis.

EXceptio tamen adhibenda est, nisi post demonstratum corpus proponas venditum fuisse, *quantum est, in tali mensura.* His enim verbis, cum restrictiua sint, vt nostri loquuntur, & limitatiua, verius est cœptam videri venditionem à mensura, [1] licet verborum ordo corpus ipsum prius demonstrauerit. [2] Quid ergo si longe plus minusve sit in mensura, quam verbis contractus expressum fuerit? Id quidem, quod intra confines quantum aut quantumcunque erit, pro vendito habebitur, sed ita tamen, vt pro modo eius, quod deest vel excedit, pretium arbitrio boni viri vel suppleatur, vel minuatur, [3] cum venditio cœpit à corpore. Nam si à mensura, nec plus minus venditum intelligi vnquam potest [4] nimirum si magnus sit excessus vel defectus. Nam qui modicus est, eius ratio haberi nulla debet. [5] Mensura præsertim

Source : BIU Cujas

tim dicta cum adiectione illa, quam vix vnquam notarij prætermittunt, *ou enuiron*,[6] quæ pro ratione & comparatione quantitatis, de qua agitur, plus minusue solet operari.[7] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 Limitata enim causa limitatum parit effectum, *vulg. l. in agris 16 D. de acquir. rer. domin.*

2 Ordo enim scripturæ non potest mutare ordinem iuris & voluntatis, *l. cum pater 73. § fidei tuæ 12. de leg. 2. l. nec enim 6. de solut.*

3 Non enim hoc casu pro emptore locum habere potest ea ratio, quam attulimus ad *Defin. præced. num. 8. & 9.* propter vim & potestatem restrictionis.

4 Secundum ea quæ diximus *Defin. præced.* Est tamen notanda meo iudicio hæc differentia inter expressionem modi & confinium. Quod expressio modi aut mensuræ semper intelligitur fieri limitatiue, sed ita tamen, vt per subiectam expressionem confinium ampliari possit fauore emptoris, non autem restringi. Expressio autem confinium fit demonstratiue, quantum ad emptorem, limitatiuè vero quantum ad venditorem, ne possit prætextu minoris modi vel mensuræ dicere quicquam exceptum ex omni eo, quòd intra confines reperiatur, quia potest imputari venditori, non autem emptori, *d. l. si duorum 42. vers. nec enim, de action. empt.*

5 *L. scio 4. de in integr. rest. l. res bona fide 54. D. hoc tit. d. l. si duorum 42. vers. vtique si exiguus modus sylua desit, D. de act. empt.*

6 Quod iidem notarij solent Latine sic exprimere, *aut circiter, vel circa.*

7 Arbitrio nimirum boni viri, ex personarum & facti circumstantiis æstimaturi, quid probabiliter actum videri possit eiusmodi adiectione.

DEFINITIO V.

Standum est scripturæ, nisi in his quæ post scripturam & extra contractum facta proponuntur.

NOn est audiendus qui dicit viginti iugera sibi vendita, si tabulis venditionis pauciora contineantur.[1] Cur non enim curauit ille vt viginti scriberentur?[2] Nisi forte decipiendi animum ille habuit: quo admisso æquum sane est ipsi esse fraudi malum quod iniit alterius fraudandi consilium.[3] Hoc ita, si non secunda nouáque venditio post scriptas tabulas contracta proponatur. Posteriores enim conuentiones, licet non scriptas, prioribus etiam scriptis derogare certum est in iis contractibus,[4] in quibus scriptura non requiritur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum enim nulla in verbis ambiguitas est, non debet admitti quæstio voluntatis, *l. ille aut ille 25. § 1. de leg. 3.* Ad quid enim verba, nisi vt animi sensum exprimant, *l. non aliter 67. l. Labeo 7. § 1 ff. de supell. leg.*

2 Semper enim est imputandum ei, qui potuit apertius dicere aut scribere, *l. veteribus 39. de pact.* Nec facile in contractibus euenit quod in testamentis, vt plus dictum minus scriptum intelligatur, *l. cum auus 102. ff. de cond. & demonst.* sed potius vt propositum in mente retentum nihil operetur, *l. si maiores 25. C. de transact. l. si repetendi 7. C. de cond. indeb. l. quod quis 50. ff. eod.*

3 Qua enim fronte posset turpitudinem propriam allegare? *l. alias 18. in fin ff. de iureiur. l. si plures 38. in fin. ff. de adminis. tutor. l. itaque 12. § 1. ff. de furt.*

4 *L. pacta nouissima 12. C. de pact. l. pacta conuenta, 72. ff. hoc tit.*

5 Cuiusmodi sunt omnes contractus, iis exceptis, quos in scriptis fieri placuit, de quibus *in l. contractus, 17. C. de fid. instrum.* Scriptura enim adhiberi solet, non ad substantiam actus, sed ad rei gestæ probationem perpetuamque memoriam, *leg. 4. ff. de fid. instrum. leg. cum te, 5. Cod. de transact.*

DEFINITIO VI.

Qui sub venditoris nomine accedit alienæ venditioni, censetur iure fideiussoris, vtique potest exceptionibus conuenditori suo competentibus, dummodo rei cohæreant, non personæ.

CVm fundum, quẽ sciebam ad matrem tuam pertinere, vellem emere vili pretio, vererer tamen ne tu quandoque defuncta ea venditionem improbare velles, dixi non aliter me cum matre contracturum, quam si te simul venditorem adhiberet, promissa etiam tibi in eam rem pecunia aliqua, vt nomen tuum venditionis instrumento adiici patereris. Magis est, vt non tam venditor quam venditionis fideiussor esse videaris:[1] quippe qui contractui accesseris pro re & negotio ad alium pertinente.[2] Cui consequens est, vt si qua matri tuæ exceptio doli, metûsve, aut petendæ in integrum restitutionis ratio competere potuit, eadem tibi prodesse debeat, siue ex empto ad rem tradendam, siue de euictione conueniaris, dummodo talis sit exceptio, quæ rei & causæ non tantum personæ priuilegio nitatur.[3] Cuiusmodi illa est quæ datur ex causa doli,[4] vel simulationis,[5] vel enormissimæ læsionis.[6] Rem enim ipsam contractumque afficit & inficit, adeo vt ad eum statũ rem reduci oporteat, in qua esset, si contractus nullus præcessisset.[7] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise, contra Franciscum le Maistre, Prid. Cal. Septembr. 1593.

1 Inspecto scilicet eo, quod reuera actum fuit potius, quam quod simulate conceptum, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

2 *L. vir vxori 19. § mulier, & Titius, D. ad SC. Velleian.*

3 Omnes enim exceptiones, quæ rei & causæ magis quam personæ cohærent, transeunt in fideiussorem *l. exceptiones 7. vers. rei autem cohærentes, D. de except. l. & heredi 21. § vlt. cum seq. D. de pact.*

4 *d. § rei autem 2. § 1. & 2. D. de dol. mal. except. leg. si testamento 49. D. de fideiuss.*

5 *L. si non singuli 5. & seq. C. si cert. pet.*

6 *L. si quis cum aliter 36.* vbi DD. *de verb. oblig.*

7 Siquidem enormissima læsio reddit contractum ipso iure nullum vt nostri tractant *ad d. l. si quis cum aliter.* vbi æquiparant hoc casu dolum qui sit in re ipsa dolo ex proposito. Nunquam autem dolus suus prodesse cuiquam debet, *l. 1. § 1. D. de doli except.* Simulata vero pro infectis semper habenda sunt, *d. l. si ex pretio.*

DEFINITIO VII.

Res redempta ex voluntate illius, qui habebat ius redimendi, quando irreuocabiliter acquiratur redimenti.

QVi rem sub pacto de retrouendendo venditam ab emptore redemit, præsente & consentiente eo, ad quem redimendi ius pertinebat, non tantum in emptoris iura successisse intelligitur,[1] quæ scilicet etiam ignoráte adeoque inuito primo venditore nanciscí potuit,[2] sed etiam dominium quod non nisi reuocabile fuerat penes emptorem sibi acquisiisse irreuocabiliter, perinde acsi primus venditor redemisset tum, cum huic vendidisset.[3] Hic enim contigit, quod & sæpe alias, vt celeritate coniungendarum inter se actionum vna occultetur.[4] Sed hoc ita si nullum redimendi ius alioqui competere poterat ei, qui ex venditoris voluntate redemit. Nam si redimendi pro parte ius habebat, & consequenter in solidum, quandoquidem ius illud redimendi indiuiduum est:[5] vtputa si plures fuerunt eiusdem venditoris coheredes, consensus interueniens coheredum licet non necessarius non impediet, quo minus in iudicium familiæ erciscundæ veniat res à coherede redempta,[6] oblato ei pretio quod de suo reddiderit,[7] quia nec aliam causam consensus coheredum hoc casu interueniisse creditur, quam dubitationis tollendæ gratia,[8] id est, vt minus dubitandum haberet emptor, quin vni ex coheredibus retrouendere cogeretur. *Ita Senatus* in causa D. de la Tornette, & Philibertæ Gay, 7. Cal. Febr. 1595.

1 Quia cum sit ipse emptor succedit in iura omnia sui venditoris, qui & ipse emptor erat, *l. inuitus 156. § plerumque, de regul. iur.*

2 Potest enim quilibet ius suum vendere, nisi vbi aliqua impedit prohibitio, vel legis vel hominis, *l. vlt. C. de reb. alien. non alien. l. 1. C. de nouat.*

3 Quo casu non posset dubitari, quin dominium esset irreuocabiliter acquisitum emptori, quod fuisset irreuocabiliter penes venditorem *l. traditio 20. D. de acquir. rer. dom.*

4 *L. 3. § sed si debitorem, D. de donat. int. vir. & vxor. l. singularia 25. D. de reb. cred.* quod Iurisconsulti dicunt breui manu, *leg. licet 43. § 1. D. de iur. dot.*

5 Non enim cogendus est pro parte retrouendere, qui pro parte non fuerat empturus, ne inuitus incidat in communionem, *l. si quis alĩ 46. D. de solut.* iunct. *l. si non sortem 26. § si certum, D. de condict. indeb.*

6 Tanquam redempta ex eo iure, quod fuit hereditarium & commune, vt in locum iuris redimendi succedat ipsa res redempta, *l. heredes 25. § si vnus ex coheredibus, D. famil. erciscæ,*

7 Officium enim arbitri est curare, vt indemnitas inuicem præstetur, *l. ex parte 39. in princ. l. inter coheredes 44. § vlt. & pass. eod.*

8 Quæ

8 Quæ autem dubitationis tollendæ gratia fiunt ius commune non lædunt, *l.qui mutuam 56.D.mandat.l.quæ dubitationis 81.de reg.iur. l.testamentum 17. C.de testam.*

DEFINITIO VIII.

Qui iura sua & actiones tantum præstare obligatus est, non tenetur de euictione, nisi de suo facto, Laudimia tamen quæ soluit repetere non potest.

REm,quam emere volebam,permisi tibi vt emeres,ita tamen vt mihi eandem certo conuentoque inter nos pretio traderes. Pretij adiecta mentio facit, vt perinde sit, ac si vendere promisisses.[1] An ergo mihi obligaberis de euictione ex natura venditionis?[2] Minime. Id enim duntaxat inter nos actum videtur, vt tu me in locum tuum substitueres, id est, iura tua & actiones mihi præstares.[3] Ex quo contractus genere constat nullam de euictione obligationem nasci,[4] nisi hactenus,vt de facto suo repromittere cedens debeat.[5] Adeo vt neque de pretio euicta re teneatur,cuius nomine ex cessa actione agi potest, sicut & ad id omne, quod interest aduersus primum venditorem.[6] Sed an laudimia quæ tu prior emptor directo domino soluere coactus es,[7] ego tibi restituere debebo? Videntur enim accessiones esse emptionis,[8] sed verius est me ad id non teneri, cum ob posteriorem hanc alienationem, quam te in me facere oportet noua laudimia sim debiturus:[9] tibique imputari possit, cur cautius non fueris negotiatus,[10] id est, cur tibi emens non etiam emeris amico per te eligendo.[11] Quod si fecisses, tumque me in amicum elegisses intra tempora constituta,[12] vna tantum venditio fuisset,[13] cuius ego solus laudimia debuissem,tu nulla.[14] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu,contra N.Gotofredum de Dompierre, Id. April.1595.

1 Quia venditio est, quoties conuenit de certo pretio pro re dando,*l.1.D.de rerum permutat.l.naturales 5. §.1.de præscript.verb.*

2 Ea siquidem est natura venditionis, vt venditor teneatur de euictione,quamuis nihil dictum sit, *l.si in venditione 60. & pass.D.de euict.*

3 Videor enim ego non solùm tuam,sed etiam tui venditoris fidem tecum secutus esse,túque mihi quodam modo nomen tuum duntaxat accommodasse.

4 *L.2. D.de her.vel act.vend.*

5 *d.l.2 &de tuo 9. D.mandat.*

6 *d.l.si in venditione 60. §.prec. D.de euict.*

7 Pro inuestitura,iuxta *l.vlt.C.de iur.emphyt.* Clar.in verbo *emphyteusis, quæst.15.*

8 Quia debentur in consequentiam alienationis, siue per venditionem,siue aliter facta sit, *d.l.vlt.* Iul.Clar. *d.q.15.17.18.23. & alibi.*

9 Tot enim laudimia debentur,quot sunt alienationes cum non debeantur,nisi propter alienationem, vt proximè diximus. Alienatio autem esse intelligitur,quoties dominium transfertur,*l.1.C.de fund.dot.*

10 *Vt in l.2.C.de furt. & seru.corrupt.*

11 Moribus enim nostris contra iuris rationem receptum est, vt possit quis emere,non tantùm sibi,sed etiam alij,adeoque incertæ personæ, quem vocant amicum eligendum,dummodo sequatur electio intra quadragesimum diem,vt dicemus *ad tit.si quis alteri vel sibi.*

12 Id est, intra quadragesimum diem,vt proximè dixi.

13 Quia & eligens, & electus, quoties ritè fit electio, vnius tantum personæ vice funguntur.

14 Nam ob hanc causam introducta est forma ista electionis, vt vna tantum laudimia debeatur,quæ alioqui ex pluralitate venditionum plura deberentur, vt dixi *num.9.*

DEFINITIO IX.

NOn semper præsumitur mandatum habere ad agendum is qui penes se habet instrumentum,ex quo agi potest,[1] Sed ita demum si ab eo qui agendi ius habuit traditum probetur.[2] Traditio enim illa est, quæ taciti mandati præsumptionem inducit,non sola possessio,[3] sicuti solemus dicere ex eo quod, chirogaphum etiam cancellatum reperiatur penes debitorem non induci tacitum pactum de non petendo,nisi redditum,id est,retrotraditum probetur.[4] Et quidem redditum ab eo,qui ius habuerit reddendi.[5] In dubio tamen ipsa quoque traditio præsumenda erit si non sit domestica persona, quam constet aliter quàm per manus creditoris habere instrumentum potuisse,[6] Nimirum,vt furti aut alterius delicti præsumptio euitetur.[7] *Ita Senatus 3. Idib. Quintiles 1612.*

1 Quod tamen pragmatici plerique vulgo imperitè putant.

2 *Ex l.1.C.de donat.l.vlt.C.de pact.conuent.tam sup.dot.* & vtrobique Bart.Bald.& alij Boër. *q.n.7. & q.154.*

3 Traditionem enim necesse est,factam esse ad aliquem finem & effectum,qui finis & effectus in dubio non alius esse potest, quàm vt ex eo agatur, *l.qui chirographum 59. de leg.3.*

4 *L.2.§.1. & l. seq. ff. de pact.*

5 Non enim ius vllum tribuere potest traditio facta ab eo,qui nullum ius habuit,*lege traditio 20.ff. de acq.rer. dom. vulg.l. nemo plus iuris 54. de regul. iur.*

6 Not. *in d.l.2.§.1.de pact.& in l.si chirographum 24.ff.de probat.*

7 Quæ semper euitanda est *leg.marito 51.ff. pro socio.* Iunge *Defin. 28.ff. de solut.*

TIT. XXIX.

DE HÆRED. VEL action. vend.

DEFINITIO I.

Ius competens ex contractu conditionali translatum intelligitur per omnium iurium alienationem,etiam quæ facta sit ante impletam conditionem.

VEnditione pignoris sub ea conditione contracta, si ad diem pecunia non solueretur,[1] debitor idemque venditor sibi ius redimēdi exceperat,[2] tum antequam dies venisset sua omnia rerum quas alienasset redimendarum iura Titio donauerat, aut si mauis vendiderat.[3] Si postea existat prioris venditionis conditio, ius quoque redimendi, quod priore venditione exceptum fuerat,posteriore contractu translatum intelligetur,[4] non secus,ac si iam eo tempore prioris venditionis conditio extitisset:[5] quia conditionum omnium natura illa est,vt quandocunque existentes ad initi contractus diem retrotrahantur,[6] præterquam si potestatiuæ sint,[7] ac præterea alteri medio tempore ius quæsitum proponatur. Id enim vnum est,quod impedit retroactionem.[8] At in proposito nullius interest, nisi fortè defuncto ante diem solutioni dictam venditore heres eius sua interesse dicat, vt tanto locupletiorem habeat hereditatem. Sed cum heredis eadem quæ defuncti persona esse intelligatur,[9] non magis audiendus erit hic heres,quam audiretur venditor ipse si viueret,[10] eáque ratione contenderet posteriore contractu ius illud redimendi translatum non esse, quod sua maximè interesset ad hoc,vt ampliore patrimonio frueretur.[11] *Ita ex tempore tractatum*, non tamen, quod sciam, decisum est, 11. Calendas Iunij 1593. Iunge Defin. 4. de contr. & committ. stipul.

1 Potest enim ita fieri pignoris datio & venditio,dummodo id agatur,vt res obligata tunc certo pretio æstimetur, *l.si fundus 16.§.vlt.D.de pignor.*

2 Vt passim hodie fieri solet, *l.2.l.si à te 7. Cod.de pact.int.empt. & vendit.*

3 Nihil enim refert cum æquè per donationem ac per venditionem fiat alienatio, *l.1.C.de fund.dotal.*

4 Etsi tunc res erat in pendenti. Est enim hoc ex eorum genere, in quibus quid ante fuerit ex postfacto demum apparet, de quibus *in leg. quædam 15.D.de reb.dub.l qui res 98.§.rem autem,D.de solut.*

5 Inspecto scilicet tempore contractus, quod semper inspiciendum est,etiam in contractibus conditionalibus, secuto quandocunque conditionis implemento, *l.si filiusfamilias 78. D.de verb.oblig.*

6 *d.l si filiusfamilias,l.qui balneum 9. leg.potior 11.D.qui pot.in pign. hab.*

7 *L.1.in fin.eod.* Tunc enim tempus prioris actus inspicitur,cum id quod postea fit habet necessariam,vt loquuntur, dependentiam à priore illo actu, *d.l.1.in princ.*

8 Quia nunquam debet esse in vnius potestate, vt ius alteri iam

quæsitum

quæsitum tollat, *vulg.l.id quod nostrum* 11. *& l.non debet alteri* 74. *de reg iur. d.l.qui balneum, & d.l.potior.*

9 *L.nihil est aliud* 24. *D.de verb.signif.l.quoties* 9. *§.heredes, D.de her. inst.l.si rem* 6. *D.de except.l.cum heres* 11. *D.de diuers.temp.præscript.*

10 Absurdum enim est plus iuris habere heredem, quam habituus esset defunctus ipse si viueret, *l.aliud est vendere* 160. *§.absurdum, de reg. iur.l.nemo plus commodi* 120. *l.quod ipsis* 143. *l.qui in ius* 177. *eod.*

11 Non enim sufficit quoquo modo interesse, nisi iusta & honesta causa sit, ex qua interest, *l.si diuites* 38 *in fin.de admin.tut. leg.* 1. *§.item quæritur, cum præced. D.de separat.l.*4 *§.si metum, D.ad exhib.l.cùm is* 11. *& seq. D.de furt.*

DEFINITIO II.

Etiamsi cedens retineat directas actiones, eásque efficaces, tamen cessionarius liti sistendus est, si debitor id postulet.

VEnditis aliterve cessis [1] per creditorem actionibus, vsque adeo quidem remanent directæ penes cedentem vel inuitum,[2] vt ex iis, si volet, perinde ac ante cessionem possit agere: [3] sed tamen cogendus est cessionarius liti quoque sistere, si id debitor postulet, cuius nimirum interest, vt eodem iudicio de vtriusque iure cognoscatur. [4] Itaque cum actor quidam actionibus suis cessisse diceretur, & de eo apud iudicem interrogatus respondere nollet, quasi superuacua & illusoria esset interrogatio. [5] propterea, quod siue cessio facta esset, siue non, agere nihilominus posset ex directa, nulla dum per cessionarium facta debitori denunciatione, [6] Senatus pronunciauit dignam esse interrogationem, cui responderi oporteret, siue quod facta cessione vocari in ius cessionarium interesset debitoris, [7] siue quod si periculo & commodo cessionarij facta cessio proponeretur, posset debitor cum eo transigendo litem effugere. [8] *Ita Senatus* 7. Calend. Febr. 1590.

1 Cessio enim actionis potest fieri aliis multis modis, quam per venditorem, *l per diuersas* 22. *& seqq.C.mandat.*

2 Quia directæ actiones non possunt separari à persona, cui semel adhæserunt, &, vt nostri loquuntur, inhærent ossibus, *l.ita tamen* 27. *§.qui ex Trebelliano, l.cum hereditas* 49. *l.si heres* 70. *D.ad SC.Trebell.* [Vnde fit, vt quamuis cessionarius possit ex sui cedentis persona directas actiones exercere quasi mandatas, *l.emptor* 5. *l.ex nominis* 8. *C.hoc tit.* & vtiles ex propria *l.si cum emptore* 16. *D. de pact.l.vlt. D. de transact.* Nimirum si directæ expressim mandatæ sint, vt constat ex dictis locis, & ex *l.qui stipendia* 9. *C.de procur.* Si tamen cessionarius alteri cesserit, non possit secundus cessionarius exercere directas, neque ex sui cedentis persona, qui eas non habuit, neque ex persona primi cedentis, qui eas ipsi non mandauit. *Ita Senatus* in causa perillustris D. Guillielmi Chabod Comitis S.Mauritij, & Garini Mugnier, & Iacobi Rebut, Iunij 1614.]

3 *L.3.C.de nouat. & deleg.* vbi hæc differentia ponitur inter cessionem & delegationem actionis, *& in l.1. eod.*

4 Vt res cum vno iudicata prosit cum alio, *leg.vlt.D.de transact.l.si cum emptore* 16. *D.de pact.d.l.*3. *C.de donat.*

5 Non enim admittendæ sunt passim interrogationes, sed vbi necessitas causæ vel euidens æquitas iudicem mouerit, *l.pen. D.de interrog.in iur.fac.* & cauere bonus iudex debet, quantum potest, ne quid superuacuum in lite fiat, *l.hæc stipulatio* 14. *in fin.D.vt legat.nomin.caueat.*

6 Aliud enim esset si per cessionarium facta fuisset denunciatio, quia eo casu directa, quæ mansisset penes cedentem facta esset inutilis, *d.l.*3. *C.de nouat.l nomen* 4. *C.quæ res pignor.oblig.poss.*

7 Vt dictum est *num.*4.

8 Placet enim transactionem factam quandocunque cum cedente nocere cessionario, quoties facta est cessio periculo & commodo cedentis. De quo scripsi *lib.*12. *Coniect.*

DEFINITIO III.

Cessionarius in rem suam procurator factus potest etiam directas actiones exercere suo nomine, dummodo ex persona cedentis.

CEssione sic alicui facta, vt is procurator in rem suam sit constitutus, [1] et si non eo minus directam actionē exercere potest is, qui cessit, [2] nihil tamen vetat ipsum quoque cessionarium directis actionibus experiri, [3] & quidem suo nomine, si modo non ex sua, sed ex cedentis persona experiatur [4] & tanquam simplex procurator. [5] Neque enim minus iuris ad agendum habere debet ob id solum, quod in rem suam fuerit constitutus. [6] Nec inutilis videri potest deliberatio, quasi nihil referat, directane, an vtili agat, cū vtraque eiusdē soleat esse effectus & potestatis, [7] fieri siquidem queat, vt exceptio, quæ obstaret exercenti vtilem actionem, non obstet agenti directa. [8] *Ita in Senatu tractatum* in eadem causa.

1 Vt contingit in ea cessione, quæ sit fideicommissario aut legatario, aut in solutum, de qua *in l.per diuersas* 22. *C.mand. leg si quis in rem suam* 34. *l.procuratore* 55. *D.de procur.*

2 Quoniam directa actio semper remanet penes cedentem etiam inuitum, vt dixi *Defin.præced.num.*2.

3 *L.qui stipendia* 9. *l.ita demum* 13. *C. de procur.*

4 Nihil enim vetat suo nomine quem experiri, & ex alterius persona, *d.l.qui stipendia.*

5 Id est, tanquam alius quilibet procurator, qui non esset in rem suam constitutus, de quo *in l.quamuis* 40. *§.vltim.cum ll.seqq. D.ad* SC. *Trebell.*

6 Ideo enim constituitur quis Procurator in rem suam, vt plus iuris habeat, non vt minus, & inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, *l.legata inutiliter* 14. *de admin.legat.l.legata* 19. *de leg.*1.

7 *L.actio* 47. *D.de negot.gest.*

8 Cum exceptio accommodanda sit ad naturam actionis cui opponitur, *l.cum reus* 14. *de fideiuss.* de cuius sententia & emendatione scripsimus, *lib.*1. *Coniect.cap.*8. Adde *l.seruum quoque* 33. *§.vlt. cum leg.seq. D. de procur.*

DEFINITIO IV.

In obscuro iure potior est causa venditoris pretium petentis, quam emptoris, cui iam tradita res est, nec potest emptor discedere ab emptione inuito venditore.

HEreditatem Titij Sempronius vendiderat ea lege, vt ne de euictione supra eam quantitatem quam ab emptore acciperet, teneretur. [1] Cum ex hereditate vendita deducendum esset fideicommissum, quod Mæuio adiudicatum fuerat, [2] placuit non eo minus integrum venditionis pretium ab emptore persolui debere, [3] nisi constaret in promptu detractiones ex fideicommisso faciendas, cæteráque hereditatis iura minoris esse, quam vt conuenti pretij quantitatem æquare possent. [4] Nam quamdiu de eo dubitatur venditoris causam potiorem esse conuenit, [5] præstita tamen per eum satisdatione, de restituendo, si quid amplius acceperit pretij nomine, quam ex conuentione accipere debuerit. [6] Alioqui haberet interim emptor & rem, & pretium, si venditori actio ad pretium lite pendente denegaretur. [7] Quid vero si emptor paratum se dicat, recepto pretio ab emptione discedere? Ne hoc quidem ei permittendum est, [8] si non venditor quoque consentiat, vt à perfecta venditione resiliatur. [9] *Ita Senatus* in causa N.Bernardi d'Anise, contra D.de Varax, 3. Calend. Febr. 1590.

1 Valet enim hæc conuentio etiam in rei singularis venditione, *l.ex empto* 11. *§. vltim. D.de action.empt.* multo magis in venditione hereditatis, cuius venditori sufficit, vt sit aliqua hereditas, & vt sit ipse heres, dum ne quid faciat dolo malo, *l.cum hereditatem* 7. *cum* 6. *sequent. D. hoc tit.*

2 Tanquam quod esset æris alieni loco, *leg.cum pater* 77. *§. antepenultimo. de leg.*2. *l.irritum* 8. iunct. *leg. in imponenda* 6. *Codice ad leg. falcid.*

3 Actione scilicet ex vendito, *dicta lege ex empto* 11. *D.de action. empt.*

4 Si enim emptor dicat, velle se de eo docere, in promptu audiendus est, *l.*3. *vt in poss.legat.*

5 Eius siquidem est probare, qui dicit, non qui negat. *l.*2. *de probat.* Est enim ista exceptio emptoris, qui licet reus sit, tamen in exceptione sua actor est *l.in exceptionibus* 19. *eod.*

6 *Argum.l.*1. *& tot.tit.si cui plusquam per leg.falcid.l.statuliber* 5. *de statulib.*

7 Quod esset iniquum, *d.l.ex empto* 11. *§.vlt.l.bona fides* 50. *de act. empt.*

8 Contractus enim ab initio sunt voluntatis, ex postfacto necessitatis, *l.* 5. *C.de oblig. & act.*

9 Scilicet re adhuc integra, aut si res integra non sit, omnia retroagenda sunt, *l.*1. *&* 2. *Cod.quand.lic.ab empt.disced.l.ab emptione* 58. *de pact.*

DEFINTIO

DEFINITIO V.

Actionis cessio regulariter non valet, nisi ad concurrentem dati reuera pretij quantitatem, aut nisi facta sit per meram donationem.

ACtionis cessio, si non per meram donationem facta sit,[1] non aliter valere potest, quam intercedente iusto pretio & re vera numerato, exceptis iis casibus quos Anastasij constitutio exceptos voluit.[2] Quod si partim vendita actio, partim donata proponatur, non nisi ad concurrentē vsque pretij quantitatem valebit cessio, ne qua fraudis comminiscendæ detur occasio.[3] Ergo neque valere poterit, si cedens fateatur pretium numeratum, nec aliunde probetur numeratio,[4] nisi fidem de pretio habitam fuisse ex solemni obligationis instrumento, aliisve idoneis probationibus appareat.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal. Iul. 1590. Et rursum in causa Iacobi Bluet, & D. Emerij de Montfalcon Aduocati, Id. Iul. 1591.

1 *L. per diuersas 22. in fin. cum l. seq. C. mandat.*
2 *d. l. per diuersas.*
3 *L. ab Anastasio 23. §. si quis autem, eod.*
4 Nuda enim confessio in actibus suspectis semper suspecta est, & nunquam probat, *l. qui testamentum 27. de probat.* Alioqui erit inuenta ratio, per quam facilè fraus legi fiat, vt in simili argumentatur Vlp. *in l. 5. §. si pupillus, de reb. eor.* iunct. *l. scire oportet 21. de tut. & cur. dat.*
5 Nihil enim refert, an pretium reuera solutum fuerit, an fides habita sit de pretio, *l. quod vendidi 19. de contrah. empt. §. vendita 41. Inst. de rer. diuis.*

DEFINITIO VI.

Sola meritorum assertio in actu suspecto non probat.

CVi consequens est, vt si remunerationis color cessioni validandæ quæsitus sit ad hoc, vt non minus ex causa onerosa cessio facta videatur, quam si solutum pretium probaretur, non aliter valere illam admittendum sit, quam probatis meritis, quorum remuneratio obtenditur. Sola enim meritorum assertio nunquam pro probatione est ad validitatem actus, qui alioqui suspectus sit & prohibitus, ne huiusmodi commento nimis facilè fraus fiat legibus.[2] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Maij 1591.

1 Non enim donat qui remuneratur, *l. Aquilius Regulus 27. de donat. l. sed et si l. 25. §. consuluit, de pet. her.*
2 Dixi *ad Defin. praced. num. 4.*

DEFINITIO VII.

Non est prohibita cessio condictionis ex Canon. redintegranda contra spoliatorem in fauorem domini directi, etiam ratione fructuum.

EMphyteuta spoliatus iura sua omnia per cessionem in dominium directum transtulerat,[1] adeoque ius repetendorum cum possessione fructuum, quos à spoliatore perceptos constaret; addita etiā illa cessionis faciēdæ causa,[2] quod æquum non esset manere emphyteutam obligatum ad præstandum directo domino censum annuum pro ea re, quam à spoliatore præpotente aduersario auocare non posset. Conuenerat autem, vt litem eo nomine contra spoliatorem exercendam directus dominus propriis sumptibus persequeretur: in qua si obtineret, cogeretur ea ipsa bona emphyteutæ reddere, ita tamen, vt & nouas conuentiones iniret, & nouū censum constituere posset, déque ea re separatim ac priuata scriptura cautum fuerat. Quærebatur an ea cessio valeret? Videbantur enim obstare Anastasij & Iustiniani constitutiones,[3] quæ licet apud Gallos abrogatæ,[4] apud nos tamen sunt in vsu præsertim cū ex pactione illa de retrocedendo extra contractum, & quasi clam facta,[5] videretur directus dominus vexādi spoliatoris gratia potius, quam pro suo iure tuendo alienā actionem redemisse.[6] Verum placuit non esse hoc casu locū constitutionibus, proptrea quod interfit domini directi, emphyteutam non esse spoliatum:[7] qui si re carendum habeat, multo iustius est dominium vtile cum directo, quod iam penes cessionariū sit, consolidari.[8] Sed & ferè est, vt huiusmodi cessio necessariā causam habere videatur,[9] ne alioqui euenire necesse esset, vt spoliatus emphyteuta, qui à potentiore aduersario possessionem recuperare non posset, censum nihilominus persoluere compelleretur.[10] Neque enim ad solutionem denegandam ea ratio sufficeret, quod emphyteuta diceret se spoliatum, quippe cui ad reuocandam possessionem ordinario iuris remedio consultum esse possit, vt per eum stare videatur quo minus possideat, si nō possidet.[11] Nam quēadmodum rem ipsam ita & possessionem habere videtur, qui actionem habet ad eam persequendā.[12] Accedebat, quod non videatur in fraudem quicquam facere is, qui actionem idcirco cedit in potentiorem, ne à potentiore opprimatur.[13] Nec nocebat pactum adiectum de retrocedendo,[14] quia conuenerat, vt ea retrocessione nouæ conuentiones fierent, aliúsque census imponeretur,[15] non vt pristino iure esset ea res penes emphyteutam. Proinde nec frustra nec simulatè fiebat cessio, quæ retrocedenti domino directo quale quantumque vellet commodum esset allatura.[16] Non tamen deerant, qui putarent quod ad fructus à spoliatore ante cessionem perceptos attineret, non idē iuris constitui debere, ex eáque parte inutilem & prohibitam videri debere cessionem, quod ea fructuū restitutio nihil cum directi dominij iure commune haberet,[17] nec quicquam cessionarij eo nomine interesset, qui toto illo tempore solitos census annuos à spoliato perceperat.[18] Proinde videbatur digna res æquitate Senatus, vt in eo saltē, quod in fraudem legis excogitatum videri poterat, inutilis cessio pronunciaretur.[19] Sed aliud Senatui visum est, & quod ita ferat huius iudicij natura, vt fructus omnes à spoliatore indebite perceptos restitui oporteat,[20] quasi ex consequentia necessaria, per quam concedi multa solent, quæ alias non cederētur.[21] Et quia eius commodi spe videretur facilius inductus dominus directus, vt propriis expensis persequendę litis necessitatē in se susciperet.[22] Maximè quod spoliatoris odium tale esset, vt nullo fauore adiuuandus videretur.[23] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 32. j. de iur. emphyt.

1 Recepta enim est apud nos in praxi, vt & apud interpretes, distinctio illa duplicis dominij vtilis & directi: contra quam vide quæ scripsi *lib. 10. Coniect.*
2 Nec enim posset valere cessio, quæ causam eámque iustam non haberet *l. per diuersas 34. C. mandat.*
3 *In d. l. per diuersas, & l. ab Anastasio 35. C. mandat.*
4 Nisi cum factæ sunt in potentiorem aut iudicij mutandi causa, teste Paponio in syntagm. Arest.
5 Nam vt Tertull. dicebat, malum est quod occultatur, & ad dolum proximè accedit, si quid clam fit, *l. vlt. in fin. de rit. nupt. l. pupillus 5. §. sed si per interpositam, D. de auct. tut.*
6 Quæ ratio fuit prohibendarum cessionum, per constitutionem Iustiniani *in d. l. per diuersas.*
7 Est enim hic vnus casus ex iis qui excepti sunt, *in d. l. per diuersas.* Cum cessio facta est ad tuitionem iuris, quod habuit cessionarius ante cessionem.
8 Vnaquæque enim res facilè redit ad suam naturam, *l. si vnus 27. §. pactus ne peteret, in fin. D. de pact.*
9 Cuiusmodi quæ sunt, id est, quæ causam necessariam, habent cessiones, semper valent, vt & cæteræ alienationes, quæ alioquin essent prohibitæ, *l. alienationes 13. famil. erciscund. l. 1. de fund. dot. d. l. per diuersas.*
10 Et ita sentiret incommodum pro ea re, ex qua nullum sentiret commodum, contra *l. secundum naturam, 10. de reg. iur.*
11 *L. vlt. C. de act. empt.*
12 *L. is qui actionem 15. de reg. iur.*
13 Non enim facit dolo, qui dolum excludit, *l. tum pater, 77. §. antep. de leg. 2. l. Iulianus 42. de acq. hered.*
14 Quod pactum solet esse suspectum, quoties adsunt aliæ coniecturæ, vt dici solet de pacto retrouendendi, quasi non videatur habere animum alienandi is, qui voluntatem habet rei retinendæ vel recuperandæ, *l. qui sic soluit. 55. de solut. l. sicut 8. §. superuacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. & qui sub imagine 10. C. de distr. pign.*
15 Nouæ siquidem conuentiones, præsertim circa censum, faciunt nouum contractum emphyteuticum, qui nec aliam naturam habet, quam quæ formatur ex partium conuentione, *l. 1. C. de iur. emphyt.*
16 Nec enim alioqui contractus emphyteuticus semel perfectus posset reformari ex interuallo, inuito emphyteuta, *l. 7. §. quinimo, & §. adeo de pact. l. vero 12. §. pen. de solut.*
17 Separata namque est causa proprietatis & fructuum, *l. pen. de acq. poss. l. bona fidei 48. de acq. rer. domin. l. si seruus 61. §. locauit, de furt.*
18 Nàm census isti annui debentur à re, non à persona, *l. Impp. 7. de public. & vectig.*

Source : BIU Cujas

19 *Arg.l.placuit* 29. *D.de vsur.*
20 *Can.redintegranda* 3.*q.*1.*l.*1. *§.ex die,de vi & vi armat.*
21 *L.*1.*l.quod diximus* 7. *de auct.tut.*
22 Non alias susceпturus, *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vend.l.*5.*§.pen. D. de dol. except.*
23 *L.non est singulis* 176. *de reg.iur.§.sic itaque, Inst.de act.*

DEFINITIO X.

Cessionarius non potest agere præcisè ex persona sua, sed potest ex persona cedentis, sicut & heres, non tamen contra heredem debitoris.

CEssionarius,licet non possit à præcisa executione incipere aduersus cedentis debitorem,[1] siue vtili actione experiri velit,siue directa ex persona cedentis,si ad proprium suum commodum eam referat, (nam ante omnia cessionis fidem facere debet[2]) si tamen & ex cedentis persona, & ad ipsius vtilitatem,non ad suam, fieri executionem curauerit, ritè facta executio videbitur:[3] quoniam cessio facere non potest,quin directæ actiones remaneant penes cedentem,[4] quas proinde ab eo exerceri, aut eius nomine ab alio nihil prohibet, præsertim si cessionarij voluntas non refragetur. Ipsum quoque cessionarium simplicis procuratoris & mandatarij vicem gerere nihil prohiber,si id sibi vtilius,& ad debiti solutionem extorquendam commodius esse existimet,[5] cum paratam ex cessione actionem habiturus sit aduersus cedentem, vt quicquid eius commodo exactum erit sibi restituat.[6] Nec aliud erit si non creditor, sed creditoris heres cessisse proponatur. Idem enim quod ipsi creditori ius competit incipiendi ab executione ex instrumento guarentigiato, si modo postea se in totum, vel pro parte heredem esse, & alleget & probet.[7] Sanè aduersus debitoris heredem nec creditor ipse eodem iure vtetur, quia prius est, vt constet quod debitoris heres sit,quam vt pro tali conueniatur & vrgeatur.[8] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Mauris, & Andreæ Grumel,3. Non. Mart.1593.

1 Bald. *in l.per diuersas, quæst.*10. *C.mand.* Roman. *cons.*142.incip. *quod cessionarius.*
2 Boër. qui supradictos & alios plerosque refert & sequitur, *quæst.*16. *num.*1. *&* 2. Bart. & Ang. *in l.postulante, D.ad Senatusconsultum Trebellianum*, contra distinctionem Baldi, de qua idem Boër.
3 *Notat.in l.qui stipendia* 9. *C.de procur.*
4 *L.* 3. *vbi notat. Cod.de nouat. leg. si heres* 70. *D.ad Senatusconsult. Trebell.*
5 Notatur ad *d.l.qui stipendia, & in d. l.per diuersas.* Imo & in dubio credendus est cessionarius egisse via sibi vtiliore,Bald.in *l.ait prætor. §.si quis, de procur.* Boër.*d.q.*10,*n.*3.
6 *Not.in d.l.*3. *C. de nouat.*
7 Eadem enim persona est creditoris & heredis, *Auth.de iureiur. à mor.præstit.* Atque ita concludit Boër.vbi s.*num.vlt.* post Dec.*cons.*536. *num.*1. *&* 2. *volum.*3. licet contra senserint plerique, quos idem Boër. refert *dict.num.fin. & præcedent.* existimantes malè heredem creditoris non posse constituere debitorem in mora quovsque probauerit se heredem.
8 Bart. *in dict.leg.postulante,& in l.si decesserit, D.qui satisd. cogant.* Boër. *dict.quæst.*10. *num.*1. *&* 2. vbi addit aliud esse,si executio facienda sit contra tertium detentorem. Hanc enim fieri statim posse *ex cap. veniens, de testibus.* post Bart. *in l.*1. *§.necessario, D.si ventr.nom.mulier. in poss.*

DEFINITIO XI.

In cessionarium transit pignus, sed non possessio pignoris.

NOminis cessionarius haud dubiè succedit etiam in iura hypothecarum,[1] non tamen succedit in ius possessionis pignorum,[2] præsertim quam cedens habuerit ex sola clausula constituti, nisi ipse quoque cedens expressè constituerit, se illius nomine possidere. Possessio enim,quæ per clausulam constituti mihi quæritur,[3] licet videatur pendere ex animo prioris constituentis, qui meo tantùm, non etiam tuo nomine possidere constituit:[4] potest tamen eo quoque inscio per me transferri in te,sed hoc vno modo, si tuo nomine constituam possidere.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Idibus Aprilis 1593. Et iterum in causa Dom.de Seruette, & Dominorum de Charmoisy & de Cohendier,13. Calend. Ianuar. 1593.

1 Hactenus scilicet vt ei præstandæ sunt hypothecæ, non vt hypothecariam exercere possit sine speciali cessione, *leg.emptori*, 6. *D. hoc titul.*
2 Possessio enim est facti,quæ ideo numquam transit ipso iure, *leg. cum heredes* 23. *D.de acquirend.possess. leg.denique* 19. *D.ex quibus causis maior.*
3 *Vulg.l.quod meo* 18. *D.de acq.poss.*
4 Actus autem non possunt operari vltra intentionem agentium, *vulg.l.non omnis,*19.*D.de reb.cred.*
5 Quia modus transferendæ per constituti clausulam possessionis est fictitius, licet veram quoque,realem & actualem possessionem transferat, *d.l.quod meo*, vbi notat.

DEFINITIO XII.

Casus, in quo expensæ ante litis denunciationem factæ veniunt tamen in actionem de euictione.

NOmen Titij, quasi is centum tibi deberet, mihi cessseras in solutum paris quantitatis,quæ mihi abs te debebatur.[1] Cum aduersus Titium agerem,passus est se per contumaciam condemnari, sed postea ex iudicato conuentus prouocauit ab ea sententia,[2] & in causa appellationis negauit,se tibi quicquam debere. Ab eo tempore litem tibi denunciaui,vt nomen,si bonum esset,defenderes.[3] Noluisti ad iudicem venire, atque ita mihi per contumaciam es condemnatus.[4] Placet prioris litis, quam cum Titio exercui, sumptus in condemnationem deduci oportere. Nam quod dici solet eum, qui ad litem pro alio defendendam auctor laudatus est, eas duntaxat impensas actori restituere debere, quas ipse post denunciationem, non quas ante fecerit, adeo vt si omissa sit ante sententiam denunciatio, ne quidem actio de euictione vlla supersit,[5] nisi is, qui condemnatus est, doceat, se non iniuria, sed iusta ratione superatum;[6] Id, inquam, in proposita specie locum non habet, cum imputari non possit mihi, cur non litem tibi denunciauerim, quamdiu debiti controuersiam Titius nullam fecit. Auctorem enim tum laudari sufficit, cum quæstio & controuersia fieri incipit.[7] Quia tamen Titius quantumuis bonam causam habeat non prius audiendus est, quàm contumaciam purgauerit, hoc est, sumptus omnes contumaciales, vt vocant, refuderit.[9] Æquum sanè non est, eorum sumptuum nomine, quos à Titio vel iam consecutus sim, vel consequi æquè commodè possim, mihi contra te actionem dari, potiúsque tibi ex ea causa doli exceptio accommodabitur, si aut ego bis idem exigere velim,[9] aut iure meo aduersus Titium vti nolim, ob hoc solum, quo magis damno te afficiam.[10] *Ita Senatus* 4. Non.Aug.1593.

1 Vnam enim rem pro alia, & fundum prò pecunia in solutum dari posse receptum est, si modo creditor consentiat, *lege si non sortem* 26. *§. si certum, D. de condict. indebit. leg.eum à quo* 16. *& sequent. C. de solut.*
2 Eo siquidem iure vtimur,vt contumax possit appellare intra tempus legitimum computandum à die notitiæ,refusis tamen prius expensis contumaciæ.
3 *L.si nomen* 4. *& seqq. D.hoc tit.*
4 Contumacia enim eorum, qui ius dicenti non obtemperant, litis damno coërceri solet, *l.contumacia* 53. *D.de re iud.*
5 *L.emptor fundi* 8. *C.de euict.*
6 *L.si ideo* 55. vbi Bart.& alij contra gloss. *ibid.D.eod.tit.*
7 Auctor enim laudatur ad rem duntaxat defendendam, quod fieri non potest, nisi post motam litem, *l.si plus* 74. *§.mota quæstione, eod.tit. d.l.emptor* 8. *& seq. C.eod.*
8 Nemo enim contumax auditur,quovsque desinat haberi pro contumace,quod sit purgata per sumptuum refusionem contumacia, *l.*1. *&* 4. *C.quor.appell.non recip.l.properandum* 13. *§.& siquidem,C.de iudic.l.si prator* 73. *ff.eod.*
9 Improbus namque est,qui bis idem consequi velit, *leg.si quis dolo* 51. *§.*1. *de re iud.*
10 Nihil enim mea interesse videtur, nec malitiis indulgendum est, *leg.in fundo* 38. *ff. de rei vind.*

DEFINITIO

DEFINITIO XIII.

Cessio iurium stricti iuris est, probandaque est per scripturam, nec probari potest per iusiurandum suppletiuum.

IVrium cessio stricti iuris est,[1] Ideoque nec in eam veniunt nisi quæ expressa sunt.[2] Propter quam causam non desunt, qui putent, per testes probari eam non posse, sed per scripturam duntaxat, [3] & consequenter nec ad eius probationem iusiurandum, quod suppletiuum vocant, deferri oportere. [4] *Ita tractatum est* ex tempore, 7. Cal. Sept. 1593.

1 Contrahitur enim per stipulationem, quæ sui natura stricti iuris est, *l. quicquid* 98. *de verb. oblig.*

2 Aut expressis consequentia, *l. empt ori 6. D. hoc tit.* [Vbi dicitur facta cessione nominis præstandam esse cessionario etiam persecutionem pignorum. Quo exemplo dicimus dandam ei esse actionem etiam contra fideiussores. Bart. *ad l. heres 21. D. de fideiuss. & l. si heres 73. D. ad SC. Treb.* Vide *Defin. 20. ī. hoc tit.* Et Bald. *in l. si solutum, C. de oblig. & act.* vbi dicit contra quam scriptum sit in hac Defin. *Et sic nota cessiones non esse stricti iuris, quia extenduntur ad suas consequentias.* Sed parum rectè. Nihil enim interest an quid expressum sit an expresso consequens. Denique dicimus accessorium transire cum principali cesso. Idem Bald. *in l. si à creditore, in fin. C. de oblig & act. & in l. 1. n. 9. C. commun. de legat.* Specul. *in tit. de cess. act. §. 1. vers. sed numquid cedens.* vbi ait actionem cessam contra debitorem intelligi cessam etiam contra fideiussorem, cùm talis casus est in quo possint transire vtiles actiones etiam absque cessione, quod fit in emptione nominis. Gloss. *in l. 1. C. de oblig. & act.* Maximè secuta traditione instrumenti, ex qua scilicet præsumitur mandatum contra omnes eo instrumento obligatos. Not. *in l. 1. C. de donat.* Bald. *in l. 1. C. quand. fisc. vel priuat.* Quasi per omissionem tacitum sit nomen fideiussoris potius quam secundum partium intentionem. Zas. *in §. actionum, n. 49. Inst. de act.* In contrarium tamen quòd cessa actione contra debitorem non transeant actiones contra fideiussorem. Tenuit idem Bald. *in l. dotalem, not ab. 4.* vbi etiam Imol.. *D. solut. matrimon. & in l. si pignori, D. famil. ercisc.* Per text. *in l. venditor actionis 23. D. hoc tit.* iunct. *l. qui filiifamilias 14. eod. l. nouatione 4.* vbi Bald. *C. de fideiuss.* Sed priorem sententiam affirmatiuam tanquam veriorem defendit Alex, *ad l. creditor 52. D. de act. empt.* Planè cessa personali actione non transire hypothecariam defendit Zasius *ad l. quicquid adstringenda 99. de verb. oblig.* Videturque ea sententia non malè probari *ex d. l. emptori 6. D. hoc tit.* quæ non ait emptori nominis dandam esse pignorum persecutionem etiam quæ non sit cessa, sed esse præstandam, id est, cedendam, vt fideiussoria obligatione apertiùs scriptum est in *d. l. venditor*, Vt proinde videatur hæc opinio negatiua magis esse iuri consentanea, licet à Senatu nostro fuerit improbata *Defin. 20. ī. hoc tit.* Illud sanè constat si quis tanquam fideiussor interuenerit in contractu venditæ pensionis annuæ certo pretio, pro solutione scilicet pensionum, Non etiam pro restitutione pretij in casum longioris cessationis in solutione pensionis (valet etiam pactio, vt si pensio nō soluetur possit repeti pretium, vt scripsi *Def. 40. ī. de vsur.*) fideiussorem ad restitutionem pretij conueniri nullomodo posse, quia fideiussoris obligatio semper est stricta cum non obligetur nisi ex stipulatione *l. Blandituis 12. C. de fideiuss.* Nisi fideiusserit in omnem causam vt *in l. quæro 54. D. locat. Ita Senatus* in causa perillustriss. viri D. Guilielmi Chalot, Comitis sancti Mauritij, & Garini Mugnier & Iacobi Rebut, die 4. Iun. 1614. Vide Apostil. ad Specul. *in litt. c, in verb. quicquid, ī. dict. tit. de cess. action.* Planè tum quoque cum actiones fideiussoriæ non transeunt, si tamen nomina fideiussorum sunt obligata potest cessionarius agere etiam contra fideiussores tanquam contra debitores debitoris. Ex *l. nomen 4. C. qua res pignor. Ita Senatus* in eadem causa de qua *Defin. 1. ī. si pignus pignor. dat sit.*]

3 Quomodo dici etiam solet de contractu emphyteutico, *l. 1. C. de iur. emphyt.* & aliis nonnullis, quæ necessario probanda sunt per scripturam, ne tam facilè in iis sit falsum comminisci, *l. testium facilitatem 18. vbi not. C. de testib.*

4 Iusiurandum enim suppletiuum habet vim probationis per testes, quia qui iurat, sit hoc casu testis non iudex in causa propria, secus in iureiurando decisiuo, *l. 1. quarum rerum act. non det.*

DEFINITIO XIV.

Cessionarius actionis litigiosæ cogitur pati executionem, quam cedens ipse pati cogeretur.

CVm venditor fundi ab emptore ex causa euictionis laudatus imploraſſet restitutionem, ac lite pendente prouisionaliter, vt aiunt, condemnatus actione sua fratri per donationem cessisset, deinde frater ex iure cesso litem prosequeretur defuncto iam cedente, qui alium heredem reliquerat, dubitabatur an ea indēnitas, quam emptori præstare interim ex iudicato cedens debuerat, à cessionario præstanda esset? Placuit præstandam esse. An quia cum in defuncti ius successisset, quod ad eum fundum pertinebat, obnoxius esset præstandis iis omnibus, quæ eiusdem fundi nomine emptor præstare debuisset?[1] Minime.[2] Actio enim ex empto, cum in personam sit, non sequitur singularem successorem. [3] Sed quia in ius restitutionis nominatim cessum fuerat, adeoque lite iam pendente, [4] ac proinde cum non rei duntaxat, sed ipsius quoque actionis successor esset donatarius, recusare non poterat, quo minus omnia actionis incommoda subiret: [5] inter quæ illud erat, vt pendente restitutionis iudicio, quæcunque per contractum promissa fuissent, impleri oporteret. [6] *Ita Senatus* in causa D. de Cheurier, & fratrum de Beaumont, 4. Non. April. 1594.

1 *Arg. l. ex qua persona 143. iunct. l. aliud est 160. §. 1. de reg. iur.*

2 *L. ex empto 11. & pass. D. de act. empt.*

3 *Vulg. l. vlt. §. 1. ff. de contr. empt. l. 1. §. si heres, ff. ad SC. Trebell. l. aris alieni 15. C. de donat.*

4 Et ita eo tempore, quo non potuit fieri per cessionem durior conditio aduersarij, nec litis status mutari, *l. 1. & tot. tit. de alien. iud. mut. caus. fact.*

5 Fit enim semper alienatio cum sua causa, *leg. alienatio 67. D. de contrah. empt.*

6 Id enim est, quod pragmatici dicunt, pendente lite contractum tenere, quamuis certum sit, restitutione in integrum postulata nihil noui fieri debere, *l. vnic. C. ill. tit.* ad quem vide quæ scripsi.

DEFINITIO XV.

Quid præstare debeat is, qui nomen cessit pretio accepto.

CEdens quicquid iuris habet accepto pretio aliáve re qualibet, [1] venditoris loco est. [2] Ideoque si cessionario ex causa aliqua prorsus inutilis sit cessio & infructuosa, tenetur cedens ad restitutionem pretij, eorumque omnium, quæ accepit. [3] Non tamen ad id, quod cessionarij interest, [4] si non expresse conuenerit, [5] aut nisi ipsius dolo malo aliquid factum sit, [6] puta si ius, quod antea habebat, aut in totum, aut pro parte, vel exegerit vel remiserit. Tenetur enim de facto suo. [7] Et quamuis non teneatur facere bonum nomen, tenetur tamen facere verum, id est, præstare se creditorem, licet non locupletem debitorem. [8] Præstare autem se potiorem non tenetur, nisi hactenus, ne pretium aliave, quæ cessionis nomine accepit, retinere possit. [9] *Ita tractatum est* in causa R. D. Alphonsi d'Elbene Abbatis Altacombani, & Claudij Thorombert, 10. Cal. Maij 1594.

1 Scilicet quæ sit loco pretij, vt *in l. 1. C. de rer. permut.*

2 *L. naturalis 5. §. 1. D. de præscr. verb.* iunct. *l. pacta conuenta 72. vers. an idem. D. de contr. empt.*

3 Per condictionem, quia incipit pretium penes eum esse sine causa, *l. cum hereditatem 7. in fin. D. hoc tit.*

4 Nunquam enim id, quod interest, venit in condictionem, quia actio stricta est, *l. videamus 38. §. si actionem, de vsur.* Aliud est, si agatur ex empto, *l. 5. & 9. D. hoc tit.*

5 *L. si nomen 4. in fin. eod. ill. tit.*

6 *L. hoc autem 12. eod.*

7 *L. de tuo, D. mandat.*

8 *d. l. nomen.*

9 Intellige, nisi alia vendita sit, & quasi iactus retis, vt *in l. quod si 10, & seqq. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Non valet præcisa executio facta per cessionarium, siue proprio suo nomine, siue simpliciter, sed tantum quæ facta est ex cedentis persona.

VTiles quidem actiones habet cessionarius, [1] nec solum personales, sed etiam reales aduersus eum, cuius nomen cessum est, si suo nomine agere velit. [2] Itemque directas ex persona cedentis, si mandatæ sint. [3] Sed tamen si ex causa cessionis præcisè velit exequi ex principali diplomate, quod nos de debitis appellamus, nō potest, & si fecerit, irrita pronūciāda est executio, [4] etiam quæ simpliciter facta fuit, id est, non expresso eo, an proprio, an ipsius mandantis nomine propterea quod quoties simpliciter quis facit, quod suo & alieno nomine facere potuit, suo potius quam alieno fecisse credendus est. [5] Igitur tum demum rite facta executio dicetur, cum apparebit, factam à cessionario tanquam procuratore cedentis, & mandatam non vtilem actionem exercente. [6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guichard & Claudij Bonier, 6. Cal.

Source : BIU Cujas

1 Post rescriptum diui Pij, de quo *in l. si cum emptore 16. D. de pact. l. 2. C. de oblig. & act.*
2 Dixi *ad Defin. 1. num. 1. §.*
3 *L. qui stipendia 9. C. de procur.* Dixi *Defin. 10. n. 3. §.*
4 Vide *d. Defin. 10. §.*
5 *L. 4. D. de solut.*
6 Hoc enim casu executionem valere constat, vt dixi *Definition. 10. suprà.*

DEFINITIO XVII.

Valet facta etiam ex interuallo post solutionem cessio contra eum, qui per solutionem non fuit ipso iure liberatus.

NOn semper verum est, cessionem factam ex interuallo esse inutilem.[1] Quid enim si per solutionem debitor non sit liberatus? Finge non tam ipsius nomine solutum esse quàm ex alia causa. Proculdubio cedi actio poterit, quæ penes creditorem adhuc manet integra.[2] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Masuyer & Antonij Bourgeois, 8. Id. Iun. 1594.

1 Est tamen hoc regulare ex *l. Modestinus 76. D. de solut.*
2 Vt *in l. si res obligata 58. de legat.* & aliis similibus, de quibus vide quæ scripsi *lib. 12. Coniect.*

DEFINITIO XVIII.

Solutio facta cedenti nocet cessionario, qui non denunciauit, secus in conuentione facta cum cedente. Et quid in mandatario.

CEssus debitor, qui cessionem sciuit, licet non ab ipso cessionario, non potest de debito paciscí aut transigere cum cedente in præiudicium cessionarij,[1] cui nimirum post rescriptum Diui Pij vtiles ex propria persona competunt actiones.[2] Soluere tamen non prohibetur, quamdiu ab ipso cessionario de cessione nominatim certior factus non est,[3] quamuis cedentem ipsum, si nunc ageret, doli exceptione repellere posset,[4] quia dubitare probabiliter potest, an ius suum exequi cessionarius velit, qui minus diligens est in certiorando debitore,[5] & tamen verum est, factam solutionem vero creditori,[6] & quidem bona fide. Ex qua causa non potest non contingere debitori liberatio[7] eius, qui nullas ex propria persona vtiles actiones habeat, sed tantum alienas & mandatas, ac proinde ex persona mandantis[8] alia ratio est. Namque solui quidem vtiliter potest, si exigendæ solutionis gratia fuerint mandatæ,[9] sed non eo minus soluere debitor mandatori poterit, tametsi ab ipso mandatario certior antea factus sit de mandato,[10] nisi mandatarius vel litem contestatus sit, vel debiti partem acceperit (quo tamen casu obseruandum est, residui actionem non impediri[11]) vel debitori denunciauerit, ne solueret mandatori.[12] *Ita Senatus* in causa Illustris D. Marchionis de la Chambre & Sp. Caroli Franciſci Ruffin Referendarij Augustæ, 12. Cal. Ianuarij 1595.

1 Sola enim probabilis ignorantia tueri eum potest, *leg. vlt. D. de transact. à contrar. sens.*
2 *L. si cum emptore 16. D. de pact.*
3 *L. nomen 4. C. quæ res pignor.* in illis verbis, *certior à te factus, l. 3.*
4 *d. l. si cum emptore. C. de nouat.*
5 Quia enim tarde quid facit, diu noluit, inquit Seneca *lib. 1. c. 1. de benefic.*
6 Cadens enim remanet verus creditor, cum penes eum remaneant directæ actiones, vt dixi *Defin. 10. n. 4. §.*
7 *L. penult. D. de solut.*
8 De quo *in l. 3. C. de nouat. & in l. 1. C. de oblig. & act.*
9 *Vt in d. l. 3.* Alioqui non potest solui procuratori ad solam litem dato, *l. hoc iure 86. D. de solut.*
10 Cum exigendi debiti ius totum hoc casu remaneat penes mandantem, *leg. qui stipendia 9. vbi notat. Codic. de procurat. leg. 4. Codice ad nouat.*
11 Secundum eam sententiam, quam nos attulimus *ad d. l. 3. C. de nouat. lib. 12. Coniect.*
12 *dicta lege tertia, Codice de nouat.* vbi tres tantùm casus isti excipiuntur.

DEFINITIO XIX.

In emptorem hereditatis transit ius implendæ conditionis, vt & cætera omnia.

IN emptorẽ hereditatis sicuti cætera iura omnia transeunt,[1] ita & ius implendæ conditionis, quam venditor, siue ex testamento, siue ex iudicato implere debuit,[2] nec vlla aut ratihabitione, aut indemnitatis repromissione ex ea causa opus est.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Def. 19. sup. mandat.

1 *L. 2. & pass. D. hoc tit.*
2 Sicut è contrario, quod heredi dari conditionis implendæ causa debuit, etiam emptori hereditatis dari potest, quasi translata conditio videatur, *l. 4. §. si sub conditione, D. de fideic. libert.*
3 Emptor enim hereditatis succedit in vniuersum ius venditoris, *dict. l. 2. §. cum quis, D. hoc tit.* licet succedat titulo singulari, non vniuersali.

DEFINITIO XX.

Cessio facta contra debitorem principalem censetur hoc ipso facta etiam contra fideiussorem.

QVamuis dici soleat cessionem iurium esse stricti iuris,[1] nec actus vllos operari debere vltra intentionem agentium.[2] Si tamen is qui habebat obligatos plures, aut tanquam correos debendi, aut tanquam debitorem vnum & fideiussorem alterum, mandauerit actiones suas iisque cesserit aduersus vnum ex correis, aut aduersus principalem debitorem, placet videri cessas actiones etiam contra correos & contra fideiussores:[3] quamuis in cessione legati aliud sit, puta in ea quæ fit ex Trebelliano, vt maior sit hac parte potestas hominis quàm regis.[4] Sed si cessio contra vnum ex correis, aut contra debitorem facta proponatur cum dictione taxatiua *duntaxat*, non extenderetur ad fideiussores aut alios correos,[5] quia nihil vetat ex pluribus personis obligatis vnam ab obligatione eximi, aliam verò in obligatione retineri.[6] Quod in persona fideiussoris multo magis probandum est, quo conuento etiam principalis debitor per consequentias conuenitur in solidum,[7] cùm tamen correus per correum non nisi pro parte conueniatur,[8] nisi tota pecunia ad eum peruenerit: quo casu alter correus pro fideiussore potius habendus est.[9] *Ita Senatus* pro N. Ioanne de Loriol D. d'Asnieres, contra Bernardum & Amedeum Liuet fratres, Cal. Febr. 1613. Iunge Defin. 13. suprà.

1 *Defin. 13. §.*
2 *Vulg. l. non omnis 19. D. de reb. cred.*
3 Bart. *in l. heres 21. D. de fideiuss. l. si heres 73. ad SC. Treb.* post Azon. in summa *tit. C. de her. vel act. vend.*
4 Sic enim Bart. supradictis locis distinguit *ex d. l. heres, & d. l. si heres.* iunct. *l. emptori 6. D. hoc tit. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat.* quæ lex maximè procedit in datione in solutum.
5 Quoniam hoc casu cessio est personalis *l. nisi hoc actum 22. D. de pact.*
6 *L. Granius 72. D. de fideiuss.*
7 Propter regressum quem fideiussor contra reum habere debet actione mandati *l. cum lex 46. eod. tit. & heredi 21. §. vlt. cum ll. seqq. D. de pact. l. 5. de liber. legat.*
8 Secundùm Gloss. *in l. 1. alias 2. C. de duob. reis.*
9 Ex traditis per DD. ibid. & in *Auth. hoc ita eod. leg. vir vxori 17. §. mulier & Titius ad Velleian.* licet contra scripserim *lib. 17. Coniect. c. 1.* Iunge quæ scripsi *Defin. 13. num. 2. §.*

DEFINITIO XXI.

Nunquam debet cessus debitor & condemnatus soluere cedenti non admonito cessionario.

CEssus debitor & ex ea cessione iam condẽnatus soluere cessionario si postea soluat cedenti ex authoritate rei quæ in alio foro inter cedentem & cessionarium ex vtriusconsensu iudicata esse dicatur, non ideo à cessionario aut ipso iure liberatus intelligitur aut per exceptionem liberandus est.[1] Cùm possit ei imputari cur soluerit tam facile non certiorato cessionario cui iam fuerat condemnatus.[2] Maximè verò si soluendo non curauerit sibi restitui obligatorium instrumentum

Source : BIU Cujas

instrumentum quod hodie adhuc penes cessionarium reperiatur.[3] Ex quo sanè vbi primùm agere cessionarius & litem contestari cœpit actiones vtiles ad eum pertinuerunt, & directæ, quæ in persona cedentis manserant, inefficaces factæ fuerunt.[4] Quare nec ad rem pertinet quod cedens in lite interueniat, & rem iudicatam ex litigantium conuentione tueri velit. Non enim potest ea res ius quæsitum iam cessionario lædere,[5] sed tantùm cesso debitori prodesse,cui omnimodo indemnitatem præstare cedens debet qui pecuniam accepit.[6] Quòd si etiã de Arresto in alterius prouinciæ suprema Curia reddito tãquam falso & suppositicio cessionarius conqueratur,[7] Tanto magis ei consulendum est vt pendente falsi quæstione debitor cessus ei soluere iubeatur, [8] Nisi vltro conditionem deferat cessionarius vt in finem vsque litis,& cognitionis falsi solutio differatur.[9] *Ita Senatus* in causa Georgij Bruni, & Claudij Bertrandi, & Matthæi Bruni,17. Aug.1613.

1 Nec enim post significatam cessionem alij quàm cessionario soluere debitor potuit, aut debuit *l.3.C.de nouat.l.vlt.D.de transact.*

2 Condemnatio enim supponit semper litis contestationem, quæ sola hoc casu sufficeret *d.l.3.4. C.quæ res pignor.*

3 Instrumenti enim redditio probat liberationem *l.2.§.1 ff.de pact. l.pecuniæ 14. C.de solut.*

4 *d.l.3.C.de nouat.*

5 *L.vlt. D.de pact.*

6 Quasi reuocata cessione. Nec enim duobus soluere debitor cogendus est.

7 Nam si fateretur se cessionis reuocationi consensisse, dolo sane faceret, qui ex ea cessione agere pergeret, ideóque doli exceptione repellendus esset,quia non eo magis debitor,qui cedenti soluisset inaudito cessionario liberatus ipso iure intelligeretur.

8 Licèt dici soleat pendente falsi quæstione standum esse instrumento, quod falsum dicitur *l.2.C.de fals.*

9 Sicut in proposito casu factum fuerat *l.si conuenerit 26. de re iud.*

TIT. XXX.

DE RESCIND. VEND.

DEFINITIO I.

Restitutio in integrum ex beneficio l.2.C.hoc tit.non amittitur per clausulas positas in contractu venditionis, nec per iusiurandum.

QVOD in venditionum instrumentis emptorum gratia exprimi solet,vltro donatam à sciente [1] venditore hyperocham [2] rei venditæ quanticumque sit pretij, non magis excludit beneficium restitutionis,quæ venditoribus vltra dimidiam iusti pretij deceptis competit,[3] quàm si ei nominatim beneficio venditor adhibito etiam,vt fit,iureiurando renunciasset,[4] non tam illa ratione,quæ vulgo affertur,[5] quod credibile non sit,venditorem de tam graui damno,&,vt loquuntur,excessu cogitasse,[6] quàm quia bonæ fidei contractus non facilè tam iniquas admittat conuentiones,[7] quodque dubitandum non sit, quin ea ipsa facilitate, qua venditor contrahit & decipitur iusiurandum etiam interponat, cæteráque eiusmodi vulgares clausulas inseri patiatur,[8] tametsi nec donandi animum habeat, nec beneficij, quod sibi competiturum intelligat,abiiciendi,[9] Quare nec nocebit venditori,quod venditio fuerit geminata,si vtraque eodem lædionis immodicæ vitio laborabit.[10] Sanè non tantùm iurisiurandi venia ab Episcopo,aut eo,qui Episcopi vices gerat,impetranda erit,[11] sed etiam in integrum restitutio ex principali diplomate postulanda, vt contractus rescindatur,qui re vera tenet,[12] cum emptoris dolus in contractum inciderit potiùs,quàm contractui causam dederit,nisi in hoc ipso circumscriptus venditor proponatur,vt venderet,[13] quo tamen etiam casu tutius fuerit impetrari restitutionem, ne disputationi locus relinquatur,an propter sacramenti auctoritatem contractus nihilominus teneat.[14] Nam quod dici solet iusiurandum,quod iustitiæ,veritatis & æquitatis potissimum veneratione sacrosanctum esse debeat,iniquitatis vinculum esse non oportere, restitutionis quidem beneficium inducit,at non etiam facit, vt omnino & impune contemni possit religio iurisiurandi,quod nullo salutis æternæ periculo seruari queat.[15] Planè Augustanorum hac parte ius singulare est, vt sacramenti absolutione impetrata nullo egeant Principis diplomate,sed tamen egent in integrum restitutione,ad rescindendam ex causa immodicæ læsionis venditionem.[16] *Ita Senatus* 9.Aprtil.1588. Et rursus in alia causa,16. Cal. Iun. 1591.

1 Hoc ideo, quoniam alioqui læsio faceret præsumi ignorantiam, cum nemo præsumatur iactare suum, *vulg.l.cum de indebito 25.ff.de probat.* Bart. & alij *ad l.2.C.hoc tit.*

2 Vulgo probare vocant *pluris valentiam*, de qua *in l. & quæ nondum 15.§.vlt. D.de pign. l.quærebatur 20. D.qui potior in pign.hab.* Tess. *dec.165. num 8.*

3 *Ex l.2.C.hoc tit.l.si voluntate 8. eod.*

4 Contra quàm traditum sit à Bart. & aliis vulgo *ad d.l.2.*

5 *Ex l.si libertus ita iurauerit 30. C.de oper.libert.*

6 Cessat enim hæc ratio, cum verba illa sunt addita, *quanticunque sit pretij*, quæ omnem excessum comprehendunt.

7 *Arg.l.ex empto 11.§.vlt.D.de act.empt.l.bona fides 50.eod.*

8 Itaque aliter posito iure inuenta esset rario fraudandæ legis,quod non est ferendum, *arg.l.15.§.si pupillus, D.de reb.eor. l.quidam 29.§.vlt. D.ad SC. Velleian.*

9 Non enim habet donandi animum,qui vendit,etsi valet venditio facta donationis causa pretio viliore, *l.si quis 38. D.de contrah.empt.*

10 *Arg.l.doli 19. §.diuersum, D.de nouat. & deleg.*

11 Ne periurium incurratur,cum seruari possit iusiurandum sine periculo salutis, vt sequitur in Defin.

12 Hoc enim iure vtimur,vt beneficium *dict.leg.2. Cod.hoc tit.* non nisi per auxilium restitutionis imploretur,quæ res facit beneficium plenius,quia facilius potest amitti beneficium legis, quàm restitutionis in integrum, quæ scilicet tanto magis competit, quanto magis læsus quis est per clausulas supradictas. Aliud ergo esset, si quis vellet venire aduersus contractum ex beneficio solius legis citra restitutionem. Et ad eum casum restringendi sunt DD. qui contra hanc Definitionem sentiunt, quos vide apud Tessaur. *dec.165.*

13 Eo namque casu contractus est ipso iure nullus, *l.7.in princ.D.de dolo*, nec proinde opus est restitutione,vt rescindatur, *leg.in causa 16.in princ. D.de minor. l.2. C.de prad. minor.*

14 Et vt quod de facto præcessit, de facto quoque rescindatur, quomodo pragmatici nostri loquuntur.

15 *Cap.cum contingat,cap.debitores. Extr.de iureiur.* iunct. *cap.quanto, eod.*

16 Idque etiam iure communi obtinet, ex quo prætor ipse restituit, non Princeps, *l.1. & tot.tit.D.de restit.in integr.l.1.D.ex quib.caus.maior.* iunct. *l.Impp.30. de reb. auct.iud.possid.* Quamuis non sit iure communi hac in specie necessarium auxilium restitutionis, vt dixi *num.12.*

DEFINITIO II.

Enormis læsio est, quæ vltra dimidiam; & probanda est per testes, inspecto tempore contractus & communi opinione.

IMmodica læsio, quam nostri enormem vocant,in venditionibus aliisve contractibus non aliter interuenisse creditur,quàm si dimidiam iusti,&,quod hac parte idem est, veri pretij excedat,[1] etiamsi de Ecclesiæ,quæ fauorabilior esse solet,iuribus controuertatur.[2] Probari autem per instrumenta, cum incerti facti sit,vix potest,[3] per testes commodè potest, non solùm si de annuo reditu testificentur, ex cuius comparatione verus iustúsque rei valor dignosci possit,quæ tamen certior probatio est :[4] sed etiam si alias rationes adferant ex loci aut temporis, aliisve eiusmodi circumstantiis depromptas : cum fieri possit, vt pro locorum & temporum varietate illa quoque prædia, quæ minoris sint reditus,pretiosiora tamen existimentur.[5] Illud districte obseruandum est,vt de ea æstimatione testes loquantur,quæ & ad id præcise tempus, quo contractum, & ad communem hominum proborum existimationem,non ad singulorum testium opinionem referatur.[6] *Ibidem.*

1 *L.2.l.si voluntate 8. C.hoc tit.*

2 Interest enim Ecclesiæ, cum nec aliter possit valere venditio rei Ecclesiasticæ,quàm si facta sit ob Ecclesiæ necessitatem, *arg.leg.ratas 7. C.hoc tit.* iunct. *tit.de reb.eccles.non alien.l.iubemus 14. in fin. & Authhoc ius porrectum, C.de sacrosanct.eccles.c.1.* vbi gloss. *de restit.*

3 *L. prædia 48. de acquir. possess. l. pretia 63. de leg. falcid.*

4 Obserua tamen non eò minus æstimanda esse ea, quæ nullius sunt reditus, vtputa castra, turres, ædificia. Nam & hæc tunc etiam æstimarentur, cum de solius reditus quantitate ageretur, si modo ad conseruationem non solùm personarum, sed etiam fructuum facta essent, Boër. *q. 19. n. 1. ex l. si à domino, §. fructus, de pet. her. l. fin. de impens. in reb. dot. fact.* Iunge *l. si fundum 92. de legat 1. l. si fundus 13. D. de reb. eor. qui sub tut.* * Quod si testes ex veraque parte auditi dissentiant, & æquè probabiles dictorum suorum rationes afferant, solet Senatus noster eam primam æstimationem constituere quæ ex dictis testium actoris pro actore faciat, item illam quæ ex dictis testium pro reo, postea verò ex duabus communibus vnam facere communem æstimationem quam Senatus sequatur. Ita factum est in causa D. de Siccard & Anton. Pelissarij, 8. Febr. 1620.

5 *L. 1. § & alias videamus, D si quid in fraud. patron. d. l. pretia rerum 63. D. ad l. falcid.*

6 *d. l. pretia, l. si seruum 33. D. ad l. Aquil.* Et hæc verior ratio est, propter quam læsio non potest bene probari per instrumenta, quia sunt singulorum.

DEFINITIO III.

Emptor, qui venditorem enormissime læsit, non habet electionem supplendi iusti pretij, & ad omnium fructuum restitutionem condemnatur.

SI in venditione læsio tam immodica interuenerit, vt non solum vltra dimidiam, sed etiam vltra bessem iusti pretij venditor deceptus sit, quam nostri enormissimam læsionem appellant, sic rescindenda erit venditio, vt emptori electio non relinquatur, an supplere iustum pretium malit remque retinere.[1] Condemnandus enim est, vt rem ipsâ præcisè restituat,[2] adeoque cum fructibus omnibus, quos à contractus die perceperit, aut percipere potuerit,[3] vtpote qui perinde malæ fidei possessor censendus sit, acsi possessionis suæ titulum nullum haberet.[4] Tanta enim læsio præ se fert inesse contractui dolum re ipsa, qui hac parte dolo ex proposito non male comparatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Dom. Doger, contra D. de Boege Sarciny, 7. Cal. Aug. 1588.

1 Quia contractus hoc casu ipso iure nullus est, tanquam continens dolum in re ipsa, vt sequitur in Defin. Vide Tessaur. *dec. 165. n. 6. & 7.*

2 Tanquam nullo titulo eam possidens, vt *in l. eleganter 7. ff. de dolo, l. nullo 24. C. de rei vind.*

3 Vt seruatur in quolibet alio malæ fidei possessore, *leg. certum 22. C. de rei vind.*

4 Nihil enim refert, an quis habeat titulum nullum, an vitiosum, *l. quoties 6. qui satisd. cog. l. 2. de auct. tut.*

5 *L. si quis cum aliter 36.* vbi DD. *de verb. oblig.* Tess. *d. dec. 165. n. 6.*

DEFINITIO IV.

Etiam venditiones publicæ sub hasta factæ rescinduntur ex causa immodicæ læsionis, nullo quoque dolo probato.

PVblicas venditiones, quæ sub hasta fiunt, non facile ex causa læsionis in pretio irritas fieri publicè interest,[1] non solum quod alioqui futurum sit, vt difficilius reperiantur, qui ad eiusmodi emptiones velint accedere,[2] propterea quod nulla de euictione obligatio hoc casu quæritur,[3] sed etiam quia vix sciri possit, quodnam sit iustum pretium ex communi hominum opinione æstimandum,[4] ni iustum illud est, quod publicè facta venditione constitutũ reperitur.[5] Id enim est, quod dici solet, tanti rẽ esse, quanti vendi potest:[6] neque vero vlla de iusto pretio probabilior testatio est, cum de priuata venditione rescindenda agitur, quam si testis eam dicti sui rationem adferat, quod si res publice vendita fuisset tanti vendi potuisset.[7] Ne tamen sub nomine subhastationis publicæ locus fraudibus relinquatur, æquissime placuit vt si immodica, &, vt loquuntur, enormis læsio interuenerit, perinde publica ac priuata venditio rescindi possit,[8] etiamsi neque fraus neque collusio aliter probetur,[9] quæ sanè vtplurimum difficillimæ esset probationis:[10] eóque passim iure Senatus noster vtitur, nec alias ad publicæ venditionis rescissionem probationes requirit, quàm si de priuata rescindenda tractaretur:[11] *Ita Senatus* in causa viduæ D. de Genuille, contra Io. Baptist. Varronem Geneuensem, 13. Cal. Sept. 1588.

1 *L. ait prætor 7. alias l. etsi sine, §. quæsitum, l. quod si minor. §. non semper, D. de minor.*

2 *Quæ ratio est Vlpiani in d. §. quæsitum.*

3 *L. 1. & tot. tit. C. credit. euict. pignor. non debere.*

4 Quomodo æstimandum esse constat, *l. pretia rerum 63. ad l. falcid. l. si seruum 33. ad l. Aquil.*

5 *d. §. quæsitum, l. pupillus 5. §. sanè, D. de auct. & conf. tut.*

6 *Arg. l. si fundus 13. in princ. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. 1. § si heres ad Trebell.*

7 Vt testificetur de communi, non de sua opinione, vt dixi *n. 4.*

8 *Ex l. si quos 16. C. hoc tit.* cuius tamen aliam esse sententiam docuimus in priore parte Hemischiliadis nostræ *de error pragmat.* vbi videbis, quid nos in hac quæstione sentiamus.

9 Hoc enim casu res nullam habet dubitationem, *l. 2. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3.*

10 Vt & cætera omnia, quæ in animo consistunt, *l. non omnes 5. §. à barbaris, de re milit. l. 3. de interrog. in iur. fac.*

11 Ideo fortasse, quod plerunque emptorum calliditate fiat, ne iusto pretio res distrahantur, tum quoque cum publicè venditio fit. Quamuis Guid. Pap. *q. 22. n. 3. in fin.* teneat contrarium, etiam in rebus minorum, venditis sub hasta. Nec sequimur distinctionem, quam ibi ponit Ranchinus. An subhastatio facta sit ex decreto iudicis inferioris, an ex decreto Senatus, vt constat ex *Defin. 25. j.*

DEFINITIO V.

Venditio facta sub pacto de retrouendendo temporali non annulatur ex causa enormissimæ læsionis, sed perpetuatur, & quid de fructibus.

CVm in venditione læsio enormissima interuenit, multũ interest, an pure contracta fuerit, an sub pacto de retrouendendo temporali. Illo casu sic rescindi venditionẽ oportet, vt omnimodo res cum fructibus omnibus restituatur, ac si titulus nullus præcessisset:[1] posteriore vero pactum de retrouendendo venditioni insertum facit, vt quod temporale fuit ex conuentione, fiat ex læsione perpetuum,[2] & consequenter ne ad aliorum fructuum restitutionem emptor teneatur, quam quos perceperit post litem contestatam.[3] Nam nec alios deberet, si ex pacto retrouenditio peteretur,[4] nisi contestationem mora emptoris aliqua cum pretij obsignatione præcessisset.[5] Hoc ita si non solitus sit emptor fœnerari. Hoc enim etiam concurrente simulatus & pignoratitius contractus esse intelligitur, ob idque nullũ ex eo commodn fructuum acquiri emptori potest.[6] *Ita Senatus* pro Benedicto Bosson, contra, Claudium Morellum, 16. Calendas Aug. 1587.

1 Dixi *Defin. 3. 3. hoc tit.*

2 Vt scilicet ab ea forma, quam ex conuentione contractus habuit, minus recedatur. Quid enim necesse est rescindi venditionem, cum potest consultum esse venditori per pactum de retrouendendo? Vbi namque hoc pactum interuenit, nulla potest esse læsio, nisi in temporis præfinitione, nec igitur ad aliud danda restitutio est, quàm vt eiusmodi præfinitio tollatur. Id enim tantùm reddere debet restitutio, quod abstulit læsio, *l. sed etsi 26. §. quoties, D. ex quib. caus. maior.*

3 Nam post litem contestatam possessores omnes sunt pares, *l. sed etsi l. 25. §. ante, de pet. her.*

4 Sed ita vt vicissim à tempore litis contestatæ condemnaretur emptori venditor ad vsuras pretij, ne alioqui & rem & pretium habere videretur, quod bona fides non admittit, *l. ex empto, §. vlt. l. bona fides 50. de action. empt.*

5 Eo namque casu fructus exinde perceptos reddere deberet emptor, nec vicissim tamen vsuras petere vllas posset, quia obsignatio pro solutione est, *l 2. C. de pact. int. empt. & vend. l. obsignatione 9. C. de solut.*

6 Nemo enim dubitat, quin contractus sit pignoratitius, cum hæc tria concurrunt, Pactum de retrouendendo, modicitas pretij, & consuetudo fœnerandi, quamuis plerique tertium hoc non requirant. Quorum sententiam communiorem esse testatur Gramm. *dec. 76.* quamuis mihi videatur minus vera.

DEFINITIO VI.

Emptori redimenti pignora publice vendita non reddũtur fructus, nisi qui post litem contestatam percepti sunt.

EA res fortasse facit, vt quoties publice & sub hasta venditio facta est, indistincte verum sit, emptorem non alios fructus

fructus restituere compelli, quàm quos lite iam contestata perceperit,[1] quia cum redimendi ius ex statuto intra semestre competat,[2] huiusmodi venditionum genus comparari debeat venditionibus factis sub pacto de retrouendendo potius, quam iis, quæ pure & simpliciter factæ sint.[3] Quanquam & illa ratio pro emptore facit, quod vix sit, vt non iuste videatur possidere, qui auctore Prætore possidet,[4] hactenus saltè vt fructus suos feciſſe videri debeat.[5] *Ita Senatus* sæpius.

1 De quibus dubitari non potest, quin exinde debeantur, vt dixi *Defin. præced. num.* 3.
2 *Lib. statut. Sabaud. c.* 13. *in statut. Philipp. fol.* 98.
3 Adeo enim hoc verum est, vt si intra semestre luatur pignus, nulla debeantur laudimia, quasi nulla facta venditione, vt dicam *ad tit. de iur. emphyt. Defin.* 30.
4 *L. iuste possidet* 11. *de acquir. possess.*
5 *L. bonæ fidei* 48. *de acquir. rer. domin. l. certum* 22. *C. de rei vind.*

DEFINITIO VII.

Cum enormissima læsio perpetuat pactum de retrouendendo, restitutio rei præcisè petitur, nulla præcedente retrouenditione.

OBseruandum tamen est, iis etiam casibus, quibus enormissima læsio facit, vt perpetuum sit ius redimendi, quod ex pacto erat temporale,[1] non in id agi contra emptorem, vt retrouendat, sed perinde ac si retrouenditio iam facta esset, fundi restitutionem postulari. Quia quæ legis potestas redimendi facultatem dat perpetuam citra conuentionem, eadem efficit, vt retroueditio pro facta habeatur, præcisamque restituendi necessitatem iniungit.[2] *Ita Senatus* pro Claudio Morel, contra Benedictum Bosson, 12. Cal. Iunij 1590. Iunge Defin. 8. & 9. de distract. pignor.

1 Hoc est, cum non concurrit fœnerandi consuetudo, secundum ea, quæ dixi *Defin.* 5. *num.* 6.
2 Oblato scilicet pretio, vt & *in l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO VIII.

Nec donatio nec proinde liberatio gratuita potest rescindi ex causa immodicæ læsionis.

AD rescindendam liberationẽ gratuitam ex causa enormis & immodicæ læsionis non magis actio competit, quam ad rescindendam donationem.[1] Nam & eiusmodi gratuita liberatio donationis species quædam est:[2] qui autem donat, eum necesse est vel nunquam lædi, vel semper lædi.[3] Vnde illud etiam est, quod plerisque placet, gratuitam liberationem non valere citra insinuationem,[4] quia nec donatio valet.[5] Quanquam magis est, vt hac parte alio iure vramur fauore liberationis,[6] vel ob id maxime, quod ex liberatione solemniter facta inducitur saltem pactum de non petendo,[7] quod ad producendam exceptionem insinuatione egere nemo dixerit.[8] Plane cum liberatio non liberaliter, sed certo respectu & intuitu mutuæ alicuius præstationis facta est, vix est vt donationi comparari debeat,[9] quin potius contractui innominato,[10] in quo contractuum genere si immodica læsio interuenerit, placet ad rescindendum contractum agi posse.[11] *Ita tractatum est* in causa N. Guilielmi de Riddes, 5. Non. Decemb. 1590.

1 Qui enim donat, non potest conqueri se læsum, siquidem donare nihil aliud est, quam vltro perdere, *l. filius familias* 7. *ff. de donat. l. Campanus* 47. *de oper. libert.*
2 *L. donari* 81. *de reg. iur. l. donari* 28. *ff. de donat.*
3 *L. cum donationis* 34. *C. de transact.*
4 Tiraq. *ad l. si vnquam* 8. in verb. *donatione largitus, C. de reuocat. donat.*
5 Nempe iure communi si excedat quingentos aureos, *l. si quis argentum* 35. *C. de donat.* Iure vero nostro prouinciali cuiuscunque summæ sit.
6 Solemnis enim proniores esse ad liberandum, *l. Arrianus* 41. *ff. de oblig. & act.*
7 *L. si accepto latum* 18. *ff. de acceptilat. l. si vnus* 27. §. *pen. ff. de pact.*
8 Pacta enim pariunt exceptionem ex æquitate naturali *l. Stichum* 95. §. *naturalis ff. de solut.* quæ æquitas nulla indiget insinuatione, aliáve solemnitate.
9 Quemadmodum dici solet de donatione remuneratoria, ex *leg. Aquilius Regulus* 27. *ff. de donat.*
10 *L. naturalis* 5. §. 1. *& seqq. de præscr. verb.*
11 *Ex doctr.* Bart. & aliorum *ad l.* 2. *C. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Non potest læsio æstimari ex futura incertáque vsurarum adiudicatione, vt neque ex debito augmento, quod aiunt, monetæ.

QVoties in contractu pecuniatio immodica & enormis læsio interueniſſe dicitur, non est habenda ratio vsurarum, quæ aut ex conuentione aut officio iudicis adiudicari potuerunt, cum certam ab initio legem formámque non habuerunt.[1] Etsi enim solet Senatus noster quincunces infligere,[2] fieri tamen potuit, vt vel trientibus vel leuioribus contentus esset creditor, quinimò vt ne leuissimas quidem poscoret, quas nec popoſcit is, qui omnes remisit.[3] Augmentum vero illud, quod propter monetarum deteriorationem præstari solet, æquè ad ineundam læsionis æstimationem nihil prodest, sed alia ratione, quia debiti contracti pars est,[4] nec auget quantitatem debitam, sed tantum numerum corporum, quæ pro quantitate debita solui debuerunt, & quidem ita demum, si in deteriore moneta offeratur solutio, nec velit creditor accipere. Inuitus enim non cogitur.[5] Cæterum si de monetæ, in qua soluitur, deterioratione non conqueratur, perinde contingit debitori liberatio, atque si in meliore moneta solueret, ideoque nec læsus creditor potest, qui solutioni vltro consensit, cum in deteriore moneta debitum offerretur.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Læsio enim debet esse certa, qualis esse non potest illa, quæ ex incerto vsurarum debito elicitur, *arg. l. Seio* 10. §. 1. *de annuis legat.*
2 Quia hæ sunt, quæ potissimum in Sabaudia frequentantur, de quibus *in l. cum quidam* 17. *ff. de vsur. l. tutor* 7. §. *quæ autem, in fin. de admin. & peric. tut.*
3 Vsurarum enim remissio etiam tacita facilè præsumitur, *d. l. cum quidam*, §. *Diuus Pius, de vsur. l. vir vsuras* 54. *ff. de donat. int. vir. & vxor.*
4 *L. cum quid* 3. *vbi notat. ff. de reb. cred.*
5 *L. creditorem* 99. *alias, l. Paulus*, vbi latè Bart. & cæteri, *ff. de solut. & d. l. cum quid.*
6 Quia etiam aliud pro alio volenti & consentienti creditori solui potest, *l. manifesti* 17. *& præced. C. de solut.*

DEFINITIO X.

Aduersus delegationem damnosam solus minor non restituitur, non etiam maior, ne quidem ex causa immodicæ læsionis.

QVi minus idoneum debitorem pro diuite admisit ex causa delegationis, non idcirco iustam causam habet petendæ restitutionis tanquam læsus immodice: neque enim læsus videri potest, qui iure communi vtitur.[1] Iuris autem communis ratio illa est, vt bonum nomen facere videatur quisquis admittit debitorem delegatum:[2] vtque nouatione facta prior obligatio non eo minus perimatur, quod sequens in quam fit transfusio, aut ipso iure non teneat, aut ex aliqua causa sit inefficax ad agendum,[3] solus minor priuilegium habet propter ætatem, vt aduersus damnosam nouationem à se factam restitui debeat.[4] Ergo in maioribus aliud iuris est,[5] nisi dolo debitoris, cui delegauit aut falsa eius persuasione inductus sit creditor, vt malum nomen admitteret. Hoc enim ausu ex capite doli, aut saltem ex generali clausula, si qua mihi iusta causa videbitur, dubitari non oportet, quin locus sit indulgendæ restitutioni.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. vlt. C. de in integr. restit. minor.*
2 *L. inter causas* 26. §. *abesse, D. mandat.*
3 *L. 1. D. de nouat.*
4 *L. patri* 27. §. 1. *D. de minor.*
5 Plenior enim est & facilior restitutio, quæ minoribus datur, quàm quæ maioribus *l. minoribus* 61. *l. præses* 41. *eod. l. vlt. in pr. D. ad SC. Velleiã.*
6 Est enim dolus semper iusta causa restitutionis, ne alioqui lucrum adferat doloso, *l. ne ex dolo* 11. *& pass. D. de dolo.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XI.

Etiam ceſſio iurium omnium reſcindi poteſt ex cauſa immodicæ læſionis, ſed ſubducto dubio euentu litis.

QVi per ceſſionem in alium tranſtulit quicquid iuris habebat in fundo Corneliano, hoc etiam addito vt de euictione non teneatur, [1] licet eo nomine pretium acceperit, non eo minus tamen implorare poteſt vulgare auxilium reſtitutionis in integrum ex cauſa immodicæ læſionis. [2] Ea ſiquidem ceſſio, cum fiat accepto pretio, emptio & venditio eſt, aut ſaltem emptioni & venditioni ſimilis. [3] Alioqui facile fraus fieret legi & æquitati reſtitutionis, quæſito per emptorem colore ceſſionis iurium omnium, ne venditor quantumcunque certo & explorato iure dominus rei venditæ læſum ſe vnquam conqueri poſſet. [4] Neque obſtat, quod qui vendidit, quicquid iuris habuit, non tenetur de euictione niſi ex facto ſuo, aut eius, in cuius locum ſucceſſit. [5] Non enim facere ea res poteſt, quominus probata læſione reſtitui poſſit aduerſus venditionem: ſcilicet quia ſubducto dubio euentu nulla ſupereſt incertitudo, quæ facere poſſit, ne qua læſionis ratio haberi debeat. [6] Sane dubium euentũ ſubduci neceſſe eſt, euentum inquã non conditionis alicuius contingentis, quæ indifferenter potuerit exiſtere, aut non exiſtere [7] ſed litis, quam pro vẽditoris iure explicando emptor iam ſuſceperit, aut ſuſcepturus fuerit, [8] vt fit, cũ aduerſus tranſactionẽ non vi, non metu, non dolo factam ex ſola læſionis cauſa reſtitutio poſtulatur. [9] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Iacobi Picquet contra ſorores Picquet, Cal. Mart. 1591.

1 Quæ conuentio valet, *l. ex empto* 11. *§. vlt. ff. de act. empt.*
2 Scilicet ſi pretium, quod accepit, ſit intra dimidiam æſtimationis eorum iurium, quæ in alium tranſtulit.
3 *L. naturalis* 5. *§.* 1. *de præſcript. verb. l.* 1. *C. de rer. permut.*
4 Nunquam autem admitti debet id per quod fraus poſſit fieri legi vel æquitati, *l.* 5. *§. ſi pupillus ff. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſciri oportet* 21. *§.* 1. *de tutor & curat. dat.*
5 *L. quod ſi* 10. *ff. de her. vel act. vend.* iunct. *l. de tuo* 9. *ff. mandat.*
6 Incertitudo enim obſtat, ne haberi poſſit ratio læſionis, quæ ſemper certa eſſe debet, vt dixi *Defin.* 2. *num.* 1.
7 Non enim poſſet euentus hic ſubduci, quin conditio tolleretur, nec proinde quin actus ipſe conditionalis deſtrueretur.
8 Litis namque euentus ſemper dubius & incertus eſt, *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*
9 Ex doctrina Bart. *ad l.* 2. *C. hoc tit. & ad l. ſi quis cum aliter* 36. *de verb. oblig.* quam tamen truffam eſſe non immerito dixit Baldus, vt ſcripſi in priore parte Hemiſchil. *de error. pragm.* Æſtimari tamen interdum poteſt etiam dubius euentus, *l. propter ſpem* 23. *famil. erciſc.*

DEFINITIO XII.

Qui alij vendidit quicquid iuris habuit, cum nullum haberet, niſi petendæ reſtitutionis contra ſuum auctorem non eo minus poteſt reſtitui contra emptorem ex cauſa læſionis.

SEd & ſi Titio, qui fundum Cornelianum minore pretio vendiderat, heres extiteris, [1] tum alteri vendideris quicquid iuris in eo fundo haberes, verius eſt, te aduerſus ſecundam venditionem poſſe reſtitui, ſi modo prius obtinueris, vt prima reſcindatur. [2] Eo namque facto ad illum ſtatum res reducitur, in quo futura erat, ſi poſterioris venditionis tempore in tuo dominio res fuiſſet. [3] Meraque cauillatio eſt, ſi quis dicat, reſtitutionem in integrum ex cauſa immodicæ læſionis non aliter concedi, quàm ſi ea læſio probetur, quæ fuit tempore contractus, [4] vt inferat non poſſe te videri læſum, qui eo tempore rem iam à Titio venditam in bonis amplius non habebas. [5] Sufficit enim, quod tum haberes in bonis actionem ad rem reuocandam reſciſſa venditione. [6] Sicut nec ad rem pertinebit, quod prior venditio ſumptibus ſecũdi emptoris reſciſſa proponatur. Id enim efficit dũtaxat, vt eos ſumptus emptori reſtitui oporteat, [7] non vt eo prætextu rem retinere emptor debeat. [8] aut vt tanto minoris res fuiſſe videatur. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quo caſu competit tibi illud ipſum ius reſtitutionis, quod competebat defuncto, *l. non ſolum, D. de in integr. reſtit.*
2 Hoc vero poteſt obtineri viribus actionis, quæ competebat ad petendam reſtitutionem, cum ea actio non adeo per venditionem transferri potuerit in emptorem, vt non remaneat directa penes venditorem. Alioqui non poſſes tu contra auctoris tui venditorem agere ſine actione. *l. ſi pupilli* 6. *§. vlt. de negot. geſt.*
3 Reſtitutionis namque proprium hoc eſt, vt omnia in priſtinum ſtatum reponat, *l. quod ſi minor* 24. *§. reſtitutio, D. de minor.* Itaque ex poſtfacto apparet venditum fuiſſe fundum Cornelianum, non autem ſolum euentum reſtitutionis, *arg. l. qui res* 98. *§. rem autem, D. de ſolut.*
4 *L. ſi voluntate* 8. *in fin. C. hoc tit.*
5 Quaſi vendita re aliena, vt *in l. rem alienam* 28. *de contrah. empt.*
6 Cum is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipſam quoque rem habere videatur, *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur. l. rem in bonis* 52. *de acquir. rer. domin.*
7 *L. quod ſi nulla* 8. *in fin. D. de hered. vel. act. vend.*
8 *Arg. l. in fundo* 38. *D de rei vind. l. ſi ſeruus* 25. *D. de pign. act.*
9 Nihil enim cum vero rei valore commune habet neceſſitas ſumptuum ad eam repetendam faciendorum.

DEFINITIO XIII.

Cum quis vendidit quicquid iuris habuit imputandum eſt in pretium quicquid emptor in eam rem impendit.

NOn idem erit, ſi, cum alicui vendidiſſes quicquid iuris in eo fundo haberes, ita vt nullus illi contra te regreſſus daretur, [1] is poſtea pro re tuenda aduerſus creditores, aut pro ea ab iniuſtis poſſeſſoribus vindicanda de ſuo aliquid impenderit. Eas namque impenſas in pretio computari oportebit tanquam partem pretij, [2] vt tanto maiore pretio vendidiſſe videaris, ſi forte nunc cauſari velis læſionem immodicam & vltra dimidiam interueniſſe. Niſi fortaſſe ante petitam reſtitutionem expenſas illas emptori reſtituere condemnatus ſis, ſiue per imperitiam iudicis, [3] ſiue quod ad id omnimodo tenereris, puta dolo tuo interueniente, [4] cum tu eandem rem inſcio nouo emptore alteri iam aut vendidiſſes, aut obligaſſes. [5] Nam ſicuti de facto tuo te teneri æquum eſt, [6] ita ſumptus quos emptori de tuo ſolueris tibi in pretium imputari non oportet. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quo caſu videtur incertum ipſum veniiſſe, vt in retibus, *leg. nam hoc modo* 11. *D. de hered. vel act. vend.*
2 *Arg. l. fundi partem* 70. *D. de contr. empt.* Vilius enim emere ſolemus eas, quarum nomine, ſi euincantur nullum regreſſum habituri ſimus *d. l. nam hoc modo*, iunct. *l. quod ſi* 8. *eod. l. pen. D. de hered. vel act. vend.*
3 Alioqui non debuiſti condemnari, qui vendidiſti tantum quicquid iuris habuiſti, *d. l. nam hoc modo & præced.*
4 Doli enim cauſa ſemper excepta eſſe intelligitur, *leg.* 1. *vbi notat. C. credit. euict. pign. non deber.*
5 Quibus caſibus crimen ſtellionatus & falſum committitur, *l. & quæ nondum* 15. *§. vlt. de pign. l.* 3. *de crim. ſtel. l. qui duobus* 21. *de leg. Cornel. de falſ.*
6 *L. de tuo* 9. *de mandat.*
7 Ita namque fieret, vt bis eos præſtares, quod eſſet iniquum, & contra bonam fidem, *leg. bona fides* 57. *de regul. iur. l. ſi quis dolo* 51. *§.* 1. *de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Quod ad extinguendam penſitationis annuæ obligationem ſoluendum eſt ab emptore, prodeſt ei ad pretij diminutionem.

ILlud ſane conſtat, ſi vendideris mihi quicquid iuris in illo fundo haberes, & fundus annuam penſitationem decem aureorum Sempronio debeat, [1] quouſque ducenta ſoluantur, ducẽta illa etiam priùs quam à me ſoluta ſint in æſtimationẽ fundi venire, nempe quia tantiſper fundus tanto minoris eſſe intelligitur, [2] cum non niſi à me ſolui ducenta debeant, qui nullam eo nomine contra te habeo actionem. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod in eam rem ſit obligatus, iure pignoris: alioqui perſonalis obligatio non ſequeretur emptorem, *l. vlt. in fin. D. de contrah. empt.*
2 Cuius ſcilicet dominium pleno iure liberum habere non poſſum niſi prius ſoluto iure pignoris, ſiquidem alienatio omnis ſit cum ſua cauſa,

Source : BIU Cujas

causa, *leg. alienatio 67. de contrahend. emption. leg. 1. §. cum prædium D. de pignor.*

3 Emi siquidem periculo meo, cum emi quicquid iuris habuisti, *l. nam hoc modo 11. D. de her. vend.*

DEFINITIO XV.

Impensæ factæ ab emptore non augent pretium ad impediendam immodicæ læsionis probationem.

DE vtilibus impensis in eum fundum factis, quem quis periculo suo emerit, emendo duntaxat quicquid iuris in illo fundo venditor habuit, dubitatum quoque est, an in computationem pretij venire debeant,[1] cum de læsione iustaque rei æstimatione disputatur, an in restitutionem tantum?[2] Sed placuit non nisi in restitutionem venire.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt tanto minore pretio fundus venditus fuisse videatur, vt in specie *Defin. præced.*

2 Vt scilicet restitui debeant emptori, si venditor fundum euincat ex causa immodicæ læsionis, quæ aliunde probata sit.

3 Inspiciendum enim est tempus contractus in cuiusque rei æstimatione ineunda, *l. si voluntate 8. in fin. C. hoc tit.* Impensæ aut rem post emptionem factæ faciunt quidem rem preciosiorem, sed ex postfacto.

DEFINITIO XVI.

De metu reuerentiali concurrente cum læsione magna.

EVenit aliquando, vt etiam inter maiores locus sit rescindendæ venditioni ex causa læsionis, licet ea læsio non sit immodica, id est, vltra dimidiam iusti pretij,[1] vt puta si cum læsione ad immodicam proxime accedente concurrat duplex metus, reuerentialis, id est, paternus & maritalis.[2] Alioqui læsionem immodicam interuenire necesse est, vt ex edicto. De eo quod metus causa rescindi contractus possit[3] Quantum vero intersit an ex capite metus rescindatur venditio, an ex causa lęsionis, ex eo apparet, quod priore casu nō habet emptor electionem supplendi iusti pretij,[4] quam posteriore habet.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1 Regulariter tamen contra est, *l. in causa 16. §. idem Pomponius, D. de minor.* iunct. *l. 2. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. 1. §. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*

3 *Not. ad d. §. quæ oneranda, & ad l. si quis cum aliter 36. de verb. oblig.*

4 Quia id quod per vim aut metum gestum est, prætor nullo tempore ratum habet, *l. si mulier 21. §. 1. quod met. caus.*

5 *L. 2. l. si voluntate 7. C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Qui petit rescindi venditionem ex causa læsionis, debet probare se dominum fuisse

REstitutio in integrum ex causa immodicæ læsionis habet implicitam dominij quæstionem,[1] cum fieri nequeat, vt in pretio læsus videatur, qui vendidit rem alienam.[2] Inde fit, vt dominium probare actor debeat, perinde ac si rem vindicaret aduersus eum, qui ab alio emisset.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 10. supr. de rei vind.

1 Vnde est quod nostri passim cumulant rescindens & rescissorium ex *leg. in causa 13. §. interdum, D. de minor.*

2 Nihil enim alienat qui vendidit rem alienam, cum alienatio dicatur is demum actus, per quem dominium transfertur *leg. 1. Codice de fund. dotal.* nisi in casu *lege vltima. Codice de rebus alien. non alien.*

3 Non quasi is, qui emit possit referre quæstionem dominij, nisi si venditor velit ab eo vindicare, vt alibi scripsi, sed quia non aliter probari potest læsio, quam tamen probare actor omnino debet, *dicta lege secunda, dicta lege si voluntate octaua, Codice hoc titulo lege 2. D. de prouar.*

DEFINITIO XVIII.

Si emptor periculo suo susceperit necessitatem expellendi prępotentis spoliatoris, tanto maiore pretio emisse intelligitur.

QVamquam ob id solum, quod emptor per alterius vim re vendita frui prohibeatur, non habet ex empto actionem,[1] si tamen agatur de rescindenda venditione ex causa immodicæ læsionis, non parum emptori proderit, quod contractus tempore res vendita per occupatoris præponentis violentiam detineretur, licet nullum sibi ius in re adferētis, si nec facile & primo iudicis imperio, nec sine magnis difficultatibus & expensis inde expelli potuit.[2] Nemo enim dubitat, quin tanto minoris res sit, quanto difficilior futura est eius fruitio.[3] Cumque vacuam rei possessionem emptori tradere venditor teneatur,[4] sane pro parte pretij haberi illud debet, quod emptor conuentus iure venditoris, ac possessionis adprehendendæ difficultatis periculo suo adsumpserit, & à rei tradendæ obligatione venditorem ab initio liberauerit.[5] Neque audiendus est venditor, si post difficultates illas ab emptore superatas, expulsumque spoliatorem, velit rescindere venditionem, eo prætextu quasi rem viliore pretio distraxerit,[6] nec si emptor nacta possessione rem eandem alij non ita multo post longe pluris vendiderit, quia non quid ex postfacto emptoris industria, diligentia & periculo euenerit,[7] sed quid euenire potuerit, inspiciendum est, isque rei valor & status attendendus qui fuisse probatur contractus tempore:[8] non tam enim facilitate inconsulta quam certo rectoque iudicio fecisse credendus est, qui ipse tanti æstimauerit re carere, ne propter eam aut sæpius, aut cum potentiore violentoque aduersario litigaret.[9] Præsertim vero si cum creditori iam esset condemnatus, iamiamque ex iudicato vrgendus, nec haberet vnde solueret, iura sua illa vendiderit, vt se ab ea obligatione liberaret, ac litium perplexitatibus sumptibusque eximeret.[10] Cur enim verecundam cogitationem eius qui lites execratur reprehendemus?[11] aut consilium debitoris, qui vt certum debitum dissolueret, præsentique molestia se liberaret, in solutum dederit, certam quidem sibique haud dubiè competentem actionem, sed tamen cuius executio innumeris difficultatibus implicita maiorem sumptus quam compendij materiam erat allatura?[12] *Ita Senatus* in causa Claudiæ Rigollet, & Ioannis Quinerry, 16. Cal. Iul. 1593.

1 *L. vlt. C. de act. empt.*

2 Id tamen exactè probandum est, *leg. vlt. in princ.* & per totam legem *D. quod met. caus.*

3 Et persecutio, cuius euentus plerumque incertus est, nec sine sumptu, *l. quod debetur 51. D. de pecul. l. minor. 40. in princ. D. de minor.* iunct. *l. minoribus 6. eod.*

4 *L. 1. l. 3. in princ. l. ex empto 11. D. de act. empt.*

5 *Arg. l. fundi partem 79. de contrah. empt. leg. si venditor 6. §. 1. in fin. D. de contrah. empt.*

6 *Arg. l. quod si minor 24. Scæuola. D. de minor.*

7 Potest enim fieri, vt alij pluris vendiderit ex stultitia ipsius emptoris, vt *in l. 3. D. ad l. falcid.* nam nec tam ex re, quam ex negotiatione pretium percipitur, *l. venditor 21. de hered. vel act. vend.*

8 *L. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vend.*

9 *L. 4. §. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact.* Potentioribus enim pares esse non possumus, inquit Caius *in l. 3. in princ. eod.*

10 Nec enim deceptus quis videri potest in eo, quod vltro facere coactus fuit, vt sibi suisque rebus prospiceret, quodque diligentissimus quilibet paterfamilias facere debuisset, *l. verum 11. §. si locupleti, l. minor 48. §. 1. de minor.*

11 *d. l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. caus. fact.*

12 *d. l. minoribus 6. D. de minor. l. in summa 63. §. 1. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Læsio non bene probatur ex præsenti æstimatione, neque ex instrumentis præcedentium, aut subsecutarum venditionum.

QVoniam vero in probanda læsione, quoties ad rescindendam venditionem agitur, venditionis tempus præcise

ciſe ſpectandum eſt, [1] cum pro temporum non minus quam locorum varietate pretia rerum mutentur,[2] conſequens eſt, vt non ſatis probata videatur læſio, ſi teſtes dicant tanti rem nunc eſſe, nec minoris fuiſſe tempore contractus, quod eiuſdem bonitatis, iam tum eſſet, cuius nunc eſt. Fieri ſiquidem poteſt, vt eadem bonitate eodemque rei ſtatu manente, nunc tamen res aut pluris, aut minoris ſit quam antea, ſolo pretio ex aliis cauſis extrinſecis immutato. [3] Multo minus ergo probata videbitur ex eo ſolo, quod teſtes eam dicti ſui rationem adferant, quod eadem res non facta melior poſtea longe pluris diſtracta ſit. Nam præter id, quod tempus contractus ſemper inſpici debet,[4] ſpectandus quoque eſt communis valor, hoc eſt, ex communi hominum opinione non ex huius vel illius emptoris ſtultitia æſtimandus.[5] Quod ſi duæ eiuſdem rei venditiones diuerſis quidem, ſed æque proximis temporum interuallis factæ proponantur, vna publice, priuatim altera, proculdubio ex illa potius, quæ publica, quam quæ priuata fuerit, iuſti valoris probatio ſumetur,[6] cum dici ſoleat, tanti rem eſſe quanti vendi poteſt, quamuis non eo minus verum ſit, ex cauſa immodicæ læſionis aduerſus publicas quoque venditiones reſtitutionem dari, [8] eadem ratione admittendum eſt potiorem fore iuſti valoris probationem, quæ fiat per publici, vt vocāt, cataſtri exhibitionem quam quæ per teſtes.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & iterum in cauſa N. Ducloz Maurianenſis, 11. Cal. Aug. *1593.*

1 *L. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vend.*
2 *L. pretia rerum 63. D. ad l. falcid. l. ſi ſeruum 33. D. ad l. Aquil.*
3 *L. 3. D. de condict. tritic. cum ſimilib.*
4 *d. l. ſi voluntate.* Iunge *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*
5 *d. l. pretia, d. l. ſi ſeruum.* iunct. *l. 3. D. ad l. falcid.*
6 Nam quod publicè fit, hoc ab omnibus ſi non factum, certè adprobatum intelligitur.
7 Dixi *Defin. 4. §. eod.*
8 Scilicet ex ea interpretum opinione, quam retulimus *d. Defin. 4.*
9 Semper enim potentior eſt fides publica quam priuata, tanquam minus obnoxia fraudibus & falſitatibus, *l. data 27. C. de donat. l. ſcripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. teſtium facilitatem 17. C. de teſtib.*

DEFINITIO XX.

Non bene probatur læſio, ſi non omnium circumſtantiarum ratio habeatur, quæ rem minoris faciant.

QVid ſi teſtes de communi quidem pretio teſtificentur,[1] adeoque contractus tempore inſpecto,[2] ſed tamen non æſtimato eo quanto minoris res ſit ob id, quod emptor omne euictionis periculum in ſe ſuſceperit, & venditorem à vacuæ poſſeſſionis tradendæ obligatione liberauit, cum & anterioribus creditoribus eam rem obligatam, & à violento potentique ſpoliatore occupatam eſſe conſtaret? Manca erit probatio, quia certe hoc ipſo longe minoris res eſt, cum vel maxime interſit emptoris, & vacuam poſſeſſionem ſine diſpendio conſequi, & venditorem habere de euictione obligatum.[3] Quid ſi teſtes de totius rei valore teſtificentur, cum tamen pars quædam duntaxat eius rei vendita ſit? Non ſufficiet ad hoc, vt læſio bene probata videatur. Nam ſi fundus commode diuidi non poſſit, [4] aut prædium forte ſit vrbanum, cuius pars diuiſa nullam poſſeſſori ſuo vtilitatem adferre queat, [5] nemo negauerit longe pluris rem eſſe, ſi tota æſtimetur, quam pro parte ſit pars, ſi ſeparatim & tanquam diuiſa conſideretur.[6] Itaque ſi pars illa ſocio vendita ſit, tanto minoris æſtimanda eſt, quod eam ſolam alius fortaſſe præter ſocium nullo pretio empturus fuiſſet,[7] propter metum diſcordiarum quas materia communis excitare ſolet, [8] cum forte is, qui partem ſocij emit, ſuam non æque fuerit venditurus.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 17.

1 Iuxta id quod §. diximus *ex d. l. pretia rerum 63. ad l. falcid.*
2 *Ex l. ſi voluntate 8. in fin. C. hoc tit.*
3 Dixi *Defin. 17. §. eod.*
4 Quod plerunque euenit, *l. 3. C. commun. diuid. cum ſimil.*
5 Facilius enim hoc euenit in prædio vrbano, quam in ruſtico, vt commodè diuidi regionibus non poſſit.
6 Pluris enim ſunt partes totius totaliter conſideratæ quam partes ſingulæ ſeparatim ſumptæ, quamuis dici ſoleat eandem eſſe rationem partis quod ad partem, quæ eſt totius, quod ad totum, *l. quæ de tota 76. de rei vind.* iunct. *l. ſi duo 51. in fin. D. de admin. tut.*
7 *L. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.*
8 *L. cum pater 77. §. dulciſſimus, de legat. 2. l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum, de condict. indeb. l. vlt. C. commun. diuid.*
9 Nec enim regulariter quiſquam cogitur partem ſuam vendere, *l. fundus 30. D. famil. erciſc.* ſicut nec emere, *l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

DEFINITIO XXI.

Probata enormi læſione ſatis videtur imploratum beneficium leg. 2. Cod. hoc titul. ab eo qui maius auxilium implorauit.

VEnditor cum diceret aduerſarij dolo inductum ſe, vt venderet, & in pretio ſupra dimidiam circumuentum, impetrauerat reſcriptum Principis, vt in integrum reſtitueretur,[1] nec tamen dolum emptoris, ſed læſionem duntaxat in pretij quantitate [2] probauerat. Placuit tametſi nulla litis pars imploraſſet beneficium nouæ conſtitutionis,[3] quæ emptori dat ſupplendi iuſti pretij facultatem, iudicem tamen ex officio ſic ferre ſententiam debere, vt iubeat emptorem vel fundum cum fructibus à die litis conteſtatæ reddere recepto pretio, cum vſuris ab eodem tempore quincuncibus, aut quod iuſto veroque deeſt pretio ſupplere.[4] Videtur enim illius legis æquitas officium iudicis inducere potius, quam poteſtatem actionis, quod ad pretij ſupplemētum pertinet,[5] ſolamque rei venditæ reſtitutionem in petitione eſſe, pretij verò ſupplendi facultatem in emptoris poteſtate & electione.[6] Licet tutius ſit, ne plus petere venditor videatur, vt electionem det emptori.[7] Sed cum hodie ſublatum ſit periculum pluris petitionis, quod ad cauſæ bonæ iacturam attinet, [8] nihil vetat quod actor in libello prætermiſerit iudicis officio ac iuriſdictione ſuppleri & temperari.[9] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. de l'Iſle, & Claud. du Cloz, 12. Cal. Aug. *1593.*

1 Quo caſu dicitur dolus dediſſe cauſam contractui, *l. & eleganter 7. D. de dolo.*
2 Ex qua pretij quantitate dolus nec probatur, nec præſumitur, *l. dolus 10. C. hoc tit.*
3 Quæ exſtat *in l. 2. C. hoc tit. & in l. ſi voluntate 8. eod.*
4 Quomodo iudicati ſolet & debet, cum agitur ex beneficio *d. l. 2.*
5 Quia pendet id ex æquitate iudicij, nec tam fit ex contractu, quia præter contractum, vt contractus iniquitas corrigatur, quomodo etiam contingit in ſpecie *l. maioribus 3. C. commun. vtr. iudic.*
6 Exemplo eius, quod de noxali actione ſcriptum eſt *in leg. miles 6. §. decem, D. de re iudic.* Iunge *l. 1. §. item ſi ita, D. ad l. falcid. l. cum ſine 19. & l. ſi penum 24. D. quand. dies leg. ced. l. ſi quis ſtipulatus 57. D. de ſolut.*
7 Petit enim plus cauſæ, qui ſuo aduerſario adimit electionem. *§. huic autem Inſt. de act.*
8 *§. ſed hæc quidem, eod. tit.*
9 *Arg. l. ſi res obligata 58. in fin. de leg. 1. l. quæſitum 13. D. de teſtib.*

DEFINITIO XXII.

De annui reditus venditione & redemptione.

QVi annuum reditum perpetuum quandocunque redimendum certo iuſtoque pretio [1] comparauit, licet cogere non poſſit venditorem, vt redimat, [2] dummodo paratus ille ſit annuum reditum præſtare,[3] ſi tamen reditum petens ea exceptione repellatur per venditorem, quaſi iam facta fuerit redemptio, pretiumque reſtitutum, idque per calumniam & falſo dictum appareat, æquiſſimum eſt venditorem eas mendacij ſui pœnas luere, vt reditum redimere cogatur, ſi id emptor malit,[4] cuius ſane quam maxime intereſt non habere rem diutius cum tam improbo debitore. [5] Nam & idem eſt, ſi in reditu præſtando moram contrahere venditor ſoleat, emptoremque litibus ac ſumptibus vexare. [6] Etſi autem iuris regula eſt, nihil eſſe tam naturale, quam vnumquodque diſſolui eo modo quo colligatum eſt,[7] præſertim in emptione, [8] in hoc tamen contractus genere ſpeciale videtur, vt ad reſoluendum contractum nulla retrouenditione opus ſit, ſolaque ſufficiat reſtitutio pecuniæ, qua reditus ille annuus velut iuſto pretio fuerat æſtimatus.[9] An quod hypotheca potius, quam venditio contracta videatur?

10 Minime.

Source : BIU Cujas

[10] *Minime.* Alioqui iure Pontificio [11] contractus improbaretur tanquam vſurarius, quandoquidem quicquid excedit ſortem vſura & fœnus eſt. [12] Sed quoniam licet contractus hic vltro citroque obligatorius ſit, mutuaſque præſtationes habeat, quandiu ſubſiſtit, ex vna tamen duntaxat parte reſtitutionem habet, cum reſoluitur, [13] nempe ex parte venditoris, qui pretium reddit, non item ex parte emptoris, qui cùm nihil aliud à vẽditore acceperit præter annuos reditus, quos vtique reſtituere cogendus non eſt, [14] nihil habet quod poſſit reſtituere: ſatiſque hoc ipſo cautum eſt venditori, quod poſt reſtitutum à ſe pretium nulla amplius emptori actione tenebitur, pro annuo reditu in futurum exhibendo: [15] quippe ſublata cauſa propter quam debebatur nulloque ſubſiſtente pretio, ex cuius comparatione & relatione obſignatio reditus ſubſiſtere poſſit. [16] Id ſcilicet exigente correlatiorum natura, vt ſublato vno alterum quoque tolli ſit neceſſe. [17] Quare etſi inſtrumentum, quod de eo contractu ſcriptum fuerat, cancellatum reperiatur penes emptorem, aut venditori ab ipſo emptore redditum probetur, perinde tutus erit venditor ſolutionis præſumptionem obiiciens, [18] aut exceptionem pacti, de non petendo, [19] acſi mutui & pignoris oblatio contracta, cum chirographum, aut cancellatum, aut redditum proponeretur. [20] Quamuis non idem eſſet in cæteris contractibus vltro citroque obligatoriis, ad quorum reſolutionem omnia retroagi oporteret. [21] Vnde illud etiam fit, vt ſi emptor deperditum inſtrumentum conqueratur, non magis nouam ipſius deſcriptionem à notario petere poſſit, inſcio venditore, quam ſi eſſet creditor, inſcio debitore. [22] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de ſainct Ioire, 6. Id. Non. 1593.

1 Intelligitur autem iuſtum eſſe pretium ex conſtitutionibus Gallicis ad ratam duodecimæ, quod nos dicimus *au denier douze à huit & tiers pour cent.*

2 Alioqui contractus eſſet vſurarius & prohibitus.

3 Nam ſi in eo præſtando moram faciat, reſolui contractus poteſt, vt in ſpecie *l.1. & 2. ſi ager vectigal. leg. lex vectigali* 31. *D. de pignor.*

4 Non enim poteſt dicere ſe nolle redimere, qui falſo allegat ſe iam redemiſſe. Sic punitur mendacium, & in *l. vlt. D. de rei vind. & in Auth. poſſeſſor. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Improbus enim eſt, & perfidus, & violator iuris gentium qui negat ſe debere, *l, cum amplius* 84. *§. is natura debet, de reg. iur.* Theoph. initio *tit. de act.*

6 Intereſt enim cuiuſque non vexari litibus, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.1. C. de admin. tut. l.4. §.1. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

7 *L. nihil iam naturale* 35. *de reg. iur. l. prout* 80. *de ſolut.*

8 *L. ab emptione* 58. *D. de pact. l.2. D. hoc tit.*

9 *Vt & in ſpecie l.2. C. de pact. int. empt. & vend. & in l. ſi à te* 7. *eod.*

10 *Vt in l.3. C. plus valer. quod agit.*

11 Quo perinde ac iure diuino vſuræ omnes diſtrictè ſunt prohibitæ *tot. tit. Ext. de vſur.*

12 *L. rogaſti* 12. *§. ſi, tibi de reb. cred.*

13 Quod non ſimiliter contingit in venditione rerum corporalium, *d. l. ab emptione* 58. *de pact.*

14 Quippe quos non ſine cauſa accepit, ſed ſuo iure. Nec enim hoc caſu contractus iſte ita reſoluitur, vt nunquam factus videatur, quomodo contingit cum reſoluitur ex lege commiſſoria, vel ex pacto addictionis in diem, *l.4. §. ſed & Marcellus, D. de in diem addict.*

15 Ne alioquin emptor & rem, & pretium habeat, quod fieri non poteſt, *l. ex empto* 11. *§. vlt. l. bona fides* 50. *de act. empt.*

16 Pretium enim non dicitur niſi ex comparatione rei venditæ *l.1. D. de rer. permut.*

17 *L1. C. de cupreſſ. lib.11. tit. vlt.* cum ſimilib.

18 *Ex l. ſi chirographum* 24. *D. de probat.*

19 *Ex l.2. §.1. de pact.*

20 Vt in legibus proximè citatis.

21 *d. l. ab emptione.*

22 Quamuis neque emptor ipſe ſit creditor, neque venditor ſit debitor. Differunt enim toto genere iſta Emere & credere *l. quod ſi minor* 24. *§. reſtituitur, D. de minor.*

DEFINITIO XXIII.

Geminatio contractus non excludit beneficium l.2. C. hoc tit. ſi in ſecundo quoque contractu enormis læſio interuenerit.

INterueniente geminata renunciatione ſucceſſionis totius aut legitimæ portionis etiamſi læſio interuenerit, ſunt qui putent non eſſe reſtitutioni locum, [1] nec ſi læſio immodica & vltra dimidiam iuſti pretij proponatur, [2] dummodo ſecunda renunciatio ex interuallo facta ſit, [3] quamuis primus conſenſus in minori quoque ætate interuenerit: [4] nam & generaliter noſtris placet, approbantem contractum non poſſe poſtea petere vt reſcindatur propter dolum, aliamve cauſam reſtitutionis, [5] itemque ex actu geminato tolli omnem erroris metuſque præſumptionem, [6] induci probationem ſeruilis conditionis. [7] excludi beneficium Velleiani, [8] exceptionem dotis non ſolutæ, [9] itemque non numeratæ pecuniæ. [10] Cui ſimile illud etiam eſt, quod dicimus, ex geminatione contractuum ceſſare præſumptionem ſimulationis, [11] & verba geminata in contractibus probare etiam, vbi alias non probarent. [12] Sed tamen licet tanta vis ſit geminationis, verius eſt, ſi in ſecunda quoque renunciatione talis interceſſerit, quæ ſufficiat ad petendam reſtitutionem non eo minus concedi debere, cum eadem ſemper ſubſit cauſa reſtitutionis. [13] Quod & ex contradictoribus plerique non illibenter admittebant eo ſaltem caſu quo renunciatio ante biennium elapſum reiterata proponatur, [14] *Ita Senatus* in cauſa D. de Bellegarde, contra N. Annam de Bellegarde vxorem de Bienuenu, 15. Cal. April. 1595.

1 Propter poteſtatem geminationis, cuius effectus plerique ſequuntur in Definitione.

2 Quaſi non poſſit dici læſus ab alio quam à ſeipſo is, qui cum poſſit petere contractus reſciſſionem maluit cum nouo contractu confirmare, *l.1 §. in ſumma, verſ. ſed ſi poſt eum interuallum, D. quar. rer. act. non det. l. ſi mulier* 22. *L. ad SC. Velleian.*

3 Vt in locis ſupradictis. Alioqui ea quæ in continenti fieret videretur eadem eſſe cum prima non alia, cum ea quæ in continenti fiunt dicantur ineſſe *l. iuris gentium* 7. *§. quinimo, D. de pact. l. lecta* 40. *de rebus creditis.*

4 Poſterior enim conſenſus præualet, qui in maiori ætate interuenit *tot. tit. C. ſi maior. fact. rat. hab. & tit. C. ſi maior fact. alienat. rat. hab.*

5 Cum dolus præteritus poſſit remitti per tranſactionem, *l. penult. C. de tranſact.*

6 *L.2. C. de his quæ vi metúſve cauſ.*

7 *L. cum ſcimus* 22. *C. de agric. & cenſit. lib.11. tit.47.*

8 *d. l. ſi mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.*

9 *L. in contractib.* 14. *§. ſed quoniam, C. de non num. pecun.*

10 *L. cum fidem* 4. *l. generaliter* 13. *eod. tit.*

11 Quia talis geminatio inducit magnam ſcientiam & deliberationem, Teſſaur. *dec.* 223. *n.6.* Corſet. quem citat *in tract. de geminat.*

12 *Arg. l.4. de vſur. l. Balliſta* 32. *ad SC. Treb.*

13 *Arg. l. doli* 19. *§. diuerſum, D. de dol. except.*

14 *Arg. d. l. ſi mulier* 22. *C. ad Velleian.* quæ non aliter mulierem excludit à beneficio SC. ob ſecundam, & geminatam eius interceſſionem, quam ſi ſecunda facta ſit poſt biennium.

DEFINITIO XXIV.

Non læditur qui remittit actionem iuſtam quidem, ſed inutilem, ſiue ob exceptionem aliquam, ſiue ob egeſtatem debitoris.

EX maternæ hereditatis renunciatione nullo aut modico accepto facta non poteſt induci læſio, [1] ſi materna hereditas tota in iuribus conſiſtat aduerſus paternam hereditatem exercendis, paterna autem hereditas nec ſit ſoluendo, nec heredem habeat purum [2] qui faciat, vt pro idonea habeatur. [3] Parum namque intereſt, an nulla prorſus ſit actio, an inanis, & inefficax, [4] nec rurſum an propter exceptionem aliquam quæ opponi poteſt inanis ſit, [5] an propter inopiam & egeſtatem debitoris. [6] Itaque non poſſe ex ea cauſa locum fieri reſtitutioni, pronunciauit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Æſtimanda enim ſemper eſt læſio ex damno quod reuera & in effectu paſſus ſit is, qui ſe læſum dicit, vt de lege Aquilia ſcribit Paulus *in l. ſi ſeruum* 33. *ad l. Aquil.*

2 Id eſt, non cum beneficio legis & inuentarij: nam qui beneficium illud implorauit, perinde quidem heres eſt vere, ſed non pure, *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Soluendo enim eſt hereditas, quæ inuenit heredem, *l. libertus* 36. *D. de bon. libert. l. quæ dotis* 33. *ſolut. matrim.*

4 Omnis enim actio refertur & ordinatur ad exactionem in cóque totum actionis emolumentum verſatur, *l. vlt. §. vlt. D. quæ in fraud. cred.*

5 *L. nihil intereſt* 112. *de reg. iur.*

6 *L. nam is* 6. *D. de dolo.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXV.

Subhastationes etiam Senatus decreto confirmatæ possunt rescindi ex causa immodicæ læsionis, quæ sit bene probata.

ETiamsi SCto. confirmatæ sint subhastationes tanquam bene riteque peractæ, [1] non tamen prohibetur debitor implorare beneficium restitutionis ad eas ex causa immodicæ læsionis rescindendas, [2] nulla quoque in eam rem proposita ciuili, vt vocant, supplicatione, [3] quoniam noua hæc agendi causa est, nouumque ius, quod sicut in iudicium antea deductum non fuit, ita nec de eo cognitum & pronunciatum videri potest. [4] Nec aliud erit tametsi nondum solutum pretium subhastationis debitor arestum acceperit. Quod enim fit in executionem iudicati non magis nocere condemnato quam iudicatum ipsum debet. [5] Sed si debitor ad probandam læsionem petat bona iterum sub hasta vendi, quod ita futurum sit, vt tanti esse probentur quanti vendi poterunt, non est audiendus, [6] imo ante omnia probare cogitur immodicam læsionem in priori venditione interueniſſe, [7] non solum quod aliter posito iure passim eueniret, vt publicarum venditionum fides facile conuelleretur, [8] sed etiam quia læsio probanda est inspecta æstimatione, quæ fuit tempore factæ subhastationis, non quæ nunc est. [9] *Ita tractatum est* in publico auditorio, cótra N. Rionder, Cal. Iul. 1595.

1 Quod fit si debitor pignora non redemerit intra sex menses à die missionis in possessionem numerandos.

2 Postquam eo iure vtimur, vt ex hac causa subhastationes quoque rescindi possint, vt dixi *Defin.* 4. §.

3 Quæ tamen necessaria est, quoties condemnatus vult impugnare rem à Senatu iudicatam: *Auth. quæ supplicatio, C. de precib. Imp. offer.* [Aliter tamen à Senatu Parisiensi, bis iudicatum fuisse refert Papon. in Syntagm. *lib.* 18. *tit.* 6. §. 2. non posse scilicet hoc casu, rescindi subhastationes ex causa immodicæ læsionis, ne quidem per viam ciuilis supplicationis post arestum, licet ibidem subiiciat, si iudex inferior decretum interposuerit, posse ab eo decreto appellari, & contra subhastationes restitutionem impetrari.

4 *L. cum quæritur* 12. *& seqq. D. de except. rei iudic.*

5 Initio scilicet inspecto, & quia non fit nisi in consequentiam *l.* 3. §. *scio, D. de minor.*

6 Nec si consentiat, vt emptori non prius possessio auferatur, quam fuerit eis satisfactum.

7 Quia rescindenda est subhastatio, cum bona quæ fuerunt vendita transierint in dominium emptoris, *l.* 1. *&* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit l.* 3. *C. de fid. & iur. hast. fiscal.*

8 Quod esse non debet, *l. si hypothecas* 8. *C. de remiss. pign.*

9 *L. si voluntate* 8. *C. hoc tit.* Dixi *Defin.* 2. §.

DEFINITIO XXVI.

Rescissis ex causa immodicæ læsionis subhastationibus, fructus tamen non restituuntur.

IS qui fidem publicam secutus sub hasta emit adeo fructus suos facit, [1] vt etiamsi enormissima læsio, id est, vltra bessem interuenerit, & ex ea causa subhastatio rescissa sit, [2] fructus tamen perceptos restituere non cogatur: [3] quod in priuatis vẽditionibus secus esse §. diximus. [4] Ideo fortasse quod ex tam immodica & enormi læsione inducatur dolus re ipsa qui dolo ex proposito æquiparatur. [5] Quæ, vt ita dicam, æquiparatio in priuatis tantum venditionibus locum habere potest, non etiam in publicis, in quibus scilicet non debitor vendit, sed pro debitore apparitor exequens iussum iudicis, [6] nec sciri potest, quis emptor futurus sit. [7] Proinde nec fieri facile potest, vt dolus emptoris vllus ex proposito interueniat re vera, ergo neque, vt per fictionem aut præsumptionem interueniſſe videatur. [8] *Ita Senatus* in causa Guilielmæ Morel, 14. Cal. Sept. 1595.

1 Tanquam qui sit bonæ fidei possessor, vt dixi *Defin.* 6. §. si modo bene peractus sit ordo subhastationis, *l.* 1. *&* 2. *C. de fid. & iur. hast. fisc. lib.* 30. *tit.* 3.

2 Secundum ea quæ scripsimus *prox. Defin.*

3 Nisi quos perceperit post litem contestatam, vt dixi *Defin.* 6. §.

4 *Defin.* 5. §. *hoc tit.*

5 *L. si quis cum aliter* 36. *vbi not. de verb. oblig.*

6 *L. si ob causam* 13. *C. de euict. l.* 1. *C. si in caus. iudic.*

7 *L.* 2. *C. eod. ill. tit.*

8 Fictiones enim istæ debent respondere veritati, *l. confessionibus* 13. *& l. seq.* §. *vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XXVII.

Æstimandum est pactum de retrouendendo, cum tractatur de immodica læsione, & quanti æstimandum sit.

VEndita re sub pacto de retrouendendo, si venditor dicat se immodicè læsum, non aliter læsio per testes probata videri potest, quam si testificentur de communi æstimatione, subducto eo quanto minoris res est, propter pactum illud De retrouendendo, quod vtique pars pretij est, [1] sed tamen magis est, vt si de ea testificentur æstimatione, quæ tanta sit, vt appareat etiam subducto pretio pacti de retrouendendo adhuc immodicam læsionem interueniſſe, non eo minus pro venditore pronunciari oporteat. [2] Est enim ea res iuris magis quam facti, & plerosque latet etiam perspicaces viros, [3] quanti æstimandum sit onus illud talis pacti, cum de eo ipsi quoque interpretes dubitent, [4] quanquam magis communiter nec sine ratione receptum videtur, vt res quę alioqui digna esset centum aureis non æstimetur nisi septuaginta, si sub eiusmodi pacto vendita sit? [5] nimirum si pactum de retrouendendo fuit liberum & perpetuum. Nam quo breuius est, eo certe minoris est, & consequenter tanto minus pretiũ diminuit, licet non desint qui hanc temporum distinctionem non probent: [6] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat, contra Bartholomæum Truchet, 3. Cal. Decemb. 1595.

1 *L. fundi partem* 79. *D. de contrah. empt. l. si venditor* 6. §. 1. *in fin. D. de seru. export. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l. si sterilis* 21. §. *si tibi fundum, D. de act. empt.*

2 Quasi bene probata læsione. Testium enim dicta adiuuanda sunt, & benignè accipienda, non calumnianda: tanquam quæ sint fauorabilia, *argum. l. cum quidam* 19. *D. de libel. & posth. l. hoc modo* 64. *de condit. & demonstr.*

3 Ideoque per Iudicem facilè suppleri potest, *arg. tit. C. vt quæ des. aduoc. part. & l. quæsitum* 13. *D. de testib.*

4 Nihil enim de eo certi constitutum est à Iureconsultis.

5 Andr. Tiraq. *in tract. de retract. conuent. in præf. num.* 20. *&* 25.

6 Ludouic. Perus. *dec.* 97. vbi ait semper ita esse æstimandum hoc pactum, adeoque tum etiam cum triennio concluditur.

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo ita demum facit partem pretij, si adhibitum sit in continenti, non si ex interuallo.

QVod tamen diximus, pactum de retrouendendo esse partem pretij, [1] sic accipiendum est, si in ipso venditionis tractatu interuenerit, aut in continenti post factam venditionem, vt inesse contractui videatur, [2] Alioqui si ex interuallo secutum sit, & proinde ex mera liberalitate emptoris, non potest fieri, vt pretij partem constituat. [3] Propter quam causam solent plerique emptores, vt sibi prospiciant, nec tam facile dubitari possit, an simulatus & fœneratitius sit contractus necne, [4] curare, vt pactum de retrouendendo separato instrumento conscribatur, ac plerumque coram aliis testibus alioque notario stipulante, & intermedio dierum aliquot interuallo. [5] Quod si faciant data per chirographum fide [6] venditori non aliter contracturo, & ita gesta res probetur, inane fraudis consilium est, [7] tantoque suspectius pactum videri debet. [8] Non enim quid aut quando, aut quomodo scriptum sit inspiciendum est, sed quid actum & tractatum, cum venditio contraheretur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. fundi partem* 79. *D. de contrah. empt.* & aliis citatis *Def. prox. num.* 1.

Source : BIU Cujas

2 Quoniam quæ in continenti fiunt ineſſe videntur, *l.iuris gentium 7. §.quinimo, D.de pact.l.lecta* 40.*D.de reb.cred.*

3 Magiſque hoc caſu accedit ad cauſam donationis,& liberalitatis, *arg.l.donari* 29. *D.de donat.l.donari* 81. *de reg.iur.*

4 Quia ſolet huiuſmodi pactum inducere præſumptionem ſimulationis,ſi concurrat immodica læſio,maximè accedente conſuetudine fœnerandi, vt dixi *Defin.*5. *num.vlt.* §.

5 Non enim alia in continenti facta dici poſſunt, quam quæ fecerunt contrahentes priuſquam ad alia negotia diuerterent.

6 *Vt in l.in tacitis* 103. *de leg.*1.

7 Nunquam enim ratum habendum eſt,quod dolo malo & in fraudem factum probatur,*l.in fraudem* 29.*de legib.l.quidam* 29.*in fin.ad SC. Velleian.l.qui teſtamentum* 27.*D.de probat.*

8 Suſpectum enim ſemper eſt quod clam fit, *l.vlt.in fin.de rit.nupt.*

9 *L.ſemper in ſtipulationibus* 34.*de reg.iur.*

DEFINITIO XXIX.

Pactum de retrouendendo cum læſione etiam enormißima non facit contractum pignoratitium, niſi adſit conſuetudo fœnerandi.

EX ſolo pacto de retrouẽdendo etiamſi accedat enormiſſima læſio in pretio, non præſumitur venditionis contractus fœneratitius & ſimulatus,niſi fœnerandi quoque cõſuetudo interueniat ex parte emptoris, aut alia coniectura. [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vide in* hanc rem DD.citatos à Thoma Grammat. *dec.*76. vbi tamen concludit opinionem contrariam, quæ prioribus duobus contenta eſt, magis eſſe communem. Eam ſanè in ſupremis Galliæ cutiis receptiorem eſſe audio. Dixi *Defin.*5. §.

DEFINITIO XXX.

Quantum interſit an is, qui enormißimam læſionem allegauit, eam probauerit, an enormem tantum.

QVi contractum nullum dicit ex cauſa enormiſſimæ læſionis non cenſetur implorare beneficiũ nouę conſtitutionis,[1] ideoque etiamſi probauerit enormem læſionem debet ſuccumbere, [2] nec emptori danda eſt electio iuſti pretij, quæ alioqui daretur. [3] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Velat, & Bartholomæi Truchet, 3. Cal. Decemb.1595.

1 Hoc eſt, *legis* 2. *C.hoc tit.* Illa enim lex præſupponit contractum valere, ſed vel reſcindendum eſſe, vel ad æquitatem ſuam reuocandum. Qui vero allegat enormiſſimam læſionem, contendit nullum eſſe ipſo iure contractum propter dolum qui ineſt, ipſa re quem noſtri volunt æquiparari dolo ex propoſito, Dixi *Defin.*3. §.

2 Tanquam qui ſuam intentionem non impleuerit, *l.qui accuſare* 4. *C.de edend. l.vlt.C.de rei vind.l.actor.*23. *C.de prob.*

3 Sicut è contrario emptor condemnandus eſſet præcisè ad reſtitutionem rei, ſi enormiſſima læſio probata eſſet,vt dixi *Defin.*3. §.

DEFINITIO XXXI.

Caſus ſingularũ,in quo etiam enormißima læſione probata fructus non reſtituuntur venditori, niſi qui lite conteſtata percepti ſunt.

ALiquando accidit,vt enormiſſima ſit læſio,ex eaque inducatur dolus reipſa qui dolo ex propoſito æquiparatur [1] nec tamen fructus à die contractus reſtitui oporteat,ſed tantum à die conteſtationis, vt contingeret ſi enormis tantum læſio proponeretur, [2] aut à die obſignati pretij quod datum & reſtituendum eſt. [3] Quid enim ſi magnus probationum conflictus ſit,emptorque probet non tam grandẽ læſionẽ interueniſſe,& tamen venditoris probationes præponderent? [4] *Ita Senatus* iampridem in cauſa D. de Charmoiſel D.de la Pie,contra fratres Ponthus Lugdunenſes. *Sine die.*

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin.*3.§. *ex l.ſi quis cum aliter* 36. *vbi not. D. de verb.oblig.*

2 Quia vſque in tempus litis conteſtatæ emptor bonæ fidei poſſeſſor eſt, non prædo, qui ſcilicet pretium numerauit, *l.nemo prædo eſt* 126. *de reg.iur.*

3 *Vt in l.*2.*C.de pact. int. empt. & vend.*

4 In huiuſmodi enim cauſis dubiis, de quibus in *l. admonendi* 31. *D.de iureiur* multa permittuntur arbitrio iudicis, præſertim quantum ad fructus attinet, ſumptúſque litis, *l.*3.*D.de teſtib. l. qui ſolidum* 72. §.1. *de leg.*2.

DEFINITIO XXXII.

Probabilis ignorantia iuſti valoris excuſat emptorem à reſtitutione fructuum, ante litem conteſtatam perceptorum, etiamſi læſio enormißima probata ſit.

QVid ſi emptor probabiliter ignorauerit iuſtum rei valorem? Finge pupillum,cuius nomine tutor comparauerit, [1] tutorem vero nihil dolo malo feciſſe. Scio nocere pupillo interdum ſcientiam tutoris,ſed hactenus ne ex tutoris facto pupillus cum aliena iactura locupletetur, [2] non etiam, vt damnum ſentiat. [3] Atqui damnum ſentiret ſi fructus omnes reſtituere teneretur, etiam ex quibus non eſſet factus locupletior. [4] Igitur iuſta valoris ignorantia excuſare debet à fructuum reſtitutione,[5] quandiu præſertim venditor pretium retinet. [6] Eaque ignorantia iuſti pretij in dubio præſumenda eſt contra venditorem,qui neque vi neque dolo coactus vendidit, [7] niſi proponas emptorem ſolitum fœnerari.[8] Sane cum quæritur an redimendi ius temporale perpetuetur ex cauſa enormiſſimæ læſionis, nulla diſtinctione opus eſt,an emptor iuſtum valorem ſcinerit an ignorauerit. Vtrobique enim caſu perpetuatur. [9] Non idem eſt ſi quæratur, an remedium quod ex canone pontificio ſpoliatis datur [10] cumulandum ſit cum in integrum reſtitutione,quæ aduerſus venditionem competat ex cauſa enormiſſimæ læſionis. Eadem enim diſtinctio adhibẽda eſt inter ſcientem & ignorantem, [11] quoniam non idem alioqui vtriuſque actionis euentus & effectus futurus ſit, cum ex canone pontificio fructuum omnium reſtitutio omnimodo debeatur. [12] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.29. ſupr.

1 Nam illa ætas etiam ea quæ videt ignorat, *l.vnic.C.de falſ.monet.*

2 *L.*4.*§.illa etiam quæſtio. D.de dol.mal.except. leg.ſed & ex dolo* 15. *D. de dolo.*

3 *L.*3. *&* 4. *D.quod ex fact.tut.*

4 *L.ſed etſi l.*25 *§.conſuluit de pet.her.*

5 Vt bona fides tantum hac parte præſtet poſſidenti quantum veritas, *l.bona fidei* 48. *de acq.rer.dom.l.bona fides* 136.*de reg.iur.*

6 Ne alioqui futurum ſit, vt & re & pretio fruitus videatur, quod eſſet iniquum, *l.ex empto* 11.*§.vlt.l.bona fides* 50. *D.de act.empt.*

7 Non enim facilè præſumenda eſt mala fides,nec dolus,*l.dolum* 6. *C. de dolo.*

8 Quia fœneratores ſunt odioſi,etiam ij qui non ſunt improbiores, de quibus *in l.improbum* 20.*C.de his qui not.infam.* quoniam pecunia res ſterilis eſt,nec pecuniam gignit. Ideoque dicitur vſura percipi iure non natura, *l.ſi nauis* 62.*D.de rei vind.* Iunge *l.*1. vbi Bald. *C. ſi aduerſ.cred.*

9 Ex iis quæ diximus *Defin.*5. §.

10 *Ex can.redintegranda* 3. *quæſt.*1.

11 Nec enim ignorans quiſquam alium ſpoliat.

12 *Ex d.can.redintegranda*, quia remedium illud datur etiam contra eum qui bona fide & cum titulo poſſidet,ac pleniſſimam continet reſtitutionem, vt dicemus ad *Tit. Vnde vi.*

DEFINITIO XXXIII.

Agenti ad reſcindendam venditionem ex cauſa læſionis non eſt neceſſaria probatio æſtimationis per probos viros.

CVm agitur de reſcindenda venditione ex cauſa immodicæ læſionis, poteſt eſſe neceſſaria æſtimatio, [1] quæ fiat per probos viros ab vtraque parte eligendos: [2] ſed ita demum ſi conflictus aliquis ſit & magnus probationum, vt non facile ſciri poſſit,vtrius partis probationes præponderẽt. [3] Cæterum ſi alterutra pars intentionem ſuam ſufficienter probauerit, nihil cauſæ eſt cur recurratur ad æſtimationem. [4] *Ita Senatus* in cauſa, de qua Defin. 28. Tit. de vſur.

1 *Ex l.*2.*& ſi voluntate* 8.*C.hoc tit.*

2 *Arg.l.*1.*§.cum dicitur, D. ſi cui pluſquam per l.Falcid.*

3 Quod euenit plerumque,aliis atque aliis teſtibus,aliter atque aliter rem æſtimantibus. Vnde eſt quod interpretes noſtri ſolent agitare,

Source : BIU Cujas

vtrius teſtibus magis credendum ſit, an venditoris deponentibus de affirmatiua, an emptoris deponentbus de negatiua. De quo ſcripſimus *in Tit. de Teſtib.*

4 Ne ſcilicet ſuperuacua probatione, & ſuperuacuo ſumptu oneretur is, qui ſuam intentionem plenè iam probauit, *l. hæc ſtipulatio, 14. in fin. D. vt legat. ſeu fideicommiſſ. ſeruand. cauſ. caueat.*

TIT. XXXI.

SIN. CENS. VEL RELIQ.

DEFINITIO I.

Canonis annui præſtandi obligatio tranſit in quemlibet poſſeſſorem. Et quid de laudimiis.

NVS ſoluendi canonis ex contractu emphyteutico debiti adeo reale eſt, [1] vt re alienata tranſeat iu quemcumque poſſeſſorem, [2] nec pactione vlla fieri poſſit ne tranſeat, [3] nempe quod ad domini directi ius attinet, cui aliorum pactionibus derogari non oportet. [4] Nam inter eos qui contraxerunt, ſi aliud nihil obſter, lex contractus ſeruanda eſt. [5] Domini vero directi intereſſe poteſt, vt in rem ipſam, aut in noui poſſeſſoris perſonã agat potius, quam aduerſus alienatorem: [6] licet alienator quoque, ſi aut emphyteuſim acceperat, aut emphyteuticarię obligationis profeſſionem emiſerat, perinde obligatus remaneat, eiuſque hæres acſi poſſideret, [7] quamdiu nec dominus directus ratam habuit alienationẽ, nec à poſſeſſore obligationem ſuſcipere parato, vt ratam haberet interpellatus eſt. [8] Certe non vſque adeo tranſit hoc onus in poſſeſſorem, vt ſecum trahat perſonalem illam obligationem ex qua conueniri poterat is, qui alienauit. Neque enim perſonalis obligatio ex contractu proficiſcens tranſire poteſt in ſucceſſorem ſingularem, qui non contraxit: [9] Nec fauore quidem Principis aut reipublicæ ſi agas de tributo, quod ex conuentione, non item de eo quod ex lege debeatur. [10] Ob idque nimirum neceſſaria fuit Statuti noſtri auctoritas, quæ faceret, vt poſſeſſor quilibet perſonali actione conueniri poſſet. [11] Laudimiorum non aliud ius eſt. Nam ſi per multorum perſonas emptio rei emphyteuticariæ ambulauerit, laudimia omnia ab eo ſolo qui poſſidet exigere dominus poterit, non vt cogatur ille præciſe ſoluere, ſed vt, ni ſoluat omnia, liceat domino quaſi commiſſam rem vindicare. [12] Quamquam multo conſultius faciet dominus ſi à ſingulis emptoribus ſingula laudimia petat [13] ne alioqui rem emphyteuticariam, cuius dominium directum retinet, vltro grauiore onerans obligatione ſibi ipſi damnum inferat. Idque eſt quod dici ſolet, [14] laudimium actione in perſonam, Canonem annuum actione in rem peti debere. *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Leyderij, Ioannis Penſabini, & Procuratoris fiſcalis Gebennenſis, 5. Idib. Iulij 1588. Vide tit. de iur. emphyt. Defin. 4. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1 Debetur enim à re in dominij directi recognitionem, non à perſona, *l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt.*

2 *L. Impp. 7. de public. & vectigal. l. alienatio 67. de contrah. empt.*

3 *L. 2. & 3. C. hoc tit.*

4 *L. inter debitorem 42. D. de pact.*

5 *L. epiſtola 52. §. pactum eod.* [Si tamen dolo malo venditoris celata ſit annua penſitatio, quæ ſuper eo fundo maior debebatur, quam emptor crederet, non tantum improuiſi oneris ratio habenda eſt, vt *in l. in venditione 41. de act. empt.* ſed etiam poteſt interdum ea res facere, vt venditionem ipſam reſcindi aut potius reſolui oporteat, Non quaſi dolus det hoc caſu cauſam contractuum, cum potius incidat in contractum. Sed quia non debuit decipi emptor, quem credibile eſt, ſi tantum onus ſciuiſſet non fuiſſe empturum. Nec ad rem pertinet quòd venditor dixerit ſe fundum vendere cum omnibus ſuis oneribus. Non enim ea clauſula purgat dolum venditoris, qui non debuit tacere quod ſciuit, *l. quæro eod. tit. de act. empt.* Maximè verò ſi venditor iurauerit ſe neſcire. Sane cum hæc omnia ex facto contigiſſent, & illud præterea quod ob non ſoluta reliqua eiuſmodi penſitationis annuæ ab ipſo venditore debita fuerat fundus euictus, & ſub haſta venditus condemnato etiam venditore, qui ab ea ſententia non prouocauerat. Placuit Senatui reſolui venditionem & pro infecta haberi. Ex tempore pro Marino Pic, contra Matthæum Martin, prid. Cal. Maij 1611. tametſi nulla in integrum reſtitutio aduerſus contractum petita fuiſſet.]

6 Quia ſolet plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonam *leg. plus cautionis 25. de reg. iur.*

7 Quia obligatus eſt ex contractu & perſonali obligatione, quæ nõ poteſt eo iure extingui per alienationem rei, quamuis propter ipſam rem fuiſſet contracta, *leg. vlt. in fin. D. de contr. empt.* Obligationes enim ſemel contractæ non niſi certis modis finiuntur, *l. obligationum ferè 44. §. placet. de oblig. & act.* inter quos modos non eſt alienatio.

8 Interpellatus enim dominus directus non poteſt recuſare, quo minus venditionem laudet in fauorem noui poſſeſſoris, ex eóque tempore vetus emphyteuta omnino liberatur, *l. vlt.* vbi Iaſ. & alij, C. *de iur. emphyt.*

9 *d. l. vlt. in fin. de contr. empt. l. 1. §. ſi heres, D. ad SC. Treb.*

10 *L. cum poſſeſſor 5. in princ. & §. vlt. D. de cenſib.* Res enim oneri addicta eſt non perſona, *l. 2. C. de prad. nauicul. lib. 11. tit. 2.*

11 *In cap. rempublicam lib. 3. Statutorum Sabaudiæ cap. 4.*

12 *L. vlt. C. de iur. emphyt.*

13 Actione ſcilicet perſonali, quia debentur laudimia ob inueſtituram, quæ neceſſaria eſt cuilibet nouo poſſeſſori, *d. l. vlt. vbi not.*

14 A pragmaticis ſcilicet. Nulla enim lex eſt, quæ hoc dicat.

TIT. XXXII.

DE PERIC. ET COMMOD. rei vendit.

DEFINITIO I.

Facta venditione rerum, quæ conſiſtunt in pondere, vel numero, vel menſura, quando periculum ad emptorem pertineat, quando ad venditorem.

IN iis rebus, quæ pondere, vel numero, vel menſura conſtant, placet hæc diſtinctio, vt ſi non vno pretio venierint, ſed ita, vt in ſingulas amphoras vinum, in ſingulos metretas oleum, in ſingulas libras argentum, aut quid aliud ſimile certo pretio vendatur, non prius perfecta dici poſſit venditio, quam res huiuſmodi adnumeratæ, admenſæ, adpenſæve ſint, quaſi contracta ſub hac conditione. [1] Ergo ſi rei venditæ damnum aliquod interea contigerit, ad venditorem non ad emptorem pertinebit. [2] Quid autem ſi vinum deguſtatum quidem ſit, ſed nondum tamen admenſum? Non poterit verum eſſe quod dici ſolet, [3] pleniſſime veniſſe videri vinum ſtatim atque fuit deguſtatũ, & ex eo tempore periculum ad emptorem ſpectare. Id enim tum recte dicitur, cum ſingulatim emptæ ſunt certæ vini amphoræ, perfectaque venditio eſt. [4] Cui conuenit quod dicimus, aliam cauſam eſſe deguſtandi vini, aliam metiendi: guſtum enim ad hoc tantum proficere, vt improbare liceat, menſuram vero non, vt plus vel minus veneat, ſed vt ſciatur quantum ematur. [5] Proinde facta etiam deguſtatione, cum nondum perfecta emptio eſt, periculum qualitatis puta acoris, aut mucoris non minus quam ſubſtantiæ ſpectabit ad venditorem. [6] Plane ſi emptor vina deguſtauerit, & male probauerit, iam tum forte acida aut mucida, de ſe queri debebit, nec eo ſolo prætextu quod nondum perfecta ſit emptio ea improbare poſtea poterit, quæ ſemel probauit. [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Berthet Nantuacenſis, contra Franciſcum Gela Lugdunenſem, 5. Non. Aug. 1588. Iunge SC. 3. & ſeq. ſup. de contr. empt.

1 Textus eſt elegans *in leg. quod ſæpe 35. §. in his, D. de contrah. empt. l. 2. D. hoc tit.*

2 Damnum enim quod rei venditæ contingit ante perfectam emptionem ad venditorem pertinet, *d. l. 2. & l. 1. eod.*

3 *L. 1. D. hoc tit.*

4 Alioqui obſtarent ſupradicti iuris loci & alij innumeri, quibus idem probatur.

5 *d. l. ſi in emptione 34. §. alia cauſa eſt, D. de contr. empt.*

6 Eadem enim vtriuſque ratio eſt, quia omne periculum pertinet, vt dixi, ad venditorem quouſque perfecta venditio ſit. *§. cum autem, Inſt. de empt. & vend.*

7 *L. ſi quis vina 15. D. hoc tit.* Vide Anton. Capyc. *dec. 14. & Def. 3. 5. de contr. empt.*

DEFINITIO

DEFINITIO II.

De fructibus venditis creditori in vicem vsurarum cuius periculo sint.

QVi mutua centum à Titio acceperat soluenda post tres annos, eique bona sua omnia pignori obligauerat, alio & seperato contractu certi prædij fructus eidem vendiderat pretio legitimarum vsurarum, vt in earum vicem cederent. Cum ex causa belli secuti ac vi maiore factum esset, vt eo prædio frui creditor nunquam potuisset, petebat restitui sibi pecuniã, quamuis eius soluendę dies nondũ venisset, adeoque cum vsuris legitimis, & obtinuerat. Prouocatione facta dicebam male iudicatum, quia cum fructus illi certo pretio essent venditi, periculum eorum non ad venditorem eundemque debitorem, sed ad emptorem eundemque creditorem pertinuerat, adeoque tametsi numquam traditus fundus fuisset, [1] ni mora in tradendo facta esset: [2] Proinde non debebat ex eo quod fructus vna cum prædio periissent durior fieri conditio debitoris, præsertim vt ante diem conueniretur, [3] qui iam satis magnum ex ipsius prædij amissione damnum sentiat. [4] Quamquam nec aliud dicendum esset, etiamsi fructus soli periissent. Eadem enim iuris ratio subsisteret. [5] Nec simile est quod locato fundo, si eo frui conductor nequeat, licet vi maiore mercedis remissio facienda est. [6] Locator enim & rei locatæ [7] & fructuum [8] dominus manet, quod in fructuum venditore diuersum est. [9] Cum tamen in promptu quidam contradicerent, quibus contra quam mihi absurdum videbatur priuari creditorem commodo vsurarum, itemque fructuum pro vsuris venditorum, [10] nihil ex tempore decisum est. In publico auditorio, Prid. Id. Aug. 1593. in causa Nicolai Morin.

1 Text. est *in §. eum autem Inst. de empt. & vend. l. 1. C. hoc tit. l. necessario 8. D. eod.*

2 Semper enim periculum pertinet ad eum qui est in mora, *l. quod si neque 14. eod.* cum sit ille vnus ex moræ effectibus, vt periculum transferat in moratorem, *l. si seruum 91. §. sequitur*, iunct. *l. si ex legati 23. eod.*

3 *L. qui hoc anno 42. cum similib. eod.*

4 *Arg. l. iure succursum 6. D. de iur. dot.*

5 Quod nimirum perfecta esset venditio ac proinde ipsorum periculum ad emptorem pertinere deberet.

6 Socin. *cons.* 107. *lib.* 3.

7 *L. non solet 39. D. locat. l. neque pignus 45. de reg. iur.*

8 Scilicet quousque conductor eos perceperit. Exinde nãque pertinent ad conductorem tanquam percepti ex re quidem aliena, sed tamen ex domini voluntate. *l. si seruus 61. §. locaui. de furt.*

9 Quia venditio titulus habilis est ad transferendum dominium, scilicet secuta traditione, *§. vendita. Inst. de rer. diuis. l. ex empto 11. in pr. l. si quis alienam 46. D. de act. empt.*

10 Vide quid simile in *l. si ea pactione 14. C. de vsur.* vbi agitur de habitatione data in vicem vsurarum.

TIT. XXXIII.

DE ACTION. EMPT.

DEFINITIO I.

Qui onus rei venditæ quod sciuit celauit, tenetur eo nomine non tantum quanto minoris, sed etiam ex empto in id omne quod interest, etiamsi per clausulam generalem id onus transferre voluerit in emptorem.

QVi feudi emphyteuticarij possessionem, annuumque canonem eo nomine debitum professus erat, post septem annos eundem fundum tibi vendiderat, & conuenerat, vt pensitationem illam annuam quantacunque esset tu præstare tenereris. Interrogatus tamen quid, & quantum & cui deberetur, dixerat & iurauerat se nescire. Visum est dolo malo eum fecisse qui celauerit quod sciebat [1], quodque denunciare tibi ex bona fide cum posset debuerat. [2] Ideoque condemnandum esse non solum quanto minoris empturus fueras, si tam graue fundi onus sciuisses, [3] sed etiam in id omne quod tua interesset deceptum non esse. [4] Nam generalis illa cautio venditoris tibi adscribentis onus soluendi canonis, qui debebatur prodesse illi non debuit in eo quod specialiter exprimere poterat & debebat, sed in eo tantum si quid erat quod verisimiliter ignoraret. [5] Atqui nec facti proprij ignorantiam prætendere poterat, [6] nec obliuionem priusquam decennium elapsum esset. [7] Denique quanto minoris actio datur contra ignorantem: ex empto autem ad id omne quod emptoris interest, contra scientem venditorem. [8] *Ita Senatus*, Prid. Id. Ianuar. 1589.

1 *L. quod sæpe 35. §. vlt. l. ea quæ 41. §. vlt. D. de contr. empt. l. 1. §. vlt. l. Iulianus 13. §. idem Iulianus, l. si sterilis 21. §. 1. D. hoc tit.*

2 *d. l. Iulianus in princ. l. quoties 61. de ædilit. edict.* Vide Mynsing. *obseru. 56. centur. 1.*

3 De quo dubitari nullo modo potest, *l. si minor. 9. Cod. hoc. tit.*

4 Secundum distinctionem positam in *dict. l. Iulianus, in princ.*

5 Textus est *in l. quæro 39. D. hoc tit.*

6 *L. quanquam 7. ad SC. Vellean. l. vlt. D. pro socio.*

7 Nam ex lapsu decennij obliuionem præsumi volunt nostri *ad C. si de eo 40. & l. peregre 44. de acquir. poss.*

8 *d. l. Iulianus 13. in princ.* Videtur enim hoc casu venditor esse in mala fide, quæ facit plerumque, vt etiam de euictione teneatur is, qui alioqui non teneretur. *l. vlt.* vbi Bald. *C. credit. euict. pign. non deber.* Obstare tamen videtur quod *in d. l. si minor. 9. Cod. hoc tit.* non distinguitur sciens ab ignorante. Sed id ita intelligi debet, vt quod pertinet ad actionem, quanto minoris, nulla distinctio adhibeatur, nam ignorans quoque ex actione tenebitur. At quod ad actionem ex empto, ad id quod interest, adhibenda est distinctio, quid sciens tenetur, ignorans non tenetur.

DEFINITIO II.

Lis mota emptori per quasi Seruianam non facit, quo minus interim soluendum sit pretium venditori, offerenti satisdationem de euictione.

NOn potest emptor recusare solutionem pretij ex eo solo, quod sibi mota sit lis à creditore venditoris, quasi Seruianam exercente, si modo venditor rem defendere litemque suscipere sit paratus: [1] nam & si de fundi venditi proprietate lis moueretur, satisdationem præstari sufficeret. [2] Nec aliud erit si iam pro creditore dicta sit, nondum tamen executioni mandata sententia, cum etiã post sententiam fieri facile possit, vt emptori nihilominus rem habere liceat, [3] præsertim si non directa rei vindicatio, sed hypothecaria tantum proponatur: neque enim habẽdi spes abscissa videri debet quandiu solui pecunia potest, [4] Rursum quid si emptor à sententia pro creditore lata prouocauerit? Aut cum prouocare posset vel deberet, vel ob hoc ipsum, vt venditori litem denunciaret, eique defendendæ rei potestatem faceret [5] appellationis auxilium consulto, vel per imperitiam neglexerit? vtique nemo dixerit æquum esse, vt interea emptor & rem & pretium retinear. [6] Quandoquidem omni casu satis ei consultum & cautum esse potest oblata per venditorem satisdatione. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Calendas Iunij 1590.

1 *l. si plus 74. §. mota quæstione, ff. de euict. l. 3. C. eod.*

2 *l. si post perfectam 24. C. eod.*

3 *l. habere licere 57. D. eod. tit.*

4 *l. si mancipium 34. paragrapho vltimo. & leg. sequent. eod. ill. tit. de euict.*

5 Appellatio siquidem extinguit iudicatum & reducit rem ad terminos litis contestatæ, *lege 1. §. vltimo, ff. ad Senatusconsultum Turpillianum.*

6 *l. ex empto 11. §. vlt. & l. bona fides 50. D. hoc tit.* Non tamen amittit hoc casu emptor actionem de euictione, si modò probet fundum vel alienum fuisse, vel obligatum, *leg. Herennius 63. §. Caia Seia, D. de euict.*

7 *d. l. si post perfectam.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Qui pupillarem fundum à tutore emit sine decreto, nullam actionem eo nomine habet contra tutorem, antequam sit res euicta.

PVpillarem fundum Titius Mæuij tutor tibi sine decreto vendiderat, seque de euictione tam proprio quam tutorio nomine obligauerat. Non est quod vel ex rescripto Principis vel qua alia ratione licere tibi debeat resilire à contractu, hoc solo prætextu, quod venditio illa contra leges facta prorsus nulla sit,[1] vt ex ea rem habere omnimodo non possis. Imputare namque tibi debes cur priusquam emeres tibi diligentius non prospexeris, siue fundum pupillarem esse sciuisti,[2] siue ignorasti:[3] totaque tua illa ratio pertinet ad ius tertij nunquam fortassis acturi.[4] Quid enim si pupillus maior factus eam venditionem forsasse sibi vtilem aut pacto expresso, aut longi temporis silentio ratam habebit?[5] Sed neque omnino verum est, venditionem hanc nullam esse, cum non solum vt pupillaris, sed etiam tanquam alienus fundus à te venditus proponeretur:[6] tuque non tantū tutorio, sed etiā proprio nomine de euictione obligatus. Nam vēditio rei alienæ valet, hactenus nimirum, vt obligatio nascatur & ex empto actio.[7] Nulla igitur rescindendæ venditionis ratio tibi superesse potest, si non vel immodica læsio,[8] vel dolus ex proposito,[9] aut vis metusve, aut aliud quid simile interuenerit.[10][11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quæ scilicet non patiuntur valere venditionem rei pupillaris immobilis sine decreto, *l.1. & tot.tit. de rebus eor.qui sub tutel.*
2 Nam in mala fide est quisquis sciens contra leges mercatur.
3 Non enim debuisti esse ignarus conditionis eius personæ, cum qua contrahebas, nec rei de qua contrahebas, *l.qui cum alio 19.de reg.iur.*
4 Nemo autem se iuuare potest iure tertij, *vulg.d.loci 4 §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic.*
5 His enim casibus confirmaretur ex postfacto venditio, quæ ab initio non valuisset. *tot.tit. C.si maior.fact.rat.habuer. & tit. C. si maior. fact.alien.rat.hab.*
6 Ea namque demum venditio fundi pupillaris non valet quæ facta est tanquam fundi pupillaris, *l.5.§.1. D.de reb.eor.*
7 *l.rem alienam 28. D.de contrah.empt.*
8 *ex l.2.C.de rescind.vendit.*
9 *l.dolus 10. l.si dolo 5.eod.*
10 *l. si voluntate 8. eod.*
11 Est enim hoc casu in potestate minoris, vt bonum faciat contractum, qui proinde claudicat, sicut si quis à pupillo sine tutoris auctoritate comparasset, *l.Iulianus 13.§.si quis à pupillo, D.de act.empt.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ pretij, non soluti ab emptore, qui fructus rei venditæ percepit, possunt peti etiam in causa appellationis.

VEnditori qui rem tradidit, vsuræ pretij vsque adeo debentur in vicem fructuum, quos vicissim emptor ex re vendita percepit,[1] vt quamuis prior iudex de iis cum petitæ essent nihil pronunciauerit,[2] earum tamen petitio salua sit in causa appellationis,[3] tametsi solus emptor non etiam venditor à sententia prouocauerit,[4] si non à priore iudice pronunciatum sit vsuras nullas deberi. Eo namque casu ad obtinendas vsuras ne obstaret exceptio rei iudicatæ, prorsus necessaria esset prouocatio.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.6. supr. de vsur.

1 *l.curabit 5. C. hoc tit.*
2 Nam si pronunciasset nullas vsuras deberi, standum esset sententiæ quantumuis iniquæ, à qua non esset appellatum, *l.res iudicata 207. de reg.iur. vt sequitur in Desin.*
3 Siue debeantur iure obligationis, vt cum in pretij obligatione adiecta est pœna vsurarum his verbis vulgaribus *à peine de tous despens dommages & interests*: quo casu adhuc pronunciari potest de vsuris, siue debeantur tantum officio iudicis. Quia licet eo casu iudex qui de principali negotio prononciauit functus sit officio, *l.qui per collusionem 49. §.vlt.D.hoc tit. l.si deposita 4. C.depos.* iniquum tamen est, & contra bonam fidem locupletari emptorem cum iactura venditoris, quod eueniret si & fructus rei & vsuras pretij retineret, venditor autem vtrisque careret. *d.l. curabit.*
4 Quamuis enim dici soleat videri iudicem repulisse petitionem super qua non pronunciauit, id tamen non perpetuum est, scilicet si æquitas interpretationem hanc non patiatur, *l.quod in diem 7.§.1. de compens. l.si autem 8. §.si quocunque de neg.gest.*
5 Propter rei iudicatæ auctoritatem, *leg. seruo 65. §.cum prætor ad Treb.l.si fundus 16. §.si pluris, D.de pignor.*

DEFINITIO V.

Qui rem communem sine sociis vendidit, quos venditionem laudaturos promiserat, cogitur quidem satisfacere, aut satisdare, sed non ideo potest interim emptor pretium retinere impune, si rem iam teneat.

SI quis rem sibi cum aliis communem vendiderit ea lege, vt venditionem à sociis approbari curet,[1] cogendus quidem est conuentioni satisfacere, hoc est, vel curare cum effectu, vt venditio à sociis approbetur, vel eo nomine cauere,[2] si non approbari confestim poterit. De præstando quanti emptoris interesset, si quid aduersus venditionem à condiuisoribus factum erit.[3] Sed si emptor interea rem habeat, eiúsque fructus percipiat, nec soluat pretium, æquum sanè non est, vt prætextu non impletæ per venditorem conuentionis, impune ille & rem & pretium retineat.[4] Ergo vice fructuum quos ex re vendita percipit condemnandus est ad vsuras,[5] sicut & venditor, si contractum non impleat, in id omne, quod emptoris interesset impletum esse.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia socius non potest vendere partem socij inuiti, vel ignorantis, *l.fundus 30. famil.ercisc.*
2 Illa enim cautio & satisdatio vice implementi esse potest, si aliud nihil melius fieri possit.
3 *arg. l. Iulianus 13. §.offerri, D.hoc tit.*
4 *l.ex empto 11.§.vlt.l. bona fides 50. eod.*
5 *l. curabit 5.C. hoc tit.*
6 *l. ea conditione 14.C.de resc.vendit.*

DEFINITIO VI.

Res vendita & iam tradita potest tota repeti iure pignoris, de quo conuenerit, deinde tota retineri pro parte pretij non soluti.

POst rei venditæ traditionem, si de pretio fidem venditor habuit, atque ita dominium rei venditæ in emptorem transtulit,[1] emptor autem parte pretij iam soluta in reliquo soluendo moram facit, potest venditor si de pignore, siue generaliter, siue specialiter conuenerit,[2] totam rem venditam pignoris iure vindicare, tum retinere quoadusque totum sibi pretium soluatur.[3] Nam & idem esset si nulla intercedente pignoris conuentione necdum tamen habita fide de pretio, cuius pars adhuc deberetur, ageret emptor ex empto, ad rem tradendam. Posset enim venditor quasi pignoris iure totam rem retinere in id vsque tempus, quo pretium integrum solutum esset.[4] Nec recte emptor causabitur ita futurum, vt & rem venditam & pretij partem fortasse maiorem venditor penes se habeat, quod vtique à bona fide alienum esse videatur:[5] cum in potestate emptoris sit pignus luere, oblato quandocunque eo quod adhuc ex pretio debeat.[6] Quod si pecuniam in manu non habeat ad luendum, hoc ipsum tamen commodi emptor consequetur, vt fructibus quos ex pignore venditor percipiet in sortem computatis[7] tanto citius pignoratitiam exerciturus sit, toto debito ea ratione soluto, quanto ampliores fuerint fructus quos venditor perceperit. Tanto autem ampliores erunt quanto pluris erit res vendita, aut quanto plura erunt bona, quæ pignoris iure venditor retinuerit. Itaque nihil hac parte videri potest emptoris interesse.[8] *Sic tractatum est*, in publico auditorio, 13. Cal. April. 1593. relatumque alias ita iudicatum in causa Dominorum de Leschaux, contra Dominos Dyuonne. *Sine die.*

1 *L.quod*

Source : BIU Cujas

1 *L.quod vendidi 19. D.de contr.empt.*

2 Alioqui nullam actionem habere potest in rem venditam, *l.procuratoris,5.§.plane si in eadem taberna. D.de tribus.actor.*

3 Quoadvsque enim totum debitum soluatur totum pignus ei peti & retineri iure potest, *l.quamdiu 6.C.de distr.pign. l. 2. versic.nam si vel modicum, C.devit.venditor.pignor.imped.non possess.*

4 *L.Iulianus 13. §.offerri. D.hoc tit.*

5 *L.ex empto 11.§.quia autem l.bona fides 50.eod.*

6 Qui autem potest facere, vt possit, iam posse is videtur, *l.qui potest facere 174. de reg. iur.*

7 Fructus enim pignoris certum est imputari in sortem, *l.1.2.3. & pass. C. de pignor.act.*

8 Cum fiat locupletior quisquis à debito liberatur, *l.si pupilli 66.in fin. de solut. l.species 11. D.de acceptilat.*

DEFINITIO VII.

Non valet antichresis expressa in eo quod excedit legitimum modum vsurarum.

AT quid si conuenerit, vt parte pretij non soluta possit venditor totam rem venditam retinere iure pignoris in antichresim,hoc est,ita vt fructus ex eo pignore percepti in sortem non imputentur? [1] Non valebit conuentio,quatenus plus erit in fructibus quam in legitimo modo vsurarum.Sic enim contrahitur antichresis,vt fructus pignoris vice vsurarum cedant.[2] Alioqui in fraudem legis, id est, legitimarum vsurarum facta conuentio videbitur,[3] licet emptori liberum ius luendi relictum sit. Quid enim si pecuniam non ita habeat in expedito? [4] *Ita tractatum est* in eodem auditorio.

1 Nam & hic contractus licitus, de quo *in l.si pecuniam 33. D.de pign.act.l.si is qui 11. §.1. D.de pignor.*

2 Indéque nimirum nomen apud Græcos sumpsit.Nihil enim aliud est ἀντίχρησις quam contrafruitio.

3 *L.si ea pactione 14. C.de vsur.* Valebit tamen conuentio vsque ad legitimum modum, *l.placuit 29. D.eod.*

4 Nec enim tam facile est,vt semper habeat debitor totius debiti numerationem in expedito, *l.si dubitet 10. D. de fideiuss.*

DEFINITIO VIII.

Pro parte pretij non soluti potest venditor totam rem venditam quanticunque pretij sit vendere, si modo habeat eam obligatam.

RVrsus finge,venditorem eundemque creditorem, vt citius & vnica solutione debitum consequatur non per partes [1] (quod fieret imputatis in sortem annuis fructibus pignoris,[2]) malle pignus vendere, an ei permittendum erit, vt pro ea pretij parte, quæ nondum soluta est,fortasse perexigua, distrahat vniuersa bona, quæ ille ipse longo pluris vendiderit? vtique, cum & venditionem impedire emptor possit oblato debito, & vendita bona redimere intra constitutum tempus oblato pretio. [3] Nam etsi pluris vendita sint quam debeatur, superfluum emptori eidemque debitori restituetur, deducto eo quod in debiti solutionem cedet. [4] Quod si præ nimia egestate nec pretium offerre emptor possit nec debitum, & post elapsum semestre quod ad pignora sub hasta vendita redimenda præfixum est, [5] decrero confirmari subhastationes venditor velit,aliud remedium creditori non supereſt, quam vt vel aduersus decretum interpositum postulet in integrum restitutionem ex causa enormis læsionis,si læsio vltra dimidiam duntaxat iusti pretij interuenerit,[6] vel non obstante decreto perpetuum sibi ius redimendi adserat hoc est,in annum vsque trigesimum,[7] si enormissima læsio id est,supra pretij bessem fuit. Denique idem obseruabimus his omnibus casibus, quod obseruaremus si in alia emptoris & debitoris & debitoris bona actum esset, quam quæ fuissent vendita, [8] Neque enim durior esse debet creditoris conditio ob id solum quod ipse vendiderit. [9] Nec quod in pretio fortasse emptorem decepit facere debet, vt eorundem bonorum partem eodem pretio in solutum accipere cogatur,cum suo iure id fecerit. [10] Alioqui facto & voluntate solius emptoris morosi eueniret,vt pro parte vendi-

tio rescinderetur, [11] & vt partem duntaxat venditor vendidisse videretur, quem tamen verisimile sit non fuisse,si hoc scisset,partem fundi venditurum. [12] Nam nec emptio emptori danda est, vt à toto contractu recedatur, [13] si venditor non consentiat, quia nec venditori daretur inuito emptore. [13] *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Habet enim solutio per partes magna incommoda *lege 3. D. famil. erciscund.*

2 *L.1.& 2.C. de pignor. act.* Nam & fructus per partes & per annos singulos percipiuntur.

3 Itaque sibi imputare debet, si iure suo communique non vtatur.

4 *l.eleganter 24.§.si vendiderit, D.de pign.act.l.vlt.C.de distrah.pign. l. vlt.§. pen.C. de iur. dom. imp.*

5 Nimirum ex statuto Sabaudiæ & eo iure quo vtimur.

6 Secundum ea quæ diximus *Defin.4. Tit. de rescind.vend.*

7 Vt scripsimus *Defin.5.eod.tit.* vbi vide.

8 Omnium enim bonorum eadem ratio in eo est, quod bona omnia sunt debitoris.

9 Deberet enim ea ratio potius venditorem facere fauorabiliorem tanquam qui cæteris creditoribus præbuerit pignoris causam. Vnde est quod si conuenerit de pignore habet ius prælationis,*arg.l.licet.7.C. qui potior.in pign. hab.*

10 Siquidem in emendo & vendendo licet contrahentibus naturaliter se decipere,*l.in causa 16.§.idem Pomponius,D.de minor.l.item si pretio 22 §.vlt.locat.*

11 Quod tamen fieri non pnteſt, quia substantia contractus est indiuidua, &, vt dicunt Philosophi,essentiæ omnes rerum indiuiduæ sunt.

12 *L.si quis aliam 46.D.de solut.* Ne scilicet inuitus incidat in communionem,in qua nec inuitus manere cogeretur, *l. si non sortem 26. §. si tantum,de cond.indeb.l.vlt. C.comm. diuid. leg.cum pater 77. §.dulcissimus de leg. 2.*

13 *L.tutor.47. §.1. D. de minor.* Contractus enim vbi perfecti sunt, necessitatis sunt,non vt ab initio voluntatis, *l.sicut 5.C.de oblig.& act.*

DEFINITIO IX.

Vendita re sic tradita, vt non prius transferatur dominium quam solutum sit totum pretium, non eo minus habet creditor eius persecutionem.

QVid rursum si in vendendo sibi exceperit venditor, vt nec prius dominium in emptorem translatũ intelligeretur,quam totum pretium solutum esset? [1] Fere est,vt quis dicat non esse permittendum venditori,vt rem suam pignoris iure persequatur. [2] Quin potius cogendum eum, vt vel vniuersa bona vendita sibi retineat, reddita ea pretij parte, quæ iam soluta est, [3] vel si malit bonorum partem pro rata pretij portione. Hanc enim electionem ei dari, vel inuito emptore æquum est, tametsi bonorum partem is empturus non fuerit, quoniam per eum stat quo minus totum pretium soluatur. [4] Sed tamen magis est,vt non sit hoc casu deterior conditio venditoris, quam esset, si nullum sibi in re vendita præterquam pignoris ius retinuisset,[5] cum ea dominij exceptio & reseruatio ipsius venditoris causa facta sit. [6] Itaque si venditionem ratam habere velit post acceptam pretij partem,non erit prohibendus pro reliquo pretio quod debetur vniuersa bona vindicare,[7] nec eo magis tamen quod ex pretij causa acceperit quasi sine causa apud eum esse cœperit ipsi condicetur. Subest enim causa venditionis,quæ ex voluntate & facto solius emptoris,vt diximus,irrita fieri non potest. [8] & in cuius consequentiam non solùm pretium retinetur solutum,sed etiam quod solutum non est petitur,[9] pignoribus in eam rem captis mox distrahendis si non soluatur. [10] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam nec sufficit traditam esse rem venditam, si neque pretium sit solutum neque habita fides de pretio, *l.quod vendidi 19.de contr.empt.*

2 Nemini enim res sua potest esse obligata, *l.neque pignus,45. de reg. iur.*

3 Vt omnia in pristinum statum restituantur potius, quam vt iniquitas aliqua inducatur,vt in *l.cum te 6.C.de pact.int.empt.& vend.*

4 Itaque nullum damnum sentire videtur,qui non nisi ex culpa sua sentit, *l.quod quis 203. de reg.iur.*

5 Textus est elegans & accommodatus,quamuis in specie dissimili *in l.in bello 12. §.si quis,versic.rursum seruum,D.de capt.& postlim.*

6 *Arg.l.quamuis 7. D.de pign.act.l.in ratione 30.§.tametsi ad l.Falcid.l.nulla 5.D.de legib.l.quod fauore 6.C.eod.*

7 *l.quamdiu 6.C.de distr.pign.l.2.ad fin.C.debit.vend.pign.imped.non poss.*

Source : BIU Cujas

8 Dixi *Defin.præced. num.*13.
9 *l.naturales* 10. *de oblig. & act.*
10 *Tot.tit.C.debit.vend.pign.imped.non poss.*

DEFINITIO X.

Qui alienam rem vendidit, non aliter cogitur implere venditionem dominium postea nactus, quam si venditio ab initio valida fuerit & iusta.

QVod dicimus, eum, qui rem alienam siue sciens, siue ignorans vendidit, si postea dominus factus sit, actione ex empto cogendum, vt venditionem impleat, [1] hoc est, vt dominium transferat in emptorem, aut iam forte translatum manere penes eum patiatur, [2] eo demum casu obtinet, quo venditionis contractus, ipso iure valuerit. [3] Nam si vel ab initio nullus fuerit, vel annullandus ex causa doli, siue ex proposito, [4] siue in re ipsa propter enormissimam læsionem, [5] absurdum fuerit cogi venditorem ad implendam venditionem. [6] *Ita tractatum est* in causa D.Senatoris Dauise contra Franciscum le Maistre Prid.Cal.Sept.*1593.*

1 *L.si quis alienam 46. D.hoc tit.*
2 *L.Seia 73.* iunct. *l.vindicantem 17. D. de evict.*
3 Siquidem etiam res aliena vendi potest, *leg. rem alienam 28. de contr.empt.*
4 *L.si dolo 5. l.dolus 10. C. de rescind.vend.*
5 *Ex l.si quis eum aliter 36. D.de verb.oblig.*
6 Gloss.singul. *ad d.l.si quis alienam in fin.ex l.si seruo 20.D.qui & à quib.manum.*

DEFINITIO XI.

Non secuta ratihabitione, quam venditor promisit, debet ille satisdare, vt pretium petere possit.

RE aliena, aut quæ alteri obligata fuit, sic vendita, & ea lege, vt dominus aut creditor ratam haberet venditionē intra certum tempus, si ratihabitio non sequatur, non statim contractus irritus constituendus est, sed condemnandus venditor, vt contractum impleat si possit, si non possit præstet quanti interest emptoris. [1] Porro interesse nihil videbitur si venditor satisdet de euictione. [2] Ideoque præstita ea satisdatione actionem ad consequendum pretium habere debet, [3] cum alioqui absurdum futurum sit prætextu non secutæ ratihabitionis emptorem, qui à nemine adhuc controuersiam patiatur, frui interim & re & pretio. [4] Quid ergo si nec satisdare venditor possit? [5] Idoneis saltem pignoribus cauere debet. [6] Quid si ne hoc quidem? Tantisper, vt puto, abstinere debet à pretij petitione, [7] emptor autem ne & rem & pretium retineat, pretium obsignare cogendus est. [8] *Ita Senatus* in causa N. D. Liebe de la Fontaine & N.Dubois Prid.Cal. Sept. *1593.*

1 *L. ea conditione 14. C. de rescind. vend.*
2 Cum per satisdationem securus fiat is cui cauetur, *lege 1.D. qui satisd. cog.*
3 *L. si post perfectam 24. C. de evict.*
4 *Leg. ex empto 11.§. quia autem, lege bona fides 50.D. hoc tit. lege curabit 5.C. eod.*
5 Nec enim semper facile est inuenire fideiussorem, *leg.omnes 33.§. præterea,C. de episc.& cleric.*
6 *L.si mandatu 59.§. vlt.D. mand.l.4.§. addici 8.D. de fideic.libert.*
7 *L. Iulianus 13.§. offerri,D. hoc tit.*
8 Obsignatio enim hoc casu vice solutionis cedit, *l.obsignatione 9. C.de solut.l.acceptam 19.C.de vsur.* Alioqui satisfaciēte postea quandocunque venditore cogendus esset emptor vsuras totius præteriti temporis præstare, *d.l. curabit 5.C. hoc tit.* quippe quæ hoc casu non tam propter moram deberentur, quam ob perceptos ab emptore fructus.

DEFINITIO XII.

De emptore qui conuenit, vt in casum secutæ euictionis non nisi ad pretij restitutionem agere ex empto possit.

COnuentio in contractu venditionis apposita, vt secuta euictione venditor non nisi ad pretij restitutionem teneatur, non etiam ad id quod præterea interfit emptoris, haud dubie valet, [1] sed tum demum vires suas exerit, cum emptori rem habere non licet, puta quod sit aliena aut eiusmodi quam alius iure dominij vindicare, & emptori omnimodo auferre possit: [2] Nam si duntaxat pignoris iure obligata dicatur, non eo minus luere pignus debebit venditor, præsertim si rem liberam ab omni pignoris iure, vt fieri solet, ac vti optima maximaque est vendiderit, quanuis pro longe maiori quantitate obligata sit, quam quæ est in pretio [3] quoniam cum emptori habere liceat, vel inuito petitore, soluto per debiti oblationem vinculo pignoris, [4] non potest videri commissa stipulatio, quæ de solo pretio restituendo non nisi in casum secutæ euictionis interposita fuit. [5] si tamen post eam clausulam, qua fundum ab omni pignoris iure liberum & immunem venditor affirmauit, subiecta sit conuentio his verbis, *& sur ladite piece vendue & autres siens biens promet maintenir ledit prix*, id omnino actum intelligitur, vt si pignoris luendi causa plus creditori præstare emptorem oporteat, quam sit in pretio, liberetur tamen venditor solius pretij restitutione: [6] quasi ob id tantum adiecta priore conuentionis parte, ne rem qualis esset suóque prorsus periculo comparasse emptor videretur. [7] Nec aliud erit si promissa sit pretij restitutio cum legitimis accessionibus. Eo namque verbo accessiones pretij intelligendæ sunt, id est, vsuræ legitimæ [8] & quincunces, [9] non autem id quod interest emptoris. Numquam enim ratione pecuniæ præstatur id quod interest nisi ad æstimandam loci vel temporis, in quo solui debuit, vtilitatem. [10] *Ita Senatus* in causa Aynardi Thomæ 8. Cal. Febr. *1594.*

1 *L.ex empto 11. §. quia autem, D.hoc tit.*
2 *L.habere licere 57.D.de evict.empt.*
3 *L.si mancipium 34. §.vlt.& l.seq.eod.*
4 *L.Paulus 14.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.euictus 5.D.de evict.*
5 Ne sit in potestate venditoris non faciendo id quod facere debet, assequi tamen, vt se obligatione grauiore exoneret contra *reg. l.qui non facit 121. de reg.iur.*
6 Imputare namque sibi debet emptor, cur ea lege emerit, cúrque pignus luere maluerit quam re carere & pretij à se dari restitutione contentus esse: denique tanti ipse incommodum suum æstimauit, *arg.l.Imperator 70. §.si centum, de leg.2.*
7 Vna enim clausula per aliam interpretanda est, *leg.vtrum autem 23. de pet.her.*
8 Sunt enim illæ accessiones pretij *l.vlt.C.de vsur.*
9 Hæ namque sunt, quæ apud nos maximè frequentantur.
10 Ne alioqui res excurreret in infinitum, *l.3. D.de in lit.iur.*

DEFINITIO XIII.

Quæ venditori debentur propter rem venditam pro annis præteritis, non transeunt in emptorem si nihil de iis specialiter dictum sit.

IVS, quod venditor habuit exigendi reliqua præstationis annuæ quæ fundo vendito debebatur non ex eo solo translatum in emptorem intelligitur, quod venditor cum re ipsa iura sua omnia in eum transtulerit. Id enim ad futuras præstationes pertinet, non ad illas præteritorum annorum, [1] quippe quæ iam personali actione debeantur ei quoque, qui rem ipsam amplius non habeat, postquam earum dies non tantùm cessit, sed etiam venit. [2] Ideoque speciali in hanc rem conuentione & cessione opus est. [3] Planè si eo nomine iam ipso venditionis tempore lis erat per venditorem instituta, isque litis acta emptori tradiderit, potest ea traditio cessionis loco esse, vt hoc quoque ius cessum intelligatur. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 24. infrà de acquirendo vel amitt. possess.

1 Quia futuræ præstationes sequuntur eum cui debentur, non etiam præteritæ *l.item quod dictum 6. D.de in diem addict.leg.si venditor 14. §.pen. & vlt.eod.*
2 *L.cedere diem 213. de verb.signif.*
3 Cum venditio possit effectum suum habere plenissimum, etiamsi reliqua ista non comprehendat.
4 Scilicet quia instrumentorum traditio pro mandato est. *leg.1. vbi notat. C.de donat.*

DEFINITIO

DEFINITIO XIV.

Quod quis luit vel redimit ex persona sui venditoris, licet ex propria ipsius emptoris pecunia, ex causa venditionis habere intelligitur.

EMisti à me ius, quod habebam luendi à Titio pignoris aut redimendæ rei, quam ego antea vendideram sub pacto de retrouendendo,[1] secuta postea luitione, aut redemptione, licet neque pecuniam neque aliud quicquam præstiterim, videris tamen & à me & ex nostro contractu illo rem habere,[2] cum si tecum non contraxissem, neque luendi neque redimendi ius habuisses.[3] Ita fit, vt quamuis in creditoris mei, aut emptoris iura ex cessione succesſeris, non tamen possis negare quin ex meo quoque contractu rem habeas. Proinde si quid causæ sit, cur ab eo contractu velis & possis recedere, cogendus es ab eo quoque commodo discedere, vt omnia in pristinum & integrum reponantur,[4] restituta nimirum per me pecunia, quæ tibi abest.[5] Et quidem etiamsi quo tempore à contractu discedimus, elapsa sint tempora intra quæ pignus lui aut res redimi debuisset. Non tam enim de pristino creditoris, aut emptoris iure quærendum est,[6] quam de nostro, faciendumque ne quid ex eo contractu commodi penes te remaneat.[7] Sed etsi pecuniam in numerato non habeam, quam tibi possim reddere, non eo minus æquum erit, præstare te mihi vicissim, quod ex eo contractu debeas, quasi impleto contractu ex mea parte.[8] Quod si cum eo luendi aut redimendi iure bona quædam alia tibi vendideram, quæ postmodum enicta sint, aut quæ tu habere possidereve numquam potueris, ita æquum erit haberi huius rei rationem, vt pro portione duntaxat impleti contractus cogaris præstare pretium, aut si quid aliud vice pretij conuentum sit, vtputa annuam pensionem. Neque enim ob id solum, quod contractui in omnibus non satisfecerim, iustum est, frui te integro pretio & parte rei meæ, acsi nihil omnino præstitissem.[9] Quantum autem eo nomine præstare debeas, in iudicis arbitrio est, idipsum ex causarum & personarum qualitate pretiique & rerum venditarum collata quantitate æstimaturi.[10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiscalis, & Francisci Lucquet, 18. Cal. Maij 1595.

1 Nam & hoc ius vendi posse placet interpretibus nostris, *ad leg. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

2 Vt scilicet contractus origo & prima luitionis ac redemptionis causa inspiciatur, *l. quoties 16. D. de iur. dot.*

3 Nec enim alius luere potest, quam debitor, nec alius redimendi ius habere, quam qui vendidit, *d. l. 2. D. de pact. int. empt. & vend. & tot. tit. de luit. pign.*

4 Nullum enim debet quis retinere commodum ex eo contractu, à quo recessit, *arg. l. cum quæritur 6. D. de admin. & peric. tut. l. si ita stipulatio 39. de oper. libero.*

5 Nam nec æquum esset, te morari in damno ex eo contractu, ex quo nullum commodum sentias, *l. secundum naturam 10. de reg. iur.* Iunge *l. tutori 47. §. 1. de minor.*

6 Quod extinctum fuit per luitionem & redemptionem, aut saltem immutatum per conuentionem inter nos factam.

7 Alioqui contractus remaneret pro parte, quod fieri nequit, vt diximus.

8 Ita tamen vt interim rem retineas, quæ ex contractu nostro ad te peruenit.

9 Nam & pecunia & emolumentum contractus potest recipere diuisionem.

10 Ista enim omnia, quæ ex factis circumstantiis pendent, arbitrio iudicantis relinquuntur, *l. ordine 15. D. ad municip.*

DEFINITIO XV.

Oblatio sola non liberat emptorem à præstatione vsurarum, nisi secuta sit obsignatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi.

EMptor, qui accepta te conuentum pretium ad certam diem soluere debuit, si aduenientе die pecuniam obtulerit venditori, venditor autem sine iusta causa solutionem accipere distulerit aut recusauerit, atque ita moram contraxerit, non eo minus ad vsuras pretij condemnandus est, ni eam pecuniam obsignauit.[1] Non enim hoc casu locum habet, quod dici solet, oblationem solam debiti sufficere, vt vsurarum cursus impediatur,[2] cum huiusmodi vsuræ non tam propter moram debeantur, quàm in vicem & compensationem fructuum, quos vicissim emptor percipit ex re vendita sibique tradita,[3] quia nec vllo casu æquum esse potest, vt emptor & rem & pretium retineat,[4] nec consequenter vt rei fructus pretiique commoda nanciscatur.[5] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Petro Pignier, contra N. Forey, 15. Calendas Maij 1595.

1 *Ex l. curabit 5. C. hoc tit.*

2 *L. si per te non stat 9. C. de vsur.* Oblatio enim sufficit ad impediendam moram, sed non ad obligationem tollendam, vt scripsi in Decadibus.

3 *d. l. curabit.*

4 *L. ex empto 11. §. quia autem, l. bona fides 50. D. hoc tit.*

5 Eadem enim ratio est fructuum ex re perceptorum & vsurarum, quæ ex pecunia percipi potuerunt, quæ est ipsius rei & pretij.

TIT. XXXIV.

SI QVIS ALTERI VEL SIBI.

DEFINITIO I.

Cum quis emit sibi & amico aut electo aut eligendo, ac postea eligit, vna tantum venditio est, dummodo fiat electio intra dies 40. & eodem pretio.

ETsi iure ita comparatum est, vt sibi tantum emere quis possit, non[1] etiam alteri, in cuius non sit potestate, moribus tamen nostris receptum est, vt quisquis sibi emere potest, possit etiam alij adeoque incertæ personæ, amico scilicet, vt vocant, aut electo, aut eligendo.[2] Cuius inducendi iuris ratio ex iis primum venditionibus originem habuisse videtur, quæ publicè sub hasta fiunt, propterea quod non facilè honesti plerique viri ad emptionem accedentes nomina sua publicis eiusmodi actis inseri patiantur, veriti ne ambitiosum id aut inuidiosum existimetur,[3] malintque per alios rem agere, ex quorum persona non minus iuris habituri sint, quàm si illi ipsi comparassent. Postea vero ad priuatas quoque venditiones id ius tractum est, vsúque apud nos frequentissimo comprobatum. Ita vt licet non in continenti, sed distinctis temporibus contractúque separato ea fiat electio, vnus tamen contractus, vna emptio esse intelligatur, emptorísque iure non tam qui elegit, quàm qui electus est, censeatur,[4] quamuis non eo magis liberetur, qui cum venditore contraxit, ne pretij nomine conueniri possit, si id venditor malit, quam ob causam indemnitatem eligenti repromittere electus solet, cum fieri potuerit, vt qui eligenti vendidit, non item electo fuerit venditurus.[5] Inde fit, vt si ager venditus vectigalis vel emphyteuticarius esse dicetur, non nisi vna laudimia, & quidem etiam ab electo debeantur,[6] tametsi verum sit, quot sunt venditiones dominiique translationes, totidem laudimia deberi.[7] Sed ne fraudi locus relinquatur, optima ratione illud etiam receptum est, vt intra certum tempus electionem fieri oporteat, id est, intra quadraginta dies ab inito contractu numerandos.[8] Illud etiam necesse est vt conuento pretio, neque adiiciatur quicquam, neque detrahatur. Alioqui cum emptionis substantia consistat ex pretio, fieri sanè non potest, quin pretij quantulacunque diuersitas emptionis quoque diuersitatem inducat.[9] De cæteris pactis ad venditionis causam potius quàm substantiam pertinentibus dubitatio maior est, an si in facienda electione apposita sint, nouam emptionem efficiant, vtputa si eligens de eui-

Source : BIU Cujas

ctione se obligauerit. [10] Sed magis est, vt nisi per notarij insciti am aut aduersarij dolum ea clausula irrepserit, valeat obligatio, [11] ne emptionem aliam faciat, quandoquidem nihil prohibet, eum quoque, qui non sit venditor, obligari de euictione, si velit, vt in donatore aliisque personis euenit. [12] Cæterum si tale pactum sit, quod videri possit constituere partem pretij, veluti vt pro me Romam eas, aliud est. [13] *Ita Senatus* in causa Petri Rubin ex tempore, 9. Cal. Iul. 1592.

1 *L. multum interest 6. C. hoc tit. l. stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig. l. quecunque* 11. *D. de oblig. & action.*

2 Nulla enim sane huius iuris vestigia extant in libris nostris. In eoque multi abutuntur hoc titulo, qui est in codice quasi eius sensus sit, valere emptionem, siue quis sibi siue alij emerit. Cum è contrario leges omnes tituli probent, sibi quidem posse quem emere etiam ex aliena pecunia, sed alij non posse.

3 *l. pupillus* 5. *§. sane si ipse, D. de auctor. & consens. tut.*

4 Quasi eligens nudum tantum ministerium electo præbere videatur, quomodo de procuratore scriptum est *in l. quod meo* 18, *D. de acquir. possess.* [Vnde fit, vt si is qui elegit iura sua omnia postmodum in alium transferat nihil agat, quia nulla iura habet. Nec si à contractu electionis mutuo partium consensu recessum sit, quia nouo contractu opus est, nouaque retrotraditione, vt ius electo quæsitum nõ tam recurrat ad eligentem, quàm vt ei nunc primum acquiratur, cui nunquam fuit quæsitum. *Ita Senatus* pro Claudio Iaquemard, contra heredes procuratoris du Roc, mense Martij 1611,]

5 Præsertim cum electi persona semper sit incerta, aut saltem incognita venditori, qui proinde non potest videri eius fidem secutus, *l. qui cum alio* 19. *de regul. iur.*

6 Quoniam vnica tantum dominij translatio est, quæ fit à venditore in electum tanquam verum emptorem.

7 Debentur siquidem laudimia ob dominij translationem, *l. vlt. C. de iur emphyt.* At hic vna tantum translatio est, vt dixi.

8 Alioqui plures venditiones esse intelliguntur, & consequenter laudimia plura debentur.

9 *l. pacta conuenta* 72. *D. de contr. empt. l.* 2. *de rescind. vend.*

10 Ratio dubitandi est, quia pacta hæc partem pretij constituere videtur, *l. fundi partem* 79. *eod. tit.* Sed id pertinet ad ea pacta, quæ adhibentur fauore venditoris, non ad ea, quæ fauore emptoris.

11 Alioqui quod per dolum aut per errorem adiectum est ratum haberi non debet, *l. si quis per errorem* 15. *D. de iurisd. l. si dolo* 5. *Cod. de rescind. vend.*

12 *l.* 1. *C. de iur. dot.*

13 Diuersitas enim talium pactorum pretij quoque diuersitatem necessario inducit, *arg. d. l. fundi partem*, iunct. *d. l. pacta conuenta, l.* 6. *§.* 1. *in fin. D. de seru. export.*

DEFINITIO II.

Electio acceptata post quadragesimum diem nouam venditionem facit.

QVid vero si ante quadragesimum diem electio quidem facta sit, sed absentis & ignorantis, solo notario citra mandatum stipulante? Valebit quidem electio, [1] sed secuta quandocunque post quadragesimum diem acceptatione noua venditio contracta videbitur, ob idque & noua laudimia debebuntur, [2] quasi non ante perfecta electione, [3] quippe quæ post notarij quoque stipulationem reuocari potuerit. [4] Nec aliud erit, tametsi proponas à principe factam venditionem, quam à Rationalium Curia approbari oporteat. Non enim ea res facit, quo minus à die contractus initi tempus computandum sit, [5] maximè si bona vendita sint eiusmodi, quæ ad Principem magis, quàm ad coronam, vt aiunt, pertinentia liberam patiantur distractionem. [6] Nam etsi ex domanio coronæ fuissent, secuta quandocunque Curiæ approbatio ad ipsum contractus diem retrotraheretur, licet fieri potuerit, vt non sequeretur. [7] Neque enim edictis Principum nostrorum prohibitum est, ne tales alienationes ante Cameræ approbationem valeant, sed constitutum duntaxat, vt non prius effectum habeant: quæ res non impedit retroactionem, quia neque ex Curiæ approbatione, sed ex ipsa venditione secutáque traditione dominium translatum videri debet. [8] *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis in prouincia Gebennensi, contra D. Baronem de Viry, mense Iul. 1588.

1 Quia intra diem quadragesimum factam eam esse verum est.

2 Tot enim laudimia debentur, quot sunt venditiones dominij translationes, *l. vlt. C. de iure emphyt.*

3 Perfectum enim quid dici non potest in contractuum genere, quamdiu reuocari potest, *l. sicut* 5. *C. de oblig. & act.*

4 Non enim ex stipulatione notarij acquiritur ius irreuocabiliter ante acceptationem, Tessaur. *dec.* 70. vbi quàm plures citat.

5 *Arg. l. sciendum* 19. *§. vlt. de edilit. edict. l. ait lex* 21. *ad l. Aquil. l. annus* 6. *de calumniat. l. mariti* 29. *§. sex mensium, D. ad l. Iul. de adult. l.* 1. *§. dies, de lib. agnosc. l. vlt. de man. test.* Tiraquell. latè *in tract. de retr. lign.* in verb. *dedans l'an, gloss.* 10. *num.* 115. *& seqq.*

6 Potest enim Princeps pro arbitrio suo rem priuatam propriam alienare, Iacob. de sainct Georg. *in tract. feudorum*, in verb. *in feudum, n.* 2. latè Iaf. *in vsib. feud. n.* 67. *&* 78. Iunge *l. bene à Zenone* 4. *§. quæ omnia*, & paulò ante *fin. C. de quadr. præscr.*

7 Nam & ita concipi Aresta solent, vt huiusmodi alienationes approbentur secundum tenorem contractus. Ergo ex die contractus.

8 *L. traditionibus* 20. *C. de pact. l. nunquam nuda* 31. *D. de acqu. rer. dom.* Approbationem tamen sequi necesse est, *leg. nec venditio* 2. ibi *nisi apud acta, C. de prad. decur. lib.* 10. *tit.* 33. Bald. *in l. iubemus. C. de sacros. Eccles.* Bart. & Alex. *in l. prohibere, §. planè, quod vi aut clam.*

DEFINITIO III.

Pluribus electis amicis ab vno eodemque emptore, an & quando plures venditiones contractæ intelligantur.

PLuribus rebus confuso pretio venditis ei, qui sibi amicoque suo eligendo emerat, nihil prohibet, vel in vna amicum ab emptore eligi, vel in singulis singulos. [1] Nec idcirco plures emptiones contractæ videbuntur, vt consequenter plura laudimia debeantur, si modo ea pretij distributio facta sit, vt vir bonus ex singularum rerum inter se comparatione arbitraturus sit, nihil de conuento pretio immutatum. Pretium enim licet confuse pluribus rebus dictum pro cuiusque portione in singulas ab initio constitutum intelligitur. [2] Ergo si vtraque separatim æstimata fuit decem aureis viginti vno pretio promissis, siue pluris essent siue minoris, & vnius nomine electus Titius quindecim præstiterit, non eodem pretio facta electio videbitur, tametsi pro altera electus Sempronius non nisi quinque dederit, ideoque & laudimia debebũtur. [3] E cõtrario si cũ Titio cõuenerit, vt decẽ tantum præstaret, cum Sempronio autem, vt quindecim daret, Titius laudimia nulla debebit, debebit Sempronius. [4] Vterque vero, si vel diuersis electionibus res singulæ vel vnica electione omnes simul pluris æstimatæ sint, quàm fuerant venditæ, inspecta scilicet conuenti duntaxat non etiam iusti pretij quantitate. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia moribus nostris receptum est, vt possit ista electio fieri etiam pro parte.

2 *L. si duos* 47. *l. cum plures* 72. *D. euict. l. si duorum* 42. *de act. empt.*

3 *Arg. d. l. si duorum.*

4 Quia quod ad Titium, noua venditio non est, sed quod ad Sempronium propter pretij mutationem, *l. pacta conuenta* 72. *de contr empt. l.* 2. *D. de rescind. vend.*

5 Emptionem enim facit pretium, quod conuentum, non quod iustum est, *l. vlt. C. de contr. empt.*

DEFINITIO IV.

Electio facta per talliabilem in fraudem patroni quatenus reuocanda sit contra tertium bonæ fidei possessorem.

TItius cum esset deditiæ, & vt loquimur, talliabilis conditionis, nec minus tamen se pro ingenuo gereret, [1] fundum emerat sibi amicoque eligendo, [2] quem in continenti & ante traditionem elegerat fratris sui filium tum absentem, [3] notario absentis nomine, vt fieri adsolet, stipulante: [4] pretiumque in promptu soluerat ex pecuniis, vt instrumenti verba ferebant, [5] penes se paulo ante à fratris filio depositis: sibi tamen, quoad viueret, eius fundi vsumfructum exceperat. [6] Idem postea moriens eundem ex fratre nepotem heredem scripserat, [7] & ne fundum illum alienaret, expressim prohibuerat, substitutis etiam, si contra faceret, pauperibus ciuitatis. [8] Feudi dominus, controuersiam heredi faciebat, quasi fundus ille cum cæteris libertini bonis ex consuetudi-

naria

natia feudi conditione sibi obuenisset, [9] nec nisi simulate facta electio, electique nostro instrumento inscriptum fuisset, [10] Pendente lite, sed per multos iam annos silente, heres fundum illum tãquam suum ignorãti litem Sempronio vendiderat, qui postmodum repetita lite iudicio adesse iussus erat, vt iudicato parendum haberet, si quid in actoris commodum pronunciaretur. [11] Cum simulationis coniecturæ pleræque concurrerent, nec dubitaret Senatus, quin fraudandi patroni consilium Titius habuisset: Pronunciauit tamen nihil eum iuris in fundo habere, propterea quod ne momento quidem vno in persona Titij acquisitio constitisset, [13] ob electionem secutam in continenti, [14] & ante traditionem, per quam venditor ius omne dominij & possessionis in electum fratis filium transtulerat. Quantumuis enim pro certo haberetur id re vera Titium egisse, vt sibi non fratris filio fundum quæreret, non alius tamen dominus fieri potuerat, quam cui fundum venditor, ipso præsertim Titio consentiente, tradiderat, [15] traditionem vero in electi vtilitatem notario quoque stipulante factam constabat, vt dubitari non possit, quin venditoris voluntas illa fuisset, vt in electum, nõ in Titium dominium transferretur, [16] maxime cum nec diceretur venditor fraudem cum Titio participasse. [17] Pretij tamen nomine domino aduersus heredem saluam actionem esse *Senatus* voluit, [18] vt quæ in pretio duntaxat vere facta fraus fuerat, in pretio quoque coërceretur. [19] Nec ad rem pertinuit, quod pecuniam fratris filio inter viuos palam donare libertinus potuerat. [20] Multa enim tenent facta palam & bona fide, quæ si per cuniculos fiant, in fraudem facta creduntur & reuocantur. [21] Neque rursus donandi animum habuisse videbatur, qui re vera id egerat, vt sibi non alteri rem quæreret. [22] Atqui potuerat libertinus etiam in fraudem patroni pecuniam abiicere & perdere. [23] Fateor, sed nec poterat videri deperdita, quæ in fundi emptionem versa erat. [24] Sane tametsi ea inopia heredis proponeretur, vt pretij nomine nulla in eum efficax actio exerceri posset, [25] non idcirco tamen visum est, subsidiaria vtili vindicatione teneri debere emptorem, qui bona fide litisque nescius emerat, [26] quem teneri ex contratio æquum fuisset, si sciens emisset. [27] Quanquam enim emptoris ignorantia litigiosi vitium non excludit, [28] sicut nec actorem, qui litigiosam rem effecit, damno debet afficere, [29] in proposito tamen non tam de illo mota lis videbatur an fundus esset Titij, quam de illo, vtrum ex feudi conditione commissa actori deberetur. [30] Proinde nullum litigiosi vitium subesse videbatur, quod non nisi per motam de dominio & proprietate quæstionem contrahitur.

1 Quæ res poterit præbere conniecturam, & suspicionem simulationis, quia isti nihil non agere solent, vt dominos fraudent. Idem namque euenit in iis omnibus, quæ facta sunt per suspectas personas aut per prohibitas, *l. qui testamentum 27. D. de probat.*

2 Quod ex generali consuetudine receptum est, vt dixi *Defin. 1. ſ.*

3 Hinc quoque alia coniectura fraudis. Non enim facile solet quis absenti potius quam sibi stipulari. Omnes enim sibi malunt bene esse quàm alteri.

4 Nam & hoc quoque generali consuetudine receptum est, vt possit notarius etiam absenti stipulari, Tessaur. *decis. 71.* quod plerique volunt deductum ex eo, quod de seruo publico alij stipulante scriptum est, *in l. non aliter 18. D. de adopt. l. 2. D. rem pup. salu. for.* de quo alibi scripsimus.

5 Quæ verba enunciatiua prolata per suspectam personam fidem nunquam faciũt, nisi forte iureiurando assertorio comprobatæ sint, *leg. cum quis decedens 37. §. codicillis, de leg. 3.* In proposito autem tanto maior erat fraudis suspicio, quod regulariter præsumitur facta solutio de pecunia soluentis, *leg. 2.* vbi Bart. *C. pro socio.*

6 Hoc veto quo iure aut colore si pecuniam fratris filius præbebat? Erat igitur hæc quoque alia coniectura simulationis, *l. 6. §. superuacuum, quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7 Voluerat igitur viuus quasi futuro hæredi prouidere, vt *in l. tale pactum 40. §. 1. de pact. l. cum quo 56. §. vlt. ad l. Falcid.* cum tamen sciret, se ex testamento heredem habere posse neminem.

8 Erat hæc vltima coniectura simulationis: solet enim quisque & debet de rebus suis testari, non de alienis, *l. conficiuntur, 8. §. si post factum de iur. codicill. l. 1. verbis legis 120. de verb. significe.*

9 Ex generali enim consuetudine obtinet, vt moriente talliabili sine liberis & conditionibus, bona ipsius omnia pertineant ad dominum feudi, vt dicam *ad tit. de Lat. libert. tollend.*

10 Potest enim simulatio probari etiam per coniecturas, tanquam sit difficillimæ probationis, quia in animo consistit magis quàm in re ipsa, DD. *in l. emptione 3. Cod. plus valer. quod agit.* Cravet. *cons. 156. n. 7. lege dolum 6. Codice. de dolo, leg. non omnes 5. §. à barbaris D. de re milit.*

11 Ne alioqui posset ille frustrari executionem iudicati, hoc prætextu, quod esset res inter alios acta, *tit. C. int. alios act.*

12 Ex coniecturis scilicet supradictis.

13 Non enim potest dominus feudi hãbere plus iuris ex persona defuncti talliabilis, quàm defunctus ipse habuerit.

14 Electio enim dummodo ritè facta hoc efficit, vt electus primi emptoris loco habeatur.

15 Siquidem traditionibus tantum non malis conuentionibus rerum dominia transferuntur, *l. traditionibus 20. C. de pact. l. 1. 2. 3. 4. l. multum 6. & pass. C. hoc tit.*

16 *L. in omnibus rebus 55. D. de oblig. & act.*

17 Nihil enim vetat venditorem bona fide vendere, licet emptor sit in dolo.

18 Quia ex pecunia defuncti talliabilis pretium fuerat solutum, *leg. pen. C. hoc tit. l. 2. C. pro socio, l. si ex ea 6. C. de rei vind.*

19 In eo namque debet puniri fraus, in quo est admissa, *l. rescriptum 6. de his quæ vt indign. l. Paulus 24. alias l. Falcidia, D. ad l. Falcid.*

20 *L. viuus libertus 9. D. si quid in fraud. patr.*

21 *L. pupillus 5. §. sanè si ipse, D. de auct. tut. l. vlt. D. de rit. nupt.*

22 *L. si id quod à liberto 10. D. si quid in fraud. patr.*

23 *L. idem seruandum 72. de leg. 2.* Nam & lucri species est acquirere sibi beneficij debitorem, *l. si pignore 54 §. 1. D de furt.*

24 Inanis enim est actio, quam debitoris eludit inopia, *leg. num is 6. D. de dolo.*

25 *Arg. l. 1. §. sed si rem quidem, D. si quid in fraud. patr.*

26 *Arg. d. §. sed si rem,* iunct. *l. vxor marito 55. de don. int. vir. & vxor.*

27 *L. vlt. C. de litigios.*

28 Nunquam enim vnius ignorantia debet alteri esse captiosa, *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. cred.*

29 Aliud enim est deberi fundum Titio, aliud esse Titij, quia nemini res sua deberi potest, *§. sic itaque, Inst. de act. l. non ex pluribus 159. de reg. iuris.*

30 *Auth. litigiosa, C. de litigios.*

DEFINITIO V.

QVid ergo si electio non in continenti, sed ex interuallo, id est, post factam Titio traditionem secuta fuisset? Non eo quidem minus vnica emptio contracta videretur, emptórque constitutus is, qui intra quadragesimum diem electus esset potius, quàm qui elegisset. [1] At quia negari non potest, quin dominium rei venditæ, quod à bonis venditoris abscessit in Titij persona toto medio tempore constiterit, [2] omnino consequens est, vt simulata electio quandocunque secuta non debeat nocere domino, præsertim cui ius interea quæsitum fuit [3] propter Titij fraudem, quæ etsi nulla simulatio interuenisset, locum faceret reuocationi. [4] Quo casu resoluto datoris iure, resolui quoque ius emptoris licet bonæ fidei possessoris necesse esset. [5] *Ita Senatus* pro D. Dyuonne Chamberiensi, contra D. de Clairmont, D. de S. Cassin, Id. Iun. 1588.

1 Vt dixi *Defin. 1. num. 8. ſ. hoc tit.*

2 Id est, à tempore factæ traditionis vsque ad tempus secutæ electionis, quia dominij translatio non potest pendere, nisi per retrofictionem, *l. de hereditate 19. §. quid autem, D. de castr. pecul. l. seruus 43. §. vlt. de acquir. rer. domin.*

3 Solet enim retroactio impediri, quoties medio tempore ius alij est quæsitum, etiam in iis casibus, in quibus alioqui locum haberet *l. pen. D. rat. rem haber. l. si ego 9 §. si res, D. de iur. dot.*

4 Contra eum scilicet, qui fraudem fecisset, aut qui à fraudatore ius habuisset, tametsi fraudem ipse non participasset, *leg. 1. §. si quid in fraud. patr.* In quo melior est conditio domini, quem patrono comparamus, quàm creditoris reuocatoriam exercentis, *ex tit. quæ in fraud. cred.*

5 *Vulg. l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Voluntas ineundæ societatis non potest declarari post mortem eius, cuius viuentis socius fieri quis potuisset.

SI emero fundum mihi itémque tibi, stipulante notario, adiecta tamen hac conditione, *si socius meus in eo fundo esse voluerit*, placet non posse te voluntatem tuam declarare, nisi me viuo [1]: alioqui fundum mihi soli & in solidum emptum videri. [2] Nam si societas iam contracta vnius ex sociis morte dissoluitur, [3] quanto minus post mortem eius, qui socius esse debuerat, contrahi poterit? [4] At quid *si* priusquam emerem, ita inter nos conuenerat, vt tibi mihique coniunctim

Source : BIU Cujas

ctim fundum compararem ad certam vsque pretij quantitatem, non ideo tibi pars vlla proprietatis acquiretur, nisi subsecuta etiam emptione res empta tibi tradatur pro parte, in eámque rem tuam declares voluntatem, [5] quoniam traditionibus non conuentionibus rerum dominia transferuntur [6] Quanquam & illud verum est, eo nomine teneri me tibi ex præcedenti conuentione, [7] cui non satisfecerim, vt debueram, ad tradendam tibi rem pro parte, vt inter nos communis fiat. [8] *Ita Senatus* in causa Petri Ludouici de Lallee, & Anton. Chardon, mens. April. 1589.

1 *L. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig.*
2 *L. fundus ille 64. D. de contrah. empt.*
3 *L. 4. l. actione 65. § morte, pro socio.*
4 Nihil enim potest incipere ab eo tempore, quo, si iam cœptum esset, finiretur, *l. Titio cum morietur 51. D. de vsufr. l. nemo potest 35. D. pro socio.*
5 *L. 1. 2. 3. & pass. C. hoc tit. l. res ex mandatu 58. D. de acquir. rerum domin.*
6 *Vulg. l. traditionibus 20. C. de pact.*
7 *Arg. l. si sterilis 21. §. pen. D. de act. empt.*
8 *Arg. l. 2. C. pro socio, l. si ex ea 6. C. de rei vind.* vide *l. si fundum 35. & seqq. D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Res, quam sibi emit mulier constante matrimonio, vindicari per creditores mariti non potest.

MAriti creditore per hypothecariam vindicante eam rem, quam mulier suam esse dicat, & à se emptam, inhibenda est pignoris persecutio, [1] & audienda mulier, si probare volet, eam se rem emisse suo nomine. [2] Nec ad rem pertinet, quod iuris præsumptio sit empta ex pecunia mariti. [3] Iuris enim præsumptio tantum illa est, non etiam de iure, vt nostri loquuntur, ob idque probationem, quæ in contrarium afferri potest, nõ excludit. [4] Neque vero si constaret emptam ex pecunia mariti, tamen sufficeret, vt mariti rem esse probaretur. Cum enim de rei dominio disputatur, non ex cuius pecunia, sed cui res empta & tradita sit, inspiciendum est. [5] Sed etsi ponas, agi de re mobili, quæ in domo mariti reperta fuerit, præsumptio quidem erit, eam rem mariti esse: [6] sed si mulier contra probare velit suam esse, nihil causæ est, cur non sit audienda. [7] *Ita Senatus* ex tempore, Cal. Iun. 1591.

1 Quæ non aliter iure competit, quàm si creditor probet, in dominio sui debitoris rem esse, aut saltem aliquando fuisse ex die contracti pignoris, *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pign.*
2 Nec enim mulierem constante matrimonio sibi emere fierique locupletiorem, quicquam vetat, *l. multum interest 6. C. hoc tit.*
3 Vitandæ scilicet suspicionis turpis quæstus gratia, *l. Quintus 51. D. de donat. int. vir. & vxor. l. etiamsi 6. in fin. C. eod.*
4 Debet enim semper præsumptio cedere probationi, suspicio veritati, *l. si chirographum 24. & l. seq. l. Impp. 29. in fin. & pass. D. de probat.*
5 *dict. l. multum 6. l. qui aliena 8. & pass. C. hoc tit. l. si ex ea 6. de rei vind. l. 2. C. pro soc.*
6 Nam cuius est domus, eius & bona omnia, quæ in ea domo sunt, esse præsumuntur, Bart. *in l. is cui 5. §. bonorum, D. vt in poss. legat.*
7 Quia & illa præsumptio iuris tantum est, non etiam de iure.

DEFINITIO VIII.

Electus ab emptore nunquam potest plus iuris habere contra venditorem, quàm haberet primus emptor, qui eum elegit.

ADeo verum est, quod iam supra diximus, [1] cum quis sibi & amico siue electo, siue eligendo aliquid emit, facta electione vnicum nihilominus contractum esse, [2] vt si forte is, qui elegit, prohibitus erat emere ab eo, qui vendidit, puta cui propter prodigalitatem, aut ex qua alia causa sciret interdictam venditionem, [3] non eo minus noceat ea res electo, quod prohibitionem aliúdve siue iuris siue facti impedimentum ignorauerit. [4] Itaque perinde vindicandi ab eo dominij ius venditor habere debebit. [5] Qui enim electionis iure in emptoris locum substituitur, vt ipse emptor fiat, id omnino agit, vt eadem prorsus conditione rem nanciscatur, qua esset penes eligentem, si electio nulla facta fuisset: [6] habetúrque huiusmodi electio pro iurium cessione, in qua agi solet: vt nec plus nec minus iuris, quàm cedens habuit, in cessionarium transferatur: [7] quanquam cessionarij interdum alia causa esse potest, quàm cedentis: [8] electi alia nunquam esse potest, quàm eligentis, [9] nisi cùm interuenit diuersitas pretij, [10] aut pactorum, quæ veluti partem quandam pretij constituere videantur. [11] *Ita Senatus*, in causa Petri Rubin, de qua SC. 1. suprà.

1 *Defin. 1. 2. 3. & 4. 5. hoc tit.*
2 Nempe cum electio ritè facta est, eodem pretio intra diem quadragesimum, & non in fraudem, vt dictum est in præcedentibus.
3 *L. 1. D. de curat. furios. l. is cui bonis 6. D. de verb. oblig.*
4 Scientia enim eligentis debet nocere electo, qui eius facto & ministerio vtitur ad acquirendum, *l. ex qua persona 149. de reg. iur.*
5 Qui scilicet cum eligente, non cum electo contraxit.
6 Vt in specie *l. 2. D. de her. vel act. vend. l. 2. D. ad SC. Treb.*
7 *L. nemo plus iuris 54. l. quod ipsis 143. de reg. iur.*
8 Adhibendæ enim sunt quædam distinctiones, de quibus *in l. 4. §. si cum legitima & seq. & §. auctoris, D. de dol. except. scripsi lib. 12. Coniect.*
9 Quia electus semper habet causam lucratiuam, cum nihil vnquam præstet ob id, quod electus est, quin hoc ipso noua venditio contracta videatur, vt sequitur in Defin,
10 Quæ semper inducit diuersitatem emptionis, *l. pacta conuenta 72. de contr. empt.*
11 *L. fundi partem 79. eod. tit. l. si sterilis 21. §. si tibi, de act. empt.*

DEFINITIO IX.

Ex contractu mariti stipulantis cum notario acquiri potest dominium vxori etiam absenti, si ei quoque res tradita sit per clausulam constituti.

EMerat maritus fundum sibi suæque vxori coniunctim, [1] vxore tamen absente, sed notario pro ea, vt fieri solet, stipulante, subiecta etiam constituti clausula, per quam rei venditæ possessio in ambos coniuges transferretur. Quærebatur, an soli marito, an & vxori pro parte quæsitum dominium videretur? Non enim deerant, qui putarent, vxoris nomen simulatè adiectum intelligi, [2] propterea quod absens ea fuisset. Dicebam cessare simulationis præsumptionem, quoties absentis vxoris nomine alius quam maritus stipulatus proponitur, qui stipulandi ius habuerit, [3] quomodo notarius, quem constat ex generali & vbique gentium recepta consuetudine pro absentibus stipulandi ius habere. [4] Itaque omnibus aliis simulationis indiciis deficientibus hoc solum marito eiúsve heredibus aut creditoribus superesse ius poterat, vt agerent ad pretium, aut mulierem partem fundi vindicantem exceptione summouerent, si non partem quoque pretij offerret. [5] Illud enim sane constat præsumi pecuniam ex bonis viri profectam, vt vitetur suspicio turpis quæstus, etiam cum ab ipsa muliere pretium solutum est, [6] nec aliud dicendum esse, si vxor pretium venditori soluens de suo soluere se dixerit, nisi præsente & consentiente aut saltem patiente marito id dixerit: quo demum casu & aliis præterea nonnullis præsumptioni iuris contra mulierem locus nullus est. [7] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand, & Peronetæ Talon, 8. Cal. Dec. 1592.

1 *Vt in l. 2. C. pro socio.*
2 *Vt in l. cum propria 5. & seq. C. hoc tit.*
3 Maximè si non tantùm stipulatio, sed etiam traditio interuenerit pro vxore, vt *in l. multum interest, 6. C. hoc tit.* Hic autem interuenerat traditio ficta per clausulam constituti, *l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*
4 Vt Dixi *Defin. 4. num. 4. 5.*
5 *d. l. 2. C. pro socio, l. si patruus 4. C. comm. vtriusque iudic. d. l. multum, & l. pen. C. hoc tit.*
6 *l. Quintus 51. D. de don. int. vir. & vxor. l. etiamsi 6. l. etsi de tua 9. C. eod.*
7 Ita Salicet. *ad l. cum propria 5. C. hoc tit.* quem post alios multos refert ac sequitur Cravet. *cons. 61. num. 7.*

DEFINITIO

DEFINITIO X.

Quantum interſit, an quis ex aliena pecunia ſibi emat, an vero alteri ementi nomen duntaxat ſuum accommodet.

QVi alteri ex propria pecunia ementi nomen duntaxat ſuum accommodauerit, multum differt ab eo, qui ex aliena pecunia ſibi emit, alteri poſtea, cuius pecunia fuit, reuenditurus. Ille enim nihil ſibi vel momento vllo temporis acquiſiuiſſe videtur, ſed ei ſoli, cui nomen accommodauit, quamuis traditio ipſi facta ſit,[1] inſpecto ſcilicet eo, quod vere actum eſt potius, quàm quod ſimulate conceptum;[2] ideoque & ad fructuum omnium reſtitutionem tenetur, quos ex illa re perceperit:[3] quod eos non ſolum ex re aliena, ſed etiam mala fide & contra proprij facti conſcientiam percepiſſe dicendus ſit.[4] Hic vero, qui ex aliena pecunia ſibi emit, & cui traditio facta eſt, quantumuis ſe obliget pecuniæ domino de eadem re illi ipſi ſubinde eodem pretio vendenda, interea tamen fit dominus rei emptæ emptæ,[5] nec niſi perſonali actione cõueniri poteſt de pretio, aut vt reuẽdat.[6] Proinde nec ad reſtitutionem fructuum medio tempore perceptorum tenebitur, niſi ab eo die, quo fuerit in mora reuendendi,[7] mora autem per eum contracta videbitur, ſtatim atque interpellatus vt reuenderet recuſauerit, vel ſine cauſa diſtulerit.[8] Neque enim neceſſaria eſſe poteſt obligatio[9] & obſignatio eius pecuniæ, quæ pretium rei conſtituat cum & pretium iam ſolutum ſit ex actoris pecunia. Duplicem enim pretij ſolutionem pro vna re fieri nõ oportet, licet duplex venditio intercedat.[10] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ du Four, & viduæ Andreæ Pignier Medici 9. Cal. Mart. 1593. Sed nihil fuit pronunciatum lite poſtea per tranſactionem ſopita.

1 *L. cum propria 5. & l. ſeq. C. hoc tit.*

2 *Ex l. 1. & tot. tit. C. plus val. quod agit. quam quod ſimul. concip.*

3 *d. l. cum propria, in fin.* ſic enim debet intelligi, vt fructus omnes hoc caſu reſtituantur, non ij tantum, qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt, cum nulla ibi fiat mentio litis conteſtatæ.

4 Eſt enim iſta non tantùm mala fides, ſed etiam calumnia, vt loquuntur Impp. *in l. quamuis 4. C. hoc tit.*

5 Cum in eius fauorem & venditio præceſſerit, & traditio ſecuta ſit, *l. nunquam nuda 31. de acq. rer. dom. l. traditionibus, 20. C. de pact.*

6 *arg. l. 2. C. de pact. int. empt. & vend. l. ſi ſterilu 21. §. pen. D. de act. empt.*

7 Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo debentur ex die moræ, *l. videamus 38. §. pen. D. de vſur.* Ante moram vero hic bonæ fidei poſſeſſor eſt, qui proinde fructus ſuos facit, *l. bona fidei 48. de acquir. rer. domin.*

8 *L. mora 32. D. de vſur.*

9 Quæ alioqui eſſet neceſſaria, *d. l. 2. C. de act. int. empt. & vend. l. ſi per te non ſtat 7. C. de vſur. l. acceptam, 19. eod. ill. tit.*

10 Offerri tamen neceſſe eſt remiſſionem actionis, quæ alioqui competeret huic actori ad pretium recuperandum. Plus enim quàm ſoluere offert is, qui actionem pro eadem pecunia ſibi competentem remittere paratus eſt.

DEFINITIO XI.

Quantum interſit, an pecuniam à me acceperis, an mandatum, vt mihi fundum emeres.

NOn idem eſſet, ſi mandaſſem tibi, vt fundum mihi emeres.[1] Tunc enim quantumuis tibi emiſſes, nullos tamen fructus tibi ex eiuſmodi emptione retinere poſſes, ſed omnes reſtituere te oporteret, ne lucrum ex mandato captare videreris.[2] Id nimirum exigente bona fide, quam in iudicio mandati præcipue exuberare oportet.[3] Nam & inde fit, quod magis mirum videri debet, vt fideiuſſor, qui rem pignoris iure ablatam à creditore emit, mandati iudicio conuentus à debitore aut eius herede oblato omni debito reſtituere eam cũ fructibus cogatur, neque hac parte ſimilis habeatur extraneo emptori.[4] Denique perpetuum illud eſt, vt ex mandato apud eum, qui mandatum ſuſcepit, nihil remanere oporteat.[5] Cum vero dedi tibi pecuniam, vt tibi emeres, ſubiecto tamen pacto, vt mihi poſtea eodem pretio reuenderes, non tam mandatum eſt, quàm contractus innominatus,[6] qui licet mandato proximus,[7] non tamen eaſdem nec tam vberes recipit præſtationes.[8] Atqui mandare tibi poſſum, vt ab alio tibi ſtipuleris. Quo caſu licet obligatio tibi acquiratur, poſſum tamen tecum agere mandati, vt vel debitorem accepto liberes, vel ſi hoc malim deleges eum mihi aut alij, cui voluero. Ita eſt:[9] ſed mandatum in hoc caſu interceſſit, quod in ſpecie à nobis tractata nullum intercedebat.[10] Itaque quamuis parum aut nihil interſit, quod ad contrahendam mandati obligationem attinet, vtrum mandauerim tibi, vt mihi emeres, an vt tibi,[11] multum tamen refert, an mãdauerim tibi, vt ex pecunia mea emeres, an vero pecuniam tibi dederim, vt emeres, ſubiecto tantum pacto vt mihi reuenderes.[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. fundum 35. & ſeq. D. mandat.*

2 *L. qui proprio 46. §. procurator. D. de proc. l. 2. l. ſi autem 8. §. item ſi fundum, de neg. geſt.*

3 *L. ſi ſeruus 61. §. quod vero de furt. l. creditor 60. §. vlt. leg. ita vt 36. §. 1. D. mandat.* iunct. *l. ſi fideiuſſor 29. §. quædam, l. idémque 10. §. ſi mandauero, & §. idem Labeo ait, l. ſi procuratorem 8. §. vlt. eod.*

4 Textus eſt elegans *in l. ſi mandatu 59. §. 1. eod. tit. l. 1. Cod. de dolo, l. cum ſecundus 5. §. 1. & l. ſeq. D. de diſtr. pign. l. Paulus reſpondit 59. D. de fideiuſſ.*

5 *d. l. qui proprio 46. §. procurator, de procur. d. l. ita vt, §. 1. l. ex mandato 20. eod.*

6 Scilicet do vt facias, quod ex ipſa incundi contractus forma apparet.

7 *L. naturalis 5. §. at cum do, & §. ſed ſi facio, D. de præſcr. verb.* iunct. *l. Titius 24. l. ſi tibi 13. eod.*

8 *d. l. Titius.* Contractus enim omnes innominati ſunt ſtricti iuris, *d. l. naturalis, §. 1. & ſeqq. vbi notat.*

9 *d. l. idémque 10. §. ſi cui mandauero, D. mandat.*

10 Mandati enim actio eſſe non poteſt, vbi mandatum nullum interceſſit, *d. l. ex mandato 20. §. 1. eod.*

11 Vtroque enim caſu mandatum intercedit, ac proinde mandati actio competit.

12 Quia hoc poſteriore caſu mandatum nullum eſt, ſed tantum mandato ſimile ac finitimum negotium.

DEFINITIO XII.

Vſuræ citra moram non debentur ei, ex cuius pecunia fuit ab alio res comparata, quamuis alius ille fructus perceperit.

DE vſuris pecuniæ dubitatio maior erat, an præſtare eas primus emptor deberet. Monebat, quod alioqui & rem & pretium habuiſſe videretur.[1] Sed tamen verius viſum eſt, non eandem hac parte conſtituendam eſſe rationem eius, qui venditionem ſibi fieri peteret, tametſi pecuniam pretij iam numeraſſet, quæ conſtitueretur venditoris re per eũ tradita, necdum ſoluto ipſi pretio. Ille enim cum rem ſuam tradiderit, eiúſque fructibus careat, vſuras ſaltem pretij conſequi debet in vicem fructuum,[2] & conſequenter etiam citra moram.[3] Hic vero, de quo loquimur, pecuniam quidem ſuam tradidit, ſed ei, qui eandem pecuniam alteri dare coactus fuit, vt rem haberet, ac proinde qui nullo tempore & rem & pretium ſimul habuit.[4] Alioqui eadem ratione dicendum eſſet, eum, qui ex aliena pecunia comparaſſet ſibi, nec de reuendendo ſe obligaſſet, perinde obſtrictum fore præſtationi vſurarum ab eo die, quo vel pecuniam accepiſſet, vel fundum emiſſet, quod tamen nuſquam proditum eſt:[5] ſolam enim de pretio actionem lex illi dat, non etiam de pretij vſuris, ſi mora nulla interuenerit.[6] Quin nec moram interueniſſe ſufficeret, ſi pecunia tantum credita proponeretur. Neque enim mutui vſuræ debentur ex mora citra vinculum ſtipulationis.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod nunquam permittendum eſt, tanquam bonæ fidei contrarium, *l. curabit 5. C. de act. empt. l. Iulianus 13. §. veniunt autem, D. eod. l. 2. C. de vſur. Pauli lib. 2. ſent. 17. §. 9.*

2 *d. §. veniunt.*

3 *d. l. curabit. & d. l. 2. C. de vſur.*

4 In quo vno tamen maximè iniquitas eluceret. *l. ex empto 11. §. quia autem, l. bona fides 50. D. de action. empt.*

5 Nam de ſolo pretio recuperando, non etiam de pretij vſuris loquuntur Impp. *in l. multum 6. & l. pen. C. hoc tit. l. 2. C. pro ſoc.*

6 In locis proximè citatis.

7 *L. 3, C. de vſur. l. Titius 24. D. de præſcr. verb.*

DEFINITIO

DEFINITIO XIII.

Qui se dicit electum, licet tanquam talis missus sit in possessionem consentiente debitore, non potest tamen vincere in petitorio, si non proferat instrumentum electionis.

SI, vt fieri adsolet, pignora sub hasta vendita quis emerit pro se aut amico iam electo vel eligendo,[1] non aliter audiendus est, qui electum se dicit, & decreto subhastationes confirmari postulat,[2] quàm si doceat, se electum fuisse,[3] ac per eiusmodi electionem translatum in se ius emptionis,[4] nec quod tanquam electus in possessionem iam missus sit consentiente debitore, quicquam ei proderit, nisi cum de possessione agetur.[5] Decreti namque interpositio ad causam proprietatis dominiique adiudicationem pertinet,[6] cuius gratia necesse est præcedere tituli probationem, ex quo dominium transferri possit.[7] Constat autem ex emptione per alium facta non alij posse quæri dominium,[8] nec si procurator fuisse probetur is, qui suo nomine cõparauit,[9] aut pro amico electo vel eligendo, si nulla electio proferatur.[10] *Ita Senatus*, ex tempore in causa N. Franciſci de la Couz & Euerardi Dauignon 13. Cal. April. 1593.

1 Vt solent honestiores homines non facilè pati nomina sua publicis actis inscribi, *l. 5. §. pen. de auct. tut.* Dixi *Defin. 1.* §.

2 Post elapsos sex menses à die missionis in possessionem numerandos.

3 Semper enim qui agit tanquam talis, talem se ante omnia probare debet, *vulg. iuribus.*

4 Ita loquendum est, non ius emptoris, cum sit ipse emptor, & quidem primus, vt dixi *Defin. 1. & aliis* §.

5 Nam cum de possessione agitur, sufficit probari possessionem, quæ nec violenta sit, nec clandestina, nec precaria, *leg. 1. §. vlt. & leg. 2. D. vti possid.*

6 Quæ causa proprietatis nihil commune habet cum causa possessionis, *vulg. l. naturaliter, 12. §. nihil commune, D. de acqu. possess.*

7 Dominium enim sine titulo non transfertur, neque traditione interueniente, *l. numquam nuda, 31. de acquir. rer. dom.* Estque facilius, vt transferatur dominium sine traditione, quam vt sine titulo, *leg. 2. D. de publician. in rem act.*

8 *L. quæcumque gerimus, 11. D. de oblig. & act.*

9 *L. res ex mandatu, 59. D. de acq. rer. dom.* iunct. *l. si procuratorem, 3. eodem.*

10 Nulla enim secura electione subsistit & residet emptio in persona emptoris, qui ipse emit & contraxit, quique beneficio, quod habet, vt alium eligere possit, non cogitur vti, si nolit: est enim ea eligẽdi facultas meræ voluntatis & liberalitatis.

DEFINITIO XIV.

Maritus procurator vxoris ad vendendum fiemat, soluſque & suo tantum nomine rem accipiat, & se obliget de pretio, sibi soli acquirit, licet initio dixerit, se tam suo, quàm procuratorio nomine contrahere.

MAritus ab vxore procurator constitutus, vt bona sibi cum fratre communia diuideret, partemque suam venderet, partem fratris ante diuisionem emerat, & in contractus præfatione dixerat, se tam suo suorumque, quam vxoris nomine contrahere: item postrema instrumenti parte, tam suo, quam vxoris nomine promiserat, eum contractum perpetuo ratum fore. In ipsa tamen stipulationis & traditionis clausula solius mariti mentio facta fuerat. non etiam vxoris aut procurationis, totóque reliquo contractu maritus solus emptor & cessionarius dicebatur. Cum quæreretur, an vxori pro parte quæsitum esset bouorum emptorum dominium, placuit non esse. Etsi enim nouum non est, vt vna contractus clausula interpretationem capiat ex alia:[1] in emptionibus tamen & stipulationibus omnibus præcisè spectanda sunt verba stipulationis,[2] & veritas traditionis.[3] Nec alij quæsitum videri potest ex emptione dominium, quam cui venditor rem tradidit.[4] In quo differt causa dominij à causa possessionis: nam in transferenda possessione accipientis voluntas potissimum inspicitur, cui acquirere possessionem velit:[5] In transferendo autem dominio voluntas tradentis cui tradere cogitet.[6] Idque in proposito tanto certius erat, quod maritus non ad emendum, sed ad vendendum procurator constitutus fuerat,[7] quodque pretij non soluti nomine in eodem instãti, coram eodem notario, iisdémque testibus maritus solus, & suo tantũ, nõ etiã procuratorio nomine se obligauerat.[8] *Ita Senatus* pro N. Claudio de Platiere, contra heredes N. Ioannis Geneuois, 7. Cal. Iun. 1594.

1 *L. Titia, 134. §. idem respondit plerumque, de verb. oblig. l. qui filiabus 17. de leg. 1.*

2 *L. veteribus, 39. ff. de pact.*

3 *L. 4. 6. & pen. C. hoc tit.*

4 *dictis legibus & l. si ex ea, C. de rei vind.* iunct. *l. traditionibus, 20. C. de pact.*

5 Quia possessionis acquisitio solo acquirentis facto & animo contenta est, faciliórque est alienatio possessionis, quam dominij, *l. si quis vi 17. §. 1. ff. de acquir. poss.*

6 Afflict. *dec. Neapol. 301.*

7 Ac proinde emerat sine mandato, diligenter enim fines mandati custodiendi sunt, *l. 5. ff. mandat. l. maritus, 21. C. de procur.*

8 Non alius enim emptor videri poterat, quam qui de pretio esset obligatus, *l. 1. ff. de rer. permut. l. ex empto, 11. de act. empt.*

TIT. XXXV.

DE COMM. RER. alien.

DEFINITIO I.

Communi re vendita, interdum causa venditionis est indiuidua, etiam ex parte venditoris, ita vt restitutio vni ex venditoribus concessa debeat prodesse alteri.

RESTITVTIO minoris prodest maiori in causis indiuiduis, in diuiduis non item:[1] quid ergo si minor & maior simul fundum vendiderint? An dicemus agi de re diuidua, quia fundus commodè diuidi possit?[2] Atqui etiam res pignori obligata potest commodam recipere diuisionem,[3] nec eo minus tamen hypothecaria dicetur indiuidua.[4] An ergo dicemus contractum venditionis indiuiduum, vtpote ex vno eoque indiuisibili actu æstimandum? Atqui id non, nisi ex parte emptoris verum est, qui partem empturus non fuit,[5] non etiam ex parte venditoris minoris, qui cum non nisi partem habuerit in re diuisibili, non potest dicere partem venditurum se non fuisse:[6] sed tamen potest aliquando contingere, vt non aliter possit videri minor pro parte sua restitutus in integrum, quam si in solidum restituatur.[7] Finge venditum esse non fundum, sed ius redimendi qui iam antea fuerat venditus sub pacto de retrouendendo:[8] aut quod idem est venditam hyperocham, quam vulgo *plurisvalentiam* vocant,[9] ius indiuiduum venditum videbitur, quia non potest redimi fundus pro parte:[10] ponimus siquidem factam eam venditionem alteri, quam priori emptori. Alioqui non tam venditio illa dicenda esset, quam remissio iuris venditori competentis, cum fundus & fundi hyperocha nihil hac parte distent.[11] Hoc igitur casu restitutio minoris proderit maiori.[12] Sed & si fundus ipse venditus sit, fieri potest, vt minoris restitutionem necesse sit prodesse maiori. Finge venditum fuisse fundum communem à fratribus, qui in eum vsque diem indiuisam retinuerant parentum hereditatem,[13] si minorem duntaxat restituas in integrum, non facies, vt sit in integrum restitutus: efficies enim, vt incidat in communionem cum emptore, qui antea longe meliore conditione in communione erat cum fratre, cum quo familiæ erciscundæ accepto iudicio[14] potuisset assequi, vt totam rem illam sibi haberet, tantundem ex reliquis bonis fratri concessurus.

Source : BIU Cujas

conceſſurus. [15] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Fratrum Du Saix, & d'Arnen contra D.de Conſlens, 4. Mart.97.

1 *Not.in l.1.C.ſi in commun.cauſ.reſt.in integr.pet.*
2 Ponimus enim talem fundum eſſe, qui poſſit commode diuidi regionibus, quamuis non omnes fundi poſſint diuidi.
3 Nam & fundus poteſt obligari pignori, *l. ſi fundus,16. & paſſ. D.de pignor.*
4 *L.1.& 2.C.ſi vnus ex pluribus hered.debit.vel credit.leg.rem hereditariam.68. D. de euict.*
5 *L.tutor vrgentibus,4.§.1 D.de minor.l.ſi quis aliam,46.D.de ſolut. l.cum ex cauſa 139.D. de verb.oblig.*
6 Cum non potuerit totum vendere,niſi vendendo rem alienam.
7 Quo caſu non eſt dubitandum, quin minori conceſſa reſtitutio debeat etiam maiori prodeſſe.
8 *Vt in l.2.C. de pact. int. empt. & vend.*
9 De qua *in l.& qua nondum,15.§.vlt.D.de pignor.l.quærebatur,20. D.qui potior. in pign.hab.*
10 Not.per Bart.& alios *ad d.l.ſi quis aliam, 46. D. de ſolut.*
11 *Arg.d.l. & qua nondum,15. §. vlt. D.de pign.*
12 Ne alioqui eueniat, vt nec ipſi minori ſit profutura.
13 *Vt in l.cum duobus,52.§.Papinianus,alias leg.ſi fratres.D.pro ſoc.& tot.hoc tit. C.de commun.rer.alien.*
14 Quod non poteſt accipi cum nouo ſocio, quia iudicium familiæ erciſcundæ non accipitur,niſi inter coheredes, *l. 1. & 2. l.cum putarem & paſſ. D.famil.erciſc.*
15 Sic enim plerunque fit diuiſio hereditatis, ſcilicet per mutuas adiudicationes, *l.3.l item Labeo. §.familia,& paſſ.eod.tit.*

DEFINITIO II.

De pluribus eandem rem communem vendentibus,& ſe in ſolidum de euictione obligantibus, quorum vnus minor,alius maior fuit.

QVid verò ſi plures fratres, quorum vnus minor, alius maior fuit,ſic fundum vendiderint, vt quilibet in ſolidum de euictione ſe obligauerit?Nemo dubitat,quin videantur hoc caſu inuicem fideiuſſiſſe. [1] Proinde non eſt æquum, vt reſtitutio minoris proſit maiori, [2] cum nec proſit fideiuſſori, niſi ſi dolus interuenerit. [3] Cui conſequens eſt, vt nec pro ſua parte poſſit minor in integrum reſtitui, ſi ſit hæres maioris, qui in ſolidum obligatus fuit. [4] Dicebam tamen non ſemper id verum eſſe: Tunc enim verum eſt reſtitutionem minoris non prodeſſe fideiuſſori, cum fideiuſſor acceptus eſt intuitu minoris ætatis,& contemplatione iuris prætorij.Non etiã ſi acceptus ſit pro minore eo modo quo accipi ſolet,etiam pro maiore. [5] In propoſito autem, id eſt, non eo ſolum ex fratribus,qui maior fuit, ſed etiam minore in ſolidum vendente,[6] apparet id actum eſſe,vt non magis fideiuberet maior pro minore,quam minor pro maiore,ideoque admittendum eſſe, vt minoris reſtitutio proſit maiori, nec proinde impediatur ex eo, quod minor ipſe maiori hæres extiterit. [7] Senatus nihildum, quod ſciam, decidit. In eadem cauſa.

Poterant & debebant hæ Definitiones collocari ſub titulo ſi in commun.cauſ.in integr. reſt. poſtul.vbi per errorem fuerunt prætermiſſæ.

1 Cum negotium non ſpectet ad ſingulos in ſolidum, ſed ad vnumquemque pro parte, *arg.l.vir vxori, 17. §.mulier & Titius, cum ibi not. D. ad SC. Velleian.*
2 *L.3.§.ſed vtrum,l.cum mandato,23.D.de minor.*
3 *L.2.C.de fideiuſſ.minor.cum ibi not.*
4 Quia cenſetur eadem perſona cum defuncto, *Nouell.48.de iureiur. à morient. præſt.*
5 Vt dixi *in tit.de fideiuſſ.minor. §. ex l.Stichum aut Pamphilum,95. §.quod vulgo, D.de ſolut. d. l.6. C.de fideiuſſ.min.*
6 Nam & ex cauſa venditionis poſſunt fieri correi debendi, *leg.eandem 9. D.de duob. reis.*
7 Ne alioqui deterior ſit conditio minoris,qui maiori heres extitit quam futura eſſet ipſius maioris,quod abſurdum eſſet. Sufficit enim vt non ſit melior. Sed hoc intellige,vt poſſit minor reſtitui pro ſua parte, at non etiam pro parte maioris cui minor heres extitit.

TIT. XXXVI.

DE PACT. INT. EMPT. & vendit.

DEFINITIO I.

Pactum prælationis paciſcenti prodeſt contra nouum emptorem, ſi paciſcens poſſideat, aut ſi de pignore quoque conuenerit.

VENDIDISTI mihi fundum excepta tibi facultate redimendi, quod vulgo pactum de retrouẽdendo appellant. [1] Et promiſiſti eius fundi hyperocham, & [2] vt barbari loquuntur pluriſualentiam,te non alij quam mihi, ſi aliis præferri velim,venditurum: [3] Si alij poſtmodum contra legem inter nos dictam vendideris, vtilis mihi erit exceptio pacti,[4] ſiue in ipſa venditione,ſiue poſt eam contractam, maximè in continenti adpoſiti, cum non plus iuris contra me habere poſſit,qui à te emit, & ex tua perſona agit, quam tu haberes,ſi ipſe experireris.[5] Verum enim eſt pacta in continenti facta veſtiri,vt aiunt,cohærentia contractus,eíque vſque adeo ineſſe videri,[6] vt contractus portio eſſe exiſtimentur.[7] Quare nec requiremus,vt in eo pacto quicquam de pignore conuenerit, inſtar namque pignoris eſſe debet, quod ex pacto retentionis ius habeo.[8] Quæ ratio facit,vt nec aliud dicendum videatur, tametſi ex interuallo pactum initum ſit. Nam & pacta ex interuallo facta vtilia ſunt ad excipiendum, licet non ad agendum. [9] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, Id. Dec.1589.

1 De quo noſtri *in l.2.C.de pact.int.empt.& vend.* Aliud pactum eſt de quo *in l.ſi ſuper,9.C.de tranſact.*
2 De qua *in l.ſi pecuniam,33.D.de pign.act. leg.quærebatur,20.D.qui potior. in pign.hab.*
3 Vulgo pactum prælationis vocant,de quo *in l. ſi ſterilis,21. §. pen. D.de act.empt.l.dudum,14.C.de contrah.empt.*
4 Semper ex pacto datur exceptio, *leg. iuris gentium,7. igitur nuda. D.de pact.*
5 *L. quod ipſis.143.de reg. iur.l.ſi à te,9.§.vlt. & l.ſeq.D. de except. rei iudic.*
6 *dict.l. iuris gentium,§. quinimo, de pact.l.lecta,40.D.de reb. cred.*
7 *L.fundi partem,79.de contr.empt.l.ſi ſterilis,21.§.ſi tibi de act.empt.*
8 Requirimus enim conuentionem de pignore ad agendum,non ad excipiendum, ſemperque facilior eſt retentio, *leg.1.D.de pign.*
9 *d.§.igitur nuda.* * Quid verò ſi conuentionalis retractus fuit & conuenerit vt ſoli venditori eiuſque filiis retrahere liceret? non licebit filio cognatis id ius vendere,& ſi vendiderit nihil agit,ergo ius in integrum redimendi retinebit. *Ita Senatus* 10. Februarij 1620.

DEFINITIO II.

SEd,ſi cum alius à te fundum emiſſet & poſſideret,ea conuentio inter nos facta ſit, vt fundi hiperocham non alij, quam mihi poſſes vendere,deinde alij vendideris,tu quidem perſonali ex empto actione mihi teneberis, [1] ſed tamen emptor ille mihi præferetur, quoniam plus iuris habet ad rem is,cui vendita iam res eſt, quam cui vendi debuit. [2] Multo minus aliqua mihi contra ipſum actio competet, ſi forte rem iam redemerit,eiuſque poſſeſſor factus ſit. Neque enim ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto dari poteſt actio contra ſingularem ſucceſſorem,qui non contraxit.[3] Ac præterea tametſi vtrique facta venditio eſſet,is tamen in quæſtione dominij præferretur,cui prius tradita res fuiſſet.[4] Cui conſequens eſt,vt ſi mihi cauerim per clauſulam conſtituti,per quam iurium perinde ac rerum corporalium poſſeſſionem transferri placuit, [5] præferri debeam iure poſſeſſorio [6] quandoquidem ad tuendam meam poſſeſſionem non minus vtilis eſt exceptio pacti cum actoris auctore initi, quam ſi actor ipſe pactus proponeretur, cum ex cuius perſona quis agit eius factum præſtare debeat,licet non niſi ſingularis ſit ſucceſſor. [8] Sed & nulla adiecta conſtituti clauſula præferri me oportebit, ſi mihi ſic proſpexerã, vt hyperochã illã iure pignoris haberẽ obligatam,ſiue ſpeciali, ſiue generali conuentione de pignore. Nam cum pignus tribuat ius non ad

Source : BIU Cujas

rem ſolum,ſed etiam in re,[9] fieri nequit,vt ſemel affecta res in quemquam tranſeat,niſi cum ſuo onere.[10] Et conſequenter nulla eſt venditio,vt pactioni ſtetur.[11] Neque ſpecialem hypothecam conſtitutam eſſe neceſſe eſt,cum hac parte,vt & in aliis fere omnibus iuris partibus,[12] tantundem profit generalis,quantum ſpecialis ,[13] maxime vero coniuncta clauſula conſtituti.[14] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L ſi ſterilis,21. §.pen. D.de act.empt.*

2 Etiamſi neuter poſſideret,ac multo magis ſi idem ille qui emit, poſſidet, *l.quoties,15. C.de rei vind.*

3 *L.vlt.in fin.D.de contr.empt.l.1.§.ſi heres,D.ad SC.Treb.l.aria alieni. 15. C. de donat.*

4 *d.l.quoties,l.ſiue autem,9.§.ſi duobus.D.de publician.in rem act.*

5 *L.quod meo,18. de acq.poſſ.*

6 Nam & cæteris paribus ſemper plus iuris habet,qui poſſidet hoc ipſo quod poſſidet, *d.§.ſi duob.l.1.§.vlt.l.2.vti poſſid.l.vlt.de acqu.poſſ.*

7 *L.ſi decem,17. §.pactum conuentum, D.de pact.*

8 *L.ex qua perſona, 149. de reg.iur.l.quod ipſis,143.eod.*

9 *L.pignoris,17. D.de pignor.*

10 *L.1.§.1.eod.l.vnic.C.rem alien.gerent.non interd.rer.ſuar.alien.*

11 *L.ſi creditor,7.§.vlt.* vbi Bart. *D.de diſtr.pign.*

12 Hoc propter ſpeciem *l.licet 7. C.qui potior.in pign.hab.*vbi ſpecialis hypotheca requiritur.

13 *L.quamuis 17. C.de pign.l.2.eod.*

14 *d.l.quod meo, 18. de acquir.poſſ.*

DEFINITIO III.

Per actionem quæ competit ex pacto de retrouendendo debentur omnimodo fructus ei, qui pecuniam obtulit & obſignauit, ſiue à poſſeſſore, ſiue à primo emptore.

VEndideram tibi fundum ſubiecto pacto de retrouendendo. Tu eundem ſubinde Titio, ea lege adiecta, vt mihi quandocunque redimere volenti retrouendere cogeretur. Titius denique Sempronio, eadem expreſſa conditione. Certum eſt in mea electione poſitum eſſe ex Statuti noſtri poteſtate,[1] an contra te velim agere,vt retrouendas, licet non poſſideas,[2] an contra poſſeſſorem eundemque emptorem,tametſi mecum non contraxerit?[3] At quid ſi contra te agere maluero,ignorans forte ab alio poſſideri fundum, tu dixeris vendidiſſe te Titio,mox ego aduerſus Titium quoque egero,& ille rurſus dicat ſe vendidiſſe Sempronio,vt poſtremo agam etiam contra Sempronium, iſque conuentus ſtatim retrouenditionem offerat, ſed tamen iam perceptis fructibus,qui eo tempore, quo tecum agere cœperam nondum erant percepti? Placuit non poſſe mihi Sempronium condemnari fructuum nomine, cum eos ſuo iure perceperit,[4] neque in mora fuiſſe videri queat, priuſquam conueniretur:[5] nec ſi multo ante tempore debitam pecuniam tibi obtulerim atque obſignauerim, nihil enim eſt quod ei ignoranti poſſit imputari.[6] Quid ergo? An perdidiſſe me fructus dicendum erit,qui pecuniam congruo loco & tempore tibi obtuli,teque recuſante obſignaui? At id iniquum fuerit.[7] An ad fructuum reſtitutionem condemnaberis,quos ipſe non perceperis? Ita ſane eſt. Perinde fructuum nomine condemnari debes,ac ſi poſſideres,[8] quia per te ſtat, id eſt, per venditionem à te factam,quo minus poſſideas:[9] non potuit autem ea venditio inſcio me facta iuri meo derogare.[10] Idque tanto magis in propoſito dicendum videbatur,quod imputari tibi poterat, cur à me conuentus non tertium emptorem indicaſſes,qui poſſidebat,ſed ſecundum, qui cum non poſſideret retrouendere mihi non potuerat, & contra quem, quia nec poſſidebat,nec contraxerat, nulla mihi actio competebat.[11] Nam ſi tertium emptorem eundemque poſſeſſorem indicaſſes,potuiſſem aduerſus eum confeſtim agendo aſſequi, vt in mora conſtitueretur,[12] atque ita ad fructuum exinde percipiendorum reſtitutionem obligaretur.[13] *Ita Senatus* ex tempore pro Dn. Du col Maurianenſi, contra N. Deplans,4. Id. Nou. 1590.

1 *In cap.rempublicam, lib.3.ſtatut.cap.4.*

2 Nam & qui non poſſidet,retrouendere tamen poteſt & debet,cum vt id faciat obligatus eſt, potéſtque facere citra iniuriam poſſeſſoris, qui fundum ea lege émit, vt retrouenderetur.

3 In quo ſtatutum noſtrum abhorret à iure. Nec enim poteſt poſſeſſor ob hoc ſolum, quod poſſeſſor ſit, teneri vlla perſonali actione, ſi neque contraxerit, vel quaſi, neque deliquerit, vel quaſi, præterquam cum naſcitur obligatio ex variis cauſarum figuris, *l.1.D.de oblig.& act. §.1.Inſtit.eod.*

4 Id eſt,tanquam Dominus.Fructus enim iure ſoli percipiuntur, *l. qui ſcit,25.§.1. de vſur.*quanquam ſufficeret bona fides ad fructuum acquiſitionem, *l.bonæ fidei, 48. de acquir. rer. domin.*

5 *l.2.C. hoc tit.l. mora,32.D. de vſur.*

6 Nunquam enim vnius mora nocet alteri, *l. in condemnatione,73. §.1. de reg. iur.*

7 Cum obſignatio legitime facta pro ſolutione ſit, *l. obſignatione 9.C. de ſolut.l.acceptam,19.C. de vſur.*

8 Nec enim nouum eſt,vt etiam is,qui non poſſidet, fructus quoque ab alio perceptos reſtituere teneatur, *l.ſed etſi lege,25.3. ſed vtrum is ſolus.D. de petit.hered.*

9 Ne alioqui in poteſtate vnius ſit, alterius non delinquentis conditionem deteriorem facere, *leg.1.ff.de alien.iud.mut.cauſ.fact.l.2. quod vi aut clam.*

10 *L.4.alias,l.ſi ex duobus.§. ſed & Marcellus,D.de in diem addict.l. pen.D.de ſeru.export.* Dec. *conſ.239.*

11 Non enim poteſt naſci hæc actio,niſi vel ex contractu vel ex ſtatuto,ſtatutum autem non dat eam niſi contra poſſeſſorem. Iunge *l.ſi eum venderet 15.D.de pign.act.*

12 Poteſt enim conſtitui in mora quiſquis poteſt interpellari & conueniri, *l.mora,32.D.de vſur,l.ſi pupillus,127.de verb.oblig.*

13 Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo præſtandi ſunt ex die moræ, *l.videamus,38.§. pen.de vſur.l.2.C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Pactum de retrouendendo ſimulatum eſſe poteſt,ex variis cauſis, etiamſi in perſona emptoris non concurrat fœnerandi conſuetudo.

ETſi pactum de retrouendendo non ob id ſolum ſimulatum videri debet,quod pretij vilitas interuenerit,niſi accedat quod emptor ſolitus ſit fœnerari,[1] poteſt tamen ea præſumptio capi ex aliis quamplurimis cauſis, pro perſonarum & rerum varietatibus,[2] inter quas non leuis illa eſt, ſi in continenti poſt venditionem venditor ab emptore eundem fundum conduxerat,& ex ea cauſa in poſſeſſione remanſerat,[3] ipſa autem penſio conſtituta non tam quantitate fructuum ex fundo percipiendorum, quam iuſto fœnori pecuniæ pro pretio datæ reſpondere videatur.[4] Finge illud etiam accedere, vt finito tempore, quod ad redimendum priore cõtractu ſtatutum fuerat, aliud tempus idque longiſſimum in eandẽ rem venditori emptor indulſerit. Ex eo ſane fit credibile, non niſi de pecuniæ reditu acquirendo & pignorum fide ſtabilienda emptorem cogitaſſe.[5] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Defin.12. & 13.ĩ. de leg.

1 Eo nimirum iure quo Senatus noſter vtitur. Nam in Gallia præualet contraria opinio, vt ſufficiat pactum de retrouendendo cum pretij vtilitate. Quam eſſe communem noſtrorum opinionem teſtatur Thom. Gramm. *deciſ.76.*

2 Simulatio enim cum ſit dolus & in animo conſiſtat, probari poteſt ex ſolis indiciis & coniecturis, *l.1.& 3.vbi not.Cod. plus valer.quod agit.l.dolum.6.C.de dolo,l.non omnes,5.§.à barbaris de re milit.*

3 *L ſicut.8.§.ſuperuacuum,D.quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

4 Alioqui pactum hoc non eſt prohibitum, *l.qui fundum,75.D.de contr.empt.* Iunge *l.ſi ea pactione,24.C. de vſur.*

5 Vera enim conductio ſolet æſtimationem penſionis inire ex fructuum comparatione,cum per eam fiat, vt conductori acquirantur fructus tanquam percepti ex domini voluntate, *l.ſi ſeruus,61.§.locaui,D.de furt.l. ex conducto.15. per tot. & paſſ.D. locat.*

DEFINITIO V.

Non cogitur quis ducere in conuentionem,quod poteſt aduerſarius ſolus facere proteſtationem.

SI fundum tibi vendiderim ſub pacto de retrouendendo,& ea lege adiecta, vt quandocunque volente me rei hypercocham,aut ius omne, quod in eo fundo habebam vendere, tu eodem pretio oblato,quod alius offerret, omnibus præferreris:[1] agenti mihi ex contractu, vt retrouendas non potes recuſare hoc prætextu,quod nolim fortaſſe pati,vt in redemptionis inſtrumento eadem de iure prælationis conuentio repetatur. Neque enim tua quicquam intereſt,[2] cum & inuito me proteſtari poſſis,vt ſaluum tibi ſit ius prælationis[3] nec eo minus ſaluum tibi futurum eſſet,ſi nulla facta proteſtatione reuendidiſſes. Diſpar ſiquidem hac parte cauſa eſt venditionis,quæ vltro ac voluntarie fit,& eius quam fieri neceſſe

ceſſe eſt ex iure & neceſſitate præcedentis contractus: illa non tantum venditoris ius perimit, quod vel in re, vel ad rem habebat, [4] ſed eorum quoque omnium, qui venditioni conſenſerunt. [5] Hæc vero nec illi ipſi, qui vendidit, nocet. Ex eo namque quod vel inuitus quis facere cogitur, voluntatis coniectura capi non poteſt, quaſi ius ſuum vltro remiſiſſe intelligatur. [6] Porro ſuperuacuam conuentionem inſtrumento inſeri, vt quis patiatur, cogi non poteſt. [7] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de Sion & de Longecombe, contra Dn. de Pierrecloz, 8. Id. Maij, 1595.

1 Quod pactum prælationis dicitur, & vulgare eſt in omnibus venditionibus, quæ fiunt ſub pacto de retrouendendo. De quo dixi *Defin. 1. §. Iunge l. qui fundum, 75. D. de contr. empt.*

2 Nunquam autem vel actio vel exceptio danda eſt ei, cuius nihil intereſt, *l. 3. §. 1. l. ſtipulatio iſta, 38. §. alteri, de verb. oblig.*

3 Nec enim proteſtatio exigit conſenſum aduerſarij, cum ius nullum tribuat proteſtanti, ſed tantum conſeruet, ſi quod habeat, *l. 4 §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. etſi quis, 14. §. plerique, de relig. & ſumpt. funer.*

4 *L. ex empto, 11. §. 1. de act. empt. l. etſi is 10. D. de diſtract. pign.*

5 Saltem hactenus, vt per doli exceptionem repellantur, *l. 4 §. quæſitum eſt ſi cum fundi, D. de dol. mal. except.*

6 Iis demum namque imputari poteſt, cur non contradixerint, qui contradicere potuerunt, non illis quibus inuitis fieri actus potuit, *l. Caius 39.* vbi Bart. & alij notant, *D. de pign. act.*

7 Quamuis dici ſoleat ea, quæ abundant, non vitiare, *l. non ſolent, 94. de reg. iur.*

DEFINITIO VI.

Obſignatio non eſt neceſſaria ad impediendum, ne currat tempus intra quod retrouenditio peti debuit.

INtra certum tempus, quod redimendo fundo præſcriptum fuerat, interpellarat emptorem venditor, vt retrouenderet, ac recuſante eo pretium obſignauerat, ſed non tamen integram quantitatem, quæ emptori reſtitui debuerat. [1] Non eo minus interrupta præſcriptio videbitur, quod obſignatio non ſatis plena fuerit. Ad ſolam enim fructuum acquiſitionem obſignationis vtilitas pertinet, [2] non etiam ad præſcriptionis interruptionem, quæ ſola etiam interpellatione, verbalique oblatione contenta eſt, [3] niſi cum venditori dicenti paratum ſe pretium numerare, emptor reſpondit paratum ſe accipere. Sic enim verbalis oblatio verbali acceptatione eludenda eſt. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ac proinde non fuit ſufficiens obſignatio, debet enim eſſe plena & integra, adeo, vt ſi quid debeatur, quod minus liquidum ſit, ſatisfari eo nomine oporteat, *l. Statuliber rationem, 7. D. de ſtatulib.* iunct. *l. obſignationi, 9. C. de ſolut.*

2 Aut potius ad hoc, ne is, qui fructus petit, vſuras viciſſim præſtare cogatur. Nam, vt fructus reſtituendi ſint venditori agenti ex pacto, de retrouendendo ſola oblatio videtur ſufficere ſine obſignatione, *l. 2. C. hoc tit.* Saltem ex die conteſtationis, vt dicam Defin. 17. *j.*

3 Cum per eam oblationem & interpellationem emptor in mora conſtituatur, *d. l. 2. & l. ſi per te non ſtat, 7. C. de vſur.*

4 Bart. *ad l. creditor, 13. n. 5. ff. de diſtract. pign. arg. leg. aut qui aliter. 5. quod vi aut clam, l. 1. de liber. agnoſc.*

DEFINITIO VII.

An & quando valeat obſignatio debiti, ſi nihil pro monetæ augmento obſignauerit is, qui petit retrouenditionem?

AT finge obſignatum pretium integrum, quod ad numerum duntaxat, & quantitatem corporum debitorum attinet, non etiam quod ad nummorum bonitatem, vt proinde emptori ius ſit petendi augmenti quod ex monetæ deterioratione debetur, vulgo *renfort* vocant, [1] ſufficiet ad obſignationis validitatem, vt proteſtatus ſit venditor, paratum ſe maiorem quantitatem, ſi opus erit, obſignare, nec requiretur, vt eo nomine præſtet ſatisfationem, quæ alioqui pro non liquidis neceſſaria eſſe ſolet. [2] Nempe quia licet augmentum monetæ dicatur, ſitque pars debiti principalis, [3] in facto tamen & plerumque in incerto eſt, an moneta, quæ ſoluitur, deterior ſit, an melior, aut æque bona, item an parem aut minorem, maioremve vtilitatem afferre poſſit ei, qui accipit ſolutionem. Ideoque facto & declaratione voluntatis opus eſt, vt ſciatur, an de imminuta bonitate iuriſeca conqueri velit is, cui pecunia debetur. [4] Quid enim ſi nec poſt factam obſignationem conqueratur? Quod ſi conqueratur, ſiue ante, ſiue poſt litem inchoatam, ſiue in prima, ſiue in ſecunda inſtantia, ab eo demum tempore minus obſignatum videbitur, ſi monetæ augmentum non offeratur, [5] & quoadusque liquidatum ſit cautio eo nomine præſtetur. [6] Nec obſignanti proderit, quod pro acceſſoriis, quæ vt plurimum ſunt incerta, certam quantitatem obſignauerit, cum proteſtatione, vt fieri ſolet, vel addendi vel detrahendi, [7] quoniam, vt dictum eſt, monetæ augmentum non eſt quid acceſſorium ad principale debitum, ſed ipſius principalis debiti partem integralem conſtituit. [8] An igitur fructus, qui ante petitum augmentum ex fundo percepti ſunt ab eo, qui retrouendere debuit, ad eum pertinebunt, qui obſignauit quamdiu nihil ei poteſt imputari, hoc eſt, quamdiu de non obſignato augmento conqueſtus non eſt is, qui ſolutionem accipere debuit, poſt id vero tempus quaſi purgata mora retineri ab emptore poterunt? Maxime, quia poſterior mora nocere venditori debet. [8] Plane ſi emptori augmentum illud in iudicio petenti venditor in iudicio quoque offerat, licet nec ſtatim ſoluat, nec obſignet, nec ſatisfet, perinde condemnandus eſt emptor ad fructuum omnium in id vſque tempus perceptorum reſtitutionem, ac ſi augmentum hoc vel numquam petitum, vel ab initio conſignatum, aut eo nomine cautum fuiſſet, [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 De quo vide quæ ſcripſi latè *in tract. de variis numm. debit. ſolut.*

2 *L. ſtatuliber rationem, 5. ff. de ſtatulib.*

3 Naſcitur enim ex eo, quod, quale quid eſt quod debetur tale ſolui debet, ac in eadem bonitate & qualitate, *l. 3. D. de reb. cred. l. creditorem 99. alias l. Paulus, de ſolut.*

4 Sunt enim plerique creditores minus difficiles, qui de iſta bonitatis imminutione non conqueruntur, ne nimis oneroſi videantur. Fuitque tempus cum nulla apud nos huius iuris ratio habebatur, vt nec hodie habetur vlla in pleriſque Galliæ locis.

5 Quia ſane ex iuris ratione debetur, *d. l. 3. de reb. cred. d. l. 9. de ſolut.*

6 *Ex d. l. ſtatuliber rationem, 5. ff. de ſtatulib.*

7 Quæ proteſtatio prodeſſe ſoler, quia nihil poteſt imputari ei, qui non obſignauit quantum debuit, ſi quantum debuit ignorauit, *arg. l. non poteſt improbus 99. ff. de reg. iur.*

8 Cum nihil aliud ſit, quam eadem quantitas debita corporum non deterioratorum, *d. l. 99. de ſolut.*

9 *L. qui decem 72. §. 1. & ſeq. D. eod. tit. de ſolut.*

10 Eam nempe vim habet iudicialis oblatio, vt impediat moram, quia nimirum ex ea ſequi condemnatio ſtatim poteſt, *l. ſi rem alienam, 9. §. vlt. D. de pign. act.*

DEFINITIO VIII.

De retrouendendo actio ſcripta hodie eſt in rem, non in perſonam, ideoque & contra poſſeſſorem quemcunque competit ad rem præciſe habendam, & ad inſtantiam diſcuſſionis remitti non poteſt.

ACtio venditori competens ex pacto de retrouendendo in continenti adpoſito, licet in perſonam ſit, cum ex contractu proficiſcatur, [1] in rem tamen ſcripta eſt, eo præſertim iure quo vtimur, quando ex ſtatuti noſtri poteſtate non tantùm aduerſus emptorem detur, ſed etiam aduerſus quemcumque poſſeſſorem: [2] Datúrque ad rem præciſe conſequendam, nec liberaretur emptor, aut alius poſſeſſor præſtando id, quod venditoris intereſſet, [3] ſicut nec venditor ipſe qui ad rem tradendam obligatus eſt. [4] Plus enim iuris habet certe non minus venditor ad eam rem quæ aliquando ſua fuit redhibendam, quam emptor ad habendam à venditore illam, quam nunquam habuit. [5] Ideoque ſi is, qui rettouendere debuit deceſſerit non alio herede relicto, quam cum beneficio legis & inuentarij, non erit venditor, aut qui ab eo cauſam habet remittendus ad inſtantiam generalis diſcuſſionis hereditariæ: quæ ſcilicet eorum propria eſt, qui perſonalibus non directis in rem ipſam actionibus experiuntur. [6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa Claudij Duport chirurgi, 10. Cal. Aug. 1593.

Source : BIU Cujas

1 *L.2.C.hoc tit.l.qui fundum,75.D.de contr.empt.l.dudum,pen.C.eod.*

2 Dixi *Defin.3.* §. Nec desunt qui putent,sed male,meo iudicio, id esse ex iuris ratione, post Paul.Castr. *ad l.si cum venderet,13. D.de pign. action.*

3 Interest enim venditoris rem ipsam habere potius,quam rei æstimationem.

4 De quo nostri tractant,*ad l.1.D.de act.empt.* Scripsi *lib.6.Coniect.*

5 Quia non aliter fuerat rem suam alienaturus, *l.vlt.C.hoc tit.* Semperque minus fauorabilis est is,qui persequitur rem,quæ numquam fuit sua, *l.videamus 38.§.si actionem, D.de vsur.* iunct. *l. si in emptionem 35. D. de minor.*

6 Excipe tamen eos qui agunt hypothecaria. Nam & isti in rem agunt,& tamen non eo minus ad instantiam discussionis remittendi sunt, quia actio hypothecaria non principalis est,sed accessoria ad personalem sicut & hypotheca ipsa accessio est debiti principalis.

DEFINITIO IX.

Ex pacto prælationis si adsit hypotheca etiam generalis, præsertim cum clausula constituti datur actio etiam contra secundum emptorem.

CVm rem meam tibi venderem, aut cum tua permutarem,constitueram me tuo nomine possidere, atque ita possessionem in te transtuleram,[1] sed hoc tamen acto & retento, vt si alij eam rem velles vendere, præferrer ego cuilibet emptori eodem pretio oblato,[2] bonis quoque nostris in eam rem inuicem obligatis.[3] Tu subinde alij vendideras me inscio: Cum autem rei dominium & possessionem auocare vellem,obiiciebat ille translatum in se ius dominij,proprietatis & possessionis,nec aliquam mihi actionem,nisi personalem contra te competere:[4] quæstio in eo esse videbatur an ex pacto illo de iure prælationis ius aliquod mihi contra nouum emptorem acquisitum esset. Sunt enim qui putent non aliter id admitti posse,quam si duo hæc concurrant,nimirum,vt res illa,in qua ius prælationis exceptum est,sit specialiter obligata,[5] & vt adsit clausula constituti,quæ in eum casum faciat possessorem illum,qui prælationis ius stipulatus est:[6] neque sufficere generalem pignoris conuentionem, etiamsi adsit clausula constituti. Alij contra nihil referre putant, vtrum generalis an specialis obligatio interuenerit, vtramque enim eiusdem esse hac in re potestatis,[7] Quæ sententia Senatui nostro probabilior videbatur,in proposita autem specie pro me faciebat,quod id prælationis ius ego mihi exceperam & retinueram in actu ipso transferendi dominij & possessionis:[8] nemo enim dubitat,quin traditioni & alienationi rei meæ potuerim quam volui legem dicere,[9] etiam quæ alioqui non valeret.[10] Quo admisso illud etiam consequens est,vt is,cum quo contraxi non alia lege & conditione dominium transferre in alium potuerit, quam qua ipse habuit.[11] Itaque eueniente conditione iuris prælationis si legem contractus exerceam,non tam videtur per me auocari dominium à secundo emptore, quam nec translatum in eum fuisse,[12] præter id, quod nec nisi certa illa lege & conditione dominium ac possessionem à me abdicaueram.[13] *Ita Senatus* ex tempore pro Amedeo Besson, contra Antonium Richard, 11. Calend.Febr.1594.

1 *Vulg.l.quod meo, 28. de acquir.poss.*

2 Iam enim diximus in præcedentibus huiusmodi pactum prælationis frequentissimum esse in omnibus venditionibus, quæ fiunt sub pacto de retrouendendo,sed & fiunt etiam plerumque in venditionibus puris,*l.qui fundum 75. D.de contrah.empt.l.si sterilis,21. §.pen. D.de act. empt.* [Sed & interdum nascitur ex vltima voluntate si pater disponens inter liberos iubeat vt nemo ex iis possit bona paterna vendere, nisi denunciatione prius fratribus facta, vt si velint, habeant ius prælationis, quæ pactio sit etiam plerumque inter coheredes,*l.qui Romæ 122.§.coheredes,de verb.oblig.* Quibus casibus,si ex fratribus vnus inconsultis aliis fundum vendiderit, admittendi sunt cæteri ad ius prælationis iure fideicommissi vel conuentionis. Sed ita vt à iudice statuatur iis tempus breue,puta mensis vnius,intra quod tempus redimere cogantur. Eóque elapso,nec priùs interim emptor pretium venditori soluere cogatur. *Ita Senatus* in causa N.Claudij Goy, & DD.de Salins & Monterminod, 7. Mart.1587.

3 Hoc enim modo fit pactum potentius,quia non tantùm personam paciscentis afficit,sed etiam rem ipsam,vt dixi,*ad l.2.in fin. §.ex l.si creditor,7. §.vlt.D.de distract.pign.*

4 *Ex d.l.qui fundum,75.D.de contr.empt.l.si sterilis,21. §. pen. D.de act.empt.*

5 *Arg.l.licet,7. C.qui potior. in pign.hab.* Imbert. *in Enchir.* in verb. *locatio.*

6 Vt non tam de reuocanda possessione laborandum habeat, quam de retinenda. Facilius enim est, vt possidenti detur retentio, quam non possidenti actio, *l.1.D.de pignor.*

7 *Arg.l.3. & l.quamuis, 17. C.eod.tit.de pignor.* Semper enim specialia generalibus insunt, *l.semper, 147. de reg.iur.* Castr. *in l.si ita quis 135. §. ea lege, de verb.oblig.*

8 Vt apparet non aliter me fuisse venditurum, *leg.vlt.C.hoc tit.l.5. §.pen.de dol.except.*

9 *L.in traditionibus,48. D.de pact.*

10 *L.ei fundo,19.D.de seruit.* iunct. *l.quoties,15.eod. l.venditor,13. D. commun.præd.*

11 Alienatio siquidem semper fit cum sua causa, *l.alienatio,67. de contrah.empt.l.vnic. C.rem alien.gerent. non interd.rer.suar.alien.* Imo in hoc casu videtur non valere alienatio propter alienandi prohibitionem, quæ includi videtur in pacto prælationis,quod ideo solet concipi negatiuè, *d.l.qui fundum, & d.l.si sterilis,§.pen.* iunct. *l.vlt. C.de reb.alien.non alienand. d.l.si creditor, 7. §.vlt.de distract.pignor.*

12 Propter prohibitionem *d.l.vlt.C.de reb.alien.non alienand. d.l.si creditor.7. §.vlt. de distr.pignor.*

13 Vt in certum casum ad me rediret,essétque mihi quasi manus iniectio, *arg.l.pen.versic.nec poterit, de seru.export.* Vide in hanc Defin. §. *num.5. & 7.* Tiraquell. *de retract.conuent.§.3.gloss.1. num.6. & sequent.* Ioann.Fabrum, *in l.ea lege C. de cond. ob caus.* vbi defendunt specialem hypothecam requiri.

DEFINITIO X.

Pactum vt ex causa euictionis non præstet venditor id quod interest valet, sed alias & alias recipit interpretationes.

ETsi valet conuentio inter emptorem & venditorem, vt secuta euictione non nisi ad pretij restitutionem venditor teneatur,non etiam si quid præterea emptoris interfit:[1] aliam tamen atque aliam ex præcedentibus & sequentibus ea pactio recipere potest interpretationem.

1 *L.ex empto,11. §.quia autem,ff.de act.empt.*

2 Exemplum pete ex iis,quæ scripsi Defin.12. §.*de act.empt.*

DEFINITIO XI.

Qui cessum nomen promisit præstare idoneum, non potest conueniri ante excussum debitorem.

INter emptorem & venditorem conuenerat de pretio,& vt in solutum venditor acciperet nomen debitoris,[1] in eamque rem cessum fuerat nomen, & instrumenti obligatorij traditio secuta:sed tamen ea subiecta lege, vt exactionis impensam & diligentiam duntaxat præstaret venditor, periculum autem nominis ad emptorem pertineret, vt cogeretur de suo soluere,si forte nomen exigi non posset.[2] Egerat venditor aduersus debitorem,eique non soluenti carceres indixerat.Cum debitor apparitori non paruisset,regressus venditor aduersus emptorem, agebat ex vendito ad pretium,quasi stipulationis conditio extitisset,nec maiorem in exigendo diligentiam præstare debuisset.[3] Emptor contra dicebat,neque personæ, neque bonorum debitoris legitime factam excussionem, debuisséque venditorem exactiore diligentia curare, vt vel debitor in carceres detruderetur, vel bona eius sub hasta venderētur.[4] Visum est,iustum esse desiderium emptoris quasi partem pretij pactum illud cōstituisset,[5] maiusque pretium emptor ipse obtulisset,quod eam sibi commodius soluendi pretij oblatam videret conditionem,[6] sine qua credibile erat, aut non accessurum eum ad venditionem,aut minus oblaturum fuisse difficultate explicandæ pecuniæ.[7] Siquidem longe minus est actionem habere ad rem, quam rem ipsam,[8] nec similis causa videbatur huius venditoris,& illius, qui numeratam pecuniam credidisset, tumque debitoris nomen supradicta lege in solutum accepisset.[9] Esset enim multo æquius illi subueniri statim, atque vel leuissimam diligentiam præstitisset in exigendo nomine,[10] ne alioqui debitæ sibi pecuniæ partem maximam in eiusmodi litis

litis sumptus erogare cogeretur.[11] Quanquam imputari adhuc ei posset, cur ita contraxisset.[12] Semper enim in stipulationibus cæterisque contractibus sequimur id, quod actum est, quod nominatim conuenit.[13] At non est quod conqueratur venditor, qui accepto in solutum debitoris nomine eo ipso instanti, quo de pretio conuenit, tanti rem suam æstimasse videatur, quantum deductis litis & exactionis sumptibus in nomine supereresset.[14] Nec magis ei succurrendum est, quam si rem longe pluris dignam viliore pretio vendidisset.[15] Imo multo minus, quoniam illo casu, si supra dimidiam læsio interuenisset, locus esset restitutioni.[16] Hoc vero casu nullus restitutioni locus esse potest, propter incertitudinem quantitatis sumptuum in futuram litem erogandorum,[17] cum inspecto initio dubium fuerit, an futura lis vlla esset, aut quanto tempore duratura.[18] *Ita Senatus* in publico auditorio in causa Rey, & N. Paquier, 3. Non. Mart. 1594.

1 Hoc enim fieri potest, *l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. l. cum à quo, 26. & seq. C. de solut.*

2 Alioqui citra conuentionem istam periculum nominis ad venditorem, eundémque cessionarium pertinuisset, *l. pupilli, 96. §. soror, D. de solut.* Scripsi *lib. 12. Coniect.* Iunge *l. si nomen 4. D. de her. vel act. vend.*

3 Paria enim videntur nihil esse quod possideatur, aut id, quod est sine controuersia possideri non posse, *l. quamuis 13. D. de reb. auct. iudic. possid.*

4 Excussum enim debitorem esse, necesse est, vt huius stipulationis conditio exstitisse videatur, *l. decem stipulatus, 116. in fin. D. de verb. oblig.* Iunge *l. si fideiussores, 41. D. de fideiuss.*

5 *L. fundi partē, 79. de contr. empt. l. si sterilis, 21. §. pen. D. de act. empt.*

6 Est enim plerunque facilius dare nomen in solutum, quam pecuniam numerare, *d. l. eum à quo, 16. C. de solut. l. si dubitet, D. de fideiuss.*

7 *Arg. l. si venditor, 6. in fin. D. de seru. export.*

8 *Vulg. l. plus cautionis, 25. de reg. iur. l. minor. 40. in princ. D. de minor.*

9 Vt in specie *d. l. eum à quo.*

10 Tractamus enim non de fœneratore, sed de creditore gratuito, cuius fauorabilior causa esse solet, *l. cum debitor 8. D. quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

11 Vt quod de sumptibus protogandis conuenisset ad modicos sumptus restringeretur, nec ad immodicos extenderetur, *arg. l. si libertus, 30. D. de oper. libert.*

12 Debuit enim cautius negotiari, *l. 2. C. de furt.* iunct. *leg. quod quis 203. de reg. iur.*

13 *L. semper in stipulationibus, 34. eod. tit.*

14 *Arg. l. Imperator, 70. §. si centum, de leg. 2.*

15 Quo casu non restitueretur regulariter, quia contrahentibus permissum est in emendo & vendendo se decipere in pretio, *l. in causa, 16. §. idem Pomponius, D. de minor.*

16 *Ex l. 2. C. de rescind. vend.*

17 Debet enim læsio certa esse ab initio, & contractus tempore inspecto, *l. si voluntate, 8. eod. l. si ea pactione, 14. C. de usur.* Et multa propter incertitudinem tolerantur, quæ alioqui non valerent, *l. oleo, 23. eod. l. 1. C. de pact. l. fideicommisso, 11. C. de transact. l. si pater, 12. C. de inoff. test. l. pen. C. de solut.*

18 Poterat enim sperari & fieri, vt debitor bonam fidem agnosceret, nec litigare vellet, cum actiones non fiat comparatæ, nisi in perfidos, vt ait Theoph. *initio tit. de action.*

DEFINITIO XII.

Ei, qui debitorem excutere debuit, non potest imputari cur non vrserit ad solutionem illum, quem constat fuisse non soluendo.

SI tamen emptoris debitor non soluendo esse proponatur & probetur, imputari venditori non poterit, cur eum in carceres non detruserit.[1] Neque enim ob id locupletior est debitor, quod in carceres coniectus sit vel coniici possit,[2] neque id actum esse credendum est, vt inanibus se expensis venditor ad consequendam pecuniam vexatet,[3] quippe pro quarum repetitione nullam sit postea, vel in emptorem ipsum, vel in debitorem habiturus actionem. In quo melior videtur esse debere conditio istius venditoris, quam si creditoris hypothecarij, excussionem debitoris sui peragentis, ad parandam sibi contra tertios possessores actionem.[4] Is enim tametsi inopis debitoris excussionem facere cogitur exactissimè, id est, ad peram vsque, vt loquuntur, & sacculum:[5] nempe quod ita postulet fauor tertij possessoris,[6] qui non contraxit, & cui nihil, nisi debitoris factum imputari possit, vt quam tardissimè fieri potest inquietetur:[7] neque tamen ex eo læditur ius creditoris, qui pro eiusmodi sumptuum omnium repetitione ad vltimum vsque quadrantem eandem hypothecam, idémque temporis priuilegium habiturus sit in res pro debito principali obligatas.[8] Itaque eadem ratio facier, vt si in proposita specie emptor interpellatus, vt debitoris sui, qui non soluendo esse dicitur, bona quædam indicet, quæ pignori capi possint,[9] nulla indicare velit, statim condemnandus sit, vt de suo soluat:[10] cum tamen tertius possessor creditori excussuro debitoris facultates nullas indicare sit cogendus.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim vnquam cogendus est contra eum agere, qui non sit soluendo, cum nulla & inanis actio sit, quam debitoris inopia eludit, *l. nam is 6. D. de dolo.*

2 Possetque hoc casu non malè illud dici, quod ait Papin. *in l. si seruus 7. de seru. export.* de pœna non irrogata, non irrogati carceris indignationem solam duritiam continere: nec enim conijcitur in carcerem debitor pœnæ nomine, sed vt creditor tædio carceris ab extorqueat solutionem, *l. is cui 5. in princ. D. vt in poss. legat.*

3 Esset enim hæc maligna interpretatio, & ideo reiicienda, *leg. si ita 126. §. Chrysogonus, vers. sequens, de verb. oblig.* Iunge *leg. si extraneus 33. de iur. dot.*

4 Ex form. *Auth. hoc si debitor, C. de pignor. & Nouell. 4. de fideiuss.*

5 Vt nimirum adigatur debitor tædio carceris ad faciendam bonorum cessionem. Notat. *ad d. Auth. hoc si debitor.*

6 Non enim alij possessori competit hoc beneficium, quam ei, qui sit iustus, id est, habeat titulum & bonam fidem, vt sit dignus cui succurratur, *l. mulier 19. C. qui pot. in pignor. hab.*

7 Idque interest etiam rei publicæ, ne tam facile fiant de lite lites, odio scilicet multiplicandarum litium, *l. singulis 6. de except. rei iud.*

8 *L. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

9 Adde, & possideri sine controuersia, *ex leg. quamuis 13. D. de reb. auct. iud. possid.*

10 Quasi qui negare iam non possit, extitisse conditionem stipulationis, ex qua conuenitur.

11 Eo namque iure vtimur, vt creditor cogatur inquirere in facultates debitoris, & probare, quod non sit ille soluendo, licet id in negatione consistat. Ferrariens. *in form. libell. in act. hypothec.*

DEFINITIO XIII.

Venditio pensionis annuæ certo pretio soluto an resoluatur ipso iure ob solam cessationem, & an possit purgari mora?

ANnuam pensionem vnius & viginti aureorum pretio trecentorum quidam vendiderat soluendam in singulos annos certa die, eiusque rei nomine dederat fideiussorem adiecta ea lege & cõditione, vt ni ad dictam diem solueretur pensio, cogi venditor posset ad eam redimendam,[1] restituendosque emptori aureos trecentos, quos ex venditione acceperat:[2] venditor post continuatam per aliquot annos solutionem decesserat, impuberibus hæredibus relictis, qui in solutione per aliquod tempus cessauerant. Cum ob eam causam emptor non tantum aduersus pupillos eorumque tutores, sed etiam contra fideiussorem ageret, vt emptionis pretium redderent, quasi resoluta venditione sola vi & potestate pacti pœnalis,[3] visum est male illum agere, non ea quidem ratione, quod tale pactum nullum sit & inualidum, quasi factum in fraudem vsuratum, vt quidam male crediderunt,[4] sed quia interpellatus tutor itemque fideiussor præteritorum annorum pensiones confestim obtulerat, & recusante solutionem emptore obsignauerat.[5] Constabat sane, tametsi cum pupillis res esset, moram tamen ipso iure contractam intelligi ex solo lapsu diei propter subiectam pœnam,[6] quanti emptoris interesset, pactumque illud pœnale, de quo diximus: neque hic locum esse legibus, quæ negant, pupillum in mora constitui posse, à quo scilicet peti non possit.[7] Nam quoties certa dies solutioni dicta est pœnaque adiecta, nulla interpellatio necessaria est, & pœna committitur, etiamsi nemo sit, qui interpellari queat, vt puta si iaceat hereditas,[8] Sed tamen erat hæc mora eiusmodi, quæ etiam à maiore contracta purgari posset quandocumque, dummodo ante litem contestatam satisfaciente venditore.[9] Propterea quod contractus venditionis non tantum pretij conuentione, sed etiam traditione perfectus, sola pacti potestate resolui non poterat, nouoque in eam rem contractu opus erat.[10] Idque

Source : BIU Cujas

inter contrahentes satis aperte actum fuerat subiecta expressim conuentione, vt si in solutione pensionis venditor cessaret, eam redimere cogeretur. [11] Proinde interpellatio erat necessaria, vt hac ipsum sciretur, an à contractu recedere emptor vellet, cum ipsius gratia eiusmodi conuentionem adiectam constaret. [12] Interpellatus autem venditor eiusve heres si satisfacere paratus sit, indemnemque constituere emptorem, quidni sit audiendus? [13] Porro non aliter indemnis seruari emptor poterat, quam si omnes ei litis sumptus sarcirentur, ac præterea quanti ipsius interesset. [14] Neque enim ea videri poterat accessio accessionis, [15] cum pensio illa annua non tanquam vsura aut accessio, sed tanquam res ipsa vendita deberetur. [16] Constat autem venditorem, si rem venditam non tradat condemnandum ex ea causa in id omne, quod interest emptoris. [17] Quamquam quod ea res vendita consistat in pecunia numerata, difficilius admittendum est, vt ad condemnationem vsuratum eius quantitatis deueniatur, quin prius emptor probauerit sua interesse. [18] Nam cum non debeatur vt pretium, aut vt pecunia, sed vt res ipsa vendita, quemadmodum diximus, consequens est, vt eo nomine vsuræ nullæ debeantur, [19] sed tantum si quid reuera intererit, puta si sub grauioribus vsuris, aut sub pœna probetur emptor pecuniam mutuatus. [20] Neque quod solutionis cessatio in pupillorum tempora inciderit, quicquam iis proderit, vt liberentur à pœna, quæ ex contractu cum maiore gesto debeatur [21] ob moram ipso iure ex solo lapsu diei contractam, & citra interpellationem. Multo minus proderit ætas pupillorum fideiussori, à quo sane pretium reposci nihil prohibet, etiamsi numquam fuerit interpellatus, dummodo ea mora per pupillos contracta sit, quæ amplius purgari nequeat, puta si litem secum contestari passi sint. [22] Neque enim nouum est, moram debitoris principalis nocere fideiussori. [23] Quamquam probabile est, si pupillo vtilius sit stare contractui, posse eum in integrum restitui aduersus moram, quæ non nisi ex tutoris facto & culpa contigerit: [24] cui consequens est, vt ea restitutio fideiussori quoque prodesse debeat, [25] nisi nominatim ille interpellatus moram ex propria quoque persona contraxerit. [26] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro liberis Nicolai Villaret & Martini Bruyset Procuratoris patrimonialis, contra D. de Ginissiaz, 17. Cal. Ianuar. 1594.

1 Nam citra hanc conuentionem non posset venditor cogi vt redimeret, haberet tamen liberam redimendi facultatem etiam inuito emptore. Id enim est, quod facit, ne huiusmodi conuentiones possint dici vsuratiæ, quia pensio venditur, non pro vsura datur. Extrauag. *regimini*, quæ hoc ius induxit, Galli vocant *rentes constituées à prix d'argent. De quibus dicam Defin.* 11. *num. vlt. ff. de verb. signif.*

2 Iniquum enim esset, cogi emptorem in singula solutionum tempora litigare, eiúsque interest, litibus & sumptibus non vexari, *l.* 6. *D. de minor.* Vide *Defin.* 40. *ff. de vsufr.* Theologi tamen vix hoc admitterent, vt dixi ibid.

3 Exemplo eius, quod scriptum est de lege commissoria, *l.* 4. *l. de lege* 6. *& pass. ll. tit. de leg. commiss.*

4 Est enim pactum iustissimum, vt dixi *num* 2. quia & laudanda est cogitatio eius, qui lites execratur, *l.* 4. *§.* 1. *de alien. iud. mut. caus. fact.* Adde *l. pecuniæ* 8. *in fin. D. de alim. & cibar. legat.*

5 Quæ oblatio iuncta cum obsignatione non modo purgabat moram, sed etiam vim solutionis habebat, *l. qui decem* 72. *§.* 1. *de solut. l. obsignatione* 9. *C. eod. l. si per te* 7. *l. acceptam* 19. *C. de vsur.*

6 Nam in pœnalibus dies interpellat pro homine, *l. magnam* 12. *C. de contr. & commit. stipul.*

7 *L. si pupillus* 127. *de verb. oblig.* iunct. *l. nulla* 88. *de reg. iur.*

8 *L. ad diem* 57. *de verb. oblig.*

9 Moræ siquidem purgatio facile admittitur vsque ad litem contestatam, *l. si insulam* 84. *eod. tit.* nisi actoris ius factum sit deterius, aut eius cœperit interesse, *l. si ita quis* 135. *§. Seia eod. leg. et si post tres* 8. *D. si quis caution.* Posterior enim mora nocet, *l. qui decem* 72. *§.* 1. *de solut.*

10 *L. ab emptione* 56. *D. de pact. l.* 2. *D. de rescind. vēd.* In quo differt hoc pactum à lege commissoria, quæ supponit, nondum fuisse solutum pretium, nec proinde impletum contractum, vt scripsi *Decad.* 21. *de error. pragm.*

11 Relatis nimirum verbis conuentionis, non ad ius, sed ad factum, quod nunquam suppletur, nisi potestate iuris repræsentetur, vt in specie *l. vlt. C. si mancip. ita fuer. alien.*

12 Quam proinde non poterat cogi vt exerceret si nollet, vt de lege commissoria scriptum est *in l.* 2. *&* 3. *D. de leg. comm.*

13 *Arg. d. l. si insulam* 84. *& d. l. si ita quis* 135. *§. Seia, de verb. oblig.*

14 *L. eum quem temere* 79. *de iudic.*

15 Quæ nunquam permissa est, *l. vlt. C. de vsur.*

16 Nam cum sit emptio & venditio sicut pretium ex vna parte, ita ex altera rem & mercem esse oportet, *l.* 1. *D. de rer. perm.*

17 *L.* 1. *D. de act. empt. l. si traditio* 4. *C. eod.* iunct. *l. curabit §. eod.*

18 Quatenus enim cuiusque interfit in facto, non in iure consistit, *l. quatenus* 4. *de reg. iur.* ideoque probatione opus est, *l. vlt. D. de prætor. stipulat.*

19 Vsura enim accessio est pecuniæ, quatenus pecunia, non quatenus merx est, *l. ex empto* 15. *§.* 1. *l. qui per collusionem* 49. *§.* 1. *D. de act. empt.* [Intellige tamen vt non debeantur hoc casu vsuræ, tanquam vsuræ, sed tanquam fructus rei venditæ, *ex l. curabit* 5. *C. de act. empt. Et Ita Senatus* pronunciauit, contra D. de Choisy, 10. Cal. Febr. 1612. Iunge *Definit.* 21. *num.* 10. *ff. de vsur. & mor.* Et iterum in causa perillustris D. Guillielmi Chabod Comitis S. Mauritij, contra Garinum Mugnier, & Iacobum Rebut, 4. Iun. 1614.]

20 *Vt in l.* 3. *de in lit. iur.*

21 *L. Æmilius* 38. *D. de minor. l.* 3. *§.* 1. *ex quib. caus. in poss. eat. l.* 2. *Cod. si aduers. vend. pign.*

22 Siquidem post contestationem mora purgari non potest, *d. l. si insulam, l. si Titius* 9. *de verb. oblig.*

23 *L. mora* 88. *eod. tit.* iunct. *l. cum filiusfamilias* 49. *eod.*

24 Quia, vt dixi, necessaria est interpellatio, vbi autem aliquid vel minimum gestum est cum pupillo vel tutore, restitui pupillus potest. Bart. & alij *ad d. l. Æmilius.*

25 *L.* 2. *C. de fideiuss. minor. l.* 7. *§.* 1. *de except.*

26 *L.* 2. *C. de fideiuss. minor. d. l. mora. l. si seruum* 91. *§. nunc videamus, eodem.*

DEFINITIO XIV.

Ad retractum municipalem admittitur etiam is, qui contractus tempore non fuit in rerum natura.

IVs retrahendi consuetudinarium apud nos nullum est, præterquam in prouincia Augustanorum, apud quos anno & die vno concluditur. [1] Intra id tempus si venditori nascatur filius, admittetur proculdubio ad retrahendum, & iis omnibus, qui venditionis tempore proximiores agnati fuerunt, licet venditoris heres sit, præferetur, [2] quia ex propria persona venit, non ex iure defuncti. [3] Non enim venditionis, sed euenientis diei tempus inspiciendum est, cum quæritur, quis sit proximior, vt ad retrahendum admittatur. [4] Sicut & cum de fideicommisso conditionali agitur, quod proximioribus de agnatione & familia relictum sit, non testamenti, aut mortis, sed existentis conditionis tempus spectamus, quantumcunque tempus sit quod interceserit: [5] adeo vt ad fideicommissum ij quoque admittantur, qui ex iis personis nati sunt, quas aut propria renunciatio aut alienatio, contra testatoris voluntatem facta à fideicommissi petitione excluserit. [6] *Sine die.*

1 Vt scriptum est *in lib. de moribus & consuet. Augustan.*

2 Boër. *q.* 12. *num.* 1. 2. *&* 3.

3 Et tanquam filius, non tanquam heres, denique iure sanguinis, non successionis. * Obserua autem ius hoc retrahendi non posse cedi extraneo, ex not. per Petr. & Cyn. *in l. ad officium C. commun. diuid.* vbi Angelus addit idem esse in iure redimendi quod competit ex contractu, vt scilicet alij cedi non possit, tanquam quod sit personale & cohæreat personæ venditoris ob affectionem quam habet ad rem venditam, & ita cōcludit Carolus Ruin. *cons.* 72. *à n.* 3. *vsque ad fin.* Cuius sententiam Senatus noster iampridem secutus est in causa quadam D. Marchionis Aquēsis & D. de Floris & Dauenieres, licet contra sentiat Castr. *cons.* 45. *incipiente videtur dicendum*, & Rom. *in l.* 1. *§. fin. ff. de nou. oper. nunc. in addit. per d. l. ad officium*, vbi scribitur quod licitatio cedi potest.

4 Boër. *d. n.* 3. contra Chassan. *in consuet. Burgund. tit. de consuet. retr. §.* 1. in gloss. *le plus prochain, num.* 14.

5 *L. si in persona, C. de fideic. l. eum qui post*, vbi gloss. & DD. *de cond. & demonstr. l. interuenit de leg. præst.*

6 *L. peto* 69. *§. fratre, de leg.* 2. *leg. si cognatis, de rebus dub.* Boër. *vbi supra numer.* 4. post Fulgosium & Corneum *in l. quoties C. de fideic.* Non tamen admitterentur hi ad legitimam patrisfamilias successionem, quia neque agnati, neque cognati videri possunt, qui post mortem concepti fuerunt. Ergo neque ad ius retrahendi, quia non aliis ius illud competit, quam iis, qui ab intestato succedere possent. Boër. *quæstione* 13. *num.* 22.

DEFINI

DEFINITIO XV.

Etiam ex interuallo appoſita pacta, ſi ſint correſpectiua, tantum poſſunt, quantum ſi in continenti adhibita fuiſſent.

ETſi quæ ex interuallo fiunt non ſolent ineſſe,[1] ſi tamen ad ea, quæ alio tempore facta ſunt, referantur, vt correſpectiua videri poſſint, perinde alia ex aliis interpretanda ſunt, ac ſi ſemel eodemque tempore facta eſſent, ita vt ſi quid ſit quod impediat, ne vnum ex iis fieri poſſit, nec alterum quoque fieri debeat.[2] Secundum quæ cum quidam vno die centum frumenti modios alij vendidiſſet pretio mille florenorum, quos ſibi ſolutos eſſe profitebatur, ſequenti vero die emptor pro ea nummorum quantitate certum ferri pondus eidem venditori tradere promiſiſſet,[3] neque tamen ab eo traditum fuiſſe conſtaret, viſum eſt, non eſſe ei permittendum, vt frumentum ex venditione peteret,[4] quaſi iam ſoluto pretio, cuius ſoluti profeſſionem non niſi ſpe futuræ habitionis factam eſſe ex poſteriore inſtrumento apparebat.[5] *Sine die.*

1 Sed ea tantum quæ fiunt in continenti, *l. iuris gentium 7. l. quinimo & ſeq. D. de pact. l. lecta 40. de rebus cred.*

2 *L. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend. l. 1. C. de Cupreſ. lib. 10.*

3 Ex qua promiſſione apparebat, pretium non fuiſſe contra ſolutum. Nam verba enunciatiua probant inter eaſdem partes, *l. optimam 14. C. de contr. & commit. ſtipul.*

4 Prius enim debet implere is, qui agit, ex contractu vltro citroque obligatorio. *l. Iulianus 13. §. offerri de act. empt.*

5 *L. aſſeueratio 10. C. de non. num. pecun.*

DEFINITIO XVI.

Pretium ſolutum priori creditori mulieris, cuius pecunia fuerat per maritum deperdita, an prioris creditoris periculo eſſe debeat, an poſterioris, an mulieris?

MVlier & Titius coniuges vendiderant Mæuio fundum Cornelianum ſub pacto de retrouendendo pretio mille florenorum, poſtmodum eiuſdem fundi hyperocham[1] vendiderant Sempronio quingentis florenis, ea proinde lege adiecta, vt Mæuio pretium prioris emptionis, id eſt, mille florenos Sempronius reddere cogeretur. Mæuius ex eo contractus conuentus vt retrouenderet recuſabat, quaſi ius prælationis habere deberet.[2] Tandemque fuerat condemnatus ad retrouendẽdum, atque ita mille florenos à Sempronio acceperat.[3] poſtmodum muliere aduerſus vtrumque emptorem in integrum reſtitutionem poſtulante quærebatur, an iure ageret, vt eos mille florenos quaſi male, nec in rem ſuam vtiliter conſumptos reſtituere non teneretur; & eo caſu vtrius periculum eſſe deberet, an prioris emptoris, an poſterioris? Prior dicebat, nihil ſua intereſſe, quippe qui nec amplius poſſideret, nec dolo poſſidere deſiiſſet,[4] quippe nõ à muliere, ſed à Sempronio, nec volẽs & lubens, ſed inuitus ex iudicati auctoritate coactus mille illos florenos accepiſſet.[5] Nullã enim repetitionẽ eſſe ab eo, qui ſuũ acceperat, licet alius ſoluerit, quam qui debebat:[6] Sempronius vero dicebat, non poſſe ſibi imputari, cur Mæuio ſoluiſſet eam pecuniam, quam muliere mandante, & ex contractu cum ea geſto ſoluere debuerat,[7] cum alioqui futurum erat, vt nullum ex hyperochæ emptione commodum ſperare poſſet.[8] Neque poſſe negare mulierem, quin vtiliter in rem ſuam & pecunia impenſa eſſet, quæ Mæuio ſoluta fuerat, quandiu ſaltem prior ille contractus cum Mæuia initus ſubſiſteret,[9] qui ſi reſcinderetur, cum Mæuio de ea pecunia, non cum Sempronio diſceptari oportere.[10] Replicabat Mæuius, rem non eſſe amplius integram, vt ſecum de reſcindendo contractu diſputari poſſet, poſteaquam contractus ille iam eſſet reſolutus ſecuta retrouenditione.[11] Vrgebat pro muliere, quod non poſſet videri, Mæuio bene ſoluta pecunia & in rem mulieris verſa, ſi quam Mæuius ipſe ſoluerat à marito miſere perditam profligatámque conſtaret. Debuiſſe etiam Sempronium eſſe diligentiorem, vt ſciret & inquireret, in quos primum vſus ea pecunia impenſa fuiſſet.[12] Videri enim in ſe ſuſcepiſſe periculum hoc ipſo, quod Mæuium ad retiouenditionem vrſiſſet.[13] Placuit condemnandam mulierem, vt fundum recipiendo mille illos florenos Sempronio redderet, quos ille Mæuio ſoluerat, quaſi ei bene ſolutos, à quo inuito fundus ablatus fuiſſet.[14] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic frattrum. Quidam tamen dubitabant, magiſque fere probabant, vt Sempronij periculum eſſe deberet.[15]

1 Vulgo pluriſualentiam vocant, *l. & qua nondum 15. §. vlt. D. de pignor. l. quærebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.*

2 Ex pacto ſcilicet, quod allegabat, nec tamen probabat.

3 Secundum legem dictam in venditione facta Sempronio.

4 *Arg. l. officium 9. l. qui reſtituere, 68. l. vlt. D. de rei vind.*

5 Quid enim poteſt imputari ei, qui nihil fecit niſi tutore auctore cui parere habuit neceſſe? *l. non videntur 167. §. 1. de reg. iur. l. ſancimus 25. C. de admin. tut.*

6 *L. repetitio 44. D. de cond. indeb.*

7 Iniquum enim eſt impune non ſoluere illum, qui poſſit per prætorem cogi, vt ſoluat, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. qua in fraud. cred.*

8 *L. & qua nondum 15. §. qui res ſuas, D. de pignor.*

9 Subſiſtente ſiquidem illo contractu negari non poterat, quin, quod fuerat ſolutum Mæuio, ſolutum eſſet vero creditori.

10 Cum Mæuij potiſſimum intereſſet, *vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

11 Contractus enim iam reſolutus non poteſt reſcindi per reſtitutionem in integrum, *l. ab emptione 58. D. de pact. l. voluntate 10. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

12 *Arg. l. vir. vxori 17. D. ad SC. Velleian.*

13 Cum ita fecerit, vt ex eo tempore deſierit periculum poſſe ad Mæuium pertinere.

14 Cum non potuerit citra iniuriam fundus auferri Mæuio, niſi prius reſtituta ei ſua pecunia, *l. cum te 6. iunct. l. 2. C. hoc tit.*

15 Ob rationem allatam *num. 12. & 13.*

DEFINITIO XVII.

Qui agit ex pacto de retrouendendo lucratur fructus ex die litis conteſtatæ etiam citra obſignationem, ſed vſuras viciſſim præſtare cogitur.

VEnditori retrouenditionem ex pacto vrgenti contra emptorem neceſſaria quidem obſignatio eſt, adeoque totius & integri pretij, ita ne quid vel minimum deſit, ad hoc vt ex die obſignationis lucrum fructuum exinde ab emptore perceptorum venditori acquiratur.[1] Sed non faciet ea res, vt ſi vel nulla penitus, vel minus plena[2] interuenerit obſignatio, debeant fructus omnes cedere lucro emptoris: etiam quos poſt litem de redimendi iure conteſtatam perceperit, cum ex eo ſaltem die, quo lis conteſtata fuit, malæ fidei poſſeſſor effectus ſit,[3] exindéque propterea fructuum omnium, quos & percepit & percipere potuit, reſtitutioni obſtrictus.[4] Nemo enim dixerit, neceſſariam eſſe obſignationem, vt ex litis conteſtatione mala fides inducatur,[5] aut vt malæ fidei, quæ ex conteſtatione inducitur, rationem haberi oporteat in irroganda fructuum reſtitutione.[6] Sed cum pro eo quoque tempore condemnãdus ſit venditor emptori ad vſuras pretij, ne alioqui & rem & pretium ſimul penes ſe habuiſſe videatur,[7] hactenus nocebit venditori, quod vel nullo modo vel minus rite pecuniam pretij obſignauerit, cum ſi obſignaſſet nulla hodie vſurarum præſtatione oneraretur,[8] fructúſque integros non ex conteſtationis duntaxat, ſed ex ipſo obſignationis die lucraretur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris Dom. Comitis de la Foreſt, & Franciſci Vectier Procuratoris, menſe Iunij 1605.

1 *L. 2. vbi not. C. hoc tit.* Ideo autem Definitio loquitur de pretio, quia pro acceſſoriis, quæ non ſunt liquida, ſufficit offerri, & præſtari ſatisdationem, vt ibid. not. *ex l. ſtatuliber rationem 5. D. de ſtatulib.* [Loquitur etiam Definitio de venditore, quia pactum hoc in dubio cenſetur perſonale nec tranſit ad heredem venditoris, niſi heredis quoque perſona pacto comprehenſa ſit. *Ita Senatus* ſæpius & nouiſſimè relatum eſt 9. Cal. Febr. 1612.]

2 Nam nec quicquam intereſt, an nulla facta ſit obſignatio, an aliqua minus rite, *vulg. l. quoties 6. D. qu. ſatisd. cog. l. 2. D. de auct. tut.*

Source : BIU Cujas

3 *L. sed etsi l. 25. §. si ante, D. de pet. her.*

4 *L. 3. D. de vsur. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

5 Cum sola litis contestatio per se possit sufficere ad effectum illum inducendum, etiam citra obsignationem. Similis ratiocinatio est *in l. cum is 36. §. mulier, D. de cond. indeb.*

6 Quos vtique restituendos esse constat ex die moræ & motæ controuersiæ, *d. l. 3. de vsur. d. l. sed etsi 25. §. si ante, D. de pet. her.*

7 Contra *l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act empt. l. curabit 5. C. eod. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur.*

8 Cum obsignatio pro solutione sit ad inducendam plenissimam liberationem, *l. si per te non stat 7. in fin. l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione 9. C. de solut.*

9 Quoniam eos haberet sine onere vsurarum in fructuum vicem præstandarum. * Aliquando tamen contingit vt is qui pretium obsignauit etiam legitime, nullos tamen fructus consequi debeat nullas quoque in vicem fructuum vsuras, putà si post obsignationem fructus illos attentatorie lite pendente perceperit, quia cùm eos in pœnâ attentati restituere cogatur, certum est pœnas expensas non posse repeti, *l. pœnæ. D. de cond. indeb.* nec proinde vsuras ei deberi in vicem fructuum quos ille culpa sua amiserit. *Ita Senatus* in publico auditorio contra Iacob. Duc. Augustanum 11. Febr. 1620.

DEFINITIO XVIII.

Non facile ex coniecturis præsumendam esse retrouenditionem neque pretij restitutionem, nec si venditionis instrumentum penes venditorem reperiatur.

CVm quis vendidit rem sub pacto de retrouendendo, & post præstituta redimendi tempora in rei venditæ possessione reperitur, duplex quæstio potest occurrere, vna, an contractus fuerit simulatus & pignoris potius quàm venditionis,[1] quod sane in dubio credendum est, si emptor numquam fuerit in reali possessione.[2] Præsertim verò si ponas interuenisse vilitatem pretij, & consuetudinem fœnerandi: quæ duo per se sufficerent etiam non retenta per venditorem possessione.[3] Altera, an retrouenditio, de qua non apparet, secuta præsumi debeat, pretiúmque emptori quod debeat, restitutum. Finge instrumentum ipsum venditionis simul cum rei venditæ possessione penes heredem venditoris reperiri.[4] Cum adnotatione quam venditor propria manu fecerit, de instrumento sibi reddito per emptorem, vt ea redditio pro retrouenditione esset.[5] Finge rem gestam inter cognatos aut adfines proximos, inter quos potuerint, & debuerint omnia geri ex bona fide,[6] aut ob id etiam fortasse vti ne facto aliquo retrouenditionis instrumento, noua laudimiorum petitio directo domino acquireretur.[7] Quid si etiam illud concurrat, vt venditor alios fundos vendiderit, protestatus in ipso venditionis contractu ideo se vendere, vt ex pretio redimeret, eam rem quam prius sub retrouendendi lege vendiderat, quamuis de nummis in eam causam postea consumptis non apparet.[8] Quid si emptor per sex aut septem annos superuixerit, nec de continuata per venditorem possessione vnquam conquestus sit, neque tamen ab eo an fructus vllos, aut vsuras, quæ vice fructuum essent percepisse probetur?[9] Adde nec deesse testes aliquos, sed tamen leuioris fidei,[10] qui dicant se ab emptore audiuisse nullam quidem à se factam retrouenditionem, sed tamen pretium restitutum sibi fuisse.[11] His omnibus concurrentibus & ipsa etiam venditoris bona fama, qui pretium à se solutum sæpius scripserat,[12] non dubitabatur quin magnæ pro eius heredibus præsumptiones vrgerent, vt rei venditæ quasi retrouenditæ retinendæ ius habere videretur.[13] Cùm tamen ex aduerso constaret, non modo translatam ex contractu possessionem in emptorem per clausulam constituti,[14] sed etiam primi anni fructus ab emptore perceptos.[15] Et in diurnis rationibus emptoris adnotatum, Mansisse instrumentum venditionis penes venditorem, & pro sequentibus annis conuenisse, vt pro fundi venditi fructibus venditor singulis annis emptori quinquaginta florenos præstaret ne quid iurgij inter venditorem, & vxorem ipsius, quæ soror emptoris erat, moueretur.[16] Placuit nihil de retrouenditione præsumendum,[17] quæ nec nisi per contrarium actum retro similem fieri potuisset, ad reddendum venditori, cum possessione dominium, quod per constituti clausulam fuerat translatum.[18] Sed quia de pretio maior vrgebat præsumptio, quod restitutum esset, visum est, ita rem ex æquitate temperandam, vt quamuis redimendi tempora effluxissent, liberum tamen esset venditoris heredi iam possidenti vexationem redimere pretio restituto cum vsuris.[19] Sed hoc ipsum tamen, vt emptoris filia quæ fundum venditum vindicabat purgaret se de dolo malo, iurarétque nihil se vnquam de pretij solutione aut à patre, aut ab alio audiuisse.[20] *Ita Senatus* pro Antonio Ginet, & Peroneta Valier, 8. Calendas Septembris 1612.

1 De quo vide *Defin. 60. ℸ. de probat.*

2 *Ex l. sicut 8. §. superuacuum D. quib. mod. pign.* etsi hæc sola coniectura non sufficit, vt dixi *in d. Defin. 60.*

3 *Defin. 29. ℸ. de resc. vend. & Defin. 4 ℸ. hoc tit.*

4 Nascitur enim ex huiusmodi possessione instrumenti magna præsumptio, *lege si chirographum 24. D. de probat. leg. instrumenta 24. D. de fideic.*

5 Solet enim eiusmodi redditio inducere saltem tacitum pactum de non petendo, *lege secunda. D. de pact. Definition. 28. infrà de solut.*

6 Debet enim bona fides inter huiusmodi personas exuberare.

7 Debentur enim laudimia etiam ex retrouenditione, vt ex alio quolibet actu translationis dominij, *l. vltim. Cod. de iur. emphyt. Defin. 74 j. ill. tit.*

8 Est tamen hæc leuior præsumptio, quia non semper effectus sequitur propositum, *leg. vltim. D. de exerc. act. leg. bona fide 20. D. ad SC. Velleian.*

9 Videtur hæc præsumptio fortior, quia nemo suum iactare præsumitur, *lege cùm de indebito, 25. D. de probat.* nec facile credendus est emptor, & fundo, & fructibus, & pretio, & vsuris carere voluisse, *lege ex empto 11. paragrapho qui autem lege Iulianus 13. paragrapho veniunt, lege bona fides 50. D. de action. empt.* Præsertim cum emptorem constaret, esse hominem frugi, qui pecuniam suam otiosam habere noluisset.

10 Erat enim vnus ex testibus filius emptoris, qui à patre sæpius audiisse se dicebat, restitutum fuisse pretium à venditore. Et tamen ille ipse partem eiusdem fundi quasi suam vendiderat sororis suæ viro, ac rursus multa per ætatis lubricum circa hoc ipsum leuiter, & inconstanter fecisse probabatur. Alterum erat testimonium viduæ emptoris quæ idipsum à marito sæpius audiuisse se adfirmabat, cum qua tamen & ciuilem & criminalem litem exercebat filia emptoris, quæ fundum hunc vindicabat. Et ideo non poterat videri non suspectum testimonium inimicæ personæ, *lege tertia. D. de testibus.*

11 Cur non enim stetur confessioni defuncti etiam inter alios factæ? *vt d. Defin. 60. ℸ. de probat.*

12 Manu propria & in pede istius instrumenti, quæ tamen probatio semper est valde suspecta, & periculosa, *leg. 5. 6. 7. Codice de probat.* Tantóque magis in proposito, quod eundem venditorem constabat, non satis ex bona fide gessisse cætera cùm dotem quam ab vxoris suæ fratre acceperat, & cuius apocham conscripserat, post modum mortuo fratre ab eius filia, & herede iterum petiisset, *lege bona fides 57. de regul. iuris.*

13 Nam quæ non prosunt singula multa iuuant, *vulg. l. 4. D. de vsur. Æmilius 41. D. de minor.* Et in dubio fauendum est possidenti. *l. 1. D. de pign. §. commodum, Inst. de interd.*

14 Quæ scilicet vim habet traditionis. *l. quod meo, 18. de acquir. poss. Not. in l. quoties 15. C. de rei vind.*

15 Ex quo apparebat non fuisse contractum simulatum, *d. §. superuacuum à contr. sens.*

16 Quod erat satis probabile inter personas tam coniunctas, saltem ad inducendam præsumptionem aliquam ex scriptura illa quamuis priuata, contra præsumptiones, quas heres venditoris inducere volebat, ex scriptura ipsius itidem priuata.

17 Quia retrouenditio facti est, vt & venditio, *leg. cons. 7. §. vltimo de curat. furios.* facta autem probanda sunt non præsumenda, *l. 1. C. de prob. l. 2. D. eod.*

18 *L. ab emptione 58. D. de pact. l. 2. & 3. D. de resc. vend.*

19 Vt hactenus saltem ei prodesset, quod pacificam fundi venditi possessionem tam viuo quàm mortuo emptore per duodeviginti annos retinuisset.

20 Poterat enim fieri, vt idipsum à patre audisset filia, quod frater ipsius idemque coheres, & rursum eius vidua dixerant se audiuisse. Et ideo ad purgandam hanc suspicionem conueniens fuit deferri iusiurandum, vt in cæteris omnibus dubiis causis. *Ex l. admonendi 39. de iureiur.* quam ego semper putaui accipiendam de huiusmodi iureiurando purgatorio, non vt vulgo de suppletiuo.]

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XXXVII.

DE LEG. COMMISSOR.

DEFINITIO I.

Non legitur emptor stare venditioni facta sub lege commissoriæ, etiamsi venditor velit, si res desierit esse integra, præsertim si facto venditoris id acciderit.

LEGEM commissoriam in venditione appositam exercere venditor non cogitur; [1] emptor autem, si venditor velit, omnino venditioni stare eamque implere cogitur. [2] Sed hoc ita, si emptori integrum sit, vt rem emptam sine cõtrouersia possideat. [3] Nam si iam vel alteri vendita vel addicta fuit, vel ab alio possessa, non est cogendus emptor, vt litem pro contractus lege exerceat. [4] Ideoque pecuniam sibi debitam (si in pignore pactum hoc cum iureiurando interuenerit) petere potest, quamuis nondum euicta res sit, paratumque se dicat venditor satisdare de euictione. [6] Imminet enim hoc casu periculum euictionis non post perfectam emptionem, quo casu satisdatio sufficeret, [7] sed pendente etiam conditione, & prius quam venditio perficiatur, cum ab initio contractum fuit pignus, & pactum huiusmodi appositum in pignoris conuentione, [8] alioqui sane venditio non tam sub conditione contracta, quam sub conditione resoluenda videretur. [9] Quamquam & eo casu perinde fere hac parte de venditione iudicandum est, ac si non esset perfecta, cum ex contrahentium voluntate legem illam ab initio acceperit, vt resolui posset. [10] Id vero certius & indubitate procedit, si vel extra iudicium vel in iudicio consenserit venditor, vt venditio pro resoluta haberetur, [11] aut si sententiæ de ea re pro emptore latæ acquieuerit, [12] adeo vt nec si in integrum restitui postea velit, audiendus sit, [13] quia res hæc ex earum genere est, in quibus non licet variare. [14] *Ita Senatus* ex tempore in causa Francisci Croset & Claudij Lombard, 5. Cal. Decembr. 1593.

1 Quia pactum hoc fit pro venditore, non pro emptore, *leg. 2. & 3. D. hoc tit.* Iunge simile quiddam *in l. in ratione* 30. *§. tametsi, ad l. Falcid. l. Lucius* 40 *in fin. D. de fideic. libert.*

2 Numquam enim est in potestate illius, qui obligatus est, an sit obligatus, *l. 2. §. 1. de eo quod cert. loc.* Ratio est *in l. sub hac* 8. *D. de oblig. & action.*

3 Sunt enim ista ferè paria, non posse quid possideri, & non posse sine controuersia, *l. quamuis* 13. *D. de reb. auct. iud. possid.*

4 Laudanda enim est cogitatio eius, qui lites execratur, *l.* 4. *§.* 1. *de alien. iud. mut. caus. fact.*

5 Quo casu placet interpretibus, hoc pactum valere propter auctoritatem iurisiurandi, quod potest seruari citra dispendium salutis æternæ, *c. debitores, & cap. cum contingat. de iureiur.* Quamuis alioqui putent, hoc ipsum pactum in pignoribus esse improbatum, *l. vlt. C. de pact. pignor.* De quo vide quæ scripsi *Decad.* 11. *de error. pragmat.*

6 Quæ satisdatio solet sufficere, quoties imminet periculum euictionis, *l. si post perfectam* 24. *C. de euict.*

7 *d. l. si post perfectam.*

8 Cur enim cogatur emptor emptionem implere & perficere, quam venditor ex parte sua implere ac perficere non potest, *l. ex empto* 11. *l. Iulianus* 13. *§. offerri, l. si quis alienam* 46. *D. de act. empt.* Iunge *l. si fundus* 16. *§. vlt. D. de pignor. l. cum ab eo* 41. *in fin. princ. D. de contr. empt.*

9 *L.* 1. *D. hoc tit. l.* 2. *D. de in diem addict.*

10 *Arg. l.* 4. *alias l. si ex duob. §. sed & Marcellus, eod. tit. l. lege* 5. *D. hoc tit. l. voluntate* 10. *in fin D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

11 Id enim nihil aliud est, quam legem commissoriam exercere, per quam scilicet fit vt venditio resoluatur ipso iure, si venditor velit.

12 Quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata* 207. *de reg. iuris.*

13 Non enim læditur qui ius commune sequitur, *l. vltim. C. de in integr. rest. minor.*

14 *L. si fundus* 4. *§. eleganter, l. post diem* 7. *D. hoc tit.*

TIT. XXXVIII.

DE REB. ALIEN. NON alienand. & prohib. alien.

DEFINITIO I.

Venditio facta per minorem alienare prohibitum à lege & à testatore, aut à testatore solo, non valet, etiamsi sit vallata iuramento.

SI Pater filium minorem annis 25. heredem ex asse institutum quicquam ex bonis suis ante 30. annum alienare prohibuerit, & si alienaret, venditionem nullam esse iusserit, dato etiam curatore, certum est, nullas esse ipso iure & irritas [1] venditiones ante eam ætatem à filio factas, non solùm si sine curatore, sed etiam si cum auctoritate curatoris factæ proponantur. Prohibitio namque testatoris impedit omnino alienationem, [1] nec sine causa videri potest, quæ aduersus ætatis lubricum prospicit filij commodo & vtilitati. [2] Parúmque interest, antene an post vicesimumquintum annum factæ sint, dummodo ante trigesimum completum. [3] Nisi quod ante vicesimumquintum duplex prohibitio concurrit, legis nimirum & hominis. [4] Sed siue vtraque concurrat, siue hominis tantum adsit, idem effectus est, [5] adeo vt nec iureiurando confirmetur alienatio, quæ confirmaretur, si sola legis prohibitio adesset. [6] Hoc enim casu nominatim id iure cautum est, [7] non item illo. Nec nouum est, vt hominis prohibitio fortior sit quam legis, [8] planè quod dicimus iureiurando minoris confirmari alienationem sine decreto factam, cum sola legis prohibitio impedimento fuit, [9] non aliter verum est, quam si minor curatorem nullum habuit. Alioqui iusiurandum non magis prodest, quam si ab impubere præstitum esset, [10] cum minor curatorem habens pupillo hac parte comparetur, [11] id est, quod ad rerum saltem immobilium alienationem attinet. [11] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum, 13. Cal. Ianuar. 1588. Iunge SC. 1. & 2. De in integr. rest. minor.

1 *L. filius familias* 114. *§. diui de legat. 1. l. vlt. C. hoc tit.*

2 *Arg. d. §. diui, l.* 3. *§. cum Pollidius, de vsur.*

3 Cum prohibitio testatoria in annum vsque trigesimum, eumque completum extendatur. Potest enim testator quam velit legem bonis suis dicere, dum ne quid statuat contra leges, *§. disponat. Nouell.* 22. *de nupt. d. l. vlt. C. hoc tit.*

4 Solet autem dici, duo vincula esse fortiora vno, *l. pen. C. de adopt. cum similib.*

5 Præsertim post Iustiniani constitutionem *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

6 Not. *ad Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vend.*

7 *d. Auth. sacramenta.* Ante quam constitutionem aliud sane iuris erat, *l. non dubium* 5. *in fin. C. de leg. l. si quis inquilinos* 112. *§. vlt. d. leg.* 1. *l. iuris gentium* 7. *§. & generaliter, D. de pact.*

8 Circumueniri enim voluntatem testatoris non oportet, qui non eum casum excepit, quo iuratum esset, quem tamen lex ipsa excipit, quæ iurisiurandi tantam esse vult potestatem, *d. Auth. sacramenta.* Sic dicimus prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis, nempe quia fortior est, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

9 *d. Auth. sacramenta.*

10 Atqui noua constitutio non nisi de sacramentis puberum loquitur.

11 *L. si curatorem habens* 3. *C. de in integr. restit. minor.*

12 Aliud enim est, si de solo minore obligando tractetur, *l. puberes* 101. Iacob. Cuiac. *D. de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Prohibita alienatione etiam transactio censetur prohibita, per quam res in alium transferatur.

ALienare prohibitus non magis per transactionem, quam per aliam quamlibet [1] alienationis speciem rei suæ dominium amittere potest. Omnis enim actus prohibitus intelligitur, per quem dominium in alium transfe-

ratur

ratur. [2] Transigere tamen non eo minus poterit, dum ne per transactionem res vlla dimittatur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. non solum 4. C. de prad. minor.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.* vbi additur, etiam constitutionem vsusfructus & pignoris hoc casu prohibitam intelligi, quamuis ex his causis dominium non nisi per occasionem transferatur, ne scilicet alioqui inuenta sit ratio alienandi, *l. 5. § si pupillus, D. de reb. eor. qui sub tutel.* Iunge *l. 1. C. de fund. dotal.*

3 DD. *in l. cum proponas 2. & l. si pro fundo 33. C. de transact.*

DEFINITIO III.

Prohibitus alienare ante certum tempus nihil interim potest facere, per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur.

AT quid si insupra scripta specie post annum 25. venditor pretium exigat, atque ita comprobet venditionem? Non idcirco confirmabitur alienatio quæ ab initio perperam facta fuit. Initium enim inspiciendum est, [1] nisi noua conuentio facta sit. [2] Sed neque nouam ante tricesimum annum completum factam esse quicquam proderit, obstante nimirum prohibitione testatoris, [3] quæ tanti momenti est, vt nec probare cogatur venditor se læsum: [4] quod tamen probandum esset, si sola interueniente legis prohibitione iusiurandum à minore interpositum alienationem confirmaret. [5] Læsionis enim probatio tum necessaria est, cum ipso iure contractus tenet, vt per in integrum restitutionem rescindi eum necesse sit. [6] An vero pretium emptori restituere filius rem suam vindicans compelletur? [7] Minime, nec si post annum vicesimumquintum accepisse pretium probetur. Nam & id æque contra prohibitionem testatoris factum videri debet. [8] Qui enim vetat vendere, vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere. [9] Igitur hoc etiam casu, sicut in restitutionibus minorum fere semper euenit, incumbet emptori onus probandi versam pecuniam in rem venditoris. [10] Quid denique si minor hic maior factus ante tamen quam tricesimum annum compleuisset, impetrationi restitutionis in integrum renunciauerit? [11] Non valebit renunciatio, tametsi iudicialis, quoniam & hæc quoque alienationis species quædam est. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non id, quod fit in consequentiam præcedentis actus, *l. 3. §. scio D. de minor.*

2 Quo casu locum haberet *tit. C. si maior. fact. rat. hab. in præsentia extr. cap. de probat.*

3 Vbi enim secundus actus eodem vitio laborat quo primus, nihil operatur, *l. doli 19. §. diuersum, D. de nouat.*

4 Sufficit enim vt probet, factam esse alienationem contra testatoris prohibitionem, *d. l. vlt. C. hoc tit.*

5 Tessaur. qui multos citat *dec. 66. num. 2.*

6 *l. 2. l. si quidem 11. C. de prad. minor. l. nam posteaquam 6. § si minor, D. de iurejur.*

7 Sic enim fieri solet tum quoque, cum minor restituitur, vt omnia in pristinum statum reponantur, *l. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor.* Nec æquum est, vt filius & rem, & pretium retineat, *l. ex empto 11. §. quia autem, l. bona fides 50. D. de act. empt.*

8 Quæ ex hypothesi ad trigesimum vsque annum extenditur.

9 *Arg. l. 1. C. de cuprest. lib. 11. tit. 77.*

10 *l. prædiorum 10. vbi not. C. de prad. minor. l. patri 27. §. item ex diuerso, D. de minor.*

11 Potest enim quilibet renunciare iuri suo, *l. pactum 46. D. de pact. l. pen. C. eod.*

12 Alienat enim qui amittit actionem, sicut & qui amittit debitorem, *§. nunc admonendi, vers ideoque. Inst. quib. alien. licet vel non.*

DEFINITIO IV.

Prohibitus res suas alienare vel obligare ante certum tempus, interim tamen tutor esse potest.

QVi patris testamento prohibitus fuit ante 35. annum implerum res suas gerere, alienare vel obligare, non eo minus cogi poterit, vt proximi agnati, cui ab intestato successurus esset, tutelam agnoscat, [1] dum ne minor sit annis 25. [2] aut re vera prodigus, [3] aliisve moribus, propter quos etiam à suscepta tutela remoueri deberet. Etsi enim qui tutelam agnoscit eo ipso res suas obligat pro reddendis rationibus, [5] ea tamen obligatio necessaria est, vtpote quæ ex legis potestate & magistratus imperio [6] potius, quam ex prohibiti facto descendat. Ideoque nec ad eam prohibitio per testatorem facta extendi potest. [7] *Ita Senatus* contra N. Trollioux, 14. Cal. Febr. 1591.

1 Quia ad quem hereditas, ad eundem & tutela pertinet, *l. quo tutela 73. D. de reg. iur. & Inst. de legit. patron. tutel.*

2 Hoc enim hodie prohibitum est, ne quis minor 25. annis possit esse tutor, ne quidem legitimus, quod olim non obtinebat, *l. vlt. C. de leg. tut.*

3 Absurdum enim est, aliena negotia ei committi, qui sua tractare nesciat, *d. l. vlt.*

4 Facilius enim est, vt quis ad tutelam non admitti, quam vt ab ea remoueri debeat, cum multa facta teneant, quæ fieri prohibentur, *vulg. l. patre furioso 8. D. de his qui sunt sui vel alien. iur.*

5 Quia tutelæ actio adeoque & protutelæ tacitam habet hypothecam, *l. pro officio 20. C. de admin. tut. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

6 Cui non parere dolus est, *l. non potest 199. de reg. iur.* vt è contrario non potest videri dolo facere, qui Iudicis iussu aliquid facit, cum parere habeat necesse, *l. non videntur 167. §. 1. eod.*

7 Excipiuntur enim semper alienationes, quæ causam habent necessariam, vt & quæ fiunt ex auctoritate Iudicis, *l. alienationes 13. famil. erciscund. l. 3. D. de reb. eor. l. filiusfamilias 114. §. diui de legat. 1. l. peto 68. §. 1. de leg. 2.*

DEFINITIO V.

Recognitio directi dominij facta per minorem sine curatoris sui auctoritate non eo minus valet.

NOn dissimile illud est, quod si minori à patre curator datus sit & interdicta administratio, placet non eo minus posse illum profiteri se possessorem fundi emphyteutica-rij, [1] quam nos vulgo recognitionem appellamus: siue quod profitendi obligatio & necessitas ex re ipsa, non ex persona proficiscatur, [2] siue quod non possit videri læsus minor, qui iure communi vsus est, [3] dummodo ex præcedentium recognitionum comparatione appareat, nihil per errorem & inconsultam minoris facilitatem factum fuisse. [4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 6. Id. Iun. 1591.

1 Quamuis dici soleat, minorem, qui habet curatorem, æquiparandum esse pupillo aut prodigo, *l. si curatorem habens 3. C. de in integr. rest. minor. & ibi not.*

2 Obligationes enim, quæ ex negotio & reipsa proficiscuntur, etiam furiosum & pupillum tenent, *l. furiosus 46. D. de oblig. & act.*

3 *L. vlt. C. de in integr. rest. minor. l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

4 Non enim læditur minor, qui id facit, quod maior quilibet bene sanus & bene consultus facere deberet, *l. verum 11. §. item non restituetur, & seq. l. minor 48. §. 1. D. de minor.*

DEFINITIO VI.

De alienatione & emphyteusi rei ecclesiasticæ.

REs ecclesiastica sicut alienari non potest sine solemnitatibus, inter quas est ipsa quoque alienandi necessitas, ita nec in emphyteusim dari. Est enim contractus emphyteuseos alienationis species. [2] Nec quicquam refert, an res sit ex bonis Ecclesiæ, an de mensa tantum Episcopi. [3] Nec rursus, an sit sterilis & inutilis, necne: nam nec quæ sterilis est alienari potest sine solemnitate, sicut nec fundus pupillaris, [4] quamuis non desint, qui distinguant, vtrum res omnino & simpliciter sit inutilis, an, vt loquuntur, respectiuè duntaxat, id est, ex aliarum rerum comparatione. [5] Certè si necessitas vrgeat, possunt terrulæ & vineolæ, aliáque huiusmodi, quæ nullius fere reditus sunt, sine solemnitate alienari, [6] sicut & ea, quæ plus incommodi & dispendij, quam vtilitatis Ecclesiæ afferunt, in quibus hoc plus est, quod ad earum alienationem nulla alienandi necessitas requiritur. [7] Quod si & alienandæ rei necessitas aliáve iusta alienationis causa intetuenerit & solemnitas, vtique valebit alienatio, tametsi Ecclesia læsa sit, siue in pretio, siue qua alia conuentionis parte: sed ex causa læsionis competet ei in integrum restitutio. [8] Si causa

non

Source : BIU Cujas

non fuerit alienandi, licet cæteræ alienationes adsint, non tenet alienatio. [9] Sin è contrario solemnitates desint, quamuis iusta sit alienandi ratio æque nulla alienatio est: [10] nisi vno illo casu, quo ex communi hominum existimatione credebatur alienatio vtilis Ecclesiæ, cum reuera non esset. [11] Si tamen dubitetur & in obscuro sit, an Ecclesiæ vtilis fuerit alienatio, an non præsumendum erit pro validitate alienationis, quasi videatur locupletior facta Ecclesia, quæ non probatur facta pauperior, aut potius quod satis sit, non probari factam Ecclesiam pauperiorem. [12] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. seq.

1 *Tot. tit. de reb. Eccles. non alien. maxime in c. nulli.*

2 *L. vlt. C. hoc tit. c. 1. & 2. de rebus eccles. non alien. in 6. c. 1. & c. tua de his quæ fiunt à prælat. sin. consens. cap. can. sine exceptione 12. q. 2. Clem. 3. de rebus eccles. non alien. Nouuell. 7. de non alien. aut permut. rebus eccles. §. emphyteusim.* Guid. Pap. *quæst.* 100. Didac. Couuar. *lib. 2. variar. resol. cap. 16. & 17.*

3 *Cap. possessiones, extr. de rebus eccles. non alien.* Alex. *cons. 45. ad fin. lib. 3.* [Inde est quod nec officium laicum & adnexam habens præbendam laicam potest infeudari per Abbatem sine solemnitate, ne quidem sub onere annui canonis, sed potest reuocari ad nutum, etiamsi fuerit possessum per quantoscunque annos. *Ita Senatus* contra Franciscum Leblanc pro R. D. Petro Gaspardo Roncas Abbate d'Entremont, 12. Iun. 1614.]

4 *L. si fundus 13. D. de reb. eor. qui sub tut.* Capyc. *dec. Neapol.* 105.

5 Idem Capycius *decis.* 113.

6 *Can. terrulas 12. quæst. 2.*

7 *d. can. sine exceptione. in fin. ead. quæst.*

8 *Cap. 1. extr. de in integr. restit.*

9 Ita Couuarr. contra Hostiensem *d. cap. 17. n. 2.*

10 Quamuis contra sentiat gloss. magna *in dict. can. sine exceptione* quam in eo communiter reprobatam esse testatur ibi Apostillator Parisiensis,

11 Anton. Corset. in singularibus, *in verb. alienatio.*

12 Gloss. magna *in d. can. sine exceptione.* vbi idem Apostillator notat, hoc iure vti Senatum Parisiensem.

DEFINITIO VII.

Valet hodie emphyteusis rei ecclesiasticæ indistincte, dummodo facta sit in vtilitatem Ecclesiæ.

QVamquam autem supra dicta ex iuris ratione verissime disputantur, eo tamen iure vtimur, vt emphyteusis cuiuslibet rei ecclesiasticæ valeat, etiam nulla necessitate alienandi, aut solemnitate interueniente, dummodo facta sit in euidentem Ecclesiæ vtilitatem.[1] Credo, ne alioqui, quod in Ecclesiæ fauorem constitutum est, in eius odium retorqueatur, si ne quidem Ecclesiæ vtilem emphyteusim permittamus. [2] Id vero potissimum procedit, si pro possessore adsit adminiculum longissimi temporis, aut saltem viginti annorum. Tanti enim temporis decursu nascitur præsumptio, quod rite omnia & solemniter acta sint, licet ex tituli exhibitione non constet de solemnitatibus,[3] ex ea vero præsumptione alia quoque nascitur, videri omnia in Ecclesiæ vtilitatem facta, nisi contrarium probetur. [4] Neque ad rem pertinet, quod dici solet, non currere præscriptionem aduersus Ecclesiam, quandiu viuit Prælatus, qui perperam alienauit: [5] aliud enim est quærere de præscriptione, aliud vero ex longinquitate temporis solemnitatum præsumptionem inducere, [6] nec possidenti præscriptio necessaria est, nisi cum male & in dispendium Ecclesiæ alienatio facta est. Quo demum casu quæri potest, à quo tempore præscriptio currere incipiat: [7] frustra enim hodie tractetur de præscriptione rei ecclesiasticæ in emphyteusim datæ, posteaquam hac parte iuri derogatum est generali locorum fere omnium consuetudine: [8] ex qua obtinet, vt possit emphyteusis constitui rei ecclesiasticæ sine vlla solemnitate, non solum si res talis sit, quam emphyteuta diligentia sua meliorē fecerit, aut quæ dari in emphyteusim solita sit, quibus casibus ita olim ius erat, [9] vt diximus, sed & si res iam exculta proponatur, nec vnquam in emphyteusim concessa, dummodo fiat ea res in vtilitatem Ecclesiæ, quod variis ex causis potest contingere, tametsi emphyteutæ sexta pars annui & soliti reditus remittatur. [10] Sane si proponas, pretiosiores Ecclesiæ res in emphyteusim sine solemnitate datas esse, difficile est, vt emphyteusis valeat, quia & vix est, vt in Ecclesiæ vtilitatem id factum videatur. [11] Quænam vero solemnitates requirantur in alienatione rei ecclesiasticæ, & an emphyteusis ecclesiastica ad quartam vsque generationem aut in extraneos heredes transire possit, alibi tractandum erit. [12] *Ita Senatus* pro Ioanne Baptista Durant, contra Archiepiscopum Tarentasiensem, 4. Id. Aug. 1592.

1 Ex sententia Bald. *ad Auth. res quæ, ad fin. C. comm. de leg.*

2 Quod esset absurdum, *l. quod fauore 6. C. de leg. l. nulla 25. D. eod. l. pen. C. ad SC. Treb.* Vide addit. ad Guid. Pap. *q.* 156.

3 Alex. *cons. 79. vers. sed præmissis omnibus, lib. 1. & cons. 45. ad fin. lib. 3.* Dec. *cons. 341.* Not. *ad l. sciendum, D. de verb. oblig.*

4 Alex. *d. cons. 79. vers. fortificatur.* post Bald. *in c. 1. col. 5. qui feud. dar. poss. arg. l. 1. C. de prad. decur. lib. 10. tit. 33.*

5 Bart. *in l. qui fundum 7. §. tutor, D. pro empt.* Guid. Pap, *q.* 150. *per text. in can. si sacerdos 16. q. 3.*

6 *Cap. noscitur de his, quæ fiunt à prælat, sin. cons. capit.* Idem Guid. Pap. *quæst.* 15. *in fin.*

7 De quo tractat Guid. Pap. *q.* 161.

8 *Cap. ad aures, extr. de reb. eccles. non alien.* Didac. *d. c. 17. lib. 2. var. resol.* Iul. Clar. *lib. 4. sent. in §. emphyteusis, quæst. 6.*

9 Alex. *d. cons. 79. col. 4. vers. præterea & in contractu.* post Specul. *in tit. de locat. 2. nunc aliqua, vers. 6. quæritur.* Et Angel. *in §. quia vero. Auth. de non alien. aut permut. reb. eccles.*

10 Idem Alex. *d. cons. 75. in quinto dubio.*

11 Vide addit. ad Guid. Pap. *q. 156. incip. istud videtur esse verum.*

12 De quo vide Didac. & Clar. supra dictis locis. Guid. Pap. *à quæst.* 129. *vsque ad* 162.

DEFINITIO VIII.

Res capta pignori per apparitorem non potest vendi à debitore in præiudicium creditoris vel emptoris iudicialis.

VEnditio rei, quæ iam auctoritate Iudicis in pignus capta sit, non valet, [1] nec qui emit præferri potest creditori, cui pignus illud postea sit addictum, [2] sicut neque extraneo emptori: [3] nempe quoniam licet emerit à domino, tamen à tempore constituti pignoris prætorij aut iudicialis non dominus possidebat, sed curia. [4] Sine possessione autem non potest transferri domnium: [5] ideoque nec potest hoc casu locum habere, quod dici solet, ex pluribus emptoribus eum præferri, cui prius res tradita fuerit. [6] Id enim tum obtinet, cum traditio facta est ab eo, qui tum possidebat. [7] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Philippi & Claudij de Toyre, 9. Cal. Febr. 1594.

1 Guid. pap. *quæst.* 81.

2 Vnica enim executio est, quæ incipit à captione pignoris, & finitur eiusdem addictione aut venditione, *l. à Diuo Pio, per tot. D. de re iud.*

3 Eadem enim hac parte causa est creditoris & extranei emptoris, quia non solet addici pignus creditori, nisi in vicem extranei emptoris, nulloque alio emptore existente, *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 Cum non constituatur pignus prætorium, nisi ex quo die ventum est in possessionem, *l. non est mirum 26. §. 1. D. de pign.*

5 *L. traditionibus 20. C. de pact. l. procuratorem 8. C. de acq. poss.*

6 *L. quoties 15. C. de rei vind. l. siue autem 9. §. si duobus, D. de Public. in rem act.*

7 Et quidem iusta possessione non à iure improbata, cum traditio nihil aliud sit, quam datio possessionis *d. l. 3. de action. empt. leg. quod meo 18. de acquir. possess.*

DEFINITIO IX.

Res alienari prohibita & à lege & ab homine nullomodo alienari potest, nequidem ex causa necessaria, si alia sint bona.

ALienationis prohibitio facta non solum ab homine, sed etiam à lege, vsque adeo impedit translationem dominij, vt quamuis necessaria sit alienatio, & alioquin permissa, hoc tamen casu prohibita censeatur. [1] Inde fit, vt si rei per fideicommissum relictæ prohibita sit per testatorem alienatio, & contingat, ex delicto heredis grauati bona applicari fisco, licet huiusmodi condemnationis ea vis esse soleat, vt durante vita delinquentis bona transeant ad fiscum: [2] aliud tamen

Source : BIU Cujas

tamen in propoſito dicendum ſit propter expreſſam hominis prohibitionem.[3] Idem igitur eſt,ſi agatur de facienda ſolutione legatorum, præſertim ſi alia bona ſint alienati non prohibita, ex quibus ſolui legata poſſint. [4] Quod & ad æris alieni ſoluendi cauſam pertinere videtur,[5] quamquam multo magis neceſſaria eſt ſolutio æris alieni,quod ſit fideicommiſſo antiquius,quam legatorum. Illud etiam obſeruandum eſt,actum generaliter prohibitum,nec niſi certo caſu permiſſum præſumi in dubio factum in caſu prohibito potius,quam in permiſſo. [6] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis d'Aix, contra D. de Drameley & d'Aſnieres, Cal. Febr. 1595.

1 Gloſſa magna *ad l. fin. in fin. C. hoc tit.* Alex. *conſ. 93. in fin. vol. 7.* Iaſ. *in l. filiusfamilias* 114. §. *diui, lect. 1. n. 23. de leg. 1.* Crauet. *conſ. 20. n. 42. in fin. ex §. ſanctiſſimus. Nouuell. 7. de non alien. reb. eccleſ.* [Guid. Pap. *conſ. 40. num. 7.* vbi aut rem alienari prohibitam à lege ob cauſam fideicommiſſi & à teſtatore, non poſſe alienari, aut obligari,ne quidem ex cauſa dotis.]

2 *L. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici, D. de iur. fiſc.*

3 Bart. *ad l. Impp. D. de fideic. lib.* Alex. *conſ. 23. vol. 1.*

4 Rip. *ad l. in quartam, num. 100. D. ad legem falcid.* Iaſ. & ad eum Purpur. *in d. §. diui.*

5 *L. pater filium* 38. *in princ. de leg. 3*

6 *L. qui teſtamentum* 27. *D. de probat.*

DEFINITIO X.

De alienatione facta ex cauſa delicti per irrogatam pœnam confiſcationis, Et quid ſi confiſcationis ſententia reuocata ſit non executio.

ALienaſſe videtur etiam is,qui ex delicto ſuo,vel ex contumacia, quæ & ipſa delictum eſt, condemnationi & confiſcationi bonorum quamuis iniuſtæ cauſam dedit. [1] Itemque is,qui rei poſſeſſionem, quam auocare iure potuerat,penes alium manere paſſus eſt. [2] Maximè verò ſi in eius rei vicem quid aliud acceperit. [3] At multo magis ſi etiam de euictione ſe obligauerit, [4] licet poſſeſſionem ipſe non tranſtulerit,quæ iam fuerat tranſlata & amiſſa. [5] Nam & alienare is intelligitur, qui vſucapionem etiam inchoatam currere & compleri patitur ſi vſurpare illam potuit, & interpellare. [6] Hinc eſt, quod ſi tale quid acciderit heredi de reſtituenda hereditate rogato,licet non poſſit confiſcatio etiam ex cauſa læſæ maieſtatis, [7] ius fideicommiſſarij lædere, [8] in quartam tamen,quæ ex fideicommiſſo deduci poteſt,imputari debeat quicquid ex eiuſmodi confiſcatione ad fiſcum peruenit, [9] quomodo imputarentur cætera per heredem alienata.[10] Nec tantùm ſi de quartæ deductione inter fiſcum & fideicommiſſarium diſputetur, [11] ſed etſi inter fideicommiſſarium & verum heredem,qui ex poſtfacto appareat, [12] reuocata fortaſſis,aut per contrariam ſententiam, [13] aut per Principis indulgentiam, [14] confiſcatione. Nam & hoc caſu imputabuntur vero heredi in quartam ea omnia quæcunque ex cauſa confiſcationis apud fiſcum remanſerunt. [15] licet cauſa redierit ad non cauſam.[16] Parum enim eſt reuocatam eſſe ipſo iure ſententiam, quæ mandata iam fuerat executioni, ſi non ipſa quoque executio reuocetur, in qua totus ſententiæ vigor conſiſtit.[17] Vt quod de facto proceſſit de facto reuocetur.[18] Nec ſi per iniuriam facta dicatur confiſcatio, nocere fideicommiſſario debet, [19] ſed ei potius cui facta iniuria eſt penes quem aut eius heredem remanere illam multo æquius eſt,quàm in fideicommiſſarium innocentem transferri, [20] vt litem eo nomine aduerſus fiſcum inſtituere cogatur. [21] *Ita Senatus* in eadem cauſa,de qua in Defin. 19. ff. ad SC. Trebell.

1 *L. filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. ibi. *Sed eam rem neque fiſco, neque creditoribus fraudi eſſe, de l. 1.* iunct. *l. exceptione 67. D. de fideiuſſ.*

2 Licet dici ſoleat non alienare illum, qui omittit tantum poſſeſſionem, *l. 4. §. 1.* iunct. *§. Pedius alias l. non ſolum, l. ex hoc* 8. *§. alienare, de alien. iud. mut. l. non alien.* 119. *de reg. iur.*

3 Hoc enim caſu videtur ad eum peruenisse æquipollenter id,cuius vice aliquid aliud peruenit,quaſi permutationis iure, vt *in l. ſed etſi* 25. *§. conſuluit. D. de petit. hered*

4 Obligatio enim de euictione præſupponit alienationem, *l. 1. & tot. tit. de euict. l. 1. C. de iur. dot.*

5 Qui enim poſſeſſionem aut rem aliam quamlibet habere poteſt, iam habere eam videtur, *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.*

6 *L. alienationis* 28. *de verb. ſignific. l. 3. §. 1. qua in fraud. cred.* Excipe caſum *l. ſi fundum* 16. *D. de fund. dotal.*

7 Quæ tamen omnium grauiſſima eſt,ita vt etiam innocentes afficiat, & non tantùm filiis, verùm etiam agnatis noceat, *leg. quiſquis §. Cod. ad leg. Iul. maieſt.*

8 *L. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici, de iur. fiſc. l. ex facto* 17. §. *ex facto, D. ad SC. Trebell.*

9 Quia idem ius habet fiſcus deducendæ quartæ, quod haberet heres nulla confiſcatione interueniente, *l. cùm tacitum* 49. iunct. *l. quod placuit* 37. *de iur. fiſc.*

10 Et quidem prius ea quæ ſunt primo loco alienata *l. 3. §. res quæ, D. ad Treb.* Non enim ſicut Falcidia minuit ipſo iure ſingula corpora iegatorum *l. in quantitate* 72. §. *vlt. ad l. falcid.* ita & Trebellianica, ſed maſſam ipſam hereditatis, vt & legitima maſſam bonorum. Ideoque dicimus ſolui eam debere aliquando etiam in pecunia, vt in *Defin.* 5. & 17. §. *de inoffic. teſt.* Aliquando & regulariter in corporibus bonorum. At non in ſingulis,ſed in mediocribus, *l. ſcimus* 36. *verſ. repletionem, & ibi not. & in Auth. nouiſſima, C. de inoffic. teſt.*

11 Eſt enim fiſcus hoc caſu legitimus contradictor, *d. l. 48. §. 1. & l.* 49. *de iur. fiſc.* adeo vt ei incumbat neceſſitas reſtituendi fideicommiſſi tum quoque cum bona vacantia ſubiecta fideicommiſſo non vult agnoſcere *l. recuſare 6. §. ſi fiſco, D. ad Treb.*

12 Sic enim ſæpe accidit vt poſt tranſactionem factam cum falſo herede alius heres verus appareat vt *in l. 3. §. vlt. D. de tranſact.* Iunge *l. controuerſia* 14. *& l. vlt. eod.*

13 Beneficio ſcilicet appellationis ſi iudex inferior pronunciauit aut ciuilis ſupplicationis ſi Senatus.

14 *Ex tit. D. & C. de ſent. paſſ. & reſtit.*

15 Quaſi nulla ſecuta reuocatione, quod ad hæc bona ſaltem cum effectu. Non enim poteſt videri fiſco ablatum, quod in corpore patrimonij fiſcalis retinetur, *arg. l. idem ſeruandum* 72. *de leg. 2.*

16 In his enim quæ ſunt facti magis quam iuris, magis attenditur effectus quam cauſa *l. 1. §. ſi vir vxori, D. de acquir. poſſ. l. denique* 19. *D. ex quibus cauſ. maior. l. in bello* 12. §. *facti, de capt. & poſtlim.*

17 Cùm inanis ſit ſententia quamdiu executioni mandata non eſt, *l. pen. & tot. tit. C. de exec. rei iudic.*

18 Quomodo loquuntur pragmatici Galli cùm tractant de neceſſitate petendæ reſtitutionis in integrum aduerſus contractum etiam nullum.

19 Quia factum cuique ſuum nocere debet non alteri, *l. factum* 155. *de reg. iur. d. l. 3. in princ. de tranſact.*

20 Ratio eſt elegans poſita *in d. l. exceptione 67. D. de fideiuſſ. l. ſi per imprudentiam* 51. *D. de euict.*

21 Nam nec paruum eſt incommodum cogi litigare, præſertim cum fiſco, qui ſemper eſt potentior ob tam multa quæ habet priuilegia.]

TIT. XXXIX.

DE MONOPOL. CONuent. negotiat.

DEFINITIO I.

Indictio tributorum non niſi ex neceſſaria cauſa fieri poteſt, ne quidem ab iis, qui indicendi ius habent, ſi ſecus fiat, ſuſpendendum priuilegium eſt.

MOnopola, quæ noſtri barbarè ſic vocant, [1] pro conuentionibus citra Iudicis licentiam factis non ſolùm priuatis interdicta ſunt,ſed etiam corporibus vniuerſitatum,niſi quibus aut ex priuilegio conceſſa ſunt à Principe,aut ex inueterata conſuetudine, [2] quæ priuilegij inſtar obtineat.[3] Cui conſequens eſt,vt neque ad indicendum, tributum, quantumuis iuſta iudicendi cauſa ſit,liceat vniuerſitatis hominibus in vnum conuenire, [4] niſi prius impetrata à Iudice aliove ſuperiore, ad quem ea res pertinet, licentia, quoniam vel hoc maxime ad Principis publicāque vtilitatem ſpectat,ue priuato cuiquam ſine magiſtratus auctoritate tributum indicatur. [5] Sed & ſi cui ciuitati priuilegium huiuſmodi conceſſum ſit, eam interpretationem habere debet, vti ne tamen ſine iuſta & neceſſaria cauſa indictio tributi vlla fiat.[6] Itaque ſi priuilegio ciuitas,vt plerumque fit,abutatur,eæ magiſtratus partes eſſe debebūt,vt priuilegij vim ſuſpendat, quouſque priorem dolum, adeoque doli & abuſus ſuſpicionem

Source : BIU Cujas

suspicionem vniuersitas purgauerit. [7] *Ita Senatus* in causa Ioannis Autman Germani aut ciuitatis Montisslupelli, 8. Id. Febr. 1589.

1 Aut à Iudice, aut ab alio superiore eam potestatem habente. Bart. *ad l. actor rem rat. haber.*

2 Guid. Pap. *q.* 106. *incip. omnes villæ.*

3 Scilicet quæ hominum memoriam excedat, *l.* 1. *§. vlt. de aqua & acq. pluu. arcend. l.* 3. *§. ductus aquæ, de aqua quotid. & æstiu.*

4 *l. non est singulis* 186. *de reg. iur.*

5 Tributorum namque indictio de iuribus regalibus est, quæ proinde non competit, nisi quibus data est à Principe, *l. vnic. C. de super indic. lib.* 10. *titul.* 18.

6 Vide Guid. Pap. *q.* 5. 7. 87. 372. *&* 631. *incip. in quadam causa, n.* 5. *& 6. ibi addit in verbo, pro necessitate.*

7 In eo namque puniri quis debet, in quo peccauit, *l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indign.* Et publice interest, ne quis re sua male vtatur, *§.* 1. *Inst. de his, qui sunt sui vel alien. iur.*

TIT. XL.

DE VECTIGAL. ET commiss.

DEFINITIO I.

Conductores publicorum vectigalium non vtuntur iure fisci.

PVBLICORVM vectigalium conductores, etsi fauoris publici causam fouere creduntur, non tamen habent ea priuilegia, quæ haberet fiscus, aut Princeps, à quo conduxerunt, si non speciali cõuentione sibi prospexerint, [1] quia non fisci, sed propriam causam agunt, & quidem propriæ, non publicæ vtilitatis causa, nec aliud in ecclesiasticorum redituum, cæterisque similibus causis obtinet. *Ita Senatus* sæpius.

1 Guid. Pap. *quæst.* 208. Post Specul. *titul. de immunit. eccles. in fin.*

DEFINITIO II.

Non adiudicantur commissa, nisi probato dolo Probatus autem dolus purgari non potest.

COmmissa etiam, quæ petuntur ob fraudata vectigalia publica, vel ob non soluta laudimia, annuáve illa debita fundiaria, quæ nos seruitia appellamus, vel denique ob non factam solemnem contractus acquisitorij, vel potius instrumenti de contractu facti inscriptionem, quæ ex Sereniss. Ducis Emanuelis Philiberti edicto fieri debet, [1] odiosa esse creduntur. Ideoque vix vnquam adiudicantur, si non probetur dolus aliquis eius, qui conuenitur. [2] Sane post dolum probatum sera debiti oblatio est. Nec enim, sicut mora interdum ita & doli purgatio vnquam admittitur ad eludendam pœnam, quæ vel iure communi, vel per edictum Principis, solo delinquentis facto demonstrato, iam sit irrogata. [3] *Ita Senatus* pro Illustri D. Ludouico de Coste, Comite de Chastilion, & Pontdeueyle, contra N. Gonard. *Sine die.*

1 Quia sunt pœnalia, Guid. Pap. *q.* 335. vbi ait, pupillum ob hanc causam non incidere in commissum. Adde eundem Guid. Pap. *quæst.* 73. *& sequent.*

2 Nam nec delictum potest esse sine dolo, *vulg. iurib.* Interim ergo potest euitari condemnatio, & purgari mora, si debitum offeratur.

3 Idem Guid. Pap. *q.* 171. vbi late.

DEFINITIO III.

Nulla debentur vectigalia pro mercibus, quæ proprij vsus aut victus causa transuehuntur.

VEctigalia transuehendis mercibus imposita, ad eas tantum merces pertinent, quæ negotiationis & commercij gratia transuehuntur, non ad eas, quæ proprij vsus aut victus causa. [1] Nec enim aliquo tributo æquum est onerari eum, qui necessitatibus suis prospicere cogatur, sed illos tantum, qui hac lege tractant commercium publicum, vt priuatam ex eo vtilitatem captent. *Sine die.*

1 Guid. Pap. *q.* 4. *per l. vniuersi. vbi DD. C. hoc tit.* Non ergo debebitur vectigal pro mercibus, quæ domus faciendæ vel reficiendæ gratia transuehuntur. Guid. Pap. *ibid. per gloss. fin. in d. l. vniuersi.*

TIT. XLI.

DE RER. PERMVT.

DEFINITIO I.

Potest vnus idemque contractus partim emptionis, partim permutationis iure censeri.

PERMVTATIONE inter nos sic inita, vt pro fundo æstimato mille aureis idem tibi fundum æstimatum quingentis ac præterea quingentos aureos, placet non tam permutationem, quam emptionem contractam videri, [1] pro ea nimirum æstimationis parte, quæ excedit concurrentem valorem rerum permutatarum. [2] Itaque cum in ea prouincia contractum proponeretur, in qua ius municipale sit comparatum erat, vt ex permutatione laudimia non nisi dimidiata, ex emptione vero integra deberentur, [3] *Senatus* pronunciauit, deberi in proposito laudimia pro portione dimidij pretij ad quingentos vsque aureos, pro reliquo autem pretio sine diminutione, quasi partim ex permutatione, partim ex emptione. [4] *Ita Senatus* 6. Id. Mart. 1589.

1 *Arg. l.* 1. ponderanda verba illa, *licet non taxata quantitate, C. h. tit. l. naturalis* 5. *§.* 1. *D. de præscr. verb.*

2 Nam vsque ad concurrentem valorem vera permutatio est, cum non possit vterque contrahentium, aut vnus magis quam alius vel emptor dici vel venditor, *l.* 1. *D. hoc tit.*

3 De quo vide Boërium *quæst.* 144. & Guid. Pap. *quæst.* 92. *incip. de consuetudine.*

4 Nec nouum id videri debet propter similitudinem & affinitatem magnam, quam habet permutatio cum emptione, *l.* 2. *C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Qui rem alterius ex permutatione accepit, suam vicissim dare debet. Et quid si pæniteat eum qui iam dedit.

QVi ab alio rem ex permutatione accepit, si ex parte sua implere nolit, non vtique cogi potest, vt rem suam tradat, sed condemnandus est, vt acceptam restituat: & præterea præstet, si quid alterius interfit, nimirum ratione doli. [1] At quid si cum rem tuam accepissem, & vellem tibi meam tradere, tu recusaueris negans perfectam adhuc permutationem & petens tuam tibi restitui, quasi datam ob causam, quæ non sit secuta? [2] Si probetur perfecta permutatio, [3] cogendus es rem meam accipere, si extet, & in litis expensas condemnandus, [4] si modo, cum recusares rem meam accipere ab initio oblatam, ego illam deposuerim, si res mobilis fuit. [5] Quod si res amplius non extet, sed aut casu amissa sit, aut naturaliter propterea quod seruando seruari non poterat, [6] distinguendum etiam est, an depositio illa facta fuerit nec ne. Depositione legitime facta periit tibi, ac si soluta esset, quia in odium eius, qui moram fecit, depositio habet vim traditionis. [7] Sed si depositio nulla, aut, quod idem est, non satis rite facta [8] præcesserit, dicendum est, mihi periisse non solum tanquam domino. [9] (neque enim ex solo pacto permutationis citra traditionem transfertur dominium [10]) sed etiam tanquam moratori, quoniam hoc ipso in mora fui, quod rem tuam habens meam quoque retinui: [11] nec quod tibi eam

obtuli excusare moram potest, quandoquidem vbi traditio necessaria est, sola oblatio non sufficit, quæ nec traditionis vim habet, sed depositio requiritur. [12] Hic autem fuit necessaria traditio, non modo vt ex parte mea contractum implerem, [13] sed etiam ne eodem tempore & tuam & meam rem viderer habuisse. [14] Quare nec mihi proderit, quod tu à me oblatam sine causa recusaueris: perinde enim condemnandus sum in id omne, quod tua interest, siue rem meam tibi postea tradam, si extet, nec deterior facta sit, [15] siue perempta illa vel deteriore facta cogat tibi condicenti rem tuam restituere. [16] Debetur namque ex mora id quod interest; [17] præsertim in permutatione rerum venalium, quæ censetur bonæ fidei esse & ad instar venditionis. [18] In venditione autem constat, si emptor accepta re vendita pretium non soluerit, licet obtulerit recusanti sine causa venditori, non eo minus debere eum vsuras pretij, si non obsignauerit, ne alioqui & re & pretio vsus videatur. [19] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guibourg & Claudij Chastelain 4. Cal. Iul. 1591.

1 *L. 1. §. vlt. D. hoc tit. l. vlt. & pass. C. eod.*

2 Eo fortassis prætextu, quod in contractibus innominatis locus sit pœnitentiæ, quousque contractus impleatur ex vtraque parte, *l. si pecuniam*, vbi Bart. *D. de condict. caus. dat.*

3 Non quidem per traditionem, quia hoc modo non perficitur, nisi cum res vtrinque data est, & datio quæ fit ex vna tantum parte mixtum duntaxat obligationi præbet. *l. 1. §. item emptio, D. hoc tit.* Sed interueniente stipulatione, quo casu non tam permutatio est, quam stipulatio ex causa permutationis, *l. si ita 6. & seq. §. 1. D. de nouat.* Ideoque hoc casu nullus pœnitentiæ locus esse potest, *l. 3. C. hoc tit.*

4 *L. qui solidum 78. §. etiam, de leg. 2. & Inst. de pœn. temerè litig.*

5 Vt depositio illa vim habeat traditionis, quomodo haberet obsignatio vim solutionis, si de pecunia tractaretur, *l. acceptam 19. iunct. l. si per te non stat 7. C. de vsur.*

6 Cuius conditionis sunt ferè res omnes mobiles, *l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tutor.*

7 *d. l. accepta 19. C. de vsur. l. obsignationis 9. C. de solut.* Mora enim transfert semper periculum in moratorem, *l. si ex leg. 23. & seq. l. si seruum 91. §. sequitur, D. de verb. oblig.*

8 Nihil enim refert, an quid factum non sit, an minus rite factum sit, *l. quoties 5. D. qui satisd. cog. l. 2. de tutorum auctor.*

9 *l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act.*

10 *l. traditionibus 20. C. de pact.*

11 Neque enim æquum est, vt alteruter contrahentium vtramque rem retineat, nec magis in permutatione, quam in emptione, *leg. 1. & 2. D. hoc tit. l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. de act. empt.*

12 *d. l. si per te non stat 7. l. acceptam 19. C. de vsur.*

13 Permutatio enim non tantum traditionem mutuam requirit, sed etiam mutuam dominij translationem, *l. 1. §. 1. vers. ideoque, D. hoc tit.*

14 Contra *d. l. ex empto, §. vlt. & l. bona fides 50. D. de act. empt. l. curabit 5. C. eod.*

15 Quo casu tradi semper potest.

16 *l. cum precibus 4. & seq.* iunct. *l. 1.* ibi, *non immerito id quod tua interest, C. hoc tit.*

17 *d. l. 1. l. si permutationis 29. C. de euict.* Gloss. *in l. 1. §. vlt. D. eod.*

18 *d. l. 1. & 2. C. hoc tit. l. 2. D. eod.* Sunt tamen aliquæ differentiæ inter venditionem & permutationem, quas vide apud gloss. & Bart. *in d. l. 1. D. hoc tit.*

19 *d. l. curabit 5. de act. empt.* iunct. *l. si per te non stat 7. Cod. de vsur.*

DEFINITIO III.

Si res permutanda non datur, præstanda est æstimatio, quanti plurimi res fuit à tempore moræ

AT finge factam permutationem mercium, quarum æstimario in singulos dies variatur, [1] cuius temporis inenda erit æstimatio? Si rem ipsam, de qua permutanda conuenit, possim tradere, quod extet adhuc, nec deterior facta sit, non est quærendum de æstimatione, sed solum facienda condemnatio eius, quod præterea interest aduersarij. [2] Sed si rem ipsam non possim tradere, quod perempta sit aut facta deterior, [3] cum necessario recurrendum sit ad æstimationem condemnandus ero, vt præstem, quanti plurimi res fuerit à tempore moræ vsque ad tempus condemnationis, [4] vt in cæteris bonæ fidei iudiciis, [5] aut quod idem est, vtro tempore pluris res fuit, aut moræ, aut condemnationis: [6] nec ideo tamen excludetur condemnatio eius, quod præterea interierit, [7] maxime si agatur inter mercatores, inter quos lucri quoque cessantis ratio habenda est. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. pen. & vlt. D. de condict. triticar.*

2 Nam id quod interest plerumque & rem & rei pretium egreditur, *l. 1. l. si sterilis 21. §. cum per venditorem, D. de act. empt. l. in interdicto 6. D. vnde vi.*

3 Neque enim reddi videtur res, quæ deterior redditur, *l. 3. §. 1. l. in rebus 18. §. 1. D. commod. l. 1. §. si res deposita, D. depos.*

4 *l. 3. §. in hac, D. commod. l. pen. & vlt.* vbi notat. *D. de cond. triticar.* Iunge Bart. *in l. 2. D. hoc tit.*

5 Bart. & alij *in d. §. in hac, & ad l. vinum 22. D. de reb. cred.*

6 Quomodo loquitur Vlp. *in l. 3. §. vlt. D. de act. empt.*

7 Quia æstimatio *quanti plurimi* non excludit præstationem eius quod interest, quia æstimatio *quanti plurimi* est ipsa res, quæ principaliter debetur, id vero quod interest, est quid accessorium

8 Nam id quod interest, æstimatur etiam ex eo, quod actori abest, quodque lucrari potuit, *l. si commissa 13. D. rat. rem haber.* præsertim si creditor mercator proponatur. Et huius interesse habetur potissimum ratio in bonæ fidei iudiciis, ac proinde in actione ex permutatione, quæ etiam bonæ fidei est, *§. fuerat, Inst. de action. l. 2. Cod. hoc tit.* Nec ad rem facit, quod permutatio sit contractus innominatus. Habet enim easdem fere præstationes, quas contractus emptionis & venditionis, vt solent cæteri etiam contractus innominati iudicari secundum naturam contractuum nominatorum, quibus æquiparantur, Bart. *ad l. 2. per ill. text. D. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Euicto vel redhibito feudo, quod fuerat permutatum, an aliud feudum in eius vicem dandum sit, an pecunia dari possit?

TRansactione facta inter Serenissimum Sabaudiæ ducem Carolum, & Antermum Baronem de Miolans, conuenerat, vt Castrum de Cusy ad Antermum pertineret. Postmodum alio contractu placuerat, vt castrum illud de Cusy Dominis de Luxembourg donatum esset, vicissimque & permutationis iure Antermus baroniam & iurisdictionem de Monfalcon sibi haberet cum iuribus annexis omnibus, ea tamen lege adiecta, vt Serenissimo Duci ius esset redhibendæ illius quandocumque *reddendo & restituendo* (verba erant instrumenti) *ipsum castrum de Cusy aut pro eo aliam recompensam ad valorem dicti castri de Cusy.* Cum post multos annos de redhibitionis iure quæreretur inter Illustrem Georgium de Mouzi Comitem de Monteal, qui à Serenissimo Duce ius habebat, & Illustrem Henricum de Saluces D. de Cardé, qui in Antermi iura successerat dubitabatur, quid pro castro de Cusy actor reo præstare deberet. Dicebant quidam, condemnandum eum esse, vt in vicem feudi de Monfalcon aliud feudum substitueret ad valorem vsque feudi de Cusy, eamque fuisse procul dubio nec obscuram contrahentium voluntatem: [1] Alioqui passurum iniuriam Dominum de Cardé, si pro fundo feudoque pecuniam accipere, [2] atque ita rem suam quodammodo vendere quantumcunque iusto pretio cogeretur. [3] Non enim æstimatio castri de Cusy in casum redhibitionis promissa fuerat, sed vt contractus verba sonabant, *recompensam ad valorem:* adiecta etiam dictione, *aliam*, quæ implicare solet identitatem, vt nostri loquuntur, & naturæ, & qualitatis. [4] Atqui prima permutatione datum fuerat pro castro de Cusy castrum de Monfalcon feudum nobilissimum, & præcipuæ inter cætera dignitatis, non pecunia. [5] Neque vero permutatio contracta videretur, sed venditio potius, si conuenisset, vt pro re dari posset pecunia. [6] Nec rursum negari poterat quin eius, cui feudum euincebatur, maxime interesset, feudum aliud habere magis quam pecuniam, [7] quæ & perit facilius, [8] & siue in arca reponatur, siue detur fœnori, nullam possessori suo dignitatem afferre potest. [9] Atque ita, cum octo in Senatu sententiam diceremus quatuor præcipuæ eruditionis Senatores sentiebant. Cæteri contra, in quorum sententiam postea iuit vnus ex aliis, ne votorum diuisione & æqualitate Senatusconsultum impediretur. Duplex autem ratio illorum fuit. Prima, quod nomen *recompensæ*, quo contrahentes vsi fuerant, non minus pecuniæ quam fundi dationem vi sua comprehenderet, quandoquidem per pecuniam res omnes æstimantur. [10] Facienda præ-

sertim

Source : BIU Cujas

sertim interpretatione fauore Principis contra priuatum, qui potuerat legem apertius dicere, [11] maxime cum is, qui recompensam dare promiserat, emptori similior, quam venditori videretur. [12] Altera, quod si cogeretur Princeps in vicem feudi de Monfalcon aliud feudum reddere, eadem semper subesset ratio vindicandi quandocunque feudi illius quippe quod perinde esset inalienabile, & consequenter eo tandem recidere rem oporteret, vt quod vltimo loco vindicaretur certo pretio æstimandum esset. [13] Aliis tamen neutra ratio probabatur. Non prima, quoniam & ex verbis contractus, & ex initio permutationis, quæ inita fuerat, satis apparebat, quid actum esset, nimirum de dando feudo, quod ex comparatione valoris castri de Cusy æstimandum esset: quid enim aliud significare poterant verba illa, *ad valorem castri de Cusy?* Atqui pecunia, quæ ad cæteras res omnes æstimandas comparata est, æstimare se ipsam, aut ab alia re æstimari non potest. [14] Non altera, quoniam nihil erat quod obstaret, quo minus Princeps iure priuati feudum aliquod à priuato emeret, eiusdem valoris cuius esset castrum de Cusy, quod proinde inalienabile videri non posset, [15] vtpote fisco coronæ nunquam incorporatum. [16] Certi namque iuris est Principem in his, quæ tanquam priuatus gerit, priuati iure censeri. [17] Item quia non Princeps hic actor erat, sed alius plurium feudorum possessor & dominus, in cuius erat potestate aliud feudum dare, [18] cuius restituendi certóque pretio æstimandi nulla vnquam futura esset necessitas. [19] Tametsi enim is in iura Principis successerat, non tamen idcirco videri poterat ipsius personam vsque adeo repræsentare, vt quæ de proprio patrimonio erogasset, ea de coronæ domanio erogasse videretur. [20] *Ita Senatus* Iulij 1592.

1 Id enim, quod in alterius rei locum subrogatur, debet eiusdem esse naturæ & conditionis, *l.3.l.2. §.appellata, D.de reb.cred.*

2 Text. est *in c.de inuestit.de re alien.fact.* quem mirabilem esse ait post Baldum & alios Boërius *quæst.19. numer.3.* Iunge *l. qui autem 14. §.quod si ante, de const.pecun. l.si quis donum 9. D.locat. l.Labeo 30.§.vlt. de arbitr.*

3 *Contra l.nec quasi 70. de Publician.*

4 Idem Boër. *dicta quæstione 19. numer. vltim.* paulo ante fin. vbi citat Bald. Ang. Imol. & Modernos *in l.qui liberis, in princ. de vulg. & pupill. substit.*

5 Nam sicuti non potest quis inuitus cogi, vt rem pro pecunia accipiat, *leg.eum à quo 16. & sequent. Codic. de solut.* ita nec vt pecuniam pro re.

6 *L.naturalis 5. §.1. de præscript.verb.*

7 Non enim sicut is, qui rem habet, æstimationem quoque habere videtur, ita & rem habere, qui æstimationem habet, *§. si res aliena, vers. hac ratione, Inst. de legat. cum simil.*

8 Est enim pecunia res fragilis, *l.si chorus 79.§.1. de leg.1.* & sterilis, *l.si nauis 62. D.de rei vind.*

9 Quam adfert feudum nobile, quippe quod nobilitat, vt pluribus ex professo disputat Tiraq. *in tract. de nobilit.*

10 Est enim pecunia mensura rerum omnium, præterquam sui ipsius *l.si ita fideiussorem 42. D.de fideiuss.*

11 *Ex reg.l. veteribus 39. D.de pact.*

12 Emptoris autem est pecuniam pro re, non aliam rem dare, *leg.1. D.hoc tit.l.ex empto 11. §. 1. de act.empt.*

13 Ne alioqui dandus esset progressus in infinitum, quod nostra Iurisprudentia non minus, quam natura ipsa abhorret, *l.vt inter 23. C.de sacros. Eccles. l.item si vnus 17.§.principaliter, D.de recept.qui arbitr.*

14 *d.l.si ita fideiussorem 42. D.de fideiuss. l.1. D.hoc tit. leg.1. D.de contrah. empt.*

15 Non enim omnia, quæ Princeps habet, sunt alienabilia, sed ea tantum, quæ ad domanium coronæ pertinent, cum in cæteris, quæ habet tanquam priuatus vtatur iure priuati, *l.bene à Zenone, §.sed sancimus, C. de quadr.præscript.* Vide Specul. *in tit. de feudis, §. quoniam, q.24.*

16 Sic enim nostri loqui solent.

17 *L.fiscus 6. D.de iur.fisc. l.cum quidam 17.§.fiscus, de vsur.*

18 Semper enim præstandum est id, quod debetur, si non præcise in specie saltem per æquipollens, quantum fieri potest.

19 Nihil enim magis naturale est, quam domini res suas in alium transferre volentis ratam haberi voluntatem, nisi lex impedimento sit, *l.qua ratione 9.§.hæ quoque res, D, de acq.rer.dom.*

20 Mutatione scilicet personæ ipsa quoque bonorum qualitas & conditio immutatur, *l per curatorem 90.§.1. de acquirend.hered. l.vlt. C. de inoff. test.*

DEFINITIO V.

Cùm agitur de æstimanda re, cuius solutione debitor liberaretur, solutionis tempus inspiciendum est.

SVperiori proxima successit quæstio, cuius temporis rationem in æstimando castro de Cusy haberi oporteret, vt sciri posset, quid & quantũ reo ab actore præstandum esset, an eius temporis, quo permutatio facta fuisset, an quo ex permutatione ageretur: Placuit, non tanti quid fuisset, cum contrahebatur, inspiciendum esse, sed quanti nunc sit aut erit, cum feudum de Monfalcon redhibebitur. Id enim ex bona fide erat & ex natura permutationis, vt, quemadmodum si permutatio illa facta non fuisset, aut si nunc retrofieret, haberet hodie D. de Cardé castrum de Cusy, quale nunc quantumque est, [1] ita in æstimando ea præsentis temporis ratio haberetur, siue pluris hodie esset, siue minoris. [2] Quare cum Comes de Monreal pretium offerret, quod paucis post permutationem diebus vendito castro illo de Cusy redactum fuisse constabat, quasi ipso permutationis tempore tanti fuisset, [3] non admisit Senatus oblationem. Iusta siquidem pretia rerum non ex præterita emptione, sed ex præsenti æstimatione constitui oportet, [4] cum, sicut diligenti cultura ampliantur, ita si prædia negligentius habita fuerint, minui ea necesse sit. [5] Hactenus tamen contractus initi tempus inspici debere visum est, vt ea demum bona æstimarentur, quæ eo tempore ad castrum de Cusy pertinebant, non illa etiam, quæ exinde accessissent. Id enim agebatur proculdubio inter contrahentes, vt in eum casum, quo feudum castrúmque de Monfalcon redhiberetur, aliud quidpiam in eius vicem daretur, quod adæquaret valorem castri de Cusy, quale tunc quantúmve esset, non quale quantúmve postea futurum esset: quod in dubio euentu erat positum. Atque ita nimirum accipi debet, quod dici solet. In contractibus tempus contractus inspici oportere, [6] nempe cum quæritur, quid veniat in contractum & obligationem, aut cui ex contractu acquiratur actio, [8] non etiam si agatur de æstimando, quod debetur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Similis fere ratiocinatio est, qua Paulus vtitur *in l.si sterilis 21. §. cum per venditorem in fin D.de acquir.rer.domin.*

2 *Arg.l.pen. D.de cond.triti.*

3 Tanti enim vnaquæque res esse creditur, quanti vendi potest

4 *L.pretia rerum 63. D.ad l falcid. l.si seruum 33. D.ad l. Aquil.*

5 *L.1 §.diui fratres, D.de iur.fisc.*

6 *L.Rutilia Pella 69 D.de contr.empt. l.si filiusfamilius 76. D.de verb. oblig. l.bonitatis 13. D.de euict.*

7 *Vt in d.l.Rutilia, l.3. D.de reb.cred. l.2. §.1. de her.vel act.vend.*

8 *Vt in d. l.si filiusfamilias.*

9 *L.vinum 22. D.de reb.cred. l.pen. & vlt. D.de condict.triticar. l. 3. §.in hac, D.commod. leg.hominem 37. mandat. l.3. §.vlt. de act. l.quoties in diem 59. de verb.oblig.* Excipe casum *l.cum quis 22. D.de oblig. & act.ion* Valde tamen obstate huic Definitioni videtur quod scriptum est *in d. l.bonitatis 13. D.de euict.* nisi relatiuum *quæ* referas non ad æstimationẽ sed ad bonitatem *argum. leg.ex mille 67. versic. cæterum, eod. titul.* Et sane absurdum est id, quod etiam hodie solui in specie possit, pluris minorisve æstimati quam quanti nunc sit. Vide quæ scripsi *lib.16. Coniect.*

DEFINITIO VI.

Differentia permutationis & venditionis quoties rei permutatæ & traditæ controuersia sit possidenti.

EX contractu permutationis, qui rei sibi traditæ controuersiam patitur, etiamsi nondum sit euicta, actionem habet, vt interim quod dedit recipiat, [1] saluo tamen contractu, id est, ita vt si is, qui controuersiam faciebat, succubuerit, reddatur vtrimque, & præstetur, quod ex contractu dari præstarique debuit. Vtrumque enim ex bona fide est, vt neque facile & sine iusta causa contractus rescindatur, [2] neque pendente controuersia cogatur is, qui rem suam tradidit, aut

Source : BIU Cujas

carere vtraque, aut litem pro vacua possessione suscipere. Venditionis alia ratio est. Neque enim si rei venditæ controuersiam emptor patiatur, statim actio ei danda est, vt lite pendente vel pretium repetat, vel id, quod sua interest, consequatur.[3] Hæc tam varie, quoniam non sicut ex permutatione, ita & ex venditione nascitur actio, vt id, quod datum est, reddatur: [4] sed tantum ad rem defendendam, si rei controuersia fiat,[5] aut ad id quod interest, re tandem euicta,[6] aut denique ad solutionem pretij & vsurarum, si in soluendo pretio emptor moram fecerit. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa R. D. Præceptoris Antoniani Camber contra D. Dufour. Non. Maij 1594.

1 Qui enim alienam rem ex permutationis causa tradidit, is nullam videtur contraxisse permutationem *leg. 1. vers. ideoque, D. hoc tit.* Et idcirco quasi ex sua parte contractum non impleuerit tenetur condictione, *d. l. 1. §. vlt. l. 3. 4. & pass. C. eod.*

2 *L. res bona fide* 54. *D. de contrah. empt.* Est enim permutationis contractus fauorabilissimus, quia vetustissimus, à quo scilicet commercia cœperunt, *d. l. 1. D. eod.*

3 Tantum enim obligatur venditor ad rem defendendam litémque pro emptore suscipiendam *l. si plus* 74. *§. pen. D. de euict. l. 3. C. eod.* præterquam si aliter conuenerit, *l. siue in libertatem 12. eod. tit.* Aut satisdandum, si in limine contractus immineat periculum euictionis, *l. si post perfectam 24. eod.*

4 *L. ea conditione 14. D. de rescind. vend.* Bart. *ad l. vlt. n. 5. C. de cond. caus. dat. caus. non sec.*

5 *d. l. 74. §. pen.*

6 *L. si in venditione 60. D. de euict.*

7 *L. ex empto 11. §. 1. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de act. empt.*

DEFINITIO VII.

Resoluta permutatione, quæ per traditionem fuerat perfecta, non recuperatur possessio, nisi retrotraditio sequatur.

TRanslata cum dominio possessione ex causa permutationis, si aut mutuo permutantium consensu, aut per sententiam iudicis resoluta sit permutatio, non idcirco reddita videbitur possessio, si non retrotraditio quoque sequatur. [1] Neque enim aut nudo consensu, aut per solam sententiam transferri possessio potest. [2] Ideoque etsi alter contrahentium rei, quam permutauerat, possessionem recuperauerit, nihilo magis poterit alius interdicto experiri, siue retinendæ siue recuperandæ possessionis, [3] multo minus stante permutatione, cum propriam ipse possessionem facto suo amiserit, rem suam permutando. [4] An igitur resoluta permutatione, & reddita vni ex contrahentibus re sua, nulla actio alteri competet ad rem suam repetendam? Imo competet condictio aduersus permutantem, quasi sine causa rem alienam habere incipiat, qui suam recepit. [5] Ea vero actione consequetur actor, vt reus vel rem ipsam tradat, si tradendi habeat facultatem, vel actionibus suis possessoriis cedat [6] aduersus detentorem, si qua ratione naturalem & corporalem rei possessionem amiserit. *Ita Senatus* in causa D. du Four, & Iacobinæ Berru, 3. Idib. Maij 1595.

1 Nihil enim tam naturale est, quam vnumquodque dissolui eo modo, quo contractum fuit, *l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. leg. prout 480. ff. de solut. l. ab emptione 58. ff. de pact.*

2 Traditio siquidem necessaria est, *l. traditionibus 20. Cod. de pact.* quia nec acquiritur possessio sine corpore, *l. 3. §. in amittenda, leg. quemadmodum 8. ff. de acquir. poss.*

3 Quia possessio facti est, *l. denique 19. ff. ex quib. caus. maior l. cum heredes 23. de acquir. poss.*

4 Qui enim facto suo cecidit à possessione, nunquam potest vincere in iudicio possessorio, cum debeat sibi imputare.

5 *L. 1. §. vlt. ff. hoc tit. l. 3. 4. & pass. C. eod.*

6 Et quidem periculo suo, non illius, cum quo contraxit, cuius vtique ius deterius reddere non potuit, *arg. leg. item si cum exceptione 14. §. quatenus, vers. quid si homo, D. quod met. caus.*

DEFINITIO VIII.

Periculum rei permutatæ spectat ad eum qui dominus est: sufficit tamen vt in eum fuerit translata possessio per clausulam constituti.

INter venditionem & permutationem hoc interest, quod rei venditæ periculum statim atque nudo consensu perfecta venditio est ad emptorem pertinet, licet nondum secuta traditio sit, [1] adeoque quamuis sub conditione contracta emptio proponatur, nec dum conditio euenerit. [2] At rei permutatæ periculum, quandiu non est traditio secuta, pertinet ad permutantem: ideo nimirum, quod emptio solo consensu, [3] at permutatio non nisi rei traditione perficiatur. [4] An vero satis erit, factam traditionem per clausulam constituti, si corporalis possessio manserit penes constituentem? Vtique: nam per eam clausulam, licet fictitius modus sit transferendæ possessionis, transferetur tamen vera possessio, nec solùm ciuilis, sed etiam naturalis & realis, licet non corporalis, [5] ideoque si corporalem quoque possessionem nanciscì velit is, cuius nomine alius possidere se constituit, non ad vacuam possessionem tradendam agere debet, [6] sed rem quasi iam traditam & ex traditione suam effectam vindicare. [7] Cui consequens est, vt si interim res perierit casu fortuito, nec possessoris culpa vlla casum præcesserit, periculum eius sit, qui potuit vindicare, non eius, qui adhuc corporaliter rem detinebat. Iuris enim regula est, casus fortuitos ad eum spectare, qui sit dominus, [8] licet in emptione, vt dictum est, aliud obtineat; propterea quod solo consensu perficitur, & ab eo tempore ius habet emptor dominij, quandocunque volet, nanciscendi. [9] *Ita Senatus* pro Ioanne Carlet, contra Ludouicum Durand, 13. Cal. Iun. 1595.

1 *L. 1. C. de peric. & commod. rei vend. §. cum autem, Inst. de empt. & vendit.*

2 Scilicet si res deterior tantum facta sit, non etiam si perierit, *l. necessario 8. in fin. princ. D. de peric. & commod. rei vend.* alioqui necessarium est pactum, vt res seruetur periculo emptotis, *l. si in venditione 10. eod.*

3 *d. §. cum autem, Inst. de empt. & vend.*

4 *L. 1. §. item emptio, D. hoc tit.*

5 *L. quod meo 18. de acq. poss.* & ibi omnes notant.

6 Quomodo agi solet & debet contra eum, qui rem tradere debuit, nec dum tradidit, *l. 1. in princ. l. 3. l. ex empto 11. in princ. de act. empt.*

7 Effectus enim vindicationis est, vt corporalis possessio, quæ penes rem sit, actori restituatur, *l. officium 9. D. de rei vind.*

8 *Vulg. l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act. l. contractus 25. in fin. D. de reg. iuris.*

9 Vt proinde quamuis dominus non sit ante traditionem, *§. vendita, Inst. de rer. diuis.* perinde tamen haberi debeat, ac si iam esset dominus, cum non steterit nisi per eum, *arg. l. is qui actionem 15. & l. qui potest facere 174. de reg. iur.*

DEFINITIO IX.

Ex placito permutationis etiam secuta traditione nulla siue in personam, siue in rem actio nasci potest contra tertium possessorem.

EX permutatione rem meam in te transtuli, tu vero in tradenda tua moram fecisti, & interea tamen eam, quam à me habueras, Titio vendidisti, [1] licet ex placito permutationis secuta ex vna parte traditione nascatur actio præscriptis verbis ad hoc, vt vel placitis stetur, vel quod acceptum est restituatur, non tamen ea res faciet, vt contra emptorem aliúmve singularem successorem, qui à vero domino causam habuit, actio vlla siue in personam, [2] siue in rem [3] dari debeat. Heredis & alterius cuiuslibet successoris vniuersalis, qui heredis loco sit, alia causa est. Hic enim eadem actione conueniri potest, qua defunctus ipse, si viueret, conueniretur, [4] nec magis præscriptione longi temporis tueri se potest, si fortè post trigesimum aut quadragesimum annum conueniatur, obstante nimirum fide, quam placet etiam heredi & vniuersali successori cuilibet nocere. [5] *Ita Senatus* in eadē causa.

1 *L. 1. 3. 4. 5. & vlt. C. hoc tit.*

2 Neque enim personalis obligatio transit in singularem successorem, *l. vlt. in fin. D. de contrah. empt. l. 1. §. si heres, D. ad SC. Treb.*

3 Non

Source : BIU Cujas

3 Non enim actione in rem alius tenetur, quam qui possidet rem vel alienam vel obligatam, §. 1. *Inst. de act. l. pignoris* 17. *D. de pignor.*

4 *L. vlt. C. de her. act. l.* 1. *C. si cert. pet.*

5 *L. cum heres* 11. *D. de diuers. temp. præscript.* Edicto tumen Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti constitutum est, vt actiones omnes personales etiam hodie spatio triginta annorum præscribantur, ac proinde non tantùm ab heredibus debitoris, sed etiam à debitore ipso.

DEFINITIO X.

Qui rei sibi traditæ ex causa permutationis vel dominium amisit, vel possessionem, nullum eo nomine regressum habere potest.

PErmutaueram tecum Insulam, quæ tibi iam tradita fuerat, postmodum casu fortuito exusta. Cum aream negligeres, nec annuum canonem emphyteuticarium eo nomine debitũ directo domino solueres, is iure suo vsus [1] areã siue vacantẽ, siue vt commissã ob cessatã canonis solutionẽ occupauerat, tum alteri in nouam emphyteusim concesserat: nouus emphyteuta in ea area ædificauerat. Si tu insulam nunc vindicare velis, [2] & nouus emphyteuta te repellat, siue longi temporis præscriptione, [3] siue quod neget, aream tibi deberi, in qua nouum ille ædificium bona fide sumptibus suis construxerit, quasi res alia facta sit, [4] nulla tibi eo nomine actio contra me competere potest, quia non per me, sed per te factum fuit, quo minus aream habeas. Cum si post exustam periculo tuo Insulam [5] aut in area ædificare voluisses, aut saltem areæ possessionem retinere, [6] debitúmque pro ea canonem annuum persoluere, ius tuum hodie saluum esset. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. lex vectigali fundo* 31. *D. de pign. l. vlt. C. de iur. emphyt.*

2 Scilicet per vtilem in rem actionem, quæ datur emphyteutæ etiam contra dominum directum, *l.* 1. *§. vlt. D. si ager vectig. petat.*

3 Quod possederit cum titulo & bona fide per decennium inter præsentes, & vicennium inter absentes. Est enim titulus emphyteuseos habilis ad acquirendum dominium saltem vtile, *d. l. vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

4 Propter nouum ædificium in ea constructum, *leg. si chorus* 79. *§. area legata, de leg.* 3. Nam si nullum sit aut supersit nouum ædificium, area perinde atque antea debetur, *l. si à grege* 22. *de leg.* 1. Iunge *l.* 5. *§. vlt. quib. mod. vsufr. amitt. l. qui res* 98. *§. aream, de solut.*

5 Periculum enim rei permutatæ post traditionem pertinet ad eum, qui accepit, tanquam qui factus sit dominus, vt dixi *Defin.* 8. 5.

6 Est enim area pars Insulæ, & quidem maxima, cui etiam superficies cedit, *d. l. qui res* 98. *§. aream, de solut.*

7 Proinde est quod tibi imputes, nullúmque videris damnum sentire, quod ex culpa tua sentis, *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Qui possessionem rei suæ amisit ex causa permutationis si postea rem illam recuperet, potest iisdem remediis possessoriis vti, quibus poterat ante permutationem.

PErmutatione inter te & Sempronium facta, cum fundi Corneliani, quem à Sempronio acceperas, controuersiam possessionis patereris à Mæuio, auctorem laudaueras Sempronium, & obtinueras, vt fundus, quem Sempronio ex permutatione tradideras, tibi redderetur. [1] Permittendum est Sempronio, vt tanquam auctor tuus etiam citra cessionem iisdem actionibus contra Mæuium experiatur, siue proprietatis, siue possessionis ratione, quibus tu ipse experiri potuisses. [2] Proinde, licet tradendo tibi fundum Cornelianum desierit eum possidere facto suo, [3] perinde tamen interdictis retinendæ & recuperandæ possessionis vti poterit atque tu vtereris, si fundum tuum non recepisses. [4] Indemnitas enim, quam tibi Sempronius præstat, facit, vt pristinum ius suum recipiat, perindeque haberi debeat, ac si nulla vnquam permutatio facta esset, [5] eamque ipsam controuersiam pateretur, quam tu passus es. *Ita Senatus* in causa D. du Iour, & Iacobinæ Berru, 29. Mart. 97.

a Iuxta *l.* 1. *in fin. C. hoc tit.*

2 Qui enim auctor laudatus est, is litem tractat partim suam, partim alienam, *l.* 1. *C. vbi in rem act.*

3 Ei autem, qui facto suo desiit possidere, non solet dari actio ad repetendam possessionem, *l. vlt. vbi not, C. de acquir. possess.*

4 Nec enim nouum est, vt ex alterius persona facere quis possit, quod per se ipsum facere non posset, *l. Aristo* 3. *in fin. D. quæ res pign. oblig. poss. l. cum hereditate* 55. *D. de acquir. hered. l. si is qui duos* 29. *de liber. leg.*

5 Quia potestas euictionis & restitutionis tollit intellectum permutationis, vt in simili loquitur Papinianus *in l. si patroni* 55. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XII.

De permutatione rerum Ecclesiæ, siue fiat cum Principe, siue cum priuato.

POtest quidem Princeps rem suam cum re Ecclesiastica ex iusta causa permutare, etiam Ecclesia inuita, si modo indemnitatem præstet Ecclesiæ, [1] & imploret auctoritatem superioris, per quem rector Ecclesiæ cogi possit. [2] Sed hoc ita si pro se ipso, non pro alio eiusmodi permutationem facere Princeps velit. [3] Alioqui seruanda sunt omnia, quæ in permutatione inter Ecclesiam & priuatum facta requirerentur, vt nimirum facta sit vel in euidentem Ecclesiæ vtilitatem, vel ob Ecclesiæ necessitatem. [4] Illud etiam obseruandum est, ne permutatio fiat rei spiritualis cum temporali, [5] quia neque fieri citra simoniam posset. [6] Item ne per eiusmodi permutationem Episcopatus aliquis extingueretur, quod nec nisi ex magna causa facere summus Pontifex solet. [7] Quid rursum si non possit fieri à Principe, quin faciat ille aduersus ea, quæ ipsius prædecessoribus placuerunt, quorum factum præstare teneatur? [8] Quid denique si res, de qua permutanda agitur, data sit Ecclesiæ, ea lege, ne alienari vnquam posset? Hoc nimirum casu certum est, non posse illam alienari, ne quidem ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem, at neque ob necessitatem, quandiu alia Ecclesiæ bona sunt, quæ alienari possint. [9] *Sine die.*

1 *Cap.* 1. *extr. de rer. permut.*

2 Affict. *dec.* 17. *n.* 1. *ex c. quæsitum, eod. tit.* post Abbat. *in d. c.* 1.

3 *Auth. vt de catero non fiant commut.*

4 *d. c. quæsitum.* vbi Abbas *& in c. nisi cum pridem, de renunciat.* 7. *q.* 1. *can. scias, & can. Episcopus.* Not. Archid. *in c.* 1. *de rer. permut.*

5 *Cap fin. extr. de rer. permut. d. c. fin. & c. cum pridem, de pact. & 1. q. 2. cap. quam pia.* Not. *in c. super hos, de renunciat.* Iunge *cap. irrefragabili, §. inter, de offic. ordin.* Oldr. *cons.* 262. *incip. in quæstione.*

7 Andr. de Isern. *in c.* 1. *in addit. magna de capit.* Corrad. *c. sicut vnica, de Eccles. præl. gloss. not.* 9. *q.* 3. *can per principalem:* non enim posset hoc fieri nisi per vnionem, quæ nunquam facienda est, nisi ob euidentem vtilitatem, vel necessitatem, secundum Andr. *ibid.* & Oldrad. *d. c.* 262. *c. exposuisti, de præb. c. dudum, de reb. eccles. non alien. in* 6. Afflict. *d. dec.* 17. *n.* 4.

8 *Cap.* 1. *qui succed. ten.* Not. Cyn. & Bald. *in l. digna vox, Cod. de legib.* Not. *in c. Abbate sanè, de re iud. in* 7. Afflict. *ibid. num.* 5. *& dec.* 2. *n.* 2.

9 Gloss. *in c. verum, de condic. appos.*

TIT. XLII.

DE LOCATO.

DEFINITIO I.

Conductor frui prohibitus ex ea causa, quam locator præuidere poterit, indemnis omnino & plene seruandus est à locatore.

CVM Canonicus quidam præbendæ suæ fructus in triennium locasset, ac Capitulum Ecclesiæ ad quotidianas eleemosynas præstandas in maxima frumenti penuria singulorum Canonicorum præbendas pro suo iure reuocaret, ex ea causa controuersiam passus conductor fruique prohibitus postulabat, vt quanti sua interesset locator condemnaretur. Ille teneri se negabat, nisi hactenus vt mercedem remitteret, quasi vi maiore impediretur, [1] cum Capi-

Source : BIU Cujas

tulo ius suum exequenti resistere non posset. Placuit, non eo minus condemnandum in id omne, quod conductoris interesset, quandoquidem vi maiore factum videri non posset, quod iure factum diceretur,[2] præsertim cum ex ea causa frui conductor prohiberetur, quam locator contractus tempore & scire potuerat,[3] & præmonere ex bona fide debuerat.[4] Cum tamen ex plerisque coniecturis appareret, non nisi per Capituli & Canonici collusionem institutam litem in necem conductoris, visum est absolui potius conductorem debere.[5] In secreto auditorio ex tempore, 8. April. 1588.

1 *Arg. l. si fundus* 33. *D. hoc tit.*

2 Non enim vi aut dolo malo quicquam facere videri potest is, qui iure suo vtitur, *l. si duorum* 42. *D. de act. empt.*

3 Nec enim poterat ignorare, quibus legibus præbendam haberet. Facit *l. si quis domum* 9. §. 1. in illis verbis, *quia hoc euenire posse prospicere debuit*, *D. hoc tit.*

4 *Arg. l. quæro* 39. *D. de act. empt.*

5 Neque enim malitiis vnquam indulgendum est, *leg. in fundo* 38. *D. de rei vind.* Et lis per collusionem instituta ac proinde simulata pro non lite est, quia simulata semper pro infectis habenda sunt, *l. si ex pretio* 8. *C. si cert. pet. l. in summa* 65. §. 1. *D. de cond. indeb.* qui tamen locus est de lite per calumniam, non per collusionem instituta.

DEFINITIO II.

Suscipiens in se casum fortuitum tenetur etiam de insoluto, præsertim si de incogitatis quoque casibus tractatum sit.

CONductor, si in se receperit periculum casuum omnium fortuitorum,[1] mercedis remissionem prætextu pestis postea emergentis quantumcunque grauis & insolitæ petere non potest.[2] Nihil enim est quod prohibeat: quominus valeat conuentio, vt de casu fortuito teneatur, qui alioqui non teneretur,[3] cum ob eam causam tanto viliore mercede factam conductionem credibile sit ab eo, qui non aliter fuerat locaturus;[4] nec probabilis est eorum sententia qui conuentionem hanc sic interpretantur, vt ad casus insolitos extendi nolint.[5] Neque enim extensio illa dicenda est, si generaliter casuum omnium fortuitorum periculum susceptum sit:[6] præsertim vero si, vt fieri assolet, tam de non cogitatis quàm de cogitatis casibus tractatum proponatur.[7] *Ita Senatus* pro Syndicis Camberiensibus, contra Ioannem Socquet Non. Iul. 1588. & aliàs sæpius.

1 Valet enim conuentio, vt quis de casu fortuito teneatur, *l. si quis domum* 9. §. *Iulianus*, *D. hoc tit. l. licet* 8. *C. eod. l.* 1. *C. commod. l. quæ fortuitis* 6. *C. de pign. act.*

2 Quam vtique alioquin petere posset, si modo læsio esset vltra dimidiam mercedis. Ita Bart. *ad l. inter stipulantem*, §. *sacram. de verb. oblig. & ad l. si merces* 25. §. *maior. per ill. text. D. hoc tit.*

3 Seruanda enim sunt, quæ inter contrahentes placuerunt, si non legibus aut bonis moribus aduersentur, *l. iuris gentium*, 7. §. *ait prætor*, *D. de pact.* hæc autem conuentio non est improbata, vt constat ex legibus ætatis, *num.* 1.

4 *arg. l. si venditor* 6. §. 1. *in fin. D. de seru. export. l. si sterilis*, 21. § *si tibi*, *D. de act empt.*

5 Gloss. & Bart. *ad l. sed etsi quis*, §. *quæsitum*, *D. si quis caut. & in l. fistulas.* §, *frumenta*, *D. de contr. empt.*

6 *Per text. in d.* § *frumenta, & in l.* 1. *vers. ita, vt si interdum, à contr. sens. C. de iur. emphyt.* Semper enim specialia generalibus insunt; *semper specialia* 147. *de reg. iur.* Vide Bald. *in l. sub prætextu, C. de transact.* Iunge *l. ex conducto* 15. §. *si vis, hoc tit.*

7 Crauet. latè *cons.* 294. Rip. *in tract. de pest. à num.* 74. *vsque ad* 84. Boër. *q.* 228. Guid. Pap. *q.* 171. *in fin. & ibid. Apostill.* * Obserua tamen in locatione quantumuis generali nunquam contineri iura de quibus non fuit cogitatum, & quæ locator ipse non fuerat percepturus si vixisset, nec locasset, quia inter locatorem & conductorem id agi intelligitur vt nihil amplius siue minus habeat conductor quàm habiturus locator fuerat, vt dici solet de emptore & venditore *l.* 2. *in princ. D. de her. vel act. vend.* Itaque cum tutor D. Marchionis à Camera omnia iura Marchionatus in quadriennium locasset, tum intra locationis tempus decessisset. Placuit non deberi conductori Placita vt vocant, *les plaits*, quæ per mortem Domini ab emphyteutis omnibus præstari solent, quia nunquam locator ea fuerat habiturus etiamsi non locasset. Præter id quod nec expressa conuentione poterat tutor, idémque impuberi substitutus citra malum omen ea placita locare, arg. *l. cum tale legatum*, 72. *in princ. D. de cond. & demonstr. l. Paula*, 27. §. *Pompeius*, *de legat.* 3. Non idem est fructibus bonorum post Domini mortem perceptis, quia licet dominus eos nunquam perceperit, percepisset tamen si vixisset nec locasset, & locatio transit etiam in heredem, *l. viam* 10. *C. hoc tit.* Nec tamen consequens est vt Placita illa ideo deberentur conductori, quia deberentur heredi, non enim iura heredis locat, vt nec qui sua bona obligat. *l. Paulus* 30. *in princ. &* §. 1. *D. de pign.* Quanquam nec Placita illa solent cedere heredi sed successori in feudo aut fideicommissario. Aliud iuris est in Placitis quæ domino debentur per mortem emphyteutæ, hæc enim ad conductorem pertinent, quia & ad dominum pertinerent si vixisset, nec locasset. *Itn Senatus* pro D. Comitissa de Monreal contra Iacobum Hastesan. 27. Mart. 1620.

DEFINITIO III.

Non potest peti remissio mercedis, nisi læsio sit vltra dimidiam, nec nisi in fine locationis.

LÆsis vi maiore aut tempestate, alióve quo fortuito casu fructibus, non aliter mercedis remissionem ex ea causa petere conductor potest, quam si alioqui futurum sit, vt supra dimidiam conuentæ mercedis partem iacturam sentiat:[1] confusis scilicet omnium annorum fructibus & pensionibus,[2] si in plures annos locatio facta sit, vt si quid priorum vbertati defuit, sequentium fertilitate compensetur.[3] Neque enim tot locationes videri debent, quot anni sunt, sed omnium annorum vnica & consequenter indiuidua est locatio, multas licet, diistinctásque habens præstationes.[4] Itaque non nisi finita locatione omnibúsque annis præteritis, de mercedis remissione tractandum est.[7] *Ita Senatus* sæpius sine die. Et nouissime in causa D. Episcopi Maurianensis, contra Claudium Pernollet, ante Cal. Sept. 94.

1 Bart. *ad leg. inter stipulantem* 83. §. *sacram. de verb. oblig. & ad l. si merces* 25. §. *vii maior, per ill. text. D. hoc tit.* Dixi *Def. præc. n.* 2.

2 *l. licet certis annis* 8. *C. hoc tit.*

3 *l. ex conducto* 15. §. *Papinianus alias*, *l. si vno*, *D. hoc tit.*

4 Omnium enim rerũ essentiæ sunt indiuiduæ, vt aiunt Philosophi.

5 Nam etsi facta esset remissio primo annõ pro sterilitate, quum sequentium annorum vbertas compensasset, adhuc peti posset pensio totius anni, *d.* §. *Papinianus, alias d. l. si vno.* Hoc ita, nisi conuenerit, vt in singulos annos separatim pensionis remissio peti possit, quod hodie plerumque fit.

DEFINITIO IV.

Pendente lite conductor, qui negat sibi frui licuisse, condemnandus est prouisionaliter & oblata satisdatione, nisi conquestus sit ante litem sibi motam.

EX locationis contractu, cum sit vltro citróque obligatorius, non est præcisè cogendus conductor, vt mercedem soluat.[1] Prius enim est, vt constet impletum ex locatoris parte contractum,[2] id est, per eum non stare, quo minus conductor fruatur re conducta, quam vt paratam ex contractu habeat actionem. Si tamen facti quæstio discutienda sit, an conductori liceat re conducta frui, nec ne, æquissimum est pendente lite mercedis condemnationem fieri, quam prouisionalem vocant, præstita scilicet per locatorem satisdatione, vt hoc veluti remedio solitis conductorum fraudibus occurratur, qui hac plerumque vtuntur cauillatione,[4] cum ad solutionem vrgentur, vt & rem & pecuniam habeant.[5] Sane si conductor, priusquam solutionis dies veniisset, aut quam ex locato conueniretur, conquestus erat frui sibi non licere, eóque nomine locatorem, siue in iudicio, siue extra iudicium testato interpellauerat, magis est, vt cessante cauillationis suspicione non ante condemnandus sit, quam locator intentionis suæ probationem impleuerit,[6] tametsi satisdatio per locatorem offeratur.[7] *Ita Senatus* sæpius.

1 Non enim solent dari literæ præcisæ, nisi ex instrumento guarentigiato; non potest autem tale instrumentum.

2 Nam qui prior agit ex contractu vltro citróque obligatorio, prior quoque implere debet, *l. Iulianus* 13. §. *offerri*, *D. de act. empt.*

3 Debet enim locator conductori præstare, vt frui possit, *l. ex conducto* 15, §. *si vis tempestatis*, *in fin. D. hoc tit.*

4 Cauillatio enim hæc est, maxime si non allegetur ista fruitiõ, nisi postquam pensionis dies venit: verisimile namque est, quod non fuisset. conductor tamdiu expectaturus, si frui non potuisset, vt sequitur *in Def.*

5 Quod

Source : BIU Cujas

5 Quod est contra bonam fidem, *l. ex empto* 11. *§. vlt. l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

6 Debet enim prior probare is, qui prior agit, vt dixi *n. 2. ex l. Iulianus* 13. *§. offerri, D. de act. empt.*

7 Nemo enim debet ideo cogi soluere, quod ab alio postea sit repetiturus, *l. nemo ideo* 171. *de reg. iur.* quoniam interest nostra non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 3. D. de compens. l. si stipulatus* 15. *in princ. D. de fideiuss.* Iunge *l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor. l. testamento* 27. *§. non omnimodo, De test. tutel.* Iunge *Desin.* 7. j.

DEFINITIO V.

Res empta ex pretio alterius rei venditæ non censetur in eius locum substituta, nisi destinatione contrahentium.

FRequentissimum est apud nos locationis nouum genus, quo quis animalia sua nutrienda alteri curandáque tradit, æstimata quidem, vt, si forte conductoris culpa, non etiam facto suo aut casu pereant vel deteriora fiant, sciatur quid ille reddere debeat, [1] sed ita tamen vti ne liceat conductori ea vendere inscio locatore, [2] nec eo minus fœtus, qui pendente conductionis tempore prouenerit, inter locatorem & conductorem diuidatur, ac si communis inter eos esset proprietas, reliquus fructus ad solum conductorem spectet. [3] Commendam vulgo vocant. [4] Finge igitur ex vacca sic locata editum vitulum, quem conductor inscio locatore vendiderit, tum ex pretio alium comparauerit, quem rursum alteri vendiderit, vixest, vt locatori vlla in posteriorem hunc emptorem actio competat, siue in rem, siue in personam, quia nec locatoris vnquam vitulus fuit, nec substitutus videri potest in locum prius venditi, [5] quando certissimi iuris est in iudiciis singularibus quale est vindicationis, rem vnam nunquam in alterius locum succedere, [6] multo minus vero eam quæ comparata sit ex pretio alterius rei venditæ: nam nec in vniuersali iudicio ea subrogationis species admitteretur. [7] Sed si ponas conductori, destinatione [8] id actum, vt is vitulus ex prioris pretio emptus eius loco cederet, adeoque conductorem constituisse, eum se vitulum possidere nomine locatoris, magis est, vt locatori traditus videatur, [9] & consequenter ita acquisitus, vt eum possit à quocunque possessore vindicare. [10] Quod sine dubio procedit, si addas prioris vituli venditioni consensisse locatorem, ea lege, vt ex pretio alius emeretur, & in prioris vicem substitueretur, [11] præsertim si illud etiam concurrat, vt conductor non sit soluendo: ex qua causa, etiási directa vindicatio deficeret, vtilis tamen ex æquitate competere deberet. [12] Etsi enim non solet dominium nuda voluntate transferri, [13] in proposito tamen destinatio illa conductoris vitulum hunc suo licet emptum nomine & ex propria pecunia, tamen, pro locatore possidentis, traditionis vicem repræsentat ad transferendam possessionem, [14] & per possessionem dominium, [15] præcedente nimirum propter conuentionem vtili transferendi dominij causa. [16] *Ita Senatus* 10. Cal. Dec. 1588. Iunge SC. 5. De rei vind. & SC. 9. j.

1 Fit enim aliquando æstimatio ob hanc causam, non vt venditionẽ faciat, *vt in l. si inter* 21. *C. de iur. dot. l. æstimatis*, 50. *solut. matrim.*

2 *d. l. æstimatis*, ibi, *si neque volente, neque ratum habente muliere, l. vlt. D. de pact. dot.*

3 Nec enim nouum est, vt fructus rei locatæ pertineant ad conductorem, quamuis non sit ipse dominus, quia eos percipit ex domini voluntate, *l. si seruus* 61. *§. locauit, D. de furt.*

4 Quo tamen nomine depositum magis, quam locatio significatur, *l. in penas quem* 6. *l. cum hereditas* 9. *C. depos.* [Itali *Socidam* vocant, de qua Socin. *ad l. si pascendã* 81. *C. de pact. & ibid. alij.*]

5 Actio autem in rem non datur, nisi ei, qui sit dominus vel iure gentium, vel iure ciuili, *l. in rem* 23. *D. de rei vind.* vel qui habeat rem obligatam, *l. pignoris* 17. *D. de pignor.* Vide Cruet. *cons.* 202. *n.* 3.

6 Bart. Castr. & alij, *in l. vtrum, l. si & rem, l. sed etsi, §. 1. D. de pet. her.*

7 Bart. *in l. Imperator* 70. *§. si centum, de leg.* 2. *ex l. Titium*, 47. *§. altero. D. de admin. tut. l. si patruus* 4. *C. commun. vtr. iud.* Vide Bald. *in l. si mater* 3. *C. de rei vind.* Non enim res ex pretio, aut pretium ex re percipitur, sed ex negotiatione, *l. venditor* 21. *D. de her. vel act. vend.*

8 Sæpè enim multum potest destinatio, *l. fundi* 17. *§. pen. & vlt. D. de act. empt. l. si chorus* 79. *§. 1. de leg.* 3. *l. quires* 98. *§. aream, D. de solut.*

9 Quia per clausulam constituti transfertur vera possessio, *l. quod meo* 18. *de acq. poss.*

10 *L. traditionibus* 20. *C. de pact.*

11 Non enim debet pacti sui commodo fraudari ille, qui non aliter fuerat contracturus, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.* [*l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. si venditor* 6. *in fin. de seru. export. l. si sterilis* 21. *§. si tibi, D. de act. empt.*]

12 *Arg. l. vxor marito* 55. *D. de don. int. vir. & vxor.*

13 *d. l. traditionibus.*

14 *d. l. quod meo, l. si quis conductionis* 25. *C. hoc tit.* Iunge *l. res ex mandato* 59. *D. de acquir. rer. domin.*

15 *L. per procuratorem* 8. *C. de acquir. poss.*

16 Titulum enim aliquem præcedere necesse est, qui sit habilis ad dominium transferendum, *l. nunquam nuda* 31. *D. de acq. rer. dom.*

DEFINITIO VI.

In contractu, quem commendæ vocant consuetudo loci seruanda est, & maxime attendendum, ne fiat per conductorem deterior conditio ignorantis locatoris.

IN eo locationis genere, de quo proxime diximus, sicut & in cæteris omnibus, id maxime seruandum est, quod inter contrahentes actum probatur, siue scriptum sit, siue non, [1] dummodo nihil in fraudem legitimarum vsurarum factum fuerit. [2] Iam enim eo deuentum est, vt plerique hac contractus specie, in quo maxime bonam fidem præstari oporteret, ad occultandas vsurarias pactiones impiissime abutantur. Cessante conuentionis potestate, cuiusque loci consuetudo seruanda est. Alias enim apud alios contractus hic admittit conditiones. [3] Illa tamen fere vbique viget consuetudo, vt liberum sit conductori ex animalibus conductis, aut quæ ex conductis edita sint, quæ vult vendere dum alia emat, & in venditorum locum substituat, ita vt non possit deterior facta videri conditio ignorantis locatoris. [4] Itaque sicuti hoc casu nulla locatori vindicatio pristini dominij iure competit aduersus emptorem; [5] ita rem à conductore proprio quamuis emptam nomine, tanquam in suæ locum ipso iure substitutam, vindicare non prohibetur: [6] tametsi iuris regula faciat, vt quod ex mea pecunia compararum est, non idcirco meum fiat, [7] multoque minus quod emptum fuerit de pecunia ex rei meæ venditione redacta, quandoquidem nec pecunia illa mea vnquam fuisse videri potest. [8] Plane si locatoris inscij animalia conductor vendiderit, nec alia substituerit, quæ sint eiusdem aut maioris etiam pretij, æquum est, saluum esse locatori ius rei suæ, à quocunque possessore vindicandæ, siue bonæ fidei emptorem proponas, siue malæ fidei possessorem. [9] Nam quod dici solet moribus Galliæ, qui non omnes ad nos vsque peruenerunt, receptum esse, vt mobilium, aut se mouentium rerum persecutio nulla sit, ad quasi Seruianam inhibendam pertinet, [10] non ad auferendam domino, cuius voluntas in alienatione non interuenerit, directam rei vindicationem. [11] *Ita tractatum & decisum est* in eadem causa.

1 *L. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*

2 *Arg. l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.*

3 Quia contractus consuetudinarius est, & iuri nostro incognitus.

4 Nunquam enim alter alterius conditionem deteriorem facere potest, *l. 2. quod vi aut clã, l. non debet alteri* 74. *de reg. iur. l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact.*

5 Cum ex ipsius voluntate videatur conductor eam rem vendidisse.

6 Vice permutati dominij, vt loquitur Papin. *in l. sed quod inde* 71. *& seq. de leg. 2.*

7 *L. qui aliena* 8. *C. si quis aliter, vel sibi, l. si ex ea* 6. *C. de rei vind. l. si patruus* 4. *C. commun. vtriusque iud. l. 2. C. pro socio.* Idemque est etiamsi res empta sit ex mandatu meo, *l. res ex mandatu* 59. *D. de acq. rer. domin. l. 3. §. 1. qui potior. in pign. hab.* nisi fuerit etiã meo nomine tradita, *l. si procurator rem* 13. *De acq. rer. dom. l. si ego* 14. vbi Bart. Bald. Castr. *de negot. gest.* Idem Bald. *in l. si vt proponis, pæg. 1. versic. considerandum ergo est, Cod. de rei vindicat.*

8 Pecunia enim pretij non ex re, sed ex negotiatione percipitur, *leg. venditor* 21. *D. de her. vel act. vend.* sicut nec res empta ex pecunia pignorata est pignorata, nec contra, neque rursum pecunia furtiua, quæ redacta est ex pretio rei furtiuæ, *l. idemque* 7. *in fin. D. qui potior. in pign. hab. leg. si vnus* 67. *§. 1. D. pro socio, l. qui vas* 48. *§. vlt. D. de furt.*

9 *Ex reg. d. l. non debet alteri*, iunct. *l. id quod nostrum est* 11. *de reg. iur.* Hoc enim casu possessor & iuris communis & consuetudinis potestate destituitur.

10 Facilius enim est vt pignoris, quam vt dominij ius extinguatur.

11 *L. si liberam* 10. *C. quod cum eo, qui in alien. potest.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VII.

Executio, etiam quæ non ſit præciſa, non poteſt fieri vigore literarum præciſarum aduerſus conductorem.

QVod ſupra diximus [1] ex contractu locationis, cum ſit vltro citroque obligatorius, exactionis præciſe ius locatori aduerſus conductorem non competere, adeo verum eſt, vt nec ſi locator admittat interceſſionem conductoris, [2] valere tamen debeat executio, quæ ex præciſis literis à iudice perperam conceſſis facta ſit, [3] ſi non in ipſo executionis primordio, & ante omnia locator proteſtetur, nolle ſe præciſam fieri executionem. [4] Idémque eſt ſi de alio quolibet contractu ſimili agatur, id eſt, qui ſit vltro citróque obligatorius. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Dec. 1588.

1 *Defin. 4. hoc tit.*

2 Quæ tamen non ſolet admitti, cum executio fit ex literis præciſis, hactenus nimirum, vt impediat aut ſuſpendat effectum executionis.

3 *Arg. l. 3. in princ. D. quod quiſque iur.* Metus enim coactionis coactio eſt, *l. nouiſſimè 7. §. 1.* vbi Bald. *D. quod falſ. tutor. auctor.*

4 Hoc enim caſu non habet conductor, de quo conqueratur, *ar. l. 1. §. quia autem, in fin. D. quod legat.*

5 Puta de contractu emptionis, *l. Iulianus, 13. §. offerri, de act. empt.* Nam emptio & locatio iiſdem ferè iuris regulis conſtant, *leg. 2. in princ. D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Caſus, in quo locator non cogitur præſtare, vt conductor fruatur ipſa re conducta, quæ alij iam locata fuerat.

PRæſtare quidem locator ex natura contractus debet, vt conductori re conducta frui liceat. [1] Sed ſi tibi plures res vno contractu locauerim, quarum nonnullas iam antea alij locaueram, tuque ſciens & prudens, licet tacente me, ad hanc conductionem acceſſeris, & penſionem, quam à priore conductore habere debueram, tu pro tuo iure me conſentiente acceperis, [2] placet nulla me tibi actione teneri, ſi poſtea rebus ipſis frui malis, [3] quod ſufficiat pati me, vt penſionem accipias. Adeo, vt etſi forte cum priore conductore conuenerat, vt penſionis remiſſio ex cauſa peti poſſet, tecum vero ne vllo caſu, [4] non ideo tibi remiſſionem fieri oporteat, quod integram penſionem ab alio iure exigere non poſſis: videris enim conſenſiſſe, vt quod ad eũ pertinebat in meum locum ſuccederes, iſque tibi, tu mihi ſolus maneres obligatus. [5] Idque facilius admittendum eſt, ſi minori penſione rem conduxeris, quam ille conduxiſſet. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Dec. 1588.

1 *L. ex conducto 15. §. 1. & 2. in fin. D. hoc tit.*

2 Quaſi tranſlata in re locatione.

3 Nemo enim conſilium mutare poteſt in alterius iniuriam, *l. nemo poteſt mutare 75. de reg. iur.* & quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt, *vulg. cap. quod ſemel, eod. tit. in 6.*

4 Iam enim diximus conuentionem iſtam valere, *Defin. 2. ſ.*

5 Quaſi breui manu, *l. 3 §. ſed ſi debitorem, D. de don. int. vir & vxor. l. licet 43. §. quoties, D. de iur. dot.* Itaque poteſt tibi imputari, cur ſecutus ſis nomen prioris conductoris, *arg. l. 1. §. illud ſciendum, D. de ſeparat.*

6 Quaſi fuerit hoc pretium periculi, vt loquitur Scæuola *in l. vlt. D. de nautic. fœnor.* Iunge *l. ſi venditor 6. in fin. D. de ſeru. export. l. ſi ſterilis 25. §. ſi tibi de act. empt.* Cæterum his omnibus caſibus videtur ſecundus conductor.

DEFINITIO IX.

Æſtimatio rei locatæ neque dominium neque periculum transfert in conductorem.

NOn quælibet æſtimatio facit emptionem, ſed ita demum, ſi id actum ſit, & negotij natura patiatur. [1] Itaque ſi ea locatio facta ſit, de qua ſupra diximus, [2] non liberabitur conductor ſoluendo æſtimationem, ſi locator animalia ipſa habere malit. [3] Et viciſſim ſi ſine culpa conductoris animalia illa perierint, locatori peribunt non conductori. [4] Neque enim id actum videri poteſt locatione contracta, vt dominium in conductorem transferretur. [5] Proinde cum quidam aduerſus debitorem ſuum perſonali actione egiſſet ex chirographo, debitor autem prædium ruſticum alij locaſſet cum animalibus æſtimatis, adiectaque conuentione, vt finita conductione æſtimatio ſolueretur, placuit iure poſtulaſſe creditorem, vt ea animalia, tanquam ex bonis condemnati debitoris pignori caperentur, [6] neque potuiſſe conductorem eo prætextu intercedere, quod paratus eſſet æſtimationem conuentam offerre, ſi non integrum debitum perſolueret, cuius conſequendi gratia executio facta eſt. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Cal. Dec. 1588.

1 *L. 1. D. de æſtimat. l. ſi inter 22. Codic. de iur. dot. l. æſtimatis 50. ſolut. matrim.*

2 *Defin. 5.*

3 *Vt in d. l. ſi inter.* Æſtimatio enim fit hoc caſu ea prorſus mente, qua *in d. l. ſi inter.*

4 Æſtimatiõ enim periculum non facit eius qui accipit niſi cum in eum transfert dominium, *d. l. 1. §. vlt. de æſtim. act. l. plerumque 11. de iur. dot.*

5 *L. non ſolet 39. D. hoc tit.*

6 *L. à Diuo Pio, D. de re iudic.*

7 Cum enim agitur hypothecaria oblatio facienda eſt totius debiti aut executio patienda, *l. quamdiu 6. C. de diſtract. pignor.*

DEFINITIO X.

Varij caſus, in quibus poteſt conductor locatori referre quæſtionem dominij.

CErtum quidem eſt, locatori ex contractu locationis agenti non poſſe referri quæſtionem dominij: [1] ſed tamen ſi dominij quæſtionem in iudicium deductam à conductore locator conteſtatus ſit, vtilis erit conductori exceptio iuſti dominij: [2] quemadmodum & ſi ex nouo iure poſt locationem contractam res locata ad conductorem pertinere cœperit. [3] Sed & ſi ponas locatum fundum, aut ea lege acquiſitum locatori fuiſſe, vt eum retrouendere cogeretur illi ipſi, cui ſubinde locauerit, aut pignoris tantum iure, vt plerumque fit, poſſeſſum, [4] nihil prohibet, quo minus poſſit conductor ex locatione conuentus luere pignus, aut rem redimere. Non enim locatori iniuriam facere videri poteſt, aut mutare ſibi cauſas poſſeſſionis, qui iure ſuo vtitur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Ian. 1589. Iunge Defin. 3. De rei vind. & Defin. 12. ĩ. hoc tit.

1 *L. ſi quis conductionũ 20. C. hoc tit.* Iunge *l. conductores 34. eod. l. male agitur 2. C. de præſcript. 30 vel 40. annor. l. non ab re 10. C. vnde vi.*

2 Propter vim conteſtationis, quæ facit, vt in iudicio quaſi contrahatur, *l. 3. §. idem ſcribit, D. de pecul.* Facit *c. 1. Extr. de reſt. ſpoliat.*

3 Iacob. Menoch. *in remed. 11. recip. poſſeſſ. n. 42. & per totum.*

4 *Vt in l. qui fundum 75. D. de contrah. empt. l. quædam mulier 77. D. de rei vindic.*

5 *L. non ſolum 33. §. quod vulgo, in fin. D. de vſurpat. & vſucap.* Iunge *l. ſi duorum 42. D. de act. empt. l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniur.*

DEFINITIO XI.

Conductor iis caſibus, quibus expelli per locatorem poteſt, non niſi ex auctoritate magiſtratus expelli debet.

CONductorem, qui re conducta malo vtitur, expelli poſſe certum eſt. [1] Sed an propria locatoris auctoritate & facto ipſo, an iudicis accedente cognitione & imperio? Senatui placuit, nõ niſi cauſa cognita id fieri debere, ne tumultus aut iniuriæ detur occaſio, ſi locatori ius ſuum ſine iudice exequi concedatur: [2] cum fieri poſſit, vt tandem appareat nihil dolo malo factum à conductore, ſi eo audito, & apud iudicem negotium diſceptetur. [3] *Ita Senatus* Pro Bartholomæo Blanc, contra D. Baronem de la Serra, 3. Id. Febr. 1589. & iterum pro N. Burdinat, contra N. Rauier, 17. Cal. Ianuar. 1589.

1 *L. æde*

Source : BIU Cujas

1 *L.ade 3.C.hoc tit.* Didac.Couar.*lib.2.var.resol.cap.15.*

2 *L.non est singulis 176. de reg.iur. l.extat 13. D.quod met.caus. l.3. G. de pignor.*

3 Vide Ioannem Imbertum in Enchiridio, *in verb.Le fermier.* Secus tamen est,si iam finita locatione velit locator conductorem propria auctoritate expellere. Id enim tunc potest Guid.Pap. *q.* 480. Boër. *cons.*7. Canon.*in c.vlt.extr.hoc tit.* Innoc.*in cap.de immun. eccles.*

DEFINITIO XII.

Casus, in quo non potest conductor referre quæstionem dominij, nec ob ius quæsitum ex postfacto, nec si locator super eo nouo iure litem fuerit contestatus.

FVndum quem à Titio emeram ea lege,vt ei quandocunque pretium offerenti restituere deberem, [1] tibi in quinquennium locaueram.Finito locationis tempore,cum ex locato agerem,vt fundum redderes, dixisti te non teneri,quod redimendi ius Titio competens tibi acquisiuisses. [2] Itaque oblato mihi pretio cum accessionibus petiisti, vt ad retrouendendum condemnarer. [3] Placuit non prius cogendum me fundum retrouendere, aut de iure redimendi tecum disputare,quam possessio mihi per te fuerit restituta. [4] Nam si aduersus locatorem ex locationis contractu agentem dominij quæstionem referre conductor non potest, [5] tametsi iam factus dominus, [6] multo minus ex ea causa poterit, quæ ad quærendum dominium pertineat,siquidem plus iuris habet, qui iam dominus est,quàm qui in eo est, vt dominus fieri debeat.[7] Nec aliud erit,quamuis super ea redimendi facultate, quam tibi competere intendis, litem tecum sim contestatus: [8] si non adeo in promptu doceas de iure tuo,vt nihil à me in contrarium obiici possit. Tunc enim circuitus vitandi causa æquissimum est,[9] de tua quoque petitione de qua cognitum sit statim pronuntiari. [10] Alioqui non ex eo solo, quod minus caute super iure redimendi contestari cœpero, vsque adeo mihi imputandum est, vt lite pendente possessionis meæ iacturam pati debeam. [11] Illud vero multo alienius est, si quis dicat, quoties cumulatum est petitorium cum possessorio,debere vtrumque eadem sententia terminari,propterea quod petitorij quæstio possessionis momentum absorbeat. [12] Neque enim hoc casu ea cumulatio facta videri potest,cum reconueniendo potius, quam excipiendo, redimendi ius in iudicium à te deductum intelligatur. [13] Tantumque abest,vt in proposito petitorium absorbeat possessorij quæstionem,vt vel ad hoc ipsum præstandum quod petis,id est,ad retrouendēdum tibi necesse sit me prius fieri possessorem:cum retrouenditio suapte natura requirat retrotraditionem,[14] quæ nisi à possessore fieri nullomodo potest. [15] Itaque multum hic casus ab illo differt,quo tu rem iam esse tuam diceres,dominiique non acquirendi,sed iam quęsiti referres quæstionem. [16] *Ita Senatus* 15.Cal. Ianu.1589.

1 *Vt in l.2.C.de pact. inter empt.& vend.*

2 *Arg. eorum quæ diximus Defin.*10. *n.*3.s̄.

3 Vitandi circuitus gratia, qui semper vitandus est, *l. dominus* 53. *D. de condict. indeb.*

4 Nunquam enim ob id solum debes me vincere, quod possideas,si à me habeas possessionem,*l.*1.*§.vlt.D.vti possid.*

5 Vt dixi *Defin.*10. *num.*1.s̄.

6 Intellige si factus sit dominus ex causa affectata, & malo more acquisita,vt comminiscendæ iniuriæ color quæreretur,sicut in proposita specie,ne alioqui obstet,quod dixi *Defin.*10.*n.*3.s̄.

7 Plus enim est,quæsitum ius habere,quam quærendum, *Not.in l.is qui actionem* 11.*de reg.iur.*

8 Atqui in iudicio quasi cōtrahitur per litis contestationem, vt dixi *Defin.*2.*n.*10.s̄. *eod.* Sed in proposito facta fuit contestatio super dominio quærendo, non super quæsito,quæ minoris est efficaciæ ad impediendam restitutionem possessionis,vt sequitur *in Defin.*

9 *Argum. d.l. dominus* 53.*D. de condict. indeb.l.*3.*§. pen. de donat. inter vir.& vxor.*

10 Quod Pragmatici nostri solent dicere, *per modo constat, modo agitur,ex l.*3.*in princ.D.vt in poss.legat.* Iunge *l.ille à quo* 13.*§. si de testamento. vers. quid ergo, ad SC.Trebell.*

11 Magnum enim commodum est possessionis pendente lite.*§. commodum.Inst. de interdict.* Nec eius damno tam facile affici debet litigator ob contestationem, quæ fit persæpe metu comminationum, vt Pragmatici nostri loquuntur.

12 *Ex not.*per Bart. Alex.& alios,*ad l.naturaliter* 12.*§.mihi commune D.de acquir.poss.*Canon.*in c.etsi causam,extr.de caus.poss.& propr.*

13 Aliud enim est reconuenire,aliud excipere, *l. cum Papinianus* 14. iun&. *Auth.& consequenter,vbi not.C. de sent. & interloc. omn. iudic.*

14 Quemadmodum venditio requirit traditionem, *l.*1.*D.de action. emptione* 58.*D.de pact.*

15 Cum nihil aliud sit traditio,quam datio possessionis, *l.*3.*in princ. D.de act. empt.*

16 Quo demum casu ea obtinere deberent,quæ scripsimus *Defin.*10.

DEFINITIO XIII.

Casus, in quo locator possessionem rei locatæ non potest repetere à conductore citra satisdationem.

CVm tamen in suprascripta specie in retrouenditionis petitæ pretium vna cum accessionibus omnibus obsignasses, [1] satisdationis præstandæ onus mihi Senatus iniunxit, [2] nimirum de restituendis tibi fructibus,si redimendi ius tibi competere quandocunque constaret,propterea quod dubitari eo casu non posset,quin ab illo tempore mora per me contracta fructus tibi deberentur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod necesse est fieri ad hoc,vt fructus possint peti,nec vicissim vsuræ vllæ debeantur, vt dixi *Defin.*6.*n.*2.s̄.*de pact. inter empt. & vend.*

2 Est enim satisdatio maximum & promptissimum in iure nostro remedium ad iniquitates multas corrigendas.

3 *L.*2.*C.de pact.inter empt.& vendit.*

DEFINITIO XIV.

Exceptio, quæ ex ipsis contractus verbis nascitur, facit ne pendente facti quæstione conductor sit prouisionaliter, vt aiunt, condemnandus.

IN locatione conuenerat, vt si qua de causa conductor re conducta frui prohiberetur, remissio fieret pensionis. [1] Cum allegaret conductor,se propter pestem frui non potuisse,locator vero negaret, visum est est nullam locatori adiudicationem fieri debere,ne fiduciariam quidem,lite pendente,[2] quoniam ea exceptio ex contractu ipso, & verbis conuentionis nascereturr, [3] præsertim cum eo tempore pestem grassatam esse constaret: [4] Itaque de facti veritate ante omnia inquiri debere placuit. *Ita Senatus* 4. Non.Dec.1590.

1 Quæ tamen conuentio superuacua videbatur, cum inesset ex ipsa natura contractus. *l.ex conducto,*15.*§.*1.*& seq.D.hoc tit.*

2 Quomodo fieri solet adiudicatio ista prouisionalis, cum talis nulla conuentio expresse interposita fuit,vt dixi, *Defin.*4.s̄.

3 Sunt enim fauorabiliores exceptiones, quæ ex ipsis contractus verbis nascuntur, quam quæ ex sola negotij æquitate, sicut & illæ, quæ ex negotio nascuntur, fauorabiliores sunt, quam quæ extrinsecus veniunt, *arg.l.maioribus.*3. *C.comm.vtr.iudic.*

4 Quod enim notorium est allegari sufficit,nec probari necesse est *vulg. iurib.*

DEFINITIO XV.

Minor non potest restitui aduersus conductionem ob id solum,quod recepit in se casus fortuitos, nisi aliunde læsio probetur.

ADeo verum est plurium annorum facta locatione vnicum contractum intelligi, [1] & vnius anni sterilitatem cum aliorum vbertate compensari debere, [2] vt nec minor audiendus sit, si in integrum restitui velit aduersus conductionem, ex eo solo quod periculum in se receperit omnium casuum fortuitorum, [3] per quos factum sit, vt per aliquod tempus frui non potuerit.Fieri enim potest,vt sequentis temporis vbertas cum eo incommodo compensata fructuosam tandem & vtilem faciat conductionem. [4] Aliam igitur probandæ læsionis rationem inire minor debebit,vt restituatur. [5] In proposita vero specie illud etiam minori obstabat,quod non solus ipse, sed cum patre, & ex patris consilio contraxerat,vt nihil temere & inconsulto per ætatis lubricum feciſſe videretur.

Source : BIU Cujas

videretur. [6] Quanquam magis placebat, ſi aliunde læſio bene probaretur, non ex ſolo impediri debere reſtitutionem non magis quam ſi minor cum alio maiore contraxiſſet. [7] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Antonij Gleyron, & Ioannis Criſpini, contra D. de Moyron, Idib. Decemb. 1590.

1 Dixi *Defin. 3. num. 4.* ſ.

2 *L. licet certis annis, 8. C. hoc tit. l. ex conducto, 12. §. Papinianus, alias leg. ſi vno, D. eod.*

3 Non enim reſtituitur minor aduerſus eam pactionem, quæ etiam à maiore eoque diligente patrefamilias fieri poſſit, *l. minor 48. §. vltim. D. de minor.* iunct. *l. verum 11. §. item non reſtituetur. & ſeq. eod. ill. tit.*

4 *d. §. Papinianus. alias, d. l. ſi vno anno.*

5 Non enim reſtituendus eſt minor ob hoc ſolum, quod ſit minor, niſi ſe etiam læſum probet, *d. l. verum, §. ſciendum, l. quod ſi minor, 24. §. non ſemper, de minor, l. nam poſteaquam. 9. § ſi minor. de iureiur.*

6 Nullum enim melius conſilium eſt pro filio, quam paternum. *l. vlt. C. de curat. furioſ. l. vlt. C. qui & aduerſ. quos.*

7 Nam & reſtitueretur contra patrem ipſum, ſi ab eo læſus eſſet. *l. ſi ſuperſtite, 5. verſ. ſane. C. de dolo.* Iunge *tit. C. ſi tut. vel curat. interuen.*

DEFINITIO XVI.

LOcauerat mihi Titius fundum in triennium fruendum ex eo tempore, quo prior alterius triennij conductio finita eſſet, quæ ex verbis contractus finem accipere debuerat Cal. Nouembribus. Eundem fundum ego tibi ſublocaueram ex iiſdem Cal. Nouemb. ſubiecta clauſula vt præſtarem, tibi frui licere, eo prorſus modo; quo frui mihi ex contractu meo liceret. Euenerat, vt propter intercalatum eo anno decēdium celebri illa, neque vnquam ſatis laudata Diui Gregorij decimitertij Pontificis maximi conſtitutione, [1] prioris conſtitutionis prorogatio facta eſſet in vndecimum vſque Nouembris diem: facto in eam rem generali Senatuſconſulto, [2] ne qua ex eiuſmodi intercalatione debitoribus aut creditoribus iniuria fieret. [3] Non putauit Senatus teneri me præſtare, vt ex Calendis Nouembribus frui incipias, cum ego non niſi poſt elapſum decendium illud incipiam habere ius fruendi: nec ad rem pertinuit, quod alienam rem ſicut vendere, ita & locare potuerim, [4] ſitque mihi imputandum, cur ex eo præciſe die Calendarum Nouembrium conductionis tuæ tempus incipere voluerim. [5] Quis enim credat id inter nos actum, vt ſine cauſa, nullóque propoſito fraudis emolumento plus iuris in te transferre vellem, quam ego haberem? [6] Aut quid apertius, quam noluiſſe me in duriorem cauſam obligari, cum hoc ipſum diſerte inter nos conueniſſet, vt eodem prorſus modo tu egoque fueremur? [7] Præſertim cum fruendi impedimentum non ex facto meo, aut in aliquam meam vtilitatem veniat, ſed ex caſu fortuito hoc eſt, ex ſummi Pontificis improuiſa voluntate, [8] Senatuſque ad Pontificiam conſtitutionem interpretatione, commodo autem prioris conductoris. Minus mouere potuit, quod ſubiecta illa clauſula generalis ſic intelligi debere videretur, ne præcedenti clauſulæ ſpeciali derogaret. [9] Neque enim aliam quam ſupradictam interpretationem recipere poterat, cum alioqui futurum eſſet, vt nihil operaretur. [10] Erátque potius quod imputaretur tibi, cur non fuiſſes diligentior in exquirendo, quonam demum tempore conductionis meæ tempus inchoandum foret. [11] Ita enim cognouiſſes, non ex eo die, quem conductionis tuæ principio deſtinaueram inchoatum eam iri, ſed ex eo tantum, quo prior conductio finem accepiſſet. [12] Satis igitur tibi eſſe debet, maxime lucrum captanti, [13] ſi quanto tardius frui cœpiſti, tanto tardius frui deſinas, prorogato etiam in aliud decendium conductionis tuæ tempore, [14] quamuis tua poſſit intereſſe ſi forte poſterioris decendij longe minor ſit, quam prioris vtilitas ob caſuales & fortuitas aliquas obuentiones. [15] Vtique enim euenire ex contrario potuit, vt maior eſſet, non tam autem quid euenerit, quam quid euenire potuerit, regulariter in interpretandis contractibus inſpiciendum eſt: [16] ſicuti nec iam quod nominatim dictum, ſcriptúmque, quam quod reuera & ex bona fide actum eſt. [17] *Ita Senatus* ex ſumma æquitate contra verborum rigorem conſentientibus omnium ſententiis pro Andræa Morad, contra Io. Franciſcum Durandard, procuratorem fiſcalem Tarentaſiæ, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quæ in Calendarij emendationem facta eſt, anno 1582.

2 Quo adprobata fuit illa Calendarij emendatio.

3 Vt ius ſubconductoris ex perſona & iure primi conductoris æſtimetur, ne plus iuris habeat ſecundus conductor, quam primus.

4 *L. rem alienam, 28. D. de contr. empt. l. non ſolet, 38. D. hoc tit.*

5 Cum enim nulla in verbis eſt ambiguitas, non debet admitti quæſtio voluntatis. *l. ille aut ille, 25. §. 1. l. non aliter, 69. de leg. 3.*

6 Contra *vulg. l. nemo plus iuris, 71. de reg. iur. l. qui tabernæ, 2. D. de contr. empt.*

7 Tanquam ſubſtituto ſecundo conductore in ius & locum primi, vt in ſpecie *l. 2. D. ad SC. Treb. l. 2. §. 1. de her. vel act. vend.*

8 Voluntas enim Principis, quæ præuideri non potuit, cenſetur caſus fortuitus, *l. Lucius. 11. D. de euict. l. ſi fundus, 33. D. hoc tit.*

9 Vna enim clauſula recipit ex alia interpretationem, *l. qui filiabus, 17. de leg. 1. l. Titia, 134. §. idem reſpondit, de verb. oblig.*

10 Eſt autem ea ſemper interpretatio capienda, per quam fiat, vt verba omnia aliquid operentur, *l. ſi quando, 109. de leg. 1. l. 4. D. de vſur.*

11 *Arg. l. qui cum alio, 19. de reg. iur. l. 2. C. de furt.*

12 Idque euidenter actum fuit inter nos, ſemper autem in ſtipulationibus, cæteriſque contractibus ſequimur id quod actum eſt, *l. ſemper in ſtipulationibus, 34. de reg. iur.*

13 Eſt enim ſemper minus fauorabilis cauſa eius, qui certat de lucro captando, quam eius de damno vitando, *leg. quod autem, 6. §. ſimili modo dicimus, D. quæ in fraud. cred. cum ſimilib.*

14 Ita enim fit, vt nihil de conductionis tuæ tempore detrahatur.

15 Quæ ideo caſuales appellantur, quod non niſi caſu obueniant, ac proinde indifferenter ad quodcunque tempus.

16 *L. pen. C. de ſolut. l. ſi pater, 12. C. de inoff. teſt. leg. qui bona, 13. §. cum inter, D. de damn. infect. l. Statius Florus, 48. §. 1. de iur. fiſc.*

17 *d. l. ſemper in ſtipulationib. l. Labeo, 7. §. vlt. de ſuppell. legat.*

DEFINITIO XVII.

Conductor non eſt condemnandus pendente lite, ſi certam alleget ſolutionem, quouſque actor ipſe eam negauerit.

CConductor ex locationis inſtrumento conuentus ad ſolutionem penſionis, ſi fateatur ſe vſum re conducta, ſed alleget ſolutionem, [1] non prius condemnationi fiduciariæ & prouiſionali ſit obnoxius, [2] quam locator ipſe de ſolutionis veritate interrogatus vel confeſſus ſit, vel negauerit, cum non niſi per negationem fiat res dubia, [3] nec æquum ſit bis idem ſolui. [4] Sed hoc ita, ſi ſolutio non in genere allegetur, ſed in ſpecie, hoc eſt, expreſſo tempore ſolutionis & quantitate pecuniæ ſolutæ, vt ſcire locator poſſit, quid reſpondere debeat, & quid fateri vel negare. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de Combefort, contra N. Coyrin, 4. Id. Dec. 1592.

1 Eſt enim ſolutio alleganda, adeoque probanda cum ſit facti, *l. conſilio, 7. §. vlt. D. de curat. furioſ.*

2 Cui ſolet locus eſſe pendente quæſtione facti inter locatorem & conductorem, vt dixi *Defin. 4.* ſ.

3 *L. vlt. C. quib. ad libert. proel. non licet.*

4 *L. ſi quis dolo 51 in fin. D. de reb. iud. l. bona fides, 57. de reg. iur.*

5 Solent enim captioſæ & incertæ eſſe generales allegationes, *l. cum Aquiliana 5. D. de tranſact. l. 3. D. de accuſat.*

DEFINITIO XVIII.

Si ſolutio probetur in continenti, vel probari poſsit intra dilationem competentem, non eſt interim conductor condemnandus.

SEd nec vſque adeo præcipitandus eſt conductor allegans ſolutionem, vt non ei detur dilatio competens, ſi dicat, velle ſe eam in promptu & per inſtrumenta probare. [1] Interea igitur fiduciariæ & prouiſionali condemnationi locus nullus erit. [2] Quod ſi locatori non cum conductore res ſit, ſed cum ipſius herede, qui legis & inuentarij beneficium à ſe imploratum dicat, multo magis differenda omnis condemnatio eſt, dandáque heredi dilatio, intra quam doceat de inuentario. [3] Cum eo etiam facto adhuc ſuſtinenda ſit condemnatio in id vſque tempus, quo vocati ſint, & auditi cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorum intereſt. [3] Sanè poſt elapſa dilationis datæ tempora ſi nihil probatum ſit, prouiſionali adiudicationi locus fit, interdum etiam diffinitiuè. [5] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, contra Illuſtres

Source : BIU Cujas

lustres Comites de Rouillasc, fratres R. Archiepiscopi Tarentasiensis, 17. Calend. Febr. 1593.

1 Officium enim boni iudicis est lites & diminuere, & expedire quantum potest, *l. quidam.* 21. *de reb. cred. l.* 1. *C. de admin. tut.*

2 Vt lis expediatur *per modo constat, modo agatur, l.* 3. *in princ. vt in poss. legat. l. ille à quo,* 13. §. 1. *D. ad SC. Treb.*

3 Inuentarium enim facit, vt non possit heres condemnari nisi quatenus est in hereditate, *l. vlt. C. de iur. delib.*

4 *d. l. vlt. §. & si prafatam,* iunct. *l. etiam,* 21. §. *vlt. D. de minor. l. nam ita* 39. *de adopt.*

5 Ex post facto enim apparet, non nisi per calumniam & falso allegatam fuisse solutionem, cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, *vulg. l. duo sunt Titij,* 30. *D. de test. tutel. §. si aduersus rest. de nupt.*

DEFINITIO XIX.

Successor in beneficio non tenetur stare colono prædecessoris, vt nec emptor colono venditoris, nisi in casibus.

REctor Ecclesiæ non tenetur stare colono prædecessoris, cum non ab eo, sed ab ordinario beneficij collatore ius in beneficio habeat.[1] Nam nec emptor tenetur stare colono venditoris, si non ea lege emerit.[2] Nec tantum in emptore fundi id locum habet, sed & quod magis est in emptore fructuum. Id enim est quod Galli dicunt, *Vente de fruicts rompt cense.* Sed hoc ita, si non fructus ipsi specialiter, aut fundus conductus, aut denique bona locatoris omnia generaliter sint conductori obligata: eo namque casu non prius locatori res auferenda est, quam indemnitas ei præstita sit.[3] Sed ea distinctio non cadit in rem ecclesiasticam, quippe quæ à prælato non magis obligari possit, nisi in vtilitatem Ecclesiæ, quam alienari.[4] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Falcoz contra R. Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem. 5. Id. Febr. 1593.

1 *Bald. in l. emptorem, 9. vers. quaro numquid successor, C. hoc tit.* Guid. Pap. *q* 480. * Idque in eo qui succedit in beneficio alio iure quàm per resignationem indubitatum est, si rector præcedens locauerat non Ecclesiæ nomine sed suo, Rota *dec.* 232. *in non. text. in cap. fin.* vbi Innoc. Abbas & alij *extr. ne prælat. vir. suas, & ibid. gloss. nouiter approbata & in cap. fin. de præscr. in* 6. Castr. *cons.* 2 *n.* 3. *&* 5. *lib.* 1. quem refert & sequitur Gregor. Lopes *lib.* 5 *part. tit.* 8. *lib.* 2. *in gloss. el heredero,* Rot. *dec.* 1. *de locat. & conduct.* Couuar. qui dicit communem *lib.* 2. *var. resol. c.* 15. *n.* 6. Socin. *cons.* 34. *lib.* 2. Ioan. Gutier. *Can. q. lib.* 1. *c.* 36. *n.* 4. Vincent. Caroc. *de locat. & conduct. part.* 3. *concl.* 1. *n.* 8. Sed si beneficium vacauerit per resignationé non desunt qui putent teneri resignatarium stare colono, hactenus saltem vt colonum indemnem seruet: quam sententiam cum hoc temperamento Senatui Tholosano placuisse testatur Maynard. *lib.* 1. *not ab. q. c.* 36. & aduocatus Parisiensis de Chenu ad Ioan. Papon. *lib.* 1. *tit.* 13. *arest.* 5. *in fin.* cùm pensio quoque imposita super beneficio quantumuis odiosa sit transeat in successorem. Robert. *rer. iudic. lib.* 1. *c.* 7. Communis tamen doctorum sententia in contrarium est etiam hoc casu pro resignatatio ex Paul. Castr. *cons.* 4. *lib.* 1. *d. c.* 15. *n.* 16. *vers. Idem erit.* Guttier. *d. cap.* 36. Flam. *de resign. lib.* 1. *q.* 14 *n.* 47. Bellarmin. *dec.* 747. Put. *dec.* 181. *lib.* 1. vbi dicunt solere Rotam ita iudicare, quoniam ex superuenientia successoris extinguitur locatio. Put. *ibid. n.* 11. Resoluto enim iure datoris resoluitur necessario ius acceptoris, *l. lex vectigali* 31. *D. de pign. l* 4. §. 1. *de in diem addict.* Nec minus cum beneficium vacauit per resignationem, quàm si per obitum, quia non ideo resignatarius habet ius à resignante licet facta sit resignatio in fauorem, sed à Papa qui beneficium contulit, & resignatio est tantum veluti conditio sine qua non, sicut esset mors rectoris si beneficium vacasset per obitum. Est autem hoc tanto certius si locatio sit facta per resignantem post admissam resignationem, quamuis nondum sciret admissam esse. Adeoque si facta sit ante admissam, sed tamen eo tempore quo non supererat amplius tantum spatij, vt posset reuocari procuratio facta ad resignandum, aut reuocatio illa significari; Nam statim atque exploratum est non posse reuocari procurationem ad resignandum habenda est resignatio exinde pro admissa si modo tandem admissa sit, arg. *l. Gallus* 29 §. *videndum, de lib. & posth. l hoc iure* 10. *leg. stipulationes* 71. §. *vlt. l. cùm stipulatus* 113. *vers. nam si tum, l. ita stipulatus* 115. §. *sed etsi ita, ff. de verb. oblig.* frustra enim expectarentur tempus cuius euentus nihil operaretur, vt de conditione solemus dicere, *l. si quis ita* 33. *ff. de her. Inst.* an verò tantum superfuerit temporis necne quanto fuit opus ad significandam procuratori reuocationem mandati apparebit ex tempore postea secutæ admissionis, *arg. d. §. videndum, & l.* 15. *cui ita* 18. *in fin. D. quand. dies legat. ced. in fin.* Quid si prior rector Ecclesiæ locauerat vltra triennium facilius probandum est non teneri successorem stare colono saltem post triennium, quia nec locator ipse teneretur ex constitutione Pauli II. quæ vulgo Paulina vocatur, *in extrauag. ambitiosæ sub tit. de reb. eccles. non alienand.* Adeo vt nec talis locatio facta vltra triennium valeat pro triennio. Vide Affict. *dec.* 107. Etsi verò multi negant constitutionem illam non esse in vsu; Id tamen debet intelligi quantum ad pœnas externas excommunicationis & priuationis beneficij, non quantum ad nullitatem actus vt attestatur Benited. *dec.* 13. *n.* 9. Caualc. *dec.* 43. *n.* 71. Iacob. de S Georgio *in Auth. qui rem n.* 137. *C. de sacrosc. eccles.* vbi etiam Cagnolus: etsi non desunt qui dicant, etiam quod ad nullitatem actus non esse receptam in aliquibus locis, sed iis perpaucis vt Nauarr. *in Enchirid. c.* 27. *n.* 149. Burs. *cons.* 51. *n.* 20. *vol.* 1. In dubio tamen præsumenda est recepta cùm in corpore iuris clausa sit. Berous *cons.* 8. *n.* 9. *vol.* 3. Dec. *cons.* 92. *col.* 1. *&* 2. Rodoan. *de reb. eccles. non alienand. q.* 6. *vers. ex præmissis, n.* 12. Supradicta autem intellige, nisi facta sit locatio à Prælato nomine Ecclesiæ & ad ipsius Ecclesiæ vtilitatem. Didac. Couar. *lib.* 2. *var. res. c.* 15. *n.* 6.]

2 *d. l. emptorem, l. si merces,* 25. §. 1. *D. eod.*

3 Imbert. *in Enchirid.*

4 *Nouell.* 7. *de non alien. rebus eccles.* Didac. Couar. *d. lib.* 2. *var. resol. cap.* 16.

DEFINITIO XX.

Qui ius habet à meo conductore, non magis potest referre mihi quæstionem dominij, quam conductor ipse.

REm quam tu mihi vendideras, ego subinde tibi locauerам,[1] eandem tu aleri postea donaueras, quasi venditio sine causa & perperam facta fuisset, possum aduersus donatarium, perinde ac contra re agere,[2] nec magis ei licebit referre quæstionem dominij, quam tibi liceret si ex locato cõuenireris,[3] non solùm quod lucratiuam causam habeat, ideoque nocere illi debeat dolus auctoris sui.[4] sed etiam quod cum ab eo ipso ius habeat, qui mihi vendidit, non possit ille plus iuris habere ex donatione, quam ego ex venditione, saltem quamdiu venditio subsistit,[5] saluo ei iure, si quod habeat impugnandæ meæ emptionis.[6] Sed etsi agam interdicto retinendæ possessionis aduersus donatarium, tuendus ero in mea possessione, licet eam donator, idémque conductor meus corporaliter donatario tradiderit,[7] non solùm si agam condictione ex lege Iustiniani, vt facto conductoris amissa possessio, & in alium translata, retenta videatur,[8] sed etiam si quid aliud sit, quod odiosam faciat donatarij causam,[9] vtputa si prætextu donationis à muliercula extortæ alienam litem redemisse[10] existimetur. *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum ex tempore, 10. Cal. Mart. 1595.

1 Fit enim hoc plerumque, nec semper hoc pactum illicitum aut vsurarium est, *l. qui fundum* 75. *D. de contr. empt.* quasi in partem pretij ea res sit, *l. si sterilis,* 21. §. *si tibi, D. de act. empt.*

2 *Iuxta reg. l. quod ipsis,* 143. *de reg. iur.*

3 Tibi autem certe non liceret, *l. si quis conductionis,* 25. *C. hoc tit.*

4 *L. apud Celsum,* 4. §. *si cum legitima. D. de doli except.*

5 *L. siue autem,* 9 §. *si duobus, D. de publician. l. si ea res,* 31. §. *vltim. de action. empt,*

6 Nam neque potest donati res quæ iam fuit vendita, quamuis à non domino, cum, si, postea isqui vendidit dominus fiat cogatur implere venditionem, *l. si quis alienam,* 46. *eod. tit. de act. empt.*

7 Non enim potuit conductor meus in alium transferre rei meæ possessionem quam ipse non habuit, *l.* 2. *C. de præsc.* 30. *vel* 40. *annor.*

8 *Ex l. vlt. vbi not. C. de acquir. possess.*

9 Quæ semper minus fauorabilis ideo est, quia donatarius certat de lucro captando, *l. non debet* 41. §. 1. *de reg. iur. l. quod autem* 6. §. *simili modo dicimus, D. quæ in fraud. cred.*

10 Sunt enim odiosi omnes alienarum litium redemptores, *leg. per diuersas* 44. *C. mandat.* præsertim qui donationis colorem quærunt vt fraudem faciant legi, *l. ab Anastasio* 35. *eod*

DEFINITIO XXI.

Periculum fructuum collectorum pertinet ad conductorem nec nisi omnes fortuito perierint, remissio tamen eo nomine vlla peti potest.

PEnsionis remissio non solet fieri conductori ob damnum casu fortuito aut vi maiore contingens in fructibus iam perceptis,[1] quoniam eorum periculum ad conductorem pertinet, ad quem & dominium spectat.[2] Etsi enim fructus non tam seminis quam soli iure percipiuntur,[3] ex locatione autem nec dominium transfertur,[4] nec possessio,[5] domini tam voluntate eos percipere conductor videtur, ideoque & suos facit perceptione sola,[6] quasi perceptionis patientia sit vice traditionis.[7] Nam & inde fit, vt, si fundi locati fructus conductor

Source : BIU Cujas

ductor aut clam deportauerit, id est, præter voluntatem domini, cui pro pensione obligari expresse fuerant, aut alteri ante perceptionem vendiderit; furtiui fiant deportatione, [8] quia priore casu voluntas deficit ex parte domini, posteriore vero deest perceptio ex parte conductoris, quippe cum eos emptor suo non conductoris nomine percipiat. [9] Et sane cum perceptis à conductore fructibus locator ex parte sua contractui prorsus satisfecerit, æquissimum est, & ex bona fide, vt vicissim conductor ex parte sua satisfaciat, quod non aliter facere potest, quam si conuentam pensionem totam soluat, [10] etiamsi quid esset quod impediret ne conductor fructuum dominus factus videretur. Nam & eadem ratione constitutum cernimus, vt quamuis rei venditæ dominium ante traditionem maneat venditoris, [11] periculum tamen spectet ad emptorem statim atque perfecta emptio est, [12] quod fit nudo consensu citra traditionem, [13] nimirum, quia emptori imputari potest, cur ex quo perfecta emptio fuit nõ obtulerit pretium, & petierit rem sibi tradi: [14] quamquam non eadem prorsus hac parte conductionis & emptionis ratio est, vt nos primis Coniecturarum nostrarum libris docuimus. [15] Illud sane obseruandum est, non statim atque fructus sunt à solo separati esse eos periculo conductoris, sed ita demũ si fuerint collecti & in horreo recõditi, [16] quia nec ante percepti videntur, [17] dummodo non steterit per conductorem quo minus eos colligeret suo tempore. Nam si in mora fuerit colligendi & percipiendi, ad eum perinde periculum spectare debebit. [18] *Ita Senatus* in causa Nicolai Fabri, contra Ioannem Mauton & alios, 5. Cal. Mart. 1593.

1 Bart. *ad l. ex conducto* 15. §. *si vis tempestatis, D. hoc tit. & ad l. si merces, §. vis maior. eod.*
2 Casus enim fortuiti pertinent ad dominum, *l. quæ fortuitis, 6. C. de pign. act.* Castr. *ad d. §. si vis, n. 2. & 3.*
3 *L. qui scit, 35. §. 1. D. de vsur.*
4 *L. non solet 39. D. hoc tit.*
5 *L. si quis ante 10. §. 1. de acq. poss. l. 2. C. de præscr. 30. annor.*
6 *L. si seruus 61. §. locaui de furt.*
7 *Arg. l. 2. C. si quis alter. vel sibi, l. quis saxum 6. versic. quasi traditio, D. de donat. l. 1. §. vlt. rustic. prad.*
8 *d. §. locaui l. si seruus 61. de furt.*
9 *l. Pomponius 29. quibus mod. vsufr. amitt.*
10 Ratio est Bart. *ad d. l. si merces 25. §. vis maior.*
11 *§. vendita, Inst. de rer. diuis. l. traditionibus 20. C. de pact.* sed neque traditio secuta ex causa venditionis transfert dominium nisi solutum sit pretiũ aut saltẽ habita fides de pretio, *l. quod vẽditi 19. D. de contr. empt.*
12 *§. cum autẽ Inst. de empt. & vend. l. 1. C. de peric. & commod. rei vend.*
13 *d. §. cum autem, l. 1. §. item emptio, D. de rer. permut.*
14 Vt proinde nullum damnum sentire videatur ex regulis *leg. quod quis 203. de reg. iur.*
15 *Lib. 2. Coniect. cap. 4. & 5.*
16 Castr. *ad d. l. ex conducto, 15. §. si vis, hoc tit.*
17 *L. si fructuarius messem 13. D. quib. mod. vsufr amitt.*
18 Item Castr. *ad d. §. si vũ in princ. l. si ex legati 23. & seq. l. si seruum 91. §. sequitur, de verb. oblig. l. lectos 12. & l. quod si neque 14. D. de peric. & commod. rei vend.*

DEFINITIO XXII.

De differentiis conductorum, & quando fructus pereant locatori.

Distinguendæ tamen sunt hac parte tres conductorum & colonorum & species. [1] Aut enim colonus partiarius est, aut qui totã rem sibi cõduxerit certa mercede in pecunia, qui magis proprie conductor dicendus videtur, aut qui certam illam mercedem præstet in frumento, vino, vel oleo aliaue simili re qualibet, [2] & hic contractus innominatus est, locationi tamen simillimus & proximus, easdemque recipiens præstationes. [3] Priore casu damnum quod in fructibus contingit, etiam postquam percepti sunt, inter dominum & colonum pro partibus diuiditur, quasi contracta inter eos societate. [4] Secundo vero demum casu ea obtinent quæ supra diximus, vt mercedis remissio fiat propter damnum emergens vi maiore ante non post perceptos fructus. [5] Quo etiam pertinet quod rescriptum est, [6] dominum horreorum periculum vis maioris & effracturam latronum præstare non debere, id est periculum fructuum in horreo reconditorum, quippe qui iure dominij, vt diximus, spectent ad conductorem, ex quo percepti sunt. [7] Quanquam & damnum, quod ante perceptos fructus contingit, non semper locatori imputandum est, sed ita si graue sit & intolerabile. [8] Vltimo vero casu licet fructuum dominium perinde eandemque ratione spectet ad percipientem, quod eos voluntate domini percipiat: [9] si tamen conuenerit vt merces soluatur ex iis ipsis mercibus, quæ in fundo locato nascerentur, indubitatum est ad eam vsque quantitatem, quæ mercedis nomine præstari debeat, damnum fructuum quamuis perceptorum ad locatorem pertinere: [10] sed si de mercibus, in genere actum sit, puta si locatus sit fundus frumentarius certo modiorum frumenti numero, aut oliuetum sub certa olei ponderatione, difficilius est quid dicendũ videatur. [11] Adhuc tamen tentari potest æquum esse vt ad eam vsque quantitatem, quæ pro mercede debeatur, succurramus cõductori quia nihil ei potest imputari cur non citius distraxerit, aut consumpserit fructus perceptos, quos vtique locatori reddere aliquando debuit. [12] Nec ad rem facit quod iis venditis potuisset alios soluere, cum frumentum, oleum, & alia eiusmodi sint ex earum rerum numero, quæ recipiunt in suo genere functionem: [13] Boni enim consulere dominus debet, quod ex iis fructibus qui in suo fundo prouenerunt sibi soluatur. [14] Neque cogendus est conductor, vt vitandi periculi causa fructus, quos percepit, & iam in horreo habet, ante tempus distrahat, alióque subinde comparet, [15] præsertim cum cariores esse soleant, qui longiore post messes tempore comparantur, [16] aliáque causa est eius, qui fundum ad pecuniam numeratam conduxerit. Hic enim si fructus tardius distrahat, quod pro suo iure facere credendus est, idcirco facere videtur vt carius postea vendat. Proinde est quod sibi imputet si eum spes fallat, & quod sperato lucro, quod euenire poterat, damnum præsens sentiat, quasi qui huius periculi pretio lucri spem vltro æstimauerit. [17] Ergo si maiore vi siue diuina, [18] vt nostri distinguunt, siue humana fructus omnes absumantur, totius mercedis remissio facienda erit. Sed hoc ita si & sine culpa conductoris damnũ contigerit, [19] & ante tẽpus quo merces solui debuit. Nam post lapsum id tempus imputari potest conductori cur ad diem non soluerit, [20] cessátque supradicta ratio, quæ antea conductorem excusabat [21] licet dici soleat non ex solo temporis lapsu constitui debitorem in mora, nisi sequatur interpellatio, [22] præterquam in pœnalibus: [23] non enim sola moræ ratio facit vt fructus post diem pereant conductori, sed illa etiam & præcipua, quod fructũ dominium ad eum pertineat, [24] & regulare sit vt res pereat domino, [25] si non euidens æquitas contrarium suadeat. Sufficítque diem euenisse, cuius expectandi necessitas conductorem in id vsque tempus à periculo liberauerat. Dico expectandi necessitatem, quia plerunque locatoris interest vt ante dictam diem promissa in fructibus merces non soluatur, [26] cum seruando seruari nequeant, & plerumque longiore custodia vel minuantur, vel deteriores fiant. [27] *Ita tractatum est* in supradicta causa.

1 Ex doctrina Bart. *ad l. si merces 25. §. vis maior, D. hoc tit.*
2 *Vt in l. si olei 21. C. hoc tit.*
3 Ex doctrina eiusdem Bart. *ad l. 2. D. de rer. permut.*
4 *d. §. vis maior. in fin.* Damna enim omnia sicut & lucra inter socios communicantur, *l. pro socio arbit. 38. & pass. D. pro socio.*
5 Dixi *Defin. præced.*
6 *In l. 1. C. hoc tit.*
7 *d. l. si seruus 61. §. locaui de furt.*
8 *d. §. vis maior.* Dixi *Defin. 3.* 5.
9 Quæ ratio est Africani *in d. §. locaui.*
10 Quasi hoc casu conductor sit debitor speciei potius quam generis aut, quod effectu idem est, generis quidem, sed per modum speciei, *arg. l. si debitor 39. §. verisimile, de contr. empt.*
11 Quia hoc casu conductor est debitor generis, quod perire numquam potest, *l. incendium 11. C. si cert. pet.*
12 Hoc enim damnum ad conductorem pertinet cum aliquid potest ei imputari.
13 Sicut cætera omnia, quæ consistunt in pondere, numero & mensura, *l. 2. §. mutui D. de reb. cred.*
14 Quos & tacite obligatos habuit pro pensione, *l. in prædiis 7. C. in quib. caus. pign. tacit. contr.*
15 Nam & qui inde comparati essent æquè perire possent.
16 Pretia enim rerum pro temporum varietate mutantur, *leg. pretia sexgesima-tertia, D. ad legem Falcidiam.* & quo rariores sunt merces eo etiam,

Source : BIU Cujas

eo etiam pretiosiores, sunt autem ratiõres posteriore anni tempore.

17 *Vt in l.vlt.D.de nautic.fœnor.l.pen.C.de solut.*

18 Quàm Græci θεώρια appellant de qua *in d. §.vis maior.*

19 Nunquam enim casus fortuitus eum excusat,cuius culpa præcessit casum.* *l.videamus* 71.§.1. *D.locat.* Papiens. *in hoc tit.glos.*2. *n.*8.*&* 9.

20 Etiam citra interpellationem, quia debuit offerre vt se periculo eximeret,& in mora constitueret aduersarium,vt periculum in eum transferret,semper enim periculum eius est,qui est in mora, *l.si seruum* 91.§ *sequitur, de verb. oblig.*

21 Vbi autem diuersa ratio est, ibi ius quoque diuersum esse debet, *l.illud* 32.*ad leg. Aquil.*

22 *L.mora* 32. *D.de vsur.*

23 *Ex l.magnam* 12. *C.de contr.& committ.stipul.*

24 Dixi §. 7. s̃.

25 *L.qua fortuitis* 6. *C.de pign.act.*

26 Quo casu cum dies pro creditore apposita est, non potest ei solui ante diem,*l.eum qui* 15.*alias l.Iauolenus,de ann.leg.leg.*3.§.*cum Polidius, de vsur.l.si ita relictum* 43.§.*Pegasus,de leg.*2. Esset tamen tutius vt conductor etiam ante diem offerret merces istas locatori, vt appareret an sui gratia locator adiectam diem vellet,an gratia conductoris. Alioqui poterit semper causari locator, sibi etiam ante diem solui potuisse, ne possit conductor dicere nihil sibi esse imputandum, quod non soluerit, quia tempus regulariter adiicitur pro debitore non pro creditore,*l.quod certa die* 70. *de solut.*

27 De quibus *in l.lex quæ tutores,ad fin.C.de admin.tut.*

DEFINITIO XXIII.

Fructus à conductore percepti ei pereunt, quamuis æque fuissent apud locatorem perituri.

ILlud vero conductorem excusare non debet à periculo damni post diem vi maiore contingentis, quod si ad diem soluisset æque damnum illud locatori contigisset. [1] Potuit enim locator eos fructus,si ad diem habuisset,vendere,atque ita futuri cuiuslibet periculi metu se liberare. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg.l.si alius* 7.§ *est & alia,D.quod vi aut clam.* in illis verbis: *æque perituris ædibus.*

2 *L.cum res* 47.§.*vlt. de leg.*1.*l.item si cum* 14.§. *quid si homo,in fin. D.quod met.caus.l.item si verberatum* 15.§.*vltim D.de rei vind.l. in Asia* 12.§.*vlt.D.depos.*

DEFINITIO XXIV.

Damnum contingens fructibus in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur, cuius odio contingit.

NOn solum autem imputatur omnimodo conductori damnum, quod in fructibus contingit post diem, quo solui domino mercedis nomine debuerunt,[1] sed etiam si eius culpa aut facto damnũ ante diẽ contigerit.[2] Culpæ autẽ annumeratur etsi ab eius inimico, aut in ipsius odiũ damnum datum sit,siue iustæ, siue iniustæ inimicitiæ proponantur. [3] Ex contrario igitur,si in odium aut incommodum locatoris damnum emerserit, præstare id locator conductori omnimodo debet.Multo igitur magis remissionem pensionis pro portione damni facere compelletur.[4] Exemplum esto,si frumentum ex decimis ecclesiasticis collectum à conductore & in ipsius horreo iam reconditum in vsus belli occupatum sit imperio supremi Principis aut magistratus,qui non frumenta conductoris,sed fructus decimarum capi iusserit. Id enim apparet fieri in præiudicium & dispendium possessoris beneficij,ad quem decimæ ipsæ pertinent, non conductoris. Alia ratio est damni, quod rebus coloni, in fundo locato existentibus illatum est. Id enim omnimodo pertinet ad conductorem,tanquam ad dominum,[5] nisi in odium locatoris contigerit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.*22. *n.*10.s̃.

2 *L.si quis domum* 9.*aliàs l. si quis fundum,*§.*si colonus & seq.l. videamus* 21.*& pass.D. hoc tit.*

3 *L.si merces* 25. §. *conductor.* vbi glos. *eod. tit.l. in his rebus* 65.*D. solut.matr.l.si is cum quo* 16.*D.commun.diuid.*

4 Facilius enim est,vt locator teneatur remittere pensionem,quam vt cogendus sit præstare id quod interest conductoris.

5 *L.qua fortuitis.*6.*C.de pign.act.cum simil.& apertius in l. damnum* 12.*C.hoc tit.* Bart. *in l.si merces* 25.§. *vis maior.D. eod.*

6 *d.*§. *conductor est,d.l.in his rebus* 66. *solut.matr.*

DEFINITIO XXV.

De differentia locationis & venditionis fructuum itemque taciti & expressi pignoris fructuum pro pensione.

NOn est fructuum emptio in omnibus similis cõductioni. Etsi enim vtroque casu dominium fructuum acquiritur percipienti: [1] tamen ex causa emptionis acquiritur statim atque fructus à solo separati sunt (quandiu enim solo cohærent fundi dominium vel inuito domino sequuntur, [2]) ideoque eos deportare inscio venditore, & alij etiam ante perceptionem vendere emptor potest citra periculum furti [3] Quod secus est, fructibus locati fundi.Illi enim, vt diximus,non prius acquiruntur conductori, quam eos perceperit,& quidem ex cõmuni eiusdemque locatoris voluntate: [4] quanquam hac parte distinguendum est; an fundi locati fructus expresse obligati sint locatori, an tacite duntaxat. [5] Hoc enim casu, cum de pignore nihil conuenit,non facit furtum conductor,qui fructus deportat inscio domino. Alioqui furtum facerent omnes fere conductores, qui cum fructus percipiunt non solent domino denunciare, nisi si dominus ipse prius sibi cauerit,& à iudice,vt moris est, impetrauerit, ne conductori liceat fructus exportare, quin prius aut mercedis solutio, aut saltem quantitatis & qualitatis fructuum descriptio facta sit.[6] Ac expressa illa conuentio, vt fructus specialiter obligati sint pro mercede, facit vt iam inde ab eo tempore,quo pignus contractum est, videatur dominus voluntatem suam declarasse, [7] sibique per fructuum retentionem consulere voluisse, [8] si ante perceptionem solui debuit [9] nec solutum fuit. Proinde non est hic verum,quod iactari solet,eandem taciti & expressi esse potestatem.[10] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De quo vide quæ scripsi in priore parte Chiliadis nostræ *de error. pragmat.*

2 *L.fructus pendentes* 44.*de rei vind.*

3 Iure namque suo vtitur qui vendit rem,quam emit prius. Facit *text. in l.si seruus,*§. *locaui,D. de furt.*

4 Ideoque fiunt furtiui si eos emptor perceperit suo nomine,vt ratiocinatur. Afric. *in d.*§. *locaui.* vbi additur idem esse si conductor eos clam deportauerit,id est inscio locatore,

5 Nam & tacite obligari intelliguntur,*l.in prædiis* 7.*D.in quib.caus. pign.vel.hypoth.tacit. contr.*

6 Nam cum pensio non soluitur,etiam expelli conductor potest, *l. ade* 3.*C.hoc tit.*multo magis possunt ex causa fructus sequestrari in quo præcipuum taciti pignoris commodum versatur.

7 Quod nollet se inscio eos fructus exportari.

8 Pignus enim tribuit ius retentionis'possidenti,*l.*1.*D.de pign.*locator autem ille est qui possidet,non conductor,*l.si quis ante* 10.§.1.*D.de acquir.poss.l.*2.*C. de præsc.*30.*annor.*

9 Solent tamen soluendæ pensionis tempora in id tempus differri, quo fructus etiam omnes percepti sint & ex parte vendi potuerint ad pecuniam explicandam.

10 De quo tractant nostri ad *l.*3.*D. de rebus credit. & ad l. expressa* 195.*de regul. iur.*

DEFINITIO XXVI.

Refert an vendantur fructus nascituri ex certo fundo,an vero perceptio fructuum ex eo fundo.

MVltum interest, an fructus quis vẽdat qui ex eo fundo nascentur,an vero perceptionem fructuũ ex eo fundo. Priore casu quasi conditionalis venditio est, quæ non nisi natis fructibus perficitur:ideoque si nulli fructus eo anno ex illo fundo prouenerint, nihil venditori debetur. Posteriore vero pura emptio est & alea potius quam certa aliqua res empta intelligitur: [1] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Bart.*ad l.cotem* § *qui maximos,ff. de pub.& vectig. ex l.nec emptio* 8.*ff.de contr.empt.*Bald.*ad l.licet* 8.*C.hoc tit.*Iunge *l.si debitor,*39 §. *verisimile,ff.de contr.empt.l.si vsusfructus* 66.*in fin.ff.de iur.dot.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVII.

Secundus locator cogitur interdum facere remissionem mercedis secundo conductori, etiamsi non possit eam ipse petere à primo locatore.

QVi vniuersum fundi reditum ad pecuniam numeratam conduxerat, eundem per partes pluribus sublocauerat, conuenta pensione non in pecunia, sed in frumento, aliave fructuum specie,[1] si fructus illos secundo conductori vis maior eripuerit, cui nec secundus locator resistere potuerit,[2] non eo minus facienda erit remissio secundo conductori culpa carenti, quod eam secundus locator à primo locatore impetrare non possit: cum quod in vna reditus parte damnum contingit, maiore lucro in alia superueniente compensari possit, eaque pecuniæ quantitas, quæ ex generali conductione debetur, vel ex minimæ partis fructuum distractione plerumque conficiatur.[3] Maxime vero si generalis illa conductio plurium annorum fuit, specialis vero vnius duntaxat.[4] Item finge secundum locatorem prius se condemnari passum esse, & consensisse, quam secundus conductor debitæ sibi remissionis & apud iudicem iam peritæ causas explanasset. Debuit enim potius secundi conductoris defensiones adiuuare, vt eodem ipse contra locatorem suum iure, si fieri posset vteretur.[5] Planè si talem vim secundo conductori factam proponeres, cui primus resistere potuisset, si ei denunciatum fuisset, imputabitur secundo conductori cur, cum resistere ipse non posset, ei non denunciauerit, qui resistere potuerat, & cuius periculo nunc velit cessisse damnum, quod alioqui fortasse non contigisset.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. si olei 21. C. hoc tit.*

2 Illa enim dicitur vis maior, cui resisti non potest, *leg. si merces 25. §. vis maior. D. eod.*

3 Itaque non habet hoc casu locum id quod dici solet, idem esse iudicium partis ad partem, quod totius ad totum. Est enim hic diuersa ratio partis & totius.

4 Compensatio enim facienda est vbertatis vnius anni cum sterilitate aliorum, *l. ex conducto 15. §. Papinianus, alias l. si vno, D. hoc tit.*

5 Nec potuit factum ipsius alij quam ipsi nocere, *l. factum 155. de reg. iur.*

6 Culpa enim est non denunciare vim ei, qui si sciret prohibere posset. *l. vlt. quod met. caus. l. si fundus 33. ad fin. D. hoc tit.* Iunge *l. culpa caret qui scit, & l. nullum crimen patitur, de reg. iur.*

DEFINITIO XXVIII.

Etiamsi primum locator solutionem acceperit à secundo conductore: non ideo tamen amittit actionem aduersus suum conductorem.

PRædium quod à me conduxeras alteri sublocaueras,[1] me inscio, aut si mauis alium loco tuo substitueras.[2] Ille autē mihi pensiones quasdam soluerat iuxta eum contractum qui inter nos initus fuerat. Ita factum est vt negotium, quod inter te & illum gestum est, videar ratum habuisse.[3] Non idcirco nouatus prior contractus videbitur,[4] sed perinde salua mihi erit contra te actio, si cesset ille in solutione pensionis, acsi conductionis periculum tibi retinuisses.[5] Neque enim delegationis potestatem inducere illud potest, quod ab eo quem tuo loco constitueras solutionem sæpius acceperim,[6] cum proprio tu nomine conduxisses, nec mea quicquam referret, an tu ipse solueres, an alius quod tu debebas.[7] Itaque & tu mihi condemnandus eras, & ille vicissim tibi.[8] Quod si tu pro te, & vt plerumque fit pro amico tuo electo aut eligendo à me conduxisses, postea Titium elegisses, possem vtique si mallem contra Titium agere,[9] sed si te mallem obligatum habere quam Titium, non eo minus danda mihi esset contra te actio, quia semper verum est recum me non cum Titio contraxisse,[10] & electio postea secuta sicuti me inscio fieri potuit, ita mihi nocere non debuit.[11] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina de Carde, contra Bonum Iacquilliard & N. Grosset. 3. Cal. Mart. 1595.

1 Nec enim cogitur conductor frui per seipsum, satisque fruitur qui alij locauit, *l. non vtitur 38. & seq. D. de vsufr.*

2 Quod facere potuisti etiam per fructuum venditionem, *l. si seruus 61. §. locaui, D. de furt.*

3 Ratum enim habere possumus, non tantum verbo & contractu expresso, sed etiam facto & tacite, *l. non tantum 5. D. rat. rem hab.*

4 Nouatio enim nunquam fit, nisi id actum dictumque sit, *l. 2. D. de nouat. l. vlt. C. eod.*

5 Obligationes enim legitime contractæ non nisi certis & legitimis modis finiuntur, *l. obligationum fere 44 § placet, D. de obligat. & act.* inter quos modos non est sublocatio.

6 Delegatio siquidem non fit sine stipulatione, quæ interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem, *l. delegare 11. D. de nouat. & delegat.*

7 Nam & alius pro alio etiam ignorante adeoque inuito potest soluere, *l. soluendo 39. de neg. gest. l. solutionem, 23. de solut.*

8 *Arg. l. si res quam 57. D. de euict. l. indebitam, 47. D. de cond. indeb.*

9 Quasi mecum ille etiam contraxerit, quoniam vnicus contractus esse intelligitur, vt dixi *Def. 1. n. 4. §. si quis alter. vel sib.*

10 Intellige tamen nisi ego Titij nomen vltro sequi maluerim, quo casu debeo mihi imputare, *l. 1. §. illud sciendum, D. de separat.*

11 Ne sit in vnius potestate conditionem alterius ignorantis facere deteriorem, *l. 2. quod vi aut clam.* & actionem quæsitam alij adimere, *l. Granius 71. §. vlt. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXIX.

Potest interdum locator exigere pensionem, etiam antequam tradiderit instrumenta, sed ea tamen postea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium.

COnductor prædij rustici, cui ex lege locationis tradi debuerunt instrumenta censualia ad exigendas annuas pēsitationes, si primæ pensioni soluendæ eum diem dixerit, quo nondum dies exactionis venturus fuerit, nullam recusandæ solutionis aut petendæ remissionis causam habet eo prætextu quod instrumenta illa nondum à locatore acceperit.[1] Præsertim si prædij reditus non tantùm ex iis censibus constet, sed etiam ex decimis fortasse aliisve obuentionibus, quas cōductor iam perceperit, aut percipere suo tempore possit.[2] Videtur enim ille ad conductionem ea lege accessisse, vt primæ saltem pensioni soluendæ nulla mora fieret obtentu futurarum, necdum tunc competiturarum exactionis.[3] Sanè si perseueret locator ea instrumenta non tradere, quæ habeat, & sine quibus non possit conductor frui re conducta, æquissimum erit in sequentibus solutionibus rationem huius rei haberi,[4] quamuis contraria pactione locator sibi prospexerit. Neque enim bona fides conuentionem hanc patitur, vt conductor mercedem præstare cogatur, locator vero instrumenta ad fruendum necessaria dolo malo retineat.[5] *Ita Senatus* in causa Illustrissimi Dom. Cardinalis de Montelbero Prioris de S. Ioire & Claudij Combet procuratoris, ex tēpore 3. Non. Mart. 1595.

1 Id enim actum esse inter contrahentes apparet ex die solutioni dicta, vt non expectaretur censuum exactio ad soluendam pensionem.

2 *Vt in Defin. 28. & 29. §.*

3 Certum enim est, quod in diem debetur non posse peti antequam dies venerit, *vulg. l. cedere diem 213. de verb. signif. l. qui hoc anno 42. D. de verb. oblig.*

4 Quia debet locator omnimodo præstare conductori vt possit frui *l. ex conducto 15. §. 1. & seq. D. hoc tit.*

5 *L. ex empto 11. §. quia autem, l. Iulianus 13. §. offerri l. bona fides 50. D. de act. empt.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXX.

De remissione pensionis facienda ob belli casum, si iam conductionis tempore bellum erat.

QVid vero si iam cepto bello inita sit locatio, & tamen conuenerit, vt si belli causa frui conductor non posset, remissio mercedis ei fieri deberet?[1] Videbitur de illo casu cogitatum, quo sæuius bellum exardesceret, vt difficilior esse inciperet fruitio rei conductæ. Alioqui non potest conductor conqueri de eo rerum statu, qui fuerit tempore conductionis.[2] Imo nec de eo quem breui futurum præuidere tum potuit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Huiusmodi enim conuentionem valere constat, vt & cæteras omnes quæ fiunt in locatione si modo sint ex bona fide, *l. si quis domum 9. §. Iulianus, alias l. si quis fundum, D. hoc tit.*

2 Nam & in omni conuentione subintelligitur clausula, *rebus sic stantibus, l. cum quis 38. l. si cum Cornelius 82. de solut.*

3 *Arg. d. l. si quis domum 9. §. 1.* in illis verbis, *quia hoc euenire posse prospicere debuit, D. hoc tit.*

DEFINITIO

DEFINITIO XXXI.

Locatio non probat possessionem nisi probetur effectum habuisse, aut nisi in præiudicium scientis & consentientis.

CErtum est locationem non solum dominium non probare,[1] sed nec possessionem, nisi secuta probetur solutio pensionis fructuumque perceptio.[2] Sed si de præsente & consentiente adeoque subscribente locauerim Titio fundum, de cuius possessione inter te & me postea contendatur, negari non potest, quin ex eiusmodi locationis instrumento probetur mea possessio in tui præiudicium.[3] Etsi enim dici solet, testis officium non debere illi esse damnosum,[4] quis tamen credat passurum te fuisse locari à me rem meo nomine, quam tu ipse possideres? An potest quisquam tam simplex aut supinus inueniri, qui in publico instrumento aliquid contra se scribi patiatur?[5] quin & tentare quis fortasse possit, eiusmodi subscriptione remissum à te ius pignoris, si quod tibi in re locata competebat.[6] Sed non ita est, nisi hactenus vt pendente locatione conductorem inquietare non possis.[7] Quia locatio temporaria sicut dominium transferre non potest,[8] ita pignoris remissionem perpetuam nec exigit, nec inducit.[9] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Baulx, contra N. Paquier, 13. Cal. April. 1593.

1 Quoniam res aliena locari potest, sicut & vendi, *l. rem alienam 28. ff. de contr. empt.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*

2 Fructuum enim perceptio maxime illa est, quæ probat possessionem, *l. Titia 48. ff. de solut.*

3 *Arg. l. si non subscripsisti 15. C. de admin. tut.*

4 Glos. *in l. Caius 39 ff. de pignor. act.*

5 Verba sunt Iustiniani in *l. vlt. C. arbitr. tutel.* Iunge *l. ex sententia 29. in fin. de test. tutel.*

6 *Arg. l. fideiussor 26. §. 1. ff. de pign. l. sicut 8. §. non videtur. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

7 Non quasi actionem amiseris ipso iure, sed quia obstare tibi debet exceptio doli, si ius tuum exequi velis contra conductorem. *arg. leg. 4. §. quæsitum est si cum fundi. ff. de dol. mal. except.*

8 *L. non solet, 39. D. hoc tit.*

9 Ne latius pateat effectus quam causa.

DEFINITIO XXXII.

Resoluta locatione resoluitur etiam ius tertij, cui ex lege locationis solui debuit.

REsoluto contractu locationis,[1] quo conuenerat vt pensionis partem conductor alteri solueret, ius quoque tertij resolui necesse est etiã post factã ab illo acceptationem,[2] adeoque licet causam habeat onerosam,[2] præsertim si locatore ipso postulante ea resolutio fiat, licet ex facto & culpa conductoris,[3] nisi delegatio interuenerit, quæ debitoris obligationem transtulerit in personam conductoris.[4] Non enim fieri potest, vt sublata conductione obligatus maneat conductor ad præstandum huic vel illi, quod non nisi in pensionis nomine præstari debuit.[5] Idémque dicendum est si ex alio quolibet contractu, qui postea resolutus sit, debeatur,[6] *Ita Senatus* in causa procuratorum Claudij Combet, & Petri Mongella, ante Cal. Iul. 1593.

1 Hoc enim est quod dici solet resoluto iure datoris resolui ius acceptoris *vulg. l. lex vectigali fundo 31. ff. de pign. act. l. 4. alias l. si ex duobus §. sed & Marcellus. ff. de in diem addict.*

2 Vt in legibus suprà citatis.

3 Quamuis dici soleat ex vnius facto non debere alterius conditionem fieri deteriorem, *l. 2. D. quod vi aut clam, l. nec debet alteri 74. de reg. iur.*

4 Delegatio enim cum sit nouatio mutat debitorem, *l. 1. C. de nouat. l. delegare 11. D. eod.*

5 Sublata enim causa effectum quoque tolli necesse est, *vulgat. iurib.*

6 *d. l. lex vectigali d. §. sed Marcellus.* Iunge *l. voluntate 10. in fin. D. quib. mod. pign. vel hyp. solu. l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui ab hoste post occupatam prouinciam conduxit, eique soluit, non potest ex ea causa per priorem locatorem pro hostilitatis tempore restituta per pacem prouincia conueniri.

CVm Gallorum & Heluetiorum exercitus infestis armis fines nostros inuasisset, ac Chablasiensem prouinciam maiori ex parte occupasset, conduxerat quidam ex nostris ab hostibus prædia rustica, quæ iam ante bellum ex causa conductionis cum domino contractæ possidebat, sed longe viliore mercede quam illa esset, de qua inter eum & dominũ conuenerat, subindéque hostibus soluerat. Postea recuperata fortiter felicitérque prouincia, idem cõductor à prædij domino conueniebatur ad totius pensionis exsolutionem, & quidem eius quãtitatis, quam pro superioribus annis præstare solitus erat. Quidam existimabant iustam esse domini petitionem cũ hac tamen distinctione, si tanti eo anno fructus fuissent, quási huic conductori imputari posset, cur cum hoste publico qui longe plus quam prædo est contraxisset.[1] Sed humanitus visum est non teneri eum nisi inxta formam locationis, quam hostis fecerat, & pro ea duntaxat parte, quæ hostis soluta nõ inueniretur,[2] exemplo eius quod in vrbanis prædiis à prædone locatis constitutum est.[3] Eadem enim hac parte ratio est prædij rustici, si in pecunia, non item si in parte fructuum facta conductio sit.[4] Neque vero imputari quicquam posse videbatur ei, qui iam occupata prouincia cum hoste contraxerat,[5] sibíque ex negotiatione lucrum aliquod quæsierat, quod alioquin hostis fuerat erepturus.[6] *Ita tractatum est* in causa R. Dom. Philiberti Milliet Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aux, 12. Cal. Septembr. 1593.

1 Nec enim ei succurri solet, qui prudens & sciens alienam rem vel emit, vel conduxit, id est ab alio quam ab eo quem dominum sciuit, quia est in mala fide, adeoque si emat à vero domino quem tamen sciat alienandi ius non habere, *l. si sciens 26. ff. de cont. empt.*

2 Quia prior conductio per hostilem inuasionem fuerat interrupta, cum neque resistere neque denunciare conductor potuisset, *l. item quæritur 13. §. exercitus veniente, & l. ex conducto 15. § si vis tempestatis, in fin. D. hoc tit.*

3 *Ex l. vrbana prædia 55. D. de cond. indeb.*

4 Glos. & Bart. *ad d. l. si vrbana.*

5 Multo minus ei qui soluerat illi ipsi cui fuerat obligatus, *arg. l. l. si filia 88. ff. de solut.*

6 Nullum enim damnum infert qui auffert rem æquè perituram, *l. si alius 7. §. est & alia.* ibi *æquè perituris ædibus, ff. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XXXIV.

Procurator non potest petere salarium post biennium, à die tamen finiti officij non finitæ litis numerandum.

DEbitum procuratori ob locatas à se operas salarium si intra biennium non petatur, peti apud nos, & eo iure quo vtimur, non potest.[1] Sed id ita debet accipi, vt biennium illud non à die exhibitionis operarum, sed finiti officij computetur. Itaque qui per triginta plus minus annos pro Titio procurationem exercuit, primi quoque anni mercedem etiã post trigesimum elapsum non male petit, dummodo à quo tempore procurare destitit biennium[3] non effluxerit. Nec distinguemus an eadem lis per tam longum tempus tractata fuerit, an plures, quarũ vna finita alia emerserit. Sufficiet enim toto illo tempore, quod inter susceptũ finitúmque mandatũ interceßit, vel vnam litem superfuisse, quam procurator hic exercuerit, nec biennium vllum præteriisse, à quo procurare desierit.[4] Alioqui sane transacto biennio, si qua de nouo lis emergat, non idcirco præteriti temporis salariorum extincta petitio reuiuiscet,[5] quod idem ille procurator nouam litem exercere iussus sit, nisi intermedio illo biennij tempore aut salarium petiisse probetur, aut ne instantius vrgeret præsens aliquid à Titio accepisse.[6] *Ita Senatus* pro Claudio Combet procuratore, contra heredes D. Amedei Michal magistri Computorum, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Hoc autem commentitio & recepto potius quam constituto iure; nato fortassis ex eo, quod procuratoris officiũ, vt & mandatũ quodlibet debeat esse gratuitũ, *l. 1. §. vlt. D. mandat.* & vnaquæque res facile redeat

Source : BIU Cujas

ad suam naturam, *l. si vnus* 27. *§. pactus ne poteret, in fin. de pact. l. cum quidam* 27. *§. Diuus Pius, de vsur.*

2 Quamdiu enim officium durat, non potest imputari ei qui procurator fuit cur non egerit, sed ex quo tantum officio suo functus est.

3 Ideo autem biennium, quia plerisque casibus hoc tempus longum esse creditur, vt in specie *l. ade* 3. *vbi gloss. C. hoc tit. l. si mulier* 22. *Cod. ad SC. Velleian.*

4 Eadem enim ratio est iuris & æquitatis in omnibus istis casibus. Ergo idem ius, *vulg. l. illud* 32. *D. ad l. Aquil.*

5 Semel enim extincta obligatio nunquam reuiuiscit, *l. qui res* 98. *§. aream, de solut.* iunct. *l.* 3. *&* 4. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

6 Ex quo appareat noluisse illum tacitè remittere id quod sibi debebatur.

DEFINITIO XXXV.

Si conuenerit de facienda in singulos annos remissione, potest vnius anni sterilitas cum vbertate sequentium compensari.

CVm ob vnius ani sterilitatem plurium annorum conductor remissionem petit ex lege conductioni dicta, multum interest an ita simpliciter concepta sit conuentio & consequenter ex iuris communis ratione interpretanda,[1] an vero ita vt singuli anni sint demonstrati?[2] Hoc enim posteriore casu si de primi anni sterilitate constet pensionis remissio statim facienda est, id est non expectato eo an sequentium annorum vbertas talis futura sit, vt cum ea possit sterilitas compensari. [3] Priore vero casu non aliud obseruatur, quam quod citra conuentionem ex iuris ratione seruari oporteret. Itaque frustra remissio petetur quandiu spes est, compensari posse vnius anni sterilitatem cum sequentium sterilitate. [4] *Ita Senatus* ex tempore in causa R.D. Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aux, contra Claudium Pernollet, Idib. Nou. 1593.

1 Conuentiones enim omnes recipiunt interpretationem ex iure communi, quia & contrahentes in dubio censentur velle se conformare, vt nostri loquuntur, cum dispositione iuris communis, sicut & testatores, *l. vlt. vbi not. C. de verb. signif.*

2 Hoc scilicet modo vt in singulos annos conductionis peti possit remissio, si qua eius petendæ iusta causa erit.

3 Quod tamen expectari oporteret ex iuris communis ratione, *l. ex conducto* 15. *§. Papinianus, alias l. si vno anno. D. hoc tit.*

4 Nam etsi remissio facta esset primo anno, appareret autem ex vbertate sequentium annorum fieri eam non debuisse, tota pensio nihilominus peti posset, *d. §. Papinianus.*

DEFINITIO XXXVI.

Heres illius, qui socius fuit conductoris, neque à locatore, neque à conductore conueniri potest, nisi perstiterit in societate.

ET obligatio, quæ descendit ex contractu locationis transit vtique in heredes,[1] si tamen is, qui fundum à te conduxerat, me in conductionis socium admiserit, tum ante finitum locationis diem decesserit, non possum cogi aut à te, aut ab eius heredibus vt maneam in conductione. [2] Non à te, quia tecum non contraxi, nec vlla tibi ex contractu cum alio aut inter alios inito, contra me competere potest actio. [3] Non à conductoris heredibus, quia inter me tuumque conductorem non conductio inita fuerat, sed societas, quæ morte vnius ex sociis haud dubie finitur. [4] Plane si mortuo iam conductore præstitero in gerendis rebus conductionis, scientibus & patientibus heredibus conductoris, tacita quædam videbitur redintegrata societas,[5] à qua proinde mihi resilire non licebit,[6] nisi heredes offerant conditionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Claudij Quimier, contra N. Cheuron, 3. Non. Iunij 1595.

1 *L. viam veritatis* 10. *C. hoc tit.*

2 Quamuis dici soleat omnes istos contractus ab initio esse voluntatis, ex postfacto autem necessitatis, *l. sicut* 5. *C. de oblig. & act.*

3 *L. quacumque* 11. *D. de oblig. & act. cum similib.*

4 *L. actione* 65. *§. morte, l.* 1. *& pass. D. pro socio.*

5 Aut certe imago quædam societatis, vt loquitur Vlp. *in l.* 1. *§. vlt. D. de bon. libert.*

6 Coita enim societate ad tempus, is qui ante tempus renunciat, socium quidé à se, sed non se à socio liberat, *d. l. actione, §. item qui societatem pro socio.* tenetúrque quanti interest socij in cuius fraudem renunciauit, *§. diximus, & seq. ead. leg.*

7 Eadem conditio est in specie, *l. cum hereditate* 55. *D. de acq. her.*

DEFINITIO XXXVII.

Tacita reconductio inducitur ex patientia mulieris etiam nuptæ, siue de bonis dotalibus agatur, siue de paraphernalibus.

SI nupta mulier fundum suum locauerit, & maritus cum ea simul contraxerit, ac finito locationis tempore constante adhuc matrimonio passa sit conductorem in conductione remanere, æque renouata conductio videbitur acsi matrimonium nullum fuisset. Nam siue fundus dotalis fuit, fructus eius ad maritum pertinuerunt quandiu vixit;[2] eo verò mortuo imputare sibi debet illa, cur non conductori fundum abstulerit. [3] Siue fuit aduentitius aut paraphernalis [4] non potuit matrimonium impedire, quo minus illa contradiceret ac finito conductionis tempore rem suam auocaret. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 37. supr.

1 Eadem enim ratio est in hoc casu quæ in aliis personis, & generalis est sententia Vlp. *in l. item quæritur* 13. *§. qui impleto, D. hoc tit.*

2 Scilicet pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot.*

3 Quod vtique facere potuit, dummodo præstita marito indemnitate, *l. si filiofamilias* 25. *§. si vir in quinquennium.* vbi Bart. & cæteri, *D. solut. matrim.*

4 De quo bonorum genere agitur, *in l. si ego* 9. *§. vlt. D. de iur. dot. leg. hac lege* 8. *C. de pact. conuent.*

5 Quoniam in hoc bonorum genere nihil penitus iuris habet maritus prohibente vxore, *d. l. hac lege.* iunct. *l. maritus* 21. *C. de procur.*

DEFINITIO XXXVIII.

De differentia venditionis fructuum & conductionis, quantum ad tacitam prioris contractus continuationem.

QVid rursum si aliquot annorum fructus & reditus venditi sint? is contractus locationi quidem similis est, sed tamen à locatione distat, quia venditio est.[1] Itaque si finito tempore venditor passus sit emptorem in fundi possessione remanere, non censebitur venditio continuata. In eoque obseruanda differentia est inter venditionem & locationem. [2] Venditio enim dominium rei venditæ transfert in emptorem, & quidem in perpetuum non ad tempus, [3] in ea autem re quæ vendita non est nullum omnino ius, at nec iuris occasionem vllam tribuit emptori. [4] *Ita Senatus* in eadem causa

1 Aliud enim est vendere, aliud locare, licet iisdem regulis venditio & locatio consistant, ideoque veteres istis appellationibus promiscuè vsi sint, *l. veteres* 19. *& seq. D. de act. empt.* iunctis iis quæ docet Cuiacius *lib. 9. obseru. cap.* 15. Vide *l. liberto* 21. *in princ. D. de ann. legat.* & quæ scripsi in priore parte Hemischiliadis *de error. pragmat.*

2 Quæ differentia nascitur ex diuersa natura negotiorum.

3 Quia transfertur dominium per traditionem, quæ non fit nisi semel, ac proinde nihil est quod possit de tacita continuatione tractari in venditione. At locatio fit ad tempus, ideoque potest continuari & quidem per solam patientiam sine noua traditione, quia sufficit vt conductor percipiat fructus ex voluntate locatoris ad eos acquirendos, *l. si seruus* 61. *§. locaui, D. de furt.*

4 Quoniam id quod reuera venditum non est pro vendito possideri non potest, nec si traditum sit ex causa falsa venditionis, *leg. penult. D. de vsucap. aliàs, l. pen. de solut.*

DEFINITIO XXXIX.

Non semper ex causa inobseruantiæ potest rescindi aut resolui locatio.

COnuenerat inter locatorem & conductorem vt censualia instrumenta quæ habebat omnia locator traderet conductori,

Source : BIU Cujas

conductori,[1] sed ita tamen vt eo prætextu non traditorum instrumentorum solutio pensionis differri non posset,[2] Conductor postea conquestus de mora locatoris, quasi is non omnia quæ in manibus habebat tradidisset, ac nihilominus ex contractus lege præteriti temporis pensionem soluere condemnatus, nec conuentioni, nec iudicato paruerat.[3] Locator ex ea causa contractum resolui postulabat, expellique conductorem, propter inobseruantiam,[4] vt nostri loquuntur. Placuit, iu mora quidem esse conductorem, qui contra legem contractus solutionem differat prætextu non traditorum instrumentorum,[5] sed tamen non id sufficere ad contractus resolutionem si ex parte quoque locatoris mora aliqua probetur interuenisse.[6] Cum non solùm ex natura contractus prior satisfacere debeat qui prior agit,[7] verum etiam in proposito mora conductoris ex præcedente mora locatoris descendere videatur. Non enim poterat conductor pecuniam soluendæ pensioni necessariam in promptu habere, si ob non tradita instrumenta censualia vti frui re conducta nequiuisset.[8] Denique ita demum ex inobseruantia resolui contractum locationis necesse est, si eius solius mora interuenerit aduersum quem resolutio postulatur, eáque aperta & explorata, non si tantum, vt vocant, dubitatiua[9] aut si ex parte vtriusque.[10] Prius igitur de illo inquirendum visum est, an in tradendis instrumentis censualibus mora per locatorem contracta esset, conductorem vero ad id duntaxat condemnandum vt pensiones quarum dies cessisset interea solueret. An etiam vt eo nomine satisdaret?[11] Minimè. Nec enim iusta interponendæ cautionis ratio est, quod conductor in mora sit quandiu dubitari probabiliter potest, an in mora quoque sit locator, præsertim in præstando eo ad quod ex contractus natura sit obligatus.[12] *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Cardinalis de Montelbero Prioris S. Georgij, & Claudij Combet procuratoris, 9. Cal. Iul. 1593.

1 Scilicet quia censuum exactio aliter fieri non posset, *l. 2. §. 1. de pact. l. qui chirographum 59. de leg. 3. l. instrumenta 24. C. de fideic. l. 1. C. de donat.*

2 Solent enim conductores vt plurimum per tergiuersationem hoc prætextu recusare solutionem citantes, *vulg. §. offerri, l. Iulianus 13. D. de act. empt.*

3 Atque ita duplicem moram contraxerat.

4 Ex traditis in *l. ade 3. Codic. hoc tit.* & per Alexand. *consil. 105. volum. 3.*

5 Lex enim contractus semper seruanda est. *l. legem, C. de pact. l. 1. §. si conuenerit. D. depositi.*

6 Odiosa enim est interpretatio, per quam bonæ fidei contractus resoluitur, vnde & odiosa esse creditur lex commissoria, *l. Æmilius, 38. D. de minor.*

7 *d. l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt.*

8 Plerumque enim fit, vt nulla possit esse exactio sine actione scilicet, cum debitor non vult bonam fidem agnoscere, Theophil. *initio tit. de act.* Actio autem bene exerceri non potest sine probationibus, quæ porro in hac specie petendæ sunt ex censualibus instrumentis, nostri vocant libros recognitionum.

9 Id est, de qua dubitari possit, an mora dici debeat. Est enim quæstio hæc facti, & ideo plerumque obscura, *l. mora, 32.* iunct. *l. sciendum, 21. D. de vsur.*

10 Hoc enim casu compensatio moræ vtrimque fieri debet, sicut fieri solet etiam doli & delicti, *leg. domum, 57. in fin. D. de contr. empt. l. viro, 39. D. solut. matr.*

11 Nam in bonæ fidei iudiciis ex iusta causa plerumque satisdandi necessitas iniungitur, *l. in omnibus, 41. D. de iud. l. pro socio, 38. D. pro soc.*

12 *d. §. offerri.* Ex natura enim locationis est, vt locator præstet, conductori licere vti frui, *l. ex conducto, 15. §. 1. & pass. D. hoc tit.* [Cæterum quamuis constet in mora esse locatorem, non eo minus tamen condemnandus erit conductor ad semissem vel bessem, aut quid aliud locatori præstandum, si constet fruitum esse conductorem pro aliqua parte. Quis enim ferat eum qui pro parte aliqua fruitus est re conducta nullam penitus mercedis partem præstare eo prætextu, quod per locatorem factum sit, ne in totum frui ipse potuerit? sed quid & quantum interim locatori præstare conductor debeat, arbitrio iudicis relinquendum est, qui ex personarum & rerum, & moræ circumstantiis id æstimare aliter atque aliter debebit. *Ita Senatus* pro Carolo Lomel, contra Claud. Rubeum, 3. Sept. 1612.

DEFINITIO XL.

Quomodo succurrendum sit locatori, si conductor non sit soluendo, & tamen aliquid sit, propter quod non possit locator cogere conductorem ad solutionem.

QVid ergo si negetur conductor esse soluendo? An patiemur nil soluentem eum frui re conductoris?[1] Quid si reditus ex plerisque aliis fructibus constet, ad quorum perceptionem nulla sint instrumenta necessaria?[2] An adhuc dicemus, locatorem facilitati & stultitiæ suæ imputare debere, quod cum tali contraxerit?[3] Iniquum sane videatur, vt idcirco moretur in damno, cui obuiam iri possit.[4] Igitur sic temperanda res erit, vt vir bonus ab vtraque parte eligatur, apud quem vt sequestrem fructus deponantur,[5] prius tamen præstita per locatorem cautione de iudicato soluendo, si in mora ipse fuisse comperietur,[6] nisi conductor ipse cauere malit, & satisdare de pensionibus futuris ad diem soluendis, præteriti vero temporis reliqua in promptu soluere. Ipsi enim deferenda conditio est.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Solet enim hæc iusta causa esse iniungendæ satisdationis, *dict. l. in omnibus 41. de iudic.*

2 Non enim potest hoc casu capi prætextus non traditorum censualium instrumentorum, si nullam pensionis partem soluat conductor, qui bonis locatis fruitur ex parte.

3 *Arg. l. qui cum alio, 19. de reg. iur. l. pen. D. de iur. dot.*

4 Melius enim est ab initio intactum quem & illæsum conseruare, quàm post vulnus remedium quærere, *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. rest.*

5 *Arg. l. postquam, 5. §. 1. in fin. D. vt legat. nomin. caueat.*

6 Est enim locator quodammodo reus, ex qua parte potest ex conducto reconueniri ad id, quod interest conductoris, *arg. l. non solum, 39. §. est & casus, D. de procur.*

7 Nam cum sequestratio sit odiosa, *tot. tit. de prohib. sequestra. pecun.* nec permittatur, nisi vt aduersario cautum sit, præferendum est remedium satisdationis remedio sequestrationis *d. l. postquam §. 1.* iunct. *l. 1. D. qui satisd. cog. l. Impp. 21. §. vlt. de appellat.*

DEFINITIO XLI.

Conductor locatori vindicanti dominium refert quæstionem dominij potest, at non conducenti possessionem.

PAssus bonorum suorum venditionem, in quorum possessionem creditor, idemque nouissimus licitator[1] missus fuerat, ab eodem creditore bona eadem sibi, vt plerumque fit,[2] ex conductionis causa retinuerat. Si creditori non dominium vindicanti,[3] sed possessionem suam repenti controuersiam facere velit, eo prætextu quod nondum subhastationes decreto confirmatæ sint, quodque in iis aut enormissima læsio, aut aliqua, vt loquuntur, nullitas interuenerit, audiendus non est, etiamsi sex mensium tempus, quod ad redimenda pignora præstitutum est, nondum præterierit, quoniam possessionem ante omnia restituere conductor debet, sic deinde redimere, aliudve ius suum prosequi, si quod habet.[4] Hoc ita si merces non pro vsuris pecuniæ debitæ conuenta sit, sed pro fundi fructibus, licet iusto vsurarum modo magis quàm fructuum æstimationi respondeat.[5] Nam si de pecuniæ debitæ vsuris à debitore eodémque conductore exsoluendis conuenerit, αὐτὸ τοῦτο conseruare, quàm ius dominij sibi adserere voluisse videatur.[6] Proinde redimendi ius saluum erit debitori, etiam post sex menses.[7] Neque enim quicquam prohibet tempus illud, quod ad redimendum pignus creditori per statutum indulgetur, ex voluntate creditoris, longius fieri, si crediti magis quam dominij ius exequi velit.[8] Quod si creditor idémque locator dominium vindicet, referre quidem dominij quæstionem etiam conductor poterit,[9] sed ita erit accipiendum, si dominium ad se aut ad alium pertinere doceat aut quod satis est ad actorem pertinere neget,[10] non etiam si de creditoris iure, quod ab ipso debitore habuit, & ex pignorum addictione creditor quæsiit, contendere debitor velit. Qua enim fronte inficiari debitor possit ius creditoris, quod

ab ipso habeat debitore? Neque sanè rursus æquum est prodesse illi possessionem aduersus creditorem, quam ab ipso creditore habuerit.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in causa viduæ D. Battandier Collateralis Neciensis, & heredum Petremandi Falquet, Prid. Cal. Aug. 1593.

1 Idem enim potest esse creditor & licitator non quidem cum venditur pignus à creditore iure creditoris, *l. & qui sub imag. 10. C. de distr. pign.* sed cum venditur ex auctoritate iudicis, *vt in l. 1. & 2. C. si in caus. iud. pign. capt. sit. l. cum bona 26. de reb. auct. iud. possid. alias l. 1. de priuileg. credit.*

2 *L. qui fundum 75. ff. de contr. empt. l. si sterilis 21. §. si tibi, ff. de act.*

3 Nam si ageret vindicatione etiam contra conductorem dominium probare omnimodo deberet. Bart. *in l. commodare, ff. commod. & in leg. si alienam solut. matr.* Corn. *cons. 219. vol. 4.* Cravet. *cons. 157. à n. 4. vsque ad 9. ex l. vlt. C. de rei vind.*

4 Non enim potest dominij quæstionem referre locatori possessionem solam repetenti, *l. si quis conductionis 25. C. hoc tit.*

5 *Arg. l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

6 Non enim possunt deberi vsuræ nisi ex comparatione sortis debitæ, sors autem nulla debetur creditori, qui verè pignus emit, *d. l. & qui sub imagine 10. ad fin. C. de distr. pign.*

7 Quasi subhastatione & licitatione simulatè facta, *dict. l. & qui sub imagine.*

8 Quandiu enim creditor remanet verus creditor, tandiu superest debitori ius offerendi, *dict. leg. & qui sub imagine l. si mandatu 59. §. 1. D. mand. l. 2. & 3. §. 1. l. 5. & 6. D. de distr. pign.*

9 Dixi *num. 3. ſ.*

10 Hic enim sufficit, *l. vlt. C. de rei vind. l. vlt. D. de acquir. poss.*

11 *l. 1. §. vlt. D. vti possid.*

DEFINITIO XLII.

Potest expelli conductor, qui diu cessauit in solutione pensionis, etiamsi dederit fideiussorem idoneum.

ADuersus conductorem, qui præteritorum annorum pensiones non soluit, tametsi fideiussores idoneos dederit, potest dominus vti iure suo,[1] & prohibere ne sequentium annorum fructus conductor prius percipiat, quam pro præteritis satisfecerit:[2] ac multo magis si, vt fieri solet, bona sua omnia conductor obligauerit.[3] Quidni enim tantundem iuris habeat dominus in rei suæ fructibus, quantum in alienis percipiendis?[4] Nam & constat ex ea causa conductorem expelli posse, quod in exsoluenda pensione moram fecerit.[5] Nec quod fideiussores idoneos conductor dedit prodesse illi debet, vt tanto liberius re aliena abutatur.[6] Nisi curet vt solutio per fideiussores fiat, quoniam interest domini vt rei suæ incumbat potius quam vt in personam experiatur[7] Neque aliud erit, etiamsi dominus cum fideiussoribus pactum fecerit de non petendo, siue simpliciter,[8] siue ante certum tempus. Non enim sicut pactum cum debitore factum prodest fideiussoribus,[9] ita ex contrario pactum cum fideiussoribus initum prodesse debet reo.[10] Et sane absurdum fuerit conductorem imputare locatori, cur fideiussoribus suis voluerit fauere.[11] *Ita tractatum est* in publico auditorio pro R^mo. D. Philiberto Milliet Episcopo Maurianensi Abbate d'Aux, contra Claudium Pernollet, Cal. Marr. 1594.

1 Nec enim fideiussores dedisse soluisse est: *l. quod si non soluere 10 D. de pign. act. l. item liberatur, 6. §. 1. D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.*

2 Quia satisdatio diutius grassandi in re aliena potestatem facere non debet, *l. quia satisdatio 6. D. de susp. tutor.* iunct. *l. ade 3. C. hoc tit.*

3 Plus enim cautionis in rem esse solet quam in personam, vulg. *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

4 Posset enim per hypothecariam auocare possessionem prædiorum cõductoris obligatorũ pro pẽsione eorúmque fructus suo iure percipere quamuis cum onere imputandi eos in sortem, *l. 1. 2. & pass. C. de pign. act.* Sunt enim fructus isti tacitè pro pensione obligati tum quoque, cum de pignore non conuenit, *l. in prædiis 7. D. in quib. caus. pign. tacit. contr.*

5 *d. l. ade 3. C. hoc tit. l. quæro 54. §. inter locatorem, D. eod.*

6 *d. l. quia satisdatio 6. D. de susp. tutor.* Nam si publicè interest ne quis re sua abutatur, §. 1. *Inst. de his qui sunt sui vel alien. iur.* multo magis ne aliena, *l. si constante 24. §. si maritus. D. solut. matrim.*

7 *d. l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

8 Id est de nunquam petendo. Pactum enim de non petendo duplex est, vnum perpetuum, alterum temporale. Vtriusque exempla vide *in l. si pactus 54. & l. qui in futurum 57. & pass. D. de pact.*

9 *L. quod dictum 32. eod. tit.*

10 *L. fideiussoris 23. cum præced. & seq. eod.*

11 Qui vtique aduersus conductorem ipsum habituri fuerant regressum, *l. cum lex 46. de fideiuss. & d. l. quod dictum.* Quamquam nec aliud esset etiamsi donandi animo fideiussissent, *vt in d. l. quod dictum l. 5. de liber. leg.* Est enim in potestate creditoris plures debitores habentis, quem velit conuenire & quem velit liberare, dum persona tantum eximatur, non etiam obligatio tota extinguatur, *l. Granius 71. D. de fideiuss. l. pen. Cod. eod.*

DEFINITIO XLIII.

Non est facienda prouisionalis adiudicatio locatori, qui vrgetur aliqua præsumptione doli.

NOn semper ex contractu locationis condemnatio prouisionalis pendente lite fieri debet aduersus conductorem solutum allegantem, tametsi solutio in promptu non probetur:[1] nempe si doli præsumptio aliqua vrgeat contra locatorem. Finge hominem esse mali nominis, solitum bis idem exigere,[2] qui post decem pluresve annos ex eo contractu agat contra heredes conductoris,[3] qui cum sæpius posuerat rationes.[4] Finge nolle hunc locatorem iurare de calumnia, & purgare se de dolo malo.[5] His sane concurrentibus nemo dixerit pro locatore præsumendum esse. Igitur litis exitus expectandus erit, vt sciatur an reuera debeatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. April. 1594.

1 Quod tamen regulariter obtinet, vt dixi *Defin. 4. ſ.*

2 Quod qui facit improbus est, *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides 57. de reg. iur. cum concord.*

3 Qui possunt verisimiliter ignorare solutionem à defuncto factam & probationes, quas haberet defunctus si viueret, *leg. qui in alterius 42. de reg. iur. l. vlt. D. pro socio.*

4 Ex quo sumi potest coniectura non tantum solutionis, sed etiam tacitæ remissionis saltem aliis concurrentibus, de quibus in *l. Proculæ 26. D. de probat.*

5 Quod sane manifestum est calumniæ argumentum, & ideo hoc iuramentum de calumnia neque patrono neque parentibus remittitur, *l. iusiurandum 34. §. qui iusiurandum, D. de iureiur.* Vide tamen Cuiac. *lib. 9. obseru. cap. 37.*

6 Nunquam enim pendente lite iudicandum est pro eo, contra quem aliqua vrget præsumptio, cum ea præsumptio, in ipsum transferat onus probandi, *l. si chirographum 24. D. de probat. l. moueor 4. C. si seruus export. vend.*

DEFINITIO XLIV.

Cessante conductore per biennium in solutione expelli per locatorem potest, nisi vel satisdet, vel sequestrationem fructuum patiatur.

SI iterum atque iterum conductor in solutione pensionis cessauerit, non vtique statim expelli à locatore potest, sed ita demum si diu cessauerit,[1] id est per biennium integrum, vt vulgo nostri interpretantur.[2] Quod si superueniens egestas conductoris[3] iustam suspicandi causam præbeat, vt non sua die soluere conductor possit,[4] aut si male is rei conductæ fructus, remque suam dilapidet,[5] æquum est locatori consuli per fructuum sequestrationem, præstita satisdatione:[6] nisi paratus sit conductor eiusmodi sequestrationis impediendæ gratia satisdare de soluendo ad præscriptum diem omni eo quod debetur,[7] quodque in futurum ex conductione debebitur.[8] Nec melior conductoris esse debebit conditio, quod cum ab initio contraheret iam dederit fideiussorem, siue idoneus ille sit siue non,[9] si modo perinde in soluendi mora sit fideiussor. Neque enim cuiquam permittendum est vt sub prætextu præstitæ satisdationis in re aliena liberè grassetur:[10] nec eo minus bonam fidem conductor præstare debet in exsoluenda mercede quod satisdederit, quippe qui etiam satisfacere promisit.[11] Nam qua fronte, obsecro, potest conductor imputare locatori, cur tali fideiussore contentus fuerit, qui ipse promissa non impleat? Imputaret & sanè si locator, cui hucusque ad diem satisfactum esset, alium peteret fideiussorem maioris cautionis & indemnitatis habendæ causa.[13] Facilius vero quis admittat succurrendum locatori, si datus antea fideiussor non solum in solutione cessauerit, sed etiam de conductoris mora & dilapidatione conqueratur,[14]

ex

ex eaque causa fructuum sequestrationem postulet, aut eorum percipiendorum fieri sibi potestatem vt habeat vnde possit soluere. Quod certe ipsi concedi, si alio modo locatori non consuleretur, longe esset æquius, quam pati vt ex conductoris improbitate aut locator, aut fideiussor periclitaretur. [15] *Ita Senatus* pro R. D. Episcopo Maurianensi, contra Claudium Pernollet, 3. Id. Maij 1594.

1 *L. ade 3. C. hoc tit.*
2 *Ad d. l. ade.*
3 Egestas enim, quæ iam ipso contractus tempore fuisset, attendi non deberet, *ex reg. l. qui cum alio 19. de reg. iur.*
4 *Arg. l. in omnibus 41. D. de iud.*
5 *d. l. ade.*
6 *L. Impp. 23. §. vlt. D. apppellat.*
7 *Arg. l. postquam 5. §. 1. in fin.* illis verbis, *sed si is qui viuit non possit cauere, D. vt legat. seu fideicomm. seruand. caus. caueat.*
8 Satisdandum enim est in omnem causam locationis, *l. quæro 54. C. hoc tit.*
9 Dixi *Defin. 31. num. 6. 5.*
10 *L. quia satisdatio 6. D. de suspect. tutor.*
11 Plus enim est satisfacere quam satisdare, quia satisfactio non satisdatio pro solutione est, *l. satisfactio 52. D. de solut. l. solutionis 176. de verb. sign.* iunct. *l. 1. qui satisd. cog.*
12 Nec enim datur fideiussor vt debitor liberetur, sed potius vti pro iam obligato debitor nouus adiiciatur.
13 *L. si ab arbitrio 10. §. 1. D. qui satisd. cog. l. 1. §. item quæritur, D. de separat.*
14 Quomodo potest conqueri ex eáque causa etiam prius quam soluat agere mandati, *l. Lucius 38. mandat. l. si pro ea contra quam 10. C. eod.*
15 Nec enim malitiis est indulgendum, *l. in fundo 38. de rei vindic.* Nec ferendum vt fideiussori officium suum sit damnosum, *l. si seruus 61. §. quod vero, de furt.*

DEFINITIO XLV.

De tacita reconductione.

CONductor, qui finito conductionis tempore remansit in conductione prædij rustici, reconduxisse quidem intelligitur iisdem, quibus antea conditionibus, [1] sed non in annos totidem, si forte prior in plures annos facta fuerat an pro eo anno dũtaxat, [2] si quotannis prædij conducti fructus extent, [3] ne tacitus consensus, qui ex facto inducitur, vltra quam factum sit extendatur. [4] Propter quam causam separamus hac parte rusticum prædium ab vrbano, quia vrbani prædij fructus in singulos dies percipitur. [5] Nam & ex contrario si rusticum tale esset, quod non nisi in triennium aut quinquennium fructus ferret, dicendum esset in triennium aut quinquenniam subsequens repetitam intelligi conductionem. [6] *Ita tractatum est* in causa D. Dufour & Iacobinæ Berru, Id. Iannuar. *1595.* Iunge Defin. 37. 5.

1 *L. item quæritur 13. §. qui impleto, D. hoc tit. & l. seq.*
2 *d. §. qui impleto*, in illis verbis, *vt in ipso anno.*
3 Quid ergo si bis in anno fructus ex eo fundo proueniant, aut lustratim? Eadem reconductio censebitur, inquit Gothofred. *ad dict. §. qui impleto.*
4 Quod enim ex facto inducitur non potest extendi vltra quam factum est, ne latius pateat effectus quam causa.
5 *d. §. qui impleto, in fin.*
6 Dixi *n. 3.* ex Gothofredo & aliis *ad d. §. qui impleto.*

DEFINITIO XLVI.

Periculum fructuum collectorum ad conductorem omnino pertinet.

FRuctus à conductore percepti, & à solo separati periculo ipsius sunt, non locatoris, siue casu fortuito perierint, siue vi maiore, [1] quia iam inde à quo tempore percepti sunt facti fuerunt conductoris. [2] Idque multo magis obtinet, si constet fuisse eos à conductore in longius tempus asseruatos vt carius venderentur. Cur enim recusет damnum suscipere, cuius periculum spe maioris lucri vltro incurrere voluit? [3] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra Franciscum Iambaz, 9. Cal. Iunij 1595.

1 Dixi *Defin. 21. & seq. 5. hoc tit.*
2 Tanquam percepti ex domini voluntate, *leg. si seruus 61. §. locaui, D. de furt.*
3 Ad quem enim spectare potuit commodum, ad eundem spectare etiam incommodum debet, *vulg. leg. secundum naturam 10. de regulis iuris.*

DEFINITIO XLVII.

Compensatio facienda est vbertatis cum sterilitate non tantum ratione temporis, sed etiam ratione specierum, in quibus fructus consistunt.

LOcatione in plures annos facta, non tantum vnius anni sterilitas cum aliorum annorum vbertate compensatur, [1] sed etiam vnius specie sterilitas cum aliarum specierum fertilitate. [2] Cum enim vnicus contractus sit, [3] sufficit vt conductor aliqua ratione indemnis seruari possit. [4] Itaque si, cum vinum & frumentum speraretur, frumenti penuria magna, vini copia maxima fuerit, remissionem mercedis nullam fieri oportebit. [5] Non idem erit si aliqua conducti fundi parte frui conductor prohibitus sit. Omnimodo enim præstare locator debet, vt tota re conductor frui possit, [6] licet alia pars qua fruitus est indemnitatem plenam attulerit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. ex conducto 15. §. Papinianus aliàs, l. si vno, D. hoc tit.* Dixi *Defin. 3. & 15. 5.*
2 Ratio & exemplum sequitur in Defin.
3 Ac proinde indiuiduus, quia essentiæ omnes rerum sunt indiuiduæ secundum Philosophos, vt Dixi *Def. 3. n. 4. 5.*
4 Imo quod magis est non debet recusare modicum damnum, qui immodicum lucrum sperare potuit, *l. si merces 25. §. vis maior, D. hoc tit.*
5 Confundi enim debent fructus omnes & messis & vindemiæ, *leg. fructus 7. §. Papinianus, alias l. diuortio, D. solut. matrim.*
6 *L. ex conducto 15. §. 1. & seq. D. hoc tit.*
7 *Arg. l. si duorum 42. D. de act. empt. l. sicut periculum 12. l. eod.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Contractu locationis in scriptis habito tacita reconductio nulla esse potest.

QVod placuit conductionem prædij rustici ad certum tempus factam finito tempore intelligi tacite repetitam, si locator patiatur conductorem in possessione remanere, [1] constat non habere locum si contractus fuerit in scriptis celebratus. [2] Tunc enim, cum contractus ex scriptura vires suas accipiat, solus ille tacitus cõsensus, qui ex locatoris patientia inducitur, [3] facere non potest vt plus scriptum videatur quam reuera scriptum sit; quanquam ex Iustiniani constitutionibus [4] potius quam ex iuris veteris ratione ea distinctio profecta videatur. [5] *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet, 12. Cal. Sept. *1595.*

1 Dixi *Defin. 34. 5.*
2 *L. item quæritur, 13. §. qui impleto, in fin. D. hoc tit.*
3 *L. qui patitur, 18. D. mandat.*
4 *In l. contractus 17. C. de fid. instrum.*
5 Scripsi in priore parte Hemischiliadis, *de error. pragm.*

DEFINITIO XLIX.

Casus, in quo conductor temporalis non potest expelli, ne quidem post tempus quandiu soluit pensionem, vt alius conductor inducatur.

LOcator cum conductore conuenerat, vt quandiu conductor pensionem solueret non posset expelli ad alium substituendum conductorem. [1] Proderit ea conuentio conductori, vt etiamsi conductionis tempus effluxerit, tamen expelli non possit si soluat pensionem: [2] nimirum si ob id eum expellere locator velit vt alij locet. Nam si vt ipse vtatur fruatur per se aut per domesticos, vtique licere ei debet, etiamsi alia nulla subsit causa ex iis, propter quas iure receptũ est vt

Source : BIU Cujas

etiam ante tempus expelli conductor possit. [3] Tunc enim quærimus an iusta causa aliqua sit expellendi conductoris, cum vult eum locator expellere ante tempus, [4] non cum post tempus. [5] *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Dec. 1595.

1 Potest enim hac lege fieri conductio, vt sit huiusmodi pactum velut in partem emptionis, quomodo de simili pacto in venditione apposito scriptum est in *l. si sterilis* 21. *§. si tibi, D. de act. empt. l. qui fundum* 75. *D. de contrah. empt.*

2 Non enim nisi perfide posset fides frangi ei qui præstat quod promisit, *l. 1. D. de const. pecun. l. si diuersa* 14. *C. de transact. l. cum te* 6. *Codic. de pact. int. empt. & vend.*

3 De quibus *in l. ade* 3. *C. hoc tit.*

4 Quod certè sine causa facere non potest, nec si paratus sit præstare quanti interest conductoris, quia contractus isti omnes ab initio quidem sunt voluntatis, ex postfacto autem necessitatis, *l. sicut* 5. *C. de oblig. & act.*

5 Nam & quæ ad tempus sunt prohibita censentur post tempus permissa, nec quisquam vrgendus est rationem reddere cur id faciat, quod suo iure facere potest, *l. 4. D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO L.

Expensarum, quæ à conductore factæ sunt in rem conductam ad suam vtilitatem, repetitio quando conductori detur?

EXpensæ per conductorem factæ, licet bona fide & sciente locatore, non ad meliorandam aut conseruandam rem conductam, sed proprij commodi & propriæ negotiationis exercendæ gratia, [1] non sunt ei restituendæ, si locator illum expellat suo iure. [2] Quid enim si locatori plus incommodi afferant quam commodi? Sane si per iniuriam conductor expulsus sit, nemo dubitat quin præstare locator debeat quanti ipsius interfit. [3] In quo etiam expensæ proculdubio continebuntur. [4] Quamquam non est permittendum locatori vt expellat eo prætextu, quod paratus sit indemnem præstare si malit conductor stare locationi, [5] nisi cum iusta causa superuenit, quam conductor prospicere debuit euenire posse. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Potest enim facile fieri vt alia sit negotiatio locatoris, alia conductoris.

2 Non enim facit iniuriam qui suo iure vtitur, *l. iniuriarum* 13. *§. 1. D. de iniur.*

3 *L. ex conducto* 15. *§. 1. l. si fundus* 33. *verſic. nam etsi colonus D. h. tit.*

4 Imo etiam lucrum, *d. l. si fundus*, ibi *in quo etiam lucrum eius continebitur.* Mea enim dicitur interesse siue quid mihi absit siue quid lucrari potuerim. *l. si commissa* 13. *D. rat. rem haber.*

5 Idipsum enim semper præstandum est quod debetur, si præstari possit, non aliud pro alio inuito creditore, *l. 2. §. mutuis de reb. cred. l. eum à quo* 16. *& seq. C. de solut.* Aliud autem est id quod interest frui, aliud fruitio: nec recurrimus ad præstationem eius quod interest, nisi in obligationibus faciendi ne scilicet alioqui necesse esset cogere quem præcise ad factum, quod sine vi & impressione fieri non posset, *l. si quis ab alio* 13. *§. vlt. D. de re iud. l. quoties quis alium* 81. iunct. *l. stipulationes non diuiduntur* 72. *in fin. princ. de verb. oblig.* Atqui locator non tam ad factum tenetur quam ad patientiam. Sufficit enim vt neque ipse impediat fruitionem neque alius quisquam ex iis quos prohibere potest, *d. l. si fundus.*

6 Iusta enim causa potissimum illa est, quæ sit vna ex tribus, de quibus in *l. ade* 3. *C. hoc tit. l. quæro* 54. *§. inter locatorem, D. eod.*

DEFINITIO LI.

Non potest conductor expelli prætextu necessitatis, nisi de ea constet aliter quam per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex postfacto.

LOcatoris iuramento standum non est si ante finitum conductionis tempus velit conductorem expellere, eo prætextu quod domo egeat ad habitandum. [1] Sed probanda est necessitas per ædium inspectionẽ, considerata præsertim qualitate familiæ. [2] Necessitatem vero illam superuenisse necesse est. Nam si iam suberat tempore contractæ locationis, ea quæ de nouo non emergunt nouo non egent auxilio. [3] Alij sane casus sunt, in quibus etiam licet expellere conductorem quamuis soluentem, inter quos ille est, si domus ruinam minetur, & reficienda sit. [4] Sed hoc fallit si in contractu locationis conuenerit, vt conductori domum reficere liceret, quæ iam tum erat æquè ruinosa. [5] *Ita tractatum* & conclusum est ex tempore in causa viduæ D. des Eschelles, & D. Aduocati Poncier, 13. Febr. 1596.

1 Semper enim nimis periculosum est iudicem quem fieri in sua causa, *l. Iulianus* 17. *ff. de iud.* iunct. *leg. in princ. D. quar. rer. act. non det. & tit. C. ne quis in sua caus. iudic. vel ius dic.* Præsertim ne sit in potestate vnius ex contrahentibus recedere à contractu iam perfecto, *leg. sicut* 5. *C. de oblig. & act.* Maximè his temporibus, quibus plerique hominum tam faciles sunt ad iurandum.

2 *L. ade* 3. *vbi not. C. hoc tit.*

3 *L. de ætate* 11. *§. ex causa à contr. sens. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad d. l. ade.*

4 *d. l. ade.*

5 Quia prouisio hominis hoc casu vt & in aliis plerisque facit cessare prouisionem legis, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus* 21. *C. de procur.*

DEFINITIO LII.

Periculum fructuum iam perceptorum pertinet omnimodo ad conductorem.

OB fructus à conductore iam perceptos, sed postea, quamuis intra annum quo vendi potuissent, maiori vi ereptos, remissionem mercedis petere conductor non potest, ad cuius periculum à die perceptionis, quo dominus eorum factus fuit, [1] pertinere cœperunt, [2] *Sine die.*

1 Fructus enim à conductore percepti pertinent iure dominij ad conductorem non, ad locatorem. Qui licet fructus non iure seminis percipiantur, sed iure soli *l. qui scit* 25. *§. 1. D. de vsur.* tamen eos percepit conductor ex voluntate locatoris, quod sufficit, *l. si seruus* 61. *§. locauit D. de fur.* Sic creditor quamuis non sit dominus pignoris tamen vendendo pignus transfert dominium, quia vendit ex domini voluntate, *Instit. quib. alien. licet vel non.*

2 Est enim regulare vt periculum casus fortuiti pertineat ad dominum, *l. qua fortuitis* 6. *C. de pign. act. l. contractus* 25. *in fin. D. de reg. iur.*

DEFINITIO LIII.

Potest conductor in se suscipere periculum omnium casuum fortuitorum quantumlibet insolitorum.

COnductor, qui casuum omnium fortuitorum tam incogitatorum, quam cogitatorum periculum aperta conuentione in se recepit, non est audiendus si postea remissionem mercedis petat ob casum fortuitum, qui superuenerit, quantumcunque insolitus proponatur. [1] Etsi enim non solent conuentionum clausulæ quamuis generales ad incogitata extendi, [2] non potest tamen dici de casibus insolitis non cogitasse illos, qui incogitatum quemlibet conuentione comprehendi voluerunt. [3] *Sine die.*

1 Pacta enim & conuentiones legem dant contractibus, *l. 1. §. si conuenerit ff. depos. it. l. contractus* 25. *de reg. iur.*

2 *L. cum Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. *§. 1. D. de transact.*

3 Vt dixi *Defin.* 2. *§. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Conductor, qui re conducta a fruiprohibetur non ad remissionem agere debet, sed ad id quod interest, interim tamen non est inquietandus, dummodo abstineat à tota conductione.

SI quid ex bonis locatis sit quo conductor vti prohibeatur, siue à locatore ipso, siue alterius cuiuslibet vi maiore, non mercedis remissio eam ob causam petenda est, [1] sed ad id agendum quod interest conductoris, [2] aut mercedis solutio deneganda, quam scilicet locator petere non potest ex contractu vltro citroque obligatorio? quem ipse prior ex parte sua non impleuerit: [3] sed obseruare hoc casu conductor debet,

Source : BIU Cujas

bet, ne in reliquorum bonorum conductione perſeueret, ne alioqui eo prætextu deficientis pro parte perceptionis fructuum totius mercedis ſolutionem denegando reliquos fructus impune ac ſine cauſa retinere velle videatur.[4] *Sine die.*

1 Quæ ſcilicet non ſolet peti niſi quando conductor fruitus quidem eſt, ſed minus percepit ex fructibus quam ſperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam cauſam.

2 Quia locator conductori patientiam præſtare debet, *l. ex conducto 15. vbi not. D. hoc tit.*

3 *L. Iulianus, 13. §. offerri, D. de act. empt.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*

4 Ita enim fieret vt conductor & rem & penſionem haberet, quod bona fides pati non poteſt, *leg. ex empto 11. §. veniunt, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides, 50. D. de act. empt.*

DEFINITIO LV.

Prius eſt vt locator reſpondeat, ſi obiiciatur non fuiſſe ab eo impletum contractum, quam vt interim conductor ei prouiſionabiliter condemnetur.

IS qui ex contractu vltro citroque obligatorio conuenitur, ſicuti non prius vrgeri poteſt ad præciſam ſolutionem, quam aduerſarius ſe ex parte ſua contractum impleuiſſe oſtenderit,[1] ita nec facile pendente lite per modum, vt loquuntur, prouiſionis, & in fiduciæ ſpeciem condemnari debet,[2] quantumcumque oblata in eam rem, vt offerri neceſſe eſt, indemnitatis ſatisdatione:[3] ſed tunc demum cum ad ea, quæ debitor in ſuis exceptionibus iurato allegauerat, creditor, idemque actor iurato reſponderit, & quæ ille affirmauerat, hic negauerit.[4] Interim ergo ſi adiudicatio fiduciaria petatur, non debet iudex ita pronunciare, vt actorem ab ea petitione ſubmoueat, ne, ſi poſtea & ſuo tempore actor petat exceptione rei iudicatæ, repellatur: ſed nullam petitionis rationem habere, vt ſi ei integrum eandem adiudicationem, ſi quando iterum petetur, vel concedere vel denegare.[5] *Sine die.*

1 *L. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt.*

2 Quamuis dici ſoleat pendente lite mandandum eſſe contractum executioni per modum, vt aiunt, prouiſionis.

3 Quæ ſemper præſtanda eſt quoties adiudicatio aliqua fit pendente lite, *l. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus quam per l. Falcid.*

4 Hæc enim negatio eſt quæ rem dubiam facit, *l. 2. C. quib. ad libert. proclam non licet.*

5 Exemplo eius quod ſcriptum eſt, *in leg. quod in diem 7. §. 1. D. de compenſat. l. non ſolum 8. ſi quocunque, D. de neg. geſt.*

DEFINITIO LVI.

Conductor qui ante elapſa conductionis tempora non eſt conqueſtus non auditur, ſi poſtea quid allegare velit, quo minus lite pendente prouiſionaliter ſit condemnandus.

CONductor ad penſionis exſolutionem cõuentus, non ſolùm dominij quæſtionem referre non poteſt,[1] ac multo minus obiicere, quod bona ad alium pertineant, quam ad locatorem,[2] ſed neque allegare, nullos ſe ex bonis conductis fructus percipere potuiſſe, ſi totum conductionis tempus ſine querela elabi paſſus ſit. Nec enim credibile eſt non citius conqueſturum fuiſſe conductorem, & moleſtiam denunciaturum locatori, ſi qua de cauſa frui re conducta prohibitus fuiſſet.[3] Quod tamen non eo pertinet, vt iſtam non fruitionis exceptionem omnino reiici oporteat,[4] ſed vt ne qua per eam ſolutioni & condemnationi fieri debeat mora pendente lite, & vt loquuntur, per modum prouiſionis: oblata ſcilicet per locatorem cautione de reſtituenda pecunia, ſi ex faciendis probationibus, euentúque litis apparebit nihil aut minus conductorem locatori debuiſſe.[5] *Sine die.*

1 *L. ſi quis conductionis, C. de locat.*

2 Nam aliena res locari poteſt, ſicut & vendi, *l. rem alienam 28. de contrah. empt.* iunct. *l. 2. D. locat.* hactenus nimirum vt perſonalis obligatio inter contrahentes inducatur, non vt domino quicquam noceatur.

3 *Argument. leg. cum quidam 17. §. Diuus Pius de vſur. l. cum poſtulaſſem 44. D. de damn. infect.*

4 Debet enim locator præſtare conductori vt liceat ei vti frui, *l. ſi quis domum 9. & paſſ. locat.*

5 Secundum id quod dixi *Defin. prox. praced. num. 3.*

DEFINITIO LVII.

Poteſt inſtrumentum locationis haberi pro guarentigiato ex conuentione partium.

ETſi neque ratio iuris, neque forenſis vſus patitur, vt ex inſtrumento locationis præciſe cogi poſſit conductor ad promiſſæ mercedis ſolutionem, quoniam contractus vltro citroque obligatorius eſt,[1] in quo contractuum genere incipiendum eſt ab actione, non ab executione,[2] ſi tamen expreſſa conuentione placuerit, vt pro temporis præteriti penſionibus præciſe vrgere conductor poſſet, tanquam ſi ex inſtrumento, vt vocant, guarentigiato conueniretur, quod plerique prouidi locatores facere ſolent, vt ſibi proſpiciant aduerſus ſolitas conductorum fraudes & tergiuerſationes, ſeruanda conuentio eſt.[3] Non enim habet conductor de quo conqueratur, qui eam ſibi legem dicere & voluit & potuit, & cui locatorem veriſimile eſt non alia lege fuiſſe locaturum.[4] *Sine die.*

1 *L. 1. C. de execut. rei iudic.*

2 Nec enim ex contractu vltro citroque obligatorio agere quiſquam poteſt, niſi prior impleuerit ex ſua parte, *l. Iulianus 13. §. offerri D. de act. empt.*

3 *Vulg. l. 1. l. iuris gentium 6. §. ait Prætor, D. de pact. l. 1. §. ſi conuenerit, D. depoſit.*

4 *L. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO LVIII.

Poſt finitam locationem poteſt tam locator quam qui à locatore emit propria auctoritate conductorem expellere ſiue metu interdicti, quamuis conductor dicat ſe à locatore emiſſe priorem, niſi hoc ipſum probet.

FInita locatione ſi conductor locatoris ſui poſſeſſionem velit interuertere, aut mutare ſibi cauſam poſſeſſionis,[1] quaſi poſſideat ex emptione, quã locator interueniſſe neget,[2] ciuilius quidem & congruentius locator faciet, ſi per iudicem expellat conductorem,[3] ne forte maioris inde rixæ vel tumultus occaſio naſcatur.[4] Sed ſi poſſeſſionis ſuæ tuendæ gratia iure ſuo vti malit, ac propria auctoritate conductorem expellere,[5] non eſt prohibendus: Nec iuſtam querelæ cauſam conductor habebit, quaſi vim priuatam, vel iniuriam aliquam paſſus, cũ neque vim neque iniuriam faciat, qui iure ſuo vtitur.[6] Multo minus autem permittendum ei erit, vt quaſi ſpoliatus petat reſtitui ſibi priſtinam poſſeſſionem[7] cum numquam poſſederit, qui nullo niſi conductionis titulo rem tenuit,[8] ac proinde locatori non ſibi,[9] eo quoque tempore quo ſtetit locatio,[10] qua finita, quis obſecro poſſeſſionis color ei ſupereſſe potuit?[11] Nam & ſi locatorem volentem ingredi poſſeſſionem rei ſuæ poſt finitam locationem prohiberet, vtique hoc ipſo vim faceret,[12] adeoque deiici dummodo in continenti etiam per vim poſſet impune,[13] cum aduerſus vim nihil ſine vi fieri poſſit:[14] Sed & interdictis aliiſque actionibus poſſeſſoriis rectè conueniretur, quæ ſcilicet locatori ſemper competunt, conductori numquam.[15] diſtinguemus an conductori res ſit cum locatore ipſo, an cum eo, cui locator rem vendiderit.[16] Planè ſi durante locatione vel locator ipſe ex emergente cauſa aliqua neceſſaria conductorem velit expellere, iis nimirum caſibus quibus hoc ipſum licet,[17] vel is qui à locatore emit, ius ſuum exequi velit, (nec enim colono ſtare cogitur[18]) certum eſt nihil niſi per iudicem fieri oportere,[19] quod non improbabilem rei tenendæ cauſam habeat conductor etiam aduerſus locatorem quandiu ex cauſa conductionis eam naturaliter tenet,[20] quamuis nec domini) nec poſſeſſionis quæſtionem referre poſſit,

Source : BIU Cujas

possit.[21] *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio 3.Id. Aug.1605.

1 Quod facere nemo potest, nisi probetur noua causa possidendi, quæ superuenerit, *l.non solum* 33.*§.quod vulgo, D.de vsucap.leg.2.§.1.D. pro heredit.* Imo nisi possessio prima dimittatur, *l.qui bona* 19.*§.1. de acq. possess.* quamquam non conuenit hoc conductori qui ne possidebat quidem, *l.1.§.sed si is qui, eod.tit.*

2 Quæ negatio facit vt longe minus credenum sit conductori quam locatori: semper enim probandi onus ei incumbit qui dicit, *l.2. D.de probat.l.in exceptionibus* 19. *& pass.eod.*

3 *Arg.l.creditores*, 3. *C.de pign.*

4 *L.non est singulis* 196.*de reg.iur.l.1. D.quod leg.l.si cuius alius, leg. aquissimum* 13.*D.de vsufr.*

5 Eo scilicet iure quo liberum est cuique de rebus suis disponendi arbitrium, *l.in re mandata*, 21.*C.mandat.l.2.D.si quis à parent.manum.sit.*

6 *L.nullus videtur* 55 *de reg.iur.* Iuris enim executio non habet iniuriam, *l.iniuriam* 13 *§.1.D.de iniur.* Itaque non potest hic obiici quicquam de vi priuata, *ex leg.extat*, 13.*quod met.causa l.vlt. D.ad l.Iul.de vi priuat.*

7 *Ex can.redintegranda* 3.*qu.* 1. ex quo agere nemo potest nisi qui possedit.

8 Aliud enim est possidere, aliud vero esse in possessione, *l.si quis ante conduxit.*10.*D.de acqu.poss.* vbi dicitur conductorem non possidere sed locatorem. Facit *l.si de eo* 40.*§.1. l.si colonus* 31.*eod.tit.*

9 *L.communis* 8.*§.neque colonis, D.commun.diuid.l.certe* 6.*§.1.D.de precar.*

10 *L.male agitur* 2. *C.de præscr.*30.*vel* 40.*annor.* Qui autem agit *ex Can.redintegranda* dicit se antea possedisse.

11 Ius enim omne siue dominij siue possessionis, quod ex contractu quæsitum fuerat finiri necesse est finito contractu, *l.ab emptione*, 58.*D.de pact.l.voluntate* 10.*D.quib.mod.pign.vel hypot.soluit.l.4.§.sed & Marcellus, D.de in diem addict.*

12 *L.vim facit* 11.*& seq.D.vnde vi & de vi armat.*

13 *L.1.§.cum igitur eod.tit.*

14 *L.vt vim* 3. vbi omnes scribentes, *D.de iust. & iur.*

15 Scilicet aduersus locatorem à quo possessionem habet, *l.1.§.vlt. D.vti possid.* Nam aduersus alium à quo fuerit colonus vi deiectus nihil vetat habere illum interdictum vnde vi, *l.colonus* 12.*D.vnde vi*, in illis verbis, *vi ab alio deiectus est*, quod minus bene perceptum videtur ab iis, qui verba illa emendant vt reponant, *vi ab eo deiectus est.*

16 *d.l.colonus, vers.dixi nihil interesse.*

17 De quibus *in l.ade* 3. *C.hoc tit.*

18 *L.emptorem* 9.*eod.l.si merces* 25.*§.1.D.eod.*

19 *Not. in d.l.ade.*

20 Conductor enim naturaliter & ex voluntate domini rem tenet, *l.certe*, 6.*§.1.D.de precar.d.l.communi*, 8. *§.neque colonis, D.commun.diuid.*

21 *L.si quis conductionis* 15.*C.hoc tit.* Vide pro hac Defin. Guid.Pap. *q.*480. & Ioan.Papon. *in syntagm.hoc tit.§.6.* vbi tamen notat moribus Galliæ receptum esse, vt quicquid propria auctoritate per se facere quis potest, id per iudicem expediri queat. Quod & Rebuff.tradidit. Sed nos iure scripto vtimur hac parte, vt & in aliis fere omnibus. Non tamen potest agere conductor ex *Can redintegranda*, qui numquam possedisset, sed vt ei restitueretur possessio, in qua fuisset durante conductione. Conductor enim etsi non possidet, tamen est in possessione, *l.si quis ante* 10. *D de acq.poss.* Galli apposite dicunt, *est restabli*, quod longe aliud est. Debet enim petere, vt restituatur in possessionem non quidem suam, quam nullam habuit, sed in qua erat, aliud enim est possidere, aut possessionem habere, aliud esse in possessione, *d.l.si quis ante.*

DEFINITIO LIX.

Expensæ litium criminalium incumbunt oneri locatoris, & domini iurisdictionis, non oneri conductoris, si nihil de eo dictum sit.

LOcatis fructibus & reditibus vniuersis castri omnimoda vt loquũtur, iurisdictione insigniti, multas quoque pecuniarias, cum sint fructus iurisdictionis,[1] ad conductorem pertinere constabat, præsertim cum de iis quoque, vt conductori cederent, conuenisset.[2] Expensas tamen, quas pro criminis persecutione in causam litis fieri oportebat, cum nihil de illis in lege locationis comprehensum esset, ad onus locatoris spectare visum est.[3] Non solum quod in dubio faciendа sit interpretatio contra locatorem, qui legem apertius dicere potuit,[4] & debuit, sed etiam quia expensæ illæ onera sint, non tam fructuum iurisdictionis,[5] (tametsi non nisi pro erogatis sumptibus, in litem criminalem necessariis, spectari mulcta pecuniaria & adiudicari possit[6]) quam ipsius iurisdictionis.[7] eiusque rei argumento illud est, quod etiam vel accusati innocentia eum condemnationi subtrahat,[8] vel euidens inopia faciat, vt qui corporalem pœnam meretur, pecuniariam nihilominus euadat.[9] Proinde tamen cogitur dominus iurisdictionis curare, vt lis de crimine ad exitum perducatur, in eámque rem sumptus omnes litis, si priuatus accusator desiit,[10] non modo de casti sui fructibus, si sufficiant, sed etsi sufficere non possint, de aliis subministrare.[11] Quod ea res maximè ad publicam tranquillitatem pertineat, vt vindicentur delicta, neque ob incommodum expensarum remaneant impunita,[12] quæ ratio locatorem solũ, cuius iurisdictio est, non conductorem onerare debet. Nam & illud magis communiter probatum est, onera, etiam realia, vt puta collectas, adeoque seruitia per fundos ipsos conductos debita, si de eo nihil ex contractu dictum sit, locatori incumbere,[13] qui percipiendo pensionem, quæ pro fructibus à colono pendirur, ipsos fructus percipere intelligitur,[14] & quidem suo iure, quod non similiter de conductore dici potest, qui non suo iure, vt emphyteuta[15] fructuarius[16] fructus percipit, vt eos in lucro habeat, sed ex conductionis causa,[17] quæ ipsi haud dubie onerosa est.[18] Neque vero desunt, qui emphyteutam quoque, licet fructus suo iure percipiat, negãt teneri ad pensionis annuæ exsolutionem, nisi pro rata fructuum, si pensio talis tantaque sit, vt dubitari nequeat, quin ex comparatione fructuum potius, quam ob solam directi dominij recognitionem constituta videatur.[19] Nec simile est, quod locatis etiam, vt fieri adsolet, laudimiis & canonibus emphyteuticariis, si quæ lis ad eorum exactionem instituenda, & ad tractandam litem expensa facienda sit, totum id & periculo & incommodo conductoris cedat, non etiam locatoris, si nullam laudimiorum emphyteuticariorum redituum portionem sibi exceperit.[20] Tametsi negari non possit, quin & laudimia, & cæteros reditus perinde videatur percipere, qui tanto maiorem eo nomine percipit ex conductione pensionem.[21] Sunt enim expensæ illæ onera vt loquuntur, adæquata fructuum, qui locati sunt,[22] non iurisdictionis,[23] aut pensionis: Ideoque liberum est conductori, ab eiusmodi emolumentorum commodo & petitione abstinere. si tanti æstimet, iis carere potius, quam litem, vel dubiam, vel damni plus, & incommodi, quam vtilitatis habituram, eo nomine instituere.[24] At criminis persecutionem, prætextu damni pecuniarij[25] negligere numquam licet ei, ad cuius onus pertinet, vt publicam vindictam persequatur,[26] Ob idque nimirum solemus dicere; Iurisdictiones omnes hodie patrimoniales esse, adeoque onerosas & dispendiosas magis, quam vtiles & fructuosas. *Sine die.*

1 Chassan. *in consuet.Burgund.tit.des iusstices*, §.5.*in princ.*

2 Lex enim contractus omnimodo seruanda est, *l.1.§.si conuenerit, D.depos.l.pen.& pass.D.hoc tit.l.contractus* 23.*de reg.iur.*

3 Ioan.Papon.2.*Notar.lib.7. tit.des procés criminels & extraordinaires, vers.nous auons donc.*

4 *Vulg.l.veteribus*, 39.*D.de pact.l.Labeo*, 21. *l.cum in lege* 23. *& seq. D. de contr.empt.*

5 Nam si essent onera fructuum, aliud dicendum esset, cum fructus non dicantur, nisi deductis expensis, quæ ad eos colligendos faciendæ sunt, *l.si à domino* 36.*§.vlt. D.de pet.her.l.quod in fructus* 46.*D.de vsur.*

6 Itaque expensæ istæ se habent ad fructus iurisdictionis per modum conditionis, sine qua non, potius, quam per modum causæ.

7 Ergo spectare debent ad dominum iurisdictionis, Capell.Tholos. *q.*41. *vbi s.*

8 Nec enim, qui innocens est, condemnari ad pœnam debet, *l.sancimus*, 22.*C.de pœn.l si pœna*, 20. *& l.absentem*, 5. *D.eod.*

9 *Vt in l.1.§.vlt.eod.l si quis iniuriam*, 35 *D.de iniur.*

10 Nam si priuatus aliquis sit accusator, ad eius onus hæc res pertinet. Papon. *vbi s.* Imbert. *lib.4.Inst forens.*

11 Sibi enim imputet, qui tanti æstimauit iurisdictionem habere à Principe, ad quem alioquin & iurisdictio, & eius onera omnia pertinerent. Omnes enim iurisdictiones manant à Principe, tanquam à fonte.

12 *L.ita vulneratus*, 51.*ad l.Aquil.l.Stichum*, 95. *de solut.l.si à reo*, 70. *§. vlt.de fideiuss.*

13 Olasch.Cacher.*dec.*83.*n.*5. *& 6.*Alex.*cons.*35.*n.*12.*lib.*4.

14 *L.non vtitur*, 38. *& seq. D.de vsufr.*

15 Hic enim dominus vtilis est, *l.vlt.* vbi omnes notant, *C. de iur. emphyt.*

16 Hic enim naturaliter possidere videtur, propter ius, quod habet percipiendorum fructuum, *l.naturaliter*, 12.*D.de acq.poss.l.si fructuarius messem*, 13. *quib mod.vsufr.amitt.*

17 Nam neque fructus suos facit alio iure, quam quia eos percipit, ex domini locantis voluntate, *l.si seruus*, 61.*§.locaui, D de furt.*

18 Abest enim ei pecunia, quam dat pro mercede conductionis. Itaque pro conductore facit duplex illa distinctio, quam tradit Bald. *ad l.1.*

Cod,

Source : BIU Cujas

Cod. de fruct. & lit. expens. Referre, an nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, an à lege, vt posteriore tantum casu, non etiam priore, fructus dicantur deductis expensis. Item, Referre, an fructus debeantur alicui ratione perceptionis, quod eos reus perceperit, vt tunc sumptus deducantur. An vero ratione promissionis, & tunc ita demum deducantur, si ex causa lucrativa debeantur, non etiam si ex onerosa.

19 Iul. Clar. *lib. 4. sent. in §. emphyteusis, q. 46. in fin.*

20 Alioqui teneretur locator ad expensas litis pro rata parte laudimiorum & seruitiorum, quam sibi excepisset, ob rationem, quæ sequitur in Defin.

21 *d. l. non vtitur* 38. *& seq. D. de vsufr. l. Pomponius* 29. *D. quib. mod. vsufr. amitt.*

22 Nam neque aliam causam habent, quam colligendorum fructuum, neque sine iis colligi fructus isti possent.

23 Cum qua scilicet nil commune habent, possunt enim deberi, & passim debentur ei, qui nullam iurisdictionem habeat.

24 Nam neque iure suo vti cogitur, si nolit, *l. si iudex* 28. *D. de minor. & tot. tit. C. vt nem. inuit. accus. vel ager. cogat.* Neque verecunda eiut cogitatio, qui lites execretur, vituperanda est, *l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. caus. fact.*

25 Simile quiddam est *in l. cum pater.* 77. *§. cum existimaret. de leg. 2.*

26 Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ, *l. vnic. auth. res quæ, C. commun. de legat.*

TIT. XLIII.

DE IVR. EMPHYTEVT. & feud.

DEFINITIO I.

Acquisito subfeudo per Principem an ius feudi extinguatur.

VAssalli feudatarij subuasallus inscio eo & irrequisito subfeudum in Principem ex causa donationis transtulerat. Postmodum Princeps id feudum nobili cuidam vendiderat, præfatus id se facere, vt ad suam naturam feudum reuerteretur, priorique feudatario pristinum ius suum restitueretur. Eodem contractu Princeps cauerat, nulla eo nomine laudimia per emptorem debitum iri, repromissa etiam indemnitate, si de iis controuersiam pateretur. Quærebatur de iure primi feudatarij, an extinctum prorsus fuisset per alienationem factam in Principem, an hactenus saluum esset, vt saltem laudimiorum petendorum ius haberet. Constabat, non idcirco equidem videri commissam amittendi feudi conditionem ad superioris feudatarij commodum, quod in alienatione ipsius consensum vasallus inferior non exquisiisset;[1] quando apud nos, vt & apud Gallos redacta hodie sunt feuda omnia ad instar patrimoniorũ.[2] Sed tamen quia subuasalli facto deterior ignorantis vasalli cõditio fieri non potuerat, reuocandi à Principe feudi, si summo iure secum ille agi pateretur, potestatem ei fieri debere:[3] quoniam ipsius quàm maxime interesset, eum habere vasallum à quo debita obsequia exigere pro arbitrio posset:[4] nec à Principis dignitate aliena videbatur ea sententia, cum Principem vasalli sui vasallum fieri prorsus incongruum foret,[5] quod tamen alioqui euenire necesse esset, nisi quis tentare veller, quod multo esset absurdius & iniquius,[6] ex ea donatione, cui vasallus non consenserat, omnia feudi iura extincta fuisse quasi consolidationis potestate.[7] Quænam enim, obsecro, vtilis dominij consolidatio fieri potuit cum eo dominio, quod penes Principem manserat, quod scilicet non directum erat, sed subiectionis potius & superioritatis?[8] Eo nimirum fere iure, quo dicimus, omnia Principis esse imperio non dominio.[9] Denique eum rei gestæ ordinem esse oportuerat ad faciendam consolidationem, vt dominium vtile cum directo primum, deinde directum cum superioritatis dominio coniungeretur.[10] Alioqui medium illud ius directi domini, quod sane inuito & ignoranti ei auferri non potuit,[11] obstat omnino, ne alia duo iungi possint.[12] Quam ob causam illud quoque non immerito placuit, si subuasalli bona ob admissum crimen læsæ maiestatis confiscanda sint, non debere eam rem nocere domino directo, qui nihil deliquerit,[13] ideoque rem ita temperandam esse, vt feudum vendatur, redactumque pretium æquis portionibus inter Principem & vasallum diuidatur,[14] ne aut vasalli ius obstet Principi, aut Principis maiestas vasallo iniuriã adferat.[15] Quanto minus igitur nocere vasallo debebit, quod subfeudum illud ad Principem non feudi iure, vt nostri loquuntur, primæuo & naturali, sed ex mera subuasalli voluntate, adeoque liberalitate peruenerit?[16] Proinde non dubitandum videbatur, quin ex vera iuris ratione saltem laudimia Princeps deberet[17] propter inuestituram,[18] quæ ipsi non secus ac alij cuilibet necessaria esset, iure prioris vasalli integro subsistente.[19] Etsi enim dici solet, inuestituræ ius hoc esse, vt eam præcedere aut subsequi debeat fidelitas.[20] quam vasallum à Principe suo exigere ferendum non sit,[21] nihil tamen prohibet, remissa propter Principis personã præstandæ fidelitatis necessitate,[22] superesse ius reale feudi, cuius ratione & inuestituram accipere necesse sit, & laudimia soluere,[23] quorum quippe obligationi causam det res ipsa, non persona,[24] licet ob contractum debeantur, & proposita vt plurimum in personam actione exigantur.[25] Quanquam nec defuerunt, qui dicerent, Principem, cum hac parte, vt & in cæteris omnibus contractibus priuati iure censendus sit,[26] iuste recusare non posse, si feudum retinere malit, quo minus hominium, aut, vt vocant, homagium etiam vasallo suo præster saltem per procuratorem.[27] Sed cum id plane indecens, & inconueniens futurum sit,[28] nec omne, quod licet, expediat;[29] modestius, & prudentius vasallus fecerit, si contra Principem ius suum non exequatur, Princeps vero & liberalius & magis ex dignitate, si feudum sibi donatum aliterve acquisitum, quamprimum in alium transferat, nec suprema sua potestate in vasalli dispendium abutatur.[30] Quam ob causam nec errauerit, meo iudicio, qui eam alienationem necessariam esse dixerit.[31] Illud certe indubitatum est, & superioribus prorsus consequens, & ea alienatione, quam in priuatum Princeps contulerit, laudimia deberi, non ea solum ratione, quod quæ in persona Principis mouere poterant, ea locum habere in priuato nequeant, qui haud dubie capax sit & accipiendæ inuestituræ, & præstandæ fidelitatis,[32] sed illa etiam quam diximus, quod vtile dominium cum superioritatis dominio consolidari non potuerit propter intermedium ius directi domini, quod impedit coniunctionem extremorum,[33] cum eodem tempore penes duos in solidum esse nequierit.[34] In quo errarunt grauiter, qui contra scripserunt feudum, quod ad Principem quouis modo redierit, ad primam naturam rediisse intelligi, ob idque à præstandæ fidei vel homagij necessitate immune esse,[35] quod nos negamus. *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis Gebennensis, contra D. Baronem de Viry, mense Iul. 1588.

1 Quod tamen dicendum esset de iure communi feudorum, *tit. quib. mod. feud. amitt. §. vlt. in vsib. feudor.*

2 Boër. *dec.* 204. *num.* 7.

3 *L. non debet alteri*, 74. *de reg. iur.* Speculat. *in tit. de feud. §. de homagio & fidelitate, q. 40. & l. milites, C. de loc. & conduct. curial. l. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. c. 2. Extr. eod.*

4 Quod non tam facile fieri potest contra Principem, quia potentioribus pares esse non possumus, *leg. 3. in princ. D. de alien. iud. mut. caus. fact.* Specul. *d. q. 40.*

5 Quia vasallus teneatur præstare fidelitatem & homagium domino suo, & inuestituram solet sequi vel præcedere fidelitas, in signum subiectionis & superioritatis, atqui absurdum est dicere aliquem esse superiorem Principe in ipsius Principis territorio, Iac. de Sainct. Georg. *de feud. §. qui quidem inuestiuit, num* 64.

6 Ex ratione posita *num.* 1. 5.

7 Quæ sententia est Petri Gregorij, *part. 3. syntagm. lib. 45. c. 16. n. 5. & 6.* Ægid. Magister, qui sic iudicatum refert *tit. de feud.* quasi res vnaquæque facile redeat ad suam naturam, *l. si vnus*, 27. *§. pactus, ne peteret.*

8 Dominium enim vtile non potest consolidari nisi cum directo. Directum porro cum dominio illo superioritatis, maxime vero hoc obtinet, cum dominij vtilis acquisitio facta est non ex natura & iure primæuo feudi, sed ex causa extrinsecus accedente: placet enim dominum feudi conueniri posse tanquam extraneum quemlibet possessorem, quando nactus est rem feudalem, non potestate feudali, sed ex alia causa voluntatia vti priuatus velut ex emptione, donatione, legato. Vide Cacher. *consil. 239. num. 9. & 14.* vbi citat. *cap. imperialem, §. præterea, & §. callidis*

vbi

vbi DD. *de prohib. feud. alien.* per Feder. Dec. *cons.* 239. *n.* 12. & *cons.* 106. *n.* 12. Afflict. *ad d. tit. de prohib. feud. alien. in pr. n.* 14. Paris. *vbi* §. §. 30. *q.* 22. *n.* 93. Guill. Bened. in verb. *& vxorem n.* 560. Steph. Bert. *cons.* 207. *vol.* 1. & *cons.* 3. *inspecto in fin. lib.* 3. Guid. Pap. *q.* 575. Iac. de S. Georg. *in tract. de feud.* in verb. *qui quidem inuest. col.* 16. *vers. item quæro.*

9 Sic Seneca quodam loco scribit, quem refert ac alios plerosque in hanc rem Dionys. Gothofr. *ad Nou.* 105. *de consulib. in fin.* vbi vide. Et sane non poterat dominium directum hoc casu penes Principem, cum ab eo alienatum esset in vasallum, qui habebat subuasallum, nec quicquam sibi Princeps reseruasset nisi superioritatem. Vnum enim idémque dominium non potest in solidum esse penes duos *l.* 1. §. *si duobus vehiculum, D. commod. l. de hereditatis* 19. §. *pater D. de capt. & postlim.*

10 Nam cum Princeps supremus habet vasallum & subuasallum, sit necessario vt dominium directum sit medium inter dominium vtile, & dominium superioritatis.

11 Ex citatis *num.* 3. §. Iunge *l. vlt. D. de pact.*

12 Medium enim inhabile semper impedit coniunctionem extremorum *l. pen. D. rat. rem haber. l.* 1. *in fin. l. potior,* 11. *in princ. D. qui potior. in pign. hab. cum si milib.*

13 Specul. *in d. l. de homagio & fidelit. q.* 40. *ex l. res vxoris* 24. *C. de don. int. vir. & vxor. l. dotem* 11. §. *dominus de public. & vectig. l. sancimus* 22. *C. de pœn. l. si finita* 15. §. *si de vectigalib. vers. sed decernendum D. de damn. infect.*

14 Specul. ibid. *ex l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *l. item si verberatũ* 15. §. 1. *D. de rei vind. l. si fundus* 33. *locat. l. Lucius* 11. *D. de euict.* Nam & fiscus vendere potest rem communem inuito socio, dummodo ei partem pretij restituat. *l.* 2. *C. de com. rer. alien. l. vnic. C. de vend. rer. fiscal. cum priuat. com. lib.* 10. *tit.* 4. Nam nec dominus directus cogitur incidere in communionem *l. actione* 65. §. *societas D. pro socio.*

15 Vide Cap. Tholos. *q.* 395. & ibi Aufrer.

16 Ex citatis *n.* 8. §.

17 Laudimia enim sunt ex fructibus feudi & dominij directi, cum fructuum nomine veniant etiam fructus ciuiles & omnes conuentiones, omnisque vtilitas rei, Bald. *in l. si traditio* 4. *C. de act. empt.* Alex. *ad l. diuortio alias* §. *Papinianus l. fructus solut. matr. per l. cum autem* 23. §. *vlt. de adil. edict. l. mercedes* 29. *D. de pet. her.* Chass. *cons. Burg. tit.* 4. §. 17. *gloss.* 5.

18 Hæc enim vnica ratio est propter quam laudimia debentur, in recognitionem scilicet dominij directi *l. vlt. C. hoc tit.*

19 Et ideo qui contra putant coguntur dicere extingui hoc casu ius vasalli, quod sanè iniquum esset, vt §. diximus.

20 *Tot. tit. quid præced. de, an inuest. an fidel. in vsib. feud.* iunct. *tit. quid sit inuest, & seq.*

21 Iac. de Sainct Georg. *de feud. in* §. *qui quidem inuest. n.* 64. & Prætext. *in c.* 1. *an filij vel agnat. poss. reb. feud.* Specul. *d.* §. *de homagio q.* 24.

22 Propter illam inconuenientiam, vt in *l. interdum* 34. *D. de oper. libert.*

23 Quamuis laudimia in signum subiectionis debeantur, vt notat Aluarot. *in tit. de prohib. feud. alien.* per Frid. §. *illud*, quem refert Gozad. *cons.* 65. *n.* 13. Bud. ad *l. Herennius, de euict. DD. in l. fin. C. hoc tit.*

24 Sunt enim laudimia onera realia feudi non minus quam seruitia & rem sequuntur, quocunque progrediatur. Chass. *in cons. Burg. rubr.* 11. *gloss.* 1. *n.* 9. Res enim transit regulariter cum suo onere *l. alienatio* 67. *D. de contr. empt. l. vnic. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien. l. possessores* 12. *vers. illud quoque, C. de fund. patrim. lib.* 11. *tit.* 91.

25 Vulgaris enim Pragmaticorum vox est, Seruitia in rem, laudimia in personam peti debere.

26 Princeps enim aut fiscus succedens priuato vtitur iure priuati *l. fiscus* 6. *D. de iur. fisc. l. cum quidam* 17. §. *fiscus de vsur. l. via* 23. § *si fundus, rustic. præd.* Specul. *in tit. de feud.* §. *quoniam q.* 24.

27 Specul. *in d.* §. *de homagio q.* 24. & 40.

28 *d. l. interdum* 34. *de oper. libert.*

29 *L. non omne* 144. *de reg. iur.*

30 Nam cum Princeps non sit dominus vniuersalis rerum in suo territorio existentium, nisi quod ad iurisdictionem & protectionem, Gloss. & DD. *ad l.* 3. *C. de quadr. præscr.* Gloss. & Bart. *in l.* 2. in verb. *& cuius, C. in quib. caus. con. cens. dom. accus. poss. lib.* 11. *tit.* 49. non potest inferri à iurisdictione, & potestate suprema ad iura feudalia & emphyteutica, quæ nihil commune habent cum iurisdictione, sed per se ac separatim consistunt. Alex. *cons.* 112. *in causa & lite vol.* 4. Rebuff. *de cong. port. n.* 125.

31 Necessariæ autem alienationes semper sunt permissæ, *l. alienationes* 13. *D. famil. ercisc.*

32 Quod enim absurdum & inconueniens est in persona Principis, vt vasallo suo fidelitatem & homagium præstet, non est inconueniens in persona priuati, & pro varietate personarum mutatur qualitas & conditio bonorum *l. per procuratorem* 90. §. 1. *de adquir. her. l. vlt. C. de inoff. test.*

33 Dixi *num.* 10. & 12. §.

34 *l.* 1. §. *si duobus vehiculum D. commod. l. de hereditate* 16. §. *si pater D. de castr. pecul.*

35 Quos retulimus *num.* 7. §.

DEFINITIO II.

Directus dominus an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi?

NOn tenetur directus dominus ad onera feudi aut subfeudi, quod iuris feudalis potestate ad se reuersũ est; qui tamen si iure priuato & ex causa aliqua voluntaria puta ex emptione, donatione, legato, aliáve simili rem feudalem nactus esset, vt extraneus possessor quilibet non male conueniretur.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Osasc. Cacher. *dec. Ped.* 156. *n.* 9. & 14. Tiraq. *de retract. conuent.* §. 3. *gloss. vnic. n.* 13. & alij quos citaui §. *Defin. prox. n.* 8. Adde Guid. Pap. *q.* 57. vbi Ranchin in addit.

DEFINITIO III.

Ex alienatione subfeudi debentur laudimia feudi domino, si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco.

QVi dominus erat feudi & subfeudi, vtrumque diuersis personis eodem tempore vendiderat, alióve genere alienationis transtulerat. Nulla eo nomine laudimia debeti constabat. Sed si diuersis quoque temporibus sic contraxerit, vt feudum primum deinde subfeudum alienauerit, ex causa posterioris venditionis laudimia nouo feudi domino haud dubie debebuntur:[1] quasi reddita feudo subfeudóque per alienationem pristina natura, quæ dominij confusione in eiusdem domini & possessoris persona paulo ante intercidisse videbatur.[2] *Sic tractatum* in eadem causa.

1 Facilis enim est vniuscuiusque rei reditus ad suam naturam, *leg. si vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. D. de pact. C. an. quaris de consecr. dict.* 4.

2 Simile quiddam est *in l. penult.* §. 1. *de except. rei iud. leg. qui res* 98. §. *aream D. de solut.*

DEFINITIO IV.

Laudimiorum onus est reale, & pro laudimiis perinde atque pro seruitiis competit hypothecaria.

LAudimiorum præstandorum obligatio sicut ex re ipsa proficiscitur,[1] quandoquidem laudimia in directi dominij fructu esse existimantur,[2] ita sequitur quemcunque fundi possessorem,[3] petique possunt etiam hypothecaria, si dominus directus suum ius exequi, & dominij vtilis consolidationem quasi existente conditione persequi nolit.[4] In ea vero actione hypothecaria si alij creditores concurrant, directus dominus sine dubio omnibus omnimodo vt anterior præferetur,[5] non secus ac pro annui canonis pensitatione. *Sic tractatum* in eadem causa. Vide tit. fin. cens. vel relig. Defin. 1.

1 Quia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel censualis, vel emphyteuticæ, *l. vlt. vbi not. D. hoc tit.* Chassan. *in consuet. Burg. rubr.* 11. §. 1. *n.* 3. & 9. Mod. *in consuet. Paris. tit.* 1. §. 22. *n.* 156. & *fusius in* §. 1. *gloss.* 5. *num.* 1. & 2.

2 Siquidem fructuum nomine continentur etiam ciuiles, & omnes obuentiones. Bald. *ad l. si traditio,* 4. *C. de act. empt.* & alij citati, *Defin.* 1. *num.* 17. §.

3 Sicut & cætera onera omnia realia, *l. si debitor,* 12. *C. de distr. pign.* Dixi *Defin.* 1. *num.* 17. §.

4 Nec enim cogitur quisquam vti iure suo, aut pro se introducto, *l. si iudex*, 28. *ff. de minor.*

5 Nemo enim priuilegium habere potest contra dominum in ea re, quæ est ipsius domini, *l. ex facto* 52. *vers. respondit, ff. de pecul.* quamuis ea lex non habeat locum contra creditores pignoratitios. Gloss. ibid. *ex l.* 5. §. *quid tamen ff. de tribut. act.* melius facit, *l. in liberto* 77. *ff. de solut.* [*arg. l. in liberto* 77. *ff. de solut. l.* 3. *C. an seruus ex suo fact.*]

6 Quamuis dici soleat, seruitiorum petitionem esse in rem, laudimiorum vero in personam. Dixi *Def.* 1. *n.* 24. & 25. §. Vide Amed. de Pont. *in quæst. laudim. q.* 45. Excipe tamen creditores possidentes eam ipsam rem, pro cuius venditione laudimia petuntur. Quia sicut non debentur laudimia sine translatione dominij vtilis, vt vocant, ita neque transferri potest dominium illud in emptorem, nisi per translationem possessionis, quæ porro auferri non potest creditori pignoratitio, quin ei debitum offeratur, posteaquam placuit etiam feudalia bona & emphyteutica possealienari, obligari, & eorum possessionem transferri, etiam ignorante domino, adeoque inuito *Def.* 8. *n.* 2. *J.* Itaque cum laudimia non debeantur, nisi in casum, & quidem in eum casum, quem creditor anterior, idémque possessor impedire potest, consequens est, vt potior debeat esse causa possessoris, quam emptoris, & consequétur, quam domini, cuius ius hac parte pendet ex causa emptionis. Aliud iuris est in seruitiis, quæ debentur absolutè, non in casum, & immediatè in recognitionem domini directi.

DEFINITIO

DEFINITIO V.

De tributo ſubditis indicto ob equeſtris dignitatis acceſſionem.

TRibutum, cuius ſubditis indicendi ius feudatarij plerique habent ob equeſtris dignitatis acceſſionem, [1] non eo minus indici poteſt, quod dominus equeſtrem dignitatem nactus ſit ab alio Principe, quàm qui in eos ſubditos ſupremam habeat poteſtatē. Eſt enim ius hoc perſonale competens ob iuriſdictionem, quam in ſubditos habet dominus cui proinde ſufficit, quod eques eſt, vndecunque tandem eam nactus ſit dignitatem. [2] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creiſſiaz, contra Syndicos & incolas de Cormoran, 5. Cal. Iul. 1588.

1 De quo vide Chaſſan. *in conſuet. Burg. tit. Des iuſtices & droits d'icelles* §. 4. in verb. *Nouuelle Cheualerie, ex l. vnic. C. de aur. coronar. lib.* 10. *tit.* 74.

2 Chaſſan. vbi ſ. *n.* 44. *verſ. vt à diuerticulo.* Bart. *ad l.* 1. *C. de mulier. & in quo loco. Papon. in ſyntagm. Areſt. tit. Des tailles és quatre cas. Areſt.* 5.

DEFINITIO VI.

De taxatione tributi per ſubditos pendendi quatuor caſibus.

QVi ius habent indicendi ſubditis tributi [1] quatuor illis vulgatibus notiſſimiſque caſibus, ſi nuptui collocanda ſit primogenita filia, ſi tranſmarina profectio ineunda ad bellum contra infideles gerendum, ſi iuſto bello captus dominus magna pecunia redimendus ſit, ſi denique equeſtrem dignitatem à Principe quolibet nactus fuerit, non pro arbitrio quantum lubet poſſunt indicere, ſed quod iuſtum & moderatum videatur. [2] Id vero Senatus noſter cum de ea re quæſtio incidiſſet, ſic temperandum exiſtimauit, vt in ſingulos caſus à ſingulis focis quatuor florenos monetæ noſtræ domino pendi oporteret, focorum duntaxat, non etiam capitum aut facultatum habita ratione. [3] Sic iudicatum contra D. Marchionem de la Chambre, 5. Id. Iun. 1581.

1 Quod ius neceſſe eſt proficiſci vel à conceſſione Principis, tanquam quod ſit ex regalibus, *c. 1. quæ ſunt regal. in vſibus feudor.* Alex *conſ.* 145. *vol.* 2. *lib.* 1. vbi Bart. *C. de ſuperind. lib.* 10. *tit.* 8. Vel à conuentione & recognitione expreſſa. Guil. Bened. *in rept. cap. Raynutius*, in verb. *& vxorem, dec.* 4. *n.* 555. *verſ. tamen.* vel denique ex generali & immemoriali conſuetudine, quæ vicem legis & priuilegij obtineat, Guid. Pap. *conſ.* 1. Boër. *quæſt.* 126. Chaſſ. *tit. Des iuſtices & droits d'icelles*, §. 4. *n.* 55. *ex c. ſuper quibuſdam*, §. *præterea, de verb. ſignif. l.* 3. §. *ductus aquæ, de aqua quotid. & eſtiu.*

2 *Arg. l. ſi libertus* 30. *ff. de oper. libert.*

3 Quia *loci* onus magis eſt, quàm perſonæ & patrimonij. Nam qui non habitat in territorio iuriſdictionis, ille demum ad onera iſta tenetur. [Obſerua tamen hoc Senatuſconſultum ſpecialem habere rationem in Marchionib. Comitibus & aliis feudis magnam aliquam dignitatem habentibus. Nam in cæteris minoribus ſatis viſum eſt ſi debita ſubditorum annua duplicentur, vt ab eodem Senatu noſtro pronunciatum eſt pro domino de Malyuert, & de Conflens, cùm is filiam ſuam domino Franciſco Craſſo Senatori clariſſimo nuptum daret. *Sine die.*]

DEFINITIO VII.

Vindicatio & hypothecaria & actio in perſonam competunt domino directo contra emphyteutam, & quidem tertia etiam contra heredem eius poſt alienationem factam irrequiſito domino, cæteræ vero duæ contra poſſeſſorem.

QVi emphyteuſim accepit, & eo nomine ad canonis annui, quod ſeruitium dicimus, præſtationem ſtipulanti domino ſe obligauit, ſi non ſoluat, triplici actione, quamdiu rem tenet, conueniri poteſt. Vindicatione, quoniam qui emphyteuſim conceſſit, dominium directum penes ſe retinuit, nec ei nocere debet, quod vtile certa lege tranſtulerit in eum, qui contractus legi non obtemperat. [2] Hypothecaria, propter illam vtilis dominij tranſlationem, quæ facit, vt in cæteris ferè omnibus eadem ſit emphyteutæ conditio, quæ eſſet, ſi directum quoque haberet. [3] Etſi enim dici ſolet, nemini rem ſuam obligatam eſſe poſſe, [4] verumtamen eſt vtile dominium, cuius ſolius ratione pignus contrahitur ad directum dominum non pertinere. [5] Denique in perſonam, quia ex contractu propriáque ſtipulatione obligatus eſt. [6] Si rem alienauerit irrequiſito domino, conſtat iuris emphyteuticarij rationem illam eſſe, vt iure ſuo cecidiſſe dicendus ſit, ac domino directo liberum eſſe debeat rem quaſi commiſſam reuocare, nullo etiam pretio emptori reſtituto. [7] Sed ſi malit, poteſt agere non ſolùm vindicatione aut hypothecaria aduerſus nouum poſſeſſorem, [8] ſed etiam perſonali aduerſus emphyteutam, ac ſi rem adhuc poſſideret, quia dolo malo deſiiſſe videtur poſſidere, qui alienauit non exquiſito domini conſenſu, quem ante omnia exquirere debuit. [9] Ideoque pro poſſeſſore condemnandus eſt, cum dolus pro poſſeſſione ſit. [10] Nam & domini directi intereſt, vt quamplures ad ſuum conſequendum habeat actiones, [11] & conſequenter vti ne amittat perſonalem illam, quam contra nouum poſſeſſorem, qui nec contraxit, nec quaſi, [12] habere nullam poteſt. [13] Sed etſi emphyteuta deceſſerit, eius heres licet non poſſideat, eadem perſonali actione perinde tenebitur, ac ſi poſſideret, [14] cui nimirum dolus factúmque defuncti æquè ac ipſi defuncto, cuius vices gerit, nocere debeat. [15] Hæc ita ſi non ex poſtfacto alienationem ſciuerit dominus directus, & laudauerit. Tum enim non magis æquum eſt teneri emphyteutam, ipſiúſve heredem perſonali actione, [16] quàm ſi priùs requiſito & conſentiente domino alienatio facta eſſet. [17] Quid enim intereſt, an domini conſenſus præceſſerit, an ſubſecutus ſit? [18] Aut quænam perſonalis obligatio ſupereſſe debeat aduerſus eum, qui rem poſſidere deſierit, volente illo, cui non niſi propter rem illam erat obligatus? [19] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Leyderij, Ioannis Penſabini, & Procuratoris fiſcalis Gebennenſis Prouinciæ, 5. Idus Iulij 1588. Iunge ſequentem Definitionem.

1 Datio namque in feudum vel emphyteuſim non eſt modus transferendi dominij directi, ſed potius redimendi, *l.* 1. *& paſſ. C. hoc tit. l.* 1. *D. ſi ager vectig. & emphyt. per.* Transfertur tamen ex is cauſis dominium vtile, ſecundum interpretes. De quo vide quæ ſcripſi *lib. vlt. Conſect.*

2 Non enim poteſt contractu ſe tueri is, qui prior ipſe facit aduerſus contractum, *l. quaro* 54. §. *inter locatorem, D. locat. l. Iulianus*, 13. §. *offerri, D. de act. empt. l.* 2. *&* 3. *D. ſi ager. vectig.*

3 Adeo vt habeat vtilem actionem in rem etiam aduerſus dominum. *l.* 1. §. *vlt. eod. tit. ſi ager vectig. id eſt emphyt. pet.*

4 *L. neque pignus* 45. *de reg. iur. l. pen.* §. 1. *D. de except. rei iud.*

5 Et conſequenter directo domino obligari poſſe. Non enim poteſt vtrumque dominium directum & vtile locum habere in eadem perſona, ſicut nec obligatio directa & vtilis, quia maior & plenior tollit minorem, *l. debitori* 50. *D. de fideiuſſ.* [Intellige igitur hypothecariam hoc caſu competere domino directo, ſi vt paſſim fit, bona omnia emphyteutæ ſint domino obligata. Nec enim credendum eſt dominum directum habere priuilegium vllum tacitæ hypothecæ quaſi in hoc ſimilis ſit legatario vel fideicommiſſario, qui habet eaſdem iſtas tres actiones, perſonalem vindicationem, & hypothecariam *l.* 1. *C. commun. de leg.* Etſi autem omnia emphyteutæ bona tam emphyteuticaria, quàm cætera, ſolent in recognitionibus obligari, in hoc tamen intereſt an agatur in emphyteuticaria an in cætera, quod in emphyteuticariis dominus directus potior eſt omnibus creditoribus tanquam antiquior, *arg. l. in liberto* 77. *de ſolut. l. ex facto.* 52. *D. de pecul.* In cæteris verò non item quaſi in ſingulos annos noua ſit obligatio, quæ naſcitur de ſoluendo canone emphyteutico. Idque videtur ex æquitate conſtitutum. Ne nulla ratio ſuperſit poſterioribus creditoribus euitandi huius incommodi, cùm vix ſit, vt non ſemper antiquior inueniatur dominus directus, nec tam curioſi eſſe debeant, qui cum emphyteuta de bonis non emphyteuticis contrahunt, vt inquirant, vtrum reliqua vlla pro bonis emphyteuticis debeantur, potiùs quàm ex mera iuris ratione, cùm par ſit & æquale ius pignoris quæſitum domino directo in omnibus bonis obligatis. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Maij 1614. & iam antea in cauſa D. Senatoris de Coyſiaz, & Iacobi Pontarlier. *Sine die.* Iunge *Defin.* 2 ſ. *de bon. author. iudic. poſſid.*]

6 *L.* 1. *de oblig. & act. l.* 1. *& paſſ. de verb. oblig.*

7 *L. vltim.* vbi Iaſ. & alij, *Cod. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſtion.* 162. *ex cap. imperialem*, §. *callidis de prohib. feud. alienat.* per Frideric. *& quæſtione* 101.

Source : BIU Cujas

8 Quia cum sint istæ actiones in rem, non possunt exerceri, nisi contra possessorem, *leg. qui petitorio 36. D. de rei vindic. leg. pignoris 17. D. de pignor.*

9 Dolo enim facit quisquis non facit id, quod facere debet, aut id facit, quod facere non debet, *leg. qui non facit 121. de reg. iur. l. 4. D. qua in fraud. credit.*

10 *L. qui dolo 31. l. parem 150. de reg. iur.*

11 *L. cum filius 76. §. variè, de leg. 2. l. 1. §. 1. D. quod leg.*

12 Actio enim personalis non potest dari, nisi præcedente aliqua obligatione, nec obligatio vlla nasci, nisi ex contractu vel quasi, aut ex delicto vel quasi, aut aliis quibusdam modis, *l. 1. l. nihil aliud 51. de oblig. & act. l. licet 43. §. ea obligatio, de procur.*

13 Obligatio enim personalis non sequitur singularem successorem, *l. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. si heres, D. ad SC. Treb.* Specul. *in tit. de locato. §. nunc aliqua, vers. 108. quæritur n. 132. & vers. præced. n. 153. & vers. 166. num. 192. ex leg. 3. §. vlt. l. etsi usufructus 7. D. de usufruct. quemadm. cau.* Anchar. *consil. 386.* incip. *in lite & quæstione.* latè Ias. *in l. vlt. fol. mihi 33. col. 1.* quem omnino vide in principali notab. Guid. Pap. *quæst. 9.* vbi defendit gardam Delfinalem, vt ipse loquitur, debitam ex recognitione, deberi ab herede recognoscentis, etiam qui bona non teneat, nec esse onus reale, quale est tributum Principi debitum, vt efficiat tertium possessorem, nisi cum heres vel nullus apparet, vel soluendo non est. Et ita ibidem Ranchin. *ex l. fin. de contrah. empt. l. 1. C. in quib. caus. l. Impp. de public. & vectig. l. 1. C. in quib. caus. pign. l. 1. C. de annon. & tribut. lib. 10. l. fin. C. sine cens. vel reliq.*

14 Quia omnes personales obligationes & actiones transeunt in heredem, *l. vlt. C. de her. act. l. 1. C. si cert. pet.* Vide *l. 1. C. hoc tit.* Bart. *in l. 1. n. 7. & 8. D. de cond. ex leg.* Spec. *in d. §. nunc aliqua, q. 9. n. 18. q. 56. n. 70. & vers. 127. n. 153.*

15 Ex reg. *l. quod ipsis 143. & l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

16 Quæ non superarat nisi in pœnam alienationis factæ domino irrequisito, quæ pœna remittitur, cum venditio quandocunque approbatur, *vt in l. de lege 6. §. 1. & l. seq. D. de leg. commiss. l. vlt. de eo quod cert. loc.*

17 Nec enim cogitur dominus vti iure suo, si nolit, *l. si iudex 28. D. de minor. l. pactum 46. D. de pact.*

18 Non enim requiritur hic consensus pro forma actus, vt præcedere debeat quomodo *in l. si quis mihi bona 25. §. iussum, D. de acq. her.* sed pro tuendo iure domini directi, ne sit in potestate emphyteutæ ius ipsius lædere, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

19 Obligatio enim emphyteutæ est quidem personalis, quia nascitur ex stipulatione, sed tamen non alia de causa contrahitur, quam quia is rem emphyteuticam possidet, ideoque cum non competat, nisi quatenus contra possessorem, non potest superesse aduersus eum qui desiit possidere, si nulla ei culpa obiici possit, *l. vlt. vbi gloss. fin. C. fin cens. vel reliq.* Nec contrarium est quod ait *l. apud Iulianum 40. §. heres de leg. 1. & leg. qui concubinam 39. §. qui hortos de leg. 3.* heredem cogi tributa præterita legati prædij soluere. Sic enim id accipi debet vt teneatur legatario non reipub. vt *ibid. gloss.* interpretatur. Denique tritum est cessante causa finali cessare quoque dispositionem, *vulg. l. vlt. de hered. inst.*

DEFINITIO VIII.

Postquam bona emphyteuticaria redacta sunt ad instar patrimoniorum, an & quo casu possit prior emphyteuta conueniri etiam post alienationem?

AT postquam moribus nostris eo decursum est, vt non tantum bona emphyteuticaria, sed feuda quoque ipsa redacta sint ad instar patrimoniorum,[1] ac proinde irrequisito etiam domino non secus ac ea quæ prorsus libera sunt, & vt vocant, allodialia alienari possint:[2] illud quoque consequens fuit, vt per quamlibet fundi emphyteuticarij alienationem tam personalis illa actio, quæ contra emphyteutam competebat, quam fundi velut commissi auocandi ius intercidat,[3] si modo emphyteuta possessorem exhibeat,[4] qui & personalem obligationem annui canonis soluendi, in se susciperе, & laudimia, quæ propter alienationem debentur, soluere paratus sit.[5] Alioqui licet in promptu varias certasque actiones dominus habeat, quibus possit adigere possessorem, vt vel re cedat, vel emphyteuticariæ obligationis conditionem agnoscat, ipsius tamen interest emphyteutam iam obligatum in obligatione retinere potius, quam litem aduersus nouum possessorem, vt se obliget instituere.[6] Itaque non minus agere cum emphyteuta eiusve herede hoc casu poterit vt in posterum quoque præstet canonem etiam post alienationem,[7] quam vt reliqua soluat, si qua forte pro annis præteritis alienationis tempore debebantur,[8] idque domino directo plerumque sane commodius est, quoniam emphyteuta eiusve heres, neque dominij, neque possessionis quæstionem referre potest.[9] Atqui ab emphyteuta comparauit, potest, quousque probauerit dominus eā ipsam esse rem, quæ primum in emphyteusim concessa fuerit.[10] Plane si nouus possessor petat innestituram laudimiaque offerat, cogitur dominus laudare ratamque habere alienationem.[11] Pro quo incommodo, quod inuitus emphyteutam habere cogitur illum, quem prior emphyteuta elegerit,[12] in eo quoque ipsi prospici æquum fuit,[13] quod statuto nostro[14] summa ratione constitutum est, vt quisquis rem emphyteuticariam tenere probatur, hoc ipso perinde obstrictus sit ad census & canonis annui professionem solutionemque faciendam, ac si is ipse contraxisset.[15] Quo veluti remedio aduersus frequentissimas possessorum cauillationes proposito,[16] cœpit parum interesse domini quod eo irrequisito possit res emphyteuticaria alienari,[17] cū triplicē illā actionem, quod aduersus emphyteutā exercere poterat, æque habiturus sit contra nouum possessorē,[18] adeo vt & quasi iam obligatū eum ad hoc cogere possit vt se obliget, debitique professionē faciat, quam vulgo recognitionem appellant, ne alioqui lapsu temporis, mutatisque possessorū personis tantum eueniat, vt probationes pereant, hoc est, vt nesciatur an res de qua agitur illa ipsa sit, quæ in emphyteusim data dicitur.[19] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *quæst. 59.*

2 Ioan. Faber *ad §. adeo. n. 3. Inst. de locat.* Boer. *dec. 204. n. 7.* Itaque otiosa hodie quæstio est, quæ olim fuit agitata inter nostros, An possit emphyteuta donare irrequisito domino, vt notat Ranchin. ad Guid. Pap. *quæstione 46.*

3 Tanquam quæ non possit subsistere sine possessione rei propter quam datur, *arg. l. Imperatore 7. de procur. & vectig.*

4 Non enim sufficiet, vt dicat se non possidere quod sufficeret in actione in rem, *l. vlt. D. de rei vind.* quia non potuit in amittenda possessione damnum inferre domino, Dixi *Defin. præc. n. 9.*

5 Quo casu non potest sane dominus directus dicere quicquam sua interesse, Nemo autem sine interesse aut agere aut excipere potest, *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. oblig.*

6 Interest enim cuiusque non vexari litibus & sumptibus. *l. minoribus 6. D. de minor. l. 1. D. de inoff. test. l. 1. C. de admin. tut.*

7 Spec. *in tit. de locat. §. nunc aliqua, q. 9. n. 18. & q. 56. n. 70. & vers. 127. num. 153.*

8 Quamuis reliquorum præstandorum obligatio sequatur emptorem, *l. vlt. & tot. tit. C. fin. cens. vel reliq.*

9 *L. si quis conductione 25. C. de locat.*

10 Nec enim confessio & recognitio vnius potest aduersus alium fidem facere, *tot. tit. in alios act.*

11 *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

12 Nemo enim cogitur alium socium habere quam quem ipse elegerit, *l. actione 65. §. sotietas, D. pro socio.* Emphyteuta vero socius quodammodo est, *§. adeo, Inst. de locat. & conduct.*

13 Vt qui in vno grauatur in alio releuetur, *vulg. l. eum qui 30. de iuretur.*

14 *Incip. rempublicam lib. 3. statut. Sabaud. c. 4.*

15 Hoc vero non tantùm per actionem in rem, sed etiam per actionem personalem, Guid. Pap. *q. 42.* Vide quid non prorsus dissimile *in l. quidam 29. D. ad SC. Velleian.* Intelligo tamen pro annis secutis alienationem. Nam pro reliquis præteriti temporis, non potest nouus emphyteuta conueniri in personam, neque hoc statutum loquitur.

16 Solent enim possessores vtplurimum cum ex iure emphyteutico conueniuntur negare omnia, dominium scilicet directum eius qui agit, & identitatem rei pro qua conueniuntur, vt actorem onerent quam grauiore possunt probatione, & consequenter maioribus sumptibus.

17 Est enim alia ratione succursum dominis directis, vt pro pretij quinquagesima, quam olim habebant laudimiorum nomine *l. vlt. C. hoc tit.* habeant hodie aut tertiam aut quartam, apud nonnullos etiam dimidiam, vt plurimum vero sextam pretij partem.

18 Scilicet vindicationem hypothecariam, & actionem personalem: de quibus omnibus dictum est *Defin. præced.*

19 Hoc enim vnum est quod hodie probari debet propter statuti nostri auctoritatem. Alioqui ex ratione iuris probandum esset, quod is qui recognouit fuerit dominus vtilis & possessor tempore recognitionis, ne alioqui sequeretur vt verba enunciatiua probarent in non antiquis etiam inter alias partes, contra ea quæ notantur in *l. optimam, Cod. de contr. & com. stipulat.* Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO

DEFINITIO IX.

Neque rem emphyteuticariam nouo censu onerare licet sine voluntate domini directi, neque alius profiteri potest, quam qui reuera possidet. Et quid si contra factum sit.

EDicto diui Emanuelis Philiberti Ducis nostri prohibitum est non solùm ne emphyteutæ liceat, quod nec iam olim licebat, [1] rem emphyteuticariam alienando nouum ei censum aliúdve vllum onus imponere, ne sit in ipsius potestate duriorem facere domini directi conditionem, [2] cum eo difficilius pretióque viliore emptorem res inueniat, quo grauiori onere affecta est, sed etiam ne quis annui census obligationem tanquam possessor profiteatur, nisi qui verus sit possessor: nimirum ne illudatur domino directo, cuius sane interest, vt sciat quis rem possideat, [4] cũ nec quicquam ei iuris ei tribuat ea professio contra verum possessorem, si ab eo facta probetur qui non possidebat. [5] Etsi enim statuto nostro remissa est domino directo necessitas probandi, quod professionis tempore possideret is, qui professionem emisit, [6] tamen contrariæ probationis facultas illi qui ex eiusmodi obligatione conueniatur, erepta non est. [7] Sed & domini interest scire an vetus emphyteuta rem alienauerit, cum propter laudimia quæ ex alienatione debentur, [8] tum etiam vt sciat vbi res sit, si vel ob non soluta laudimia rem quasi commissam persequi velit, [9] vel qua alia ratione in rem agere malit, quam in personam. [10] Neque tamen eo minus obligatur is, qui cum non possideret mentitus est se possidere, [11] multóque magis ex ea professione tenebitur, si subinde canonem annuum per aliquot annos soluerit, [12] adeo vt nec cogendus sit dominus ab eius obligatione discedere, si contra eum agere malit quã contra nouum possessorem, [13] tametsi possessor ipse totam obligationem in se suscipere non recusset, ne quod in domini fauorem inductum. Princeps voluit, in eius incommodum iniqua interpretatione retorqueatur. [14] Nec rursum condici poterit ea obligatio aut solutio quasi sine causa facta, ob id solum quod qui professus fuit non possideret. [15] Subest enim vetus illa causa, quod iam ante fuerat eo nomine obligatus, [16] quodque imputare sibi debeat, qui in obligatione remanere maluerit, quam suscipiendæ obligationis necessitatem in nouum possessorem transferre. [17] At non liberabit ea res nouum possessorem, si malit illum dominus habere obligatum. [18] Quamquam si aduersus eum egerit, aut quo alio modo alienationem inscio se factam laudauerit, [19] non erit ipsi permittendum, vt recurrere possit contra priorem emphyteutam, à quo semel recesserit. [20] Solent vero qui tanquam possessores profitentur, vt huic periculo occurrant, in ipso actu protestari, vt si quid per errorem professi sint nocere iis non debeat. [21] Qua protestatione sicut multorum rusticitati & imprudentiæ consulitur, [22] ita iuuari eos æquum non est, qui vltro professi cum scirent se non possidere, fraudandi domini consilium habuisse credendi sunt. [23] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam cum liceret olim emphyteutæ rem alienare irrequisito domino, multo minus poterat nouum ei censum imponere aliquando, *leg. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

2 Quod permitti nunquam debet, *l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact. l. 2. D. quod vi aut clam.*

3 *L. si venditor 6. §. vlt. de seru. export. l. fundi partem 79. l. qui fundum 75. de contrah. empt.*

4 Nempe ad laudimia & seruitia exigenda, quorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem, vt dixi *Def. 4. s.* Iunge *l. 4. §. in vero qui agrum, & §. si cum ego, D. de censib.*

5 Census enim professio neque dominium auffert vero domino, neque possessionem vero possessori, *l. qua quisque 64. D. de acq. rer. dom.*

6 *In c. rempublicam*, de quo dixi *Def. præced. n. vlt.* Et sanè non quilibet admittitur ad profitendum, sed is demum quem prius constitit possidere.

7 Semper enim contra præsumptionem superest locus veritati, *leg. si chirographum 24. & seq. l. Impp. 29. in fin. D. de probat.*

8 Debentur enim ex quacunque dominij translatione, *l. vlt. Cod. hoc titul.* alienatio autem est omnis actus per quem dominium transfertur, *l. 1. C. de fund. dotal.*

9 Quod suo iure facere potest, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

10 Cum dici soleat plus cautionis esse in rem, quam in personam, *l. plus cautionis de reg. iur.*

11 In pœnam scilicet mendacij, vt & in *l. vlt. D. de rei vind. Auth. item possessor. C. qui potior. in pign. hab.* nisi postea veniam petierit vt sibi liceret professionem emendare, vt *in d. l. 4. §. vlt. de censib.*

12 Quia per eiusmodi solutionem tanto magis decipitur dominus directus, *arg. l. Pomponius 29. D. quib. mod. vsufruct. amitt.*

13 Scilicet actione illa personali quæ nascitur ex contractu ipso emphyteutico.

14 *Arg. l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

15 Quasi hoc ipso probetur facta per errorem: semper enim incipitur à professione possessionis, vt sequatur professio debiti.

16 Ergo conueniendus est hoc casu ex prima confessione, non ex secunda.

17 Nunquam enim ei succurritur qui seipsum in necessitatem coniecit. *l. si fideiuss. 7. §. si necessaria, D. si quis satisd. cog. l. 2. §. vim fluminis, D. si quis caution.*

18 Est enim obligatus ille nouo & proprio iure, quia rem possidet, idque ex auctoritate statuti, de quo diximus in præcedentibus.

19 Laudat vero satis hoc ipso, quod contra eum agit tanquam contra possessorem, *arg. l. 1. §. illud quæritur, D. de separat.*

20 Iis enim, qui suas actiones, siue expresè, siue tacitè remittunt, non est dandus regressus, *l. quæritur 14. §. si venditor, D. de adilit. edict. d. l. 1. §. illud quæritur de separat.*

21 Vnde & professiones istæ à rusticis nostris vt plurimum vocantur protestationes.

22 Cum sane succurri æquum est aduersus errorem, siue iuris ille sit, siue facti, vt & in aliis fere omnibus, *l. vlt. vbi not. Cod. de test. l. si quis id quod 7. §. pen. D. de iurisd.* Iunge *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

23 *l. is qui se obtulit 25. l. & sin autem 27. D. de rei vind. l. pen. D. de dolo, cum similib.*

DEFINITIO X.

Potest fundus emphyteuticarius diuidi inter plures personas, & ita solutio quoque canonis annui, sed possessorum expensis, ac sine incommodo domini directi.

ETsi solutio per partes magna incommoda habere dicitur, [1] non tamen prohibetur is qui fundum amplissimum in emphyteusim accepit per partes eum distrahere, tametsi ita futurum sit vt canonis annui solutio inter omnes possessores pro rata diuidi debeat: [2] siue quod id omnino consequẽs sit ei, quod dicimus bona omnia emphyteuticaria adeoque feudalia redacta esse ad instar patrimoniorum, [3] siue quod pro leuiore illo incommodo longe maius commodum dominus sentiat [4] in laudimiorum perceptione, quæ præcipuum iuris emphyteutici fructum constituit: [5] Nam quo plures fuerint possessorum personæ, eo plura sperari possunt laudimia ex plurium spe venditionum. [6] Hactenus tamen domino succurritur, vt quæ in distribuendis diuisi canonis portionibus cura, diligentia, impensáque necessaria est, tota ab ipsis possessoribus conferatur, [7] nec ad aliud teneatur dominus, quam vt censualia instrumenta, quorum inspectione in eam rem opus est proferat, vt sciatur quid & quantum, & pro qua quantáve bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur, [8] si in eo negligentes possessores fuerint, non proderit singulis, quod partem offerant, ni totum soluant, [9] totiusque emphyteuseos auocandæ ius domino perinde competet acsi nemo offerre vellet. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 3. in princ. ff. famil. ercisc. l. cum hi 8. §. in causa, ff. de transact. l. 3. ff. de alim. legat.*

2 Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l. com. diuid.* ob hanc causam scriptum est iudicem non facile debere agrum vectigalem regionibus diuidere.

3 Scripsi *Defin 8 s. ex* Guid. Pap. *q. 59.*

4 *Arg. l. eum qui 30. ff. de iureiur.* Sic commodum compensati debet cum incommodo in specie, *l. 1. §. vlt. de aqua & aqu. pluu. arc.* Spec. *q. 71. num. 92. & seq. de locat.*

5 *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

6 Quia facilius est vt ex plutibus vnus velit vendere aut alter alienare, quam si vnus tantum esset, qui alienare posset.

7 Ne videatur in eorum fuisse potestate vt læderent ius domini directi, *d. l. 7. in princ. ff. com. diuid.*

8 *Arg. l. instrumenta 24. C. de fideic.* Quidni enim hoc saltem præstare cogatur dominus directus, quod sine dispendio ipsius futurum sit, *arg. l. in creditore 38. ff. de euict.*

9 Propter naturam actionis, quæ indiuidua est, *l. rem hereditariam 65. ff. de euict. l. quandiu 6. C. de distr. pign. l. 2. Cod. debij. vend. pign. imped. non poss.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XI.

Emphyteuta potest inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta sunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet, ne liceat emphyteutæ inuito domino resilire à contractu, qui vltro citroque obligatus est.[1] Sed tamen eo iure vtimur,[2] vt si emphyteuta, licet personali actione conuentus rem derelinquere malit quam canonem soluere, audiri debeat,[3] si non expressa conuentione sibi dominus in contrarium prospexerit:[4] quoniam & plus præstat,[5] si modo non deteriore conditione res sit, quo tempore derelinquitur, quam erat cum accipiebatur,[6] nec quicquam impediat quo minus vacuam eius possessionem nanciscì dominus possit:[7] sed & illud requiritur, vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vsque soluat is, qui rem derelinquere paratus est,[8] itemque vt nihil omnino ex iis bonis retineat, quæ vnius tantum canonis confusum onus ab *initio* habuerunt.[9] Cætera enim quæ eodem quidem contractu, sed distincto canonis onere concessa fuerint retinere, si velit, non prohibetur,[10] solius Principis ius illud est, vt qui tributum debet personæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametsi maxime bonis velit cedere, quoniam inuidiosum id & à Principis maiestate alienum videatur.[11] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 37. infrà.

1 Cum enim hic sit contractus verus propriam naturam propriúmque nomen habens, *l.1.C.hoc tit.* ab initio quidem est voluntatis, sed ex postfacto necessitatis, vt cæteri, *l.sicut 5.C.de oblig. & act.*

2 Ex consuetudine quæ hic maximè spectanda est. Chassan. *in Consuet.Burgund.tit.De mains mortes,§.8.* in verb. *en delaissant, num.4.* post Alberic.de Rosat. *in l.cum fructuarius 64. de vsufruct.* Spec. *tit.de locat. §.nunc aliqua,verſ.128.n.154.ex l.venditor 13.§.si constat.D.com.prad.*

3 *Arg.d.l.cum fructuarius & seq.l.si absente 48.D.de vsufr.l.etsi forte 6.§.etiam in fin.D.si seruit.vind.* Alber. *in d.l. cum fructuarius, & in leg.2. col.pen.C.de iur.emphyt.Not.in c.qua in Ecclesiarum,de const.& in c.1. de vas.qui contra const.Lot.* Vide tamen Bart. *ad l. is cum quo, de aqua & aqua pluu.arcend.* vbi distinguit an onus sit certum an incertum, vt posteriore casu liberetur possessor rem derelinquendo, priore non item per *l.quicunque,C.de feud.patrim.lib.11.l.Imperator 70.§.si centum, de leg.2. l.prator 7.§.1.de damn.infect.§.si vero quis locat.Nou.de alie. & emph.* nisi conueniatur actione reali vel officio iudicis, inquit, Bart. *ex d.§.1.& d.§. etiam.*

4 Plus enim potest conuentio quam consuetudo, *l.licet 8. leg.citra 19. C.hoc tit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc causam legit affirmatiuè *si specialiter exprimatur*, sublata dictione *nihil* quæ est *in vulg.edit.*

5 Quo casu admittit Bart. posse rem derelinqui etiamsi onus fuerit certum à principio, ex *l.illud 7.§.1.de tribut.act. & d.l.is cum quo.* Non aliter ex *l.propter 5.C.qui bon.ced.non poss.l.pen. C.de rescind.vend.* Vide *l.eum qui 15.aliàs l.Iauolenus de ann.legat.*

6 *l.sed cum 65.de vsufr.*

7 Vide Aufrer. *ad dec.Cap.Tholos.404.*

8 Nam quod rem derelinquit non debet ei prodesse quantum ad tempus quo ipse possedit, cum sibi debeat imputare, cur non citius derelinquerit.

9 Est enim hoc onus planè indiuiduum, *d.l.7.in princ.commun.diuid. l.cum quæritur 16.de admin.tut.l.si ita 39.in fin.de oper.libert.* Iunge *Defin.76.*

10 Quia eorum causa est separata, *arg.l.etiam 29.§.1.D.de minor.*

11 *d.l.propter 5.C.qui bon.ceder.poss. l.quicumque cum gloss.in l.1.C.de fund.patrim.lib.11.tit.61.* Chassan. *tit.De mains mortes §.8.* in verb. *en delaissant,n.4.* vbi distinguit an agatur de censu, tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiusmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt posteriore casu liberetur possessor rem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra secundum sine cessione.

SI is qui fundum in emphyteusim acceperat eundem alteri in secundam emphyteusim, quam liuellum vocant, concesserit,[1] eodem iure aduersus liuellarium vti potest, quo is ipse domino directo teneatur,[2] quasi domini quoque directi iure censeri debeat si cum secundo emphyteuta comparetur.[3] Quamquam enim eiusdem rei duo in solidum domini eiusdem dominij genere esse nequeunt,[4] nihil tamen prohibet duos esse directos dominos, duosque vtiles diuersis, vt aiunt, respectibus.[5] Itaque si primus emphyteuta ex propria obligatione conuentus canonem soluerit, quem secundus ex sua soluere debuit, potest eo nomine contra secundum etiam citra cessionem easdem actiones exercere, quas & directus dominus aduersus eum quem ex illis vellet, posset,[6] vendicationem scilicet saltem vtilem,[7] hypothecariam, & personalem. At quid si non appareat, quo iure & per cuius personam ad possessorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino soluere primus emphyteuta coactus sit? An vlla ei aduersus possessorem pro repetitione actio competet?[8] Mouet quod suum potius quam alienum negotium gessisse videatur qui id soluit, ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur.[9] Atqui verum est obligationis illius personalis contrahendæ aliam causam non fuisse, quam quod tum emphyteuta rem haberet, quæ nunc ab alio possidetur.[10] Ergo æquius est vtili saltem negotiorum gestorum actione teneri possessorem, qui solutionis commodum sentit,[11] quod rem habet quam alioqui dominus non soluto canone iure suo euincere potuisset.[12] Siquidem canonis præstandi onus reale est, & proinde rem ipsam sequitur ad quoscumque transeat possessores,[13] nec cogi potest directus dominus fidem à se emphyteutæ datam seruare possessori, non satisfaciente ex sua parte emphyteuta, à quo necesse est, vt possessor quisquis ille est causam habuerit proximam, aut remotam.[14] Emphyteutæ vero multo minus imputare possessor potest, cur non soluat canonem eius rei nomine debitum, quam ipse non emphyteuta possideat.[15] Tutius tamen emphyteuta fecerit si soluens domino impetret in continenti cessionem actionum vt indemnitati suæ melius consulat,[16] nec personalem tantum habeat actionem, sed etiam hypothecariam & vindicationem, quas haud dubiè citra cessionem & suo iure habere non potest.[17] *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. Sin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1 Est tamen differentia inter contractum emphyteuticum, liuellarium & censualem, de quibus omnibus tractant nostri ad *l.1. & vlt.C. hoc tit.*

2 Vt scilicet indemnis præstetur à secundo emphyteuta, in quem ius suum transtulit, quamuis non nisi periculo suo, *Auth.sed & periculum,Codic.sin.cens.vel reliq.* Spec. *in tit.de locat.§.nunc aliqua, verſ.166. num.192.* Ias. *in l.fin.154. C. hoc tit.*

4 *L.si vt certo 5 §.si duobus vehiculum,D.commod.l.de hereditate 19. §.pater de castr.pecul.*

5 Ioan.Faber. *in §.adeo, num.6. Inst. de locat.*

6 Quia eius habet ex proprio contractu nec proinde indiget cessione.

7 Non enim potest habere directam, cum reuera non sit dominus directus, *l.1.D.si ager,vectig.l.1.§.quia autem.& seq. D.de superfic.*

8 Intellige sine cessione. Nam si qua cessio per dominium directum facta esset, res non haberet dubitationem, quia ius cessum æstimatur semper ex persona cedentis, *l.fideiussoribus,17. l.vt fideiussor 39. de fideiuss. l.Modestinus 79.D.de solut.*

9 Nemo autem actionem habet pro repetitione eius, quod soluit suo nomine, *l.Papinianus 28.D.mandat.l.si quid possessor,31.de pet.her.*

10 *d.l.vlt. vbi not. C.hoc tit.*

11 Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l.nam hoc natura 14.D.de cond.indeb. l.si & me & Titium 32. D. de reb.cred.* Afflict. *decis.153.*

12 *l.si pupillo 6.§.sed & si quis negotia mea,D.de neg.gest.leg.plane 38. D.de pet.her.* Spec. *in d.§.nunc aliqua,verſ.127.ex l.omnes 3. §.vlt.l.si vsufructus nomine 7.D.vsufr.quem.caueat.l.lex vectigali 31.D.de pign.*

13 Bald. *in Auth.si quas ruinas n.5.C.de sacros.eccl.* Castr. *in l.Impp.de publ.& vectig.* Afflict. *dec.95.* Negus. *in tr.de pign.in 4.part.partis principalis,n.127.* Ias. *in l.1.n.70.C.hoc tit.ex l.murileguli 11. C.de murileg.lib.11. tit.7.l.inter debitorem 42.de pact.* Cravet. *cons.217. num.6.*

14 *Arg.l.cum proponas 17.C.de pact.& c.peruenit. Extr.de iureiur.* Debet enim possessor vti possessione auctoris sui cum suis oneribus & vitiis, *l.3.§.eum qui,D.de acquir.poss.c. pastoralis & c. cum non sit. Extr.de decim.* Iunge *l.quod ipsis 145.& l.ex qua persona 149.de reg.iur.*

15 Cum huius canonis soluendi onus transierit in ipsum possessorem. Spec. *d.verſ.166.n.192.arg.l.cum fundus 12.commun.prad.& verſ.9. n.18. ex l.soluendo 75. de neg.gest.*

16 Nam cum sit possessor bonæ fidei potest petere, vt sibi cedantur actiones *l.mulier 19. D.qui potior.in pign.hab.* quas præstare sine suo incommodo creditor potest, *l.in creditore 38.D.de euict.*

17 Non

Source : BIU Cujas

17 Non desunt tamen qui putent, primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduersus quemcunque possessorem, Specul. *in d. §. nunc aliqua, q. 66. n. 80.* adeo vt in ea actione præferatur domino directo, si forte velit dominus directus contra possessorem directa experiri, vt concludere videtur idem Specul. *q. 51. n. 65. ex l. si cum emptorem 16. D. de pact. l. si procurator 28. l. procuratore 55. D. de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rem vltro derelinquens non potest impensas repetere, quas in eam fecit.

EMphyteuta si re emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit, vt se liberet à præstandi canonis annui necessitate, nullam sumptuum à se factorum habere potest repetitionem quoniam ad hoc ipsum emphyteusim acceperat, vt rem meliorem faceret, sibique imputare debet, quod meliorem factam velit vltro derelinquere. [1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Videtur enim donare, *arg. l. donari 82. de reg. iur. l. adeo 7. §. ex diuerso de acq. rer. dom.* vel saltem tanti habuisse re carere, *arg. l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. caus. fact.* Clar. *§. emphyteusis, q. 45.*

DEFINITIO XIV.

Remissio præteritarum pensionum non præsumitur ex recognitione futurarum.

DIrectus dominus, qui emphyteutam admittit ad censualis aut emphyteuticarij debiti nouam professionem non ex eo credendus est præteriti temporis pensiones non solutas remittere voluisse, tametsi nihil sit protestatus. [1] Neque enim noua illa professione id actum videri potest, vt emphyteuta vllo modo liberaretur, ac potius, vt magis obligaretur, & consequenter non minus ad præteritarum, quam ad futurarum pensionum solutionem. [2] Idem de laudimiis, si qua iam debebantur, iuris est. [3] Quid enim absurdius quam ex eo instrumento quod ad obligationem inducendam conscriptum sit inducere liberationem? [4] Hoc ita si nulla consuetudo sit in contrarium [5] qualis est apud Augustanos. *Ita Senatus* 13. Cal. Ianuar. 1588.

1 Quamuis nonnulli contra putent, eo prætextu, quod credibile sit dominum directum præteritas pensiones exigere ideo noluisse, vt facilius emphyteutam aut possessorem nouum alliceret ad recognoscendum, *arg. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius. D. de vsur. l. vir vsuras 54. D. de don. int. vir. & vxor.*

2 Cum tam præteritæ pensiones quam futuræ ex eadem causa eodémque contractu debeantur. Vide Abbat. *in c. potuit, n. 14. Extr. de locat.*

3 Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & seruitiorum proficiscitur, quamuis laudimia non in singulos annos, sed in singulas tantum alienationes debeantur, *l. vlt. C. hoc tit.*

4 Ita enim fieret, vt actus operaretur, vltra intentionem agentis contra, *l. non omnis 19. D. de reb. cred.* Itémque vt ad vnum finem inducta contrarium effectum operarentur, contra *leg. legata inutiliter 14. de daim. legat. l. in ratione 30. §. tametsi, D. ad l. falcid. cum similib.*

5 Consuetudo enim cuiusque loci spectanda est in his maxime, quæ ad hanc contractus speciem pertinent, *l. circa locationes 19. Cod. de locat. Not. in l. vlt. C. hoc tit. & in l. venditor 13. §. si constat, D. comm. prad.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æstimationem quanti plurimi ex tempore moræ duntaxat, & quando in mora esse videatur.

EMphyteuta, qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris soluere debuit, [1] si non satisfecerit condemnandus est, vt præstet quanti plurimi vno quoquo anno merx fuit, etiamsi nulla interpellatio præcesserit. [2] Hoc enim casu sola dies interpellat satis ad constituendum in mora debitorem, cum ad eius domum ire creditor non debuerit. [3] At si dies dicta non sit, requiritur denunciatio, ad hoc duntaxat, vt sciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus sit adfuturus: ne cum ad creditoris absentis domum venerit frustra id fecerit. [4] Quod si de solutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet, vt in mora constituatur. [5] Quo facto trãsferetur in debitorẽ necessitas soluẽdi, cum antea domino incũberet necessitas petẽdi. [6] Extra hos casus nõ quãti plurimi eo anno merx fuit, sed ad communẽ æstimationẽ solutio fieri debebit. [7] *Ita Senatus* in eadẽ causa, & iterum pro N. Iac. de Montfort, contra Anton. Mollier, 13. Cal. Iul. 1592. Iunge Defin. 2. de contr. & committ. stipul. & Defin. 5. de solut.

1 Quod euenit cum reditus est portabilis, vt nostri loquuntur, vocant enim *rente portable.*

2 Ex ea scilicet DD. nostrorum opinione, quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æstimationem quanti plurimi à die moræ. De quo Bart. & alij ad *l. vinum 22. D. de reb. cred. l. pen. & vlt. D. de cond. tritic. l. 3. §. in hac, D. commodat.*

3 Quomodo tamen regulariter cogitur creditor ire ad domum debitoris si aliud nihil conuenerit, *l. item illa 18. vbi not. ff. de pecun. constit.*

4 Nec enim est in mora qui ad diem nõ soluit, si nemo fuit cui solueretur, *arg. l. vlt. ff. de leg. commiss. l. cum quidam 17. §. si pupillo. ff. de vsur.*

5 Siquidem regulariter non solet contrahi mora, nisi per interpellationem factam congruo loco, & congruo tempore, *l. mora 32. eod. tit. de vsur. l. si pupilles 127. de verb. oblig.*

6 Vide Afflict. *dec. 316.* Ant. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. de solut. & liber. concl. 9.*

7 Æstimatio enim quanti plurimi numquam præstatur, nisi in pœnam moræ aut delicti, *l. in re furtiua 8. §. 1. ff. de cond. furt. l. 3. § si per venditorem, ff. de act. empt.* Vide tamen quæ scripsi latè circa hunc tractatum *lib. 16. coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVI.

Commisso renunciat dominus directus, qui sciens ius suum exigit canonem, aut admittit possessorem ad recognoscendum.

COmmisso renunciasse videtur dominus directus, qui post ius sibi quæsitum cum rem ipsam posset ab emphyteuta auferre, canonem annuum ab eo petere & exigere maluit: [1] adeoque si emphyteutam ad canonis annui nouam professionem admiserit, [2] vtique si ius suum non ignorabat [3] Ius enim commissi cum pœnale sit, facile remissum intelligitur: [4] sicut euenit, cum alia qualibet pœna commissa ob non solutam die pecuniam fors petitur post diem: [5] aut cum venditor qui legem commissoriam exercere potuit, pretium petere maluit. [6] Quare nec domino proderit quod canonem annuum exigendo protestatus sit, ne quid ex eo præiudicij fieret petitioni commissi. Inutilis enim protestatio est cum fieri nequeat, vt & commissum, & secuti temporis pensitatio emphyteuticaria debeatur. [7] *Ita Senatus* in ea causa de qua scripsimus Defin. 14.

1 Abbas *in c. potuit, n. 14. Extr. de locat.*

2 Posteriora enim semper derogãt prioribus, *vulg. l. pacta nouissima, C. de pact.* cum nec quisquam cogatur vti iure suo, *l. si iudex circumuento, D. de minor. l. pactum 46. D. de pact.*

3 Alioqui nemo credendus est voluisse remittere ius quod sibi competere ignorabat, *l. mater decedens 19. D. de inoff. test. l. Campanus 47. de oper. libert.*

4 In odium scilicet pœnarum, quæ semper odiosæ sunt, siue conuentionales sint, siue legales, *l. vlt. de eo quod cert. loc. l. pen. D. de pœn.*

5 *l. apud Celsũ 4 §. Labeo ait 7. & l. 2. §. non male, D. de dol. mal. except.*

6 *l. de lege 6. §. 1. l. post diem 7. D. de leg. commiss.* iunct. *l. 3. eod.*

7 Guid. Pap. *quæst. 171. num. 1. & 4.*

DEFINITIO XVII.

Nouus possessor quando incidat in pœnam commissi, & quando ab ea excusetur.

EXcusantur à pena commissi emptor, cui vendita res fuit tanquam libera, si à domino intra statutum tempus non petierit inuestituram. [1] Sed tamen indiget restitutione in integrum, [2] quæ ipsi vtique concedenda est, [3] ex generali illa clausula, *si qua mihi iusta causa esse videbitur.* [4] Non idẽ erit si edicto non satisfecerit, quod de inscriptionibus vocant, quo cautum est, vt quisquis fundum acquisiuit quocumque tandem acquisitionis & contractus genere, id ipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat. Id enim dominorum directorũ causa constitui necesse fuit, vt exploratis ea ratione alienationibus certiores fieri possent de iure suo, nec per acquirentium

Source : BIU Cujas

aut fraudem, aut ignorantiam circumuenirentur, [5] si forte aut simulatus cõtractus factus esset, [6] aut alienata res tanquã libera, quæ tamen vel feudalis esset, vel emphyteuticaria. [7] Quam ob causam recte probatum est, etiamsi de eo contractu agatur, ex quo nulla laudimia debeantur, [8] non eo minus tamen commisso locum fore, si edicto non fuerit satisfactum cui nimirum satisfieri necesse fuit, vel ob hoc ipsum, vt sciri posset an laudimia vlla deberentur. [9] Humaniter tamen & æquissimè receptum est, vt siue ob non factam inscriptionem, siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso locus apertus fuerit, moram purgare liceat quandocumque ante litem contestatam. [10] *Ita in Senatu tractatum est* in eadem causa.

1 Est enim in bona fide non solum ob assertionem venditoris, & probabilem ignorantiam facti & iuris alieni, *arg.l.vlt.ff.pro suo, l.qui in alterius 42.de reg.iur.* sed etiam quia bona omnia naturaliter sunt libera & talia præsumuntur, *vulg.l.altius 8.C.de seruit.& aqua l.cum eo 9.ff.vrb. in prad.* Clar.*in* §.*emphyteusis, q.*8.

2 Guid.Pap. *q.* 24. quia verum est ipso iure commissam rem fuisse ob non petitam inuestituram, etiamsi non fuerit interpellatus possessor, *Not.in l.2.& vlt. C.hoc tit.*

3 Guid.Pap. *d.q.*24.

4 De qua *in l.1.& tot.tit.ff.ex quib.caus.maior.* Andr.Gayl. *lib.2.obs. cap.*48. *num.*4.

5 Nam neque dolus, neque ignorantia vnius fraudi esse alteri debet *l.1.l.quod autem 6.§.si quid cum pupillo & pass.ff.qua in fraud.cred.*

6 Quales hodie plerique fiunt in fraudem dominorum directorum: quæ res dedit causam edicto.

7 Non enim quid in opinione sit hoc casu inspicimus, sed vt in aliis plerisque quid in veritate.

8 Qualis est apud Sebusianos meos contractus donationis, at non etiam apud Sabaudos.

9 Simile quiddam scriptum est *in l.2.ff.si quis in ius voc.non ier. & in l.si quis ex aliena 5.ff.de iud.*

10 Guid.Pap. *q.*123. vbi etiam tractat quid in vasallo, & quid in promissione iurata.

DEFINITIO XVIII.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori, qui ipse recognouit, nec heredi eius.

QVamquam eo iure vtimur, vt dominus directus agens contra fundi emphyteuticarij possessorem ad canonem annuũ siue profitẽdũ, siue soluendũ, teneatur possessoris conuẽti oculis subiicere, digitoque demõstrare rẽ, de qua agitur: [1] nõ tamẽ id locum habet cum aduersus eum ipsum agitur, qui iam semel professus est, & ex propria confessione obligatus. [2] Hic enim si vel iterum profiteri, vel soluere recuset eo prætextu, quod dicat se non possidere aut nescire an possideat, non aliter audiendus est, quam si fundi possessorem indicet, [3] contra quẽ subinde possit dominus experiri. Nec id emphyteutis durũ videri debet, [4] qui si summo cũ iis iure ageretur, rẽ emphyteuticariã irrequisito domino alienare nõ possent. [5] In herede emphyteutæ licet nondum professus sit idẽ obseruatur, [6] nisi quod ante omnia interrogãdus est, an heres sit & pro qua parte, [7] præsertim si personali agatur. [8] Alioqui nõ potest aut tãquã heres, aut tanquã possessor statim condẽnari, [9] nec si filius emphyteutæ proponatur. [10] Plane si heres sit nõ distinguemus an pure an cũ beneficio legis & inuẽtarij hereditatẽ agnouerit, [11] quia beneficium legis nihil commune habet cum iure dominij directi, ad quem res ipsa pertinet, [12] & cui ante omnia satisfieri necesse est, ne dominium vtile quod in hereditate repertum fuit, cum directo consolidetur, atque ita hereditarium esse desinat. [13] *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro Antonio De la Cuaz, contra Dominum Marchionem de Villars ex tempore, 7. Idib. Iulij 1591.

1 Quod fieri etiam solet & necesse est in iudicio finium regundorum, *l.si irruptione* 8. §.1. iunct.l.4 §.*finium, & l.pen. D finium regund.* & generaliter quoties possessor dicit se nescire an possideat rem de qua agitur.

2 Stare enim quemque oportet suæ confessioni, *leg.cum de indebito* 25.*in fin.de probat.* & elegantius *in l.generaliter* 13. *vers.nimis enim indignum, C.de non num.pecun.*

3 Non enim potuit amittere possessionem quam semel habuit, nisi interueniente aliquo facto suo, aut saltem quia sciat à quo fuerit spoliatus, cum possessio non amittatur nisi animo & corpore, *l.quemadmodum 8.l.si quis vi,* 17. §.1.*D.de acq.poss.*

4 Cum in possessore indicando neque dispendium, neque incommodum vllum sit, *arg.l.in creditore* 38.*D.de euict.*

5 *l.vlt.vbi notant omnes, C.hoc tit.*

6 Est enim heres successor in vniuersa defuncti iura etiam in vitia ipsius, *l.cum heres,* 11 *de diuers.tempor.prascript.*

7 *l.*2.3.*& pass.ff.de interrog.in iur.faciend.*

8 Quia personales actiones non transeunt in singularem successorem, sed tantum in heredem, aut eum qui heredis loco sit, *l.vlt.C.de her. act.l.*1.§.*si heres, ff.ad SC.Treb l.vlt.in fin.ff.de contr.empt.*

9 Heres enim nemo præsumitur nisi probetur, quamuis in ea probatio plerumque difficilis sit, *d.l.*3 *de interrog.in iur.fac. l.nec emere* 16. *C. de iur. delib.*

10 Nam post inductum à prætore beneficium abstentionis filius non præsumitur heres in odiosis, secundum doctrinam Bart.*in l.*1.*C.si vt minor.se ab hered. abstin.* contra quam tamen vide quæ scripsi in Hemichiliade, *de err.pragm.ex l.*1.§.*qui sunt in potestate, ff. si quis omissa caus. test.l.ita tamen* 27. §.*si pater filium ad SC.Treb.*

11 Nam & qui cum beneficio legis & inuentarij heres est, perinde heres verè est ac si beneficium legis non imploraſſet.

12 Dominus enim directus vere est dominus, nec proinde potest in hereditate aut penes heredem reperiri nisi dominium vtile quod fuit penes defunctum, *l.*1. §.*Scaeuola, D.si is qui testam.lib.ess.iuss.est.*

13 Est enim antiquius & potentius ius dominij directi quam heredis aut creditorum defuncti, in ea saltem re quæ data est in emphyteusim. [Intellige tamen & interpretare hanc Definitionem secundum id quod scriptum est, *Defin.*25.*J. hoc tit.* Quod nota, vidi enim multos in hoc errare.]

DEFINITIO XIX.

Solutio facta per emphyteutam ei, qui procurator credebatur, valet ad liberationem.

EMphyteutæ, qui canonem emphyteuticarium soluit actori, de cuius mandato non constat, imputari nihil potest, si vulgo habebatur ille pro actore & procuratore ad eam rem constituto, [1] multo minus si non ignorabat dominus, quod is tanquam procurator exigere solitus esset. [2] Neque enim solet pro leuioribus huiusmodi debitis exigendis mandati exhibitio esse necessaria, [3] vt nec apocham [4] in singulas solutiones conscribi necesse est, [5] sufficitque nihil mala fide ab emphyteuta factum esse, & imputari potius domino posse, cur non fuerit diligentior in canone per se aut per verum procuratorem exigendo. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa, de qua SC.14.

1 *Arg.l.*3.*in princ.D.de SC.Maced.l.sed si pupillus* 11.§.*de quo palam & seqq. D.de inst.act.*

2 Qui enim patitur mandare videtur, *leg.qui patitur* 18.*D.mandat.* Ratum enim quis habet non tantùm verbo, sed etiam facto, *l.non tantum* 5. *D.rat.rem haber.*

3 *Arg.l.sancimus* 25.*vers.non autem, & l.constitutionem* 27.*Cod.de admin. tut.*

4 Id est, pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l.pecunia* 14.*Cod. de solut.*

5 Quia nec moris est. Id enim maxime inspici debet, quod fieri consuevit *l.quod si nolit* 31. §.*quia assidua, de adilit.edict.*

6 Nec enim machinatio domini directi debet nocere emphyteutæ, *l.*2.*in fin. C.hoc tit.* Vide Guid.Pap. *q.*173.

DEFINITIO XX.

Ex pluribus rebus in emphyteusim ab eodem recognitis an & quando possit emphyteuta quasdam derelinquere & quasdam retinere?

QVi ab eodem domino plures res in emphyteusim accepit, potest quasdam derelinquere, vt se ab annui canonis præstatione eximat, alias vero retinere. [1] Nisi constet vel omnes res simul & vnica concessione in emphyteusim datas licet distinctis oneribus, [2] vel plures sub eiusdem canonis onere recognitas fuisse. [3] His enim casibus manifesta domino fiet iniuria si emphyteutæ liceat obligationem diuidere, [4] quæ indiuidua ab initio contracta fuit: [5] quod contingeret si ex eiusmodi rebus emphyteuticariis posset, quibusdam derelictis, alias retinere. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Tot

1 Tot enim videntur esse obligationes & stipulationes quot sunt res *l. scire debemus 29 D. de verb. oblig. l. quia dicitur 32. D. de euict.*

2 Quo casu non est cogendus dominus partem recipere, quia non fuerat partem duntaxat in emphyteusim concessurus, *arg. l. si quis aliam 46. D. de solut. l. tutor 47. §. 1. D. de minor. leg. quod si vno 13. D. de in diem addict.*

3 Vna enim res esse intelligitur quæ vnicum & indiuiduum onus habet, *l. sed duobus 5. §. 1. iunct. l. præced. D. de leg. 2.* Nam ex comparatione oneris interpretamur dispositionem, *leg. alumna 30. §. ab heredibus D. de adim. legat.*

4 *Arg. l. cum quæritur 16. de adm. tut. l. si ita 39. de oper. libert.*

5 *Arg. l. communi 7. D. com diuid.* Certam enim legem ab initio habuit stipulatio quæ immutari postea non potest, *leg. vero 12. §. penult. D. de solut.*

6 Aut igitur totum onus agnoscat, aut à toto cõtractu recedat, *d. l. cum quæritur. iunct. l. nam absurdum 8. D. de bon. libert.* Nunquam enim est inducenda diuisio voluntatis, *l. eum qui 18. in fin. D. de his, quæ vt indign.*

DEFINITIO XXI.

Etiam singularis successor cogitur titulum suæ possessionis edere domino directo, si fateatur rem esse emphyteuticam.

NOn solum is qui fundum accepit in emphyteusim cogitur contractum edere domino directo quandocunque petenti, [1] sed & is qui fundum emphyteuticarium siue emptionis, siue alio quouis titulo ab emphyteuta comparauit, [2] si modo contractum fuisse constet. Nam si negetur, nullum hac parte ius aliud est, domini directi, [3] nisi vt si id ipsum postea probet atque ita per calumniam negationem factam esse appareat, commisso locus fiat [4] in pœnam doli & mendacij. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Iul. 1590.

1 *l. 2. vbi not. C. hoc tit.* Editionem enim & exhibitionem petere possunt omnes, quorum interest *l. quædam 9. §. pen. & vlt. D. de edend. l. 3. §. sciendum, D. ad exhib.*

2 Licet enim obligatio personalis non soleat transire in singularem successorem, transit tamen hoc casu ex auctoritate statuti, de quo dixi *Defin. 8. & 9. n.* Et prætera est hoc onus rei, non personæ, quia propter rem non propter personam hæc editio facienda est, *l. vlt. & tot. tit. C. sin. cens. vel reliq. fund. comp. non poss.*

3 Negatio enim facit rem dubiam, *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet*, quousque actor plene probauerit suam intentionem, *l. 4. C. de edend.*

4 Dolus enim & contumacia possessoris locum facit commisso, cum ad hoc sufficeret etiam sola negligentia & cessatio in solutione per triennium in emphyteusi priuata, per biennium vero in Ecclesiastica, *d. l. 2. C. hoc tit. & Nouell. 7. de non alien. aut permut. §. emphyteusim. versic. scire autem.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis q. 8.*

5 *Arg. l. vlt. D. de rei vind. Auth. item possessor. C. qui potior in pignor. hab. l. si quis inficiatus 13. in princ. D. depos.* Est autem hic casus notandus, quia regulariter nemo cogitur titulum possessionis suæ ostendere *l. cogi 11. C. de petit. hered.*

DEFINITIO XXII.

Oblatio sola canonis annui sine obsignatione impedit ne æstimatio quanti plurimi debeatur.

CAnonem annuum emphyteuticarium ad certam diem certumque locum ex lege emphyteusi dicta soluere obligatus si congruo loco & tempore obtulerit, non idcirco æstimationis quanti plurimi quandoque præstandæ periculum vereri poterit, quod recusante solutionem creditore is debitam mercem non obsignauerit. [2] Sola enim oblatio sufficit ad impediendam moram, licet ad eam purgandam non item. [3] Receptissima autem est, quamuis mihi suspectissima interpretum nostrorum traditio, æstimationem quanti plurimi non nisi ob moram præcedentem peti posse. [4] Porro de ea oblatione intelligimus, quæ rite facta sit, ita vt creditor nullam recusandæ solutionis causam habere potuerit. Alioqui nec in mora creditorem constituere poterit, nec debitorem à mora liberare. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Calend. Iunij, 1590. pro Antonio Lespine, contra Dominum de Romans.

1 Alioqui oblatio inutilis est, *l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig.* de cuius sententia scripsi *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

2 Obsignatio tamen necessaria est ad euitandam pœnam commissi, tum quoque cum dominus directus est in dolo. *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

3 *l. si per te non stat 7. iunct. l. acceptam 19. C. de vsur.*

4 Bart. *ad l. vinum 22. D. de reb. cred. & ad l. 3. §. in hac, D. commod.* Dixi *Defin. 15. n.*

5 *d. l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig. l. mora 32. iunct. l. sciendum 21. & seq. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

Laudimia de consuetudine debentur, etiam pro emptione facta sub hasta.

EX publica distractione pignorum, quæ sub hasta postulante creditore facta sit, receptum est ex inueterata consuetudine, vt laudimia debeantur, quamuis ex iuris feudalis ratione numquam ex venditione necessaria qualis illa est peti possint. [1] *Ita tractatum est 7. Id. Nouemb. 1590.*

1 Guid. Pap. *q. 411. n. 2.* Ioan. Papon. *lib. 13. tit. 2. §. 12.* Inde est, quod ex remissione, quæ fit inter socios, vel coheredes diuidentes, nulla debeantur laudimia. Idem Guid. Pap. *q. 48. in fin.* post Bart. *in l. & ideo, D. de condict. furt.* Est enim illa alienatio prorsus necessaria, cum nemo cogendus sit stare in communione, *l. vlt. C. commun. diuid.* At venditio, quæ fit sub hasta, cum intelligatur fieri à debitore, non à creditore, *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt sit.* non tam ex præcisa necessitate fit, quam ex voluntate debitoris, qui hoc maualt, quam aliter soluere, *l. si ob causam, 13. C. de euict.* adde Ranchin. *in annot. ad* Guid. Pap. *d. q. 48.*

DEFINITIO XXIV.

Meliorationes reddit dominus directus, nisi cum emphyteusis, vel feudum ad eum redit ex culpa possessoris.

SI quando vindicandi feudi ius domino obtigit, impensas in rem factas, quæ necessarium aut vtilem ac permanentem casum habuerunt, ante omnia reddere cogitur, habetque [1] vasallus aut is qui in eius locum successit ius retentionis, eo nomine; [2] nimirum si non ex dolo & delicto vasalli feudum apertum sit domino, sed aliter puta defectu masculorum aut agnatorum. [3] *Sine die.*

1 Ne scilicet alioqui eueniat, vt ex alterius iactura locupletetur dominus directus, contra *l. plane 38. D. de pet. her. l. iure naturæ 206. de reg. iur. l. nam hoc natura 14. de cond. indeb.*

2 *L. si in area 33. D. de cond. indeb. l. heres 21. D. ad SC. Treb.*

3 Guid. Pap. *q. 169.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis, q. 45.* VVrmbser. *1. pract. 3. obseru. 2.* Iunge *l. dominus 55. §. 1. l. colonus 61. D. locat.* Vide eundem Iul. Clar. *in §. feudum, q. 88.*

DEFINITIO XXV.

Dominus directus cogitur indicare possessori rem emphyteuticam, etiam ei qui recognouit, si is neget se possidere, sed periculo possessoris.

QVod dici solet, dominum directum pro emhyteusi agentem contra possessorem non esse cogendum indicare rem emphyteuticariam, si is possideat, qui ipse emphyteusim accepit aut professus est, eiusve heres, [1] ad eam indicationem pertinet, quam alioqui fieri necesse est priusquam possessor ad litem contestandam vrgeatur. [2] Nam si lite contestata negetur fundi possessio, & vt loquuntur, identitas, [3] tametsi confines iidem proponantur ex scripto, non eo minus cogendus erit dominus intentionem suam implere, [4] & quidem per testes, quoniam fieri nequit, vt per solam instrumentorum exhibitionem & collationem certa fiat rei controuersæ demonstratio. [5] inter hanc vero & illam indicationem hoc interest, quod illa non afficit damno vllo aut incommodo possessorem, qui ea facta paratus sit fatisfacere [6] Hæc vero cum post moram & calumniosam denegationem possessoris fiat, [7] adeo ei nocet, vt etiamsi alias exceptiones alleget: priuandus tamen sit non tantum possessione rei in odium pœnamque mendacij, [8] sed & omni alio iure,

Source : BIU Cujas

quod in ea re habuit singulari quodam emphyteuticarij iuris priuilegio. [9] *Ita Senatus* pro D. Marchione d'Aix 17. Cal.Dec.1590.

1 De quo scripsimus *Defin.* 18. ℨ. quæ Definitio supplenda est ex hac & interpretanda.

2 Neque enim cogitur possessor litem contestari priusquam appareat possideri ab eo rem quæ emphyteuticaria dicitur.

3 Dicente scilicet possessore, eam rem quam possidet aliam esse quam de qua in instrumento recognitionis emphyteuticariæ.

4 Ex regula quæ vult actorem debere omnimodo intentionem suam implere, alioqui condemnandum esse, *l.4.C.de edend.l.vlt.C.de rei vind.l.2.D.de probat.l.actor quod adseuerat 23. C.eod.*

5 Nihil enim vetat confines qui sint reuera diuersi habere tamen eadem nomina, scilicet quæ ab hominibus sunt, non à natura, *l.4.ad leg.1. Bart.in l. demonstratio. D.de cond. demonstr.*

6 Fit enim expensis domini propter bonam fidem possessoris, *ex reg. l.qui in alterius, 42. de reg.iur.*

7 Siquidem post litem contestatam omnes possessores sunt pares, *l.sed si lege 25. §. si ante. D.de pet.her.*

8 Ex *l.vlt.ff.de rei vind. Auth.item possessor. C. qui potior.in pign.hab.*

9 Ita scilicet constituto iure *in l.2. & 3. C.hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Conuentio de dominio directo inter plures excusat emphyteutam ne interim cogatur soluere.

QVoties de dominij directi iure inter duos controuersia est, excusatur emphyteuta nec moram centrahere videtur, si cesset in canonis annui solutione, quandiu mutuo vtriusque consensu, aut per sententiam decisum non est vtri solui oporteat: [1] ne accidat vt cum vni soluerit, ab altero nõ sit liberatus. [2] Quid tamen si is qui prior egit paratus sit satisdare de eo aduersus quemcunque alium defendendo? non faciet ea res meliorem actoris conditionem.[3] Alioqui eadem iuris & æquitatis ratione dicendum esset, vtroque offerente satisdationem condemnari emphyteutam vtrique debere:[4] quod tamen sani iudicij nemo dixerit. [5] *Ita Senatus* 16.Cal. Dec.1590.

1 Requiritur tamen vt possessor offerat se paratum ei soluere, pro quo iudicabitur.

2 Is enim demum liberatur qui soluit vero creditori non qui aliis: verus autem creditor hoc casu ille est qui probat se dominum directum.

3 In quo differt hæc species ab illa, de qua *in l.pen.D.de pet.her. l.is à quo fundus 57. D.de rei vind.*

4 Consentire igitur vel sua sponte debent, vel indice imminente, alioqui se mutuo impediunt, vt *in l.in huiusmodi 84.§.vlt.de leg.l.1.l.inuicem 43. de her.inst.*

5 Nec enim possunt esse duo domini directi eodem respectu, *l.si vt certo 5. §. si duobus vehiculum ff.commod.*

DEFINITIO XXVII.

Maior est potestas conuentionis quam legis in eo, vt per cessationem in solutione canonis annui res committatur, nec mora purgari possit.

IS, cui in emphyteusim res concessa est, ea lege, vt si vel vno anno cesset in canonis emphyteuticarij solutione cadat à iure suo,[1] liberumque sit domino directo fundi possessionem ingredi propria auctoritate, [2] priuandus est emphyteusi ob solam cessationem, etiamsi nulla interpellatio præcesserit, Neque enim admoneri & interpellari debuit, qui ipse emphyteusim ea conditione accepit. [3] Præsertim cum ea sit quoque emphyteuticarij contractus natura, tametsi expressa conuentio nulla proponatur. Quamquam hoc casu hactenus melior emphyteutæ conditio est, quod moram purgare quandocunque potest, dummodo ante litem contestatam, [5] quod tamẽ interueniente conuentione diuersũ est, si nõ saltẽ pars aliqua census annui soluta sit. [6] Inde illud etiam fit, vt eius, qui in emphyteutę ius successit, siue vniuersali iure, siue singulari, melior conditio esse debeat, quam emphyteutæ,[7] in eo nimirum, vt non magis cadat à iure suo propter solam cessationem, licet conuentio interuenerit,[8] quam si nulla interuenisset, quia iustam eius ignorandæ causam habet quandiu admonitus & interpellatus non est:[9] sed & accedente admonitione & interpellatione citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem, ratio facit, vt etiamsi summo iure cum successore agere liceret, legemque contractus commissam dicere, [10] ipsi tamen succurri æquum esset ex generali illa edicti clausula, *si qua mihi iusta causa esse videbitur*; [11] cum is qui in alterius locum succedit iustam hoc ipso habeat ignorantiæ causam, vtrum id quod petitur debeatur. [12] *Ita Senatus* in publico Auditorio.6.Id. Iunij, 1591.

1 Est enim necessaria ista conuentio, alioqui requiritur cessatio per triennium, nec antea cadit emphyteuta à iure suo, etiamsi iurauerit se annuatim soluturum, si credimus Iulio Claro contra communem *in §. emphyteusis, quæst.8.*

2 Est etiam hæc pactio vtilis, alioqui officio iudicis expellendus est emphyteuta non propria auctoritate. Clar. *in d.§.emphyteusis, quæst.11.* VVurmbser.11.*pract.34. obserua.1.*

3 *L.2 vers. neque precedente, C.hoc tit.*

4 Vt scilicet nulla interpellatione opus sit, sed debeat emphyteuta non tantum offerre, verum etiam obsignare, vt pœnam commissi effugiat *d.l.2.in fin.*

5 *Cap.potuit de locat. Nouell.91.vt exact.inflant.§ illud quoque versic.qui enim dare voluit.*

6 Solutio enim partis census impedit commissum, Guid.Pap. *q.174.*

7 Quamuis dici soleat eiusdem iuris esse successorem, cuius fuit auctor, *l.muitus 56.§.plerumque.de reg.iur.*

8 Nihil enim potest mala fide facere is, qui nescit se debere, quia ignorantis nulla voluntas est, *l.si per errorem 15.D.de iurisdict.l.1.Cod.de falsf.monet.l.pen.C.de iur.& fact.ignor.*

9 Non solùm quod alieni facti ignorantia semper probabilis sit, *l.vlt.D.pro suo.* sed etiam quia vnaquæque res præsumitur libera & allodialis, *vulg.l.altius 8. C.de seruit.& aqua.*

10 Secundum ea quæ diximus *Defin.17. num.2.* ℨ.

11 De qua *in l.sed etsi 26.§.vlt. D.ex quib.caus.maior.*

12 *Vulg.l.qui in alterius 42.de reg.iur.* Ideoque adieci *citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem*, quia cum instrumentum hoc exhibitum fuit, non potest possessor facti ignorantiam obtendere, *l. quamquam 7. D.ad SC.Velleian.l.1 §.vlt.D.de act.empt.* Vide Andr.Gayl.2.*obseru.c.48. n.4.* & annotationes clarissimi Iureconsulti Dionysij Gothofredi, *ad l.2. & 3. C.hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex contractu nullo non debentur laudimia, sed ex resoluto & reuocato debentur.

QVamuis ex contractu nullo laudimia non debeantur, propterea quod nec dominium ex eo transfertur, [1] sicut neque ex contractu sub conditione inito priusquam conditio impleta sit, [2] adeo vt per errorem soluta repeti possint: [3] si tamen venditio, aut alia quælibet alienatio constiterit ab initio, ex eaque translatum sit per traditionem dominium, [4] non eo minus laudimia debebuntur, quod ex postfacto alienationem illam resolui contigerit, [5] siue fiat ea resolutio interueniente hominis facto licet necessario, puta ex retrouenditione ad quam emptor se obligauerat, [6] siue ex spontanea contrahentium voluntate, [7] siue ipsa etiam iuris potestate, vtputa susceptis ab eo liberis qui bona sua extraneo donauerat.[8] Nam quemadmodum huiusmodi reuocatio non retrotrahitur ad tempus donationis, vt ex eo apparet quod fructus medio tempore perceptos restituere donatarius nõ cogitur, [9] ita fieri non potest, vt semel debita laudimia ob solam donationis resolutionem deberi desinant. [10] vt enim perpetuo debeantur, sufficit semel translatum fuisse dominium ex ea causa, quæ sui natura potuerit esse perpetua, [11] cum sola dominij translatio illa sit, quæ laudimiorum præstandorum obligationem parit.[12] At si donatio nulla ab initio fuit, forte quod inter coniuges facta,[13] nec iuramento firmata, [14] aut iurata quidem, sed non insinuata, [15] consequens est, vt laudimia nulla debeantur. [16] *Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. contra Priorem monasterij de Talloire.

1 Quia quod nullum est, effectum nullum producere potest. *l.filium 20.D.de bon.possess.contr.tabul.* Vide Steph.Bert.*cons.45.vol.1.*

2 Guid.Pap.*cons.126.in 2.dub.ex net.* per Bart.*in l.4.alias l.si ex duobus, §.sed & Marcellus, D.de in diem addict.*

3 *L.cuius per errorem 53.de reg.iur.& tot.tit. D.de cond.ind.*

4 Transfertur

4 Transfertur enim dominium per traditionem, quoties iusta & habilis causa præcedit, *l.nunquam nuda* 31. iunct. *l.traditio* 20. *D.de acq. rer. domin.*

5 Quia resolutio contractus non facit, quin verum sit, dominium aliquando translatum fuisse, *d.§.sed & Marcellus.* laudimia vero debentur ob translationem dominij, *l.vlt.C.hoc tit.*

6 Iacob.de sainct Georg. *in tr.de royais, col.*10.*vers. per prædicta infertur.* post Bald.& Ang.*in l.ab emptione* 58. *de pact.* licet contra sentiat Ioan.Faber.*in l.vlt. D.commun.legat.* quem refert & sequitur Chassan. *in rubr.de censes,*§.1. in verb.*laouds,n.*15. *&* §.7. *n.*5.

7 Specul. *in titul.de locat.*§.*nunc antiqua, vers.*96. vbi etiam Ioan. Andr.Chassan. *in rubr.de droits & appert à gens mariez,*§.1. in verb. *contratz vifs, num.*5.

8 *Ex l.si vnquam* 8.C.*de reuoc.donat.*

9 Ioan.Bernard. Dias *reg.*213. *limit.*10.

10 Semel enim commissa stipulatio resolui postea nunquam potest, *l.euicta* 16.§.*si seruus.l.habere* 17.*D.de euict.*

11 Nam nec solet dominium transferri ex causa temporali, *l.*1.*D.de iur.dot.* vbi & Cuiac.notat

12 *L.vlt. C.hoc tit.*

13 *L.*1.*D.tot.tit.de don.int.vir. & vxor. D.& C.*

14 Hoc enim iure vtimur, vt huiusmodi donationes iuramento confirmentur, *c.cum contingat, extr.de iureiur.*

15 Quia iuramentum supplet quidem defectum insinuationis legalis, sed non statutariæ.

16 *num.*1. ſ.

DEFINITIO XXIX.

Etiam ex donatione debentur laudimia, nisi vbi contraria vrget consuetudo.

QVæsitum est inter veteres, an ex valida donatione laudimia debeantur? Et magis communiter placuit deberi,[1] non secus ac ex alia qualibet translatione dominij.[2] Idque statuto Sabaudiæ cautum est. Sed hoc ita intelligi debet si non in contrarium vigeat loci inueterata consuetudo.[3] Nam apud Sebusianos meos obtinuit, vt nulla debeantur. Alij sunt apud quos debentur quidem, sed non nisi dimidiata, sicut & ex permutatione in tota ferè Sabaudia, vt & apud Delphinates.[4] Igitur cuiusque loci consuetudo spectanda seruandáque est. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Guid.Pap.*q.*48.*& cons.*162. incip. *consului, vers.ad* 6.

2 *L.vlt. vbi not. C.hoc tit.*

3 Consuetudo enim seruanda est, *l.venditor* 13.§.*si constat, D.comm. præd.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus cõprobat cõsuetudo, *l.Impp.*13. *in fin. D. de pollicit.* Obserua tamen etiam de iure differentiam esse inter donationem,& cæteros contractus, quod donari res potest, etiam irrequisito domino, non autem vendi, alitérve alienari. Guid.Pap. *q.*46.

4 Guid.Pap. *quæst.*46.

DEFINITIO XXX.

Laudimia ex subhastationibus debentur ei, qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis, non ei qui tempore elapsi semestris.

ELeganter disputatum est, bonis debitoris sub hasta venditis, subsecutáque missione in possessionem eo tempore, quo directi dominij fructus[1] ad te ex conductione pertinebant, si sexto post mense iidem fructus finito conductionis tuæ tempore ad me pertinere cœperint, vtri ex nobis laudimia debentur? Et plerisque placebat tibi deberi, propterea quod sola dominij translatio facere possit, vt debeãtur:[2] negari autem non possit, quin ab ipso expeditionis instanti iudicialis illa venditio perfecta sit, adeoque translatum ex ea dominium, posteaquam generali fere locorum omnium, consuetudine, & eo iure municipali quo vtimur obtinuit, vt per solam calami traditionem possessio translata intelligatur,[3] & consequenter per possessionem dominium,[4] idque euidenter ex eo apparere, quod à die expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent,[5] non alio vtique quam dominij iure, perinde acsi debitor ipse vendidisset.[6] Quod si sola calami traditio non sufficeret ad possessionis & dominij translationem, ipsa saltem missio in possessionem, quæ realis traditionis loco est, sufficere deberet.[7] Quo respexisse ij videntur qui ius nostrum municipale sic constituerunt, vt sex illi menses intra quos licet debitori bona redimere, quæ vendita sub hasta fuere, non à die expeditionis currant, vt antea ex vetere statuto currebant, sed ex die ipso missionis in possessionem.[8] Nec est contrarium, quod plerisque iuris locis traditum est, neque dominium, neque possessionem transferri ex primo decreto, sed tantum ex secundo.[9] Pragmaticorum enim error ille est, quod bonorum sub hasta venditorum expeditionem primo decreto comparant, cum tamen dominij non custodiæ causa bona vendantur:[10] sicuti neque secundo decreto similis est ea iudicis sententia, quam nos decreti interpositionem appellamus:[11] quandoquidem nullo modo necessaria est, nulliusque vtilitatis, si subhastationes rite rectéque peractæ sint.[12] Sufficit enim elapsum semestre, vt redimendi ius debitori adimatur.[13] Plane si quid in subhastationum forma peccatum sit, facit interpositio decreti propter auctoritatem rei iudicatæ, vt rite & solemniter acta omnia existimentur. Multo minus autem ad rem faciet, si quis obiiciat, venditiones huiusmodi quæ sub hasta fiunt videri conditionales propter ius redimẽdi, quod intra sex menses competit, conditionalium autem venditionum naturam illam esse, vt ante conditionis euentum imperfectæ habeantur, ob idque nec prius laudimia ex iis vlla debeantur.[15] Nam permultum interest, vtrum venditio sub conditione contrahatur, an vero pure contracta sub conditione resoluatur,[16] vt cernere est in venditione quæ fit sub pacto legis commissoriæ,[17] aut addictionis in diem.[18] Hæc autem, quæ sub hasta fit, proculdubio pura est, tametsi resoluenda sub ea conditione, si intra sex menses bona redimentur.[19] Non igitur eo minus laudimia debebuntur, propter translationem dominij.[20] Quemadmodum & si debitor ipse venderet sub pacto de retrouendendo laudimia deberẽtur,[21] adeoque duplicia, secuta quandocunque retrouenditione,[22] nisi vbi consuetudo contraria obtinet,[23] Atque ita sæpius à Senatu nostro pronunciatum, quod ad causam retrouenditionis attineret, plerique ex Dominis Senatoribus referebant. Quidam tamen in proposita quæstione contra sentiebant, laudimia nimirum secundo conductori deberi non primo. Mouebantur quod longo apud nos vsu receptum videbant, vt ex subhastationibus quantumuis perfectis & absolutis nulla nisi post elapsos sex illos menses laudimia debeantur,[24] iis vero elapsis non duplicia, sed simplicia præstentur. Ex eo namque vel maximè apparet, non esse rectam in omnibus conuentionalis & iudicialis venditionis, itémque statutariæ & conuentionalis redemptionis comparationem.[25] Inde porro inferebat, laudimia quæ non debentur nisi post elapsum semestre,[26] ei demum deberi, qui eo tempore iura fructúsque dominij haberet, quasi tum solum impleta conditione non venditionis, quam ab initio pure contractam fuisse sane fatendum est, sed debiti laudimiorum.[27] Cúmque ea conditio, si debitor intra sex menses redimere nollet, sit mere potestatiua, tum etiam cum debitor pecuniam nullam habet ex qua possit soluere.[28] succedit iuris regula, quæ non patitur, vt conditio potestatiua vnquam retrotrahatur in præiudicium illius, cui interea & medio tempore ius quæsitum est: quod in conditione casuali vel mixta non similiter obtinet.[29] Sed eos postea subtilius cogitantes in contrariam sententiam illud reuocauit, quod vere dici nequeat ius vllum petendorum laudimiorum medio tempore quæsitum esse secundo creditori. Quippe qui eo tantum instanti ius aliquod habere incipiat, quo sextus mensis omnimodo præterierit.[30] Prius enim est, vt impleatur conditio quæcunque tandem illa sit, quam vt ob eam impletam ius vllum acquiratur.[31] Atqui vltimo sexti mensis instanti conditio illa impletur, sub qua laudimia certum erat debitum iri, si debitor non redimeret.[32] Neque enim potest redemptio fieri in instanti, cũ requirat nõ modo numerationem ex parte redimentis, verum etiam retrocessionem ex parte retrouendentis.[33] Ergo nihil est quod impediat, quo minus conditio illa quamuis potestatiua retrotrahatur ad tempus subhastationum,[34] ac proinde priori non posteriori domino aut cõductori laudimia debebuntur.[35] Nam vltimum illud instans quo impletur conditio illa negatiua

negatiua si debitor non redemerit, non septimo mensi computandum est, sed sexto; exemplo eius quod dicimus vltimum instans vitę, quod ipsum instans mortis appellatur, non morti computandum esse, sed vitæ, quia mortuus non moritur, sed viuus. [36] *Ita Senatus* in causa Francisci Louis & N. Porral, 4. Id. Dec. 1592.

1 Quo fructuum nomine certum est laudimia contineri, quia nascuntur & renascuntur pro alienationum diuersitate, *arg. l. fructus 7. alias l. diuortio, §. si vir, D. solut. matrim.* Dixi *Defin. 1. num. 17. 5.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.*

3 Guid. Pap. *quæst. 2.*

4 *L. 1. l. per procuratorem 8. C. de acq. possess.*

5 Fructus enim acquiruntur non iure feminis, sed iure soli, *leg. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*

6 Factum enim iudicis aut apparitoris hoc casu est factum partis, *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iud. pign. capt. sit.*

7 *L. non est mirum 26. §. 1. D. de pign. act.*

8 Quasi ante illud tempus amiserit quidem debitor suam possessionem, scilicet per pignoris captionem, quam nos leuationem appellamus, sed tamen non sit emptor adhuc factus possessor.

9 *L. 5. in princ. l. si finita 15. §. Iulianus, D. de damn. infect. l. cum legatorum 12. quib. ex caus. in poss. eat.*

10 Cum è contrario ex primo decreto bona non dominij, sed custodiæ causa possideantur, *l. is cui 5. in princ. D. vt in poss. legat.* Iunge *l. inter bonorum 48. D. de admin. tut.*

11 Quæ nihil aliud est quam pronunciatio, quæ fit causa cognita de validitate subhastationum.

12 Nisi hactenus, vt de illarum validitate dubitari non possit, quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata 207. de reg. iur.*

13 Nempe si neque in materia neque in forma subhastationum peccatum sit.

14 *d. l. res iudicata.* & ideo hoc casu necessaria est alienatio.

15 *L. necessario 8. D. de peric. & com. rei vend.* Dixi *Def 28. n. 2. 5.*

16 Vide Purpur. *in l. 2. §. appellata. D. de reb. cred. n. 33.* Socin. *cons. 70. n. 10. vol. 4.* Boër. *q. 5. n. 25.*

17 *L. 1. D. de leg. commiss.*

18 *L. 2. D. de in diem addict.*

19 Quod redimendi beneficium competit ex sola auctoritate statuti.

20 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

21 Quia pactum de retrouendendo non impedit dominij translationem, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* Quid autem interest an redimendi ius competiturum sit ex pacto, an ex statuto.

22 Quia duplex traditio necessaria est, *l. ab emptione 58. D. de pact.* & consequenter duplex dominij translatio interuenit.

23 Est enim seruanda consuetudo, vt dixi *Defin. praced.*

24 Quamuis laudimia debeantur ob translationem dominij, dominium autem transferatur in eum qui sub hasta emit, prius quam semestre elapsum sit.

25 Venditio enim, quæ fit ex auctoritate statuti recipit interpretationem & suas conditiones ex ipso statuto, conuentionales vero non nisi ex partium voluntate, & ex iure communi, *arg. l. in conuentionalib. 52. D. de verb oblig. l. si finita 15. in pr. D. de damn. infect. leg. in prætorij 9. de præt. stipulat.*

26 Et in hoc nimirum errabant, quia laudimia debentur ex die translati dominij, licet non possit peti ante sex menses elapsos, fauore nimirum debitoris, cui totum illud medium tempus ad soluendum indulgetur, simile quiddam est in *leg. in bello 12. § si quis seruum, & l. si patre 15. D. de capt. & possim.*

27 Quasi nihil vetet venditionem esse puram, laudimia vero sub conditione deberi.

28 Quia difficultas solutionis recedit ab impedimento naturali & pertinet ad facultatem dandi, *l. continuus 137. §. illud, D. de verb. oblig.*

29 *L. qui balneum 9. l. potior 11. leg. Claudius 16. D. qui potior in pign. hab. l. si partem 9. §. vlt. D. quem seru. amitt.*

30 Vide Purpur. *in simili ad l. 2. §. appellata, in fin. D. de reb. cred.*

31 *L. ei qui 13. de cond instit. l. conditionibus 5. D. de cond. & demonstr.*

32 Tunc enim impletur cum incipit certum esse redemptionem intra tempus fieri amplius non posse, vt in *§. si filius 16. D. de liber. & posth. l. vlt. D. de condic. instit.*

33 *L. ab emptione 58. D de pact. l. 2. C. de tact. int. empt. & vend.*

34 Tanto magis quod ista conditio, si qua sit, negatiua est, ideoque sicut solo temporis lapsu impletur, ita facilius retrotrahitur.

35 Si quidem lapsus sex mensium non inducit translationem dominij, sed tantum irreuocabilem eam, quæ alioqui erut in id vsque tempus reuocabilis.

36 *d. l. vlt. de condic. instit. l. qui duos 18. §. 1. ff. de manum. test.*

DEFINITIO XXXI.

Laudimia soluta ei, cui nulla debebantur, non eo minus exigi possunt per eum cui debentur.

AT quoniam priori conductori soluta laudimia proponebantur, nō deerant qui putarent vel hac vna ratione repelli posse posteriorem, qui ab eodem emptore pro iisdem bonis laudimia peteret, tametsi alioquin ad eum non ad priorem pertinere laudimia debuissent. [1] Exemplo eius quod traditum est, si quis ob promissionem de vendendo laudimia perceperit, quæ non debebantur, tum sequatur venditio traditioque, non alia peti posse laudimia & præcedentem licet indebitam solutionem sufficere. [2] Sed non sunt hæc similia. Id enim tum obtinet, cum ex promissione de vendendo laudimia accepit ille ipse, cui nunc ex secuta venditione deberentur. [3] In quo nec ipsi nec alij vlli fit iniuria, si quod prius indebitum fuit, postea factum debitum in eam causam imputetur, ex qua deberi cœperit. [4] Nos vero eum casum tractamus in quo posteriori conductori sane fiat iniuria, si hoc solo prohibeatur à petitione laudimiorum sibi debitorum, quod ea conductor alius indebite ac sine causa perceperit, [5] Non enim solutio alij facta quam cui debetur liberare debitorem potest. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne duplici præstatione nouus possessor oneretur, & ne bis soulere cogatur, *arg. l. si vrbana 55. de cond. indeb.*

2 Ita Iac. de sanct. Georg. *in tract. de reydis, n. 38. & 39.*

3 Facilius enim est, vt mutetur causa solutionis in persona eiusdem creditoris, quam si ipsa creditoris persona mutetur, *arg. l. Iulianus rerum debitorem 60. de cond. indeb.*

4 Nam & species lucri est liberari ab obligatione, *l. si pupilli 66. 5. de solut. l. species 11. D. de accept.*

5 *d. l. si vrbana* ibi, *ob indebitum ei tenebitur, de cond. indeb.*

6 *L. nihil interest 4. l. inuito 12. C. de solut.*

DEFINITIO XXXII.

Remedia possessoria, quæ competunt emphyteutæ turbato in sua possessione aut spoliato, dantur etiam domino directo siue cessionem aliquam habeat, siue nullam.

POtest dominus directus agere remediis omnibus possessoriis, quibus posset emphyteuta, siue ad retinendam, siue ad recuperandam possessionem, si emphyteuta vel turbatus fuerit, vel spoliatus. Interest enim proculdubio domini directi, qui ipse in emphyteutę persona turbari spoliative intelligitur. [1] Itaque cum emphyteuta quidam spoliatus cessisset domino directo ius omne, quod habebat recuperandæ possessionis aduersus spoliatorem, visum est non posse obiici vitium cessionis, quasi factæ in potentiorem, aut vexandi animo, [2] nec eo minus concedendam ex cessione actionem, quæ & citra cessionem esset competitura. [3] Nam nec dubitatur, quin ius recuperandæ possessionis, siue ex ciuilibus, siue ex pontificiis constitutionibus, [4] vt & alia fere omnia, cedi possit. [5] *Ita Senatus* pro R. D. Archiepiscopo Tarentasiensi, contra heredes D. Michaelis Thierry, iuridici maioris Tarentasiæ 4. Id. Aug. 1592.

1 Ioan. Fab. *l. cum aliquid 8. n. 2. C. vbi caus. fiscal. post* Spec. *in tit. de caus. poss. & propr. §. 1. vers. & sciat.* citans *cap. 1. extr. de iniur. l. 1. C. comm. de vsucap. l. serui 15. D. de appellat.*

2 Dixi *Defin. 7. 5. de her. vel act. vend.* vbi vide.

3 Quid enim potest interesse spoliatoris, quem æquè possit conuenire dominus directus etiam citra cessionem?

4 Scilicet ex remedio, quod hodie omnium vsitatissimum est, *Can. redintegranda 3. quæst. 1.*

5 Andr. Tiraq. *in tract. de retract. gentilit. § 26.* in verb. *le conuentionnel gloss. 3. num. 18.*

DEFINITIO XXXIII.

Emphyteuta ab alio spoliatus citra factum & consensum domini directi perinde annuum canonem soluere cogitur.

NOn est iusta causa denegandæ solutionis canonis emphyteuticarij, ex eo solo quod emphyteuta dicat probetque se ab alio spoliatum, si non ipsius directi domini factum spoliationi causam dederit, [1] aut consensus illius interuenerit. [2] Nam cum emphyteuta ordinario iuris remedio si consulere possit ad reuocādam possessionem, [3] per eum stare videtur

Source : BIU Cujas

videtur quo minus possideat, si ob id tantum desierit possidere, quod fuerit spoliatus. [4] Sicut enim rem ipsam ita & possessionem habere videtur, qui actionem habet ad eam persequendam. *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 9. de hered. vel act. vend.

1 Quod enim propter aliquem infligitur damnum, ab ipso etiam ignorante inflictum intelligitur, *l. si merces 25. §. culpa autem, D. locat. leg. pen. in princ. D. solut. matrim. l. si is cum quo 20. D. commun. diuid.*

2 Culpa enim non caret qui sciuit nec prohibuit si potuit prohibere, *l. item quæritur 13. §. exercitu, D. locat. l. 2. §. 1. D. de noxal. act. l. adigere 6. in princ. D. de iureiur. Not. in l. culpa caret 50. de reg. iur.*

3 *L. vlt. C. de act. empt.*

4 *L. is qui actionem 15. D. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Feuda etiam recta & proprie feuda possunt hodie alienari ex causa dotis.

QVod iure feudorum obtinet, vt feuda recta & propria non possint alienari, ne quidem ex causa dotis, [1] apud nos abrogatum est, non solum statutis diuæ Yolandæ Augustæ, & Philiberti Ducis nostri, sed etiam generali consuetudine nobis cum Gallis communi, per quam feuda redacta sunt ad instar patrimoniorum. [2] Nec aliud est tametsi ad legis prohibitionē ipsa quoque testatoris prohibitio accesserit, siue generalis sit, quia causa dotis tāquā necessaria excepta esse intelligitur, [3] sicut & cæteræ omnes alienationes necessarię. [4] siue specialis, quoniā cōtra bonos mores esse crederetur, qua si per quam matrimonij contrahendi facultas impediretur, [5] si non alia essent bona, quæ congruæ dori constituendæ sufficerent. Quandiu enim alia sunt ex quibus dos constitui possit, non magis permittēdum est, vt constituatur ex feudalibus, quam vt ex iis quæ fideicommisso obstricta proponerentur. [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. j. Commun. de legat.

1 *§. donare, tit. 9. qualis olim poter. feud. alien. in vsib. feud. lib. 2.*

2 Dixi *Defin. 8. num. 1. & 2. s.*

3 Et omnium fauorabilissima propter publicam vtilitatem, *Auth. res quæ, C. commun. de legat. l. mulier 22. §. cum proponeretur, de legat. 2.*

4 *L. alienationes 13. D. famil. erciſc. l. filiusfamilias 114. §. diui 2. de legat. 2.*

5 Vix enim est, vt reperiatur qui velit vxorem ducere sine dote, *l. 1. D. solut. matrim. d. § cum proponeretur, l. 5. §. pen. de dol. except.*

6 Guid. Pap. *quæst. 96.*

DEFINITIO XXXV.

Feudum datum ea lege, vt nullo modo possit alienari, ne quidem ex causa dotis, est omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit.

QVid tamen si Princeps ab initio & cum feudum concederet eam legem dixerit, vt ne quidem ex causa dotis alienari vnquam posset? Contractus lex vtique seruanda erit. [1] Nec tantum si de eo feudo agatur, quod illa lege concessum sit, sed etiam si de alio, quod in locum ipsius fuerit subrogatum. [2] Nam & si ponas in vicem feudi Pedemontani substitutum, siue ex permutatione, siue qua alia ratione feudum Sabaudicum, ita vt iisdem legibus eodemque iure possideretur, dubitari non potest, quin subrogatum eius naturam induat, pro quo subrogatum est. [3] Itaque primæuam propriamque feudorum naturam retinebit, quomodo feuda omnia quæ sunt apud Pedemontanos. [4] Sed & eo casu quo feudū alienari potest, ex causa dotis aut alia eiusmodi æquissima est sententia existimātium non nisi vocato Principe & agnatis permittendam distractionem, vt cæteris emptoribus eadem oblata conditione si velint, præferantur. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l. 1. C. hoc tit. leg. 1. § si conuent. D. depos. t. l. ei fundo 19. D. de seruit. l. venditor 13. D. commun. prad.*

2 *Arg. l. sed quod inde 71. de legat. 2.*

3 *Vulg. l. si enim 10. § qui iniuriarum, D. si quis caution.*

4 Non enim sunt redacta illa ad instar patrimoniorum, vt in Gallia & in Sabaudia.

5 *Arg. l. vlt. C. hoc tit. l. cum bona 19. D. de reb. auct. iud. possid. alias l. 1. de priuil. cred.*

DEFINITIO XXXVI.

Diminuta re emphyteuticaria pensionis quoque diminutio fieri debet, si soluatur propter fructus non propter vtile dominium.

CErtum est, quandiu aliquid supereſt ex re feudali vel censuali, vel emphyteuticaria, totius oneris sine diminutione præstandi necessitatem supereſſe, tametsi nihil vtilitatis possessor ex ea re percipiat, [1] nec aliter liberari possessorem, quam si vel tota recedere paratus sit, [2] vel tota res perierit, [3] sed tamen non est perpetuum. Nam si tale onus sit, ex cuius grauitate & comparatione cum annuo reditu appareat locationem potius iusta mercede factam quam feudalem, vel censualem, vel emphyteuticum contractum, possessori vtique succurrendum est, hactenus nimirum, vt vel à census solutione prorsus liberetur, vel remissio aliqua mercedis ei fiat arbitrio boni viri. [4] Nec ad rem faciet, quod contractus verba non sonent in locationem. Semper enim & in omnibus contractibus sequimur id quod actum est, [5] nec tam nomen conuentionis inspiciendum est, quam natura & conditio negotij, quod geritur. [6] Constat autem hoc potissimū differre contractum locationis ab emphyteutico, quod qui dat emphyteusim præstare tātū patiētiā tenetur, nō etiā vt emphyteuta vtatur fruatur. Nisi fruēdi impedimētum ex eo proficiscatur, quod emphyteuseos eo modo cōstituēdæ ius habuisse negetur is qui constituit. Iuris enim nō etiā facti euictionem præstare dominus directus debet. [7] Qui vero locat non tantum ad id tenetur, vt patientiam præstet, sed etiam ad faciendum, vt conductori liceat vti frui, [8] siue iure siue iniuria, siue per vim alterius, siue per ipsam rem fiat, vt frui prohibeatur. [9] *Ita Senatus* pro D. Antonia de Brueil, Barone de l'Isle, contra heredes Francisci Derchet, Prid. Id. Nouembr. 1592. Et iam antea, vt quidam referebant, pro Canonicis sanctæ Mariæ de Mouſtiers, contra R.D. Archiepiscopum Tarentasiensem:

1 *L. 1. in fin. C. hoc tit. & ibi omnes.* Iul. Clar. *lib. 4. sentent. §. emphyteusis. q. 4.* Andr. Gayl. *lib. 2. obseru. pract. c. 23. n. 23.* Idem obtinet in annua pensione, assignata super aliqua re, quæ postea sit diminuta. Nec enim eo minus integra pensio peti potest. Guid. Pap. *q. 8. per l. Lucius Titius 9. de alim. & cibar. leg.* post Ioan. Faber. *in l. si quis argentum, in princ. Cod. de donat.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 11. s. hoc tit.*

3 Vnde illud vulgare nostrorum brocardicum, *si pereat tota liberabitur emphyteuta.*

4 Bald. *ad l. 2. col. 3 vers. quæro, an propter sterilitatem, C. hoc tit. vide l. 1. vbi D. de superficieb.* Petr. Anchar. 3. *q. 78. n. 2.*

5 *L. semper in stipulationib. 34. de reg. iur.*

6 *L. 3. & pass. C. plus valer. quod agit, l. cum secundus 5. §. 1. & l. seq. D. de distract pignor.*

7 Dixi *Defin. 33. s.* vbi vide.

8 *L. ex conducto 15. §. 1. & seq. in fin. & D. locat.*

9 Ias. *& cæteri ad l. 1. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVII.

Non liberatur emphyteuta per rei peremptionem quæ paulatim contingit per negligentiam possessoris.

SEd quod proxime diximus liberari emphyteutam, si tota res perierit, ita accipiendum est, si casu fortuito & vno impetu forte chasmate vel inundatione perierit, [1] non si paulatim & per negligentiam possessoris, qui, si in ripa munienda aut protegenda insula fuisset, vt esse debuerat diligentior, seruare rem potuisset. [2] Itaque cum quidam in emphyteusim accepisset moletrinam, quæ postea vetustate & per possessorum iniuriam ita erat collapsa, vt nihil ex pristina facie, solum tamen supereſſet, placuit condemnandos nihilominus possessores ad annui canonis præstationem: sufficit enim

enim extare solum, [3] & ius fluuij, ac consequenter reædificandi facultatem. [4] Quænam enim alia ab initio causa fuit constituendæ emphyteuseos, nisi vt vilissima quæque res & nullius momenti vel vsus aut pretij modici sumptibus emphyteutæ melior fieret? [5] Qua ratione nec male à plerisque meliorationis contractus appellatur, [6] cui & illud quoque consequens est quod iam supra monuimus.[7] Vt quamuis emphyteutæ liceat rem derelinquendo immunitatem canonis consequi: id tamen ei permittendum non sit si rem deteriorem velit relinquere, quam ipsi aut ij à quibus haberet accepissent, dummodo per eorum culpam & negligentiam ea deterioratio contigerit. Rursus vt impensas ad rem meliorandam factas reposcere non possit emphyteuta, qui rem derelinquit. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Idem si qua alia vi maiore cui resisti non potuerit.
2 Nullum enim hoc casu damnum sentire videtur emphyteuta qui sentit ex propria culpa, *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*
3 Siquidem solum pars est ædificij & quidem maxima, *l. qui res* 98. *§. aream, D. de solut.*
4 *L. quo minus vbi vulgo notant, D. de fluminib.*
5 Nam et si quod commodum accedat rei emphyteuticariæ per alluuionem id ad emphyteutam pertinet. Iul. Clar. *in §. emphyteusis, q.* 41. Debet igitur cum hoc commodo compensare incommodum si quod accedit, *arg. l. 1. §. vlt. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*
6 *l. vlt. vbi not. in princ. C. hoc tit.*
7 Dixi *Defin.* 11. *num.* 6. ℸ.
8 Quemadmodum si per dolum aut culpam suam amitteret rem emphyteuticariam, de quo scripsi *Defin.* 24. *&* 13. ℸ.

DEFINITIO XXXVIII.

Confimatis quandocunque subhastationibus laudimia debentur ei, qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi.

QVod senatus noster facere solet, vt ex causa protoget solutionis tempus debitori, cuius bona sub hasta vendita fuerunt, detque illi ius redimendi etiam post elapsos sex menses, quos in eam rem posterioribus Principum nostrorum statutis præscribi placuit, vtputa si egregia quantitas sit quæ debetur, quam non facilè explicare debitor possit,[1] aut si inter consanguineos agatur,[2] vel si quo alio modo peccatum sit in forma & solemnitate subhastationum,[3] aut denique si longe pluris sint bona capta pignori, quam fuerit in debito.[4] Id inquam non facit quo minus redemptione nulla secuta teneat subhastatio viréque suas exerat, perinde ac si ea prorogatio data non esset. Ideoque & laudimia debebuntur ei, qui addictionis, & vt loquuntur, expeditionis tempore dominus directus fuit, aut à domino directo causam habuit, non illi qui eo tempore quo iudicatum est.[5] Nec aliud erit tametsi subhastatio aliquo vitio laboret. Quamuis enim quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potius quam confirmati rationem haberi oporteat: [6] Id tamen in proposito locum habere non potest, quoniam subhastatio quantumuis nulla dummodo pro debito facta sit, tener, ac consequenter necessario confirmanda est, si debitor nõ offerat & soluat, aut obsignet id quod debet.[7] Itaque ad tẽpus factæ addictionis semper retrotrahi debet confirmatio quandocumque sequatur.[8] Quemadmodum & si missioni in possessionem, quæ post expeditionem fit, siue debitor, siue alius quispiam frustra intercesserit, semestre quidem illud tẽpus quod currit à die duntaxat missionis in possessionem interea non currat.[9] Sed tamen quandocunque secuta missionis confirmatione, dominium iam inde à die expeditionis in emptorem translatum intelligetur, eique fructus omnes, si quos medio tempore debitor percepit, restitui oportebit. *Ita Senatus* pro Francisco Louys, contra Franciscum Porral, in ea ipsa causa de qua ℸ. SC. 30. & seq. 4. Id Dec. 1592.

1 Nec enim semper numeratio totius debiti est in expedito, *l. si dubitet* 10. *ff. de fideiuss.* Iunge *l. si debitori* 21. *ff. de iudic.*
2 Nam & consanguinitatis ratio habenda est, vt *in l. cùm bona 6. de reb. aut. iud. poss. alias l.* 1. *de priuil. cred.*
3 Omissio enim formæ vitiat quidem actum, sed ita tamen, vt non liberet debitorem, qui nec potest nullitatem obiicere aduersus subhastationes pro debito factas, nisi prius offerat debitum. Idque tam ex iure quam ex Stylo Senatus nostri.
4 Nam & statuto nostro differre cautum est ne possit pignus capi, quod excedat duplum debitæ quantitatis.
5 Iudicatum enim nullum ius nouum tribuit, sed quod iam est declarat. Vide quæ scripsi *Defin.* 30. ℸ.
6 *Ex not. in c. cum ecclesia de caus. poss. & proprie.*
7 Nam & nullitati si non causam, certè occasionem dedit factum debitoris, qui si soluisset quod debebat, nulla fuisset facta subhastatio, nec proinde in subhastationis forma peccatum fuisset, dixi *num.* 3. ℸ.
8 Initio scilicet inspecto, vt *in l.* 3. *§. scio, ff. de minor.*
9 Quia intercessio etiã iniusta remoratur vim executionis, si modo talis sit intercessio quæ per executorem admitti debuerit. Quid enim si debitor iam condemnatus intercesserit, & eam intercessionem apparitor male admiserit? Habenda est pro non facta. Et ita Senatus pronunciauit pro Comite Pontisualiium, contra D. Romagnialem, mense Martij 1604.

DEFINITIO XXXIX.

Per diuisionem feudi emphyteuticarij inducitur diuisio pensionis. Et ad quid hoc casu dominus directus teneatur?

DIuiso fundo emphyteuticario pensionis quoque onus inter possessores diuidi necesse est. [1] Nec tantum si in personã, sed & si in rem agatur, [2] si modo pro certis & æquis partibus, non etiam pro regionibus duntaxat diuisus fundus fuit. Alioqui inter condiuisores eorúmque non domini sumptibus & diligentia diuidi pensio debebit: nec aliud quicquã præstare dominus cogetur,[3] nisi vt instrumenta emphyteuticaria in re præsenti, & vt pragmatici loquuntur, super loco exhibeat per manus notarij & commissarij ad excipiendas conscribendásque possidentium professiones constituti.[4] In qua pensionis diuisione facienda, si negligentiores sint condiuisores, hactenus negligentiæ suæ pœnas luent, vt singulorum partes pro tota pensione interea velut pignoris iure capi possint. [5] Ita ex tempore tractatum est pro Illustri D. Carolo Emanuële de Seyssel Marchione d'Aix, contra N. Alexandrum Gallay, Id. Dec. 1592.

1 Dixi *Defin.* 10. ℸ. vide.
2 Qui tamen casus maiorem habet dubitationem, quoniam in rem agitur per hypothecariam, quæ indiuidua est, *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.* Sed hoc casu diuidua est, vt & in specie *l.* 1. *C. commun. de legat.*
3 Dixi *in d. Defin.* 10. *n.* 7. *&* 8.
4 Aliud est in exhibitione illa oculari, quam dominus directus tenetur facere suis expensis, de qua diximus *Defin.* 18. ℸ.
5 Quamdiu enim diuisio facta nõ est, ius canonis annui est indiuiduum, *l. communi* 7. *ff. com. diuid.* Simile quiddam est *in l. tale pactum* 40. *§. post diuisionem, ff. de pact.* Vide Guid. Pap. *q.* 176. Mansuer. *in sua praxi, tit. de locat. num.* 18.

DEFINITIO XL.

Sola oblatio canonis annui facta in iudicio impedit moram.

IS, à quo annuæ pensationes per iudicem petitæ sunt pro fundo emphyteuticario, [1] si dicat paratum se soluere, nec tamen soluat, moram contrahere non videtur:[2] Ideoque nec condemnandus est ad æstimationem quanti plurimi, [3] nisi vel ad creditoris domum solutionem facere debuit,[4] vel creditorem, qui ad debitoris domum cum sacco venerat, verbali inanique oblatione eluserit. [5] Moram enim, quæ per iudicialem quoque oblationem non tam purgari quam impediri æquum est, cum de ea re agitur, quæ in ipso iudicio solui non potest, [6] & ad cuius solutionem facto aliquo ipsius creditoris opus sit, puta vt eat ad domum debitoris. [7] Nam si ex conuentione ad ipsius creditoris domum ire debitorem oportuit; aut si pecunia debita fuit, quæ solui vbique commode potest, sola oblatio in iudicio facta, moram non impediet. [8] Procedunt vero supradicta multo magis si creditor plus petebat quam sibi deberetur. Imputari namque minus potest debitori cur non soluerit, quandiu creditor non declarauit paratum se accipere quod oblatum fuit. [9] *Ita Senatus* in causa domini Antonij du Passier Senatoris meritissimi, tutoris liberorum domini Senatoris de la

de la Chapelle, & N. Ioannis Antonij Bruni nunc magistri Computorum, 13. Calend. Ianuar. 1592.

1 Oblatio enim iudicialis magnam vim habet, quoniam ex ea statim potest, sequi condemnatio, *l. si rem 9. §. vlt. ff. de pign. act.* Quamuis dici soleat non sufficere verba vbi facto est opus, nimirum ad acquirendam iberationem, quod difficilius est, quam vt mora impediatur.

2 Nam & ei qui fatetur se debere danda est dilatio ad soluendum *l. si debitori 21. D. de iudic. l. si reus paratus 73. D. de procurat.*

3 Cui scilicet locum facit sola mora, *l. in re furtiua 8. §. 1. D. de cond. furtiu.* scripsi *Defin. 22. §.*

4 Dixi *Defin. 15. §.* vbi vide.

5 Non enim potest verbalis oblatio prodesse contra eum qui se quoque dicit paratum accipere. Bart. *in l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

6 Nec enim cum sacco nummario litigare debitor cogitur, vt statim & in ipso iudicio soluat, *l. quod dicimus 105. D. de solut.*

7 Cum enim facto creditoris opus est nulla potest intercedere mora debitoris antequam creditor fecerit, quod facere debuit. Vide Dec. *cons. 2.* vbi eleganter.

8 Satis enim dicit se paratum accipere is, qui solutionem in iudicio petit.

9 Nec enim mora fieri potest ei qui plus petit, *l. qui solidum 78. in princ. de legat. 2.*

DEFINITIO XLI.

Pacta inter contrahentes inita cum pars fundi emphyteuticarij alienaretur, an & quatenus noceant domino?

QVi fundum emphyteuticarium totum possidebat, partem eius vendidit & conuenit, vt totius canonis annui soluendi onus emptori incumberet. Valebit quidem inter emptorem & venditorem conuentio, vt ni emptor satisfaciat teneatur teneatur ex vendito. [1] Sed non idcirco prohibebitur directus dominus ius suum exequi aduersus venditorem & petere, vt inter emptorem & venditorem oneris distributio fiat pro rata cuiusque fundi portione communibus possessorum expensis. [2] Cum in eius ignorantis præiudicium nihil ab emphyteuta fieri potuerit, siue iuris rationem spectes, [3] siue edictum Sereniss. Emanuelis Philiberti Ducis nostri, quod in eam rem nominatim factum est. [4] Sed & quod magis est, si emptor velit recedere, vt ab onere liberetur & suam fundi partem derelinquere, oblatis etiam reliquis (alioqui nec qui totum fundum derelinquere vult audiendus est, [5]) non aliter admitti debebit, quam si venditor quoque aliam eiusdem fundi partem dimittere paratus sit, [6] si modo totus fundus ab initio sub vna clausula totius canonis onus susceperit, [7] quoniam hac parte indiuiduum est ius domini, licet prohibere dominus non possit, quo minus canonis præstatio inter emptorem & venditorem diuidatur, [8] quia neque prohibere potest, quo minus venditor fundi partem distrahat, saluo laudimiorum iure. [9] *Ita Senatus* pro R. D. de Chauanes Æduito de S. Ioire, contra D. Senatorem du Passier & Ant. de Cloistre procuratorem, 10. Cal. Febr. 1593.

1 *L. epistola 52. §. pactum, D. de pact.*
2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 39. §.*
3 *L. inter debitorem 42. D. de pact. l. 1. & tot. tit. C. fin. cens. vel reliq.*
4 De quo *in Defin. 9. §.* Vide Castrens. *in l. cum hi, §. si vni, D. de transact. num. 4.*
5 Secundum ea quæ dixi *Defin. 11. §.*
6 *Arg. l. tutor vrgentibus 47. D. de minor.*
7 Nam si ab initio diuisum fuit onus, aliud est, vt scripsi *d. Defin. 11.*
8 Postquam redacta sunt feuda itémque emphyteuses ad instar patrimoniorum, vt scripsi *Defin. 8. §.*
9 *L. vlt. vbi notatur, C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

Ex stipulatione domini directi an & quatenus actio acquiratur ecclesiæ, adeoque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à possessoribus singulis exigendum.

EVenit plerumque, vt iuris emphyteutici professio, & vt nostri loquuntur, recognitio fiat in vtilitatem domini directi, Canonis autem annui soluendi promissio alterius commodo cedat. [1] Quo casu placet ex domini directi stipulatione acquiri actionem alteri non posse. [2] nisi forte fauor piæ causæ interueniat, qui ius hoc elicere debeat. [3] Sed tamē non eo minus permittendum ei, cui stipulator acquiri [4] voluit, vt ex eius promissionis instrumento agat aduersus emphyteutas singulos, [5] quasi in rem suam procurator constitutus fuerit, hoc ipso quo instrumenta censualia à domino directo acceperit. [6] Facit enim ea res, vt pluris iuris habere debeat, quam qui solutionis tantum gratia obligationi adiectus est, quem constat accipere solutionem, non etiam exigere posse. [7] Neque tamen idcirco dominus directus ex ea stipulatione agere prohibebitur, cum ei soli quæsita sit actio, & ipsius interest, vt ei soluatur, cui solui promissum est. [8] Nam & hoc sensu accipiendum est posse stipulari alteri, cum interest stipulatoris, nempe vt ex stipulatu agat stipulator ipse, non alius cui stipulatus fuit. [9] *Ita Senatus* pro fratribus Franciscanis Camberiens. ex tempore, 3. Cal. Febr. 1593. Et iterum in causa Francisci Gerlier & Francisci Falquet, Calend. Decemb. 1593.

1 Scilicet ita stipulante domino directo.
2 *L. stipulatio ista 38. §. alteri, & §. si stipuler. de verb. oblig.* iunct. *l. liber. homo 118. in fin.*
3 Nemo enim nescit, quam multa in iure nostro & constituta & recepta sint fauore piæ causæ, de quo amplissimum tractatum edidit Andr. Tiraquell. quem inscripsit *de priuil. pia causa.*
4 Est enim ista haud dubiè donatio, *l. donari 82. de reg. iur.* in qua singulari iure constitutum est, vt ex stipulatione donatoris acquiratur actio donatario, siue à priore donatario stipulatus sit donator, *vt in l. 3. C. de donat. quæ sub mod.* siue ab eo, qui ex alia quam donatoris causa stipulatoris fuerat obligatus. Bart. & alij *ad l. qui Romæ 122. §. Flauius, de verb. oblig.*
6 Traditio enim instrumentorū habet vim mandati, *l. 1. C. de donat.*
7 *L. quod stipulatus 10. D. de solut. cum similib.*
8 *d. l. liber homo 118. in fin. D. de verb. oblig.*
9 *d. l. stipulatio ista 38. §. alteri, eod.*

DEFINITIO XLIII.

Potest sententia lata contra priorem emphyteutam mandari executioni contra posteriorem dummodo prius ad hoc vocatum.

SEntentia aduersus emphyteutam lata, qui postea rem alienauerit, non potest quidem mandari executioni contra nouum possessorem inauditum, [1] quia quæ ex iudicato nascitur actio personalis est in factum, [2] nec proinde sequitur fundi possessorem, [3] sed si nouus hic possessor citetur, causam dicturus cur non aduersus se quoque pati debeat executionem, non malè dominus egisse videbitur. [4] Itaque si fateatur se possidere nec quicquam aliud alleget, quod ius actoris imminuat, recte condemnabitur, vt sententiæ, licet aduersus alium redditæ executionem pati compellatur. [5] Nempe quia vtriusque condemnationis eadem causa est, cum nec alia ratio fuerit prioris emphyteutæ condemnandi, quam quia rem emphyteuticam possidebat. [6] Aliud ergo erit, si prior condemnatio personalis obligationis causam habuit. [7] Neque enim ex ea vllo modo agi potest aduersus alium quam condemnatum eiúsve heredem. [8] *Ita Senatus* in eadem causa Franciscanorum Camber. 3. Cal. Febr. 1593.

1 *Vulg. l. de vnoquoque 47. ff. de re iud. tot. tit. C. int. alios act. vel iud. aliis non nocer.*
2 *l. actori 8. C. de reb. cred.*
3 *l. vlt. in fin. ff. de contrah. empt. l. 1. §. 1. si heres ff. ad SC Treb.*
4 Ne alioqui diuersa ea melior sit conditio emptoris quam venditoris, contra *l. inuitus 156. § plerumque, ff. de reg. iur.*
5 Nam & similiter dicimus exceptionem rei iudicatæ à persona venditoris transire in emptorem, licet non è conuerso, *l. si à te 9. §. Iulianus, ff. de except. rei iudic.* iunct. *l. si mater 11. §. pen. l. exceptio 28. eod. tit.*
6 Iuxta ea quæ scripsi *Defin. 8. §.*
7 Vt contingit quoties actio est personalis, quia qualis actio est, talis & solet esse obligatio, quæ actionem parit, *l. licet 43. §. ea obligatio, ff. de procurat.* Proprium que est actionum in rem, vt dentur contra non obligatum, *§. 1. Instit. de action.*
8 Quia personales obligationes, & actiones transeunt in heredem & vniuersalem successorem, non etiam in singularem, *l. vlt. C. de hered. act. l. aris alieni 15. C. de donat.* Dixi *n. 3. §.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XLIV.

De priuilegio Sebusianorum pro feudis, quæ habent à Principe, & de eius interpretatione.

QVod priuilegium nobiles Sebusiani mei habent tam ex scripto, quam ex inueterata consuetudine, vt pro feudorum prouincialium acquisitione (iis exceptis quæ pendent à Marchionatu de Vilars) nulla debeant laudimia,[1] non facit, vt qui ab iis manumittuntur homines dedititiæ conditionis, quos talliabiles vocant, immunes sint ab onere præstãdi tributi, quod vulgo Tot quot appellatur.[2] Ratio est euidens diuersitatis, quia per feudi venditionẽ nõ diminuitur ius retrofeudi, quod ad Principem spectat, sed vasalli & vtilis domini persona tantùm mutatur.[3] At manumissione hominis sicut fit pauperior feudi dominus, qui hac ratione amittit hominem, & consequenter patrimonium diminuit,[4] ita retrofeudum quoque diminui necesse est. Ac proinde fieret iniuria Principi, si non tantùm eo nomine daretur illi quantum directo domino,[6] cui satis fauetur in eo quod inconsulto quoque Principe manumittendi serui atque ita diminuendi feudi potestatem habebat.[7] Nempe quod feuda, vt sæpius diximus, redacta hodie sint ad instar patrimoniorum.[8] *Ita tractatum est*, Idib. Febr. *1593*.

1 Quod diuersum est in reliquis omnibus prouinciis ducatus Sabaudiæ, in quibus scilicet debentur laudimia ex venditione feudorum, nisi si qua sint priuilegiata.

2 Tributum est quod penditur Principi à talliabili manumisso, tantæ quantitatis quanta per eum præstita est domino directo ex comparatione bonorum, quæ talliabilis habuit tempore manumissionis.

3 Feudum enim ad quascunque manus perueniat, remanet semper de retrofeudo.

4 Vnde est, quod manumissionem alienationi comparamus, *l. obligari 9. §. 1. D. de auct. tut. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

5 Nihil enim potest esse in retrofeudo quod non ptius sit in feudo vt nomina ipsa demonstrant.

6 Ne alioqui sit in potestate vasalli diminuere ius domini feudalis ignorantis & inuiti, *l. 2. in fin. l. pen. & vlt. D. de noxal. act.*

7 Quod certè de summo iure feudorum fieri non posset: nam nec in emphyteusi simplici id liceret *l. vlt. C. hoc tit.*

8 Dixi *Defin. 8. in princ. s. & alibi sæpe.*

DEFINITIO XLV.

Peræquatio canonis annui diuiso fundo emphyteuticario fit non solum sumptibus possessorum, sed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem accidentalis, quæ superuenit.

CVm alienato per partes & in diuersas personas fundo emphyteuticario peræquationem fieri necesse sit inter possessores omnes, vt sciatur quotam quisque partem debeat canonis annui, qui pro indiuiso primum fuerat constitutus, & quidem sumptibus possessorum non domini directi, quemadmodum suprà diximus.[1] Quæri potest si, vt plerumque euenit, ex pluribus fundi partibus aliæ aliis sint meliores, an pro modo quantitatis & mensuræ diuisio illa canonis facienda sit, an potius pro bonitate & qualitate portionum? Et quidem si eo tempore quo diuidi fundus incipit ea peræquatio fiat, verius est bonitatis rationem habendam esse, ne alioqui afficiatur iniuria is, cui sterilior pars fundi obtigerit, si parem subeat oneris portionem.[2] Sed & si post multum temporis à die diuisi inter possessores fundi peræquatio canonis fiat, nec sciri amplius possit quænam fuerit singularum portionum bonitas eo tempore, quo fundus ille plurium esse cœpit,[3] æquum non est eos, qui in excolendis propriis portionibus diligentiores fuerint, eásque longo labore ac multis forsitan expensis meliores reddiderint, ex aliorum negligentia onerari.[4] Potiúsque in dubio præsumendum est fuisse fundum sibi ab initio vbique similem, & æquè bonum.[5] Proinde pro rata quantitatis non bonitatis præstatio canonis diuidetur. Planè si appareat alias partes fundi aliis esse naturaliter meliores, bonitatis naturalis ratio semper habenda erit, vt in hoc differat naturalis bonitas ab accidentali & superuenienti.[6] *Ita Senatus* in causa N. Iani Pensabin, & Ludouicæ Pobel, viduæ Nobilis de Leydier, 8. Calend. Mart. *1595*.

1 *Defin. 10. & 79. s.*

2 Etsi enim non tam pro fructibus solet præstari canon hic annuus, quam in recognitionem dominij directi, solent tamen prædia emphyteuticaria, quo meliora sunt & fructuosiora, eo maiore canone onerari.

3 Mutatur enim & bonitas rerum & bonitatis æstimatio pro temporum varietate, *l. bonitatis 13. D. de euict. l. pretia rerum 63. D. ad l. Falcid.*

4 Non enim debent melioris conditionis esse negligentes quam diligentes, *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. cred.* nec stulti quam periti, *l. 4. D. quod vi aut clam.*

5 Siquidem quod est ex accidenti nunquam præsumitur, *l. 1. §. 1. de tutel.* ex accidenti autem est, vt fundus fiat melior, aut deterior, nisi cum naturalis status & habitus fundi ita fert, *l. 2. l. quisquis 6. & seq. C. de omni agro deser. lib. 11. tit. 58.*

6 Vide Bart. *in l. si partem 25. D. de seruit. rustic. præd.*

DEFINITIO XLVI.

Ad fructuarium laudimia pertinent, ius tamen inuestiendi ad proprietarium.

LAudimia quidem, si qua durante vsufructu obueniant, ad fructuarium pertinent. Sunt enim in fructu directi dominij,[1] licet aliud sit in commissis, si proprietas ipsa ex causa aliqua committatur, & dominium vtile cum directo consolidetur.[2] Sed an idcirco nouum emptorem laudare, vt loquuntur, & inuestire vsufructuarius debeat, quæstionis esse potest. Quasi per vsusfructus traditionem videatur habuisse à proprietario mandatum[3] exequendi omnia illa, quæ ad causam vsusfructus pertinent. Verùm probabilius visum est ad proprietarium eam rem non ad fructuarium spectare,[4] quia fructuarius dominus non est:[5] nec quicquam prohibet quo minus vni laudimia soluantur, & tamen ab alio inuestitura accipiatur, licet verum sit laudimia non nisi ob inuestituram deberi.[6] *Ita Senatus* in causa Dominæ du Four & Isabellæ Scarron, viduæ Andreæ Pignier Medici, 9. Cal. Mart. 1593. Quamuis non fuerit pronunciatum propter sopitam transactione controuersiam.

1 Iul. Clar. *lib. 4. sentent. §. emphyteusis, q. 23. n. 5.*

2 Guid Pap. *q. 477.* Oldrad. *cons. 40.*

3 Est enim vsufructuarius quodammodo procurator proprietarij, sicut creditor pignoratitius dicitur quasi debitoris procurator in re pignorata, *l. si pignori 29. in fin. D. de pign. act.*

4 Non enim alius potest vtile dominium transferre, aut ab alio translatum laudare, quam qui dominus directus est, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

5 Est enim separata causa vsusfructus & proprietatis, adeoque possessionis, *l. pen. D. de acquir possess.* cum nec re sua vti frui quisquam possit, *l. vti frui 5. D. si vsusfr. petat.*

6 Quia hoc casu laudimia soluuntur ex voluntate domini directi à quo inuestitura accipitur, *arg. l. si seruus 91. §. locauit, D. de furt.* Iunge *l. falsus 43. §. vlt. eod. l. si quis mihi 25. D. de acq. her. l. aditio 45. § præterea, eo. l.* Guid. Pap. *q. 477.*

DEFINITIO XLVII.

Plus iuris habet heres grauatus de restituenda post mortem suam hereditate, quam fructuarius hereditatis.

EIus, qui heres institutus est, & rogatus hereditatem post mortem suam restituere, longè dissimilis ratio est, nec bene fructuario comparatur, quia cum vere sit heres[1] consequenter est dominus.[2] Proinde non tantùm laudimia ei acquiruntur, sed etiam commissa & obuentiones cæteræ, ad eúmque ius pertinet laudandi & inuestiendi noui emptoris.[3] Planè sicut hereditatem restituere rogatus est, ita & ea omnia reddere debet, quæ occasione hereditatis habuit, nisi quæ sunt *in fructu*.[4] Ita fit, vt vi ipsa non multo plus iuris habeat quam fructuarius, cum & hic quoque in cæteris omnibus habeat vsum fructum.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim restitutio hereditatis facit vt heres non maneat, qui semel fuit, *§. Instituta, Inst. de fideic. hered.*

2 Veteres enim heredem pro domino dicebant, *§. vlt. Inst. de hered. qualit. & differ.*

3 Cum hæc omnia pertineant ad causam dominij & proprietatis, vt diximus *Defin. præced.*

4 Ratio est *in l. in fideicommissaria 18. vers. quoties, D. ad SC. Treb.*

5 Scripsi *Defin. 5. s. de vsufr.*

DEFINITIO

DEFINITIO XLVIII.

Ius prælationis datum domino directo in re emphyteutica-ria moribus nostris abrogatum est, & quas ob causas, sed postea restitutum.

IVs prælationis, quod ex Iustinianea constitutione [1] directo domino competit in re emphyteuticaria, moribus nostris abrogatum est. Et merito. Nam nec dominus ipse in exigendis laudimiis communi iure vtitur, cum pro quinquagesima parte pretij, quæ ab emptore pro inuestitura deberetur, soleant domini directi exigere, vt plurimum sextantem, alij quadrantem, plerique trientem, nonnulli etiam semissem.[2] Et vero ita posito iure, vt dominis directis saluum & integrum esset ius prælationis, non haberet homo ingenuus liberam rerum suarum alienationem.[3] Cum perpauci apud nos fundi reperiantur, qui non sint emphyteuticarij, & facile eueniret, vt dominis directis hoc prælationis iure vtentibus, omnia acquirerentur.[4] Quod non perinde dici tum poterat, cum Iustiniani lex hac de re lata est. Noua enim contractus species erat emphyteusis, vixque adhuc certam à Zenone formam & naturam acceperat,[5] cum dubitaretur inter veteres, an emptio esset, an locatio.[6] Nec proinde tam frequenter accidebat vt de feudi emphyteuticarij conditione ageretur, quam hodie accidit. Abrogatum autem esse ius hoc prælationis,[7] vel ex eo maximè apparet, quod, quæ aliàs fuit inducendi eius causa nunc sublata est. Proficiscebatur enim ex eo, quod nec venditio nec alienatio rei emphyteuticæ fieri poterat irrequisito domino, cuius consensus necessario exquirendus erat priusquam ad alienationem deueniretur: alioqui si id factum non esset, cadebat emphyteuta à iure suo.[8] Nam secuta venditione & alienatione nusquam cautum reperias, vt liceat domino vti iure prælationis, & emptori rem aufferre pretio ipsi restituto. Ius enim ablationis dicendum illud fuisset, non prælationis.[9] Ergo domini ius hac parte illud fuit, vt eo irrequisito alienari emphyteusis non posset.[10] Et consequenter, vt tum cum requireretur, dominus posset ipse emere si vellet,[11] id est, ante factam venditionem. Re enim iam alterius facta perfectáque vtiliter emptione, fieri non potuisset, vt res inuito emptori auferretur.[12] Atqui hodie non solum emphytenses, sed feuda quoque ipsa redacta sunt ad instar patrimoniorum, vt de iis pro arbitrio disponere domini vtiles possint tam inter viuos quam in vltima voluntate, perinde, ac quilibet de bonis suis allodialibus.[13] Nec quicquam aliud edictis Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri faciendum emptori iniungitur ad euitandam commissi pœnã, nisi vt postquam feudum emphyteuticarium acquisierit testationem de ea re conscribat apud acta, vt scire dominus possit, quænam & à quo laudimia exigere debeat.[14] Potest igitur venditor irrequisito domino vendere citra metum commissi,[15] nec ipsi domino rem offerre cogitur, aut ei denunciare, quod paratus ipse sit vendere. Et quod olim venditori onus erat iniunctum, vt priusquam venderet exquireret domini voluntatem,[16] id hodie translatum est in emptorem, vt emptione facta, non quidem exquirat domini voluntatem vtrum ratã venditionẽ habere velit (inuitus enim cogitur[17]) sed ei denunciet perfectam emptionem, vt habeat dominus laudimia, quæ in præmium laudati & approbati acquisitoris debentur, & in signum, vt aiunt, ac recognitionem dominij directi,[18] licet ea laudatio & approbatio vel ab inuito extorqueatur.[19] Ac sane si ius prælationis obtineret vix quisquam reperiretur, qui ad rei emphyteuticariæ emptionẽ vellet accedere, alteri quippe, id est, domino directo potius quam sibi mercaturus:[20] Solent enim homines proprij tantum, non etiã alieni compendij causa negotiari, præsertim cum vendendo aut emendo tractant de quantitate pretij.[21] Itaque dominũ, qui hoc prælationis iure nitebatur, quasi nullam litigãdi iustam causam habuisset, non solùm à petitione sua repellendũ sed etiã in omnes litis sumptus condemnandũ esse placuit.[22] *Ex tempore* in publico auditorio, 7. Id. Mart. 1593. pro Paulo Arbellot Burgensi, contra Dominam du Saix. Postea tamen deliberatum vidi de huiusmodi prælationis iure dominis directis per edictum Principis restituendo. Et puto fore vt breui restituatur. Et restitutum tandem est edicto quod publicatum fuit anno 1606. quo & alia pleraque constituta sunt circa ius emphyteuticum fauore dominorum, & ad emphyteutarum fraudes ac tergiuersationes comprimendas.

1 *L. vlt. C. hoc tit.* Obserua tamen, ius hoc datum esse domino, vt eo vtatur pro seipso, non etiam pro amico. Guid. Pap. *q.* 411. *ex l. vlt. §. sed ne hac occasione, in fin. C. hoc tit. & Nou. vlt. vt de cater. non fiant commutat.*

2 Cum quo commodo debent compensare incommodum & iacturam istam iuris prælationis, *arg. l. eum qui* 30. *D. de iureiur. l.* 1. *§. vlt. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

3 Quod indignum & iniquum esset, *l.* 2. *D. si à parent. quis manum. sit. l. dudum* 14. *C. de contrah. empt. l. qua ratione* 9. *§. hæ quoque, & D. de acq. rer. dom.*

4 Hoc vero non solùm à publica, sed etiam à priuata dominorum directorum vtilitate alienum est.

5 *In l.* 1. *C. hoc tit.*

6 *§. adeo, Inst. de locat.*

7 De quo attestatur Purpur. ad Ias. *in d. l. vlt. n.* 10. *hoc tit.* Tessaur. *dec.* 169. *n.* 2. Ant. Sola *ad c. rempublicam, gloss.* 2. *part.* 1. *n.* 10.

8 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

9 *Arg. l. pen. D. de seru. export.*

10 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

11 Nec enim aliam ob causam requiritur consensus eius, nisi vt possit emere si velit, *d. l. vlt.* Et ideo placet valere donationem rei emphyteuticæ, etiam irrequisito domino, quia in donatione ius prælationis habere locum non potest, Guid. Pap. *q.* 47.

12 *Vulg. l. id quod nostrum* 11. *D. de reg. iur.*

13 Ioan. Faber. *in §. adeo, Inst. de locat.* Guid. Pap. *q.* 59.

14 Ne alioqui per priuatas & clandestinas alienationes facile sit fraudem facere domino directo, *arg. l. data* 27. *C. de donat.*

15 Possunt enim etiam leges scripturæ abrogari per desuetudinem, *l. de quibus* 32. *vbi not., D. de legib.*

16 Iuxta constitutionem Iustiniani *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

17 Nec potest dominus feudi vel emphyteuseos impedire alienationem, ne fiat, in quem vasallus aut emphyteuta velit.

18 *Notat. in d. l. vlt.* Inde est, quod ius prælationis non habet locum de iure in casibus, in quibus laudimia non debentur. Guid. Pap. *q.* 48. *n.* 2.

19 Nec enim nouum est, vt quis cogatur consentire ei, quod alius fecerit, *l. si ego* 9. *§. si res, D. de iur. dot.* nec rutsum vt quis commodum aliquod sentiat etiam ex eo quod inuitus fecerit, *l. qui ex causa* 29. *de bon. libert.*

20 Etsi non semper ratio hæc impedit ius prælationis, vt constat *ex l. cum bona* 16. *D. de reb. auct. iud. possid. l. alias l.* 1. *de priuil. cred.* Posset tamen emphyteuta rem vendere sub ea conditione, si dominus directus laudare voluerit, atque ita impedire, ne possit dominus rem capere iure prælationis. Guid. Pap. *d. q.* 47. post Bart. *in l. quod sæpe, §. si quis amico, D. de contrah. empt.*

21 *L. si voluntate* 8. *C. de rescind. vend. l. in causa* 16. *§. idem Pomponius D. de minor.*

22 *Ex l. eum quem temere* 78. *de iud.* iunct. notatis *in l. qui solidum* 78. *§. etiam de legat.* 2.

DEFINITIO XLIX.

Casus, in quibus dominus directus etiam ex ratione iuris nullum habet ius prælationis.

DE illo certe nullo modo dubitari poterat, quin Iustinianeæ constitutioni [1] locus nullus esse posset, si dominus vtilis fundum emphyteuticariũ vendidisset, impetrata prius à domino directo licentia vendendi.[2] Siue pacto in eam rem expresso,[3] siue tacito, multo minus si cogente magistratus imperio publice facta venditio esset. Aut denique si contraria, vt apud nos consuetudo inualuisset.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

2 *L. quoties ab omnibus* 11. *C. de fideicomm.*

3 Socin. Iun. *cons.* 70. *vol.* 1.

4 Tessaur. *dec.* 169. Adde Guid. Pap. *q.* 48. vbi enumerat casus, in quibus ius prælationis locum non habet, quia nec laudimia debentur

DEFINITIO L.

Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatũ, quia & donatio valeret.

CVm tenendæ emphyteuseos incapax possessor iubetur alium possessorem constituere morientem, vt dicunt &

Source : BIU Cujas

confiscantem,aut incapacitatis suæ pœnam pendere (Gallis est *amortiser*) satisfacit legi aut iudicato si vel vno nummo vendat alteri,dumodo capaci:nec audiendus est dominus directus si ex ea modicitate pretij aliisve cõiecturis simulatã & imaginariam venditionem esse dicat,[2] cum nihil eius intersit, si modo ex persona noui possessoris qualiscunque ille sit iura sua,quæ pro emphyteusi habet,salua retineat. [3] Quantumuis enim simulata & imaginaria esset venditio, [4] perinde tamen in omnibus persona supposiri emptoris inspiceretur siue moreretur ille siue confiscationis causam præberet, acsi alienatio vera fuisset, [5] atque ita legi nulla fraus fieret. Neque vero nouum est vt vno nummo fiat venditio,quoties fit ex necessitate & vt subtilitati iuris pareatur. [6] Nec ad rem pertinet quod donationis instar habeat venditio aut donatio quæ fit vno nummo. [7] Nam & in proposito satisfeciisset legi aut iudicato possessor incapax,si alteri capaci donasset.[8] Proinde nec potest causari dominus sua interesse quod venditio vno nummo facta sit prætextu laudimiorum,[9] quia & donare potuit,qui vendidit,[10] & multo igitur minori pretio vendere. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo Paponius *in syntagm. Arest. tit. d'Amortisations.*
2 *Arg. l. si quis conduxerit 46. D. locat.*
3 Nam nec alia causa est istius,vt vocant,amortizationis.
4 Quæ tamen non potest dici imaginaria pretio aliquo accedente, *l. imaginaria 16. de reg. iur.*
5 Nec enim posset venditor obiicere simulationem, quam ipse fecisset, *arg. l. si plures 38. in fin. ff. de admin. tut. l. rem alienam 91. in fin. ff. de pign. act.*
6 Nam & idem euenit in specie, *l. si vsusfructus 66. ff. de iur. dot.*
7 *dict. l. si quis conduxerit 46. locat. l. si quis donationis 38. D. de contr. empt.*
8 Cum per donationem æquè ac per venditionem dominium transferatur, *l. portionem 12. l. si ea 23. & pass. C. de donat. l. numquam nuda 31. ff. de acq. rer. dom.*
9 Quæ scilicet debentur ex comparatione pretij, *l. vlt. C. hoc tit.*
10 Quamuis non sit hoc perpetuum, *l. filiusfamilias 7. ff. de donat. leg. cuius est 163. de reg. iur.*
11 *d. l. si quis donationis.*

DEFINITIO LI.

Dominus directus non tenetur de euictione nisi ad pretij restitutionem, præterquam si fuerint in dolo.

SI quando emphyteuticaria re euicta dominus directus de euictione conueniatur, non ad aliud condemnandus est quam vt acceptam pecuniam restituat. [1] Nam cum emphyteusis speciem quandam habeat beneficij, [2] æquum sane est mitius agi cum domino directo, [3] si modò non fuerit in dolo. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 12. ℣ De euict.

1 Non etiam vt præstet id quod interest, quod tamen præstari solet ex causa euictionis. *l. si in venditione 60. D. de euict. l. si ob causam 13. C. eod.* Ias. *in l. 1. C. hoc tit. arg. l. vlt. §. vlt. C. comm. de legat.*
2 Quia vili mercede dominus dat rem suam alij in perpetuum fruendam, *l. si ager vectig. l. 1. C. hoc tit.* Idque multo magis de feudo dici potest. Nam nec feudi nomen nihil aliud nisi beneficium significat, vetere lingua Longobardorum.
3 Ne ex liberalitate sua periclitetur, *arg. l. ne liberalitate 50. D. de re iud. l. si extraneus 33. D. de iur. dot.*
4 *l. 1. C. eod. tit. de iur. dot.* Beneficio enim iuuari nos oportet non decipi, *l. in commodato 17. §. 1. vers. idémque, D. commod.*

DEFINITIO LII.

Emphyteuta non potest expelli ob id quod male re vtatur, sed cogi potest vt vel bene vtatur, vel rem derelinquat.

NOn est idonea petendæ in integrum restitutionis causa ad rescindendum contractum emphyteuticum, quod emphyteuta male re vtatur, licet ex ea causa simplex locatio resolueretur. Plus enim iuris habet, qui perpetua quam qui temporali nititur conductione, [2] cum fiat hic dominus vtilis, [3] ille non item. [4] Sane domino directo paratum est in eam rem aduersus emphyteutam iuris communis auxilium vt conuentionibus satisfacere compellatur, [5] hoc est, vt vel tanquam bonus paterfamilias vtatur re emphyteuticaria, [6] vel à contractu discedatur. [7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum,contra D. Abbatem de Sixt. prid. Cal. Iul. 1593.

1 *L. ade 3. C. de locat.*
2 Emphyteuta autem perpetuus conductor est, & plus quam conductor,quia & quodammodo socius est, *§. adeo, Inst. de locato,* & dominus vtilis, *vt sequitur in Defin.*
3 Secundum interpretes, qui duplex dominium agnoscunt,directum & vtile. Nos enim hanc distinctionem improbauimus *lib. 20. Coniect.*
4 *l. non solet 39. D. locat.*
5 *l. 1. C. hoc tit.*
6 Nemini enim permittendum est vt re aliqua etiam quæ sua sit abutatur, *§. 1. Inst. de his qui sui vel alien. iur.*
7 *Arg. l. cum te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO LIII.

Emphyteusis ecclesiastica non potest rescindi prætextu nullitatis ob non seruatas solemnitates, maxime post longissimum tempus, nisi probata læsione.

ADuersus emphyteuticos contractus restitui Ecclesia non potest, præsertim post longissimum tempus, [1] ex eo solo quod non seruatis solemnitatibus in rerum ecclesiarum alienatione necessariis emphyteusis data sit, [2] si non læsio aliqua,nec ea quidem minima interueniisse proponatur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Magna enim vis est longissimi temporis ad confirmanda etiam ea,quæ ab initio non valuerunt, *arg. l. si cum fideicommissa 16. §. Aristo. D. qui & à quib. manum. l. 3. & 4. C. de præscr. 30. annor.*
2 Quamuis non minus emphyteusis quam alia quælibet alienatio rerum ecclesiasticarum sit interdicta, *§. emphyteusim. Nouell. 7. de non alien. aut permut. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*
3 Scripsi *Defin. 6. & 7. §. in tit. de reb. alien. non alienand.*

DEFINITIO LIV.

Quantum interest an onus aliquod annuum debeatur ab habitatoribus certi loci iure subiectionis, an ratione foci?

ANnua illa pensitatio,quæ in plerisque locis ratione foci debetur, à forensibus quoque & aduenis in eo territorio habitantibus,& focum siue coniunctim cum aliquo ex municipibus & oriundis,siue separatim facientibus debetur,[1] secus si ratione subiectionis tantum & iurisdictionis, quam dominus habeat super hominibus & feudis suis, ea præstatio debeatur. Tunc enim non alius tenetur,quam qui aut subditus esse,aut in feudo lares fouere probatur. [2] In dubio autem si de præstationis causa non appareat iurisdictionis & subiectionis iure potius quam foci ratione impositum onus intelligendum erit. [3] Quid ergo si ex censualium instrumentorũ lectione causa non appareat, sed per testes probetur? Nihil prohibebit quod instrumentis deest ex testationibus suppleri.[4] Adeo vt nec eo minus condemnari possit vt soluat, qui nouus est aduena,[5] quamuis melius hoc casu iudex facturus videatur,si manuteneat dominum in possessione exigendi & percipiendi annuas illas pensitationes ab eo,qui nõ est obligatus,vt sententia in rem potius quam in personam concipiatur.[6] Si tamen vel vna ex recognitionibus quæ toto volumine continentur exprimat causam, propter quam annuum illud debeatur, non improbabilis coniectura capietur cæteras quoque recognitiones, quibus eadem & vniformis præstatio promissa sit, eandem etiam causam habere. [7] Maximè vero si in cæteris causa expressa fuerit his verbis vulgaribus, *pro vsagiis*, quæ hunc sensum habent,pro eo,quod recognoscens vtitur rebus & bonis in eo territorio existentibus,permittente & patiente domino territorij. Vtitur enim quilibet idcirco,quod in eo territorio focum facit. [8] Itaque iis verbis additis,perinde est,ac si scriptũ esset,deberi pẽsitationẽ ratione foci. [9] *Ita Senatus* in causa Petri Guillier, & R. Stephani de la Couz Camerarij de S. Rambert. 14. Cal. Sept. 1593.

1 Quia

1 Quia debetur ratione foci & territorij, & consequenter obligat omnes focum facientes in illo territorio, *l.4 §.is vero, de censib.*

2 Vt nimirum limitata causa limitatum producat effectum, *vulg. l.in agris 16. D.de acq.rer.dom.*

3 Est enim actus iurisdictionis, aliquid exigere à priuatis, *c. 1. quæ sint regal.*

4 Par enim fides est testium & instrumentorum, nisi cum lex nominatim requirit probationem, quæ fiat per scripturam, *l.1. D.de fid.instr.* iunct. *l.testium facilitatem 18. C.de testib.*

5 Quasi obligatio hoc casu ex re ipsa proficiscatur propter priuilegium in eam rem specialiter datum, *arg. l.libertus 17. §.sola ratio. D.ad municip. & de incol.*

6 Condemnatio enim præsupponit obligationem, quam non præsupponit actio in rem, §.1. *Inst.de act.*

7 Quorum enim idem effectus est, eandem quoque causam esse præsumi oportet, cum effectus pendeat à sua causa, *l.4 in fin.D.de testam. tutel.*

8 Semper enim æquum est, & secundum naturam eius rei sentire quem incommoda, cuius & sentit commoda, *vulg.leg.secundum naturam 10.de reg.iur.l.1.§.vlt.de aqua & aqu.pluu.arcend.*

9 Parum enim curatur conceptio verborum, si constet de re & de eo quod actum fuit inter contrahentes, *l. semper in stipulationib.34. de reg. iuris.*

DEFINITIO LV.

Laudimia non debentur pro dote, sed tamen debentur pro fundo dato in solutum ex causa dotis pecuniariæ.

IN dotem fundo dato licet ex ea causa dominium saltem bonitarium transferatur in maritum,[1] nulla tamen eo nomine laudimia directo domino debentur. Idque statuto nostro nominatim cautum est, siue quod ea alienatio sit necessaria perinde ac necesse est matrimonia contrahi ad replendam liberis ciuitatem,[2] ex alienatione autem necessaria nulla debeantur laudimia, quia nec domini directi voluntas exquirēda est an alienationem pati velit,[3] quæ causam habeat necessariam,[4] siue quia dos marito data sic in bonis eius fiat, vt tamē sit maneatque mulieris,[5] maxime post Iustiniani cōstitutionem, qua factum est vt sibi semper tacite stipulata videatur mulier, sibi suisque heredibus dotem soluto matrimonio reddi, ex eáque tacita stipulatione maritus eiusve heres ad restitutionem sit obligatus. [6] Sed si cum dos promissa esset in pecunia numerata fundus postea in solutum datus fuerit, licet constante matrimonio, haud dubie laudimia debebuntur, quoniam nouus contractus est dationis in solutum, [8] emptioni cum in cæteris fere omnibus simillimus,[9] tum in eo maxime, quod ex eo æque ac ex emptione laudimia præstantur. [10] Nec ad rem pertinet quod ob causam dotis, quæ, vt diximus, necessaria est, ea datio in solutum facta sit.[11] Neque enim similiter dici potest, fuisse necesse vt dos, quæ in pecunia solui debuerat, in hoc fundo solueretur. [12] Itaque plane voluntarium illud fuit, quod hic fundus pro pecunia solutus est. [13] *Ita tractatum est* in causa Guillielmi le Marquis, die Nouemb. 1593.

1 *L.quamuis 75. D.de iur.dot.l.dote 9. Cod.de rei vind.§.1.Inst.quib. alien.licet.* Guid.Pap.*q.*48.*n.*2. & ibid. Ranchin. *in annot.* Et ibid. n.13. addatur. Adde alios omnes casus, in quibus laudimia nulla debentur. Guid.Pap. *q.48. num.* 2. vbi ait, iisdem casibus nullum competere ius prælationis.

2 *L.1.D.solut.matr. Auth.res quæ C.com.de leg. l.hoc modo 64. in fin. de cond. & demonstr.*

3 Quæ tamen res potissimum inducunt laudimiorum præstandorum obligationem, *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

4 Necessitas enim semper facit licitum, quod alioquin esset illicitum, *l.alienationes 13.D.famil.erciscund.l.minorum 6. C.de præd.minor. l.3.C. de locat.l.qui propter necessitatem 165.* vbi Goth.& alij, *de reg.iur. c.quod non est. Extr.eod.*

5 *d.l.quamuis l.si constante 24. §.si maritus D.solut. matr. l.in rebus 30. C.de iur dot.*

6 *in l.vnic.§.1. & pass.C.de rei vxor.act.*

7 Nihil enim vetat ei cui debetur pecunia dari fundum in solutum si consentiat. *l.manifesti 17. cum præced. C.de solut.*

8 Et differt à contractu dotis, quia dos datur marito nomine mulieris, datio autem in solutum dotis pecuniariæ sit fauore solius mariti.

9 *L.si prædium 4. Codic.de euict. leg.1. Codic. si antiq. credit. pignor. vendit.*

10 Quia per dationem in solutum transfertur dominium, & persona domini vtilis mutatur non minus quam per venditionem, *l.si non sortem 26. §.si centum, ff.de cond.indeb.*

11 Quamuis videarur nec fundus subrogatus in locum pecuniariæ.

12 Non enim poterat adigi ad hoc mulier, at neque maritus, vt fundum acciperet in solutum pro pecunia, *l.eum à quo 16.C.de solut.*

13 Modern.post Baldum, quem citat *in consuet.Paris. §.22.n.28.*

DEFINITIO LVI.

Emphyteuta, qui rem alienauit etiam sine dolo, non prius absoluendus est quam indicauerit possessorem, qui sit condemnatus.

EX stipulatione, quæ pro canonis emphyteuticarij solutione annua interponitur, personalis quidem nascitur actio contra promissorem [1] & eius heredes,[2] sed non nisi ratione rei quæ emphyteuticaria est & præstandi canonis onere affecta.[3] Itaque ea re alienata, si nihil dolo malo per promissorem factum sit, [4] non potest ille eiusve heres ex stipulatione conueniri,[5] nisi hactenus vt iudicio præsentem sistat emptorem, aliumve nouum possessorem, cuius æque facilis & expedita futura sit condemnatio. Proinde non prius debebit absolui, quam nouus ille possessor [6] & vocatus sit in ius & condemnatus. [7] Ex tempore in causa D. de Poypon & de S.Paul, 8. Cal. Febr. 1594.

1 *L.1.de oblig.& act.l.1.& pass.de verb.oblig.*

2 *L.vlt.C.de hered.act. & vulg.*

3 Non quasi nascatur hæc actio & obligatio ex re ipsa, sed quia nascitur propter rem, quod longe diuersum est, *l.eo tempore 50.in fin. D.de pecul.leg.1. §.nunc videamus 14. in fin.D. de coniung. cum emancip.liber. eius.*

4 Nam si dolus interuenisset is pro possessione esset, *l. qui dolo 131. de reg. iur.*

5 Quamuis alioqui regulare sit vt nemo exuat se obligatione personali ob id solum, quod se bonis exuat, *l.1. & pass. C.qui bon.ceder.poss. l.vlt.in fin. D.quæ in fraud.cred.*

6 Quem ideo iudicare ipse, aut ipsius heres semper cogitur, scripsi *Defin.18. §.*

7 Quod vbi factum est, iam nihil interest domini directi eiusdémque stipulatoris, qui ex statuto Sabaudiæ actionem habet etiam personalem contra possessorem. Vide quæ scripsi *Defin.7. §.num.13.*

DEFINITIO LVII.

Domino directo commissum petenti ob non solutionem laudimiorum laudimia adiudicari possunt.

SI ob non soluta laudimia directus dominus commissum esse dicat aduersus legem emphyteusi dictam, petatque ex ea causa vtilis dominij cum directo consolidationem, iudex tamen subesse videat rationem aliquam, propter quam parcendum sit cunctationi emphyteutæ, [1] non male iudicabit, nec vltra petita, [2] si emphyteutam condemnet ad laudimiorum solutionem. Qui enim rem ipsam petit pro non solutis laudimiis, multo magis laudimia ipsa petere censendus est, in eum saltem casum quo ipsius rei adiudicationem consequi non possit, [3] quomodo dicimus posse non male prouisionalem sententiam ferri pro eo, qui diffinitiuam vrgebat. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 4. Cal. Febr. 1594.

1 Non enim omnis cunctatio moræ adscribendæ est, *l.sciendum 21. & seq.de vsur.* multo minus dolo: sine quo tamen vix vnquam fit locus commisso cum sit quid pœnale, *l.commissa 14.* iunct. *l.Impp.7.§.1. de publ. & vectig.*

2 Quod cauere semper bonus iudex debet, *l.vlt.C.de fideic.libert.*

3 Nam nec nouum est vt quod non est in petitione, sit tamen in præstatione ad euitandam pœnam, *l.1.§.item si ita, D.ad l.Falcid.l.cum sine, 19.l si penum 24.D.quand.dies leg.ced.*

4 Qui enim petit quod plus est, vtique petit etiam quod est minus, *l.qui solidum 78.in princ.de leg.2.l.in tuto 113.de reg.iur.* [Idem est etiāsi commissum peratur ob non factam inscriptionem acquisitionis, ex edicto de quo *Def.74.j.* Nam nec facilè ex hac causa solet Senatus cōmissū adiudicare, sed pro commisso laudimia, si non euidens dolus & calumnia acquisitoris detegatur. *Ita Senatus* ex tempore, contra N.Violon D.de la Peisse, pro Peissard Necien si, die 22. Iun. 1614.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LVIII.

Si conuenerit vt ex pignoribus dentur in solutum ea, quæ creditor elegerat, debentur laudimia inspecto tempore secutæ electionis non conuentionis.

CReditore pignorum distractionē publicam persequente, priusquam tamen secuta esset addictio [1] conuenerat inter debitorem & creditorem, vt eligeret creditor ex bonis pignori captis quænam in solutum accipere mallet ad concurrentem vsque debiti quantitatem. Secuta postmodum electione debebuntur laudimia, sed illi qui eo tempore fuerit directus dominus aut ab eo causam habens, non illi qui fuit tempore contractus.[2] Nam cum non nisi ob translatum dominium debeantur,[3] apparet translationem non tunc factam esse cum eligendi potestas data, sed cum electio secuta fuit: [4] vel maxime propter incertitudinem bonorum eligendorum, quæ incertitudo impedire solet acquisitionem dominij, eo quoq; casu quo alioquin ipso iure fieret eiusmodi acquisitio [5] Nec simile est quod supra scripsimus,[6] bonis sub hasta vēditis elapsoque semestri, quod redimendis iis præstitutum est, laudimia deberi ei qui dominus sit adiectionis & expeditionis tempore, non ei qui tunc cum semestre præteriit. Id enim fit, quia per addictionem illam dominium statim & pure, licet non irreuocabiliter translatum intelligitur.[7] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 4. Cal. Febr. 1594.

1 Quam statutum nostrum vocat expeditionem.
2 Quamuis dici soleat spectandam esse originem, vt in casu de quo scripsi *Defin.* 30. §.
3 *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*
4 *Arg. l. vnum ex familia 67. in princ. de leg. 2. l. apud Ausidium 20. & pass. de option. legat.*
5 Ex notat. per Bart. *in l. non amplius 26. §. vlt. de leg. 1.*
6 *d. Defin. 30. §. hoc tit.*
7 Adeo vt ex ea dominij acquisitione etiam fructuum acquisitio sequatur, vt dixi *in dict. Defin. 30.*

DEFINITIO LIX.

Dominus directus præfertur omnibus non tantum in feudo emphyteuticario, sed etiam in cæteris bonis emphyteutæ, si sint ei obligata.

CVm inter creditores de ordine & iure prælationis contenditur, placet dominum directum petentem reliqua pensitationum annuarum ex causa emphyteuticaria debitarum cæteris omnibus præferendum esse,[1] & quidem simpliciter & indistincte, si mitti velit in possessionem fundi ipsius emphyteuticarij.[2] Nam cum ob non solutum laudimium ius illi sit petendi vt dominium vtile cum directo consolidetur,[3] apparet potiorem eius causam esse debere, qui rei suæ dominium, quam qui alienæ pignus vindicat:[4] si vero de aliis fundis agatur, qui non sunt emphyteuticarij, id ipsum ita demum admittimus si vt fieri solet emphyteuta pro canonis annui solutione bona sua omnia obligauerit, & contractus emphyteuticarius cæteris antiquior proponatur. [5] Nam si ea obligatio non esset, aliud vtique diceremus. Quamuis enim emphyteuta ipse non liberetur, à præstandis reliquis ob id solum quod rem derelinquere & dominij vtilis cum directo consolidationem pati paratus sit,[6] nimirum quia personali quoque obligatione tenetur: [7] non tamen dat ea res actionem domino directo hypothecam non habenti in præiudicium creditorum pignoratitiorum, licet sint illi tempore posteriores. [8] Quid tamen si reliqua illa pensitationum annuarum non domino directo debeantur sed conductori, qui ab eo ius habeat? Facit dubitationem, quod non eadem ratio videatur locum habere in conductore, quæ in domino directo, cum dominij consolidationem petere non possit, [9] solámque habere videatur personalem actionem.[10] Sed verius est, vt cum à domino ius & causam habeat, eodem iure & priuilegio vtatur.[11] Prælationis enim ratio non tam ex iure consolidationis pendet, quod fundos emphyteuticarios non egreditur,[12] quam ex eo quod canonis emphyteutici debitum proficiscatur ex causa & contractu antiquiore, cuius implēdi gratia solent, vt diximus, obligari bona omnia præsentia & futura.[13] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne, contra R. D. Episcopum Bellicensem, 14. Cal. Matt. 1594. ibidémque relatum est, sic iampridem fuisse pronunciatum in causa discussionis bonorum D. de Montagny.

1 Quia plus quam creditor est qui dominus quoque directus est, *arg. l. 1. §. vlt. D si à parent. quis manum. sit.*
2 Nemo enim potest in eo fundo ius antiquius habere, tanquam creditor.
3 *Ex l. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*
4 Est enim potentior vindicatio dominij quam pignoris, *tot. tit. C. si alien. res pignor. data sit*, nec plus iuris habere possunt qui cum domino vtili contraxerunt, quam habuerit dominus ipse vtilis, *l. lex vectigali 3. D. de pign. cum similib.*
5 Nam inter creditores hypothecarios priuilegia æstimantur ex tempore, non ex causa, *l. 2. & pass. C. qui potior in pign. hab.*
6 Vt dixi *defin. 11. §.*
7 Quæ non nisi certis modis tolli potest, *l. obligationum fere 44. §. 1. de oblig. & act. l. pen. D. de solut.*
8 Non enim creditor quilibet hypothecam habet, sed is demum qui conuenit de pignore, *l. 3 D. quæ res pign. oblig. poss. & Nouell. 136. de argent. contract. c. 5. §. insuper.* Præterquam in casibus, in quibus lex tacitam dat hypothecam, *tot. tit. in quib. caus. pign. vel hypoth. tac. contr.* Scripsi *in Error. 1. Decad. 1. de error. pragmat.*
9 Scilicet quia dominij vtilis consolidatio non est in fructu, vt scripsi *Defin. 46. num. 2. §.*
10 Quasi procurator & ex persona domini directi, *arg. l. si pignori 36. in fin. D. famil. erciscu.*
11 Omnis enim vtilitas dominij directi quantum ad fructus in cōductorem translata intelligitur, cum locator teneatur ei præstare, vt possit plene vti frui, *l. ex conducto 15. §. 1. & seq. in fin. & pass. D. locat.*
12 Quia non alibi potest esse consolidatio, quam vbi dominium vtile concurrit cum directo in vna eadémque persona.
13 *L. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pign. leg. vlt. Cod. quæ res pign.*

DEFINITIO LX.

Laudimia non debentur ex antichresi quantocunque tempore durauerit, nisi facta sit in fraudem domini directi.

ANtichresis ita contracta fuerat, vt quandiu pateretur debitor frui creditorem re obligata in vicem legitimarum vsurarum [1] non posset vrgeri ad sortis debitæ solutionem. Creditor plus quam decennio integro antichresim possederat. Quærebatur an laudimia deberentur? Quibusdam placebat deberi, propterea quod tam longo tempore continuata antichresis instar haberet alienationis, exemplo eius quod à nostris probatum est de conductione ad decennium facta, cuius nomine non est qui dubitet, quin laudimia debeātur, quasi alienationis speciē cōtineat.[2] Senatui tamē cōtra videbatur, nō illa solū ratione quod laudimia nō nisi propter dominij trāslationē debeātur,[3] quæ porro ex antichresi quanticumque temporis nulla fieri vnquam potest,[4] cum ex natura pignoris sit vt lui queat,[5] sed etiam quia cùm toto medio tempore fuerit in potestate debitoris oblato debito antichresim exsoluere, apparet non ex obligationis necessitate sed sola debitoris voluntate factum esse, vt in decennium vsque antichresis duraret: [6] ob idque non magis laudimia ex eo contractu deberi æquum est, quam ex conductione annua in singulos annos vltra decennium repetita.[7] Plane conductioni rectius comparari antichresis posset, si eam sic contractam proponeres, vt ante decennium luendi pignoris ius debitor non haberet. [8] Quo tamen casu irritam conuentionem quasi fœneratitiam hæc conditio faceret,[9] si non legitimarum vsurarum modo fructuum quantitas omnino responderet. [10] Cæterum in proposita specie fieri vno casu potest vt laudimia debeantur, nimirum si antichreseos color quæsitus sit in fraudem directi domini & laudimiorum.[11] Id vero probari & colligi potest ex coniecturis, vtputa si pecunia credita iusto pretio rei æquipolleat, vt non sit verisimile debitorem pignus vnquam luiturum. [12] *Ita in Senatu*

tractatum

tractatum est in causa viduæ procuratoris Franciſci Tiollier, & N. Pacquier 8. Id. Mart. 1594. Iunge Deſin. 74. ĵ. eod.

1 Hinc enim pendet ius & nomen Græcum huius contractus, *l. ſi is qui* 12. §. 1. *de pignor. l. ſi pecuniam* 33. *D. de pignor. act.*

2 Siquidem ex huiuſmodi conductione ad longum tempus facta creditur transferri dominium vtile, quia conductori competit vtilis actio in rem, *l. 1. §. quod ait prætor, D. ſuperficiebus* iunct. *l. vlt. Cod. de reb. alien. non alienand.* contra tamen Boër. *quæſt.* 235.

3 *L. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*

4 Quoniam antichreſis pignus est: pignus autem dominium numquam transfert, *l. cum & ſortis* 35. *in fin. ff. de pign. act.*

5 *L. 1. & tot. tit. C. de luit. pign.*

6 *L. 1. l. potior* 11. *in princ. D. qui potior. in pign. hab.*

7 Quo caſu nemo diceret deberi laudimia, quia tot locationes eſſent, quot anni.

8 Quæ conuentio ſatis frequens est, ſed apud eos qui ſoliti ſunt fœnerari.

9 Nam & pactum de retrouendendo, quod minus ſuſpectum est, tanquam quod toto genere differt à pignore, vſurarium tamen eſſe creditur ſi non ſit liberum, notat Cagnolus latè poſt alios *ad l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

10 Quamuis expreſſa antichreſis non ſoleat ſeruare legitimum modum vſurarum, *l. ſi ea pactione* 14. *C. de vſur.* quod in tacita ſecus est, *l. cum debitor* 8. *D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

11 Quæ fraus hodie est frequentiſſima.

12 Solet enim ab initio pluris eſſe quod datur iure pignoris, niſi quatenus ex poſtfacto creſcit debitum ex vſuris, *l. ſi res obligata* 58. *de legat.* 1. Vide *dec. conſ.* 120. Amed. à Ponr. *q. laudim.* 34. *Deſin.* 74. ĵ.

DEFINITIO LXI.

Res emphyteutica, quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum, an redeat cum oneribus in ea per emphyteuſam medio tempore conſtitutis?

TRactatum fuit, ſi quis in emphyteuſim bona quædam conceſſerit ea lege, vt emphyteuta quandocunque ſine liberis decedente ea bona ad ſe rediret,[1] & medio tempore poſſeſſor eas res pro dote aliave ex cauſa obligauerit,[2] tum ſtipulationis conditio, & vt loquuntur, caſus reuerſionis euenerit, an potior ſit in iis bonis cauſa domini directi an creditoris? Pro domino facit quod habet ius anterius, in quo nullum ei inſcio & inuito præiudicium fieri potuit? Nec plus iuris habere debet creditor in re debitoris, quam ipſe debitor.[4] Proinde reſoluto iure datoris ex cauſa antecedenti & neceſſaria, reſolui quoque neceſſe est ius acceptoris,[5] eademque ratio locum haberet, ſi non pignori data, ſed vendita, aliterve per emphyteutam alienata ea bona proponerentur.[6] Neque enim hac parte diſtingui poteſt pignus à venditione, præſertim cum dici ſoleat, quæcumque vendi poſſunt eadem & oppignerari poſſe.[7] At contra pro creditore mouet, quod non tantum debitoris fidem ſecutus ſit, ſed etiam pignoris cautionem, cum forte bonorum conditionem, vt plerumque fit, *ignoraret*,[8] nec æquum ſit eum decipi, qui totum debitoris patrimonium in contrahendo intuitus eſt.[9] Mihi tamen ratio hæc non placebat: ne alioqui ſimiliter inferre liceret, potiorem eſſe debere cauſam creditoris pignoratitij in re fideicommiſſaria, quam ipſius fideicommiſſarij, quod tamen ſani iudicij nemo dixerit.[10] Illud ſane conſtabat, multum referre an vniuerſam defuncti ſucceſſionem dominus vindicet propter ſeruitutem, vt ita dicam, & conditionē perſonalem, an vero certa duntaxat bona, quæ ea qua diximus lege fuerint in emphyteuſim data, aliterve alienata.[11] Priore caſu nemo dubitat quin æs alienum ante omnia deducendum ſit, quia nec in bonis quicquam eſſe intelligitur, niſi deducto ære alieno.[12] Poſteriore vero caſu non tam aliena bona petuntur, quam propria repetuntur poſteaquam euenit caſus repetitionis,[13] Ob idque dubitari longe probabilius poteſt an ob æs alienum defuncti durior eſſe debeat conditio domini, qui neque heres aut ſucceſſor, neque heredis aut ſucceſſoris loco eſt.[14] Quare nec quiſquam dubitat quin ſi alia bona ſint ex quibus ſatisfieri creditoribus poſſit, non debeat iis dari perſecutio pignoris in bona illa, quæ ad dominum recurrunt, nec ſi ſpecialiter iis fuerant obligata adeoque cū clauſula conſtituti.[15] Cur nó enim potius heres tenęatur, ſi quis eſt,[16] aut ex bonis vacantibus ſatisfiat dato curatore, ſi heres nullus ſit?[17] Ita enim fiet vt & creditori & domino conſulatur, manente vtriuſque iure illæſo. De illo igitur dubitari ſolum poteſt, an in ſubſidium pignus maneat, quod in iis bonis ad dominum recurrentibus fuerat conſtitutum. Quod etſi quidam magis probabant, mihi tamen primo intuitu minus probabile & à iuris ratione alienum videbatur,[18] eo ſaltem caſu quo res emphyteuticaria ex lege ab initio dicta, id eſt, ex neceſſaria non ex voluntaria cauſa ad dominum recurreret.[19] *Senatus* nihil tum decidit in ea cauſa, de qua in Deſin. 15. ſup. De hered. vel act, vend. Vide tamen Deſin. 23. ĵ. De dedit. lib. tollend. præſertim n. 15.

1 Contractus enim emphyteuticus quaſlibet conditiones recipit, præterquam ſi ſint contra leges aut contra bonos mores, *l. 1. C. hoc tit.*

2 Poteſt enim emphyteuta rem emphyteuticariam obligare tanquā dominus vtilis, ne quis hic obiiciat *tit. Cod. ſi alien. res pign. dat ſit.*

3 *l. 1. & vlt. C. hoc tit. l. id quod noſtrum* 11. *de reg. iur.*

4 *Arg. l. quod ipſis* 145. *l. ex qua perſona* 149. *eod.*

5 *Vulg. l. lex vectigali* 31. *D. de pign.*

6 Nam nec alius pignori dare poteſt, quam qui poſſet vendere, cum inutile ſit pignus, quod vendi non poteſt, *l. mulier* 11. *& paſſ. C. de diſtr. pign. l. 4. D. de pign. act.*

7 *l. ſed & quod* 9. §. 1. *D. de pign. l. 1. §. eam rem D. quæ res pignor. oblig. poſſ. l. ſi conuenerit* 18. *D. de pign. act.*

8 Eſt enim probabilis hæc ignorantia tanquam facti alieni, *l. vlt. D. pro ſuo*, præſertim cum bona omnia naturaliter ſint libera, ideoque præſumantur allodialia, *cap. imperialem, de prohib. feud. alien. per Frider. lib. 2. tit.* 55.

9 *Vi. in l. ſi ex duobus* 32. *verſ. ſed licet, D. de pecul.* iunct. *l. hinc quæritur* 19. §. 1. *eod.*

10 Excepto caſu *Auth. res quæ. vbi notatur C. commun. de legat. l. mulier* 22. §. *cum proponeretur ad SC. Treb. l. vlt.* §. *vlt. de leg* 2.

11 Fieri enim poteſt vt perſona ſit talliabilis & bona libera, & contra vt perſona ſit libera, bona autem talliabilia, vt loquuntur, qualia cenſentur apud nos illa quæ data ſunt in emphyteuſim eo pacto, de quo hic agimus.

12 *l. mulier bona* 72. *D. de iur. dot. l. ſubſignatum* 39. §. 1. *de verb. ſignific.*

13 Eſt autem ſemper fauorabilior cauſa eius qui repoſcit rem, quæ aliquando fuit ſua *arg. l. videamus* 38. §. *ſi actionem, de vſur. l. cum te* 6. *C. de pact. int. empt. & vend.*

14 Nam nec ſucceſſorem ſingularem ſolet ſequi onus æris alieni, *l. 1. §. ſi heres ad SC. Treb. l. æris alieni* 15. *C. de donat.*

15 Vterque indemnis ſeruetur quantum fieri poteſt.

16 *leg. vltim. C. de hered. action.*

17 *Arg. l. 1. §. an bona D. de iur. fiſc.*

18 *Arg. d. l. ex vectigali* 31. *D. de pign.* [Guid. Pap. *q.* 428. & 575. vbi Ranchinus Boer. *dec.* 181. *n.* 3. & 8. Afflict. *dec.* 380.

19 Nam ſi ex voluntaria aliud eſſet, *arg. l.* 3. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Placet autem hæc noſtra ſententia etiam eo caſu, quo dominus directus nolit pretium reſtituere emptori, *arg. c. imperialem, de prohib. feud. alien. per Frider. l. vlt. §. vlt. C. commun. de legat.* * Atque ita ſentit Guid. Pap. *q.* 428. & 575. Boër. *q.* 161. Iul. Clar. in §. *Emphyteuſis q.* 18. Afflict. *dec.* 380. Vide tamen *deſin* 27. ĵ. *de dedit. libert. tollend.* [Et hanc ſententiam tandem magis probauit Senatus noſter, licet quibuſdam diſſentientibus in cauſa D. Comitis de S. Alban, contra curatorem datum hereditati iacenti D. Henrici Baij Præſidis Computorum, 22. Maij 1614. tanquam rationi iuris magis conuenientem. Non conſtituto de conſuetudine vlla in contrarium. Itaque *ex d. l. lex vectigali & auctoritatibus ſuprà citatis.* Fuit autem, ob hanc cauſam eo Senatuſconſulto concluſum, Non eſſe cogendum dominum directum, vt patiatur ſe remitti ad inſtantiam diſcuſſionis, vt de iure ſuo diſputet cum creditoribus aduerſus quos tam iuſta defenſione ſit tutus, ſi quando volent illi in hunc feudalem aut emphyteuticarium agere tanquam obligatum, dummodo probet ille aut feudalem eſſe, aut emphyteuticarium.]

DEFINITIO LXII.

Dominus directus, qui tanquam creditor vrſit venditionem rei emphyteuticariæ, non cogitur offerre creditoribus, qui poſt emphyteuſim conſtitutam ſuperuenerunt.

DOminus directus cum ceſſaret emphyteuta in canonis annui ſolutione fundi poſſeſſionem condixerat, eumque ſub haſta venditum cum extraneus heres non reperiretur, emptoris iure retinuerat.[1] Non idcirco Seruiana agenti creditori qui cum emphyteuta ante ipſius moram contraxerat debitum offerre dominus cogetur:[2] quippe qui ſit multo anterior, & in eo fundo, cuius dominus directus eſt, creditoribus omnibus præferendus non tam crediti quam dominij

minij iure, licet quasi creditor fundi venditionem vrserit, quam sibi curare quasi dominus remque iam suam emere nō potuisset. [4] Neque enim subsecuta emptio tollere potest priuilegium iuris, quod antea ex directi dominij ratione competebat, nisi hactenus vt si alius quispiam creditor huic directo domino, eidemque emptori offerre velit quantum fuit in debito (retenta tamen canonis annui in futurum tempus soluendi obligatione, restitutoque dominij iure quod extinctum videbatur [6]) audiri debeat: [7] qui vtique non esset audiendus si directus dominus pristino directi dominij iure potius quam ex noua emptionis causa fundum retinere voluisset. Numquam enim ius directi dominij per ius offerendi tolli potest, [8] licet creditori, qui pignoris dominium ex venditione per iudicem pro debitore facta nactus est, perinde offerri possit atque ipsi debitori offerretur, in cuius locum creditor hic successit. [9] *Ita in Senatu* tractatum est in causa Michaelis Ganiuet, contra D. de la Grange, Id. Maij 1594.

1 Vtrumque enim potuit facere pro suo iure, *l.1.& 2. C. si in caus. iud. pign. capt. sit. l. cum bona 16. de reb. auct. iud. possid. alias leg. 1. de priuil. credit.* iunct. *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Quomodo cogeretur alius quilibet posterior creditor, *l.1. C. si antiq. cred. pign. vend. l. vlt. eod. l.1. l. prior 5. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

3 Dixi *Defin. 59. §.*

4 *L. sua rei 16. D. de contr. empt.*

5 Absurdum enim esset ob id minus iuris habere dominum directum, quod sit etiam emptor, *arg. l. in bello 12. §. si quis seruum, D. de capt. & postlim. l. 1. §. vlt si à parent. quis manum. sit.*

6 *Arg. l. pen. §. 1. de except. rei iud.*

7 Quia hæc venditio necessitate iuris fieri solet, *arg. l. 2. l. 5. §. 1. & l. seq. D. distr. pign.*

8 Quia ius dominij est perpetuum tanquam habens causam perpetuam, *l. 1. D. de iur. dot.* non temporale, vt pignoris, quod habet causam temporalem, *l. Paulus 16 §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

9 *d. l. 1. C. si antiq. cred. pign. vend. l. si rem meam 20. D. de solut.*

DEFINITIO LXIII.

Non potest referri quæstio dominij ei, cui solutus est per multos annos canon annuus, tanquam ius habenti à domino directo.

QVi per multos annos actori soluit canonem annuum emphyteuticarium, aut ab eo emit, qui soluere solitus fuit, non potest referre dominij quæstionem, quasi actor ius non habeat ab eo qui primus emphyteusim concessit, [1] præsertim cum alius nemo est, qui ius illud sibi adserat. [2] Satis enim actoris ius agnouit, qui in dominij recognitionem, vt loquuntur, canonem vltro soluit. [3] Sed hoc ita si ex contractu emphyteutico conueniatur. [4] non item si directa rei vindicatione. Huic enim semper obstat exceptio dominij, quæ & à quocumque obiici potest, etiam à conductore. [5] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4 Id. Ianuar. 1595.

1 Solutio enim annui canonis expressa agnitio est directi dominij, cum nec aliam ob causam præstari soleat, quam in dominij directi recognitionem, *l. vlt. C. hoc tit.* Aliud est, si venditor in vendendo dixerit, rem venditam esse de tuo dominio directo. Non enim ideo probatur dominium tuum directum, si alias probationes non habeas. Guid. Pap. *q. 24.* ex Specul. *in tit. de locat. §. nunc aliqua vers. 74.* Prodest tamen ea accessio venditoris, ad constituendum emptorem in bona fide. Guid. Pap. *ibid. ex l. si ego, §. item Iulianus, D. de Public. in rem act.*

2 Hoc enim casu aliud esset, quia cum non possint esse duo domini directi, eodem dominij genere & eodem respectu, prius esset lis inter eos terminanda, quam emphyteuta alterutri eorum condemnandus, vt dixi Defin. 26. §.

3 *Ex not. in l. cum de in rem vers, 6. D. de vsur.* Iunge *l. 2. Cod. de eo, quod met. caus.*

4 *Arg. l. si quis conductionis, 25. C. de locat.*

5 Dixi Defin. 10. §. *tit. prox.* vbi vide.

DEFINITIO LXIV.

Domino directo an competat exactio reliquorum pro eo tempore, quo dominium illud alij locatum fuit?

IS, cui annuum quid debetur fundi nomine, si cum fundum locauerit, & pro iis annis, quibus locatio stetit, reliqua petat à possessore, repellendus est, quasi qui sine actione experiatur, [1] quoniam conductoris actio esse incipit propter locationem. [2] Eoque passim iure vtimur. Quod tamen ego non aliter admittendum putabam, quam si fructus venditi proponerentur, quia venditio transfert dominium, quod penes venditorem fuit. [3] Sed locato dumtaxat fundo contra putabam, quia locatio neque dominium transfert, neque possessionem [4] nisi hactenus, vt conductor fructus suos faciat, quos nimirum domini voluntate perceperit. [5] Sed id fit sola perceptionis, non conuentionis potestate. [6] Proinde qui à conductore nondū percepti sunt fructus ad locatorem iure dominij pertinent, [7] & consequenter eos petere locator potest, ni conductor prohibeat & denūciet debitori ne soluat. [8] Nam & solutione locatori ante denunciationem facta, vtique debitor liberaretur, nullaque actione conueniri à conductore potest, cui non est obligatus: [9] nisi forte sciuerit locatum fundum, & iam aliquando soluerit conductori. [10] Nam ab eo tempore cum sciat ius conductoris, mala fide facere videtur, si soluat locatori, [11] etiamsi nulla per conductorem denunciatio facta sit. [12]

1 Arqui nemo sine actione experiri potest, *l. si pupilli, 6. §. vlt. D. de neg. gest. l. quoties, 9. §. & generaliter, D. de admin. tut.*

2 Cum ex locatione transferatur in conductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum, *l. si seruus, 61. §. locaui, D. de furt.*

3 Differt enim venditio fructuum à locatione vt dixi Defin. 48. §. *tit. prox.*

4 *l. non solet, 39. D. locat. l. si quis ante, 10. D. de acq. poss.*

5 *d. l. si seruus, 61. §. locaui, D. de furt.*

6 Nam nec fructuarius suos fructus facit, priusquam eos perceperit cum tamen plus iuris habeat quam conductor, *leg. si fructuarius messem, 13. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*

7 Sequuntur enim ius soli & dominij, *l. qui scit, 25. §. 1. D. de vsur.*

8 *Arg. l. 3. C. de nouat. l. nomen, 4. C. qua res pignor. oblig. poss.*

9 Solutio enim, quæ fit vero creditori præsertim bona fide, semper liberat debitorem, *l. filia 88. D. de solut.*

10 *Arg. d. l. 3. C. de nouat.*

11 *Arg. l. vlt. D. de transact.*

12 Qui enim iam certus est, non debet magis certiorari, *leg. 1. in fin. D. de act. empt.*

DEFINITIO LXV.

Ex contractu, qui ab initio tenuit, licet postea resoluatur, laudimia debentur.

EX contractu, qui ab initio nullus fuit, aut ita conceptus; vt postmodum annullari eum omnimodo oporteret, laudimia non debentur. [1] Sed si vel ex partium voluntate, vel qua alia ex re extrinsecus emergente resoluatur, & in irritum recidat, cum initio inspecto subsisteret, laudimia perinde debentur, ac si resolutus non esset. [2] Itaque finge, domum Sempronij publice & sub hasta venditam, mihi vt pluris licitanti ab executore traditam fuisse, sed cum in possessionem mitti vellem, intercessisse Titium anteriorem Sempronij creditorem, qui pro suo iure obtinuerit, vt ea domus iterum venderetur, aut sibi pignoris vel dominij iure addiceretur. [3] Resolui priorem venditionem necesse est, & quidem ex causa anteriore, [4] sed tamen non eo minus laudimia debebuntur, cum perfecta fuerit venditio dominiique translatio per addictionem reique traditionem ab executore factam: [5] sola enim dominij trāslatio illa est, vt sæpius diximus, quæ facit vt laudimia debeantur. [6] Translationē verò à die addictionis, & vt loquuntur, expeditionis factam esse, argumēto illud est, quod ab eo tempore fructus emptori acquirantur, [7] nec alio quam dominij iure, licet nulla dum secuta sit missio in possessionem. [8] Planè si venditioni Titius interceSSisset, aliud esset, quia faceret intercessio, ne perfecta venditio videri posset. [9] *Ita tractatum est* in Senatu in causa Claudij Rochet, & Chartusianorum, ex tempore, 3. Cal. Maij, 1595.

1 Parum enim refert, an quid ab initio nullum sit, an ex postfacto omnimodo annullandum.

2 Quia non debet esse in contrahentium potestate, vt tollant ius quæsitum domino directo, *l. potior, 11. in princ. D. qui pot. in pign. hab. l. 3. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

3 Plerumque enim admittuntur apud nos anteriores creditores, ne pignus

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

Source : BIU Cujas

pignus iam distractum iterum distrahatur, nisi priori venditioni aut expresse, aut tacite consensisse probetur. Quod diuersum est apud Gallos, facta venditione, vt loquuntur, ex directo.

4 Alioqui non posset inuito primo emptore vendi ea res, quæ iam alteri vendita fuisset, *arg.l.si ego,9. §.si res,D.de iur.dot.*

5 Semel enim commissa stipulatio resolui postea numquam potest, *l.euicta,16.§.si seruus,l.habere,57. in fin.D.de euict.*

6 *L.vlt.C.hoc tit.*

7 Sic enim statuto Sabaudiæ expressim cautum est.

8 Vt scripsi *Defin.30.§.*

9 *L.à Diuo Pio,15.§.si rerum, D.de re iud.* Sane perfecta est venditio statim atque pignus addictum sit, licet nondum sit, secuta missio in possessionem, *d.l.à Diuo Pio,§.si post addictum.*

DEFINITIO LXVI.

Laudimia soluta ex contractu iurato, quamuis nullo, non possunt repeti, & non soluta possunt peti, nisi aduersus eum contractum & restitutio in integrum, & absolutio impetretur.

LAudimia ex cõtractu etiam nullo aut omnino resoluendo promissa, solemni, vt fit, stipulatione interueniente, adhibitóque iureiurando vtiliter peti possunt.[1] Estque promissori necessaria in integrum restitutio & absolutio, vt aduersus agentem creditorem iusta se exceptione tueri possit.[2] Proinde siue ante petitam restitutionem soluerit, non condicet tanquam indebitum, qui iurisiurandi religionem agnouit,[3] siue litigare maluerit, non effugiet pœnam temere litigantium, vt in omnes sumptus condemnetur ad id vsque tempus factos, quo restitutionem impetrauerit,[4] si modo post eam impetratam à lite discedat actor, quippe qui ab eo tempore bonam causam habere non possit.[5] Alioqui posterior mora noceret,[6] hactenus saltem, vt litis expensas ratione mutuæ victoriæ compensari oporteret.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & quod indebitum est, si cum iureiurando promissum sit, præstandum est, si seruari iusiurandum possit citra dispendium salutis æternæ, *c.debitores.Extr.de iureiur.* Pone exemplum in pacto commissorio iurato, ex quo alioqui certum est, laudimia non deberi. Guid.Pap. *q.48.n.2.& q.46. in fin.*

2 Exceptio enim doli competit aduersus eum, qui agit ex stipulatione interposita sine causa, *l.2.§.circa,de dol.except.*

3 Siquidem iusiurandum facit debitum, quod esset alioqui indebitum, *d.cap.debitores.*

4 *Ex l.cum quem temere,79.D.de iud.*

5 Nec iustam litigandi causam, quod vnum inspiciendum est, *leg.qui solidum,78.§.etiam,de legat.2.*

6 *L.qui decem,72.de solut.d.l.qui solidum, in princ.*

7 Cum iuris regula sit, victum victori in expensas condemnandum esse, *l.properandum 13. C.de euict.*

DEFINITIO LXVII.

Neque ex contractu pignoratitio, neque ex cessione iurium omnium creditoris debentur laudimia, etiamsi adsit clausula deuestituræ & inuestituræ.

SIcut ex contractu pignoratitio laudimia nulla debentur,[1] ita neque ex venditione iurium omnium quæ creditori ex eiusmodi contractu competere potuerunt, licet adsit vulgaris clausula deuestituræ & inuestituræ :[2] quia non debentur laudimia ex sola translatione possessionis, sed ob translationem solam dominij,[3] quæ porro fieri nulla potest, cum venditor dominij ius nullum habuit,[4] nisi cum rem vendidit iure creditoris, quo casu licet dominus non sit, tamen dominium transfert.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Francisci Pobel, D. de Pressy Equitis Senatorij nobilissimi, & D. Henrici Bay præsidis Rationalium, 4. Non. Aug. 1595.

1 Quia non transfertur ex eo dominium, *l.eum & sortis, 35. in fin. D.de pign.act.*

2 Quia cessio iurium non potest plus iuris transferre in cessionarium, quam habuerit cedens, *l.nemo plus iuris,54.de reg.iur.*

3 *L.vlt. C.hoc tit.*

4 *L.traditio,20. D. de acqu.rer.dom.*

5 *§.1.Inst.quib.alien.licet, vel non,l.qui à creditore,18. & pass. C.de distr. pignor.*

DEFINITIO LXVIII.

Laudimia peti possunt, & actione in personam & in rem, comtra quemlibet possessorem, non etiam impensæ factæ eo nomine contra priorem emphyteutam.

LAudimia non tantum actione personali peti possunt,[1] sed etiam actione in rem, siue is ipse qui contraxit, siue alius rem emphyteuticatiam possideat.[2] Plane personalis actio non nisi aduersus eum dabitur, qui ex proprio contractu conuenitur, heredemve ipsius, non item successorem singularem ex cõtractu auctoris sui.[3] Quod si aduersus auctorem iam actum proponatur in eam rem, vt laudimia soluere, annuamque pensitationem, an ad expensas repetendas actio in rem contra nouum possessorem competet, quod occasione rei factæ sint? Minime: quoniam temeritas litigantis personam duntaxat ipsius afficit, non rem de qua litigatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex ratione iuris contra emphyteutam eiúsve heredem, ex statuto autem nostro contra possessorem quemlibet, vt dixi *Defin.9. & 12.§.*

2 Cum etiam hypothecaria competat ex hac causa, vt dixi *Defin.12. num. 13.*

3 Hoc ita si agatur ex contractu, at non item si ex statuto, vt dixi *num. 1.*

4 Quasi alienatio non potuerit fieri, nisi cum sua causa, *vulg.l.alienatio, 67. D.de contr.empt.*

5 *L.eum quem temere,79.D.de iud.& Inst.tit.de pœn.temer.litig.*

DEFINITIO LXIX.

Emphyteuta perseuerans in lite post productas testationes, condemnandus est etiam in anteriores expensas litis.

EMphyteuta, qui iustam ab initio causam habuit dubitandi an rem possideret, cuius nomine conueniebatur, si post prolatas testationes, aliásque idoneas probationes litem defendat, nec cedat moram iam antea contraxisse videtur, ideoque ad omnes litis expensas condemnandus est, quasi temerarius litigator, nisi aliquid sit, quod compensationem inducere debeat, vt puta mutua victoria si plus petebatur, quam deberetur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Creditur enim æquæ fuisse ab initio temere litigaturus, quisquis ex postfacto temere litigat, *arg.l.2. §.circa, D.de dol.mal.except.*

2 *Vt in l. qui solidum 78. in princ.de leg.2.*

DEFINITIO LXX.

Secundus emphyteuta non tenetur superiori domino directo, ex cuius consensu accepit emphyteusin. nisi quatenus ipse permisit.

FVndum, quem à te in emphyteusim habebam, permutasti vt in nouam emphyteusim alij concederem,[1] si cessem in canonis annui solutione, nulla tibi in fundum ipsum actio competet, dummodo secundus emphyteuta conuentionibus inter se & me initis satisfaciat. Videris enim alienationi meę consentiendo ius tuum remisisse, quo ad illum attinet,[2] nisi hactenus, vt quod ille mihi debet obligatum habeas, iure dominij directi, perinde ac si tibi non mihi deberetur.[3] Cæterum si cum ego tibi non soluerem passus sis, vt mihi solueret dubitari non potest, quin is plenissimam liberationem sit consecutus, vt eo nomine à te inquietari non possit.[4] Quid ergo? Sola personalis in me actio tibi ex contractu competet, itémque hypothecaria in cætera bona mea si fuerunt tibi expressim obligata.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 86. suprà de sacrof. eccles.

1 Alioqui non possem hoc facere, siue ex iure communi, de quo *in l.vlt.C.hoc tit.* siue propter edictum, de quo *Defin.9.§.*

2 *Arg.l.sicut,8.§.non videtur, D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit. l.4. §.quæsitum est si cum fundi, D.de except.rei iud.*

3 Videor

Source : BIU Cujas

3 Videor enim eatenus admonendi emptoris, & liberandi mei causa ita cauisse, *arg. l. pen. vers. & posterior, D. de seru. export.*

4 Cum soluerit & vero creditori, & ex tua voluntate, quod sufficit, *l. vero procuratori 12. & pass. D. de solut.*

5 Secundum ea quæ dixi *Defin. 59.* §. vbi vide.

DEFINITIO LXXI.

Lamdimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos.

AVdio Senatum aliquando pronunciasse, ex donatione, quam pater aut mater filio, aut filius patri vel matri fecerit inter viuos, laudimia nulla deberi. [1] Pro fratribus Vulliod, eorumque matre, contra Capitulum Sanctæ Capellæ Camberien. *Sine die.*

1 Quasi sit illa non tam acquisitio ex parte donatarij, quam debitæ successionis præoccupata quædam perceptio, *arg. l. in suis, 11. D. de liber. & post. l. 1. §. largius D. de succes. edict. iunct. l. scripto 7. §. 1. D. vnd. liber. legnam etsi, 15. D. de inoff. test.*

DEFINITIO LXXII.

Non debentur laudimia pro venditione pensionis annuæ & perpetuæ impositæ super fundo emphyteutico, sed onus illud pensionis extinguendum est.

PRo pensione annua & perpetua imposita super re emphyteuticaria & censuali, si ipsa quoque pensio recognita non sit de feudo & emphyteusi, laudimia nulla debentur, licet eiusmodi pensio censeatur quid immobile. Neque enim statim consequens fit, vt cēseri debeat iure fundi feudalis aut emphyteuticarij, cum nō sit recognita.[1] Atqui laudimia non debentur nisi quoties transfertur dominium rei feudalis, aut emphyteuticariæ. Hoc ita, nisi consuetudo sit in contrarium. [2] Dices ita fore, vt facile fraus fiat domino directo, cuius fundus vtique minoris sit ob impositum onus annuæ & perpetuæ pensionis. [3] Respondeo aduersus eam fraudem succurrum esse domino per edictum Principis, quo huiusmodi pensionū super rebus emphyteuticariis impositio districte prohibita est, adiecta etiam pœna commissi, si secus fiat. Quid ergo si malit dominus consentire, vt ea pensio retineatur? Neque enim dubium est, quin fauore solius domini directi edictum ita factum sit. [4] Sed tamen ita placet non esse permittendum, vt quicquam fiat aduersus legem, [5] præsertim cum possit ea res damnum afferre Principi, si forte res illa emphyteuticaria vel feudalis sit de Principis retrofeudo, quod plerumque ignoratur, licet in dubio non præsumatur. [6] Nec aliud erit, etiamsi pro ea pensione bona omnia generaliter obligata esse proponantur, præter specialem hypothecam super fundo emphyteuticario impositam. Non enim facit generalis illa hypotheca, quin pensio sit speciale onus fundi, [7] cum si possessores bonorum generaliter obligatorum conueniantur hypothecaria possint obiicere exceptionem non factæ excussionis fundi specialiter obligati, [8] quia nec alius conueniri solet pro huiusmodi pensionibus, quam qui rei specialiter obligatæ possessor est. [9] Sane pensionis illa constitutio, quæ generalem duntaxat hypothecam habeat, tolli non potest, quia non facit rem emphyteuticariam viliorem. [10] An vero quod ad specialem attinet pronuntiandum erit, constitutionem pensionis ipso iure nullam esse, quasi contra edictum factam, an vero extingui duntaxat debere? Et placuit pronuntiandum esse, extingui debere: quia edictum non procedit annullando, vt loquuntur, sed tantum prohibendo. [11] *Ita Senatus* in causa fratrum de la Chenollaz, & Carthusianorum d'Aillon, 30. Maij 1597.

1 *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

2 Qualem esse in Pictauia refert Andr. Tiraq. *in tract. de retract. municip. §. 32. gloss. 1. num. 83. & seqq.*

3 Est enim onus illud pars quædam pretij, *l. in venditione 41. iunct. l. si sterilis 21. §. si tibi, D. de act. empt.*

4 Nemo autem cogitur vti iure quod pro eo fuit introductum, *l. in-*

uitas 156. §. vlt. de reg. iur. l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. de minor.

5 Ne priuatorum conuentiones legum auctoritate censeantur, contra *l. vlt. D. de suis & legit. l. 1. non dubium, C. de legib.*

6 Cum à contrario vnaquæque res præsumatur libera, *l. altius 9. C. de seruit. & aqua. cum ibi not.*

7 *d. l. in venditione, l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

8 *L. 1. C. eod. tit. de pignor.*

9 Onus enim sequitur rem quocunque ierit, quoniam est reale, & alienatio semper fit cum sua causa, *l. alienatio, 67. de contrah. empt. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien.*

10 Quia non afficit rem illam specialiter.

11 Inter quæ multum interest, vt tractant nostri, *ad tit. C. ne fideiuss. det. dent.*

DEFINITIO LXXIII.

Cum feudum, quod fuerat extinctum per consolidationem, reuiuiscit per alienationem, laudimia debentur domino retrofeudi, non domino noui feudi.

QVi fundum habebat sub onere, vt aiunt, retrofeudi, rem feudalem emerat à domino vtili, eamque per multos annos possederat. Deinde cū eandē rē alij venderet, excepterat feudum, vt penes nouum emptorem eodem esset iure res vendita, iisdemque oneribus, & seruitiis annuis affecta, quibus erat penes pristinum venditorem. Cum quæreretur de laudimiis, quæ venditor hic iure feudi sibi debita esse, dominus vero retrofeudi ad se pertinere contendebat: Visum est pro retrofeudi domino potius pronunciandum esse, propterea quod emptionis titulo acquisitum dominium totum feudi ius quod antea emptori competierat, per consolidationem extinxisset, nemo enim potest esse dominus directus & vtilis eiusdem rei, non magis quam sui ipsius debitor & creditor [1] Atque ita quod in superioris domini persona retrofeudum fuerat feudū simplex & immediatum effecisset, retrofeudum enim nullum esse potest, vbi non est feudum aliud immediatum. At potest feudum esse sine retrofeudo: Nemo autem dubitat, quin ei qui vēditionis tempore feudi dominus simplex & immediatus reperitur, laudimia debeantur. [2] Nec habet emptor quod cōqueratur, cum debeat sibi imputare, qui rem feudalem emerit, & ita consolidatione ius suum extinxerit, [3] satisque ei esse debeat, quod extinctum in persona sua feudū resuscitare inuito superiore domino quādoque potest, [4] quod ei licere summo iure non deberet. Nec enim parua fit, iniuria ei, cui inuito feudum adimitur, vt in retrofeudum conuertatur. [5] Nulla siquidem fere vtilitas est retrofeudi, si hanc tollas quæ domino superiori contingit, cōuerso retrofeudo in feudum, & alienata re feudali ante feudi extincti restitutionē, [6] Prius enim est vt alienatio fiat, & propter eā laudimia debeātur, quā vt propter factā alienationē feudū, quod extinctum fuerat, restituatur. [7] Moribus tamē nostris, longáque cōsuetudine ita obtinuit, vt inuito etiam superiore domino, possit feudum consolidatione extinctum noua alienatione & conuentione resuscitari. [8] Sed ita tamen vt ex ea causa illi, qui posterioris alienationis tempore solus feudi dominus fuit, laudimia præstari sit necesse. [9] *Sine die.*

1 *L. lex vectigalis 31 ff. de pignor. l. debitori 50. iunct. l. heres 21. §. quod si stipulator, ff. de fideiuss.*

2 *l. vlt. C. hoc tit. cum ibi not at.*

3 *Vt in l. pen. ad fin. ff. de except. rei iud.*

4 Postquam placuit feuda possideri hodie ex generali consuetudine ad instar bonorum allodialium, Boër. *dec. 204. n. 1.* Dixi *Def. 8. ē. eod.*

5 Non debet autem cuiquam licere, vt alterius ignorantis conditionem faciat deteriorem, *l. 2. ff. quod vi aut clam, l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. si ego 9. §. si res, ff. de iur. dot.*

6 Frustra autem constitueretur retrofeudum, quod nullo casu esset vtile, *l. Stichus 139. ff. de manum. test. l. heres à debitore 21. §. pen. ff. de fideiuss.*

7 Est enim difficile, vt semel extinctum ius reuiuiscat, *leg. qui res 98. §. aream. ff. de solut.* Nisi cum agitur de hypotheca, quæ scilicet specialem habet rationem, de qua *in d. l. pen. §. 1. in fin ff. de except. rei iud. leg. debitor 59. ad SC. Treb. l. grege 13. §. etiam ff. de pign. l. si rem 9. §. omnis, de pignorat. action.*

8 Ex ea scilicet consuetudine, de qua diximus *num. 4.* id est, quæ fecit vt

Source : BIU Cujas

cit vt feuda omnia redacta sint, quantum ad liberam dispositionem ad instar patrimoniorum.

9 Vt hunc saltem habeat fructum iuris sui, quod alioqui foret inutile.

DEFINITIO LXXIV.

Neque ex venditione rei alienæ, neque ex contractu pignoris debentur laudimia, nec commissum peti potest, ob non factam huiusmodi contractuum inscriptionem.

EX emptione rei alienæ constat nulla deberi laudimia,[1] quæ scilicet non aliam ob causam deberi possunt, quam propter dominij translationem.[2] Dominium porro, vt à non domino in emptorem transferatur, fieri nullo modo potest, nisi secuta domini ratificatione, & ex eo demum tempore.[3] Neque ad rem facit, quod dici solet etiam alienæ rei venditionem valere.[4] Id enim ad personalem venditoris de euictione obligationem,[5] non ad dominij, quod venditor non habuit, transferendi causam pertinet.[6] Illud difficilius est, si huiusmodi venditionis inscriptio & adnotatio in actis Curiæ facta non sit, quam ex diui Emanuelis Philiberti edicto intra mensem sub commissi pœna fieri oportere constitutum est, an commisso locus esse possit. Sunt enim edicti verba generalia & enixa, vt omnes omnium contractuum species cõprehendere videantur; ne qua supersit via fraudibus, quas emptores in dominorum directorum perniciem passim comminiscuntur.[7] Adeo vt in pœnam non factæ inscriptionis, ea quoque bona committi placuerit, quæ postmodum appareat esse allodiaria, quamuis certum sit eorum nomine laudimia nulla deberi.[8] Ne scilicet causari alioquin emptor possit, ideo non factam à se inscriptionem, quod bona sibi vendita libera, & vt loquuntur, allodialia esse existimaret.[9] Sed tamen magis est, vt nec edictum illud ad rei alienæ venditiones pertineat, sed ad eos tantum contractus, quibus vt verba ipsa edicti sonant, alienatio contineatur,[10] quo nomine certum est eos tantum actus significari, quibus dominium transfertur.[11] Alioqui dicendum erit, quod nemo adhuc dixit, si forte quis rem suam pignori dederit, aut iure pignoris sibi in rem aliquam competentis alij cesserit, perinde habiturum eũ quoque inscribendi necessitatem sub pœna commissi, quod tamen ridiculum fuerit.[12] Quid enim est quod possit committi in præiudicium eius, qui neque directum neque vtile dominium vllum habeat? Si quidem commissum illud esse definimus, quod tale est, vt statim desinat eius esse, qui crimen contraxit, & cuius dominium confestim alteri acquiratur,[13] quod re aliena vendita tractari nullo modo potest. Res enim est, quæ in commissum incidit, non persona. Nec proinde cõmitti res potest, nisi in præiudiciũ domini, cum ei, qui rem non habet, perire res non possit. Quare nec laudimia vlla ex huiusmodi contractibus debentur, vtpote ex quibus dominium non transferatur. Nec si per mille annos pignus quis possideat,[14] maxime si luendi ius perpetuo liberum fuit.[15] In quo minus iuris creditor pignoratitius habet, quam qui in decennium rem aliquam conduxit. Huic enim dominium vtile ex longi temporis conductione acquiri vulgo creditum est: quia nec ei inuito aufferri res interim potest, ideoque laudimia ab eo perinde, atque ab emptore præstari oportere.[16] Nec est contrarium quod alienatione prohibita, etiam datio pignoris prohibita intelligitur.[17] Id enim ex eo fit, non quod is qui dat pignori alienet, cum transferat solam possessionem,[18] sed quia per causam pignoris etiam ad dominij alienationem peruenitur.[19] Planè si color pignoris in fraudem laudimiorum quæsitus proponatur, nemo dixerit ferendum esse, vt dolosus emptor ex dolo suo lucretur. Probabilis autem est doli præsumptio tunc tantum cum à domino res data fuit pignori pro pretio, vt aiunt, æquialenti. Sed hoc ita, si præterea illud concurrat, vt in creditorem pignoris possessio corporalis translata sit, aut vt creditor fructus pignoris perceperit, quorum neutrum tamen per se sufficeret, adeoque nec vtrumque, si pro non æquialenti[20] pretio pignus datum esset. *Ita tractatum est* in relationibus libellorum. Prid. Calend. Iun. 1597.

1 Amed. à Pont. *quæst.* 39.

2 *l. vlt. vbi omnes notant, C. hoc tit.*

3 Hoc enim est, quod tractat supradicto loco Amed. à Ponte, dominum directum non habere fundatam intentionem, pro consecutione laudimij ex venditione rei alienæ (si modo constet liquido rem esse alienam) ante secutam dominij ratificationem.

4 *L. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.*

5 *L. si in venditione* 60. *l. euicta re* 70. *& pass. D. de euict.*

6 *d. l. rem alienam l. traditio* 20. *D. de acq. rer. dom. l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur.*

7 Quotidiano enim vsu compertum est, multa fieri in fraudem laudimiorum & domini directi.

8 Vult enim edictum bona ista allodialia committi in vtilitatem, non quidem domini directi, quem nullum habent, sed domini iurisdictionalis, & vt edictum loquitur, iustitiarij. [Obserua tamen non posse ex hoc edicto pœnam commissi petere Dominum directum aut illum, qui ab eo ius habeat, si eo præsente & sciente contractus acquisitionis factus sit. Nec enim potest dicere se deceptum qui sciuit, *l. nam si* 26. *D. de rei vind.* nec debuit iam certus magis certiorari, *l.* 1. *§. vlt. de act. empt. Ita Senatus* contra Franciscum Clapey, 10. Iun. 1614.]

9 Præsertim cum bona omnia sui natura præsumantur libera & allodialia, quandoquidem illa est qualitas naturalis, vt personarum, ita & rerum omnium, *l. 4. D. de iust. & iur. l. at ius* 8. *C. de seruit. & aqua.*

10 Quæ verba sunt stricte ac propriè interpretanda, cum edictum sit exorbitans à iure communi & pœnale, ac proinde restringendum potius quam ampliandum, *c. odia, de reg. iur. in* 6. *& l. cum quidam* 19. *de liber. & post l. hoc modo* 64. *de cond. & demonstr. l. pen. D. de pen.*

11 *l. 1. C. de fund. dot.*

12 Quia ex contractu pignoris certum est dominium nullum transferri, *l. cum & sortis* 35. *§. 1. D. de pign. act. l. pign.* 13. *D. de vsucap.*

13 *l. commissa* 14. *D. de publican. vectig. & commiss.* commissum enim possessionis nullum est, nisi cum tractatur de feudo propter obsequia, quæ feudi possessor quilibet domino debet, non etiam emphyteuta.

14 *d. l. pignori* 13. *de vsucap.* Amed. à Ponte *q.* 34.

15 Quia tunc non ex necessitate, sed ex mera debitoris voluntate rem tamdiu detinet creditor.

16 Quamuis contra sentiat Boër. *q.* 235. & verius.

17 *L. vlt. C. de reb. alien. non alienand.*

18 *L.* 4. *§.* 1. *de alien. iud. mut. caus. fact. l. non alienat.* 119. *de reg. iur.*

19 *l. qui à creditore* 18. *C. de distr. pign.*

20 Amed. à Pont. *d. q.* 34.

[DEFINITIO LXXV.

Conditio sola reuersionis in defectum liberorum, neque emphyteusim constituit, neque talliabilitatem.

CONditio illa quæ in recognitionibus fundorum talliabilium inseri solet, si recognoscens sine liberis morietur, licèt personis recognoscentium adiecta videatur, fundũ tamẽ ipsũ sequitur, & fundi quemlibet possessorẽ.[1] Ita vt neque prosit, neque noceat possessori, quòd recognoscẽs aliquos reliquerit liberos vel nullos, sed illud tãtũ inspici oporteat, cui conditio extiterit necne in persona possessoris.[2] Sic enim ex inueterata consuetudine apud nos obtinuit, Ratione licèt iuris refragante, cùm omnes conditiones sui natura sint personales.[3] Proinde cùm Prælatus quidam fundum ecclesiasticum magni pretij concessisset alij, fruendum in facturam culturam & coloniam,[4] ea lege adiecta inter cæteras vt colonus tertiã partem fructuum præstaret in annos singulos, & vt si is, eiúsve successores sine liberis morerentur, aut leges contractus non implerent, fundus ille ad concedentem reuerteretur, iure commissi & escheutæ,[5] vt instrumenti verba ferebant. Deinde post aliquot annos colonus eundem fundum vendidisset, mox sine liberis decessisset, placuit reuersionis conditionem extitisse, neque expectandum fuisse, vt emptor quoque sine liberis moreretur,[6] quòd is cõtractus nihil nisi locatio esset, eáq; nõ perpetua, sed cũ coloni liberis finem acceptura, Cùm Prælato non liceat rẽ pretiosam ecclesiasticam nec in emphyteusim dari solitam, in emphyteusim dare,[7] quæ & cùm bene data est, neque in fœminas transire solet, neque in extraneos heredes.[8] Sed etsi emphyteusis dicenda esset, non tamen consequens fieret, vt talliabilis dici deberet, ac taliabilium fundorum iure censeri, cùm de eo nihil in contractu dictum proponeretur.[9] Nec enim quælibet conditio reuersionis in defectum liberorum inducit talliabilitatem,[10] vt neque locatio quælibet perpetua

tua constituit emphyteusim,[11] scilicet si ex pactis appareat aliud actum fuisse,[12] puta si merces annis singulis præstanda quantitati fructuum respõdeat. Proinde visum est non ex consuetudine in fundis talliabilibus inducta, sed ex iuris communis ratione faciendam contractus interpretationem. *Ita Senatus* contra Philib. Vincent 10. Cal. Maij 1612.

1 Quia talliabilitas realis rem ipsam afficit, & ita facit conditionem realem, & in ipsius possessoris persona implendam, quomodo à Senatu nostro iudicatum est pro D. de Maningod, anno 1608.

2 Vt in *l. venditor* 13. *D. comm. præd.*

3 *l. qui Romæ* 122. §. *Agerius, de verb. oblig. l. à testatore* 109. *de cond. & demonstr.*

4 Quo nomine nihil significari poterat, nisi locatio, quæ dominium numquam transfert, *l. non solet* 39. *locat. l.* 2. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

5 Vt in *l. lex vectigali* 31. *D. de pignor.*

6 Exemplo eius, quòd scriptum est in *l. cum pater* 77. §. *ab instituto* 15. *de leg.* 2.

7 Vt scripsi *Defin.* 6. *n.* 6. 3. *de reb. alien. non alien.*

8 Iul. Clar. in §. *emphyteusis quæst.*

9 Non enim quælibet emphyteusis est talliabilis, licet sit reuersibilis, nisi cùm id expressim dictum est, *l.* 1. *C. de iur. emphyt.* aut cùm quid vel minimum pro tallia præstandum est.

10 Est enim talliabilitas omnis etiam realis odiosa.

11 Licet soleat transferre dominium, vide Not. ad *leg.* 1. §. *si ager vectig.* Boër. *q.* 235.

12 *d. l.* 1. *C. de iur. emphyt.*

DEFINITIO LXXVI.

QVidam duos fundos separatim antea & sub diuersis annui canonis oneribus bis recognitos, simul recognouerat, nec tantùm vnica, vt fit, professione, sed etiam confuso canone, & promissa certæ quantitatis frumenti & pecuniæ quantitate pro iis fundis, Tanta scilicet, quanta ex prioribus recognitionibus pro vtroque fundo debebatur. Sed adiecta tamen clausula vulgari, & quæ omnibus eiusmodi professionibus inseri solet, *ad formam præcedentium recognitionum.* Idem postea duos illos fundos duobus separatim vendiderat, quorum vnus à domino directo conuentus, vt dimidiam & virilem partem confusi canonis persolueret, déque ea re per nouam recognitionem se obligaret, Negabat se teneri, propterea quòd fundus ille quem possideret, longè minore ac leuiore canone obstrictus esset antetiore recognitione, quam ideo sibi exhiberi postulabat[1] paratus omne id soluere, quod antiquiore illo instrumento contineretur. Actor exhibitionem recusabat, quod suam intentionem satis superque probatam diceret duplici probata recognitione, cùm vna sufficere in hanc rem potuisset.[2] Alioqui nullum fore exhibitionis flagitandæ finem, si ob supradictam clausulam exhibitio semper facienda esset recognitionis prioris ad quam posterior relata proponeretur,[3] Addebat frustra quoque & inutiliter postulari exhibitionem, cùm etiamsi ex antecedente recognitione constaret vtriusque fundi onera diuisa aliquando fuisse, non eo minùs tamen verum esset distinctam postea fuisse ab eo, qui cùm vtriusque fundi dominus esset, vtique confundendi seruitij ius habuisset.[4] Quo facto non poterat fundus reo venditus alio iure apud eum esse, quàm quo fuisset penes venditorem.[5] Replicabat reus exhibitionis huius petendæ causam dedisse actorem, qui eam ipsam recognitionem eidem reo extra iudicium exhibuisset, ac in ipsa exhibitione conuenisset, vt ad formam illius recognitionis canon annuus solueretur, & in posterum recognosceretur. Placuit de facti huius veritate ante omnia inquirendum,[6] vt si vera esse appareret quæ reus diceret, exhibitionem petitam facere actor cogeretur, & ea canonis quantitate contentus esse, quæ priore illa recognitione, non quæ posterioribus comprehensa esset, cùm per relationem in posterioribus factam ad anteriorem constaret non eam fuisse contrahentium voluntatem, vt onera pensitationis annuæ confunderentur, si quando contingeret, vt fundi illi ad plures peruenirent.[7] Etsi in vnius eiusdémque domini persona parùm interetat, an confusio illa induceretur necne. Nisi hactenus, vt confusione facta, non posset ille ad declinandam canonis solutionem fundum vnum derelinquere retento altero, quod tamen si confusio nulla facta esset, permitteretur.[8] Itaque per errorem & incuriam notarij, vt celeriùs expediret potiùs quàm ex voluntate contrahentium prior forma recognitionis per subsequentes, quantum ad solum corticem verborum immutata videbatur.[10] *Ita Senatus* in causa Chartusianorum, & N. Claud. de Mondragon, 7. Cal. Iun. 1612.

1 Quia cogitur actor edere reo ad fundandam exceptionem, *l. si vbi not. C. de edend.*

2 Dixi *Defin.* 10. 3. *de probat.*

3 Quia vix vlla profertur recognitio tam antiqua, quæ non ad aliam antiquiorem referatur. Non est autem dandus progressus in infinitum, *l.* 2. *C. de re iud.*

4 Est enim quilibet rei suæ moderator & arbiter, *leg. in re mandata* 21. *C. mandat.*

5 Ex regula *l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur.*

6 Ex facto enim ius oritur *l. si ex plagis* 52. §. *in cliuo, D. ad l. Aquil.*

7 Nulla enim causa noua superuenerat canonis confundendi, cùm possit vnus & idem possessor plures fundos habere de dominio directo eiusdem domini sub seruitiis separatis.

8 Vt dixi *Defin.* 11. 3.

9 Simile quiddam est in *l. si ita quis* 66. *ff. de hered. inst.* ibi, *quia non tam coniunxisse quàm celeriùs dixisse videtur.*

10 Semper autem sensus spectandus est potius quàm sonus verborum, *l. vbi pure* 19. §. 1. *ad SC. Treb. l.* 5. §. 1. *D. de pign.* Et error numquam nocet, quia imperitiam detegit. *l. si per errorem* 15. *D. de iurisd. l. errore* 7. *C. de testam.* vide *l. pen. D. fin. regund. & l. in finalibus*, 11. *eod. l.* 2. *C. eod.* ibi & vicinorum noui consensus.

DEFINITIO LXXVII.

Impensæ factæ in rem venditam sub pacto de retrouendendo non augent laudimia debita ex retrouenditione.

NOn idcirco maiora laudimia ex retrouenditione debentur, quod per impensas & meliorationes ab emptore in rem venditam factas,[1] maior ei quantitas pecuniæ restituenda sit à venditore, quàm quæ pretij nomine data fuerat. Non enim auget ea res quantitatem pretij,[2] ex cuius solius comparatione laudimia debentur,[3] quamuis oneret venditorem.[4] *Ita tractatum est* in causa D. de la Barre, & Antonij Le beuf, ante Id. Septemb. 1613.

1 Quas nemo dubitat restitui emptori debere per venditorem, cùm eas emptor iure suo fecerit, & rem pretiosiorem reddiderit, Ne alioqui venditor ex emptoris iactura locupletetur, quod etiam in prædonis persona iniquum esset, *l. planè* 38. *D. de her. pet.* impensas tamen aut necessarias, aut saltem vtiles, & permanentes esse oportet, *l. in fundo* 37. *leg. sumptus* 28. *de rei vind.*

2 Pretium enim illud est de quo in vendendo conuenit ad æstimandam rem venditam, §. *pretium, Inst. de empt. & vend. l.* 1. *de contrah. empt.* Adeo vt si quid vel minimum addatur, vel detrahatur pretio, noua emptio fieri videatur, *l. pacta* 72. §. *Paulus notat. eod. tit.*

3 *l. vlt. C. hoc tit.*

4 Aliud enim est onerari venditorem, aliud verò augeri pretium venditionis.

DEFINITIO LXXVIII.

Dominus directus potest petere laudimia etiam ignorante, dum ne inuito conductore.

QVæsitum aliquando fuit, An dominus qui omnes dominij sui directi fructus alij locauerit, & nominatim, vt fieri solet, ius percipiendorum laudimiorum, possit ipse nihilominus laudimia petere, si non inuito saltem ignorante conductore. An verò sit repellendus, quasi agens nullo iure & sine actione.[1] Videbatur enim hoc casu totum ius exigendorum laudimiorum ad solum conductorem ex contractu locationis pertinere,[2] nec proinde aliter posse domino directo competere, quàm si ius à conductore retrocessum haberet,[3] aut saltem volente conductore experiretur.[4] Visum tamen est saluum ius esse domino laudimia petendi, dum ne inuito & contradicente conductore.[5] Cùm laudimia iure directi dominij debeantur,[6] quod nemo dixerit per locationem transire in conductorem.[7] Et quamuis in vtriusque concursu potior conductoris causa esse debeat, quem locator prohibere non potest frui re conducta,[8] Est tamen hæc exceptio, vt apparet,

Source : BIU Cujas

apparet, de iure tertij, neque ipso iure exclusiua iuris agentis,[9] sed tantùm per oppositam doli exceptionem, neque hoc ipsum aliter, quàm si tertius velit. Quod genus exceptionum admitti numquam debere meritò placuit.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam sine actione agere nemo potest, *l.si pupilli 6.§.vlt. de negot. gest. l.quoties, 9.§.& generaliter, D.de admin.tutor.*
2 Cùm id actum sit inter locatorem & conductorem, vt in re conducta esset conductor vice & loco ipsius locatoris, *l.ex conducto 15. & pass. D.locat.*
3 Est enim retrocessio necessaria, cùm alioquin iis qui iura sua & actiones remittunt, non sit dandus regressus, *l.quaritur 17. §.si venditor, de ædilit. edict.*
4 Nec enim volenti & consentienti fit iniuria. *l.in diem 9. §.1. de aqua & aqua pluu.arcend.*
5 Nam inuito conductore, locatorem agere iniquum esset, & contra bonam fidem, ideoque repellendus esset exceptione doli, vt in *l.si pecunia 77. de leg.1. l.sæpè 63. versic.scientibus D.de re iud.*
6 *L.vlt. C.hoc tit.*
7 *L.non solet 39. D.locat.*
8 *d.l.ex conducto 15. & pass. D.locat.*
9 Quod esset necesse, vt possit opponi *l.4.§.competit*, vbi Bart. & alij *D.si seruit.vindic.*
10 Bart. & alij ad *l.2.de except.rei iud.* Iunge *l.si seruus 60.§.locaui, de furt.* Vbi dicitur conductorem non habere ius vllum in fructibus prædij conducti, antequam eos perceperit. At ne quidem cùm percepit, nisi quia ex domini voluntate eos percepit.

DEFINITIO LXXIX.

Ex venditione facta per suum heredem etiam post abstentionem debentur laudimia.

ELeganter dubitatum est, cum filius, qui se paternis bonis abstinuerat, fundum paternum tanquam suum vendidisset, an ex ea venditione laudimia deberentur. Occurrebat enim, quod filius qui se abstinuit, licet nihilominus ipso iure heres maneat,[1] effectu tamen, & apud Prætorem heredis loco non habetur.[2] Nec rursus potest se immiscere post abstentionem, tametsi maximè velit,[3] nisi minor proponatur, vel intra triennium à Iustiniano præstitutum constitutus.[4] Itaque non alio iure censenda venditio hæc videbatur, quàm quo censeri solent venditiones omnes rei alienæ, ex quibus cùm dominij translatio nulla fiat,[5] nec laudimia vlla deberi constat,[6] licet non eo minùs valeant ad obligandum emptori venditorem.[7] Sed tamen verius visum est laudimia ex hac venditione deberi, vtpote, per quam fatendum sit dominium, quod penes suum heredem ipso iure manserat[8] translatum in emptorem fuisse.[9] Maximè cùm per eam abstentionem bona patris ad alium neminem peruenissent,[10] sed à filio prætextu hypothecarum dotalium, vt fieri solet, retenta essent.[11] Manet enim filius etiam post abstentionem hæres,[12] nec tantùm nudo nomine,[13] & iure ciuili, sed etiam apud Prætorem & effectu ipso, quod ad omnia excepto eo, quod neque à creditoribus hereditariis cõueniri potest, neque aduersus debitores hereditarios agere,[14] adeò vtsi paternam hereditatem alij restituere sit iussus à qua dixerit se abstinere, non ideo cogendus sit se immiscere, vt in aliis heredibus necessariis euenit,[15] sed citra vllam immixtionem restituendo hæreditatem rectà transferat actiones,[16] & rerum omnium hereditariarum dominium bonitarium,[17] quod vtique transferre non posset, si non haberet.[18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.cùm quasi 30.§.sed etsi suus de fideic.lib.*
2 *L.si filius 12. D.de interrog.in iur.fac.*
3 *L.si seruum 71.§.vlt.de acquir.hered.*
4 *Ex l.vlt.C.de repud.vel abst.her.*
5 Nemo enim plus iuris transferre potest, quàm ipse habeat, *l.54.de reg.iur. l traditio 20. de acq.rer.dom.*
6 Quæ scilicet non dentur, nisi ob translationem dominij *l.vlt. C.hoc tit.* Dixi *Defin.74.* 5.
7 *L.rem alienam 28 D.de contrah.empt.*
8 *d.§. sed etsi suus.*
9 *d.l.traditio 20.de acq.rer.dom l.ex empto 11. §. & in primis, de act. empt.*
10 Quod tamen plerumque fit, vt in *l.ex contractu 44.de re iud. l.paterfamilias 28. de reb.auth.iud.possid.*
11 Quippe quarum nomine competit retentio, & mulieri & liberis eius iure hypothecæ, siue tacitæ, siue expressæ, *l.assiduis 12. C.qui potior in pign.hab.l.in rebus 30.C.de iur.dot.l.1.in princ.de pignor.*
12 *d.§.sed etsi suus.*
13 Vt loquitur *l.2.§.sed si sint, D.ad SC.Tertyl.l.etsi 6.§.si filius, de bon. libert.*
14 *d.l.si filius 12.de interrog.in iur.fac.l.necessarius 57.de acquir.hered.*
15 *L.recusare 6.§.ho. Senatusconsultum, D.ad SC.Trebell.*
16 Textus est elegans in *l.ita tamen 27. § si pater filium eod.*
17 *L.facta 63. in princ.eod.*
18 *d.l.54.de reg.iur.cum similib.*

DEFINITIO LXXX.

Vendita hyperocha debentur laudimia totius quantitatis, quam soluere emptor debet.

EX venditione, hyperochæ,[1] quam vulgo plurisualentiam vocant, laudimia debentur ad ratam, & proportione non eius tantùm pretij, quod pro hyperocha conuentum fuerit,[2] sed computato etiam eo quod alij soluendum est, prinsquam rei cuius hyperocha vendita est, possessio adprehendi possit,[3] siue reneatur ea res ab alio iure dominij, puta cui fuerat vendita viliore, vt fit, pretio, sub pacto de retrouendendo,[4] siue iure pignoris & hypothecæ.[5] Nam quemadmodum hyperochæ solius venditio totam rem ipsam continet, postquam fuerit à primo, siue emptore, siue creditore liberata:[6] Ita nec aliud huiusmodi venditionis pretium esse intelligitur, quàm quod ex summis omnibus quæ ab emptore præstari debent simul iunctis constituitur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic vocatur in *l.quærebatur 20. D.qui potior. in pign.hab.*
2 Quæ res nullam penitus dubitationem habet.
3 Quasi totum illud constituat partem pretij. Quid enim refert an emptor pecuniam soluat venditori, an ex voluntate venditoris alij, cui eam soluere venditor debuit? *l quia perinde 42. D.ad SC.Trebell.l.3.§.si debitorem, de don.int.vir.& vxor.l.si venditor 6.§.1. D.de seru.export.*
4 Aut alio simili, vt in *l.2.C.de pact.int.empt.& vend.*
5 Vt in *l. & qua nondum 15. §.vlt.D.de pignor.*
6 *dict. §. vlt.*
7 *d.l.6.§.1.de seru.export. l.si sterilis 21.§.si tibi, de act.empt. leg.fundi partem 79. D.de contr.empt.*

DEFINITIO LXXXI.

Neque feudatarius, neque emphyteuta potest domum feudalem vel emphyteuticam fortiorem facere sine consensu domini.

ETsi cunctis permittitur murali ambitu fundos proprios & loca dominij sui constituta vallare pro arbitrio, si nullo alio, quàm communi iure prohibeatur:[1] feudatario tamen & emphyteutæ non licet ex domo arcem & quasi fortalitium facere, quod barbari dicunt, *domum incastellare*, sine domini consensu & voluntate,[2] vt liberum sit domino ingredi & egredi cùm volet. *Ita tractatum est* Idib. Sept. 1613.

1 *L.per prouincias. C.de ædific.priuat.l.9.14.& 24.vrb.prad.*
2 Boër. *q.320.* Bald. *ad l.fin.C.de pact.int.empt. & vend.* Chop. *super consuet. Andegauenses lib.1.cap.42.*

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

LIBER QVINTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE DONAT. ANTE NVPT.

DEFINITIO I.

Donatio certæ quantitatis restringenda sub conditione interim tenet, quousque probetur conditionem restrictionis extitisse.

AMPLISSIMIS donationibus inter coniuges fauore matrimonij factis in eius vtilitatem, qui supereſſet, (quas *de superuita* vulgo vocant,[1]) subiecta bonorum omnium obligatione cum clauſula conſtituti, eodem inſtrumento conuenerat, vt quoniam mariti facultates vxoris facultatibus non reſpondebant liberalitas mulieris ad eam quantitatem reſtringeretur, quæ ex mariti bonis in contrarium euentum redigi poſſet. Plerique putabant vxore præmortua, non prius maritum in poſſeſſione bonorum dotalium ex eiuſmodi donationis cauſa retinendum, quam oſtendiſſet, quid ille in bonis habuiſſet contractus tempore, haberetve hodie, ſi auctæ non imminutæ ipſius facultates proponerentur, vt ex eo ſciri poſſet, quantum viciſſim ex donatione ſibi ab vxore facta conſequi deberet.[2] Videbatur enim ſub conditione factam donationem,[3] ideoque nec conſtituti clauſulam ei prodeſſe poſſe ad retinendam poſſeſſionem,[4] non ſolũ quod in contractu conditionali appoſita vires nullas habere poſſit ante euentũ conditionis,[5] ſed etiã quod neque incerta pars bonorum tradi & poſſideri queat,[6] neque certorum bonorum hypotheca pure contrahi ad concurrentem vſque incerti debiti quantitatem.[7] Sed propius intuentibus poſtea viſum eſt, vtramque illam & mutuam inter coniuges donationem pro pura habendam, reſtringendam tamen ſub conditione, ſi ex poſtfacto appareret, tanti non eſſe mariti facultates,[8] Proinde incerto eo tuendum maritum in poſſeſſione bonorum mulieris ad concurrentem vſque ſummam integram, quæ expreſſa eſſet, ſaltem præſtita cautione, ſi quid amplius, quam per conuentiones liceret, accepiſſet, id ſe reſtituturum.[9] Cui conſequens fuit, vt mulieris heredibus incumberet onus probandi, quod in mariti facultatibus minus eſſet, quam vt tantam donationem meretetur, qui tantam de ſuo præſtare non poſſet.[10] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris D. Chriſtophori Durſe, & Dominorum fratrum de la Chambre, 6. Non. Mart. 1594.

1 Cuiuſmodi donationum vix eſt, vt mentio vlla reperiatur in libris noſtris, Nam *lex ſi inter* 8. D. *de reb. dub.* loquitur de donatione facta inter coniuges conſtante matrimonio, & quæ ab initio non valeat, ſed tantum donatoris morte confirmetur, de qua & *in tot. tit. de donat. int. vir & vxor.* D. & C. Vide Guid. Pap. *q.* 565.

2 Ex natura ſcilicet correlatiuorum, quæ illa eſt, vt vnum ab alio declaretur & reguletur, *l. vtrum* 7. *§. vlt.* vbi Cuman. *de reb. dub.*

3 Sub illa nimirum, ſi tantundem in bonis haberet maritus.

4 Prius enim eſt, vt poſſeſſio acquiſita ſit, quam vt poſſit retineri.

5 Conditio enim quandiu non eſt impleta ſuſpendit actum, nec minus circa acceſſoria, quam circa principale. *leg. cedere diem*, 213. *de verb. ſignif. & tot. tit. de cond. & demonſtr.*

6 *L. locus* 26. *verſ. incerta*, D. *de acquir. poſſ.* iunct. *l.* 3. *§. incertam*, *eod. l. ſi furt.* 32. *§.* 1. *de vſucap.*

7 Debet enim certa eſſe ſumma, pro qua pignus datur, vt lui poſſit *tot. tit. C. de luit pignor.*

8 Eſt enim longe aliud fieri contractum ſub conditione, &, reſtringi aut reſolui ſub conditione, *l.* 1. *de leg. commiſſ. l.* 2. *D. de in diem addict.*

9 *Arg. l.* 1. *& tot. tit. D. ſi cui plus quam per leg Falcid.*

10 Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit, & debet quiſque probare id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, *l.* 2. *l. in exceptionibus* 19. *& paſſ. D. de probat.* Facit *l.* 3. *C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Veſtes vxori traditæ à marito, ſiue nuptiarum tempore, ſiue conſtante matrimonio, quando reddendæ ſint marito aut eius heredi.

VEſtes pretioſæ, quas maritus cum nuptias contraheret vxori dedit poſtea ſoluto matrimonio reſtituendæ ſunt marito, eiuſve heredibus[1] non etiam quæ mulieri datæ ſunt ad vſus quotidianos,[2] quæ datæ ſunt ante nuptias, beneuolentiæ tantum promerendæ aut teſtificandæ gratia, eæ numquam reſtituuntur, nec ſi pretioſæ ſint, quia purè & ſimpliciter donatæ intelliguntur.[3] In qua cauſa id etiam eſt, quod ipſo nuptiarum die extra dotales tabulas datum ſit.[4] Quod ſi ſint æſtimatæ veſtes, ita vt tam pro dote, quam pro veſtibus nuptialibus, quod plerumque fit certa quantitas à marito promiſſa datáve ſit, omnes omnino erunt reſtituendæ, quas poſtea maritus in vxorem contulerit, ne duplici veſtium præſtatione maritus eiuſve heres oneretur.[5] Sed tales reſtituentur, quales erunt matrimonij ſoluti tempore, nec imputabitur mulieri, cur eas vtendo attriuerit.[6] Quod tamen non, niſi de iis veſtibus accipiendũ eſt, quæ ipſo nuptiarum tempore datæ ſint vxori. Nam quæ conſtante iam matrimonio datæ probabuntur, eæ ſi ad quotidianos vſus id eſt, non pretioſæ fuerunt,[7] nullomodo reſtituuntur.[8] Porro facta æſtimatione, non diſtinguimus, an talis tantaque ſit æſtimatio, vt appareat pretioſas veſtes æſtimatas, an minus pretioſas. Cum enim æſtimatio faciat emptionem,[9] videtur maritus tanti nuptiales veſtes æſtimaſſe, eaque pecunia non tam vice veſtium, quam pro earum pretio ad mulierem peruenisſe.[10] Annuli nuptialis alia ratio eſt. Is enim, quanticunque ſit pretij, numquam reſtituitur. Nimirum quia dubitari non poteſt, quin is mulieri donatus ſit, non ſolum vt cætera, quæ vocant iocalia, quæ ideo nec ipſa ſoluto matrimonio reſtituuntur,[11] ſed ſpecialiore quadam ratione in ſignum & teſtimonium

contracti

contracti matrimonij, [12] quod licet postea solutum sit, non eo minus tamen verum est, aliquando contractum fuisse. [13] Quæ ratio facit, vt si talis eueniat casus, in quo iocalia omnia restitui oporteat, vt puta tanseunte muliere ad secunda vota tumque decedente superstitibus ex priore matrimonio liberis, [14] annulum tamen nuptialem nullo casu restitui debere placeat, nec si sit pretiosissimus. [15] *Ita Senatus* in causa N. Catharinæ de Lallee viduæ D. Senatoris de Beausuiour, & D. de la Fontaine soceri, 6. Id. Martij 1594. Iunge Definit. 13. supr. De secund. nupt.

1 Quasi datæ ad decorem & ostentationem potius, quam donatæ: Non enim facilis est præsumptio donationis rei pretiosæ, *vulg. l. cum de indebito 25. ff. de probat.*

2 Nam quæ data sunt ad vsus quotidianos, si talia sint, quæ vsu consumantur, non possunt videri data animo repetendi, præsertim cum ista contineantur etiam alimentorum nomine, quæ vxori exhibere maritus debet, *l. legatis, 6. ff. de alim. legat.* Vide Afflict. *dec.* 315. Cap. Tholos. *num.* 336.

3 *L. quod sponsa 4. l. cum veterum 15. & seq. C. hoc tit.*

4 Ad quarum scilicet acquisitionem vel osculum sufficeret, *leg. si à sponso, 16. eod.*

5 Contra id, quod verisimile est actum esse, *arg. l. Titia 34. §. qui inuita, vers. non est enim verisimile. de legat. 2.*

6 Debuit enim maritus prospicere ita euenturum vt huiusmodi vestes vsu adeoque solo tempore fierent deteriores, *arg. l. si quis domum 9. §. 1. vers. quia hoc euenire, ff. locat.*

7 Non enim dari solent ad vsus quotidianos vestes pretiosæ, sed ad ornatum, *l. quamuis 26. l. cum in testamento 28. l. si vxori 39. in princ. ff. de aur. arg. mund.*

8 Quia hæ alimentorum nomine continentur, non etiam nuptiales, *d. l. legatis.*

9 L. 1. & 3 *ff. pro emptor. leg. 1. ff. de æstimat. act. l. sed etsi 7. §. 1. ff. de public.*

10 Quia æstimatio venditio est, *leg. plerumque 10. §. pen. ff. de iur. dot.* excipe casum, *l. æstimatis 50. ff. solut. matr. l. 5. inter 21. C. de iur. dot.*

11 Nisi in casu cum mulier transit ad secunda vota, vt sequitur in Defin.

12 Solet enim talis annulus dari, cum sponsalia contrahuntur per verba de præsenti, aut in ipsa nuptiarum apud ecclesiam solemnitate.

13 Cum neque solui possit matrimonium, nisi quod contractum fuit, *l. si in diem 46. l. Titio vsusfructus 96. de cond. & demonstr. l. non potest videri 208. de reg. iur.*

14 *l. fœmina, 3. C. de sec. nupt.*

15 Vt fit in memoriam benè transacti matrimonij, *l. vnum 67. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO III.

Dotis augmentum consuetudinarium non semper debetur ex dotis comparatione. Imo aliquando nullum debetur.

AVgmenti dotalis, quod Sabaudiæ moribus frequentatur, tantus fauor est, vt non solum citra conuentionem & ipso iure debeatur, [1] sed etiam ita ne vlla conuentione deterior eius conditio fieri possit, [2] sicut nec dotis. [3] Debetur autem ad concurrentem vsque dotis dimidiatæ quantitatem. [4] Quid ergo si dos bonorum vniuersorum constituta fuerit, quæ & incertæ & amplissimæ sint æstimationis? An non iniquum sit, tantum tamque incertum onus maritum subire, cuius integræ facultates eiusmodi augmento præstando fortasse non sint sufficturæ? Ita sane est. [6] Ideoque solet hoc casu certa quantitas augmenti nomine promitti. Vel ob id saltem ne dotis æstimandæ necessitas quandoque occurrat, quæ & sumptuum & litium materiam ingentem præbeat. [7] Itaque cum tali facta dotis constitutione augmentum certæ quantitatis promissum diceretur, nec tamen probaretur, tametsi probata esset dotis vniuersorum bonorum constitutio, Senatus noster nihil augmenti nomine deberi pronunciauit. [8] In ea causa, de qua in Defin. 16. infra, Qui potior. in pign. hab.

1 Non tamen cuilibet mulieri nubenti, sed virgini duntaxat in præmium virginitatis. *Defin. 1. j. de iur. dot.* vbi vide *n. 9.* Est autem longe diuersa ratio huius augmenti & illius sponsalitiæ largitatis, de qua *in Nouell. 119. vt sponsal. largit. special. sit contr.*

2 Est enim veluti pars dotis, *l. inter socerum 29. §. 1. ff. de pact. dot. etiamsi 8. C. de iur. dot.* Vide *Defin. 1. j. de pact. conuent.*

3 *L. Attilicinus 17. de pact. dotal.*

4 Iure ita moribus nostris recepto.

5 Nihil enim vetat mulierem dare in dotem bona sua omnia, *l. 4. C. de iur. dot.* nisi ita faciat vel fraudata ipsa, vel fraudans, vt ibidem nostri notant. Iunge *l. mulier bona 72. ff. eod. ill. tit.*

6 Nunquam enim credendus quis est velle immodicè obligari, *leg. si libertus ita 30 ff. de oper. libert.* nec beneficio decipi quemquam oportet, sed iuuari, *l. in commodato, 17. §. 1 ff. commod.*

7 Interest enim etiam mulieris, neque lætibus, neque sumptibus vexari, *l. minoribus 6. ff. de minor. l. 1. C. de admin. tut. l. vlt. ff. de prætor. stipul.*

8 Promissio enim augmenti certæ quantitatis est facti, *leg. cons. 3. §. vlt. de curat. fur.* facta autem probanda sunt, alioqui non deficit quidem ius, sed probatio, *l. duo sunt Titij 30. ff. de test. tutel.*

DEFINITIO IV.

Augmentum dotis consuetudinarium etiam certa dote constituta aliquando incertum est, & pro arbitrio boni viri statuendum.

COnsuetudinarium illud augmentum, de quo proxime diximus, tum deberi intelligitur, cum apparet de dote, quæ constituta sit, & quidem in pecunia. Nam si nulla proferatur dotis constitutio, sicuti nulla dos est, [1] ita neque dotis augmentum vllum intelligi potest. [2] Sed & cum dos in bonis immobilibus consistit, æquum non est ad ratam æstimationis bonorum augmentum constitui, quia non eandem vtilitatem marito adfert vsus bonorum immobilium, quam pecuniæ numeratæ. [3] Idemque est, si bona mulieris mobilia proponantur. [4] Sed & quoniam bona non intelliguntur nisi deducto ære alieno, [5] difficile est vt sciatur, quid reuera in bonis sit, [6] quod tamen sciri necesse esset ad augmenti quantitatem constituendam, quæ semper certa esse debet, præberetque ea res ingentem litis materiam. [7] An igitur nullum eo casu augmentum debebitur in præmium virginitatis? Imo debebitur, sed quod boni viri arbitrio ex personarum qualitate potius, quam ex dotis comparatione constitui oporteat. [8] Nec aliud erit si ponas data in dotem bona omnia filiæ, quæ vniuersam patris hereditatem acceperit, tametsi nihil in hereditate sit præter pecuniam numeratam. Nam vt taceam, quod hoc casu idem contingit, vt non facile sciri possit, quid sit in hereditate, quandoquidem hereditas est nomen iuris, habetque commoda & incommoda; [9] illa etiam ratio facit, ne ex dotis proportione augmentum possit constitui, quod alioqui facile eueniret, vt maritus oneraretur supra modum, si ponetes, in ea hereditate ampliſſimas in pecunia fuisse facultates, quæ deducto omni ære alieno superessent. [10] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua in Definit. 18. & 19. infrà de testam.

1 Nimirum iis casibus, in quibus non præsumitur mulier bona sua omnia dedisse in dotem, de quibus vide Bart. *in quæst. incip. mulier habens amplum patrimonium.* Potest enim matrimonium esse sine dote, quamuis non æquè possit dos esse sine matrimonio, *l. 3. D. de iur. dot.*

2 Sunt enim ista correlatiua, quorum alterum sine altero esse non potest, *l. 1. C. de express. lib. 11. tit. vlt.*

3 Itaque minus commodam, licet magis tutam dotem habere creditur, qui eam habet in bonis immobilibus, quam qui in pecunia, propter facultatem & vtilitatem negotiationis.

4 Quorum scilicet vsus tantum aliquis est, at fructus nullus, *l. 1. & pass. de vsufr. ear. rer. qua vsu consum.*

5 *L. subsignatum 39. §. 1. de verb. signif. cum similib.*

6 *L. vlt. D. de vsufr. legat. l. si quis seruum 8. §. cum l. seq. de leg. 2.*

7 Vt cætera omnia, quæ incertitudinem aliquam admixtam habent, *l. vlt. de prætor. stipulat.* quia non potest ferri vtiliter sententia, quæ sit incerta, *l. pen. & vlt. C. de sent. quæ sin cert. quant. profer.*

8 Quomodo & dos ipsa aliquando constituitur arbitrio boni viri *vt in l. cum post 69. §. gener. D de iur. dot.*

9 *L. hereditas 50. de pet. her. l. 1. & 2. D. de bonor. possess. l. 4. D. ad SC. Trebell.*

10 Vt diximus *Defin. præced.* in cuius tamen specie illud amplius est, quod nullum dotis augmentum deberur, quia ex facto propositum erat, nec tamen probatum, certæ quantitatis augmentum promissum fuisse. Prouisio enim hominis etiam ab eo allegata, qui probare ipsam non possit, tollit prouisionem legis siue scriptæ, siue non scriptæ, *vulg. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus 21. C. de procurat.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO V.

Consuetudo prouinciæ Bugiensis circa dotis augmentum consuetudinarium & conuentionale.

SÆpius relatum est, in prouinciia Bugiensi consuetudinem inueteratam obtinuisse vt, defuncta sine liberis muliere, cui dotis augmentum siue in contractu matrimonij donatum, [1] siue ex more regionis acquisitum fuerat, reuertatur augmentum ad mariti heredes quoscunque etiam extraneos. Idque alias & probatum & pronunciatum in causa quadam viri clarissimi Claudij Guichardi Serenissimi Sabaudiæ Duci Consiliatij, & supplicum libellorum magistri eruditissimi affinis mei. *Sine die*

1 Quo tamen casu difficilius videtur, vt stipulatio & conuentio puta tacitam habeat conditionem, sub qua dos ad maritum reuertatur, quamquam nec hoc in dote nouum est, *l dos à patre 4. Cod. solut. matrim. l. stipulationem 21. ff. de iur. dot.* [Intellige tamen hanc consuetudinem Bugiensem, nisi mulier malit esse contenta augmenti parte dimidia, quo casu partem illam dimidiam habet sibi pleno dominij & proprietatis iure, nec eam reddit extraneis mariti sui heredibus. Electionem igitur habet an malit toto dotis augmento frui quamdiu viuit restituendo post mortem suam extraneis, an vero dimidiam partem augmenti habere sine onere restitutionis. Planè liberis suis omni casu augmentum seruare cogitur. *Ita Senatus* 29. Maij 1566.]

DEFINITIO VI.

Augmentum dotale consuetudinarium non transmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ, nisi expressè dictum sit.

AVgmentum dotale consuetudinarium, quod in Sabaudia frequentatur eam conditionem tacitam habet, vt si mulier sine liberis ante maritum decesserit, remaneat penes maritum, nec ad alios quoscumque mulieris heredes transmittatur, [1] nisi vno illo casu, quo viuenti mulieri pleno iure fuerit quæsitum, quod euenit cum mulier superstes fuit. [2] At finge, tabulis dotalibus conuenisse, vt maritus, eiusve heres & dotem & augmentum mulieri eiusve heredibus restitueret eueniente casu restitutionis. An præmortua vxore sine liberis augmentum conuentionale sequetur naturam dotis, vt mulieris heredibus etiam extraneis restituatur? [3] Dubitationem facit, quod quamuis non valeant pactiones, per quas fit deterior conditio augmenti dotalis, sicut nec per quas dotis, [4] valeat tamen per quas fit melior, cuiusmodi hæc est. [5] Sed placuit contraria sententia, quia hæc conuentio interpretationem accipere debeat ex consuetudine, [6] quæ non vult augmenti dotalis restitutioni aliter locum esse, quam si aut mulier superuixerit, aut superstitibus liberis prædecesserit; idque sonant verba illa conuentionis, [7] *Eueniente casu restitutionis*. Nam quo tempore casus ille esset euenturus, non fuerat expressum conuentione, proinde remanebat id in dispositione iuris consuetudinarij: [8] nec aliud esset, tametsi verba illa non fuissent addita, quia pro expressis haberi deberent. [9] Neque ad rem pertinebat, quod eadem clausula conuentum fuerat de dotis & augmenti restitutione. [10] Non enim idcirco fieri poterat, vt idem casus esset restitutionis augmenti & dotis, cum diuersa sit ratio. [11] Dos enim à muliere proficiscitur, augmentum vero à liberalitate mariti. Et licet propter defiorationem detur, nõ tamen vsque adeo absolutè datur mulieri liberos ex eo matrimonio non suscipienti, vt si præmoriatur, trãsmittere possit ad extraneos, quomodo transmittit dotem. [12] Sane quin expressa conuentione huic consuetudini derogari possit fauore augmenti, dubitari non oportet. [13] *Ita Senatus* in causa Hyppoliti Filion & Antoniæ du Prà. *Sine die.*

1 Quia persona mulieris est, quæ nunc fauorem meretur propter defiorationem. Et ideo non transit hoc ius ad mulieris heredes, *l. quia tale 14. D. solut. matrim. l. ex pluribus 42. D. de admin. tut. l. priuilegia 196. de reg. iur.* Adde not. *in l. 1. C. de priuil. dot. l. assiduis 2. C. qui potior. in pign. hab.* [Imo neque transit ad liberos ex eo matrimonio susceptos donatio propter nuptias, si mulier prædecesserit, *l. si quis liberis 18. C. de donat. ant. nupt.* Ex ratione scilicet iuris communis. Nam augmenti nostri consuetudinarij alia ratio est.]

2 Eo namque casu mutatur qualitas & conditio augmenti, & quod prius fuit augmentum dotis fit proprium patrimonium mulieris, *arg. l. per curatorem. 9. §. 1. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. test. l. 1. §. veteres, vbi not. ff. de acquir. poss. ff.*

3 Mulier enim transmittit dotem ad quoscunque heredes etiam extraneos, *d. l. assiduis, & d. l. 1. de priuileg. dot.*

4 *l. Attilicinus* 17. iunct. *l. inter socerum 26. §. cum inter, ff. de pact. dot. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*

5 *d. l. Attilicinus.*

6 Optima enim sicut legum, ita & contractuum interpres est consuetudo, *l. si de interpretatione 37. ff. de legib.* iunct. *l. quod si nolit 31. §. quia assidua, ff. de ædilit. edict.*

7 Quæ in omnibus conuentionibus, maxime vero in stipulationibus sunt præcipuè attendenda, *leg. quicquid adstringenda 99. D. de verb. oblig.*

8 Nam casus omissus remanet in dispositione iuris aut communis aut consuetudinarij, *vulg. l. commodissimè 10. de liber. & posthum. l. si cum dotem 22. in princ. D. solut. matrim.*

9 Par autem est virtus taciti & expressi, *l. cum quid 3. D. de reb. cred.*

10 Propter quod videbatur fieri debere æqualis determinatio, *l. iam hoc iure 4. ff. de vulg & pupill. substit. l. 4. C. de impub. & aliis substit.*

11 Vbi enim diuersitatis ratio aliqua reddi potest, diuersum quoque ius statuendum est, *l. 3. §. vnde etiam, D. de iniust. rupt. leg. illud 32. ad leg. Aquil.*

12 Itaque in augmento certat mulier de lucro captando, in dote vero de damno vitando, inter quæ multum interest, *l. quod a. 6. §. simili modo dicimus, l. vlt. §. 1. ff. quæ in fraud. cred.*

13 Ne alioqui, quod fauore dotalis augmenti constitutum est, in eius odium retorqueatur, contra *l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

DEFINITIO VII.

Nulla præcedente dotis constitutione, aut expressa, aut tacita, nullum dotis augmentum deberi potest.

LIcet maritus omnia vxoris bona constante matrimonio possediisse & administrasse probetur, si tamen nulla dotis constitutio præcesserit, neque aliqua ex iis circunstantiis, quæ facere possunt, vt dos etiam, quæ constituta non est, pro constituta habeatur, [1] non potest mulieri deberi dotis augmentum, quod pro dote constituta deberetur, quia non potest augmentum dotis esse sine dote. [2] *Ita Senatus* in causa Peronnetæ Coruat, & Henrici, & Matini Pic fratrum, 29. Mart. 1597.

1 De quibus circumstantiis & casibus, vide Bart. *in quæst. quæ incipit, Mulier habens amplum patrimonium.* & Defin. 18. l. de iur. dot.*

2 Non magis quam vllum esse accessorium sine principali, *vulg. l. cum principalis, & ibi not. de reg. iur.* Vide *l. inter socerum 26. §. 1. de pact. dotal.*

TIT. II.

DE NVPTIIS.

DEFINITIO I.

De differentia matrimonij carnalis & spiritualis.

ETsi in plerisque matrimonij carnalis & spiritualis eadem ratio esse creditur, vt ab vno ad aliud argumentum trahatur: [1] in multis tamen differunt. [2] Inter cætera autem in eo, quod matrimonium carnale solo consensu qualitercumque declarato etiam sine verbis contrahitur: [3] spirituale vero non aliter, quam si verba eaque apta & idonea probentur interuenisse. [4] *Sine die.*

1 *Cap. inter corporalia, de transact. prælat.*

2 Differentias vide apud Ioann. Andr. & Imol. *in c. tua, de sponsal.*

3 *d. c. tua, vbi Canon. l. nuptias consensus facit de reg. iur.*

4 *Cap. quia propter, de elect. c. si quis insto, §. fin. eod. in 6.* Boer. *quæst. 1. num. vlt.*

DEFIN

DEFINITIO II.

Valent nuptiæ, etiamsi filiusfamilias sine patris consensu vxorem duxerit, & an ex ea causa possit filius per patrem exheredari?

QVod quæri solet inter iuris Interpretes, an valeant nuptiæ, quas filiusfamilias sine consensu patris contraxerit, sicuti nullam iure ciuili habet dubitationem, quia eorum in quorum potestate sunt coniuges, non minus requiritur consensus ad validitatem nuptiarum, quam ipsorum nuptias contrahentium: [1] Ita post sacrosanctum Concilium Tridentinum, quo in causis matrimonialibus vtimur, vt & in cæteris, quæ ad animam & ad sacrosancta Ecclesiæ sacramenta pertinent, dubitationem habere desiit. Constitutum enim est vt non eo minus valeat matrimonium, quod patris consensus non interuenerit, si modo nihil desit ex solemnitatibus requisitis.[2] Planè ex ea causa poterit pater filium exheredare, sed ita demum, si eam vxorem filius duxerit, quæ sit ignominiosa & dedecori futura patri, [3] non aliter. [4] *Ita Senatus* sæpiùs.

1 *L.2.l.filius* 25. & ibi Gothofr. *D.de rit.nupt.*

2 Vide Conc.Trid. *Sess.de matrim.24.c.seu decretal.1.*

3 *L.3.si emancipatus filius vxore, D.de bonor.posse.contr.tabul.* Potestque hæc ingratitudinis causa contineri sub verbis generalibus, quæ extant *in Nouell.115. vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum, vers. si grauem & inhonestam iniuriam eis intulerit.*

4 Neque enim habet hoc quicquam commune cum iis causis ingratitudinis, quas Iustiniani constitutio expressit, *d. Nouell.115. Vt cum de appell.cognosc. §. aliud quoque capitulum.* Et ita pronunciatum fuit à Senatu inter Nobiles Claudium & Philibertum Machetos fratres Nicienses, anno 1585.

TIT. III.

DE INCEST. ET INVTIL. Nupt.

DEFINITIO I.

Pœna incesti confiscatio est omnium bonorum, non mors, si aliud crimen admixtum nullum sit.

INCESTAS nuptias scienter contrahens etiamnum publicationis bonorum omnium pœnam patitur, [1] quam vsque adeo ipso iure aut potius facto ipso incurrit, [2] vt quamuis ante condemnationem decesserit, non eo minus memoriam eius damnari, bonáque vniuersa tanquam amissa iam & publicata illi, qui heredem se putabar, adimi oporteat: [3] haud ferè secus ac si læsæ Majestatis crimen admissum proponeretur. [4] Summum tamen capitis supplicium non irrogabitur, si non adulterium quoque aliúdve graue crimen coniunctum sit. [5] *Ita in Senatu tractatum est* contra Claudium le Noir, Senatu extra ordinem habito, Prid.Non. Ianuar. 1590.

1 *Ex Auth.incestas.Cod.hoc tit.* quam non esse correctam *per Auth. bona damnatorum, Cod.de bon.præscript.* quæ confiscationis pœnam extra certos casus sustulit; tenet Boër.*q.*264.*n.*15.*circ.fin.*

2 Quoties nimirum incestui aliud nullum crimen admixtum est, licet non agatur de incestu ratione sanguinis, Iul.Clar.*lib.5.sentent.in §. incestus.* Nam si aliud crimen admixtum sit, pœna mortis est, vt ibi Clarus tractat & sequitur *in Defin. An & confiscatio.* Vide *Defin.*3.*j.*

3 Clar. *in d.§.incestus, num.*1. Vide Ioann.Papon. *in syntagm.tit.de adul.arest.*7.Boër.*q.*318.Didac.Couar. *in libris pract.quæst.c.de incest.nupt. num.*6.

4 *d.Auth.bona damnatorum, C.de bon.proscript.*

5 Iul.Clar. *vbi s.* Iunge *Defin.*3.*j. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Incestus quid sit, & an ex qualibet illicita coniunctione contrahatur?

INcestus etsi propriè contrahitur ratione consanguinitatis, [1] interdum tamen etiam inter eos est, qui affinitatis tantum, non etiam consanguinitatis vinculo tenentur.[2] Propriè autem incestum committere dicitur is, qui cum personis siue consanguinitatis, siue affinitatis veneratione prohibitis nuptias contrahit. [3] Incestus enim esse non potest, vbi nec cestus est. Cestum autem constat fuisse olim quoddam nuptiarum σύμβολον & argumentum. Non contractis nuptiis illicita quidem coniunctio est, sed non propriè incestus, quamuis & eo nomine interdum vocetur, [4] & eadem pœnas patiatur, [5] quas & tanto grauiores pati deberet, quanto facilius ei succurrendum est, qui matrimonium licet illicitum contraxit. [6] Ideo fortasse quod palam is peccet, & consequenter, vt credibile est, per iuris aut facti ignorantiam, vel per amentiam: quorum vtrumque si non excusatione, saltem commiseratione aliqua dignum est. [8] Sunt tamen, qui putent probabilius, cum quibus & ego sentio, incestum sic à matrimonio appellatum, non quod inter eos duntaxat contrahatur, qui per matrimonium coniuncti sunt, sed potius quod inter eos omnes qui matrimonium contrahere prohibentur: coniunctio enim illicita ipsa est, quæ incestum facit, non figura coniunctionis. [9] Sanè si quæratur, an ex illicita coniunctione affinitas contrahatur, vt sciri possit, an incestus intercesserit, distinguendum est inter coniunctionem, quæ per nuptias, & eam, quæ extra nuptias, ex fornicario, vt loquuntur, coitu facta est. Nuptiis enim accedentibus procul dubio contrahitur affinitas, & per consequentias incestus, vtputa si sororem eius, cum qua rem habuisti, vxorem duxeris. Sed si nuptiæ nullæ sint, separandum est ius canonicum à ciuili. Iure canonico contrahitur affinitas etiam ex coitu fornicario, ita vt sororem eius, cum qua rem habuisti, perinde vxorem ducere prohibearis, ac si iam antea eius sororem tibi per matrimonium iunxisses. [10] Iure autem ciuili affinitas non nisi per nuptias contrahi potest, [11] & quidem iustas, adeo vt si qua de causa iure ciuili interdictæ sint, affinitas nulla concilietur. [12] *Ita Senatus* contra Amedeum Mantellum, 7. Cal.Aug.1591.

1 *L.vlt.§.1.D.de cond.sin.cauf.l.vlt.D.de rit.nupt.*

2 *L.si qua mihi* 12. *l.adoptiuus* 14. *cum seq. l.sororis* 39. *§.1.l.incesta* 52. *& seqq.d.l.vlt.de rit.nupt.* Vnde est, quod incestum nostri definiunt, consanguineorum vel affinium abusum. Boër.*q.*246.*n.*13.

3 *d.l.sororis, §.1.*

4 *L.etium* 56. *eod.tit.*

5 *L.si quis viduam* 5. *D.de quæst.*

6 *L.si adulterium* 38. *§ nonnunquam, D.ad l.Iul.de adult.*

7 *Arg.d.l.vlt.D.de rit.nupt.* Vide Iacob.Cuiac. *ad Nou.*12.*de incest. nupt.*

8 *L.vnic.C.si quis Imper.maledix.*

9 Vnde est, quod ea demum & sola iuris naturalis coniunctio esse dicitur, quam nos matrimonium appellamus, *l.1.§.1.D.de iust.& iur.*

10 *Cap. discretionem, & cap.fraternitatis, extr. de eo qui cogn.consang. vxor. suæ.*

11 *L.non facile* 4. *§.affines, D.de gradib.& affin.*

12 *§.sciendum.ead. l.* Anchar. latè & eleganter *cons.*391.

DEFINITIO III.

Quæ sit pœna incesti.

QVid ergo si de incesto puniendo tractetur? Distinguendum est, An incestum cum adulterio, an simpliciter admissum sit? Et cum simpliciter, an in figura matrimonij, an extra? Si incestum cum alio crimine, veluti adulterio aut stupro connexum sit, pœnam habet mortis. [1] An & confiscationis bonorum? maior dubitatio est. Nam Iustiniani constitutio, [2] quæ nouum hoc ius induxit, non videtur ad hunc casum pertinere, sed ad illum duntaxat, de quo supra scripsimus, [3] cum quis incestas contraxit nuptias siue quod cum non nisi exilij pœnam infligat, quæ leuior

Source : BIU Cujas

est, facilius admitti potest, vt bonorum amissione mulctetur is, cui mortis pœna remittitur: [4] siue quod ea constitutio cum sit pœnalis, & à iuris tam veteris, quam noui ratione omnino aliena, [5] non facilè extra fines suos sit extendenda. [6] Verius tamen est, irrogandam hoc etiam casu pœnam confiscationis propter delicti atrocitatem, [7] quæ & alias plerumque facit, vt etiam in casibus non exceptis possit locus esse confiscationi arbitrio iudicantis, siue supremus ille Iudex sit, siue ex inferioribus, qui modo confiscandi ius habeat. [8] Neque enim omnes habent. [9] *Ita Senatus* in iis causis, de quibus scripsimus in superioribus.

1 *L.si adulterium cum incesto 38. vbi gloss.commun.approbata D. ad l.Iul.de adult.* iunct.*l.quamuis adulterij 12.in fin.C.eod.* Didac.latè *super 4.Decret.part.2.ca.6.§.8.& c.7.§.7.n.16.& seq.* Papon *in syntagm.lib.22. tit.9.de adulter.arest.7.*

2 *In Auth.incestas,C.hoc tit.*

3 *Defin.1.hoc tit.*

4 Quasi cum eo transactum sit de maiore pœna per pecuniam, *arg. l.quid ergo 13.§ pœna grauior,D.de his qui not.infam.*

5 Vt constat *ex Auth.bona damnatorum,C.de bon.prascr.*

6 *L.pen. D.de pœn.*

7 Ne minorem quis pœnam patiatur hoc ipso, quod maiorem meruit, *arg.l.cui pacto 5. D.de seru.export.*

8 Vt tractat Boër. *q.264.n.15.circ.fin.*

9 *L.vnic.C.ne fin.iuss.Princip.liceat cert.iudic.confisc.*

DEFINITIO IV.

SAnè cum paupertas condemnati ea esset, vt subductis impensis litis mulctisque pecuniariis, quarum causam præcedere oportebat, nihil superfuturum esset, quod confiscari posset; [1] *Senatus* in causa illa, quam contra Amedeum Mantel tractatam diximus, [2] nihil de confiscatione pronunciauit. [3] Quamquam illud quoque accedebat, quod in ea specie nec petita confiscatio fuerat: [4] ideo fortasse, quod hoc casu bona confiscari aut confiscata pronunciari nil necesse est, cum ipso iure ipsóque facto confiscationis pœna infligatur. [5]

1 Non enim possunt alia bona ad fiscum pertinere, quam quæ sunt superfutura dimissis creditoribus,cum id bonorum cuiusque esse intelligatur,quod æri alieno supereſt, *l.non possunt D.de iur.fisc.*

2 *Defin.2.§.*

3 Inanis enim esset prununciatio & confiscatio, ex qua nihil commodi posset ad fiscum peruenire, *l.1.§.an bona,D.eod.tit.de iur.fisc.*

4 Non solet autem Iudex quisquam nec debet iudicare vltra petita, *l.vlt.C.de fideic.libert.*

5 Vt scripsimus *Defin.1.§.*Didac.*d.c.6.§.8.n.6.* post Boër.*dict.q.264. num.* 12.

DEFINITIO V.

Incestum iure gentium admissum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantum ciuili.

AT si incestum simpliciter admissum sit, siquidem per figuram matrimonij locus est iis pœnis, quas Iustiniani constitutio [1] præscripsit, nimirum si de eo incesto agatur, quod non nisi iure ciuili tale sit, id est, cum personæ ex latere aut aliæ moribus prohibitæ inter se coëunt. [2] Nam aliud incesti genus, quod committitur iure gentium, quoties ascendens descendenti coniungitur, [3] sicuti longè grauius est, nullámque omnino admittit excusationem, ne in mulieribus quidem, aut minoribus, [4] ita seuerius & supremo capitis supplicio puniendum est, siue matrimonium interuenerit, siue non. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In d.Auth.incestas,C.hoc tit.sumpta ex c.1.Nou.12.de incest.& nefar. nupt.*

2 *L.libertinus 8.l.sorori 39.§.1.& l.vlt.D.de rit.nupt.*

3 *d.l.vlt.& l.nuptia 53.eod.l.vlt.D.de cond.sin.caus.*

4 *L.si adulterium 38.§.1.de adulter.l.auxilium 37.§.1.*vbi & Iacob. Cuiac. *D.de minor.*

5 *L.nemini 7.C.de nupt.d.l.adulterium 38.§.1.de adult.*

DEFINITIO VI.

Pœna incestarum nuptiarum iure ciuili constituta locum habet etiam in iis, quæ non nisi iure canonico sunt incesta.

SEd & Iustinianeæ constitutioni pœnisque per eam præscriptis [1] locus est, non solùm si nuptiæ iure ciuili incestæ proponantur, verum etiam si secundum dispositionem iuris canonici, ad quam proculdubio ciuiles constitutiones hac parte accommodandæ sunt. [2] Quoties enim de nuptiis apud nos tractatur, sequimur ius canonicum, quandoquidem ea res ad religionis & sacramenti causam pertinet. [3] *Ita tractatum est* in iisdem causis.

1 *In d.Auth.incestus, C.hoc tit. & in corpore vnde sumitur.*

2 Hanc enim magis communem & veriorem esse nostrorum sententiam scribit Didac. *super 4.Decret.part.2.c.6.§.8.n.18.* licet repugnet Iul.Clar.*in d.§.incestus, n.3.*

3 Notant nostri *ad tit.de nupt.Inst.*

DEFINITIO VII.

De incesto simplici & iuris positiui extra figuram matrimonij contracto.

QVod si incestum extra matrimonij figuram quis contraxerit, non contra ius gentium, sed contra ius positiuum, siue ciuile illud sit, siue canonicum, neque aliud crimen annexum sit, pœna capitis irroganda non est, [1] licet non desint qui irrogandam existiment. [2] Planè & exilij & confiscationis irrogabitur, ne meliore conditione sit, qui clam deliquit, quam si palam contractis nuptiis per nimiam aut amentiam aut iuris imperitiam deliquisset. [3] Accedente alio crimine pœna capitis, vt diximus, [4] infligenda est, nisi aliquid sit, quod molliendam pœnam suadeat, vt in perpetuas triremes supplicium capitis commutetur. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua suprà Defin. 1. Nam cum aduersus Claudium le Noir iam ægrotum & moribundum instituta iussu Principis peractáque fuisset accusatio, visum est vel hac sola miserationis ratione, quodque sanus potuisset innocentiæ aut defensionis suæ probationes melius fortassis instruere, mitius cum eo agendum esse.

1 Sed tantum confiscationis bonorum, *ex d. Auth.incestas.*

2 Didac.Couarr.*d.c.6.§.n.1.*post Grilland *in tr.de pœn.omnisar.coit. q.4.n.4 ex can.de incestis, & can.nec eam 35.q.3.* iunct.*gloss.ibid.* in verb. *concubitu.*Refert Boër.*q.318.n.vlt.* paulò ante fin.

3 *L.vlt.D.de rit.nupt.l.si adulterium 38.§.1.D.de adult.*quicquid in contrarium scripserit Anchar. *cons.391.*

4 *Defin. 3.§.*

5 Nam nec alia incesti pœna fuit hoc casu quam deportationis, *l.si quis viduam 5. D. de quæst.*

DEFINITIO VIII.

Non punitur incestum ab ignorante admissum.

SOrores duas cum eodem amasio rem habentes, atque ita incestum committentes, etiam extra figuram matrimonij virgis cædendas esse placuit, si modo altera alterius crimen sciuisse probarentur. Scienti enim necessaria est, non vt incestum contrahatur, sed vt pœna committatur. [1] *Ita Senatus* in causa illa, de qua in Definit. 1. Non item in ea, quæ contra Amedeum Mantel: [2] in qua mouit Senatum, quod à sententiæ prioris Iudicis quæ pecuniariam duntaxat mulctam inflixerat, non fuerat tanquam à minima condemnatione prouocatum. [3]

1 Iul.Clar.*in §.incestus,n.8* post Bart.*ad l.si adulterium cum incestu. n.11.D. ad l.Iul.de adult.*

2 De qua diximus *in Defin.2.§.*

3 Nec enim potest sententia rescindi, quæ transit in rem iudicatam, *tot.tit.C.sentent.rescind.non poss.* in eámque rem necessaria est aut appellatio, aut in integrum restitutio, *l.præfecti,17.D.de minor.*

DEFINITIO

DEFINITIO IX.

Confessio facta in fauorem vxoris antea cognitæ per adulterium præsumitur simulata.

CVm quis vxorem eam duxit, quam prius polluerat per adulterium, cum aliam haberet vxorem,[1] facile præsumptio sumitur, si quam ab ea dotem se habuisse fateatur, quod confessio illa sit simulata & in fraudem liberorum prioris matrimonij, si qui supersint,[2] maximè vero si alterutrum concurrat eorum, de quibus alibi scripsimus,[3] id est, si machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ipsa post mortem prioris ducenda.[4] Quid non enim machinentur in fraudem liberorum prioris matrimonij, qui machinantur in necem ipsam legitimæ vxoris?[5] Itaque si alioqui dubiæ sint simulationis probationes, quod plerumque euenit propter probationum difficultatem,[6] oneranda erit probatione, mulier, quę se vxorem secundam dicit, vt nisi apertè probet, veram esse confessionem, hoc ipso probetur simulata.[7] Neque vero duobus illis casibus potest res habere dubitationem, cum nec matrimonium subsistat, nec lucrorum nuptialium inter ipsos coniuges fauor vllus sit, nec ius vllum liberorum in causa legitimæ successionis.[8] *Ita Senatus* in eadem causa, de quâ iis locis.

1 Hoc enim matrimonium licitum est, dummodo peracta prius pœnitentia, *can illud* 31.q.1. *& can. super hoc, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*

2 Cur enim benè præsumamus de iis, qui malè facere voluerunt? *arg. l. pen. D. ad SC. Treb. l. vlt. D. de rit. nupt.*

3 *Defin.* 10. *&* 11. *ff. de legit. hered.*

4 Quibus casibus matrimonium illicitum est, etiam pœnitentia peracta *c.* 1. *vers. licet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*

5 Nam cui inuisa est vxor, sunt etiam inuisi omnes ex ea susceptі liberi. Propter quam causam fiebat olim, vt odio vxoris etiam posthumus quantumlibet innocens posset exhæredari, *leg.* 3. *& pass. de liber. & posthum. l. si quis suo* 33. *§.* 1. *C. de inoff. test. l.* 3 *§. si emancipatus de bon. poss. contr. tab.*

6 Est enim simulatio difficilis probationis, quia in animo consistit, sicut & dolus, ideoque probatur etiam per indicia, *l. dolum* 6. *C. de dolo, l. non omnes, §. à barbaris, D. de re milit.*

7 Sic enim fit quoties actus est suspectus, *l. qui testamentum*, 27. *D. de probat. Auth. sed iam necesse*, vbi DD. *C. de donat. ante nupt.*

8 Scripsi *d. Defin.* 9. *&* 11. *ff. de legit. hered.*

DEFINITIO X.

Simulata dos non est dos, nec potest confiscari.

AT non videtur, inquies, proximæ quæstioni locus esse posse, an dos vera fuerit, an simulata, si verum est, quod vulgo creditur,[1] superioribus duobus casibus locum esse ciuili constitutioni, quæ non tantum lucra nuptialia, sed etiam dotem ipsam mulieris, quæ veritas nuptias contraxit, fisco vult applicari.[2] Respondeo, imo posse locum esse, in fauorem liberorum prioris matrimonij, si qui supersint, siue aduersus fiscum contendât, qui dotem illam petat quasi sibi quæsitam quoniam dos confiscari non potest, quæ nulla est[3] (nulla autem est, quæ est simulata[4]) siue tacente fisco ea dos petatur per liberos ex vetito matrimonio susceptos. Neque enim dubium est, quin, si fiscus taceat,[5] ius sit hæredibus matris, siue liberi illi sint, siue alij, dotem à matre datam repetere,[6] nec liberorum prioris matrimonij lucro cedere debere, quando id nulla lege cautum est. Accedit, quod non omnia mulieris bona hoc casu confiscantur, sed tantum id, quod illa vel dotis titulo, vel ex mariti liberalitate habuerit.[7] Igitur semper interest sciri, an habitæ dotis confessio vera sit, an simulata?[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo scripsi *d. Defin.* 11. *de legit. hered. ff.*

2 *L.* 4. *si quis incest.* 6. *C. hoc tit.*

3 Cum non entis nullæ sint qualitates, *vulgat. l. eius qui in prouincia* 41. *D. de reb. & d. l. ex facto* 19. *D. de her. inst.*

4 Simulata enim pro infectis haberi debent, *l. si ex pretio* 8. *C. si cert. pet. l. simulata nuptia* 30. *C. de rit. nupt.* Not. *ad l.* 1. *&* 3. *C. plus valer. quod agit. quam quod simul concip.*

5 Cum non magis fiscus, quam alius quilibet cogendus sit vti iure suo, præsertim si aliqua sit iusta causa, *vt in l.* 1. *§. an bona D. de iur. fisc.*

6 Nam & vulgo quæsiti succedunt matri, *l.* 2. *§. sed & vulgo quæsiti, D. ad SC. Tertyll. l.* 2. *l.* 4. *D. de vulg. cognat.*

7 *d. l.* 4. *&* 6. *C. hoc tit. l. incesta* 51. *l. dote* 61. *de rit. nupt.*

DEFINITIO XI.

Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea, quæ alium virum viuentem habuit, non valet, & dos eo nomine data condicitur: augmentum vero dotis etiam promissum non debetur.

MVlier, quæ cum superstitem virum haberet, mentita erat se viduam, iterum nupserat, siue scienti, siue ignoranti nupserit, & quantocumque annorum numero ac interuallo absens prior maritus fuerit, matrimonium iure pontificio non valet,[1] quantumlibet probabili errore ducta sit, vt existimaret ex communi hominum voce & fama, quod prior maritus defunctus esset.[2] Itaque donationes propter nuptias inuicem factæ quasi sine causa factæ non valebunt.[3] At nec augmentum dotis vllum debebitur, quia sicuti dos esse non potest, vbi nullum est matrimonium,[4] ita neque dotis augmentum, vbi dos nulla est.[5] Quod tamen dotis nomine datum fuit, quasi sine causa datum condicetur.[6] Nimirum si eius publicandæ ratio nulla sit, id est, si iustam & probabilem habuerit mulier ignorantiam,[7] alioqui contracto tam illicito matrimonio & contra legum prohibitionem dos etiam ex ciuilibus constitutionibus publicanda est,[8] nec tantum dos, sed etiam donatio propter eiusmodi nuptias facta.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 2. *ff.* de repud. & iudic. de moribus sublat. Iunge Defin. 2. sup. de condict. ob turp. caus.

1 Quia sacramentum matrimonij non nisi per mortem est dissolubile, nec potest quis eodem tempore duas vxores, aut vna mulier duos viros habere, *§. affinitatis, & seq. Inst. de nupt. c. in præsentia*, 19. *de sponsal. ex matr. cap.* 2. *extra de secund nupt.* vide tamen *c.* 2. *& c. ex tenore qui filij sint legit.* adde *auth. hodie, C. de repud.*

2 Quæ tamen distinctio iure ciuili adhibetur, *l. qui in prouincia* 57. *§.* 1. *D. de rit. nupt. l.* 4. *vers. exceptis, C. hoc tit.*

3 *l. vlt. D. de condict. sin caus.*

4 *l.* 3. *D. de iur. dot.*

5 *l. inter socerum* 26. *cum inter D. de pact. dotal.*

6 *l.* 1. *C. de cond. ob caus. dat.*

7 Hic enim casus excipitur *in l. qui contra* 4. *d. vers. exceptis, C. hoc titul.*

8 *l. incesta* 51. *l. dote* 91. *ff. de rit. nupt. & d. l. qui contra.*

9 *l. cum hic status* 32. *§. vlt. D. de don. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XII.

An possit curator prohibere, ne se inscio nuptias minor contrahat?

EDicto diui Emanuelis Philiberti prohibitum est, ne curator patiatur minorem, cuius curam gerit, nuptias contrahere sine consensu agnatorum & cognatorum. Sed an ideo fiet, vt curator prohibere possit & interdicere minori ne se inscio nuptias contrahat: Consequens id videtur.[1] Sed tamen cum edicta omnia strictam recipiant interpretationem,[2] magis est, vt non habeat curator ius prohibendi, ne minor vxorem ducat, quam velit, dum ne quid fiat inscіis aut inuitis agnatis, cognatisque proximis.[3] *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de Villa, & D. de Challod, 15. Dec. 1595. nondum tamen decisum est.

1 Nam qui iubetur aliorum præsentiam adhibere, multo magis eius præsentia videtur esse necessaria.

2 Sunt enim omnia stricti iuris, vt tractant nostri *ad l.* 1. *C. de summ. Trin. & fid. Cathol. & ad l. omnes populi. D. de iust. & iur.*

3 Sufficit enim, vt satisfactum sit solemnitati, quam lex aut edictum requirit, vt nihil contra factum dici possit, præsertim cum edictum est pœnale & ad pœnam euitandam, quæ alioqui ipsa per se odiosa est, *l. pœn.* vbi not. *D. de pœn.* Est enim tritum & perpetuum, in pœnalib. & odiosis nunquam faciendam esse extensionem, *vulg. leg. cum quidam* 19. *D. de liber. & posthum.* iunct. *l. hoc modo* 64. *in fin. de cond. & demonst. cap. odia, de reg. iur. in* 6.

Source : BIU Cujas

TIT. IV

SI EX RESCRIPT. nupt. petant.

DEFINITIO I.

Potest ex rescripto Principis permitti mulieri, vt nubat ante petitum tutorem & ante redditas filio impuberi rationes tutelæ.

MATER equidem, quæ maior viginti quinque annis,[1] non petito tutore impuberi filio, vel post susceptam tutelam & ante redditas administrationis suæ rationes ad secunda vota conuolauit, eam festinationis & impatientiæ suæ pœnam patitur, vt impuberis defuncti hæreditatem, siue testamentariâ ex pupillari substitutione, siue legitimam vindicare prohibeatur,[2] eique omnis successio, salua tamen in omnem casum legitima portione,[3] denegetur. Sed potest illa sibi consulere, legúmque pœnam euitare, si festinandarum nuptiarum licentiam impetret ex rescripto quam vtique à Principe concedi posse non ambigitur.[4] Is enim sicuti supra leges constitutus, ideoque legibus solutus est,[5] ita & ea omnia, quæ iure ciuili sancita sunt, dummodo nec æquitas naturalis, quæ à iure ipso naturali parum distat, nec ius gentium violetur, pro arbitrio corrigere ac emendare, in totum etiam si velit tollere haud dubiè potest,[6] quamuis ea res in proximorum impuberis agnatorum vergat dispendium, ad quos alioquin legitima filij hereditas peruentura esset.[7] Nec idcirco ipsorum consensum interuenire aut exquiri necesse erit, qui esset necessarius, si post iam contractas nuptias defectúmque impuberem vellet mater eius pœnæ, quam incurrisset, veniam & remissionem à Principe impetrare.[8] Multo enim facilius est, vt quærendo iuri, quam vt quæsito per Principem detogetur.[9] Ergo & post contractas per festinationem nuptias, si tamen nondum filius impubes decesserit, saluum matri ius erit adeundi Principis & veniæ impetrandæ, quando nullum ius interim agnatis quæsitum dici potest in viuentis pupilli hereditate,[10] quem si in pubertatis annos viuere, in eáque demum ætate mori contingeret, impunitum foret factum matris, nec eo magis illa defuncto filio succedere prohiberetur,[11] quasi remissa per filium pœna hoc ipso quod cum posset illatam sibi à matre iniuriam vindicare alio herede instituto, intestatus tamen mori, atque ita matrem, quam sciebat, ab intestato successuram, tacito iudicio instituere,[12] agnatísque omnibus, nisi si quos fratres ex vtroque latere coniunctos habuerat,[13] præferre maluisset. Illud tamen sciendum est, cum ex rescripto nuptiæ petuntur, non ad paruam, sed ad magnam, vt loquuntur, Cancellariam, & ad viuæ vocis oraculum, sicut & quoties vis aliqua legibus facienda est, recurri oportere.[14] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum & rescriptorum, 4. Non. Aug. 1593. in causa cuiusdam nobilissimæ fœminæ, cuius nomini parcendum esse existimamus.

1 Nam in minoribus aliud est, nec ad eas legis potestas & asperitas pertinet, *l.2 C.si aduers.delict.*

2 *d.l.2.§.si mater non petierit, & seq. D.ad SC.Tertyll. l.matres 3.leg. omnem 6.C.eod.l.2.§.1.& seq.l.vlt.D.qui pet.tutor.*

3 Matrem enim non esse hoc casu priuandam legitima portione, vt dicam *Defin.1.j. ad SC.Tertyll.*

4 Nec enim ad hunc casum pertinent eæ prohibitiones, de quibus *in l.1.& 2.Cod.hoc tit.* Facit *l.4.C.ad SC.Tertyll. l.solet 10. D. de iis qui not.infam.*

5 *L.Princeps 31.D.de legib.l.1.l.digna vox 4.C.eod.*

6 Ex Not. per DD. *in l.vlt.C.si contr.ius vel vtil.public.*

7 *Auth.cessante, C.de legit.hered.*

8 *Arg.l.non aliter 18. & l.nam ita 39.D.de adopt.*

9 Iuri enim iam quæsito derogare Princeps non tam facile potest, nec velle creditur, *l.2.§.merito & si quis à Principe, ff. ne quid in loc.publ.* Vide Fachin. *lib.3. cap.65.* vbi negat eximi pœnis secundarum nuptiarum mulierem, quæ ex Principis permissu transiit ad secunda vota, Contr.Boër. *dec.185.n.25.* vide *d.l.solet, 10.D.de iis qui not.infam.leg.vlt. D.de Senatoribus.*

10 *L.4.Cod.de emancip.liber.* quamuis placeat, posse illum derogare etiam iuri iam quæsito per actus ciuiles, vt notant nostri *ad l.vlt.Cod.si contr.ius vel vtil.public.*

11 *L.2.§.interdum, D.de vulgar.& pupil.substit.l.1.§.si impubere, D.de collat.*

12 *d.l.matres 3.C.ad SC.Tertyll.*

13 *L.conficiuntur 8 §.1.& l.3.in princ.D.de iur.codicill.l.ab exheredat. 126.de leg.1.*

14 Nec enim Cancellarius Principis est supra leges, vt iis pro arbitrio possit derogare, sed è contrario est custos legum Dixi *Defin.2.§. de tempor.petend.in integr.restit*

TIT. V.

DE SECVND. NVPT.

DEFINITIO I.

Iure Canonico sublatæ sunt pœnæ festinatarum nuptiarum, at non secundarum.

QVÆ pœnæ mulieribus intra luctus annum secundo nubentibus iure ciuili infliguntur,[1] eæ omnes iuris Pontificij constitutionibus[2] remissæ sunt. Nec illæ tantum, quæ merè pœnales sunt, qualis illa est, vt mulier infamis fiat,[3] sed etiam quæ liberorum prioris matrimonij fauorem & vtilitatem respiciunt:[4] remanent vero eæ solæ, quæ post luctus annum nubentibus non tam secundarum nuptiarum odio, quam fauore liberorum irrogantur.[5] Neque enim religionis nostræ sanctitas admittit, vt quæ prioris viri lege soluta est, prohibeatur in Domino nubere quandocunque.[6] Ergo antenuptialis quoque donationis vsumfructum retinebit mulier intra luctus annum nubens,[7] quoniam & si post annum nuberet, haud dubiè retineret.[8] *Ita tractatum est* in Senatu, 6. Calendas Septembris 1588.

1 De quibus *in* l.1.& *Auth.eisdem pœnis, C.hoc tit.*

2 *Cap.penult. & vlt.extr.eod.*

3 Quæ fuit olim sententia Petri de Bella Pertic. vt refert Bald. *in d.l.1.col.3.*

4 Contra quam credidit Innocent. à Baldo vbi suprà relatus.

5 Itaque non est deterior conditio viduæ intra annum, quam post annum nubentis, quamuis Bald. supra dicto loco absurdum hoc esse putet.

6 Iuxta dictum Apostoli *d.cap.pen.& vlt.*

7 Contra quam constitutum sit *in d.auth.eisdem pœnis.*

8 *L.fœminæ 3. & l.generaliter 5. Cod. hoc tit.* Baldus tamen *in d.l.1. in gloss. super verb. his etiam* putat, etiam vsumfructum antenuptialis donationis amittere illam, quæ nubit intra annum luctus.

DEFINITIO II.

Mulier secundo nubens non amittit ea, quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti.

CONstitutiones in odium mulierum secundo nubentium latæ, licet optima & æquissima ratione nitantur,[1] hoc ipso tamen odiosæ sunt, quo pœnales:[2] ideoque nec in aliis lucris nuptialibus locum habent, quam in dote & donatione propter nuptias, de quibus nominatim constitutiones loquuntur.[3] Ergo multo minus locum habebunt in iis bonis, quæ mulieri secundo nubenti relicta fuerint prioris mariti contemplatione.* *Sine die.*

1 De

1 De qua *in l.fœminæ 3.& in l.generaliter 5. C.hoc tit.*

2 Omnes enim pœnæ quantumuis iusta ratione constitutæ sint odiosæ tamen existimantur, *l.pen.ff.de pœn.*

3 Quia constitutiones odiosæ sunt potius restringendæ, vt è contrario fauorabiles ampliandæ, *dict.leg.pen.l.cum quidam 19. de liber. & posthum.l.hoc modo 64.in fin.de cond.& demonstr.* Hoc enim iuxta Defin. intellige de lucris nuptialibus ab alio datis,quàm à marito, *ex d. l. generaliter,versic.nec interest.iuncta authent.in donatione,eod.* Nam quod à marito ipso donatum est,quocunque tandem titulo donatum sit, mulier seruare debet liberis communibus, *d.leg.fœminæ.& d.l.generaliter*, quæ hac in parte non loquuntur tantum de dote & donatione propter nuptias, sed de omnibus liberalitatibus mariti.

4 Rom.*cons.405.per tot.* quàuis dici soleat,partũ referre,an ab aliquo profectũ quid sit,an ab alio huius cõtẽplatione,*l.sed si plures 10.§.in adrogato,de vulg.& pupill.substl.sed etsi quid 22. D.de vsufr.* [Eadẽ igitur ratione dicẽdũ est cõstitutiones quæ parẽti binubo auferũt proprietatem bonorũ quæ filius præmortuus habuit à parẽte,nõ debere extẽdi, ad ea quæ habuit filius ab auo,quia non loquũtur de auo.Boër.qui dicit communem *q.192.n.7.* licet contra sentire videatur Bart. *ad Auth.ex testamento C.hoc tit.* Vide Ant.Gabr.*concl.3.de secund.nupt.n.16.* post Ioannem de Garronibus *ad d.auth.testamento n.27.qui tenent* cum Boërio.]

DEFINITIO III.

Quod contugi datur plus quam vni ex liberis prioris matrimonij, restringitur indistincte ad legitimam portionem.

ETsi constat,parentem cuiuscunque sexus ad secundas venientem nuptias nõ plus coniugi posse relinquere, quam ei ex liberis primi matrimonij, cui minus relinquit,[1] si tamen alicui liberorum minus legitima reliquerit,non idcirco coniugis portio ad eam quantitatem reducetur, nec minor erit,quam sit filij legitima,[2] quia nec ipsa filij portio minor esse potest.[3] Nec distinguimus, quomodo nonnulli distinguendum putant;[4] an relictum sit minus legitima cum dictione taxatiua *tantum*, an simpliciter,vt sciatur,an legitimæ supplementum peratur ex voluntate, an contra voluntatem parentis? Nam quid interest, an taxatiua dictio adiecta sit necne?[5] Cùm eo quoque casu,quo adiecta est,pro non scripta habeatur.[6] Vnde illud quoque fit vt non eo minus supplementum legitimæ ex testamento, & consequenter ex testatoris iudicio debeatur,[7] *Ita tractatum est* in causa fratrum Ballin, contra frates Bollier, 4. Non. Decembr. 1590.* In Curia tamen Delphinali audio contra pronunciatum fuisse solemni & generali arresto restringendam esse liberalitatem ad id quod tum est de facto non de iure.

1 *l.hac edictali 6. C. hoc tit.*

2 Hic enim sensus esse creditur, *d.l.edictali,versic.ita tamen vt quarta pars.*

3 *L.cum quaritur 6.l.parentibus 8. & pass.C.de inoff.test.*

4 Steph.Bertr.*ad d.l.1.hac edictali, in d.versic. ita tamen.*

5 Quamuis plerumque expressa noceant,quæ non nocerent, *vulg.l. l.nonnunquam 51.de cond.& demonstr.l.expressa 195. de reg.iur.*

6 *L.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.test.*

7 *L.omnimodo 30.eod.tit.* * Obserua autem condictionem ex *l.hac edictali* transire ad liberorum prioris matrimonij heredes etiam extraneos si modo parenti superuixerint liberi nec ad hunc casum pertinere quod scriptum est *Nouell.22.de nupt.c.27.§.optimè*, vnde sumpta est Authent. *ad eos solos*, vbi quod dictum est,*solos*,scriptum est ad exclusionem liberorum alterius matrimonij qui antea admittebantur, per *l quoniam præterita, C.hoc tit.* non autem ad exclusionem extraneorum heredum, nisi cùm liberi ante parentem decesserunt. *Ita Senatus* pro fratribus Dacquin contra Ambros. Rosset procuratorem,19.Nouemb.1622.

DEFINITIO IV.

Per sponsalia contracta verbis, de præsenti, incurritur in pœnas secundarum nuptiarum.

AMittitur proprietas lucrorum nuptialium per solum contractum secundi matrimonij conceptum,per verba quæ vocant de præsenti,[1] licet nullus sit secutus concubitus.[2] Nuptias enim consensus, non concubitus facit:sed hoc ita tamen si matrimonium valuerit. Nam si qua ex causa inutiliter contractum sit, sicuti alium effectum habere nullum potest,ita ne hunc quidem.[4] *Ita tractatum est*, 14.Cal.Febr.1591.

1 Nam per verba de præsenti contrahitur matrimonium tanquam solo consensu egens ante Concilium Tridentinum. Nec ad rem pertinet,si quis obiiciat,appellatione vxoris contineri sponsam de præsenti in fauorabilibus duntaxat, non etiam in odiosis, vt Boër.tractat *q. 22. n.38.* ex Bald. *cons.384. vol.1.* Nam exclusio mulieris ad secundas nuptias transeuntis non est odiosa,imo fauorabilis respectu liberorum, & prioris mariti, licet constitutiones in hanc rem latæ extra suos casus non sint extendendæ, vt dixi *Defin.2.§.*

2 Multo magis si secutus sit concubitus,licet non fuerit mulier cognita,quia ex solo concubitu bene probatur consummatio matrimonij *l.mulierem,cum duabus seqq.de rit.nupt.* Boër. *q.22. n.36.* vbi rationem reddit, quia per mulierem hoc casu non stetit.

3 *L.nuptias*, vbi Dec.*de reg.iur.l.cui fuerit*, vbi Socin.*de cond.& demonstr.* Boër. *d.q.22. n.33.*

DEFINITIO V.

Nullas pœnas merentur secundæ nuptiæ, quæ consensum habent siue expressum, siue tacitum, aut prædefuncti coniugis, aut superstitum liberorum.

NVllas pœnas patitur parens,qui ad secundavota conuolauit,si ex consensu vel prædefuncti coniugis, vel liberorum omnium ex priore matrimonio superstitum, ita fecerit:[1] tractari tamen solet,an expressus cõsensus requiratur an tacitus sufficiat?Et quidẽ prædefuncti cõiugis tacitũ sufficere verius est.[2]Sed si neque expressus, neque tacitus interuenerit ex parte coniugis,difficilius videtur,vt ex parte liberorũ idẽ admitti debeat,[3] præsertim si ponas, agi de patre qui liberis prioris thori nouercam induxerit.Quis enim credat,consensum illum tacitum liberorum non extortum nimio metu reuerentiali potius,quam ex libera voluntate profectum?[4] Sed tamen magis receptum est, vt hac etiam parte consensus tacitus sufficiat,dum ne ex eo solo inducatur, quod liberi passi sint patrem ad secundas venire nuptias,quas nec si voluerint impedire potuerunt;[5] nitituruque hæc sententia duplici ratione, fauore matrimoniorum, quæ libera esse debent,[6] & odio pœnarum,quas,licet,iustissimas,restringi tamen,quantum fieri potest,oportet.[7] *Ita Senatus* ex tempore,5.Calend. Iun.1591.At quid si mater quæ nullos habebat masculos,sed tantum filias legata filiabus dederit,maritum verò instituerit & ipsius masculos ex legitimo matrimonio procreandos. Annon videbitur saltem tacitè permisisse marito vt ex alia vxore liberos susciperet?Minimè,quia parens quilibet præsumitur de communibus liberis sensisse si qui adhuc sperari potuerunt: Ne alioqui successionem alienam propriæ antepositisse videatur.[8]

4 Ne matrimonium alioqui per omnia irritum prosii ad solam pœnam,*arg.l.filium 20.versic.ne testamentum,& l.vlt.D.de condict. sin.caus.*

1 Nam cum pœnæ istæ constitutæ sint fauore,siue præmortui coniugis,siue superstitum liberorum. *Nouell. 22. de nupt.* certum est, posse quemlibet iuri pro se introducto renunciare, *l.si Iudex 28. D.de minor. l.pen. C.de pact.* nec volenti vllam fieri iniuriam *l.in diem 9. §.1.D.de aqua & aqu.pluu.arcend.*

2 Late Philipp.Dec *cons.206.* Vbi tamen loquitur de consensu liberorum: sed de consensu coniugis vide Rom. *cons.219.* Fulgosius tamen *cons.63. col.2.* requirit consensum expressum etiam coniugis.

3 Ne alioqui nimis facile fraus fiat legi,cum sit facilius, vt hic tacitus consensus extorqueatur, quam vt expressus, quia tacita voluntas coniecturis contenta est, non etiam expressa, *l.cum proponebatur 64.de legat. 2.*

4 *Arg.l.1.§.qua oneranda,D.quar.rer.act,non det.l.pecul.D.de furt.*

5 Nihil enim potest imputari ei,qui scit, sed prohibere non potest, *l.Caius Seius 39.* vbi not. *D.de pignor.act.l.culpa caret 50.de reg.iur.l.nullum crimen 109. eod.*

6 *L.si cogente 22.de rit.nupt.leg.hoc modo 64.de cond.& demonstr.& tot.tit.C.de indict.viduit.toll.*

7 *L.pen.D.de pœn.* Dixi *Defin.2.§.* Vide tamen Granat. *in apost. ad Dec.d.consil.206.& 604.& ad l.fœminæ*, vbi defendit,tacitum consensum liberorum non sufficere, nec si liberi expressim consenserint matrimonio.

8 *L.cum vir 25.l.si vir 61.* & vtrobique Bart. *de cond.& demonstr. l.cum acutissimi,30.C.de fideicom.* Ias. *cons.53. col.1. vol.1.* Andr.Fachin. *lib.3.c.65.* Boër.*q.185.n.22.* Dec.*cons.393.*

DEFINITIO

DEFINITIO VI.

Detrahitur legitima ante diuisionem faciendam ex l. hac edictali, si contra eam legem peccatum sit, alioqui non detrahitur.

SI mulier binuba plus contulerit in secundum virum, quam in eum ex liberis primi matrimonij, cui minus reliquit, eo iure vtimur, vt filij legitimam portionem primum detrahi, tum quod reliquum est, inter vitricum & filium diuidi oporteat.[1] Sed si ex æquis portionibus instituti sint, ita vt nec plus honoris, nec minus oneris vitrico quam filio relictum sit, aliud iuris est.[2] Cessante enim querela inofficiosi testamenti, itemque inofficiosæ donationis, adeoque actione ad supplementum,[3] neque de legitima quæri potest, neque de conductione ex Iustiniani lege,[4] aduersus quam nihil factum est. *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Bolliet, 4. Id. Aug. 1592. Et rursum in causa Illustris D. de Chalant, D. de Chastillion, & D. de Breissieu, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Franciscus Rip. *cons.* 190. *in fin.*

2 Vt scilicet non prius legitima detrahatur. Steph. Bertr. *ad leg. hac edictali 6. vers. ita tamen, n.* 13. *C. hoc tit. ex §. optime, Nouell.* 22. *de nupt.*

3 Cum ponamus, relictum esse filio supra legitimam, *l. cum quaeritur 6. & l. omnimodo* 30. *C. de inoff. test.*

4 *In d. l. hac edictali*, quæ prohibet, ne superstes coniux possit nouo coniugi plus relinquere, quam ei ex liberis prioris matrimonij, cui minus reliquit.

DEFINITIO VII.

Auth. nunc autem, C. hoc tit. habet locum etiam in parente conuolante ad secunda vota ex consensu prædefuncti coniugis, non tamen in legato.

NOuella Iustiniani constitutio, quæ induxit, vt parentes videantur conseruasse liberis suis lucra nuptialia, licet alios heredes scripserint, si non expressim de ipsis quoque lucris in heredum fauorem disposuerint,[1] non illo tantum casu locum habet, quo parens, qui testatur, ad secunda vota non conuolauerit, sed illo etiam, quo ex prioris coniugis voluntate secundas nuptias contraxerit. Parum namque inter hæc distat.[2] Vtroque autem casu sic interpretanda est, vt non nisi in dote & donatione propter nuptias obseruanda sit, itēque in iocalibus, vt vocant, quæ donationibus etiam adscribuntur; at in legato non item.[3] Neque enim ad fauorem liberorum respicere videtur, qui legat vni ex coniugibus,[4] quomodo respicit proculdubio, qui dotem dat, aut propter nuptias donat,[5] tametsi nihil aliud sit legatum quam donatio.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In Auth. nunc autem, C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

2 Cum nullam pœnam mereantur secundæ nuptiæ, si accedat consensus prædefuncti coniugis, vt dixi *Defin.* 5.

3 *Ex gloss. ad d. Auth. nunc autem*, probatam per Cyn. Salicet, & alios *ibid.*

4 Quia legatum non solet aliam causam habere, quam meritum personæ, cui relinquitur, *l. nec adiecit 9. D. pro socio.*

5 Cum tam dos, quam donatio propter nuptias detur contemplatione matrimonij, ex quo liberi sperantur, *l. 1. D. solut. matrim.*

6 *L. legatum* 36. *de leg. 2.*

DEFINITIO VIII.

Mulier, cui legatum aliquid est etiam in casum secundarum nuptiarum, nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti.

CVm is, qui ex coniugibus ad secunda vota conuolat, ex præmortui permissu & voluntate non patiatur pœnas secundarum nuptiarum, vt iam supra diximus,[1] non immerito illud etiam placuit, vt si quis vxori quingenta legauerit, siue vidua maneret, siue iterum nuberet, & illa iterum nubat, non solum quingenta ipsi salua sint, sed etiam cætera omnia quæ ex prioris viri liberalitate ad ipsam quocunque titulo peruenerant.[2] Secundarum enim nuptiarum licentiam vel in vnius nummi legato datam esse satis est, si non disertis verbis ad eius legati commodum restricta sit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin.* 5. §. *hoc tit.* ex Dec. *cons.* 206. & Franciscus post Bald. *sing.* 75.

2 Cui enim maritus in casum secundarum nuptiarum etiam legatum dedit, multo minus credendus ille est, cætera, quæ iam dederat, auferre voluisse: siquidem plus est dare, *vulg. iurib.*

3 Alioqui limitata causa limitatum produceret effectum. *vulg. l. in agris* 35. *de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO IX.

Quod mulier binuba disponit circa personam secundi mariti, si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis.

VXor præmoriens maritum cum liberis primi & secundi matrimonij ex æquis partibus heredem instituerat, & impensarum sui funeris modum ex mariti arbitrio constitui præceperat; hoc etiam addito, vt de earum quantitate iuranti ipsi crederetur, Non propterea permittendum erit marito, vt plus impendat, quam boni viri arbitrio impendi oporteat,[1] habita ratione dignitatis, facultatumque mulieris & liberorum, itemque secundi coniugis.[2] Nec si plus à se impensum maritus iuret, habebitur ei fides, aut restituetur, quod plus debito re vera impenderit,[3] ne alioqui facile sit mulieri hoc colore quæsito fraudē legi facere, & amplius marito relinquere, quam liberis ex priore matrimonio susceptis.[4] Est enim voluntas illa vxoris iubentis stari sacramento viri valde suspecta,[5] propter prohibitam inter eas personas donationem,[6] tametsi inter alios seruanda esset:[7] neque tamen faciet ea res, vt liberis primi matrimonij liceat primum legitimam detrahere ad minuendam secundi mariti portionem, quod contingeret, si vel in vno nummo vitrici institutio priuignorum institutionem superaret.[8] Non enim contra leges factum videri potest, quod iustam & commodam ex boni viri arbitrio interpretationem admittit,[9] nisi constaret, fraudandæ legis animum habuisse mulierem, quæ secundo viro de sumptuum à se factorum quantitate iuranti fidem adhiberi voluisset,[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 His enim verbis arbitrium boni viri inesse credendum est, *arg. l. Titius* 54. *ad SC. Trebell.*

2 Contumelia enim est, si quis locupletem hominem modico sumptu funeret, *l. etsi quis* 14 §. *Iudicem, D. de relig. & sumptib. funer.*

3 In eo namque, quod plus impendit, quam debuit, potest ei imputari, *arg. l. sine generalis* 61. *D. de iur. dot. l. cum post mortem* 43. §. 1. *vers. curator, D. de admin. tut.*

4 Omnis enim color & prætextus fraudis prohibendus est, quantum fieri potest, ne quod directum fieri nequit, per indirectum concedatur. *l. scire* 21. §. 1. *de tutor. & curat. dat. l.* 5. §. *si pupillus, de reb. eor. qui sub tutel.*

5 Quia iuramentum species est probationis, *l. eum qui* 30. *in princ. D. de iureiur. l. si quis iusiurandum* 11. *C. de reb. cred. & iureiur.*

6 *L. hac edictali 6. C. hoc tit.* Nam *tit. de don. int. vir. & vxor.* ad hunc casum non pertinet.

7 Sic *in l. qui testamento* 27. *C. de probat.*

8 Iuxta eam sententiam, quam à Senatu nostro probatam diximus *Defin.* 6. §.

9 *Arg. l. cum post* 69. §. *gener. D. de iur. dot.*

10 Qui tamen animus fraudandi numquam præsumendus est, quoties alia interpretatio capi potest, *vulg. l. merito* 51. *D. pro socio, l. quotiens* 19. §. *qui dolo, D. de probat.*

DEFINITIO X.

Qui dicit, immoderatam esse liberalitatem, probare debet.

QVoties quæritur de liberalitate binubi coniugis ad legitimum modum reducenda,[1] incumbit onus filio primi matri

matrimonij, qui immoderatam dicit, vt id probet. [2] Neque enim fundatam, vt aiunt, habet intentionem, in eoque actor est, quod contra legem donatum fuisse contendit.[3] *Ita Senatus* in causa N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiscalis Sabaudiæ, & N. Callet, 8. Id. Iulij 1593.

1 *Iuxta l. hac edictali 6. C. hoc tit.*
2 *L. cum donationibus 6. cum duab. seqq. C. de inoff. donat.*
3 Debet enim quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, *l. 4. & vlt. C. de edend. l. 2. D. de probat.*

DEFINITIO XI.

Inspicitur tempus mortis in æstimando eo, quod coniugi plus donatum est, & quod excedit applicatur liberis.

QVod secundo coniugi donatum est à coniuge, licet donationis tempore inspecto non excedat modum lege præstitutum, non eo minus tamen reuocandum est, si mortis tempore plus secundo coniugi, quam vni ex liberis prioris matrimonij donatum appareat, [1] ob æs alienum postea contractum, aut alio casu diminutas mariti faculrates. Mortis enim tempus inspiciendum esse constat. [2] Sed de illo magis dubitari potest, an eo casu, quo donator non soluendo factus fit, quod immoderatè donatum reperitur, posterioribus creditoribus proficere debeat, an solis liberis primi matrimonij acquiri, an denique inter ipsos & personam, cui donatum est, diuidi? Et quidem posteriores creditores illud repellit, quod si liberorum fauor non obstaret, totius donationis emolumentum donatarius retineret, vt proinde nihil eorum interesse videatur.[3] Quid enim si iure suo vti nollent?[4] Ergo solis liberis totum id, quod excedit, attribui debere verius est & conuenientius verbis Iustinianeæ constitutionis, [5] licet Interpretes plerique refragentur. *Ita tractatum*, nec dum tamen decisum est, Prid. Cal. Aug. 1593.

1 *Ex l. hac edictali, Cod. hoc tit.* & ibi Bald. * *Et Nouell. 22. de nupt. cap. 28. §. quia verò.*
2 Sicut & alias, quoties de legitima quæritur, *l. cùm quæritur 6. C. de inoff. test.* cum liberalitas mariti in secundam vxorem æstimanda sit ex comparatione legitimæ, *d. l. hac edictali, vers. ita tamen.* Vide Steph. Bertrand. ad illam legem. * *Ita Senatus* pro fratribus Dacquin 18. Nouembr. 1622.
3 Quomodo in specie, quamuis dissimili argumentatur Iauolenus *in l. paterfamilias 28. vers. ic. eorumque nihil interfuerit, D. de reb. auct. iud. possid.*
4 Nec enim coguntur, *l. pen. C. de pact. l. pactum, 46. D. eod.*
5 *d. l. hac edictali, ad fin. principij.* Quamuis gloss. *ibid.* in verbo, *diuidi*, aliter sentire videatur. * Excipe tamen casum Nouellæ 22. *de nupt. cap. 31. §. de augmentis*, id est, si diminutio dotis vel donationis propter nuptias fiat in fraudem liberorum prioris matrimonij & legis *hac edictali*

DEFINITIO XII.

Inæqualitas inducitur inter vitricum & filium institutos ex æquis portionibus, si æris alieni partes habeant inæquales.

MAter filium prioris matrimonij & vitricum testamento ex æquis partibus heredes instituerat: sed hoc tamen addito, vt quod vitrico ipsa debebat totum ex filij portione solueretur, nec quicquam vitricus cum sua portione compensandum haberet. Visum est aperte inæqualiter, & ex minore parte institutum filium, [1] cuius portio non nisi pro rata per æs alienum imminui debuerat. [2] Non enim ex sola portionis denominatione æstimandam æqualitatem, sed præcipue ex portionum emolumento. [3] Hic autem euidèter plus emolumenti peruenerat ad vitricum, cuius videlicet semis nulla æris alieni contributione minuatur, cum tamen obligatio vitrico quæsita confusione extingui pro parte hereditaria debuisset. [4] Nec obstat si quis obiiciat, extra testantis matris hereditatem constitutum videri, quod ipsa secundo suo conjugi debeat,[5] ob idque non eo minus æqualem esse bonorum maternorè diuisionem inter filium & vitricum, quod solus filius æris alieni vitrico debiti onus subire iussus sit. Nam imo vero inæqualitatem manifestã ex eo induci necesse est, quod soluto eiusmodi ære alieno per filium solum necessario consequens futurum sit, vt multo minus is habeat à matre, quam vitricus, qui non modo suum habiturus sit, sed etiam ex bonis defunctæ coniugis semissem illibatum. Neque aliud concludit supra dicta obiectio, nisi quod nihil prohibet, vitricum plus habere, quam filium, si ad id, quod ille habet ex bonis vxoris, iungas eam pecuniam, quæ ab vxore debebatur; sed ex bonis vxoris plus habere illum quam filium, quod haud dubie hoc casu eueniret, numquam permittendum est. [5] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Bressieu & de Chalant, 14. Calend. Mart. 1594.

1 Ac proinde locum esse reductioni, *ex l. hac edictali, 6. Cod. hoc tit.* secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 6 hoc tit.*
2 *Ex l. 1. C. si cert. pet. l. 1. & 2. Cod. si vnus ex pluribus hered. debit. vel credit.*
3 Ne alioqui facile fraus fieret legi, si institutus ex maiore portione pro ea tamen minimo contentus esse iuberetur.
4 *l. debitori 50. D. de fideiussor. l. debitori 7. C. de pact.*
5 Ideo namque dicitur æs alienum, quod alij debetur. *l. cedere diem 213. § as alienum de verb. signif.*
6 Id enim districtè prohibet Iustiniani constitutio *in d. l. hac edictali.* * Quàm tamen obserua non habere locum nisi in ipsis liberis & descendentibus, nec posse beneficium eius transmitti ad extraneos. Cravet. *cons. 142. n. 6.* Bertrand. *ad d. l. hac edictali n. 15.* transit autem in filios etiamsi non sint heredes patris aut matris, Boër. *dec. 201. n. 7.* Iunge *leg. 1. C. hoc tit. Ita Senatus* pro fratribus Dacquin, contra Ambros. Rosset procuratorem die, Febr. 1617.

DEFINITIO XIII.

De differentia augmenti dotalis, iocalium & donationis de superuita.

ALia doralis augmenti seu donationis propter nuptias, quam Sabaudi augmentum dotis vocant, alia iocalium ratio est. Augmentum enim ad communes liberos omnimodo redit matre mortua, tamesi a secundis nuptiis abstinuerit. [1] Iocalia non nisi vno illo casu, quo mater ad secunda transierit vota. [2] Itaque si abstinuerit, perinde testari potest de iocalibus atque de dote ipsa, dum liberis saluã legitimam relinquat. [3] Apud Sebusianos meos diuersa ratio est eius donationis, quæ inter cõiuges nõ nisi sub cõditione & in casũ, vt loquuntur, superuitæ [4] contrahitur. Hæc enim existente quandocunque conditione sic acquiritur superstiti, vt communibus liberis seruanda non sit, nisi eo casu, quo per subsequentes secundas nuptias eius proprietas amittatur.[5] Proinde quamuis nec augmenti dotalis apud Sabaudos, nec eiusmodi donationis apud Sebusianos petitio vlla mulieri cõpetat, nisi præstita prius satisdatione: [6] illa tamen differentia est, quod aliter atque aliter concipi satisdationis verba necesse est. Nam de restituendo liberis augmento, satisdatur in id tempus, quo mulier morietur nulla adiecta conditione: [7] de restituenda vero propter nuptias donatione, & in tempus mulieris morituræ, & sub ea conditione, si ad secundas nuptias conuolabit.[8] Quo fit, vt melior sit causa eius qui pro donatione, quam illius, qui pro augmento fideiubet. Hic enim fieri non potest vt non aliquando debeat, cum solo die petitio suspendatur,[8] nisi proponas filium, ad quem redire augmentum debuit, ante matrem decessisse:[10] ille vero fieri potest vt numquam debeat, superstite licet filio, nimirum si conditio restitutionis defecerit, nullis secutis nuptiis. [11] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 2. ſ. De donat ant. nupt.

1 Ita scilicet ferente consuetudine, quæ augmentum induxit, *Auth. lucrum, C. hoc tit.*
2 In iis enim non sequimur rationem iuris communis, quæ scilicet nulla ex iure communi deberentur, *l. in his 15. D. de legib.*
3 Semper enim & de bonis omnibus, quæ parens habuit, mortis tempore legitima liberis debetur, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. test.*
4 Quam ideo donationem de superuita vocat Guid. Pap. *q. 565.*
5 *Ex l. fœmina 3. & l. generaliter 5. C. hoc tit.*
6 De reddenda liberis communibus donatione, si casus restitutionibus eueniet.

7 Itaque

Source : BIU Cujas

7 Itaque ſtipulatio concipitur tantum in diem, qui tamen dies incertus eſt,& ideo pro conditione habetur, *l.dies incertus 71. de cond. & demonſtr.* cum poſſint liberi ante patrem mori, *leg. Statius Florus*, 48. *§.Cornelio Felici, D.de iur.fiſc.*

8 Vtroque tamen caſu illa etiam conditio tacita ſubintelligitur, ſi ex liberis communibus aliquis ſuperſtes erit.

9 Quia diem mortis venturum eſſe certum eſt.

10 Quo caſu remanet augmentum penes matrem, & ſine onere vllo reſtitutionis,ac proinde tranſmiſſibile ad quemcumque matris heredem etiam extraneum. [Vnde fit,vt filius etiam,qui habeat multos creditores hypothecarios, adeoque iam condemnatus exactione perſonali poſſit impune remittere matri ſuperſtiti petitionem futuram augmenti dotalis, nec ideo poſſit cõueniri heres matris aut hypothecaria,aut reuocatoria per creditores filij,quamuis poſtea contigerit,matrem mori ſuperſtite filio; quia verum eſt, filium quandiu vixit nihil vnquam iuris in eo augmento habuiſſe, *l. & quæ nondum 13.§.quod dicitur,D.de pignor.* nec videtur fraudare creditores, qui acquiſitam iam ſpem acquirendi vltro omittit *l.7.D.quæ in fraud.cred.* Nec aliud eſt etiamſi in tabulis dotalibus conuenerit, vt augmenti vſusfructus ad vxorem pertineat, ea verò mortua ad filium reuertatur. Non enim facit ea conuentio, vt mulier ſolum vſumfructum habere videatur: ſed imperitorum illa locutio eſt, qui vſufructuarium vocant eum,quem neceſſe ſit, poſt mortem ſuam id reſtituere,cuius proprietatem viuus habeat, vt *in l.ſpecies 15.de aur. & argum.legat. l.vlt.de vſufruct.ear.rer.quæ vſu conſum.* Maximè verò ſi ea conuentio ad ius conſuetudinarium relata proponatur. *Ita tractatum eſt* in cauſa Philibertæ Gay,19. Nouembr.1612.]

DEFINITIO XIV.

COnuolans ad ſecunda vota mulier nõ tenetur ſatiſdare pro augmenti dotalis reſtitutione, ſi nihil aliud petat, niſi vt mittatur in poſſeſſionem bonorum obligatorum, in id vſque tempus,quo ſibi ſatisfiat,bonorum ſcilicet immobilium. [1] Plane iam inde ab initio promittere eam opottebit, ſatis ſe daturam,quotieſcunque pignoris luendi gratia pecuniam numeratam heredes mariti offerent. [2] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de la Foreſt, & D.de Montiernoz,7. Iun. 1594.

1 Nec enim facilis eſt amiſſio aut dilapidatio bonorum immobilium,adeo vt nec ſatiſdare cogatur quiſquis immobilia poſſidet, *l.ſciendum 15.D.qui ſatiſd.cog.*

2 Tum enim fieri incipit locus periculo amittendæ pecuniæ, quæ tamen in eo ſit, vt reſtitui aliquo caſu debeat. Fragilis enim eſt pecunia *l.ſi chorus 79.§.1.de legat.3.*

DEFINITIO XV.

De natura augmenti dotalis conſuetudinarij, & de renunciatione filiæ non extendenda ad id, quod lucrata eſt ex culpa binubi parentis.

AVgmentum illud dotale,quod ex receptiſſima conſuetudine in Sabaudia frequentatur, non eſt ſimile ſponſalitiæ illi largitati, de qua Iuſtiniani Nouellæ conſtitutiones loquuntur, [1] ſed proprium ius habet & conſuetudinarium, quod pro diuerſitate locorum alias & alias leges admittit. Nam ſponſalitiæ largitatis lucrum non acquiritur mulieri ſuperſtiti, quod ad dominium, & proprietatem attinet, ſed tantum quod ad vſum. [2] At dotis augmentum apud nos acquiritur mulieri, etiamſi ſuperſint communes liberi, & defuncta ea recurrit ad communes liberos,ſiue ſecundo nupſerit, ſiue non. [3] Apud Bugienſes contra.Redit enim ad viri heredes quoſcunque etiam extraneos, nec exiſtentibus quoque legitimis liberis communibus.Apud Sebuſianos meos nullus augmenti vſus eſt, ſed tantùm donationis propter nuptias, quæ non aliter ad cõmunes liberos recurrit,quam ſi ad ſecundas mater conuolet nuptias. [4] Planè cum mulier tranſit ad ſecunda vota,certum eſt priuari eam proprietate, ſi ſecundarum nuptiarum tempore ſuperſint communes liberi,ſolumque vſumfructum ei ſaluum eſſe: [5] In eamque rem non eſt quod iure conſuetudinario vtamur, cum ſufficiat commune. [6] Hinc fit, vt ſi poſt tranſitum matris ad ſecundas nuptias filia renunciauerit bonis omnibus paternis materniſque,non ideo tamen videri debeat renunciaſſe dominio ſibi quæſito in bonis, quorum proprietatem iam amiſerit mater,quoniam ea bona reuera neque paterna ſunt neque materna,ſed ipſius filiæ propria. [7] Conſtat autem renunciationes huiuſmodi & odioſas eſſe & ſtricti iuris, [8] nec in eas venire, niſi quatenus verbis expreſſum eſt.[9] Quod ſi ante ſecundas nuptias matris renunciatio talis facta ſit, ceſſat quidem hæc ratio, ſed alia tamen ſupereſt,quæ impedit, ne ad ea bona ex poſtfacto extendi renuntiatio poſſit;illa nimirum,quod non ſit veriſimile cogitaſſe filiam de iure, quod nondum ſibi tunc quæſitum eſſet, quodque poſtea ex culpa & quaſi delicto matris, ſolaque legis diſpoſitione ipſi filiæ præter votum & expectationem acceſſerit:[10] vno tamen caſu fieri queat, vt generali renunciatione huius generis bona comprehendantur;nimirum ſi non bonis omnibus paternis materniſque, ſed iuribus omnibus paterna maternaque bona competentibus renuntiatum ſit poſt ius iam quæſitum. Nam quod ex ſecundis parentis nuptiis filiæ quæſitum eſt, licet neque paternum ſit,neque maternum,vt diximus,ius tamen eſt ad paterna bona,ex quibus vtique augmentum ſolui debet. [11] Plane ad hunc etiam caſum ſubiicienda exceptio eſt, niſi renunciatio talis ſit, quæ huiuſmodi interpretationem non patiatur,vt puta ſi quod à matre accepit filia,vt renuntiaret iuribus omnibus pro futura legitima & alia quauis ratione ſibi in bona paterna maternaque competentibus aut competituris, tam exiguum,vt vel ſolã æquet legitimã,vt eã dũtaxat quantitatem, quæ pro augmento iam quæſito debeatur. Tunc enim longe æquior interpretatio illa eſt,vt de ſolis iuribus hereditariis tranſactum & cogitatũ videatur, ne alioqui facta inueniatur renũciatio ſine cauſa,& nullo accepto, [12] quæ res aut pareret exceptionẽ doli aduerſus eũ,qui renuntiatione niteretur,[13] aut in integrum reſtitutionis beneficium induceret ex æquitate. [14] Cur non igitur tantundem proderit æquitas ad inducendam iuſtam interpretationem,quæ faciat,ne ſit neceſſaria reſtitutio,quantum ipſa reſtitutio prodeſſet?[15] Præſertim cum apud Senatum res agitur, ad cuius ſane officiũ pertinet,vbi manifeſta vrget æquitas,ius dicere ſola facti veritate inſpecta, & litium anfractus,quantum fieri poteſt,excludere. [16] Illud ſane non placebat,quod quidam dicebant, in propoſita ſpecie renunciationem quantumuis generalem non facile extendi debere ad iura, quæ ex poſtfacto competere cœpiſſent. [17] Neque enim negari poterat,augmentum illud,de quo tractabatur,iam tum filiæ quæſitum fuiſſe, cum renũciabat,quamuis viuæ matri vſusfructus eripi non deberet. [18] Accedebat, quod legitimæ quoque renunciatum proponebatur, quæ tamen necdum debebatur, nec niſi mortua demum matre deberi poterat,[19] vt proinde dubitari non poſſet,quin de iuribus quoque in futurum competituris remittendis actũ eſſet [20] Illa igitur ratio ſola mouere Senatum & potuit & debuit, quod liberalitatem filiæ captioſam interpretatione prudentum frangi æquiſſimum videretur. [21] *Ita Senatus* in cauſa N. Amblardi de Pilla D. de la Pierre,contra N.Ioannem de la Foreſt D.de la Barre,7. Non. Iun. & Prid. Cal. Iul.1594.

1 *Nou.119. Vt ſponſal. largit. & Nou.98. Neque virum quod ex dot.*
2 *d. Nouell. 98.*
3 Vt dixi *Defin. 13.§.*
4 Dixi *in d. Defin.13.§. eod.*
5 *Ex l.femina 3.C.hoc tit.*
6 *Arg.l.Imperatores 30.de reb.auct.iud.poſſid.*
7 Poteſtate ſcilicet & applicatione legis: lex enim eſt vnus ex modis acquirendi iure Quiritium dominij, vt ſcribit Vlp.*in fragm. tit.19. de acquiſit. rer.*
8 Tanquam quæ ſint contra ius publicum, *l.vlt.D. de ſuis & legit.* nec niſi iuriſiurandi auctoritate confirmentur, *c.2.de pact.in 6.*
9 *l.quicquid aſtringendæ 99.de verb.oblig.*
10 Renunciatio enim quantumlibet generalis numquam refertur ad incogitata,*l.5.l.qui cum tutoribus 9.Dde tranſact.* Guid. Pap.*quæſt.228.*
11 Et ita accipiendum eſt, quod ſcribit Gabriel *in commun.opin.lib.3. concl.1.de ſecund. nupt.*
12 Quo caſu non valeret renunciatio, nec quicquam operaretur iuſiurandum, tanquam quod eſſet vinculum iniquitatis, *d.c.2. vbi not. de pact. in 6.*
13 *l.2.§.circa D.de doli mal.except.*
14 Omnes enim reſtitutiones ex æquitate dantur iis,quoquo modo læſi & circumuenti ſint,*l.1 de in integr.reſtit.*
15 Melius enim eſt iura intacta ſeruari, quàm poſt vulneratam cauſam remedium quæri,*l. vlt.C.in quibus cauſ.non eſt neceſſ.in integr.reſtit.*
16 Vt tractat. Antonin.Teſſaur.*in præfat.Deciſ. Pedem.*

17 Ex

Source : BIU Cujas

17 Ex not.per Bart. & alios *in §.duo fratres,l.qui Romæ,de verb.oblig.*
18 *d.l.fœmina,& Auth.ex testamento, C. hoc tit.*
19 *l.1.§.si impubere D.de collat.bonor.*
20 *Arg.l.vlt.in fin.de tritic.vin.& oleo leg.*
21 *Vt in l.cum Aquiliana, 5. D.de transact.*

DEFINITIO XVI.

Parentes,qui per secundas nuptias amiserunt proprietatem, eam recuperant, si postea omnes liberi præmoriantur.

DOminium,quod ex vnius coniugum liberalitate in cõiugem translatum ad communes liberos rediit per transitum ad secundas nuptias, solo vsufructu parenti relicto, [1] non omnimodo [2] acquiritur communibus liberis,sed ita demum si superuiuant;alioqui recurrit ad parentem superstitẽ, cuius nuptiis quæsitum fuerat. [3] Proinde si ponas decessisse filium viua matre secundis iam nuptiis funestata,non poterit filius de iis bonis pro arbitrio, aut qua alia vlla ratione disponere. [4] An ergo dicemus,dominium, quod ad communes liberos redit,non nisi ad tempus iis acquiri?Id vero iuris ratio non patitur,quia dominij translatio,præsertim quæ fit sola legis potestate,neque ad tempus, neque in diem fieri potest. [5] Quid igitur ? Dominium communibus liberis purè quæritur,sed non irreuocabiliter,[6] sicut nec parenti secundas postea nuptias ineunti fuerat irreuocabiliter quæsitum. [7] Et quæ legis potestas parenti dominium abstulerat fauore communium liberorum, eadem prædefunctis liberis communibus in solatium,& quasi finita causa idem dominium superstiti parenti restituit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.fœmina 3. & l.generaliter 5.C.hoc tit.*
2 Id est reuocabiliter.
3 Ad quid enim bonum esset fauere liberis, qui succedere ipsi non possint,quia præmortui fuerint,vt in simili argumentatur IC. *in l.si post mortem 10.§.vlt.ff.de bon poss.contr tab.*
4 Cum eo tempore, quo moritur, superstite adhuc matre incipiat, dominium ab eo discedere,*arg.l.Titio cum morietur 51. ff.de vsufr.* [Vt scilicet redeat ad matrem, si nulli alij sint liberi ex eo matrimonio superstites,aut ad fratres ipsos,si non omnes decesserint, *d.l.fœmina §. vlt.*]
5 Debet enim transferendi dominij causa esse perpetua, *l. 1.* vbi & Cuiacius notat, *ff.de iur.dot.*
6 Aliud enim est acquiri dominium pure ; aliud vero acquiri irreuocabiliter, *l.2.l.4.alias l.si ex duobus,* §.*sed & Marcellus , ff.de in diem addict.l.1.ff.de leg.commiss.*
7 Sed cum periculo amittendi scilicet, si ad secunda vota superstite aliquo ex liberis communibus quandoque conuolaret.
8 *Arg.l.iure succursum 6. D.de iur.dot.l.scripto 7. §.vlt. ff.vnd.liber. l.vlt.C.de instit.& substit.* * *Nouell.3.c.2. & Nouell.22.c.22.ad fin.Auth. sed & si quis, C.hoc tit.*
9 Non tam enim odio parentum ad secundas nuptias conuolantium, quam fauore communium liberorum huiusmodi pœnæ inductæ sunt, ideoque nec iure pontificio sublatæ sunt , *c.vlt.extr.hoc tit.* Vide *l.fœminæ vers.quod si &c.auth.quod & si quis, C.eod.*

DEFINITIO XVII.

Parens qui conuolat ad secunda vota sicut non amittit vsumfructum , ita neque possessionem.

AMissa per secundas nuptias bonorum à præmortuo cõiuge acceptorum proprietate, sicuti non perditur vsusfructus,[1] ita nec possessio,quam saltem vtendi fruendi gratia remanere necesse est.[2] Itaque si liberi ex priore matrimonio susceptí eam possessionem propria auctoritate occupauerint, tenebuntur interdicto recuperandæ possessionis, [3] itémque condictione ex canone pontificio in eam rem comparato ; [4] nullo ipsis ex ea re præiudicio in proprietate generando. [5] *Ita Senatus* in causa de Marignaz,contra D.de Montiernoz, anno 1593. Relatum est in causa D. de Gimilieu , contra D.de Mirignaz,4. Non.Aug.1595.

1 *L.fœmina 3.l.generaliter 5.& Auth.ex testam.& pass.C.hoc tit.*
2 Naturaliter enim possidet fructuarius,*l.naturaliter 12. D.de acq. poss.* Nec quicquam commune habet iactura proprietatis cum iactura possessionis,sicut nec ipsa proprietas cum possessione, *dict.leg.naturaliter, §. nihil commune,*d.l.fœmina §.*vlt.*
3 Quia non est iis permittendum vt sibi ius dicant,*l. D.quod legator. l.dotis actione 9. C. solut.matrim.*
4 *Can.redintegranda 3. quæst.1.*
5 Quamuis videantur priuandi iure suo ob vim factam in eo, quod sibi ius dixerunt,*ex l.extat 13.D.quod met.caus.* sed alio iure vtimur,nisi vim publicam admiserint, *contra l.si quis in tantam, Cod vnde vi.* [Sanè possessionem quam habuit pater antequam per transitum ad secundas nuptias amitteret proprietatem,amittit simul cum proprietate,hoc ipso, quod ex proprietario fit vsufructuarius,quia quisquis est vsufructuarius, possidet quidem naturaliter suo nomine , sed ciuiliter non nisi nomine proprietarij. Retinet ergo possessionem naturalem tantùm, sed ciuilem amittit,quæ ipso iure transit ad liberos , quibus proinde ex eo tempore possunt competere interdicta possessoria non solùm patre mortuo , sed etiam viuo illo,dummodo authoritatem filio præstante, dum ne sit pater absens, *l.vlt.C.de bon.quæ liber. Ita Senatus* in ea causa de qua *Def.4. n.1.* Vide *Rebuff.in præf.tract.de mater.poss.n.92.*

TIT. VI.

DE DOT. PROMISS.

DEFINITIO I.

Dos per matrem & fratrem defuncto patre constituta ex maternis fraterníque bonis in partes constituta intelligitur.

SI mater filiæ , eidémque sorori frater dotem constituerint,non minus de maternis , quàm de fraternis bonis constituta intelligetur. [1] Nam Iustiniani constitutio,[2] quæ matris personam pro adiecta tantum haberi vult, dotémque ex paternis duntaxat bonis constitutam intelligi,ad eum casum pertinet,quo pater & mater simul dotẽ constituerint:[3] optimán.que habet rationem,quod officium paternum,vt docet filiam,[4] quamdiu paternæ facultates sufficere possunt, [5] licet maternarum quoque mentio facta sit. At patre mortuo paterni illius officij ratio vlla haberi amplius non potest,cúmque dotanda sit filia ex propriis bonis, quæ à patre habuit,nihil causæ est,cur non vtiliter obligata mater videri debeat,quæ dotem vltro promisit,in eámque rẽ bona sua obligauit.[6] Patris enim officium non transit in fratrem,[7] licet patris heredem,nisi hactenus vt eam hereditatis vel bonorum partem sorori præstet,quam ex paternis facultatibus habere illa debeat. [8] *Ita Senatus* ex tempore,9. Cal. Iulij 1590.

1 *Arg l.reos 12.§.cum tabulis, ff.de duob.reũ.*
2 *In l.vlt.C.hoc tit.*
3 Itémque ad illum casum, quo solus pater dotem constituerit ex rebus tam suis,quam maternis,vel aliis ad filiam pertinentibus, vt constat *ex vers.vbi autem.*
4 Ratio hæc posita est , *in d.l.vlt versic.neque enim.* Iunge *l. capite 19.D.de rit.nupt.l.si socius pro filia 81.D.pro socio.*
5 Nam ex magna & probabili causa etiam mater cogitur dotare, *l.neque mater 14.C.de iur.dot.*id est , si patris bona non sufficiant , neque aliunde habeat filia.
6 Adeo vt neque ex hac causa possit mater se iuuare Velleiano, *l.si dotare 12.l.vlt.C.ad SC.Velleian.*
7 Neque enim frater cogitur dotare sororem nisi consanguineam, & in subsidium,si aliter nubere honestè non possit,*l.cum plures 12.§.cum tutor. ff.de admin.tut.*
8 Pro legitima portione,quam filia omnimodo habere debet, *l.parentibus 8. C. de inoff.test.*

DEFINITIO II.

Dotis promissio incerta nunquam valet , nec si facta sit à patre.

DOtis promissio incerta valere non potest etiamsi à patre facta sit , [1] nec hac parte , si iuris rationem potius, quam interpretum traditiones inspicias , [2] quicquam referre potest,an à patre,an ab extraneo,aut ab ipsa muliere dos marito promissa sit?Est enim in causis & personis omnibus per-

Source : BIU Cujas

petuo verum, promissionem incertam non valere,[3] nec fauor dotis contrarium ius elicere vllo modo potest. [4] Hoc sanè interest, an pater, an extraneus, aut mulier ipsa dotem promiserit, quod cum extraneus aut mulier promisit, nihil est, quod ab iis exigi possit, quia vel minimum quid pro dote dando liberarentur, cum nec dotem vllam dare teneantur:[5] At pater congruam dare compellitur, [6] non quia dotem incertam promiserit, sed quia etiamsi dotem, quod idem est, nullam promisisset, filiam tamen ex paterno officio dotare teneretur. *Ita tractatum est* in causa Ioannis Bouier, & Petri Quimier Aduocati, 10. Cal. Dec. 1590.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 Solent enim Interpretes distinguere, an dos promissa sit ab extraneo an à patre, *ex l. cum post 69. §. gener. ff. de iur. dot.*

3 Quemadmodum & incertitudo solet vitiare legatum & stipulationem, *d. § gener.*

4 Vt constat *ex d. l. 1. C. hoc tit.* qua & de dote loquitur, & solam hanc rationem habet, non aliam, quam Interpretes ibi afferunt, quod duo specialia circa idem concurrere non possint. Est enim falsa illa propositio, vt alibi docuimus

5 Bald. *ad d. l. 1. C. hoc tit.* Harmenop. *lib. 4. c. 8.* Papon. *lib. 1. Notar. c. 4. Du contract de mariage.*

6 *L. capite 19 ff. de rit. nupt.*

7 *L. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

PLanè non incerta dos promissa videbitur, siue ab extraneo, aut à muliere, siue à socero ipso arbitratu soceri promissa sit:[1] non tam enim soceri, quam boni viri arbitrium demonstratum intelligitur. [2] Ideoque nullo etiam secuto ante soceri mortem arbitrio [3] non minus valebit promissio, quia mortuo quoque socero sequi potest arbitrium boni viri ex paternis facultatibus, maritique dignitate certam dotem constituturi. [4] Nec est contrarium, quod si arbitratu Lucij Titij, rem aliquam mihi restitui stipulatus sim, alius quam ipse Titius arbitrari non potest. [5] Id enim fit, non quod vt quidam putant, aliud in stipulatione receptum sit, quàm in bonæ fidei contractibus, [6] sed quia multum interest, an in tertij cuiuspiam, an in alterutrius ex contrahentibus arbitrium stipulationis conditio conferatur, [7] sicut & an ex boni viri arbitratu, an ex simplici absolutáque promissoris voluntate obligatio constituatur? [8] Illud sanè exploratum est, non posse videri incertam dotis promissionem, si pater congruam dotẽ nulla etiam quantitate expressa, daturum se promiserit, cum ex mariti dignitate patrísque facultatibus certa fieri possit. [9] Idémque est, si pater, cum minorem, quam par fuisset, quantitatem dotis nomine promisisset, postea eam se dotem congruenter aucturum nulla demonstrata quantitate promiserit. [10] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Vt in l. cum post 69. § gener. D. de iur. dot.*

2 Vt ibidem Papin. ait. Iunge *l. 3. C. hoc tit.*

3 Qui sensus est eorum verborum, *detracto quoque arbitrio, in d. §. gener.*

4 *d. § gener. & d. l. 3. C. hoc tit.* Iunge *l. siue generalis 61. D. de iur. dot.*

5 *L. si quis arbitratu 43. & seq. D. de verb. oblig.*

6 Eadem enim omnium contractuum hac parte ratio est, *l. si merces 25. D. locat. l. si coita 75. D. pro socio, l. vlt. C. de contrah. empt.*

7 *d. l. 3. C. hoc tit. l. in personam 22. §. 1. de reg. iur. l. si societatem 6. l. societatem 76. D. pro socio, l. hac venditio 7. D. de contr. empt. l. si in lege 24. D. locat. l. si sic legatum 75. de leg. 1.*

8 Hoc enim posterius fieri non posset, *l. sub hac conditione 8. D. de oblig. & act. l. stipulatio non valet 17. de verb. oblig.*

9 *d. § gener. & d. l. siue generalis 61. de iur. dot.* Iunge *l. certum 6. D. de reb. cred.*

10 *L. si filia pater 43. de legat. 3.* Quid enim interest hac parte inter dotem & dotis augmentum? *l. inter socerum 26. § cum inter, D. de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

PAter iam octogenarius tres habens filias, cum duabus prioribus nuptis dotem quadringentorum aureorum singulis dedisset, ac tertiam Sempronio nobiliori viro collocare vellet, qui eam quantitatem dignitati suæ minus congruam existimabat, [1] ampliorem quidem se dotem daturum promiserat, sed id ipsum in tabulas dotales referri noluerat, causatus vereri se, ne cæteris filiabus generísque discordiæ & odij materiam ea res daret. Postea condito in scriptis testamento, ne suprema voluntas aliis innotesceret, quam soli Sempronio insinuauerat, filiam hanc heredem solam scripserat, reliquis non nisi legata reliquerat, Sempronio ne diffidere posset tabulas ipsas quasi pignoris loco custodiendas tradiderat. Post paucos menses defuncta vxore, ex qua nulli per ætatem liberi sperabantur, puellam duxerat, qua subinde prægnante facta, Sempronius nihil amplius vxori suæ suísque in soceri successione sperandum ratus, cum in eo rem esse videret, vt testamentum agnatione posthumi aut quasi posthumi ruptũ iretur, socerum vrgebat lite in eam rem instituta, vt promissa impleret, dotémque ampliorem filiæ constitueret. Socer negabat se teneri, propterea quod promissio de donando multum differret à donatione, [2] locúmque admitteret pœnitentiæ. [3] Deinde quod se viuo præmatura & importuna esset petitio, cum nullo præfinito tempore sufficeret augeri dotem quandocumque. [4] Proinde expectandum tempus quo moreretur: quo tempore filiam, quæ non renunciauerat, habituram esse constabat aut partem hereditatis, si intestatus ipse decederet, [5] aut saltem legitimam portionem, si alius heres scriberetur. [6] Qua ratione promissioni commodè satisfieret, quando non aliam ob causam dos data in proposito casu minus congrua dicebatur, quam quod legitimam non adæquaret. [7] Quid enim aliud posset illa petere? An vt prohiberetur pater intestato decedere, aut si testaretur, reliquas filias ex æquis partibus heredes scribere? Atqui nec si expresse ita conuenisset, pacto tamen valeret, vtpote quæ iuri publico derogaret, [8] ex quo liberum cuique est supremi iudicij arbitriũ, [9] cuius causam fauorabiliorem quam dotis esse debere nemo ambigit. [10] Adde, quod ex eiusmodi pactione pater ad inducendam inter liberos inæqualitatem inuitaretur, aut potius obstringeretur. [11] An vt viuus pater legitimam filiæ repræsentaret? [12] At iam diximus, expressum non fuisse, viuóne an mortuo socero dotem augeri oporteret, ob idque magis esse, vt ea interpretatio accipi deberet, quæ socero faueret, vt nihil ab eo quandiu viueret exigeretur. [13] Nam & conuentione id fieri posse certum est, [14] illámque non modo soceri, sed etiam generi voluntatem fuisse ex eo apparebat, quod socer voluntatem suam testamento declarauerat, [15] gener autem nuda tabularum traditione sibi satisfactum credidisset. [16] Sed & ea sola ratio afferebatur ex parte generi, cur dotis augendæ promissio scripta non fuisset, quod vereretur socer, ne viuo se conflaretur ex liberalitate inuidia, si ampliorem huic filiæ quam reliquis dotem daret. [17] Accedebat, quod legitimæ portionis æstimationem iniri oportet inspecto mortis tempore: [18] vnde fit, vt nec vllo casu à viuente debeatur; [19] cúmque non nisi deducto ære alieno & funeris impensa legitimæ ratio poni possit, [20] an non fuerit impium & inhumanum, de soceri viuentis funere quæri, [21] eiúsque facultates non solùm explorari, sed etiam detegi, [22] antequam moreretur. [23] Pro Sempronio illud tantum faciebat, quod sub specie amplioris dotis promissæ decipi non debuisset, qui aliter vxorẽ non duxisset. [24] Quidam putabant remedij loco inducendum vt legitima quidem etiam viuo patre huic filiæ propter cõuentionem adiudicaretur, ad augendam dotem, sed eius æstimatio in id tempus differretur, quo pater esset mortuus, vt vtrique citra alterutrius iniuriam consuleretur. [25] Sed displicuit sententia, quia fieri poterat, vt aucto interea liberorum numero, diminutísque facultatibus paternis legitima eo tempore minor esset quam dos data, quo casu inutilis Sempronio futura esset pactio, & inutile remedium. [26] Deinde quia nusquam scriptum est, congruam dotem ex legitimæ comparatione accipiendam esse: potest enim congrua esse, tametsi legitimæ æstimationem superet. Potest & interdum, etiamsi ad legitimam non accedat, nempe pro temporum, rerum & personarum varietate. [27] Itaque placuit condemnandum socerũ, vt statim dotem augeret hactenus, vt congruam faceret & competentem: [28] congruam autem intelligendam non habito respectu ad legitimæ quantitatem, quæ futura esset cum

ipse

pſe moreretur, aut quæ fuiſſet, ſi promiſſionis tempore deceſſiſſet, ſed arbitrio boni viri, non æſtimatis ad amuſſim paternis facultatibus exploratiſque creditoribus, ſed largius ex communi viciniorum de patris patrimonio exiſtimatione:[29] ita tamen vt eius quantitatis, quæ dotem augeret, exactio in tempus mortis paternæ differretur,[30] nec amplioris legitimæ petitioni præiudicium fieret, ſi patrem facultatibus augeri contingeret,[31] quamuis ſi pauperior fieret non idcirco minui dos deberet, quæ ſemel certa conſtitura & debita, licet nondum ſoluta fuiſſet.[32] Non enim hoc caſu locum habere poteſt, quod dici ſolet, eandem dubij euentus rationem in vtrunque caſum eſſe debere,[33] cum augendæ dotis iuſta cauſa ſit propter conuentionem, diminuendæ nulla.[34] Cum tamen ex teſtationibus conſtaret, ſocerum de augenda dote tractantem quadringentorum aureorum ſummam ſæpius expreſſiſſe, idipſum Senatus ſecutus eſt, non quod boni viri arbitrium tale omnimodo eſſe deberet, vt duplari dotem oporteret,[35] ſed quia deficientibus aliis probationibus omnibus nihil cauſæ erat, cur à patris tanquam boni viri arbitrio recedendum eſſet.[36] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam pro maiore dignitate mariti maiorem quoque dotis conſtitutionem fieri æquum eſt, *l.cum poſt 69.§.gener, D.de iur.dot. l.quæro 60. eod.*

2 Nicol.Boër. *dec.48.*

3 Bart. *in l.vlt.n.8.D.de cond.cauſ.dat.*

4 Quod enim nullo tempore adiecto promiſſum eſt: quandocunque ſolui poteſt, ſicut & vbique quod debetur ſine vllius loci adiectione, *l.continuus 137.§.cum ita, D.de verb.oblig.* Nec facilè ferendum eſt, vt præcipitetur pater ad ſolutionem, *l.ſi extraneus,*33 *D.de iur.dot.* Obſerua tamen id, quod ſine die debetur, ſicut quandocunque ſolui poteſt, ita quandocunque peti poſſe, & præſenti die, *leg. cedere diem 213. de verbor. ſignif.*

5 *L.maximum vitium 4. C.de liber.prator.*

6 *L.parentibus 8.l.omnimodo 30.l.quoniam in prioribus 32.& paſſ.C. de inoff.teſt.*

7 Cum poſſit congrua eſſe dos, etiam quæ minor ſit legitima, Bald. *in auth.res quæ,n.16.Cod.commun.de legat.* Dec.*conſil.277.col.pen.verſ. & iſta concluſio, & conſ.505.n.4.* Grammat.*q.101.n.47. & 72.*

8 *l.poſthumus 6. verſ.quid ergo, D.de inoff.teſt.l.vltim.de ſuis & legit. l.ius publicum 38. D. de pact.*

9 *l.1.C.de ſacroſ.eccleſ.l.ſtipulatio hoc modo concepta 68.de verb.oblig. l.4. C.de inutil.ſtip.l.cum duobus 52. alias l.ſi fratres, §.idem reſpondit ſocietatem, D.pro ſocio.*

10 *l.vel negare 6.D.teſtam.quemadm.aper.*iunct.*l.mulier 22.cum proponeretur, ad SC.Treb.l.pactum 15.* vbi Dec.C.*de pact.*

11 Cum tamen è contrario nihil ſit æquius, quam vt inter liberos æqualitas ſeruetur, *l.vt liberis 17.l.pen.§.1.C.de collat.§.illud, Nouell.22. de nupt.*

12 Atqui impoſſibile eſt legitimam à viuo patre deberi, aut ſolui, cum nihil aliud ſit quam portio portionis ab inteſtato contingentis *l.1. §.ſi impubere, D.de collat.bonor.l.qua nuper 31. C.de inoff.teſt.*

13 *Arg.d.l.ſi extraneus 33.D.de iur.dot.*

14 *l.cum pater 11.D.de pact.dot.& l.præced.l.Babius 30.eod.*

15 Teſtamenti autem effectus nullus eſt, niſi poſt mortem teſtatoris, *l.1.D.qui teſtam.fac.poſſ.*

16 *Arg.l.cum pater 77.§.donationis, & §.pater pluribus, de leg.2.* quid autem intereſt, an verbo, an facto quis declaret ſuam voluntatem? *l.non tantum 5.D.rat.rem hab.*

17 Ex ratione autem diſpoſitionis interpretanda & regulanda eſt diſpoſitio, *l.vlt.D.de her.inſt.d.l.cum pater 77. §.dulciſſimis, de leg.2.*

18 *l.cum quæritur 6.& paſſ.C.de inoff.teſt.l.Papinianus 8.§.quarta autem, D.eod.*

19 *d.l.1.§.ſi impubere, D.de collat.bonor.*

20 *d.§.quarta autem.*

21 Eſt enim hoc plenum triſtis & periculoſi euentus, *l.vlt.C.de pact.*

22 Intereſt enim cuiuſque, ne patrimonij ſecreta pandantur, *l.2.C.de alim.pupill.præſt.*

23 Improbus enim eſt, qui ſolicitus eſt de hereditate viuentis, & contra ius gentium feſtinat, *l.2.§.interdum, de vulg. & pupill.ſubſtitut. l.donari 29.alias l.quidam, §.donationem, D.de donat.*

24 *l.pen.ibi, quid enim, D.de iur dot.l.ſi donaturus 9 §.1.D.de condict. cauſ.dat.l.vlt.§.1.D.quæ in fraud.cred.l.5. §.pen. D.de dol.except.* Parum autem intereſt, an maritus nullam dotem habeat, an vero tam exiguam *auth.præterea,* vbi DD.*C.vnde vir.& vxor.* Natt.*conſ.37.n.4.* Teſſ.*dec.192 n.2. in fin.*

25 Nihil enim vetat condemnationem ſtatim fieri, condemnationis vero exactionem differri, *l.in lege 40. D.ad l.Aquil.*

26 Augetur enim vel minuitur legitima pro numero liberorum, & pro quantitate facultatum. *Nou.36.de trient. & ſemiſſ.& l.cum quæritur 6.& paſſ.C.de inoff.teſt.*

27 Grammat.*dec.101.n.65.66. & ſeqq.* Menoch.*de arbitr.iudic.lib.2 caſ.149.num.28.*

28 Nam quod multi putant congruam cenſeri dotem, quæcunque à patre datur, Grammat.*d.dec.101. n.68. & ſeqq.* non pertinet ad hunc caſum, in quo pater promiſerat ſe dotem aucturum, agnoſcens, ſatis non eſſe congruam eam quam dederat.

29 Totum enim hoc arbitrio iudicis relinquendum eſt, vt tractat Menoch.*d.caſ.149.n.34.* poſt Barbat.*conſ.80. in fin.lib.3.* Afflict.*in cap.1. num.21.ex quib.cauſ.feud.amitt.*

30 Ex ratione poſita, *n.15. & 16. de ſolut.*

31 Ne facta ad augmentum inducerent diminutionem, *leg.quæſitum 12. §.pen.de inſtr.leg.*

32 *l.vero 12.§.pen.de ſolut.*

33 *l.de fideicommiſſo 11.C.de tranſact.l.ſi pater puellæ 12.C.de inoff.teſt. l.pen.C. de ſolut.*

34 Nec enim poteſt dotis conditio deterior fieri ex poſtfacto, ne quidem per actum, *l.cum dos 7.& l.Attilicinus 17.D.de pact.dot.* Itaque non eſt hac parte eadem ratio augmenti & diminutionis, vt nec *in l. deducta 58. §.pen.ad SC.Treb.*

35 Nihil enim certi poteſt conſtitui in re incerta, & ex facti circumſtantiis æſtimanda.

36 Semper enim creditur pater bonus vir, & æquus arbiter in cauſa liberorum, *l.nec in ea 22.in fin.D.ad l.Iul.de adult.l.vlt.C.de curat.furioſ.* Grammat.ſuprà citatus *n.28.* niſi filia enormiter læſa ſit, Menoch.*d.caſu 149.n.15.* Curt.Sen.*conſ.27.* Ial.*conſ.133. lib.4.*

DEFINITIO V.

Differentia, quæ eſt in exactione dotis promiſſæ aut legatæ.

EX dotis, ſiue præſtandæ, ſiue augendæ promiſſione, quam pater non filiæ ſed genero fecerit, gener agere poteſt, filia non poteſt.[1] In legato ſecus eſt. Nam ſi genero dos legata ſit, filiæ non generi actio eſt,[2] quia in legatis illud tantum inſpicimus, cuius interſit, vt ſciamus cuius contemplatione teſtator legauerit.[3] Mulieris autem maxime & præcipuè intereſt habere dotem.[4] At in ſtipulationibus quærendum eſt qui ſtipulatus, & cui promiſſum ſit.[5] Nec ad rem pertinet, quod, etiamſi promiſſio nulla interuenerit, filia, quæ minus congruam dotem habuit, interpellare patrem poteſt, vt congruè doteturr. Id enim fit implorato iudicis officio,[6] quemadmodum ſi nulla dos adhuc data aut promiſſa eſſet.[7] Sed vt ex promiſſione alius agat, quam cui promiſſio facta eſt, id fieri nullo modo poteſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.ſi pater marito 5.C.hoc tit.* Guid.Pap.*q.145.* incip.*pater profilia.*

2 *l.ſeruo legato 69.§.ſi teſtator, de leg.1.*

3 *l.fideicommiſſa 11.§.plerunque & §.interdum, de leg.3.*

4 *d.§.ſi teſtator,* cum dos ſit proprium filiæ patrimonium, *leg.3.§.ſed vtrum, C.de minor.l.vlt.* D.*de collat.dot.*

5 Quia alteri ſtipulari nemo poteſt, *l.ſtipulatio iſta 38. §.alteri, de verb.oblig.*

6 Non vi actionis, quia filia non poteſt agere contra patrem, *l.4.de iudic.* ne quidem ex cauſa dotis, vt ſcripſi in Rationalibus meis, *ad d.§. ſed vtrum,* contra Cuiacium.

7 Quia paternum officium eſt dotare filiam, *l.vlt. C.hoc tit.l.capite 19 D.de rit.nupt.*

8 *l.quacunque 11. D.de oblig.& act.*

DEFINITIO VI.

Vſuræ dotis, quæ promiſſa fuit à muliere, debentur ex die nuptiarum, non ex lapſu biennij. Secus ſi dos ab extraneo ſit promiſſa.

MElior interdum conditio eſt extranei, qui dotem promiſit, quam mulieris. Extraneus enim ſi dori ſolnendæ breuiorem diem non dixerit, non prius vſuras debet, quaſi ex mora quam biennium præterierit, quod Iuſtiniani conſtitutione in eam rem præfinitum eſt.[1] Mulier vero ex ipſo nuptiarum die moram facere intelligitur,[2] ſeque per conſequentias ad præſtationem vſurarum obligat, tametſi non ſint deductæ in ſtipulatum, ſi modo cum viro habitet qui ferat onera matrimonij.[3] Ibi enim dotem, aut ſaltem dotis fructum eſſe, neceſſe eſt, vbi ſunt onera matrimonij. *Ita in Senatu* tractatum in ea cauſa, de qua SC.22. De iur.16. Cal. Sept. 1592.

1 *l.vlt.§.præterea, C.de iur.dot.*

Source : BIU Cujas

2 Ideoque & de domo mariti potest expelli ob non solutam dotem, Boër.q.22.n.1. & 3. Nec est necessaria hoc casu mora illa legatis, de qua *in dict.§ præterea*, & de qua Aug.*in §. fuerat, vers.vnum tamen tenementi, Inst.de act.*

3 Debentur enim dotis fructus marito pro oneribus matrimonij, *l.pro oneribus* 20.C.*de iur.dot.* Atque ita disputat Bartol.pro gloss.contra alios *in d.§.præterea*, & ibid. post eum Salycet.

DEFINITIO VII.

Dotis promissio per patrem & matrem simul facta an & quando censeatur ex bonis etiam maternis facta esse?

NVbenti filiæ pater & mater simul vnam eandémque pecuniæ quantitatem dotis nomine promiserant,adiecta etiam clausula,vt eam singuli insolidum deberent, obligatis quoque in eam rem specialiter bonis quibusdam maternis. Tum ex ea causa iisdem tabulis filia futuris parentum successionibus renunciauerat.[1] Placuit ita interpretandam promissionem,vt à solo patre dos constituta videretur, matris autem persona adiecta, vt accessionis potius & fideiussoris vice fungeretur,[2] quam vt correa debendi constitueretur. Receptum enim est,vt quoties duo correi debendi fiunt pro negotio,quod ad alterum duntaxat pertinet,pro fideiussore habeatur is,ad quem res non pertinet.[3] Dotandi autem onus patri incumbit,non matri,[4] nisi ex magna causa,[5] id est, si pater adeo egenus sit, vt de suo dotare non possit. Vnde illud quoque fit,quod Iustinianus constituit,[6] vt si iam delata filiæ materna hereditate pater dotem ipsi constituerit hoc addito, *tam ex paternis, quam ex materuis rebus*, de paternis duntaxat si sufficiant dotasse videatur. Quam Iustiniani legem etsi Leo Imperator abrogauit,[7] ipsa tamen Leonis constitutio Iustinianeæ legis potestate victa nunquam obtinuit. [8] Planè sicut congruam dotem, quam pater dare debet ex modo facultatum paternarum, æstimamus,[9] Ita quod excedit,ex aliis quam paternis bonis promissum videri necesse est,[10] sumpta videlicet ex comparatione dotis & paterni matrimonij coniectura voluntatis.[11] Sed etsi tantam dotem de suo aliis filiabus dare pater solitus probetur, nihil de modo facultatum ipsius vltra inquirendum erit, quippe quarum æstimator alius magis idoneus non sit quærendus,[12] nisi medio tempore inopinatus aliquis fortunæ impetus superuenerit, qui facultatibus patris cladem intulerit.[13] Consequens igitur est, vt, quo casu tota dos ex bonis paternis constituta intelligitur,non ex maternis,renunciatio maternæ successionis per filiam facta non valeat, etiamsi iurisiurandi vinculum accesserit, quasi sine causa facta, nullóque æquitatis colore subnixa,[14] nihil obstante pontificia constitutione,[15] cui nimirum locus hoc casu esse non potest.[16] Nam & cum aliquid filiæ datum est,vt renuncier futuræ dotantis successioni, si læsio enormis nedum enormissima interceserit, constat posse illam impetrata absolutione restitui in integrum,non solùm si minor fuerit, sed etiam si maior, ne iusiurandum, quod æquitatis vinculo sustineri conuenit, iniquitati tuendæ deseruiat.[17] Ex quo apparet non esse perpetuo & indistinctè verum, quod quibusdam placet,[18] Iustiniani legem, quæ induxit vt dotis promissio, facta ex bonis paternis & maternis, de solis paternis si sufficiant facta censeatur,[19] non procedere si maternæ quoque successioni renunciatum sit. Nihil enim prodesse patri aut nocere filiæ debet renunciatio maternæ successionis, nisi cum ad eliciendam eam aliquid ex maternis bonis erogatum est:[20] potiúsque tenunciatio ex promissione, quam promissio ex renunciatione æstimari debet.[21] Quod vero iidem addunt,[22] non esse etiam locum constitutioni, si ea persona, ad quam spectant bona, ex quibus dotem se promittere pater dixit,consentiat,in extraneo quidem,cui libera contradicendi potestas esset, admitti fortasse potest.[23] At in persona vxoris,aut filiæ non est probabile,quas pudor impedit, paternáque aut maritalis verecundia, ne resistere & contradicere possint.[24] *Ita Senatus* pro illustri Domina Ludouica de la Chambre, vxore Domini Comitis de Monreal, contra Dominos Marchionem Comitem & Vicecomitem de la Chambre fratres, 4. Id. Iun.1593.

1 Quoniam hodie valent huiusmodi renunciationes, si sint iuratæ, *ex c. quamuis pactum, de pact.in 6.*

2 Bald.Nouell. *in tract.de dot.part.6.priuil.3.n.3.*

3 Bart.*in l.reos* 12.*D.de duob.reis,& ad Auth.hoc ita,C.eod.ex leg.vir vxori* 17.*§.vlt.* vbi Castr.*D.ad SC.Velleian.* Corneus *cons.*124.*n.*4. *&* 5. *vol.*1.*& cons.*316.*n.*3.*&* 4.*vol.*4. Vide tamen quæ contra scripsi *lib.*11. *Coniect. cap.* 1.

4 *L.capite* 19.*alias l.qui liberos,D.de rit.nupt.l.cognouimus* 19. *C.de haret.*

5 *L.neque mater* 14.*C.de iur.dot.*

6 *In l.vlt.C.hoc tit.*

7 *Nouell.*21.

8 Vtimur enim eo iure,quod Iustinianus constituit *in d. leg.vltim. C. hoc tit.*

9 *L.quæro* 60.*l.cum post* 69.*§.gener.& §.nuptiis,D.de iur.dot.*

10 *Arg.l.& ideo* 7.*§.vlt.D.in rem vers.* * Adde idem esse si filia patri legitimè consentiat: Campes.*de dot.part.*1.*q.*16. vbi vide alias limitationes.

11 *Arg.l.quidam* 30. *de legat.*2.

12 Solent enim patresfamilias frugi facere patrimonij sui æstimationem, *l.cum pater* 77.*§.pater qui filio,de leg.*2.

13 Id enim euenit plerumque, *Auth.sed quamuis, C.de rei vxor.act. l.*4.*D.vt in poss.legat.*

14 Nam contra eum, qui agit ex stipulatione interposita sine causa semper datur doli exceptio, *l.*2.*§.circa,D.de dol.mal.except.*

15 *In cap.quamuis pactum, de pact.in 6.*

16 *Arg.* sumpto ex illis verbis, *accepta dote à contr.sens.* Anchar.ad eum locum *not.*2.*& cons.*19.*in princ.*Salic.*in l.pactum dotal.*3.*C.de collat.* & ibid.post eum Dec. *n.*7.*Ita Senatus* pro Peroneta Grange,14. Calend. Iulij 1611.

17 Dec. *cons.*551.*n.*2. Didac.Couarr.post Dec.& alios innumeros, *ad d. cap. quamuis.*

18 Crauet. *cons.*84.*vol.*1.*num.*4.

19 *In d.l.vlt.C.hoc tit.*

20 Vide Ias. *ad l.*1.*num.*23.*D.solut.matrim.*

21 *d.cap.quamuis pactum.*

22 Idem Crauet. *d.cons.*84.*n.*6.*vol.*1.

23 Sibi namque imputet qui non contradixerit cum posset,*arg.l.qui patitur* 18.*D.mandat.l.si fideiussor* 26.*§.*1.*D.de pignor.Not.ad l. Caius* 39. *D.de pign.act.*

24 *Arg.l.*1.*§.qua oneranda, D.quar.rer act.non det. l.pen. D.de furt.* * Aliquando tamen accidit vt imputetur ei qui potuit & debuit contradicere, etiamsi non potuit contradicere sine verecundia. Anton. Gabriel. *commun.opin.concl.*3. *de præsumpt.n.*15.

DEFINITIO VIII.

Dos,quamuis ab vtroque parente in solidum promissa, soli tamen patri imputatur, si paternarum facultatum modo respondeat.

DOs ab vtroque parente communi obligationis vinculo promissa,si non excedat eam quantitatem,cui paternarum facultatum modus respondeat, non eo minus ex solius patris bonis promissa videtur,[1] quod aduersus matrem filia vel eius maritus de dote egerit, & ex actione condemnationem,ex condemnatione exactionem retulerit. Quandoquidem fideiussionis nomine mater conueniri potuit,[2] & quidem perinde vtiliter & efficaciter,ac si dotandi munus vel inuita subire debuisset, quia ad eam mulieris intercessionem, quæ pro dote facta est, Senatusconsulti Velleiani potestas non extenditur,[3] sicut nec Nouella Iustiniani constitutio in fauorem mulierum lata.[4] Nec mutabit,quod agens filia vel eius nomine genet dixerit in iudicio vniuersam dotem ex maternis bonis deberi,quasi non sit ei permittendum variare,[5] si postea totam dotem patri ex contrario imputare velit.Nihil enim prohibet, quo minus & ex bonis matris tota debeatur,& soli patri imputetur,matre scilicet non nisi fideiussorio nomine obligata.[6] Quod apparebit euidentius,si ponas,eodem Senatusconsulto,quo mater condemnata est,relictum ei regressum aduersus maritum,aut mariti heredes. Solet enim regressus hic fideiussoribus dari,[7] non correis debendi,nisi quatenus vice mutua videntur fideiussisse.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.præced.*

2 Nec enim nouum est, vt etiam ex pluribus correis debendi

alter

alter fideiussoris loco habeatur, maxime si id actum sit, *leg. reos* 11. *in princ. vbi not. D. de duob. reis.*

3 *L. si dotare* 12. *l. vlt, C. ad SC. Velleian.*

4 *Nou.* 134. *c.* 8. vnde sumpta est, *Auth. si qua mulier, Cod. eod. tit. ad Velleian.*

5 Cum in iudiciis quasi contrahatur, *vulg. l.* 3. §. *idem scribit, D. de pecul.*

6 Quod enim fideiussor debet, soluit quidem de suo, sed tanquam postea repeticturus.

7 Per actionem mandati, *leg. ex mandato* 20. §. 1. *& pass. D. mandat. l. cum lex* 46. *& pass. D. de fideiuss.*

8 *L.* 1. *alias l.* 2. & ibi Bart. & cæteri, *C. de duob. reis.* Vide quæ scripsi latissimè, *lib.* 1. *Coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO IX.

De dote aucta constante matrimonio inscio socero, qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, an etiam pro dotis auctæ incremento socer eiúsque bona teneantur?

PAter filio vxorem ducenti, dotémque accipienti consenserat, déque suis bonis augmentum dotis constituerat, & in eam rem, vt fieri solet, bona sua omnia obligauerat.[1] Constante matrimonio filiæ pater dotem auxerat,[2] eíque testamento certam pecuniæ quantitatem legauerat soluendam genero, vt in dotem conuerteretur. Eam gener acceperat, dotísque esse voluerat inscio patre suo. Non erat dubitationi locus, quin pro portione auctæ dotis ipsum quoque augmentum, de quo in tabulis dotalibus conuenerat, augeri oporteret.[3] Est enim consuetudinarium, debetúrque non solùm citra vllam conuentionem, sed ita etiam, vt nulla conuentione fieri possit, ne debeatur.[4] Sed de illo non inelegánter quærebatur, an mariti pater eo nomine conueniri posset? Quidam putabant non posse, propterea quod eo inscio dos aucta esset, iniquumque videretur, ignorantis aut inuiti patris duriorem fieri conditionem,[5] qui certis legibus, nec nisi ad certam vsque quantitatem filij nomine obligari ab initio voluisset.[6] Alioqui quid dicemus, si dos adeo in immensum excreuerit ob liberalitatem ab aliquo in mulierem collatam, aut ex causa fortassis opulentissimæ hereditatis ad mulierem deuolutæ, vt augmento præstando soceri facultates sufficere non possint?[7] An cogemus patrem, amisso iam filio, totius ptæterea patrimonij sui iacturam facere, & ob præstitum à se ex bona fide paternæ pietatis officium perpetua egestate laborare?[8] Alij contra dicebant, obligationem illam, quæ pro dotis augmento contrahatur, esse accessoriam,[9] & consequentem obligationi, quam pater filij nomine dotem accipiendo vltro susceperat. Nec posse mariti patrem recusare, posteaquam matrimonio consenserat, vt eas omnes obligationes in se susciperet, quæ ex causa matrimonij penderent,[10] Proinde quemadmodum prohibere non potuisset, quo minus etiam constante matrimonio dos augeretur,[11] ita neque posse illum aucta dote recusare, quo minus pro eius dotis auctæ portione præstet augmentum de suo, si alia bona filiusfamilias non habeat, ex quibus sumi possit.[12] Nam si haberet, dubitandum non esset, quin ex iis prius satisfieri mulieri oporteret, in eoque saltem patri subueniri, vt non nisi in subsidium teneretur.[13] Itaque parum referre videbatur, an sciente, vel ignorante patre maritus dotẽ augeri cóstante matrimonio voluisset. Cur nõ enim ignorante patre fieri potuit, quod eo quoque inuito fieri potuisset?[14] Alioqui videretur decepta mulier, quam credibile est non aliter filiofamilias nupturam fuisse, quam si soceri potius, quam mariti facultates & patrimonium intuita esset.[15] Nisi quis dicat non potuisse cogi maritum, vt dotem constante matrimonio augeri pateretur.[16] Ideoque non ei permittendum fuisse, vt augeri patiendo deteriorem faceret conditionem patris ignorantis, non magis, quam si nouum illud incrementum, quod pro aucta dote petitur, ex conuentione duntaxat, non etiam ex consuetudine deberetur. Quo casu certum esset, nullam mulieri ex conuentione cum marito facta aduersus socerum actionem quæri posse.[17] At hoc nimis durum est. Quid enim si quod mulieri constante matrimonio obuenit, ea lege datum fuit, vt doti cederet? An iniquum esset priuari eam commodo relicti, itémque maritum fructu amplioris dotis ob id solum, quod pater dotem augeri nollet, ne ad maioris quantitatis augmentum se obstringeret?[19] Quid item si filiæ pater sibi conscius minorem à se dotem filiæ constitutam, quam quanti esse legitima deberet, testamento legauerit filiæ quantum ad supplendam legitimam deesse videbatur, & ea lege, vt quantitate illa dos augeretur, quasi quæ antea minus congrua fuisset?[20] Quidni liceat filiæ & marito legatum agnoscere, vt inuito socero?[21] Aut quis socerum propitiis auribus audiat nolentem pati, vt filij sui vxor eam dotem habeat, quam ipse vxoris pater congruam esse putauit?[22] Denique quis credat in fraudem soceri relictum esse mulieri dotis nomine, quod ipsi constante matrimonio obuenerit, vel auctam ab eo dotem, vt eo magis socer læderetur?[23] Fraude vero non interueniente cur permittamus socero, vt de dote bona fide aucta conqueratur?[24] Itaque in hanc sententiam procliuior erat Senatus noster dum ne vsque adeo immoderata dos proponeretur, vt ex æquitate aliud constitui oporteret.[25] Nihildum tamen decisum fuit. *Ita tractatum est* pro N. Catharina de Lallee vidua domini Senatoris de Bausuiour, contra dominum de la Fontaine magistrum Computorum, 6. Id. Mart. 1594.

1 Quæ etiam tacitè obligata intelliguntur hoc ipso, quod pater nuptiis filij consentit, *l. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur*, & ibi DD. *solut. matrim. l.* 1. *C. de filiisfam. & quemadm. pro iis pat. teneat. lib.* 10. *tit.* 60.

2 Nam & constante matrimonio dotem augeri posse constat, *l. vlt. C. de donat. ant. nupt.*

3 Tanquam quod sit pars & quota dotis.

4 Exemplo scilicet dotis, de qua *in l. Attilicinius* 17. *D. de pact. dot.* iunct. *l. inter socerum* 26. §. *cum inter, D. de pact. dot. l. etiamsi* 8. *Cod. de iur. dot.*

5 *Arg. l.* 2. *D. quod vi aut clam, l. non debet alteri* 74. *de regul. iur. cum similib.*

6 *Arg. l. vero procuratori* 12. §. *pen. D. de solut.*

7 Nemo enim credendus est voluisse obligari in immensum, & ad immodicam quantitatem, *l. si libertus ita iurauerit* 30. *D. de oper. libert.*

8 *Contra l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot.*

9 Pendet enim ex constitutione & proportione dotis, quæ si nulla esset, neque augmentum vllum esse posset.

10 Nimirum ex vulgari iuris brocardico, quod habet, eum qui vult antecedens velle etiam videri quicquid est consequens necessario, *d. l.* 1. *C. de filiisfam. & quem. pro iis pat. ten. & d.* §. *transgrediamur.*

11 *d. l. vlt. C. de donat. ante nupt.*

12 Cum sciuerit pater, aut scire debuerit, non posse augeri dotem, quin ipsum quoque dotis augmentum hoc ipso augeatur. Itaque debuit cautius negotiari & saltem pacisci, ne pro dotis augmento supra certam quantitatem teneretur, quanquam eo quoque casu de pacti viribus dubitari posset, *arg. d. l. Attilicinus*, & eius quod dictum est *n.* 4. 5.

13 Obligatio enim patris subsidiaria est, & quasi fideiussoria, *dict. §. transgrediamur.*

14 *L. qui potest* 16. *de reg. iur.*

15 *d. §. transgrediamur, & arg. l. hinc quæritur* 19 §. 1. *& l. & ancillarum* 27. §. *vlt. D. de pecul.*

16 Cum inuito beneficium non detur, nec beneficio decipi aut onerari quem oporteat, sed adiuuari, *leg. in commodato* 17. §. *sicut, D. commod. l. hoc iure* 19. §. *non potest, D. de donat. l. inuito* 69 *de reg. iur.*

17 Est enim regula generalis, conuentiones inter alios factas aliis nec prodesse nec obesse, *l. si vnus* 27. §. *pacta, vers. ante omnia, D. de pact.*

18 *Vt in l. seruo legato* 69. *f. si testator, de leg.* 1. *l. Titio centum* 71. §. *Titio genero de cond. & demonstr.*

19 Esset enim hoc propemodum mutare consilium in alterius iniuriam, quod fieri nunquam potest, *l. nemo potest mutare* 75. *de reg. iur.*

20 Scilicet ad impediendum, ne filia ageret ad supplementum, vel dotis vel legitimæ, quod alioqui facere posset, *l. quoniam nouella* 29. vbi DD. *C. de inoff. test.*

21 Nam nec possunt vltimæ voluntates pendere ex tertij voluntate, *l. illa institutio* 32. *D. de her. inst.*

22 Nec enim prohibendus est pater bonum consilium capere pro filia & satisfacere officio paterno ac legibus, quod vtique non aliter ab eo factum videri potest, quam si congruam dotem filiæ dederit. *l.* 19. *D. de rit. nupt.*

23 Ex eo siquidem, quod fit secundum leges, & ex officio pietatis paternæ, nemo nisi malignè ac improbè fraudis suspicionem & coniecturam capere possit, *arg. l. si extraneus* 33. *de iur. dot.*

24 Nam & quæcunque bona fide gesta probantur, tum quoque rata haberi debent, cum iuris ratio repugnat, tametsi ex eo fiat, vt alius quoque lædatur, *argument. leg. quoties* 44. *D. de acquir. hered. l. vlt.* §. *vlt. de leg.* 2.

25 *Arg. d. l. si libertus ita iurauerit* 30. *D. de oper. libert.*

DEFINITIO

DEFINITIO X.

Dos à sola matre promissa pro bonis paternis & materno, neque ex solis paternis promissa intelligitur, neque ex solis maternis, sed ex vtrisque simul.

QVod Iustinianus constituit, vt pater, qui dotem filiæ dedit, siue simpliciter dare se dixerit, siue hoc etiam addito, *pro bonis paternis materníque*, non nisi de bonis suis dotasse videatur, si substantiam in id idoneam habeat,[1] non similiter locum habet in matre. Legis enim ratio est, quod paternum officium sit, vt filiam dotet:[2] Quæ ratio, tantum abest, vt matri conueniat, vt ex contrario matrem excludat apertissimè.[3] Igitur si mater filiæ nubenti dotem promiserit aut dederit pro iuribus omnibus, quæ filia super bonis paternis materníque habere poterat, non ideo tamen de solis maternis constituta dos videbitur.[4] Quamuis tantundem ex maternis solis debeatur, quantum dotis nomine promissum aut datum est,[5] neque rursum ex solis paternis,[6] sed ex vtrisque simul.[7] *Ita Senatus* in eadem causa. de qua SC. 15. & 16. supr. de secund. nupt.

1 *L. vlt. C. hoc tit.*
2 *L. capite 19. alias l. qui liberos, D. de rit. nupt.*
3 Neque enim hoc officium ad matrem vllo modo pertinet, nisi ex magna causa, vt diximus *Def. 7. n. 4. & 5. s. eod.*
4 Quomodo de solis paternis constituta videretur, si talis constitutio à patre facta esset, *d. l. vlt. C. hoc tit.*
5 Supereſt enim actio ad supplementum, non dotis, sed legitimæ, si plus ex maternis bonis filiæ debeatur.
6 Cum dos constituta sit ab ipsa matre, nec minus pro maternis bonis, quam pro paternis.
7 *arg. l. reos, 12. §. cum tabulis, ff. de duob. reis, l. sed etsi, 25. §. adeo autem vers. tertia vtrique, D. de pet. her.* Nec simile est quod Paulus tractat *in l. Nesennius, 34. in fin. ff. de neg. gest.*

DEFINITIO XI.

Dos promissa filio soluenda est patri, si cum eo filius habitet, sin secus, ipsi filio, quamuis in potestate constituto,

CVm quæritur, an dos filiofamilias promissa ipsi soluenda sit, an patri, sequimur distinctionem illam, quæ & interpretibus magis communiter probata est, an filius vna cum patre habitet, an separatim? Vt si cum patre, soluenda sit patri, sin minus ipsi filio:[1] Perpetuum enim est, vt ibi dos esse debeat, vbi sunt onera matrimonij.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 7. supr. Ne filius pro patre, aut pater pro filio.

1 Ferrariens. post Bart. & alios, *in form. libell. quo vxor agit ad dot.* in verb. *vxor, num. 6.*
2 *L. si is qui, 56. §. ibi dos. ff. de iur. dot. l. si cum dotem, 22. §. transgrediamur solut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dos promissa, nec dum soluta, quando & quatenus habeatur pro soluta.

FAcilius est vt dos promissa pro soluta habeatur, quam vt ea, quæ nec data nec promissa est, intelligatur promissa,[1] scilicet in vtilitatem mariti, cui solui debuit,[2] non etiam mulieris, quæ fuit in mora soluendi.[3] Itaque eam dotis partem, quam ex statuto vel consuetudine lucrari maritus debet, perinde lucrabitur, si dos sibi tantum promissa sit, ac si iam soluta fuisset.[4] At non æquè mulier donationem propter nuptias lucrari debebit ob solam promissionem dotis, si per eam steterit, quo minus dos marito solueretur[5] Sed tamen quod ad consuetudinarium illud dotis augmentum apud nos receptissimum, alio iure vtimur, vt siue promissa tantum, siue soluta dos fuerit, siue à muliere, siue à patre aut donatore, aut etiam à mulieris debitore, augmentum illud mulieri omnimodo debeatur.[6] *Ita Senatus* sæpius,

1 Boër. *q. 22. n. 7.* post innumeros alios ibidem citatos.
2 Idem Boer. *ibid. n. 12* post Ioan. Campesium *in tr. de dot. §. part. q. 14.* Intellige tamen, nisi statutum loquatur nominatim de dote soluta, vt in casu quem ibidem tractat Boër. *n. 8.* Bart. *in l. iubemus, §. sane, C. de sacros. Eccles.*
3 *§. pen. Auth. de non elig. secund. nub. l. pollicitationem, C. de don. ante nupt.* Boër. *vbi s. n. 16.* post Guid. Pap. *cons. 19.*
4 Boër. *d. n. 12.*
5 Cuman. & Socin. *in l. de diuisione*, & Castr. *in l. si marito, §. 1. solut. matr.* Boër. *d. n. 16.* vbi rationem reddit, vt inter coniuges seruetur æqualitas.
6 Vide Defin. 1. *huius tit. prox.* & Boër. *vbi s. n. 19. 20. 21.*

DEFINITIO XIII.

Pater non tantùm semel, sed iterum quoque tenetur dotare filiam, quæ sine culpa sua dotem amisit.

PAter tenetur dotare filiam, quæ semel dotata licet congrue, dotem amisit, sine culpa sua.[1] Non idem est in patrono Ecclesiæ, qui eam semel dotauerit, neque enim iterum dotare illam cogitur, quia dotandi officium vltro susceperat ab initio.[2] Pater vero dotandi necessitatem habet,[3] Ita tractatum est. *Sine die.*

1 *Not. ad l. vlt. C. hoc tit. & ad Auth. sed quamuis, C. de rei vxor. act.*
2 Cum Ecclesiam aliquam dotare nemo cogatur, & sit hoc ex mera dotantis liberalitate, vnde inductum est ius patronatus, vt eo veluti præmio inuitentur homines, etiam laici ad Ecclesias dotandas, *tot. tit. Extr. de iur. patron.*
3 *l. capite quinto 19. D. de rit. nupt. d. l. vlt. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem potest.

QVi cum mulieri nubenti aut nihil aut minus deberet, passus tamen est se ab ea delegari marito, eique cauerat se soluturum, si postea ex huiusmodi promissione conueniatur, non est audiendus si velit computare.[1] Sed si quid indebitum, vel promiserit vel soluerit, aduersus mulierem agere debet, quæ delegauit, non aduersus maritum, qui suum recepit.[2] *Sine die.*

1 Hoc est, allegare se vel nihil vel minus debuisse. Qui enim patitur se delegari, videtur remittere omnes exceptiones quas habuit aduersus delegantem, *l. si quis delegauerit 18. D. de nouat.*
2 Quique non est decipiendus, cum non fuerit ducturus vxorem indotatam, *l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l. pure 5. §. vlt. D. de dol. mal. except. l. Titio 62. D. de iur. dot.*

TIT. VII.

DE IVR. DOT.

DEFINITIO I.

Potest peti augmentum dotis etiam non solutæ, adeoque tota dos restituenda est à marito, etiam non soluta si modo maritus de ea fidem habuerit.

DOTEM, quam pater patruúsque tanquam correi debendi nubentis nomine diuisis præstationibus soluêdam promiserant, nec integram soluerant, mulier ab heredibus mariti integram, totiúsque dotis promissum augmentum reposcebat, eo prætexto, quod de tota dote fidem habuisse

maritus

Source : BIU Cujas

maeitus videretur,[1] qui dotem exigere suo tempore noluisset:[2] neque recusabat,quo minus iis actionibus,quas aduersus patrem patruumque habebat,cedere iuberetur.[3] Heredes contradicebant,propterea,quod parcendum esset marito,qui neque socerum egenum adfinitatis veneratione parentis loco habendum,[4] neque patruum ex liberalitate sua conueniēdum,[5] præcipitasset absolutionem.[6] Senatui placuit nihil ab heredibus mariti,nisi quod ipse viuus exegisset,restitui debere,[7] sed tamen non eo minus integrum totius dotis augmētum iudicio de dote mulieri soluendum esse,[8] quod non tam propter dotem, (licet ex dotis comparatione) quam propter defloratione, vt aiunt, & in virginitatis præmium,[9] moribus nostris etiam non promissum nubenti deberetur. *Ita Senatus* 16.Iulij 88.Iunge SC.15.16.17.j̃.

1 Dos enim,de qua fides habita est,pro soluta habetur, *arg.leg.quod vendidi*,19.*De contrah.empt.l.fundi partem,eod.*Guid.Pap.*q.*565.

2 Boër *q.*22.*n.*15.post Bart.*cons.*133.*ex §.fin.Nouell.vt exact.inst.dot.* Idem Boer.*n.*5.*ex l.doce ancillam* 6.*C.de rei vind.*

3 Neque enim denegare potest cessionem, quæ sine dispendio ipsius futura est, *l.in creditore* 38.*D.de euict.*

4 *l.quia parentis* 16.*D.solut.matr.*

5 *l.Nesennius* 31.§.*vlt.D.de re iud.*

6 *l.si extraneus* 33.*D.hoc tit.* quæ tum habet locum, cum promissor dotis lapsus est facultatibus.

7 *Ex d.l.si extraneus*,quæ ostendit aliud dici debuisse,si dos à necessario mulieris debitore promissa fuisset.

8 Facit quod notat Salyc.*in l.si constante, C.de don.ante nupt.* Guid. Pap.*d.q.*565.Boer.vbi s.*n.*7.*&* 9.*&* 19 20. *&* 38. vbi hoc refert ad consuetudinem potius,quam ad iuris rationem,Guid.Pap.*q.*430.

9 Sufficit tamen contractum esse matrimonium per verba de præsenti,licet nulla sit subsecuta copula, *l.cui fuerit*, vbi Socin.*de condit.& demonstr.l.nuptias*,vbi Dec.*de reg.iur.*Boer. post alios multos, *dict.q.*22. *n.*33. *&* 3. vbi tamen requirit, quod mulier fuerit traducta ad domum mariti, & quod vir cum ea cubuerit ex Dec. *cons.*260. Nisi consuetudo sit in contrarium,inquit idem Boer.*d.q.n.*34.vide *l.cum hic status* 32.§.*si quis sponsam,de don.int.vir.& vxor.l.cum te, C.de don.ante nupt.* Iunge *Defin.*16.j̃. & *Defin.*8.j̃.*de dot.caus.non numer.*

DEFINITIO II.

Quantum interesit inter restitutionem & assecurationem dotis.

INter dotis restitutionem & indemnitatem,quam assecurationem vocant,hoc interest,quod mulier vergente ad inopiam marito petens indemnitati dotis consulit, cogitur ex mariti bonis tantum accipere, quantum boni viri arbitratu ad concurrentem vsque dotis quantitatem, largiore tamen facta æstimatione,[1] sufficere videbitur:[2] nec præterea petere quicquam potest.[3] At quæ soluto iam matrimonio petit restitutionem, eoque nomine pignora longè pretiosiora, aut etiam si voles bona mariti omnia, siue tacitè duntaxat, siue etiam expressè obligata persequatur, non nisi oblata sibi solutáque dote integra repellitur.[4] Cuius dissimilitudinis ratio illa est,quod mulieri constante matrimonio agenti dos solui nequeat,etiamsi maximè velit,maritúsque & creditores consentiant,[5] ne dotalis pecuniæ postmodum amittendæ periculum incurrat, quæ id agit, vt dotem in tuto collocet,[6] quodque non tantum vxori, sed etiam communibus ex eo matrimonio liberis eodē remedio cauēdū sit,quos ex pignorū fructibus ali oportet:[7] quā ob causā,nec in bonis mobilib.nec in iis immobilibus, quorū nullus aut perexiguus fructus sit, mulieri consuli debet,vt nec in pretiosioribus, sed in mediocribus.[8] Itaque æquum est succurri per legem creditoribus, qui per ius offerendi sibi ipsis succurrere non possint.[9] Postquam vero solutum matrimonium est, restitui dos & potest & debet.[10] Ideoque sicut communi cæterorum creditorum iure mulier vtitur, ita imputare sibi debet is, à quo pignora euincuntur, siue posterior creditor ille sit,[11] siue nudus possessor,[12] cur oblata dote pignorum dotalium vinculum non dissoluat. Donationis propter nuptias augmentique dotalis, quo vtimur eadem quæ dotis hac parte causa est.[13] *Ita Senatus* 4.Id Aug. & 6.Cal.Sept.1588.

1 Id enim est quod ait statutum Sabaudiæ, *ad largam æstimationem.*

2 *L.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.l.si constante* 14. *D.solut.matr.*

3 Id est, nihil cæterorum bonorum, quæ dotis quantitatem valore excedunt.

4 Scilicet iure communi, quo vtuntur creditores omnes hypothecarij,*l.quamdiu* 6.*C.de distr.pign.l.creditoris* 8.*D.eod.l.*2. *Cod.debit.vend. pign. imp.non poss.*

5 Nisi ex certis causis, de quibus *in l.quamuis* 20. *D.solut.matr. & in l.vnic.C.si dos const.matr.solut.fuer.*

6 Fragilis enim & lubrica res est pecunia, quæ facilè perire potest, *l.si chorus* 79.§.1.*de legat.*3.*l.lex qua* 22.*ad fin. C.de admin.tut.* Alia tamen ratio adfertur *in d.l. vnic.C.si dos const.matr.solut.fuer.* quod dotis restitutio facta constante matrimonio habeat instar donationis, quæ prohibita est inter coniuges. Eadem ratio ponitur *in Nouell.*22.*de nupt. c.*39. incip. *dotes autem.*

7 *d.l.vbi adhuc* 25.*C.hoc tit.* Itaque hæc hypotheca non habet illam conditionem,quam habent cæteræ,si debitum non soluatur, *leg.grege* 13. §.*etiam,D.de pignor.l.Paulus* 16.§.1.*quib.mod pign.vel hypoth.solu.*

8 *Not.ad d.l.vbi adhuc, & ad d.l.si constante* 24. *D.solut.matr.*

9 Quomodo possent ex ratione iuris communis,si lex non resisteret *d.*§.*etiam, & d.l.*16.§.1.

10 *Tot.tit D. & C.solut.matrim.*

11 Nam & posterior creditor cogitur offerre, vt sui pignoris ius confirmet, *l.*1.*l.prior* 5. *C.qui potior.in pign.hab.*

12 Non enim quærendum est de iure possessoris, cum tollatur ius creditoris soluto pignore, *d.l.*16.§.1.*quib.mod.pign.vel hypoth.solu.*

13 Nam & in cæteris eadem ratio est dotis & augmenti *l. inter socerum* 26.§.*cum inter,de pact.dotal.l.etiamsi* 8.*C.hoc tit.*

DEFINITIO III.

Assecuratio dotis facienda est non tantùm pro summa dotali, sed etiam pro sumptibus in litem à muliere factis, nec interim quicquam præstandum posterioribus creditoribus.

SVperioribus consequens est,vt,siue mulieris procurator, siue mulier ipsa consenserit, vt constante matrimonio dos in pecunia reddatur, non debeat ea res nocere mulieri,[1] at potius iustam præbeat causam restitutionis in integrum, si à muliere petatur restitutio, quæ tamen nec necessaria est.[2] Sic & idem admittendum est in sumptibus litis, quos propter inopiam mariti pro dote conseruanda mulierem aduersus creditores prorogare opportuit. Nam eorum quoque nomine ex mariti bonis,non in pecunia satisfieri mulieri æquū est, ne alioqui dos minuatur.[3] Itaque cum Senatusconsulto sic decretum fuisset, mulier autem eiúsve procurator in executione iudicati consensisset,vt eos litis sumptus condemnatus creditor solueret in pecunia numerata,mulieri postea succursum fuit,ne pecuniam pro pignore accipere cogeretur:[4] non enim habet hæc hypothecaria conditionem illam,quam habent cæteræ.Si pecunia non soluatur,[5] Cúmque rursus is, qui iudicato exequendo datus fuerat, posterioribus mariti creditoribus bona quædam addixisset,licet addito eo,vt nullum ex eiusmodi addictione præiudicium fieret mulieri,quod ad monetæ augmentum, litisque sumptus pertineret,[6] appellantem ab executore mulierem Senatus audiendam putauit, quod ei omnino & ad quadrantem vsque satisfieri necesse esset,priusquā vlli ex posterioribus creditoribus locus daretur.[7] Neque enim parum interest mulieris,bona sibi obligata interim non alienari quod alienatione facta difficilior ei multóque dispendiosior futura sit pignoris persecutio.[8] *Ita Senatus* 14.Cal.Dec.1588.& 17.Cal Aug.1591.

1 Ipso enim iure nullus est consensus, per quem fieret deterior dotis conditio, tanquam qui præstitus sit contra leges, *leg.Attilicinus* 17. *D.de pact.dot* & potest quis etiam contra proprium factum venire, cum factum est ipso iure nullum & contra leges Not. *in l.cum à matre, C. de rei vind.*

2 Non enim potest necessaria esse restitutio aduersus id quod ipso iure non tenet, *l.*2.*l.siquidem* 11. *Cod.de præd.minor.l.in causa* 17.*D.de minor.*

3 Amissa scilicet pecunia, quam mulier ob eam causam excepisset, vt dixi *Def.prec.n.*6.

4 Plus enim cautionis est in rem,quam in personam, *l.plus cautionis* 25.*de reg.iur.*quamuis possit dos quæ consistit in corporibus conuerti in pecuniam,cum id mulieri vtile est, *l.ita constante* 26.*& seq.l.siue generalis* 61. §.1. *D.hoc tit.*

5 *L.grege* 13.§.*etiam,D.de pignor.l.debitor* 59.*D.ad SC.Trebl.leg.si rem* 9.§.*omnia* 2.*de pign.act.l.pen.*§.1.*de except.rei iud.*

Source : BIU Cujas

6 Quæ adiectio videbatur illæsum mulieris ius conseruare, *l. Babius 30. in fin. de pact. dotal.*

7 *L. quamdiu 6. C. de distract. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. non poss.*

8 Cum in multis fauorabilior sit conditio possessoris tertij, quam debitoris pignus renentis, *Auth. hoc si debitor, C. de pign.* quia & contra debitorem potest cumulari personalis cum hypothecaria, non contra tertium possessorem, in quem scilicet non transit actio personalis, *l. vlt. n fin. D. de contrah. empt. l. 1. § si heres, D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO IV.

Marito, etiam qui non sit soluendo, debitor dotalis soluere & potest & debet, & quo remedio mulieri succurratur.

NOn semper eadem est ratio pecuniariæ dotis exactæ & exigendæ. Aliter enim atque aliter mulieri succurritur, vrgente marito ad inopiam. Si dotem vir iam exegerit, seruanda sunt ea quæ in superioribus diximus.[1] Sin iam factus pauper dotem exigat, ad aliud non tenetur, quam vt satisdationem offerat, qualem præstare potest. Quæ si non sufficiat, mercatori dos tradenda est, vt ex honesto lucro se & mulierem, suósque maritus alat.[2] Si tamen mulieris debitor inopi viro dotem soluat, adeoque antequam solutionis dies venerit,[3] placet liberationem contingere,[4] etiamsi sciat debitor maritum soluendo non esse.[5] Non enim potest mulier imputare debitori, cur ei soluerit, cui non solùm dotem illa dederit, sed seipsam quoque crediderit.[6] Imò vero si dotis debitor perenti marito deneget solutionem, quod dicat non esse illũ soluendo, condemnabitur, quia eius non interest,[7] cum dos etiam inuita muliere rectè soluatur viro,[8] sibíque potius imputare mulier debet, quod non fuerit diligentior in agendo, petendóque, vt dos in tuto collocaretur.[9] Planè si colludens cum marito debitor solutionem simulatè & dicis causa fecerit,[10] non eo minus mulieri ipsum teneri æquum erit.[11] *Ita Senatus* in causa Franciſci Andreæ, contra Claudiam Andreæ, Cal. Iul. 1591. Iunge Defin. 19. & 30. j.

1 *Def. 2. & 3. ex l. vbi adhuc 29. Cod. hoc tit. l. si constante 24. D. solut. matrim.*

2 Textus est *in c. per vestras, Ext. de don. int. vir. & vxor.*

3 Nam & quod in diem debetur, ante diem solui potest, cum plus præstet qui ante diem soluit, *l. Iauolenus 15. alias l. eum qui, de ann. legat. l. quod certa die 70. D. de solut.*

4 Solutio enim est naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis, *l. pen. D. de solut.*

5 Non enim minus iuris in agendo creditor habet ob id, quod non sit soluendo, *l. quod autem 6. § apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

6 *L. 1. & 2. Cod. ne fideiuss. dot. dent.* & iniquum est non posse impune soluere illum qui ad solutionem cogi per prætorem possit, *dict. §. apud Labeonem.*

7 Nemo enim aut agendo, aut excipiendo auditur, si non eius interfit, *l. ille à quo 13. §. 1.* vbi Alex. *D. ad SC. Treb. l. 3. §. 1. de verb. oblig.*

8 *L. doce 9. C. de rei vind.*

9 Implorato scilicet remedio, vel iuris ciuilis, *d. l. vbi adhuc*, vel iuris pontificij *d. c. per vestras.*

10 *Vt in l. 4. D. commod.*

11 Plus enim valere debet quod agitur, quam quod simulatè concipitur, *l. 1. & tot. tit. C plus valer. quod agit.* & simulata pro infectis semper habenda sunt, *l. si ex pretio 8. C. si cert. pet.* Denique mariti permissum est solutionem dotis accipere non remittere, vt de tutore & curatore scriptum est *in l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

DEFINITIO V.

De æstimatione iocalium à parte mariti ex causa dotis debitorum.

ANnuli dotales cæteráque ad mundum muliebrem pertinentia, quæ vulgo iocalia vocant, si certam ex conuentione legem non acceperint, boni viri arbitrio sic æstimari debent pro personarum qualitate & conditione, vt si inter plebeios agatur vicesimæ dotis parti respondeant, si inter nobiles, decimæ, sin inter illustres, quintæ.[1] *Ita Senatus* 14. Cal. Dec. 1588. & rursum in causa discussionis bonorum D. Barbaræ d'Amboise, 4. Id. April. 1593.

1 Hoc enim iure vtimur, nec alia certior ratio reddi potest. [Intellige, nisi vbi consuetudo est in contrarium, vt apud Gebennenses, apud quos nulla debentur iocalia inter ignobiles citra expressam conuentionem. Obserua autem maritum debere iocalia ad ratam dotis constitutæ, licet non solutæ, sed non ratione augmenti quod à marito ipso debetur, ne is alioquin duplici onere prægrauetur. *Ita Senatus* in causa Sibillæ 13. Septemb. 1610.]

DEFINITIO VI.

Pro debito vxoris, an & quando fieri possit executio in bonis dotalibus constante matrimonio?

NOn potest executio fieri per creditorem in bonis dotalibus pro debito vxoris quandiu constat matrimonium,[1] nisi debitum præcedat dotis constitutionem.[2] Nam si præcedat, ratio iuris facit vt potior creditoris causa esse debeat, cuius conditio per dotem deterior fieri non potuit.[3] *Ita Senatus*, 16. Cal. Ianuar. 1589.

1 Guid. Pap. *q. 447. incip. Pone vxor. conuenitur.* Capyc. *dec. 128.* Petr. Rauen. *sing. 103.* [Itaque cogendi sunt creditores mulieris expectare dissolutionem matrimonij. *Ita Senatus* sæpius.]

2 Adde aliam limitationem. Nisi pro expensis litis quam vxor consentiente & auctoritatem præstante marito exercuerit. arg. eorum quæ de patre auctoritatem filio præstante tractat Boër. *q. 7. n. 17.* ex Bald. *in l. fin. col. 2. C. de vsur. rei iudic.*

3 *L. debitorem 15. C. de pignor.* Intellige autem de creditore hypothecario, qui sicut priore tempore ita potior sit iure, *l. 1. l. prior 5. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO VII.

Vidua luxuriosè viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem, sed liberalitates, quas à viro habuit, amittit.

QVæstionis est non inelegantis, an vidua luxuriosè viuens dotem amittat, quam amittit mulier quæ luxuriosè viuit constante matrimonio.[1] Extántque hac de re Interpretum nostrorum planè discrepantes sententiæ.[2] *Senatus* eorum sententiam sequitur, vt humaniorem, qui dotem ex hac causa amitti negant,[3] reiecta etiam distinctione illa, quæ nonnullis placuit,[4] an intra annum luctus luxuriata sit, necne. *Ita Senatus* pro vidua quadam, cuius nomen consulto tacemus, 7. Cal. Mart. 1589. Sed de dotis augmento aliisque liberalitatibus à marito in vxorem collatis, an idem dici debeat, maior dubitatio est. Etsi enim non ignoro sublatas esse pontificio iure pœnas omnes festinatarum nuptiarum,[5] non tamen æquum est fornicationem, quæ intra luctus annum fiat, gaudere priuilegio nuptiarum, quæ licet festinatæ, sanctæ tamen sunt, & in Domino.[6] Proinde nihil causæ esse videtur, quamobrem ciuili constitutioni hac parte locus non sit.[7] Quanquam non deerant qui dicerent, iam pridem à Senatu idem in mariti liberalitatibus quod in dote pronunciatum fuisse. De quo tamen, quia SC. videre aut scire non potui, nihil ausim affirmare.

1 Videtur enim mulier perseuerare in eodem matrimonio quandiu vidua manet, *§. deinceps.* ibi & in prioribus steterint nuptiis. *Nouell. 22. de nupt.* Iunge *Auth. sed hodie, & seq. C. de adult. & in corp. vnde sumitur.*

2 Plerique enim putant dotem hoc casu amitti. Paul. Castr. *ad l. sororem, Cod. de his quib. vt indign.* Vide Boër. *dec. 338.* Papon. *lib. 22. tit. Des adulteres, Arest. 16.*

3 Quæ primum fuit sententia Alex. *in d. l. sororem.*

4 Hypol. de Marsil. *sing. 416.* Petr. Girard. de Petrasancta *sing. 48. & ibi addit.* quam omnino vide.

5 *Cap. pen. & vlt. Extr. de secund. nupt.* Dixi *Defin. 1. n. eod. ill. tit.*

6 Deterioris enim conditionis esse debent stulti, quam prudentes, *l. regula 9. §. vlt. D. de iur. & fact. ignor. l. 4. D. quod vi aut clam.* & qui peccant, quam qui non peccant, *vulg. l. Gracchus 4. C. ad l. Iul. de adult.*

7 *In l. 1. §. vlt. C. de secund. nupt.* Vide Crauet. *cons. 205.* Vide *Auth. eisdem pœnis, & Nouell. 39. c. 2. §. secundum vero.* vbi est textus expressus, quod antenuptialis donatio hoc casu amittitur Etsi autem textus Nouellæ loquitur de ea, quæ parit intra decimum mensem, quia & hanc certum est concepisse intra annum luctus, & partum non esse ex semine defuncti, *gloss. ibid.*

DEFINITIO

DEFINITIO VIII.

Pretium venditionis, quod marito & vxori simul solutum fuit, præsumitur totum ad maritum peruenisse, siue bona fuerint dotalia, siue paraphernalia.

TRactatum est, bonorum dotalium, & eorum quæ mulieri constante matrimonio obuenerunt longe disparem rationem esse, non in eo solum quod dotalium alienatio marito prohibita est, tametsi mulier consentiat, [1] aduentitiorum vero non item, sicuti nec paraphernalium; [2] sed in illo etiam quod bonis dotalibus per maritum & vxorem simul venditis quamuis vtrique solutum pretium probetur, tamen tota pecunia præsumitur ad maritum solum peruenisse, [3] nimirum fauore dotis quæ alioqui facile mulieri periret. [4] Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum sit, si vendita sint bona non dotalia, sed pro dote duntaxat obligata. [5] At rebus mulieris quæ extra dotis causam sint ab vtroque coniuge venditis, cessat ea præsumptio, nec minus ad mulierem quam ad maritum peruenisse intelligetur pretium, quod vtrique solutum probatur. [6] Ideo fortasse, quod hac parte non possit dici maritus potentior, qui nullum in iis bonis ne administrationis quidem ius habeat, nisi volente muliere & permittente. [7] Cuius consensu interueniente, est sane quod sibi imputet cur cum marito vendiderit, eúmque ad pretij participationem admiserit, hactenus saltem, vt si totam pecuniam ad maritum peruenisse contendat idipsum probare debeat, nec se iuris præsumptione sola tueatur. Sed postea tamen contra conclusum est, me referente, nihil hac parte bona dotalia à paraphernalibus differre. [8] Pro Peroneta Coruat, contra fratres Pic.

1 *l. vnic. §. & cum lex Iulia C. de rei vxor. act.*
2 *l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*
3 Tanquam ad potentiorem, *l. si cum dotem 22. §. transgrediamur, D. solut. matrim.* vbi Bart. & alij.
4 Vide quæ dixi *Def. 2. n. 6. §.*
5 Id enim semper agendum est quantum fieri potest, vt dos salua sit, *l. iubemus, 21. C. ad SC. Velleian. l. assiduus, 11. C. qui potior. in pign. hab.*
6 Contra Bart. *cons. 124.* & alios quos refert Boër. *q. 23. n. 1.* Ex Bald. *in Auth. si qua mulier. C. ad Velleian. per text. illum & in leg. cum quis decedens, §. Titia.* Vbi Bart. *de leg 3. & in c. peruenit. de empt. & vend.* Idem Boër. *ibid. n. 6. & 7.* vbi citat *l. vir vxori, §. vlt. ad SC. Velleian. & l. fœnebris, C. eod.* Subdit tamen huiusmodi confessionem nocere mulieri, quod ad emptorem, si mulier iurauerit, quod & defendit Afflict. *dec. 209.* Sed alio iure Senatus noster vtitur. Sanè inducit ea venditio tacitam pignoris remissionem. Boër. *ibid. n. 9.*
7 *d. l. hac lege, & l. maritus 21. C. de procur.*
8 Ex Bart. Bald. & Boër. in locis §. cit. *n. 6.* qui defendunt totum pretium vtroque casu præsumendum peruenisse ad maritum, scilicet tanquam ad eum qui omni casu sit potentior, & cui mulier non ausit contradicere, *l. pen. de furt. l. 1. §. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO IX.

Tenetur omnimodo maritus reddere vxori dotem promissam à fratre, tametsi eam frater non soluerit, quamuis adhuc soluendo sit.

DOtem frater sororis nomine marito promiserat, nec eã maritus ad dictam diẽ exegerat. Poterit ille à mulieris heredibus, aut eius heredes à muliere conueniri pro ea quoque dotis parte, quàm non exegit, cum imputandum ei sit, cur non exegerit. [1] Nec id tantum si frater defectus sit facultatibus, qui casus minorem aut potius nullam habet dubitationem, [2] sed & si adhuc soluendo sit. Quia nimirum pro exacta habetur dos, quæ ne exacta sit per maritum ipsum stetit. [3] At quid si sit ille paratus actionibus suis aduersus debitorẽ cedere? Si ideo duntaxat mulieri aut eius heredibus teneretur, quod actionem contra fratrem haberet, vtique liberaretur præstando actiones ex eleganti nec ignota iuris regula. [4] Verum quia non ob id tenetur, quod actionem habeat, sed potius, quod dotem non exegerit, quam exigere debuit, magis est vt sola actionis cessione non liberetur. [5] *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1590.

1 *L. si extraneus 33. D. hoc tit.* Non enim idem est fauor fratris, qui patris aut extranei donatoris, nisi ponas etiam fratrem donasse dotem sorori, vt *in l. cum plures 12. §. pen. D. de admin. tut.*
2 Quia hoc casu procedit indubitatè, quod scriptum est *in d. l. si extraneus.*
3 In omnibus enim causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora fit quo minus fiat, *l. in omnibus causis 39. de reg. iur.*
4 Quæ habet: In omnibus, qui ideo tenentur, quod actionem habeant, delegationem pro iusta præstatione esse, *l. quod debetur 51. in fin. D. de pecul. l. quod si in diem 16. §. vlt. l. item veniunt 20. §. ait Senatus 17. D. de pet. her. l. 2. §. peruenisse, de hered. vend. l. si socer. 44. §. Lucius, D. solut. matrim.*
5 Tanquam qui ex propria culpa sua & negligentia conueniatur, *arg. l. si plures 38. in fin. D. de admin. tut.*

DEFINITIO X.

Mulier potest petere assecurationem dotis probata viri paupertate per viam exceptionis, etiam citra declaratoriam.

VErgente ad inopiam marito potest mulier petere dotis indemnitatem, non tantum proposita in eam rem actione, sed etiam opposita exceptione, si forte creditores mariti posteriores pignora sua persequantur. [1] Vtroque autem casu sufficit, vt pendente lite probetur paupertas mariti, nec eorum sententiam sequimur, qui volunt præcedere de ea re sententiam, vt vocant, declaratoriam: [2] Maximè vero si mulier non agendo, sed excipiendo dotem suam tueatur. Neque enim in mulieris potestate est, quo tempore conueniatur & excipiat. [3] Nec rursus ei nocere debet quod in eius potestate sit, quo tempore agat, ex quo maritus ad inopiam vergere, id est, ferendis matrimoni oneribus impar esse incipit. Cur enim cogatur inopiam mariti patefacere, quandiu cæteri creditores conquiescunt, nec mariti bonis, aut doti perniciem minantur? [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Non. Mart. 1591.

1 Nam cui damus actionem eidem multo magis exceptionem cõpetere fatendum est, *leg. 1. §. is autem, D. de superfic. l. inuitus 156. §. cui damus, de reg. iur.* Atqui certum est hoc casu competere mulieri actionem, *ex l. vbi adhuc 29. & seqq. C. hoc tit.*
2 Vide Castrens. *ad d. l. vbi adhuc.*
3 Ex quo fit generaliter, vt melior conditio esse soleat reorum, quam actorum, *l. petenda 6. C. de tempor. in integr. rest. l. pure 5. §. vlt. D. de dol. mal. except.*
4 Sic enim nostri *ad d. l. si constante 24. D. solut. matrim.*
5 Satis enim eam excusat, quod scit ius suum durare, *arg. l. sicut 8. §. non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

DEFINITIO XI.

Mulieri possidenti bona mariti totum debitum ante omnia efferendum est. Alioqui si spoliata sit restituenda ei erit possessio, nec debiti oblatio sufficiet.

IVs dotis est inter cætera, vt eo nomine possit mulier bona mariti retinere, in quorum possessione reperitur eo tẽpore, quo maritus moritur, cũ habeat illa iure pignoris obligata, [1] licet non sit inserta dotalibus tabulis clausula constituti. [2] Inde fit, vt, si de mariti defuncti statu controuersiam facturus Sempronius, quasi fuerit maritus dediticiæ conditionis, possessionem bonorum inuaserit, & propria auctoritate occupauerit, [3] liceat mulieri dicere se spoliatam, ac petere vt ante omnia sibi possessio plenissimè, hoc est, cum fructibus omnibus restituatur. [4] Sed quid si mulieri dotem Sempronius offerat cum accessionibus, an non cogenda erit lite cedere? [5] Minimè, quoniam vitium intrusionis & spoliationis prius purgandum est, [6] quam in rem omnino necessaria est possessionis restitutio, nec debiti oblatio sufficit. [7] Nec ad rẽ pertinuit, quod mulieris nihil videretur interesse, cum non ipsi, sed mariti agnatis delata esset ab intestato hereditas. [8] Nam imo vero ipsius non parum intererat sciri, maritum non fuisse

Source : BIU Cujas

fuisse seruilis, aut, quod propemodum idem est, deditiæ conditionis, quando ex mariti statu mulieris quoque conditio pender, saltem quẽdiu vidua manet.[9] Item quod defuncti fratribus cæterisque agnatis repudiantibus erat illa successionis capax ex ea parte edicti, Vnde vir & vxor vocantur.[10] Denique quod sicuti excipiendo non auditur, nisi cuius interest, ita nec agendo.[11] Proinde etsi neque actoris neque mulieris in proposita specie quicquam interesse videbatur, tamen in pari causa æquum erat faueri magis mulieri, vel hoc ipso quod cum & rea esset & possideret, ipsius sanè intererat possessionem retinere, quandiu saltem de iure suo actor non doceret.[12] Non enim offerendi ius alij competere potest, quam qui vel creditor ipse sit, vel possideat.[13] Itaque placuit redintegrandam mulieri possessionem, tum eo facto status quæstionem diligentius examinandam.[14] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Iun. 1591. Iunge Def. 2. ff. vnde vi.

1 Si non semper expresse saltem tacitè, *l. vnic. §. 1. Cod. de rei vxor. act. l. assiduis 12. Cod qui potior. in pign. hab.* Nam & ob chirographariam quoque pecuniam pignus retineri potest, *l. vnic. Co. etiam ob chirogr. per pign. retin poss.*

2 Inserta enim hæc clausula facit vt res minorem habeat dubitationem, cum per eam possessio mulieri acquiratur, *l. quod meo 18. D. de acq. poss. l. quadam mulier 77. D. de rei vind.*

3 Quod citra vim fieri vix vnquam potest, *l. extat 13. D. quod met. caus. l. pen. & vlt. D. ad l. Iul. de vi priuat.*

4 Ex plenissimo remedio *Can. redintegranda 3. q. 1.*

5 Ratio dubitandi est, quia iam exinde videtur nihil eius interesse. Quid enim attinet quærere de iure dominij cum extinguatur ius mulieris soluto pignore? *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. secundus creditor 22. C. de pign. l. cum tibi 10. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Cum etiam prædo ante omnia sit restituendus, *c. in literis, & pass. Extr. de restit. spoliat.*

7 Nam sicut vitium furti non purgatur, nisi res furtiua redierit in potestatem domini, *leg. 4. §. quod autem, & l. si rem subreptam 41. D. de vsucap.* ita nec vitium spoliationis aliter purgari potest, quam si res redierit in potestatem possessoris, *d. can. redintegranda 3. q. 1.*

8 Agnati enim cognatique mariti præferuntur vxori tanquam extraneæ, *l. 1. C. vnde vir & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

9 *L. filij 22. §. vidua, & l. vlt. §. item rescripserunt, D. ad municip. l. mulieres 13. C. de dignit. lib. 12. l. vnic. vbi not. C. de mulier. & in quo loco, lib. 10. tit. 62.*

10 *d. l. 1. C. vnde vir. & vxor.*

11 *L. 3. §. 1. de verb. oblig. leg. ille à quo 13. §. si de testamento, D. ad SC. Trebell.*

12 Nam aduersus extraneos, id est, qui de nullo iure docent, etiam vitiosa prodest, *l. vlt. D. de acquir. poss. l. 2. D. vti possid.*

13 *d. l. secundus creditor 22. C. de pignor. d. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

14 Præsertim cum requireret ea quæstio altiorem indaginem, *arg. d. §. si de testam. C. 1. l. 3. in princ. D. vt in poss. leg.*

DEFINITIO XII.

Sola paupertas non absentia mariti facit locum assecurationi dotis.

SOla mariti absentia non dat mulieri actionem pro dote in tuto collocanda, quantumuis longi temporis absentia probetur, si non facultates quoque mariti labare proponantur probentúrque.[1] Inopiam vero & allegare & probare mulier poterit non solùm si agat, sed etiam si à mariti creditoribus pignora sua persequentibus inquietetur.[2] *Ita Senatus* ex tempore, Cal. Iun. 1591.

1 Quod enim vetat etiam absentem multas relinquere domi facultates? Not. *in l. si constante 24. D. solut. matrim. & in l. vbi adhuc 29. Cod. hoc tit.*

2 Scripsi *Defin. 10.* ff. vbi vide.

DEFINITIO XIII.

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis, quas fecit in malam litem & iniustam pro dote tuenda, dummodo careat dolo.

CVm mariti creditores bona ipsius iure pignoris persequerentur, vxor sine causa interfuerat,[1] ob eámque causam interfessionis repulsam passa in expensas quoque litis condemnata fuerat,[2] salua nihilominus ei suo tempore dotis repetitione,[3] Si postea defuncto marito aut ad iuopiam vergente appareat mulierem in dote anteriorem fuisse cęteris creditoribus omnibus, placuit præferri eam debere in pignore,[4] non solùm quod ad dotẽ ipsam pertineret, sed etiã quod ad eas expensas, in quas cõdemnata fuerat, vt omnimodo seruaretur indemnis, nec dotis detrimentum vllum sentiret,[5] etiamsi quod ex bonis mariti supererat, non satis futurum esset ad dimittendos creditores.[6] Quod plerisque sane mirum, ne dicam, minus probabile videbatur. Ita namque fit, vt creditoribus inutilis & infructuosa fiat expensarum victoria, cum quantum illi à muliere consecuti sunt eo nomine, tanto minus postea ex principali debito sint consecuturi.[7] Illud sane constabat, si expensarum condemnationi causam dedisset dolus aut contumacia mulieris, nullam earum repetitionem siue aduersus maritum, siue aduersus creditores superesse. Suam enim frustrationem & contumaciam mulieri non aliis nocere æquum est,[8] vt huc saltem pertineat, quod dici solet pœnas depensas repeti non solere.[9] Nam nec causa vlla est, propter quam dolosæ aut contumaci mulieri fauere debeamus,[10] longéque minus odiosa illa est, quæ solo metu amittendæ dotis perculsa nimis temere & inconsulto litigauit.[11] *Ita Senatus* in causa Lamberti de Rouere, & Christophori Poche, contra Dominicam Dalfin, 7. Idib. Inn. 1591. & 14. Cal. Sept. 1592.

1 Non enim satis est mulieri ad victoriam, quod habeat mariti bona obligata, nisi præterea locus sit vel restitutioni vel assecurationi dotis, *l. vbi adhuc 29. & seq. C. hoc tit.*

2 Vt solent & debent condemnari, qui non habent iustam litigandi causam, *leg. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

3 Id est salua ei pignoris sui causa, *vt in l. 4. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4 Non ex priuilegio, de quo *in l. assiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.* sed ex iure communi, quo qui prior est tempore, potior est iure, *l. 1. 5. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Quoniam idem est ius & ordo hypothecæ, quantum ad accessoria, & quantum ad debitum principale, *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Alioqui parum refert scire, cui prius soluatur, cum satis est in bonis, vnde omnibus solui possit.

7 Ex quo sequitur, vt remaneant in damno sumptuum, quos pro bona, & necessaria lite fecerunt, quod videtur iniquum, *tot. tit. de pœn. temer. litig.*

8 *l. hominem 37. D. mandat. l. si plures 38. in fin. D. de auct. tut.*

9 *l. pœna 42. D. de cond. indeb. l. si pignore 22. de pign. act. l. quod à quoquo 46. de reg. iur.*

10 *L. 2. §. sed ita demum, D. ad SC. Velleian.*

11 Quo casu certe fragilitas sexus iuncto fauore dotis auxilium aliquod meretur, cum & huic sexui ius ignorare permittatur, *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Restituendæ sunt mulieri impensæ omnes, quibus non restitutis dos minueretur.

ERgo si neque dolus, neque contumacia mulieris interuenerit, non aliter audiendus creditor mulieri soluto matrimonio dotem offerens pignoris sui confirmandi gratia,[1] quàm si eas quoque impensas offerat, quas pro tuenda dote mulier fecerit, ne alioquin eueniat, vt dos ex parte minuatur,[2] quam mulieri saluam integrámque seruari non tantùm mulieris, sed ipsius quoque reipublicæ interest.[3] Nam & in cæteris causis, ex quibus debetur, sub pignore generale est, vt priuilegium temporis non tantum ad principale debitum, sed etiam ad accessiones omnes,[4] multóque magis ad impensas tuendi pignoris gratia factas[5] referatur, siue expressim, siue tacitè pignus contractum sit. *Ita Senatus* in causa Michaëlis du Mont, 5. Non. Iul. 1591.

1 *Iuxta l. secundus creditor 22. C. de pignor. & l. 1. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

2 Quia tanti vnaquæque res esse intelligitur, quanti æstimari potest deductis sumptibus in eam factis, *l. 5. D. de impens. in reb. dot. fact. l. si à domino 36. §. vlt. D. de her. pet.*

3 *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. de reb. auct. iud. possid.*

4 *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

5 Hæ siquidem impensæ saluam faciunt totius pignoris causam, *l. interdum 5. & 7. D. eod. tit.*

DEFINITIO

DEFINITIO XV.

Quando teneatur maritus ad restitutionem dotis & solutionem augmenti, etiamsi dos non probetur soluta.

PArum interest an maritus dotem re vera acceperit, an de ea fidem habuerit, si modo effluxa sint tempora opponendæ exceptionis, quæ competit de dote cauta non numerata. Vtroque enim casu obligatur mulieri ad dotis restitutionem, itémque ad præstandum augmentum dotis, vel donationem illam, quæ inter coniuges à prædefuncto superstiti fieri solet, quam Pragmatici *De superuita* vocant. [2] Nec distinguimus hoc casu, an dos promissa sit ab extraneo debitore, an à donatore, imo nec an à patre, quomodo distinguendum est cum de dote fides habita non fuit; [3] Sibi enim imputet qui dotem habuit pro soluta. [4] Siquidem habere fidem de dote non illud est stipulari dotem, sed fateri datam, séque obligare ad eius restitutionē quasi solutæ. [5] Proinde dubitari non potest, quin à tempore constitutæ & promissæ dotis bona mariti omnia sint mulieri obligata. [6] etiam in præiudiciū anteriorum creditorum: [7] quibus nimirum deneganda quoque est exceptio dotis non numeratæ, quam non nisi ex persona mariti habere possunt. [8] *Ita Senatus* ex tempore pro vidua N. Chabot, contra Dom. Amedeum Michal magistrum Computorum, 7. Idib. Iul. 1591.

1 Guid. Pap. *q.* 274. & 230.
2 De qua idem Guid. Pap. *q.* 565. incip. *in contractu.*
3 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 1. §. *hoc tit.*
4 *L. vlt.* iunct. *Auth. quod locum, C. de dot. caut. non num.*
5 *L. quod vendidi* 19. *D. de contrah. empt.* iunct. *d. l. vlt.*
6 *L.* 1. *D. qui potior. in pign. hab.*
7 Scilicet si chirographarij tantum sint, non etiam si hypothecarij *Not. in l. assiduis* 12. *C. eod. ill. tit. qui pot. in pign. hab.*
8 Cravet. *cons.* 40. *n.* 6. Dicam *in Defin.* 2. & 8. *de dot. caut. non numer.*

DEFINITIO XVI.

Facilius est vt mulieri debeatur augmentum dotis non solutæ, quam dos ipsa non soluta.

IN eo sanè dispar est conditio dotis & augmenti dotalis, quod etiam cum fides de dote habita non est, augmentum tamen perinde debetur, & quidem totum, ac si tota dos soluta esset. [1] Ipsa vero dos non debetur si aut à patre, aut à muliere, aut ab extraneo donatore promissa sit, sed tum demum cum ab extraneo debitore, quem honestè potuerit maritus & debuerit vrgere ad solutionem. [2] *Ita* in eadem causa.

1 *Dixi Def.* 1. §. Intellige etiamsi maritus decesserit ante elapsa tempora soluendæ doti præstituta. In quo melior est conditio mulieris quam mariti. Nam si vxor intra ea tempora decesserit, maritus non lucratur eam partem dotis, quam defuncta tardius vxore lucraturus erat. Angel. *cons.* 158 quem refert & sequitur Boër. *q.* 22. *n.* 40. & 41. vbi addit *Auth. æqualitas, Cod. de pact. conuent.* quæ contra facere videtur, generali ferè locorum omnium consuetudine abrogatam esse.
2 *l. si extraneus* 33. *de iur. dot.* Dixi *Defin.* 1. §. & latius *Definit.* 8. §. *de dot. caut. non num.* vbi vide.

DEFINITIO XVII.

ILla quoque distinctio necessaria est, cum fides habita fuit de dote, an effluxa sint tempora intra quæ exceptio dotis non numeratæ potest obiici, [1] necne. Nam quandiu exceptioni locus est, non potest efficax esse de dote actio. [2] Nec eo minus exceptio locum habet, quod fides habita sit, cum vel vno illo maxime casu necessario recurrendum sit ad æquitatem exceptionis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa. [4] Alia quæstio est, de qua dicemus sub tit. De dot. caut. non numer.

1 De quibus in Nouell. 110. vnde sumpta est *Auth. quod locum, C. de dot. caut. non num.*
2 *l. nihil interest.* 112. *de reg. iur.*
3 *l. vlt.* & *d. Auth. quod locum, C. de dot. caut. non num.*
4 *l. in contractibus* 14. §. 1. *Cod. de non num. pecun.* Cuiac. *ad d. Nouell.* 109. *in fin.*

DEFINITIO XVIII.

Bona mulieris quando præsumantur dotalia citra constitutionem expressam.

BOna mulieris non præsumuntur dotalia, si dotis constitutio nulla præcesserit. [1] Cum enim facti sit, [2] præsumi nulla ratione potest. [3] Nec sufficiet quod sciente & patiente vxore maritus administrationem eorum habuerit, fructúsque oneribus matrimonij ferendis impenderit. [4] Sed tamen si vel minima constitutionis præcedentis coniectura emergat, aliud erit, vtputà si ex parte mulieris traditio vera intercesserit; [5] aut si ea bona idcirco mulieri donata aut legata fuerunt, vt essent ei in dotem, vel ipsi soluerentur cum nuberet. [6] Quasi nuptiarum sola mentio facilius inducat, vt qui mulieri donauit, vel legauit, de dote constituenda cogitasse videatur. [7] Sed & illa coniectura potest sufficere, si mulier ipsa dixerit etiam inter alias partes bona illa esse dotalia. Vtcunque enim dotis constituendæ animus quæratur coniectura potest admitti. [8] (scilicet in præiudicium mariti non tertij, qui antea fortasse fundum tanquam non dotalem à marito comparauerit, [9]) præsertim cum dotatam esse mulierem non modo interfit viri, [10] sed etiam mulieris, vt & faciliorem maritum experiatur, & difficiliorem faciat bonorum suorum venditionem. [11] Plane in ea muliere, quæ secundas contrahit nuptias, longe minor dubitatio est, quoniam ex prioris matrimonij tabulis siue dotem marito constituerit, siue non facillimè capi coniectura potest, an secundo viro dotem quoque constitutam voluerit, necne? Nam quæ dos in priore matrimonio data fuit, eadem quoque in secundo, si aliud nihil obstet, repetita intelligitur. [12] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Fabri, & Claudij de S. Real, 15. Cal. Aug. 1592.

1 Latè Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.* * Iunge *Defin.* 7. §. *de donat. ante nupt.*
2 Vt & cæteri contractus & traditio quælibet, *l. consilio* 7. §. *vlt. de cur. fur.* iunct. *l.* 1. *C. de dot. caut.*
3 *L.* 2. & *pass. D. de probat.*
4 *L. pen. D. ad l. falcid.* iunct. *l. de his* 17. *C. de don. int. vir.*
5 Quanquam etiam παράφερνα tradi possunt, nec ideo fiunt dotalia, *l. si ego* 9 §. *vlt. D. hoc tit.*
6 *Vt in l. Titio centum* 71 §. *Titio genero, de cond. & demonstr. l. Theopompus* 14. *de dot. releg.*
7 Ferè enim est, vt dotis datio sit de solemnitate matrimonij, *leg. fin. C. de donat. ante nupt.* Boër. *q.* 22. *n.* 2. licet nihil prohibeat matrimonium esse sine dote, *l.* 3. *D. hoc tit.* Vide *d. l. Theopompus, l. sancimus* 24. *C. de nupt.*
8 *Arg. d. l. si ego* 9 §. *vlt. D. hoc tit.* Iunge *l. dotem* 30. *eod.*
9 Nunquam enim potest fieri ista retroactio in præiudicium tertij, cui medio tempore ius fuit quæsitum, *arg. l. potior* 11. *D. qui pot. in pign. hab. l. pen. D. rat. rem haber.*
10 Vt ex fructibus dotis ferat onera matrimonij, *l. pro oneribus* 20. *C. hoc tit.*
11 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 8. §.
12 *Ex l. dotem* 30. *D. hoc tit.* quæ tamen videtur loqui de secundo matrimonio inter easdem personas contracto, vt apparet *ex l. seqq.* * Vide Menoch. *lib.* 3, *de præsumpt. tota præsumpt.* 6. Matth. VVesemb. *tot. resp.* 25. Rol. à Valle *de iur. dot. q.* 71. Osasch. Cacher. *dec.* 22.

DEFINITIO XIX.

Soluens marito contra legem in dote danda dictam non liberatur.

VErum quidem est quod iam suprà scripsimus, [1] Marito quamuis inopi rectè solui dotem etiam muliere inuita, si non illa sibi consulat implorato iuris auxilio, vt dos in tuto collocetur. [2] Sed tamen cum dotalibus tabulis conueniisset, vt maritus dotem pecuniariam in corpora conuertere aut idoneis pignoribus doti consulere teneretur; [3] Visum est eo non secuto liberationem ex solutione viro facta non magis debitoribus dotis potuisse contingere, quam si pecunia soli mulieri debita, nec in dotem data viro soluta esset. [4] Qui enim mulieris dotisque debitor est, si tuto velit soluere, vt liberetur

Source : BIU Cujas

liberetur,non ſolum curioſus eſſe debet vt ſciat,an in dotem data ſit pecunia, ſed etiam qua lege & conditione data ſit. Ne alioqui marito malè ſoluat, ſi aut nulla dos aut certis conditionibus data ſit,quibus non ſatisfiat.[5] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra viduam illuſtris Ludouici de Gorreuod, Vicecomitis de Salins,12.Cal.Aug.1592. Iunge SC. 4. §. & 30. ĵ.

1 *Defin.*4 §.

2 *Ex l. vbi adhuc* 19.*C.hoc tit.*

3 Vt eſſet dos tutiore loco, quia plus cautionis eſt in rem quam in perſonam, *l.plus cautionis* 25. *de reg.iur.* & facilius perit pecunia quam corpora, *l.lex quæ tutores* 22.*ad fin.C.de admin.tut.*

4 Quo caſu non potuiſſet maritus ſine mandato accipere ſolutionem, *l.hac lege* 8. *C.de pact.conuent.tam* §. *dot. l.maritus* 21.*C.de procur.* licet aliis locis non tam videatur requiri, vt mandatum aliquod habeat mnritus,quam vt ſit prohibitus ſe in paraphernis immiſcere.

5 Immutari enim ex poſtfacto,& inuita muliere non poteſt ſtipulatio præſertim dotis,quæ ab initio certam legem habuit,*l.vero* 12.§.*pen. D.de ſolut.* iunct.*l.cum dos* 7.*D.de pact.dot.*

DEFINITIO XX.

Fructus bonorum dotalium, ſi ſint & ipſi dotales, ad mulierem non ad maritum maritiue heredes pertinent.

Filiæ naturali pater quingenta pro dote legauerat,in eámque cauſam certa prædia pignori & in antichreſim obligauerat, quorum fructus in diem vſque ſoluti legati ad filiã pertinerent.[1] Illa cum nuberet, nec dum ſolutum legatum eſſet,bona ſua iuráque omnia in dotem dederat. Soluto poſt multos annos morte viri matrimonio quærebatur,an pignorum fructus, quos neque mulier neque maritus perceperat, aut in vicem fructuum vſuræ legati mulieri deberentur, an potius mariti heredibus pro toto eo tempore quo matrimonium ſtetiſſet?[2] Nam cum mulier bona ſua omnia in dotem dediſſet,dotis autem fructus ad maritum pro ferendis matrimonij oneribus pertineant,[3] videbatur mariti aut heredum vel creditorum ipſius non mulieris actionem eſſe,[4] nec quicquam iuris in iis fructibus petendis mulierem habere.Sed placuit contraria ſententia,quia non quingenta duntaxat,ſed iura ſua omnia generaliter in dotem mulier dederat, & conſequenter fructus quoque ipſos pignorum, cum inter cætera iura illud etiam mulieri competeret percipiendorum ex pignoribus fructuum,quandiu quingenta illa ſoluta non fuiſſent.[5] Proinde fructus illi dotales potius quam dotis fructus videbantur atque ita mulieri non marito debiti,[6] Cum ſi eos vir percepiſſet nunc ab eius heredibus iudicio de dote reſtituendi eſſent.[7] Erant namque in legato,& ex teſtatoris iudicio debiti,non propter moram.[8] Itaque pronunciauit Senatus fructus omnes bonorum obligatorum à die mortis teſtatoris mulieri præſtandos.Computato tamen detractóque ſi qui heredes patris medio tempore pro alimentis filiæ erogaſſe probarentur.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hæc enim vera eſt antichreſis,de qua in *l.ſi is qui* 11. §.1.*D.de pignor.& in l.ſi pecuniam* 33.*D.de pignor.act.* cum creditor fruitur pignore in vicem vſurarum.

2 Ius enim fructuum qui ad maritum pertinuerunt ad ipſius heredes tranſmittitur,vt & cætera iura omnia defuncti.*vulg.iurib.*

3 *Vulg.l.pro oneribus* 20.*C.hoc tit.* [Ergo in fructibus bonorum,ſiue paraphernalium,ſiue aduentitiorum aliud eſt, vt ad maritum pertinere non debeant,ſed ad mulierem,ita vt ſi maritus eos perceperit, eorum rationem mulieri aut eius heredibus reddere teneatur, *l.pen. D.ad l.falcid.* Niſi ex voluntate mulieris eos perceperi t& conſumpſerit, vt in *l.ſi fructus* 8.*C.de don.int.vir.& vxor* Quod in dubio præſumendum eſt in paraphernalibus,quorum adminiſtrationem habere cenſetur maritus ex tacita voluntate mulieris,*l.vlt.Cod.de pact.conuent.tam* §. *dot.*at non etiam in aduentitiis,*l.maritus* 21.*C.de proc.* Vt proinde fructus aduentitiorum etiam videnre & patiente muliere percepti diſſentiente potiùs,quàm cõſentiente eo percepti videantur propter metum reuerentialem, *l.*1.§.*quæ onerandæ, D.quar.rer.act non det.*Ita Ioan.Campeſ *de dote par.*1.*q.*9. poſt Alex.*conſ.*63.*n.*6.*lib.*2.*& conſ.*42.*lib.*1.Bart.Socin.*conſ.*82.*vol.*4.]

4 *L.decet* 9. *C.de rei vindic.*

5 Nam nec quicquam vetat bona futura & fructus nondum perceptos dari in dotem,ſicut & pignori dari poſſunt, *l.vlt. C.quæ res pignori, l.ſi conuenerit* 4. *D.de pact.dot.*

6 Aliud enim eſt fructus eſſe dotales,aliud vero eſſe rerum dotaliũ, *d.l.*4 quomodo dicimus aliud eſſe de vſuris legatorum vel fideicommiſſorum tractare,aliud vero de vſuris legatis vel fideicommiſſis,*l.cum vnus* 10.§.*verbis fideicommiſſi,D.de alim. vel cibar.legat.*

7 *Tot.tit.ſolut.matrim.D.& C.l.in rebus* 30.*C.hoc tit.*

8 *Vt in d.* §.*verbu.*

9 Nec enim poterat mulier habere & alimenta & dotem præcipuam, cum dos cedat loco alimentorum, *leg.qui filium* 4.*D.vbi pupill.educ.deb. l.capite* 19.*vbi not.D.de rit.nupt.*

DEFINITIO XXI.

Mulier agens ſiue ad reſtitutionem, ſiue ad aſſecurationem dotis, cogitur primum imputare quæ penes ſe habet deinde excutere bona mariti, poſtea agere contra tertios poſſeſſores.

Si mulier,quæ conſtante matrimonio de dote in tuto collocanda experitur,vergente ſcilicet marito ad inopiam,[1] bona quædam mariti alienaſſe aut penes ſe habere probetur, non eo minus audienda eſt, ſed ita tamen vt ea omnia ſibi primum imputet,[2] Deinde ſi qua ſint bona vacantia, hoc eſt nondum alienata,& quæ ſine controuerſia poſſideri poſſint,[3] ea quoque perſequatur. Neque enim minus repellitur mulier exceptione non factæ excuſſionis,ſiue conſtante,ſiue ſoluto matrimonio agat,quàm cæteri creditores.[4] Niſi pro ſe habeat clauſulam conſtituti, quæ cæteris quoque creditoribus perinde prodeſſet.[5] Excuſſis vero mariti bonis omnibus quæ excuti potuerunt,& debuerunt,ſi ad tertios veniat poſſeſſores, quos auctoritas iudicis in pignorum poſſeſſionem miſerit,quamuis vocata ea & condemnata,[6] (priuſquam tamen dotis conſeruandæ remedium imploraſſet) non repelletur exceptione rei iudicatæ. Alia enim nunc cauſa eſt, aliúdque ius quam de quo fuerat pronunciatum.[7] *Ita Senatus* in cauſa Dominicæ Delfin & Chriſtophori Poche,14. Calend. Septemb.1592.

1 *Ex l.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.& l.ſi conſtante* 24.*D.ſolut.matr.*

2 Nam quod creditor quilibet penes ſe habere ſine cauſa ex bonis debitoris ſui,vel debere debet,vel imputare,*l.filium quem* 24.*C.famil erciſc.* Eſt autem expeditior ſoluendi modus imputatio ad circuitum vitandum,*l.in quartam* 91.*D.ad l.falcid.l.in fideicommiſſoria* 18.*verſic.planè,D.ad SC.Treb.*[Finge penes mulierem aut mulieris heredem eſſe mobilia quædam marito data in dotem æſtimata, cogetur mulier aut eius heres imputare ea ſibi in reſtitutionem dotis iuxta conuentam æſtimationem, ſi ea ſibi retinere velit. Sed quia poſſunt facta eſſe deteriora in ipſius poteſtate eſſe debet,vt ea reddat marito,& quidem qualia fuerunt ſoluti matrimonij tempore, quia cum æſtimata ſunt,periculum eorum ſemper ad maritum pertinet,*l.ſi inter* 21. *C.hoc tit. l.plerumque* 10.*D.eod. Ita Senatus* in cauſa Ant.Toniolle,contra D.de Verſoney,17.Maij 1614.]

3 Nam quæ ſine controuerſia poſſideri non poſſunt,ea nec poſſideri poſſe creduntur, *l.quamuis* 13.*D.de reb.auct iud.poſſid.*

4 Iure ſcilicet communi,quod indurit Iuſtin.*Nou.*4 *de fideiuſſ.* vnde ſumpta eſt *Auth.hoc ſi debitor,C.de pignor.*Nullum enim hãc parte priuilegium dotis eſt.[Aliud ergo iuris eſt,ſi mulier non agat ad dotis aſſecurationem,ſed eam petat per viam exceptionis,& contradictionis. Hoc enim caſu non cogitur mulier facere excuſſionem, quæ facienda numquam eſt,niſi ab eo qui agit,Rebuff. poſt Imol. *in tr.de conſt.redit.art.*1. *gloſſ.*14.*n.*43.Debet tamen ante omnia ſatisfieri mulieri ex bonis mariti, ſi qua ſuperſint,deinde veniri ad tertios poſſeſſores. *Ita Senatus* pro liberis N.Antonij Des portes, contra N.Mariam de Ruſinans, 6.Cal.Dec. 1610.]

5 Quoniam clauſula conſtituti facit poſſeſſorem conſtitutarium, *l.quod meo.D.de acq.poſſ.* Exceptio autem excuſſionis competit poſſeſſori non contra poſſeſſorem, *d.Nou.*4.

6 Nec enim mulier habet ius intercedendi pro dote, niſi in caſum reſtiturionis vel aſſecurationis,vt dixi *Def.*13.*n.*1.§.

7 Et conſequenter non obſtat exceptio rei iudicatæ, *l.cum quæritur* 12.*cum ſeq.*2.*de except.rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Dotis vſuræ non promiſſæ quibus caſibus marito ante biennium debeantur.

Mora illa legalis,[1] quæ non niſi lapſu biennij contrahitur,[2] vt exinde vſuræ debeantur,cum extraneus dotem promiſit,[3] non eſt neceſſaria,cum vxor ipſa dotem conſtituit,

Source : BIU Cujas

ſtituit,& in mariti domo habitat.[4] Tum enim ſicut vir fert onera matrimonij,ita æquum eſt viciſſim vſuras dotis eum conſequi ab vxore.[5] Idémque eſt ſi extraneus doti ſoluendæ diem præfixerit biennio breuiorem. Nam eo caſu non expectabimus biennium, ſed ex ſolo lapſu temporis conſtituetur extraneus in mora, [6] vt ab eo die vſuras promiſſæ dotis debeat, etiam quas vir non deduxerit in ſtipulatum. [7] *Ita tractatum eſt* 15. Cal. Sept. 1592.

1 Sic enim appellant noſtri, de qua Angel. *in § fuerat, verſ. vnum tamen tene menti, Inſt. de act.*

2 *Ex l. vlt. §. praterea, C. hoc tit.*

3 Hic enim eſt caſus conſtitutionis Iuſtinianeæ, de qua *in d. §. praterea.*

4 Dixi *Deſin. 6. ſ. tit prox.*

5 Vt ibi dos ſit vbi ſunt onera matrimonij, *l. ſi ita qui 56. §. ibi dos, D. hoc tit. l. pro oneribus 20. C. eod. c. ſalubriter, extr. de vſur.*

6 Vt prouiſio hominis faciat hoc caſu ceſſare prouiſionem legis, vt *in l. vlt, C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

7 Quod enim Iuſtin. conſtituit in fauorem dotis non impedit quo minus poſſit melior eſſe conditio dotis propter pactum, *arg. l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.* Alioqui non debebantur olim vſuræ dotis, niſi in ſtipulatu deductæ, *l. vir vſuras 54. D. de don. int. vir. & vxor.* aut niſi ex mora, vt in cæteris bonæ fidei iudiciis, *l. mora 32. §. in bonæ fidei, de vſur.*

DEFINITIO XXIII.

Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis, ſiue ab initio fuerint, ſiue ex poſtfacto facta ſint idonea, ſiue maritus ea pro bonis habuerit.

AVgmentum dotis, de quo ſ. ſcripſimus, [1] licet mulieri debeatur etiam dote non ſoluta, adeóque quamuis pactio in contrarium facta ſit, [2] non tamen debetur, ſi fortè nomina minus idonea in dotem data ſint, quæ maritus exigere numquam potuerit.[3] Niſi ea nomina, vt bona, vltro ſecutus ſit, déque iis fidē habuerit, [4] quod ipsū tamē in dubio facilè præſumendum non eſt, [5] Itaque probare mulier debebit, nec ſolùm legitima nomina fuiſſe, quæ in dotem dedit, ſed etiam, vt ita dicam, exigibilia, [6] eo nimirum tempore inſpecto, quo in dotem data iunt.[7] Neque enim legitima fuiſſe ſufficeret, ſi aut propter debitorum inopiam, aut ob perſecutionis difficultatem exigi vtiliter non potuerunt.[8] Si tamen ex poſtfacto fiant idonea, quæ conſtitutæ dotis tempore minus idonea putabantur. eorum quoque nomine augmentum debebitur, quandoquidem exactionis difficultas, quæ initio fuit, non facit quominus aut in dotem data, aut eadem nomina eſſe videantur. [9] *Ita Senatus* in cauſa N. de la Verriere viduæ Bartholomæi Foſſe, contra heredes & creditores mariti, 12. Cal. Sept. 1592.

1 *Deſin. 15. ſ. hoc tit.*

2 Dixi *Deſin. 3. ſ. de donat. ant. nupt.*

3 Nullam enim actionem habere videtur is, qui eam habet quam debitoris excludit inopia, *l. nam ut 6. D. de dolo.*

4 Bonum enim nomen facit quiſquis admittit debitorem *leg. inter cauſas 26. §. abeſſe, D. mandat. l. 1. §. illud ſciendum 10. D. de ſeparat.*

5 Non enim facilè prudens quiſquam paterfamilias debitoris nomen admittit periculo ſuo, *l. ſi mandatu 45. §. pen. D. mandat.*

6 Aliud enim eſt nomen eſſe, aliud vero eſſe exigibile, *l. ſi nomen 4. D. de her. vel act. vend. l. ſi plus 74. §. vlt. D. de euict.*

7 Hoc enim tempus inſpiciendum eſt, *l. Titia, 62. in fin. D. hoc tit.*

8 Quia tunc pro nullis habentur, vt dixi *n. 3 ex l. nam ut 6. D. de dol.*

9 *L. 1. pen. vlt. & paſſ. C. qui bon. ced. poſſ. §. vlt. Inſt. de replicat.*

DEFINITIO XXIV.

Dotis augmentum debetur ex comparatione æſtimationis rerum dotalium, quæ fuit conſtitutionis tempore niſi fuerint æſtimatæ, quo caſu æſtimationis tempus ſpectatur.

NOn idem erit, ſi ſpecies in dotem datæ vel pretioſiores vel deteriores conſtante matrimonio factæ proponantur. Quanti enim conſtitutæ dotis tempore fuerint inſpiciemus, vt ſciatur quantum vir vxori pro dotis augmento præſtare debeat.[1] Nec ſi caſu [2] aucta ſit dos vel imminuta, augeri quoque conueniens eſt, vel minui eam portionem, quæ pro dotis incremento datur. [3] Si tamen ab initio conuenerit vt res dotales æſtimentur, ſiue adiectum ſit vt ad ratam æſtimationis augmentum debeatur, ſiue nihil de eo dictum fuerit, non conſtitutæ dotis, ſed factæ æſtimationis tempus ſpectabimus,[4] Niſi alterutrius coniugum dolo culpáve dilata æſtimatio proponatur. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Augmentum enim debetur ex comparatione dotis, dos autem æſtimatur ex eo tempore, quo data eſt, *l. Titia, 64. in fin. D. hoc tit. l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*

2 Aliud enim eſt, ſi ex conuentione *Aut. ſed iam neceſſe, C. de donat. ant. nupt.*

3 Obligatio enim quæ ab initio certam legem & quantitatem habuit, non poteſt ex poſtfacto vel minui vel augeri citra nouam conuentionem, *Arg. l. vero 12. §. pen. D. de ſolut. l. centum Capuæ 8. vbi not. D. de eo quod certi. loc.*

4 Æſtimatio enim facit hoc caſu emptionem & nouum contractum, *l. plerumque 10. D. hoc tit.*

5 Semper enim pro facto habetur id, quod ne factum ſit alius in mora fuit, *l. in omnibus cauſis 39. de reg. iur. l. quod ſapè 35. §. in his, de contr. empt.*

DEFINITIO XXV.

Excuſſionem bonorum mariti facere mulier cogitur, ſiue conſtante ſiue ſoluto matrimonio pro dote agat, & quid ſi habeat clauſulam conſtituti.

MVlier pro indemnitate, &, vt loquuntur, aſſecuratione dotis agens conſtante matrimonio, vergente ſcilicet marito ad inopiam, [1] ſi tertios inquietet poſſeſſores, ita demum audienda eſt, ſi cætera mariti bona doti non ſufficiant. Nam ſi ſufficiant, cur non in eorum poſſeſſionem mittatur potius, quàm vt ei liceat bonæ fidei poſſeſſorem turbare? [2] Nec aliud reſpondendum erit, etiamſi dotalibus tabulis clauſula conſtituti inſerta proponatur. Etſi enim poſſeſſio quæſita per eam clauſulam, [3] & amiſſa per ſecutam alienationem reuocari poteſt per conductionem ex Iuſtiniani lege: [4] Non idcirco tamen melior eſſe poteſt conditio mulieris, vt pleniorem de poſſeſſione, quam de iure pignoris actionem habeat conſtante matrimonio. Neutram enim exercere eo tempore poteſt, niſi, quatenus neceſſe eſt, vt dos ſalua fiat. [5] Nil autem neceſſe eſt, quamdiu ex bonis nondum alienatis indemnitati dotis conſultum eſſe poſſit.[6] Neque vero deerant, qui putarent, nullam clauſulæ conſtituti vim eſſe, quoties de aſſecuratione tantum, non etiam de reſtitutione dotis ageretur, propterea quod multum differat actio hæc ab hypothecaria,[7] nec videatur clauſula conſtituti in pignoris conuentione appoſita prodeſſe debere, niſi cum de pignore conuentionali diſputatur. [8] Sed impugnat hæc ſententia vtilitatem mulieris, cui æquum eſt proſpici, vt ſaluam habeat dotem in omnem caſum,[9] id eſt, ſiue conſtante ſiue ſoluto matrimonio, & conſtante multo magis quàm ſoluto, ſiue expreſsè ſiue tacitè bona mariti obligata proponantur. [10] Nec quod in caſum duntaxat ſoluti matrimonij, & dotis reſtituendæ concepta ſtipulatio fuit, ad rem faciet, quando id ratione illa factum videri poteſt, quod non ſine malo omine fieri poterat, vt futuram mariti inopiam mulier præuideret, in eúmq; caſum ſibi proſpiceret. [11] Proderit igitur mulieri clauſula conſtituti ad ſeruandam dotem etiam conſtante matrimonio, vt paratiorem habeat actionem, ſed non etiam, vt pleniorem, quàm ſi ageret hypothecaria, [12] quomodo plenior eſſet, ſi ſoluto matrimonio exerceretur, vel hoc ipſo, quod excuſſionis non factæ exceptionem non timeret,[13] quam timet hypothecaria.[14] Ideo fortaſſe, quod actio quælibet mulieri competens dotis nomine conſtante matrimonio eam omnino conditionem habeat, ſi dos in tuto non ſit: [15] quæ conditio deficit, quamdiu ſuperſunt mariti bona, ex quibus dos ſalua fieri poſſit. [16] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Genier & Dionyſiæ Plancheuille. 18. Cal. Dec. 1592.

1 *Ex l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

2 In dubio enim parcendum eſt & fauendum emptori, cui nihil poteſt imputari, *l. 1. §. ſi quis in fraudem, ff. ſi quid in fraud. patr. l. plane, 14. ff. de minor.*

Source : BIU Cujas

3 *L.quod meo* 18.*D.de acq.poss.*
4 Implorato beneficio *l.vlt.C.de acq.poss.*
5 Est enim subsidiarium hoc remedium, quod inductum est per *l.vbi adhuc* 29.*C.de iur.dot.l.si constante* 24.*ff.solut.matr.*
6 *Arg. Auth.hoc si debitor, C.de pign.l.decem,*116. *de verb. obligat. l.Moschis* 47. *de iur.fisc.*
7 Vt ex eo apparet, quod mulieri isto remedio agenti non potest dos offerri, vt dixi *Def.*2. §.
8 Nec clausula apposita ad vnum finem ad alium operetur, contra *l.in ratione*,30.§.*tametsi,D.ad l.Falcid.*
9 *l.*1.*D.solut.matrim.l.interest*,18. *D.de reb.auct.iud. possid.leg.Titio centum* 71.§.*Titio genero,vers.constante, D.de cond.& demonstr.*
10 Nam & iure vetere idem erat, vt constat ex *d.l.interest*,& aliis innumeris, cum tamen eo iure dos nullum haberet priuilegium tacitæ hypothecæ ante *l.vnic.C.de rei vxor.act.*
11 Casum enim aduersámque fortunam hominis spectari & expectari neque ciuile neque naturale est, *l.inter stipulantem* 38.§.*sacram, vers.homo liber.D.de verb.oblig.l.cum tale* 72.*in princ.de cond.& demonst.* Iunge *l.mulier* 22.*circa princ.vers.Brasidas,D.ad SC.Treb.*
12 Absurdum enim esset, plus iuris habere mulierem pro dote constante matrimonio, quàm eo soluto, *l.in rebus*,30.*C.hoc tit.*
13 Numquam enim nocet exceptio non factę excussionis ei, qui implorat beneficium clausulæ constituti,& *l.vlt. C.deacq.poss.*
14 *Auth.hoc si debitor, C.de pignor.*
15 Cum nec ob aliam causam sit introducta, quàm vt dos in tuto collocetur, *d.l.vbi adhuc*,29. *C.hoc tit.*
16 *L.decem*,116. *D.de verb.oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Mulier repulsam passa eo tempore, quo maritus erat soluendo, postea factis per maritum alienationibus debet agere prius in res alienatas,

QVid vero si ex iis bonis, quæ maritus adhuc habebat iudicati tempore, quædam postmodum ab eo alienata sint, vt iam impar sit reddendæ doti, qui cum actionis repulsam passa est, & dotis restitutioni & ferendis matrimonij oneribus sufficiebat? [1] Non idcirco plus iuris habebit mulier in absolutos victorésque tertios possessores: [2] cum paratam habeat actionem in res alienatas, [3] siue sententiam emptor sciuerit, siue ignorauerit [4] Nam & cæteris paribus priùs inquietari vltimos emptores æquum est. [5] *Ita tractatum* pronunciatum est in eadem causa.

1 Alioqui non nisi perinique repulsam pati mulier potuisset, *dict.l. vbi adhuc.*
2 Quamuis res iudicata perpetuam illam conditionem habeat, si res in eadem causa manserit. Non enim nocet exceptio rei iudicatæ, cum alia causa est, *l.si mater* 11.§.*eandem causam,l.& an eadem*,14. *D. de excepr.rei iud.*
3 Nec enim per alienationem fieri deterior potuit conditio mulieris, *l.*1.*de alien.iud.mut.caus.fact.l.debitorem*,15.*C.de pign.*
4 Ne melioris cõditionis sit emptor, quàm venditor, quod esset absurdum, *l.vlt.*§.1. *D.ad SD.Velleian.*
5 Ne fiant de lite lites, si priore loco conueniantur priores, qui postea regressum habituri sint contra posteriores, *arg.l.si quis habens*,24. *D.qui & à quibus manum.*quamuis non sit hoc perpetuum, vt alibi scripsi ex *l.Moschis*,47.*D.de iur.fisc.*

DEFINITIO XXVII.

Casus, in quo mulieri offerri potest etiam constante matrimonio.

QVod vulgo & summa cum ratione receptum est, vt mulieri de dote in tuto collocanda constante matrimonio agenti dotem ipsam in pecunia numerata offerre mariti creditor nequeat, [1] quasi non possit in tuto esse dos, quæ consistat in pecunia numerata, [2] non potest esse perpetuum. Quid enim si in bonis mariti nihil sit præter domum, quæ commodam diuisionem non patiatur, [3] sed quæ tamen longe maioris sit æstimationis, quam dos ipsa, vt ex eius pretio non eo minus cætetis mariti creditoribus, quam mulieri satisfieri possit? [4] An non iniquum sit prætextu dotis, quæ non periclitetur, in damno morari creditores? [5] Atqui alio remedio creditoribus consultum esse non potest, quã vt ad totius domus licitationem deueniatur. [6] Hactenus igitur mulieri consulendum erit, vt redactum ex licitatione pretium, quantum ad dotis & augmenti exsolutionem satis eritpenes idoneum mercatorem deponatur, per cuius manus vsuras legitimas mulier percipiat, vt se suósque alat. Nam & idem obseruatur si dotem nondum solutam vir petat, cuius facultates iam tum restituendæ doti sint impares. [8] Ideo fortasse, quod pecunia sit deposita, cum perire nequeat [9] maioréque fructus ferat, quam si in immobilibus consisteret, non malè immobilis rei fundíque iure censeatur. [10] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durant & Peronetæ Talon, 8. Cal. Dec. 1592. Et iterum pro Sp. Gabriele Damodry Aduocato, contra N. Buisson 4. Cal. Dec. eod. anno.

1 Dixi *Defin.* 2. §. *hoc tit.*
2 Quæ pecunia res fragilis & lubrica est, *l.si thorus* 79.§.1.*de leg.* 3.*l.lex quæ tutores* 22.*ad fin.C.de admin.tut.l.iulianus* 30.*D.de her.pet.*
3 Vt *in l.*3.*C.commun.diuid. & l.*1.*eod.*
4 Vt *in leg.pro debit.* 6.*in fin.C.de reb.auct.iud.poss. l.quod autem* 6. §.*sciendum D.quæ in fraud.cred.*
5 Semper enim id agendum est quantum fieri potest vt nemo fraudetur, *l.ex his* 8. *eod.tit.quæ in fraud.cred.*
6 Cum pecunia semper recipiat commodam diuisionem *l.stipulationes non diuiduntur*,72.*D.de verb oblig.*
7 *Cap.per vestras,Extr.de don.int.vir.& vxor.*
8 Vt dixi *Def.*4. §. *ex d.c.per vestras.*
9 Quia pecunia debita per modum generis perire non potest, *l.incendium* 11. *C si cert.pet.*
10 *Arg.l.*3.*vbi not. C.arbitr.tutel.*

DEFINITIO XXVIII.

Mulier neque in restitutione neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus, anterioribus expressam hypothecam habentibus.

QVemadmodum soluto matrimonio, cum de restituẽda dote agitur, creditores anteriores hypothecã expresſã habentes mulieri præferuntur, secundum eam nostrorũ sententiã qua vtimur, [1] ita si cõstãte matrimonio de dote in tuto collocãda tractetur, [2] aduersus eos dũtaxat creditores mulieri succurrendũ erit, qui posteriores reperiẽtur, nõ etiã aduersus illos qui sunt anteriores, [3] si nõ tacitam duntaxat, sed expressam hypothecam. habuerunt [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim vulgo nostri ad *l.assiduis* 12. *Cod.qui potior.in pign.hab.* contra quos tamen scripsi in libris Coniecturarum.
2 Ex remedio *l.adhuc* 26. *C.hoc tit.*
3 Ne plus iuris habeat, mulier pro dote cõstante, quam soluto matrimonio, contra *l.in rebus* 30.*C.hoc tit.*
4 Certum enim est mulierem etiamsi nullam haberet expressam hypothecam, præferri tamen debere omnibus etiam anterioribus non nisi tacitam habentibus, *d.l.assiduis.*

DEFINITIO XXIX.

Qui filiæ dotem certæ quantitatis dedit vltra legitimam portionem, non ideo legitimam in dotem dedisse videtur.

PAter filiæ nomine dotem dederat certæ quantitatis, & adiecerat, *vltra legitimam portionem quæ se defuncto filiæ deberetur.* Quærebatur an legitima quoque portio mortuo quandoq; patre in dotẽ data intelligeretur: Dubitationẽ faciebat, quod huiusmodi dictiones, *præter, vltra, hoc amplius,* & aliæ si quæ sunt similes, habẽt vim, vt nostri loquũtur, repetitiuã. idq; cũ suis omnibus qualitatib. [1] præsertim vero vt vtrũq; determinabile in eadẽ clausula positũ, & ad idẽ *cõstituẽdi* verbum relatũ æqualiter & vniformiter per eiusmodi verbũ determinetur [2] At in cõtrariũ illud mouet, quod ea verba, *vltra legitimã portionẽ*, nõ tã in dispositione addita videãtur, quã exceptionis gratia, ac si scriptum esset *extra legitimã portionẽ*, ne legitima portio quãdocũq; obueniẽs cõfũderetur eũ dote pecuniaria, aut per eã minueretur. [3] (Itaq; multũ interesse videtur an ita scribas: *Erũt in dotẽ ducẽta vltra fundũ Cornelianũ*, an ita, *vltra legitimã aut hereditariã portionẽ*. Nam superiore casu si fundus Cornelianus in dispositione, & in causa dotis nõ esset, nihil s. dicta verba operarentur, si ponas filiã nihil iuris alioquin in eo fundo habere potuisse. [4] Porro in dispositione includi nõ potest quin datus quoq; in dotẽ videatur. [5] At legitima aut hereditaria portio nõ eo minus ad filiã perueniret, quod adiecta nõ esset verba illa, *vltra legitimã portionẽ*. [6] Planè in eã legitimã portionẽ si adiecta nõ essent pecuniaria dos imputaretur. [7] Satis igitur esse debet, quod faciunt ne imputetur, nec illud præterea inducere debent, vt legitima ipsa portio in dotem data videatur. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 2. & 3. j. de collat.

1 *L.qui*

Source : BIU Cujas

1 *L.qui ita* 3. vbi Bart.*de dot.releg.leg.Seio* 10.§.*vxori de ann.legat. l.si purè* 54. vbi etiam latè Bart. *de leg.*3.

2 *Vulg.l.iam hoc iure* 4.*de vulg. & pupill.substit.l.*4.*Cod.de impub. & aliis substit.*

3 Si quidem certum est dotem imputari in legitimam *l. quoniam nouella*,29.*D.de inoff.test.*

4 Verba enim omnia potius sunt improprianda, quam vt nihil operentur, *vulg.l.si quando* 109.*de legat.*1.*cum similib.*

5 *d.l.*3.*de dot.releg.d.l.si purè* 54.*de leg.*3.

6 Quia non potest filiæ fraus fieri in legitima,*l.parentibus* 8.*l.quoniam in prioribus* 32.*C.de inoff.test.*

7 *d.l.quoniam nouella* 29.*eod.tit.*

8 *Arg.l.cum qui* 30. *D.de iureiur.*

DEFINITIO XXX.

Dotis debitor qui iterum dotare non tenetur, solutionem prætextu inopiæ mariti recusare non potest, maximè ita iubente iudice, qui tamen melius iusserit dotem deponi.

DEbitor doris,si à marito vrgeatur ad solutionem,nullam ex inopia mariti exceptionem habere potest, siue maritum inopia laborare dicat, siue malè vti eum substantia sua,& à tempore dotis constitutæ factum esse pauperiorem. Etsi enim ex eiusmodi causis petere mulier potest vt dos in tuto collocetur,[1] ea tamen defensio non cuicunque dotis debitori competit,sed vel ipsi mulieri, vel alteri qui in ea conditione sit vt ipsam,si dos amitteretur,iterum dotare teneretur,[2] vt puta patri vel alteri ex ascendentibus,[3] non etiam fratri [4] aut extraneo,qui si marito quantumuis inopi dotem soluat, etiam inscia dummodo non prohibente muliere,[5] satis tutus est,[6] ac multo magis si soluat mandante iudice etiam inferiore, [7] & à quo appellari possit,adeo vt nec illi necessarium sit auxilium appellationis,neque vero audiendus sit appellare volens,quippe cuius nihil interfit.[9] Quamquam ne collusisse,dicatur,aut aliquid sit quod ei imputetur ,melius fecerit si rem denunciet mulieri,quo possit illa sibi consulere,si volet.[10] Verum in proposita specie mihi ad Senatus officium & æquitatem pertinere videbatur prouidere vt dos in tuto collocaretur, non solùm ignorante muliere, sed ea quoque inuita, [11] propter coniunctum ius reipublicæ publicæque vtilitatis cum mulieris dote. [12] Non quidem iniuncta marito satisdandi necessitate,cum fideiussores dotium dari non possint, [13] sed deposita dote pecuniaria penes virum probum, per cuius manus vir legitimas vsuras accipiat ad onera matrimonij ferenda. [14] Quod temperamentum, licet tum Senatus noster secutus non sit, postea tamen probauit. *Ita Senatus* Prid. Cal.Febr.1593.pro Claudio Brun,contra Petrum Chappelle. Iunge Defin.4. & 19. §.

1 *Ex l.vbi adhuc*,29.*C.hoc tit.l.si constante* 24 *D solut.matrim.* Intellige tamen si mulier ignorauit maritum fuisse inopem iam ipso tempore nuptiarum, alioqui iuxta Cyni sententiam à Senatu nostro probatam licet à Bart.improbatam *in d.l.si constante.*

2 Quo casu interest sane illius qui dotare iterum teneretur,vt dos sit in tuto, *leg.pater filiæ* 71.*D.de euict.Auth.sed quamuis*,*C.de rei vxor. act.*

3 Quorum scilicet officium est filiam nepté mque dotare Nempe si sint ascendentes ex linea paterna,*l.vlt.C.de dot.promiss.l.cap.*15.*D.de rit.nupt.*Nam nec mater,nec ascendentes materni tenentur nisi in subsidium, *l.neque mater* 14.*C.de iur.dot l pen.D.de agnosc.& alend.lib.*

4 Præterquam consanguineo, si soror consanguinea honestè aliter nubere non possit, *l.cum plures* 12.§ *pen.D de admin.tut.*

5 Posset namque imputare ei qui post denunciationem soluisset, *arg.l.*3.*C.de nouat.l.*4.*Cod.quæ res pign.oblig.poss.* nimirum si non multo post imploret mulier auxilium iuris ad dotem in tuto collocandam, alioqui denunciatio illa & prohibitio mulieris esset inanis, vt scripsi *Defin.* 9. §.

6 Dixi latius *Defin.*4. §.

7 *l.quod autem* 6.§.*apud Labeonem*,*D.quæ in fraud.cred.*

8 *L.ait prætor* 7.§ 1.*vers.quid tamen*, *D.de minor.*

9 *L.*1.*D.de appell.recip.*

10 Quo non facto postea non nisi de seipsa conqueri mulier possit & debeat, *arg.l.nam si actor*,26.*D.de rei vind.*

11 Cum huius sexus consilium laboret plerumque contra propria incommoda, *l.si pater* 4. *in fin.C.de sponsal.*

12 *L.*1.*D.solut.matrim.l.interest*,18.*D.de reb.auct.iud.possid.*

13 *Tot.tit.C.ne fideiuss.dot.dent.*

14 *Ex cap.per vestras. Extr.de don.int.vir.& vxor.*

DEFINITIO XXXI.

Maritus etiam solus potest totam dotem exigere, etiam quæ ipsi & vxori simul sit promissa.

NOn eo minus dotem constante matrimonio petere maritus solus potest, quod ipsi & vxori eius coniunctim promissa & constituta sit.[1] Nam etsi soli mulieri promissa esset,vel ipsa dotis appellatio faceret, vt eius exigendæ actio constante matrimonio soli marito competere deberet.[2] Ibi enim dos esse debet vbi sunt onera matrimonij. [3] Idque multo magis admittendum est,si ponas tabulis dotalibus obligatum maritum, quod passim fit, vt dotem restituat. Priusquam enim reddere teneatur, antecedens est vt habere & exigere eam possit. [4] Obtinuit tamen vt frequentius tam vxori quam viro dos promittatur,nempe quoniam vtriusque interest. Nam quamuis dos sit in bonis mariti,est tamen mulieris, [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio dubitandi, *ex l.reos* 11.§.*cum tabulis ff.de duob.reis.*

2 *l.doce* 9. *C.de rei vind.*

3 *l.si is qui* 56.§.*ibi dos*,*D.hoc tit.l.pro oneribus*,20.*C.eod.*

4 Qui enim vult consequens, vult etiam necessarium antecedens, *vulg.l.ad rem mobilem* 56.*& l.ad legatum* 62.*D.de procur.*

5 *l.quamuis* 75.*l.Titia* 62.*D.hoc tit.l.in rebus* 30. *C.eod.* Ergo hoc casu maritus neque mandatum vxoris proferre cogetur,neque de rato cauere.

DEFINITIO XXXII.

Mulier quæ ex bonis mariti pro dote possidet,ad largam æstimationem non est inquietanda ab aliis creditoribus, quandiu alia sunt mariti bona, ex quibus satisfieri eis possit.

SI marito ad inopiam vergente cautum sit mulieri, datis ei pignoris nomine bonis immobilibus æstimatis largiore, vt fit, æstimatione ad concurrentem vsque dotis & donationis ante nuptialis quantitatem, non est audiendus alius mariti creditor si mulierem inquietare velit eo prætextu,quod longe pluris sint bona, quæ ipsa possidet, quam ei debeatur. Nisi prius probet non alia marito superesse,ex quibus possit sibi satisfieri. [2] Hoc enim casu cum maritus pignorum dominus maneat, [3] sufficiátque indemnem seruari mulierem, [4] non erit prohibendus creditor quominus hyperocham [5] pignorum pro suo iure persequatur. [6] *Ità tractatum est* in publico auditorio, 10.Cal.Mart.1593.

1 Secundum ea quæ diximus *Def.*2. §.*hoc tit.*

2 Quandiu enim alia bona supersunt,ex quibus possit satisfieri posteriori creditori,nihil eius interesse potest, *arg.l.decem* 116.*de verbor. oblig.*

3 Adeo vt nec mulieri liceat quicquam ex iis alienare constante matrimonio, *l.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.*

4 Idem enim duntaxat lex agit vt dos sit in tuto.

5 Vulgo pluris valentiam vocant,de qua *in l.& quæ nondum* 15.*in fin.D.de pign.l.quærebatur*,20.*D.qui potior, in pign.hab.*

6 Ita enim fiet vt nemo fraudetur, *l.ex his* 8.*in fin.D.quæ in fraud. cred.* Nec enim beneficium quod mulieri conceditur debet aliis esse captiosum, *l.Paulus* 8.*de prætor.stipul.*

DEFINITIO XXXIII.

MVlier,quæ societate bonorum & quæstuum marito in tabulis dotalibus contracta [1] cœpit ob eam causam obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex consuetudine regionis,in qua matrimonium initum est, non idcirco prohibetur totam dotem soluto matrimonio exigere.[2] Absurdum enim esset adeóque iniquum huiusmodi confusione perire mulieri partem dotis [3] cuius fauore societas illa consuetudinaria introducta sit. [4] Possunt sane coniuges in vltima voluntate liberationem sibi inuicem, si velint,relinquere ab ea debitorum communione. [3] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Illustris Dom.Barbaræ d'Amboise,viduæ illustris D.Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April.1593.

Source : BIU Cujas

1 De hoc societatis genere vide *cap. significauit, de don. int. vir. & vxor. & in l. si reum C. de re iud.* Boër. *q.* 22. *n.* 27. Vide *l. alimenta* 6. *§. vlt. de alim. legat.*

2 Contra Boër. *d. q.* 12. *n.* 29. non posse mulierem esse comm. unem in bonis & habere dotem præcipuam, sed cogendam esse vt pro parte cedat actionem heredibus viri aduersus promissorem dotis vel heredes eius. Planè constat non eo minus societati huic locum fore, quod nulla dos marito soluta nec promissa sit. Imputare namque sibi maritus debet cur vxorem acceperit sine dote. Boër. *ibid. n.* 31.

3 Intellige ita tamen, nisi mulier abstineat à petitione partis bonorum mariti, & malit contenta esse sua dote. Nam & totam dotem & simul partem in bonis mariti habere non potest. Et ita fortasse intelligi Boërius debet.

4 Potest enim per consuetudinem sicut per actum fieri melior conditio dotis, sed deterior non potest, *l. Attilicinus* 17. *ff. de pact. dotal.*

6 Vt valeat ea remissio iure donationis & legati, *arg. l.* 5. *§. Iulianus alias l. quidam decedens de admin. tut.* Intellige tamen vt valeat ea liberatio inter coniuges, non etiam in præiudicium creditorum, si aliquod ius iis quæsitum sit ex consuetudine contra mulierem propter eiusmodi societatem, *arg. l. filius familias* 114. *§. Diui* 2. *in fin. de leg.* 1. iunct. *l. cum hereditate* 55. *de acquir. hered.*

DEFINITIO XXXIV.

Cum dotis debitor aliquid in solutum dedit marito stipulanti cum notario pro se & vxore, quæ postea heres extiterit cum beneficio inuentarij, quænam & contra quem actio mulieri competat?

MAritus à dotis debitoribus in solutum acceperat, constitutionem annui cuiusdam reditus, tam suo, quam vxoris absentis nomine, ea tamen lege, vt si sua die reditus ille non solueretur, pristina dotis petitio superesset, cessantibus in solutione debitoribus, non prius ipso iure resolutus contractus videbitur, quàm voluntatem suam coniuges declarauerint, vtrùm contractus legem, quæ pro ipsis apposita est, exercere velint.[1] Tam vxori autem, quàm marito pro virilibus ille annuus reditus acquisitus intelligetur, si modo mulier ratam habeat mariti ac notarij stipulationem.[2] Portò ratam habuisse videbitur, nō solùm si ex contractu egerit, sed etiam si de illo reditu quasi suo testata sit.[3] Quid si marito heres ipsa extiterit cum beneficio legis & inuentarij? Poterit vti beneficio contractus in totum, si velit, hoc est, vel totam dotem habere pro soluta, sibique reddita (quo casu non tantùm dotis debitoribus plena continget liberatio, sed ipsi quoque hereditati mariti [4]) vel à datione in solutū prorsus discedere, & dotem petere, non à mariti hereditate (ponimus enim ratam eam habuisse, quod à marito gestum esset) sed à debitorib. quasi nondum liberatis.[6] Potest etiam, si velit, ratam haberi mariti stipulationem pro sua duntaxat parte, pro parte verò mariti aduersus curatorem hereditati datum agere, quasi pro ea parte soluta marito dote, nec ipsi mulieri reddita.[8] Nec illi obiici poterit à curatore aut creditoribus hereditariis, quod dotis debitores in annui reditus solutione cessauerint. Sufficit enim, maritum habuisse fidem de dote.[9] Salua curatori hereditatis actione aduersus eos, qui reditum annuum dederunt in solutum: itémque electione resiliendi à datione in solutum, si malint illi legem contractus exercere.[10] Quod si mulier prius decesserit, quàm contractum ratum habuerit, certum est, integram heredibus eius actionem superesse aduersus maritum, aut mariti hereditatem pro totius dotis restitutione,[11] aduersus debitores autem dotis nullam,[12] nisi quatenus malint heredes mulieris ratum habere contractum, & legem in eo appositam exequi, postquam placuit contractum, qui absentis nomine gestus est, ab ipsius quoque herede ratum haberi posse.[13] Nam etsi viua mulier ratum habuisset, nec tamen voluntatem suam declarasset, perinde liberum exercendæ conuentionis arbitrium, quod illa habuerat, in eius heredes translatum intelligeretur,[14] pro ea scilicet parte, quæ mulieri ex stipulatione notarij quæsita fuisset.[15] *Ita Senatus* in causa DD. de Monton, & Ioannis Blanchard & Claudij Geneuois 6. Id. April. 1593.

1 Nam legem, quam ipsi pro se dixerunt exercere non coguntur, si nolint, *arg. l.* 3. *de leg. commiss.*

2 *Ex l. reos* 11. *§. cum tabulis D. de duob. reis.*

3 *Argum. l. si auia* 6. *de iur. delib.* nemo enim præsumitur de alienis rebus velle testari, quia nec potest, *l. conficiuntur*, 8 *§. si post factum, D. de iur. codicill.* iunct. *l. verbis legis*, 120. *de verb. signif.*

4 Quæ hereditas alioquin duplici præstatione dotis oneraretur, *l. vlt. D. hoc tit. l. vlt. D. de pact. dotal.*

5 *d. l. vlt. de pact. dot.* in illis verbis, *quoniam voluntate mulieris.*

6 Propter legem dationi in solutum dictam, quam diximus posse mulierem exercere, si velit, *d. l.* 3 *de leg. comm. ff.*

7 Postquam placuit hereditati, quæ agnita sit, cum beneficio legis & inuentarij dandum esse curatorem, tanquam iacenti, de quo scripsi in priore parte *Hemichil. de error. pragmat.*

8 Non enim potest inuitæ mulieri aliud pro alio solui, vt nec aliis creditoribus, *d. l. vlt. D. de pact. dot. l.* 2. *§. mutui, D. de reb. cred.*

9 Cum paria sint, solutionem accipere & fidem habere de solutione, *l. quod vendidi*, 19. *D. de contr. empt. l. satisfactio*, 52. *D. de solut.*

10 Quidni enim habeant electionem, quam defunctus habuit mortis tempore? Siquidem electio, quæ aut ex contractu competit, aut ex iuris beneficio, vt hæc, transmittitur ad heredem, sicut cætera iura omnia defuncti, *vulg. iurib.*

11 Quia non potuit dotis conditio ignorante muliere per maritum immutari, *d. l. vlt. D. de pact. dot. l. si extraneus*, 33. *D. hoc tit.*

12 Quia actio, quæ contra eos cœpit competere marito, non potest redire ad vxorem aut eius heredes, sine cessione.

13 Anton. Tessaur. *dec.* 70.

14 Tanquam in successores vniuersi iuris, quod habuit defunctus, *l. hereditas*, 62. *de reg. iur.*

15 Nam pro alia parte mariti actio est, *dict. §. cum tabulis, l. reus*, 11 *D. de duob. reis.*

DEFINITIO XXXV.

Mulier, quæ constante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocanda, non potest reliquorum bonorum possessores tertios inquietare, soluto matrimonio.

QVæ marito ad inopiam vergente, vt sibi pro dote cautum esset, egerat, & partem bonorum mariti à tertiis possessoribus ex ea causa vindicauerat,[1] mortuo inter iudicij moras viro ad dotis restitutionem agere cœperat [2] aduersus alium tertium possessorem, qui priore quoque iudicio cum cæteris conuentus, necdum tamen condemnatus fuerat. Cum ille obiiceret, satis superque mulieri satisfactum esse iis bonis, quæ iam illa ab aliis vindicauerat, quod in eorum æstimatione longè plus esset, quam in dote;[3] illa vero diceret, pignorum suorum ius indiuiduum esse,[4] nec proinde aliter à possessore inhiberi posse, quàm si is totum debitum offerret;[5] Placuit ex æquitate sic rem temperari, vt quæ illa iam possidebat, publicæ actioni subiicerentur, ex quorum pretio ipsi satisfieret non tantùm dotis nomine, sed etiam vsurarum quincuncium [6] à die finiti luctus, expensarumque litis omnium. [7] Si sufficere pretium non posset, tum demum is fundus, quem tertius hic possessor tenebat, venderetur. Quod Senatusconsultum, licet si iuris rationem inspicias, quæ pignoris ius indiuiduum esse vult saluo possessori cuilibet iure offerendi [8] duriusculum videatur, æquissimum tamen est, propterea quod & mulieris & tertij possessoris ius tueatur. [9] Quid enim mulieris interest, si ex iis pignoribus, quæ possidet, consequi suum possit?[10] Aut cur ægrè ferat distractionem pignorum, quorum possessionem si diutius retineret, futurum esset, vt quos perciperet fructus in diminutionem sortis & vsurarum imputare cogeretur?[11] Maximè verò, postquam aduersus meram iuris rationem ex æquitate hoc iure vti cœptum est, vt etiam posterior creditor agens aduersus anteriorem eundémque possessorem petere possit distractionem pignorum, nec debitum offerre compellatur.[12] Neque enim melior conditio esse potest creditoris agentis quam possidentis.[13] Siquidem imputari ei potest, cur agat, si ea pignora, quæ iam possidet, exsoluendo debito sufficiant. Non etiam cur amplissima pignora possideat, quæ vt sibi magis caueret, ex debitoris voluntate aut magistratus imperio acceperit.[14] *Ita Senatus* ex tempore in causa Claud. Thorombert. 5. Cal. Sept. 1593.

1 Competit

1 Competit enim hoc remedium etiam contra tertios poſſeſſores, *l.vbi adhuc 29. C.hoc tit.*

2 Mutata, quod plerumque fit, qualitate iudicij & actionis, id eſt, mutata aſſecuratione in reſtitutionem.

3 Nam cum agitur de dote in tuto collocanda non datur mulieri ex bonis mariti, niſi quantum ſatis eſt, ad largam tamen æſtimationem, vt dixi *Defin. 2. §.*

4 *l.rem hereditariam 65. D.de euict.*

5 *l.quamuis 6.C.de distr.pign.l.2.C.debit.vend.pignor. imped.non poſſ.*

6 Quamuis lex hoc caſu non videatur infligere vſuras grauiores trientibus, ſcilicet ad tertiam vſque partem centeſimæ, *l.vnic.§.exactio, verſ.ſin.autem ſuperſederit. Cod.de rei vxor.act.* ſed hoc ideo, quia vſuræ quincunces apud nos frequentantur tanquam minimæ, nec æquum eſt minores vſuras præſtari pro dote, quam pro cæteris debitis.

7 Nam & hæ habent eundem ordinem hypothecæ, tanquam acceſſiones neceſſariæ, per quas dotem minui non oportet, *l.Lucius 18.D.qui potior. in pign.hab.*

8 *l.1.l.5.C.qui potior.in pign.hab.*

9 Semper enim ea ratio ſequenda eſt quantum fieri poteſt, per quam nemo fraudetur, *l.ex his 8. D.quæ in fraud.cred.*

10 *Arg.l.2.C.de pign.*

11 *l.1.2.3.& paſſ. C.de pignor.act.*

12 Vt diximus *ad tit.d.pignor.§.*

13 *Tit.C.etiam ob chirograph.pecun.pign.retin.poſſ.l.1. D.de pign.*

14 *d.l.2.C.de pignor.*

DEFINITIO XXXVI.

Mulieris pignora poſſidentis conditio non fit deterior ob beneficium legis, & inuentarij à mariti herede imploratum.

MVlier habens clauſulam conſtituti, aliam, vel per quam nacta ſit poſſeſſionem bonorum mariti pro dote lucriſque nuptialibus obligatorum,[1] habet ius retentionis etiã aduerſus heredem cum beneficio legis & inuentarij, perinde ac contra heredem purum,[2] quia ex beneficio legis ius mulieri aliiſve creditoribus quæſitum adimi nec poteſt nec debet,[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio in cauſa viduæ N. de Miege & N. Thorombert. 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 *Iuxta l.quod meo 18. de acquir.poſſ.*

2 Natta *conſ.453.lib.2.*Dec.*conſ.32.*Alex.*conſil.181.lib.6.*Grammat. *dec.58. & 92.*

3 *l.vlt.D.de pact.l.Paulus notat.8.D.de prat.ſtipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Vidua ſecundo nubens præſumitur eandem dotem ſecundo viro dediſſe.

QVod quæri ſolet an mulier, quæ nubendo nullam dotẽ conſtituit, cenſeatur bona omnia in dotem conſtituiſſe, ad eam mulierem non pertinet, quæ ſecundo nupſit. Certum enim eſt eandem dotem ab hac conſtitutam videri ſecundo viro, quam conſtituerat priori,[2] coniectura voluntatis ex præcedentibus, vt aliàs plerumque fit, in ſequentes actus capienda.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Febr. 1594.

1 De quo vide ampliſſimum tractatum apud Bart. *in quæſt.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.*

2 Bart, *ibid.* Tractant noſtri *ad l.1.D.ſolut.matrim.*

3 *l.dotem 30. D.hoc tit.* Iunge *Def.18. §. eod.*

DEFINITIO XXXVIII.

Creditores mariti an & quando poſſint agere ſuper fructibus bonorum dotalium.

FRuctus bonorũ dotalium ita demum ad maritum pertinent pleno iure dominij, ſi ab eo ſint percepti aut à ſolo ſeparati.[1] Quandiu enim ſunt pendentes creduntur eſſe pars fundi, ciuſque dominium & conditionem ſequuntur.[2] Itaque tandiu dotales ſunt, & conſequentes eodem iure ad mulierem ſpectant, quo dos ipſa.[3] Inde fit vt quamuis dotis, vt loquuntur, aſſecuratio in bonis immobilibus fieri debeat, non in mobilibus aut fructibus, quippe quorum ratione vix mulieri ſatis cautum eſſe poſſet:[4] ſi tamen alius mariti creditor fructus pendentes in fundis dotalibus iure pignoris perſequatur, audienda ſit mulier ſi pignoris inhibeat vel capionem, vel perſecutionem,[5] vergente ſcilicet ad inopiam marito,[6] ſiue ſententia ſuper dotis aſſecuratione iam reddita ſit, ſiue nõ poſtquam placuit mariti inopiam per mulierem etiam exceptionis iure & nulla præcedente declaratoria contra agentes creditores obiici poſſe.[7] Nam etſi fructus iam percepti eſſent à marito necdum conſumpti, quo caſu haud dubiè mariti creditoribus in eos actio cõpeteret,[8] ius tamẽ eſſet mulieri intercedendi ne à creditoribus caperẽtur. Quia licet ad maritũ pertineant, ea tamen lege pertinent, vt ex iis, ſi aliunde non poſſit, & mulierem & communes liberos alat, non vt creditores ſuos dimittat, vxore liberiſque fame pereuntibus.[9] Hoc tantum intereſt, an percepti ſint an pendentes, quod in perceptis nihil prorſus iuris habet mulier, ſiue agere, ſiue excipere velit, quaudiu ex aliis bonis, ſiue mobilibus, ſiue immobilibus ei cautum eſſe poteſt.[10] In pendentibus vero tantundem iuris habet, quantum in bonis ipſis immobilibus,[11] præterquam eius portionis ratione, quæ ob impenſas in ipſos fructus factas ad maritum quaſi colonum partiarium pertinet.[12] In qua ſane non plus iuris habere mulier poteſt, quam ſi alterius coloni diligentia ſumptibúſque dotalis fundus excultus eſſet. Ideoque in eam fructuum partem ſalua certáque ſemper eſt mariti creditoribus actio, ſiue pendentes ſint, ſiue iam percepti, dum ne conſumpti.[13] *Ita Senatus* in cauſa N. Morel Preſbyteri, & Leonardæ Simon, 13. Cal. Mart. 1594.

1 Vt ſaltem tantundem iuris habeat, quantum cæteri bonæ fidei poſſeſſores, *l.ſi fructuarius meſſem 13.D.quib.mod.vſufr.amitt.*

2 *leg.fructus pendentes 44.D.de rei vindic.l.vltim.§.fructus, D.quæ in fraud. credit.*

3 Eſt enim dos mulieris, *l. in rebus 30. C.hoc tit.* quamuis ſit etiam in bonis mariti, *l.quamuis 75.D.eod l.dote.9.C.de rei vindic.*

4 *l.vbi adhuc 29.C.hoc tit.* Iunge quæ dixi *Def.tam.6.§.*

5 Tanquam eius rei, quæ ſit ſua nec vnquam fuerit mariti.

6 Alioquin nihil iuris habet mulier in dotis fructibus conſtante matrimonio, *l.pro oneribus, 20.C.hoc tit.*

7 Dixi *Defin.10. §.*

8 Tanquam in bona debtoris ſibi obligata.

9 *d.l.pro oneribus l.vbi adhuc 29.eod. leg.ſi is qui 56.§.mortem, D. eod.*

[Itaque ob hanc cauſam iudicatum aliquando eſt fructus bonorum dotalium inter maritum, vxorem, & communes liberos ita diuidi debere, vt tertiam partem maritus habeat, aliam vxor, aliam liberi. *Ita Senatus* in cauſa Caual. *Sine die.*]

10 Pertinent enim ad maritum pleno iure & dominij, & poſſeſſionis.

11 Vt dixi *num.3. §.*

12 Quæ pars apud nos dimidia eſſe ſolet. Nam nec vlli fructus eſſe intelliguntur, niſi qui deductis ſumptibus ſuperſunt, *l. ſi à domino 36.§. §.vlt. D.de hered.pet.*

13 Conſumptione ſiquidem & dominium & pignus extinguitur, cum non entis nullæ poſſint eſſe qualitates, *vulg.iurib.*

DEFINITIO XXXIX.

Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum conſeruandi ſunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, ſed vt in communes vſus conſumantur.

SAnè quod dicimus, poſſe mulierem intercedere ne bonorum dotalium fructus pendentes à mariti creditoribus diſtrahantur, tametſi ex aliis mariti bonis cautum ſatis eſſe poſſit,[1] ita accipiendum eſt, vt non ideo tamen dotis cautio in ipſis fructibus conſtituatur (alioqui eueniret vt conſumptis fructibus tantundem de dote diminutum intelligeretur[2]) ſed in communes vſus matrimonij fructus illi conſumantur.[3] Nam & ob eam cauſam comparatum eſt vt in bonis immobilibus dotis nomine caueatur, non ſolùm quod minus facile perire poſſint,[4] ſed etiam quod ex ipſis percipiantur fructus, per quos matrimonij oneribus ſuccurratur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Niſi ex aliorum etiam bonorum fructibus mulieri conſultum eſſe poſſit vt habeat vnde ſe alat.

2 Id autem agendum eſt vt dos in tuto collocetur non vt periclitetur, *l.vbi adhuc 29. C.hoc tit.*

Source : BIU Cujas

3 *d.l. vbi adhuc.*

4 *l.lex quæ tutores 22. in fin.C.de admin.tutor.*

5 Non tam enim valor rerum inſpiciendus eſt, quam fructuum, quoties alicui ſuccurrendum eſt ne egeat,*l.qui bonis 6.* vbi Bart.*D.de ceſ. bonor.* Boer. *q.19.n.7.* Vnde illud eſt,quod ſi cui relicta ſint alimenta, ſunt ei præſtanda ſecundum patrimonij reditum, non ſecundum proprietatem fundorum.Boër. *ibid.n.8.& 9.* vbi citat *l.fundi Trebatiani de vſufr.leg.l.2.C.de præd.nauicul.lib.11.*

DEFINITIO XL.

Mulier habens ſpecialem hypothecam quando impedire poſſit cæterorum creditorum ſuper ea ſpeciali hypotheca perſecutionem.

AD inopiam vergente marito, qui vxoriæ dotis nomine bona quædam ſpecialiter mulieri obligauerat,cum agẽte vxore bona alia haberet, quæ ſine controuerſia poterant poſſideri, dubitatum eſt an ius eſſet mulieri prohibendi, ne in ſpecialem hypothecam agerent cæteri creditores, quibus aliunde conſultum eſſe poſſet?An potius repelli mulier deberet, quæ eo tempore quo nondum de dotis reſtitutione tractari poterat,creditores mariti prohibere volebat ne pignora vindicarent,cum aliunde ſalua fieri poſſet dotis cauſa: quaſi nihil eius intereſſe videretur? [1] Mouebat pro muliere, quod imo vero ipſius intereſſe poſſit ea potius habere pignora,de quibus ab initio ſpeciali conuentione ſibi proſpexerit: [2] Contráque nihil interſit creditoris vtrùm hæc an illa pignora perſequatur ac diſtrahat,[3] præſertim ſi ſit tempore poſterior,vt mulieri prius conſuli æquum ſit. [4] Mihi diſtinctio illa ex tempore probabatur,an mulier de dote in tuto collocanda certaret agendo an excipiendo,vt ſi agendo non audiretur aduerſus creditorem,ſine cuius diſpendio poſſet ex aliis bonis conſequi indemnitatem.[5] Sin excipiendo,melior eſſet ipſius cauſa quam creditoris:[6] Ita tamen ſi tempore anterior mulier proponeretur.Nam cum poſterior eſt,licet bona mariti dimittendis creditoribus omnibus ſufficiant,dici non poteſt cur faueri mulieri debeat potius quam creditori.[7] Cum ſi bona exſoluendo ære alieno non ſufficerent mulieris periculum damnúmque eſſe oporteret non creditoris.[8] *Senatus* tamen,cum in publico auditorio cauſa perorata eſſet, dignam rem putauit, de qua amplius deliberaretur. In cauſa Dn. de Roſſillon, & Hyppolitæ Conſtantin,6.Cal.Sept.1594.

1 Si quidem numquam auditur is,cuius nihil intereſt,ſiue agat, ſiue conueniatur *l.3.§.1. D.de verb.oblig.l.ille à quo 13.§.ſi de teſtamento,* vbi Alex. *D.ad SC.Treb.*

2 Solet enim ſpecialis hypotheca conſtitui in iis bonis quæ commodiora videantur, & ideo quæ ſpecialiter ſunt obligata prius diſcuti debent, *l.2. C.de pignor.*

3 Dummodo ſint idonea, *d.l.2.*

4 Nam mulier,quæ prior eſt tempore potior eſt iure.Imo etiamſi ſit poſterior,ſi ſequimur quod voluit Iuſtinianus, *in l.aſſiduis 12.C.qui potior.in pignor.hab.*

5 Quia hoc caſu verum eſſet dicere nihil mulieris intereſſe.

6 Eſt enim ſemper fauorabilior conditio excipientis,quam agentis, *l.1.D.de pignor.*

7 Sic enim vulgo à noſtris accipitur Iuſtiniani conſtitutio in *dict. l. aſſiduis*, vt non faueat mulieri contra creditores anteriores expreſſam hypothecam habentes.

8 Cum iure communi quiſquis prior eſt tempore ſit etiam potior iure, *l.2. & 4. C.qu. potior.in pign.hab.*

DEFINITIO XLI.

Mulier poteſt detrudi in carceres non pro ciuili debito, ſed tamen pro ſumptibus ex cauſa delicti deſcendentibus.

MVlier, quæ ſit vilis perſona,in carceres detrudi poteſt pro ſumptibus ex cauſa delicti deſcendentibus, [1] nec prohibendi ius habet maritus,cui ipſa in dotem omnia bona ſua dederit. Cum in eius poteſtate ſit vxorem habere, adeoque ex ipſa dote ſoluere, quam hoc caſu vt & aliis pleriſque etiam conſtante matrimonio minui poſſe conſtat. [2] Neque ad rem pertinet quod vulgo iactari ſolet, Pro ciuili debito mulierem incarcerari non debere.[3] Quamquam enim alia ſolet eſſe ratio mulctæ,quæ pro crimine irrogatur,alia ſumptuũ in criminalem cauſam factorum,[4] vt ex eo conſtat quod bonorum ceſſio admittitur pro ſumptibus,quæ pro mulcta pecuniaria non admitteretur:[5] non ideo tamen conſequens eſt vt prorſus ciuile debitum dici debeat, quod deſcendit ex delicto & criminali condemnatione.[6] Sanè in muliere honeſta, ſi non atrocitas delicti valde vrgeat, vix eſt vt hæc ſententia admittenda videatur. [7] *Ita Senatus* in cauſa N.Alterier Necienſis 11. Cal.Sept.1594.

1 Aliter enim cum tenuioribus perſonis, agitur aliter cum honeſtioribus ex cauſa delicti, *leg.capitolium 28.§.non omnes, D.de pœn.cum ſimilib.*

2 Ne alioqui prætextus dotis adferat mulieri impunitatem, ſitque impunitus eius dolus,quod eſſet iniquum, *l.4. §.cum dominus,D.de noxal. act.*

3 At ne quidem in cauſa criminali. Sic enim Iuſtin.conſtituit *Nou. 134.vt null.iudic.c.9.§.neceſſarium*, quæ tamen conſtitutio in cauſa quidem ciuili obſeruatur,ſed in criminali non item.

4 Quia ſumptus iſti non pro delicto irrogantur, ſed in pœnam temere litigantis, *tot.tit.Inſt.de pœn.temer.litig.l.eum qui temerè 79. D.de iud.*

5 Dicam *ad tit.qui bon.ceder poſſ.*

6 Qualis enim actio eſt,talis & condemnatio expenſarum,quæ ſunt acceſſoriæ.

7 Ex ratione quam ſuprà dixi. *num.1.*

DEFINITIO XLII.

Vſuræ dotis non debentur marito, ſi neque mora neque conuentio vlla præceſſerit.

VSuræ dotis,quæ nulla die ſolutioni dicta non prius ſoluenda fuit,quam per maritum peteretur,non ob id magis debentur,quam per multos annos maritus vxorem exhibuerit, cæteráque matrimonij onera ſuſtulerit, ſed ab eo demum tempore,quo mora contracta erit,id eſt,quo petita nec ſoluta dos fuerit.[1] Neque enim tam fauorabilis eſt cauſa dotis præſertim pro marito,vt vſurarum additamentum recipiat ſi neque mora, neque conuentio in eam rem vlla præcedat. [2] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio in cauſa Pantaleonis Guilli & Auguſtani,5. Non.Dec.1594.

1 Nam & dotem ipſam potuit maritus remittere. Roman. *ſing.601.* quem refert Boër.*q.22.n.24.poſt gloſſ.*Cyn.Bald.& Salyc. *in l.ſi conſtante*, in verb.*forma,C.de don.ant.nupt.* Iunge *l.vir vſuras 54. D. de don.int.vir. & vxor.*

2 *d.l. vir vſuras.* Vſuræ enim aut ex mora,aut ex conuentione neceſſario debentur,etſi mora interdum re ipſa quoque fieri intelligitur,*vt in l.Titia 87.§.vſuras de leg.2.l.curabit 5.C.de act.empt.*

DEFINITIO XLIII.

In feudum etiam æſtimatum habet mulier regreſſum, ſi maritus non ſit ſoluendo.

SI mulier in dotem dederit fundum æſtimatum,fundi quidem dominium ad maritum pertinet, ſoláque æſtimatio in dote eſſe intelligitur. [1] Sed ſi maritus fiat non ſoluendo damus mulieri regreſſum in fundum ipſum vtilémque vindicationem,ac ſi fundus non fuiſſet alienatus.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua in Defin,1. ỹ. de remiſſ.pignor,

1 Quoniam æſtimatio facit emptionem,*l.plerumque 10.§.ſi ante,& ſeq.l.quoties 16.D.hoc itt.l.vnic. §.cumque ex ſtipulatu, verſ.æſtimatorum, C.de rei vxor.act.*

2 *Arg.l.vxor marito 55.in fin.D.de don.int.vir.& vxor.* Ne alioqui mulier damnum dotis incurrat.

DEFINITIO XLIV.

Expenſæ factæ à marito pro dote æſtimata non ſunt ei reſtituendæ, niſi cum res ipſæ æſtimatæ mulieri reſtituuntur.

MAritus vxorem ducturus, quæ vniuerſorum bonorum controuerſiam patiebatur,cum vniuerſa mulieris bona

in

in dotem accipere vallet, cauerat acceptos à se mille aureos restituendos soluto quandocunque matrimonio. Iisdem dotalibus tabulis mulier procuratorem eum constituerat in rem suam ad litem de bonis omnibus tractandam & peragendã. Cum maritus vicisset, ac bona multo maioris pretij obtinuisset, tum soluto matrimonio dos ab ipsius heredibus restituẽda esset, Placuit nulla impensarum facta deductione restituẽdam integram pecuniam, quam maritus sibi solutam professus erat, quasi dotem ille tanti vltro æstimasset.[1] Nam & cõstat procuratorem in rem suam constitutum expensas, quas eo nomine fecerit, repetere non posse.[2] Plane si mulier fundos habere mallet, & maritus consentiret (neque enim inuito marito posset mulier æstimatas res dotales repetere, nisi in subsidium,[3] aut eo casu quo conuenisset, vt nil obstante æstimatione eædem species redderentur[4]) vtique impensas dotis causa factas marito reddi oportet.[5] *Ita tractatum est* in causa, de qua in Defin. 8. & 19. ff. de testam.

1 Quia poterat dos in effectu vel pluris esse, vel minoris, *arg. l. imperat* 70. §. *si centum, de legat.* 2. Potiúsque dubitari posset, an quod plus in bonis esset, restituere maritus deberet, quia non simplex venditio facta esset, sed dotis causa, *l. quoties* 16. *in fin. D. hoc tit.*

2 Quia licet ex alterius persona agat, tamen ad suum commodum agit, non ad alienum, *l. qui stipendia* 9. *C. de procur.*

3 Vt in specie *Def. præced.*

4 *Vt in l. æstimatis* 50. *D. solut. matrim. l. si inter* 21. *C. hoc tit.*

5 Tanquam quæ minuant dotem vel ipso iure, si sint necessariæ, vel saltem per deductionem & retentionem, si sint vtiles, *l.* 5. *D. de impens. in rebus dot. fact. l. si is qui* 56. *quod dicitur, D. hoc. tit.*

DEFINITIO XLV.

Mulieri, quæ perperam & temere litigauit, præsertim contra liberos non sunt restituendi sumptus litis, quamuis futurum sit vt dos minuatur.

QVod dicimus, dotem non debere minui per expensas litis nec per tributum illud, quod pro iudicato pendi solet,[1] vulgo emolumentum vocant, non est perpetuum. Quid enim si ritè oblatam dotem mulier accipere recusauerit,[2] litémque de ea re instituere perperam, aut institutam male prosequi maluerit? Præsertim aduersus proprios liberos, quibus parcere potius debuisset? Proximitatis ratio fortasse faciet vt matri parcendum sit hactenus saltem, vt expensarum cõpensatio inducatur,[3] sed non vt liberi, quibus nihil imputari potest, condemnandi sint ad sumptus, quibus sola matris culpa causam dederit.[4] At neque vt emolumentum integrum à liberis præstetur, aut sportulæ quæ iudici ob sententiam ex scripto latam debentur.[5] Quid ergo? Sumptus omnes erunt compensandi, & consequenter ab vtraque parte pro virili sua exsoluendi.[6] *Ita Senatus* pro N. de Crescherel de Nicolle, contra vxorem N. Petri Ludouici de Lescheraine, 11. Calend. *Maij 1593.*

1 Ratio est, quia mulieri integram dotem saluam conseruari non tantùm mulieris, sed tantùm reipubl. interest, *l.* 1. *D. solut. matrim. leg. interest.* 18. *D. de reb. auct. iud. possid.*

2 Atque ita fuerit mulier ipsa in mora, *l. qui decem* 72. *in princ.* §. 1. *D. de solut.*

3 Matrem enim condemnari liberis suis ad sumptus litis, aut liberos matri, durum sanè est propter adfectionem personarum, quæ facit plerumque, vt iuris regulæ negligantur, *l. Caius* 45. *in fin. D. solut. matrim.*

4 Suam enim cuique culpam nocere oportet, non alteri, nec sumptus litis præstantur ob debitum, sed ob litem temere susceptam, *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. properandum* 3. *C. eod.*

5 *Tot. tit. C. de sportul. l.* 1. *& tot. tit. C. de fructib. & lit. expens.*

6 Vt ita leuius fiat incommodum, quod inter litigatores ex æquo diuiditur.

DEFINITIO XLVI.

Non potest mulier, quæ tutrix fuit, agere de dote ante redditas tutelæ rationes, sed si possideat non eo minus habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores.

MVlier, quæ impuberis filij tutrix fuit, licet exceptione non redditæ rationis repelli possit, si dotem exigat, nó solum si aduersus filium agat, sed & si aduersus eum, qui à filio ius habeat dotísque pignora possideat.[1] Tamen, si cum filiis bona iure pignoris possidens conueniatur ab aliis creditoribus per hypothecariam & dotis retentionem obiiciat, non est danda creditori replicatio ad elidendam exceptionẽ ob non redditas rationes. Est enim fauorabilior & maiore priuilegio digna mulier, quæ possessionem suam tuetur, quam quæ agit.[2] *Ita Senatus* pro Angela Morisset, contra Ioannem Rosset, 8. Id. Maij 1595.

1 Quia dos ipsa filio est obligata pro tutelæ rationibus reddendis, *l. pro officio* 20. *C. de admin. tut.* ideoque retineri potest, *l. vnic. C. etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. poss.* Bart. Socin. *cons.* 18. *lib.* 2. [Sed intellige fauore liberorum non autem fauore alterius cuiuslibet tertij, quia nec aliis quàm liberis dos ipsa est obligata pro rationibus tutelæ. Nisi ponas tertium illum habere ius à filio, & pignora possidere, vt in Defin.]

2 *l.* 1. *D. de pignor. & d. l. vnic. C. etiam & chirogr. pecun.*

DEFINITIO XLVII.

Mulier petens assecurationem dotis non habet fundatam intentionem, qua tamen probata, potest retinere non tantùm bona immobilia mariti, sed etiam fructus ex iis iam perceptos.

VErgente quidem viro ad inopiam, succurrendum est mulieri aduersus creditores posteriores hypothecariam exercentes, etiamsi declaratoria nulla præcesserit.[1] Sed tamen pendente lite, ac quousque paupertatem probauerit, non habet fundatam intentionem, potiúsque pro creditore iudicandum est,[2] quoniam in dubio præsumptio est contra mulierem, quæ regulariter nihil iuris in dote habet constante matrimonio.[3] Sane probato casu assecurationis habet mulier ius retinendorum, non modo bonorum immobilium mariti, sed etiam fructuum ex iis iam perceptorum, vt se suósque liberos alat,[4] licet dotis cautio non in fructibus, etiamsi maxime mulier velit, sed in bonis immobilibus ei omnimodo præstãda sit.[5] *Ita tractatum est* in publico Auditorio, 4. Id. Iun. 1595.

1 Vt dixi *Def.* 10. §.

2 Debet enim quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, sine agendo, siue excipiendo, *l.* 2. *l. in exceptionibus* 19. *& pass. D. de probat. l.* 4. *& vlt. C. de edend.*

3 *l. si constante* 24. *& tot. tit. D. solut. matr.*

4 *l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*

5 Dixi *Defin.* 33. §. *eod.*

DEFINITIO XLVIII.

Mulieri acquisita bona inter primum & secundum matrimonium non censentur in secundum constituta.

BOna, quæ mulieri obuenerunt inter primum & secundum matrimonium, non censentur constituta in secundam dotem.[1] Nec si in priore matrimonio bona omnia mulieris doti data proponantur.[2] Nisi expressim data sint etiam futura.[3] *Ita tractatum est* in publico Auditorio, Cal. Iul. 1595.

1 Nam ea ipsa dos, quæ priori viro constituta fuerat, secundo quoque data intelligitur, vt dixi *Defin.* 37. §.

2 Quoniam ea constitutio restringi debet ad bona præsentia, *l. si ita esset* 7. *D. de aur. & argent. leg.*

3 In solo namque pignore ita est constitutum, vt qui bona sua omnia generaliter & simpliciter obligauit, censeatur etiam futura obligasse, *l. vlt. C. quæ res pignor. obligar. possunt.*

DEFINITIO XLIX.

Non est retinenda mulier in possessione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda, nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem, licet non possint ea bona sufficere ad onera matrimonij.

COnstante matrimonio agens mulier ad dotis, vt vocant, assecurationem marito vergente ad inopiam, licet omnium mariti bonorum eo nomine expressim obligatorũ

Source : BIU Cujas

possessionem sibi quæsierit per clausulam constituti,[1] non tamen potest hoc prætextu bona mariti omnia retinere, si alij sint vel creditores vel emptores, alitérve possessores, à quibus velit illa propriam possessionem condictione ex lege Iustiniani auocare:[2] sed catenus duntaxat, quatenus solutæ dotis quantitas exigit,[3] licet ita futurum sit, vt non habeat illa sufficienter vnde se suósque alat, si fortè tam exigua sit dos, vt matrimonij oneribus ferendis impar sit. Nam quod dici solet pignoris causam esse indiuiduam, quantulumcunque illud sit, quod debetur,[4] ad hunc casum non pertinet, in quo non licet aliis mariti creditoribus aut pignorum possessoribus sibi consulere per ius offerendi.[5] Quos tamen interea & quándiu durat matrimonium in damno morari non oportet: sed tantum magis consulendum iis est, quod sibi ipsi consulere non possunt.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Molar & Mauritij Veyrat, Prid. Non. Iul. 1595.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*
2 *Ex l. vlt. Cod. eod. tit. de acquir. possess.* Cuius beneficium necessario implorandum est, quoties auocatur possessio à tertio possessore.
3 Quia remedium hoc introductum est non vt dos augeatur, sed ne quid ex ea pereat, *l. si constante 24. D. solut. matr. l. vbi adhuc 29. C. hoc titul.*
4 *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. quamdiu 6. C. de distract. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. imped. non poss.*
5 Dixi *Defin. 2. §.*
6 *L. Diuus Marcus 14. D. de offic. præsid. l. in minorem 3. C. de in integr. restit. minor.*

DEFINITIO L.

Cum agitur de assecuranda dote, quæ tota non sit soluta, eadem adhibenda est distinctio, quæ si ageretur de dote restituenda.

SI non integram dotem maritus à socero aut ab ipsa muliere exegerit, sed dotis partem dumtaxat, tum vergere cœperit ad inopiam, non potest mulier petere dotis totius assecurationem, sed pro ea dumtaxat parte, quæ soluta reperitur, cum nihil sit, quod imputari possit marito,[1] qui aut socerum aut mulierem ipsam non præcipitauit ad solutionem.[2] Diuersũ est si extraneus, id est alius, quam qui ex officio dotẽ dare debuit, dotẽ promiserit ex necessitate id est, non animo donandi. Nihil enim hac parte refert, an constante matrimonio agatur ad dotem in tuto collocandam, an soluto matrimonio ad restitutionem.[3] Sanè vtroque casu integri augmenti rationem habere placuit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Boër. *q. 22. n. 18.* contra Bart. & alios multos ibi citatos.
2 *L. si extraneus 33. D. de iur. dot.* Obseruatamen non posse mulierẽ expelli de domo mariti ob non solutam dotem, quæ promissa fuerit ab extraneo aut à parte mulieris, Boër. *q. 22. n. 40.* post Socin. *reg. 258. fallent. 2.* Sed ita demum, si ab ipsa muliere dos promissa fuit. Idem Boer. *n. 1. 2. 3. & 6. ad fin. C. ad SC. Velleian.* Bald. *ad Auth. res quæ. C. commun. de legat.*
3 Quamuis alias soleat multum interesse, vt ex iis apparet, quæ diximus *Def. 2. §.*
4 Dixi *Defin. 15. §.*

DEFINITIO LI.

Non liberatur debitor dotis soluens dotem constante matrimonio, si soluat contra formam à iudice præscriptam.

MVlieris debitor constante matrimonio à muliere conuentus vt solueret, si ob allegatam mariti inopiam iussus sit pecuniam idoneo mercatori collocare,[1] aut, si de mercatore conueniri non posset, apud actuarium obsignare,[2] non aliter liberari potest, quam si pareat iudicato.[3] Itaque si marito soluerit, qui iam tum fuerit non soluendo, perinde remanet in obligatione, licet pecunia dotalis proponatur.[4] Nec ad rem pertinet, quod marito quantumuis inopi, dos rectè soluitur, cum imputare sibi potius mulier debeat, cur vergente marito ad inopiam non petierit dotem in tuto collocari.[5] Nam in proposita specie ea ratio locum non habet, cum assecurationis, vt loquuntur, vice sit cautio, quam iudex inducit, vt pecunia vel mercatori vel actuario, non etiam marito solueretur.[6] Quid si non marito, sed ipsi mulieri soluta sit? Ne hoc quidem sufficiet,[7] quoniam magna præsumptio est, mulierem marito nomen accommodasse,[8] & pecuniam, præsertim quæ dotalis fuerit, ad maritum potius quam ad mulierẽ peruenisse.[9] Itaque mulieri facile aduersus debitorem succurremus, si pergat illam pecuniam petere tanquam non sibi solutam, maximè si contra propriam confessionem imploret in integrum restitutionem.[10] Nam sicuti non liberatur is, qui dotem mulieri reddit aut soluit constante matrimonio, licet mulier consentiat, quia omnimodo dos in tuto collocãda est:[11] Ita nec is, qui aliter soluit, quam quomodo solui iudex iussit, qui doti & mulieris indemnitati prudenter consulere voluit. Ergo si vel idem iudex vel alius supetior ex appellatione cognoscens, iusserit pecuniam mulieri solui, nihil erit, quod imputetur debitori, qui ex præscripto iudicis & metu fortasse carceris mulieri soluerit.[12] Proinde nec erit audienda mulier, si eam pecuniam ab eodem debitore quasi non liberato velit petere & probare perditam illam & à marito profligatam. *Ita Senatus* ex tempore in causa Bernardæ Fauier, & Claudij du Chesne, 5. Id. Sept. 1595.

1 *Ex c. per vestras. Extr. de donat. int. vir & vxor.*
2 *L. acceptam 19. C. de vsur.*
3 Propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Treb. l. si fundus 16. § si pluris, D. de pign.*
4 Alij enim soluit, quam cui debuit soluere. Præceptum enim iudicis sequendum est, *l. ait prætor 7. §. 1. vers. quid tamen D. de minor.*
5 Dixi *Defin. 30. §.*
6 Iuxta *d. c. per vestras.*
7 Nam neque mulieri dos solui potest constante matrimonio, nisi in casibus, de quibus *in l. quamuis 20. D. solut. matrim. l. vnic. Cod. si const. matr. dos solut. fuer.*
8 *L. cum proponas 5. & seq. C. si quis alter. vel sib.*
9 *L. si cum dotem 22. §. transgrediamur. D. solut. matr.*
10 Quia, qua facilitate decipitur, eadem confitetur.
11 Dixi *Defin. 2. §.*
12 *d. l. 7. §. 1. vers. quid tamen, de minor. l. 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO LII.

Qui nomina accepit in dotem, pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote restituere, sed deductis expensis.

CVm nomina in dotem data vir exegit, condemnandus quidem est, vt pecuniam ex iis redactam restituat,[1] sed ita tamen, vt sumptuum ad exactionem factorum ratio habeatur, quatenus necessarij fuerunt.[2] Constat enim per impensas necessarias minui dotem ipso iure,[3] adeoque ipsa in re, cum dos consistit in pecunia numerata.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 9. ỹ. solut. matrim.

1 Quæ enim dat in dotem nomina, censetur dare pecuniam ex ipsis nominibus redigendam, *arg. l. si conuenerit 18. D. de pign. act.*
2 Obserua tamen quod tractat Boër. *q. 22. n. 23.* heredes mariti non posse deducere expensas per virum in exactione dotis factas, ex Specul. *tit. de donat. int. vir. & vxor. §. fin. vers. illud etiam quæritur*, & ibi Ioan. Andr. & Masuer. *tit. de dot. vers. item si mulier.* Sed hoc videtur accipiendum de expensis factis contra promissorem aut debitorem dotis, non de iis, quas fieri oportuit contra tertium, vt sciretur, quid esset in dote, quam ipsa mulier constituisset.
3 *l. 5. de impens. in rebus dot. fact.*
4 Scripsi *lib. 1. Coniect. c. 2.* * Iunge *Def. 44. §.* Ferrar. *in form. libell. quo vxor agit ad dotem, gloss. 6. n. 7.* Campes. *de dot. part. 2. q. 44. & ibid. in addit.* Bald. *ad l. per diuersas, n. 10. C. mandat.* Cæsar Visilla ad Afflict. *dec. 319.*

DEFINITIO LIII.

Cum restitutio dotis euadit in assecurationem, non potest offerri mulieri.

ALiquando euenit, vt restitutio dotis euadat in assecurationem, iisdémque vtatur priuilegiis,[1] vtputa si mulier, quæ matri suæ heres extitit, dederit in dotẽ bona sua omnia, præsentia

Source : BIU Cujas

præsentia & futura.[2] Non enim dos matris offerri poterit à posteriore creditore,quasi cuius restituendæ dies iam venerit. Incipit enim esse dos filiæ, quæ fuit antea dos matris.[3] *Ita Senatus*, 30. Ianuar. 1596. ex tempore.

1 Inter quæ illud est,vt non possit offerri mulieri,vt dixi *Def.*1.s.

2 Quæ enim prius fuit dos matris,si ea defuncta matrimonium filiæ,& consequenter conuertitur in dotem, *l.nulla.C.de iur.dot.*

3 Dos autem filiæ ei offeri non potest,sicut non potuit offerri matri, *l.vbi adhuc 29.vbi not.C.hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem specialis hypothecæ non excussæ, quam actio dotis restituendæ pateretur.

MVlier petens assecurationem dotis potest incumbere hypothecæ generali æquè ac speciali, licet specialis idonea proponatur,[1] siue ipsa,siue maritus possideat.[2] Itaque tam ex iis bonis, quæ generaliter obligata sunt, quam ex iis, quæ specialiter,dandum ei est, ex quo se alat suósque, [3] arbitrio boni viri, & prout æquius melius videbitur.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto Auditorio,3. April. 1596.

1 Quod non similiter obtinet, cum agitur de restitutione dotis, quia tunc facienda est excussio specialis hypothecæ, priusquam ad generalem deueniatur.

2 Alia scilicet bona,quam quæ sunt hypothecæ specialis. Alioqui si vel maritus vel mulier possideat hypothecam specialem,quæ sit idonea,non est ei permittendum,vt agat contra tertios pignorum generalium possessores,cum nihil eius interfit, *arg.d.l.*2. Iunge *Defin.*25.s.*de iur. dot.*

3 Iuxta *l.vbi adhuc* 22 *C.hoc tit.l.si constante* 24.*D.solut.matrim.*

4 Ad largam scilicet æstimationem,vt habent verba Statuti nostri.

DEFINITIO LV.

Dotis vsuræ à marito quamdiu vixit non petitæ,ab herede ipsius exigi non possunt tanquam donatæ.

DOtis vsuras,quę marito solui debuerunt,si earum petitio nulla facta sit,nec aliquo voluntatis indicio retenta mariti heres quasi tacitè remissas donatásque petere nullo modo potest.[1] *Sic tractatum est* in causa D. Ludouicæ de la Chambre viduæ D.Comitis de Monreal, & D.Marchionis de la Chambre, mense Febr.1597.

1 *leg.vir vsuras* 54.*D.de donat.inter vir.& Vxor.l.cum quidam* 17 §. *Diuus Pius*, *D.de vsur.*

DEFINITIO LVI.

Maritus de moribus vxoris conquestus, apud iudicem Ecclesiasticum, non potest interim agere tanquam maritus ex dotali constitutione, siue contra dotis debitores siue contra possessores bonorum dotalium.

MAritus de moribus vxoris conquestus quod dotem sibi adiudicari postulabat,& separationem thori petebat apud iudicem Ecclesiasticum, Placuit non posse illum interim agere tanquam maritum ex dotali constitutione, siue contra dotis debitores siue contra possessores bonorum dotaliũ.Est enim quæstio illa de moribus & adulterio præiudicialis vt sciri possit ad quem ius dotis pertineat, & an suo nomine agat,an coniunctorio:vtraque enim simul agere siue præcisè siue alternatiuè non potest, cum certus esse actor debeat de iure suo & ex qua persona agat. *Ita Senatus* pro fratribus Cheurier, 10. Febr.1620.

DEFINITIO LVII.

Constituta dote dimidiæ portionis bonorum patris, additis verbis, Ad formam diuisionum,& Iuxta tenorem testamenti paterni, *quomodo facienda diuisio.*

CVm pater duas ex semissibus heredes filias instituisset & post eius mortem facta bonorum paternorum diuisio fuisset, posteriori nuptæ dos constituta fuerat dimidiæ portionis bonorum patris, sed his verbis additis, *Ad formam diuisionum*, sed statim post, *Iuxta tenorem testamenti paterni.* Maritus de diuisione facta conquerebatur, & vt noua fieret vrgebat, Contradicebatur ei quasi non aliud in dotem accepisset,quàm quod diuisionis instrumento comprehensum esset.Visum est dimidiam partem bonorum omnium quæ patris fuissent in dotem videri constitutam, illa autem verba *ad formam diuisionum*, demonstratiuè potiùs quàm restrictiuè intelligi debere, *leg.quidam* 96. *de legat.*1. *l.Lucius* 12.*de alim. legat. Ita tractatum est* in eadem causa.

TIT. VIII.

DE REI VXOR. ACT.

DEFINITIO I.

Casus,in quo debentur vsuræ dotis pecuniariæ etiam ante annum, & ex die soluti matrimonij.

MAritvs ab vxore cohæres ex semisse institutus, si familiæ erciscundæ iudicio conueniatur à cohærede pro parte dotis in pecunia numerata constituræ, condemnandus ad vsuras,non à die tantum finiti anni,post quem ex Iustiniani constitutione reddi dos debuit,[1] sed ab ipso mortis tempore.[2] Nam in iudicio vniuersali, quale est familiæ erciscundæ,[3] constat venire fructus & vsuras à tẽpore mortis.[4] Tametsi enim pro ea cohæredis parte maritus non quasi heres conueniatur, sed tanquam maritus & debitor:[5] tamen aperta est voluntas testatricis, quæ duos ex æquis partibus heredes instituit,ne quicquam ex dote,vt nec ex reliqua hereditate maritus amplius, quam cohæres consequeretur,[6] quod eueniret, si interusurium medij temporis in lucro haberet.[7]Proinde vsuræ huiusmodi debebuntur tãquam accessiones pecuniæ non dotalis, sed hereditariæ.[8] Aliud igitur erit,si maritus non familiæ erciscundæ iudicio sed rei vxoriæ actione ad dotis restitutionem conueniatur. Nam sicuti ante annum peti dos non potest,quæ consistit in pecunia numerata:[9] ita totius eius temporis moram inculpatam esse conuenit.[10] Quamuis nec defuerint,qui putarent,eo quoque casu maritum medij temporis interusurium lucrari non debere.[11] Quorum sententia merito explosa est, vel hac vna ratione,quod alioqui futurum sit,vt iuris beneficium marito eiúsve heredi pene inutile & illusorium reddatur.[12] Vt taceam, quod soluto per mariti mortem matrimonio mulierem toto eo anno exhibere heredes debent in vicem legitimarum vsurarum.[13] *Ita Senatus* nonnullis licet dissentientibus pro Reuerendiss. D. Martello Episcopo Nicensi designato, contra N.de Lambert,17.April.1589.

1 *Ex l.vnic.* §. *exactio*, *C.hoc tit.*

2 Ex sententia Cyn. *in d.*§. *exactio.*

3 Non quod admixtam habeat petitionem hereditatis, cum non detur hoc iudicium,nisi inter veros coheredes, *l.cum putarem*,36.*D.famil.erciscs.*sed quia in hoc iudicium venit quicquid est hereditatis, si commodam recipiat diuisionem.Denique per hoc iudicium diuiditur hereditas, *l.*2.*& pass.D.famil.erciscs.*

4 Cum fructus augeant hereditatem,*l.sed etsi l.*25.§.*vlt.cum legib. seqq.D.de her.pet.l.non est ambiguum* 9.*& l.coheredib.* 17. *C famil.erciscs.*

5 Non enim potest conueniri tanquam heres, nisi pro qua parte heres est,cum hereditas eum obliget, *l.sive à certis* 17. *D.de duob.reis l.*1.*C.si cert.pet.l.*2. *C.de her.act.*

6 Non enim essent heredes ex æquis partibus, si plus ad vnum quã ad alium ex causa hereditatis peueniret,aut etiam occasione hereditatis, vt Paulus loquitur *in l.debitor* 59 §.*vlt.D.ad SC Treb.*

7 Nihil siquidem esset,quod in vicem eius interusurij coheres vicissim perciperet. De interusurio vide *l.debitor* 82.*de legat.*2.

8 Censetur enim hæc pecunia duplici iure & tanquam dotalis, & tanquam hereditaria.

9 *d.l.*9. §.*exactio*, *C.hoc tit.*

10 Cum vsuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infligantur, *l.cum quidam* 17.§.*si pupillo*,*D.de vsur.*

11 Vide Zasium *ad l.vnic.C.hoc tit.*

12 Non enim magnum beneficium est, si quis habeat dilationem annalem

annalem ad ſoluendum,& pro eo tamen tempore ſoluat vſuras,*l.vltim. C.de exec.rei iud.* niſi cum præceſſit priuſque nata fuit obligatio vſurarum, *vt in l.3.D.de vſufr.d.§.exactio,verſ.ſin autem ſupерſederit.*

13 Notat *ad d.§.exactio.* Alioqui fame periret mulier, quæ nec dotem,nec alimenta haberet , nec rurſus honeſtè poſſet nubere intra annum luctus , *l.1.C.de ſecund.nupt.*

DEFINITIO II.

Exceptio non factæ excuſſionis nocet mulieri agenti hypothecaria , ſicut & cæteris creditoribus.

REi vxoriæ actio priuilegium non habet aduerſus tertios poſſeſſores,quo minus poſſint illi dotem per hypothecariam repetenti mulieri ſicut & alij cuilibet creditori exceptionem obiicere non factæ excuſſionis.[1] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis du Mont , 5. Non. Iul.1591. Iunge Defin.1. & 2. ĵ. de priuil.dot.

1 Eſt enim generalis determinatio conſtitutionis Iuſtinianeæ *in Nouell.4. de fideiuſſ.* vnde ſumpta eſt *Auth.ſi hoc debitor.C.de pign.* iunct. *l.in fraudem* 15. *§.vlt. D.de teſt.milit.* Nec reperitur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis.

DEFINITIO III.

Specialis hypotheca hominis non tollit generalem legis, niſi id expreſsè dictum ſit.

MVlier, quæ mariti teſtamentum agnouit, in quo maritus ſpecialem illi hypothecam pro dote conſtituit, non idcirco prohibetur generalis ſiue expreſſæ ſiue tacitæ legaliſque hypothecæ beneficium implorare,ſi id ſibi commodius eſſe videatur. Neque enim aliam mariti voluntatẽ fuiſſe credendum eſt,ſi non ſpecialiter expreſſerit.[1] Sed nec ſufficiet expreſſiſſe,niſi præter dotem quid amplius vxori legauerit,propter quod valere legatum poſſit.[2] Quo demum caſu ſanè voluntas defuncti ſeruanda erit,etiamſi dotis exactio in longiorem diem dilata ſit, ſi legatum mulieris acceperit.[3] *Ita* in publico auditorio *tractatum eſt* , 10.Cal.Mart. 1593.in cauſa Aduocati Depradel,& Procuratoris Martinel.

1 Quis enim credat maritum cogitaſſe de adimenda generali hypotheca ei,cui dedit præterea ſpecialem ? *arg. l.legata inutiliter* 14. *D. de adim.legat.l.3.§.ſi emancipatus,de bon.poſſ.contr.tab.*

2 Non enim valet legatum factum creditori, ſi nullam ſecum adferat vrilitatem,*l.ſin autem* 29.iunct.*l.præced.de leg.*1. *l.debitor* 82. *de leg.* 2.

3 Sibi enim debet imputare , quod legatum agnouerit , tantíque æſtimauerit commodum legati,*l.Imperator* 80.*§.ſi centum,leg.cum pater* 77.*§.qui dotale de leg.*2. Nec enim veriſimile eſt,maritum voluiſſe heredem ſuum grauare duplici præſtatione dotis, *l.Titia* 34.*§.qui inuita, eod.l.ſi cum dotem* 22.*§.ſi pater filiæ,D ſolut.matrim.*

DEFINITIO IV.

Actioni de dote poteſt obiici retentio ob rationes tutelæ aut protutelæ nondum redditas.

NOn eſt perpetuum,quod vulgo iactatur,actioni de dote nullam obiici poſſe retentionem.[1] Eas namque retentiones duntaxat ſublatas eſſe Iuſtinianus voluit, quæ olim fiebant ob liberos,ob res amotas,ob mores,aut ob expenſas vtiles in dotem factas.[2] Cæterum , ſi mater filij impuberis aut minoris bona adminiſtrauerit , ſiue tutrix fuit, ſiue pro tutrice ſe geſſit,cum bona eius omnia pro reddendis rationibus ſint tacitè obligata,& conſequenter ipſa quoque dos eodem pignoris iure teneatur,[4] Placet poſſe dotem à filio eiúſve herede retineri in id vſque tempus,quo tutelæ aut curæ ratio ſit reddita,[5] Nec ſolum ſi mulieris heres agat, ſed etiamſi mulier ipſa,ſiue iam ſecundo nupta,ſiue iterum nuptura(cuius ideo cauſa plerumque fauorabilior eſt,[6]) de dote experiatur.[7] *Ita Senatus* ſæpius,vt relatum eſt in cauſa diſcuſſionis bonorum illuſtris D.Barbaræ d'Amboiſe,4. Id. April. 1593.

1 *L.vnic. §.taceat,C.hoc tit.*

2 Vt apparet *ex d.l.vnic.* quæ de his tantum retentionibus ſpecialiter loquitur.

3 *l.pro officio* 20.iunct *gloſſ.C.de admin.tut.l.vnic.§.1.C.hoc tit.*

4 Nam in vniuerſitate bonorum mulieris venit etiam dos, cum ſit mulieris & ptoprium ipſius patrimonium , *l.quamuis* 75. *D.de iur.dot. l.in rebus* 30.*C.eod.l.*3.*§.ſed vtrum, D.de minor.*

5 Socin. *conſ.*180. *vol.*1.

6 *l.intereſt* 18.*D.de reb.auct.iud.poſſid.Auth. ſed quamuis, C.de rei vxor. act.*

7 Facilius enim eſt,vt poſſidenti detur retentio, quam vt non poſſidenti perſecutio pignoris, *l.*1. *D.de pignor.*

DEFINITIO V.

Vſuras dotis debet maritus , qui moram contrahit in ea reſtituenda.

VSuras dotis in pecunia numerata conſiſtentis quæ poſt annum à die ſoluti matrimonij reddita non ſit,aut mulieri, ſi vir prædeceſſerit,aut ſi ſuperuixerit, heredibus mulieris præſtandas eſſe ad tertiam vſque partem centeſimæ, placuit Iuſtiniano :[1] nec tantum ſi in pecunia numerata dos conſiſtat,ſed & ſi in bonis mobilibus aut ſe mouentibus , quorum idcirco facienda æſtimatio eſt.[2] Eóque iure vtimur, quamuis contraria ſententia frequentiore interpretum calculo recepta videatur, vt vſuræ iſtæ non debeantur, nec ſi expreſſa conuentione promiſſæ ſint propter iuris canonici prohibitionem.[3] Non enim æquum eſt impunitam eſſe moram viri eiúſve heredis,dotem ſua die non reſtituentis,[4] aut meliorem eſſe conditionem mariti in dote reſtituenda,quam ſit mulieris in exſoluenda.[5] Nam ſi etiam iure Pontificio permittitur marito exactio vſurarum dotis tardius ſolutæ,eo prætextu,quod matrimonij onera ferre illum neceſſe ſit,[6] quod ni mortuo viro mulier vſuras dotis conſequatur quamdiu caret dote,cum eadem onera ad mulierẽ recurrant,& illud præcipuè,quod ſeipſam alere cogitur?[7] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Def.4.& 5.ĵ.ſolut.matrim.

1 *In l.vnic. §.exactio C.hoc tit.*

2 Vſura enim pecuniæ eſt,non rei mobilis aut immobilis.

3 Alex.*conſ.*200.*vol.*6. & Cravet.*conſ.*89. & quamplurimi alij ab Ant.Teſſaur.relati *dec.Ped* 43.inter quos eſt Bald. *conſ.*166.*vol.*1.

4 *l.4.in princ.l.cum quidam* 17.*§.ſi pupillo,D.de vſur.*

5 *l.Attilicinus* 17.*D.de pact.dot.*

6 *Cap.ſalubriter, Extr.de vſur.*

7 Finitur ſiquidem ius & onus mariti finito matrimonio, *l.in rebus* 30. *C.de iur.dot.* [Si tamen mulier aut heres mulieris perceperit aliquo tempore fructus bonorum pro dote obligatorum,nullæ pro toto eo tempore vſuræ debebuntur , licet ea bona poſtmodum euicta ſint, puta iure fideicõmiſſi. Nec enim fructus & vſuras eodẽ tẽpore habere debet, *l.Iulianus* 13.*§.veniunt, D.de act.empt Ita Senatus* in cauſa D.de Boniuard, contra D.de Combefort,17.Maij 1614.

DEFINITIO VI.

Pro anno luctus nullæ vſuræ dotis reſtituendæ mulieri debentur, ſed interim alimenta ei præſtanda ſunt.

PLanè quamdiu peti dos non poteſt, id eſt , intra annum luctus ,[1] vſuras præſtari non oportet, quippe quæ non propter lucrum petentium,ſed propter moram non ſoluentium infliguntur :[2] mora autem eſſe non poteſt vbi nulla petitio eſt.[3] Sed ideo nimirũ conſtitutũ fuit, vt toto eo anno viduam alere mariti heredes debeant,eique veſtes lugubres , aliáque id genus ad victum & veſtitum neceſſaria præbere.[4] Quamuis ſi alimenta illa intra annum non petierit,poſt annum petens audienda non ſit, niſi in eam cauſam æs alienum contraxerit.[5] Porro , quæ de dote dotiſque vſuris dicimus,eadem de dotis incremento & incrementi vſuris dicta intelligi debent.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim ius exactionis incipit niſi poſt annum , *l.vnic.§.exactio, C.hoc tit.*

2 *l.cum quidam* 17.*§.ſi pupillo D.de vſur.*

3 *l.nulla* 88.*de reg.iur.l.ſi pupillus* 127.*D.d verb.oblig.* Non tamen deſunt

Source : BIU Cujas

desunt qui defendant, nec medij temporis interusurium mariti lucro cedere ex Zasio *ad d.§.exactio.*

4 Bart. *ad l.fructus 7. §.Papinianus, alias l.diuortio, D.solut.matrim.* Ant.Tessaur. *dec.Ped.43.*

5 Idem Tessaur. *dec.44.*

6 Idem Tessaur. *dec.45.*

DEFINITIO VII.

Dos pecuniaria conuersa in corpora statim restituenda est. Itémque cum pignus, quod mulier habuit, marito in dotem datum est.

DOtem, quæ in pecunia numerata data est, si constante matrimonio conuersa sit & permutata in corpora, quod vtique fieri potest quoties mulieri expedit,[1] non post annum à die soluti matrimonij, sed statim restituendam esse constat, vt restitutionis potius quam constitutionis tempus spectemus, cum quærimus, an in pecunia an in corporibus dos consistere videatur.[2] Sed si mulier, cui pecunia debebatur sub pignore, pignus ipsum in dotem dederit, dubitatio maior esse potest, obligata pignoris nomine re immobili, an corporum an potius pecuniæ dos censeri debeat, vt vel statim vel non nisi post annum restituatur?[3] Mouet ex vna parte quod ius pignoris solui potest, oblato quandocumque debito,[4] vt proinde cui pignus datum est, ei solutionis quoque accipiendæ facultas data intelligatur.[5] Quod si ita est, pecuniam, quæ debetur, in dotem datam fuisse magis dicendum est.[6] Ex altera vero, quod quamdiu solutum non est debitū, negari non possit quin hypotheca subsistat, & quidem in re immobili,[7] ac consequenter, quod ad maritum attinet, in dotem ei datam videri rem immobilem, ideoque præsenti restitutioni locum esse.[8] Nam etsi ius aliquod in dotem datū fuerit, cuius parata sit restitutio, non dubitatur, quin soluto matrimonio perinde ac res immobilis restitui statim debeat. Eáque sententia probabilior sanè videbatur,[9] maximè in ea specie, quæ ex facto tractabatur, cum tabulis dotalibus conuenisse proponeretur, vt si pignus luere vellent prioris mariti heredes, secundus maritus non aliter accipere posset, quam si in prædiorum emptionem continuo eam collocaret.[10] Ex eo namque apparebat, non pecuniæ, sed tantum pignorati fundi nomine mulierem mariti fidem secutam fuisse, cuius nimirum facultates suspectas habuisset.[11] *Ita in Senatu tractatum est* in causa illustris D. Christophori d'Vrfe, Dom. de Bussy, & Dominorum fratrum de la Chambre, in publico Auditorio perorata, Prid. Cal. Aug. 1593.

1 *l.ita constante 26. cum l.seq. ff. de iur.dot.*

2 *l.cum in fundo, 78. §.si fundus,* vbi est text. elegans, *eod.tit.*

3 Siquidem dos pecuniaria statim restituenda est, quæ vero consistit in bonis immobilibus non nisi post annum, *l.vnic. §.exactio, C.hoc titul.*

4 *§.omnis, & §.vlt. l.si rem 9. ff. de pign.act. l.Paulus 12. §.1. ff.quib. mod.pign.vel hypoth.soluit.*

5 Nam & vtilem actionem suo nomine posset exercere post rescriptum Diui Pij, *l.nomen 4. C.quæ res pignorat.obligar.poss.*

6 *Arg.l.si conuenerit 18. ff. de pignor.act.*

7 Adeoque etiam post extinctam tempore vel confusione personalem obligationem, *l.2. C. de luit.pignor. l.debitor 59. ff. ad Treb. leg.pen. §.1. ff. de except.rei iud. l.cum notissimi 7. §.1. C. de præscr.30. vel 40.annor.*

8 *d.§.exactio.*

9 Differtur enim exactio dotis, non vt noceatur mulieri, sed vt consulatur marito, propter difficultatem explicandæ tam cito pecuniæ, *l.cum militi 16. §.1. ff. de compensat.*

10 Pecunia namque destinata in prædiorum emptionem censetur quid immobile, *arg.l.3. C. arbitr.tut.*

11 Facilius siquidem perit pecunia quàm prædium, *l.lex quæ tutores, 22. ad fin. C. de admin.tut. l.si chorus 79. §.1. de leg.1.*

DEFINITIO VIII.

De actione assecurandæ, vt loquuntur, dotis mutata in actionem, quæ pro dote restituenda exerceatur, & de differentia fructuum & vsurarum.

ALia quidem actio est, quæ mulieri competit constante matrimonio ad dotem in tuto collocandam, cum maritus vergit ad inopiam,[1] alia, quæ soluto matrimonio competit ad dotis restitutionem.[2] Sed si, cum prior in iudicium deducta esset, maritus ante sententiam super ea latam decesserit, ac proinde actione illa extincta alteri locus esse cœperit, non idcirco, quod mutata actio sit, in prioris litis expensas mulier condemnabitur,[3] quod ea mutatio necessaria sit, hoc est, quæ ex iuris ratione & casus necessitate potius, quā ex mulieris voluntate aut temeritate causam habeat,[4] Cæterum non quemadmodum fructus bonorum mariti, in quorum possessionem mulier dotis nomine mitti debuerat, ei restitui debuissent à die litis contestatæ:[5] ita vsuræ dotis in pecunia consistentis ex posteriore iudicio ab eodem tempore debebuntur. Alia enim fructuum, alia vsurarum condemnatio est.[6] Fructus accessiones sunt bonorum per hypothecariam actionem vindicatorum,[7] vsuræ vero accessiones ipsius dotis pecuniariæ, quam soluto demum matrimonio reddi oportet.[8] Itaque nec vsuræ deberi possunt pro eo tempore, quo non dos, sed bonorum possessio petebatur: nec similiter fructus in eam actionem venire, per quam non bona mariti, sed sola dos petatur.[9] Sed neque fieri potest, vt, extincta cum marito pristina actione, quæ ad dotem in tuto collocandam competebat, supersit ratio aliqua condemnandi possessoris ad restitutionem, fructuum, qui non obligationis iure, sed tantum officio iudicis debebantur.[10] Illud igitur restat, vt vsuras dūtaxat à die finiti anni luctus petere mulier possit, aut à die ipso mortis mariti, super totū annum luctus neq; ab heredibus neque ex bonis viri cibaria & vestiaria perceperit.[11] Ita fit, vt tertio possessori prosit ad lucrandos fructus, quod improbus fuerit litigator.[12] Sed hoc ita, si quo tempore agitur ad dotis restitutionem supersint bona marito, quantum ad mulieris indemnitatem satis est,[13] nec mulieri quicquam obsit ob præteriti temporis alimenta, quæ ex mariti bonis præstari debuerunt.[14] Alioquī mulierem in damno morari non oportet, potiúsque admittendum est, vt fructus, quos tertius possessor post litem contestatam perceperit, tanquam indebitè & à malæ fidei possessore percepti ab eo restituantur.[15] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Def. 35. sup. de iur.dot.

1 *Ex l.si constante 24. D. solut.matr. & l.vbi adhuc 29. C. de iur.dot.*

2 De qua *in tit. solut.matr. D. & C.*

3 Quomodo condemnari solet, quisquis post litem contestatam mutat actionem *l.edita 3. vbi not C. de edend.*

4 Semper enim habenda est ratio necessitatis, *l. alienationes 13. ff. fam.erciscund. l.2. in fin. D. de distr. pign. l.si fideiussor 7. §.si necessaria qui satisd. cog.*

5 Quia exinde possessores omnes sunt pares, id est, malæ fidei possessores, *l.sed etsi 25. §.si ante, D. de pet.her.*

6 Quamuis dici soleat, vsuras vicem fructuum obtinere. *leg.vsura 34. D. de vsur.*

7 *l.si fundus 16. §.interdum, D. de pignor.*

8 Et quidem non nisi post annum luctus præteritum, *l.vnic. §.exactio, C. hoc tit.*

9 Etsi enim tam fructus quam vsuræ sunt accessiones, in eo tamen differunt, quod fructus accessiones sunt bonorum immobilium, vsuræ vero est accessio pecuniæ. Fructus sunt accessiones naturales, vsura vero iure magis & negotiatione quam natura percipitur, *l.si nauis 62. D. d. rei vind. l.indebiti 15. D. de cond.indeb.*

10 Sublata enim actione, nullum potest officium iudicis superesse, *l.qui per collusionem 49. §.1. D. de act.empt. l.quæro 54. D. locat.*

11 Secundum ea quæ dixi *Def. 6. §.*

12 Cum si bonam fidem agnouisset, statímque lite cessisset, vtique eos fructus non percepisset. Atque ita notandus valde est hic casus tanquam singularis.

13 *Arg. l.iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*

14 Quid enim si ob eam causam contraxerit æs alienum? vt dixi *Defin. 6. §.*

15 Siue extent, siue non extent, si modo res non sufficit, *arg. l.si fundus 16. §.interdum, D. de pign.* vbi quod requiritur vt fructus extent, ad eos fructus pertinet, qui neque debitoris vnquam fuerunt, neque vnquam debiti creditori, de quibus & *in l.1. §.cum prædium, in fin. eod.* Hi vero fuerunt aliquando debiti saltem officio iudicis, & etiamnum essent adiuuandi, si prima actio de dote in tuto collocanda superesset.

DEFINITIO IX.

Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestium nuptialium ab initio æstimatarum.

VEstibus nuptialibus ab initio æstimatis, augmentum illud, quod ex subsecuta monetæ deterioratione inducitur,

Source : BIU Cujas

citur,[1] eo quoque nomine debetur, & eadem rei vxoriæ actione, qua dos ipſa peti poteſt.[2] Etſi enim veſtes neque vtendo neque non vtendo meliores factæ fuiſſent, ſed potius deteriores,[3] pretium tamen earum æſtimandarum gratia conuentum, quodque certam ab initio legem accepit, non idcirco minui oportet:[4] quomodo ſanè minueretur, ſi imminutæ bonitatis intrinſecæ monetæ ratio nulla haberetur.[5] Idémque de iocalibus & de dotis augmento vel donatione propter nuptias iuris eſt:[6] quia quoties quæritur, quantum ſit in obligatione, ſemper contractus tempus inſpiciendum eſt, non ſolutionis. *Ita Senatus* pro N. Catharina de Lallee vidua D. de Beauſuiour, contra D. de la Fontaine magiſtrum Computorum, 6. Id. Mart. 1594.

1 De quo noſtri poſt Bart. *ad l. Paulus 99. aliàs l. debiterem, de ſolut.* & latiſſimè in tractatu quem edidimus de variis nummariorum debitorum ſolutionibus.

2 Eſt enim veluti portio quædam & pars debiti principalis, *l. cum quid 3. D. de reb. cred.*

3 Sunt enim ex earum rerum genere, quæ nec vtendo nec ſeruando ſeruari poſſunt, *l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tut.*

4 Cum non aliam ob cauſam earum æſtimatio facta videri poſſit, *l. ſi inter 11. in fin. C. de iur. dot.* niſi interceſſerit pactum de quo *in l. æſtimatio 50. D. ſolut. matr.* iunge *l. plerumque 16. de iur. dot.*

5 Minus enim ſoluitur, quod in deteriore moneta ſoluitur. *d. l. 99. de ſolut.*

6 Eadem enim ſolet ratio eſſe augmenti dotalis, quæ dotis, *l. inter ſocerum 26. §. cum inter, D. de pact. dot. l. etiamſi 8. in fin. C. de iur. dot.*

DEFINITIO X.

Mulier non poteſt propria auctoritate occupare poſſeſſionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum. Et quid ſi maritus fuit talliabilis?

MVlier quidem, quæ nec habet clauſulam conſtituti, nec eſt in corporali poſſeſſione bonorum mariti pro dotis reſtitutione, ſiue expreſsè, ſiue tacitè, ſiue generaliter, ſiue ſpecialiter obligatorum poſſeſſionem propria auctoritate & ſine heredum licentia ingredi & occupare non poteſt,[1] quia nec poſſet bonorum dotalium,[2] in quibus tamen plus iuris habet.[3] Sed ſi maritus ſine herede deceſſerit, aut herede relicto eo, qui propter abſentiam aliámve cauſam non facilè conueniri poſſit,[4] non eſt ferendum, vt reſtitutioni dotis mora fiat, interea careat mulier pignorum poſſeſſione.[5] Sed & ſi mulier in poſſeſſione reperiatur, ſine vitio habere debet ius retentionis.[6] Quid autem, ſi maritus dedititiæ, & vt loquùntur talliabilis conditionis fuiſſe proponatur? An domini directi conſenſus erit mulieri neceſſarius, tanquam eius qui ſit heredis loco? Siquidem occupat bona omnia, licet iure peculij potius quam hereditatis,[7] ob idque æris alieni ſolutionem & detractionem pati cogitur.[8] Atqui verũ eſt, non eſſe illum heredem cum ex contrario impediat, ne defunctus heredem habere poſſit.[9] Quod ſi heres non eſt, neque poſſeſſor dici poteſt ex edicto illo, quo apud nos obtinet, vt mortuus viuum faciat poſſeſſorem.[10] Eius namque edicti beneficium ad ſolos heredes pertinet, aut teſtamentarios, aut legitimos, non etiam ad anomalos ſucceſſores,[11] qualis eſſe dicitur dominus directus. Multo minus poſſit ille poſſeſſorem ſe dicere iure directi dominij. Conſtat enim, eóque iure vtimur, directum dominum nullam prorſus habere poſſeſſionem, quouſque illam apprehenderit,[12] ideoque nec interdicto retinẽdæ[13] aut recuperandæ poſſeſſionis[14] agere poſſe, ſed tantum adipiſcendæ. Quod adeo verum eſt, vt idem quoque obtineat, ſi iudice auctore miſſus ſit in poſſeſſionem, nec ea miſſio denunciata ſit aduerſario, qui ſi ſciuiſſet intercedere potuiſſet.[15] Igitur cum dominus directus ſuo iure poſſeſſor non ſit, nihil cauſæ eſt, cur eius conſenſum exquirere mulier debeat ad occupandam hypothecarum dotalium poſſeſſionem. *Ita Senatus* in cauſa R. D. Alphonſi d'Elbene Epiſcopi Albienſis & Abbatis Altacombani, & Claudij Gaillard, & Cl. Thorombert, 10. Cal. Maij 1594.

1 Ita vt ſi occupet, vim facere dicatur, quia ſibi ius dicere non debuit, *arg. l. extat 13. D. quod met. cauſ. l. 1. ff. quod legat. 3. C. de pignor.* vbi Bart. & alij.

2 *L. dotis actione 9. C. ſolut. matrim.*

3 Eſt enim longe dignius & potentius ius dominij quam pignoris. Vnde fit, vt pignus extinguatur per acquiſitionem dominij non contra, *l. pen. §. 1. ad fin. D. de except. rei iud.* iunct. *l. neque pignus 45. de regul. iuris.*

4 Parum enim refert an heres nullus ſit, an vero abſit, ita vt conueniri non poſſit, *arg. l. vlt. §. vbi autem, C. de bon. quæ liber.*

5 Ideoque mulieri ſuccurrendum eſt, cuius interim certum ius eſt, vt ſcilicet in poſſeſſionem mittatur, ſi nemo ſit qui hereditatem vel heredem velit defendere, *tot. tit. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Bald. *in l. penult. C. de non num. pecun. & in l. 1. C. de ſeru. pign. dat. man.*

6 *Arg. l. 1. D. de pignor. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pignor. retin. poſt l. filiam fratribus 56.* vbi Bart. *D. ad SC. Treb.* Dec. *conſ. 232. & 671.*

7 Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l. 2. D. de caſtr. pecul.*

8 Non vt à creditoribus poſſit ipſe conueniri aliqua perſonali actione ſed quia bona dici non poſſunt, niſi quæ deducto ære alieno ſuperſunt, *l. non poſſunt 11. D. de iur. fiſc. l. mulier bona 72. de iur. dot.*

9 Nullum ſiquidem heredem habere is poteſt, qui bona nulla in ciuitate reliquit, neque relinquere potuit, *l. lex Cornelia 28. ad fin. D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

10 Edictum enim loquitur de ſucceſſore vniuerſali, qui in omne ius defuncti ſucceſſerit, ac proinde titulo hereditario.

11 Sic Baldus noſter ſæpè vocat eos, qui iure communi nec heredes ſunt, nec in omnibus heredis loco.

12 Transfertur ſiquidem poſſeſſio cum dominio vtili in emphyteutam, *l. 1. & vlt. C. de iur emphyt.*

13 Quod non datur niſi ei qui poſſidet, *l. 1. & tot. tit. D. vti poſſid.*

14 Quia licet alias poſſederit, tamen facto ſuo cecidit poſſeſſione, nec proinde poteſt dicere ſe ſpoliatum, *Not. in can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

15 Videtur enim hoc clam factum eſſe, *l. clam poſſidere, D. de acq. poſſ. l. 3. §. vlt. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XI.

Dotis ſua die reſtitutæ debentur vſuræ mulieri viduæ, ſiue diuiti, ſiue inopi.

MAxima quidem inter noſtros dubitatio eſt, an reſtituẽdæ dotis vſuræ mulieri eiúſve heredibus debeantur? Et magis communiter placuit non deberi propter iuris canonici prohibitionem, etiamſi cum iuramento ſint promiſſæ, adeo, vt nec ſtatuto, nec conſuetudine contrarium induci poſſe putent. Sed tamen Senatus noſter contrario iure vtitur, & cum tractatur de dote reſtituenda, perinde ac cum de ſoluenda, vſuras omnimodo deberi pronuntiat,[1] ſiue diuiti, ſiue inopi mulieri dos reſtituenda proponatur.[2] *Ita Senatus* in cauſa DD. de la Perriere & de la Barre, Prid. Cal. Iul. 1594.

1 Dixi *Defin. 5. §.* vbi vide.

2 Quanquam maior ratio eſt, vt inopi ſuccurratur, *arg. l. in fundo 38. D. de rei vind.*

DEFINITIO XII.

Mulier, quæ tutelæ rationes non reddidit, petitionem dotis interim non habet, ſed retentionem habet.

MVlieri dotem reperenti, ſiue per actionem rei vxoriæ, ſiue per hypothecariam, obſtat quidem exceptio non redditarum rationum ſi filij tutrix fuit, aut pro tutrice geſſit. Sed ſi ipſa poſſideat & agenti creditori hypothecario obiiciat ius retentionis, non eſt ex ea cauſa creditori danda replicatio ad elidendam exceptionem, quia fauorabilior eſt mulier quæ poſſidet, quam quæ agit.[1] *Ita Senatus* in ea cauſa. de qua in Defin. 46. §. de iur.

1 Dixi *Def. 46. §. de iur. dot.* vbi vide & Socin. *conſ. 180. lib. 2.*

DEFINITIO XIII.

SEd nec mulieris creditoribus nocet, quod mulier, quæ tutrix aut curatrix fuit, aut pro tali ſe geſſit,[1] rationes nõ reddiderit, ſiue in perſonam filij,[2] aut in bona eius pro dote obligata,[3] experiri velint, licet ſint tempore poſteriores, quia neque onus reddendarum rationum ad eos pertinet, tametſi agant ex iure & perſona eius quæ reddere deberet.[4]

Imputet

Imputet enim sibi filius cur rationes non exegerit, cum fieri possit, vt iis redditis debitor is ipse reperiatur. [5] Quod & in dubio præsumendum est aduersus eum, qui in illis exigendis præbet se negligentem.[6] Planè si protestari velit, vt saluum sibi sit ius pignoris, si quando ex rationum redditione aliquid debitum apparebit, non est id ei denegandum. [7]

[1] *Ita Senatus* pro N. Andrea de Poypon D. du Chaney, contra N. Iacobum Dalliex D. du Rosey, 5. Id. Iun. 1595.

1 Nam protutelæ actio habet priuilegium tacitæ hypothecæ, *Gloss in l. pro officio* 20. *C. de admin. tut.*

2 Mandatis scilicet in eum à muliere actionibus, alioqui non possent agere in personam. cum qua nunquam contraxissent.

3 Cum etiam pignus pignori dari possit ex æquitate, *l. vnic. Cod. si pignus pign. dat. sit.*

4 Non enim adeo repræsentant personam mulieris debitricis, vt eius factum in omnibus præstare debeant.

5 Quid enim verat creditorem esse eum qui rationes debeat reddere, *l. 3. in princ. D. de contr. iudic. tutel.*

6 *L. 1. §. vlt. eod. tit.*

7 Talis enim protestatio nemini nocet, sed tantum ius protestantis conseruat, *l. si debitor, 4. §. 2. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XIV.

Pro rationibus tutelæ retineri dos mulieris potest, quandiu rationes ritè redditæ non sunt, secus si redditæ sint ritè, quamuis non rectè, dummodo absit dolus.

VErum quidem est quod diximus,[1] matris dotem à filio retineri posse, aut à filij heredibus pro administratione, quam mater habuit, siue tutrix illa fuit, siue prototrix, quousque administrationis suæ rationem illa reddiderit. Nam sicut aliorum tutorum, ita & matris bona omnia tacitè sunt obligata, [2] & consequenter dos ipsa. [3] Ex quo pignoris iure nascitur proculdubio ius retentionis etiam ob chirographariam pecuniam, [4] sed quid si mater aut alius contutor matris nomine rationes quidē reddiderit, aut minus ritè, vt puta in folle, [5] aut nullo præstito iureiurando, quod fides rationibus constet? [6] Non videbuntur redditæ. [7] Paria enim sunt factum quid non esse, aut minus rite factum esse. [8] Quid si ritè quidem redditæ sint sed non rectè, puta auditis vel omissis quæ vel addi vel omitti non debuerunt? Iterum quidem erunt reddendæ rationes, sed si nihil dolo malo factum sit, non erit interea locus retentionis. Semel enim satisfecit mulier quæ rationes ritè reddidit, & reliqua si qua fuerunt, persoluit, vt dici non possit debitricem adhuc eam esse rationum reddendarum, quas iam reddiderit. [10] Fieri sanè potest, vt futura sit debitrix maioris quantitatis cum fuerint iterum redditæ. Sed eo pendente, & incerto dotem ipsius retineri aut quid aliud etiam extra dotem inciuile esset, cum fieri ex contrario possit, vt iterum redditis rationibus ipsi debeatur. [11] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 *Def. 12. §. hoc tit.*

2 Pro administratione tutelæ, *leg. pro officio, 20. Codic. de administr. tutor.*

3 Cum sit matrimonium mulieris, *leg. 3. §. sed vtrum. ff. de minor.* præsertim soluto matrimonio, *l. in rebus* 30. *C. hoc tit.*

4 *L. vnic. C. etiam ob chirogr pecun. pign. retin. poss.*

5 Contra quam fieri oporteat, *l. cum seruus* 82. *ff. de condict. & demonstr.*

6 Est enim hoc iuramentum purgationis, quod hodie in qualibet rationum redditione pro solemnitate adhibetur, quamuis non sit necessarium iure ciuili.

7 *dict. leg. cum seruus, leg. non solum* 8. *§. is qui reddere, D. de liber. legat.*

8 *L. quoties 6. ff. qui satisd. cog. ff. de auctor tutor.*

9 Sunt enim ista differentia, quia prius respicit formam & solemnitatem actus. Posterius vero rem ipsam & materiam negotij. *leg. non putauit 8. § non quæuis. ff. de bon. poss. contr. tab.*

10 *dicta lege cum seruus, & dict. leg. non solum, §. is qui de liber leg.*

11 Quod enim pendet non pro eo est quasi sit, *l. is damnum dat.* 169. *§. 1. de reg. iur.*

DEFINITIO XV.

Clausula constituti apposita in contractu dotali in casum dotis restituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem, quæ dotem repetat non redditis rationibus.

AT quid si mater pro dotis restitutione non solum obligata habuit mariti bona omnia, sed etiam, vt plerumque fit, cum clausula constituti? [1] Dubitatio ex eo nascitur, quod filio non aliam ob causam damus retentionem, quam quia possidet. Nam qui non possidet, is nec retinere potest,[2] In proposito autem possessio bonorum mariti per clausulam constituti in mulierem ipsam translata intelligitur, [3] existente quandocumque conditione dotis restituendæ. [4] Sed cum bona omnia matris obligata sint, vt diximus, & ipsa quoque possessio, quæ per clausulam constituti quæsita fuit, in bonis ipsius sit, [5] magis est, vt hoc quoque casu perinde filio competat ius retentionis. Sufficit enim vt habeat asininam possessionem, id est, detentationem. [6] Quæ cum sit meri facti, [7] proculdubio non transfertur per eam clausulam [8] tametsi & vera & naturalis possessio transferatur. [9] Eamque sententiam magis probauit *Senatus* noster in supradicta causa.

1 Per quam possessio pignoris transferatur, *leg. quod meo* 18. *de acq. poss.* iunct. *l. cum & sortis* 35. *in fin. D de pign. act.*

2 *L. 1. D. de pignor.*

3 *d. l. quod meo.*

4 Nam & possessio transferri potest sub conditione, *leg. qui absenti* 38. *§. 1. D. de acq. poss.*

5 *L. rem in bonis* 52. *D. de acq. rer. dom. §. commodum. Inst. de interd.*

6 Siquidem retentio non est dominij, sed possessionis.

7 *L. si quis autem* 10. *D. de acquir. poss. l. stipulatio ista* 78. *§. hac quoque stipulatio & seq. D. de verb. oblig.*

8 Quia fictio iuris non potest ad ea pertingere, quæ sunt facti, *l. denique 16. D. ex quib. caus. maior.*

9 Afflict. *decis.* 139. *ante fin.* Notant omnes *ad d. l. quod meo.*

DEFINITIO XVI.

Etiam contra mulierem, cui rationum redditio remissa est à marito, competit retentio dotis, ob nullas redditas rationes.

QVid rursum si mariti remissa sit per patrem redditio rationum? Non impediet ea res dotis retentionem, quousque redditæ sint rationes, [1] quia nec prodest matri ea remissio, nisi quod attinet ad scrupulosam nimisque exactam redditionem. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex iis quæ diximus in præcedentibus.

2 *L. 5. §. Iulianus, alias l. quidam, vbi not. D. de admin. tut. l. si seruus vetitus* 119. *de leg. 1.*

DEFINITIO XVII.

An & quandiu permittendum sit filiæfamilias, vt agat de dote siue profectitia, siue aduentitia sine consensu patris.

ETsi ratio iuris non patitur, vt filiafamilias, siue vidua sit siue secundo nupta, de prioris matrimonij dote agat sine patris consensu, [1] præterquam vno illo casu, quem Nouella Iustiniani constitutio induxit, si maior sit dos quam futura speretur portio, quæ in bonis patris filiæ deberi quandoque posset, vtin damno moratura esset, etiamsi nudæ actionis collatione liberaretur: [2] Prævaluit tamen in foro error vulgaris Interpretum nostrorum existimantium etiam filiæ familias non minus quam emancipatæ permittendum, vt agat de dote siue profectitia, siue aduentitia, etiam inuito patre, adeoque contra patrem. De aduentitia quidē omnimodo, [3] de

profectitia vero saltem eo casu, quo pater passus sit filiam sibi dotem profectitiam stipulari, aut etiam quo ipse pro filia stipulatus sit nominatim, aut simpliciter, qua in specie placet filiæ potius quam suo nomine stipulatum eum videri.[4] Item cum dos magna est, qualem esse interpretantur eam, quæ 100. librarum auri summam excedat, abutentes in hanc rem Iustiniani constitutione.[5] Quæ sicut longe alium sensum habet: ita nec vno illo casu, quo permittit filiæ, vt agat inuito patre, permissum tamen ei vult vt possit agere ignorante patre, & non prius requisito eius consensu, quod Interpretes permittunt.[6] *Sine die.*

1 *L.2. §.1.* in illis verbis *quandoque sui iuris filia fuerit facta D. solut.matr.* Facit *leg. si pater* 4. in illis verbis, *& mortuo patre si.ia cum priore viro ageret. eod.tit.*

2 *Nouell.97.de æqual.dot.* Vnde sumpta est, *Auth. quod locum, C. de collat.*

3 Bart. vulgo adprobatus *in d.l.2. §.quod si in patris, & in l.post dotem 40.num.25. D.solut.matrim.* post Accurs. *in d. Auth. quod locum, & l.vlt, C.de bon.qua liber.*

4 Ex not. per Bart. & alios *ad d.l.post dotem.*

5 Quæ extat *in dict. Nouell.97.de æqual. & dict. Auth. quod locum.*

6 De quo vide quæ scripsi pluribus. *lib.13. Coniectur. c.6. & 7.*

DEFINITIO XVIII.

De profectitiæ dotis solutione facta patri habenti penes se instrumentum dotis, siue dos illa fuerit communis patri, & filiæ, siue propriæ filiæ ex eius stipulatione.

DOtis quidem actio communis est patris & filiæ,[1] ita vt quamuis patri soli exercitium actionis competat, non aliter tamē aut agere, aut solutionē accipere pater possit, quā si filia sciēs nō cōtradicat.[2] nec causā cōtradicēdi vllā habeat quo casu cōsentire vtique intelligitur hoc ipso quod nō dissentit.[3] Sed si pater filiam sibi stipulari passus est, siue ab initio, siue post solutum matrimonium, non sufficiet filiam non dissentire, si Interpretibus nostris credimus, nisi etiam consentiat,[4] quod hoc casu dos proprium filiæ patrimonium esse intelligatur,[5] in qua proinde minus iuris habere patrem æquum sit, quam esset in dote communi habiturus,[6] poterit tamen etiam tacitus consensus sufficere, qui forte ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione inducatur ex qua scilicet non leuis mandati præsumptio capi solet.[7] Præsertim si illud etiam concurrat, quod alioqui per se non sufficeret, vt filia sciens dotem à patre exigi tacuerit, nec contradixerit, quia nec iustam contradicendi causam vllam habuerit,[8] & ita pronunciatum est: Mihi vero de iuris ratione asserenda magis quam de interpretum erroribus tuendis laboranti probabilius videbatur liberari filiæ debitorem, si patri soluerit: non solum si tanquam procuratori & instrumentum ipsum pro mandato habenti,[9] sed & si tanquam legitimo administratori filiæ,[10] dummodo eius vitæ sit, & honestatis, vt de legitima eius potestate non debuerit dubitare is, qui bona fide soluebat.[11] Nam & quo casu filia ipsa siue consentiente patre, siue ignorante, aut etiam inuito dotem exegisset, emolumentum tamen & proprietatem solutæ pecuniæ patri etiam ignoranti acquisiuisset, si dos non aduentitia, sed profectitia proponeretur.[12] Nec enim quicquam in profectitiis innouauit Iustinianus,[13] sed in aduentitiis tantum, quorum capaces fecit filiosfamilias, qui antea non aliter capaces erant, quam si pater sibi per filium acquiri nollet. *Ita tractatum est* Cal. Iul. 1594.

1 *L.2. §.1. & l.3. D.solut.matr.*

2 *d.l.2. §.vlt.*

3 *L.si cum dotem 22. §.necnon illud l.dotem 37. D.eod.tit.solut.matr.*

4 *L.post dotem 40.* vbi Bart. & alij, *D.eod.tit.*

5 *L.3. §.sed vtrum, D.de minor. l.vlt. D.de dot.collat.*

6 Quod enim commune est, vtriusque quodammodo est, non etiam quod omnino alterius est, *l.illud 46. D.de rit.nupt. l.Sabinus 28. D.commun.diuid. l.5. §.vlt. de leg.1.*

7 *Vulg. l.1. C.de donat.*

8 Quo nimirum casu habenda etiam est pro consentiente *dict. l.2. §.vlt. & d.l.dotem 37. D.solut.matrim.* Vide Bart. ad *d.l si cum dotem §.eo autem tempore.*

9 Solutio enim vero procuratori facta liberat debitorem, *leg. vero procuratori 12. D.solut.matr.*

10 *Ex l.cum oportet 6. & l.vlt. C. de bon.qua liber.*

11 Si enim talis vitæ sit pater, vt merito debeat ei suis quoque bonis interdici, auferenda ei est bonorū filij administratio, quo facto si ei soluatur, quod filio debebatur, non potest contingere liberatio, *l.Imperator 50. cum ibi not. D. ad SC. Trel.*

12 Quia quicquid per liberos, quos in potestate habemus nobis acquiritur, vt ne momento quidem temporis acquisitio consistat in eorum persona, *l.placet 79. D.de acquir.hered. l.1. in princ. D. si à parent. quis manum. sit.*

13 *In l.cum oportet. 6. & l.vlt. C. de bon. qua liber.*

14 *L.1. C. qui admit. ad bon. possess. poss. l.4. §.sed & filiusfamilias D. de edend. l.is qui heres 13. §.vlt. l.cum heres 52. D. de acquir. hered. l.in suis 11. D. de liber. & posthum. l.cogi 16. §.si pater, d.l. Imperator, D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO XIX.

An filia possit viuo patre dotem repetere ab herede prioris mariti, qui eam soluit patri sine filiæ consensu, cum filia eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente? Et quid si eam dotem pater secundo viro dederit?

ILlud sanè nec interpretes nostri diffitentur, eo casu, quo patri & filiæ communis dos sit, si pater solus & sine filiæ voluntate de dote egerit, vel exegerit, filiæ nocere patris factum, quamdiu pater viuit, filiamque retinet in potestate sua, vt interim iteratam solutionem ab eo qui patri soluit vrgere non possit:[1] Non nocere postquam morte, vel emancipatione, vel quo alio modo filia facta fuerit sui iuris.[2] Visum tamen est, siue dos communis fuerit patris & filiæ, siue propria solius filiæ, semper eum casum excipiendum esse, quo pater eidem filiæ postea nubenti nouam dotem constituerit, siue maiorem priore, siue parem, qui casus nullam penitus recipiunt dubitationem,[3] siue denique etiam minorem quam pro omni iure, quod illa in bonis patris prætendere potuisset, cum hoc etiam casu indemnitatem à patre consecuta sit filia, nimirum ad eam vsque quantitatem, quæ in causam posterioris dotis data fuerit:[4] Cum nihil possit filiæ abesse videri pro ea quantitate, cuius nouum debitorem habet maritum posteriorem,[5] licet non eo magis liberetur pater, quo minus tantam dotem filiæ in secundo matrimonio constituere debeat, quantam constituerat in primo, si non fortuita clade facultatibus suis lapsus probetur, quas prioris matrimonij tempore habuerat.[6] In eo igitur quod posterioris eiusdémque minoris dotis quantitatem excedit, salua erit filiæ actio aduersus veterem debitorem, tanquam qui ex solutione patri perperam facta non fuerit liberatus.[7] Nam nec superiore casu tam eum liberat solutio facta patri, quam quæ à patre, qui nouam dotem constituendo filiæ, tantumdem videtur ei reddere, & soluere ex priore,[8] cuius indebita perceptione fecerat se filiæ suæ debitorem,[9] ne alioqui contra patris voluntatem filia duplicem à patre dotem habuisse videatur, quam ei pater non nisi vnicam dare voluit.[10] Quare nec aliud erit etiamsi patri nihil fuerit solutum ex ea dote, quam filia sibi fuerat stipulata ab herede prioris viri. Neque enim ei permittendum erit, vt contra promissorem agat pro ea quantitate, quam ei pater in secundæ dotis causam dederit.[11] Sed è contrario licebit patri tantumdem à debitore repetere saltem officio iudicis implorato, etiam nullis à filia cessis actionibus.[12] Cur enim patri inuideamus ius potestatis,[13] in ea præsertim re, in qua filiæ captio nec vlla sit, nec esse possit.[14] Quamquam si eas actiones præstari sibi per filiam pater velit, non erit ei denegandum, cum nihil filiæ intersit,[15] & ne alioqui filia ex patris iactura locupletetur.[16] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 *Leg.2. §.1. D.solut. matrim.* in illis verbis: *Ceterum si pater solus iussit dotis actio filiæ non erit adempta, quandocumque sui iuris filia fuerit facta.* Bartolus in terminis *ad dictum paragraphum 1. numer. 6.* vbi ait, interim quamdiu filia non est sui iuris factum patris ei nocere. Adde tamen eundem Bartolum *ad leg. si constante, numer. 47. & seqq. eodem.*

Source : BIU Cujas

2 Quia non potuit pater in dote cuius actio communis fuit deteriorem facere filiæ conditionem, *d.l.2. §.1. & vlt. & l.3. eod.tit.solut. matrim.*

3 *L dotem 37. in fin. D.eod.tit.*

4 Nam vsque ad eam quantitatem verum est eandem dotem quæ data fuerat priori marito, posteriori quoque datam esse, vt eadem sit ratio partis, quod ad partem, quæ totius, quod ad totum, *vulg.l.quæ de tota 76.D.de rei vindic.*

5 Est enim tanto locupletior quæ habet dotem, & quæ ad eam repetendam habitura est actionem, soluto quandocunque matrimonio. *Ex reg.l.qui actionem.15. de reg.iur.*

6 *Auth.sed quamuis C.hoc tit.& in corpor.vnd.sumit.*

7 *d.l.2.§.1.& l.3.D.solut.matrim.l.qui hominem 34.§.si gener.D.de solut.*

8 Textus est expressus *in l. si pater 4. eod. tit.* Quæ licet loquatur de dote communi patris & filiæ, quia nullo casu admisissent veteres prudentes, dotem profectitiam posse filiæ propriam esse, habet tamen rationem generalem, ne filia, quam pater vnica dote contentam esse & voluit & velle potuit, duplicem dotem in onus & dispendium patris habere videatur, quod esset iniquum, *l.Titia cum testamento 34. §.qui inuita, de legat.2.* vt sequitur in Defin. Idem est siue filia patris hæres extiterit, siue ab ipso tantum acceperit legati nomine quantum in dote fuit, *leg.si cum dotem 22 §.si pater, D.solut.matr.* De cuius tamen sententia & emendatione vide quæ scripsi *lib.4.Coniect.iur.ciuil.cap.9.*

9 Etsi non tam contra patrem, aut eius hæredem filia hoc casu actionem habeat, quam contra prioris mariti hæredem tanquam non liberatum, *d.l.4 d.l.si cum dotem, §.si pater, D.solut.matrim.*

10 Pater enim cogitur quidem dotare filiam, *l.vlt.C.de dot.promiss.* sed non iterum dotare, nisi cum sine culpa filiæ dos amissa est, vt ibid. notat *& in l.capite quinto, 19.D.de rit.nupt.*

11 *d.l.4 & d.l.22 §.si pater D solut.matrim.*

12 Nimirum ex æquitate, *arg.l.si res obligata 57.in fin. D.de legat.2.*

13 Ex quo fit, vt omnia iura filiæ ipso iure acquirantur patri, *l.placet 79 de acq.hered.l.1.in princ.D.si à parent.quis manum.sit.*

14 *Arg.l.vlt.D.de iur.dot.*

15 *Arg.l.in creditore 38. in fin.D.de euict.*

16 Contra *l.iure naturæ 206. de reg.iur.*

DEFINITIO XX.

Dote quam priori viro pater dederat soluta patri sine consensu filiæ, & postmodum secundo eiusdem filiæ viro ab eodem patre data, quomodo consulendum sit mulieri, si pater aut maritus incipiat labi facultatibus.

QVid ergo si posterioris dotis restituendæ tempore nec secundus maritus soluendo sit, nec pater?[1] An æquum erit filiam facere damnum dotis, quam prioris mariti heres idémque debitor idoneus soluerit patri ipsa ignorante, cum filiæ non patri dos deberetur?[2] Nec enim actionem vllam habere credenda est filia, quæ ob inopiam debitoris nihil ex ea actione possit consequi;[3] nam hoc rursum imputari potest heredi prioris mariti, eidémque debitori, cur alij soluerit quam cui debebat, nec explorata prius creditricis suæ voluntate.[4] Sic igitur temperanda res erit, vt non aliter prioris dotis debitor eiusmodi solutione liberationem nactus videri debeat, quam si sub omnium bonorum suorum obligatione caueat mulieri de indemnitate in eum casum, quo dotis restituendæ plena exactio, neque ex patris, neque ex mariti posterioris facultatibus fieri possit.[5] Sed ex eo tempore facultates æstimandæ erunt, quo posterior dos data fuit, cum si exinde dumtaxat fuerit diminutum patrimonii possit imputari mulieri, si implorato remedio constitutionis Iustinianæ non egerit etiam constante matrimonio, vt dos in tuto collocaretur,[6] nempe si minores fuerint eo tempore posterioris dotis constitutæ, quam tempore dotis restituendæ. Nam si ex postfacto creuerint, non debet ei nocere, qui patri citra vel contra filiæ voluntatem soluit, quod antea fuerint non soluendo ij, qui in ipso solutionis momento idonei reperiuntur.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Potest enim fieri, vt eo tempore quo agitur incipiat vterque labi facultatibus. Alioquin dutum esset expectare aduersam aut patris, aut mariti fortunam, *leg.in ter stipulantem, 83.§.sacram de verb.oblig.*

2 Hoc vero apertè iniquum esset, *l.2.§.1.& vlt.l.3.D.solut.matrim.*

3 *L.nam is 6.D.de dolo. si quis iniuriam, 35.D.de iniur.*

4 Solutio enim non est naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis, nisi cum fit vero creditori aut eius procuratori, aut saltem ex ipsius voluntate, *l.vero procuratori 12.in princ.D.de solut. & pass. ill. tit.l.quamuis 40.§.vlt.& legibus seqq. D.ad SC.Treb.* Textus est *in l.qui hominem 34.§.si gener. D.de solut.*

5 Inspiciendum enim est tempus restituendæ dotis, quoties quæritur an maritus, aut alius, qui dotem reddere debet sit soluendo. *Afflict. dec. Neapol.*

6 *Ex l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.l.si constante 24.D.solut.matr.*

7 Nihil enim mulieris interest, cum tempore dotis restituendæ illi qui dotem debent sunt soluendo. Quid enim prodest aut nocet, fuisse antea ditiorem vel pauperiorem? *l.quæsitum est 30. D.de pecul.leg. quod si in diem 16.D.de her.pet.l.sin autem 27.§.1.D.de rei vind.*

DEFINITIO XXI.

Filiæ præsentia non est necessaria, vt ei dos acquiratur ex constitutione facta marito, sed est necessaria, vt futuræ successioni renuntietur.

NEc distinguemus, an posterioris constitutionis tempore filia præsens fuerit necne? Non enim ipsius præsentia necessaria est, vt ei dos constituatur, quam ex ratione iuris non filiæ, sed genero nomine filiæ constitui oporteret,[1] cùm inter patrem & filiamfamilias obligationes contrahi non possint, salua patria potestate,[2] nec eo minus verum est dotatam à patre filiam, quod absente filia dos genero promissa vel dotata probetur.[3] Planè si non tantum dotate filiam pater velit sed etiam, quod plerumque fit, renuntiationem futuræ successionis ab ea extorquere,[4] aut pacisci de non petendo quidquam amplius, siue dotis congruæ nomine, siue pro legitima, filiæ præsentia omnimodo necessaria est,[5] quam & iurare oportet, non quidem si amplioris tantum dotis petitioni renuntiet,[6] sed ii futuræ successioni, cui nec cum iureiurando Prudentes nostri, nec sine iureiurando Sacrosancti Pontifices renunciari posse voluerunt.[8] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 *L.Pomponius Philadelphus 35. D.famil.ercisc.* de cuius sententia & interpretatione vide quæ scripsi *lib.7.Coniect.c.12.leg.cum dos 7. de pact. dot.*

2 *L.Imperator 50.D.ad SC.Treb.l.ne cum filiofamilias 16. D.de furt.*

3 *d.l.cum dos.*

4 Ita demum enim ratæ sunt huiusmodi renuntiationes, si fiant accepta dote, *cap.quamuis pactum 2.* & ibi Didac.Couarr. *de pact.in 6.* Vide Cravet. *cons 84. num.4.*

5 Secundum ea quæ scripsi *Def.25. ñ. de pact.*

6 Valet enim huiusmodi renunciatio etiam simplex & non iurata, quia & circa renunciationem non potest filia dotem vllam petere, si iam sit congrue dotata. *Not.ad l.vlt.C.de dot.promiss. l.quæro 60. & seq. l.cum post 81.§.gener.D.de iur.dot.*

7 *L.vlt.D.de suis & legit.l.3.C.de collat.* iunct. *l.non dubium 5.in fin. C.de legib. l.iurus gentium, 7 §. & generaliter, D.de pact.l.si quis inquilinos 112.§.vlt. de legat.1.*

8 *d.cap.quamuis pactum de pact.in 6.* quæ constitutio nititur sola potestate iurisiurandi, quod omnimodo seruandum est quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ, *c.debitores, & cap cum contingat. & pass.Extr. de iureiur.*

DEFINITIO XXII.

Dos etiam promissa filiæ in stipulatione dotali potest solui patri, qui habuit penes se instrumentum dotale: Et quid si postea tota dos ex eo instrumento petatur per filiam, aut alium, cui pater post eas solutiones acceptas instrumentum tradiderit.

PAter, qui accepto à filia vidua instrumento, quo Titius cauerat, se filiæ magnam ex causa prioris dotis debere pecuniæ quantitatem, varias à Titio solutiones acceperat. Cum minima debiti portio soluenda superesset, quam idem pater, dum filiæ nomine dotem constitueret, genero promitti curauerat per Titium in eam causam delegatum, postea non satisfaciente Titio instrumentum eidem genero tradiderat, vt ex eo, si posset, solutionem extorqueret, genero vero quasi tota summa deberetur, quæ instrumento cauta erat, excepto eo quod per apochas ad instrumenti marginem adscripras solutum probabatur, quia tamen totum ipse petere non poterat passus erat vxorem agere, & impetratis

Source : BIU Cujas

præcisis, vt vocant, literis ex ea causa miserum debitorem in carceres, quasi totius summæ debitorem, detrudere, qui solutiones à se patri factas, indemnitatémque filiæ iam à patre præstitam allegabat, secunda dote per patrem eiusdem filiæ nomine pro iuribus omnibus genero constituta.[1] At filia negabat solutiones ritè factas, quasi non patri, cui nihil debebatur, sed ipsi filiæ, quam patre præsente & consentiente soli sibi stipulatam constabat,[2] solutio fieri debuisset.[3] Placuit non eo minus iniuriosam fuisse executionem,[4] cum neque in eam rem, aut pro tanta quantitate exigenda, sed prò eo tantum quod soluendum supererat, non filiæ, sed genero pater instrumentum tradidisset,[5] qui si penes se id retinere maluisset, vtique conuentus eo nomine siue à filia, siuè à genero compensationem quantitatis in posteriorem dotem conuersæ, cum eo quod ex priore, quantumuis indebite perceperat obiicere, atque ita & Titio securitatem, & sibi liberationem acquirere potuisset.[6] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Def.* 19. 5. *ex l. si pater* 4. *l. dotem* 37. *D. solut. matr.*

2 Soli enim filiæ actio competit quoties pater passus est solam filiam sibi suisque heredibus stipulari, secundum doctrinam Bart. communiter adprobatam *in l. post dotem* 40. *q.* 4. *n.* 27. *D. solut. matr.* Adeò, vt non desint qui dicant, etiam à patre profectam dotem censeri debere aduentitiam filiæ, si pro ea dote pater filiam adegerit ad renunciandum successioni paternæ, quod plerumque fit, quasi hoc casu videatur filia renunciationis pretio stipulationem dotis sibi comparasse. Crauet. *cons* 84. *num.* 4.

3 *L. qui hominem* 34. *§. si gener. D. de solut. l* 2. *§.* 1. *& vlt. & l.* 3. *D. solut. matrim.*

4 Scilicet tanquam factam pro indebito, *arg. l. iniuriarum* 13. *§. si quis per iniuriam l. si creditor* 19. *D. de iniur.*

5 Omne siquidem mandatum siue expressum, siue tacitum habet tacitam conditionem, ne quid fiat, nisi ex bona fide, *l. creditor* 60. *§. vlt. D. mandat.*

6 *L. si pater* 4. *leg. si cum dotem* 22. *§. eo autem tempore, D. solut. matrimon.*

DEFINITIO XXIII.

Conuentio expressa specialis hypothecæ pro dote non tollit priuilegium tacitæ, quam dos habet à lege.

MVlier quæ pro dote certa mariti bona pignori accepit, non eo minus cætera omnia generaliter obligata Iustiniani constitutione[1] habere credenda est iure tacitæ hypothecæ; ne alioqui specialis conuentio pignoris fecerit deteriorem dotis conditionem,[2] quam debuit facere meliorem.[3] Nam & contrahentium voluntas vtique illa fuit, vt doti melius cautum esset per specialem hypothecam,[4] non vt magis dos periclitaretur, cui semel acquisitum ius & priuilegium tacitæ hypothecæ postmodum nulla conuentione, nec si expressa voluntas adfuisset, lædi potuit.[5] Alia ratio est tacitæ hypothecæ, quam idem Iustinianus datam voluit mulieribus in bonis mariti pro bonorum paraphernalium administratione.[6] Non enim dedit nisi sub ea veluti exceptione, si non expressim mulier sibi de pignore cauisset.[7] Quod in tacita hypotheca pro dotibus inducenda non similiter obseruauit.[8] Quare nec ad hunc casum protrahi debebit, quod ex alia Iustiniani lege interpretes solent inferre, hominis prouisionem facere, vt cesset prouisio legis,[9] Nempe interest Reipublicæ dotes mulieribus saluas esse,[10] quod de bonis paraphernalibus nusquam scriptum inuenitur. *Sine die.*

1 *In l. vnic. C. hoc tit.*

2 Nec enim conuentione vlla potest fieri deterior conditio dotis, *vulg. l. Attilicinus*, 17. *D. de pact. dot.* Boër. *dec* 332.

3 Nec enim quod in fauorem alicuius personæ factum est, debet in eius odium retorqueri, *l. nulla* 25. *D. de legib. leg. quod fauore* 6. *C. eod. l. pen. D. ad SC. Treb.*

4 Ex vulgari errore imperitorum, cum tamen generalis hypotheca sit securior, vel ob hoc ipsum, ne creditori possit obiici exceptio non excussæ specialis hypothecæ, quæ excutienda necessario est, *ex l.* 2. *Cod. de pignor.* nisi cum adiecta est vulgaris clausula, vt generalitati non deroget specialitas nec contra, quomodo notarij loquuntur. Commodum enim specialis hypothecæ nullum est, nisi cum antichresis contrahitur, quia esset absurdum & iniquum vniuersa debitoris bona per antichresim à creditore possideri non minus quam si ea dominij iure omnia possidere vellet, *l.* 1. *C. de iur. domin. impetrand.*

5 *d. l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dot.*

6 *In l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

7 Ita enim expressè habent verba constitutionis,

8 Dedit enim dotibus priuilegium tacitæ hypothecæ adeoque tacitæ stipulationis purè ac simpliciter & sine vlla conditione, *in d. l. vnic. C. hoc tit.*

9 Sic enim nostri ex *d. l. vlt. C. de pact. conuent. & l. maritus* 21. *C. de procurat.*

10 *Leg.* 1. *D. solut. matrim. leg. interest* 18. *D. de rebus auctor. iudic. possid.*

DEFINITIO XXIV.

Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacita constitutione, sed non æquè dotis augmentum, quod à priore viro habuit.

QVod sæpius quæri solet an mulier, quæ nullam dotem constituit, hoc ipso censeatur bona sua omnia in dotem constituisse,[1] ad viduam secundo nubentem non pertinet, quæ scilicet eam ipsam dotem posteriori marito dedisse intelligitur, quam priori dedisse probatur.[2] Sed an dotis augmentum, quod à priore marito vicissim habuit, posteriori quoque simul cum priore dote in dotem dedisse videatur, quæstionis est? Non enim solet in cæteris alia causa esse incrementi, & additamenti dotalis, quam ipsius dotis, siue de priuilegio tractetur, siue de pactis dotalibus circa dotem:[3] in proposito tamen probabilius visum est, non ampliorem dotem posteriori marito, quam priori datam videri, cum hoc etiam admisso melior conditio futura sit posterioris, quam fuerit prioris in eo, quod augmentum dotis nullum præstare cogitur, quod priot maritus præstare habuit necesse.[4] *Sine die.*

1 De quo latè Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium*, vbi vide.

2 *L. dotem*, 30. *de iure dot.* [quam tamen soleo intelligere de muliere quæ secundum matrimonium contraxit cum eodem marito à quo prius diuerterat, quod olim frequentissimum erat, non de ea quæ cum altero, licet nostri vulgo aliter interpretentur.]

3 *L. inter socerum*, 26. *§.* 2. *de pact. dot. l. de hu C. de iur. dot.*

4 Moribus enim nostris augmentum dotis virgini tantum debetur, non viduæ, tanquam quod ex consuetudine quidem, sed tamen non nisi propter defloration em debeatur, vt scripsi *Definit.* 1. *suprà de iur. dot.*

DEFINITIO XXV.

Patris bona sunt tacitè obligata pro dote, quam pater simul cum filio accepit, aut stipulatus est, adeoque si modo filio se obliganti pater consenserit.

VErgente ad inopiam marito, qui acceptæ aut promissæ dotis tempore in patris erat potestate, non tantùm filij bona capi possunt pro dote in tuto collocanda;[1] sed etiam bona patris, siue à patre ipso fuerint expressè obligata,[2] siue à lege,[3] quod fit patre dotem simul cum filio aut accipiente, aut stipulante.[4] Itaque si defuncti patris heredes postea velint agere contra mulierem directa rei vindicatione, tanquam domini,[5] non sunt audiendi,[6] sed retinenda in possessione mulier veluti pignoris & custodiæ loco.[7] Hoc ita tamen, vt non eo minus suos fructus faciat, nec eos in sortem imputare cogatur,[8] sed tantum in mariti & communium liberorum alimenta expendere, cæteráque matrimonij onera perferre.[9] *Sine die.*

1 *L. si*

Source : BIU Cujas

1 *L. si constante 24. fol. matr. l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*
2 Vt in casu de quo Afflict. *dec. 6.*
3 *Ex l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*
4 *L. si cum dotem 22. §. transgrediamur, D. solut. matr.* & ibi Bart. *n. 7.*
5 Non enim dominium acquiritur mulieri ex causa assecurationis Bart. *in d. l. si constante, versic. secundo quaro.* Afflict. *d. dec. 9. n. 2.*
6 Quamuis soleat vincere in vindicatione quisquis est dominus, *l. in rem 23. D. de rei vind.*
7 *d. l. vbi adhuc.*
8 *Not. in c. salubriter, de vsur.*
9 *d. l. vbi adhuc.*

DEFINITIO XXVI.

Alimenta vxori à marito debentur, itémque sumptus litis si vxor cum viro litiget, sintque in eam rem mariti bona mulieri obligata.

NOn tenetur quidem maritus alimenta præstare vxori quæ seorsim habitat, nec vllas ei operas præstat.[1] si vel promissam dotem non soluerit,[2] vel solutam receperit.[3] Sed si de hoc ipso dubitetur, an dos vel marito soluta sit, vel mulieri restituta, æquissimum est pendente facti quæstione cõdemnari maritum ad alimenta vxori præstanda,[4] adeóque quod magis est, etiamsi aliunde mulier habeat, vnde possit viuere,[5] quasi non tantùm officio iudicis, sed etiam iure actionis alimenta huiusmodi debeantur,[6] pro quibus etiam bona mariti tacitè obligata esse placuit.[7] Nec tantùm alimenta, sed etiam sumptus litis vxori esse præstandos visum est, sicut fieri solet litigante monacho cum Abbate,[8] aut cum de vniuersitate bonorum agit is, qui nihil possidet.[9] siue prima siue appellationis instantia proponatur.[10] Nam extra has causas sumptus litis ab aduersario petere inciuile est.[11] *Sine die.*

1 Nisi per culpam mariti factum sit, vt mulier discesserit à viro, Iac. de Aret. Cyn. & Bald. *ad l. quod in vxorem, C. de neg. gest.* Afflict. *decis. 10. n. 1.* [Sanè vxori ægrotæ non tantùm alimenta vir debet, sed etiam expensas omnes ad curationem necessarias, si modicæ sint non etiam magnas si dotem illa habeat. *Ita Senatus* in causa Antonij Toniole, 17. Maij 1614. *Ex not. in d. l. quod in vxorem.*]
2 Quo casu potest etiam expelli à viro Guid. Pap. *quæst...*
3 Obligatio enim præstandorum mulieri alimentorum à dote proficiscitur. Dos enim datur marito vt vxorem & liberos alat. *l. si is qui 56. §. ibi dos, D. de iur. dot. l. pro oneribus 20. C. eod.* Ergo si mulier ipsa dotem receperit, non est alenda à viro, sed virum ipsum potius, communésque liberos alere debet si vir laboret inopia, *leg. vbi adhuc 20. eod.* [Sed & post mortem mariti certum est mulieri alimenta deberi pro anno luctus etiam iacente hereditate aut herede deliberante. Imbert. *in Enchirid.* in verb. *mulieri.* post Rebuff. *ibi cit. Et ita Senatus noster* pro vidua D. de S. Pierre, mens. Mart. *1612.* Rebuff. *in tract. de sent. promiss. art. 3. gloss. 1. n. 14. & seq. vsque ad 18.* vbi addit idem dicendum esse in muliere quæ seorsim habitat à viro, non culpa sua, sed viri. Vide *leg. pen. vt in poss. leg. D. Et ita Senatus* pronunciauit *6.* Non. Maij *1612.* Ex Afflict. *decis. 10. cum addit.* vbi ait etiamsi nondum constet de viri sæuitia, interim tamen alendam esse viri sumptibus mulierem. Nec aliud esse probandum in sumptibus ei ad litem subministrandis.]
4 Afflict. *d. dec. 10.*
5 Bald. *in l. de alimentis, C. de transact.*
6 Aliud enim esset si officio tantum iudicis deberentur, cuiusmodi sunt alimenta, quæ filio debentur à patre, & patri à filio, de quibus nulla competit actio pro tempore præterito. Bart. *in l. 1. C. de mendicant. valid. lib. 10. & in l. si quis à liberis §. sed si filius, D. de liber. agnosc.* Nisi filius aut pater feciſſet se debitorem pro alimentis præteritis, quia tunc teneretur debitum soluere is, qui alimenta debuisset. *Not. in l. liberis quos §. 1. D. de alim. legat.* Afflict. *d. dec. 10. n. 4.*
7 Bart. *in l. si cum dotem 22. §. sin autem in sauissimo, D. solut. matrim.* Spec. *in tit. de don. int. vir. & vxor. §. fin. versic. sed nunquid l ona.* Afflict. *ibid. num. 3.*
8 *Not. in c. ex parte de accusat.*
9 *L. si instituta, §. de inofficioso, D. de inoffi. test. l. si. vbi glossa, C. de ord. cognit. Not. in c. si forte, de elect. lib. 6.*
10 Eadem enim est ratio æquitatis vtroque casu. Afflict. *dec. 11.*
11 *L. Imperatores 17. D. de tutel. & rat. distrah.*

DEFINITIO XXVII.

De *impensis in res dotales, & in litem de iis susceptam factis.*

CIrca impensas in rem dotalem factas, cum quæritur an soluto matrimonio eas exigere maritus aut mariti heres possit, placet Senatui nostro ea distinctio quæ interpretibus receptior est,[1] vt modicæ à magnis separari debeant. Et modicas quidem omnimodo maritus præstare cogatur & compensare cum fructibus,[2] non solùm si quærendorum & colligendorum fructuum gratia factæ sint, quas repeti nũquam posse certum est,[3] sed etiam si ad rem conseruandam.[4] Magnas vero extra causam fructuum factas possit ex dote restituenda deducere, ex eáque causa dotem retinere siue necessariæ sint, siue vtiles tantum sed ex voluntate mulieris factæ.[5] Non etiam si voluptariæ, quarum scilicet neque exactio neque deductio vlla competit, nec si ex voluntate mulieris factæ sint, sed earum duntaxat tollendarum potestas, si absque rei detrimento fieri possit.[6] Videntur autem factæ ad rem conseruandam, si tales sint, quæ per decennium durare possint, dum ne totum illud decennium durante matrimonio præterierit.[7] Hæc si ita dos non æstimata proponatur. Si enim æstimata sit, nullis distinctionibus locus est, nullíque expensarum repetitioni, quòd eo casu maritus pro emptore habeatur, ad eúmque tanquam ad dominum totius dotis periculum & incommodum spectet.[8] Quid ergo si nomen in dotem datum sit ?[9] An quia videtur dos hoc casu in pecunia numerata consistere,[10] pro æstimata habebitur ?[11] Minimè. Id enim potius doti datum intelligitur, quod ex nomine exigi poterit.[12] Detracta igitur impensa quæ ad exactionem necessaria est.[13] Quid si hereditas forte litigiosa ? vt plerumque fit. Eadem distinctio adhibenda est an æstimata sit necne, vt si æstimata sit, nulla impensarum deductio fiat. Sed si non æstimata omnes impensas in litem factas restitui oporteat.[14] Nec solum si mandante muliere factæ sint, siue à marito ipso siue ab alio, quem ipsa procuratorem constituerit, puta filio mariti.[15] Sed etiamsi ignorante adeóque inuita muliere,[16] quasi non aliud in dotem datum sit, quam quod impensis deductis supererit. Sunt enim huiusmodi impensæ necessariæ, quæ proinde omni casu minuunt dotem.[17] distinguemus an bonum euentum lis habuerit,[18] dum ne imputari quicquam marito possit, quem constat in omni contractu dotali non solùm bonam fidem præstare debere, sed etiam diligentiam exactissimam & solicitudinem.[19] Patris alia ratio est, qui ex fructibus bonorum filij omnes impensas etiam magnas, & in litem præstare debet,[20] ob eámque causam si fructus non sufficiant etiam bona filij vendere potest :[21] quia nimirum habet vsumfructum ex causa lucratiua, & iure patriæ potestatis,[22] non vt maritus ad ferenda onera matrimonij, quibus dotem deseruire necesse est,[23] non autem negotiis mulieris gerendis.[24] *Ita Senatus* in causa fratrum Aduocatorum Vectier, die 14. Maij *1612.*

1 Post gloss. & Bart. *ad l. 1. de impens. in reb. dot. fact.*
2 *L. pen. l 3. §. 1. l. vlt. eod.*
3 Quia fructus non intelliguntur, nisi deductis expensis, *l. si à domino 36. §. vlt. de pet. her.*
4 *d. l. pen.*
5 *L. 5 & pen. de imp. in reb. dot. l. vtilium 8. eod.*
6 *L. in voluptariis 11. eod. l. vnic. §. sed nec ob impensas, C. hoc tit.*
7 Campes. *de dot. part. 2. q 44.* post Gloss. & Bart. *ad dicti l. 5. de imp. in reb. dot. fact.*
8 Campes. *in d. tract. part. 2. q. 48.* post Bart. *vbi* ꝛ. Bald. *ad l. per diuersas, n. 10. C. mandat. & ad l. 2. C. de oblig. & act.* iunct. *l. plerunque 10. D. de iur. dot.*
9 Vt *in d. l. 2. C. de oblig. & act.*
10 *L. qui chirographum 59. de leg. 3. l. si pater 44 §. 1. l. nuptura 57. D. de iur. dot.*
11 Pecunia enim illa est, quæ res omnes æstimat, *l. si ita 42. D. de fideiuss.*
12 *d. l. nuptura, l. Mauio 41. §. 1. in fin. de leg. 2.*
13 *Ibid.* Dixi *Def. 44. & 52.* ꝛ. *de iur. dot.*
14 *d. Def. 44.* Campes. *vbi* ꝛ. *q. 28.*
15 Nihil enim refert quis ab ea procurator constitutus sit, *l. 3. §. vlt. de min. l. quamuis 40. §. vlt. ad Treb.*
16 Non enim potest mulier prohibere ne maritus dotales actiones persequatur, *l. illam 33. C. de donat.*
17 *d. l. 5. de imp. in reb. dot. l. 5. D. de dot. releg.*
18 *L. 4. C. mand.*
19 *L. in rebus 17. D. de iur. dot. l. etiam. 18. §. 1. solut. matr.* Campes. *d. q. 48. in fin.*
20 *L. 1. §. vlt. Cod. de bon. mat. d. l. vltim. §. vbi autem, Cod. de bon. quæ liber.*

Source : BIU Cujas

21 *d.l.vlt.§.non autem licentia.*
22 *d.l.vlt.& l cùm oportet 6.eod.*
23 *L.pro oneribus 20. C.de iur.dot.*
24 Non enim debent fructus in duplicem causam computari, *L.quod Labeo 13.de compens.* Campes.*d.q.48.* vbi omnino vide. Et Bart.*ad l.1.de imp.in res dot.fact.* quem sequitur Salycet.*ad l si extraneus 33.de iur.dot.* Cæsar Vrsillus ad Afflict.*dec.359.* Ferrar. *in form.libell.quo vxor.agit.ad dot.gloss.6.n.7.* quamuis contra sentiat Bald.*ad d.l.per diuersas, n.10. & ad dict.l.1.C de oblig. & act.* Cum quo tamen videtur sentire Boër.*q.22. n.23.* post Specul.*in §.fin.de don.int.vir. & vxor.versillud etiam quaritur*: & Masuer.quos retuli ad *Defin.52.§.de iur.dot.* Sed Senatus noster sequitur sententiam Bart.quam & magis communem testatur ex Iasone Vrsillus vbi §. Apostillator tamen ad Campes.*dict.quæst.44.* tenet pro Bald.]

TIT. IX.

DE PACT. CONVENT. tam sup. dot.

DEFINITIO I.

Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta, adeoque licet solutionis dies nondum venerit nec valent pacta in contrarium facta, sed seruanda est consuetudo.

SOLVTO matrimonio non tantum dos mulieri restituenda est, quæ [1] soluta fuit, aut tam bene cauta, vt exceptioni non numeratæ dotis locus esse non possit, [2] sed etiam ea pecunia, quæ augendæ dotis gratia debetur, [3] siue dos ipsa soluta fuerit, siue non. Reiecta etiam distinctione illa, an soluendæ dotis dies iam venerit, necne. Adeóque licet speciali conuentione actum proponatur, vt non nisi pro portione dotis solutæ augmentum illud præstetur. Nam cum sit portio quædam dotis, bonique publici fauorem admixtum habeat, [6] eodem quoque iure censeri par est, iisdémque prorsus priuilegiis gaudere: [7] Et consequenter non magis valere pacta, quæ deteriorem faciunt augmenti conditionem, quam quæ dotis. [8] Deteriorem vero augmenti conditionem facere illa videntur, quæ iuri consuetudinario, quod in quaque prouincia aliud & aliud est, derogant in mulieris dispendium & detrimentum, [9] Ergo loci cuiusque consuetudo districtè hac parte seruanda est. [10] *Ita Senatus* pro Philippa De Chauanes, contra heredes Alexandri Mugnier, 7. Calendas Februarij *1589.*

1 *L.1.& tot.tit.solut.matrim.D.& C.*
2 Nam intra certa tempora locus est exceptioni dotis non numeratæ, *de qua in Authent.quod locum & tot.titul. Codic.de dot.caut.non numer.*
3 Nam & augmentum dotis non alio iudicio petitur, quam de dote, *l.si marito 31.§.vlt.D.solut.matr.*
4 Vide Guid.Pap.*q.*274.430.& 565.Boër.*q.22.* licet contra teneat Afflict. *dec.*242.
5 *L.inter socerum 26 §.cum inter, D.de pact.dotal. l.etiamsi 8. C.de iur. dot.*
6 *Leg.1. D. solut. matrim. leg. interest,18. D.de rebus auctor. iudic. possid.*
7 Vt eadem sit ratio partis quæ totius, *vulg.l.qua de tota 76.D.de rei vind.l.si duo 51. in fin.D.de admin.tut.*
8 *L.Attilicinus 17. D.de pact.dot.*
9 Cum consuetudo sit ius non scriptum, nec minorem auctoritatem habeat, quam lex scripta, *l. de quibus 32.* iunct. *l. sed & ea 35. & seq. D. de legib.*
10 *dict.leg.de quibus leg.venditor 13. §.si constat, D. commun. præd. leg. Imperatores 13.in fin.D.de pollicit.* [Proinde si contractum sit matrimonium, licet à Sabaudo secundum consuetudinem Burgundiæ, valebit pactum, nec vllum augmentum debebitur, sed tantum illud, quod vocant doharium. *Ita Senatus* contra liberos N. Antonij Des portes, pro Maria de Rusinans, 6. Cal.Dec.1610.]

DEFINITIO II.

Potest maritus facere deteriorem dotis conditionem quantum ad fructus & vsuras pertinet, & pro tempore constantis matrimonij, sed non quantum ad dotem ipsam.

SI maritus, qui ex soceri voluntate dotem in numerato accipere debuerat, conuenerit, vt certis diebus diuisisque pensionibus dos soluatur, non potest vxor viuo marito licet consentiente petere, vt sibi dos soluatur purè hoc solo prætextu quod dotis conditionem deteriorem facere maritus non potuerit. [1] Non enim quod tempore minus soluitur, [2] propter solutionis diem prorogatum ad dotem pertinet, eiúsque diminutionem, sed ad dotis fructus, de quibus potest vtique maritus liberè, & pro arbitrio disponere, quoniam ad eum spectant non ad mulierem. [4] Itaque si conuentioni vxor consenserit, licet minor annis vigintiquinque multo minus audienda erit, si petat in integrum restitutionem. [5] Planè si antequam solutionum tempora venerint maritus decesserit, omnimodo mulieri ius competet repetendæ dotis ac si pactum nullum interuenisset, [6] quia verum est non potuisse vllo pacto deteriorem fieri dotis conditionem. [7] *Ita Senatus* in publico auditorio. Prid.Non.Februar. *1589.* Et rursum pro liberis D.Isaaci Chanal, contra Annam Chanal cognatam meam, 8. Id.Iun.*1590.*

1 Siquidem deterior est conditio debiti quod soluitur per partes, quia eiusmodi solutio habet magna incommoda, *l.3 ff.famil.erciſc.*
2 *§.si minus*, iunct. *§.plus autem Inst.de act.leg.1. §.editiones, ff.de edend.*
3 Id est vsuras, *l.vir vsuras 54. ff. de don. int. vir. & vxor*, vsura namque vicem fructuum obtinet, *l.vsuræ,34.ff.de vsur.*
4 *d.l.vir vsuras,l.pro oneribus 20.C.de iur.dot.l.si fructus 8. Cod.de don.int.vir.& vxor.*
5 Non enim potest restitui minor circa læsionem, *l.non omnia 44. & pass.ff.de minor. l.nam posteaquam 9.§.si minor ff.de iureiur.*
6 Cum ex die finiti matrimonij dos pleno iure pertineat ad mulierem, *l.in rebus 30.C.de iur.dot.*
7 *d.l.Attilicinus 17.ff.hoc tit.de pact.dot.* [Quid ergo si conuenerit vt dos etiam pecuniaria post annum reddatur? Sunt qui putent valere pactum si dos restituenda sit, non ipsi mulieri, sed eius heredibus extraneis. Petr.Greg.*in syntagm.lib.45.* Ego contra *ex l. Attilicinus,17. ff.hoc tit.* iunct. *l.vnic.§.exactio.C.de rei vxor.act.* vbi non distinguitur an mariti an mulieris morte solutum sit matrimonium, datúrque priuilegium hoc non personæ mulieris, sed doti quasi debitæ ex stipulatione, quæ proculdubio transiret ad heredes extraneos, vt & tacita hypotheca *d.§. exactio.*

DEFINITIO III.

Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua.

MVlier, quæ nupta sine dote postea constante matrimonio passa est, vt de re vxoria maritus paciscereturnon idcirco dotem ei constituisse intelligitur. Dotis enim constitutionem, cum meri facti sit, non iuris, expressim factam esse necesse est, vt pro facta habeatur. [1] Nam & si fœneratitias cautiones mulier marito tradiderit, non ideo cautiones fiunt dotales. Imo vero penes vxorem remanent actiones, nec quicquam præter agendi sine mandato licentiam in virum translatam intelligitur. [2] *Ita Senatus* in eodē auditorio.

1 Nisi in casu *l.dotem 30. & seq.D.de iur.dot.*
2 *L.vlt.C.hoc tit.l.1.C.de don.* Vide Guid.Pap.*q.*499.*n.*2.

DEFINITIO IV.

Non potest dos augeri supra modum, vt immodico augmento maritus oneretur.

CVm pater minus congruam dotem daret genero filiæ nomine, promiserat extra dotales tabulas aucturum se ad eam vsque quantitatem, quæ congrua & competens videretur,

retur, nec tamen de eo dotis incremento, quod ex parte mariti ad mulierem ex inueterata consuetudine peruenire debebat, quicquam conuenerat. Placuit aucta postea quandocunque dote siue per patrem, siue eo reluctante, arbitrio boni viri,[1] condemnandum quoque maritum, vt pro rata additæ portionis dotem ipse augeat, siue pater ab initio certam quantitatem, siue nullam demonstrasset [2] dum ne quid ex immoderata patris liberalitate dispendij genero accideret.[3] Nam cum id tantum gener egerit, vt congruam dotem haberet, eóque intuitu se quasi ex tacito pacto ad consuetudinarij augmenti præstationem obligauerit, non debet onerari, si forte in eius fraudem socer dotem ampliorem velit filiæ constituere, quam necesse sit, vt congrua videatur,[4] *Ita Senatus* in causa Petri Quimier Aduocati, & Ioannis Bouser, 10. Cal. Dec. 1590. De qua scripsimus in Defin. 2. 3. 4. & 5. De dot. promiss.

1 Secundum ea quæ scripsi *Def. 4. §. de dot. promiss. ex l. cum post 69. §. gener. D. de iur. dot.*

2 Sufficit enim quod possit fieri certa quantitas augmenti ex comparatione certæ dotis, *d. §. gener. l. certum 6. D. de reb. cred.*

3 Iuuari quippe maritum beneficio auctæ dotis, non decipi oportet *l. in commodato 17. § sicut D. commod.* Nemo enim creditur velle immodicè obligari, *l. si libertus ita 30. D. de oper. libert.*

4 Hactenus enim consentire gener cogitur, vt tamen nulla eius captio sit, *l. vlt. D. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Filia, quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre, non ob id postea renunciare cogitur, quod eam dotem pater auxerit, & congruam fecerit.

IN eadem facti specie quæsitum est an filia, quæ tabulis dotalibus, cum dotem à patre minus congruam acciperet, paternæ successioni non renunciauerat, si postmodum aucta dote congruam & competentem portionem habeat, cogi possit, vt renunciet? [1] Et visum est non posse, non illa solũ ratione, quia pater ex propria promissione conuentus non idcirco quod satisfacit deteriorem facere debeat conditionẽ filiæ,[2] sed etiam quia huiusmodi renunciationes adeo sunt odiosæ, iurísque ciuilis rationi contrariæ,[3] vt non aliter valeant, quam si iureiurando confirmentur.[4] Quis autem admittat, vt ad iusiurandum, quod ex mera liberáque iuranti voluntate vires accipit adigi filia possit, si iurare nolit?[5] Neque vero damnum in ea magnum est aut patris, aut aliorum liberorum, cum moriente quandocumque patre futurũ sit, vt ea portio doti addita perinde ac dos ipsa, quæ primũ data est, in legitimam imputetur.[6] *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1 Ratio dubitandi illa erat, quod solent filiæ accepta dote congrua renunciare legitimæ parentum successioni, *ex c. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 Nemo enim se liberando alium obligat.

3 *L. vlt. D. de suis & legit. l. 3. C. de collat.*

4 *d. c. quamuis pactum de pact. in 6.*

5 *C. adigere 6. D. de iur. patron.*

6 *L. quoniam nouella 29. C. de inoffic. test.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum præsertim iuratum quo datur hereditas in contractu matrimonij, idque ex consuetudine.

HEreditas quidem pacto dari non potest,[1] nec si in dotalibus tabulis pactum conscriptum sit,[2] solis militibus exceptis, de bonis suis in expeditione aut in procinctu ad expeditionem inuicem disponentibus.[3] Contraria tamen consuetudine ferè vbique gentium receptum est, vt huiusmodi conuentiones valeant in contractu matrimonij,[4] nec solùm inter nobiles, in quorum personis facilius id admitti potuit,[5] sed etiam inter alios quoscunque, nullum licet iusiurandum interuenerit, multo magis si interuenit:[6] Præsertim vero si eiusmodi pactiones sint, vt per eas legitima successio conseruetur.[7] Neque vero videri possunt abhorrere à bonis morib. naturalib.[8] (quod si esset ne iureiurando quidem confirmarentur,)[9] quamuis negari non possit quin auferant liberam testandi facultatem.[10] *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, & Claudij Brunet, 5. Id. Febr. 1593.

1 *C. hereditas 5. C. hoc tit.*

2 *L. pactum quod dotali 15. C. de pact.*

3 *L. licet 19. eod. tit.* Adeo, vt nec iuramento confirmetur pactum huiusmodi, secundum Bart. Paul. Alexand. & Ias. *in d. l. pactum.* Tiraquel. latè *de iur. primogen. q. 6. n. 17. & 18.*

4 Bald. *in §. filij nati, c. 1. si de feud. fuer. contr.* Rip. *resp. 1. de pact.* Masuer. *in praxi tit. de societ. vers. item licet institutio testamentaria.* Guill. Bened. in verb. *duas habens filias, n. 2. 3. & seq.* Moder. Paris. *cons. 36. n. 5. 6. 7.* Ioan. Pap. *lib. 20. syntagm. tit. 2. §. 1.* Hotom. *cons. 1.*

5 Propter dignitatem & amplificationem familiarum. Papon. & Hotom. *supradictis locis.*

6 Oldrad. *cons. 132. n. 2.* Alex. *cons. 128.* incip. *ponderati, vol. 3.* Bald. *in d. licet, & in l. fin. C. de pact.* Dec. *cons. 515. n. 5. & 6. & in d. l. pactum, n. 4.* Aufrer. *ad dec. cap. Tholos. 452. in 2. addit.*

7 Bart. *in l. stipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig. & in d. l. fin. C. de pact.* Alex. *cons. 59.* incip. *super primo, col. 1. lib. 1.* Guid. Pap. *cons. 23. n. 4.* Chassan. *cons. 139. n. 14.* Marc. Anton. Nat. *cons. 474. n. 8. vol. 2.*

8 Didac. Couarr. *in repet. d. c. quamuis pactum init. 3. part. n. 2.*

9 *Ex reg. non est obligatorium Extr. de reg. iur.*

10 *d. l. pactum quod dotali.* Vnde & dicuntur esse contra bonos mores, scilicet ciuiles, *d. l. stipulatio hoc modo concepta & l. ex eo 4. C. de inutil. stip.* Adde Fachin. *lib. 5. c. 84. cum quatuor seqq.*

DEFINITIO VII.

Pactum, quo datur hereditas in contractu matrimonij, non potest reuocari per pœnitentiam.

SAnè cum in contractu matrimonij adiicitur talis pactio, non tam vltimæ voluntatis iure censeri debet, quam pacti & donationis ob causam, videlicet vt sequatur matrimonium, quod fortassis & verisimiliter alioqui non sequeretur.[1] Ideoque nec septem testium numerum requirit, nec alias testamentorum solemnitates, nec proinde reuocari ex pœnitentia potest.[2] Dotis enim aut donationis propter nuptias semel constitutæ nequit pater ex postfacto deteriorem facere conditionem.[3] Idque adeo verum est, vt vel sola promissio à patre facta intuitu futuri matrimonij de filio ex æquâ portione instituendo patrem obliget, détque filio actionem aduersus fratrem ex asse institutum, si matrimonium postea secutũ sit, licet eiusmodi promissio nec scripta fuerit nec iurata.[4] *Sic tractatum est* in eadem causa, relatúmque alias ita pronuntiatum fuisse pro N. D. Daussans Aduocato Necensi *Sine die.*

1 Hæc enim ratio est, quæ hoc ius primum induxit fauore matrimoniorum, ad quæ multi inuitantur huiusmodi pactionibus.

2 Rip. *resp. 1. de pact. n. 4. & 5. arg. l. si extraneus 6. ff. de cond. caus. dat.* Iunge *l. si donatarius 9. §. 1. eod. l. 5. §. pen. ff. de dol. mal. except.*

3 *L. cum à socero 7. C. de iur. dot. l. cum dos 7. ff. hoc tit. de pact. dot.*

4 *Ex Nouell. Leonis 19. de pact. patern. ex æquo hered. futur fil.*

DEFINITIO VIII.

Donatio siue vniuersitatis, sine quota bonorum facta, in contractu matrimonij valet. Et quid si facta sit per verba importantia institutionem?

IDem dotium & matrimonij fauor efficit, vt quamuis donatio bonorum omnium præsentium & futurorum, nec per se valeat, nec iuramento confirmetur,[1] valere tamen debeat si facta sit ex causa dotis.[2] Quod si donatio siue promissio quotæ bonorum in contractu matrimonij à patre facta fuerit, dubitari non potest quin valeat, nec trahetur ad quotam hereditatis, vt minor sit quæstioni locus.[3] Sed & si ponas, in contractu matrimonij institutam à patre filiam in quota bonorum, atque ita factam ei donationem verbis importantibus institutionem,[4] vt nostri loquuntur, & redolentibus vltimam voluntatem, nihilominus valebit etiam & irrevocabilis

Source : BIU Cujas

reuocabilis erit conuentio. [5] Nam & illud receptum est, conuentionem vel promissionem ex causa honesta factam posse induci per verba institutionem importantia, nec ideo videri factam vltimam voluntatem, sed contractam ab initio vtilem obligationem, dilata tantum exactione in tempus mortis patris. [6] Cui consequens est, vt à tempore talis donationis celebratæ, nec alienare quicquam in præiudiciũ donatarij filij pater possit, [7] nec nouum æs alienum contrahere, quo minus integram quotam filius post patris mortem consequatur [8] ex iis saltem bonis, quæ patri tum superuerunt, conficiendam. *Ita tractatum est* in eadem causa, 5. Id. Febr. 1593.

1 Notant nostri *ad l. vlt. C. de pact. & ad l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *D. de verb. oblig.*

2 Latè post alios Petr. Duen. *reg.* 219. incip. *donatio omnium bonorum, col.* 7. *vers. limita primo.*

3 Modern. Paris. *cons.* 36. *n.* 6. & 7. Chassan. *cons.* 39. *n.* 13.

4 Vnde est quod eum heredem contractualem Galli vocant.

5 Secundum id quod diximus *Defin.* 6. §.

6 Oldrad. *cons.* 139. incip. *ad habendam*, quam refert & sequitur Chassan. *d. cons.* 39. *n.* 17. & Paris. *d. cons.* 36. *n.* 5. & 6. & 14.

7 Siquidem perfecta donatio pœnitentiam non admittit, *l.* 3. 4. 5. & 6. *C. de reuoc. donat.* multo minus ea, quæ facta sit in contractu matrimonij, vt dixi *Defin.* 7. §.

8 Nam nec æris alieni etiam anterioris onus solet sequi donatarium, *l. aris alieni* 15. *C. de donat.*

9 Neque enim is qui partem bonorum suorum donauit prohibetur aliquas res etiam in solidum alienare, dummodo superfit, quantum satis est ad implendam donationem. Guid. Pap. *quæst.*

DEFINITIO IX.

Valde interest, an filia sit instituta in quota hereditatis, an in quota bonorum.

AN igitur idem erit, si dotalibus tabulis pater filium aut filiam cum cæteris liberis ex æqua portione heredem instituerit? Minimè. Est enim hoc casu filia instituta non in quota bonorum, sed in quota hereditatis,[1] ac proinde in ea re, quæ viuo patre nulla est, cum viuentis non sit hereditas: [2] & consequenter liberum esse debet patri quamdiu viuet, vt de suo patrimonio, du...modo inter viuos & citra fraudandi consilium pro arbitrio disponat,[3] nec dotium aut matrimonij fauor efficere potest, vt qui filium aut filiam in quota hereditatis instituit, eidem quotam bonorum donasse videatur, id prohibente scilicet verbo non *institutionis*,[4] sed *hereditatis*.[5] Nam non quemadmodum fauore nuptiarum nihil interest, quibus verbis pater aliquid dederit, ita etiam dici potest nihil referre quid dederit, *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Aliud enim est dicere quotam bonorum, aliud vero quotam hereditatis *l. Papinianus* 8. *ſi quarta autem, D. de inoffic. test. l. cum quæritur*, vbi Iaſ. & alij, & ad Auth. *vn de ẽ ſi parẽs, C. eod. l.* 8. §. *vlt. & ſeq. de leg.* 2.

2 *L.* 1. *D. de her. vel act. vend. l.* 1. *D. pro hered.*

3 *L.* 2. *D. ſi à parent. quis manum. ſit* iunct. *leg. viuus libertus* 9. *D. ſi quid in fraud. patr.* Scripſi *Def.* 27. & 28. §. *de inoffic. test.*

4 Ex iis quæ dixi *Def. prox. n.* 4. §.

5 Hereditas enim est nomen iuris, *l. hereditas* 50. *de pet. her.* nec incipit niſi ex inſtanti mortis. Bonorum autem appellatio vt plurimum naturalis est, *l. propria* 83. iunct. *l. bonorum* 49. *de verb. ſignif.*

DEFINITIO X.

Generalis renunciatio futurarum ſucceſſionum in tabulis dotalibus facta non valet, multo minus extenditur ad maternam ſucceſſionem, etiamſi mater præſens fuerit.

RENunciatio futurarum ſucceſſionum ſimpliciter & indiſtinctè facta per filiam, cui nubenti dos à patre data vel promiſſa fuerat, extendenda non est ad matris hereditatem, licet matre præſente & conſentiente ſcriptum ſit, tam ex maternis, quam ex paternis rebus promiſſam eſſe dotem ſi modo ea interpretatio capi poſſit, vt de ſolis patris facultatibus dos data vel promiſſa videatur.[1] Quoties enim ſiue per renunciationem, ſiue per ſtatutum filia excluditur, non niſi à dotantis hereditate excluſa videri debet.[2] Sed etſi à matre patrem dotis filia accepiſſet, magis est, vt generalis illa futurarum ſucceſſionum renunciatio non valeat, ſed ſpeciali opus ſit,[3] quoniam odioſa, & contra iuris communes regulas est huiuſmodi pactio,[4] nec niſi iuriſiurandi religione defenditur.[5] Quid ſi expreſſa quidem maternæ ſucceſſionis renunciatio facta ſit, ſed poſtea mater aduerſus eam dotis conſtitutionem, cuius intuitu renunciatio facta eſt, reſtitui in integrum voluerit, & ſuccubuerit? nam ſi obtinuerit, conſtat ex vtraque parte reſcindi contractum iuxta naturam reſtitutionis.[6] Placet renunciationis vim diſſolui hoc ipſo, quod mater, de cuius hereditate pactio facta fuerat, in eadem voluntate non perſeuerauit:[7] Nec ſemel extinctam reſuſcitari ob hoc ſolum quod fauore dotis & propter filiæ contradictionem denegata ſit matri reſtitutio, ſi noua eiuſdem voluntatis declaratio non interuenerit, & voluntas quæ defecerat, iudicio recenti non redierit.[8] Cum enim & iudicium & ſententia reddatur *in inuitum*,[9] nemo dixerit condemnatione ſecuta rediiſſe voluntatem ipſo iure, quæ non iuris, ſed facti eſt.[10] Quod eo certius erit ſi proponas, matrem non proprio, ſed fideiuſſorio nomine condemnatam, quia nec renunciationis iuſta cauſa vlla eſt, in fauorem eius perſonæ quæ nihil de ſuo dederit.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 7. & 8. de dot. promiſſ.

1 Quod in dubio præſumendum est *l. vlt. C. de dot promiſſ.*

2 Latè Anton. Teſſaur. *dec. Ped.* 61. poſt Bald. *in l.* 1. *C. de legit. hered.*

3 Vt renunciationem, quæ alioqui futura ſit captioſa interpretatio prudentum frangat, *Arg. l. cum Aquiliana* 5. *D. de tranſact.*

4 *L.* 3. *C. de collat. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

5 Ex conſtitutione Bonifacij in *c. quamuis pactum, de pact. in* 6. Dec. *conſ.* 551. *num.* 1.

6 *L. quod ſi minor* 24. §. *reſtitutio, D. de minor. l. Titia* 62. *D. de iur. dot.*

7 Requiritur enim perſeuerantia continua, *l. vlt. C. de pact.*

8 Vt loquitur Papinianus *in leg. qui ex liberis* 11. §. *teſtamento, D. de bon. poſſ. ſecund.*

9 *L. inter ſtipulantem* 81. §. 1. *D. de verb. oblig.*

10 *L. voluntatis* 7. *C. de fideic.* iunct. *l. ordine* 15. *D. ad municip.*

11 *d. c.* 2. ibi, *accepta dote. Extr. de pact.* Iunge *Def.* 7. §. *de pact.*

DEFINITIO XI.

Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per ſcripturam in fraudem patris mariti, ſed ad ratam dotis reuera conſtitutæ, ſi modo filia ſciuit.

PAter cum nupturæ filiæ dotem conſtituere vellet ſeptingentorum duntaxat aureorum, futuri vero generi pater non aliter nuptiis conſentiret, quam ſi mille darentur, conuenerat cum genero & filia pridie quam nuptiæ fierent, vt ſeptingentorum tantum dos eſſet, & conſequenter, vt quamuis patri ſponſi mille numerarentur, ſponſus tamen trecentos reddere teneretur, atque interea ſemiſſes vſuras præſtare. Poſtero die contracto matrimonio dos mille aureorum patri ſponſi numerata fuerat, qui conuentionum ignarus totidem ſe ſoluto matrimonio reſtituturum promiſerat, ac quod erat conſentaneum quingentos præterea aureos pro augmento conſuetudinario, centum denique pro iocalibus & mundo muliebri. Mortuo ſubinde poſt ſocerum ſponſo patre ſuperſtite mulier integram ſummam à ſocero ſuo repoſcebat. Cúmque plures aliæ fierent mutuæ petitiones, conuenerat per arbitros, vt compenſatis omnibus mille & ſexcẽti aurei pro omni iure mulieri redderentur. Ab eo tempore ſocer factus certior de iis, quæ ante nuptias inter mulieris partem ſponſúmque tractata fuerant, quæ & cum matrimoniũ fieret, & cum tranſigeret ignorauerat, negabat ſe teneri ad præſtandum dotis augmentum mundúmque muliebrem, niſi ad ratam ſeptingentorum aureorum, quæ quantitas erat reuera conſtitutæ dotis. Quærebatur in publico auditorio, quid iuris eſſe deberet? Dicebam ſi priores conuentiones inſcia filia factæ fuiſſent, non debere nocere filiæ ſuſceptíſque ex eo matrimonio liberis, quod gener cum ſocero de minore dote tranſegiſſet,[1] cum generi pater mille aureos dotis nomine reuera accepiſſet.[2] Neque recuſare eum poſſe quo minus

minus dotis quoque augmentum,& iocalia integra præstaret,[3] salua ei in bona filij,si quæ reliquisset,[4] aut aduersus heredes dotantis à quo deceptus fuisset indemnitatis actione.[5] Sed cum filia non tantum præsens, sed & consentiens fuisse proponeretur,[6] plus valere debere,quod reuera gestũ, quam quod simulatè conceptum esset.[7] Nam quod inter patrem & filiamfamilias vtiliter ex hac causa contrahi potuisset,sed quoniam in constituenda dotis quantitate solius patris non etiam filiæ voluntas exquireretur,[9] satisque esset eã patris voluntatem filiæ innotuisse,[10] vt mala fide facere videretur,si à genero maiorem dotem exigeret, quam reuera minorem constitutam esse sciret,[11] Nec habere quod conqueretur dummodo congrua dos esset.[12] Neque vero hic locum habere poterat, quod dici solet dotis conditionem deteriorem fieri non posse,nec si filia consentiat.[13] Non enim dos vlla est priusquam sit constituta,[14] priusque est,vt certa sit,& vera dotis quantitas, quam vt quæratur an pacto diminui dos possit.[15] Denique dos constituta in nullius arbitrio est,ne quidem filiæ, cui omnimodo salua & integra manere debet.[16] Constituenda vero in solius patris arbitrio est nisi hactenus quod congruam dare cogitur.[17] Cæterum nec simulatæ dotis fauor vllus est,[18] sed eius tantum quæ vere non simulate sit constituta.[19] *Ita tractatum est* in causa N.Philibertæ Battandier, & N.Amedei Ogier, 4. & 5. Cal. Iul. 1595.

1 Est enim generale,vt ignorantis conditio deterior fieri nunquam possit, *l.ignorantis* 49.*D.de procur.l.non debet alteri* 74.*de reg.iur.* maxime in dote *l.cum dos* 7.*D.de pact.dot.*

2 Dotem enim numeratio facit, maxime vero si scriptura numerationi consentiat, *l.*1.*C.de dot.caut.non numer.*

3 Eadem enim semper est ratio augmenti dotalis,& dotis *leg.inter socerum* 26 *§.cum inter vers.nec separabitur,D.hoc tit.de pact.dot.etiamsi* 7. *C.de iur.dot.*

4 Postquam placuit Iustiniano,vt hodie etiam filiusfamilias possit habere heredem ab intestato. *Nou.*118.*de her.ab intest.venientibus.*

5 Nunquam enim ferendum est,vt quis ex dolo suo lucretur, *l.ne ex dolo,*12.*D.de dol.mal.* [Et ob eam causam vix est,vt huiusmodi pactiones dotales, quæ clam fiunt insciis propinquis valere vnquam debeant contra id,quod in tabulis matrimonij couuentum & scriptum reperitur. Sunt enim contractus isti contractus familiarium,non tantum personarum contrahentium, vt pluribus tractat Ann.Robert. *lib.*1. *rer. iudic. c.*2. Itaque cum quidam sororis suæ filio vxorem ducenti bessem bonorum suorum donasset cum fructibus contemplatione matrimonij, quod alioqui contractum non fuisset,vt ipsa instrumenti verba ferebãt, postea vero diceret conuenisse inter se & maritum, vt quandiu donator ipse viueret saluum haberet rerum donatarum vsumfructum,protestatus non aliter se donaturum,deque ea re iusiurandum inficianti marito deferret. Dicebam non esse audiendum donatorem,qui propriam quodammodo turpitudinem allegaret,fraudémque detegeret, quam ignoranti puellæ,liberísque ex eo matrimonio suscipiendis facere voluisset. Quid enim si nolente marito iurare donator iuraret ac postridie maritus moreretur relictis ex ea vxore pluribus liberis & superstite donatore,qui per multos annos vsumfructum retinuisset ? An non esset indignum decipi mulierem, & cum liberis egestate laborare, quæ diuiti marito nuptam se arbitrabatur ? Cùm tamen liti,quæ inter maritum & donatorem mouebatur vxor non adesset, atque ab ea fructuum donatione maritus posteriore contractu recessisset, cuius ideo recessione ex causa immodicæ læsionis postulabat. Recessum est ab hoc tractatu & pronuntiatum,debere maritum,aut iurare aut iusiurandum referre,cum non posset conqueri cur in causa sua iudex constituetur. Non enim aduersus instrumenti tenorem ea conuentio proponebatur, sed vt aliud in instrumento scriptum, aliud inter contrahentes actum appareret. *Ita Senatus* in causa Ludouici Gruffet,& Ludouici Velat,1. Cal.Mart.1613.

6 *Vt in d.l.cum dos* 7.*de pact.dot.*

7 *L.*1.*& tot.tit.C.plus valer.quod agit. quam quod simul.concip.*

8 Hoc enim fieri potest salua patria potestate, *l.Imperator* 50.*D.ad SC.Treb.l.*2.*C.de inoffic.donat.l.siue emancipatis* 17. *C.de donat.*

9 *d.l.cum dos.* Paternum enim officium est dotare filiam,*leg.capite* 29.*D.de rit.nupt.l.vlt.C.de dot.promiss.* & bonum consilium capere pro filia. *l.vlt.C.de curat.furios.*

10 Nam qui scit,certiorari non debet, *l.*1. *§.vlt.D.de act.empt.* cum non ab alio decipiatur,sed à seipso, *l.nam si scit* 26.*D.de rei vind.*

11 Cùm dotem sola numeratio faciat non scriptura, *l.* 1. *C.de dot. caut.non numer.*

12 Congrua vero dos esse intelligitur ita demum, si respondeat legitimæ portioni,quamuis non putent pletique hoc locum habere in ea dote,quæ sit per patrem constituta.Not.*in l.quoniam puella* 29. *C.de inoff.test.*

13 *L.Attilicinus* 17. *D.hoc tit.*

14 *d.l.*1.*C.de dot.caut.non numer.*

15 Quia non eutis nullæ sunt qualitates, *vulg.l.eius qui in prouincia* 41, *D.de reb. cred.*

16 Propter admixtum publicæ vtilitatis fauorem,*dict.l.Attilicinus l.*1.*D.solut.matrim.l.interest* 18.*D.de reb.auct.iud.possid.*

17 Habita scilicet ratione dignitatis & facultatum patris,& mariti, *l.siue generalis* 60.*l.cum post* 66.*§.si gener.D.de iur.dot.* Vide quæ scripsi *in Error.*2.*Decad.*12.*de error.pragm.*

18 *d.l.*1.*&* 2. *C.de dot.caut.non numer.*

19 Simulata enim pro infectis haberi semper debent,*l.si ex pretio* 3. *C.si cert.pet.*Aliud est in dote,quam nostri putatiuam vocant. Illa enim licet vera dos non sit,tamẽ nec simulata est,ideoque veræ dotis priuilegia plerumque habet, *l.quæstum* 17.*§.vlt.D de reb.auct.iud.possid.* Notant nostri *ad l.*1.*D.sol.matr.* Vide Ann.Robert.*lib.*1.*rer.iud.cap.*2.

DEFINITIO XII.

Renunciatio facta in fauorem masculorum, extinctis masculis euanescit.

RENunciatio per filiam cum nuptui collocaretur facta patri, masculum & alias filias habenti, solius masculi fauore facta intelligitur; præsertim inter nobiles, quibus magis familiare est ad conseruandam,augendámque familiæ dignitatem,masculos ex asse heredes scribere,filias vero pro certa quantitate siue dotis,siue legati titulo excludere.[1] Idque apparet euidentius si ponas hunc ipsum patrem,cum suprema ordinaret,solum masculum heredem scripsisse,filiam vero,quæ necdum nupta erat,nec renunciauerat non ex ampliore summã, quam quanta cæteris filiabus cum nuberent data esset.[2] Cui consequens est,vt defuncto postea sine liberis masculo intestato, perinde ad successionem admitti debeat filia,quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit. Quasi extincta vi,& potestate renunciationis hoc ipso,quod è medio sublata est persona,cuius fauore facta fuerat renunciatio.[3] Idque indubitatum est, si filia quæ renunciauit non nisi paternis bonis renunciauerit. Ex quo enim filius institutus heres extitit patri, facta sunt fraterna bona, quæ fuerant paterna.[4] Ideoque licet profecta sint à patre,tamen nõ continentur renunciatione, quæ stricti iuris est,strictéque interpretanda,[6] vtpote quæ sit odiosa propterea quod impediat ius legitimæ successionis.[7] Sed etsi fraternis bonis quoque renunciatum sit, siue præsente, siue absente fratre, idem est, non quod renunciatio non valeat,[8] sed quia pro non facta habeatur quando non supereſt persona, cuius intuitu facta dici possit renunciatio.[9] Non est autem verisimile curasse patrem,vt filia quæ nubebat, renunciaret bonis fraternis in fauorem alterius sororis,quæ si non renunciauit factum id videri debet potius, quod nondum nupserit, quã quod eam renunciare pater noluerit, quam haud dubiè aliarum exemplo ad renunciandum adegisset, si viuus eam marito collocasset.[10] An igitur inutilis erit renunciatio facta de fraterna successione ? Vtique si nullus fratri frater superstes fuit, cum verum sit quod diximus non nisi masculorum fauore factam videri renunciationem tam fraternorum, quã paternorum bonorum. Ponimus enim patrem sibi suísque non filio stipulatum renunciationem fraternorum.[11] Itaque masculo vno tantum superstite & herede existente, exerit vires suas renunciatio.Eo vero postea sine masculis descendentibus,aut consanguineis defuncto non supereſt persona, cui renunciatio prodesse queat.[12] *Ita Senatus* in causa filiarum D.de Bellegarde de S.Ciergue,29.Dec.1595.

1 Secundum ea quæ scripsi *Def.*7.*ẽ de pact.n.*10.

2 Quo casu euidens patris voluntas est,vt par & æqualis conditio sit omnium filiarum,perinde acsi filiam istam ad renunciandum adegisset,secundum ea quæ scripsi ad *Defin.*12. *ẽ de pact.arg. l.Paula Cælinico* 27. *§.Pomponius,de legat.*3.

3 De quo vide quæ scripsi pluribus *Decad.*27. *&* 28. *de err.pragm.* contra Bart.& alios *ad l.*2.*§.vlt.D.ad SC.Tertyll.*

4 Cum ex mutatione personæ mutetur qualitas & conditio bonorum,*l. per curatorem,*90.*§.*1.*D.de acq.her.l.vlt.de inoff.test.* Not.*ad l.*1. *§.veteres,D.de acq.possess.*

5 Et ita origine sint paterna, quæ origo inspicienda est aliquando vt in *Auth.ex testamento,C.de secund.nupt.*

6 Vt & omnes stipulationes, *vulg. leg.quidquid adstringenda* 99. *D.de verb.oblig.*

7 *L.vlt.D.de suis & legit.l.pactum dotale* 3.*C.de collat.*

8 Valet enim cum facta est stipulante patre, vt scripsi *Def.*7. *ẽ de pact.*

9 Est

9 Est enim generale & perpetuum, vt cessante causa finali cuiuscunque dispositionis cesset dispositio, *l.vlt.vbi not.D.de hered.*Tiraq.*in tract.cessante causa.pass.*

10 Nec enim in dubio credendus est pater vnam ex filiabus magis quam cæteras,& æqua cum masculis adfectione dilexisse.

11 Nam si filio stipulatus esset non sibi res haberet minorem dubitationem,vt mortuo filio nulla renunciationis potestas superesset.

12 Ac proinde deficiente causa finali, deficit etiam dispositio,vt dixi *num.9.*

DEFINITIO XIII.

Mulieris bona non dotalia, si nulla dos constituta fuit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

BOna propria mulieris nuptæ, quæ nullam dotem viro constituit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ, quod habent ex Iustiniani constitutione bona paraphernalia,[1] quia nec videri paraphernalia possunt,id est, extra dotem,cum dos nulla constituta est.[2] Itaque si in ea bona quidam agant ex mariti creditoribus non potest mulier hypothecariam inhibere,sed tantum iuuari exceptione non factæ discussionis, si iustè possideat. [3] *Sic tractatum est* in eodem auditorio.

1 *L.vlt.C.de pact.conuent.tam sup.dot.*

2 Qui enim dicit aliqua bona extra dotem esse necessaria præsupponit dotem. Nam & constitutio Iustiniani requirit,vt bona paraphernalia rradita sint marito in dotali instrumento,quamuis Accurs.ad eum locum notet sufficere, vt de traditione constet etiam aliunde quam ex tabulis dotalibus.

3 Exemplo scilicet alterius cuiuslibet possessoris iusti *Auth.hoc si debitor, C.de pignor.*

TIT. X.

DE DOT. CAVT. NON NVMER.

DEFINITIO I.

Mariti confessio de dote recepta si causam habeat non præsumitur simulata, nisi talis à creditoribus probetur.

IT A verum est,mariti confessionem de dote recepta constante matrimonio factam, si neque numeratio interuenerit, neque dotis constitutio præcesserit,suspectissimam esse, nec creditoribus etiam posterioribus nocere,[1] non tamen est id perpetuum.Nam si confessio probabilem causam habeat, asserente marito redactam pecuniam ex venditione rei ad vxorem pertinentis, rémque ipsam & venditionis diem, adeóque notarij qui instrumentum conscripserit personam designate, vix vlla fraudis suspicio subesse potest,[2] cum ex notarij protocollis explorari possit, an vera causa fuerit an simulata;sumptibus tamen & opera eius, qui confessionem impugnare volet. [3] Tum enim fraudis præsumptio mulieri nocet,cum eius probandæ facultas creditoribus,aliisque quorum interest nulla relinquitur.[4]Quod si protocollum forte deperditum sit, quærendum erit an iam tum esset deperditum cum facta fuit confessio, necne. Vt priore casu nulla confessioni fides adhibeatur;[5] posteriore contra, vel eo magis, quod in proposita specie non nisi cum posterioribus viri creditoribus mulieri res esse potest.[6] *Ita Senatus* 4. Id. Aug.1588.

1 Bart & cæteri DD.vulgo *ad Auth.sed iam necesse,C.de donat.ant. nupt.*Quia inter personas suspectas & prohibitas facilè præsumitur simulatio & consilium fraudis,*l.qui testamentum 27.de probat.l.cum quis decedens 37.§.penult.de legat.3.* Vide Castr.*cons.*373 incip.*circa primum lib.*2.Bald.*in rubr quæ in fraud.cred.*Rub.*cons.*119. Socin.post alios *ad l.1.D.solut.matrim.*

2 Cranet.*cons.*40.*& cons.*44.Alex.*cons.*142.*lib.*5.*& cons.*45.*lib.*1.

3 In dubio enim standum est instrumento,Not.*in l.vlt.Cod.de fid. instrum.*

4 Scilicet quia fraudis & simulationis probatio perdifficilis est, cum in animo consistat: iniquum autem esset onerari creditores tam difficili adeóque pene impossibili probatione,*arg.l.actor* 23.*C.de probat. l.adseueratio* 10.*C.de non num.pecun.*

5 Quasi exquisito in fraudem colore iam deperditi protocolli, ne per eius exhibitionem fides veri constare vlla posset.

6 Nam cum neque numeratio,neque dotis constitutio vlla præcesserit, non potest mulier ius vllum habere nisi ex die confessionis, quod diuersum est,si vel numeratio vel constitutio aliqua præcesserit, *l.1.D. qui potior.in pign.hab.* Cæterum facilius est, vt mariti confessio noceat posterioribus creditoribus, quam vt anterioribus. Not. *in d.Auth.sed iam necesse.*

DEFINITIO II.

Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora, intra quæ opponi à marito potuit.

LApsus temporis,intra quod ex Iustiniani constitutione [1] maritus exceptionem non numeratæ dotis obiicere potuit,non tantùm marito nocet, sed etiam mariti creditoribus,[2] quippe qui licet propriam rem persequantur,tamen non nisi ex persona mariti,qui dotem sibi solutam cauit, eâ exceptionem habere possunt. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Nouell.*100.*de tempor.non solut.pecun.*§.*dot.*vnde sumpta est *Auth. quod locum C.hoc tit.*

2 Cranet. *cons.*40.*n.*6.

3 Ne alioqui plus iuris habeant ex persona mariti, quam maritus ipse, *contra l.vlt.*§.1.*D.ad SC.Velleian.l.si rem legatam* 6.*D.de except.*

DEFINITIO III.

Exceptio non numeratæ dotis locum non habet aduersus confessionem factam ex causa præcedentis constitutionis.

SI maritus, cui nuptias ineunti dos promissa fuerat, post contractum matrimonium confessus sit solutam sibi dotem,& exceptioni non numeratæ dotis renunciauerit,nihil causæ est cur suspecta videri debeat ea confessio & renunciatio, cum multo verisimilius sit interuenisse numerationē ex consequentia præcedentis promissionis. [1] Ideoque nec marito nec mariti creditoribus posterioribus competet exceptio dotis non numeratæ, quæ proculdubio competeret, nihil obstante renunciatione facta constante matrimonio,si dotis numerandæ obligatio nulla præcessisset, [2] dummodo tempora obiiciendæ exceptioni præstituta largirentur, [3] si non contrariis & vrgentissimis coniecturis illa iuris præsumptio eliderentur. [4] Donandi enim animo videretur facta confessio.[5] Donatio autem quæ fit inter coniuges,cum non statim valeat,sed morte tantum confirmetur,[6] renocari quādocunque ab ipso donante potest, [7] & morte confirmata quoniam exinde tantum valet,[8] fieri nequit, vt creditorum ius lædat,qui cum viuo donatore contraxerunt. At si ante contractum matrimonium, aut in ipso contractu, quo tempore permissæ sunt inter virum & vxorem donationes, [9] ea confessio solutæ dotis & exceptionis renunciatio facta sit, valebit vtique donationis iure, & consequenter futuris creditoribus nocebit siue hypothecariis, siue chirographariis, sed & antiquioribus,si non hypothecarij fuerunt.[10] *Ita tractatum est* in ea causa,de qua SC.15.§. de iur.dot.

1 *Arg.l.1.D.qui potior.in pign.hab.Auth.sed iam necesse,*vbi Bart.& alij. *C.de.don.ant.nupt.*

2 Vt dixi *Defin.*1. §.*hoc tit.*

3 De quibus *in Auth.quod locum. C.hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

4 Semper enim præsumptio cedit probationi,suspicio veritati. *l.si chirographum* 24 *& seq l.Impp.*25 *in fin. D.de probat.*

5 Donandi enim animus in fraudem legum facilè præsumitur inter suspectas personas & prohibitas. *l.qui testamentum* 27. *D. de prob. l.vir vsuras* 54.*de don.int.vir.& vxor.*

6 *l.cum hic status* 32.*& pass.eod.tit.*

7 *d.l.cum hic status.*§.*pœnitentiam.*

8 Quoniam quod placuit Iustiniano vt retrotrahatur. *l.donationes*

quas

Source : BIU Cujas

quas parentes 25.C.de donat.int.vir.& vxor. verum eſt in præiudicium donantis, at non in præiudicium tertij, cui medio tempore ius fuit quæſitum,*argum.l.potior 11.D.qui potior in pignor. hab. l.pen. D.rat.rem haber.*

9 *l.1.C.de don.ant.nupt.*

10 Nam inter hypothecarios, qui prior eſt tempore potior eſt iure *l.1.l.prior 5.& paſſ.C.qui potior.*Intellige tamen niſi fraudati ſint creditores tempore donationis inſpecto, ex *l.quod autem 6.§.ſimili modo dicimus. D.qua in fraud.cred.*

DEFINITIO IX.

Aduerſus apocham acceptæ dotis factam ſpe futuræ numerationis admittitur probatio intra annum 30. Interea tamen ſtandum eſt apochæ.

EXceptioni non numeratæ dotis noluit Iuſtinianus locum eſſe, ſi præter inſtrumentum dotale maritus apocham quoque conſcripſerit, ſibique ſolutam dotem profeſſus ſit.[1] Sed non facit ea res, quominus in mariti poteſtate ſit probare quandocunque(dummodo intra trigeſimum annum [2]) conſcriptam apocham ſpe futuræ numerationis aut dolo malo extortam, eoque probato condicere liberationẽ; ſicut etſi ob eam cauſam exceptio denegaretur, quod eius obiiciendæ tempora effluxiſſent.[3] Lapſus enim temporis, intra quod exceptio non numeratæ dotis opponi potuit & debuit,hactenus tantum prodeſt creditori,vt non ſit onerandus probatione, qua oneraretur ſi exceptioni locus eſſet.[4] Cæterum veritati præiudicium ex eo fieri non poteſt, ſi debitor in ſe transferat onus probandi.Interea tamen ſtandum erit apochæ,cui vtique non ſtaretur,ſi locum exceptio habere poſſet.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin.3. ſ. de non numer. pecun.

1 *L.in contractibus 14.§.1.verſ.illiis etiam ſecuritatibus.C.de non numer.pecun.* Cuiac. *ad Nouell.100. in fin.*

2 Quo ſaltem tempore actiones omnes finiuntur. *l.3. C. de præſcr. 30.vel 40. annor.*

3 Paul.Caſtr.*ad l.ſi ex cautione 3.n.6.& ad l.ſi quaſi 7. in fin.& ad l.adſeueratio 10.C.de non numer.pecun.*

4 *l.1.d l.ſi ex cautione 3.eod.tit.*

5 *d.l.1.& tot.ill.tit.*

DEFINITIO V.

Mariti confeſſio de dote recepta per verba enunciatiua in contractu donationis appoſita non probat ad liberandum debitorem dotis abſentem.

QVi ſoluendo non erat,feréque omnium bonorum ſuorum venditionem publicam vrgentibus creditoribus iam paſſus fuerat,cum in fraudem creditorum vxori donare, quod reliquum habebat, vellet, ne fraudandi conſilium habuiſſe videretur, eam ſe donandi cauſam habere donando dixerat,quód ſe innumeris beneficiis vxor perſecuta eſſet, ſibique dotem ampliſſimam dediſſet,quam à mulieris debitoribus numeratam ſibi ſolutamque profitebatur; vxore quidem præſente & ſtipulante,ſed iis tamen abſentibus,qui dotis debitores erant. Quæſitum eſt an ea confeſſio debitoribus prodeſſe deberet,vt liberati viderentur,ne ſoluto poſtea matrimonio à muliere conueniri poſſent? Et placuit prodeſſe non debere. Etſi enim ita ius comparatum eſt, vt ſolutæ dotis cautio licet conſtante matrimonio facta,ſi conſtitutio præceſſerit, neque ſimulationis, neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patiatur,[1] maximè ſi maritus vxori per aliquot annos alimenta præſtiterit, nec de dote non ſoluta vnquam conqueſtus ſit:[2] Id tamen eo pertinet, vt ex eiuſmodi confeſſione parata eſſe poſſit mulieri actio aduerſus virum,aut viri heredes,ad dotem repetendam.[3] Non etiã vt debitores,qui non ſoluerunt,liberati intelligãtur,[4] ſi propter mariti inopiam inanis aduerſus eum futura ſit de dote actio.[5] Nam præter id,quod verba enunciatiua prolata incidenter,vt noſtri loquuntur,& ad alios fines non ſolent inducere diſpoſitionem aut probationem,ne ad liberandum quidem,[6] præſertim fauore abſentis,[7] & cum prolata ſunt inter perſonas ſuſpectas,[8] illud etiam conſtat,confeſſionẽ adpoſitam in contractu fraudulento & ſimulato ſimulatam quoq; intelligi,[9] atque ideo nec nocere cuiquam debere niſi confitenti, qui ſi turpitudinem propriam allegare vellet non audiretur.[10] Mulieri vero multo minus nocere illam æquum eſſet,quando ita fieret,vt indotata cõſtitueretur,[11] cuius nimirum actionem inopia mariti ex vna parte, ex altera vero ſimulationis exceptio eluderet,[12] ſi fortè aduerſus pignorũ dotalium poſſeſſores agere vellet. Neque vero quod mulier fraudem participaſſe cum marito videbatur, vſque adeo ei nocere conueniens erat,vt dotis iacturam pati deberet[13] cõmodo debitorum,in quorum fraudem nihil geſtum proponebatur.[14] Nam nec potuerat donanti atque ita pro arbitrio loquenti marito non conſentire.[15] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra D.de Malin viduam illuſtris Ludouici de Gorreuod,[12] Cal. Aug.1592.

1 Socin.poſt alios *ad l.2.D.ſolut.matr.l.in contractib.14.§.1.Cod.de non numer.pecun.*

2 Bald.*in l.1.C.de priuil.dot.*Socin.*conſ.28.* Crauet.*conſ.40.*Afflict. *dec.402.* quia donationis præſumptio nulla eſt, quoties alia coniectura capi poteſt,*l.ſi cum aurum 50.D.de ſolut.l.Campanus 47.D.de oper.libert.*

3 Dixi *Defin.1.*ſ.

4 Non enim confeſſio inter alios facta poteſt parere debitori liberationem.

5 *Ex l.nam is 6.D.de dolo.*

6 Bart.*in l.hac ſcriptura n.16.D.de donat.*

7 *L.iubemus 41.C.de liber.cauſ.*Bart.*conſ.114.& in l.certũ 6.§.ſi quis abſente D.de confeſſ.*Gloſſ.& Bald.*in l.1.C.eod.* Idem Bart. *in l non ſolum 8.§.ſi liberationis,D.de liber.leg.& in l.cum quis 37.§.codicillis,de leg.3.*

8 Bald.*in l.optimam, C.de contr.& committ.ſtipul.* Bart. *in l.ſi fortè, de caſtr.pecul.*Alex.*in l.ſi donatione 13.C.de collat.*Idem Bart. *in §.Titia, l.cum quis 37. de leg.3.*

9 Aufrer. *in dec.Cap.Tholoſ.320.* Crauet.*conſ.40.*

10 *L.mercalem 5.C.de cond.ob turp.cauſ.l.rem alienam 41.in fin.D.de pignor.act.*

11 Quod eſſe non debet, *l.1.* vbi not.*D.ſolut.matrim.*

12 *L.nihil intereſt 112. de reg.iur.*

13 Non enim vſque adeo ſolet fraus nocere,quamuis nunquam debeat prodeſſe.

14 Ne alioqui latius pateat effectus quam cauſa contra *l.reſcriptum 6.D.de his qua vt indign.l.Paulus 24.alias l.Falcidia.D.ad l.falcid.*

15 Non poteſt autem quis damnum pati ex eo quod conſenſerit, cum no potuit contradicere *l.Caius 39.D.de pign.act.* Donator enim poteſt quam vult legem ſuæ liberalitati dicere, *l.perfecta 4.vbi not.C.de donat.qua ſub mod.*

DEFINITIO VI.

Mariti confeſſio ſimulata de dote recepta à debitoribus dotis nocet marito eiúſque heredibus,ſed nihilo magis dotis debitoribus prodeſt.

QVid ergo ſi maritus ſoluendo fuiſſet? Noceret vtique ea confeſſio quantumuis ſimulata mariti heredibus hactenus ſaltem,vt & iure donationis defenderetur,& morte confirmata videretur.[1] Sed non idcirco fieret conſequens, vt contra dotis debitores agere mulier ſi mallet, minus poſſet,ſiquidem per confeſſionem,quam maritus animo donãdi vxori feciſſet,non eſſent illi liberati.[2] Fateor probationem induci poſſe ex confeſſione facta in contractu etiam inutili,[3] & ex contractu inter alios inito poſſe ius quæri abſenti, ſi actus talis ſit,qui ab vnius voluntate pendeat,[4] Sed id ita accipi debet,vt ſoli confitenti,eive,qui contraxit,ea res noceat non etiam aliis,quorum poteſt intereſſe.[5] Quemadmodum & ſi quis dicat,verba enunciatiua facere plenam probationẽ in cauſa dotis etiam pro abſente,[6] in promptu reſponſio eſt, id fauore dotium introductum eſſe, vt alia pleraque iure quodam ſingulari. Non debere igitur in odium mulieris retorqueri,vt indotata conſtituatur.[7] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 *L.2.C.hoc tit.l.antepen. C.de don.cauſ.mort.* Bart.*in l.cum quis 37. §.Titia,de leg.3.*Bald.*in l.1.C.de don.ant.nupt.*Alex.*conſ.26. vol.2.*

2 Vt dixi *Def.prox.n.4.*ſ.

3 *L.ſi ita ſtipulatus 126.§.Chryſoſt.de verb.oblig.* & ibi Bart. *n.3.& in l.1.C.de præſcr.30.annor.*Iaſ. & Rom. *in l.certi condictio 9. §.nummos, D.de reb.cred.*

4 Cyn.*in l.ſi in fraudem,C.ſi quid in fraud.patr.*Bart.*in d.§.Titia,& in l.Pomponius,de neg.geſt. & in l.quo enim 12.§.rem habere,D.rem rat. hab.*Alex.*conſ.126.in fin.vol.5.* Crauet.*de antiq.temp.part.1. num.13. in verb.abſens.*

5 *L.vlt.D. de interrog.in iur.fac.tot.tit.inter alios act.*

6 Bart.*conſ.113.poſt gloſſ.in l.2.C.de dot.promiſſ.*

7 *L.quod fauore 6.C.de legib.l.nulla 25.D.eod.*

DEFINITIO

DEFINITIO VII.

Quod mulier consecuta est ex instrumento, quo continetur simulata dotis receptæ confessio, non exonerat debitores.

AT quid si mulier ex ea donatione in fraudem creditorum facta lucrum aliquod, siue viuo, siue mortuo marito, perceperit? An non ad eam saltem vsque quantitatem liberati debitores videbuntur,[1] vt confessio in donationis instrumento adscripta eatenus mulieri noceat, quatenus ei donatio profuit? [2] Minimè. Quid enim commune habet emolumentum donationis cum dote mulieris? [3] Aut cur id, quod mulier exegit à mariti heredibus, ex iure sibi per donationem quæsito, proderit debitoribus dotis ad liberationem, cum neque ex eorum pecunia, neque ipsorum nomine neque ab ipsis solutum sit? Illud sanè potius admittendum est, conquerentibus mariti creditoribus, in quorum fraudem facta fuit donatio, imputare mulierem sibi in solutum debere, quicquid ex eiusmodi donatione consecuta est, si quid ei forte extra causam dotis anteriore quam cæteris creditoribus iure à marito debebatur. Nam si posterior creditrix fuit vtique cessabit quidem conditio, sed reuocatoria actione tenebitur, si fraudem participauit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio dubitandi est, quoniam hoc casu nihil videtur mulieris interesse.

2 Hoc enim est quod dici solet, ex diuersis non inferri, sicque argumentatur Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus 20. D. de minor.*

3 Quod enim quis suo nomine soluit, & propter factum suum vel sui actoris, nunquam liberat debitorem, *l. si quid possessor 31. D. de petit. hered. l. Papinianus 28. D. mandat.*

4 *Ex l. 1. & tot. tit. quæ in fraud. credit.* Quod si mulier non fuit ex alia causa creditrix mariti, omnimodo tenebitur reuocatoria, etiamsi fraudem non participauerit, *l. quod autem 6. §. simili modo dicimus eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Creditorum mariti ius idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat?

NOn magis creditor mariti excipere potest de dote non soluta, quam maritus heréve eius, si constet maritum fidem habuisse de dote, nec fraudandorum creditorum consilium interuenisse. [1] Perinde enim actionem de dote habet mulier, adeoque de dotis argumento, it émque heres quilibet mulieris, ac si verè dos soluta esset, [2] salua marito aut eius heredibus vel creditoribus actione in eum, qui dotem soluere debuit. [3] Hoc ita si lapsa sint rempora opponendæ exceptionis de dote non numerata: alioqui si factus ille fuerit non soluendo, & talis persona proponatur, quam ad solutionem vrgere maritus non debuerit, puta mulieris pater aut donator, qui ex propria liberalitate conueniendus fuit, aliud probandum erit. [4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Id. Mart. 1593. & in causa discussionis bonorum illustris D. Barbaræ d'Amboise, 4 Id. April. 1593.

1 Cum hac parte nullum ius possint habere mariti creditores, nisi ex persona ipsius mariti, vt dixi *Def. 2. §.*

2 Dixi *Def. 15. & 16. §. de iur. dot.*

3 Nec enim idcirco liberatur ille qui soluere debuit, neque soluit *arg. l. si quid possessor 31. D. de pet. her. d. l. Papinianus 28. D. mandat.*

4 Cum hoc casu non possit mulier imputare marito, per socerum aut donatorem non magis quam cur mulierem ipsam non præcipitauerit ad solutionem, *l. si extraneus 33. D. de iur. dot.* Obserua tamen, non minus hoc casu teneri maritum eiúsve heredes ad totum dotis augmentum, quamuis ad ipsius dotis restitutionem non teneatur, vt dixi *Defin. 15. in fin. §. de iur. dot.* Sanè si fides habita sit de dote, quam maritus confessus sit accepisse ab alio, quam ab ipsa muliere aut ab eius parte, id est à tertio, certum est non esse distinguendum, an elapsa sint tempora opponendæ exceptionis de dote cauta, & non numerata, quia nec opponi vlla hoc casu potest, Iaf. *ad §. fuerat col 13. Inst. de act.* Salycet *ad Auth. sed iam necesse, C. de don. ant. nupt.* Ergo in tota hac quæstione duplex distinctio adhibenda est. Prior illa, an fides habita sit de dote, an non? Si habita non sit, subdistinguendum est, an mulier ipsa vel pater eius, vel donator aliquis dotem promiserit, an vero aliquis extraneus debitor, nō donator. Priore casu rursus subdistinguendum est, an is, qui dotem promisit, soluendo sit necne. Si soluendo sit, non habet maritus quod conqueratur, etiamsi vrgeatur ad totius dotis restitutionem, cum sit habiturus vtilem regressum. Nec enim hoc casu procedit *leg. si extraneus 33. D. de iur. dot.* Plane si mulier ipsa sit, quæ dotem promisit frustra & inuerecundè postulatura sit restitutionem dotis, quam ipsa non soluerit, & ad cuius solutionem adhuc teneatur possitque efficaciter conueniri. Eique proculdubio obstabit regula *l. dolo facit 8. D. de dol. mal. except.* Si verò is qui dotem promisit, soluendo non sit, & pater sit aut donator, periculum dotis ad mulierem non ad maritum pertinet, ac multo magis si mulier ipsa promiserit, *d. l. si extraneus.* Neque in casu vllo huius subdistinctionis quærendum est de exceptione dotis cautæ non numeratæ, quia non competit. Quod si extraneus debitor dotem promiserit, omnimodo tenetur maritus. Neque hoc casu locum habet exceptio, quæ sumi solet *ex d. l. si extraneus*, vt neque exceptio dotis non numeratæ, vt diximus ex Iaf. & Salycet. At si fides habita sit, de dote æquè sed aliter subdistinguēdum est, nimirum an lapsa sint tempora opponendæ exceptionis, quæ hoc casu competit, an non. Priore casu maritus aut mariti heres omnimodo tenetur mulieri aut eius heredibus, siue pater mulieris aut mulier ipsa, siue etiam donator dotem promiserit, *leg. vlt.* iunct. *Auth. quod locum C. de dot. caut.* Dixi *Def. 15. §. de iur. dot.* nec distinguitur hoc casu, an is, qui dotem promisit, soluendo sit necne. Posteriore vero casu adhibenda est distinctio, quæ ponitur *in d. l. si extraneus* vt scriptum est in hac Definitione. Nimirum cum is qui dotem promisit factus est non soluendo. Si enim soluendo sit, aliud est; nec vlla fit iniuria marito, *vt in alio membro distinctionis suprà dictum est.*

DEFINITIO IX.

Promissio dotis, quæ dicitur præcessisse solutionem, probanda est aliter, quam per partium confessionem.

ET si ius hypothecæ dotalis non ex die numeratæ dotis incipit, sed ex quo promissa est: [1] Si tamen præcedens illa promissio non nisi per coniugum confessionem probetur, non nocet ea res creditoribus, qui medio tempore interuenerunt, sed tantum posterioribus propter maximam inter personas suspectas fraudis suspicionem. [2] Quæ ex eo etiam non parum augebitur, si post elapsum decennium ea confessio facta proponatur. [3] Itaque per testes promissio illa probanda erit, & quidem per eos, qui sunt omni exceptione maiores, [4] ne alioqui in tanta præsertim quanta nunc est & temporum & hominum licentia facilè sit legitimi creditoris, qui medio tempore bona fide contraxerit, ius interuertere. [5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chamber, ant. Calend. Ianuar. 1594.

1 *L. 1. D. qui potior in pign. hab.*

2 Alioqui erit inuenta via fraudandorum creditorum, cum tam facilè sit fateri promissionem præcedentem, quam fraudare velle, *arg. l. 5. §. si pupillus, D. de reb. eor. qui sub tutel. l. scire 21. §. 1. de legit. tutor.* Iunge *l. cum quis decedens 37. §. pen. de leg. 3. l. qui testamentum 27. D. de probat.*

3 Cum vix credibile sit, tantum temporis interuallum inter promissionem & solutionem intercessisse. Est enim longum hoc tempus decennij, *leg. 1. & tot. tit. C. de præscr. long. temp. leg. si cum fideicommissa 16. §. Aristo. D. qui & à quib. manum.*

4 Quoniam quanto suspectior res est, tanto certiores exiguntur probationes.

5 *Arg. l. testium facilitatem 18. C. de testib. l. Diuus 24. versic. alioqui non difficulter, D. de testam. milit.*

DEFINITIO X.

Maritus qui confessus est dotem habuisse à dotantis debitore ex ea causa liberato non habet exceptionem dotis non numeratæ.

NOn habet exceptionem dotis causæ non numeratæ is, qui nulla intercedente numeratione confessus est se dotem accepisse, ex eaque causa dotalem liberauit per acceptilationem si confessus sit solutam sibi dotem non à donāte ipso, sed à tertio, puta ab aliquo dotantis debitore, qui ex ea causa vicissim liberationem consecutus sit per acceptilationem à dotante, siue delegatus à suo creditore, [1] siue etiam citra delegationem. [2] Non enim sine causa potest videri facta eiusmodi confessio quantum ad dotantis personam attinet, quamuis

Source : BIU Cujas

quamuis acceptilatio posterior facta sit fortassis sine causa, cùm is, qui dotauit æquè omni casu debitorem suum amiserit, quem liberauit,[3] non liberaturus si non prior ipse liberatus fuisset.[4] Quare nec restitutio in integrum aduersus huiusmodi liberationem quasi sine causa factam[5] impetrari poterit, nec si minor proponatur is, qui dotantem liberauit[6] si nulla causa sit, propter quam restituenda pariter actio sit liberato contra veterem suum creditorem æquè liberatum,[7] ne in damno moretur is, qui nulla sua culpa nullóque lucro inuitatus debitorem suum liberauit ob eam tantum causam, quod esset ipse liberatus.[8] Denique qui dotem acceptam cauit spe futuræ numerationis à tertio qui verus fuit debitor, huiusmodi exceptionem dotis cautæ non numeratæ obiicere nunquam potest:[9] sibi enim debet imputare, qui fidem tertij secutus est:[10] Sicuti nec ille hanc exceptionem habere potest, qui à tertio se dotem habuisse confessus est.[11] *Ita Senatus* pro N. Humberto de Ville, contra Matthæam & Philibertam Poncet sorores, 17. April. 1614. de qua Defin. 12. j. de nouat.

1 Qui casus nullam habet dubitationem, cum delegatio quælibet includat nouationem & liberationem *l. delegare 11. & pass. D. de nouat.* quasi solutionis potestate cum is, qui delegat soluere censeatur, *l. quamuis 8. §. interdum, D. ad SC. Velleian.*

2 *Vt in l. pupilli 96. §. soror D. de solut.*

3 Nam sicuti fit locupletior qui liberat se ab obligatione & amittit creditorem, *l. si pupilli 66. in fin. eod tit.* Ita pauperior qui amittit debitorem, *l. patri 17. §. si minor, & seq. D. de minor.*

4 Ita enim fit vt deceptus videatur qui non aliter fuit contracturus, *l. 1. §. vlt. D. de donat. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l. 5. §. pen. D. de dol. mal. except. l. ob eam causam 9. D. de præscr. verb.*

5 Quod etiam sine causa sit vel nullam parit obligationem *l. Iurisgentium 7. §. sed cum nulla, D. de pact.* vel eam parit quæ elidenda sit per doli exceptionem *l. 2. §. circa. §. de dol. except.*

6 Nunquam enim restituitur minor, quia minor nisi sit etiam læsus, *l. nam posteaquam 9. §. si minor, D. de iureiur. l. non omnia 44. D. de minor.* Non autem læditur minor ex eo quod se vni obligat si ab alio liberetur, licet non idcirco fiat locupletior, nisi duriorem creditorem elegerit, *d. l. patri, §. pen. de minor.*

7 *Vt in l. quamuis 8. §. quoties, & seq. D. ad SC. Velleian.* vbi hæc actio quæ in veterem debitorem restituitur restitutoria appellatur: deberet igitur hoc casu minor impetrare restitutionem contra vtrumque, vt *in l. in causa 13. in princ. D. de minor.*

8 *d. l. ob eam causam & alius s. citatis n. 4.*

9 *L. promittendo 41. § si à debitore & l. si pater 44 §. qua debitorem, D. de iur. dot.*

10 *d. §. si à debitore l. 1. §. illud sciendum est, D. de separat.*

11 Nam qui dotem se habuisse confessus est, quam non habuit, videtur donasse *l. 2. C. hoc tit. l. donari 29. D. de donat. l. donari 8. de reg. iur.* donasse autem non vxori suæ sed extraneo in quem conferre liberalitatem potuit. Nemo enim donare extraneo prohibetur. Nam etsi à muliere ipsa confessus esset se dotem accepisse, dummodo non in ipso dotali instrumento sed post dotalis instrumenti confessionem, exceptio hæc locum non haberet, *l. in contractib. 14. §. 1. Cod. de non numer. pecun.* Sufficit enim vt omnibus his casibus confessio aliquam causam habeat antiquiorem & extrinsecam.]

TIT. XI.

DE DONAT. INTER virum & vxor.

DEFINITIO I.

Donatio per virum facta vxori etiam absenti patre stipulante cum notario confirmatur iuramento irreuocabiliter, etiam vxore prædefuncta.

VIR vxori absenti, liberisque ex communi matrimonio nascituris, bona quædam cóstante iam matrimonio donauerat, stipulante vxoris patre[1] ac notario.[2] Cum iusiurandum donatoris interuenisset, addito etiam pacto de fructuum retentione[3] clausuláque constituti ad transferendam donatarum rerum possessionem;[5] Pronunciauit *Senatus* non eo minus vtilem fuisse donationem, quod & à coniuge facta esset, & vxor ante virum decessisset.[6] Valuerat namque statim ab initio,[7] nec inutiliter pro filia nepotibúsque nascituris pater fuerat stipulatus.[8] Non. Febr. 1588.

1 Nec enim nouum est, vt pater filiæ stipuletur, ex eáque stipulatione actio filiæ acquiratur saltem vtilis ex communi nostrorum opinione propter affectionem personarum *l. Catus 45. solut. matr. leg. si ita conuenit 9. D. de pact. dotal. l. quandocunque 45. §. si quis ita, D. de verb. oblig. l. pater 7. C. de pact. conuent.* Vide tamen quæ contra scripsi *lib. Coniect. c. 4.* & fusius *lib. 19. cap. 17. & seq.*

2 Postquam placuit generali ferè omnium locorum consuetudine, notarium quasi seruum publicum cuilibet quamtumuis absenti posse stipulari, *ex l. non alter 18. D. de adopt. l. 2. C. eod. l. 2. D. rem pupill. salu. for.* Tessaur. *dec. 70.*

3 Quo iureiurando solent confirmari donationes etiam illæ, quæ alioqui non valerent Guid. Pap *q. 146.*

4 Per quam fructuum retentionem solet transferri possessio & cum possessione dominium *l. quisquis 28. C. de donat.*

5 *Ex vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

6 Quamuis non valeant donationes inter virum & vxorem, nisi donatore in eadem voluntate prædefuncto, *l. cum hic status 32. & pass. D. hoc tit.*

7 Propter iusiurandum quod confirmat eam irreuocabiliter, quamuis donatarius prædecedat. Cravet. *cons. 102.* quem refert & sequitur Anton. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. titul. de donat. concl. 3.* contra Decium *cons. 40. & 536.*

8 Ex legib. citatis *num. 1.*

DEFINITIO II.

Donationes inter coniuges iuramento confirmantur, etiam si donatarius prædecedat.

DOnationes inter virum & vxorem, licet moribus improbatæ sint,[1] non tamen bonis moribus repugnant;[2] ob idque iureiurando vtiliter confirmantur.[3] Nec quod eam personam, cui donatum fuerat, ante donantem decedere postea contigerit, facere potest, vt inutilis fiat donatio, quæ ab initio constitit.[4] *Ita Senatus* ibidem.

1 Scilicet ciuilibus & constituentibus ius ciuile non scriptum ob rationes positas *in l. 1. & 2. D. hoc tit.*

2 Intellige naturalibus, de quibus accipiendum est quicquid scribitur de bonis moribus.

3 Quo tamen confirmari non potest, quicquid est contra bonos mores naturales. *c. non est obligatorium de reg. iur. in 6.*

4 *Ex not. Defin. præced. num. 7.* Iunge *l. verbis 5. in fin. D. ad l. Falcid.* [Cùm tamen aliquando accidisset vt mulier donataria eadémque à marito prædefuncto heres ex asse instituta, cum onere fideicom. missi testamentum agnouisset, ac legata pleraque soluisset, adeoque hæreditatem ante mortem suam fideicommissario restituisset, visum est nullam eius heredibus ex donatione actionem competere posse tanquam à qua vterque coniugum resiliisset, nec donationis obliuionem aut instrumenti amissionem obtendi posse. *Ita Senatus* pro Hospitali Camber Febr. 1612.

DEFINITIO III.

Donationes inter coniuges etiam iuratæ sunt insinuandæ, nisi confirmentur morte.

SEd hoc ita si ea donatio fuerit insinuata.[1] Iusiurandum enim iuris quidem impedimentum tollit, sed non supplet defectum solemnitatis, quam lex municipalis requirit in donationibus omnibus, & consequenter etiam in iuratis.[2] Cæterum neque iurisiurandi, neque insinuationis ea vis esse poterit, vt excludat beneficium restitutionis in integrum, si mulier forte, quæ donauit, post modum reuocare donationem velit, siue viuo siue mortuo marito,[3] tanquam metu extortam maritali, &, vt interpretes loquuntur, reuerentiali.[4] Quod si ante maritum decesserit, non aliter transmittet in heredem ius petendæ restitutionis, quam si eam præparauerit, declarata voluntate, quod donationem voluerit reuocatam.[5] Alioqui morte confirmatur donatio, quoniam etsi neque iusiurãdũ, neque insinuatio interuenisset, morte confirmaretur:[6] nec deterioris cõditionis esse debet donatio, quæ ab initio valuit, licet per restitutionẽ in integrum ex capite doli vel metus rescindi potuerit, quam si nunquã valuisset.[7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Cal. Iul. 1591.

Source : BIU Cujas

1 Cuiuscunque sit quantitatis, quia ius nostrum municipale non distinguit, quamuis lex ciuilis distinguat, *in l. donationes quas parentes 25. C. hoc tit.* Ita Contra Dec. disputat Cravet. *cons. 102.*

2 Sic Rebuff. *in ordin. reg. de insin. donat.*

3 Nihil enim aliud facit iusiurandum nec insinuatio, nisi vt valeat donatio, non etiam vt non possit rescindi.

4 *Ex l. 1. §. quæ onerandæ* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.*

5 *Arg. l. vlt. C. de reuoc. donat.*

6 Intellige tamen secundam distinctionem *d. l. donationes quas parentes.*

7 *L. verbis 5. in fin. D. ad l. Falcid.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ dotis etiam in stipulatum deductæ facilè censentur à viro donatæ, si eas viuus non petierit, aliis præsertim coniecturis concurrentibus.

VSuræ dotis etiam in stipulatum deductæ censentur donationis titulo remissæ, si vir per totum matrimonij tempus vxorem exhibuerit, nec tamen vsuras vnquam petierit. [1] Nec aliud erit si dos pro parte soluta proponatur: tanto enim maior præsumptio est remissarum vsurarum, si nulla de iis protestatio facta sit, [2] præsertim vero si longum tempus interceſſerit. Ex cuius solo lapsu vel inter extraneas personas præsumitur creditor vsuras emittere voluisse, vt gratior esset debitori, [3] siue de iis vsuris agatur, quæ odiosæ sunt, id est, pecuniæ creditæ, siue de iis, quæ causam fauorabiliorem habent, vt puta dotis & alimentorum. [4] Multo autem magis hoc admittendum est, si ad taciturnitatem longi temporis accedat consanguinitas proxima cum actu aliquo tacitæ remissionis. His enim concurrentibus etiam fideicommissum quantumlibet magnæ quantitatis, remissum intelligeretur. [5] Atqui maritus, licet non sit consanguineus, ne liberis quidem primi tori, [6] comparatur tamen consanguineo non malè, quia caput & principium est affinitatis. [7] Actus porro tacitæ remissionis in proposita specie multi concurrebant. Et ille primum, quod cum vitricus tanquam tutoris procurator res priuignorum per multos annos administrasset, nullam tamen, cum rationes redderet, [8] vsurarum mentionem fecerat, quas vtique sibi soluere potuisset, ac pro solutis computare, si voluisset. [9] Item quod solutam à priuignis pecuniam non in debitum vsurarum, aut dotis & vsurarum simul, sed in dotis duntaxat diminutionem imputauerat. [10] Denique vsurarum tacita remissio eo facilius præsumenda videbatur, quod cum inter virum, & vxorem cæteræ donationes prohibitæ sint, fructus tamen & vsuræ licitam habent donationem. [11] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Bollier, 4. 4. Id. Aug. 1592.

1 *L. vir vsuras 54. D. hoc tit.* Francis. Cremens. *sing. 5.* Boër. *decis. 196. num. 4.*

2 Quamuis sola debiti solutio non sufficeret ad tollendum debitum vsurarum, quæ in stipulatu deductæ essent. Secus tamen esset, si tantum iudicis officio deberentur, *lege centum Capuæ 8. & l. vltima, de eo quod cert. loc. lege qui per collusionem 49. paragrapho primo de act. empt.*

3 *L. cum quidam decima-septima, paragrapho Diuus Pius, D. de vsur.*

4 Ita post Bald. quem citat Petr. de Rauen. *sing. 202* quamuis contra sentiat Angel. qui in hac opinione solus est, *ad §. fuerat, vers. vnum tamen tene menti, Inst. de action.*

5 *L. Procula 26. D. de probat.*

6 Quia nec vxori consanguineus est, *l. vlt. C. quor. bonor.*

7 *L. maritus 21. C. de procur.* vbi Castr.

8 Qui casus est *d. l. Procula 26. de probat.*

9 *L. quoties 9 §. sicut autem, D. de admin. tut. l. 3. §. vsuras, vers. si tamen de contr. tutel. & vtil. action.*

10 *L. 5. §. Imperator D. de solut. l. 1. C. eod.*

11 *Leg. de fructibus 17. D. de donat. inter vir & vxor.* Vide Osasch. *decis. 132.*

TIT. XII.

DE REPVD. ET IVDIC. De morib. sublat.

DEFINITIO I.

Mulieri à marito expulsæ ministrandi sunt sumptus ad litem & alimenta, sed ex dote ipsa, si quam habeat priusquam de bonis mariti.

MVLIEREM à marito propter suspicionem adulterij domo expulsam, inuicémque mariti mores accusantem, [1] mariti sumptibus interim exhibendam esse placuit, [2] adeóque cogendum maritum, si nullam illa dotem haberet, expensas illi in litem de suo submini strare: [3] ne alioqui facilè esset viro improbo per calumniam insimulare, & domo eiicere eam, quæ indiuidua diuini humanique iuris societate gaudere debeat. Quod si dotem mulier habeat, æquum sanè est, sumptus illos omnes ex dote deduci eáque deductione dotem imminui, [5] si modo ex litis euentu appareat iustam querelæ causam maritum habuisse. [6] Sin minus, iniquissimum certè fuerit, ex culpa & calumnia mariti dotis fieri diminutionem. [7] Quid vero si alia bona sint de quorum dominio dubitetur, an ad maritum, an ad vxorem pertineant? Finge reperiri penes mulierem nomina debitorum, quæ in suam ipsa vtiliratem contraxerit, maritum vero contendere, contracta fuisse ex pecunia sua per vxorem subrepta. [8] In dubio præsumemus pro marito ad euitandam turpis quæstus suspicionem, in ea præsertim, quæ se negat adulteram. [9] Ideoque de dote potius quam de huiusmodi bonis deducendum erit, quod interea mulieri præstabitur. *Ita Senatus* in causa Ioannis du Chesne, & N. du Clouz, 12. Cal. Mart. 1593.

1 *L. viro 39. l. cum mulier 47. D. solut. matr.*

2 Est enim hoc præcipuum onus matrimonij, *l. si quis 56. §. post mortem, D. de iur. dot.*

3 *Arg. l. si instituta 27. §. de inofficioso penult. D. de inoff. test. l. vlt. C. de ordin. cogn.*

4 *L. 1. D. de rit. nupt.*

5 *d. l. si is qui, §. quod dicitur, D. de iur. dot. l. 5. D. de impens. in reb. dotal. fact.*

6 Vt damno expensarum litis coërceatur ea persona, quæ temere litigauit, *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. de legat. 2.*

7 Ne delictum vnius sit pœna alterius, cum debeat pœna sequi suos auctores, *l. sancimus 22. C. de pœn.*

8 Quo casu licet nomina ipsa non sint furtiua, nullum tamen damnum ex furto mulieris pati maritus debet.

9 *Ex l. Quintus 51. D. de don. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO II.

Matrimonium non dissoluitur per lepram, nec ideo dos restituenda est, sed tantum leprosæ mulieri subueniendum ex fructibus, & si non sufficiant ex dote ipsa.

LEgitimè contractum matrimonium sicuti per adulterium non dissoluitur, ita nec per lepram, siue iam tum inerat, siue iam ex postfacto superuenit, tantum inducitur separatio thori. [2] Nec dotis restitutio facienda est, [3] nisi in quantum necesse est, vt leprosæ mulieri ex dote dotisve fructibus potius, quam vt ex publico subueniatur. [4] Multo minus ferendum est vt dos adiudicetur Syndicis municipij, eo prætextu, quod alendæ mulieris onus ad eos pertineat. [5] Sufficit enim dotis fructus sequestrari, & obligatos manere in illam causam & ad eam vsque quantitatem, quæ alimentis exhibendis necessaria videbitur, [6] nimirum, si possunt fructus illi sufficere, alioqui ex dote ipsa capiendum erit, vt quod deerit suppleatur. [7] *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremessin ant. Cal. Dec. 1595.

1 Sacramenti enim vis durat & perpetua est, vt contra miseros seculi nostri nouatores sacrosancta Synodus Tridentina sanxit.

Source : BIU Cujas

2 *Cap. 1. & 2. Extr. de coniug. leprof.* Aliud eſt, ſi ſponſalia tantum fuerint contracta, & lepra ſuperuenerit ante matrimonium, *c. vlt. eod.*

3 Cuius ſcilicet reſtitutioni locus nullus eſt, niſi ſoluto demum matrimonio, *tot. tit. ſolut. matr. quemadm. dos pet.* præterquam in caſibus, de quibus *in l. quamuis 20. eod. l. vnic. C. ſi conſt. matr. dos fuer. ſolut.*

4 *L. ſi cum dotem 22. §. ſi maritus. D. ſolut. matr.*

5 Dos autem ibi eſſe debet vbi ſunt onera matrimonij *leg. ſi in qui 56. §. ibi dos, D. de iur. dot.*

6 Nam ad onera matrimonij ferenda fructus dotis deſtinati ſunt, non dos ipſa, *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

7 *d. §. ſi maritus.*

DEFINITIO III.

Si ſponſa monaſterium ingrediatur, ſalua remanent viro iura & pacta dotalia.

MVlierem, quæ poſt contracta ſponſalia monaſterium ingredi, quam viri amplexus experiri maluerat, piè quidem & licitè feciſſe conſtabat,[1] ſed tamen non debere eam rem viro nocere, quod ad dotalia pacta pertineret,[2] ſi nulla ipſius culpa, ſed mulieris tantum voluntas interueniſſet.[3] *Sine die.*

1 *L. Deo nobis, C. de epiſc. & cler. c. commiſſum, de ſponſal. c. ex parte, de conuerſ. coniug.*

2 Bald. *conſ. 276. vol. 1.* Boër. *q. 22. n. 39.*

3 Nam ſi per virum aut per eius culpam ſteterit aliud eſt, inquit Boër. *d. n. 39. arg. l. quaro, §. inter locatorem D. locat.*

TIT. XIII.

SOLVT. MATRIM. QVEMADMOD. dos petat.

DEFINITIO I.

Mulier vſufructuaria omnium bonorum mariti poteſt nihilominus petere dotem ſoluendam, tamen ex rebus hereditariis.

SÆPIVS pronunciatum eſt, mulierem, cui maritus bonorum ſuorum omnium aut hereditatis vſumfructum legauerit,[1] non poſſe dotem petere cum legato,[2] ſed deliberare debere, dotémne an vſumfructum habere malit: ne alioqui nimis oneretur heres, ſi de ſuo dotem ſoluere compellatur integri vſusfructus mulieri conſeruandi gratia, quod ſanè iniquum eſſet,[3] tametſi legis & inuentarij beneficium ab herede non imploratum proponeretur.[4] Sed id tum demum obtinet, cum & integrum vſumfructum mulier retinere vult, & nihilominus dotem exigere. Nam ſi ex rerum hereditariarum diſtractione dotem ſibi ſolui, ſuúmque vſumfructum eatenus diminui conſentiat, quidni audiatur?[5] Aut cur pro vſufructu legato dotis iacturam facere, vel pro conſequenda dote legatum amittere cogatur? Si quidem habere vtrumque commode & citra heredis iniuriam eo caſu poteſt.[6] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua ſupra SC. 1. De vſufr.

1 Multum tamen intereſt inter legatum vſumfructum bonorum & hereditatis, *l. ſi quis ſeruum 8. §. vlt. & l. ſeq. de legat. 1. l. vlt. D. de de vſufruct. legat.*

2 Quamuis hodie ſublatum ſit edictum de alterutro per Iuſtinianum *in l. vnic. C. de rei vxor. act.*

3 Cum debita hereditaria non alia ex re ſolui melius aut commodius poſſint, quam ex bonis, quæ fuerunt defuncti, *l. in ratione 11. §. quod vulg. D. ad l. falcid. l. 1. & tot. tit. D. de ſeparat.*

4 Nam cum hoc beneficium imploratum eſt, minorem dubitationem res habet, cum non poſſit hoc caſu heres teneri vltra vires hereditarias, *l. vlt. C. de iur. delib.*

5 *dict. l. vlt. de vſufruct. leg. l. vſufructus 69. ad l. falcid.* Caſtr. *in l. fin. §. ſin autem, C. de bon. quæ liber. conſ. 294. & 460. lib. 2.* Alex. *in d. l. vſufructu, & in l. ſi filio, §. ſi vir, col. 3. D. hoc tit.* Dec. *conſ. 485. 586. n. 13. & 590.* Cravet. *conſ. 187.* Gualenſ. *de art. teſt. tit. de legat. cauſ. l. 62.* Vide Didac. Couar. *lib. 2. var. reſ. c. 2. concl. 2. & 4. n. 1. 4. 5. & 6.*

6 Siquidem ſublatum hodie eſt edictum de alterutro vt dixi *n. 2.*

DEFINITIO II.

Qui per errorem facti promiſit dotis reſtitutionem, poteſt in integrum reſtitui, non qui promiſit marito, niſi minor.

SI qui à muliere perſuaſus ſoluto iam matrimonio dotis reſtitutionem promiſerit, non animo donandi, ſed tanquam debitor dotis reſtituendæ, cum tamen re vera debitor non eſſet;[1] placet poſſe eum reſtitui in integrum, adeóque impetrata abſolutione, citra reſtitutionis auxilium condicere vt indebitam promiſſionem:[2] quanquam Principis beneficium in eam rem implorari tutius eſt,[3] nimirum, quia dotis fauor hic nullus eſt, vt in vtilitatem mulieris æquum ſit decipi eum, qui falſo putauit ſe debitorem:[4] quando nec quicquam ex ea cauſa perit mulieri, cui aduerſus verum debitorem ſalua actio eſt.[5] Diuerſum ſane erit, ſi quis iuſſu mulieris, licet per errorem marito dotem promiſerit. Multo minus enim æquum ſit decipi maritum, & vxorem habere indotatam.[6] Conſtante ſi quidem matrimonio duplex fauor concurrit, dotis ſcilicet & mariti.[7] Quæ res facit vt fauorabilior videri debeat cauſa dotis marito ſoluendæ, quam mulieri reſtituendæ,[8] cum nec imputari marito quicquam poſſit, cur non fuerit curioſior ad inquirendum, an mulieris debitor eſſet nec ne, qui marito dotem promittebat.[9] Etſi nec nouum illud eſt, vt aduerſus dotem quoque marito promiſſam detur in integrum reſtitutio, ſi forte & minor & læſus fuerit, qui promiſit, quoniam imputari marito poteſt non minus quam cæteris, quod cum minore contraxerit.[10] Quid ni vero? cum & mulieri ipſi, quæ dotem circunuenta conſtituit, & eius heredibus contra maritum ipſum reſtitutio concedatur?[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Non. Iunij 1590.

1 Ac proinde per errorem, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.*

2 *Ex tot. tit. de cond. indeb. D. & C.* Aliud eſt ſi ſoluerit, & poſtea velit condicere, *l. cum is 32. §. mulier, D. eod.*

3 Vt quod de facto proceſſit, ſaltem de facto reſcindatur vt loquuntur Pragmatici.

4 Error ſiquidem in facto ſemper tolerabilis eſt, & facilè parit condictionem, *l. error 7. & l. cum quis 20. C. de iur. & fact. ignor.*

5 Verus enim debitor ſemper manet obligatus quouſque ſublata ſit obligatio aliquo ex legitimis modis, de quibus *in l. pen. D. de ſolut.*

6 *L. ſi donaturus 9. §. 1. de cond. cauſ. dat. leg. purè 5. §. pen. de dol. mal. except.*

7 Quia dos, quamuis ſit mulieris, tamen eſt in bonis mariti *leg. quamuis 75. D. de iur. dot. l. Titia 62. eod.*

8 Quia in dote reſtituenda ſolius mulieris fauor verſatur *l. in reb. 30. C. de iur. dot.*

9 *Arg. l. doli 19. §. diuerſum, D. de nouat.*

10 *L. ait prætor 7. in princ. D. de minor.*

11 *L. vnic. C. ſi aduerſ. dot.*

DEFINITIO III.

Veſtes dotales cuius periculo deteriores fiant?

VEſtes, quas vxori curare vir promiſit, cui in eam rem certæ pecuniæ quantitas data eſt, debentur mulieri in æſtimatione conuenta, ſoluto quandocunque matrimonio, ſi eas vir non præſtiterit:[1] Si præſtitit, diſtinguendum eſt, an illas mulier in matrimonio attriuerit necne. Si attriuerit dum marito ſubſeruit, non eo minus æſtimationem earum reddere mariti heredes debebunt:[2] tametſi alias veſtes quotidianas maritus ipſi vtendas dederit. Has enim[3] mulieris lucro cedere æquum eſt, ſecus ſi pretioſas, quod hæ in conſumptarum locum ſubſtitutæ videri debeant potius, quam donatæ.[4] Si non conſumpſerit, veſtes retinere mulier, non æſtimationem petere debebit.[5] Quid ſi ad alium virum tranſierit, & ea poſt multum temporis defuncta quæratur de veſtibus, nec conſtet,[6] apud quem ex viris conſumptæ ſint? Placet, nec prioris nec poſterioris viri heredibus, præſertim ſi fratres vterini ſint, mutuam eo nomine petitionem vllam ſupereſſe, quaſi coniectura capienda, quod æque apud vtrumque virum conſumptæ ſint.[7] In dubio autem vix audiendi erunt poſterioris mariti heredes ſi poſt longiſſimum

Source : BIU Cujas

tempus præstitarum vestium probationem à prioris viri liberis aut heredibus exigant, cum neque probabile sit, contractas sine nuptialibus vestibus nuptias, neque obseruari soleat, vt de huiusmodi rebus apocha conscribatur. [8] *Ita Senatus* pro fratrib. Ballin, cõtra fratres Bollier, 4. Id. Aug. 1592.

1 *Arg. l. æstimatu* 50. *D. hoc tit. si inter* 21. *C. de iur. dot.*

2 Quasi attritæ sint in rem & ob vtilitatem mariti. Cui sicut operas vxor debet, & maritus vxori victum & vestitum, vt sit melioris conditionis vxor libera quã liberta, de qua *in l. suo victu* 18. *D. de oper. libert.*

3 Scilicet vestes nuptiales. Neque enim ideo dantur mulieri, vt eius periculo atterantur constante matrimonio, sed vt eo soluto simul cum dote reddantur, quasi faciant partem dotis.

4 Nemo enim præsumitur liberalis in necessitatibus, *l. rem. legatam* 18. *de adim. legat.* Est autem in necessitate soluendi quisquis est obligatus, *inst. de oblig. in princ.* Vide Bart. *in l. Titia* 34. *§. qui inuita, de leg.* 2.

5 Quasi iam fuerit ei satisfactum in speciebus ipsis, quæ debebantur. *d. l. si inter.*

6 Nam si constaret de veritate, nullus præsumptioni locus relinqueretur, *l. si chirographum* 24. *& seq. D. de probat.*

7 Nihi enim est, quod in proposito melius dici possit.

8 In omnibus autem, præsertim bonæ fidei iudiciis, ea maximè obseruanda sunt, quæ moris sunt & consuetudinis, *leg. quod si nolit* 31. *§. quia assidua, D. de ædil. edict.* Facit melius *l. vlt. C. de fideiussor.*

DEFINITIO IV.

Possessionem bonorum dotalium propria autoritate, apprehendere etiam soluto matrimonio nec mulier potest, nec eius heres, nisi possessio fuerit quæsita per clausulam constituti.

QVod moribus nostris & generali ferè omnium gentiũ consuetudine receptum est, vt defuncti possessio non secus ac rerum hereditariarum dominium in heredis persona continuetur, [1] facere non potest, vt, soluto per mulieris mortem matrimonio, heredes eius rerum dotalium possessionem propria auctoritate & sine mariti consensu ingredi possint. [2] Nam nec ipsi mulieri id permitteretur, si morte mariti soluto matrimonio heredibus non consentientibus rerum dotalium possessionem suo iure repetere vellet, [3] Sed hoc ita, si non in tabulis dotalibus & in ipsa restituendæ dotis obligatione interuenerit ex parte viri clausula constituti, per quam possessio bonorum dotalium non minus, quã cæterorum pro dote obligatorum translata in mulierem eiúsve heredes intelligatur. [4] Tum enim consensus mariti eiúsve heredum non erit necessarius ad retinendam possessionem, quæ iam quæsita sit. Quod si maritus herésve illius contradicat, de possessione contendendum erit apud iudicem. [6] In qua contentione potiores vtique erunt partes mulieris heredúmve eius, quam mariti. [7] nimirum quod ad bona immobilia pertinet, quod cum ex Iustiniani lege statim sint restituenda. [8] nulla in eo fit iniuria marito, si pro restitutis habeantur, vitetúrque circuitus, qui non tantùm mulieri, sed etiam ipsi marito eorúmve heredibus incommodus esset ac dispendiosus. [9] Cæterum si vel clausula constituti nulla interuenerit, vel quæ interuenit sic concepta sit, vt ad bona dotalia referri nequeat, sed ad ea tantum, vt fieri solet, quæ maritus pro ipsa dotalium restitutione obligata esse voluit, [10] non aliter, quam per mariti eiúsve heredum manus possessionem nanciscimulier aut ipsius heres poterit, [11] quia cum possessio sit facti, [12] fieri nunquam potest, vt habeatur pro restituta ex sola iuris fictione. [13] *Ita Senatus* in causa illustris D. Christophori Durfé, D. de Bussi, & DD. Marchionis, Comitis & Vicecomitis de la Chambre, 6. Non. Mart. 1594.

1 Contra scripti iuris rationem, *l. cum heredes* 23. *C. de acq. possess.*

2 Hereditas enim non potest transferri in heredem, nisi quod fuit defuncti. Possessio autem dotis non fuit penes mulierem, sed penes maritum *l. quamuis* 75. *de iur. dot.*

3 *L. dotis actione* 9. *C. hoc tit.*

4 *Ex vulg. l. quod meo* 18. *D. de acquir. possess.*

5 Facilior enim semper est & fauorabilior retentio, quam acquisitio *l.* 1. *de pignor.* præsertim possessionis, *l. peregre* 44. *& l. quamuis* 46. *D. de acquir. possess.*

6 Non enim ferendum est vt sibi quisquam ius dicat, præsertim in causa possessionis, ne occasio rixarum & tumultus detur, *l. non est singulis* 176. *de reg. iur.*

7 Propter clausulam constituti, quæ sicut possessionem, ita & victoriæ ius transfert in constitutarium. *l.* 1. *§. vlt. & l.* 2. *D. vti possid.*

8 *L. vnic. §. exactio. C. de rei vxor. act.*

9 *Arg. l. dominus* 53, *de cond. indeb. l.* 3. *§. pen. de don. int. vir. & vxor.*

10 Est enim longe diuersa ratio bonorum dotalium, & eorum quæ pro dote tantum sunt obligata, *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

11 *d. l. dotis actione* 9. *C. hoc tit.* iunct. *l.* 1. *D. quod legat.*

12 *L. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l.* 1. *§. si vir vxori D. de acquir. possess.*

13 Quoniam ad ea vsque, quæ sunt facti, fictio iuris non potest pertingere, *d. l. denique, l. in bello* 12. *§ facti. D. de capt. & postlimin.*

DEFINITIO V.

Bona dotalia mobilia vel se mouentia, etiam si extent, non statim restituenda sunt soluto matrimonio, sed post annum.

DE mobilibus bonis dotalibus aut se mouentibus, quæ extant statímque restitui possunt, dubitatio maior est, quod exeẽplo dotalis pecuniæ nõ nisi post annum ea restitui Iustinianus voluerit. [1] Non enim desunt, qui putent sic à Iustiniano constitutum ob eam dumtaxat causam, ne tam cito vrgeatur maritus ad restitutionem earum rerum, quas in promptu non habeat, [2] cum vix sit vt huiusmodi rebus vtatur maritus constante matrimonio, quin vsu ipso consumantur. [3] Aliud ergo admittendum esse, si in promptu restitui possint, [4] puta si tam breui tempore matrimonium constiterit, vt eadem mobilia bona aut se mouentia extent, quæ in dotem data fuerant, eiusdémque bonitatis & æstimationis: [5] aut si ponas maritum esse ditissimum fœneratorem, cui ad explicandam dotis pecuniariæ quantitatem ne horæ quidem spatio indulgeri sit necesse. [6] Nam & tempus, quod iudicatis ad soluendum datur, non esse dandum ei, qui tam dives sit, vt statim possit soluere, plerisque visum est. [7] Nec male pro hac sententia facere videtur, quod si bona hæc post annum non restituantur, ex eo tempore anni præteriti, etiam vsuras æstimationis omnium rerum, quæ extra immobiles sint, vsque ad tertiam partem centesimæ præstari Iustinianus voluit; [8] ita innuens, vt videatur anni spatium ad restitutionem eo demum casu dari, quo de æstimatione præstanda tractari oporteat, quod porro non euenit, cum bona ipsa extant & restitui possint. [9] Aliud tamen Senatus nostri iudicium est, nec aliam quærendam esse rationem, propter quam Iustinianus bonorũ mobilium restitutionem in annum differri voluerit, quam quia sic voluit. [10] Nec proinde priuandum esse maritum heredémve eius beneficio legis, [11] vt statim restituere compellatur, ob hoc solum, quod restituendi habeat facultatem. Et sanè mariti potest interesse, vt non tam cito restituat, & eorum vsum fructúmque, qualem ex iis redigere possit, consequatur. [14] Quid enim si pecuniam mutuam conquirat, nec sine pignore inueniat, post paucos fortasse dies habiturus vnde possit acceptam reddere? Fructus mobilium erit, interea pignori dare licere, [13] Quid si iis mobilibus redditis futurum sit, vt domum vacuã, nulláque supellectile instructam habeat, quam commodè ac minore sumptu sit instructurus, si interea & per annum integrum bona vxoris mobilia liceat sibi retinere? [14] Quod vero Iustinianus de mobilium æstimatione loquitur, eam rationem habet, quia de vsuris bonorum mobilium post mariti moram præstandis non aliter agi possit, quam si mobilium, quamuis exrantium, æstimatio fiat, [15] non vt soluatur, sed ex eius comparatione sciatur, quanta vsurarum nomine pecunia vel mulieri vel heredibus ipsius debeatur. [16] Ex quo inferri potius potest, Iustiniani mentem illam fuisse, vt nullo casu mobilia intra annum restituantur, ne tum quidem cum extant. [17] *Ita Senatus* in eadem causa, 5. Non. Iul. 1593. Hoc tamen addito temperamento, vt, quia superstes maritus nulla bona habebat in prouincia, defunctæ vxoris mobilia in tuto loco & penes virum probum deponerentur ad saluum ius habentis, [18] tanto magis,

Source : BIU Cujas

magis,quod alioqui verendum erat,ne ad rixas & arma litigatores decurrerent,[19] quo casu inter cæteros sequestratio permissa est.[20] Item, quod cum in dotali instrumento conuenisset, vt bona mobilia, quæ mulier in dotem dabat, æstimarentur ac describerentur,[21] necdum apparet,an id factum fuisset necne,[22] in dubio adhuc positum esse videbatur,an essent dotalia,quasi necdum tradita.[23] Huc enim pertinet, quod dici solet, nihil actum videri quandiu agendum aliquid supereſt,[24] nisi per mulierem stetisset, quo minus æstimatio & descriptio facta esset.[25]

1 *In l.vnic.§.exactio,C.de rei vxor.act.*

2 Non enim pecuniæ numeratio sen.per est in expedito, *l. si dubitet* 10. *C.de fideiuss.*

3 *L.1.& tot.tit.D.de vsufr.ear.rer.quæ vsu consum.*

4 Cum id fine incommodo heredum mariti futurum sit, *arg.leg.in creditore* 38. *D.de euict.*

5 Non enim sunt deteriora per se,sed tantum vel per vsum,vel per moram longiorem,facit *l.si inter* 21.*C.de iur.dot.*

6 Non enim indulgendum est malitiæ illius,quem constat posse in promptu soluere si velit,*argum.l.si reus* 73.*D.de procurat.*ibi,*quid si tunc facultatem pecuniæ non habuit.*

7 Quia non nisi humanitatis gratia tempus hoc solutionis indulgetur, *leg. cum militis* 16.§. 1. *D.de compensat.* ne condemnatus statim præcipitetur ad solutionem,*l.si debitori* 21. *D.de iudic.* non etiam vt ex ea dilatione lucrum sentiat, *l.3.in princ.D.de vsur.*

8 *In d.§.exactio.*

9 Si quidem hoc casu debentur res ipsæ,non earum æstimatio, *d.l. si inter.*

10 Lex enim scripta seruanda est omnimodo,quantumuis dura,*l.prospexit* 12.*D.qui & à quib.manum.l.in fraudem* 15.§.1.*D.de testam.milit. l.de pretio* 7. *D.de publician.*

11 Quod enim beneficium à lege quis habet,non facilè auferendum ei est. *l.3. de interd.& releg.*

12 Minus enim soluit,qui tardius,sicut & plus qui ante diem, *l.eum qui* 15.*alias l. Iauolenus de ann.legat.§.plùs autem.Inst.de act.*Dies namque non minus quam summa pars est obligationis *l.1.§.editiones. D.de edend.*

13 *L.vlt.D.de vsur.*

14 *Arg.l.in fundo* 38. *D.de rei vind.*

15 Vsura enim pecuniæ est, non corporum, vt copiosè ac subtiliter disputat Aristot. *lib.1.Polit.*

16 Debetur siquidem vsura ad ratam æstimationis : cum sit accessio non corporis, sed pecuniæ.

17 Quid enim vetabat Iustinianum hoc exprimere, si sic sentiebat, vt ille ipse argumentatur *in l.vnic. §.vbi autem, vers.sin autem ad deficientia, C.de caduc.tollend.*

18 Id enim semper agendum est, quantum fieri potest,vt res in tuto collocetur, *l.quoties* 12.*D.de reb.dub.*ne post vulneratam causam necesse sit remedium quærere, *l.vlt.C.in quib.caus.non est necess.in integr.rest.*

19 Quod etiam cauere bonus magistratus debet quantum facere potest. *l.si cuius* 13.*§.sed si alias l.aquissimum,D de vsufruct.*

20 Quod alioqui regulariter prohibetur,*l.vnic.vbi not.C.de prohib. sequestr.pecun.l.5.§.1.in fin. D.vt legat. seu fideicomm.caus.caueat.*

21 *Vt in l.si inter,* iunct. *l.æstimaris* 50.*D.hoc tit.*

22 Non entium autem,& non apparentium idem iudicium esse solet, *§.si aduersus,Inst.de nupt.l.duo sunt Titij* 30. *de test.tutel.*

23 Quia dotem traditio facit,& quidem ea quæ sit pura, *l.* 1. *C.de dot.caut.non numer.*

24 *L.pen.Cod.de his quæ vt indign.* iunct.*l.quod sæpè* 35 *§.in his. D.de contrah. empt.*

25 *L.4.& 5.l.necessario* 8.*& l.lectos* 12.*& pass.D.de peric. & commod. rei vind.*

DEFINITIO VI.

Exactio dotis, etiam quæ marito promissa sit, competit soli mulieri soluto matrimonio,nisi malit illa agere contra maritum aut mariti heredes.

DOs siue marito soli vxoris nomine,siue,vt plerumque fit, marito & vxori simul promissa, nec constante matrimonio soluta, post solutum matrimonium exigi potest per mulierem aut eius heredes ab eo, qui promisit, vel ab ipsius heredibus ex tacita stipulatione,quam fauore dotium Iustinianus induxit,[1] tametsi nullam maritus maritive heres cesserit actionem.[2] Nam quod rescriptum est, Si pater stipulanti marito promiserit dotem, non mulieri, sed marito aduersus heredes soceri competere actionem,[3] tum obtinet, cum viuo marito & constante matrimonio dotem petere vult, non item si matrimonio iam soluto.[4] Probabilius quis fortasse moueretur in contrarium ex iuris veteris ratione,[5] si non hac parte immutata esset per fictionem illam à Iustiniano inductam tacitæ stipulationis.[6] Nec distinguimus, an soli marito dos promissa sit, an marito & vxori simul. Nam vtroque casu soli marito competit exactio constante matrimonio, mulieris autem persona idcirco adiecta videtur, vt appareat mulieris nomine, & ad eius commodum promissam dotem, vt & constante matrimonio dotem habeat penes maritum,[7] & eo soluto actionem ad eam dotem exigendam sibique habendam.[8] Idque ex eo apparet euidenter, quod in iis quoque instrumentis, quibus dos vtrique promissa proponitur, maritus semper ad totius dotis restitutionem se suaque bona omnia obligat, quod minimè æquum esset, si non ei totius quoque dotis exactio competeret.[9] Siquidem restitutio præsupponit exactionem præcedentem.[10] Neque rursum interest quicquam vtrum maritus de dote fidem habuerit, nec ne ? Cum enim fidem habuit, perinde quidem tenetur ad restitutionem,ac si exegisset, si modo imputari ei possit,cur non exegerit,ab alio puta quam a patre vel donatore, secundum distinctionem ab ipsis quoque prudentibus introductam,[11] Sed non adimit ea res actionem mulieri, si malit aduersus dotis promissorem recta agere, aut aduersus heredes promissoris.[12] Habet igitur electionem. *Ita Senatus* in causa Dominæ de Charrin ; & Dominæ de la Cuille, Prid. Non. Iul. 1593.

1 *In l.vnic.§.1. C.de rei vxor.act.*

2 Cum mulier suo iure habeat hypothecam etiam in bona omnia mariti, *d.l.vnic* iunct.*l.si res* 59.*in fin.D.de euict.*

3 *L.si pater* 5.*alias l.si pro te pater,C de dot.promiss.*

4 Ita ex communi nostrorum sententia concludit Guid.Pap.*q.*375.

5 *In l.si socer* 44. *§.Lucius, D.hoc tit.*

6 *In d.l.vnic.§.videamus,& §.accedit.*

7 Mulieris namque interest,vt dotem habeat etiam constante matrimonio, *l.seruo legato* 69.*§.si testator, de leg.*1.

8 *L.in rebus* 30. *C.de iur.dot.*

9 Nam & dotis actio solius mariti est,quamdiu constat matrimonium. *l.dote* 9. *C.de rei vind.l.quamuis* 75.*D.de iur.dot.*

10 *L.cum ei* 42. *de legat.*

11 *In l.si extraneus* 33.*D.de iur.dot.* Guid.Pap.*q.*565.

12 Ne noceat ei,quod ipsius fauore inductum fuit, *vulg.l.nulla* 25. *D.de legib.l.quod fauore* 26. *C.eod.*

DEFINITIO VII.

Dos etiam soli filio soluta, dummodo sciente,& consentiente patre, ab ipso patre restituenda est,ad quem creditur peruenisse.

SIue dos filio familias dicta patri numerata sit, siue ipsi filio soluta,aut iussu patris, aut præsente eo & consentiente,atque auctoritatem præstante, dotis actio post dissolutum matrimonium aduersus patrem recta competit,[1] licet filius bona vacantia,aut heredes liberos reliquerit,[2] quia non videtur tanquam fideiussor conueniri is,ad quem dotis pecunia peruenit,aut,quod in dubio idem est, præsumptione iuris peruenisse intelligitur.[3] Adeo,vt nec aduersus maritum ipsum, aut eius heredes, nisi is patri heres extiterit, actio de dote exerceri possit :[4] Proinde ridiculus fuerit socer,si non factæ excussionis bonorum filij exceptionem obiiciat.[5] Certè non nisi in quantum facere potest,ob priuilegium condemnandus est.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro vidua Ioannis Montagny, contra Antonium Montagny,4.Non.Aug.1593.

1 *L.si cum dotem* 22. *§.transgrediamur, D.hoc tit.*

2 Postquam placuit Iustiniano *in Nouell.*118. *de hered.ab intest.venient*, vt filiusfamilias non tantùm bona aliqua relinquere hodie possit, sed etiam hereditatem & heredem.

3 In dubio enim præsumitur pecunia peruenisse ad potentiorem, ac proinde ad patrem, tum quoque cum dos filio data est non iussu patris.*d.§.transgrediamur.*

4 *d.§.transgrediamur, in fin.*

5 Quæ exceptio competit hodie cuilibet fideiussori. *Ex Nouell.*4. *de fideiuss.* vnde sumpta est, *Auth.præsente,C.eod.*

6 *L.sicut autem* 21. *D.de re iud.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VIII.

Non potest mulier ex stipulatione mariti citra cessionem agere, licet stipulatio facta sit ex pecunia dotali, nisi maritus aliam stipulationi legem dixerit. Tenetur ergo maritus, eiúsque periculum est.

OBligationis ex pecunia dotali constante matrimonio contractæ exactio, si aliud nihil dictum sit, ad maritum maritíve heredes soluto matrimonio pertinet à quibus nimirum dos restituenda est,[1] ita vt ante eam restitutionem nihil iuris in re dotali mulier, eiusve heres habere videatur.[2] Sed si maritus consenserit,vt debitor se obligaret ac eam pecuniam mulieri ipsiúsve heredi soluendam, non alij, quam mulieri heredíve eius actio ad exactionem competet,[3] quasi iam,quod ad hanc rem attinet, restituta dote,aut habenda pro restituta. Quod si præterea tota dos repetatur, eæ iudicis partes esse debebunt, vt quod mulier eiúsve heres ab hoc debitore consequi poterit,ex iudicio de dote detrahatur.[4] Erit igitur in mulieris electione, vtrum aduersus debitorem agere velit,an contra maritum,aut mariti heredes. At quid, si constante matrimonio debitor factus sit non soluendo? Mariti periculum erit, qui pati non debuit,vt dotalis pecunia malè collocaretur.[5] Nam nec in eius potestate fuit dotem constante matrimonio restituere sine causa.[6] Ita ex tempore tractatum est contra Hyppolitum Fillion, 12. Cal.Maij 1595.

1 Nec enim obligatio contracta ex re mera est mea, sed eius qui sibi fuit stipulatus,nisi in casu *leg.2. D.quand.ex fact.tut.* & aliis si qui sunt similes.

2 Quamuis dici soleat res ex dotali pecunia comparatas dotales videri, *l.res quæ* 54 *D.de iur.dot.*

3 Nam & quod vni debetur,alteri potest restitui ex veri creditoris voluntate, *l.vero* 12.*D.de solut.l.mulier* 41.*& seq.ad SC.Treb.*

4 Ne alioqui contra bonam fidem bis idem exigatur, *l.si quis dolo* 51.*in fin.D.de re iud.l.bona fides* 57.*D.de reg.iur.*

5 Boër.*q.*12.*n.*18. ex Bart.& aliis.*in l.nupta*, §.1. *& l.si marito*, §.1. *hoc tit.* vbi tamen,quod magis mirum est, loquitur de dote per patrem promissa,in eoque casu dissentit à Bart. nec male meo iudicio.

6 *L.quamuis* 20.*D.hoc tit.l.vnic.C.si constant.matr.dot.solut.fuer.*

DEFINITIO IX.

De dote data prodigo, cui bonis fuerat interdictum & ab eo consumpta, si curatoris auctoritas non interuenerit.

SI is, cui quasi minus sanis moribus præditus esset curator datus fuerat,[1] inscio curatore nuptias contraxerit, non eo minus matrimonium valet, quod curatoris auctoritas non interuenerit,[2] & consequenter si dotem acceperit, obligabitur ad eam restituendam,[3] Quod si etiam bona sua expressim obligauerit, valebit obligatio, tanquam facta ex causa & honesta & necessaria,[4] cum etiamsi de pignore nihil conuenisset, sola tamen legis potestate inducta fuisset hypotheca.[5] Sed tamen si mulier marito dederit in dotem nomina, quæ ob non factam exactionem constante matrimonio facta sint minus idonea,imputabitur potius mulieri, cur cum tali viro sine ipsius curatore contraxerit, quam marito, cur non exegerit.[6] Planè nomina ipsa & instrumenta reddere maritus compelletur.[7] Quid si exegerit, sed pecuniam male perdiderit, puta quam acceperit & consumpserit sine curatore?[8] Non erit cogendus, vt restituat quod non habeat.[9] An ergo dotis iacturam mulier patietur?[10] an potius imputabitur debitoribus,cur ei facto in rem suam procuratori sine curatore soluerint?[11] Quid vero si nuptialibus solemnibus curator adfuit, atque ita nuptias & sciuit,& tacito saltem consensu adprobauit?[12] Sed non eo minus imputandum erit debitoribus,cur huic soluerint sine curatoris auctoritate. Nimirum si generali & publico programmate interdictum fuerit,ne quis cum eo contraheret,aut ei solueret.[13] Alioqui non nocebit ignorantibus, aut probabilem ignorantiam prætexentibus, quod hic maritus reuera curatorem habuerit,quodque ei specialiter inhibitum fuerit,ne sine curatore contraheret.[14] Aliter enim posito iure deceptio illa dicenda esset potius, quam cautio aduersus deceptiones futuras.[15] In eoque melior conditio est illorum,qui cum huiusmodi personis curatores habentibus contrahunt, quam eorum,qui cum minoribus,quia interdictionem à iudice factam,quamdiu publicata non est,ignorare probabiliter quiuis potest.[16] Non item eam quæ fit à iure.[17] Quanquam nec omnimodo interdictum est cum minoribus commercium,sed hactenus dunraxat,si vel distrahant res alienari prohibitas,vel lædantur.[18] Porro interdictio illa,quæ fit à iudice,non per testes probanda est,sed omnimodo per scripturam,[19] nisi scriptura deperdita probetur.[20] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 2. sup. De repud. & iudic.de moribus sublat.

1 *Ex tit.de curat.furios.& aliis ext.minor.hered.*

2 Quamuis dici soleat prodigum nihil posse agere sine curatore, *l.3.C.de in integr.rest.minor.l.1.de curat.furios.*

3 Dotis enim restituendæ obligatio nascitur ex reipsa, adeoque habet priuilegium,tum quoque cum ipso iure matrimonium non valet, *l.quæsitum* 17.*§.vlt.de reb.auct.iudic.possid.alias l.2.de priuil.cred.*

4 Nam nec alienatio ipsa vnquam prohibita intelligitur,cum habet causam necessariam, *l.alienationes* 13. *D.fam.ercisc.leg.1.D.de fund. dotal.*

5 *L.vnic.§.1.C.de rei vxor.act.* Cur ergo credatur malè contraxisse is, qui iure communi vsus est,*l.vlt.C.de in integr.restit.minor.*

6 Hoc enim ad bonorum administrationem pertinet, non etiam, vt matrimonium contrahatur & dos accipiatur. In iis autem, quæ ad bonorum administrationem spectant, necessaria est auctoritas curatoris, *d.l.3.C.de in integr.rest.minor. l.seruus* 13. *D.de manumiss.* iunct.*leg. vlt.D.de cur.fur.*

7 Nempe si probentur esse adhuc penes maritum prodigum, sine cuius dispendio futurum est,vt id saltem reddat,quod habet, *arg.leg.in creditore* 38. *in fin. D.de euict.*

8 Id enim demum est verè prodigum esse,neque modum neque finem expensarum habere,nec minus aliena quam sua dilacerando & dissipando profundere, *d.l.1. D.de cur.furios.*

9 Imputari enim magis potest mulieri, cur cum eo sine curatoris auctoritate, quam prodigo, cur cum muliere contraxerit, vt proximè dictum est in Definitione.

10 Hoc vero sane durum est,nec vnquam ferendum,si quo remedio dos salua esse possit,*l.1.D.hoc tit l.assiduis* 12.*C.qui potior.in pign.hab.*

11 Videntur enim isti soluisse perdituro, quod si absque curatore, non tamen absque iudice facere debuerunt, *arg.l.ait prator 7. §.1. vers. quid tamen,l.quod si minor* 24.*§.restitutio,l.minor* 32.*D.de minor.*

12 Solet enim ratum quid haberi,non minus factis quam verbis, & tacito consensu non minus,quam expresso, *leg.non tantum* 5.*D.rat.rem hab.l.2. & 3.D.de pact.* Et soleт dici eum, qui vult antecedens, velle etiam consequens, *vulg.iurib.*

13 Nemo enim potest publici programmatis ignorationem iustam obtendere,qui modo præsens fuerit,*l.si eo tempore 6.C.de remiss.pign.*

14 Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni, *l.vlt. D.pro suo.* Nec facilè imputandum quicquam est ei, qui vero suo creditori soluit, *l.vlt.D.de iur.dot.d.l.quod si minor* 24.*§.restitutio,D.de minor.*

15 Nemini enim beneficium prætoris aut legis debet esse captiosum, *l.Paulus* 8. *D.de prator.stipulat.*

16 Hoc enim est quod vulgò dici solet,vocem præconis paucis innotescere.

17 Iuris enim ignorantia neminem excusat, exceptis certis personis *l.regula* 9. *& pass. D.de iur.& fact.ignor.*

18 *d.l.quod si minor.§.non semper,l.non omnia* 44 *D.de minor.*

19 Vt & acta omnia iudicialia,de quibus Guid,Pap.*quæst.*

20 *L.testium facilitatem* 17.*in fin.* & ibi Bald.& cæteri,*C.de testib.*

DEFINITIO X.

Mulier an & quando possit propria auctoritate ingredi possessionem bonorum & pignorum dotalium, & an sufficiat consensus liberorum, qui se paternis bonis abstineant, siue ante, siue postea?

ILlud quidem constat, mulierem,quæ soluto matrimonio dotem repetit,dotis actione successores mariti conuenire debere,nec ingrediendi possessionem rerum dotalium heredibus mariti non consentientibus sine auctoritate iudicis vllam habere facultatem.[1] Idémque multo magis obseruandum,si de pignorum dotalium possessione quæratur.[2] Nec

posse

posse mulierem postulare, vt ex dotali instrumento retineatur in possessione, quam cum vitio acquisierit,[3] nisi per clausulam constituti in tabulis dotalibus appositam sibi plenam acquisierit à marito in casum restitutionis possessionem.[4] Cur enim cogatur exquirere voluntatem heredum mariti ad ingrediendum possessionem mulier, quæ ipsius mariti consensum iam habuit,[5] & ex eo consensu possessionem iam acquisiuit?[6] Quid ergo, si neque adsit clausula constituti, nec vlli sint mariti heredes? Vtique liberum erit mulieri possessionem capere propria auctoritate quasi vacantem, cum nemini faciat iniuriam, si nemo possideat.[7] Si quis enim creditoribus aut alius possideret, nihil eo inaudito facere mulier deberet,[8] Nec est quod quis obiiciat, iacenti hereditati curatorem ex inueterato pragmaticorum errore dari solere, qui hereditatis & heredis vicem sustineat,[9] & cuius proinde non minus, quam heredum voluntatem exquiri oporteat: nam & admisso eo errore nihilo magis tamen voluntas curatoris exploranda esset in acquirenda possessione, quippe qui non heredis, sed hereditatis vices gerat,[10] quæ ipsa possessionem nec habet vllam, nec habere potest.[11] At quid rursum, si maritus suos heredes reliquerit, qui matri bona siue dotalia, siue pro dote obligata occupanti consenserint, & tamen patris hereditate postea se abstinuerint? Sufficiet liberorum consensus, vt nihil à muliere vitiosè factum videatur,[12] cum sint illi ipso iure heredes,[13] & consequenter ex generali huius prouinciæ consuetudine ac locorum ferè omnium etiam possessores, quandoquidem ex edicto, quod dicimus *le mort saisit le vif*, possessio rerum hereditariarum cum dominio & proprietate hereditatis hodie cuilibet heredi acquiritur.[14] Nec quod se abstinere possunt quidquã facit:[15] Satis enim est occupatã àmuliere sine vitio possessionem.[16] Neque superueniens abstentio vitiosam facere potest adprehensionem possessionis:[17] quam subinde de suo iure, iustóque titulo tueri mulier potest.[18] Sed & cum non sit sine herede, qui suum heredem habet, quamuis se abstinentem,[19] parum refert, an adprehensionem possessionis abstentio secuta sit, an præcesserit? quando nec beneficium abstentionis alium effectum habet, quam vti ne filius, qui se abstinuit, conueniri à creditoribus possit, aut ne alio vllo incommodo propter hereditatem adficiatur,[20] non etiam, vt in cæteris omnibus, quæ vel ad commodum, vel saltem non incommodum ipsius spectant, pro non herede etiam quod ad Prætorem habeatur.[21] *Sine die.*

1 *L. dotis actione 9. C. hoc tit.*

2 Minus enim iuris habet mulier in pignoribus dotis, quam in rebus ipsis dotalibus, quarum scilicet proprietas ad eam pertinet, *l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

3 Nunquam enim vitiosa possessio prodesse potest aduersus eum, qui non sit omnino extraneus, id est, qui aliquod ius in re aut ad rem habeat, *l. vlt. D. de acquir. possess. l. filiam fratribus 56.* & ibi Bart. *D. ad SC. Trebell.*

5 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. possess.* Nam & sub conditione potest transferri possessio, *l. qui absenti 38. eod. tit.*

6 Nec enim possunt heredes venire contra factum defuncti, non magis quam contra proprium, *vulg. l. cum à matre 14. C. de rei vind. l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

7 Quid enim obstat, quo minus possit eam possessionem propria auctoritate capere, si nemo sit qui prohibeat, aut prohibere possit? Nec enim hoc casu verendum est, ne qua tumultus detur occasio, quæ sola ratio facit, ne cui licere debeat sibi ius dicere, *l. non est singulis 186. de reg. iur. l. extat. l. 13. D. quod met. caus.*

8 *d. l. non est singulis, d. l. extat, l. 1. D. quod legat.*

9 De quo vide quæ scripsi *in Error. 3. Decad. 3. de error. pragm.*

10 Quamuis & heres & hereditas eandem personam, scilicet defuncti, repræsentet, *l. heres & hereditas 22. D. de vsucap.*

11 Cum possessio sit facti, hereditas autem sit nomen iuris, *l. 1. §. Scæuola D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

12 *d. l. dotis actione 9.* ibi, *heredibus mariti non consentientibus, Cod. hoc tit.*

13 *L. in suis 14. D. de suis & legit. l. necessariis 57. D. de acquir. hered. l. 1. §. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. test. leg. cum quasi 30. §. sed etsi suus, D. de fideic. libert.*

14 Quod ex iuris ratione secus est, *leg. cum heredes 23. D. de acquir. possess.*

15 *d. l. 1. §. qui sunt in potestate, si quis omiss. caus. test.*

16 *d. l. filiam fratribus 56.* vbi Bart. *ad SC. Treb. d. l. dotis actione.*

17 Vt nec quicquam cæterorum corrumpere, quæ per liberos bona fide gesta sunt ante abstentionem, *l. quoties 44. D. de acquir. her.*

18 Facilius enim est, vt detur possidenti retentio, *l. 1. D. de pignor. leg. vnic. C. etiam ob chirogr. pec. retin. poss.*

19 *L. cum quasi 30. §. sed etsi suus, D. de fideic. libert. l. necessariis 57. de acquir. her. l. ita tamen 27. §. si pater filium, D. ad SC. Treb.*

20 *d. l. necessariis*, quia prætor hunc qui abstinuit non habet heredis loco, *l. si filius 12. D. de inerrog. in iur. fac.*

21 *d. l. ita tamen 27. §. si pater filium. D. ad SC. Treb. l. paterfamilias 28. D. de reb. auct. iud. possid. aliàs leg. 13. de priuil. cred.* Scripsi in *Error. 1. Decad. 32. de error. pragmat.*

DEFINITIO XI.

Dos quidem restitui mulieri constante matrimonio nisi certis ex causis non potest: Sed si mulier ex ea restitutione locupletior inueniatur soluto matrimonio restitutio conualescit.

NOn potest maritus dotem restituere constante matrimonio, nec si mulier velit & consentiat,[1] ne dos periclitetur, quam verisimile sit recasuram in potestatem mariti,[2] atque ita damno mulieris cessurum, atque ita indotata constituatur, si ex eiusmodi restitutione maritus liberetur.[3] Neque vero maritus in diem tantum debitor est dotis, sed etiam sub conditione, si matrimonium soluatur. Itaque priusquam conditio euenerit,[4] nullo modo debitor esse intelligitur,[5] nec proinde potest ab eo facta solutio parere liberationem. Prius enim est, vt quis debitor sit, quam vt liberetur,[6] potiusque donationis iure censenda est præmatura illa dotis restitutio,[7] quæ donatio licet ab initio non valeat, inter coniuges, potest tamen confirmari morte,[8] Porrò donationis iure censeri non posset, si ex ea constitutione marito acquireretur liberatio?[9] Si tamen probetur ex ea restitutione, quæ constante matrimonio facta est, mulierem effectam esse locupletiorem, & quidem ita, vt soluti matrimonij tempore duret locupletior, verius & æquius est liberationem conualescere.[10] Sed probandi onus incumbet marito, ciúsve heredibus aut aliis, qui pro marito dotem restituerint,[11] nec sufficiet ab initio meliorem factam fuisse dotis conditionem, aut æquè tutam & bonam, nisi talis duret:[12] quia liberatio, quæ in ipso instanti solutionis fieri non potest, pendet necessario ex futuro euentu.[13] Diuersum est, si restitutio dotis fiat constante matrimonio, ex causa necessaria,[14] tunc enim liberatur maritus, si casu fortuito dos penes mulierem perierit, quamuis non item si maritus restituerit perdituræ.[15] *Ita tractatum & conclusum est*, licet non pronunciatum in causa Ludouici Genouois, & Antonij Perret, 12. Cal. April. 1596.

1 Nisi ex certis causis, de quibus *in l. quamuis 20. D. solut. matrim.*

2 Ex præsumptione *l. si cum dotem 22. §. transgrediamur, eod. tit.*

3 *L. vnic. C. hoc tit.*

4 Licet contra crediderit Aret. *ad l. quod certa die 70. de solut.*

5 *L. cedere diem 213. de verb. sign.*

6 *L. stipulatio ista 38. §. inter. de verb. obl.*

7 *Ex reg. l. donari 82. de reg. iur. l. donari 29. de donat.*

8 *L. cum hic status 32. in princ. & §. sine autem, & pass. D. de don. inter vir. & vxor.*

9 Cum donare sit perdere, *l. si filiusfamilias 7. D. de don.* liberari vero sit acquirere, *l. si pupilli 66. in fin. D. de solut. l. species 11. D. de acceptilat.*

10 Ex traditis per Bart. & alios post *gloss. ad l. 2. D. solut. matrim. l. Titia 48. C. de solut.*

11 Cum sit hoc fundamentum exceptionis mariti, aut heredum ipsius, *arg. l. prædiorum 10. cum ibi not. C. de præd. minor.*

12 Quia nec videtur factum, quod non durat factum, vulg. *leg. si pro patre 10. §. versum D. de in rem vers.*

13 *L. qui res 98. §. rem autem & §. aream D. de solut.*

14 Vt in casibus, de quibus *in d. l. quamuis.*

15 Ioan. Campeg. *in tract. de dote, q. 13. per tot.* post gloss. & Bart. *in d. l. si cum dotem 22. §. 1. solut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dotis solutio facta constante matrimonio mulieri, quæ vidua vulgo credebatur, liberat soluentem.

QVid tamen, si mulier tanquam vidua dotem repetat à proximis agnatis mariti, quasi heredibus, aut à mariti

Source : BIU Cujas

debitoribus, penes quos dotalis pecunia fuit, & ad quos dotis pro marito restituendæ onus pertinuit ? Rectè facta solutio, dotisque restitutio videbitur, [1] nec si ex postfacto appareat, eo adhuc tempore maritum in humanis fuisse, restituetur obligatio, quæ semel fuit extincta : [2] sufficit enim nihil posse imputari ei, qui soluit, [3] siue dolo malo, siue per facti errorem probabilem, [4] mulier dotem petens mariti mortem mentita proponatur. Quanquam dolo interueniente apetitus est mulieri succurri non oportere. [5] Præsertim cum absente marito, qui mortuus putabatur, exacta dos non possit videri recidisse in potestatem mariti, qua potissimum ratione placuit, non posse dotem constante matrimonio restitui mulieri, quæ ita facilè fieret indotata. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt hoc casu tantum prosit bona fides, quantum veritas ipsa, quia lex non est impedimento, *arg. l. bona fides 136. de reg. iur.* iunct. *leg. 3. §. 1. ad SC. Macedon.*

2 Semel enim extincta in totum obligatio nunquam reuiuiscit.

3 Et quem prætor ipse eodem errore deceptus potuit cogere ad solutionem, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.* iunct. *l. 7. §. 1. D. de minor.*

4 *Vt in l. cum mater 28. D. de inoff. test. l. vlt. D. de her. inst.*

5 Cum deceptis mulieribus succurri oporteat, non autem decipientibus, *l. 2. §. sed ita demum, l. si decipiendi 30. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIII.

Dotis debitor, qui mulieri dotem soluit constante matrimonio iubente iudice securus est, licet mulier dotem perdiderit, nec maritus sit soluendo.

IVdex à nupta muliere aditus, vt dos sibi constante matrimonio per debitorem solueretur, [1] pro muliere pronunciauerat, quamuis debitor dotis mariti iam tum suspecti paupertatem allegaret. Mulier acceptam dotem malè consumpserat, & ità cœperat esse indotata. Si postea soluto matrimonio velit in integrum restitui ad appellandum, non est audienda, cum de alio, quam de se conqueri non possit, [2] nec causa vlla est, propter quam imputare debeamus ei, qui dotem coactus & bona fide soluit, [3] cur non aduersus imperitiam aut iniuriam iudicis sibi prospexerit per appellationem, cum solus auctore iudice liberationem sibi acquirere potuerit, qui parere habuit necesse. [4] In eoque melior illius conditio est, quam eius, qui constante matrimonio emerit pignus dotale. Ille enim non habuit necesse emere, huic vero necesse fuit soluere iudice sic iubente. [5] Quid tamen si probet mulier adactam se verberibus aut minis mariti, vt dotem peteret constante matrimonio, & maritus non sit soluendo ? Adhuc dicendum est, non debere id nocere tertio probabiliter ignoranti ea, quæ inter virum & vxorem domi gerebantur. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nullo enim colore peteretur & dotis restitutio contra maritum constante matrimonio, *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

2 Non enim per omnia similis est mulier minori, *l. vlt. in princ. D. ad SC. Velleian.* Nam minori sufficit, vt læsus sit à se ipso & sua facilitate, *l. præfecti 17. & pass. D. de minori*

3 *L. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

4 *L. non videntur 167. §. qui iussu de reg. iur.* Text. est elegans *in l. ait prætor 6. §. permittitur, D. de minor. l. si stipulatus 81. §. 1. de solut.*

5 *L. quod si minor 24. §. restitutio, eod. tit.*

6 *L. quod si ego 4. l. bona fide 27. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIV.

Si soluto matrimonio mulier reliquam dotem petat, videtur adprobare alias solutiones constante matrimonio male factas, nec potest in integrum restitui, multo minus heres eius.

MVlier, cui pars dotis male soluta fuerat constante matrimonio, [1] si reliquam dotem petat matrimonio iam soluto, videtur adprobare præcedentes solutiones, [2] nec amplius petere potest eam dotis partem, quasi malè solutam. [3] Adeo, vt nec audienda sit, si tanquam læsa in integrum restitui velit: [4] liberum enim illi fuit dotis suæ conditionem soluto matrimonio facere deteriorem. [5] Igitur heredi eius multo minus competeret restitutio, quia licet heredis & defuncti eadem ratio constitui soleat, [6] hac tamen parte longe fauorabilior est persona mulieris, propter quam tot priuilegia doti concessa sunt, [7] ne mulier maneat indotata, quæ res publicam offenderet vtilitatem, [8] quàm heredis, in cuius persona nec dos vlla esse intelligitur. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nec enim potest regulariter dos solui & restitui constante matrimonio, *l. vnic. C. hoc tit.*

2 Nam qui petit aut accipit aliquid pro resta, vt loquuntur, intelligitur generaliter debitum remittere integrum, & pacisci de non petendo, Castr. *ad l. si ex pluribus.* vbi *gloss. D. de solut.*

3 Quia solutio etiam male facta conualescit per ratihabitionem *l. solutam 49. vers. ratam, D. eod.*

4 Vt dixi *Defin. præced. num 2.*

5 Non tamen antea, *l. Attilicinus 17. D. de pact.* dot. iunct. *l. si quando 25. §. generaliter, C. de inoff. test.*

6 Maximè verò in iure petendæ restitutionis in integrum *l. non solum 6. D. de in integr. rest. l. Pannonius 86 D. de acquir. her.*

7 *Notat in l. 1. C. de priuileg. dot. l. assiduis 12. C. qui potior. in pignor. hab.*

8 *L. 1. vbi not. D. solut. matrim. l. interest 18. D. de reb. auct. iud. possid. l. 2. D. de iur. dot.*

9 Quia non potest dos esse sine matrimonio, *l. 3. D. de iur. dot.*

TIT. XIV.

NE FIDEIVSS. DOT. dentur.

DEFINITIO I.

Datio fideiussoris pro dote non valet, neque confirmatur iuramento.

FIDEIVSSOREM pro dote, siue conseruanda, siue restituenda vxori à marito, patréve eius dari optima ratione prohibitum est, ne cui credendam sese mulier existimauit, eius fidem dotis nomine suspectam habere videatur, [1] neve facilius perfidiæ occasio inter coniuges generetur, quorum concordia dotis potius vinculo retineri debeat. [2] Ergo si fideiussor ex hac causa datus sit iurisiurandi quidem, quod citra dispendium salutis æternæ seruati potest, impetranda erit venia, [3] sed in integrum restitutio, quasi firmato per iusiurandum contractu, [4] non erit necessaria, cum aduersus iustam legis prohibitionem non nisi perperam contrahi potuerit, [5] ne alioqui eueniat, vt priuatorum pactionibus iuri publico derogetur. [6] Non enim huiusmodi fideiussiones ideo prohibitæ sunt, quod antea præstari eas necesse esset, [7] sed, vt quæ olim à volentibus præstabantur, hodie nec ab eo, qui velit, præstari possint. [8] *Sine die*

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit.* [quas tamen nonnulli sic accipiunt, vt non cogatur maritus fideiussorem dotis dare si nolit, sed non vt prohibeatur dare si velit, sed male.]

2 Quæ concordia maximè inter coniuges seruanda est, adeo, vt etiam potior eius ratio haberi debeat, quam patriæ potestatis, *leg. 1. §. vlt. de liber. exhib.* Aliud est in dote soluenda. Guid. Pap. *sing. 483.*

3 Alioqui inuiolabiliter seruari debet, ne periurium incurratur. *cap. cum contingat, & c. debitores, Extr. de iureiur. Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vend.*

4 Aliquando enim iusiurandum prodest ad firmandum contractum, qui alioquin non valeret, & eo casu necessaria est restitutio, aliquando autem prodest, duntaxat ad inducendam exceptionem periurij, & tunc sufficit impetrare absolutionem. *Not. in cap. quamuis pactum, de pact. in 6. & ad d. Auth. sacramenta*, Bart. *in leg. si quis pro eo de fideiuss.* Guid. Pap. *q. 390.*

5 *L. non dubium 5 in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat. 1. l. 7. §. & generaliter, D. de pact.*

6 Quod fieri nunquam potest, *l. ius publicum 38. eod. tit. de pact. leg. vlt.*

Source : BIU Cujas

vlt. D.de suis & legit. Bart. *ad d.l.1.& 2.C.hoc tit.*quamuis contra sentiat Didac. *in dict. cap. quamuis pactum, in secund.part.relect.* §. 2. *n.* 9. vbi dicit communem [Adde Iosephum Ludouicum *Decis.Perus.*57.vbi tenet affirmatiuam contra Bart. *ad l.si quis pro eo* 57.*De fideiuss.*

7 Nulla enim iuris parte ita cautum reperitur, vt fideiussores dotium dari olim deberent, quod nec fieri potuisset, quia libertas matrimoniorum valde constringeretur, quia multis facilius esset vxorem nolle ducere,quam aut ducere sine dote,aut dotis fideiussorem inuenire, *l.2.§.sed si dubitetur,D.de iudic.* [Solent tamen huius tituli leges limitari si matrimonium contractum sit cum viro ab initio inope, quòd hoc casu non possit peti assecuratio dotis. Andr.Gayll. *libr. 2. Obseruat. cap.*84. Item si quis principaliter se obligauerit cum marito tanquam correus debendi. Gayll. *ibid.n.*23.Specul.*in tit.de donat.int.vir.& vxor.* §.1.*verb.illud quoque*, scilicet vt omnes communi periculo dotem recipiant, atque ita fient correi debendi, vt ait ibi Specul. Iunge *Petr. de Rauenn.sing* 606. Bart.*in l.*3. *C.de dot.caut.non numer. & in §.est quoque Nouell.*22.*de nupt.& ad l quamuis* 45.*D.de solut.& ad l.*24. *D.de re iud.* Vide *l.vnic. C.Theod. hoc tit.* Sanè si ante sponsalia vel in sponsalibus ipsis conuenerit,vt dotis fideiussor detur à futuro marito, cui alioquin nec dos nec mulier traderetur : nihil causæ est cur non debeat valere fideiussio. Ne alioqui decipiatur, qui non aliter fuit contracturus, *arg.l.vlt.C.de pact.int.empt. & vend.l.5.§.pen. D de dol.mal.except.* Idque demonstrat ratio ipsa posita *in l.2.C.hoc tit.*Iunge *l.7.in princ. D.de except.*ibi , *Mariti fideiussor post solutum matrimonium datus*, licet postrema hæc verba mihi valde sint suspecta ne sint interpretis.]

8 Et ideo conceptus est titulus negatiuè & prohibitiuè,vt appareat legis prohibitionem hoc casu resistere contractui,quo casu contractus non potest firmari iuramento. [Bart. *ad hunc tit.* communiter adprobatus. Alio tamen iure vtimur, vt dicam *Defin.*4.j.*n.*3.]

DEFINITIO II.

Maritus potest & debet dare fideiussorem pro pecunia non dotali, si eam exigat, etiam muliere consentiente.

Filiusfamilias consentientis vxoris nomine conueniebat debitores eius pecuniæ, quæ mulieri constante matrimonio extra dotis causam obuenerat. Cum illi solutionem recusarent, nisi maritus satisdaret rem mulieri saluam fore, Maritus autem diceret nihil eorum interesse,eum soluentes mulieri creditrici, aut cui ipsa vellet liberationē omnimodo essent consecuturi. [1]Senatus æquissimè putauit faciendum, vt mulieri cautum esset eius pecuniæ nomine, nec prius ad solutionem vrgeri debitores possent, quam ipsa ostenderet,qua ratione in rem suam vtiliter impendi pecunia posset, vel mariti pater aut alius idoneus fideiussor se in eam rem pro marito obligasset: id si fieri non posset deponendam pecuniam penes sequestrem virum probum,per cuius manus eius pecuniæ vsuras mulier perciperet,sicut & in dote fieri solet,cum priusquam soluatur inopia mariti superuenit. [3] Nec quod fideiussores dotium dari prohibitum est, ad rem pertinet. Est enim hac parte diuersa causa dotis & rerum,quæ dotales non sunt, quippe in quibus nihil omnino iuris maritus habeat, [4] & quas mulieri saluas conseruari potissimum publicè interfit, adeoque debitorum, qui malè perdita pecunia soluto quandocunque matrimonio iterum à muliere conueniri possent, si mulieris consensum occulto mariti dolo,metúve extortum postea appareret, [5] Plus enim iuris habet maritus ad exigendam pecuniam dotalem,etiam inuita muliere, quæ dotem dando semel consensit, [6] quam ad accipiendam solutionem pecuniæ paraphernalis,muliere licet consentiente : quia consensus qui ex parte mulieris interuenit cum dat dotem,non æquè suspectus est atque is,qui constante matrimonio præstatur. [7] Mihi tamen videbatur Senatusconsultum hoc magis æquitati, quam iuris rationi conuenire,nisi persona mariti suspecta esse proponatur,[8] *Ita Senatus* in causa Filliard & Francisci Pellin Procuratoris, contra D.Trolliet,13. Cal.Ian.1594.

1 *L.vlt.D.de iur.dot.l.vero procuratori,*12.*D.de solut.*

2 Nam & ad mariti patrem,qui filium in potestate habeat præsumitur pecunia peruenisse, *l.si cum dotem.*22. §. *transgrediamur, D.solut. matrim.*ideoque cogitur pater se suaque obligare pro dote filij.Bart. *ad l.lis nulla,de iud.* at non æquè tamen pro pecunia paraphernali aut aduentitia.

3 *Cap.per vestras,Extr de don.int.vir.& vxor.*

4 Nempe suo iure. Nam consentiente muliere habet,*l.hac lege,*9. *C.de pact.conuent.*

5 *Ex not.in l.*1.§.*qua oneranda, D.quar.rer.act.non det.*

6 *L.doce,*9. *C.de rei vindic.*

7 *d.§.qua oneranda,l.pen,de furt.*

8 Et hoc iure passim vtuntur in Gallia, vt mulier, quæ constante matrimonio consensit, nunquam restituatur.

DEFINITIO III.

Non tenetur maritus cauere debitori dotis, cui potest imputari cur dotem sine cautione marito suspecto promiserit.

Mulieris debitor,qui eius nubentis nomine dotem promisit viro, iam tum facultatibus suspecto petere non potest,vt dotis gratia melius caueatur siue datis in eam rem fideiussoribus,siue pignoribus melioribus. [1] Nam præter id quod fideiussorem ex hac causa dari nominatim lege prohibitum est,[2] quamuis non etiam pignora : [3] Illud tamen in proposito dandis quoque pignoribus obstat, quod non dotis aut mulieris,sed ipsius debitoris periculo futurum sit, si maritus minus idoneus reperiatur. [4] Imputare namque sibi debet, quod tali viro promiserit, nec sibi melius cauerit, si non ipsa mulier sibi virum elegit,[5] quo sanè casu securus est debitor,qui non,nisi mandante muliere,& ex necessitate dotem promisit. [6] Soláque illa superesse potest quæstio,an mulier agere possit ad dotem in tuto collocandam, cum ei nupsit, qui iam inde ab ipso cõtracti matrimonij tempore fuit non soluendo ? [7] *Ita Senatus* ex tempore, contra procuratorem Ioannem Treyuet, 3. Cal. Maij, 1595.

1 Qui duo sunt modi idoneè cauendi,*l.si mandat.*9.§.*vlt. D.mand. l.*4.§.*addici. D.de fideic.libert.*

2 *L.*1.*&* 2. *C.hoc tit.*

3 Minus tamen est dare pignora,quam fideiussorem, ideoque dicitur satisdare,qui dat fideiussorem,non etiam is qui dat pignus *l.* 1. vbi scripsi in Rationalibus,*D.qui satisd.cog.*

4 Nisi proponas promissam fuisse marito dotem per delegationem : nam qui delegatur,is omnimodo à priore creditore liberatur*l.*1. *doli & pass. D.de donat. & deleg.*

5 *Arg.l.*1.§.*illud sciendum, & seq. D.de separat.*

6 Cum etiam inuitus debitor cedi,& in dotem dari possit. *l.*1.*C.de nouat.l.si debitor.*80.*&* 83. *D.de iur.dot.*

7 De qua quæstione vide Bart. ad *l.si constante,*24.*D.solut.matrim.* [vbi concludit non esse hoc casu locum assecurationi. Ideoque nimirum placet interpretibus fideiussorem dotis dari posse in hac specie. Sed mulieri non debitori, & tum demum cùm dos periculo mulieris est,non debitoris,vt dixi *Defin.*1.*num.*7.ẽ.*ex* Andr.Gayll.*lib.*2.*cap.*84.]

DEFINITIO IV.

Licet dotium fideiussores dari non possint, dos tamen quantum fieri potest in tuto collocanda est.

Dotium fideiussores dari lege prohibitum est, ne perfidiæ suspicionis inter coniuges nascatur occasio, [1] adeo vt nec desint,qui putent,fideiussorem dotis nomine acceptũ ne ex iureiurando quidem suo obligari,quasi præstito contra leges: [2] sed tamen receptius,vt iurata fideiussio obliget fideiussorem. [3] Neque tamen ideo consequens est, vt dotis fideiussor à muliere peti possit, si non vltro offeratur, inspecta scilicet iuris ciuilis ratione: [4] sed tamen cum vsu quotidiano compertum sit,dotes pleraſque ex maritorum, siue præsenti siue superueniente inopia periclitari, [5] Senatus noster putauit ad publicam vtilitatem, iudicúmque omnium officium maxime pertinere,vt quoties de dote agitur, quantum fieri potest in tuto res collocetur, [6] eóque nomine idonea cautio præstetur, [7] nimirum si cautionem petat is,qui ex necessitate dotem soluere debeat,vt puta pater,patrísve heres,aut debitor,quisquis ille sit: [8] Ipsa enim mulier sanè cautionem petere non potest,quæ se ipsam viro credidit,licet [9] quam maximè ipsius interfit dotem saluam esse. [10] Itaque plus iuris habet hoc casu alius ex persona mulieris,quam ipsa mulier: [11] An quia futurum sit,vt dotem semel solutam iterum soluere cogatur is,qui semel bene soluit,licet inopi marito?Minimè.[12] Nec enim semel quæsita liberatio ex postfacto tolli potest :[13] Neque est, quod quicquam imputetur ei,qui solu-

uit

uit marito ius habenti dotis exigendæ,[14] niſi proponas patrem ad cuius ſanè officium pertinet, vt ſicut dotare filiam cogitur,[15] & ita locupletem, idoneúmque maritum ei quærere teneatur.[16] Cæterum patris heres aut debitor, ſiue frater mulieris ille ſit, ſiue extraneus tutus eſt, ſi marito ſoluerit, quamuis iam egeno, cum nec adminiſtrator ſit mulieris,[17] nec eius procurator,[18] vt cogatur petere aſſecurationem, quam mulier ipſa petere, marito vergente ad inopiam, & poteſt, & debet,[19] ſed quia, vt dixi, publicè intereſt dotes mulieribus ſaluas eſſe.[20] Honeſtius tamen, ſicut & tutius videtur pignoribus quam fideiuſſoribus in eam rem caueri,[21] cum dici ſoleat plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonã.[22] Cui conſequens eſt, vt neque fideiuſſorem dare teneatur maritus, qui eo tempore, quo dotem accipit, idoneas habet facultates, ex quibus mulieri ſatis cautum eſſe poſſit,[23] licet fieri queat, vt fiat pauperior.[24] Non idem eſt, ſi maritus cõtracti matrimonij tempore diues fuiſſe proponatur, ex poſtfacto autem lapſus facultatibus ante acceptam dotem. Etſi enim ſecuta quandocunque dotis numeratione ius pignoris mulieri quæſitum intelligi debeat à die promiſſionis:[25] tamen vbi euidens, iámque emergens amittendæ dotis periculum eſt, ex præſenti egeſtate mariti, æquius eſt mulieri conſuli per dotis retentionem,[26] quam pati, vt dotis retentio cum hypothecaria actione commutetur,[27] maximè cum mariti commodo aliter conſuli poſſit:[28] Soqueſtrata ſcilicet dote penes probum mercatorem, qui dotis vſuras marito præſtet ad fetenda matrimonij onera.[29] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Brondel Chirurgi, & Io. Paui, 4. Cal. April. 1597.

1 Verba ſunt *l. 2. C. hoc tit.*

2 Bart. *ad l. ſi quis pro eo, 6. D. de fideiuſſ. ex l. non dubium, 5. C. de legib. l. ſi quis inquilinos, 112. §. vlt. de legat. 1.*

3 Seraphinus de Seraph. ex communi noſtrorum ſententia. *priu. 69. de priuil. iuram.* [Ioſeph. Ludouic. *Dec. Peruſ. 57.* Didac. Couar. *in c. quamuis pactum in 2. part. relect. §. 2. n. 9. vbi dicit communem.*]

4 *L. 1. & 2. C. hoc tit*

5 Fiunt enim quotidie lites de dote in tuto collocanda, & vt loquuntur aſſecuranda, *ex l. ſi conſtante, 24. D. ſolut. matr. l. vbi adhuc, 29 C. de iur. dot.*

6 *Ex not. in l. 1. D. ſolut. mat. l. intereſt, 18. de reb. auct. iud. poſſid.*

7 Melius enim eſt intacta dotis iura ab initio ſeruare, quam poſt vulneratam dotis cauſam remedium quærere, *arg. l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſt.*

8 Iſti enim ex neceſſitate dotem ſoluere debent, *leg. ſi extraneus 33 D. de iur. dot.*

9 *Ratio eſt d. l. 2. C. hoc tit.*

10 Vt facilius & commodius poſſit nubere, *Auth. ſed quamuis, vbi not. C. de rei vxor. act.*

11 Quod ſanè mirum eſt, quamuis non ſit nouum, vt ex alterius perſona quis conſequatur, quod ex ſua nõ poſſet, *l. 3. in fin. D. qua res pign. l. ſi is qui duos, 29. de libertat. legat. tum hereditate 55. D. de acq. hered.*

12 Liberatur enim quiſquis ſoluit vero creditori, *l. ſolutam, 49. D. de ſolut.* Maritus autem eſt verus creditor dotis, *l. dote 9. C. de rei vind.*

13 *L. qui res 98. §. aream, de ſolut.*

14 Habet enim plus quam mandatum ad dotem exigendam, cum ſit dominus dotis, *d. l. doce*, cámque habeat in bonis, *l. quamuis, 75. D. de iur. dot.* iunct. *l. rem in bonis, D. de acq. rer. dom.*

15 *L. capite 19. de rit. nupt. l. vlt. D. de dot. promiſſ.*

16 Alioqui tenebitur filiam iterum dotare, vt notatur ſupradictis locis, *& in Auth. quod locum C. de collat.*

17 Vt ei proſpicere debeat, quomodo deberet ſi eſſet mulieris curator, *vt in l. ſiue generalis, 61. D. de iur. dot. l. eum poſt mortem, 43. §. 1. D. de admin. tut.*

18 Similis ratio eſt *in l. poſtulante, 44. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

19 *Ex l. vbi adhuc, 29. C. de iur. dot.*

20 *d. l. 1. ſolut. matr. d. l. intereſt. 18. de reb. auct. iud. poſſid.*

21 Vtroque enim modo rectè ac vtiliter cauetur, *l. ſi mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici, 8. D. de fideic. libert.*

22 *L. plus cautionis, 25. de reg. iur.* de cuius tamen ſententia vide quæ alio loco ſcripſi.

23 *Arg. l. ſciendum. 15. D. qui ſatisd. cog.*

24 Eſſet enim mali ominis expectare caſum & aduerſam fortunam mariti *l. inter ſtipulantem, 83. §. ſacram. D. de verb. oblig. l. cum tale, 72. de cond. & demonſtr.*

25 *Ex l. 1. vbi notat. D. qui potior. in pign. hab.*

26 *Arg. l. ſi poſt perfectam, 24. C. de euict. l. 1. D. de pign.*

27 Eſt enim longè melius & commodius retinere, quam petere, *l. is qui deſtinauit, 24. D. de rei vind. l. 3. D. de compenſ. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

28 Ad quem ſcilicet fructus dotis pertinere debent pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus, 20. C. de iur. dot. l. ſi is qui, 56. §. ibi dos, D. eod.*

29 *Iuxta cap. per veſtras, de don. int. vir. & vxor.*

TIT. XV.

DE FVND. DOTAL.

DEFINITIO I.

De alienatione iurata bonorum dotalium facta per mulierem, an & quando reſcindi poſſit per reſtitutionem conſtante matrimonio.

BONORVM dotalium alienatio, licet iure ciuili prohibita ſit,[1] iuramento tamen confirmatur:[2] ſed facilis in integrum reſtitutio eſt impetrata abſolutione,[3] ſi cum maritali reuerentia, quæ metus præſumptionem inducit, qualiſcumque læſio concurrat, etiam intra dimidiam iuſti pretij.[4] Neque enim hoc ſolo læſa mulier videtur, ſi minore pretio vendiderit,[5] ſed & ſi in rem eius non ſit verſum pretium, puta ſi pro mariti debito venditio facta ſit.[6] Nam licet hoc caſu non ſit locus Velleiano, quia Senatuſconſultum ſuccurrit tantum mulieri, quæ pro alio ſe obligat, non item ei, quæ pro alieno debito res ſuas diſtrahit,[7] apertè tamen læditur, quæ pro re ad ſe nihil pertinente ſit pauperior.[8] Nec aliud erit, ſi venditio permittente iudice facta fuerit,[9] præſertim ſi marito poſtulante, aut poſtulationi vxoris ſubſcribente ea promiſſio impetrata ſit,[10] niſi cauſæ cognitio ſaltem ſummaria interuenerit,[11] in qua hoc potiſſimum verſabitur, an neceſſaria aliqua cauſa ſit, quæ fundi dotalis ſuadeat diſtractionem. Nam ex neceſſaria cauſa talis alienatio & olim valuit, & hodie valet;[12] vt puta ſi nec maritus nec mulier quicquam aliud habeant, vnde ſe ſuóſque alant.[13] Cæterum bonis dotalibus male diſtractis non eo minus poterit mulier ius ſuum perſequi, ſiue iure communi,[14] ſiue petita in integrum reſtitutione, quod matrimonium duret. Ipſius enim intereſt dotem habere,[15] licet fundi vendicatio non mulieri,[16] ſed marito competat.[17] Vtique enim maritus ipſe, qui vendidit, adeoque de euictione ſe obligauit agere non poteſt,[18] nec reſtitutionem ex alia cauſa implorare, quam ſi læſio immodica & vltra dimidiam iuſti pretij interueniſſe probetur.[19] Mulieri autem facilius reſtitutio conceditur, & quia prohibitione legis nititur,[20] & quod maritali reuerentia vendere coacta videatur.[21] Si tamen maritus ſit locuples, qui aliunde onera matrimonij ferre commodè poſſit,[22] difficilius eſt, vt conſtante matrimonio fundus emptori auferatur, magiſque eſt, vt tamdiu penes eum remanere debeat, quamdiu penes maritum fuiſſet, ſi ipſe non vendidiſſet,[23] quamuis interim cauſa reſtitutionis exerceri non male poſſit.[24] Non idem eſt ſi maritus laboret inopia, ſiue à tempore contracti matrimonij ea inopia ſuperuenerit, ſiue ab initio iam ille inops fuerit. Datur enim vtroque caſu mulieri vindicatio, etiam durante matrimonio, ſi ipſa non vendiderit.[25] Eadem igitur ratione & reſtitutio in integrum ſi male ipſa vendiderit, vt habeat ex quo ſe & ſuos alat.[26] Nam & hoc caſu reſtitui poſſet, ſi marito res proprias & pro dote obligatas vendenti conſenſiſſet.[27] Ideoque & ex hac cauſa condemnari debet emptor, vt fructus, quos poſt litem conteſtatam percepit ex re dotali, ipſi etiam mulieri reſtituat, conſtante licet matrimonio.[28] *Ita Senatus* pro Ioanna Ioly vxore Iani Mignon contra heredes Petri Gleyron, 12. Cal. Mart. 1593.

1 *L. vnic. §. & cum lex Iulia, C. de rei vxor. act. l. 1. & paſſ. D. & C. hoc tit.*

2 *Cap. cum contingat extr. de iureiur.*

3 Quæ ſanè omnimodo neceſſaria eſt, cum poſſit iuſiurandum ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ, *d. c. cum contingat, & paſſ. eod. tit. de iureiur.* Datur autem apud nos hæc reſtitutio, quia mulier eadem facilitate iurare intelligitur, qua & contrahit. Vt de eſt, quod iure ciuili tale iuramentum nullius eſſet momenti hoc caſu, *l. §. in fin. C. de legib. l. ſi quis inquilinos 112. §. vlt. de leg. 1.*

4 *Arg. l. 1. §. qua oneranda,* vbi DD. *quar. rer act. non det. l. pen. de furt.*

5 *L. ſi*

Source : BIU Cujas

5 *L.si res* 11.§.1. *C.de iur.dot.*

6 *Tot.tit. C.de vxor.pro marit.*

7 *L.nec interest* 5.iunct.*l.prec.C.ad SC.Velleian.l.4.in fin.C.eod.*

8 *Arg.l.vir vxori* 17.§ *vlt.eod.tit.*

9 Nam nec iudici liberum est permittere distractionem bonorum dotalium sine causa,vt nec bonorum minoris, *l.5.§.si as alienum, D.de reb.eor.qui sub tutel.*

10 Quasi voluntate mulieris per maritum in fraudem ipsius mulieris conquisita, *vt in l.2. C.de reb.alien.non alienand.*

11 Ita vt non possit dici obreptum aut subreptum Iudici, alioqui non valet quod actum est, *d.l.5.§.pen.de reb.eor.*

12 *L.1.D.hoc tit.l.alienatione* 13. *D.famil.erciſc.*

13 *L.si cum dotem* 22.§.*si maritus,ad fin.D.ſolut.matr. l.quamuis* 30. *eod. tit.*

14 Si iusiurandum mulieris non interuenerit,quo casu venditio fundi dotalis ipso iure non valet,vt dixi *n.*1.

15 *L.seruo legato* 69.§.*si testator,de leg.*1.*l.paterfilia* 71.*D.de euict.*

16 Nisi soluto demum matrimonio, *l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*

17 *L.dote* 9.*C.de rei vind.*

18 Quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, *vulg.leg.vindicantem* 17.*D.de euict.l.venditrici* 31.*Cod.de reb. alien.non alienand.*

19 Condictione *ex l.2.C.de rescind.vend.*

20 *d.§.& cum lex Iulia,*iunct.*l.vlt. Cod.de reb.alien.non alien.l.1.& tot.hoc tit.D.& C.*

21 *d.l.§.quæ onerandæ, D.quar.rer.act.non det.*

22 Quo casu non est locus remedio, *l.vbi adhuc* 20. *C.de iur.dot.*

23 *Arg.d.l.in rebus,& l.peto* 69.§.*prædium,de leg.*2.

24 Dilata tantum executione iudicari in tempus soluti matrimonij, *arg.l.in lege Aquil.*40.*in fin.D.ad l. Aquil.*

25 *d.l.vbi adhuc* 9.*C.de iur.dot.*

26 Nec enim nouum est, vt mulieri etiam pro re dotali detur restitutio in integrum, constante quoque matrimonio, dum id sine mariti iniuria fiat, *l.Titia* 61.*de iur.dot.*

27 Si modo non supereſſet in bonis mariti, vnde satisfieri pro dote posset, *l.iubemus* 21.*C.ad SC.Velleian.c.peruenit Extr.de empt. & vend.*

28 Quia fructus dotis hoc casu non ad maritum pertinent, sed ad mulierem,ad se suámque familiam alendam *d.l.vbi adhuc.*

DEFINITIO II.

De alienatione bonorum paraphernalium, in quo læsio interuenit.

QVod si bonorum paraphernalium aut aduentitiorum facta venditio sit,est quidem illa validior,quia & citra iusiurandum valet,[1] cum nulla lege prohibita sit, [2] sed tamen si læsio interueniat enormis,vt vocant,& immodica, [3] perinde mulier in integrum restituetur ad venditionem omnimodo rescindendam, ita vt nec supplendi iusti pretij electio emptori detur, [4] propter concurrentem metum reuerentialem, qui hactenus saltem prodesse mulieri debet, [5] quamuis nec mariti minas probet ne verbera.[6] Nam si quid horum præterea interuenerit,locus est restitutioni ex edicto, De eo quod vi metúsve causa, [7] licet nec læsio vlla adsit in pretio,nec dolum, qui ex vi facta metúve illato colligitur, emptor vllo modo participauerit.[8] Imo nec emptori proderit,si probet solicitatum se à muliere etiam absente marito, vt ab ea emeret,[9] si modo probet illa se vapulasse,vt emptorem solicitaret: quoniam quidquid per vim aut metum gestum est,totum id irritum haberi debet. [10] Denique sufficit in eo læsam esse mulierem,quod inuita vendidit,[11] licet nec in pretio decepta sit,nec malè consumpta, aut in inopis mariti rem versa fuerit pecunia. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Haber enim mulier liberam istiusmodi bonorum administrationem,at non etiam maritus,nisi muliere consentiente,*l.hac lege* 8. *C.de pact.conuent.tam ſup.dot.l.maritus* 1.1.*C.de proc.*

2 Lex enim Iulia,itémque Iustiniani *in l.vnic. C.de rei vxor.act.* de solo dotali fundo locuta est.

3 Id est,vltra dimidiam iusti pretij, *vt in l.2.l.si voluntate* 8.*C.de rescind.vend.*

4 Quæ alioqui danda esset, *ex d.l.2. & d.l.si voluntate.*

5 *Arg.l.*1.§ *quæ onerandæ,*vbi notat.*D.quar.rer.act.non det.l.pen. D. de furt.* [Imo si præterea illud concurrat, vt venditio facta sit contra Velleianum, puta pro marito aut alio quoliber, cuius creditoribus satisfieri ex pretio debeat,non erit necessaria mulieri restitutio,sed poterit rectè rem vendicare,& aduersus exceptionem rei venditæ & traditæ obiicere replicationem Velleiani *l.vlt.§.item si mulier D.ad Velleian.* scilicet quia hoc casu non transit dominium in emptorem Castr.*ad Auth.ſi qua mulier.C.eod.*Nec interest an agat mulier contra emptorem,an contra alium qui ab ipso emptore postea bona fide emerit, *d.l.vlt.* §.1. *Ita Senatus* in causa,de qua *Defin.*27.3.*ad SC.Velleian.*

6 Quæ tamen probari oportet, si enormis & immodica læsio non interueniret.Nunquam enim solus reuerentialis metus sufficit,nec si læsio modica concurrat,*l.ad inuidiam* 6.vbi Bart.*C.de his quæ vi metúſve cauſ.*

7 Quia quod vi metúsve causa gestum est,numquam ratum habet prætor,*l.si mulier* 21.§.1.*& paſſ.D.ill.tit.*

8 Verba namque edicti concepta sunt in rem,non in personam, *leg. metum* 9 §.*animaduertendum, item ſi cum* 14.§.*in hac actione,eod.tit.*

9 Quamuis dici soleat,deceptis,non decipientibus mulieribus subueniri oportere, *l.2.§.ſed ita demum,l.bona fide* 27.*l.ſi decipiendi* 30. *D. ad SC.Velleian.*

10 *d.l.si mulier* 21.§.1.

11 Nemo enim rem suam inuitus vendere cogendus est, *leg.fundus* 30.*D.famil.erciſc.l non enim* 9.*D.rer.amot.*vt nec emere alienam,*leg.nec emere* 16.*C.de iur.delib.*Iunge *l.si res* 12.§.1.*D.de iur.dot. l.& eleganter* 7.*in prine.de dolo.*

12 Quibus tamen casibus maior subesset æquitas restitutionis,vt dixi *Def.prec.n.*5.6.7.8.

DEFINITIO III.

Mulier non potest restitui aduersus venditionem fundi dotalis factam auctoritate Iudicis pro alimentis præstitis, marito in carceres ea postulante detruso.

MVlier,quæ ad improbos supra modum sæuientis mariti mores coërcendos à Iudice impetrauit, vt detruderetur ille in carceres, [1] ex eaque causa,cum soluendo ipse non esset,alimentorum sumptus ab eo factos de suo soluere condemnata est,si fundi dotalis venditionem ob id pati coacta sit,frustra postea,siue constante,siue soluto matrimonio, petet in integrum restitutionem? [2] eo solo prætextu, quod ita fiat indotata,[3] nec in eius rem versum videatur quod prauo rixosóque marito exhibendo sit male impensum: [4] sibi enim imputet,suámve aut stultitiam aut infelicitatem accuset,quod ei nupserit. [5] Nam ipsi emptori, qui bona fide accessit ad publicam venditionem auctoritate Iudicis permissam,quid obsecro imputari potest,vt ob istorum coniugum rixas morésque pauperior fieri debeat?[6] At cur mulieri permittamus factam venditionem rescindere, quam, ne fieret, non potuit impedire?[7] Idem multo magis admittendum est, si mariti bona,quæ pro mulieris dote obligata erant, distracta proponantur: facilius enim est,vt dotalem hypothecam perdat mulier, quam proprietatem ipsam bonorum dotalium: [8] idque procedit indubitatius,si proponas, mulierem ipsam,cum bona obligata non inuenirent emptorem, ac ne viliore pretio distraherentur,sibi amicóque, vt fit, eligendo comparasse, [9] posteaque extraneum in suum locum eodem pretio substituisse. Nam licet dici soleat, emptoris, & eius, quem emptor intra tempus constitutum in amicum elegerit, personam eandem intelligi, eodémque iure censeri electum, ac si primum & solus emisset: [10] negari tamen non potest,quin,& quo instanti mulier emit,sibique dotaliu pignorum dominium acquisiit,pignoris ius amiserit,quia rem factam suam retinere sibi obligatam non potuit.[11] Nec quod postea dominium illud à se abdicauit,facere potest,vt semel extincta pignoris obligatio reuiuiscat, cum ea alienatio non anteriorem & necessariam causam habeat, [12] sed planè liberam & voluntariam.[13] Ideo autem agimus de re dotis nomine obligata, quia rem ipsam dotalem,quæ reuera est mulieris,licet in mariti bonis esse dicatur,[14] mulier ipsa emere non potest,[15] nisi vno illo casu,quo suam habere desierit, vt puta si cum res illa viliſſimo prius pretio distracta esset,mulier à Iudice impetrauit ex iusta aliqua causa, vt iterum distraheretur.[16] Dominium enim,quod per primam venditionem à muliere abscesserat, nihil prohibet ad eam recurrere ex noua emptione. [17] Quo casu tanto minus actio mulieri supereſſe debet in eum,quem subinde in locum suum substituerit, [18] cum de seipsa conqueri potius debeat, nec possit dicere factam à se venditionem bonorum dotalium,quando sublata per priorem venditionem dotis causa desierint esse dotalia,[19] tametsi tum adhuc matrimonium constaret.[20] *Ita Senatus* pro Claudio Goteland, contra Gabrielam Sermier, 7. Id. Dec. 1593.

1 Non

1 Non enim ferendum est, vt supra modum maritus in vxorem sæuiat, cui nec in seruos dotales sæuire licet, *l. si constante 24. §. si maritus. D. solut. matrim.*

2 Non enim læditur qui iure communi vtitur, *l. vlt. C. de in integr. rest. minor.* nec alienationis prohibitio includit necessariam alienationem, quæ fiat ex iudicati auctoritate, *l. alienationes 13. D. famil. ercisc. l. 3. §. 1. & seq. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

3 Nam nec nouum est dotem minui ipso iure per impensas necessarias, *l. 5. D. de impens. in res dot. fact.*

4 Hæc tamen allegatio falsa est, cum teneatur mulier alere maritum aliunde non habentem, *l. vbi adhuc 29. Cod. de iur. dot.* iunct. *l. 3. §. proinde, D. de in rem vers.*

5 Hoc enim maluisse videtur & se in hanc necessitatem coniecisse, *arg. l. si à patre 22. de rit. nupt. l. 7. §. 1. qui satisd. cog.*

6 *L. ait prætor 7. alias l. etsi sine, §. quæsitum, D. de minor.*

7 *d. l. 1. §. 1. de rebus eor. qui sub tutel. & d. §. quæsitum.*

8 *L. iubemus 21. C. ad Velleian.* iunct. *l. in reb. 30. C de iur. dot.*

9 Potest enim etiam creditor & debet emere pignora, quæ distrahuntur in executione iudicati, si non inueniant emptorem, *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

10 De quo vide quæ scripsimus, *ad tit. si quis alter. vel sib. §.*

11 *L. pen. §. 1. de except. rei iudic. l. neque pignus 45. de reg. iur.*

12 *Vt in d. §. pen. & l. debitor 59. ad SC. Treb.*

13 Obligatio enim semel extincta non potest reuiuiscere, *leg. qui res 98. §. aream de solut.*

14 *L. quamuis 75. D. de iur. dot. d. l. in rebus 30. C. eod.*

15 *L. sua rei 16. D. de contr. empt.*

16 Vt in casu *l. si quos per, C. de rescind. vend.*

17 *L. 2. l. si à te 7. C. de pact. int. empt. & vend.*

18 Contra quem non magis potest agere, quam contra se ipsum, *l. ne eum filiofamilias 17. D. de furt.*

19 Quod enim desiit esse in bonis mariti & in dominio mulieris, non potest esse dotale, *l. dotale 13. §. dotale, D. hoc tit.*

20 Non enim matrimonium solum potest facere bona dotalia, sicut nec facit dotem, cum possit matrimonium esse sine dote, quamuis non dos sine matrimonio, *l. 3. D. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

Mulier restituta in integrum aduersus venditionem fundi dotalis non cogitur reddere, quod non ipsa sed maritus accepit vice fructuum, dummodo nec ipsa fructus petat, at nec maritus tenetur.

QVæ constante matrimonio fundum tibi vendiderat, consentiente aut potius cogente marito, [1] ea lege, vt annuam frumenti & vini quantitatem præstares, quoadvsque pretium solutum esset, si postea in integrum restituatur, & fundum sine fructibus recipere parata sit, [2] non est cogēda annuas illas pensationes reddere, præsertim quas non ipsa sed eius maritus perceperit. [3] Nec mutabit, quod eæ pensitationes longè pluris sint, quam fructus ex fundo percepti, quos tu restituere sis paratus. Nam quemadmodum eo iure vtimur, vt impetrata per venditorem etiam minorem annis restitutio non auferat emptori fructus, quos ex contractu bona fide inito, & ante litem contestatam perceperit: ita nec in potestate emptoris esse debet, vt fructuum oblatione auferat venditori ea, quæ ex eodem contractu in vicem fructuum aut vsurarum pretij præstiterit, [5] quasi vtrisque præstationibus hinc inde legitime debitis, quandiu mutuus contractus subsistit, [6] præsertim cum in proposito videaris tu eam legem tibi dixisse, tanti scilicet æstimans tua interesse, ne ad pretij solutionem statim conuenireris, [7] siue quod ad manum pecuniam non haberes, [8] siue quod suspectas haberes mariti facultates, cui non satis tuto posse te soluere crederes, nec proinde vxori eius constante matrimonio. [9] De illo fortasse probabilius dubitari possit, an eas pensitationes reddere maritus ipse cogi possit, contentúsque esse legitimis vsuris pretij, si fundus fuerat dotalis? Sed magis est ne debeat, cum illas iure suo perceperit. [10] Planè quæ post litem de restitutione contestatam solutæ probabuntur, siue viro, siue vxori restituendæ erunt per mulierem, [11] nec cum fructibus à te perceptis compensari poterunt te inuito, tametsi id mulier maximè velit, [12] quia non debet esse in potestate petentis restitutionem, pro qua contractus aut bonorum parte rescindi contractum aut restitui in integrum velit. [13] Et quemadmodum inuitus emptor venditori condemnandus est ad restitutionem fructuum post litem contestatam perceptorum: [14] ita vicissim condemnandus est venditor, vt emptori restituat, quidquid ab eo post litem contestatam perceperit, [15] maximè cum id tale est, quod excedat iustam fructuum æstimationem, [16] nec restitutio claudicet, quæ mutuas & æquales vtrinque habere debet præstationes. [17] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio in causa Guillielmæ Dupelier, 4. Id. Mart. 1594.

1 Compertum enim est huiusmodi consensum à mulieribus præstitum ab inuitis plerumque extorqueri per maritos abutentes facilitate & infirmitate sexus.

2 Alioqui fructus venirent in restitutionem saltem, qui essent percepti à die litis contestatæ tanquam ex eo die constituto possessore in mala fide, *l. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de pet. her. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

3 Ad maritum enim pertinent, ad quem fructus pertinerent, quorum loco sunt, *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

4 Inuita tamen iuris ratione, ex qua sane fructus omnes etiam ante litem contestatam percepti veniunt in iudicium restitutionis, *d. leg. vnic. C. de reput quæ fiunt, l. patri 27 §. si pecuniam,* iunct *leg. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor.* Scripsi *in error. 6. & 7 decad. 7. error. pragmat.*

5 Nihil enim prodest oblatio ad rescindendum contractum, *leg. non est probabile 6 C. de rescind. vend.* iunct. *l. sicut 5. de oblig. & act.*

6 Tandiu vero subsistit, quandiu non est rescissus per in integrum restitutionem, quia non posset rescindi contractus qui non tenet *l. pen. C. si aduers. rem iud. l. 3. C si aduers. libert.*

7 Potuisset enim conueniri statim actione ex vendito, *l. ex empt. 11. D. de act. empt.*

8 Nec enim debiti solutio semper est in expedito, *leg. si dubitet 10. D. fideiuss.*

9 Solet enim postea dubitari, an debitor mulieris, qui soluit inopi marito, sit liberatus.

10 Vice fructuum fundi dotalis, vt dixi *n. 3.* Iunge *l. Pomponius 29. D. quib. mod. vsufr. amitt. l. Titia 62. de iur. dot.*

11 Tanquam perceptæ mala fide, quæ inducitur ex contestatione, vt dixi *num. 2.*

12 *d. l. quod si minor. 24. §. restitutio, l. patri 27. § si pecuniam, D. de minor.* Interdum tamen fit compensatio vsurarum & fructuum, *vt in l. minor 40. in fin. eod.* sicut fructuum & sumptuum in rem factorum, *in leg. sumptus 48. D. de rei vind*

13 *L. tutor 47. §. 1. D. de minor. l. cum quæritur 16. de administr. tut. l. nam absurdum 7. de bon. libert. l. si ita 39. in fin. de oper. liber.*

14 *d. l. sed si lege 25. §. si ante D. de pet her.*

15 Vt eadem sit ratio distrahendi negotij, quæ contrahendi, *l. 5. §. is quoque, D. de oblig. & act. l. ab emptione 8. de pact.*

16 Compensatio enim tum quoque, cum fit, non potest fieri nisi ad concurrentem vsque quantitatem, *l. cum aliter 11. & seq. D. de compens.* nec rursus potest fieri compensatio quantitatis ad speciem, *l. si constat. 4. & l. vbi not. C. eod.*

17 *d. l. quod si minor 24. § restitutio, D. de minor. d. l. vnic. C. de repet. quæ fiunt in iudic. in integr. rest.*

DEFINITIO V.

Mulieri petenti restitutionem aduersus venditionem fundi dotalis non nocet, quod pretium exegerit soluto matrimonio.

SI mulier quæ vrgente metu & reuerētia maritali fundum dotalem vendidit, in integrum postea restitui velit aduersus venditionem, [1] non eo minus audienda est, quod post mariti mortem pretium exegerit aut vsuras pretij, aut quid aliud annuum, quod in vicem vsurarum esset. [2] Id enim in consequentiam male gesti negotij factum videri potest, potius, quam vt negotium ratum haberetur, initio scilicet inspecto. [3] Nam & post petitam restitutionem posset adhuc ex contractu pretium aut pretij vsuras petere is, qui restitutionem postulasset, neque idcirco restitutionis auxilium abiecisse videretur; nimirum quia quamdiu contractus rescissus non est plane tenere eum necesse est, & in eo statu manere omnia, ac si petita restitutio non esset. [4] Nec simile est quod dicimus, eum qui vltro soluit, non esse audiendum, si dicat, coactum se per vim vt promitteret, ni in soluendo quoque sibi vim factam probet. [5] Plus enim sibi præiudicat, qui vltro soluit, quam qui solutionem accipit, [6] licet multo tutius fuerit, vt solutionem accipiens protestetur, nolle se beneficio restitutionis sibi competentis damnum adferre. [7] Sed & longe facilius est, vt spontanea solutio tollat allegationem metus præcedentis, quam cæteras restitutionis causas ex immodica læsione, aut minoris ætatis lubrico, aut legis prohibitione

Source : BIU Cujas

tione descendentes, quia facillimè purgatur metus. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ diximus *Def.1.& 2.ẽod.ex l.1 §.qua onerandâ*, vbi Bart. & alij. *D.quar.rer.act.non det.*

2 Quamuis hoc casu possit videri purgatus metus reuerentialis per ratihabitionem secutam tempore non suspecto, *arg.l.2.C.de eo quod met.caus.*

3 *Vt in l.3.§.scio,D.de minor.*

4 Eo namque iure vtimur, vt pendente iudicio restitutionis contractus teneat propter iusiurandum,nec habeat restitutio vim suspensiuam,quomodo habet sanè ex iuris ratione, *tot.tit. C. restit.in integr.postul.ne quid noui fiat.l.si causa cognita 32.C.de transact.*

5 *d.l.2.C.de eo quod met.caus.*

6 Quoniam qui solutionem accipit fit locupletior, qui vero soluit alienat, quamuis & hic locupletior fieri dicatur, quatenus se liberat ab obligatione, *l.si pupilli 66.in fin.de solut.l.species 11.D.de acceptil.*

7 Protestatio enim conseruat ius protestantis,& prodest ad tollendam omnem dubitationem, *leg.pro herede 20.D.de acq.her.l.etsi quis 14. §.plerique,D.de relig.& sumpt.funer.*

8 Tanquam qui constitat in animo patientis metum magis, quam in re ipsa,licet non sufficiat,quantum ad causam edicti, vt metum quis sibi inferat, *l.si mulier 21.in princ.& pass.D.quod met.caus.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo maritus potest transigere de fundo dotali, non solùm retinendo,sed etiam alienando.

MAritus potest transigere de re dotali retinendo, non alienando exemplo tutoris,curatoris, & aliorum huiusmodi administratorum,[1] dummodo nihil per sordes, neque per gratiam factum sit. [2] Quid ergo si pecunia ad retinendum sit promissa,adiecta hac conuentione, vt in casum non solutionis fundus alienetur? Valet conuentio, [3] valebit etiam in suo casu alienatio tanquam facta in necessariam consequentiam.[4] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde,contra D.de Cardé,12.Dec.1596.

1 *L.si profundo 33.vbi not.C.de transact.*

2 Neque enim sordes aut gratiam vnius alteri nocere oportet, *l.si per imprudentiam 51.D.de euict.l.2.C.si vend.pignor.agat.*

3 Quia imputare sibi debet, qui solutionem intra certum tempus promisit, cur non satisfecerit.

4 *L.magis puto 5.§.sed si pater,& seq.D.de reb.eor.qui sub tut.*

TIT. XVI.

DE NATVRAL. LIBER. & Spur.

DEFINITIO I.

Bastardis sine testamento & sine prole decedentibus, etiamsi susceptisint à patre talliabili,Princeps succedit, nisi priuilegium alicuius obstet aut inueterata consuetudo.

EO iure vtimur ex inueterata longóque vsu recepta consuetudine potius, quam ex scripti iuris ratione, [1] vt spuriis omnibus, quos vulgò Bastardos vocant, si & intestati [2] & sine prole decesserint,[3] Princeps succedat, ex quocunque patre sint illi susceptí, cum antea obtineret, vt non nisi liberis Presbyterorum succedere Princeps posset.[4] Sed hoc ita,si non id ius occupauerit dominus territorij, siue ex priuilegio,[5] siue ex ea consuetudine, cuius initij memoria non extet; [6] qualis consuetudo illa est, quæ apud Sebusianos meos,vt audio,huiusmodi successionis iura Comitibus omnibus tribuit.[7] Cæterum si bastardus,aut prolem naturalem & legitimam reliquerit,aut testamentum fecerit,de Principis iure quærendum nihil erit. [8] Quid vero si ex homine talliabili, vt loquuntur & dediticiæ conditionis bastardus susceptus sit,qui & intestatus & sine liberis decesserit? An feudi dominus in ea successione Principi præfertur? Minimè,quia bastardorum ea ratio est;vt matris conditionem sequantur,non patris.[9] Vnde fit vt nec bastardi filius succedat intestato auo paterno, tametsi ab eo institui possit. [10] Ita sæpius in Senatu tractatum & relatum est,maxime in causa Guillielmi le Marquis Castellani de Miribel, mens. Dec.1593.

1 Nihil enim vspiam tale scriptum reperimus.Vide Chass. *rubr.8. Des successions.de bastards.§.1.& 3.n.5.*

2 Nec enim dubitatur, quin hodie testamentum facere possint, quamuis lex duodecim tabularum de iis locuta non sit,cum testamenti factionem & actiuam & passiuam introduxit, quia non sunt isti ciues Romani, sed alienigeni & peregrini, ideoque manserunt incogniti vsque ad tempus Constantini,vt refert Iustin. *Nou.89. quib.mod.natur. effic.sui in princ.* Etsi locus ille de naturalibus loquitur,nos vero de bastardis ex quocunque patre susceptis.

3 Nam nec olim fiscus succedebat in præiudicium liberorum, *l.vnic.C.de caduc.tollend.*Bastardi tamen filius non successit auo intestato, vt sequitur in Definitione.

4 Horum enim causa semper visa est odiosior,tanquam ex damnatissimo & sacrilego coitu susceptorum, *tot.tit.extr. de filiis presbyter.* Et ideo quamuis & ab extraneo capere possint,& extraneum instituere, secundum nostros, *ad l.vlt.Cod.hoc tit.* non possunt tamen à patre institui, nec patrem instituere, *Auth.licet in fin.eod. Auth.ex complexu,C.de incest. & inutil.nupt.*

5 Quod scilicet habeat à Principe.

6 Hæc enim habet vim tituli, *l.1.§.vlt.& l.fin.de aqu.& aqu.pluu. arcend.l.3 §.ductus aquæ,D.de aquæ quotid.& estiu.*

7 Vt hoc ipso quod quis probauit se Comitem,intelligatur etiam probasse habere se ius succedendi Bastardis.

8 Quia non possunt videri hoc casu bona vacantia,quæ dominum habent & legitimum successorem.

9 Cuius enim alterius quam matris conditionem sequerentur,cum patrem nullum habere intelligantur,vt ratiocinatur Vlp. *in l.1.§.vltim. D.ad municip.l lex naturæ 26 de stat.homin.* Nam & ideo ἀπάτωρες appellantur *in §.si aduersus,Inst.de nupt.*

10 Andr.Gail.*lib.1 pract.observ.c.* 115.Modern.ad Alex.*cons.74.vol.2.* Boër.*dec.*107.*n.*16.Bald.*ad l.vlt.C.hoc tit.*Iunge *Def.seq.*

DEFINITIO II.

Fratres naturales non suscepti ex damnato coitu sibi inuicem succedunt etiam ab intestato, sicut & parentibus suis: at non item suscepti ex coitu damnato.

FRatres naturales succedunt sibi inuicem ab intestato, sicut & parentibus suis, [1] nisi ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu concepti proponantur. [2] Istæ enim ex contrario sicuti parentibus,ita & inuicem sibi succedere tam ex testamento,quam ab intestato prohibentur, ne præcipuo hoc naturæ & legis beneficio fruantur, [3] quos neque lex agnoscit,nec ipsa quoque natura. [4] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.4. ẽ. de legit.hered.

1 *Leg.2 4. 5.* vbi Bald. *D.vnd. cognat.* Et ipsis vicissim parentes Bartol. *in leg fin. numer. 4. D. de his quibus vt indign.* [Quod intellige de parentibus maternis quorum scilicet eadem ratio est quæ matris de qua loquitur Bartol. *dict. numer 4.* Nisi mater sit illustris, *ibidem.* Illustris autem & non quælibet nobilis, nec si sit ab antiqua prolapia, sed quæ illustri aliqua dignitate præfulgeat, puta Marchionatus aut Comitatus, aut saltem Baronatus. *Ita Senatus* pro interpretatione, *leg.si qua illustris. Codic. ad Orfic.* in causa liberorum Ioannis Francisci du Vergier, contra Claudium Puenset, 3. Iulij 1611. Cæterum neque patri, neque parentibus paternis possunt illegitimi liberi succedere, nisi in duabus vnciis nulla legitima sobole nec vxore subsistente, neque illis parentes *Authentic. licet & leg. vltim Codic. hoc titul.* Inter se tamen possunt illegitimi succedere etiam ab intestato, non tanquam agnati (sunt enim degeneres non de genere, vt facere Bald. *ad d. leg. vlt.*) sed quasi cognati, & iure cognationis, si quis hoc saltem vocabulum ad eos velit extendere, vt loquitur Iustinianus *in dict.leg.vltim.* Nisi quis probabilius putet ex *dict. leg.vltim.* quæ loquitur de iis tantùm qui à patre & auo paterno coniuncti sunt, vt quod ait hæc Definitio, fratres naturales succedere sibi inuicem ab intestato de vterinis solis debeat intelligi, non de consanguineis tantùm. Nam & de vterinis loquitur, *leg 4.& 5. D. vnd.cognat.* non de aliis. Et ita sanè est, vt constat ex Matthæo de Afflictis. *decisione 96.* vbi addit, quod magis est, hos fratres vterinos naturales sibi inuicem succedere ab intestato, etiamsi sint omnes susceptí ex damnato coitu, & ita iudicatum fuisse in Curia Neapolitana,

Source : BIU Cujas

Quasi quod ad transuersales pertinet ius vetus non sit abrogatum, sed duntaxat quantum ad ascendentes & descendentes, licet ipse contrariã sententiam magis probare videatur, vt supradictæ leges 4. & 5. *D.vnd. cognat.* loquantur tantum de vulgo conceptis, non de natis ex damnato coitu. Sententiam tamen Curiæ Neapolitanæ secutus est Senatus noster in causa sororum Vulliod d'Yenne. *Sine die.* Erant enim sorores etiam vterinæ non consanguineæ tantùm, contra Bartolum. *in d. leg. fin. de his quibus vt indign.* & Alex. *cons.* 74. incip. super eo de quo quæritur, *vol.* 5.]

2 Glos. *in l. vlt. C. hoc tit. Auth. ex complexu, Cod. de incest. & inutil.* [Excipe fratres vterinos etiam ex damnato coitu susceptos, iuxta dictam Afflicti *dec.* 95. quam Senatus noster probat.]

3 Cum ius succedendi siue ex testamento, siue ab intestato sit ex legibus, *l. verbis* 120. *l. lege obuenire* 130. *de verb. signif.* Vnde & iuris publicisse dicitur, *in l.* 3. *D. qui test. facer. poss.*

4 Nisi hactenus vt alimenta iis debeantur ex æquitate canonica. *cap. cum haberet, extr. de eo. qui dux. in matrim. quam poll. per adult.* Nam quod ad causam successionis attinet, nihil hac parte iure pontificio innouatum est.

DEFINITIO III.

Filius naturalis non legitimatus non potest impugnare testamentum patris, ne quidem eo casu, quo posset ipsi ab intestato succedere in aliqua portione.

FIlius naturalis tantum, non etiam legitimus, sicut non habet bonorum possessionem contra tabulas, aut ius dicendi testamentum nullum, cum est præteritus, ita nec querelam inofficiosi testamenti, si sit exheredatus, nec quæ in eius locum substituta est actionem ad supplementum, [1] si quod ei relictum est non æquet portionem aut trientem portionis quã ab intestato esset habiturus: [2] nec si liberi legitimi nulli supersint, nec vxor. [3] Quia cum non sit legitimus, æqui bonique consulere debet, quod non nisi ab intestato nullisque legitimis superstitibus legi sit cognitus. Itaque paterno iudicio, qualecunque tandem illud sit, omnimodo contentus esse debet. [4] Hoc ita si non sit legitimatus. [5] Hic enim parum abest, quin legitimi iure in omnibus censeatur. [6] *Ita Senatus* noster in causa Franciscæ Fabri, & Claudij de S. Real, 25. Cal. Aug. 1592. & iam antea in causa discussionis bonorum D. de Chasteaufort, Cal. Dec. 1586.

1 *Ex l. omnimodo* 30. *C. de inoff. test.*

2 *Ex Auth. licet. C. hoc tit.*

3 Nam cum liberi legitimi supersunt vel vxor, nihil habere debet filius naturalis ab intestato, nec ex testamento, *d. Auth. licet, & l. vltim. C. eod.*

4 Sic Alex. post Glos. & Bart. *ad l.* 1. *D. de bonor. poss. cont. tab.* Idem Alex. *cons.* 74. incip. *viso processu in fin. vol.* 2. Simile quiddam est de filio adoptato ab extraneo, *in l. pen. §. sed ne articulum, C. de adopt.*

5 Roman. *cons* 34.

6 *Nouell.* 89. *quib. mod. nat. effic. sui, & Nouell. quib. mod. nat. effic. legit.* [Vnde est quod nec in legitimato locum habet, *l. vlt. C. hoc tit.* Cravet. *cons.* 138. *n.* 4. Dec. *cons.* 462. *n.* 11. & 12. *Ita Senatus* in causa, de qua *Defin.* 13. j.

DEFINITIO IV.

Filius naturalis non magis cogitur satisdare quam legitimus, pro ea quantitate, quæ ipsi prorogetur in causam sumptuum litis vel alimentorum.

IN eo tamen idem fauor est liberorum naturalium, qui legitimorum, quod si quid pendente lite petant in causam sumptuum litis & alimentorum, [1] non magis illi, quam hi satisdare coguntur: [2] quamquam tanto minor quantitas filio naturali adiudicanda est, quanto minor est ea portio, quæ filio naturali ab intestato, quam quæ naturali & legitimo pro legitima debetur. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 7. sup. De satisdand.

1 Quo nomine certum est debere aliquid filio prorogari lite pendente, *l. si institutæ* 17. §. *pen. D. de inoff. test. l. pen. vt in poss. legat. l. vlt. C. de prd. cogn. l. filius* 9. *de iur. delib.*

2 Dixi *Def.* 3. 5. *de satisd.*

3 Legitima enim, quæ filio naturali & legitimo debetur, est trien, vel semis pro numero liberorum, *l. cum quæritur* 6. iunct. *Auth. nouissima, C. de inoffic. test.* legitima vero filij naturalis nulla est, ab intestato autem sextans duntaxat ei deberi potest, *Auth. licet, hic tit.*

DEFINITIO V.

Natus ex damnato coitu non potest legitimari nec per subsequens matrimonium, nec per rescriptum Principis, maxime vero in fraudem eorum, quorum interest, si non & ipsi consentiant.

SPurium adulterinum aut ex alio damnato coitu susceptum legitimari ex rescripto Principis mali profecto exempli est, & contra bonos mores, [1] cum neque ex iis sit, qui per subsequens matrimonium, cuius præcipua est ad legitimandum auctoritas, [2] legitimari possint. [3] Itaque si tale rescriptum à Principe pater impetrauerit, non debet Senatus, ad cuius potius quam ad Rationalium cognitionem ea res pertinet, voluntatem sequi Principis, [4] nisi tot iussionibus & comminationibus vrgeatur, vt vel inuitus parere habeat necesse. [5] Sed & si quando huiusmodi legitimationes fiant, & à supremis curiis admittantur, consensus exquirendus est eorum omnium, quorum præcipuè ac principaliter interest, puta eius, qui patri alioquin successurus erat, siue ex substitutione, siue alio fortasse directi dominij iure, siue in bonis omnibus, siue in bonorum parte, si is sine liberis naturalibus & legitimis moreretur; [6] alioqui valebit quidem legitimatio auctoritate eius facta, qui legitimandi ius habuit, sed ita tamen, vt saluum sit ius eorum, quorum interesse potest, nisi auditis & consentientibus iis facta sit. [7] *Ita tractatum est* in causa Francisci le Maistre, & Dominorum Comitum de Monmayeur, 5. Id. Aug. 1593.

1 Sic enim fieret, vt multi spe obtinendæ aliquando talis legitimationis inuitarentur interim ad delinquendum, *arg. l.* 1. *C. hoc tit.* Adeo vt nec Papa possit de hoc dispensare, quantum ad successiones, sed tantum quoad beneficia & ordines. Chassan. *in cons. Burg. tit. des successions des bastards, circa princ.*

2 *Cap. tanta, extr. qui filij sint legit.*

3 Quia non alij legitimari possunt per subsequens matrimonium, quam qui fingi possunt in matrimonio susceptí, quod de natis ex damnato coitu dici non potest, cum matrimonij coitus è contrario sit licitus, *d. c. tanta.* vbi Canonist.

4 *d. l.* 1. *C. hoc tit.* Præsumitur enim extortum à Principe per obreptionem aut importunitatem, quidquid est contra ius, *leg. vlt. & tot. tit. Cod. si contr. ius vel vtil. publ.* multo magis quicquid est contra bonos mores.

5 Si enim velit Princeps violare ius & leges potestate, vt vocant, absoluta, potest id facere, cum sit supra leges *leg. Princeps* 31. *D. de legib.* Vide Arestum Parisiense hac de re à Ioanne Paponio relatum *tit. de bastardis, n.* 8. 10. & 11. Guid. Pap. *q.* 280. *n.* 3. [Bart *in l. fin de his quæ vt indign.* Alex. *cons.* 74. *lib.* 2. Dec. *cons.* 815. Ias. 126. *vol.* 4. Bald. *cons.* 15. *vol.* 2. [

6 Ne huiusmodi legitimationis commento fraus aliis fiat, *l. si ita quis* 51. §. 1. *de legat.* 2. *l. fideicommissum* 76. *D. de cond. & demonstr.*

7 *Arg. l.* 2. 4. & 5. *D. de natal. restit. l. in concedendo* 8. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. nam ita* 39. *D. de adopt.* [Ergo si quis literas legitimationis petierit & impetrauerit à Principe pro filio, vel nepote aut pronepote illegitimo, quem velit habere successorem testamentarium, & eo postea herede scripto decesserit ante verificatam, vt loquuntur, legitimationem, & lite super eo pendente, vtique sufficeret ea impetratio, vt possit illegitimus quasi iam quod ad hunc testatorem legitimatus, perinde succedere, acsi verificatio facta esset, dummodo in eo res sit, vt iustæ sint, & verificari debeant literæ legitimationis. Quomodo possunt etiam post obitum patris, multo magis post mortem testatoris, cuius alioquin voluntas circumueniretur, cùm alioqui non fuerit ita testaturus. Nam & in tempus capiendæ hereditatis institui heredem posse placuit, *l. in tempus* 72. *D. de her. inst. Ita Senatus* pro liberis Ioann. Francisci du Vergier, contra Claudium Puenset, 3 Iul. 1612 Obserua tamen, quod cùm Princeps legitimat incestuosum, aut alium natum ex damnato coitu, non confirmat coitum, neque matrimonium, ex quo incestuosi susceptí sunt, sed confirmat filiationem tantùm, Bald *d. cons.* 15. *vol.* 2. *vers. præmittendum. & d. l. qua in prouincia* 57. *de rit. nupt.* Maximè quod ad ius succedendi & honores. & cætera temporalia, quæ Princeps conferre potest, adeo vt legitimatus à Principe dicatur legitimus, non natura, sed gratia, non generatione, sed regenerutione, non felicitate nascendi, sed dono Principis, *Auth. item si quis, C. hoc tit. & Auth. quib. mod. nat. effic. legit. §. si vero solummodo.* Bald *d. cons.* 16. *vol.* 2. Dec. *cons* 293. vbi vocat huiusmodi legitimationem dispensationem ad ius successionum & horum recipiendorum. Et dicitur legitimatio actus voluntariæ iurisdictionis quo filij illegitimi antiquis natalibus restituuntur. Lud. de Surd. *in tr. de nat. lib. & success. eor. & Auth. quib. mod. nat. effic. sui, §.* 1. *& §. si quis.* Ab initio autem nulli erãt illegitimi cùm nulli essent legitimi. Itaque absterget Princeps rescripto suo legitimationis omne vitiũ & maculã, & efficit eos capaces successionis, acsi ab initio legitimi nati fuissent.

cons. 16.

*conſ.16.Præpoſ.in c.per venerabilẽ,qui filij ſint legit.*adeo vt quod ad ſucceſſionẽ pertinet,nihil à legitimis differant *d.Nou.quib.mod.nat.effic.ſui, §.quoniã variè ibi nihil diſſimiles à legitimis.& in §.reliqui,ibi, illas ſucceſſiones,& in §.illud* ibi *nihil à legitimis,& in §.adoptionis ibid.* Alex.*cõſ.2.& 70.n 4.vol.6.& conſ.88.n.4.vol.7.* Socin.*conſ.65.n.10.vol.3.* Inde fit vt legitimatio trahatur ad tẽpus natiuitatis,& vt Princeps legitimãdo tollat ius ſuccedẽdi, quod alij legitimatione nõ facta ſperabãt Bart.& alij *ad l.Gallus,§.& quid ſi tantum,de liber.& poſth.* Ius enim ſuccedẽdi ſiue ex teſtamẽto,ſiue ab inteſtato eſt iuris poſitiui cui pro arbitrio derogare Princeps poteſt.*Tot.diſt.8.*Anchar.*conſ.225.&d.Nouell.quib.mod. nat.effic.ſui* ibi *damus ſucceſſiones.* Bald.*d.conſ.15.vol.2.* Iul.Clar.*in §.teſtamentum,q.31.n.8.* Et quamuis Dec.*conſ.393.n.2.* dicat non poſſe iſtis legitimatis maiorem relinqui portionem exiſtentibus legitimis quam vni ex legitimis,cui minus relictum eſt.Verior tamen & æquior creditur contraria opinio Caſtrenſis*ad d.§.& quid ſi tantùm.n.16.* vt legitimatis pater relinquere poſſit quantum velit,modo legitimam filiorum legitimorum non minuat.Nam & extraneos heredes inſtituere poſſet Bert.*conſ.112.n.19.vol.2.part.1.*Iaſ.*in d.§.& quid ſi tantùm, n.96.* vbi etiam Bart.& Caſtr.*n.vlt.* dicunt ſufficere,vt in reſcripto legitimationis fiat mentio legitimorum, nec eſſe citandos liberos legitimos, neque agnatos,cùm ſucceſſio ex patris voluntate pendeat.Pap.*Areſt.12.des ſucceſſ.des baſtards.* Sanè in præiudicium ſubſtitutorum *Si ſine liberis naturalib.& legitim.* non poteſt hæc legitimatio fieri niſi conſentiant: latè Pariſ.*d.conſ.1.vol.2* Sed & ſequenda eſt præcisè forma reſcripti, & eius fines diligenter ſeruandi.Bald.*d.conſ.16.vol.2.*& Dec.*d.conſ.293.* Illud planè omnino neceſſarium eſt,vt Princeps in legitimatione illegitimorum maximè verò inceſtuoſorum & natorum ex damnato coitu,vtatur plenitudine ſuæ poteſtatis, ſecundum quam eſt ſupra leges.Gloſſ. *in Auth.ex complexu,* in verb. *indigni,C.de inceſt.nupt.* Guid.Pap.*d.q.280.* Caſtr *d.n.vlt.*Adde gloſſ *in §.fin.* in verb.*participium, d.Nouell.89. quib. mod.nat.effic.ſui.* Item requiritur,vt fiat mentio qualitatis coitus prohiti,& exiſtentiæ legitimorum.Alioqui non valet legitimatio. Ioan.Pap. *in ſyntagm.tit.des ſucceſſions des baſtards,areſt.9.*Et *lib.3.* Notar.*lib.6.tit. de legitimation de baſtards,pag.426.& ſeq.vbi citat.ſuprad.conſ.* Iaſ.*126. vol.4.*Adde Card.Paleot.*in tract.de nothis ſpuriiſque filiis,c.55.n.6.*& Ant. Teſſaur.*dec.Ped.126.n.7.*Et quæ ſcripſi *ad Def.18.n.20.* ff.*de cond.inſert. qua in prouincia 57.§.Diuus.de rit.nupt.*Pariſ.*conſ.1.vol.2.*]

DEFINITIO VI.

Nati ex matrimonio contracto cum ea, quæ prius polluta fuerat per adulterium, an & quibus caſibus ſuccedere parentibus poſſint?

NEque nomine, neque iure naturalium liberorum cenſentur ij, qui ſuſcepti ſunt ex matrimonio, quod quis contraxerit cum ea,quam prius polluerat per adulterium, ſi machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides ſit de ipſa poſt mortem prioris ducenda. Eſt enim id matrimonium non ſolùm iuris pontificij auctoritate prohibitum,ſed etiam ratione non minus naturali,quam ciuili,propter præcedens votum alienæ mortis captandæ omnino iure improbatum. [2] Itaque eaſdem pœnas pati debet, quas inceſtis & prohibitis nuptiis ciuiles conſtitutiones inflixerunt; quod ad hoc præſertim, vt ſi quid ſibi inuicem tales coniuges fauore matrimonij donauerint, ratum id haberi non debeat, ne quidem in vtilitatem liberorum ex eo coitu ſuſceptorum, ſed omnimodo applicandum ſit fiſco. [4] Cui conſequenter dicendum eſt, non poſſe huiuſmodi liberos parentibus ſuccedere,ſiue de teſtamentaria,ſiue de inteſtati ſucceſſione agatur; ſecundum receptiorem noſtrorum ſententiam,quæ habet, ſuſceptos ex damnato coitu ita demum ſucceſſionis incapaces eſſe,ſi coitus ille, vt loquuntur, accuſabilis ſit & punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales. [5] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua in Def.8.9.10. & 11. ff. De inceſt.& inutil.nupt.

1 *Can.illud 31.q.1.cap.1.& cap.ſuper hoc extr.de eo qui dux.in matr. quam poll per adulter.*

2 *L.vlt.C.de pact.l.donari 29.alias l.quidam §.donationem,D.de donat.* vbi dicitur feſtinare contra ius gentium, quiſquis ſolicitus eſt de viuentis hereditate, *leg.4.C.de inutil.ſtipul.l.2.§.interdum. D.de vulg.& pup.ſubſt.*

3 De quibus *in l.4.l.ſi quis inceſt.6.C.de inceſt.& inutil.nupt.*

4 Dignum enim crimen eſt, quod in liberorum quoque perſona vindicetur, qui nec liberorum nomen merentur, *§.ſi aduerſus,Inſt.de nupt.& d.l.ſi quis.* Sic & *in l.quiſquis,C.ad l.Iul.maieſt.*

5 Ita vulgo noſtri poſt gloſſ. *in Auth.ex complexu,Cod.de inceſt.& inutil.nupt.* Socin.latè *conſ.148.lib.1.* Guid.Pap.*dec.280.* Afflict.*dec.96.* Chaſſan.*in conſuet.Burg.rubr.8.des ſucceſſ. des baſtards,* §.3.*num.*10. poſt Guill.Bened.in verb.*& vxorem nomine Adelaſiam,à num.676.vſque ad num.726.* maximè *num.691.*

DEFINITIO VII.

Spurio etiam ex damnato & punibili coitu ſuſcepto debentur alimenta ex æquitate canonica, ſi aliunde non habeat, vnde ſe honeſte alat.

SPurio, ſiue ex licito,ſiue ex damnato coitu ſuſceptus ſit, alimenta ex æquitate canonica deberi conſtat: [1] ſed hoc tamen ita accipiendum eſt,ſi aliunde non habeat ille,vnde ſe alat.Nam habenti etiam legitimo nihil pater debet.[2] Enimuero ſi proponas filium naturalem viri nobilis, quem non deceat mechanicas artes exercere,nihil cauſæ eſt, cur ei alimenta denegari oporteat.[3] Debentur enim & pro modo patrimonij,& pro qualitate perſonarum,patríſque dignitate. [4] *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa Noë de Mouxi,& filiæ D.Comitis de Monreal,15.Calend. Sept. 1595.

1 *Cap. cum haberet, extr. de eo qui dux.in matrim. quam poll. per adulter.*

2 Bart. *in l.ſi quis à liberis 5.D.de agnoſc.& alend.liber.*

3 Nec enim creditur quiſquam poſſe facere, niſi quod honeſtè facere poteſt, *l.filius 15.D.de cond.inſt.l.necnon 28.§.1. D.ex quibus cauſ. maior.*

4 *d.l.ſi quis à liberis.*vbi not.*de agnoſc.& alend.liber.* [Bart.*ad l.fin. n.7.D.de his quæ vt indign* Paleot.Cardin.*in tract.de noth.ſpuriiſque filiis c.50.n.1.& 2.* Dec.*conſ.611.n.7.&* 8. vbi dicunt penſandas eſſe patris facultates ac numerum liberorum, cùm indecorum eſſe poſſit filiæ ex clariſſimo & locupletiſſimo patre genitæ illud dotis nomine dici, quod alioquin ſi cœlebs manſiſſet ad quotidianum victum ſatis eſſe poſſet. Ant.Peregr.*in tract.de iur.fiſc.tit.18.de natur.liber.n.56.& 78.*

DEFINITIO VIII.

Legatum valet factum pro alimentis ſpurio ſuſcepto etiam ex damnato coitu, dummodo non punibili, ſecundum leges ciuiles.

LEgatum à patre factum filio, licet ſpurio & ſuſcepto ex damnato coitu, dummodo non punibili, ſecundum leges ciuiles,[1] qualis ille eſt, qui naſcitur ex vxorato & ſoluta, [2] valet, etiamſi ſuperſint filij legitimi, præſertim cum pro alimentis factum eſt. [3] Nec ad rem pertinet, quod ab inteſtato nulla ei portio deberetur.[4] Aliud enim eſt,de portione bonorum, aliud de alimentis quærere; [5] ſicut & aliud de cauſa teſtati,aliud de cauſa inteſtati.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.13. & ſeqq ff. De condit. inſert.

1 Nam ſi coitus eſſet punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales,aliud probari oporteret,ſecundum ea,quæ diximus *Defin. 2. & 6. ſupra.*

2 Namque adulterium quidem hoc quoque caſu committitur, ſed non accuſabile,nec punibile,ſecundum leges ciuiles & temporales, quia thorus viri eſt,non vxoris, quamuis iure diuino & canonico non minorem pœnam mereatur. Vnde verbum illud Diui Hieronymi, Aliud Chriſtus, aliud Papinianus.

3 Quæ ſcilicet omnimodo & omni caſu debentur ex æquitate canonica,vt dixi *Def.prox.§.ex c.cum haberet, extr.de eo qui dux. in matr.* non etiam ex iure ciuili; *d.Auth.ex complexu,C.de inceſt.& inutil.nupt.* Chaſſan.*in conſ.Burg.rubr.8.§.3.n.11.verſ.ampliat 2.*

4 Dici autem ſolet, alimenta ſuccedere loco portionis legitimæ, & viciſſim legitimam loco alimentorum.Vnde eſt quod creditur,legitimam deberi iure naturali.Not. *in l.vlt.D.de bon.damnat.*

5 Siquidem facilius eſt vt alimenta debeantur, quam vt portio legitima; nec valet argumentum ab alimentis ad legitimam affirmatiuè, ſed tantum negatiuè, & è contrario à legitima ad alimenta valet affirmatiuè tantum,non etiam negatiuè,quia ſe habent tanquam exceſſum.

6 Eſt enim ſemper fauorabilior cauſa teſtati, *l.1. C.de ſacroſ.Eccleſ. l.vel negare 6.D.teſtament quemadm.aper.* vtroque tamen caſu,id eſt, ſiue teſtatus, ſiue inteſtatus deceſſerit is,qui ſpurium ex damnato,nec tamen punibili coitu ſuſceptum reliquit,diſtinguendum eſt,an legitimam aliquam ſobolem reliquerit, necne? Nam legitima prole ſubſiſtente, nihil niſi vnciam etiam teſtamento ſpuriis dare poteſt, *l.1.Cod.hoc tit.* ſi modo ſufficiat ea vncia ad alimenta;ab inteſtato autem nihil penitus hoc caſu ſpuriis debetur, *d.Auth.licet,verſ.ab inteſtato,eod.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IX.

Filiæ ſpuriæ etiam ex damnato coitu ſuſceptæ debet pater alimenta dare vel dotem, ſed præſtita cautione iuratoria, De dote poſtea ſoluto matrimonio reſtituenda.

QVemadmodum filiæ ſpuriæ patet alimenta præſtare cogitur ex æquitate canonica, licet ex damnato coitu ſuſcepta ſit,[1] ita & nubenti ei dotem dare congruam, quæ loco alimentorum eſſe poſſit.[2] Cæterum ſicuti non tranſmittit illa commodum alimentorum in heredem, ne quidem præteritorum,[3] ita nec in dote, quantumuis exigua ei data, ſuccedent heredes ipſius, nec ſi liberos habuerit, quia dos illa eodem alimentorum iure cenſeri debet.[4] Proinde dotem petens cogenda erit cauere ſaltem iuratorie, ſi aliter non poſſit,[5] de dote ſoluto matrimonio patri aut patris heredibus reſtituenda.[6] Atque ita pridem à Senatu noſtro iudicatum eſſe pro fratre D. du Coudray aliquando relatum memini. *Sine die.*

1 *Cap cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

2 Eſt enim dos loco alimentorum, cum filiam congrue dotatam alere pater non teneatur, *l. vlt. C. de dot. promiſſ.* vbi notat & *in l. capite 19 D. de rit. nupt.* Vide Bart. *ad Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inutil. nupt.* Roman. *conſ. 44. dub. 2.* Chaſſan. *in conſuet. Burgund. rubr. 8. De ſucceſſ. de baſtards, §. 3. n. 11. verſ. ampliat ſecundo, & n. 12. verſ. & aduerte.*

3 Quamuis etiam prætenta alimenta poſſint peti, ſi modo actionis iure non officio tantum Iudicis debeantur.

4 Vt ſubrogatum ſapiat naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *vulg. l. ſi quis 10. §. qui iniuriarum, D. ſi quis caution.*

5 Eſt enim difficile, vt fideiuſſorem inueniat is, qui bona nulla habet, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

6 Vide longam & elegantem addit. ad Matth. Matheſil. *ſing. 146.* Chaſſan. *d. rubr. 8. §. 3. n. 13, verſ. ſed iuxta* poſt Bart. *conſ. 119. & ad l. fin. §. ſi à ſocero, D. de his quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO X.

Filius ſpurius, de cuius patre dubitatur, an & quando interim alimenta habere debeat; aut pecuniam ad ſumptus litis?

FIlium ſe dicens naturalem, licet ex illegitimo adeoque damnato coitu ſuſceptum, necdum tamen probans, ſi quas pro ſe habeat præſumptiones; ſiue ex oris aſpectu,[1] ſiue ex parentis,[2] aut agnatorum confeſſione, interim & pendente lite alendus eſt:[3] in eámque rem & ad ferendos litis ſumptus certa quantitas pro modo patrimonij defuncti, & quantitate perſonarum citra onus ſatisdationis fauorabiliter ei adiudicanda eſt.[4] Quod ſi ex euentu litis filius probetur, annuum quid ei præſtare oportebit;[5] ſed in pecunia, non in corporibus bonorum,[6] niſi ab heredibus patris conditio deferatur,[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Noë de Mouxi, contra filiam D. Comitis de Monreal, Non. Dec. 1595.

1 Iuxta illud Virgilianum: *Si quis mihi paruulus aula Luderet Æneas, qui te tantum ore referret.*

2 Grande enim præiudicium adfert pro filio confeſſio patris, *l. 1. §. Iulianus, in fin. de agnoſc. & alend. liber.*

3 Tantundem enim iuris habet filius illegitimus, quantum legitimus, quod pertinet ad alimenta: non quidem ex iure ciuili, *Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inut. l. nupt.* ſed ex æquitate canonica, *c. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

4 *Arg. l. ſi inſtituta 27. §. de inoff. D. de inoff. teſt. l. vlt. Cod. de ordin. cognit.*

5 In cauſa ſcilicet alimentorum.

6 Ne quid ex corpore patrimonij propter ſpurium diminuatur, in eoque minus iuris habet ſpurius, quam filius legitimus, cui debetur pecunia in corporibus bonorum, *leg. ſcimus 36. §. replationem, cum ibi not. Cod. de inoff. teſt.*

7 Nam ſi malint pro alimentis dare fundum hereditarium ſpurio conſentienti, vtique non ſunt prohibendi.

DEFINITIO XI.

Nobilium baſtardi, an & quando nobilitatem generis retineant?

BAſtardi & naturales, non etiam legitimi liberi, dum ne ex adulterio damnatóque coitu ſuſcepti,[1] licet ex iuris ratione nobilitatem generis non retineant,[2] de conſuetudine tamen pro nobilibus habentur, dummodo viuant nobiliter, & ab eo agniti ſint, qui totius familiæ caput eſt.[3] Hoc enim ſtatuto noſtro requiritur.[4] Et ſecundum eam conſuetudinem pronunciauit *Senatus* pro Claudio Puenſet, contra Syndicos de Iilly, 12. Cal. April. 1597.

1 Hoc enim æquum eſt deterioris eſſe conditionis in hoc, vt nihil prorſus ex generis nobilitate retineant, *Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inutil. nupt.* Neque vero ad hoc quoque poteſt extendi æquitas illa canonica, quæ ſpurios illos cæteris illegitimis æquat, quod pertinet ad alimenta, ne ſcilicet fame pereant, *c. cum haberet, extr. de eo, qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*

2 Quia nec patrem, nec proinde paternum genus vllum habere intelliguntur, *§. ſi aduerſus, Inſt. de nupt.* [Non enim ſunt de genere, ſed degeneres, inquit Bald. *ad l. vlt. C. de natur. liber.*]

3 Guid. Pap. *q. 580.* Boër. *q. 127.* qui de ſupradicta conſuetudine atteſtantur.

4 *Lib. 3. ſtatut. cap. 3.*

DEFINITIO XII.

Vitricus, ſi modo non ſit pater poteſt tanquam extraneus quilibet legare ſpurio quantum velit vltra modum alimentorum.

SPurio, quem mulier binuba conſtante priore matrimonio ex *illicito* damnatóque coitu ſuſceperat, ſecundus vir, ſi non & idem pater ſit, legare etiam ſupra modum alimentorum tanquam extraneus quilibet poteſt:[1] alioqui non poteſt niſi ad alimenta vſque, & ex æquitate iuris Pontificij,[2] potius quam ciuili vlla ratione.[3] *Ita Senatus 3.* Calend. Mart. 1597.

1 Sic enim vulgo creditur, ſoli patri prohibitum eſſe, ne filio ſpurio quantum velit relinquat: cæteris vero præſertim extraneis prohibitum non eſſe, *ex l. vlt. C. de natur. liber.* Iacob. Cuiac. *ad Nouell. 22. de nupt. & Nouell. 89. quib. mod. natur. effic. ſui.* Ego vero longe aliter, vt ex iis apparebit, quæ ſcripturi ſumus *ad l. vlt. C. de natur. liber.* in noſtra Iuriſprudentiæ ſcientia, ſi quando eam in publicum exire patiemur quod fortaſſe breui fiet, ſi Deus volet. * Ideo nec auo nec proauo licet quicquam relinquere illegitimo nepoti, niſi legitima ſobole nulla ſubſiſtente, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Sed aliud eſt in auia & proauia etiam paterna, ſecundum Caſtrenſem *ad l. Gallus 29. §. quid ſi ita, ad fin. de liber. & poſth.* Ripenſis *conſ. 119.* vbi dicit communem. licet contra ſentiat Aretin. *ad d. §. quid ſi ita*, quem ſequitur Ruinus *conſ. 39. vol. 3.* & Franciſc. Mantica *dec. 312. part. 1.* ſed, de hoc plane ſcripſi Defin. ſeq. Iunge *Defin. ſeq.*

2 *In c. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

3 Cum iure ciuili nulla hic ſpuriorum generi alimenta debeantur, *Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inutil. nupt.*

DEFINITIO XIII.

Poteſt auia & proauia etiam paterna inſtituere nepotes & pronepotes illegitimos, quamuis legitima ſobole ſubſiſtente.

QVæſitum eſt, an lex Iuſtiniani, quæ prohibet non ſolum patri, ſed etiam auo & proauo, ne quid poſſint per ſpeciem vltimæ voluntatis etiam teſtamentariæ relinquere nepotibus & pronepotibus illegitimis ſobole aliqua legitima interueniente,[1] locum habeat in auia & proauia paterna. Nam in materna res non habet dubitationem,[2] quando nec mater ipſa prohibetur heredem habere filium ſuum illegitimum non ſolùm ex teſtamento,[3] ſi velit, ſed etiam ab inteſtato.[4] Nec deerant qui putarent conſtitutionem generalem, quæ de auo & proauo paterno loquitur, etiam in auia & proauia paterna locum habere intelligendam,[5] Non tantùm ex vulgari illo brocardico, quod maſculinum, vt aiunt, concipiat fœmininum.[6] Sed etiam quod in omnibus eadem videatur ratio vrgere, idémque fauor legitimæ ſobolis præferendæ.[7] Sed magis tamen placuit contraria

ſententia

Source : BIU Cujas

ſententia.[8] ſiue quod noua illa lex odioſa exiſtimetur tanquam iuris veteris correctoria,[9] & quidem odio, vt videtur irrationabili cùm deteriorem faciat conditionem illegitimorum, quam ſi eſſent omnino extranei,[10] maximè quod ad auum & proauum, quibus vicium nullum exprobrari poteſt.[11] Siue quód abſurdum exiſtimati poſſit, non licere auiæ aut proauiæ paternæ relinquere quicquid velint nepotibus aut pronepotibus illegitimis, etiam legitima ſobole ſubſiſtente,[12] dum ne aliqua fraus legitimis in portione legitima fiat.[13] Cum ſit iis liberum totam ſuam ſubſtantiam ſalua legitimorum portiuncula propriis quoque ſuis liberis naturalibus & illegitimis largiri, ſi non ex damnato coitu ſuſcepti ſint.[14] Nam & ab inteſtato eoſdem, vt dixi in ſolidum heredes habere poſſent.[15] *Ita Senatus* pro liberis Ioannis Franciſci du Vergier, contra N. Claudium Puencet, 4. Iul. 1612.

1 *L.vlt.C.hoc tit.* quam fatentur omnes etiam hodie manere incorrectam, *ad Nouell.89. §.vlt.quib.mod.natur.offic.legit.*

2 Quin ſcilicet poſſit pro arbitrio inſtituere nepotes, aut pronepotes illegitimos. Idémque eſt de omnibus linea materna venientibus. Andr. Tiraq. *ad l.ſi vnquam* in verb. *ſuſceperit liberos.*

3 Adeo vt poſſint etiam de inofficioſo matris teſtamento dicere, *l.ſi ſuſpecta 29.§.1.D.de inoffic.teſt.* In quo plus iuris habent, quam filij adoptiui, licèt legitimi, qui hodie non poſſunt impugnare teſtamentum, niſi adoptati ſint ab auo materno, *l.pen. Cod.de adopt.* Iunge *Definit.3. ſuprà.*

4 Quæ tamen ſucceſſionis ſpecies difficilior eſſe ſolet *d.l.vlt.Cod. hoc tit.l.2.l.ſi ſpurius 4.D.vnd.cognat.* Nempe quia mater ſem.per certa eſt, *l.quia ſemper 5. D.de in ius voc.*

5 Aret.*ad l.Gallus 29.§.quid ſi is,D.de lib.& poſthum.* Ruin.*conſ.39. n.9.vol.3.* Franciſc.Mart.*q.312.part.1.*

6 Etiam in odioſis, cùm odium eſt rationabile, Bart. *ad l.ſi quis in tantam,n.3 C.vnde vi.& ad l.1.de verb ſignif.& ad l.1.D.de pecul.*

7 Quæ tota ratio eſt illius reſtrictionis rei repetitæ *in d.l.vlt.Cod. hoc tit. Nulla legitima ſobole exiſtente.*

8 Quæ fuit Caſtrenſis *ad d.§.quid ſi is*, quem locum peropportunè indicauit mihi diſertiſſimus cauſarum in Senatu noſtro patronus, idémque conſtantis & veteris amicitiæ vinculo mihi coniunctiſſimus Franciſcus de Tardy. Eandémque ſententiam poſtea ſecutus eſt Franciſc. Rip. qui communem eſſe atteſtatur *conſ.191.* vbi citat Odofr. Cyn. Aug. & Albert. *in dict.l.fin. hoc tit.* Alex. *conſ.139.* eleganter fuit conſultum *lib.1.*

9 Putant enim vulgo interpretes ante legem illam fuiſſe permiſſum auo & proauo inſtituere nepotem & pronepotem etiam legitima ſobole ſubſiſtente, & ſoli patri cuius vitium refrænandum fuit prohibitum fuiſſe ne quid illegitimis daret, legitima ſobole ſubſiſtente, *leg.2. l.humanitatis 8.C.hoc tit.* Sicque ratiocinatur Caſtr. *ſupradict.loc.* Quod tamen non refutauimus in tractatu illo noſtro *de natur. liber. ad Princ. 2.illat.2.De nuptiis*, in Iuriſprudentia noſtra Papinianea iam ab aliquot annis in publicum edita, quam ſuperiore Definitione pollicebamur.

10 Idem Carol.Ruin.*conſ.65.n.5.vol.3.* vbi ob hanc rationem videtur concludere cum Caſtrenſi.

11 Quomodo exprobrari poteſt patri, *d.l.vlt.hoc tit.*

12 Ratio eſt optima Franciſc.Rip. *d.conſ.ſeu reſp.191.* vbi vocat eam, vt eſt, *inexuincibilem.*

13 Semper enim legitima liberorũ legitimorum ſalua eſſe debet, *l.ſi totas 5.l.ſi liqueat 8.C.de inoffic.donat.l.parentibus 8.C.de inoff.teſt.*

14 Iſtis enim nihil omnino relinqui poteſt iure ciuili, iure autem canonico alimenta, *vt dixi Def.prac.n.2.& 3.*

15 *d.l.2.& 4.D.vnd.cognat.l.1 §.ſed & vulgo D.ad SC.Tertyll.* Eáque perelegans ſane ac manifeſta differentiæ ratio eſt inter maſculos & fœminas circa diſpoſitionem *d.l.vlt.C.hoc tit.* Nam quæ eſt auia paterna reſpectu nepotis, tamen mater eſt reſpectu filij, & quæ proauia paterna ratione pronepotis, ex nepote ex filia ea eſt auia materna ipſius nepotis poſſetque haud dubiè illum heredem inſtituere etiam legitima prole ſubſiſtente.]

TIT. XVII.

DE LEGIT. TVTEL.

DEFINITIO I.

Nepoti ex filio prædefuncto an mater tutrix dari poſſit ſuperſtite auo paterno, ita vt in adminiſtratione auo præferatur?

AMETSI nepos ex filio prædefuncto in aui paterni ſit poteſtate,[1] obtinuit tamen eorum ſententia, qui in tutela matrem auo paterno præferendam eſſe cenſuerunt,[2] ratione illa, quod & in ſucceſſione præferretur:[3] eadem vero cauſa eſſe ſoleat tutelæ, quæ ſucceſſionis;[4] mihi tamen neque ſententia, neque ratio illa probari vnquam potuit. Toties enim de legitima tutela quærendum eſt, quoties perſona eſt, quæ tutorem habere poſſit;[5] at tutorem habere nec poteſt, nec debet, qui in aliena eſt poteſtate,[6] quique auum habet legitimum adminiſtratorem.[7] *Ita tractatum eſt* in Senatu, 12. Calend. Decembr. 1589. Iunge tamen Defin.3.infr.De patr. poteſt.

1 *L.2.verſ.nepotibus,D.de vulg.& pupill.ſubſtit.l.pen.D.de agnoſc.& alend.liber.*

2 Bart. *contra gloſſ.in Auth.matri & auiæ,C.quand.mul.tutel.offic. fung.poſſ.* Vide Dec. *conſ.145.*

3 Propter gradus prærogatiuam, quia mater eſt in primo aſcendentium gradu, auus vero, ſiue paternus, ſiue maternus in ſecundo, *Nouell. 118.de hered.ab inteſt.ven.cap.1.*

4 *Inſt.de legit.patron.tutel.& l.quo tutela 73.de reg.iur.*

5 Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, vt loquuntur, *l.adigere 6.§.quamuis, D.de iur.patron.cum ſimilib.*

6 Quia non poteſt fieri, vt quis ſit in duorum ſimul poteſtate, patria ſcilicet ac tutoria, cùm poteſtas tutoria ſit imago quædam patriæ poteſtatis, *l.1.in princ.de tutel.l.vlt.verſ.quibus ſi damnato, Cod.de ſent. paſſ.& reſtit.* ne alioquin imagine veritas naturæ adumbretur, vt eleganter Papinianus noſter *in l.filio 23.D de libert. & poſthum.* Vide quæ contra ſupradictam Bartoli opinionem ſcripſi *in Error.7. Decad.6. de error.pragmat.* Poterit ſane Bartoli opinio procedere in nepote ex prædefuncto filio emancipato, quia poteſt ille habere tutorem cum poſt mortem patris in nullius poteſtate reperiatur. Cum Bartolo tamen ſentit Afflict. *dec.281.n.3.* Capyc. *dec.56.n.5.*

7 Nam quem quis habet in ſua poteſtate, eius ſemper legitimus adminiſtrator eſt, *l.cum oportet 6.& l.vlt.* vbi Bart. Bald. & alij *Cod.de bon.quæ liber.* [Ita concludit Ferrar. *in form.libell.ad redd.ration. gloſſ.1. n.14.* Et ita quoque Senatus noſter ſæpius tandem pronunciauit.]

TIT. XVIII.

QVI PETANT TVTOR.

DEFINITIO I.

Qui cogitur petere tutorem, non prius officio ſuo ſatisfeciſſe intelligitur quam eum tutorem dari curauerit, qui tutelam agere & velit, & poſſit.

IS, cuius cura & expenſis tutor dari debuit,[1] ſi curauerit, vt ex conſanguineorum, & affinium votis abſens quiſpiam tutor eligeretur,[2] nondum ſatisfeciſſe videbitur, cum nouus is tutor ſaluas habeat excuſationis cauſas,[3] quas ſi tales adferat, vt admittendæ videantur, alius tutor perinde dandus erit, ac ſi nullus dum datus eſſet.[4] Non idem erit ſi præſens & conſentiens quis electus ſit, quamuis nec dum ſatisfecerit aut iurauerit, quia cum reſilire illi non liceat,[5] cogi poteſt vt iuret, ſatisfet, ac omnia cætera faciat, quæ tutoris officio incumbunt.[6] Planè ſi talis ſit, qui nec ſatisfare poſſit propter egeſtatem aut ſuſpectas ex alia cauſa facultates,[7] nec ſine ſatisfactione admitti debeat,[8] ferè eſt vt quaſi ſub impoſſibili conditione datus pro non dato habeatur,[9] nec proinde videatur adhuc liberatio contigiſſe illi, cuius cura & expenſis tutor dari debuit.[10] *Ita Senatus* in iis cauſis, de quibus in Definitione prima ſuprà. Si minor ſe maior. dixer.

1 Sunt enim quædam perſonæ, ad quarum curam hoc pertinet, de quibus *in tit. qui per tut.vel curat.D.& C.*

2 Poteſt ſiquidem etiam abſens eligi & inuitus, dummodo fuerit citatus ad excuſationis cauſas, ſi quas habuit proferendas, *l. illud ſemper 5.de tutor.& cur.dat.* Aliud eſt in curatore, de quo *in l.3. §.ſi pupillus, D.de tutel.*

3 *Tot.tit.de excuſ.tutor.D.& C.*

Source : BIU Cujas

4 Itaque hoc casu id obtinet, quod vulgo dici solet, *nihil actum videri, quandiu aliquid restat agendum leg. pen. in fin. Cod. de his quib. vt indign.*

5 Quod enim semel placuit, displicere postea non potest, *cap. quod semel de reg. iur. in 6.*

6 *L. 1. C. de tutor. vel curat. qui satis non ded.* Alioqui remouendus est à tutela, interdum etiam cum infamia, secundum distinctionem, *l. 2. eod.*

7 Non enim semper facilè est inuenire fideiussorem, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

8 Soli enim tutores testamentarij aut ex inquisitione dati admittuntur sine satisdatione, *Inst. de satisd. tutor.*

9 Etsi verba ista in dando tutore vsurpata, *si satisfecerit*, non tam conditionem in se habere dicuntur, (quam scilicet actus legitimus, qualis est tutoris datio non admitteret, *l. actus legitimus 77. de reg. iur.*) quam admonitionem, per quam tutor intelligat non aliter ei tutelam committi quam si satisfecerit, *l. inuito 6. §. 1. D. de tutel.*

10 *Arg. d. l. pen. in fin. C. de his quibus vt indign.*

DEFINITIO II.

Mater conuenta vt tutrix, si se negat tutricem, non prius tamen absoluenda est, quam tutorem aliquem dari curauerit intra tempus & à Iudice in hanc rem præstituendum.

MAter filij pupilli nomine conuenta ab hereditario creditore si neget se tutricem,[1] condemnanda est, vt intra breue tempus arbitrio Iudicis statuendum petat ipsa pupillo tutorem.[2] Quoniam & si nulla lis esset, incumberet ea res matris officio & pietati, cum alioqui non petito tutore futurum esset, vt interea pupillus decederet, ipsius hereditate mater in negligentiæ suæ pœnam priuaretur. [3] *Ita Senatus* contra illustrem D. Ludouicam de la Chambre pro Noë de Mouxi in secreto auditorio, 15. Cal. Sept.

1 Nec enim mater tutrix est ipso iure, aut legitima administratrix, vt pater, sed ita demum si tutrix facta fit: fieri autem non potest, nisi velit & consentiat, vt nec auia, in quo differunt ab aliis tutoribus, *Auth. matri & auiæ, C. quand. mul. tutel. offic. fungi potest.*

2 Necessitas enim petendi tutores filiis pupillis imposita est matribus, non tamen petendi curatores minoribus propter rationem diuersitatis positam *in l. matris patris pietas 6. Cod. hoc tit. l. 2. §. si mater, D. ad SC. Tertyll.*

3 *d. §. si mater, & sequentib. l. matres 3. l. omnem 6. C. eod. ill. tit.*

TIT. XIX.

VBI PETANT. TVTOR. vel Curat.

DEFINITIO I.

Tutorem dare potest Iudex domicilij pupillaris, multo magis Iudex originis: potest etiam Iudex loci, in quo posita sunt bona.

TVTOR cum personæ pupilli principaliter, non etiã bonis, nisi per consequentias detur,[1] ab eo Iudice dandus est, qui ordinariam exercet iurisdictionem in eo territorio, in quo habet pupillus domicilium habitationis.[2] Nec eo minus tamen ius dandi tutoris habebit is, qui Iudex est domicilij originis,[3] ita fiet, vt in vtriusque pari iure potior causa sit eius, qui præuenerit.[4] Nec tamen ea res faciet, quin si pupilli bona vel vniuersa, vel maiore ex parte in alia sint prouincia, possit etiam Iudex illius prouinciæ tutorem alium pro suo iure constituere, ad quem eorum saltem bonorum, quæ in illa prouincia sunt, cura & tuitio pertineat,[5] si modo id commodius pupillo fore videatur. Quæcumque enim de pupilli siue persona, siue patrimonio constitui necesse est, ea omnia ex pupilli commodis & vtilitatibus æstimari debent.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. §. tit. prox.

1 *L. quia persona 14. cum præced. D. de test. tutel.*

2 Cynus omnino videndus *in l. 1. C. hoc tit.* Bart. *in l. pupillo 27. D. de tutor. & curat. dat. ex l. magis puto 5. §. illud, D. de reb. eor.*

3 *d. l. 1. C. hoc tit.* Et hic in dubio præferendus est *d. l. 1. & arg. l. libertus 17. §. præscriptio, in fin. D. ad municip.*

4 Papiens. *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in vers. eidem Iacobo, num. 3. & 4.*

5 *d. l. vnic. C. hoc tit. l. propter litem 21. §. licet. de excus. tut.* Potest etiã vtriusque Iudicis auctoritate idem Iudex in diuersis locis constitui, sic tamen vt non nisi vna sit tutela, *l. Iurisperitos 30 §. 1. eod.*

6 *L. pen. de confirm. tutor.* Requiritur tamen, vt etiam is, qui tutor datur, sit etiam de iurisdictione dantis, vt tractat Papiens. supradict. loc. *ex l. 1. in fin. & l. ius dandi 6. D. de tutor. & curat. dat. & per gloss. in leg. etiam, D. de tutel.*

TIT. XX.

QVI TVTOR. AVT CVRAT. dare dariue poss.

DEFINITIO I.

Minoris debitor testamento tutor dari potest à testatore, qui debitorem esse non ignorauit.

QVOD Iustiniani constitutio introduxit,[1] vt minoris debitor neque tutor, neque curator dari possit, ad tutorem aut curatorem testamentarium non pertinet, quem defunctus sciuit debitorem.[2] Sed si ignorauerit, non eo minus erit locus constitutioni, quod personæ fidem testator secutus videatur,[3] quam fortassis suspectam habuisset, si sciuisset debere.[4] *Sine die.*

1 *In Auth. minoris debitor. C. hoc tit.* & in corpore vnde *sumitur.*

2 Guid. Pap. *q.* 144. & ibi Apostill.

3 Quæ ratio solet facere, vt multa priuilegia habeant tutores testamentarij, quæ tutores cæteri non habent, quale illud est inter cætera quod non coguntur satisdare, quippe quorum fides à testatore electa fuerit ei satis explorata, *tot. tit. Inst. de satisd. tutor. l. testamento 17. D. de test. tutel.*

4 Nimirum ob eas ipsas rationes, quæ Iustiniani nouellæ constitutioni causam dederunt, quod verisimile sit debitorem aut creditorem pupilli vtilitates suas pupillaribus præpositurum. [Et ideo placuit eandem pœnam Iustinianeæ constitutionis locum habere, etiam contra eum qui pro tutore aut pro curatore negotia gesserit. Huic enim multo magis imputari potest, præsertim si nullo facto inuentario ad administrationem bonorum pupilli aut minoris accesserit, vt ipsius instrumenta pro arbitrio tractare & subtrahere potuerit. Idque adeo verum est, vt etiam incerto eo an inuentarium aliquod factum sit ab eo, qui cum esset creditor, negotia pupilli gessit, nulla ei debeat fieri prouincialis adiudicatio. *Ita Senatus* in firmata prioris iudicis sententia. Ex tempore pro sororibus Antermet, multis tamen opinantibus summouendum eum à petitione debiti nulla inuentarij exhibitione expectata, cum quibus & ego sentiebam, 9. Aug. 1612. Iunge *Def. 1. num. 4. §. de eo qui pro tut. vel cur. negot. gest.*]

DEFINITIO II.

Minor, qui se iurauit maiorem, non eo magis potest esse tutor, sed eius cura & sumptibus alius dari debet.

MInor qui apud Iudicem se maiorem dixit, & iurauit, siue dolo malo, siue per imprudentiam, non eo magis tutor esse potest, probata postmodum minori ætate,[2] quæ ipsa curatoris consilio regi adhuc debeat.[3] Sed etsi à Iudice circumuento per obreptionem tutor datus sit, non potest valere datio,[4] aliúsque tutor dandus est, sed tamen eius sumptibus & diligentia, vt hactenus saltem dolus culpáve eius coërceatur.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua §. sub tit. Si minor se maior. dixer. Defin. 1.

1 Quamuis dici soleat, in hoc casu minorem habendum esse pro maiore, non solùm propter mendacium, sed etiam & maxime propter iusiurandum, *l. 2. in fin. & tot. tit. C. si min. se maior. dixer.* Quasi iusiurandum

dum repræsentet eum maiorem, *arg. Auth. sacramenta puberum, vbi not. C. si aduers. vend.*

2 Plus enim hoc casu in rei veritate est, quam in opinione & semper verum est eius ætatis, quæ reuera minor sit, non satis firmum esse consilium, nec ob id prudentiorem quem esse, quod iurauerit, cum quo quis prudentior est, eo minus facilis sit ad iurandum, *l. illud aut illud 25. §. 1. D. de pecun. constit. l. quæ sub conditione 8. D. de cond. inst.*

3 Fœda enim & nominum & rerum confusio ista est, si tutor vel curator fiat is, qui tutore ipse indiget vel curatore, *leg. vlt. Cod de legit. tutel.*

4 Vt nec aliud quicquam factum per obreptionem, *l. magis puto 5. §. manet actio, D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit 29. D. ad l. Cornel. de falsi.*

5 Ne alioqui impunè prætori obrepsisse ac illusisse videatur. Si enim de solius eius commodo ageretur, posset haberi pro maiore *d. l. 2. in fin. C. si min. se maior. dixer.* At hic vertitur incommodum & periculum pupilli, cuius interest, vt minorem & fortassis etiam periurum non habet tutorem, *arg l. ad Rempublicam 8. in fin. ad municip.*

DEFINITIO III.

Qui tutorem dare debeat, an Iudex loci originis, an domicilij, an prouinciæ, vbi sita sunt bona?

IVdex prouinciæ, in qua sita sunt pupilli bona, tutorem dare non potest pupillo, qui neque ex ea prouincia originem trahat, neque in ea domicilium habeat: curatorem vero bonis ipsius multo minus, nisi prius constet, Iudicem loci originis aut habitationis tutorem dare vel nolle, vel non posse, aut tutorem ab eo datum nolle aut non posse administrare bona, quæ sint extra prouinciam. His enim demum casibus potest Iudex loci, in quo bona sunt, tutorem dare vel curatorem.[1] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Beaumont & de Coindié, contra liberos D. de la Croix, de la Rauoire, de Charansoney, 4. Non. Iunij. Iunge Definit. 3. j. De in lit. dand. tutor.

1 Cynus omnino videndus, *in l. 1. C. vbi per tutor.* cuius sententiam Ferrariensis quoque probat *in libell. ad redd. rat. tutel. versic. eidem Iacobo num. 3. & 4.* vbi etiam Mansuer. *in addit.*

DEFINITIO IV.

Curator quando & quis possit dari & inuitus & inuito?

CVrator sicut minori petenti dumtaxat & volenti,[1] ita non nisi volens datur,[2] prætetquam cum ex agnatis, cognatis & affinibus omnibus aliquis necessario eligendus est, qui eas partes exerceat.[3] Tunc enim, si non is nominatim à minore petatur, qui consentiat, eadem prorsus seruanda sunt in curatore, quæ in tutore eligendo aut excusando. Sane ad litem datur inuito,[5] sed non inuitus, nisi qui publico Procuratoris officio fungatur.[6] Parum enim aut nihil distat inter Procuratorem & curatorem ad lites.[7] Nec alia vlla ratio excusare Procuratorem potest, quo minus curationem suscipere cogatur, quam quæ excusaret, ne Procuratoris officium pro eodem suscipere compelleretur, forte quod iam alterius collitigatoris in eadem causa Procurator esset: si tamen alius ille litigator aduersarius fuit;[8] alioqui nihil prohibet, quin eadem in causa idem sit plurium Procurator, qui communem parémve causam habeant.[9] Planè si absentis bonis curator dandus sit,[10] nulla ratio est, vt id muneris inuito Procuratori mandetur, quod & præstandæ satisdationis & reddendæ rationis necessitatem secum adferat.[11] Itaque solet ea cura illis deferri, qui ad succedendum sunt proximiores, & quibus absentis mortui successio deferretur, vt tanto diligentiùs bona administrent, tanquam quæ sint & iam sua, & adhuc aliena.[12] *Ita Senatus* in secreto auditorio ex tempore in causa N. Polixenæ Veillet, vxoris Domini de la Vulpilliere, & Procuratoris Grilliet, 6. Non. Mart. 1594.

1 §. *item inuiti. Inst. de curator. l. 3. §. si pupillus, D. de tutel.*

2 Intellige, cum curator datur ad aliquem actum specialiter.

3 Quod euenit, cum generalis datur curator, qui omnium bonorum minoris legitimam administrationem habeat, de quo *in tit. de tu-*

& curat. dat. & in tit. de administr. tut. & curat. & in l. siue generalis 61. D. de iur. dot.

4 Parum enim distat huiusmodi curator à tutore, cum vterque & generalem, & legitimam habeat administrationem, nisi quod curator bonis tantum, tutor vero etiam personæ datur, *l. quia persona 14. D. de test. tutel. l. cum in vna 17. §. 1. D. de appellat.*

5 *d. §. inuiti, Inst. de curat. l. 1. & vlt. C. de in lit. dand. tutor. vel curat.*

6 Procuratorem enim ad lites tractandas publicè constitutum officium hodie publicum est & necessarium, non voluntarium.

7 Intellige de Procuratore ad lites dato. Nam & huius Procuratoris est litem curare, & curatoris procurare.

8 Quo casu non posset quis esse plurium Aduocatus aut Procurator citra præuaricationem, *l. 3. §. quod si Aduocato, D. de præuaric. l. vlt. vbi not. D. de postul.*

9 Imo coguntur interdum plures vnum eundémque Procuratorem constituere, *l. 5. §. pen. D. de iudic. solu.*

10 *Ex tit. de curat. bon. dand. l. 6. in fin. D. de tutel.*

11 Omnes enim, qui bonorum administrationem habent, coguntur rationem reddere, in eámque rem satisdare, nisi cum satisdatio eis remittitur, *l. testamento 17. D. de test. tutel. l. si impuberi 13. in fin. de tutor. & curat. dot.*

12 Quasi hæc curatio nihil aliud sit, quam præoccupatio quædam futuræ successionis. Facit *l. quo tutela 73. vbi not. de regul. iur.* Ideoque etiam infantes & fœminæ, si sunt ad succedendum proximiores, ad hoc curationis genus admittuntur; eóque passim iure vtimur, [quamuis inuita iurisprudentia, quoniam curatoris cuiuslibet officium virile est, Dec. *ad l. fœmina. de reg. iur.* Itaque melius esset custodiam dumtaxat bonorum ei dare & ad exercendas actiones, quæ tempore perituræ essent permittere illi nominationem curatoris, qui satisdet de rationibus absenti quandoque reuerso reddendis, nisi malit illa satisdare pro curatore. *Ita Senatus* 5. Maij 1611. me Præside.]

TIT. XXI.

QVAND. MVL. TVTEL. offic. fung. pot.

DEFINITIO I.

Mater tutelam liberorum nec suscipere cogitur, nec retinere: vtrumque tamen facere potest, si velit.

MATER, quæ filij impuberis tutelam siue à marito, siue à Iudice delatam agnouit,[1] liberam abiiciendæ eius potestatem habet, nec aut causam aliquam probare cogitur, at ne allegare quidem,[2] aut in integrum restitutionis auxilium implorare, si forte susceptæ tutelæ tempore minor fuerit annis viginti quinque.[3] Nam quemadmodum inuita tutrix fieri non potuit,[4] ita nec tutelam retinere cogenda est.[5] Neque hoc casu locum habet, quod dici solet; Ea, quæ ab initio sunt voluntatis, ex postfacto esse necessitatis.[6] Quod enim matri defertur tutela filij, non tam iure fit, quam intuitu pietatis, eum alioqui tutela virile sit officium, cuius incapax perinde mater est atque alia mulier quælibet.[7] Idem in auia iuris est.[8] Proinde nec est distinctioni locus, an minor annis mulier esset, cum tutelam susciperet, an maior, cum sola eius voluntas hac parte ius faciat.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Cal. Ianuar. 1590.

1 Postquam placuit Iustiniano, vt mater & auia tutrix esse possit, si velit, *Auth. matr. & auia, Cod. hoc tit.* nec egeat in eam rem rescripto Principis, quo antea indigebat, *l. vlt D. de tutel.*

2 Est enim causæ allegatio necessaria iis demum casibus, qui non pendent à voluntate nuda facientis, & quibus causam aliquam subesse necesse est, denique circa eas res, quæ in causæ cognitione versantur, *vt in l. post litem 17. §. vlt l. mutus 43. §. vlt. & seqq. D. de procur. leg. pater 4. vers. nisi si causa D. de test. tutel.*

3 Frustra enim restitutionem implorat is, qui ipso iure munitus est *l. in causa 16. in princ. D. de minor. l. 3. C. si aduers. libert. l. 2. C. de præd. min.*

4 Permisit enim tantum Iustinianus, vt possit mater esse tutrix, si velit, non autem constituit, vt cogatur esse, tametsi nolit, *d. Auth. matri & auiæ*, & in corpore vnde sumitur. [Simile quiddam est in sacerdote, qui tutor esse non cogitur quidem, sed potest, si velit. *Ita Senatus* 5. Cal. Mart. 1613.]

5 Alioqui ex ratione matrimonium matris impediretur, cum non

Source : BIU Cujas

liceat matri, quæ alium virum quæsiit, tutelam liberorum ex priore viro susceptorum retinere, *d. Auth. matri & auiæ*, iunct. *Auth. sacramentum eod.*

6 *Vt in l. sicut* 5. *C. de oblig. & act. l. in commodato* 17. *§. sicut D. commod.*

7 Ideoque nimirum egebat olim rescripto Principis, *l. vlt. D. de tutel.*

8 Hoc enim nouum ius induxit Iustin. in matre & auia simul, vt scilicet post matrem auia tutrix esse possit, *dict. Auth. matri & auiæ & Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. cap. 5. §. ex his autem.*

9 Etsi in aliis quibusdam melior est conditio matris, quæ minor annis sit, quam eius, quæ maior, vt in specie *l. 2. C. si aduers. delict.*

DEFINITIO II.

Mater quæ conuolauit ad secunda vota, neque fieri, neque remanere tutrix potest, etiamsi agnati consentiant.

QVæ ad secundas transiit nuptias, non potest tutrix esse liberorum prioris matrimonij, tametsi maxime velit, & agnati cognatique omnes consentiant.[1] Quare nec si iudex eam tutricem dederit ex inquisitione, datio tenebit, quamuis nemo sit, qui ab ea datione prouocauerit,[2] legibus nimirum repugnantibus, quæ non patiuntur, vt mulier maternæ pietatis oblita, & in alienam familiam translata liberos in potestate sua retineat.[3] Quamquam enim nupta mulier non est in mariti potestate, si ius Romanorum inspicias, quo nos vtimur:[4] Nemo tamen est qui nesciat, non superesse ei liberum de suis rebus, nedum de alienis, disponendi arbitriũ quæ voluntates suas ad mariti nutũ accommodare cogatur.[5] Satisque iam indultum matri viduæ Iustinianus voluit, vt quamuis mulier sit, virili tamen officio fungi possit.[6] Nec causa vlla est, cur matri binubæ idem priuilegium conceda-tur. Nam & ipsa Iustiniani constitutione cautum erat, vt ad tutelam accedens mater secundis nuptiis adhibito etiam iureiurando renunciaret.[7] Quod quamuis moribus nostris improbatum sit,[8] quia libera debent esse matrimonia,[9] illud tamen retentum est, vt nec manere, nec fieri tutrix possit mater, quæ ad secunda vota conuolauit.[10] Alium ergo tutorem dari pupillo oportebit, in eámque rem pupilli agnatos & cognatos vocari, & quidem sumptibus & diligentia matris, tum quod tutelam ipsa suscipere perperam & contra leges non debuerit,[11] tum quia ad ipsius officium & pietatem spectet, vt liberis suis impuberibus tutorem petat;[12] quamuis si prior ratio non concurreret, sola posterior non faceret, vt matris sumptibus dari tutor deberet.[13] *Ita Senatus* in causa N. de Sion, vxoris N. Bachellard de S. Germano d'Amberieu, ex tempore, 8. Id. Mart. 1594.

1 *Auth. sacramentum, C. hoc tit.* Non enim potest mater tutrix esse, nisi quo casu permissum ei est à Iustiniano. Atqui hoc casu non modo permissum ei non est, sed etiam nominatim constitutum, vt hoc casu omnimodo expellenda sit mater à tutela *d. Auth. sacramentum.*

2 Esset enim hæc sententia ex numero earum, quæ sine appellatione rescinduntur, de quib. *in tit. D. quæ sent. sin. appell. rescind. l. si expressim* 19. *D. de appellat.* Denique auctoritas iutis non est in arbitrio iudicantis, *l.* 5. *ad municip.*

3 Est tamen hæc ratio indignitatis potius, quam incapacitatis, quam attulimus *n.* 1. fortior est, quia semper supponendi sunt termini habiles, *vulg. l. adigere* 6. *§. quamuis. de iur. patron.*

4 *L. 1 §. vlt.* vbi est text. elegans. *C. de liber. exhib.*

5 Metu scilicet reuerentiali, de quo nostri *ad leg. 1. §. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*

6 *Dict. Auth. matri & auiæ.*

7 *Ibid.* & in corpore vnde sumitur, *l. 2. eod.*

8 Et à Iustiniano ipso *in d. Auth. sacramentum.*

9 *L. si patre cogente* 22. *D. de rit. nupt.*

10 Quia non fuit hoc casu permissum.* In genere autem permissorum quod non est permissum censetur prohibitum, & contra *l. mutus*, 45. *§. 1. D. de procurat.*

11 Hoc enim est illudere legibus. * Obserua tamen non deesse qui putent matrem quæ fuerit tutrix, præsertim testamentaria, posse post secundas quoque nuptias reassumere tutelam, saltem in subsidium, si alij nulli sint nec possint esse tutores. Quam distinctionem probat & sequitur Boër. *q. 266. n. 4. & ante finem.* Ego tamen omni casu putarem requirendam esse principis auctoritatem & voluntatem, ex *l. vlt. D. de tutel.* Planè si post mortem secundi mariti mater velit tutelam reassumere aliquando, *pronunciauit Senatus* posse illam tutricem esse & tutelam recuperare, si modo nullos ex secundo marito liberos habeat, in causa D. de Cuberto contra Dominos de Menton, *Sine die.* Mallem tamen hoc etiam casu interuenire principis authoritatem, ne tanta vis fieret legibus supra quas solus est princeps, *l. digna vox C. de legib. & l. princeps* 30. *D. eod.*

12 Dixi *Defin. 1. & 2. §. qui pet. tutor.*

13 Aliud enim est sumptus debere, aliud diligentiam, *l. 1. §. illud tenendum, de muner. & honor.*

DEFINITIO III.

Mater minor annis 25. non debet admitti ad tutelam liberorum suorum, nisi testamentariam, idque cum satisdatione.

POtest mater etiam minor annis vigintiquinque liberorum suorum tutrix esse, non tamen legitima, sed testamentaria,[1] adeo vt nec vlla satisdatione sit oneranda, quod imputare suæ facilitati, aut potius fatuitati debeat pater, qui eam tutricem dedit.[2] Nec eo minus tamen recte fecerit Iudex, si non aliter eam confirmare velit, quam si satisder,[3] licet tutoribus testamentariis satisdandi necessitas soleat remitti.[4] Multo magis id admittendum sit, si filiafamilias proponatur.[5] Nisi pater idoneus confirmationi expressim consentiat:[6] qui consensus cum patrem obliget, satisdationis loco est.[7] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua in Defin. 20. & 21. J. De impub. & aliis subsit.

1 *L. 2. vers. his illud, C. hoc tit.*
2 Ita Nicolaus Boër. *q.* 141.
3 *Arg. l. Lucius* 46. *§. pen. D. de admin tut.*
4 *L. testamento* 17. *D. de testam. tutel.*
5 Nec enim fieri tam facilè potest, vt filiafamilias sit soluendo.
6 *L. si filiusfamilias* 7. *D. de tutel.*
7 *L. 1. C. de filiusfam & quand. pro iis pat. teneat. lib. 10. tit. 60.*

TIT. XXII.

IN QVIBVS CASIB. tutor habent.

DEFINITIO I.

Curator datus minori quamuis petenti non tamen remouendus est ad nutum & libitum minoris, sed tantum causa cognita.

CVRATOR quidem non datur minori nisi petenti præterquam ad lites:[1] sed si datus sit petenti, non est ad nutum minoris, nec nisi causa cognita remouendus, adeoque nec alius curator, nisi causa similiter cognita, ei adiungendus.[2] Onerat enim ea res existimationem curatoris. Et ideo etiamsi causa aliqua sit, propter quam alius curator dari debeat, quæ non infamet, id ipsum decreto Iudicis comprehendi oportet, ne dubitare quis possit, factum id esse salua curatoris fama & existimatione.[3] Id ni factum ita sit, iustam appellandi causam curator habet,[4] cum suspecti causa, quæ publicæ accusationis fauorem meruit,[5] non minus curatores afficiat, quam tutores.[6] *Ita tractatum est* in causa D. Caroli Francisci Ruffini, D. de Vens, Aduocati clarissimi, & Referendarij Serenissim. Ducissæ, & N. Claudij de Buttet in secreto auditorio, Nonis Maij 1597.

1 *§. inuiti, Inst. de curator.*
2 Ita enim accipi debet, quod scriptum est *in l. ventri* 20. *§. curatorem, D. de tut. & curat. dat.* vbi Accurs.
3 *L. 3. §. vlt. & l. 4. §. 1. D. de suspect. tutor.*
4 Tanquam ab iniuria Iudicis, qui existimationem eius læsit saltem apud bonos & graues viros, quod ferre nemo debet, *l. 4. §. aduersus. D. de dol. mal. except. l. licet famosa, vers. nec exceptiones, & seq. D. de obseq. parent. & patron. præst.*
5 *L. 1. §. suspecti, vbi not. D. ad SC. Turpill. l. 1. §. consequens est, D. de suspect. tut.*

Source : BIU Cujas

6 *L.3.§.non tantum & §.vlt.leg.impuberibus* 7. *D.eod.tit.de suspect. tutor. & curator. l.2.Cod.eod.*

TIT. XXIII.

DE ADMIN. TVTOR.

DEFINITIO I.

Condemnatio irrogata pupillo ex dolo tutorũ, vel negligentia ipsius tutoris, non pupilli damno cedere debet.

PVPILLO condemnato, si tutor pupilli nomine prouocauerit, nec appellationem intra statuta tempora prosecutus sit,[1] quam idcirco superior Iudex desertam pronunciauerit, non tantum in expensas litis, sed in eam quoque mulctam, quæ appellantibus ob desertam appellationem iure nostro infligitur, proprio nomine quasi ex delicto suo[2] condemnandus est, siue iusta, siue iniusta fuit appellatio, ne alienæ negligentiæ pœnas pupillus luat.[3] Idemque est, si per crassam iuris ignorantiam ob non consultos peritiores,[4] aut dolo malo & per calumniam frustrandi iudicati gratia[5] tutor prouocauerit, & quod consequens est, succubuerit. Neque enim est quod quæratur, ita fieri, vt damnosum sibi sit officium suum,[6] cum non tam officij necessitas, quam mala administratio causam det condemnationi:[7] multóque esset iniquius ex dolo culpáve tutoris pupillo damnum inferri, cui nihil imputari potest.[8] *Ita Senatus* ex tempore 9. April. 1588. & rursum in causa R. Patr. Greffij Franciscani, mense Aug. 88.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *releuer & intimer l'appellation.*

2 Desertio namque appellationis delicti quædam species est quasi ex desertione appareat, non fuisse interpositam appellationem nisi frustrandi gratia, vt tam superiori quam inferiori Iudici illuderetur, *arg. l.tutor* 41. *in princ.D.de vsur.*

3 *L.non est ignotum* 6. *C.hoc tit.*

4 Stultus enim dicitur, qui errat in iure, cum potuit consulere peritores, *l.regula* 9. *§.vlt.D.de iur.& fact.ignor.*

5 *Vt in d.l.tutor* 41. *D.de vsur.* quibus opponitur tutor, qui bona fide appellauit, id est, vt ius quod pupillo suo competere putabat, tueretur, de quo *in l.negotiorum* 24. *D.de appellat.*

6 Quod nunquam ferendum est, *l.videlicet* 29. *D.ex quib.caus.maior. l.sed si quis ex signatoribus* 7. *D.de test.quemadm.aper.*

7 Nec enim tutori parcendum est, quoties non solum male, sed quod grauius est mala fide administrat, *d.l.non est ignotum, l.qui fundum* 7. *§.si tutor. D.pro emptor.*

8 Ex generali regula, *l.non debet alteri* 74. *de reg.iur.iur. D. quod vi aut clam.* Nec enim administrantur tuteiæ ad hoc, vt mergantur pupilli, sed vt iis prospiciatur, *l.3.in princ.de contr. tutel. & vtil. act. ad d. §. si tutor.*

DEFINITIO II.

Potest tutor ex bona fide plus impendere in pupillum, quam sit in eius reditu: vrgere tamen minorem debet curator, vt quæstum aliquem faciat, si possit.

NOn potest tutor in pupillum plus impendere quam sit in facultatibus, nisi forte pupillo expediat. Non enim in hoc administrantur tutelæ, vt pupilli mergantur.[1] Neque tamen prohibebitur tutor in pupilli alimenta plus impendere, quam sit in reditu facultatum, si reditus ille honestis & congruentibus alimentis non sufficiat.[2] Sicut enim cogendus non est tutor, vt de suo pupillum alat,[3] ita nec vt eum in mendicandi necessitatem coniiciat.[4] Idem in minoris curatore tractari potest.[5] Sane à quo tempore quæstum ex industria sua facere minor potuit, imputandum est curatori, quanto plutis ob id expensum est, quod per eius negligentiam minor quæstum nullum fecerit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 7. Id. Febr. 1589. & rursus in causa Raymundi Petard, & Claudiæ Petard, 8. Id. Iul. 1591.

1 *L.3.in princ.D.de contrar.tutel.& vtil.act.*

2 Scilicet pro facultate patrimonij, & pro dignitate natalium pupilli, vt loquitur Paulus *in l.cum pures* 22. *§.cum tutor, D.hoc tit.*

3 *L.1.§ vlt.D.de contr.tutel.& vtil.act.* dummodo nihil impenderit tutor nisi ex bona fide, *d.l.3.§.pen.eod.* Textus est elegans *in l.2. Cod.de alim.pupill.præst.*

4 *d.l.3.in princ.* iunct. *l.in fundo* 38. *D.de rei vind. l.si seruos* 25. *D.de pign. act.*

5 Non enim plus iuris habet curator in bona minoris, quam tutor in bona pupilli: imo tanto minus, quod non personæ quoque datur vt tutor, sed bonis tantum, *l.14.D.de test.tutel.* iunct. *leg.cum in vna* 17. *in fin. de appell.*

6 Debet enim minor à curatore admoneri, vt quæstum faceret, suámque in re aliqua honesta industriam exerceret: hoc vero nec in pupillum, nec in tutorem cadere facile potest.

DEFINITIO III.

Tutor non cogitur pati, vt in pupillari inuentario describantur res, quas intendit suas esse, licet mater, aut agnati pupilli contendant esse pupillares.

SI tutor inuentarium bonorum pupillarium conficiens vrgeatur à matre aliisve consanguineis pupilli, vt ea bona describi patiatur, quæ proprio sibi nomine quæsiit ex pecunia, quæ inter eum & patrem impuberi communis fuisse dicitur,[1] non est cogendus,[2] nec proinde dolo malo quicquam feciisse dicendus, si nemine vrgente non curauerit ipse vt describerentur.[3] Quoniam etsi fauor pupilli ius illud elicuit, vt res à tutore empta ex pecunia pupilli sit pupilli,[4] & consequenter vt res empta ex pecunia, quæ tutori cum pupillo communis fuit, sit pupillo communis;[5] prius tamen est vt probetur, pecuniam esse communem,[6] alioqui præsumitur tutoris fuisse, qui comparauit,[7] neque tam supinus debet esse tutor, vt res suas in repertorio bonorum pupillarium describi patiatur.[8] Nec est, quod quis obiiciat, potuisse tutorem pro iure suo conseruando protestari, & interea pati, vt ea descriptio fieret,[9] ne alioqui nulla pupillo superesset ratio probandi quandocumque ius, quod in iis bonis aut in ea pecunia habuisset.[10] Neque enim tutor magis quam alius quilibet se ipsum prodere cogitur, vt de eius domo suas probationes pupillus extrahat,[11] cui nimirum satis esse debet, quod quandoque probans, fuisse sibi pecuniam illam cum tutore communem, habebit electionem, an ad pecuniam, an potius vtili vindicatione in rem ipsam agere malit.[12] Interea igitur ne pupilli ius, si quod est, intercidat, ad matrem aliósve pupilli rem agentes pertinebit, vt de pupilli iure protestentur, eáque protestatio inuentario inseratur. *Ita Senatus* in causa Petri Marmier, & N. Porterat, 4. Cal. Iul. 1591. de qua SC. 3. & seqq. sup. pro Socio.

1 Quo casu licet pecunia fuerit communis, bona tamen, quæ ex ea dicuntur acquisita, non sunt communia, sed eius, qui sibi acquisiuit, & cui sui nomine traditio facta est, *l.si patruus* 4. *C.commun.vtr.iud.leg.2. C.pro socio, l.qui alienã* 8. *& pass.C.si quis alter.vel fil.*

2 *Arg.l.vlt.C.arbitr.tutel.*

3 Dolo siquidem facere non dicitur, qui iure suo vtitur, *l.nullus videtur* 55. *de reg.iur.*

4 Scilicet si pupillus id eligat, *l.3.C.arbit. tutel. l.2. D.quan.ex fact. tutor. l.si vt proponis* 8. *C.de rei vind.*

5 Eadem enim ratio & potestas esse debet pecuniæ communis ad faciendam rem propriam. Vide tamen quæ scripsi *lib.5.Coniect.c.9.*

6 Quoniam ex facto ius oritur, *vulg.si ex plagis* 52. *§.in diuo, D. ad l.Aquil.*

7 Semper enim pecunia præsumitur esse soluentis, *leg si defunctus* 10. *C.arbitr.tutel.* præterquam in filiofamilias, *l.cum oportet* 6. *vbi gloss. C.de bon.quæ liber.* in vxore, *l. Quintus* 51. *D.de don.int.vir.& vxor.* & in Prælato, *Auth.licentia, C.de Episc. & Cleric.* Vide Bart. *in l.Titium & Mœuium, §.altero, D.de admin.tutor.*

8 *d.l.vlt.C.arbitr.tutel.*

9 Protestatio siquidem solet illæsum conseruare ius protestantis, *l.etsi quis* 14. *§.plerique, de relig.l.pro herede* 20. *D.de acquir.hered.*

10 Præcipua namque probatio pro pupillo illa est, quæ ex inuentario pupillari sumitur, *d.l.vlt.l.tutor* 7. *l.chirographis* 57. *D.hoc tit.*

11 *L.minus graue* 7. *C.de testib.l.vlt.C.de edend.*

12 *dist.*

Source : BIU Cujas

12 *dict. leg. 3. Cod. arbitr. tutel.* Vide Bart. *ad leg. 2. Codic. quand. ex fact. tut.*

DEFINITIO IV.

Tutor non nisi probato errore potest restitui aduersus factam à se confessionem debiti pupillaris regulariter.

ETsi tutor nec indebitum soluere potest,[1] nec debitum vltro remittere,[2] attamen bonam fidem agnoscere non prohibetur.[3] Itaque si post agnitam bonam fidem in profitenda quantitate, quam sciuit à defuncto debitam Titio fuisse, velit restitui aduersus propriam confessionem, quasi nihil Titio deberetur, non magis audiendus est, quam si solutum vellet condicere,[4] nisi talis persona proponatur; cui liceat à propria confessione, etiam nullo errore probato, resilire.[5] Finge mulierem esse, aut militem, aut agricultorem. Hoc sanè casu probationem à Titio exigemus, vt doceat; sibi debitum fuisse, quod solutum est,[6] non solùm si pupillus ipse pubes factus agat, sed etiam si tutor idem ipsius nomine. Nihil enim hac parte refert, an Titio res sit cum persona pupilli, an cum tutore.[7] Proinde quod tutor, vt bonam fidem agnosceret pro pupillo soluit, in reddendis rationibus etiam reputare poterit, licet aliunde non probetur debitum fuisse.[8] Etsi enim periculosum videtur debiti pupillaris probationem solius tutoris arbitrio committere: si tamen tam spectatæ certæque fidei sit, vt suspicari non liceat, quod cum pupillari creditore in pupilli necem voluerit colludere, nulla ratio est cur proprij patrimonij periculo bonam fidem pupilli nomine agnoscere compellatur.[9] *Ita Senatus* in causa Claudiæ Tauan & Amedei du Sollier, 7. Cal. Sept. 1593.

1 Quia indebitum vltro soluere donare est, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.* donare vero est perdere, *l. filiusfamilias 7. D. de don.* Atqui tutor non ideo datur, vt perdat vel diminuat res pupillares, sed vt administret, *l. qui fundum 7. § si tutor. D. pro empt. l. Lucius 46. § vlt. D. hoc tit.* quomodo diligens paterfamilias solet, *leg. à tutoribus 33. eod.* non est autem diligentis patrisfamilias soluere indebitum, *leg. cum de indebito 25. D. de prob.* Vide *l. cum indebitum 57. D. de cond. indeb.*

2 *L. pactum curatoris 22. C. de pact. d. l. Lucius 46. §. vlt. D. hoc tit.*

3 *L. quoties 9. §. nec vtique eod.*

4 Nisi paratus sit probare errorem, id est, nihil Titio deberi.

5 Nec enim hoc omnibus licet, *l. generaliter 13. C. de non num. pecun. d. l. cum de indebito.*

6 *d. l. cum de indebito, versic. sin autem is.*

7 *L. 2. §. sufficit, & seq. hoc tit.*

8 *d. l. quoties 9. §. nec vtique eod. tit.*

9 Ne alioqui suum ei officium sit damnosum, quod esse nunquam debet, *vulg. l. videlicet 29. ex quib. caus. maior. l. tutore 22. de his quæ vt indign. l. cum quadam 26. in fin. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Tutor qui se non nisi tutorio nomine obligauit non cogitur pati executionem, nec in propria, persona, nec in bonis suis.

TItius & Sempronius quasi duo correi debendi, sed hic proprio nomine, ille tanquam tutor Mæuij, centum tibi promiserat, adiecta clausula, *quilibet in solidum*, subiectáque non tantùm bonorum, sed etiam personarum obligatione, his verbis: *Obligeant pour ce leurs personnes & biens auec la clause de constitut.* Cum ad diem non solueretur, petieras per Iudicem, vt Titius tutorio nomine soluere iuberetur, eo cessante curaueras, vt ex personali obligatione in carceres detruderetur,[1] eiúsque propria bona tanquam pignori obligata caperentur. Placuit perperam videri factam executionem, quod cum is non nisi tanquam tutor obligatus esset, in bona pupilli, non in ipsius tutoris personam aut patrimonium fieri executio debuisset,[2] siue iam finita esset tutela, siue nõ.[3] Neque enim hic Titius pupillari obligationi subscripserat tanquam fideiussor,[4] sed tanquam tutor. Cui consequens videbatur, vt subiecta bonorum & personarum obligatio ad Sempronij personam, & tam ad Sempronij, quam ad pupilli bona referri potius deberet,[5] Nec omnino abhorrenter à proprietate verborum.[6] Nam & bonorum pupillarium quodammodo dominus tutor est,[7] saltem quamdiu bene & ex pupilli vtilitate administrat.[8] Illud sanè omnino pro tutore faciebat, quod cum ipsius persona nulla contracta esset obligatio, neque proprio nomine, neque fideiussorio, non potuerat ille bona sua personámve vtiliter obligare,[9] quin saltem illud expressisset, pro alieno & pupillari debito id se proprio nomine facere, quæ res constituteret eum fideiussorem.[10] Atqui de fideiussione nihil expressum fuerat, sed ex contrario bis repetitum cautúmque, vt non nisi tutorio nomine obligaretur.[11] Nam sicut nulla præcedente obligatione personali pignus dari non potest,[12] quamuis pro alieno debito pignus dare possit is quoque, qui non est obligatus,[13] ita in dubio subiecta pignoris obligatio interpretationem accipere debet ex principali obligatione;[14] præsertim cum appareret, per imperitiam Notarij male conceptam pignoris conuentionem.[15] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Ioann. & Claudij de Plantes, 13. Cal. Iun. 1595.

1 Postquam placuit inuita iuris ratione, vt homo, qui non est dominus membrorum suorum, suum tamen corpus pignori dare possit, *l. liber homo 13. D. ad l. Aquil.* De quo scripsi alibi.

2 Nam nec tutor iudicari executionem pati cogitur proprio nomine, *l. 4. §. 1. D. de re iud. l. 2. D. hoc tit.* nisi cum calumnioſe litigauit, *leg. non est ignotum. 6. C. eod.* ne alioqui ex officio suo pericliteꝛur, *l. cum quadam 26. C. hoc tit.*

3 Quamuis post finitam tutelam res sit apertior, quia tunc actiones omnes, quæ antea competebant in tutorem, transferuntur in pupillum, *d. l. cum quadam.*

4 Quo casu sine dubio teneretur proprio nomine, *l. si non subscripsisti 15. à contr. sens. C. hoc tit.*

5 Clausulæ siquidem accessoriæ & executiuæ interpretationem recipere debent à principali, nec ampliant dispositionem, *l. vlt. §. pen. D de cond. indeb.*

6 Sufficit enim vt non omnino verba repugnent, *arg. l. tamen 51. in fin. D. de her. inst.*

7 *L. interdum 56. §. qui tutelam, D. de furt. leg. tutor qui tutelam 27. D. hoc tit. l. is qui in puteum 11. §. an ignoscitur, D. quod vi aut clam.*

8 *L. qui fundum 7. § si tutor, D. pro emptor. d. l. tutor 27. D. hoc tit.*

9 Est enim pignoris obligatio accessoria, quæ proinde sine principali non potest contrahi, quamuis contracta possit durare interdum, *l. 2. C. de luit pignor. l. cum notissimi, C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. pen. §. 1. de except. rei iud.* iunct. *vulg. l. cum principalis 168. de reg. iur.*

10 Itaque poterat imputari creditori, cur non curasset, contractus legem conscribi apertius, *ex reg. l. veteribus 39. D. de pact. l. Labeo 21. D. de contr. empt.*

11 Ad quid enim ita scriptum bis fuisset, nisi vt appareret, nolle tutorem proprio nomine obligari? quod & in dubio sanè præsumendum est, *l. vlt.* vbi Bart. & alij, *D. quand. ex fact. tutor.*

12 Vt neque fideiussor, quoniam vtraque obligatio est accessoria, *l. 1. 2. & 5. D. de fideiuss. l. 5. in princ. & §. vlt. D. de pign. l. Paulus 12. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

13 *d. l. 5. §. vlt. D. de pignor.*

14 Quoniam in accessoriis omnibus hoc generale est, vt sequi debeant naturam sui principalis, *d. l. cum principalis, l. id rem 23. §. item quæcunque, D. de rei vind. cum similib.*

15 Nec enim Notarij error præualere debet voluntati contrahentium, *l. si in nomine 4 & l. errore 7. vbi not. C. de test. l. illicitas 6. §. veritas, D. de offic. præsid.*

TIT. XXVI.

DE PERIC. TVTOR. & Curat.

DEFINITIO I.

Tutor qui tanquam tutor vendidit, non potest proprio nomine conueniri, nec de euictione, nec de pretio, nisi quatenus in rem pupilli pecunia versa non est.

TVTOR, qui pupilli nomine rem vendidit, nec nisi ipsius pupilli bona obligauit, non potest proprio nomine de euictione conueniri;[1] sed neque pro pretio, si probet, pecuniam ad pupillum peruenisse, & in rem eius

Source : BIU Cujas

eius versam fuisse.[2] In rem versa autem videtur, si pupilli rationibus accepto lata fuit.[3] Nam etsi pupilli rem mala fide contra leges vendidisset tutor, quamuis alienatio non valeret,[4] eatenus tamen pupillus maior factus videretur approbare venditionem, quatenus pretium tutori suo imputaret.[5] Pro residuo sane pretij fieri nequit, vt alius conueniatur, quam tutor ipse, qui accepit.[6] Quod si forte soluendo non sit, bona tamen fide negotium gesserit, siue pupillarem, siue alienam rem vendiderit, vtilis in ipsum pupillum de euictione actio danda est, quia non male contrahitur cum tutoribus.[7] *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore in publico auditorio, 10. Cal. Febr. 1593.

1 Notant nostri *ad l. 2. C. ne vxor. pro marit.* licet aliter videatur sentire glossa, quam vide *in l. mutus 43. §. is qui, in verb. satisdare.* vbi etiam Bald. *D. de procur.*

2 *L. tutor vrgentibus, 47. in fin. D. de minor. l. illud quaritur, 4. §. vlt. de euict.*

3 *d. §. vlt. l. 1. de euict.*

4 *L. cum plures 12. §. 1. D. hoc tit. de admin. & peric. tut. l. 1. & tot. tit. de rel. eor. qui sub tutel. l. lex quæ tutores, 22. C. de admin. tut.*

5 Felin. Sandeus, *conf. 16. n. 3.*

6 *L. hu solu, 49 D. de cond. indeb.*

7 *d. l. 4. §. vlt. de euict. d. l. cum plures, 12. §. 1. D. de admin. tut. l. 4. §. illa etiam quæstio, D. de dol. except.*

DEFINITIO II.

Ratihabitio litis improbæ, quam tutor exercuit, an & quando liberet tutorem, ne ad expensas litis proprio nomine conueniri possit?

NOn est condemnandus tutor in expensas litis improbæ quam pupilli nomine, & quasi tutor exercuit,[1] si pupillus pubes factus ab eo gesta rata habuerit,[2] siue cum curatoris auctoritate,[3] siue interposito iureiurando, quod curatoris auctoritatem, vt & cæteras solemnitates supplere solet.[4] Sibi enim imputet, qui ratum habuit, quod male gestum fuerat.[5] Idemque erit, tametsi pubes hic non soluendo esse proponatur.[6] Sufficit namque, per huiusmodi ratihabitionem sublatam esse rationem illam, quæ faciebat, vt tutoris culpa pupillo nocere aut imputari non deberet.[7] Nisi dolo malo tutoris extortam ab inope minore ratihabitionem constet, vt expensarum condemnationem, quam sibi impendere videbat, effugeret, eamque substitui inopis aduersarij egestate eluderet.[8] Plane si postea minor aduersus eam ratihabitionem ætatis fauore restituatur, pristinam victori aduersus eum qui tutor fuit, expensarum ratione actionem quoque restitui oportebit.[10] *Ita Senatus* in causa Marci de la Mousliere, & Petri Gicon, 6. Non. Aug. 1593.

1 Ad quas alioqui condemnandus esset, *l. non est ignotum, 6. Cod. de admin. tut.* Nempe, quia non censetur habere mandatum, siue à pupillo, siue à magistratu, vt quicquam faciat mala fide, aut vt litem improbam vel instituat vel suscipiat, *l. quoties, 9. §. nec vtique, D. de admin. tut. l. à tutoribus 23. eod.* quia & omne mandatum bonæ fidei clausulam habere intelligitur, *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*

2 Ratihabitio enim æquiparatur mandato etiam in delictis, *leg. 1. §. sed etsi quod alius, D. vnde vi, l. 3 §. cum procurator, eod. leg. vlt. C. ad SC. Maced.*

3 Scilicet si minor curatorem habet, *l. 3. C. de integr. rest. minor.* alioqui rectè obligatur minor solus, imò etiam sine curatore suo, vt pluribus locis docui contra interpretes, *ex l. puberes 101. de verb. oblig.* vbi Cuiac.

4 Notant nostri *ad Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vend.*

5 Quia non potest reprobare quod semel probauit, *l. Pomponius, 9. D. de neg. gest.*

6 Quamuis dici soleat inanem esse actionem, quam debitoris inopia excludit, *l. nam is 6. ff. de dolo.*

7 *d. l. non est ignotum, l. 3 & 4. ff quand. ex fact. tutor.*

8 *Arg. l. 3. §. 1. vers. sed totum hoc structum, ff. de minor. l. quod si cum scires, 8. ff de dolo,*

9 Tanquam læsus, quod tutoris in lite improba perseuerantiam tantam habuerit, quam improbare potius debuerat, *l. destitisse, 10. ff. de iudic.*

10 Quæ per ratihabitionem intercidisse videbatur, *arg. l. si mulier, 14. iunct. l. sed si, 9. ff. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO III.

Tutor tenetur ad expensas litis mala fide institutæ aut susceptæ, licet aduersarius non vincat, nisi per iusiurandum suppletiuum.

COndemnandus est tutor proprio nomine in expensas litis, quam pro pupillo instituit ad consequendum debitum, quod ipse sciebat esse solutum, licet neque solutionē ipse acceperit, neque debitor apocham vllam exhibeat.[2] Neque enim bonam fidem agnoscere tutor prohibetur.[3] Nec aliud erit, tametsi solutionis probatio semiplena tantū fuerit, & consequenter debitoris iureiurando, vt vocant, suppletorio implenda impletáque.[4] Quandoquidem quod plenior, aut minus plena sit probatio solutionis, non facit, vt solutionem factam esse plus minúsve tutor sciuerit.[5] Sane non ex eo solo, quod probatur tutor confessus scire se solutionem, præiudicium fieri pupillo debet, cui verius est non nocere tutoris confessionem, præsertim quæ extra iudicium & sine causa facta sit.[6] Quod si non nocet ea confessio pupillo, nec igitur facere poterit, quo minus ille ipse tutor pupilli nomine actionem instituere possit,[7] neque propriæ scientiæ exceptione alienum agens negotium repelli debebit.[8] *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon, & Ioannis Pichod, 4. Id. Nouembr. 1594.

1 Quo casu esset quidem in tutore, vt in cæteris probabilis ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. pro suo.* Sed nullus est huic præsumptioni aut excusationi locus, cum ponamus tutorem sciuisse factam solutionem.

2 Apocha enim non est modus tollendæ obligationis, sed probandi sublatam, cum fit solutæ pecuniæ professio, *l. pecunia, 14. C. de solut.*

3 *L. quoties, 9. §. nec vtique, D. de admin. tut.*

4 Iuxta eam nostrorum sententiam, quæ obtinet, *ex leg. admonendi, 31. D. de iureiur. l. in bona fide, 3. C. de reb. cred. & iureiurand.*

5 Nam & euenit quotidie, vt quis sciat quod alius probare non possit, quia probationis facilitas nihil habet commune cum rei veritate, *l. duo sunt Titij, 30. de test. tutel.*

6 *L. certum, 6. §. sed an & ipsos, iunct. §. præced. de confess.*

7 Quicquid enim pupillus facere posset, id & tutor pupilli nomine potest facere, quamuis ex propria non posset, *l. tutorem, 22. D. de his quib. vt indign. l. aduersus, 30. §. 1. D. de inoff. test.*

8 Quia non agit tanquam Titius, sed tanquam alius tutor quilibet, *l. si paterfamilias, 15. de adopt. l. item eorum 6. in princ. D. quod cuiusque vniuers.* Interdum tamen etiam tutoris scientia nocet pupillo, *l 3. §. pen. & vlt. D. de tribut. act.* Sic dicimus, posse quem agere, non modo contra propriam scientiam, sed etiam contra propriam factum, si modo agat ad alterius commodum, Castr. *ad l. si non sortem, 26. §. libertus. D. de cond. indeb.* Text. est elegans *in l. vlt. D. de postul.*

DEFINITIO IV.

Tutor condemnatus in principali negotio tanquam tutor, non intelligitur condemnatus ad expensas, nisi tutorio nomine, nec si potuerit & debuerit ex iusta causa proprio nomine condemnari.

TItius cum Sempronij impuberis tutor esset, litique male institutæ non adfuisset,[1] condemnatus fuerat tutorio nomine ad præstandam rem, de qua agebatur, ad expensas vero litis simpliciter, non expresso eo, an proprio nomine, an tutorio? Quærebatur, an quasi tutor videretur condemnatus dubitationē faciebat, quod licet dici soleat condemnationis principalis qualitatem in accessoriis repetitam intelligi:[2] in proposito tamen dissimilis in eo erat ratio, quod principaliter condemnari tutor non poterat ad rem præstādam, nisi quatenus tutor, cum nec aliter rem præstare posset[3] ad expensas vero condemnari debuit proprio nomine propter contumaciam, quæ ipsius propria fuit non pupilli.[4] Contumacia enim quasi delictum est.[5] Ex delicto autem tutoris nemo dixerit condemnari impuberem debere.[6] Sed tamen placuit nunquam videri condemnatum tutorem, aliúmve administratorem proprio nomine, nisi cum idipsum diserte expressum est,[7] licet condemnandi ipsius causa iustissima fuerit; nimirum quia post sententiam non tam quærendum est, quid iudicari debuerit, quam quid iudicatum sit.[8]

Source : BIU Cujas

sit.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 29. 30. 31. ff. De luit. pign.

1 Nimirum per contumaciam, vt sequentia ostendunt. Nam si ideo non adfuisset, quod in lite improba perseuerare noluisset, laudari potius eo nomine, quam puniri deberet, *l. destitisse*, 10. *ff. de iud. l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. caus. fact.*

2 Quoniam quæ in præfationibus continentur, plerumque in sequentibus reperta intelliguntur, nisi cum ea repetitio actum vitiaret, *l. Titia*, 134. *§. 1. de verb. oblig. l. vlt. ff. de fideic. libert.*

3 Is enim tantum condemnari potest ad rem restituendam, qui eius restituendæ facultatem habet, *l. officium*, 9. *ff. de rei vind.* nisi dolo desierit habere, *l. qui restituere*, 68. *eod.*

4 Dixi *Def. 1. §. tit. prox. ex l. non est ignotum*, 6. *C. de admin. tut.*

5 Siquidem quisquis contumax est, contemnit iurisdictionem eius, cui obtemperare deberet, *l. 5. D. de iud. l. contumacia*, 53. *de rei iud. l. vnic. si quis ius dicunt. non obtemp.*

6 Quia generalis regula est, dolum tutoris pupillo non magis nocere debere, quam prodesse, *l. 3. & 4. ff. quand. ex fact. tut. l. is qui*, 11. *§. si tutoris, ff. quod vi aut clam.*

7 Nempe si negotium spectet ad solum pupillum. Nam & si commune fuerit tutori & pupillo, non tenetur tutor pro parte pupilli, nisi nomine tutorio, *l. vlt.* iunct. *leg. post mortem*, 5. *in princ. & §. 1. ff. quand. ex fact. tut.*

8 Quia per iudicatum fit nouatio, *l. vlt. § si enim, C. de vsur. rei iud.* & exinde incipit deberi, *l. si fundus*, 16 *§. pluru, ff. de pignor.*

DEFINITIO V.

Curator etiam ad actum datus debet actus sui rationem reddere & probare pecuniam versam esse in rem minoris, si datus fuerit curator ad vendendum.

CVrator ad actum datus, licet bonorum minoris administrationem nullam habeat,[1] eius tamen actus ad quē datus est, rationem reddere cogitur, ne alioqui frustra & sine causa datus videatur.[2] Itaque si quis minori ad vendendum pretiúmque accipiendum auctoritatem præstiterit, curare debet, vt non aliter id faciat, quam si videat minori expedire, vt vendat.[3] Itémque, quod est consequens, vt ea pecunia in rem & vtilitatem minoris impendatur.[4] Alioqui se obligat minori, electionem quandocumque habituro, pecunia deperdita, an contra ipsum agere velit, an contra emptorem?[5] Sed ita tamen, vt melior emptoris, quam curatoris conditio futura sit. Nam aduersus emptorem agens non aliter audiēdus est, quam si probet deperditam pecuniam, cum præsumptio sit pro emptore qui soluit minori auctore curatore.[6] At contra curatorem agens nihil aliud probare cohitur,[7] nisi quod is ad actum illum curator datus fuerit, & auctoritatem præstiterit. Hoc ipso enim transfert in curatorem onus probandi, quam ob causam præstiterit auctoritatē, & quam in causam pretium rei conuersum sit.[8] Illud sanè constat nullum minori ex electione præiudicium generari,[9] id est, siue aduersus curatorem primum egerit, siue aduersus emptorem, non prohiberi eum aduersus alium agere, nulla etiam restitutione impetrata.[10] Proinde si emptorem elegerit, & ob id succubuerit, quod probare non potuit deperditā pecuniam, rum aduersus curatorem agens, assecutus sit, vt siue ex curatoris confessione, siue qua alia ratione apparuerit perditam pecuniam, nec versam in vtilitatē minoris,[11] rursus contra emptorem regredi poterit, si rem suam habere malit, quam pretium consequi à curatore,[12] Sed an curator emptori eo nomine obligatus erit, vt saltem pretium restituat? Minimè, neque enim vllo id iuris loco proditum est:[13] Debétque sibi emptor imputare, cur non fuerit curiosior & diligentior cum minori solueret, præsente licet, ac auctoritatem præstante curatore,[14] vt sciret, quam in rem pecunia verteretur.[15] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Def. 13. ff. De in integr. restit. minor.

1 Opponitur enim curator ad actum datus ei, qui sit datus in omnem rem, de quo *in l. omnem rem*, 15. *D. de tutor. & curat. dat.*

2 Ideo enim datur curator ad actum, vt rationem reddat eius actus, *arg. l. cum actum*. 17. *D. de neg. gest.*

3 Interdum enim expedit, vt in specie *l. 5 §. 1. & l. 6. D. de iur. delib. l. Diuus*, 5. *D. de pet. her. l. verum*, 11 *§. si locupleti, D. de minor.*

4 *L. 5 §. ne tamen, D. de reb. eor.*

5 *L. vlt. C. si tut. vel cur. interuen.*

6 *L. aut prætor*, 7. *§. 1. D. de minor.* iunct. *l. quod si minor*, 24. *§. restitutio, l. patri*, 27. *§. 1. vers. prædium eod.* Valde tamen obstat, *leg. sine herede*. 22. *§. interpost. D. de admin. tut. & l. prædiorum*, 10. *C. de præd. minor.* Scripsi in Rationalib. *ad d. §. restitutio.*

7 Adde aliam differentiam, quod contra emptorem non potest agere sine restitutione, contra curatorem vero potest agere iure communi, nec vlla opus est restitutione.

8 Hæc enim omnia ad curatoris officium pertinent, cuius debet ille rationem reddere.

9 *d. l. vlt. & l. etiam* 3 *C. si tut. vel curat. interuen.*

10 Intellige, nisi emptor paratus sit probare, pecuniam in rem minoris versam fuisse. Nam se onerans probatione audiendus esset, etiam contra confessionem à curatore factam, aut aduersus probationes se non vocato contra curatorem factas, *tot. tit. C. res int. alios act.*

11 Plerumque enim minoris interest, vt rem suam habeat potius, quam eius æstimationem, *l. in causa*, 13 *§. interdum, l. si is emptionem*, 35. *D. de minor. l. lex qua tutores*, 22. *C. de admin. tut.*

12 Cum non curator, sed minor ipse vendiderit, Curator vero nihil nisi auctoritatem præstiterit. Hoc enim est, quod dicere nostri solent, qui alium authorisat non se obligat. Aliud est in tutore, qui ipse pupilli nomine non vendidit, *l. 4. §. vlt. D. de euict.*

13 Debet enim curiosus esse quisquis contrahit cum persona suspecta, *l. vir vxori*, 17. *§. mulier & Titius, in fin. D. ad SC. Velleian. l. vlt. D. de exercit. act.* Secus est in aliis, *l. doli*, 19. *in fin. D. de nouat.*

14 Non quasi male soluatur curatori, aut etiam ipsi minori curatore auctore, *d. l. 7. §. 1. D. de minor.* sed quia aliud est quærere an is, qui sic soluit liberatus sit, an vero ius habeat reperendæ contra minorem pecuniæ, cum minor aduersus totum contractum impetrauit restitutionem, vt scripsi in Rationalib. *ad d. l quod si minor*, 24. *§. restitutio, eod. tit. de min.* vbi vide.

15 Præuidere enim potuit & debuit periculum & incertum restitutionis, vt loquitur Papinianus; *in l. si Titius*, 49. *D. de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Minor potest tutorem vel curatorem quondam suum liberare sine vllis solemnitatibus dummodo maior factus.

STatutum de liberationibus tutorum vel curatorum, quo tam multæ solemnitates introductæ sunt ad hoc, vt valeat liberatio, quam tutori quondam suo adultus etiam iuratus concesserit, ad eos tantum pertinet, qui liberationis tempore minores reperiuntur, non etiam ad illos qui annum ætatis 25. iam excesserunt,[1] quibus vtique liberum est de re sua pro arbitrio disponere, nullo etiam iudice aut cognato, nulla rationum redditione interueniente.[2] *Sine die.*

1 Ant. Sola in comment. *ad statut.* incipiens *Quittationem.* vbi vide.

2 *Vulg. l. in re mandata*, 21. *C. de mandat. l. 2. D. si à parent. quæ manumiss. sit.*

TIT. XXV.

DE TVTOR. VEL CVRAT. qui sat. non ded.

DEFINITIO I.

Tutor cogitur satisdare, nisi in casibus certis, itemque inuentarium conficere, nec prius quicquam gerere potest regulariter.

CErti iuris est, debere tutorem satisdare, nisi vel testamentarius sit,[2] vel confirmatus,[3] vel ex inquisitione datus,[4] sicut & inuentarium facere cogitur, adeo, vt nec prius, quam fecerit, attingere debeat administrationem.[5] Præterquam in iis, quæ dilationem non recipiunt,[6] aut quæ fieri necesse est, priusquam inuentarium cōscribatur,[7] aut propter quæ nullum pupillo damnum immineat.[8] An igitur iudicium consistet, quod tutor ante præstitā satisdationem aut susceperit, aut agendo exercuerit? sunt qui putent cōsistere, sed ex eo tutorem tanquam suspectum remoueri posse.[9] Et certe fatendum est, tutorem & esse & manere.

Source : BIU Cujas

manere,priusquam vel satisdet,vel inuentarium conficiat,[10] ideoque remouendum esse.[11] Sed tamen magis est, vt nec administrare interim possit, nec pupilli nomine experiri,[12] nisi forte proponas eum litis statum esse, vt nec pupilli nec aduersarij quicquam interfit. Puta si ad hoc tantum tutor agat,vt litis,quæ cum viuo pupilli patre ad coronidem perducta fuerat,instrumenta omnia iudici ad ferendam sententiam exhibeantur.[13] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 14. Cal.Sept. 1588.

1 *Tot.tit. Inst.de satisd.tut.*
2 *l.testamento*,17.*D.de test.tutel.*
3 Quia non alius confirmari potest,quam qui habet etiam pro se defuncti voluntatem, *l.1.& tot.tit.de confirm.tut.D.& C.*Vide *l.penult. C.hoc tit.*
4 Quia fides inquisitionis pro vinculo cedit cautionis, *l.si impuberi* 13.*in fin.D.de tutor.& curat.dat.*
5 *L.tutor qui repertorium*,7.*D.de admin.tut.*Vbi obserua,non sic loqui Vlpianum,vt dicat,nihil posse interim tutorem gerere ante factum inuentarium,sed nihil eum gerere oportere.Vide tamen *l.1.& vlt.C.hoc tit.& Def.*1.3.*qui legit.person.*Afflict.*dec.*285.*n.*22.Capic.*dec.*50.vbi tradit nouem requisita,antequam tutor possit attingere tutelam. Sed intellige antequam tutor possit attingere impune.
6 Quæ enim sunt huiusmodi fere semper habent priuilegium, vt interea fieri possint, *d.l.tutor,in fin.princ.l.vlt.C.hoc tit.l.Aristo* 5.§.1. *l.ait prator*,7.§.*vlt.D.de iur.deliber.l.Diuus* 5.*D.de her.pet.leg.vlt. D.de appell. recip.*
7 Puta tum deliberat tutor,an pupillo expediat adire delatam sibi hereditatem, *arg.l.Aristo*,28.*D.de acq.her.*
8 Gloss.*in l.fin.C.hoc tit.*Bart.*in dict.l.tutor*,7.*D.de admin.tut.*Cin.*in l.vlt.C.eod.*
9 Bart. *in d.l.tutor,ex l.*2.*C.hoc tit.*
10 Nec enim alius vel satisdare debet,vel inuentarium facere,quam qui iam sit tutor.
11 *d.l.*2.*C.hoc tit.* Quomodo autem posset remoueri à tutela is,qui tutor nondum esset, *arg.leg.Titio vsusfructus*,96. *D.de cond.& demonstr. l.non potest videri*,208.*de reg.iur.*
12 *L.*3.4.*& vlt.C.hoc tit.* iunct.*l.*1.*eod.*
13 Capel.Tholos. *dec.*288. & ibi Aufrer.

DEFINITIO II.

Tutor, qui nec satisdedit, nec satisdare iussus est, non eo minus & agere & administrare tanquam tutor potest.

QVi ad tutelam admissus est à iudice nulla præstandæ satisdationis necessitate obstrictus,[1] si tanquam tutor agat,non potest ea exceptione repelli,quod non satisdederit, quasi ob eam causam nec tutor sit. Perinde namque legitimus tutor est,ac si satisdedisset,[2] siue vltro, siue per imperitiam iudex necessitatem satisdandi ei remiserit: præsertim cum iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur, & quasi pro fideiussore habendus sit.[3] Habétque ea res minus dubitationis,siue tutorem proponas,cui non fuerit necesse satisdare,cuiusmodi est testamentarius,vel ex inquisitione datus.[4] Cæterum si tutori, cum tutor daretur aut confirmaretur, satisdationis onus,vt sæpe fit,iniunctum fuerit, nec satisdederit,administrationem nullam habebit,at ne tutor quidem esse intelligetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore,6.Cal.Febr.1590. Vide tit.De eo qui pro tutor.negot.gess.Def.1.

1 Qua tamen obstringi omnimodo debuit extra eos casus de quibus in *Defin. prox.*
2 Non enim satisdatio facit tutorem,sed ei,qui iam tutor sit satisdandi necessitas iniungitur,vt dixi *Defin.prox.n.*10.
3 *L.*1.*& tot.tit.de magist.conuen. D.& C.*
4 *L.pen. C.hoc tit.*
5 Nimirum quantum ad causam administrationis,*l.*1.2.*&*3.*& pass. C.eod.*Non quasi tutor hoc casu sub conditione datus intelligatur,quod fieri nullo modo potest,cum tutelæ datio sit actus legitimus,*l.actus legitimi*,77.*de reg.iur.*sed tanquam à iudice admonitus,non aliter ei tutelam committi,quam si satisdederit,*l.muto*,6.§.1.*D.de tutel.* [Quid si è contrario iudex,quod plerumque accidere solet, satisdationem iniunxerit tutori testamentario aut dato ex inquisitione,nec is appellauerit, sed quia vel nolit,vel non possit,cesset satisdare. Interim vero vrgeatur à creditore pupillari, vt pupillum defendat in lite, quæ coram Senatu pendeat:Potest Senatus ex officio etiam citra appellationem satisdandi necessitatem tutori remittere,& eum ad pupilli defensionem etiam pœnarum comminationibus vrgere,adeoque si tutor aut curator ex inquisitione datus sit, pronunciare inauditis quoque nominatoribus eos pro fideiussoribus habendos cùm ratio iuris ita ferat, *l.*4.§.*vlt.D.de fideiuss. & nomin.tut.*Sed hoc tamen addito,vt Arestum iis significari iubeatur, ne possint quandoque ignorantiam obtendere,& vt si tutorem vel curatorem,quem nominauerunt,malè versari videant,possint suspectum facere,sibique consulere aduersus periculum malæ nominationis. *Ita Senatus* in persona Francisci Rey,pro sororibus Masson,18.Apr.1614.Ad de Ferr.*in form.libell ad redd.ration.gloss.*2.*n.*16. vbi ait si à iudice satisdare iussus sit tutor,qui alioquin satisdare non tenebatur, standum esse sententiæ.Eámque practicam maximè in tutoribus ex inquisitione datis probari per *gloss.in l.*1. *C.hoc tit.ex* §.*nos autem Inst.de Atil.tutor* quia, inquit, plerumque hæc inquisitio fit negligenter à magistratibus, qui tutorem idcirco facilè onerant satisdatione,vt hoc veluti remedio suppleant quod deest eorum diligentiæ.

TIT. XXVI.

DE SVSPECT. TVTOR. VEL CVRAT.

DEFINITIO I.

Paciscentes de hereditate pupilli per occasionem tutelæ,indigni sunt & tutela & hereditate. Quid si de fructibus diuidendis bonorum pupilli?

SI proximiores agnati de tutelæ aut curationis munere assequendo collitigantes pacti sint de pupilli aut minoris hereditate inter se diuidenda,quandocumque mori eum contingeret,[1] hoc ipso suspecti sunt & indigni, qui ad munus hoc publicum admittantur:quod ita paciscendo perfidè & perniciosè agere videantur,[2] adeoque insidiosè in re pupilli vel minoris, de cuius morte contra ius gentium festinantes,tam cito cogitent.[3] Non idem est, si proponas ex Augustanæ vallis prouincia plures inuicem transegisse de fructib.bonorum pupillarium diuidendis,postquam placuit iure consuetudinario totius prouinciæ induci,vt non cogantur tutores rationem reddere,nisi administratę proprietatis, fructus autem suos omnes faciant, quicunque deductis pupillarib.impensis supersunt.[4] Quanquam nec eo minus suspecta, malique exempli conuentio illa esse mihi videbatur, cum tutelæ ambitum præ se ferat,qui ad remouendum à tutela,quantumuis proximum agnatum,sufficere deberet,[5] *Ita Senatus* ex tempore,9. Cal.Mart. 1589.

1 Nimirum eo fortassis prætextu,quod ad quos tutela redit,ad eos peruenire hereditas debeat, *vulg.l.quo tutela* 73.*de reg.iur.*
2 Est enim huiusmodi pactio plena tristis & periculosi euentus, *l.vlt.C.de pact.*adeoque improbus est,qui sollicitus est de viuentis,præsertim impuberis hereditate. *l.*2.§.*interdum,ff.de vulg.& pupill.substit. l.*2.§.*vlt.D.de his quæ vt indign.*
3 *L.donari*,29.*alias l.quidam*, § *donationem,ff.de donat.l.*1.§.*si impubere.D.de collat.bon.* Hoc vero maximè obtinet cum tractatur de pupillo,cuius vita insidiis agnatorum aut substitutorum maximè exposita esse creditur,propter quod fuit necesse induci non tantum substitutionē pupillarem, sed etiam vt pupillares tabulæ, quandiu pupillus viueret, clausulæ remanerent.§.*sin autem quis,Inst.de pupill substit.*iunct.*l.Iulianus*, 42.*alias l.si pupillus,ff.de acq.her.*vide *l.*3.§ *nunc videamus ff.hoc tit.*
4 Ita enim fert consuetudo vallis Augustanæ, mirabilis sane, & à iure nostro pupillorúmque vtilitate valde aliena,sed quam tamen abrogari numquam fuit possibile.
5 *L.scire oportet*,21.§.*vlt.ff.de tut.& cur.dat.l.ex sententia.*29.*ff.de test.tutel.l.qua omnia* 25. *vers.nec ferendus est.ff.de procur.*

DEFINITIO II.

Pendente suspecti cognitione, an & quando remouendus sit tutor aut curator ab administratione.

PEndente cognitione suspecti,constat quidem remouendum esse tutorem aut curatorem ab administratione:[1] Sed hoc ita accipiendum est, si contra tutorem suspicionis indicia aliqua proponantur:[2] alioqui sola accusatoris allegatio non sufficit,ne calumniæ occasio detur.[3] Itaque litem super allegatis suspicionis causis contestatam esse necesse est priusquam remoueatur.[4] Porro quemadmodum suspectus ille est,qui in re pupilli aut minoris male versatur,[5] ita male versari credendus est, quisquis SC. quod ad Diui Seueri orationem factum est,rem immobilem sine decreto alienat.[6] Nemo enim dubitat quin male fiat,quicquid fit contra leges.[7] *Ita Senatus* ex tempore,11.Cal.Iun.1590.Et rursum in relationibus libellorum, pro tutore liberorum N. Neyron, 18. Cal. Dec.1590.

Source : BIU Cujas

1 *L. eum quem, 7. C. hoc tit.*

2 Imo non esse tutorem remouendum propter solam suspicionem ante litem contestatam, tener Afflict. *dec.* 157. *n.* 5. *&* 6. post Angel. *in l. quod si forte, 14. sunt quidam, D. de solut.*

3 Nam vt ille Imperatori obiiciebat, quis innocens erit, si sufficiat accusare? Quanquam nec insulse Imperator, quis vero nocens, si sufficit negare?

4 Ex sententia Afflicti & Angeli, quam retulimus *n.* 2. quæ magna sanè limitatio est. *ad l. eum quem.*

5 *L. 3. §. nunc videamus, & pass. D. hoc tit.*

6 Idem est, si tutor alienet sine decreto aliquam rem ex iis, quarum alienatio hodie prohibita est, post *l. lex qua tutores 22. C. de admin. tut.* quamuis ad diui Seueri orationem ea res antea non pertineret.

7 *L. non dubium 5. C. de legib.* Indignus enim est legum auxilio quisquis in eas committit. *l. auxilium 37. in fin. D. de min.* Si tamen nil aliud cõtra tutorem hunc allegaretur, putarem æquius vt salua existimatione prohiberetur quicquam amplius gerere, quam vt quasi suspectus remoueretur, *arg. l. 3. §. vlt. & l. seq. D. hoc tit.* quia solus infamiæ pœnam meretur, *l. vlt. C. eod.*

TIT. XXVII.

DE IN LIT. DAND. tutor.

DEFINITIO I.

Pœna minoris contumacis citati ad petendum curatorem in litem non alia est, quam vt ei licet absenti, curator detur.

AD Iudicem venire iussus minor, vt sibi curatorem in litem petetet, cum quo agere creditor posset,[1] non patuit. Contumaciæ pœnam non illa erit irroganda, vt pro maiore habeatur, quem minorem esse constat,[2] quippe tanquam minor conuenitur. Ne contra, quam vulgo iactari solet, plus operetur fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero;[3] Sed vt ex Iudicis officio absenti curator detur, qui alioquin, etsi inuito, non tamen, nisi præsenti, & qui ab ipso minore nominarus esset, dari debuisset.[4] *Ita Senatus* in causa Dominæ Bonauenturæ Beisse, & N. Antonij Fraret de Combaueiron, 17. Cal. Aug. 1593.

1 Siquidem ex hac causa etiam inuito curator dari potest & debet, qui alias non datur nisi petenti, *§. item inuiti, Inst. de curat. l. 1. C. hoc tit.*

2 Etsi non vno casu placet nostris minorem haberi pro maiore, puta, inquiunt, si cum iuramento contraxerit, *Auth. sacramenta, C. si aduers. vend.* aut si maiorem se dixerit, *ex tit. C. si min. se maior. dixer.* De quo scripsimus ad eos titulos.

3 Contra *l. adoptio 16.* iunct. *§. vlt. l. præced. D. de adopt. l. filio 23. D. de liber. & posthum.*

4 *L. 3. §. si pupillus, D. de tut.* Contumacia enim fictam præsentiam inducit, cum pro præsentia habeatur, *Auth. qua in prouincia, vers. sed si nec ipse C. vbi de crim. agi oport.* & in corpore vnde sumitur.

DEFINITIO II.

Curator ad litem aut actum quis inuitus dari possit.

CVrator ad litem aut ad alium actum, in quo curatoris auctoritas necessaria sit, inuito quidem datur,[1] sed non inuitus:[2] Nisi proponas procuratorem publico munere fungentem, qui ex ea causa cogi possit, vt pro alio procurationem suscipiat.[3] Itaque quoties non reperitur ex agnatis, aut cognatis, aut adfinibus, qui curator esse velit ad litem, siue minori, siue iacenti hereditati,[4] dandus sit, Senatus iubere solet, vt ex procuratoribus aliquis nominetur, cui eius muneris executio mandari possit, salario iusto interueniente, & ita, vt nec de suo quicquam præstare compellatur,[5] nec vllis rationibus reddendis aut litis periculo fiat obnoxius, sed tantum instruendæ liti officium boni viri & diligentis procuratoris exhibeat. Vnde illud quoque fit, vt ita datus curator alium procuratorem constituere non debeat, quoniam idem ipse & curator & procurator est.[6] *Ita Senatus* in causa N. Polixenæ Veillet, contra N. Bay. 8. Calend. Septemb. 1593.

1 *§. item inuiti, Inst. de curat.*

2 Potest enim recusare, multo magis se excusare, *l. 3. §. si pupillus eo,* ibi Bald. *D. de tutel. l. 2. §. quæritur, de curat. bon. dand.*

3 Parum enim distat inter procuratorem & curatorem ad lites. Dixi *Def. 4. n. 6. & 7. §. qui tut. aut cur. dare darive poss.*

4 Nam eo iure vtimur, vt etiam iacenti hereditati curator detur, contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad. 3, de error. pragmat. Error. 3.*

5 Nemo enim cogendus est, vt pro alio quicquam inuitus soluat, nec debet vili officium suum esse damnosum. *l. cum quadam 26. Cod de admin. tut.* damnum autem aliquod est, si quis de suo pecuniam pro alio explicare & prorogare compellatur, *l. 3. §. vlt. vt i pup. educ. deb.*

6 Ne frustra fiat per plures, quod æquè commodè, imo commodius per vnum expediri potest.

DEFINITIO III.

Prius est vt pupillus tutorem habeat, quam vt de curatore ad litem, aliúmve actum ei dando tractari possit, & vbi petuntur tutores.

PVpillo nondum habenti tutorem curator ad litem aliúmve actum dari non potest, nec si aduersarius petat, qui litem cum defuncto impuberis patre inchoatam aduersus pupillum persequi & exercere velit,[1] sed omnimodo tutor dandus est, qui pupillum defendat, & ad lites procuratorem constituat.[2] Alioqui enim, quid obsecro, præstare, aut quas defensiones adferre curator potest, qui de pupilli rebus & negotiis non sit instructus, quippe instrumentorum pupillarium copiam habere nequeat, nullo dum confecto eorum inuentario?[3] Nam nec prius confici inuentarium potest, quam tutor aliquis datus sit, ad cuius quippe curam ea res pertinet.[4] Nec aliud erit, etiamsi iam in causa concluſum sit, lisque ad coronidem perducta videatur.[5] Pleraque enim possunt interuenire, propter quæ iudicatum, iudiciúmve deferri debeat:[6] Impetrata fortassis restitutione in integrum, si qua defensio aut allegatio sit omissa, quæ pupilli ius tueri possit.[7] Quorum tamen ratio excogitari non potest, nisi per eos, qui pupillarium negotiorum plenam notitiam habeant, ex pupillaribus instrumentis & facultatibus perspectam.[8] Nec obstitit, quod cum ea facti species proponeretur, vt agnati proximi, ex quibus eligi tutor poterat, Pedemontani essent, & in Pedemontium prouincia degerent, difficile erat Sabaudo homini procuratore, vt ex iis decerneretur.[9] Facilius enim id illi oneris irrogandum esse visum est, quam permittendum, vt indefensi pupilli causa læderetur.[10] Quanquam & illud dici poterat, non esse cogendum illum ire ad Pedemontanos, vt peteret tutorem, cum haud dubiè pro bonis & negotiis Sabaudicis tutorem dari Senatus noster iubere poterat.[11] Nimirum ex proximioribus agnatis, cognatísve aut vicinis, quos defunctus in Sabaudia reliquisset, etiam non vocatis iis, qui essent apud Pedemontanos: licet maior pars hereditatis in eadem Pedemontanorum prouincia esse proponeretur, quandoquidem æquè suo iure Senatus Pedemontanus pro ea bonorum parte alium tutorem dare poterat,[13] vt expeditior esset, minúsque pupillo dispendiosa ratio tutelæ gerendæ, bonorúmque in tam dissitis locis administrandorum.[14] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in *Def. 3. §. qui* tutor dare darive poss. 7. Id. Dec. 1593.

1 Nunquam enim curator in litem aut ad actum aliquem specialem dandus est, cum in omnem rem administrator aliquis, siue tutor, siue curator ille sit, dari potest, *l. in omnem rem, 15. D. de tutor. & cur. dat.* nimirum, vt siue pupillo, siue minori, quam plenissimè fieri potest, prouideatur.* Maximè autem hoc locum habet in infante, *l. 3. §. si pupillus, D. de tutel.*

2 Omnia enim facere tutor potest, quippe qui sicut personæ, ita & vniuerso patrimonio datus intelligitur. *l. certarum, 12. & seqq. D. de test. tutel.** Vide tamen Alex. *cons. 122. vol.*

3 Parum autem est, quod pupillus habeat curatorem, nisi talem habeat, per quem defendi possit. Ideo namque dantur pupillis & minoribus tutores & curatores, ne sint indefensi.

4 *L. tutor qui repertorium, 7. D. de admin. tutor. l. vltim. Codic. arbitr. tutel.*

5 Quamuis

5 Quamuis soleant Pragmatici dicere processum hoc casu haberi pro iam iudicato.

6 Similis ratio est *in §.illud, Inst.de rer.diuis.ex l.5. §.1.de acq.rer. domin.*

7 Siquidem ex hac causa pupillum & minorem in integrum restitui posse constat *l.minor,36. D.de admin.tut.*

8 Alioqui vnde possent diuinare,aut probationes sumere? *arg. d.l. tutor,l.chirographis,57.D.de admin.tut.*

9 Cauere enim bonus iudex debet, quantum potest, ne quis officij sui gratia per longum iter,nec sine magna captione à rebus suis auocetur,& extra prouinciam suam ire cogatur, quia id est minus oneriosum, *l.sed si quis,7.D.de test.quemadm.aper.l.3.§.vlt.D.de testib.*

10 Quia quoties nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est,quod minimum habeat iniquitatis, *l.quoties 100.de reg.iur.*

11 *L.vnic.C.vbi per tutor.vel curat.l pupillo,27. D.de tut. & cur.dat.* vbi Bart *l.propter litem 21. §.licet,& §.vlt.D.de excus.tutor.*

12 *L.3.C.de tutor.& cur.dat.*

13 Ex iis ipsis legibus,quas citauimus *n.11.*Iunge *l.5.§.illud quærò, 12.de reb.eor.qui sub tutel.*

14 Esset enim ea ratio tutelæ in tam dissitis prouinciis gerendæ per vnum eundémque tutorem valde dispendiosa pupillo,qui viatica & sumptus omnes pro tutela factos tutori suo debet reddere, *leg.2.D.vbi pupill.educ.deb.l.1.§.praterea,l.3 §.contrarium, D.de contr.tutel. & vtil. action.* Vide omnino Papiensem *in form.libell. ad redd.ration. tutel. in versic.eidem Iacobo num.3.& 4.* & ibi Masuer.*in addit.* post Cravet.*cons.* 30.Roman.*cons.*150.*& cons.*39.*col.*2. Alex.*cons.*44.*col.*4 *circ.med. lib.*5. Ias. *in l.cunctos populos,in 2.lectur.in fin.C.de summ.Trinit.& fid. Catholic.* Castr. *in l.1.C.de contr.empt.*

TIT. XXVIII.

DE EO QVI PRO TVTOR. negot. gest.

DEFINITIO I.

Procurator potest stipulari pro pupillo, sed non potest exigere solutionem, si tutor negetur. Alia ratio est veri tutoris qui non satisdedit.

QVI stipulanti promisit quasi tutori, cum tamen reuera tutor non esset, si ab eo tanquam tutore conueniatur, vt soluat, obiicere potest tutorem eum non esse.[1] Nec ei nocebit, quod tanquam tutori promiserit.[2] Parum enim ipsius tum interfuit,an tutor esset, qui pupilli nomine stipulabatur pecuniam, quam etiamnum pupillo se debere fateatur.[3] At nunc eiusdem interest, ne alteri soluat, quam qui reuera tutor sit, vt liberationem à pupillo consequi possit,quam vtique non consequeretur, si ei solueret,quem tutorem non esse sciret.[4] Si tamen nihil aliud habeat, quod tutori obiiciat, quam quod pro tutela non satisdederit,cum à iudice citra onus satisdationis ad tutelam admissus fuisset, audiri non debebit.[5] Neque enim minus legitime tutor est,qui non satisdedit, si ei iudex siue vltro,siue per imperitiam, satisdandi necessitatem remiserit: præsertim cum iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur,& fideiussoris fere loco habeatur,[6] Quod multo magis obtinet,si talem tutorem proponas, qui satisdare non debuerit,qualis est testamentarius, vel ex inquisitione datus.[7] Diuersum sanè est,si tutori,quod plerumque fit, satisdationis onus iniunctum fuerit, cum tutor daretur aut confirmaretur. Hic enim tutor quidem esse intelligitur,sed administrationem nullam habet,priusquam satisdederit.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal.Febr.1590.

1 Regula enim generalis est: Quisquis tanquam talis,eum debere probare se esse talem, *l.si filius,8.l.circa,14. D.de probat. l.duo sunt Titij 30.D.de test.tutel.*

2 Quamuis dici soleat eum, qui cum alio contrahit, non debere ignarum esse conditionis eius,cum quo contrahit, *leg.qui cum alio 19. D. de reg.iur.*

3 Nam etsi stipulatio intercessisset, perinde tamen pecunia pupillo deberetur ex ea causa,quæ materiam dedisset stipulationi, cum stipulationes omnes pendeant ex negotio contracto, *l.5.§.conuentionales,D.de verb.oblig.l.si ita,6.§.vlt.& l.seq.D de nouat.*

4 Aliud esset si soluisset bona fide,id est,ei,quem tutorem esse putabat. Nam quamuis debitor pupillaris soluendo ei, qui pro tutore negotia gerit,non aliter liberetur, quam si pecunia in rem pupilli peruenerit, *l.debitores 28.D.de solut.* id tamen non habet locum in eo debito, quod in fauorem pupilli contractum sit per illum ipsum, qui quasi tutor negotia gessit, *l.filia 88.* vbi est text.elegans *eod.tit.*[Obserua tamen eum qui pro tutore,cum tutor non esset pupilli negotia gessit, non debere, quod ad ipsius incommoda pertinet, melioris esse conditionis, quam si vere tutor esset, cum possit ei magis imputari cur ad administrationem tutelæ ad se non pertinentis siue bona siue mala fide accesserit, Vt plus sit hoc casu in opinione quàm in veritate. Qui enim se tutorem esse,licet falso putat,quidni omnia faciat,quæ verus tutor facere deberet? Itaque etiam inuentarium facere cogitur,aut pari iuramentum in litem eo nomine,vt tutor *l.tutor.7. D.de admin.tut.* Item bona eius perinde sunt tacite obligata pupillo pro administratione *gloss. in l. pro officio 20.C.eod.tit. Ita Senatus* ex tempore,9.Aug.1612. Adeo vt nec aliud probandum sit in iis qui tutores esse non possunt. Nec enim eo minus protutelæ tenentur, *l.1.* iunct *gloss.C.hoc tit.* vt autem quis probetur gessisse pro tutore sufficit, vt in aliquo instrumento aut quolibet alio actu se tutorem nominauerit. Maximè vero si talis sit ad quem aut testamentaria,aut legitima hereditas pertinere potuerit. Hoc enim sufficeret ex ratione iuris, vt pro vero tutore habendus esset, quamuis nunquam à iudice confirmatus fuisset,nisi moribus nostris obtineret,vt omnimodo tutorem quemlibet à magistratu confirmari oporteat, nec prius pro tutore habeatur,quam & confirmatus sit & iurauerit. *Ita Senatus* eodem Aresto,contra Claudium Antermet. Vide quæ contra hunc pragmaticorum errorem scripsi in *Err.vit.Decad.1.de error.pragmat.*]

5 Dixi *Def.2.5.de tut.vel cur qui sat.non ded.*

6 *Tor.tit.de magistr.conuen.D.& C.*

7 *L.testamento,7.D.de test.tutel.C.pen. Cod.de tutor.vel cur.qui sat. non ded.*

8 *L.1.& vlt.eod.l.mutuo,6.§.1.D.de tutel.*

DEFINITIO II.

Quantum interest an solutum sit vero tutori an ei qui pro tutore negotia gerebat.

INter verum tutorem & eum qui pro tutore negotia gerit differentia magna est, non solùm si de rerum pupillarium alienatione tractetur, quæ non sicut tutori nonnullis casibus,[1] ita ei qui pro tutore gerit, vnquam permissa est,[2] sed etiam cum de solutione per debitorem pupillarem facta quæritur.[3] Qui enim vero tutori soluit omnimodo liberatur, & ipso iure.[4] Qui vero gerenti negotia pro tutore, non aliter quam si pecuniam in rem pupilli versam esse probet.[5] Sane si pupillus heres sit protutoris, repellendus est exceptione doli si factum eius improbet, cui successit.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Laboret, contra fratres Valentin, 3. Calendas Septembris 1612.

1 *vt in l.lex quæ tutores 24.C.de admin.tut.*aut si decretum prætoris interuenerit *tot.tit.C.de prad.min.& D.de reb.eor.qui sub tutel.*

2 *L.2.D.hoc tit.* vbi ratio redditur, quia non eadem est huius quæ tutoris administratio rerum pupillarium.

4 *L. Lucius 46. §.tutela, D.de admin.tut. §.nunc admonendi,Inst. quib.alien.lic.* vel non: vel quod dicitur necessariam esse iudicis auctoritatem ad hoc vt debitor pupillaris liberetur, non ad eum casum pertinet,quo facta sit solutio vero tutori,sed ad eum,quo facta ipsi pupillo nondum habenti tutorem vt constat ex *l.sancimus 25. C.de admin.tut.* in illis verbis, *Creatione tutorum vel curatorum cum omni procedente cautela,* quorum non alius sensus est, quam hic dum proceditur ad dationem tutoris vel curatoris cum omni diligentia & præcautione, vt scripsi pluribus in *Error.Decad.de error.pragmat* Et quod additur, *in d. §.* at ex contrario *debitorem pupillarem soluere*, sic accipiendum est, vt soluere dictum sit pro liberare.

5 *L.debitores 28. D.de solut.* Excipe casum *l.filiæ 88.eod tit.* id est, cum ille ipse,qui pro tutore negotia gerebat pro pupillo stipulatus est. Tunc enim solutio ei facta perinde liberat debitorem à pupillo, atque si tutor vere fuisset.

6 Nam ex qua persona quis lucrum sentit eius factum præstare debet *l.ex qua persona 149.de reg.iur.vulg.l.cùm à matre 14. Cod.de rei vindicat. leg.vindicantem 17. l.Seia 73.D.de euict.leg.venditrici 3.C.de act. empt.*

TIT. XXIX.

VT CAVS. POST PVBERT. adsit tutor.

DEFINITIO I.

Tutor pupilli succedentis in hereditate prætoris tutoris litem à priore tutore cœptam peragere cogitur, si nondum sit reddita ratio prioris tutelæ.

TVTOR pupilli nomine instituta lite nec dum peracta ea decesserat, filio impubere herede relicto. Datus huic impuberi tutor, licet prioris pupilli tutor non sit,[1] nec tutelæ, quam defunctus gesserat, successor, successorisve tutor,[2] eandem tamen litem, si alius tutor nullus sit, persequi poterit,[3] quippe quod ea res ad onus prioris tutelæ pertineat, vt cœptam litem peragat is, qui defuncti nomine cogitur reddere rationes.[4] *Ita Senatus* in causa Michaëlis Brunier, & Enemundi de la Chinal, 3. Non. Marr. 1594.

1 Nulla enim tutela hereditario iure transit ad alium, *l. tutela 16. §. 1. D. de tutel.*

2 Est tamen tutor eius, qui successit in onus rationum reddendarum prioris tutelæ nomine.

3 Quemadmodum tutor ipse posset, si adhuc viueret, tuteláque per pubertatem finita esset, aut alio quouis modo, *l. vnic. C. hoc tit.*

4 Nam etiam post finitam tutelam officium tamen tutelæ durat, quantum ad ea quæ sunt connexa priori tutelæ, *leg. 5. §. si tutor, D. de admin. & peric. tut. l. tutor post puberem 11. C. arbitr. tutel. l. si tutor post pubertatem 23. D. de tutel. & ration. distr.*

DEFINITIO II.

Tutela quædam finitur pubertate, sed officium tutelæ non finitur, nisi redditis rationibus vel accepto saltem curatore.

CVm tutor qui nondum administrationem ad curatorē transtulit, defensioni causæ pupillaris adesse debeat,[1] multo minus audiri is debebit, qui nullo adhuc dato curatore ob eam solam causam liti adesse recusat, quod pupillus annos pupillares excesserit, atque ita finita tutela sit. Nam finita tutela, potest tamen fieri, vt administratio duret; nempe quandiu non sunt redditæ rationes.[2] Sanè si & curator puberi datus sit, & in eum translata administratio, tutorem pro causa pupillari litis incommoda subire cogi non oportet.[3] *Ita Senatus* in causa Marci de la Moussiere, & Dom. de Montiernoz, 6. Non. Aug. 1595.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 Aut saltem, quandiu curator nullus datus est, *l. à tutoribus, 33. §. 1 D. de admin. tut.* Iunge *l. 5. §. post completum, eod.*

3 Nam omnia negotia, quæ per tutorem inita sunt, ad fidem curatorum exinde pertinent, *d. §. 1.* Nimirum si etiam instrumenta iis reddita sint, sine quibus lis instrui & peragi non potest, *d §. post completum*, vide Andr. Gayl. *lib. 2. practic. obser. c. 96.* vbi ait ex generali totius Germaniæ consuetudine receptum esse, vt tutela non finiatur pubertate, quamdiu non sunt redditæ rationes tutelæ. Eademque consuetudo etiam apud Gallos, vt à grauissimis plerisque viris audiui, iam inualuit.

DEFINITIO III.

Valent quæ tutor post finitum officium gerit ex necessitate vel vtilitate officij præcedentis, quandiu alius tutor nullus est.

QVæ à tutore, vel à Syndico, alióve administratore post finitum officium gesta sunt; non eo minus rata haberi debent, si modo ex necessitate aut vtilitate præcedentis officij ab iis facta sunt, nec dum alius eo tempore tutor, aut Syndicus, aut administrator fuit.[1] Tamdiu enim is manet, qui antea fuit:[2] Ne alioqui summo incommodo afficiatur pupillus aut vniuersitas, nemine administrationem habente.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis ordinis Nobilium Maurianæ, 4. Id. Febr. 1596.

1 *Arg. leg. ita autem, §. si tutor, l. à tutorib. 33. §. officium, D. de admin. tutor.*

2 Saltem ex generali illa consuetudine, de qua diximus *Def. prac.* ex Andr. Gayl. *lib. 2. pract. obseru. c. 96.* quamuis ratio iuris repugnare videatur, cum tutela finiatur pubertate, *l. 1. & 2. C. quand. tutor. & cur. eff. de fin.*

3 Melius enim est rem pupilli vel vniuersitatis bene geri per eum, qui tutor vel Syndicus antea fuit, licet esse desierit, quam per neminem. Idque non abhorret à iuris ratione, cum ea quæ post officium gesta sunt connexa sunt iis, quæ durante officio gesta fuerunt, aut geri debuerunt, *leg. 1. C. hoc tit.*

TIT. XXX.

VBI PVPILL. EDVCAR. debeat.

DEFINITIO I.

Vitricus potest quidem esse tutor priuigni sui, sed non facilè, difficilius vere educatur.

ETSI non facilè vitricus tutor dandus est, nec apud eum educandus pupillus,[1] facilius tamen est, vt tutor detur, quam vt apud ipsum pupillus educetur,[2] ne salus eius periclitetur, cui mortuo mater successura, tum vitrico, aut liberis ex vitrico, susceptis vel suscipiendis commodum successionis paratura[3] Sed tamen si agnatis, cognatísque ita videatur, nec quicquam causæ sit, cur eorum voluntatem iudex sequi non debeat, poterit iudex & vitricum tutorem dare & decernere,[4] vt apud eum pupillus educetur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua SC. 2. s. Quand. mul. tutel. offic. fung. potest.

1 Propter periculum quod subest, ne vitricus vitæ pupilli insidietur, adeo, vt nec mariti, quæ vitricum induxit, educatio pupilli permittenda sit, *l. 1. hoc tit.*

2 Periculum enim educationis imminet vitæ pupilli, periculum vero tutelæ non nisi facultatibus. Et quæ ratio vocat ad tutelam, nempe spes futuræ successionis, *l. quo tutela 73. de reg. iur. & tit. de legit. patron. tutel. Instit.* eadem arcet ab educatione, ita vt nec apud substitutum pupillarem ali pupillus facile debeat, *l. 1. D. hoc tit.*

3 Creditur enim mater, quæ transit ad secunda vota, minus diligere liberos prioris matrimonij, *l. fœmina 3. l. generaliter, 6. C. de secund. nupt. & pass.*

4 *L. vlt. C. de contr. iud. tutel. l. nonnunquam, 32. §. 1. D. de adopt.*

5 Hac enim causa cognita auditísque agnatis aut cognatis decerni potest, *d. l. 1. C. hoc tit. l. 1. D. eod.*

TIT. XXXI.

ARBITR. TVTEL.

DEFINITIO I.

Rationes tutelæ ritè pupillo aut alij cui oportuit redditæ non possunt retractari postulante tertio nisi eius sumptibus.

RATIONIBVS pupillaribus cum eo ipso qui pupillus fuit alióve[1] solemniter redditis,[2] si tertius forte possessor pignorum pro reliquis obligatorum redditionem improbare velit, nouámque postulare,[3] audiendus quidem est, cum ius interest,[4] sed ita tamē vt ipsius sumptibus iterata illa redditio fiat.[5] Nam quod dici solet arbitrium tutelæ tale esse debere vt rationes expensis pupilli reddantur

Source : BIU Cujas

reddantur (quod & in cæterorum omnium perſonis obſeruatur, quibus rationes reddendæ ſunt,[6]) ad eum caſum pertinet, quo reddantur poſtulante eo cui reddi debeant, & nũc primum.[7] Nam poſtulante alio & ad proprium ſui ipſius commodum, non eſt æquum iis ſumptibus onerari pupillum aut eum qui rationes iam ſemel & bona fide reddiderit.[8] Neque enim illi imputari poteſt, cur tertium hunc poſſeſſorem non interpellauerit, vt ſi ſua intereſſe putaret adeſſet tum cũ rationes primum redderentur. Cum neque huic obligatus eſſet neque ſciret futurũ vt eius quicquam intereſſet.[9] Præſertim vero quod neque principaliter quicquam eius intereſt, ſed tantum per quaſdam conſequentias. Cuius intereſſe, vt ita dicam, conſequens ratio vt plurimum haberi nulla ſolet.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Gaſpardo Tauel, contra Mammertum Cuſini, 7. Calend. Febr. 1593.

1 Puta curatore aut ipſius pupilli herede.

2 Id eſt obſeruatis ſolemnitatibus, quas & iuris ratio & ſtatutum Sabaudiæ introduxit, *in c. quittationes liber. 2. ſtat.*

3 Vt probet indebitam eſſe pecuniam, quæ petitur quaſi debita per tutorem.

4 *Ne alioqui factum aut dolus aliorum alij noceat contra leg. 2. D. quod vi aut clam l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

5 Qui enim allegat malè quid & perperam factum eſſe, idipſum ſuis ſumptibus probare debet, *l. ab ea parte 5. §. 1. de probat.* maximè vero ſi alleget etiam dolum quippe cuius præſumptio ſemper odioſa & improbabilis eſt, *l. quoties 18. §. qui dolo eod. tit. l. dolum 6. C. de dolo.* [Quod ſi pupillus petat retractari rationes etiam quas ſolemniter redditas dixerit, nemo dubitat quin ſit audiendus, dummodo eius ſumptibus id fiat *Ita Senatus* in ea cauſa de qua *n. 9. ſ.*]

6 *L. 1. §. officio, D. hoc tit. de tutel. & ration. diſtr.*

7 Ne alioqui officium tutoris aut alterius cuiuſlibet adminiſtratoris ſit ei damnoſum, ſi ſuo ſumptu rationes reddere aut in eam rẽ ſumptum prorogare compellatur. Intereſt enim noſtra non ſoluere potius quam ſolutum repetere, *l. 3. D. de compenſ. l. nemo ideo 171. de reg. iur.*

8 Nam neque lex aut prætor actum agi vnquam patitur, niſi ex magna cauſa, *l. ſi quis ex argentariis 6. §. vlt. & l. ſeq. D. de edend. l. oratione 7. D. de feriis.* [Sanè ſi ratio male ac nulliter reddita ſit iterum reddenda eſt, nec ſtatur confeſſioni, quod bene ſit reddita. Socin. *conſ.* 190. *vol.* 1.]

9 Vnde enim potuiſſet diuinare *targ. l. ſi putat. 31. in fin. D. ad l. Aq. l. ſi fideiuſſor 29. § ſi cum debitor D. mandat. l. 4. § illa etiam quæſtio. de dol. mal. except.* [Aliud ergo eſt in fideiuſſore tutoris & in heredibus fideiuſſoris, quos præuidere pupillus potuit obiecturos collnſionem ſi quandoque conuenirentur ad reliquorum ſolutionem: ideoque imputare ſibi debet cur non petierit, vt ad rationum redditionem fideiuſſor eiúſve heres vocaretur. Cui proinde liberum eſſe debet, vt rationum quamuis alioqui ſolemniter redditarum ſubſtantiam impugnet nulla petita rationum retractatione nulliſque in eã rem refuſis ſumptibus. *Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, contra fratres Ginet, die 29. April. 1614. Iunge *Def. 2. n. 4. ſ. de fideiuſſ. tutor. & Def. 5. ſ. hoc tit.*]

DEFINITIO II.

Ob rationes reddendas quando conueniendum ſit de arbitris rationalibus, quos auditores appellamus, & quomodo facienda ſit editio.

CVm de reddendis rationibus agitur, prius eſt vt rationes edantur,[1] itémque inſtrumenta omnia ad rationes pertinentia,[2] quam vt de arbitris, & vt vocant, auditoribus conuenire oporteat, apud quos de rationum fide diſceptetur.[3] Fieri ſi quidem poteſt vt tam bene ac fideliter rationes reddi appareat, vt controuerſia nulla futura ſit propter quã ad arbitros recurri ſit neceſſe. Eam vero editionem non apud facta fieri oportet,[4] ſed breui manu vt citius & minore ſumptu inſtrui poſſit is, cui rationes reddũtur, quid admittere debeat, aut de qua re contendere.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Antonio de Leſcheranie Iuridico maiore de Gex, contra N. Gaſpardam de Liuron, 8. Cal. Febr. 1594.

1 Rationum enim redditio incipit ab earum editione, finitur autem reliquorum ſolutione, *l. non ſolum 8. §. is qui D. de liber legat. l. cum ſeruus 82. D. de cond. & demonſtr.*

2 Quas pragmatici noſtri vocant chartas iuſtificatiuas. Non enim videtur facta editio ſi non edita ſint omnia, quæ ſunt neceſſaria ad inſtruendum eum, cui fit editio, *l. 1. §. editiones, & ſeq. D. de edend. l. 3. eod.*

3 Fruſtra enim ad arbitros aut iudices recurrit quandiu res in eo eſt vt ſine iis experiri poſſit.

4 Quomodo ſit pendente iam lite, quam pragmatici noſtri communicationem iudicialem vocant.

5 Quæ fuit iam olim ratio inducendæ illius editionis quam ante vocationem in ius fieri neceſſe erat, vt ſciret reus an contendere deberet, an cedere, *d. l. 1. in princ. D. de edend.*

DEFINITIO III.

Non ſufficit rationes reddidiſſe ne quidem iudicialiter, ſi non etiam reddita ſint inſtrumenta omnia ad rationes pertinentia. In dubio tamen reddita præſumuntur.

QVamquam redditis rationibus alioque tutore aut curatore dato non facilè permittendum eſt, vt qui rationes reddidit inquietetur,[1] præſertim ſi generalis ei liberatio facta ſit præſente & auctoritatem præſtante iudice:[2] niſi tamen probet rationum inſtrumenta per ſe reddita, cogendus eſt vt petenti quandocunque pupillo exhibeat, cuius ſcilicet intereſt ea habere,[3] vel ob hoc ipſum vt ſciatur an bona fide rationes redditæ ſint necne.[4] Sed ita tamen vt ipſius pupilli ſumptibus vocetur prius in ius tutor nouus dicturus apud iudicem, an ea rationum inſtrumenta à priore tutore acceperit, alioqui pro tutore qui liberatus eſt præſumendum videtur, vt qui rationes reddidit, omnia quoque ad eam rem pertinẽtia & exhibuiſſe & reddidiſſe exiſtimetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore Non. Febr. 1594.

1 Secundum ea quæ diximus *Def. 1. ſ.*

2 Nulla enim aut tutior aut vtilior liberatio eſſe poteſt quam quæ & generalis eſt, & iudicialis, *l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor. l. ſancimus, 15. C. de admin. tut.* Idque etiam cauetur verere noſtro ſtatuto Sabaudiæ incip. *Quittationes lib. 2.* de quo dixi *Defin. 1. n. 2. ſ.*

3 Ad exhibendum enim agere poſſunt omnes quorum intereſt *l. 3. §. ſciendum* & paſſ. *D. ad exhib.*

4 Nec enim id explorari aliter poteſt quam ex inſtrumentorum lectione, *d. l. cum ſeruus 82. ad fin. D. de cond. & demonſtr.* Iunge *leg. inſtrumenta 24. C. de fideic.*

5 Præſumendum enim eſt factum eſſe quod regulariter & communiter fieri ſolet. Communiter autem obſeruatur, vt cui rationes redduntur etiam inſtrumenta reddantur, quia nec alioquin viderentur redditæ rationes, *l. 5. §. poſt completum, D. de adm. tut. l. vnic. Cod. vt cauſ. poſt pubert. ad. tut.* Adde quod in dubio promores eſſe debemus ad liberationem quam ad obligationem, *vulg. l. Arrianus 4. D. de oblig. & act.*

DEFINITIO IV.

Poteſt mater etiam quæ tutrix fuit, nec dum rationes reddidit, agere contra poſteriorem tutorem nomine pupilli vt rationes pupillo reddat, ſed ipſa quoque tamen ſimul condemnanda eſt.

MAter quæ prior tutrix fuerat, cum pupilli nomine poſteriorem tutorem vrgeret,[1] vt rationes redderet, patiebatur exceptionem, quaſi non prius in id agere poſſet, quàm ipſa ſequenti tutori adminiſtrationis ſuæ rationes reddidiſſet.[2] Viſum eſt, cogendam quidem eam rationem reddere: Sed non eo minus aut tardius condemnãdum poſteriorẽ, vt ipſe redderet, quando ei poſſet imputari, cur non in exigendis à matre rationibus diligentior fuiſſet.[3] Neque vero æquum erat nocere pupillo, aut matri impuberis nomine agenti, ſi quid ipſa ſequenti tutori proprio nomine propter adminiſtratam tutelam debuiſſet. Agenti enim alieno nomine, & ad alienum commodum, nihil vnquam obiici poteſt ex propria perſona:[4] Sic tamen temperari rem placuit, vt vterque condemnaretur ad reddendas rationes, ſed ſecundus tutor pupillo, mater vero, quæ & ipſa tutrix fuerat, ſequenti tutori.[5] *Ita Senatus* in cauſa Annæ Ludouicæ de Cruci, contra Ioannem Iuge, Cal. Dec. 1595.

1 Scilicet tanquam mater & cõiuncta perſona, *l. Sed & ha 35. ff. de procur.*

2 Cum is qui prior ex parte ſua facere debuit non poſſit alteri imputare, cur non fecerit, *vulg. l. Iulianus 13. §. offerri ff. de act. empt.*

3 Pertinet enim ad poſterioris tutoris curam vt à priore rationes exigat, *l. tutores 39. §. adoleſcens, l. qui nominibus 44. ff. de admin. & peric. tut.*

4 Cum placeat poſſe quem etiam contra proprium factum venire, ſi

Source : BIU Cujas

modo veniat ad alienum commodum, *l si non sortem 26. §. si filius, ff. de cond. indeb.* Bald. *ad l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*

5 Vt ita per vtramque condemnationem & litigatoris vtriusque desiderio satisfieret, & vtilitatibus pupilli, cuius potissimum rationem habere oportebat.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest locus esse prouisionali condemnationi contra tutorem, etiamsi nihil dum ab eo deberi constet, nec quicquam possit ei imputari.

NOn solet quidem locus vllus esse prouinciali condemnationi aduersus tutorem paratum rationes reddere, quandiu ignoratur an ex rationum redditione debitor creditórve pupilli futurus sit;[1] Sed tamen si pupilli bona omnia teneat, quæ nec volens ei tam facilè restituere possit,[2] vt puta si frater, aut patruus sit, qui bona sua cum pupillo communia habeat, quorum diuisio non tam cito expediri queat,[3] non est æquum interea pupillum laborare inopia. Sed pro modo patrimonij, & qualitate personarum certa summa pupillo adiudicanda est,[4] imputanda postea in eam summam, quam tutor debebit, si reperietur debitor, sin minus in eam bonorum partem, quæ ex diuisione ad pupillum peruentura sit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum possit fieri vt sit ipse creditor non debitor, *leg. 1. §. vlt. D. de contrar. tutel. & vtili actione, l. 3. C. eod. l. Imperatores* 17 *D. de tutel. & rat. distr.* Idémque est in quolibet alio administratore qui rationes reddere debeat. Excipitur interdum fauor paupertatis, vt apud Papon. *Tit. de prouisions Arrest.* 10. Multo minus potest prouisionalis vlla fieri adiudicatio contra fideiussorem tutoris etiam post solemniter redditas tutelæ rationes à tutore, si eiusmodi redditioni fideiussor non interfuerit, nec vt interesset euocatus sit. Cum euocari debuerit vel ob hoc ipsum ne postea conqueri quandoque posset aut collusum fuisse inter pupillum, tutorem, aut non ex bona fide & veritate redditas rationes, *vulg. l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iud. Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, contra fratres Ginet, 3. Cal. Maij 1614. Quod autem dicimus de fideiussore tutoris idem obtinet in quolibet administratore aut eius fideiussore. Sed neque tutori aut alij administratori prouisionalis adiudicatio vlla fieri potest ante redditas rationes. Ne quidem salarij, si quod fortè promissum sit administratori, vt inter mercatores fieri solet quoties administrator societatis in nullam lucri partem admittitur. Sed hoc ita nisi stet per eum cui reddendæ sunt rationes quominus reddantur. Semper enim contra morosum potest & debet fieri prouisionalis adiudicatio. *Ita Senatus* in causa Petri Vulliod & Ioannæ Romanæ Berguere, Prid. Id. Maij 1614.

2 Multo magis idem dicendum est si restituere nolit cum possit, nec tamen habeat iustam causam denegandæ restitutionis. Nec enim semper tam cito condemnari potest, cum iudicia omnia suas habeant moras, *leg. etiam de præsenti* 15. *in princ. D. vt legat. seu fideic. seruand. cauf. caueat.*

3 Nec enim bonorum diuisio semper facilis est & in expedito, ideoque interdum etiam ad licitationem veniendum est, *l. 3. C. commun. diuid.*

4 Ad causam alimentorum & sumptuum litis, *arg. leg. instituta* 27. *§. de inofficioso, D. de inoff. test. l. vlt. C. de ordin. cognit.* Quod tamen regulariter non ita est, *d. l. Imperatores* 7. *D. hoc tit. de tutel. & rat. distr.*

5 Vt eam pecuniæ quantitatem pupillus quodammodo reddat minus ex communi capiendo, quomodo interdum fit etiam collatio *l. 1. §. sed etsi tantum, D. de collat. bonor.*

DEFINITIO VI.

Pro rationibus prioris tutelæ potest pupillus agere & contra priorem tutorem & contra posteriorem.

POtest quidem tutor secundus conueniri pro primi administratione, cuius vtique ex officio suo rationem exigere debuit, quam postea pupilla redderet.[1] Sed tamen non liberat ea res tutorem à pupillo, si malit pupillus contra eum agere quam contra secundum tutorem.[2] *Ita Senatus* pro D. de Chiescherel de Nicole, 11. Cal. Mart. 1595.

1 *L. 1. C. de admin. tut. l. tutores* 39. *§. adolescens, l. qui nominibus* 44. *D. eod.* Dixi *Def.* 4. *§. eod.*

2 Textus est perelegans *in d. §. adolescens*, vbi ratio redditur, quia non videtur iudicio tutelæ consumptum, quod alterius quoque officij querelam habuit.

DEFINITIO VII.

An & quomodo possint creditores agere contra tutorem, qui administrauit bona patris, quibus postea pupillus se abstinuit.

FIlius, qui paterna hereditate se abstinuit, licet paternæ hereditatis creditor sit tanquam heres matris,[1] aut quod in aliorum creditorum iura successerit,[2] non idcirco tamen agere potest aduersus eum, qui defuncti patris bona quasi tutor administrauit.[3] Actio enim tutelæ non alij competere potest quam ei, cuius bona sunt, quæ fuerunt administrata, aut eius heredi.[4] Atqui bona paterna numquam fuisse videntur filij, qui abstinuit patris hereditate.[5] Nec quod ipsius interest, quidquam facit: Nam non solum si creditor sit, sed & si pignoratitius,[6] non potest tamen ea res dare illi actionem contra tutorem, tutorísve heredem de reddendis rationibus; sed hactenus tantum ei prodesse, vt possit petere curatorem dari bonis paternis, aduersus quem postmodum de iure suo experiri possit,[8] & eo condemnato impetrare in executione iudicati,[9] vt cedatur sibi actio, quæ curatori competit aduersus tutorem, eiúsve heredem ad reddendas rationes.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Margarita Fratenat, Non. Maij 1597. in publico auditorio.

1 Potest enim filius heres esse matris, & tamen abstinere bonis paternis, *l. eum qui bonis* 87 *D. de acq. her.*

2 *Ex tit. C. de his qui in prior credit. loc. succed.*

3 Quamuis debeant haberi rata quæcunque tutor bona fide gessit in bonis patris ante immistionem, *l. quoties* 44. *D. de acq. her.*

4 *L. 1. & tot. tit. D. de tutel. & ration. distr.*

5 Quia quamuis iure ciuili remaneat heres, *l. cum quasi* 30. *§. sed etsi suus*, D. *de fideic. libert.* non tamen habetur heredis loco à prætore post abstentionem, *l. necessariis* 57. *D. de acq. her. l. si filius* 12. *D. de interrog. in iur. fac.*

6 Quo casu plus vtique iuris habet, quam si esset tantum chirographarius, *l. eos qui* 9. *C. qui potior in pign. hab.*

7 Cum enim actio vlla sit personalis non potest transire in creditores hereditarios sine cessione, *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. C si certum pet.* Quod secus est in actionibus realibus, *l. si tertius* 6. *§ si quis prius. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.* & ibi Bart. Vide tamen elegantem textum Papiniani *in l. eum tutor* 18. *D. hoc tit. de tutel. & ration. distr.* vbi diuiditur actio inter pupillum & creditores patris sine vlla cessione, aut curatoris datione.

8 Nam curator bonis datus & agere & conueniri potest, *leg. 2. §. 1. D. de curat. bon. dand.*

9 Nam in iudicati executione etiam iura pignori capi possunt, *l. à Diuo Pio* 15. *§. in venditione, & §. sic quoque iudices, D. de re iudic.*

10 Curatori enim haud dubiè competit illa actio, quia personam defuncti repræsentare creditur, secundum ea quæ scripsi *in Error. 3. Decad. 3. de error. pragmat.* Opinionem veto nostram confirmat mirificè responsum illud Papiniani *in d. l. eum tutor.* Esset enim hoc casu si quo vllo vnquam alio necessarius interuentus curatoris dandi paternæ hereditatis, quem tamen Papinianus nullo modo requirit.

DEFINITIO VIII.

An & quando & quatenus pupillo datus tutor, qui solemne inuentarium fecit, teneatur post redditam rationem pupillo iterum reddere creditoribus.

TVtor pupillo datus hereditatem paternam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, maternam autem purè: Ideoque pro pupillari inuentario quod ex officio tutores omnes conficere debent, inuentarium solemne fecerat vocatis in eam rem, vt fieri oportuerat[2] paternis omnibus creditoribus, & ea bona per multos annos administrauerat, mobilia omnia etiam inconsultis creditoribus hereditariis vendiderat,[3] & ex immobilibus quoque nonnulla. Deinde pupillo facto puberi rationes tutelæ reddiderat, dato in eam rem minori curatore,[4] qui tamen negligentius in ea re versatus nihil ad impugnandas rationes ex scripto protulerat, sed tantum definitioni rationum præsente iudice subscripserat. Cùm postea conueniretur à creditoribus

Source : BIU Cujas

ribus ad rationes iteratò reddendas quasi malè redditis prioribus, [5] Negabat se teneri propterea quod pupillo suo, qui nec hodie conquerebatur rationes reddidisset, quas nec alij reddere debuisset. [6] Illi contrà dicebant sibi reddendas rationes non bonorum omnium pupillarium, cùm nihil in maternis pupilli bonis prætenderent, [7] sed eorum omnium quæ paterna fuerant; & in solemne inuentarium coniecta, præsertim cùm in calce inuentarij tutor subscripsisset ac promisisset se omnium, quæ in eo inuentario descripta fuerant rationes redditurum, quibus oporteret, ac quorum interesset. [8] Accedebat quod paterna bona non omnia pupillo, eiúsve curatori fuerant reddita, sed pleraque in eiusdem tutoris potestate mansserant, de quibus non alius conueniri poterat, quàm ipse, aut ipsius heres. [9] Visum est ita temperari rem debere, vt noua quidem rationum redditio nulla deberetur, cùm de pupillaribus rationibus tractaretur, quæ non alij quàm ipsi pupillo aut eius heredi vnquam reddendæ sunt, [10] Sed tamen permittendum esse creditoribus, vt quæ vellent rationum redditarum capita impugnarent, & quibus vellent mediis dum ea essent capita, quæ ad bonorum paternorum, non etiam ad cæterorum administrationem pertinerent. [11] Quippe de quibus nihil inauditis iis tutor decernere, aut puberis curator in eorum præiudicium potuisset. [12] Illud sanè constabat, neque tutorem, neque curatorem puberi datum recusare posse, quominùs bona omnia, siue mobilia, siue immobilia nondum vendita redderent creditoribus, vt per auctionem publicam redacta ex eorum venditione pecunia ipsis satisfieret, iuxta eum ordinem quem iudex in sententia discussionis inter creditores omnes lata præscripserat. [13] Præterquam si quædam authore Senatu vel alio iudice cui iubendi ius fuisset alienata proponerentur. [1] De mobilibus planè dubitari minùs poterat, quin si à tutore & curatore fuissent vendita inauditis creditoribus, qui probent pluris distrahi potuisse, non debere eam rem fraudi esse creditoribus, quominùs amplius pretium, aut à tutore ipso ipsiúsve herede possint exigere si tutor fuit qui vendidit, aut à pubere, si pubes ipse, aut eius curator. [15] Enimverò, quin rerum venditarum pretia, pretiorúmque vsuras creditoribus reddi oporteret, non dubitabatur. [16] Detracto nimirum eo, quod pupillo ipsi tanquam hereditario creditori ex anteriore causa debebatur. [17] *Ita Senatus* in causa Cæsaris Corsi, & creditorum Christophori Cors, 19. Iunij 1614.

1 *L. tutor qui repertorium 7. in princ. D. de admin. tut.*

2 *L. vlt. C. de iur. delib.* sen. per enim citandi sunt omnes, quorum interest, *leg. nam ita 39. D. de adopt. leg. de vnoquoque 47. D. de re iud.* Et quidem nominatim citandi sunt creditores, qui sunt certi, alij verò generali programmate, vt post Bart. omnes notant *ad l. vlt. Cod. de iur. delib.*

3 Lex enim quæ permittit heredi venditionem rerum hereditariarum, vt satisfaciat creditoribus non exigit, vt ea venditio publicè fiat vocatis omnibus creditoribus, *dict. leg. vltim. §. & si præfatam.* Sed tamen eo iure vtimur, vt omnes creditores ad huiusmodi venditionem vocari oporteat, ne possint creditores heredi imputare, quod per gratiam aut sordes viliore pretio vendiderit, cum æstimatio quæ in inuentario fieri solet, quamuis non necessariò, non obliget creditores, vt ei stare cogantur, nisi conditionem deferant, vt in proposita specie contigerat. Solent enim mobilia, vt plurimum venire pluris, quàm sint æstimata, quia minoris æstimari solent.

4 *L. 5. §. si tutor, l. à tutoribus 33. §. 1. & pass. D. de admin. tut.*

5 Rationes enim malè redditæ ex integro reddendæ sunt, Socin. *cons. 190. vol. 2. n. 3.* Rol. à Vall. *cons. 49. vol. 1.*

6 Soli enim pupillo non alij obligatur tutor ad rationes reddendas, *l. 1. & tot. tit. de tutel. & rat. distr.*

7 Beneficium namque inuentarij necessariò inducit separationem bonorum paternorum à cæteris, *d. l. vlt. C. de tut. delib.* ne confundantur creditores paterni cum creditoribus pupilli, vt *in leg. 1. §. 1. D. de separat.*

8 Quo nomine etiam creditores hereditarij continebantur, cùm eorum maximè interesset bona sic administrari, vt essent soluendo iuxta ea quæ scripsi *Definit. præced. ex leg. cùm tutor 18. D. de tutel. & rat. distr.*

9 Nam & cum tutor rationes bene reddidit aut aliter pleniſſimam ab iis reddendis liberationem consecutus est, ea tamen quæ ex pupilli bonis penes se habet restituere cogendus est, *l. Aurelius 20. in fin. D. de liber. legat.*

10 *Toto hoc tit. D. & C.*

11 *d. l. cùm tutor 18. D. hoc tit.*

12 *Ex reg. d. l. nam ita 39. de adopt. dict. l. de vnoquoque 47. de re iud. l. 2. D. quod vi aut clam, l. non debet 75. de reg. iur.*

13 Vendenda enim sunt bona, vt ex eorum venditione satisfieri creditoribus ex ordine possit. *Tot. tit. de reb. auth. iudic. possid. seu venund.*

14 Non enim decipi quisquam debet sub fide hastæ publicæ aut qui Prætore authore comparauit, *l. quoties 44. D. de acq. her. l. si hypothecas 8. C. de remiss. pign.*

15 Nec enim potest quicquam iis imputari qui nesciuerunt sed tutori potiùs qui certiorare illos debuit, quorum sciebat interesse, *l. etiam 25. in fin. D. de minor. d. l. cùm tutor.*

16 *Sic in litem veniunt 20. §. præter hæc, D. de her. pet.*

17 Cùm beneficium inuentarij saluas ei actiones suas reliquerit, *dict. leg. vltim. §. in computatione Cod. de iur. delib.* ideoque possit ille sibi soluere quomodo & aliis posset, *l. quoties 9. §. sicut autem, D. de administr. tutor. dict. leg. vlt. vers. & si præfatam, l. fistulas 78. §. 1. D. de contrah. empt.*

TIT. XXXII.

DE IN LIT. IVRAND.

DEFINITIO I.

Potest & debet iudex taxare quantitatem ad quam vsque iuretur in litem, secundum id quod ex actis & iustrumentis litis verisimilius esse putat.

POSTVLATO in litem iureiurando aduersus eum, qui dolo malo [1] ex hereditate réve ad alium pertinente subtraxisse quid probatur, [2] bonus iudex certam quantitatem taxare debet ad quam vsque iuretur, [3] ne in arbitrio sit eius qui iurare debet, vt affectioni suæ in infinitum indulgeat. [4] Sed in ea quantitate taxanda obseruare iudicem oportet, vt eum seruet modum, qui ex litis instrumentis allatísque probationibus verisimiliter colligatur. [5] *Ita Senatus* 16. Calend. Decembr. 1588.

1 Non enim defertur hoc iusiurandum, nisi aduersus eum, qui probatur esse in dolo, non etiam si in culpa, *l. in actionibus §. 5. sed in his omnibus, D. hoc tit. & §. vlt. l. præced. eod.*

2 Ex qua causa furti certum est posse iurari in litem, *l. cum furti 9. eod.* Introductum enim est hoc iusiurandum, ne quis rem suam iusto pretio cogatur alioqui vendere iniusto possessori, *l. non enim 9. D. rer. amot. nec quasi 70. D. de rei vind.*

3 *L. 4 §. iurare, D. hoc tit.*

4 Interdum tamen permittitur in litem iurare sine vlla taxatione *l. qui restituere 68. D. de rei vind.* Vide quæ scripsi *in Error 9. Decad. 18. de error. pragmat.*

5 Quæ postquam iuratum est, non facile de periurio quæri solet, *l. vlt. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Ratione auri vel argenti, siue facti, siue infecti nunquam iuratur in litem.

CONdemnatus restituere vas argenteum certi ponderis, quod à me pignori habueras, non paruisti; eo prætextu quod sine dolo habere desiisses, & mora per me in soluendo facta vendidisses. Cum vrgente me iterum condemnatus esses, vt vel illud ipsum vas argenteum redderes, vel aliud quod esset eiusdem materiæ & formæ, nec tamen arbitrio boni viri æstimari posset, alio non amplius extante, [1] dixisti paratum te soluere quanti reuera illud esset, quod petebatur. [2] Ego vero postulabam, vt liceret mihi iurare in litem, quod aliter non posset vllo modo æstimari res, quæ non extaret, [4] præsertim

Source : BIU Cujas

cum dici ſoleat iurari in litem aduerſus non exhibentem dolo malo,[5] ſiue exhibendæ rei poteſtatem habeat, ſiue dolo fecerit ne habere poſſet. [6] De dolo autem tuo ex litis inſtrumentis apertiſſimè conſtabat. Accedebat, quod vas illud tibi datum pignori habebam quoque pignoris nomine ab alio debitore meo, qui non aliter mihi condemnari poterat, at ne quidem à me conueniri, quam ſi paratus eſſem pignus ei reddere, [7] tametſi longe plus eſſet in debito quam in pignoris æſtimatione. [8] Quid enim ſi debitor meus dicat, vas illud hereditarium ſibi fuiſſe, & inſculptis maiorum imaginibus inſigne, nec velle ſe auita ſupellectile carere, quantumcunque pretium offeratur? Iuſta vtique affectio eſt, & cuius rationem aliquam haberi oportet: [9] nemini enim res ſua inuito auferenda eſt, [10] ſicut nec quiſquam iuſto pretio res ſuas vendere cogitur: [11] Idque nimirum eſt, quod iuſiurandi in litem præſtandi neceſſitatem inducit.[12] Itaque tanti mea intereſſe videbatur, quanti eius intereſſet, quem à me indemnem præſtare oporteret.[13] Contra tamen Senatui viſum eſt, neque liberandum te oblata vera æſtimatione, cum non ad æſtimationem, ſed ad rem ipſam, aliámve eiuſdem materiæ & formæ reſtituendam condemnatus fueris; [14] neque permittendum mihi iurare in litem, cum res debita talis ſit, quæ recipiat functionem in ſuo genere, quæque certam & perpetuam habeat æſtimationem.[15] Nam & ob eam cauſam rectiſſimè conſtitutum eſt, nunquam ratione nummorum iurari in litem, niſi adiectio loci aut temporis faciat, vt interſit creditoris.[16] Quid vero refert an agatur de auro vel argento facto, an de infecto? Vtrique ſiquidem commune illud eſt, vt in ſuo genere admittat functionem. [17] Quid ergo? Condemnandus es, vt vas argentum reddas, [18] quod conſtet ex eodem pondere, & ex materia optima [19] (cum argento bono melius inueniatur, [20]) quodque eam formam habeat, quam ego reſtituendo vaſi inditam fuiſſe iurauero, [21] vocato etiam in eam rem debitore meo, vt eiuſdem formæ præſtatione vtrique ſatisfiat. [22] Ita enim eueniet, vt neque mea neque debitoris mei quicquam intereſſe poſſit, nec tamen iuriſiurandi periculo res committatur.[23] Quod ſi pondus quoque incertum ſit, de eo æquè iurare me oportebit. [24] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Pic, & Ioannæ Ripper, 5. Calend. Iulij 1592.

1 Nam & comparatione & proportione eius, quod non eſt, nihil ſtatui poteſt, cum non entis nullæ ſint qualitates, *vulg. iurib.*

2 Quibus verbis vera æſtimatio continetur, non præterea quanti intereſt actoris, *l. inter hæc verba* 179. *l. hæc verba* 193. *de verb. ſign.*

3 Quomodo iurari ſolet in bonæ fidei iudiciis, *leg. in actionib.* 5. *D. hoc tit.*

4 Propter quam cauſam neceſſitas facit, vt etiam in actionibus ſtrictis interdum contra iuris regulas in litem iuretur, *d. l. in actionibus. §. vlt. & l. ſeq. eod.*

5 *L. penult. D. eod. tit. l.* 3. *§. præterea. D. ad exhib. & d. l. in actionib. in princ.*

6 Paria enim ſunt poſſe reſtituere & feciſſe dolo malo ne poſſis reſtituere, *l. qui reſtituere* 68. *D. de rei vind.* quia dolus pro poſſeſſione eſt. *l. qui dolo* 131. *de reg. iur.*

7 *Leg. debitor* 40. *§. vlt. D. de pign. act. l. item liberatur* 6. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

8 Alioqui debitor, qui non niſi pecuniam debet, aliud pro alio ſoluere compelleretur, ſi eo inuito pignus cederet creditori in ſolutum, *l. eum à quo* 16. *& ſeq. C. de ſolut.*

9 *L. ſi in emptionem* 34. *D. de minor. l. in fundo* 38. *D. de rei vind. l. ſi ſeruos* 25. *D. de pign. act. l. lex quæ tutores* 22. *C. de admin. tut.*

10 *Vulg. l. id quod noſtrum* 11. *de reg. iur.*

11 *L. non enim* 9. *D. de rer. amot. l. nec quaſi* 70. *D. de rei vind.*

12 Vt apparet ex *d. l. non enim.* iunct. *l. prætor.* 1. *l. tutor* 8. *D. hoc tit.*

13 *L. creditoris* 15. *in princ. l. creditori* 85. *D. de furt.*

14 Eſt enim ſatisfaciendum præcisè iudicato, cum exinde incipiat deberi, *l. ſi fundus* 16. *§. ſi pluris, D. de pign.* Vnde eſt quod noſtri iactitant, actionem ex iudicato, &, vt loquuntur, ſententiam ipſam eſſe ſtricti iuris.

15 In quo rerum genere fieri nunquam poteſt, vt non poſſit ſatisfieri actori citra iuſiurandum, quia non idem ei præſtandum eſt, ſed tantundem, *l. a §. mutui l.* 3. *D. de reb. cred.*

16 *L.* 3. *D hoc tit.*

17 Siue in numero conſiſtat vt pecunia numerata, ſiue in pondere, vt argentum infectum, *d. §. mutui.*

18 *Arg. l. vlt. C. de fideicomm. libert.* Aliud enim res eſt, aliud æſtimatio, *l. ſi aliy* 42. *§.* 1. *D. de vſufr.*

19 Id enim addendum neceſſario eſt, vt condemnatio ſit certa, *l. ſi quid venditor* 18. *§.* 1. *D. de adil. edict.*

10 *L. vbi autem* 75. *§. vſque adeo, D. de verb. oblig.*

21 Adfirmationi enim meæ iuratæ hoc caſu neceſſario ſtandum eſt, ſi modo talis ſim, cuius fidei credi oporteat, *arg. l. non omne* 5. *§. à barbaris, D. de re milit.* iunct. *d. l. in actionib.* 5. *§. vlt. D. hoc tit.*

22 Cum idem ſit vas quod ab vtroque creditore pignori datum fuit.

23 Magnum enim periculum eſt periurij in iureiurando, tantóque maius, quanto difficilius eſt, vt poſteaquam iuratum fuit de periurio quæratur, *l. vlt. D. hoc tit.* Iunge *l. qua ſub conditione* 8. *D. de condic. inſt. l. illud aut illud* 25. *§.* 1. *D. de pecun. conſt.*

24 Alioqui certum pondus ſtatui impoſſibile eſt, quo porro non ſtatuto, liberaretur doloſus creditor reſtituendo vas cuiuſcunque vel modici ponderis, *d. l. ſi quid venditor* 18. *§ pen. & vlt. D. de adilit. edict.*

DEFINITIO III.

Quantitatis de qua iuratum eſt in litem vſuræ nunquam debentur, ſed maior quantitas taxanda eſt intra quam iuretur.

DElato vſque ad certam pecuniæ quantitatem iureiurando in litem ad æſtimandum id quod intereſt actoris, [1] nihil cauſæ ſupereſt cur in eius quantitatis vſuras debitor condemnetur, quando nec victoris quicquam eo nomine interſit,[2] nec vſurarum condemnatio vnquam ex mero iudicis officio fieri debeat,[3] niſi cum in vicem eius quod intereſt ſuccedunt, [4] vt in omnibus bonæ fidei iudiciis.[5] Quid ergo? Tanto maior quantitas taxanda eſt, ad quam vſque iuretur, quod tanto plus interſit creditoris, qui tamdiu caruerit re ſua. [6] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Treynon procuratoris Tononenſis, & Petri Meſtral, Prid. Id. Februar. 1594.

1 Poſtquam placuit Triboniano inuita Iuriſprudentia, vt à iudice taxari oporteat quantitatem ad quam vſque iuretur, *l.* 4. *§. iur. D. hoc tit. l.* 7. *§. prætor, D. ad exhib.* Dixi *Def.* 1. 3.

2 Quamuis dici ſoleat vſuras non propter lucrum petentium infligi, ſed propter moram non ſoluentium, *l. cum quidam* 17. *§. ſi pupillo, D. de vſur.*

3 Aliud enim eſt in vſuris debitis ex ſtipulatione, quia tunc nihil aliud quærendum eſt, niſi quænam lex & conditio fuerit ſtipulationis, *l. qui Romæ* 122. *in princ.* iunct. *leg. ſi ſtipulatio iſta* 38. *§. alteri, D. de verbor. oblig.*

4 *Vt in l. curabit* 5. *C. de act. empt.*

5 *L. qui per colluſionem* 49. *§. D. de act. empt. l. quæro* 54. *D. locat. leg.* 4. *C. depoſ.*

6 Itaque quicquid poteſt venire in taxationem & condemnationem eius quod intereſt, venit etiam in hoc iuſiurandum, cuius ea vis præcipua eſt, vt releuet ab onere probandi, vt & aliud iuſiurandum quodlibet, *l. eum qui* 30. *D. de iureiur.*

TIT. XXXIII.

DE FIDEIVSS. TVTOR. vel curat.

DEFINITIO I.

Matri aliiſve pupilli agnatis, aut cognatis dilationem petentibus ad inquirendum de fide, & facultatibus fideiuſſorum tutelæ dilatio danda eſt.

TVTORVM fideiuſſore idoneos dari non tantùm pupilli, [1] ſed etiam publicè intereſt, [2] præcipuè vero matris, [3] ſi tum ſuperſit & eorum omnium qui agnationis aut cognationis ratione in eo ſunt, vt pupillo ſuccedere quandoque poſſint. [4] Itaque ſi matri petenti dilationem, intra quam de eorum fide & facultatibus inquireret, iudex denegauerit, eo prætextu quod idoneos eſſe ſciret, & tanquam idoneos procurator fiſci, ad quem etiam tuitio pupillorum maximè pertinet, approbaſſet iuſtam

Source : BIU Cujas

iustam appellandi causam mater habebit,[5] quasi nimis præcipiti festinatione admissis fideiussoribus.[6] Nec ad rem facit, quod si non essent idonei, iudex qui eos vt idoneos admisisset ad indemnitatem pupillo præstandam eo nomine teneretur.[7] Non enim nisi in subsidium ea actio contra magistratum datur.[8] Pupilli autem interest, vt tutoris sui fideiussorem talem habeat, quem & vtiliter conuenire possit, & facilius quam magistratum.[9] Præsertim cum eueniat plerumque vt nec magistratus ipse satis idoneus postea reperiatur. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Cal. Ianuar. 1589.

1 Cui expedit saltem habere tabulas cautionis Rem saluam fore, *l. suspectus 5. D. de suspect. tut. l. 1. & tot. tit. D. rem pupill. salu. for.*

2 Propter iunctum fauorem pupilli cum fauore & vtilitate reipublicæ, *arg. l. dabimus 16. §. 1. iunct. l. prac. de reb. auct. iud. possid. alias l. 4. de priuil. cred.*

3 Tanquam quæ primum gradum teneat in causa succedēdi, *Nou. 118. de her. ab intest. venient. Auth. defuncto, & pass. C. ad SC. Tertyll.*

4 Etsi parum probabilis imo præmatura videtur hæc spes de futura hereditate hominis viuentis, *l. donari 29. alias l. quidam, l. donationem D. de donat. l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.*

5 *L. vnic. vbi not. C. quand. imper. int. pupill. & vid. cognosc.*

6 Quodnam enim damnum esse poterat in mora modici temporis? *l. si debitori 21. D. de iud. l. et si post tres 8. D. si quis caution.* E contrario dicimus & verissimum est præcipitationem esse nouercam iustitiæ. Vnde est, quod nec nisi sedens pronunciare iudex debet.

7 *Ex tit. de magistr. conuen. D. & C.* [Nam pro fideiussoribus, aut saltem collaudatoribus habendi sunt, qui aliquem idoneum adfirmarunt etiam tanquam testes. *Ita Senatus* in causa soror Pomard. Ld. Sept. 1612.]

8 *L. 1. in princ. & 2. D. eod. l. Lucius 46. §. Sempronij, D. de admin. tut.*

9 Idoneus autem & locuples quis existimatur maxime ex conueniendi facilitate, *l. 2. in princ. qui satisd. cog.* Magistratus autem fere omnes difficilis sunt conuentionis, *arg. l. 2. de in ius voc.* præsertim perpetui quales hodie sunt omnes apud nos. Denique nemo ideo obligatur ad quid faciendum, vel patiendum, quod ab alio postea id repetiturus sit, *l. nemo ideo 71. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Fideiussor tutelæ non potest conueniri vt rationes reddat, sed tantum vt reliqua soluat post redditas à tutore rationes, etiamsi exceptioni ordinis renunciauerit.

FIdeiussor datus tutelæ aut curationis nomine, licet exceptioni ordinis fideiussorum more expressim renunciauerit,[1] si tamen tutelam curámve gessisse non probetur, ad rationes reddendas conueniri primo loco non potest.[2] Quid ergo est? Tutor aut curator qui gessit eiusque heres primus conueniendus erit,[3] fideiussor vero iubendus, vt si velit suáque interesse existimet, adsit redditioni, ne inter tutorem aut curatorem & pupillum minorémve fortasse in necem suam collusum postea conqueratur.[4] Prius enim sciendum est quid & quantum ex tutelæ causa debeatur, cum fieri possit, vt tutori vel curatori, quòd plus impenderit pupillus ipse debeat.[5] Et sanè iniquissimum facit exigi rationum redditionem ab eo, qui neque ipse administrauit, neque administrare debuit,[6] satísque consultum est, siue impuberi, siue minori, quod posteaquam tutorem aut curatorem constituerit debitorem, obligatum habebit fideiussorem indemnitatis nomine, id est, ad hoc, vt præstet reliqua, & quidem primo loco, si renunciauerit ordinis exceptioni.[7] At quid si defuncti tutoris vel curatoris heres nullus sit? Ne tum quidem parata erit aduersus fideiussorem actio, vt rationem reddere cogatur alienæ administrationis, sed iacenti hereditati curator dandus erit,[8] qui defuncti personam repræsentet, eiúsque nomine ex hereditariis instrumentis rationes reddat. Plane rationibus redditis, si de reliquorum duntaxat præstatione agatur, non male fideiussor, vt prior soluat, vrgebitur.[9] *Ita Senatus* contra N. Antonium de Prouence, pro N. Bertrando d'Abondance ex tempore, 9. Cal. April. 1590. Et iterum ex tempore in publico auditorio pro N. Claudio Collat. contra N. Abellum Bessonnet, 7. Cal. Iul. 1594.

1 Vt possit primus conueniri, alioquin haberet exceptionem ordinis, vt & alius fideiussor quilibet ex *Nou. 4. de fideiuss. Auth. præsent. C. eod.*

2 Quomodo enim posset rationes reddere is, qui nihil administrauit? Nam & inde est, quod ex pluribus tutoribus quamuis in solidum obligatis primus ille conueniendus est, qui gessit, *l. tres tutores 55. D. de admin. tut. l. vlt. D. diuid. tutel. l. vlt. C. si tut. non gesser.*

3 *dict. legib. proximè citatis.*

4 *Arg. l. si suspecta 29. D. de inoff. test. l. perluc. 14. D. de appell.* [Ideoque si non sit vocatus fideiussor, potest quandocunque postea conuentus rationes impugnare, nec tantùm collusionem obiicere, sed etiam de arbitrorum iniquitate conqueri. Nec in eam rem cogitur petere, vt ex integro rationes tractentur & expungantur, nec si benè, alioquin quantum ad formam extrinsecam, & solemniter redditæ sint. Nec locus est hoc casu ei quod scripsimus *Def. 1. §. arb. tut. Ita Senatus* pro Dominica Dalfin. contra fratres Ginet. 29. April. 1614.]

5 *l. 1. §. vlt. D. de contr. tutel. & vtil. act.*

6 Non enim fideiussor tutelæ ideo accipitur, vt administret, aut vt rationes reddat, sed vt reliqua soluat.

7 *Nou. 4. de fideiuss.*

8 Ex errore illo pragmaticorum, quem nos refutauimus *in Error. 3. Decad. 3. D. de error. pragmat.*

9 Vide tamen in hanc rem textum elegantem *in l. qui Romæ 122. §. Agerius, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO III.

Fideiussor tutelæ non tenetur ad damna, quæ pupillo ob inimicitias cum tutore gestas contigerunt.

QVi actionis tutelæ fideiussor est, non cogitur præstare damnum, quod pupillo accidit ob inimicitias cum tutore gestas,[1] licet ex ea causa tutor ipse non male & quidem tutelæ iudicio conueniatur.[2] Quoniam de eo debito, quod non tam ex administratione, quam ex persona debitoris proficiscereturr fideiussor cum se obligauit cogitasse non intelligitur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa N. Claudij Collat, contra D. Abellum Bessonet.

1 Intellige quamuis in omnem tutelæ causam fideiusserit, quomodo solet fideiuberi, vt *in l. quaro 54. D. locat.*

2 Quia is damnum dare videtur, qui damni occasionem præstat, *l. videamus 11. §. vlt. l. si merces 25. §. conductor. D. locat. l. si is cum quo 20. D. comm. diuid. l. vlt. in princ. D. solut. matrim.*

3 Nunquam enim obligatio & promissio quantumlibet generalis extenditur ad incogitata, *l. 5. l. qui cum tutorib. 9. §. vltim. D. de transact.* Ne alioqui facile fiat vt in immensum & immodice quis obligetur, quod nunquam ferendum est, nec si promissio sit iurata, *l. si libertus ita iurauerit 30. D. de oper. lib.*

DEFINITIO IV.

Tutoris fideiussor tenetur ob ea, quæ tutor gessit post pubertatem, si in connexa tutelæ administratione perseuerauit aut perseuerare debuit, non aliter.

TVtoris fideiussores non tenentur ob administrationem à tutore factam post pubertatem ex voluntate magis, quam ex necessitate,[1] quia neque ex ea causa tutor ipse tenetur actione tutelæ, sed potius negotiorum gestorum.[2] Quæ cum alia planéque diuersa actio sit ab actione tutelæ,[3] pro qua fideiussor interuenit, vtique fieri non potest, vt fideiussor in vnam causam datus in aliam datus videatur.[4] Est enim fideiussio stricti iuris, cum fiat per stipulationem.[5] Si tamen is qui tutor fuit pupillum iam factum puberem non monuerit, vt sibi peteret curatorem, (neque enim petere ipse cogitur) tenetur eo nomine iudicio tutelæ, quia id connexū est officio tutelæ, cum sacris constitutionibus iubeatur tutor monere puberem, vt sibi petat curatorem.[6] Ideoque fideiussorem quoque ex ea causa teneri dicendum est,[7] nec solum de administratis, sed etiam de neglectis,[8] quia in id vsque tempus habuit tutor administrandi necessitatē.[9] *Ita Senatus* pro N. Iohanna de la Croix, & D. de la Barre, 20. Dec. 1595.

1 *L. Lucius 46. §. Paulus respondit. D. de admin. & peric. tut.*

2 *L. si tutor 13. & seq. D. de tutel. & ration. distr.*

3 *L. 4. §. vlt. eod. tit. & d. l. si tutor.*

4 *L. quoties 9. §. 1. versic. nec quisquam D. de admin. & peric. tut. l. 4. §. sed enim. D. rem pupill. salu. for.*

5 *L. blanditus 12. C. de fideiuss.* iunct. *l. quicquid adstringendæ. D. de verb. oblig.*

Source : BIU Cujas

6 *L. ita autem 5. §. si tutor. D. de admin. & peric. tut.*
7 *d. l. quoties. §. 1. vers. nec quisquam.*
8 *L. pro officio 20. C. eod. l. 1. & 2. C. si tut. vel cur. non gesser. leg. tutores 39. §. qui se negotiis, D. de admin. tut.*
9 Cum perseuerauerit in connexa administratione tutelæ, *leg. tutor post puber. 11. C. arbit tutel.* Aliud ergo est si tutor post pubertatem aliquo tempore, licet breuissimo intermiserit administrationem, *leg. si post pubertatem 14. D. eod. de tutel. & Rat. distr.*

DEFINITIO V.

Fideiussor tutelæ non est cogendus rationes reddere, sed tantum reliqua soluere postquam tutor aut eius heres rationes reddiderit, nisi aliud conuenerit.

QVi pro tutore simpliciter fideiussit, non tam de rationibus reddendis, quam de reliquis præstandis fideiussisse intelligitur,[1] quia durum est & pene absurdum rationes administrationis reddere eum qui non administrauit, sufficítque indemnem pupillum seruari.[2] Quare nec aliud est, tametsi fideiussor exceptioni ordinis renunciauerit.[3] Quin & mortuo ante redditas rationes tutore conueniendus erit tutoris heres primo loco, quia ea obligatio transit in heredem.[4] Sed quid si promiserit fideiussor tutoris se rationes redditurum? Valebit promissio:[5] Sed proderit ei exceptio ordinis,[6] si non ei expressim renuntiauerit.[7] Illud difficilius est, si ante renunciationem obligauerit se ad rationes reddendas, hac tamen subiecta clausula *à faute d'estre le compte rendu par le dict tuteur*, an primo loco conueniri possit. Videtur enim clausula illa pugnare cum renunciatione exceptionis.[8] Sed verius est eam capiendam interpretationem, vt quod ad rationes reddendas attinet non nisi post tutorem conueniatur. Ad reliqua verò præstanda etiam ante tutorem, dummodo post redditas à tutore rationes,[9] vt insolita pactio ad solitam reducatur.[10] At finge in ea specie tutorem ante redditas rationes decessisse. An extitisse conditio videbitur, vt recta conueniri possit fideiussor ad reddendas rationes? Ita videtur, quia verum non est fuisse per tutorem redditas rationes, neque reddi amplius posse,[11] præsertim si tutor post pubertatem decesserit, vt proinde imputari quodammodo possit fideiussori cur non curauerit, vt à viuo tutore rationes redderentur. Sunt enim huiusmodi conditiones personales, & implendæ, vt loquuntur, in forma specifica:[12] Potest enim interesse pupilli rationes reddi per tutorem potius quam per eius heredem,[13] Nec quod ab heredibus tutorum solent etiã reposci rationes tutelæ[14] ad rem facit: id enim fit, quia mortuo tutore nihil est, quod melius dici possit.[15] Quod non similiter euenit cum non solùm adhibitus est fideiussor, sed etiam promissum est nominatim à fideiussore, vt pro tutore rationes redderet.[16] Sicut nec ad rem faciet, quod in stipulationibus de heredibus quoque actum intelligatur, licet heredum mentio facta non sit.[17] Nam id obtinet quod ad obligationes, quæ ex stipulationibus nascuntur, quia non tantùm nobis, sed etiam heredibus nostris prouidere velle intelligimur.[18] At non item quod ad conditiones stipulationum.[19] Et vero finge tutorem sine herede decessisse, licet non sine hereditate, an adigemus pupillum, vt agat de rationibus reddendis aduersus hereditatem, in eámque rem petat dari curatorem iacenti hereditati?[20] Nemo vtique hoc dixerit, cum hoc saltem casu eius interesit agere potius contra fideiussorem, aduersus quem paratiorem habeat actionem.[21] Sed quamquam hæc ita sunt, si tamen tutoris heres, aut hereditati iacenti datus curator[22] offerat in promptu rationes reddere, nihil causæ est, cur non audiri debeat fideiussor petens, vt ea redditio admittatur, quia nec pupilli quidquam interest,[23] cum hoc tamen temperamento, vt redditioni adsit fideiussor, qui rationibus pro arbitrio addat, vel detrahat quæ velit, perinde ac si ipse non tutoris heres, aut hereditas rationes redderet,[24] ne post redditas ab herede, aut hereditatis curatore rationes agendum quicquam supersit cum fideiussore;[25] sed parata sit in eum actio, pro reliquorum exactione si quæ reliqua fuerint.[26] Igitur & rationum auditores perinde à fideiussore atque à tutoris herede nominandi erunt.[27] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & hic præcipuus est effectus redditionis rationum, vt reliqua soluantur, *l. non solum. 8. §. is qui reddere. D. de liber. legat.* Incipit enim res quidem à facto, sed desinit in pecuniam *l. cum seruus 82. D. de cond. & demonstr.*
2 Quæ sola causa est dandi fideiussoris, *l. 1. D. qui satisd. cog.*
3 Quomodo passim hodie renunciari solet ne creditori obstet, *Auth. præsente. C. de fideiuss.*
4 *l. 1. § hanc actionem, l. conuento 23. D. hoc tit. l. 2. 3. & 4. C. de hered. tut. vel curat.*
5 Cum sibi debeat imputare qui ad id se obligauerit. Nec enim talis obligatio prohibita est.
6 Vt qui tutor fuit & administrauit, aut administrare debuit prior conueniatur, *Auth. præsente, C. de fidejuss.* Nam & inter plures tutores is qui gessit prior conuenitur, *l. tres tutores 5 §. D. de admin. tut. l. fin. C. de diuid. tutel. 1. §. nunc tractemus de tutel. & rat. distr.*
7 Posse enim renunciari non ambigitur, *Nouell. 4. de fideiuss.* Vnde sumpta est *d. Aut. præsente* vbi DD.
8 *Arg. l. decem stipulatus 116. D. de verb. oblig.*
9 Ita enim fit, vt vtraque clausula vim suam habeat, & aliquid operetur, quod vt fiat semper curandum est, quantum fieri potest, *l. si quando 109. de legat. 1. l. si ita stipulatus 126 §. Chrysogonus de verb. oblig.*
10 *Arg. l. vlt. C. de fideiuss. & mandator.*
11 *Arg. l. Gallus 29. §. videndum de liber. & posthum.*
12 *Arg. l. qui Romæ 122. §. Agerius. de verb. oblig. l. qui heredi 44. l. Mæuius 55. D. de cond. & demonstr.*
13 Cum heres tutoris, vt plurimum futurus sit minus instructus, & ita vix possit euenire, vt non maioris quantitatis debitor repertiatur, quam cuius fortasse debitor fuisset tutor, si rationes reddidisset.
14 *d. l. 1. §. hanc actionem, & d. l. conuento 23. D. de tutel. & rat. distr.*
15 Ne alioqui morte tutoris actio tutelæ intercidat, quod esset iniquum, *l. 4. l. sed non dantur 18. D. de tutel. & rat. distr.*
16 Nihil enim vetat vnum pro alio exigi, si ad id obligauit, *l. 1. & 2. C. si tut. vel curat. non gesser. l. vlt. C. de diuid. tutel.*
17 *l. si pactum 9. D. de probat.*
18 Ratio est, quam IC. adfert *in d. l. si pactum.* Facit *l. tale pactum 40. §. vlt. D. de pact. l. pater 23. D. de pact. dot.*
19 Quia conditiones omnes cum sint facti, sunt mere personales, nec transeunt ad heredem, *d. l. qui heredi, l. à testatore 109. de cond. & demonstr. d. l. qui Romæ 122. §. Agerius de verb. oblig.*
20 Ex eo pragmaticorum errore, qui inualuit, & quem nos refutauimus *in Error. 3. Decad. 3. de error. pragmat.*
21 Cum sit obligatus ex proprio contractu.
22 Qui personam defuncti non minus quam heres ipse repræsentare creditur, eo iure, quo vtimur, & de quo scripsi *in error. 3. Decad. 3. De error. pragmat.*
23 Dummodo ei rationes ex fide reddantur. Quis vero æquum non putet hoc saltem fideiussori indulgeri, quod sine pupilli dispendio fit futurum, *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*
24 Cum in effectu videatur ille demum rationes reddere, qui reliqua soluere cogetur, *d. leg non solum 8. §. is qui reddere D. de liberat. legat. l. cum seruus 82. de cond. & demonstr.*
25 Qui alioqui posset dicere collusum fuisse cum curatore. *Arg. l. si suspecta 29. D. de inoff. test. l. si perluf. 14. D. de appell.*
26 Et quidem sine vllo nouo processu, vt pragmatici loquuntur.
27 Cum fideiussoris præcipuè interfit, *arg. l. de vnoquoque 42. D. de re iud. l. nam ita 39. D. de adopt. cum similib.*

TIT. XXXIV.

DE CONTRAR. IVDIC. tutel.

DEFINITIO I.

Tutor neque hypothecam habet, neque ius retentionis in bona pupilli pro eo, quod sibi debetur contrario iudicio tutelæ.

NOn potest quidem tutor prætextu eius quantitatis, quæ sibi ex causa administratæ tutelæ debetur, pupillares res retinere,[1] quia nec hypothecæ ius vllum habet in bonis pupilli.[2] Cum ex contrario pupillus iure tacitæ hypothecæ, quam ei lex in tutoris bonis indulsit, bona tutoris sui tanquam obligata retinere possit,[3] adeoque dotem matris, quæ tutrix fuit,[4] si aut in rationibus reddendis, aut quod ad rationes reddendas maximè pertinet,[5] in reliquis

Source : BIU Cujas

reliquis præstandis moram fecerit. Sed si quid à pupillo legatum sit tutori, nihil vetat tutorem qui non in mora reddendarum rationum sibi consulere per retentionem ad concurrentem vsque legati quantitatem, quoniam eatenus hypothecam habet, tanquam legatarius.[6] Neque enim ob id minus iuris habere debet pro legato, quod sit etiam tutor.[7] Sed & tutori cuilibet permissum est vt sibi soluat.[8] Nec est contrarium quod non potest sibi soluere de re immobili, imo nec de pecunia deposita aut recondita ad prædiorum comparationem.[9] Nam præter id quod vix est, vt admittendum illud sit, cum agitur de modica quantitate & re immobili, quæ sit modici præiudicij;[10] debet hoc ita intelligi, vt rem immobilem sibi dare in solutum tutor non possit ad eam iure dominij perpetuo retinendam.[11] Cæterum, vt eam pignoris nomine retineat, cum est obligata, non prohibetur,[12] dummodo, vt dictum est, non sit ille in mora, stetque potius per pupillum quo minus rationes reddantur,[13] *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani, & Matthæi Martin. 8. Id. Febr. 1593.

1 Esset enim id alienum à bona fide, quam in omnibus negotiis ad tutelam pertinentibus præstare tutor debet, maxime vero in restituendis pupillo rebus pupillaribus. Nam & qui ob rationes rite rectéque redditas plenissimam liberationem consecutus est, non eo minus tamen debet reddere res, quas penes se habet ex administratione, *leg. Aurelio* 20. *§. vlt. D. de lib. leg.*

2 Non enim contrahitur ius tacitæ hypothecæ, nisi in quibusdam causis, vt constat ex *tit. D. & C. in quib. caus. pignor. vel hyp. tacit. contr.* inter quas causas hæc non est. Non tamen videtur bona consecutio, vt qui non habet ius tacitæ hypothecæ nec ius retentionis habere debeat, cum latius pateat ius retentionis, & competat plerisque casibus etiam quibus hypotheca nec expressa nec tacita vlla est, *vt in l. si in area* 33. *l. ex quib.* 51. *D. de cond. in deb. l. heres* 21. *D. ad SC. Treb.*

3 *l. pro officio* 20. *C. de admin. tut.* nec solum tutoris sed & procuratoris bona pupillo tacite sunt obligata, vt ibid. gloss. notat. Iunge *l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

4 Socin. latè *cons.* 180. *vol.* 1.

5 Rationes enim reddere non hoc tantum est eas edere, sed etiam & maxime reliqua soluere, *l. non solum* 8. *§. is qui D. de liberat. leg.* 1. *cum seruus* 82. *de cond. & demonstr.*

6 *l.* 1. *C. commun. de legat.*

7 *Arg. l.* 1. *§. vlt. D. si quis à parent. manum.* Imo tanto fauorabilior tutoris causa videri debet, ne alioqui officium suum sit ei damnosum, contra *l. cum quadam* 26. *C. de admin. tut.* indeque sint vt à tutelis suscipiendis plerique reuocentur, quos prouocare maluit prætor proposita ista contraria tutelæ actione l. 1. *D. hoc tit.*

8 *l. quoties* 9. *§. sicut autem D. de admin. tut.*

9 *L.* 3. *§. quid ergo. D. hoc tit.* Roman. *singul.* 104. Iunge *l.* 3. *C. arbitr. tutel.*

10 Notatur in apostil. ad Roman. *d. sing.* 104. id enim est quod dici solet prætorem de minimis non curare, *l. scio* 4. *D. de in integr. rest.*

11 Quia datio in solutum venditionis instar obtinet ad dominium rei in perpetuum transferendum, *l. si non sortem* 26. *§ si centum D. de cond. in deb. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

12 Nam & retentionis ius habere interdum potest, tum quoque, cum datio in solutum non valuit, vt in specie *dict. § si centum in fin.* quamuis nulla ibi esset hypotheca neque expressa, neque tacita.

13 *Vt in l.* 1. *§. vlt. D. hoc tit.*

TIT. XXXV.

DE AVCTOR. PRÆSTAND.

DEFINITIO I.

Curator minori datus ad diuidendum, potest etiam auctor esse ad vendendum, si aliter expediri commode diuisio non possit.

CVRATOR à iudice minori datus in causam diuidendæ hereditatis,[1] cum bona hereditaria commode diuidi non possent, consenserant venditioni per coheredes factæ,[2] in eámque rem minori & vendenti, & pretij solutionem accipienti auctoritatem præstiterat.[3] Quærebatur an auctoritas valeret? In aliam enim causam datus videbatur, id est, ad diuidendum, non ad vendendum.[4] Sed placuit valere, quoniam datus ad diuidendum, ad ea quoque omnia datus existimandus est, sine quibus commode peragi diuisio non potest.[5] Itaque rebus ipsis commodam diuisionem non admittentibus, necesse est pecuniæ & pretij fieri diuisionem,[6] & consequenter accedi ad venditionē, per quā fiat, vt ex bonis pecunia redigatur.[7] Nisi forte quis dicat debuisse curatorem hunc curare, vt bona publicè, vel per licitationem potius venderentur.[6] Sed tamen quid si vidit ille minori suo vtiliorem, vt plerumque fit, priuatam venditionem?[8] Præsertim aliis quoque coheredibus in idem conspirantibus.[10] Denique si qua in eo culpa curatoris fuit, non tamen consequens est, vt non potuerit priuatæ venditioni auctoritatem præstare, qui publicæ licitationi potuit consentire.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij VVillierme, & Dominorum de la Biguerne, Idib. Sept. 1595.

1 Quia cum diuisio sit alienatio quamuis necessaria, non potest fieri sine decreto nec sine curatore, nisi maiore aliquo prouocante, *leg.* 1. *vers. si communis, l. si pupillorum* 9. *in princ. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2 Vt solent communi coheredum consensu vendi res communes, quæ non recipiunt commodam diuisionem, nisi alios modos eligant, de quibus *in l.* 3 *C. commun. diuid.*

3 Vt valida esset venditio & solutio pretij, quia minor curatorem habens, & pupillo, & prodigo æquiparatur, *l.* 3. *C. de in integr. restit. minor.* & semper periculosa est solutio, quæ fit minori sine curatoris auctoritate, nisi cum iudicis iussus & auctoritas interuenit, *l. ait prator* 7. *§.* 1. *D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tut.*

4 Siquidem aliud est vendere, aliud diuidere, quia diuisio emptionis potius quam venditionis vicem obtinet, *l.* 1. *C. commun. vtr. iudic.* Et quamuis contineat alienationem, ea tamen alienatio necessaria est, ob idque nec laudimia vlla ex ea debentur, vt scripsimus *ad tit. De tur emphyt.* Porro certum est curatorem in vnam rem datum non posse officium suum egredi, & cum egreditur, ipso iure nullum & irritum esse, quod fit eo auctore, *l. cum post mortem* 43. *§.* 1. *vers. curator. D. de admin. tut. l. siue generalis* 61. *D. de iur. dot.* Iunge *l.* 2. *D. hoc tit.*

5 *Arg. l.* 2. *de iurisdict. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. *D. de procur.*

6 Nisi cum res expediri potest commodius per mutuas adiudicationes, *d. l.* 3. *C. commun. diuid. l. communi* 7. *in princ. D. eod.*

7 Nam sine venditione non posset ex re pecunia redigi, cum precium non ex re, sed ex negotiatione percipiatur, *l. venditor* 21. *D. de her. vel act. vend.*

8 Solent enim vtiliores esse minusque suspectæ publicæ venditiones quam priuatæ, *d. l.* 3. *C. commun. diuid. l. si eo tempore* 6. *l. si hypothecas* 8. *C. de remiss. pign. l. si quos* 16. *C. de rescind. vend.*

9 Ea enim ratio semper sequenda est, quæ minori vtilior futura sit, ne quod in eius fauorem inductum est, in eius odium alioqui retorqueatur, *l. pen. in princ. C. ad Treb.* Vnde est quod nostri volunt, etiam sine decreto iudicis valere factam diuisionem ex Bart. *in l. iubemus* 14. *C. de sacrof. Eccles.*

10 Nam & aliàs sæpè accidit, vt quod quis ex sua persona non potest, propter alium possit, *l.* 3. *in fin. D. quæ res pign. l. cum hereditate* 55. *de acquir. hered. l. si is qui duos* 29. *D. de lib. leg.* Vide *l. fundus* 30. *famil. erciscund.*

11 Vtraque enim venditio est, parumque refert, an per publicam an per priuatam venditionem ad id, quod minori vtilius est, perueniatur, dum ne quid factum sit dolo malo, *arg. d. l. pen. C. ad SC. Treb.*

DEFINITIO II.

Tutor potest emere rem pupilli non ab ipso pupillo, sed à contutore aut à iudice per publicam actionem. Interdum etiam sine contutore, & sine iudice

QVod dicimus, tutorem non posse emere rem pupilli,[1] sic accipiendum est, vt ab ipso pupillo emere non possit, quia nec pupillo in rem suam auctor esse potest.[2] Cæterum si contutorem habeat, qui auctoritatem præstare queat & velit, nec aliud impediat emptionem, poterit emere,[3] sicut & palam publicéque facta rei pupillaris auctione.[4] Etsi enim publica venditio, quæ fit iussu iudicis, pro eo habetur ac si pupillo ipso facta esset:[5] tamen auctoritas magistratus interueniens facit ne tutoris auctoritas necessaria videri possit.[6] Sed & fieri potest vt pupilli rem bene tutor emat, licet neque contutoris vllius, neque iudicis accedat

cedat auctoritas. Finge plures vnius hominis coheredes rem aliquam hereditariam vendidisse cum pacto de retrouendendo & saluo redimendi iure. Tum ex iis aliquem decessisse impubere filio relicto, cuius tutor sit alius coheres. Poterit tutor suo nomine sibique soli fundum redimere,[7] nec ideo deteriorem pupilli sui conditionem feciſſe videbitur,cum si non redemisset,ac redimenti tempora labi passus esset,pupillo æquè ac aliis coheredibus res periisset.[8] Sanè rem ita redemptam cogetur tutor & pupillo & aliis coheredibus, si quos habeat,communicare,non tutelæ,sed familiæ erciscundæ iudicio,dum ei pretium,quod soluit,restituatur.[9] *Ita Senatus* pro dominis de la Tornette, contra Philibertam Gay,7. Cal.Febr.1595.

1 *L.si in emptione 34.§.vlt.l.non lic et 46.D.de contr.empt.*
2 *L.1.l.quod dicitur 7.D.hoc tit.de auct.tut.*
3 *L.si pupillus 5.in princ.eod.*
4 *dict.leg.pupillus,§.item tutor ipse.* * Vide Bart.Adde Bart.Socin. *conſ.160.l.cum ipse 5.C.de contr.empt.*
5 Quia factum iudicis censetur factum partis, *leg.si ob causam 13. C.de euict.l.1.C.si in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*
6 *Arg.l.ſancimus 25. C.de admin.tut.*
7 Quia ius redimendi indiuiduum est competitque singulis heredibus in solidum, cum non possit cogi emptor partem reuendere, qui non fuerat partem empturus,*l.si quis aliam 46. D.de ſolut. l.tutor.47.D. de minor.* alioqui incideret inuitus in conuentionem,contra *l.ſi non ſortem 26.§.ſi centum,de cond.indeb.*
8 Quia præscriptio conuentionalis cœpta cum maiore currit etiam contra minorem sine spe restitutionis, *l.Æmilius 48. D.de minor.* Iniquum enim esset eum qui cum pupillo non contraxerit expectare pupilli pubertatem, *l.apud Iulianum 3.verſic.Marcellus. D.quib.ex cauſ.in poſſ.eat.* aut ignorantiam pupilli, quæ per ætatem contingit captiosam esse emptori,cui nihil imputari potest, *leg.quod autem 6. §.ſi quid cum pupillo, D.quæ in fraud.cred.*
9 *L.heredes 45.§.an aſtipulatio,& ſeqq.& §.ſi vnus ex coheredibus, verſ. & omnino, D.famil.erciſc.*

TIT. XXXVI.

DE EXCVSAT. TVTOR.

DEFINITIO I.

Tutori qui alioquin iuſtam haberet excuſationem, poteſt ſalarium conſtitui à iudice, ſed non ab agnatis qui tutorem nominauerunt.

TVTOR nominatus, si res pupillares non sine rei suæ familiaris detrimento administrare possit, iustam habet excusationem,[1] nec aliter tutelam suscipere cogendus est, quam si quid eo nomine accipiat, non tam in præmium laboris, qui gratuitus esse debet,[2] quam vt indemnis seruetur.[3] Sed tamen iudicis auctoritatem in eam rem interuenire necesse est, nec sufficeret consensus agnatorum, qui tutorem nominauerunt, ne alioqui facile eueniret, vt exonerandi sui gratia pupillum onerarent, nihil non vltro & liberaliter concedentes tutori, vt ad suscipiendam tutelam se faciliorem præberet.[4] *Ita Senatus* contra Franciscum Grilliet procuratorem, pro domino Comite de la Foreſt, 6. Id. Maij *1596.*

1 Puta si habeat domicilium in vna prouincia, & tutor in alia, *leg. idem Vlpianus 12.§.1. leg.illud 19. leg. propter litem 21. §.licet, D. hoc tit.*
2 Et ideo nihil nisi sumptus litis pupillaris & viatica pupillo reputare tutor potest, *l.1.§.item ſumptus litis,D.de tutel.& rat.diſt.*
3 Qua ratione potest iudex tutori salarium ex certa causa constituere,*l.à tutorib 33.§.vlt.D.de adm.tut.*Iunge *l.idemque 10.§.idem Labeo ait, D.mandat.*
4 Sunt enim ista omnia æstimanda ex vtilitate pupilli,non ex arbitrio agnatorum.

TIT. XXXVII.

DE PRÆD. MINOR. ET aliis reb. ſin. decret.

DEFINITIO I.

Tutor poteſt bona fide tranſigere de re pupillari, ſed ita vt neque dominium eius alienet, neque poſſeſſionem.

ETSI de lite pupillari bona fide transigere non est tutori prohibitum,[1] tamen alienare rem pupilli non magis per transactionem quã alio modo potest,[2] at ne quidem possessionẽ eius rei, quam pupilli nomine tenebat tempore transactionis,[3] licet is, qui cum tutore contraxit paratus sit docere, eius rei dominium ad pupillum non pertinuisse.[4] Semper enim pupillo consulẽdum est, vt indemnis seruetur aduersus alienationem à tutore factam.[5] Ideoque restitui ei debet commodum possessionis, vt hoc ipsum, an dominus sit necne,cum eo possessore facto disputetur.[6] *Ita Senatus* in causa N.Claudij Platiere,contra liberos & heredes N. Ioannis de Geneuois,7. Cal.Iun.1594.

1 *L.ſi pignore 54.§.vlt.l.interdum 56.§.qui tutelam,D.de furt.* & sicut nouare tutor potest,nimirum ad ipsius pupilli vtilitatem, *l.tutor ad vtilitatem 22. D.de admin.tut.*
2 Quia transigere diminui causa non potest, *l.Lucius 46. §.vlt. D. eod.ill.tit.l.non ſolum 4.C.hoc tit.* Diminuit autem quisquis alienat *l. 1. Cod.de fund.dot.leg.alienationis 28.de verb.ſign.l.quod autem 6.D.quæ in fraud.cred.* Iunge *l.pactum curatoris 22.C.de pact.*
3 Quamuis verum sit non alienare illum, qui duntaxat omittit possessionem, *l.4.§.1.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.* Vide *l.ſi pro fundo 33. in fin.C.de tranſact.*
4 Quo tamen casu non poterit videri facta alienatio,cum alienatio sit ille demum actus,per quem dominium transfertur, *d.l. 1. C.de fund. dotal.*
5 Non enim tutor domini loco habetur,cum pupillum spoliat, sed tantum cum bene & ex bona fide administrat, *l.qui fundum 7. §.ſi tutor D.pro emptor.l.cum plures 2.§.1.D.de adm.tut.d.l.pactum 22.C.de pact.*
6 Est enim magnum commodum possessionis, siue agat quis, siue conueniatur, *§.commodum,Inſt.de her.*Quod etiamsi possessor nihil iuris habeat,vincit tamen hoc ipso quod possessor est, nisi actor suam intentionem plene probet,*l.vlt.D.de acq.poſſeſſ.l.vlt. C.de rei vind.l.2. D.vti poſſid.*

DEFINITIO II.

Qui emit rem pupillarem prætextu æris alieni probare debet æs alienum fuiſſe, quod ex venditionis pretio fuerit ſolutum.

SI obtentu æris alieni vendita sit res pupilli aut minoris,[1] non sufficit ad securitatem emptoris,aduersus quem imploratur in integrum restitutio, quasi facta venditione sine causa,[2] vt probet solutum fuisse ei qui dicebat se creditorem,quique tanquam creditor venditionem publicam & sub hasta fieri curauerat;sed omnimodo probandum est,debitum fuisse,[3] aut per testes, aut per instrumenta, ne alioqui facilè sit colludenti tutori vel curatori iniuriam pupillo facere vel minori.[4] *Ita Senatus* in causa Claudij VVillierme,& DD.de la Biguerne, Idib.Sept.1595.

1 Quia nec alio obtentu vendi possunt res pupillorum aut minorum,nec si interueniat iudicis decretum, *l.magis puto 5. §.non paſſ. & §. ſi æs alienum, D.de reb.eor. qui ſub tutel.*
2 Eo siquidem iure hodie vtimur,vt minor impetret restitutionem in integrum aduersus venditionem rei suæ quoquomodo factam *ex tit. C.ſi aduerſ.vend.* etiam eo casu,quo non erat olim necessaria restitutio, id est,quamuis contractus talis proponatur, qui nullus sit ipso iure, *vt l.2.C.hoc tit.l.4.C.ſi aduerſ.rem iud.l.3.C.ſi aduerſ.libert.*
3 Alioqui non potest videri pecunia versa in rem minoris,nisi probetur verus creditor fuisse is,cui soluta fuit tanquam vero creditori,*l.ſi fundus 13.§.1.D.de reb.eor.qui ſub tutel.l.cum de indebito 25.§.ſin autem is qui,D.de probat.*Denique quotiescunque solutio fit vel personæ suspectæ,vel pro persona suspecta,curiosus debet esse is,qui soluit,& diligens in quam rem pecunia impendatur, *l.vir vxori 17.§.vlt.in fin. D.ad SC. Velleian.l.1.C.ſi aduerſ.cred.l.3.§.ſed ſi ſic accipit.D. de in rem verſ.l.vlt. D.de exercit.action.*

Source : BIU Cujas

4 Si tamen decretum iudicis interuenit, parcendum est emptori qui credidit decreto, *l. minor. 32 in fin. D. de min.* & ipsi minori hoc casu incumbet onus probandi, qui dicit obreptum fuisse prætori, *a. l. magis puto 5. § pen. D. hoc tit. de reb. cor. qui sub tutel.* Hoc vero probato, poterit minor non tantum rem suam vindicare, *dict. §. penult.* sed etiam agere condictitione ex *can. redintegrand.* tanquam spoliatus, siue ab emptore, siue à tutore, vel curatore, siue à iudice, vt dixi *Defin. 22. & 24. infr. unde vi.*

TIT. XXXVIII.

SI QVIS IGNOR. REM. Minor. esse fin. decret. compar.

DEFINITIO I.

Qui cum prodigo alterius prouinciæ contrahit post interdictionem, quam ignorauit, tuto contrahit, nisi is, qui prodigus est idem sit etiam minor.

SI is, qui in alia prouincia habitabat, cum eo contraxerit, cui bonis interdictum erat à iudice, non ideo sola interdictionis potestate contractus nullus videbitur. Est enim verisimilis hæc ignorantia prohibitionis, & interdictionis, Itaque si quid forte prodigus vendiderit vel emere debuerit, non solum contractus ipse iure subsistet,[3] sed etiam restitutionis auxilium ei denegabitur: non secus acsi nulla interdictio præcessisset.[4] Contractum enim cum prodigo bona fide & ex ipsius vtilitate gestum nihil est quod possit rescindere præterquam auctoritas interdictionis, nisi proponas cum prodigalitatis vitio concurrere minorem ætatem. Nam qui tanquam prodigus iuuari non posset, tanquam minor iuuabitur.[6] Eritque tanto fauorabilior non solum ad impetrandam facilius restitutionem, sed etiam, vt si quæratur an ex vtilitate sua negotium gesserit, necne probandi onus in aduersarium transferatur.[7] Sane læsionem interuenisse oportebit,[8] de qua tamen nihil quærendum esset, si cum eo contractum proponeretur, qui interdictionem sciuisset, aut scire debuisset.[10] Omnia enim nulla & irrita sunt quæcunque sine curatoris auctoritate cum prodigo geruntur post interdictionem.[11] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non Febr. 1589.

1 Quamuis regulare sit vt ipso iure non valeant quæcunque geruntur[9] cum prodigo, cui bonis interdictum est, si curatoris auctoritas non interuenerit, *l. is cui bonis 6.* vbi Bart. & alij *D. de verb. oblig.*

2 Non solum quod sit ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. pro suo*, sed etiam difficile sit cuiliber scire ea quæ extra suam prouinciam geruntur. Præter id quod dici solet ac verum est, vocem præconis paucis innotescere.

3 Nonnus enim maiorem eum esse annis 25. vt nihil sit quod venditionem impedire possit præter interdictionem, vt sequitur in Definitione.

4 Nunquam enim datur restitutio nisi læso, *l. 1. D. de in integr. restit.* læsus autem videri non potest qui negotium suum gessit vtiliter, id faciendo quod alius quilibet diligens paterfamilias fecisset, *l. verum 11. § item non restituetur & seq. l. minor. 48. § 1. D. de minor.*

5 Et quidem eius quæ non tam a lege facta sit, de qua *in l. D. de curat. furios. & aliis text. minor. dand.* quam à prætore & magistratu, de qua *in l. Lucianus 10. eod.* Iunge *l. pignus 11. l. vlt. in fi. eod. tit.* vbi nihil inspicitur nisi vtilitas prodigi.

6 Siquidem cum quis & minor & prodigus aut furiosus reperitur, vitium ætatis potius quam animi esse intelligitur, *l. 3. in princ. & § 1. D. de tutel.*

7 Quo plures enim concurrunt causæ restitutionis in integrum, eo fauorabilior restitutio est.

8 Non enim paruum commodum est in eo, vt quis non oneretur probatione, nec fungatur partibus, *l. si pro ea quam in fi. de oper. noui nunciat.* Regulariter autem qui dicit, negotium ex vtilitate minoris gestum esse, probare idipsum debet, *l. 1. C. si aduers. credit. l. prædiorum 10. C. de præd. minor.*

9 Nunquam etiam minor restituitur ob id solum quod minor sit, nisi etiam probet se læsum, *d. l. vbi um 11. § sciendum. l. quod si minor. 24. § non semper. l. non omnia 44. D. de minor. l. nam posteaquam 9. § si minor. D. de iureiur.*

10 Alioqui si quis nescit interdictionē nihil ei nocet, quod sciat venditore statim pecuniam consumpturum, *l. si quis cum sciret 8. D. pro emptor.* nisi cum emit à minore, *d. l. quod si minor. § restitutio. D. de minor.*

11 *d. l. is cui bonis 6. D. de verb. oblig. Iul. 10. D. de curat. furios.*

TIT. XXXIX.

SI MAIOR. FACT. ALIEN. fact. sin. decr. rat. hab.

DEFINITIO I.

Quod fit in maiori ætate in consequentiam negotij perfecti in minore non tollit auxilium restitutionis.

VENDITIONEM rei immobilis à minore sine decreto factam non ideirco per ratihabitionē confirmatam esse dici potest, quod is maior factus precij solutionē petierit. Fit enim id in consequentiam & executionem prioris contractus potius quam ad eius confirmationem. Sed & cum minor, qui competente aduersus eiusmodi venditionem restitutione alteri cesserat, litem pro cessionario contra priorem emptorem victor peregisset, mox aduersus cessionarium quoque in integrum restitui vellet ex causa læsionis,[6] Placuit audiri eum debere, nec illi nocere quod ab eo in executionem prioris contractus factum esset. Quia quod ex præcedentis obligationis necessitate fieri oportuerat, neque nouam obligationem parere, nec proinde restitutionis beneficium excludere potuerat. *Ita Senatus* ex tempore, 12. Calend. Mart. 1589

1 Quæ quoties interuenit solet impedire in integrum restitutionem, *l. 1. & tot hoc tit. C. l. 1. & tot. tit. Cod si maior. fact. rat. hab.*

2 Quamuis dici soleat eum qui petit precium hoc ipso videri approbare venditionem, *l. qui iam 2. D. de euict.*

3 Itaque locus est restitutioni initio inspecto, *l. 3. § scio. D. minor.* Nempe cum negotium ab initio perfectum fuit. Alioqui finis negotii non initium conspici debet vt scripsi *ad d. § scio in Rati habitio.*

4 Nam & beneficium restitutionis cedi potest, *l. vnic Cod. etiam per procur. caus. in integr. rest. agi poss. l. illud. nullam 25 § 1. & l. seq. D de minor. l. si minoris 5. D. de a. m. tutor.*

5 Vt scilicet actionum directarum, quæ remanent semper penes cedentem Not. *in l. 3. & 4. Cod. de nouat. l. si res 70. ad* SC. *Trebell.*

6 Potest enim minor aduersus vtrūq; contractum restitui, si etiā in secundo læsio interuenit, *l. doli 9 § sinersum D. de nouat.*

7 *d. l. 3. § scio D. d. minor* Iunge *l. qui agnitis 11. D. de iurejur.* Sic dicimus cum solutio sit in consequentiam præcedentis obligationis incipere hypothecam à die obligationis, non a die solutionis, *l. D. qui potior in pignor. hab.*

DEFINITIO II.

Alienatio iniusta bonorum minoris per tutorem aut curatorem facta confirmatur lapsu quinquennij transcursi post maiorem ætatem, ex quo tamen minor sciuit, sed restitui minor potest.

QVod constitutum est, vt alienatio prædiorum minoris sine decreto contra Senatusconsultum facta solo silentio confirmetur, si minor maior factus per quinquennium tacuerit,[1] non ad eam duntaxat alienationem pertinet, quæ à minore facta sit, sed & ad eā, quæ ab ipso tutore aut curatore, dummodo eam minor iam tum sciuerit cū maior factus est; alioqui non nisi à die sciētiæ quinquennium illud computabitur.[4] Neque enim æquum est, vt currat ignoranti, licet voluerit Iustinianus currere etiā absenti. Hactenus vero alienationem huiusmodi silentio confirmatam esse proderit, vt auctoritas Senatusconsulti obstare non possit ne valeat alienatio. Sed non excludet ea res beneficium restitutionis, si minor in alienatione læsus proponatur. Nam & eo casu, quo iuris auctoritas non resistit alienationi, æque tamen minori, si læsus sit, per in integrum restitutionem succurritur.[6] *Ita tractatum est* in causa Dn. Aduocati Bollieti, 3. Non. Decembr. 1589.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.*

2 *l. 2.* vbi Dionys. Gothofr. in verb. *statuti temporis. eod.* Iacob Menoch. *in remed. 15. recup. poss. quæst. 16.*

3 Quia nec tacitè consentire videri potest qui ignorat, quando neque videtur habere experiendi facultatem, *l. cum. iex 55. D. de adil. edict.*

4 Absens enim non tantum protestari potest, sed etiam agere per procuratorem, *l. 1. & pass. D. de procur.*

5 Propter defectum decreti ex oratione Seueri, de qua *in l.1.D.de reb.eor. qui sub tutel.* & lege Constantini, de qua *in l.lex qua tutores 22. C.de admin. tutor.*

6 Tametsi & decretum iudicis, & auctoritas curatoris interuenerit, *l.si quidem 11.Cod.depræd. min. l.vltim.& tot.tit.C si tut.vel curat.interuen. l.vlt.C. si aduersus rem iudic.* Iunge *l.vlt. C. hoc tit.* & ponderа verba illa *minimè posse tractari eam occasione prætermissionis decreti, sed sic tenere, &c.*

DEFINITIO III.

Expressa adprobatio est quoties maior factus aliquid facit vltro, quod priorem contractum valere præsupponat, nisi faciat ex necessitate prioris contractus.

ALienatio rei immobilis ad minorem spectantis in minori ætate facta sine decreto, si à minore maiore facto expressim nec tantum silentio[1] confirmata sit, restitutionis beneficio rescindi postea non potest.[2] Proinde cum minor quidam vendidisset sub pacto. De retrouendendo intra certum tempus, ea lege addita vt si intra id tempus redimere non posset, in triennium vsque redimendi facultas sibi per emptorem prorogaretur; postea vero iam maior factus quāuis nondum effluxo priore tempore ad redimendum dato, eam prorogationem ab emptore petijsset, interpellatione etiam de ea re testato facta,[3] non dubitauit Senatus quin venditionem expressim comprobasse & ratam habuisse videretur. Nouus enim ille contractus erat,[4] quiq; licet ex vi & potestate prioris fieri deberet, non tamen in prioris consequentiam, vel implementum.[5] Prior enim venditio omnimodo impleta fuerat, cum ex vna parte res tradita, ex altera pretium solutum esset.[6] Nec ad rē pertinuit, quod nouus ille prorogationis contractus secutus non fuerat. Sola namq; interpellatio sufficiebat in eam rem, quæ ex sola interpellantis voluntate pendebat, id est, ad confirmandam venditionem.[7] *Ita Senatus* pro Nicolao Despatrons, contra Petrum Cocher, Idib. April. 1595. Iunge Defin. 4 supr. *Si aduersus vendit.*

1 Nam si solo silentio confirmata sit restitutio potest locum habere, vt dixi *Defin. præced. num. 6.*

2 *Tot. tit. C si maior fact. rat. habuer.*

3 Vt dubitari non posset de animo deliberato petendæ ac obtinendæ prorogationis, vt in *l.qui Romæ 122. in princ. & §. oberedes. D. de verb oblig.*

4 Quamuis dici soleat, prorogationem non facere nouum contractum, sed eam proferre in tempus longius, *l.sed si manēte 5. D. de precar.*

5 Alioqui non amitteretur ex hac causa beneficium restitutionis, secundum ea, quæ diximus *Defin. 1. supr.*

6 Quæ duo sunt, quibus empti & venditi actiones continentur, *l. ex empto 11. D. de act. empt.*

7 In iis enim quæ à sola vtilitate pendent sufficit nuda testatio voluntatis, etiam cum mutatur voluntas, *l.si filius familias 16. D. de SC. Macedon.* Multo magis si in eadem voluntate perseueretur. Denique etiam ex actu nullo declaratur voluntas, *l.vlt de rebus eor. l.licet transferam 20. D. de adim. legat. l. alias 77. §. vlt de cōd. & demonst. l. qui ex liberis 11. §. vtl. de bonorum posses. secundum tabulas.*

TIT. XL.

DE CVRAT. FVRIOS. prodig. absent.

DEFINITIO I.

Curator bonis datur proximior ad succedendum, cuiuscumque sit iudicij, sexus, & ætatis: Datum tamen esse necesse est.

VM de curatore absentis bonis dando agitur,[1] parum refert, quod is, qui curator datur, infirmi iudicij esse dicatur, dummodo sit proximior agnatus cognatúsve; & ab intestato successurus. Ea enim cura nihil nisi custodia est,[2] & quasi successionis intestati præmatura,[3] quamuis licita,[4] occupatio. Quare ad eam mulieres quoque & infantes admittimus,[5] quandoquidem per easdem personas regi possunt bona, quorum isti curam suscipiunt, per quas propria ipsorum bona regantur. Nihil enim vetat ei qui bonis curator datus sit alium curatorem, tutorémve dari.[6] Nec tamen consequens est, vt si plures sint agnati in eodem succedendi gradu positi, & ex æquis partibus ab intestato si casus contingeret successuri, omnes pro curatoribus haberi debeant.[7] Curator enim solus ille erit, qui à iudice datus fuerit, quamquam dari omnes debent si petant, & aliud nihil impediat.[8] Cæterùm si ex iis quidam absint, absurdum sanè fuerit, aut dari eos curatores,[9] aut ideirco pro datis haberi, quod sint proximiores, quia nec ab intestato hæredes videri possent, quandiu voluntatem suam non declarassent.[10] Proinde si curator absentis bonis datus eo nomine agat, vtique competentes absenti actiones in solidum exercere poterit, nec pro partibus ad alios ab intestato successuros deuoluendis exceptione deficientis iuris repelletur.[11] *Ita Senatus* in causa Guidonis Thomasset, & Ioannis Bochut, contra Guidonem de Petit Pierre Augustanum, prid. Non. Iunij 1593.

1 *De quo in l.idem priuilegium 22. §. 1. D. de reb. auct. iud. possid. alias l.7. de priuil. cred. l.si diu. 8. l. in possessionem 6. in fin. D. quib. ex caus. in poss. eat l. ab hostib. 15. D. ex quibus caus. maior. l. mutuo 6. §. vlt. D. de tutel.*

2 Quamuis enim administrationem bonorum curator hic habeat, & actiones possit exercere, quæ sunt tempore perituræ, *l. creditore 14. D. de reb. auct iud. poss.* Facit *l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

3 Viuentis enim nec hereditas nec successio est, *l. 1. D. de hered. vel act. vend l. 1. D. pro hered l. 1. si quis impubere. D. de collat. bonor. l. donari 29. alias l quidam. § donationem. D. de don.* [Et ideo si inter absentis agnatos aut cognatos, prætextu curationis bonorum, fiat transactio de ipsius successione, bonaq; omnia inter eos diuidantur: ita tamen vt vni ex iis cura deferatur aliis consentientibus, datio quidem curatoris valebit, adeò vt nec appellari ab ea possit. Sed tamen transactio ipsa non valebit, ita vt nec vlla opus sit in integrum restitutione ab eam rescindendam, si quando postea mortuo eo, qui absens fuit, de ipsius hereditate tractari oporteat.]

4 Quia auctorem magistratum habet, & coniunctum faueret absentis, *l. qui auctore 137. de reg. iur.* Nam absentium bona conseruari publicè interest, *l seruum 33. §. publicè D. de procur.*

5 Sicut & admittuntur ad successionem. Quasi non sit hæc cura virile officium, vt est tutela *l. vlt. D. de tutel.* contra tamen scribit Dec. *ad l. 2. de reg. iur.* Et melius si inspicias iuris rationem.

6 Quomodo eueniebat olim cum legitima vnius pupilli tutela alteri pupillo tanquam proximo agnato deferebatur, quod ius mansit vsque ad *l. vlt. C. de legit. tutel.*

7 Sola enim spes successionis non facit curatorem, vt nec sola coniunctio personatum facit coniunctum procuratorem, *l. 3. § sed etsi forte. D. iudicat. solui.*

8 Nam cū deferatur hæc cura ex sola ratione successionis ad eam admitti debent quotquot sperantur successuri. *arg. l. quo tutela 37. de reg. iur.* [Si tamen vnum ex iis dari consentiant cæteri & proferri, quāuis remotiorem, valebit datio, nec ad ea poterit appellari, nec aduersus eiusmodi cōsensum dari restitutio in integrum. Nulla enim læsio est, quin nec talis conuentio præiudicat futuræ successioni, de qua nec pactum valeret, *l. 29. §. vlt. & l. seq. de donat. Ita tractatum est* in Senatu Idib. Maij 1614.

9 Curator enim, neque absens neque inuitus bonis datur, *l. 2. §. quæritur. D. de cur. bon. dand. l. 3. § si pupillus D. de tutel.*

10. Nemo enim aut inuitus aut ignorans fit heres extra causam necessariorum heredum, *l. qui in aliena 6. D. de acq. her. l. nec emere. 16 C. de iur delib.*

11 Nam etsi plures constituti essent curatores in solidum, tamen & agere singuli & conueniri possent, nisi per regiones constituti essent. *d. l. 2 § si plures de curat bon dand.*

DEFINITIO II.

Absentis talliabilis bonis & quando curator dari possit dominus feudi, quem directum vocant.

SVperioribus consequens est, vt si is qui absens est dediticiæ, & vt loquuntur, talliabilis conditionis esse, nec liberos vllos habere probetur, possit dominus petere curatorem, sed absentis bonis dari.[1] Non idem erit si talis homo sit, cui dominus non in vniuersum successurus sit, sed tantum in bonis mobilibus,[2] vel in certa bonorum portione. Tūc enim curatio agnato proximo deferēda est.[3] Hoc namque casu non impedit dominus causam successionis intestati,[4] quæ priore causa nulla esse potest. *Ita Senatus* in causa D. de Villette, & Ioannæ Brunier, 15. Calen. Decembr. 1593.

1. Quia

1 Quia defuncti taliabilis bona ad eum pertinerent non tanquam ad heredem, sed ex stipulatione, & tanquam ad anomalum successorem, vt loqui solet Baldus.

2 Quales sunt homines ligii apud Centrones nostros, quos nunc Tarentasienses appellamus.

3 Secundum ea quæ diximus *Defin. prox. sup.*

4 Cum possit hoc casu talliabilis relinquere hereditatem qui reliquit bona.

5 Non quasi duo in solidum heredes esse non possint, nec enim dominus heres est, vt dixi) sed quia dominus præoccupando bona vniuersa ex stipulatione, cuius conditio exstitit, eo ipso instanti, quo talliabilis moritur, impedit ne qua possit esse hereditas illius, quia nulla bona reliquit, *l lex Cornelia 22. ad fin. de vulg. & pup. fust. l. 2. D. de castr. pecu.*

DEFINITIO III.

Etiam post tempus, quod lege municipali præfinitum est, vt absens pro mortuo habeatur, possunt cognati petere curam, si malint esse curatores quam heredes.

ET si scriptis Augustanorum moribus cautum est, vt qui per quindecim annos abfuit, ita vt vbi sit & an viuat ignoretur, pro mortuo haberi debeat,[1] perindeque bona eius inter proximiores agnatos diuidi possint ac si mortuum cum constaret: si tamen agnatus proximus absentis bonis curator datus, siue ante, siue post impletum decimum quintum annum, tanquam curator agat, post annum quintum decimum non poterit repelli exceptione illa, quasi male curator datus sit & bonis mortui,[2] aut ab initio recte datus postea absentis morte curator esse desierit.[3] Quod enim agnatorum fauore constitutum est, vt post id tempus absens pro mortuo habeatur, non potest agnatis nocere si eum pro viuo habere & curatores malint esse quam heredes. Quid enim si viuum esse sciant, nec tamen vitæ probationes vllas habeant? Denique non coguntur vti eo iure; quod pro ipsis introductum est;[6] nisi forte proponas alios esse agnatos æque proximos, qui non sint curatores. Neque enim iuri suo renunciare quis potest in alterius fraudem & iniuriam. Sed hoc ita si agnati illi adsint, & prouincialis legis beneficium implorēt. Alioqui nō debet extraneis possessoribus à curatore conuentis prodesse, quod alij agnati sint quorum interest haberi absentem pro mortuo.[8] Nec si proponas possessores ab iis agnatis emisse, & quos, si tanquam absentis heredes vellent ex nouo iure bona à se vendita vendicare, possent repellere vulgari illa exceptione, *Ni vos ipsi de euictione teneamini.* Est enim exceptio hæc de iure tertij, & exclusiua quidem iuris agentis, sed non aliter ei tertio competens, quam si is velit.[10] In quo exceptionum genere regula est non esse illas admittendas.[1] Fieri namque potest, vt agnatus ille proximus heres esse nolit. Et vt maximè velit, eam voluntatem declarari necesse est, priusquam hereditas ipsi quæsita intelligatur.[12] Solis enim suis heredibus concessū est, vt statim heredes sint.[13] Nos vero de agnatis loquimur.[14] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Defin.

1 Contra præsumptionem *l. si vsus fructus 8. de vsufr. leg l. computationi 68 ad leg. Falcid.*

2 Nam sicut viuens non potest habere heredem, *l. 1. D. pro hered.* ita nec mortuus curatorem.

3 Etsi enim cura hæc bonorum est, finitur tamen morte personæ, & vt omnes cæteræ.

4 Ne alioqui eueniret, vt quod in agnatorum fauorem constitutum est in eorum odium retorqueretur, contra *l. nulla 25. D de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

5 Potest enim facile fieri, vt non veritas deficiat, sed prolatio, *l. duo sunt Titii 30. de test. tutel.*

6 *l pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. minor. l. pactum 46. in fin. D. de pact.*

7 Nisi cum aliter ille ius nullum habet, nisi per consequentiam, *vulg. id quod nostrum 11. l. non debet alteri 74. de regulis iuris.*

8 Esset enim exceptio illa de iure tertii, nec exclusiua iuris agentis, nisi sub illa conditione si tertius vellet, quod genus exceptionum admitti non debere certum est, Bart. *in l. 2. de except. rei iudic. l. loci 4. §. competit. D. si seruit. vendic* Idque sequitur in Definitione.

9 *Ex l. vindicantem 17. l. Seia 73. D. euict. l. venditrici. 3. C. de reb. alien. non alien.*

10 Cum inuitus heres nemo fiat, *l. nec. emere 16. Cod. de iur. delib.*

11 Dixi *num. 8.*

12 Est enim acquisitio hereditatis & facti & animi, *l. pro herede 20 l. gerit 88. D de acquir hered.*

13 *L in suis 14. D suis & legit. l. in suis 11. de liber. & posth.*

14 Qui nunquam sunt sui heredes, neque necessarii.

DEFINITIO IV.

Cura bonorum absentis non finitur, nisi ex quo absens annum ætatis suæ centesimum complesse creditur.

SVnt qui putent curationem bonis absentis datam finiri anno trigesimo sexto;[1] Alij absentem pro mortuo habendum post annum septuagesimum. Receptior sententia est expectandum centesimum. Cæterum vtcunque sit non à tempore absentiæ, sed tantum à peracto tempore, ex quo mors præsumitur, pro mortuo habendus erit. Neque enim hic locum habet fictio legis Corneliæ, nec si proponas, ideo absentem fuisse quod ab hostibus captus esset, quia non habet locum ea fictio, nisi post mortem naturalem. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Pro qua sententia dicitur Alexander consuluisse.

2 *Arg. l. computationi 68. l. ad leg. falcid.* secundum quem tamen debuerat potius constitui annus sexagesimus quintus, vt constat *ex vers. ab annis sexaginta.*

3 Quibus finis esse creditur vitæ longæui hominis, *l. an vsusfructus 56. D. de vsufr. l. si vsus fructus 8. D. de vsufr. legat* ex quo solent nostri inferre vnumquemque præsumi viuere centum annos, quod tamen ridiculum est dicere, & contra *d. l. computationi, alias l. hereditatem? ad leg. falcid.*

4 Quia non fuit sicut is, qui semel fuit viuus potest haberi pro mortuo, ita & is qui semel habitus fuisset pro mortuo posset haberi postea pro viuo.

5 Quia quando captiuus viuit naturaliter apud hostes, potest fictio postliminii locum habere, quæ ideo interim omnia retinet in suspenso, *l. pen. de suis & legit. l. postliminium 19. & tit. de cap. & postlim. l. illa institutio 32. § 1. de her. instit.*

DEFINITIO V.

Quæ exclusa est à spe successionis intestati, hoc ipso excluditur etiam à cura & custodia bonorum absentis. Nec aliud est etiamsi petierit restitutionem, nisi etiam obtinuerit.

EA quæ dote à patre accepta bonis paternis fraterniſque renunciauerat sicut à fratrum successione legitima per renunciationem iureiurando firmatam exclusa est; ita nec ad vnius ex fratribus bonorum custodiam & curationem admitti debet, cum nihil eius interſit.[2] Nec mutabit, quod aduersus eam renunciationem implorauerit auxilium restitutionis propter immodicam læsionem. Quandiu enim de restitutionis iure & æquitate pronunciatum non est, perinde stari debet renunciationi, ac si impetratum rescriptum nullum esset.[4] Itaque sicut interea nullus sorori ad fraternam successionem aditus patet, ita neque ad eiusmodi curationem obtinendam. Sequitur enim illa ius legitimæ successionis. Plane si paternis tantum bonis filia renunciauerit, aliud erit. Quia licet non alia bona absens habeat, quam quæ à patre profecta sint,[6] tamen ex quo frater patri hæres extitit cœperunt esse fraterna, quæ ante paterna fuerant,[7] ob idque quasi alia sint, propter mutatam qualitatem & conditionem,[8] renunciatio paternorum, quæ tanquam odiosa stricte interpretanda est,[9] ad ea non extenderur.[10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 9. supr. de pact.

1 Propter auctoritatem iurisiurandi & Pontificiæ constitutionis, *in cap. quamuis pactum, de pact. in 6.* vbi Canonistæ.

2 Interest enim illorum dumtaxat qui possunt succedere ab intestato.

3 Potest enim ex hac causa concedi restitutio, prius tamen impetrata absolutione iuramenti. Not. *in d. cap. quamuis.*

4 Quia interim & in dubio præsumendum est pro contractu, *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi. l. moueor. 4. C. si seru. export. ven.* & pro patre, quod bonum consilium pro filia acceperit, *l. vlt. C. hoc tit.*

5 Dixi *Defin. 1. & seq.*

6 Quæ proinde inspecta origine sunt paterna, *Auth. ex testamento, C. de secund. nupt.*

Source : BIU Cujas

7 Nam mutata conditione personarum mutatur etiam conditio bonorum. *l. per curatorem* 90. §. 1. *D. de acquir. her. l. vlt. C. de inoffic. test.* Notant nostri latè *ad l. 1. §. veteres, D. de acqu. possess.*

8 Alia enim qualitas & conditio aliam rem facit, quamuis eadem substantia maneat, *l. seruus* 27. *in fin. D. de adim. legat. l. qui res* 98. §. *aream, de solut.*

9 Abhorret enim à regulis iuris ciuilis, *l. 3. Cod. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.*

10 Siquidem odiosa omnia sunt restringenda non amplianda per interpretationem, *vulg. l. cum quidam* 19. *D. de liber. & posth. l. hoc modo* 64. *in fin. de condit. & demonstr.*

DEFINITIO VI.

Inuitus curator nemo datur bonis absentis, ne quidem is qui inuitus posset dari procurator ad litem.

QVi publico in tribunalibus officio procuratoris fungitur, etiam inuitus dari curator minori ad litem potest, [1] bonis absentis non potest, si neque ex agnatis, aut cognatis sit, neque ex adfinibus aut vicinis, quia curatio hæc non item illa necessitatem adfert præstandæ satisdationis, [2] rationumque reddendarum. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. sup. qui tutor, aut curat. dare darive poss.

1 Quia publico & necessario munere fungitur, vt scripsi *Defin. 2. §. de in lit. dand. tutor.*

2 Quia tamen onerari quem inuitum pro alio inciuile est, *l. hac stipulatio* 14. *in fin. D. vt legat. nom. caueat.* Nam nec semper facile est inuenire fideiussorem, *l. 2. §. penult. D. de iud.*

3 Cum habeat administrationem aliquam adnexam; licèt potissimum detur pro custodia, vt dixi *Defin. num. 2.* supr. *ex l. inter bonorum* 48. *ff. de admin. tutor.*

DEFINITIO VII.

Interdictio bonorum facta prodigo sine causæ cognitione non valet, nec nocet, nisi notoria sit prodigalitas.

NOn valet interdictio bonorum facta prodigo sine causæ cognitione. [1] Nec si generali publicoque, vt fit, programmate vt prohibitum sit voce præconis & iubente iudice, ne cum eo cõtraheretur, nocebit ea res illis, qui bona fide postea cum illo cõtraxerunt; [2] nisi probetur, ille notoriè prodigus, id est, qui neque modum neque finem vllum habeat expensarum. [3] Quo casu etiam nulla præcedente interdictione, nedum causæ cognitione., [4] æquissimum est nocere dolum suum ei, qui contraxit cum perdituro. [5] Sed & cum ei qui reuera prodigus est bonis interdicitur causa cognita, id est ipso citato, itemque agnatis, cognatis, adfinibus & vicinis, [6] curator ei dandus est, & quidem tanquam prodigo, ne alioqui magno damno afficiatur, si cum eo cõtrahi non possit. [7] Sed tamen si curator datus non sit, non eo minus irritum erit, quod cum illo contractum fuerit. [8] Neque prætextu ignorantiæ excusabitur qui conditionem illius, cum quo contraxit, non debuit ignorare. [9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guers, Claudij Voutier, 6. non Decembr. 1594.

1 Bart. & alij *ad l. is cui bonis* 6. *D. de verb. oblig.* Dec. & Cagnol. *ad l. furiosi, de reg. iur.*

2 Id est, ignorantes prodigalitatem & interdictionem. Nihil enim refert an interdictio nulla præcesserit, an perperam & sine causæ cognitione, *arg. l. 2. D. d. auctor. tutor.* iunct. *l. 1. D. hoc tit.* in illis verbis, *si talem hominem inuenerint, l. obseruare* 6. *eod.*

3 Quæ prodigi definitio est, *d. l. 1. D. hoc tit.*

4 Nam quæ notoriè vera sunt, nec causæ cognitione indigent nec probatione, neque rursum vllam ignorantiæ excusationem admittunt *l. cum sex* 55. *de adilit. edict. l. regulæ* 9. §. *sed facti, D. de iur. & fact. ignor. l. sed si pupillus* 11. §. *proscribere, D. de institor. act.*

5 Quamuis non eo minus sit bonæ fidei emptor, qui scil. emit à vero domino, *l. si quis cum sciret* 8. *D. pro emptor.* Aufrer. *ad Capell. Tholos. quæst.* 362.

6 In iis enim, quæ causæ cognitionem requirunt, semper sunt citandi omnes quorum interest, *l. d. vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. etiam* 24. §. *vlt. de minor.* Aliud tamen est furioso, nec enim citandus est. Cagnol. *ibid. in fin.* post Decium. Vivius *in commun. opin.* in verb. *pro digus*, licet contrasentire videatur Tiraquell. *in tract. res int. alios act. ad fin.* Obserua tamen sufficere, vt ex relatione agnatorum & vicinorum appareat de furore, vel prodigalitate, etiamsi nullam dicti sui rationem reddant. Quod diuersum est, si testes super eo audiantur. Dec. *ad d. l. furiosi.*

7 *Arg. l. quod si minor* 24. §. *non semper eod.* Nam cum prodigi curatore contrahi potest, dummodo ad ipsius prodigi vtilitatem, *l. pignus* 21. *& seq. l. vlt. D. hoc tit.*

8 *L. Iulianus* 10. *in princ. eod.*

9 *L. qui cum alio* 19. *de reg. iur.* Bart. & alij *ad l. is cui* 6. *de verb. oblig.* Excipe tamen casum, de quos *si quis ignor. rem minor esse.*

DEFINITIO VIII.

Minori prodigo curator datur etiam inuito, sed tamen quasi minori, non quasi prodigo. Et quid inter vtriusque curatorem intersit?

MInori, qui idem sit prodigus, curator dandus est, etiam non petenti adeoque inuito, [1] sed tamen vt minori, non vt prodigo, quoniam quousque quintum & vicesimum annum impleuerit, ætatis vitium esse intelligitur non animi, ob idque ætati tantisper consulendum est. [2] Nec aliud erit, tametsi pater mores filij suspectos habuerit, eumque testamento exheredauerit, aut in legitima tantum instituerit, nepotibus ex eo heredibus in reliquum assem scriptis [3] Proinde finita minori ætate curatio quoque finita videbitur, quamuis prodigus duret. [4] Idemque obseruabitur etiamsi curator constante officio dederit operam, vt huic minori non secus ac prodigo bonis interdiceretur. [5] Non enim mutat ea res curationis causam, cum, vt dixi, nec tanquam prodigo dari debuerit aut potuerit, quandiu minor fuit. [6] Cui consequens est, vt si agente creditore, qui post interdictionem contraxerat, curator ex officij sui ratione velit intercedere, [7] non sit audiendus, quia minoris curator nec excipere, nec experiri potest minoris nomine, [8] sed minor ipse auctore curatore. [9] In quo curator minoris differt à curatore prodigi. [9] Huic enim prodigi nomine non etiam ipsi prodigo, & agendi ius competit & excipiendi, quia non sicut minoris, ita prodigi voluntas vlla esse intelligitur. [10] Vnde illud quoque fit, vt aduersus contractum à prodigo perperam celebratum nulla sit opus restitutione in integrum, [11] adeoque nec iusiurandi absolutione, quia prodigus ex iuramento non obligatur. [12] In minore contra restitutio necessaria est, nisi contraxerit sine auctoritate curatoris, quem iam tum habebat. [13] Quo casu, cum ex nostrorum traditione pro pupillo habeatur, [14] non magis obligari ex iureiurando potuit quam si pubes fuisset. [15] Sed non faciet ea res, vt eo magis liceat curatori ius creditoris prohibere, vt pote cum nihil ipsius interest, [16] maximè verò, si minor id, quod gessit, ratum habere malit. [17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod in aliis minoribus non ita est. Nec enim datur iis curator, nisi petentibus §§ *item inuiti, Instit de curat. l. 3. §. si pupillus, D. de tutel.*

2 *d. l. 3. in princ. de tutel.*

3 Vt in specie *l. penult. §. potuit, D. hoc tit.*

4 Itaque ex tempore curator dandus erit, siue idem, siue alius, sed tanquam prodigo, quousque sanos mores receperit, *l. 1. D. hoc tit.*

5 Nam & minor curatorem habens solet æquiparari prodigo, hactenus nimirum, vt nihil per se administrare aut alienare possit, *l. 3. C. de in integr. restit. minor.*

6 *d. l. 3. in princ. D. de tutel.*

7 Tanquam si esset curator datus prodigo, quo casu intercedere ipse & posset & deberet, *arg. l. cuius bonis, D. hoc tit.*

9 Nam quod minor curatorem habet, non facit, vt iudicio careat aut consilio, ideoque etiam sine curatore suo vtiliter obligari potest *l. plures* 301. *de verb. oblig.*

10 Quomodo de furioso & furiosi curatore scriptum est *in l. in negotiis* 5. *de reg. iur.* Solent enim furiosus & prodigus, ac ipsorum curatores eodem iure censeri, *l. 1. & pass. D. hoc tit.* quia prodigi homines furiosorum exitum faciunt, *l. his qui* 12. *in fin. D. tutor & curat. dat.*

11 Quoniam contractus ipso iure non tenet, *l. Iulianus* 10. *D. hoc tit. dict. l. is cui* 6. *de verb. oblig. dict. l. 3. C. de in integr. restit. minor.*

12 Bart & alij *ad l. is cui, & ad l. si quis pro eo* 56. *D. de fideiuss.* Omne namque iusiurandum tres comites habere debet, iudicium, veritatem & æquitatem. *6. quanto, & pass. Extr. de iureiur.* Prodigi autem iudicium nullum est. Iunge *cap. non est obligatorium, de reg. iur. in 6.*

Source : BIU Cujas

13 Intellige si contraxerit, non simpliciter se obligando, sed administrando & alienando, ne obstet *d. l. puberes* 101. vbi Cuiac. *de verb. oblig.*

14 In iis scilicet, quæ pertinent ad administrationem, *d. l.* 3. *C. de in integr. restit. minor.*

15 Sacramenta enim puberum duntaxat custodienda sunt, *Auth sacramenta C. si aduers. vendit.*

16 Quippe, qui nec minoris nec prodigi curator sit.

17 Rati enim habitio facta post maiorem ætatem excludit beneficium restitutionis, *l. 1. & tot. tit. C. si maior fact. rat. hab.*

DEFINITIO IX.

Bonis absentis, qui procuratorem in prouincia reliquit, curator dari non potest.

EIus bonis, qui priusquam abesset à prouincia, procuratorem constituerat, qui res suas omnes gereret curator propter absentiam dandus non est, cum nec abesse videatur, qui procuratorem habet in prouincia,[1] quàdiu procurator rem ex bona fide administrat. Curatoris enim dandi necessitas nulla est, alio rem curante, cuius fides ab ipso electa sit, de cuius bonis agitur.[2] Cæterum non faciet ea res, vt per absentiam mandantis licere debeat procuratori in re absentis impune grassari.[3] Sed si male administret, curator bonis dandus erit.[4] Is nimirum, qui proximior sit ad succedendum, & cuius interest rem absentis saluam esse, adeoque male gestæ administrationis rationem statim reddere eum, qui procurator fuit.[5] *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio, 13. Calend. Mart. 1595. pro Maximino Dunant Tarentasiensi.

1 *L. Papinianus* 20. D *de procur.* adeo vt non possit hic restitui tanquam absens, si procuratorem reliquerit, *l. is qui reipublicæ* 39. *D. ex quibus caus. maior.* imo & si relinquere potuit, *l. sed & si* 26. *§. 1. eod.*

2 Nunquam enim curator bonis datur, nisi ex necessitate, vt constat ex legibus citatis *Defin. 1. num. 1. supr.* quæ porro necessitas nulla sub est, cum adest procurator, quippe cuius plenior est potestas. Ille enim actiones omnes exercere potest etiam non tempore perituras, *§. 1. §. pen. & pass. de procur.* curator vero bonis datus non item, *l. creditore* 14. *de rebus auct. iud. possid.* Eadem ratio facit vt si plures sint fratres, quorum quidam sint præsentes & minores, qui curatorem habeant, alii verò absentes, siue minores sint, siue maiores, nullus sit dandus curator bonis absentium ad litem communem tractandam, sed curatori præsentium iniungendum est, vt absentium quoque causam & iura defendat, quam & fratres ipsi maiores possent defendere tanquam personæ coniunctæ saltem præstita cautione de rato *l. sed & ha persona* 12. *D. de procur.* quæ tamen cautio curatori aliorum non iniungitur pro bonis absentium defendendis in causa communi quæ pro patre defendi non potuerit, *vt in l. ex parte* 19. *in princ. D. famil. ercisc.* Aliud enim probandum esset, si communis causa fratrum omnium per actionem tractaretur, id est, præsentium curator, qui absentium bona vellet defendere de rato cauere pro præsentibus deberet. *Ita Senatus* in persona Francisci Rey, pro sororibus Massion, 18. Apr 1614.]

3 Quia mandato semper inest clausula bonæ fidei, *l. creator* 60. *§. vlt. D. mandat. l. si pater* 12. *D. qua in fraudem credit.* Nec quod futurum sit vt à procuratore possit seruari indemnitas actione mandati, ad rem facit *l. quia satisdatio* 6. *de susp. tutor.*

4 *Arg. l. sed si vnius* 17. *§. procuratorem, D. de iniur.*

5 Secundum ea, quæ dixi *Defin. 1. supr.*

6 Cum hodie omnes actiones pereant spatio saltem 30. aut 40. annor. *l. sicut* 3. *& l. omnes, C. de præscr. 30. vel 40. ann.*

DEFINITIO X.

Curator bonis datus satisdare debet.

CVratori, qui bonis datur, non facile iniungendam esse necessitatem plerique putant præstandæ satisdationis,[1] quia non alij ea cura dari soleat, quam qui in iis bonis iam quodammodo aliquod ius habeat, aut aliquando sit habiturus,[2] id est, proximiori successuro ab intestato. Propter quam causam & fœminas & infantes ad huiusmodi curationem suscipiendam admittimus. Quasi, quod dici solet, curatoris officium esse virile, ad hoc curatorum genus nullo modo pertineat.[3] Tutius tamen est, vt hic quoque curator satisdare debeat. Eoque iure passim vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Puta si sit euidenter idoneus, nec aut moribus aut facultatibus suspectus.

2 Ac proinde qui pene ad propria bona veniat, quomodo loquitur Vlpian. *in l. 1. §. largius, de succ. edict.* licet ibi loquatur de liberis, non de agnatis. Adde meliorem rationem, quia hic curator custodiam tantum habet potius, quam liberam administrationem, *l. inter bonorum* 48. *D. de administ.*

3 Dixi *Defin. 1. num. 5 sup.*

4 Nam & remoueri potest tanquam suspectus, *l. 35. sed & si quis curam, D. de suspect. tutor. & §. si curator. ibid.* Vide Iacob. Menoch. *de arb. iud.*

DEFINITIO XI.

Plus iuris habet curator datus iacenti hereditati, quàm datus bonis absentis, & in quo.

CVrator hæreditati iacenti datus in hoc plus iuris habet, quam qui bonis datus est, quod actiones omnes hereditarias exercere potest, etiam[1] eas, quæ tempore perituræ non sunt,[2] adeoque restitutionē in integrum, quam defunctus, si viueret, posset exercere:[3] quoniam agit nomine hereditatis, quæ ipsa defuncti personam in omnibus repræsentat.[4] Curator autem bonis datus non itē,[5] quia non in id datur vt absentis personam repræsentet, eiusve patrimonium augeat, sed in id tantum vt caueat curétque ne patrimonium diminuatur.[6] Ideoque cum non plus iuris habeat, quam si esset ab ipso absente procurator generalis cōstitutus,[7] (nam & procuratoris constitutio si qua esset, faceret cessare curatoris dationem,[8]) non potest petere restitutionem in integrum, aut transigere, aut quid aliud facere ex iis, quæ speciale mandatum requirunt.[9] Illud sane constat, si actio, quæ per curatorem exercetur, talis sit, quam defunctus exercere quidem potuerit, sed noluerit, non esse illum audiendum, vt puta si ex causa immodicæ læsionis potuerit agere ad rescindendam venditionem & de eo rogatus ab amicis aut aliis, qui beneficium illud sibi cedi vellent, maluerit ratam manere venditionem.[10] Nam & ea res noceret hæredi, si quis esset,[11] qui vtique nō minus iuris habere potest, quam curator hæreditatis datus.[12] Diuersum esset, si proponeretur ideo noluisse defunctum petere restitutionem, quod alio iure commodius sibi consulere posset, vt puta, quod redimendæ rei ex pacto de retrouendendo ius haberet.[13] Nō enim ideo prohibebitur hæres aut curator hereditati datus implorare auxiliū restitutionis, siue ante, siue post elapsa tempora redimēdi, quia is, qui cū plures actiones haberet, maluit apud se decernere, vt vna vteretur, non idcirco alias abiecisse videri potest.[14] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat, contra Bartholomæum Truchet, 3. Calen. Decēbr. 1595. Iunge Definit. 16. infr. De repud. vel abst. hæred.

1 Postquam inualuit, vt hæreditati quoque iacenti curator detur, cōtra quem Pragmaticorum errorem vide quæ scripsi *in Error.* 3. *Decad.* 3. *de error. Pragmat.*

2 Omnes enim æque sunt hereditariæ, nec minus perpetuæ, quam temporales, *tot. tit. C. de hared. action.*

3 Siquidem ius petendæ restitutionis transit ad hæredes, *l. non solum* 6. *D. de in integr. restit.* Tantundem vero iuris habet hereditas, quantum heres, quia nihil iuris transit à defuncto in heredem, nisi per mediam hereditatem, *l. 1. §. Scæuola, D. si is qui test. lib. esse iuss.*

4 *L. non minus* 31. *in fin. de her. inst. l. hereditas enim* 34 *D. de acquir. rer. domin. l. heres* 22. *D. de vsucap.*

5 *L. creditor* 14 *De rebus auctor. iudic. possid.* Hodie igitur etiam curator bonis datus exercere potest omnes actiones, quia sunt omnes tempore perituræ, post *l. 3. & 4. Cod. de præscript. 30. vel 40. ann.* vt dixi *Definition 9. num. 6. supra.*

6 *L. inter bonorum* 48. *de admin. tutor.*

7 Imo minus, quia non habet absentis voluntatem expressam, quam habet procurator.

8 Vt diximus *Defin. 9. supr.*

9 Cuiusmodi sunt ista, restituti onem petere & transigere, *l. mandato* 60. *D. de procur. l. illud* 25. *D. de minor. l. vnic. vbi not. Cod. etiam ne pro-cur. in integr. rest. agi poss.* Nec obstat si quis obiiciat, curatorem etiam bonis absentis datū posse exercere actiones omnes tempore perituras, *l. creditore* 14. *D. de rebus auct. iudic. possid.* Id enim debet intelligi de actionibus, quæ absenti competunt ipso iure. Restitutiones autem nunquam

competunt ipso iure, sed tantum dantur à prætore causa cognita, *l. 3. D. de in integr. rest.* ac proinde ita demum si petantur, *l. 4. § hoc autem iudicium, D. de damn. infect.* quid enim si absens malit contractum tenere? quod vtique in dubio præsumendum est.

10 Nemo enim iure sibi competente vti cogitur, *l pactum 46. D. de pact. l. pen. C. eod. l. iudex 41. D. de minor.*

11 *Arg. l. vir vsuras 54. de donat. inter vir. & vxor.*

12 Cum in eum transfundatur per additionem quicquid fuit heredi tatis, *dict. l. 1. §. Scaeuola, & si quis testament. lib. est iust.*

13 Quia fauorabilior esse solet qui agit ex iure communi & ordinario, quam qui ex speciali & extraordinario, *l. in causa 16. D. de minor.*

14 *Argum. l. mater decedens, 19 D. de in offic testament l. legitimâ 8. D. de hered. petit.* Aliud tamen olim fuit, siquis plures habens de eadem re actiones vnâ elegisset, eaque vsus fuisset. Cæteras enim hoc ipso amittebat, *l. cum filium 76 §. varius. de leg. 2.* Sed aliud semper fuit vti vna actione quam elegeris, aliud vero decernere vti, necdum tamen vti.

TIT. XLI.

DE MAGISTR. CONVEN.

DEFINITIO I.

Iudex, qui tutorem dedit sine satisdatione, non potest eam postea ex interuallo iniungere.

IVDEX, qui per iuris aut facti ignorantiam tutorem dedit non iniuncta satisdandi necessitate, quam ex officij sui ratione iniungere debuerat, quo magis pupillo consultum esset, non nisi ex noua causa iniungere ex interuallo eam potest. Non enim permittendum illi est, vt tutorem oneret ob id solum, vt seipsum exoneret, posteaquam semel fideiussoris loco esse cœpit. Nam etsi non sit idoneus, ad pupillum ipsum eiusve agnatos pertinet, non ad magistratum, vt alius fideiussor, qui idoneus sit, adiiciatur. *Ita tractatum est* ex tempore in publico Auditorio, 6. Cal. Febr. 1590.

1 Scilicet cum tutor neque testamentarius esset, neque confirmatus, neque ex inquisitione datus. Hi enim tres casus sunt, in quibus non tenetur tutor satisdare *l. penult. C. de tutor. vel curat. qui satis. non ded.* Iunge *l. 3. §. 1. & seq. D. de curat furios*

2 Quasi qui officio suo semel iam functus sit, siue bene, siue male, posteaquam tutorem dedit sine onere satisdationis, *arg. l. index posteaquam 55. D. de re iudic.*

3 Nisi deferatur ei conditio ab iis, erga quos est ille oneratus, *arg. l. cum hereditate 55. D. de acq. her.* Nec enim potest quisquam mutare consilium in alterius iniuriam, *l. nemo potest 75. de reg. iur.*

4 Qui enim semel fuit obligatus, nunquam potest facto suo tollere obligationem, nisi aliquo ex legitimis modis, *l. si seruum 91. §. nunc videamus, D. de verb. oblig.* Iunge *l. quod heredem 6. D. hoc tit.*

5 Quia pupillo expedit habere saltem tabulas cautionis, rem saluam fore, *l. suspectus 5. D. de suspect. tutor.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ
Senatu tractatarum,
LIBER SEXTVS.
TITVLVS PRIMVS.
DE IVRE PATRONATVS.

DEFINITIO I.

Ecclesia habens dignitatem, aut prælaturam, præsumitur esse de iure patronatus Principis.

PRINCEPS in dubio censetur patronus ecclesiæ habentis dignitatem aut prælaturam, ad eúmque proinde ius præsentandi pertinet. Multo magis fatendum est, assensum ipsius requiri, quotiescumque prælatus aut præfectus monasterio eligendus confirmandusque est; adeo, vt si assensus ille non interuenerit, nulla eiusmodi electionis ratio habenda sit. Nam & generale est, vt quæcunque spreto patrono facta collatio aut electio est, aut nullius omnino sit momenti, ad irritum saltem deduci debeat. *Ita Senatus* in causa Illustrissimi D. Vincentij Laurei Cardinalis Du Montdeuis, & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci contendentium, 7. Cal. Mart. 1589.

1 *Can. Reatina cum seq. & can. lectis.* vbi Archid. 63. *distinct. can. imperium, dist.* 10.

2 Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron* in verb. *in ecclesia, num.* 2. & 7. Bald. *in cap. quanto, de iudi.* Rubeus *in tract. de iuribus regal. in* 11. *priuileg. num.* 6. *ex cap. sacrosancta. de elect. cap nobis. Extr hoc tit.*

3 *Can. decernimus 16. q. 7.* & aliis proxime citatis. [Intellige nisi impetrator subrogatus sit in locum alterius cui fuerat prouisum cum derogatione iuris patronatus, quia sufficit patronum etiam laicum semel consensisse. *Rebuff in praxi benef. in 3. part. signat. num.* 39. vbi addit idem esse in prouisione *si neutrum. Ita Senatus* in causa Ioannis Carret & Iacob Arnaud, mense Iunij 1612.]

DEFINITIO II.

Collatio patronati beneficij facta spreto patrono non valet, si sit voluntaria, secus si sit necessaria.

QVod proximè diximus, collationem patronati, vt vocant, beneficij spreto patrono factam nullius esse momenti, aut saltem ad irritum deduci debere,[1] distinctionem recipit, vt in voluntaria duntaxat collatione id locum habeat, non in necessaria: qualem plerique esse putant eam, quæ fit ex causa permutationis.[2] Quibus ita demum assentiendum est, si necessariam & ecclesiæ vtilem causam habuit permutatio, non si, vt ferè fit, solo personarum fauore & intuitu facta sit:[3] ne alioqui eueniat, vt sit in permutantis potestate patroni ius lædere.[4] *Ita tractatum est* in causa Ioã-

nis

nis de Seruete & N. Ludouici de la Pallud, 17. Cal. Iunij 1591.

1 *Ex d can. decernimus 16. q. 7.* Guid. Pap. *quæst 7.*

2 Guid. Pap. *quæst 374.*

3 Hæc enim magis voluntaria quam necessaria dici debet, initio scilicet inspecto.

4 Contra *l. 2. in fin. l. pen. & vlt.* D *de natal restit. l. 2* D. *quod vi aut clam l. non debet alteri 74 de reg. iur* [Cæterum, tanta est potestas & authoritas patroni in præsentando, vt ipsius voluntate possit etiam episcopus nedum Papa conferre non presbytero beneficium presbyterale. *Rebuff. in praxi benefic. in 3 part. signat num. 46.*]

DEFINITIO III.

Negligentia patroni deuoluit ius ipsius ad Prælatum, Prælati verò negligentia deuoluit ius non patroni, sed Prælati ad summum Pontificem. Et quando currat tempus?

PAtroni ius ita demum saluum & illæsum esse oportet, si non fuerit ille negligens in præsentando, vt nostri loquuntur, hoc est, si præsentauerit idoneum clericum intra tempus, quod in eam rem iure Pontificio præfinitum est, nempe quatuor mensium, si patronatus fuit laicus, sex mensium, si fuit clericus.[1] Sola namque negligentia locum facit deuolutioni.[2] nimirum vt propter negligentiam priuetur patronus iure præsentandi pro ea vice, liberaque beneficij collatio, perinde ac si beneficium liberũ non patronatum esset, spectet ad collatorem.[3] Quod si ipse quoque collator ordinarius negligens fuerit, nec beneficiũ intra semestre contulerit, nulla interueniente iusta impedimenti causa,[4] ex quo nimirum tempore sciuit aut scire debuit beneficium vacare,[5] non nocet ea res patrono cui nihil imputari potest, sed nocet ordinario, vt ad summum Pontificem totum ius prouidendi & conferendi pro ea vice deuoluatur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. vbi not. de iur. patron in 6.*

2 Rebuff. *in praxi beneficiorum, tit.* De *deuolut. num. 1. & 2 & sequent.*

3 Panormit. *in cap. cum vos.* Extr. *de offic. ordin.* Text. *in cap vnic §. verum, de iur. patron. in 6.* Canon. *in cap. cum dilectus,* Extr *hoc tit.*

4 Nam iustum fuerit impedimentum, puta propter pestem, cessat ius deuolui. Rebuff. *in dict. tract. de deuol. num. 13.* Alex. *cons. 58. vol 5.* §. Rip. *in tract de peste. tit. de priuileg & iudic. causa pestis.*

5 Non enim potuit prouidere, nisi à die scientiæ vacationis, *cap. quia diuersitatem, in fin.* & ibi Canon, *de conces. præben.* Gloss. *in cap. licet, per illum text.* in verb. à *notitia, de suppl negligen. prælat.* Gloss. *in cap. 2.* in verb. *infra sex menses, de conces præben.* Federic. de *Sen. cons. 119.* Panormit. *in cap. cum propter, post princip. de iur patron.* Rebuff. *vbi supr. num. 10.* Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron.* in verb. *honorificum, quæst. 27.* Gloss. *in cap statutum, 1. de prab. in 6.*

6 *dict. cap. 2. de conces. prab.*

DEFINITIO IV.

Beneficia, quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, regulariter præsumuntur libera.

BEneficia omnia, quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, nec patronata, vt ita dicam, probantur, libera præsumuntur,[1] vt & cæteræ res omnes.[2] Libertatem enim rebus omnibus natura indidit, seruitutem cæca hominum auiditas induxit.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Mandos *in reg 19. quæst. 15. num. 13.* post Cassad. *decis. 1. in fin. sub tit. de dilat.*

2 L. *altius 8. Cod. de seruit. & aqua, l. cum eo 3.* D. *vrban. prædior.*

3 *L. 4.* D. *de iustit. & iur.* Vide quæ scripsi *in Rationalibus ad eum locum, & ad l. 5. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Sufficit præsentatum esse ab eo, qui sit in quasi possessione præsentandi, aut de cuius iure constet per verba enunciatiua Papæ.

VT beneficij collatio vaieat, nec spreto patrono facta videatur, sufficit factam ab eo præsentationem, qui in vltimo actu pro patrono se gesserit, si modo præsentatio ab ipso facta effectum habuit, secuta collatione. Nec quod allegetur & probetur ius patronatus ad alium pertinere, irritam faciet collationem secutam ad præsentationẽ eius, qui in quasi possessione est præsentandi. Nam cum in beneficialibus causis omnibus, tum maximè cum de iure patronatus agitur, nouissimus status attenditur, cuius probatio inducitur per nouissimos actus,[1] præsertim verò coram iudice laico, apud quem non de proprietate, sed de sola possessione beneficij disceptari potest.[2] Sed & cum quis spreto patrono quasi iure deuoluto beneficium impetrasset, his verbis impetrationi insertis, *ob negligentiam Titij, ad quem præsentatio beneficij pro tempore vacantis asseritur pertinere*, visum est, ea verba sufficere ad probandum, quod Titius in præsentandi quasi possessione sit, nec ampliores in possessorio requiri probationes si alius nullus sit, qui de iure illo patronatus moueat Titio controuersiam. *ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. querelam de elect. cap. cum olim. de caus possess, & propr. consultationibus,* vbi gloss. *de iur patron.* Oldr, *cons.* 312. Feder. de Sen. *cons. 234.*

2 Est enim probabilis & tolerabilis error illius, qui id facit, quod videt fieri solitũ esse, *l. Imperatores 13 D. de pollicit* Hoc verò maxime obtinet, cum de beneficio agitur non in petitorio, sed in possessorio.

3 Ne alioquin euenire necesse sit, vt dum altercatio sit de iure patronatus, beneficium interim vacare necesse sit. Similis ratio est *in § vlt. Inst de except.*

4 Guid. Pap. *quæst. 1.*

5 Sic enim assertiones omnes iuris patronatus concipi moris est, nisi adsit dictio aliqua, quæ dubitationem faciat, puta si scriptum sit, *fortassis pertinere*, etsi verbum illud, *asseritur*, non tam impetrantis assertionem significare videtur, quam concedentis, licet dubitantis, vt tenet Bisignet. *in decis. Rot. 6. de præben. in antiq. numer. 2. incip Papæ confert per text in Auth si quando, C de const. pecun.* Cassador. *decis. 4. incip hactenus obseruatum fuit, de probat.* Rot. *decis. 80. de reseript. in antiq.*

DEFINITIO VI.

Papa in generali reseruatione beneficiorum non censetur ea comprehendere, quæ sunt de iure patronatus laicorum, cui numquam derogat, nisi cum est litigiosum.

ET si in beneficiis omnibus conferendis plenissimam summus Pontifex habet potestatem, non facile tamen confert beneficia patronata spretis patronis, siue laici ij sint, siue clerici, sed si laici, multò parcius, ne alioqui eueniat, vt laici à fundendis dotandisque ecclesiis reuocentur.[2] Inde fit, vt constitutio Pontificia de reuetuatione mensium, licet generalissimis verbis concepta, non comprehendat beneficia, quæ sunt de iure patronatus laicorum, siue ex fundatione, siue ex dotatione.[3] Cui consequens est, vt nec liget manus ordinarij, quo minus possit ille de beneficio eiusmodi ad patroni laici præsentationem quocumque mense prouidere.[4] Non idem est, si de iure patronatus clericorum agatur.[5] Facilius enim summi Pontificis constitutiones clericos afficiunt, quam laicos.[6] Quæ res facit, vt quoniam iuri patronatus clericorum pro arbitrio derogare in totum potest, derogasse quoque videatur, etiamsi non expresserit. Iuri autem patronatus laicorum non item, quia nec expressim solet vnquam ei derogare in totum, nisi cum litigiosum existit, ne interim beneficium diutius iaceat.[7] Plane ad dimidiam vsque partem derogare & potest & solet, sed expressis in eam rem verbis opus est.[8] *Ita senatus* in eadem causa.

1 Tanquam, qui sit ordinarius ordinariorum, *c. licet ecclesiarum, de prab in 6.*

2 Gloss. *in dict. cap. licet.* in verb. *collatio.* & ibi Apostil. post Gemin. ibid Felin. *in tractat quand. liter. apost. præiud. patron in princ. & colum 7 limitat. 2.* Lop. *alleg. 99.* Mart. à Paco *in tract. de mand. apost. part. 5*

Source : BIU Cujas

Ioan.Nicol. *in tract de iur.patron libr.2 in fin.versic vlt.*

3 Vide Roch.de Curt. *in tract. de iur. patron. in versic. competens, num.56.*

4 Nam & odiosa esse creditur ista generalis reseruatio beneficiorum, quatenus per eam Papa derogat ordinariæ potestati & iurisdictioni ordinariorum, quæ fauorabilis est, ideo que recipit interpretationem saltem passiuam à iure communi, vt illud quam minimum fieri possit lædat. *vuig iurib*

5 Eadem glass. *in d c licet*, in verb. *collatio*. quicquid ibi dicat Apostil. Vide Beninten. *in decis. Rotæ Bononiens* 13.

6 Quia clerici ad Pontificium forum pertinent, non laici, *c si diligenti & pass. de for. compet.*

7 Publice enim interest, non iacere diu beneficia, quomodo & de bonis profanis scriptum est, *in l 1. D de success edict.*

8 Roch.de Curt. *in d tract. de iur. patron. dict. versi. competens. numer.56.*

DEFINITIO VII.

Cum Papa derogat iuri patronatus laicorum pro medietate, quid faciendum sit?

ID vero cum euenit, vt iuri patronatus laicorum summus Pontifex deroget pro medietate, vt in literis Apostolicis scribi moris est, cogitur impetrans alterius partis patronum adire, ipsiusque consensum & voluntatem exquirere: alioqui perinde nulla aut annullanda erit collatio aut institutio tanquam spreto patrono contra mentem summi Pontificis facta, ac si nulla ex parte summus Pontifex iuri patronatus derogasset. Sane si impetrans patronum adierit, is vero requisitus abnuerit, nihil erit quod impetranti possit is obiici, quo minus voluntati summi Pontificis satisfeciisse videatur. Itaque non minus beneficium obtinebit, quam si à patrono admissus esset, quia non potest spretũ se conqueri patronus, qui & aditus fuit & rogatus: [2] non quod in cæteris rogatum sufficiat patronum, vt eo inuito beneficium obtineatur, si modo alium eúmque idoneum intra statutum tempus præsentauerit, [3] sed quoniam in proposita specie, cum derogatio ex dimidia parte facta per summum Pontificem iuri patronatus laicorum tantumdem iuris impetrãti tribuat, quantum ei denegat pertinacia patroni recusantis, æquissimum & rationi consentaneum est in pari iure prævalere summi Pontificis voluntatem, [4] quando aliud nihil sit, quod melius & æquius constitui possit. Nam & cum vnus tantum patronus isque laicus est, potest summus Põtifex si velit, derogare iuri patronatus pro illa vice in totũ. [6] Quamquam, vt in superioribus dictum est, numquam credendus est in totum voluisse derogasse, si non disertis verbis idipsum expresserit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can.decernimus 16. quæst.7.* Abb. *in c.illud.circ. princ & circ fi de iur.patron. & in c.ex insinuatione not ab 2 eod.tit.* Idem Abb. & Felin. *in c.cum Bertoldus, col.3. de re iud.* Roch.Curt. *de iur.patron.* in verb. *honorificum, num 2.*

2 *Arg.l si quis ex aliena 5.D. de iud.*

3 Quia non tantum rogari, sed etiam consentire patronum oportet, si eius iuri nullo modo fuerit derogatum, *tot.tit. de iur patron.*

4 Simile quiddam est *in l.1 § 1. & 2. Cod. de commun. seru. manum.* Et de priuilegio fisci vendentis rem communem in solidum socio inuito, *l.2 C. de commun. rer. alien. l vnic. C. de vendit. rer fiscal.*

5 Nam quoties nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est id quod minimum habeat iniquitatis, *l quoties 200. de reg. iur.*

6 Adduntur enim hoc casu ea verba, *pro illa vice*, vt appareat, nolle summum Pontificem quicquam facere, quod trahi possit ad consequentias in futurum tanquam quod faciat ex causa aliqua singulari & contra iuris rationem, *l. quod contra 141. de reg. iur. c cum dilectus 28.* vbi Abb *& in c 3. Extr. de iur patron.* Ioan. Papon. *in 3 Not. lib. 2. tit. de deuolut. pag. 107. in fin & 108.*

7 Dixi *Defin. prox. praced. num vlt.*

DEFINITIO VIII.

Vnio beneficij, quod sit de iure patronatus laicorum, nunquam potest fieri per Papam inuito patrono laico.

QVod in superioribus diximus, [1] summum Pontificem, posse pro medietate derogare iuri patronatus laicorũ, pro ea vice, vt Pragmatici loquuntur, locum non habet, cum agitur de beneficiorum vnione. Sicut enim vnio semel facta semper durat; [2] ita, quæ ex eiusmodi vnione fieret iniuria patrono laico, perpetuo duraret, [3] indeque fieret vt laici à dotandis beneficiis deterrerentur. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Definit.48. & 49. De sacrosanct. eccles.

1 *Defin prox.præced num 6.*

2 Quia non fit nisi ex magna aliqua & necessaria causa, & adhibita plenissima causæ cognitione, vocatis in eam rem omnibus quorum interest. De quo vide Guid.Pap.q.103.

3 Quia beneficium vnitum nunquam potest vacare, nisi vacante eo, cui vnitum fuit, Rebuff. *de vnion.benef.*

4 Quæ ratio sola fuit, consuetudine beneficia patronata conferri possent sine consensu patronorum, præsertim laicorum, *can. decernimus 16. quæst.7.*

DEFINITIO IX.

Ius patronatus per solam famam probatur, itemque per solam quasi possessionem præsentandi secuta tamen collatione.

IVs patronatus probari potest per solam famam, [1] eaque probatio sufficiat ad obtinendum etiam in petitorio; multo igitur magis in possessorio. [2] Sed & probatur bene ex sola quasi possessione iuris præsentandi, quæ etiam ex vnico actu inducitur. [3] Sed non bene probatur ea quasi possessio iuris præsentandi ex sola præsentatione. At illud potissimum requiritur, vt proberur præsentationem habuisse effectum, id est, vt institutio facta ad præsentationem, adeoque institutionis effectus secutus sit. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit.70. supra de sacrosanct.eccles.

1 Dummodo fama illa sit bene probata, & iis modis, quibus placuit, famam probati posse & debere, nec vlla ratio in contrarium adferatur. Vide Bart. *ad.l. admonendi. D. de iureiur.*

2 In quo scilicet leuiores probationes requiruntur, tanquam quod sit minoris momenti. Nec enim afficit beneficium, nec facit litigiosum. Ioan Andr. & Abb. *in cap. Ecclesia sancta Maria, & in cap. fin. Extr. vt lit. pend.*

3 *Text. in c cum de beneficio, de prab. in 6. l. Mela. § sed si alimenta, de alim. & cibar legat.* Dec. *in l si emancipati, C. de collat & conf. 117. col. 2.* Alex. *conf. 74. n. 16. vol 4.* Rom. *conf 311.*

4 Dec. *conf. 119. & 149.* Panorm. *in c. 2. de restit. spoliat. in fin.* Adde Corn. *conf. 47. lib 3.* Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron. vers. competens, num. 34.* Oldr. *conf. 213.* Feder. de Sen. *conf. 224.* Bald. *conf. 23. de prab & conf vlt. de iur. patron & conf. 12. & 15. eo. tit.* Abb. *conf. 54. incip. videtur. lib. 1.* Not. *in c. cum ecclesia Sutrina, de cauf. poss. & propr.*

DEFINITIO X.

Quantum interest inter ius præsentandi & conferendi?

INter ius præsentandi & conferendi beneficij hoc interest, quod si collator rite & ab eo, cui conferre potuit, requisitus conferre noluerit, hoc ipso facit, vt conferendi pro illa vice ius ad superiorem deuoluatur. [1] Patronus vero si requisitus præsentare noluerit quantumcunque capacem, non ob id admittit ius præsentandi, dummodo intra statuta pro personarum varietate tempora, [2] sed facit tantum, vt si alium legitime non præsentauerit, valeat collatio huic facta, qui patroni beneficium implorauit, quæ alioqui non valeret, certe annullanda esset tanquam spreto patrono facta, si requisitus ille non fuisset. [3] Aliter namque posito iure eueniret, vt vel inuitus patronus obuium quemlibet præsentare, [4] vel à iure suo pro illa vice cadere cogeretur, quod vtrumque absurdum esset. *Ita Senatus* in causa Guillielmi Sondaz, 13. Cal. Maij 1595.

1 Non enim conferendi ius datum est ordinario aut eius vicario

vt

vt liberum habeat arbitrium recusandi collationem, sed vt cogatur cõferre primo petenti, dummodo digno & capaci, *c.ad decorem. Extr. de institut.* adeo, vt eum quoque qui prior præsentatus est à patrono dummodo Ecclesiastico, cogatur Episcopus instituere, *cap. cùm autem, Extr. de iur. patr.* Quod si laicus patronus duos successiuè præsentet, valet quidem institutio de secundo, sed Episcopus, qui malitiosè, aut sine causa primum repulit eidem in competenti beneficio cogitur prouidere, tanquam qui in hoc ipso deliquerit, *c. pastoralis 29. in fin. eod.*

2 Alia enim sunt tempora, quæ ad præsentandum dantur laicis, alia quæ clericis. Habent siquidem clerici sex menses, laici vero quatuor dumtaxat, *cap. quoniam, & c. cum propter. Extr. de iur. patron.* Not. *in cap eam te, eod.*

3 Non enim potest dici spretus, qui fuit rogatus, vt dixi *Definit. 7. n. 2. supra eod.* Iunge *cap. illud 8. in fin Extr. de iur. patr.*

4 Atqui potest patronus laicus etiam, qui aliquem & quidem idoneum iam præsentauit, alium postea præsentare, dummodo æquè idoneum, & eo casu Episcopo datur gratificatio. *d. c. cum autem 24. eod. tit. de iur. patron.*

5 Nam nec à iure suo cadit patronus, qui Ecclesiam ipse contulit: sed si pœnitentia ductus alium præsentare velit, potest id facere, & talis præsentati institutio stare debet, *c. cum laicus 10. Extr eod. de iur patr.*

DEFINITIO XI.

De patrono variante.

PAtronus ecclesiasticus variare non potest, laicus potest, sed semel tantum. Neque id derogatiuè, vt loquuntur, sed cumulatiuè, & ita demum, si prior præsentatio nondum sortita sit effectum per subsecutam institutionem. [1] Prioris ergo præsentationis mentionem in posteriori fieri oportebit, vt Episcopo detur facultas gratificandi, cui velit ex præsentatis. [2] Nec quod prior præsentatio facta sit à pupillo, dummodo non infante, aut à minore, sine tutoris, vel curatoris authoritate, ad rem faciet, cum in præsentando patrimonij administratio non versetur. [3] Prior tamen præsentatio illa accipienda est, de qua constet per scripturam, aut publicam, aut aliter, nullius fraudis suspectam, non per priuatam, quæ prælato die fieri potuerit, & per antidatam, vt pragmatici loquuntur. [4] *Sine die.*

1 *Cap. quod autem 5.* vbi Panorm. *c. cum autem, & cap. pastoralis extr. de iur. patr. element. plures eod.* Cravet. *cons. 63. n. 3.* Ioan. Papon. *3. notar. titul. de deuolut. & si le patron peut varier, pag. 109.*

2 In pari enim causa, & iure potest locus esse gratificationi, *l. si quis in graui 3. § si cum omnes, in fin. ff. de SC. Syllan.* Non potest autem gratificationi locus esse, nisi eo casu, quo plures sint contendentes, & plures esse sciat is, qui vni ex eis gratificari vult, & indulgere.

3 Rot. *decis. 6. de iur. patron. in antiq. & decis. 5. de consuet. in antiquior. num. 2.*

4 *L. 1. § 1. ff. de edend. l. scripturas 14. C. qui potior. in pignor. habeant.*

TIT. II.

DE FVRT.

DEFINITIO I.

Varia indicia, ex quibus furti reus torqueri & potest & debet.

CVm Titio pecunia subtracta esset, & probaretur. Sempronium inopem pecunias quasdam habuisse, quas vnde habuisset, indicare non potuerat, [1] & viso Titio furem conquirente aufugisse, [2] adeoque illum, qui subreptas pecunias persequenti indicauerat, occidere voluisse. [3] Visum est, concurrente præsertim mala fama, [4] posse ea indicia sufficere, vt de Sempronio quæstio haberetur, [5] & consequenter, vt si fateretur crimen, condemnaretur, si modo prius constaret de subtractis nummorum corporibus. [6] Itaque iudicem inferiorem qui reum hunc carceribus eximendum, nullaque de eo habita quæstione, amplius de crimine inquirendum pronunciauerat, perperam iudicasse placuit. [7] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, 6. Id. Iun. 1590.

1 Ex quo mala criminis præsumptio sumebatur, *l. 2. & l. ciuile 5. C. hoc tit.* Nisi proponas emisse quem bona fide in taberna publica, vel in foro, vbi ciusmodi res vendi solent, quales subtractæ dicuntur. Notat Gothofr. *ad d. l. 2.* Sed hoc in pecuniam non cadit, quæ non venditur, sed ad emendas res omnes subseruit. *l. 1. ff. de contrab. empt. l. 1. de rer. permut. l. si ita 42. ff. de fideiuss.*

2 Est enim fuga indicium criminis, Not. *in l. de minore, § tormenta. ff. de quæstion.* Bald. *ad l. 1. C. de seru fugit. l. 2. C. de requirend. reis.*

3 Hinc quoque alia præsumptio. Quid enim interest eius, qui furtum non fecit, quod res subrepta indicetur ab alio? *arg. l. est etiam prohibiti. Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc. l. 1. § hoc autem ff. de fugit.*

4 Quæ & ipsa magnum iudicium est ad torturam, si aliud vel minimum concurrat. *Not. ad d. § tormenta.* Dicam *ad tit. de quæst. infr.*

5 Sufficiunt namque indicia ad torturam, quamuis non quælibet, sed grauia tantum, aut leuiora quidem, sed plura simul innora. Not. *in d. § tormenta.*

6 Semper enim prius est vt constare debeat de corpore. *l. 4. & vlt. ff. de confess.* Alioqui enim confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, *l. 1. § Diuus Seuerus, ff. de quæstion.*

7 Magnum enim momentum in quæstione positum est ad eruendam veritatem, quam semper inuestigare, & quibus modis facere potest, iudex debet, *d. l. 1. in princip. & pass. ff. de quæstion.*

DEFINITIO II.

Prius debet constare de corpore subrepto, quam vt quis possit ex confessione sua furti condemnari.

QVi confessus est subreptam à se rem Titij, non potest ex ea sola confessione condemnari, [1] si non aliunde constet de corpore subrepto. [2] De quo rursum non ex eo solo constare videbitur, quod ipse Titius, qui crimen detulit, fateatur sibi rem redditam. [3] Prius enim & aliunde probandum est subreptam esse, vt redditam credi possit: alioqui absoluendus est reus, nec audiendus si perire velit. [4] *Ita Senatus* pro Stephano Gay, contra Ioannem de Constance, 9. Cal. Decembr. 1590.

1 Quia confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, vt dixi *Defin. præced. num. 8. ex l. 1. § Diuus Seuerus, ff. de quæst.*

2 *L. 4. & vlt. ff. de confess.*

3 Iniquum enim esset, probationem criminis sumi ex confessione accusatoris, vt neque sumi debet ex domo rei, *l. de minore 10. § tormenta, ff. de quæst.*

4 Nemo enim auditur perire volens, *l. non tantum 6. in fin. ff. de appellat.*

DEFINITIO III.

Quæ sit pœna latronis famosi, & quæ famosi furis?

INter famosum latronem & famosum furem, sicut in criminis qualitate multum interest, ita & in pœna. [1] Latrones grassatoribus proximos, si sint famosi, furca suspendendos esse constat, [2] atque fures quàtumuis famosos, furtisque, dummodo citra latrocinium, factis insignes, fustibus cædi, & ad perpetuas triremes damnari placuit, [3] si non aliud ferat loci consuetudo, [4] aut criminis atrocitas ex aliqua facti circumstantia augeatur. Quid enim si ad furtum accedat, quod nocturni quoque fuerint effractores? *Ita Senatus* in causa Alexandri le Vieux, 5. Cal. Febr. 1591.

1 Contra quam senserit Accursius, qui famosos latrones pro famosis furibus accepit, *in l. capitalium 28. § famosos, ff. de pœn.*

2 *d. § famosos.* Et hi sunt quos Gallicè dicimus *voleurs.*

3 Iulius Clar. *in § furtum, n. 7. & 8.* Et hi sunt, quos Gallice vocamus *latrones.* Vide Guid. Pap. *quæst. 589.*

4 Hæc enim seruanda est, vt Clarus concludit supradicto loco.

5 Hos enim capite puniendos esse placuit coniunctis coniunctorum criminum pœnis, vt atrocitati delicti etiam atrocitas pœnæ respondeat, *l. vlt. ff. de effractor. l. si adulteriũ 38. § 1.* ibi, *quia hic duplex admissum est; D. ad legem Iul. de adult. l. aut facta 16. ff. de pœn.*

DEFINITIO IV.

Non probatur quis fur ex eo solo, quod rẽ furtiuam habeat in domo sua.

NOn probatur quis fur ex eo solo, quod res furtiua in eius domo reperta sit, si neque subripiendi, neque censandi

landi animus probetur,[1] qui nec præsumendus est,[2] in eo præsertim, qui rei subtractæ facilem paratamque offerat restitutionem. Quid enim facilius, quam vt per aliquem ex domesticis aut etiam fortasse per calliditatem aduersarij calumniatoris res, quæ furto subtracta dicitur, in ignorantis & innoxij viri domum inferatur? Aliis igitur probationibus opus est.[3] *Ita Senatus 6. Id Decembr. 1592.*

1 Nec enim furtum sit sine animo furandi, *§. placuit, Inst. de obligq. ex delict. nasc.*

2 Vt nec aliud quodlibet delictum, *l. merito 51. ff. pro socio.*

3 *Arg. l. 2. Cod. hoc tit.*

4 Quia in criminalib. probationes debent esse luce meridiana clariores, nec quisquam ex præsumptione sola condemnatur, neque ex indiciis, nisi & plura sint & indubitata, *l. vlt. C. de probat.* Sed & in ciuilibus non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *l. neque natales 10. & pass. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Furtum potest probari in genere, quamuis non sit probatum in specie, & quomodo puniri eo casu debeat?

ETsi furtum huic aut illi à Sempronio factum esse probari non potest per testes singulares, si tamen ex pluribus rium testationibus appareat de diuersis furtis ab eo admissis, non eo minus probatum erit furtum in genere, vt concludi possit Sempronium furem esse. Cuius rei effectus ille erit, vt Sempronius tanquam fur condemnari debeat ad pœnam non tamen, quod mirum est, ad rerum, quæ furto subtractæ dicuntur, restitutionem.[1] *Ita tractatum est, 6. Non Aug. 1595.*

1 Nec enim testes singulares probant regulariter, nisi in certis casibus, *l. iusiurandi 9. vbi not. C. de testib.*

2 Nihil enim verat probari furtum in genere, quamuis in specie probari non possit, nimirum cum testes singulares tendunt ad eundem finem, & loquuntur de actu reiterabili, *Not. ad d. l. iusiurandi.*

3 Qualiter enim probatum crimen est taliter puniri debet, vt probationibus pœna & condemnatio respondeat. Facilius autem est, vt probetur quid in genere, quam vt probetur in specie. Cæterum de triplici testium singularitate obstatiua, cumulatiua seu adminiculatiua, & diuersificatiua, & an, & quando tales testes possunt coniungi, vt fidem faciant, vide egregium tractatum Aymon. Crauet. *De antiq. temp. part. 4 cap. sed enimuero tot.*

TIT. III.

QVAND. NON PETENT. part. petent. accresc.

DEFINITIO I.

De iure adcrescendi inter heredem vniuersalem, aut particularem & institutum ex re certa.

PArtem hereditatis non petentium partes etiam inuito accrescunt,[2] quoniam vna tantum hæreditas est, quæ semel acquisita repudiari postea non potest.[3] Sed ei, qui partem postea non habet, fieri certè nequit, vt aliorum partes accrescant tametsi maximè velit,[4] quia ius accrescendi simile est alluuioni, hactenus nempe, vt deficiens portio non personæ accrescat, sed portioni.[5] Inde fit, vt inter heredem & legatarium non possit locus esse iuri accrescendi, quoniam diuerso iure succedunt, ille in hereditate, hic in legato.[6] Nec aliud erit, si cui pars hereditatis legata proponatur.[7] Non tam enim hæreditas, quam hæreditarij iuris ratio inducit ius accrescendi.[8] Proinde si ex contrario vnus ex asse, aut ex assis parte qualibet institutus, alius ex fundo Corneliano hæres scriptus sit, non habebit hic ius accrescendi, vt repudiante hærede possit hæres fieri ex asse, cum legatarij loco habeatur. Quid ergo? Institutio illa ex re certa intercidet, sicut & legata omnia eo testamento relicta, non adita ex testamento hæreditate.[10] Aliud iuris est si nullo alio scripto hærede testator Titium instituerit ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano. Nam quemadmodum, qui solus ex fundo scriptus est, in toto asse institutus intelligitur detracta fundi mentione;[11] ita in proposito videntur Titius & Sempronius sine partibus institutis, & consequenter hæredes ex semissibus, acsi nec fundi Corneliani nec Liboniani testator meminisset.[12] Nisi quod ad officium arbitrorum familiæ erciscundæ pertinet, vt in diuidenda hæreditate perinde sequantur voluntatem testatoris, acsi hæreditas in semisses non diuideretur, id est, Titio fundum Cornelianum adiudicent, Sempronio Libonianum, licet Corneliani æstimatio dodrantem hæreditatis efficiat, Liboniani vero non nisi quadrantem.[13] Nam, & si proponas institutum Titium ex parte tertia fundi Corneliani, Sempronium ex besse eiusdem fundi, nullo alio hærede aut cohærede addito, qui aut ex parte hæreditatis, aut ex asse, aut sine parte scriptus sit, habebuntur pro hæredibus ex semisse acsi sine partibus scripti essent, nisi contraria probetur voluntas testatoris.[14] Etsi enim ex quibus fundi partibus scripti fuerunt, ex iisdem videri possunt in hereditate instituti,[15] negant tamen prudentes eam in dubio capiendam interpretationem, sed potius credendum testatorem singulos instituisse ex asse,[16] ac proinde ex semisse, reuocato ad assem dupondio.[17] Atque hæc quidem rectissime ex iuris ratione disputantur. At inualuit ex interpretum errore, vt institutus ex re certa alio quoque herede ex asse scripto habeat ius accrescendi, possitque repudiante vniuersali herede totam hereditatem sibi acquirere:[18] Sicut & illud magis obtinuit, vt inter coheredes testator ius accrescendi prohibere possit, si velit,[19] quod nos refutauimus Defin. 2. infr. de hered. instit. *Ita tractatum est* in ea causa, de qua ibid.[20]

1 *L. qui ex duabus 53. §. 1. ff. de acq. quær. hered. l. vnic. C. hoc tit.*

2 Eaque indiuisa, *l. Pomponius 8. in fin. ff. de rei vindic.* Quæ personam defuncti quę indiuidua est repræsentat, *l. hereditas enim 34. ff. de acquir. rer. dom.*

3 *L. sicut 4. C. de repud. vel abstin. hered.* Qui enim semel heres fuit, semper heres manet, *l. aut prætor. 7. §. sed quod Papinianus, de minor. l. ei qui soluendo 88. de hered. instit.*

4 *L. si totam 83. ff. de acquir. hered.*

5 *L. si Titio fructus 33. §. 1. ff. de vsufr.*

6 *L. sed cum patrono 6. & ibi not. ff. si bonor. poss. ff. l. si sub conditione 16. ff. quib. mod. vsuf. legat.*

7 Nam & partem hereditatis legari posse constat, *l. si quis seruum 8. §. vlt. de leg. 2. d. vlt. de vsufr. legat.*

8 Nam legatarius hereditatis non magis est successor iuris quam legatarius rei singularis, vt scripsi *ad d. l. 8. §. vlt. de legat. 2. lib. 8. Coniect.*

9 *L. quoties 13. C. de hered. inst.* & ibi Bald. *arg. § posteriore, Inst. quib. mod. test. infirm.* Reprehensus tamen ad Castr. qui contra tenet, institutum ex re certa habere ius adcrescendi, fierique heredem ex asse. si vniuersalis aut particularis heres repudiet, quod & Bart. defendit *ad l. quoties & ad l. ex facti 53. ff. cod.* Idem Bald. sibi contrarius *in auth. nouissima. C. de inoffic. testam.* Vide Iulium Clar. *in §. testamentum, quæst. 53.* & quæ scripsi *in Err. 5. Decad. 15. de error. pragmat.* Adde Rom. *cons. 81.*

10 *L. si nemo 9. ff. de testam. tutel. l. ea quam 16. C. de fideic.*

11 *L. 1. §. si ex fundo, ff. de hered. inst.*

12 *L. si alterius 10. eod. tit.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 17. Coniect. cap. 16.*

13 *d. l. ex facto 35. eod. tit.*

14 *L. quoties 9. §. si duo, eod. tit.*

15 Vt eadem proportio seruetur in distribuenda hereditate quam seruauit testator in distribuendo fundo.

16 *d. §. si duo. de §. si ex fundo & d. l. si ex alterius.*

17 Quod nec facto faciendum est, *l. item quod Sabinus. 17. §. sed si ex asse exheto & seq. eod. tit.*

18 Ex Bartolo & aliis supra citatis, *n. 9.*

19 Ex eodem Bart. *in d. §. si duo.*

20 Et rursus *in d. Err. 5. Decad. 5. de error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Inter fidei commissarios siue vniuersales, siue singulares, an & quando locus sit iuri accrescendi?

FIdei commissarios vniuersales heredum loco esse nemo ambigit. Sed non ideo tamen in omnibus bene heredi-

bus

bus comparantur, maximè vero quod ad ius accrescendi. [2] Nam cum heredi etiam inuito deficiens coheredis portio accrescat, [3] inter fideicommissarios tamen vniuersales non aliter iuri accrescendi locus est, quam si & re & verbis, aut saltem re coniuncti sint, [4] vt euenit in fideicommissariis singularibus, & legatariis. [5] Eiúsque dissimilitudinis ratio aperta illa est, quod deficiens fideicommissi portio nunquam vacat, sed aut ad sequentem fideicommissarium, si quis sit, deuoluitur, aut remanet penes heredem: [6] à quo nimirum aditam fuisse hereditatem necessario ponendum est, vt fideicommissum valere possit. [7] Nisi ad nouellam Iustiniani constitutionem respicias, qua inductum fuit contra iuris veteris rationem, vt, recusante scripto herede adire hereditatem, liceat fideicommissariis vniuersalibus idipsum facere, atque ita sibi hereditatem acquirere: [8] Sed cum id fit, heredes ipsi fiunt, & consequenter fideicommissarij esse desinunt. [9] Vt proinde nec mirum sit inter eos vel inuitos locum eo casu habere ius accrescendi [10] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & Franciscæ Lose, 8. Id. Mart. 1591.

1 *§ restituta, Instit. de fideicomm hered. l. 2. & pass. ff. ad* S. C *Treb.*

2 Nam cum is qui hereditatem restituit nihilominus heres maneat *d. § restituta*, nec possint vni homini duo esse heredes in solidum, *l. quod contra* 14. *§. 1. de regul. iur.* non potest fidei commissarius heres esse, nec proinde absolute censeri iure heredis in omnibus.

3 *L. qui ex duabus* 35. *§. 1 ff de acquir. hered. l. si ex pluribus* 9 *ff. de suis & legit.*

4 *L. Lucius* 78. *§. quæ habebat.* vbi Bart. *ff. ad* S. C *Treb.*

5 Quia nisi re & verbis coniuncti sint semper habent partes, id est, etiam ab initio, ideoque non possunt habere ius adcrescendi. *l. planè* 34. *§ si coniunctum, de leg.* 1. *l. re coniuncti* 89. *de leg.* 3 Bart. *cons.* 53. *incip. Picaredus*, Rip. *ad l.* 1. *§. sed & quoties, ff. ad* SC. *Treb. ex l. vnic. §. sin autem sub conditione.* iunct. *§. penult. C. de caduc. toll. & l. filius fam.* 114. *§. Diui de leg.* Distinguere tamen oportet inspecto iure vetere, an legatum sit per vindicationem an per damnationé. Videndaque sunt omnino ad totum hunc tractatum intelligendum, quæ scripsi *Decad.* 49. & 50. *de error. pragmat.*

6 *L. vnic. §. vbi autem legatarij*, C. *de caduc. tollend. l. Iulianus* 60. *de leg.* 2.

7 *d. l. ea quam* 16. *de fideicomiss. l. si nemo* 9. *ff. de testam. tutel.*

8 *Nouell.* 1. *de hered. & falcid.*

9 Nec enim potest idem heres esse & fideicommissarius, *l.* 1. 2. & *pass. ff. ad.* SC. *Treb. d. §. restituta, Instit. de fideic. hered*

10 Quippe quod locum semper habeat inter heredes etiam inuitos, vt dixi *num.* 3. *supr.* Vide in hanc Definitionem, quod tractat Ferrariens. *in form. libell.* quo agis *ex sub §. fin.* vbi defendit inter fideicõmissarios non esse locum iuri adcrescendi, *ex l. ex asse* 28. *§. penult. l. cogi* 6. *§. si quis heres* 4. & *§. idem Marcianus* 9. iunct. *d. §. sed & quoties, l.* 1. *Senatus c. Trib.* Quæ sententia in fideicommissariis disiunctis vera sanè est, & indubitata, *d. §. quæ habebat*, *l. Lucius* 78. *cod.* Sed in coniunctis falsa est.

TIT. IV.

DE COLLATIONIB.

DEFINITIO I.

Collatio quidem non habet locum in successione collateralium, sed officium arbitri familiæ erciscundæ aliquando inducendum est vice collationis.

IN collateralium quidem successione cessat ius collationis, [1] quia quod frater à fratre, aut agnatus ab agnato inter viuos habuit, non potest videri datum animo diminuendæ portionis hereditariæ postmodum obtingentis, quæ tum nec debebatur, [2] nec in eo erat, vt vel ex voto, [3] vel miserationis intuitu [4] deberi vnquam posset: Quod [5] in ascendentium successione secus est. [6] Sed si tamen æquitas rei potestatem collationis inducere debeat, [7] deficiente iuris remedio succedet officium arbitri familiæ erciscundæ, vti ne quisquam ex coheredibus præcipuum id habeat, quod citra cæterorum iniuriam retinere non possit. [7] Exemplum esto in ea specie, quam tractauimus sub tit. De pact. Defin. 2. in qua hoc ipsum à Senatu nostro tractatum & decisum est.

1 Quod à prætoribus primum fuit introductum contra emancipatos, vt sua conferrent qui apperirent aliena. *l. 1. & pass. ff. hoc tit.* Emancipatur autem nemo nisi qui sit in potestate nec in potestate quisquam est nisi ascendentium. Denique collatio non fit nisi inter liberos, *l. vt liberis* 17. *& pass. C. hoc tit.*

2 Qua viuentis neque hereditas neque heres esse potest, *l. 1. de hered vend. l. 1. ff. pro hered.*

3 Quomodo ascendentium hereditates dicuntur debitæ descendentibus, *l. nam et si is in princ. ff. de inoffic. testam.* Vnde est quod liberi parentibus succedentes dicuntur venire pene ad propria bona, *l. 1. §. largius, ff. de succes. edict. l. in suis. ff. de liber. & posth.*

4 Quomodo descendentium hereditates ascendentibus deferuntur *l. scripto* 7. *§ vltim ff vend liber. l. iure succursum.* 6. *de iur. dot.*

5 *d. l. nam et si, & d. l. scripto, §. vlt.*

6 Est enim totum ius. De collationibus inductum ex summa æquitate contra rigorem iuris à prætore *d. l. 1. ff. de collat. bonor.* postea vero auctum ab Imperatoribus maxime ad æqualitatem inter liberos seruandam, *d. l. vt liberis, l. illam* 19. *& l. illud.* 20. *C. hoc tit.*

7 Officium enim arbitri administrationis est, & auxilium subsidiarium, cui plerumque locus est ex æquitate, cum ratio iuris deficit, *vt in l. 2 C. de inoffic donat. l. filii* 16. *l. vltim. & pass. C. fam. erciscund.* Iunge *l. quia tantumdem* 7 *ff. de negot. gest.*

DEFINITIO II.

Datum vltra portionem hereditariam non est conferendum.

DOtem patet filiæ suæ nomine dederat aureorum ducentorum his verbis additis, *Idque vltra eam portionem, quam in bonis paternis defuncto patre habitura est.* Defuncto patre intestato, quærebatur an ea dos conferri deberet sororibus cum filia dotata succedentibus? Placebat, quod ad maritum primum pertineret, licet vxoris nomine ac voluntate tertiam hereditatis partem teneret, inique tamen aduersus eum collationem postulari, qui dotem suo iure haberet. [1] Cum sola igitur muliere de collationis iure quærendum esse, vt si collationi locus esset, tanto minus ferret illa ex reliqua patris hereditate: [2] in proposito autem nec mulier ipsa collationi obstricta videbatur, quia præter & vltra portionem hereditariam ea dos filiæ fuerat constituta. Quibus verbis expressa videbatur voluntas patris collationem prohibentis, [3] cũ alioqui nó haberet filia dotẽ pręcipuã, si eã cõferre cogeretur. [4] Nemo autẽ dubitat quin cesset collatio ex voluntate parentis, non solum si voluntas illa expressa sit, sed etiam si tacita. [5] *Ita Senatus* in causa vxorum Amedei Pugeat, & Claudij Brunet. 5. Febr. 1593.

1 *L. Titia* 62 *ff de iur. dot. l. si donaturus* 9. *§.* 1. *ff. de condict. caus. dat.*

2 *L. dotis quidem portio* 5. *C. hoc tit.* Sic enim plerumque collatio fit, non vt aliquid detur, sed vt minus accipiatur, *l.* 1. *§. sed et si tantum, ff. hoc tit.*

3 Ioann. Papon. *in syntagm. Arestorum tit.* De *rapports.*

4 Sunt enim ista contraria, venire quid in collationem, & retineri præcipuum ad vltra portionem hereditariam, *l. filia cuius* 18. C. *famil. erciscund. l. si donatione*, 13. C. *hoc tit.*

5 Bald. *cons.* 210. *incip. sciendum est, col.* 1. *lib.* 4 Socin. *cons.* 127. *col.* 8 *lib.* 3. Crauet. *cons.* 85. *n.* 18.

DEFINITIO III.

Casus in quo maritus teneri potest ad dotis collationem.

QVid autem si collationi locus esset, ac marito dotem pecuniariam petenti obiiceretur, possideri ab eo vxoris nomine tertiam partem hereditatis: an repelli posset exceptione, quasi qui pecuniam dotis ea portione vxoris suæ conficere sibi deberet, [1] aut saltem vxoris nomine collationis onus & iudicium subire? [2] Et siquidé pars quoque hereditaria in dotem data esset, vtique cogendus esset maritus etiam constante matrimonio dotem conferre, [3] aduersus receptas iuris regulas; [4] esseque casus is singula-

ris,

tis rationem illam habens, quod nec aliud videtur sub nomine portionis hereditariæ in dotem datum, quam quod facta collatione in portione hereditaria inueniretur.[5] Prius namque esset ordine intellectus & naturæ, vt vxori competeret portio hereditaria, quam vt in ea quicquam iuris maritus dotis nomine habere posset.[6] Neque vero mariti interesset an ducenta illa, quæ viuus pater debuisset, conferrentur, an tanto minus vxor ex paterna hereditate perciperet, quando vtroque casu & dotis diminutionem pati propter necessitatem collationis cogeretur, & quod facta collatione supereſſet, perinde in dote haberet.[8] Quod non similiter contingit solis ducentis in dotem datis. Illo siquidem casu mariti ius in dote diminui æquũ non est, cum salua dote satisfieri possit æquitati collationis;[9] ita nimirum vt ex cæteris bonis non dotalibus tãto minus vxor percipiat.[10] At in proposita specie non poterat dici, portionem hereditariam, quæ ad mulierem de functo patre ab intestato peruenisset, in dotem dat m videri, cum sola ducenta data proponerẽtur.[11] Proinde collationi locus fuisset, id est, si non fuissent ducenta illa in dotem data vltra portionem hæreditariam,[12] sed simpliciter, non esset repellendus maritus exceptione doli, tametsi collationem recusaret,[13] nec cogendus suscipere iudicium pro vxore.[14] sed omnimodo aduersus vxorem ipsam agi oporteret, vt sororibus iisdemque cohæredibus iudicio familiæ erciscundæ collationis emolumentum præstaretur.[15] Ideo autem non videbatur in dotem data portio futura hereditaria, non quod bona futura in dotem dari minime possent,[16] (quidni possint, sicut & pignori dari?) sed quia post pecuniariam dotem constitutam ita scriptum fuerit in alia & separata clausula, *Et ce outre sa part & portion hereditaire*, vt facile appareret, non addita ea verba augendæ dotis animo,[18] sed potius fauore filiæ, ne quandoque mortuo patre pecuniam illam quæ dotis nomine data fuerat conferre aut imputare cogeretur.[19] Idque apparebat euidentius ex eo, quod cum in ea regione, in qua contractus initus fuerat, vigeret consuetudo, vt ad proportionem dotis augmentum, quod vocant, à marito constitui oporteret dimidia tantum parte minus dote, nihil tamen maritus promiserat supra dimidiam dotis pecuniariæ.[20] *Ita Senatus* in eadem causa. An igitur aliud Senatus existimasset, si in eadem clausula pater filiæ nomine dotem pecuniariam constituisset vltra portionem hereditariam, quæ ab intestato esset obuentura? Dixi Defin. 29. supr. De iur. tot.

1 Pecunia siquidem ex quacumque re confici potest, *l. cum pater 77 in p. in ip. de legat. 2. l. deducta 58. §. acceptis. ff. ad* SC *Treb.*

2 Nec enim ferendum est, vt prætextu mariti vxor faciat iniuriam coheredibus, sufficitque maritum indemnem seruari, *l. Titia 62 ff. de iur. dot.*

3 Quasi collatio sit onus non tam personæ quam portionis hereditariæ, quæ nisi certa lege obtineri non potest

4 Non enim alius tenetur conferre quam qui succedit, *l. 1. & pass. hoc tit.* D. & C. Non autem succedit maritus sed vxor, quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio, *l. Lucius 21. §. idem respondit constante. ff. ad municip.*

5 *Argum. l. mulier bona 72.* vbi tale quid extat, *ff. de iur. dot.* Hereditatis enim partes sunt homogeneæ. At hereditas ipsa consistit in iure, *l. hereditas 50 ff. de petit. hared* ideoque recipit & incrementum & diminutionem, *l. non veniunt 20. §. item non solum, eod. tit.* Ergo & portio hereditaria. Inuge quæ dicam *num. 11.*

6 Prius enim de re aut de persona, quam de iure quærendum est *l quidam referunt 14. D. de iur. codic.*

7 Vt nec alterius cuiusliber interest, an collatio fiat dando an minus percipiendo, *l 1. §. sed & si tantum. ff. hoc tit. d. l. dotis quidem portio 5 C eod.*

8 Quomodo dici etiam solet de dotis diminutione, quæ fit per impensas necessarias de qua *in l. 5. D de impens. in rebus dotal. l. si qui 16. §. vltim. D. de iur. dot. l. Mauio 41 §. 1. de leg 2.*

9 Quomodo & salua dote satisfit æquitati restitutionis in integrum in specie *d l. Titia 62. D. de iur. dot.*

10 *d l. dotis quidem 5. C. hoc tit.*

11 Nec enim hereditas aut portio hereditaria in re aliqua certa vel in quantitate consistere intelligitur, cum è contrario consistat in iure, *l. quamuis 14. D. si quis missam cauſ. testam § si quis vna. Inst. de fideic her. l. cogi. 6. §. inde quæritur, D. ad* SC. *Trebell.* iunct. *l. hereditas 50. D. de her. petit.*

12 Venit enim hodie in collationem quicquid non est prohibitum ne veniat. *Auth. ex testamento l. vt liberis 17. & l. illud 19. C. hoc tit.* ad seruandam scilicet inter liberos æqualitatem.

13 *Arg. d. l. Titia 62 de iur. dot.*

14 *d. l. dotis quidem 5. C hoc tit.*

15 *Ead. l. dotis & d. l. 1. §. sed & si tantum, D. eod.*

16 Nulla enim lege prohibitum est bona vniuersa etiam futura in dotem dare, *l. nulla 4.* vbi Bald. *C. de iur. dot.*

17 *L. 11. De pignor. l. vlt. C qua res pignor. oblig. poss.*

18 Quamuis dici soleat huiusmodi dictiones *vltra, præter, hoc amplius*, & alias si quæ sunt similes, habere vim, vt nostri loquuntur, repetitiuam, idque cum suis omnibus qualitatibus, *l. qui sita 13.* vbi Bart. *de dot. relig. Scio 10. §. vxori. de ann. legat. l. si pure 54.* vbi etiam late Bart. *de legat. 3.*

19 Acsi scriptum esset, *extra partem & portionem hereditariam* quasi ea verba non tam dispositiue, quam per modum exceptionis addita videantur. Alioqui hæc verba addita fauore filiæ in odium eius retorquerentur, quippe cuius interfit bona aliqua habere extra dotẽ, nec omnia in dotẽ dedisse videri, *l. vnic. C si aduers. tot. l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam sup. tot.*

20 Correlatiuorum enim eadem ratio esse solet & debet *l. 2. Cod. de cupress. lib. 11. cap. vlt.* ita vt ex vno ipsorum aliud declaretur. Text. elegans *in l vtrum 7. §. vlt.* vbi Cumanus. *D. de reb. dub.* Sunt autem ista correlatiua Dos, & augmentum dotale, saltem ex parte augmenti dotalis, quod ipsum nomen habet à dote, dicitur que additamentum, *in l inter socerum 26 l. cum inter D. de pact. dotal. l. etiamsi 8. Cod. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

Donatio simplex inter viuos non imputatur, neque confertur, nisi expressim dictum sit, Extra casum l. illud 20. §. 1. C. hoc tit. Donatio causa mortis multo minus.

QVæri solet vtrum donatio inter viuos conferenda sit,[1] siue ex testamento, siue ab intestato succedatur & siue de paterna, siue de materna successione tractetur.[2] Nec desunt qui aliter atque aliter sentiant,[3] propter nouas Iustiniani constitutiones, quæ totum ius antiquum de collationibus perturbarunt. Nam cùm olim collationi locus nullus esset, nisi ab intestato,[5] placuit Iustiniano vt etiam ex testamento conferti oporteat omni casu quo collationem ab intestato fieri necesse erat, nisi expressim prohibita collatio sit.[6] Rursus cum olim soli emancipati conferrent non quidem emancipatis,[7] sed suis tantùm, & & sui tã emancipatis: quã suis.[8] Et consequenter eo tãtùm casu, quo de paterna successione tractabatur, (nec enim fœminæ habent suos heredes, & proinde emancipatos,[9]) placuit Leoni primùm,[17] vt tam dos, quàm donatio propter nuptias, siue à matre, siue à patre aut alio ex ascendentibus data conferatur. Deinde Iustiniano, vt ad æqualitatem inter liberos inducendam, etiam donatio simplex cõferenda sit, si ab altera parte donatio aliqua ob causam cõferatur.[11] Verius itaque est, quod & magis communiter placet interpretibus,[12] donationem simplicem & inter viuos, sicuti nunquam imputatur in quartam, nisi cum expresse dictum est,[13] ita neque conferri, nisi aut expresse lex illa donationi dicta sit, aut necessitas æqualitatis inducendæ faciat locum Iustinianeæ constitutioni.[14] Extra quam vtimur iure vetere,[15] nec immerito. Quid enim tam alienum ab imputationis & collationis inducendæ voluntate, quam donare simpliciter; ac inter viuos?[16] Sane quin emancipati etiam simplicem donationem conferre fratribus suis debeant dubitari non oportet.[17] Olim quidem ab intestato tantùm, hodie verò etiam ex testamento,[18] & illo quoque casu, quo nihil de inducenda æqualitate tractari oporteat. In eo namque duriorem emancipatorum conditionem esse æquum est, contra quos primum inducta necesse fuit æquitatem collationis,[9] nisi cùm emancipati soli succedunt.[20] porro quibus casibus donationem etiam simplicem inter fratres conferendam diximus, aliud tamẽ probandum est si donatio propter benemerita facta sit,[21] etiam de quibus non constet nisi per assertionem donatoris, modo eius persona non sit suspecta.[22] Quia eo casu videtur donationem meruisse filius non vt filius, sed vt extraneus quilibet:[23] quem nemo dixerit collationis munere fungi oportere.[24] Cæterùm cùm diximus etiam simplicem

Source : BIU Cujas

plicem donationem conferendam esse, vt æqualitas inter liberos inducatur, [21] non sic accipiendum est, quasi vnus ex liberis non plus habere debeat ex bonis patris aut matris, quam alius (alioqui semper & omni casu conferenda esset etiam simplex donatio) sed vt non debeat donationem huiusmodi simplicem habere præcipuam is, cui frater aut soror aliquid confert: [25] Proinde non inquiremus cuius æstimationis sit id quod ex alia parte confertur, sed tantùm an aliquid sit quod conferatur. [27] Quod si ex vna parte & dos sit & simplex donatio, ex altera verò parte simplex donatio tantùm, ex neutra parte conferetur donatio, dos tamen iure communi conferetur, [28] quia donationum licet in æqualium compensatio facienda omnem inæqualitatis rationem excludit. Illud plane in confesso est ea quæ per speciem vltimæ voluntatis relicta sunt, ne quidem hodie collationi subiacere siue ab intestato siue ex testamento succedatur, [29] quoniam extero iure capi omnia intelliguntur. [30] Ergo nec donationes causa mortis, quia speciem vltimæ voluntatis constituunt vnquam si non expresse dictum sit, conferentur. [31] *Ita tractatum est.*

1 De quo nostri disputant *ad Auth. ex testamento C hoc tit.*
2 De quo *in l. illud* 20. § 1. *eod.*
3 Vt constat *ex not. per gloss.* Bart. & alios *ad d. Auth. ex testamento.*
4 *In d. l. illud & Nouell.* 17. *de trient. & semiss. cap.* 6. vnde sumpta est *d. Auth. ex testamento.*
5 *L.* 12. *& pass. eod.*
6 *d. Auth. ex testamento* vbi Castr. & alii.
7 *L. si emancipati. eod.*
8 Ex ratione posita *in l.* 1. *D. eod.*
9 *L.* 4. *§. testamento de bonor. poss. contr. tabul.* Dixi *Defin.* 1. *supr.*
10 *In l. vt liberis* 17. *C hoc tit.*
11 *In d. l. illud.* 20. *§.* 1. *C. hoc tit.*
12 *ad d. Auth. ex testamento & ad d. l. illud §.* 1. vbi præsertim Castrens. *& ad l. si emancipati in fin. eod.*
13 *L. si non mortis D. de mort. test. l. si quando* 35. *§. & generaliter C. eod.*
14 *d. l. illud in fin.* vbi textus est expressus.
15 Id est quoties nulla subest æquitas inæqualitatis euitandæ, qui casus est *d. l. illud §.* 1.
16 Cessat autem collatio etiam ex tacita voluntate, *l. filij* 18. *C. famil. ercisc. l. ex parte* 39. *§* 1. *D. eod.*
17 *L. vt liberis* 17. *in fin. C. hoc tit.*
18 *L.* 1. iunct. *Auth. ex testamento eod.*
19 Vt dixi *Defin.* 1. *num.* 1. *sup.*
20 *d. l. si emancipati in princip.*
21 Castr. *ad d. Auth. ex testamento.*
22 Iuxta ea quæ dicemus, *Definit.* 3. *num.* 6. *infr. de reuoc. donat.*
23 Castr. *ad d. Auth. ex testamento*, quæ certè non de donatis intelligenda est, sed de datis in dotem vel quo alio simili modo, vt loquitur textus *d. Nouell.* 18. *cap.* 6. id est, ob causam aliquam non simpliciter, vt bene ibi *gloss. arg. l. vlt. §. 1. de tritic. vin. & oleo leg.*
24 Castr. vbi supr. *post. gloss. ad d. l. si emancipati.*
25 *Ex d. l. illud §.* 1 quæ specialem sane casum continet ac supponit regulam iuris esse in contrarium.
26 *Id* enim verba textus probant, & ita Castrens. *ibid.* addens eo quoque casu, quo simplex donatio conferenda est ab eo cui frater vicissim aliquid confert, non esse donatarium cogendum conferre si modo nolit sibi conferri ex *l. vlt. D. hoc tit.*
27 Æqualitas, enim æstimanda est non ex valore, sed ex iuribus conferendis, & eorum qualitate
28 *dict. l. illud §.* 1. ibi, *non etiam simplicem donationem accepit.*
29 *d. l.* 1. *l. filiam* 16. *C. eod.*
30 *L. à patre* 10. *eod.* id est, extraneorum iure. *Iunge l. vltim. eod.*
31 *L. Marcellus* 15. *l. illud* 37. *D. de donat. caus. mort. l. vltim. Cod. eod.* Ex quo inferri potest, si quis donauerit filio inter viuos, & mortis causa non esse conferendam donationem etiamsi valere possit tanquam inter viuos, quia nec conferretur, si valeret causa mortis. Varietas enim iuris non debet inducere diuisionem voluntatis, *l. eum qui* 12. *in fin. de his quæ vt indign.* Tacita autem voluntas sufficit ad impediendā collationem, *d. l.* 18. *Cod. famil. ercisc. d. l.* 39 § 1 *D. eod.* Et qui variis speciebus iuris vtitur non tam donat sæpius quam loquitur sæpius *l. Manius* 66. *§. eum qui, de leg.* 2. Sed & cùm post testamentum donatio facta est conferri nunquam debet, si liberi omnes ex æquis partibus fuerant in stituti. Alioquin donatio nullum effectum haberet, *argum. d. l.* 19 § 1. *D. famil. ercisc. & d. l.* 18. *C. eod.* iunct. *l. generali* 32. § 1. ibi *eo magis quod æquis partibus heredes scripti erant*, D. *de vsufr. legat. i. cum hic status* 32. *§. si maritus & § qui quasdam, de don. int. vir. & vxor. d.* 18. *l.* 22. *& 24. §.* 1. *de adim. legat.*

DEFINITIO V.

Pendente quæstione de iure successionis, nihil certi de collatione inter fratres faciendā constitui potest.

CVm pater intestatus decessisset superstitibus plerisque filiis & filiabus, quarum aliæ paternæ successioni cum iureiurando accepta dote renunciauerant, [1] aliæ non renunciauerant, diuisa fuerant paterna bona inter omnes liberos ex æquis partibus quasi nulla facta renunciatione, [2] quo ijdem filiorum impuberum tutores essent, & filiarum, quæ renunciauerant, coniuges quorum dolo celatæ renunciationes eiusmodi diuisioni causam dederant. [3] In diuisione autem conuenerat, vt ex iuris communis forma dotes acceptæ conferrentur, vtque ob eam causam fratres interim certis prædiis fruerentur. Si filiæ, quæ dotem acceperant, & futuræ patris successioni renunciauerant, conueniantur à fratribus per restitutionem in integrum, aduersus diuisionem post compertas renunciationes, [4] & vicissim sorores contra renunciationes, [5] vtraque causa restitutionis simul tractanda erit, vt ex euentu demum appareat an collationi locus esse debeat necne. [6] Interim igitur & pendente causa restitutionis nihil noui constituendum erit. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, post Idus Aprl. 1614.

1 Vt hodie passim fieri adsolet *ex cap. quamuis pactum de pact in 6.*
2 Ex regulis successionis intestati *l. 4. C. de legit. her. Nouell.* 11. *de her. ab intest. veniens.*
3 Cùm tamen ab intestato succedere non debuissent filię quæ renunciauerant *d. cap. quamuis pactum.* Castr. & alii *ad l. qui superstitis* 94. *D. de acquir. her.*
4 Quasi dolo malo factas & ex falsa causa.
5 Quasi facta metu ex reuerentia maritali & paterna & immodica læsione interueniente. Et qua causa placet posse dari restitutionem ex *not. d. cap. quamuis pactum.*
6 Non enim potest locus esse collationi, nisi inter succedentes, siue ex testamento, siue ab intestato *l. 1. & pass. hoc tit. D. & C.*
7 Quia pendente lite standum est vtique contractui *cap. suscitata. Extr. de in integr. restit.*

TIT. V.
DE TESTAMENT.

DEFINITIO I.

Scriptura, quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum, non eo minus valeret iure testamenti, si habeat omnes solemnitates testamentorum. Et de clausula codicillaris: Et an ei qui egit quasi ex codicillis liceat variare?

RVSTICVS, cum testamento per nuncupationem condito præmortui filium instituisset, posteriore scriptura, [1] quam passim codicillorum nomine donauerat, prius testamentum reuocauerat, [2] heredi scripto tanquam ingrato hereditatem ademerat, [3] vxorem suam ex asse heredem scripserat, ab eaque legata omnia priore testamento relicta solui præceperat. [4] In ea scriptura septem testes adfuerunt masculi, puberes, cogniti, & rogati: [5] omnia denique testamenti solemnia interuenerant, vt nihil nisi nomen ipsum deesse videretur. [6] Cum de scripturæ viribus dubitaretur, an testamenti codicillorum iure censenda esset, [7] placuit eam accipiendam interpretationem, quæ rectā sani hominis volūtatē tueretur; ideoque cū codicillis hereditas nō magis adimi possit quā dari, [9] pro testamēto habendam: [10] Non quod hac parte rusticitati quicquam indulgendum esset, [11] sed quia in nomine potius quam in

Source : BIU Cujas

ipſa actus ſubſtantia,[12] & quidem per notarij inſcitiam,[13] quam & alia multa prodebant, errorem iuris interueniſſe apparerer.[14] Item quæſitum eſt, cum poſteriore ſcripturæ parte cautum eſſet, vt codicillorum iure non valeret, iure donationis cauſa mortis defenderetur, omnique alio iure quo melius valere poſſet, an ſi teſtamenti iure valere non potuiſſet, quaſi ex fideicommiſſo hereditas mulieri ab herede inſtituto deberetur; [15] Placuit fideicommiſſi petitionem competituram, quod ea clauſula omnem voluntatis dum ne ſolemnioris[16] ſpeciem complecteretur.[17] Rurſus dubitatum eſt, ſi mulier hereditatem primum ex teſtamento petiiſſet, poſtea teſtamenti diffidens viribus ex fideicommiſſo agere inſtituiſſet, an ei liceret variare. Viſum eſt permittendum,[18] propter incerti iuris periculum,[19] cum dubitari probabiliter poſſet an ea ſcriptura, quam teſtator codicillorum nomine paſſim donauerat, teſtamenti iure ſubſiſteret. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 29. Martij 88.

1 Cum tamen per codicillos neque reuocari, neque confirmari teſtamentum poſſit, *l. quod per manus* 10. *D. de iur. cod.*

2 Quod tamen per codicillos fieri non potuerat, *l pen.* §. 1. *D. de cond. inſt.*

3 Cum neque dari per codicillos hereditas poſſit, *l. 2. §. vlt. d. l. quod per manus* 10. *l Diui* 6. *D. de iur. cod. l. 2. C. cod. l. hereditas* 5 *C. de pact. conuent. tam. ſup. dot.*

4 Hoc quoque in codicillis fieri non poterat niſi qui ex teſtamento valere poſſent, *Lillud* 13. *§ tractari. l. vlt. D. de iur. codicil.*

5 Quæ ſolemnitas in teſtamentis quidem neceſſaria eſt, *tit. de inſt. ordin. Inſt. ſed non in codicillis. l. vlt. in fin. C. de codic.* quamuis nihil vetet in codicillis quoque eam interuenire, quoniam quæ abundant non ſolent vitiare, *vulg. iurib.*

6 Aliud enim eſt nomen teſtamenti, aliud codicillorum, ſicut & eorum diuerſa ſunt iura, *l. ſi idem* 7. *C. cod. tit. de iur. cod.*

7 *Vt & in d. l. illud, § tractari, & d. l. vlt. D. de iur. cod. l. non codicillum* 14. *C. hoc tit.*

8 Magna enim eſt interpretatio per quam fit, vt actus pereat potius, quam vt valeat, *l ſi ita ſtipulatus* 126. §. *Chryſogonus, de verb. obl. l. quoties* 12. *D. ae reb. dub.*

9. *d. l. pen.* §. 1. *D. de condit. inſtit.*

10 *d. l non codicillum d. § tractari, d. l. vltim.* Iaſ. *in d. l. non codicillū* Bald. *in fin. col. vlt. vel extra quare, C. de codicil. & in l. quærebatur, D. de teſtam. milit.* Mare. de Mant. *ſing.* 548. vbi citat gloſſ. & Bald. *in l. quoties col.* 2. *C. fam. ercis.* Bart. *in l. inſtitutio, in princ. de hered. inſt. D.* vt *in l. cogi* 16. *§. & generaliter, D. ad SC. Trebell.*

11 Quamuis enim faleat indulgeri quantum ad ſolemnitates teſtamentorum, *l. vlt. C. hoc tit.*

12 Qui error in nomine non debet nocere, quoties conſtat de voluntate. niſi cum erratum etiam eſt in corpore, *l. quoties 9. in princ. D. de her. inſt.* iunct. *l. ſi quis in fundi 4. de leg. 1.*

13 Quam teſtatori nocere non oportet, *l. errore 7. C. hoc tit. l. ſi librarius 92. de reg. iur.* præſertim cum error eſſet tantum in nomine, *l. teſtamentum 179. hoc tit.*

14 Qui error voluntatem non habet, *l. ſi per errorem 15. D. de iuriſd.* voluntas autem ſemper potior eſt voce dicentis nedum ſcriptura ſcribentis *l. Labeo 7. ad fin. de ſupell. legat.* Et præterea error iuris excuſabilis eſt in ruſtico *d. l. vlt. C. hoc tit. l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.* Valde tamen obſtat, quod dici ſolet, ſi non valet quod ago vt ago, nec valere poteſt, cum ſit tranſitus à ſpecie in ſpeciem. Bar. *in l. de iur. codicil.* Iaſ. poſt alios *in l. 1 § ſi quis ita, de verb. obl.*

15 Vt dici ſolet quoties clauſula codicillaris adhibetur in teſtamento nullo, *l quærebatur 19. §. 2. D. de teſt. milit. l Lucius* 88. *§ vlt. de leg. 2. l. generaliter* 24 *§. ex teſtamento D. de fideic. libert. l. 1. C. eod.*

16 Non enim poſſet ea clauſula comprehendere teſtamentum ipſum tanquam quod ſit perfectius & ſolemnius. Bart. *in d. l. 1. num.* 22. *D. de iur. codicill.*

17 *L cum pater* 77. *§. filius matrem, de leg. 2. &* aliis citatis, *nu.* 15. *quibus adde l. vltim. Cod. de codicil. 2. vbi gloſſ.* in verb. *verbis tamen, eod. l. Scaeuola* 76. vbi Bart. & alij ad Trebell. *per l. ex facto* 17. *in princip. eod. l. filius familias* 114 *§ at quis heredem, de leg. 1.*

18 Contra quam regulariter obtineat, *dict. l. vltim. Cod. de codicil.*

19 Nam nec locus eſt, *d. l. v tim.* cum ſucceſſor eſt incertus Bart. *ad l. controuerſia, num* 6. *D. de tranſact.*

DEFINITIO II.

Teſtamentum factum adhibito minore quam quinque teſtium numero, etiam ab eo qui vel parochum, vel notarium pluréſve teſtes adhibere voluit nec potuit, nullius eſt momenti.

DEtruſus in carceres iniquiores ob falſam accuſationem, cum grauiſſimo morbo laboraret, & ad confitenda peccata parochum, ad ſuprema verò ordinanda notarium teſtéſque conuocari flagitaret, vtriuſque petitionis repulſam inhumaniter paſſus à Commentarienſi,[1] quod is nonnullorum magiſtratuum imperio prohiberi ſe diceret; ne quemquam omnino niſi impetrata prius venia accedere pateretur, palam heredem nuncupauerat[2] vxorem ſuam clariſſimam, Commentarienſe ipſo præſente eum vxore fratréque. Scripturæ de ea re Commentarienſis mandante teſtatore confecerat, quam ſubinde teſtator propria ſubſcriptione firmauerat.[3] Quærebatur an valeret teſtamentum, cum de teſtatoris voluntate tam per ſcripturam quàm per tres illos teſtes conſtaret, nec difficile tantum, ſed etiam prorſus ἀδύνατον fuiſſet, vt aliorum pluriumve teſtium copia haberetur.[4] Cur non enim hoc ſaltem caſu locus ſit conſtitutioni Leonis,[5] quæ iubet, vt ſi in itineribus vel agris aliisque inhabitatis locis teſtamentum fiat, trium teſtium confirmatio ſuſcipiatur? Sic iis qui in expeditione bellica aut graſſante peſte teſtantur, vulgares teſtamentorum ſolemnitates remittimus,[6] fauore vltimæ voluntatis conſeruandæ.[7] Nec quicquam videtur æquius, quam vt ſi de præciſa, vt ita dicam, impoſſibilitate habendorum teſtium appareat, ſatis ſit eas adhibitas ſolemnitates quas ius gentium requirit.[8] Duos ſcilicet teſtes adfuiſſe,[9] aut quæ in Pontificio ſufficerent, nihil niſi parochi duorumque præterea teſtiū præſentiam requirente.[10] Atqui parochum habere hic teſtator voluerat nec potuerat.[11] Sed & cum pro parocho duos teſtes adhiberi poſſe placeat,[12] quidni teſtatoris ſubſcriptio vnius ſaltem teſtis fidem ſuppleret?[13] *Senatus* tamen pronunciauit nullius momenti eſſe teſtamentum, quod minore quam quinque teſtium numero probaretur.[14] Nam nec peſtis quantumcumque ſæuientis tempore,[15] nec ſi in Tyranni caſtello ad quod liber non pateret acceſſus,[16] teſtamentum factum proponeretur, pauciores tamen quam quinque teſtes vnquam ſufficient.[17] Neque vero aut nouum, aut iniquum eſt, vt inteſtatus moriatur etiam is, qui teſtari maxime voluit, ſi teſtium copiam habere non potuerit.[18] Ob idque nimirum ſolent prudentes viri, ne in periculum incurrant, eo tempore teſtari, quo nec teſtium numerus, nec aliud quicquam deſit ex ſolemnibus.[19] Digna tamen res viſa eſt, cuius aſperitatem Princeps ab herede,[20] non vt legibus vim faceret ablata legitimis ſucceſſoribus hereditate,[21] ſed vt ſaluo eorum iure mulieris indemnitati ex ærario aliquatenus proſpiceret, ne defuncti innocentis voluntas vi maiore quam obtentus maieſtatis licet inſcio pientiſſimo Principe pepercrat, prorſus intercidiſſe videretur.[22] *Ita Senatus* 4. Id. Iulij 1588.

1 Sic enim appellamus eum, qui carceris cuſtodiam habet, quod in commentarium cuſtodias referat, *l. 4. Cod. de cuſtod. reor.*

2 Quaſi facturus teſtamentum ſaltem nuncupatiuum, quod multo pauciores ac leuiores exigit ſolemnitates, *l. in teſtamentis* 26. *C. hoc tit.*

3 Atque ita adhibuerat teſtator omnes ſolemnitates quas in tanta anguſtia poſſibile fuerat adhiberi, vt nihil prorſus ei poſſet imputari.

4 Nemo enim arctandus eſt ad impoſſibile, *vulg. l. impoſſibilium* 185. vbi not. *de reg. iur. l. filius* 15. *D. de condic. inſt.* multumque refert an difficile quid ſit, an prorſus impoſſibile: quia impoſſibilitas habet impedimentum naturale, *l. continuus* 137. *§. illud de verb. oblig.*

5 Nouel. 41. cui titulus eſt, *Vt in ciuitat. quinque*, in itineribus vero & in agris tres teſtes ad teſtamentorum fidem ſufficiant.

6 *L caſus*, 8 *C. hoc tit. l. ſed & ſi quis §. quæſitum, D. ſi quis caution.* Pariſ. *conſ.* 46. *num* 14. *vol* 3. Decius *conſ.* 284. *nu.* 1. *DD. in l. vlt. C. hoc tit.* Facit *l.* 1. vbi Bart. *de bon. poſſ. & teſt. mil. l. Lucius* 40 *& l. vlt. D. de teſt. milit.*

7 Quam ſcilicet publice expedit exitum habere *vel negare* 6. *D. teſt. quem. aper. l.* 1 *C. de ſacroſ. eccleſ.*

8 Fernand Vaſq. *de ſucceſſ. creat. progr. & reſolut. part.* 1. *lib.* 2. §. 13. *nu.* 18. *&* §. 11. *nu* 53.

9 Iuxta illud Euangelii: In ore duorum, vel trium ſtet omne verbum. Vide tamen quæ ſcripſi *in Error.* 2. *Decad.* 36. *de error. pragmat.* vbi probaui nullas eſſe teſtamentorum ſolemnitates quæ poſſint dici iuris gentium.

Source : BIU Cujas

10 *Cap.cum esses*, vbi Abb Sicul.& Barbat. *Extr. de testam.* Boer. *decis.228.num.11.circa fin.* Gail.*pract.observat.lib.2.cap.* 118.*num.*18. Minsing.*cent.*1.*observat.*96. Guid Pap.*quæst* 543 *in fin.*

11 Itaque cum per eum non stetisset videbatur parochus habendus pro adhibito.*argum.leg.in omnibus causis* 39.*de reg.iur.*

12 Specul.*in tit.de instr.edit.* §.*compendiosè num.*12.

13.*Arg.Auth.si modo* C.*famil.ercisc.*

14 *Per text.in l.vltim.vers.sin autem in illo loco*, *Cod. hoc tit.l.vlt.* C.*de codic.l.conficiuntur* 8.§.*codicilli*, *vers.quid enim*, D. *de iur.codicil.*

15 Rip.*in tractatu de priuileg.vltimarum volunt. caus.pest. n.*11.

16 Bald.& Salic.*in d.l.vlt.D.hoc tit.*& alij quos citat Guili Bened. *in repet.cap.Raynutius in verb.testamentum* 1.*num.*13. Sequitur Rip. *vbi.num.*10.& reprehendit eundem Baldum consentientem *cons.*285. incip.*si quis iuris ciuilis l.*3.Vide Socin *cons.*85.*vol* 4. incip.*circa articulum per tot.*

17 Cum in qualibet vltima voluntate quinque testes ad minus requirantur,*d.l.vlt.*§ *vlt* C *de codic.l.vlt.*C. *de mort. caus. donat.*

18 L.2.*D.si quis aliq.testar.prohib.vel coeger.*

19 Itaque in proposita specie hoc ipsum poterat imputari testatori cur id vsque tempus distulisset testamentum,quod multo ante tẽ. pore facere potuerat si voluisset.Sic enim scipsum arctauerat, ideóque indignus auxilio videbatur,*l.*2.§ *si qui tamen*, *D. si quis caution.*

20 Arg.*l.*1 C.*de legibus*,iunct.*l.vlt.* § *penult.* & *vlt.* D. *quod mot. caus.*

21 Numquam enim debet princeps lædere ius tertio iam quæsitum,*l.*2.§.*marito* & § *si quis à principe*, *D. ne quid.in loc.public. l.*4. *Cod.de emancip.liber.* nec beneficia Principis debent cuiquam esse captiosa,*l.Paulus notat.*8 *D.de prat.stipulat.*

22 Ad inuidiam enim Principis maxime id pertinere videbatur, quod vidua conjueret. tur inde nasci occasionem iniuriæ,vnde iura nascuntur *l.memi.erint* 6.C.*vnde vi.*Facit.*l.Imperatorem* 91.& quod ibi notat.Bald.*D.de her.inst.l.ex imperfecto* 23.*D.de legat.*3.

DEFINITIO III.

Clausula codicillaris adhibita in testamento, in quo pauciores quã quinque testes adfuerunt, nihil operatur.

QVoties testamentum idcirco nullius momenti est, quod in eo pauciores quam quinque testes adfuerint,non potest codicillaris clausula adscripta facere, vt codicillorum aut alterius cuiuslibet vltimæ voluntatis iure suprema defuncti iudicia defendãtur. Est enim perpetua iuris nostri regula,neq;codicillos, neque aliam vllam voluntatis vltimæ speciem aliter valere posse, quam si quinque testes interuenerint. [2] Cui non eo minus locus est,quod casum talem proponas,in quo ex iusta causa testamento quoque faciendo quinque testes sufficere potuerint.[3] An igitur nihil eo casu interierit verum testamentũ testator fecerit an codicillos? Imo verò maximè interierit propter alias differentias,quæ inter testamentum & codicillos sunt quam plures.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis alias soleat hæc clausula operari ab intestato quoties testamentum ipso iure nullum est,secundum ea quæ dixi ad *Defin.*1.*n.*15.*hoc tit.*

2 Dixi proxima *Defin.ex l.vlt.*C. *hoc tit.l. vlt.*C. *de codicill.l. vlt.* C.*de mort. caus.donat.*

3 Bart.*in l.*2.*in fin.de leg.*1. quem refert & sequitur Socin. *cons.* 85.incip.*circa articulum*, *vol.*4 Didac.Couar.*in rubr. de test.part.*3.*n.* 21 *in fin.*

4 Testamenta enim quam plurimas alias solemnitates requirunt, codicilli vero nullas prorsus *d.l.vlt.in fin* C.*de eod.*Maxime autem in eo differunt,quod testamentarios testes semper rogatos esse oportet, nec ea solemnitas vnquam remittitur,si Ripæ credimus *in tract.*D. *de priui l.vlt.volunt.caus.pest.n.*24.In codicillis autem etiam fortuiti testes sufficiunt,*d.*§.*vlt.*& *Inst.eod in fin.*Denique nunquam confundi debent iura testamentorum,& codicillorum,*l.si eadem* 7. C. *de codicil. non codicillum.*14 C.*hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Testamentum factum per nuncupationem, herede non nuncupato, non potest valere iure testamenti in scriptis licet habeat solemnitates requisitas: Nec si adsit clausula, Omni meliori modo.

TEstamento propria manu scripto, subscriptoque, à testibus etiam subsignato testator declarauerat,velle se eam scripturam valere iure testamenti nuncupatiui, quod voluntatem suam non nisi ad futuram hominum reique memoriam scripto mandasset,[1] neque tamen heredem palam nuncupauerat.Placuit neque iure testamenti in scriptis valere posse, cum id noluisset,[2] neque iure nuncupatiui, quod hæres palam nuncupatus non esset.[3] Nec obstabat,quod eadem scriptura testator præceperat, vt si eo iure testamentum non valeret,omni alio meliori iure, quo valere posset, defenderetur:Quandoquidem ea clausula nec supra quã testator voluerit operari potest,[4] nec eam interpretationem admittere, vt ad solemnem voluntatis speciem referatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua Definit.6 d.infr.D.codicill.

1 Nam huius rei gratia solent plerumque confici scripturæ tam de vltimis voluntatibus,quam de contractibus, *l.*4.*D.de fid.instrument.l.iubemus* 29 *vers.sed ne aliqua.C.hoc tit.*

2 Neque enim actus agentium operantur vnquam vltra eorum intentionem, *vulg. l.non omnis* 19 D.*de reb.cred.l quoties D.de her. inst. l. multum interest.* 6.*C.si quis alter.vel sib.l siue emancipatis* 17 *C.de donat.*

3 L.*heredes palam* 21.D *qui test.fac.poss.*

4 Clausula enim codicillaris nunquam supplet defectum voluntatis,sed tantum solemnitatis Dec.*cons.*205.*in fin.*

5 Ita Bart *ad l.*1.*num.*22.*D.de iur.codicil. Dixi ad Defin.* 1. *num.* 16.*supr.*Illa fortior obiectio est si quis dicat, neminem videri id testandi genus eligere,per quod sua iudicia impugnentur, *l.*3. D. *de testam milit* Sed id in dubio obtinet In proposito autem aperta erat voluntas testatoris qui non nisi per nuncupationem testari voluerat, aut ab intestato facere codicillos,nunquam vero cogitauerat de faciendo solemni testamento in scriptis.

DEFINITIO V.

Testamentum tempore pestis non pauciores quam quinque testes requirit, nisi factum sit à Syndico aut alio publicum officium gerente, Testes tamen semper rogatos esse oportet,

TEstamentum tempore pestis conditum non eo minus requirit solemnem numerum septem testium,[1] nisi probetur tam grauem sæuamque fuisse pestem,vt copia testiũ haberi non potuerit,quo casu humanius visum est quinque testes sufficere,certè non pauciores.[2] Præterquam si agatur de testamento Syndici, aut magistratus alteriusve cuiuslibet publicum officium gerentis. Hos enim,si dum pro republica laborant morbo correpti sint, visum est dignos esse,qui militum priuilegio gaudeant,[3] vt quoquomodo testari possint & velint, rata sit eorum voluntas,nec iuris communis solemnitates requirat.[4] Neque tamen hinc consequens erit, vt valeant eorum testamenta,si testes qui adfuerunt minime rogati proponantur.Nam neque militibus hæc solemnitas vnquam remittitur,[5] quia nec necesse est,cum quisquis loqui potest, æque facile testes etiam rogare possit.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Perrot,& Dominorum Senatorum Danise, & de Beausuiour,Calen.Iul. 1589. & rursum in causa Petri & Humberti Roux,cõtra Claudiam Violat,P.Id.Mart.1591.

1 *L casus* 8.*C. hoc tit.*& ibi DD.

2 Boer.late *qu.*228.Rip.*in tract.de priuileg.vltim. volunt.caus.pest. num.* 11.Vide Paris.*cons.*46.*numer.*24.*volum.*3 Dec.*consil.*284.*DD.in l.vltim.C.hoc tit.l.*1.vbi Bart.*de bonor.poss.ex test.milit.* [*arg.l. vltim.C. hoc tit.*vbi dicitur in testamento rure facto quinque testes sufficere, etiamsi testamentum solemniter & in scriptis factum proponatur, hoc quoque addito,vt si literatorum testium copia non possit haberi, sufficiat litteratos subscribere pro illiteratis. Quod ius licèt rusticorum fauore primùm constitutum sit,bene tamen tractum est ad testamenta etiam ciuium in rure testantium. Gothofr.& alij *ad dict. l.vlt.*Sumpto præsertim argumento ex Leonis *Nouel.*41.quæ solemnitatem numeri testium remittit testamentis omnibus,non modo rusticorum,sed etiã ruri à quocunque factis Sanè testamentũ ad pias causas contentũ est duobus testibus etiã non rogatis nec masculis *c. cùm esses,& c.relatum*,*Extr.de testam.* quod ius Pontificium seruandum est etiam in foro Cæsaris. Iul.Clar.*in* §.*testamentum*,*q* 6.Eoque casu valent legata etiam laicis relicta,Clar. *ibid. ex cõmuni opinione.*

Source : BIU Cujas

num. 9 Quod intellige si testamentum valeat tanquam testamentum, non item si defendatur sola potestate clausulæ codicillaris in eo subintellectæ, quia clausula codicillaris, quæ subintelligitur fauore piæ causæ, non potest locum habere in legatis non piis.]

3 Istorum enim periculum non leuius est quam militum, & bellum eo tempore videtur esse inter Deum & homines, inquit Bart. *l. naturaliter 5. colum. penult. de vsucap.* Dec. *de consil. 284.* Rip. *vbi supr. ex not.* per Bartol. *in dict. l. 1. de bon. poss. ex test. milit.*

4 *d. l. 1. in princ. l. Lucius 40. l.* vltimi Diuus *24. & pas. D. de testam. milit.*

5 *d. l. Diuus* ibi *conuocatis ad hoc hominibus.*

6 Rip. *vbi sup. num. 42.*

DEFINITIO VI.

In testamento facto tempore pestis debent testes esse puberes & masculi, non feminæ si masculi inueniri possint, Et in eo quoque debet relinqui legitima titulo institutionis.

SEd & puberes esse oportet eos testes, qui testamento pestis tempore condito adhibentur. [1] An & masculos? Vtique, si haberi potuerunt. Nam si probetur masculos eo tempore reperiri non potuisse, fœminæ in subsidium admittentur. [2] Ex cæteris testamentorum solemnitatibus nulla est, quam remitti oporteat. [3] Finge præteritam à testatore matrem, cui legitima relinqui debuerat, aut relictam ei legitimam titulo legati cum iure *institutionis* relinqui debuisset. [4] Non valebit testamentum, præsertim matre conquerente, [5] nec si hæredes instituti legitimam offerant. In hæredis namque potestate numquam est facere, vt testamentum quod ab initio non valuit conualescat. [6] *Ita Senatus* in causa supradicta fratrum Roux, & Claudiæ Violat.

1 Pupillus enim ea etiam quæ videt ignorat, *l. C. de fals. monet.* & absentis loco est. intelligitur, sicut & furiosus, *l. Fulcinius 7. § plane interdum, D. ex quibus caus. in poss. eat.* iunct. *l. vbi non voce 124. §. 1. de reg. iur.*

2 Ias. *in l. fin. n 19. C. de testam.* Alex. *cons. 24. num. 11. vol. 2.* Steph. Bart. *cons. 112. num. 6. lib. 1 in secunda edit.*

3 Nisi quod testes huiusmodi morbo oppressos eo tempore iungi atque sociari remissum est, *l. cautum 8. C. hoc tit.* Vide Ias. *in d. l. vlt. numer. 7.* Alexand. *in l. feriniarios. C. hoc tit.* Bart. *in d. l. naturaliter 5. de vsucap.* Alex. *cons. 30. incip ponderatis, col. 2. ib 5.* Panorm. *cons 3. quæst. 18. lib. 2.* Rip. *in tract. de pest. in prælud. num. 9.*

4 Secundum communem nostrorum sententiam *ad Nouel. 115. vt cum de appellat. cognosc. § aliud quoque capitulum*, quicquid dicat Bart. *in Auth. nouissima, Cod. de inof. testa. n. 4 & in l. siue libertus, §. excluditur, de iur. patronat.* Gloss. *in §. siue igitur omnes*, in verb. *nullum, d. Nouel. 15. vt cum de appel. cognosc.*

5 Si enim approbaret iudicia filij, aliud esset ex æquitate, de qua *in l. filio 17. D. de iniust. rupt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Coniecturis & in Decadibus, De error. pragmat.*

6 Debet enim testamentum propriis viribus subsistere, non ab alterius voluntate pendere, *l. illa institutio 32. de hered. instit.* multo minus à voluntate heredis, *l. Senatus 43. § pen. de leg. 1. l. fideicommissa 11. § quamquam, de leg. 3.* priusque est, vt testamentum valeat, quam vt hæres quisquã ex eo esse possit, *l. si filius 7. de lib. & si filius 16. & posth.*

DEFINITIO VII.

Nec clausula codicillaris, neque illa, Omni meliori modo, *subintelligitur testamento facto tempore pestis, vt neque in testamento militari sed tantum in testamento inter liberos, & ad pias causas.*

AT neque verum est quod quibusdam placuit in eo testamento, quod pestis tempore conditum sit, subintelligi clausulam codicillarem, aut eam quæ paris est potestatis, qua iubetur testamentum valere omni meliori modo, nimirum, vt non valente propter omissas solemnitates testamento institutio flectatur in fideicommissum, & quæcunque eo testamento legati vel fideicommissi iure relicta sunt, ab intestato repetita intelligantur. [2] Numquam enim credendus est codicillos fecisse, qui testari voluit, [3] si non diserte id expresserit, præterquam si inter liberos aut ad pias causas testatus quis proponatur. Quo casu singulari quodam iure receptum illud est fauore & priuilegio liberorum, & piæ causæ, ex interpretum traditionibus potius quam ex iuris ratione. [4] Quod vero addunt, *Exemplo testamenti militaris*, prorsus alienum est. Nam præter id, quod minus recta est comparatio militis & hominis peste laborantis, nisi Syndicus sit aut alia persona publica, [5] constat testamentum militis, cum iure militari factum est, iure directo valere, ac tanquam testamentum, non autem iure codicillorum ab intestato. [6] Illud sane verum est, testamentum à milite iure communi factũ non eo minus valere iure militari, si communi defendi non possit, quia non est credendus miles id genus testamenti elegisse, per quod iudicia sua impugnaret. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *De qua l. cum pater 77. § filius matrem, de leg 2.*

2 *Arg. l. penult. § vltim. eod. l. generaliter 24. §. ex testamento, de fid. libert.*

3 *L 1. D de iur. codicil. l vltim. C. eod. d. l. penult. § vlt. de leg. 2. l. 3. D. de testam. milit. l coheredi 41. §. cum filia, de vulg. & pupil. subst.*

4 Iul. Clar. *in § testamentum, q 8. n. 7.* post Ialon. *ad d. §. cum filia in fin.* vbi dicit communem Boer. *quæst. 40* vide tamen quæ contra hanc opinionem scripsi *in Error 1. Dicæd. 36. de error. pragm.*

5 Vt dixit *Defin. 5. supr.* quia cæteri hoc morbo oppressi nõ laborant pro republica.

6 Nisi cum miles expressim cauit, vt testamentum suum valeat per fideicommissum, *vt in l quærebatur 19 de testam. milit.*

7 *L. 3.* vbi est textus elegans *eod tit.*

DEFINITIO VIII.

Qui allegat testamentum nuncupatiuum non scriptum debet exprimere annum, mensem, diem, & locum, sed non testes.

AGnatus proximus ab eo conuentus, qui se testamento nuncupatiuo, nec in scripturam redacto dicit institutum, non prius vrgendus est, vt defensiones vllas proferat, quam actor non annum dumtaxat & mensem, sed etiam diem ediderit, & locum in quo testamentum conditum dicitur. [2] Propterea quod non aliter sciri possit, an testamentum illud valeat, hoc est, an posterior alia vlla voluntas contraria sequuta sit, [3] aut an falsi testes sint qui adserant interfuisse testamento, aut an alibi testator fuerit eo ipso die. [4] Denique quoties ad validitatem actus quo de agitur præcisa diei adiectio necessaria est, puta si de iure pignoris disputetur, [4] diei edictionem ab actore fieri necesse est, vt sciri reus possit, an contendere debeat, an cedere. [5] An testium qui nuncupationi interfuisse dicuntur nomina edi oportebit? Minime propter metum corruptionis, & vt loquuntur, subordinationis. [6] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Damas, & de Lentylli, 16. Cal. Iulij 1593.

1 Prius enim est, vt actor fundet suam intentionem quam vt de iure & exceptionibus rei quæri oporteat, cum actore non probante reus absoluendus sit, etiamsi nihil ipse præstiterit, *l. qui accusare 4. C. de edend.*

2 Quia posteriore testamento prius vtique rumperetur, §. *posterior, Inst. quibus mod. testam. infirm.*

3 Nihil enim celandũ est ex iis, quæ reo iustã defensionis materiã præbere possunt, *argum. l 3 D. de accus. l. pen. C. eod* Iul. Clar. *lib. 5. sent. §. vlt. quæst. 12* Ferrur. *in titul. de form. inquis.* in verb. *qui coharet. num. 18. & 19.* & in verb. *anno præsenti, num. 7.*

4 Quoniam qui prior est tempore is regulariter potior est iure, *l 24. & pass. C. qui potior in pign. hab.*

5 *L. 1. § editiones*, vbi Castr. *num. 4. D. de edend.*

6 Nunquam enim edendum est reo id quod materiam falsa comminiscendi ei præbere possit. *d. § editiones.*

DEFINITIO IX.

Clausula derogatoria impedit validitatem posterioris testamenti, nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore.

COnstat prius testamentum, quod habet clausulam derogatoriã, non aliter reuocari posse per posterius

rius, quam si specialis mentio fiat eius clausulæ,[1] nec generalem sufficere reuocationem, non solum si plura testamenta præcesserint, in quo omnes consentiunt,[2] sed & si vnum dumtaxat.[3] Porro specialis reuocatio prioris testamenti non ex eo solo facta videtur, quod testator in secundo testamento dixerit, *non obstante alio testamento per me condito, in quo instituí Sempronium, vel de quo fuit rogatus Mauius notarius.* Sed requiritur omnino, vt facta sit mentio clausulæ derogatoriæ priori testamento insertæ,[4] secundum receptiorem nostrorum sententiam. Quæ licet dura sit, vixque admittenda si clausula derogatoria primo testamento inserta simpliciter concepta erat, pura, *si fecero aliud testamentum, nolo illud valere:*[5] tamen recipiēda est, si clausula derogatoria habebat insertam aliquam specialem formam.[6] Sed neque derogatoriæ clausulæ mentionem in genere factam esse sufficit, sed in specie fieri necesse est, quamuis non etiam in individuo. Maxime vero si tam breue temporis interuallum, puta septem aut ad summum decem dierum inter vtrumque testamentum interceserit, vt non sit credibile tam exiguo temporis spatio fuisse testatorem oblitum verborum, quibus clausulam derogatoriam concepérat; præsertim si neque implicita, neque insolita fuerunt, quo solo casu admittenda est præsumptio obliuionis in facto proprio de recenti.[8] *Ita Senatus* in causa quadam graui, 14. Calend. Aug. 1593.

1 Quasi alioquin secundum testamentum non habeat testatoris sui voluntatem *ex l. si quis in princ. 22. de leg. 3.* vbi DD. Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in Err. 7. Decad. 37. & seq. de errore pragmat.*

2 Quia minor est hoc casu difficultas, cum posset generalis reuocatio referri ad alia testamenta, quæ specialem clausulam derogatoriam non haberent.

3 Iulius Clarus ex communi & post multos, quos refert *in §. testamentum. q. 99. num 5.*

4 Bart. *d. l. si quis in princ. num. 8.* cuius opinionem communem esse scribit Socin. *cons.* 163. post *num. 7. vers. secundo præmitto* & post *num* 14. *lib. 2.* aliique multi, quos refert Clarus *dict. quæstio* 99 *num. 5.*

5 Vt per Clarum loco proxime citato. Aliud est si testator in concipienda clausula causam adiecerit propter quam nolit posterius testamentum valere, tanquam quod factum videri velit, per vim aut per inductionem. Est enim hæc vera causa & ratio adscribendæ clausulæ derogatoriæ. Vide Mantic. *lib. 22. de coniect. vlt. voluntat. tit. 8 per totum.*

6 Quomodo vt plurimum habere solet.

7 Idem Iul. Clar. vbi supra *num. 7.* post alios ibi relatos, & dicit communem.

8 Ex not per Bart. *in l. si res, de legat. 1.* quem refert Guid. Pap. *quæst. 127. num. 4.*

DEFINITIO X.

QVid si testator posteriore testamento adfirmauerit non recordari se verborum clausulæ derogatoriæ, in eamque rem iurisiurandi quoque religionem adhibuerit? Placet credendum esse testatori, etiam non iurato, multo igitur magis si iurauerit. Sed id tum obtinet, cum testamentum ab eo factum est, qui tum in extremis erat constitutus:[1] Aut cum clausulæ derogatoriæ verba sunt implicita & intricata:[2] Aut denique cum ex medij temporis interuallo iusta obliuionis præsumptio induci potest, quod euenit non solum si decennium interceserit,[3] sed & si multo breuius temporis spatium pro personarum, & temporum, & clausularum varietate æstimandum.[6] Sane quoties à notario scriptum est iurasse testatorem omnimodo credendum est scripturæ, nisi paratus sit qui negat de crimine falsi instituere accusationem.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex doctrina Saliceti *in l fancimus*, C. *hoc tit.*

2 L *cum qui de edenti* 37 § *cod ei lus*, ibi, *Scilicet cum iusiurandum super hoc dedisse testator adfirmauit. de legat. 3. l. non omnes 5. §.* à *barbaris*, C. *de re milit.*

3 Et ita videtur sensisse Salic. *in d. l fancimus*, vbi allegat *text. l. hac consultissima*, § *at cum hæc ana fragilitas*, C. *qui test. fac. poss.* Debet enim Doctor quilibet intelligi secundum leges quas allegat.

4 Nam ex decennio placet induci præsumptionem obliuionis *d. l fancimus*, vbi not. C. *hoc tit.* Bart. *in l si id quod, & in l. si de eo, §. si forte. num. 4. D. de acq. pos.*

6 Nam ea quanti temporis cursu præsumenda sit obliuio est in arbitrio iudicis. Idem Bartol. *ad l. furtum* 37. §. *fundi, de vsucap.*

7 Credendum enim omnimodo est notario in iis, quæ atteſtatur coram se gesta esse, Bart. *ad Auth. si quis, num. 8. C. de edend. ex §. nos autem, Nouel. de tabel.*

DEFINITIO XI.

De testamento, vt vocant, iurato: Et quid si etiam posterius sit iuratum.

SEd & si prius testamentum iuratum proponatur, id est ille quod testator iurauerit velle se supremum esse, receptum est eam esse vim iurisiurandi, vt impediat ne per subsequens testamentum tollatur primum, si non in secundo specialis reuocatio facta sit iuramēti,[1] quippe quod vim habeat clausulæ derogatoriæ.[2] Sicut ex contrario si in primo testamento adiecta esset clausula derogatoria sine iuramento, posterius autem iuratum esset, præualeret posterius, etiam in quo nulla mentio facta esset clausulæ,[3] quia iuramentum habet vim specialis expressionis.[4] Quid ergo si vtrumque fuerit iuratum? Præualebit priùs. Iuramentum namque in posteriori appositum prodesse tantum potest ad supplendum defectum non expressæ clausulæ derogatoriæ, sed non adhoc, vt iuramentum illud in priore testamento adhibitum habeatur pro expresso & reuocato in posteriore,[5] alioqui prorsus inanis & nullius momenti aut effectus esset iurisiurandi prioris interpositio.[6] Apparet autem ex superioribus multum interesse an posteriore testamento in id adhibitum sit iusiurandum, vt testator affirmet illam esse vltimam suam voluntatem, an vero, vt persuadeat oblitum se clausulæ derogatoriæ, quam priore testamento adscripserat.[8] Non enim consequens est, vt hoc posteriore casu oblitus etiam videri debeat prioris iurisiurandi.[9] Quia sicut aliud est iurisiurandum, clausula derogatoria,[10] licet iusiurandum quoque habeat vim clausulæ derogatoriæ, sic aliud est non meminisse iuramenti, aliud non meminisse clausulæ,[11] & longe facilior præsumptio obliuionis huius, quam illius, quoniam formula certis & præscriptis verbis concepta est, quorum memoria facillime excidere potest.[12] Iuramentum vero non item,[13] vt proinde videatur omissio illa prioris iurisiurandi facta defectu non tam memoriæ, quam voluntatis.[14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Iul Clar. *quæst. 99. num. 7 in fin. & quæst 94. numer. 5.* post Bart. *in l si quis 27. num. 15. de leg 3.*

2 Clar. & Bart. ibid.

3 Idem Clar. *d. q. 99 num. 10.* post Bald. *in l. fancimus post num. 7. C. hoc tit.*

4 Gloss *in l. cum pater 77 § filius matrem per ill. text. de leg. 2.* Bald, *in l. prima col. pen. C. comm. de.* Boer. *quæst. 3. num. 4 & 6.* vbi notat hoc locum non habere, si sit defectus substantiæ & consensus, sed tantum si defectus sit solemnitatis omissæ, ex Bart. *in l. si quis pro eo de fideiuss.*

5 Ne alioqui eueniat, vt pluta singularia concurrant circa idem contra vulgare nostrorum brocardicum *ex l. 1. C. de dot. promiss. l. eum qui* 30 D *de iureiur.*

6 Quod esset absurdum, cum duo vincula sint fortiora vno, *vulg l. pen. C. de adopt.*

7 Quomodo fit in omnib. testamentis, quæ adeo pragmatici vulgo iurata appellant.

8 Vt in specie *Desin. prated.*

9 Probatio enim debet esse concludens, nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse, *vulg. l. neque natales*, C. *de probat. l. non hoc* C. *vnde legit.*

10 Neque enim conuertuntur, quia iusiurandum quidem habet vim clausulæ derogatoriæ, sed non æque clausula derogatoria vim iurisiurandi.

11 Vulgatum porro est ex diuersis non inferri, *vul. l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

12 Est namque difficilior memoria verborum, quam rerum, quomodo & rerum mobilium difficilior est, quam immobilium, *l. peregre* 44. *l. si rem mobilem* 47. *D. de acq poss.*

13 Quia cum is qui facit contra proprium iusiurandum sit periurus, tam difficile videtur, vt quis sit immemor proprij iurisiurandi, quam vt sit immemor suæ salutis, quod tamen non facile de quoquā præsumitur, *l. fin. C. ad leg. Iul. repet.*

Source : BIU Cujas

14 niſi teſtator adfirmauerit non recordari ſe an iurauerit, quo caſu ei credendum eſſet etiam non iurato, vt dixi *in prin. Defin. praced.* Cæterum de his omnibus vide quæ ſcripſi *in Err.* 23. & 24. *Decad.* 39. *le error. pragmat.*

DEFINITIO XII.

Teſtator, qui contra quam iurauerat facit aliud teſtamentum, periurus eſt, ſi non impetret abſolutionem.

OBſeruandum tamen eſt, quoties prius teſtamentum iuratũ proponitur, teſtatorem ii aliud ſubinde teſtamentum faciat, licet iuſiurandum à ſe prius præſtitum exprimat, & reuocet, periurum tamen eſſe, ideoque neceſſariam eſſe abſolutionen. [1]Ergo vt periurij crimen euitetur, præſertim in teſtatore moribundo, nec vt credibile eſt immemote ſalutis æternæ, [2] quique abſolutionem numquam petierit,[3] præſumendum eſt defectu voluntatis potius, quam per obliuionem omiſſam eſſe in poſteriore teſtamento expreſſionem indiuiduam clauſulæ derogatoriæ & iuramenti. Alioqui non ex eo ſolo euitaretur crimen periurij, quod teſtator oblitus eſſet præſtiti à ſe iuramenti,[4] multominus ex eo ſolo quod oblitum ſe diceret,[5] præſertim ſi eo tempore teſtaretur, quo prorſus improbabilis eſſet obliuionis præſumptio, vt puta ſex aut ad ſummum decem tantum diebus à præſtito iureiurando elapſis.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Vt contra Bartolum magis communiter receptum eſſe ait Iulius Clarus *in §. teſtamentum, quæſt. 94. num. 4.* poſt Alex. *conſ. 18. n. 2. lib. 2.*

2 *L. vlt. C. ad leg. Iul. repet.*

3 Quæ petenda certe eſt quoties iuſiurandum ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ, *cap. debitores, c. cum contingat & paſſ. Extr. de iureiur.*

4 In re ſiquidem tanti momenti vix eſt, vt infirmitas memoriæ poſſit excuſare: & omnino periurium incurritur quoties iuſurandum violatur, ſiue ante, ſiue poſt obliuionem iuriſiurandi id contingat

5 Alioqui erit in poteſtate iurantis, vt non peieret, tametſi ſciẽs & prudens faciat contra id quod iurauit, quod ſane abſurdum eſſet, *arg. l. inter* 83. §. 1. D *de verb. oblig.*

6 Non enim veriſimilis eſt obliuio facti proprij tam recentis, *l. quamquam* 7. D. *ad* SC. *Vlleian.*

DEFINITIO XIII.

Teſtamentum poſterius factum in fauorem eius, cuius odio fuerat in priore inſerta clauſula derogatoria, non poteſt valere, maxime factum in domo ipſius inſtituti.

CVm in priore teſtamento adpoſita eſſet clauſula derogatoria, non tantum vt prius teſtamentum omnimodo valeret, ſed in eam quoque nominatim cauſam, vt ſibi teſtator proſpiceret aduerſus periculum, quod videbat imminens, futuræ abductionis in domum Sempronij, præuidens fore, vt in domum Sempronij, traſlatus aliud teſtamentum in fauorem Sempronij facere cogeretur, [1]ſecuta vero poſt tres aut quatuor dies abductione aliud teſtamentum condidiſſet, quo Sempronius ipſe inſtitutus erat, [2]Non dubitatur quin teſtamentum illud poſterius non aliter defendi poſſet, quam ſi apertiſſimæ extarent probationes mutatæ tam cito & ſine cauſa prioris in priorem inſtitutum voluntatis. [3]Minus enim fauorabilem eſſe decet cauſam huius, quem teſtator heredem habere noluerat, & cuius ſolius odio clauſulam derogatoriam in priore teſtamento adiecerat, [4]quam alterius cuiuſcunque de quo tum non cogitaſſet. Nam ſi quoties clauſula derogatoria quælibet in priore teſtamento adiecta eſt, præſumptio iuris naſcitur, quod ſecundum teſtamentum, in quo non ſit illi clauſulæ ſufficienter derogatum, ad ſuggeſtionem importunam alterius confectum fuerit potius, quam ex voluntate teſtatoris. [6]Quanto magis capienda erit illa præſumptio in odium Sempronij, quem teſtato paulo ante ſolemniter dixerit, nolle ſibi vnquam heredem eſſe? Præſertim habita etiam, vt plerumque habenda eſt, [8]ratione loci in quo teſtamentum cõſitum proponebatur, Nam quemadmodum, ſi teſtator poſterius teſtamentum fecerit apud acta, dicimus potiorem eius cauſam eſſe quam primi licet habentis clauſulam derogatoriam, idque propter vim & auctoritatem actorum, quod credendum non ſit voluiſſe teſtatorem coram perſonis publicis actum, vt aiunt eluſorium facere. [9]Ita ex contrario non poteſt non ſuſpectiſſimum eſſe teſtamentum poſterius factum in domo inſtituti, [10] quum heredem habere paulo ante teſtator noluerat, & à quo futuram coactionẽ verebatur. [11]Finge illud etiam accedere, quod poſterius teſtamentum iis præſentibus & adhibitis teſtibus factum ſit, qui abductionem interminati fuerant, & quos idem teſtator cum prius teſtamentum conderet, moleſtos ſibi atque importunos iam fuiſſe dixerat. [12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Hæc vero prima & vera cauſa fuit, quæ induxit vſum iſtius clauſulæ derogatoriæ.

2 In cuius nominatim odium clauſula derogatoria fuerat adiecta in priore teſtamento.

3 Probatio enim mutatæ voluntatis ſemper incumbit ei qui dicit mutatam, *l. eum qui voluntatem* 22. iunct. *l. 3. D. de probat. l. non ad eam* 89. vbi Doctores D. *de cond. & demonſt.*

4 Vt & in ſpecie *l. ſi mihi & tibi* 12. §. *vlt. de leg.* 1.

5 Hoc enim caſu poteſt locum habere iuris regula; Expreſſa nocent, non expreſſa non nocent. Si quidem nemo credendus eſt eos vocare aut excludere voluiſſe, de quibus non cogitauit, cum generales clauſulæ nunquam extendantur ad incognita, *vulg. l. cum Aquiliana 5. l qui cum tutoribus 9. §. vlt.* D. *de tranſact.* Et non poteſt negari, quin is qui priore teſtamento derogat poſteriori per clauſulam derogato iam hoc ipſo cogitet ſaltem in genere de iis omnibus quos inſtituturus eſt in poſteriore. Sed tamen illud ſemper verum eſt, cogitationem illam generalem minus efficacem eſſe, quam ſpecialẽ, quia ſpecialia magis afficiunt quam generalia.

6 Vt loquitur Iul. Clar. *quæſt. 99. num. 4. in fin.*

7 Nam quo quis ſuſpectior teſtatori fuit, eo & odioſior iudici eſſe debet.

8 Multum ſiquidem intereſt quid, quo tempore, & quo loco fiat, in eoque potiſſimum æſtimando boni iudicis officium & prudentia verſatur.

9 Ita Clar *diſt. quæſt. 99. num. 11.* poſt Baldum *in l. ſancimus num 6. C. hoc tit.*

10 *Arg.* eorum quæ notantur per Alex. *conſ. 156. vol. 2.*

11 Nam & timor ipſe coactionis pene coactio eſt, *l. nouiſſime* 7. §. vbi Bald. *D. quod falſ. tutor auctor.*

12 Hæc vero facti circumſtantia magnam coniecturam præbebat ſecutæ coactionis & violentiæ. Qui enim minatus fuiſſe probatur quidni minas quoque excutus eſſe facile præſumatur.

DEFINITIO XIV.

Clauſula derogatoria inutilis eſt, ſi probetur ſecuta mutatio voluntatis.

NVllius momẽti eſt clauſula derogatoria, ſi probetur teſtator in poſteriore teſtamento mutaſſe voluntatem, [1]ac multo magis ſi eius mutandæ cauſa ſuperuenerit, ſiue ex verbis in ſecundo teſtamento appoſitis, ſiue per teſtes, aut ex qua alia ſcriptura probetur mutatio voluntatis. [2]Pone teſtatorem cum poſterius teſtamentum dictaret palam declaraſſe, quod pœniteret ſe prioris teſtamenti, eamque pœnitentiæ ſuæ rationem expreſſiſſe, quod in eo ſcriptus hæres ab illo tempore minus ſe obſeruantem & officioſum erga teſtatorem præbuiſſet. [4]Sine dubio poſteriore teſtamento ſcriptus præferretur. [5] Sed ſi quis in vtramque partem probationum conflictus eſſet, ex quo ambiguitas aliqua emergeret, non tantum iuris, ſed etiam voluntatis defuncti, vtique præferri deberet qui priore ſcriptus eſſet Nam quæcumque noſtri tractant de poſteriore teſtamento defendendo, quod ſit reuocatorium primi habentis clauſulam derogatoriam, haud dubie tum obtinent cum nulla ſuggeſtionis aut coactionis ſuſpicio probabilis ſubeſt, cuius probatio aut coniectura aliunde capi poſſit, quam ex clauſula derogatoria. Suſpicionem enim

Source : BIU Cujas

enim quantulamcumque à posteriore testamento prorsus abesse necesse est,[7] ea maximè facti circumstantia concurrente, de qua diximus, vt posterioribus tabulis institutus is reperiatur, cuius odio, ne institui postea vtiliter posset, adiecerat testator clausulam derogatoriam in prioribus.[6] *Ita tractatum* in eadem causa.

1 Ita ex communi nostrorum sententia concludit Iulius Clarus *dict. §. testamentum quæstio 99. numer. 8.* post multos quos ibi citat.

2 Potest enim quocumque probationis genere probari mutatio voluntatis etiã per coniecturas & indicia. *l. 3. §. vlt. D. de adim. legat. l. qui ex liberis 11. testamento, D. de bonor. poss. secund. tabul.*

3 *Arg. l. si quis in princ. 22. D. de legat. 3.*

4 Quidni enim possit reuocari testamentum ex causa ingratitudinis, ex qua etiam donatio inter viuos perfecta reuocari posset, *l. vlt. C. de reuoc. donat.*

5 Vt non tantum posterior scriptura, sed etiam posterior voluntas prævaleat, *d. l. si quis in princ.* Voluntas enim illa est, quæ totum facit, *d. l. si mihi 12. § vlt. de legat. 1.*

6 Tanquam si supremam haberet pro se voluntatem, *d. §. vlt. & dict. l. si quis.*

7 Ex notat. *in d. l. si quis in princip.* & per Clar. *dict. quæstio 99 per tot.*

8 Ex iis quæ dixi *Defin. præced. numer. 2. 3. & 4.* Difficile enim est, vt ad hereditatem ex testamento is admitti debeat, de quo nominatim excludendo testator cogitauit, *l. 2. § si consulto l. si ita 8. § is autem, l. qui ex liberis 11. § vltim. D. de bonor. poss. secund. tabul.*

DEFINITIO XV.

Clausula derogatoria, quæ respicit & facultatem testandi & voluntatem, inutilis est quantum ad facultatem, valet tamen quatenus respicit voluntatem.

IN eadem facti specie quærebatur, an valeret clausula derogatoria adiecta in priore testamento, quo testator dixerat, velle se prius testamentum adeo valere, vt quamuis testamentum aliud postea faceret, in quo expressa essent verba illa: *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur* (quibus verbis clausulam derogatoriam eodem testamento conceperat.) Imo etsi voluntatem quoque mutaret, nihilominus prius testamentum ratum esset. Non deerant qui putarent ob eam clausulam, qua testator omnẽ sibi facultatem mutandi testamenti prætipuisset, totam clausulam derogatoriam,[2] & iusiurandum in eandem causam adhibitum[3] reiici debere nullamque prorsus habendam eius rationem.[4] Ideoque omnimodo succedere iuris regulam, quæ vult prius testamentum rumpi per posterius ipso iure. Iidemque ex clausula illa insolita & reprobata inferebant prius testamentum ex hæredis in eo scripti potius, quam ex testatoris arbitrio conscriptum fuisse, cum testator adolescens penitusque iuris ignarus tot clausulas insolitas verisimiliter de suo ingeniose xquisiturus non fuisset.[6] Contra respondebatur, vel ex ea maxime clausula, quæ à iure improbata esset, coniici posse non ex consilio iurisperiti alicuius, sed suo marte testatum fuisse testatorem.[7] Nec ex iurisiurandi interpositione contrarium suaderi, quia nemo sit tam rudis & imperitus, qui nesciat magnam vim esse iurisiurandi ad confirmandum testamentum.[9] Quinimo inueteratus vulgi & imperitorum error est, testamentum iuratum nullo modo reuocari posse, quæ etiam multorum interpretum sententia fuit,[9] frequentiore licet aliorum calculo improbata.[10] Sed clausula illa quæ in posteriore testamento adposita fuerat, qua testator declarauerat non recordari se, quibus verbis derogatoriam concepisset, adhibito quoque in eam rem iureiurando, ea vero insolita erat, & quæ à iure consulto potius, quam à testatore dictata videbatur.[11] *Placuit* clausulam derogatoriam quæ duobus modis concipi posset: vno, ita vt respiciat voluntatem, altero, vt respiciat potentiam testandi, si vtroque modo concepta sit, nihil quidem operari & pro non adposita haberi, quod ad testandi potentiam pertinet,[12] sed valere tamen, quatenus respicit tantum voluntatem.[13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim testator in priore testamento scripsisse atque expressim cauisse proponebatur.

2 Certum enim est, neminem posse sibi eam legem dicere, vt non possit recedere à priore voluntate, *l. si quis in princ. 22. de leg. 3.* non magis quam vti ne leges in suo testamento locum habeant, *l. nemo potest 55. d. legat. 1.* Nam neque per contractum posset quis præcipere sibi facultatem testandi, *l. pactum quod dotali 15. Cod. de pact. l. ex eo 4. C. de inutil. stipulat. l. cum duobus 52. alias l. si fratres §. idem respondit societatem. D. pro socio.*

3 Non est enim obligatorium contra bonos mores præstitum iusiurandum, *c. non est obligatorium, de reg. iur. in 6.* est autem contra bonos mores huiusmodi iusiurandum, per quod aufertur libera testandi facultas, *d. l. 4 C. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig.* In eoque sunt odiosiores pactiones de succedendo, quam de non succedendo, quæ confirmantur iuramento, *cap. 2. de pact. in 6.*

4 *L. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. si qu inquilino 112. §. vlt. de legat. 1.*

5 *§. posteriore, Instit. quib. mod. testam. infirm. l. sancimus 27. C. hoc tit. l. si quis in priore 29. D. ad SC. Trebel.*

6 Qui enim faciunt testamentum sine iurisperito, non solent tam insolitas & exquisitas clausulas congerere, ex quibus etiam dolus & simulatio solet præsumi.

7 Existimantem fortasse idem quod Lucius ille Titius, de quo *in l. penult. §. vlt. de leg. 2.* pro iure legitimo haberi debere quamlibet sani hominis voluntatem, quod tamen non ita est. Quamquam nec valde sanus videri potest, qui ex legibus contra leges testatur, *argum. l. auxilium 37. D. de minor.* Videtur enim ludibrio habere leges, vt loquitur Iustin. *in l. vlt. § vlt. C. de bon. quæ liber.*

8 Vt & ad confirmanda cætera etiam quæ ipso iure non valent, *Auth sacramenta*, vbi not. C. *si aduers. vendit. cap. 2. Extr. de pact. in 6.*

9 Nempe Alberici & Canonistarum, vt refert Iul. Clar. *in d. §. testamentum, q. 94. n. 3.*

10 Vt refert & attestatur. Clar. *ibid.*

11 Cum sit in illa magna & præcipua cautio ad impediendam clausulæ derogatoriæ vim & potestatem, vt diximus *Defin. 10. & 11.*

12 *d. l. si quis in princ. de leg. 1.* & aliis supra citatis.

13 Vt vtile per inutile non vitietur, quando alterum ab altero separari potest, *vulg. l. placuit 29. D. de vsur. iunct. l. vsuras 20. eod. tit.* Adde tradita per Iul. Clarum *d. quæst. 99 num. 2.*

DEFINITIO XVI.

Valet reuocatio prioris testamenti, in quo plures fuerant heredes instituti, etiamsi in posteriore nonnisi vnius heredis mentio facta sit.

ALia fuit quæstio cum in priore testamento plures instituti essent, & in clausula, quam testator in posteriore adiecerat prioris reuocandi causa, vnius dumtaxat ex institutis mentio facta esset, an sufficiens reuocatio videretur? Erant enim qui negarent, propterea quod sicut institutio nominatim facta fuerat, ita reuocationem nominatim quoque fieri oporteret, vt dissolueretur vis testamenti eo prorsus modo, quo fuerat colligata.[2] Item quod vnius tantum institutione reuocata, si valeret reuocatio, consequens esset, testatorem aut cum duobus testamentis decessisse,[3] aut pro parte testatum, pro parte intestatum. Sed tamen verius visum est valere reuocationẽ, si modo constet, de quo testamento reuocando testator senserit, quod ipsum constat satis, quoties vnum dumtaxat testamentum præcessit,[5] & quæ in eo apposita fuerat clausa derogatoria, in posteriore expressa est, aut quid aliud quod facere possit, vt haberi debeat pro expressa. Reuocato namque testamento, cuius vis naturaque indiuidua est,[6] fieri sane nequeat, vt illius ex hæredibus in eo scriptis institutio defendatur. Nam & ex contrario valeret reuocatio prioris testamenti, in quo Mæuius solus scriptus esset, quamuis testator in posterioribus tabulis scripsisset reuocare se testamentum, in quo Mæuiũ & Caium hæredes scripserat, dum ne aliud testamentum extaret in quo ambo scripti essent. Potius enim ex eo testatoris errore præsumenda esset obliuio eorum, quæ in priore testamento continerentur.[7] In proposita autem specie tanto minorem res habebat dubitationem, quod testamento

Source : BIU Cujas

comprehenſam reuocauerat.[1] Neque vero exhæredationi, quam nominatim fieri debere conſtat ſimilis eſt reuocatio inſtitutionis collatæ in extraneum, quia reuocato teſtamento tota defuncti voluntas, quæ in eo ſcripta fuerat, irrita conſtituitur.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quaſi reuocatio quantum ad vnum ex inſtitutis includeret confirmationem quantum ad cæteros. *Arg. l. cum prætor* 12. D. *de iudic. l. ex eo* 18. D. *de teſtib.*

2 Arg. *Auth. è contra*, D. *de repud. l. nihil tam naturale* 34. *de reg. iur. l. prout* 80. *de ſolut.*

3 Quod ſolis militibus conceſſum eſt ex priuilegio, *l. quærebatur* 19. *de teſt. milit.*

4 Quod ſimiliter paganis omnibus interdictum eſt, *l. in noſtrum* 7. *de reg. iur. & l. l. quærebatur, l. miles* 41. *eod. tit.*

5 Cum non poſſit dubitari hoc caſu, de quo teſtamento teſtator ſenſerit.

6 Nec enim poteſt pro parte valere, & pro parte non valere teſtamentum, *l. 2. §. prius autem*, D. *de vulg. & pupill. ſubſtit.* imo neque vnquam induci debet diuiſio voluntatis, *l. eum qui* 8. *in fin.* D. *de his, quæ vt indign.* Aliud iuris eſt cum teſtator vnius ex heredib. nomen induxit. Nã ſi illum tantum fraudare voluit quod in dubio præſumẽdum eſt, ea inductio cæteris coheredibus non nocet, neque infirmatur totum teſtamentum, *l. 2. in fin.* D. *de his, quæ in teſtam. dicunt.*

7 Sic enim diſputat Guid Pap, *d. queſt.* 127. *in fin.* Facit textus elegans *in l. Seia* 20. *in princip.* in illis verbis, *quos ſane poſt obliuionem teſtamentaria ſcriptura feciſſet.* D. *de inſtruct. & inſtr. legat.*

8 Ex quo apparebat voluiſſe illum haud dubie totum teſtamentum infirmare, *d. l.* 1. D *de his quæ in teſtam. dicunt.*

9 *L.* 1. 2. 3. *& paſſ.* D *de liber. & poſthum.*

10 §. *poſteriore, Inſt. quib. mod. teſtam. inſir., l. ſi quis priore* 29. D. *ad* SC *Trebell.* Sic è contrario dicimus, ſemel acta hereditate omnem defuncti voluntatem ratam conſtitui, *l. ſi patroni* 55. §. *fideicommiſſam* D. *ad* S C. *Treb.* Denique quamuis dici ſoleat etiam ex actu nullo colligi voluntatem, *l. vlt.* D. *de reb. eor. qui ſub tutel.* non tamen perinde poſſis dicere colligi voluntatem teſtatoris ex teſtamento reuocato vt ſcripſi in *Decadib. de error. pragmat.* [Alia eſt quæſtio de reuocatione teſtamenti ſolemnis per aliam voluntatem minus ſolemnem. De qua vide Guid. Pap *deciſ.* 100 ſecundum quam Senatus noſter, vt audio, aliàs iudicauit. Vide *Defin.* 29. *infr.*]

DEFINITIO XVII.

Cõfeſſio fideicommiſſi facta in priore teſtamento, habente clauſulam derogatoriam, ſit inutilis per reuocationem prioris teſtamenti poſtea rite ſubſecutam.

TItius, cum priore teſtamento Mæuium hæredem ſcriberet, eam ſe ipſius inſtituendi cauſam præter cæteras habere dixerat, quod à matre ita facere rogatus, boniſque in omnibus, quæ ſibi mater moriens relinqueret, Mæuium inſtituere iuſſus eſſet. Eo teſtamento poſtea reuocato per poſterius, in quo Titius erat inſtitutus, quærebatur an peti adhuc poſſent ex cauſa fideicommiſſi, vel donationis bona illa materna, aut potius an fideicommiſſum ex prioribus tabulis probatum, & pro reſtituto habendum eſſet, tameſi per poſteriores reuocatæ proponerentur: Præſertim cum medio tempore clauium traditio interueniſſet, per quam & dominij & poſſeſſionis tranſlatio facta videretur? [1] Quidam putabant poſſe defendi eam voluntatem iure donationis remuneratoriæ & irreuocabilis, cum pleraque ab hærede in teſtatorem matremque eius beneficia profecta eſſe conſtaret, [4] adeo vt debitum exſoluiſſe, aut quaſi permutaſſe potius, quam donaſſe teſtator credendus eſſet. [5] Sed quia inſinuationis ſtatutariæ ſolemnitas deficiebat, quam conſtabat in remuneratoriis quoque perinde ac in cæteris donationibus neceſſariam eſſe, [6] magis probabant, vt fideicommiſſi ſaltem iure defenderetur, quali ſufficiente in eam rem ſola filij confeſſione de matris voluntate, [8] maxime quod ea confeſſio fraudis careret. [9] Quænam enim ſuſpicio fraudis ſubeſſe poteſt, cum is, qui confiteatur iniunctum ſibi à matre aut ab alio fideicommiſſi onus, liberum de iis bonis diſponendi ius & arbitrium habet? [10] Nam & illud regulare eſt, vt confeſſio teſtatoris in tabulis ſupremæ voluntatis probet, ſi nihil probetur in contrarium: [11] Adeo, vt & irreuocabilis cenſeatur, ſi ſit acceptata, [12] & acceptatio etiam tacita ſufficiat, quæ vel ex ſola ſcientia coniici poſſit, [13] vel ex ſubſecutis & geſtis per eum in cuius fauorem facta fuit confeſſio. [14] Eaque ſententia [15] mihi nom improbabilis videbatur. Etſi enim, vt heredem quis ſibi hunc vel illum inſtituat iuberi nemo poteſt, Senatuſconſulto tamen iam olim inductum fuit, vt ea verba pro fideicommiſſo accipi debeant, acſi qui ita locutus eſt de reſtituenda ſua hereditate rogaſſet heredem. [16] Cumque ius fideicommiſſi à matre imperati nihil commune haberet cum filij teſtamento, (ſiquidem à legitimis æque ac à teſtamentariis filij heredib præſtandum eſſet [17]) conſequens videbatur, vt non eo minus ex eiuſmodi confeſſione actio fideicommiſſi competeret, quod prius teſtamentum reuocatum eſſet. [18] Neque vero nouum videri poterat, vt ex teſtamento etiam nullo voluntas declaretur. [19] Etſi autem longe facilius eſt, quod pauci aduertunt, vt ex teſtamento nullo, quam vt ex reuocato voluntas declaretur, quia quod reuocatur ex ipſa teſtatoris voluntate fit irritum, non ſicut quod nullum eſt, ex ſola iuris poteſtate; [21] Ea tamen reuocatio non poteſt afficere, niſi ea quæ ex reuocantis voluntate pendebant: [22] in quorum numero vtique non eſt fideicomiſſum, quod filio eidemque teſtatori à matre iniunctum ſit. Onus enim eſt ab inuito quoque præſtandum, [23] tameſi relicti fideicommiſſi quod ignorabatur confeſſionem & probationem ab inuito extorquere fideicommiſſarius non potuiſſet. [24] Itaque nihil cauſæ erat cur permitteretur ei, qui vltro & fidei ac conſcientiæ ſuæ exonerandæ gratia profeſſus eſſet fideicommiſſum ſe debere, vt à tali confeſſione vltro etiam, & ſine cauſa reſiliret. [25] Maxime vero ſecuta ipſa quoque fideicommiſſi reſtitutione, [26] vt in propoſito per clauium traditionem, [27] cum & ſolo verbo reſtitui poſſit hereditas [28] *Senatus* tamen contra putauit, & vniuerſam hæreditatem ſine vlla fideicommiſſi detractione ad illum qui poſterioribus tabulis ſcriptus erat pertinere pronunciauit, hac vna ratione motus, quod reuocato per poſterius priore teſtamento teſtator à tota voluntate receſſiſſet, cuius etiam dixerat ſe pœnitere. [29] Sane quod pro Mæuio afferebatur variis hæredibus ſcripti in diuerſis tabulis potiorem eſſe debere cauſam eius, cui teſtator res ſuas tradidiſſet exemplo eius quod de pluribus emptoribus cautum eſt, [29] omnino abſurdum & alienum erat. Nam cum teſtamentum ideo fiat, vt hæredi ſcripto hæreditas deferatur, apparet non poſſe tradi hæreditatem ab ipſo teſtatore, [30] cuius nec vlla eſſe intelligitur quamdiu ille viuit. [31] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. cum quis decedens* 37. §. *codicillis, de legat.* 3. *l. Publia* 26. §. *vlt. D. de teſt.*

2 Saltem ex æquitate illa canonica, de qua Baldus *in c. in præſentia, Extr. de probat.*

3 Arg. *l. cluuibus* 74 D. *de contr. empt. l.* 1. C. *de crimin. expil. hered. l. cum pater* 77. §. *pater pluribus de leg.* 2. Oldrad. *conſ.* 208. Innoc. *in c. 2. de fid inſtrum.*

4 Argum. *l. Aquilius Regulus* 17. D. *de donat. l. ſi pater* 34. §. 1. *eod.*

5 *L. ſed etſi lege* 25. §. *conſuluit*, D *de petit. hered.* Ita vt neque ex cauſa ingratitudinis reuocari poſſit huiuſmodi remuneratoria donatio, *ſi pater* 34. §. 2. vbi not. D *de donat.* Alex. *conſ* 4. *lib.* 4 *& conſ.* 55. *vol.* 1.

6 Quia lex municipalis generaliter loquitur de donationibus omnibus inſinuandis, & conſequenter etiam de remuneratoriis, ac de iuratis. Quamuis ex iuris ratione aliud ſit, *de Aquilius*, vbi not. Andr. Tiraq. late *ad l. ſi vnquam*, in verb. *donationes largitus*, C. *de reuoc. donat.*

7 Arg. *l. Aurelius* 28. §. *vlt. in fin.* D. *de liber. legat.*

8 Arg. *d. l. cum quis decedens* 37. §. *codicillis, de legat.* 3. *& d. l. Publia* 28. §. *vlt.* D. *depoſ.*

9 Aliud enim eſſet ſi confeſſio facta fuiſſet à perſona ſuſpecta & prohibita, vt *in l. qui teſtamentum* 27. D. *de probat. Auth. ſed iam neceſſe*, vbi not. C. *de donat. ant. nup.* Facit. *l.* 3. §. *tacita, & ibi gloſſ.* Bart. & additio ad Bart. D. *de iur. fiſc.*

10 Notat Bartol. *in l. Lucius* 88. §. *qui ſquis. de leg.* 2. Alex. *conſil.* 152. *videtur prius, col. fin. lib.* 2. Dec. *conſ.* 8. & pro tenui *ſub num.* 11. *in. 2. caſu, & in l. ſenium, num* 41. Ced *qui teſt. fac. poſſ.*

11 Bald. *in l.* 1. *col. pen. verſ. quæro teſtator dixit*, C. *de falſ. cauſ. adiect. legat.*

12 Anchar. iunior *qu.* 58. *num.* 2. *part.* 1.

13. Bart.

13 Bart. *in l. quo enim, D. rat. rem haber.* Dec. *conſ.* 18. Crauet. *conſ.* 261. *num* 5.

14 Felin. *in cap. olim, num.* 8. *Extr. de reſcript.* Curt. iun *conſ.* 10. *num.* 9.

15. Vt nimirum ex priore illo teſtamento, etiam reuocato inducerétur probatio fideicommiſſi vniuerſalis per confeſſionem heredis grauati.

16 *L. filiusfamilias* 114. §. *vt quis heredem, de leg.* 1. *in l. ex facto* 17. *in princ. D. ad* SC. *Treb.*

17 Tanquam quod fuiſſet quodammodo æs alienum defuncti aut ſaltem æris alieni loco, *l. irritum* 8. C. *ad leg Falcid l. cum pater* 77. *antep. de leg* 2.

18 Non enim pendebat huiuſmodi fideicommiſſum à voluntate teſtatoris, vt legata & fideicommiſſa cætera in eo teſtamento relicta ſed à voluntate matris quæ hunc teſtatorem eundéque filium grauare voluerit in ſuis bonis.

19 *L. vlt. D. rebus eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt, licet transferam* 17 *D. de adim. leg.*

20 Dixi *Defin. praced. num. vlt.*

21 In iis enim quæ à reuocantis libera voluntate non pendent reuocatio nihil operatur, *l.* 35 *& pa. ff. C. de reuoc. donat.*

22 Poſtquam placuit vt fideicommiſſa quoque vinculum iuris haberent, vt ſcribit Iuſtin. initio *tit. de codicill. Inſtit.*

23 Vt nec in ſpecie *d. l. cum quis decedens* 37. § *codicillis, de leg.* 3. *d. l. Publia* 26. §. *vlt. D. depoſ. l.* 3. *tacita de iur. fiſc.*

24 *L. fideicommiſſum* 62. *conſtit indeb. l.* 1 *C. de fideic. ſi ſponſus* 5. §. *pen de D. de donat. ant. vir. & vxor. l.* 1. *l. error.* 9. *C ad leg Falc.* Sublata enim cauſa teſtamenti ſupereſt cauſa pietatis & fideicommiſſi, quæ omnem impedit reuocationem *arg. l. cum is* 32. § *multer D. de cond. indeb.* Nam etſi indebitum ſciens fideicommiſſum ſoluiſſet, nullam tamen repetitionem haberet, *l. eum qui* 21 §. 1. *D. de inoffic. teſtam.*

25 *Vt in d. l. fideicommiſſum, & d. l. eum qui*, §. 1.

26 Ex notatis *num.* 3.

27 *L. reſtituta* 37. D. *ad* SC. *Trebell.*

28 Vt in *l. ſi quis in princ.* 21. *de legat.* 3. Quaſi confeſſio illa fideicommiſſi magis donandi animo, & ad cautelam impediendi poſteriotis teſtamenti in fraudem legum, quam grata explenda fidei facta videretur. Sunt enim ſemper ſuſpectæ huiuſmodi confeſſiones, quoties fiunt ad cautionem, ſiue fiant in actu ſuſpecto, ſiue ad impediendum aliquem actum ſuſpectum, *d. l. qui teſtamentum* 27. D. *de probat. d. Auth. ſed iam neceſſe*, Cod. *de donant. nupt.* Not. *in d.* § *codicillis.*

29 *In l. quoties* 15. C. *de rei vindicat.*

30 Eſſe enim hereditatem aliquam oportet priuſquam reſtitui poſſit, niſi in caſu ſingulari & eleganti, *l. filius familias* 18. *D. ad leg. Falcid.*

31 *L. D. de hered. vel act. vend. l.* 1. *De pro herede.*

DEFINITIO XVIII.

Coniugibus ſimul teſtantibus, & ſuperſtite ſuum teſtamentum reuocante, an præfuncti teſtamentum reuocetur, & quomodo liberis qui in priore fuerant inſtituti prouideatur?

PRopone batur coniuges vnis eiſdéque tabulis ita teſtatos, vt ex liberis communibus quidam in bonis paternis omnibus ſoli eſſent inſtituti, a lij non niſi in maternis. Maritus prior deceſſerat, poſtmodum vxor ad ſecunda vota conuolauerat, & priore teſtamento reuocato aliud fecerat, in quo tamen nepotes ex filio iam tum præmortuo præterierat, ſed codicillarem clauſulam adſcripſerat, vt ſi iure teſtamenti poſterius illud teſtamentum non valeret, ſaltem codicillorum iure defenderetur. Quærebatur de viribus teſtamentorum. ac quod ad mariti teſtamentum attinebat, quidam putabant, nec inſubtiliter, non eo minus valere, quod vxor ſuum reuocaſſet, quaſi duo eſſent teſtamenta, ſicque interpretanda, vt illi etiam ex liberis, qui non niſi in bonis maternis ſcripti fuerant, ab ipſo quoque patre inſtituti viderentur, bonaque illa materna ex parte profectitia conſerentur [2] quod à matre data eſſent contemplatione patris, qui viciſſim eo intuitu bona ſua omnia iis reliquerat, quibus nihil datum erat à matre, vt quod ex ſolis patris facultatibus haberent, à matre quoque habere exiſtimarentur.[4] Proinde reuocato per matrem teſtamento (nam ſi reuocatio nulla fuiſſet, nec dubitationi locus vllus ſupereſſet)[5] dicebant, ita ſuccurrẽdum eſſe liberis, qui nihil ex paternis bonis accepiſſent, vtq uantum illi ex materno teſtamento erant accepturi, tant undem à fratribus conſequerentur, ad quos bona patris, omnia peruenerant, ſicque inter eos omnia agerentur, ac ſi eſſent inſtituti in fundo Corneliano, qui poſtmodum euictus fuiſſet.[7] Non ita tamen, vt maternorum bonorum fieret æſtimatio. Quid enim ſi pluris eſſent bona materna, quam paterna? Quis æquum putaret nihil ex paternis bonis remanere penes alios, quibus paterna omnia fuerãt relicta?[8] Sed ita, vt cõparatione facta paternorũ & maternorum ac ſi vna eſſet hereditas ſimilis diſtributio fieret paterni patrimonij inter communes liberos, quæ & paterni & materni facta fuiſſet, ſi nulla reuocatio ſecuta eſſet: Vt ſi paterna bona beſſem efficerent, materna trientem, ex paternis bes inſtitutis à patre, triens inſtitutis à matre deberetur.[9] Alij placebat nihil ex bonis paternis auferendum iis, quibus pater omnia ſua reliquerat, niſi quantum ad aliorum legitimam neceſſe eſſet.[10] Quæ ſententia aperte iniqua erat, cum fieri poſſet, vt pater eos magis dilexiſſet, qui ex maternis tantum bonis ſcripti eſſent. Quid enim, ſi nihil iis reliquerat ob hoc ſolum, quod ſciret materna bona longe pluris eſſe quam ſua? Plus vtique iis relicturus, quam aliis ſi ſolus teſtatus fuiſſet?[11] Dicebam non vnum quidem teſtamentum videri debere, ſed duplex, cum & duorum hominum teſtamenta eſſent, & duarum hereditatum.[12] Sed tamen negari non poſſe quin alterum alterius contemplatione factum fuiſſet, & vt noſtri loquuntur, quin eſſent correſpectiua. Siquidem apertum eſt neutrum ex coniugibus ita teſtaturum fuiſſe, ſi de bonis ſuis ſolus teſtatus fuiſſet, vt quibuſdam ex liberis totum patrimonium, aliis vero quos non exheredabat nihil relinqueret.[13] Cui conſequens eſſe dicebam, vt reuocato per alterutrum ex coniugibus teſtamento aliud quoque omnimodo reuocatum videri deberet, vt contingit in actibus omnibus correſpectiuis, deſtructo vno alterum quoque deſtrui.[14] An ergo fatendum erit licere ſuperſtiti coniugi voluntatem præmortui coniugis circumuenire reuocato teſtamento eo tempore quo ſuum reuocare nequeatis, qui iam eſt defunctus? Vtique. Id enim tolerabilius eſt,[15] quem vt adimatur ſuperſtiti libera teſtandi facultas,[16] quam ſibi adimere nemo poteſt.[17] An potius imputandum eſt præmortuo, cur id teſtamenti genus elegerit, quod tam facile & in neceſſariam alienæ voluntatis conſequentiam euerti poſſet;[18] Quam ob cauſam ſi ſubtilius intueare, vix eſt vt huiuſmodi teſtamenta valere debeant, quippe quorum validitas non ſolum ex alieno arbitrio pendeat,[19] ſed etiam ex morte alterius quam teſtantis. Cum enim ceterorum teſtamentorum commune ius illud ſit, vt teſtatoris morte confirmentur,[20] hæc contra non niſi vtriuſque coniugum morte confirmari poſſunt. Confirmatum enim teſtamentum dicitur, quod rumpi vel irritum per ſe fieri amplius non poteſt.[21] Indeque fit fortaſſe, vt in libris noſtris nullum extet aut exemplum, aut veſtigium huiuſmodi teſtamentorum, quæ ſane alia etiam ratione videntur nullius eſſe momenti quod ſint captatoria.[22] Solent enim vt plurimum fieri; id agente vno ex coniugibus, vt alterius coniugis captet voluntatem, multorumque error ille eſt, quod exiſtimant hac ratione fieri poſſe, vt ſuperſtitis coniugis teſtamentum ſit prorſus irreuocabile altero coniuge prædefuncto; cum ex contrario fiat, vt præmortui coniugis teſtamentum hoc ipſo reuocetur, quod ſuperſtes coniux ſuum reuocat. *Ita tractatum eſt* ant. Cal. Febr. 1595.

Vid. Lazzea. de cit. Spanatum. 60. ex num. 17.

1 Quod enim reuocatum non fuit cur ſtare prohibeatur *arg. ſancimus* 17. C *de teſtam.*

2 Sicut & duæ ſunt hereditates. Nec enim duarum perſonarum aut vna hereditas eſſe poteſt, aut vnum teſtamentum, niſi cum tractatur de ſubſtitutione pupillari *l* 2 §. *prius autem, D. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. pater familias* 28. *D. de reb auct. iudic. poſſid.* Etſi nec videtur ſatis inter veteres conſtitiſſe, vt apparet *ex l.* 1. *D. ſi cui plus quam per leg falcid. & §. igitur, Inſtit. de pupill. ſubſtit.*

3 *Argum l. ſed ſi plures* 10. §. *in adrogato.* vbi not. D *de vulg. & pupill. ſubſtit. l.* 5. §. *quod ſi quis patri, &* § *ſed ſi pater, in fin. D de iur. dot.* Iunge *l. filiofamil.* 42. *de condit. & demonſtr. l. dotem* 6. *D. collat. bonor.*

4 Quaſi compenſatione inuicem facta, *vt in l cum pater* 77. §. *Titio antep. de leg.* 3 *l ſi debitor* 12. *D. ad leg. falcid.*

5 Quia vtrumque teſtamentum ſine dubio valeret, ſi aliud nihil obſtaret.

Source : BIU Cujas

6 Ita enim videbantur omnia ſuæ æquitati reſtitui ſeruata inter communes liberos eadem proportione, quam teſtator ſeruari præceperat Cum enim voluntas teſtatoris præciſe ſeruari non poteſt, ſeruanda ſaltem eſt per proportionem quantum fieri poteſt, vt à voluntate quam minimum recedatur, *l. quoties 9.§. ſi duo, & l. ſeq. D. de hered inſtit.*

7 Quo caſu euictionem præſtare deberent coheredes ſaltem per officium arbitri familiæ erciſcundæ, *l. cum pater 77.§. euictus*, vbi not. *de legat. 2. l. heres 72. ad* SC. *Trebell.*

8 *Arg. l. ventre 84.* in illis verbis *nonne iniquum erit de acquir. hered.* Facit. *l. verbis 7. in fin. de vulgar.*.

9 Arg. *d. l 9 ſi duo, & l. ſi alterius 10. D. de bened. inſtit.* Melior textus eſt *in l ſcriptum 13 D. de liber & poſthum.*

10 Vt dici ſolet cum agitur de renocanda inofficioſa donatione collata in aliquem ex liberis ſecundum interpretum noſtrorum diſtinctionem *ad l. ſi totas 5. & l. ſi liqueat 8. C. de inof. donat. l. Titia Seio 87.§ Imperator. de leg. 2.*

11 An non ſit iniquum decipi patrem, qui melius de matre præſumſerat. *arg. l. vnum. ex familia 67 §. vlt. eod. l. Paphilo 39. in princ. de leg. 3.*

12 Seeundum ea quæ dixi *num. 2.*

13 Cum parentibus ita liberum ſit arbitrium diuidendæ inter liberos hæreditatis, vt tamen non minus legitima portione hæredes debeat quiſquis ſibi conſcius eſt pietatis, *l parentibus 8 C. de inofficio. teſtam.*

14 Text. eſt elegans *in l. cum te 6 C. de pact. inter empt. & vend.* Sic è contrario correlatiuorum poſito vno, aliud quoque ponitur, *l. 14 C. de cupreſſr. lib. 11.* & vnum ex alio interpretationem capit, *l. vtrũ 7 §. vlt. de reb. dub.*

15 Quamuis negari non poſſit quin ſit durum, *arg dict. l. vnum ex familia 67 §. vlt. de leg. 2. l. Pamphilo 39. in princ. de leg. 3. l. ſi cui 92. verſ. neque enim de condit. & demonſt.*

16 Nimirum *ex reg. l. quoties nihil ſine captione 200. de reg. iuris.*

17 *L. ſi quis in principio 23. de leg. 3. l. pactum quod dotali 15 C. de pact. cum ſimilibus.*

18 Potuit enim & debuit proſpicere poſſe hoc euenire, *vt in l. ſi quis domum 9.§. 1. D. locat.*

19 Contra *l. illa inſtitutio 32 de hered. inſtit.*

20 *L. 1. l. lege Cornelia 12. D. qui teſtam. facer. poſſ. l. lex Cornelia 28 de vulg. & pupill. ſubſtit.*

21 Sed tantum deſt. tei ob non aditam ex eo hereditatem, *l. 1 D. de iniuſt. rupt.*

22 *dict l illa inſtitutio, l. captatorias 70 & ſeq. D. de heredib. inſtit.*

23 Cum vnum ſine alio ſubſiſtere non poſſit. [Vide tamen Boerium *quæſt. 253 num. 5.* vbi plures citat contra hanc definitionem.]

DEFINITIO XIX.

Ex duobus teſtamentis correſpectiuis ſi non valeat reuocatorium poſterius, neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur, Et quid ſi in poſteriore ſit clauſula codicillaris?

QVemadmodum autem dicimus[1], facto ſimul coniugum teſtamento, ſi nulla reuocatio ſecuta ſit vtrũque teſtamentum valere. Ita in propoſita ſpecie, ſi ſuperſtes coniunx teſtamentum ſuum reuocauerit, conſequens eſt vt non aliter reuocatum intelligi debeat teſtamentum præmortui, quam ſi reuocatorium valuerit.[2] Itaque ſi quis ex liberis in eo præteritus ſit, aut quid aliud deſit ex ſolemnibus, fieri non poteſt, vt prius teſtamentũ ſolemne per poſterius minus ſolemne reuocatum videatur. Quid ergo, ſi in teſtamento poſteriore & reuocatorio adiecta ſit clauſula codicillaris? Facit clauſula, ſi ius commune inſpicias, vt inſtitutio priore teſtamento ſcripta conuertatur in fideicommiſſum.[4] Sed in propoſito non idem dici poſſe, quia licet in poteſtate ſit ſuperſtitis coniugis teſtamentum reuocare, vt proxime diximus,[5] atque ita efficere, vt prædefuncti quoque coniugis teſtamentum reuocetur: Tamen codicillos facere, per quos priori teſtamento aliquid addatur vel detrahatur, non poteſt: quoniam ſubſiſtente priore teſtamento vtriuſque coniugis voluntas diſtricte ſeruanda eſt, nec ab alterutro ſine alterius conſenſu codicillos fieri poſſe æquum eſt.[7] Proinde facilius conceditur ſuperſtiti coniugi, vt aliud teſtamentum, quam vt codicillos faciat,[8] licet ordinarij iuris ſit, vt qui teſtamentum facere poteſt, multo magis poſſit & codicillos.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Sic enim diximus *Defin. præced. num 5.* Neque hoc caſu alia dubitandi ratio occurrit, niſi quod huiuſmodi genus teſtamentorum videtur captatorium, vt ſcriptum eſt ad finem ſuperioris definitionis. Sed tamen hoc iure vtimur, vt valeant huiuſmodi teſtamenta ſi non ſint reuocata.

1 Cum non reuocetur teſtamentum præmortni, niſi in conſequentiam reuocationis factæ per ſuperſtitem teſtatorem. Denique teſtamentum quod non valet ad reuocandum prius, multo minus poteſt effectum habere alieni teſtamenti reuocandi, *arg. l. ſi filius 7. D. de lib. & poſth. l. 2. de iniuſt. rupt.*

3 *d. l. filius l. ſi quis eum 16. in fin. de vulg. & pupill. ſubſt. & tit. de exhered. liber. Inſtit.*

4 *L. 3. l. quærebatur 19 D. de teſt. milit. D. de iur. codicill. l. 2. lt. C eod. l. pen. §. vlt. de leg. 2. cum ſimilibus.*

5 Quia mutandæ ſupremæ voluntatis facultatem ſibi præripere nemo poteſt, *l. ſi quis in princip. 22. de leg. 3.*

6 *In* conſequentiam ſcil. correſpectiuitatis actus, vt ita dicam.

7 Ne alioqui voluntas prædefuncti circumueniatur. Poteſt enim imputari ſuperſtiti, cur non faciat aliud teſtamentum cum poſſit, cur que coniugis prædefuncti teſtamentum valere patiatur, quam in totum reuocari minus iniurioſum eſt, quam ei manenti aliqua ex parte derogari

8 Quamuis, qui poteſt à priore voluntate in totum recedere, multo magis poſſit ex parte, *argum. l. 7 §. adeo, verſ. ſi igitur, de pact.*

9 *L Diui 6 § pen. de iur. codicill.*

DEFINITIO XX.

Scriptura per teſtatorem ſcripta, & iure teſtamenti valere iuſſa, non eo magis valet ſi neque manu teſtatoris hæres ſcriptus ſit, neque eius lingua nuncupatus, vt nec iure codicillorum, ſi clauſula codicillaris deſit.

SCriptura quæ aliena manu ſcripta tanquam teſtamẽtum, propria etiam teſtatoris manu ſubſcripta, hoc addito, quod vellet eam vt teſtamentum valere, non poteſt defendi vt valeat iure teſtamenti, ſiue in ſcriptis, quia in eo teſtamenti genere nomen heredis ab ipſo teſtatore, qui literas ſcit, ſcribi oportet;[2] ſiue nuncupatiui, quia heredem hoc caſu ab ipſo quoque teſtatore viua voce & palam nuncupari oportet.[3] Itaque conſequens eſt, vt nullius omnino momenti ſit teſtamentum,[4] nec valeat in vim codicillorum, ſi non adiecta ſit clauſula codicillaris, quantuſcunque teſtium numerus adfuerit.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 2. ſupr. 11. Cal. Iul. 1595.

1 Diuerſum eſt, ſi teſtamentum manu ſua ſcriptum, licet nec à ſe, nec à teſtibus ſubſcriptum teſtator tabellioni tradiderit ad publicandum. Ea namque traditio habet vim duorum teſtium & publicationis, ideoque valebit tale teſtamentum inter liberos inter quos duo teſtes ſufficiunt. Vt ex Baldo tractat Boer. *quæſt. 14. num. 11.*

2 *L hac conſultiſſima, C. hoc tit.*

3 *L. heredes palam 21. qui teſt fac. poſſ.*

4 Sane nomen heredis fuiſſet ſcriptum manu teſtatoris, valuiſſet teſtamentum, licet non lectum, ſi modo in præſentia teſtium declaraſſet teſtator ſuum id eſſe teſtamentum. Idque ex generali conſuetudine de qua Boer. *dict. quæſt. 16. & 20.* vbi vide ſolemnitates hodie neceſſarias in teſtamento in ſcriptis.

5 *L. 1. D. de iur. codic. cum ſimilib.* Iunge *Defin. 4. eod.*

DEFINITIO XXI.

Teſtamentum factum à reo læſæ maieſtatis, qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit, valet.

IN reatu læſæ maieſtatis conſtitutus ita demum teſtamentum facere eo tempore prohibitus intelligitur, ſi poſtea condemnatio ſequatur, ſiue viuo illo, ſiue mortuo: iis nimirum caſibus, quibus etiam contra mortuum ferri ſententia poteſt, quod tum demum contingit, cum perduellionis reus fuit, id eſt, hoſtili animo aduerſus Principẽ aut Rempublicam animatus. Cæterum ſi aut nulla, aut abſolutoria feratur ſententia, nihil eſt quod teſtamenti factionem impedire debeat, cum de ſua conditione dubitare videri non poſſit, qui nullius ſibi criminis conſcius innocentiam ſuam non ignorat.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in l. vlt. D. ad leg. Iul. maieſt.*

Source : BIU Cujas

2 *L.si quis post accusationem 9.l.qui à latronibus 13.§ vlt.D.qui test.facer.poss.* Nec obstat *l.donationes 31.§.vlt.D. de donat.* Ibi enim tractat Papinianus casum illum, quo crimen perduellionis reuera contractum est,& consequenter quo secuta tandem fuit de eo sententia,alioqui nec vere sciri aut dici posset contractum fuisse. Nos enim casum tractamus, quo non appareat contractum fuisse,id est, quo nulla vnquam sententia secuta sit.

DEFINITIO XXII.

Princeps potest præscribere minus solemnem formam testandi, sed non facere vt testamentum ab initio nullum conualescat post mortem testatoris in odium agnati, cui iam fuit quæsitum ius successionis ab intestato.

QVi à Principe facultatem impetrauit testandi coram minus solemni numero testium si postea ad eam formã testatus sit,quæ à Principe præscripta fuit,vtiliter testatus intelligitur. [1] Etiam in præiudicium eius, qui alioquin siue ex anteriore testamento, siue ab intestato erat successurus. [2] Quoniam licet nemo facere posse,quin leges in suo testamento locum habeant, [3] Princeps tamen potest quod ad solemnitates attinet,quippe quæ sint iuris positiui. [4] Sed si testamentum minus solemniter conditum sit,puta deficiente solemni numero testium,non potest Princeps facere,vt post mortem testatoris conualescat,nec si maxima æquitas id suadere videatur, [5] vt puta, si per ipsius Principis aut magistratus prohibitionem factũ fit, ne plures testes haberi potuerint.Ius enim agnato proximo semel quæsitum ei inuito aufferri non potest. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Potest enim Princeps quam vult testandi formam & solemnitatem præscribere,*l.omnium* 19.*C.hoc tit.*cum ius testandi ex legibus, *l.verbis legis* 12*e.l.lege obtinere* 130.*D. de verb. signif.* Princeps vero sic supra leges,*vulg.l.Princeps* 31.*de legib.*quamuis non facile credendus sit Princeps tot legibus derogare voluisse,*l.si quando* 35.*C.de inoff. testam.*

2 Scilicet ante eius quæsitum alteri, cui nec acquiri potest, nisi post mortem testatoris,cum viuentis neque heres vllus sit,neque hereditas,*l.1.D.de hered.vend.l.1.D.pro herede.*

3 *L.nemo potest* 55.*de leg.*

4 Not.*in l.vlt.C.si contrarius vel vtilit. public.* Nam & illi ipsi, qui vulgo putant testamenta esse iuris gentium quod ad originem, fatentur tamen esse iuris ciuilis quod ad solemnitatem

5 Quamuis dici soleat,inter ius & æquitatem positam interpretationem soli Principi licere inspicere,*l.1.Cod de legibus.*

6 *Vulg.l.id quod nostrum 11.de reg.iur.l.1.§.merito, & §.si quis à Principe ne quid in loc.publ.l.4.C. de emancip.liber.*

DEFINITIO XXIII.

Testamentum factum apud acta coram duobus testibus valet,sed non quod factum est coram Commentariensi in carcere,

TEstamentum quidem quod apud acta factum est, duobus testibus contentum esse creditur, [1] Sed non bene ei comparatur testamentum factum in carcere coram Commentariensi aut castri,vt vocant,Capitaneo.Ideoque nec valebit,si debitis solemnitatibus fuerit destitutum. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.omnium* 19.*C.hoc tit.*iunct.*l.data* 27.*C.de donat.*

2 Quia nulla lege constitutum est, vt huiusmodi testamentum valeat.

DEFINITIO XXIV.

De priuilegio testamenti paterni inter liberos.

APatre inter liberos factum testamentum valet, licet non habeat patris subscriptionem, si modo testator id à se manu sua scriptum dixerit,duosque testes adhibuerit, [1] postquam placuit non plures quam duos testes in hoc testamentorum genere adhiberi oportet. [2] Quid si testator non dixerit sua manu scriptum esse testamentum,& de eo dubitetur? Sufficiet id probari per duos testes. [3] Quid rursum,si duo testes adhibiti non fuerint, sed tamen pater testamentum sua manu scriptum tabellioni tradiderit ad publicandum? Potest ea traditio æqui pollere solemnitati adhibendorum duorum testium. Ideoque & valebit inter liberos testamentum. [4] *Sine dic.*

1 *L.cum antiquitas in fin.*vbi Bald.Salic.& Castr. *C.de test.& in l. fin.cum sua Auth.*vbi Iaſ *C.famil.ercisc.*

2 Boër.*qu.*14.*num.*3.

3 Boer.*ibid.num.*14.post glos.*in Auth.quod sine de testam.*

4 Bald.Fulgos.& alij *in dict. Authent.quod sine.*Boer. *ibid num.*12.

5 Bald.*cons.*396 incip.*quod schedula, vol.4.per text. & glos.§ fin. Auth. de test.imperf.*

6 Boer.*d.quæst.*14.*numer.*11.*&* 12.Iunge *Defin.* 27.*infr.*[Intelligetamen de patre testante inter liberos legitimos. Secus si inter illegitimos. Aliud in matre cuius liberi semper sunt certi.Iul. Clar. *in § testamentum,quæst.*12.

DEFINITIO XXV.

Institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam,quæ non fuerit reuocata in posteriore,præferendus est ei,qui in posteriore scriptus fuit.

SI duo testamenta proferantur, quorum prius sit derogatorium posterioris, nec in posteriore clausula illa sit,quæ priori deroget, pro eo dicendæ sunt vindiciæ, qui in priore scriptus est, licet dici soleat,potiorem esse causam hæredis posteriore testamento instituti, [1] quoniã clausula derogatoria,quæ in priore continetur, efficit vt in posteriore voluntas testatoris deesse videatur. [2] *Ita Senatus* contra N. Franciscum Poysat Procuratorem fiscalem Bugiensis prouinciæ,30.Maij 1597.

1 Secundum quæ tractant nostri *ad l.si quis in princ. 22. de leg.3.*

2 *L.posteriore,instit.quibus mod.testam.infirm. l.si quis priore* 29.*C. ad SC. Trebel.*

3 *d.l.si quis in princ.l.si mihi* 22.§.*vlt.de leg.* 1. Vide tamen quæ contra hanc communem Doctorum traditionem de clausula derogatoria scripsi in Hemichiliade *de error pragmat.*

DEFINITIO XXVI.

Testamentum valet factum ruri coram quinque testibus,nec in vrbe coram septem, qui subscripserint, etiam quorum vnus sit notarius,nisi vel notarius stipulatus sit,vel auditi fuerint testes.

TEstamentum ruri factum, quinque dumtaxat testibus adhibitis, non valere certum est, si neque à rusticano,neque pestis tempore factum proponatur. Nec tamen ruri factum dici potest, quod in suburbiis conditum fuit, [1] licet in plerisque ratio eadem constitui soleat prædiorum suburbanorum & rusticorum. [2] Sed neque valet testamentum,quod à septem testibus subscriptum reperitur,si notarius inter eos aliquis fuerit, nisi vel stipulatus sit tanquam notarius, [3] vel per iudicem auditus fuerit tanquam testis,& similiter cum eo testes cæteri,qui dicuntur adfuisse & subscripsisse. [4] *Sine dic.*

1 Bartol.*in l.consciuntur* 8.*de iur.codicil.*Ang.& Paul. de Castr *in l. fin.C. hoc tit.*licet contra sentiat Bald.*ibid.*Alex.*cons.* 70.*colum.*6.*cons.* 176.*vol* 2.Vnde est quod ait Bart.*in l.*1.*de bon. possess. ex test. milit.* casum hunc egere decisione Cæsarea, Afflict. *dec.*25.*n.*2.*&* 3.

2 Afflict.*ibid.n.*3.

3 Gloss *in l.pradium.C. de præd. minor.& in l. vrbana pradia.de verb.signif.*Bart.*in l.consciuntur,D.de iur.codicil.*

4 Afflict *d.decis.*25.*nu.*4.Alex *cons.*176.*col.*3.*vol.*2.

5 Afflict.*d.num.*4 post **Ioan.**de Imol. & communiter Doctores *in l.heredes palam,*§.1.*D. de testam.*

DEFI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVII.

Testamentum patris imperfectum ratione voluntatis non sustinetur inter liberos: sustinetur tamen quantum ad legata relicta ad piam causam ex voto, vel in exonerationem conscientiæ.

PAter, qui filium vnicum, filias vero plures habebat, testamentum suum propria manu scripserat, sed quasi adhibito & interueniente notario, quamuis nullo in ea scriptura nominato, annus quoque & dies conditi testamenti eiusdem scripturæ nullus scriptus & expressus fuerat. Sed neque vlli testes vlla testamenti parte nominati proponebantur. In ea scriptura filium heredem ex asse pater instituerat, sed quasi proprio ipsius testatoris ore nuncupatum, cui etiam curatores in annum vsque vicesimum nonum constituerat, sed innominatos tamen, & quibus nominandis scribendisque spatium in charta reliquerat, filiabus vero legata dederat. Nonnulla etiam in piam causam legauerat, partim ex voto, quod à se in defuncti patris memoriam factum esse ferebatur maritandis sex virginibus pauperculis in vicem sumptuum funeris, partim vt à se datam prædefunctæ vxori fidem implerer, in certis bonis, quæ à paupere vidua vterque coniugum ante multos annos ex donatione acceperat, eidem viduę restituendis. Cum de iure testamenti inter liberos magnis contentionibus certaretur, quasi valere deberet & inter liberos, & ad piam causam, cum de patris voluntate dubitari non posset, cuius manu totam eam scripturam exaratam fuisse constabat.[1] Postquam placuit in huiusmodi testamentis parentum inter liberos nullas requiri solemnitates, si modo constet de voluntate.[2] cui parere pios liberos omnino necesse sit,[3] hactenus saltem vt iure fideicommissi ea voluntas defendatur propter clausulam codicillarem,[4] quæ in huiusmodi parentum inter liberos testamentis tacite interuenisse creditur.[5] *Senatus* tandem pronunciauit, nullo iure testamentum valere, neque tanquam in scriptis, quod à testatore scriptum esset ea mente, vt fieret nuncupatiuum;[6] neque tanquam nuncupatiuum, quod nuncupationem nullam nullosque testes habere proponebatur.[7] At neque iure intestati voluntatem illam defendi posse,[8] quod non tantum scripturam, sed etiam voluntatem ipsam imperfectam esse constaret, ac voluntatis destinationem quandam potius, quam voluntatem absolutam dici debere scripturam, quæ ad testamentum dictandum potiùs quã scribendum parabatur[9] vt proinde, si expressim adiecta fuisset clausula codicillaris, operari tamen quicquam potuisset,[10] cuius scilicet ea vis & potestas est, vt solemnitatem tantum suppleat, non etiam voluntatem,[11] præsertim cum non subito & improuiso aliquo casu, sed longiore morbo ipsaque senectute oppressus pater decessisset vt perficiendæ cõplendæquæ scripturæ otium & facultatem fuisse negari non posset, si voluntas non defuisset.[12] Itaque visum est, paternam hereditatem inter liberos omnes ab intestato ex æquis partibus diuidi oportere.[13] nec eo minus tamen salua esse legata, quæ non modo in piam causam, sed etiam ex voto & in exonerationem conscientiæ facta fuissent: quod non esset credendus vir pius ab ea voluntate vnquam recessisse aut recessurus fuisse, à qua sine manifesto animæ periculo recedere non potuisset.[14] *Ita Senatus* mente Decemb. 1583 Extra Senatusconsultum apud nos percelebre, & clarissimorum aduocatorum, qui litem portarunt, luculentæ actiones conscriptæ à clarissimo viro & IC. celeberrimo, Dn. Guillielmo Onciaco tum Aduocato, nunc Præside meritissimo & integerrimo.

1 *Ex l. vlt. in fin. Auth. si modo C. famil. ercisc. l. hac consultissima §. ex imperfecto, C. hoc tit.*

2 Ex not. per DD. in locis supradictis.

3 *L. in testamento 41. D. de iudic. libert.*

4 *Argum. l. Scaeuola 36. ad SC. Trebel. l. quaerebatur, D. de testam. milit.*

5 Bart. & alii *ad l. 1. D. de iur. codicill.* De quo tamen vide quæ scripsi *in Hemicyclium ad de error. pragm.*

6 Sunt enim hæc genera testandi in scriptis & per nuncupationem & per incomparabilia, *l. heredes palam 21. cum not. D. hoc tit. l. in testamentis 26 & l. iubemus, eod.*

7 *d. l. heredes palam, & d. l. in testamentis* Bart. & alii *in d. § ex imperfecto.* [Nec desunt qui putent etiam in testamento in scriptis & inter liberos requiri testes, vt Cuiac. *consult. 1.* Sed malè. Non enim requiruntur vlli, nisi quod ad legata data extraneis vel vxori, vt loquitur *Nouel. 107.* Quod nomine vxoris continetur sanè etiam illa quæ mater est, quamuis contra putet Boer. *quæst. 241. numer. 3* sine textu tamen & sine authore. Non quasi sit extranea, sed quia vxor est.]

8 Quomodo haud dubiè defenditur in specie *d. l. vlt. Cod. famil. ercisc. & dicta l. hac consultissima, supr. vlt. C. hoc tit.*

9 *L. si quis 25. l. ex scriptura 29. D. hoc tit. l. fideicommissa 11. §. 1. de leg. 3.* Iul. Clar. *in §. testamentum, quæst. 7. 9. & 14.* Boer. *qu. 240. num. 4. & 5.*

10 Vt probatur ex iisdem ipsis supradictis locis. Nec obstat *l. vlt. § 1. C. de codicil.* Debet enim intelligi de testamento, quod non fuerit adimpletum in solemnitate, non de eo, quod non fuerit adimpletum in voluntate, alioqui locus ille pugnaret cum aliis supradictis.

11 Dec. us eleganter *cons. 205. in fin.*

12 Nec enim velle quisquam creditur id facere, quod potest facere nec facit, *l. tractabatur 14. D. de testam. milit.* iunct. *l. 3. C. de inoff. testam.*

13 *L. maximum vitium 4. C. de liber. prater. Nouel. 118. de hered. ab intest. veniens.*

14 Vnde est, quod irreuocabilia sunt huiusmodi relicta pro restitutione male ablatorum, si modo relicta sint certis & nominatis personis, Guillim. Bened. *in repetit. c. Raynutius.* Alioqui certum est, nõ posse fauorabiliorem esse causam piæ causæ quàm liberorum, adeóque nec tã fauorabilem, vt ex iis constat quæ tractat Iul. Clar. *d. q. 7. & 9. in § testamentum,* iunge *De fin. 24* [Cæterum obserua dispositionem. *§. ex imperfectio & Auth. quod sine,* non habet locum in parte testante inter liberos illegitimos. Sed habere tamen locum in matre, quia quod ad eam perinde sunt certi, atque si essent legitimi. Clar. *in d. §. testamentum, quæst. 12.* Quod tamen vix possum probare cùm sint illegitimi, etiam quod ad matrem, quæ non magis fauore aliquo digna est, quam pater.]

DEFINITIO XXVIII.

De testamento cæci habente clausulam codicillarem.

TEstamentum quod à cæco factum sit, non aliter valere constat, quàm si præcisè & ad vnguem, vt aiunt, tota illa solẽnitas seruata sit, quæ à Iustino præscripta fuit ad falsitates omnes euitandas, quæ hoc casu faciliùs, quàm alio ferè vllo admitti possent,[1] adeò vt nec desint qui putent nullum esse testamentum si priùs data sint legata, quàm fuerit heres institutus,[2] quòd contra legem hoc futurum sit, per quam ita constitutum est non tam pro solemnitate, quæ vtique si leuior esset, negligi posset,[3] quam pro forma, ex qua cùm semper indiuidua sit detrahi nihil potest aut immutari, quin tota corrumpatur.[4] Quamuis contraria sententia obtinuerit tanquam humanior.[5] Cæterùm non aliter constitutioni locus est, quàm si præcisa & absoluta cæcitas probetur,[6] & quidem in ipso præcisè quoque tempore testamenti:[7] Alioqui si qua vel minima dubitatio ex probationibus & testium dictis incurret, vincet in dubio[8] causa testamenti,[9] præsertim quæ annexum habet fauorem iuris communis.[10] Nam nec cæcus quisquam præsumitur nisi probetur.[11] At probata cæcitate, nihil proderit adiecta in eo testamento clausula codicillaris,[12] aut quæ creditur æquipollere *omni meliore modo,*[13] quia testamento infirmato nihil quod eo constitutum sit valere contra legem potest,[14] neque iure codicillorum.[15] neque per speciem donationis causa mortis.[16] Quamuis si per se ac separatim codicillos facere aut mortis causa donare cęcus velit, dum ne coram paucioribus quàm quinque testibus,[17] licet ei, non seruata tota solemnitate quam Iustini constitutio, testamentis dumtaxat non etiam codicillis,[18] multo minùs mortis causa donationibus[19] præscripsit. Nec enim debuit constitutio noua & odiosa hoc ipso quod aliena est à iure

com

communi ad alias protrahi ſpecies uon vltimæ voluntatis ad maiorem & odioſiorem iuris communis correctionem.
20 *Ita Senatus* in cauſa liberorum Iohannis Franciſci du vergier, & Claudium Puencet, 7. Calend. Iulij 1612.

1 *L. in hac conſultiſſima* 8. C. *qui teſt. fac. poſſ.*
2 Contra quam hodie obtineat & iure communi, de quo *in §. ante heredis, inſt. de legat*
3 Vt de omiſſione ſigni ſanctiſſimæ crucis in ſolemni inuentario tractat. Bart & alij *ad l. vlt.* C. *de iur. delib.*
4 Ita Bart. quem alij nonnulli ſequuntur *in d. l. hac conſultiſſima* Præſertim Decius *ibid. n.* 8. *& ſeq.*
5 Ex Bald. Caſt. & aliis *ibid.*
6 Lex enim ait, *carentes oculis.*
7 Vt qualitas iuncta verbo intelligatur ſecundum tempus verbis ex *l.* 4 *§ ſi extraneum*, D. *de noxal. act.*
8 Probatio enim dubia nunquam releuat *vulg. l. neque natales & paſſ.* C. *de probat. l. vlt.* C. *un. l. egit.*
9 *Vt in l. ſi pars* 10 D. *de inoff. teſt.*
10 Semper enim ius commune eſt fauorabilius *l.* 3 vbi not. D. *de teſtam. milit.*
11 Cùm ſit qualitas accidentalis non naturalis. Quomodo autem probetur cæcitas, tractat. Bart. *ad l. 2. de bon. poſſeſſ. furioſ. infr.* & Dec. *vbi ſup. num. vlt.*
12 Qua lex etiam de codicillis loquitur.
13 Bart. & DD. *ad l. 1. D. de iur. codic. l. pen. §. vlt. de leg. 2.*
14 *L. ſi quis inquilinos* 112. *§ pen. de leg. 1*
15 Nam de codicillis etiam loquitur conſtitutio Iuſtini Addit. Ad Iul. Clar. *in §. teſtamentum, q.* 17. ex Ias. *conſ.*
16 Nam ſi non valet, quod ago, vt ago, non valet, vt valere poteſt, quando agitur de totali diſpoſitione. Not. *ad licet* 19. *C. de pact. & ad l. 1. D. de iur. codicil.*
17 Hic enim numerus ſemper requiritur in codicillis, & in quaſlibet vltima voluntate, *l. vlt. in fin.* C. *de codic.* Itemque in donatione cauſa mortis, *l. vlt.* C. *de donat. cauſa mort.*
18 Intellige quod ad numerum teſtium duntaxat. Nam in cæteris omnibus lex Iuſtini obtinet etiam in codicillis ex ipſis verbis legis. Ita contra Baldum Dec. & alii communiter *ad d. l. hac conſultiſſima* mihi tamen opinio Baldi probabilior ſen per viſa eſt.
19 Quæ licet proximè accedat ad vltimas voluntates, ſapiunt tamen naturam contractus, & ideo non veniunt ſimpliciter appellatione vltimarum voluntatem. Bald. *ad d. l. conſultiſſima, numer.* 7. Addit. *vlt.* ad C. *dict. quæſt.* 17. Ioan. Richard *in. comm. opin.* in verb. *cæcus.*
20 Sunt enim odioſa, & conſequenter reſtringenda omnia quæ à iure communi exorbitant *cap. odia* vbi Canoniſt. *de reg. iur. in 6. l. præcipimus* 32. C. *de appellat.* Iure autem communi poteſt etiam cæcus donare cauſa mortis. Sola enim factio teſtamenti ei interdicta eſt §. *cæcus, Inſt. quibus non eſt permiſſ. fac. teſt.* Et conſequenter tamen factio codicillorum. Ex *regul. l. Diui* 6 §. *pen.* D. D. *de iur. codicil.*

DEFINITIO XXIX.

De reuocatione teſtamenti, & piorum legatorum.

CErtum eſt non reuocari ſolemne teſtamentum ex eo ſolo, quod quis dixerit nolle ſe teſtamentum ſuum valere, niſi ſolenniter id dixerit coram ſeptem teſtibus ad hoc nominatim conuocatis & rogatis. [1] Quo tamen caſu ſunt qui putent illud etiam requiri, vt teſtator facti ſui rationem illam attulerit, quòd velit decedere inteſtatus. Sed alio iure vtimur. [2] Cæterùm valent legata pia etiam in eiuſmodi teſtamento reuocato data, [3] fauore ſcilicet piæ cauſæ, pro qua ſunt tam multa paſſim contra ius commune conſtituta. [4] Adeò vt nec aliud probandum ſit, etiamſi magna præſumptio vrgeat, quod reuocatum ſit teſtamentum propter immodicitatem legatorum piorum, vt liberis hæredibus inſtituti parceretur, Niſi conſtet euidenter de voluntate adimendi talia legata pia, quorum quippe fauor nullus eſſe poteſt contra teſtatoris apertam voluntatem. [6] Nam nec debentur ſi à teſtatore deleta ſint, nullumque eorum hac parte priuilegium eſt, niſi quod cùm deleta ſunt, præſumuntur inconſultò deleta, vt adhuc debeantur. Quod in cæteris non piis diuerſum eſt. Quo exemplo perinde dicendum eſt non videri in dubio reuocatum teſtamentum propter legata pia, multoque magis deberi ea ſi reuocandi teſtamenti voluntas, quæ in teſtatore fuit, etiam ad hoc, vt pia quoque legata reuocarentur, inutilis fuerit, & ſine effectu, ne teſtamentum alioqui iuſtum & validum, non niſi quod ad legata pia reuocatum eſſe videatur. [8] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcanorum de Cluſes, & D. de Charbonieres, licet nullum pronunciatum fuerit Arreſtum propter tranſactionem à litigatoribus interpoſitam, menſe Ianuarij 1613.

1 *§. ex eo Inſtit. quibus mod. teſt. infirm.*
2 Secundum ſententiam Guid Pap. magis communiter probatam, *quæſt.* 209.
3 Guid Pap. *ibid. ex d. l.* 3. *de his quæ in teſtam. delent.*
4 Quæ omnia diligenter collecta vide apud Andr Tiraq. *in tract. de priuil. pia cauſ.*
5 Quamuis dici ſolear maiorem eſſe fauorem liberorum, quam piæ cauſæ iuxta illud Auguſtini, Qui exheredat liberos, vt inſtituat Chriſtum, aliud quærat quàm Auguſtinum.
6 Voluntas enim illa eſt, quæ totum facit, *l. ſi mihi* 12. *in fin. de leg.* 1. *Imò* ſufficit tacita voluntas ad legata reuocanda, vt non debeantur ſaltem ope exceptionis *l.* 3 *§. vltim. & l.* 4. D. *de leg.*
7 Tiraq. *priuil.* 6.
8 Similis ſed contraria ratio eſt in *l. filium* 20. *de legat. præſt. verſ. ne teſtamentum.*

DEFINITIO XXX.

Teſtamentum nuncupatum non reuocatur per cancellationem ſcripturæ, licet teſtator habuerit animum reuocandi.

CVm multæ ſunt differentiæ inter teſtamentum in ſcriptis, & nuncupatiuum, Tum illa maxime, quòd teſtamentum in ſcriptis ſi deletum, vel inductum, vel cancellatum ſit, hoc ipſo reuocatum intelligitur, ſi non ipſo iure ſaltem hactenus, vt hæredibus, qui voluntatem non retinuerunt, hæreditas tanquam indignis auferatur. Si verò teſtamentum fuit nuncupatiuum, non eò minùs ſubſiſtit quòd ſcriptura, quæ de eo ad perpetuam rei memoriam facta fuerat, deleta fuerit, & cancellata. Nec enim ſcriptura ad huiuſmodi teſtamentorum ſubſtantiam pertinet, ſed tantùm ad rei geſtæ probationem. [4] Itaque cùm teſtatrix quædam euocato notario, qui teſtamentum nuncupatiuum exceperat, & iuſſo adferre ſecum originalem ſcripturam teſtamenti & exemplar ipſum, quaſi deletura illud & cancellatura, accepto exemplo quod putabat originale, protinus chartam diſcidiſſet ea mente, vt fieret inteſtata, Viſum eſt nihilomagis reuocatum aut infirmatum eſſe teſtamentum, cuius plena probatio per originalem ſcripturam à notario retentam ſuperat: Quæ etiamſi extincta & cancellata pariter fuiſſet, ſufficere tamen poterat, vt per teſtamentarios teſtes probaretur, [5] Tanto magis quod ab eodem teſtatore admonita teſtatrix non fuiſſe ſcripturam illam originalem, nec legitimum eſſe illum modum reuocandi teſtamenti, ſi non aliud teſtamentum, & quidem ſolemne, aut ſaltem ſolemnis reuocatio prioris ſequeretur, ſiluerat teſtatrix, nec ad alium actum vlteriorem aut verbi aut facti proceſſerat. [5] Sanè tũ quoque cùm in ſcriptis teſtamentum factum eſt, accidit aliquando, vt quamuis fuerit cancellatum, non ideo tamen hæreditas ſcriptis hæredibus aufferatur, vt indignis, puta ſi conſtet factum id eſſe odio legatariorum potiùs quàm hæredum inſtitutorum. Quod in dubio præſumendum eſt, ſi liberi ſint qui fuerunt inſtituti: tum quoque cùm legata ſunt pia ſi nimis grauia liberis, & immodica proponatur. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 De quibus vide *l. in teſtamentis* 26. & ibi DD. C *hoc tit.*
2 *Tit. tit. D. de his quæ in teſtam. delent.*
3 *L. vlt. eod. tit. l. cum quidam* 12. *& paſſ. D. de his quæ vt indign. 4. vt in l.* 4. *D. de fid. inſtr. l.* 4. D *de pignor.*
4 *dict. l. in teſtamentis, l. heredes palam.* 21. D *qui teſtam. facer. poſſ.*
5 Sic enim noſtri ſolent diſtinguere an teſtator proceſſerit ad actũ verbi, an ad actum facti, qui potentior eſſe ſoleat. Ad *dict. tit. de his quæ in teſt. delent.*
6 Maior enim fauor eſt liberorum, quàm piæ cauſæ; dixi *Definit. præced.* Vide tamen *l. in teſtamento* 38. D. *de fideic. liber.*

Source : BIU Cujas

TIT. VI.

DE HERED. INSTIT.

DEFINITIO I.

De iure accrescendi in persona heredis instituti ex re certa.

QVIDAM cognatis proximis ex certa re institutis, eo adiecto, vt à reliqua hereditate penitus excluſi remaneant, hæredem ex asse instituerat masculum, qui ex Sempronio primus nasceretur, cum onere deferendi nomen & stigmia testatoris, his verbis additis; *faciendo tamen dictum Sempronium vsufructuarium duntaxat.* Eo tempore Sempronius nullos liberos habebat, sed in illo tantum erat vt habere posset. Postea vero sacris addictus, desierat habere vnquam posse. Cum proximiores cognati hæreditatem ab intestato peterent, quasi nemo ex testamento heres esset Sempronius vero diceret hæredem se institutum ex vsufructu, ideoque perinde habendum, ac si institutus esset ex re certa absque cohærede certatum est magnis contentionibus, vtrum testati causæ in Sempronij persona locus esset, an potius ab intestato cognati admitterentur. Nam quin ex testamento admittendi non essent, licet ex re certa nominatim instituti proponerentur, eo minus dubitabatur, quod eos testator à reliqua hereditate expressim diserteque excluserat. Iampridem enim ex frequentiore interpretum sententia receptum est, vt ius accrescendi etiam in hereditate prohiberi possit à testatore, ne contra expressam ipsius voluntatem admittatur, quod non nisi ex testantis iudicio per legem inducitur. Dicebam, non magis posse testatorem prohibere ius accrescendi, quam facere, ne leges in suo testamento locum habeant cum ius eiusmodi non solum ex tacita hominis voluntate pendeat, sed potissimum ex legis potestate, ad quam quisquis testatur voluntatem suam accommodare & creditur & cogitur; non ratione illa, quam stulte plerique adferunt, ne alioqui pro parte testatus, pro parte intestatus decedere videatur, (quid enim si testamentum nullum factum sit?) sed quia ius habendi heredis omnimodo indiuisibile sit, sicut & repræsentatio illa personæ defuncti, quæ fit per hereditatem primum, deinde per heredem. Sed non tamen huic cõsequens esse, vt qui ex fundo institutus est, aut ex alia re certa qualiber, alio herede ex asse scripto ius accrescendi habere debeat, cum legatarij loco sit: Inter legatarium autem & heredem tanquam ex diuerso succedentes, iuri accrescendi locus esse non possit. Nam quod dici solet heredem ex certa re scriptum heredis vniuersalis iure censeri, eo demum casu verum est, quo cohæres vel nullus datus sit, vel ex fundo duntaxat, non in hereditate aut parte hereditatis. Proinde cum in proposita specie cognati proximi ex certa re instituti fuissent, alio, ex asse herede scripto, dubitari meo iudicio non poterat, quin non nato eo, qui heres scriptus erat, institutio pro non scripta haberetur, & consequenter institutio ex re certa tanquam legatum intercederet, atque ita proximiores cognati excluderentur, non tam propter prohibitum à testatore ius accrescendi, quam quod incapaces ipso iure fuerint, quibus hereditas accrescere vnquam posset. Qua ratione defendebam, nec Sempronio, cui vsusfructus hereditaris relictus erat, potuisse hereditatem accrescere, non quod instituendi verbo testator vsus non fuisset, (iam enim sublata est illa scrupulosa verborum solemnitas, magisque obtinuit, vt quibuscunque verbis dari hereditas possit) sed quia licet vsufructu institurus esset Sempronius, ea tamen institutio non maioris momenti esse posset, quam si ex certo fundo institutus proponeretur, imo minoris, propterea, quod verba illa, *faciendo tamen Sempronium vsuf uctuarium*, satis ostendebant, non tam id egisse testatorem, vt Sempronio daret vsumfructum, quem alioqui non erat habituru s, quam vt eum, quem patriæ potestatis iure habituus erat, filio quandocunque nato & hærede existente, illi ademisse non videretur, acsi scripsisset, *permittendo tamen vt Sempronius maneat vsusfructuarius bonorum filij*: Nam cum Sempronij mores testatori suspectos fuisse ex eo appareret, quod is futuri posthumi incertam ignotamque personam cognito patri prætulerat, multo probabilius erat relictum patri vsumfructum intuitu proprietatis datæ filio, quam institutum in hæreditate filium contemplatione patris. Igitur nullo filio nato, qui hæres esse possit, consequens erat, vsusfructus patri relictus in consequentiam proprietatis datæ filio perinde intercideret, ac legata cætera eo testamento relicta, præsertim cum testator addita dictione, vt vocant, taxatiua, vsumfructum duntaxat patri reliquisse proponeretur, nimirum, vt eum ab omni proprietatis spe & lucro summoueret, tametsi non ignorem, ex sola eius dictionis adiectione non censeri prohibitum à testatore ius accrescendi. Nec quod clausula codicillaris subiecta esset, aut quæ codicillari æquipollet vulgaris illa, *vt omni meliori modo testamentum valeret*, aliud tamen probandum videbatur: quia neque per clausulam codicillarem fieri potest, vt valeat legatum patri relictum ex persona filij: qui nullus est: neque huiusmodi legatum ex eorum genere est, quæ ab intestato videri debeant repetita. Non solum enim ea, quæ relinquuntur personis iam mortuis, aut quæ nunquam fuerunt, pro non scriptis habentur; sed illa etiam, quæ ab ipsis relinquuntur. Esse namque debet, cui detur, & à quo detur. Absurdum autem foret dicere, confirmari pel clausulam codicillarem ea, quæ pro non scriptis habentur, vt valeant ab intestato. Alioqui non haberentur pro non scriptis, si aliquo modo valerent. *Senatus* noster nihildum decidit.

1 Quasi institutio facta in vsufructu trahi deberet ad institutionem vniuersalem in tota hæreditate, *arg. l. si ex fundo. D. hoc tit.*

2 Deficiente scilicet causa testamenti, quæ dicitur deficere ac testamentum, ipsum destitui, quoties nemo heres ex eo esse amplius potest; *l. si filius 16. de liber. & posthum. l. vltim. D. de condit. instit.*

3 Quibus verbis videbatur testator prohibuisse, ne reliqua hæreditas accresceret.

4 Quæ fuit sententia Bart. *ad l. quoties 9 § si duo D hoc tit. & in l. si quis priore 26 ad S C. Trebell. & cons. 156.* incip. *Titius fecit testamentum. & cons. 177.* incip. *Mathiolus Gracioli.* Corn. *in l. quoties 13. col penult.* vbi dicit communem *C. hoc tit.* Iaf. *cons. 8. col. 9. vers. decimo istud.* vbi refert Baldum, Castr. Angel. & Imolam reprehenditque Alexandrum.

5 Absurdum enim est, in vltimis voluntatibus interpretandis aliquid fieri contra voluntatem, siue plus, siue minus detur quam testator voluerit, *l. verbis cuiibus 7. in fine vers. & pup. fubst. l. facta 63. § si sub conditione D. ad SC. Treb.*

6 Tale vero est ius accrescendi inter coheredes, qui hac parte intelliguntur tacite substituti, *l. si Titio 61. § Iulianus. de leg. 2. l. non iustum. 4. C. ad SC. Treb.*

7 Quæ fuit opinio Dyni *in d. l. 5. § si ex fundo C. hoc tit. & l. si ita quis 74 fod.* Imol. *in d § si ex fundo* Alex. *in d. l. si quis priore 29 posthum 9. vers.* Dynus autem ad Treb. *in d. l. quoties 13. C hoc tit.* post Angel Feder. de Sen Salicet & Rom, Sequitur & magis communem dicit Dec. *in rubr. C. quand. non pet. part. in 1. lectur. num. 3.* Iulius Clarus, qui communem dicit *in § testamentum, quæst 74.* vbi alios multos citat.

8 Quod vtique certum est à testatore fieri non posse, *l. nemo potest 55. de legat. 1. l. vlt. de suis & legit.*

9 *d. l. si Titio 61. § Iulianus. de leg 2.*

10 *L. si ex pluribus 9. D. de suis & legit.* Dixi *ad tit. quand non petent. part. supr.*

11 Nam & inde est, quod testamentum diffinitur iusta cuiusque sententia, *in l. 1. D qui testam. fac. poss.*

12 *L. ius nostrum 7. vbi not. de reg. iur.*

13 Non enim potest quisquam hoc casu dici decedere testatus pro parte, cum nullo modo testatus fuit. Et tamen ius accrescen-

accrescendi non eo minus locum habet etiam inter inuitos, *d.l.si ex pluribus.*

14 Nam persona ipsa individua est, ideoque nec potest diuerso iure censeri, *l.vlt.C.de sent.pass.*

15 Nam & heres & hereditas eandem personam repræsentant, *l.heres 22.D. de vsucap.*

16 *d.l.quoties 13.C.hoc tit.*

17 Non enim potest ius accrescendi habere locum inter eos, qui ex diuerso iure succedunt, *l.sed cum patrono 6. D de bonor. poss.l.si sub conditione 16.quibus mod vsufr.amit.*

18 *d.l.§.si ex fundo, D.hoc tit. l. quoties 13.C.eod.*

19 Non autem ex quota hereditatis. Nam neque hereditas neque quota vlla hereditatis in certa re & singulari potest consistere, *l. quamuis 14.D.si quis omis.caus.testam §.si quis vna re. Instit.de fideic. hered.*

20 Pro non scripto enim est quicquid relinquitur personæ nunquam natæ, *l.pen.de his quæ pro non script. l.2 l. Diui 6 §.vlt.l.quidam 14.D.de iur.codicil.l.si duobus 16.de leg. 1.l.is cui 18 in fi. D. quand dies leg.ced.*

21 Legata namque intercidunt non adita ex testamento hereditate, *l.si nemo 9 D de test.tutel.l ea quam 14.C.de fideic.* Excipe casū *auth.ex causa C de lib.præter.*

22 Quia nihil habenti potest accrescere, *l.si totam 83. D.acquir. hered.*

23 *L.quoniam indignum 35.C.hoc tit.*

24 Vsusfructus enim licet in iure consistat, non in corpore, *l. Manius 66.§.fundo de leg.2.* Non magis tamen potest constituere partem hereditatis, quam fundus aut aliud corpus quodlibet, quamuis possit dari in vicem portionis hereditariæ, vt in specie, *l.generali 32.§. 1.de vsufr legat.*

25 *Ex l.cum oportet 6.& l.vlt. C. de bon. quæ liber.*

26 Quomodo poterat adimere si voluisset, *Nouell. 117. vt lic. matr.& auia cap. 1.* vnde sumpta est *Auth. excipitur. C.de bon quæ liber.*

27 Prius enim alioqui est, vt quis patrem vocet, quam vt eius liberos nondum natos, *l.Lucius 85.D.hoc tit.l. dotem 6. D.de collat. bonor.* adeo, vt nec posset olim relinqui quicquam incertæ personæ, quasi in quam iudicium certum conferri non posset, *§. incerta. Inst.de legat.*

28 Vt id saltem haberet pater iure patriæ potestatis.

29 Qui testatori suspectus erat, *arg.l.penult.§.1. D.de curat.furios. l.quidam cum filiumfamilias 46 C.hoc tit.l.filiofamilias 42.de cond.& demonstr.*

30 Quamuis aliud esset, si morte filij vsusfructus intercidisset, *l. vlt.C.de vsufr*

31 *d.l.si nemo 9 D de testam. tutel. cum similib.*

32 Dictio siquidem taxatiua excludit omnes alios casus, præterquam si qui sint persimiles, *l. § hæc actio. vbi not. D si mens.falsi mod. dixer.*

33 Alexan. *consil.162.num.9.lib.2.* post Angel. & Ioannem de Imol. quos citat.

34 *L.cum pater 77.§ filius matrem.* vbi Bald.& Imol. *de leg.2.*

35 *L.cum filiofamilias 11 in fin. de leg.1.*

36 Quia neque ab intestato potest quicquam relinqui ei, qui nullus est, nec eius patri, *dict.leg.quidam referunt 14. le iur.codicillor.*

37 Ex supra citatis, *num.20.*

38 *d.l.quidam referunt.*

39 *L.vnic.§ in primo.C. de caduc.tol. l.1.& pass. D.de his pro non script.*

DEFINITIO II.

De spurio herede instituto cum legitimabitur.

HEreditas quidem ex die aut conditione à pagano dari non potest.[1] Sed tamen in diem incertum, & quod idem est,[2] sub conditione dari potest, vt puta si spurius heres institutus sit, cum legitimabitur. Quo casu etsi heres esse non potest ante legitimationem,[3] interea tamen valet institutio,[4] bonisque dandus curator est, vt legitimationis tempus expectetur.[5] Idem iuris est, si quis vxori vsumfructum legauerit, & post vxoris mortem Titium instituerit. Etsi enim, quandiu vxor viuit, Titius heres esse non potest,[6] non eo minus tamen legatum vsusfructus valebit, dato interea bonis curatore,[7] qui heredis loco sit. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L.hereditas 34.D.hoc tit.*

2 Quia dies incertus pro conditione habetur, maxime in testamentis, *l.dies incertus 75.D.de cond.& demonst.*

3 Nam in tempus capiendæ hæreditatis institui quem posse placuit, licet ex beneuolentia potius, quam ex iuris ratione, *l. in tempus 62.D.hoc tit.*

4 Quia conditionem ante omnia impleri necesse est, *l.ei qui 13. & pass. l. de condit instit.l.facta 63 §.si sub conditione. ff. ad SC. Trebell.*

5 Nam & prius est, vt valeat institutio conditionalis, quam vt ea post impletam conditionem heres vllus esse possit, *l. commodissime 10.de lib. & posth.*

6 Alexand. post.Bald. *ad l.Gallus § instituens eod.titul. de liber.& posthum.* Angel. *ad l.libertas testamento ff. de manum. test.* Idem Bald. & Imol. *in l.si quis instituatur heres in diem.ff.hoc.tit.*

7 Nec proinde potest cedere dies vsusfructus legati, qui scilicet non cedit, nisi ab adita hereditate, *l.vnic.§ in nouissimo C de caduc.tollend.l.1.§.3 ff.quand.dies vsusfr.leg.ced.* Hic autem nec Titius heres esse potest ante mortem vxoris, qui potest interim ipse mori atque ita deficere conditio institutionis, *l.Starius 48.§. Cornelio. ff.de iur. fisc.*

8 *L.1.ff.de curat. bon.dand.* Notant DD. *ed l. hereditas ex die 34 ff.hoc tit.*

9 Quantum scilicet ad curanda adeoque distrahenda ea, quæ alioqui perirent aut fierent deteriora, *l.inter bonorum 48.ff. de administr.tutor.* Et ad exercendas actiones tempore perituras, *l.si diu 8.ff. quib.ex caus.in possess.eat.l.creditore 14.ff. de rebus auctor iud.possid.*

DEFINITIO III.

De institutione masculi, qui primus ex Titio nascetur.

HErede instituto masculo, qui primus ex Titio nascetur, quamdiu Titius liberos suscipere potest, non defertur alteri siue ex testamento,[1] siue ab intestato hereditas. Itaque sicut interim in suspenso est causa testati,[2] ita & validitas legatorum ab instituto relictorum, quandiu heres testamentarius speratur. At ex quo empore certum esse incipit, Titium nullos posse liberos suscipere singe presbyterum aut castratum,[3] fit locus successioni intestati,[4] & consequenter pro non scriptis habentur legata omnia quæcunque eo testamento relicta sunt.[7] Nec est quod curator bonis detur, cum nullus heres expectatur.[8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quamdiu enim primus gradus admitti potest, sequentes non admittuntur, *l.si posthumus 14.ff.de lib.& posth.l.3. de acq.heredit.*

2 Quamdiu enim succedi ex testamento potest, non defertur ab intestato hereditas, *l.quamdiu potest 29.eod.tit.* Nisi in singulari casu, *l.si quis ita 82.ff.hoc tit.*

3 Propter conditionem adiectam institutioni, cum verba illa, *qui primus ex Titio nascetur*, faciant conditionem, *si natus erit*, ex natura relatiui iuncti verbo futuri temporis, *l Stichum 6 de leg.1.l.nuper 85.de leg.3.*

4 Legata enim pendent ab institutione, *§ ante heredes. Inst. de legat. l si nemo 9.ff.de testam. tutel.*

5 Frustra enim expectaretur conditio, cuius euentus nihil operaretur, *l.si quis ita 33.ff.hoc tit.*

6 *L.si filius 16.vers.tunc quia eo tempore.ff. de lib.& posth.l.vlt. D.de condit.instit.*

7 Tanquam dependentia ab institutione, quæ & ipsa habetur pro non scripta, *dict.l.si nemo 9. le test.tut.l. quidam referunt 14.ff.de iur. codic.l.ea quam 14.de fideic*

8 Tunc enim curator dari solet, cum bona iacent propter spem futuri heredis, siue testamentarii, siue legitimi, non cum hereditas iam delata est ei, qui possit & velit sibi ea m acquirere *l. 1 ff.de curat. bon.dand.l.si diu 8.ff.quib.ex caus.in poss.ff.eat.l.creditore 14.l.idem priuilegium 22.de reb.auctor.iud.possid.l. mutuo 6. in fin.ff.de tutel.*

DEFINITIO IV.

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco heredis aut loco legatarii.

INstitutus ex re certa non tam heredis, quam legatarij loco habetur, alio herede ex asse scripto.[1] Ideoque nec accrescendi ius habere debet, si prudentibus nostris & iuris rationi[2] plus quam interpretum auctoritati[3] tribuatur, vt à nobis alibi traditum & probatum est,[4] Nec distinctio illa probabilis est, quæ quibusdam placuit,[5] vt institutio ex re certa, quod ad rem quidem ipsam pertinet, legati naturam sapiat; ratione vero iuris, quod heredi competit, ob institutionem heres ex re certa habeatur pro herede: cum huiusmodi rebus personæ ius ex qualitate rei æstimetur. Heredem enim hereditas facit, legatum legatarium.[6] Itaque institutus ex

Source : BIU Cujas

re certa transmittit ad heredem commodum iustitutionis etiam non agnitæ, sicut & transmitteret legatum non agnitum. Patiatur falcidiam, quam & cæteri legatarij patiuntur: [6] non tenetur creditoribus, sicut nec alij legatarij tenentur. [9] Non gaudet beneficio possessionis illius consuetudinariæ, quæ à defuncto in heredem recta continuatur, [10] quia heredum singulare ius & priuilegium illud est. Reputo ex causa præteritionis vel exheredationis, aut irriro facto testamento, institutiones ex re certa non corruunt, quoniam & legata conseruantur. [1] In eo tantum plus iuris habet, qui ex re certa institutus est, quam cæteri legatarij quod rei, ex qua institutus est, possessionem propria auctoritate ingredi & occupare potest, non expectat heredis voluntate, si modo iam adita sit hereditas, adeoque vt nostris magis communiter placet etiam ante aditam hereditatem. [12] Sed non idcirco heres dici potest, quia & is, cui per vindicationem legatum est, aut per sinendi modum, idem ius habet nanciscendæ propria auctoritate possessionis legati. [13] Illud sane vere dicitur, licet plerique dissentiant, [14] institutum ex re certa non posse implorare Beneficium legis Iustinianeæ, quæ de edicto Diui Hadriani tollendo facta est, [15] quia non legatariis, sed heredibus tantum fauere Iustinianus & voluit & debuit. [16] *Ita tractatum est*, 12. Calend. Iul. 1591.

1 *L. quoti es* 11. *C. hoc tit.*

2 Quia inter succedentes ex diuerso iure nunquam locus est iuri adcrescendi, vt Dixi *Defin.* 1. *n.* 17. *supr.*

3 Habet enim hic legatarius ius adcrescendi, secundum Bart. & alios, solo refragante Baldo. *ad l. quoties.*

4 Vide *Defin.* 1 *supr. quand. non pet. part.*

5 Bart. *ad l. ex facto* 35. *n.* 3 *C. hoc tit.*

6 *L.* 1. & 2. *ff. de castrens. pecul. l. si quis* 8. *ff. si quis omiss. caus. testam.*

7 Dummodo cesserit dies aute mortem, *l* 4. & 5. *ff. quand. dies legat.* Bart. *d. num.* 3.

8 Bart *ibid.*

9 Quia est singularis successor, qui non tenetur ad æs alienum *l. vlt. C. de hered. action*

10 Ex edicto, quod aiunt, *le mort saisit le vif*, de quo scripsimus suo loco.

11 *Per Auth. ex causa C. de liber. prater* scilicet, quod ad res ipsas pertinet, non tamen quod ad ius adcrescendi. Iul. Clar. *in § testamentum, quæst.* 57.

12 Bart. *ad d. l* 35. *num.* 3. *D. hoc tit.*

13 Teste Caio *in Inst. hoc tit.* Vide quæ scripsi *lib. 6. Coniect. ciuil. cap.* 1. *seq.*

14 Inter quos Bart. quamuis dubitans *ad d. l. ex facto* 35. D *hoc tit.* contra gloss. quam ibi refert.

15 *gloss. in d. l. ex facto.* Vide Guid. Pap. *q.* 361. *circ. med.*

16 *In l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollen.* Est enim fauorabilior causa heredis, qui vniuersalis successor est, quam legatarij, *l Titia cum testamento* 34 *§ qui inita. l. Sempronius* 47. *de leg.* 2. quamuis legatarius in re legata sit quodammodo heres, *l. il tempus* 14. *§. ff. de vsucap.* Nempe, quia non sicut bona hereditaria iacent, ita & bona legata possunt iacere, quamuis legatum iaceat, eum interim maneant penes heredem, *l. & post litem* 12. *§. res quæ. ff. famil. ercisc. cum similib.*

DEFINITIO V.

De muliere, quæ testando in fauorem mariti exceperat partem bonorum, de qua postmodum testari pro arbitrio posset.

VXor testamento heredem maritum ex asse scripserat, exceptis tamen ab vniuersali institutione sexcentis aureis, [1] de quibus posset illa pro arbitrio disponere siue inter viuos, siue in vltima voluntate, [2] sed hoc adelito, vt si de sexcentis illis aureis non aliter disponeret, ad eũdem heredem pertinerent. [3] Quærebatur an valeret institutio? Et magis placebat non, valere, quasi sibi repugnans esset & implicans contradictionem. Non enim suprema ordinasse videri poterat, quæ aliud testamentum facere iam tum destinauerat, [4] quæque de bonorum suorum parte disponendi facultatem sibi exceperat, quorum neutrum conuenit testamento. Nam quemadmodum ambulatoria est hominis voluntas ad supremum vsque vitæ exitum, [6] ita non potest iure testamenti censeri ea voluntas, quam testatrix supremam esse noluerat [7] ob idque captatoria potius videbatur, & à marito extorta in fraudem legis, vt qui ab vxore donationem exprimere non potuerat, [8] sub prætextu & nomine testamenti mulierculam deciperet, idemque commodum & emolumentum sibi compararet. [9] Solet enim supradicta exceptio inseri donationibus inter viuos factis, vt valeant, quæ si vniuersorum bonorum omnium esset, præsentium & futurorum, nullo modo valerent. [10] Quæ ratio faciebat, vt quãuis inter alias personas dici posset inutilem potius esse adiectionem, [11] quandoquidem testatrix nec pro parte testari poterat, [12] nec facere quo minus leges in suo testamento locum haberent, [13] in proposito tamen propter suspicionem fraudis exquisitæ ad donationem inter personas prohibitas concipiendam aliud dicendum videretur. [14] *Ita Senatus* tractabat in ea causa, de qua Defin. 3. supr. de naturalib. liber. Nihil dum tamen de eo pronunciatum est.

1 Cuiusmodi exceptio in testamentis nullius est momenti, *l. si ita quis heres* 74 *ff. hoc tit.*

2 Quasi vero testamentum alioquin ablaturum ei fuisset facultatem vel donandi inter viuos, vel aliter testandi.

3 Hæc quoque additio & cautio erat superuacua. Ad quem enim alium, quam ad heredem potuisset pertinere id, de quo testatrix non adiposuisset? Est enim vniuersum heredis, nisi quod ex hereditate delibatur, *l. legatum* 116. *de leg.* 1.

4 *L. si Titius* 16. *ff. de cond. instit. l. vbi pugnantia* 187. *de regul. iur.*

5 Suprema enim voluntas illa demum est, quam nulla alia sequitur, *l. ex duobus* 34, *de vulg. subst. l. qui duos* 9 *ff. de reb. dub.* & omne testamentum fieri debet eo animo & voto quasi futurum postremum.

6 *L.* 4 *ff. de admin. leg. l. cum hic* 32 *§. pœnitentiam ff. de donat. int. vir. & vxor.*

7 *Arg. l.* 1. *& pass. ff. qui testam. facer. poss.*

8 Quia donationes inter viuos & coninges factæ non valent. *l.* 1. *& tot. tit. de donat. int. vir. & vxor. D. & C.*

9 Plus autem valere debet quod agitur, quam quod simulate concipitur, *l.* 1. *& tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. qui testamentum* 27. *de probat.* & simulata pro infectis haberi debent, *l. si ex pretio* 6. *C. si cert. petat.*

10 Tanquam quæ aufferrent liberam testandi facultatem. *Ex not. in l. vlt. C. de pact. & in l. stipulatio hoc modo concepta* 41. *de verb. oblig.*

11 Quam vt vtile per inutile vitiaretur, contra *l.* placuit 29. *de vsur.*

12 *d. l. si ita quis heres* 74 *ff. hoc tit. l. ius nostrum* 7. *de reg. iur.*

13 *L. nemo potest* 55. *de legat.* 1.

14 Facilis enim est suspicio fraudis inter personas prohibitas, *dict. l. qui testamentum* 27. *de probat. Auth sed iam necesse* vbi DD. *C. de donat. ant. nupt. Omnes* 17. *§ Lucius ff. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

De institutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hereditarias, & quantum interesit, an fideicommissum factum sit in hereditate, an in rebus singulis.

NIhil interest an testator instituerit Titium ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano simpliciter, & nullo alio adiecto, an vero adiecerit, vt in reliqua hereditate sint heredes ex æquis partibus. Nisi quod priore casu instituti sunt sine partibus: [1] Posteriore vero ex partibus & quidem æqualibus. [2] Cæterum vtroque casu censentur instituti ex semissibus, ac si nulla fundorum mentio facta esset licet multo pluris sit fundus Cornelianus quam Libonianus, [3] quamuis in diuidenda hereditate tale arbitri familiæ erciscundæ iudicium esse debeat, vt Titio Cornelianum adiudicet, Sempronio Libonianum. [4] Inde fit, vt quãuis eiusmodi prælegatis totã hereditatẽ testator diuiserit, nihilque reliquum fuerit, in quo videatur posse locum habere institutio quæ ex æquis partibus in reliquis bonis facta est, non eo minus tamen reuocentur prælegata ad semisses. [5] Quoniam nec alioqui valere posset institutio, [6] cum hereditas in iure, non in corporibus consistat

Source : BIU Cujas

fiſtat.[7] Et conſequenter ſicut hereditas eſt etiam vbi nulla ſunt corpora, ita & vbi non alia ſunt, quam quæ teſtator prælegando diuiſit.[8] Proinde ſi Titius & Sempronius rogati ſint de reſtituenda inuicem hereditate, ſi ſine liberis alteruter morereretur, non tam in prælegatis grauati videri debent, quam in ſua quiſque portione hereditaria,[9] ita tamen, vt in ea portione grauata computentur ea præcipue bona, quæ fuerunt prælegata.[10] Cui conſentaneum eſt, vt ſi nouæ diuiſioni coheredes conſenſerint, id eſt, vt fundus Cornelianus, eiúue pars ad Sempronium, Libonianus contra ad Titium pertineret,[11] ſaluo in reliquis teſtamenti iure,[12] mortuo deinde ſine liberis alterutro, æque tota illius portio ad ſuperſtites ex fideicommiſſo peruenire debeat, ac ſi nullo modo receſſum eſſet à voluntate teſtatoris.[13] Quoniam in quota hereditatis portione, non in hoc aut illo fundo fideicommiſſum factum intelligitur, eadem vero quota portio hereditaria etiam poſt nouam diuiſionem manſit.[14] Nam & in dubio credendus eſt heres de portione ſua hereditaria reſtituenda rogatus potius, quam de rebus ſingulis.[15] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin 41. infr. de fideicomm.

1 *L. heredes ſine partibus 63. ff. hoc tit.*

2 Quæ tamen poſſent eſſe inæquales, ſi teſtator voluiſſet, *l. ſi quis 14. & l ſeq. §. 1. & poſſ eod. tit.*

3 *L. ex facto 35. eod. l. quoties 9. § ſi duo, l. ſi alterius 10. eod.*

4 *d. l. ex facto. d. l. qui non militabat 78. eod. tit.*

5 Vt conſtat ex his ipſis legibus.

6 *d. l. 1. §. ſi ex fundo, eod.*

7 *L. hereditas 59. ff. de petit. hered.*

8 *d. l. ex facto, & d. l qui non militabat.*

9 Quia fideicommiſſum non in prælegatis factum eſt, ſed in hereditate.

10 Quamuis enim prælegata non contineantur appellatione hereditatis. *l. ſi Titius 96. in fin. de leg. 3.* reperiuntur tamen in portione hereditaria illius, cui data ſunt, *l. 3. §. quidam, ff. ad.* SC. *Trebell.*

11 Non enim prohibentur coheredes recedere à iudicio teſtatoris, dum id faciant mutuo conſenſu, *l. quædam mulier 41. ff famil. erciſc.*

12 Ex quibus verbis apparet, nolle coheredes in totum recedere à teſtamento, ſed ſaluũ manere fideicommiſſum, de quo a ioqui poſſet dubitari, an ei renunciatum fuiſſet, *Ex not. in l. qui Romæ 22. §. duo fratres ff. de verb. oblig.*

13 *Arg. d. §. duo fratres*, in cuius ſpecie male pronunciatum fuiſſe vulgo creditur.

14 Quia diuiſio nihil noui induxit, quantum ad quotam hereditatis, ſed dumtaxat quantum ad corpora bonorum.

15 Nempe, quoties futurum ex eo eſt, ne intercidat fideicommiſſum, *l. cogi 16. in prine. verſ. in ambiguo tamen. ff. ad S enatuſc. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Diuiſio facta inter heredes inſtitutos ex certis rebus & grauatos fideicommiſſo, non mutat cauſam fideicommiſſi in præiudicium ſubſtitutorum

AT pone, retenta eadem facti ſpecie, ſi vterque heredum ſine liberis morereretur, ſubſtitutum Titio nominatim in fundo Corneliano Caium, Sempronio Mæuium in Liboniano, tum facta ea diuiſione noua, quam proxime diximus, vtrumque ſine liberis deceſſiſſe. Quæro, an quemadmodum bona, quæ ex conuentionali illa diuiſione ad coheredes peruenerunt, eodem fideicommiſſi onere inter eos obſtricta manere diximus,[1] ita & in ſubſtitutorum perſonis ſeruetur, vt Mæuius fundum Cornelianum habere debeat, Caius Libonianum? Minime non illa ſolum ratione, quod fideicommiſſum hoc poſterius in rebus ſingulis, non in portionibus hereditariis factum proponatur,[2] ſed etiam, quia noua diuiſio inter coheredes facta, per quam ſibi nocuit is, qui ex pretioſiore fundo fuerat inſtitutus, non debet nocere ſubſtituto,[3] qui ex proprio iure & capite ad fideicommiſſi petitionem admittitur.[4] Quare, etſi ſingulis ſeparatim ſubſtitutus datus eſſet, ſeparata etiam in ſingulorum perſonis conditione,[5] dubitandũ non eſſet, quin is, qui prior ex ſubſtitutis ad fideicommiſſum inuitaretur, eum fundum ex ſubſtitutione petere poſſet, in quo eſſet ſubſtitutus, licet ad eum ex coheredibus peruenisſet, qui adhuc viueret,[6] niſi mallet ſubſtitutus eo fundo contentus eſſe, qui in locum onerati per diuiſionẽ inter coheredes factam ſubrogatus fuiſſet.[7] Neque enim inuitus fideicommiſſarius vnquam cogitur admittere ſubrogationem vnius rei in locum alterius, quandiu ea ipſa res extat, quæ nominatim per fideicommiſſum relicta eſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin. prox. præced.*

2 Ac proinde ceſſat hoc caſu ratio illa, quam attulimus in ſpecie Definitionis præcedentis.

3 *Ex regula l id quod noſtrum 11. & l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. 2. 3. ff. quod vi aut clam.*

4 *Arg. d. Barius 30. verſ. ſed in ſpecie, ff. de pact. dotal.*

5 Nam & vni homini in ſingulas cauſas alium & alium heredem ſubſtituere poſſumus, etiam directo & pupillariter, *l. cum ex filio 39. §. 1. ff. de vulgar. & pupil. l. ſubſtit* multo magis pluribus ſubſtituere poſſumus per fideicommiſſum ſingulis in cauſas ſingulas.

6 Conditio enim ad certam perſonam a teſtatore relata nunquam ad aliam perſonam referenda eſt, *l. cum pater 77. § ab inſtituto de legat. 2.*

7 Quo vtique caſu fundus permutatus veniret in reſtitutionem, *arg. l. ſed quod inde 71. de leg. 2.* Hoc enim eſt quod dici ſolet, ſubrogatum ſapere & retinere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *vulgo l. ſi quis eum 10. § qui inuitam, ff. ſi quis cautio 6. l. Titia 62. ff. de iur. dot.*

8 Ne alioqui ſit in poteſtate heredis grauati, vt inuertat fideicommiſſum contra voluntatem teſtatoris, quod abſurdum eſſet, *l. uxorem 41. § Seium maritum de legat. 3* Hoc vero die maximè obtinet, poſtquam Iuſtiniano placuit, vt pro omnibus fideicommiſſis etiam hypothecaria competat, *l. 1. C. commun. de legat. l. vlt. § vlt. eod.*

DEFINITIO VIII.

De parte compenſante quod ſibi à filio debetur cum legitima filii portione.

PAter cuius contemplatione filius Sempronio inſtitutus fuerat,[1] cum inter liberos ſuprema ordinaret, hunc ipſum filium heredem ſcripſerat ex nummo pro iuribus omnibus, quæ in paterna hereditate pro legitima aut legitimæ ſupplemento, aliáve qualibet cauſa poſſet obtendere, ſuæque voluntatis rationem illam addiderat, quod ad eam Sempronij hereditatem filio conciliandam, acquirendam & conſeruandam, plus quam quingentos aureos expendiſſet. Placebat, filium, ſi paternam voluntatem repudiaret, non eo minus poſſe legitimam integram petere,[2] ſalua imputatione earum duntaxat rerum & pecuniarum, quas aliunde quam ex patris teſtatione appareret fuiſſe à patre impenſas, vt ea Sempronij hereditas filio obtingeret.[3] Neque enim filio patris teſtamentum non agnoſcenti nocere teſtatio patris poteſt.[4] Sed ſi filius patris iudicio ſtare velit, nec amplius quicquam in patris hereditate petere, vt compenſationem approbet, quam pater induxit, quæri poteſt, an ſi quid ex hereditate Sempronij male ac ſine cauſa diſtractum ſit à patre, tanquam legitimo filij adminiſtratore, vllam actionem filius eo nomine habeat in heredes patris. Videtur enim id quoque ius compenſaſſe pater cum expenſis ad acquirendam hereditatem factis:[5] Sed tamen magis eſt, vt ſalua ſint filio iura omnia, quæ is in bona paterna habere potuit, tanquam heres Sempronij, nec alia cum expenſis à patre factis compenſata videri, quam quæ is quaſi filius erat habiturus,[6] quantumcunque generalis clauſula ſit excluſionis.[7] Nam cum ea excludendi filij ratio patri fuerit, quod facto & impenſa patris ſaluam Sempronij hereditatem haberet, ex eo apparet tanto magis,[8] filium integram Sẽpronij hereditatẽ habere debere & illibatam, ne duplici iactura afficiatur, ſi minus ex hereditate Sẽproniana, & nihil ex paterna cõſequatur.[9] Itaque quod ex bonis Sẽpronij pater ſine cauſa, & cõtra legis prohibitionẽ diſtraxerit, cogẽdus erit ſarcire ex propriis,[10] ineãque rẽ actio cõperet filio, non quidem in viuum patrem, quippe qui adminiſtrationis ſuæ rationem filio reddere non cogitur,[11] ſed patre defuncto in heredem ipſius, at perſonalis

Source : BIU Cujas

tantum non etiam hypothecaria, cum ius tacitę hypothecæ ex hac causa in bonis patris nullum sit per Iustiniani constitutionem introductum.[14] Non tantum autem alienationis pretium in eam actionem veniet, sed etiam pretium vsuræ. Quandoquidem ea hereditas loco legitimæ est, quam alioqui filius in bonis patris cum fructibus erat habiturus.[15] Cui consequens sit, vt vsuræ illæ quasi loco fructuum debeantur filio,[16] non à die alienationis (nam cum pater sit legitimus administrator, nec rationes, cogatur reddere, nullas sane vsuras debet, quamdiu vixit,[17]) sed à die mortis patris.[18] Plane nec ab eo die vsuræ deberentur, sed tantum à die litis contestatæ, si aliunde portionem hereditariam, au saltem legitimam haberet filius in patris hereditate.[19] *Ita Senatus* in eadem causa Ioannis Paquier, & Henrici Capitan. 12. Cal. Septembr. 1595.

1 Sic enim plerumque fit, vt *in l. si filiofamilias 42. de condict. & demonstr.* vbi dicitur videri hoc casu relictum patri, quod filio relictum est propter patrem. Iunge *l. Sed si plures 10. §. in adrogato ff. de vulg. & pup. substit.* Aliquando tamen filius propter seipsum instruitur, idque hodie præsumendum est, cũ filius sit capax acquisitionis etiam inuito patre, *l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.* Olim aliud erat, si non esset relictum filio in eum casum quo foret sui iuris, vt *in l. mulier 22. ff. ad Senatusc. Trebell. l. quidam cum filium. familias 46. ff. de hered. instit.*

2 Quam scilicet nullo consilio ei aufferre pater potuit, nisi per exheredationem, eamque iusta ex causa factam, *l. parentibus 8 & pass. C. de inoff. testam.*

3 Arg. *l. omnimodo 30. § imputari. eod. tit. l. 1. §. nec castrensi, ff. de collat.*

4 Tanquam suspecta & quæ in fraudem legitimæ facta videatur *arg. l. qui testamentum 27. D. de prob. l. quidam 29. § vlt. D ad SC. Velleian.* Nemini enim creditur aliquid asserenti, vt se exoneret, tanquã testi in re propria, contra *l. omnibus 10 C. de testib.*

5 *Vt in l. cum pater 77. §. Titio fratri, antepen. de legat. 2. l. si compensandi 6 C. de hered instit.*

6 Quo casu standum esset compensationi factæ per patrem, etiamsi filius ex ea compensatione damnum passurus esset, quia sibi deberet imputare, qui patris iudicium approbasset, quod potuerat improbare, *d. § Titio.*

7 *Arg l. Babius 30. in fin ff de pact. dot.*

8 Cum nec sit exclusus nec fuerit excludendus, nisi tanquam filius, non tanquam extraneus *l. quidam cum filius 132. de verb. oblig.*

9 Non solum quod generalis clausula nunquam referatur ad incogitata *l. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. ff. de transact.* sed etiam, quia huiusmodi exclusiones & compensationes sunt odiosæ, ideoque restringendæ *l. quæ pater 50 famil. ercisc. l. creditorem 85. de legat. 2.* iunct. *l. cum quidam 19. D. de lib. & posth.*

10 Nam ex causa, quam sui iudicij pater reddidit, coniectura voluntatis capienda est, *l. penult. §. vlt. de curat. furios. l. si posthumus 14. §. vlt de liber. & posthum.*

11 *Arg. l. iure succursum 6 ff de iur. dot. l. dotem. 6. D. de coll. bonor.*

12 Est enim hic pater parum dignus, cui faueatur, *arg. l. Imperator 50. l. penult. ad* SC. *Trebell.*

13 *d. l. cum oportet 6. §. non autem*, C. *de bon. quæ liber.*

14 Imo interdictum ne hypothecam vllam sperare audeat in res patris, siue viuentis adhuc, siue iam mortui, *d. § non autem.* Habet autem filius hoc casu personalem actionem contra heredem patris, nõ ob malam administrationem, sed tanquam idipsum habens à patre inuicem hereditariæ, & paternæ portionis aut saltem legitimæ, fructus siquidem augent legitimam sicut & hereditatem, *l. Papinianus 8 §. vnde si quis, D. d. inoff. testam.*

16 Vsurę enim vicem fructuum obtinent, *l vsuræ 34. D. vsur.*

17 Quæ scilicet non debentur, nisi vel ex mora, vel ex conuentione, *l. quidam 17. §. si pupillo, eod. l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig.*

18 A quo nimirum die legitima debetur, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. test.*

19 Quia tunc cessaret ratio supradicta.

DEFINITIO IX

Quamdiu expectatur persona heredis instituti, potest curator bonis dari, & interim admittitur fructuarius cauendo heredi siue testamentario, si quis speretur, siue legitimo.

QVidam instituerat filium ex Sempronia nasciturum, manente Sempronia ipsa vsufructuaria, & si nullus nasceretur, substituerat Mæuium, & Mæuij liberos, adiectis etiam aliis nondum natis substitutis.[1] Nullo nato filio dicebam valere testamentum,[2] sed interea curatorem bonis dandum,[3] & vsum fructum ad Semproniam pertinere proprietatem vero ad substitutos, qui si tum nulli reperiantur, fortassis defuncto interim sine liberis Mæuio, non valiturum testamentum, ex quo scilicet nullus heres erit, nec adita hereditas.[4] Interea igitur & curator bonis dãdus erit, qui hereditaris actiones, & exerceat & suscipiat,[5] & cauere vsufructuaria debebit,[6] in vtilitatẽ futuri heredis, siue testamentarius, siue legitimus heres futurus ille sit. At quo postulante? Substituto,[7] si quis speretur, sin minus, legitimo, vt arbitror, heredi.[8] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde, & D. de Carde, 12. Decembr. 1596. Senatus nihil dum pronunciauit.

1 Placet enim posse per fideicommissum substitui personas nondum natas, si modo reperiantur in rerum natura tempore conditionis existentis, *l. si in personam 11. C. de fideic.*

2 Quia poterat incipere à substitutis, cum si plures heredum gradus facti sint deficiente primo gradu, testamentum incipiat à secundo, *l. 1. & tot. tit. de vulg. & pup. subst.*

3 *L. 1. D. de curat. bon. dand. l. si diu 8. D. ex quibus. caus. in poss. eat.*

4 *L. si nemo 9. D. de testam. tut.*

5 L. 2 §. 1. *de curat. bon dand.*

6 *Ex l. 1. C. de vsufruct. & tot. tit. ff. de vsufr. quem caueat.*

7 Prior enim causa & substituti, *l. inter omnes 11. ff. qui satisd. cogant. l. Paulus notat. 8 de prætor. stipul.*

8 Ad quem scilicet hereditas peruentura speratur.

DEFINITIO X.

Fructuarius nunquam est legitimus contradictor, nec potest transigere de re hereditaria, nequidem iacente hereditate.

NVllo existente proprietario, quia nondum sit natus heres institutus,[1] si interea fructuarius aliquis sit,[2] non idcirco legitimus contradictor est,[3] aut de lite hereditaria transigere potest.[4] In eadem causa.

1 Neque enim alius potest esse dominus & proprietarius hereditatis, quam qui heres est, cum heredis appellatio nihil nisi dominum significet, *§ vlt. Instit. de hered. qualit. & differ. l. his verbis 48. D. hoc tit.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin. præced. & Defin. 1. eod.* Etsi videtur hoc alienum à iuris regula, quæ non patitur, vt legatis vsus fructus dies cedat nisi ab adita hereditate, *l. vnic. ff. quand. dies vsufr. legat. ced. l. 2. & 3. ff. quand. dies legat. ced.*

3 Cum nihil iuris in hereditare habeat. Diuersum est in eo cui data esset proprietas cum onere fideicommissi, etiam additis his verbis, *quarum rerum vsusfructus dum viues tibi sufficiet, vt in l. species 15. ff. de aur. & arg. legat.*

4 Is enim solus transigere potest, qui vel rei dominus absolutè est, vel speciale à domino mandatum in eam rem habet, *l. mandato generali 60. ff. de procur. l. Lucius 46. §. vlt. ff. de admin. tutor. l. non solum 4. C. de præd. minor.*

DEFINITIO XI.

Captatoriæ voluntatas quænam sint, & quando & quæ ratione improbatæ?

DE captatoriis voluntatibus longe aliter sentiunt interpretes, quam senserint olim prudentes. Captatoriam enim voluntatem esse volunt non eam tantum, cuius conditio collata sit in secretum alienæ voluntatis quomodo captatoriam institutionem Papinianus olim diffinuit,[1] sed omnem omnino, quam ex alieno arbitrio pendere testator voluerit.[2] Ex quo inferunt, non solum in institutionibus & legatis eiusmodi voluntates improbatas esse, de quibus tamen solis prudentes veteres locuti sunt,[3] sed etiam in fideicommissis,[4] quæ certum est ex alieno arbitrio non magis pendere posse, quam legata, vel institutiones, siue in heredis, siue in alterius tertij arbitrium dispositio conferatur.[5] At prudentes longe aliter, captatorias

volunta

Source : BIU Cujas

voluntates non eas esse, quæ alieno arbitrio permissæ sunt, quas sola iuris ratio pro vitiosis ideo habet, quod testamentorum iura ipsa per se firma esse, non ex alieno arbitrio pendere oporteat,[6] sed illas demum, quarum non tam dispositio quam conditio conferatur in secretum alieni testamenti,[7] vt videre est in eo exemplo, quod adferre prudentes nostri passim solent: *Qua ex parte Titius me heredem instituet, ex ea parte heres esto.*[8] In qua specie nemo dixerit, institutionem Titij ex eius arbitrio pendere, cum à testatore fuerit institutus. Sed tamen illud quoque verum est, nesciri posse ex qua parte institutus sit Titius, antequàm ex eius testamento appareat, quanta ex parte vicissim voluerit ille testatorem à se institutum. Nec aliud erit, si testator ita scripserit: *Quanta ex parte Titius me heredem instituet, tanta ex parte Mauius heres esto.*[9] Nam & hæc voluntas captatoria est sic dicta, non quasi sit deceptoria, vt vulgo creditur,[10] sed quia per eam captatur persona, à qua hereditas vel legatum speratur. Non tam enim hereditas aut legatum captatur, quam persona propter hereditatem aut legatum, vt constat ex eleganti illo Petronij Arbitri loco,[11] *aut captant, aut captantur.* Ergo quotquot sunt captatoriæ voluntates, eas conditionales esse necesse est.[12] At non statim consequens est, vt conditionales omnes voluntates etiã collatæ in secretum alienæ voluntatis ad captandam personam sint inutiles & improbatæ.[13] Quid enim si testatoriam scripserit? *Titius si me heredem instituet, heres esto.* Erit quidem institutio & conditionalis & captatoria: Sed cum habeat conditionem distinctam à dispositione, expressamque verbis, *si me heredem instituet*, dubitandum non est, quin conditio reiicienda sit, habendaque pro impossibili, tanquam quæ sit à Senatu improbata.[14] Quis enim neget Senatum, qui captatoriam institutionem non nisi conditionis suæ odio improbauerit, multo magis conditionem ipsam improbasse?[15] Porro conditiones omnes à Senatu improbatas, impossibilium iure censendas esse nemo ambigit.[16] Proinde sublata conditione illa, *si me heredem instituet*, quod ex supradicta formula super est, *Titius heres esto*, quidni validam facit institutionem.?[17] Eas igitur solas institutiones Senatus improbauit, quæ non modo conditionem habent captatoriam, sed ita implicitam, vt ab ipsa institutione separari nullo modo possit. Qualis illata est, cuius exemplum ex prudentibus nostris iam attulimus: *quanta ex parte Titius me heredem instituet, ex tanta heres esto.* Nam sublato ex hac institutione eo, quod captatorium est, id quod superest facere nequit, vt appareat in qua hereditatis parte Titius fuerit institutus.[18] Ideoque nec potest institutionis fauor efficere, vt non nota ipsa institutio improbetur, non quidem ex mera iuris ratione, sed[19] ex Senatusconsulto quod in eam rem nominatim factum est, quod que licet de institutionibus solis locutum fuerit,[20] tamen per interpretationem prudentum ad legata quoque protractum est,[21] quorum scilicet eadem vis & potestas est, quæ institutionis ex verbis legis duodecim tabularum.[22] An ergo æque ad fideicommissa protrahi poterit? Minime vero, Cum fideicommissa ex fide heredum pendeant,[23] heredis autem futuri persona, quæ semper incerta est,[24] captari non possit. Neque sane quid captare sit, intelligeret, qui sic scriberet: *Titius heres esto. Rogo te Titi, vt qua ex parte Mauius heredem me instituet, aut quantam hereditatis suæ partem mihi legauerit, tantam hereditatis meæ partem ei restituas.* Pleniore siquidem & honore & iure relinquuntur hereditates, itemque legata, quam fideicommissa.[25] Qui vero captat, id agere debet, vt specie amplioris liberalitatis parem aut minorem, non etiam vt maiorem extorqueat.[26] Quid autem si testator in alterius & tertii personam captationem direxerit? Æque distinguendum erit, an captationis vitium rolli possit salua institutione, nec ne? Vt priore casu improbata conditione supersit institutio. Posteriore vero vtraque corruat.[27] Illud sane constat, non esse captatoriam institutionem, cuius conditio in præteritum tempus conferatur,[28] quia nec conditio est,[29] quamuis non eo minus inanis fiat institutio ex defectu conditionis, si nulla institutio in præteritum tempus facta inueniatur.[30] Ita tractabam cum quæstio aliquando ex facto incidisset. *Sine dic.*

1 In *l. captatorias 70. ff. hoc tit.*
2 Cuiusmodi illa est, de qua *in l. illa est institutio 32. eod.*
3 *In l. captatorias, & l captatoria 64. de leg. 1.*
4 Sic enim omnes adeoque Cuiac. *ad cap. captatorias ad Papinianum.*
5 *L. vtrum 7. §. 1. D. de reb. dub.* præterquam fauore libertatis *ex l fideicommissa 46. D. de fideic. libert.*
6 Et tractat IC. *in d. l illa institutio.*
7 Hoc enim significant verba illa Papiniani, *in secretum alienæ voluntatis d. l captatorias.*
8 *L. 1. in fin. D. de his qua pro non scripo. hab. l. illa autem 71. in princ. l hoc articulo 29. l. Clemens Patronus 83. §. 1 ff. hoc tit.*
9 Aut si ita: *Quanta ex parte Titius Mauium heredem instituet, tanta ex parte Titius heres esto*, quo casu captatio confertur in personam tertij, *d. l. ille autem 71. §. .*
10 Sic enim DD. *ad d. l. captatorias.*
11 Nec enim hereditas esse potest quæ captat, sed persona, Ergo & persona est quæ captatur, non hereditas aut legatum.
12 *d. l. captatorias*, in illis verbis, *quarum conditio.*
13 Et hoc etiam est, in quo nostri omnes Interpretes falluntur.
14 *L. si ius 1 c. ff. de condict. instit.*
15 Ex axiomate Philosophorum, *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.*
16 *d. l filius.*
17 Impossibilis enim conditio non vitiat in vltimis voluntatibus, sed vitiatur, *l. ideod. l. 3. ff. de cond. & demonstr.*
18 Quia conditio non absolute expressa est, nec per figuram conditionis, sed per relationem ad alienum testamentum.
19 Nam ante Senatusconsultum permissæ erant huiusmodi institutiones, non etiam illæ, de quibus *in d. l, illa institutio 32. ff. hoc tit.*
20 *d. l. captatorias, l. captatorias 11. C. de test. milit.*
21 *d. l. captatorias 64* vbi Castr. *de leg. 1.*
22 *L. verbis legis 120 de verbo. signific.* iunct. *l. legatum 80. de legat. 2.*
23 Nec legibus sint cognita, *Instit. de codic. in princ.* iunct. *l. 3. ff. si vsufr. pet.* vt proinde non nisi absurde potuerit Senatus de iis improbandis cogitare.
24 *L. sciendum 70. de verb. signific.*
25 *L. 5. §. sed etsi portio, de leg. præst. d. l. 3. ff. si vsufr. pet.*
26 Non enim solent homines minoribus beneficiis inuitari ad maiora coferenda.
27 Eadem enim vtriusque casus ratio est, *d. l. illa autem, §. 1.* vbi quod ponitur exemplum in contrarium, non dubito quin sit imperiti interpretis, aut etiam Triboniani, non satis bene hanc materiam intelligentis, nam & exempli illius verba sonant in tempus præteritum, non in futurum, imo totus ille §. mihi suspectus est, vt scribam *in 3. part. Chiliad. de error. pragmat.*
28 *d. l. illa autem, in princ. & d. l hoc articulo.*
29 *L. cum ad præsens 37. & duab. seqq. ff. de reb. credit.*
30 *d. l. Clemens 83. in fin.* Ex quo loco apparet, quoties quærimus de captatoria voluntate an valeat, ponendum esse, quod heres institutus suum instituerit testatorem, alioqui nulla esset institutio propter conditionis defectum, etiam vitio captationis sublato. [Huic tractatui simitis ille est de testamento facto ad interrogationem alterius, quod regulariter non valet si non aliunde constet de eadem voluntate. De quo vide Cravet *cons. 117. & cons. 10. n. 13.*]

TIT. VII.

DE INSTITVT.

DEFINITIO I.

Extensio in vltimis voluntatibus fit aliquando à casu ad casum, sed nunquam à persona ad personam, præsertim si in dispositione facta sit expressio nominis proprij.

PATER, cum inter liberos testaretur, filium suum primogenitum ex asse heredem scripserat, Claudium secundo genitum sub Vicecomitis appellatione in certis bonis pro legitima portione instituerat, Petrũ tertio genitum

Source : BIU Cujas

nitum in pensione annua quingentorum florenorum. Si secundus quandocunque sine liberis moreretur primogenitum substituerat. Viuo parte Claudius decesserat, postmodum pater eodem testamento relicto, Petrus contendebat pertinere ad se bona, in quibus Claudius frater fuerat institutus, eo colore, quod in secundi ante patrem defuncti locum viuo patre subintrasset,[1] adeoque post eius mortem sæpius à patre eodem illo Vicecomitis nomine nuncupatus fuisset.[2] Quasi locus hic esset nostrorum traditioni, quæ habet, extensionem de persona ad personam fieri posse, quoties persona ad quam fit extensio comprehendi aliquomodo potest sub verbis & mente, vt aiunt, disponentis, propter qualitatem aliquam ei inhærentem, licet de persona illa in individuo facta mētio non sit.[3] Placuit extensionem de casu quidem ad casum aliquando admitti posse,[4] licet non nisi parcissime & vrgente maxima voluntatis coniectura:[5] Sed de persona ad personam nunquam, ne quidem ex rationis, vt nostri loquuntur, identitate, nec rursus etiamsi de verisimili testantis voluntate appareat:[6] multo minus si extensionem quis inducere velit, vt in proposita specie,[7] de persona magis dilecta ad minus dilectam, & in detrimentum alterius magis dilectæ.[8] Accedebat, quod non sub nomine illo appellatiuo dunt[a]xat, *Vicecomitis*, Claudio data fuerant bona, de quibus agebatur, sed adiecto etiam nomine *Claudij*, quæ specialis expressio proprij nominis non magis pati poterat, vt extensio fieret de persona Claudij ad personam Petri, quam vt qui primum erat Petrus, factus subinde Claudius videretur.[9] Denique quod Claudio relictum fuerat, cum is ante patrem defunctus esset, in causam caduci deuenerat, ob idque penes vniuersalem heredem remanere debuerat,[10] tametsi substitutio nulla facta proponeretur in eius commodum: quæ tamen verborum compendio sic concepta erat, vt vulgarem casum, qui euenerat, proculdubio contineret,[11] atque ita extensionis admittendæ rationem omnem excluderet.[12] Itaque Senatus pro herede vniuersali, contra Petrum pronunciauit, 8. Cal. Sept. 1588.

1 *Vt in specie l. Gallus, in princ. & pass. de liber. & posthum.*

2 Ex quo poterat sumi coniectura voluntatis, quod Petrum vellet substituturum in locum Claudij, vt qui voluit conuenire eandem qualitatem, voluerit etiam conuenire eandem dispositionem.

3 Ex singulari doctrina Aretini, *in d. l. Gallus, §. & qu. l. si tantum, col. 3. in fin. vers. secundo fallit*, dicens ita loqui textum *in l. tale pactum 40. §. vlt. de pact.* Curt. Iun. *cons. 121. n. 14.* quod & in fideicommissis locum habere ait Gozadin. *cons. 39. n. 21.* iunct. *num. 4.* Sequitur Socin. iun. *cons. 129. num 35. vol. 3* quem refert Francisc. Mantic. *lib. 3 de coniectur. vltim. volunt. tit. 19. num 8. ad fin.* Maxime ex identitate rationis, *argum. l. illud 32. ad leg. Aquil.*

4 *Ex not. in d. §. & quid si tantum, l. mulier 22. ad Senatusc. Trebell.*

5 *L. commodissime 10 ff de liber. & posthum. cum similib.*

6 *L si quis ita 16. §. penult. ff. de testamen. tutel.* Idque pluribus probat idem Mantic. *dict. num. 8. in princ.* vbi ostendit longe aliam esse speciem, *dict. l. tale pactum, §. vltim.* vbi agitur de conuentione facta inter viuos, & ad expressam vtilitatem heredis, cui semper paciscì præsumimus, *vulg. si pactum, ff. de probat.*

7 Qui enim priores geniti sunt, prædilecti præsumuntur, tanquam priores & cogniti & dilecti. Sunt & qui priores nominati fuerunt, *l. omnia 32. alias l. cum l. cum ita, § in fideicommisso, de legat. 2. l. heredes mei 57. §. vlt. ff. ad* SC. *Trebell.*

8 Quod non ita est in specie *d. l. tale pactum, §. vlt.* vbi extensio fit à persona fratris ad personam filii, ac proinde ad personam magis dilectam, idque vt noceatur genero, cuius persona longe minus dilecta est.

9 Itaque persona, ad quam fiebat hoc casu extensio, non poterat comprehendi sub verbis & mente disponentis. Atque ita cessabat hic doctrina illa Aret. quam retulimus *numer. 3.* Sic & alias multum refert, an testator quid deposuerit expressis nominibus propriis, an appellatiuis, *l. si heredes 124. de legat. 1. l. nonnunquam 24. ad* SC. *Trebell.*

10 *L vnic. § pro secundo, C. de caduc. tollend.*

11 Huiusmodi enim substitutio est compendiosa, quæ proinde vulgarem continet, si is cui facta est heres non sit, Guill. Bened. *in repet. c. Raynutius*, in verb. *si absq; liberis 2. in mag. de compend. subst. n. 5.* post Bart. *ad l. Centurio, col. 4 de vulg. & pupill. subst.*

12 Semper enim potior est causa substituti, tanquam qui veniat ex voluntate expressa testatoris, *dict. § pro secundo, & pass. l. vnic. C. de caduc. tollend.*

DEFINITIO II.

Testes qui deponunt de institutione facta per nuncupationem, debent esse contestes, etiam in figura & cortice verborum.

CVm de nuncupatiua institutione per testes probanda agitur, quod euenit, quoties nuncupatiuum testamentum sine scriptura factum proponitur,[1] ij soli testes fidem faciunt, qui de verbis institutionis sic testantur, vt non tantum in substantia voluntatis, sed etiam in verborum figura & cortice consentiant:[2] Alioqui non possunt videri contestes, & de vna tantum institutione sensisse,[3] quandoquidem si scriptum testamentum fuisset, vna tantum institutionis formula reperiretur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri & Humberti Roux, contra Claudiam Violat, 8. Id. Mart. 1591. Et in alia causa, de qua Defin. 15. infra fideic.

1 Fiunt enim plerunque testamenta etiam nuncupatiua per scripturam, ad futuram rei memoriam, *l. 4. ff. de pignor. l. 4 ff. de fid. instrum. l. iubemus 29 C. de fid. testam.*

2 Quamuis non figura litterarum, sed oratio quam exprimunt litteræ illa sit, quæ totum facit, *l. non figura 38. de oblig. & act.* Vide *l. quoniam in dubio 15 C de testam.*

3 *Arg. l. Diuus 24. ff. de testam milit.*

4 Quæ etsi possit hodie concipi quibuscunque verbis, post *d. l. quoniam in dubio 15. C. de testam* certis tamen & præcisis verbis concipi eam necesse est, vt sciri possit, quid testator dixerit & senserit, siue per scripturam testatus sit, siue per nuncupationem.

DEFINITIO III.

Clausula conditio apposita in institutione, an & quando censeatur repetita in substitutione?

ET clausula, & conditio, quæ in institutione apposita est, plerumque in substitutione repetita intelligitur,[1] Sed hoc ita si eadem aut par sit vtrobique ratio.[2] Nam quod quidam putant,[3] illud etiam requiri, vt iidem sint instituti & substituti, nimis fortasse durum est.[3] Itaque si ponas institutos fuisse posthumos filios testatoris, *inuicemque* primo gradu substitutos, in secundo autem gradu substitutum extraneum, aut cognatum, qui hac parte non est fauorabilior extraneo, non semper eadem substitutionis, quæ institutionis ratio constituetur.[4] *Ita tractatum est* in causa Remigij & Claudij de EVllien, & Martini Sigrand. Prid. Id. Iunij. 1593.

1 *Argum. l. 1. C de impub. & aliis subst. l. qui filiabus 14. de legat. 1. cum similib. l. si plures 24. de vulgar. & pupill. subst.* Intellige, nisi conditio talis sit, quæ repetita vitiaret, *vt in l. seruo alieno 133. §. si ab impubere, de legat. 1.* Vide Crauett. *cons. 113. n. 16.*

2 Paul. Castr. *ad l. 1. C. de liber. prater.* post Bald. *ad licet, l. Imperator 74 de leg. 1. ex l. quisquis 95. de leg. 3.*

3 Fulgos *ad d. l. 1. C. de liber. prater.*

4 Quia pro personarum diuersitate aliter atque aliter testator sensisse ac disposuisse credendus est, nec valet vnquam argumentum à persona magis dilecta ad minus dilectam, vt videatur testator id voluisse, quod non dixit, *arg. l. vnic. §. vbi autem, vers. sin. autem ad deficientis, C. de caduc tollend.*

TIT. VIII.
DE IMPVB. ET ALIIS subst.

DEFINITIO I.

Tacita pupillaris regulariter contra matrem non admittitur.

VANQVAM pupillaris substitutionis fauor ille est, vt pupilli matrem excludat, etiam à petitione legitimæ, nec inofficiosi testamēti querelam pertimescat, quia licet pupilli testamentum sit, à patre tamen factum est,

Source : BIU Cujas

vt eleganter Papinianus dicebat, communi tamen & inueterato noſtrorum interpretum errore iam pridem receptum eſt, vt ſi ex pupillari, vt vocant, tacita ſuccedatur, id eſt, ex ea quæ in vulgari expreſſa per Diui Marci conſtitutionem intelligitur,[2] mater non ſolum à legitima non excludatur,[3] ſed ne ab ipſa quidem ſucceſſione:[4] Quaſi nec patris voluntas illa fuiſſe credenda ſit, vt vllo modo excluderetur mater ab eo, quem non expreſſim pupillariter ſubſtituerit.[5] Nec iniqua ſane eſt ſententia, ſi hac parte neceſſariam iuris rationem ab æquitate ſecernere liceret. Sed cum non eo minus verum ſit ex pupillari ſubſtitutione ſuccedit, quod vulgari tantum caſus expreſſus fuerit,[6] dici vix poteſt, quo iure ſucceſſionem aut legitimam habere mater debeat, quæ nec teſtamento nominata eſt, nec ad inofficioſi teſtamenti querelam admittenda.[7] Placet tamen Senatui noſtro, quod interpretibus fere omnibus, vt matri hoc caſu ſalua ſit inteſtati ſucceſſio, niſi contraria patris voluntas ex coniecturis non obſcuris, nec improbabilibus colligatur.[8] Id enim eſt quod vulgo noſtri iactitant, tacitam pupillarem non admitti contra matrem.[9] *Ita Senatus* noſter ſæpius, & maxime in cauſa quadam tractata in publico auditorio, 8. Cal. Septembr. 1588.

1 Quem Vlpianus refert & probat *in l. Papinianus* 8. §. *ſed nec impuberis, ff. de inoffic teſtam.* Qui enim agit de inofficioſo teſtamento, is duo impugnat, teſtamentum & iudicium eius, quem ait inanem fuiſſe teſtatumque contra officium pietatis. [Idque adeo verum eſt, vt ſi expreſſa pupillaris ſcripta ſit in teſtamento imperfecto, quod tantum inter liberos defendatur, perinde excludatur mater cùm non eo minus valeat pupillaris ſubſtitutio *Iulio Clar. in §. teſtamentum, qu.* 10. vbi dicit communem ſcilicet ſi ſubſtituti ſint alij liberi quamuis non valeat tutoris dato, vt ibid. ille ait, quia licet reſpiciat fauorem liberorum, alienum tamen onus continet. Nec aliud probandum puto, tametſi in eo teſtamento relicta ſint legata matri. Quamuis enim mater ab eorum petitione excludatur, quia non valent, vt ſcripſi *Defin. vltim. num.* 7. *§ de teſtam.* non eo minus tamen valet pupillaris inter liberos, quamuis eſſet difficilius, vt eo caſu tacita vlla contra matrem admitteretur: ne quidem ex coniecturis, nec ſi eſſet compendioſa ne alioqui tam multa ſingularia contra matrem admitterentur contra *l.* 1. *C. de dot. promiſſ.*]

2 *L. iam hoc iure* 4. *ff. de vulgar. & pupill. ſubſtit. l. quamuis* 4. *C. hoc tit.*

3 Vt ſcilicet filio mater ſuccedat ab inteſtato, *ex SC. Tertyll.* ac ſi nulla ſubſtitutio pupillo facta eſſet. *vt in l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit.*

4 Poterat enim pater expreſſim filio impuberi ſubſtituere pupillariter, ſi voluiſſet, *arg. l. vnic. §. vbi autem, ad fin. C. de caduc. tollend.*

5 Eſt enim ſemper fauorabilis cauſa matris venientis ad luctuoſam filii hereditatem, *d. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſt. l. precibus* 8. *C. hoc tit. l. iure ſuccurſum* 6. *ff. de iur. dot. l. ſcripto* 7. *§. vlt. vend. liber.* Vide text. elegantem *in Nouell.* 162. *ſacra form. tranſmiſſ.* Domin. *cap vlt. in fin.*

6 Nimirum quoties poteſt locus eſſe conſtitutioni Diui Marci de qua *num.* 2. ſuprà nec enim ſemper ei locus eſt, *d. l.* 4. *l. Lucius* 45. *de vulg. & pupill. ſubſtit.*

7 Non enim poteſt deferri ab inteſtato hereditas, quamdiu ex teſtamẽto heres aliquis eſſe poteſt, *l. quàdiu* 39. *de acquir. hered* pupillaris autem ſubſtitutio, ſiue expreſſa ſiue tacita teſtamentum filii eſt, *l.* 2. *& paſſ. ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* Sed & intereſt pupilli teſtamẽtarium heredem habere potius, quam legitimum, *l. Iulianus* 42. *alias l. ſi pupillus, de acquir. hered.* Nec rurſus poteſt fieri ſaluo teſtamento, vt legitimam poſſit petere citra querelam inofficioſi is, cui nihil penitus relictum fuit, *l. omnimodo* 30. *C. de inoffic. teſtam.*

8 Sunt enim variæ coniecturæ, quæ facere poſſint pro matre multæ, quæ contra matrem, de quibus tractant *ad d. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit. & ad l. precibus* 8. *in fin. C. hoc tit.* Dicam *Defin.* 1. *infrà*

9 Contra quam ſententiam vide quæ ſcripſi *in libris Coniecturarum, & in Hemiſchiliade, de error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Subſtitutio pupillaris, quæ continetur in compendioſa, excludit matrem ab inteſtati ſucceſſione, non à legitima.

SVperiori noſtrorum interpretum errori alius quoque conſequens eſt. Nam ſi pater, cum impuberi filio ſubitueret, eam formulam vſurpauerit, quæ verborum compendio omnes ſubſtitutionum ſpecies pro caſuum varietate complectitur, (quam noſtris quam ſit ipſa quoque diſtincta ſpecies ſubſtitutionis, compendioſam ſubſtitutionem appellant,[1]) quæ ſolet, an matre in medio exiſtente pupillaris ſubſtitutio credenda ſit, an fideicommiſſaria? Quæſtioni cauſam illud dat, quod pupillaris, quæ in compendioſa continetur, ſpecialiter expreſſa non ſit.[2] Quæſtionis autem effectus ille eſt, quod ſi pupillaris dici debeat matrem omnino excludet,[3] quia non poteſt vere tacita dici, quæ ſub verborum compendio continetur:[4] Sin vero etiam intra pupillares annos fidei commiſſaria dicatur, non impediet, quo minus ab inteſtato ſuccedat mater,[5] cum onere reſtituendi fideicommiſſi: ſalua legitimæ & Trebellianicæ, id eſt, integri ſemiſſis detractione.[6] Non deſunt, qui defuncto impubere filio pupillarem cenſendam putent.[7] Alij malunt eſſe omni tempore fideicommiſſariam, vt in dubio ea ſumatur interpretatio, quæ faueat matri luctuoſam filij hereditatem vindicanti.[8] Senatus noſter mediam quandam ſententiam probat, vt intra pupillares annos pupillaris quidem ſubſtitutio ſit, ideoque Trebellianicæ detractionem non admittat,[9] ſed tamen non eo magis excludat matrem à legitima,[10] quia non ſit expreſſa, niſi verbis generalibus, quorum plerumque non tanta vis eſſe ſolet, quanta ſi eſſent ſpecialia.[11] Plane quin poſt pupillares annos ſit fideicommiſſaria, nemo dubitat.[12] Æquiſſimum ſane temperamentum, ſed à vera rectaque iuris ratione alienum. Quoties enim ſubſtitutio pupillaris eſt, teſtamentum filij eſt:[13] facto autem, ſaluoque teſtamento fieri non poteſt, vt legitima, quæ relicta non fuit, vlla debeatur.[14] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 8. Calend. Septemb. 1588. poſtea vero deciſum, 17. Calend. Iul. 1599.

1 De quo tractant noſtri *ad l. precibus* 8. *C. hoc tit. & ad l. centurio* 15. *ff. eod. tit de vulg. & pupill. ſubſtit.*

2 Specialiter enim expreſſa illa dicitur, quæ facta eſt his verbis: *ſi filius meus heres erit, & in pupillari ætate deceſſerit, Sempronius heres eſto, l.* 1. *ff. eod.* & apud Iuſtin. *Inſtit. tit. de pupill. ſubſtit.*

3 L. *Papinianus* 8 *§. ſed nec impuberis, ff. de inoffic. teſtam.*

4 Imo potius debet dici expreſſa ſaltem verbis generalibus, quia ſemper ſpecialia generalibus inſunt, *l. ſemper* 147. *de reg. iur.*

5 Quia non ſicut pupillaris ſubſtitutio teſtamentum eſt filii, ſic & fideicommiſſaria ſubſtitutio poteſt dici teſtamentum grauari, vt impediat legitimam eius ſucceſſionem, *l. Scæuola* 76. *ff. ad SC. Trebell.*

6 Poſtquam placuit duplicis quartæ detractionem permittendam eſſe, *ex cap. Raynutius, & cap. Raynaldus, Extr. de teſtam.* Nam inſpecto iure ciuili ſolius falcidiæ deductio fit per eum, qui reſtituit fideicommiſſum ab inteſtato, *l.* 2. §. *vlt. ff. de iur. codicill.*

7 Et hæc verior ſententia eſt quam nos pluribus probauimus in libris coniecturarum, *ad l. precibus* 8. *C. hoc tit.* vbi vide. Adde Guil. Bened. *in tract. de compend. ſubſt. numer.* 45. Cravett. *conſ.* 198. *num* 10.

8 *Arg. l. vltim. C. de inſtit. l. precibus* 8. vbi Bart. & poſt eum vulgo cæteri, *C. hoc tit. d. l. Scæuola* 76 *ff. ad SC. Treb.* Adde exceptionem, niſi ſubſtitutus ſit ex liberis teſtatoris, Cravett. *conſ* 141. *num.* 6. *&* 7. poſt gloſſ. magnam, Bart & alios, *ad l. precibus*, Afflict. *deciſ.* 347 vbi dicit communem.

9 Non enim Trebellianica deducitur ex pupillari ſubſtitutione, ſed ex fideicommiſſo, quoties qui rogatus eſt de reſtituenda hereditate, & quidem tanquam heres, *l. mulier* 22. *§ vlt ff. ad SC Treb.*

10 Quæ fuit primum ſententia Decii, *ad d. l. precibus*, *n.* 26. *C. hoc tit.* [Philiberto Fabro patre meo, qui primus, vt ex eo ipſo ita adfirmante audire memini. Sic apud nos pronunciauit, poſtea etiam à noſtro Senatu comprobata.]

11 Generalia enim facile poſſunt recipere interpretationem reſtrictiuam, quam ſpecialia vix patiuntur, *l. adigere* 6 *§. quamuis, de iur. patron. l. proſpexit* 12. *ff. qui & à quib. manum.*

12 Non enim poteſt eſſe pupillaris poſt pubertatem, *l. in pupillari* 14 *ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

13 Sine pupillaris ſubſtitutio ſit expreſſa, ſiue tacita, *l.* 4. *C. hoc tit.*

14 Quamuis poſſit ex teſtamento agi ad ſupplementum legitimæ cum aliquid etiam minus legitimæ in eo teſtamento relictum eſt, *l. omnimodo* 30, *C. de inoffic. t. ſt.* Vide Philipp. Corneum *conſ.* 28. *l.* 4

DEFINITIO III.

In pupillari mere tacita, & in ea quæ continetur in compendioſa, eadem ratio eſt, auiæ, quæ matris.

QVi matris fauor eſt ex recepta interpretum noſtrorum traditione, vt neque per pupillarem omnino

Source : BIU Cujas

tacitam excludatur à legima impuberis filij succeſſione, neque per eam quæ in compendioſa verbis generalibus expreſſa eſt à legitimæ petitione; [2]idem auiæ, ſiue maternæ debetur, ſi mater ante filium impuberem deceſſerit, [3] quoniam prædefuncta matre, inteſtati nepotis ſucceſſio, ex qua legitimæ portionis debitum proficiſcitur, [4] ad auiam deuolueretur: [5] cui non minus conſuli æquum eſt, ne præter iacturam amiſſi ne potis totius quoque patrimonij, quod in luctuoſa hereditate eſt, damnum ſentiat. [6] *Ita Senatus* eodem placito. Quid ſi vtraque auia eo tempore ſuperſtes fuit? Inter eas triens ille legitimarius pro viribus diuidetur, [7] quia & ad inteſtati ne potis ſucceſſionem ſimul admitterentur. 8.

1 Quia non patiuntur interpretes tacitam pupillarem admitti contra matrem, vt dixi *Deſin. 1. n 9. ſupr.*

2 Vt dixi *Deſin. prox. præced.*

3 Crauett. *conſ. 141. numer. 6.* Bart. *ad l. 2. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 Cum legitima nihil aliud ſit, quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. qua nuper 31. C. de inoffic. teſt.*

5 *Nou. 118. de hered. ab inteſt. venient.* Vide tamen initium *tit. ad Tertyll. Inſt.*

6 *Arg. d. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſt. l. iure ſuccurſum 6 D. de iur. dot. ſcripto 7. §. vlt. vnd. liber.*

7 *L. Papinianus 8 § quoniam autem quarta, D. de inoffic. teſtam.*

8 Vt dicam *Deſin. 2. infr. de legit. hered.*

DEFINITIO IV.

Cum apparet de teſtatoris voluntate, mater & auia excluditur etiam à legitima per tacitam pupillarem.

QVod diximus in ſuperioribus, neque matrem neque auiam excludi à petitione ſucceſſionis per ſubſtitutionem pupillarem, ſi tacita illa ſit, & à lege ſubintellecta, neque à petitione legitimæ portionis, ſi generalibus tantum verbis ſit expreſſa, [1] tunc verum eſt, cum de contraria patris voluntate, aut ex teſtamenti verbis, aut ex probabilibus coniecturis non apparet. [2] Nam ſi quid forte matri legatum à filio ſit, eo âdicto, vt legato contenta eſſe cogeretur, nec quicquam amplius ex bonis teſtatoris petere poſſet, non leuis præſumptio eſt, voluiſſe teſtatorem, vt à legitima quoque excluderetur. [3] Alioqui nihil alia enixæ voluntatis verba opararentur, [4] cum neque in matiti ſucceſſione ius vllum vxor habeat, [5] neque in hereditate filij, cui pupillaris ſubſtitutus datus eſt: [6] idemque multo magis obtinet, ſi non à filio, ſed à pupillari ſubſtituto legatum matri fuerit. [7] Sed etſi ſubſtitutus ſit ex liberis teſtatoris, ſiue ex vno tantum latere, ſiue ex vtroque coniunctus fratri impuberis, nemo crediderit plus fauere teſtatorem vxori, quam filio voluiſſe. [8] Itaque his caſibus legitimæ petitionem mater non habebit, quam haberet vtique, ſi teſtatoris frater ſubſtitutus proponeretur. [9] Quid ſi teſtator digreſſus ſit ad plures gradus ſubſtitutionum? Sunt qui putent, hanc quoque vnam eſſe ex iis coniecturis, propter quas etiam à legitima excludi mater debeat. Sed non placet Senatui noſtro hæc ſententia, ſi alia voluntatis coniectura nulla ſit. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſus, 17. Cal. Iul. 1590. & rurſum, Idib. Iun. 1591.

1 Quomodo Antonius Goueanus *ad l. 2. & alibi paſſ. de vulg. & pupil. ſubſtit.* eam vocare ſolet, quam noſtri vulgo male tacitam appellant.

2 Dixi *Deſin. 1. & 2. ſupr.*

3 Semper enim exceptio iſta adhibenda eſt in quæſtionibus vltimarum voluntatum, *l. 4. D. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. non aliter 65. de leg. 3.*

4 Arg. *l. quæſitum 78 § 1. de legat. 3.*

5 Quod tamen abſurdum eſſet, *l. cum pater 77 §. filius matrem', de legat. 2.*

6 *L. vlt. C. quor. bonor.* Exiſtentibus ſcilicet agnatis; alioqui ſecus eſt, *l. vnic. C. vnde vir & vxor.*

7 *L. Papinianus 8. §. ſed nec impuberis. ff. de inof. teſtam.*

8 Ita vulgo noſtri *ex l. Paula Collinico 27. §. Pompeius, de legat. 3.* Vide Pariſ. *conſ. 73. vol. 2.*

9 Gloſſa magna & communiter approbata *in l. precibus 8. C. hoc tit.* Crauett. *conſ. 141. n. 6. & 7.*

10 Gloſſ. ibid. Eſt enim minus fauorabilis cauſa fratris, quam teſtatoris.

11 Plures enim ſubſtitutiones compendioſæ eandem interpretationem recipere & poſſunt & debent, quam vna reciperet, nec multiplicatio ſubſtitutionum rationem iuris immutare poteſt. Vide Corneum *conſ. 28. lib. 4.*

DEFINITIO V.

Compendioſa reſtricta ad bona teſtatoris ſemper eſt fideicommiſſaria.

COmpendioſa, vt vocant, ſubſtitutionis formula, licet pupillarem quoque ſubſtitutionem contineat, ſi impuberem contingat in pupillari ætate decedere, [1] cum tamen ad bona teſtatoris reſtricta eſt, fideicommiſſariam duntaxat inducit, [2] quia per pupillarem non patri, ſed pupillo ſucceditur. [3] Quamquam ſi pupillaris caſus expreſſus ſit, non eo minus pupillaris erit ſubſtitutio, quod pater adiecerit, *Titius mihi heres eſto.* [4] Nam & patri heres eſt, qui filio patris heredi ex pupillari ſubſtitutione ſit heres. *Ita Senatus* eodem placito, Poſtea tamen contra pronunciatum fuit, menſe Decembri 1602. in cauſa procurat. Tardy Necienſis, vt audio.

1 *L. precibus 8. C. hoc tit.* Bart. *centurio 55.* vbi Bart. & cæteri *D. eod. tit. de vulg. & pupill. ſubſt.*

2 Crauett. *conſ. 98. num. 10.* vbi alios multos citat Rip. *ad d. l. centurio, num. 100.* ſecus eſt ſit reſtricta ad certa bona impuberis, in quibus tamen totum ipſius patrimonium conſiſtat. Hoc enim caſu perinde eſt, ac ſi ſubſtitutio facta eſſet in tota hereditate, cum pars vna bonorum ad ſe trahat alteram iure adcreſcendi, præſertim cum nemine in reliquis bonis, ſi qua ſint, inſtituto, *l. 1. §. ſi ex fundo D. hered. inſtit.* Et in hanc rem textus eſt expreſſus *in c. ſi pater, de teſtam. 6.* cuius ratio oſtendit, nihil referre, an ſubſtitutio facta ſit per verbum commune, an per directum ciuile, aut non ciuile? Nec rurſus an ſit ſubſtituta pia cauſa, an alius?

3 *L. ſed ſi plures 10. §. ad ſubſtitutos, de vulg. & pup. ſubſt.*

4 *L. ſi ita ſcriptum 8. §. 1. D. de bon. poſſ. ſecund. tabul.*

5 *L. paterfamilias 28. de rebus auctor. iud. poſſid. alias l. 13. de priuil. credit. l. ſed ſi plures 10. §. ſi. ita impuberi, de vulg. & pupill. ſubſtit.*

DEFINITIO VI.

Subſtitutio breuiloqua ſui natura eſt vulgaris, ſed continet etiam fideicommiſſariam, ſi fiat per verba habentia actum temporis.

TEſtator ita ſcripſerat: *Inſtituo Claudium & Ioannem Patry fratres meos, & eorum deſcendentes per rectam lineam legitimè, ſingulos in virilem, eos ſubſtituendo de vno ad alium.* Mortuo altero poſt aditam hereditatem, quærebatur, an ſuperſtes per fideicommiſſum ſubſtitutus videretur? Mouebat, quod verbum, *ſubſtituo*, ſi proprie & ex Iureconſultorum loquendi more accipiatur, ad vulgarem duntaxat & pupillarem ſubſtitutionem commune eſt, [1] nō item ad fideicommiſſariam, quæ nec vnquam ſubſtitutio ſimpliciter appellatur. [2] Sin autem ex communi Interpretum noſtrorum adeoque teſtatorum vſu intelligatur, licet non minus ac fideicommiſſum, quam ad veras ſubſtitutionum ſpecies accommodetur, [3] prius tamen directæ quam fideicommiſſariæ ſubſtitutionis interpretationem admittit. Id enim eſt quod dici ſolet, In ambigua teſtatoris voluntate directam potius interpretandam ſubſtitutionem, quam fideicommiſſariam. His verbis; *Eos ſubſtituendo de vno ad alium* cum breuiloqua & quæ eadem eſt reciproqua ſubſtitutio contineretur, vulgarem ſubſtitutionem factam eſſe conſtabat. [4] Sed tamen cum præcedentia illa, *& eorum deſcedentes per rectam lineam legitime*, tractum temporis haberent, vt noſtri loquuntur, placuit fideicommiſſi caſu eueniente cenſendam ſubſtitutionem fideicommiſſariam. Nam & breuiloqua fideicommiſſaria eſt, quoties tractum temporis habet, vt & cum præcedentibus vel ſequenti

Source : BIU Cujas

ſequentibus apparet de fideicommiſſo cogitaſſe teſtatorem.[6] Propter quam cauſam ſi teſtator ſubſtituerit, *de herede in heredem*, nemo negauerit, fideicommiſſariam ſubſtitutionem eſſe,[7] quoniam cum viuentis heres nullus ſit,[8] dubitari non poteſt: quin futurum mortis tempus is verbis demonſtratum videatur,[9] aliter atque ſi ſolo *deſcendentium* vocabulo teſtator in ſubſtituendo vſus ſit. Neque enim id ad fideicommiſſum inducendum ſufficeret.[10] In propoſito autem tractus temporis ex iis potiſſimum verbis *per rectam lineam* colligebatur, quæ cum eſſent appoſita ad excluſionem deſcendentium collateralium,[11] vires ſuas exercere non poterant in fratris liberis primi gradus, ſed tantum in nepotibus, vt patruum, qui ex deſcẽdentibus quidem eſſet teſtatoris, ſed non in recta defuncti linea, excluderent.[12] Nec ad rem pertinebat, quod ea verba in inſtitutione appoſita eſſent, non in ſubſtitutione. Nam & in ſubſtitutione compendio verborum repetita videri poterant, cum generaliter ſcriptum eſſet, *eos ſubſtituendo de vno ad alium*.[13] Neque nouum erat, vt verba inſtitutionis tractum temporis habentia ad ſubſtitutionem etiam fideicommiſſariam ex voluntatis coniectura traherentur.[14] Sed & Gallica illa locutio in ſubſtitutione vſurpata *de l'vn à l'autre*, non tam breuiloquæ ſubſtitutioni[1] quam fide icommiſſariæ conuenire videbatur, ac ſi Latine diceres, *ab vno ad alium*,[16] quibus apparet, ſignificari tractum & ſucceſſionem temporis[17] potius quam ſi ſimpliciter inuicem,[18] aut quod idem eſſet, alius alij foret ſubſtitutus. Itaque pronunciatum eſt, conuocatis claſſibus fideicommiſſariam eſſe ſubſtitionem, non directam, tametſi vulgaris ſubſtitutionis caſu contingente directa quoque eſſe potuiſſet.[19] *Ita Senatus*, 15. Cal. Decembr. 1588.

1 Et ita appellatur *in l. iam hoc iure 4. de vulg. & pup ſubſt.* Eſt enim verbum mere directum, adeoque magis quam verbum, *inſtituo*. vt ſcripſi *in Hemichiliade, de error. pragmat.*

2 Vide textum elegantem *in l. tutores 39. §. heres inſtitutus, de admin. tutor.* vbi dicitur nullum habere ſubſtitutum, qui habet fideicommiſſarium. Facit. *l. vxorem 41. §. Seium maritum, de legat. 3.*

3 Placet namque Interpretibus, verba quædam eſſe communia, id eſt, quæ & directa ſint, & precaria, inter quæ ponunt verbum, *ſubſtituo*. poſt Bart. *ad l. Centurio*. Contra quem errorem ſcripſimus & in libris Coniecturarum & *in Hemichiliade, de error. pragmat.*

4 Cap. *ſi pater. de teſtam. in 6.*

5 Omnis enim ſubſtitutio breuiloqua ſui natura eſt directa & vulgaris, *d. l. iam hoc iure*. Not. *ad l. Lucius eod.*

6 Sic Franciſcus Ripa, qui hanc communem dicit, *ad l. Lucius n. 43. & ſeqq. eod. tit. de vulg. & pupill. ſubſt.* Bened. Capr. *conſ. 7. col. fin.* Iaſ. *conſ. 134. vol. 1.*

7 Pariſ. *conſ. 41. vol. 2.* poſt Decium *conſ. 38.* Mantic. *de coniect. vlt. volunt. lib 8. tit. 18. num. 6. & præced in fin.* Vide Bart Iaſ. & alios *ad l. centurio*. Socin. *conſ. 290. incip. quoniam præſens. & conſ. 113. ſupra ſcripto*. Dec. *conſ. 105.*

8 L. 1 *ff. de hered. vel act. vendit. l. 1 ff pro herede.*

9 *L. filius familias 114. §. vt quis heredem, de leg. 1. l. ex facto 17. in princ ff. ad* SC. *Trebell.*

10 Cum poſſit ea dictio verificari in deſcendentibus, qui nati fuerint viuo teſtatore, & accipi demonſtratiue potius, quam ad exprimendum futuri temporis tractum. De verbis habentibus tractum temporis & extenſiuis vide *l 1. §. ſi quis adita. & l. filij 6. §. 1. ff. ad* SC. *Tertyll.*

11 Incluſio enim vnius eſt excluſio alterius, *vulg. l. cum prater 12. in princ. de iudic. l ex eo 18. de teſtib.*

12 Solent enim deſcendentes, quamuis remotiores, prædilecti eſſe in portione patris aut alterius aſcendentis, *l. cum auus 101. de condit. & demonſtr.*

13 Ea namque dictio, *eos*, omnes de quibus antea dictum fuerat, complectitur, *l. vlt. D. ad* SC. *Trebell.* Nihil enim refert, an quis ſuo nomine, an certa demonſtratione exprimatur, *l. cerium 6. D. de reb. credit.*

14 Et notat. *in d. l. precibus, & in d. l. centurio* Voluntas enim illa eſt, quæ in diſpoſitionibus teſtamentariis totum facit *l. ſi mihi 12. in fin. de leg. 1.* maxime in fideicommiſſis, *l. ante penult. eod. cum ſimilib.*

15 Per quam ſcilicet non de vno ad alium, ſed vnus alij ſubſtituitur, *l. 4. D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

16 Caſtr. *ad l. omnia 31 alias l. cum ita, § in fideicommiſſo, de legat. 2. & conſ 271. part 2. vol. 2* Gloſſ. *in l. ex teſtamento, C. de teſt. milit.* Iaſ. *conſ. 32. n. 2. lib. 1.* Gloſſ. *in l. ſi is qui 66. §. vlt. de furt*

15 Contra tamen ſentit Steph. Bertr. *conſ. 222. vol. 2. part. 1* vbi vult, ſola hæc verba, *de vno ad alium*, non habere tractum temporis, ſi non adſint alia, nec ideo minus ſubſtitutionem breuiloquam cenſeri.

18 quod ideo commune verbum appellatur *in dict. l 4. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

19 Ex natura ſcilicet compendioſæ ſubſtitutionis, quæ ſui natura & vulgarem, & fideicommiſſariam, & cæteras omnes pro caſuum perſonarum & temporum varietate continet. Not. *ad l. centurio, & ad l. precibus.*

DEFINITIO VII.

Liberi cum parentibus vocati per copulam an & quando ſuccedant ſimul, ordine ſucceſſiuo?

CVm de collateralium, & vt vocant, tranſuerſalium ſucceſſione agitur, verius eſt, liberos cum parentibus ſub nomine collectiuo, copulatiue tamen vocatos, non ordine ſucceſſiuo, vt quidam putant, ſed ſimul eodemque tempore propter vim copulæ vocatos intelligi, & quidem ex æquis partibus tãquã ſimul inſtitutos:[1] nimirũ vt virilẽ vnam pater habeat, liberi vero aliam, cuiuſcumque ſint numeri.[2] Nec diſtinguemus, an teſtator inſtituerit fratrem & eius liberos, an, vt fieri ſolet, *fratrem & ſuos*. Nam & *ſuorum* appellatione per prius liberi intelliguntur.[4] Neque rurſus probabilis eſt quorundam illa diſtinctio, an collateralium perſonæ tales ſint, inter quas cadat ordo quidam charitatis & affectionis, necne? Quaſi priore caſu, vt puta inſtituto fratre eiuſque liberis, non niſi poſt patrem & ordine ſucceſſiuo liberi vocati videantur.[5] Indiſtincte enim ſimul vocatos videri placet,[6] ſi non voluntas teſtatoris refragetur.[7] Sane inſtitutis aut ſubſtitutis deſcendentibus non immerito aliud probatum eſt,[8] propterea quod ex pietatis potiſſimum ratione voluntates aſcendentium æſtimandæ ſint;[9] pietatis autem ordo poſtulet, vt liberis primum, deinde poſt liberos nepotibus hereditas relinquatur,[10] præſertim cum aui officium erga nepotes & parẽtis in liberos officio proficiſcatur.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Crauett. *conſ. 22.* poſt Decium *conſ. 205. paulo poſt princ. & conſ. 66.* [Cuius tamen opinio indubitate procedit, ſi verba illa, & ſuos, poſita ſint in medio clauſulæ inſtitutionis, puta ſi quis poſt tres fratres inſtitutos & ſuos adiecerit ſingulos ex trientibus, quota enim oſtendit euidenter quot fuerint vocati: eſſent namque inſtituti ex minore quota ſi liberi cum patrib. concurrerent.

2 Quæ fuit ſententia eiuſdem Decij *conſ. 253.* Vide text. *in l. ſi ego 26. D. de acquir. h. red.* Iui Clar. qui dicit eſſe communem, & plurimos citat *in §. teſtamentum, qu. 80. n. 2.*

3 Tanquam qui omnes vocati ſint ſub vno eodemque nomine collectiuo, *vt in l. omnia 31. alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, vbi not. de leg. 2.* Aliud eſt *in l. vlt. C. hoc tit.*

4 Idem Dec. *dict. conſ 253.* quod nec Crauetta negat *de conſ. 22.*

5 Quæ Bartoli opinio eſt & multorum *ad l. Gaius 29. §. quidam recte, de liber. & poſthum.*

6 Decius *dict. conſ. 253.*

7 Vt in caſu, de quo idem Decius reſpondit *conſ. 291.*

8 In eoque conuenit Decio & cæteris omnibus cum Bart. *ad d. §. quidam recte.* Iunge quæ dicam *Defin. 2. & 12 infr.*

9 *L. cum auus 101. vbi not. D. de condit. & demonſtrat. cum acutiſſimi 30. C. de fideicom.*

10 *Nouell. 118 de hered. ab inteſt. venient.* Qui enim proximior eſt in gradu, dilectior quoque fuiſſe præſumitur, *d. §. in ſi deicommiſſo, l. hered. mei 57. §. vlt. ad* SC. *Trebell. l. vltim. vbi not. C. de verb. ſignif.*

11 *L. dotem 6. D. de collat. bonor. l. generaliter. 6. §. 1. C. de inſt. & ſubſtit.* [Vide tamen Franciſc. Mantic. *de coniect. vlt. volunt. lib. 4. tit 9 nu. 17 & ſeq.* vbi licet contra Bart. ſentiat, tamen adfert limitationes multas & valde probabiles, quæ videntur cum hac Definitione pugnare. Maximè ſi patri ſint coniuncti filii nonduum nati & incogniti teſtatori. Item quando filii non liberi aut ſub alio nomine collectiuo

DEFINITIO VIII.

Vocati poſt parentes liberi ordine ſucceſſiuo cenſentur in dubio vocati tantum in caſum vulgarem, non in fideicommiſſarium, niſi ex coniecturis.

AT quibus caſibus liberi poſt patrem ordine ſucceſſiuo vocati intelliguntur, dubitari ſolet, an in vulgarem

Source : BIU Cujas

rem duntaxat casum vocentur, si pater heres aut legatarius, aut fideicommissarius esse vel nolet, vel non poterit, an etiam in casum fideicommissi, vt à parente acceptam liberalitatem filius liberis suis restituere compellatur? Sūt enim qui putent, adiuuandum interpretatione fauorem voluntatis, vt in eum casum, qui euenit, quisquis ille sit, quando verba patiuntur, effectum sortiri possit.[3] Probabilius tamen creditur, in vulgarem duntaxat casum vocandos liberos:[4] ideoque fortasse, quod nimis dura videri possit ea interpretatio, per quam vllo erga proprios liberos fideicommisso pater obstringatur.[5] Nam præter id, quod fideicommissa fere omnia creduntur odiosa, quia sunt onerosa,[6] verendum etiam est, ne quid de ea decedat obseruantia, quam filius patri debet, si ex fideicommissi causa relinquendæ successionis necessitatem patri irrogatam esse filius intelligat,[7] cum plerique liberi solo exheredationis metu potius, quam debitæ pietatis ratione in officio retineantur.[8] Sed hoc ita est accipiendum, si nihil sit, ex quo contraria testatoris voluntas elici possit. Quid enim si substitutio talis sit, quæ iure directo valere non possit;[9] Quid itē si iis verbis concepta, quæ tractum temporis habeant?[10] Vtique dummodo non ad primi tantum substituti personam, sed ad sequentes quoque directa sint.[11] Quid denique si alij remotiores, & quod est consequens, minus dilecti etiam per fideicommissum substituti sint? His certe casibus & aliis, si qui sunt similes, fideicommissi quoque casum substitutione contineri fatendum est,[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sunt enim isti duo casus, qui ad vulgarem substitutionem pertinent. Voluntatis scilicet ac impotentiæ, *l. cum ex filio* 39. §. *vltim. iunct. l. quidam* 30 *& pass. D. de vulgar. & pupill. substit.*

2 Nec enim fideicommissaria expirat per agnitionem vt vulgaris, *l. post aditam* 5 *C. hoc tit.* sed confirmatur, quæ alioqui intercideret. *l. ille à quo* 101. §. 1. *l. si patroni* 53. §. *qui fideicommissum, & pass. D. ad SC. Trebell.*

3 Paul Castrens. *ad l. Gallus* 29. §. *quidā recte, de liberis & posthum. ex l. si quis operas* 5. *ff. de oper. libert.* quæ plane ad rem non pertinet: loquitur enim in stipulatione, non in institutione aut substitutione.

4 Quod pluribus defendit Decius *consil.* 205. 248. 253. 291.

5 Vt à nobis fusius disputatum est in quæstione illa, De liberis in conditione positis, *Dec. ad 26. de error. pragmat.*

6 *L. si adrogator* 22. §. 1. *vbi notat. D. de adopt.*

7 Textus est elegans *in l. nec ei* 17. §. *præterea, eod. tit.*

8 *Nouell.* 115 *vt cum de appellat. cognosc.* §. *aliud quoque capitulum & l.* 3. §. *si emancipatus. ff. de bonor. possess. contr. tabul.*

9 Nam si iure directo valere nunquam potuit omnimodo sic interpretanda est benigna interpretatione, vt iure fideicommissi conseruetur, *arg. l. Scaeuola* 76. *vbi not. ff. ad SC. Treb.* Decius *d. cons.* 253.

10 Nam & hoc casu continetur substitutio fideicommissaria, vt ex communi Doctorum sententia refert Crauet. *cons.* 22. *numer.* 7. *& cons.* 31.

11 Alioqui si ad primum substitutum directa sint, licet habeant tractum temporis, non ideo tamen ad alias personas extenduntur. Idem Crauet. *d. cons.* 131. *n.* 3. *& 4.*

12 Ne alioqui melioris conditionis sit persona, quæ minus dilecta fuit, quam quæ magis dilecta, quod in fideicommissis & substitutionibus nunquam ferendum est, *l. Publius* 36. §. 1. *ff. de condit. & demonstr.* [Vide omnino Francisc. Mantic. *lib.* 4. *de coniect. vlt. volunt. tit.* 9. *num. vlt.* post Didac. Couarr. *ad cap. Raynutius* § 2. *num.* 7. vbi aiunt substitutionem hanc, si semel potuit valere tanquam vulgaris, semper talem esse.]

DEFINITIO IX.

Liberi etiam cum parentibus vocati aliquando censentur vocati tantum ordine successiuo, & in casum tantum fideicommissi.

EX contrario, quod supra diximus, collaterales cum liberis suis copulatiuè vocatos propter vim copulæ simul vocatos intelligi,[1] eam necessario admittit interpretationem[2] si personarum conditio patiatur.[3] Nam si ponas, fratrem institutum, aut cui legatum vel fideicommissum relictum sit, nullos dum eo tempore liberos habuisse, necesse est, vt ordine successiuo vocati videri debeant, quod simul vocati non potuerunt.[3] Adeoque, quod magis mirum est, in casum fideicommissi, non in vulgarem, quia casus vulgaris etiam cum expressus est pro non scripto haberi debet, si vulgariter substitutus nondum in rerum natura sit tempore delatæ hereditatis.[4] Cæterum nec si in id vsque tempus dilata sit agnitio aut repudiatio, quo liberi extare cœperint, perinde tamen erit, ac si iam ipso testamenti tempore in rebus humanis fuissent.[5] Itaque nō nisi in fideicommissarium casum vocati videbuntur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin. supr.* [Vbi vide quæ addidi ex Francisc. Mantic. *lib.* 4. *de coniect. vlt. volunt. tit.* 9. *n.* 17. *& seqq.*]

2 Est enim semper iusta illa interpretatio, per quam habetur ratio personarum, *l. adigere* 6. §. *quamuis, de iur. patron.*

3 Vt in eum casum valeat dispositio, quo valere potest, & quo saltem ex verbis concipi possit, *arg. l. Gallus* 19. §. *quidam recte, de lib. & posthum. l. talem* 5. *in fin. ff. de hered. instit.*

4 Quia non potest substitutio vulgaris fieri, quin testator sermonem suum conferat ad substitutum: quoties autem is, ad quem testator sermonem suum confert, in rerum natura non est, nullius momenti est dispositio, *l. quidam referunt* 14. *vers. quia heres, ff. de iur. codic. l.* 4. *ff. de his quæ pro non script. hab.* Idem est in legitima hereditate, *l. Titius* 6. *& seq. ff. de suis & legit.* [Vide tamen Francisc. Mantic. *lib.* 4. *de coniect. vlt. volunt. tit.* 9. *n.* 30 vbi dicit hanc substitutionem successoriam censeri semper directam & vulgarem, nunquam fideicommissariam: scilicet cum semel potuit valere iure directo.

5 Institutio enim, quæ ab initio pro non scripta, habetur tracta temporis conualescere non potest, *l. penultim. de regulis iuris.*

6 Quia fideicommissum potest relinqui personæ etiam quę nondum sit in rerum natura, si modo exter tempore conditionis existentis, *l. si in personam* 21. *C. de fideicom.* Vide Dec. *cons.* 253. *in fin.* Bald. *cons.* 305. *incip. non est dubium. vol.* 3. iunge *Defin.* 12. *infr.*

DEFINITIO X.

Vulgaris substitutio expressa nunquam trahitur ad fideicommissariam, breuiloqua non nisi interdum, compendiosa fere semper.

VVlgaris substitutio, si suo casu expresso certa sit & expressa, numquam trahi potest ad fideicommissariam,[1] à qua scilicet non specie tantum differat, sed toto etiam fere genere.[2] At si vulgaris casus expressus non sit, vt contingit breuiloqua facta substitutione,[3] minus difficile est, vt ex cōiecturis probabilibus trahatur, aut potius flectatur directa substitutio ad fideicōmissum.[4] Illa vero coniectura sufficere creditur, quæ ex clausulæ codicillaris adiectione colligatur, si modo clausula illa concepta sit per verba futurum tempus demonstrantia,[5] quod eo casu dubitari non possit, quin ipsius quoque substitutionis verba temporis tractum habere videantur:[6] quod cum euenit iam supra diximus,[7] in breuiloqua substitutione, fideicommissariam quoque contineri. Quanquam si rationem iuris spectes, prorsus improbabilis est hæc sententia, quandoquidem constat, clausulam codicillarem, quibuscumque tandem verbis concepta sit,[8] solemnitatis duntaxat defectum supplere, non etiam voluntatis.[9] Sane in compendiosa substitutione facilius hoc admittere quis possit, quoniam id substitutionis genus sui natura aptum est, comprehendere omnes substitutionum species,[10] nisi verba repugnent;[11] tum demum autem repugnare videntur, cum sunt mere directa,[12] non cum, vt nostri vocant, communia,[13] Porro clausula codicillaris facit, vt, quæ in testamento directis verbis relicta sunt, valeant in vim fideicommissi, si valere directo non possint.[14] Atque ita vulgo nostri ratiocinātur.[15] Sed tamen nō videtur ea ratio bene accommodari ad eam substitutionem, quæ verbis directis concepta, aut quæ directa sui natura iure vulgaris valere potuit, si casus non aditæ hereditatis, aut non agniti legati vel fideicommissi contigisset.[16] Quid enim necesse est, vt quæ iure directo valere potuit in suo casu, ob id solum flectatur in fideicommissariam ex vi codicillaris clausulæ, quod fideicommissi casus euenerit?[17] Illud certe aliquando æquum est obliquari directam

substitutio

ſubſtitutionem in codicillis factam, quia nullo caſu fieri queat, vt tanquam directa valeat, quæ in codicillis facta eſt, quibus non magis hereditas dari poteſt, quam adimi. [18] Sed id non niſi perraro & ſumma ſuadente vtilitate, ſi iuris auctoribus credimus, admittendum eſt: vno nimirum illo caſu, ac fortaſſis præterea nullo, quo impuberi filio ſubſtitutus pupillaris codicillis datus proponatur. [19] *Senatus* tamen noſter iuxta communem Interpretum ſententiam pronunciauit in cauſa ſupraſcripta.

1 Expreſſio enim ſpecialis omnem impedit extenſionem, *l. commodiſſime 10. ff. de liber. & poſthum. l. ſi cum dotem 22. in princ. ff. ſolut. matrim. l. 4. de vulg. & pup. ſubſt.*

2 Vulgaris ſiquidem ſubſtitutio vere ac proprie ſubſtitutio eſt, non etiam fideicommiſſaria, *l. tutores 39. §. heres ff. de admin. tutor.*

3 Quamuis etiam breuiloqua ſui natura ſit vulgaris, vt dixi *Defin 6. n. 5. ſupr.*

4 Vt puta ſi breuiloquia facta ſit per verba importantia tractum temporis. Guil. Bened. in verb. *ſi abſque liberis, in tract. de ſubſtit. breuiloq. numer. 17. & ſeqq.* Crauett. *conſ. 22. & 210. num. 4. & conſ. 305.*

5 Franciſc. Rip. *ad l. Lucius 45. numer. 44. & ſeq.* contra Decium *conſ. 205. ad fin. & conſ. 291. & ad precibus, C. hoc tit.* Adde cum Ripa Crauet. locis ſupradictis, & Franciſc. Mantic *lib. 7. tit. 4. de coniect. vltim. volun.* vbi dicit, communem eſſe, contra D. cium. Iunge Bald. *conſ. 52. lib. 2.* Socin. *conſ. 6. vol. 2. & 3.* Curt. *conſ. 139. numer. 27.* Grat. *conſ. 8. vol. 2.* Dec. *conſ. 431. col. 2.* Zanch. *ad l. heredes mei, 57. §. cum ita ff. ad S. C. Trebell. n 19.* vbi contrariam Alciati opinionem refert ac refellit Raph. Fulgoſ. Paul. Caſtr. & Corn. *in l. ſi frater, C. de fideic.* Capr. *conſ. 7.* Andr. Gail. *lib. 2. pract. obſer. c 114. n. 4.*

6 Habent enim tractum temporis ea verba, quæ concipiuntur in futurum, *l. 1. §. ſi quis aauta, l. filij 6. §. 1. ff. ad* SC. Tertyll.

7 Defin. 6. *ſup. eod.* vbi vide.

8 Diſtinctionem enim illam vtrum per verba præſentis temporis concepta ſit, an per verba futuri, refutauimus in prima parte Chiliadis noſtræ *de error. pragmat.*

9 Quæ vera & elegans ratio eſt Decii *d. conſ. 205. ad fin.* & aliis locis ſupradictis.

10 Not. *ad l. centurio, de vulg. & pup. ſubſt. & ad d. l. precib. C. hoc tit.*

11 Nihil enim ſtatuendum vnquam ex verbis repugnantibus, *l. talem 51. in fin ff. de hered. inſt.*

12 *l. verbis ciuilibus 7. vbi not ff. de vulg. & pupill. ſubſt.*

13 De quibus tractant noſtri poſt Bart. *ad l. centurio.*

14 *l. 1. l. 3. in princ. de iur. codic. l. generaliter 24. §. ex teſtamento, ff. de fideic. libert. l. 1. C. eod. l. pen. § vlt. de leg. 2.*

15 *Ad l. Scæuola 76. per ill. text. ff. ad* SC. Trebell.

16 Ita noſtri notant *ad l. Scæuola.*

17 Siquidem ſatis eſt, vt aliquem caſum vtilem habuerit *arg. l. Stichus 39. in fin. ff. de manum. teſtam. l. heres 21. §. pen. ff. de fideiuſſ.*

18 Qui caſus eſt *d. l. Scæuola.*

19 Vt ſcripſi pluribus *ad d. l. Scæuola, lib. 15. Coniect.*

DEFINITIO XI.

Etiam inſtitutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommiſſum.

CVm Titius Sempronium heredem inſtituiſſet, eiuſque liberos & heredes, his verbis, *& ſes hoirs*, dubitabatur, an vulgaris ſubſtitutio facta eſſet, an fideicommiſſum potius Sempronio iniunctum, vt Titianam hereditatem liberis ſuis iiſdemque heredibus reſtitueret? Nam ſi ea in dubio accipienda eſt interpretatio, quæ directam potius, quam quæ fideicommiſſariam faciat ſubſtitutionem, [1] nihil vetabat ſic inſtitutionem intelligi, vt ſi Sempronius hereditatem Titij adire aut nollet, aut non poſſet, poſt eius demum mortem ipſius liberi, iidemque heredes per vulgarem admitterentur. [2] Eaque interpretatio verbis quoque conuenientior videbatur, cum *inſtituendi*, non *ſubſtituendi* verbo teſtator vſus eſſet. [8] Vulgaris enim, non item fideicommiſſaria ſubſtitutio, inſtitutio eſt. [4] Et vero quomodo fieri, obſecro, poteſt, vt quis heredi ſuo tanquam heredi quid reſtituere rogetur? [5] Cum non magis heredi ſuo obſtringi quis poſſit, quam ſibi ipſi, [6] quandoquidem eadem defuncti & heredis perſona eſſe intelligitur: [7] pronunciatum tamen eſt, fideicommiſſum à Sempronio relictum videri propter verba illa, *& ſes hoirs*, quæ tractum temporis habebant, in eum ſcilicet vſque diem, quo Sempronius, deceſſiſſet, [8] cuius viuentis ſicuti nulla hereditas, ita nec heres quiſquam eſſe poterat. [9] Nec credibile erat, teſtatorem, qui opulentam hereditatem relinqueret, [10] de Sempronij liberis in eum duntaxat caſum cogitaſſe, quo hereditas à Sempronio repudiata fuiſſet, [11] tamque longo tempore vacaſſet: [12] præſertim ſi teſtamenti tempore nullos dum liberos Sempronius habuiſſe proponeretur. Qui enim nondum nati ſunt aut concepti, non magis vulgariter ſubſtitui quam inſtitui poſſunt. [13] Fideicommiſſi vero vtilitas in eo erit, vt ſi patris Sempronij hereditatem liberi, iidemque teſtamentarij aut legitimi heredes agnouerint cum beneficio legis & inuentarij, [14] Titianæ hereditatis fideicommiſſum tanquam æs alienum poſſint deducere aduerſus quoſcunque Sempronianæ hereditatis creditores & legatarios; [15] quauis aditione hereditatis hactenus cõfuſa ſit fideicõmiſſi actio, vti ne fideicõmiſſum peti poſſit; [16] nimirũ quoniã ad hi uſmodo fideicõmiſsũ nõ heredes quilibet ſed ſoli liberi, ita tamen ſi iidem quoque heredes eſſent, inuitati viderentur. [17] Nam ſi dictio illa Gallica, *hoirs*, nihil niſi heredes, ac non etiam per prius, vt aiunt, liberos ſignificaret, vix ſane eſſet, vt fideicommiſſum etiam, quod diſertis verbis expreſſum fuiſſet, valere poſſet, quo quis ergo proprium heredem ſum oneraretur. [18] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Berguera. *Sine die.*

1 *Cap. ſi pater, de teſtam. in 6.*

2 Atque ita in terminis reſpondit Crauet. *conſ. 131. n. 5. & 6.*

3 Inſtitutionis enim verbum ſpeciale eſt, ſubſtitutionis verò generale.

4 Cum nihil aliud ſit vulgaris ſubſtitutio, quam ſecunda aut heredis ſecundi inſtitutio, vt Caius definit in Inſtit.

5 Quomodo Crauet. diſputat, *d. conſ. 131. n. 6.*

6 *L. heres à debitore 21. §. quod ſi ſtipulator ff. de fideiuſſ. l. debitor 30. eod. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio de ſolu.*

7 *l. heres & hereditas 22. ff. de vſuc. d. § quod ſi ſtipulator.*

8 Non enim poſſunt verificari, vt noſtri loquuntur, niſi poſt mortem Sempronii Bart. *ad l. Gallus, § quidam recte, ff. de liber. & poſth. n.* 7. Valde tamen obſtat *l. vlt. C. de hered. inſt.*

9 *l. qui ſuperſtitis 94. de acq. her. l. 1. de hered. vel act. vendit. l. 1. ff pro herede.*

10 Etſi nihil vetat, opulentam quoque hereditatem repudiari, nec heres cogendus eſt rationem adferre, cur repudiet, *l. 4. ad* SC. Treb. *l. ſi teſtamento 22. in fin ff. ſi quis omiſſi cauſ. teſtam*

11 Eſt enim caſus ille abominabilis, per quem ſcilicet fit, vt teſtator eum heredem non habeat, quem deſtinauit, *l. Lucius 85. & l. vlt. ff. de hered inſtit.*

12 Intereſt enim teſtatoris & Reipub. non tandiu vacare & iacere hereditatem, *l. 1. ff de ſucceſſ. edict.* Vnde & ſolebant olim teſtatores heredem inſtituere ſub ea conditione, ſi intra centum dies hereditatẽ adiret, cerneretque, vt ſcribit Vlp. *tit. 22. qui hered. inſt. poſſ.* quod & prætor ſolet ſeruare in præſtituendo tempore ad deliberandum, *l. 1. ff. de iur. delib.*

13 Vt ſcripſi D. *fin. 9. ſup. eod.*

14 *Ex l. vlt. C de iur. delib.*

15 *l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. Falcid.*

16 Additio enim confundit obligationem ad impediendam peti, tionem, non etiam ad impediendam retentionem, *d. l. irritum, l. debitor 59. ff. ad* SC. *Trebell. l. Stichum aut Pamphilum 95. § aditio de ſol.*

17 *Arg. l. ex facto 17. §. vlt. ff. ad* SC. *Trebell.*

18 Ex notat. *n. 6. & 7 ſupr.*

DEFINITIO XII.

Subſtitutio facta in fauorem perſonarum nondum conceptarum facile creditur fideicommiſſaria

NOn eſt diſſimile quod pronunciatum memini: Cum quidam fratrem ſuum filio ſubſtituiſſet, fratriſque liberos nondum tum conceptos, cum teſtator decederet, [1] vocatos videri fratris filios poſt patrem, & ordine, vt aiũt, ſucceſſiuo, [2] in caſum vero non vulgarem, ſed fideicommiſſarium. Caſus enim vulgaris non aliter locũ habere poteſt, quam ſi putificabilis ſit, quomodo noſtri loquuntur, eo tempore, quo defertur hereditas: [3] Deferri autem hereditas non poteſt ei, qui moriente teſtatore nondum conce-

Source : BIU Cujas

ptus sit.[4] At si fideicommissi longe alia ratio est, quippe quod in tempus multo longius quam vulgaris substitutio extendatur.[5] Possunt enim per conditionale fideicommissum vocari etiam qui post centum annos nascentur, si modo iam sint concepti euenientis conditionis tempore, talisque conditio sit, quæ in id vsque tempus differri queat.[6] *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1588. Iunge Defin. 9. supr.

1 Nam si iam tum concepti fuissent, censerentur vocati coniunctim cum patre, vt dixi *Defin. 7. supr. ex* Decio *cons.* 105. & 253. Aret. Alex. & cæt. *ad l. Gallus, §. quidam recte.* vbi contrariam Bartoli sententiam reprobant De *liber. & posth.* Idque propter vim & naturam copulæ, *l. vnic. §. his ita, Cod. de caduc. tolle reos* 11. *§. cum tubulis, de duobus reis, l. si duobus* 16. *de leg.* 1. Textus est *in l. pen. §. instituto, de leg.* 2. *l. Titia cum testamento* 34. *§. vlt. l. vlt. §. Lucius* 78. *in princ. ad* SC. *Trebell. cap. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de testam.*

2 Decius *dict. cons.* 253. *in fi.* Bald. *cons.* 305. incip. *non est dubium, vol.* 3.

3 Alioqui habetur substitutio pro non scripta, vt dixi *Defin. 9. supr.*

4 Siue testamentaria hereditas sit, siue legitima, nisi aliquid sit, quod suspendat delationem hereditatis, vt in specie, *l.* 1. *§. sciendum l.* 2. *§. pen. ff. de suis & legit. l. scripto* 7. *in princ. vnd. liber. l. si quis filio* 6. *de iniust. rupt.*

5 Vt notabiliter docet Decius loco supra citato.

6 *l. si in persona* 21. *C. de fideic.*

DEFINITIO XIII.

Graduum interruptio neque vulgarem, neque fideicommissariam substitutionem perimit.

SOla graduum interruptio sicut vulgarem substitutionem non perimit,[1] ita neque fideicommissariam:[2] siue quia fideicommissum, quod est in causa caduci, remanere debeat penes grauatum cum suo onere;[3] siue quod ita postulet voluntas testatoris, quæ facile ac fere semper euanesceret, si graduum interruptio substitutionem fideicommissariam vitiaret.[4] Quis enim tam stupidus sit, vt plures fideicommissarios ex ordine in infinitum fortasse, vt plerumque fit vocatos speret morituros, eo ipso ordine quem præscribit? *Ita Senatus* in causa D. Iacobi de Myolans, D. de Cheurieres, contra D. Henricum à Salluciis, D. de Cardé, 9. Cal. April. 1589.

1 *L. de hered.* 41. *in princ. ff. de vulg. & pupil. substit.* quia vtrique substitutus videtur secundus, qui priori substituto fuit substitutus, *l. si Titius* 27. *eod.*

2 Guid. Pap. *quæst.* 550. incip. *Testator.* post Bart. *ad l. quamdiu* 3. *ff. de acq. hered.* Facit *l. si eius* 34 *l. si patrono* 55. *§. qui fideicommissum ff. ad* SC. *Treb.*

3 *L. vnic. §. pro secundo, C. de caduc. toll. l. si ab eo* 9. *D. de vsufr. leg.* Idem est de his, quæ sunt pro non scriptis, *d. l. vnic. §. in primo, l. vlt. ff. de his quæ pro non script.*

4 *L. heredes mei* 57. *§. vlt. D. ad* SC. *Treb.*

5 Cum ipse etiam ordo mortalitatis, quem natura præscripsit, plerumque turbetur, ipsis quoque liberis morientibus ante parentes, *l. nam etsi* 15. *D. de inoffic. testam. l. scripto* 7. *§. vltim. D. vnd. liber.* Substitutionis pupillaris alia ratio est. Ea namque per graduum interruptionem vitiatur, *l. qui habebat* 47. *de vulg. & pupill. substit.* de cuius sententia & lectione alibi scripsimus.

DEFINITIO XIV.

Varij casus, in quibus & vulgaris, & fideicommissaria substitutio ex graduum interruptione vitiatur.

SEd hoc ita accipiendum est, si substitutio aut vulgaris vtraque fuit, aut vtraque fideicommissaria, & quidem concepta sub eadem conditione.[1] Nam si primo hæredi vulgariter substitutus esset Titius, tum Titio per fideicommissum Sempronius, si Titius sine liberis moreretur, mortuo ante hæredem vulgari substituto non fieret locus fideicommissariæ substitutioni, quamuis Titius sine liberis decessisset. Fieret enim contra testantis voluntatem, si fideicommisso grauaretur is, cui non nisi vulgaris substitutus datus est,[2] cum vulgaris & fideicommissaria toto genere differant, prorsusque disparatas habeant conditiones:[3] ex quo illud fit, vt vulgaris substitutio expiret per additionem,[4] per quam fideicommissaria confirmatur.[5] Quid vero si plurium substitutionum fideicommissariarum diuersæ sint conditiones? Finge, rogatum Titium, vt, si sine liberis moreretur, hæreditatem restitueret Sempronio, Sempronium quoque, si nauis ex Asia veniret, Mæuio. Propriam cuiusque fideicommissi conditionem in propria cuiusque persona impleri omnimodo necesse est, alioqui, si alterutrius substitutionis conditio defecerit, nihil proderit vltimo fideicommissario alterius conditionem extitisse.[6] Id enim est quod dici solet, deficiente prima substitutione omnes etiã subsequentes deficere, quæ ab ea pendebant.[7] At si vtriusque substitutionis conditio impleta sit, non eo minus admitteretur Mæuius, quod Sempronius ante Titium decesserit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt in specie *d. l. coheredi* 41. *& d. l. si Titius* 27. *de vulg. & pupill. substit. d. l. si eius* 34. *l. si patroni* 55. *§. qui fideicommissam, ad* SC. *Trebell.*

2 Secus è contrario qui per fideicommissum substitutus est, nunquam potest euadere in vulgarem substitutum, *l. ille à quo* 13. *§. 1. eod. tit. ad* SC. *Trebell.*

3 Vulgaris enim fit in casum hæreditatis non aditæ, *l. post aditam* 5. *C. hoc tit. l.* fideicommissaria vero non nisi in casum hereditatis aditæ, *d. l. ille à quo, §. 1. & d. §. qui fideicommissam, & pass. ad* SC. *Trebell.*

4 *d. l. post aditam.*

5 *d. §. qui fideicommissam.*

6 Conditiones enim adscriptæ personis, cum sint personales, non facile extenduntur ad alias personas, *l. qui heredi* 44. *l. Mæuius* 55. *de cond. & demonst. l. Stichum* 95. *§. vsumfructum, l. seruus decem,* 68. *de solut.*

7 Arg. *l. cum pater* 77. *§. ab instituto, de legat.* 2. *l. qui habebant* 47. *de vulg. & pup. subst.* [Oldr. *cons.* 177. incip. *testator*, vbi defendit institutæ posthumo qui primus nasceretur, eique si decederet in pupillari ætate, vel postea quandocunque sine liberis, substituto secundo posthumo. Et rursum si is secundus in pupillari ætate decederet aut postea sine liberis, substituto fratre testatoris, nato primo posthumo, & subinde mortuo in pupillari ætate. Nullo autem nato secundo, frater excludi, quòd secunda substitutio fuerit inutilis, eique adiecta conditio defecerit *ex dict. l. qui habebat.* A qua sententia non valde recedit Alex. *cons.* 1. *lib.* 1. Sed dissentit Dec. *cons* 227. 238. 318. 417. Socin. *cons.* 52. Mantic. *de Coniect. vlt. volunt. lib.* 11. *c.* 6. Peregr. *de fideic. art.* 15. *num.* 22. *vsque ad* 29. quia casus non natiuitatis æquipollet casui mortis sine liberis ex verisimili voluntate testantis. Et consequenter debet haberi condicio posterioris substitutionis pro impleta potius, quàm pro defecta. Et secundùm hanc sententiam in compendiosa substitutione facta verbis communibus tractum temporis habentibus, & ita fideicommissariam quoque comprehendentibus pronunciauit *Senatus* pro Dn. de Rochefort, contra Dn de Romagnieu de castro de Montagny, 7 Id. Mart. 1612. Me tamen ratio illa magis mouebat, quod substitutio prima facta in fauorem personæ nascituræ, sed numquam natæ habenda erat pro non scripta, sicut ea, quæ facta esset in fauorem personæ iam tum defunctæ, *l.* 4. *de his quæ pro non script. l. si seruo* 101. *in fi. de leg.* 1. Et consequenter debet manere penes heredem, sed cum suo onere, *l. vnic. § in primo Cod. de caduc. toll.* vt scripsi *Defin. præced. numer.* 3. In eoque erant vulgo Interpretes, qui hanc substitutionem factam in fauorem personæ numquam natæ habent pro quæsi caduca, citantque in hanc rem *§. pro secundis. d. l. vnic.* Decepti ex eo quod §. in primo loquitur de legato relicto personæ iam defunctæ. Nec animaduertentes id fieri, quia olim extra suos posthumos nihil poterat relinqui personæ nascituræ tanquam incertæ. Vnde nec alienus posthumus institui poterat iure ciuili. *Inst. de bon. poss. in princ.* Quod cum hodie immutatum sit, merito & pro non scriptis hodie habenda sunt, quæ huiusmodi personis quasi nascituris nec vnquam natis relinquuntur, vt generalior hodie sit sententia *d. §. in primo, & §. & cum triplici eius d. leg.*]

8 *L. heredibus* 77. *in princ. ff. ad* SC. *Trebell. d. l. qui habebat* 47. *de vulg. & pup. subst.* Oldrad. *cons.* 21. incip. *Thema tale est.*

9 Nam & hoc casu verum est, in singulorum personis singulas cõditiones extitisse, quod sufficit. Nec enim refert, vtra extiterit prior, *dict. l. coheredi* 41. *de vulg. & pup. substit. dict. l. si eius* 34. *ad* SC. *Trebel.* iunct. *l. heredes mei* 57. *§. cum ita eod.* Guid. Pap. *quæst.* 150. Bart. *ad l. quamdiu* 39. *de acquir. hered.*

DEFINITIO XV.

Etiam tertius possessor potest excipere de iure matris contra substitutum venientem ex compendiosa substitutione.

ADeo verum creditur, quod iam supra diximus,[1] ex Interpretum magis, quam ex prudentum sententia pupilla

pillarem ſubſtitutionem, quæ verbis generalibus in compendioſa continetur, non omnino matrem excludere,[2] vt ſi tertius poſſeſſor à ſubſtituto pupillari conuentus idipſum obiiciat etiamſi mater non conqueratur, audiri tamen debeat, hactenus nimirum, vt in ius vocanda ſit mater ante omnia, ne quicquam inaudita ea decernatur,[4] néue ſubſtitutus, quaſi nullum fideicommiſſum ſit, in hæreditatis poſſeſſione citra reſtitutionem eſſe poſſit.[5] Nec ad rem pertinere viſum eſt, quod cum hoc caſu nihil niſi legitimam Interpretes matri dent, non facit ea res, quominus ſubſtitutio pupillaris directaque exiſtemetur.[6] Nam imo vero fieri poteſt ex coniecturis voluntatis, vt omni tempore fideicommiſſaria videri debeat fauore matris,[7] quemadmodum ex contrario interdum euenit, vt in ſubſtitutionis genere mater etiam à legitima per coniecturas excludatur.[8] Proinde vt ſciri poſſit & conſtitui, quid iuris ſit, matrem audiri neceſſe eſt, & conſequenter tertium, qui de matris iure excipit. Eſt enim exceptio hæc de iure quidem tertij, ſed ex earum numero, quæ ius agentis omnimodo excludunt,[9] id eſt, etiamſi tertius ille ſuo iure vti nolit,[10] ideoque omnimodo admittenda eſt. Nam quo caſu teſtator voluit fauore matris ſubſtitutionem omni tempore eſſe fideicommiſſariam, non poteſt matris voluntas efficere, vt intra pupillares annos conualeſcat in pupillarem,[11] cum delata matri ſucceſſio inteſtati, ſi ab ea repudietur, ad agnatum proximum ipſo iure deuoluatur.[12] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 11. Calend. Febr. 1591.

1 *Defin. 2. ſupr. hoc tit.*

2 Quia matri relinquitur legitima ex opinione Decii *ad l. precibus, n. 26. C. hoc tit.*

3 Quia eius intereſt, cum ſit tertius & iuſtus poſſeſſor. Si enim eſſet nudus detentor, non idem probaretur. Ex not. *ad Auth. hoc ſi debitor C. de pignor.*

4 Nam & regulare eſt, vt audiendi ſemper ſint omnes, quorum intereſt, *l. de vnoquoque, 47. de re iudic. l. nam 1. & 39. de adopt.*

5 Quoties enim ſubſtitutio fideicommiſſaria eſt, non poteſt fidei commiſſarius ingredi poſſeſſionem rerum hereditariarum citra reſtitutionem, *l. facta 63. ad Trebell.* niſi in caſibus *l. pen. C. eod. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

6 Alioqui danda eſſet matri non tantum legitima, ſed etiam Trebellianica, *ex c. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de teſtam. l. 2. §. vlt. ff. de iur. codicill.*

7 Afflict. *deciſ. 367. Dixi Defin. 2. ſupr.*

8 Puta ſi ſubſtitutus ſit aliquis ex liberis teſtatoris, vt dixi *d. Defin. 2. n. 8.*

9 Cuiuſmodi exceptiones admittendas eſſe certum eſt, *l. loci 4. §. competit.* vbi Bart. D. *ſi ſeruit. vend. l. vlt. C. de rei vend. l. vlt. ff. de acquir. poſſ.*

10 Alioqui non eſſet admittenda, ſi non excluderet ius tertii, niſi ſi tertius ille vellet. Bartol. late *ad l. 2. de except. rei iudic.*

11 Nec enim teſtamentorum iura pendent ex voluntate viuentium, ſed ex voluntate mortuorum, *l. illa inſtitutio 30. de hered. inſtit.*

12 *L. 1. 2. & tot. tit. ff. ad SC. Tertyll. § placebat, Iuſt. de legit. agnat. ſucceſſ.*

DEFINITIO XVI.

Coniecturæ, ex quibus poteſt tacita pupillaris admitti etiam contra matrem.

INter cæteras coniecturas, quæ facere poſſunt, vt per ſubſtitutionem tacitam pupillarem mater ab inteſtati filij ſucceſſione omnimodo excludatur, vna illa eſt, ſi quid matri relictum ſit, quod non à pupillo ciúſue tutore, ſed à pupillari ſubſtituto præſtari pater voluerit.[1] Tum enim apertiſſimum eſt, eam fuiſſe teſtatoris voluntatem, vt matri ſubſtitutus præferretur.[2] Sed non faciet ea res, vt mater à legitima petitione excludatur, quando nihil veret admitti ſubſtitutum ex ſubſtitutione, nec tamen minus ſaluam matri legitimam, etiam cum ſubſtitutio eſt compendioſa, quæ pupillarem quoque expreſſam continet, quamuis non niſi verbis generalibus.[3] *Ita tractatum eſt* in cauſa Remigij & Claudij de VVilien & Martini Sigrand, Prid. Id. Iunij 1595.

1 Pariſ. *conſ. 73. vol. 2. ex l. Paula Callinico 27. §. Pompeius, de legat. 3.* Mich. Craſſ. *in §. teſtamentum, qu. 28.*

2 Cum non potuerit grauari ſubſtitutus & onerari, niſi primum honoratus, *vul. l. ab eo 9. C. de fideic. l. ſed etſi 6. in fin. de leg. 3.*

3 Secundum eam interpretum ſententiam, quam receptiorem eſſe diximus *Defin. 2.* Ergo omni caſu legitimam habebit mater, niſi cum pupillaris fuerit expreſſa. Producit tamen ſubſtituto ſuperior coniectura hactenus, ne ſubſtitutio poſſit fauore matris dici fideicommiſſaria. Iunge *Defin. ſeq.*

DEFINITIO XVII.

Si primus ſubſtitutus ſit ex liberis, prodeſt ſecundo ſubſtituto, quamuis extraneo, ad matrem in totum excludendam.

FOrtior illa coniectura eſt, de qua in ſuperioribus diximus,[1] Si ſubſtitutus ſit ex liberis teſtatoris. Hoc n. caſu ſiue tacita pupillaris fuit ſubſtitutio, ſiue compendioſa, id eſt, talis, quæ pupillarem verbis generalibus expreſſam continet, mater in totum excludetur, id eſt, etiam à legitima. Proinde ſi poſt filium primo gradu ſubſtitutum extraneus quiſpiam ſecundo gradu ſit ſubſtitutus, licet non per pupillarem ſpecialiter expreſſam, ſed per compendioſam, vel per tacitam, perinde manebit mater excluſa, quæ ſemel excluſa fuit.[2] Quam enim teſtator ſemel & in primo ſubſtitutionis gradu excluſam voluit, credibile non eſt, vocatam denuo voluiſſe in præiudicium vltimi ſubſtituti, quantumuis extranei.[4] Itaque quod Interpretibus placet, non excludi matrem à legitima, quando per compendioſam ſubſtitutus eſt extraneus,[3] ita intelligendum eſt, ſi non prius ſubſtitutus ſit vnus ex liberis, tametſi ob eum præmortuum vel non natum hæreditas ad ſequentem ſubſtitutum extraneum deuoluta proponatur. Media namque filij perſona traſmittit ad ſubſtitutum huiuſmodi coniecturam voluntatis.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin. 2. n. 8. ſupr.*

2 Secundum gloſſ. magnam Barto. & alios *ad l. precibus 8. C. hoc tit.* & alios citatos *d. n. 8.* Creditur enim teſtator filium eundemque expreſſe ſubſtitutum magis dilexiſſe, quam vxorem, præſertim ſi eam neque inſtituerit, neque ſubſtituerit, *arg. à contrario ſenſu, l. vlt. C. de inſt. & ſubſt.*

3 Id enim eſt, quod noſtri ſolent dicere, perſonam ſemel excluſam manere in perpetuum excluſam. Not. *ad l. vltim. §. quando autem in pendenti ff. ad SC. Tertyll.*

4 Nec enim quiſquam credendus eſt tam facile ſe corrigere ac ſententiam mutare voluiſſe. *l. non ad eam 89.* vbi not. *de condit. & demonſtr.*

5 Iuxta opinionem Decii *ad l. precibus, n. 26. C. hoc tit.*

6 Nec enim nouum eſt, vt per alterius perſonam quis habeat, id quod ex ſua perſona habere non poſſet, *l. 3. in fin. qua res pignor. l. cum hereditate 55. de acquir. hered. l. ſi his qui duos 29. de liber. legat.*

DEFINITIO XVIII.

Verba illa, vulgariter pupillariter, & per fideicommiſſum, appoſita in inſtitutione an proſint ſubſtituto ad excludendam matrem?

QVidam, cum haberet vxorem prægnantem, inſtituerat ex aſſe poſthumum, ſi vnus naſceretur, poſthumos vero ſi plures, omnes in viriles, eorumque liberos in recta linea vulgaliter, pupillariter, & per fideicommiſſum. Deinde ſi quis ex poſthumis ſine liberis decederet, ſubſtituerat ſuperſtites, ſin omnes, ſubſtituerat cognatum. Nato poſthumo tum in pupillari ætate defuncto, matre ſuperſtite, videbatur, verba illa, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum*, quæ per imperitiam Notarij fuerant in inſtitutione appoſita, ad ſubſtitutiones potius, earumque gradus omnes referri debere.[2] Etſi enim iis verbis inſtitutionis, *eoſque liberos in recta linea*, ſubſtitutionē quoque contineri cōſtabat, vt poſt parētes poſthumos eorū quoque liberi ſuccederent,[3] quandoquidem habent tractum temporis ex quibus fideicommiſſaria ſubſtitutio induci ſolet:[4] fieri ta-

Source : BIU Cujas

men non poterat, vt parentibus liberi pupillariter substituti essent, non magis, quam vt ex pupillis liberi nascerentur.[5] Ergo pupillarem illa substitutionem, quam diserris verbis testator expresserat, ad eum substitutionis gradum referri necesse erat, quo valere posset.[6] Gradus autem primus ille erat, quo fratres fratribus erant substituti. Quo admisso, vt ex patris voluntate frater fratri esse debuerit hęres testamentarius, illud etiam consequens erat, vno tantum posthumo nato, eoque in pupillari ætate mortuo, substitutum secundo gradu, quamuis extraneum, perinde ex pupillari expressa successurum, atque si ei soli, qui natus esset, non etiam aliis, qui nati non essent, fuisset substitutus.[8] Quamquam vulgo creditum est, pupillarem substitutionem vitiari ex graduum interruptione,[9] in eoque differre à vulgari & fideicommissaria:[10] id tamen tum obtinet, cum substitutus nominatim huic aut illi impuberi datus est,[11] non cum illi, qui nouissimus morietur.[12] Nam & nouissimus moritur, qui solus natus est, & post quem alius non moritur,[13] quia nec possunt hoc casu videri duo duorum pupillorum testamenta.[14] Est igitur superioribus consequens, vt extraneo quoque succedente ex pupillari substitutione, quam expressam dicimus, perinde mater pupilli excludatur in totum, id est, etiam à legitimę petitione,[15] ac si substitutus hic esset de liberis testatoris,[16] tametsi nullæ aliæ voluntatis coniecturæ aduersus matrem pro substituto concurrerẽt.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sunt enim istæ qualitates substitutionis, non institutionis, *tot. tit. de vulg. & pup. subst. & C. hoc tit.*

2 Vt magis valeat quod actum, quam quod scriptum est, ne alioqui noceat error Notarii, quod esse non debet, *l. errore, 7 l. testamentum 17. C. de testam.*

3 Idque in triplicem illum casum, vulgarem, pupillarem, & fideicommissarium.

4 Notant nostri *ad l. centurio 15. D. hoc tit. & ad l. precibus*, C. *eod.*

5 Nec enim alii potest fieri substitutio pupillaris, quam pupillo, & quidem in potestate constituto, *l. 2. d. vulg. & pupill. subst.*

6 Vt in eum casum substitutio valeat, qui ex verbis concipi possit, *arg. l. Gallus, §. 1. de liber. & posth.*

7 Potest enim frater fratri hęres fieri per pupillarem substitutionem, & quidem necessarius, *l. sed si plures 10. §. 1. l. si filius 12. de vulg. & pupill. l. Iulianus 42. alias l. si pupillus, de acqui. hered.*

8 Non enim potest quis eo minus videri vni substitutus, quod fuerit substitutus omnibus.

9 *Ex l. qui habebat 47 ff. de vulg & pup. subst.*

10 Dixi. *Defin. 13. & seq. sup.*

11 Vt in specie *d. l. qui habebat.*

12 *Vt in l. ex duobus 34. in princip. eod. tit. l. qui duos 9 ff. de reb. dub.*

13 *d. l. ex duobus, & d. l. qui duos.*

14 Cum vnus tantum fuerit pupillus.

15 *Ex l. Papinianus 8. § sed nec impuberis, ff. de inoffic. testamenti.*

16 Quo casu res nullam haberet dubitationem, vt dixi *Defin. prox. præced.*

17 Nam & hæc coniectura omnium fortissima, vt dixi *dict. Defin. præced.*

DEFINITIO XIX.

Legatum quod datur matri pro omni iure legitimæ, excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius qui compendiose substitutus fuit.

IN eadem facti specie mouit etiam Senatum, vt matri omni modo præferret substitutum,[1] quo matri testator fundum legauerat pro omni legitimæ iure,[2] facta etiam futuri temporis, quo legitima deberi quandoque posset, demonstratione.[3] Quænam enim matri legitima deberi poterat, nisi eo casu, quo filius decederet?[4] Nam in bonis mariti vtique certum est nullam vxori deberi.[5] Nec ad rem pertinuit, quod testator, cum legitimæ mentionem faceret, non pupilli, sed sua bona designauerat.[6] Licet enim per pupillarem, siue expressam, siue tacitam substitutionem succedatur pupillo, tamen, cum pupillus institutus est, sit necessario, vt per mediam pupilli personam patri quoque succedatur:[8] patrisque hæreditas non male dicitur, etiamsi iuncta esse cœperit cum pupilli hæreditate.[8] Quod si obiicias, non fuisse, cur testator de legitima loqueretur, si id agebat, vt filio posthumo pupillarem substitutum daret, cum eo casu certum sit nullam matri in bonis filij legitimam deberi.[9] Respondebitur fuisse illam adiectionem necessariam, quia non solum pupillariter expresse, & compendiose fuerat substitutum, sed etiam per fideicommissum, cuius conditione eueniente proculdubio de legitima detrahenda tractandum fuisset.[10]

1 Quamuis soleat passim Senatus noster in dubio pro matris legitima iudicare.

2 Quibus verbis videbatur omne ius matris comprehensum, *arg. l. Paula Callimco 27. §. 1. de legat. 3.*

3 Coniectura enim voluntatis magna sumi solet ex eo, quod verba testamenti vel ad præsens, vel ad futurum tempus relata fuerint, *l. si ita 7. l. scribit 34. §. 1. de aur. & argent. leg. cum similibus.*

4 Cum non debeatur legitima nisi ex bonis, quæ quis mortis tempore reliquerit, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. testam. l. 1. §. impubere de collat. bonor.*

5 *L. Papinianus 8 §. sed nec impuberis, D. de inoff. testam. l. vlt. C. quor. bonor.*

6 Quibus verbis videbatur testator omnem interpretationem pupillaris substitutionis excluisse, cum per pupillarem non patri, sed pupillo succedatur, *l. sed si plures 10. §. ad substitutos, de vulg. & pup. subst.*

7 *L. paterfamilias 28. de rei vs auctor. iudic. possid.*

8 *d. l. sed si plur. 5. & filio, l. qui patri 59. de acq. her.*

9 *d. §. sed nec impuberi.*

10 *L. 2. §. vlt ff. de iur. codic.* adeoque Trebellianica eo casu detrahi potuisset, *ex cap Raynutius, & cap. Raynaldus. extr. de testam.*

DEFINITIO XX.

Substitutio compendiosa etiam facta sub conditione illa, si sine liberis, est pupillaris intra pubertatem, si modo mater non sit in medio.

SVbstitutio compendiosa facta impuberi filio verbis communibus sub conditione, *si sine liberis*,[1] pupillo postea intra pupillares annos defuncto, pupillaris censenda est, non fideicommissaria,[2] matre in medio non existente.[3] Nec id solum fauore primi substituti, sed etiam fauore secundi, qui post primum vocatus sit ordine successiuo per verba tractum temporis habentia, & apta comprehendere fideicommissum,[4] vt puta si testator fratrem suum substituerit filio, & post fratris mortem eius liberos. Neque enim eo minus fratris filius directo substitutus dicendus est, quod post patris sui mortem vocatus sit, si modo viuo pupillo primus substitutus decesserit.[5] Illa namque verba *& post fratris mortem*, casum quoque vulgarem continent, cum primus substitutus pendente adhuc substitutionis conditione decessit:[6] quemadmodum casum continerent fideicommissarium, si testatoris frater ideque prior impuberi substitutus superuixisset, eiusque hæreditatem adiisset,[7] vt nimirum qui directo successisset impuberi ex pupillari substitutione, idem post mortem suam filio suo eãdem hæreditatem restituere rogatus intelligeretur.[8] Itaque non distinguemus, an substitutio facta sit impuberi per verba directa, an per communia: Semper enim ea in dubio accipienda est interpretatio, quæ directam substitutionem faciat, non obliquam,[9] maxime fauore pupillaris substitutionis, quæ scilicet pupillo, & vtilis, & honorifica esse creditur.[10] Neque hanc interpretationem excludit conditio illa, *si sine liberis*,[11] cum is quoque sine liberis moriatur, quem impossibile est liberos habere, vt verba illa abnegatiue sumantur, non priuatiue, quomodo nostri loquuntur.[12] Quamquam nec per rerum naturam impossibile est, vt quis ante decimum quartum annum liberos generet. Propter quam causam Proculiani ex corporis habitu, non ex certo vllo annorum numero pubertatem æstimabant.[13] *Ita Senatus* in causa Michaelis du Cuin, 6. Id. Iun. 1594.

1 Quæ vulgaris conditio & formula est compendiosæ substitutionis.

Source : BIU Cujas

2 In dubio enim capienda est interpretatio, vt censeatur substitutio directa potius quam obliqua, *cap. si pater, de testam. in 6.*

3 Fauor enim matris contrariam interpretationem suadet, secundum Interpretes, vt dixi *Defin. 2. 3. & 4.*

4 Qui casus maiorem videtur habere dubitationem.

5 Quo casu secundus substitutus subintrat locum primi, si modo vulgaris substitutio facta sit, *l. cum ex filio 39. §. vltim. de vulg. l. coheredi 41. in princ. eod.*

6 Bartol. & alii *ad l. Gallus 49. §. quidam recte, de lib. & posthum.*

7 Substitutio enim compendiosa apta est sui natura comprehendere omnes species substitutionis. Bart. & alii *ad l. centurio, de vulgar.*

8 Nam & huiusmodi fideicommissum valet, *l. ita tamen 27. §. à patre, ad S. C. Treb.*

9 Etiam cum facta est per verba communia, *d. c. si pater, de testam. in 6.*

10 L. *Iulianus 42. alias l. si pupillus, de acquir. hered.*

11 Quæ videtur præsupponere non alii factam substitutionem, quam ei, qui possit habere liberos, cum priuatio præsupponat habitum, *vulg. l. 4. de iustit. & iur.* Pupillus autem liberos suscipere non potest, vt neque nuptias contrahere, *vulg. iuribus.*

12 Sic enim Boerius non insubtiliter *quæst. vlt* Facit *l. Gallus 29. §. videndum, in fin. de liber. & posth. l. adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

13 *Tit. quibus mod. tutel. finit. Inst.* Non ideo tamen fiet consequens, vt pupillus possit vnquam liberos iustos habere, cum non possit iustas nuptias contrahere, sine quibus iusti liberi non fiunt nisi per adoptionem. *l. 1. de adopt.* Videatur hanc Defin. Ripam. *ad l. Centurio, n. 114. 116. & seq.* Caccialup. *ad l. precibus, n. 43.* Bald. *ibid. n. 35.* Cagnol. *n. 211.*

DEFINITIO XXI.

Substitutio compendiosa an contineat pupillarem, cum mixta est reciproca inter liberos disparis ætatis?

PAter instituit ex æquo sex liberis, quorum alij puberes erant, alij impuberes, ei qui ex ipsis quandocumque sine liberis moreretur, substituerat superuiuentes eorumque liberos æquis portionibus, de vno ad alterũ, ita vt ad nouissimũ, qui superesset, hæreditas perueniret, & si omnes sine liberis decederent, substituerat præmortui fratris sui liberos vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum. Defuncto paucis post patrem mensibus vno ex impuberibus, matre superstite, fratres totam ipsius portionem petebant tanquam pupillariter substituti non solum quod in compendiosa substitutione pupillaris contineretur,[1] & quidem expressa saltem verbis generalibus,[2] quæ proinde matrem omnino excludere deberet, substitutis ipsius testatoris liberis,[3] sed etiam quia clausula illa, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum*, in posteriore substitutione apposita ad priorem quoque referri deberet, cum vtraque substitutio continuata orationis serie scripta esset.[4] Mater contra dicebat, in proposita specie compendiosam substitutionem non posse continere pupillarem, propter mistam reciprocam inter filios disparis ætatis, adeoque inter liberorum etiam liberos factam:[5] clausulam vero illam, quæ in vltima substitutione fuerat apposita, referri ad priorem non posse, non illa tantum ratione, quod alius casus esset,[6] verum etiam quia casuum diuersorum longe diuersa esset ratio.[7] Nam in posteriore substitutione, quæ simplex erat, non reciproca, nihil impediebat, quo minus vltimo ex liberis testatoris decedenti patrueles pupillariter substituerentur:[8] at in priore, quæ, vt diximus, erat reciproca disparitas ætatis obstabat, ne eadem interpretatio capi posset.[9] Non quod si ea clausula, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum*, in compendiosa substitutione esset adita, prodesse non deberet ad inducendam pupillarem defuncto vno ex impuberibus, (neque enim videtur hoc casu obscura voluntas testatoris, cum verba omnia debeant aliquid operari[10]) sed quia cum non possit videri in compendiosa illa substitutione mentio facta pupillaris ætatis aut substitutionis, nisi per interpretationem & extensionem clausulæ in posteriori substitutione appositæ, succedit ratio illa, quod incongruum sit facere per interpretationem, vt in persona quorundam ex reciproce substitutis substitutio esset pupillaris, at in aliorum persona non esset:[11] quæ ratio faciebat, vt nec inter ipsos impuberes substitutio reciproca subsistere posset, maxime cum singulis omnes superuenientes substituti proponerentur.[12] Itaque magis placebat, substitutionem illam reciprocam & compendiosam nullo modo censeri posse iure pupillaris substitutionis, siue expressæ, siue tacitæ, sed solam continere fideicommissariam,[13] quæ proinde matrem superstitem à luctuosa filij hæreditate excludere non posset,[14] vt licet fideicommissi onere grauata, legitimam tamen detraheret, ac Trebellianicam:[15] eaque res fauorabiliorem faciebat hanc sententiam, quod mater esset in medio:[16] quodque eodem testamento legatum ei maritus reliquisset,[17] non adita clausula illa vulgari, vt nihil præterea ex testatoris bonis consequi posset.[18] Matri tamen obstabat valde illa potissimum voluntatis coniectura, quod si filius hic impubes nouissimus & post fratres omnes decessisset, haud dubie fratris filij vltimo loco substituti totam hereditatem haberent ex pupillari expressa substitutione, mater autem in totum excluderetur.[19] Cur non ergo dicamus, voluisse testatorem excludere prorsus matrem fauore superstitum liberorum, quos vtique magis dilexerat, & tanquam liberos & tanquam institutos, quam fratris filios non nisi substitutos?[20] Sed respondebatur pro matre, non posse ex sola voluntatis coniectura induci pupillarem substitutionem,[21] quomodo non numquam inducitur fideicommissaria;[22] sed expressa dispositione apertisque verbis opus esse, siue per scripturam probentur, siue per testes.[23] Cum tamen dubitationis plena quæstio videretur, & ad arbitros recurrere litigatores, quam Senatus iudicium tentare maluissent, placuit ex æquitate potius, quam ex mera iuris ratione ita rem temperandam, vt mater legitimam detraheret Trebellianicam non item.[24] Quod temperamentum Senatus noster tum sequi solet, cum filio impubere facta est compendiosa substitutio matre in medio existente, & substituto extraneo, id est, qui non sit ex liberis testatoris, si alia voluntatis coniectura nulla proponatur, quæ matrem in totum excludere debeat.[25]

Ita tractatum est inter liberos Claudij Quimier, 10. Calend. Ianuar. 1594.

1 Quia compendiosa substitutio sui natura apta est comprehendere pupillarem substitutionem, sicut & cæteras omnes substitutionis species, si aliud nihil repugnet. Not. *ad l. centurio 15. & ad l. verbis 7. de vulg. & pup. subst.* scribentes *ad l. precibus 8. C hoc tit.*

2 Ita Decius communiter approbatus *ad dict. l. precibus, numer. 26.*

3 Vt Dixi *Defin. 17.* vbi vide.

4 *Ex l. sin* vbi Bart. *de rebus dub.* Thesaur. *dec. Pedem 200.*

5 *Ex l. 4 ff. de vulg. & pupill. subst. l. in testamento 6. C. de testam. milit.*

6 Vt in simili respondit Roman. *cons. 503. n. 2.*

7 Ex qua rationis diuersitate sequitur necessario etiam diuersitas iuris, *l. illud 32. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, de iniust. rupt.*

8 *L. vel singulis 37. de vulg. l. qui duos 9. de rebus dub.*

9 *d. l. 4. de vulg. & dict. l. in testamento.* Sicut & disparitas conditionis *in l. Lucius 45. eod. tit. de vulg. & pup. subst.*

10 Saltem singula singulis referendo, vt tractat Guid. Pap. *decis. 533.* licet Ripa dissentiat *ad d. l. Lucius, numer. 18.* nec proinde hoc casu locus est rationi, qua mouetur Modestinus *in d. l. 4. de vulg.*

11 Ratio est Modestini *in d. l. 4. de vulg.*

12 Per dictionem collectiuam, *omnes*, quo casu necesse est, vt in omnium persona locum habere possit substitutio, vt fiat omnium determinabilium par & æqualis determinatio, *ex d. l.* vbi not.

13 Ex not. communiter *ad dict. l. centurio, & ad d. l. precibus, arg. Scæuola 76. ad S. C. Treb.*

14 *L. vlt. C. de inst. & subst.*

15 *L. 2. §. vltim. ff. de iur. codic.* iunct. *c. Raynutius & c. Raynaldus, extr. de testam.*

16 Ex not. *in d. l. precibus, & ad d. l. vlt. & d. l. Scæuola.*

17 Arg. *d. l. vlt.* vbi tamen mater erat heres instituta ex parte hereditatis non legataria.

Source : BIU Cujas

18 Quæ clausula solet facere, vt per interpretationem restringatur voluntas testatoris erga vxorem, *arg. l. Paula Gallinico 27. §. Pompeius, de leg.* 1.

19 Id est, etiam à legitima, *l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis, D. de inoffic. testam.*

20 Præsumitur enim quisque prolem suam magis dilexisse, *l. cum acutissimi 30. C. de fideic. l. cum annus 102. de cond. & demonstr. l. heredes mei 57. §. vlt. ad SC. Trebell.*

21 Semper enim præsumitur minus dilectus, qui posterior vocatus fuit, *l. Publius 36. §. 1. de condit. & demonstr.* vt è contrario posterior vocatus is, qui minus dilectus fuit, *l. omnia 32. alias l. cum ita, § vltim. de leg. 2. l. vlt.* vbi not. *Cod. de verb. signif.*

22 Vt nec aliam vllam directam, *l. iubemus 29. C. de testam.*

23 *L. cum proponebatur 64. de legat. 2. l. antep. de leg.* 1.

24 *d. l. iubemus.*

25 Iuxta opinionem Decii *in d. l. precibus, n. 26.*

26 Vt dixi *Defin. 2. 3. & sequ. supr.* vbi vide. Itemque *Defin. 16. & 17.*

DEFINITIO XXII.

Cum adest frater vtrimque coniunctus, quota debeat esse legitima matris?

AT cum impubes ille, de cuius hæreditate contendebatur, superstitem reliquisset non tantum matrem, sed etiam fratrem vtrimque coniunctum [1], visum est eam legitimam soli matri quærendam, tertiâque parte esse debere bonorum omnium, quæ filius habuerat. [2] Quia licet frater vtrimque coniunctus concurrat cum matre in fratris intestati successione, [3] non tamen concurrit nec facit partem in legitima, [4] qui non sicut matri in bonis filij, [5] sic etiam fratri in bonis fratris legitima vlla debetur [6]. Tertiam verò bonorum partem habere mater debet, non eorum dumtaxat, quæ ad intestati hæredem peruenissent, si filius hic de fideicommisso grauatus fuisset, [7] sed omnium, quæ à patre acceperat, [8] ne prodesset substitutis, qui summo iure etiam Trebellianicæ detractionem pati debebant, quasi ex fideicommisso tantum vocati, [9] quod ex æquitate & pro bono pacis substitutio quasi pupillaris iure censeretur. [10] Sane superstiti fratri vtrimque coniuncto fuisset vtilius fideicommissariam censeri substitutionem, vt quod pro legitima & Trebellianica deductum esset, [11] inter se & matrem diuideretur iure successionis intestati: [12] sed cæteris fratribus tanto durius id foret. [13] Itaque eorum fauore soli matri fauendum esse melius visum est, [14] quamuis ita fieret, vt melior esset conditio matris, quam si substitutio prorsus fideicommissaria fuisset. [15] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Qui proinde ex ratione iuris poterat simul cum matre succedere fratri ab intestato, *ex Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. Auth. defuncto, C. ad SC. Tertyll.*

2 Cum hodie aucta sit legitima etiam parentum, vt sit triens portionis ab intestato cõtingentis, *Nouell. 38. de trient. & semiss.*] Castr. *ad l. planè 34. §. si duobus de leg.* 3. vbi dicit Doctores omnes concordare in hoc contra Bart. qui putauit legitimam matris non esse, nisi trientem portionis ab intestato contingentis. Cuius sententiam & nos probauimus, licèt aliis & melioribus, quàm ipse rationibus *in Err t 4. Decad. 15. de error. pragmat.*]

3 Propter quam causam videbatur legitima portio matris minor esse debere, quam si frater nullus adfuisset.

4 Quia non potest facere partem, qui nec admittitur nec admittiseratur ad partem. Ex not. per Bart. & alios *in l. planè 34. §. si coniunctim, & §. si duobus, per ill. text. de leg* 1. Idem Bart. *ad l. pater filium 14. ff. de inoff. testam.*

5 *L. nam etsi 15. in princ. de inoff. testam.* iunct. *l. scripto 7. §. vlt. ff. vnd. liber.*

6 *L. fratris 21. l. fratres 27. C. de inoff. testam.*

7 Quod tamen regulariter ita seruatur, cum legitima nihil aliud sit, quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. cum quaritur 6. l. quæ nuper 31. C. eod. tit. de inoff. testam.*

8 Id est, quæ fideicommisso continerentur, si fideicommissaria substitutio fuisset.

9 *L. 2. §. vlt. infr. de iur. codicill.*

10 *Arg. l. eum qui 30. de iureiur. l. 1. §. merito, ff. quand. act. de pecul. annal. est.*

11 Illo enim casu duplex detractio locum habuisset, *cap. Raynutius & c. Raynaldus, extr. de testam.* Vide omnino de hac quæstione Anton. Thesaur. *Decis. Pedemont. 172.* vbi *num* 6. distinguit multos casus, in quib. tamen omnibus magis probat, vt legitima matris sit tertia totius contra Bart, *ex §. 1. Nouel. 18 de trient. & semiss.* Iuncto *versic. hoc obseruando*, nisi cùm fratres omnes sunt instituti, vel singulis tantum aut plus legatum, quàm acceperi fuissent ab intestato. Quo casu ait legitimam matris esse tertiam portionis ab intestato contingentis. Nec sanè hunc casum tractat Castr. *in d. l. planè 34. §. si duobus nu. vlt. de legat. 1.* vbi ait Doctores omnes concordare cõtra Bartolum. Cuius tamen sententiam mihi veriorem videri scripsi & probaui *in error. Decad. de error pragmat.* Absurdum enim est plus consequi aliquem ex testamento contra voluntatem testatoris, quàm fuisset consequutus præter voluntatem aut ab intestato vt argumentatur Hieron. Gabriell, *cons. 44. num. 6. lib. 1.* post Baldum *in Auth. nouissima, C. de inoff. testam.*

12 *Auth. defuncto, C. ad SC. Tertyll.*

13 Qui scilicet nullam ab intestato partem fuerant habituri.

14 Nam & plerumque euenit, vt quis per alterius personam habeat, quod per suam habere non posset, *l. 3. in fin. D. quæ res pignor. l. cum hereditate 55. de acq. hered. 5. præferuntur, Inst. de SC. Tertyll.*

15 Quo casu non habuisset illa trientem hereditatis, sed tantum quadrantem.

DEFINITIO XXIII.

Tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem, quæ non est cohæres filio data, præsertim si conuolet ad secunda vota, & in eum casum sit adeptum legatum, quod fuerat ei datum.

PAter posthumum, si masculus nasceretur, hæredem instituerat, si non nasceretur, fratres suos instituerat & substituerat, exclusis ab hereditate filiabus dato eis legato. Vxori prægnanti certam pecuniæ quantitatem legauerat, hoc adiecto, vti ne ad secunda vota conuolaret; si secus faceret, legatum ei ademerat. Nato posthumo mater secundo nupserat, posthumus deinde impubes decesserat superstite matre cum sororibus & patruis substitutis. Postmodum mater ante factam de filij hereditate controuersiam diem suum obierat, relictis filiabus iisdemque legitimis hæredibus. Quæ cum subinde fratris sui hæreditatem tam ex proprio, quam ex defunctæ matris capite peterent, substituti pupillares, iique iam facti possessores, contradicebant, suamque esse hereditatem contendebant ex pupillari substitutione. Prior Iudex pronunciauerat pro sororibus. Appellatione ad Senatum facta disceptatum est in publico auditorio, an bene iudicatum esset? Quidam ita putabant, propterea quod casus ille, in quem facta erat pupillaris substitutio, si posthumus non nasceretur, nato posthumo defecisset. [1] Casum enim omissum pro omisso haberi debere: [2] neque hoc casu locum esse constitutioni Diui Marci, qua inductum est, vt expressus casus vulgaris trahatur ad pupillarem non expressum, [3] & contra. [4] Obstat enim lex Iustiniani, quæ non patitur locum esse constitutioni, matre in medio existente. Neque rursum necessariam esse distinctionem illam, Vtrum mater data esset filio cohæres, [5] necne, cum vtroque casu nimis durum & inhumanum sit auferri matri luctuosam filij hereditatem. [7] Dicebam, Iustiniani lege casum specialem & omnino singularem contineri. [8] Nam repugnabat proculdubio Papiniani sententiæ constitutio Diui Marci, qua sola, vt credibile est, mouebatur Alpianus, [9] nisi pro Papiniano fecisset illa voluntatis coniectura, quod non erat verisimile testatorem, qui vxorem ex parte hæredem scripserat, ei luctuosam filij impuberis hereditatem ademptã voluisse. Cumque constitutio Diui Marci sola voluntatis coniectura niteretur, [10] (alioqui enim obstabat sanè iuris ratio, quæ non patitur, vt casus expressus ad omissum trahatur, [11]) non abs re Papinianus existimabat, suadente contraria & fortiore coniectura, tuto posse recedi à iure nouæ constitutionis. [12] Cui consequens erat, vt cũ in proposita specie mater pupillo cohæres data non esset, substitutos pupillares excludere nullo modo posset, [13] nil obstante celebri illa Diocletiani & Maximiani lege, ex qua in contrariam sententiam vulgo Interpretes nostri mouentur. [14] In cuius nimirum specie nec poterat locus esse constitutioni Diui Marci, quoniam in ea quærebatur

de

de testamento militis,[15] cuius singulare ius est, vt casus à milite expressus nunquam trahatur ad omissum,[16] propterea quod in militis testamento non iusta, vt in paganorum,[17] sed nuda simplexque voluntas spectatur. Accedebat, quod in proposito non solum ex nulla parte scripta mater fuerat,[18] sed etiam legatum ei datum maritus ademerat, si ad secundas nuptias transiret, quæ conditio secutis secundis nuptiis extiterat.[19] Itaque è contrario sensu coniecturæ Papinianeæ non erat verisimile, testatorem, qui legatum vxori factum ademisset, saluâ ei voluisse in illum ipsum casum successionem filij tanquam intestati, cui pupillarem dederat substitutum.[20] Quandoquidem ex supradicta Marci constitutione vulgariter pupillo substitutus habetur pro pupillari substituto eueniente casu pupillaris substitutionis.[21] Pupillaris autem substitutus, cum sit hæres testamentarius,[22] ex vulgari iuris regula excludit intestati successorem.[23] Sed me illud omnium maxime mouebat, quod tametsi mater in specie coheres filio data fingeretur,[24] nullus tamen hodie Iustinianeæ constitutioni in huiusmodi facti exemplo relictus locus videbatur. Propterea quod nouo iure non sola mater succedit filio intestato, siue Puberi, siue impuberi, sed cum fratribus & sororibus ex vtroque parente coniunctis.[5] Nec fieri vllo casu potest, vt superstite aliquo ex fratribus aut sororibus, vtroque ex latere, sola mater succedat, quoniam ab intestato vnus tantum casus est.[26] Atqui in ea specie, quæ proponebatur filiæ testatoris, eædemque sorores defuncti impuberis nominatim fuerant exheredatæ, aut saltem successione exclusæ accepto legato,[27] licet institutionis iure, vt vulgo fit, relicto.[27] Proinde nulla ratio erat, cur credendus esset testator voluisse, vt potior esset filiarum exclusarum, quam substitutorum pupillarium causa.[28] Ego nec matris, quippe quæ, vt diximus, non aliter ab intestato admitti poterat, quam si sorores quoque admiterentur.[29] Denique illud etiam obseruandum videbatur, quod testator auorum exempla secutus toto testamento masculos prætulerat, & fœminas excluserat, vt bona in familia conseruarentur.[30] Quo casu probabilius est, nec Papiniani, nec Iustiniani sententiam locum habere posse, cum tota quæstio illa sit voluntatis, vt & Papinianus & Vlpianus fatebantur.[31] *Ita tractatum est* eo tempore, sed nihil adhuc pronunciatum inter filias & fratres N. de Montagnola, 8. Id. Iun. 1595.

1 *L. vlt. C. de instit. & substit.*
2 *L. commodissime 10. D. de liber. & posthum.*
3 *L. iam hoc iure 4. D. de vulg. & pup. substit. l. 4. C. hoc tit.*
4 Sic enim nostri putant esse etiam aliquam tacitam vulgarem, contra quos vide quæ scripsi in Hemichiliade *de error. pragmat.*
5 *d. l. vlt. C. de instit. & substit.*
6 *Vt in d. l. vlt.*
7 *Arg. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber. l. nam etsi 15. D. de inoff. testam.*
8 Quod probant verba illa constitutionis, *in huiusmodi casu.*
9 Quia constitutio Diui Marci indistinctè fuerat locuta, *arg. l. in fraudem 15. vlt. D. de testam. milit. l. de pretio 8. D. de publican. in rem act.*
10 *d. l. iam hoc iure.*
11 *d. l. commodissime, l. si cum dotem 22. in princ. D. solut. matrim.*
12 Nec fieret contra voluntatem, quod ex voluntate proficiscebatur, *d. l. 4. de vulg. & pup. substit.*
13 In ea enim, quæ mater & hæres est, duplex fauor concurrit: vnus autem tantum in ea, quæ mater duntaxat est. Iunge *l. Titia 34. qui inuita, illis verbis, filium eundem heredem, de leg. 2.* Dici namque solet, duo vincula esse vno fortiora. *vulg. l. pen. C. de adopt.*
14 *In l. precibus, 8. C. hoc tit.*
15 Vt probant verba illa, *maritus tuus miles defunctus.* Item sequentia, *in patris militis positus potestate.*
16 *L. in testamento 6. C. de testam. milit.*
17 *L. 1. D. qui test. facer. poss.*
18 *L. 1. Diuus 24. l. sius militis 34. & seq. D. de test. milit.*
19 Vt proinde non posset causa matris esse fauorabilis hoc casu.
20 Ne videretur dedisse plus matri, cui ademerat, quod erat minus *arg. l. cui pacto 5. D. de seru. export.*
21 *d. l. 4. de vulg. d. l. 4. C. hoc tit. d. l. 6. C. de testam. milit.*
22 *L. Iulianus 42. alias l. si pupillus, de acquir. hered. l. paterfamilias 28. de rebus auctor. iudic. possid.*
23 *L. quamdiu 39. de acq. hered.*
24 Vt iuuari posset beneficio *dicti l. vltim. Cod. de instit. & substit.*
25 *Ex Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth. defuncto, C. ad Tertyll.*
26 *L. ab intestato 16. D. de iur. codicill.*
27 Quæ institutio ex re certa habetur pro legato, non pro institutione, cum adest alius hæres ex asse, *l. quoties 13. Cod. de hered. instit.*
28 Præsumitur enim prædilexisse eos, quos substituit, non filias, quas excludit, *arg. l. omnia 32. alias l. cum ita. §. an fideicommisso, de leg. 2. l. Publius 36. §. 1. de condit. demonst.*
29 *d. Auth. defuncto C. ad* SC. *Tertyl.*
30 In qua non possunt conseruari per fœminas, quia mulier suæ familiæ caput & finis est, *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verbor. signif.*
31 Sic enim Iustin. refert *in d. l. vlt. C. de instit. & substit.*

DEFINITIO XXIV.

Substitutio facta posthumo in eum casum, si non nascetur, nunquam potest habere vim pupillaris expressæ posthumo nato, nec potest continere compendiosam.

SVbstitutio facta posthumo in eum casum, Si non nascetur, licet ad eum quoque trahatur ex Diui Marci constitutione,[1] Si posthumus natus fuerit, & impubes decesserit,[2] non tamen eodem modo pupillaris dici potest, quo esset, si pupillaris casus expressus fuisset.[3] Illa enim pupillaris expressa esset,[4] hæc vero non nisi tacita est, quoniam expressus ille casus, si posthumus non nascetur, casus est vulgaris substitutionis,[5] non pupillaris.[6] Inde fit, si nostris credimus,[7] vt substitutus pupillaris ad substitutionem admissus, quamuis matre in medio existente, si quid forte sit, quod eam repellat,[8] vt puta si non fuerit cohæres impuberi filio data,[9] aut si eam omnino excluserit maritus voluerit,[10] non tamen eam excludat à petitione legitimæ,[11] quomodo excluderet haud dubiè, si pupillariter expressim substitutus esset.[12] Porro non eo minus tacita videri debet pupillaris substitutio, quod testator directo instituendi aut substituendi verbo vsus sit. Pertinet enim ea verborum obseruatio ad hoc, vt substitutio directa censeatur potius, quam obliqua,[13] non vt expressa sit potius, quam tacita.[14] Expressam siquidem pupillarem facit expressio sola casus pupillaris.[15] Nec rursum ea distinctio locum habet, nisi cum tractatur de compendiosa substitutione, vt directam interpreteremur, obliqua potius dicenda esset.[16] Sed in proposita specie tractari de compendiosa substitutione nihil potest, quia nec multa tempora sub verborum compendio potest complecti substitutio, quæ facta est sub conditione illa negatiua, Si posthumus non nascetur.[17] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De qua *in l. 4. D. de vulg. & pup. substit. l. 4. C. hoc tit. l. in testamento 6. C. de testam. milit.*
2 Extra casum *l. vlt. C. de instit. & substit.*
3 Etsi namque dici solet, parem esse vim taciti & expressi, *l. 3. de reb. credit.* plerumque tamen plus potest expressum quam tacitum, siue ad iuuandum, siue ad nocendum, *d. l. 4. de vulg. l. expressa, de reg. iur.*
4 *L. cum ex filio 39. §. 1. de vulg. & pup. substit.*
5 Quæ scilicet duplicem casum continet, voluntatis & impotentiæ, *d. l. cum ex filio 39. §. vlt. & pass. eod. tit. de vulg & pup. substit*
6 Quia substitutio pupillaris fit in casum acquisitæ hereditatis, nisi cum fit exheredato, *l. 1. & 2. & pass. eod. tit.*
7 Præsertim Decio *in l. precibus 8. C. hoc tit.* cuius opinionem Senatus noster pass sequitur, vt dixi *Definit. 2. & seqq. supr.*
8 Hoc ideo, quoniam alioqui secundum nostros tacita pupillaris non admittitur contra matrem, *ex d. l. precibus, & l. vlt. C. de instit. & substit. l. Scaeuola 76. ad* SC. *Treb.*
9 Quomodo data erat in specie *dict. l. vltim. C. de inst. & substit.*
10 Vt in specie de qua diximus *Def. in praced.*
11 Quia non sit expressa nisi verbis generalibus, tacita vero verbis specialibus, quæ Decij ratio est *ad dict. l. precibus, n. 26.*
12 *L. Papinianus 8. §. sed nec impuberi, D. de inoff. testam.*

Source : BIU Cujas

13 *Cap. ſi pater, de teſtam. in 6. Not. ad l. Centurio, & ad l. verbis ciuilibus de vulg. & pup. ſubſt.*

14 Tam enim expreſſa quam tacita pupillaris fit & fieri debet per verba directa, aut ſaltem, vt vocant, communia, non per obliqua *d. l. 4. de vulg. & pup. ſubſt.*

15 *L. 1. d. l. 4. d. l. cum ex filio 39. § 1. de vulg. & pup. ſubſt.*

16 *Vt in d. c. ſi pater, de teſtam. in 6.*

17 Eſt enim hic caſus ſpecialis & negatiuus, qui alium nullum affirmatiuum poteſt comprehendere. Subſtitutio autem compendioſa ea dicitur, quæ verborum compendio plures continet ſubſtitutiones, vt not. Bart. & poſt eum cæteri *ad d. l. Centurio.*

DEFINITIO XXV.

An fideicommiſſum conditionale tranſmittatur ad liberos maſculorum, ſubſtitutis expreſſe liberis fœminarum vocatarum poſt maſculos?

PAter teſtamento hæredes inſtituerat liberos maſculos, Titium, Caium & Sempronium, & ſi quis eorũ ſine liberis decederet, ſubſtituerat ſuperuiuẽtes, ſin omnes, ſubſtituerat filias, adiecta hac clauſula, *Et les leurs.* Titius & Caius deceſſerant ſuperſtitibus liberis, ſuperſtite item Sempronio, qui poſtmodum ſine liberis deceſſerat: quærebatur, an ex prædefunctis filiis nepotes ad fideicommiſſum admitti deberent? Videbantur enim vocati ex generalibus illis verbis; *Et les leurs*, quæ poſita in fine clauſulæ ad totam clauſulam referenda dicebantur,[1] ac proinde ad vtramque ſubſtitutionem, tam quæ in fauorem filiorum, quam quæ in fauorem filiarum facta eſſet, cum vtraque ſubſtitutio in eadem clauſula, aut ſaltem in duabus continuato ſermone prolatis contineretur.[2] Sed etſi ex propria perſona vocati non eſſent, videbatur tamen poſſe defendi, ad eos pertinere iure tranſmiſſionis fideicommiſſum, ad quod parentes eorum fuerant inuitati. Conſtat namque inter iuris Interpretes, fideicommiſſum conditionale, licet regulariter non tranſmittatur,[3] tranſmitti tamen interdum ex præſumpta & coniecturata, vt aiunt, mente teſtatoris.[4] Inter coniecturas vero ad potiſſimum afferri ſolet, ſi alioqui futurum eſſet, vt minus dilecti præferretur magis dilecto,[5] quod ſane in propoſito contingeret, quia nepotes iſti magis dilecti fuerunt, quam ſorores ſubſtitutæ, cum fuerint poſiti in conditione ad eas excludendas.[6] Item coniectura ex eo ſumi poteſt, quod liberi filiarum ſunt expreſſim ſubſtituti, qui tamen fuerunt minus dilecti.[7] Contra reſpondebatur, ea verba, *Et les leurs*, non niſi ad filiarum liberos pertinere. Nam ſi Latine conditum eſſe teſtamentum, ita proculdubio teſtator ſcripſiſſet, *Et earũ liberos*, nõ eorũ, quibus verbis nemo diceret maſculorum liberos contineri,[8] tranſmiſſionem vero ex eo impediri, quod teſtator non tantum liberos ſubſtituerat, ſed etiam cum illa adiectione, *Superuiuentes.*[9] *Senatus* nihil dum ex tempore decidit: inclinabat tamen maior pars in eam partem, vt fideicommiſſum non deberetur.[10] In cauſa liberorum Laurentij Gay, 11. Mart. 1597.

1 Secundum id, quod interpretibus noſtris placet, clauſulam poſitam in fine diſpoſitionis referendam eſſe ad totam diſpoſitionem, *l. vlt.* vbi Bart. C. *de reb. dub.*

2 Nam in iis, quæ continuato ſermone & coniuncta oratione proferuntur, nihil videtur poſſe dici prius aut poſterius, *l. quidam teſtamento* 14. D. *de pecul. legat.*

3 Ne quidem ad deſcendentes, vt noſtri tractant *ad l. vnic. C. de his qui ant. aper. tab.* reprobata glo. quæ contrarium ſenſit *in l. is cui* 42 D. *de oblig. & action* Vide *l. heredes mei* 57. §. *cum ita*, D. *ad* SC. *Trebell.*

4 Zanch. & alij communiter poſt Bart. *ad d. §. cum ita.*

5 Quam noſtri dicunt eſſe omnium fortiſſimam coniecturam, quia ſemper abſurdum eſt, & contra teſtatoris voluntatem, vt melior ſit conditio eius perſonæ, quæ minus dilecta fuit, *l. Publius* 36. §. 1. D. *de cond. & demonſtr. l. omnia* 32. *alias l. cum ita* §. *in fideicommiſſo*, vbi etiam DD. *de leg. 2. & in l. peto* 69. § *fratre eod.*

6 Sic enim noſtri paſſim argumentantur, *ex l. Lucius* 85. *vbi gloſſ. in verb. prætulit.* D. *de hered. inſtit.* Contra quos tamen videnda ſunt quæ late diſputauimus *Decad* 16. & 27. *de error. pragma.*

7 Sic argumentatur Cravet. *in conſil. ſuis.*

8 Nec enim fœminarium vnquam concipit maſculinum, quomodo contra maſculinum regulariter concipit fœminum.

9 Quæ dictio ſolet excludere ius tranſmiſſionis, vt ex Cravet. Ruino & aliis concludit Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib.* 11.

10 Nam & in dubio pronunciandum eſt contra fideicommiſſum, tanquam quod ſit odioſum, niſi cum proponitur relictum familiæ ad conſeruanda bona in agnitione & familia; de quo vide Mantic. *lib.* 8. *de coniect. vlt. vol. tit.* 1.

TIT. IX.

DE LIBER. PRÆTERIT.

DEFINITIO I.

Auth. ex cauſa, locum habet etiam in præteritione paterna, ſecundum DD. ſi modo filius ſit præteritus ſcienter, non ſi ignoranter, niſi abſit clauſula codicillaris per verba futuri temporis.

EX cauſa exhæredationis vel præteritionis, quæ pro exhæredatione haberi debeat, qualis illa, quæ à matre fit,[1] rupto vel irrito facto teſtamento, ſolam inſtitutionem corruere Iuſtinianus voluit, cætera vero omnia firma remanere, ita vt ex ipſo etiam teſtamento, ac ſi nec ruptum nec irritum factum eſſet, debeantur.[3] Quid ergo ſi præterito à patre filio, quam habebat in poteſtate, teſtamentum ruptum aut irritum fuerit, ſed ipſo iure nullum & iniuſtum?[4] Ad hunc caſum non pertinent verba conſtitutionis, ſed tantum ad cauſam rupti vel irriti facti teſtamenti.[5] Cuius hac parte in eo diſſimilis ratio eſt, quod fauorabilius videri debeat teſtamentum ex poſtfacto ruptum vel irritum factum, quoniam aliquando valuit,[6] quam quod ab initio nullum & iniuſtum fuit.[7] Ergo de paterna præteritione intelligi conſtitutio non poteſt, ſed de materna tantum, quæ, vt dixi, pro exhæredatione eſt.[8] Quod cum ita ſit, illud quoque conſequens eſt, vt non alio iure cenſeri debeat teſtamentum, in quo poſthumus, quam in quo filius iam natus præteritus eſt. Etſi enim præteritus poſthumus teſtamentum, cum naſcitur, non facit nullum aut iniuſtum, ſed rumpit:[9] tamen rumpit ipſo iure ſolaque legis poteſtate,[10] & poſtea quam natus eſt, eodem plane loco eſſe incipit, quo eſſet, ſi iam ipſo teſtamenti tempore ſuperſtes fuiſſet.[11] Verum quãquam ex iuris ratione id veriſſimè dicitur, inualuit tamen inueterato noſtrorum Interpretum errore paſſimque in tribunalibus recepta, vt non minus de paterna, quam de materna præteritione Iuſtinianus ſenſerit,[12] & conſequenter vt poſthumo quoque præterito legata & fideicommiſſa conſeruentur:[13] cum hac tamen diſtinctione, ſi ſcienter præteritus ſit. Nam ignoranter, id eſt, ab eo, qui nec teſtamenti nec mortis tempore de poſthumo cogitarat, rectiſſime probatum eſt, conſtitutioni locum nullum eſſe,[14] quamuis adiecta codicillaris clauſula, præſertim ſi per expreſſa verba futuri temporis concepta ſit, faciat, vt hoc etiam caſu legata & fideicommiſſa omnia ab inteſtato conſeruentur.[15] *Ita bis Senatus* in ea cauſa; de qua Defin. 6. infr. de codicill.

1 *§. vlt. Inſt. de exhered. liber. l. filiam præteritam* 15. *Cod. de inoff. teſtam.* [Eſt tamen ius ſingulare Auguſtanorum noſtrorum, vt apud eos mater filium impune præterire poſſit, nec habeatur ea præteritio pro exhæredatione, adeò vt nec vlla querela inofficioſi teſtamenti filio contra teſtamentum patris competat. Ideo quia ex eadem Auguſtanorum conſuetudine mater filio inteſtato non ſuccedit, ſed per eius agnatos excluditur, quamuis non ſimiliter filius ab inteſtata matris ſucceſſione excludatur. In quo melior adhuc eſt conditio filii, quàm matris in cauſa inteſtati ſed in cauſa inteſtati par omnium ius eſt, quia nec matri nec filiis querela competit, quandoquidem, nec vlla apud Auguſtanos legitima debetur.]

2 *Nouell.115.vt cum de app.cognosc.§.aliud quoque capitulum*, vnde sumpta est *Auth.ex causa,C.hoc tit.*

3 Sic enim habent Nouellæ verba, „Simile quiddam est *in l.vlt.ff. de hered.instit.*

4 *L. 1.de iniust. rupt. l. si filius 7. l.inter cætera 30.de lib.& posthum.*

5 Vt probant priora ipsa verba *d. Auth ex causa.*

6 *Arg.l.postumum 12.de iniust.rupt.*

7 *d.l.si filius 7.l. seq.eo l.*

8 *d.§.vlt.Instit.de exher.liber.*

9 *d.l.1.l.3.& 5.d.l.posthumus 12.de iniust rupt.*

10 *L. ventre præterito 84.ff.de acqu.hered.*

11 *L.si primo 8 in fin.ff.hoc tit.de liber & posth.*

12 Ex not.per Bart.& alios *ad d. Auth.ex causa.*

13 Guil.Bened.*in verb.in eodem testamento 1.n.141.*

14 Bart.& alii *ad l.1.ff. de iur. codicill. & ad dict. Auth. ex causa.*

15 Osasch Cacher.*cons.11.& cõs.70.*Anton.Tessaur.*dec. Pedẽ.141.* vbi alios pleroſque citant, qui sic tenent contrà Bart. *ad d.l.iur. codicill.*& Aret.*cons.vlt.*Dicam *in D.§in.3.4.& seqq.infr. de codicill.*

DEFINITIO II.

Etiam fideicommissa vniuersalia conseruantur per Auth. ex causa.

COnseruantur vero ea Iustiniani constitutione non solum legata, & quæ legatis per omnia sunt exæquata [1] fideicommissa singularia, sed etiam fideicommissa vniuersalia, si forte hæres eo testamento institutus de restituenda vniuersa hæreditate, siue pure, siue in diem, aut sub conditione rogatus proponatur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.1.de legat.1.l.1.C.communn.de legat.*

2 Iul.Clar.*in §. testamentum quæst.54.* Andr. Gail. *pract.obseruns. lib.2 c.113.*

DEFINITIO III.

Ius eligendi conseruatur instituto per Auth. ex causa, etiam rupta institutione.

SEd & cum hæres eo testamento institutus iussus esset vnum ex familia eligere, eique hæreditatem post mortem suam restituere, [1] visum est, non eo minus saluam esse debere instituto eligendi facultatem, quam nec deportatione amitteret sublata per deportationem institutione.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l.vnum ex familia 67.de leg.2.*

2 *L.cum pater 77.§ hereditatem filius,de leg.2. l.ex facto 17.§.si quis rogatus 2.ad SC.Treb.*

DEFINITIO IV.

Institutiones ex re certa conseruantur per Auth. ex causa, quatenus censentur iure legatorum, non institutionum.

COnseruantur quoque eadem Iustiniani constitutione institutiones ex re certa factæ, [1] propterea quod legatorum loco habeantur, eodemque iure censeantur.[2] Vnde fit, vt qua ex parte à legatis discrepant, vt puta quod ad ius accrescendi pertinet, secundum eorum sententiam, qui putant, institutum ex re certa ius accrescendi habere, si heres ex asse scriptus adire vel nolit, vel non possit, [3] non conseruentur huiusmodi institutiones, sed cum institutione vniuersali corruant, id est, non impediant, quominus testamentum, quod ad institutionem spectat, rumpatur, vel irritum fiat. [4] *Ita tactatum est* 12. Calend. Iulij 1591.

1 Bart.contra glos.*ad l.ex facto 35.D.de hered.instit.* Iul. clar. *in §. testamentum, quæst.53.*

2 Scilicet cum aliua vniuersalis aut particularis heres adest, *l.quoties 1.C.de hered.inst.*

3 Idem Bart. & post eum cæteri, solo refragante Baldo *ad d. l.quoties.*

4 Quia hoc casu & hac parte censente iure institutionum, non legatorum.

DEFINITIO V.

Præteritio filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum testamentum, nisi sit ille ex liberis.

FIlio potestate præterito absente nec conquerente de patris iudicio, quæri solet, an alius quispiam siue agendo, siue excipiendo, nullitatem testamenti obiicere possit? Nam & hæres ipse eo testamento scriptus, si ab aliquo tanquam heres conueniatur, vtique exceptionem habet, si non in ea causa sint tabulæ testamenti, vt contra eas dari bonorum possessio possit. [1] Verius tamen est, quãdiu filius præteritus non conqueritur, non esse alij permittendum, vt disputet de viribus testamenti, secundum eam nostrorum sententiam, qua vtimur, existimantium filij præteriti silentium facere posse, vt testamentum alioqui nullum & iniustum conualescat hactenus saltem, vt iure prætorio defendatur. [2] Itaque esset ea exceptio de iure tertij nec exclusiua iuris agentis, [3] cuiusmodi quæ sunt proculdubio admitti non debent.[4] Hoc ita sit is, qui obiicit, nullo iure factum esse testamentum, non sit ex liberis, cuius interest beneficio fratris præteriti patris iudicium euerti, licet sit ipse institutus aut exhæredatus.[5] Hic enim ius, quod ex persona fratris præteriti habere cœpit succedendi ab intestato, non idcirco admittere potest; quod frater, cui facta est iniuria, nolit conqueri.[6] *Ita tractatũ est in Senatu* in causa liberorum Ludouici Machet Necien sis, 15. Cal. Decemb. 1592.

1 L. 2 D.*de except. rei iudic.l. qui cum hered. 15. D de oblig.& action.*

2 *Ex l.filio præterito 17.D. de iniust. rupt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *lib.2. Coniect. & in Decadibus de error. pragmat.*

3 Nisi sub illa veluti conditione, si tertius, id est, si filius velit.

4 Bart.late *ad d.l.2.D.de except.rei iudic.*

5 *Vt in l.is qui 15.& seq.D.de legat. præst.*

6 *d.l.is qui, l.si post mortem 10 §. vltim.* vbi Bart. *de bonor.poss.contr. tabul.*

DEFINITIO VI.

Filium consentientem potest pater & exheredare sine causa, & præterire, si liber consensus fuit, sed ita, vt hoc quoque casu salua sit filio legitima.

ET si non magis filius quam pater ipse facere potest, ne leges in patris testamento locum habeant, [1] magis tamen obtinuit, vt consentientem filium possit pater non solum exhæredare, sed etiam præterire, nulla præteritionis aut exhæredationis inserta causa.[2] Quod ego quantum ad exhæredationem attineret, non inuitus probarem.[3] Sed quantum ad paternam præteritionem non item, [4] quia siue causam aliquam insertam habeat siue nullam, nunquam illa pro exhæredatione habetur, [5] perpetuaque & inuiolabilis testamentorum solemnitas illa est, vt filium in potestate suum hæredem, vel instituì, vel exhæredari necesse sit, [6] adeo, vt nec si post mortem patris filius præteritus iudicia patris adprobet, facere tamen possit vtile iustumque testamentum, quod ab initio iniustum & nulli momenti fuit.[7] Sicut nec conualuisse testamentum vid posset, tametsi filius præteritus viuo patre decessisset. Illersane constat filij consensum non aliter ei nocere debere, ue præteritus, siue nulla causa inserta exhæredatus prop

Source : BIU Cujas

natur, quam si libere, nulloque metu præstitus probetur, [9] quod tamen vix est, vt esse possit, si eo testamento pater de bonis quoque filij, aut quæ alioquin omnimodo ad filium peruentura erat, testatus sit. [3] Cæterū si eo quoque casu filius testanti patri vtiliter consenserit, non vsque adeo consensus ille iniqua & odiosa interpretatione adiuuandus est, vt à debito quoque bonorum subsidio filius sine causa excludi voluisse existimetur, [11] quando nec pacto expresso id ipsum facere potuisset. [12] *Sine aie.*

1 *L. nemo potest. 55. de leg. 1.*

2 Bald. *in l. fin. col. 6. Cod. vnd. legit.* Salic. *in l. si quando, § & generaliter, C. de inoff. testam.* & alij multi, quos congerit & sequitur Boer. *quæst. 4. numer. 8. & 10* contra Bartol. distinguentem, an inserta sit causa præteritionis aut exhæredationis, nec ne?

3 *Argum. l. non putauit 8. § si quis manu sua. de bonor. poss. contr. tabul.*

4 *Arg. l. Paulus 47. § patroni filius, de bon. libert.*

5 Est enim proprium ius præteritionis maternæ non paternæ, vt pro exheredatione habeatur, *§. vltim. Instit. de exhered. liber.*

7 *L. filio præterito 17. de iniust. rupt. & irrit. fact. testam.* De cuius sententia contra omnes omnium Interpretum opiniones scripsimus, *lib. 9. Coniect.* Neque vero ad paternam præteritionem pertinet constitutio Iustiniani, de qua *in, Auth. ex causa, C. hoc tit.* vt scripsi *supr. Defin. 1.*

8 *L. si filius 7. ff. qui testam. facer. poss.*

9 Non enim potest valere consensus metu præstitus. Boer. *d. quæst. 14. n. 10.* post Cyn. & Doctores *in dict. §. & generaliter.*

10 Vt in ea specie, quam tractat Boer. *dict. n. 10.*

11 Bald. *in d. §. & generaliter*, quem sequitur Ias. *in l. 2. C. de bon poss. contr. tab. ex d. l. si quando, §. illud.* Boer. *d. qu. 14. n 8. & 9. in fin.*

12 *dict. §. illud.* Non valde dissimile illud est quod nostris placet, filium primi gradus licet non possit institui nisi sub conditione potestatiua, *l. 4 D. hered instit. l. § pater 4. C. de instit. & substit. l. Lucius 84. de cond. & demonst.* Si tamen institutus sit sub conditione casuali & velit filius expectare conditionis euentum posse id facere, ita vt euenie nte conditione, testamentum valeat etiam iure ciuili. Ita Castrens. post Baldum, *ad l. d. l. D. de hered. instit. num. 8.* Quod tamen durum mihi videtur cum non debeat esse in potestate filij vt patrem faciat testatum, aut intestatum. Iura enim testamentorum ipsa per se firma esse oportet, non ex alieno arbitrio pendere, *l. illa institutio. 32. D. de hered instit.* Præsertim cùm fateantur omnes deficiente conditione hoc testamentum valere, cùm in defectum conditionis filius non est exhæredatus. *Ita tractatum est* in causa D. Maximiliani Fauerii aduocati generalis & fratrum eius 7. Februarii 1620.

TIT. X.

DE POSTHVM. HERED. instituto.

DEFINITIO I.

Institutio facta posthumi & posthumæ, ex vxore nunc prægnante, non porrigitur ad postumum altero partu editum.

QVI vxorem prægnantem habebat, cum suprema ordinaret, instituit iam natos liberos masculos, filiæ iam natæ trecenta institutionis titulo reliquit. De postumo autem ita cauit: *Si ex vxore mea, quæ nunc prægnans est, nascetur filia, heredem eam instituo in trecentis, sin filius nascetur, is vna cum fratribus suis ex æqua portione heres esto.* Nam primum fuerat filia, deinde anno sequenti ex eadem vxore filius, postea testatore eodem testamento decesserat. Filia, quæ testamenti tempore, vt diximus, iam nata fuerat, dicebat ruptum fuisse testamentum natiuitate posthumi præteriti, [1] & ideo virilem hereditatis portionem quasi ab intestato vindicabat. [2] Instituti liberi negabant ruptum esse, propterea quod non solum filia posthuma, si qua nasceretur, sed etiam masculus posthumus fuisset institutus. [3] Etsi enim separatim fuerant instituti, & in casus distinctos: receptum tamen est fauore testamentorum, vt prouisio, quemadmodum nostri loquuntur, facta in casibus separatis porrigatur ad casus coniunctos. [4] Deinde, quia institutio posthumi non solum ad posthumum, qui iam tum in vtero sit, aut qui proxime nascetur referri debeat, sed ad omnes quandocumque nascitutos, eodem fauore conseruandi testamenti. [5] Postremo, quia institutiones ex re certa sustinentur, etiam rupto per præteritionem posthumi testamento, [6] saltem quatenus huiusmodi institutiones habent naturam legatorum, [7] qualis hæc erat institutio quæ facta fuerat trecentis, [8] cum ea lex adiecta esset, ne quid amplius ex hereditate filia petere posset. [9] At contra pro filia faciebat, quod agnatione posthumi, siue scienter siue ignoranter præteriti, testamentum proculbio ruptum esset, [10] cum non simpliciter & generaliter posthumus institutus reperiretur, sed iis verbis, quæ proximum duntaxat partum, iamque conceptum posthumum demonstrarent, [11] nec esse in hac specie locus poterat ei, quod diximus de casibus coniungendis. Solet enim hac parte multū interesse, an eodem partu, an diuersis plures posthumi nascantur. Posthumo namque simpliciter instituto omnes quotquot nascentur simul instituti intelliguntur. [12] Sed non omnes qui eidem testatori ex diuersis partubus, si, cum posthumum instituerit, præsentis tantum temporis rationem habuerit. [13] Nec ad rem pertinet, quod institutiones ex re certa per Iustiniani Constitutionem conseruantur. [14] Id enim ita verum est, si defendi eas velint illi, qui ex re certa instituti sunt, non etiam si eorum interfit, vt in proposita specie, ab intestato succedere potius, quam ex testamento. [15] Itaque pro filia contra testamentum pronunciandum videbatur. Quoniam tamen clausula codicillaris testamento inserta proponebatur, & de illo quærendum erat, an operari deberet posthumo ignoranter præterito, (de quo alibi scripsimus) [16] nihil ex tempore pronunciatum est, cum in publico auditorio res tractaretur, 3. Cal. April. 1593.

1 Ex *l. 1. C. hoc tit. l. 1. & pass.* D. *de iniust. rupt.*

2 *L. filio præterito 17 eod tit.* [*l. inter cætera 30. D. hoc tit* Nec tantùm patris præteritio vitiat testamentum, sed etiam matris hodie, nec habetur, vt olim pro exhæredata, *Nouell 115. vt cùm de appell. cognosc. § aliud quoque capitulum.*

3 Itaque non debebat præteritionis pati pœnam pater qui neque filium, neque filiam præterierat, vt ait Iustin. *in l. vlt. C. hoc tit.*

4 Per textum singularem, *in l. si ita scriptum 13. D. de liber. & posthum.*

5 *L. placet. 4.* vbi gloss. Bart. & cæteri, *eod. tit.*

6 Ex doctrina Bart. *ad. auth. ex causa, C. de liber. prat.*

7 Dixi *Defin. 4. supr. tit. prox.*

8 Nec enim trecenta faciunt partem hereditatis, sed bonorum, *l. quamuis 14. D. si quis omiss. causs. rest.*

9 Quibus verbis exheredatio potius expressa erat, *l. cum quidam 19. D. de liber & posthum.*

10 *d. l. 1 C. hoc tit.* [Est tamen fauorabilius testamentum quod ruptum est agnatione posthumi, quàm quod ab initio nullum fuit præteritione filii iā nati, quia hoc quod nunquā valuit difficilius cōualescit, & requirit expressam approbationem, aut saltem tacitam filii præteriti, *l. filio 17. De. iniust-rupt.* Illud verò, quia valuit ab initio, facilius conualescit, si modo posthumus viuo parente à quo præteritus fuit moriatur, *l. posthumus 12. eod.* Conualescit, inquam, non quidem iure ciuili, quod fieri non potest, *l. pen. de reg. iur.* sed iure prætorio hactenus, vt ex eo possit dari bonorum possessio secundum tabulas, & quidem cum re, non quidem ex generali parte illa edicti *De bonor. poss secund. tab.* (nec enim sola æquitas prætoris sufficere in hanc rem potuisset) sed ex speciali Tit. *vt ex legib. & SC. poss. det.* propter Constitutionem Hadriani, quæ fuit hoc casu necessaria. Ideoque petenda est hæc bonorum possessio intra centum dies vtiles, si extraneus fuerit institutus, aut saltem intra annum, si parens vel aliquis ex liberis, *l. 1. § si intra & seq. & § largitus. D. de succes. edict.* alioqui neque testamentum valet, neque legata, inquit Bald. *ad d. l. posthumus.* post Bart. *ibid. num. 5.* Est enim hic casus vnus ex istis, in quibus etiam hodie necessaria est bonorum possessio secundum tabulas. Etiam post *l. vlt. C. qui admitt.* quæ satis probat non esse hodie sublatum penitus vsum bonorum possessionis, cùm ret nuerit anti quum tempus perendæ bonorum possessionis. Quid verò si plures posthumi diuersis partubus editi præteriti sint, & omnes viuo parente decesserint? Videtur quidem minùs fauorabile testamentum, quod sæpius ruptum fuisset si sæpiùs

rumpi

rumpi potuiſſet. Sed tamen verius eſt, etiam huiuſmodi teſtamentum ad Hadriani Conſtitutionem pertinere, vt Conſtitutio, quæ fauet vltimæ voluntati benigna interpretatione adiuuetur. Quid rurſum, ſi mater inſtituto marito filium, quem in vtero geſtabat, ſubſtituerit poſt mariti mortem, & maritum quandiu viueret obligauerit ad præſtanda poſthumo alimenta, vel quid annuũ vice alimentorum? Vix eſt, vt hoc caſu Hadriani Conſtitutio locum habere debeat, cùm hoc caſu poſthumus ſcienter præteritus ſit à matre, quæ contra leges teſtari vltro voluerit. Eſt enim fauorabilius teſtamentum, in quo poſthumus ignoranter præteritus eſt, quàm in quo ſcienter, licet clauſula codicillaris potentior ſit, cùm poſthumus ſcienter præteritus fuit, quàm cùm ignoranter, vt dicemus *ad Deſin. 4. infr.* D. *codicill.* Sed & alia ratio facit ne hoc caſu poſſit eſſe locus Conſtitutioni Hadriani, quia cùm poſthumus ſit ſubſtitutus, licet non niſi poſt mortem patris, rupto per eius natiuitatem primo gradu teſtamentum incepit à ſecundo, in quo reperitur poſthumus ipſe inſtitutus, & quidem purè vicio temporis ſublato tam ex iuris diſpoſitione iuxta *l. hereditas 34. de hered. inſtit.* quàm quia mors patris fruſtra expectaretur, cuius inſtitutio rupta eſſet. Cùm itaque poſthumus cœperit poſſe ſuccedere, & quidem ex teſtamento, quod incipit, vt dictum eſt, à ſecundo gradu, nulla ratio eſt, vt conualeſcat inſtitutio mariti, licet poſthumus viuo adhuc patre decedat poſteà: Nec ſanè ad hunc caſum pertinet, *l. poſthumus* ſed ad illum quo poſthumus omnino præteritus ſit. Et ita conſultus ego ex facto reſpondi pro D. de Polliane, contra D. de Borchenu.]

11 Relata enim erant verba illa ad tempus præſens, *quæ nunc prægnans eſt*, quod maximè ſpectandum eſt, *l. ſi ita 8. de aur. & argen. leg. l. Titius 25 §. D. . . hoc tit. l. filius 28. §. ſi quis ex certa eod.*

12 *l. quiſiliabus 17. §. 1. de leg. 1.*

13 Sic enim aperte ſentit gloſſ. communiter approbata, *in l. ideoque 5. de liber. & poſth.* Bart. Caſtr & Iaſius Iaſ. poſt alios, *in d. l. placet 4. eod. tit.* vbi etiam fuſe Apoſtill. ad Bart.

14 Vt diximus ex Bart *n. 6.*

15 *l. non putauit 8. § vlt. l. ſi poſt mortem 10. §. vlt. D. de bonor. poſſ. contr. tabul.*

16 *Deſin. 4. & ſeqq. infr. de codicill.*

TIT. XI.

DE IVR. DELIBER.

DEFINITIO I.

Pendente quæſtione fideicommiſſi & æris alieni, filius interim legitimam habere debet ex bonis, quæ pater mortis tempore poſſidebat.

IVI patris hereditatem cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, cum vniuerſitatem bonorum ſibi ex anteriore auitoque fideicommiſſo deberi contenderet, negabat teneri ſe interea fratribus legitimam portionem præſtare, eámve penſionis annuæ quantitatem, quam communis pater ſingulis pro legitima reliquiſſet, quoniam neque legitimæ,[1] neque legati[2] ratio vlla, niſi deducto prius ære alieno, haberi poſſet, æris autem alieni loco fideicommiſſum quoque deducendum conſtaret.[3] *Viſum eſt* non prius quidem diffiniendum, quid & quantum eſſet in legitima, quam de fideicommiſſo cognitum fuiſſet, an deberetur, vt hoc ipſum ſciretur, quid in bonis defuncti ſupereſſet.[4] Sed tamen ob incerti fideicommiſſi quæſtionem, quæ altiorem requireret indaginem,[5] nec legitimæ, nec legato pro legitima relicto, cuius tam certa & indubitata eſſet obligatio, moram fieri debere,[6] neque ſatisdatione onerandos liberos,[7] qui ex patris voluntate debitam ſibi iure naturæ pecuniam petentes eorum dumtaxat bonorum diſtractionem perſequerentur, quæ communis pater moriens tanquam ſua poſſediſſet:[8] ne legis beneficium fauorabili ratione hæredibus conceſſum iniqua interpretatione ad liberorum iniuriam traheretur,[9] ſi de inuentarij & hæredis, & cæterorum creditorum iure pendente controuerſia, quæ longiores litium anfractus pati ſolet, haberent illi interea nihil.[10] Pro D. Marchione Aquenſi, contra Dn. Marchionem à Camera, 9. April. 1588. Iunge Deſin. 6. D. inoff. teſtam.

1 *L. Papinianus 8. §. quarta autem, D. de inoff. teſtam.*

2 *L. cum ab vno 53. §. vlt. de legat. 2. l. in legem 8. l. in ratione 11. §. quod vulgo, & paſſ. ad l. Falcid.*

3 *L. cum pater 77. §. Titio, antepen. de legat. 2. l. in impenſa 6. l. iritum 8. C. ad l. Falcid.*

4 *L. cum quæritur 6. Cod. de inoffic. teſtam.* Eſt enim legitima nihil aliud quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. quæ nuper 31. Cod. eod. dict. l. Papinianus. § ſi quis mortis ff. eod.*

5 *Vt in l. ille à quo 13. § ſi de teſtamento, ad* SC. *Trebell. l. 3. vt in poſſ. legat.*

6 *L. quoniam in prioribus 32. l. ſcimus 36. §. cum autem. C. de inoffic. teſtam.*

7 Ne alioqui difficultas ſatisdationis actionem remoretur, *l. 2. § ſed ſi dubitetur, de iudic.*

8 Nam ex præſenti poſſeſſione præſumitur dominium, *l. cum res 12. l. ſiue poſſidetis 16. C. de probat.*

9 Beneficium enim, ſiue legis, ſiue Principis, nunquam debet habere iniuriam, *l. 4. C. de emancip. liber. d. Paulus notat 8. de prætor. ſtipul. l. ex facto 43. de vulg. & pupill. ſubſt.*

10 *L. ventre 84. de acqu. hered. l. 7. §. vlt. l. filius 9. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Creditor habens clauſulam conſtituti poteſt retineri in poſſeſſione pignoris, etiam non auditis cæteris creditoribus, ſi diſcuſſionis inſtantia nondum ſit inchoata.

HÆres, qui delatam ſibi hæreditatem non niſi cum beneficio inuentarij agnouit, etſi pendente lite, quam diſcuſſionis inſtantiam pragmatici vocant, inquietandus non eſt à creditoribus hæreditariis,[1] recuſare tamen non poteſt, quo minus creditor pignoratitius, qui clauſulam conſtituti habet, in pignoris poſſeſſione interim retineatur: auditis tamen in eam rem cæteris creditoribus, ne quid inſciis illis fiat.[2] Quid enim ſi quis eorum ſit anterior, qui ſimili modo per clauſulam conſtituti iam poſſeſſor factus fuerat? Non vtique alium poſſeſſorem facere poſtea potuit, qui poſterioris conſtituti tempore non poſſidebat,[3] quamuis ſi nondum ſit inchoata inſtantia non ſint expectandi. Nimirum, quoniam ea poſſeſſio, creditori iam inde à contractus tempore quæſita, extra cauſam hereditatis reperitur eo tempore, quo debitor moritur,[4] nec proinde in hæredem ex edicti, aut conſuetudinariæ fictionis poteſtate tranſmiſſa videri poteſt.[5] Neque vero neceſſe eſt, vt hoc caſu imploret creditor beneficium Iuſtinianeæ Conſtitutionis.[6] Tunc enim neceſſaria eſt remedij æquitas, cum debitor ignorantis creditoris poſſeſſionem ſuam retinuit. ſane ſola debitoris morte interuerſa dici nequit,[7] quando quidem & hæreditas, & hæres perſonam debitoris ſuſtinet,[8] qui ſe conſtituerat creditoris nomine poſſidere.[9] Plane de iure crediti, & ordine creditoris, perinde diſceptandum erit auditis cæteris creditoribus, ac ſi poſſeſſio quoque nõ minus, quam proprietas pignoris[10] in hæreditate remaneriſſet.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 13. Calend. Septembr. 1588. Et rurſum 3. Non. Decembr. 1589. Et apertius pro Petro Iuge Dn. de Candie, contra Iohãnem Iuge in ſecreto auditorio, 11. Cal. Maij 1595.

1 Intellige per viam præciſæ executionis, licet lex non videatur priuilegium hoc heredi indulgere, niſi quandiu eſt intra tempus conficiendi inuentarii, *l. vlt. §. donec, C. hoc tit.* Boer. *qu.* 10. *n.* 2 *in fin. &* 3. Vide *Deſin. 4. infr.*

2 *Arg. l. nam ita 39. de adopt. l. de vnoquoque 47. de re iud.*

3 Clauſula enim conſtituti non prodeſt, niſi is, qui conſtituit, eo tempore poſſideat, *l. quod meo 18. de acq. poſſ.*

4 Quam proinde habiturus fuerat, etiam alio hærede exiſtente, *l. ſequens qu. 68. de leg. 2.*

5 *L. 1. §. Scæuola, D. ſi his qui teſt. lib. eſſ. inſſ.*

6 *In l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

7 *L. ſi de eo 40. §. 1. D. eod.*

8 *L. heres & hereditas 12. D. de vſur. & vſucap.*

9 Nam nec poſſeſſio ipſa, quæ fuit penes defunctum, tranſit ad hæredem ſiue apprehenſione, *l. cum heredes 23. de acquirend. poſſeſſ.*

10 *L. cum & ſortis 33. §. vlt. D. de pignor. action.*

11 *L. vlt. §. etſi præfatam, & ſeqq. tit. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

DEFINITIO III.

Edictum successorium an habeat locum in hæreditatibus.

QVod successorio Prætoris edicto constitutum est, vt filius qui à petenda intestati parentis bonorum possessione ex capite, vnde liberi, tempore exclusus est, sibi ipsi succedat, possitque petere ex capite, vnde agnati, postremo ex capite quoque, vnde cognati,[1] inueterato interpretum errore ad ciuilis quoque successionis iura protractum est: Vt filius, qui intra primos triginta annos hæreditatem parentis agnoscere noluit tanquam filius, possit intra sequentes alios triginta annos adire vt agnatus, tum iis quoque elapsis intra totidem alios tanquam cognatus:[2] Siue de paterna, siue de materna hæreditate agatur,[3] si non in primo gradu, aut qui in primi locum succedit, alia persona sit, quæ impediat, ne semel exclusus ex priore capite admitti possit ex sequenti.[4] Quod si ita est, illud quoque admittendum sit, filium testamento hæredem scriptum, si intra trecennium hæreditati ex testamento non immiscuerit,[5] centum & viginti annos ad acquirendam patris hæreditatem habiturum, quod ex vltimo demum prioris illius tricennij die ius habere incipiat agnoscendi ex capite, vnde liberi ab intestato hæreditaris.[6] Quæ sententia certe à recta veraque iuris ratione prorsus aliena est,[7] non tantum quod abstentionis beneficium liberis in potestate positis per Prætorem concessum tanto tempore saluum esse nequeat,[8] sed etiam quia eo quoque casu, quo filius abstinere potest, adeoque quo iam se abstinuit hæres, nihilominus ipso iure intelligatur,[9] aut ex testamento, si institutus sit,[10] aut ab intestato, si intestatus pater decesserit.[11] Itaque qui iam hæres est vt filius, quomodo iterum hæres fieri poterit tanquam agnatus, aut cognatus?[12] Fateor non haberi eum post abstentionem hæredis loco à Prætore.[13] Sed non aliter id verum est, quam si omnino & simpliciter abstinuerit.[14] Quo tamen casu fatentur nostri eandem vim esse abstentionis, quę est repudiationis absolutæ,[15] vt ad omnes succedendi gradus excludendos vna sufficiat.[16] Adde quod edicti successorij æquitas ex eo potissimum proficiscitur, quod admittendæ bonorum possessionis tempora sint breuissima,[17] cum ex contrario acquirendæ hæreditatis sint longissima.[18] Vsque adeo tamen recepta est nostrorum illa traditio, vt supremarum quoque Curiarum decretis innumeris sit comprobata. Præterquam si vrgentibus creditoribus præstitutum sit hæredi tempus ad deliberandum, an hæreditatem agnoscere velit, an derelinquere, quo vno remedio aduersus commentitij iuris iniquitatem creditoribus & legatariis consuli potest.[19] *Ita Senatus* pro Ioanne Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Augusti. 1588.

1 *L. 1. §. sed videndum, & tot. tit ff. de successor. edict l. 4 §. quis ord. in bon. poss seruet. §. placebat. Inst. de legit. agnat succeff.*

2 Bald. & cæteri *ad l. licet 8. C. hoc tit.*

3 Late Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius*, in verb. *mortuo itaque testatore n. 155. & seqq. extr. de test.*

4 Ita Alex. in addit. ad Bald. *in d. l licet*, post Bart. *in l. vnic. C. quand non petent. part.* Vide Iason. *in l. si emancipata, in fin. C. de iur. & fact. ignor.*

5 Nam & hoc ius adeundi ex testamento finitur hodie tricennio sicut cætera *l. sicut 3. C. de præscr. 30. annor.* cum olim esset perpetuum *d. l. licet, & seq. C. hoc tit.*

6 Quamdiu enim ex testamento potest deferri hereditas, non defertur ab intestato, *quamdiu 39 de acquir. hered.*

7 Vt probaui plurib. *in 1. part. Chiliadis, de error. pragmat.*

8 Anno enim concluditur, *dd. 1. largius, de successor. edict. d. l. 4 §. 1. quis ord. in bon. poss. seruet.*

9 *L. cum quasi 30. §. sed etsi suus, fideic. libert.*

10 *L. 1. §. qui sunt in potestate, ff. si quis omiss. caus. test.*

11 *L. 2. C. vnd. liber. l. in suis 14. D. de suis & legit.*

12 *d. 2. C. vnd. liber. l. scripto 7. D. eod.*

13 *L. si filius 12. de interrog. in iur. faciend.*

14 *d. § qui sunt in potestate, l. 1. si quis omiss. caus. test.*

15 *L. pro herede 20. § Papinianus, D. de acq. hered.*

16 *d. l. 1. § qui semel. noluit. de successor. edict. l. 1. §. plane si tempora, D. vnd. liber. l. is qui 13. D. de acqu. her.*

17 Ideo enim factum est edictum successorium, ne bona diutius iaceant, *l 1. de successor. edict.*

18 *L. hereditatis 7. C. de pet. heret.*

19 *L. 1. & pass. D hoc tit. l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Pendente discussionis instantia, an & quando ferenda sit interim pro aliquo ex creditoribus prouisionalis sententia?

PEndente instantia, quam discussionis vocant, inter creditores hæreditarios, & hæredem cum beneficio legis & inuentarij, potest interdum vnus ex creditoribus interlocutoriam, & vt loquimur, prouisionalem obtinere adiudicationem, nimirum, si talis sit, cuius causa, cæteris creditoribus fauorabilior vi deatur:[1] vtputa si dos petatur,[2] aut alimenta,[3] aut quid aliud simile, aut si creditor valde inops proponatur,[4] hæres cõtra locuples,[5] quæ omnia iudicãtis arbitrio & religioni permittuntur.[6] Si tamen appareat per hæredis moram aut cunctationem fieri, ne ad coronidem instantia perducatur,[7] solet Senatus diem illi dicere, intra quam curet, ferri diffinitiuam sententiam, quod si non faciat, postmodum, licet adhuc lite pendente, condemnetur.[8] Contra vero si in eo sit instantia, vt cito terminari posse videatur, æquius est & commodius, vt in id vsque tempus diffinitiuæ sententiæ omnis adiudicatio differatur,[9] ne occupantibus nunc his, nunc illis creditoribus, hæreditatem per varias executiones lacerantibus, deterior conditio fiat aliorum creditorum, siue priores illi futuri sint, siue posteriores.[10] Sane legatariis quia non nisi de lucro certant, vix est, vt ante diffinitiuam sententiam vllo casu succurratur.[11] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Castillion, & Matthei Brunax, 3. Calend. Decembr. 1588. & in causa N. Vrbani Dupont, & N. de Micol in secreto auditorio, ante Id. Maij 1594.

1 Imo vero post elapsa conficiendi inuentarij tempora posset summo iure fieri executio præcisa ex instrumento authentico & guarentigiato, Boer. *qu. 10 n. 3.*

2 Sunt enim quidam creditores priuilegiarij, de quibus *in l. cum bona 16. & seq. de rebus auctor. iudic. poss. alias l. 1. & tot. tit. de priuil. cred.*

3 Dotis enim causa semper & vbique præcipua est, *l. 1. solut. matr.* quia interest reipublicæ, *l. interest 18 de reb. auct. iud. possid.* [Idem tamen intelligo in dotis augumento consuetudinario, quod hodie apud nos frequentatur. Cuius scilicet non minor solet esse fauor, quam dotis, vt dixi *Defin. 5 Commun. de legat.* Adeoque in doario quod apud nos constitui solet viduis nubentibus. De quo *in dict. Defin. 5. n. 2*]

4 Quæ non patiuntur dilationem, *l. 7 §. vltim. l. 9. D. hoc tit. l. vlt. C. de ord. cognit. l. pecunia 8. in fin. D. de aliment. & cibar. legat.*

5 *Arg. l. vlt. C. de ordin. cognit. l. si instituta 27. § vlt. D. de inoff. testam.*

6 *Arg. d. l. 1. 2. & 5. & pass. D. de agnosc. & alend liber.*

7 Vt cætera quæ pendent ex circunstantiis facti & personarum.

8 In quo elucet insignis quædam mala fides, & indigna viro bono, *l. vlt. D. de procurat.*

9 Simile quiddam est, *in l si debitori 21. D de iudic.*

10 *Arg. l. ille à quo 13. §. 1. ad SC. Treb. l. 3. vt in poss. legat.*

11 Cum bona semel alienata non possint reuocari, nec nisi personalis actio competat anterioribus creditoribus contra posteriores, vt reddant pecuniam quam acceperunt *l. vltim. §. si vero creditores*, C. *hoc tit.*

12 Prius enim satisfaciendum est creditoribus, qui certant de damno vitando, *d. l. vlt. l quod autem 7. §. simili modo*, D. *qua in fraud. credit.*

DEFINITIO V.

Fideicommissi quæstio, quod à defuncto debitum fuisse dicitur, non est differenda prætextu instantiæ discussionis.

FIdeicommissi ab eo debiti, cuius hereditas non nisi cum legis & inuentarij beneficio agnita sit, cognitio & adiud

Source : BIU Cujas

adiudicatio differenda non est in id vsque tempus, quo de creditorum hæreditariorum, itemque legatariorum iure cognoscatur & pronuncietur: sed si in promptu constet debitum esse, vel non esse, de illo statim ius reddi & pronunciari oportet. [1] Nihil enim commune habet ea persecutio cum actionibus hereditariis, cum fideicommissum, quo defunctus obstrictus fuit extra causam sit non modo bonorum, vt æs alienum, [2] sed quod plus est, ipsius quoque hæreditatis. [3] Adeo, vt post restitutam nudo verbo hæreditatem fideicommissariam vindicatio singularum rerum eo nomine detur: [4] quæ non perinde dari creditoribus, multo minus vero legatariis, nisi post dimissos omnes creditores, [5] nimirum alienam rem & hæreditariâ magis quam suam persequentibus. [6] *Ita Senatus* pro Dn. Iacobo de Myolans, Domino de Cheuriere, contra Dn. Henricum de Saluces, Dominum de Garde, 9. Calend. Mart. 1589. & iam antea pro Dn. Francisco de Seyssel Barone d'Aix, *Sine die.*

1 *Arg. l. ille à quo. 13. §. si de testamento, ff. ad SC. Trebell l. 3. vt in poss. leg. t.*

2 Cum bona non dicantur, nisi deducto ære alieno, *l. mulier bona 72. de iur. dot. l. non possunt, 11. de iur. fisc. l. subsignatum, 39 §. bonorum, de verbor. signif.*

3 *L. sequens quæstio, 68. l. cum pater, 77 Titio fratri, antep. de leg. 2. l. irritum, C ad leg. falcid.*

4 *L. facta, 63. in princ. D. ad SC. Trebel.*

5 *L. vlt. §. et si præfatam, & seq. C. hoc tit.*

6 *L. creditores, 3 C de pignor. l. legatum est delibatio, 116. de legat. 1.*

DEFINITIO VI.

De fideicommisso, quod à defuncto debitum fuisse dicitur, litigandum est cum herede, qui imploravit beneficium legis & inuentarii, non etiam creditoribus & legatariis.

HIs consequens est, vt de fideicommisso per eum debito, qui heredem habet beneficio legis & inuentarij subnixum, non cogatur fideicommissarius disputare cum creditoribus aut legatariis defuncti, qui fuit oneratus, sed cum solo ipsius hærede. [1] Neque enim creditores aut legatarij personam legitimam habent contradicendi, si forte velint contendere fideicommissum non deberi. [2] Ego si nec auditis nec vocatis iis pronunciatum sit inter fideicommissarium & hæredem, fideicommissum deberi nõ poterunt creditores & legatarij in iudicati executione intercedere tanquam tertij, quorum res aliter salua esse non possit, [3] cum iis nocere æquum sit sententiam, quæ cum vero, legitimoque contradictore lata est, [4] non vt repellantur exceptione rei inter alios iudicatæ, [5] sed rem bene riteque iudicatam impugnare nullo modo possint. [6] Plane si dubitent ne inter hæredem & fideicommissarium colludatur, non sint prohibendi, quo minus adsint liti si velint: [7] Aut si cum insciis illis iam iudicatum esset, collusionem factam obiiciant, hactenus iis succurrimus, vt possint à sententia contra hæredem reddita prouocare. [8] Proinde si à supremo magistratu iudicatum sit à quo appellare non licet, quantumuis collusum probetur, necessaria erit ciuilis ad Principem supplicatio, quæ loco appellationis esse solet, vt de causa ex integro cognoscatur. [9] Hæc omnia ideo, quod solus hæres ille est, qui defuncti personam repræsentat, [10] nec minus qui cum beneficio legis & inuentarij, quam qui pure hæres est. [11] Itaque sententiam contra hæredem latam non minus vitium & auctoritatis habere necesse est vt legatariis & creditoribus noceat, quâ si contra defunctum lata esset. [12] *Ita Senatus* in dicta causa D. Baronis d'Aix, contra Dn. Henricum Bay magistrum Computorum.

1 Tanquam solus sit verus & legitimus contradictor, *l. 1. & pass. D. ad SC. Trebel.*

2 Quia scilicet non repræsentant personam defuncti, sed solus heres, *l. vltim. C. de hered. action l. heres & hereditas, 22. de vsucap.*

3 Quamuis dici soleat sententiam inter alios latam, aliis non auditis nec vocatis non nocere, *l. etiam 29. D. de minor. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

4 Ex quibus scilicet personæ ius suum quodammodo metiuntur, cũ legatarius in re legata fit quasi heres, *l. 1. autem 4. D. de vsucap.*

5 *L. 1 D. except. rei iudic. & dict. l. de vnoquoque.*

6 Quoniam res iudicata contra heredem facit ius quod ad omnes, qui ius aliquod habent in hereditatem aut bona defuncti, si modo heres contradixerit, nec fuerit per contumaciam, aut per collusionem condemnatus, *l. qui repudiantis, 17. §. vlt. D. de inof. testam.*

7 *L. si suspecta, 29. eod. tit. l. à sententia, 3. § si heres. D. de appellat.*

8 *d. § si heres. l. si periusorio, 14. eod. tit. d. l. si suspecta.*

9 *Auth. quæ supplicatio. C. de precibus Imper. offer.*

10 *d. l. vlt C. de hered. action l. heres, 22. de vsucap*

11 Beneficium enim inuentarii non impedit, ne heres sit verus, sed tantum facit ne teneatur supra vires hereditarias, *l. vlt. C. hoc tit.*

12 *d. l. qui repudiantis §. vlt. & l. Papinianus, 8. §. pen. eod... de inoff. testam.*

DEFINITIO VII.

Maior non potest restitui aduersus omissum beneficium inuentarii non magis, quam aduersus additionem hæreditatis.

MAior annis vigintiquinque, si hæreditatem sibi delatam pure & simpliciter adierit, perere non potest, vt liceat sibi legis & inuentarii beneficium implorare, [1] non magis, quam vt ad hereditatem repudiandam admittatur, [2] ne quidem per in integrum restitutionem, [3] quantumuis damnosa sit hæreditas, [4] quia soluendo esse intelligitur hoc ipso, quod inuenit hæredem. [5] Et vero vix est, vt citra creditorum & legatariorum iniuriam [6] id fieri posset Plane quamdiu nihil hæres attigit hæreditarium, non currit ei tempus conficiendi inuentarij, nisi ab adita hæreditate: [7] aditio autem animi magis est quam facti: [8] *Ita Senatus*, contra D. de Rossilion in relationibus libellorum, 6. Non. Decemb. 1589.

1 Scilicet postquam passus est labi tempora, intra quæ potuit & debuit inuentarium & inchoare & perficere, *l. vltim. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & falcid.*

2 *L. sicut 4. C. de repud. vel abstin. hered.*

3 Nec enim remittentib. actiones suas vllus ad eas regressus dãdus est, *l. item quæritur, 7 si venditor, D. de ædil. edict. l. is qui hæres 13. in princ. D. de acq. vel omit. hered.*

4 Sibi enim debet imputare, qui damnosam hereditatem adit, cum non cogeretur, *l. nec emere, 16 C. hoc tit. l. 4. D. ad SC. Trebel. l. si hereditatem, 32 D. mandat.*

5 *L. libertus, 36 de bon. libert. l. qua dotis, 33. D. de solut matr.*

6 Semel enim per aditionem obligatus, heres non potest exonerari, nisi conditio ei deferatur, *l. cum hereditate, 55. de acquir. hered.* Est igitur necessaria protestatio heredis cum adit de implorando postea legis beneficio. Ang. *in l. 1. §. hac stipulatio D. si eui plusquam per leg. Falcid.* licet eius sententiam magis communiter reprobatam esse testetur Stephan Bert. *concil. 95. vol. 2. part. 1.* Iunge Defin. 20. *infr.*

7 *L. vlt. §. 1. C. hoc tit.*

8 *L. pro herede, 20 D. de acq. hered. & pass. ll. tit.*

DEFINITIO VIII.

Allegans inuentarium nec exhibens, interim condemnandus est quasi pure & absolute hæres.

COnuentus hæres à creditoribus hæreditariis, si dicat se hæredem cum beneficio legis & inuentarij, nec inuentarium exhibeat, potest lite pendente quasi pure & absolute hæres condemnari, [1] saluo inuentarij, si quod postea exhiberetur, iure. Quoniam cum tam hæres sit, qui inuentarium fecit, consequens est, vt neglecta qualitate de qua non apparet, [2] ea sola interim remaneat quæ in confesso est, [3] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Non. Decemb. 1589. Iunge Defin. 13.

1 Quoniam is, qui se dicit heredem cum beneficio inuentarii, vtique fatetur se heredem, nec diuiditur hoc casu confessio, quia & qui hæres est cum beneficio, potest tanquam hæres condemnari.

2 Quia non entium & non apparentium idem iudicium est,

§. *si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt* Titij, 30. *de test. tut.*

3 *Arg. l. vltim. de interrog. in iur. faciend. l. 1. & tot. tit. si cui plus quam per leg. Falcid.* Iunge *Definit.* 13. *instr.* [Maximè verò si dicat hæres ideo se nullum exhibere inuentarium, quod defunctus nulla bona reliquerit. Quomodo enim potest confici inuentarium sine bonis, aut esse quis heres cum beneficio inuentarii sine inuentario? Itaque hoc casu hæreditatem aut pure agnosci aut prorsus omitti necesse est. *Ita Senatus*, 21. Iul. 1612.]

DEFINITIO IX.

Tempus inuentarii conficiendi currit ab adita tantum hæreditate, nisi aditio dilata sit dolo malo hæredis.

TEmpus conficiendo inuentario præstitutum constat non currere, nisi ab adita hæreditate. [1] Sed si dolo malo hæredis appareat protractam aditionem, cum is citius adire potuisset, pro decurso habebitur tempus, etiam quod aditionem præcessit. [2] Multo magis vero, si dolo malo hæres aditionem protraxerit in id vsque tempus, quo inuentarium amplius confici ex bona fide non possit, [3] vt puta diminutis iam, & ex parte profligatis rebus hæreditariis. [4] Æquum enim est, hæredis dolum puniri, [5] hactenus saltem, vt hæreditatem adiisse videatur, iam inde ab eo tempore, & ex quo adire potuit: [6] hoc est, easdem inuentarium pœnas patiatur, quas pateretur, si iam tum adiisset, nequeconfecisset. *Ita Senatus* in causa Dominorum Danise, & de Beauuiour Senatorum, & N. Perrot, 15. Cal. Ian. 1595.

1 *L. vlt. §. sin autem dubius*, vbi glos. C. *hoc tit.* Guil. Bened. *in repet. cap.* Raynutius, in verb. *mortuo itaque testatore. Ext. de testam.*

2 *Arg. l. scimus* 36. §. *vlt. C. de inoff. testam. & l. qui potest facere, de reg. iur.*

3 Hic enim dolo malo desiit posse facere inuentarium, & ideo videtur potuisse *arg. vulg. l. qui restituere*, 68. *de rei vind. l. qui dolo, de doli mal. except.*

4 *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

5 Numquam enim dolus impunitus manere debet, *l. procurator* 11. §. 1. D. *de doli mal. except. l.* 3. §. *scio de minor.*

6 *Ex reg. l. qui potest de regul. iur.* Vide addit. ad Bart. *in d. §. sin autem dubius* vbi glos. in verb. *detatam.* Facit text. *in l. si in diem*, 46. *de cond. & demon. & in l.* 3. §. *si heredi, de statu lib.* vide Bart. *cons.* 130. & ibi addit Bald. *in d. l. vlt §. cum igitur, col.* 2. *notab.* 3. & ibi Bart. *num.* 1. C. *hoc tit.*

DEFINITIO X.

Casus, in quo tempus conficiendi inuentarij currit etiam ei, qui neque ex testamento, neque ab intestato, aut adire, aut bonorum possessionem petere potuit.

CVm non minus bonorum possessori, quam hæredi competat beneficium inuentarij, ne supra facultates hæreditarias teneatur, [1] eo præsertim casu quo hæreditatis adeundæ ius non sit, [2] consequens est, vt tempus, quod à lege conficiendo inuentario præfixum est, ab eo saltem tempore currere incipiat, quo bonorum possessio peti potuit. [3] Nam quemadmodum bonorum possessio hæreditatis instar obtinet, ita & bonorum possessionis agnitio instar aditionis, vt eodem fere in omnibus iure censeatur. [4] Finge agnatum proximum, cum hæreditatem iure legitimi hæredis per aliquod tempus tenuisset, postea conuentum à legatariis ex testamento, quod ille valere negabat, vtili tandem pronunciato testamento, legis & inuentarij beneficium imploraſſe, ne vltra vires hæreditatis obstringeretur ad legata, [5] quæ etiam repudiata ex testamento hæreditate ab intestato vtique ex Prætoris edicto debuisset. [6] Non audietur, sed perinde, ac si hæreditatem ab initio adiisset, aut adire potuisset, velut pure & absolute hæres condemnabitur. Quia licet, antequam de iure testamenti cognitũ esset, non poterat ille, aut ex testamento hæres esse, aut ab intestato, cum ignoraretur vtro iure delata foret hæreditas: [7] potuit tamen ex decreto bonorum possessionem accipere, & quidem cum re futuram & postmodum euasuram in edictalem, aut secundum tabulas, si tabulæ valerent, aut vnde agnati, si non valerent. Quemadmodum in vtrumque euentum erat ille omnimodo rem habiturus, id est, siue ex testamento, siue ab intestato. [8] Itaque cum hæres esse voluerit, & in rerum hæreditariarum possessione manserit, licet nullo iure, ob non petitam ex decreto bonorum possessionem, nihil causæ est, cur melioris cõditionis esse debeat, quam si petiisset, [9] sibique potius imputare debet cur non petierit. [10] Plane si statim atque exhibitam vidit scripturam testamenti, de cuius iure dubitari cœptum est, iam acquisitam hæreditatis possessionem omiserit, nec ab eo tempore quicquam attigerit hæreditarium, nihil est, quod ei possit imputari, [11] quo minus post sententiã de testamenti iure redditam optionem habere debeat, non quidem agnoscendæ aut repudiandæ hæreditatis, [12] sed vel ex testamento, vel si mallet ab intestato acquirendæ, adeoque cum beneficio inuentarij, quantumcumque tandem tempus iam decursum proponeretur, [13] scilicet propter legatarios, qui ex testamento emerserunt, [14] cum verisimile sit, aut nullomodo, aut non nisi cum beneficio legis & inuentarij aditurum fuisse hunc hæredem, si testamentum sciuisset eo tempore, quo hæreditatem cœpit attingere. [15] Dixi propter legatarios. Nam quod ad creditores attinet, etiamsi ex eodem testamento apparuerint, cum antea ignorarentur, aliud iuris est, [16] nec beneficium inuentarij vtiliter implorari potest, quando eorum causa nihil cum testati vel intestati successione prorsus habeat commune. [17] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 6. & 7. De repud. vel abstin. hered.

1 Quia bonorum possessor in omnibus loco heredis est, eodemque iure censetur, *l. 1. & 2. D. de bon. poss.*

2 Id enim aliquando contingit, vt non possit adiri hæreditas ire ciuili, & necessaria sit bonorum possessio, *vt in leg. posthumus.* 12. *de iniust. rupt. leg. Paulus votat*, 8. *de prætor. stipul.*

3 Eo nimirum casu, quo curreret heredi ab eo tempore quo adire potuisset, *vt in specie Defin. præced.* Alioqui sicut non curreret heredi, nisi ab adita hereditate, vt ibi diximus, ita neque bonorum possessori, nisi à petita bonorum possessione. Vide Ias. *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

4 *d. l. 1. & 2. de bonor. poss. l. hereditatis, de verb. sign.*

5 Nam hodie tenetur heres ob non confectum inuentarium ad solida legata, *d. l. vlt. C. hoc tit.* cum olim non teneretur vltra vires patrimonii, *l. in ratione*, 11. §. *quod vulgo* iunct. *l. 2. & pass. D. ad leg. Falcid.*

6 *L. 1. & tot. tit. D. si quis omiss. caus. testam. D. & C.*

7 Qui enim dubitat de viribus testamenti, is hereditatem nec adire nec repudiare potest, *l. nec is*, 17. *in princ. & l. seq. si is ad quem*, 22. *vers. veluti agnatus proximus, l.* 23. *D. de acq. hered.* Nullitatis tamen quæstio non impedit aditionem, Bald. *in l.* 3. *per illum. text. C. eod.* Bart. *in l. gerit*, 88 *num.* 14. 31 *D. eod. & in l. filio prætorio, num.* 24. *de inoff. test. rupt.* vide *l.* 2 *C. ad de iur. & fact. ignor.*

8 Quæ Papiniani ratio est *in l. ventre.* 84. *de acquir. hered.* & Pauli *in l.* 4. §. *vlt. & l.* 5. *D. de bonor. poss. contr. tab.*

9 Ne melioris conditionis sint stulti quam periti, *D. quod vi aut clam.*

10 Itaque nullum videtur sentire damnum, cum ex culpa sua sentiat, *l. quod quis*, 203. *de reg. iur.*

11 Est enim agnoscendum ei, si non diuinauit testamentum postea reperrum, *arg. l. si putator*, 31. *ad leg. Aquil. l.* 4. §. *illa etiam quæstio, de doli except.*

12 Qui enim semel hereditatem adiit, nisi deferatur ei conditio, *l. cum hereditate*, 55. *de acquir. hered.*

13 Vt improuisi oneris ratio habetur, *arg. l. in venditione, D. de action. empt.*

14 Cum ea, quæ de nouo emergunt, nouo indigeant auxilio, *l. de ætate*, 11. §. *ex causa, de interrog. in iur. faciend.*

15 Nemo enim damnosam hereditatem vltro aditurus fuisse creditur, *l. nec emere*, 16. *C. hoc tit. l. filium*, 20. *de bonor. possess. contr. tab.*

16 Debet enim quisquis hereditatem adit suspectum habere periculum latentis æris alieni, *l.* 4. *C. ad S. C. Trebel.* potest siquidem æs alienum latere, sed legata, cum in testamento vel codicillis tantum relinquantur, non possunt latere, nisi quamdiu testamentum & codicilli latent.

17 Quisquis enim heres est, siue ex testamento, siue ab intestato, tenetur perinde creditoribus hereditariis, ideoque prætoris edictum *si quis omiss. caus. test* non prospicit creditoribus, qui nullo indigent auxilio, sed tantum legatariis & fideicommissariis, vt alibi scripsimus.

DEFINI

DEFINITIO XI.

Inuentarij beneficium repudiatum potest repeti ex causa superuenientis testamenti, in quo multa sint legata.

SVperioribus consequens est, vt si hæres, qui metu æri alieni consilium ab initio ceperat conficiendi inuentarij pure heres esse maluerit, perinde inuentarij beneficium repetere possit ob emergens testamentum, quo institutus legatisque oneratus proponatur, ac si numquam id abiecisset.[2] Quæ enim de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ad euitandos sumptus, quos plerumque magnos fieri necesse est, in conficiendo inuentario.

2 Etsi solet dici, non esse quem admittendum ad beneficium, quod semel abiecerit, *l. 1. § qui semel noluit. de succeff. edict. l. item quæritur. 17. §. si venditor de edilit. edict.*

3 *L. de ætate. 11. §. ex causa, D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XII.

Vindiciæ secundum legatarios fundi dicendæ sunt, cum onere nudæ reprouisionis, & sine alienandi licentia, si hæres dolose versatus dicatur.

PEndente de eo quæstione, an beneficio legis & inuentarij hæres gaudere debeat, si dolose & fraudulenter in hereditate versatus dicatur,[1] vindicias secundum legatarios dici placuit,[2] adeoque nullo satisdandi onere iniuncto, cum legati fundi proponerentur.[3] Sane repromittere iussi sunt,[4] legata se restituturos, & in hæreditatem relaturos, si quando ita fieri debere pronunciaretur. Interea tamen fundorum alienatio directe iis interdicta est.[5] In eadem causa.

1 Dolus enim heredis cum ab hoc beneficio excludit. Nouell. *1. de hered. & Falcid.* Vide tamen quæ scripsi *in 1. part. Chiliad. de error. pragmat.*

2 Intellige si aliquid imputari possit heredi, cur non fecerit inuentarium, vt in specie *Defin. 10 supr.*

3 Nullum enim hoc casu periculum est, ne damno hæres afficiatur. Sic dicimus possessores immobilium non cogi satisdare, *l. sciendum, § 5. in princ. D. qui satisd. cogant.*

4 Nullum etiam damnum aut incommodum est in nuda repromissione, *l. 2. §. si dubitetur, de iud. cum similib.*

5 Tanquam res litigiosæ, *l. vlt. & tot. tit. C. de litigios.* & ne durior fiat conditio heredis per alienationem, *l. alienationes, 15. famil. erciscæ.*

DEFINITIO XIII.

Dicens se heredem cum beneficio legis remanet heres pure, si non exhibeat inuentarium, & quid si negauerit se heredem esse, nisi cum beneficio inuentarij?

QVi fatetur se hæredem quidem esse, sed cum beneficio legis & inuentarij, si de inuentario, legitime confecto non doceat, remanet hæres pure.[1] Nec hoc casu locū habet, quod dici solet, in ciuilibus causis non scindi confessionem. Qui enim cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouit, non minus hæres est, quam qui pure & simpliciter. At quid si dixerit, non esse se hæredem, nisi cum beneficio legis & inuentarij? Quidam putabant non esse hunc hæredem, quoniam sublata illa adiectione, De beneficio inuentarij, nihil superfit præter negatiuam illam propositionem, *non esse heredem.*[2] Mihi contra videbatur, quia qui negat se hæredem esse, nisi cū beneficio legis & inuentarij, hoc ipso affirmat euidentissime, heredem se esse cum beneficio legis,[3] neque inter hæc nisi verborum sonus quicquam differt.[4] *Ita tractatum est* in causa Donatæ & Bertrandæ Morens, 6. Id. Iun. 1590. Iunge Definit. 8. supr.

1 Dixi *Defin. 8. supr.*

2 Debet enim tota confessio vel agnosci vel repudiari, *arg. l. cum quæritur 16. D. de admin. tutor. l. nam absurdum, 7. de bon. libert. l. eum, qui 18. §. vlt. de his quæ vt indign.* Secus est in criminalibus, vt alibi dicam.

3 *L. vlt. C. hoc tit.*

4 Itaque hoc casu non habet locum ratio, qua vsi sumus, *Defin. 8 supr.*

5 Negatiua enim facta in vnum casum includit affirmatiuam in casum contradictorium.

6 *Vt in l. 5. de pignor.*

DEFINITIO XIV.

De iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios.

SI duo sint creditores, quorum debitorem quis se adscripserit propria adnotatione, & in suarum codicerationum, tum adita debitoris hereditate cum beneficio legis & inuentarij concurrentibus hereditatis creditoribus de iure prælationis inter eos contendatur, non præferetur, qui neque hypothecam neque priuilegium aliud, quā temporis, habet. Nam inter creditores chirographarios priuilegia non ex tempore æstimantur, sed ex causa,[1] vt is demum præferri debeat, qui & potiore & fauorabiliore causa nitatur,[2] sin omnes eiusdem tituli fuerunt, concurrunt, licet temporis diuersitas interuenerit.[3] Quod enim vulgo iactatur, potiorem esse iure qui potior est tempore.[4] ad pignoratitios tantum creditores,[5] non etiam ad chirographarios pertinet, cum propria debitoris adnotatio nullum creditoribus ius tribuat, nisi in personam debitoris.[6] Nec distinguunt Pragmatici nostri, an chirographo bona obligata sint nec ne, sed tantum vtrius chirographi scriptura prius recognita sit, quandoquidem in eo errore versantur, vt existiment conuentionem de pignore chirographo insertam nullius esse momenti, nisi à quo die recognita est scriptura: ab eo vero die nasci & hypothecham & hypothecariam licet in chirographo nihil de pignore conuenerit. Quod vtrumque tamen à nobis satis superque alibi refutatum est.[7] Illud sane constat, inter creditores chirographarios non esse quem ob id solum præferendum quod maioris quantitatis creditor reperiatur.[8] Tum enim priuilegium habet is, qui maioris quantitatis creditor est, cum nullum ex ea re cæteris dānum infertur, vt euenit, cum bona debitoris distrahuntur, & par à pluribus creditoribus conditio offertur.[9] Nam in comparatione extranei, & eius, qui creditor cognatusve; magis tamen creditor quam cognatus, & inter creditores prior habetur is, cui maior pecunia debetur.[10] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse, 6. Calend. Iulij 1591.

1 *L. priuilegia 42. de rebus auctor. iudic. possid. aliàs l. 27. de priuil. credit.* & ibi late Ripa.

2 Sunt enim causæ quædam fauorabiliores, vt puta dotis, alimentorum, depositi, & aliæ si quæ sunt similes. Dixi *Defin. 4. supr.*

3 Vt scriptum est *in d. l priuilegia.*

4 *L. 2. & 5. C. qui potior in pignor. habeantur. similib.*

5 Inter quos etiam tamen fallit interdum ea regula *l. interdum 5. D. eod tit. & seqq.*

6 Non enim creditoribus omnibus datum est ius tacitæ hypothecæ, sed in quibusdam tantum causis, d quibus *in tit. in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr* Scripsi *in Err. 1 Decad. 1. de error. Pragmat.*

7 *In dicto Error. 1. & 3. Decad. 1. de error. Pragmat. & interpretatiur.*

8 Quid enim commune habet quantitas debiti cum causa.

9 Aut cum creditores in aliquam rem consentire necesse est, nec tamen consentire volunt, *vt in l. maiorem, 7 D. de pact.*

10 *L. cum bona 16. D. de rebus auctor. iud. possid. aliàs l. 1. de priuil. credit.*

DEFINITIO XV.

Inter legatarios non est locus prælationi, præterquam si vnius legati fauorabilior causa sit, quam cæterorum.

SImile est, quod sæpius constitutum & pronunciatum fuit, Inter legatarios eodem testamento honoratos

Source : BIU Cujas

nullum prælationis ordinem esse, sed omnes concurrere,[1] idemque esse, si vni testamento legatum sit, alij codicillis siue anterioribus, siue posterioribus,[2] nisi legati causa dispar, & vnius fauorabilior, quam alterius proponatur.[3] Neque enim casus hic ex iis est, in quibus ordo scripturæ attenditur.[4] Voluntatis enim non scripturæ ratio legatum facit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vide Paulum Castrens. *in l. contractus* 17. *num.* 7. *Cod. de fid. instrument.*

2 Nam cum factum est testamentum, codicilli siue ante, siue postea facti, quæcumque scripta sunt in codicillis sic habentur, ac si in testamento scripta essent. *l. 2. §. codicillorum*, D. *de iur. codicill.*

3 Finge enim legatum fuisse in causam piam alimentorum. Et si hæc quoque pia est, *l. 2. & 5. de agnosc. & alend. liber.*

4 *Vt in l. si Titio fructus* 33. *in princip* D. *de vsufruct.* & aliis ibi allegatis.

5 *L. si mihi* 12. *in fin. de legat. primo leg. cum pater* 77. *§ fidei tuæ* 12. *de legat. secund.* [Illud sane constat impensam funeris & infirmitatis habere priuilegium ante omnes alios creditores etiam expressam hypothecam habentes tanquam fauorabiliorem cæteris omnibus ob memoriam humanæ conditionis. Rolland à Valle *consil.* 14. *sub num* 10. *volum.* 1. *Aut. Negus. in part.* 3. *de pignor. membr.* 2. Caualcanus de vtrumque refert & sequitur, *in tract. de vsufr. mulier. relict. numer.* 218. *in fin.*]

DEFINITIO XVI.

Potest mandari executioni sententia contra defunctum etiam pendente instantia discussionis, si doli suspicio aliqua sit contra heredem.

QVoties suspicio probabilis est, in creditorum fraudem captatum esse ab herede beneficium legis & inuentarij,[1] forte quod hereditatem locupletissimam[2] & soluendo esse constet, aut quod post elapsa conficiendi inuentarij tempora nulla confecti aut incepti inuentarij probatio afferatur,[3] aut denique, quod in peragenda hereditatis discussione negligentissime versatum heredem appareat.[4] Æquissimum est creditori cuilibet, sed ei præsertim, qui contra defunctum, dum viueret, sententiam obtinuerat, actionem exequendique potestatem dari in res ipsas hereditarias,[5] nec tantum pro debito, sed etiam pro expensis litis,[6] ne alioqui beneficium iuris optima ratione introductum, calumniosa, vt passim hodie fit, subtilitate ad iniuriæ occasionem protrahatur,[7] cum eo tamen, vt creditor caueat nuda repromissione, se facturum, vt, si quando hereditatis excussio distractioque fiet, eæ ipsæ res, in quas executio facta erit, in hereditate reponãtur, aut earum saltem pretia cum omni eo, quod præterea intererit hereditatis.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Vulliod, contra D. de Lucey heredem N. Bonifacij de Richard D. de Banges, 4. Id. Aug. 1592.

1 Quod passim hodie fieri quotidiana experientia compertum est.

2 Etsi non est nouum, vt heredi atem locupletissimam sine dolo quis habere pure nolit, si forte alia causa sit, propter quam noluerit negotiis hereditariis implicari, *l. quia autem* 6 *§. si patronus, in fin. l. si testamento* 22. *in fi.* D. *si quis omis. caus. testam. l.* 4. D. *ad* SC. *Trebell.*

3 Intellige, si nullam suæ cessationis probabilem causam heres adferat. Si enim nihil possit ei imputari aliud est, vt in *specie Defin.* 10. *supr.*

4 Facit enim heres in hoc casu moram solutioni, cum facit moram liti, *arg. l. si cui legatum* 92. *in fin. de cond. & demonstr. l. si seruo* 84. *de leg.* 2.

5 Ne fatum & mors debitoris noceat creditori, qui diligens fuerat in agendo, *arg. l.* 3. D. *de separat. l. pupillus* 24. *in fin.* D. *quæ in fraud. credit.*

6 Harum enim eadem ratio esse solet, quæ debiti principalis, & idem fauor, *l. Lucius* 19. D. *de vsur. l. peritor* 30. D. *de liber. legat.*

7 Contra *l. Paulus notat* 8. *de prat. stipul. l.* 4. C. *de emancip. liber. l. ex facto* 43. *de vulg. & pupil. subst.*

8 Vt hoc remedio & victori & hereditati, omnibusque, quorum ratione hereditatis interest, consulatur, nec quisquam fraudetur, *l. is qui* 3. D. *quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XVII.

Inuentarium factum, non vocatis quibusdam creditoribus, valet quantum ad vocatos, & leuiorum solemnitatum omissione non vitiatur.

INuentarium quod solemne vocant, si ab hærede beneficium legis implorante factum sit vocatis quibusdam creditoribus, aliis vero non vocatis, valere non potest, quod ad eos, qui vocati non sunt,[1] sed quod ad vocatos attinet, nihilominus valet.[2] Quid si sacrolanctæ crucis signum omissum sit, aut bonorum æstimatores nulli interuenerint? Æque valebit. Sint enim hæ solemnitates ex leuioribus, quarum omissionem iniquum esset ei nocere, cuius dolus nullus argueretur.[3] Quinimo defendi potest æstimationem illam singularum rerum hereditariarum, quæ per viros probos fieri solet, quoties inuentarium conficitur, non esse ex iis solemnitatibus, quas Iustiniani lex requirit.[4] Quamuis enim eius vsus sit perutilis, ob hoc ipsum, vt si res hereditariæ culpa hæredis peribunt aut deteriores fient, sciatur facilius, quid ille ob eam causam præstare debeat.[5] Tamen etiam cum æstimatio rite facta est, non idcirco prohibentur creditores maiorem probare æstimationem, vt ex contrario hæres minorem.[6] Itaque eo tandem recidere rem oportet, vt bona omnia sub hasta vendantur, tantique esse videantur quanti publice vendi possunt.[7] Neque enim prior illa æstimatio fit, vt aliis plerisque casibus venditionis causa,[8] sed tantum vt creditoribus, legatariis, & hæredi interea æque consulatur. *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & hæredum Andreæ Galley, 4. Non. Decembr. 1592. & iam antea pro N. Francisco Crasso, contra D. Aduocatum Gabrielem Damodry, 8. Calend. Septembr. 1591.

1 Ne iis noceat res inter alios acta contra *l. etiam* 29. *§. vlt. de minor. l. vnoquoque* 47. *de re iud. l. nam ita* 39. D. *de adopt.*

2 Ne vile per inutile vitietur, *l. placuit* 29 D. *de vsur.*

3 Bart. & cæteri ad *l. vltim. C. hoc tit. & ad Nouel.* 1. *de hered. & Falcid.*

4 Nihil enim tale scriptum est in *d. l. vlt. & d. Nouel.* 1.

5 *Vt & in l. si inter* 21. *Cod. de iur. dot. l. æstimatis* 50. *De solut. matrim.*

6 Quia æstimatio illa non probat verum valorem, nec præiudicat veritati.

7 Quia tanti vnaquæque res est quanti vendi potest ex communi æstimatione, *l. pretia rerum* 63. *ad leg. Falc. si seruus* 33. *ad leg. Aquil.*

8 *Vt in l. quoties* 16. D. *de iur. dot.*

9 *Vt in d. l. si inter, & & d. l. æstimas.*

DEFINITIO XVIII.

Non datur restitutio maiori ad implorandum beneficium inuentarij post tractatas res hæreditarias, sed minori datur non doloso.

EI, qui res hæreditarias prius attigit, quam inuentarium conficeret, si post lapsa tempora imploret beneficium inuentarij, deneganda omnimodo est in integrum restitutio.[1] Nam & denegaretur, etiamsi tempora largiretur post tractatas pro arbitrio & dilapidatas res hæreditarias.[2] Solus minor excipitur, si per inconsultam facilitatem ætatisve lubricum damnosam hæreditatem adierit,[3] non etiam, si dolo, & vt ætatis prætextu in hæreditate siue opulenta, siue damnosa impune grassaretur.[4] *Ita Senatus* pro N. Antonio de Brueil D. de la Bastie, Prid. Id. Nouembr. 1592.

1 Nunquam enim æquum est dari restitutionem ei, cui potest imputari, cur non fecerit, quod facere debuit, *l. 1. & tot. tit. de in integr. restit. l. Papinianus* 20. *& pass. D. de minor.* [Et ob eam causam obserua etiam quod pauci obseruant, non posse implorari beneficium inuentarii, ne quidem per restitutionem in integrum à maiore qui petiit tempus ad deliberandum, *l. vltim. §. sin autem hoc aliquis pen. C. hoc tit.* adeoque licet nõ petierit si modo dixerit se deliberare

deliberare, *gloſſ. ibid. in verb.* obſeruauerint, quia nec neceſſe eſt petere tempus ad deliberandum cum is qui nec adit nec repudiat ſed tacet ſciens delatam ſibi hæreditatem hoc ipſo deliberare videatur, *l. cùm antiquioribus 19.* vbi Bald. *& alij C eod.* licet hoc plerique intelligant ad effectum tranſmiſſionis tantum. Et hoc in pœnam ſpreti beneficij nouæ legis, vt conſtitutio, licet is qui deliberare maluit nihil attigerit hereditarium. Idque ſiue inuentarium ſolemne aliquod confecerit, ſiue nullum. Multo magis ſi non fecerit ſolemniter. Debet enim facere cum omni ſubtilitate, tum quoque cùm deliberat vt lex habet. Itaque nihil ei prodeſt deliberare niſi vt poſſit intra tempus præſtitutum repudiare ſi nihil fecerit propter quod videri poſſit adiiſſe purè ſed repudiatione expreſſa opus eſt. Alioqui taciturè intelligitur adiiſſe purè *d. §. ſin autem* vbi gloſſ. & omnes præſertim Bart. & Caſtrenſ. Quid verò ſi quis petierit tempus ad deliberandum, An poterit ſaltem intra illud tempus adhuc implorare beneficium legis & inuentarii? Sic plerique putant propter illa verba *d. §. ſin autem poſt tempus præſtitutum*, quæ ſic accipiunt acſi ſcriptum eſſet *poſt elapſum tempus præſtitutum*. Ex Guil. Bened. in verb. *mortuo itaque teſtatore*. Sed male: ſenſus enim horum verborum ille eſt, acſi ſcriptum eſſet *poſtquàm præſtitutum eſt tempus*: aut quod effectu idem eſt *poſt præſtitutionem temporis*. ſola namque electio iuris deliberandi tollit beneficium legis & inuentarii, vt verba Iuſtiniani demonſtrant. Nec aliud ſentit Guil. Bened. ſup dicto loco ſi benè inſpiciatur. Fortius dicendum eſt ſi in ſolemnitatibus inuentarii tale quid omiſſum vel admiſſum ſit quod probationem doli poſſit inducere ne quidem minori ſuccurrendum eſſe per in integrum reſtitutionem, puta ſi inſtrumenta quæ in hæreditate reperta ſunt in ſolo tantùm referri in repertorium curauerit, nulla eorum facta deſignatione, ne per numerum quidem *Auth. ſi omnes §. ſi min. ſe ab hered. abſtin.* Maximè ſi apochæ aliquæ fuerint, & is poſtea velit ſe dicere creditorem. Finge dicere illum ſe creditorem eius quantitatis quam ex aliis indiciis veriſſimile ſit ſolutam fuiſſe. Quidni præſumptio doli capiatur contra eum, qui tam malè ſe geſſerit in conficiendo inuentario? Quid ſi præterea illud concurrat vt creditores certos, quos ex decreto iudicis & ex ratione iuris vocare debuerat ad confectionem inuentarii non vocauerit? Vide Franciſc. Marc. *quæſt. 28 part. 1 alias quæſt. 488. part. 2.* Ita tractatum in Senatu 16. Iunii 1612. Adde Oſaſch. *Deciſ. 87 numer. 6.* [1] *& 7.* vbi ait, neque mulieri neque ruſtico, ſuccurrendum per reſtitutionem in integrum ſi quid peccauerint circa formam conficiendi inuentarii, quia nulla lege id cautum eſt. Vide tamen Mich. Graſſ. *lib. 2 ſent. in artic.* Ius deliberandi *quæſt. 3. numer. 4.* vbi videtur defendere peti debere. Alioqui nullum tempus currere ſed ius hoc durare vſque ad 30. annos. Adde eundem *quæſt. 4.* Sanè quiſquis conficit inuentarium neceſſe eſt eum facere vel tanquam deliberantem, vel tanquam adeuntem, quod in dubio potiùs præſumendum eſt, ſiue inuentarium ſolemne faciat ſiue non ſolemne, licet contrà ſentiat poſt Salic. Mantic. *lib. 12. de coniect. vlt. vol. tit. 9. numer. 15.* Idem Graſſ. contra Salic. in art. Acquiſitio hæreditatis *quæſt. 10. num. 3.* Et qui contra putant in non ſolemni inuentario debent intelligi de ſcriptura quæ contineat deſcriptionem omnium bonorum ita vt careat fraudis ſuſpicione.]

2 Arg. *l. vlt. C. de repub. vel abſtin. hared.*

3 *L. 1. & tot. tit. C. ſi vt ab hared. ſe abſtin.*

4 Nec enim vnquam reſtituitur minor, vt nec maior aduerſus proprium dolum, quia dolus ſemper reſtitutionem excludit, *vulg. iurib. Not. ad l. vlt. Cod. hoc tit. & ad Nouell. 1. §. fiat igitur. de hered. falc.*

DEFINITIO XIX.

Priuandus eſt beneficio inuentarij hæres, qui illud non conficit intra tempus conſtitutum, quod plerumque trimeſtre eſt.

QVoties apparet eum, qui hæreditatem ſibi delatam adiit, cum beneficio legis & inuentarij, conſilium inire fraudandorum creditorum, [1] vt & longior iis mora fiat diſcuſſionis inſtantiam in longiora tempora protrahere, ſolet Senatus noſter præfigere illi tempus, intra quod currat terminari inſtantiam, [2] quo non facto ſi nullam excuſationis cauſam probabilem adferat, [3] legis beneficio priuetur, quod in alterius iniuriam captauerat. [4] Tempus autem illud plerumque trimeſtre eſt. Interdum tamen lõgius, [5] vix vnquam breuius, propterea quod eiuſmodi litium explicatio ob numerum collitigatorum, & rerum de quibus agitur multiplicem varietatem, difficilior eſſe ſoleat. [6] *Ita Senatus* pro hæredibus Petri Gleyron. 6. Non. Decemb. 1592.

1 Nam fraus fit creditoribus etiam in tempore, cum tempus non minus quam ſumma ſit pars obligationis. *l. 1 §. editiones, D. de edend. §. plus autem, inſt. de action.*

2 *Arg. l. ſcimus 36. §. C. d. inoff. teſtam.*

3 Non enim omnis ceſſatio moræ & culpæ annumeratur, ſed ea tantum, quæ excuſationem nullam habet, *l. ſciendum 21. & ſeqq. D. de vſur.*

4 Abuti enim hoc eſſet nõ vti legis beneficio, quod nemini captioſum & iniurioſum eſſe vnquam debet, *l. 4 C. de emancip. liber. l. Paulus notat. 8. de præſt. ſtipul.*

5 Scilicet pro arbitrio iudicis: nulla enim certa lege hoc definitum eſt.

6 Eſt enim vnico iudicio terminanda, cum ſit vna lis tantum *l. ſingulis. 6. D. de except. rei indic.*

DEFINITIO XX.

Beneficium inuentarij implorandum eſt antequam quid attingatur hæreditarium, quamuis tempus non currat niſi ab adita hæreditate.

IS, cui ex teſtamento aut ab inteſtato delata eſt hæreditas, ſi rem hæreditariam vendiderit, nec in ipſo negotio aut ante proteſtatus ſit, [1] nolle ſe hæreditatem agnoſcere, niſi cum beneficio legis & inuentarij, pure adiiſſe intelligitur, [2] nec beneficium hoc, quod ſemel abieciſſe videatur, implorare poſtmodum poteſt. [3] Neque eſt contrarium, quod tempus conficiendi inuentarij non incipit currere, niſi à die aditæ hæreditatis: [4] id enim ita intelligi debet, ſi eodem inſtanti, quo hæreditas adita eſt, legis quoque beneficium agnitum ſit, [5] alioqui aperta eſſet fraudibus via, ſi poſt agnitam purè hæreditatem celataſque fortaſſe aut dilapidatas res hæreditarias hæres ad conficiendum inuentarium admitteretur. [6] Ac quamquam Iuſtiniani conſtitutio, [7] quæ prior beneficium hoc induxit, non priuat beneficio inuentarij hæredem, qui ex hæreditate aliquid celauerit aut ſubripuerit, ſed tantum condemnat in duplum, alio tamen iure vtimur ex Nouella eiuſdem Iuſtiniani conſtitutione, [8] quæ optima profecto ratione indignum legis beneficio facit heredem, qui in eo implorando male doloſéque verſatur. [9] Itaque hoc vno caſu, non etiam ſi quid in ſolemnitatibus cæteris per incuriam fortaſſe aut imperitiam tabularij, quem Commiſſarium vocant, peccatum ſit citra hæredis dolum, ſolet Senatus hæredi adimere beneficium legis. [10] Cui conſequens eſt, vt ſi hæres qui rem hæreditariam vendidit, ante imploratum id beneficium, iuſtam habuerit cauſam exiſtimandi rem illam ad ſe pertinere ex alio iure quam hæreditario, mereatur excuſationem, [11] licet non in facto tantum, ſed etiam in iure errauerit. Iuris enim ignorantia ſtultitiæ potius quam dolo comparatur. [12] *Ita Senatus* in cauſa Philibertæ Martiani & hæredum Andreæ Galley, 4. Non. Decemb. 1592.

1 Proteſtatio enim faceret, vt rem hanc aliquando, non tamen videretur hereditatem pure agnoſcere. *l. pro herede 20. l. de acq. hered. l. 14. §. plerique de religioſ. & ſumpt. funer.* Vide tamen *Deſin. 7. numer. 6. ſupr.*

2 Nemo enim hæres eſt cum beneficio legis & inuentarii, niſi qui beneficium illud diſerte ac expreſſe imploraut, *l. vlt. C. hoc tit.* [quæ ſic intelligi debet. Et hoc diſerte conſtitutum eſt edicto Sereniſſimi Ducis noſtri, quod factum eſt de heredibus cum beneficio legis & inuentarii. Quo additum etiam eſt ad ius commune, vt nec ſi imploret heres beneficium legis & inuentarii, poſſit tamen quicquam attingere ex hereditate ante confectum perfectumque inuentarium. Sed interim debeat dari curator bonis qui ea regat & conſeruet. Multo magis ſi quid ſubripiat aut aliter faciat dolo malo, cùm antea non teneretur eo nomine, niſi in duplum, ex Iuſtiniani conſtitutione, *in dict. l. vlt. §. ſcientia* Scrop. 8. in Decad. 11. *de error. pragmat. Err. 5. & 6.*]

3 Ne videantur ei eſſe iudibrio leges, *l. vlt. §. vltim. C de bon. quæ liber. l. 17. §. ſi venditor, de ædil. edict.*

4 Vt dixi *Deſin. 9. ſupr.*

5 Eſt enim quid vnicum & indiuiduum nec duas habens partes; heredem eſſe cum beneficio legis & inuentarii. Itaque talem ab initio fieri neceſſe eſt vel nunquam.

6 *Arg. l. vlt. C. de repub. vel abſtin. hered.*

7 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

8 *Nouel. 1. de hered. & falcid.*

9 Committit enim contra legem, cuius auxilium inuocat; *l. auxilium 77. in fin. D. de minor.*

10 Ne factum alterius noceat heredi, contrà *l. factum cuique ſuum & l non debet alteri 74. de regul. iur.* præſertim, cum non poſſit imputari heredi, qui Commiſſarium non elegit. Solet enim ille dari à iudice, licet vt plurimum is detur quem heres nominat.

Source : BIU Cujas

11 *L.cum in bonis 86.de acq.hered.*
12 *L.sed etsi 25.§.scire,de petit.hered.l. regula 9. §.vltim.de iur.& fact.ignor.*

DEFINITIO XXI.

Subrogari potest notarius in locum defuncti commissarij ad redigendum inuentarium in formam publicam.

TAbulario,& vt vocant,commissario, qui ad solemne inuentarium conficiendum datus fuerat,prius defuncto,quam impleti numeri scripturam in mundum redegisset nihil prohibet,quin imo prorsus necesse est,ne rei gestæ veritas aut veritatis probatio intercidat, [2] alium nominari,qui defuncti notas in congruam & ampliorem formam extendat, [3] ita tamen,vt nihil ex iis,quæ ad actus substantiam pertinent immutetur, [4] & à stylo prioris notarij quam minimum fieri poterit recedatur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, cum de inuentario bonorum D.Matchionis d'Aix tractaretur defuncto Nicolao Vicaire,17.Cal.Iul.1595.

1 Hic enim casus ex iis est, in quibus necessaria est scriptura, cum non sufficiat factum esse inuentarium,nisi etiam constet rite factum esse.De quo tamen constare non potest,quin forma inuentarii exhibeatur ex scripto, *dict l.vltim.Cod hoc tit.*
2 Fiunt enim & sunt necessaria ob hanc potissimum causam scripturæ, *l.4.de fid instrum. l.4 de pignor.*
3 Vt sit etiam de cæteris omnibus, quæ per notarii manum & stipulationem expediuntur.
4 Idem enim tenor actorum perseuerare debet, *l. Paulus respondit 42.D.de re iudic.*

DEFINITIO XXII.

Spoliatus restituendus est antequam conficiendi inuentarij tempus ei curat.

TEmpus conficiendi inuentarij non currit hæredi spoliato,nisi à quo die in rerum omnium hæreditariarum possessionem restitutus sit, [1] præsertim si cum eo res sit,qui dicitur spoliasse, [2] nisi ponas iam lapsa fuisse conficiendi inuentarij tempora ante spoliationem.3 *Ita tractatum est* in publico Auditorio in causa N. Marij de Turretin,& N.Iacobinæ de Ionty Dominæ de Saincte Croix, 12.Cal.Mart.1595.

1 Quomodo enim posset hæres curare vt conscriberetur inuentarium earum rerum,quas non possideret?
2 Arg.*l.1.§.vlt.D vti possid.*
3 Superueniens enim spoliatio non potest restituere beneficium inuentarii quod iam lapsu temporis amissum fuerat.Nihil siquidem potest aut debet spoliator reddere, nisi quod spoliatio abstulit.

DEFINITIO XXIII.

Filius,qui inuentarium non confecit,neque legitimam amittit,neque Trebellianicam,nec eo minus tamen tenetur satisfacere creditoribus ex legitima & Trebellianica.

FIlius,qui paternæ aut maternæ hæreditatis inuentariũ non confecit,neque legitimam amittit,neque Trebellianicam ex receptione nostrorum sententia, [1] quam Senatus noster vt veriorem & humaniorem plerisque placitis comprobauit. [2] Ergo neque legatariis, neque fideicommissario vniuersali quicquam de suo præstare filius cogetur. [3] Id enim omnino consequens est,cum ex legatis ipsis & ex fideicommisso vniuersali quartam ipse sit detracturus. [4] Sed tamen non faciet ea res,quo minus cæteris creditoribus,qui non de lucro captando,sed de damno vitando certant,teneri debeat,vt iis etiam ex Trebellianica satisfaciat:sunt enim illi fauorabiliores, [5] quib.nimirum etiam de legitima satisfaciendum est, cum non nisi deducto ære alieno debeatur. [6] *Ita Senatus* in causa N. coniugum de Bienuenu,& fratrum de Bellegarde,15.Cal. April.1595.

1 Ex notat *in l.vlt.C.hoc tit.& Nouell.1.de hered.& Falc.*
2 Scilicet in liberis primi gradus, quorum & aliud priuilegium est *in l.iubemus 6.C.ad SC.Trebel.*
3 Quod ius olim omnium heredum commune fuit.Nemo enim ex testamento supra vires patrimonii quicquam præstare cogebatur, *l.in ratione 11.§.quod vulgo,D.ad legem Falc.*
4 Quam placet etiam non posse prohiberi liberis primi gradus, *not.ad l.iubemus 6.C.ad SC.Treb.*
5 *L quod autem 6.§ simili modo, D.qua in fraud. credit.l.4. si cum legitima,& seq.D.de doli mal.except.*
6 L. *Papinianus 8.§.quarta autem, D.de inoff.testam.*

DEFINITIO XXIV.

Fideicommissarius siue vniuersalis siue particularis, debet conficere inuentarium,ne teneatur supra vires fideicommissi.Nec ei prodest inuentarium factum ab hærede.

FIdeicommissarius vniuersalis aut particularis, id est, cui pars hæreditatis restituenda est, cum hæredis loco sit, [2] perinde ac heres ipse inuentarium conficere & potest & debet,alioqui tam legatariis & fideicommissariis singularibus,quam creditoribus satisfacere in solidum cõpellitur.Sed an inuentarium iam ab hærede fortassis confectum prodesse fideicommissario poterit, vt supra vires hæreditatis non teneatur? [3] Et verius est non prodesse, [4] si non hoc quoque ius & beneficium inuentarij nominatim cessum in eumque translatum sit, [5] quod vtique per heredem fieri, si velit, potest. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam is cui certa res præstatur, non particularis,sed singularis fideicommissarius dici debet,vt docuimus *in Chiliad. de error.pragmat.*
2 *L.2.& pass.D.ad Senatusconf. Trebel.§.restituta, Instit.de fideic. hered.*
3 Ita nostri communiter *ad d.l.vlt.C. hoc tit.& ad Nouel.1. de hered.& falcid.*
4 Cum possit fieri,vt nolit fideicommissarius vti beneficio legis, quo scilicet vti nemo cogitur.
5 Non enim hoc ius fuit in hereditate, ideoque speciali cessione indiget, *l.si heres D.ad Trebell.*
6 Non est enim beneficium hoc personale,cum transmittatur ad heredem heredis sicut cætera iura hereditaria. Quod autem transmissibile est,regulariter etiam est cessibile, *l. ex pluribus 42.D.de admin. tutor.*

DEFINITIO XXV.

Inuentarium debet continere descriptionem specificam rerum omnium,aut genericam,quæ ponderc,numero,& mensura sit distincta.

INuentarium,præsertim solemne, cuius beneficio velit heres priuilegium habere, ne teneatur vltra vires hereditatis, [1] non aliter valere potest, quam si bonorum omnium mobilium & immobilium, quæ in hereditate sunt,descriptionem contineat, [2] eamque clare & distincte definitam per pondus,numerum, & mensuram,qualitatem & quantitatem rerum hereditariarum, [3] ne fraus vlla fieri possit. *Ita Senatus* eadem causa.

1 Ex *l.vlt.C.hoc tit.*
2 Nam & inter cæteras solemnitates hæc vna est,quod heres res cogitur iurare nihil à se dolo malo subtractum cessumve fuisse.
3 Non enim aliter possunt bene describi ea, quæ consistunt in pondere,numero,& mensura, *l. quod sape 35.§ in his. de contrah. empt.*

DEFINITIO XXVI.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVI.

Quando valeat inuentarium etiam in præiudicium eorum qui non sant nominatim vocati?

QVod vulgo iactatur, ad inuentarij solemnis confectionem vocari debere omnes quorumcunque interest, [1] non ita accipi debet, vt singulos nominatim vocari necesse sit: sufficit enim vocatos esse generaliter omnes voce præconis, certamque iis in hanc rem diem & horam dici, [2] idque indubitate verum est, quod ad eos creditores attinet, qui non sunt certi. [3] Sed etsi proponantur plures, inter quos idem crediti ius sit commune, sufficiet vocari quosdam ex ipsis. Ratio enim connexitatis facit interdum, vt res etiam inter alios acta aliis prosit & noceat. [4] Illud quoque obseruandum est, non esse citandum eũ, qui, si adesset, contradicere non posset, [5] & hoc casu non procedere, quod dici solet, ad vnumquemque actum citati debere omnem, quisquis ex eo actu lædi potest. [6] Nunquam enim audiendus est, qui nihil aliud allegat, nisi quod non fuerit citatus, si nihil aliud adferat ad rem pertinens, quod dixisset, si fuisset citatus. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex *reg. l. nam ita* 39. *de adopt. l. etiam* 29. §. *vlt. de minor. l. vnoquoque* 47. D. *de re iudic.*

2 Ne alioqui ea solemnitas inducatur, cui satisfieri sit impossibile. *l. si programmate* 7. C. *de remiss. pignor.*

3 Qui enim certi sunt, ij nominatim vocari debent, ex legibus citatis *numer.* 1. Ita nostri vulgo *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Defin.* 37. *infr.*

4 *L. vnic. C. de consort. lit. l.* 2. & 3. D. *de duob. reis.*

5 Ex *reg. l. qui potest* 126 *de reg. iur.*

6 *d. l. nam ita* 39. *de adopt. & aliis supra citatis.*

7 Tanquam cuius nihil interfit. Nemo enim, siue agendo, siue excipiendo, audiendus est sine interesse, *l. ille à quo* 13. §. *si testamento.* & ibi Alex. D. *ad SC. Trebel.*

DEFINITIO XXVII.

Casus, in quo potest quis in integrum restitui ad implorandum beneficium inuentarij etiam post puram aditionem hereditatis.

QVemadmodum ex causa fieri potest, vt qui hereditatem iam agnouit admitti debeat ad eam repudiãdam, etiam citra beneficium restitutionis, vt puta si coheredem habuit, qui aut suo iure, aut ex rescripto Principis ab hereditate postmodum abstinuerit: [1] ita interdum euenit, vt aduersus puram hereditatis aditionem restitui quis possit ex iusta causa ad beneficium legis & inuentarij implorandum. [2] Minus enim est beneficium legis implorare, quam hereditatem omnino repudiare, cum is, qui ex legis & inuentarij beneficio heres est, perinde reuera heres sit & maneat, ac si plures heredes essent. [3] Iusta vero causa illa esse creditur, si forte filius, qui se putabat patris heredem ab intestato pro quarta duntaxat parte, quod tres haberet fratres, postea reperto testamento se solum institutum repererit. [4] Facilius enim quis moueatur ad agnoscendam periculo suo portionem minimam hereditatis, quam vt ex solo asse heres fieri & oneribus hereditariis implicari velit. [5] Aliud est, si is, qui se putabat heredem ex asse ab intestato, quasi nullo facto testamento, postea institutus reperiatur siue ex asse siue ex parte. Hic enim non in animo acquirendæ hereditatis, sed tantum in iure delationis errauit, nec causam vllam iustam habet petendæ restitutionis tanquam læsus, [6] cum, quod pertinet ad onera hereditaria, nihil interfit, an quis heres sit ex testamento, an ab intestato, [7] nisi ponas legatis oneratam hereditatem, quæ, si testamẽtum factum non esset, nulla deberentur. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum hereditate* 55. *l. si minor.* 61. D. *de acquir. hered.*

2 Cum enim licet quod plus est, non debet vtique quod minus est non licere, *l. non debet cui* 21. *de reg. iur.*

3 Qui vero se abstinet post aditionem, siue per restitutionem in integrum, siue alio iure, (qui enim semel hæres fuit nunquam repudiare dicitur, sed se abstinere, *l.* 1. § *si quis adita*, D. *ad SC. Tertul.*) is heres quidem summo iure manet, sed heredis loco à prætore non habetur, *d. l. si minor, d.* § *si quis adita. l. filius* 6. § 1. *de bon. libert.*

4 Non enim potest videri adiisse ex testamento, quod ignorauit, *l. mater decedens* 19. D. *de inof. testam.*

5 Quia magis damnosa est tota hereditas, quam possit esse pars hereditatis.

6 Omnimodo enim voluit heres esse in solidum.

7 Onera namque hereditaria sequuntur hereditatem siue testamentariam, siue legitimam, non quatenus testamentaria aut legitima, sed quatenus hereditas est.

8 Dixi *Defin.* 10. *in fin. & 11. sup. eod.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola inuentarij apertio non priuat heredem beneficio inuentarij, si nihil fecit dolo malo.

OB id solum, quod inuentarium solemne ab herede inspectum lectumque sit prius quam iussu iudicis apertum esset, non heres priuandus beneficio legis & inuentarij, [1] præterquam si dolo malo id factum probetur. [2] Quid enim creditorum interesse potest aut legatariorum, exploratas esse heredi vires hereditarias, posteaquã inuentarium iam conscriptum est? [3] Si modo inuentarium non corrumpat: [4] tunc enim dolo, & quidem apertissimo facere videretur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam in pœnalibus non debet fieri extensio, vt nec in cæteris odiosis, *vulg. l. cum quidam* 59. *de liber & posth.* Nulla autem talis pœna in heredem hoc casu constituta est.

2 Dolo enim heredis interueniente aliud est, *Nouel.* 1 & ibi not. *de hered. & Falcid.*

3 Atqui nemo auditur siue agendo, siue excipiendo, sine interesse, *l. ille à quo* 13. §. 1. *ad SC. Trebel. l.* 3. §. *de verb. oblig.*

4 Scilicet dolo malo.

5 *L. si quis id quod* 9. D *de iurisd.* Imo etiam de falso teneretur heres hoc casu. Falsum enim est quælibet veritatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam, vt dicemus *ad tit. de falsis.*

DEFINITIO XXIX.

De curatore dando hereditati, quæ habet heredem cum beneficio legis & inuentarii.

NOn est dandus curator hæreditati, quæ habet hæredem, licet non nisi cum beneficio legis & inuentarij, [1] præterquam si hæres ipse aliquas in hæreditatem ipsam habeat actiones, quas vtique cum aduersus creditores non magis quam contra seipsum exercere possit, quia defuncti personam non repræsentant, [2] consequens est, vt in hanc causam curator hæreditati dari debeat, qui hæreditatem defendat. [3] Cæterum ad creditorum actiones excipiendas hæres qui beneficium legis implorauit idoneus contradictor est, cum perinde verus hæres sit, atque is, qui pure agnouit hæreditatem. [4] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Id. Mart. 1595. & iterum in causa M. Petri Iuge, contra Claudium Iuge, & in alia contra N. Chapelle, 11. Calend. Maij 1595. in secreto Auditorio.

1 Cum non possit dici iacens huiusmodi hæreditas, quæ habet hæredem cum beneficio legis & inuentarij, *l. vltim. Cod. hoc tit.*

2 *L. ne cum filiofamilias* 16. *D. de furt.*

3 *L. vlt. C. de hered. action.*

4 Ne alioqui videatur hoc casu iudicium sine reo consistere, *c. forus, de verb. sign.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in* 1. *parte Chiliad. de errorib. Pragmat.*

5 Dixi *Defin.* 13. *n.* 3. & *Defin.* 27. *num.* 3. *supr. eod.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXX.

Hærede cum beneficio legis male versante in hereditate, curator bonis dandus est, nisi heres offerat satisdationem.

SI tamen appareat, hæredem hunc, qui legis & inuentarij beneficium implorauit, male versari in possessione aut administratione rerum hereditariarum, æquum erit dari curatorem non hæreditati, quæ vt proxime diximus non iacet,[1] aut hæredi,[2] licet minori, qui scilicet inuitus curatorem habere non cogitur,[3] sed bonis hæreditariis, & quidem aut substitutum,[4] aut vnum ex creditoribus, in quem nimirum maior pars creditorum & legatariorum consentiat,[5] quasi creditoribus & legatariis omnibus hoc casu in rerum hæreditariarum possessionem missis custodiæ causa,[6] nisi malit hæres cauere satisdato legatorum fideicommissorum, totiusque æris alieni nomine, hoc enim remedio satis superque indemnitati omnium consulitur,[7] præterquam, quod non eo minus permittendum est creditoribus & legatariis singulis, vt adsint distractioni bonorum hæreditariorum,[8] non solum vt videant, ne quid per fraudem fiat aut per sordes, aut per gratiam, sed etiam vt sciant, quid & quantum ex venditione rediga-tur, ne alioqui parum eis prosit, quod cautum habeant, si ignorent quantitatem, cuius nomine cautum videri debeat.[10] *Ita Senatus* in alia causa N. Petri Iuge, & Franci. sci Iuge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Etsi curatorem hæreditati etiam non iacenti dandum esse scripsit Iustin. valde improprie *in l. vlt.* §. 2. C. *de bon. quæ liber.* hereditatem sumens pro bonis & substantia.

2 §. *item inuiti Instit. de curat.*

3 *Ex tit. de curat. bon. dand.*

4 Cuius maxime interest, *l. Paulus notat. 8. de pact. stipul. l. inter omnes* 12. D. *qui satisd. cogant.*

5 *L. 2. de curat. bon. dand. l. vnius ex creditoribus*, D. *de rebus auct. iud. possid.*

6 *Vt in l. cum legatorum* 12 *quibus ex caus. in possess. eat. l. sicut in poss. legat.*

7 *L.* 1. D *qui satisd. cog. l. in omnibus* 41. D. *de iudic.*

8 Cur non enim hoc quoque iis concedatur, quod sine incommodo & dispendio hæredis futurum sit, *l. in creditoribus* 38. D. *de euict.*

9 Arg. *l. si suspecta* 29. D. *de inoffic. testam. l. Paulus respondit.* 69. D. *de procurat.*

10 Deficeret enim illo casu non ius sed probatio, *vt in l. duo sunt Titij* 30. *de testam. tutel.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti à talliabilis herede, cum beneficio legis & inuentarii, an & quando sarciendi sint à domino postea successionem obtinente.

HEres institutus ab eo, qui post mortem suam deditiæ, & vt loquuntur, talliabilis conditionis fuisse dicitur, si pendente statu quæstione hæreditatem non nisi cum legis & inuentarij beneficio velit agnoscere, potest quidem etiam inuito eo, qui se directum dominum dicit, inuentarii confectionem postulare,[1] sed ea tamen conditione, vt domino, qui inuentarium confici noluit, eos sumptus imputare nequeat, si postea quandocunque dominum vincere contingat,[2] nempe si dominus directus ipso contradictionis tempore instrumenta ediderit, per quæ intentionem suam abunde probauerit. Nam ex eo tempore vix est, vt in bona fide heres esse videatur, quo exinde scire potuit aliena esse bona, quæ putabat hæreditaria,[3] alioqui sola status controuersia ab eo facta, qui nullas in promptu probationes habeat, sicuti non constituit heredem in mala fide,[4] ita nec impedire debet, quo minus impensas, quas ille bona fide conscribendo inuentario fecerit, vt non tantum sibi, sed etiam creditoribus & legatariis omnibus consuleret, etiam victus repetere possit.[5] Atqui dicat aliquis, si quis ex creditoribus confectionem inuentarii prohibere vellet, eo prætextu, quod hæreditas, vel tam locuples esset, vt absolutæ aditionis periculum timeri non oporteret, aut tam onerata, vt nouis sumptibus grauari eam non expediret, non esset audiendus.[6] Fateor nimirum, quia siue soluendo esset hereditas, nihil interesset volentis prohibere[7] siue soluendo non esset, hoc ipso necessitas induceret, vt inuentarium confici oporteret, ne heres aut vltra vires hæreditarias teneretur,[8] aut quod à defuncti existimatione esset alienius, ab adeunda hereditate deterreretur.[9] Sed domini directi alia meliorque quam cuiuslibet creditoris conditio est, quippe qui sit plus quam creditor.[10] Efficit enim, vt defunctus neque heredem neque hereditatem relinquere potuerit,[11] cum bona omnia tanquam peculij iure occupet, aut saltem ex contractu inter viuos.[12] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 15. Cal. Maij 1595. pro D. Duce Namurci, contra viduam Ioannis de la Pallu.

1 Quia in dubio præsumitur pro libertate & ingenuitate ac pro iure communi. *l. 4. de iustit. & iur.*

2 Fecit enim domino inuito. Ergo suo periculo, non domini cuius interest non diminui bona ex sumptuum deductione.

3 Scientia enim rei alienæ malam fidem inducit, *l. sed & si l. 25. §. scire*, D *de petit. hered.*

4 Quia non entium & non apparentium idem iudicium est, §. *si aduersus, Instit. de nupt. l. duo sunt Titii* 30. *de testam. tutel.*

5 Sola enim denunciatio & contestatio domini nolentis inuentarium fieri non debet ei nocere, C. *de transact. l. tutor.* 47. §. 1. D. *de minor.*

6 Nemo enim potest heredi aufferre beneficium, quod non ab homine habet, sed à lege, *l. 3. de interd. & releg. l. si adrogator* 22. *D. de adopt.*

7 Nemo autem auditur sine interesse, *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo* 13. §. 1. *ad* SC. *Trebel.*

8 *L. vlt. C. hoc tit. l. qua dotis* 33. D. *solut matrim.*

9 Quo casu necesse esset vendi bona sub nomine solo defuncti, *l. paterfamilias* 29 *de rebus auctor. iudic. possid. & Instit. quibus manumit. non licet, in princip.*

10 Quia non potest hæreditatem aut hæredem habere is, qui nulla bona post mortem suam potest relinquere, *l. lex Cornelia* 28. *vers. quia non efficitur*, D. *de vulg. & pupil. substit.*

11 *Vt in l. 1. & 2. D. de curat. pecul.*

12 Scilicet ex stipulatione siue tacita siue expressa, quæ hac de re interponi solet.

DEFINITIO XXXII.

Agens tanquam heres cum beneficio legis & inuentarii, non est audiendus, nisi exhibito prius inuentario.

ALiquando quæritur, an, qui agit tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, repellendus sit, si inuentarium non exhibeat? Dubitationem facit quod dici solet, eum, qui agit tanquam talis, ante omnia debere talem se probare[1] adeo vt nec aliter admittendus sit, etiamsi aduersarius non obiiciat.[2] Sed dici potest tum demum locum habere, cum ea qualitas est, qua cessante nihil prorsus iuris ad agendum sit actor habiturus, vt puta si quis agat tanquam tutor aut curator, aut procurator, aut tanquam hæres. 3 At qui hæredem se dicit cum beneficio legis & inuentarij, licet talis non sit, aut se talem esse non doceat, inuentario non exhibito, aut nec fortassis confecto, remanet tamen hæres pure & absolute,[4] & consequenter tanto magis habet ius agendi, cum quæ actiones hæredi beneficium legis imploranti competunt, eædem simplici & absoluto hæredi multo magis competunt.[5] Verum in prompu contradictio est, posse rei interesse, vt qui agit quasi hæres cum beneficio inuentarij repellatur omnimodo, nisi se talem probet. Quid enim si inuentarium nullum confectum sit, & metu onerum hæreditariorum malit hæres institutam actionem omittere, quam hæredem, se purum & simplicem profiteri?[6] Nec ad rem

perti

pertiner, quod neceſſe eſt, vt vel inuitus hæres pure maneat, qui ſe hæredem ſemel dicit cum beneficio legis & inuentarij, ſi inuentarium nullum aut minus ritè confectum ſit. 7 Nam fieri poteſt vt rei interſit, ne actor heredem ſe audeat dicere, quamuis reuera hæres ſit, 8 nec tamen eius interſit, vt pure & abſolute heres pronuncietur, vt puta ſi nullam ille actionem habeat ex cauſa hereditaria, 9 velit autem tanquam reus abſolui ab actione contra ſe inſtituta. 10 *Sic tractatum eſt* in cauſa fratrum Pic, & N. Iacobi Teſte, 6. Id. Maij 1595.

1 *L. 1. licet 23. C de procur. cum ſimilib.*

2 Quia hoc pertinet ab fundandam intentionem actoris, quæ ante omnia ſemper fundanda eſt, *l. 4. l. vlt. C. de edend.*

3 Nemo enim poteſt agere ſine actione, *l. ſi pupilli 6. §. vltim. de negot. geſt. l. quoties 9. §. & generaliter D. de adminiſtr. tutor.*

4 Qualitas enim illa & adiectio *cum beneficio legis & inuentarij*, non tollit ius & ſubſtantiam hæredis veri, quomodocunque, qui diceret hominem pictum aut mortuum, tollere huiuſmodi adiectione ſubſtantiam hominis, quia verum eſt, hæredem cum beneficio inuentarii vere hæredem eſſe, *l. vlt. C. hoc tit.* & hoc caſu bona eſt conſecutio ab hærede ſecundum quid ad heredem ſimpliciter hoc modo. Hæres eſt cum beneficio legis & inuentarii: Ergo hæres.

5 *L. 2. & tot. tit. D de hered. actio.*

6 Hoc enim poteſt contingere ex variis cauſis, tum quoque cum opulenta eſt hereditas, *l. 4. D. ad SC. Trebel. l. ſi teſtamento 22. in fin. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

7 *L. vlt per tot. C. hoc tit.*

8 Quia vt poſſit quis agere tanquam heres, non ſufficit vt vere ſit heres, niſi etiam illud concurrat, vt ſe dicat heredem, ſicut non ſufficeret, vt ſe talem diceret, ſi non etiam probaret, vt dixi, *num. 2. & 3. ſupr.*

9 Illorum enim duntaxat intereſt, vt heres pure & abſolutè heres ſit, qui actionem aliquam hereditariam poſſunt exercere, vt nimirum heres in ſolidum teneatur, *d. l. vlt.*

10 Sufficit reo vt abſoluatur, niſi propter condemnationem ſum. ptuum, ad quos tamen æque tenetur, qui heres eſt cum beneficio legis & inuentarii, atque is, qui pure, quia propter temerariam litem irrogantur, *l. cum quem 79 de iudic.*

DEFINITIO XXXIII.

Heres cum beneficio inuentarij non liberatur ſoluendo creditoribus anterioribus, ſi prius conuentus fuerit à poſterioribus.

ET ſi is, qui cum beneficio legis & inuentarij hæres eſt, creditoribus hæreditariis etiam poſterioribus, dummodo diligentioribus, bona fide ſoluere poteſt, ſalua anterioribus condictione aduerſus poſteriores, qui ſolutionem acceperunt: 1 ſi tamen quidam occupauerint, non proderit heredi, quod aliis licet anterioribus ſoluerit, quoniam huic potius, à quo prius fuerat conuentus, ſoluere debuerat. 2 Sibi enim imputet cur illi ſoluere maluerit. 3 Multo minus liberatus videri debet, ſi bona quædam mobilia hereditaria exhibere iuſſus poſtulante vno ex poſterioribus creditoribus, id agente, vt ſibi ex pretio ſatisfieret, eadem aliis forte anterioribus dederit in ſolutum. 4 Nam & huic multo magis imputari poteſt, cur non paruerit iudicato: 5 cum ea ratione liberationem ab anterioribus quoque conſequi potuiſſet. 6 Itaque ſi bona hereditaria non ſufficiant de ſuo præſtare tamen cogetur, 7 licet non eo minus maneat heres cum beneficio legis & inuentarij. 8 Cuius effectus is eſſet, ne ſupra vires hereditatis quicquam præſtare teneatur. 9 *Ita Senatus* in cauſa Dn. Ducis de Nemours, contra Dn. de Carde heredem Dominæ de Miolans, 4. Calend. Maij 1595. de qua Defin. 36. infr. de execut.

1 *L. vlt. verſ. & ſi præfatam, & ſeq. C. hoc tit.*

2 Diligentioribus enim ſemper magis fauere legiſlator ſolet, *l. non enim 16. D. ex quibus cauſ. maior. l. pupillus 24. in fin. D. qua in fraud. credit.*

3 Cum nihil eius intereſſet, quando æque liberatus in perpetuum fuiſſet ſoluendo poſteriori, *d. §. etſi præfatam.*

4 A quibus proinde non poteſt poſtea creditor poſterior rem euocare. Potior enim cauſa eſt anterioris, ſicut in agendo, ita & multo magis in retinendo, *l. 1. D. de pignor. l. 2. & paſſ. Cod. qui potior. in pign. hab. l. 2. C. ſi antiq. credit. pign. vend.*

5 E contrario nihil poteſt imputari ei, qui paruit iudici, *l. non videntur. 167. de reg. iur.*

6 Non tantum ex Iuſtiniani conſtitutione *in d. § etſi præfatam*, ſed etiam ob rei iudicatæ auctoritatẽ, *l. ait prætor. 7. § 1. verſ. permittitur, D. de minor. l. ſancimus 25. C de adminiſtr. tutor.*

7 Quia non videtur damnum ſentire quod ex culpa ſua ſentit. *l. quod quis 203. de reg. iur.*

8 Quia nemo priuatur hoc beneficio ob id ſolum, quod alii ſoluerit, quam cui ſoluere debuit.

9 *d. l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

DEFINITIO XXXIV.

Debita hereditaria ſoluenda ſunt heredi cum beneficio legis & inuentarij, etiamſi datus ſit curator hereditati.

HEres cum beneficio legis & inuentarij non eo minus debitum hereditarium exigere poteſt, quòd purè heres non ſit, 1 aut quòd ad excipiendas actiones, quæ heredi ipſi aduerſus hereditatem competunt curator hereditari datus ſit. 2 Non enim hoc caſu curator datur hereditati tanquam iacenti, vt ſæpius monuimus, cum iacens dici non poſſit, quæ heredem habet, licet non pure, ſed cum beneficio inuentarij. 3 Igitur heredi ipſi, non etiam curatori debitores hereditarios ſoluere oportebit, 4 nec iuſtam habebunt moræ excuſationem, ſi prætendant neſcire ſe, an heredi, an curatori, aut cuinam alij pendente diſcuſſionis inſtantia ſoluere debuerint. 5 *Ita Senatus* in cauſa Michaelis Sachet, Idib. Iul. 1595.

1 Quia non eo minus vere heres eſt, ſed priuilegiatus, *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 29. ſup.*

3 Sicut nec iacent bona, quæ habent poſſeſſorem, *l. 1. D. de ſucceſſ. edict.*

4 Ei namque ſoluendum eſt, qui defuncti perſonam repræſentat. Is autem heres eſt, *l. heres 22. de vſucap.* Curator enim non repræſentat, heredem ipſum.

5 Certum enim ius eſt ſolui heredi poſſe & debere quod defuncto fuit debitum, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXV.

Intra tempora conficiendi inuentarij poteſt pignus luì ab hereditario debitore.

QVod Iuſtiniani lege cautum eſt, vt quandiu currit adhuc tempus conficiendi inuentarij nulla creditoribus & legatariis actio aduerſus heredem detur, ad pignoratitios debitores non pertinet pignus luere volentes. 2 Neque enim iſti agunt, vt hereditas imminuatur, ſed potius vt pecuniæ debitæ ſolutione augeatur, 3 niſi proponas de ipſius quoque pignoris iure diſputari, id eſt, reuocari in dubium, an res, quæ obligata dicitur, ſit hereditaria, an propria debitoris. 4 Ea namque quæſtio in tempus confecti inuentarii neceſſario differenda eſt, cum nec certo ſcire heres ante poſſit, quid ſit hereditarium, vel nõ. 5 *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, in cauſa Antonij Iuy & Franciſci Truffon, Id. Iul. 1595.

1 Ita enim conſtitutum eſt *in l. vlt. C. hoc tit.*

2 Cum debitori libera ſit & eſſe debeat pignoris luitio quandocunque, *l. ſi rem 9 § omnis, D. de pignor. act. l. 1. & tot. tit. C. de luit. pign. l. Paulus 12. §. 1. & paſſ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

3 Melius enim eſt ſolutionem habere quam obligationem, *l. 6. § 1. eod. d. l. ſi rem, §. vlt. & l. ſeq. de pign. act. l. minor. 41. D. de minor.*

4 Nec enim potuiſſet dari pignori à debitore ſi fuiſſet defunctis *l. neque pignus 45. de reg. iur. l. 1. & tot. tit. C. ſi alien. res pignor. dat. ſit.*

5 Id enim ex inuentario rerum hereditariarum explorandum eſt.

DEFI

DEFINITIO XXXVI.

Potior est causa creditoris constitutarij, quam heredis cum beneficio legis & inuentarii obtendentis autum fideicommissum, de quo in promptu non appareat.

OBtentu fideicommissi exauditis testamentis debiti nõ potest filius idemque heres patris, licet cum beneficio legis & inuentarij impedire, ne pignoris possessione retineatur creditor, cuius nomine pater debitor constituerat se possideret.[1] Nec alios creditores expectari, aut in ius vocari necesse est, vt iis auditis momentaneum iudicium possessionis expediatur, si nulla dũ pendeat de discussione bonorum instãtia.[2] *Ita Senatus* in causa fratrum Arbarese, cõtra D. de la Serra. 7. Cal. Aug. 1595. in secreto Auditorio.

1 Hoc enim reperitur possessio defuncti extra causam hereditatis, ideoque non potest transmitti ad heredem ne quidem beneficio edicti, quo mortuus, vt loquuntur, fatur viuum, *l. 1. §. Scaeuola, D. de t. si is qui testam. lib. eff. iuss.*

2 Cum non sit illis obstatura res inter alios acta, si quod ius habeant ad euocandam à constitutario possessionem, *l. 1. de except. rei iudic. & tot tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocer.* Aliud est si iam inchoata sit discussionis instantia, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XXXVII.

Non sufficit vocatos esse creditores omnes generali programmate, si creditor fuit certus; etiam tutori pupilli, salua tamen pupillo restitutione in subsidium si damnum alioqui passurus sit ex scientia tutoris.

CReditori, qui cum certus esset non est vocatus ad confectionem solemnis inuentarij, non potest nocere beneficium legis ab herede imploratum, quia nominatim vocari hic debuit,[1] nec satis est, quod creditores omnes vocari sunt generali programmate.[2] At quid si pupillus heres proponatur, & tutori certus fuerit creditor? Nocebit tutoris scientia pupillo,[3] si non aduersus eam tutoris negligentiam & culpam restituatur. Nec tamen aliter restitui poterit, quam si se læsum probet,[4] id est, damnum se passurum si non aduersus hunc quoque creditorem legis & inuentarij beneficium saluum habeat, puta quod ære alieno exhausta sit hereditas,[5] nec tutor sit soluendo.[6] Quid enim si ex contrario constet locupletissimam esse hereditatem, nec nisi malo more captatum beneficium inuentarij? Cæterum non proderit ea res aliis creditoribus, qui eo, quo oportuit, modo ad inuentarij confectionem euocati sunt.[8] *Ita Senatus* in causa illustris Dn. Marchionis d'Aix, 9. Cal. Decembr. 1595.

1 Vt dixi *Defin. 26 sup.* vbi vide.

2 Quia remedium publici programmatis subsidiarium est & inductum contra creditores, quia non sunt certi, *l. si programmate 7. C. de distract. pign.* Vox enim præconis paucis innotescit.

3 Quia quod tutor sit pupillus quoque scire præsumitur, cum tutor pro domino habeatur.

4 *Lege verum 11. §. secundum, l. quod si minor 24. §. non semper. & pas. D. de minor. l. non posteaquam. §. si minor. D. de iureiur.*

5 Nam aduersus damnosam additionem restitui minor potest, *l. 1. & tot. tit. C. si vt min. ab hered. se abstin.*

6 Si enim tutor sit soluendo, potest consuli indemnitati minoris, licet non eo minus soleat minor restitui quod tutor vel curator interuenerit, *l. vltim. & tot tit. C. si tut. vel curat. interuen.*

7 Vt solet hodie passim hoc beneficium implorari in fraudem creditorum, vt dixi *Defin. 19. sup.*

8 Non enim nouum est, vt quod factum fuit inter alios iis noceat inter quos factum fuit, non etiam aliis, *l. de vnoquoque 47. de re iudic.* Nec enim vtile per inutile vitiari debet, *l. placuit 29. D. de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Beneficium inuentarii non impedit, quo minus heres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur.

HEres cum beneficio inuentarij non eo minus prosequi tenetur litem cœptam cum defuncto,[1] etiamsi nondum præterierit tempus, quod datur ad conficiendum inuentarium,[2] quia beneficium, quod habet à lege, ne interea inquietari possit,[3] ad nouas lites pertinet non ad inchoatas.[4] *Ita Senatus* in causa Dn. du Freney, contra filiam Georgij Exerchei, 20. Decembr. 1593.

1 Cum habeat legitimam personam, & sit legitimus contradictor non minus quam si beneficium legis non imploraſſet. Verus enim heres est, *l. vlt.* vbi not. C. *hoc tit.*

2 *De quo in d. l. vlt. §. sin autem dubius.*

3 *d. l. vlt. §. donec tamen.*

4 Nullum enim priuilegium potest habere heres in lite contra defunctum inchoata, *l. si is qui Roma 34. D. de iudic.* Boer. *quæst. 53. nu. 7.* vbi ait ita limitandum esse §. donec. Quod & sentit Papon. *in tit. de hered. cum benef inuentar. art. 7.* Sicut neque locum habet dispositio *dict. §. donec contra eum qui agit vindicatione.* Bald. *ibid.* Multò minus contra spoliatum agentem interdicto, aut ex Can. *Reintegranda* aduersus spoliatoris heredem, quia & hæc actio in rem esse, & fauorabilior quam vindicatio, ob odium spoliationis, sed omnibus his casibus, æquum est, dari longiorem dilationem heredi, vt instrumenta hereditaria conquirat quibus causam suam tueri possit. *Ita Senatus* in causa D. Marchionis a Camera, & spectab. Gabrielis Damodry Aduocati 8. Martii 1618 Sanè etiam in causa executionis iudicari locus est dispositioni dicti §. *donec.* Caltrens.

DEFINITIO XXXIX.

An curator bonis absentis datus possit absentem immiscere bonis paternis conueniendo eius nomine paternos debitores?

DVbitatum aliquando vidi, an curator datus bonis absentis, qui patri suo suus heres extiterit, & ante declaratam siue immiscendi se, siue abstinendi voluntatem abesse cœperat, possit absentis nomine conuenire debitores hereditarios,[1] quos vtique absens ipse, si adesset, conuenire iure posset?[2] Quidam putabant non esse hoc curatori denegandum, ne alioqui magno incommodo absens afficiatur, si bonæ iustæque actionis iacturam post annos forte triginta reuersus incurrisse se reperiat,[3] cum vel ad hoc maxime curatores absentium bonis dari soleant, vt eas saltem exerceant actiones, quæ sunt tempore perituræ.[4] Nec ad rem pertinere quod dici solet, non posse per curatorem acquiri hereditatem,[5] at neque per tutorem, si non ipsius quoque pupilli voluntas propria factumque interueniat.[6] Id enim ad hereditates spectat, quæ siue minori, siue impuberi, siue absenti delatæ tantum sint, non etiam acquisitæ.[7] Paterna autem hæreditas suo hæredi nõ tantum delata, sed etiam ab ipso dilationis tempore acquisita intelligitur[8] cita aditionem, solaque iuris potestate.[9] Nec quod se possit abstinere quicquã facit.[10] Adeo, vt creditores fundatam habeant intentionem aduersus filium tanquam heredem patris,[11] siue contra ipsum præsentem agere velint, siue contra curatorem ipsius absentis bonis datum, si abstentio non probetur.[12] Quidni ergo liceat curatori absentis nomine agere, cuius etiam nomine potest conueniri?[14] At alij contra dicebant non esse permittendum curatori non nisi bonis absentis dato, vt absentem immisceat conueniendo paternos debitores,[14] ne per eiusmodi immixtionem auferat ei beneficium abstentionis, quod certum est filio, qui semel se immiscuerit, nullum superesse si non fauor ætatis patrocinetur.[15] Non enim minus iniquum esset ignorantem filium immiscere bonis

bonis paternis per curatorem, quam alienæ hæreditati obſtringi per aditionem, ſi aditio per curatorem fieri poſſet, cum vtroque caſu idem accidat, vt ignorans per alium æri alieno cum effectu obſtringatur.[16] Quid enim refert ſi effectum rei inſpicias, an filius citra immixtionem nullo modo ſit obligatus paternis creditoribus, an verò iis obligatus quidem ſit ipſo iure, ſed ita tamen, vt per abſtinendi beneficium quamdiu ſaluum ei eſt tantumdem conſequatur, quantum ſi nullo modo eſſet obligatus?[17] Ex quo apparet quantum hac parte interſit vtrum abſentis nomine curator agat contra debitores hereditarios, an vero à creditoribus hereditatis conueniatur. Neque enim creditorum actiones aufferunt abſenti beneficium abſtinendi,[18] quod ei curator, eius nomine adimeret: Quando non poteſt imputari curatori, cur ſe abſentis nomine conueniri patiatur,[19] quem nec ſi maxime vellet abſtinere tamen poſſet,[20] cum in eo minus iuris habeat quam tutor qui pupillum ſuum vltro ſoluſque abſtinere poteſt etiam poſt mixtionem, ſiue pupillus ipſe tutore auctore ſe immiſcuerit, ſiue tutor pupillum,[21] nempe quia æque poteſt tutor pupillum ſuum quē pius abſtinuit, aut cui, vt ſe abſtineret, autor fuit, iterum immiſcere, nullo etiam reſtitutionis auxilio in eam rem implorato.[22] Mihi temperamentum placebat, vt ſi paterna hereditas opulenta, nulloque modo ſuſpecta proponeretur, licere deberet curatori competentes abſenti actiones hæreditarias exercere,[23] quod ſicuti nulla immixtione ſuus hæres indiget non magis quam aditione, vt aduerſus debitores hæreditarios agendi facultatem ſibi acquirat,[24] ita verendum non ſit ne abſtentionis beneficium ei eripiatur, cui abſtinendi conſilium, neque neceſſariū, neque vtile videri poſſit.[25] Si vero ære alieno ſi non exhauſta ſaltem grauata, aut quouis alio modo ſuſpecta patris hæreditas probaretur,[26] (nec enim facile in dubio talis præſumptio in damnum abſentis filij capi debet[27]) tum demum curator abſentis bonis datus prohiberetur vllas mouere actiones, per quas immixtio filij induci, atque ita abſtinendi beneficium ei auferri poſſet,[28] niſi mallet legis atque inuentarij beneficium implorare:[29] quo remedio aduerſus æris alieni latentis periculum ſatis ſuperque abſenti poſſe conſuli videbatur:[30] Saluo tamen abſenti quandocumque poſtea reuerſo iure immiſcendi ſe pure paternis bonis, legiſque beneficium ſe inſcio poſtulatum abiiciendi, ſi opulentam hæreditatem putaret, quam curator, aut damnoſam, aut ſaltem ſuſpectam credidiſſet.[31] Quo vtique caſu non poſſet curator ſumptus à ſe in inuētarium factos abſenti imputare, ſed ſuæ potius, vel facilitati, vel timiditati,[32] ſi non probaret iuſtiſſimis de cauſis ſe ad legis beneficium pro abſente implorandum confugiſſe, idemque ab alio quolibet diligente patrefamilias fieri debuiſſe.[33] *Ita Senatus noſter nihil dum, quod viderim, decidit. Sine die.*

1 Poteſt enim talis curator, & agere & conueniri, *l.2.§.1.de curat. bon.dand.*

2 *L.neceſſariis 57. de hered.*

3 Cum nodie actiones omnes 30.annis præſcribantur *ex l.3.C. de præſcr.30.annor* & quidem ſine ſpe reſtitutionis ex edicto Sereniſ. Ducis noſtri, quod factum eſt anno 1598.

4 *L.creditore 14.D.de rebus auctor. iudic.poſſid.*

5 *L.per curatorem 90.D.de acq.hered.l.cum in vna 17.§.tutor.D. de appellat.*

6 *L.potuit 5.Cod.hoc tit.*

7 Quoniam aditio cum ſit actus legitimus non poteſt fieri per alium *l actus legitimi 77.* unct. *l.nemo alieno 123.de reg.iur.*

8 *L.in ſuis 12.D.de lib.de poſth.*

9 *L.in ſuis 14. D.de ſuis & legit.*

10 *L.1.§.qui ſunt in poteſtate.D ſi quis omiſſ.cauſ.teſtam.*

11 Vt à nobis probatum eſt pluribus in *Decadibus de error.pragm.* contra Bart. *ad l.1.C.ſi vt min.ſe ab hered. abſtin.*

12 Secuta enim abſtentione non habet prætor filium pro herede, *d.l.neceſſariis, l.ſi filius 12.de interreg.in iur.faciend.*

13 Non enim alterius eſt agere aut conueniri, quam eius qui ſit heres aut heredis loco, *l.vlt.C.de hered. action.l. 1. D. ad SC. Trebel.*

14 Cum non poſſit id fieri citra ius & nomen veri heredis, *l.ſi quid poſſeſſor.31.§.pen.D.de pet.hered.l.pro herede 20.* §. *Papinianus*, D. *de acq.hered.* iunct. *l.cum bonis 87.eod.*

15 *d.l.neceſſariis, & l.ei qui 12.eod.d.l.1. C.ſi vt min. ſe ab hered. abſtin.*

16 Quod iniquum eſt, *l.qui in aliena 6.in princ.l. ſi quis mihi 25 §.miſſum, D. de acq.hered.*

17 *d.l.neceſſariis, l.ſi filius 12.de vulg.& pupil.ſubſt. l. paterfamilias 28.de rebus auctor. iudic.poſſid.*

18 Quod ſcilicet filius habet, à prætore non à creditoribus, niſi in caſu, *l.cum hæreditate 55.de acq.hered.*

19 Cum creditores habeant fundatam intentionem, vt dixi *numer.10.*

20 *Ex l. is poteſt 18.de acquir. hered.* iunct. *dict.l. per curatorem, eod.*

21 *L. penult. D. de auctor. tutoc. l. ex contractu*, 44.D. *de re iudic.*

22 *d.l.neceſſariis* in quo alia ratio eſt puberum alia impuberum, *d.l.neceſſariis, & l.impuberibus 11.eod tit.*

23 Nec enim poteſt negari quin actiones illæ competant abſenti filio, & ſint in eius bonis, cum ſit vere hæres ipſo iure etiam poſt abſtentionem, *l.cum quaſi 30 §.ſed etſi ſuus, de fideic. libert. l. cogi 16.§.ſi pater*, D. *ad SC. Trebel.*

24 *d §.ſi pater*, vbi eſt textus elegans.

25 *d.l.ſi filius 12. D. de vulg. & pupil.ſubſt.*

26 Poteſt enim variis ex cauſis contingere, vt ſit ſuſpecta, *l.4.D. ad SC. Trebell.l ſi in teſtamento 22.§.vltim. D. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam.*

27 Ne quod fauore ſui heredis conſtitutum eſt conuertatur in eius odium, *d l.ſi filius, l.pen.D. ad Treb.*

28 Vt melior conditio abſentis fieri per curatorem poſſit, deterior non poſſit, *l.melior 133.de reg.iur. l. ſoluendo 39.de nego.geſt. l.tutor.8. D. de bonor poſ.*

29 *Ex l.vlt.Cod.hoc tit.*

30 Cum non poſſit hoc caſu teneri hæres vltra vires hereditarias, *d.l.vlt. & Nouel.1.de hered. & Falcid.*

31 Nec enim vlli facit iniuriam qui abiicit beneficium inuentarij, vt ſit hæres pure. Imo prodeſt id creditoribus, *d. l.vlt. & Nouel.1.*

32 Cum non debuerit hæreditatem opulentam minuere per ſumptus inuentarii.

33 Inculpatus enim eſt quiſquis id fecit, quod diligens paterfamilias facere debuit, *l.à tutoribus 33.de admin.tut.*

DEFINITIO XL.

Pendente diſcuſſionis inſtantia non eſt audiendus creditor agens conditione ex l.vlt.C.de acquir.poſſ. niſi auditis cæteris creditoribus.

ACriter diſcepratum eſt, an pendente diſcuſſionis inſtantia prouiſionalis ſententia fieri poſſit pro creditore, clauſulam præſertim conſtituti habente? Conſtabat enim à Senatu noſtro aliter atque aliter iudicatum fuiſſe. Pro creditore facit, quòd cum certet de damno vitando æquius ſit ei conſuli, quam heredi non ſolum certanti de lucro captando,[1] ſed etiam plerumque abutenti beneficio legis & inuentarij, & id agenti, vt creditores fraudentur, vel ſaltem, vt iis mora fiat.[2] Sed & conſtat ex huiuſmodi adiudicatione nullum fieri præiudicium cæteris creditoribus, licet inauditis, qui ſi ſunt poſteriores non debēt ægre ferre, quod anterioribus ſolutum ſit, ſin anteriores, ſatis iis cautum eſt, hoc ipſo quod aduerſus poſteriores quibus ſolutum eſt habent condictionem.[3] Et vero ſi liberum eſt hæredi ſoluere creditoribus etiam poſterioribus, dummodo diligentioribus,[4] quidni liceat iudici condemnare heredem, vt faciat quod hæres ipſe ſi vellet ſine iudice facere poſſet?[5] Aut cur neceſſe ſit vocari alios creditores, qui nihil adhuc petant, & quorum nihil interſit?[6] Quod ſi creditor hypothecarius habet pro ſe clauſulam conſtituti, & neque perſonali agat, neque hypothecaria aduerſus hæredem, ſed conditione poſſeſſionis,[7] quænam obſecro dubitandi ratio eſſe poteſt, cum poſſeſſio viuo debitore translata in creditorem iam inde ab eo tempore cenſeatur eſſe extra cauſam hæreditatis, inhibita tamen interea venditione?[8] Sed tamen in contrarium vtroque caſu, id eſt, ſiue conditione poſſeſſionis, ſiue perſonali aut hypothecaria agatur, facit pro hærede, quod ſi permittatur creditoribus ſingulis in hæredem aut res hæreditarias agere, antequam de omnium creditorum iure & ordine cognoſci poſſit, facile

ie euenret vt laceretur hæreditas, creſcatque materia litium 11 creditoribus non tantum aduerſus hæredem, ſed etiam inuicem agentibus, eo qui primum obtinuerat mox condemnando, ſi alius emergat creditor anterior. 12 Quid enim ſi ille anterior habeat pro ſe clauſulam conſtituti, ex qua poſterior obſtinuerit? An non apparebit ex poſt facto transferri non potuiſſe poſſeſſionem in poſteriorem ab eo, qui conſtituti tempore non amplius poſſideat? 13 Quomodo igitur ſciri poteſt, an eius clauſulæ effectus aliquis eſſe debeat, niſi auditis prius & vocatis creditoribus omnibus? 14 Nec verò quod creditor offerat ſatisdationem ſufficere videtur, vt actionem facilius habere debeat. 15 Nam non faciet ſatisdatio, quin quo plures agitabantur lites inter creditores, eo pluribus expenſis oneretur hereditas, quippe ſingulis creditoribus, etiam qui perperam litigauerint, idem temporis & hypothecæ priuilegium pro ſumptibus ſeruandi pignoris cauſa factis in hæreditatem poſtea ſibi vindicaturis. 16 Itaque probabilius videbatur, vt differri prouiſionalem adiudicationem oporteret in id vſque tempus, quo creditores omnes vocati eſſent, aut in vocandis iis mora per hæredē facta fuiſſet. 17 *Ita tractatum eſt* prid. Calend. Auguſt. 1595.

1 *L. vlt. §. ſin vero creditores, C. hoc tit. l. quod autem 6. §. ſimili modo dicimus, D. quæ in fraud. credit.*

2 Quotidianis enim rerum experimentis compertum eſt implorari vt plurimum hodie beneficium inuentarii, vel fraus vel mora fiat creditoribus, cum quoque cum opulentiſſima eſt hereditas. Quæ res dedit cauſam nouo edicto, quo conſtitutum eſt, vt non poſſit is qui hoc beneficium implorat quicquam attingere hereditarium aut confectum inuentarium, ſed œconomus & requeſter conſtituatur. Inuentario autem confecto & apprehenſa per hæredem poſſeſſione rerum hereditariarum cogatur intra annum, aut ad ſummum ex magna cauſa intra biennium curare, vt diſcuſſionis inſtantia terminetur, alioqui heres pro puro & ſimplici herede habeatur.

3 Qui enim poſteriores ſunt tempore eos quoque poſtponi in pignore æquum eſt, *l. 2. & 4. Cod. qui potior. in pignor. hab.*

4 *d. l. vlt. §. ſin vero creditores, C. hoc tit.*

5 Hoc enim expreſſe Iuſtinianus conſtituit *in d. l. vlt. §. & ſi præfatam.*

6 Quod enim poteſt quis per ſe facere propria auctoritate, multo magis poteſt facere auctore iudice, *l. ait prætor. 7. §. 1. verſ. permittitur, D. de minor. l. ſancimus 25 Cod. de adminiſt. tutor.*

7 *Arg. l. pater familias 28. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 13. de priuileg. cred.*

8 Ex Iuſtiniani *l. vlt. C. de acquir. poſſ.*

9 Nec enim poteſt hereditas transferre in heredem niſi quod fuit hereditatis, cuiuſmodi non eſt poſſeſſio, *l. 1. §. Scæuola, D. ſi is qui teſtam. lib eſſ. iuſſ.*

10 Cum alienatio dicatur actus per quem dominium transfertur, *l. 1. Cod. de fund. dotal.* Non enim alienat qui omittit aut transfert dumtaxat poſſeſſionem, *vulg. l. non alienat. de reg. iur.*

11 Quod ne eueniat cauendum eſt, quantum fieri poteſt, *l. ſingulis 6. D. de except rei iudic.*

12 Cum tandem neceſſe ſit eum vincere, qui anterior reperietur in tempore, ſi pignoratitius fuit creditor, *dict. l. vlt. §. ſin. vero creditores, C. hoc tit.* aut in cauſa ſi fuit chirographarius, *ex l. priuilegia 42. de rebus auctor. iud. poſſ.*

13 Nec enim is qui non poſſidet transferre poteſt poſſeſſionem, ſiue per clauſulam conſtituti, ſiue quo alio modo, *l. quod meo 16.* vbi not. *D. de acquir. poſſ.*

14 *Ex reg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

15 *Arg. l. teſtamento 17. §. non omnimodo, D. de teſtam. tutel. quia ſatisdatio 6. D. de ſuſpect. tutor.*

16 Ex *l. Lucius 18 DD. qui potior in pignor. hab.*

17 Quo caſu in pœnam moroſi heredis audiendus eſſet creditor & retinendus in ſua poſſeſſione, cum illa tamen clauſula, ne quod præiudicium ex eo fieret cæteris creditoribus non auditis, [Si tamen agatur de reſtitutione dotis vel de doario, quod nobili fœminæ debeatur, quæ nihil aliud habeat vnde ali poſſit, & quam tamen fame periclitari inhumanum ſit, æquiſſimum eſt ei ſubueniri per adiudicationem prouiſionalem pendente diſcuſſionis inſtantia etiam non auditis cæteris creditoribus. Et quamuis parem fauorem pro dote materna obtendant heredes cum beneficio legis & inuentarii. Maximè verò ſi ſint illi in poſſeſſione bonorum omnium paternorum, ſed cum hoc tamen temperamento, vt non quantitatis totius pro dote vel doario debitæ prouiſionalis fiat adiudicatio, ſed dimidiatæ duntaxat, & ad eam vſque quantitatem, quæ interim alendæ mulieri ſufficere poſſe videatur. *Ita Senatus* contra D. fratres de Clermont, ante Id Sept. 1613. Iunge Defin. 4. *ſup.* & Defin. 18. & 20. *infr. de reb. author. iudic. poſſid.*]

DEFINITIO XLI.

Non amittit rei legatæ dominium legatarius, qui patitur rem legatam deſcribi in ſolemni inuentario bonorum hæreditariorum.

LEgatarius, qui agnito legato paſſus eſt rem legatam deſcribi in ſolemni inuentario & æſtimari, non adeo ſibi præiudicat, vt legati quod iam acquiſiuit iacturam faciat, nec ſi nullam adhibeat proteſtationem, [2] multo magis ſi de iure ſuo ſit proteſtatus. [3] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenoris de Veygie 24. Iulij 1595.

1 Id enim ſpecialiter conſtitutum eſt in tutore, qui patiatur rem ſuam deſcribi in inuentario pupilli *l. vltim. C. arbitr. tutel.* Non enim hic eſt vnus ex modis acquirendi aut amittendi dominii. Præſumptio ſane eſt contra ipſum: Et ideo teneatur ille probare ſuum dominium.

2 Proteſtatio enim tum maxime neceſſaria eſt cùm agitur de ea re quæ nuda voluntate amitti poteſt, quale eſt ius pignoris, *l. item liberatur 6. l. ſicut 8. § non videtur, l. voluntate 10. D. quibus mod. pign. vel hypoth ſoluit.* Alia dominii ratio eſt, *l. differentia 17. §. 1. D. de acquir. poſſ.*

3 Proteſtatio enim conſeruat ius proteſtantis, *l. 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth ſoluit. l. item ſi 14. pleriſque de relig. & ſumpt. funer. l. pro herede 29. de acq. rer. domin.*

DEFINITIO XLII.

Mulier ſubſtituta poſthumo inſtituto non poteſt hæreditatem acquirere, neque ſuo, neque poſthumi ſui nomine, quouſque ſciatur, an ſit prægnans, nec proinde beneficium inuentarii implorare.

CVm quis poſthumum hæredem ſcripſiſſet, ſi vxorem grauidam eſſe contingeret, ſin prægnans non eſſet vxorem ipſam inſtituiſſet, petebat mulier, vt ſibi liceret ſolemne inuentarium conficere tanquam hæredi, aut ex propria perſona ſi prægnans non eſſet, aut nomine poſthumi ſi prægnans reperiretur, placuit non poſſe eam ſub huiuſmodi alternatione adire hæreditatem, [1] nec proinde inuentarij beneficium, quod non niſi hæredibus competit, [2] implorare; ſed ante omnia declarare eam debere vtrum prægnans ſit, nec ne. [3] Nam ſi nec is, qui hæres ſcriptus & proximus agnatus eſt non prius adire poteſt hæreditatem, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, quam de iure ſuo certus ſit, [4] quanto minus poterit quis aut ſuo, aut pupilli nomine hæreditatem prius acquirere, quam ſcierit an ſibi, an pupillo delata ſit hæreditas? [5] Nam etſi reuera mulier prægnans ſit, dandus eſt curator ventri, [6] præſertim petente eo, qui ſe dicit fideicommiſſarium, ne ſubiiciatur partus. 7 Itaque, vt hoc ipſum ſciatur an prægnans ſit necne, ſi dicat ſe dubitare, inſpiciendus venter eſt, eaque res obſtetricibus committenda, [8] nimirum ſi triginta dies præterierint, qui edicto prætoris in eam rem præſtituti ſunt. [8] Quid igitur ſi non dum illi triginta dies præterierint, an cogenda erit vidua dicere an prægnans ſit necne, an dubitet? Minime. 10 An interim igitur poterit vrgere confectionem inuentarij? Multo minus. 11 Sed expectandum omnimodo erit, vt ſciatur an prægnans ſit necne. 12 In eo namque differt inuentarium ſolemne ab eo, quod plerumque fieri ſolet ad ſaluum ius habentis. Solemne enim non fit ad ſaluum ius habentis, ſed hæredis quo poſtulante fit, 13 aditamque hæreditatem eſſe neceſſe eſt, priuſquam cõfici poſſit. Itaque hoc ipſo, quo quis admittitur ad confectionem eiuſmodi ſolemnis inuentarij habetur pro hærede. 14 *Ita Senatus* 24. Febr. 1596.

1 Nam cum hereditatis aditio ſit actus legitimus non recipit conditionem, *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*

1 *l.vlt.C.hoc tit.*

2 *L.1.cum ibi not.D.de ventr.in poſſeſſ. mittend.*

3 *L.nec is 13.§.1.l.ſi is ad quem 22.l.hæres, inſtitutus,l.illud 77. D.de acq.hered.*

4 Debet enim quiſquis adit certus eſſe de iure ſuo, *l. is qui putat.15.cum duabus ſeqq.l.cum falſum 46.& paſſ D.eod.tit.*

5 L.1.§.*quoties autem venter.D.de ventr.in poſſ matr.*

6 L.*vlt.*D.*de ventr.inſpic.*

7 *L.1.& tot.ill.eod.tit.*

8 *d.l.1.§.meminiſſe.*

9 Nec enim aufferendum ei eſt priuilegium temporis quod habet ex edicto prætoris.

10 Cum non poſſit fieri inuentarium ex beneficio,*l. vltim.C.hoc tit.* niſi poſt aquiſitam demum hereditatem,cum nec tempus conficiendi inuentarij currere incipiat niſi ab adita demum hæreditate, Gloſſ.Bartol.& alij *ad dict.l.vltim.per ill.text.*

11 Quaſi ſit hoc neceſſarium antecedens.

12 Licet fiat etiam in vtilitatem omnium creditorum & legatariorum,& cæterorum,& ſi qui ſint qui prætendant ius & intereſſe in hereditate.

13 Cum id beneficium non competat niſi hæredi, vt diximus.

DEFINITIO XLIII.

confectionem inuentarij prohibere quis poteſt tutori,ſed non heredi,niſi inſtituendo eum ſub illa conditione,ſi inuentarium non confecerit,aut ſubſtituendo ei per fideicommiſſum ſub illa conditione, ſi inuentarium confecerit.

TEſtator etſi poteſt prohibere confectionem inuentarij pupillaris, [1] beneficium tamen, quod Iuſtinianus dedit hæredibus,vt ex inuentario hæreditatem adire poſſint,non magis prohibere poteſt, [2] quam facere ne leges locum habeant in ſuo teſtamento. [3] Hæredi tamen ſubſtitutum dare non vulgarem, [4] ſed fideicommiſſariũ poteſt ſub ea conditione, ſi inuentarium conficere volet, perinde ac ſub illa,ſi nauis ex Aſia veniet: An & hæredi & ſuo eam conditionem adſcribere, ſi inuentarium non fecerit? Quidni vero? perinde ac illam,ſi in capitolium nõ aſcenderit. [5] Igitur Muciana cautio vtilis erit, [6] ſtipulatione ab eo interponenda, cui in defectum conditionis acquiri hæreditas poſſit,ſiue ex eodem teſtamento, ſiue ab inteſtato. [7] *Ita tractatum eſt* in ſecreto auditorio in cauſa Spect.Dominorum D.de Coudray & D. de Bauo tunc aduocati generalis,nunc in ſenatu noſtro Præſidis clariſſimi,21.Februar.1596. *Cùm tamen ex poſt facto quæſtio poſtea incidiſſet hærede inſtituto ſub hac conditione non faciendi inuentarij & pluribus ſubſtitutis etiã eadem conditione præſcripta vt *in l.ſeius 27.ad leg.Falcid.* Senatus conuocatis claſſibus, pronunciauit valere prohibitionem,non tam quaſi verior ex iuris ratione eſſet hæc ſententia,quàm quia temporibus noſtris conuenientior,in quibus paſſim videmus captari hoc beneficiũ inuentarij in fraudem legis & creditorum,nec cum minore ferè ignominia defuncti, quàm ſi nullo hærede exiſtente bona ipſius ſub haſta venderentur. *Ita Senatus* pro D.Iaquelina de Salins vidua D. Antonij Gaſpardi de Riddes,D.de Bleys contra N.Gaſpardum de Vergy.Cal. Febr.1621.

1 L.*vltim.C.arbitr.tutel.*Bart.*in l.nemo poteſt, num.* 12.*de leg.*1. Iul.Clar.*in §.teſtamentum,quæſt.*66.*numer.*4. vbi rationem adfert, quod præſumendum ſit patrem ita feciſſe in fauorem pupilli,cuius poteſt intereſſe non pandi ſecreta patrimonii,addes *numer.*5. *&*6. idem eſſe etiamſi teſtator ſimpliciter remiſerit tutori confectionem inuentarii,ſed tamen poſſe nihilominus iudicem cogere tutorem inuentarium conficere,nempe ſi iudex videat id expedire pupillo. Ex Bart.*in d.l.nemo poteſt,num.*12.

2 Intellige quo minus poſſit heres etiam inuito teſtatore beneficium legis,& inuentarii implorare.Nam beneficium legis nemini eſt aufferendum,*l.3.de interd.& releg.* Alia quæſtio eſt,an inuentarii confectio poſſit remitti heredi? Quam tractat Clar.*dict.quæſt.* 66.vbi cõcludit poſſe remitti in præiudicium legatariorum,& fideicommiſſariorum,ſed non creditorum. Sane vſufructuario remitti neceſſitas conficiendi inuentarii non poteſt,non magis quam cautio de bene vtendo fruendo,Iul.Clar.*ibid.num.*3.poſt Soc.iun.*conſ.*159. *n.*38.*lib* 1.Vide Ferrer.ad Guid.Pap.*deciſ.*312.vbi refert duo arreſta curiæ Tholoſanæ contra Crauet.*conſ.*174.adde Guid. Pap.*conſ.* 63. Addit Clar interpretes habere hæc pro ſynonimis remitti confectionem inuentarii nihil aliud eſt quàm facere illi poteſtatem non deſcribendi inuentarii ſi nolit.Prohibere autem eſt impedire ne poſſit ille facere etiamſi maxime velit.Itaque prohibere heredi confectionem inuentarii nihil aliud eſt,quàm eum onerare vt inuitus cogatur ſatisfacere inſolidũ creditoribus omnibus & legatariis.Quod à teſtatore iuberi poſſe plerique putant, & conſequenter inuentarium prohiberi eodem prorſus iure quo poteſt teſtator legare etiam heredis.Sic enim illi argumentantur,vt videre eſt apud Mich.Graſſ. *in art.inuentarium quæſt.*2.*in fin.*Franc.Marc.*qnæſt.*845. *numer.*8 Et fuſius Crauet.*conſ.*147.*à numer.*3.*vſque ad fin*, vbi multis rationibus nullum tamen allegans authorem, nititur hoc probare contra Guid.Pap.*conſ.*63.qui tamen & ipſe nullum citat ſententiæ ſuæ authorem,niſi Angel.pro Bald.*in l.vltim. C.arbitr.tutel.*vbi ſic Baldus ſentit ſibi tamen idem ille contrarius *in l.cum tale* 72.§.1.*de cond. & d.monſt.*Audio tamen Guidonis Papii ſententiam, vt veriorem pleriſque Gratianopolitanæ Curiæ decretis ſæpius ac ſæpius comproba.am.Improbatis etiam omnibus illis diſpoſitionibus, quibus admittitur hereditas in pœnam confecti inuentarii, ſiue imponatur ſimpliciter pœna priuationis,ſiue fiat per modum conditionis aut vulgaris ſubſtitutionis.Cui ſententiæ facilè ego quoque ſubſcriberem. Conuenit enim magis cum iuris ratione, quia nec valent quæ pœnæ nomine contra leges conſtituuntur,*l. vnic. C.de his quæ pœn. nomin.l.Seius* 27.*vbi DD.ad leg.Falcid.*

3 *L.nemo poteſt* 55.*de leg.*1.

4 Quia vulgaris ſubſtitutio expirat adita hæreditate,*l.poſt aditam* 5.*C.de impub.& aliis ſubſt* non poteſt autem inuentarium cõfici niſi ab eo,qui iam agnouerit hæreditatem, vt dixi *Definit.præced.* qui autem ſemel heres fuit non poteſt poſtea deſinere, *l.ei qui ſoluendo* 88.*de hered.inſtit.Clar.dict.q.*66.

5 Poteſt enim teſtator quam velit conditionem inſtitutionis adſcribere dum ne ſit conditio illa legibus aut bonis moribus improbata,*l.filius* 15.*& paſſ.D.de condic.inſtit. & tit.*C. *de condic.inſert.*

6 Cuius ſolet vſus eſſe neceſſarius in omnibus conditionibus non faciendi *l.Muciana 7.vbi not.D.de cond.& demonſt.* Solet quidem addi,*& quæ alterius morte impleri non poſſunt, l.cum tale* 72. *in princ.& §.1.eod.* Hæc autem poteſt impleri viuo herede ſcilicet ſi intra tempus præſtitutum non fecerit inuentarium. Sed tamen quia non poteſt impleri ante aditam hereditatem, nec hereditas adiri ante impletam conditionem,neceſſe omnino eſt alterutrum dicere, vel cautioni Mucianæ locum eſſe, vel ſub impoſſibili conditione inſtitutum heredem videri,vt *in l.4.§.vltim.D.condic.inſtit* ac proinde inſtitutionem pro pura habendam,*ex l.1.eod.tit.l.3.de cond.& demonſt.*Idque ego ſane magis probabam per *text in d.l.*4 §.*vlt.*Eo nimirum caſu quo quis ſub ea conditione inſtitutus eſſet ex aſſe non etiam ſi haberet coheredem.Adde *d.l.Mucianam* 7.§.1.*de cond.& demonſtr.*

7 Ex *reg l.is cui ſub conditione* 18.*eod.tit.de condit.& demonſtr.* Vide Phanucium de Phanuciis *in tractat.de inuentario hæredis parte* 2.*num.*69.vbi multos citat pro ſententia Guidonis & Ferrerii *loco ſupradicto.*

DEFINITIO XLIV.

Hæres pure non eo minus poteſt deducere res ſibi donatas,ſiue inter viuos,ſiue mortis cauſa.

DOnatarius,idemque à donatore hæres inſtitutus,& de reſtituenda hereditate rogatus, licet hæreditatem pure agnouerit non imploraro beneficio legis,& inuentarij,non ideo tamen cedit à iure ſibi per donationem quæſito, 1 quia confuſio, quæ fit per aditionem, non impedit quo minus hæres ſibi conſulere poſſit per deductionem,& retentionem, [2] niſi proponas ipſas quoque res donatas nominatim per fideicommiſſum relictas. [3] Poſtquam placuit res quoque heredis legari poſſe & fideicommitti. [4] Nec diſtinguendum eſt an donatio inter viuos facta fuerit, an mortis cauſa, [5] nec proinde an inter viuos pure facta ſit, an ſub conditione. [6] *Ita Senatu* in cauſa Dominæ de Lorme & Syndicorum de Mõtmilian,6.April.1596.

1 Per quod beneficium ſi id imploraſſet poterat impedire ne actiones confunderentur,*l.vlt.§. in computatione, C.hoc tit.* Quod olim diuerſum erat, licèt non confunderentur etiam ad agendum actiones, ad finem retinendi, quoties per aditionem hereditas re quidem acquirebatur, ſed non permanenter, *numer.prox* nam cum permanenter acquirebatur, permanenter quoque & in perpetuum actiones,& perſonales, & hypothecarias confundi neceſſe erat,&c.

Source : BIU Cujas

2 L.*in imponenda* 6.*l.irritum* 8.*C.ad leg.Falcid. l. Stichum* 95.§. *additio,de solut.*Afflict.*decis.*237.

3 *L.sequens quæst.*68.*in fin.de legat.*2 Alioqui non videtur testator heredem grauasse,vt res sibi donatas restitueret,cum sint extra causam bonorum defuncti,*d.l.sequens quæstio, & l. ceheredi* 4. §.*cum filia,de vulg.& pup.substit.*

4 §.*non solum,Inst.de legat.l.vnum ex familia* 67.§*si rem,de leg.*2.

5 Quia nec donatio mortis causa venit in fideicommissum,præsertim si facta sit extra testamentum,quia licet in plerisque habeat naturam vltimæ voluntatis,tamen in quibusdam accedit ad contractus,§.1.*vbi not.Inst.de donat.l.vltim.C.de mort.caus.donat.*

6 Nam inter viuos potest fieri donatio etiam sub conditione, *l.*1.*C.de donat quæ sub.mod.vel condit.*adeoque ita vt non incipiat obligatio nisi post mortem donatoris.Not.*in l.vnic.C.vt act.ab hered.& contr.hered.incip.*

DEFINITIO XLV.

Hæres,qui pure adit damnosam hereditatem,nec falcidiam deducere potest,nec recusare quo minus res suas alij legatas præstet. In eoque deterioris conditionis est,quam extraneus,qui rem suam legari passus est.

QVi ex hæreditate restituenda fideicommissum antiquius æris alieni loco deducere potuit,si eam hæreditatem pure adierit,non implorato beneficio legis & inuentarij,perinde quidem habet ius deductionis,[1] sed tamen si ab eo legata relicta sint,neque falcidiam deducere potest, [2] neque recusare quo minus de suo præstare debeat legata,etiamsi hæreditas non sit soluendo,idque noua Iustiniani constitutione factum est ,[3] abrogato hac parte iure vetere. [4] Quid vero si testator hæredis proprias res nominatim legauerit?(Dico nominatim,quia in dubio credendus non est hæredem suum in rebus propriis oneralle [5])hæres adeundo hæreditatem pure videtur vtique consentire legato, & obligatur omnimodo,vt legatum præstet. [6] Non idem est si alius,quam hæres consenserit,vt res sua ab altero alteri legaretur. Is enim consensus nocet tantum consentienti , vt possessionem, quam legatarius iam nactus sit,ab eo auocare non possit: [7] Sed non dabit ea res actionem legatario aduersus dominum,qui legato consensit, [8] quoniam qui consentit leganti non contrahit, [9] sed tantum patitur. [10] Quid ergo si proponas legatam rem eius,qui heres quidem institutus sit,sed ex certa re? [11] Idem iuris constituendum videtur,quod constitueretur,si non hæres sed legatarius proponeretur:Hæres enim ex certa re scriptus alio herede instituto non nisi legatarij loco habetur. [12] *Ita tractatum est* Pridie Calend.Aug.1596.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.prox. præced. ex l.in imponenda 6.& l.irritum* 8.*C.ad leg.Falcid.*

2 Cuius scilicet deducendæ ius hodie soli ei competit , qui beneficium legis & inuentarii implorauit,*l.vlt* §. *pen.C. hoc tit.& Nouell.*1.*de hered.Falcid.*

3 *d.l.vltim.ante fin.C.hoc tit.& dict.Nouell.* 1.*de hered.& Falcid.*

4 Nec enim poterat quis grauari legatis & fideicommissis supra eam quantitatem,quæ esset in patrimonio,*l.in ratione* §.*quod vulg.* D.*ad leg.Falcid.*

5 L.*sequens quæst.*68.*de legat.*2.licet cum quis legauit rem sui heredis non sit distinguendum,quomodo alias distingui solet an sciuerit heredis sui esse an ignorauerit,*l.vnum ex familia* 67.§.*si rem, eod.tit.*

6 Intellige si adeat ex testamento.Secus enim est si adeat ab intestato quoties id facere potest impune ex excludendam fraudem, quam alicui pateretur,*l.cum pater* 77.§.*Titio fratri antepen. eod.tit. de legat.*2.

7 Quoniam qui consensit si agat & rem suam vindicet potest repelli per doli mali exceptionem,*l.apud Celsum* 4.§.*quæsitum est si eum,D.de doli mal.except.*

8 Neque enim sola voluntate quisquam amittit dominium rei suæ,*l.differentia* 17.§.1.*D.de acquir.poss. l.traditionibus* 20.*C.de pact.*

9 Vnde etiam est quod diximus,aliud esse vendere, aliud vendenti consentire,*l.aliud est vendere* 160.*de reg.iur.*[Estque longe difficilius vt non possidenti detur actio, quam vt possidenti detur retentio,*l.*1.*D.de pignor.*

10 Patientia vero sola numquã contractus est,nisi in iis contractibus,qui sola voluntate perficiuntur,*vt in l.qui patitur* 18.*D.mãdat.*

11 Quem constat haberi loco legatarii quoties aliquis aliud aut ex asse institutus est,aut ex parte aliqua hereditatis,*l.quoties* 13. *C.de hered.instit.*vt sequitur *in Definit.*

12 *d.l.quoties*,quamuis etiam heredis loco in plerisque habendum eum esse tradat Bart.*ad l.quoties,& ad l.ex facto* 35 *D.de hered.instit.*

[DEFINITIO XLVI.

TEmpus quod datur heredibus ad deliberandum nõ currit quidem nisi ex quo petitum & concessum fuit,licet multo ante tempore sciuerit hæres sibi delatam hæreditatem. [1] Tamdiu enim tacere illi permittitur quãdiu liberum ei est adire hæreditatem, id est,vsque ad 30. annos. [2] Si non interim vrgeatur à creditoribus aut legatariis,vt cogatur ipse tempus certum petere , [3] aut arctetur postulantibus illis,vt intra certum tempus deliberare iubeatur. [4] Sed tamen si constet aliquot menses iam præteriisse,[5] vt toto illo medio tempore potuerit deliberare,boni iudicis est petenti posteà tempus ad deliberandum tanto breuius concedere, [6] habita scilicet ratione eius quod fluxit à die non delatæ hæreditatis sed scientiæ. [7] *Ita Senatus* ex tempore pro illustri D.Ludouico de Seissel,Barone d'Aix & Desaires , 16.Iun.1612.

1 Mich.Grass.*lib.*2 *Sent.artic.vus deliberandi quæst.*3.*n.*4. Bart. Bald.Alex.Iaf.& alii ad *l.si seruus* D.*de iur.delib.*

2 L.*si curatorem* 9.*l licet* 8.*C.hoc tit.*

3 *Vt in l.& quia de inter.in iur.fac.*

4 L.*...& pass.D.hoc tit.*

5 A die scilicet scientiæ.Non enim potest ignorans deliberare, non magis quam aut adire aut repudiare,*l. quoniam* 7. *C.eod.l.qui hereditatem* 19.*D.de acq.vel omitt.hared.*

6 Est enim hoc in potestate & arbitrio iudicis,*l.*1.*in fin.& seqq.D.eod.l.vltim.*§.*& hæc quidem* C.*eod.*Et pro arbitrio iudicis potest vel prolongari vel breuiari.Grass.*dict q.* 3.*n.*6 *&* 7.

7 Quia toto illo tempore potuit deliberare,ita vt si eo tempore decessisset,vtique transmississet tanquam deliberans ius deliberandi etiam non petitum ad suum heredem , *l.cum antiquioribus* 9.*C. hoc tit.*Gloss.*in d.l.vlt.* §*fin antè ad fin.in verb.obseruauerit.C.eod.*]

TIT. XII.

DE REPVD. VEL abstin.hæred.

DEFINITIO I.

Qui bona hæreditaria possidet,si sit habilis ad succedendum,præsumitur in dubio ea iure hæreditario possidere.

BOnorvm possessor hæreditariorum,si aliũ possessionis suæ titulum non proferat,[1] iure hæreditario possidere credendus est, [2] si aut institutus hæres sit,aut legitimus.Præsumitur enim quilibet eo titulo possidere quo potest,& de quo constat.[3] Itaque aditæ hæreditatis probatio non male ex eo inducetur. [4] *Ita Senatus* in causa Roletæ de Gorre modo contra Vicecomitissam de Salins,12.Calend.Auguſt.1592.

1 Nam si constet de vero titulo,nullus præsumptioni locus relinquitur,& ex illo titulo,qui probatur, possessio æstimanda est.Vide *l.*1.*C.hoc tit.*

2 Ponimus enim talem esse possessorem cui delata sit hæreditas,& qui nulla re prohibeatur quo minus heres esse possit,*l.delata* 151.*de verb.signif.d.l.*1.*C.hoc tit.*Gloss.*in l.pro herede* 20.§.1.*D.eod.*

3 *L quadam mulier* 77.*D.de rei vendic.l.merito* 51.*D pro socio.*

4 L.*gerit.*88.*iunct.l.præced.& l.pro herede* 20 *D.de acq.hered.*lunge *l.si quis extraneus eod.l.*1.*&* 2.vbi Castr.& Corn *C eod.tit.de repud.vel abst.her.*3.*vers.& quod de subeũda.C.de nat. lib.*§.*si inst. de her.qual.& diff.*Bald.*cõs.*52 *vol* 1.Socin. *cõs.*8.*n.*1.[Nec aliud est etiãsi habuerit ius possidẽdi& retinẽdi bona paterna pro dote matris. Præsumitur enim potius ea possedisse iure hereditario, & tanquam sua,quam iure creditoris,& quasi sibi obligata.Nisi expressim fuerit

rit proteſtatus ea ſe retinere velle iure pignoris: Adeo vt nec ſufficiat quod inter amicos ſæpius in familiari colloquio dixerit nolle ſe paternam hereditatem agnoſcere. Teſtatio enim illa & proteſtatio ſolemniter fieri debet, & in iure apud Prætorem, vt olim *repudiatio l.4.Cod.hoc tit.* & abſtentio *l.pen.de auth.tutor* Aut ſaltem poſt ſublatas omnes iſtas verborum ſolemnitates conuocatis in eam rem teſtibus, & vt fieri frequentius ſolet coram notario, vt de eo conſtare poſsit ex ſcripto, & per probationem cuius fides ſuſpecta eſſe non poſſit ne quid prælato die factum dici queat, *arg.d.l.pro hærede l.& ſi quis 4 § plerique D.de relig & ſumpt.fun.l §.editiones,D. de edend.* Alioqui facile erit etiam poſt longam immixtionem reperire duos aut tres qui dicant ſe audiſſe filium dicentem nolle ſe paternam hereditatem agnoſcere *arg.l. Diuus 24. D. de teſtam. milit.* Sunt autem iſta certiora, ſi ponas filium ex bonis paternis quæ paterna eſſe ſciuerit aliquid vendidiſſe priuata venditione. Credendus enim eſt vendidiſſe tanquam rem ſuam potiùs, quàm quaſi alienam. Scilicet ſi vendiderit ſimpliciter, & vt vulgo notarij ſcribunt, omni meliori modo quo fieri venditio poteſt. Nec enim poteſt creditor pignus vendere ius creditoris, niſi publico programmate propoſito & admonito debitore, & ſub haſta *l.1.3.& paſſ.C.ſi vend.pign.agat. l.ſi eo.6.l.8.C.de remiſſ.pign.l & qui 10.C.de diſtr pign* Præſertim verò ſi de euictione ſe obligauerit, ad quam ſcilicet creditor non tenetur, *C.hoc tit credit.euict.pignor.non d. ber.* Illud plane requiritur vt filius ſciuerit eſſe paterna bona quæ vendidit. Aliud enim eſt ſi putauerit eſſe materna, *l.eum bonis 87.C.hoc tit.* iunct. *l.ſi is qui bonis 91.eod. Ita Senatus* pro Gonina Pellarin, contra Claudium Gay, Idib. Maii 1614.

DEFINITIO II.

Poſſunt liberi quos nondum conſtet abſtinuiſſe, conueniri tanquam heredes, nec ſi dicat ſe abſtinere prius ſunt abſoluendi quam curator datus ſit hereditati, ſecus in extraneis.

ITem aduerſus eum inſtitutam qui deceſſit ſuperſtitibus liberis proſequi actor poteſt contra liberos tanquam heredes,[1] in eamque rem petere, vt ad iudicem euocentur: nec periculum expenſarum veteri debet,[2] ſi forte abſtinuiſſe paterna hereditate poſtea probentur. Iuſta enim præſumptio eſt, Patris heredem eſſe eum qui ſit filius, licet poſſit abſtinere,[3] niſi à quo tempore certum eſſe incipit abſtinuiſſe.[4] Quid igitur ſi pendente lite dicat filius ſe abſtinere, nec probari poſſit immixtio? Nullam eo nomine expenſarum condemnationem pati actor debet.[6] At neque abſoluendus eſt filius ab obſeruatione iudicij priuſquam hereditati iacenti curator datus ſit.[7] Quid enim ſi curator datus docere velit præceſſiſſe immixtionem,[8] aut, quod in filio idem eſt, amotas ab eo ante abſtentionem res hereditarias?[9] Condemnandus adhuc erit filius tanquam hæres.[10] Nam & ad eius, qui hereditati curator datur, officium pertinet, vt ſi fieri poſſit agnitam probet hæreditatem, cum ea ratione futurum ſit, vt idonea & ſoluendo fiat hæreditas, quæ alioqui ſoluendo non eſſet.[11] Siquidem verum eſt, quod vulgo dici ſolet ſoluendo eſſe hæreditatem, quæ habet heredem nullo legis & inuentarij aut in integrum reſtitutionis beneficio adiuuandum.[12] In extraneo hærede ſecus eſt. Neque enim tanquam heres conueniri poteſt, quin heres probetur,[13] & deficientibus actori probationibus aditæ hærediratis, expenſarum condemnatio actori qui male egit remitti non poteſt,[14] ſi non probabilis fuerit cauſa litigandi.[15] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1 Quiſquis enim filius eſt hoc ipſo probatur ſuus hæres, *l.in ſuis 11.D.de liber.& poſth.l.in ſuis 14.D.de ſuis & legit.*

2 Quod vtique incurreret ſi in ius vocaret aliquem tanquam hæredem, qui tamen hæres non inueniretur.

3 *L.1.§.qui ſunt in poteſtate, D.ſi quis omiſſ.cauſ.teſtam.* Imo & filius poſtquam ſe abſtinuit adhuc hæres eſt, *l.cum quaſi 30. §. ſed etſi ſuus, D.de fideic.libert.*

4 Non quaſi per abſtentionem deſinat heres eſſe, *dict.§.ſed etſi ſuus*, ſed quia poſt abſtentionem non habetur heredis loco *l.ſi alius 22.de interrog.in iur.faciend.l.neceſſariis 57.D.de acquir.her.*

5 Quæ tamen cum ſit facti, probari debet, *l.1.C. ſi min. ab her. ſe abſtin.*

6 Quia non requiritur immixtio, vt filius ſit heres, ſed vt non poſſit ſe abſtinere, *d.l.neceſſariis.*

7 Eo ſiquidem iure vtimur, vt hæreditati etiam quæ habet ſuſi heredem tanquam iacenti curator detur, vt ſcripſi *in 1 part.Chiliad. de error.pragmat.*

8 Intereſt namque hereditatis, vt habeat ſuum heredem non tantum nomine, ſed etiam effectu, vt videatur ſoluendo, *l.2.§.adoptiui ad S.C.Tertyll.l.libertus 36.de bon.libert.*

9 Si enim poſt abſtentionem amouerit eas res, non indutit immixtionem *l.ſi quis ſeruum, §.vlt.D.de acq.hered.*

10 Non tantum ciuili iure, quod non ſufficeret, ſed etiam prætorio, quia actiones à prætore dantur, *d.l.neceſſariis.*

11 *L.quæ dotis 33.D.ſolut.matrim.*

12 *d.l.libertus 36.de bon.libert.l 3 D.ad leg.Falcid.*

13 Quia in extraneis nemo heres eſſe præſumitur, *l. quia difficiles, D.de inter.in iur.fac.l.2.C.de iur.delib.l.pro herede 20.de acq.her.*

14 Ex *reg.l.enim quem temere 79 de iudic.*

15 *L.qui ſolidum 78.§.etiam, de leg.2.*

DEFINITIO III.

Sui hæredes præſumuntur ſe immiſcuiſſe, niſi cum hæreditas damnoſa eſt aut oneroſa.

LIberi, qui in poteſtate defuncti ſunt mortis tempore, ſtatim & ipſo iure hæredes ſunt, ſiue ex teſtamẽto ſi inſtituti proponantur, ſiue ab inteſtato ſi inteſtatus pater deceſſerit.[1] Nec quod ſe poſſunt abſtinere quicquam facit.[2] Si tamen dubitetur an ſe immiſcuerint, an abſtiuuerint, ea præſumptio capienda eſt, quæ fauorabilior videatur, vt ſe immiſcuiſſe credantur, ſi lucroſa & compendioſa ſit hæreditas, abſtinuiſſe vero ſi aut damnoſa ſit aut oneroſa.[3] *Ita Senatus* in cauſa Goninæ Iarrin & Claudij Petit feu. Idib. Iulij 1592.

1 *L.in ſuis 14.D.de lib & poſthum.l. neceſſariis, 57.D hoc tit.*

2 *L.1.§.qui ſunt in poteſtate D.ſi quis omiſſ.cauſ teſtam.*

3 *L.1.vbi Bart.& cæteri, C ſi vt min.ſe ab hered.abſtin.* [Intellige tamen, niſi liberi attigerint bona paterna ſine proteſtatione. Tunc enim credendi ſunt ſe immiſcuiſſe, nec poſtea cauſari poſſunt, quod ea bona poſſederint tanquam obligata pro dote matris, aut quo alio iure, vt ſcripſi *Deſin* 1. præſertim *num vlt.& Deſin.8. Ita Senatus* ex tempore 17. Iul. 1614. Iunge *Deſin.9 infr.*]

DEFINITIO IV.

Aduerſus omiſſum inuentarij beneficium reſtitui maior non poteſt.

MAior annis vigintiquinque ſi delatam ſibi hæreditatem pure & ſimpliciter adierit petere poſtea non poteſt, vt liceat ſibi legis & inuentarij beneficium implorare non magis, quam vt ad hæreditatem repudiandam admittatur.[1]

1 Dixi *Deſin.7.de iur.deliber.* vbi vide.

DEFINITIO V.

Caſus quo is, qui hæreditatem poſſedit tanquam ab inteſtato poteſt admitti ad ſucceſſionem teſtati, adeoque cum beneficio inuentarij etiam citra reſtitutionem.

QVi tanquam agnatus proximus hæreditatem ab inteſtato poſſidebat ignorans teſtamentum, quod vtiliter factum poſtea apparuit, ſi eo teſtamento idem ipſe ſcriptus reperiatur, hæres quidem manet,[1] cum ſuperueniens teſtamenti cauſa faciat quo magis nõ quo minus hæres eſſe debeat, qui ſemel eſſe voluit,[2] ſed tamen optio ei relinquitur, an ex teſtamento, an ab inteſtato hæres eſſe malit,[3] quamuis vtroque caſu perinde creditoribus ex ratione iuris & legatariis ex edicto teneatur.[4] Quæ res facit, vt legis & inuentarij beneficium quod ab initio non implorauit ſaluum quidem ei eſſe,[5] ſed tamen propter legatarios tantum, de quibus ante exhibitum teſtamentum nihil ſuſpicari poterat,[6] non etiam propter hæreditarios creditores, quippe quorum ius ex teſtamento non pendeat,[7] tametſi proponas teſtamento declaratos creditores pleroſque, qui antea ignorabantur. Cum in eam nimirum rem compara-tum ſit beneficium inuentarij, vt aduerſus latens in-

Source : BIU Cujas

certumque alieni ætis periculum sibi ſproſpicere hæres poſſit. 8 Itaque, quod nouum magis quam mirum eſt alio iure hic hæres quod ad legatarios, alio quod ad creditores cenſebitur. 9 Nam & ſi beneficium inuentarij nõ induxiſſet, deferti ei conditionem oporteret num hæreditatem mallet omittere, ne alioqui teſtamentariis oneribus inuitus obligaretur, qui ſe ab inteſtato hæredem putabat. 10 Neque ſtricta iuris ratio refragari videretur, quæ hæreditatem ſemel quæſitam repudiari poſſe non patitur. 11 Nec enim quæri potuit hæreditas ab inteſtato priuſquam ex teſtamento repudiata eſſet. 12 Neque rurſus ex teſtamento repudiari ab illo qui ſibi eo iure delatam ignoraret. 13 *Ita Senatus* pro Perrotto, contra Dominos Senatores Dauiſe & de Beauſiour, 15. Calend. Iunij 1590.

1 Nam ex communi ratione iuris qui ſemel heres fuit, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, ſemper heres perſeuerat, *l. ait prætor 7 alias l. etſi ſine, §. ſed quod Papinianus, de minor l. ei qui ſoluendo 88 de hered. inſtit.*

2 Tanquam cui delata fuerit hæreditas duplici iure, ex teſtamento ſcilicet & ab inteſtato, *l.* 1. D *de hered. petit. l. 2. fam. ercis.*

3 Quia neque potuit adire ab inteſtato niſi repudiata prius ſucceſſione teſtamentaria, nec rurſus repudiare teſtamentariã priuſquam ſciret ſibi delatam, vt ſcriptum eſt in fine huius Definitionis

4 *L. 1. & tot. tit. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* D. & C.

5 Tandiu enim competit quamdiu ab eo excluſus non eſt hæres aut repudiatione, aut tempore, quorum neutrum hic dici poteſt, *l. vlt. C. de iur delib.*

6 Vt ſcilicet improuiſi oneris ratio habeatur. Nam quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio, *l. de ætate 11. §. ex cauſa,* D. *de interrog. in iur. faciend.*

7 Eorum enim nihil intereſt, an adeatur necne hereditas, cum æque poſſint ſuum conſequi ex diſtractione bonorum hereditariorũ, *l. paterfamilias 28. de rebus auctor iud. poſſid. alias l. 13 de priuil. credit.*

8 *L. vlt. C. de iur. delib. l. 4.* D. *ad* SC. *Treb.*

9 Nam & olim creditoribus tenebatur hæres in ſolidum, etiãſi ſoluendo non eſſet hereditas, *l. qua dotis 33. ſolut. matrim.* legatarius vero non item, *l. in ratione 11. §. quod vulgo, ad leg. Falcid.*

10 Nec enim ab inteſtato legata vlla deberi poſſunt adeoque nec relinqui, ſi inſpicias iuris veteris rationem, *l. illud 13. §. 1. l. vlt. ff. de iur. codicill.*

11 *L. ſicut 4* C. *hoc tit. cum ſimilib.*

12 *L. illud 77* D *hoc tit.*

13 Ignorantia enim & acquiſitionem impedit & repudiationem, *l. nec is 17. §. 1. & ſeqq. hoc tit.* Vide tamen Crauet. *conſ. 324. n. 1.* Vbi defendit heredem ſtatim atque adit hereditatem ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato debere inuentarium conficere, cum certum ſit, eum omnimodo futurum hæredem, maxime ſi nemo inuentarii confectionem impediat.

DEFINITIO VI.

Qui diſputat de viribus teſtamenti, hoc ipſo fit hæres ab inteſtato, ſi hæres eſſe velit, & teſtamentum tandem probetur non valere.

ALia cauſa eſt eius, qui teſtamentum, in quo alius hæres ſcriptus erat, impugnauit, vt ſe ab inteſtato hæredem faceret, ſi nullum, ſiue falſum teſtamentum dixerit. Hic enim etſi ob litem in dubio conſtitutus videtur, vt hæreditatem adire nequeat, vt pote de teſtamenti viribus dubitans, 1 hoc ipſo tamen, quod impugnat teſtamentum, cum ſit capax hæreditatis ab inteſtato acquirendæ, fit heres ab inteſtato ſi teſtamentum non valeat. Quæſtio enim de iure teſtamenti facit dumtaxat ne ex teſtamento quiſquam interea hæres eſſe poſſit, licet teſtamentum valeat, non autem ne ab inteſtato hæres ſit, qui proximior eſt, ſi teſtamentum non ſubſiſtat. 6 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. nec is 17. in princ. iunct. l. ſeq. l. ſi is ad quem 22. verſ. veluti agnatus proximus l. 23. l. cum falſum 46. l. eum qui 51. l. in plurium 70. l. pater 93. l. Clodius 97. verſ. dicebam, ff. hoc tit.* Guill. Bened. in verb. *mortuo itaque teſtatore 1. num. 356* Iunge textum elegantem *in l. ſcriptus 12. de Carbon. edict.*

2 Vt enim qui heres ſit ab inteſtato, ſufficit, vt nihil ſit quod impediat delationem ſucceſſionis ab inteſtato, quam vtique nihil impedit, cum certum eſt teſtamentum non valere, itaque facilius eſt, vt impediatur acquiſitio hereditatis teſtamentariæ. Nullitatis quæſtionem non impedire aditionem ex teſtamento ait Bald. *in l. 3. per ill. text. C. hoc tit. in 3. notab.* vide Bart. *in l. gerit. num. 19. & 31. ff. eod. & in l filio præterito. numer. 14. de iniuſt. rupt.* Vide *l. 2. C. de iur. & fact. ignor.* Certe ignorantiam hæredis non impedire ſucceſſionem inteſtati apparet ex *l. ſi filius 16. de liber. poſthum. l. vltim. C. de condic. inſtit.*

DEFINITIO VII.

Ex ſola aduerſarij confeſsione hæres nemo fit, & probatur erronea confeſsio hoc ipſo, quod qui ſe talem dicit non probat.

NEmo ex ſola aduerſarij confeſſione fit hæres, tametſi ex teſtamento, aut ab inteſtato delata ei ſit hereditas. Heredem enim non delatio facit, ſed acquiſitio hereditatis, 1 quæ non niſi per aditionem fit in extraneis hæredibus. 2 Ergo multo minus proderit aduerſario confeſſio ei, qui probare non poſſit delatam ſibi hæreditatem, ſiue ex teſtamẽto, ſiue ab inteſtato. 3 Hoc ipſo enim probatur confeſſio erronea, quod qui hæredem ſe dicit, ſe talem non probat. 4 Itaque ſi conuentus ego à te tanquam hærede Titij procuratorem in iure conſtitutum, & in ipſo actu conſtitutionis Titij hæredem te nominauerim, nocere mihi nominatio non debebit, quæ minus vtique quam confeſſio eſt. 5 Nam etſi partem debiti tibi vt hæredi ſoluiſſem, non idcirco reliquam partem ſoluere cogendus eſſem. Quinimo ſolutam indebitam repetere poſſem te nihil probante. 6 Denique quamdiu non apparet, an heres ſit necne, nulla ratio eſt, vt condẽnari debeam, ſiue per diffinitiuam, ſiue per interlocutoriam iudicis ſententiam, quia de perſonis ante omnia quærendum & cognoſcendum eſt, 7 nec ſi ſatisdationem offeras, vt interlocutoriam feras condemnationem, prodeſſe tibi ea res debebit, 8 vt legitimam ad agendum perſonam habere videaris, quam reuera non habes. 9 *Ita Senatus* ex tempore Non. Iuniis 1590.

1 *L. delata 151. de verb. ſignif. l. nec emere 16. Cod. de iur. delib.*

2 Aut gerendo pro herede, l. pro *herede 20. l. gerit. 88. & paſſ.* D. *hoc tit. l. in ſuis 14. de ſuis & legit.*

3 Prius enim eſt vt delata ſit hereditas, quam vt heres quis eſſe poſſit *l. nec is 17. §. 1. l. ſi is ad quem 22. l. illud 77 ff. hoc tit. l. 1. 2. & 3. ff. de petit. hered.*

4 Quamuis difficilis ſit probatio aditæ hæreditatis, *l. 3. de interrog. in iur. fac.*

5 Verba enim enunciatiua non probant adeo plene, quin admittatur probatio in contrarium. *Not. in l. optimam, Cod de contr. ſtipul.*

6 *Tot. tit. de condict. in deb.*

7 Vt non prius iuris ratio quam perſona quæratur, *l. quidam referunt 14 ff. de iur. codicill.*

8 *Arg. l. 2. ff. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat. & arg. l. teſtamento 17. 8 non omnimodo, ff. de teſt. tutel.*

9 Satisdatio enim non prodeſt ad agendum, niſi vt caueatur de rato, ſi dubitetur de mandato, *l. 1. C. de procurat.*

DEFINITIO VIII.

Filio qui paterna bona malo more attigit non ſupereſt beneficium abſtentionis.

SVum hæredem, qui per ſuppoſitam matris perſonam, prætextu dotis paternas res diu poſſederat, omniaque geſſerat, quę poſt immixtionem gerere potuiſſet, abſtinẽdi beneficium amiſiſſe conſtabat, 1 quamuis in extraneo hærede non idem fortaſſe reſponderetur. Etſi enim veriſſimum eſt quod prudentibus placuit, Bonis ſe patris miſcere videri eum, qui remoto familiæ vinculo pro hærede gerere videtur, 2 facilius tamen filius quã extraneus hæreditati obligatur, 3 quippe qui iã ipſo iure ſit obligatus 4 adeo vt dici poſſit nõ eſſe ſine hærede eũ qui ſuũ hęredẽ habet, quãuis ſe abſtinẽtẽ, licet nõ habeatur à Prætore hæredis loco. 6 Indeque nimirum euenit, vt ſuus hæres qui celãdi & ſubripiẽdi animo paternas res amouit, prætoris beneficiũ fruſtra poſtmodũ imploret. 7 neque tamen ſimiliter extraneus pro hęrede geſſiſſe dicatur, ob id ſolũ quod

quod rem hæreditariam subripuerit aut celauerit. Nam imo vero admissum hoc contrariam prorsus voluntatem declarat. Cur enim cpilaret aut celaret si hæres esse vellet? [8] Nec filio prodesse potuit, quod cum patri iusta faceret, protestatus fuerat non immiscendi se animo id facere, sed solo intuitu pietatis. [9] Ea siquidem protestatio hactenus ei prodesse debuit ne ex eo actu obligaretur, [10] at non, vt hac indemnitatis fiducia grassandi liberius in paterna hæreditate facultatem nanciscereturr. [11] Alioqui facile esset eo remedio fraudem comminisci, prætorisque beneficium ad iniuriam passim traheretur, quod vtique non est permittendum. [12] Vnde illud etiam est, quod si quis suus dicat hæreditatem se retinere nolle, aliquid autem ex hæreditate amouerit, abstinendi beneficium non habet. 13 Sane si ante immixtionem abstinere se dixisset, facilius admitteretur, vt ob res post abstentionem amotas furti actione creditoribus teneretur, quam vt qui semel abstinuisset ex post delicto obligaretur. [14] *Ita Senatus* pro Barandier, contra viduam Ioannis Perier, mense Iul. 1592. Iunge Defin. 1. & 3, sup.

1 *L. si is qui bonis 9. D. hoc tit.*
2 *L. cum bonis 84. eod.*
3 *Arg. l. 2. C. de iur. delib.*
4 *L. in suis 14 de suis & legit. l. necessariis 57. ff. hoc tit. l. 1. §. qui sunt in potestate ff. si quis omiss. caus. testam.*
5 *L. cum quasi 10. §. sed etsi suus. de fideic. libert.*
6 *L. si seruum 71. § prætor. ait. ff. hoc tit.*
7 *L. si quis extraneus 21. eod.*
8 *L. si quis extraneus 11. eod.*
9 Ex consilio Vlpian. *in l. pro herede 20. §. 1. eod. tit. & in l. etsi quis 14. §. plerique, de religios. & sumpt. funer.*
10 *d. §. plerique.*
11 Arg. *l. quia satisdatio 6. de suspect. tutor. l. duo fratres 78. ff. hoc tit.*
12 *L. Paulus notat 8. de pact. stipulat. l. si emancipatio 17. ff. de legat. præst.*
13 *d. l. si seruum 71. §. si quis suus ff. hoc tit.*
14 Ead. *l. si seruum, §. vlt.*

DEFINITIO IX.

Filius, qui possedit bona paterna pro dote matris iam viuo adhuc patre, non videtur se immiscuisse,

NOn idem erit si filius post mortem patris retinuerit sine protestatione possessionem bonorum paternorum, quam viuo adhuc parre occupauerat, [1] pro dote matris ante patrem defunctæ. [2] Id enim vtique suo iure facere potuit, & citra ius ac nomen hæredis, [3] cum idem ius retentionis habeat pro dote materna in bonis paternis, quod haberet mater ipsa si viueret. [5] *Ita Senatus* ex tempore 13. Calend. August. 1593.

1 Scilicet tanquam heres matris *ex l. 1. C. de bon. matern.*
2 Pro qua dote certum est habuisse filium obligata omnia bona patris, ex *l. vnic. C. de rei vxor. action.*
3 *L. pro herede 20. §. Papinianus, ff. hoc tit.*
4 *L. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.* Nam cui damus actionem de pignore, multo facilius damus retentionem pignoris *l. 1. ff. de pignor.*

DEFINITIO X.

Filius qui semel se immiscuit non potest exonerare, neque negando se heredem, neque abstinendo.

FIlio, qui paternis bonis se abstinere vult, prodesse non potest, quod post immixtionem ab vno ex creditoribus hæreditariis in iure interrogatus an hæres esse palam negauerat. [1] Etenim præter id quod eo iure vtimur, vt huiusmodi responsiones ad interrogationem vnius ex creditoribus factæ aliis, qui non interrogauerunt, nec prosint, nec noceant, [2] illud etiam constat eum qui semel se immiscuerit abstinere postea non posse nisi minor ætas inducat beneficium & auxilium restitutionis. [3] Adde quod nemo conditionem suam meliorem facere respondendo potest, deteriorem potest. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra SC. 9.

1 Alioqui expediet ei negare etiam per mendacium, *l. illud 7. §. pen. de tribut act.*
2 Ex *l. vlt. de interrog. in iur. fac.*
3 *L. necessariis 57 ff. hoc tit.* vbi tamen excipitur pupillus.
4 *L. & quia 6. §. de interrog. in iur. faciend.*

DEFINITIO XI.

Neque tutor, neque curator aut adire, aut repudiare hæreditatem potest, adeoque nec pater adire cum filio, nec repudiare sine filio.

CVrator hereditatem minori delatam repudiare minoris nomine non potest, quia nec adire posset, [1] adeoque nec auctoritatem minori ad adeundum præstare. [2] Tutor autem etsi hoc plus iuris habet quam curator, quod ad adeundam vel repudiandam hæreditatem accõmodare pupillo auctoritatem potest, [3] quia personæ magis quam rebus datur, [4] ideoque suppler facilius ex suo, quod iudicio pupilli deest, [5] ipse tamen nec adire potest, nec repudiare. [6] Quin etsi bonorum possessionem petere potest pupilli nomine, [7] quoniam in petenda possessione minus iuris animique versatur, quam in adeunda hæreditate, [8] repudiare tamen eam nequit, quia repudiatio illa esset alienatio, quæ tutori interdicta est. [9] At nec pater sine filio repudiare potest delatam filio hæreditatem. [10] Quia licet per filium adeuntem possit acquiri hæreditas patri volenti & adire iubenti, [11] per eum tamen repudiatio facienda est, qui ipse adire potest, [12] nec tam cui acquiri possit commodum hæreditatis, quam quis hæres institutus sit, inspiciendum est. [13] Præsertim cum nolente patre hæreditatem sibi per filium acquiri, futurum sit vt filius sibi acquirere si velit possit: [14] quippe qui eo casu capax sit acquisitionis. [15] *Ita in Senatu tractatum est* in ea causa, de qua Defin. 22. infr. de except.

1 *L. per curatorem 90. D. hoc tit.* etsi vulgo ibi legitur, *per procuratorem* & male, vt alibi scripsi.
2 *L. cum in vna 17 §. tutor D. de appell.*
3 *L. More 8 & seq. D. hoc tit.*
4 *L. Quia personæ 14. D de testam. tutel.*
5 *L. in negotiis 5. de reg. iur.*
6 Quia eius est adire vel repudiare, cui lex detulit hereditatem, *l. nec eis 17. §. 1. & l. seq. D. hoc tit.* lex autem defert hereditatem pupillo, non tutori. *d. l. pupillus 9 ff hoc tit. l. 5 C. de iur. delib.*
7 *L. tutor. 8. ff. de bonor. poss. l. 1. §. . . & § tutor impuberis, de succes. edict.*
8 Vnde est quod etiam seruus potest bonorum possessionem pro alio admittere, *l. seruus 7. in princ. de bonor. poss.*
9 *d. l. tutor, 8. eod. & d. l. 1. § tutor, impuberis, de succes. edict.*
10 *L. qui in aliena 6. l. si quis mihi 25. §. iussum, eod. tit. l. 1.* vbi not. *C. qui admitt. ad bonor. poss.*
11 *L. is potest 18 D. hoc tit.*
12 Institutum enim esse facti est non iuris. Quæ autem facti sunt non transeunt ad patrem, vt nec ad dominum, *l. qui heredi 44. de condit. & demonst.*
13 Quæ ratio & sententia est, *d. l. qui heres 13. §. vltim. ff. hoc tit*
14 *L. cogi 16. §. si pater l. Imperator 50 ff. ad SC. Treb. d. l. 1. qui admitt. l. 4. §. sed & filius familias ff. de ed. nd.*

DEFINITIO XII.

Is, cui delata est hæreditas, si interrogante vno ex creditoribus respondeat se hæredem, conuenitri potest tanquam hæres à cæteris omnibus creditoribus.

QVi apud iudicem interrogatus, an filij hæres esset in bonis aduentitiis, respondérat se hæredem esse, [1] cum in ea lite tanquam hæres egisset, aut excepisset, ac succubuisset, improbatur auxilium restitutionis in integrum, vt filij hæreditatem repudiare posset, [2] in præiudicium aliorum creditorum, à quibus tanquam hæres vrgebatur. Quidam putabant audiendum esse, si aliud nihil feciisset, per quod pro hærede gessisse diceretur, [3] moti ex eo, quod à prudentibus responsum est, confessionem & responsionem eius, qui alio interrogante dixerit se hæredem, non nisi ei qui interrogauit prodesse debere. [4] Dicebam eum, cui delata est, siue ex testamento, siue ab intestato hereditas, si dicat se hæredem esse velle, siue in iudicio, siue extra iudicium id profiteatur, hoc ipso

Source : BIU Cujas

gerere pro hærede.[5] Quis enim obsecro, apertior aut certior animus amplectendæ hæreditatis? Adeo, vt etiam filius, qui patris hæreditate se abstinuit, si post abstentionem responderit se heredem, perinde obligetur hereditati acsi non abstinuisset.[6] Nimirum quoniam, qui se abstinuit quamuis, à Prætore hæredis loco non habeatur,[7] re vera tamen suus heres manet,[8] ideoque nil obstante abstentione pro herede gerere quandocunque potest.[9] Atqui constat eum qui semel heres factus sit semper heredem manere:[10] neque fieri posse, vt pro parte quis heres sit reuera, quin sit in solidum, quia non potest hereditas pro parte deferri vel acquiri.[11] Longeque aliam sententiam habet responsum illud, quo nostri in contrarium abutuntur.[12] Est enim non de illo, qui cum heres esse posset dixerat, se heredem esse, sed de filio, qui neque heres erat, neque bonorum possessionem acceperat, id est, qui heres esse tametsi maxime vellet non poterat.[13] Nam quisquis filius est, is, si neque exheredatus sit; neque emancipatus, haud dubie heres patri est, & quidem necessarius,[14] siue ex testamento, siue ab intestato,[15] nec quod potest se abstinere quicquam facit.[16] Exheredatus autem nec si velit heres tamen esse potest iure ciuili,[17] aut bonorum possessor iure prætorio, nisi prius rescisso per inofficiosi querelam testamento.[18] Emancipatus quoque, cum sit iuri ciuili incognitus, ac pro extraneo habendus,[19] non potest heres esse, nisi cum est institutus, sicut nec extraneus quilibet,[20] sed tantum fieri bonorum possessor iure prætorio ex capite, Vnde liberi.[21] Porro nemo dixerit sic agnosci posse bonorum possessionem, vt quis in iure respondeat se heredem esse:[22] cum neque agnita bonorum possessione heres fiat is, qui agnouit, sed bonorum possessor.[23] Itaque mirum non est filium, qui neque patris heres sit, neque esse possit, ex eo solo, quod se heredem esse falso responderit, non obligari hereditati.[24] Nempe quia prius est, vt heres aliquis esse possit, quam vt ei ex confessione sua acquiratur hereditas.[25] Et tamen non eo minus æquum est, perinde conueniri eum posse ex confessione & responsione sua, acsi reuera heres esset.[26] Non quod eum confessio sola heredem facere potuerit, sed vt ipsi contra se credatur, & propter mendacium.[27] At quoniam id ius non nisi ex interrogatione oritur,[28] illud etiam æquum est ei soli prodesse responsionem qui interrogauit, non item cæteris creditoribus,[29] ne alioqui ex alterius facto alteri quæratur actio contra iuris regulam.[30] *Ita tractatum est* in causa Ludouici Costerg. in relationibus libellorum, 5. Calend. Febr. 1594.

1 Habet enim filiusfamilias hodie in aduentitiis heredem. *Nouell.* 118 *de hered. ab inst. venient.*
2 Tanquam nondum à se aditam & acquisitam, *ex l. nec emere* 16. *C. de iur. delib.*
3 Geritio enim pro herede & facti est, & animi, *l. pro herede* 26 *in princ. & § Papinianus, l. gerit* 88 *ff. hoc tit.*
4 *L. vlt. ff. de interrog iur. fac.*
5 *§. vlt. Inst. de hered. qualit. & differ.*
6 *L. si filius* 12. *de interrog. in iur. faciend.*
7 Quod ad hoc scilicet, vt paternis creditoribus teneatur, *l. necessariis* 57. *ff. hoc tit.*
8 *C. cum quasi* 30. *§ sed etsi suus, de fideic. libert.*
9 Quamuis non similiter possit è contrario se abstinere, vbi semel se immiscuit, nisi pupillus sit aut minor, *d. l. necessariis.*
10 L. ait prætor 7. *alias l. etsi sine, §. sed quod Papinianus, ff. de minor. l. ei qui soluendo* 88. *de hered. inst.*
11 *L. 1. & 2. ff. hoc tit. si ex pluribus* 9. *ff. de suis & legit.*
12 *In dict. l. vlt. ff. de interrog. in iur. faciend.*
13 Non enim potest nuda voluntas heredem facere, nisi lex prius detulerit hereditatem, *l. nec is* 17. *§. 1. l. si is ad quem* 22. *l. illud* 77. *& pass. ff. hoc tit.*
14 *d. l. necessariis, l. in suis* 11. *de liber. & posthum. l. in suis* 14. *de suis & legit.*
15 *L. apud hostes* 9. *C. eod. tit. de suis & legit.*
16 *L. 1. §. qui sunt in potestate, ff. si quis omiss. causs. testam.*
17 *d. l. in suis* 11. *in fin. & tot. tit. de liber. & posth.*
18 *L. non putauit* 8. *de bonor. poss. contr. tabul.*
19 *L. quin etiam* 55. *in fin. de rit. nupt.*
20 *L. hereditas* 5. *C. de pass. conuent. iam sup. dot.*
21 Nullo scilicet facto testamento Alioqui debet venire per contra tabulas, *l. 2. ff. si tab. testam. null. ex tab.*
22 Quamuis qui petit bonorum possessionem, cum ei delata esset iure ciuili hereditas, hoc ipso fiat heres quasi per geritionem pro herede, *l. puberem* 12. *C. de iur. delib.*
23 Nec enim potuit prætor facere heredem, *§. quos autem, Inst. de bonor. poss.*
24 Semper enim supponendi sunt termini habiles, *vulg. l. adizere* 6. *§. quamuis, de iur. patron.*
25 Confessiones enim falsæ ita ratæ sunt, si id, quod in confessionem venit, & ius & naturam recipere, possit, *l. confessionibus* 13. *in princ. & l. seq. §. vlt. de interrog. in iur. faciend.*
26 Non tanquam heres, sed actione interrogatoria ex edicto prætoris, *d. l. vlt. eod. eod. tit.*
27 *L. & quia* 6. *§. 1. l. de ætate* 11. *§. 1. & § qui interrogatus, & pass. eod. tit.*
28 Vnde & interrogatoriæ cautiones dicuntur, de quibus *in eod. illo tit.*
29 Quæ sententia & ratio est, *d. l. vlt.*
30 *L. stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig. l. 1. C. per quas person. nob. acquir. l. cum vnus* 12. *de rebus auctor. iudic. possid.*

DEFINITIO XIII.

Aduersus aditam ab herede hereditatem restitui heres heredis non potest.

HEres Titij non est audiendus si in integrum restitui velit, aduersus additionem à Titio factam hereditatis Sempronianæ, si quid à Titio factum sit, quod nesciatur an adeundi animo fecerit necne.[1] Defuncti namque animus per heredem explicari nequit.[2] Et in dubio credendus est defunctus fecisse animo adeundæ hereditatis, quod alio iure facere non potuit.[3] *Ita Senatus* prid. Id. Mart. 1595. in relationibus libellorum, contra Dn. de Marcosey.

1 Quisquis enim voluntarius heres est heredis, necessario est illius heres, cui heres ipse successerat, *l. si quis, filiumfamilias*, 7. *§. 1. hoc tit. l. vlt. C. de hered. inst.*
2 Aditio siquidem non tantum facti est, sed etiam animi, *l. pro herede* 20. *l. gerit.* 88, *& pass. ff. hoc tit.*
3 *L. si ita legatum* 65. *§. 1. de legat. 1.*
4 *d. l. pro herede* 20. *§. Papinianus ff. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Querela de expilatione hæreditatis in testamento facta non probat aditam fuisse à defuncto hereditatem.

QVi testamento conquestus est expilatam à fratre aut alio hereditatem, quæ sibi fuerat delata, non satis voluntatem suam declarasse videtur an heres esse vellet.[1] Fieri namque potest, vt adeo expilatam sciuerit hereditatem, vti ne vnquam fuerit illam aditurus, vtpote factam ex ea expilatione minus idoneam.[2] Ideoque nec hereditatem quasi aditam ad heredem suum transmittet.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Id. Maij, 1595.

1 Aliud esset si de illa hereditate tanquam sua in testamento suo disposuisset, *l. si auia* 6. *C. de iur. delib.*
2 Nec enim facile quisquam credendus est aditurus fuisse damnosam aut suspectam hereditatem, *l. 4. ff. ad* SC. *Treb. l. filium* 20. *de bon. poss. contr. tab. l. nec emere* 6. *C. de iur. delib.*
3 *L. vnic. §. in nouissime, C. de ædific. tollend.*

DEFINITIO XV.

Extantibus suis heredibus, quamuis se abstinentibus hereditas neque iacet, neque vacat & ideo non hereditati dandus est curator sed bonis, nisi agnatus vel cognatus aliquis velit succedere.

Si

Si patri defuncto superstites sint liberi, qui in morientis fuerint potestate, quamtumuis à paterna hæreditate abstinuerint, non potest curator hæreditati tanquam iacenti dari. [1] Neque enim vlla vnquam est in suis hæredibus iacens hæreditas, [2] imo ne vlla hæreditas quidem, cum ipso iure sint hæredes, [3] eaque continuatio quædam dominij potius, quam hæreditas censeatur. [4] Ideoque dicimus non esse sine hærede eum, qui suum hæredem habet, quamuis se abstinentem. [5] Quid ergo? Curator dãdus est bonis tanquam vacantibus, si id creditores petant, [6] vt habeant cum quo de suis iuribus experiri possint? nimirum si nec agnati aut cognati proximiores velint succedere. [8] Nam cum filius qui se abstinuit non habeatur à Prætore hæredis loco, [9] apparet nõ posse personam eius impedire, quo minus admittatur agnatus proximus nõ ad adeundam iure ciuili hæreditatem, [10] (cum iuris ciuilis ratio non patiatur plures eodem tempore præsertim suis hæredibus existentibus in solidum hæredes esse, [11]) sed ad petendam bonorum possessionem, [12] quæ sane hoc casu si quo alio, etiam hodie necessaria est post abrogata tot Iustiniani constitutionibus vetera fere omnia De bonorum possessionibus iura. [13] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. Sup. De curat. furios. & aliis extra minor. dand.

1 Tunc enim curator dandus est cum bona iacent, & quidem per longum tempus, puta si heres sub conditione scriptus sit, aut si deliberet de adeunda hereditate, *l.1 de cur. bon. dand. l. si diu 8. D. quibus ex caus. in poss. eat.*

2 Iacens enim dicitur hereditas quæ nondum habet, sed habere sperat: vacans vero quæ nec habet, nec habere sperat, *l. de succeff. edict. l. nec vllam 13. §. item si quis, l. petit. bered.*

3 Id est, citra vllam aditionem, *l. in suis 14. de suis & legit.*

4 *L. in suis 11. de liber & posth.*

5 *L. cum quasi 30. §. sed etsi suus, de fideic. libert.*

6 *d l. 1. & tot. tit. de curat. bon. dand.*

7 Cum filius qui se abstinuit, non cogatur excipere actiones, *l. necessariis 57. ff. hoc tit.* non possit autem iudicium esse sine reo, non magis quam sine actore, *cap. forus, de verbor. signific.*

8 *d. l. 1. & tot. tit. de succeff. edict.*

9 *L. si filius 11. de interrog. in iur. faciend.*

10 *L. 2. C. vnd liber. l. 2. C. pro hered.*

11 *L. quod contra 141. §. vni duo, de reg. iur.*

12 *L. defunctus 6. C. de legit. herad. §. placebat, Inst. de legit. agnat. succeff.*

13 Præsertim post *Nouell. Instit. 118. de hered. ab intest. vend.* quæ sustulit veteres illas differentias suitatis, & emancipationis, itemque agnationis & cognationis quantum ad ius succedendi. Iunge *l. vltim. C. ed. qui admit. ad bonor. possess.* Sunt tamen etiam hodie plerisque casibus necessariæ bonorum possessiones, de quibus vide gloss. Bartol. Baldum, Castrens. & alios *ad l. certum, C. vnde legit. ad l. vltim. C. qui admit. ad l. posthumus, 12. de iniust. rupt.* Adde ieundem Bald. *ad rub. C. qui admitti.*

DEFINITIO XVI.

Aliud est negare se hæredem, aliud repudiare.

QVi in iure interrogatus, an hæres esset illius, à quo fuerat institutus, aut cuius erat agnatus cognatúsve proximus, negauit se hæredem, non idcirco repudiasse intelligitur, [1] quia quamdiu non adiit hæreditatem verum est hæredem eum non esse, licet nec repudiauerit. [2] Itaque saluum illi erit ius adeundi quandocumque, [3] dummodo intra annum trigesimum. Et ob id nimirum arctãdus est, vt disertis verbis declaret, an repudiet, necne, vt si repudiare se dicat numquam possit admitti ad eam adeũdam. [4] Interim igitur dari non poterit curator hæreditati tanquam iacenti, [5] multo minus bonis tanquam vacantibus, [6] nisi sit hæres institutus, aut cui ab intestato delata est hæreditas, petierit tempus ad deliberandum, atque interea curatorem bonis dari creditores velint. [7] Quid tamen si per imperitiam iudicis curator hæreditati iacenti datus sit ante repudiationem, tum vero secuta sit repudiatio? [8] Non conualescet curatoris datio, quæ ab initio inutilis fuit, [9] ac multo minus si ex iis, quibus coniunctim erat delata hæreditas, quidam dumtaxat repudiauerint. Aliis enim qui nec decessisse, nec repudiasse probabuntur, accrescent repudiantium portiones, [10] nec proinde vlla pars hæreditatis aut iacere, aut vacare videbitur. Sed obtinent quidem hæc quæ diximus in extraneis hæredibus, at non in suis. Nam si suus hæres interrogatus in iure negauerit se heredem, hoc ipso abstinuisse credendus est, [12] cum alioqui, si responsionem referas ad iuris ciuilis rationem, fieri nequeat, vt hæres non sit, qui suus & necessarius est. [13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Erat enim repudiatio actus solemnis & legitimus, sicut aditio, fiebatque in iure, *l. 4. C. de repud. vel abstin. hered.* iunct. *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*

2 Est enim hoc medium inter hæredem esse, & hæreditatem repudiasse, heredem scil. non esse, *l. si curatoris 9. C. de iur. deliber.*

3 Ius enim adeundi præscribitur hodie spatio triginta annorum, vt & cætera iura perpetua, *l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annorum l. hereditatis 7. C. de hered. petit.*

4 *L. sicut 4. C. hoc tit.*

5 Vt dixi *Definit. præced. num. 1.*

6 Non enim vacant bona quamdiu hæres speratur, aut bonorum possessor, *l. vlt. de succeff. edict.*

7 *L. 1 d. cur. bon. dand. l. si diu 8. quibus ex cauff. impoff. eat.*

8 Ratio dubitandi est, quia res hac in specie peruenit ad eum casum è quo incipere potuit.

9 *Ex reg. l. quod ab initio 29. de reg. iur.*

10 *L. vnic. Cod. quand. non petent. l. qui ex duabus, 53. §. 1. ff. C. hoc tit.*

11 Quia is cui accrescit portio coheredis iam ab initio eam adiiciisse intelligitur, *l. si qui heres 35. l. si duo 38. & pass. eod. tit.*

12 Quoniam is qui abstinet, quamuis reuera sit heres non tamen habetur pro herede, *l. si filius 12. de interrog. in iur. fac. l. necessariis 57. hoc tit.*

13 *dict. l. necessarii 8, l. cum quasi 30. §. sed etsi suus, de fideicomm libert.*

DEFINITIO XVII.

Curator hæreditati iacenti dandus non est, nisi auditis prius iis omnibus, qui quoquo iure possunt succedere.

ETiamsi per contractum aut extra iudicium hæredes instituti, aut legitimi repudiauerint hæreditatem sibi delatam, [1] non ideo tamen statim hæreditati, tanquam iacenti curator dandus est, iis inauditis, licet hæreditarij creditores id postulent. [2] Quid enim si in ea forte sint ætate, vt per restitutionem in integrum iis succurri oporteat, vt adire possint? [3] Quid si mutua voluntate dicant nunc velle hæredes esse, nec creditores causam habeant? [4] Quid si eam repudiationem, qua creditores nituntur, per vim aut dolum, aut metum extortam esse dicant? [5] Igitur vocari eos oportebit, nec prius dari à iudice curatorem hæreditati quasi iacenti, quam in iudicio dixerint omnes, qui hæredes esse possunt, nolle se hæredes esse, aut tempus petierint ad liberandum. [6] Intellige si alij sint agnati, cognative, qui primis hæredibus exclusis possint adire. [7] Nam si nulli supersint præter fiscum, desinit esse hæreditas, incipitque nomen habere bonorum vacantium; [8] quorum alia ratio est quam hæreditatis, vel in eo maxime quod non inducunt successionem in vniuersum ius. [9] Ideoque nec tenetur vltra vires bonorum vacantium, qui succedit in bonis vacantibus, [10] quomodo tenetur vltra vires hæreditatis, qui succedit in hæreditate. [11] *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat, & Bartholomæi Truchet, 3. Calend. Decembr. 1595.

1 Nec enim repudiatio hereditatis est hodie actus solemnis, vt olim, sed potest fieri quocumque loco & quacumque testatione voluntatis, *§. vlt. Inst. de hered. qualit. & differ.* iunct. *l. 4. C. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

2 Quamuis ad eorum postulationem soleat curator dari bonis, *l.2.D.de curat.bon.and.l.Aristo.5.D.de iur.delib.*

3 *Ex l.1.& tot.tit.D.si vt omiss.hered.*

4 Interest enim creditorum, vt sit aliquis heres potius quam vt nullus, & vt bona dominum habeant potius, quam vt iaceant, *l.1.D. de succes.edict.*

5 Nec enim quod factum est per vim vel dolum, ratum à prætore haberi debet, *l.si mulier 21.§.1.D.quod met.caus.*

6 Quo etiam casu curator bonis dandus est, *l.idem priui legium 22.§.1.de rebus auctor.iud.poss.* non autem hereditati, vt pragmatici loquuntur iacenti.

7 Placuit enim Iustiniano, vt hodie in agnatis quoque sit successio, *§.placebat.Inst.de legit.agnat.success.*

8 Fiunt enim vacantia hoc ipso quod nullus amplius successor speratur, *l.vltim.ff.de success.edict.l.habere licere 57.de excl.*

9 Alia enim ratio est bonorum, alia hereditatis, cum bona non dicantur nisi deducto ære alieno, quod in hæreditate diuersum est, *l.subsignatum.39.§ bona.l.hereditatis 119.de verb.signif.*

10 Id est, fiscus, *l.1.an bona.ff.de iur.fisc.l.habere licere.*

11 *L.quæ dotis 33.ff.solut.matrim.* quia soluendo est hereditas quæ inuenit hæredem. *l.libertus 36.ff.de bon.libert.* Nisi adita sit hereditas cum beneficio legis & inuentarij, *l.vlt.C.de iur.delib.& Nouell.1.de hered.Falcid.*

DEFINITIO XVIII.

Abstentio non fit nec inducitur nisi ex verbis diserte & expressis.

Filius à paterno creditore conuentus, vt hæres patris dixerat, paratum se pati, vt executio fieret in bonis paternis saluis tamen iuribus maternis,[1] non ideo satis declarasse videtur, an paterna hereditate abstinuerit.[2] Itaque non eo minus condemnandus est tanquam hæres patris, nisi expressim abstineat,[3] quia ipso iure hæres est,[4] nec prius habetur non hæredis loco, quam diserte verbis abstinere se dixerit.[5] *Ita Senatus* contra Vincentium Petel Maurianensem, 10. Maij 1596. in secreto auditorio.

1 Quomodo solent plerique & possunt salua pignoris sui causa etiam alienationi consentire, *l.4.§.1.ff.quibus mod.pign.vel hypoth. soluit.*

2 Aliud enim est se abstinere, aliud vero neque immiscere se neque abstinere, *l.1.vbi not Cod.si min.ab hered.se abstin.*

3 Eum siquidem solum qui se abstinuit prætor non habet heredis loco *l.si filius 12.ff.de interrog.in iur fac.*

4 Nec quod se potest abstinere quicquam facit, *l.1.§.qui sunt in potestate.ff.si quis omiss.caus.test.a.* Adeo, vt non sit sine herede qui suũ heredem habet, quamuis se abstinentem, *l.leg.cum quasi 20.§. sed etsi suus.ff.de fideic.libert.*

5 Abstentio enim facti est, fuitque olim actus solemnis, quem necesse erat fieri in iure exemplo repudiationis, *l.pen.ff.de auctor.tutor.l.sicut 4.C. hoc tit.*

DEFINITIO XIX.

Hæres institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam non eo minus prohibetur succedere ab intestato, quod hæreditatem ex priore testamento repudiauerit, quamuis alius sit institutus in posteriore.

Quod dici solet agnatum proximum, si idem testamento hæres scriptus sit, & legitimam hæreditatem petierit, hoc ipso testamentariam repudiasse videri,[1] semper obtinet.[2] At singe duobus conditis testamentis posteriori derogatum esse per clausulam appositam in priore,[3] agnatum vero, qui in legitimam hæreditatem, an ideo excludetur ab intestati successione, quia destituto priore testamento supersit posterius, quod impediat ne ab intestato succedi possit? Videtur id consequens iuris regulæ, quę legitimæ successioni locum nullum dat, quamdiu ex testamento succedi potest.[4] Sed non ita est, quia licet destituatur prius testamentum, ex quo repudiatur hæreditas,[5] non ideo nomen conualescit posterius, quod nunquam voluntatem testatoris habuisse intelligitur. 6 *Ita Senatus* in causa N. Francisci Poyat procuratoris fiscalis Bugiensis, prouinciæ 30. Maij 1597.

1 Scilicet in necessarium antecedens, quia nec prius competit legitima hereditas quam testamentaria sit repudiata, *l.illud dubitari 77.D.hoc tit.*

2 Nimirum ex regula quæ habet, eum, qui vult consequens, etiam velle hoc ipso necessario antecedens, *l.2.ff.de iurisdict.l.ad rem mobilem 56.l.ad legatum 62.ff.de procurat.*

3 Quam vocant clausulam derogatoriam, de qua tam multa scripsimus, *Defin.9.& seqq.de testam.* & in posteriore parte *Hemichiliad. de error.pragmat.*

4 *L.quamdiu 39.D.hoc tit.l.quamdiu 89.de reg.iur.* nisi in causa valde singulari, *l.si quis ita 82.ff.de hered.instit.*

5 *L.si nemo 9.ff.de testam.tutel.l.1.ff de iniust.rupt.*

6 Testamentum enim sine testatoris voluntate nullum esse potest, *l.1.ff.qui testam.facer.poss.l.si mihi, 12.§.1.de leg.1.l.si quis in princ. 22.de legat.3.* Quid ergo si cum duo facta essent, testamenta fauore vnius eiusdemque heredis quorum prius quidem valebat, posterius vero non valebat, hæres adierit ex posteriore testamento quod inutile postea repertum est, an ex priore adire poterit? non potest, quia repudiasse videtur ex priore adeundo ex posteriore, cum non potuerit eligere posterius nisi repudiando prius. Ex posteriore autem quod inutile est adiri hæreditas non potest, & ita secundum Papiniani sententiam licet à Paulo improbatam pronunciauit Senatus iuxta Imperatoris decretum quod Paulus refert *in l.Clodius Clodianus 97.de acquir.hered.Ita Senatus* in causa D. Maximiliani Fauerii aduocati generalis & fratrum eius, 7. Februar. 1620.

DEFINITIO XX.

Qui hæreditatem aut portionem hæreditariam alteri cessit certo pretio, vel certo pacto, quod sit loco pretij, potest à creditoribus hereditariis tanquam heres conueniri.

Longe alia ratio est prætermittentis hæreditatem etiam accepto pretio, vt substituto vel sequentis gradus agnato locum faciat,[1] alia vero eius, qui portionem hæreditariam sibi competentem cohæredibus cessam voluit ea lege, vt ab ea quoque æris alieni portione, quæ ipsum contingebat, immunis esset.[2] Quod enim dici solet nolle hæredem esse illum, qui ad alium transferre voluit hæreditatem,[3] ad hunc non pertinet qui hoc ipso quod cessit ius omne quod illa hæreditate habuit hæredem se præstare cogitur, si modo aliqua hæreditas sit, quæ ad eum pertinere potuerit.[4] Idque multo magis dicendum est, si hæreditariam portionem ad se tanquam ad vnum ex proximis agnatis pertinentem in alium transtulerit: Pertinere namque ad nos dicitur ea hæreditas, quæ non solum nobis delata est, sed etiam acquisita, nec id iuris tantum potestate, sed etiam effectu per subsecuram voluntariam immixtionem.[5] *Sine die.*

1 De quo *in l.1.§.vltim l.2.3.4.& passim.ff.si quis omiss. caus. testam.* [Alia quæstio est de eo qui delatam sibi hereditatem repudiat retenta legitima: In qua quæstione placuit non valere eiusmodi repudiationem, sed manere nihilominus filium heredem. Ex Bart. Alex & aliis *in leg.quia poterat 4.ff.ad SC. Trebell & in l.1.de acquir.hered.& l.1.de vulg.& pup.subst.* Nisi filius habeat substitutum aut cohæredem, & grauatus sit legatis, vel fideicommissis. Hoc enim casu & vtroque concurrente valet repudiatio hæreditatis, & retinetur legitima. Boer. *decis.104.numer 43 & 44.* post multos ibi citatos. Ex *l.si libertus patrono 41.ff.de bon.libert.l.si solus 80.de acquirend. hered.*]

2 Ex hac enim conuentione apparet animus adeundæ hæreditatis, cum non alius quam qui hæres est teneatur ad æs alienum *l.vltim.Cod.de hered.act.* nec proinde indigeat, vt exoneretur. Exoneratio siquidem præsupponit onus, sicut priuatio quæ habetur habitum, *l.4.de iust.& iur.l.decem 110.de verb.oblig.*

3 *L. non vult.6.de reg.iur.*

4 Adeo vt teneatur de dolo, si sit contraxerit sciens nullam ad se hæreditatem pertinere *l.quod si sit 13.iunct.l.præced. D.de hered. vel act.vend.*

5 Textus est elegans *in l.2.§.sed si sine sui, iunct.l.1.§.si quis adita, D.ad SC.Tertyll.* [Cravet. *cons.100. num 1* Verius tamen est hunc de quo tractat hæc Defin. qui accepto precio prætermisit hereditatem, non videri quidem pro herede gerere, cum ideo accipiat

ne

ne hæres sit, sed tamen in edictum incidere, vt perinde ac si heres esset legatariis teneatur, vt concludit Vlp. *in l. fuit quæstionis 24. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXI.

Curator absentis bonis datus an possit absentem immiscere bonis patris, aut extranei, agendo ipsius nomine contra tertios bonorum possessores.

CVm pater liberis quatuor hæredibus institutis, & superstitibus relictis decessisset, moxque vnus ex iis non declarata voluntate, an se immiscere vellet, an abstinere, in longinquam prouinciam abiisset, ac post aliquot annos, defunctis cæteris, quorum vnus relicto filio, alij sine liberis decesserant, curator bonis eius datus fuisset filius fratris tanquam proximior in gradu succedendi, petebat ille absentis nomine redintegrari se in possessionē quartæ partis bonorum quæ à patre relicta ab vno ex fratribus alienata reperiebatur. Possessor contradicebat, suæque possessionis titulum proferebat, vt non spoliatorem, sed bonæ fidei iustumque possessorem se probaret. Ac præterea negabat posse, absentis nomine possessoriā vllam actionem exerceri, quod nihil vnquam ex bonis paternis absentem possedisse, numquam eum paternis bonis se immiscuisse appareret. Respondebat curator paternam hæreditatem acquiri suo hæredi iure ipso, [1] & consequenter etiam possessionem ex beneficio edicti, quo, vt barbare nostri loquuntur, *Mortuus saisit viuum*. [2] Neque in eam rem vlla esse opus aut aditione, aut immixtione, vt filius hæres inueniatur, [3] non tantum nudo nomine, sed etiam in effectu, præsertim quantum ad ea, quæ ad ipsius vtilitatem pertinerent. [4] In quo numero etiam illud est vt eius nomine possit condictio ex Canone Pontificio [5] institui ad auocandam possessionem, cuius quam multa sint commoda nemo nescit. [6] Neque minus in ea re iuris habere videbatur curator absentis bonis datus, quam habiturus esset, absens ipse si adesset, cum actio ista esset tempore peritura, [7] quippe quam trigesimo anno concludi certum est, [8] & cæteras fere omnes personales actiones. [9] Placuit male agere curatorem, non quia bonæ fidei possessor esset is, qui conueniebatur, posteaquam placuit etiam bonæ fidei possessorem huiusmodi condictione teneri: [10] sed quoniam non sicut suus hæres ipso iure adeoque inuitus & necessarius hæres est, ita etiam possessor necessarius dici potest, [11] cum non non magis in suos, quam in extraneos hæredes aliter possessio transferatur, quam declarauerint velle se hæredes esse, [12] ne alioquin eueniat, vt non tantum possessio, quæ nunquam sine animo acquiritur, [13] sed etiam hæreditas & ignoranti & inuito acquiratur, eumque obliget ære alieno, [14] atque ita & suo hæredi beneficium abstinendi auferat, & extraneo facultatem repudiandi. [15] Nec enim is, qui aliquid ex hæreditate possidere cœpit, abstinere amplius potest, aut repudiare, tanquam qui non tantum iuris potestate, sed sua etiam voluntate voluerit hæreditatem sibi acquisitam. [16] Proinde non poterat curator dicere spoliatum absentem, qui numquam possedisse probatur, [17] nec rursus eum ignorantem immiscere, vt faceret possessorem non magis, quam eius nomine hæreditatem adire, [18] cum ea ratione fieret, vt reuersus quandoque filius abstinere se non posset à bonis patris, quibus se sui curatoris facto immixtum reperiret. [19] Soli enim pupillo concessum illud est, vt etiam post immixtionem abstinere se possit. [20] Idque adeo verum est, vt nec curatori furiosi, qui multo plus iuris habet, quia personæ datur, [21] permissum voluerit Iustinianus, vt delatam furioso hæreditatem adire possit, sed tantum, vt eius nomine decretalem bonorum possessionem agnoscere. [22] Ne forte resipiscēti quandoque furioso repudiandæ hæreditatis auferret potestatem. [23] Plane si defuncti patris hæreditas furioso delata sit, & ipso iure acquisita non est dubitandum, quin curatori liceat actiones omnes hæreditarias furiosi nomine exercere, atque ita furiosum immiscere, nempe quia sic à Iustiniano diserte cautum est, vt resipiscente furioso perinde habeatur, ac si nec delata vnquam hæreditas fuisset. At in curatore dato bonis absentis nihil tale cautum est. [24] Nec datur ille bonis, vt absentem faciat locupletiorem, sed tantum, vt eius bona tueatur. [25] Si tamen proponeres euidenter opulentam esse patris hæreditatem, facile recederem ab hoc tractatu; [26] ne nimis magno damno afficeretur absens, si pro absento vel deliberante haberetur potius, quam pro immixto in ea hæreditate, à qua etiam si præsens esset, non nisi malo consilio abstinere deberet. [27] Sed tamen in dubio probationem opulentæ hæreditatis exigerem à curatore, [28] tanto magis quod ipso rerum vsu compertum est curationes istas bonorū absentis affectari passim, non vt absentibus consulatur, sed vt eo colore noua litium materia quæratur contra tertios bonæ fidei vt plurimum possessores. [29] Plane si de extranei hæreditate absenti delata necdum ab eo agnita tractare tur, nunquam probarem, vt absentis nomine vllam de hæreditate, aut de singulis rebus hæreditariis controuersiam mouere liceret curatori, cui nec vllo casu licere debeat hæreditatem absenti delatam adire. [30] *Ita tractarum est*, necdum tamen, quod sciam, definitum 4. Calend. Aug. *1596.*

1 *L. in suis 11. de lib. & posth. l. 1. qui sunt in potestate, si quis omiss. caus. test.*

2 In quo derogatum est, *l. cum heredes 23. de acq poss.*

3 *Lan suis 14. de suis & legit.*

4 Ita Bart. *ad l. 1. C. si min. se ab hered. abst.*

5 *In Can. red integranda, quæst. 1.*

6 *§. commodum, Inst. de interd.*

7 *L. creditore 14 de bon. auct. iudic. possid.*

8 *Not. in dict. Can. redintegranda 3. quæst. 1.*

9 *L. 3. & 4 C. de præscript. 30. vel 40. anner.*

10 *Not. ad dict. Can. redintegranda.* De quo tamen vide Menoch. *in remed. 15. recup. possess. quæst. 13.*

11 *L. ait prætor 7 §. sed quod Papinianus, ff. de minor.*

12 Tiraquell. *in tract. le mort saisit le vif, part. 7. decl. 25 num. 1.*

13 *L. quemadmodum 8. D. de acq. poss.*

14 Quod esset absurdum, *l. si filius 12. de vulg. & pup. substit. l. qui in aliena 6. de acq. hered.*

15 *Contra l. potuit 5. C. de iur. deliber.*

16 *L. necessariis 57. eod. l. 4. C. eod. l. paterfamilias 28. vers. at cum substitutus, D. de rebus auctor iudic. possid. alias l. 15. de priuileg. credit.*

17 Spoliatio namque in necessarium antecedens præsupponit possessionem, *Not. ad d. can. redintegranda 3. q. 1.*

18 Quod nec curatori nec procuratori liceret, *l. per curatorem 90. D eod. l. cum in vna 17. § tutor. de appell.*

19 Acquiri enim possessio rei hereditariæ numquam potest citra immixtionem.

20 *d. l. necessariis l. ex contractu 44. de re iudic. l. penult. de auctor. tut. l. impuberibus, D. hoc tit.*

21 *L. quia persona 14. D. de testam tutel.*

22 *In l. vlt. C. de curat. furios.*

23 Eadem ratio facit, vt nec filius furiosi possit delatam sibi hereditatem sic adire vt eam patri acquirat, sed tantum, vt sibi, *l. cum heres 51. iunct. l. qui in aliena 6. D. hoc tit.*

24 Bald. *ad l. fin. § sin autem ex alia, C. de cur furios.*

25 *L. creditore 14. l. idem priuilegium 22. § 1. de rebus auctor. iudic. possid. l. 1. & 2. de curat. bon. dand.* Nā cum persona curatoris sit libera non potest per eam acquiri quicquam absenti, *§ si quis alij. Inst. de inutil. stipul.* Nec obstat quod excipi solet causa possessionis, *l. 1. C. per quas pers. nob. acquir.* quam placet acquiri posse per procuratorem, tutorem & curatorem, *d. l. 1. & l. solutum 11. § per libe am de pign. act. l. 1. § per procuratorem, D. de acquir. poss.* Id enim ad eos curatores pertinet, in quorum cura sunt personæ, puta furiosi, prodigi adeoque minores. Nam & furioso & prodigo, & minori dantur curatores, qui plus iuris habent quam procuratores. At absenti non datur curator, sed bonis tantum, ideoque minus iuris habet quam procurator, vt ex vno constat, quod non datur curator bonis absentis, qui procuratorem in prouincia reliquit, *l. Papinianus 20. D. de minor.*

26 Ne nimia subtilitate in perniciem absentis abuteremur, *vt in l. pen. C ad SC. Treb.* Cruet. *cons. 33. n. 2.*

27 Nemo enim facile credendus est velle opulentam hæreditatem derelinquere, etsi aliæ pleræque causæ iustæ possunt esse, propter quas hereditas etiā opulenta debeat recusari, *l. 4. D. ad SC. Treb. l. si in testamento 22. in fin. D. si quis omiss. caus. testam.*

Source : BIU Cujas

28 Hæreditas enim, ſuſpecta eſt in dubio, cum habeat commoda & incommoda, *l. 3. de bon. poſſ. l. hæreditatis 119. de verb. ſignif.*

29 Sunt enim illi vt plurimum honeſti litium ſine pretio redemptores.

30 *L. per curatorem 90. de acquir. hæredit.* Nam nec tutor poteſt adire nomine pupilli, *l. potuit. 5. C. de iur. delib.*

TIT. XIII.

QVEMADM. TESTAMENT. APER.

DEFINITIO I.

CVM teſtamentum ſolemne & in ſcriptis conditum non niſi authoritate iudicis competentis aperiri debeat,[1] nec niſi ſignis & ſubſcriptionibus teſtium recognitis apertura illa fieri poſſit,[2] obſeruare iudex debet vt neque aperiat niſi poſt abſolutam omnem recognitionis ſolemnitatem. 3 ſi non magna aliqua cauſa vrgeat teſtibus, aut omnibus, aut ex maiori etiam parte abſentibus. 4 Neque tamen cogat teſtes, ſi longius abſint venire, quod ſine ſuo incommodo facere non poſſint. Itaque iudicem in cuius prouincia teſtes ſunt, requirere debebit, vt recognitionem illam faciat, ſed ita vt poſt eam factam remittat rem ad cognitionem iudicis requirentis, qui ſolus in eam rem competens eſt. 6 Idemque eſt, ſi teſtes aliqui ſint in prouincia iudicis requirentis, quorum etiam ſigna & ſubſcriptiones recognoſci oporteat. Nam & ob eam recognitionem debet remiſſio fieri ad iudicem requirentem. 7 Nec ad hunc caſum pertinet, quod dici ſolet poſſe quorumdam teſtium ſigna & ſubſcrptiones etiam per alios recognoſci. 8 Id enim tunc obtinet, cùm ea ſigna & ſubſcriptiones non aliter recognoſci per ſuos authores poſſunt, vtputa ſi defuncti ſint, vel ita abſentes, vt neque ad eos mitti, neque eorum reditus expectari poſſit. 9 *Ita Senatus* pro D du Cheney, contra D. de Roſſillion, 6. Non Maij 1612.

1 L. 1. C. *hoc tit.*

2 *L. cum ab initio 4. & ſeqq. D. eod.*

3 *L. 1. D. hoc tit.*

4 *L. ſed ſi quis 7. D. eod.*

5 Iniquum enim eſt damnoſum cuiquam eſſe officium ſuum *d. l. ſed ſi quis l. 3. §. vlt. D. de teſtib.*

6 Bart. *ad d. l. cum ab initio n. 1.*

7 *d. l. ſed ſi quis in fin.*

8 Viglius ad §. *Inſt. de teſtam.*

9 Vt ex ſupradictis legib. colligi poteſt. Adeo vt non deſint qui putent intercidere teſtamentum, ſi vel vnus ex teſtibus deceſſerit ante factam recognitionem ſigilli ſui, vt Viglius ſupradicto loco refert, quod tamen ſanè nimis durum eſt. Alioqui pleraque ſolemnia teſtamenta & ſolemniter facta ſubuerterentur. Iunge *Defin. 1. in alleg. num. vltim. infr. de execut. rei indic.*

TIT. XIV.

DE EDICT. DIVI Hadr. tollend.

DEFINITIO I.

Cum ius pupillaris ſubſtituti ſubobſcurum eſt interim mitti debet in poſſeſſionem hæres legitimus, etiam non obſtante appellatione, & ſalua quæſtione de proprietate.

MOTA de pupilli hæreditate controuerſia inter auiam & eum, qui ſe pupillariter ſubſtitutum contendebat,[1] cum implicita eſſet facti quæſtio, propterea, quod reciproca ſubſtitutio proponebatur inter eos facta, quorum alius pubes, alius impubes dicebatur.[2] Iudex pro auia vindicias dixerat, eamque interea tantiſper, dum facti veritas in obſcuro eſſet, in momentaneam hæreditatis poſſeſſionem mitti præceperat. Subſtitutus appellauerat, quaſi auiæ ab inteſtato venienti locus nullus eſſe deberet, quamdiu in eo res eſſet, vt ex teſtamento pupillarique ſubſtitutione adiri poſſet hæreditas.[3] *Senatus* non male interlocutum videbatur, quia pendente lite de hæreditate certus poſſeſſor conſtitui debuiſſet,[4] qui porro alius eſſe non potuit quam cuius ab inteſtato certum ius erat & exploratum, quoadusque de iuribus ſubſtitutionis cognitum fuiſſet, ſalua ſcilicet proprietatis quæſtione.[5] Quis enim magis legitimus contradictor videri debeat ad impediendum, ne actor in poſſeſſionem ex teſtamento mittatur, quam qui ceſſante cauſa teſtari rem ab inteſtato ſit habiturus? At, quia nil obſtante appellatione auia, iubente vt æquum fuit iudice poſſeſſionem hæreditatis iam acceperat;[6] viſum eſt differendam de appellationis iure pronunciationem in id vſque tempus, quo conſtiriſſet, an filij inuicem à patre ſubſtituti ambo impuberes fuiſſent,[7] vt poſtea eodem iudicio tota de poſſeſſione & proprietate quæſtio cum appellationis cauſa finiretur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 3. Calen. Aug. 1588.

1 Auia ſcilicet contendente, ſe legitimam hæredem, ſubſtituto autem pupillari dicente ſe hæredem pupilli ex teſtamento.

2 Quo caſu ſubſtitutio non cenſetur facta, niſi in eum, qui conueniat perſonis omnibus, inter quos facta eſt ſubſtitutio, *l. 4. l. Lucius 45. de vulg. & pupill. ſubſt. in teſtamento 6. C. de teſtam. milit.*

3 *L. quamdiu 39. de acquir. hæredit.* Subſtitutio enim pupillaris teſtamentum pupilli eſt, *l. 2. ex pupillari 44. de vulg. & pupill. ſubſt.*

4 Vt euenit in qualibet actione in rem, quæ ſcilicet non poteſt exercet, niſi contra poſſeſſorem, *l. is qui deſtinauit 24. l. is qui petitorio 36. l. vlt. & paſſ. de rei vindicat.*

5 Eſt enim ius legitimi hæredis apertius quàm teſtamentarii, quia in dubio creditur qui ibet inteſtatus potius quam teſtatus deceſſiſſe, cum aliquo facto ſit opus, vt moriatur quis teſtatus, nullo autem vt moriatur inteſtatus.

6 Ita enim faciend. m eſt, quoties alia quæſtio ſupereſt, de qua iudicandum ſit, & de qua nondum liquet. *l. ille à quo, 13. §. 1. ad SC. Treb. l. Fabius, 30. in fin. D. de pact. dotal.*

7 L. *vlt.* vbi omnes notant *C. hoc tit.*

8 Siquidem ſententia lata ſuper poſſeſſorio in huiuſmodi caſu non poteſt ſuſpendi per appellationem, *l. 1. C. ſi de moment. poſſeſſ. fuer. appell. l. vlt. D. de appell. recip. vel non.*

9 Quo caſu certum eſſet, ſubſtitutionem fore pupillarem in perſona vtriuſque ex legibus ſupra ætatis, *n. 1.*

10 *Arg. l. nulli, 10. C. de iudic.*

DEFINITIO II.

Fideicommiſſarius non eſt legitimus contradictor in caſu l. vlt. C. hoc titul. ſi non reperiatur in poſſeſſione ſine vitio.

IS, cui ex cauſa fideicommiſſi reſtituenda eſt hæreditas, licet rerum hæreditariarum poſſeſſionem auctoritate propria & ante reſtitutionem ab hærede factam nanciſci non poſſit,[1] ſi tamen in poſſeſſione ſine vitio reperiatur, ac de iure ſuo impromptu docere paratus ſit,[2] non eſt poſſeſſione ſua priuandus, vt eam poſtmodum per manus hæredis recipiat.[3] Quinimo pro legitimo contradictore hoc caſu haberi debet, ſi contra eum hæres in poſſeſſionẽ rerũ fideicommiſſarum mitti velit, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato.[4] Non idem eſt, ſi fideicommiſſi quæſtio obſcurior ſit: & altiorem requirat indaginem.[5] Potior enim hæredis quàm fideicommiſſarij cauſa eſſe debet.[6] Nec iuris canonici æquitate illa vtimur,

ex qua nonnullis placet, fideicommissum restituendum haberi pro restituto, [7] si non saltem verbo facta sit restitutio, [8] aut nisi heres vel expresse vel tacite consentiat, vt pro restituto habeatur. [9] *Ita Senatus* prid. Id. Nouemb. 1588. & iterum in ea causa, de qua infra prox. Defin.

1 L. *facta* 63. D. *ad* SC. *Treb.*
2 Bart. *in l. filiam fratribus* 56. *eod.* iunct. *l.* 3. *vt in possess. legat.*
3 Dolo enim facit qui petit, quod statim est restituturus, *l. dolo facit* 8. D. *de doli mal. except.*
4 Bart. *in d. l. filiam*, Not. *in l. vlt. C. hoc tit.*
5 *Vt in Lille à quo* 3. §. *si de testamento*, D. *ad* SC. *Treb.*
6 *d. l. vlt.* C. *hoc tit. l. vlt.* D. *de appell. recip.*
7 Bald. *in c. in præsentia, per ill. text. Extr. de probat.*
8 Nam & verbo restitui potest hereditas, *l. restituta* 37. D. *ad* SC. *Treb.*
9 Interest enim hæredis saltē ob detractiones, quas ex fideicommisso facere potest, *leg* 3. §. *res qua, l. vbi purè* 19. §. *vltim eod.* Excipe casus, in quibus fideicommissum habetur ipso iure pro restituto, *in l. penult. Cod. eod.* [Cæterum nullo casu potest hæres impediri ne mittatur in possessionem tum quoque cum fideicommissarius reperitur in possessione sine vitio, cùm agitur de detractionibus faciendis Boer. post alios *Decis.* 156. Sed aliud est si agatur contra tertium bonæ fidei possessorem. Hic enim semper legitimus contradictor est. *Ita Senatus* in causa Dde Rochette & Caroli Vullier, 23. Iunii 1612.]

DEFINITIO IV.

Fiduciaria hæreditatis possessio danda est hæredi scripto potius quam legitimo, si modo scriptus tabulas proferat nec rasas cancellatas.

CVm causa testati excludat causam intestati, [1] non absre pronunciatum est male & perperam iudicatum ab eo, qui sorori tanquam hæredi legitimæ fiduciariam bonorum fratris ab intestato possessionem concesserat, vxoremque defuncti, quæ testamentum exhibeat, ab eo beneficio repulerat. [2] Nec ad rem pertinebat, quod soror negaret vxorem fratris fuisse eam, quæ testamenti tabulis nitebatur. Neque enim personarum diuersitas aut pluralitas facile præsumenda est, [3] ad onerandam probatione eam, quę tabulas exhibet, ac penes quam iudicij accepti tempore tabulæ reperiuntur. [4] Quas proinde satis erat exhiberi nec rasas nec concellatas, vt in bonorum & totius hæreditatis possessionem hæres instituta mitteretur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Dec. 1588.

1 *L. quamdiu* 39. *de acq hered. l. quamdiu* 89. *de regul. iur.* Excipe casum *l. si quis ita* 82. *de hered. instit.*
2 Debet enim scriptus heres in dubio mitti in possessionem, *ex l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. D. de appell recit.*
3 Cravet. *cons.* 269. *num.* 3 post Bart. *in l. si quis seruum* §. *si inter duos, de leg.* 2. Ias. *cons.* 114. *col.* 5. *cir. med. vol.* 1. *ex l. ita fidei* 40. *D. de iur. fisc.*
4 Semper enim magna præsumptio est pro eo, qui habet penes se instrumentum, *l.* 1. C. *de donat. l. cum pater* 77. § *donationis, de leg.* 2.
5 *L.* 2. *l. vlt. & pass. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Si testamentum nuncupatiuum probandum sit per testes, necdum apertæ sint testationes mittendi sunt interim legitimi hæredes in possessionem.

DEfuncto eo, qui testamentum nuncupatiuum sine scriptura fecisse dicitur, si de hæreditate controuersia sit inter agnatum proximum eundemque possessorem & eum, qui se institutum contendit; certum est, nullam hæredis testamentarij rationem habendam esse, priusquā testium, qui testamento interfuerint, testationes proferantur, [1] quæ porro fieri non possunt, nisi legitimo hærede vocato. [2] Sed si testationes prolatæ sint, de quarum tamen fide nondum cognitum sit, & quarum impugnandarum ius agnato proximo supersit, tam quod ad intrinsecam formam, vt nostri loquuntur, quam quod ad extrinsecam, [3] dubitatio est non inelegans, vtrius causa interim potior esse debeat in possessione hæreditatis. [4] Finge agnatum illum proximum nulla bona habere in ea prouincia, in qua sitę sint res omnes hæreditariæ, an non sit æquissimum, cogi eum cauere, adeoque satisdare fructuum nomine, aut si satisdare nequeat, hæreditatis possessionem sequestrari, vt si postea quandoque pro testamēto pronuncietur, salua sit victori fructuum restitutio? [5] Minime. Nam iniquum est, onerari quem satisdatione ob hoc solum, quod ex aliena sit prouincia, tametsi agendo velit ius suum persequi. [6] Multo igitur magis, si suam possessionem dumtaxat tueatur. [7] Sed me in proposita specie illud magis mouebat, quod intestati successor nihil prorsus iuris in hæreditate habeat, quamdiu dubitatur an testamentariæ successioni locus esse possit. [8] Etsi enim de testamenti viribus nondum cognitum erat, sufficiebat tamen, quod certum non esset, testamentum nullum esse aut non valere ad hoc, vt interim aditi hereditas ab intestato non posset. [9] Proinde nec iuuari poterat agnatus proximo beneficio edicti, [10] *le mort saisit le vif*, quia non potest ex illo edicto transferri possessio in eum, qui nec dum hæres sit, [11] nec si velit, hæres esse possit. [12] An igitur testamentarius hæres in possessionem hæreditatis interea mittendus erit? [13] Constat enim beneficium legis Iustinianeæ prodesse etiam hæredi, qui in testamento nuncupatiuo sine scriptura condito institutus sit, dummodo de voluntate defuncti per testationes postea scriptas & publicatas appareat; [14] in eoque meliorem esse conditionem hæredis cuiuscumque testamētarij, quam legitimi, cui nullo casu beneficium illius legis competere placuit. [15] Atqui nec publicatæ fuerant testationes, nec publicari poterant, priusquam suas in contrarium probationes agnatus proximus protulisset, ne alioqui post didicita testificata omnis ei probationum via præcluſa reperiretur. [16] Nulla igitur testationum ratio haberi poterat, nisi hactenus vt propter litem incertum, que iudicij euentum hæres legitimus in dubio cōstitueretur, atque adire ipse impediretur. [17] Putabam posse Senatum ex officio secreta testationum inspicere, nulla, quod ad collitigantes attineret, earum publicatione facta, & si probatam videret defuncti voluntatē, vindicias dicere pro hærede testamentario, si eas ipse peteret, salvis hæredi legitimo in proprietatis causa defensionibus. [18] Nam ad impetrandum beneficium missionis sufficit cōpertam esse iudici voluntatem defuncti, nec in promptu esse contradictoris probationes. [19] Nec rursum deerant, qui existimarent pendente lite adeoque etiam ante publicatas testationes sequestrandam esse hæreditatis possessionem, [20] quasi nec fundatam intentionem habere posset agnatus proximus, nec vllam iuris præsumptionem pro se, quamdiu de testamento dubitaretur. [21] Sed tamen placuit potiorem agnati proximi causam in possessionis controuersia esse debere, propterea quod hæreditatem adiisset, priusquam de testamento quicquam proponeretur. [22] Quod enim post aditionem dubius hęres esse incipit, an aut quo iure sibi delata sit hæreditas, non facit irritam aditionem, licet faciendam impedire. [23] Ne alioqui eueniat facile, vt ex sola testamenti allegatione sequestranda sit hæreditas, priuandusque hæres legitimus sua possessione: quod sane absurdum esset, [24] præsertim cum eam possessionem sine vitio nactus est. [25] Nec putauit Senatus aperiendas testationes, quod nulla iis apertis fides adhiberi iuste posset, [26] antequam ad impugnandas eas legitimi hæredes admissi essent, [27] maximè cum & is, qui testes audierat, suspectus, & testes ipsi precium & is, qui testes audierat, suspectus, & testes ipsi precio redempti dicerentur. [28] Tum demum igitur sequestrationi locus esse potuit, si ante aditam ab agnato proximo hæreditatem is, qui se dicebat institutum, testamēti scrupulum iniecisset. [29] Quid ergo si postea rite factis testa-

testamentum appareat? Euincetur hæreditas petitione hæreditatis, [10] in quam & fructus omnes venient, [11] atque ita potestas euictionis tollet intellectum additionis [12] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Lentigny & de la Roche, & Dominorum de Damas, Prid Calend. April. 1595.

1 Testamentum enim, cum sit facti, semper probandum est, numquam vero præsumendum etiam in minis, *l. Diuus Traianus 24 ff. de testam.*

2 Vt post gloss. tractat Bart. *in d. l. vlt. C hoc tit. n.* 17. vbi etiam Bald. & Castrens.

3 Duplex enim forma est cuiusque rei, vna intrinseca, altera extrinseca, Not. *in l. sciendum, de verb. oblig. & in l. 1. de bon. poss. secund. tab.*

4 An testamentarii, ex iis quæ diximus *Defin. prox. supr.* an legitimi, secundum id, quod diximus *Defin.* 1.

5 *Arg. l. postquam 5. §. 1. in fin. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

6 Ne alioqui facile accidat, vt à rei suæ persecutione prohibeatur, cum sit plerumque difficile fideiussorem inuenire, *l. 2. § pen. C. de iudic.*

7 Inhumanum enim est, admitti quem non posse ad possessionis suæ defensionem sine satisdatione. Atque ita mnumeris Senatus nostri decretis constitutum est.

8 *L. quamdiu 39. de acq. her. l. quamdiu 89. de acq. her.*

9 *L. si filius 16. de liber. & posth. l. fin. ff. de constit. inst. l. is potest* 18. vbi Bart. & Castrens. *l. si is ad quem 22. de acq. hered. leg. scriptus 12. de Carbon. edict. l. 3. vnd liber.*

10 Aut potius consuetudinis. Est enim hoc receptum ex consuetudine fere genera i gentium omnium, quæ à Mediolanensibus originem traxit. De qua vide Andr. Tiraquell. tractatum copiosissimum.

11 Consuetudo enim ista non facit hæredem, sed eum, qui hæres esse vult & potest, facit possessorem, etiam sine vlla possessionis apprehensione, contra *l. cum heredes 23. de acq. poss.*

12 Prius enim est, vt quis hæres sit, quam vt sit possessor quasi hæres.

13 Ex beneficio constitutionis Iustinianeæ *in l. vltim. C. hoc tit.*

14 Bart. Bald. Castr. & alii post glos. *ibid.*

15 Sic enim vulgo nostri post Cyn. *ad d. l. vlt.*

16 Quia scilicet post dicta testificata non solent admitti noui testes propter metum subornationis, *c. fraternitatis, & c. ferè, vbi not. Extr. de testib.*

17 Nam qui dubitat de iure suo, interim adire non potest, *l. qui hæreditatem 9. l. si is ad quem 25. l. sed si de fua 34 ff. de acq. hered. l. scriptus 12. de Carb. edict.*

18 Et hæc videtur fuisse Castrensis sententia. *ad l. vltim. C. hoc tit.*

19 Per text. *in dict. l. vltim.* iunct. *l. ille à quo 13. §. 1. ad* SC. *Treb.*

20 Arg. *d. l. postquam §. 1. vt legat. seu fideic. non caueat.*

21 Arg. *l. iure nostro 26. §. vlt. & l. seq. de testa. tutel* Atque ita sæpius à Senatu Parisiensi iudicatum testatur Andr. Tiraq. *in tract. le mort saisit le vif part. 6. declar. 9.*

22 Ita vt ad. tionis tempore nihil impediret, quo minus hereditas ab intestato acquireretur.

23 Bart. *in d. l. is potest 18. n. 20.* vbi Apostil. *& in l. cum falsum 46. ff. de acqu hered.* Huc pertinet quod vulgo iactari solet. Multa facta tenere, quæ fieri prohibentur, *vulg. l. patre furioso 8. de his qui sui vel alien. iur sunt.*

24 Alioqui expediret allegare testamentum etiam falso & per mendacium, *l. illud 7. §. pen. de tribut. action.*

25 Nam in qua possessione sine vitio quis reperitur, in ea facile tuendus est, *l. filiam fratribus 56.* vbi Bart. ad SC. Trebell. *l. 1. § vlt. & l. 2. ff. vti possid.*

26 Nunquam enim faciendum est id, quod factum non releuaret, vt loquuntur Pragmatici.

27 Prius enim est vt impugnentur, quam vt sciri possit, vtrum fidem facere debeant necne. Ita demum enim fidem faciunt, si nulla obiectione debilitentur.

28 *Arg. l. Æmilius 38. vers. mouit etiam, ff. de minor.*

29 Quia eo casu non potuisset adiri hæreditas ex testamento, *d. l. cum falsum 46. de acquir. heredit.* & aliis supra citatis, *num. 17.*

30 *L. regulariter 9. & pass. ff. de hared. petit.*

31 *L. item veniunt 10. §. item non solum, vers. fructus eod.*

32 *Arg. l. si patroni 55. § vlt. ad* SC. *Treb.*

DEFINITIO V.

Cum adest clausula derogatoria in priore testamento, vtrius heredis causa potior esse debeat in missione in possessionem, an eius qui in priore, an eius, qui in posteriore testamento scriptus est?

SI duo testamenta diuersis temporibus condita profe-rantur, quorum prius habeat clausulam derogatoriam [1] iurisiurandi quoque vinculo corroboratam, [2] posterius autem expressam eius clausulæ reuocationem, non quidem in individuo (qui casus nullam haberet dubitationem, 3) sed in specie, quæ tamen per vim & suggestionem extorta dicatur, necdum probetur, quæri eleganter potest, vtrius hæredis potior causa esse debeat, vt mittatur in possessionem bonorum defuncti? [4] Dubitationem facit, quod quamuis ex iuris regula posterius testamentum præualeat, & pro eo præsumendum in dubio ac iudicandum sit, [5] cum tamen in priore adiecta est clausula derogatoria, & prosestatio testatoris præmonentis fore, vt si aliter testetur, inuitus & per impressionem id faciat, præsumptio est confectum fuisse posterius ad importunam suggestionem alterius potius, quam ex voluntate testatoris. [6] Maxime si in posteriore testamento non instituti sint proximiores ab intestato successuri, quorum fauor hac parte maior esse solet. [7] Nam, vt vulgare fert nostrorum brocardicum, protestatio ante actum in ea re, quæ pendeat ex mera voluntate protestantis, demonstrat abesse voluntatem ab eo actu quandocumque secuto. [8] Quod tum maxime obtinet cum fuit iusta causa protestandi, [9] puta metus ex minis præcedentibus de abducendo testatore vel inuito, secuta postmodum abductione. [10] Itaque ad eam suggestionis aut coactionis suspicionem purgandam apertissimas & nullatenus suspectas mutatæ voluntatis probationes afferre debet is, qui posteriore testamento scriptus est. [11] Interea igitur, & quamdiu id factum non est, pro priore testamento habente clausulam derogatoriam, etiamsi iuratum non sit ac multo magis si iuratum sit, præsumi & pronunciari debet, [12] nimirum si prius omni careat suspicione. [13] Finge illud etiam accedere vt posterius paucissimis post primum diebus factum sit. Cur credamus prudentem testatorem tam cito & sine causa voluntate mutasse, [14] aut tam facile oblitum clausulæ derogatoriæ apertis verbis nec implicitis conceptæ? [15] Finge factum posterius testamentum in ædibus & inter domesticos heredis in eo scripti, licet tum absentis. [16] Itèque clausulas habere insolitas, & quarum conceptio difficilior sit, quam vt à testatore litterarum rudi & imperito excogitata videri possit. [17] His sanè omnibus in proposita facti specie concurrentibus, vindicias pro eo, qui in prioribus tabulis scriptus fuerat, dicendas esse videbatur, nil obstante eo, quod in posterioribus scriptum erat reuocatas priores ex mera & spontanea testatoris voluntate. Nam quæ coniecturæ faciebant, vt suspectum videri deberet posterius testamentum, faciebant etiam vt perinde suspectæ essent clausulæ omnes in eodem adscriptæ testamento. [18] Denique ad prioris testamenti validitatem saltem præsumendam ac lite pendente defendendam sufficere videbatur, vt posterius aliqua ratione suspectum esset. [19] Plane si contra secundum testamentum nulla alia præsumptio vrgeret, nisi quæ ex clausula derogatoria in priore testamento contenta colligeretur, eaque clausula derogatoria per contrariam derogatoriam in secundo testamento adiectam sufficienter reuocata esset, non dubitaremus, quin pro posterioribus tabulis præsumi

Source : BIU Cujas

& pronunciari oporteret. Cæteris enim paribus eas præualere rationis est.[20] In proposita tamen specie, quoniam nec suspicione priores carebãt, necdum quicquam ab eo, qui in posterioribus scriptis fuerat, per vim dolúmve factum probabatur, *Senatus* noster secundum eum vindicias dixit, 3. Calend. Febr. 1588. in ea causa, de qua Defin. 9. supr. De testament.

1 De qua *in l. si quis in principio 21. de leg. 3.*
2 Nec enim parua vis est iusiurandi etiam in vltimis voluntatibus, *l. cum pater 77 §. filius matrem, de leg. 2.*
3 Secundum ea, quæ tradunt nostri post Bart. *ad d. l. si quis in principio.*
4 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*
5 *§. posteriore. Iust. quib. mod. testa. infirm. l. 1. & 2. de iniust. rupt. l. si quis priore 29. ff. ad SC. Treb.*
6 Ita Iulius Clar. ex communi opinione *in §. testamentum. quæst. 99 n. 3. in fin.* post Socin. *ad l. si mihi 12. in legatis, num. 6. de legat. 1.*
7 *d. l. 2. de iniust. rupt. l. hac consultissima 21. §. vlt.* vbi DD. *C. de testam.*
8 *L. qui in aliena 6. §. Celsus.* vbi Bart. & alij post gloss. in verb. *fallens, de acqu. hared. & in l. Nesennius. de negot. gest.* Bald. *in l. vt debitum, opp. 1. C. de hered. act. & in l. dari, D. de fideicom.* Adde text. *in l. 1. §. fin. vbi gloss. de auctor. tutor.*
9 *Cap. Cumana,* & ibi Innoc. & Panorm. *de elect. & in c. cum M. de constit. & cap. per latum, quod met. caus.* Corn. *cons. 161. incip. subtilis, in lit. P. vol. 4.*
10 Bald. *in tit. de pace iuram. firmand. § item sacramenta.*
11 *L. eum qui mutuatam 22. ff. de probat.*
12 Voluntas enim illa est in testamentis, quæ totum facit, *d. l. si mihi 12. in fin. de leg. 1.*
13 Nam ex actu suspecto non potest sumi probatio concludens, *l. qui testamentum 27. ff. de probat.*
14 *Arg. l. non ad ea 89. de condit. & demonstr.*
15 Nam cum verba sunt implicita & intricata aliud est, vt apud Guid. Pap. *quæst. 127. num. vlt.*
16 Quo casu præsumptio maior est violentiæ aut metus illati testatori, ex not. per Alex. *cons. 156. part. 2.*
17 Nam ex clausulis insolitis arguitur potius dolus, Gloss. Bald. Ang. & alii *in l. si quis sub conditione, de condit. instit.* Cepoll. *de simul. contr. num. 48.*
18 *Arg. notatorum* per Bart. *in l. fin. §. idem quæsit. de condict. indeb. l. doli 19. §. diuersum, de nouat. l. fin. C. ad Velleian.*
19 *Arg. l. qui testamentum 7. de probat.*
20 Iul. Clar. *ex communi, in §. testamentum, qu. 99. n. 8.*

DEFINITIO VI.

Substitutus pupillaris fit ex consuetudine possessor ipso iure bonorum pupillarium, ac multo magis eorum possessionem occupare propria auctoritate potest.

PVpillaris substitutus non secus atque alius heres quilibet primo loco institutus, habet beneficiũ possessionis illius consuetudinariæ,[1] quæ à defuncto in heredem cõtinuatur ipso iure, aut potius ipso facto.[2] Neque enim secundus heres est, sed primus & proximus, quod pertinet ad hereditatem pupilli,[3] cum pupillaris substitutio non patris, sed ipsius filij impuberis testamẽtũ sit.[4] Nec distinguemus, an substitutus pupillaris facto ipso possideat, necne?[5] Et sienim difficilius est, vt substituto pupillari auferatur pupillaris hereditatis possessio, quã sine vitio nactus sit:[6] Idem tamen ius habet nanciscendæ eius propria auctoritate,[7] vt in hoc saltem melioris conditionis sit, quã fideicommissarius, quem supra diximus,[8] licet per manus heredis possessionem nanciscei debeat, non esse tamen priuandum sua possessione, quam citra voluntatem heredis sine vitio acquisierit.[9] *Ita senatus* in causa Michaelis du Cuin, 6. Id. Iun. 1594.

1 De quo diximus *Defin. 4. 3. eod.*
2 Iuris enim communis ratio repugnat, vt apparet *ex l. cum heredes 23. de acquir. poss.* Nam hereditas non potest transferre in heredem possessionem, quam ipsa non habet, *l. 1. §. Scæuola, si is qui test. lib. esse. iuss.*
3 Et quidem tanquam à pupillo pure institutus, si alia conditio nulla sit adscripta, *l. qui liberis §. de vulg. & pupill. substit.*
4 *L. 2. l. sed si plures 10. §. filio, & §. ad substitutos. eod. tit.*
5 Tantum enim potest hoc casu ficta possessio, quantum vera etiam quod ad interdicta, quia per huiusmodi consuetudinem realis quoque & actualis possessio translata intelligitur, etiam in ignorantẽ.
6 Facile enim retinetur quis in possessione, quam sine vitio nactus est, *l. 1. §. vlt. l. 2. vti possid. l. 1. quod legat.* Bart. *in l. filium fratribus 56. ad SC. Treb.*
7 Tanquam succedens directo, non per obliquum, *l. verbis 7. de vulg. & pup. substit.*
8 *Defin. 1. 3. eod.*
9 Ex Bart. *in l. filiam fratribus 56. ad Senatusconsult. Trebellian.* Vide Andr. Tiraquell. qui in huius Definitionis quæstione deceptus videtur, in tract. *Le mort saisit le vif. part. 2. declar. 9.* vbi multis in vtramque partem fusissime disputatis, in eam tandem magis inclinare videtur sententiam, vt non eadem sit conditio substituti pupillaris, quæ primi heredis, quasi non sit ille primus heres. Supradicta vero distinctio, quam refutamus, an substitutus pupillaris facto ipso possideat necne fuit Chassanei, quem supradicto loco Tiraq. refert.

DEFINITIO III.

Filius tutoris, si pupillariter substitutus sit, potest remanere in possessione bonorum pupillarium.

TVtoris filius, idqẽue impuberi pupillariter substitutus, possessionem, quam pater viuus tutelæ iure tenuit, si tanquã pupillaris substitutus retinere velit, nec iniuste facere videtur, nec mutare sibi causam possessionis.[1] Quia licet tutela non transmittatur in heredem tutoris, siue filius ille sit siue extraneus:[2] quandiu tamen nõ est reddita ratio, nihil imputari tutoris filio potest, cur possessionem non restituerit,[3] præsertim cum nemo fuerit, qui eã sibi restitui petierit: aut iure petere potuerit post impuberis mortem, cuius non alius heres sit, quam ipse substitutus,[4] nec videri potest mutasse sibi causam possessionis, qui à iure ipso non tantum dominij, sed etiam possessionis nouam causam vel ignorãs habuit. *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1 *Arg. l. non solum, 31. §. quod vulgo. ff. de vsucap.*
2 Nulla enim tutela hæreditario iure ad alium transit, *l. tutela, 16 §. 1. ff. de tutel.*
3 Tunc enim restituere possessionem bonorum pupillarium tutor aut eius hæres debet, cum rationes tutelæ reddit, *l. 1. & tot. tit. ff. D. de tutel. & ration. distr.*
4 Nam cum substitutus pupillaris sit heres pupilli testamentarius, nemo alius succedere interim pupillo potest, *l. quamdiu, 39. de acq. hered. l. quandiu, 89. de reg. iur.*
5 *dict. §. quod vulgo, l. non solum. 31. de vsuc. l. 2. in fin. pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Agenti ex beneficio l. vlt. Cod. hoc tit. non restituuntur fructus, nisi à die litis contestatæ, secus in petitione hæreditatis.

MIssio in possessionem, quæ fit ex beneficio constitutionis Iustinianæ,[1] de edicto Diui Hadriani tollendo, in hoc distat à petitione hæreditatis, quod si de testamenti iure quærendum sit, interea non impeditur missio,[2] cuiũ tamen perenti hæreditatem ex testamento incumbat onus probandi testamentum valere,[3] quia hæreditatis petitio dominium vindicat, non possessionem.[4] Item in eo, quod in petitione hæreditatis veniunt fructus, quoniã augent hæreditatem, & quidem omnes quotquot percepti sunt.[5] Nulla hac parte adhibenda distinctione inter bonæ fidei possessorem & prædonem, nisi quod ad eos fructus attinet, qui percipi potuerunt, aut qui sic consumpti sunt, vt possessor non sit factus locupletior.[6] At petita missione in possessionem si possessor contradixerit, non aliorũ fructuum condemnatio fieri debet, quàm qui percepti sint, percipique potuerint à tempore litis contestatæ.[7] *Ita Senatus in* causa Dominæ d'Amblise & D. Comitis de S. Amour. Cal. Febr. 1595.

1 *L. vlt. C. hoc tit.*
2 *dict. l. vlt. D. appell. recip.* Interest enim publice, ab aliquo possideri hæreditatem, qui & res hæreditarias curet & negotia hæreditaria gerat, ne diutius iaceat hæreditas, *l. 1. ff. de succes. edict.*
3 Nec enim testamento inualido potest hæreditas ad quemquã pertinere, *l. 1. 2. & 3. D. de petit. hered. l. 1. & tot. tit. de iniust. rupt.*
4 Id est, qui agit de petitione hæreditatis, dicit se dominum, non possessorem. Est enim actio in rem, *l. sed etsi. 25. §. pen. de hered. petit. l. hæreditatis, 7. C. eod.*
5 *L. item veniunt 20. §. item non solum, vers. fructus, & pass. ff. eod. tit. l. 1. & 2. C. eod.*
6 *d. l. 1. & d. l. sed etsi, 25. §. consuluit. & pass. D. eod.*
7 Vt in speciali actione in rẽ quamlibet, *l. certũ, 22. C. de rei vindic.*

Source : BIU Cujas

TIT. XIV.

SI QVIS ALIQ. TESTAR. prohib. vel coëger.

DEFINITIO I.

Clausula derogatoria apposita in priore testamento facit, vt potior debeat esse causa hæredis in eo scripti, quàm fisci, cum posterius testamentum per vim factum est.

SI duobus factis testamentis, quorum prius clausulam habuit derogatoriam, [1] probetur extortum posterius per vim aut metum, hæreditas nõ fisco applicanda, sed ei, qui in priore institurus reperitur, adiuuanda est. Quamquam enim quoties alium quis testari prohibuit vel coëgit, atque ita eius hæreditatem malis artibus sibi quæsiit, hæreditas tanquam ab indigno aufferri, & fisco applicari debet, [2] fieri tamẽ nequit, vt ex posteriore testamento, quod nullum est, prius rumpatur, [3] proinde nec vllus sit locus fisco, quamdiu alius ex priore & iusto testamento hæres esse potest. [4] Quid vero, si posterius testamentum valeret quidem, sed irritandum tamen esset ex iusta aliqua causa? [5] Adhuc possit quis dicere, non idcirco admittendum fiscum, quia irrito facto testamento posteriore super sit prius, exemplo eius, quod dici solet, excluso instituto non ob id fiscũ admitti, si alius adsit proximior agnatus aut in eodem gradu, qui ab intestato succedere possit. [6] Sed non item est: nam si ponas posterius testamentum valere, fateri necesse est, prius ruptũ esse ipso iure. [7] Quo admisso, sane non potest conualescere ex eo solo, quod posterius quoque irritum postea factum sit. [8] Ea igitur sola ratione fisci exclusio inducenda est, quod posterius testamentum per vim, aut metum, aut suggestionem extortum nullius sit momenti, quando in præcedente adest clausula derogatoria, quæ faciat, vt in secundo deesse voluntas testatoris videatur. [9] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua supra SC. 9. *supr. de testam.*

1 De qua scripsimus *Defin. 5. supr. tit. prox.*

2 *L. 1. l. 2. §. vlt. l. 3. D. hoc tit.*

3 *L. 2. de iniust. rupt. l. si filius 7. ff. de liber. & posth.*

4 Nullum enim ius est fisci, nisi bona sint vel vacantia, cuiusmodi non sunt illa, quæ habent hæredem, *l. nec vllam 13. §. item si quis, ad hæred. pet.* vel irreuocabiliter acquisita ei, qui postmodũ indignus reperiatur, *tot. tit. de his quæ vt indign. ff. & C. l. ex facto 43. §. vlt. de vulg. & pup. subst.*

5 Puta de inofficioso, *vt in authent. ex causa, Cod. de libert. prater.*

6 Vt ex communi Doctorum opinione tradit Iulius Clarus *lib. 5. sent. §. fin. q. 79. n. 9.* Ias. *ad hunc tit. num. 3.*

7 *L. 1. & 2. de iniust. rupt. §. posteriore Inst. quibus mod. test. infirm. l. si quis priore 29. ff ad SC. Treb.*

8 Vt Caius scribit *lib. 2 inst. tit. 3 §. posteriore, l. militis 36. §. vl. de milit. testam.*

9 *L. si quis in principio 22. de legat. 3. l. si mihi 12. §. in legatis, de legat. 1.*

DEFINITIO VI.

Metus illatus à domesticis nocet domino, qui quod in domo sua factum est verisimiliter non ignorauit.

CVm à Sempronij præpotentis viri famulis Titio vis facta diceretur, vt in Sempronij domum trauslatus hæredem eũ scriberet, quærebatur an nocere id Semponio deberet vt ab eo tanquam indigno hereditas aufferretur? Iniquum enim videbatur ex familiæ facto duriorem fieri conditionem domini fortasse ignorantis. [1] Sed tamen cõtra visum est, præsumi factum sciente & consentiente domino, quod in ipsius domo præsertim à domesticis factum esset, [2] adeo vt nec si iureiurando probare ignorantiam suam veller, audiri tamen deberet, quia non esset verisimilis. [3] Finge pestis tempore factum esse testamentum. Sicuti diligẽtior tum requiritur inquisitio eorum, quæ domi gerũtur, ita minus credibile est ignorasse Sempronium, quæ ibi tum gerebantur. [4] Sed & traditum est, præsumi factum sciente domino, quod à familiaribus & domesticis factũ est, quando ex eorum facto res ad dominum immediate peruenit. [5] Et vero quidni noceat illi factum familiarium, quando & metus per alium quemcunque illatus ei noceret? [6] Quid si litteræ domini extent, quæ testatorem compellarent, vt se ad ipsius ædes traduci pateretur? Etsi enim vltimam alterius erga se voluntatem blando sermone prouocare non est prohibitum, [7] parum tamen interest inter blanditia præpotentis viri & minas. [8] Minis autem probatis eius, qui nocere posset, [9] nemo negaret probatum causatumque videri metum, nam & iustus metus dicitur, vbi adest iusta suspicio. [10] Nec quod absente eo, cui reuerentia debebatur, testamentum factum sit, statim consequens est, metu extortum nõ fuisse. [11] *Ita Senatus* 14. Cal. Aug. 1593.

1 *Ex l. regula, l. non debet alteri 74. l. melior 133 de reg. iur. l. soluendo 39. de negot. gest.*

2 Bard. *in l. quicunque col. 1. C. de seru. fugit.* Glos. *in l. si tutor. d. peric. tutor. & curat. & in c. 4. de præsumpt.* Socin. *reg. 176. & seq.* saltem ad transferendum in eum onus probandi, Cardin. *clem. 1. q. 4. de for. compet.*

3 *Cap. vt circa & ibi not. & in c. nulli, de elect. in 6.* Glos. & Bart. *in l. atqui, §. cum absente, de negot. gest.*

4 Bard. *in l. 1. C. ad Maced.* Glos. *in c. innotuit de elect. in 6.*

5 Anchar. *in c. cum ad sedem, col. vlt. vers. quinto oppono, de restit. spoliat.*

6 Ias. *ad hunc tit. num. 3.*

7 *L. vlt. ff. hoc tit.*

8 Glos. *in l. vnic. in verb. pignora, Cod. si Rect. prouinc. & in can. si siccare 45. distinct.* DD. *in l. 1. C. hoc tit. vbi addit. ad Castrens. * l. 1. §. quod autem. D. de seru. corrupt.*

9 Bart. *in l. famosi §. 1. ff. ad leg. Iul. maiest.* Glos. *in l. interpositas. C. de transact.** Obserua autem hoc casu plus credi vni testi deponenti affirmatiuè de illatis minis, & verberibus, quàm mille negantibus. Boer. post Balb. & Angel. *de cis. 100. num. 3. & 4.* aut quàm testibus deponentibus de spontanea voluntate, Boer. *ibid.* post Iason. *per l. interpositas, C. de transact.*

10 Bald. *in l. vlt. C. de iur. deliber. per l. nouissime 7. §. 1. quod fals. tutor. auct.* Bart. *in l. de pupillo, §. si quis ipsi, de oper. noui nunciat. & in l. 14 §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det.* Idem Bard. *in §. sacramenta de pac. iuram. firmand.* Corn. *cons. 11. part. 2.* Innocent. *in c. prolatum, quod met. caus.* Alex. *cons. 44. & 45. vol. 4.* Simon de Prætis *de interp. vlt. voluntat. lib. 4. duob. 2. per totum. maxime num. 49. & seqq.*

11 Alex. *in l. si cum dotem 22. §. in eo autem tempore, ff. sol. matrim.*

TIT. XVI.

DE IIS QVIB. VT. INDIGN. auf. hær. & ad SC. Sillan.

DEFINITIO I.

Iniuriam & mulctam pupillo debitam gratis remittere tutor non potest, pater potest.

VINDICTAM necis defuncti remittere quidem tutor pupilli nomine potest, [1] eo casu quo pupillus ipse posset, sed gratis & & nullo accepto non potest, ne præter iacturã amissi patris mulctæquoque pecuniariæ, quam iudex adiudicaturus erat, damnum filius sentiat. * Nam & iniuriam & mulctam remittere donationis instar obtinet, [3] quæ tutori nullo casu permissa est. [4] Plus iuris habet pater in personam filij. Nam filio factam iniuriam, & mulctam, quam ex futura condemnatione sperare filius potuit, pater vltro & gratis etiam inuito filio remittere potest, [5] nisi proponas patris personam adeo vilem & abiectam, vt ei de honore filij nullo modo conficiendum esse videatur. [6] *Ita Senatus* in causa Claudij de Crues, 4. Non. Mart. 1594.

2 Ita ex communi opinione tractat Franciscus Viuius *lib. 2. commun. opin. 103.* post nostros *ad l. pactum curatoris, Cod. de transact.*

2 Arg eius quod scriptum est, *in l. iure succursum 6. ff. de iur. dot. l. vlt. C. de instit. & subst.*

3 *L. donari videtur 29. de donat. l. donari 8. de reg. iur.*

4 *d. l. pactum curatoris, l. Lucius 46. §. vlt. D. de admin. tut.* iunct. *l. cùm plures 12. §. penult. cod. l. 3. C. de lit. iur.*

5 Glos.

Source : BIU Cujas

5 Gloss. *in l. persona* 31. *in princ.* D. *de pact.*
6 Not. *ibid. per text. in l. sed si vnus* 17. § *interdum tamen ff. de iniur.*

DEFINITIO II.

Legatum à milite relictum adulteræ valet, sed auffertur ei, & fisco tanquam indignæ, nisi donatum sit in piam causam & in remunerationem.

QVod adulter legauit adulteræ, debetur, præterquam si testator miles proponatur siue cœlestis siue terrestris, vt loquuntur, militiæ.[1] Nam si fuerit miles aut clericus, aut aduocatus, quod adulteræ relictum est, auffertur tanquam indignæ & fisco applicatur.[2] An igitur mulieri tale legatū petenti militis hæres obiicere poterit de iure fisci? Minime, quia exceptio illa est de iure tertij, nec exclusiua iuris agentis,[3] quia, quod ab indigno auffert fiscus, id hęredē prius ipsi indigno præstare necesse est, alioquin ab eo aufferri non posset, quod is nunquam habuisset.[4] Adde, quod nec hæredi licere debet allegare defuncti turpitudinem, cuius ipse personam repræsentat, & à quo lucratiuam causam habet.[5] Neque vero satis iustam causam habere hæres vllam potest, quo minus præstet omnia, quęcunque testamento relicta sunt.[6] Quid enim, si ius suum fiscus persequi nolit? Cur dicamus penes hæredem remanere, quod à legatario tanquam ab indigno aufferre fiscus potuisset?[7] Denique vno tantum casu penes hæredem remanere potest, quod illicite relictum est, nempe cum id ipsum ex causa aliqua vindicare fiscus non potest.[8] Ergo quoties fisco locus esse potest non debet quod illicite relictum est, penes hæredem remanere. Nec nisi inter eam personam, cui illicite relictum fuit, & fiscum superesse quæstio potest, an quasi ab indigno aufferendum sit. Plane quod adulteræ donatum est etiam à milite in piam causam aut in remunerationem meritorum, de quibus aliter quā ex sola militis cōfessione appareat, haud dubie debebitur, nec tanquam ab indigna aufferetur.[9] Finge nobilem virginem à milite malis, vt fit, artibus corruptā neque dotatam esse, ac per multos annos domesticis obsequiis præstandis cōtinuam ei operam dedisse, pro quibus etiam salarium meruisset. Cur non permittatur militi vel conscientiæ saltem exonerādæ gratia legatū ei relinquere, ex quo sibi aut alimenta aut maritum parate possit?[10] Id ergo arbitrio iudicis relinquendum erit, & ex personarum rerūque qualitate ac legati modo æstimandum. *Ita in Senatu* pro Romana Pequellier tractatum est 17. Cal. April. 1594.

1 Capel. Tholos. *qu.* 141. & ibi Auſrer. post Bart. *ad l. miles* 41. §. *mulier. ff. de testam. milit. per ill. text.* iunct. *l.* 2. *c. de donat. inter vir. & vxor. l. mulierem* 14. vbi idem Bart. *de his quæ vt indign. l. adfectionis* 5. *ff. de donat.*
2 *d. l. mulierem, in fin.*
3 Et consequenter non admittenda, *l. loci.* 4. §. *competit.* vbi Bartol. D. *si seruit. vindic.* Idem Bart. *ad l.* 2. *de except. rei iudic.*
4 *L.* 1. *& tot. hoc tit.* D. *& C. l. auferetur* 48. *& pass. de iur. fisc. l. ex facto* 43. §. *vlt. ff. de vulg. & pup. subst. l. non videtur rem amittere* 83. *l. non potest videri* 208. *de reg. iur.*
5 Censetur enim hæres eadem persona cum defuncto, *Nouell. de iureiur. à mortem. præst.* § 1. nemo autem propriam turpitudinem allegare potest, *l. mercalem* 5. *C. de condict. ob turp. caus.* Bart. *ad l. iusiurandum quod ex conuentione* 17. §. *procurator.* per text illum, innct. *l. seq. ff. de iureiur.*
6 *Auth. hoc amplius. C. de fideic.*
7 Nemo enim agere aut iure suo vti cogitur, *l. vnic. Cod. vt nem. inuit. ager. cogat. l. pactum* 46. *ff. de pact. l. penult. Cod. eod.*
8 *L. in fraudem* 10. § 1. *d. fin. ff. hoc tit.*
9 Guil. Benedict. in verb. *& vxorem, decis.* 5. *num.* 261. *in nouis,* post Anchar. *in consiliis.*
10 *Argum. l. Aquilius* 27. *ff. de don. l. sed etsi* 25. §. *consuluit. de pet. hered.*

DEFINITO III.

De milite, qui adulteræ aut focariæ suæ legauit, defuncto post annum militiæ.

ILlud etiam quæri potest, si is, qui testamenti tempore miles erat, decesserit solutus sacramento, an legatum, quod ab initio valuit, conualescat? Et si quidem intra missionis annum decesserit, Papinianus scripsit[1] perinde indignam esse mulierem, ac si testator in militia decessisset. Ergo si post annum, secura erit mulier,[2] ideo fortasse, quod post annum missionis non possit iure militari valere testamentum, licet à milite in militia factum.[3] Quod si ita est, non male quis ex eo inferat, quod aliis locis proditum est,[4] nihil ex testemēto militis capere posse mulierem, in quam cadere turpis suspicio potest, ita accipiendum esse, si militiæ iure miles testatus sit, non item si iure communi.[5] Et ratio diuersitatis esse potest, quod neque priuilegium vllum mereatur mulier, in quam turpis suspicio cadit, vt quicquam consequatur ex testamento, quod iure communi non valet,[6] neque ex contrario deterioris conditionis esse debeat miles, qui iure communi testatur, quam paganus quilibet, quo minus etiam meretrici & adulteræ legare possit, cui paganus legare non prohiberetur.[7] Nec obstat, quod neque donare focariæ suæ miles potest.[8] Id enim idcirco constitutum videtur, ne eiusmodi donationibus fictisque adulationibus, vt lex ait, milites spolientur,[9] indeque fiat, ne tam strenuam postea operam reipublicæ nauare possint:[10] Quod in causa testamenti secus est, cū per liberalitatē testamento factā nō fiat testator pauperior, collatio scilicet effectu liberalitatis in id tēpus quo testator erit mortuus.[11] Itaque alia testamēti, alia donationis hac parte ratio cōstituēda est, quod tamen nescio an ab vllo ex interpretibus sit animaduersū. Proinde si iure cōmuni factum sit testamentū, nihil causæ est cur separemus militem à paganо, etiamsi in militia decesserit.[12] Multo minus, si militiæ sacramento sit solutus.[13] Neque rursum refert, an intra an post annum missionis diem suū testator obierit, quia distinctioni huic locus non est, cū testamentum iure communi factum fuit.[14] Quid si miles iure militari testatus focariæ suæ & concubinæ aliquid reliquerit? Puto valiturum legatum, quia non cuilibet mulieri legare miles prohibetur, sed ei dumtaxat, in quam turpis suspicio cadere possit,[15] quod non euenit in concubina. Honesta enim adfectio est erga concubinam,[16] si ex ciuilibus legibus potius[17] quam ex Christianis moribus æstimes[18] adfectionem. Atqui, inquies, donatio focariæ facta non valeret.[19] Ergo inquam, vel ex eo magis intelligimus differre hac in re donationem à testamento.[20] Quid rursus, si miles iure militiæ testatus aliquid reliquerit ei mulieri, quæ testamenti quidem tempore adultera fuit, at mortis tempore non fuit, soluto quippe iam matrimonio, tum miles hic aut in militia, aut intra missionis annum decesserit? Et magis est vt legatum, quod ab initio fuit illicitum, ex post facto non confirmetur.[21] *Ita tractabam* in eadem causa, *Senatu* nihildum decidit.

1 *In l. mulierem. ff. hoc tit.* [*& ibi* Bart. Adde Aut. de Gamma *Decis. Iust* 226. *n.* 5.]
2 Per argumentum à contrario sensu, quo tanquam fortissimo vti Papinianus solet, *l.* 1. §. *huius rei. ff. de offic. eius cui mandat. est iurisd.*
3 *L. quod constitutum* 21. *& pass. ff. de testament. milit.* Nec etiam Papin. *in d. l. mulierem, l. quod dicitur* 38. de alio testamento loquitur, quam quod iure militiæ factum sit, vt constat lex illis verbis, *non admitti ad testamentum iure militiæ factum.*
4 *In l. miles* 41. §. *mulier ff. de testam. milit.*
5 Nam & totus ille titulus est de testamento militari, nisi cum exprimitur factum esse testamentum iure communi.
6 *L. cum tabulis,* 16. §. 1. D. *hoc tit.* iunct. *l.* 4. §. *sed quod meretrici D. de cond. ob turp. vel iniust. caus.*
7 Non enim auffertur ius commune ei, cui etiam priuilegium datur, *l.* 3. D. *de testam milit.*
8 *L.* 1. *C. de donat. int. vir. & vxor.*
9 *Arg. l.* 1. D. *eod.*
10 Magnum enim est impedimentum paupertas ei, qui ad magna velit contendere.
11 L. 1. D. *qui test. facer. poss. l.* 4. D. *de admin. legat.*
12 Cum nihil prohibeat etiam militem iure paganorum testari *d. l.* 3. *& pass.* D. *de testam. milit.*
13 Quo tempore non nisi iure communi testari amplius potest.
14 *dict. l. quod constitutum,* 21. *l. quod dicitur,* 38. *& pass. eod. tit.*
15 *d. l. miles,* 41. § *mulier, eod.*
16 *L. adfectionis,* 5. *de donat. l. qui concubinam* 19. *de leg.* 3.

Source : BIU Cujas

17 Concubinatus enim cum per leges nomen aſsumpſerit, extra legis pœnam eſt, *l.3.§.vlt.& tot.tit.D. de concub.*

18 Secundum quos omnis concubitus & coitus extra matrimonium illicitus eſt.

19 *d.l.2.de donat.int.vir.& vxor.*

20 Neque ex diuerſis benè inferri quicquam poteſt, *vulg. l.Papinianus exuli 20.D.de minor.*

21 Arg.*d.l.in fraudem*, 10.§.1.*& l.vlt.*D.*hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Titulus, de his quæ vt indignis, non eſt apud nos abrogatus.

APud nos in vſu ſunt leges omnes, quæ quod indigno aufferunt applicant fiſco, [1] licet apud Gallos ſint abrogatæ, vt ij teſtantur qui de legibus & moribus Gallicis ſcripſerunt, [2] *Ita tractatum eſt* in relationibus libellorum, 6. Id. Iun. 1591.

1 *Et tit.de his quæ vt indign.*D.*&* C.

2 Bugnonius *in tract.de legib.abrog.*

DEFINITIO V.

Non auffertur hereditas tanquam indigno, qui teſtamentum defuncti impugnauit quaſi nullum, quod factum eſſet à reo læſæ maieſtatis.

LEgitimus inteſtati hæres cum hæreditatis controuerſiam ab eo pateretur, quem reus læſæ maieſtatis hæredem ſcripſerat, pendente accuſatione obiecerat inter cętera fieri non poſſe, vt valeret teſtamentum, quod factum eſſet à reo maieſtatis. [1] Placuit ſi qua alia ratione teſtamẽtum nullius eſſet momenti, forte quod neceſſariis ſolemnitatibus deſtitutum proponeretur, [2] non eo minus legitimum hæredem ſuo iure ab inteſtato ſucceſſurũ, nec auferendam ei tanquam indigno hæreditatem, quaſi defuncti famam improbe oneraſſet. [3] Credendus enim eſt per iuris imperitiam id feciſſe, hoc eſt, quod exiſtimaret factionem teſtamenti non habere illum, qui reus maieſtatis, licet falſo & per calumniam factus eſſet potius, [4] quam vt agnati cognatiue amiciſſimi pudorem læderet. [5] Nec ei bene cõparabatur, qui defuncti memoriã detuliſſet, [6] vt ex eo apparet, quod hæreditatem quaſi ab inteſtato ſibi delatam hic vindicat, quam fiſco applicandam eſſe fateretur, ſi à defuncto crimen læſæ maieſtatis admiſſum eſſe contenderet. [7] Idque in propoſita ſpecie tanto magis obtinebat, quod legitimus hic hæres eodem tempore eiuſdem criminis reus fuerat, cuius & defunctus agnatus, tãdemque innocentes ambos fuiſſe ex iudicij euentu apparuerat. [8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 21. ſup. De teſtam.

1 Et in hoc nimirum erraurat in iure, quia reus maieſtatis non prohibetur facere teſtamentum, ſi memoria eius tandem innocens pronuncietur, *l ſi quis poſt accuſationem* 9. vbi Bart. contra Glos. *l. qui à latronibus*, 13.§. *vltim.*D.*qui teſtam.facer.poſſ.*

2 L.1.*de iniuſt rupt.& irrit fact.teſtam.*

3 De iure enim non de iudicio defuncti diſputauit, *l.poſt legatum*, 3.§.1.*l. ſi teſtamentum*, 24.*hoc tit.*

4 Quod tamen non niſi perinique poſſet ita conſtitui. Quis enim eſſet innocens, ſi ſufficeret accuſare?

5 Nemo enim credendus eſt cognati ſui pudorem & exiſtimationem vltro lædere voluiſſe.

6 Huic enim tanquam indigno hæreditatem aufferendam eſſe certum eſt, *l. ſi inimicitia*, 9.§. *penultim.& vltim.*D.*hoc tit.*iunct.*l.1.in fin.de bon.libert.*§.*item is qui ſtatus*, *Inſtit. de excuſ.tutor.*

7 *L quiſquis*, 5.C.*ad leg.Iul.Maieſt.*

8 Accuſatio enim huius criminis nõ finitur morte, & poſt mortem quoque peragi poteſt, *l.ex iudiciorum*, 10.D.*de accuſat.*

DEFINITIO. VI.

EVm qui vindictã necis defuncti prudẽs & ſciẽs inſuper habuit, [1] licèt interim hæreditatem adire non prohibeatur, hoc ipſo tamen indignũ eſſe conſtat, ideoque ei quaſi indigno aditã hæreditaté aufferendam & fiſco applicandam. [2] Quid ergo ſi fiſcus bona occupare nolit, quaſi ſuſpecta, vel etiã indignus ipſe ſit ob id quod neque procurator fiſci vel Cæſaris vindictam illam ſit proſecutus? [3] Visũ eſt piis locis adiudicanda, & addicenda eſſe bona, potiùs quàm permittendum, vt ab hærede indigno retineantur. Idemque multo magis admittendum eſt, ſi teſtatorem hæres ipſe occiderit. [4] Sed quid de legatis fiet? Solẽt enim bona ad fiſcum deuolui cum onere legatorũ. [5] Aut ſi fiſcus bona nolit agnoſcere, redundare ad hęredem. [6] Placuit tamen hoc poſteriore caſu, quo teſtator ab hærede occiſus ſit ſola ea legata deberi, quę in vſus pios relicta eſsẽt. Ideo fortaſſe, quòd legatariis quoque imputari poſſe videretur, quòd contra hæredem nõ fuiſſent proſecuti vindictã necis defuncti. Quo facto potuiſſent etiã ipſi adire hæreditatem excluſo quoque fiſco poſt Nouellam Iuſtiniani legem, quæ hoc induxit. [7] *Ita Senatus*, contra Noë Cochet, 14. Calend. Mart. 1602.

1 Vt in *l.hæredem* 17.D.*hoc tit.l.*5.§. *non alias* D. *de* SC. *Silan. & paſſ.ill.tit.*

2 *d.*§.*non alias l.cùm fiſco*, 9.*eod.d.l.hæredem & ſeq.*§. *bonis l. ei qui* 20.*& ſeq.*D.*hoc tit.*

3 Scilicet intra quinquennium *l.in cognitione* 13.*D.de* SC.*Silan.*

4 Quo caſu maior ſanè hæredis indignitas eſt & ingratitudo.

5 *d.l.cum fiſco.*

6 *l.ſi ſeruus* 50.§ *ſi quis ante*, *de leg.*1.

7 *Nouell.*1.*de hered.& falcid.* Poſtquam Nouella videtur abrogata, *l.ſi ſequens* 15.*in princ.*D.*de* SC.*Silan.* cùm hodie & adite legatarius poſſit, cùm adire hæres non poteſt, & fiſco præferatur? Scilicet cùm hæreditas à primi gradus hærede adita non fuit. Cogita tamen, quia Senatuſconſulto non adfui, licèt viderim ita pronunciatum. Et mihi probabilior illa Arreſti ratio fuiſſe videtur, quod maritus ab vxore inſtitutus hæres ipſam occidendo indignum ſe fecerat non tantùm qui hæreditatem retineret, ſed etiam, qui adiret, ac cui lex hereditatẽ deferet. Et tamen, quia teſtamento ritè factoſ uerat inſtitutus, nullum legitimi hæredis ius eſſe videbatur. Nec rurſum fiſci, cùm nemo eſſet cui tanquam indigno poſſet aufferri hæreditas, quæ nulli adhuc vnquam fuiſſet acquiſita. Itaque ſupererat vt piis locis potiùs adiudicaretur.

TIT. XVII.

DE CODICILL.

DEFINITIO I.

Clauſula codicillaris appoſita in teſtamento inutili tantum poteſt ad conſeruanda legata & fideicommiſſa ab inteſtato, atque codicilli ab inteſtato facti.

NIHIL intereſt, quod ad legata & fideicõmiſſa pertinet, an quis codicillos ab inteſtato fecerit, [1] an inutili teſtamento vulgatem clauſulam codicillarem adſcripſerit. [2] Vtroque enim caſu, ſicuti ab inteſtato ſucceditur, ita eadẽ codicillorũ vis & poteſtas eſt, vt quẽlibet inteſtati ſucceſſorẽ obligent, [3] & conſequenter poſthumũ quoque, [4] licet ignoranter prætéritum, ſiue ſimpliciter aut per verba præſentis tantum temporis clauſula illa concepta ſit, ſiue per ea, quæ futurum quoque tempus demonſtrent. [5] Nam ab inteſtato factis codicillis, vnus tantum caſus eſt, [6] nec proinde diſtinctioni locus relinquitur, à quo, aut qualia, quantaque legata vel fideicommiſſa defunctus dederit, præterquam ſi ad certam perſonam codicilli ſcripti proponantur, quam defunctus eo tempore ſibi ſolam ſucceſſuram ſperabat. [7] Tum enim dici non poteſt, eam fuiſſe ſcribentis voluntatem, vt poſthumum filium, de quo præſertim non cogitabat, quemque nullo modo ſperabat, eiſdem legatis & fideicommiſſis oneraret. [8]

1 Nam & ab inteſtato codicilli fieri poſſunt, *l.ab inteſtato*, 16.*ff. hoc tit.*

2 *Vt in l.*1.*eod.l.*1.*ff.de fideic.libert.l generaliter*, 24.§.*ex teſtamento*, *ff.eod.l.penult.*§.*vlt.de legat.*2.*l.ſi iure*, 11.C.*de teſtam.manum.*

3 *d.l.ab inteſtato l ſi cum*, 3 *l conficiuntur*, 8.§ *ſi poſt factum*, *l. qui grauí*, 12.*l.pen.ff.de iur.codicill.*

4 *d. l. generaliter*, 24.§. *ex teſtamento*, *ff. de fideic. libert. l. ex teſtamento*, 29. *C. de fideic.l poſthumus*, 12.§. 1. *de iniuſt rupt.* Iunge *l. quærebatur*, 19. *ff. de teſtam. milit.* * Vide Oſaſch, Cache-

ran.

ran.late hæc tractantem *conſ.* 11. & 70. *per tot.* Anton. Theſaur. *deciſ.* 171 *num.* 15. vbi tractat de conſeruatione legatorum maximè cùm aliqua parte teſtamenti facta eſt mentio filiorum, ex Baldo *ad l. filio præterito* 17. *ff. de inoff. teſt.* Maximè verò hoc obtinet, non ſolum ſi legata relicta ſunt ad vſus pios aut neceſſarios, puta pro reſtitutione male ablatorum aut pro anima, ſed etiam ſi relicta ſint perſonis tam coniunctis vt veriſimile ſit teſtatorem æque fuiſſe relicturum, etiamſi de poſthumo cogitaſſet, puta vxori, ex *l. cum alienam*, 20. *C. de legat.* niſi eiuſmodi legata exhaurirent hæreditatem. Ita enim apoſtillator ad Bart. *in Authent. ex cauſa in verbo poſthumo* 2. *in litera b.* ex Ioan. de Anan. *conſ.* 75. & Bald. *conſ.* 440. *incip. in Chriſti nomine* 31.

5 Quæ tamen diſtinctio adhiberi à noſtris ſolet *ad l.* 1. D. *hoc tit. & ad auth. ex cauſa*, C. *de liber. prater.*

6 *d. l. inteſtato. in fin.*

7 Vt in ſpecie, *l. cum pater*, 77. §. *cum exiſtimaret, de leg.* 2. *l. pen. ff. hoc tit.*

8 *L. ſicut certi*, 9. *l. ſeq.* Cod. *de teſtament. milit. l. militis*, 36. §. *miles, ff. eod. l. ſi quis ita*, 14. § *ſi quis ignoraret, ff. de teſtamens. mil.*

DEFINITO II.

Clauſula codicillaris non conſernat dationem hæreditatis in præiudicium poſthumi ignoranter præteriti.

SEd quod ad ipſam hæreditatis dationem attinet, non ſimili ter die[1] poteſt, nihil referre, an quis inteſtatus decedere volens, codicillos fecerit, an inutili facto, aut quandocunque rupto teſtamento clauſulam codicillarem inſeruerit. Nam qui inteſtato moriturus codicillos fecit, non ad hunc, aut illum ſcriptos (hic enim caſus ſemper excipiendus eſt)[2] ſed quibus generaliter & indiſtincte rogauerit ſucceſſuros ab inteſtato, vt hereditatem Scipronio reſtituerent,[3] vtique poſthumum quoque, ſiue viuo ſe, ſiue mortuo naſciturum rogaſſe, eodemque fideicommiſſo obſtrinxiſſe intelligitur, tametſi eo tempore, quo dictabat codicillos, nihil minus quam de poſthumo cogitaret.[4] At conditio teſtamento, quod vel ab initio inutile, vel quandocunque poſthumi agnatione ruptum fuerit, dici non poteſt eam ſubiectæ clauſulæ codicillaris vim eſſe debere, vt poſthumus ignorãter præteritus æque rogatus videatur de hereditate ſcriptis heredibus, ſiue ſuis ſiue extraneis reſtituenda, de qua ſcilicet nullo modo, ac ne per ſuſpicionem quidem fuerit cogitatum.[4] Quare nec diſtinguemus, quibus verbis clauſula illa codicillaris concepta ſit, i. an iis quæ ad præſens tantum, an quæ ad futurum quoque tempus referantur?[5] Nam ſiue præſens tempus expreſſim demonſtratum ſit, ſiue ſimpliciter & indefinite teſtator dixerit: *Velle ſe teſtamentum valere ſaltem iure codicillorum*,[6] futurum quoque tempus demonſtratum intelligitur, hoc ipſo quod de teſtamenti validitate actũ eſt, eum non minus mortis & delatæ ſucceſſionis tempus inſpiciendum ſit, quã conditi teſtamẽti quoties quæritur, an valeat teſtamentum,[7] quia nec antea effectum habere poteſt.[8] Adde quod vt poſſis euincere, teſtatorem, qui clauſulam codicillarem adſcripſit, de omni caſu cogitaſſe, quo teſtamentum ruptum aut irritum fieri poſſet, & conſequenter de illo etiam poſthumus naſceretur, naſcendoque rumperet, prius neceſſariũ eſt, vt probes teſtatorem eo tempore de poſthumis cogitaſſe.[9] Atqui nos eam ſpeciem tractamus, in qua poſthumus ignoranter præteritus ſit, id eſt, ab eo à quo fuiſſe de poſthumo cogitatũ dici non poſſit.[10] Inde namque illud etiam eſt, quod ſi teſtator filiis ſuis tutores dederit, licet tutoris datio fauorabiliſſima ſit, poſthumis tamen dediſſe non videtur,[11] quia nimirum prius eſt, vt de poſthumis cogitauerit, quã vt iis tutorem dediſſe videatur, tametſi filiorum appellatione contineantur.[12] Inde illud denique quod nec militis teſtamentum valet, in quo ignoranter præteritus eſt filius, ſiue iam natus, ſiue poſthumus.[13] An propter omiſſam iuris ſolemnitatem? Minime. Nam in militari teſtamento nudam militis non iuſtam voluntatẽ intuemur:[14] Sed propter defectum voluntatis, quia quod alias euenit, vt filius in poteſtate à patre milite præteritus pro exheredato habeatur,[15] ad hunc nõ pertinet, de quo pater non cogitauit.[16] Atqui tritum eſt codicillarem clauſulam, licet ab inteſtato ſuppleat defectum ſolemnitatum teſtamenti,[17] nunquam tamen ſupplere defectum voluntatis,[18] cum è contrario potius ex voluntate ipſa recipere debeat interpretationem:[19] Prorſuſque abſurdum fuerit dicere clauſulam codicillarem facere debere, vt voluntas teſtatoris ab inteſtato locum habeat, illo etiam caſu quo ex teſtamento non ſeruaretur, quamuis alioquin teſtamentum valeret.[20] Hæc autem idcirco tam varie quia factis ab inteſtato codicillis, aperta eſt voluntas patrisfamilias ad ſucceſſionem ſuam inuitantis, & quaſi tacita inſtituione vocantis eos, qui deferendæ per legem hereditatis tempore proximiores reperientur.[21] In quorum numero negari non poteſt, quin poſthumi quoque contineantur, etiam de quibus codicillorum tempore non cogitarat, cum dubitandum non ſit quin ſi de iis pater cogitaſſet multo magis legitimam iis hereditatẽ relicturus fuiſſet.[22] Conſequens igitur eſt, vt reſtituendæ hereditatis fideicõmiſſum iis codicillis relictum perinde poſthumum hunc, quandocumque natum & ab inteſtato ſuccedentem, obliget, ac cæteros quoſlibet inteſtati ſucceſſores.[23] Palam enim eſt eos ipſos fideicommiſſo vniuerſali grauatos, qui fuerunt ad legitimam hereditatem inuitati.[24] Ergo & filium hunc poſthumum, præterquam ſi, vt initio diximus, ad certam perſonam codicillos pater ſcripſerit. Tunc enim voluntatis ratio non patitur, vt æque poſthumum, de quo nihil ſperabat, oneraſſe credendus ſit, licet perſona onerata, non minus dilecta fuerit.[25] At cum teſtamentum factum eſt in fauorem extranei, in eoque adiecta clauſula codicillaris, manifeſtum eſt, id vnum teſtatorem agere, vt quantum in ſe eſt excludat eos, qui ab inteſtato eſſent ſucceſſuri.[26] In qua excluſione inhumanũ ſit, & improbabile ſuſpicari eum fuiſſe comprehenſurũ perſonam poſthumi, ſi de poſthumo quoque cogitaſſet.[27] Semper enim de parentum voluntate erga liberos, præſertim poſthumos nullius culpæ capaces, pie & humaniter, quoad eius fieri poteſt, ſuſpicandum eſt.[28] Hinc euenit, vt quemadmodum poſthumus hic ignoranter præteritus non ideo excluſus videri poteſt, nec ſi tale teſtamentum ſit, in quo habeatur præteritio pro exheredatione, quale militis teſtamentum eſt,[29] ita neque per clauſulam codicillarem rogatus credi debeat, vt ab inteſtato ſuccedẽdo reſtituat ſcriptis hæredibus hæreditatẽ.[30] Eos nãque ſolos fideicõmiſſo reſtituendæ hereditatis obſtringere clauſula poteſt, quos inſtitutio à teſtati ſucceſſione excluſit.[31] Denique vt dicam breuius, nullo facto teſtamento, ſed codicillis tantum ab inteſtato ſcriptis, non poteſt tractari de poſthumo ignorãter præterito qui potius pro tacite inſtituto habendus eſt, licet de illo non fuerit cogitatum,[32] ſi verum eſt, vt eſt, patremfamilias, qui teſtamentum facere cum poſſet, noluit, hoc ipſo tacite ſuam legitimis futuris heredibus ſucceſſionem relinquere voluiſſe, & conſequenter eos inſtituiſſe videri.[33] Facto autem teſtamento, atque ita ſcriptis aliis heredibus, apparet, poſthumum hunc, qui neque inſtitutus ſit, neque vllo caſu prò exheredato habendus,[34] omnino præteritum eſſe, & quidẽ ab eo qui veriſimiliter nõ erat præteritus, ſi de eo cogitaſſet. Igitur neque per clauſulam codicillarẽ rogatus videri debet de reſtituẽda ſcriptis heredibus hereditate, quã non ſolũ à lege & ſuo iure,[35] ſed etiã ex probabili patris voluntate ſibi habere debeat, vtpote à qua nunquam eum pater fauore inſtitutorum excluſerit.[36]

1 *Vt in l. pen. & l. grani* 11. D. *hoc tit.*

2 *Vt in l. ab inteſtato* 16. *eod. l. ex teſtamento* 29. C. *de fideic. l. generaliter* 24 §. *ex teſtamento, ff. de fideic. libert. l.* 1. C. *eod. l. ex ea ſcriptura* 29 §. 1. *qui teſtam. facer. poſſ.*

3 *L. ſi quis cum* 3. *verſ. ſed etſi poſt codicillos, l. conficiuntur* 8. §. *ſi poſt factum, in fin.*

4 *d. l. qui grauí, & d. l. penult. hoc tit l. cum pater* 77 §. *cum exiſtimaret, de leg.* 2.

5 Quomodo tamen Bart. & poſt eum cæteri diſtinguere ſolent. *ad l.* 1. *ff. hoc. tit.*

6 Quo tamen caſu verbum infinitiuum trahitur etiam ad futurum tempus, vt tractat Bartol. *ad dict. l. poſt gloſſ. in l. ſtipulationum*, §. *ſtipulatio*, in verb. *daturum*, *de verb. obligat.*

quam ad hoc laudat Alex *conſ.31.col.3.verſ.nec ad hoc, volum.2.* Salycet. *in l ſi vt proponis, C. de cond. ob cauſ.* Afflict. *deciſ.61. num.1.*

7 Quia eo demum tempore quo teſtator moritur teſtamentum confirmatur, *l.ſi alienum 49.§.1.ff. de hered.inſtit.*

8 *L.1.ff.qui teſtam.facer.poſſ.*

9 Quia de quo naſcituro teſtator nullo modo cogitauit, impoſſibile eſt, vt cogitauerit de eo rupturo, cum non entis nullæ prorſus ſint, nec poſſint eſſe qualitates.

10 Alioqui non eſſet ignoranter præteritus, ſi de eo vel tantillum, ac per ſolam ſuſpicionem cogitatum fuiſſet.

11 *L. ſi quis ita 14.§.ſi quis cum ignoraret, D. de teſtament. tutel.*

12 Etiam in legato filiis aut filiabus relicto, ſi modo teſtator de poſthumo cogitauerit, *l.qui filiabus 17.in princ.de leg.1.l.nomen filiarum 164.de verb.ſignif.*

13 *L.ſicut certi 9.cum.l.ſeq. C. de teſt milit.*

14 *L.1.l.Diuus 24.l eius militis 34.§.vl.& l.ſeq. D. eo.l.in teſtamento 6. C.eod.l.precib.8 C de impub.& aliis ſubſtit.* In eoq; maxime differt teſtamentum militis à teſtamento pagani, quod diffinitur *in l. 1.D.qui teſt.facer.poſſ.*

15 Nam & ſolo ſilentio milites exhæredant filios, *l.ſi patronus 12. in princip.l.Paulus reſpondit 47.§.vltim.D.de bonor.liber.*

16 *d.l.ſicut certi 9.& l.ſeq.C.de teſt. milit.*

17 *L.pen.§ vlt.de legat.2.l.generaliter 24.§. ex teſtamento, D.de fidei.libert.*

18 Eleganter Decius *conſ.205.in fin.*

19 Nam in quæſtionibus vltimarum voluntatum voluntas illa eſt, quæ totum facit, *l.ſi mihi 12.in fin.de leg.1.in conditionibus 19.de cond.& demonſtr.*

20 Alioqui plus poſſet codicillaris clauſula, quam totum ipſum teſtamentum, quamuis validum, quod eſſet abſurdum, *arg.l. quod per manus 10 D.hoc tit.*

21 *L.3 in princ.d.l.conficiuntur 8.verſ.ſed ideo, D.hoc tit. l. ab exheredati 126.de leg.1.*

22 *Arg.l.cum auus 102.de cond.& dem.l.cum acutiſſimi 30. C. de fidei.*

23 Ex legib. ſupra citatis *num.3.*

24 Quia nec alij onerari poſſunt, quam qui ſunt honorati, *vulg. l.ab eo 9.C.de fideic.* & ex onere plerumque etiam honor declaratur, & contra, *l.alumna 30.§ ab haredibus de adim.leg.l.vtrum 7.§.vlt. de reb.dub.*

25 *Vt in d.l.qui grani 11.l. pen.D.hoc tit.l.cum pater 71.§.cum exiſtimaret, de leg.2.*

26 Semper enim prior & potior eſt cauſa teſtati, quam inteſtati, *l.quamdiu 39.de acquir.her l.quamdiu 89.de reg.iur.excepto caſu.l.ſi quis ita 82.de hered.inſtit.*

27 Quomodo enim poſſet ingratus exiſtimari poſthumus nondum natus? *l.ſi quis ſuo 33.in fin.C.de inoff.teſt.*

28 L. *vltim. Cod. de curat.furioſ.* Nemo enim creditur alienam ſobolem velle ſuæ anteponere, *d.l.cum acutiſſimi 30.C.de fideicomm.*

29 *d.l. ſicut certi 9.& l.ſeq.C.de teſt. milit.*

30 Parum enim refert in effectu, an hereditas alicui aufferatur per exheredationem, an bona per iniunctum onus fideicommiſſi, ſicuti è contrario parum refert in effectu, an per inſtitutionem vocetur quis ad bona patris, an per fideicommiſſum, tametſi fuerit exheredatus, quia huiuſmodi exhæredatio non niſi bona mente facta videri poteſt, *l.multi 9.de liber.& poſth.l.3.§.cum Pollidius, de vſur.*

31 Vtrumque enim, id eſt & teſtamentum & clauſula codicillaris in eorum odium fit, qui ab inteſtato eſſent ſucceſſuri.

32 Quia credendus eſt pater illum fuiſſe inſtituturus, ſi de ipſo cogitaſſet, quod de nullo agnato proxime æque dici poteſt.

33 *d.l.3 ad l.conficiuntur 8.D.hoc tit.d.l.ab exheredati 126.de leg.1.*

34 *d.l.ſicut 9.& ſeq.C.de teſtam.milit.*

35 Tanquam ſuus hæres, *d.l.3.§ 1.D.hoc tit.l.in ſuis 11.de liber.& poſth.* licet non proprie poſthumus dici poſſit ſuus heres, quia non fuit in patris morientis poteſtate, *l.vltim.D.de collat.bonor.*

36 Quia neque excludendi eius vllam habuit voluntatem, *argum.l.vltim.D.de hared.inſtit.l.cum mater 28.D.de inoffic.teſt.*

DEFINITIO III.

Codicillaris clauſula inducit tacitam repetitionem legatorum & fideicommiſſorum ab inteſtato, etiam in præiudicium poſthumi ignoranter præteriti.

EX quo apparet, quam rationem habeat, quod in ſuperioribus contra ſcripſimus de vi & poteſtate clauſulæ codicillaris. cum de legatorum dumtaxat, vel fidei commiſſorum conſeruatione agitur. Diximus enim, quod ad legata & fideicommiſſa ſpectat, nihil intereſſe, an quis codicillos ab inteſtato fecerit, an teſtamento, quod poſtea per agnationem poſthumi ruptum ſit, clauſulam illam adiecerit. Vtroque videlicet caſu legata conſeruari, deberique à poſthumo, quamuis ignoranter præterito,[1] nimirum quia hac parte dici non poteſt adiectam eam clauſulam ad excluſionem legitimorum hæredum. Quinimo ad conſeruationem dumtaxat legatorum & fideicommiſſorum,[3] vt non eo minus debeantur à legitimis hæredibus, cum ab inſtitutis relicta ſint, quos à teſtatore magis dilectos fuiſſe certum eſt.[4] Quidni ergo debebuntur à poſthumo, licet ignoranter præterito? Nam ſi teſtator de eo cogitaſſe, quid aliud feciſſet; niſi quod eũ hæredẽ inſtituiſſet? Atqui etiã ab inſtitutis legata, & fideicommiſſa reliquit. Ego & à poſthumo præſtanda ſunt.[5] Dices non eſſe rectam conſecutionem, quia fieri poteſt, vt non fuerit æque pater poſthumum oneraturus, ſi de eo cogitaſſet. Finge inſtitutam perſonam minus dilectam, puta extraneam.[6] Reſpondeo, eam quidem ſolam rationem, quod hæres inſtitutus legata & fideicommiſſa teſtamento relicta debuiſſet, non ſufficere, vt eorum præſtationi poſthumus quoque obſtringatur, de quo pater non cogitauit,[7] quique ſuo iure ſuccedit ab inteſtato;[8] ſed ad eam rationem illam quoque accedere, quod ſubiecta codicillaris clauſula tacitam inducat repetitionem legatorum & fideicommiſſorum ab inteſtato, faciatque, vt perinde debeantur à quocunque inteſtati ſucceſſede, ac ſi nullo condito teſtamento codicilli ab inteſtato facti eſſent.[9] Quo caſu, ſi modo ad certæ perſonæ onus directi non ſint, nemo dubitat, quin ex iis poſthumus etiam de quo non fuit cogitatum æque, ac alius quilibet obligetur.

1 *Deſin.1.ſupr.eod.*

2 *Ex l.3 §.1 l.conficiuntur 8.§.ſi poſt factum, in fin.D hoc tit.l.ex teſtamento, 29.C.de fideic.l. generaliter 24.§.teſtamento, D de fideic. libert.l.1.C.eod.*

3 Quæ ſcilicet non poterant iure vetere aliter conſeruari, quam ſi à legitimis hæredibus eſſent repetita, *l.1.D.hoc tit. l.vlt. C. eod. l. Titia 13.D.de inoff.teſtam.* & aliis ſupra proxime citatis.

4 Magis enim dilecti intelliguntur, qui priores ſunt vocati, *l. Publius 36.§.1.de cond.& demonſtr.l.omnia 31.alias l.cum ita, § in fideicommiſſo, de legat.2.l.cum pater 77.§.pen.eod.l.heredes mei 57.§.vlt.D. ad* SC. *Treb.*

5 Arg.*l.vlt.D.de hered.inſtit.l.cum mater 28.D.de inoffic.teſtam.*

6 Faciliores enim ſunt teſtatorum voluntates, ad onerandos extraneos, quam ad onerandos liberos, quia & extranei minus ſunt dilecti, *d.l.cum acutiſſimi 30.& ibi not.C.de fideic.l.Titia 34.§ qui inuita, verſ.non eſt enim, de leg.2.*

7 *d.l.penult.& l.qui grani, 11.D.hoc tit.d.l.cum pater 77.§. cum exiſtimaret, de leg.2.*

8 *L.is qui in poteſtate 15.verſ.& abſurdum eſt.de præſt.leg.*

9 *d.l.pen.§.vlt.de leg.2.d.l.Titia 13.D.de inoff.teſtam l. nec fideicommiſſa 36.de leg.*

10 *Legib.* ſupra citatis, *n.2.& 7.*

DEFINITIO IV.

De Interpretum diſtinctione circa clauſulam codicillarem, cum poſthumus ignoranter fuit præteritus.

SEd quamquam ſupra dicta omnia ex certiſſima iuris ratione veriſſime diſputantur,[2] inualuit tamen crebriore interprerum calculo illa diſtinctio,[3] quam & Senatus noſter probare ſolet, an clauſula codicillaris concepta ſit per verba tantum præſentis temporis,[3] an per ea, quæ futurum quoque deſignent expreſſim?[4] Vt priore caſu nihil operetur rupto ſubinde teſtamento per agnationem poſthumi, ſiue ſcienter, ſiue ignoranter præteriti, quia verum eſt teſtamentum eo tempore valuiſſe quo factum fuit:[5] Poſteriore vero operetur ad inducendam ab inteſtato reſtitutionem hæreditatis ex fideicommiſſo, itemque legatorũ & fideicommiſſorum tacitã repetitionem, ſi ſcienter poſthumus præteritus ſit, qui poſtea natus eſt,[6] ſecus ſi ignoranter, inſtituto nimirũ extraneo,[7] qualis eſſe creditur quiſquis non eſt ex liberis.[8] Niſi ponas, aut poſthumum viuo patre deceſſiſſe, (quo caſu ex æquitate, quam Hadriani conſtitutio[9] admiſit, pro eo habetur, ac ſi natus numquam fuiſſet) aut teſtatorem poſt ruptum agnatione poſthumi teſtamentum ſuperſtitem per aliquod tẽpus fuiſſe, & cum teſtamentum mutare poſſet, non mutaſſe, vel quod in dubio idem eſt, mutare noluiſſe.[10] Cuius ſententiæ ratio illa afferri ſolet, quod nõ ſit veriſimile pa-

trem

Source : BIU Cujas

rem fuisse instituturum personam extraneam, si de filio cogitasset. [11] Quam rationem apertum est cessare in filio, siue iam nato, siue posthumo scienter præterito, siue iam tum instituì potuerit, siue ex quo natus fuit. [12] Senatus noster suprascriptam distinctionem, quę Bartoli primum fuit, secutus est in causa Franciscæ de Prouane, & D. Alberti, 10. Calend. Mart. 1591. & iterum in eadem causa SC. 14. Calend. Aug. 1592.

1 Et à nobis disputata sunt pluribus in *Chiliado de error. pragmat. & interpr. iur.* Dec. ad 20. error 7. & 8.

2 De qua vide totam iam fusissime ex Doctorum opinione tractatam, Olacr. Cacher. *cons.* 11. & 70. & Anton. Thessaur. *decis.* Pedem. 141. vbi alios innumeros citant.

3 Id est, per hæc verba, *si hoc meum testamentum non valet.*

4 Quod est cum superioribus verbis, adduntur illa *nec valebit.*

5 Atque ita conditionem clausulæ codicillaris defeciisse. Tritum enim est deficiente conditione deficere dispositionem conditionalem, *tot. tit. de condict. instit. & tit. de cond. & demonstrat.* Item posthumi præteritionem ab initio non facere, quin valeat testamentum, sed tantum vt sui heredis agnationem umpatur. *l. 1. l. posthumus 12. & pass. de iniust. rupt l. 1. C. de posth. hered. instit.* [Itaque quoties potest succedi ex testamento, siue iure eius, siue prætorio, inutilis est clausula codicillaris defectu conditionis *l. in conditionib. 19. § si patronus, D. de cond. & demonst.*]

6 Et hic casus nullam penitus, neque apud interpretes, neque apud nos recipit dubitationẽ: cum etiam à fratris posthumo fideicommissum dari possit *l. pen. de leg. 1. d. l. generaliter 24. §. ex testamento, ff. de fideic. libert.* [Quid si mater vacuo ventre fecerit testamentum, & instituerit hæredẽ maritum, nullos tunc habentem liberos, & addiderit verba illa vulgaria, quæ notarij nostri vix vnquam prætermittunt *& suos*: postea verò filium peperit ex eodem marito: An videbitur hic filius posthumus? An verò potiùs præteritus, & quidẽ ignoranter? An denique vis vlla erit hoc casu clausulæ codicillaris? Sed magis est, vt non possit dici institutus, quia supradictis verbis mater non de suis, sed de mariti liberis cogitauit, & quidem quibuscumque, id est etiam qui ex alia vxore post testatricis mortem suscepti essent, *l. si vir 61. & seq. de condic. & demonstr.* Sed etsi de communibus liberis sensisset, suos tamen debuit instituere non mariti, id est, tanquam suos ipsius liberos, & ex ea nascituros, non tãquam liberos mariti. Adeò vt quamuis concepta esset clausula codicillaris per verba futuri temporis, non tamen deberet ex verisimili voluntate testatricis, operari fideicommissum purum in præiudiciũ posthumi, nec scienter quidem præteriti. Quis enim credat voluisse matrem grauare filium de restituenda patri materna hæreditate? Esset id sane cõtra votum, non modò matris, sed etiam patris. *l. Iulianus 26. §. 1. D. si quis omiss. caus. l. nam etsi 15. de inoffic. testam.* Patres enim etiam sua propria liberis omnia parant, *l. nihil. interest. 50. §. sed nunquid. de bon. libert.* Quare nec si posthumus hic maternus viuo patre moreretur, dicendum tamen esset hæredes eius cogendas hæreditatem hanc maternam patri restituere, quandoquidem id multo magis à communi parentum voto alienum esset. Sunt enim hæc omnia ex verisimili mente testantis secundum interpretes diiudicanda. *Ita tractatum est* in causa quadam Cl. Bouier, & Humberti Perrier. *Sine die.*]

7 Nam cum institutus est filius testatoris communem opinionem esse cõtra Bart. & contra posthumum scribit Thessaur. *dict. decis.* 141. Iunge *Defin.* 1. & quæ ibi scripsi *numer* 4.

8 *Vt in l. quin etiam 55. in fin. ff. de vit. nupt.* Alias extraneus dicitur extra parentes & liberos, *vt in l. 1. l. 5. §. vlt. & tot. tit. de legat. præst.* Aliquando omnes citra patrem, *vt in l. vnic. § accedit, vers. extraneum, C. de rei vxor. action.*

9 De qua *in d. l. posthumus 3. ff. de iniust. rupt.* Thessaur. *dict. quæst.* 141. *n.* 16. [Intellige autem ita vt hoc casu extraneus possit succedere ex hac Constitutione Hadriani per bonorum poss. secund. tab. Vt ex legib. & SC. bonor. poss. det vt dixi ad *Defin. 1. num. 10. §. de hered. instit.* Non autem vt succedat per fideicommissum ex clausula codicillari, cuius scilicet conditio defecit, *vt supr. n. 5.* cùm hoc testamentum teneat iure prætorio, si modò extraneus petat bonor. possess. intra centum dies. Alioqui neque succedet *ex l. posthumus*, neque ex clausula codicillari. Et ita respondi in ea causa, de qua *ad dict. Defin. 1. n. 10. in fin.* quod notatu dignum est]

10 Thessaur. *dict. quæst.* 141.

11 L. *cùm acutissimi 30. C. de fideic.*

12 L. *sicut certi 9. & l. seq. de test. mil. §.* Iunge *decis. vlt.* Guid. Pap. *cum addition.* Ferret.

DEFINITIO V.

Clausula codicillaris nocet posthumo ignoranter præterito, etiam quod ad dationem hæreditatis in tribus casibus.

SVpradictæ distinctioni consequens est vt clausula codicillaris noceat posthumo, licet ignoranter præterito, si non extraneus, sed filius testatoris institutus sit, [1] aut si qua alia sit coniectura voluntatis ad exclusionem posthumi, vt non prorsus ignoranter præteritus dici possit, qualis illa est, quam proxime diximus, si testator superuixerit, & testamentum mutare cum posset, noluerit. [2] Idem est, si posthumus præteritus viuo adhuc patre decesserit. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Anton. Thessaur. *dec.* 141. Cessante enim ratione legis, ipsa quoque lex cessat, *l. adigere 6. § quamuis, de iur. patron.*

2 Idem Thessaur. ex communi aliorum opinione, *d. dec.* 141. *num.* 16.

3 *Vt in l. posthumus 12. de iniust. rupt.* Dixi *in Definit. præcedent.*

DEFINITIO. VI.

Clausula codicillaris, quæ non potuit nocere posthumo ignoranter præterito, nec ipsius heredi nocet, quamuis extraneo.

CLausula codicillaris, quæ posthumo ignoranter præterito nocere quamdiu vixit non potuit, [1] eo quandocunque defuncto non oberit hæredibus institutis, vt posthumi successores, siue testamentarij, siue legitimi, de restituenda iis hereditate rogati videantur, quam à posthumo sine fideicommissi onere acceperunt. Etsi enim fauore potissimum posthumi inductum est, vt, si ignoranter præteritus fuit, de eo grauando pater sensisse non videatur, [2] in eoque dispar sit ratio posthumi, & hæredum, præsertim extraneorum, quos is moriens reliquerit: [3] ius tamen semel ei quæsitæ hæreditatis non magis hæredibus eius adimi potest, quam illi ipsi. [4] Neque distinguendum est, an liberos, an extraneos hæredes reliquerit, postquam semel habuit actionem. [5] In eoque idem etiam fauor posthumi manet, cuius proculdubio interest locupletiorem habere hæreditatem, vt facilius habere possit hæredem. [6] Nec simile est quod prudentibus placuit, delatam liberis bonorum possessionem contra tabulas nõ facere, quin, si tempus finitum fuerit vel ante decesserint, vel repudiauerint, vel eius petendæ bonorum possessionis amiserint, reuertatur tandem bonorum possessio ad scriptos hæredes. [7] Longe namque diuersa ratio est bonorum possessionis delatæ, alia acquisitæ. [8] Delatio enim in suspenso esse, [9] & recurrere aut reuerti ad eos, à quibus numquam plene abscesserit, nihil prohibet. [10] Acquisitam vero pure & circa onus fidei commissi postmodum ex fideicommisso euinci, nullo iuris loco proditum est, [11] obstatque omnino iuris ratio, quæ facit, vt quo casu clausula codicillaris vices habet flectendæ vniuersalis institutionis in fideicommissariam substitutionem, fideicommissum ex ea purum, non in diem, aut sub conditione inducatur. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 4. §.

2 Propterea quod non sit credendus pater alienam sobolem propriæ anteponere voluisse, *l. cum acutissimi 30. C. de fideic.* vbi nos. *& in l. cum anus 102. de cond. & demonst. l. 6. § cum autem, C. de instit. & substit.*

3 Quia facilius præsumitur quisque velle onerare extraneum hæredem quam filium, vt diximus in præcedentibus, ex *l. Titia cum testamento 34. § qui inuita, vers. non est enim verisimile, de leg. 2.*

4 Iuncta enim hæreditas cœpit esse, vt in simili argumentatur Iureconsul. *in l. sed si plures 10. § filio impuberi, de vulg. & pup. substit. l. paterfamilias 28. de reb. auct. iud. possid. alias l. 13. de priuil. cred. l. si quis filium familias L. § 1. de acq. hered.*

5 *L. qui solidum 78. § prædium, de legat. 2. l. 2. C. quand. dies legat. ced. l. apud 8. C. de suis & legit.*

6 *Argum. l. Iulianus 42. alias l. si pupillus, ff. de acq. her. l. 4. ff. ad SC. Treb.*

7 Ex *l. aquissimum 2. in princ.* D. *de bonor. poss. secund. tab.* quo loco abutitur Thessaur. *decis.* 141. vt contra nos sentiat.

8 *Vt in l. 1. § decretalis. ff. de succes. edict.*

9 *Vt in l. quin vtero 27. D. de stat. hom. l. si quis filio 6. de iniust. rupt. l. Scripto 7. ff. rat. l. ber. l. 1. § sciendum ff. de suis & legitim.*

10 Etiam iure ciuili & in hæreditate, *vt in l. si quis ita 81. ff. de hered. instit.*

Source : BIU Cujas

11 Onus enim fideicommissi non potest sequi acquisitionem, nisi cum bona fuerunt ante affecta, quia acquiruntur fideicommissario, vel cum suo onere, vel sine onere, *l. 1. §. vlt. de suis & legit. l. 1. §. pen. de leg. 3.*

12 *L. 2. §. vltim. D. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 53.* Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO VII.

Cum clausula codicillaris inflectit institutionem hæredis in purum fideicommissum, vna tantum quarta detrahitur, id est, legitima, quæ tamen hodie non quarta est, sed triens.

QVod autem proxime diximus purum esse fideicommissum quoties per clausulam codicillarem vis testamenti in clausulam fideicommissi & codicillorum conuertitur,[1] efficit, vt eo casu non duplex, sed vna tantum detractio fiat.[2] Nam quod contra iuris ciuilis rationem;[3] ex interpretum errore Pontificio iure constitutum est, vt filius de restituenda hæreditate grauatus & legitimam detrahere possit, & Trebelianicam,[4] ad fideicomissa in diem vel sub conditione relicta coarctatum est ab iisdem interpretibus, vt ad ea non pertineat, quæ neque diem, neque conditionem habuerunt.[5] Nec quod difficilior quæstio videtur, inducere debet duplicis detractionis iniquitatem,[6] quam nec vllo casu vera iuris ratio admittit.[7] Inducet tamen, vt contra solitam iuris obseruationem nulla fructuum condemnatio fiat, ne quidem à die litis contestatæ,[8] qui alioquin, cum legitimam augeant, à die mortis præstandi essent.[9] *Ita Senatus* in ea causa, & iam pridem in alia Ioannis de Cuyne Domini de Rubaud, 4. Id. Nouembr. 1581.

1 *Ex l. 2. §. vltim. ff. hoc tit. l. quærebatur 19. ff. de testam. milit.*

2 Guid. Pap. *quæstion. 53. in fin.* Cravett. *cons. 295. num. 2. in 3 dub.* Aufrer. *ad Capell. Tholos. decis. 455.* Decius *cons. 320. numero 4. & 5.*

3 Vt probaui pluribus in priore parte Hemichiliadis, *de error. pragmat.*

4 *Cæp. Raynutius, & c. Raynaldus, Extr. de test.*

5 Ratione illa, quod cum fideicommissum purum est, vna deductio impediat aliam, nec dici possit, vtra quarta debeat prior deduci.

6 Contra quam senserit Tessaur. *decis. 141.* post Aug. Dec. & alios, Castr. *in Auth. ex causa, n. 15. C. de liber. prater.*

7 Cum Falcidia seu Trebellianica in legitimam imputetur. *l. Papianus 8. §. quarta autem, D. de ineffic. testam.*

8 A quo saltem tempore fructus restitui solent & debent, *l. sed etsi 25. §. si ante, de petit hered. l. videamus 38. §. si actionem, de vsur.*

9 *L. item veniunt 20. §. item non solum ff. de petit. heret.*

DEFINITIO VIII.

Casus, in quo clausula codicillaris, quæ non nocuit posthumo ignoranter præterito, nocet extraneo eius hæredi.

INterdum tamen euenit, vt ea clausula codicillaris, quæ viuo posthumo ignoranter præterito nullas vires habere potuit,[1] incipiat habere cum posthumus sine liberis moritur sola matre superstite, aut alia persona, quæ non sit ex familia testatoris.[2] Finge testatorē conseruādę agnationis, & familiæ fortasse nobilissimæ & antiquissimæ rationē ante oculos habuisse, ob eāque causam prohibuisse alienationem, causa addita, quod vellet bona sua omnia in familia remanere;[3] nemo dubitat, quin honestum sit tale testantis desiderium,[4] nec eo minus ei satisfaciendum, quod præter spem successerit posthumus, de quo pater non cogitarat.[5] Nam & si de eo cogitasset, causæ nihil erat, cur non eodē quoque fideicommisso filium obstricturus fuerit, cuius etiam intererat bona omnia in familia quā diutissime conseruari.[6] Igitur quamuis posthumus, quamdiu viuit cogendus non sit, hæreditatem scriptis hæredibus restituere, quia cum sit ex familia, nihil in eo fit contra voluntatem testatoris, eo tamen sine liberis defuncto, matre siue ex testamento siue ab intestato hærede relicta, aut alia qualiber extranea persona, fieret contra voluntatem si posthumi hæreditas ad matrem aut extraneum sine fideicommissi onere peruenirent, aliis agnatis ex testatoris familia superstitibus.[7] Hoc enim casu fideicommissum reale, vt vocant, constitutum intelligitur, cum testator ad defectum masculorum & familiæ respexerit :[8] quæ res purum & absolutum magis quam conditionale fideicommissum solet inducere, cum faciat, ne quærendum sit, à quo aut cui relictum sit, sed de eo tantum, an de familia sit is, qui fideicommissum petit, licet non nisi post mortem eius, qui prior ex familia vocatus fuit, fideicommissum debeatur.[9] Neque tamen hoc casu institutio flectitur in fideicommissum, sed fideicommissum vniuersale familiæ relictum conseruatur, tanquam ab intestato per clausulam codicillarem repetitum.[10] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 Secundum distinctionem à nobis propositam, *Definit. 4. supr.*

2 Id est, ex nomine & agnatione. Legislator enim ciuilis æstimat familias ex agnatione potius, quam ex sanguine, *leg. pronunciatio. 196. familia, de verb. signif.*

3 *Vt in l. filius familias 114. §. Diui & ibi not. de leg. 1. l. peto 96. §. fratre,* iunct. *l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommisso, de leg. 2. l. pater 38. §. ducibus, & seqq. de legat. 3.*

4 Est enim commune hominum omnium votum, vt nominis sui memoriam quisque in perpetuum conseruare ac extendere velit, *l. liberorum 220. §. vlt. de verb. sign.*

5 Improuisus enim & inopinatus casus nouo indiget auxilio. *l. 3. C. de inoff. testam. l. de state 11. §. ex causa, de interrog. in iur. faciend.*

6 Ideoque nimirum censentur hæc fideicommissa fauorabilia tanquam quæ iis quoque, quibus inuncta sunt, honori sint potius quam oneri. Simile quiddam est *in l. Diuus 24. D. de test. milit. l. vrsus. 7. C. de rescind. vend.*

7 Obstare tamen huic sententiæ valde videtur, quod Papin. respondit, *in l. cum pater 77. §. cum inter 28. de legat. 2.* vbi fideicommissum relictum familiæ, & acquisitum filiæ, quæ fuit de nomine & familia non auferetur eius filio, licèt sit ex aliena familia.

8 Cravet. *cons. vlt. 2. part. numer. 16.* post Alex. *cons. 43. col. 3. vers. præterea posito. lib. 3. & cons. 101. dub. 3. lib. 7.* Socin. *in leg. solemne, in fin. de cond. & demonst.* Dec. *cons. 480. col. 3. cons. 185. & 294. col. 3. & 4. & cons. 236. col. 1.*

9 Ac si fideicommissum familiæ esset relictum, *l. omnia 32. alias l. cum ita §. in fideicommisso, l. vero 69. §. fratre, de legat. 2. l. vlt. C. de verb. signif.*

10 *Vt in l. penult. §. filiam. & §. vlt. de leg. 2. l. generaliter 24. §. ex testamento, de fideic. l. 1. C. eod. l. ex testamento 29. ff. de fideicomm.*

DEFINITIO IX.

Fidei commissa etiam vniuersalia conseruantur, tam per clausulam codicillarem, quam per auth. ex causa. C. de liber. præter.

CLausula enim codicillaris sicut legata & fideicommissa singularia conseruat iure successionis intestati, tanquam à legitimo quolibet successore repetita,[1] ita & fideicommissum vniuersale, si quod est relictum testamento.[2] Quidni vero, cum & ex testamento conseruetur, quamuis inutili aut rupto?[3] Nimirum propter Nouellam Iustiniani legem, quæ induxit, vt ex causa præteritionis vel exhæredationis rupto, vel irrito facto testamento sola institutio corruat, cætera vero firma maneāt vniuersa.[4] Sane quo casu conseruantur ex testamento legata & fideicommissa, tam singularia, quam vniuersalia per Iustiniani constitutionem, euenit proculdubio, vt prorsus inutilis sit clausula codicillaris, ad inducendam ab intestato tacitam repetitionem legatorum, quoniam cessat causa intestati, quandiu causæ testati locus est.[5] An autem ea constitutio conseruet legata & fideicommissa, rupto testamento per posthumum ignoranter præteritum, alia quæstio est.[6] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 *L. 1. ff. hoc tit. l. vltim. C. eod. l. si iure 11. Cod. de testament. manumiss.*

2 Cum vniuersalia quoque fideicommissa ab intestato & relinqui & repeti possint, *l. 2. §. vlt. ff. hoc tit. l. filius familias. 18. ff. ad l. falcid.*

3 *Per Auth. ex causa. C. de lib. prater.* quæ conseruat fideicommissa etiam vniuersalia, secundum magis communem opinionem, de qua Iul. Clar. *in §. testamentum. q. 54.* Andr. Gayl *lib. 2. pract. obseruat. cap. 13.*

4 *Nouell. 115. vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum* vnde sumpta est. *Auth. ex causa.*

5 *L. quamdiu 39. de acquir hered. l. quamdiu 89. de reg. iur.* Atqui, per Iustiniani Constitutionem conseruantur legata & fideicom-

missa,non tanquam ab intestato,sed tanquam ex testamento.

6 De qua scripsimus *sub tit.de liber.prater.*

DEFINITIO X.

Qui petijt hereditatem ex testamento, non potest eam postea petere ex fideicommisso,tanquam conservato per clausulam codicillarem.Secus si conservetur per auth.ex causa.

QVantũ vero intersit, an ex testamento per Iustiniani Cõstitutionẽ[1] an ab intestato dũtaxat legata & fideicommissa,per clausulam codicillarem conseruentur,[2] ex eo apparet,quod qui prius ex testamento egit,postea variare & ex codicillis quasi ab intestato fideicommissum petere non potest,nisi sit ex liberis. Id enim alia Iustiniani lege diserte cautum est.[3] At si is qui heres institutus fuit eo testamento,quod ex causa præteritionis vel exhæredationis ruptum est,cum hæreditatem ex fideicommisso petere posset,conuersa per clausulã codicillarem institutione in causam fideicommissi,[4] aduersus legitimum hæredem tanquam hæredem egerit,non eo minus fideicommissum petere poterit. Quia sicuti clausula codicillaris,siue flectat institutionem in fideicommissum, siue inducat tacitam repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato,non facit,ne legitimus hæres maneat is, cui deficiente causa testati,lex ab intestato detulit hereditatem:[5] Ita nihil prohibet,quin & heres ipse testamento institutus,& alius fideicommissarius quilibet,fideicommissum quandocumque,dummodo intra trigesimum annum,[6] petat ab eo, quem prius legitimum hæredem agnouerit.[7] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 *In d. Nouell.115.vt cum de appell.cognosc.§.aliud quoque capitulũ.* Vade sumpta est *Auth.ex causa,C.de liber. prat.*

2 *L.3.in princ.C.hoc tit.l. pen.§.vlt.de leg. 2.l.generaliter 24.§.ex testamento,de fideic. libert.l.1.C.eod.*

3 *In l.vlt.C.hoc.tit.*

4 *Vt in l. quærebatur 19.ff. de testament.milit.l.Scæuola 67.ff.ad SC.Treb.*

5 Imo supponit clausula codicillaris testamentum non valere, & hæreditatem ab intestato ad legitimos successores peruenturam. Licet enim ponatur in testamento,fit tamen in casum intestati

6 Nam trigesimo anno ius petendi fideicommissi excluditur, vt & cætera omnia iura,*l.sicut 3.C.de præscript.30.vel.40.annor.*

7 Nulla enim hoc casu variatio est,quæ tamen esset, si ei,qui ex testamento prius egit,postmodum ab intestato agere permitteretur, *d.l.vlt.C.hoc tit.*Iunge *l.cum filius 76.§.variis de leg. 2.l. quod in hærede 9.§.eligere ff. de tribut. action.*

DEFINITIO XI.

Qui potuit fideicommissum petere ab hærede,si interim contra eum egerit,tanquam creditor hæreditarius,non ideo fideicommissum repudiasse intelligitur.

NEc deterior erit conditio vniuersalis fideicommissarij, ob id solum, quod pecuniam sibi à defuncto debitam à legitimo hærede totam exegerit,quam à seipso pro restituræ hæreditatis portione exigere debuisset, si fideicommissum agnouisset.[1] Nihil enim commune habet solutio æris alieni cum iure fideicommissi, quandiu restituta non est hæreditas,[2] sufficitque haberi eius rationem eo demum tempore,quo restitutio fit, vt indemnis seruetur hæres,qui soluit,[3] quoniam & hæredi ipsi non fideicommissario incumbit ante restitutionem necessitas æris alieni exsoluendi.[4] Itaque quemadmodum si fideicommissum à legitimo hærede in diẽ ,aut sub conditione tibi relictum esset,non prohibereris interea exigere,quod tibi defuncto debuisset,[5] salua hæredi imputatione eo tempore facienda,quo hæreditas restitueretur,[6] ita & cum fideicommissum purum fuit,si vt hæredi parceres id tam cito petere nolueris,debitumque exigere malueris, non est, quod ex eo solo ius fideicommissi remisisse videaris.[7] Nam sicut is qui post mortem suam hæreditatem restituere rogatus est,repræsentare fideicommissum,si velit potest,[8] dum ne alius quisquam ex eo lædatur,cuius interfit mortis tempus expectari:[9] ita ex contrario ei, qui fideicommissũ purũ statim petere potuit,fideicõmissi exactionẽ in aliud tempus pro arbitrio differre permittitur.[10] *Ita senatus* in iisdem causis.

1 Quasi hoc ipso fideicommissum repudiasse videretur.

2 Quia interim quandiu hæreditas restituta non est, hæres rogatus & nomine & effectu hæres est,*leg. 1. 2.& pass.ff. ad* SC. *Treb.*

3 *L.2. C.eod.l.in imponenda 6.l.irritum 8.C.leg Falcid.*

4 Adeo vt post fideicommissi quoque restitutionem necessaria sit hæredi exceptio restituendæ hæreditatis, *l.ita tamen. 27.§.qui ex Trebelliano.ff ad* SC.*Treb.*cui tamen exceptioni locus esse non potest ante restitutam hæreditatem.

5 Quia fideicommissi restitutio peti non potest ante diem,vel conditionis euentum,*l.sed etsi alib 9.§.vlt.& l.sequ.ff.eod tit. ad,* SC. *Treb.*

6 *d.l.2.C.eod.*

7 Quid enim si deliberabas, fideicommissariam hæreditatem agnoscere expediret?quæ vtique habet commoda & incommoda, *l.non enim.38.l. 1.& pass.ff. eod.*

8 *L.post mortem 12.C. de. fideic.quia & qui soluit ante diem. plus præstat quam debeat,l. Iauolenus , alias locum qui 15.de ann.legat.* Quanquam hæc ratio videtur falsa in fideicommisso vniuersali, *dict l. 9. § vlt. & l.10.ad* SC.*Treb.*quippe quod non potest restitui, nisi secundum voluntatem testatoris, *l.si mulier 59. §.ex asse,de iur. dot.*Scripsi *in Error 1.D.eod.31.de error.pragmat.*

9 *Vt in l. filius familias 114.§. Diui 1.& seq,de leg. 1.l.cum pater 77 §. hereditatem filius.de leg. 2. l.vxorem 41.§.Seium maritum,de leg.3*

10 Non enim repudiat,qui non statim agit.

DEFINITIO XII.

Nihil interest,quantũ ad detractiones ex fideicõmisso faciendas,an hæreditas ex testamento,an ab intestato restituatur?

ETiam cum ab intestato filius hæreditatem sibi quæsitam restituere rogatus intelligitur, non quidem conuersa in fideicommissum institutione vniuersali per clausulam codicillarem,[1] sed expressim, aut tacite repetitis ab intestato legatis & fideicommissis testamento relictis,[2] duplicis detractionis commodum habet, eius nimirum portionis,quam pro legitima portione consequi debet,&eius,quam ex fideicommisso pro Trebellianica,[3] perinde ac si fideicommissariam hæreditatem ex testamẽto restitueret,[4] dummodo in diem aut sub conditione fideicommissum debitum fuerit,non pure.[5]

1 Nempe quia fideicommissum hoc casu censetur purum , & ideo vna tantum quarta detrahitur, vt dixi *Defin. 7.5.ex l.2.§.vlt.ff. hoc tit.*

2 *L.pen.§.vlt. de leg.2.l.generaliter 24.§.ex testamento , ff.de fideic. libert.l.1.C.eod.*

3 *Ex c. Raynutius,& r.Raynaldus,extr.de testam.*

4 Cum etiam ab intestato fideicommissum hæreditatis relinqui possit , *d.l.2. §. vlt.* D. *hoc tit.l. filius familias 18. ad leg.Falcid.*

5 Secundum ea,quæ scripsi *d.Defin.7.*

DEFINITIO XIII.

Extra testamenta quæ fiunt inter liberos aut ad pias causas nunquam in testamento subintelligitur clausula codicillaris.

PLacet nostris , in testamento inter libros aut ad pias causas condito clausulam codicillarem subintelligi cum expressa non est, vt & institutio directa flectatur in fideicommissum,& legata, quæ eo testamento liberis aut piæ causæ relicta sunt,ab intestato repetita videantur aut piæ causæ relicta fauore nimirum ac singulari priuilegio liberorum, & piæ causæ.[1] Sed extra hos casus vix est, vt codicillos fecisse videri debeat ,qui testari voluit,[2] nec si pestis tempore, aut in castris testatus quis proponatur.[3] *Ita senatus* in ea causa,de qua supra defin.7.De testam.

1 Iul.Clar.ex communi Doctorum sententia *in § testamentum quæst.*

Source : BIU Cujas

quæſt.8.n.7 poſt Iaſ. qui dicit communem, *ad l.coheredi,§.cum filia,in fin.de vulg. & pup.ſubſt.* Buer.*deciſ.*40.

2 Niſi dixerit, velle ſe teſtamentum valere iure codicilli orum, *vt in d.§. cum filia,l.1.ff. hoc tit.l.vltim.Cod.eod.cum ſimiliter.*

3 Quia nec in teſtamento militari ſubintelligitur clauſula codicillaris,quamuis putent quidam,ſubintelligi clauſulam, omni meliori modo,*arg.l. 3 ff. de teſtam.milit.* cuius tamen longe alia ſententia & ratio eſt,vt alibi ſcripſimus. Vide *Decadem 36.de error.pragm.& interpr.iur.*

TIT. XVIII.

DE LEGAT.

DEFINITIO I.

Veſtimentis à patre legatis filiæ quorum partem iam pater ſoluerat,omnium æſtimatio filiæ debetur.

PAter filiæ ſecundo nuptæ legauerat veſtimenta, quæ prioribus tabulis dotalibus eidem promiſerat,cum iam partem eorum priori marito exſoluiſſet.Placebat quibuſdam, ea tantum videri legata,quæ nondum fuerant ſoluta[1] quod ad legatum vtile faciendum ſufficeret, pleniorem eſſe legati;quam de dote actionem,[2] quodque in dubio parcendum eſſet hæredi,vt quam minimum fieri poſſet oneraretur.[3] *Senatus* tamen pronunciauit,omnium veſtimentorum æſtimationē deberi, ſiue quod fieri poterat, vt per prioris viri incuriam aut egeſtatem veſtimenta,quæ iam pater ſoluerat,conſumpta eſſent,[4] in quorum locum alia ſubſtitui pater vellet,[5] ſiue , quod in tam aperta teſtatoris volūtate nullus coniecturis locus in fauorem hæredis relinqueretur.[6] *Ita Senatus* contra Dominam Dauſſans,vxorem Dn. de Cornillon,8.Cal.Feb.1589.

1 Nec enim bona fides pati vedebatur,vt bis idem ſolueretur, *vulg.l.bona fides non patitur 57.de reg.iur.*

2 *L.1.de dot.releg.l.ſi creditor 28.& ſeq.de leg.1.l.Aurelius 28.§. vlt.ff. de liber. legat.cum ſimilib.*

3 L. *Titia cum teſtamento* 34.§. *qui inuita.l. Sempronius* 47.*de legat.1.*

4 Sunt enim veſtimenta ex earum rerum genere, quæ & vtendo cōſumuntur,& ſeruando ſeruari poſſunt.*l.lex quæ tutores 22.in fin.C. de admin.tutor.l.vltim.C.quand.decret.opus non eſt.*

5 Ne alioqui filiæ periiſſent,cum is nullam videatur habere actionem,qui habet egenum debitorem,*l.nam is 6.ff.de delo.l.ſi extraneus* 33. *de iur.dot.*

6 *L.illa aut ille 25.§.1.de legat.3. l.continuus* 157.§. *cum ita,de verb.oblig.*

DEFINITIO II.

Enumeratio ſpecierum,ſiue per imperitiam,ſiue interpretandi potius quam reſtringendi animo facta non reſtringit legatum generale factum vxori.

TEſtator hærede inſtituto filio legauerat vxori vſumfructum domus Titianæ, mobilium omniū, quæ ibi eſſent,& quibus ad vſus ſuos indigeret ; item bonorum quorumdam immobilium,poſtea ſubiecerat in hæc verba: *Et des fruicts & vſufruicts de la moitié tous mes autres biens en quel lieu qu'ils ſoyent prés,terres,maiſons,vignes,preſſoir,ou de quelque eſpece quelle qu'elle ſoit.* Quæſitum eſt,an nummi,quos teſtator in area repoſitos habebat , itemque nomina debitorum,quod ad cauſam vſusfructus,legato continerentur? Quidam putabant non contineri, non ſolum quod regulariter generali legato rerum omnium , quæ alicubi ſunt,non comprehendantur,[1] ſed etiam quod priora illa legati verba generalia per ſubſequentem ſpecierum enumerationem reſtricta viderentur.[2] Id enim eſt quod dici ſolet in toto iure generi per ſpeciem derogari.[3] Illa etiam ratio afferebatur,quod poſtrema legati verba, quæ generalia quoque videbantur,non niſi de ſimilibus ſpeciebus accipi deberent,[4] præſertim vt ea ſumeretur interpretatio,quæ filio eidemque hæredi fauorabilior eſſet.[5] Cōtra tamē viſum eſt,bonorū vſumfructum chariſſimæ vxori , quam tot legatis maritus honoraſſet , legatum videri,[6] quaſi ſpecies aut per imperitiam,[7] an interpretandi potius quā reſtringendi animo enumeraræ viderētur,[8] quod in dubito præſumendum fuit.[9] *Ita ſenatus* pro vidua N. Puthodi , contra Ioannem Puthod Aduocatum filium,14.Cal.Mart.1590.

1 *Ex l.quæſtum* 78.§.1.*& l.ſeq.§.1.de legat.* 3.*l.Caius Seius* 86. *de legat.2.*Iunge *l.ſi ita legatum* 86.*de legat.*3.

2 *L.legata 9.in princ.de ſupell.legat.in ſecundo reſponſo.*

3 *L.in toto iure* 80.*de reg.iur.c.generis,de reg.iur.in 6.*

4 *Arg.l.vlt.§.vlt.de vin.tritic.& oleo legat.*

5 *L.Sempronius* 47.iunct.*l.Titia cum teſtamento* 34.§.*qui inuita. verſ.non eſt enim veriſimile,de legat.1.*

6 *L.vxori meæ* 37.*de vſufr.leg.*

7 *Vt in l.legata 9 in princ.de ſupell.*

8 *Vt in l. quæſitum* 12. §. *penultim.* D. *de inſtruct. & inſtrum. legat.*

9 Bart. *in d. §. penult.* poſt Dynum *in d. cap.generi.*Dec.*in cap. ſedes , ad fin.de reſcript.* Afflict.*deciſ.* 106. Steph.Bertr. *conſil.* 90. *vol.1.*

DEFINITIO III.

Communicantur fructus inter legatariū vſusfructus & legatarium proprietatis.

QVi vxori bonorum ſuorum omnium vſumfructum legauerat , exceptis rebus quibuſdam Titio legatis, eodem teſtamento legauerat Sempronio fundum , non adiecta clauſula ,*detracto vſurfructu.*[1] Erant qui putarent, vſufructuarium bonorum omnium fundi Sempronio vſumfructum integrum debere.[2] Alij contra plenam proprietatem nullo que vſufructu imminutam ad Semproniū ſpectare,[3] quaſi hoc caſu , vt & aliis pleriſque generi per ſpeciem derogetur.[4] Media ſententia placuit Senatui, vt vxor fructuaria cum proprietatis legatario in fūdi vſusfructu concurrat.[5] Vſusfructus namque etſi in iure , non in portione conſiſtit,tamen rei emolumentum habet , & portionis locum obtinet[6]. Non idem Senatus cenſuit,cum teſtator vxori ſuæ non ſimpliciter bonorum ſuorum omnium fructus,ſed omnes & integros fructus etiam legatarum rerum legaſſet.Aperta enim hoc caſu eſt voluntas teſtatoris nolentis,legatarium cum vxore fructuaria in vſufructu concurrere.[7] Quanquam in propoſita ſpecie illa etiam ratio legatarij concurſū impediebat , quod mulieri dos debebatur,cuius reſtituendæ nomine dotalibus tabulis maritus bona ſua omnia expreſſim obligauerat in antichreſim,[8] id eſt ,adiecta fructuū omnium donatione,[9] vt proinde donec ſoluta dote integra nihil iuris Sempronius in vſufructu ex cauſa legati habere poſſet.[10] *Ita Senatus* pro vidua Procuratoris Alberti,cōtra Dominos Senatores Dauiſe & de Beauſuiour,15.Calend.Iunij 1590.

1 Quæ clauſula ſolet & debet adiici,cum id agit teſtator,vt proprietarius non concurrat in vſufructu , *l.ſi alij* 19. *D. de vſurf. legat.*

2 Ex ſententia Batholom.Socin.*conſ.*1.*col.pen.lib.*4.

3 Bald.*in l.quoties.ad fin.C.famil.erciſc.*Iaſ.*in l.cū quæſtio.col.*2.*C. de legat.*Aret.*conſ.*74 *in fin.*Salicet.*in l.quoties.*Ang.Aret.*in §.1.Inſtit. de vſufr.* Paulus à Monte Pico *in l.Titia cum teſtamento* 34. §. *Titia cum nuberet de leg.*2.*col.*19 Facit pro hac opinione text.*in l.vxorem* 41.§.*feliciſſimo , de legat.*3.*l.alimenta* 16.§. *Baſilicas,de alim.& cibar. legat.*

4 *L.in toto iure* 80.*de reg.iur.c.generi,cod tit.in* 6.

5 Ita Didad.Couarr.*lib.*2.*variar. reſolut. cap.*2. *num.* 7.Stephan. Bertr.*conſ.*151.*incip.viſo proceſſu,num.*1. *&* 3.*part.*2.Guil. Bened. *in verb.catera bona,num.* 24.Marc.de Mant.*ſing.*398.*ex l.ſi alij fundum* 19.*l.Sempronius Attalus.*26.*l.Sempronio* 33.*in princ.de vſufr. legat.* & ibi Bart. *& in l.ſi quis ſeruum* 8.§.*vltim. num.* 6.*de legat.*2. Roman.*ſing.*580.Iaſ.*in l.re communi,num.*70.*de legat.*2. & ibi Ioann. Crot.*quæſt.*4.*fol.*2.*ad fin.*Bart.*in l.quæſitum* 12.§.*penult.de inſtruct. & inſtru.leg.*Alexan.*conſ.*56.*lib.*1. Paul. Caſtrenſ.*conſ.*223.*lib.*2.*col.*2. Iunge *l.ſi proprietas 9.de vſufr.adcreſc.*

6 *L.Mauſus 66.§. fundo. de legat.*2. Iunct *l.cum filius* 76 §. *dominus eod.*

7 Nam cum in verbis ambiguitas nulla eſt, non debet admitti

quæſtio

quæstio voluntatis. *l. Illa aut illa 25 §. de legat. 3.*

8 De qua *in l. si is qui 11. §. 1. D. de pignor. l. si pecuniam 33 D. de pignor. action.*

9 In vicem scilicet vsurarum, quæ mulieri ob tardius solutam dotem deberentur, *cap. salubriter.* vbi not. *extr. de vsur.* licet aliter sentiat Affl. post Alex. *decis. Neap. 285.*

10 Non enim verisimile erat legasse testatorem plus iuris, quam. quod in ea re haberet. *vulg. l. vxor patrui 20. cum ibi not. C. hoc tit. l. si domus 71. §. vlt. de leg. 1. qui tabernas 31. de contrah. emp.*

DEFINITIO IV.

Alimenta legata non minuuntur ex imminutione fructuum fundi pro iis obligati, nisi relicta sint ex fructibus eius fundi.

TIbi alimenta testator legauerat, in eamque rem certi fundi reditus fructusque specialiter obligauerat. Si ex iis reditibus fructibusque tantum hodie redigi non possit, quantum necesse est ad alimenta, licet testamenti mortisve tempore redigi potuerit, integra nihilominus alimenta tibi debebuntur.[1] Quod enim testator, vt tibi magis cōsuleret, certi fundi reditus in eam rem obligauit, nocere tibi non debet, vt legatum alimentorum restrinxisse,[2] aut ius hypothecæ generalis, quæ pro legatis ex Iustiniani lege[3] concepit, diminuisse, aut actionem in personam sustulisse[4] videri possit. Nam nec tuo, sed heredis lucro cederet, si pluris essent ij reditus, quam ad alimentorum erogationem necesse esset,[5] cum non fundus aut fundi reditus tibi legatus sit, sed alimenta.[6] Diuersum esset, si legatum ita relictum proponeretur, vt ex fundi reditibus alimenta tibi præstarentur: imminutis enim fructibus, alimēta quoque minui eo casu necesse est.[7] Eadem adhibetur distinctio, si non ex causa legati, sed ex alia qualibet alimenta debeantur.[8] *Ita Senatus* sæpius.

1 L. *Lucius Titius 12. de alim. & cibar. legat.* Cyn. *in l. si quis argentum, C. de donat.* Guid. Pap. *quæst.*

2 *d. l. Lucius, in fin.* ne adiecta in augmentum operentur diminutionem, *contra l. quod fauore. 6. C. de legib. l. legata inutiliter 19. de leg. l. legata 1. de adimin. legat.*

3 *in l. 1. C. commun. de legat.*

4 Potest enim legatarius ex pluribus actionibus eligere, quam velit, *d. l. 1. cum filius 76. §. variis, de leg. 2.*

5 Nemo autem debet id petere, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus, *l. penult. C. de, solut. l. si pater puella 32. C. de inoffic. testam.*

6 Inspiciendum enim semper est, quid sit in legato, cum quæritur, & quid quantum debeatur, *l. 1. de pen. leg. 1. §. item si ita, ad legem falcid. cum similib.*

7 *L. cum certus 5. de tritic. vin. & oleo leg. l. legatum 17. §. 1. de ann. legat. l. si debitor 39. §. 1. de contrah. emp.*

8 Eadem enim omnium ratio est, & consequenter idem ius statui debet, *l. illud 32. ad leg. Aquil.*

DEFINITIO V.

Heres non cogitur soluere legatam pecuniam, quam testator voluit capi ab hereditario debitore.

TRecenta tibi à Titio legata sunt his verbis adiectis: *à prendre & leuer sur le debte de mille escus à moy par Rs & hypothequez sur sa maison de Chambery.* Nulla tibi in heredem personalis actio cōpetet ad hoc præcise, vt pecuniam soluat, nec si domus obligatæ possessionem teneat, sed cogendus es legatum exigere eo ipso modo, quo relictum est.[1] Cui consequens fit, vt liberandus sit heres, si paratus sit hypothecæ iure & possessione ad concurrentem vsque quantitatem tibi cedere.[2] Formam enim legato soluendo præscriptam à testatore non magis legatarius inuito herede, quam heres inuito legatario immutare potest.[3] Quod autem adiicimus, *ad currentem vsque quantitatem*, sic accipiendum est, vt si tibi trecenta soluta sint, siue ab herede, siue à Titij testatoris debitore, sublatum intelligi debeat, quod ad te,[4] vinculum pignoris.[5] Cæterum ad eam vsque quantitatem indiuiduo tibi cum heredis pignoris iure domum habebis obligatam,[6] vt, tametsi debitor tibi trecenta, aut heredi tantum septingenta soluerit, in solidum tamen obligata maneat ei, cui non erit satisfactum.[7] Nam quod à Iustiniano constitutum est,[8] vt hypotheca, quâ pro legatis induxit, in eo differat à cæteris quod diuidua, nonindiuidua est, ad eam hypothecam pertinet, quæ pro legato, non ad eam, quæ ex legato competit.[9] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Febr. 1591.

1 Videtur enim legatum hoc casu relictum per sinendi modum potius, quam vt ab herede præstaretur. Sufficit ergo, vt præstet patientiam & actionem.

2 *Arg. d. si quis seruum 8. in princ. de legat. 2.* iunct. *l. si seruum 108. in princ. de legat. 1.* * Aliud est in specie *l. quidam 96 de legat. 2.*

3 *L. cum res 47. per tot. eod. tit. de leg. 1. si fideicommissum 50. D. de iudic.* Aliud est in specie *l. quidam 96. de leg. 1.*

4 Et consequenter quod ad tibi debitam quantitatem, cum solutio tibi facta liberet debitorem ab herede saltem ope exceptionis post rescriptum Diui Pij, *l. si pecunia 77. de legat. 2. l. cum quis 37. & pater, in fin. de leg. 3.*

5 Tollitur enim soluto debito quandocunque & à quocunque, *l. Paulus 12. §. 1. & tot. tit. quibus mod. pin. vel hypoth soluit.*

6 Ius enim pignoris indiuiduum est, *l. rem hereditariam 68. D. de euict. l. quandiu 6. C. de distract. pignor.*

7 Quia nisi vniuersum, quod debetur, oblatum & solutum sit, potest creditor pignus vendere iure creditoris, *l. heredes 25. §. idem obseruatur*, iunct. *§. præced. D. famil. exeis.*

8 *In l. 1. C. commun. de legat.*

9 In proposito autem competit ex legato, quoniam qui legat, quod sibi debetur, etiam hypothecam eo nomine competentem legare intelligitur, *l. ex legato 18. cum ibi not. C. hoc tit. l. 4. C. quæ res pign.* iunct. *l. 2. C. per quas person. dlig. acquir.*

DEFINITIO VI.

Heres per delegationem liberatus non potest conueniri, nec si delegatio rescindatur per in integrum restitutionem, nisi heres consenserit restitutioni.

AT cum in suprascripta specie heres de legato cū legatario transegisset, seque delegari passus fuisset, vt Sempronio tanquam creditori legatarij trecenta solueret, non dubitatur, quin heredi liberatio contigisset, cum legatario satisfactum esset.[1] Nec si legatarius contra Sempronium in integrum restitueretur, quasi sine causa & pro indebito facta delegatione nocere ea res heredi deberet, qui semel fuisset liberatus.[2] Quis enim legatarium patiatur nouam petere solutionem legati, quod iam pro soluto habeatur?[3] Itaque post solutionem Sempronio ab herede factam nihil est, quod ab herede amplius petere possit:[4] sin ante solutionem impetrata erit restitutio, ea ipsa in personam heredis actio competet legatario, quæ Sempronio competeret, si delegatio reuocata non fuisset.[5] Rescissa enim per restitutionem delegatione supereſt, vt obligatio, quæ delegata fuerat, in debiti iure condicatur.[6] Plane si restitutioni in integrū à legatario aduersus Sempronium postulatæ heres consenserit, idem omnino seruandum erit, quod seruaretur, si nulla vnquam delegatio facta fuisset, rebus, nimirum omnibus ex voluntate omnium, quorum interfuit, in pristinum statum restitutis.[7] *Ita Senatus* eadem causa.

1 Satisfactio enim pro solutione est, *l. satisfactio 52. D. de solut. l. si rem 9. §. omnis pecunia, D. de pignor. l. item liberatur 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

2 In perpetuum enim sublata obligatio nunquam reuiuiscit *l. quires 68. §. aream, D. de solut.*

3 Siquidem soluit is, qui delegat debitorem, & delegatio pro solutione est, *l. quamuis 2. §. interdum, D. ad SC. Velleian. l. inter causas 26. § abesse, & seq. D. mandat.*

4 Nulla enim supereſt actio, nemo autem potest agere fictio ne, *l. si pupilli. 6. § vltim. de negot. gest. l. quoties 9. §. & generat. D. de admin. tutor.*

5 Nihil enim heredis interest, an soluat legatario, an Sempronio nomine

nomine legatarij.

6 *Arg.l.si quis* 4. D.*de condict. caus.dat.*

7 Arg.*l.voluntate* 10.D.*quib.mod.pign.vel hypoth.solut.* *ab emptione* 58.D.*de pact.*

DEFINITIO VII.

Mulier,cui vsusfructus tantum legatus est, alio post eius mortem herede instituto,interim vsũfructum habet iure testamenti,sed curator bonis dandus est.

SI vsusfructus vxori, vt plerumque fit, legatus sit aut simpliciter relictus,nullo relicti titulo expresso,& post vxoris mortem institutus Titius,placet nostris valere relictum, etiam si institutionis mentio facta nulla sit,[1] nõ ita, vt, vniuersam hereditatem mulier habeat, cum alius ex asse scriptus proponatur,[2] sed vt vsumfructum habeat, quandiu viuit, & quidem vsusfructus iure. Etsi enim dies legati vsusfructus nunquam cedit ante aditam hereditatem,[3]proprerea quod personã proprietarij sciri oportet, priusquam de vsufructuarij iure quæri possit;[4]adire autẽ in proposita specie scriptus heres non potest, quandiu vxor viuit,[5] vt tamen valeat legatum,non modo si suus heres institutus sit,(quo casu sui heredis existentia tantũ operatur,quantum aditio,)sed & si extraneus,[7] ratio illa facit,quod interea bonis curator dari potest,[8]præsertim cum nihil prohibeat, quo minus legatum consequatur legatarius ante aditam hereditatem, dummodo postea quandocunque adeatur.[9] Cui nec dissimile illud est,quod nostris etiam placet,spurio herede instituto, cum legitimabitur, posse institutionem valere,prius etiam quam legitimetur, nimirum dato bonis interea curatore, vt legitimitationis tempus expectari possit.[10] *Ita tractatum est* in ea causa,de qua Defin. 1.sup.De hered.Instit.

1 Verbum enim *relinquo*,trahi ad institutionem etiam in filiis quos necesse est instituj voluerunt post Hostiens.Card.& Panorm.*ad cap. Raynutius per ill.text.extr. de testam.* Bald. post Alex. *l.quoties*, C *de hered.instit* Socin.iun *cons.*33 *vol.*1.

2 Aliud enim esset,si nemo esset ex asse institutus,DD.cõmuniter *in l.extraneum*,C.*de hered.instit.*vbi Salic.*in fin* Ias.*col.penult.vers. tertio principaliter.* post Bald. & Alex. Aug.in locis ab eo relatis.

3 *L.vnic.*D.*quand.dies vsufr.leg.ced.l.vnic.§.libertatibus*, C.*de caduc.toll.nd.*

4 Cum vsusfructus sit seruitus personalis,*d.l.vnic.quand.dies.*

5 Cum possit ipse ante mori *l.Statius* 48.§.1.*de iur.fisc.*

6 Alex.post alios *ad d.l.exitran um.*

7 Ias. post Bald.& Salic.ibi. Castr.*ad l. hereditas, de hered.instit.* Socin.iun.*cons.*85 *nu.*13 *&* 14.*vol.*1.

8 *L.*1.D.*de curat. bon. dand.l. si d.u* 8.*quib. ex caus.in poss.eat.*DD. *ad l.hereditas ex die*,D.*de hered.instit.*

9 Late Alex. *in addit.ad* Bart. *add. l. hereditas*,vbi loquitur in specie,quando heres institutus nondum natus est.

10 Idem Alexand.post Bald.*ad l.Gallus* 29.§ *instituens, de liber.& posthum.*Ang.*ad l.libertas testamento*,D.*de manumiss.testament.*Bald.& Imol.*in l. si quis instituatur* 25.D.*de hered.instit.*

DEFINITIO VIII.

Legatum non præsumitur in dubio relictum animo compensandi.

SI extraneus, qui mihi vxoris meæ nomine dotem pecuniariam promiserat, eidem testamento certam pecuniæ quantitatem legauerit,[1]non expresso eo,an in causam dotis necne,vtrumque peti poterit, neque compensandi animus in dubio præsumetur. [4] *Ita Senatus* pro N. Iarsu, contra heredes D.de Seteney Prid.Id.Maij,1591.

1 Ex *l.creditorem* 8 C.*de leg.*2.iunct.*l.cum ab vno* 53.*eod.l.si compensando* 6.C.*de hered.instit.*

DEFINITIO IX.

Legata liberatione dolus præteritus aliquãdo remissus intelligitur,futurus nunquã,nec rursus dominium quod potuit testator vindicare

LIberatione legata ei, qui tutor vel curator fuit, non videtur remissa petitio eorum,quæ penes legatarium ex administratione reliqua sunt,aut quorum ille sit debitor ex causa doli.[1]Diuersum est si minor legauerit tutori vel curatori quicquid iuris in eum habuit ob tutelam vel curam male administratam.Hoc enim legatum plenius est, eaque omnia complectitur,quorum nomine actio aliqua minori competit : in quibus etiam reliqua continentur ; & quicquid à tutore vel curatore ex qualibet administrationis causa debetur,licet dolus interuenerit.[2]Nam & dolum præteritum remitti posse certum est.[3] Sane remissum esse vix vnquam credibile est, nisi cum verba sunt aut omnino expressa,aut adeo generalia,vt nullum dubitationi locum relinquant.[4] Cæterum expressam omnimodo fieri mentionem doli non est necesse.[5]* Plane si qua res minoris & ad eum iure dominij pertinens remanserit penes tutorem vel curatorem, cuius vindicandæ ius minor habuerit,dicendum erit,legato eam nõ contineri.[6] Eius namque rei nomine, quæ nota est,licet eam possideas,nulla mihi actio,nullum vias in personam tuam,sed tantum in rem ipsam competit.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Francisco Claudio Masson,5.Cal.Iunij,1591.

1 L. *Aurelio* 20. § *Caius* vbi late Bart.& cæteri,*de liber.leg.*

2 *L.si quis rationes* 9.ibi,*vel actionem ei remittere, eod.tit.l.ita tamen* 5.§.*Iulianus, alias l.quidam decedens* in illis verbis, *damnum vero,quod ex tutela quis fecerit, & legari & per fideicommissum ei relinquit potest*,D.*de admin.tutor.*

3 Quamuis futurus remitti non possit, quia ea res inuitaret ad delinquendũ *l.iuris gentium.*7.§ *illud nulla*,D.*de pact.*

4 Ita Bart.& alij ad supradictos locos.

5 Vt apparet *ex l.si quis rationes.*

6 *L.Aurelius* 28 § *Maula* 1.*ae liber.legat.* Francisc. de Crema *inter.cons.*Alex.*cons* 16 *vol.* 4.

7 Cum actiones in rem dentur contra eum,qui nullo modo est obligatus.§.1.*Instit de action.*Vnde est,quod dicimus neminem cogi inuitum susc.pere actionem in rem,*l.vlt.*D.*de rei vindit.*

DEFINITIO X.

Tutor qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit,non cogitur communes rationes reddere,nisi sint omnino connexæ.

SI duorum pupillorum vnus tutor fuerit,& alter pubes factus legauerit tutori quicquid iuris in eum habuit, non est cogendus tutor communes vtriusque pupilli rationes reddere.[1] Nisi tale quid administratum fuerit, cuius ratio adeo sit indiuidua,vt non aliter reddi possit, quam si communiter reddatur.[2] Quo tamen casu legati vtilitas in eo erit,vt cõmunibus rationibus redditis,quod defuncto puberi debitum fuisse apparebit,remissum intelligatur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum in rationibus reddendis totius administrationis maior sumptus nexetur,grauiorque nexatio.

2 Connexitas enim causæ & negotij hoc operatur vt &alia plerique,*l.si tutor* 13 D.*de admin.tutor.l.tutor post puberè* 11.C.*abitr.tutel.*

DEFINITIO XI.

Onus soluendi legata & partem aris alieni legatario iniunctum non dat in eum actionem creditoribus & legatariis,sed hæredi.

EX eo quod alicui legatum aut quid aliud relictum, sit ea lege,vt legatorum & æris alieni partem exsolueret nulla creditoribus aut legatariis in eum actio competit,[1] cum nihil ipsorum interfit,sed heredi tantum,ad cuius onus ea res pertinet,ac cuius solius ob eam causam interest,vt exoneretur.[2]Quare nec legatario grauato proderit,vt onus ei ademptum videatur, quod testator alia parte testamenti legata, vt fieri assolet ab herede solui præceperit.Vna enim pars testamenti per aliam interpretanda est, cum vtraque recipit commodam interpretationem,[3] maxime quia non tam facile credendus quisquam est à priore voluntate tam cito & sine causa recedere voluisse. [4] Illa igitur interpretatio capienda est, vt voluerit testator legata ab herede solui:heredem vero à legatario indemnem præstari. *Ita tractum est.*12.Cal.Iul.

1591

Source : BIU Cujas

1 *L.vlt.C.de hered.action.*

2 *L.Seruo legato 69.§.si testator,de leg.*1.

3 *L.Titia cum testamento 34.§.Lucius.*vbi Bart.*de leg.*2.[Quid si in codicillis quædam legata relicta sunt soluenda ab herede. Tum alia indistincte quorum onus,neque heredi iniunctum sit, neque legatario?Non videbitur testator à voluntate testamentaria recessisse, nisi in rebus,quas reformauit,*l.alumna 30.§.qui filias,D. de adman. legat.*Itaque ab herede solo præstabuntur ea quæ soli heredi iniunxit.Cætera vero tam ab herede,quam à legatario.Vide Boer.*qu.*146. Vbi tractat de clausula posita in principio,vel in medio, vel in fine, an & quando ad omnia referri debeat.]

4 *L.non ad ea 89.de cond. & demonstr.*

DEFINITIO XII.

Ei, cui legatum est ius redimendi cedenda est actio ab herede, & præstanda pecunia necessaria ad redemptionem.

FVndum Cornelianum Titius sub pacto de retrouendendo vendiderat Mæuio,& cum suprema ordinaret eum mihi legauerat;quærebatur,quid in legatum veniret, an ius ipsum duntaxat redimendi,sed meis tamen pecuniis,an ipsa quoque pecunia,quam pro fundi redemptione emptori restitui necesse erat?Et plerisque placebat,solum ius redimendi legatum videri, non etiam peritum, quod in causam redemptionis Mæuio præstari oporteret. Multum enim referre,an testator leget rem suam alteri obligatam,an rem alienam, in qua nihil prorsus iuris habeat,an denique rem alienam quidem, sed in qua tamen ius aliquod adserere sibi possit? Prioribus casibus distinguimus,an obligatam aut alienam sciuerit,necne;vt si obligatam vel alienam sciuerit, heres luere aut emere debeat;sin ignorauerit,de suo legatarius vel luat, vel emat.[1] Posteriore vero siue alienam defunctus,sciuit, siue ignorauit,nostrorum traditio est,nihil aliud in legatum venire,quam ius ipsum,quod in alia re defunctus habuit, tametsi morte ipsa testatoris fuerit periturum.[2]Ego vero etiam salua nostrorum distinctione contrà putabam.Nam in re vendita sub pacto de retrouendendo nihil prorsus iuris habet,qui vendidit,[3] sed tantum ad rem ipsam consequendam,si intra tempus præstitutum pecuniam offerat,quandoquidem pactum de retrouendendo,si aliud nihil concurrat,quod inducat simulationem, non impedit dominij translationem,solaque venditi actio superest vēditori.[4] Porro hæc ipsa ad rem consequendam actio,quę testatori competebat,non potest eo defuncto alij competere,quā heredi,nec si alteri disertis verbis legata proponeretur.[5]Cum enim sit personalis,non minus ex parte vēditoris,quam emptoris,eam necesse est à testatore vel inuito transire in heredē,in quē cætera quoque iura omnia transeunt:[6] sed tenetur heres legatario cedere, vt testatoris voluntati pareatur.[7] Atqui cessio illa futura est inutilis legatario,si nō pecunia quoque ipsi præstetur,quæ ad redemptionem necessaria est,quia nec prius actio vlla cōpetit ad redimendum,quam pecunia soluta;aut saltem oblata & recusante emptore obsignata sit.[8] Fatendum igitur est in necessarium antecedēs heredem ad hoc obligatum intelligi,vt eam quoque pecuniam præstet:vtique enim ea testatoris voluntas fuit,vt eiusmodi actionē cum effectu heres præstet.[9] Licet non ignorem fuisse qui putarent,hactenus parcendum heredi,vt nulla actionis cessione liberetur,[10]quorum sententia sane probabilis videri nullo modo potest.[11] *Ita tractatum est* ex tempore, licet nihildum decisum.8.Id.Febr.1593.

1 *Ex l.si res obligata 57.de legat.1.l.cum alienam 10. Cod.hoc tit.*

2 Sic enim nostri vulgo sentiunt *ad l. vxor patrui 20. Cod. hoc tit.per ill.text.& ex l.quod in rerum 14.§.1.de legat.1.l. Sticho 36. in fin.de vsufr.legat.*

3 Cum per venditionem secuta traditione dominium in emptorem transferatur, *l.ex empto 11.§ 1. & pass.de act.empt.l.ab emptione 58.D.de pact.l.traditionibus 20.C.eod.*

4 *L.2.l.commissaria 4.l si à te 7.C.de pact.inter empt.& vendit.l. si sterilis 11.§.si tibi,D.de action.empt.*

5 *L.ex legato 18.cum ibi not.C.hoc tit.*

6 Potestate scilicet legis duodecim tabularum,*l.1.C.si cert.pet. l.1.& 2.C.si ex plurib.hered.debit.vel credit.l.vlt.D. de heredit. action.*

7 Not.*ad d.l.ex legato,& ad l.nemen 4.Cod.quæ res pignor. oblig. poss.*

8 *d.l.2.ad l.si à te 7.C.de pact.inter empt.& vendit.*

9 Ita recte ac subtiliter Bard.& Salicet.disputant *ad l.cum alienam 10.C.hoc tit.*

10 Castrens.*ibid.& ad l.id quod apud hostes 9.de legat.*1.

11 Verba enim cum effectu sunt accipienda in omnibus dispositionibus,*l.1.§.vlt.quod quisque iur.l.pen.§.docere,ne quis eum,qui in ius vocat.vi exim.*& in testamentis plenior interpretatio fieri debet, *l.in testamentis 12.de reg.iur.*

DEFINITIO XIII.

Testator, qui legauit rem, in qua solum habet vsumfructum, non tamen ius, quod habet in re, sed rem ipsam legare intelligitur.

AT neque probare vnquam potuit vulgarem illam nostrorum traditionem,quæ induxit,vt legata re aliena,in qua testator aliquod tantum ius habuit,nihil nisi ius illud legatum videatur,eo etiam casu,quo ipsius testatoris morte fuerit periturum;vt puta si fundum legauerit,cuius habebat vsumfructum.[1]Nam rescriptum Imperatorum, quo in hanc rem nostri vulgo abutuntur,[2] longe aliam habet sententiam,illam nimirum,vt legatum rei alienæ,in qua solum vsumfructum vxor patrui eadēque testatrix habuerat,non valeat *in* præiudicium proprietarij,hoc est,facere non possit,vt ipsi proprietario res adimatur.[3]At non inde sequitur,quod illi inferunt.Nihil igitur legatario deberi.Nam imo vero perinde illi debetur æstimatio,ac si nihil iuris in ea re viuus testator habuisset;[4] quando nihil interfit,quod ad legatum pertinet, an nullū ius in illa re viuus testator habuerit,an tale,quod cum ipsa persona fuerit extinctum,[5] cum eo demum tempore legatum deberi incipiat,quo testator mortuus sit?[6] Sane si nō fundus alienus,in quo testator vsumfructum habuit sed vsusfructus ipse legatus fuerit,aliud dicendum est.[7] Nam cum morte legantis finiatur,[8] absurdum sit, quinimo ἀδύνατον,post ipsius mortē æstimari rem, quę amplius non sit in rerum natura.[9] Etsi namque,quod in rerum natura adhuc non sit, legari potest,si modo fore speretur,[10] id tamen,quod in rerum natura amplius non sit, licet fuerit,legari non potest.[11] Certe si is,qui solum vsumfructum habebat,cum proprietatem plenam habere se existimaret,fundum legauerit,fauor heredis facit, vt id potius, quod habere se crederet,quā quod onerare heredem vellet,legasse videatur,vt proprietatis æstimatio non debeatur.[12] *Ita Tractatum est* in eadem causa.

1 Ita namque communiter nostri putant *ad l.vxor.patrui 20.per ill.text.C.hoc tit.& ex l.quod in rerum 24.§.1.de leg. 1. l. Sticho 30. in fin.de vsufr.legat.*

2 *In d.l.vxor patrui.*

3 Ex vulgari regula *l.id quod nostrum 11.l.non debet alteri 74.de reg.iur.*

4 Quia non potest fructuarius ignorare,rem,cuius habet vsumfructum,ad alium pertinere,*l.1.D.de vsufr.*

5 Quomodo vsusfructus finitur & extinguitur morte fructuarij,*l.3.§.vlt.& pass.quib.mod.vsufr.amit.*

6 *L.1.D.qui testam.facer.poss.l.legatum 116.de leg.1. instit. de legat.*

7 *d.l.quod in rerum 24.§.1.de leg.1.*

8 *L.4.D.quand.dies legat.ced.*

9 *L.in actionibus 5.§.vlt.de in lit.iur.*

10 *d.l.quod in rerum,in princ.*

11 Et ita coniungendus est *d.§.cum initio legis.*

12 Vt in illa eleganti specie,de qua *d.l.Sticho 36.de vsuffr.legat.* iunct.*l.Sempronius 47.de leg.2.& l.vnum ex familia 67.§.si rem.eod.*

DEFINITIO XIV.

De legato matri vsufructu restringendo ad alimenta fauore liberorum.

MAter, quæ filio à patre herede instituto facta est domina & vsufructuaria bonorum omnium, nihil nisi alimenta petere potest, ex consuetudine quadam olim primum Bononiæ inducta in Curia Bulgari,

Source : BIU Cujas

postea sicut ab Interpretibus omnibus ita à Senatu nostro pleriſque Senatusconſultis approbata,[1] fauore nimirum liberorum, quibus ea ratione potius conſulere voluiſſe pater credendus eſt, dando matri adminiſtrationem, vt vnà cum liberis moraretur.[2] Inde quæritur, Si mater ad ſecunda vota conuolauerit, vt iam cum liberis morari nõ poſſit, vt pote in nouã mariti familiam tranſlata, an eum vſumfructum retinere debeat? Et placet non debere, quaſi deficiente tacita conditione, quæ huic legato ineſt.[3] Si tamen filio iam defuncto, cum quo morari debuerat, ad ſecundas venerit nuptias, aliud eſt, quia poſt mortem filij deficere amplius conditio non poteſt, cum per rerum naturam nõ per matrẽ factum ſit, ne morari cum liberis poſſit.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Franciſci Perrin, 15. Cal. Aug. 1595.

1 Ex æquitate contra meram iuris rationem, vt conſtat ex *l. vxori meæ* 37. *de vſufr. legat.* [Aliud ergo eſt, ſi inſtitutus ſit extraneus. Anton. Gabriel. *lib. 5. commun. opin. concl. 3. de vſufr.* Item ſi onera hereditaria ſint iuncta matri, puta vt ſoluat onera hereditaria, aut filios educare, ac benè inſtituere teneatur. Idem Gabriel *concluſ. 2. de vſufr. limit. 6. nu. 45.* poſt Steph. Bertr. *conſ. 36. & 57 not. 1.* Alias pleraſque limitationes, vt & ampliationes fere omnes, quæ adduci poſſunt, Vide apud eundem Gabr. *diſt. concl. 2. & 3.* Sanè tum quoque, cùm matri aut alij relictus eſt vſusfructus totus, nec ad alimenta reſtringendus, legitimam tamen ſaluam & legitimæ fructus habere liberi debent, vt habeant vnde ſe alant, Nouell. 18. *de trient. & ſemiſſ. cap. 3. §. prohibemus*, iunct. *l. Papinianus* 8. §. *vnde ſi quis, in fin. D. de inoff. teſtam. Ita Senatus* in cauſa N. Georgiæ Brunet & N. Petri Berta, die 26. April. 1614.

2 Itaque aliud eſſe volunt in nouerca. Cremenſ *ſing.* 8. poſt Bald. *ad l. vlt. C. de inaiĉ viduit. tollend.*

3 Et quidem facto vxoris, per quam ſtetit *l. 3. C. de condit. inſert.* Aliud eſt in ſpecie, *l. 1. C. hoc tit.*

4 *d. l. 1. C. hoc tit.* vide tamen *l. 4. C. de condit. inſert.* Quod ſi matri datus ſit vſusfructus cum tutela, magis eſt vt cum tutela alimenta quoque finiri debeant, vt fiat æqualis determinatio, *arg. l. 4. de vulg. & vulg. & pupill. ſubſtit.* Quid ſi pater habẽs filios impuberes ex duobus matrimoniis tutelam omnium det vxori cum vſufructu? Inutilis quidem erit datio tutelæ, quod ad liberos prioris matrimonii, ſed non ideo melior erit conditio nouercæ, quod ad vſumfructum, cum eam teſtator non pro nouerca, ſed tanquam pro communi matre habuerit.

DEFINITIO XV.

Legatum vſusfructus reſtrictum ad alimenta fauore pupilli, an ſimiliter reſtringatur fauore ſubſtituti vulgaris aut pupillaris?

AT finge in eadem ſpecie, datum fuiſſe pupillo ſubſtitutum ſiue vulgarem, ſiue pupillarem, an fauore ſubſtituti eadem fiet contra matrem interpretatio, quæ fauore pupilli, vt legatum generalis vſusfructus matri relictum reſtringatur ad alimenta? Minime, quia nemo non videt longe diuerſam eſſe filij & ſubſtituti rationem,[1] ſi ſubſtitutus nõ ex liberis, ſed extraneus fuit.[2] Idque in ſubſtituto vulgari omnes admittunt, quia cum vulgaris ſubſtitutionis caſus euenit, nulla perſonę inſtituti ratio habetur; quandoquidem teſtamentum tunc incipit à ſubſtituto euadente in inſtitutum,[3] & legata, quæ ab inſtituto relicta fuerant, cenſeantur à ſubſtituto repetita, & quaſi ab eo primũ relicta.[4] Sed in ſubſtituto pupillari diſtinctio adhibẽda eſt, an legatũ vſusfructus ita matri relictũ ſit, vt vnum ſit legatum, an ita potius, vt plura legata eſſe videantur, quod euenit, ſi ponas, vxori legatum vſumfructum, his verbis adiectis, *donec caſte vixerit*, aut etiam, *quamdiu viuet.* His enim verbis conſtat, plura eſſe legata, tot nimirũ, quot ſunt anni, & primi quidem anni purum, ſequentium vero conditionalia.[5] Primo caſu legatum, quod ſemel & ab initio certam formã accepit ex interpretatione fauore pupilli cõtra matrẽ facta, eandẽ formam perpetuo retinet. Neque enim ex perſona ſubſtituti pupillaris poteſt legati cõditio immutari,[6] cum pupillaris ſubſtitutus legata ab impubere relicta ſemper debeat non tanquã à ſe repetita, ſed ex perſona pupilli & tanquàm ipſius heres,[7] nimirum ſi nõ ſolũ ex pupillari ſubſtitutione ſuccedat, ſed etiam in pupillarẽ caſum, non in vulgarem, id eſt, agnita per filium impuberem patris hereditate:[8] poſteriore vero caſu, quo tot legata ſunt quot anni, conſequens eſt, vt eo primũ anno, quo filius iã defunctus eſt, plenum vſumfructum habere mater debeat, ac ſi eo primum die legatum illi eſſet, cum ſit nouum legatum.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim nouum eſt, vt in quibuſdam melior ſit conditio pupilli, quam pupillaris ſubſtituti, in iis ſcilicet, quæ pupillus habet tanquam filius, *vt in l. paterfamilias filius 28. de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l. 13. de priuileg. credit.*

2 Nam cum ſubſtitutus eſt ex liberis, eadem ratio eſt ſubſtituti, quæ inſtituti. Ergo idem ius in vtroque eſſe debet, *arg. l. illud 32. ad leg. Aquil.* [Extranei alia ratio eſt. Anton. Gabriel. *concluſ. 3. de vſufr. lib. 5.* Dixi *Defin. prox. num. 1.*]

3 L. 1. *l. cum ex filio 39. § vlt. l. coheredi 41. in princ. D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 *L. licet. Imperator 74. de legat. 1.*

5 *L. ſi in ſingulos 4. D. de ann. lega.* iunct. *l. cum in annos 11. eod.*

6 *Arg. l. 2. §. ex his de verb. oblig.*

7 *L. in ratione 11. §. quod vulgo D. ad leg. falcid.*

8 *Vt in d. § quod vulgo*, iunct. *l. qui fundum 87. §. qui filium, eod tit.*

9 *Arg. d. l. cum in annos 11. de ann. legat.* Alia ratio annuæ ſtipulationis eſt, quæ pro annis omnibus vna eſt & pura, *l. ſi Stichum 16. §. 1. de verb. oblig.*

DEFINITIO XVI.

Is, qui vt miniſter pecuniam accepit credendam ſub fœnore in diem vſq; nuptiarum puellæ, ſi crediderit, & ſubinde ante diem nuptiarum pecuniam illam à patre puellæ exigi permiſerit, non liberatur: debitor tamen, qui vero ſuo creditori ſoluit, liberatur.

FRater ſorori vterinæ in poteſtate patris conſtitutæ cẽtum legauerat, eaque Titio ſtatim ſolui iuſſerat, ea lege vt crederentur ſub fœnore ad eam vſq; ætatem & diem, in qua ſoror nuberet, vt medij tẽporis interfurio ſororis dos augeretur. Titius legato ab heredibus accepto pecuniã Sẽpronio, crediderat ſub vſuris, cũque poſt aliquod tempus filia quaſi mox nuptura præſente & auctoritatem præſtante patre inſtrumentum nominis ab eo petiiſſet, ille tradiderat, ſibique tam à filia, quàm à patre indemnitatem fuerat ſtipulatus. Nouatione deinde ſecuta idem debitor aucta iam ſorte per vſuras præteriti temporis ad certã diẽ ſoluturũ promiſerat, tum ſoluerat, & filiæ ſimul & patri. Nuptiis tandẽ cõtractis, doteque multo ampliore per patrẽ promiſſa, ita tamen vt in dotẽ ea quantitas imputaretur, quàm ex filiæ legato acceperat filia, cũ ſibi dos non ſolueretur à patre iã tũ in ſummã delapſo egeſtatem, petebat, vt Titius ab ea centum, quæ legata fuerãt, cõdẽnaretur, quaſi per nominis ceſſionẽ ante diẽ nuptiarũ factã liberatus non fuiſſet. Prior Iudex pro ea pronunciauerat, & reſtitutionem in integrum ab illa ex Principis diplomate impetratã admiſerat. Appellatione per Tirium interpoſita quærebatur, quid iuris eſſet? Placuit bene iudicatũ, propterea quod teſtator prudens Titij fidẽ ſecutus videretur, ne lubrico paternæ adminiſtrationis, quam propter patris mores ſuſpectã habebat,[1] ſororis pecuniã committeret.[2] Et vero cum ob eam cauſam longiorem ſolutioni diem dixiſſet, non vt Titio conſuleret, qui nullum ex legato cõmodũ ſperare poterat,[3] ſed fauore ſororis, vt dotẽ ampliorẽ quandoque haberet,[4] imputari potetat Titio, cur nullo Iudicis cogente imperio ſolutionem repræſentaſſet,[5] aut, quod idem erat, exigendæ pecuniæ facultatem & parris & filiæ arbitrio permiſiſſet, tradito in eam rẽ nominis inſtrumento.[6] Quid enim debitor ipſe faceret ex propria obligatione cõuẽtus à filia, cui pater auctoritatẽ accõmodaret?[7] An ei imputabimus, cur creditrici ſuæ ſoluerit ante diẽ nuptiarũ, quod ad aliã certamq; diẽ, nulla nuptiarũ mentione facta, dare debuit?[8] Aut cur teſtatoris volũtatẽ ſecutus non ſit, qui ad ſoluendum ex proprio contractu, nõ ex teſtamento fuerat obligatus?[9] Quid vero conditiones teſtamento adſcriptæ ad eum pertiuent? Quod autem filia ſolutionis tempore & minor annis, & in patris poteſtate conſtituta proponebatur, vtique facere non poterat, quo minus ei rectè ſolutum eſſet, ſiue quis fateatur, patrem

in

in ea pecunia fuisse legitimum filiæ administratorem, [10] (ponimus enim, filiæ solutionem accipienti patrem consensisse, [11]) siue dicas, quod probabilius est, ideo non fuisse legitimum administratorem, quod ipsi pater prohibuerat vsumfructum. [12] Itaque vix dubitationi locus relictus videbatur, quin Sempronius debitor soluendo creditrici, patre præsertim sciente & consentiente, plenissimâ liberationem esset consecutus. [13] Soli Titio imputari poterat, cur non saltem curasset caueri sibi à patre de pecunia filiæ, cum nuberet, restituenda. [14] Nec ad rem faciebat, quod nudum ille in ea re officium & ministerium testatoris voluntati præstitisset, ex quo periclitari eum dãnumque sentire inciuile videbatur. [15] Nam cum testatoris voluntatem in eo semel agnouisset, quod pecuniam legatam acceperat, consequens fuerat, vt suceptũ officium non desereret, [16] nec ad se exonerandum solueret ante diem, qui solutioni à testatore fuisset præstitutus: [17] minus vero mouebat, quod pater nuptui collocans filiam abunde ipsius indemnitati consuluerat, ampliore dote ob eam causam constituta; [18] inanis enim erat actio ex illa dotis promissione, quam patris inopia excludebat. [19] Illud sane probabilius videri poterat, imputandum heredibus, non quod cautionem à Titio non exegissent, quam testator non iniunxerat, [20] sed quod in legati solutione stipulationem non interposuissent, De pecunia mulieri quandocunque nuberet restituenda. [21] *Ita Senatus* in causa Stephani Escottier & Noellæ de Motz, 4. Cal. Iunij, 1591. & iam antea prouisionali aresto inter easdem partes pronunciato, 4. Non. Iun. 1590.

1 *Vt in l. pen. §. potuit tamen pater, D. de curat. furios.*

2 *Arg. l. 3. §. cum Pollidius, de vsur. l. Firmio 26. §. quand. dies leg. ced.*

3 Cum voluisset testator totius interusurij commodum ad sororem pertinere, & esse in legato, *vt in l. debitor 82. de leg. 2.*

4 Interdum enim tempus solutioni adiicitur fauore creditoris, non debitoris, *l. si ita relictum 43. §. Pegasus, de leg. 2. l. Iauolenus 15. alias l. eum qui, de ann. legat.*

5 Nec enim poterat, vt repræsentaret solutionem, quia solutioni dictus erat à testatore dies nuptiarum, nec proinde poterat peti legatum ante festiuitatem ipsam nuptiarum *l. sancimus 24. C. de nupt. l. Stichum 39. §. 1. de statu lib.* De quo vide Cravet. *cons 101, n. 1.*

6 Siquidem, qui tradit instrumentum, mandare videtur, qui dat alij agendi facultatem, *l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

7 Non enim potest debitor recusare, quo minus cogatur soluere quod debet, si à vero creditore conueniatur, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem qua in fraud. credit.*

8 Dies enim regulariter in stipulationibus adiicitur pro debitore, vt, quamuis interim non possit conueniri, possit tamen interim soluere, *l. quod certa 70. de solut.* Quanquam in specie proposita hoc amplius erat, quod dies obligationis venerat, licet nuptiarum dies non venisset.

9 Inspicienda enim est forma contractæ obligationis, quæ mutari non potest, *l. vero 12. §. pen. de procurat.*

10 *l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. qua liber.*

11 *l. 2. §. vlt. l. post dotem 40.* & vtrobique Bart. D. *solut. matrim.*

12 Nam quarum rerum filii pater vsumfructum non habet, earum, nec legitimam administrationem habet. *Nouell. 117. vt lic. matt. & aura, c. 1.*

13 Quamuis ea pecunia ad patrem peruenisse præsumeretur, ex not. *in l. si cum dotem 21. §. transgrediamur, D. solut. matr.* Vide tamen Cravet *cons 91.*

14 L. *Titio centum 71. Titio genero, vers. Sabinus, de condit. & idem* Bald. *in l. generaliter, vers. modo circa predicta, C. de Epis. & Cleric.*

15 *L. si quis Titio 17. de leg. 2. l. Lucius 78. §. 1. ad SC. Trebell.* iunct. *l. sed si quis 7. testam. quem aper.* cum ex eo legato nullum commodum percipere Titius potuisset, quod secus est in specie, *l. à filio 15. de alim. leg.* Adde *l. alimenta 16. §. Basilica, eod.*

16 Arg. *l. in commodato 17. §. sicut, vers. susceperit enim, D. commod. l. si mandauero 2. §. vlt. D. mandat.*

17 Bonam enim fidem præstare debet quisquis mandatum suscipit, maximè à testatore, *arg. l. si à pluribus 107. de leg. 1.*

18 Arg. *l. pater 4. l. dotem 38. de solut. matrim.*

19 *Vulg. l nam is 6. D. de dolo.*

20 *d. l. Firmio 26. §. 1. quand. dies legat. ced l. liberto 21. §. Largius 4. de ann. legat. l. Diuus Pius 6. D. si cui plus quam per leg. Falcid.*

21 *d. l. Firmio §. 1.* ibi. *fideicommissum ab heredibus petendum, qui dari pecunia stipulari debuerunt.* Vide Bened. Capr. *in tract. de exec. vol. membr. 6. nu. 81.*

DEFINITIO XVII.

Iussus chirographum ducentorum reddere, vel ducenta dare, si chirographum nullum reperiatur, ducenta dare tenetur.

QVidam testamento caurerat habere se patris chirographum, ex quo obstrictus ille erat vt Titio ducenta daret, heredique præceperat, vt chirographum Titio statim redderet, vel ei ducenta solueret. Cum inter cæteras chartas hereditarias chirographum illud reperrum nõ esset, nec eo minus tamẽ ad eius restitutionẽ aut quantitatis solutionem condemnatus fuisset heres, prouocauerat ad Senatum, quasi id legatum videretur, quod in rerũ natura non esset, [1] frustraque condemnatio fieret exhibendæ eius, quæ nec antea vllibi visa, nec vspiam hodie reperiretur. [2] Pronunciatum est, rectam iustamque fuisse condemnationem, propterea quod certa quantitas expressa testamento fuerat, quæ si peti non poterat ex chirographo, de quo minime constabat, tanto magis legati iure debebatur. [3] Neque enim falsa demonstratio nocere legato solet, sicut nec falsa causa. [4] Neque simile videri potest, quod si quis ita legauerit, *decem, quæ mihi Titius debet, legato*, cum nihil Titius testatori deberet, inutile legatum est. [5] Multum namque refert, an legem, quod mihi Titius debet, an quod ego Titio debeo. Hoc enim legatum valet, etiamsi nihil Titio debeam: quod quam rationem habeat, alibi explicauimus. [6] *Ita Senatus* ex tempore, contra Ant. Lambertum Necciensem, 12. Cal. Aug. 1592.

1 *Vt in l quidam 7. §. 1. D. de tritic. vin. & oleo legat.* iunct. *l. quod in rerum 24. in princ. cum ibi not. de leg. 1.*

2 L. *officium 9. de rei vindic. l. in actionibus 5. §. vlt. de in lit. iur.*

3 C. *legani 25. §. vlt. l. Aurelius 28. §. vlt. de liber. legat.*

4 *L. demonstratio 17. i. falsa 33. de condit. & demonstr. l. 1. 2. 3. C. de falsi. caus. adiect. legat. l. Lucius 88. §. quisquis, de leg. 2.*

5 *l. si sic legatum 75. §. 1 de leg. 1.*

6 *lib. 6. Coniect. c. 2* vbi vide.

DEFINITIO XVIII.

Legatum liberationis rationem reddendarum remittit duntaxat scrupulosam redditionem, nisi in casibus, numquam dolum.

LIberatio, quæ testamento plerumque legari solet ab omni rationum redditione & à confectione inuentarij, hactenus valet vt scrupulosa tantum redditio & confectio remissa videatur. [1] Sed hoc ita, si non aut legatum sit, quicquid ob eam causam debebitur, [2] aut pœna aliqua sit adiecta, si aut rationum redditio peratur, aut inuentarium fiat. His enim casibus omnimodo & præcisè voluntas testatoris seruanda erit: [4] dum tamen meminerimus, dolum semper & vbique exceptum intelligi oportere. [5] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise, viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 L. *si seruus vetius 119. de leg. 1. l. si quis rationes 9. de liber. leg.*

2 *At in l. ita autem 5. §. Iuhanus, alias l. quidam decidens, D. de admin. tutor.*

3 Enixa enim testatoris voluntas probatur exeiusmodi pœnæ adiectione.

4 Cum in vltimis voluntatibus voluntas testatoris illa sit, quæ totum facit, *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. verbis legis 20. de verb. signif.*

5 *d. l si quis rationes 9. l. Aurelio 20. in fin. de liber. leg. d. l. si seruus vetitus.*

DEFINITIO XIX.

In necessario debitore præsumitur animus compensandi, at non voluntario, nisi ex coniecturis.

QVamuis dici soleat, non censeri debitorem creditori suo legare animo compensandi nisi animus ille probetur, [1] non tamen in quolibet creditore id verum est, sed in voluntario duntaxat. Necessarius enim præsumitur compensandi causa legasse, vt nostris placet: [2] sed & in voluntario idem esse potest, si adsint coniecturæ aliquæ,

Source : BIU Cujas

voluntatis,[3] vt puta si prohibitus sit legatarius idemque creditor,ne quid amplius peteret. *Ita Senatus* in causa D. de la Perriere & D.de la Barre,Prid.Cal.Iul.1594.

1 *L.creditorem 81.de legat.2.l.si compensandi 6.C. de hered.instit.*

2 Ita nostri notant *in Auth.praeterea per ill.text.C.vnde vir.& vxor.* Vide Bart.*ad l.Titia cum testamento,4.§.qui iuuita,de leg.2.* Menoch. *lib 4.de praesumpt-praesumpt.110. n.36.& 37.* Afflict.*decis.44.* Cravet. *cons.49.*

3 Nam & manifeste probati dicitur in vltimis voluntatibus quod probatur ex coniecturis,*l.cum proponebatur 64 de legat.2.*

4 Arg.*l.quaesitum 78.§.1.de legat.3.*iunct.*l.Paul.27.§. Pompeius eod.* Nam & ipsa prohibitio petendi sufficit ad inducendum liberationis legatum,*l.si quis rationes 9.l.Aurelio 20.§.1.de liber.legat.* Iunge *Defin. 22.inf.** Et Mantic.*lib.20.de coniect vltim.volunt.lib.5. num. 20. 21. 22.& 25.*

DEFINITIO XX.

Legato nomine habet legatarius vtilem actionem etiã hypothecariam sine cessione,sed non possessionem, neque remedia possessoria.

EX legato nominis transferuntur in legatarium ipso iure vtiles actiones quæ defuncto aduersus debitorem competebant,nec vlla in eam rem ab heredibus facienda cessione opus est,cui consequens sit,vt iura[1] quoque hypothecarum transferantur.[2] An & earum possessio? Minime,quia possessio facti est,[3] nec nisi in heredem vniuersalem continuari potest,& quidem recepto moribus nostris,[4]potius quàm communi Romanorum iure.Nec aliud erit, quamuis testator,qui pignus possidebat,legatarium in ius & locum suum substituerit.Non enim in testatoris arbitrio positum est,vt ius possessionis in legatarium transferatur,[6] sed tantum vt propria si volet, auctoritate nanciscì eam legatarius possit.[7] Proinde si ante quam iure suo vsus sit alius quispiam possessionem illam inuaserit non cõpetent legatario interdicta,cæteraque remedia possessoria ad recuperandam possessionem comparata:[8]sed tãtum ei permittendum erit,vt agat aduersus heredem ad hoc,vt quas habet aduersus nouum possessorem actiones cedat & præstet.[9] Plane si pignorum possessionem legatarius per heredis manus acceperit,nec dubitandũ est,quin remediis omnibus possessoris vti legatarius possit.[10] *Ita Senatus* in causa illustris D. Ioannis Ludouici,Marchionis de la Châbre, & Sp.Caroli Franciſci Ruffin,Aduocati clarissimi,12.Cal. Ianuar.1594.

1 *L.ex legato 18.C.hoc tit.* Idemque est in omnibus aliis, in quos nomen ex aliqua iusta causa translatum est,idque ex rescripto Diui Pij,*l.si cum emptore 16.D.de pact.l.vlt.C.quand.fisci. vel priuat. debit. sui debitor conue. poss.l.2. Cod.de obligat.& act.*

2 *L.nomen 4.C.qua res pignor.*iunct.*l.1 C.commun. de legat.*

3 *L.denique 10.D.ex quib.caus. maior l.1.§.si vir vxori.,D. de acquir.possess.l.1.§.Scaeuola,si is, qui testam.lib.esse iussus fuit.*

4 De quibus vide quæ scripsi *Defin.4.supr.de edict.Diui Hadr. toll.*

5 Vt constat *ex l.cum heredes 23 de acquir.poss.*iunct. *d.§. Scaeuola.*

6 Quia possessio nuda voluntate non transfertur, sed opus est animo & corpore,*l.3.§.in amittenda,l.quemadmodum 8. D. eod. tit. de acquir.poss.*

7 L.1.D.*quod.legat.*

8 Nemo enim potest videri amisisse possessionem, quam nunquam habuit,*l.nõ videtur.rem amittere 83.l.nemo potest videri 208.de reg.iur.*

9 Cur enim non teneatur heres saltem ad hoc præstandum,quod sine ipsius dispendio futurum est.*l.in creditore 38.in fin de euict.*

10 Vt & alius quilibet,tanquam qui in re legata sit loco heredis.*l.id tempus 14.§.1.de vsucap.l.Pomponius 13.§. sed & legata, de acquir.poss.*

DEFINITIO XXI.

Varij casus in quibus non valet legatum rei alienæ,etiam in coniunctam personam collatum.

LEgatum rei alienæ, quã testator suam esse putabat, non valet,nisi verisimiliter fuisset legaturus, etiamsi sciuisset.[1] Quod præsumendum est, non solum si legauit coniunctæ personæ,[2] sed et si alicui extraneo propter bene merita.[3] Sed id non habet locum,si hereditas sit exhausta vel grauata ære alieno.[4] Item si fuit quidem legaturus,sed non tantam quantitatem,vt puta si legauit bona,quæ putabat sibi obuenisse ex hereditate Titij,quæ tamen nulla obuenerant.Solent enim testatores liberaliores esse in legãdis iis rebus,quas ex causa lucratiua fuerint consecuti.[6] Idem est si testator erraverit in causa finali legandi.[7] *Ita Senatus* in causa fratrum Sirei & liberorum D. Senatoris de Coysias,20.Decemb.96.

1 *L.cum alienam 10.C.hoc tit.*

2 *Vt in d.l.cum alienam.*

3 Intellige benemerita insignia.Illud enim legatis omnibus cõmune est,vt ob aliquod præcedens benemeritum relinquantur, *l. nec adierit 9.D.pro socio.*

4 Nemo enim præsumitur futurus liberalis in necessitatibus,*l.rem legatam 18.D.de admin.legat.*

5 Nam & ex quantitate potest conici,an fuerit quis tam facile legaturus necne?

6 Dum putant futurum,vt non ex eo heres oneretur, *l. vnum ex famill. 67.§.si rem,de legat 2.*

7 Cessante enim causa finali dispositionis semper cessat dispositio,*vulg.l.fin.D.de hered instit.d.2.§.vlt.D.de donat.l si donaturus 9.§. 1.*vbi Iaſ.& alii notant,*D.de coniect.caus.dat.*

DEFINITIO XIX.

TItia heres à fratre instituta, & eo testamento centum aureos filiæ sororis soluere damnata, cum ex testamento ad legati solutionem mota in eam rem lite conueniretur,postea decedens eidem sororis filiæ, ob ipsius benemerita,quingentos aureos suprema solemnique voluntate legauerat,nulla quidem aut prioris legati, aut litis facta mentione,sed adiecta tamen clausula, vt eo legato contenta legataria à testatricis bonis omnibus quæcunque tãdem illa essent excluderetur.Sororis filia legatum quingentorum consecuta ab herede materteræ, litẽ nihilominus pro legato priore institutam repetierat, & herede in ius non veniente apud Senatum obtinuerat.Postea ciuili supplicatione porrecta,Visum est repellendam esse legatiam exceptione dali,tanquam quæ bis idem cõsequi vellet,cùm ex verisimili testantis voluntate, de qua & notarius,qui testamentum exceperat testificabatur,prius legatum in posteriore contineretur.Quasi facto legato posteriore compensandi animo cum debito necessario,Ne alioqui nullus superesset effectus tam enixæ exclusionis,quãdoquidem nihil aliud erat,quod legataria in bonis materteræ petere posset. Itaque maiore dato legato videbatur testatrix de minore transegisse,id est,de lite pro eo legato instituta.Quis enim credat voluisse testatricem superesse litẽ inter heredem &legatariam,cui tam amplum legatum dedisset?Deniq;cùm pro legato quod auunculus reliquerat,competeret hypothecaria in bona ipsius quæ per aditionẽ facta erant materteræ,parum intererat,an ab eius legati petitione excluſa esset legataria.an à bonis materteræ, *Ita Senatus* pro N.Petroquinlo d'Vrtieres,Febr. 1612.

DEFINITIO XXIII.

Hæres de pensione annua imposita super fundo alij legato disponere non potest,quamuis eam redemerit,sed tantum de pretio quod dedit.

QVidã vxori suæ certa prædia legauerat, quoad viueret,ita vt ex eorũ reditu pensio annua præstaretur[1] Franciscanis nostris de Mians,in speciẽ cuiusdam vsus eo modo constituti.Et post mortẽ vxoris suæ,eadem prædia sub eiusdem pensionis onere ad pauperes Hospitalis Châberiensis peruenire voluerat.Vidua cũ Franciscanis de pẽsione illa transegerat,[2] certoque pretio iis dato redẽptam rursum testamẽto suo quasi suã factã[3]aliis legauerat.Cùm post eius mortẽ ad pauperes ea dona peruenissent,[4] cõueniebãtur à posterioribus legatariis,vt eã pensionẽ præstarent.[5] Placuit nullã eo nomine actionẽ competere posse, propterea quod per transactionẽ cũ Franciscanis factam ea pensio non tã empta,quàm penitus extincta fuisse videretur.[6]Quã nec vẽdi potuisse cõstabat,cùm per modũ vsus & habitationis legata primùm fuisset,Vsus autẽ vni constitutus

Source : BIU Cujas

ſtitutus alteri vendi non poſſit,[7] vt neque habitatio,[8] quia ſeruitutes ſunt perſonales,[9] quæ perſonam egredi nunquã poſſunt.[10] Planè nec de illo dubitabatur, quin eam ipſam pecuniæ quantitatem quæ pro extinguenda penſione numerata fuiſſet, poſterioribus legatariis reddere pauperes deberent, quibus extinctio profuiſſet. Vt hoc ſaltem commodum ex mulieris teſtamento legatarij haberẽt.[11] Quaſi legato iis omni iure, quod propter penſionem illam teſtatrix habuerat.[12] *Ita Senatus* in cauſa Dominicorum & Pauperum Hoſpitalis de Maſchy, Chamberienſis, Febr. & 1612. rurſum 3. Auguſt. eod. anno.

1 *Vt in l. liberto 21. in princ. de ann. legat.*

2 Quæ tamen tranſactio non videbatur valere, cùm ſine prætoris authoritate facta eſſet contra *l. cùm hi 8. §. 1. D. de tranſact.*

3 In eoque nimirum errabat. Non enim poterat ius vllum ſupereſſe huius debiti in perſona ipſius debitoris propter confuſionem, cùm ſibi nemo debere quicquam poſſit. *l. 5 C. de pact. l. 5. D. ſi vſusfr. pet. l. pen. § 1. de except. rei. iudic.*

4 Quaſi ex fideicommiſſo, vt in *l. ſpecies 15 de aur. & arg. leg. l. vlt. de vſufr. car. rer. quæ vſu conſum.*

5 Eo colore quod pauperibus legata fuiſſet proprietas eorundẽ bonorum cum onere eiuſdem penſionis. Nec enim mutatio dominii mutat cauſam legati *l. nihil proponi 120. de leg. 1. l. fundi 38. de vſufr. legat.*

6 Confuſio enim modus eſt amittendi non acquirendi, ſemel autem extincta actio nũquam reuiuiſcit *l. quires 98. §. aream. D. de ſolut.*

7 *L. inque eo fundo 11. D. de vſu & habit.*

8 *L. habitatio 10. eod.* licet habitatio hodie propius accedat ad vſumfructum, quam ad vſum poſt. *l. cùm antiquitas 13. C. de vſufr.*

9 Non tamen eſſet bona hæc ratio in vſufructu *l. arboribus 12. §. vſufructuarius, l. non vtitur 48. & ſeq. D. de vſufr.*

10 Et ideo morte finiuntur, nec tranſeunt ad heredem *l. 3. §. vlt. quib. vſufr. amitt. l. vſus 21. de vſu & habit. l. pen. D. de ſeruit. leg.* vbi ratio etiam redditur, *ne quod affectu filiæ datum eſt hoc & ad exteros eius heredes tranſire videatur.* Nam & tum quoque cum vſusfructus venditur ex perſona tamen vendentis æſtimatur *l. neceſſariò 8. § fin. de peric. & commod. rei vend.* Iunge *l. ſi vſusfructus 68. D. de iur. dot.*

10 Ex regula *l. ſecundum naturam 10. de reg. iur.* Nam nec pauperes æquum eſt locupletari ex aliorum etiam diuitum iactura, cum ſit illud contra æquitatem naturalem *l. nam hoc natura 14. D. de cond. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.*

11 Quamuis aliud ſit legatorum penſionis. Aliud legatum pecuniæ pro penſione extinguenda ſolutæ *arg. d. l. liberto 21. de ann. leg.*

12 *L. ſi domus 71. § pennit. & vlt. de leg. 1.* Not. *in l. vxor Patris 20. C. hoc tit.*]

TIT. XIX.

DE VERBOR. SIGNIFIC.

DEFINITIO I.

Nepos ex filia continetur appellatione maſculorum, ſi teſtator habuit rationem ſanguinis, non etiam ſi familiæ & agnationis.

MAGNA contentione certatum eſt inter noſtros, an appellatione maſculorum in ſubſtitutionibus comprehendãtur maſculi ex fœminis deſcendentes?[1] Illa diſtinctio Senatui noſtro ſemper probabilior viſa eſt, an teſtator in excludendis fœminis rationem habuerit conſeruãdæ familiæ, an non? Vt poſteriore caſu comprehendantur, priore non item,[2] quod eadem excluſionis ratio noceat liberis, quæ matri.[3] Neque enim per maſculos ex fœminis deſcendentes magis conſeruari familia poteſt, quam per ipſas fœminas, quando quidem patris ſui, non matris familiam ſequuntur:[4] idque eſt, quod dici ſolet, fœminam familiæ ſuæ caput & finẽ eſſe.[5] *Ita Senatus* ſæpius, vt Carolus Vellietus, tum præſes noſter primarius, referebat Prid. Calend. Sept. 1588.

1 De qua quæſtione vide Bart. *in l. liberorum* & ibi addit. *de verb. ſignific.* Bard. & Caſtr. *in l. ſed ſi hanc, §. liberos, de in iur. voc.* Bald. *in l. maximum vitium col. 1. verſ. & idem dico, ſi ex tali filia, C. de liber. præter.* Socin. *conſ. 5. verſ. ſecundo probatur, & conſ. 11. col. 2. verſ. tertio probatur vol. 1.* Alex *53. col. 2. vol. 4.* Bart. *in l. 2. §. videndum, ad Tertyll.* Angel. *in §. neque, Nouell. de trient. & ſemiſſ.* Qui omnes tenent contra nepotem, quia procedit à radice infecta, inquit Marant. *diſp. 10. num. 18.* Adde Franc. Mantic. late *de coniect. vltim. volunt. lib. 8. tit. 18. per tot.* Crauet. *conſ. 157. num 4. & conſ. 184. num. 10* Dec. *conſ. 85. & 311.* Pariſ. *conſ. 41. vol. 3.* Chaſſ. *conſ. 53.* Steph. Bertr. *conſ. 1. n. 17. vol. 2. part. 1.*

2 Quæ diſtinctio eſt Guid. Pap. *quæſt. 133.* quamuis improbata à Matth. Matheſilano *ſing 129* vbi dicit, communem eſſe cõtra Guid. Pap. Vide Bald. *in auth. ſi quas ruinas in fin. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Mal. Socin. *conſ. 2. vol. 3.*

3 *Vt in l. ſi viua matre 3. C. de bon. matern.*

4 *L. pen. D. de liber agnoſc.*

5 L. *pronunciatio 195. §. vlt. de verb. ſignific.** Vide *l. vlt. de pollicitat. & l. 1. C. de condit. infert.*

DEFINITIO II.

Non decedit cum maſculis ille, quo viuo nepos ex filia nondum conceptus fuit.

QVod proxime diximus, maſculorum appellatione in ſubſtitutionibus venire maſculos ex fœminis, ſi non de bonis in familia conſeruandis teſtator cogitauerit,[1] ita verum eſt, ſi natus iam ſit vel conceptus nepos, viuo eo, qui grauatus fuerat ſub ea conditione. Si ſine liberis maſculis moreretur,[2] alioqui conſtat, pro non ſcripto haberi debere, quod ei relinquitur, qui delationis tempore necdũ natus ſit, nec pro nato habeatur.[3] *Ita tractatum eſt* in Senatu Calen. Decemb. 1588.

1 Quia non poteſt negari, quin maſculus ex filia ſit ex deſcendentibus, adeo vt non aliud dicendum ſit, etiam ſi teſtator ſubſtituerit maſculos ex proprio corpore natos ſi Baldo credimus, quem refert & tamen improbat Guid. Pap. *quæſt. 133 & 153.*

2 Vide *l. 1. C. de condit. infert. l. iubemus 6. C. ad SC. Trebel. l, non eſt ſine liberis, de verb. ſignific.*

3 Quia hic nullo ſanguinis iure contingit defunctum. *l. 1. §. ſi quis proximior, vnd. cognati. l. Titius 6. D. de ſuis & legit.*

DEFINITIO III.

Suorum appellatione ſoli deſcendentes veniunt in vltimis voluntatibus, in contractibus vero etiam extranei heredes.

SVorum appellatione, ſi de fideicommiſſo alliave vltima voluntate tractetur, ſoli deſcendentes veniunt, nõ etiam extranei heredes, licet agnati ſint aut cognati:[1] heredum appellatione contra omnes veniunt, præterquam ſi de eo agatur, quod ad quoſcunque heredes non ſit tranſmiſſibile:[2] niſi *heredum quorumcunque* expoſitio facta ſit,[3] vt ea verborum interpretatio ſumatur, quæ ſubiectæ materiæ magis conueniat.[4] In contractibus aliud eſt, in quibus non heredum ſolum, ſed etiam ſuorum appellatio heredes quoſcunque comprehendit:[5] ideo fortaſſe, quod contrahẽtium omnium mens illa ſit, vt perpetuo heredibus ſuis quibuſcunque perinde ac ſibi conſulant,[6] ſi nihil in contrarium ſpecialiter dictum actumve proponatur.[7] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Alex. & cæteri *in l. Gallus, § etiam, de liber. & poſth.* Caſtr. *conſ. 374. incip. viſis, verſ. item dicet aliquis, & conſ. 404. vol. 1.* Dec *conſ. 117. 218 & 254* maxime in materia fideicommiſſi. Bart. *conſ. 52.* Guid. Pap. *quæſt 306 & 457.* Bald *conſ. 80. incip. de ſcendentibus, vol. 4.* Alex. *conſ. 52. in fin. vol. 6.* * *& conſil. 36 lib. 3.*

2 Bart. *in d. l Gallus, §. etiamſi de liber. & poſthum.* & ibid. Bard. Alex. Socin. Iaſ. idem Bald. *in l. etiam in fin. ſolut matrim.* Alex *conſ. 13. vol. 1.* Gabr. *commun. opin. lib. 6 tit. de verb. ſignif conci. 2. limit. 2. nu. 7.* Pariſ. *conſ. 71. num 40. vol. 3.** Crauet. *conſil. 43 1.* Alex. *conſ 36. lib. 3.*

3 Idem Gabriel. *vbi ſup. num 8. & conci. 4.* vide Angel. *conſ. 305. in fin.* Alex. *conſ. 37. vol. 6* Socin *conſ. 140. vol. 2.* Alciat. *in l. heredis appellatione, de verb. ſignif.** Vide Mantic. *lib. 8. de coniect. vltim. volunt. tit. 14 per totum.*

4 Verba enim ſemper ſunt intelligenda ſecundum ſubiectam materiam, adeoque interdum improprianda *l. ex conducto 15. §. Papianus, alias l ſi vno anno, l. in lege 29 D locat.*

5 Vt conſtat ex ſupra citatis, *num. 1. & 2.*

6 *L ſi pactum 9. D. de probat. c. herede 21. D. de pact. l. pater 33. D. de pact. dotal.*

7 Semper enim in ſtipulationibus cæteriſque contractibus ſequitur id, quod actum eſt, *l. ſemper in ſtipulationibus 34. de reg. iur.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IV.

Filiorum appellatione continetur, liberi cuiuſcumque gradus in materia fauorabili, non etiam in odioſa.

LIberorum appellatio etiam in teſtamentis, in quibus pleniſſima fieri ſolet interpretatio, [1] latius patet, quã filiorum. [2] Nam & nepotes &, vlteriorum graduum deſcendentes omnes in infinitum complectitur propria ſignificationis ſuæ poteſtate, [3] filiorum vero appellatio non item, ſed eos ſolos, qui primo gradu, [4] ſi non de fauore & commodo eorum agatur, vtputa ſi fideicommiſſum pluribus ſub hoc *filiorum* nomine relictum ſit. [5] Quo caſu parũ refert, an filiorum, an liberorum nomine vſurpatum proponatur, [6] ſiue de aſcendentis, ſiue de agnati aut omnino extranei [7] teſtamento tractetur. [8] Ergo fideicommiſſum filiis iniunctum non perinde nepotibus licet minus dilectis iniunctum intelligetur, quia fideicommiſſum onus eſt, [9] & conſequenter odioſum. [10] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis du Bois, & Franciſci & Antonij du Bois de S. Triuier, 16. Cal. Iul. 1584.

1 *L. in teſtamentis 12. de reg. iur. c. inter dilectos, extr. de don.*

2 *L. quid ſi nepotes 6. de teſtam. tutel. l. ſed & milites 8. §. hac autem de filiis, D. de excuſ. tutor.*

3 *L. liberorum 220. in princ. de verb. ſignif.*

4 *dict. l. 6. de teſt. tutel. d. l. 8. §. hac autem de filiis, de excuſ. tut.* *Aut ad ſummum nepotes, Cravet. conſ. 155. num. 1. ex notat. in l. Gallus 29. §. inſtitutus de liber. & poſthum.* [Maximè ſi quis non de ſuis ſed de alienis deſcendentibus loquatur. Nam in eo qui de ſuis deſcendentibus loquitur, aliud eſt *d. l. 220. §. vlt. de verb. ſignif.*]

5 Fit autem hoc non ex proprietate dictionis, ſed iuſta interpretatione, *l. iuſta 201. de verb. ſignif.* ob rationem poſitam *in d. l. liberorum, in fin.* Et ita eſt accipienda *l. filij 84. eod. tit.* [Cùm tamẽ inter Capitulum S. Iacobi de Salanches, cui adnexus erat Prioratus de Chamonix, & Syndicos dicti loci de Chamonix tranſactio quædam facta propone retur, per quam conueneratvt ſi quis ex hominibus ligiis & cenſitis dicti Prioratus moreretur ſine liberis, aut abſque patre vel matre, patruo vel auunculo, amita vel matertera, fratre vel ſorore aut filio vel filia fratris, aut ſororis, bona defuncti peruenirent in ſolidum ad D. Priorẽ. Viſum, eſt ſuperſtites liberos filiorum fratris non eſſe admittendos ad domini excluſionem, ſed præferendum illis dominum, quaſi non poſitis illis in conditione ad excluſionem domini, quamuis ſucceſſio domini in bonis defuncti hominis taliabilis & ligii credatur odioſa, tanquam quæ contraria ſit iuri communi. *Ita Senatus* pro dicto Capitulo de Salanches, contra dictos Syndicos de Chamonix 10. Iunii 1613. In qua tamen facti ſpecie illud etiam concurrebat, quod per aliã eiuſdẽ tranſactionis clauſulam conuenerat, vt ſuperſtitibus germanis ex fratribus aut ſororibus vel ex fratre aut ſorore natis vno vel pluribus, non exiſtentibus aliis proximioris gradus perſonis, dominus in ſolidũ admitteretur. Vt appareret non alios poſſe dominũ excludere, quàm qui tertio ſaltẽ eſſẽt gradu, iure ciuili, ex quo cõſobrini & patrueles ſunt in quarto. Accedebat quod ex veteribus libris rationũ cõſtabat tale ius fuiſſe Priorũ, vt nõ alii trãſuerſales poſſẽt dominũ excludere poſt fratres & ſorores, quã filii fratrũ aut ſororum ex propriis eorum corporibus procreati. In quo numero ſanè non erant nepotes fratrum aut ſororum, quoniam articulus ex denotat proximam cauſam & immediatam. Sed & placebat ſupra dictæ tranſactioni & conuentioni locum eſſe debere, non tantum ſi inteſtatus homo ligius & cenſitus, ſed etſi teſtatus deceſſiſſet. Ne alioqui eſſet in poteſtate hominis ligii decedentis ſine liberis aut aliis perſonis excludentibus dominum, excludere illum faciendo teſtamentum, quod non aliter admittendum eſt, quàm ſi conditio illa quoque adiecta ſit *ſi inteſtatus deceſſerit, vt in l. generaliter 6. C. de inſtit. & ſubſtit.* Atque ita obſeruatum alias fuiſſe ex iiſdem rationum libris apparebat. Ideoque ſic etiam eodem SC. pronunciatum eſt.]

6 Imola & cæteri *in l. Gallus, § inſtituens, de liber. & poſth.* Alex. in addit. ad Bart. *in l. Lucius 85. de hered. inſt. & conſ. 9. vol. 1. conſ. 5. & 26. vol. 3. conſ. 37. vol. 6.* Rom. *conſ. 119.* Dec. *conſ. 391.* Socin. iun. *conſ. 114. num. 3. vol. 1.* Ias. *conſ. 52. vol. 3.* Cephal. *conſ. 207. & 194.* & fuſe poſt omnes Hieronym. Zanch. *in repet. l. heredes mei, §. cum ita, in 14. part. num. 197. ad Senatuſconſ. Trebell.*

7 Idem Zanch. *vbi ſup. num. 203.* poſt Alex. *conſ. 5. vol. 3.* Aret. Socin. Dec. & alios ibi per eum relatos.

8 Adeoque tametſi ſuperſit & concurrat patruus. Idem Zanch. vbi *ſup. num. 164.* Id vero apud nos maximè obtinet, ſi teſtator vſus ſit dictione illa, *enfans*, quæ collectiua eſt primi & vlteriorum graduum ex natura Gallici idiomatis.

9 *L. coheredi 4. § cum filia vbi notant D. de vulg. & pup. ſubſtit. l. ſi adrogator 22. C. de adopt. l. vnum ex familia 67. §. ſi rem, de legat. 2.*

10 Quicquid enim onerat odioſum eſt, ſicut è contrario quod liberat eſt fauorabile, *l. Arrianus 41. de oblig. & act. l. Titia 34. §. inuita, verſ. non eſt enim, de leg. 2.*

DEFINITIO V.

Quem ſenſum habeant hæc verba, ſi ſine legitimo herede deceſſerit, tam in teſtamentis, quam in feudis.

VErba illa *ſi ſine legitimo herede deceſſerit*, in teſtamẽto appoſita non de legitima quibuſcunque heredibus intelligi debent, ac nec de aſcendentibus quidem, ſed tantũ de deſcendentibus ex veriſimili voluntate teſtãtis, cõmunique vſu loquẽdi, [1] qui multo apertius in hanc ſonat interpretationem, ſi Gallica lingua inſcriptum proponas, *s'il vient à deceder ſans hoirs legitimes.* [2] At quod magis eſt, cũ de feudo agitur quod alicui & legitimis eius heredibus conceſſum ſit, legitimos heredes, nec deſcendentes ipſos omnes intelligimus, ſed tantũ maſculos, qui ex linea quoque maſculina ſuſcepti fuerint, [3] quoniam recti feudi propria natura & cõditio illa eſt, vt neque ad fœminas, neque ad maſculos ex iis deſcendentes peruenire vnquam poſſit. [4] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij, 1590. Et rurſum in cauſa D. Alfonſi d'Elbene Epiſcopi Albienſis & Abbatis Altacombani, contra Ioannem Dardier. 4. Cal. Aug. 1591.

1 Guid. Pap. 175. & 458.

2 Eo namque verbo *hoirs*, liberos ſolos intelligimus, & quidem ita, ſi ſint etiam heredes, Guid. Pap. *ibid.* [Bartol. *ad l. ex facto 17. §. vlt. ad Senatuſconſ. Trebel.* vbi etiam alii plerique. Multi tamen contra ſentiunt, & alii aliter diſtinguunt, vt videre eſt apud Cravet. *conſ. 131. num. 7. & ſeqq.* Senatus noſter magis probat, vt ſubſtituto aliquo & eius heredibus, aut gravato aliquo, ſi ſine heredibus deceſſerit, de ſola qualitate liberorum ſenſiſſe videatur. *dict. l. ex facto, §. vltim.* Secus ſi dixerit teſtator *liberis heredibus.* Tunc enim liberos etiam heredes eſſe oportet. *Ita Senatus* pro N. Ioanne Gaſpardo de la Creſte, 3. Nõ. Septemb. 1610. Quanquam vix eſt vt ea diſtinctio cadat in liberos qui ſint ſui heredes, licet ſe abſtinuerint, eum nõ ſit ſine herede qui ſuum heredẽ habet quãuis ſe abſtinentẽ, *l. cũ quaſi 30. §. ſed etſi ſuus, de fideicom. libert.* Plane fatẽdum eſt, totum hoc æſtimari debere ex cõiectura voluntatis & ex facti circumſtantiis pendere quid teſtator ſenſerit. Cuius rei quædam exempla vide apud Cravet. *d. conſ. 131.*]

3 Idem Guid. Pap. *quæſt. 53. num. 3.* poſt Bald. *in c. ſi clientulus, de alien. feud.* Idem Guid. Pap. *quæſt. 133.*

4 *Cap. 1. qui feud. dar. poſſ. §. hoc autem notandum, lib. 1. & c. 12. vs. ad filias, de ſucceſſ. fratr. vel. grad. ſucced. in feud. lib. 2. in vſib. feud.*

DEFINITIO VI.

Cum maiores vocati ſunt, quinam intelligantur, an qui teſtatori proximiores ſunt, an qui heredi?

QVi heredi inſtituto proximiores agnatos ſubſtituit ſiue vulgariter, ſiue per fideicommiſſum, de iis ſenſiſſe credendus eſt, qui ſibi ſint proximiores, [1] non qui heredi; aliud eſt, ſi pupillariter ſubſtituerit, nimirum quia per pupillarem ſucceditur pupillo: [2] per vulgarem vero aut fideicommiſſariam non niſi teſtatori. [3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa, 17. Calend. Iulij, 1590.

1 *l. omnia 32. alias l. cum ita, § in fideicommiſſo. & ibi DD. de leg. 2. l. vlt. C. hoc tit.* & ibi Caſtr. & cæteri.

2 *L. 2. l. ſed ſi plures 10. §. ad ſubſtitutos, de vulga. & pupil. ſubſtit.* etiamſi teſtator ſubſtituendo pupillariter dixerit, *heres mihi eſto, l. ſi ita ſcriptum 8. §. qui filio, de bonorum poſſeſſ. ſecund. tabul.*

3 *L. 1. & l. coheredi 41. in princ. & §. cum filia, & paſſ. de vulg. & pupil. ſubſtit. l. ſequens 67. de leg. 2. l. 1. & tot. tit. ad SC. Trebel.* [Vide Anton. Theſſaur. *deciſ. Pedem. 34. per tot. maximè num. 4.*]

DEFINITIO VII.

Iuſſus ſoluere legata, eas quoque pecunias ſoluere debet, ex quibus liberi etiam pro legitima ſunt inſtituti.

PAter vni ex liberis ſuis ampliora legata dederat, ea lege, vt cæterorum legatorum, quæ eodem teſtamento reliquiſ-

Source : BIU Cujas

reliquisset, itēquæ æris alieni & sumptuum funeris partem tertiam exsolueret. Cum singulis filiabus suis certam pecuniæ quantitatem iure institutionis & legati, vt Notariorū mos est scribere, [1]reliquisset pro legitima, visū est eius quoque pecuniæ partem tertiam in heredis exonerationem à legatario præstari debere, nam illa ratione, quá quidam probabant, quod liberi in legitima parentū quodammodo creditores existimentur,[2] (neque enim legitima siue viuo, siue mortuo patre in ære alieno esse potest, [3]cum non nisi deducto ære alieno computetur[4]) sed quia institutio ex re certa pro legato habetur,[5] & ex testamēti verbis vtramque dictionem eodem sensu à testatore vsurpatam cōstabat.[6] Nec admissa est sententia existimātium diuersam hac parte rationem constituendam esse filij & extranei, quasi filius ex certa re pro legitima institutus non legatarij loco, vt extraneus, sed heredis iure censeri debeat, vtpote qui in legitima necessario fuerit instituendus.[8] Nam quod dicimus, filius in legitima, aut in ea re, quę pro legitima relinquitur, instituí oportere, non facit filium vlla ex parte heredem,[9] sed tantum vt pleniore honore legatum consequatur. Est enim longe honorabilior titulus institutionis.[10] Cæterū vel in vno numero legis satisfactum esse sufficit, filiumque institutum, vt reliqua legitima tota legati iure illi relinqui possit.[11] Proinde non potest institutio facere, quo minus pro legatario habeatur,[12] alioqui dicendum esset, cogi eum respondere creditoribus,[13] quo admisso in eius odium retorqueretur, quod fauore ipsius esset constitutum. *Ita tractatum est* 12. Cal. Iulij, 1591. Iunge SC. 5. sup. de hered. instit.

1 Qui mos fluxit ex imperitia Notariorum nescientium quid scribant, vt loquitur Bald. *in d. l. quoties* 13. *C. de hered. instit.* cum diuersi sint tituli & diuersa iura institutionis & legatorum.

2 Est enim speciale in legitima, quæ debetur adrogato in bonis adrogatoris, vt dicatur æs alienum patris, *l. Papinianus* 8 *§. si quis impubes. de inoff. testam.*, *l. si adrogator.* 22. *D. de adept.*

3 *L. 1. §. si impubere*, *D. de collat. bonor. l. cum quæritur.* 61. *C. de inoff. testam.*

4 *d. l. Papinianus. §. quarta autem*, *D. de inoff. testam.*

5 *d. l. quoties* 13. *C. de hered. instit.*

6 Vna enim pars testamenti per aliam declaratur, *vulg. l. qui filiabus, de leg.* 1. quāuis in dubio facienda sit restrictio, vt censeatur quis quam minimum fieri potest grauatus, dummodo talis possit fieri interpretatio salua ratione recti sermonis. Paul. Cast. *in l. Titia cum testamento*, 34 *§. Lucius Titius, num.* 2. *per ill. tex. & § quis inuita, de leg.* 2.

7 Roma *cons.* 7. *post glos. in c. si pater testam. in 6.*

8 *Nouell.* 115. *vt cum de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

9 Vnde quod scripsi in priore parte *Hemichal. de error. pragma.* cuiusmodi testamenta non valere, quæ hodie sic fiunt, tanquam in quibus præteritus sit filius, tum quoque eum in legitima fuit institutus

10 *L. filium.* 5. *§. sed etsi portio de legat. præst.*

11 Bald. *ad Auth. nouissima, in prin. C. de inoffic. testam.* & post eum cæteri *ibid.*

12 Hoc enim est quod ait Bart. *ad d. l. ex facto* 3. *num.* 3. *D. de hered. instit.* quod ad rem pertinet, institutionem ex re certa semper sapere naturam legati, at non semper ipsum: quod ad ius & personam filij ex re certa instituti.

13 Tanquam heredem *l.* 1. *C. si cert. pet. vlt. C. de hered. act. l.* 1. *&* 2. *C. si ex plurib. hered. debit.*

14 *Contra l. quod fauore* 6. *Cod. de legib. & l. nulla* 25. *D. eod. l. penult. ad SC. Trebel.*

DEFINITIO VIII.

Qui tenetur soluere legitimam in pecunia relictam debet eandem soluere in corporibus bonorum.

QVid ergo si filiæ ex re certa institutæ patris voluntate neglecta mallent legitimam petere in corporibus bonorum? Id enim eis vtique licet.[1] An legatarius qui legatorum partem tertiam soluere iussus est, legati suis quod in fundis accepit, diminutionē pati cogendus erit? Dubitationem facit, quod ita ius comparatum est, vt, siue quantitas, siue corpora petantur pro legitima, prius conueniendus sit heres quam legatarij,[2] tametsi legitima per legata non minuatur.[3] Sed tamen verius est, & voluntati testantis conuenientius, vt, qui tertiam partem pecuniæ pro legitima relictæ præstare debuit, tertiam quoque partem de suo legato præstet corporum, quæ pro legitima relictæ præstare debuit, tertiam quoq; partem de suo legato præstet corporum, quæ pro legitima debentur,[4] * vt subrogatum induat naturam eius, in cuius locum subrogatum est.[5] Nec sane potest negari, quin is, qui & legatorum, & æris alieni, & sumptuum funeris partem tertiā inferre iussus est, omnium onerum hereditariorum partem tertiam præstare iussus videatur,[6] nimirum ad concurrentem vsque legati quātitatem,[7] in quorum numero legitimam liberorum portionem contineri certum est, siue in pecunia soluatur, siue in corporibus.[8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia debetur legitima in corporibus bonorum, non in pecunia. *l. scimus* 30. *vers. repletionem.* vbi D. *Cod. de inoffic. testam.*

2 Boer. *quæst.* 145. *num.* 1. 2 *&* 3. Guid. Pap. *quæst.* 82 *in fin.*

3 L. *Papinianus* 8 *§. quarta autem.* D. *de inoffic. testam.*

4 Arg. *l. cum ab vno* 53. vbi est text. elegans *de legat.* 2.

5 *Vulg. l. si eum* 10. *§. qui iniuriarum.* D. *si quis caution. cum similib.*

6 Quoniam his tribus vniuersa onera hereditaria concluduntur *dict. §. quarta autem*, *l. hereditariorum* 40. *de oblig. & action.*

7 *d. l. cum ab vno.*

8 Cum sit portio debita ex bonis defuncti, quamuis eius præstandæ obligatio incipiat ab herede, sicut & legatorum, *d. l. hereditariarum*, iunct. *l. hereditariarum* 7. D. *de reb. auctor. iudic. possid.*

DEFINITIO IX.

Suorum appellatione in testamentis an transuersales quoque contineantur, & ad quē vsque gradum?

PAter institutis communibus liberis, si ij postea sine liberis morerentur, substituerat vxorem & *suos* pro parte hereditatis, & ex agnatis quosdam pro alia parte, his similiter verbis additis, *& les leurs.* Mater prædecesserat superstite fratre, itemque fratrum præmortuorum liberis: quærebatur, an ex iis verbis, *& suos*, fratres fratrumque liberi aut simul, aut ex ordine ad fideicommissum vocati viderentur? Placebat quibusdam videri, propterea quod etiam testamentis appellatione *suorum* transuersales quoque contineātur, saltem ad quartum vsque gradum, si descendentes nulli sint, inspecta scilicet loquendi consuetudine potius, quam verborum proprietate.[1] Quæ interpretatio eo probabilior in proposito videbatur, quod testator communibus liberis institutis, qui soli erant ex matris substitutæ descendentibus, non poterat videri de iisdē sensisse substituendo matri, quam ipsis ex contrario substituerat, si illi ante matrem morerentur.[2] Contra dicebatur, *suorum* appellatione non alios proprie significari, quam qui sint in potestate,[3] nec nisi in matre & auia benigne receptum esse, vt quia liberos in potestate non habent,[4] liberi & nepotes, cæteriq; earū descendentes demonstrari videantur,[5] præterquam si dictio illa, *suos*, posita sit adiecti. ue, vt puta si quem testator instituerit aut substituerit, *& suos heredes.* Quo casu licet nō desint, qui putēt adhuc, de solis descendentibus ea verba intelligi debere, adeoque idem dicendū esse, si heredum duntaxat mentio facta sit; verius tamen est, quoscumque heredes etiam extraneos intelligi vocatos,[7] non item descendentes, nisi sint præterea heredes,[8] nihilque hac parte differre testamentum & contractu, quamuis differat, si *suorum* nomen simpliciter scriptum fuerit, vt in superioribus diximus.[9] Accedebat in proposita facti specie coniectura voluntatis, vt *suorum* appellatione de solis descendentibus sensisse testator videretur, quod in alia testamenti parte substitutis pro bonorum parte agnatis *& suis* id ipsum testator subinde sic declarauerat, vt quasi esset illa Synonima, pro *suis* poneret *eorum liberis.*[10] Nec mouebat, quod suis ipsis descendentibus substituta mater videbatur. Eius siquidem ætatis proponebatur, quod obseruatione dignum erat, vt ex alio marito liberos habere posset,[11] alioqui sane difficile

Source : BIU Cujas

esset dicere, quis eorum verborum, & *suos*, vsus esset deberet, si ad mulieris trāsuersales non accommodaretur. [12] Nemo autem negauerit, eam accipiendam interpretationem, quæ faciat, vt verba aliquid operentur, siue de cōtractū agatur, siue de vltima voluntate. [13] Neque obiicere matris fratrumve filij poterant, non esse verisimile, testatorem de iis liberis sensisse, quos vxor se mortuo ex alio marito suscepisset, [14] cum non minus essent illi ipsi extranei testatori, quam liberi, quos viuo eo ex alio viro quæsiisset, sitque ea interpretatio fauorabilior liberi testatoris, vt tanto minus grauati videantur [15] siquidem facilius euenire poterat, quod & euenerat, vt mater sine liberis ex alio matrimonio susceptis, quā vt sine agnatis cognatisve moreretur. [16] Vnde fiebat, vt fideicommissario nullo superstite fideicommissi onus intercederet, quod liberis communibus fuerat iniunctum. [17] *Ita ex tempore tractatū*, nihil dum tamen decisum est in causa N. Milex & N. Morad. Idib. Mart. 1594.

1 Ita enim plerisque locis respondit Iaſ. maxime *consil.* 197.

2 Nam secunda substitutio præsupponit primam. Non potuerunt ergo sin secunda substitui illi, quibus ipsis in casum mortis per primā substitutum fuit.

3 L. *in suis* 11. *de liber. & posthum.* l. *scripto* 7. *ff. vnd. l. libert.* Bart. *cons.* 52. Dec. *cons.* 217. 248. & 253.

4 *L. illud* 4. §. *ad testamenta, de bonor. possess. contr. tabul.* l. *mulierem* 3. *C. de adopt.*

5 Vt pluribus tractat Guid. Pap. *quæst.* 306. & 457.

6 *Arg. l. ex facto* 17. §. *vlt. ad* SC. *Treb.* si eo loco pro *alieno* legas *absque* quomodo legendum esse docuimus *lib.* 7. *Coniect. cap.* 5.

7 Ac si scriptum esset, quomodo ex Grammaticæ regulis scribi oporteret, & *ipsius heredes.*

8 Quia licet de descendentibus testator senserit, non tamen sensit de iis tanquam de descendentibus, sed tanquam de heredibus, *arg. l. a te pactum* 40. §. *vlt.* D. *de pact.*

9 *Desin.* 3. *supr.* vbi vide.

10 Vna enim testamenti pars per aliam declaratur, *vulg. l. qui filiabus* 17. *de leg.* 1. *l. quæsitum* 12 §. *Papinianus autem ante penult. de instruct. & instrum. legat. l. Vtrum* 23. *de petit. hered.*

11 Post mortem scilicet prioris mariti. De quibus liberis nihil verat maritum cogitasse, *arg. à contrario sensu, l. cum vir vxori de cond. & demonst.*

12 Vt diximus *num.* 2. 3.

13 *Vul. l. si quando* 109. *de legat.* 1. Et hæc est iuris dispositio, quam solet Cravetta nobilissimam dicere.

14 Ex not. *in d. l. cum vir.*

15 Quæ præsumptio facile capienda est in fauorem filiorum eorumque heredum, *l. Titia cum testamento* 34. §. *qui inuita & §. Lucius, de leg.* 2.

16 Quæ ratio est *d. l. ex facto* 17. §. *vlt. ad* SC. *Treb.* iuxta nostram emendationem supra relatam *n.* 6.

17 *L. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici. ff. de iur. fisc.*

DEFINITIO X.

Vocati sub nomine collectiuo an habeant ius repræsentationis?

ALia fuit quæstio, an si ex iuris ratione, aliquave voluntatis coniectura *suorum* appellatio ad trāsuersales extendi posset, fratres superstites, fratrumque præmortuorum liberi simul vocati intelligerentur, an vero nullus fratrum filiis locus esset superstite fratre tanquam proximiore? Iudex enim, à quo fuerat prouocatum, omnes simul ad fideicommissi petitionem admiserat, neque tamē superstes frater de iudicati iniquitate conquerebatur. Putabam, cum fideicommissum conditionale fuisset, neque transmissioni locum esse potuisse, [2] neque repræsentationi, [3] ex vulgaribus iuris regulis. Proinde solum fratrem, qui superesset, admitti debuisse, exclusis fratrum filiis. Etsi enim sunt, qui putent, repræsentationi locum esse etiam in fideicommissis, si sub, nomine collectiuo relicta sint, frequentior tamen Interpretum schola contrariā magis probat opinionem. [4] Sed tamen in proposito deduxit me in diuersam sententiam, quod ius fideicommissi vnitum erat cū iure legitimæ successionis, deque fideicommisso inter eos contendebatur, qui ex nouella Iustiniani constitutione [5] simul erant ab intestato mulieri grauatæ successuri. Quo casu magis probatum est, nec sine ratione, vt in fideicommisso, quo sub nomine collectiuo relictum est, ius repræsentationis locum habere possit. [6] Accedebat, quod frater ipse superstes iudicato cōsenserat. Qua ratione tametsi alioquin solus admitti debuisset, ius tamen nepotum ex fratribus confirmasse videbatur, [7] cum verbis collectiui, quo testator vsus fuerat, ratio pateretur, vt fratrum quoque filij viderentur inuitati. [8] Neque vero heredum quicquam interesse videbatur, [9] cum si fratrum filij excludendi essent, non eo minus totam hereditatem ex fideicommisso petere frater posset, quod ab initio non nisi partem petiisset & obtinuisset. [10] *Ita tractatum*, sed nihil dum decisum est in eadem causa.

1 Quæstio in eo erat, an in hac specie locus esset repræsentationi. Quia fideicommissum conditionale nunquam transmittitur, siue sit vniuersale, siue singulare, nisi dies eius cesserit vno fideicommissario, *l. si in personam* 21. *C. de fideicomm. l. vlt.* C. *quand. dies legat. cod.*

3 Nemo enim ad fideicommissum admittitur, nisi qui ipse fuerit vocatus, *l. Lucius* 78. §. *tres heredes.* iunct. *l. heredes mei* 57. §. *cum ita & ibi not. ad* SC. *Trebell.*

4 *Ex l. omnia* 31. *alias l. cum ita*, §. *in fideicommisso de leg.* 2.

5 *Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth. cessante*, C. *de legit. hered.*

6 Sic enim Castrens. & post eum vulgo cæteri *ad l. vlt.* C. *hoc tit.*

7 *Arg. l. filio præterito* 17. *de iniust. rupt. l. penult.* C. *de pact.*

8 Tanquam sub nomine illo collectiuo comprehenderentur, *d. §. in fideicommisso, & d. l. vlt.*

9 Nemo autem auditur siue agendo, sine excipiendo, sine interesse, *l.* 3. §. 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13 § *si testamento.* ibi Alex. *ad* SC. *Trebell.*

10 Non enim condemnatur, qui partem tantum obtinet, quam solam petiit. Nec rursus sententia, quæ fratrum filios repellit, consequenter adiudicat reo portiones, quas illi petebant *l. si inter me* 15. *in fin.* D. *de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Reditus fundiarij bonorum immobilium appellatione continetur, non etiam cæteri non fundiarij.

REditus fundiarij & census annui, licet per actionem petantur, bonorum tamen immobilium potius quam iurium & actionum appellatione continentur, quoniam debentur iure dominij directi, [1] adeo vt ob moram in iis soluendis contractam liceat directo domino fundos ipsos vindicare, & dominij vtilis cum directo, vt loquuntur petere consolidationem. [2] Itaque quamuis in obligatione aut venditione, aut donatione bonorum omnium mobilium & immobilium iura & actiones non comprehendantur, etiamsi adiectum sit *quorumcunque*. [3] Reditus tamen isti fundiarij, quos Galli vocant *rentes foncieres*, continebūtur. [4] Aliud ergo erit in reditibus non fūdiariis, vulgo appellant *rentes volantes*. Iura enim sunt & actiones, [5] licet fundi quoque ipsi eo nomine sint obligati. Nam & hypothecæ persecutio tota in iure & actione consistit, [6] tametsi obligata sint corpora, nec cum dominij causa quicquam cōmune habet. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio in causa fratrum Michal. 7. Cal. Iul. 1594.

1 *L.* 1. *& vlt. cum ibi not.* C. *de iur. emphyt.*

2 *d. l. vlt.*

3 Quia scilicet iura & actiones constituunt tertiam speciem bonorum à bonis mobilibus & immobilibus differentem, *l. quam Tuberonis* 7. § *in peculo & ibi not. de pecul. l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione. D. de re. iudic.*

4 Nam & interdum iura & actiones censētur appellatione bonorum immobilium hoc ipso, quod dantur ad rem immobilem. Bart. *ad l. si sic legatum* 75. § *vlt. de leg.* 1.

5 *L. vlt* §. *de contrab. emp.*

6 *L. pignoris* 18. C. *de pignor. l. pignoris* 17. D. *eod.*

7 *L.* 1. §. *cum prædium*, D. *eod. tit. de pignor.* [Sed hanc postremam Definitionis partem intellige de reditibus istis nō fundiariis ad certū duntaxat tempus constitutis, quia ex causa temporali nunquam trāsfertur dominium *l.* 1. D. *de iur. dot.* Cæterūm si de reditibus illis tractemus, qui certo pretio emuntur & constituuntur & redimibiles quidem perpetuo sunt, sed tamen in perpetuum empti, ne alioquī at vsuraria pactio, Galli vacant *rentes constituées à prix d'argent.*

magis

Source : BIU Cujas

magis est vt bonorũ immobilium appellatione contineantur, Quamuis enim consistant in pecunia, tamen emuntur non tam vt pecunia, quæ quatenus talis videtur esse quodammodo incorporalis, *l.46.de condict. indeb.* quàm quasi solidum quoddam corpus & permanens certoque precio æstimatum. Clement. *Exiui de paradiso §.cumque annuis reditus.* vbi omnes notant *de verbor.signific.* Et ita Senatus noster in causa Nicolai Toynet & Ioan. Francisci Antoinet, 22. Maij 1613 Sanè si qua huiusmodi redditurum reliqua pro tempore præterito debeantur, ea constat neque mobilium neque immobilium bonorũ, sed iurium duntaxat appellatione contineri. Pragmatici nostri vocant *arrerages* ipsam vero pensionem annuam in futurum perpetuo soluendam *le fonds*, quasi fundum. *Ita Senatus* in eadem Causa. Vide Anton. Gabriel *lib.6. commun.opin concl.8. de verb.signif. Ex l.iubemus.* vbi Bald. *in princ.C.de sacro sanct.eccles.* & in Auth. *de non alien.reb.ecc cles § 1. Tiraq. de retract.gentil. §. ingress. 6num.3. & seq.l. vlt.§.praterea.* C. *de iur. dot.* Cyn. *ad l. hac edictali, §. bis illu,* C. *de secund nupt.* Chassan. *in consuet.Burgund.* Guid. Pap. *sing.* 296. Auth. *vt hi qui oblig. se haber. perhib.§. si verò haber. reditus.* vbi gloss. in verb. *reditus.*]

DEFINITIO XII.

Legatis simpliciter nummis aureis, quales & cuius æstimationis aurei debeantur?

NVmmis quidem simpliciter legatis exiguiores legati videntur,[1] vt ea sumatur interpretatio, quæ fauorabilior est heredi,[2] licet dici soleat, accipienda plerumque verba in potentiore & digniore significatione.[3] Sed tamen si ex aliis testamenti clausulis appareat, de maioribus sensisse testatorem, ea potius accipienda erit interpretatio, quæ voluntati conuenientior videatur.[4] Fnge testatorem, qui legauit tibi centum aureos, eodem testamento alteri legasse quingentos florens. Aurei quidem æstimatio exiguior illa est quinque florenorũ. Et apud nos vulgari sermone[5] aureum nummum qui dicit, quinque florenos monetæ nostræ intelligit, licet aureus nummus reuera nullus sit huius æstimationis. Sed tamen in proposito aliam interpretationem capiendam esse ex eo apparet, quod idem testator, cum subinde quingentos florenos legare voluit, non aureos centũ legauit, sed florenos quingentos. Non ergo aurei appellatione de quinque florenis sensisse videri potest.[6] Idem multo magis dicendum placuit, cum legatum in hæc verba scriptum esset: *Lego Titio centum aureos pro conficiendo vase aureo*, Etsi enim æstimatis quoque in quinos florenos singulis aureis, facile fieri potest, vt ex ea quantitate quingentorum florenorum redigantur aurei, ex quibus postmodum corpus aureum conflentur: credibilius tamen est, testatorẽ de iis aureis sensisse, ex quibus tale quid aureum conficeretur, quod ipsum esset centum aureorum.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Domina d'Hostel, cõtra N. de Marcosey, 15. Cal. April, 1595.

1 *L si ita 14. in fin.l cum seruus 39.§ scio, de legat.1.l.nummus 75. de leg.3.semper in obscuris 9.de g.iur.*

2 *Sempronius 47.de leg 2.er*

3 *c.sipater, de test.am.in 6.cum vulgar.*

4 Cum vna pars testamenti recipiat ex alia interpretationem. *l. qui filiabus 17.in princ.de leg.1.l. quæstum 12.§. Papinianus autem de instruct.7 & instr.legat.*

5 Secus enim est, si in sententia fiat mentio scutorum, vt loquimur, multo magis si adiectum sit aureorum, quia nec aurei quinque florenorum appellantur simpliciter aurei, sed cum hac adiectione, *aurei camerales.*

6 Nec enim testator diuersis nominibus eandem rem expressisset *l.si idem 7.C.de codicill.*

7 Nam æstimatio rerum omnium, quæ mercis numero habentur in pecunia numerata fieri potest, *l.si ita fideiussorem 42.ff.de fideiuss.*

8 Alioqui vas illud aureum non tam ex centum aureis legatis, quam ex negotiatione conficeretur, *argum.l. venditor 21.de hæreid. vel action. vendit. l.quæsitum 78 §.illud fortasse de leg.3.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interfit inter electionem & votum?

LOnge alia electionis, alia voti significatio est.[1] Electionem nostri dicunt certæ personæ ad prælationem vel fraternam societatem legitime factam vocationem:[2] vorum vero animi deliberationem cum beneplacito determinantem se ad aliquid, vt loquuntur.[3] Interdum tamen his verbis promiscue vtimur, siue de ecclesiasticis, siue de profanis rebus agatur, et si prudentibus nostris familiarius est, vt votum pro desiderio dicant.[4] *Sine die.*

1 Boer. *quæst.1.num.1. & 2.*

2 Glos. *in c.vnic. in verb.vera de postul.prælat in 6.*

3 Bald. *in c.quia propter, col. 5. in princ. de elect.*

4 *L.num etsi 15.ff.de inoff.test. l.mulier 22.§.cum proponeretur ad S C.Treb.*

DEFINITIO XIV.

Non facit, qui vult facere.

NOn eligit, qui dicit se velle eligere,[1] quia infinitus modus nullam habet determinationem:[2] idemque in cæteris causis iuris est, vt qui dicit, se velle vendere, vel donare, vel testari, aut quid aliud simile facere, non ob id vendidisse aut donasse, aut testatus fuisse videatur.[3] *Sine die.*

1 Boer. *d. quæst.1.n.2.*

2 *L.serui electione 6.de leg.1.*

3 Bart. *in l. vltim.d.cond.caus. dat. l.ex scriptura 29.qui test. facer. poss.*

DEFINITIO XV.

Voluntas concepta nihil potest, sed prolata potest interdum plus quam scripta.

CVm voluntatis triplex differentia sit:[1] quædam enim concepta dumtaxat, alia prolata, quam & enixam possis dicere,[2] tertia scripta; primæ quidem ratio haberi nulla potest,[3] ne in iis quidem causis, quæ nuda voluntate nudoque consensu perficiuntur,[4] sed tamen secundæ causa potior esse solet, quoties nihil impedit, quo minus plus dictum minus scriptum esse videatur.[5] Quamquam non facile credendus quisquam est dixisse, quod non scripserit, sicut nec voluisse, quod non dixerit.[6] *Sine die.*

1 Boer. *d.qu. 1.n. 8.* post Bart. *in tract. De schismate, ad tit si quid aliq. test. prohib.*

2 *L.cum pater, 77.§ filius matrem, de.leg.2.*

3 *L.Labeo, 7. de supell. legat.*

4 Boer. *ibid. num 10. ex l.2.§ conuentiones de pact. l fideicommissa. 11 §.1. de leg 3. l si quis cum testamentum, 25. qui test. fac. poss* Not. *in l.1 C. fam ercisc.*

5 *Vt in d.§ filius matrem, & l.vnum ex familia, 67.§. si omissa, eod. l.cum auus, 102. de cond. & demonstr.*

6 *L. liberis, §. pen de ann.leg. l.1.§. loquitur, de magistr. conuen.* Balb *in l. voluntas, de fideic.* Boer. *qu.1.n.34.*

DEFINITIO XVI.

A propria verborum significatione interdum receditur vt actus sustineatur.

NOn est nouum, vt à propria verborum significatione recedatur ad tuendum actum, qui alioquin non valeret.[1] Nam & quod magis mirum est ob eam ipsam causam si aliquando, vt verba quoque solemnia dicta signantur, quæ reuera numquam dicta fuerunt.[2]

1 *Lege pater Seuerinum, 101.§ conditionem. de condict. & demonstr.*

2 *L. manumisso, 3. de manum. vind.*

DEFINITIO XVII.

Ciuis quis dicatur?

CVm de statuti vel consuetudinis interpretatione agitur, quæ stricta semper fieri debet,[1] non alius appellatione

Source : BIU Cujas

pellatione ciuis comprehẽditur, quam qui originarius est, id est, in eo ipso loco natus.[2] In ciuitate tamen natus intelligi debet is quoque, qui in vico aut suburbio ciuitatis natus est.[3] *Sine die.*

1 Defin. 1. *sup. de legib.*
2 Glos. *vlt. in l. fin. de tutor. & curat. dat. ab. his*, quam sing. dicit Bal. *in auth. sed omnino, C. ne vxor. pro marit.* Boer. *qu.* 13. *n.* 24.
3 Boer. *ibid. num.* 6.

DEFINITIO XVIII.

De alienigenis & albinis.

ALienigenorum, quos & Albinos, quasi alibi natos, Galli vocant,[1] ea incapacitas est, vt nec ab inteſtato ſuccedere poſſint, nec hæredem habere in ea prouincia, quæ huiuſmodi iure vtitur,[2] niſi cum priuilegio ciuitatis à iure communi totius prouinciæ receſſum eſt.[3] Sufficiet tamen paternæ originis ratio, ne quis albinus cenſeri poſſit, ſcilicet alibi natus ipſe propon atur.[4] Nec huic neceſſaria erit impetratio literarum, quas naturalitatis aut ciuilitatis vocant,[5] vt eodem in omnibus iure cenſeatur, quo ſi in prouincia natus eſſet.[6] *Sine die.*

1 Boer. *qu.* 13. *n.* 17.
2 Idem Boer. *vbi* ſ. *num.* 18.
3 Vt in iis locis Galliæ, de quibus apud eundem Boer. *vbi ſup. n.* 19.
4 *Vide Defin.* 4. *infr. de numer. patr.*
5 Idem Boer. *vbi ſupr. n.* 26.
6 Hoc enim ius eſt eorum omnium quæ ex priuilegio ciues effecti ſunt, & literas naturalitatis impetrarunt, Bartol. *l. ſi is qui pro emptore, quaſt* 3. *in princ. de vſucap. & in l. ſi maritus* §. *Iulia, de adult.* Vide *l. ſed ſi accepto. de iur. fiſc* Boer. *vbi ſupr. n.* 21.

DEFINITIO XVI.

Anteceſſores maiores & inferiores qui dicantur?

MAiores aut anteceſſores cum dicimus eos intelligimus, qui ſunt ſupra tritauum, parentes vero inferiores omnes à tritauo & tritauum ipſum.[1] *Sine die.*

1 *L. Iuriſconſultus*, §. *parentes, de gradibus conſang. & affin. l. quicunque*, § *parentes, de in ius voc.* Boer. *qu.* 213. *n.* 28. 9.

DEFINITIO XX.

Natus in peregrinatione, itemque expoſitus ad publicum hoſpitale, cuius originis & loci ciuis ſit.

NOn bene à nonnullis peregrinatio captiuitati cõparatur, nec is, qui in peregrinatione conceptus & natus fuit, ei, qui in captiuitate, cum is qui peregrinatur habet animum reuertendi, ideoque nec ciuitatem amittat, libertatem vero multo minus, nec proinde indiget poſtliminio,[1] quæ omnia in eo, qui ab hoſtibus captus eſt, diuerſa ſunt.[2] Cui conſequens eſt, vt paternæ originis domicilium & ius ſequatur is, quem in peregrinatione naſci contigit.[3] Longeque alia ratio eſt infantis ad publicum hoſpitale expoſiti, cuius parentes ignorantur. Is enim ciuis eius loci eſt, in quo expoſitus reperitur,[4] quia nihil aliud eſt quod melius & commodius dici poſſit. *Sine die.*

1 Contra Bald. *in cap. 2. de conuerſ. infid.* quem refert & probat Boer. *qu.* 13. *n.* 40.
2 L. *poſtliminij* 5. *in fin. ff. de capt. & poſtlim.*
3 *de l.* 3. *l. in bello* 12. *& paſſ. eod. tit.*
4 Boer. *vbi ſupra n.* 42.
5 Bart. *in l. 1. in fin. ff. ad municip.* Boer. *vbi* ſ. *n* 41.

DEFINITIO XXI.

De differentia oblatorum monaſterio, & conuerſorum.

QVi monaſterio oblati dicuntur in eo differunt ab aliis, quos conuerſos appellant, quod oblati illi ſunt qui non mutata veſte ſe & ſua dicant monaſterio,[1] conuerſi vero qui mutata veſte religionem profeſſi ſunt, nec in alio diſtant à monachis, niſi quod clerici non ſunt.[2] *Sine die.*

1 De quibus text. & DD. *tot capit. conſulti ſumus, de reg. & can qui bona*, 17. *qui* 1.
2 Boer. *quæſt.* 20. *num.* 5. *& 6.* vbi addialiquando fieri, vt quis offerat bona ſua ſine ſe, aliquando ſe ſine ſuis, aliquando ſe ſua.

DEFINITIO XXII.

Debitorum omnium, quæ maritus mortis tempore reliquerit, appellatione an dos, quæ mulieri, aut eius hæredibus reſtituenda eſt, contineantur?

QVidam hæredibus ſcripta fratre, & ex ſorore præmortua nepote, huic bona quædam prælegauerat, ſed ea lege ſubiectoque onere, vt legata omnia ſolueret; itemque quicquid à teſtatore mortis ſuæ tempore deberetur. Quærebatur an dos, quæ ſoluto matrimonio mulieri reſtituenda erat, in eo debitorum numero contineretur, vt ad ſolius nepotis onus ex lege prælegato dicta pertineret? Primus iudex pronũciauerat pertinere, qui ex appellatione cognouerat, contra. Cum ex ſecunda appellatione in auditorio Senatus res tractaretur, quidam putabant ſiue iuris rationem inſpiceres ſiue vulgarem loquendi rationẽ, pro nepote pronunciandum eſſe. Nam cum teſtator ea debita expreſſim demonſtraſſet, quæ mortis ſuæ tempore forent, id ſane tempus deſignauerat, quo viueret, & matrimonium adhuc conſtaret. Inſtans enim illud mortis, vitæ non morti computandum eſſe certum eſt,[1] quia nec mortuus quiſquam moritur, ſed viuus. Nemo autem dixerit, maritum quamdiu viuit, & conſtat matrimonium, debitorem dotis eſſe, ſiquidem eo animo dos marito datur, & eo voto, vt perpetuo ſit penes eum,[2] alioqui nec dominium dotis in maritum transferri poſſet, ſi transferenda cauſa temporalis tantum eſſet, non perpetua.[3] Quam ob cauſam ita ius olim comparatum erat, vt ſi mulier prior decederet etiam ſuperſtitibus liberis, dos tamen penes virum remaneret,[4] niſi in dote danda aliud conueniſſet,[5] vnde illud induci etiam neceſſe fuit Iuſtiniani conſtitutione,[6] vt tacita ſtipulatio de dote reſtituenda ſemper interceſſiſſe fingeretur.[7] Poſt quam conſtitutionem, etſi verum eſt, etiam conſtante matrimonio aliquando,[8] & eo ſoluto omnimodo futurum, vt dos reſtituenda ſit,[9] non ideo tamen maritus, quandiu conſtat matrimonium, abſolute dotis debitor dici poteſt, qui ex contrario interea pure & abſolute dominus eſt.[10] Quid enim, ſi mulier præmoriatur, herede, vt plerumque fit, relicto viro? Nullum ſane inſtãs vnquam fuerit, quo dici poſſit maritum dotis debitorem fuiſſe.[11] Idemque fere tractari poteſt, ſi mulier ſuperſtitibus liberis ante virum deceſſerit. Et ſi enim liberi hæredes ſunt matris,[12] non tamen iis dotem reſtituere pater cogitur, quippe cuius vſumfructum habeat, vt & bonorum omnium maternorum, quamdiu viuit.[13] Sed & tritum eſt eum, qui non, niſi ſub conditione, & in diem incertum debitor eſt minus propriededitorem dici, quandoquidem obligationis ſubſtantia ex dandi potiſſimum neceſſitate æſtimatur, debitorque is proprie dicitur, à quo inuito exigi poteſt.[14] Nec quod plerique iuris locis debitor improprie appellatur,[15] aliam cauſam habet, quam quod facere non poſſit ne debeat exiſtente quandoque conditione.[16] Cæterum nihil vere deberi creditori conditionali ex eo apparet, quod mitti poteſt *in poſſeſſionem* bonorum debitoris ex edicto Prætoris, qui ſuccurſum eſt creditoribus, quamuis legatarius conditionalis mittatur, quia huic etiam pendente conditione aliquid debetur:[17] Creditori vero ne cautio quidem debetur.[18] Sed neque, inſpecta vulgari ratione loquendi debitorem dicere ſolemus maritum, qui ab vxore dotem acceperit, nec dotem in ære alieno com-

pu

putamus.[19] Proinde ex testamenti verbis potiore iure niti nepos videbatur. Quæ verborum proprietas vsque adeo spectanda est, vt aliquando etiam voluntati præferatur.[20] Eoque magis in proposito id admittendum videbatur, quod nepotem ex sorore prædilexisse testator videbatur, qui ei prælegauerat, tametsi eum oneraſſet. Cur enim prælegasset, si onerare tantū, non etiam ipsi fauere voluisset.[21] Denique sæpius responsum est interpretibus sub appellatione creditorum etiam in legato non contineri,[22] quod non nisi in diem debetur[23], aut sub conditione,[23] Senatus tamē noster frequentioribus votis in eam partem inclinabat, vt in proposita specie ex voluntate testatoris dos quoque contineretur[24] Putauit tandem dignam esse rem. de qua amplius deliberaretur in causa Iacobi Excoffier & Henrici Villar, 6. Februar. 1596.

1 L. *qui duos*, 18 §. 1. *ff. de testam. manumiſ. l. vltim. ff. de condict. inſtit.*

2 L. 1 *ff. de iur. dot.*

3 Nec enim dominium transfertur ex causa temporali, vt ad eum. locum Cuiacius notat. Dotis porro dominium in maritum transferri certum est, *l. quamuis*, 75 *ff. eod. tit. de iur. dot. l. doce* 9. *C. de rei vindic.*

4 Scilicet si dos esset aduentitia. Nam profectitia ad patrem reuertebatur, quanquam hoc ipsum nō tam iuris. quam miserationis ratione, *l. iure ſuccurſum*, 6. *D. de iur. dot.* De quo scripsi variis in locis Coniecturarum.

5 Scilicet de recipienda dote, quæ dos ideo receptitia dicebatur, vt refert Vlp. *in fragmentis*, Tit. *De dotib.*

6 *In l. vnic. C. de rei vxor. act.*

7 Nisi extraneus stipuletur sibi vel suis dotem reddi. Hoc enim Iustinianus excepit *in l. dict. l. vnic.* § *accedit*. Ne scilicet extranei à constituendis dotibus reuocarentur. *l. vlt. Cod. de iur. dot.*

8 Iis scilicet casibus, de quibus nostri tractant, *ad l. vnic. Cod. ſi dos conſt. matrim. ſolut. ſit. & ad l. quamuis*, 20 *ff. ſolut. matrim.*

9 Tot *tit. ſolut. matr.* C. & D.

10 *d. l. doce* 9. *C. de rei vindic. d. l. quamuis*, 75. *D. de iur. dot. l.* 1. *ff. de fund. dot. l. quadam*, 62. *de acquir. rer. dom.* §. 1. *inſt. quib. alien. licet vel non, l. ſi conſtante*, 24. *ſi maritus. D. ſol. matr.* Quā quam non sunt ista pugnantia, vt quis eiusdem rei & dominus & debitor sit. Nam debitores semper domini sunt eorum quæ debent. *l.* 1. *in princ. ff. de liberat. legat.*

11 Nec enim potuit mortua vxore fieri debitor suiipsius, *l. debitori*, 7. *C. de pact. l. debitori*, 50. *ff. de fideiuſſ. l. Stichum*, 95. § *additio ff. de ſolut.*

12 Quamuis sint illi in patris potestate, *l. ſacratiſſimi*, 9 *D. ad SC. Tertyll. & Nouell.* 118. *D. de hæred. ab inteſt. venient. cap.* 1.

13 *L. ſub conditione*, 16. *ff. de condict. indeb. l. quod in diem*, 7. *ff. de compenſat. l. ſtipulatio iſta*, 38. §. *inter, de verb. obligat. l. qui promiſit*, 48. *de condict. indeb.*

14 *Vt in l. is cui*, 42. *ff. de oblig. & action. l. creditores*, 10. *& ſeq. l. conditionales*, 54. *& ſeqq. ff. de verb. ſignif.*

15 *L. qui balneum*. 9 *ff. qui potior. in pign. hab.*

16 *L. pen. in fin. ff. quibus ex cauſ. in poſſ. eat* Et si pugnare videtur quod scriptum est *inſ. in poſſeſſionem*, 6 *eod.* De quorum locorum conciliatione videnda sunt quæ scripsimus in libris Coniecturarum.

17 Nimirum cautio ex alia parte edicti, *vt legat. ſeu fideicom. nom. caueat. d. l. pen.* §. 1. *quibus ex cauſ. in poſſ. eat.*

18 Quia imputari potest creditori qui contraxit, cur non sibi melius & diligentius prospexerit contrahendo, *l.* 3. D. *de ſeparat.*

19 Nisi cum maritus dotem alicui stipulanti promisit, *vt in l. quæ dotis*, 13. D. *ſolut. matr. l. vlt.* §. *filiæ, de legat.* 2.

20 *L. ille aut ille*, 25. §. 1. *l. non aliter*, 69. *de leg.* 3. *l. ſi alij*, 15. *ff. de vſufr. legat.*

21 Sic dicimus hæredem etiam à quo legatum est fauorabilioré esse legatario, quamuis sit oneratus, *l. Sempronius*, 47. *de leg.* 2. *l. Titia teſtamento*, 14. §. *qui inuita, de leg.* 2.

22 Quod tamen largiorem solet recipere interpretationem, *l. in teſtamentis*, 12. *de reg. iur.*

23 *L. Paul. Callinico*, 27. §. *Pompeius* & ibi Bart. & post eum cæteri, *de leg.* 3.

24 Nam nec nouum est, vt hæreditarium æs alienum existiment, etiam de quo agi non potuit cum defuncto, *l. hæreditarium*, 7. D. *de rebus auctor. iud. poſſid. l. hæreditariarum*, 40. *D. de oblig. & action.*

DEFINITIO XXIII.

In iudiciis ſit interpretatio pro eo, qui ambigua intentione vſus eſt. In contractibus vero contra eum qui potuit apertius loqui.

CVm quis ambigua intentione vsus est, separāda sunt iudicia à contractibus. In iudiciis sequimur mentem eius qui ambiguam orationem protulit.[1] In contractibus contra fit interpretatio in odium illius, qui potuit legem apertius dicere.[2] *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon & fratrum, contra Petrum Ludouicum de Lallee, 19. Mart. 1596.

1 *L. ſi quis intentione*, 66. vbi scripsi in Rationalibus. *D. de iudic.* iunct. *l. ſolemus*, 61. *eod. tit. l. inter ſtipulantem*, 83. §. 1. *D. de verb. oblig.*

2 *Iuxta l. veteribus*, 39. *D. de pact. l. Labeo ſcripſit*, 21. *D. de contr. empt.*

[DEFINITIO XXIV.

VIr quidam nobilis vxori suæ hæredi instituræ substituerat si ea sine liberis, naturalibus & legitimis moreretur, adfinis sui filium masculum secundogenitum & secundogeniti liberos masculos secundum ordinem genituræ, ita vt qui primogenitus esset præferretur. Quòd si secundogenitum decedere contingeret sine masculis, ipsorum etiam masculos sine masculis substituerat nominatim cognatum suum Titium, eiusque masculos naturales & legitimos: susceperat adfinis ex concubina filium naturalem & illegitimum, nec vnquam postea legitimatum. Deinde ex iustis nuptiis alium filium, qui iam ipso testamenti tempore natus erat. Alium præterea nullum. Cùm vxor postea sine liberis decessisset, petebat pater bona omnia ex fideicommisso tanquam legitimus administrator filij sui naturalis, & legitimi. Et quidem eo colore quasi filius ille primogenitus etiam secundogenitus dici posset, cum alius secundogenitus nullus esset. Petitionem quidē illam fideicommissi præmaturam esse constabat, cùm eo tempore in eo statu esset pater, vt alium filium & legitimum & secundogenitum sperare posset.[1] Verùm eodem nullis aliis susceptis liberis postea defuncto, filium qui eandem litem suo nomine persequebatur, visum est nihilo magis audiendum esse, quòd fieri nullo modo poterat, vt qui erat primogenitus, ob id solùm quod erat vnicus etiam secundogenitus diceretur. Non enim sicut idem potest & primus esse & vltimus,[2] ita fieri queat & primus sit & secundus. Secundi enim appellatio dicit ordinem ad primū, non etiā Primi ad Secūdū, aut vltimi ad Primū.[3] Neque volūtas testatoris refragari videbatur quasi affinis sui familiā Titij vltimo loco substituti familię prætulisset.[4] Nā ex verbis ipsis testamenti apparebat non vniuersam affinis familiam cognato prælatam, sed eum solum qui in ea secundus nasceretur.[5] Quo deficiente non ad primogenitum redierat, sed Titium cognatum cæteris omnibus prætulerat.[6] Quare ad rem non pertinebat quod obiiciebatur in fideicommissis, vtcumque precaria voluntas quęreretur, coniecturam admitti posse,[7] cùm in tam aperta testatoris voluntate verbis clarissimis expressa nullus coniecturis locus relinqueretur.[8] *Ita Senatus* 7. Id. Mart. 1612. pro D. de Rochefort, contra D. de Romagnieu.

1 *Vt in l. Statius Florus* 48 §. *Cornelio Felici*, D *de iur. fiſc.*

2 *L. qui duos* 9. *de reb. dub. l.* 2 § *legitima D. de ſuis & legit.*

3 Quia vltimus est non quem alius præcedit, sed quem nemo sequitur *dict. legibus.*

4 *Arg. l. Publius* 36. §. 1. *de condit & demonſtr.*

5 Habita scilicet affectione non tam ad personam quæ tū erat incerta & incognita, quam ad gradum, vt secundi familiam augeret facultatibus, cùm sciret bona patris omnia ex antiquis familiæ testamentis & substitutionibus ad eum solum qui maior natus esset, peruentura. Is enim plerumque nobilium sic testantium animus est.

6 Vt primus qui per vocationem secundo geniti exclusus fuerat semper maneret exclusus.

7 *L. cùm proponebatur* 64 *de leg.* 2.

8 *L. ille* 23 §. 1. *de leg.* 3.

DEFINITIO XXV.

ILla hæsitatio superat, An actor qui tanquam Primus admitti non poterat, admittendus esset ex ipsis etiam verbis tamquam secundus, cùm ab alio fratre, quamuis naturali

naturali tantùm & illegitimo anteuerteretur. Et si enim probabile non erat de illegitimis quoque sensisse nobilem testatorem, [1] qui in cæteris omnibus testamenti partibus solos legitimos in conditione & dispositione posuerat, [2] vt is solus per fideicommissum vocatus videretur, qui & secundus & legitimè natus esset. Nihil tamen vetabat ideo testatorem secundum vocasse non primum, quòd sciret illegitimum eum esse qui primus erat filius, legitimum verò illum qui secundus. Nec enim secundum ex legitimis substituerat, sed secundogenitum simpliciter, [3] quem etiamsi si legitimum dixisset, eadem nihilominus interpretatio retineri posset. [4] Verùm in contrarium mouebat ratio illa, quod secundum hãc sententiam dicẽdum esset, si duo filij legitimi ex eo patre susceptì fuissent fore vt qui ex iis secundogenitus esset, admitti tamen numquam posset, quasi tertio non secundo loco genitus, si naturalis & illegitimus pro primo computandus esset: quod tamen neque testamenti verbis, neque testatoris voluntati conueniebat, [5] qui procul dubio sicuti de solo legitimo senserat, ita & de solo illo qui ex legitimis secundogenitus esset. [6] Accedebat, quod cùm testamenti tempore iam natus esset primus masculus legitimus, ob idque cognitus testatori, nullam tamen eius mentionem testator nominatim fecerat, facturus verisimiliter si de illo ipso vocando cogitasset. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cùm ex qualitate & dignitate patrisfamilias æstimandum sit de qualibus liberis senserit, & an etiam de naturalibus *l. ex facto 17 § si quis rogatus. vbi* Gloss. Bartol. & alij *ff. ad SC. Treb.*

2 Nam ex aliis partibus testamenti aliq; declarantur, *vulg. l. qui filiab. 14. de leg. 1. l. quæsitum 12. §. antepen. de instruct. & instrum. legat.*

3 Sub nomine tamen filij quod est nomen non tantùm naturale, sed etiam ciuile, *l. filium 6. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

4 Aliud enim est, secundum filium esse legitimum, Aliud verò filium legitimum esse secundum legitimorum.

5 Ergo admitti nullo modo poterat, *l. si ancillas 63. de leg. 1.*

6 Vt coniuncta coniunctim intelligatur non diuisim, nec fiat diuisio iuris & voluntatis, vt in *l. cum qui 18. in fin. ff. de his quæ vt indign.*

7 Qui enim cogniti sunt & prædilecti solent nominatim vocari *l. omnia 32. alias l. cum ita § in fideicommisso de leg. 2*]

TIT. XX.

SI OMISS. SIT CAVS. testament.

DEFINITIO I.

Qui possedit hæreditatem pure ab intestato ignorans testamentum, potest adire postea ex testamento, adeoque cum beneficio inuentarij.

QVI hæredem se institutum ignorat, si tanquam ab intestato possideat hæreditatem, non prohibetur hæres esse ex testamento, siue pure, (neque enim successionem testamentariam repudiasse videri potest, quam ignorauit sibi competere [1]) siue cum beneficio legis & inuentarij, si id malit. [2] Nam quid si testamento legata multa relicta sint, quæ ab intestato nulla debuisset? [3] Non potest videri in fraudem edicti prætoris quicquam fecisse, ideoque nec legis beneficio indignus est; [4] sed ita tamen si intra legitima tempora à die quo tstamenti notitiam habuit computanda inuentarium facere cœperit & perfecerit. [5] At si sciens testamentum, hæredem se dicat ab intestato, nec statim implorat beneficium legis, vix est, vt id quãdocumque postea imploranti illi debeat indulgeri, quasi fraudandi animum habuisse videatur, qui hæreditarias res per tam longum tẽpus retinuerit, ac pro arbitrio tractauerit. [6] Cauere namque debet, qui beneficium legis sibi saluum esse vult, vti ne qui attingat hæreditarium priusquam inuentariũ confectum sit. [7] Itaque si contra fecerit, statim conueniri ex edicto potest à creditoribus & legatariis, [8] licet in eo, qui nihil hæreditarium possidet, sola testamenti scientia, adeoque subsecuta ex testamento aditio beneficium inuentarij non excludat, quandiu describendi eius facultatem tempora largiuntur. *Ita in Senatu* ex tempore tractatum pro vxore procuratoris Puppinel, N. Ioannem de Fardel, 11. Calend. Septemb. 1593.

1 *L. materdeced ens, 19. D. de inoffic. testam. l. nec is, 17. §. 1. l. illud, 77 ff. de acquir. hared.*

2 Nemo enim beneficio legis priuandus est sine causa, *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Probabilis est hæc ignorantia & ideo digna, cui succurratur: nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *l. delatæ. 11. §. ex causa, de interrog. in iur faciend. l. si quis mihi, 25. §. quid si mandauit, ff. de acquir. hared.*

4 Quo alioqui indignus esset is, qui contra legem ipsam committeret, *l. auxilium, 57. in fin. ff. de minor.* Ne leges ludibrio esse videantur, *l. vlt. ante fin. C. de bon. quæ liber.*

5 Nam ex eo tempore incipit, posse ei imputari, si beneficium legis non implorauit, cum tempus conficiendi inuentarij incipiat currere ab adita hæreditate.

6 Inducit enim ea res puram aditionem, quæ postea non potest admittere beneficium legis & inuentarij, nisi creditores & legatarij quibus cœpit esse in solidum obligatus, deferant conditionem, *l. cum hæreditate, 55. de acquir. hared.*

7 *L. duo fratres 78. in fin. eod. tit* Nam & hæres pure fit, etiam qui nihil attingit hæreditarium, si modo qui attingat quasi hæreditariũ, *lege si quis extraneus, 2. §. 1. iunct l. cum bonis 86. eod. tit.*

8 *D. l. & tot. tit si quis omiss. caus. test.* D. & C.

[TIT. XXI.

DE HIS QVÆ POEN. nomin.

DEFINITIO I.

ONTINGIT aliquando vt hæreditatem vni datam testator pœnæ nomine adimat, [1] sed aliter atque aliter. Nam si sic adimat vt eam in alium non transferat, nullius momẽti ademptio est, propter iuris regulam quę hæreditatẽ adimi posse negat. [2] Nisi præterea illud concurrat vt hæredem indignum testator dixerit, quo casu vadit hæreditas ad fiscum tanquam ablata indigno, [3] si non appareat in fauorem succedẽtium ab intestato ita dixisse testatorem; [4] quod in dubio non præsumitur, [5] si autem sic adimatur hæreditas, vt in alium transferatur, valet ademptio, ita demum si valeat etiam translatio. [6] Et quidem iure directo si collata sit ademptio in id tempus quo nondum acquisita sit hæreditas. [7] Alioqui necesse est vt flectatur ad fideicommissum, tum quoque cum facta est verbis directis, [8] quoniam fieri nequit vt desinat hæres esse qui semel fuit, [9] an autem collata sit ademptio in tempus iam acquisitæ vel nondum acquisitæ hæreditatis ex modi & conditionis differentia dignoscendum est. Conditio enim semper præcedit acquisitionem quam & suspendit. Modus autem quia non suspendit sequi solet. [10] nisi appareat de contraria testatoris voluntate, quo casu conditio erit non modus. [11] Ideoque impleri debebit ante omnia, [12] nec sufficiet hoc casu satisdatio de modo implẽdo, quæ aliàs vt necessaria, ita sufficiens est. [13] Sed vel implenda erit præcisè cõditio, si in faciendo consistat. Si vero in non faciendo implorandum erit auxilium cautionis Mucianæ, [14] dum talis conditio sit quæ non alterius quàm cui iniuncta est morte sine malo omine impleri possit. [15] Cautio enim de implendo modo licèt proxime accedat ad Mucianam; dissimilis tamen est, [16] in eo maxime quod de modo implendo cauendum est hæredi, non ei cuius gratia modus adiectus est, [17] cui tamen etiam actionem Iustinianus tandem dedit. [18] Muciana autem cautio ei præstanda est ad quem iure ciuile deficiente conditione legatum aut hæreditas peruenire ex testamento deberet,

[19] adeoque

Source : BIU Cujas

adeoque, si nostris credimus, legitimis hæredibus ab intestato quoque successuris.[20] *Ita in Senatu tractatum fuit*, mẽse Iulij, 1612.

1 L. *vnic.* C. *hoc tit.* quæ non solum de legatis loquitur, vt *tit. ff. de admin. legat.* sed etiam de hereditatibus.

2 L. *si ita scriptum* 14. §. *regula.* De *liber. & post.* Sane interdum hæreditas nõ tam adempta, quam nec data intelligitur, *lege*, 1. §. *penultim.* De *his quæ in testam. desunt. l. si ita* 14. *de leg.* 1. Et hæres institutus nõ tam pro exhæredato, quam pro non instituto. Castr. *in l. Seius* 27. D. *ad leg. falcid.*

3 *Tot. tit de his quæ vt indign.* D. & C.

4 Bart. Bald. Cast. & alij ad *l. hæreditas* 4. C. *de his quibus vt indign.*

5 *Argument. l. vltim. vbi not.* D. *de his quæ in testament. delent.*

6 Alioqui videretur hæreditas adempta hæredi à seipso, quod fieri non potest. Bart. *in l. pater familias.* 40. D. *de hered. instit. & in l. vxorem* 41. § *hæres de leg.* 3. Et in eo alia est ratio hæreditatis, alia legatorũ quorum scilicet ademptio valet, quamuis translatio non valeat, *l. licet transferam.* 10 *de adim. leg.*

7 Puta si quis institutus sit hæres sub modo implendo post additionem. Nam si sit institutus sub conditione & in defectũ conditionis verius est priori instituto, non tam aliis ademptam hæreditatem quam nec datam vt iam dixi.

8 Ex Bart. Bald. Castr & aliis vbi suprà, maximè ad *dict. l. hereditas.* Crauet. *cons.* 1. *n.* 6.

9 L. 1. *qui soluendo* 88 D. *de her. inst. l. ait prætor.* §. *sed quod Papinianus. ff. de minor.* Extra casum *l. ex facto* 43. §. *vltim. de vulg. subst.*

10 Bartol. & alij in *l. quibus diebus* 40. §. *vlt. de condit. demonstr.*

11 Francis. Mantic *lib.* 10. *de coniect. vlt. vol. tit.* 5. *n.* 15. vbi alios citat.

12 Ex natura conditionis *l. Thais* 41. §. *Stichus ff. de fid. lib. l. factũ* 63. §. *si sub conditione ff. ad* SC. *Treb.*

13 *d. l. quibus diebus* §. *vlt. l. si tibi* 19. *de leg.* 3. *l. cum in testament.* 48. *de fideic. libert.*

14 *L. Muciana* 7. *ff. de condit. & demonstr.*

15 *L. cùm tale* 72. *in princ. & §. leg. seq. l. pater* 101. §. *socrus l. si ita* 103. *l. hoc genus* 106. *eod. tit.*

16 Bald. *in d. l. hæreditas.*

17 *d. l. si. tit. & d. l. cùm in testamento.*

18 *In l.* 2. C. *de his quæ sub mod.*

19 *L. is cui* 18. D. *de cond. & demonstr. quam sic intelligo ex l.* 4. §. *vltim.* D. *de cond. instit.* iunct. *l. mulier*, 20. *in princ.* §. 1. *eod.* Iunge *l. hæres meus* 79. §. *qui post Mucianam de condit. & demonst.*

20 Ita Bart. *ad d. l. is cui.* Ex *Nouuell.* 22. *cap.* 44. *in fin.* quamuis locus contineat ius nouum & habet specialem rationem. Iunge *Desin.* 2. *infr. De his quæ sub modo.* Iul. Clar. *in* §. *testamentum. quæst.* 69. vbi ait priuationem hæreditatis acquisitæ non posse valere iure directo, sed tantum iure fideicommissi post Crauet. *cons.* 1. *post num.* 3. Francisc. Marc. *quæst.* 843. & 845. *part.* Adde Bald. & alios *ad l. vnic.* C. *hoc tit.* Bart *ad l. liberto*, § *si eius de ann. legat.* Eund. Bald. *ad l. ab eo* 9. *in fin.* C. *de fideic.* vbi aiunt leges quæ dicerent ademptam videri hæreditatem per fideicommissum debere intelligi de eo casu, quo testator non expresse prouidisset, quid aliud fieri vellet. Nam & legatum relictum sub conditione si mulier non nupserit valet dummodo relictum sit alteri, quàm mulieri, & conditio deficit muliere nubente *l.* 1. C. *de indict. vid. toll.* De quo tamen plura vide apud Mantic. *lib.* 11. *de coniect. vltim. vol. tit.* 9. *n.* 5.]

[TIT. XXII.
DE FIDEICOMMISSIS.

DEFINITIO I

Liberi in conditione positi non censentur vocati, nisi concurrant plures coniecturæ.

LIBEROS in conditione tãtum positos hoc ipso neque institutos,[1] neque directo substitutos[2] videri constat, quoniam vt dici solet cõditio nihil disponit.[3] An neque per fideicommissum inuitatos? Mouet quod Præceptoribus nostris placet, nudâ voluntatis coniecturam, quæ, si iuris rationem inspicias, ad obscuram dumtaxat aperti fideicommissi interpretationem prodesse deberet,[4] ad inducẽdum quoque fideicommissum[5] proficere.[6] Crebrior tamen, vt & verior nostrorum sententia est, nè per fideicommissum quidem vocatos intelligi, tamersi sint ex descendentibus, adeoque licet testator, aut ad plures substitutionum gradus digressus sit, aut masculos solos in conditione posuerit, aut bonorum suorum alienationem expressim prohibuerit. Sed si omnes ex circumstantiæ, aut ex omnibus plures in eadem facti specie concurrant, magis communiter probatum est,[7] inuita iurisprudentia,[8] vt fideicommissum liberis descendentium in conditione positis ex tacita testatoris voluntate relictum videatur: In parentum scilicet portionibus, nõ in patruorum?[9] Quorum ratione sicut nec liberi sũt, ita nec in cõditione positi intelligũtur,[10] nisi cum reale & perpetuum, nec graduale tantum, sed etiam reciprocũ fideicommissum factum est, vt puta si testator bona sua perpetuo in familia conseruari iusserit,[11] aut vltimo descedenti in tota hæreditate substituerit.[12] Sed & fortissima voluntatis coniectura pro liberis in conditione positis illa esse creditur, si eius, qui in defectum liberorum per fideicommissum vocatus est, liberi ad idem fideicommissum post patrem, siue in vulgarem, siue in fideicommissi casum inuitati proponantur: ne alioqui eueniet, vt deterioris conditionis sint liberi eius, qui prædilectus fuit, & per quos ipsos fideicommissariũ quoque excludi testator voluerit.[13] Quæ tamen ratio mihi suspecta est. Nam quod dilectior fuit testatori, qui priore loco vel institutus vel substitutus extitit, eo difficilius admittẽdum est, vt duplici fideicommisso,[14] vno præsertim erga proprios liberos, quod multo durius est, obstrictum eum interpretemur. Sane conseruandæ voluntatis fauor facere interdum potest, vt verbis licet deficientibus fideicõmissũ pro liberis in conditione positis inducamus,[15] vno nimirũ illo casu quo defuncti voluntas exitum sortiri aliter non possit:[16] quod euenit, quoties qui in conditione positi sunt substitutos tales excludunt, quibus ab intestato tamen præferri nequeant.[17] Cùm enim testatoris voluntas haud dubie illa sit, vt liberi in conditione positi substituto præferantur,[18] prorsus consequens videtur, vt si ab intestato præferri non possint, ex fideicommisso præferendi sint:[19] *Ita Senatus* in causa D. de Chastillon, & Dominarum de Bouuant, & d'Aiguebelette, Prid. Non. Iun. 1588.

1 *L. Gallus*, 29. §. *in omnibus* D. *de liber. & posth. l. si quis eum*, 6. *vlt. ff. de vulg. & pup. subst.*

2 Quia directa substitutio, sicut institutio, requirit verba directa & expressa *l. iubemus*, 29. C. *de testam. l. verbis similibus*, 7. *cum ibi not. de vulg. & pup.*

3 *L. si quis sub conditione*, 8. D. *si quis omiss. caus. testa. l.* 1. *ff. de pen. legat. l.* 1. § *item si ita*, D. *ad leg. falcid. l. cum sine*, 19. *l. si penum.* 24. *ff. quand. dies legat. ced.*

4 *L. pen. de leg.* 2. *l. fideicommissa*, 11. §. *item si quis, de leg.* 2. *l. heredes mei*, 57. §. *cum ita, ad* SC. *Treb.*

5 Quod tamen nunquam potest induci sine verbis idoneis, aut sine Imperatorum rescripto, *l. vnum ex familia*, 67. §. *si omissa*, & §. *vlt. de leg.* 2. *l. ex facto*, 17. *in princ. l. qui filium.* 74. *ad SC. Treb.*

6 *Ex l. cum proponebatur*, 64. *de leg.* 2. de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in error.* 3. *Decad.* 26. *de error. pragmat.* Adde *l. quidam*, 46. *ff. de hæred. instit.*

7 Rip. *ad l. Centurio, num.* 162. & *seq. de vulg.* Iul. Clar. *in* §. *testamentum, quæst.* 78. & *seqq.* Crauet. *cons.* 62. *n.* 8. & 9. Hieronym. Zanchus, *in repetit. d.* §. *cum ita, part.* 7. *num.* 44. & *seqq.* vsque ad 74. Boer. *decis.* 155.

8 Nam certe ratio iuris repugnat, vt probaui pluribus, *Decad.* 26. *fere per tot. ex l. hæredes mei*, §. *cum ita, ad SC. Treb.* vbi erant positi in conditione liberi, & testator digressus erat ad plures gradus substitutionum. Nec ideo tamen censentur vocati. Adde *l.* 1. C. *de pact. Lex facto* 27. §. *si quis rogatus, ad SC. Treb. l.* 6. §. *cum autem.* C. *de instit. & substit. l. filius familias*, 114. §. *cum quis erit. de leg.* 1. Guid. Pap. *qu.* 39. *cũ annot.** Vide Alexandr. *cons.* 185. *lib.* 2. & *cons.* 130. *num.* 3. *lib.* 6. Ruin. *cons.* 155. *lib.* 2. Decius *cons.* 63. *col.* 2. & *cons.* 21. *lib.* 2.

9 Paul. Castr. *in d.* §. *cum quis*, Socin. *in d.* §. *cum ita*, Curt. Iun. *cons.* 36. *col. pen. & cons.* 135. [Francisc. Mantic. *lib.* 12. *de coniect. vlt. vol. tit.* 3. *num. vlt.* vbi multos citat.]

10 Non enim sunt positi in conditione, nisi sub nomine, liberorum. Ergo non nisi tanquam liberi. Ergo ratione parentum dumtaxat non patruorum, quomodo Ruin. & Crauet. argumentantur citati à supradictis. Iunge *Desin.* 23 *num.* 7. *infr.*

11 Glos. *in l. pen.* §. *instituto*, in verb. *filiis fratris, de leg.* 2. Late Socin. *cons.* 249. *lib.* 2. Ias. *cons.* 108. *lib.* 4. Intellige tamen, vt hoc casu inducatur fideicommissum reciprocum in casum contrauentionis tantum, nisi verba aliud suadeant. Idem Socin. *cons.* 227. *lib.* 2. Dec. *cons.* 377. Rursum sic intellige vt hoc casu liberi positi in conditione etiã eum qualitate masculinitatis non ideo sint vocati, si in casum contrauentionis, alius substitutus datus sit. Maximè verò si in illa clausula fideicommissi conditionalis in casum contrauentionis liberi masculi non sint positi in conditione. Nam etsi postea, & in alia clausula præsertim quæ sit posterior iisdem liberi positi sint in con-

ditione, debent intellig ipositi in casum contrarium non contrauentionis, id est, non liberi contrauenientium, sed liberi non contrauenientium, vt vna clausula recipiat interpretationem ex alia, ne secum pugnent. Expressa enim prouisio facit cessare tacitam *l.4.§.1.l.cùm ex filio 39 §.1.de vulg.& pupill.substit.cum l.seq.§.qui patrem, eod.* Et sane non est verisimile testatorem in casum contrauentionis & alienationis factæ ab herede substituturum ei fuisse fratres aut alios quoslibet exclusis filiis alienantis, si in eo fideicommisso filios patri alienanti substitutos voluisset. Quid enim peccarunt liberi eius qui alienauit? præsertim qui nec patri contradicere potuerunt, *arg.l.1.§. quæ oneranda D.quar.rer.act non det.l pen.de furt.* Qui ergo emerit consentientibus iis omnibus qui in casum alienationis fuerunt substitutitutus erit nec controuersiam pati poterit à liberis alienantis, si patri sint superstites, quamuis in conditio ne positi sint in aliis partibus testamenti, adeoque si voles in appositione, quia non in hunc casum, aut positi in conditione aut vocati dici possunt, *l.nihil 120.§.1.de leg.1.l.quoties 11.C.de fideic* Ita tractatum sæpius. Idem est si testator prohibuerit inter hæredes diuisionem bonorum & adiecerit, vt si quis ex hæredibus contra faceret, eius porti o ad cohæredes in communione manentes peruenirer. Nam neque liberi diuidentis hoc casu succedent ex fideicommisso non solum viuo patre, sed nec eo mortuo cùm pater in hunc casum alios habeat substitutos, scilicet cohæredes suos. Idque multo certius obtinet, si ponas eosdem cohæredes mutuo fide commisso inuicem post mortem substitutos, nec in eo fideicommisso positos fuisse præmorientis liberos in cond tione. Nec enim conditio illa tacita, *si sine liberis*, in fideicommisso quod à transuersali relictum sit subintelligitur. Bart. Soci, & alii ad *l.cum anus 101 de cond & demonstr.*]

12 Quo etiam casu inducitur fideicommissum reciprocum *l. Titia Seio 87 §.Seia libertis, de leg.2.* Not. *ad dict.§ cum ita.*

13 Causa enim proxima magis influit quam remota, & proximior censetur dilectior. Not. *in l.Publius, 36.§.1.de condict. & demonstr.* Cruet. *cons.30.*

14 *Arg.leg. Titia cum testamento, 34.§.qui inuita, de legat. second.*

15 Quia minuit obseruantiam parentibus per liberos debitam *l.nec ei, 17.§.pen.de adopt. l.cum oportet, vers.et enim*, ibi, *vel ad fratres suos, C.de bon.quæ liber.*

16 Voluntas enim testatoris semper adiuuanda est, vt exitum ortiatur, *l. si quando, 109 de leg.1.*

17 Puta si testator alieni substituerit filias proprias, si decedat sine masculis. Nam ab intestato masculi filiabus præferri non posset *l.4.C.de liber.prat.*

18 *L.cum pater, 27.§.volo, de leg 2 l.ex facto, 17.§.si quis rogatus 1.ad SC.Treb.*

19 Alioqui conditio nihil operaretur. * Planè si ponas liberos grauari expressim vocatos substitutos fuisse vulgaribus illis verbis *& les siens.* Deinde eosdem liberos in conditione fideicommissi positos fuisse, dicendum est, verba illa. *Et les siens*, quæ regulariter non continent nisi vulgarem substitutionem trahi debere ad fideicõmissariam, dummodo non de aliis liberis possit accipi conditio, quã qui post ad tam hæreditatem susceptí sunt, vt cum testator sensit de solis nascituris, quod necessario euenit, cũ institutus hæres aut grauatus nullos habet liberos tẽpore testamenti, nec tẽpore mortis testatoris. Ita singulariter Mantica qui à Rota Romana sic decisum refert *addit. lib.11. de coniect. vltim. volunt, tit.3. num.17.* Et ratio est, quia hoc casu, nec de vocatione inducenda quæritur, sed de vocationis interpretatione, facilius autẽ est vt per interpretationẽ sumptã ex eo quod liberi in fideicommissi conditione positi censeatur fideicommissaria, quàm vt ex conditione vocatio ipsa inducatur. Iunge Anton. Gabriell. *cõmun opin. lib.4 conclus.4. de fideicomm.r.33.* post Grat & Bertrand. ibi citatos pro confirmando vltimo isto numero huius definitionis.

DEFINITIO II.

Liberi etiam in duplici conditione positi & grauati non censentur vocati nisi aliæ adsint coniecturæ quamuis sint ex descendentibus.

SI testator ita scripserit: *Filius meus hæres esto, si sine liberis decesserit, aut eius liberi sine liberis, omnem hæreditatem meam ad Sempronii peruenire volo*: difficior quæstio est, an liberis & ex ordine nepotibus in cõditione positis in fideicommissum debeatur? Fere enim est, vt rogati & consequenter in necessarium antecedens vocati videãtur.[1] Sed & verius & receptius est, sub duplici conditione fideicõmissum Sempronio datũ potius, quã filij instituti liberos, nepotesve rogatos vocatosque intelligi siue simpliciter fideicommissum relictũ sit.[2] Quin nec aliud erit, tametsi nepotes ipsi nominatim, grauati proponantur,[3] licet sint etiã ex descẽdentibus: quãdoquidem & ab intestati quoque successoribus fideicommissum relinqui potest:[4] sicut & ab instituti extranei hæredibus quibuscumque.[5] Si tamen aliquot adsint voluntatis cõiecturæ ex iis, quas proximo Senatusconsurto retulimus, nostrorum errori consentaneum est, vt multo facilius nepotes, saltem qui expressim rogati sunt, tacite vocati intellgantur.[6] *Ita Senatus* in causa suprascripta.

1 Et ita Bart. sentit *ad l centurio. vers.quæro vlterius, quid si testator, de vulg.& pup.substit. ex l.Titia Seio, 87.§.Seia libertis, de leg.2. l. denique, §.interdum, de pecul.leg.* Imol. *in l.filius familias, §. cum quis, de leg.1.* vbi etiam Cuman. Pett. Anch. *in c si pater, de test. in 6.* Corn. *in l.ab eo 9 C.de fideicom.* Bertr. *con.23.col.2. lib.2.* Lancelt *ad d.l.centurio, n.458.* Rip *ibid.n.166.* Socin. qui communem dicit, *cons.249.col.5. lib.2.* Cruet. *cons.130.n.3.& 4.* & latius *in l.cum filio familias, nu.67.d. leg.1.* Guid. Pap. *quæst.3.9.* Boer. *qu.155.part.1.*

2 Ita Ias. *in d.l.centurio, nu 59.& seq.* vbi respondet ad duo fundamenta Bartoli, Rip. ibid. *nu. 66. & seq.* Maxime, inquit, si dictio masculinitatis non sit reperita in conditione liberorum, Et ita sepries consuluisse Alex. & contrariam Bartoli opinionem damnatam esse in scholis, & reiectam à palatiis, Dec. *cons.187.& cons 422.n.422.n.* Paris. *cons.86 n.13.* Bald. & cæteri *ad d.l.ab eo*, Iul. Clar. post Didac. Couar. *in §.testamentum, qu. 78.* ibi, *Sed quisquid dicant.*

3 Ex Ias. & aliis supra citatis.

4 *L.conficiuntur 8. vers.sed ideo*, iunct. *l.3. D.de iur.codic.* [Si ergo talis sit is qui in conditione positus & grauatus est, vt non potuerit grauari ab intestato, aliud dicendum erit, quia hic cessat ratio Iasonis & aliorum.]

5 *L.si fuerit 5.§.1.& l.seq.de leg.3. l.si quis in testamento 15.in fin. D.de liber.legat.*

6 Et hoc demum casu procedere potest opinio Iul. Clari, *in d. vers.sed quicquid dicant.* Vbi distinguit, an, cum liberi positi sunt in duplici conditione, fideicommissum relictum sit à primo instituto, an à nepotibus, an simpliciter, vt primo casu itemque tertio positi in conditione nullo modo sint in dispositione. Secundo vero secus si positi in conditione sint ex descendentibus, maxime vero, inquit si vltra grauamen concurrat alia quoque quamtumlibet leuis coniectura.

DEFINITIO III.

Superexistentia liberorum non extinguit fideicommissum reale, cum testator habuit respectum ad defectum masculorum, & voluit bona sua conseruari in familia.

FIdeicommissi sub ea cõditione relicti, *si heres institutus sine liberis decesserit*, deficit quidem conditio: si heredi rogato superfuerint cuiuscunque gradus & sexus liberi,[1] etiam ex filia prædefuncta,[2] licet patẽti heredes nõ extiterint,[3] adeoque postmodum sine liberis decesserint, viuo adhuc eo, qui fuerat substitutus.[4] Sed id non est perpetuũ. Quid enim si ex aliis testamenti partibus appareat, eam fuisse testatoris voluntatem, vti ne bona sua ad extreneos heredes vnquam peruenirent?[5] Quidni post mortem liberorum omnium admittamus substituturum, qui sit ex familia & agnatione?[6] Quid item si testator liberos in conditione posuerit, non tam vt iis existentibus substitutum excluderet, quod in dubio voluisse credendus est,[7] quam vt iis deficientibus substitutum inuitaret: Placet videri extitisse conditionem fideicommissi morientibus quandocunque sine prole liberis, quos in prima aut secunda cõditione testator posuerat, quoties habuit ille respectũ, quomodo nostri loquuntur, ad defectum liberorum,[8] quasi reali perpetuoque facto fideicommisso in id vsque tẽpus extendendo, quo liberi amplius nulli supersint.[9] Quod tum maxime obtinet, cũ testator bona sua in familia conseruari iussit, ob eãque rẽ digressus est ad plures gradus substitutionum,[10] & quod est consequens, masculos semper quantumuis remotos fœminis etiam proximioribus prætulit.[11] *Ita Senatus* in eadem causa

1 *L.cum pater 77.§.volo, de leg.2. l.ex facto 17.§.si quis rogatus 1. ad SC.Treb. l.non est sine liberis, 148.de verb.sign.*

2 L.1.*de cond.insert.*

3 *L.filius familias 114.§.cum quis erit, de leg.1.*

4 Quia vbi semel conditio defecit, non est curandum, quid de liberis contingat, Oldrad. *cons.21.incip. Thema tale est.*

5 Paul. Castr. *cons.342.incip. quia ex allegationibus. col.2. circa med. lib.1.* Curt. sen. *cons.12.col.7.* Cruet. *cons.326.n.16.*

6 Quasi videatur hoc casu fideicommissum familiæ relictum, *arg.l pen.§.matre, de leg.2. l.pater 38.§. quindecim, de leg.2.* vide tamen *l.cum pater 77.§.cum inter. de leg.2.*

7 *d.§.volo, d.§.cum quis erit, & similib.*

8 Alex

Source : BIU Cujas

8 Alex. *conſ.* 43. *col.* 3. *verſ. præterea poſito. lib.* 3. *&* *conſ.* 101. 2. *dub. lib.* 7. Socin *in l. ſolemnis, in fin. de condit. & demonſtr.* Dec *conſ.* 480. *col.* 3. *conſ.* 185. *&* 194. *col.* 1. *&* 4. *conſ.* 236. *col.* 2. Cravet. *conſ.* 326. *n.* 6.

9 Poſſunt enim fideicommiſſa extendi ex ratione iuris in infinitum, niſi quæ ex alienationis prohibitione inducuntur, de quibus in *Nouell.* 159. *de reſtit. fideicom. vſque ad quart. grad. conſiſt.*

10 Quo caſu videntur omnes grauati ſucceſſiue, Socin. *conſ.* 12. *col. penul. conſ.* 43. *&* 57. *vol.* 3. Dec. *conſ.* 38. Pariſ. *conſ.* 1. *n.* 15. 28 *& ſeq. & n.* 43 *& ſeq. lib.* 3.

11 Adeo vt hoc caſu qualitas maſculinitatis appoſita in vna parte teſtamenti in aliis repetita cenſeatur, Bart. *in l. Titia* 30. *§. vlt. de leg.* 2. Bald. *in l. quemadmodum, § hæc verba, ff. ad legem Aquill.* Idem Bald *in l. ciuile, de legib.* quia familia non poteſt conſeruari per fœminas, *l. pronunciatio* 195. *§. fin. de verb. ſignif.* Guid. Pap. *quæſt.* 488. *& conſ.* 87. *verſ. & hoc demonſtrant.* Alex. *col.* 2. *lib.* 2. *& conſ.* 161. *col.* 1. *&* 275. *col.* 2. *& fin. lib* 4. Dec. *conſ.* 15. *& conſ.* 270. *col.* 2. *verſ. quinto ad idem & conſ.* 370. *verſ. ſimiliter, & conſ.* 480. *&* 495. *&* 574.

DEFINITIO IV.

Ex alienationis prohibitione inducitur fideicõmiſſũ fauore illorũ, qui ſunt de familia, ſed aliquãdo purum, aliquando conditionale.

PRohibitio alienationis extra familiã, vt bona perpetuo in familia cõſeruẽtur, fideicommiſſum inducere quidem ſolet, ſed non niſi conditionale, ſi alienatio extra familiam facta erit, & vt aiunt, in caſum contrauentionis.[1] Extitiſſe autem conditio videbitur, ſi extraneus heres inſtitutus ſit,[2] non item ſi ex cauſa ſucceſſionis inteſtati bona teſtatoris ad cognatum, qui de familia non ſit, peruenerint,[3] propterea quod in inſtitutionibus factũ teſtãtis, in inteſtati ſucceſſione ſola legis poteſtas verſatur.[4] Cæterum ſi ad certas perſonas certoſve caſus ea prohibitio reſtricta ſit, cauendum erit, ne per largiorem, quam par ſit, interpretationem conditiones ſuas egrediatur prohibitio,[5] nõ quod odioſa videri debeat, quæ familiæ conſeruãdæ fauorẽ præ ſe fert,[6] maxime ſi nobilem proponas familiam, aut etiã illuſtrem, cuius facultates integras conſeruari publice quoque interſit,[7] ſed quia defunctorum voluntates quantumcumque fauorabiles adiuuandæ ſunt per interpretationem, vt tamen nunquam ſuppleantur,[8] ne teſtatoris rem tractantes ipſo liberaliores videamur.[9] At ſi quis bona ſua perpetuo in familia conſeruari diſertis verbis iuſſerit, aut quod idem eſt extra familiam alienari prohibuerit,[10] addita prohibitionis ratione, conceptaque in hæc verba, *quia volo bona mea perpetuo in familia remanere*, magis eſt, vt inter eos omnes, qui ſint ex familia, ſeruato proximitatis ordine graduſque prærogatiua, fideicommiſſum reale,[11] & perpetuum nec tantum graduale, ſed etiã reciprocum relictũ videatur:[12] cui locus fieri debeat, quoties alioqui euenturum ſit, vt ad extraneum, licet non niſi per viam ſucceſſionis legitimæ[13] bona deuoluantur.[14] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Socin *conſ.* 237. *lib.* 2. Dec. *conſ.* 377.

2 *L. pater* 38. *§. Iulius Agrippa, & §. quindecim, de leg.* 3.

3 *L. cum pater* 77. *§. cum inter. de leg.* 2. Dec. *conſ.* 218. *nu.* 14. *& ſeq. & conſ.* 377. *n.* 4 Alex. *in l. qui Romæ, §. coheredes. de verb. obl ig.* Bart. *in dict. l. pater, §. familiam,* DD. *in l. filiusfamilias, §. Diui. de leg.* 1.

4 *L. verbis legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *de verb. ſignif.*

5 Decius eleganter *conſ.* 287 Numquam enim debet fieri extenſio à perſona ad perſonam, à caſu vero ad caſum non niſi perraro. Not. *in l. Gallus, § & quid ſi tantum, de lib. & poſth. l. ſi ita ſtipulatus* 126. *§. Chryſogonus, in fin. de l. verb. obl ig.*

6 Exiſtimantur enim fauorabilia huiuſmodi fideicommiſſa, licet alia ſint odioſa. Franciſc. Mant. *de coniectur. vltim. volunt.*

7 L. 1. *§. etſi ſeruus. de inſpic. ventr. cuſtod. part.*

8 Iuriſconſultorum enim eſt interpretari, non ſupplere, *l. commodiſſime* 10. *de liber. & poſth* Et quoties ſuppletione aliqua opus eſt, neceſſarium eſt reſcriptum Imperatoris vt *in l* 4. *ff. de vulg. & pup. ſubſt. l. vlt.* C. *de poſt. hered. inſtit. l. vnum ex familia* 67. *§. vlt de leg.* 2.

9 *L. debitor* 59. *in fine principij, l. facta* 63. *§. ſi ſub conditione, ad* SC. *Treb.*

10 Dec. *conſ.* 287. *nu.* 6. poſt Bart. *in l. pater filium, §. fundum, de legat.* 3. Ludou. Roman. *conſ.* 457.

11 *L. omnia, alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, de leg.* 1. *l. vlt* vbi Caſtrenſ. & cæteri, C. *de verb. ſignif.*

12 Gloſſ. *in l. penult. §. inſtituto, de leg.* 2. Socin. *conſ.* 245. *lib.* 2. Iaſ. *conſ.* 105. *lib.* 4. Dec. *conſ.* 377.

13 *d. l. penult. §. matr. de leg.* 2.

14 *d. l. pater. §. Iulius Agrippa, & §. qui indecim. de leg.* 3.

DEFINITIO V.

Vxor inſtituta ex vſufructu, cum proprietas ex die mortis eius aliis legata ſit, intelligitur ſcripta ex aſſe, & rogata de hæreditate poſt mortem ſuam reſtituenda.

MAritus vxorẽ in vſufructu ſolo hæredẽ inſtituerat, nullo ei coherede dato: Proprietatem vero bonorũ omnium ex eo tempore, quo vxor defuncta eſſet, agnatis proximis legauerat. Viſum eſt vxorem ex toto aſſe inſtitutam intelligi, non ſecus, ac ſi ex fundo tantum fuiſſet hæres ſcripta ſine cohærede.[1] Poſteriorem vero ſcripturæ partem, etſi nulla fideicommiſſi verba præferret, ſed legati potius, pro fideicommiſſo tamen accipiendam quaſi rogata muliere, vt hæreditatem ipſis cum moreretur reſtitueret, cum alia ratio nulla ſit conſeruandæ voluntatis.[3] Quo enim iure fieri queat, vt à fructuario, qui nihil prorſus iuris in proprietate habeat, legetur proprietas?[4] Ex eo præſertim tempore quo vſusfructus fructuarij morte iam ſit finitus?[5] Aut, vt iacente proprietate, nulloque hærede; id eſt, domino exiſtente vſusfructus nudus ad mulierem perrineat?[6] Aut denique, vt illa vſumfructum habens iure hæreditario, nihil præterea ex hæreditate obtineat?[7] Inde vero fieri neceſſe eſt, vt in propoſito mulier non cogatur cauere, de bene vtendo fruendo: quoniam ea cautio non ab hærede grauato præſtari ſolet, ſed tantum à fructuario.[8] Plane cogetur cauere de ſoluendo fideicommiſſo, cum dies & conditio venerit,[9] niſi eam cautionem peti teſtator prohibuerit. Remitti enim non ſolum expreſſa voluntate, ſed etiam quocumque voluntatis indicio poteſt.[10] *Ita Senatus* 7. Calend. Iul. 1585.

1 *Arg. l. 1 §. ex fundo, quoties* 9. *§. ſi duo, l. ſi alterius,* 10. D. *de hered. inſtit.*

2 *Arg. l. ſpecies* 15 *D. de aur. & arg. legat.*

3 Sunt enim potius improprianda verba, quam admittendum vt nihil operentur, aut vt voluntas deſtruatur. *l. ſi quando.* 109 *de leg.* 1. *l. quoties* 12. *de rebus dub. l. ex facto* 17 *in princ. ad* SC. *Treb. l. filius familias,* 114. *§. vt quis heredem, de leg.* 1.

4 *L. vxor patrui* 20. C. *de legat.* Nemo enim dat, quod nõ habet, *l. ſi vniuerſa* 15. vbi Bart, *eod. tit.*

5 *Arg. l. Titio cum moritur* 51. D. *de vſufr. l. vſumfructum* 5. *de vſufr legat.*

6 Nam ſi inſtitutio facta in vſufructu haberetur, hoc caſu pro legato, ſicut haberi ſolet inſtitutio ex re certa, non poſſet eius dies cedere, niſi abadita hæreditate, *l. vnic.* D. *quando. dies vſufr. leg ced. l.* 2. *&* 3. *quand. dies vſufr. leg. ced.* quæ porro adiri nunquam poſſet, nullo herede inſtituto. Solus enim heres hereditatem adire poteſt.

7 Ita namque fieret, vt teſtator decederet pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus, itemque vt ſcinderetur hereditas, quorum neutrum ex iuris ratione fieri poteſt, *l. ius noſtrum* 7. *de reg. iur. l.* 1. *ff. de acquir. hared.*

8 L. *ſcire debetis* 7. C. *vt in poſſeſſ. legat.*

9 *L. cũ Artemidorũ, eod. tit. l.* 1. *& tot. tit.* D. *vt legat. ſeu fidei, nõ caueat.*

10 *L. licet* 12. *eod. tit. l. auia* 77. *§. vltim. de cond. & demonſtrat.*

DEFINITIO VI.

Fideicommiſſum eſt ante pœnam læſæ maieſtatis, ſed non ideo reſtituitur ante mortem naturalem condemnati.

SI hæres de reſtituenda poſt mortem ſuam hæreditate rogatus ob crimẽ læſę maieſtatis cõdẽnatus ſit, irrogata prẽter pœnã capitis bonorũ quoque omniũ publicatione,[2] nullũ ex ea cõdemnatione fit præiudiciũ fideicõmiſſario, cuius vtique potior, quam fiſci cauſa eſſe debet,[3] vt & anteriorũ.[3] Si tamen per contumaciam abſit is, qui cõdemnatus eſt, non prius fideicommiſſi petitio competet, quam naturaliter mortuus probetur, non ſolum propter ſpem reſtitutionis, quæ ante mortem non extinguitur,[4] ſed etiã quod fieri poſſit, vt ante diẽ fideicommiſſi cedentẽ moriatur fideicõmiſſarius, atque ita fideicõmiſſũ intercidat.[5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Patry, 15. Calẽd. Decẽb. 1588.

Source : BIU Cujas

1 Ex *l.quisquis 5.& pass.C.ad leg.Iul.maiest.*

2 Quia fideicommissarius ante pœnam est & ante fiscum, *l. Statius Florus 48.§ Cornelio Felici,D,de iur.fisc.l.ex facto 17.§.si quis rogatus 2.ad SC.Treb.*

3 *L.unic.C pœn.fiscal.credit præf.*

4 *L intercidit 59 de condi.& demonstr.*

5 *dict §.Cornelio Felici,l.uxorem 41.§ Seium maritum,de leg.3.*

DEFINITIO VII.

Substituti per fideicommissum superuiuentibus & eorum liberis etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur.

QVidam fratres tres instituerat ex æquis portionibus, & si quis eorum sine liberis decederet, substituerat per fideicommissum *superuiuentes & eorum liberos.* Vnus ex fratribus sine liberis decesserat post agnitam hereditatem, alio fratre superstite, itemque filio vno alterius fratris præmortui, & nepote ex alio filio præmortuo eiusdē fratris prædefuncti. Contendentibus illis de fideicommisso, pronúciauit Senatus fratris prędefúcti filium, nō eo minus ad fideicommissi partem admittendum, quod nō nisi superuiuentes eorumque liberi substituti proponerentur. [1] Ex testantis nimirum volútate, cuius in fideicommissis interpretandis præcipua semper ratio haberi debet, [2] vt liberi substituti videantur, non tam superuiuentiū, quā fratrū, [3] sub ea prius conditione substitutorum, si superuiuerent, [4] ac si ita testator scripsisset, *substituo fratres meos si tum erunt superstites, sin minus, aut fideicommissum petere nolent, eorum liberos qui tum supererunt.* [5] Liberos enim per supradicta verba parentibus in vulgatē casum substitutos cōstabat, [6] quo ille vnus vel maxime continetur, si ante diem fideicommissi cedentem parentes decesserint. [7] *Ita Senatus* pro Antonio Chardon, contra Humbertū Chardō, 10. Calēdas Februar. 1585. Iunge Defin. 24. infr.

1 Illa enim dubitandi ratio erat, quod in proposita specie qui fideicommissum petebant, erant liberi prædefunctorum, cum tamen non nisi superstitum liberi ex testamenti verbis vocati viderentur. Nec enim dictio, *eorum*, ad alios referri poterat quam de quibus dictum fuerat in præcedentibus, *l.vlt.D.ad* SC. *Treb.* Dictum autem fuerat de superstitibus non prædefunctis.

2 *Arg l.heredes mei 57.§.cum ita,ff ad* SC.*Treb.*iunct.*l.pen de leg. 1.l.fideicōmissa 11.§.item si quis,de leg.3 l.cū proponebatur 64.de leg.2.*

3 Sumpto scilicet *superuiuentium* nomine in concreto potius, quā in abstracto, aut quod idē est, materialiter, vt loquūtur, nō formaliter

4 Quæ tamen conditio cum tacite insit, non facit fideicommissū conditionale quantum ad fratres primo loco substitutos, cum non possit post alterius mortem substitui, nisi qui eo tempore superstes reperiatur, *l.aliquando, 107. decondit.& demonstr.* nec proinde est quod cēseatur repetita in personis liberorum post patētes vocatorū

5 Ita Philipp.Corneus, *cons.37 vol.1.*

6 Not. *in l.Gallus 29.§.quidam recte,ff.de liber.& posth.l. vt heredibus 50.de leg.2.*

7 *L.Titia Seio 87.§. Seia libertis, de leg. 2.l.uxorem 41.§.Seium maritum,de leg,3.l. Scaeola 76.ad* SC.*Treb.*

DEFINITIO VIII.

Ius repræsentationis non habet locum post fratrum liberos in fideicommissis relictis sub nomine collectiuo, sicut nec ab intestato.

AT quod ad nepotem ex filio præmortuo eiusdem fratris prædefuncti pertinet, placuit nullum ei ius fideicōmissi competere, non quod ex substitutis nō esset, (liberorū enim nomē non ad nepotes solū, sed etiam ad pronepotes & vlteriorū graduū descēdentes omnes extēditur, [1]) sed quia in partui magni successione, de qua cō tēdebatur, nec ab intestato partā vllā haberet. Neque enim ius illud repræsētationis, quod fratrū filiis inuita vetere iurisprudētia [2] Iustinianus cōcessit, [3] ad vlterioris gradus personas porrigitur. [4] Celebris autē nec improbabilis nostrorū traditio est, quoties sub nomine collectiuo, quale est *liberorū*, cōplures ad fideicōmissum vocātur, videri eos non simul vocatos, sed eo ipso ordine, qui in successione intestati seruaretur: [5] quod ea semper quantū fieri potest, accipienda sit interpretatio, quæ faciat, vt à iuris communis forma testantis voluntas minime abhorreat. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. liberorum 220 in princ.D.de verb. signif.*Dixi *Defin.4.§ de verb. signif.*

2 Nam olim aliud erat, cum esset incognitum ius repræsentationis, *l.2.§.hac hereditas,D.de suis & legit.l.3.C.de legit.hared,l.9. auunculo 6.C. commun.de succes.*

3 *Nouel.118. de hared. ab intestato venient.*vnde sumpta est *Auth. cessante C.de legit.hared.*

4 *Auth. post fratres,fratrumque filios,eod.tit.& dict. Nou.118.de hared ab intest.venient.*

5 *L.vlt.*vbi Castr.& cæteri.*C.de verb.signif. omnia 32.alias l. cùm ita,§.in fideicommisso,de leg.2.*

6 Hoc enim est quod nostri solent dicere testatorem intelligi se conformare cum iure communi Not. *in d.l. vltim.C.de verb.signif.l. cum pater 77.§. pen.de leg 2.l.heredes mei, 57.§.vltim.ad* SC. *Treb.l. pero 69.§.fratre,de leg.2.*Iunge *Defin.1.infr.*

DEFINITIO IX.

Si substituti sint superuiuentes, & eorum liberi, non vocantur liberi etiam transuersalium, nisi ordine successiuo post parentes, & in casum vulgarem.

QVamuis placeat si fratrem eiúsve filium quis instituerit aut substituerit, siue vulgariter, siue per fideicommissum, vna cum patre filium admitti debere, [1] aliud tamen visum est in suprascripta specie, cum frater substituisset per fideicommissum *fratres superuiuentes & eorum liberos.* Nimirum vt liberi non coniunctim cum parentibus, sed post eos ordine, vt aiunt, successiuo, & quidem in vulgarem dumtaxat casum substituti videretur: [2] Ideo quod adiecta dictio illa *superuiuentes*, faciat vt mentionem liberorum fieri necesse fuerit potius ad inuitandos liberos, si parens præmoreretur, aut alia ratione à fideicōmisso excluderetur, quam vt superstitis parentis ius concursu liberorum diminueretur. [3] aut vt pater nouo erga proprios liberos fideicommisso obstringeretur. [4] Arqui, inquies, etiam si fratres simpliciter substituti fuissent, nō subiecta illa superuiuentium qualitate, non alij tamen substituti viderentur, quam qui die legati cedente superessent. [5] Ita est. Sed euenit hoc casu, quod & alias plerisque, vt expressa noceant, quæ non expressa non nocerent. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia hoc casu nullus est ordo necessitatis, qui faciat, vt debuerit frater instituisse filium, vt euenit instituto filio & eius liberis, secundū ea, quæ nostri tractant *ad l.Gallus*, §*de quidā recte.de liber.& posth.*Scripsi *in error* 8.*Decad. 33.de error. Pragmat.*

2 Non etiam in casum fideicommissi. *Ex not.in dict.§.quidā recte.* In dubio censenda est substitutio directa *c.si pater, de testamēt. in 6.*

3 Ne fiat contra voluntatem, si frater interim non habeat totum cui pater totum dedit, *l.verbis 7.de vulg subst.*

4 Sunt enim fideicōmissa ista odiosa, quibus parentes erga proprios liberos obstringuntur, & dixi *Defin.1.num.15 supr.hoc tit.*

5 *L.cum pater 77.§ hereditatē filius,*iunct.*l.cū quidā 24.de leg. 2.*

6 *L. nonnū quam 52. de cōd. & demonstr. l. expressa de reg.iur.* Vide Dec. *cons 205.*

DEFINITIO X.

Ad fideicommissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræsentationis illi, qui ab intestato non possent admitti.

IN fideicōmisso, quod pluribus sub nomine collectiuo relictū est, puta familię aut liberorū, non aliter locus est iuri repræsentationis, per quod filius subintret locum patris, quam si is fideicommissum petat, qui eodem repræsentationis iure ab intestato succedere posset. [1] Itaque cū de patrui magni successione fideicommissaria tractaretur inter fratris filiū & alterius fratris nepotem, solus fratris filius ad fideicommissi petitionem admissus est, excluso fratris nepote tanquam remotiore, cum ad remotiores simul vocandos testator voluntatem suam aperte non extendisset, [2] quia nec ab intestato repræsentationis ius vltra fratrum filios porrigitur. [3] *Ita Senatus* pro N Ioanne du Bois de S. Tiuier. 16. Cal. Iul. 1584.

1 Ex

1 Ex iis,quæ notat Paul.Caſtrenſ.& poſt eum cæteri *ad leg.vlt. C.de verb.ſignif.* Alioqui vt proximior quiſque eſt teſtatori, ita videtur priore loco inuitatus,*l.omnia 32.alias l.cum ita,§.in fideicommiſſo,l.peto 66.§.fratre,de leg.2.*

2 *Vt in d.§.in fideicommiſſo, in fin.*

3 *Authent.poſt fratres ſ ratrumque filios,C.de legit.hared.*& in corpore vnde ſumitur *Nou.118.de hared.ab inteſt.venien.*Iunge *Defin.8. ſupr.*Vide Dec.*conſ.1.*& Did ac.Couarr.*cap.38.practic.quæſtion.*

DEFINITIO XI.

Non ſucceditur ex fideicommiſſo in ſtirpes,ſed in capita, niſi cum ſucceditur iure repræſentationis.

CVm nepotes ad fideicõmiſſum inuitantur ex propria perſona,non iure repræſentationis, placet in capita eos admitti debere non in ſtirpes:[1] qui ſi ex contrario nõ niſi repræſentationis iure admitterentur,non in capita vocandi eſſent, ſed in ſtirpes. [2] Ius enim repræſentationis illud eſt,quod primum ſucceſſionis in ſtirpes diuidendæ æquitatem induxit,ne plus habeant qui ex alterius capite ſuccedunt,quam habiturus eſſet *is* ipſe,cuius perſonã repræſentant.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.Et rurſum in alia inter eoſdem collitigatores,Idib.Decemb. 1589.

1 *Sicut euenit,cum ſucceditur ab inteſtato,l.2.§.hæc hæreditas,ff. de ſuis & legit.*

2 *§ cum filius,Inſt.de hared.qui ab inteſt.defer.*

3 *d.§.cum filius,Nouell.118.de hared.ab inteſt.venient,l.ſi duobus 12.de bonor.poſſeſſ.contr.tab.l.Papinianus 8.§. quoniam autem quarta ff.de inoffic.teſtam.*

DEFINITIO XII.

In fideicommiſſo, per quod ſubſtituti ſunt,qui ex Titio & Sempronia naſcentur liberi,nepotes non continentur.

INuitatis ad fideicommiſſum liberis, qui ex Titio & Sempronia naſcerentur,ſoli primi gradus liberi,non etiam nepotes inuitari videntur. Quia licet liberorum appellatione contineantur,[1] adeoque filiorum, [2] cum de fauore & commodo ipſorum agitur,[3] illud tamen non minus verum quam tritum eſt,articulo *ex*,non niſi proximã & immediatam cauſam ſignificari, [4] vt perinde ſit, ac ſi fideicommiſſum iis duntaxat relictum eſſet, qui ex Titij & Semproniæ corporibus naſcerentur: quo caſu apertius eſt vocatos eos videri non poſſe,qui non ex Titio & Sẽpronia,ſed ex eorum liberis ſuſcepti eſſent.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa,16.Cal.Iul.1584.

1 *L.liberorum 220.*& ibi Bart.*de verb.ſignif.*

2 *L. liberorum,in fin.l.filij 84.& l.iuſta 201.eod.tit.*DD.poſt Imol. *in l.Gallus,§.inſtituens,de liber.& poſthum.*& alii quos citauimus *Defin.4.n.6.3.de verb.ſignif.*

3 Vt cum agitur de iis vocandis,ſecus enim ſi de grauãdis, cum grauamen omne ſit odioſum,vt dixi *d.Defin.4.*

4 *L.eo tempore 50.§.vlt.D.de pecul.*

5 Alia enim ſunt corpora Titij & Semproniæ, alia vero liberorũ ex iis ſuſceptorum.Nec enim naturæ veritas poteſt iſtas fictiones admittere,& conditionum verba naturaliter & vere,non ficte ac ciuiliter ſunt intelligenda;*l.fideicommiſſum 76.l.qui heredi 44.l.Mæuius 55. & paſſ.de cõd.& demonſt.*Scripſi *in error.9.Dec ad.28.de error.pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Fideicommiſſum,quod quis poſt mortem ſuam pluribus præſtare iuſſus eſt,repræſentare poteſt in ſui præiudicium non in aliorum.

FIdeicommiſſum à ſe pluribus ſub nomine collectiuo poſt mortem ſuam relictum,non aliis reſtituere heres poteſt ex teſtatoris voluntate,quam quibus euenientis demum conditionis tempore debeatur,id eſt, qui moriente herede ſuperſtites reperiantur.[1] Itaque ſi patrem quibuſdam repræſentauerit,qui poſtmodum ante ipſum deceſſerint,non erit ea res fraudi cæreris,[2] quibus totum fideicommiſſum reſtituendum eſt,non tam iure accreſcendi, cui regulariter inter fideicommiſſarios locus non eſt,[3] quã quod ſoli illi ſint,qui ad fideicommiſſum admitti poſſint præmortuis iis,qui ſi eſſent ſuperſtites,ſimul admitterentur.[4] An ergo fideicommiſſum,quod ante diem ſolutum fuerit tamquam indebitum condicetur?[5] Minime. Sibi enim imputare debet,qui vltro reſtituit plenius quam debuiſſet obſequium exhibens voluntati teſtatoris: [6] ſed de ſuo indemnes fideicommiſſarios præſtare cogendus erit;[7] ex ea nimirum portione,quam de iiſdem bonis ſiue falcidiæ,ſiue proprij fideicommiſſi iure, ſiue qua alia ratione deducere potuiſſet.[8] Quod ſi facere non poſſit,fideicommiſſi perſecutio aduerſus præmortui heredes, ſi bona fideicommiſſa poſſideant,cõcedẽda erit.[9] Salua iis actione propter euictionem contra heredes illius, qui fideicõmiſſum repræſentauerat,ſi non liberaliter & donandi animo, [10] ſed ex cauſa onerоſa,puta per tranſactionem,quæ alioqui ſecuta non fuiſſet,fideicommiſſi repræſentatio facta proponatur.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Intellige,licet teſtamenti adeoque mortis tempore non fuerint concepti,Boer.*quæſt.12.num 4.*poſt Fulgoſ.& Corn.*ad l.quoties,C.hoc tit.ex l.ſi in perſona,eod* aliiſque ibi citatis,quos vide *Defin.15.de pact. inter empt.& vendit.*Dubitandi tamen cauſa erat,quia rogatus poſt mortem ſuam reſtituere,poteſt adhuc viuus repræſentare reſtitutionem,*l poſt mortem 1.C.hoc tit.*Sed id debet intelligi, vt ea reſtitutio fiat in præiudicium grauati,non aliorum.

2 Text.eſt *in l.vxorem 41.§ Seium maritum,de leg.3.l. filiusfamilias 1.§.Diui 1.de leg.1* cum ibi not.Bart.*in d.l.poſt mortem.*

3 *L.Lucius 78.§ qua habebat,cum ibi not.D.ad SC.Treb.*Scripſi *in error.1.& 2.Decad 50.de error.pragmat.*

4 *L.cum pater 77.§.hereditatem filius,de leg.2.*iunct.*l.cum quidam 24.verſ.plane ſi cæteri,eod.*

5 Quomodo ſolent condici ea,quæ ſub conditione debita ante conditionis euentum ſoluta fuerunt,*l.ſub condicione 16.ff. de condict. indeb.*Dies namque incertus pro conditione eſt.*l.dies incertus 75. de cond.& demonſtr.l.talis ſcriptura 30.§.ſed etſi l.ſi cui 49. §.hoc autem legatum.de leg.1.*

6 Ex qua cauſa non ſolet conditio competere,*l.fideicommiſſum 62. de condic.indeb.l.eum qui 21.§ 1.ff.de inoffic.teſtam.l.patrem 19.& ſeq.* D.*qua in fraud.cred.l.5.§.penult.ff.de don.inter vir. & vxor.*

7 Quia nimirum teſtator fideicommiſſum reliquerat de ſuo, vt argumentatur Papin.*in l.ratione 11.§.quod vulgo,*D.*ad legem falcid.*

8 *d.§.quod vulgo,*ibi.*de ſuo nimirum quadrante.*

9 Poſtquam placuit Iuſtiniano,vt etiam fideicommiſſorum nomine competat vindicatio aduerſus quemlibet poſſeſſorem *l.1.l.vlt.§. pen.C.commun.de legat.*iunct.*Auth.res dua,eod.tit.*Facit *l. peto 69.§. fratre,verſ.quod ſi cautio,de leg.2.*

10 Nec enim donator tenetur de euictione,niſi ſit in dolo, *l.12 C de iur.dot.*vt plurimum autem donatio facta non videri debet,ſi fideicommiſſum ſit repreſentatum *arg.l.cuius per errorem 53.* iunct. *l. donari 82.de reg.iur.*

11 Non enim ſine cauſa datur,ſed ob rem,quod per tranſactionem datur,niſi per calumniam tranſactio facta ſit,*l.in ſumma 65.§.1.* iunct.*l.eleganter 23.in princ.&* §.1.D.*de condition.indeb.*

[DEFINITIO XIV.

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur, niſi ex coniecturis,puta ſi minus dilectorum liberi aliqua teſtamenti parte ſint vocati.

ETſi fideicommiſſum conditionale ante conditionis euentum tranſmitti non poteſt, ne ad deſcendentes quidem,[1] adeoque ſi iuris rationi plus quã magiſtris noſtris tribuas,nec ex voluntate teſtatoris,quia quod conditionale eſt priuſquã conditio euenerit nihil eſt,[2] voluntas autem teſtatoris facere non poteſt, vt non entis vllæ ſint qualitates:[3] Plerunque tamen euenit, vt ex tacita mente teſtantis,quæ ex cõiecturis colligitur,plus dictum, minus ſcriptum inueniatur,[4] quia commiſſa per errorem ſubſtitutione quam credibile non ſit conſulto fuiſſe prætermiſſum.[5] Quid enim,ſi quis Titio & Sẽpronio filiis ſuis heredibus ſcriptis eos inuicẽ ſubſtituerit,non adiecta clauſula *& les leurs*;ei autem,qui ex ipſis vltimus ſine liberis maſculis moreretur,ſubſtituerit filias earumque liberos, quis neget eam fuiſſe teſtatoris volũtatem,vt ſuſcepti ex prædefuncto Titio liberi maſculi Sempronio poſtea ſine liberis morienti ſubſtituti intelligerentur?[6] Cum ipſos quoque filiarum liberos multo minus dilectos in ambabus liberorũ portionibus expreſſim ſubſtitutos voluerit,ſi ambo ſine maſculis morerentur? Vtique enim magis dilectos hæredum liberos,quod & ex dilectioribus perſonis ſuſcepti,&in conditione poſiti;& maſculis fuerint,nemo dixerit deterioris conditionis eſſe debere, quam qui minus dilecti fuerunt,[7] licet dici ſolear, verumque ſit, fidei-

Source : BIU Cujas

commissum tanquam odiosum de persona ad personam extendi nunquam debere.[8] Ergo hoc casu perinde erit, ac si pater non tantum filios suos inuicem, sed & eorum liberos superstites vltimo decedenti substituisset.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Not. *in l. vnic. C. de his qui ant. apert. tabul. hered. transm.* reprobata gloss. quæ aliter sensit *in l. is cui 42. ff. de oblig. & act.*

2 Cum omnis conditio suspendat actum, *l. cedere diem 213. de verb. sign. & tot. tit. de condit. & demonstr.*

3 Quia implicat contradictionem, *l. eius qui in prouincia penult. de reb. credit.* Non potest autem testator quicquam imperare, quod sit impossibile aut per naturam, aut per leges. *l. 1. l. filius 15. de condit. instit. l. nemo potest. 55. de leg. 1.*

4 *Vt in l. vnum & familia 67. §. si omissa, de leg. 2. l. cum annis 102. de condit. & demonstr.*

5 *Vt in l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

6 Clausula enim illa, *& les leurs*, posita in fine secundæ substitutionis videtur referenda esse ad omnia præcedentia continuato sermone prolata, *l. fin.* vbi Bart. *ff. de reb. dub.*

7 *Arg. l. Publius 36. §. 1. D. de cond. & demonstrat.* Cravet. late *cons. 130.* * Rustic. *in tract. an liberi in conditione positi, lib. 5. c. 2. n. 2.* Menoch. *præsumpt. 76. n. 86. lib. 4.*

8 Nam nec in cæteris vltimis voluntatibus etiam fauorabilibus extensio fit à persona in personam, ne quidem ex identitate rationis, quamuis fiat interdum de casu ad casum, *not. ad l. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de liber. & posth.*

9 In fideicommissis enim generalis ac fere perpetua regula est, numquam debere meliorem esse conditionem eius personæ, quæ minus dilecta fuit, *d. l. Publius 36. §. 1. de cond. & demonst.* Quænam autem coniecturæ sint, ex quibus fideicommissum conditionale transmitti posse creditur, dixi *in error. 4. Decad. 33. de error. pragm.* * Videtamen Zanchum, qui contra hanc definitionem sentire videtur, *ad §. cùm ita, part. 7. num. 72.* post Alexand. Socin. senior. & Ruin. ibi relatos.

DEFINITIO XV.

CVm ad probandum fideicommissum, quod relictum negabatur, quinque testium testationes proferrentur,[1] quorum vnus referebat patremfamilias in longinquam regionem profecturum, in hæc verba cum auunculo locutum, *si quid mihi humanum contigerit, heredem te facio.* Alius hoc modo, *si quid mihi contigerit, tua sunt omnia.* Reliqui tres aliis vsi sunt verbis, *dono tibi mea omnia.* Visū est, non satis idoneas & sufficientes esse fideicommissi probationes, propterea quod, licet fideicommissum etiam sine scriptura & solo nutu relinqui potuisset,[2] probari tamen defuncti voluntatem oporteret per quinque non modo testes, sed etiam contestes:[3] quales esse non poterant, nisi qui fideicommissum iisdem ipsissimis verbis relictum testarentur.[4] Minus vero admitti illud poterat vt verba directa, quibus vsum patremfamilias fuisse primus testis asserebat, ad fideicommissum traherentur.[5] Nec facilius ex iisdem testationibus donatio causa mortis, quam fideicommissum induci posse videbatur, cum æque illa per quinque contestes probanda sit,[6] nec contestes videri queant, vbi nulla scriptura est, nisi qui verba ipsa, quibus donatio facta est, exactissima cōsensione referat.[7] Accedebat, quod morientem hunc interrogatum, an condere testamentum vellet, constabat respondisse, malle se intestatum decedere, ne aut auunculum hunc, qui fideicommissum petebat, offenderet, si alios scriberet hæredes, aut patruis paupertioribus iniuriā faceret, si auunculum iis præferret,[8] quos successores solos habere mallet si testaretur.[9] Quibus verbis fideicommissum quoque, si quod antea relictum fuisset, ademptum videbatur,[10] cum quo facilius relinqui potest, eo etiam facilius possit adimi.[11] *Ita Senatus* pro N. Rolet, contra Guill. Dalfin, mense Mart. 1590.

1 Non enim minore quam quinque testium numero vltima voluntas probari potest, *l. vlt. in fin. C. de codicil. vltim. C. de donat. caus. mort.*

2 *L. & in epistola 22. C. hoc tit. l. nutu 21. de leg. 3.*

3 *L. haredes palam 21. in princ. D. qui test. fac. poss. l. Diuus 24. de testam. milit.*

4 Etsi enim potest quis loqui sæpius, etiam cum semel tantum legat vel fideicommissum relinquit. *l. Manius 66. §. eum qui, de leg. 2. l. si tibi homo 86. §. 1. de leg. 1.* eadem tamē verba per eosdem testes probanda sunt, alioquin singularitas inducitur, quæ habet admixtam repugnantiam, quia fieri nequit, vt qui præcise aliquibus verbis vsus est, aliis vsus fuerit eodem instanti.

5 Nunquam enim hoc fit, etsi testator nominatim idipsum præceperit. *l. 1. ff. de iur. codicill. l. non codicillum 14. C. de testam.* aut nisi ex benigna interpretatione, quam ratio aliqua etiincat, *vt in l. Scæuola 76. ff. ad SC. Treb.* Obstare tamen videtur, quod omnes verborum differentiæ hodie sublatæ sunt, *l. 2. C. commun. de leg. l. quoniam indignum 15. C. de test.* Sed non ideo fit, vt non oporteat probari per contestes, quibus præcise verbis testator vsus sit.

6 *L. vlt. C. de mort. caus. donat.*

7 Cum hoc casu non tam de voluntatis, quam de ipsorum verborum probatione agatur.

8 Ab intestato enim patrui & auunculi hodie simul succedunt, si in eodem sunt gradu, *Nouell. 118. de hæred. ab intest. ven.*

9 Non ergo senserat testator de iis onerandis, quos testando præferre potius voluisset.

10 quamuis etiam ab intestato fideicommissa dari possint. *l. 3. in princ. l. conficiuntur. 8. ff. de iur. codicill.*

11 *L. 3. §. vlt. & l. 4. ff. de adimen. legat.*

DEFINITIO XVI.

Rupto testamento agnatione posthumi, saluum est ius eligendi, & fideicommissum debet restitui electo.

TEstator, qui liberos non habebat ita scripserat, *I'institue mes heritiers vniuersels N. Iean Albert mon beau frere, & George de Prouane ma sœur sa femme, lesquels ie prie dechoisir & eslire tel de leurs enfans masles que bon leur semblera pour prendre & apprehender mon heritage, porter mon nom & mes armes, lequel à ces fins ie substitue & les siens masles, suppliant tresnumblement mesdits heritiers de se contenter des fruicts pour toute legitime Trebellianique, & autre detraction, laquelle ie leur prohibe entant que de droit. Mesmes qu'ils s'en peuuent passer & que le tout redonde à l'vtilité des leurs. Et ce afin que la proprieté demeure touſiours entiere. Et au deffaut dudit substitué & des siens masles, si par inaduertāce aussi ils oublioyent de le nommer, ie substitue l'aisné apres celuy qui tiēdra le tronc des Alberts, & les siens masles degré par degré. Et en apres d'eux les autres freres degré par degré, &c.* Cōstabat Ioannem & Georgiam priore locato vocatos non in vsufructu dumtaxat, sed in proprietate & hæreditate ipsa institutos videri, addito onere fideicommissi,[1] nec fructuū mentionem alia de causa factam, nisi vt prohibendis ex fideicommisso detractionibus color iustus quæreretur.[2] Sed cum testamentum agnatione præteriti posthumi ruptum esset, fideicommissa vero aut omnia tam vniuersalia, quam singularia firma remanerent, siue ex Nouella Iustiniani lege[4] posthumo scienter præterito, siue ex clausulæ codicillaris potestate præterito eo,[5] ignoranter quidem, sed ita tamen, vt appareret, non eo minus voluisse testatorem, vt hereditas ex fideicommisso substitutis restitueretur.[6] Dubitabatur non ineleganter, cui hæreditatem restituere posthumus, eiúsve legitimus heres deberet, an institutis mox electuris vnum ex liberis, an potius substituto, id est, ei, qui ab institutis electus fuisset, aut, qui cessante electione secundum in Albertorum familia & ordine locum obtineret. Dubitationē faciebat, quod non aliter videatur ex voluntate testantis fideicommissum posse restitui,[7] quam si ad eos hereditas perueniat, qui substitutum eligere debuerunt,[8] præsertim, cum non nisi post mortem ipsorum hæreditas restituenda esset.[9] Nam quo iure substitutum eligerent ijsqui nihil iuris in bonis haberent?[10] Aut cur eorum mors expectaretur, qui etiam viuentes ab iis bonis excluſi essent?[11] Rursum quis admittat fideicōmissum purè à posthumo eiúsve herede restitui, *id est*, ante mortem institutorum, quod nec testamento subsistente instituti ipsi nisi post mortem suam debuissent?[12] Aut cū dies ille mortis incertus conditionem faciat,[13] aliusque sit dies mortis posthumi, alius mortis institutorum, & consequenter alia conditio, an non absurdum fuerit & contra testatoris voluntatem fideicommissum sub vna conditione datum, quasi sub alia relictum præstari?[14] *Placuit* nihil commune habere ius eligendi cum iure fideicommissi.[15]

Ideo

Ideoque rupto etiam testamento saluam institutis eligẽdi facultatem esse debere, quam nec deportatione amitterent,[16] sed tamen non alij hæreditatem ex fideicommisso restitui oportere, quam ei, qui ab ipsis electus esset, aut qui cessante electione ab ipso testatore substitutus proponeretur.[17] Expectandum tamen tempus mortis hæredum institutorum, vt sub ea ipsa conditione fideicommissum redderetur sub qua datum fuisset. [18] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Defin. 6. de codic.

1 L. *specie* 15. *ff. de aur. & argent. legat.*

2 Nam & fructus solent imputari in Trebellianicam, *l. Papinianus* 8 *§. quarta autem, ff. de inoff. testam. l. in fideicommissaria* 18 *ff. ad* SC. *Treb*, præterquam si percepti sint negligentia fideicommissarii non petentis fideicommissum, *l. mulier*, 22 *§. si heres, eod.* aut in liberis primi gradus, *l. iubemus* 6. C. *eod.*

3 L. 1. *Cod. de posthum. hared. instit. l.* 1. *& pass.* D. *de iniust. rupt.*

4 *Nouell.* 125. *vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.* Vnde sumpta est *Auth. ex causa*, C. *de liber. prat.* Scilicet secundum communem sententiam Doctorum, qui volunt eam constitutionem procedere etiam in præteritione paterna, vt dixi *Defin.* 1. *supr. de liber. prater.*

5 Nam illi ipsi, qui volunt *Auth. ex causa* locum habere etiam in præteritione paterna, fatentur tamen non habere locum posthumo ignoranter præterito, Bart. Castr. & alii *in d. l.* 1. C. *de posth. hered. instit.*

6 Secundum eas distinctiones, quas in hac quæstione attulimus *Defin.* 1. 2. *& seqq.* vsque ad 12. *de codicill.*

7 Atqui fideicommissum hæreditatis necesse est restitui eo modo quo testator voluit, alioqui actiones non transferuntur, *l.* 1. *l. sed etsi* 9 *§. vltim. & l. seq. l. facta* 63. *§. si sub conditione, ff. ad* SC. *Treb. l. si mulier* 59. *§ ex asse ff. de iur. dot.*

8 *Vt in l. vnum ex familia* 69. *in princ. de leg.* 2.

9 *Vt in l. cum pater* 77. *§. hareditatem filius, eodem, & l. post mortem* 2. C. *hoc tit.*

10 Nemo siquidem potest onerari per fideicommissum, nisi de eo, quod prius ad ipsum peruenerit, *l. ab eo* 9. C. *hoc tit. l. sed etsi* 6. *in fin. de legat.* 3.

11 Sic enim dicimus non expectari conditionem, cuius euentus nihil operaretur, *l. si quis ita scripserit* 33. *de hered. instit.*

12 Ita namque fieret, vt magis essent onerati hæredes legitimi quam testamentarij, quod absurdum esset: non enim alia fideicommissa videri possunt à legitimis successoribus repetita, quam quæ ab institutis fuerant præstanda, si testamentum valuisset & ad eum ipsum modum, *l. ex ea scriptura* 29. *§.* 1. *qui testam. fac. poss. l. pen. §. vlt. de leg.* 2.

13 L. *talis scriptura* 30. *§. sed etsi*, *de leg.* 1. *l. dies incertus* 75. *de cond. & demonstr.*

14 Debent enim conditiones impleri in forma specifica, *l. qui hæredi* 44 *l. Manius* 55 *eod. tit.*

15 *d. §. hareditatem filius l. cum pater* 77. *de leg.* 2. *l. ex facto* 17. *§. si quis rogatus* 2. *ad* SC. *Treb.*

16 Vt apparet ex iis ipsis locis proxime citatis.

17 *L. cum quidam* 24. *de leg.* 2. *& d. l. vnum ex familia, §. rogo eod.*

18 *d. §. rogo, in fin. & 4. §. hareditatem, l. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici.*

DEFINITIO XVII.

Posthumus, qui rumpendo successit, non est cogendus præstare fideicommissum relictum post mortem institutorum, etiamsi omnes instituti decesserunt, nec eius liberi masculi, si quos reliquerit.

QVid ergo, si posthumo adhuc viuo instituti morerentur? An diceremus obligatum posthumum, vt ante mortem suam ex fideicommisso hæreditatem electo restitueret?[1] Loquitur enim de posthumo ignoranter præterito, cum si scienter esset præteritus, dubitari non oporteret, quin pure obligatus esset ad hæreditatem scriptis hæredibus restituendam.[2] At quoniam eo ignoranter præterito ac rumpente testamentum, institutio tota sic corruit, vt neque in fideicommissi vim valere possit, nec si subiecta sit clausula codicillaris,[3] solaque fideicommissa, aliaque huiusmodi legata firma remanent,[4] vix est vt defendi possit, posthumum filium, qui viuis institutis hæreditatem suo iure obtinuerit, eã cogendum post eorum mortem restituere ex causa fideicommissi, quod non alia ratione aut contemplatione factum sit, quam vt bona in testatoris familia diutissime conseruarentur,[5] exclusis in eam rem perpetuo fœminis. An non enim multo melius magisque ex voto patris seruantur bona in familia, quamdiu posthumus viuit, de quo pater testamenti tempore, cum fideicommitteret, ne per somnium quidem cogitarat? Quo argumento putabam nec fideicommisso huiusmodi locum esse posse, si posthumus hic quandocũque superstitibus liberis masculis decessisset.[7] Plane mortuo posthumo sine masculis, per quos satisfieri possit voluntati testatoris[8] conseruatione bonorum in familia, fideicommissum vtique electo præstandum erit, sed post obitum institutorum:[9] quibus nimirum viuis nihil fit contra voluntatem, si posthumi hæres quantumlibet extraneus tamdiu hereditatem retineat, quamdiu instituti erant habituri, si institutio valuisset,[10] aut per clausulam codicillarem in fideicommissi vim conuerti potuisset,[11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Dubitationem faciebat, quod mortuis institutis fideicommissi dies & conditio extitisse videbatur, & consequenter factus esset locus petitioni fideicommissi.

2 *L.* 1. *§. vlt. ff. de iur. codicill.*

3 Secundum ea quæ scripsimus, *Defin.* 3. 4. *& 5 supr. de codicill.*

4 *Ex Auth. ex causa*, C. *de liber prater.*

5 Ita enim fieret, vt comparata ad vnum effectum contrarium operaretur, *l. legata inutiliter* 14. *de adim. legat. l.* 3. *§. si emancipatus, ff. de bonor. poss. contr. tab.*

6 Argum. *l. tale pactum* 40 *§. vlt. ff. de pact. l. cum auus* 102. *de condit. & demonstr. l. cum acutissimi* 30. C. *de fideic. l. si vnquam* 8. C. *de reuoc. donat.*

7 Scilicet ex præsumpta & verisimili mente testantis, *d. l. cum auus, l. cum mater.* 28. *ff. de inoffic. testam. l. sicut certi* 8. *& l. sequent.* C. *de testam. milit. l.* 3. C. *de inoff. testam. l. vltim. de hered. inst.*

8 Quia neque per fœminas neque per extraneos possunt bona in familia conseruari, *l. pronunciato* 195 *§. vlt. de verb. signif.* Guid. Pap. *quæst.* 488. Castrens. *cons.* 58. *&* 123. *lib.* 1. Ias. *ad l. qui filiabus, nu.* 3. *de leg.* 1. *& cons.* 140. *col.* 7. *vers. octauo facit. lib.* 2.

9 Arg. *l. cum pater* 77 *§. ab institutis, de leg.* 1.

10 Argum. *l. peto* 69. *§. prædium. eod. tit. & d. l. vnum ex familia, §. sed etsi fundum, eod.*

11 *Vt in l. quærebatur* 19. *ff. de testam. milit.*

DEFINITIO XVIII.

Qui electus est, non ideo fideicommissum petere potest, quamdiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet.

NAm & cum vni ex familia eligendo fideicommissum relinquitur, potestas eligenti data esse intelligitur, vt quamdiu viuit liberum habeat mutandæ voluntatis arbitrium:[1] ideoque nec prius fideicommissum propter electionem petere potest is, qui electus fuit, quam decesserit is, qui elegit, vt voluntatem amplius mutare non possit.[2] Absurdum autem fuerit ob hoc solum plus iuris habere eum, qui ab hærede instituto electus est, quod rupto per posthumi præteritionem testamento ipsa institutio corruerit.[3] *Ita Senatus* in eadam causa.

1 *d. l. vnum ex familia, vers. an quamdiu potest mutari voluntas, de legat.* 2.

2 Cum possit mutare quamdiu viuit etiam post deportationem, *d. l. cum pater* 77. *§ hareditatem filius, eod. tit. l. ex facto* 17. *§. si quis rogatus* 2. *ad* SC. *Treb.*

3 Quod enim ruptum testamentum est, facit, vt eo minus admitti debeat fideicommissarius, *arg. l.* 3. *§. si emancipatus, de bonor. poss. contr. tab. l.* 3 *in print. ff. de vsur.*

DEFINITIO XIX.

Mortuo vno ex iis, qui coniunctim eligere debuerunt, superstes neque eligere neque electionem reuocare potest. Fidei commissum tamen non ideo debetur, nisi mortuo vtroque.

AN autem trique ex coniugibus data eligendi facultas intercidere debeat, alterutro duntaxat defun-

Source : BIU Cujas

cto, siue iam electio facta sit, siue non dubitari probabiliter potest.[1] Sed verius est, adeo intercidere, vt si qua electio præcesserit, ea irreuocabiliter confirmetur,[2] quippe quæ alterutri, sed vtique commissa fuerit,[3] propter quam causam, nec si electio semel facta esset, noceret electo, quod alteruter mutaret voluntatem, ni alter quoque mutationi consentiret.[4] Neque tamen huic rei consequens erit, vt alterutro defuncto statim fideicommissum restituri debeat, siue in solidum, siue pro parte,[5] cū post vtriusque mortem relictum sit.[6] Igitur vtriusque mortem expectari oportebit.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quæstio in eo est, an pluralitas resoluatur in suas singularitates, *vt in l falsa 33.§. vlt. de condit. & demonst. l Lucius 78.§. Caio Seio, D. ad* SC. *Treb.* an vero vtriusque voluntas in eligendo sit necessaria.

2 Tanquam quæ reuocari amplius non possit, *l. vnum ex familia 67. in princ. de legat. 2.*

3 Per dictionem collectiuam, quæ plus in hoc potest quam pluralis, *l. hæredes mei 57.§. cum ita, ad* SC. *Trebell.*

4 Vt vnumquodque dissoluatur eo modo, quo colligatum est, *l. prout. 89. D. de solutionibus. l. nihil tam naturale 23. de regulis iur.*

5 Quia licet non possit mutari electio, potest tamen electus mori ante grauatum, *l. Statius 48.§. Cornelio Felici, de iur. fisc. l cum pater 77.§. hæreditatem filius, de legat. 2.*

6 Ac proinde in diem incertum & sub conditione quæ non potest dici venisse ante mortem, licet possit restitui ante mortem, *l. post mortem 12. C. hoc tit.*

7 Non vt confirmetur electio, sed vt fideicommissum peti possit.

DEFINITIO XX.

DE vsufructu quem parētibus, quamdiu viuerent; saluum esse testator voluerat, quidam etiam dubitabāt, an iis à posthumo, posthumive legitimo hærede deberetur, cum hac parte meliorem ipsorum prioremque quam electi causam esse testator voluisset.[1] Verum quod à nobis in superioribus dictum est, non ideo factam à testatore in proposita specie fructuum mentionem, vt vsumfructum parentib. daret,[2] sed vt iis hæredibus institutis detractionem ex fideicommisso quamlibet prohiberet,[3] ostendit satis nihil causæ esse, cur rupta vel irrita facta institutione fructuum emolumentum habere parentes debeant, quod non nisi ob institutionem personamque filij acquirere potuerunt.[4] Neque vero nouum est, vt hac parte melior sit conditio fideicommissarij vniuersalis, quam hæredis institutis. Nam & fieri potest, vt quo casu per codicillarem clausulam institutio ipsa in fideicommissum flecteretur, tamen successor legitimus hæreditatem iis restituere recta debeat, quibus hæres institutus valido manente testamēto restituere debuisset, nimirum si fideicommissum purum fuit non in diem sub conditione ab instituto relictum. *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 Nam si electo fideicommissum conseruatur, qui minus dilectus fuit, quidni eligentibus conseruabitur vsusfructus, qui magis dilecti fuerunt?

2 Quo casu perinde conseruaretur huiusmodi relictum vsusfructus, atque conseruantur cætera legata & fideicommissa, siue per clausulam codicillarem, siue per Auth. *ex causa, C. de liber. prater.*

3 Dixi *Defin. 16. num. 2. supr.*

4 Non enim potuit sentire testator de dando iis vsufructu, quos hæredes instituerat in proprietate, cum nemo possit re sua vti frui, *l. 5. D. si vsusfruct. pet.* neque hæredi à semetipso legati, *l. & quidem totum 18. l. legatum 116.§ 1. de leg. 1.*

5 Scilicet, quia potest fieri, vt fideicommissum vniuersale conseruetur per clausulam codicillarem, vel per Auth. *ex causa*, non etiam institutio vniuersalis, secundum ea, quæ scripsimus *Defin. 3. 4. & seqq.* 3. *de codicill.*

6 *L. 2.§. vltim. D. de iur. codicill.* Dixi *Definit. 6. in fin. & supr. de codicill.*

DEFINITIO XXI.

Qui repudiat fideicommissum ex vno capite, & ita sequentibus locum facit, potest iterum admitti ex alio capite, sed post alios omnes.

AD fideicommissum vocatus ex duplici capite, vtputa tanquam Titius, & tanquam vnus de familia, cū forte testator fundum in familia remanere iussisset, ac extra familiam alienari prohibuisset,[1] si fideicommisso quasi Titius renunciauerit in gratiam posterioris agnati,[2] qui postmodum contra testatoris voluntatem cum fundum extra familiam alienauerit,[3] admittendus est ad persecutionem fideicommissi, cuius conditio post renunciationē extiterit,[4] & ex nouo iure, tanquam vnus de familia, sed tamen post omnes, id est, omnibus aliis ex familia deficientibus.[5] Cui consequens est, vt multo minus sequētibus personis ex graduali substitutione vocatis præiudicet quisquis fideicommisso sibi primum delato, siue per expressam conuentionem, siue tacite per contrauentionem renunciat,[6] licet eos ipsos relinquat hæredes, quos testator ad fideicommissum inuitauerat,[7] dummodo non quasi hæredes perant, sed ex propria persona.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Senatusconsul. 6. & 7. infr. de condit. insert.

1 Nam & cum fideicommissum familiæ relinquitur, priores tamen admittuntur ij, qui nominati sunt tanquam magis dilecti. *l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommisso de leg. 2.*

2 Vocantur enim gradatim omnes, qui ad huiusmodi fideicommissum admittuntur, *l. vltim. C. de verb. signif.* Quamuis enim non esset olim successio in agnatis quantum ad hæreditates, erat tamen fuitque semper in fideicommissis familiæ relictis, *d. §. in fideicommisso. l. pen. to 69.§. fratre, eod. tit.* iunct. *§. placebat, Inst. de legit. agnat. succeff.*

3 Atque ita noui fideicommissi conditionem impleuerit in fauorem sequentium, dict. *§. fratre, l. cum pater 77.§. libertus, eod. tit.*

4 Sunt enim omnia huiusmodi fideicommissa conditionalia in casum contrauentionis, *l. filiusfamilias 114. §. Diui & ibi not. de leg. 1.*

5 Alex. *in l. stipulatio hoc modo concepta 61. num. 11. de verbor. obligat. & conf. 151. volum. 7.* Socin. *conf. 73. volum. 3.* Dec. *in l. pactum dotali. 3. limit. 6. C. de collat.* Aliud fortasis esset, si Titius ipse contrà testatoris voluntatem alienasset, *d. l. cum pater, §. liberis, de leg. 2.*

6 Ne alioqui maior sit vis taciti quam expressi, vide Paris. *conf. 69. num. 14. vol. 3.*

7 *L. non vult hæres esse 6. de regul. iur. l. 2.§. 3. si quis omiss. cauf. test.*

8 Nemo enim ob id minus iuris habet, quod duplex ius habeat, *l. si pater familias 15.§. 1. de adopt. l. 1.§. vltim. D. si à parent. quis mænumisit, l. Clodius 97. de acquir. hered. l. Seia 73. in fin. de euict.* qui tamē locus ostendit, in hac specie posse illos, qui fideicommissum petunt ex propria persona, per doli exceptionem repelli aut reconueniri de euictione, si sint hæredes alienatoris.

DEFINITIO XXII.

Verba illa, vsque ad infinitum, posita in substitutione inducunt fideicommissum, sed graduale tantum inter descendentes, non reciprocum.

SVbstitutis Titio per fideicommissum liberis eius vsque ad infinitum, dubitandum est an fideicommissum graduale dumtaxat sit inter descendentes,[1] an etiam reciprocum quasi inuicem substituti videantur?[2] Sed verius est, nullam ex iis verbis inter vocatos induci reciprocam substitutionem,[3] quæ nec vnquam tacite inducitur, nisi cum vltimo descendenti substitutus datus est in tota hæreditate:[4] adeo, vt nec sufficiat post mortem omnium factam esse substitutionem, licet in tota re, nisi variæ & probabiles adsint coniecturæ voluntatis:[5] in fideicommissis enim vtcunque precaria voluntas quæratur, coniectura potest admitti.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam

Source : BIU Cujas

1 Nam de graduali non potest dubitari, cum adsunt verba illa, *vsque ad infinitum, l. 4. §. parentem D. de in ius vocand. l. liberorum 220. de verb. signific.*

2 Vt euenit, cum fideicommissum reale est & habuit testator respectum ad defectum masculorum. De quo scripsi *Defi. 3. supr. eod.*

3 Celsus Hugo *cons. 120. nu. 56.* Vide Bald. *in c. 1. donat. succeff. fund.* & Corn. *cons. 190. incip. pluries colum. 3. vers. hoc præsupposito, lib. 3. & cons. incip. in hac consultatione, col. 5. versic. portio enim matris, lib. 4.* Quanquam *in d. cons. 190.* tractat eam speciem, cum testator iussit bona sua ire de liberis ad liberos, atque ita liberos inuicem substituit. Quo casu videtur quidem prætuliſſe descendentes in parentum portionibus, sed iis deficientibus, transuersales substituisse.

4 L. *Titia Seio 87. § Seia libertis, de leg. 2. cum ibi not. & in §. cum ita l. hæredes mei 57. ad* S. C. *Trebell.* [Adde tamen alium casum *in l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*]

5 Cravet. *cons. 30.* Ofasca. Cacher. *decis. Pedem. 110. num. 5.* post alios *in d. §. hæredes mei.*

6 *d. l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

DEFINITIO XXIII.

Liberis liberorum positis in conditione, vsque in infinitum inducitur quidem fideicommissum graduale, etiamsi vulgaris præcesserit, sed non reciprocum, nisi testator habuerit respectum ad defectum liberorum.

SImile est, quod magistris nostris placet, liberis liberorum vsque ad infinitum in conditione positis, nullam inter eos induci ex eo solo reciprocam substitutionem, quamuis relictum esset fideicommissum ab vltimo decedente & in tota hæreditate,[1] nisi proponas factam substitutionem de liberis in liberos: quo casu magis est, vt liberis liberi substituti videantur, non tãtum de gradu in gradum, sed etiam de linea in lineam, vt deficientibus iis, qui ex recta linea descendunt, admittantur transuersales, quasi inter se inuicem substituti.[2] Sed & fuerunt, qui dicerent, substitutionem ita, vt diximus, factam vsque ad infinitum posse vulgarem censeri potius, quam fideicommissariam, eo nimirum casu, quo vulgaris alia præcesserit.[3] Verum magis est, vt contraria sententia obtineat,[4] & ex supradictis verbis, *vsque ad infinitum*, quæ procul dubio tractum temporis continẽt,[5] inducatur fideicommissaria substitutio extensiua, vt nostri loquuntur, de descendente in descendentem in infinitum ordine successiuo,[6] in portionibus parentum duntaxat, non etiam patruorum[7] aut patruelium, nisi ex aliis testamenti verbis appareat, habuisse testatorem respectum ad defectum liberorum, vt fideicommissum, quod reale vocant, constitueret.[8] Fideicommissum enim reale dubitari nõ oportet quamdiu aliquis est ex iis, qui inuitati sunt, ex quocumque tandem gradu & latere veniant.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Carol. Ruin. *cons. 96. incip. quia de substitutionibus, vol. 2.* Vide Curt. iun. *cons. 196. colum. 2.* Bert. *cons. 105. vol. 3.* Kip. *in l. centurio, nu. 166.* Ruin. *cons. 141. volum. 3.* Paris. *cons. 18. numer. 6. vol. 2.* Alex. *cons. 167. col. pen. volum. 5.* Zanch. *in d. §. cum ita, part. 7. num. 85. & 86.*

2 Vt consuluit Corn. *dict. consil. 190. lib. 3.* post Bard. quæ ibi citat.

3 Carol. Ruin. *cons. 102. nu. 11. & 12. vol. 2.*

4 Ex iis, quæ idem Ruin. tradit. *cons. 100. & cons. 117. num. 19. eod. vol. 2.* Vide Paris. *cons. 41. numer. 37. volum 2. cons 63. num. 13. 18. 28. & 39. & cons 1. nu. 19. & seq lib. 3.* Eundem Ruin. *cons 158. col. pen. nu. 15. lib. 1. & cons. 92. num. 7. lib. 3.* Crot. *in l. filiusfamilias §. Diui. nu. 164. de leg. 1.*

5 Cum ea sit vis dictionis, *vsque*, vt statim atque finita est dispositio in vnius persona, videatur repetita & reuocata in persona alterius, Bart. *in l. si mihi & Titio nu. 6. de verb. oblig. ex l. sicut. & l. repeti 5. quibus mod. vsusfr. amit.*

6 *Ex citatis num. 1.*

7 Nam cum sint vocati sub nomine liberorum, non possunt videri vocati, nisi quatenus liberi: ergo respectu parentum duntaxat, Ruin. *cons. 141. & 142. nu. 50. & 143. vol. 3.* Alex. *consil 67. col. pen. vol. 5.* Zanch. *vbi s.* [Francisc. Mantic. post multos quos citat *lib. 1. de Coniect. vlt. volunt. tit. 3. num. vlt.* Vide *Defin. 1. nu. 9. supr.*]

8 Vt diximus *Defin. 3. supr. eod.*

9 *L. omnia 32. aliàs l. eum ita. §. in fideicommisso, l. peto 69. § fratre, & ibi not. de legat. 2. l. vltim.* vbi Castrens. & alij, *Cod. de verbor. significat.*

DEFINITIO XXIV.

Qui succederent ab intestato iure repræsentationis, non ideo possunt succedere iure fideicommissi, nisi sint vocati.

QVi plures liberos habebat, eos omnes ex æquis partibus instituerat, & inuicem substituerat, *si sine liberis morerentur.* Præmortuis quibusdam relicta prole, postea defuncto vno sine liberis, placuit ad fideicommissum admitti solum fratrem, qui eo tempore superesset, præmortuorum vero liberos penitus excludi.[1] Qui tamen haud dubie admittendi essent, si testator non tãtum superstites, sed etiam superstitum quoque liberos substituisset. Tum enim præmortuorum quoque liberi ex fideicommisso in vulgarem casum admitterentur.[2] Et hoc est, quod dici solet, ius repræsentationis, quod locum habet, si de patrui intestati hæreditate inter fratres fratrumque filios contendatur,[3] in causa fideicommissi locum non habere.[4] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1591.

1 Per text. *in l. hæredes mei 57. § cum ita, D. ad Senatusconf. Trebellian.*

2 Quamuis non superstitum liberi essent, sed præmortuorum, vt scripsi. *Defin. 7 §* ex Philipp. Corn. *cons. 37. vol. 1.*

3 *Ex Nouell. 118. de hæredit. ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth. post fratres, C. de legit. hæred.*

4 Intellige, nisi illi, qui ad intestati successionem admitti possent iure repræsentationis, vocati etiam sint ad fideicommissum sub nomine collectiuo, vt dixi *Defin. 8. & 10 supr.*

DEFINITIO XXV.

Fideicommissum relictum vt bona in familia conseruentur, non admittit monachum neque monasterium.

FIdeicommisso familiæ aut vni ex agnatis cognatisve masculis nominatim relicto, ea voluntatis ratione adiecta, & eo animo, vt bona in familia conseruarentur, iniuncto in eam rem onere deferendi nomen & insignia testatoris,[1] nullus cognato locus est, qui euenientis conditionis tempore monachus reperitur,[2] siue monasterium successionis capax siue incapax proponatur.[3] Nec enim voluntatem testantis habere videri potest is, per cuius personam fieri nequit, vt bona in familia conseruentur.[4] Quare nec illud admittemus, vt rerum fideicommissarum vsumfructum quamdiu viuet habeat, easdem res post mortem suam ei, qui ex familia proximus tum erit, restituturus. Fieret enim contra voluntatem, si non haberet interea plenam proprietatem is, qui ex testamento ad fideicommissum admittendus est.[5] Neque ad rem pertinet, quod edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, quo ademptum est monachis ius omne legitimæ successionis, testamentariæ hereditates excipiuntur. Id enim suprematum voluntatum conseruandarum gratia constitutum est.[6] Proinde nõ excludit iustam interpretationem, quæ ex voluntate testatoris facienda est, ne ab eius iudicio recedatur.[7] Minus vero mouer, si quis obiiciat, interpretationem illam esse contra bonos mores, vtpote, per quã facile futurum sit, vt ab electione vitæ cõtemplatiuæ reuocetur, qui videat ea ratione præclusum iri sibi viam petendi quandocumque fideicommissi.[8] Id enim non principaliter & directo fit, vt sed tantũ per consequens.[9] Honestissima namque voluntas est testatoris, id vnum animo agitãtis, & quantum facere potest curantis, vt bona sua in familia quam diutissime conseruentur:[10] nec quicquam causæ est, cur fauore monasterij ab ea voluntate recedi oporteat.[11] Nam quod vulgo iactatur, monasterium esse loco filij, præterquam quod ridiculum est,[12] ad propositam speciem accommodari non potest, in qua

non de implenda conditione liberorum agimus,[13] sed de conseruandis bonis in familia testatoris, eiusque nomine perpetuando, quorum neutrum palam est per monasterium impleri posse, sicut neque per monachum qui neque velle, neque nolle, neque nomen quidem vllum habere creditur.[14] *Ita Senatus* ex tempore, contra Andræam Arpeau monachum Cistercien sem, 7. Calend. Iulij 1591.

1 In memoriam scilicet, honorem & conseruationem nominis testatoris. *l. sed sciendum 7. in fin.* D *ad* SC. *Trebell. l. cum filius 76. §. pater cum filia de legat. 2.* iunct. *l. 1 §. penult. de ventr. inspic.*

2 Cum ex eo tempore, ex quo monasterium ingressus est neque velle habeat, neque nolle, *c. non dicatis, 12. q. 1.*

3 Sunt enim monasteria quædam capacia acquisitionis, de quibus *in Auth. ingressi.* C. *de sacrosanct. eccles.* alia vero prorsus incapacia, vt Franciscanorum, de quibus in *Clem. exiuit, de verbor. significe.*

4 Alex. *cons. 18. vol. 1.* Cranet. *cons. 152.*

5 Quomodo in specie, quamuis dissimili, argumentatur Papin. *in l. verbus 7. de vulg. & pupill. subst.* Vsusfructus enim etsi in iure consistit non in corpore, tamen emolumentum rei continet ac portionis instar obtinet, *l. Manius 66. § fundo l. cum filius 76. § dominus, de leg. 2.*

6 Vt apparet ex contextu edicti.

7 Ne quod vltimarum voluntatum fauore constitutum est in earum odium retorqueatur, contra *l. quod fauore 6.* C. *de legibus, l. nulla 25.* D. *eod.*

8 Bart. *in l. si ita quis § is cui de l. gat. 2. & cons. 1. n. 1. 2.* Alex. *cons. 121. vol. 2.* Dec. *cons. 259. incip. visis his & cons. 42. & 674. num. 3.* Rip. *in l. si vnquam, num 54* C. *de reuoc. donat.* Alex. *cons. 18. vol. 1.* Didac Couar. *lib. 1. variar. resol. c. 19. num. 8.* Cranet. *cons. 152.* Boer. *quæst. 354.*

9 Ita respondet eleganter Decius omnino videndus *dict. consil. 159.*

10 Ex voto à natura ipsa omnibus hominibus insito, *l. liberorum 220. in fin. de verb. signific.* iunct. *d. l. 1. §. penult. de inspic. ventr.*

11 Ne fiat contra voluntatem, quod ex voluntate proficiscitur, *l. facta 63. §. sub conditione,* D. *ad* SC. *Trebell. l. 1.* C. *de sacrosanct. eccles. l. vel. negare 6.* D. *test quem aper.*

12 Vt scripsi *Defin. 42. supr. de sacros. eccles.*

13 Quo casu pronunciandum esset pro monasterio ex *l. sanci mus 53. §. item illud statuimus 2.* C. *de episc. & cleric.* Nouel. *123. de sanctiss. episc. cap. 37.* incip *si quis sub conditione, alias §. sed & hoc præsenti.* Vnde sumpta est *Auth. nisi rogati.* vbi DD. præsertim Paul. Castr. *ad SC. Trebell. cap. in præsentia,* vbi glos. & Dec. *de probat.* Alex. *cons. 121. vol. 2.* quasi sit verisimile si de hoc casu testator cogitasset fuisse illum ita dispositurum, vt non ideo duriorem faceret conditionem onerati, vel honorati, quod is monasterium ingrederetur, vt Castr. ratiocinatur *ad d. Auth. nisi rogati,* Vide Osasch. *decis. 126.*

14 *dict. can non dicatis 11. quæst. 1.*

DEFINITIO XXVI.

Fideicommissum relictum nouitio non acquiritur monasterio, sed si relictum sit professo, acquiritur vsusfructus iure ad vitam professi.

NEc aliud constituendum esse placuit, tametsi testamenti tempore monachus ille iam in monasterio & inter nouitios degeret, cum religionis voto nondum se obstrinxisset.[1] Potuit enim testator sperare, vt si ante votum emissum fideicommissi dies cederet, monasterium ille cum fideicommissi commodo permutaret.[2] Plane si proponeres eum nominatim vocatum ad fideicommissum, qui iam ipso testamenti tempore cœlibem vitam professus esset, dubitari non posset, quin ex eius persona monasterio acquisitionis capaci petitio fideicommissi cõpetere deberet,[3] non ad retinenda in perpetuum bona, quæ testator in familia sua conseruari voluit,[4] sed quasi vsusfructus iure tandiu duraturi, quamdiu is viueret, ex cuius capite fideicommissum peteretur.[5] Nam in centesimum vsque annum extẽdi vsumfructum, quomodo si ipsi monasterio relictus esset,[6] dici proculdubio non potest, ne illis iniuria fiat, qui post huius mortem ex eodem testamento ad fideicommissum inuitati sunt, ad conseruationem nominis & bonorum in familia;[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis interdum etiam qui nondum professus est, habendus sit pro professo. Cranet. *cons. 152. num. 4.* Sed responderi potest, id procedere in iis, quæ gesta sunt per ipsum monachum, & quæ fauorem ipsius respiciunt, secundum distinctionem Feder. de Senis *cons. 32. in fin.* ibidem citat.

2 Nihil enim actum videtur quamdiu mutari voluntas potest. *l. vnum ex familia 67. in princ. de leg. 2. l. pen. in fin.* C. *de his quibus vt indign.*

3 Tanquam domino cui acquiritur per monachum tanquam per seruum, *Auth ingressi.* C. *de sacros. eccl.*

4 Cum monasterium non sit de familia testatoris, nec tamen possit vnquam mori.

5 *Arg. l. peto 69. § prædium & d. l. vnum ex familia 67. § rogo. in fin. de legat. 2.*

6 Vt dixi *Defin. præced. nu. 5.* vbi vide. Adde ratione nem ne plus iuris habeat monasterium ex persona monachi, quam habiturus esset ipse monachus si per se posset admitti *dict. § prædium.* Vide Osasch. *decis. Pedem. 126.*

DEFINITIO XXVII.

Casus in quo proximiores heredis præferuntur proximioribus testatoribus.

FRanciscus de Costerg hæredem testamento instituerat Peronetam sororem suam vxorem Claudij de Prouens, & post eius mortem substituerat per fideicommissum Petrum de Prouens eius filium & suos. Et si contingeret Petrum decedere sine liberis, substituerat proximiores his verbis, *ses plus proche parents, Asçauoir des Costergs.* Contendentibus de fideicommisso Petri sororibus & Michaële de Costerg, quærebatur, quis ad fideicommissum inuitatus videretur? Placebat quibusdam eos solos videri inuitatos qui essent ex genere Costergiorum,[1] in quorum numero sorores Petri non erant, cum paternam Prouenorum non maternam Costergiorum familiam sequerẽtur.[2] Alij contra putabant proximiores Petri prioris fideicõmissarij non testatoris cognatos vocatos esse, vt dictio illa reciproca *ses parens* ad Petrum, de quo proxime testator locutus fuerat, non ad ipsum testatorem referretur:[3] Vocatos tamen non Petri cognatos quosliber, sed eos dũtaxat qui essent ex linea materna, ob idque addita verba illa *Asçauoir des Costergs,*[4] excludendorum scilicet agnatorum gratia, qui aliam & familiam & originem habebant.[5] Poteratque non improbabilis coniectura voluntatis capi, ex eo, quod testator non sic scripserat, *Asçauoir les Costergs,* sed ita, *Asçauoir des Costerges,* hoc est, vt illi interpretabantur, ex latere Costergiorum,[6] item ex eo quod non genus ipsum Costergiorum testator substituerat, vt bona sua conseruaret in familia, quo casu excluſi proculdubio fuissent descendentes ex fœminis[7] sed sororem sororisque filium ex alia susceptum familia, nec masculos tantum, sed etiam fœminas.[8] *Senatus* pro sororibus Petri pronunciauit. Relatum est visumque Senatusconsultum prid. Calend. Septemb. 1592.

1 Propter illa verba *Assauoir des Costergs,* quæ sunt restrictiua, & restricta ad proximiores qui essent de familia & genere Costergiorum, de qua familia erat ipse testator, qui & in dubio de iis sensisse videri poterat, non de proximioribus hæredis, cum ageretur de fideicommisso, secundum ea quæ diximus *Defin. 6. §. de vergb. signif.*

2 *L. pen. D. de agnosc. liber.* fœmina enim familiæ suæ caput & finis est, *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb signif.** Sed intellige nisi cùm fœmina nupta est in familia, quo casu & ipsa admittitur tanquam agna, coagnati, & ipsi quoque liberi tanquam licèt sint remotiores in gradu persona patris inspecta, dummodo sint proximiores inspecta matre. Cranet. *cons. 656. & 831. & 877.* vbi citat Angelum. Socin. Alban. & alios. Vide textũ perelegantẽ & in fortioribus terminis *in l. cùm pater 77. § inter de leg. 2.* & ita pro D. Senatore Galeano Necien si consului, mense sextili 1621.

3 Relatio enim fieri solet & debet ad proximius, & ad id quod immediate præcedit.

4 Vt nimirum ea adiectio & restrictio aliquid operetur, *l. si quando 109. de leg. 1.*

5 Agnati enim sunt qui sunt ex nomine ac familia testatoris, *l. 2. de suis & legit. l. Iurisconsultus 10. § cognati.* D. *de gradib. & adfin.*

6 Illi porro erant cognati per fœminam non per masculos, id est, per matrem non per patrem.

7 Tanquam per quos non magis possunt conseruari bona in familia

Source : BIU Cujas

familia, quam per ipsas fœminas, *l.1.in fin.D.de iur.immun.* * Limita tamen vt in num.2.

3 Ex quo apparebat nihilominus eum cogitasse, quam de bonis suis in Costergiorum familia conseruandis.

DEFINITIO XXVIII.

Qui dotem constituit, non ideo censetur renunciare fideicommisso conditionali in ea dote constituto si conditio fideicommissi nondum extiterat tempore dotis constitutæ.

LEgauerat Titia Mæuiæ, sorori mariti sui centum soluenda quo die illa nuberet: eo tamen adiecto, vt si sine liberis moreretur ea summa ad maritum eundemque hæredem institutum reuerterentur: Adita hæreditate nubenti Mæuiæ frater trecenta in dotem dederat, & marito soluere promiserat, his verbis additis, *comprins en ladite somme les cent florins legués à sadite sœur espouse, par feu Iane de Crans sa femme. Ainsi qu'il appert par le testament d'icelle de tel an & iour.* Iisdem tabulis dotalibus spoponderat maritus restituturum se dotem soluto matrimonio, nõ expressa persona cui restituere deberet, nisi quod subinde cum cõueniret de pignore cõstituerat se bona sua omnia in casũ restitutionis possidere vxoris nomine & suorũ, sed & dotis augmentũ consuetudinarium addimidiam vsque trecentorum constituerat. Defuncta postmodum sine liberis Læuia superstite fratre, maritoque hærede relicto, petebat maritus centum quasi ex dotis illa constitutione sibi debita, necdum soluta. Frater dicebat se liberatum, propterea quod per sororis obitum sine liberis casus euenisset, in quem sibi ea centum à marito nunc restituenda essent, si trecenta integra soluta fuissent, iure nimirum fideicommissi, quod Titia testatrix reliquerat. [1] Quærebatur ex suprascripta dotis constitutione, an ius fideicommissi remissum videretur? Nam cum ex causa dotis transferatur dominium, [2] absurdum videtur dicere, ei ipsi qui rem suam vltro alienauit ius aliquod superesse ad rem illam vllo casu reuocandam. [3] Nam & si quis alienationi per alium factæ consentiat, ius suum quodcumque in re habet, adeoque fideicommissum si quod competit, aut cõpetiturum est remittere intelligitur. [4] Accedebat quod passus erat frater sororem sibi suisque stipulari dotem in omnem casum restitutionis. Ex quo videbatur omnem prorsus fideicommissi spem abiecisse. [5] Præsertim cum *suorum* appellatione in contractibus non tantum descendentes, sed & hæredes quilibet extranei comprehendantur. [6] Mouebat etiam quod ad ratam totius dotis maritus augmentum vxori dederat, quasi tota dos ex vxoris bonis cõstituta fuisset, [7] vt proinde videatur deceptus esse, si quid iuris in ea dote fratri exceptum intelligatur. [8] Sed & cum tota trecenta simul & eadem elausula in dotem data essent, consequens erat, vt eadem & vniformi conditione data viderentur, & consequenter sine onere fideicommissi, [9] neque obstabat, quod in dotis constitutione verba illa adiecta essẽt, *ainsi qu'il est porté par le testament, &c.* Nam licet dici soleat relatum esse in referente cum suis omnibus qualitatibus, [10] videbantur tamen ea verba adiecta demonstratiue potius, vt nostri loquuntur, quam limitatiue & relatiue, idque in dubio erat præsumendum. [11] Sed cõtraria sententia Senatui verior visa est, non tam illa ratione quod supradictis verbis videretur exceptum fideicommissum, quod testamento continebatur, [12] quam quia fideicommissi conditio nondum eo tempore extitisset, [13] neque vero sine malo omine sperari poterat futurum, vt vnquam existeret, cum non nisi prolis suscipiendæ matrimonia contrahantur, [14] & eo voto dos detur, vt sit perpetuo penes maritum. [15] Quod si ratio nulla erat, propter quam dici posset cogitatum eo tempore fuisse de fideicommisso, [16] multo minus admitti illud poterat, vt ei renunciatum intelligeretur. Prius enim est, vt de aliquo iure cogitetur, quam vt illi renuncietur. [17] Sed & constat generalem renunciationem numquam extendi ad fideicommissum, cuius dies nondum cesserit, & speciali opus esse renunciatione, [18] nisi cum fideicommissum sub conditione alienationis relictum est, quo casu sufficit eos qui ad fideicommissum inuitati sunt alienationi consentire, quasi eo casu non tam ius quam conditionem fideicommissi remisisse existimentur. [19] Alioqui non extingueretur fideicommissi petitio nisi hactenus, vt si fundus erat in fideicommisso pretium peti deberet, non fundus ipse, qui fideicommissario venditus fuisset. [20] Sane si iam tum dies fideicommissi cessisset, aliud proculdubio Senatus censuisset. [21] *Ita Senatus* pro Ioanna d'Aranton vidua procuratoris Muslat contra Petrum Volat, 16. Calend. Ianuar. 1592.

1 Hoc enim est quod dici solet, dolo eum facere qui petit, quod statim eidem redditurus est, *l. dolo facit 8. D. de doli except. l. in condemnatione 173. de regur. iur. l. si socer. 44. §. Lucius de solut. matrim.*

2 Et quidem eo animo & voto, vt dos perpetuo remaneat penes maritum, *l.1. D. de iur. dot. l. doce 9. C. de rei vendic.*

3 *L. etsi is, D. de distr. pignor. l. vendicant em 17. D de euict.* Nemo enim contra factum suum venire potest, ne quidem ex alterius persona, si veniat ad proprium commodum, *l. si non sortem 26. §. si centum,* & ibi Bartolus, Castr. & cæteri, *D. de condict. indeb.*

4 *L. seruus communis 38. §. 1. de donat. in t. vir. & vxor. l apud Celsum 4. § quæsitum, D. de dol. exc. l. 4 §. 1. l. sicut 8. § non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. quoties ab omnibus 11. & hoc tit. l. cum pater 77. §. libertis, de leg. 2. §. nihil proponit 120. §. 1. de leg. 1.*

5 Arg. *l. cum quis 37. §. nuptura. de legat. 3. l. cum pater 77. §. Mauio l. vlt §. filiæ, de leg. 2.*

6 Vt Dixi *Desin. 3. 3. de verb. signifi.* ex Guid. Pap. *quæst. 306. & 457.* & aliis ibi citatis.

7 Constituitur enim & debetur augmentum ex comparatione dotis, quæ ita sit mulieris, vt præter coniuges alius nemo in ea iuris habeat.

8 Atqui decipi maritus non debet *l. pure 5. §. penult. D. de doli mal. except. l. si donaturus 9. §. 1. de condict. caus. dat. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

9 Vt fiat vniformis & par determinatio. *l. 4. de vul. & pup. substit. l. 4. C. de impub. & aliis substit.* ne vna & eadem res diuerso iure censeatur, *vulg. l. cum qui ædes 13. D. de vsucap. l. vlt. Cod. de sent. pass. & restit.*

10 *Vulg. l. asse toto 77. D. de hared. instit.*

11 *L. legatus 25. D. de liberat. legat.*

12 Constabat enim non fuisse exceptum.

13 Vt proinde fideicommissum eo tempore nec repudiari posset, nec solui *l. si ita sit scriptum 45. §. si sub conditione, de leg. 2.* iunct. *l. stipulatio ista 48 § inter, D. de verb. oblig.*

14 L. 1. D *solut. matrim.*

15 *d. l. 1. D. de iur. dot.*

16 Arg. *l. cum tale 72. in princ. de cond. & demonstr.*

17 Cum renunciatio & consentio quantumlibet generalis non referatur ad incogitata, *l. 4. & 5. l. qui cum tutoribus 9. de transact. l. emptor. 47. § 1. D. de pact.*

18 Bart. & post eum cæteri *ad l. qui Romæ 122. §. duo fratres, de verb. oblig* Fideicommissum tamen etiam conditionale ante cõditionis euentum remitti potest, *l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso 11. C. de transact.*

19 *L. quoties ab omnibus 11. C. hoc tit. d. l. nihil proponi 20. §. omnibus de leg. 1. cum pater. 77. §. libertis, de leg. 2.*

20 L. *si fundum per fideicommissum 71.* vbi late Ias. & cæteri, *de leg. 1. §. vlt. de leg 2. l. vlt. D. de pact. dotal.*

21 Ex rationibus hac ipsa Definitione in contrarium allegatis.

DEFINITIO XXIX.

Ex eo actu qui fit ex necessitate non potest sumi coniectura voluntatis. Et donatio non extenditur vltra id quod donatum est.

SEd & in proposita specie illud pro fratre vrgebat, quod is iussus erat vxoris suæ testamento centum illa sorori in dotem dare. Non enim sumi poterat coniectura voluntatis ex eo actu, qui necessario fieri debuerat. [1] Potiusque credendus erat frater centum illa promisisse, vt obligationi satisfaceret, quam vt fideicommissi ius, si quod

vnquam

Source : BIU Cujas

vnquam sibi competiturum esset, remitteret. Est enim generale & perpetuum, vt cesset præsumptio donationis quoties alia minus odiosa capi potest.[2] Nec erat contrarium quod de suo frater ducenta pro dote dederat, cum tamen dotare sororem non teneretur.[3] Quasi ex ea liberalitate præsumendum esset, multo magis voluisse eum remittere ius futuri incertique fideicommissi,[4] ex vulgari illo nostrorum brocardico, vnam donationem facere, vt facile alia præsumatur.[5] Iniqua enim &, captiosa videtur ea interpretatio, vt qui ducenta donauit, trecenta quoque ideo donasse credendus sit.[6] Nam etsi donatio quatenus donatum est largissimum recipit interpretationem contra donatorem,[7] in cuius potestate fuit legem apertius dicere,[8] in eo tamen stricti iuris est, vt non plus donatum intelligatur quam verbis expressum sit.[9] Nō obstabat, quod passus esset frater sororem sibi suisque dotem stipulari.[10] Id enim ratione illa factum videri poterat, quod ex eo matrimonio liberi sperarentur,[11] item quod etiāsi fideicōmissum nominatim exceptum fuisset, per manus tamen hæredum mulieris accipi deberet.[12] Itaque duplici opus erat restitutione, vna dōtis, altera fideicommissi, quod non est nouum.[13] Denique ad rem non pertinebat, quod ad ratā totius dotis augmentum à marito constitutum fuerat. Nihil enim commune habere poterat augmentum dotis cū fideicommissi iure,[14] nec eo minus debebatur, quo soluto matrimonio dos restituenda esset, siue ex stipulatione siue ex fideicommisso ea restitutio fieri deberet.[15] Quid enim si alium quam maritum hæredem reliquisset? An nō ducenta quoque restitui oporteret?[16] Et tamen perinde augmentum deberetur, etiam citra conuentionem sola consuetudinis potestate.[17] Nihi ergo vetabat deberi, subsistente licet fideicommisso. *In eadem causa.*

1 In consequentiam scilicet alterius actus præcedentis, *l.3.§.scio, D.de minor.* Semper enim attenditur actus præcedens *l.1.D quipotior. in pign.hab.** Sic neque ex eo quod sit voluntariè inducitur necessitas, *l.12.C.de excusat.tutor.*

2 *Vulg.l.cùm de indebito 25.l.Procula 29.D. de probat.* quia scilicet donare est perdere, *l.filius familias 7.D.de donat.*

3 Nisi enim soror consanguinea est, & honeste nubere aliter non potest, *l.cum plures 1.§.cum tutor.D.de admin.tut.*

4 Facilius enim est, vt quis rem incertam remittat & donet quā vt rem certam & indubitatam *l.C.de pact.l.si pater puella 12.C.de inoff.test.l.per.diuersas 34.C. de mandat.*

5 *Ex l.si vero non remunerandi 12.inde Papinianus.D. eod. tit. mandat.*

6 Cum neque maior summa sit in minore *l.1.§.si stipulanti, de verbor.obligat.* neque à minore ad maiorem bene inferatur.

7 *Cap.inter dilectos, Extr.de donat.*

8 *Ex regul.l.veteribus 39.D.de pact.l.Labeo scripsit.21.D.de contr. empt.*

9 Cum donatio fiat per stipulationem si iuris veteris rationem inspicias, stipulatione autem non cōtineatur, nisi quod verbis expressum est, *l.quicquid 99.de verbor.oblig.* Fiebat quidem olim etiam per traditionem donatio, *l.Papinianus 20.de donat.int.vir. & vxor.* sed eo casu tanto apertius est non posse dici donatum, nisi quod vere traditum fuit. Hodie vero fit etiam pactò nudo, *l.si quis argumentum 35.§.pen.C.de donat.* Sed verbis semper opus est.

10 Quo casu dos censetur fieri propria filiæ etiam si sit in potestate patris, *l.post dotem 40.vbi Bart.quæst.4 sol.matr.*

11 Quibus nullis superuenientibus non ideo fideicommisso renunciatum videbatur, *arg.l.Paula Callinico 27.§.Pompeius de legat 3. Iung.l.tale 40.§.vlt.de pact.*

12 Fideicommissi enim restitutio semper necessaria est, *l restituea 37.l fact.63.& pass.D.ad SC. Treb.* nisi in casibus de quibus *in l. pen.C.eod.*

13 *Vt in l.Babius 30.D.de pact.dotal.*iunct. *l.cum maritus 29.§.fin. eod.tit.l.pen.de dot.releg.*

14 Cum fiat ista diuersa, ex diuersis autem non inferantur *vulg. l.Papinianus 20.D.de minor.*

15 Quia fideicommissum non faciebat quin dos & fuisse & præcessisse videretur, *l.vlt.§.filia de leg.2.*

16 Vtique ex stipulatione nimirum expressa, pro qua tamen poterat etiam tacita sufficere, *ex l.vnic.Cod.de rei vxor.action.*

17 Vt dixi *ad tit.de donat. t.nupt.supr.* vbi vide.

DEFINITIO XXX.

De reciproca substitutione fideicommissaria etiam ex coniecturis inducenda.

CVm reciproca substitutio fideicommissaria nulla est expressa, non facile eo decurrendum est, vt tacite inducatur ex coniecturis,[1] maxime inter liberos, inter quos verisimile est patrem ius legitimarum hæreditatum conseruare potius voluisse,[2] quam mutuo fideicommissō eos obstringere.[3] Itaque quamuis ad inducendū fideicommissum sola sufficiat coniectura voluntatis,[4] vix tamen vnquam reciprocum inducimus, nisi cum substitutio facta est vltimo decedenti,[5] licet in tota hæreditate adeoque post omnes facta sit.[6] Quid tamen si liberis aut cognatis proximis pluribus institutis, & extraneis substitutis testator iusserit; vt bona sua *,de vno institutorum & substitutorum perueniant?* Aperta sunt verba mutuæ factæ substitutionis etiam inter fratres. Nam cum inter substitutos, qui extranei proponuntur, non possit videri testator conseruasse ius legitimarum successionum,[7] nec proinde vlla esset vis eorum verborum, nisi admittas ex iis induci reciprocam inter eos substitutionem,[8] quidni eadem inter institutos quoque, tametsi verba deficerent, fiat interpretatio fauore liberorum superstitutum, vt pote magis dilectorum tanquam descendentium & institutorum?[9] Cum vero testator de iustitutis & substitutis simul locutus esset, vtique non poterat videri fideicommissum induxisse reciprocum inter substitutos, inter institutos verò legitimarum successionum ius comseruare voluisse Cur enim tam varie?[10] Sed neque ex solo legitimarū successionum ordine videbatur satisfieri posse voluntati testatoris, qui iusserat, vt non solum ab vno ex institutis ad cæteros, sed etiam ab institutis ad substitutos hæreditas sua deueniret? Quid enim si, vt euenerat, præmoriens quidam ex fratribus testatus esset, ac alios hæredes scripsisset, quam qui ab intestato erant successuri? An non sublato per testamentum ordine legitimarum successionum ipsa quoque testatoris voluntas erit sublata, nisi inter fratres quoque admittamus reciprocam substitutionem?[11] Nec simile est, cum agitur de substitutione pluribus impuberibus, aut nouissimo eorum facto, inter quos nimirum tantum potest ordo solus legitimæ successionis, quantum pupillaris reciproca,[12] nisi ad hoc, vt singuli testamentarium hæredem habeant, cum testamentum facere ipsi non possint, quomodo possunt qui pupillares annos excesserunt. Quamquam illud etiā quod multo facilius inducitur reciproca substitutio fideicommissaria quā pupillaris, quæ quoniam directa est coniecturis contenta esse non potest.[13] *I.a Senatus* in causa N. Nicolai Dauise Senatoris & liberorum Claudij Dauise, & de Curtilles, Non. Iul. 1593.

1 Quamuis placeat posse illam quoque ex coniecturis induci, *l.cum proponebatur.64.de leg.2.*

2 *L.vel singulis 37.de vulg.& pupill.substit.*

3 Propter votum captandæ mortis quod mutua huiusmodi fideicommissa inducunt, ex quo etiam fit, vt fraternam concordiam minuant, *l.de fideicommisso 11.C.de transact.*iunct.*l.vltim. C. de pact.*

4 Si nostris credimus *ex l.penult.de leg.1.l.fideicommissa,11.§.item si quis,de leg.3.l.hæredes mei 57.§.cum ita,D.ad SC.Trebell.*

5 Notant *DD.ad d.§.cum ita,& ad l.pen.C.de impub. & aliis substit.ex l.Titia Seio 87.§.Seia libertis,de leg.2.*

6 Socin.late *cons.113.vol.1.*Ias.post alios *in d.l.pen.C. de impub. & aliis substit.*

7 Nec enim extranei ius habent succedendi ab intestato, si neque agnati sint, neque cognati, *l.vlt.C.quor.bonor.*

8 Verba enim omnia testamenti sic semper accipi debent, vt aliquid operentur *l.si quando 109.de leg.1.*

9 *d.l.cum proponebatur 64.*vbi est text.elegans nec ab hac specie alienus, *de leg.3.*

10 Non enim facile induci debet diuisio voluntatis. *l. eum quis*

Source : BIU Cujas

12 *in fin. D. de his quæ vt indign.* sed potius debet fieri par & vniformis determinatio, *d. 4. de vulg.*

11 *Arg. d. §. Seia liberis, & d. §. cum ita.*

12 *d. l. vel singulis.*

13 *L. iubemus* 29 & ibi DD. C. *de test.* Vide Castr. *ad l. omnia* 32. *alias l. cum ita. §. in fideicommisso, de legat.* 2.

DEFINITIO XXXI.

Facile inducitur reproca in fauorem personæ magis dilectæ, quæ verisimiliter debeat excludere substitutum.

SEd & receptissima nostrorum sententia est substitutionem factam post omnes in tota hæreditate, licet non vltimo decedenti facta sit, censeri reciprocam fideicommissariam ex coniectura voluntatis,[1] quoties supereſt persona magis dilecta, quæ ea eadem voluntate debeat excludere substitutum.[2] In proposita vero specie id euenerat, vt super esset persona magis dilecta cum superessent fratres defuncti, iidemque liberi testatoris, & instituti.[3] Nec obstitit quod ageretur de excludendis non substitutis ipsis, sed hæredibus testamentariis.[4] Nam si ipsi quoque substituti excludantur per magis dilectos vi substitutionis reciprocæ, quidni multo magis excluduntur ij, de quibus testator non cogitauit?[5] Aut quî fieri possit, vt reciproca substitutio subesse intelligatur ad excludendos substitutos, quin subsit etiam ad excludendos alios quoscunque?[6] Alioqui eueniret absurdissime, vt eadem voluntas diuerso iure censeretur.[7] Et sane non id actum fuisset à testatore, vt ius legitimarum hæreditatum inter liberos conseruaret, ex illo apparebat, quod masculos solos hæredes scripserat, filias vero non tantum ab institutione excluserat, sed etiam à substitutione, iisque agnatos prætulerat, quod tamen fieri non poterat saluo iure legitimæ successionis.[8] Mouit etiam Senatum, quod post omnes gradus testator ita scripserat, *quibus liberis, vt supra institutis, & successiue substitutis relinquo omnia bona mea.* Etsi enim poterant commode verba illa sic intelligi, vt institutis primum, deinde substitutis bona omnia relicta essent,[9] poterant tamen sic etiam accipi, vt iidem liberi, qui erât instituti substituti intelligerẽtur.[10] Et hæc interpretatio conuenientior videbatur ad conseruandam defuncti voluntatem, ipsiusque in familia successionem.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum etiam reciproca substitutio dummodo sit fideicommissaria possit probari ex coniecturis, *d. l. cum proponebatur* 64 *de leg.* 2.

2 Ita ex communi Doctorum nostrorum sententia disputat & concludit Paulus Paris. *cons.* 44. incip. D. *Ambrosius, vol.* 1. Zanchus late *in repet. §. cum ita l. hæredes mei* 57. *ad* SC. *Trebell.* Ias. & alij *in l. pen. C. de impub & aliis substit.*

3 Gloss. magna *in l precibus, in princip. Cod. de impub. & aliis substit.*

4 Institutis scilicet à filio præmortuo.

5 Vtique enim minus dilecti fuerunt ij, de quibus non fuit cogitatum, & hæres hæredis instituti non venit ex iudicio defuncti, *l. qui liberis* 8. *in fin. D. de vulg & pupill. substit. l. sciendum* 70. *de verb. signif.*

6 Nam & alii quicumque per substitutos excluderentur, si autem vinco vincentem te, multo magis vinco te, *l. de accessionibus* 14. *de diuers. tempr. præscr.*

7 Quod esset absurdum, *l. eum qui* 28. *§. vltim. de his quæ vt indign.*

8 Cum ab intestato succedant omnes liberi sine vlla sexus distinctione, *l.* 4. C. *de liber. præt. Nouell.* 118. *de hæred. ab intest. venient.*

9 Relatione facta ad diuersas personas institutorum & substitutorum.

10 Facile enim est, vt qui simul instituti sunt, iidem sint inuicem substituti, *l.* 4 *de vulg. & pupill. substit.*

11 Cum ea fuisset testatoris voluntas, vt bona in familia conseruarentur, exclusis ob eam nimirum causam filiabus, per quas id fieri non potera, *l.* 1. *in fin. D. de iur. immunit.*

DEFINITIO XXXII.

Fideicommissum potest excedere quartum gradum, si modo non inducatur ex alienationis prohibitione.

COnstitutio Iustiniani, quæ fideicommissa vltra quartum familiæ gradum extendi prohibet,[1] ad ea fideicommissa non pertinet, quæ iis, qui sunt de familia in infinitum, aut vltra eum quartum gradum, dissertis verbis relinquũtur, id est, quæ & realia sunt, & perpetua.[2] Sicut nec ad alia quæ à liberis aut agnatis quarti gradus in quorum persona finiri debuerunt, renouata sunt, & repetita,[3] sed ad illa duntaxat, quæ ex sola alienationis extra familiam prohibitione inducuntur.[4] *Ita Senatus* in causa Dominorum fratrum de Chiuron & curatoris hæreditatis iacentis Michaëlis de Villette, 10. Calend. Sept. 1595.

1 *Nouell.* 159. *vt restit. fideic. vsque ad quart. grad. consist.*

2 *L. omnia* 32. *alias l. cum ita. §. in fideicommisso, de leg.* 2. *l. vltim.* C. *de verborum significat.* Michael Grassus *in §. testamentum*, vt ait huiusmodi fideicommissa porrigi ad decimum vsque gradum.

3 Repetitio enim facit rem nouam & nouum fideicommissum, *l. repeti* 5. D. *quibus mod. vsusfr. amitt. l. licet Imperator* 74. *de legat.* 1.

4 Paul. Paris. post alios *cons.* 72. *num.* 82. *& seq. vol.* 4.

DEFINITIO XXXIII.

Equites Hierosolymitani & Maltenses non admittuntur ad fideicommissum familiæ relictum, ne quidem quantum ad vsumfructum.

FIdeicommisso perpetuo familiæ relicto si excepti sint exclusique ecclesiastici, quod nobilium testamentis fieri plerumque solet,[1] placet Equites Hierosolymitanos, quos nunc Maltenses vocant, exclusos intelligi propter votũ quod emittunt paupertatis, vt & obedientiæ & castitatis,[2] ita, nec quandiu viuunt ad fideicommissum admitti debeant,[3] nec ad vsumfructum bonorum fideicommissorum.[4] *Sic Senatus* contra D. Abbatem de Vendosme, vt relatum est in ea causa, de qua Defin.[5] infr. Commun. de legat. & fideic. *Sine die.*

1 Quia scilicet per ecclesiasticos & religiosos, qui vxorem ducere ac legitimos liberos suscipere nõ possunt, familia nonnenque testatoris conseruari non potest, *l. liberorum* 220. *in fin. D. de verb. signific.*

2 Ex quibus votis apparet equites istos non tantum ecclesiasticos esse, sed etiam religiosos, quamuis non ideo sint monachi.

3 Tanquam qui non sint vocati, sed exclusi.

4 Nam qui non potest admitti ad proprietatem, quæ per fideicommissum relicta fuit, multo minus potest admitti ad vsumfructum qui non est in fideicommisso.

DEFINITIO XXXIV.

Potest quis legare rem fideicommissarij, si modo aliquid dederit fideicommissario compensandi animo, quod fideicommissarius agnouerit.

CVm filio, cui Titianam hereditatem restituere rogatus erat patet, tam in tabulis dotalibus, quam in testamento bona alia pleraque pretiosiora compensandi animo donasset, eamque patris & defuncti voluntatem filius aguouisset,[1] placebat valere legatum Titiani fundi, quod in alium siue filiũ, sine extraneum pater contulisset,[2] quia de re filij, non secus de sua testari ei licuisset.[3] Certum enim est posse testatorem legare rẽ heredis vt suam, & valere legatum etiam cum testator heredis rẽ fuisse ignorauit.[4] Multo igitur magis legando rẽ in qua heres ius aliquod habuit, censendus est legare voluisse etiam ius heredis.[5] Sed & constat animum compensandi ex eo probari, quod testator aliquid pro omnibus iuribus reliquerit;[6] adeo, vt hoc casu sibi etiam præiudicet legatarius, si pro ampliore iure exiguum legatum agnouerit compensandi animo relictum,[7] licet alioquin dici soleat non in plus posse quem onerari quam fuerit honoratus.[8] Neq; enim qui prohibitus est quicquam amplius petere, scindere potest voluntatem testatoris, sed legatum cum suo onere agnoscere cogitur. *Ita Senatus* in causa Dominæ d'Ambliſe, & Comitis de S. Amour. Cal. Febr. 1595.

1 *Vt in l. cum pater* 77. *§. Titio antepen. de legat.* 2.

2 *L. vnum ex familia* 67. *§. sed si vno. eod. tit.*

3 Cum etiam res aliena legari & per fideicommissum relinqui possit, *l. cum alienum* 10. C. *de legat.*

4 *d. l. vnum ex familia* 67. *§. si rem tuam, de leg.* 2.

5 Quia minus est habere ius in re quam habere rem ipsam, *l. si domus* 71. *§. vlt. de leg.* 1.

6 L. Paula *Callinico* 27. *§.* Pompeius *Hermippus, de leg.* 3.

7 *L. cũ ab vno* 53. *& d. l.* 77. *§.* Titio, *de leg.* 2. *l. quæ dotis* 13. *solut. matri.*

8 *L.* 1. *§. si is qui quadraginta, ad* SC. *Trebell. §.* 3. *vers. hoc solum, tãst. de singul. reb. per fideic. relict.*

Source : BIU Cujas

9 L. 4 & 5. *de legat.* Tanti enim legatum æstimasse videtur. *l. Imperator* 70. *§ si centum, eod. tit.*

DEFINITIO XXXV.

In dubio non præsumitur testator grauasse descendentes in infinitum, & finitur substitutio statim atque in primo gradu locum habuit.

NOn est in dubio credendus testator voluisse fideicommisso perpetuo, & in infinitum grauare descendentes ab herede,[1] & substitutio facta in fauorem familiæ agnationis, aut plurium personarum, sub nomine collectiuo quale est liberorum, sibi locum vindicat in priore gradu, qui eo tempore supersit, quo conditio existit, nec ad vlteriores gradus porrigitur, nisi expressim id testator voluerit.[2] Itaque substitutis liberis, aut propinquioribus expirat substitutio simulatque in personis priore gradu positis locum habuit.[3] Hoc enim est quod dici solet substitutionem nō egredi personam substituti,[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia cum fideicommissum sit onus, non potest esse odiosa præsumptio perpetui fideicommissi. *Nouell.* 159. *vt restit. fideicom. vsque ad quart. grad. consist.* Vide *l. fideicommissa* 11. *§ si quis* 18. *de leg.* 3.

2 Et hic videtur esse sensus *l. omnia* 32. *alias l. cum ita*, *§. in fideicommisso, de legat.* 2. ponderando verba illa, *aut post omnes eos extinctos*, quibus verbis significatur casus vulgaris non fideicommissi, & ita quoque videtur accipienda *l. vlt. C. de verbor. signific.* vt omnes qui suat de familia gradatim admittantur, & alij post alios, sed in casum vulgarem, vt constat ex versic. *ita videlicet*. Aliud est si testator fundum in familia relinqui voluerit, aut de familia alienari prohibuerit, *vt in l. peto* 69. *§. fratre, de leg.* 2.

3 Argum. *l. boues* 89. *§. hoc sermone*, & ibi Tiraquell. *de verb. significat.*

4 *d. §. in fideicommisso, in fin.*

DEFINITIO XXXVI.

Inducitur fideicommissum reale & consequenter purum, nec tantum graduale, sed etiam reciprocum quoties testator habuit respectum ad defectum liberorum.

INstitutis liberis masculis inuicemqur per fideicommissum substitutis, itemque liberis eorum & liberorum liberis, postea filiabus & earum masculis cum onere ferendi nomen & arma testatoris, vt bona conseruentur in familia & agnatione, voluntatis coniectura capi potest factum à testatore fideicommissum reale, & consequenter quod non tantum reciprocum sit inter collaterales, sed etiam graduale inter ascēdentes & descendentes, vt quandiu supererit vnus ex familia, duret fideicommissum & omnes omnium portiones tandem ad vltimum morientem deuoluantur.[1] Itaque non habet hic locum quod dici solet, grauatis liberis sub duplici conditione, non ideo vocatos intelligi nepotes.[2] Ná imo vero vocati intelliguntur non ob duplicem illam conditionem adscriptam, sed ob factum reale fideicommissum, cuius probatio euidens est, cum apparet testatorem habuisse respectū, vt loquuntur, ad defectum masculorum, vt bona omnia in familia conseruaret. *Ita Senatus* in causa D. de Bordeaux & D. Bonæ de Coste vxoris D. Baronis de la Serrà, 15. Calend. Mart. 1595.

1 Dixi *Defin.* 3. *& 23. in fin.* 3.

2 Vt scripsi *Defin.* 2. *n.* 2. 3.

3 Ex Crauett. *cons.* 326. *n.* 16. & aliis supra citatis *Defin.* 2. *num* 8.

DEFINITIO XXXVII.

Substituto per reciprocam superuiuente, & eius liberis, etiam superstites liberi ex præmortuo censentur vocati.

PAter instituit duobus liberis ita scripserat: *Et si contingat alterum ex ipsis ante alterum decedere vel suos sine liberis, substituo superuientem, & eius liberos & liberorum liberos.* Præmortuo fratre vno superstitibus liberis, tum alio sine liberis defuncto, quærebatur an fideicommissi conditio extitisset? defecisse namque videbatur quod ad vtramque substitutionis partem, cum præmortuus liberos reliquisset, qui autem liberos nullos reliquerat fratri superstes fuisset. Non enim alius erat substitutus, quam qui supereresset,[1] ac consequenter non alij liberorum liberi, quam qui ex superstite forent, non qui ex præmortuo.[2] Placuit tamen in fideicommissi interpretatione voluntatem testantis potius, quam testamenti verba inspici debere:[3] In proposito autem manifestam videri mentem testatoris; vt non tantum fratrem fratri fratrisque liberis substituerat, sed etiam fratris liberos:[4] fratrem quidem primo loco, & sub illa conditione expressa, quæ tacite inerat,[5] si supereresset. Neque enim fideicommissum vtiliter post grauati mortem ei relinqui potest, qui ante hæredem moritur;[6] sed si frater substitutus per fideicommissum ante grauatum decederet, quod facile contingere posse prudens testator præuidere & potuerat, & debuerat, idem fideicommissum in casum vulgarem,[7] ad præmortui liberos voluerat peruenire,[8] si quandocumque alius frater sine liberis moreretur eiusve liberis. Nam etsi frater qui liberos haberet, superstes fuisset, atque ita fideicommissum percepisset, suis tamen liberis ex nouo perpetuoque fideicommisso ad id fideicommissum reddendum obligatus esset. Substitutis nimirū liberis & liberorū liberis per verba tractū tēporis habenda, ac proinde in casum non tantum vulgarem, sed etiam fideicomissi.[9] Et vero quis credat testatorem, qui tot substitutionum gradus fecisset cogitasse de ea conditione adscribenda quæ faceret, vt omnes illi gradus intercidierent, si contingeret præmori fratrem, qui liberos succepisset?[10] Imo nec fieri poterat, vt liberi liberorum, quos substitutos constabat, succederent primo grauato, si non aliter grauatus is erat, quam si fratrem superstitem relinqueret. Potiorem enim fratris causam esse oporteret tum liberorum priusquam ad liberorum liberos peruenireturꝫ[11] nisi forte quis diceret vocatos liberorum liberos ad portiones ascendentium per fideicommissum graduale, non itē ad portiones collateralium per fideicommissum reciprocum.[12] Sed non ita erat. Quamquam enim fuerant illi etiam ascendentibus substituti per fideicommissum graduale, fuerant tamen & prius & apertius inuitati ad fideicommissum reciprocum & in casum vulgarem.[13] Cui porro vlx locus esse poterat, si in necessarium antecedens fratrem, ex quo susceptiessent, fratri superstitē fuisse necesse esset.[14] Denique tametsi non tot substitutionum gradus facti essent, sed tantum substituisset pater filio sine liberis morienti fratrem superstitem eiusque liberos, adhuc tamen dicendum esset substitutum fratrem superstitē in cōcreto, vt philosophi loquuntur, potius quam in abstracto, id est, non quatenus superstitem, sed quatenus Antonium aut Ioannem,[15] quamuis sub ea conditione siue tacita, siue expressa, si fratri supereresset, post eum vero substitutos liberos similiter nō quatenus libereros superstitis, sed quatenus liberos Claudij vel Ioannis in eum potius casum, si Claudius ille vt Ioannes præmoreretur.[16] is enim vnus est ex casibus illis vulgaribus, in quibus fideicommissum fauore liberorum habere locum potest.[17] Et si nec negandum est substitutos liberos in eum quoque casum, quo pater supereresset:[18] Imo vero hoc casu ex verbis & voluntate, priore vero ex sola voluntate, verbis licet quodammodo repugnantibus.[19] Atque *Ita Senatus* in supradicta causa pronunciauit, vel ob id magis, quod ex aliis testamenti partibus apparebat cogitasse testatorem de inducendo reali fideicommisso, vt bona perpetuo in familia conseruarentur,[20] substitutis in eam rem post masculorum liberos masculos masculis quoque filiarum ea lege, vt nomen & arma gestarent familiæ testatoris,[21] quemadmodum scripsimus Senatusconsulto superiore.

1 Textus est in hanc rem apertissimus *in l. hæredes mei* 57. *§. cum ita D. ad SC. Treb.*

2 Ex natura pronominis demonstratiui, *eius*, quod non ad alium referri potest, quam de quo actum est in præcedentibus *l. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 d. §.

3 *d. §. cum ita l. cum proponebatur* 64. *de leg.* 2. *l. fideicommissa* 1. §. *item si quis, de leg.* 3.

4 *Vt & in l. Lucius* 85. D. *de hæred. instit.*

5 Non enim potest alius admitti ex fideicommisso quam qui supersit tempore existentis conditionis, *l. cum quidam* 24. *l. cum pater* 77. §. *hæreditatem filius, de leg.* 2.

6 L. *Statius Florus* 48. §. *Cornelio* Felici, D. *de iur. fisc. l. vnic.* §. *pro secundo.* C. *de caduc. tollend.*

7 Quia casus vulgaris subdistinguitur in duplicem casum si nolet, aut non poterit fideicommissarius admitti, *l.* 3. C. *de hæred. instit.*

8 Philipp. Corn. *cons.* 37. *volum.* 1. Scripsi *Defin.* 7. *supr. eod.* & *Defin.* 24.

9 Scripsi *Defin.* 6. & 8 *num.* 10. & *Defin.* 11. *supr. de impub. & aliis substit.*

10 Ea nempe in dubio capienda est interpretatio, quæ testatoris voluntatem diutissime conseruet, cum apparet testatoris eam fuisse voluntatem, vt suam dispositionem ad plures & vlteriores gradus extenderet, *l. omnia* 32. *alias l. cum ita,* §. *in fideicommissum, in fin. de leg.* 2. Obserua tamen, quoties fideicommissi, vt & institutionis plures gradus sunt, rupto primo gradu rumpi etiam sequentes omnes, qui ab eo dependentiam habebant, vt tradit Castr. *ad Auth. ex causa, num.* 7. *ex l.* 5. §. *vltim. de iniust. rupt.* Videntur enim omnes gradus fideicommissi habere eam conditionem, si primus gradus valebit Alexand. *cons.* 1. *vol.* 1. Aliud ergo est si sequens gradus non habeat dependentiam à primo, *vt in dict.* §. *cum ita l.* 57. *ad* SC. *Trebell.*

11 Vt in ter vocatos ordo scripturæ seruaretur, *l. cum pater* 77. §. *penultim. de legat.* 2. *dict. l. hæredes mei,* §. *vltim. ad SC. Trebell.*

12 Vt in iis speciebus, de quibus *Defin.* 1. *num.* 10. & *Defi.* 25. *num.* 7. *supr.*

13 Per illa verba, *substituo superuiuentem, & eius liberos.*

14 Quia eo casu verisimiliter superstes pater ex fideicommisso successisset, quandoquidem succedere potuisset. Non enim facile repudiatur fideicommissum siue singulare sit, quia vix potest esse damnosum, vt nec legatum, *l. si hæreditatem* 32. D. *mandat.* siue vniuersale, quia licet obliget æri alieno fideicommissarium, *l. non enim* 38. D. *ad* SC. *Trebell.* potest tamen agnosci cum beneficio inuentarij *Not. in l. vltim. Cod. de iur. delib.*

15 Vt scripsi *Defin* 7. & 23. *sup.* ex Philip. Cornelio *cons.* 37. *volum.* 1.

16 Ita vt in effectu substitutis liberis superstitibus, etiam liberi eius, qui premortuus est, ad fideicommissum vocentur. Quod ego non grauate admitto, si reciprocum fideicommissum factum sit inter nominatos. Sed si simpliciter præmorienti substituatur superstes & eius liberi, nulla ratio pati videtur, vt superstiti etiam sine liberis morienti substitutum videatur, quia euidenter verba repugnant, nec voluntas fauet, *arg. l. si ancillas* 63. *de leg.* 1.

17 Quoniam qui præmortuus est, succedere ex fideicommisso non potest *d. l. Statius* 48. §. *Cornelio,* D. *de iur. fisc.*

18 Scilicet si is ex fideicommisso succedere vel nollet, vel non posset.

19 Sufficit enim, vt non omnino repugnent, *l. talem.* 51. *in fin.* D. *de hæred. inst.* Potiorque causa est voluntatis, *dict.* §. *cum ita.*

20 Vt dixi *Defin. præced. nu.* 3. Cranet *cons.* 326. *n.* 19.

21 Cum aliter non possint bona conseruari in familia per masculos ex feminis descendentes, *lege* 1. *in fin.* D. *de iur. immunit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Fideicommissum conditionale non transmittitur ne quidem ad liberos, nisi ex coniecturis, quibus tamen locus nullus est si superstes substitutus sit, nulla liberorum facta mentione.

IVris regula est, fideicommissum conditionale non esse transmissibile, si ante conditionis euentum fideicommissarius decesserit,[1] ne ad liberos quidem,[2] sed receptissima est nostrorum sententia fieri posse transmissibile ex voluntate testatoris, etiam de qua non nisi per coniecturas appareat.[3] illa verò fortissima coniectura esse creditur, si testator vni ex hæredibus substituerit superuiuentem, & eius liberos. Etsi enim iis verbis ad fideicommissum inuitati videntur liberi superstitis, si nudam verbum figuram & corticem inspicias, voluntas tamen testatoris suadet potius, vt eam interpretationē accipiamus, per quam in eum potius casum vocati liberi videantur, quo pater præmoreretur.[4] Sane si superstes tantum substitutus esset, id est, nulla liberorum adiecta mentione, faceret, ea dictio, vt omnimodo transmissio impediretur.[5] Illo enim casu locum haberet quod dici solet, expressa nocere, quæ non expressa non nocerent,[6] nimirum propter concurrentem iuris rationem, quæ impedit transmissionem.[7] Illa etiam transmittendi fideicommissi probabilis coniectura esse creditur, si ad fideicommissum expresse inuitati sint alij minus à testatore dilecti quam ij fuerint, qui fideicommissum in se transmissum volunt.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.* 4. D. *quand. dies leg. ced. l. si cui legetur,* 49. §. *hoc autem legatum de de legat.* 1. *l. vnic.* § *sin autem aliquid sub conditione,* C. *de caduc. tollend.*

2 *L. hæredes mei* 57. §. *cum ita, ad* SC. *Trebell. Not. in l. vn. Cod. de his qui ant. apert. tab. contra glos. in l. is cui,* 42. *de obligat. & action.*

3 Sic enim Zanch. & alij *in d.* § *cum ita.*

4 Vt dixi *Defin. præced.* vbi vide præsertim *n.* 16.

5 Per text expressum *in d.* § *cum ita.*

6 *Vulg. l. expressa* 195. *de regul. iur. l. nonnumquam* 5. *de condit. & demonst.*

7 Fideicommissum enim conditionale ante conditionis euentum nihil est, *d. l. is cui,* quod autem nihil est, non potest esse transmissibile, cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg. iurib.* Scripsi *in Error.* 3. *Dec.* 31. *de error. pragmat.*

8 Zanch. & alij *in d.* § *cum ita.* Semper enim absurdum est meliorem esse conditionem eius, qui minus dilectus fuit, *l. Publius* 36. *l.* 1. D. *de cond. & demonst.*

DEFINITIO XXXIX.

Fideicommissum suo hæredi iniunctum confirmatur per solam existentiam sui hæredis, nec requirit probationem agnitæ hæreditatis.

SI fideicommissum pater à filio reliquerit, deinde fideicommissi conditio extiterit, non est arctandus fideicommissarius, vt probet agnitam à filio paternam hæreditatem.[1] Etsi enim nec fideicommissum nec quicquam aliud testamento relictum aliter valere potest, quam si agnitam constet hæreditatem ex eo testamento, nisi fideicommissa, cæteraque relicta etiam à venientibus ab intestato sint repetita,[2] in iis tamen qui & sui hæredes sunt, & necessarij non est necessaria immissio ad hoc vt restituatur hæreditas & transferantur actiones ex Trebelliano.[3] Qui enim sunt in potestate statim sunt hæredes ex testamento, nec quod se possunt abstinere quicquam facit,[4] In eoque dispar conditio est liberorum, qui sui sunt hæredes; & seruorum, qui non sunt nisi necessarij. Hi enim coguntur se immiscere,[5] non vt eo magis transferant actiones, (sufficit enim quod hæredes sint ipso iure,[6]) sed ob hoc ipsum ne vllo casu data iis videatur facultas abstinendi.[7] Etsi autem ius hoc erat olim singulare filiorumfamilias, quod essent sui hæredes,[8] idem tamen nunc obtinet in quibuscumque liberis, postquam placuit, vt in descendentes quoscumque hæreditas ascendentium quasi ipso iure quæsita transmittatur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. ea quam* 14 *C. hoc tit. l. si nemo* 9. *de testam. tutel.*

2 *L. generaliter.* 24. §. *ex testamento,* D. *de fideicomm. libert. l.* 1. C. *eod.*

3 Quoniam existentia sui hæredis confirmat fideicommissum, *l. ita tamen* 27. §. *si pater, ad* SC. *Trebell.* cum etiam tabulas pupillares confirmet quod multo plus est, *l. si filius* 12. *de vulg. & pupill. subst. l. Iulianus* 41. *alias l. si pupillus,* D. *de acquir. hæred.*

4 *L.* 1. §. *qui sunt in potestate,* D. *si quis omiss. caus. testam.*

5 *L. recusare* 6. §. *hoc Senatusconsultum* D. *ad* SC. *Treb.*

6 *L. necessariis* 57. *in fin de acq. hæred.*

7 Habent enim dumtaxat beneficium separationis si non attigerint bona defuncti *l.* 1 §. *vlt.* D. *de separat.*

8 *L. in suis* 11. *de liber. & post. l. in suis* 14. D. *de suis & legit.*

9 *L. vnic.* C. *de his qui ant. apert. tabul.*

DEFINITIO XL.

Pactio cohæredum reciprocam inter se substitutionem remittentium non nocet fideicommissariis ex gradual reciproco fideicommisso vocatis.

CVm esset fideicommissum perpetuum in familia relictum, nec tantum reciprocū inter cohæredes & cohæredum descendentes, sed etiā graduale, vt parētes liberis suis restituere cogerentur,[1] mutua vero cohęredum voluntate cū hæreditatē diuiderent remissū fuissent;[2] Placuit nullū ex ea re præiudiciū fieri descendentibus, quo minus ius suū exequātur, cū ex propria persona sint vocati.[3] Quare nec interest, an bonorū diuisioni, quā testator inter cohæredes inuicē substitutos fecerat, cohæredes ipsi cōsēserint, an aliter bona inter se diuiserint. Nā cū duplex fideicomissum sit, graduale & reciprocum

Source : BIU Cujas

ciprocum, quod ex gradual debitum fuisset ab ascendentibus si iudicio testatoris cohæredes stetissent, petetur ex reciproco à collateralibus, mutata dumtaxat rerum & personarum potius, quam fideicommissi causa.[13] *Ita Senatus* in eadem causa. Calend. Aug. 1595.

1 Quod euenit cum testator iussit bona perpetuo in familia remanere, *vt in l. peto 69 § fratre, de legat. 2.* & habuit respectum ad defectum liberorum. Dixi *Defin. 323 & 36 supr.*

2 Remitti enim potest conuentione expressa, *l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso 11. Cod. de transact. Not. in l. qui Romæ 122. § duo fratres, de verbor. obligat.* [sed consensum expressum esse oportet, nec tacitus sufficeret. Glos. *in d. l. nihil 120. §. 1. de leg. 1.* Sed neque expressus si à pupillo vel minore præstitus esset. Castr. ad *l. quoties 15 C. hoc tit.* Duobus tamen portiones suas simul vendentibus, quas inuicem restituere rogati erant, cùm fideicommissum non ignorarent, placet non videri eos fideicommissi petitionem inuicem remisisse, sed ad precium agere debere quod ex venditione perceptum esset, non tamen inquietare emptorem posse qui bona fide & fideicommissario sciente comparauit, *argum. l. vltim. §. de leg. 2. l. quidam 25. § si quis filium, ad* SC. *Trebell.* Nec enim Iustiniani constitutionem in *l. vltim. Cod. commun. de leg.* ad hunc casum pertinere credendum est, cùm venditio rei fideicommissariæ facta fuit sciente fideicommissario. Sanè qui consentit venditioni faciendæ in futurum, nec rem nec precium petere potest, quia fideicommissum prorsus remisisse intelligitur, sicut & qui consentit venditioni rei fideicommissariæ purè relictæ. Sed aliud est in venditione rei debitæ per fideicommissum conditionale duntaxat, cuius conditio nondum extiterit, quia futurum ius per præsentem renunciationem remitti non potest. Socin. *cons. 3. ante fin. vol. 4. Ita Senatus* pro Andrea Grauual, cõtra N. Ioannem Paquelet 3. Calend. Maij 1611.]

3 Nec consenserint remissioni fideicommissi, *l. nihil proponis 120. §. omnibus, de leg. 1. l. quoties ab omnibus 11. C. hoc tit. l. cum pater 77 §. libertis, de leg. 2.*

4 Possunt enim coheredes communi consensu recedere ab ea diuisione, quam testator præscripserat, sed non in præiudicium tertij.

5 *Argum l. Imperator 70. §. vltim. & l. seq. de legat 2.* Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO XLI.

Bona cohæredi à coherede per transactionem data in supplementum portionis hereditariæ veniunt in fideicommissum eiusdem portionis, etiamsi nunquam fuerint testatoris.

FRatres de restituenda inuicem hereditate rogati si quis eorum sine liberis moreretur, cum diuisioni bonorũ quã pater testamento fecerat, stare nollent, conquerente vno ex ipsis, quod cum ex semisse institutus esset, tamen longe minorem portionem ex prælegato accepisset,[1] transactione cõuenerant, vt noua bonorum diuisio fieret, per quam ad æqualitatem reducerentur. In eamdẽ rem qui plus ex paterna substantia consecutus dicebatur consenserat, vt de bonis propriis, & à se post patris mortem quæsitis fratri sarciretur. Defuncto postea sine liberis fratre, qui ea bona in portionem suam acceperat, quærebatur an superstes frater eiusve liberi iidemque substituti ea ipsa bona consequi ex substitutione deberent?[2] Et quidem quod ad eas res pertinebat, quas ipse ex testamento & iudicio patris habuerat, minus poterat dubitari, tametsi à testamẽto fratres per nouam diuisione recessisse viderentur.[3] Sed pro ea bonorum parte, quæ ex diuisione amplior obtigerat, quam testamento data fuisset, maioris res erat dubitationis, in eo saltem quod excedebat.[4] Nam quod dici solet in vniuersalibus,[5] præsertim in fideicommissis, facile induci subrogationem vnius rei, in locum alterius, non potest ad rem facere, nisi quatenus subrogatio facta est,[7] & cõsequenter quanti res fuit, in cuius locum alia subrogata est. Cæterum in eo quod excedi non potest videri res peruenisse ad grauatum ex testamento.[8] At neque ex iudicio testatoris, quin potius ex mera voluntate & liberalitate fratris, qui cum nullo iure cogeretur plus fratri dare quã pater testamento dedisset, maluit tamen erga fratrem agere liberaliter.[9] Itaque pro eo excessu fideicommissum inducere absurdum videtur, & contra voluntatem testatoris nunquam fideicommissario plus tribuendum est, quam ei tribui testator voluerit.[10] In proposita tamen specie contraria sententia placuit Senatui, Ea potissimum ratione quod cum fideicommissaria substitutio non in re certa, sed in quota hereditatis facta esset,[11] id est, in amborum semissibus, neque ea quota per diuisionem inter fratres factam imminuta esset,[12] sed tantum aucta ex vna parte æstimatio, vt portiones reducerentur ad æqualitatem,[13] consequens erat, vt in bonis omnibus, quæ quisque pro sua portione hereditaria, vel consecutus fuisset, vel retinuisset, idem ius fideicommissi subsisteret,[14] ne alioqui redactis per nouam diuisionem fratribus ad æqualitatem in honore & commodo portionum hereditariarum, hoc ipso impares fierent & inæquales in onere fideicommissi,[15] manente onerata integra portione eius ex fratribus, qui vltro & liberaliter fratris sui portionem auxisset; atque ita ex eo quod factum esset ad inducendã æqualitatem induceretur inæqualitas.[15] Ex qua ratione apparebat, nihil interesse an de paternis bonis, an de propriis frater fratris portionem auxisset, cum si de propriis non dedisset, de hereditariis daturus fuerat, vt fratris portio suppleretur.[17] Eo magis quod eiusmodi diuisione cõuenerat, vt in cæteris omnibus saluum esset inter fratres ius testamenti. Quæ clausula sicut non ad aliud ius referri poterat, quam ad ius fideicommissi inter fratres mutuo relicti.[18] ita nec ad alia bona, quam quæ vtique fratri ex diuisione, licet longe aliter quam ex testamente obuenissent.[19] Igitur ea quoque bona, quæ ex iudicio testatoris ad fratrem superstitem peruenerant, aut quæ is aliunde sibi quæsierat, non eo minus ad ipsum ex fideicommisso reuerti debere visum est, quod in fratrem sine liberis præmortuum ex diuisione translata esset.[20] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 1. supr. famil. ercisc. & Defin. 7. & 8. supr. De hered. instit.

1 Quanquam hæc ratio quælæ non erat iusta, cum possit pater etiam æqualibus sacris partibus in hereditate, inæqualem tamen facere bonorum diuisionem, *l. ex facto 36 D de hered. instit.*

2 Cum scilicet substitutionis conditio euenisset præmortuo fratre sine liberis.

3 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 11. supr. famil. erciscund.* vbi vide.

4 Quasi id, quod excedebat, si fideicommisso non contineretur.

5 *L. si & rem & pretium 21.* vbi Bart. & alij, *D. de hared. petit.*

6 *L. Imperator 70 §. vlt. & l. seq. de legat. 2.*

7 Vt limitata causa limitatum pariat effectum, *l. in agris 6. D. de acquir. rer. domin.*

8 Sed ex pacto, vt in *l. debiter 59. §. vltim. D. ad Senatusc. Trebell.*

9 *Arg. l. 2. D. ad leg. falcid.*

10 *d. l. debitor in fine principij* in illis verbis, *& cum testator ei alterutrum dederit & l facta 63. §. si sub conditione, D. ad* SC. *Trebell.*

11 Nec enim pars hereditatis in vna re certa consistere intelligitur, *l. quamuis 14. D. si quis omiss. caus. testam.*

12 Conuenerat enim, vt singuli heredes essent & manerent ex suo quisque semisse ex quo singuli fuerant instituti.

13 Nam cum hereditatis partes sint homogeneæ, & in iure consistant non in corpore *l. hereditas 50. D. de hered. petit.* facile recipiunt & augmentum & diminutionem, *l. item veniunt 20. § item non solum, eod. tit.*

14 Quod enim non fuit mutatum cui stare prohibeatur? *l. sancimus 27. C. de testam.*

15 Cum tamen ex qualitate & quantitate oneris regulanda etiam sit qualitas & quantitas honoris, & contra, *l. alumna 30. §. ab heredibus, de adim. legat. l. vtrum 7. vlt. de reb. dub.*

16 Quod esset absurdum, *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. legata 19. de leg. 3.*

17 Eiusdem enim naturæ & conditionis est supplementum ac incrementum, cuius & ipsum principale cui accedit. *l. inter socerum 26. §. cum inter, de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot. l. scimus 36. §. repletionem, C. de inoffic. testam.*

18 Ac si conuenisset, vt derogatio nullo fieret iuri fideicommissi, *vt in l. Babius 30 in fin. de pact. dotal.*

19 Obuenerant enim omnia iure hereditario, cum ea frater habuisset non alio iure, quam quia fuerat heres ex semisse institutus.

20 Ne vna eademque portio hereditaria diuerso iure censeretur, contra *l. eum qui 24 de vsucap.* aut diuisio voluntatis induceretur, contra *l. eum qui 18. in fin. D. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XLII.

Fideicommissum reale omnimodo locum habet quandiu supereſt aliqua persona ex vocatis, non inspecto eo, an priorum fideicommissorum conditio extiterit, an defecerit.

FIdeicommissum reale inducitur non solum si prohibita sit alienatio adiecta illa ratione prohibitionis,

Source : BIU Cujas

bitionis, quod testator velit bona conseruari in familia,[1] sed etiam si constet habitum ab eo respectum ad defectum liberorum,[2] multo magis si ad defectum masculorum.[3] Hoc enim casu quamdiu supereſt vnus ex liberis, aut ex masculis potest ille admitti ad fideicommissum. Nec inspicimus an conditiones extiterint necne, sub quibus priores fuerant substituti;[4] sed illud tantũ, an aliquis supersit ex iis, quibus extantibus fideicommissum quoque durare testator voluerit. Et consequẽter an priores vocati decesserint, quocunque tandem modo & tẽpore decessisse proponantur: Reale siquidem fideicommissum illud intelligimus, quod absolutum, continuũ, purum & simplex est ad differentiam conditionalis, quod suas habet eaque præcisas & specifice implendas conditiones.[5] Itaque casu is, qui solus supereſt ex liberis, aut si ad masculorum defectũ testator respexerit, ex masculis, nõ huius aut illius cohęredis aut substituti portionem petit, sed omnia omninõ bona, quę testatoris fuerunt, & ab eo primum oneri fideicõmissi suppositа, nõ inspecto eo, an ex huius vel ex illius persona fideicõmissi conditio euenerit. Sufficit enim quod hodie alius nullus supersit ex iis, qui ante actoré ad fideicommissi petitionem admitti potuerunt. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Est enim hoc fideicommissum efficacius & enixius, quam si testator simpliciter bona sua extra familiam alienari prohibuisset, quo casu fideicommissum non purum induceretur, sed conditionale in casum contrauentionis. Notat. *in l. filius familias* 14. §. *Diui* 2. *de legat* 1. Dixi *Defin.* 4. *supr.*

2 Crauet. *cons.* 326. *num.* 16. post alios supra citatos, *Defin.* 3. *n.* 8.

3 Qualitas enim masculinitatis, multum facere solet ad inducendum fideicommissum, vt ex iis constat quæ tractat Iul. Clar. *in §. testamentum, qu.* 78.

4 Quod tamen inspiciendum esset, si ad certas personas certosve casus alienationis prohibitio restricta esset, vt dixi *dict. Defin.* 4.

5 Notat. *in d. l. filius familias* 114. §. *Diui* 2. *de legat.* 2.

6 L. peto 69. § *fratre, de legat.* 3. Notat. *in l. omnia* 32. *alias l. cum ita, §. in fideicommisso, eod. & in l. vlt. C. de verb. signific.*

DEFINITIO XLIII.

Ex quibus coniecturis liberi positi in conditione censeantur vocati?

LIberi quidem positi in cõditione etiam duplici, ideoque adiecta nota, vt aiunt, masculinitatis non censentur ad fideicommissum inuitati.[1] Sed tamen fallit ea traditio plerisque casibus ex tacita & coniecturata mente testatoris.[2] Inter cæteros autem casus ille vnus est, si testator habuerit respectum ad defectum liberorum, præsertim masculorum.[3] Item ille, si liberi isti in conditione positi expressim patruo substituti proponantur. Multo enim magis credendi sunt substituti in portione positi eriãsi sint in conditione.[4] Item si vltimo decedenti alius sit substitutus in tota hæreditate.[5] Neque enim fieri potest, vt vltimus ille decedẽs totam hæreditatem restituat, quam nõ prius totã perceperit.[6] *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1 Vt scripsi *Defin* 1. & 2. *supr.*

2 Postquam placuit ex coniecturis fideicommissum induci posse, *l. pen. de legat.* 1. *l. cum proponebatur* 64. *de legat* 2. *l. fideicommissa* 11. §. *item si quis, de legat.* 3. *l. haredes mei* 57. §. *cum ita. D. ad SC. Treb.*

3 Vt dixi *Defin. præced.* ex Crauet. *cons.* 326. *nu.* 16.

4 Quia maior ratio est, vt patris portio perueniat ad liberos, quã vt portio patrui ad filium fratris, *l. cum auus* 102. *de cond. & demonst. l. cum acutissimi* 30. C. *hoc tit.*

5 Zanch. & alij *ad d. §. cum ita, not. ad l. penult.* C. *de impub. & aliis substit.*

6 Quæ ratio perpetua est Interpretib. nostris ad inducendam reciprocam, quoties facta est substitutio vltimo decedenti in tota hæreditate, *l. Titia Seio* 87. §. *Seia libertis, de legat.* 2.

DEFINITIO XLIV.

Casus in quo legatarius tenetur alteri propter onus insertum legato, quod tamen ipse nunquam habuerit.

CVm Sempronius Titij creditor fundum Cornelianũ pignoris iure in antichresim possideret, is fundus à testatore tibi legatus est, ea lege, vt Sempronio debitum solueres,[2] eoque fundo Mæuium quamdiu viueret frui paterere. Si legatum petieris per iudicẽ & obtinueris, nec tamen Sẽpronio debitũ solueris, teneris in id omne quod interest Mæuij, quia fruitus non sit.[3] Non tamen à die agniti & petiti legati, cuius controuersiã ab hærede patiebaris,[4] sed ab eo tempore quo pro te iudicarum est, cum per te factum sit quo minus ex eo die frui Mæuius potuerit.[5] Ita fiet, vt debitum soluas, nec tamen legati emolumentũ vllũ, viuo Mæuio, percipias. Nempe quoniam legati, quod tibi relictum est, conditio fuit,[6] nec ad rẽ pertinet, quod si legatũ repudiasses, non aliter vsumfructum in eo fundo Mæuius habere potuisset.[7] Quo casu ad concurrentem vsque debiti quantitatem legatum vsusfructus vtique imminutum fuisset.[8] Neque enim fieri potest, vt non plus cõmodi percipiat Mæuius ex legato sibi vsufructu ob id, quod debitum soluere debueris ad legati tui proprietatẽ consequendam, quam si oneri tuo ea res non esset.[9] Nam etsi tibi fundus legatus non fuisset, at in hæreditate mansisset, haud dubie soluendi debiti onus non ad Mæuium fructuariũ, sed ad hęredẽ pertinuisset.[10] *Ita Senatus* in causa Iacobinæ Aprin viduæ Procuratoris Alberti, contra filiam hæredẽque D. Senatoris de Beausiour, 5. Cal. Sept. 1595.

1 Hoc est ea lege, vt creditor suos fructus faceret in vice vsurarũ *l. si is qui* 11. §. *si antichresis, D. de pign. d. si pecuniã* 3. *D. de pign. act.*

2 Ne illa superesset quæstio, ad quem luendi necessitas pertineret, *l. si res obligata* 57. *de leg.* 1

3 Non enim potuisti legatum tuum agnoscere sine onere, quod fuit admixtum legato, *l.* 4. & 5. *de legat.* 2.

4 Si tamen hæres tibi condemnatus sit ad aliquid, hoc nomine id quoque te Mæuio præstare æquum erit, aut saltem actione iudicati cedere, cum id sine dispendio tuo futurum sit, *arg. l. in creditore* 38. *in fin. de euict.* Nec enim lucrum vllum ex eiusmodi legato penes te manere debet viuo Mæuio.

5 Quia ex eo die potuisti pecuniam offerre Sempronio eique pignoris possessionem auferre.

6 *d. l.* 5. *de legat.* 2.

7 Nec enim hæres grauatus erat, vt lueret pignus in Mæuij commodum & fauorem.

8 Argument. eorum quæ notantur *in l. vltim. D. de vsufruct. legat.*

9 Nec habes quod conqueraris cum legatum agnoueris, quod potueras repudiare. Itaque non potest hoc casu obiici, quod scriptum est *in l. paterfamilias* 29. *v. eorumque nihil interfuerit, D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuil. credit.*

10 *d. l. si res obligata* 57. *de legat.* 1.

DEFINITIO XLV.

Iussus luere pignus vsque ad certam summam, quod pro maiore fuerat obligatum, non cogitur maiorem præstare, sed incumbit ea res illi, cuius lucro cessura sit luitio, salua contra hæredem repetitione.

QVid ergo si testator certam summam præscripserat, quæ à te solui deberet, amplior autem Sempronio debeatur, siue sortis nomine siue vsurarum aliarumve accessionum?[1] Quid si prærerea eidẽ creditori chirographaria pecunia debeatur, pro qua etiam pignus retineri possit?[2] An cogendus erit totum soluere, cum nec aliter fieri possit, vt vsumfructum in eo fundo Mæuius habeat? Minime vero, sufficit enim, vt eam quantitatem præstes, quã à te præstari testator voluit.[4] Reliquum igitur ab ipso Mæuio præstandum erit, salua ei aduersus hæredes repetitione.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & vsurarum & aliarum accessionum ratione habet creditor idem ius pignoris, & ab eodem tempore, *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.*

2 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

3 Nec enim quicquam prodest partem debiti soluere ad pignus liberandum, *l. in executione* 85. § *pen. de verbor. oblig.*

4 Onus enim ad certam summã restrictum ampliari non debet.

5 Quoniam ea solutione liberatur hæres, ad quem pertinet onus æris alieni, *l. vlt. C. de hared. act.*

DEFINITIO XLVI.

Vulgaris substitutio interdum flectitur in fideicommissariam si adsit prohibitio alienationis, dummodo ad omnes substitutorum gradus pertineat.

Source : BIU Cujas

QVamquam substitutio, quæ *Titium & suos* ad hæreditatem vocat, vulgaris esse creditur, non fideicommissaria,[1] nisi additum sit verbum aliquod habens tractũ temporis,[2] si tamen eadem scriptura testator bonorũ suorum alienationem prohibuerit, magis placet, vt Titio liberos per fideicõmissum substituisse existimetur,[3] ne alioqui frustra prohibitio facta reperiretur, si ad eum dũtaxat casum pertineret, quo vulgaris substitutio locum sibi vindicaret.[4] Cum neque alienare quicquam possit Titius, nisi prius hæres factus,[5] neque posteaquam hæres ex institutione factus est, possit vnquam vulgaris substiturionis cõditio euenire, quæ per aditionem hæreditatis expirauit.[6] Enim uero si pluribus Titio gradatim substitutis soli Titio interdicta sit alienatio, coniectura voluntatis ex ea prohibitione capi nulla poterit, vt per fideicommissum posteriores gradus vocare voluerit, ad quos prohibitionem ipsam non extendit.[7] Quæ res facit, vt nec illi, quos primo gradu Titio substitutos voluit, possint dici per fideicommissum vocari, ne vna eademque substiturio iisdem plane verbis concepta, pro graduum & personarum diuersitate, diuerso iure censeatur.[8] Ita fiet, vt inutilis futura sit prohibitio, quæ non aliam quàm ipsius prohibiti vtilitatem habeat pro causa.[9] Sed hæc quidem obtinent ex traditionibus interpretum, qui substitutiones omnes sic accipiendas esse volunt, vt pro directis potius, quàm pro fideicõmissariis habeantur.[10] Nam si testantium præsertim rusticorum voluntates, adeoque Notariorum sensum inuestigemus, vix credibile est de dictanda vel conscribẽda vulgari substitutione illos cogitasse, qui nec an vulgaris substitutio aliqua esset, aut quid illa esset, sciuerint.[11] Longeque probabilius est de fideicommisso inducendo sensisse quotquot substitutionis verbo vsi reperiuntur, cum nemo sit tam imperitus hodie, qui fideicommissorum vsum, & potestatem non intelligat.[12] Maxime verò, postquam ex vulgari eorundem Interpretum nostrorum errore inductum est inuita iurisprudentia, vt verbum *substituo*, quod sui natura mere directum est,[13] commune sit ad fideicõmissi quoque causam exprimendam.[14] *Sine die.*

1 Ex traditis per DD. *in l. Gallus, 5. quidam recte, de liber. & posth.*

2 Vt in specie, de qua scripsimus *Desin. 11. supr. De impub. & aliis subst.*

3 Andr. Tiraq. *lib. 1. de retract. n* 110.

4 Frustra enim fit quod nullum habet casum vtilem, *l. Stichus* 39. D. *de manum. test. l. hæres* 21. *§ pen. D de fideiuss.*

5 Nec enim alienare potest, qui non est dominus, nisi in casu, de quo in *Instit. tit. quibus alien. licet vel non.*

6 *L. post aditam* 5. *C. de impub. & aliis subst.*

7 Ne scilicet alioqui latius pateat effectus, quam causa, *l. cum pater* 77. *§ dulcissimis, de leg. 2.*

8 Deberet enim fieri par & æqualis determinatio, *l. iam hoc iure* 4. *de vulg. & pupill subst. l.* 4. *C. de impub. & aliis subst.*

9 *L. filius familias* 114. *§. Diui 2. de leg. 1. l. pater* 38. *§ Iulius Agrippa, de leg. 3.*

10 *Ex cap. si pater, de testam in 6.*

11 Nemo enim id loqui crẽdendus est, quod non senserit, *l. Labeo* 7. *§. vlt. de supell. legat.* nec sensisse quod nescierit, *§. Lucius, l. Titius* 25. *de liber. & posth. l. tractabatur* 14 *de milit. testa. l. sicut* 9. *& seq. C. eod. l. pen. D. de iur. codicill.*

12 Nulla enim hodie vulgatior substitutio est, quam fideicommissaria.

13 Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum & in posteriore parte Hemichiliadis *de error. pragm.*

14 Ita enim nostri ad *l. Centurio* 15. *D. de vulg. & pupill subst. ex l. iam hoc iure* 4. *eod.* vbi verbum *substituo* dicitur commune, sed longe alio sensu, vt scripsi locis supradictis.

DEFINITIO XLVII.

Qui per fideicommissum vocat Titium & liberorum eius liberos, multo magis eiusdem liberos vocasse intelligitur.

CVm quidam testamento suo Titium & liberorum eius liberos per fideicommissum inuitasset, Titio autem defuncto, multis relictis creditoribus, liberi eius, de quibus nihil depositum fuerat,[1] ex eo fideicommisso se quoque vocatos dicerent, visum est pro iis pronuntiandum, ex apertissima coniectura voluntatis,[2] quæ non patiebatur, vt qui Titio, Titiique nepotibus fideicommissũ tam expressis & enixis verbis reliquerat medium gradum liberorum Titij cõsulto prætermisisse crederetur.[3] Itaque si quo vnquam alio casu, in hoc sane plus dictum à testatore, minus vero à notario per incuriam aut imperitiam scriptum videbatur.[4] *Sine die.*

1 Nam in hac specie non erant positi in dispositione, at neque in conditione expressa. Et hæc nimirum erat ratio dubitandi, quia fideicommissum sine verbis inducitur, *l. quidam* 46. *D. de hæred. inst. l. pater* 38. *§. mater, de leg.* 3. *l.* Lucius 78. 5. *tres heredes, ad SC. Trebell.*

2 Quæ in fideicommissis pro lege est, *l. antep. de leg.* 1. *l. fideicommissa* 11. *§. item si rem, de leg.* 3. iunct. *l. cum proponebatur* 64. *de leg.* 2. *l. hæredes mei* 57. *§. cum ita,* D. *ad* SC. *Trebell. l. tum annus* 102. *de cond. & demonst.*

3 Qui enim dilectos vocauit, multo magis dilectiores vocasse credendus est, *l. Publius* 36. *§.* 1. *eod.* Dilectiores autem esse creduntur qui sunt proximiores, *l. peto* 69. *§. fratre, de legat.* 2. iunct. *l. omnia* 32. *alius l. cum ita, §. in fideicommisso, eod. d. l. hæredes mei §. vlt.*

4 *Vt in d. l. cum annus. & l. vnũ ex familia* 67. *§. si emissa, de leg.* 2.

[DEFINITIO XLVIII.

TItio instituto & in eius defectum substituto Sempronio, substitutionem non nisi vulgarem factam videri placuit.[1] Deficere namque is demum videtur qui hæres non est, aut is demum gradus [qui vacat.[2] Sed hoc ita, nisi facta sit substitutio per verba tractum temporis habentia, vt puta si testator in defectum Titij substituerit Sempronium & eius hæredes, quo casu magis est vt non tantùm hæredes Sempronij, sed ipse quoque Sẽpronius in vtrumque casum & vulgarem & fideicõmissi Titio substitutus esse videatur.[3] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Gaspardi de la Creste, 3. Septembr. 1610.

1 Vide Dec. *cons.* 148.

2 *L. hæredes mei* 57. *§ vlt.*, C. *ad SC. Trebell.*

3 Iuxta ea quæ scripsimus, *desin.* 11. *supr. de impub. & aliis subst.*]

TIT. XXIII.

COMMVN. DE LEGAT. & fideicomm.

DEFINITIO I.

Hypotheca tacita pro legatis diuidua est, sed expressa indiuidua, vt nec locum habeat exceptio non discussi coheredis.

VOD in hypotheca tacita quæ pro legatis aut fideicommissis competit singulari quodã iure constitutũ est, vt sit diuidua, adeoque inter plures testatoris heredes ipso iure diuisa,[1] non similiter obtinet in hypotheca expressa, quam testator legati aut fideicommissi nomine cõstituerit. Hæc enim communi cæterarum omnium iure prorsus indiuidua est,[2] ita vt vnus ex testatoris heredibus si rem obligatã in solidum possideat,[3] adeo, vt neque hoc casu locum habeat exceptio non excussi coheredis, sicut nec quoties vnus ex pluribus debitoris heredibus in solidum conuenitur.[4] Quamuis videatur dici posse aliam hac parte constituendam rationem heredum debitoris, aliam heredum testatoris. Nam hypotheca quæ viuo debitore fuit indiuidua, non debet ex persona heredum immutari.[5] At quæ incipit à personis heredum testatoris licet à testatore constituta sit, iam inde tamen ab initio plures personas respicit, ob idque facilius diuidi posse videtur.[6] Sed respondendum est, ad constituendum ius hypothecæ indiuiduæ nihil referre, an ab initio vnus tantum

Source : BIU Cujas

tum fuerit debitor an plures, cum rem ipsam obligatam afficiat non personas debitorum. [7] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra Dominã de Malin viduam Illustriss. Ludouici de Gorreuod Vice comitis de Salins, 12. Calẽd. August. 1582.

1 *Ex l. 1. C. hoc tit.* vbi speciale hoc ius inducitur contra naturam actionis hypotecariæ, quæ alias semper indiuidua est. *l. cum hereditariam 68. ff. de euict. l. in executione 85. § penult. de verbor. obligat.* Vide Negus. *in 4. membro, 2. part. num. 160. de pignor.*

2 Quia credendus est in dubio testator se voluisse conformare cum iure communi, vt nostri loquuntur, *ad l. vlt. C. de verb. signif. l. 3 D. de testam. milit.*

3 *L. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

4 Iuxta gloss. *in l. mulier 19. ff. qui potior. in pign. hab.*

5 *Arg. l. 2. §. ex his, D. de verb. oblig.*

6 Cum incipiat ab heredibus vt & principalis ipsa obligatio legati, *l. hereditariarum 40 ff. de oblig. & act.*

7 *L. pignoris 17. ff. de pignor. l. pignoris 18. C. eod.*

DEFINITIO II.

Expressa anti hresis constituta pro legato non tolli legalem hypothecam generalem si specialis non sufficiat: non tamen imputatur in sortem fructus quanticunque sint.

SI testator legati nomine certam rem ex bonis suis pignori obligauerit, vt eius rei fructibus in vicem vsurarum quasi in antichresim legatarius gauderet, [1] non eo manus generalis tacitæque hypothecæ beneficium legatarius habebit, velut in subsidium. [2] si qua ratione fiat ne specialis sufficere possit. [3] Nõ enim hoc casu locum habet, quod dici solet, prouisionẽ hominis facere, vt cesset prouisio legis, [4] quando quidem id vnum vtraque prouisione agitur, vt voluntas testatoris effectum sortiatur, [5] quem credibile non est cum expresso pignore constituto voluit legatario consulere, id egisse, vt generalis tacitæque hypothecæ commodum, si quod esset, ipsi eriperet. [6] In eo sane vtilitas est pignoris specialiter à testatore constituti, quod fructus ex eo perceptos legatarius non imputat in sortem, cum id testator vetuit, [7] quos alioqui imputaret, si tacitæ duntaxat hypothecæ priuilegio niteretur. Eo nimirum iure quod in pignoribus communiter obseruatur, [8] ni antichresis contracta. [9] Sed & antichresis à testatore cõstituta priuilegium illud habet, vt quærendum non sit an fructus excedant legitimũ modum vsurarum, necne. [10] Quanticunque enim sint cedunt lucro legatarij ex iudicio testatoris, qui eos voluit esse in legato. [11] Quod non similiter euenit facta antichresi per contractum, propter suspicionẽ simulationis excogitatæ in fraudem vsuratũ. [12] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. & 5. infr. De vsur. & fructib. legat.

1 Nam testamento quoque pignus constitui potest, *l. non est mirum 26. ff. de pignor. action. l. Lucius 12. de alim. vel cibar. legat.*

2 Specialis enim hypothecæ discussio facienda est. *l. 2. C. de pignor*

3 Forte quod sine controuersia possideri non possit. Hoc enim sufficit, *l. quamuis 13. ff. de reb. auctor. iudic. possid.*

4 *L. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus 21. C. de procur. l. cum ex filio 36. §. 1. de vulg. & pup. subst.*

5 In id enim præstantur pignora specialia, vt magis sit cautum, nõ vt minus *l. si mandatu. 69. §. vlt. D. mandat. l. 4 § addici, D. de fideic. libert.*

6 Ne inducta ad vnum effectum contrarium operentur, *vulg. l. legata 14. de adim. legat. l. legata 19. de leg. 1. l. 3 § si emancipatus, de bon. poss. contr. tab.*

7 Voluntas enim testatoris omnino seruanda est, qui antichresim constituere potest *d. l. Lucius 12. de alim. legat.*

8 Vt fructus imputari debeant in sortẽ *l. 1. & pass. C. de pignor. act.*

9 *L. si is qui 11. §. 1. ff. de pignor. l. cum debitor 8. D. in quibus caus. pign. vel hyp. tacit. cont.*

10 De quo tamen quæri solet cum tacita antichresis contracta est *d. l. cum debitor*, itemque interdum cum expressa, *l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

11 Aliud enim est de fructibus legatorum quærere, aliud vero de fructibus legatis, *l. cum vnus 10. § 1. D. de alim. legat.*

12 Quicquid enim potest videri excogitatum in fraudem legitimarum vsurarum pro nullo & irrito habendum est, *l. pecunia 9. l. placuit 19. D. de vsur. d. l. si ea pactione 14. C. eod.*

DEFINITIO III.

Qui egit in specialem hypothecam pro legato vel fideicommisso potest persequi generalem, nec ob id tenetur ad vllam sumptuũ refusionẽ, quasi mutato libello.

NOn eo minus permittenda est generalis tacitæque hypothecæ persecutio, quod ab initio litis specialem tantum hypothecam à testatore constitutam persecutus sit logatarius pro totius legati vsurarumque eius solutione, si specialis illa hypotheca non sufficiat. [1] Neque ex ea causa impensarum condemnatio vlla fit, quasi mutato libello. [2] Est enim additio illa potius quam mutatio libelli. [3] Et nemo dixerit ex hypothecæ persecutione fieri nouationem debiti, [4] ut quod plus est in debito, quam in æstimatione pignoris remissum censeatur. [5] Pignoris si quidem datio aut persecutio non nisi quatenus valet pignus pro solutione esse potest. [6] Nam & ex contrario si pluris condemnatus sit debitor, quam faciat computatio sortis & vsurarum, non impediet condemnatio, quo minus soluto eo quod re vera debetur hypotheca liberetur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Discutienda enim fuit specialis hypotheca priusquam ad generalem perueniretur, vt diximus *Defin. præced. num 1. ex l. 1. C. de pignor.*

2 *Ex notat. in l. edita 3. C. de edend.*

3 Aliud vero longe est mutare libellũ, aliud vero addere libello, vt notatur *ad d. l. edita.*

4 Nemo enim pignus persequendo facit conditionem suam deteriorem: sicut è contrario agendo personali non amittit pignus, *l. quãuis personali 8. C. de pignor.* iunct. *l. aliam 19. D. de nouat. l. vlt. C. eod.*

5 *L. 3. l. si residui 5. l. quæ specialiter 9. C. de distract pignor.*

6 *L. quæsitum 8. §. Pomponius, D. eod. l. creditor 27. D. de rebus credit. l. si pro mutua 8. C. si cert. pet. at.*

7 *L. si fundus 16. §. si pluris ff. de pignor.*

DEFINITIO IV.

Bona fideicommisso subiecta possunt hodie obligari & alienari pro dote, & donatione ante nuptias, tam constituenda, quàm restituenda.

IVstiniani Nouella cõstitutio, quę dotis aut dominationis propter nuptias potiorem quam fideicõmissi causã esse voluit, [1] sic ab interpretibus fere omnibus accepta est, vt bona fideicommisso subiecta possint ex ea causa non solum obligari, sed etiam quod est consequens alienari, [2] adeoque totum fideicommissum in dotem dari si aliter fieri non possit, vt persona grauata matrimonium æqualibus ineat. [3] Itaque non distinguunt nostri, an de dote vel donatione propter nuptias constituẽda agatur, an de restituenda. Nam rursum an ea persona, cui fideicommissum iniunctum est, idipsum pro se velit diminuere, an pro aliquo ex suis liberis, dummodo sint illi ex descendentibus testatoris qui fideicommissum iniunxit, [4] id est, ex iis personis quibus testator ipse, si viueret, dotem vel donationẽ propter nuptias ex officio cõstituere teneretur. [5] Quæ sententia, licet æquitatis & humanitatis colorem habere videatur, euidenter tamen iniqua est. Quid enim ab surdius quam in fraudem fideicommissi, ex alienis bonis sibi quẽ aut alteri dotem cõstituere vel donationẽ propter nuptias siue ab ascendente, siue ab extraneo, aut quod hac parte idem est à collaterali inductum proponatur? [6] Præsertim cum alio interpretum nostrorum errore illud quoque iam obtinuerit, vt fideicommissum liberis iniunctum per duplicis quartæ & integrorum vtriusque fructuum detractionem minuatur, [7] scilicet in liberis primi gradus. [8] Sed & cum sequentium graduum liberi sunt, constat legitimã nõ solum iis deberi, [9] sed ita deberi, vt in ea grauari nullo modo possint, [10] quod vtique iure vetere diuersum erat. [11] Proinde quod olim prudentes respondebant in filia, quæ totã hereditatem restituere rogata dotem ex fideicom-

Source : BIU Cujas

missio dederat, non videri in euersionem fideicommissi factum, quod & mulieris pudicitiæ & patris voto congruebat.[12] hodie locum habere non potest, cum legitima filiæ debeatur, & quidem immunis ab onere fideicommissi;[13] ex qua vtique dotem habere potest,[14] Nec quod ea legitima parui pretij sit, si forte tenuium facultatum pater fuit,[15] fideicommissario nocere debet, sed filiæ potius, quæ habuit vel inopem, vel minus benevolum patrem.[16] Neque vero aliam Iustiniani mentem fuisse, credendum est,[17] cuius verba apertissima id tantum constitui præse ferunt, vt si is, qui coniugi donauit propter nuptias post factam à se donationem grauatus sit fideicommisso à patre, non noceat ea res mulieri, quo minus etiam de bonis fideicommisso subiectis solui donatio debeat, itemque dos restitui, quam aut maritus ille aut pater eius acceperat. Et vicissim, vt si mulier ipsa, quæ dotem viro dedit, rogata sit à patre hæreditatem restituere, non solum non censeantur rogata reddere dotem, quę proprium ipsius patrimonium est, sed etiam si expressim rogata sit, fideicommissum quod ad hoc attinet non valeat, sed perinde ac si rogata non esset possit maritus eã dotis partem lucrari, quam in pactum deduxerat, dummodo in pactis nuptialibus honestus modus seruatus sit pro personarum qualitate & facultatibus.[18] Itaque non de dote post iniunctum fideicommissum constituenda,[19] Iustinianus tractat, sed de ea quæ ante fideicommissum inductum constituta sit, quam nec aliter de fideicommisso detrahi posse vult, quam si honesta sint pacta & congrua.[20] Ex quo apparet non tam ad id respexisse Iustinianum quo nostri potissimum mouentur, ne propter fideicommissum filia maneat indotata, (non enim indotata esse potest, quæ vel inuito patre legitimam habere debet,[21] ex paternis facultatibus æstimandam,[22] siue pauperiorem, siue ditiorem auum habuerit[23]) quam ad id potius, ne ex tali fideicommisso decipiatur maritus,[24] qui vel ante fideicommissum cõtraxerat,[25] vel post iniunctum quidem fideicommissum, sed eo tempore, quo fideicommissum probabiliter ignorabat.[26] Sicut & quod in præiudicium fideicommissi marito iniuncti Iustinianus constituit non ad mariti fauorem respicit, sed ad commodum mulieris, ne aut propria dote, aut sibi facta per maritum donatione propter nuptias priuetur.[27] Dicat aliquis inutilem fore Iustiniani constitutionem, si sic intelligatur, vt potior sit causa dotis aut donationis propter nuptias ante fideicommissum constitutæ, quam sit ipsius fideicommissi. Quis enim dubiter, iura anteriora per subsequens fideicommissum extingui non posse?[28] Sed respondendum est, iam olim ita ius fuisse & hodie esse, vt dos vel donatio propter nuptias à parte profecta defunctis filio aut filia sine liberis ad patrem reuerteretur[29] (licet quadam miserationis potius quam iuris ratione[30]) siue in potestate retenti filius aut filia fuissent, siue emancipati.[31] Ideoque in patris potestate fuisse filiam in dote grauate,[32] itemque filium in donatione propter nuptias, non quidem constãte matrimonio,[33] sed in eum casum, quo matrimonium grauati morte solueretur.[34] Quod cum eueniebat si qua forte pacta nuptialia inscio parẽte siue constante iam matrimonio, siue sponsaliorum tempore filius aut filia præsertim emancipati contraxissent, ea fieri irrita necesse erat[35] ante Iustiniani constitutionem, atque ita decipi eũ ex coniugibus, non qui grauatus esset, sed qui ex bonis grauari tantam portionem sperabat, quantam ipse de bonis propriis in contrarium euentum præstare grauato debuisset.[36] Id vero Iustinianeus æquissime correxit, constituens, vt pater sicut grauare liberos in legitima non potest,[37] ita non possit in ea portione, quæ præter legitimam necessaria est ad quantitatem dotis aut donationis propter nuptias, vt ea quãtitas iuris interpretatione subducatur è fideicommisso, si cõtraria nõ appareat voluntas patris,[38] aut si aperte patens contra disposuerit, nulla eius voluntatis ratio habeatur, sed perinde ac si nullum fideicommissum esset, seruentur pacta nuptialia[39] si modo æqua sint & conuenientia honestati & dignitati personarum.[40] Et vero non cogitasse Iustinianum de subducendis ex fideicommisso dotibus post iniunctum fideicommissum constituris, vel ex eo maxime apparet, quod suã legem habere locum prohibet iis casibus, quibus dotes illæ aut nuptiales donationes augerentur, quæ iam ante factæ essent, quasi augmentum illud in fraudem & euersionem fideicommissi prætextu nouæ constitutionis capratum videretur.[41] Quod autem ad dotes restituendas pertinet de iis agit in prima constitutionis parte, sed ita vt alteram quandam constitutionem de ea re factam referat, quæ in libris nostris non extat. Cuius tamen illam innuit fuisse sententiam, vt mulieri, quæ ignorans fideicommissum marito iniunctum dotem illi dedit, non noceat, quod fideicommissi onere sit posterior, sed perinde dotem illa suam recuperet, nec aliter fideicommissarius ei præferatur, quam si probet scientem eam grauato viro dotem dedisse.[42] Quod si ita est, nec pro dote repetenda præferetur mulier in præiudicium fideicommissi, quod ipsa sciuerit.[43] Tantum abest, vt quæ scit fideicommissum à se relictum possit ex eo quicquam detrahere supra legitimam & Trebellianicam ad dotem sibi ipsi constituendam.[44] *At si dotem sibi ipsi ex fideicommisso constituere non potest, multo minus alij quis constituere poterit, etiamsi persona talis sit, quam ex officio dotare teneatur.* Est enim longe fauorabilior dotis restitutio quam cõstitutio,[45] & inter dotes constituendas ea, quam quis sibi constituat,[46] quam quæ alij datur.[47] *Sed quanquam* hæc ita sunt, *Senatus* tamen noster sequitur communem Interpretum sententiam, in omnibus iampridem tribunalibus receptissimam. Cui causam proculdubio dedit error Irnerij,[48] cui plus auctoritatis tribuendum putarunt Interpretes, quam Iustinianeæ constitutioni,[49] cuius ille mentem non bene percepetat: Quamquam nec Irnerij verba prorsus repugnant quo minus eandem admittant interpretationem, quam nos ad Iustinianum adhibuimus.[50] *Ita Senatus* pro illustri Domina Beatrice de la Chambre Domina de la Gratuse, contra D. Marchionem de la Chambre, Prid. Calend. Septemb. 1592. Hoc tamen addito temperamento, vt nullum ex dotis adiudicatione præiudicium fieret instantiæ discussionis, ad quam remissa est cognitio de fideicommissis, quæ sibi ab auis relicta & à patre debita fuisse Marchio contendebat.

1 *Nouell. 39. de restit. & quæ parit vndec. mens. cap. 1.* vnde sumpta est *Auth. res quæ, C. hoc tit.* Aliud tamen est, si cum prohibitione legis concurrat prohibitio testatoris. Tunc enim non posse res fideicommisso subiectas alienari, ne quidem ex causa dotis, consuluit Guid. Pap. *cons. 130. n. 7.* post Bald & alios ibi citatos. Si tamen alia bona nulla sint ex quibus dos salua esse possit, vix est, vt hæc sententia obtinere possit. Iunge *Desin. de in integr. restit. minor.*

2 Inutilis enim est obligatio per quam non possit ad alienationem perueniri, *l. 4. & 5 D. de pignor. act l. mulier* 18. *C. de distract. pign. l. vlt. C. de reb. alien non alien.*

3 Bald. & cæteri *ad d Auth. res quæ, per ill text.* & ex *l. mulier* 21. *§. cum proponeretur, D. ad* SC. *Treb.* [Nec tantum pro primo matrimonio hoc obtinet, sed etã pro secundo. *Ita Senatus* 22. Mart. 1614.

4 Vt constat ex notat. per DD *ad d. Auth. res quæ.*

5 Quomodo teneatur pater, *l. vlt. C. de dot. prom. l. capite* 19. *D. de rit. nupt.* non etiam mater, nisi ex causa, *l. neque mater* 14. *C. de iur. dot.*

6 *L. ait prætor* 10 *§. si cum mulier, D. quæ in fraud. credit.* Idque Iustin. ipse fatetur *dict. Nouell. 39. §. hæc igitur omnia, vers. non enim.* Iunge *Sid quod nostrum* 11. *l. non debet alteri* 74 *de reg. iur.*

7 *Ex cap. Raynutius, & cap. Raynaldus Extr. de testam.*

8 Quibus scilicet non potest prohiberi Trebellianica, nec præcipi, vt imputent fructus in quartam, *l. iubemus 6. C. ad* SC. *Treb.*

9 Si modo alius eos non præcedat in causa succedendi, *l. scripto 7. D. vnd. liber, l. si quis filio 6. de inoff. test. rupt. l si quis filium* 34. *C. de inoff. testam.*

10 *L. quoniam in prioribus* 32. *eod. tit.*

11 Poterant enim grauari, sed habebant eo nomine querelam inofficiosi, *l. Papinian 8. § si conditioni, & seq. D. eod. tit.*

12 Vt scriptũ est *in d. §. cũ proponeretur, l. mulier* 2. *D. ad* SC. *Treb.*

13 *d. l. quoniam in prioribus.*

14 Nam & dos congrua illa dici solet, quæ respondet legitimæ, *l. quoniam nouella 29 vbi not. C. eod. tit. de inoff. testam.*

15 Æstimantur enim legitima ex comparatione patrimonij quod

quòd moriens pater familias reliquit, *dict. l. Papinianus, §. quarta autem, D. eod. l. cum quaritur 6. C. eod.*

16 Non enim in eo debet dos constitui in fraudem & euersionem fideicommissi *d. l. ait prætor 10. §. si cum mulier, D. quæ in fraud. credit.*

17 *Ind. Nouell. 39. de restit. & ea quæ parit vndec. mens.*

18 Idque ita esse apparet ex verbis ipsis & contextu totius Nouellæ.

19 Vel constituta nec proinde generaliter de dote restituta, nisi quæ constituenda fuerit ante iniunctum onus fideicommissi, vt sequitur in Definitione.

20 Non alia vtique ratione, quam ex dotis constitutione & restitutione, nimirum dam num fideicommissarius patiatur.

21 Et consequenter dotis iam constitutæ retentionem vsque ad concurrentem quantitatem legitimæ, cuius loco dos succedit, si nostris credimus, *ex d. l quoniam nouella C. de inoff. testam.*

22 *L parentibus 8. & pass. eod. tit.*

23 Non enim debetur nepti ex filio aut ex filia in bonis aui vlla legitima, nisi cum pater vel mater prædeceſſit, sicut nec ab intestato neptis succederet auo, sed filius ipse vel filia, *l si quis filio 6 de iniust rupt. l. scripto 7. vnd liber.*

24 Vt constat ex vers. *rursus autem alter supplex apparuit.*

25 Et cui proinde dos auferenda non est, *l. Titia 62 in fin. de iur. dot. l. si donaturus 9 l. 1. de cond. ouss. dat. l. 5. §. penult. de dol. except.*

26 Arg. *l. vlt. §. vlt. de leg. 1. & l quidam ita 25. §. si quis filium*, D. *ad SC. Treb.* etsi potest dici, nulla esse in tota constitutione verba, quæ hunc casum comprehendant.

27 Vt constat vers. *moriente namque viro.*

28 Potior, si quidem est causa anteriorū creditorum, quam fideicommissarij, qui & ipse ad æris alieni solutionem tenetur, *l. 1. l. non enim 38. D. ad SC. Treb. l. 2. C. eod.*

29 *L. des à patre 4. C. solut. matr.*

30 *Liure succursum 6. C. de iur. dot.*

31 *L. 5. §. si patre pro filia, eod. l. si filia 5. D. de diuort. l. si ab hostibus 10. l. filiæ meæ 59 D solut. matr. l. 2. C. de bon. quæ liber.*

32 Textus est *in l. vlt. § filiæ, de leg. 2.* etsi fideicommisso generaliter à filia relicto dos non continebatur, *l. à filia 62. ad* SC. *Treb.* non quasi posset filia in dote grauari, sed quia non videbatur ea fuisse patris voluntas, cū dos sit veluti proprium filiæ patrimonium, *l. 3. §. scio, D. de minor. l. pater filiam 14 D. ad leg falcid.*

33 Quo tempore dos est tota viri, non mulieris, *l. doce 8. C. de iur. dot.*

34 Quia eo casu dotis actio consolidabatur in persona filiæ, *l. 2. & ibi not. D. solut. matrim.*

35 Et ideo optimum erat generum pacta conuenta cum vtroque facere, *l. cum de 7. de pact. dotal.*

36 Quod euidenter iniquum erat, cum actuum correspectiuorum eadem ratio esse debeat, *l. cum te 6 C. de pact. inter empt & vendit.*

37 *L. quoniam in prioribus. 32. C. de inoff. testam.*

38 Quasi ex tacita voluntate patris, quod iam olim obtineat, *d. l. à filia 62. ad SC. Treb.*

39 Et hoc nimirum est, in quo vno Iustinianus fecit ius nouum.

40 Ergo si pacta excedant honestatem & dignitatem personarum, manebit incorrectum ius vetus[1], & potior etit causa fideicommissi quam dotis aut ante nuptias donationis.

41 Quæ suspicio & præsumptio non cadit in dotem vel donationem propter nuptias, quæ fuerit constituta ante iniunctum onus fideicommissi

42 Refert enim Iustinianus duas à se factas constitutiones, quarum prior est illa, quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.* altera præsupponitur iis, verbis, *sed huic quidem data est negotio forma, quam bene se habere putauimus.*

43 Vt hoc sit priuilegium non modo dotis, sed etiam iustæ ignorantiæ. *vt in d. l. vlt. de leg. 2.*

44 Sibi enim debet imputare, quæ sciens bona mariti subiecta fideicommisso, dotem ei dedit, quod non similiter imputari potest ignoranti. Vide Thessaur. *decis. Pedem 151.*

45 Si quidem longe fauorabilior est causa dotis bona fide constitutæ & restituendæ, quam dotis nunc primum in fraudem commissi constituendę vt sequitur in *Defin.*

46 Ne mulier & mariti & dotis simul iacturam sentiat, *argum. d. l. iure succursum.*

47 De qua *in d. l mulier. §. cum proponeretur. ad SC. Treb.*

48 Minor enim necessitas est vt quis alij prosit & subueniat, quam vt sibi insi. [Si tamen cùm minùs congrua dos constituta esset filię à patre tutor eam auxerit ad concurrentem vsque quantitatem legitimæ, placet eam quoque dotem à tutore constitutam eodem gaudere priuilegio, vt pro ea possint obligari bona subiecta fideicommisso. *Lud. ervs. qvæst.*]

49 In concipiendis verbis *d. Auth. res qua.*

50 Quod & Castr. *ad d. Auth. res qua* profiteri aperte est. [Obserua autem apud Anguſtanos nostros obtinere ex recepta consuetudine, vt heres grauatus si testamentum ab ignobili & plebio homine conditum sit, perinde possit de bonis fideicommisso subiectis disponere tam inter viuos quàm in vltima voluntate ac fideicommissum nullum esset. Sed ita tamen vt in fideicommisso remaneant bona omnia de quibus heres grauatus non disposuit. At hoc ipsum ita, si grauatus heres non solum sine testamento, sed etiam sine liberis decedat. Itaque in effectu perinde est, acsi fideicommissum factum esset de eo tantùm quod in bonis supererit, & quidem sub condirione, si sine liberis. Sed consuetudo illa scripta excipit fideicommissa ante consuetudinem facta. De quibus nihil disponit, nisi vt secundum probationes antiquioris, & incertæ cōsuetudinis à litigatoribus faciendas decidantur. *Senatus* tamen cùm quæstio ex facto incidisset, & in conflictu probationum bis ex officio inquiri de consuetudine iussisset, tandem pronunciauit pro fideicommissario; Nihil in eius præiudicium alienari ab herede potuisse, tametsi testator qui ante scriptam consuetudinem testamentum fecerat, non nisi post eam scriptam decessisse proponeretur. Verba enim consuetudinis quæ anteriora fideicommissa excipiebant, tempus notabant facti testamenti, non mortis. Sanè de nobilium fideicommissis nunquam dubitatum est, quin valerent omnimodo, ita vt nec legitima vel Trebellianica vlla ex iis deduci, nec quicquam ex bonis alienari possit. *Ita Senatus* pro Bartholomæo Poncet, contra Mariam Poncet, 6. Id. Febr. 1613.

DEFINITIO V

Fideicommisso subiecta bona possūt obligari & alienari etiamsi pro augmento dotis, dummodo sit congruum, quale est consuetudinarium.

POstquam placuit, pro dote aut donatione propter nuptias vni ex liberis & descendentibus constituenda obligari posse bona, etiam quæ fideicommisso subiecta sint, illud quoque in consequentiam inductum est, vt pro dotis augmento idem sit iuris. [2] Nam & in cæteris omnibus eadem passim ratio est augmenti dotalis, quæ dotis ipsius, cuius & ipsum pars ac portio quædam est. [3] Sed dubitari eleganter potest, an in quolibet augmento id locum habeat, id est, an in omni eo, quod ex conuentione dictum fuit, quantumcunque illud sit, an in eo tantùm, quod sit consuetudinarium aut consuetudinario simile, hoc est, quod ad dimidiam vsque dotis partem ascendat? Tale enim est, quod moribus nostris in Sabaudia frequentatur. [4] Facit dubitationem, quod admissa indistincte sententia illa, vt quantumcunque augmentum ex bonis fideicommissariis detrahatur facile fraus fiat fideicommisso, quod tamen nec æquum fuerit, [5] nec ex mente Iustiniani, cuius nouella constitutio [6] male ab Interpretibus omnibus, vt proxime ostendimus, accepta, huic nouo & erroneo iuri causam sola dedit. Non enim cuilibet doti fauere Iustinianus voluit, sed ei duntaxat, quæ sit congrua. [7] Quo exemplo congruum quoque esse augmentum oportet, vt idem priuilegium mereatur. [8] Quodnam vero magis congruum videri potest, quam quod generali consuetudine pro tali habeatur? [9] Nisi forte proponas, ignobili viro nuptam fœminam nobilem, aut seniteneram. Ex his enim causis constat, non aliter videri pacta congrua, quam si luat maritus in ære, quod non habet in corpore. [10] At ex alia parte mouet, quod augmento dotis in quantacunque pecunia constituto credendum sit non aliter nupturam fuisse mulierem, quam si tale tantumque dictum fuisset, vt proinde re amplius non integra decipit eam inquū videatur. [11] Aut matrimonium etiam contrahendum eo prætextu damni pecuniarij impediri, [12] cuius potissimum fauore tanquam publico mouentur nostri vt fideicommissarij causā vt pote priuatam faciant duriorem, [13] nisi quis dicat, hoc ipsū imputari posse mulieri, cur eum virum expetat, cuius bona fideicommisso sint obnoxia. [14] Neque ad publicam vtilitatem pertinere, vt heres fiduciarius hanc vel illam vxorem ducat, si commode & æquis pactis ducere nequeat, [15] sed sufficere, vt ad habendam vxorem paris conditionis, liceat augmentum dare ex bonis fideicommisso subiectis quod sit congruum, cuiusmodi est consuetudinarium. Idque mihi probabilius videbatur, *Ita tractatum est*, sed nihil tamen decisum in causa viduæ N. de Miege & N. Thoromber, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Secundum ea, quæ ex Interpretum opinione scripsimus *in Defin. præced.*

2 *Not. ad Auth. res quæ, C. hoc tit.* [Nec tantum pro dotis augmento id obtinet, sed etiam pro ea liberalitate quæ conferri solet in viduam nubentem, præsertim nobilem, vulgò *doarium* vocant quoniam vice augmenti est, viduæ nullum debetur. Estque tanto fauorabilius, quod non nisi nobili fœminæ constituitur, nec nisi ad vitam mulieris si eam iterum viduam fieri contingat. *Ita Senatus* pro D. Bachod vidua D. de S Pierre, contra D. de Mont sainct Iean ante Id. Sept. 1613. Nam & Nouella Iustin. vnde sumpta est *dict. Auth. res quæ*, non de dotis augmento nostro loquitur, quod iis temporibus erat incognitum, sed de donatione propter nuptias, quæ olim frequentabatur, & quæ licet nihil haberet simile cum doario, potest tamen facilè ad doarium in exemplum trahi, cùm sit hæc quoque species donationis & liberalitatis, quidem propter nuptias, quæ alioquin plerumque non fierent. In eo tamen minus fauorabile est doarium quam dotis augmentum, quod non debetur citra specialem conuentionem, nec nisi quatenus promissum est. Ibidem pronunciatum

Source : BIU Cujas

ciatum est etiam pro secundi matrimonij dote, *dict. Auth. habere locum.* Iunge *Desin praced. num. 3. supr.*]

3 *L. inter socerum 26. § cum inter, C. de pact. dotal. l. etsi amisi 8. C. de iur. dotal.*

4 Vt scripsimus *in tit. de donat ante nupt.*

5 Ne fraus & factum vnius alteri damnum adferat, *l. quidam 25. § si quis filium, D. ad SC. Trebel. l. ait prætor. 10. § si cum mulier, ff. quæ in fraud. credit.*

6 *Nouell. 39. de resit. & ea quæ par. vndec. mens.* vnde sumpta est *Auth. res quæ.*

7 Vt apparet *ex § quamobrem*, in illis verbis, *honeste & secundum personarum qualitatem & merita excipere etiam hoc.* [Adeo autem dotem congruam esse oportet, vt si pater eam minus congruam filiæ suæ testamento dederit, liceat tutori augere illam & congruam facere, illudque augmentum idem habeat ptiuilegium in bonis patris, etiam fideicommisso obstrictis, quod haberet si à patre ipso constitutum fuisset. Ex Iosepho Ludouico Decis. Perus. *Ita Senatus* pro D. d'Aruffan, contra D. de Clermont de Mont-sainct-Iean, mense Iulij, 1613.]

8 Est enim minus fauorabile dotis augmentum, quam dos ipsa, cum magis ex liberalitate profiscatur in eo saltem quod excedit eius ex consuetudine præstandi necessitatem.

9 Nam & cuiusque loci consuetudo in his maxime rebus seruanda est. Sunt enim tolerabilia, quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.*

10 Vt damnum, quod ex vna parte sentit mulier cum lucro, ex alia parte compensetur. Tiraquell. late *in tract. de legib. connub.* Not. *in Auth. æqualitas, C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

11 *Arg. l. si donaturus 9. §. D. de condict. caus. dat. l. Titia. 62. in fin. de iur. dot. l. pure 5. § penult. ff. de dolo mali excep.*

12 *Arg. l. cum pater 77. cum existimaret, de leg. 2.*

13 *dict. Nouell. 39. § quamobrem, versic. ea enim quæ communiter.*

14 Sibi enim imputet, quæ videtur hoc maluisse & tanti habuisse huic potius quam alii viro nubere, *arg. l. si patre cogente 22. in fin. de rit nupt. l. Imperator. 70. § centum, ae leg 2. l. 4. § 1. de alien. iudic. mut. caus. fact*

15 *Arg. l. non dubium 14. § vlt. de legat. 3.*

DEFINITIO VI.

Res vni legata, non est pro alterius legato obligata.

HYpotheca illa legalis & tacita, quæ à Iustiniano introducta est pro legatis & fideicommissis, constitutaque in rebus omnibus, fuerunt testatoris morientis,[1] non habet locum in iis rebus, quæ alij sint legatæ. Vnunquemque enim in ea re, quæ sibi specialiter legata aut per fideicommissum relicta sit, potiorem esse oportet.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 9. De reb. alien. non alien.

1 *In l. 1. C. hoc tit.*

2 *L. si fideicommissorum 11. D. vt in possess. legat.*

DEFINITIO VII.

Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est, etiamsi facta sit diuisio inter creditores per mutuas adiudicationes.

DIffert vero hypotheca illa tacita, quam Iustinianus legatorum nomine induxit,[1] à cæteris hypothecis omnibus, quæ aut ex lege[2] aut ex conuentione constitutæ sunt, quod diuidua est, vt non magis hypothecaria quam personali actione vnus ex coheredibus conuenire possit supra portionem hereditariam.[3] Non si nondum diuisa sit hereditas inter coheredes (que casu nec fieri potest vt hypotheca diuidatur[4]) sed si iam facta sit diuisio, vt aliquis possit esse effectus constitutionis, qui alioquin nullus esset. At cum duobus modis fieri diuisio possit, vno ita, vt singulæ res hereditariæ ex æquo diuidantur, quomodo solet obseruari inter rusticos: altero ita, vt quædam res vni ex heredibus insolidum, aliæ alteri adiudicentur,[5] quæri potest, an vtroque casu locus sit constitutioni? Sunt enim, qui posteriore casu negẽt, quasi ius, quod semel quæsitum fuit legatario, vt in totam rem vnam hereditariam posset agere, quamdiu indiuisa esset, non potuerit ei adimi per factam inter coheredes diuisionem.[6] Sed contraria sententia magis placuit, non ea solũ ratione, quod secundùm hanc distinctionem constitutio Iustiniani, quæ generaliter & indistincte loquitur, nimis restringeretur,[7] præsertim, cum vix sit, vt inter coheredes sic fiat diuisio, vt in singulis corporibus hereditariis suam singuli portionem habeant,[8] sed etiã, quia quomodocunque diuisio fiat, nihil interest legatarij, pro ea coheredis parte quam habeat obligatam in re, quæ ad alium coheredem tota peruenit, aliam rem integram habiturus sit, quæ ex diuisione ad hunc peruenerit, & quam pro reliqua parte legati persequi in solidum possit, si velit. Id nimirum ferente natura generalis hypothecæ legalis, quæ cum ab initio eam conditionem à lege acceperit,[9] eandem perpetuo retinere debet. In eoque aliud ius est hypotecæ, non quæ specialiter, sed quæ expressim fuerit constituta. Ius enim qnod ex conuentione quæsitum est, per subsecutam diuisionem tolli non potest, siue specialis hypoteca fuerit, siue generalis.[10] At, quod sola legis potestate in hoc fundo quæsitum fuerat, facile eiusdem legis potestate sic transferri potest, vt in alio fundo, in eius locum & vicem sit, constitutum & quæsitum videatur.[11] Cum id tantum lex agat vt legatario cantum sit, quod æque vno modo fiat atque altero.[12] Igitur omni casu hypothecam hanc diuidendum esse placuit. *Ita Senatus* pro Claudio Brunier, contra Ioannem Tardy. 13. Cal. Aug. 1595.

1 *In d. l. 1. C hoc tit.*

2 Cuiusmodi illa est, quæ pro tutela rationibus reddendis competit, vel pro dote, *l. vnic. C de rei vxor. action.* Item cæteræ, de quibus *in tit. in quibus caus. pign. vel hypothec. tacit. contrah. D. & C.*

3 Id enim differte scriptum & constitutum est *in d. l. 1.*

4 Quia quamdiu hereditas indiuisa est, nullius ex coheredibus interest, quid ex hereditate in solidum iure hypothecæ capiatur.

5 Quod potissimum euenit, cum aliquæ res hæreditariæ vel nullo modo, vel non satis commode recipiunt diuisionem, *l. 3. C. commun. diuid.*

6 *Arg. l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. § penult. D. de fideiuss. l. 1. § vltim. de rebus eor. qui sub tutel. l. si consensit 7. in fin. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7 Dispositio autem quæ generalis est, generaliter debet intelligi quãtum fieri potest, *l. in fraudem 15. in fin. D. de test. milit. l. de præsto 8. D. de public. in rem act. l. 1. § generaliter. de legat. præst.*

8 Maxime vero ratione bonorum mobilium, quæ scilicet numero magis quam corporum diuisione possunt diuidi inter coheredes.

9 Vt scilicet in vnamquamque partem hereditatis pro diuiso comperat.

10 *d. l. si consensit 7. § vlt. § vlt ff quib. mod. pign. vel hypoth. solu. l. si quis putans 6. § si fundus communis, D. commun. diuid.*

11 Potest enim lex tam facile hanc quam illam rem, & hanc quam illam eiusdem rei partem obligare, cum sit domina & regina rerum omnium, quod in homine secus est, *l. 5. §. post diuisionem, in fin ff. qui potior. in pign. hab.*

12 Parum siquidem refert quomodo cautum sit, dummodo sit cautum, *si mandato 56. § vlt D mandat. l. 4. § additi, D. de fideic. libert.*

DEFINITIO VIII.

Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legatis constituta est indiuidua, itemque generalis. Tacita vero semper diuidua est, etiamsi coheres sit non soluendo.

SI tamen testator non generaliter bona sua obligasset pro legato, sed fundum quendam specialiter,[1] & is fundus ex diuisione ad vnum ex coheredibus integer peruenisset, hypothecam eo casu diuidi non debere visum est, ne offenderetur voluntas testatoris.[2] Quid ergo, si generaliter testator pro legato bona sua obligasset?[3] Sunt qui putent, idem iuris hoc casu esse debere, atque si sola subesset legalis hypotheca, quia perinde verum sit hypothecam non incipere nisi ab herede.[4] Quæ res faciet, vt diuidua censeri deberet.[5] Sed tamen contraria sẽtentia plerisque probabilior visa est. quoniã res expressim obligata, si ex diuisione ad vnum ex coheredibus tota peruenit, non potest non in solidum manere obligata,[6] ne alioqui ex diuisione inter alios facta damnum legatario inferatur,[7] tametsi ex aliis rebus, ad heredem peruenerũt, satis ei cautum sit.[8] An vero, si coheredes fiat non soluendo, eo magis hypothecaria in solidum competet aduersus alterũ?[9] Minime, quia cum ab initio non nisi pro parte nata sit, ex postfacto aut ex euentu postea augeri non potest.[10] Itaque stulte & ridicule facit reus, si in solidum conuentus per hypothecariam obiiciat exceptionem non factæ excussionis, cum neque excepti oni locus vllus esse possit, vbi non competit hypothecaria,[11] neque hypothecariæ, vbi nulla est hypotheca. *Ita tractatum est* in eadem causa.

Hoc

1 Hoc enim aliquando fit, *vt in l. Lucius* 12. D. *de alim, vel. cibar. legat*

2 Cuius conseruandæ gratia Iustinianus hanc tacitam hypothecam induxit *in l. 1. hoc tit.*

3 Tam enim facile est testatori bona sua omnia generaliter obligare, quam aliqua specialiter, *l. non est mirum* 26. C. *de pignor. act.*

4 A quo etiam legata incipiunt, *l. hereditariarum* 40. D. *de oblig. & act.*

5 Quemadmodum si legalis & tacita tantum esset, cum ad tacitam nihil adiecerit expressa.

6 L. *si quis putans* 6. § *fundus communis*, D. *comm. diuid. l. si consensit* 7. *in fin.* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7 Arg. *l. 1. in princ. de alienat. iudic. mut. caus. fact. l. quidam ita* 25. §. *si quis filium*, D. *ad SC. Treb.*

8 Quia eius interest, vt quibus velit pignoribus distractis possit ad commodum suum peruenire, *l. creditoris* 8. D. *de distract. pignor.*

9 Quomodo solet competere contra quemlibet tertium possessorem rei obligatæ, *Auth. si hoc debitor*, C. *de pignor.*

10 Habet enim hypothecaria iam inde ab initio certas suas leges, quæ postea immutari non possunt, *l. grege* 13. §. *etiam*, D. *de pignor.* iunct. *l. vero* 12. § *penult.* D. *de solut.*

11 Exceptio enim discussionis præsupponit hypothecariam, & hypothecaria hypothecam, *dict. Auth. hoc si debitor* 1. *Moschis* 47. D. *de iur. fisc.*

DEFINITIO IX.

Res fideicommisso subiecta si alienata sit, potest vindicari per fideicommissarium, nisi duobus casibus, in quibus cogitur ille contentus esse æstimatione.

REi, quæ legata aut per fideicommissum relicta est, constat prohibitam esse alienationem, [1] adeo, vt legatarius vel fideicommissarius quandocunque rem vindicans, dummodo intra triginta annos, [2] ex eo die numerãdos, quo agere potuit, [3] nulla exceptione repellatur. [4] Interdum tamen euenit, vt non res ipsa in legatum aut fideicommissum veniat, sed sola rei æstimatio, nimirum propter iustam & probabilem emptoris ignorantiam. [5] Sed non aliter id locum habet, quam si iusta quoque sit ignorantia & bona fides venditoris, adeoque cui testatoris ipsius factum causam dederit, vt puta si legatum aut fideicommissum quis reliquerit in codicillis, quos viuo herede aperiri vetuerit, [6] alioqui non magis venditoris quam emptoris ignorantiam quantumuis probabilem legatario aut fideicommissario nocere æquum erit, [7] nisi proponas manumissum seruum, qui legatus fuerat aut per fideicommissum relictus. [8] Fauor enim libertatis elicit, vt retractari eam nõ oporteat, nec nisi seruo pretium legatario aut fideicommissario debeatur. [9] *Ita Senatus* in causa N. Petri Ludouici de Lallee, contra Ant. Chardon. *Sine die.*

1 *L. vlt. §. vlt* iunct. *Auth. res quæ*, C. *hoc tit. l. vlt. de leg. 2.*

2 Alioquî hæc actio sicut & cæteræ omnes perpetuæ triginta annis perimitur, *l. sicut* 3. C. *de præscript.* 30 *vel* 40. *annor.* [Obserua autem hanc præscriptionem 30. annorum currere illo etiam casu quo venditio rei fideicommissariæ sit nulla & facta contra prohibitionem legis, id est, à persona prohibita. puta ab herede grauato, aut ab herede grauati, quia præscriptio illa nullum titulum requirit vt ratiocinatur Castr. *ad d. l. vlt. §. vlt. C. hoc tit.* Sed si venditio facta sit à persona non prohibita, id est à tertio, qui rem fideicommissariam etiam mala fide vendiderit vt suam, placet currere præscriptionem, Non quidem ante euentum conditionis, sed post purificatum fideicommissum. Præscriptionem inquam, longi temporis, quod adsit hoc casu titulus cum bona fide, vt post Castrensem, & ex communi sententia concludit Balb. *in 5. parte 5. partis princip. q. 5.* Ant. Gabr. *lib. 5. commun. opin. conclus. 13. de præscript.* Quid ergo si venditio facta sit à persona prohibita, sed tamen per multorum bonæ fidei possessorum personas ambulauerit? Non curret præscriptio. Hier. Grat. *cons. 21, num. 37. lib. 2.* Nisi tricenaria ex die purificati fideicommissi. vt supradictum est Quid rursum si venditio facta sit à persona, non prohibita, & post purificatum quidem primum fideicommissum, sed nondum impleta conditione secundi fideicommissi. An currit præscriptio longi temporis, contra secundum fideicommissatium etiam ante euentum conditionis, quia ad hunc casum lex Iustiniani non pertinet.]

3 Quia non valenti agere non currit præscriptio, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. Auth. nisi tricennale, C. de bon. matern. l. in rebus* 30. C. *de iur. dot.* [Gabriel. *dict. concl. 13. de præscr. lib. 5. per tot.* Nota autem competere vindicationem non tantum primo legatario, sed etiam secundo. Mich. Graff. qui dicit communem *in §. legatum, qu. 69 n. 18.*]

4 *d. l. vlt. § vlt. D. hoc tit.*

5 *Vt in d. l. vlt. §. vlt. de leg. 2.* vbi est in hanc rem text. elegans.

6 Quemadmodũ in specie *d. §. vlt.* Bald. & post eum cæteri *ad Auth. res quæ.*

7 *Leuissimum* 5. D. *iur. & fact. ignor. l. quod autem* 6. §. *si quid cum pupillo*, D. *qua in fraud. credit.*

8 *L. quidam ita* 25 §. *si quis filium*, D. *ad SC. Treb.* [Adde alium casum quo venditio rei fideicommissariæ valet, itavt neque ex postfacto irritetur etiamsi facta sit à persona prohibita, Nempe si vendita sit pro debito defuncti. Castr. *ad d. l. vlt. §. pen. C. hoc tit. per illum text.* iunct. *l. filius familias* 114. §. *Diui* 2. *in fin. de leg.* 1.]

DEFINITIO X.

Ex fideicommisso transuersali non potest dos deduci quomodo deduceretur ex fideicommisso relicto à descendente.

SÆpius iudicatum est, non posse dotem deduci ex bonis fideicommissi transuersalis, licet relicti sub ea conditione, si grauatus heredes sine liberis decesserit. Præsertim contra viduam illustris D. Caroli de Seyssello Baronis d'Aix. Quod tamen mihi semper valde durum visum est. Nam qui heredem grauat, si sine liberis decesserit, [1] illud vtique velle intelligitur, vt possit ille sibi vxorem quærere, [2] ac pro inde, vt pro dote possit bona sua obligarea, [3] cum alioqui neq; vxorem neque dotem facile inuenturus sit. [4] Idemq; plerisque ex Dominus videbatur. *Relatum est* in cusa N. Francisci de Bellegarde, & D. de Garde, 12. Dec. 1596.

1 Sic enim vulgo nostri *ad Auth. res quæ, C hoc tit.* quia scilicet transuersalibus nulla debetur legitima, cuius loco dos esse creditur, *ex l. quoniam nouella* 29. C. *de inoffic. testam.* [Cæterum quo casu possunt fideicommissi bona alienari pro dote siue constituenda, siue restituenda, possunt etiam obligari pro eorum quæ in dotem data sunt tuitione, & vt vocant, manutentione, si forte illa quæ in dotem data sunt euincantur, quia nec datum videtur in dotem quod non durat datum quodque euictum est, *l. quis res* 98. *in princ.* D. *de solut.* Aliud probari oporteret, si culpa mulieris quæ dotem accepisset, dos periisset. Nec enim ea culpa nocere deberet fideicommissario. Ex *exceptione* 67. D. *fideiuss. l. quod quis* 103. *de reg. iur. Ita Senatus* in causa Franciscæ Claye & fratrum ipsius, 12. April. 1614.]

2 In necessarium antecedens, cum nuptiæ illæ sint, per quas iusti liberi quæruntur, *l* 1. D. *sol matr. l. hoc modo* 64. *in fin. de condit. & demonstr.* Siquidem non alij possunt dici liberi, quam qui patrem habent, nec rursum alius pater, quàm quem nuptiæ demonstrant, *l. quia semper* 5. D. *de in ius vocand. § si aduersus, Instit. de nupt.* Vnde est quod Iustin. *Nouell. 39. de restit.* ita scribit, *solis nuptiis homines facere valentibus.*

3 Est enim tacita hypotheca necessarium consequens dotis, post *l. vnic. C. de rei vxor actionem.*

4 Qui autem vult necessarium antecedens, vult etiam necessarium consequens. Et contra *vulg. l. 1. D. de iurisdict. l. ad rem mobilem* 59. *l. ad legatum* 62. ff. *de procur.* Facit textus *in l. mulier.* 23. §. *cum proponeretur, ad SC Treb.* ponderando verba illa, *& patris voto congruebat.* Quorum vtique non sensus ille est, quem putat Accursius, quod paternum officium sit dotare filiam, sed ille potius, vt quemadmodum patris votum fuit filiæ nasci liberos, nec eam sine liberis decedere, quod apparebat ex conditione illa, sub qua fideicommissum fuerat relictum, *si ea sine liberis decederet* Ita dubitati non potest, quin ex voluntate testatoris potuerit filia dotem dare, sine qua nec honeste nubere, nec rursum extra nuptias liberos honeste quærere potuisset. Id enim est quod significant iuncta præcedentia, *& mulieris pudicitia*, cum in masculo aliud esset, in quo scilicet non est nouum, vt fideicommissum ab eo relictum, *si sine liberis*, deficiat propter solos naturales, quos non ex iustis nuptiis procreauerit, *l. ex facto* 17 *§ si quis rogatus*, D. *eod. tit.* Porro hæc ratio, quæ sumitur ex voto & voluntate testatoris, perinde locum habet, si à transuersali relictum sit fideicommissum sub illa conditione, *si sine liberis*, atq; si ab ascendente,

[DEFINITIO XI.

Sumptus ad petendum legatum facti nullam habens hypothecam tacitam.

HYpotheca tacita quam lex Iustiniani pro legatis & fideicommissis induxit, [1] non vsque adeò generaliter accipienda est, vt etiam ad legatorum & fideicommissorum fructus atque vsuras extendatur. [2] Multo minùs verò ad sumptus à legatario vel fideicommissario factos pro legati aut fideicommissi persecutione. Nam cùm sumptuum litis condemnatio sit personalis, quippe quæ in pœnam temerè litigantium infligitur, [3] quis æquum putet vt propter moram & culpam heredis qui pro soluendo legato litem secum contestari passus sit, hereditas testatoris oneretur? Ea ratio facit, vt inquiri non oporteat an heredes qui ad legati solutionem cum expensis

condem

cõdemnatus est aliunde habeat ex quo possit soluere. Nam in damno morari legatarium propter sumptus litis æquius est[5] quàm ex ea causa deteriorem fieri conditionem creditorum defuncti anteriorum.[6] *Ita Senatus* in causa Iacobi Leblanc, & Antonij Vimercat 27. Iunij 1614.

1 *In l.1.C.hoc tit.*

2 Multum enim refert an de legato ipso vel fideicommisso tractetur, an verò de vsuris legati vel fideicommissi, *l.cùm nouus 10.§.1. D.de alim. & cibar.legat.*

3 *L.qui solidum 78.§.etiam, de leg.2.l.cum quem temere 77.de iudic. & tot.tit.de pœn.tem.litig.*

4 Sua enim cuique mora nocere debet aut alteri *l.factum 155. de reg. l.2.D.quod vi aut clam, cum similib.*

5 Cùm suæ si non culpæ saltem infelicitati imputare is debeat qui cum egeno & pertinaci debitore litigare coactus fuit, *l. nam is nullam 6.D.de dolo.*

6 Quibus scilicet nihil potest imputari *l. 1.§.1. D. de separat.l.3.eod.*

TIT. XXIV.

DE HIS QVÆ SVB MODO legat.vel fideic.relinq.

DEFINITIO I.

Qui agnouit legatum cum onere restituendus est aduersus agnitionem & oneris, si legatum ei euincatur.

VI testamento herem instituerat ecclesiam, tibi legauerat fundum, ea lege adiecta, vt fundi vsumfructum Sempronium haberet quandiu viueret, tuque ipsi eo nomine caueres. Adita per ecclesiæ rectorem hereditate, tu legatum agnoueras, & Sempronio non solum caueras de præstando vsufructu, sed etiam euictionis nomine ex ea causa te obligaueras. Postea cum hereditatem soluendo non esse constitisset, & consequenter ecclesia exemplo minoris aduersus aditionem restituta,[1] distrahi bona hereditaria necesse fuisset, vt creditoribus satisfieret,[2] euicto tibi ex causa fundo, petebas, vt aduersus agnitionem legati contractamque præstandi vsusfructus obligationem tibi succurreretur. Placuit iustam esse petitionem tuam.[3] Euicto enim à te fundo sine culpa tua, æquissimum est liberari te ab eo onere, quod fundi legato adscriptum fuerat.[4] Est enim generale, vt onus, quod alicuius emolumenti prætextu iniunctum est, non debeatur, quories emolumentum illud non datur.[5] Eademque ratio facit, vt si quando debitum fuit, deberi tamen desinat, ex quo emolumentum illud aditur.[6] Nam & cum ex aliqua causa legatum remanet penes heredem, dicimus fideicommissum, quod à legatario relictum fuerat, non ab ipso deberi, sed herede.[7] Nec quod legatum agnoueris damnum tesentire æquum est, cum non tam ex agnitione legati damnum illud fensurus sis, quam ex facto ecclesiæ agnitam à se hereditatem omittentis, quod tibi nocere non debet.[8] Neque rursus augeri obligationem tuam oportet ob id solum, quod stipulanti Sempronio caueris vsus fructus nomine. Recipit enim ea stipulatio easdem conditiones, easdemque patitur exceptiones quæ actioni ex testamento inessent,[9] licet actionem ex testamento nouet ac perimat,[10] Sed & condici ea promissio potest tanquam indebita posteaquam legatum amissum est, cuius contemplatione cautum fuerat Sempronio,[11] Id enim est quod dici solet, causam causæ esse causam causę & sublata causa effectum quoque tolli.[12] *Ita tractatum est* licet nõdum pronunciatum, 13. Cal. Iulij 1591.

1 Potest enim ecclesia exemplo minoris restitui in integrum aduersus agnitionem hereditatis, adeoque hospitale tanquam quod sit pars quædam & membrum ecclesiæ. Ludouic Roman. *cons.* 47 *n.*1. post Ioan. Andr. *in c.2. de restit. in integr. in 6.* Alex. *cons.9. in prine. lib.2.*

2 *Vt in l.pater familias 28.& tot.tit.de rebus auctor.iudic.possid.*

3 Cum ea quæ de nouo emergunt, nouo indigeant auxilio *l.de state 11.§.ex causa, D.de interrog. in iur faciend.*

4 *L.fideicommissum 78. de leg.1. l. Imperator 80. in princ.leg. l. si legatarius 8. in princ. de leg.3.*

5 *L.Titia cum testamento in princ.* vbi Bart *de leg.2.l.pater 29.§.1.eod.*

6 *L.Molestinus, alias l.si adimendo 19. D.de adim legat.*

7 *L.si ab eo 9.de vsufr. legat.l.Titia 19. in princ.de ann. legat.l.Stichus 20.§.Titia, de alim legat.*

8 *Arg.l cum hereditate 53.l.si minor.61.D.de acquir. hared.* Excipe casum *l.si mulier 31.de minor.*

9 *L.si seruus 56.de leg.1.§.si quis sub conditione, D.vt legatt nomin.caueat.* Vide Guidon. Pap. *quæst.96. num. 3. vers.& confirmatio.*

10 *L.cum si ius 76.§.heres meus, de leg.2.l.1. de prat.stipul.* Scripsi *lib.3. Coniect.c.1.*

11 *L.1.de condict.sin.caus.l.2.3.4.& 5.D.de condict.indeb.*

12 Andr. Tiraq. omnium fusissime *in tract. cessante causa.*

DEFINITIO II.

In contractibus multum differt modus à conditione, sed non in vltimis voluntatibus cum modus est causa finalis dispositionis.

INter modum & conditionem ea præcipue differentia est, quod conditio actum suspendit, modus non suspendit,. ã Sed contractibus potissimum ea differentia locum habet.[2] nt in vltimis voluntatibus parum differt modus à conditione, cum modus causa finalis est dispositionis:[3] quod toties euenire intelligitur, quoties modus fauorem respicit testatoris aut alterius, quam eius, cui onus iniunctum fuit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 25. & 26. De fideic. supr.

1 *Not.in rubr.C. de donat.quæ.sub mod.vel condit. fiunt.& in l.cum ab eo 4.D.de cõtrah.empt.* [fuge *Defin.1.supr.de his quæpœn. nomin.* vbi multa de modo & conditione. Quibus contra quam interpretes sentiant, Non posse dari hereditatem sub modo qui sit verus modus, id est, implendus post aditionem, sed tantùm sub conditione, quia hereditatis acquisitio resolui non posset non secuto implemento, cum is qui semel heres fuit nũquam desinat *l.ei qui 88.de hered.instit.* Nulla certè talis institutionis sub modo sit mentio in libris nostris, nisi *in l. vlt. eod.illo tit.* sed longè alio sensu. Et titulus hic *in C.* non loquitur nisi de legatis & fideicommissis, vt nec tit. *de cond.inst.* nisi de conditionibus. Ergo si quis heres instituatur, ita vt aliquid faciat, vel non faciat, pro conditione, non pro modo, id habendum est, vt ante aditionem impleri debeat saltem per cautionem Mucianam, si consistat in non faciendo, *l.mulier 20. in princ. & §.1. d. cond.inst.* Sane quamuis modus pro conditione obseruetur in vltimis voluntatibus, secundum quid, cùm tamen est causa finalis dispositionis nihil distat à conditione, vt nostri tractant *ad l.1.C. hoc tit.* Iunge *Defin.2.n.3. ante fin.inf. de don. qua sub mod.*]

2 An scilicet onus iniunctum sit per formam modi, an per formam conditionis, Bart. *in l.quibus diebus 40.§. vlt. de condit.& demonstr. arg.d.l cum ab eo.*

3 Crauet *cons.59 incip. Petrus Pollardi num.4.* Vide Bald. *in l.generaliter. col 5. vers.modo circa prædicta C. de episc.& cler.*

4 Idem Crauet. vbi supra post alios multos quos citat.

DEFINITIO III.

Ex sola oneris iniuncti ratione non præsumitur quis vocatus nisi antecedentis necessitas ita suadeat. Et quando ex coniecturis masculi onerati vocati quoque censeantur?

SI instituta vel substituta sit filia ea lega, vt qui primus ex ea nascetur masculus cogatur ferre nomẽ & arma testatoris,[1] nõ idcirco primus masculus post matrẽ substitutus videtur, sed matri potius, quæ instituta fuit, iniunctum grauamen, vt non aliter ipsa eiusve heres, quisquis ille sit, hereditatem, testatoris retinere possit, quam si primus masculus nomen & arma inducat testatoris.[2] Non enim ex eo solo, quod onus alicui iniunctum est, honoratus credi debet,[3] præsertim cum onus tale est, quod à bonorum causa & acquisitione sit separatum. nec in necessarium antecedens requirat, vt bonorum acquisitio præcesserit,[4] quale illud certe est, de quo tractamus. Quid enim commune habet nomen familiæ cum bonis testatoris? An non vtrumque subsistere potest, vt & mater hereditatem ex testamento sine onere fideicommissi possideat, & eius filius nomen ferat testatoris?[5] Nec aliud erit, tametsi testator, vt defuncto priore masculo subseqens masculus eodem ferendi nomi

nominis onere adſtringatur. Ea namque ſubſtitutio in onere potius quam in bonis facta videbitur, [6] ſi aliud nihil ſit, ex quo poſſit colligi, voluntatem teſtatoris illam fuiſſe, vt maſculi ad fideicommiſſum vocarentur.[7] Poteſt autem non improbabilis videri coniectura illa voluntatis, vt maſculi, quibus iniunctum eſt onus ferendi nomen & arma teſtatoris, pro vocatis habeantur, ſi in eodem teſtamento poſiti ſint in conditione, maxime vero ſi ſub nomine maſculorum. [8] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 10. De condit. inſert.

1 Alioqui ferret nomen & arma patris ſui, non aui materni, *l. penult. D. de agnoſc. liber. l. 1. in fin. de iur. immunit.*

2 Nihil enim vetat inſtitui quem vel ſubſtitui ſub ea conditione, quæ non ſit in ipſius poteſtate, & quæ ex alterius, voluntate, vel ex caſu pendeat *l. 4. & 5. ff. de hered. inſtit. l. vlt. ff. de condit. inſtit. & paſſ. ill. tit. de condit. & demonſtr.*

3 Alioqui nunquam locum haberet, quod dici ſolet, ei, qui non fuit honoratus nullum onus iniungi poſſe, *l. ab eo 9. C. de ſideicomm. l. ſi fuerit 6. §. 2. de leg. 3.* ſi quiſquis oneratus eſſet, hoc ipſo vocatus & honoratus cenſeretur.

4 Aliud enim eſſet, ſi onus in neceſſarium antecedens præſupponeret honorem, *vt in l. denique 8. §. interdum, D. de pecul. legat. l. Titia Seio 87. §. Seia libertis, de leg. 2.*

5 Poteſt ſiquidem talis eſſe teſtator, cuius nomen ferre honor ſit potius quam onus, *l. ſed ſciendum 7.* vbi gloſ. & alij, *D. ad SC.* Denique ex diuerſis nihil inferri poteſt, *vulg. l. Papinianus 20. ff. de minor.*

6 In fauorem ſcilicet matris, quæ fuit inſtituta vel ſubſtituta ſub hac conditione, vt ea per aliquem ex maſculis impleta poſſit mater admitti ad inſtitutionem vel ſubſtitutionem, alioqui cum conditiones implendæ ſint in forma ſpecifica, nihil prodeſſet agnoſci onus à ſecundo maſculo, quod eſſet iniunctum primo, *arg. l. qui heredi 44. l. Mauius 55. & paſſ. de cond. & demonſtr.*

7 Cum placeat etiam ex nudis coniecturis fideicommiſsum induci poſſe, *l. penul. de leg. 1 l. cum proponebatur 64. de leg. 2. l. fideicommiſſa 11. §. item ſi quis, de leg. 3. l. heredes mei 57 §. cum ita, ff. ad* SC. Treb.

8 Secundum ea, quæ ex communi Interpretum noſtrorum opinione diſputauimus *Defin. 1. & 3. ſupr. de fideicomm.*

TIT. XXV.

DE CONDIC. INSERT.

DEFINITIO I.

Subſtitutis per fidei commiſſum maſculis ex familia non presbyteris, non auferetur fideicommiſſum ei, qui conditionis euenientis tempore non fuit presbyter, licet poſtea factus ſit.

FRATER herede inſtituta ſorore ſubſtituerat per fideicommiſſum poſt ſororis mortem liberos maſculos, qui ex ea naſcerentur, hac tamen adſcripta conditione, vt ſi presbyteri eſſent ſuccedere ex fideicommiſſo non poſſent. Quærebatur, an, ſi quis ex iis liberis ad fideicommiſſum admiſſus poſtea presbyter factus eſſet, fideicommiſſi commodo priuari deberet? Placuit non debere, propterea, quod teſtamenti verba ad id tempus relata viderentur, quo fideicommiſſi caſus & conditio euenisſet.[1] Itaque cauſam illam finalem ſemel extitiſſe ſufficiebat, vt in perpetuum actus ſubſiſteret.[2] Quo pertinet, quod vulgo noſtri ex Grammaticorum præceptis iactitant, qualitatem verbi regulari ſecundum tempus verbi aut participij cui iungitur,[3] alioqui dicendum eſſet eum, qui agniti fideicommiſſi tempore presbyter non eſſet non aliter admittendum fore, quam ſi caueret, quod numquam presbyter fieret, inducta in eam rem Mutiana cautione, quæ in conditionibus negatiuis locum habere ſolet: [4] quod tamen peſſimi ſane eſſet exempli & contra bonos mores. [5] Accedebat, quod fideicommiſſum non ſub ea conditione negatiua relictum proponebatur, *ſi non erunt presbiteri*, ſed facta demonſtratione præſentis temporis euenientis fideicommiſſi hoc modo, *omnibus qui non ſint presbyteri*, vt proinde nihil obſtaret quo minus deberetur fideicommiſſum ei, qui tunc presbyter non reperiretur. [6] Poſtmodum vero adimi propter adeptam ſacerdotij dignitatem, non ſolum iniurioſum eſſet,[7] verum etiam præter mentem teſtatoris. Qui ſicut ſacerdotes ad fideicommiſſum vocatos eſſe noluerat, ita eis acquiſitum fideicommiſſum non ademerat. [8] Aliud enim eſt non dare, aliud adimere. [9] Quare ad rem non pertinebat, quod contra obiiciebatur, conditionis negatiuæ vim illam eſſe, vt immutabiliter impleri debeat.[10] Id enim ad eas conditiones pertinet, quæ futurum tempus reſpiciunt, nõ ad demonſtrationes in præſens aliquod tempus relatas.[11] Quod autem habet antiqua iuris regula, non valere actum, qui ad eum caſum peruenit, à quo incipere non potuit,[12] toties verum non eſt, quoties actus ille iam perfectus ſemel & abſolutus fuit.[13] Denique conditionem alioquin odioſam, & quæ non ſolum libertatis ius quodammodo infringeret,[14] ſed etiã religionis fauorem labefactaret.[15] interpretatione temperandam potius quam adiuuandam eſſe vitium eſt.[16] *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1588.

1 Eſt enim generale, vt in diſpoſitionibus conditionalibus tempus euenientis conditionis ſpectari oporteat, *l. intercedit 59. l. cum qui poſt apertum 104. de condit. & demonſtr.*

2 Bald. *in l. ſi quis heredem 7. D. inſtit. & ſubſtit.*

3 Bart. & Caſtr. *in l. ſubſtitutione 33. & l. ex facto 43. de vulg. & pupill. ſubſt.* Vide text. elegantem *in l. cum pater 77. §. cum inter. de leg.*

4 *L. Mutiana 7. vbi not. D. de condit. & demonſtr.*

5 Quia retraheret ab electione vitæ contemplatiuæ, Bart. *in l. ſi ita quis, §. is cui de leg. 2 & conſ. 1 incip. Paimẽſis quidã, n. 2.* Dec. *conſ. 259. incip. viſis his.* Poſt Alexand. *conſ. 18. vol. 1.* Cranet. *conſ. 152.* Boer. *quæſt 354.* Didac. Couar. *lib. 1. var. reſ. l. cap. 9. num. 8* Itaque videtur hic caſus eſſe ex eorum numero, in quibus cautio Mutiana hodie ſublata eſt, *l. 2.* vbi DD. *C. de indict. viduit toll.*

6 Sufficit enim qualitatem adfuiſſe eo tempore, quo adeſſe debuit, nec ſemper adeſſe illam neceſſe eſt. De quo vide Bald. *conſ. 57. vol. 2.*

7 Tanquam quod eſſet in pœnam eius, quod pie & honeſte factum eſſet, An enim pœna, an conditio, an tranſlatio ſit, ex defuncti voluntate apparet, *l. 2. ff. de his quæ pœn. cauſ. relinq.*

8 Arg. *d. l. cum pater 77. §. cum inter de leg. 2.*

9 *L. 1. §. pen. ff. de his quæ in teſtam. delent.* Adde, quod multa facta tenent, quæ fieri prohibentur, *l. patre furioſo 8. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.*

10 *L. quicquid 99. §. 1. de verb. oblig.*

11 Vide addit. ad Bart. *in d. l. 1. C. de indict. viduit. tollend.*

12 *L. quia in eum caſum 16. D. ad legem Aquil. l. 1. pro parte 12. D. de ſeruit.*

13 *L. penult. §. vltim.* vbi late Bart. & poſt eum cæteri, *D. de verb. oblig. l. in ambiguis 25 §. 1. de reg. iur.*

14 Quod ſane odioſum eſt, *l. Titio centum. de cond. & dem.*

15 Summa enim eſt ratio, quæ pro religione facit, *l. ſunt perſonæ 43. de relig. & ſumpt. funer.*

16 *L. cum quidam 19. de liber. & poſth. l. hoc modo 64. in fin. D. de cond. & demonſtr.*

DEFINITIO II.

FIdeicommiſſum alicui iniunctum ſub ea conditione *ſi ſine liberis deceſſerit*, per liberos naturales excluditur, [1] niſi legitimorum mentio adiecta ſit, [2] ſi non ex teſtantis dignitate aliiſve coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate. [3] Non idem eſt, ſi legitimos tantum liberos grauatus heres reliquerit, [4] quia de iis ſenſiſſe teſtator non intelligitur: [5] de ſpuriis multo minus, ne alioqui heredem ad delinquendum inuitaſſe videatur. [6] Quod ſi liberi ſub legitimorum demonſtratione in conditione poſiti ſint, nihil cauſæ eſt, cur non pro legitimis haberi debeant, qui rite ſunt legitimati. [7] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *L. ex facto 17. §. ſi quis rogatus 1 ff. ad* SC. Treb. *l. cum pater 77. §. vlt. l. Lucius 88. §. Dame, de leg. 2. l. generaliter 6. §. cum autem,* vbi Bart. *C. de inſtit. & ſubſtit.*

2 Quæ ideo nimirum ſolet adiici, vt qui naturales tantum erunt, nõ etiam legitimi excludantur, quia pluribus conditionibus coniunctim adſcriptis omnium concurſus copulatiue requiritur, *l. ſi heredi plures 5 ff. hoc tit. de condit. l. cum pupillus 78. de condit. & demonſtr.*

3 *d. §. ſi quis rogatus 1. & not. in d. §. cum autem.* Preſertim vero per Bart. *in d. §. ſi quis rogatus*

4 *L. ſi ita quis 51. §. is cui in tempus, de leg. 2. l. fideicommiſſum 76. de condict. & demonſtr.*

5 Quia conditionum verba naturaliter & vere, non ciuiliter & ficte ſunt intelligenda, *l. qui heredi 44. l. Mauius 55. eod. tit.* In conditionibus autem voluntas teſtatoris maxime dominatur, *l. conditionibus 19. l. pater Seuerianam in princ. & §. 1. eod.*

6 Siquidem ſpurios eos appellare ſolemus, qui nati ſunt non ex concubina, ſed ex damnato coitu. Dixi *in tit. de nat. liber. ſupr.*

7 Omnes enim legitimati ſunt legitimi, licet non omnes legitimi ſine legitimari. Apoſtill. ad Bartol. *in d. §. cum autem.* Guid Pap. *deciſ. 482.* Adde *l. vlt. ff. de iur. delib.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Liberi eius, qui propter sacerdotium excluſus est à fideicommiſſo, non eo minus admittuntur, ſi ante ſuſcepti ſint. Multo magis faciunt deficere conditionem fideicommiſſi.

EXcluſis à fideicommiſſi iure per conditionis verba preſbyteris, non ideo tamen excludi videbuntur liberi ex eo ſuſcepti, qui poſtea presbyter factus ſit.[1] Nam ſi presbyteratus dignitas ſuperueniens quæſitum fideicommiſſi ius non adimit,[2] multo minus nocere debet liberis iam ante ſuſceptis.[3] Neque enim nouum eſt, vt plus iuris habeat filius quam parens,[4] nimirum, ſi non eadem in vtroque ratio ſit excluſionis.[5] Illud ſane facilius quis admittat, per liberos presbyteri ante ſacerdotium ſuſceptos excludi fideicommiſſarium, qui à patre presbytero facto non excluderetur.[6] Solam fideicõmiſſi conditionem deficere ſatis eſt ad excludendum fideicommiſſarium, tametſi aliquid ſit, quod prohibeat, ne is ipſe per quẽ cõditio deficit, admitti poſſit.[7] Plane nulla cõditione adſcripta conſtat non tantum per ſacerdotium non extingui ius ſubſtitutionis, at neque per ingreſſum religionis, niſi vno illo caſu, quo appareat teſtatorem de bonis in agnatione & familia conſeruandis cogitaſſe.[8] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim medium eſt inhabile, cum ponamus ſuſceptos iſtos ex eo, qui nondum eo tempore erat presbyter.

2 Vt diximus *Defin. 1. ſupr. argum. l. cum pater. 77. §. cum inter, de leg. 2.*

3 *Arg. l. familiam 9. ff. de Senator l. 2. C. do libert. & eor. lib.*

4 Quamuis regulariter aliud ſit, *l. ſi viua matre 3. & ibi not. C. de bon. materm.*

5 Marian. Socin. eleganter *conſ. 2. vol. 3.*

6 Scilicet cum presbyteri à fideicommiſſo excluſi ſunt, vt in propoſita ſpecie. Admittuntur enim hoc caſu liberi non ex perſona patris, ſed ex propria, & ab aut non à patre, *l. 3 ff. de interd. & releg.*

7 *d. l. filius familias 114. §. cum quis erit, de leg. 1.*

8 Franci. Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib. 8. tit. 12. n. 15.* poſt Crauet. *conſ. 152. n. 2.*

DEFINITIO IV.

Qualitas maſculinitatis, poſita in priore ſubſtitutione non cenſetur repetita in poſteriore ſi ſit diuerſa qualitas ſubſtitutorum magis & minus diſtinctorum.

QVod priore ſubſtitutionis parte maſculi ſoli in conditione poſiti ſint, facere non debet, vt in ſequenti ea maſculinitatis, vt aiunt, qualitas repetita ſemper intelligatur, ſi non vrgeat probabilis & euidens coniectura voluntatis ad excluſionem fœminarum. Itaque ſi cũ primo loco ſubſtituti eſſent quidam de familia, ob eamque cauſam de liberis maſculis concepta conditio, ne per feminas deficeret,[2] poſteriore loco ſubſtituti proponantur extranei ſub ea conditione, Si perſona grauata ſine liberis moreretur, apparet ex diuerſa ſubſtitutorum qualitate non poſſe videri maſculos in conditione poſitos, quod ſit veriſimile, voluiſſe teſtatorem prohibere, ne filiæ ab inteſtato ſaltem præferrentur ſubſtituto extraneo,[3] tametſi fœminas prioribus ex familia ſubſtitutis præferri noluiſſet.[4] Eadem fere ratio facit, vt ſi maſculi ſoli ſint ſubſtituti, non idcirco tamen conditio adſcripta, *ſi ſine liberis* de ſolis maſculis intelligi debeat,[5] quia fieri poteſt, vt fœminas ad fideicommiſſum inuitare teſtator noluerit, at ſaluum voluerit iis eſſe ius legitimæ ſucceſſionis ab inteſtato ad excluſionem fideicommiſſarij.[6] *Ita Senatus* ibidem.

1 Maxime ſi excluſæ ſint fœminæ non tantum per adiectam mentionem maſculorum, ſed etiam per dictionem taxatiuam *Duntaxat*, poſitam in præcedenti ſubſtitutione, Bart. *in l. Lucius, col. penult. verſ. ſed quæro circa hoc de pulchra quæſtione.* vbi late Alex. & DD. *de vulg. & pup. ſubſt.* Alex. *in l. coheredi 41. § qui diſertim, eod. & conſ. 66. lib. 2.* Crauet. *conſ. vltim. n. 5. arg. l. qui filiabus 17. de l. g. 1.* Idem Bart. *in l. cum ita, de cond. & demonſtr.*

2 Hoc enim caſu fœminæ non excludunt fideicommiſſum. Socin. & alij *ad l. cum anus 102. de cond. & demonſtr.*

3 *Arg. d. cum acutiſſimi 30. C. de fideicomm. l. vel. ſingulis 37. de vulg & pup. ſubſt. l. Lucius 85.* vbi gloſſ. communiter approbata in verb. *prætulit*, D. *de he red. inſtit.*

4 Studio ſcilicet conſeruandorum in familia bonorum quantum fieri poſſet, quia non poſſunt conſeruari per fœminas aut per deſcendentes ex fœminis, *l. 1. in fin. de inr. immunit. l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. ſignif.*

5 Niſi poſterior clauſula iuncta ſit præcedenti, in qua mentio facta fuerat maſculinitatis per copulam Et, quæ dicatur repetitiua præcedentium omnium qualitatem, Bart. *in l. Seia, §. Caio, de inſtruct. & inſtrum. legat. l. in repetendis, de leg. 3.* Aut niſi ex coniecturis appareat, teſtatorem in ipſis ſubſtituiſſe, quos vocauerat, vt relatio facta ſit cum omnibus ſuis qualitatibus, *vulg. l. eſſe toto 77. D. de haerd. inſtit.* Alex. *conſil. 9. num. 10. vol. 1.* Dec. *conſ. 291. incip. viſis & diligenter, n. 6. verſ. his præmiſſis.* [Simile eſt quod dici ſolet Clauſulam poſitam in vno capite inſtrumenti, ſiue teſtamentum ſit, ſiue contractus influere in ſequentia, imò & trahi ad præcedentia, ſi ſit poſita in medio. Ex *l. 3. § filius, D. de liber & poſthum.* Alioqui cùm vnaquæque clauſula ex ſe perfecta eſt, & ſuum ſenſum habet, difficilius eſt vt conditio aut reſtrictio poſita in vna clauſula ad aliam, ſiue præcedentem, ſiue ſubſequentem extendi debeat, niſi cum eadem, aut maior ratio eſt, Crauet. *conſ. 135.* Præſertim *n. 16.* Socin. *conſ. 10*]

6 *Arg. d. l. vel ſingulis 37. de vulg. & pup ſubſtit. Gloſſ. in d. l. Lucius 85. in verb. prætulit. de hered. inſtit.*

DEFINITIO V.

Conditionis nomen quando ſumatur pro modo, & quando modus pro conditione.

SIquid tibi teſtamento datum aut contractu promiſſum ſit ſub ea conditione quomodo notarij plerumq; loqui ſolent, vt hoc vel illud facias, non tam conditio inſerta quam onus iniunctum modusque adiectus videbitur.[1] Non enim ex figura verborum æſtimanda & diſcernenda conditio eſt, ſed ex eorum vi & poteſtate,[2] quam ſola teſtatoris aut contrahentium voluntas inducit:[3] quãquam, ſi quis ad figuram verborum reſpicere volet, ea placet obſeruatio, quam noſtri tradunt, vt conditio per particulam, *ſi*, modus per *vt*, concipiatur.[4] In teſtamentis tamen & vltimis voluntatibus minùs intereſt quam in contractibus an conditio ſit, an modus.[5] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Bart. *in l. quibus diebus 40. §. vlt. num. 5. de condit & demonſtr. ex l. 2. §. vlt. de donat. l. Mauia 44. de manum teſt.* Conditionem enim notarii in hac formula ſumunt pro lege & pacto, *vt in l. ea conditione 14. C. de reſcind. vend. & alibi paſſ.*

2 Multum tamen interdum refert, an figura conditionis expreſſa ſit an non, *vt in l. in ratione 30. §. tametſi, D. ad legem falcidiam.*

3 *7. in conditionibus 19. in princ. & §. 1. & 2. l. pater Seuerianam 101. in princ. & §. 1. de cond. & demonſtr.*

4 Ita enim vulgo noſtri *ad l. cum ab eo 41.* per ill. text. *de contrah. empt.*

5 Crauet. *conſ. 59. incip. Petrus Pollardi, n. 4.* Dixi Defin. 2. *Supra de his que ſub mod. leg. vel fideic. reling.*

DEFINITIO VI.

Qui controuerſiam alicui mouere prohibitus eſt, nihil ab eo per tranſactionem accipere poteſt eo nomine, in dubio tamen credendus eſt accepiſſe pro aliis iuribus, ſi quæ ſint.

CVi legatum, aut quid aliud teſtamento relictum eſt ſub ea conditione, ſi heredi controuerſiam non fecerit,[1] contra voluntatem feciſſe videtur, ſi agnitũ quoque legatum ratúmque habitum iudicium defuncti pecuniam ab herede, litem metuente, per ſpeciem tranſactionis acceperit.[2] Quid enim refert, an legatarius pro omni iure, quod aduerſus heredem habere poterat, aliquid conſecutus ſit, an vero iura ſua quæ habere poterat, exegerit?[3] Niſi, quod priore caſu minus accipit, tanti nimirum æſtimans iura ſua, quæ pluris vtique eſſe potuerunt.[4] Aut quid intereſt, an ius habuerit, nécne, mouendæ aduerſus heredem controuerſiæ?[5] Siquidem tritũ illud eſt, cõditionis verba naturaliter intelligenda eſſe, nec tã adius quam ad factum referenda.[6] Neque dubitandum eſt, quin ea teſtatoris in propoſita ſpecie voluntas fuerit, vt heredem ſuum ab omni litis metu & incommodo liberarer.[7] Plane, ſi quid aliud fuit, quod legatarius pro ſuo iure, aut ex eo ipſo teſtamento, aut qua alia ratione, ſaluo teſtatoris iudicio petere potuerit, idipſum tranſactione remiſſum, aut potius accepta quantitate æſtimatum perceptumque intelligetur, vt in dubio ea capiatur interpretatio, quæ fauorabilior eſt.[8]

Non

Non enim facile quisquam credendus est, impugnare velle defuncti iudicium, quod semel agnouerit, præsertim si ex eo maius damnum passurus sit.[10] Cæterum si legatario, per quē aliud contra testatoris voluntatem factum est, heres vltro perceperit, pœnamq; remiserit, impunitum erit factum legatarij,[11] si non interfit alterius, cui nocere facto suo heres non potuerit.[12] *Ita Senatus* in causa Dn. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, contra Franciscam Losam, 8. Id Mart. 1591.

1 Quemadmodum etiam interdum heres damnatur, ne controuersiam alij faciat, *vt in l. penult. D. de liber. legat.*

2 Transactio enim præsupponit controuersiam, vel motam, vel saltem mouendam, *l. 2. C. de transact. l. in summa 65. §. 1. D. de condict. indeb.*

3 Priore siquidem casu fit quædam veluti compensatio, quæ pro solutione & petitione est, *l. si debitor 4 ff. qui potior. in pign. hab. l. amplius non peti 15 ff. rat. rem haber.*

4 Arg. *l. 4. §. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. Imperator 70. §. si centum, de leg. 2.*

5 *L. nuda 5. C. de contr. & commit stipul. l. pacto conuenit 15 ff. de transact.* Guid. Pap. *quæst. 377. n. 2.*

6 *L. qui heredi 44. l. Maurus 55. de condit. & demonstr.*

7 Nam & metus litis hoc casu tantum potest, quantum lis ipsa, *d. l. 2. C. de transact.*

8 Ne scilicet pœna priuationis incurratur, quæ semper odiosa est.

9 Quia nec potest id iure facere, etiamsi maxime velit, nec inducere diuisionem voluntatis, *l. 4 5. & 6. de leg. 2.*

10 Nemo enim creditur velle damnum pati, & iurium suorum iacturam incurrere, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probation.*

11 Pœnam siquidem remittere potest is, cuius solius interest, *l. vltim. de eo quod cert. loc. l. de lege 6. §. vltim. & l. seq. D. de leg. commiss.*

12 *L. 1. de alien. iud. mut.*

DEFINITIO VII.

Factum decessoris nocet successoribus etiam ex propria persona venientibus, si ex eo facto defecit conditio, sub qua successores fuerant vocati.

QVi centum tibi legauerat pro iuribus omnibus, quæ aduersus heredem habere potuisses, idem te suosque liberos scripto heredi substituerat, si is sine liberis moreretur; sed ea lege adiecta & conditione, vt si qua per te controuersia heredi fieret, irritæ essent & pro non scriptis substitutiones, quam in tuam tuorumque vtilitatem feciſſet. Placuit, si quid contra voluntatem feceris, nocere id debere non solum tibi, sed etiam tuis successoribus,[1] licet ex propria persona fideicommissum persequentibus.[2] Nec magis absurdum hoc casu videri potest, vt factum tuum liberis tuis noceat, quā si fideicommissum iis datum aut ademptum esset sub ea conditione, si tu heredi aliquid dedisses aut non dedisses.[3] Conditionem enim nihil prohibet in vnius persona concipi, vt in alterius commodum, aut incommodum, vel impleatur, vel deficiat, sicut euenire legatis tibi centum, si Titius Capitolium ascenderet.[4] Diuersum esset ita concepta conditione, si neque per te, neque per tuos liberos heredi controuersia moueretur. Etsi enim vna conditio est pluribus personis imposita, prodesse tamen eam implenti placuit, nocere non implenti.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ita nimirum faciente voluntate testatoris, qui substitutiones in tuorum fauorem factas voluit esse irritas, si quid tu faceres contra voluntatem, quia nec eos substituerat, nisi tui contemplatione, *vt in l. filiofamilias 42. de condit. & demonstr.*

2 Quamuis dici soleat successoribus ex propria persona fideicommissum petentibus non nocere factum decessoris, etiam cui extiterint heredes, neque hoc casu locum esse legi *cum à matre, C. de rei vindic.* Olaich. Cacher. *decis. Pedem.*

3 Quo casu esset in tua potestate facere, vt conditio deficeret, *l. nonnunquam 52. de condit. & demonstr.*

4 *L. si quis Sempronium 68.* vbi est textus elegans, *D. de hered. instit.*

5 *L. si plures 6. C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Stipulatio legatorum & fideicommissorum nomine interposita easdem recipit conditiones, quas actio ex ex testamento.

CVm ius legati aut fideicommissi ex testamento competens in stipulationem transfusum est, si diem aut conditionem testator adscripserat, quæ in stipulatione omissa sit, easdem tamen conditiones stipulationi inesse credendum est, quæ testamento inerant.[1] Est enim hæc stipulatio ex earum numero, quas cautionales vocant, quarum propriū & singulare ius illud est, vt actionum, quas nouant & perimunt, naturam induant, vicemque repræsentent,[2] propter quam causam instar actionum habere dicuntur.[3] Proinde si qua exceptio agenti ex testamento obiici potuisset, eadem agenti ex stipulatu recte obiicietur.[4] *Ita Senatus* in eadē causa.

1 L. 1. *§ si quis sub conditione 14. D. vt legat. nom. caueat.*

2 *L. 1. § cautionales, D. de prætor. stipulat.*

3 *L. actionis verbo 37. ff. de oblig. & act. l. sed & hæ 35. §. non solum ff. de de procur.* Scripsi *lib. 3. Coniect. cap. 1.*

4 *d. § si quis sub conditione.* Ergo & obiici poterit de non implemento modi, quia in vltimis voluntatibus modus pro conditione habetur. *l. 1. vbi gloss. penult. C. de his quæ sub mod.* Dixi *Defin. 5. in fin. supr.*

DEFINITIO IX.

Legatum pro dote tacitam conditionem nuptiarum habet, si factum sit ab extraneo, secus si ab ascendente, & ideo posteriore casu transmittitur, priore non item.

LEgatum dotis causa ab extraneo relictum, tacitam conditionem[1] habere intelligitur, si nuptiæ sequentur,[2] cum nec dos esse possit ante matrimonium,[3] nisi dies nuptiarum non tam legato, quam legati solutioni dictus sit.[4] Nihil enim commune habet tempus solutionis cum iure obligationis.[5] Quod si non ab extraneo, sed à patre legatum tale relictum proponatur, diuerso vtique iure censebitur, vt tacitam conditionē habere nullam videatur, quia nec expressam admitteret,[6] cum legitimæ loco sit.[7] Proinde filiæ ante nuptias defuncta transmitteretur legatum ad quoscunque filiæ heredes, quod alioqui non transmitteretur: quia legitimæ petendæ ius in heredem transmittatur,[8] at legatum conditionale non item.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 12. supr. de legat.

1 *L. Titio 71. §. Titio genere, de cond. & demonstr.*

2 Itaque non sufficiet puellam ad nubilem ætatem peruenisse, *l. sancimus 24. C. de nupt.* sicut nec sufficeret esse illam traductam ad domum sponsi, ibique defunctam, si ad nubiles annos nondum peruenisset, *l. penult. §. fin.* vbi Bald. *D. quod falsi tut. aut.* Boer. *qu. 22. n. 37.*

3 *L. 3. D. de iur. dot.* Crauet. *cons. 101. n. 1.*

4 *L. ex his verbis 5. C. quand. dies legat. ced.*

5 Arg. *l. 1. D. qui potior in pign. hab.*

6 Quod enim expresse fieri non posset, cur tacite factum credatur?

7 Imputatur enim dos in legitimam, & succedit loco legitimæ secundum nostros qui ita confundunt, *a l. quoniam nouella 29. C. de inoffic. testam.* certum autem est legitimam neq; diem recipere, neque conditionem, *l. quoniam in prioribus 32. eod. tit.*

8 Dummodo non sit petenda per querelam inofficiosi non præparatam, *l. si quis filium 34. eod.*

9 L. 4. 5. *& pass. D. quand. dies leg. ced. l. si cui legetur 49. hoc autem legatum, de leg. 1.*

DEFINITIO X.

Si substitutionis verba sint apta comprehendere filias, non facile capienda est interpretatio, quæ illas excludat, licet in aliis partibus testamenti facta sit mentio masculorum.

COnditio illa, si sine liberis, quæ in fideicommissis plerunque adiicitur, deficit proculdubio, si is qui rogatus est, superstite filia decesserit.[1] Nam & sufficeret superesse liberos ex filia etiam prædefuncta.[2] Sed tamen aliquando accidit, vt dubitationi locus esse possit, an qui liberos simpliciter in cōditione posuit, de masculis tantum sensisse videatur, nimirū si ex aliis testamenti verbis ea capi possit coniectura voluntatis.[3] Quid enim si testator in institutione proprias filias excluserit, soloſque masculos heredes instituerit? Cur non filiorum quoque filias, quas haud dubie tanquam remotiores minus dilexit,[4] excludere voluisse credatur, in fauorem præsertim filij primi gradus, & masculi & superstitis?[5] Siquidem dici solet sumendam ex institutione interpretationem substitutionis, videriq; testatorem eos in substitutione prætulisse, quos prætulit in institutione, ac eundem inter substitutos, quem inter institutos

ordinem seruasse.[6] Sicut & illud verum est, numquam meliorem esse debere conditionem personæ, quæ fuerit minus dilecta,[7] Quid item si appareat, testatorem habuisse rationem cõseruandi in familia patrimonij? [8] Finge in eum casum, quo scripti masculi sine liberis morerentur, substitutas quidem filias, sed ea lege, vt qui primus ex ipsis masculus nasceretur, deinde secundus, & sic deinceps, alius, nomen & arma familiæ deferret?[9] Quid rursum si substitutus non sit, extraneus, sed ex liberis & descendentibus? [10] Nam extraneo substituto vtique difficilius est credere, vt heredum præsertim filiorum filiabus præferre illum testator voluerit.[11] Quod in substituto vno ex liberis aut nepotibus maxime quem constet magis dilectum fuisse, quam liberos in conditione positos, minus mirandum esset.[12] Nec sane desunt qui hanc distinctionem probent.[13] Quid denique si ex contractibus ab eodem testatore inter viuos initis appareat, sic eum existimasse, vt ex maiorum suorum testamentis soli masculi ad ea bona vocati deberent, quæ ipse à maioribus accepisset? [14] Cur non ei interpretationi, quam testator ipse fecerit, stare heredes cogantur? Aut saltem pati, vt ex renunciatione illa voluntatis coniectura capiatur? [15] *Senatus* tamen etiam omnibus suprascriptis circumstantiis concurrentibus pronunciauit, defuncto filia superstite altero ex masculis heredibus, nullum fideicommisso locum esse. Nam cum liberorum appellatio filias æque ac masculos comprehendat, verba sane repugnabant, à quorum propria significatione non alter recedi oportuit, quam si contraria euidenter esset voluntas testatoris.[16] Etsi autem constat in fideicommissis interpretandis habendam præcipue rationem voluntatis,[17] eam tamen voluntatem ex testamenti verbis colligi necesse est, & quidem ex iis quæ disponant. [18] Nec facile quisquam credendus est voluisse quod non dixerit,[19] ne aliter posito iure vagentur omnia in incerto, ac cuique liberum sit pro arbitrio suo defuncti hominis voluntatem eiusmodi commentis in vtram velit partem detorquere.[20] Neque rursum probabile erat, voluisse auum neptem ex filio postponi patruo in patris portione, ne ipsi filio in ea portione instituto feciſse videatur iniuriam, si ita heredem eum scripserit, vt non possit filius in iis ipsis bonis, quæ à patre habuit, filiam heredem relinquere. Hæc enim illa est pietatis coniectura, quæ Papinianum mouebat, vt conditionem hanc, *si sine liberis*, etiam tacitam, & ab auo prætermissam, supplendam putaret.[21] Denique verba illa enunciatiua, quibus testator extra testamentum & disponendi voluntatem vsus proponebatur ad alium finem, & vt sibi suisque heredibus prodesset potius, quam vt seipsum fideicommisso obstringeret, aut sibi suisve bonis vel heredibus legem diceret, non poterant obligare heredes, quos minus nullum in iis bonis fideicommissum relictum esse possent dicere.[22] Præsertim, cum idem ille, qui eiusmodi verba enunciatiua protulerat, postea testatus inter liberos ita substitutionem concepisset, vt non minus de filiabus, quam de masculis sensisse videri deberet. [23] *Ita Senatus* in causa Dn. Guilliel mi Onciaci. Dn. de Cognac, tunc Senatoris integerrimi & eruditissimi, nunc Præsidis meritissimi, & Dn. de Maillac consentientibus omnium votis, 4. Calend. Febr. 1594.

1 *L. non est sine liberis 148. de verb. signif.*

2 *L. 1. C. hoc tit.*

3 Cum vna pars testamenti pêt aliam possit & debeat debeat declari, *l. qui filiabus 17. l. si seruus plurium 50. §. vlt. de leg. 1. l. quæsitum 12. §. Papinianus antepen. D. de instruct. vel instrum. legat. l. virum 23. D. de hared. petit.*

4 Nam quo quis remotior est à testatore, eo minus dilectus fuisse præsumitur *l. omnia 31. alias l. cum ita, §. in fideicommisso, de leg. 2. l. vltim. & ibi not. Cod. de verborum significationib.*

5 Eiusdemque heredis instituti, cuius causa omnium fauorabilissima esse solet, *l. Titia cum testamento 34. §. qui inuita, de leg. 2.* iunct. *l. Sempronius 47. eod.*

6 *L. fin.* vbi Bart. D. *ad Senatusconsl. Treb. l. 1. C. de impub. & aliis substit.* Not Socin. *in l. si is qui ducenta, num. 4. de reb. dub.* Alex. *in l. coheredi 41. §. qui discretas, de vulg. & pup. substit. & cons. 63. lib. 1.* Paul Castr. *in l. 1. C. hoc tit. & cons. 409. lib. 2.* Barbat. *inter cons. 51. lib. 1.* Corn *cons. 265. lib. 4.* Dec. *cons. 270.*

7 Idem Bar. *in d. l. vlt. ad* SC. *Treb.* Curt. sen. *cons. 151. col. 4. verſ. probatur prædicta.* Corn. *cons. 146. col. 2. lib. 4.* Curt. iun. *cons. 48 col. 8. verſ. accedit, n. 6.* text. *in l. Publius 36 §. 1. de cond. & demonstr.*

8 Hoc enim casu qualitatem masculinitatis in vna parte testamenti appositam in aliis repetitam videri placet, Bartol. *in l. Titia, §. vltim de leg. 2.* Bald. *in l. quemadmodum, § hac verba, ad legem Aquil. & in l. inciuile, D. de legib. Ex l. qui non militabat, §. de hared. instit. l. 3. §. filius inter medias, de liber. & posthum. l. legatorum 33. §. qui plures, de leg. 2. l. quæsitum 78. §. 1. de leg. 3.*

9 Alioqui non posset nomen & familia conseruari per descendentes ex fœminis, *l. 1. in fin. D. de iur. immun. l. pronunciatio, 195. §. vlt. de verb. signif.*

10 Nam liberorum causa fauorabilior esse solet, *l. cum auus 101. vbi not. de cond. & demonstr.*

11 *L. cum acutissimi 50. C. de fideic.*

12 Qui enim ponitur in dispositione, magis diligitur, quam qui tantum in conditione, *l. heredes mei 57. §. cum ita, C. ad* SC. *Treb.*

13 Carol. Ruin. *cons. 140. vol. 2.*

14 Desideria namque morientium ex arbitrio viuentium colligenda sunt, *l. quoniam 4. C. de natur. liber.*

15 Arg. *l. vlt. ff. de hared. instit.*

17 *L. non aliter 63. de legat. 3.*

17 *L. penul. de leg. 1. cum similib.*

18 *L. Gallus, §. 1. de liber. & posth. l. quidam 46. de hered. instit. l. Lucius 78 §. tres heredes, in fin. ad* SC. *Treb. l. pater 38. pen. de leg. 3.*

19 *L. Labeo 7. de supell. leg.*

20 *L. ille aut ille 25. §. cum in verbis, de leg. 3.*

21 *L. cum auus 102. de condit. & demonstr.*

22 Verba enim enunciatiua incidenter & ad aliud prolata, & extra testamentum non possunt probare, *l. ex hac scriptura 16.* vbi Bart. *D. de donat. l. Diuus 24 de test. milit.*

23 Nam etiamsi verba enunciatiua inducerent fideicommissum, posterior tamen voluntas prævalere deberet, *l. 3. §. vlt. l. 4. de alim. legat.* Vide Francisc Mantic. *lib. 8. de coniect. vltim. volunt. tit. 15. num. 10. & tit. 13. n. 8.* Dec *cons. 480. n. 4. verſ. & conclusioni.*

DEFINITIO XI.

Conditio concepta per dictionem collectiuam omnes, *debet in omnium personis purificari.*

SVbstitutio facta pluribus in tota hereditate, sub ea conditione, *si omnes sine liberis decedant*, non vindicat sibi locum in portione eius, qui solus sine liberis defunctus sit. Sed in omnium personis euenire conditionem necesse est, quæ omnium personas complexa est. [1] *Ita Senatus* in causa sororum Genier. 5. Cal. Maij 1594.

1 Dictio enim *omnes* est collectiua, & omnium personas complectitur, & ideo verificari debet in omnium personis, præterquam in casu *l. heredes mei 57. § cum ita.* vbi omnes notant D. *ad* SC. *Treb. & in l. penult.* vbi est text. *C. de impub. & aliis substit.*

DEFINITIO XII.

Fideicommissum relictum sub simplici conditione, si sine liberis, *deficit superstitibus liberis, nec sub duplici conditione datum vnquam præsumitur.*

FIdeicommisso sub ea conditione relicto, si quis sine liberis decederet, sufficit ad excludendum fideicõmissarium, quod relictis liberis decesserit is cui adscripta fuerat conditio, [1] quicquid postea de liberis contingat, [2] id est, siue liberi illi viuo fideicommissario sine liberis decesserint, siue non, & siue parentis hereditatem agnouerint, siue repudiauerint.[3] Semel enim defecta fideicommissi conditio iterum restitui, vt quandocunque existat & impleantur, non potest.[4] Ac sane si conditio ita concepta, *Si Titius sine liberis decesserit*, eã interpretationem admitteret, vt illa quoque adiectio subintelligeretur, *aut liberi eius sine liberis*, non tam interpretatio illa dicenda esset, quam mera extensio, nec solum de casu ad casum, quod in vltimis voluntatibus perraro quidem, sed tamen aliquando admittitur ex identitate, vt loquũtur, aut maioritate rationis,[5] sed etiam de persona ad personam, quæ extensio multo difficilius inducitur. [6] Maxime in fideicommissis, quæ tam odiosa sunt, vt ad inducenda illa non sufficiat testatorẽ voluisse, nisi etiam dixerit & disposuerit.[7] Nec est contrarium quod dici solet, in fideicommissis præcipue spactandam esse testantis voluntatem. [8] Id enim tunc locum habet, cum de interpretando fideicommisso agitur, [9] non etiam cum de inducendo.[10] Nam & illud quoque verum est, coniecturas voluntatis, quæ ad fideicommissi interpretationem efferuntur, tales

esse

esse debere, quæ ex ipsis testamenti verbis colligi possint: [11] Ne aliter posito iure fiat, vt de hominis defuncti voluntate pro arbitrio quisque statuat, quicquid velit. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 L. *filius familias* 114. § *cum quis erit rogatus, de leg.* 1.
2 Oldrad. *cons.* 21. incip. *Thema tale est.*
3 *d.* §. *cum quis erit.*
4 L. *heredibus* 77. *in princ.* D. *ad SC. Treb.* Sicut è contrario semel impleta conditio nunquam potest deficere, *l. si quis haredem* 7 C. *de instit. & substit.* Inngе *l. hac conditio* 10. *in fine principij*, si cum Cuiacio legas, quomodo legendum est *non, defectam*, D. *de cond. & demonstr.*
5 Notant nostri *ad l. Gallus*, § *quid si tantum, de liber. & posthum.*
6 DD. ibid Nam nec vnquam persona extrinsecus subintelligitur, *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus* vbi etiam not. D. *de verb. oblig.*
7 Vt omnium apertissime probatur, ex *l quidam cum filium familias* 40. vbi Bald. notat. D. *de hared. inst.* Facit *l. vnic* § *vbi autem, vers. sin autem ad deficientis, in fin.* Cod. *de caduc. tollend.*
8 L. *penultim. de legat.* 1. *l. fideicommissa* 11. § *item si quis, de legat.* 3.
9 *Vt in l. haredes mei*, 57. §. *cum ita, ad SC. Trebell.*
10 *d. l. quidam l. pater*, 38. §. *pen. de leg.* 3. *l. Lucius*, 78. §. *tres haredes, ad SC. Trebell.*
11 L. *cum proponebatur*, 62. *de leg.* 2. *l. Gallus*, 29. §. 1. *de liber. & posthum.*
12 Diuinando potius, quam interpretando, vt loquitur Iustin. *in Novell.* 107. *de testam. imperf.*

[DEFINITIO XIII.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommissi, si is sine liberis moreretur, debetur filio viuenti, quamuis monacho effecto.

NAturalis pater qui legitimos quam plures habebat filios, ei qui naturalis tantum erat alimenta & vestiaria legauerat in diem vsq; completi anni quinti & vicesimi, [1] & ab eo tempore centum. Et adiecerat velle se, vt si in pupillari ætate, vel alia quandocumque filius ille decederet sine liberis naturalibus, ex vero & legitimo matrimonio procreatis, [2] ea centum apud hæredes manerent. Legatarius vix completo anno decimo tertio in sacrosanctam Diui Dominici familiam adscriptus in eaque per multos annos educatus fuerat. Curantibus id hæredibus & eos sumptus, quos in religionis ingressu fieri necesse fuerat, præstantibus. Cum vicesimũ quintum annum excessisset, petebat cẽtum. [3] Hæredes negabant se debere, quasi relicta essent sub conditione quæ defecerat, quod is ante vicesimum quintum annum factus monachus, ex eo tempore liberos legitimos habere posse desiisset, [4] adeoque mundo mortuus videretur: [5] Placuit, non eo minus legatum deberi, quia non tam datum quam ademptum esset sub conditione, quæ haud dubie defecerat, cum filius ante vicesimum quintum annum non decessisset, qui etiam tum viueret. [6] Nam quod dici soleat, monachos mundo mortuos esse, sicut ad causam alimentorum non pertinet, quia & edunt & bibunt: ita nec ad huiusmodi legatum, quod velut in locum alimentorũ substitutum esset, quæ in annum vsque vicesimũ quintum præstari testator iusserat. [8] Atqui, inquies, non debẽtur alimenta filio ne quidem naturali & legitimo, cum habet aliunde, ex quo se alat. Fateor, [9] sed id locum habet in alimentis ex legis dispositione debitis, [10] non item in his, quæ ex legato: [11] Multo minus in ea pecunia quę pro alimẽtis quasi in perpetuum taxandis legata sit. [12] Accedebat quod monasterium minus sufficientes habebat facultates, ad alimenta monachis suppeditanda. Quo vtique casu non repellitur monachus ab alimentorum petitione, à qua alioquin repelleretur. [13] *Ita Senatus* in causa R. fratris Henrici Perrod Dominicani, contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod. prid. Non. Septembr. 1595.

1 Cum filiis naturalibus etiam superstite legitima prole alimenta debeantur, adeoque spuriis natis exdamnato coitu, idque ex æquitate canonica, de qua *in cap. cum haberet. Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*
2 Quibus verbis videtur excludi matrimonium, vt non possit esse loco filij, quia matrimonium, quod monachus contrahere intelligitur cum religione, fictum est, non verum.
3 Quasi legati dies eo demum tempore & cessisset & veniret, *l. si cui legetur*, 49. *de legat.* 1.
4 Non enim sunt legitimi liberi, nisi qui ex iustis nuptiis sunt susceptiquas porro contrahere non potest religiosus professus votum castitatis.
5 *Can. non dicatis*, 12. *qu.* 1.
6 *Arg. l. ex facto*. 17 § *si quis rogatus*. 2. D. *ad SC. Treb.* iunct. *l. Statius Florus* 48 §. *Cornelio Felici*, D. *de iur. fisc.*
7 In iis enim, quæ sunt meri facti, nullus fictioni iuris locus relinquitur, *l. denique* 19. D. *ex quibus caus. maior. l. in bello* 12. §. *facti*, D. *de capt. in & postlim.*
8 Retinet enim naturam alimentorum, *l. cum hi*, 8 § *si integra quantitas & seq.* D. *de transact.* iunct. *l. si quis eum*, 10. §. *qui inturiarum, si quis caution.*
9 *L. si quis à liberis*, 5. § *idem iudex, & § alimenta*, D. *de agnosc. & alend. liber.*
10 *Per cap. cum haberet, Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*
11 Cum nihil veret legari alimenta etiam ei, qui aliunde habebat vnde se alat, *d. l. cum hi*, 8. §. *nihil autem interest.*
12 *Vt in d. l. cum hi*, § *si integra quantitas.*
13 Alioquin necari videretur ob religionis ingressum is, cui hoc casu alimenta denegarentur, *l. necare*, 4. D. *de agnosc. & alend. liber.*

DEFINITIO XIV.

Cautio præstanda est à filio petente legatum, in quo grauatus est sub conditione omnimodo extitura, & quia si cauere ac satisdare non possit?

AN igitur mortuo quandocumque monacho legatario, centum illa quasi monacho pure quæsita ad monasterium pertinebunt? [1] At non videtur hoc dici posse salua testatoris voluntate, qui vtique eam pecuniam penes hæredes manere voluit, si testatoris filius ante quintum & vicesimum annum sine liberis naturalibus ex legitimo matrimonio procreatis moreretur? Hic autem etsi mortuus, reuera nõ erat, tamen pro exinde mortuo habebatur, ex quo monachus effectus desierat liberos habere posse, [2] quod ante vicesimum quintum annum euenerat. Itaque visum est, quasi partim defecta, partim impleta conditione, quæ scilicet omnimodo extitura esset, [3] medium sequi temperamentum, [4] vt ad legati quidem petitionem filius admitteretur, sed ita tamen vt cauere paratus esset de pecunia post mortem suam hæredibus restituenda, dato in eam rem fideiussore. [5] Quod si facere commodo non posset, pecunia illa mercatori traderetur, per cuius manus perciperet ille vsuras legitimas, quamdiu viueret; [6] perinde ac si legatario iniunctum esset onus pecuniæ post mortẽ suam hæredibus restituendæ. Quo casu solus monasterij ingressus non excluderet fideicommissi petitionem, quia fieri posset, vt ante diem fideicommissi cedentẽ hæredes morerentur, nec supereesset persona, cui fideicommissum sua die restitui posset. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex Auth. ingressi, C. de sacrosanct. eccles.*
2 Cum exinde nulla sit spes in posterum mutandi status, *arg. l. intercidit*, 59. *in fin. de cond. & demonstr.*
3 Nam conditio, quæ omnimodo extitura est, haberetur exinde pro impleta, *l. quod si ea conditione*, 18. D. *de condict. indeb. l. si pupillus*, 9. §. *qui sub conditione* D. *de nouat.*
4 Vt solent mediæ sententiæ esse æquiores, *l. vltim.* D. *de iur. fisc. l. adeo*, 7. §. *cum quis ex aliena*, D. *de acquirend. rer. domin.*
5 Esset enim alioqui obligatio monachi inutilis, cum sit certum moriturum cum sine hærede, *l. Stichum aut Pamphilum*, 91. *in fin princip.* D. *de solut. l. habere licere*, 57. D. *de euict. l.* 1. C. *de oblig. & action.*
6 *Arg. cap per vestras, Ext. de donat. int. vir. & vxor. l. post quam*, 5. §. 1. *in fin.* D. *vt legat. seu fideic. ser.*
7 Boer. *decis.* 354 *num.* 23. [Vbi tamen refert pronunciatum fuisse trãsmitti spem fideicommissi. De quo vide *Defin.* 42. *num.* 3. *Supra de sacrosanct. eccles.*]

DEFINITIO XV.

Defecta conditione fideicommissi à legatario relicti non tenetur legatarius cauere pro legato consequendo, qui alioquin teneretur.

ERgo si in proposita specie filius non nisi post vicesimum quintum annum monachus effectus fuisset, aliud procul dubio Senatus noster constituisset. id est, nulla illum præstãdæ satisdationis necessitate oneraisset, quia eo casu cõditio, sub qua legatum ademptum fuerat, *si legatarius ante vicesimum quintum annum sine liberis moreretur*, prorsus defecisset, [1] ac pecunia monasterio quæsita esset. [2] *ibidem.*

Source : BIU Cujas

1 Quoties enim certum est legatum aut fideicommissum neque deberi, neque vnquam debitum iri, satisdatio locum non habet, *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vt in possess. leg.* conditio autem, quæ semel defecit, postea numquã potest existere, *l. filius familias, 114. § cum quis erit, de legat. 1. l. heredibus, 77. in princ. ad SC. Trebell.*

2 *Auth. ingressi, C. de sacrosanct. eccles.*

DEFINITIO XVI.

Monasterium in successionibus & conditionibus loco filij est si testamenti verba non repugnent.

MOnasterium loco filij esse solet, non solum ad succedendum,[1] sed etiam ad excludendum fideicommissarium, quasi defecta fideicommissi conditione, cum is, qui monasterium ingressus est, rogatus fuit de restituenda hæreditate, si sine liberis moreretur.[2] Sed id locum non habet, quando fideicommissum per verba tam enixa, & naturali tatem, vt ita dicam, demonstrantia conceptum est, vt fictioni locus nullus relinquatur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia monasterium succedit monacho regulariter, si aliud nihil impediat, *dict. Auth. ingressi, C. de sacrosanct. eccl. cum ibi not.* Vide tamen quæ scripsi *Defin. 42. Supra de sacrosanct. eccles. & Defin. 25. n. 12. Supra de fideic.*

2 *Novell. 123. de sanctiss. episc. capit. 37. § si quis sub conditione*, vnde sumpta est *Auth. nisi rogati, C. ad SC. Trebell.*

3 Vt plurib. tractat Alex. *cons. 21. vbi Apostill. vol. 2.* [Boer. *quæst.* 354. Iunge *Defin. 14 supra in fin.*]

DEFINITIO XVII.

Conditio, si sine liberis, in fideicommisso apposita, an & quando præsumenda vel probanda sit extitisse.

VVlgaris fideicommissorum conditio, si grauatus hæres sine liberis moriretur, non aliter quidem exitit, quam si grauato hæredi superstites liberi nulli fuisse probentur;[1] eaque probatio incumbit fideicommissario si agat, quoniam actori semper incumbit onus probandi, tum quoque cum suã in mera negatione fundat intentionem.[2] Sed ita, si is, qui de fideicommisso conuenitur, obiiciat, probetque grauatum hæredem aliquo tempore liberos habuisse, quos & patri superstites fuisse contendat.[3] Nam si neque fideicommissarius neque grauati hæres de liberis quicquam fateatur, habet fideicommissarius intentionem fundatam in naturali cuiusque hominis statu. Nemo enim cum liberis nascitur.[4] Quod si in confesso sit, habuisse quidem grauatum liberos, sed ij simul cum patre periisse dicantur, ita vt certo sciri non possit, quis prior decesserit, dicendum erit in dubio extitisse conditionem fideicommissi,[5] nec tantum si impuberes liberi fuerint,[6] sed etiam puberes,[7] non quasi in dubio fauendum sit fideicommissis, quæ haud dubie sint odiosa, nisi cum ideo relinquuntur, vt bona in familia conseruentur,[8] sed ex tacita testatoris voluntate, qui ponendo grauari liberos in conditione, de iis certe cogitauit, non quos haberet pater in ipso instanti mortis, sed qui patri mortuo superessent,[9] vt ad eos hæreditas patris, si pater ita vellet, aut ex testamento, aut ab intestato peruenire posset,[10] non etiam vt liberorum hæredes, fortassis extraneos & testatori ignotos,[11] fideicommissario præfertet, positos in dispositione, de quo vide quæ scripsi, *Decad. 26. de error. pragmat.*

11 Semper enim testatori incerta & ignota est persona hæredis alieni, *l. sciendum, 70. de verb. significat. l. qui liberis, 8. § 1. de vulg. & pupill. substit.* Vide totam hanc quæstionem eleganter tractatam apud Mantic. *dict. tit. 4.*

1 Quia si vel vno instanti superuixerint, liberi faciunt deficere fideicommissum, *l. filius familias, 114. § cum quis erit rogatus, de leg. 1. l. ex facto, 27. § pen. ad SC. Trebell.*

2 *L. hoc iure, l. ita stipulatus, 115. vers. quod si ab initio, de verbor. oblig.* Bart. *in l. in illa, eod. & in l. pen. § docere, ne quis eum qui in ius vocat. est.*

3 Francisc. Mantic. *lib. 11. de coniect. vltim. volun. tit. 4. n. 7. vers. tertius casus.*

4 Idem Mantic. *ibid. num* 2. ex traditis per Bart. *in l. si prius. n. 17. de oper. noui nunciat. & n. 6. in fin.*

5 *L. ex facto, 17. § pen.* vbi Rip. & cæteri. *ad SC. Trebell.*

6 Quo casu facilius præsumuntur ante patrem defuncti, *l. qui duos. 9. § cum in bello, & § vlt. D. de reb. dub.*

7 Nec enim distinguitur *in d. § pen. l. 17. ad Treb.*

8 De quo vide eundem Mantic. *lib. 7. de coniect. vltim. vol. tit. 1.*

9 Ad quid enim bonum esset iis fauere, qui cum patre morientes nũquam possent succedere in iis bonis testatoris? *arg. l. si post mortem, 10 § vlt. D. de bonor. poss. contr. tab.*

10 Nec enim admitto illo casu, liberos positos in conditione ce nseri

DEFINITIO XVIII.

Si filiæ pater amplius reliquerit sub ea conditione, si nupserit ex patrui voluntate, non eo minus consequatur legatum, quod nupserit circa patrui voluntatem, præsertim si eius consensus requisiuerit.

PAter filiabus singulis reliquerat institutionis titulo summam mille florenorum, si ex voluntate & consensu patrui hæredis instituti nuberent, si secus facerẽt, non nisi summam quingentorum. Cum ex iis quædam nupsisset, requisito quidem, sed non expectato consensu patrui, & quidem nobilis plebeio, ac cuius nuptiis non satis honeste patruus, idemque vir nobilis consentire potuisse videbatur, petebat tamen summam integram mille florenorum; quasi conditio illa; *si ex voluntate & consensu patrui nuberet*, bonis moribus aduersaretur, liberamque matrimonij libertatem impediret.[1] Plerisque contra videbatur, licitam esse conditionem, quæ non tam impediendi matrimonij causa adiecta esset,[2] cum in arbitrio filiæ pater reliquisset, an sine consensu patrui nubere vellet, si minore legato contenta esse mallet,[3] quam vt eam proposito amplioris legati præmio ad matrimonium honestius inuitaret.[4] Adscripto scilicet duplici legato in duplicem euentum, vt eligendi facultatem haberet filia, non vt amplius legatum peteret contra voluntatem testatoris, cui satisfacere noluisset,[5] malique exempli fore dicebant, si patri ea testandi ratio prohiberetur, quæ ad filiam in officio continendam, ne tam facile imparem maritum eligeret, prodesse posset.[6] Præsertim vero cum ex euentu constaret filiam ob festinatas contra patris, patruique voluntatem nuptias minus digno marito se coniunxisse, nec denegaret patruus, idemque hæres, si minus in legato, quam in legitima esse probaretur, quin id quod legitimæ portioni deerat ex bonis hæreditariis suppleretur.[7] Vicit tamen voto vno, cum nouem essemus, contraria sententia, siue quod odiosa videretur voluntas patris, qui propriis filiabus fratrem prætulisset,[8] quem constabat post testatoris mortem contraxisse matrimonium cum concubina, vt liberos naturales, quos ex ea susceperat, faceret legitimos[9] ad excludendum fideicommissum,[10] quo erga fratris filias grauatus erat, si sine naturalibus & legitimis liberis mori eum contingeret, siue quod legatum illud mille florenorum pro legitima relictum esset, in qua grauari per conditionem filia non poterat,[12] siue quod omnino patris iudicium neglexisse videretur illa, quæ patrui consensum requisiuisset, tametsi non expectasset.[13] Siue denique quod alteri filiæ ex patrui voluntate & consensu nupserat, alius atque indignus maritus datus esset, vt proinde mala & auara potius, quam bona mente consensum suum expectari debuisse patruus causari crederetur.[14] *Ita Senatus* in causa Nicolai Brondel Chirurgi & N. Ioannis Pauy, 29. Mart. 1597.

1 Debent enim matrimonia esse libera, *l. cum tale 72. § si arbitratu* iunct. *l. filia 28. de condit. & demonstrat. l. turpi. 54. § 1. de legat. 1.* Iunge *l. Titiæ 100. de condit. & demonstrat.*

2 Talis enim conditio ipso iure remitteretur, & pro non adiecta haberetur, *l. cum ita 63. & seq. de cond. & demonst.*

3 Nam & poterat pater ab initio minorem summam ei pure relinquere, quo casu non habuisset quod quereretur.

4 Aliud enim est ab honestis nuptiis prohiberi filiam. Aliud vero ad honestiores nuptias certa lege inuitari, *d. l. cum ita, & seq.* Vide *l. Titium 47. in pr. de admin. tut.*

5 Nec enim facile ferendum est, vt testatoris voluntas circumueniatur. *l. sicut legatum 92. vers. neque enim delet, eod. tit. de cond. & demonstr.*

6 Semper enim credendus est pater prudens consilium capere pro liberis, *l. vlt. C. de cur. furios. l. vlt. Cod. qui & aduers. quos in integr. restit. non poss.*

7 Ex *l. scimus 36 §. versic. repletionem.* iunct. *l. omnimodo 30. C. de inoff.*

Source : BIU Cujas

inoff. testam. Certum enim erat, non potuisse legato, quod pro legitima dabatur, vllam iniici conditionem vsque ad concurrentem legitimæ quantitatem, *l. quoniam in prioribus*, 32. C. *eod. tit.*

8 Contra illam pietatis coniecturam, de qua *in l. cum anus* 102. *de condit. & demonst. & in l. cum acutissimi*, 30. *Cod. de fideicomm.*

9 *Ex cap. tanta, Extr. qui filij sint legit.*

10 Quod non excluderetur per solos naturales, at ne quidem per adoptiuos, nec per legitimatos ex rescripto Principis, *ex l. fideicommissum* 76. *de condit. & demonstr. l. si ita quis* 51 §. 1. *de leg.* 2. Plus enim potest legitimatio, quæ fit per subsequens matrimoniũ quia non potest videri facta in fraudem, vt cęteræ, non solum propter adiunctam sacramenti religionem & sanctitatem, sed etiam quia fit quodammodo ex necessitate ad exonerandam conscientiam. Iunge tamen *Defin. seq.* [& obserua distinguendos esse adoptiuos, de quibus in supra dictis legibus, & legitimatos ex rescripto Principis. Isti enim secundum magis communem opinionem excludunt fideicommissum relictum sub illa conditione, si decesserit sine filiis naturalibus & legitimis, non item si sub illa si sine filiis naturalibus & legitimè natis, aut ex legitimo matrimonio procreatis, vt multis tractat Mantica adiectis etiam ampliationibus & limitationibus plerisque *lib.* 11. *de coniect. vltim. volunt. tit* 10. *per tot.* Non enim tam facile possunt legitimationes fieri in fraudem, cùm habeant fundamentum in natura & veritate. Nec tam noua forma introducatur per legitimationem, quàm vetus reddatur ablata macula illegitimitatis, quæ non inducta fuit, nisi ex legibus, sine quibus omnes liberi essent pares, id est naturales & veri. Et certè legitimati siue ex rescripto siue per subsequens matrimonium de quibus in *Defin. seq* sunt verè in omnibus, & per omnia legitima, quamuis non nisi per fictionem ex legitimo matrimonio procreati vt supradicto loco Mantica disputat Iunge quæ scripsi de illegitimis etiam incestuosis legitimatis per rescriptum Principis ad *Defin.* 5. *n. vlt. & ad Defin.* 7. *supra de natur. liber.*]

11 Quamuis liberi ex concubina & ante matrimonium suscepti, non tam legitimi, quam per subsequens matrimonium legitimati viderentur. Sed tanta est vis matrimonij, vt etiam qui ante matrimonium nati sunt, non tantum pro legitimatis sed etiam pro legitimis, ac si ex legitimo matrimonio nati essent, & quidem quod ad omnia habeantur, *dict. c. tanta, cum sua glos.*

12 *d. l. quoniam in prioribus* 32. *D. de inoff. testam.* Vide tamen *l. scimus* 36. §. *cum autem, eod.*

13 Exemplo eius quod dici solet de patrono, cuius consensum sufficit esse requisitum, ne Ipetus videatur, cum Papa derogauit iuri patronatus laicorum pro meditate, quod facere potest, secundum ea, quæ scripsimus *in tit. de iur. patron.* Facit tex cum ibi notat. per DD. *in l. qui Romæ* 122. § *coheredes, de verb oblig.*

14 Et in fraudem filiæ, cuius pater melius de fratre præsumpserat, *arg. l. vnum ex familia* 67. §. *vlt. de leg.* 2.

DEFINITIO XIX.

Legitimati per subsequens matrimonium non extinguunt conditionem fideicommissi relicti, si sine liberis in iusto matrimonio procreatis.

FIdeicommissum relictum à Titio sub ea conditione, si sine liberis iusto & legitimo matrimonio procreatis decesserit, non excluditur per liberos in concubinatu natos, licet per subsequens matrimonium legitimatos.[1] Id enim faciunt conditionis verba ad natiuitatis liberorum temptus relata.[2] Non idem esset fideicommissi conditione sic concepta, si sine liberis naturales & legitimi liberi sunt matrimonio quandocũque subsecuto, atq; si post contractum matrimonium nati essent.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Francisc. Mantic Iureconsultorum, quos ætate nostra habuit Italia clarissimus & celeberrimus, nunc vero Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis illustrissimus qui hanc communem dicit *lib.* 11. *de coniect. vltim. volunt. tit.* 12. vbi totam hanc quæstionem & copiosè & pererudite suo more tractat, *a num.* 14. *vsque ad* 25. vbi docet istos qui per subsequens matrimonium legitimati sunt, haberi quidem pro legitimis simpliciter & absolute, quantum ad ea ipsa lege deferuntur, aut cum agitur de successione patris, & de bonis ipsius patris, de quibus potuit ille pro arbitrio disponere, sed non etiam cum agitur de bonis alterius testatoris. Nec enim alij liberi debent excludere substitutum, quam ij, de quibus testator ille senserit, qui fideicommissum reliquit, *lex facto* 17 *§ si quis rogatus*, D *ad* SC. *Trebell. l. cum pater.* 77. §. *volo, de legat.* 2. Voluntas etiam testatoris non melius colligi potest, quam ex verbis, quibus vsus est, *l. non aliter* 69. *l. ille aut ille* 25. §. 1. *de leg.* 3. Acqui is qui natus est concubinatu non potest dici natus in iusto & legitimo matrimonio, si verborum proprietatem inspicimus & rei veritatem, quamuis matrimonium retro trahatur ac initium nataliũ. Id enim fit per fictionẽ ex natura cuiuslibet legitimatoris, *l. vlt.* D. *de natur. rest.* Verba antem testatoris debent intelligi secundum naturam & veritatẽ, nõ secundũ fictionem, *l. vlt. de his qui ven ætat. impetr.* Maxime cum qualitas iuncta verbo intelligenda sit secundũ tempus verbi *vulg. l.* 4. §. *extraneus, de noxal. action. dict. l. ex facto* 17. §. *pen. ad SC. Trebell.*

Et generaliter quamuis legitimatio per sequens matrimonium trahatur retro, tamen ad ea quæ determinato modo habent voluntatem non surgit retro, vt ea possit extendere, inquit. Paul. *in l. testamento, num* 24. *in fin. C. de testam. milit.* Nec sit vnquam extensio ad casum fictum, quando testator considerauit modum. Bart. *ad l. Gallus*, §. *& quid si tantum, de l. ber. & posthum. num.* 3. Nec rursus quod ad interpretationem voluntatis testatoris, Alexander. *in l. Lucius, num.* 17. *de vulg. & pupill. subst.* Neque refert an testator dixerit *in iusto* an vero *de iusto*. aut *ex iusto matrimonio procreatis*, quia dictio illa vtraque *de*, & *ex*, significat causam proximam & immediatam, *l.* 1. §. *emancipatur, de coniung. cum emanc. liber. eius, l. eo tempore* 50. *in fin. D. de pecul. l.* 1. §. *ex incendio*, vbi Bart. *de incen. ruin. & naufrag.*

2 Quæ debent accipi naturaliter & propriè, non autem impropriè nec fictitiè, vt proximè diximus, *l. quis heredi* 44. *leg. Marius* 55. *de condit. & demonst. l. heredibus* 77 §. 1. *D. ad* SC *Trebell.*

3 Vt dixi *Defin. præced. num.* 10 & 11.

4 *Cap tanta.* iunct. *gloss. Extr. qui filij sint legit. capit. cum in cunctis & cap. annotuit Extr. de elect.*

TIT. XXVI.

DE VSVR. ET FRVctibus legat.

DEFINITIO I.

Vsuræ & fructibus legatorum debentur à die moræ tantũ, nisi cum sunt in legato, aut nisi legatum sit pro legitima.

VSVRAS aut fructus legatorum à die moræ deberi verius est,[1] moram vero non prius contractam videri posse quam legatum agnouerit legatarius & petierit.[2] Itaque fructus interim percepti ad hæredem pertinebunt, tanquam bona fide percepti,[3] licet non ignorauerit legatum, quod vtique legatario nihil petenti offerre non debuit.[4] Proinde agnito postea quandocunque legato non restituentur.[5] Sed hoc ita est accipiendum, si non ipsi quoque fructus in legato sint,[6] quod plerumque euenit. Sed & si pro legitima legatum proponatur, fructus quoque à die mortis deberentur, quoniam legatario si legitimam peteret deberentur.[7] *Ita Senatus* contra D. Daussans vxorem Dn. de Cornilion, 8. Cal. Febr. 1589. & rursus in ea causa, de qua SC. 3. 9. 10. 11 infrà.

1 Non à die tantum litis contestatæ, vt quidam putant *ex tit. C. de vsur. & fructibus legat.* qui debet intelligi, si mora non præcesserit contestationem: neque rursus à die mortis, vt male vulgo creditum est, quamuis dominium legati recta via transeat à testatore in legatarium. Scripsi latius in libris Coniecturarum, Textus est *in l. si quis seruo* 84. *l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, de legat.* 2. *l. si quis bonorum* 23. *l. cum res* 47. *de legat.* 1. [Senatus tamen noster interdum eam opinionem secutus est, vt fructus legatorum non debeantur, nisi ex die litis contestatæ, nempe cùm contestatio facta est ante prolatas tabulas testamenti à legatario qui per earum exhibitionem probare intentionem suam debebat *l.* 5. §. *si dies*, D. *vt in poss. legat* Accedebat quod ab iis in prima instantia exhibendis legatarius exclusus fuerat. *Ita Senatus* pro Claud. Lambert. 12. Cal. Sept. 1612.]

2 Nam sicut petenti legatario non debet hæres moram facere, *d. l. cum res*, ita neque legatum non petenti vltro offerre. Mora enim est, cum quis congruo loco & tempore interpellatus non soluit, *l. moræ* 32. *D. de vsur.* nec proinde intelligitur mora vlla fieri, vbi nulla petitio est, *l. nullæ* 48. *de reg. iur. l. si pupillus* 127. *de verb. obligat.* nisi cum mora contrahitur reipsa fauore minoris ætatis, vt *in d. l. Titia*, §. *vsuras, de leg.* 2. *l. cum quidam* 17 §. *si pupillo D. de vsur. l.* 3. *C. in quibus caus. in integr. restit. necess. non est.*

3 *L. bonæ fidei* 48. *D. de acquir. her.* non autem tanquam percepti à domino, cum rei legatæ dominium transeat recta via à testatore in legatarium, *l. legatum* 80. *de leg.* 2. *l. à Titio* 64. *in fin. de furt.*

4 Pugnare tamen valde videtur quod scriptum est *in leg. quæsitum* 40. *de acquir. rer. domin.* nisi intelligatur eo modo, quo in coniecturis interpretati sumus, *lib.* 7. *c.* 3. Vide *l. ei qui*, 13. *D. de condit. instit.*

5 Qua eos percepit hæres suo iure, *arg. l. in fideicommissaria*, 18. *vers. quoties D. ad* SC. *Trebell*

6 Aliud enim est quærere de fructibus, vel vsuris legatis, aliud vero de fructibus vel vsuris legatorum, *l. cum vnus* 10. §. *verius fideicommissi, de alim. vel cibar. legat.*

7 Cum legitima sicut hæreditas augeatur fructibus *l. Papinianus* 8. §. *si conditioni D. de in ff. test.* Boer. *decis.* 3.

DEFINITIO II.

Legatis fructibus fundi quousque solutũ sit aliquid, quod antea sit æstimandum, facienda est ante omnia æstimatio sumptibus & diligentia legatarij.

AT quid si pater vestimenta filiæ legauerit pro mariti dignitate, & quousque soluta sint iusserit sibi habere filiam fructus fundi Titiani ?[1] Putabant quidam hæredi incumbere, vt vestimenta æstimari curet, tum soluat æstimationem. Interea vero fundi Titiani fructus ad filiã pertinere debere,[2] atque ita superioribus annis à Senatu iudicatum [3] referebant Sed contraria sententia obtinuit, Filiam ipsam curare debere, vt vestimenta æstimentur, [4] nec prius Titiani fundi fructus suos facere posse, quam per hæredem steterit, quo minus ea æstimato fiat, aut facta præstetur, [5] vt scire is possit, quonam pretio fundi Titiani luendi ius sit habiturus.[6] Nam cum fundus ipse Titianus non sit legatus, non prius scire potest, quid sit in legato, quam ea æstimatio facta fuerit. Cui vero iustius incumbere potest, vt doceat, quid sit in legato, quam illi ipsi cui legatum est ? [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. Lucius* 12. *de alim. vel cibar. legat.*

2 Quia videtur testator legasse fructus fundi Titiani, vt eos filia perciperet, quousq; vestimenta soluerentur. Quæ verum erat non esse soluta, quamdiu non fuerunt æstimata.

3 Pro Melchiona Dufour vxore Dn. Claudij *Baland*, Aduocati.

4 Quomodo dicimus eum, qui condemnatus est ad refendendas expẽsas contumaciales, non quidem posse in lite vlterius progredi, quousque eas refuderit, sed hoc tamen ita, si prius taxatæ fuerint aduersario ita vrgente. Condemnati enim est soluere nõ curare, vt cõtra se taxentur.

5 Pro facto enim habetur, quod per alium fiat ne fiat, *l. in omnibus causis* 39. *l. in iure ciuili* 161. *de reg. iur.*

6 Nam quemadmodum inutile pignus est, quod non potest distrahi, ita & quod non potest lui, *tot. tit. C. de distr. pign. & de luit. pignor.*

7 Quia nec aliter bene agere potest, quã si perat id ipsum, quod est in legato, *l. 1. de p n. leg. 1. §. item si ita*, D. *ad leg. Falc. l. si penum.* 24. iunct. *l. cum sine* 19. D. *quand dies legat ced.*

DEFINITIO III.

Legatorum ad pias causas, puta pro dote relictorum fructus & vsuræ debentur à die mortis.

LEgatorum[1], quæ ad pias causas relicta sunt, singulare ius est, vt fructuum vel vsurarum incrementum admittant à die mortis testatoris, perinde ac si fructus ipsi aut vsuræ essent in legato:[1] cum tamen regulare sit, vt non nisi à die moræ deberi incipiant. [2] Proinde si quid mulieri pauperi pro dote legatum sit, siue à viro, siue ab extraneo, vsuræ à die mortis debebuntur, quoniam in piam causam legatum illud factum creditur:[3] *Ita Senatus* in causa Domini de Sarmoyé, contra Dn. de Messimieu, 7. Cal. Sept. 1592. Iunge SC. 7. supr. de sacrosanct. Eccles.

1 Andr. Tiraq. *in tract. de priuileg. pia. caus.*

2 Vt diximus *Defin.* 1 *num* 1. *supr.*

3 Arg. *l. cum is qui* 32. *§. mulier*, D. *de condict. indeb.*

DEFINITIO IV.

De legato pro legitima dato sub pignore per antichresim constituto.

TEstator iusserat, vt pro legato pecuniario in legitimæ locum relicto, quod statim à die mortis solui præceperat,[1] liceret filio eidemque legatario propria auctoritate possessionem ingredi rerum specialiter in eam causam obligatarum,[2] fructusque omnes, quos ex iis perciperet, velut in antichresim sibi habere citra sortis diminutionem. [3] Cum neque post multos annos solutum legatum, neque pignorum possessionem nactus legatarius fuisset, siue potentioris aduersarij metu impeditus, siue quod per ludricum minoris ætatis sibi prospicere nesciuisset, visum est, posse eum iure petere, vt in testamentarij pignoris possessionem sibi esse liceret, non tantum pro summa, quæ legato continebatur, [4] sed etiam pro vsuris totius præteriti temporis: [5] quæ si specialis hypothecæ valorem excederent, [6] non esse illum prohibendum, quo minus pro eo, quod deesset, cætera bona persequeretur, [7] tanquam ex legis potestate pro legato generaliter obligata. [8] Non enim si speciale pignus in rebus certis constituere testator voluit, continuo dici potest cessare legis dispositionem, quæ pro legato generalem hypothecam dat in bonis omnibus testatoris. [9] licet aliis plerisque casibus dici soleat, prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis. [10] Cæterum hoc ita erit accipiendum, vt non nisi ad concurrentem vsque integri legati æstimationem generalis hypotheca capi possit, [11] quod in speciali secus est. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo ipsa etiam legitima debetur ex die mortis, nec moram vllam recipere potest, *l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff. testam.*

2 Quod alioqui facere non posset, qui incideret in interdictum Quod legatorum, *l. 1. D. vti vt quod legat.*

3 Illa enim antichresis est, cum creditor percipit fructus pignoris in vicem vsurarum pecuniæ, *l. si is qui* 11 *si vtri ex gnris. D. de pig l. si pecuniam.* 33 *D. de pign. act.*

4 De quo dubitari nullo modo poterat, cum aperta in eam rem esset voluntas testatoris, *l. ille aut ille* 25. *§. 1. l. non aliter* 63. *de legat. 3.*

5 Quamuis testator nihil de vsuris dixisset, quia sunt hoc casu debitæ, non tanquam accessiones, sed vice fructuum, quos constat fuisse in legato, *vt in l. cum vnus* 10 *§. verbis, & l. Lucius* 12. *de alim. vel cibar. legat.* Vide *l.* 26. *§. 1. de fid. lib.*

6 Id est, funderum specialiter obligatorum. Nam & testamento pignus constitui potest, *d. l. Lucius, l. non est mirum* 26. D. *de pignor. act.*

7 *L. quamdiu* 6. C. *de distr. pignor.* Regulariter enim prius discutienda est specialis hypotheca, *l.* 2. C. *de pignor. l.* 2. D *qui potior. in pign. hab.*

8 Ex Iustiniani constitutione *in l.* 1. C. *commun de legat.*

9 Ne, quod fauore legatarij à testatore factum est, retorqueatur in eius odiũ, *contra l. nulla* 25. D. *de legib. l. in retione* 30. *§. tametsi*, D. *ad leg. Falcid.*

10 *Vt in l. maritus* 21. C. *de procur. l. vlt. Cod. de pact. conuent. tam super. dot.*

11 Quia hypotheca legalis, quæ pro legato competit, non latius patet, quam actio personalis, adeo vt sit diuidua contra naturam actionis hypothecariæ, *d. l.* 1. C. *commun. de leg.* iunct *l. rem hereditariam.* 67. D. *de euict.*

12 Quoniam expressa antichresis, siue per testamentum constituta sit, siue per contractum, non seruat legitimum modum vsurarum, *l. si ea pactione* 14. C. *de vsur. dict. l. Lucius, de alim. vel cibar. legat*

DEFINITIO V.

Casus in quo fructus pignoris non imputantur, ne quidem in vsuras vice fructuum debitas.

DE illo dubitari elegãtius potuit, an fructꝰ percepti legatario ex hypotheca generali quatenus specialis sufficere nequeat, [1] diminuere debeant vsuras præteriti temporis, earumque solutioni cedere, vt quanto plures & maiores legatarius perceperit, tanto minus ab hærede hypothecam luente sit percepturus. [2] Ideo autem loquimur de fructibus ex generali hypotheca percipiendis, quoniam eos, qui ex speciali perciperentur, constabat, in proposito non debere in sortem computari propter contrariam patris volũtatem: [3] quamuis si pluris esset specialis hypotheca, quam quod legatum fuisset, fructuum hypothecæ compensatio facienda esset cũ vsuris legati ad concurrentem vsque quantitatem. [4] Nam quã diu hypotheca specialis sufficit, nõ est cur generalis in subsidium aduocetur, [5] licet ea pignoris exacta æstimatio cum maxime fieri debeat, cum agitur de iure dominij impetrando, [6] at non etiam eum de pignore ipso aut constituendo, aut retinendo. [7] Quia dum vero in proposita specie magis probabãt vt qui fructus ex generali hypotheca percepti essent cederẽt in diminutionem vsurarum, quas totius præteriti temporis mora perperisset. [8] Et si enim si suo tempore solutæ fuissent, poterant alias vsuras parere, quandiu tamen deberentur, permittendum non erat, vt aliarum accessionem accessione augeri possent. [9] Nec enim quod legato priuilegium testator indulserat, vt ex perceptis fructibus pignoris expressi non diminueretur, idem in legati vsuris, siue ex testatoris iudicio, [10] ex sine legis auctoritate obtinebat. Itaque supererat sola iuris

com

cõmunis ratio, quæ facit, vt quoties antichresis contracta non est, fructus pignoris in debiti solutionem computandi sint. [11] Neque dici poterat, ita futurum, vt iniuria legatario si cogeretur per patres & in annos singulos solutionem accipere [12] vsurarum, quæ pro toto tempore præterito simul & semel debeban tur. [13] siquidem in eius erat potestate, si mallet, pignus distrahere, atque ita sibi vnica solutione satisfacere: [14] aliter tamen Senatui visum est, vt neque vsurarũ quãtitas ex pignoris siue expressi, siue taciti fructibus diminue retur, ratione illa, quod verisimili volũtate testatoris iniuncti fauore filij de legitima cõtendentis, [15] eadem vsurarũ quæ sortis principalis causa constituenda esse videretur: [16] quæ tamen ratio, ne omnibus omnino probari posset, illud faciebat, quod si recta esset, sequens fieret, vt nulla vsurarum pars contenta esset speciali & expresso pignore, quantumuis esset illud pretiosius legato, cum specialis pignoris fructus quantoscumque in vicem futurarum vsurarum lucro legatarij cedere oporteat, ex voluntate testatoris. Itaque pro toto vsurarum cumulo quærenda esset legalis & generalis hæpotheca, quod tamen nemo æquum putabat. Quis enim admitteret, vt filio & fructus pignorum & legati vsuræ deberentur? [17] Sane nec dubitabant illi, quin soluto quoque legato retineri posset hypotheca specialis pro vsuris præteriti temporis, si legatarius specialis hypothecæ fructus non percepisset. [18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea, quæ diximus *Defin. proxi.*

2 Quasi testator voluerit, non alios fructus immunes esse ab imputationis necessitate, quã quos ex speciali hypotheca & antichresi percepisset.

3 Quæ in testamentis semper inuestiganda & sequenda est, *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. & vulgarib.*

4 Vt scripsimus *in Defin. præced.*

5 *L. 2. C. de pignor.*

6 *L. 1. & vlt. C. de iur. domin. impetr.*

7 *L. quamdiu 6. l. quæ specialiter 9. C. de distract. pignor. l. vlt. C. si vendit. pign. agat.*

8 Ne contra testatoris voluntatem fieret, si alios fructus præcipuos haberet legatarius, quam qui ex speciali hypotheca percepti essent, cum incluſio vnius sit exclusio alterius, *vulg. l. cum prætor 12. D. de iudic.*

9 *L. vlt. C. de vsur.*

10 Alia enim oratio est legati, alia vsurarum legati, *l. cum vnus 12. § verbis, de alim. vel cibar. leg.*

11 Nam ex ratione iuris fructus omnes pignoris imputantur in sortẽ si non aliud expresse conuenerit, *l. 1 & pass. C. de pignor. act.*

12 Dici enim solet, & verum est, solutionem, quæ fit per partes, magna habere incommoda, *l. 3. D. famil. ercisc.*

13 Quicquid enim ex causa iam præteriti temporis debetur, statim peti potest. *l. cedere diem 213. de verbor. signific. cum similibus.*

14 Quia quamdiu vel modicum siue de sorte, siue de vsuris in debito perseuerat, distractio rei obligatæ non potest impediri, *l. 2. C. debit. vendit. pign. imp. non poss. l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

15 Quid enim fauorabilius quam legitima filij quæ debitum naturæ appellatur? *l. scimus 36. §. vlt. D. de inoff. testament.* iunct. *l. vlt. D. de bon damnat.*

16 Nam & plerumque eadem causa esse solet principalis debiti & accessorij, *l. cum principalis 178. vbi not. de regul. iur.*

17 Ita namque fieret, vt legatarius & re simul & pretio frueretur, quod numquam est, *l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus. 13. §. veniunt autem. l. bona fides 50. D. de act. empt. l. curabit. 5. C. eod. tit.*

18 Quasi speciali hypotheca constituta non tantum pro sorte, sed etiam pro vsuris, in quarum vicem fructus perciperet legatarius, si fors non solueretur. Videtur namque in dubio pignus constitutum in omnem causam, *l. Lucius 18. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo debentur vsuræ legati, à quo die solui legatũ debuit etiam citra interpellationem.

ALiquãdo euenit, vt legatæ pecuniæ vsuras hæres debeat ab eo die, qua die soluere legatũ debuit, licet nulla interpellatio præcesserit, quam tamen præcedere regulariter necesse est, [1] vt vsuræ debeantur, [2] etiam cum dies soluendo legato à testatore dicta est. [3] Finge legata tibi centum, soluenda post annum à die mortis testatoris computandum, & ni ad eam diem soluerentur, datum tibi fundum Cornelianum, qui longe pluris esset, cũ fructibus ex eo die percipiendis: certum est, sola quidem centum ab initio esse in legato, non etiam fundum; sed si in soluenda pecunia hæres moram fecerit, trãsfusum intelligi legatum pecuniæ in legatum fundi si fundum habere malis, [4] eoque casu fructus fundi ex legati causa tibi debitum iri ex eo die, quo solui pecunia debuit, non tanquam accessiones legati, sed tanquam & ipsos legatos. [5] Quidni ergo si pecuniam perere malis, vsuræ tibi ex eodem tempore debebuntur ex voluntate testatoris, vt cedant in vicem fructuum, qui ex legato vberiores deberi potuerunt? [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. supr. De vsur. & mora.

1 Ad constituendum debitorem in mora, *l. mora 32. D. de vsur. l. nulla 88. d. reg. iur. l. si pupillus 127. de verb. oblig.*

2 Quando scilicet vsuræ debentur ex mora, *l. cum quidam. 17. § si pupillo, D. de vsur.*

3 Quamdiu enim legatarius voluntatem suam non declarauit ignorari probabiliter potest, an legatũ debeantur, *l. ei qui 13. D. de condit. instit.*

4 *Arg. l. 1. D. de pen. legat. l. 1. § item si ita, D. ad leg. Falcid. l. cum sine præfinitione 19. l. si penum 24. D. quand. dies leg. ced.*

5 *Vt in l. cum vnus 10. § verbis, de alim. vel cibar. legat.*

6 Nam cum hoc casu subrogentur vsuræ in locum fructuum, potest huc pertinere, quod dici solet, subrogatum sapere naturam eius, in cuius locum subrogatur, *l. si quis eum 10. §. qui iniuriarum, D. si quis caution. cum si milib.*

DEFINITIO VII.

Casus, in quo ex contrario non debentur vsuræ legati, no quidem ex die moræ, tam per interpellationem, quàm per diei lapsum contractæ.

EX contrario interdum accidit, vt neque ex die interpellationis extraiudicalis, concurrente etiam lapsu temporis soluendo legato præstituti, vsuræ legari debeantur, sed tantum à die petitionis iudicialis; [1] nimirum si legatum petatur in discussionis instantia, id est, non tantum contra hæredem, qui beneficium legis & inuentarij implorauit; [2] sed etiam contra creditores hæreditarios aliosque legatarios æquo aut potiore iure defuncti bonis auctoritate Iudicis possidendis vel venũdandis contendentes; [3] siue quod vix fit, vt per eiusmodi interpellationem constituatur in mora hæres, qui nec pendente lite cogitur soluere, [4] siuequod interpellationem heredi factam æquum non sit nocere creditoribus & legatariis qui interpellati non fuerunt, [5] & quorum tamen æque ac ipsius hæredis interest, vt legatum non tam facile vsurarum accessione augeatur, si forte, quod in eiusmodi casibus plerumq; euenit, hæreditas non sit soluendo. [6] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Dn. Baronis de Chasteaufort, Calend. Decembr. 1586.

1 Non tamen à die tantum litis contestatæ, si petitio iudicialis, vt fieri solet, præcesserit contestationem, *l. 1. iunct. glos. C. hoc tit.*

2 *Ex l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Nam in ea instantia, quam nos vulgo discussionis appellamus, agitur de iure omnium creditorum, & ius aliquod in hæreditate prætendentiũ, *d. l. vlt. §. & si præfatam. & Jequ. C. de iur. delib.*

4 Nam qui non potest cogi ad solutionem, siue defectu actionis, siue ob aliquam exceptionem, neque in mora constitui potest, *l. lecta 40. D. de rebus cred. l. si pupillus, 127. de verbor. oblig.*

5 Sua enim cuique mora nocere debet, non alteri, *l. in condemnatione 173. § vnicuique, de reg. iur.* iunct. *l. non debet alteri 74. eod.* Excipe casum *l. mora 88.*

6 Ita enim fieret hoc casu, vt ex facto & mora hæredis adimeretur creditoribus actio, *contra l. Granius 71 § peto, de fideiuss.* iunct. *l. nam is 6. D. de dolo.*

DEFINITIO VIII.

Legati pro dote relicti vsuræ debentur omnimodo ex die nuptiarum, si nuptias hæres sciuit, nisi alia solutioni dies dicta sit.

CVm pecunia pro dote legata est, quod factum intelligitur, siue id ipsum à testatore expressum sit, [1] siue testator iusserit legatum solui, quo die mulier nuberet, [2] vsuræ legati ex eo tempore debentur etiam citra interpellationem, si modo nuptiarum diem hæres sciuerit; [3] multo magis vero, si nuptiis ipse adfuerit, & summam legatam in dotem dederit, nisi ei soluendæ alius dies mulieris maritique, cuius potis-

simum

Source : BIU Cujas

simum interest, [4] voluntate dictus sit. Tunc enim non nisi ab eo die vsuræ debebantur, [5] *Ita Senatus* in causa Ioannæ d'Atanton viduæ Procuratoris Muffar,& Petri Volar, 16. Calend Ianuar. 1592.

1 *Vt in l. Titio centum* 71. §. *Titio genero, de condit. & demonstrat.*
2 Quoniam potest dos esse sine matrimonio, quamuis matrimonium possit esse sine dote. *l.* 3. *D. de iur. dot.*
3 Cum ex eo die maritus ferat onerat matrimonij. *l. pro oneribus* 20. *C. eod. tit. de iur. dot.* Quæ ratio tanta est, vt etiam iure Canonico vsuræ hoc casu debeantur, *cap. salubriter, extr. de vsur.*
4 *dict. l. Titio centum* 71. §. *Titio genero, de condit. & demonstrat.*
5 Cum potuerint contrahentes, quibus prospicere voluerat testator recedere ab ipsius voluntate, *l. pactum* 46. *D. de pact. l. si iudex circumuento* 28. *de minor.*

DEFINITIO IX

Interdum moræ purgatio facit vt desinant deberi vsuræ. etiam quæ antea debitæ fuerunt.

ET si verum est, quod sæpius diximus, legatorum fructus ac vsuras deberi à die moræ per interpellationem siue iudicialem siue extraiudicialem contractę, [1] eamque moram sufficere semel interuenisse, vt perpetuo debeantur: [2] potest tamen interdum contingere, vt non solum cursus accessionum huiusmodi inhibeatur, scilicet purgata ex post facto mora, [3] sed etiam vt deberi desinant eæ ipsæ, quæ prius debitæ fuerant. [4] Finge legatarium post factam à se interpellationem vixisse familiariter in domo hæredis, agnati fortasse sui, aut cognati, & ab eo alimenta annua percepisse, cum exiguum illi legatū deberetur, cuius fructus alimentis sufficere non potuissent. An non credibile sit tacite remissas præteriti temporis vsuras, vt legatarius hæredi gratior esset, accedente præsertim longi temporis taciturnitate? [5] Nec ad rem pertinebit, quod dicat legatarius, se toto tempore obsequia domestica hæredi præstitisse, quorum remuneratione alimenta meruerit. [6] Non enim illa ratione legati vsuras ei denegamus, quasi tacite in alimentorum causam imputandæ sint, sed quasi tacite ab eo remissas, vt hæredi præstaret se gratiorem, tantoque ampliora ab eo beneficia consequeretur. [7] Noua igitur mora opus erit, & consequenter noua interpellatione, vt ad præstationem vsurarum hæres iterū obligetur. [8] *Ita Senatus* in causa Dn. de Breissieu, & N. de la Balme, D. de la Molliere, 5. Id. Febr. 1593.

1 Dixi *Defin.* 1. §. *ex l. si quis bonorum* 23. *l. cum res* 47. *de leg.* 1. *l. si quis seruo* 84. *de leg.* 2.
2 Quomodo Paulus loquitur *in l. Titio Seio* 87. §. *vsuras, eod. tit. de legat.* 2.
3 Quoties enim purgari mora potest, impedit purgatio ne qua præcedentis moræ ratio haberi possit, *l. et si post tres* 8. *D. si quis caution. l. si ita quis* 135. §. *Seio in fin. de verb. oblig. l. qui decem* 72. *in princ. &* §. 3. *D. de solut.*
4 Quod certe magis mirum est, quia non nisi certis & legitimis modis desinit deberi, quod fuit aliquando debitum, *l. obligationum ferè* 44. §. *de oblig. & action.*
5 *L. cum quidam* 17. §. *Diuus Pius*, D. *de vsur.* Nam & sortis remissio interdum præsumitur, quamuis difficilius, *l. Procula* 27 vbi no. D. *de probat.*
6 *Arg. l. sed et si lege* 25. §. *consulit*, D. *de petit. hered.* Not. *in l. Aquilius* 27. *D. de donat.*
7 *Arg. d.* §. *Diuus Pius, & l. vir in vsuras* 54. *de donat. int. vir. & vxor.*
8 *Arg. d.* §. *vsuras, l.* 27. *de legat.* 2.

DEFINITIO X.

Legati in diem relicti vsuræ non debentur ex lapsu diei, sed tantum ex die agniti & petiti legati.

CVm in certam diem quid legatum est, solus diei aduentus non faciet, vt ab eo tempore legati fructus aut vsuras heres debeat quasi in mora constitutus. Nam quod legati dies venerit, facit duntaxat, vt exinde legatum pro puro habeatur, [1] non etiam vt mora contrahatur, [2] quando quidem & legato pure relicto non potest videri hæres in mora prius esse, quam fuerit interpellatus. [3] Nec potest in legatis dies interpellare pro homine, [4] sicut nec facere, vt legatum citra agnitionem legatario irreuocabiliter acquisitum videatur. [5] Prius enim est, vt legatarius velit legatum agnoscere, [6] quam vt heres sit in mora soluendi. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sicut dicimus de legato aut alio actu conditionali [7], cuius conditio extitit. *l. potior* 11. *in fine principij, D. qui potior. in pignor. hab.*
2 Non etiam potest fieri, vt eodem instanti & nascatur petitio, & mora contrahatur, *l. promissor* 21. §. 1. *D. de pec. constit.*
3 Cum necessaria sit interpellatio ad constituendum debitorum in mora regulari, vt nostri loquuntur, *ex l. mora* 32. *D. de vsur. l. si pupillus* 127 *de verb. oblig. l. nulla* 28. *de reg. iur.*
4 Id enim tantummodo constitutum est in causis fiscalibus & pœnalibus, *l. magnam* 12. *C. de contr. & committ. stipul.*
5 Alioqui non posset à legatario repudiari, quod falsum est, *l. legatarius* 38. §. 1. *de leg.* 1.
6 *L. ei qui*, 13. *de condit. instit.*
7 Quamuis potestate iuris legatum etiam ignoranti acquiratur, *l. cum pater* 77. §. *surdo. de leg.* 2. *l. legatum* 80. *eod.*

DEFINITIO XI.

Quid si testator iusserit solui legata sine figura iudicij, & bona sua vendi, ne qua legatariis mora fiat?

NOn aliud erit, etsi testator iusserit legata solui sine figura iudicij, [1] adeoque bona sua vendi per executores, ne legatariis mora fieret. Id enim sic accipi debet, vt legatario petenti moram fieri testator noluerit, non etiam vt vltro legatum offerri, & legatarium de eo accipiendo ab herede interpellari voluerit. [2] Nam cum quis in diem legat, id potius cogitat, vt heredi consulat, ne interea vrgeatur, & vt medij temporis commodum ei acquirat, [3] quam vt grauius illum obliget, eiusque cōditionem faciat deteriorem, quam si pure legasset: [4] nec rursus nocebit heredi, quod post longum tempus interpellatus moram fecerit in soluendo legato. Nam quod dici solet, posteriorem moram nocere, [5] pertinet ad periculum rei debitæ, [6] aut ad id, vt perinde possit legem contractus exercere, qui moram priorem contraxisset, ac si nullam contraxisset: [7] non etiam vt prioris temporis accessiones vllæ propter moram posteriorem deberi incipiant, quæ ante moram non debebantur. [8] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 14. supr. De vsur. & mor.

1 Quibus verbis certe non tam petendi, quàm litigandi necessitas remissa videri debet, cum nihil vetet etiam extra iudicium peti, quod debetur, adeoque quod nec in iudicio peti posset, *l. nulla* 5. *C. de cont. & committ. stipulat.*
2 Aliud enim est posse quid statim peti, aliud vero statim solui debere, tametsi non petatur.
3 *L. Iauolenus* 15. *alias l. cum qui*, D. *de ann. legat.* iunct. *l. quod certe* 70. *D. de solut.*
4 Ex puro enim legato magis tenetur heres, quam ex eo, quod sit in diem vel sub conditione, *l. cedere diem* 213. *de verb. signific.* iunct. *l. is cui* 42. *de oblig. & action.*
5 *L. si ita quis* 135. §. *Seia, de verbor. obligat. l. qui decem* 72. *in princ. &* §. 1. *de solut.*
6 *Vt in dict. l. qui decen.* §. 1. *illud sciendum* 17. *de peric. & commod. rei vendit.*
7 *L. si & per emptorem* 51. *vers. quod si fundum*, D. *de action. empt.*
8 Effectus enim moræ nullus esse potest, nisi pro eo tempore, quod subsecutum est moram, quia nunquam mora retrotrahitur ad inducendā obligationem fructuum vel vsurarum in præteritum tempus, *l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, de legat.* 2. *l.* 3. *in princ.* D. *de vsur.*

DEFINITIO XII.

Varij casus, in quibus legatorum fructus & vsuræ debentur ex die mortis.

EXcipiendi tamen sunt casus illi, de quibus iam dictum est in superioribus, [1] id est, si fructus ipsi aut vsuræ legati in legato sint, [2] aut si vni ex ascendentibus vel descendentibus pro legitima, [3] aut etiam piæ causæ legatum proponatur. [4] Quibus & ille addendus est, si minoris annis vigintiquinque, legatū aut fideicōmissū debeatur. Fauore nāque ætatis, quæ non satis consilij aut diligentiæ habet ad heredem interpel

Source : BIU Cujas

terpellandum,receptum est,vt hac ex causa re ipsa mora contrahatur,acsi interpellatio præcessisset:[3] ita tamen vt ea mora, quæ singulari priuilegio ob personam minoris re ipsa contrahitur, vltimo vicesimi quinti anni die ipso iure finiatur,nouaq; interpellatione opus esse incipiat ad perpetuādum cursum fructuum aut vsurarum,[6] quia ex eo tempore incipit vti iure communi, qui ætatis priuilegium habere desinit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.Et iam antea in causa discussionis bonorum D.Raoul.*Sine die*

1 Dixi *Defin.*1.*num* 6.*&* *Defin.*9.*Supra eod.*
2 *Vt in l.cum vnus* 10.§.*verbis,de alim.vel cibar. legat.*
3 Dixi *d.Defin.*1 .*nu.*7 *Supra.*
4 Vt dixi *Defin.*3.*Supra.*ex Tirac.*in tract.de priuil pia cauſ.*
5 *L.in minorum* 3.C *in quibus cauſ.non eſt neceſſ in integr.reſtit l. cum quidam* 17.§ *ſi pupillo,de vſur.*
6 Textus est elegans *in l.Titia* 87.§.*vſuras.de legat.*2.
7 Ne scilicet priuilegium certo tempore determinatum, contra legis voluntatem,vlterius porrigatur,*arg l.Imperator* 8.*in fin.* D.*de poſtul.*

DEFINITIO XIII.

Mora heredis in ſoluendo legato nocet fideicommiſſario, ſed is poſtea regreſſum habet aduerſus heredem.

SI heres grauatus in mora fuerit soluendi legati ,tum hereditatem restituerit, competit legatario in fideicommissārium actio non minus pro fructibus & vsuris legati , quam pro legato ipso:[1] sed indemnem ex ea causa fideicommissarium,ab herede,qui moram fecit,seruari æquum est.*Ita Senatus* in ea facti specie,de qua SC.10.ad SC.Trebell.

1 Quia fideicommissarius succedit in locum hæredis, *l.*1. 2. *&* *paſſ.* D.*ad* SC. *Trebell.* nec ius semel quæsitum legatario propter moram heredis auferri ei potest per hereditatis restitutionem,quasi hoc casu minor hæreditas restituatur,cum testator voluit legata,& ad hæredis ,& ad fideicommissarij onus pertinere, *l.* 3.D. *eod. ad Senatuſconſult. Trebell. l.*2. vbi not.*Cod.eod*

DEFINITIO XIV.

Vſuræ legatorum debentur minori citra moram.

QVod diximus vsuras fructusque legatorum nec à die mortis deberi ,nec à die , in quem legatum sit,nec rursus à tempore litis contestatæ, sed à die moræ per interpellationem siue iudicialem,siue extraiudicialem contractæ,[1] non habet locum si proponas minori legatum fuisse.[2] Fauor nāque ætatis facit , vt ipso iure mora contracta intelligatur, adeoque duret,quamdiu minor ætas durat.[3] Nam post ætatem completam perinde necessaria est interpellatio ad inducendam moram , vt ex eo tempore fructus & vsuræ debeantur,atque si mora nulla legis beneficio præcessisse intelligeretur.[4] *Ita Senatus* in causa N.Gaspardæ d'Hostel, & N.Stephani de Marcossey,12.Calend.Iul.1595.

1 Dixi *Defin.*1.*num.*1.*ſupr.eod.tit.*
2 Dixi D *fin.*12.*ſupr.eod.*
3 *Ex l.cum quidam* 17. §.*ſi pupillo,*D.*de vſur.l.*3. C. *in quibus cauſ.non eſt neceſſ.in integr.reſtit.*
4 L.*Titia Seio* 87.§.*vſuras,de leg.*2.

DEFINITIO XV

Caſus,in quo mora fit minori etiam poſt annum viceſimū quintum,citra interpellationem.

CVi legata fuerant alimenta in annum vsque viceſimū quintum , & ab eo tempore,si legatum alimentorum præstitum sit in minori ætate,nec trecenta soluantur , post impletos perfectæ ætatis annos , moram in eo legato passus intelligitur:[1] ideoque & ab vltimo vicesimiquinti anni die vsuræ ei debebuntur ,etiamsi nulla interpellatio præcesserit, quoniam vnicum legatum esse intelligitur,[2] quasi substituta pecunia in locum alimentorum.[3] Itaque quemadmodum si pro alimentis interpellatus hæres fuisset, in minori ætate profuisset ea interpellatio ad constituendum illum in mora, quod ad omnem legati causam:[4] ita & solutio partis legati facere debet,vt pro alia quoque parte,quæ nondum præstari tum debuit , nec alia agnitione , nec petitione vlla aut interpellatione opus sit,[5] soluſque diei lapsus sufficiat ad inducendam moram.[6] Quare non est cōtrarium , quod nos pluribus locis supra tradidimus,vsuras legatorum post maiorem ætatem non à die soluendi legati deberi, sed tantum à die moræ,quæ ex interpellatione contracta sit.[7] Id enim tū obtinet,cum interpellatio ad inducendam moram necessaria est.[8] *Ita Senatus* in causa R.Fratris Henrici Perrod Dominicani , contra liberos Procuratoris patrimonialis Perrod. Prid. Non.Septembr.1595.

1 Quia non potuit hæres ignorare,legatum trecentorum ex eo tempore præstandum,quo alimenta præstari desinerent.
2 Quod ab initio petitum & præstitum fuisse sufficit, vt nunquam postea debeat iterum peti.
3 Nullo tempore interiecto, quo voluerit testator legatarium carere commodo legati.Simile quiddam est in specie, de qua scripsimus *Defin.* 13.*Tit.prox.*
4 Etiam post maiorem ætatem , quia hæc mora fuisset regularis ,non irregularis , vt not.*in l. Titia Seio* 87. §. *vſuras , per ill. text. de leg.* 2.
5 Plus enim facit ad suam voluntatem testandam, qui accipit legati solutionem pro parte,quam qui legatum petit.
6 Ratione posterioris partis legati, in quam prior alia eiusdem legati pars transfunditur,*arg.l.*1.*de pen.leg.l.* 1.§.*item ſi ita,*D.*ad leg. Falcid. l. cum fine* 19.*l.ſi penum* 24.D.*quand. dies. leg.ced.*
7 *Ex d.l.Titia Seio* 84.§.*vſuras,de leg.* 2.
8 Quemodo regulariter necessaria est ad contrahendam moram regularem,*l.mora* 32.D.*de vſur.*sed non hac specie ob rationem positam in Definitione.

DEFINITIO XVI.

Caſus,in quo vſuræ legati pro legitima relicti non debentur à die mortis,ſed tantum à die moræ,etiam ad concurrentem vſque legitimæ quantitatem.

CVm quæreretur , à quo tempore legati pro legitimæ quantitatis sub ea conditione,Si filia nuberet arbitrio patrui,vsuras hæres deberet , visum est , non nisi à die moræ litisque contestatæ cæterorum legatorum exemplo præstari debere.[1] Quam in sententiam videtur iuisse Senatus æquitatis potius , quàm iuris motus ratione.[2] Nam siue tota pecunia in locum legitimæ relicta diceretur , constabat, fructus legitimæ à die mortis deberi ,[3] siue supra legitimam legatum esset , saltem ad eam vsque quantitatem, quæ portioni legitimæ respondebat,fructus aut vsuras,quæ fructuum vice essent, à die mortis restitui oportebat.[4] Sed mouit Senatum , quod ea disquisitio , an legatum legitimam excederet , nec ne , plus dispendij & sumptuum,quam commodi filiæ allatura videbatur,cum non de quantitate ipsa , sed tantum de vsuris quæstio supereſſet,[5] præsertim cum oblatam ab hærede cum fructibus legitimam filia respuisset.[6] Non idem Senatus pronunciasset , si qua alia quam nuptiarum conditio iniecta legato fuisset.[7] Tunc enim aut totius quantitatis ; aut eius saltem , quam legitimæ respondere ex postfacto constitisset,fructus à die mortis adiudicari filiæ oportuisset:[8] voluntatem vero testatoris in ea dumtaxat quantitate,quæ legitimam excederet , obseruari, hoc est , in euentum vsque conditionis solutionem dilatam expectari.[9] *Ita Senatus* in ea causa,de qua scripsimus Defin.18. supr. De condit.insert.

1 Secundum ea,quæ diximus *Defin.*1. *&* *paſſ.ſupr.hoc.tit.*
2 Vt potest Senatus,& debet solerque ex æquitate magis, quam ex rigore iuris pronunciare,tanquam qui supremus sit magistratus,& vicem Principis gerat,*l.*1.*C.de legibus l.placuit* 8.*C.de iudic.*
3 Cum fructus augeant legitimam,sicut & hæreditatem,*l.Papinianus* 8.§.*vnde ſi quis,*D.*de inoffic.teſtam.*Boer.*deciſ.*3.*in fin.*

4 Cum

4 Cum legitima neque diem recipiat, neque conditionem, *l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff. testam.*

5 Quarum petitio longe facilius quam sortis potest negligi, *argumr. l. cum quidam* 17. §. *Diuus Pius*, D. *de vsur.* iunct. *l. Proculo* 26. *D. de probat. l. vir vsuras* 54 *de donat. inter virum & vxor.*

6 Vt proinde sibi deberet imputare, cur legatum petiisset, quia sic maluisse videbatur *arg. l. si cogente* 22. D. *de rit. nupt. l. Imperator* 70. §. *si cetum, de legat.* 2.

7 Cum non parua esset dubitatio, an eiusmodi nuptiarum conditio reiici deberet an impleri, vt ex iis constat, quæ nos disputauimus *Defin.* 18. *Supra de condit. insert.* Sic & totam legitimam ipsam interdum sine vlla fructuum restitutione adiudicari vidimus, cum magna iuris dubitatio interueniret, an legitima vlla deberetur, in specie, de qua scripsimus *Defin* 7 *in fin Supra de codicill.*

8 Cum legitima debeatur inspecto tempore mortis, quamuis non sit quota hereditatis, sed bonorum, *l. cum quæritur* 6. vbi not. *& in Auth. nouissima, & in parentibus* 8. *C. de inoff. testament.*

9 *L. scimus* 36. §. *cum autem. eod. tit.*

TIT. XXVII.

AD SC TREBELL.

DEFINITIO I.

Ex fideicommisso etiam perpetuo & graduali vna tantũ quarta detrahitur, eaque per hæredem aut habentem ius ab herede.

FIDEICOMMISSVM perpetuum graduale, &, vt nostri vocant, reale, licet sæpius ex eodem testamento pro graduum aut personarum varietate debeatur: [1] attamen non nisi vnius quartæ detractionem patitur, [2] eius commodo cessuram, qui prior rogatus fuerit, si iure suo vti volet, [3] aut cui ex fideicommissarijs donatum ille maluerit, [4] ne alioqui, mutiplicatis pro fideicommissorum numero detractionibus, tandem eueniat, vt totum ipsum fideicommissi ius contra testatoris & Senatusconsulti mentem ad nihilum redigatur. [5] *Ita Senatus* sæpius.

1 Adeo vt tot sint fideicommissa, quot sunt personæ gradatim ad fideicommissum vocatæ, *l. peto* 69. §. *fratre, l. cum pater* 77. §. *libertis, de legat.* 2.

2 Semel enim quartam ex vnius hæreditatis fideicommisso detrahi Senatus voluit *l.* 4. D. *hoc tit.* Vna enim tantum hæreditas est, licet plura sint fideicommissa, *l.* 1. §. *inde Neratius, eod tit.*

3 Necesse si quidem est, vt hæres sit is, qui quartam detrahit, *l. mulier.* 22. §. *vltim. eod.* aut saltem vt ex hæredis persona quarta detrahatur, quia solis hæredibus vtrumq; Senatusconsultum, & Trebellianum, & Pegasianum, prouidit, *d. l.* 1. *in prin. & d.* §. *inde Neratius, & l. quamuis* 40. §. 1. *eod. tit.*

4 *d.* §. *inde Neratius, versic. nisi liberalitatem.*

5 Nam & vnius quartæ detractio contra testatoris mentem permissa est, *l. Titia* 26. *in fin.* D. *ad leg. Falcid.* Guid. Pap. *quæst.* 53. *num.* 2.

DEFINITIO II.

Bona prius alienata imputantur in detractione quæ ante omnia fuit facienda, nisi hæres sit in mora.

QVę ex bonis fideicommisso subiectis per hæredem gratuatum primo loco alienata sunt, ea imputanda, sunt in portionem, quam ex fideicommisso detrahere hæres potuit. [1] Sed si de illo dubitetur, an primo, an sequenti loco alienata sint, quæ ex fideicommisso petuntur, vindiciis secundum fideicommissarium dicendis locus non erit, quousque intentionem suam impleuerit. [2] Prius enim est, vt ex fideicommisso detrahatur id, quod restituendum non est, quam vt ad fideicommissi restitutionem veniatur; [3] siquidem in fideicommissi restitutione nihil aliud esse potest, nisi quod supersit detractis detrahendis, [4] longeque plenior est actio fideicommissi, quam restitutio. [5] Hoc ita, si non hæres grauatus aut eius successor siue vniuersalis, siue singularis moram faciat liquidandis detractionibus. Tum enim odium moræ facit, vt aduersus morosum interea consuli fideicommissario æquum sit, [6] præstita per eum satisdatione. [7] *Ita Senatus* in causa inter Margaretham Cordier & Amedeam Louis, 4. id. Maij. 1590.

1 *L.* 3. §. *res quæ*, D. *hoc tit.*

2 Ex iuris regula, quæ vult, actorem ante omnia debere suam probare intentionem, *l.* 4. *Cod. de edend. l. vltim* D. *de rei vindicat.*

3 Quia nostra interest, non soluere potius, quam solutum repetere *l.* 3. D. *de compensat. l. si stipulatus* 15. *in princip.* D. *de fideiuss.*

4 L *in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *Cod. ad leg. Facid. l. cum pater* 77. §. *Titio fratri antep. de legat.* 2.

5 Quia in actionem fideicommissi venit id omne, quod fuit hæreditatis, *in fideicommissaria* 18. D. *hoc tit.* In restitutionem vero non venit, nisi quod supereſt factis detractionibus. Et ideo non solent Iudices loqui detractionibus nisi per ablatiuos absolutos, aut per gerundium, quę omnia important conditionem ante omnia purificandam, *l. à testatore* 109. *de cond & demonst. cum ibi not. & in l. in ratione* 30. §. *tametsi, ad leg. Falcid.*

6 Ne morosо prosit sua mora, quæ hoc casu vix potest esse sine dolo, *l. in omnibus* 39. *l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique, de reg. iur. l. hominem* 37. D. *mandat. l. tutor* 4. *D. de vsur.*

7 Cum detractiones non sunt liquidæ, *l. statuliber rationem* 5. D. *de statulib.*

DEFINITIO III.

Restitutam aut saltem adiudicatam fideicommissario esse hæreditatem necesse est, priusquam contra tertios agere possit.

FIdeicommissarius vniuersalis, id est, qui hæreditas tota, vel particularis, cui pro parte restituenda est, [1] non prius de fideicommisso agere potest aduersus tertios possessores, quam ei facta sit restitutio aut re, aut verbo per eum qui fideicommisso grauatus est, eiusve hæredem. [2] Nec sequimur eorum sententiam, qui ex nescio qua æquitate canonica fideicommissum purum aut purificatum habent pro restituto. [3] Sane interueniente sententia, per quam pronunciatum sit fideicommissum deberi, vix est vt alia restitutio necessaria videri possit. [4] Hic enim euenit, quod aliis plerisque casibus. vt in locum eius facti, quod ab vno ex collitigatoribus alteri præstari oportuit, succedat auctoritas iubentis. [5] *Ita Senatus* ex tempore, Nonis Iunij, 1590.

1 Hic enim vere particularis fideicommissarius est, cui pars hæreditatis restitui debet, quamuis nostri vulgo particularem dicunt eum, quem potius singularem dicere deberent, cui res aliqua singularis per fideicommissum relicta est, vt dixi initio *Decad.* 50. *error. pragmat.*

2 L. 1. §. *quamquam, l. restituta*, 37. *l. facta* 63. *in princip.* D. *hoc tit.*

3 Bald. *in cap. in præsentia, extr. de testam.* Excipe tamen varios casus in quibus fideicommissum etiam non restitutum haberur ex æquitate pro restituto, de quibus *in l. pen. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.* Item si omnia bona sint alienata, Guid Pap. *decis.* 601. Cravet. *cons.* 12. *nu.* 5. Bart Salic. Castr. *in l. pen. §. pen. C. commun. de legat.*

4 Quasi hæc sententia suam secum trahat executionem, hoc ipso quod hæres patitur fideicommissarium agere, quem, ne agat, prohibere post sententiam non potest.

5 Hoc enim est quod dici solet, factum Iudicis esse factum partis. *l. 1. C. si in causa iudic. l. si ob causam* 13. *C. de euict.*

DEFINITIO IV.

Liberi primi gradus non tantum legitimam & Trebellianicam ex fideicommisso detrahunt, vt cæteri, sed etiam præcipuos fructus retinent, qui à cæteris in Trebellianicam imputantur.

LIberos primi gradus hæredes institutos, de restituenda hæreditate in diem vel sub conditione grauatos, duplicis detractionis ius habere nimirum portionis legitimæ & Trebellianicę, vsque adeo receptum est ex inueterato nostrorum errore [1], qui iuri Pontificio iam pridem causam dedit, [2] vt de eo iam dubitare ridiculum existimetur. [3] Quæ detractio, si quatuor tantum pauciores liberi fuerunt, semissem efficit portio

Source : BIU Cujas

nis oneratæ,[4] sin plures, cum semisse sescunciam. [5] Nec tantum liberis primi gradus, sed & sequentium graduum personis idem beneficium duplicis detractionis concessum est, quoties institutæ sunt, & tales, quibus legitima quoq; portio in defuncti bonis debeatur.[6] Sed liberorum primi gradus priuilegium in eo est, quod non solum iis prohiberi detractio Trebellianicæ à testatore non potest, quomodo aliis potest,[7] sed & saluos ac præcipuos habeant fructus, quotquot ante cedentem fideicommissi diem perceperint, vt nec in Trebellianicam iis imputentur,[8] qui aliis omnibus, etiam tacēte testatore, haud dubie imputantur,[9] licet verisimile sit, Zenonem, qui primus hoc eis priuilegium in fructibus concessit,[10] vt in aliquo melioris essent conditionis, quam cæteri; non fuisse concessurum, si duplicis detractionis commodum iisdem inuita iuris ratione ab Iuterpretib, darum iri præuidere potuisset.[11] *Ita Senatus* sæpius.

1 Aliud enim esse volunt, si pure, datum sit fideicommissum, quasi hoc casu non possit dici, vtra quarta prius detrahi debeat, quod tamen ridiculum est, vt contra Interpretes nostros disputari in priore parte *Hemichil. de error. pragmat. & interp. iur.*

2 *In c Raynutius, & c Raynaldus, extr. de testam.*

3 Ius enim pontificium sequitur, quod in hanc rem apertissimum est.

4 Computato scilicet prius triente legitimario, mox residui quadrante.

5 *Sola* enim legitima hoc casu facit semissem, *Nouell. 18. de trient. & semiss.* Trebellianica verò quadrantem reliqui semissis, qui quadrans facit sescunciam totius hæreditatis. Et in hoc errant vulgo plerique existimantes, vtriusque quotæ detractionem semper ascendere vsque ad dimidiam partem hæreditatis.

6 Puta si hæres grauatus ex ascendentibus sit. Nam & ascendentibus legitima perinde ac liberis debetur, *l. nam etsi* 15. D. *de inoff. test.* nisi quod ea semper est triens, numquam semis.

7 Auth. *sed cum testator. vbi not. C. ad leg. Falcid.* Andr. Fachin. *l. 5. cap. 4. & 5.*

8 *Ex l. iubemus* 6. C. *hoc tit.* vbi omnes notant.

9 *L. in fideicommissaria* 18. *vers. plane, l. mulier* 22. *§. si hæres, D. hoc tit. l. Papinianus* 8. *§. vnde si quis, D. de inoff. testam.*

10 *In d. l. iubemus.*

11 Nec enim tam facile multiplicanda sunt priuilegia, *vulg. l. 1. C. de aot. promiss.* & à communi iure, quam minimum fieri potest, recedendum est, *l. ius singulare* 16. iunct. *l. quod vero* 14. D. *de legibus l. quod contra* 141. *vbi not. de regul. iur.*

DEFINITIO V.

Liberi primi gradus non amittunt Trebellianicam ob non confectum inuentarium

SEd & aliud liberorum primi gradus priuilegium in eo est, quod etiamsi inuentarium non fecerint deducendæ tamen ex fideicommisso Trebellianicæ ius retinent, quod alij amittunt.[1] Sic enim ex frequentiore Interpretum sententia sæpius quoque *Senatus* noster censuit.[2]

1 *L. vlt. vbi not. C. de iur. delib.* [Auth. *hoc amplius C. de fideic. cum ibi not.* Ergo in hærede extraneo aliud obseruat Senatus noster contra Dec. *cons. 36. num. 5. & cons. 430. & 495.* vbi defendi in quolibet hærede etiam filio amitti Trebellianicam ob non confectionem inuentarij. Quemadmodum è contrario multi post Bart. tenuerunt ne quidem extraneum amittere ex hac causa Trebellianicam vt refert Rabot ad Guid. Pap. *dict. quæst.* 5. De legitima sanè nemo dubitat quin non amittatur per omissionem inuentarij. Calcan *cons.* 17. Ioan Durand *de art. test. tit. 5. cautel.* 27. Eman. Soarez *in commun. opin.* in verb. *filius pag. mihi* 486. *col.* 1. Vide Auth. Gabr. *lib. 4. commun. opin concl.* 10. *ad* SC. *Trebell. num.* 4. vbi tamen videtur concludere communem opinionem esse pro Decio.]

2 Guid. Pap. *quæst.* 53. vbi vide.

DEFINITIO VI.

Fructus ab hærede percepti non per negligentiam fideicommissarij, puta ex die porrecti libelli, imputantur in quartam, sed non restituuntur nisi à die litis contestatæ.

CVm fideicommissaria hæreditas ex Trebelliano restituitur, constat, fructus ab hærede grauato perceptos in restitutionem non venire, quia non tam hæreditati, quàm rebus hæreditariis accepto feruntur.[1] Sed nec imputantur in quartam, si negligentia fideicommissarij non petentis potius, quam iudicio testatoris percepti sint.[2] Ergo à quo tempore fideicommissum per libelli oblationem petitum est, cum nulla fideicommissarij negligentia sit, fructus omnimodo imputabuntur:[3] sed tamen non idcirco restituentur, nisi qui à die litis contestatæ percepti fuerunt.[4] Quia non sicut hæreditatem fructus augent,[5] ita & augent fideicommissum,[6] nec malæ fidei possessor ante litem contestatam videri potest is, qui citra litem iustum possidendi titulū haberet,[7] cum neque lis vlla sit ante contestationem;[8] eoque passim iure Senatus noster vtitur. *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche, tunc Senatoris, nunc Rationalium supremi Præsidis meritissimi, & Francisc æ Lose, 8. Id. Mart. 1591.

1 *L. in fideicommissaria* 18. *vers. quoties, D. hoc tit.*

2 *L. mulier.* 22. *§ si hæres, eod. tit.*

3 Quandoquidem etiam extraiudicialis interpellatio sufficeret, ne quid fideicommissario imputari posset, *l. mora, D. de vsur.*

4 Tametsi Bartolus *cons. 53. incip. Picaredus, in fin.* dicat, restituendos esse fructus fideicommissario ex die oblationis libelli. Facit *tot. tit. C. de vsur. & fructib. legat.*

5 L. *item veniunt* 20. *§ item non solum, D. de hæred. petit.*

6 *d. l. in fideicommissaria, vers. quoties,*

7 Iustus enim est titulus hæreditarius, & bonæ fidei possessor hæres, quamdiu fideicommissum non petitur, licet relictum esse sciat. [Sed neque semper condemnandus est hæres ad restitutionem fructuum ex die litis contestatæ. Quid enim, nisi quis præmature fideicommissum petierit cuius dies vel conditio nondum venerat, quæ tamen venerit ante rem iudicatam? In casu restituendi erunt fructus ex die duntaxat impletæ conditionis *Ita Senatus* pro D. de Rochefort contra D. de Romagnieu 7. Id. Mart. 1612.]

8 L *sed etsi lege* 25. *§. si ante, D. de petit. hered. l. amplius* 15. D. *rat. em haber.*

DEFINITIO VII.

Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile ita sit cessibile, & quando?

FIdeicommissum vniuersale tametsi in hæredem transmittatur etiam non agnitum, dummodo dies eius cesserit viuo fideicommissario,[1] cedi tamen non potest, (nec si agnitum sit & purificatum) priusquam fuerit restitutum:[2] fallitque hoc casu regula, quæ habet: Quicquid est transmissibile, esse etiam cessibile.[3] Obstat enim iuris ratio, quæ non patitur, vt actiones ab hærede transeant in fideicommissarium, si non restituatur hæreditas ex testamento, vt habent verba Senatusconsulti Trebelliani,[4] id est, eo modo, quo testator voluit:[5] quod ipsum non aliter fieri potest, quam si hæreditas restituatur ei ipsi, quem testator ad fideicommissum inuitauit.[6] Sed hoc ita intelligendum est, si cessionarius agat quasi in rem suam, siue ex propria, siue ex cedentis persona.[7] Nam si tanquam simplex Procurator agere velit, hoc est, & ex persona, & in vtilitatem cedentis, proculdubio audiendus est.[8] Sed & valebit cessio, vt cessionarius etiam in rem suam agere possit, si nō de primo fideicommisso agatur, sed de secundo, id est, quod à primo fideicommissario relictum sit. Quia cū prior fideicōmissarius non quasi hæres restituat, sed quasi fideicommissarius, cessat hic subtilitas illa iuris, quæ impedit cessionē.[9] Idē est, si post declaratum per Iudicis sententiam fideicommissū cessionarius agat contra tertios possessores, in quos hæres ipse res fideicommisso obnoxias alienauerit. Hoc enim casu cum fideicommissum habeatur pro restituto non solum ex æquitate canonica,[10] sed etiam ex iuris ciuilis constitutione,[11] nihil est quod impediat, ne fideicōmissi ius cedi possit.[12] Solus enim heres ille est, cuius interest nō valere cessionem fideicommissi, ne alioqui impedita trāslatione actionū ob non restitutam ex voluntate testatoris hereditatem maneat ille implicitus onetibus hereditariis, perinde ac si restituta hereditas non esset.[13] Si tamen proponas, factam fideicōmissi cessionem præsente & sciēte herede, placet nostris eā indistincte valituram.[14] Quod ego vix probare possum, quādo non ex heredis voluntate, sed ex ratione iuris proficiscitur, ne heredis voluntate, sed ex ratione iuris proficiscitur, ne fideicommissum vniuersale cedi possit.[15] Et vero quid obsecro interest, an heres cessioni consentiat eo tēpore, quo cessio fit, an tum demum, cum fideicommissum restituit? Nisi quis dicat, vtroque casu imputare eum sibi debere, cur cessionem, quam impedire poterat, admiserit,[16] nec fieri volenti iniuriam.[17] *Ita Senatus* in causa Michaelis Vuillermet de Cosserg, & Hugonis Mottet, Prid. Calend. Septemb. 1592.

1 Sic enim vulgo nostri post Bartolum *ad l. cum filio familias* 11.

de leg. 1. ex l. vlt. C. quand. dies legat. ced. l. si in personam 21. & l. 3. Cod. de fideicom. l. Seius Saturninus 46. l. quidam ita 25. in princ. ad SC. Trebell. l. à testatore 109. D. de condit. & demonstr. Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *Decad. 31. in error. 1. error. pragmat.*

2 L. *si mulier 59. §. ex asse, D. de iur. dot* vbi Bart. quem vide.

3 *Ex l. ex pluribus 42. D. de administ. & peric. tutor.* * Non enim procedit hæc regula nisi negatiuè & non affirmatiuè, *l. si stipulatus 76. in princ. de verb. oblig.* vbi Alex. notat. Refert & sequitur Carol. Ruin. *cons. 72. n. 4. vol. 1.*

4 L. 1. D *hoc tit.*

5 L. *sed. etsi 9. §. vlt. cum l. seq. eod. tit.*

6 Testatorautem non potest videri inuitasse heredis hæredẽ, qui semper incertus est, nec venit ex iudicio defuncti, *l. qui liberis 8. §. vlt. de vulg. & pupill. substit. l. sciendum 70. de verb. signif.* Vide Andr. Tiraq. qui omnium fusissime hoc tractat post cæteros *de retract. municip. §. 26. gloss. 3. num. 49.*

7 Bart. *in d. §. ex asse.*

8 Bald. *in l. cum secundum 3.* vbi etiam Castr. & Ias. C. *de fideicom.* Et ita accipiendum est, quod scribitur *in l. restituta 37. l. qui ita 76. §. 1. iunct. § vlt. leg. praced. D. hoc tit.*

9 Et quam nos explicauimus fusius *lib. 5. Coniect. iur. ciuil. cap. 7.*

10 De qua *in cap. in præsentia, extr. de testam.* vbi Bald, & post eum Guil. Bened. *in repet. cap. Raynutius, in verb. mortuo itaque testatore, n. 4.* quam tamen sententiam nos improbauimus *Defin. 3. n. 3. supra*

11 L. *vlt. §. fin autem sub conditione, C. commun. de lega.* Ruin. *cons. 116. num. 13. & 15. lib. 3.* Cagnol. *ad l. 2. num. 42. & seqq. C. de pact. inter empt. & vendit.*

12 Cessante scilicet ratione, qua mouetur SC. *in d. §. ex asse.*

13 Et ita sentiat incommodum, qui non sentit commodum, *contra l. 1. l. 4. D. hos tit. l. secundum naturam 10. de regul. iur.* Castr. *ad d. l. 3. C. de fideic.*

14 Purpur. *ad l. fin. C. de pact.*

15 Tametsi maximè heres velit, *vt in d. l. si mulier 59. §. ex asse, D. de iur. dot.*

16 *Arg. l. 1. §. item quæritur. D. de separ.*

17 L. 1. §. *prodest autem, D. quod legat. l. in diem 9. §. de aqua & aqua pluu. arcend.*

DEFINITIO VIII.

Sumptus facti ab hærede ad conseruandas aut meliorandas res fideicommisso subiectas, sunt ei à fideicommissario restituendi.

QVas impensas facit heres rogatus de restituenda hereditate pro renouandis, vt fieri necesse est, censualibus instrumentis, eas potest ille, eiusve heres à fideicommissario post restitutam hereditatem repetere.[1] Quia tametsi commodum ex eiusmodi renouatione heres ipse senserit, qui tanto facilius & commodius annuos census exegit:[2] fuit tamen commodum illud temporarium, quod fideicommissario futurum est perpetuum. Itaque quasi in conseruandam rem facti sumptus imputari heredi debent,[3] id est, ei restitui.[4] Non idẽ fortassis in Ecclesiæ Prælato obseruandum est, cum successoris æquè ac eius, qui sumptus fecit, non nisi temporaria ex iis sumptibus vtilitas futura sit,[5] & iureiurando obstrictus sit, quisquis Ecclesiæ præest, vt eos omnes sumptus faciat, qui ad res Ecclesiæ conseruandas necessarij videantur,[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Dardier contra Illustrem D. Franciscum de Seissel, Marchionem d'Aix, 5. Non Decembr. 1592.

1 L. *vbi pure 19. §. vltim. l. mulier 22. §. sed enim, D. hoc tit. l. quantitas 71. D. ad leg. falcid. l. domus 58. de leg. 1. l. Titius 50. D. de vsufr. l. generali 32. §. Lucius, de vsufr. legat.*

2 Qui scilicet sine censualibus instrumentis exigi non potuissent.

3 Quomodo loquitur IC. *in d. l. vbi pure, §. vlt.*

4 Alioqui fideicommissarius ex iactura hæredis locupletaretur, *contra l. iure naturæ 206. de reg. iur. l, nam hoc natura 14. D. de condict. indeb.*

5 Nec enim beneficia sicut successiones iure hereditario deferuntur.

6 Vt proinde cum eos sumptus facit, non tam videri possit facere, vt alium sibi obliget, quam vt fidem suam liberet. Ex qua causa non facile est, vt in alium actio detur, *l. in hoc iudicium 14. §. 1. vers. diuersum, l. si quis cum 29. D comm. diuid. l. Papinianus 28. in fin. D. mandat.* Sunt enim Prælati quodammodo Procuratores Ecclesiarum, non domini, *can. si priuatum, vbi gl. 12 q. 1.* adeo vt Prælatus etiam acquirere Ecclesiæ suæ teneatur, nec acquirendi occasionem possit impune prætermittere, *can. quicunque, vbi gloss. in verb. aut. neglectum 12. quæst. 4.*

DEFINITIO IX.

Instituto per heredem grauatum fideicommissario fideicommissum habetur pro restituto.

SI quis eum, cui rogatus erat hæreditatem restituere, heredem instituerit, isque hereditates agnouerit, cum beneficio legis & inuentarij,[1] non est commodo possessionis suæ priuandus, si forte aliis creditoribus aliquid ex ea hereditate fideicommissaria obligatum dicatur à defuncto cum clausula constituti, quamuis de fideicommisso nondum cognitum sit, si modo constare de eo facile possit.[2] Est enim fideicommissarius tuendus in sua possessione, quam sine vitio nactus fuit, tametsi nulla dum fideicommissi restitutio facta sit:[3] multo igitur magis in proposita specie, in qua fideicommissum haud dubie pro restituto habendum est,[4] instituto per grauatum eo cui restitui debuit, vt institutio illa vim & potestatem obtineat restitutionis.[5] Sane si de fideicommisso in prõptu & facile constare non possit, iniquum est, eo solo prętextu creditoribus & legatariis moram fieri,[6] maximè si cauere sint parati.[7] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani, & heredum Andreæ Galley, 4. Non. Decemb. 1592.

1 Ne alioqui actio fideicommissi cum hæreditate confundatur, *l. cum pater 77. §. Titio, de leg. 2.* Inuentarij namque beneficium impedit confusionem, *l. vnic. §. in computatione, Cod. de iur. delib.*

2 Quod Pragmatici dicunt, *Per modo constat, modo agatur, ex l. 3. in princ. vt in poss. legat. ille à quo 13. § 1. D. hoc tit.*

3 *L. filiam fratribus 56.* vbi Bart. D. *eod.*

4 Quod ex aliis plerisque casibus contingit, de quibus *in l. pen C. eod.*

5 *L. Lucius 123. in princ.* vbi est textus perelegans, *de leg. 1.*

6 *Arg. d. l. ille à quo 13. §. 1. vers. quid ergo, D. hoc tit.*

7 Cum remedio cautionis possit securus esse hæres, qui se etiam fideicommissarium dicit, *l. 1. in princ. qui satisd. cog. l. 1. & tot. tit. si cui plus quam per leg. falcid. l. 1. vt leget. seu fideicomm. seruand. caus. cau.*

DEFINITIO X.

Mora hæredis nocet fideicommissario, quantum ad vsuras & fructus legatorum pertinentum ad onus fideicommissarij.

LEgata, quæ solui debuerunt ab hærede rogato post mortem suam alteri hæreditatem restituere, si soluta nõ sint, debentur à fideicommissario, cui restituta hæreditas fuit. Trãsit enim onus legatorum in fideicommissarium, nec vllam pro legato actionem habet legatarius aduersus hæredem rogati hæredis,[1] nempe si hæres totam hereditatem, non tantũ eius partem restituerit.[2] Quid vero si hæres ipse ante restitutionem interpellatus fuerit, & moram fecerit? Idem admittendum est, quia fideicommissarij non interest, cum, si hæres soluisset, tanto minus fideicommissario restituisset.[3] Sed de vsuris à die moræ debitis maior dubitatio est, an eas possit legatarius à fideicommissario petere, siue in rem, siue in personam agat, an potius cogatur pro iis agere aduersus hæredem grauatum eiusve successores? Facit dubitationem, quod sua cuique mora non alteri nocere debet:[4] item quod quæ ex mora infligitur condemnatio sit personalis, nec alterius obligationem augere possit, ne quidem fideiussoris,[5] quamuis dici soleat, moram rei nocere fideiussori.[6] Multo minus igitur mora hæredis nocere debet fideicommissario.[7] Atqui in cõtrarium mouet, quod fideicommissarius post restitutam hæreditatem constitutus videatur loco hæredis in omnibus,[8] nec ratio iuris patiatur, vt de legato agat legatarius contra fideicommissarium, de vsuris vero vel fructibus cogatur agere contra hæredem.[9] Debent enim accessoria sequi naturam principalis ex vulgata iuris regula. Neque nouum est, vt hæredis negligẽtia noceat fideicommissario, ni mirũ in ea re, quæ solius hæredis diligentia explicari debuit.[10] Nec sane fieri potest, vt causa fructuum legati vel vsurarũ separetur à legato, cũ nõ minus pro accessionibus, quã pro legato cõpetat hypothecaria & in rem actio contra quemlibet possessorem.[11] Nec obstat, quod actio illa hypothecaria, quæ pro legato da-

tur,

tur, naturam personalis actionis imitatur, ideoque nec aduersus vnum ex cohæredibus competit nisi pro portione hæreditaria.[12] Id enim eo pertinet, vt actio ipsa principalis, quæ pro legato competit, diuidatur, nec aduersus singulos hæredes in solidum proponi possit, siue in personam,[13] siue in rem[14] agatur, sed non vt fructuum vel vsurarum causa à principali debito seiungatur,[15] hoc est, vt non eatenus saltem vsurarum vel fructuum nomine conueniri possit, quisquis legatum soluere debet, quatenus pro legato tenetur. Plane fideicommissario, si vsuras soluat, quas hæredis mora peperit, aduersus eum eiusve hæredem pro consequenda indemnitate regressum dari debere constabat.[16] *Ita tractatum est* in causa D. de Breissieu & N. de la Balme de Mollieres, 5. Id. Febr. 1593.

1 *L. 1. C. hoc tit.* Intellige, nisi hæres rogatus sit hæreditatem restituere deductis legatis, *l. 2. l. 3. §. item Pomponius, D. eod.* iunctis iis, quæ scripsi *lib. 4. Coniect. c. 14.*

2 Id enim est, quod significant verba illa *d. l. 2. C. hoc tit. pro competenti portione.*

3 Quia præsumptum est, voluisse testatorem cum onere legatorum fideicommissum restitui, vt ait *d. l. 2. D. hoc tit.*

4 *L. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

5 *L. centum Capua 8. de eo quod cert. loc.*

6 *L. mora 88. de verb. oblig.*

7 Sicut nec fructuario nocet, *l. si vsufructus 55. D. de vsufr.* nec libertati fideicommissariæ, *l. cum vero 28. per tot. de fideic. libert.*

8 *d. l. 2. D. hoc tit. § restituta, Inst. de fideic. hared.*

9 Ne in eodem legato inducatur diuisio iuris & voluntatis, *contra l. eum qui 18. § vlt. D. de his quæ vt indign.* & ne in plures aduersarios distringatur, qui cum vno quasi contraxerit *arg. l. & ancillarum 27. §. vlt. de pecul.*

10 *In l. hæres 70. §. vlt. ad SC. Trebell.*

11 Ex *l. 1. C. commun. si de legat.* iunct. *l. Lucius 18. qui potior. in pign. hab.*

12 *d. l. 1. C. commun. de legat.*

13 Ex natura omnium personalium actionum hæreditariarum, *l. 1. & tot. tit. C. de hared. action. l. 1. C. si cert. petat.*

14 Quod valde speciale est & contra naturam actionis hypothecariæ, quæ sui natura est indiuidua, *l. rem hæreditariam 8. D. de euict. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hared. debit.*

15 *d. l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab. l. inter socerum 26. §. cum inter, vers. nec separabitur, D. de pact. dotal.*

16 Vt dixi *Defin. 13. supra tit. prox.*

DEFINITIO XI.

De subrogatione mobilium, quæ reperta sunt in hæredis grauati hæreditate.

QVoties in fideicommissaria hæreditate mobilia aliqua fuisse constat, quæ postea & pendente fideicommissi conditione vel die alienata sint aut deperdita, summæ æquitatis est, vt quæ in grauati hæredis hæreditate reperiuntur, mortis tempore perinde veniant in restitutionem, quasi in locum alienatorum aut deperditorum subrogata, nisi ex parte alterutrius, id est, vel hæredis grauati vel fideicommissarij probetur, pluris minorisve fuisse ea, quæ moriens testator reliquerat.[1] Immobilium alia ratio est, nisi vno illo casu, quo hæres rogatus sit restituere, quicquid superfuerit ex hæreditate[2] quod cum factum est, libera & impunita est hæredi bonorũ alienatio, dum ne quid mala fide & in fraudem fideicommissi faciat,[4] & consequenter alia ratio non supersit, per quam fideicommissario consulatur, nisi vt quod ex alienatorũ pretio comparatum est, quasi nec alienatum nec diminutum vice permutati patrimonij restituatur.[5] Sed extra illum casum, id est, rogato simpliciter hærede, vt hæreditatem aut bona omnia restituat, sicuti nihil ille alienare potest nisi ad quantitatem vsque Trebellianicæ:[6] ita si qua immobilia alienauerit, vindicari ea vtique quandocumque possunt;[7] mobilia non item, quod eorum exhibitio certaque demonstratio difficilior sit, ac magnam ad multiplicandas pro re minima lites materiam præbeat.[8] Vnde & illud est, quod Galli dicere solẽt, *Les meubles n'auoir point de suyte.* Id est: Extra manus eius, qui dominus fuit, licet plenum alienandi ius non habuerit, neque fideicommissi, neque pignoris, aut alio vllo iure, mobilia vindicari posse.[9] Cæterum si rem meam mobilem quis subripuerit, deinde alteri vendiderit, nemo dubitat, quin & ad exhibendum & in rem actio mihi competat contra quemlibet possessorem, tametsi per plurium personas emptio ambulauerit,[10] quia rei meæ dominium à me inuito aut ignorante abscedere non potuit.[11] Apud nos ius commune obtinet, vt bonorum mobilium æquæ ac immobilium persecutio salua sit aduersus quemlibet possessorem, siue dominij siue pignoris iure à vero domino aut à pignoratitio creditore vindicentur[12] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & N. Ioannis Blanchard, 6 Id. April. 1593.

1 *Arg. l. Imperator 70. §. vltim cum 2. ll. seqq. de leg. 2. l. mulier 22. §. sed enim D. hoc tit.*

2 Semper enim veritati locus superesse debet, & præsumptio cedere veritati, *l. si chirographum. 24. & seq. l. Imperatores, 29. §. vlt. D. de probat.* Nec alia bona in fideicommissum venire possunt, quam quæ fuerunt defuncti, *l. coheredi 41. §. cum filia, de vulg. & pupill. substit. l. sequens quæstio 68. de leg. 2.* [licet sufficiat ad fundandam intentionem fideicommissarij quod probet ea bona fuisse possessa à testatore mortis tempore, scilicet ad transferendum onus probandi in aduersarium, quo probante cessat præsumptio. *Ita Senatus* in ea causa de qua *in Defin. 29. infr. hoc tit.* Vide tamen *Defin. 3. n. 12. supr. de probat.* sed & obseruandum est bona filij in dubio præsumi paterna potius & hæreditaria quàm acquisita. Marzan. *De fideicommiss.*]

3 *Vt in l. deductis 58. §. pen. & vlt. D. hoc tit.*

4 *d. §. vlt.* iunct. *l. Titius 54. eod. tit.*

5 *Vt in l. sed quod inde 71. de leg. 2.*

6 *L. 3. §. res quæ, D. hoc tit. l. vlt. § vlt.* iunct. *Auth. res quæ, C. commun. de legat. 1.*

7 *d. l. vlt. §. vlt.* nisi in casu *l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

8 Quod ne eueniat, semper cauere bonus Iudex debet quantum potest, *l. quidam 21. D. de rebus cred. l. singularis. 6. D. de except. rei iudic.*

9 Quanquam hoc apud nos non obtinet quia etiam mobilium vindicatio apud nos superest creditori aut domino etiam contra tertium possessorem, vt sequitur in Definitione.

10 *L. officium 9. D. de rei vindic. l. 1. l. 3. & pass. D. ad exhib.*

11 *L. si ego, 9. § 1. D. de iur. dot. l. id quod nostrum 11. de regul. iur.*

12 Neque enim aut edicto vllo, aut statuto, aut consuetudine aliqua iuri communi apud nos hac parte derogatum est. Quod vero immutatum non fuit, cur stare prohibeamus? Inquit *l. sanctimus 27. C. de testam.*

DEFINITIO XII.

Non est audiendus qui aliquid petit tanquam fideicommissarius, nisi prius doceat de fideicommisso.

QVi se fideicõmissarium dicit, quandiu de fideicommisso non docuit, audiendus non est, si petat confici inuentarium rerum mobilium, quæ in hæredis grauati domo reperiũtur, quasi fideicommisso cõtineantur. Prius enim est, vt de illo constet, an fideicõmissum vllũ sit?[2] Ne alioqui eo prætextu aperta sit via cuilibet calũniatori alienas familias perturbandi,[3] ac cuiusque patrimonij secreta explorandi.[4] Nec est cõtrariũ, quod etiam viuo eo, qui rogatus fuit post mortem suam restituere, inuentarij confectio iure peti potuit,[5] tametsi non ante mortem dies fideicommissi cedat.[6] Id enim ita accipi etiam debet, si de fideicommissi iure appareat,[7] Tantoque minus audiendus est, qui post hæredis fiduciarij obitum petit inuentarium confici, quod cum viuo hærede id ipsum petere potuerit, tamen non fecerit.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro vidua & hærede D. de Tiret contra liberos D. de Verfey, 5. Calen. Iun. 1593.

1 Aut quasi subrogatæ sint in locum earum, quæ fideicommisso continebantur, secundum ea, quæ diximus. *Defin. præced.*

2 *L. ille quo 13. §. si de testamento, D. hoc tit. l. postquam 5. §. si dies, D. de legat. seu fideic. seruand. caus. cau.*

3 *Vt in l. 1. D. de vacat. & excusat. muner.*

4 *Contra l. vlt. C. de aliment. pupill. præst.*

5 Capell. Tholos. *decis. 314.*

6 *L. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur. fisc.*

7 *d. § si de testamento & d. §. si dies.*

8 *Arg. l. qui Romæ 122. §. Agerius, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XIII.

De confusione fideicommissi & iure cuictionis ob prælegata hæredibus relicta.

GRauatus hæres de hæreditate superstiti fratri restituenda eundem fratrem cum alterius fratris præmortui liberis coniunctim ex semisse hæredem scripserat, alterius fratris etiam præmortui liberos ex alio semisse; istis res Italicas; illis Gallicas prælegauerat. Superstes frater cui fideicommissum debebatur, fraterna successione

Source : BIU Cujas

repudiata, fideicommissi persecutionem apud Iudicem instituerat, tum moriens fratris præmortui liberos, non quibuscũ ad eundem semissem vocatus erat, sed ex alio semisse scriptos, sibi hæredes elegerat: quærebatur, an ex eius persona fideicommissi petitio his competeret, qui patrui hæreditatem agnouerant, mutuaque prælegata sibi inuicem præstiterant? Placebat, repudiantis fratris portionem non cohæredibus omnibus, sed iis solis, quos in eodem semisse coniunctos habuerat, accreuisse: [1] sed fideicommissi petitionem eum habuisse aduersus omnes cohæredes, nec pro semissibus dumtaxat exemplo æris alieni, [2] sed pro iis prælegatorum portionibus, quæ de bonis fideicommisso subiectis ad singulos peruenissent. Rationem enim possessionis non iuris modum facere diuisioni fideicommissi, [3] quod à possessoribus, tametsi hæredes non fuissent, præstandum esset, [4] saltem posteaquam verbo restituta esset hæreditas hæredibus: [5] iisdem vero hæredibus à fideicommissario institutis, quos prius de fideicommisso pro parte conuenerat, confusam fideicommissi actionẽ pro parte hæreditaria constabat; [6] propterea quod ad causam confusionis, non quantum isti possiderent, inspiciendum esset, sed pro qua parte grauari hæredis personam repræsentarent. [7] Pro alia igitur parte actio aduersus cohæredes superat: [8] sed ita tamen, vt si minoris essent prælegata, quæ ex hæredis grauati hæreditate acceperant, non plus, quam quantum in legatis esset, præstare ij cogerentur, quibus legatum minus fuisset. [9] Nec mouebat, quod prælegata ab eo relicta, cuius hæreditatem adierant, rata per eos haberi debere videbantur, tametsi res eorum proprias, [10] aut, quod hac parte idem est, iis debitas [11] testator ignorans prælegasset. [12] Idem in eo demum casu dici posset, quo hæredibus istis fideicommissum debitum fuisset à testatore, nec in bonis omnibus, sed in Gallicis dumtaxat aut Italicis constitutum. At repudiante illo, cui fideicommissum debebatur, perinde erat ac si alienæ res cæteris, qui adierant, prælegatæ fuissent, [13] quo casu euictis post modum ex causa fideicommissi Gallicis, nullam ij quibus prælegatæ fuerant, aduersus cohæredes actionem eo nomine habuissent. [14] At ne quidem exceptionem illam, quæ inter coheredes ex hac causa competere solet, [15] quippe cuius æquitas tum deficiat, cum idem fideicommissum ab Italicarum quoque rerum heredibus præstandum est: eadem enim subsistente ex vtraque parte causa euictionis, ex neutra euictio præstatur, iure quodam tacitæ compensationis, cum quãtũ alij ab aliis petere velint, tantum ipsis vicissim præstare debeãt. [16] Neque quod ex Gallicis rebus scriptis fideicommissario successerant, faciebat, vt eorum conditio durior effecta videretur. Cur enim adimatur iis ius fideicommissi, quod ex fideicommissarij persona nacti sint? [17] Aut cur ea exceptione repellantur, qua repelli non potuit is, à quo ius habent? [18] Plane si fideicommissum non nisi ab Italicarũ rerũ hęredibus prędstari debuisset, siue heredibus ipsis siue extraneo fuisset debitũ magis esset vt in hæreditate diuidenda officio arbitri hæredibus ex Italico patrimonio scriptis succurri oporteret, vt nõ aliter prælegatas res Gallicas coheredibus prędstare cogerentur, quã sibi cautũ esset de indemnitate: [19] ne alioqui ex hęreditatis semisse instituti ex nulla parte scripti viderentur. [20] Quod si exceptionis auxilium per errorẽ omiserint, vulgo creditum est, nullam eos habere actionem, in eoque interesse, an testator, an Iudex vel arbiter, aut cohæredum pactio bona hæreditaria diuiserit: [21] sed humanius est, vt si per facti errorem iustamque ignorantiam cautiones omissæ sint, eis subueniatur, quibus caueri debuit, siue per repetitionem, [22] siue officio ipsius Iudicis implorato. [23] *Ita partim* decisum, partim tractatum est in causa Dominorum Senatoris & fratrum Dauise contra liberos N. Claudij Dauise & Dominos de Curtilles. Non. Iul. 1593.

1 *Ex l. coheredi 41. §. qui discretas, D. de vulg. & pup. substit.*

2 *L. 1. C. si cert. petat. l. ex facto 35. D. de hered. instit.*

3 Quia non in plus grauari quis per fideicommissum potest, quam ad eum peruenerit, §. 1. *Instit. de singul. rebus per fideic. relict. l. 1. §. si is qui quadringenta, D. hoc tit.* quod in ære alieno secus est *l. qua dotis 33. D. solut. matrim.*

4 *L. vlt. §. vlt. C. commun. de legat.*

5 Hanc enim restitutionem præcedere necesse est, vt dixi *Defin. 3. supr.*

6 *L. vt legatum 5. & l. seq. C. de hæred. l. action.*

7 Cum ius conclusionis ex eo nascatur, quod non possit idem esse debitor & creditor, *l. hæres à debitore 21. §. seruo tuo & seq. & l. debitor. 50. D. de fideiuss.*

8 *dict. l. debitori, d. l. vt debitum, & l. si adulta 6. Cod. de hæred. action.*

9 Ratione illa, quam attulimus, *n. 3.*

10 *L. vnum ex familia 67. §. si rem, de legat. 2.*

11 Constat enim posse testatorem sicut rem hæredis sui, ita & quod hæredi debetur legare, *d. l. vnum ex familia, §. sed si vno,* & ibi Bart.

12 Distinctio enim, quæ alias adhiberi solet, an testator sciuerit an ignorauerit alienam, locum hoc casu non habet, *d. §. si rem,* vbi ponitur ratio per elegans.

13 Hæredem enim non institutio facit, sed acquisitio hæreditatis. *l. 4. D. hoc tit.*

14 *L. cùm pater 77. §. euictis de legat. 2.*

15 De qua Papinianus *in d. §. euictis.*

16 *dict. l. vnum ex familia 67. §. sed si vno, & §. si duos, in fin. eod. titul.*

17 *Contra l. id quod nostrum 81. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. §. pen. D. de fideiuss.*

18 Plerumque enim eadem causa est successoris, quæ fuit auctoris, *l. inuitus 156. §. plerumque, de reg. iur.* & quod auctoribus non obstabat, non successoribus eorum obstabit, *l. quod ipsis 143. & contr. sens. de reg. iur.*

19 Secundum elegantem illam Papiniani sententiam quam nostri singularem dicunt, *in d. §. euictus.* * Iunge *l. debitor 58. in fine princip. D. hoc tit.*

20 Quod esset aperte contra voluntatem testatoris, *vt in l. verbis similibus 7. D. de vul. & pupil. subst.*

21 *Ex l. si fratres 7. C. commun. vtriusque iudic.* iunct. *d. §. euictis &* vtrobique Doctores.

22 *Vt in l. si hæres 13. & l. pen. D. hoc tit.*

23 *Vt in l. si res obligata 57. in fin. de legat. 1.* iunct. *l. regula 9. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Primum fideicommissum confluit in secundum.

EA bonorum portio, quæ ex fideicommisso reciproco aut graduali ad aliquem peruenit, si idem ille alteri restituere rogatus sit, in posterius quoque fideicommissum venit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex Baldo *cons. 94. lib. 2.* & Crauet. *cons. 195.* Bartol. & alij communiter *in l. 3. §. quidam liberis, D. hoc tit.* Angel. Imol. Castrens. & Alex. *in l. Scæuola 76. eod.* quos refert & sequitur Boer. *dec. 280. num. 3.* * Sed an cum detractione quartæ ex primo fideicommisso, quod confluit in secundum: Bald. *cons. 103. lib. 1.* defendit posse detrahi etiam cum pupillaris substitutio confluit in fideicommissarium: vide tamen Decium *cons. 80.* vbi ait, quod acquisitum est ex substitutione compendiosa venire in fideicommissum relictũ verbis generalibus.* Vide tamẽ ne obstet *l. Titius 94. de legat. 3.* nisi hanc definitionem intelligas cũ vtrumque fideicõmissum est vniuersale & diuersorum graduum, eiusdem tamen & totius hæreditatis. Ergo si quis rogatus hæreditatem alteri restituere, rogato & ipso vt alteri restituat, fideicommissarium hæredem instituerit, aut expresse, aut tacite, relicto eo hærede ab intestato, dicendum est, totam hæreditatem secundum fideicommissum venire, sine vlla detractione legitimæ, aut Trebellianicæ, quamuis primus rogatus potuerit vtramque detrahere; quia hoc casu hæreditas venit in prius fideicommissum, cum sit manifestum, noluisse quicquam detrahere illum, qui fideicommissarium ipsum hæredem reliquit. Siquidem illa restitutio, siue expressa, siue tacita, pro restitutione est, *l. Lucius 124.* iuncta *l. 126. de leg. 1.* Videtur; hoc casu prior grauatus plenissimum obsequium voluntati defuncti præstare voluisse, *l. 5. §. pen. de don. int. vir. & vxor. l. patre 15. & seq. D. qua in fraud. cred.* Itaque nec prior fideicommissarius quicquam ex secundo fideicommisso detrahet ex persona prioris grauati, nisi probetur prior voluisse suã liberalitatem ad solum priorem fideicommissarium pertinere, *l. 1. §. inde Neratius, D. hoc tit.* Maxime vero, si ponas primo grauato æq; proximum & hæredem fuisse secundum commissarium, atque primum. Finge tres fratres à patre Institutos, rogatosque inuicem de hæreditate post mortem suam restituenda si sine liberis morientur. Priorem autem sine liberis defunctum, institutis, aut legitimis hæredibus relicta duobus fratribus quibus hæreditatem restituere debuit, subindeque alterum etiam sine liberis decessisse, superstite tertio fratre, eodemque secundo fideicommissario: Cur ex secundo fideicommissario detrahi quicquam patiantur, pro ea bonorum parte, quæ ex primo peruenit, cum ex primo nihil detractum sit? Sane pro ea parte, in qua prior fideicommissarius fuit institutus, aliud erit, si non fratrem suum eundemque fideicommissarium, reliquerit hæredem, sed alium, puta fratris ipsius liberos. Sic tractatum Cal. Septembr. 1609.

DEFINITIO XV.

Fideicommissarius, qui pendente conditione res fideicommissas emit, an & quando earum pretia petere possit?

FRater fratri, si sine liberis decederet, per fideicommissum reciprocum substituto; fundos pleroſque fideicommisso

Source : BIU Cujas

missō conditionali obnoxios à fratre emerat, eidemque pretium soluerat. Cum postea fideicommissi conditio euenisset, petebat restitui sibi ex fideicommisso quicquid à se pretij nomine solutum fuerat, cum vsuris quincuncibus. Dicebam, inspecto iuris rigore, male eum agere, quoniam in fideicommisso esse non possent pretia, quæ fideicommissarius ipse post mortem testatoris de suo præstitisset.[1] Fideicommisso enim non aliæ, quam defuncti, qui fideicommiserat, facultates contineri poterant.[2] Sed posteaquam fideicommissi conditio extitit, videri nunc actorem iure fideicommissi habere prædia, quæ non nisi empti titulo antea tenuerat:[3] nempe quia legatario aut fideicommissario legatum aut fideicommissum agnoscente necessario fit, adeoque vel inuito eo, vt relicti conditio retrotrahatur, cum nec alioqui relictum vllo iure sit valiturum.[4] Alia igitur actio emptori superesse non videbatur, nisi ex empto, ad pretium venditori auferendum, quasi penes quem inciperet esse sine causa.[5] Quomodo enim fieri possit, vt quis ex testamento perat rem per fideicommissum relictam, quam iam habeat,[6] aut rei pretium, quod non sit in fideicommisso?[7] Atqui nec illud dici poterat, dandam ex empto actionem ei, qui prudens & sciens emisset rem, quam aut iam suam aliquando futuram præuidere poterat, existente nimirum fideicommissi conditione.[8] An igitur soluti pretij iacturam fideicommissarium sentire equum erit? Hoc sane ipsa iuris ratio euincere videtur,[9] sed tamen in proposito pro emptore faciebat, vt quamuis fideicommissum conditionale sibi relictum sciuisset emptionis tempore, saluam tamen habere actionem ex empto ad pretij restitutionem, quod fideicommissi conditio talis erat, quam non sine malo omine sperare poterat aut expectare; in eum scilicet casum concepta, quo frater sine liberis præmoreretur, cui & vitam & liberos optare potius debuisset.[10] Itaque causæ nihil est, cur non hoc saltem casu admitti debeat, quod interpretes vulgo ad alios quoque casus male prorrahunt, nihil interesse, an sciens conditionale fideicommissum, an ignorans frater à fratre cōparauerit, quod attinet ad pretij repetitionē[11][12] *Atque ita Senatus* visum est in causa Dominorum de Montallieur contra hæredes D. de Beaufort, 7. Calend. Aug. 1592.

1 Quoties enim quis rogatur hæreditatem restituere, id tantum videtur rogatus reddere, quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommissaria 18. ad SC. Trebell.*

2 *L. coheredi 41. §. cum filia, de vulg. & pupill. substit. l. sequens quæstio 68. de legat. 2.*

3 *Argum. l. fundo 4. D. ad leg. Falcid. cui res 29. D. de action. empt.*

4 Secundum ea, quæ scripsi *lib. 7. Coniect. iur. ciuil. c. 3.*

5 *L. huiusmodi 84. §. qui seruum, de legat. 1.*

6 Siquidem quod iam meum est, magis meum fieri non potest, *§. sic itaque, Inst. de action.*

7 Non enim potest ex fideicommisso peti id, quod relictum non est, *l. 1. de penu. legat. l. 1. §. item si ita, D. ad leg. Falcid.*

8 *Argum. l. sua rei 16. de contr. empt. & d. l. cui res 29. de act. empt.* de cuius sententia & emendatione scripsimus, *lib 5. Coniect. cap. 14.*

9 Quasi nullum damnum sensurus videatur emptor, qui ex culpa sua sentiet, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

10 *Arg. l. cum tale 72. D. de condit. & demonstr.* Nemo enim debet liberi hominis casum & aduersam fortunam expectare, *l. inter stipulantem. 83. §. sacram de verb. oblig.*

11 Sic enim illi *ad l. cui res*, & male, vt scripsi *dict. cap. 14. lib. 5. Coniect.*

DEFINITIO XVI.

Casus, in quo vsuræ pretij debentur actione ex empto, ex die litis de fideicommisso contestatæ.

DE vsuris pretij, quod fideicommissario actione ex empto restituendam esse proxime diximus, dubitatio maior erat, an deberentur, ex quo lis de fideicommisso contestata fuisset, exemplo fructuum ex fideicommisso siue singulari perceptorum.[1] Nam cum actione dumtaxat ex empto, non etiam ex fideicommisso & testamento pretium peti possit,[2] consequens erat, non videri moram in soluendo pretio factā ab eo, qui non nisi fideicommissi nomine ex testamento conuentus fuisset.[3] Pretij verò vsuras si venditor ipse consequi nequit actione ex vendito, nisi mora interueniente,[4] quanto minus consequetur eas emptor pretium repetens à venditore, nisi ab eo saltem die, quo venditor in restituendo pretio moram fecerit? Est enim restitutio ista pretij legitime soluti quasi, vt ita dicam, irregularis, sicut & actio ex empto, quæ in eam rem accommodatur,[6] cum natura actionis ex empto sit, vt detur ad rem ipsam habendam soluto pretio: actio autem ex vendito venditori contra emptorem ad pretium consequendum.[7] *Senatus* tamen pronunciauit, vsuras istas esse loco fructuū fideicommissi.[8] Et quemadmodum fructus bonorum venditorum, si vendita non fuissent, deberentur fideicommissario à die litis contestatæ, ita & vsuras ab eo tempore deberi, quasi nec rem, nec rei fructus habere ex testamento videatur fideicommissarius, idemque emptor, quamdiu & pretio & pretij vsuris caret.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim dubitat, quin saltem ex die litis contestatæ fructus debeantur, tanquam à malæ fidei possessore, *l. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hered. l. videamus, 38. §. si actionem, D. de vsur.* Vide tamen *Definitione 6. n. 7. supr.*

2 Vt diximus *Defin. præced.*

3 Mora enim fieri non potest, nisi in eo, de quo quis conueniatur.

4 *L. ex empto 11. in princ. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de action. empt. iunct. l. curat. 5. C. de action empt.*

5 Nam nec venditor tenetur ex die moræ, sicut neque emptor.

6 *d. l. ex empto, §. is qui vina, D. de action. empt.*

7 *d. l. ex empto, in princip.*

8 *L. vsura 34. de vsur.*

9 *d. l. ex empto, §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, bona fide 50. eod. tit.*

DEFINITIO XVII.

Pretia rerum subiectarum fideicommisso retrouenditarum ex pacto veniunt in fideicommissum.

HÆres rogatus de restituenda, si sine liberis moreretur, hæreditate illius, qui prædia multa emerat sub pacto de retrouendendo, si retrouendiderit, & pretia acceperit, ea restituere cogitur ex causa fideicommissi,[1] perinde ac res ipsas restitueret, si vel nondum redemptæ essent, vel redimendi tempus effluxisset.[2] Cum enim vniuersale fideicommissum est, facile admittit hanc interpretationem, vt pretium succedat loco rei, sicut & vicissim res loco pretij, vt & interdum res loco rei.[3] In fideicommisso singulari non ita facile idem admittendum est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. quidam ita 25. §. si quis filium, D. hoc tit.* vbi ratio redditur, ne factum cuiusquam alteri damnum adferat. Iunge *l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

2 Cogeretur enim res ipsas, quæ in fideicommisso essent, restituere, & quidem cum sua causa, *l. de euictione 69. D. hoc titul.*

3 *L. si & rem & pretium 22. D. de hæred. petit. l. Imperator 70. §. vlt. cum legib. seqq. de legat. 2.*

4 Nisi cum res ipsa peti ex aliqua causa non potest, *vt in d. §. si quis filium, & d. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO XVIII.

Quinque annorum fructus absumunt Trebellianicam eo casu, quo in quartam imputantur.

FRuctus ex fideicommisso conditionali perceptos, licet in restitutionem hæreditatis non veniant,[1] in eam tamen quartam, quæ ex fideicommisso deducitur, quam Trebellianicam vocant, imputari debere constat.[2] Sed quot annorum fructus in eam rem sufficere possint, vt fructibus absumpta absorptaque Trebellianica videatur, dubitatum fuit. Placet quinque annorum sufficere, quoniam ea fructuum computatio fieri solet, vt ad modum vsurarum quincuncium æstimati anno demum vicesimo æquent iustam bonorum æstimationem,[3] cuius temporis diuisi quarta pars, quæ quartæ bonorum parti respondeat, quinquennio concluditur,[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. in fideicommissaria 18. D. hoc tit.* vbi ratio ponitur, quam nos expressimus *Defin. 6. supra eod.*

2 *dict. l. in fideicommissaria, vers. plane. l. mulier 22. §. si hæres eod. titul.*

Source : BIU Cujas

3 *Nouell.7.de non alien.permut.rebus eccles.*Affict.*decis.*185. *in fin.*

4 *Glos.fin in Auth perpetua* vbi DD.*Cod.de sacros.eccles.** Obserua tamen non tantum quartam deberi hæredi,sed etiam quartæ fructus,*l.mulier* 22.§.*si hæres D.hoc tit.* Et ideo quinquennij fructus non posse quartam absumere & quartæ fructus.Esseq;vnum hunc ex erroribus pragmaticorum à nobis obseruatum in Chilade.

DEFINITIO XIX.

Substitutus per fideicommissum post mortem hæredis rogati nihil penitus iuris habet viuo hærede,cui liberum est de iis bonis fauore alterius fideicommissarij disponere,dum ne in præiudicium huius.

IS,cui pars bonorum defuncti restituenda est ex fideicommisso post mortem hæredis instituti relicto, sicut nihil prorsus iuris habet in iis bonis viuo hærede scripto,quoniam præmori potest,atque ita fideicommissum intercidere, cuius dies numquam cesserit:[1] ita nec prohibere potest,quo minus cæteri quibus reliquæ portiones ex eodem fideicommisso relictæ fuerant,vniuersa diuidant inter se bona, si hæres institutus consentiat,iisque siue liberaliter,siue aliquo accepto, quasi repræsentato fideicommisso, vniuersam hæreditatem, quod facere potest, viuus restituat:[2] sed cum eo tamen temperamento, vt si quando fideicommissi dies vtiliter cedet, nullum tertio fideicommissario in portione sua præiudicium fiat.[3] *Ita ex tempore tractatum est* pro Francisco Pellin Procuratore,&N.Fillard contra N.Vicaire,Prid.Id.Decembr.1593.

1 Textus est elegans *in l. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici D. de iur. fisc.*

2 *L.post mortem* 11.C.*de fideic.*de cuius sententia & ratione vide quæ scripsi *lib.*17.*Coniect.iur.ciuil.*Adde *l.patrem* 19.D.*quæ in fraud.credit.*

3 *L.filiusfamilias* 114 §.*Diui* 1.*de leg.*1.*l.vxorem* 41.§.*Seium maritum* 12.*de leg.*3.

DEFINITIO XX.

Incerto quantum ex fideicommisso detrahi debeat,non est interim sua possessione priuandus is,cui bona sunt vendita per hæredem.

ADiudicato fideicommisso, si, vt plerumque euenit,detractionibus legitimis locus sit in fauorem hæredis grauati,[1] non debet is,qui ex bonis fideicommisso subiectis ab hærede comparauit,dum adhuc fideicommissi conditio penderet,priuari possessione rei emptæ aliove modo acquisitæ,[2] ne iniuria ei facta videatur,si post liquidatas,vt aiunt, detractiones iustam retinendæ possessionis causam habuisse illum appareat, [3] siquidem, quæ ab hærede alienata sunt,imputari illi solent in eam partem,quam ex fideicommisso pro iure suo deducere potest.[4] Sed si nihil sit, quod deduci debeat,[5] aut si defuncto hærede non soluendo disputandum sit inter creditores de ordine ac priuilegio temporis, [6] vt dubitari non possit,quin emptor hic sit ex posterioribus,non inique decernetur auferendam rem emptori, [7] solique hæreditatis curatori, præsentibus tamen creditoribus,[8] permittendum, vt de iure detractionum cum fideicommissario disputet,mox creditoribus ex ordine satisfacturus,quantum detractionum & totius patrimonij à defuncto relicti modus patietur.[9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Baptistæ Bouand & Ioannis Baptistæ Oliuier, 17.Calend.Iul.1594.

1 Nec enim fideicommissi restitutio vnquam debetur, nisi detractis detrahendis,*ea Raynutius,vbi not.exter.de testam l.in imponenda* 6. *l.irritum* 8.C.*ad leg.*Falcid.

2 Quamuis videatur ei posse imputari,cur emerit, aliter ve acquisierit rem subiectam fideicommisso & alienari prohibitam, maxime si eam emerit sciens,*l.vlt.*§.*vlt.*iunct.*Auth.res qua*,C.*commun.de legat.*

3 Interest enim illius vt & alterius, cuiuslibet possessionem suam non amittere potius,quam amissam recuperare,*l.*3. *de compensat. l. si stipulatus* 15. *in princ. de fideiuss.l. vlt.* C. *in quibus cans. non est necess. in integr. restit.*

4 L.3.§.*res quæ*,D.*hoc tit.*

5 Finge enim fideicommissum esse collaterale;absumptamque fructibus quinquennij Trebellianicam,nec vllum æs alienum esse,de cuius deductione tractari oporteat.

6 Inter chirographarios quidem *ex titul.De rebus auctor.iud.possid.*inter hypothecarios vero *in l.vltim Cod.de iur.delib.*

7 Nulla enim fit ei iniuria,cum eius damno tandem cedere rem totam sit necesse, *arg.l si quis habens* 24.D. *qui & a.quibus manum. liber non fiunt.*

8 Ne forte in eorum necem colludatur,*l.si suspecta* 29.D. *de inoff.testam l. perlusorio* 14.*De appellat.*

9 Iuxta formam *d. l. vltim.* C. *de iur. delib. & d. tit.de rebus auctor Iudic.possid.*

DEFINITIO XXI.

Restituti hereditas fideicommissaria potest & fructuario & per fructuarium.

EI,cui hæreditatis fideicommissariæ vsumfructum testator reliquit,hereditatem restitui posse placuit,tametsi restitutionis commodum,& incommodum,actionumque translatio ad eum pertineat,ad quem proprietas ipsa fideicommissi pertinet.[1] Nec quicquam in eo sit contra testatoris mentem, qui fideicommissario hæreditatem restitui voluit,[2] cum vsufructuarius in ea re,in qua vsumfructum habet, cēseatur Procurator proprietarij,[3] adeoque quod præcipuum est ex voluntate testatoris, qui vsumfructum constituit. Id enim est quod efficit,vt plus iuris habere debeat ad accipiendam restitutionem fideicommissi, [4] quam si ab ipso fideicommissario solaque eius voluntate factus esset Procurator in rem suam.[5] An ergo similiter dicemus, hæreditatis restitutionem ab eo fieri posse,cui hæres grauatus hæreditatis suæ vsumfructum reliquerit?Mouet, quod non aliter potest valere restitutio hæreditatis,quam si transferantur actiones omnes in fideicommissarium, [6] nec rursus actionum translatio fieri per eum,qui actiones non habeat,[7] quas vtique constat non residere penes vsufructuarium,cum ius proprietatis sequantur,ex eaque pendeant. [8] Sed tamen cum restitutio fieri possit ab hærede grauati per Procuratorem,qui non suo,sed ipsius hæredis nomine restituat;[9],hic autem vsufructuarius perinde sit Procurator hæredis, qui restituere debet,atque is,de quo proxime diximus,Procurator est fideicommissarij; [10] Consequens videtur,vt ab eo fideicommissum & peti possit & restitui,præsertim cum hæreditatem possideat ex eius, qui fideicommissum restituere debuit,voluntate. [11] Aquo enim melius restitui possit hæreditas,quam ab eo,qui suo iure illam possidet? [12] Aut si de fideicommisso quærendum est,an debeatur,quidni sit ille legitimus contradictor,hærede scilicet litem sciente,& ad eam vocato,nec contradicente,quo minus litem & iudicium de fideicommisso vsufructuarius accipiat?Vulgatū enim est, nocere rem etiam inter alios iudicatam, quoties quis passus est de iure eius agi,qui ab eo ius habeat.[13] *Ita tractatum est* in causa D.de Bordeaux contra N.Bonam de Coste, vxorem D.de la Serra,13.Calend.August.1595.

1 Restitutio enim est ei facienda,qui est in loco hæredis,*l.*2.D.*hoc tit.* hæres autem significat dominum,§. *vlt. Inst.de hered.qualit.& differ.l. de hæreditate* 19. §. *pater*, D.*de castr. pecul.* nihil autem commune habet causa vsusfructus cum iure proprietatis, *l. pen.* D. *de acquir.possess. l.*11. D. *de vsuf.*

2 *L.*1.*& pass.D.hoc tit.*

3 Quomodo dicimus de creditore,qui tamen minus iuris habet in re debitoris, quam vsufructuarius in re proprietarij,*l.si pignori* 29.*in fin.*D. *famil.ercisc.*iunct.*l.naturaliter* 12.D.*de acquir.poss.&l.pignori* 13.*de vsucap.*

4 Siquidem fideicommissum restituendum est eo modo, quo testator voluit,*l.sed si alio* 9.§.*vlt.& l.seq* D.*hoc tit.*

5 Quo casu non posset restitui fideicommissum Procuratori in rem suam facto, *l. si mulier* 59. §.*ex asse*,D.*de iur.dot.*quamuis possit restitui simplici Procuratori,*l.apud Iulianum* 11.§.*vtrum autem,& lege quamuis* 40.§.*vltim.cum l.seq* D.*hoc tit.*

6 *dict.*§.*ex asse,& l.*1.*l.ita tamen* 27.§.*qui ex Trebelliano.* D. *hoc tit.*

7 Cum nemo plus iuris in alium transferre possit, quam ipse habeat, *vulgat.l.nemo pluris* 54.*de reg.iur.*

8 Sunt enim in hæreditate,non in vsufructu hæreditatis.

9 Quia quiper Procuratorem facit,per se ipsum facere videtur,*l.*5. §.1.*D.de admin.tutor.cum similib.*

10 Quia vsufructuarius semper censetur Procurator esse proprietarii,*d.l.si pignori* 29.*in fin.D famil.ercisc.*

11 Ponimus

11 Ponimus enim vsumfructum traditum ab hærede eo scilicet modo, quo tradi potest, *l.3 §.1.de vsufr.*

12 Vsufructuarius autem possidet suo iure, & fructus suos facit, ideoque dicitur possidere naturaliter, *d. l. naturaliter 12.D.de acquir. poss.*

13 *L.sæpe 63. vbi not.*D.*de re iudic.* Alioqui sane absurdum esset dicere restitutionem hæreditat.s siue à fructuario, si id hæreditatis ipse ignoraret cuius nomine ac periculo ea fieret restitutio.

DEFINITIO XXII.

In fideicommissum veniunt etiam ea, quæ hæres habuit non quasi hæres si modo habuerit occasione hæreditatis.

ET si rogatum hæredem esse oportet tanquam hæredem, vt actiones ex Trebelliano transire possint, [1] nihil tamen prohibet, ea quoque in vniuersalis fideicommissi restitutione venire, quæ hæres, nec tanquam hæres, nec ex iudicio testatoris perceperit, dummodo habuerit occasione hæreditatis. [2] *Ita Senatus* in ea specie, de qua SC. 11. supr. famil. erciſc.

1 *L.mulier 22.§.vlt.*D *hoc tit.*

2 *L.debitor 59.§ vlt.eod.à cont. sens.* Caue tamen ne hanc Definitionem generaliter intelligas, pugnaret enim cum ratione iuris, vt iis constat quæ tradit, illustriss. Francis. Mantic. *lib 7. de Coniect. vltim. vol. cap. 2* sed coarctanda est ad suam speciem, quæ habet rationem specialé.

DEFINITIO XXIII.

Fideicommissarius non potest agere contra tertios possessores ante hæreditatem restitutam, nisi certis in casibus.

NOn potest fideicommissarius agere contra singulos, & tertios rerum fideicommisso subiectarum possessores, nisi facta prius vniuersalis fideicommissi restitutione, re aut verbo, [1] scilicet per heredē, qui solus ad eam restitutionem tenetur, [2] si hæres nullus sit, curator hæreditati dari solet. [3] Fallit vtrumque, si bona sint omnia omnino alienata, quia tunc cum hæres abdicauerit, à se restituendi facultatem habetur fideicommissum pro restituto. [4] *Ita Senatus* in causa Dn. Ioannis Claudij de la Roche, & Reuerendi fratris Stephani Blanchet Dominicani, 22. April. 1597.

1 *L.facta, 63 l.restituta, 37.*D.*hoc tit.* Boer.*dec. 6.per tot.*

2 Vt scilicet transferat in fideicommissarium actiones omnes, & quas habet, & quibus obstrictus est, *l.1.& pass.*D.*eod.*

3 Ex eo pragmaticorum errore, quem nos refutauimus *in priorib.*De *cad.* De *error pragmat.*

4 Non quidem ex æquitate illa canonica, quam comminiscitur Guill.Bened. *in repet cap.Raynutius.*iin verb. *si absque liberis,* 2. in quo ille sane deceptus fuit, & merito reprehensus à Boer. *d.quæst 56.num. 7. & 8* sed quoniam & alij plerique casus sunt, in quibus fideicommissum habetur pro restituto, *l.1.§.sed & quoties,* vbi DD.D. *ad* SC. *Trebell. & in l.fen.* C. *eod.* Vide *l.vlt.§.sin autem sub conditione, Cod.commun.de legat.* Et ibi Bart, & Castr. Guid. Pap. *quæst. 601.*

DEFINITIO XXI.

Fructus percepti iuri hæreditario, siue ab hærede, siue ab hæredis patre, imputantur in Trebellianicam.

FRuctus ex hæreditate restituenda percepti iure patriæ potestatis, à patre hæredis, rogati imputantur in Trebellianicam filij, perinde ac si à filio ipso percepti essent, sed non ij similiter, quos idem pater eodem iure potestatis perceperit, ex persona alterius filij per fideicommissum priori defuncto substituti. [2] *Sine die.*

1 Nihil enim refert, an filius ipse eos perceperit, an pater nomine filij, ne fiat deterior conditio fideicommissarij ob personam patris, quod esset absurdum. Fructus namque imputandos esse in Trebellianicam, certum est, si modo sint percepti ex iudicio testatoris, *l. in fidecommissaria, 18.l mulier 22.§.si hæres,* D.*hoc tit.* Nisi in casu *l.iubemus, 6. C.eod* Vide *l.cum filio familias, 11.de legat.1.*

2 Quia scilicet non possunt videri percepti ab hærede, qui nec ab ipso, nec ab alio ipsius nomine percepti sunt.

DEFINITIO XXV.

Cogitur hæres facere inuentarium postulante fideicommissario sed sumptibus fideicommissarij.

HÆres rogatus de hæreditate alteri restituenda, licet pure & simpliciter hæreditatem agnoscere velit, [1] cogi tamen potest postulante fideicommissario, vt inuentarium conficiat, non quidem solemne: vt vocant, [2] sed tamen tale, ex quo constare aliquaodo possit de qualitate rerum hæreditariarum. [3] Idque sumptibus fideicommissarij non suis. [4] Eoque iure vti nos ex pract. Ferrar. quosdem ex Senatoribus nostris referre memini *Sine die.*

1 Quod cum euenit non est necesse vt faciat inuentarium, *l. vlt. C. de iur. de lib.* Nec enim beneficium inuentarij implorare quisquam cogitur, vt nec vti eo iure, quod pro ipso sit introductum, *l. inuitus, 156. §. vlt. de reg.iur.*

2 De quo *in d.l.vlt.C de iur.delib.*

3 Nec scilicet postea probādum habeat fideicommissarius post diem fideicommissi cedentem quid & quantum fuerit in fideicommissum, vel in totum, vel pro parte, *arg.l.vlt.de prætor. stipul.* Non enim potest videri hæres rogatus aliud reddere, quam quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommissaria, 18.hoc tit.* Ita sane curare semper debet magistratus, quantum fieri potest, vt rerum probatio salua sit, *l. curent magistratus, 22.* D. *de testibus*, ne deficiat probatio iure non deficiente, *vt in vulg. l. duo sunt Titij,* D. *de testam. tutel.*

4 Quicquid enim fit per iudicem, aut ex iudicis auctoritate ad petitionem alterutrius litigantium fit sumptibus petentis ac proinde interdum sumptibus vtriusque, si vterque petat, ne sit in potestate vnius aduersarij suum superuacuo sumptu onerare. Vide Ferrar *in form. lib.* quo agitur *ex substit. in vers. ac fideicommissum, nu.8.*

DEFINITIO XXVI.

Hæres grauatus, cui fideicommissum à suo testatore restitui debuit, non prohibetur agere contra cohæredes pro eorum portionibus, nec rursus deducere fideicommissum, aduersus fideicommissarium.

PAter rogatus hæreditatem restituere liberis suis masculis ex testamentis auorum, qui bona sua omnia in familia, quamdiu vel vnus masculus supereſſet, conseruari iusserant, ea bona omnia inter liberos suos longe aliter diuiserat, quasi de suo tantum patrimonio testatus, nulla antiquiorum fideicommissorum habita ratione: sed hoc tamen adiecto fideicommisso, vt ad vltimum superstitem bona omnia peruenirent. Cum defuncti omnes essent vno excepto, qui & ipse rogatus de restituenda post mortem suam hæreditate proponebatur, nouissimi huius postea mortui hæredes petebant, vt prius subductis antiquioribus fideicommissis, posterioris ratio poneretur. Contra vero fideicommissarius vltimus conrendebat, nihil de antiquioribus fideicommissis amplius quæ ripposse, sed perinde omnia cōstituenda, ac si solius vltimi testatoris voluntas extaret, [1] propterea quod ratam eam habuerant liberi qui ex auorum testamentis fideicommissum petere potuissent. [2] Placebat, tametsi à prioribus testamentis recessum videretur, quod ad priores substitutiones fideicommissarias attineret, [3] in eo tamen quod ad vltimum superstitem bona omnia peruenire debuerunt, non posse videri abrogata priora testamenta, quibus postremum conueniret. Nec ad rem pertinere, si quis obiiceret vnam eandemque rem non debere diuerso iure censeri. [4] Tot enim hic res sunt, quot substitutiones, id est, quot gradus substitutionum. [5] Neque nouum est, vt dispositio posterior, quæ priorem confirmat, ex priore accipiat interpretationem. [6] *Ita tractabatur* in causa hæredum N. Vrbani du Pont. D. de Myans. *Sine die.*

1 Et recte, quia fideicommissa antiqua semper deducenda sunt, velut æris alieni loco *l.cum pater, 77.§.Titio fratri antep.de legat. 2. leg. in imponenda, 6. l. irritum, 8.C.ad leg. falcid.* Nec sane fideicommisso hæreditatis,

ditatis, quamtumlibet vniuersali, aliud contineri potest, quam quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommissariam*, 8. *D. hoc tit.* non etiam quod hæres grauatus aliunde habuit, *l. coheredi*, 41. *§. cum filia, de vulg. & pupill. substit.* De quo vide quæ pluribus tractat Illustriss. D. Mantica, *lib. 7. de coniect. vltim. voluntat. cap.* 8. per totum, maxime vero & in specie *numero* 16.

2 *Argum.* eorum quæ tradit Cephal. *cons.* 271. *num.* 143. post Lauren. Calcan. *cons.* 56. *nu.* 18. quo filius grauatus de restituenda hæreditate intelligitur grauatus de restituenda quoque legitima si patris hæreditatem pure adierit, nec de onere vnquam conquestus sit. Sed sententia illa falsa est, & bene confutata ab Illustriss. D. Mantic. vbi supra, nisi eo casu, quo præ legata aliqua filio relicta sint ea lege, ne legitimam detraheret, isque prælegata agnouerit, *ibid. num.* 11.

3 Quatenus testator de bonis fideicommisso subiectis pro arbitrio disposuerat in fauorem aliorum, quam ad quos debuerant ea bona pertinere. Quamquam non erat recta hæc ratio, quia fideicommissarius institutus ab hærede grauato, si non institutus sit animo compensandi, non prohibetur fideicõmissum petere à coheredibus pro eorum portionibus, *l. Lucius Titius* 124. *in princip. de leg.* 1. Illustriss. Mantic. *libr. 9. de Coniect. vltim. vol. tit. 6. nu.* 10. Nunquam enim institutio intelligitur facta animo compensandi. Idem Mantic. *lib. 4. tit. 3. nu.* 33.

4 *Vulg. l. eum qui ades*, 23. *D. de vsucap.*

5 Ita vt sublato vno gradu cæteri non minus salui remaneant, *l. cum in testamento*. 37. *D. de hæred. instit. l. si posthumus*, 14. *in princ. & §. quod. vulgo, de liber. & posth.*

6 *Arg. l. non est nouum*, 26. *cum duab. seqq. D. de legib.*

DEFINITIO XXVII.

Fideicommissarius, qui in possessione est, sine vitio legitimus contradictor est, non contra hæredem ad impediendam detractionem, sed contra hæredis creditores.

IN possessione repertus fideicommissarius etiam sine vitio non est legitimus contradictor, aduersus eum, qui detractiones ex fideicõmisso facere potest,[1] sed nõ idẽ est si is agat, qui obligatum habet hæredem, cuius esset facere detractiones siue personam tantum hæredis obligatam habeat,[2] siue omnia etiam ipsius bona,[3] sed cessione opus est,[4] *Ita tractabam* in causa N. Francisci de Bellegarde. & D. de Carde. *Sine die.*

1 Boer. late *decis.* 156. vbi vide. Esset tamen fideicommissarius legitimus contradictor, si esset in possessione sine vitio, nec detractio vlla ex fideicommisso facienda esset, *l. filiã fratribus* 56. vbi Bart. D. *hoc. tit.* [Not. Dec. & alij *ad l. vltim. C. de edict.* D. *Hadr. toll.* Hoc autẽ intellige nõ tãtùm de fideicommissario, qui rerum hæreditariarum possessionem sine vllo hæredis facto acceperit, sed etiam de eo cui hæres ipse quo quartam retinere poterat, totam hæreditatem sine vlla retentione per facti errorem restituerit. Nam & hoc casu cõpetit hæredi conditio incerti, *l. quod si nulla* 60. *de leg.* 1. *l. hæres* 21. *D. ad* SC. *Trebell.* vbi proculdubio legendum est addita negatione *similem non esse Aristo ait*, vt scripsi in Chiliade *De. error. pragmat.* Nam qui retentiones quas solas habent omittunt, nullo alio modo sibi consulere possunt, *l.* 14. *§.* 1. *commun. diu. l. si in area* 33. *de cond. indeb.* Sed & in secundo hærede hæc sententia locum habet, cùm tantumdem iuris habeat hæres secundus, quantùm primus in deducenda quarta: Sed hoc ita, si primo hæredi competierit ius deducendæ quartæ. Quid enim si bona ipsius omnia fuerint confiscata, ita vt ius illud quartę deducendæ translatum fuerit in fiscũ, vt in *l. Statius* 42. *§.* 1. *& l. seq.* iunct. *l. quod placuit* 37. *D. de iur. fisc.* Non habebit secundus hæres ius deducendæ quartæ quod primus hæres ante diem fideicõmissi cedentem amiserit, nec proinde retentionẽ aut actionẽ vllam eo nomine, si non etiam à fisco ius habeat. *Ita Senatus* in causa de qua in *Defin.* 29. *infr.*]

2 Qui casus minorem habet dubitationem.

3 Quamuis eo nomine iura quoque contineantur, *l. nomen.* 4. *C. quæ res pign. oblig. poss.*

4 Quia personalia iura non transeunt sine cessione, *l. possessio*, 49. *§. vlt. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Prælegata an & quando veniant in restitutionem fideicommissi vniuersalis?

PErsæpe quæritur, an prælegata vni ex cohæredibus relicta veniant in fideicommissum? Et magis communiter probatum est non venire, siue hæreditatem, siue partem hæreditatis, siue portionem suam hæreditariam restituere rogatus quis proponatur: quoniam hæreditatis, aut hæreditariæ portionis appellatione certum est, neque legata neque fideicommissa cõtineri,[1] sed hoc ita, si nulla voluntatis coniectura contrariam interpretationem suadeat,[2] cum in fideicommissis potiorem voluntatis, quam verborum rationem habẽdam esse placeat.[3] Coniecturæ autem potissimum hæ aduertuntur, si prælegata ex ordine scripturæ prius relicta sint, quã iniunctum fuerit onus fideicommissi,[4] item si data sint prælegata extraneo, qui partem suã hæreditariam filio testatoris eidemque cohæredi suo restituere iussus sit,[5] aut si prælegata, quod plerumque fit, maiorem hæreditatis partem absorbeant,[6] Aut denique si non vniuersaliter substitutio facta sit, sed in aliis omnibus bonis, de quibus nondum quicquam est dispositum à testatore.[7] Sed si pro vulgari notariorum more verba illa proponantur institutioni, quam substitutio sequatur, non idem probandum est, cum substitutio censeatur quid diuersum & separatum ab institutione,[8] tametsi ab ea soleat recipere interpretationem.[9] De illo plane dubitat nemo, quin prælegata in restitutionem venire debeant, si testator iusserit suam substantiam, vel suum patrimonium restitui ab hærede. Si quidem horum verborum longe latior appellatio est, vt quicquid quocumque titulo relictum sit, cõprehẽdat.[10] Sicut è contrario certissimi iuris est, non debere restitui prælegata, siue is, qui restituere rogatus est, fuerit prohibitus alienare fauore cohæredum,[11] siue prælegatum ita fuerit relictũ, quasi tale quid, quod debeatur.[12] Mimirum si aliunde appareat, reuera debitum fuisse, alioqui cæterorum prælegatorũ causam & exemplum sequetur,[13] Quid vero si pater, qui plures habebat liberos post legata cæteris omnibus data etiam nouissimo aliquid prælegauerit, quem postea hæredem ex asse instituat, rogetque de restituenda extraneo hæreditate, si absque liberis moriatur? An cum hæreditate prælegatum peret fideicommissarius, existente quandoque conditione fideicommissi? Minime vero. Nec enim dubitari potest, quin hoc casu prælegatum sit filio ea mente, vt haberet id præcipuum non in diuisione hæreditatis, quæ tota & ex asse ei relinquebatur, sed in restitutione.[14] Cum alioqui frustra ei iure prælegati datum esset, quod æquè habiturus fuerat, tãquam hæres,[15] quodque sufficiebat aliis fratribus datum nõ fuisse, vt in hæreditate inueniretur.[16] Putarat enim prudẽs pater ita prospiciendum esse huic filio, quem præcipuo amore prosequebatur,[17] vt si quando fideicommissi conditionem existere contingeret, atque ita totius hæreditatis restitutionem fieri oporteret, tamẽ haberet hic filius id saltẽ suo hęredi saluũ,[18] quod nõ tã hæreditatis quã prælegati titulo accepisset,[19] ne aliter eueniret, vt, quãtũ ad legata pertineret, minus iuris haberet ille ex filiis, quem pater magis dilexisset.[20] Ita sæpius in Senatu partim pronunciatum partim tractatum est.

1 L. 3. *§. quidam liberis, l. in fideicommissaria*, 18. *§. vlt. D. hoc tit. l. si Titius ex parte*, 96. *de leg.* 3.

2 Ruin. *cons.* 120. *num.* 15. *vol.* 3. quem refert & sequitur Illust. Mantic. *lib. 7. de Coniect. vlt. vol. tit 7. num.* 3. *in fin.*

3 L. *hæredes mei*, 57. *§. cum ita*, D. *hoc tit. l. cum virum*, 16. C. *de fideic.*

4 Bart. *in d. §. quidam liberis*, cuius opinionem magis communem esse creditur, licet Socin. iun., & alii plerique dissentiant, quos refert Mantic. *vbi supr. n.* 1. *versic. ego autem reperio.*

5 Bart. *ad l. liberto, §. filium, per ill. text. de ann. legat.* Rip. *in dict. §. cum ita, num.* 44. vbi dicit communem Mantic. *vbi supr. num.* 4.

6 Bart. *in d. §. quidam*, & alii quos refert & sequitur Mantic. *ibid. num.* 9.

7 Idem Bart. *in dict. §. quidam*, *numer.* 11. Fulgos. *consil.* 99. *numer.* 2.

8 L. 3. *§. filius*, & ibi Bart. *De liber. & posth.* Alex. *cons.* 25. *num.* 12. *vol.* 1. Mantic. *vbi supra num.* 8. * Vide Ferrer. *in nouis addit.* ad Guid. Pap. *quæst.* 303.

9 *L.* 1. *C. de impub. & aliis substit.*

10 Ruin. *d. cons.* 20. *num.* 8. 9. *&* 10. quem contra Decium defendit Mantic. *ibid. num.* 3. *ante fin.*

11 *L. Lucius* 78. *§. pluribus*, & ibi Bart. *D. hoc tit.*

12 *d. l. Lucius, §. marito, & in l. cum hæres deductis legatis, §. eod.* Mantic. *vbi supr. n.* 12. *&* 13.

13 *L. qui vxori* 18. *in princ. & §.* 1. *de aur. & arg. leg.* Bart. *in d. §. marito. l. Aurelius*, 28. *§. vlt. de liber. legat.*

14 Cui nihil tam contrarium est, quam retentio & prælegatum, vt tractat Goucan. *ad l. Titia*, 86. *D. ad leg. Falcid.*

15 Et ideo dicimus neque legari neque prælegari quicquam posse ei, qui solus hæres est, quia & à semetipso inutiliter legaretur, *l. & quidem totum*, 18. *cum l. præcedent. l. legatum*, 116 *§.* 1. *de leg.* 1.

16 *d. l. legatum;*

16 *d.l.legatum,in princip.*

17 Præsumitur enim magis dilectus is,qui ex toto asse fuit institutus*l,Sempronius*,47.*l.Titia* 34.*§.qui inuita,de legat.*2.

18 Scilicet ex voluntate testatoris. Nam deductio Trebellianicæ fit contra voluntatem,*d.l.Titia in fin.*

19 Ad quid enim delibandum erat hoc prælegatum ex hæreditate, & relinquendum hæredi vniuersali, nisi vt delibaretur ex fideicommisso.

20 Hoc vero sane absurdum esset, vt magis grauatus esset ille, qui magis dilectus fuisset,*dict.l.Sempronius*,*d.§.qui inuita* Estque hæc præcipua & fere perpetua coniectura in vltimarum voluntatum interpretatione,*l.Publius*,36.§.1.*vbi not.de cond & demonstr.* Et quamuis hoc casu prælegatum si nullum, quod hæredi ex asse à semetipso relictum est, *d.l.& quidem totum*,*& d.l.legatum*,116.§.1.*de legat.*1. nihil tamen vetat, etiam ex actu nullo colligi voluntatem,*l.vlt.*D,*de rebus eor.qui sub tutel.l.licet transferam* 20,D.*de adim.legat.*

DEFINITIO XXIX.

De fideicommissaria hæreditate,quam fiscus quasi sibi acquisitam restituit,& quartam detraxit, cùm alium & hæreditas & quarta pertineret.

SI hæredis de restituenda post mortem suam hæreditate rogati bona,siue ex delicti alicuius grauioris, [1] siue ex cõtumaciæ tantum causa [2] ad fiscum peruenerint, nulla quidẽ interim quamdiu hæres viuit, persecutio fideicommissi competit, cùm possit fideicommissarius ante diem cedentem mori, [3] nec proinde nisi præmaturè ac nimia festinatione contra ius gentium [4] de vlla quartæ retentione inter fiscum & fideicommissarium tractari potest. [5] Sed si postea viuo fideicommissario dies fideicommissi cesserit, non eo quidem magis erit fiscus hæres comdemnati. [6] Præsertim si bona tantum ei adempta fuerint,non etiam deportationis [7] quæ ciuitatem adimat, [8] pœna irrogata (sola namque deportatio illa est, quæ ius omne habendi hæredis adimit. [9]) Sed tamen quod ad bona publicata pertinet,erit loco heredis,idemque ius habebit, siue vnius siue duplicis quartæ deducendæ, quod haberet grauatus heres si confiscatio non interuenisset. [10] Ergo si post factam bona fide transactionem inter fiscum & fideicommissum alius superuenerit,qui & confiscationem reuocatam [11] & se heredem esse probet,nocebit ei transactio, cùm nihil imputari fideicommissario possit, cur cum fisco contraxerit, qui eo tempore veri heredis loco esse ceredebatur. [12] Maxime autem si is qui se nunc heredem dicit iam tùm cùm transigebatur,idipsum ius habuisse proponatur,& siue per incuriam, siue fraudulenta,& dolosa dissimulatione tacuisse. [13] Cæterũ nocebit ei hactenus,vt quod fisco pro quarta datum fuerat heredi in eandem quartam imputetur. [14] At non etiã, vt quicquam amplius petere heres prohibeatur, si minùs ad fiscum pro quarta peruenerit, quàm ex iuris ratione deberetur. Satis enim est indemnem seruari fideicommissarium, ne obsit ei quod cum falso herede transegerit, [15] non etiam lucrum sentire, vt quod fisco non præstitit, hoc salrem heredi vero præstare teneatur. [16] Idem est si is qui posteà apparet non sit heres rogati, sed à fisco ipso ex propria transactione ius quartæ deducendæ habere comperiatur. [17] Tanto magis enim nocere illi debet,quod à fisco gestum est,a quo ipse ius habeat posterius. [18] Aut si anterius, eo saltem casu quo posterior transactio inter fiscum & fideicommissarium facta cum priore consentiat,nec onerosior sit ei qui prior in ius fisci quod ad quartam deducendam successerat. [19] *Ita Senatus* in causa perillustris D.Baronis de Cardé & de Caramagne, & Dominorum de Monmayeur 13. Calend. Octobr.1612. Senatusconsulto non obstantibus feriis pronunciato ex specialibus in eam rem literis & mandato Principis.

1 Sunt enim grauiora delicta quæ deportationis pœnam irrogant *tot.tit.de interd & releg.l.2.l.capitalium* 28.*de pœn.*

2 Putat si reus iussus sit venire sub commination pœnæ confiscationis,& ea comminatio postea commutata sit in rem iudicatam, alioqui non haberet vim rei iudicatæ,*tit.Cod.commin.epist. progr.vim rei iud. non haber.*

3 L.*Statius Florus* 48.§.1.D.*de iur.fisc.*

4 Vt loquitur *l.donari* 19.§.*donationem*,D.*de donat.l.2.in fin.*D.*de his quæ vt indig n.l.*1.§.*si impubere*,D.*de coll.bonor.*

5 L.*vlt.*C.*de pact.*

6 Non enim fiscus est heres cùm succedit ex delicto,sed potius cùm succedit in bonis vacantibus *l.recusare* 6.§.*si fisco* D.*hoc tit.*Tiraq.*in tract le mort saisit le vif.*

7 Possunt enim bona adimi etiam citra deportationem *l.vlt.ad leg. Iul,de vi priuat.*

8 Hic enim effectus est deportationis*d.l.2.sunt quidam* 17.D.*de pœn.*

9 Quia inter iura ciuitatis,est quæ adimitius habendi heredis *d.l.sunt quidam*, *l.relegatus* 14. *& seq.de interd.releg.*iunct.*l.*3. D. *qui testam fac. poss.l.*1.§.*hi quibus,de legat.*3.

10 *L.cùm tacitum* 49.D.*de iur.fisc.*

11 Potest enim hoc fieri *tot.tit.de sent.pass.& restit.*D.& C.

12 Est enim hoc fere perpetuũ & generale, vt quæ bona fide gesta sunt etiam ab eo qui nullum ius habuit rata manere, debeant *l. quoties* 44.D. *de acquir hered.l.si non expedierit* 6.§.1.*de reb.author.iud. poss.l.filia* 88.*de solut.l.si fideiussor.*29.*in prin.*& §.1.& 2 D.*mandat.*

13 Imputandum enim est ei,qui negligentior fuit in iure suo persequendo & sua dissimulatione alium decepit *dict.l.si fideiussor.*§ *si cùm debitor*,*l.*4.§.*quæsitum est* 12.D.*de doli excep.*

14 Ne alioqui cogatur fideicommissarius eandem quartam duobus in solidum soluere quod esset absurdum, cum non magis duobus deberi in solidum possit quàm illud fieri vt duo sint heredes in solidum, *l. quod contra* 141.§.1.*de regul.iur.*

15 Quia scilicet transegit bona fide,*l.vltim* D.*de transactionib.*

16 Nec enim liberari potuit ab eo qui nullũ ius habuit supra id quod ei bona fide soluit.Et facilius est vt qui solutionem accipiendo haberet alienum debitorem quam paciscendo *l.pactum* 22.*vbi not* C.*de pact.*

16 Nam & fiscus vt alius priuatus quilibet ius suum transferre in alium potest,*l.res qua* 22.*in pr.*& §.1.D.*de iur.fisc.*

18 Nemo enim plus iuris habere potest, quumuis à quo causam habet *vulg.l.nemo plus iuris* 54.*l.nemo plus commodi* 110. *l. aliud est* 160.§ *vlt.l.in his* 175.§.1.*de reg iur.*

19 *Arg.l.*3 §.1.*&* 2.*l.controuersia* 14.D.*de transact.*]

TIT. XXVIII.

AD LEG. FALCID.

DEFINITIO I.

De differentia donationum causa mortis, & donationum inter coniuges,cum de Falcidia disputatur.

ET si donationibus siue mortis causa, siue inter virum & vxorem factis commune illud est, quod donatoris morte confirmantur, [1] separandæ tamen sunt, cum de Falcidia ex iis deducenda disputatur.Nam ex donationibus causa mortis omnimodo & indistincte deducitur, [2] non solum si in testamento aut in codicilis factæ sint. [3] sed etiamsi extra speciem vltimæ voluntatis. [4] At donationum inter coniuges alia ratio est, qui nõ mortis causa fiunt, sed inter viuos, [5] nec adeo inutiliter,quin ad id tempus retrotrahantur, quo factæ sunt, siue silentio, siue speciali voluntate confirmentur, dummodo sint insinuatæ. [6] Nec obstat, quod similiter donationes causa mortis, vt Papinianus dicebat,ad id etiam tempus reducuntur,quo sunt interpositæ. [7] Retrotrahantur enim,sed ita vt valeant iure donationum causa mortis. [8] Eæ vero, quæ inter coniuges factæ sunt, ita retrotrahuntur vt valeant iure donationum inter viuos, [9] nisi cum in vltima voluntate factæ sunt. Itaque quod ante Iustiniani constitutionem erat generale,vt ex donationibus iater virum & vxorẽ falcidia deduceretur. [10] cœpit ad eas donationes pertinere,& coarctari debere,quę in vltima voluntate factæ essent. [11] Nemo enim dixerit ex donationibus inter viuos falcidiam deduci posse, [12] non magis quam ex iis,quas parentes in liberos contulerint, quarum Iustinianus eandem rationem esse voluit, quæ est donationum inter & vxorem. [13] Quod autem Papinianus de iis mortis causa donationibus loquebatur, [13] quæ inter coniuges factæ essent, non eo pertinebat,vt in mortis causa donationibus inter alios factas aliud sensisse videretur. [15] sed quia in iis maior dubitandi ratio subesset,quando si simpliciter ex factę fuissent Papiniani temporibus non retrotrahebantur. [16] In eoque nimirum fecit Iustinianus ius nouum, [17] vt proinde nihil hodie

interſit hac parte, an donatio inter virum & vxorem mortis cauſa facta ſit, dūmodo extra teſtamentū vel codicillos, [18] an ſimpliciter. [19] Vtroque enim caſu retrotrahitur, [20] Sed quod ad falcidiam pertinet, multum intereſt, quoniam perpetuo & indiſtincte verum eſt, falcidiam deduci ex donationibus cauſa mortis, ſiue inter cōiuges, ſiue inter alios factæ ſint, & ſiue in vltima volūtate, ſiue extravltimā volūtatē. [21] Nūquā autem ex donationibus inter viuos. [22] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, viduæ Illuſtris Dn. Ioannis, Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 L. *non videtur*, 32. *& paſſ.* D. *de mort. cauſ. donat. l. cum hic ſtatus*, 32 *& paſſ.* D. *de donat. int. vir. & vxor.* quamuis noſtri ſoleant diſtinguere inter donationes rerum & verborum, *ex leg. Papinianus*, 23. *eod. tit.* de cuius ſententia & emendatione vide quæ contra ſcripſi *lib. 2. Coniect. cap. 7.*

2 *L. ſi mortis cauſa* 5. *l. pen.* C. *hoc tit. l. 2. in fi.* C. *de mort. cauſ. donat. l. cum pater*, 77 *§. mater, & §. Manio, de legat. 2.*

3 Poſtquā noſtris placuit, etiam in teſtamento fieri poſſe donationē cauſa mortis, quod nos improbauimus in Hemichiliade, *De err. pragmat.*

4 Leges enim ſupra citatæ loquuntur generaliter, ac proinde ſunt generaliter intelligendæ, *l. de pretio 2. de publician. in rem actionem. l. in fraudem*, 15. *in fin. D. de teſt. milit. l. 1. § generaliter*, D. *de legat. præſt.*

5 *L. ſi cum* 9. *§. vlt. & l. ſeq.* D. *de donat. int. vir. & vx.*

6 Textus eſt *in l. donationes quas parentes*, 24. *Cod. de donat. int vir. & vxor.*

7 *In l. ſi mortis cauſa*, 40. D *de mort. cauſ donat.*

8 Nec enim retroactio illa immutat naturam & ſubſtantiam donationis.

9 Et ob id nimirum exigunt inſinuationem, *d. l. donationes*, quæ in vltimis voluntatibus non exigitur, *l. vltim. C. de mort. cauſ. donat.*

10 Tanquam quæ fideicommiſſi partibus fungerentur, vt ſcriptum eſt *in l. donationibus* 12. *C. hoc tit.* ſcilicet poſt orationem Seueri, de qua *in dict. l. cum hic ſtatus*, 32. *in princip. & §. 1. D. de donat. int. vir. & vxor. l. quod bonis*, 15. *§. ex donationibus*, D. *eod.*

11 Quæ ſolæ inſtar legatorum & fideicommiſſorum hodie obtinent Iuſtiniani conſtitutionem, *in l. donationes*, 24. *C. de donat. int. vir. & vxor*

12 *Lege vbi ita donatur*, 27. *l. pen. §. vltim.* D. *de mort. cauſ. donat.*

13 *In d. l. donationes.*

14 *In d. l. ſi mortis*, 40. D *de mort. cauſ. donat.*

15 Quamuis dici ſoleat incluſionem vnius eſſe excluſionem alterius, *l. cum prætor*, 12. D. *de iudic.*

16 Sed valebant ex die tantum mortis, *d. l. cum hic ſtatus, & paſſ. ill, tit.*

17 *In d. l. donationes* 24. C. *de donat. int. vir. & vxor.*

18 Quia quæ fit teſtamento vel in codicillis nunquām retrotrahitur cum vltimæ voluntates non confirmentur per legem niſi ex die mortis, *l. 4. de adim. legat. d. l. cum hic ſtatus. §. Pœnitentiam.*

19 Id eſt non mortis cauſa.

20 *Poſt d. l. donationes.*

21 Nempe quia donationes cauſa mortis omni caſu cenſētur iure vltimarum voluntatum, & ad exemplum legatorū capiuntur, *dict. vltim. Col. de mort. cauſ. donat. l. Marcellus*, 15. *d. etſi debitor*, 17 *l. illud*. 37. D. *eod. l. 2. D. de public. in rem act.*

22 *dict. l. vbi ita donatur, & dict. l. pen. §. vltim.* D. *de mort. cauſ. donat.* Nam nec aliam ob cauſam inducta eſt lex falcidia, quam ne vltimæ voluntates deſtituerentur, *Inſtit. de leg. Falcid.*

DEFINITIO II.

QVod à Iuſtiniano conſtitutum eſt, vt eſſet falcidia in legatis quæ ad pias cauſa relicta ſunt, tum quoque locum habet cùm liberi teſtatoris ſunt inſtituti. Eſt enim generalis conſtitutio quæ ſicut diſtinctionem nullam adhibet, ita indiſtincte eſt intelligenda. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 29. ſup. de teſtam.

1 *Auth ſimiliter*, C. *hoc tit.* & in corpore vnde ſumitur.

2 *L. 3. § & generaliter de legat. præſt. l. de pretio* 8. *D. de publician in rem act.*]

TIT. XXIX.

DE HIS QVI ANT. apert. tabul.

DEFINITIO I.

Deſcendentium hæreditates non agnitæ non tranſmittuntur ad aſcendentes, ſed contra aſcendentium ad deſcendentes.

NOn quemadmodum in deſcendentibus receptum eſt & conſtitutum, vt aſcendentium hæreditates tranſmittant ad deſcedētes, adeoque interdum quoſcumque hæredes, quamuis extraneos. [1] Ita ex contrario in aſcendentibus admitti poteſt, vt iis ignorantibus deſcendentium hæreditates acquirantur. [2] An quod tranſmiſſio non agnitæ hæreditatis fiat ſola poteſtate ſuitatis, quæ in aſcendentibus nulla eſt? Ita plerique exiſtimant, [3] ſed male, quoniam & emancipati, qui non ſunt in poteſtate, idem priuilegium habent, [4] & ad maternas non minus, quam ad paternas hereditates id ius pertinet, [5] cum tamen certum ſit fœminas ſuos hæredes non habere. [6] Illa igitur diuerſitatis ratio probabilior afferri poteſt, quod deſcendentibus hæreditates aſcendentium debeantur iure naturæ, deſcendentium vero aſcendentibus, non tam iure naturæ, quam intuitu pietatis & miſerationis. [7] Ergo nec ſufficiet, quod præmortui filij ſiue teſtati ſiue inteſtati hæreditatem ſibi delatam adire mater voluerit, niſi etiam adierit. [8] Maxime vero ſi quid fuerit propter quod nec volens potuerit adire, puta ſi de iure teſtamenti dubitabat, & an ſibi delata eſſet ex teſtamento, aut ab inteſtato hæreditas, ignorabat. [9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua S C. 16. ſup. De impub. & aliis ſubſtit.

1 *L. vnic.* C *hoc tit. l. apud hoſtes*, 8. C *de ſuis & legit.* nimirum cùm agitur de paterna hæreditate, quam ſuus hæres tranſmittit ad quoſcumque *d. l. apud hoſtes.*

2 Quamuis dici ſoleat, non munus deberi parentibus hæreditates liberorum turbato ordine mortalitatis, quam parentum liberis, *l. nam etſi, D. de. inoff. teſtam.*

3 Alex. *conſ.* 20. *lib.* 1.

4 Vt conſtat ex verbis *d. l. vnic.* C. *hoc tit.*

5 Quia conſtitutio Theodoſij, *in d. l. vnic.* loquitur de omnium aſcendentium hæreditatibus. Vt ſcilicet tranſmittuntur ad deſcendentes, non ad quoſcumque.

6 L. *mulierem* 5. *C. de adopt. §. fœmina, Inſtit. eod. l. illud* 4. *§. ad teſtamenta*, D. *de bonor. poſſ. contr. tab.*

7 *L. ſcripto* 7. *§. vltim* D. *ſi tabul. teſt null. extab. vend. liber.* iunct. *d. l. nam etſi, in princip. l. iure ſuccurſum* 6. D. *de iur. dot.*

8 Nemo enim ex ſola adeundi voluntate fit hæres, niſi adierit, quāuis nuda etiam voluntate adire quis poſſit, *§. vlt. Inſt. de hared. qualit. & differ. l. ſi auia* 6. *C. de iur. delib.* Aliud enim eſt dicere, *volo adire*, quod qui dicit nondum adit, aliud vero dicere, *volo hæres eſſe*, quod qui vult hoc ipſo fit hæres, etiamſi nihil attingat hæreditarium.

9 Qui enim dubitat de iure teſtamenti, aut aliter incertus eſt de iure ſuo, non ſit eſt adire, tametſi maxime velit, *l. is qui putat.* 15. *cum ſeqq. l. in repudianda* 23. *d. heres inſtitutus* 32. *& ſeqq. l. cum falſum* 46. D. *acquir. hared.*

DEFINITIO II.

Fideicommiſſum conditionale non tranſmittitur ante euentum conditionis, ne quidem ad deſcendentes.

FIdeicommiſſum conditionale licet à fratre fratri relictum ſit, [1] non tranſmittitur ad hæredes, ne liberos quidem, ſi fideicommiſſarius ante conditionis euentum deceſſerit. [2] Quia nec vllum eſſe intelligitur ante euentum conditionis. [3] *Ita Senatus* in publico auditorio, Cal. Iul. 1595.

1 Inter quos non habet locum Theodoſij conſtitutio, quæ de ſolis aſcendentibus loquitur, vt diximus Defin. Præced. Sed nec ſi ab aſcendente relictum ſit fideicommiſſum, conditionale tranſmittetur tamen ad deſcendentes, quia eius dies non ceſſit, & in eo locum perinde habet ratio, quæ ſequitur in Definit quod fideicommiſſum conditionale ante conditionis euentum ſit nullum, *l. 4. & 5. & paſſ.* D. *quand. dies leg. ced.* Quod autem nullum eſt, non fit tranſmiſſibile, quia non entis nullæ ſunt qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia* 41. D. *de rebus credit.* Qua ratione ſoleo impugnare, quod vulgo noſtri iactitant, fideicommiſſum conditionale interdum, & ex quibuſdam coniecturis voluntatis poſſe fieri tranſmiſſibile. De quo ſcripſi fuſiſſime *in Error.* 3. *Decad.* 31. *de error. pragmat.*

2 Gloſſ. communiter adprobata *in d. l. vnic.* C. *hoc tit.* licet aliter ſentiat alia gloſſ. communiter reprobata, *in l. is cui* 41. D. *de oblig. & action.*

3 Cum fideicommiſſarius aut legatarius conditionalis, nullo modo ſit creditor, ne quidem conditionalis pendente conditione, in quo differt à promiſſore conditionali, *d. l. is cui.* Scripſi *lib.* 15. *Coniect. cap.* 6. *&* 7

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XXX.

QVAND. DIES LEGAT. vel fideic. ced.

DEFINITIO I.

Fidei commissum relictum sub conditione mortis, si sine liberis non debetur ante mortem licet neque liberi vlli sint neque spes vlla liberorum.

MVLIER hereditatem restituere rogata si sine liberis moreretur, non potest ante mortem cõueniri, vt fidei commissum restituat,[1] nec si in ea ętate iam sit, vt liberos cõcipere amplius nõ possit:[2] quoniam non sub ea tantum conditione si liberos non haberet, sed in tempus quoque mortis, atque ita in diem incertum, qui pro alia conditione est,[3] rogata proponitur.[4] Fieri vero potest, vt fideicommissario ante cedentem fideicommissi diem, id est, ante ipsam moriente fideicommissum intercidat.[5] *Ita Senatus* in causa D. Prioris de Lemens, & Ioannis Charriere, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quamuis possit, si velit fidei commissum restituere ante mortem, *l. post mortem* 12. C. *de fideicomm. l. partem* 19. D. *quæ in fraud. credit.*

2 Quo casu videtur conditio exitura omnino do, ideoque exinde habenda pro pura, *l. quod si ea conditione* 18. D. *de condict. indeb. l. si pupillus* 9. § *qui sub conditione*, D. *de noxat.*

3 Cum dies incertus pro conditione habeatur, maxime in testamentis, *l. dies incertus* 75. *de condit & demonstr.* iunct. *l.* 1 §. *dies autem, eod. tit. l. talis scriptura* 30. §. *sed etsi sub conditione, l. si cui legetur* 49. *de leg.* 1.

4 Itaque duplex hoc casu condirio est coniunctim adscripta aut saltem vnica quidem conditio, sed duas habens partes coniunctim adscriptas, *vt in l. hæc scriptura* 26. *de condit. & demonstr.* quo casu vtrãque conditionem, siue vtramque conditionis partem impleri oportet, *l. si heredi plures* 5. D. *de cond. instit.* iunct. *l. cum pupillus* 78. §. 1. *de condit & demonstr.*

5 *L. Statius Florus* 48 §. *Cornelio Felici*, D. *de iurisdic.*

TIT. XXXI.

VT INPOSS. LEGAT. VEL. fideic. seru. caus.

DEFINITIO I.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine præstanda remitti potest à testatore, quocunque indicio voluntatis, & quando remissa intelligatur.

QVANQVAM ea cautio, quæ legatorum vel fideicommissorum in diem, aut sub conditione relictorum nomine ab herede præstanda est, quocunque voluntatis indicio per testatorem remitti potest,[1] ac multo magis per eum, cuius commodo præstanda fuit,[2] non tamen ex eo solo remissa intelligi debet, quod testator ab hærede rationem exigi prohibuerit. Aliud enim est, non interponendæ cautionis legem adscribere, aliud vero rationi non exigendæ modum adhibere,[3] cum hoc casu culpa dumtaxat, non etiam dolus remissus videatur.[4] Plus igitur est cautionem remittere, quam reddendæ rationis necessitatem.[5] Nam semel remissa hæc cautio, siue ex testatoris, siue ex eius caueri debuit expressa tacitave voluntate, amplius peti numquam potest, nec si hæres rem hæreditariam, suãmq; male dilapidet.[6] Neque proinde locus est Imperatoris rescripto, quo constitutum fuit, vt quo casu interponi cautio nequeat, damnum conditionis propter fraudem infligitur,[7] Cautio enim, quæ à testatore vel legatario, aut fidei commissario remissa est, pro interposita potius, quã pro interponenda haberi debet.[8] Et consequenter ratio nulla est, vt legatum vel fideicommissum, quod non nisi in diem, aut sub conditione relictum fuit, ab hærede repræsentetur.[8] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1588.

1 L. *auia* 77. §. *vlt.* D. *de cond. & demonstr.* l. 2. *& penul.* C. *hoc tit.* l. *licet* 12. D. *vt leg. nom. cau.*

2 Quia licet vnicuique iuri suo renunciare, *l. pen.* C. *de pact.* & iuris sui persecutionem deteriorem facere, *l. pactum* 46. D. *eod. l. si iudex circumuento* 28. D. *de minor.*

3 Itaque locum hoc casu habet, quod dici solet, ex diuersis nihil inferri, *vulg. l. Papinianus.* 20, *eod. tit. de minor.*

4 Ita eleganter Papinianus *in l. cum tale* 72. § *quid ergo*, D. *de condict. & demonstr.*

5 In eo autem quod minus est, non potest id quod plus est contineri, Not. *in l. non debet cui* 21. D. *de reg. iur. l.* 1. §. *si stipulanti* D. *de verbor. oblig.*

6 L. *vlt.* vbi est text. elegans, D. *vt legat. nom. caueat.*

7 L. *Imperator.* 50. D. *ad* SC. *Trebell.*

8 Vt dici solet de conditionibus, quæ per prætorem remittuntur, de quibus *in l. quæ sub conditione* 8. D. *de cond. instit. l. facta* 63. § *si sub. conditione*, D. *ad* SC. *Trebell.*

9 Cum ea repræsentatio non sit per prætores introducta remedio missionis in possessionem, nisi in pœnam & odium nolentis cauere, *l. in cui*, 5. *in princ.* D. *hoc tit.*

DEFINITIO II.

Potest cogi hæres, postulante fideicommissario, ad faciendum inuentarium rerum hæreditariarum, quamuis non ad rationes reddendas.

HÆres rogatus de hæreditate post mortem suam restituenda, etsi rationes reddere fideicommissario non cogitur,[1] compelli tamen potest fideicommissario postulante, vt rerum hæreditariarum inuentarium & descriptionem faciat,[2] ne in potestare hæredis sit pro arbitrio dilapidare res hæreditarias,[3] atq; fideicõmissi restitutionem eludere.[4] Præsertim cum hæredi nocere id non possit.[5] Qui si putat sua interesse, ne patrimonij secreta pandantur, petere potest, vt inuentarium illud secretum maneat, quomodo nostri loquũtur, id est, obsignatum sigillo iudicis, nec prius aperiatur, quã fideicommissi dies aut conditio venerit.[6] Nam & illud constat, huiusmodi inuentarium non, nisi quod ad hæredem & fideicommissarium pertinet, fidem facere, non etiam quod ad creditores & legatarios.[7] Sic dicimus patrem legitimum administratorem bonorum aduentitiorum filij, licet non cogatur administrationis suæ rationes reddere,[8] cogi tamen posse, vt inuentarium conficiat.[9] *Ita. Senatus* in causa N. Petri Iuge, & Francisci Iuge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Quia sibi non fideicommissario hæreditatem habet, nec fideicommissarij procurator est, *l. postulante* 44. §. *vltim.* D. *ad.* S C. *Trebell.*

2 Vt sciri quandoque possit, quid venire debeat in restitutionem.

3 Quod esse non debet, *l. Imperator* 50. *eod. tit. ad* SC. *Treb.* ne tum quidem cum testator voluit, id tantum in restitutionem venire, quod ex hereditate supererit, vt in *l. Titius* 54. *eod. tit.*

4 Deficiente scilicet non tam iure quam probatione, quæ alioqui ex inuentario sumi posset, *l. chirographis* 57. D. *de admin. tutor.*

5 Sine cuius dispendio id futurũ est, *l. in creditore* 38. *in fin.* D. *de euict.*

6 Guid. Pap, *quæst.* 35. vbi vide.

7 Quos alioqui in eam rem vocari oporteret, vt fit in inuentario heredis ex beneficio, *l. vlt. C. de iur. deliber.*

8 *L. cum oportet* 6. §. *non autem hypothecam*, *Cod. de bon. qua liber.*

6 Vt rerum probatio salua sit, not. *ad dict.* §. *non autem, ex l. vlt.* C. *arbitr. tutel. l. curent* 22. D. *de testib. l.* 1. §. *recte autem*, vbi Bald. & alij D. *de vsufr. quem. caueat.*

DEFINITIO III.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine ita demum præstanda est si petatur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis, non pro immobilibus.

FIdeicommissi quidem sub conditione vel in diem relicti nomine heres cauere cogitur, si nõ ab ipso testatore satisdatio

datio remissa sit.[1] Sed eam cautionem peti necesse est. Alioqui solo iudicis officio præstari non debet,[2] quia non aliter debita esse intelligitur, quam si petatur.[3] Nec ad rem pertinebit, quod fideicōmissarius iuris ignorantia lapsus petierit dato hereditati curatore, aliave qua inepta ratione sibi consuleretur, cum heredis probitati aut industriæ diffideret. Sibi enim imputet, cur non petierit eam cautionem præstari, quam iure petere potuit.[4] Illud tamen obseruandum est, vix esse, vt heres onerari debeat satisdatione pro hereditariis bonis immobilibus, quippe quorum dilapidatio minus suspecta sit,[5] cum si male alienentur facilis & expedita futura sit eorum persecutio, aduersus quemcunque possessorem.[6] Sed pro bonis mobilibus itemque iis, quæ in iuribus & actionibus consistunt,[7] omimodo caueri æquum est,[8] nec fideicommissario tantum vniuersali sed etiam singularibus, sicut & legatariis omnibus.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum Artemidoram 4. & pass. C. hoc tit.*
2 *Argum l. 4. §hoc autem iudicium, & ibi not. D. de damn. infect.*
3 *L. 1. §. non exigit prætor, vers. non tamen, D. hoc tit.*
4 Imputatur enim iis qui in iure errant quasi stultis, cum potuerint consulere peritiores, *l. regula 9. §. 1. D. de iur. & fact. ignor.*
5 Quomodo dicimus nec bonorum immobilium possessorem satisdare compellendum esse, *l. sciendum 15. D. qui satisd. cognat.* [Repromissio tamen necessaria est tum quoque cùm satisdandi necessitas remittitur, *l. si quando 6. §. 1. D. vt legat mon. cau.*]
6 *Ex l. vlt. §. vlt. C. com. delegat.*
7 Quorum scilicet facilior vel occultatio, vel dilapidatio est.
8 Ex edicto prætoris, de quo *in tit. vt legat seu fideic. nomin. caueat.*
9 Ad conseruandum scilicet defuncti voluntatem, quæ in omni legatorum & fideicommissorum genere æque locum habet, *l. 1. D eod. tit. vt legat seu fideicomm. seruand. cauf. caueat.* Adeo vt etiam pro præsenti legato locum habeat hæc satisdatio *l. etiam 15. in princ. eod.*

TIT. XXXII.

AD SC. TERTYLL.

DEFINITIO I.

Mater, quæ ob non petitum filio tutorem amittit omnem ipsius successionem, non tamen amittit legitimam

LONGE alia dissimilisque ratio est legitimæ successionis intestati, & eius portionis, quam vulgo legitimam, recentiores nonnulli distinctius legitimariā vocant,[1] quæ in bonis ascendentium debetur descendentibus, & contra.[2] Nam si pater impuberis ad secunda vota conuolauerit, non petito impuberi tutore redditisque rationibus filij postmodū in pupillari ætate defuncti successionem ei auferendam esse constat, & quidem omnem, hoc est, siue ab intestato, siue ex substitutione deferatur.[3] Legitimariam nihilominus portionem consequi eam debere Senatus censuit,[4] quippe quę nō tam successionis, quam æris alieni loco sit,[5] cum si minus ordine, saltem iure naturæ.[6] & pietatis ac miserationis intuitu etiam ascendentibus debeatur:[7] satisque matris culpa in eo coërcetur, quod luctuosam filij impuberis amittit hæreditatē, quam alioqui ratio miserationis illi detulisset.[8] Ex quo apparet, non semper verum esse, quod nostri vulgo iactitant, à legitimariæ portionis petitione excludi, quisquis à legitima intestati successione excluditur,[9] licet verum sit, portionem hanc nihil aliud esse, quam trientem, vel pro numero liberorum semissem[10] amplioris portionis, quæ ab intestato contingeret, si ad intestati successionem vocaretur; is, qui hac porciuncula contentus esse cogitur.[11] *Ita Senatus* contra N. de S. Real, 1588. Vide tit. De inof. test. Defin. 1.

1 Non confundamus potiunculam istam quæ nihil aliud est, quam portio portionis ab intestato contingentis cum portione ipsa per legē ab intestato contingente, quæ tamen non tam portio legitima dici solet, quam portio legitimæ successionis & hæreditatis, *l. lege obuenire 130. de verbor. signif.*
2 *L. pater filium 14. l. seq. in princ. D. de inof. test.*
3 *L. omnem 6. C. hoc tit.*
4 Fauore scilicet legitimæ portionis, quæ dicitur debitum bonorum subsidium, & parentibus debetur in solatium amissi filij, *l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vltim. C. de instit. & substit.*
5 Sic enim vulgo nostri ratiocinantur, quamquam iuris auctores ita loquuntur de ea tantum quarta, quę adrogato debetur in bonis adrogatoris, *l. Papinianus 8. §. si quis impubes. D. de inof. testam.* iunct. *l. si adrogatur. 22. D. de adopt.*
6 *L. nam etsi 15. D. de inoff. testam.*
7 *L. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber dict. l. iure succursum 6. de iur. dot.*
8 *d. l. vlt. C. de instit. & substit.*
9 Et tamen ex talione iuris non potest negari, quin verissima sit ea propositio, cum legitima nihil aliud sit quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. cum queritur 6. l. qua nupt. 31. Cod. de inof. testamento Papinianus, 8. §. si quis mortis, D. eod.*
10 Post Iustiniani *Nouell. 38. de trient. & semiss.*
11 *d. §. si quis mortis, & d. l. qua nuper.* Contra hanc tamen Definitionē tenet Bald. *cons. 140. vol. 1.* Barbat. *cons. 67. vol. 3.* Gabriel. *in commun. opin. lib. 6. tit. de tutel.* Guil. Bened. licet in aliis terminis. in verb. *& uxorem nomine Adelasiam, à num. 145. vsque ad 165.*

DEFINITIO II.

Mater non succedit in bonis filiæ talliabilis, sed tamen debet saluam habere legitimam.

NOn dissimile est quod Senatus noster non semel pronunciauit, si homo deditiæ conditionis, quem talliabilem appellant, sine liberis decesserit, superstite sola matre, ob idque vniuersa eius bona cuiusdam veluti peculij iure ad patronum feudique dominum ex consuetudinaria feudi conditione deuoluantur,[1] saluam tamen esse matri debere legitimam portionem,[2] licet à successionis vniuersitate in totum excindatur.[3] Quanquam si verum amamus nullam successionem reliquisse defunctus creditur, qui non magis ab intestato, quam ex testamemto hæredem habere potuit:[4] Id enim est, quod dicere solemus huius conditionis homines ita viuere liberos, vt tamen serui mori videantur.[5] Neque verò distinguimus, an quæ bona defunctus reliquit, ideo ad dominum peruenerint, quod ab initio ea lege & conditione data essent, an quia, quantumuis per se libera, personæ tamen ius & conditionem sequantur.[6] Nam licet bona sic affecta, quæ talliabillia appellamus, feudalium naturam retinuisse, aut potius induisse videri possint,[7] in feudalibus vero nunquam succedant ascendentes:[8] perinde tamen matri iuslegitimariæ portionis conseruabimus, vt hoc saltem habeat in solatium amissi filij.[9] Æquitate nimirum id suadente, vel inuita iuris ratione, quæ sane potius facere deberet, vt quamuis ea portio æris alieni iure censeretur,[10] præferēdus tamē esset dominus, qui & rei suæ quam initio voluisset legem dixisset,[11] & ex stipulatione siue expressa, siue consuetudinis potestate subintellecta, ius antiquius haberet.[12] Cum in cōtractibus generale sit, vt conditiones non potestatiuæ, sed casuales, vt appellant, vel mixtæ quandocunque existentes ad tempus contractus retrotrahantur, etiam in præiudicium iuris quod alteri medio tempore ex quacunque causa quæsitum proponatur.[13] *Ita Senatus* contra Dominam de Varax, Dominam Sancti Petride Socy, Dominum de Treisserue, & alias sæpius. *Sine dic.*

1 Sic enim fert generalis totius Sabaudię consuetudo, vt si quis huius conditionis homo decesserit sine liberis & cōdiuisoribus, bona ipsius omnia ad feudi dominum deferantur.
2 Ratione illa, quam attulimus Defin. præced. quod non tam successionis, quā debiti naturalis iure legitima debeantur, *l. scimus, 36. §. vltim. C. de inoffic. testam. l. vltim. D. de bonis damnat.*
3 Cum mater neque sit ex liberis, neque ex condiuisoribus Et præterea certum est in feudalibus, nunquam succedere ascendentes, quia feuda non ascendunt, *cap. 1. de natur. & successf. feud. lib. 1. in vsib. feudor.* Bona vero, quę nos talliabilia appellamus, videntur habere propriam & veram naturam feudalium, Vt sequitur in Defin.
4 Non enim potest fieri, vt hæredem habeat is, qui nec habet vlla bona, nec habere potest, *l. lex. Cornelia 28. vers. quia per eam non efficitur, D. d. vulg. & pupil. substit.*
5 Vt de liberis Iunianis scriptum est, *in l. vnic. vers. quis enim patiatur, C. de Latin. libert. tollend. § sed hac de iis, Inst. de succeff. libert.*
6 Id est, non distinguimus, an ea talliabilitatis conditio, vt aiunt, fuerit conditione personæ, an bonorum.
7 Nam & feudalium ea est, vt moriente vasallo sine liberis debeant

redire

Source : BIU Cujas

rèdire ad dominum,nisi feudo alia lex ab initio dicta sit, *Tit.de succeſſ.fratr.vel gradibus ſucced.in feud.tit.11.lib.2. & paſſ.in vſib.feudor.*

8 *Tit.8.de ſucceſſ.feud.lib.1.*

9 *Arg.l.iur⁹ ſuccurſum 6.de iur.dot.*

10 Quod tamen ita eſt, niſi cum loquimur de legitima debita adrogato in bonis adrogatoris,vt dixi *De fin.preced.n 5.in l.Papinianus 8.§.ſi impubes C.de inoff.teſtam.*

11 *L.in traditionibus 48.D.de pact.l.venditor 13. D. commun. prad.l. vlt.C.de pact.int.empt. & vend.*

12 Qui autem antiquius ius habet,is præferri ſolet *l.1.2.& paſſ.C.qui potior in pign.hab.l.ſi quis mihi 18. D.de iur.fiſc.*

13 *L.qui balneum 9.l.potior 11.iunct.l.1.D.qui potior in pign habeant.*

TIT. XXXIII.

DE LEGIT. HERED.

DEFINITIO I.

Fratrum filij ſi ſoli & nullo concurrente patruo ſuccedant,in capita ſuccedunt,non in ſtirpes.

VOD in fratrum filiis, de patrui hæreditate cum patruo ſuperſtite certantibus, nouo iure conſtitutum eſt, vt ſuccedant illi ex parentum iure & gradu in ſtirpes, non in capita,adeoque licet aliquis ſuperſit aſcendentium, [1] nõ ſimiliter in iis obtinet,quod ad patrui ſucceſſionem lex duodecim tabularum ſolos vocat. [2] Ius enim repræſentationis, quod Iuſtinianea conſtitutione præter iuris regulas [3] ſingulari eorum priuilegio induci neceſſe fuit,vt licet vno atque altero etiam gradu remotiores cum proximioribus tamen concurrerent, [4] ſicut ex proprio capite ſuccedentibus neceſſarium non eſt: [5] ita certam ſucceſſionis rationem,quam legitimis hæreditatibus ſola legis præſcribit auctoritas, [6] ceſſantibus [7] præſertim verbis nouæ conſtitutionis fruſtra immutare non debuit. [8] *Ita Senatus* pro liberis Franciſci de Prato,contra Vincentium Louis viduam Antonij Falquet refer.De Imperatore,16 Februar. 1588,

1 *Sic enim Iuſtinianus conſtituit Nouell. 118. de hared. ab inteſtat. venient.c.3.ſi igitur defunctus.*Vnde ſumpta eſt *Auth.ceſſante*, C. *hoc tit.* Intelligè tamen de fratrum filiis qui ſint ex fratre vtrimque coniuncto, alioqui neque cum patruo,neque cum aſcendente concurrunt, vt ibidem ſcriptum eſt.

2 Id eſt,ſuccedentes patruo ſine alterius patrui concurſu.

3 Nam ex iuris veteris ratione ius repreſentationis locum non habebat niſi in deſcendentibus,inter quos habebat locum, & habet etiam hodie in infinitum,*§.cum filius,Inſt.de hared.qua ab inteſt.defer.*

4 Non enim potuit Iuſtinianus facere,vt qui in tertio tantum gradu eſt ſit æquè proximus atque is,qui eſt in ſecundo, nec proinde vt poſſet ſimul ſuccedere ab inteſtato, cum hæreditas ex lege 12.1. ab proximo agnato deferatur,*l.3.in princip.D.hoc tit.* Niſi inducto in eam rem iure repræſentationis,per quod fit vt qui reuera remotior eſt,ſuccedat tamen ex iure & loco alterius proximioris,*l. 3. C.hoc tit.*

5 Eſt enim ius repræſentationis fictio iuris,quæ nunquam inducitur niſi ex neceſſitate.

6 Quæ fratrum filios ſolos ſuccedentes vocat in capita non in ſtirpes,*d.l.3.§ hæc hæreditas*,D.*de ſuis & legit.*

7 Non enim dat Iuſtinianus ius repræſentationis fratrum filiis niſi eo caſu,quo concurrant cum patruo, *d.§ ſi igitur defunctus.* Et cum lex ſit noua & correctoria iuris communis non eſt extendenda vltra ſuos limites,*l ſancimus 27.C.de teſt.*

8 Et hæc eſt communis noſtrorum præſertim recentiorum opinio, contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Diſputatione illa forenſi,quam in publicum edidimus poſt tractatum noſtrum *De vraiis nummor.debit. ſolut.*

DEFINITIO II.

Ex quo ſuccedunt nepoti auia paterna & auia materna in bonis omnibus tam paternis quam maternis.

INter auias paternam maternamque de nepotis ſucceſſione contendentes hæreditas ex æquo diuidi debet, [1] aut ſi alteram nepos ex aſſe inſtituerit,alteram ex nummo, debebitur huic legitimaria portio [2] in bonis omnibus nepotis, ſiue paterna illa ſint ſiue materna,aut quæ aliunde obuenerint. [3] Nã vulgaris illa diſtinctio,*Paterna paternis, materna maternis*,hodie nouiſſima Iuſtiniani conſtitutione [5] adrogata eſt. Qui enim æquo gradu ſunt æqualiter in eo quod eſt hæreditatis ſuccedunt. [6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ Lancelot,& D. de la Bocadiere,15.Calend.Decembr.1581.

1 Quia ſunt in eodem gradu ſuccedendi *Nou. 118. de hered.ab inteſt. venient.c.2.ſi igitur defunctus deſcendentes.*

2 Per conditionem *ex l.omnimodo 30.C.de inoffic. teſtam ad legitimæ ſupplementum.*

3 Cum legitima nihil aliud ſit quam portio portionis ab inteſtato contingentis,*l.cum quæritur 6.l.quæ nuper 31 C.eod.tit de inoff.teſtam.*

4 De qua *in Auth.itaque C.commun de ſucceſſ.*

5 *In dict.Nouell.118.de hared ab inteſt venient*

6 *dict.§.ſi igitur,defunctus deſcendentes,verſ ſi autem eundem gradum*

DEFINITIO III.

Naturales fratres ſibi inuicem ſuccedunt ab inteſtato, niſi nati ſint ex damnato coitu & punibili ſecundum legis ciuiles.

FRatres naturales ſibi iuuicem ab inteſtato ſuccedunt,excluſis agnatis & cognatis cæteris omnibus remotioris gradus, [1] ſi non damnatus & punibilis coitus fuit. Nam qui ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu ſcripti ſunt ſicut parentibus, ita & inuicem ſuccedere nullomodo poſſunt. [2] *Ita Senatus* pro Turpina Vuiliod, contra N. Ioannem de Berod,13.Cal.Decembr. 1586.

1 *L.2.l.ſi ſpurius 4.D.vnde cognat.*

2 Gloſſ.communiter adprobata,*in l.vlt.C.de natur.liber.*

DEFINITIO IV.

Qui ex donatione inter viuos facta aliquid acceperit pro omni iure non ideo prohibetur ſuccedere ab inteſtato, niſi donationem agnouerit poſt mortem donatoris.

QVi ex prædefuncto filio nepotem habebat,bona ſua omnia præſentia & futura extraneo donauerat, exceptis centum aureis,de quibus teſtari poſſet. Nepoti vero certam pecuniæ quantitatem inſtitutionis quoque titulo dederat eodem donationis inſtrumento,eamque à reliquis bonis ſuis excluſerat, deinde inteſtatus deceſſerat. Non eo minus nepos legitimus ſuo hæres extitiſſe videbitur. [1] Neque enim exheredari vtiliter potuit,eut ab inteſtati ſucceſſione repelli niſi alio herede inſtituto, [2] & adita ex teſtamento hereditate. [3] Donator autem neque donando teſtatus fuit, [4] neque teſtandi facultatem ſibi eripuit. [5] Quinimo centum aureos è generali donatione eripuit,de quibus teſtari poſſet. [6] Nec ſimile eſt,quod filia, quæ accepta dote renunciauit paternæ ſucceſſioni cum iureiurando, hereditatem inteſtati parentis vindicare poſtea non poteſt,facitque locum agnatis remotioribus,ſi non legalem,vt loquuntur,eſcheutam ſibi reſeruauerit. [7] Id enim fit propterea,quod ipſius filiæ factum intercedat in renunciatione, & propter auctoritatem iurisiurandi, [8] quorum omnium interuenit, cum ſola donatoris voluntate liberi excluduntur. [9] Succedendi namque ab inteſtato ius,quod lex ipſa dat, non poteſt pater liberis aliiſve cognatis adimere, [10] niſi facto teſtamento, ex quo poſtea hereditas adeatur. [11] Idemque erit,licet donatoris viuentis voluntatem ſimpliciter nepos agnouerit, & datam pecuniæ quantitatem acceperit. Nam ſicut donatio non derogat factioni teſtamenti,ita,nec excludit cauſam inteſtati, ſi donator teſtamentum facere poſtea noluerit aut non potuerit. [12] Plane ſi poſt delatam hereditatem,hoc eſt, mortuo iam donatore nepos donationi conſentiat,& quod vbi datum eſt ea lege,ne quid amplius ex hereditate ſperaret,agnoſcat, non improbabiliter dici poteſt,videri eum inteſtati ſucceſſionem repudiare. [13] Cum excluſio,quæ donatione continetur,licet præcedat delationem hereditatis,in id tamen tempus differatur,vireſque ſuas extendat, in quo de hereditate ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato acquirenda diſputari oportebit [14] Neque eo tempore aliud quicquam interuenire neceſſe eſt ad excludendum nepotem,niſi vt defuncti aui voluntatem agnoſcat, [15] cum bona nulla ſunt ex quibus repleri poſſit,quod legitimę portioni deeſt, [16] vt coningit cũ vniuerſorũ

si aut actionem de supplemento petendæ ratio vlla supereſſet,nullis ſcilicet in defuncti hereditate bonis relictis,[19] & inſpecto mortis tempore,[20] ita ad fraudem hanc excludēdā aliud remedium liberis non ſupereſt, quā vt repudiato donationis cōmodo agant querela inofficioſæ donationi, ſi ſpectes ius vetus,[21] aut condictione ex Nouella Iuſtiniani lege ad ſupplementum,[22] poſteaquam Iuſtiniano placuit,vt ſicuti de inofficioſo teſtamēto,[23] ita etiam de inofficioſa donatione queri non poſſit is,cui aliquid quantulumcunque relictū eſt.[24] Quamuis verius ſit meo iudicio,ea conſtitutione ſublatam inofficioſæ donationis querelam aduerſus fratres duntaxat, eorumque fauore,non item aduerſus extraneos,de quibus nullum verbum Iuſtinianus.[25] Vt proinde longe generalior ſit,ni fallor,ea lex, qua ille ſuſtulit querelam inofficioſi teſtamenti,quoties aliquid liberis relictum ſit,licet minus legitima protione;[26] perinde enim fauet extraneis heredibus inſtitutis,atque ipſis liberis.Nempe,quia fauorabiliores ſunt vltimæ voluntates, quarum conſeruandarum gratia lex illa lata eſt,[27] quā donationes & aliæ inter viuos diſpoſitiones,[28] *Ita tractatum eſt* in cauſa N.Paquier,& N. Blanchard.7. Cal. Mat.1593.

1 Quinimo ſuus heres,cum pater eum nunquam preuenerit in cauſa ſuccedendi,*l.ſcripto 7.ff.vnd.liber.l.ſi quis filio 6.de iniuſt.rupt.*

2 *L.3.& paſſ.de liber.& poſthum.*

3 *L.filium 20.verſ.ſed cum exheredatio,D.de bonor.poſſeſſ. contr. tabul l.ſi patronus 12.§.ex teſtamento,D. de bon.libert.*

4 Aliud enim eſt donare,aliud vero teſtari, licet vltimarum voluntatum liberalitates ſint etiam donationes,*l.legatum eſt 36.de leg.2.licet hic ſtatus 32.§.1.in fin.D.de bon.inter.vir.& vxor.*

5 Non enim valeret donatio, per quam libera teſtandi facultas eriperetur.*l.pactum quod dotali.15.C.de pact.*vbi etiam not.; *& in l.vlt. eod l.ſtipulatio hoc modo concepta 61.de verb obl.l.4. C.de inutil. ſtipulat. l. cum duobus 52.alias l.ſi fratres,§.idem reſpondit ſocietatem,*D.*pro ſocio.*

6 Quantulumcunque enim illud ſit,quod quis in bonis habeat, de eo teſtari poteſt,cum hereditas in iure conſiſtat non in corpore,*l. hereditas 50.de petit.hered.*Hereditas porro non niſi teſtamento datur,*l.hereditas 5.C.de pact.conuent.tam ſupr.dot.*

7 *Cap.quamuis pactum.*vbi.Canon.*de pact.in 6.*Guid.Pap.*quæſt.192 dot*

8 *Quod* ſemper ſeruandum eſt,quoties ſeruari poteſt citra diſpendiū ſalutis æternæ *cap.cum contingat,& paſſ.Extr.iureiur.*

9 Nemo autem poteſt ſua voluntate iuri publico derogare, *l ius publicum 38.D.de pact.l.nemo poteſt 55.*vbi not.*de leg.1.*

10 *L.3.ff.de interd.& releg.*

11 Alioqui non adita hereditate teſtamentum corruit,*l.ſi nemo 5. D. de teſtam.tutel.*

12 Quiſquis enim moritur ſiue facta ſiue non facta donatione.eum neceſſe eſt aut teſtatū decedere,aut inteſtatum,*l.1.D.de ſuis & legit.*

13 *L.ſi quando.35.§.illud.etiam,verſ.ſed hoc ita,C.de inoffic.teſtam. l. Paula Callinico 27.verſ.mihi ab omni voluntate,de leg.3.*

14 Neque enim de bonis viuentis diſputari poteſt,cum nihil ex iis debeatur,*l.1.D.de hered.vel act.vendit;l.donari 29.alias l.quidam.§.donationem,*D.*de donat.*

15 *d.§.illud etiam,verſ.ſed hoc ita.*

16 Repletionem enim illi fieri neceſſe eſt ex ſubſtantia & bonis defuncti,*l.ſcimus 36.§.repletionem,eod.tit.*

17 Not.*in d.l.vlt.*C.*de pact.& in d.l.ſtipulatio hoc modo concepta. 61. de verb.obligat*

18 Quod tamen Iuſtinianus nominatim requirit,*in l. ſi quando 35.§ & generaliter 6.de inoffic.teſtam.*

19 *L.1.l.ſi totas 5.& tot.tit.*C.*de inoffic.donat.*

20 Quod ſcilicet inſpiciendum eſt quoties agitur de legitima, *l.cum quæritur 6.*C.*de inoffic teſtam.*

21 Ex quo competebat querela inofficioſæ donationis,ſi non ſuperetat in bonis donatoris quantum ad legitimam ſatis eſſet.Per quam querelam donatio tota reſcindebatur,*l.Titia Seio 87.§.Imperator.de leg.2.*

22 *Ex Nouell.92.de offic.donat.*

23 *L.omnimodo 30.C.de inoffic.teſtam.*

24 Sic enim Inſtinianus *dict.Nouell.92.in fin.*

25 Vt ſcilicet iure veteri correctio non ita facile inducatur, *l.ſancimus 27.C.de teſtament,l.præcipimus 23.in fin.*C.*de appellat.*

26 *In d.l.omnimodo 30.C.de inoffic.teſtam.*

27 *L.1.C.de ſacroſ.eccleſ.vel negare 6.*D.*teſtam.quemadmod.aper.*

28 Quod non ſatis rectè à nobis obſeruatum videtur,*lib.3.de Coniect. cap.17.in fin.*

DEFINITIO V.

Filiusfamilias hodie habet heredem non tantum in aduentitiis, ſed etiam profectitiis ei pleno iure arquiſitis.

Filiusfamilias etſi iure vetere heredē habere non potuit,[1] aut ex teſtamento,cum nec teſtari poſſet,[2] aut ab inteſtato,ne quidem in bonis caſtrenſibus,[3] tametſi deiis teſtari poſſet ex conſtitutionibus:[4] hodie tamen habet ex lege Iuſtiniani.[5] Nec in aduentitiis duntaxat, de quibus minor dubitatio eſt,[6] ſed & in profectitiis, quoties alia ſunt vt filio familias pleno iure quærantur.[7] Cuiuſmodi ſunt quæ illi pater donauerit in contractu matrimonij & fauore nuptiarū,accedente præſertim iure iurando.Has enim donationes ab initio valere obtinuit,adeo vt nec ſi precedat filius donatarius,irritę tamen fiant.[8] In iis igitur habere poterit heredem,[9] Nec ſolū deſcēdētes ſi quos habeat, ſed etiā patrē[10].Nec parē dūtaxar, ſed etiā fratres,qui cum patre in cęteris bonis cōcurrerent,[11] ſolis excluſis parentibus & agnatis ex linea materna, in quibus ſpeciale ius eſt ex Iuſtiniani conſtitutione,[12] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Bally,Georgij Girard,& Dionyſij Raymod, 8.Id.Iul.1593.

1 *L.lex.Cornelia 28.verſ.quia per eā nō efficitur.ff.de vulg.& pup.ſubſt.*

2 *L.qui in poteſtate 6.ff.qui teſt.fac.poſſ.*

3 *L.1.& 2.de caſtrenſ.pecul.*

4 *L.vlt.C.de inoffic.teſt.*nam in peculio caſtrenſi filius familias habetur pro patrefamilias *l.2.C.de SC.Macedon.*

5 *Nouell.118.de hered.ab inteſt. venient. cap. 2.§. ſi igitur defuncti deſcendentes.*

6 Poſtquam eorum capaces facti ſunt filijfamilias *ex l.cum oportet 6.& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

7 Id eſt,ita vt ne quidē vſumfructum in iis habeat pater,Nam & hoc fieri hodie poteſt. *Nouell 117. vt lic. matr. & auia, c.1.*vnde ſumpta eſt *Auth.excipitur,C eod.tit.de bon.quæ liber.*

8 Vt pluribus diſputat Crauet. *conſ. 102.per. tot.* quem refert & ſequitur Anton.Gabriel,*lib. 3. commun.opin.tit.de donat. concluſ. 3.* contra Decium *conſ.240.536 & 659.*

9 Ex Bartoli ſententia communiter adprobata,*in l.poſt dotem.n .27 in fin.ff.ſolut.matrim.*

10 Nam prima cauſa eſt deſcendentium,deinde parentum,*d. Nouell. 118.de hered.ab inteſt.venient.§.1.& l.pater filium 14.ff.de inoff. teſtam.*

11 Intellige de fratribus vtrimque coniunctis.Alij enim neque cum patre concurrunt,neque cum matre, *d.§.1.Auth.defuncto,* C. *ad Tertyll.*

12 *In l.quod ſcitis,§.1.C.de bonaquæ libert.*vt contra Bart.& alios diſputat idem Crauet.*conſ.176.*

DEFINITIO VI.

Pater qui occupauit peculium caſtrenſe filij poteſt & debitores filij conuenire,& à creditoribus eius conueniri.

Filij familias qui caſtrenſe peculium habuit pater quidem ab inteſtato heres non eſt,ſed peculij tantum iure bona occupat,[1] quamuis ex teſtamento filiusfamilias in eo peculio heredem habere poſſit,[2] verum non eo minus permittendum erit patri vt aduerſus inteſtati filij debitores prēciſa executione agere poſſit vigore literarum,quas *De debitis* vulgo appellamus,quæ non niſi creditoribus eorúmve heredibus concedi ſolent. Quia licet ille heres non ſit,heredis tamen locum obtinet,[3] adeoque perinde acſi heres eſſet cōueniri ex contrario poteſt à filij creditoribus,ſaltem ad peculij finem.[4] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Bonuillaret, & la Griue,3.Non Mart.1594.

1 *L.1.& 2.*D.*de caſtrenſ.pecul.*

2 Vt ſcripſi *Deſin.prox.præced.*

3 Parum autem refert ab hac parte,an quis heres ſit an loco heredis *l.2.D.ad* SC.*Treb.*

4 *L.pater qui caſtrenſe 17.*D.*de caſtrenſ.pecul.*

DEFINITIO VII.

Spurij & parentibus & inuicem ſuccedunt,ſi modo non ſint nati ex damnato coitu & punibili ſecundum leges ciuiles.

Spurios vulgo quæſitos conſtat poſſe & matri & cognatis ab inteſtato ſuccedere,[1] ſed eos, qui ex damnato coitu ſuſcepti ſunt,ne ex teſtamento quidem maternæ ſucceſſionis capaces eſſe,ab inteſtato autem mulo minus.Nimirum ſi coitus ille damnatus & illicitus accuſabilis ſit,vt noſtri loquuntur, & punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales.[2] Proinde ſi coniugatus aut ſolutus ex coniugata liberos ſuſceperit, non ſuccedent illi matri,quia nec natura

eos

Source : BIU Cujas

eos agnoscit nec liberorum nomen merentur. [3] Atque ita iam olim Senatus pronunciauit in causa sororum Barfel & D.de Tardy,mense Maio 1585.

1 *L.2.§.sed & vulgo quaesiti,D. ad SC.Tertyll.l.2.vers.itaque,l.si spurius 4.D.vnd.cognat.*

2 Sic enim vulgo nostri definiunt,post *gloss.in Authen.ex complexu, C.de inteſt.& inutil.nupt.*Socin.late *cons.*148.*lib.*1.Guid.Pap.*quaest.*280. Afflict.*decis.*98.

3 *d.Auth.ex complexu* quamuis ex æquitate canonica debeantur iis alimenta ne fame pereant,*cap cum haberet,extr.de eo qui dux.in matrim. quam poll.per adulter.*Extra eam causam sunt prorsus incogniti.

DEFINITIO VIII.

Nati ex patre adultero possunt & ipsi patri & inter se succedere.

QVid ergo si coniugatus ex soluta liberos habuerit ? Adulterium quidem est,sed non accusabile nec punibile secundum leges temporales,[1] licet iure & pontificio & diuino non minorem pœnam mereatur.[2] Aliud enim hic Christus,aliud Papinianus, vt ex patribus quidam dicebat.Ergo non faciet ea res liberos maternæ successionis incapaces,siue ex testamento siue ab inteſtato.[4] An autem qui ex damnato & punibili coitu susceptí sunt possint inuicem succedere, aut iis qui ex latere matris cognati sunt,alia quæstio est.De qua alij aliter sentiunt,[5] Magis tamen communiter probatum est,vt non possint.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum Brunet,9.Cal.Aug.1595.

1 Non enim tenetur maritus lege Iulia de adulteriis, quia thorus viri est non mulieris.

2 Tam enim violatur sacramentum. matrimonij à marito quam ab vxore.

3 Dictum est ni fallor Diui Hieronymi,vel Augustini.

4 Nempe quia ius succedendi siue ex testamento siue ab inteſtato est ex legibus ciuilibus,non ex pontificiis,*l.verbis legis* 120.*l. lege obuenire* 150.D.*de verb.signif.*

5 Didac.Couart *in 2.part.relect,ad* 4.Dec.*cap.8.num.*19.*concluſ.*4.vbi vide.Dixi *Defin.prox.& 3 supr.& Defin.2.supr.de natur.lib.*

DEFINITIO IX.

De liberis natis ex matrimonio cum ea contracto, quæ prius polluta fuerat per adulterium.

QVid rursum si quis vxorem duxerit eam, quam prius polluerat per adulterium? An susceptí ex eo matrimonio liberi saltem matri succedere poterunt? Et quidem constat,ius illud,quod antiquis canonibus constitutum est, vt non liceat vxorem ducere eam,quæ prius polluta sit per adulterium, sic accipi debere,nisi peracta prius pœnitentia. Post pœnitentiam autem posse matrimonium tale vtiliter contrahi,præterquam in duobus casibus.Quorum vnus ille est,si quid adultera machinata sit in necem legitimę vxoris, alter si data fides sit viua prima vxore de adultera post mortem prioris vxoris ducenda ; idque est quod ait pontificia constitutio,[2] huiusmodi prohibitionem his duobus casibus semper seruandam esse,id est, non subiecta illa exceptione, *si non prius acta sit pœnitentia*,quæ subiici solet ad eam regulam,quæ habet : Nemini licere vxorem ducere eam quam polluerit per adulterium.[3] Ergo si extra hos duos casus,[4] matrimonium cum adultera simpliciter contractum sit, nulla prius acta pœnitentia,succedent matri liberi ex huiusmodi matrimonio susceptí tam ab inteſtato,quam ex testamento. Quia licet coitus ille sit illicitus iure pontificio, nullam tamen ex ciuilibus legibus pœnam meretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt aperte scriptum est *in can.illud* 31.*quæst.*1.

2 *In cap super hoc.*Extr.*de eo qui dux.in matrim.quã poll.per adulter.*

3 Qui etiam sensus est *cap.*1.*vers.licet,eod.tit.*vbi scriptum est prohibitum esse ciusmodi matrimonium, maxime si aut machinata sit adultera in necem prioris vxoris,aut data ei fides sit à viro de illa post prioris mortem ducenda.

4 Hoc ideo,quia in his duobus casibus magis est,vt coitus non tãtum illicitus sit,sed etiam punibilis secundum leges ciuiles & iis pœnis, de quibus *in l.4.C.de inceſt.nupt.*

5 Iuxta ea quæ diximus *Defin.prox. praced.*

DEFINITIO X.

Nati ex matrimonio cum adultera contracto an succedant parentibus, saltem in lucris nuptialibus, an vero ea lucra fisco applicentur?

QVod tamen coniuges, qui tale matrimonium contra iuris pontificij prohibitionem contraxerunt, sibi inuicem fauore matrimonij donauerint, dubitari potest,an ratum esse debeat in vtilitatem & commodum saltem liberorum ex matrimonio susceptorum,an potius applicandum sit fisco? [1] Facit dubitationem, quod ea constitutio quæ fisco applicari vult iuris ciuilis est,prohibitio autem, quæ matrimonium impedit, iuris Pontificij.[2] Sed tamen cum ea prohibitio rationem habeat non solum ciuilem, sed etiam naturalem,[3] magis est vt hoc quoque casu locus esse debeat ciuili cõstitutioni,[4] nimirũ iis casibus,quibus aut machinata sit adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ducenda illa post mortem vxoris, [5] Est enim votum illud alienæ mortis vtroque casu captatorium, prorsus improbum & iure quoque ciuili improbatum.[6] Sed extra hos casus, id est,si nihil aliud matrimonium impediat,nisi quod quę vxor ducta est,prius cognita fuerat per adulterium,licet nulla secuta sit pœnitentia.[7] non habebit locum constitutio, quoniã ratione canonica magis quam ciuili ea prohibitio nititur. [8] Denique matrimonij improbissimi & more improbissimo contracti fauor nullus esse potest,ne quidem propter liberos ex eo susceptos, [9] siue de lucris nuptialibus agatur, siue de legitimis successionibus, quasi nec vxorem nec liberos habuerit,qui nefarias & tam bona ratione prohibitas nuptias contraxit.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l.4.l.si quis inceſti* 6.C.*de inceſt.& inutil.nupt.*

2 Vt diximus *Defin.prox.praced.*

3 Et bonis moribus non modo ciuilibus,sed etiam naturalibus consentaneam.

4 Non enim odiosa lex est quamuis sit pœnalis,cum lata sit ad vindictam & coercitionem tanti delicti etiam iure gentium prohibiti,*arg.l. vlt.*D.*de ritu nupt.*

5 *Vt in can.illud* 31.*quæst.*1.

6 *L.vlt.C.de pact.l.2.§.interdum.de vulg.& pup.subst.l.2.§. vlt.* D. *de his quæ vt indign.l.1.§.si impubere,*D.*de collat.bonor. l. donari* 29. *alias l. quidam,§.donationem,*D.*de donat.*

7 Quo casu prohibetur matrimonium iure pontificio,*d.can.illud* 31. *quæst.*1.*cap.*1 *vers.licet,& cap.*1.*super hoc.*Extr.*de eo qui dux. in matrim. quam pol.per adulter.*

8 In pœnam nimirum neglectæ pœnitentiæ,cuius nullam rationem habet ciuilis legislator,apud quem nemo ex pœnitentia nocens esse desinit.*l.quia ea mente* 65.D.*de furt.*iunct.*l.si pignore* 54.*§.cum furti, eod.l. penult.*D.*vi bonor.rapt.*

9 Quia nec liberorum nomen merentur,*Auth.ex complexu* C.*de inceſt.& inutil.nupt.*

10 Vt scriptum est *in d.l.si quis*

DEFINITIO XI.

Auus maternus præfertur patruo in legitima successione nepotis.

IN nepotis successione auum maternum præferri patruo in iis etiam bonis,quæ à patre nepos habuerit, certissimi iuris est,[1] cum sit ille vno gradu proximior, & in tutelæ onere susciPiendo ant epatruum cogendus.[3] Nec dubitandi causam ex eo sumere quidam debuerunt,quod in ipsius patrui hereditate nepos auo præferretur.[4] Nam & patri succedit filius excluso auo,[5] nec eo minus tamen auo succedit pater:[6] Vtrumque id nimirum exigente iure sanguinis & proximitatis,cuius in acquirendis inteſtatorum hereditatibus potior semper causa est quam reciprocæ successionis.[7] *Sine die.*

1 Quia sicut in successione inteſtati potior est descendentium causa, quam ascendentium, ita & ascendentium quam transuersalium solis exceptis fratribus vtrimque coniunctis, qui cum parentibus concurrunt. *Nouell.* 118. *de hered. ab inteſt. venien. cap.* 1. *§. si igitur defunctus.* Post quam Nouellam non habet amplius locum vetus illa distinctio : *Paterna paternis ; Materna maternis*, vt Dixi *Defin.* 2. *supra*] Obserua autem cum fratribus vtrimque coniunctis succedere,non modò patrem,sed etiam auum : sed ita si auus sit in primo gradu ascendentium,nec antecurratur à patre.Nam si pater viuat, qui

Source : BIU Cujas

possit & velit succedere, excludit omnino auum ab ea successione. Nec si postea pater amittat successionem, puta per transitum ad secundas nuptias, superstitibus aliis fratribus vtrimque coniunctis, poterit eo magis auus succedere, non solum quia semel fuit exclusus. Persona autem semel exclusa absolute remanet perpetuo exclusa, vt notat Bart. & post eum cæteri ad *l. vlt* §. 1. D. *ad* SC. *Tertyll.* Sed etiam quia lex quæ patri coniuolanti ad secundas nuptias auffert proprietatem, addicit eam liberis primi matrimonij *l. fœmina, & l. generaliter* 5. *de secund. nupt.* Ita *Senatus* pro Ioanne & Michaele l'Heritier, contra Claudium Besson. 17. Iunij 1614.

2 Est enim auus maternus in secundo gradu, patruus vero in tertio, quia non coniungitur quis patruo suo nisi per mediam aui paterni personam, vt nec fratri nisi per mediam personam patris, *l. iurisconsultus* 10. D. *de gradib. & adfin.*

3 Ex iuris regula tutor, de qua in *l. quo tutela* 73. *de reg. iur. l.* 3. *ff. de legit.*

4 Iure scilicet agnationis, cum auus maternus huic patruo nec agnatus sit nec cognatus.

5 Quia scilicet potior est causa descendentium quam ascendentium, vt dixi *n.* 1.

6 Tanquam qui sit filius, & consequenter vno gradu proximior quam nepos.

7 *dict. Nouell* 118. *de hered. ab intest. venient.* Anton. Thessaur. *decis. Pedem* 5. vbi vide.

TIT. XXXIV.

DE BONIS MATERNIS.

DEFINITIO I.

Renunciatio hereditatis maternæ quamuis iurata non nocet filio, si mater obierit viuo patre.

FILIVS FAMILIAS accepta, vt plerumq; fit, certa pecuniæ quantitate, hereditati maternæ cum iureiurando in matris commodum renunciauerat,[1] defuncta postmodum matre viuo adhuc patre, nullam renunciationis vim esse constabat, quod neque ante mortem matris effectum sortiri potuisset,[2] neque matre moriente supereesset pater, idemque bonorum maternorum fructuarius,[3] cui filius nocere potuerat ignoranti.[4] Nec verum est, quod nonnulli contra obiiciunt, filio, qui renunciauit successioni, postea non deferri successionem.[5] Habet enim quælibet hereditatis renunciatio tacitam conditionem, si hereditas deferatur:[6] alioqui nec necessaria nec vtilis esse potest.[7] Proinde non impedit renunciatio delationem, sed tantum acquisitionem, exerente vires suas renunciatione tum cum defertur hereditas.[8] Etsi autem patri vsusfructus duntaxat bonorum maternorum non etiam proprietas quæritur:[9] facit tamen ius patris vt filij quoque vel inuiti ius conseruetur.[10] Neque enim fieri posset vt saluus esset patri vsusfructus solo iure potestatis, si ad filium proprietas non pertineret.[11] *Ita in Senatu tractatum est* 11. Cal. Decemb. 1588. Vide tit. De bon. quæ liber. SC. 4.

1 Iuxta formam *cap. quamuis pactum. de pact. n* 6.

2 Quia omnes huiusmodi renunciationes habent tacitam conditionem, Si hereditas defertur, vt sequitur in Definit. ex Castr. & aliis in *l. qui superstitis* 94. D. *de acquir. hered.*

4 *Ex l. cum oportet* 6. *& l. vlt. C. hoc tit.*

4 Potest enim melior quidem conditio nostra fieri per eos quos in potestate habemus, sed deterior non potest, *l. melior.* 133. *de reg. iur. l. soluendo* 39. *de negat gest. l. Granius* 71. *§. penult. de fideiuss. l.* 2. *C. quod vi aut clam.* Castr in terminis *ad l. fin. in princ. C. hoc tit.*

5 Didac. Couarr. *ad c. quamuis pactum, in tertia part. relect. §.* 2. *n.* 3. *v. secunda probatio. de pact. in* 6.

6 Castr. *ad d. l. qui superstitis.*

7 Neque enim potest renunciationis effectus præcedere delationē, *d. l. qui superstitis, l.* 1. *§. decretalis,* D. *de succ. edict. l. si ita sit scriptum* 45. *§. si sub conditione, de leg* 2. Viuentis autem nulla est hereditas, *l.* 1. D. *de hered. vel act. vendit. l.* 1. *C. pro hered.*

8 *Vt in l. si Stichum* 8. *§. si quis ita stipulatus, l. quoties* 14. D. *de nouat.*

9 *d. l. cum oportet* 6. *& l. vlt. C. hoc tit.*

10 Sicut è contrario interdum ius patris odiosi & indigni nocet filio, nisi pater iuri vsusfructus sui renuncier, vt in eo casu quem tractat Boer. *quæst.* 7. *n.* 17. post Cæpoll. *cautel.* 8. de patre qui vnum ex liberis suis materna bona habentem occiderat.

11 Atqui ita fit vt propter alium quis habeat quod propter suam personam habere non posset, *vt in l.* 3. *in fin.* D. *quæ res pignor. l. cum hereditate* 55. D. *de acquir. hered. l. si is qui duos* 29 *ff. de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filiofamilias consentiente vsque adeo nulla est, vt nec si patris heres sit filius ratam habere cogatur.

SI materna siue bona siue pignora pater distraxerit, filiofamilias consentiente, vsque adeo nulla & contra legis prohibitionem facta venditio intelligitur,[1] vt nec si filius heres patris sit, ratam tamen eam habere cogatur.[2] Quod enim contra leges factum est approbari nec debet.[3] Neque tamen eo minus de euictione tenebitur ex causa hereditaria,[4] nisi iusta aliqua causa sit propter quam ex persona quoque patris in integrum restitui a duersus contractum possit, vt puta si immodica læsio & vltra dimidiam interuenit.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1 L. 1. *C. hoc tit.*

2 Osasch, Cacher. *decis. penult.* vbi notat hoc casu vt & in aliis quibusdam non esse locum, *l. cum à matre. C. de rei vind.*

3 *L. non dubium* 5. *C. de legibus, l. si quis inquilinos* 112. *§. vlt. de Leg.* 1.

4 *L. Scia* 73. *D. de euict.* in illis verbis: *iure quidem proprio non hereditario Sempronium, &c.*

5 *Ex l.* 2. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO III.

Si mortua muliere creditores paterni agant in bona pro dote obligata, quomodo liberis succurrendum sit?

LIberi iidemque heredes matris non habent iustam intercedendi causam pro materna dote pecuniaria, si paterni creditores viuo patre iudicatum exequantur in eas res, quas pro dote obligatas constet, etiam si adsit clausula constituti.[1] Cum bonorum maternorum defuncta vxore, non secus ac dotis ipsius quandiu dos fuit vsufructus ad patrem pertineat,[2] sed hoc ita est accipiendum, vt tamen non simpliciter & absolute liberis præcludatur via interceſſionis, sed addita clausula, *quant à présent*, vt mortuo quandocunque patre saluum iis sit ius pignoris & hypothecæ in res pro dote obligatas, nec iis obsit res iudicata.[3] Sed & illud addendum est, ita repellendos liberos, si alia patri bona supersint, ex quibus doti possint satisfieri finito vsufructu.[4] Quid enim si vniuersa illa consumpserit ac dilapidauerit? Cur non liceat liberis viuo etiam patre incumbere pignori, ac sibi per retentionem consulere,[5] quemad modum ipsi mulieri liceret si viuerer,[6] vt haberet vnde se suosque liberos exhiberet. Nam & cum pater hereditatem post mortem suam restituere liberis rogatus fideicommissi bona dilapidat, repræsentare fideicommissum cogitur; vt filio cui cauēri non potest prohibente potestatis iure hoc veluti remedio consulatur.[7] Ergo audiendi hoc casu erunt liberi si tanquam heredes matris intercedant, adeoque pro ipsis etiam fructibus, vt pote ex quibus ali debeant à patre.[8] *Ita Senatus* pro R. D. Priore & religiosis monachis Sancti Petri de Lemens contra fratres Charriere 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quia res obligata pignori potest distrahi saluo iure pignoris, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rei suæ alien. l. si debitor.* 4. *§.* 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

2 *L.* 1. *C. hoc tit.*

3 *Vt in l. Babius* 30. *in fin.* D. *de pact. dotal.*

4 *Arg. l. iubemus* 29. *C. ad* SC. *Velleian.*

5 *Arg. l. Imperator* 50. D. *ad* SC. *Treb.*

6 *L. vbi adhuc* 29. *C. de iur. l. si constante* 24. D. *solut. matrim.*

7 *d. l. Imperator.* vbi est text. elegans *ad* SC. *Treb. l. Titius* 54. *eod.*

8 Cum ex iis fructibus etiam sumi debeant sumptus necessarii ad materna bona tuenda, *d. l.* 1. *C. hoc. tit.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo auus maternus repetit dotem etiam viuo patre, qui eius vsumfructum habeat.

POtest auus maternus defuncta in matrimonio filia superstitibus liberis dotem quam dederat repo[illegible]re liberorum quodāmodo nomine, etiamsi viuat pater,[1] si male ille bona

Source : BIU Cujas

bona sua dissipet,[2] nec liberos alat. Quo sane casu æquum est priuari eum vsufructu, quem alioqui in bonis maternis haberet.[3] Cum non alia lege det ei lex vsumfructum quam vt matrimonij onera, quæ post filiæ mortem supersunt, perinde ac constante matrimonio perferat,[4] inter quæ præcipuum est vt liberos exhibeat.[5] *Ita tractatum est* in publico Senatus auditorio Calen. Decembr. 1592. pro N. Andrea de Bienuenu contra N. Galatin.

1 Licet verum sit hodie mulierem habere liberos suos heredes etiam in dote profectitia, quamuis sit illa in patris sui potestate, si credimus Bart. & aliis *ad l. post dotem* 40 D. *solut. matrim.* Ac proinde vsumfructum illius dotis maternæ ad patrē liberorū pertinere *ex l.* 1. C. *hoc tit.*

2 *Arg. l. Imperator* 50. D. *ad* SC. *Treb.*

3 *d. l.* 1.

4 *d. l.* 1. iunct. *l. pro oneribus* 20. C. *de iur. doi. l. si is qui* 50 §. *ibi des*, D. *eod.*

5 *L. vbi adhuc* 29. C. *eod. tit. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Alia causa est vxoris, alia liberorum, post mortem matris vergente marito ad inopiam.

QVod ius mulieri competit, cui dotis nomine cautum est traditione bonorum mariti ad inopiam vergentis constante matrimonio, vt nulla mariti creditoribus in eas res, earúmve fructus actio competat, propterea quod ferendis matrimonij oneribus alendisque parentibus & liberis eos fructus impendi oporteat,[1] non idem liberis mortua matre datum est, licet matris heredes proponantur.[2] Mutatur enim causa possessionis defuncta in matrimonio muliere, nec fieri potest vt ex causa dotis bona possideantur eo tempore, quo ficut matrimonium nullū ità dos amplius nulla sit.[3] Etsi autē dos matris defunctæ cū cæteris bonis maternis ad liberos superstites hereditario iure deuoluitur,[4] ex quo tamē locus factus est restitutioni, pecunia iā deberi incipit,[5] cuius petitio aduersus patrē siue diuitē siue inopē competere proculdubio nulla potest: Non solum quod inter patrem & filium familias iudicium nullum exerceri possit,[6] sed etiam quia bonorum maternorum omnium vsusfructus ad patrem pertineat.[7] Bona vero, quæ mulieri constante matrimonio tradita fuerant, vt ei pro dote cautum esset, ad maritum pleno iure redeunt, & consequenter in ea eorumq; fructus persecutio mariti creditoribus non denegatur.[8] *Ita Senatus* pro N. Broche anno 1594. post causam in publico auditorio peroratam 6. Cal. Iul. 1593.

1 *L. vbi adhuc* 29. C. *de iur. dot.*

2 Quamuis dici soleat eodem iure censeri heredem, quo persona defuncta censebatur, quasi sit eadem persona, *Nouell.* 48. *d. iureiur. à mouent. præst. in princ.*

3 Dos enim non potest esse sine matrimonio, quamuis possit matrimonium esse sine dote, *l.* 3. D. *de iur. dot.*

4 Est enim dos proprium filii patrimonium, *l.* 3. §. *sed vtrum.* C. *de minor. l. pater filiam* 14. D. *ad leg. falcid. l. vlt.* D. *de collat. dot.*

5 *L. vnic.* C. *de rei vxor. act.*

6 *L. iis nulla* 4. *ff. de iudic. l. Imperator* 50. D. *ad* SC. *Treb.*

7 *L.* 1. C. *hoc tit.*

8 *L. creditoris* 8. D. *de distract. pignor.*

DEFINITIO VI.

Liberis succurrendum est etiam aduersus creditores patris vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, si aliunde non possint.

AT quid si tam inops sit pater vt non habeat de suo vnde se suosque possit alere? An non sit inhumanum fame perire liberos,[1] nec bonorum paternorum distractionem prohibere posse? Et quidem si materna hereditas ex bonis immobilibus constaret, dici commodè posset, eorum vsumfructum ad patrem quidem spectare debere, sed ea lege vt se suosque aleret ex fructibus, nec liberorum personas minus quam bona ipsa tueretur.[2] Sed cum pecuniaria dos matris fuit, difficilius est vt liberis, qui non nisi hypothecam habent in bonis patris, æque facile succurratur atque cum de rei suæ proprietate tuenda fructibúsve retinendis contendunt. Præsertim cum mortuo quandocunque patre salua iis futura sit actio ad pignora sua persequenda, nullius quantūcunque longissimi temporis obstatura præscriptione.[4] Tum vero, quid si liberi sint industrij, vt omnia ad vitam necessaria sibi quærere facile possint?[5] Sed tamen & verius & humanius est, vt etiam viuo patre iustam habeant intercedendi causam, hactenus saltem vt ex pignorum petinde ac bonorum maternorum fructibus exhibeantur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Necare enim videtur qui denegat alimenta, *l. necare* 4. D. *de agnosc. & alend. lib.*

2 Secundum ea quæ diximus D. *fin.* 4. 3. *ex l.* 1. C *hoc tit.*

3 Plus enim iuris habet proprietarius in re sua quam creditor in re sibi obligata.

4 *Auth. nisi tricennale*, C. *hoc tit.* quia filiofamilias non valenti agere non currit præscriptio, *l.* 1. §. *vltim.* C. *de annal. except.*

5 Non enim aliter filium alere pater cogitur, quam si filius aliunde non habeat ex quo se alat, *l.* 5. §. *sed si filius, & §. alimenta autem*, D. *de agnosc. & alend. liber.*

6 Quomodo exhiberentur si eorum mater adhuc viueret. Dixi D. *fin.* 3. *supra ex l. vbi adhuc* 29. C. *de iur. dot.*

TIT. XXXV.

DE BONIS QVÆ LIBER.

DEFINITIO I.

Contra bonorum filij aduentitiorum alienationem à patre factam, non solum filius potest venire, quamuis heres patris, sed etiam pater nomine filij.

Q. Caute 2 qu. 6. n. 33.

PAter, qui bona filij aduentitia contra legis prohibitionem alienauit,[1] non eo minus reuocandæ alienationis quam ipse fecerit, ius habet non proprio quidem nomine, sed officij sui ratione,[2] & quod idem est, ex persona filij,[3] qui vtique mortuo patre, tametsi eius heres esset, si aliud nihil obstaret, bona sua vindicare posset.[4] Nam quod dici solet nemini permittendum esse vt contra factum suum veniat, ne ex alterius quidem persona,[5] ita vetum est, si sui, non item si alieni commodi gratia id faciat.[6] Neque patri necessarium erit auxilium restitutionis in integrum,[7] filio vero cum patris auctoritate agenti[8] multo minus.[9] Etsi enim regulare est, vt quandiu viuit is, qui prohibitam à lege alienationem fecit, si eandem administrationem retineat, necessaria sit in integrum restitutio,[10] id tamen in proposito non obtinet propter distinctā à persona patris administratoris personam filij proprietarij, qui non contraxit,[11] eique regulæ tum demū locus esse potest cū administrator solus ille est, qui proprietarii personam & vices gerat, vt contingit in prælato rem ecclesiæ alienante.[12] Neque rursus simile est, quod patris factum etiam in re filiæ, puta in dote profectitia, quam pater aut acceperit aut alteri solui iusserit inscia filia, nocet filiæ quandiu pater viuit, retinerque administrationem, id est quousque filia sui iuris effecta sit.[13] Nam dos profectitia ita est filiæ vt tamen sit etiam patris, vtrique scilicet communis.[14] At bona filij aduentitia solius sunt filij.[15] *Ita Senatus* in causa Ioannis Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Interdicta enim est patri bonorum filii aduentitiorum alienatio, *l. cum oportet* 6 §. *non autem*, C. *hoc tit.*

2 Bart. & Castr. *ad l. cum à matre*, n. 5. *& 6. de rei vindic.* vbi etiam gloss per textum *l quemadmodum* 7. C. *de agric. & censit. lib.* 11. *tit.* 47. *l. iubemus* 14. §. *sane si hæc*, C. *de sacros. eccles.* & ibi Bart. n. 10. Idem Bart. *in l. iusiurandum quod ex conuentione* 17. §. *procurator*, n. 6. D. *de iureiur.* Adde text. *in l.* 1. C. *de liber. caus.*

3 Multa enim potest facere pater ex filii persona, quæ ex sua non posset, *l.* 3. §. *Pomponius, ff. de minor. l. patre* 27. *eod.*

4 *L.* 1. C. *de bon. matern. d. l. cum oportet* 6. § *non autem*, C. *hoc tit.* quia quod contra leges factum est pro infecto habendum est, vt ait *dict. l. iubemus* 14 §. *sane si hæc, in fin.* C. *de sacros. eccles.* Addidi *si aliud nihil obstaret.* quia si filius factum patris adprobauerit, aliud est, maxime si adprobauerit, post ipsius patris mortem, *argum. l. si quando* 35. §. 1. *vers. sed hoc ita*, C. *de inoffic. testam.*

5 *Ex l. si non sortem* 26. §. *filius familias*, D. *de condict. indeb.*

6 Vt bene Castrensis & alij ad eum locum interpretantur.

7 Quia tunc necessaria est restitutio cuius rescindendum est factum, quod ipso iure tenet, non autem cum non tenet, *l.* 3. C. *si aduers. libert. l.* 2. C. *de præd. minor.*

8 Ne scilicet videatur iudicium sine patris auctoritate consistere, *l vlt.* § *necessitate*, C. *hoc tit.*

Source : BIU Cujas

9 Cum filius ipse non contraxerit.

10 Gloss.*in cap.veniens,ad fin.*Extr.*de transact.per cap.*1.Extr.*de in integr.restit.*

11 *Tot tit.Ne filius pro patre.*

12 Nam prælatus ecclesiæ quæ proprietaria est vicem gerit.

13 *L.2.§.quod si in patris potestate,vers.caterum,* vbi Bart. & Ias. notant.*ff solut.matrim.*

14 *d.§.quod si in patris,*saltem eo respectu, quod ad patrem ea dos redire aliquo casu potest,*l pater filiæ 71.ff.de evict.*

15 Excepto vsufructu qui ad patrem pertinet,*d.l.cum oportet,*sed qui non potest facere quo minus bona sint filij,*l. recte dicimus 25.ff. de verb.signif.*

DEFINITIO II.

Dolea dist 2. qu.6.n36

SI tamen pater,vt fieri adsolet,cum bona filij alienaret,iurauerit se nullomodo nullaque ex causa contra vnquam venturum,omnis sane agendi via ei præclusa esse intelligetur propter iurisiurandi auctoritatem,[1] adeo vt neque filio agere volenti consensum & auctoritatem accommodare possit.[2] Quam ob causam non insubtiliter quidam remedij loco inducendum putauerunt,vt postulante filio cogatur per iudicem pater agenti filio consentire,propterea quod iusiurandum quodlibet eam semper interpretationem admittere debeat,vt salua exceptaque intelligatur auctoritas superioris,[3] cui parere fit necesse.[4] Quid vero si eadem bona quasi perperam & contra legem alienata filius viuo adhuc patre qui vendidit alteri velit vendere?[5] An permittendum erit patri vt filio vendenti consentiat,[6] aut filio vt vendat,etiam inuito vel non consentiente patre in cuius sit potestate?[7] Neutiquam Obstat enim patri proprium iusiurandum,[8]filio vero auctoritas patris & ius potestatis.[9] At neque cogendus erit hoc casu pater à iudice vt agenti filio vendentiue consentiat.Tum enim remedio locum fieri æquum est cum id agatur vt male facta alienatio reuocetur,non vt res alienari prohibita rursum distrahatur.[10] Nisi eo demum casu,quo ex causa necessaria iudex videat permittendam decernendamq; distractionem:[11] Extra hunc casum qui à solo patre prior emit,securus est hactenus vt ei præferatur, cui postea filius cum patris auctoritate vendiderit.[12]Prius itaque est,vt prior alienatio reuocetur,quàm vt ad secundam veniri possit. *Ita Senatus* in eadem causa.Vide tit.De rei vindic.Desin.1.

1 Est enim omnino seruandum iuramentum, quod seruari potest citra dispendium salutis æternæ,licet præstitum sit contra leges ciuiles *cap.cum contingat,& pass.*Extr.*de iure iur.cap quamuis pactum,de pact.in 6.*licet aliud sit de iure ciuili,*l.non dubium 5.in fin.C.de legib. l. iuris gentium 7.§ generaliter*, D.*de pact.l.si quis inquilinos 112.§.vlt.de legat.*

2 Quin hoc ipso periurium incurrat,cum hac parte parta sint agere & agenti consentire.

3 Ita singulariter Bald.*in l.vlt.§.in computatione,col.2.in fin. v. nunc venio ad quasdam quæstiones,C.de iur.delib.*

4 *L.non videntur 167.§.qui iussu,de reg iur.l.vlt.D.ad municip.*

5 Scilicet quasi nunquam alienata.

6 Quemadmodum consentire posset & deberet filio agenti,*d.l.vlt. §.necessitate,C.hoc tit.*

7 Nam si esset emancipatus nullus esset locus quæstioni,cum pater non sit legitimus administrator filij emancipati, qui ipse paterfamilias est,& quodammodo extraneus patri,*l.quin etiam 55.in fin.D.de rit.nupt.*

8 Quod omnino seruari debet & inuiolabiliter,vt dixi *n.1 Auth.sacramenta puberum.C.si aduers.vendit.*

9 Non enim filio magis quam patri permissa est huiusmodi bonorum alienatio,*l.vlt.§.ipsum autem filium,v.non autem,C.hoc tit.*

10 Ne ludibrio sint leges & magistratus,si contra leges magistratus auxilium imploretur,*arg.d.l.vlt.§.vlt.vers.non autem filio.* iunct.*l.auxilium37.D.de minor.*

11 Hoc est ad alendos liberos,vel etiam patrem ipsum inopia laborantem,*dict.§.ipsum autem filium,vers.sed pater quidem.*

12 Quia cæteris paribus præferri debet is, qui prior contraxit, nactusque est possessionem,*l quoties 15.C.de rei vindic.* cum aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prosit,*l.vlt.D.de acquir.poss.ff.*

13 Non enim ferendum est vt eadem res duobus in solidum vendatur,*l.qui duobus 21.ff.ad leg.Cornel.de falsis.*

DEFINITIO III.

Pater potest ex causa æris alieni vendere bona filij sine decreto,sed æris alieni causam probari oportet aliter quam ex patris assertione

NOn bene tutori comparatur pater in administratione bonorum filij,quamuis vterque sit legitimus administrator. Tutor enim licet æs alienum vrgeat; tamen pupilli rem sine decreto distrahere non potest.[1] Pater potest,[2] siue quod plus iuris habeat,qui solum administrator est, sed etiam fructuarius,[3] siue quod multo minus suspecta patris quam tutoris fides esse debeat:[4] cum & si quando causa cognita iudicem quid statuere oporter,soleat ille,& plurimum teneatur patris subsequi voluntatem.[5] Plane patri æris alieni necessitatem obtendenti,& ex ea causa filij bona distrahenti non facile credetur, vt neque tutori si alia probatio nulla sit.[6] In ipsa enim re non in parentis arbitrio esse debet iusta distrahendi causa,[7] quæ tamen si subsit ratio nulla est, cur ad alienationis vires minorem patris, quam iudicis auctoritatem existimare debeamus.[8] Vnde illud etiam manat quod dici solet, in dubio non præsumi filium læsum ex contractu, quem pater filij nomine interij,[9]neque omnem alienationem bonorum filij interdictam patri,sed eam tantum quæ iustam causam nullam habeat.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.magis puto 5.§. non passim & sequentibus, D.de reb.eor. qui sub tutel.*

2 *L.vlt.§.sin autem æs alienum.*vbi Bald.*C.hoc tit.*

3 *d.l.vlt.& l.cum oportet 6.eod.tit.*

4 Nullum enim melius consilium est pro filio quam paternum,*l.vlt. C.de curat.furios.l.vlt.C.qui & aduers.quos.*

5 *d.l.magis puto,§.sed si pater,& l.vlt.eod.tit l.1.§.& si quidem, l. filio 6.l.in confirmando 8.& l.pen.*D.*de confirm.tut.*

6 Alioqui facile inuenta erit ratio legis eludendæ contra *d. l. magis puto,§.si pupillus,& d.§.non passim,& § si æs alienum,l.scire oportet 21.§.1. de legit.tutor.*

7 Cum illius arbitrio hac parte noluerit lex considere,*d.§.sin autem æs alienum,l.vlt.C.hoc tit.*

8 Nam nec iudex adhibetur in contractibus pupillorum & minorum, nisi vt patris præsentiam supleat.

9 *d.l.vlt.C.qui & aduers.quos in integr.rest.*

10 *d. §. si autem æs alienum.* [Inde est quod si filiusfamilias hæres scriptus & hereditatem ex fideicommisso restituere iussus sit,potest pater filii nomine restitutionem facere etiam sine iudice & actiones transferre,*l.quamuis 40.§.1.D.ad SC.Treb.*In quo plus iuris habet pater quam tutor,*l.restituta 37.§.1.eod.* Quin & post facta restitutionem,siue re,siue verbo,si velit pater sibi emere à fideicommissario potest, nec quicquam ideo in fraudem filii fecisse intelligitur. Sed & si fideicommissarius nunquam possessor factus sit,dum tamen factus sit dominus bonitarius per restitutionem ex *l.facta 63.eod* potest pater ipse sibi tradere *l.fistulas 78.§.1.de contr.empt.* adeoque mutare sibi causam possessionis ex noua causa superuenietę,id est possidere suo nomine quod antea possidebat nomine filii, *l. non solum 33.§. quod vulgo,ff. de vsucap.*iunct.*l. quod meo 18.à contr.sent.ff.de acquir.poss.ff.§.interdum,Instit.de rer.diuis. l interdum 21.de acquir.poss.ff* Nec verendum est vt hoc casu præster filio auctoritatem in rem suam: cùm nullo sit opus facto filij post restitutionem ab ipso patre, tanquam à patre factam. *Ita Senatus* in causa Nicolai Toynet,& Francisci Burut Calend April.1612.] * Quid ergo si nulla vrgente causa pater vendiderit bona filij, nec ea tamen filius vindicare possit aut velit sed malit à patre, aut à patris herede petere æstimationem, an spectanda erit præsens æstimatio, aut quæ fuit tempore venditionis? Et placet præsentem deberi, quia si bona vindicaret haberet in bonis ipsis præsentem, ac verum valorem aut si ab emptoribus bona euinceret, cogeretur pater aut eius heres euictionis nomine præstare quanti emptorum interesset, quo contineretur verum & præsens rei precium, & quanti pluris nunc res esset, quam vendita fuisset,Id enim est quod dici solet,*Id quod interest egredi plerumque rei precium*, scilicet conuentum. Cum & iustum aliquando egrediatur *l. 1. ff de act. empt. l. si in conditione 60.ff.de evict.*Sed tamen bonitas æstimabitur quę fuit tempore venditionis non quæ nunc est *l. bonitatis 12.eod.tit.* Quid enim si meliorationes aut deteriorationes superuenerint? Non debet ea res meliorem facere, nec deteriorem filij conditionem.Planè si alienatio à patre facta valuisset, nec de alio filius conqueratur, quam quod leuiore ac minus iusto precio facta fuisset, inspici deberet æstimatio quæ tum fuisset, non quæ postea aucta esset. Denique hoc casu vtro tempore res minoris fuisset, superiore autem vtro tempore pluris, vt *in l.si sterilis 11.§.cùm per venditionem,de act. empt. Ita Senatus* in causa D. de Siccard, contra Anton. Pellisseri, 17 April.1617.

DEFINITIO IV.

Alienatio bonorum filij facta per filium ne ipsi quidem nocet, nec possunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vsumfructum habeat.

Bona

BOna, in quibus pater habet vsumfructum, vsque adeo prohibetur filius alienare,[1] vt nec si iurauerit, cogi tamē possit ad obseruationem iurisiurandi etiam mortuo patre,[2] non magis quam si à prodigo cui bonis interdictum esse iuratum proponeretur.[3] Itaque nulla prorsus est alienatio non solum respectu patris, cui constat nullum in vsufructu præiudicium fieri per filium potuisse,[4] sed etiam quod ad filium attinet, quippe qui ne sibi quidem nocere potuerit propter distinctam legis prohibitionem:[5] itemque propter connexum ius patris, qui vtique paterno iure & tanquā legitimus filij administrator nō aliorū bonorū vsufructū habere potest, quā quæ ad filium ipsū pertineant.[6] Eadem ratio facit, quod magis mirum videri debeat vt etiam delinquēte filio eo delicti genere, ex quo bonorum omnium publicatio irroganda sit, publicari tamen nequeat proprietas bonorū aduentitiorum, in quibus pater habet vsumfructum,[8] *Ita Senatus* 11. Calend. Decemb. 1588. Iūge Defin. De bon matern.

1 L. *vltim. §. filius autem familias*, *Cod. hoc tit.* [Similiter & alienatio huiusmodi bonorum aduentitiorum per partem facta, vsque adeo nulla est, vt mortuo patre possit per filium reuocari prōposita nimirum rei vindicatione, quoniam ex alienatione facta contra legis prohibitum trāsferri dominium non potest, *d. l. vlt. & l. fin. C. de reb. alien. non alien.* Sed an per interdictum aut retinendæ aut recuperandæ possessionis? Finge filio familias obuenisse bona materna iure hereditario. Certum est filio non tantùm acquiri proprietatem, sed etiam possessionem, non quidem ex iure communi *l. cùm heredes* 23. D. *de acquir. poss* sed ex statuto & edicto quo mortuus saisit viuum, vt loquuntur pragmatici. Nec ob id minùs eam possessionem ad filium pertinere, quod pater habeat vsumfructum. Cùm fructuarius non suo nomine possideat, sed proprietarij, cuius possessionem proinde interuertere non potest, licet naturaliter possidere videatur, *l. naturaliter* 12. *eod. tit.* Potest igitur filius mortuo patre petere aduersus eum qui à patre emit, vt sibi sua possessio restituatur: quemadmodum si alienatio nulla facta esset, posset petere vt in sua possessione retineretur. Postquam placuit iure nostro prouinciali, vt ea possessio statutaria, quamuis ciuilissima eosdem effectus habeat ad proponenda interdicta omnia quæ haberet vera possessio corporalis & actualis, de qua in *l. officium* 9 *ff. de rei vindic.* Planè aliquo casu fieri potest, vt post mortem patris vindicatio bonorum per patrem alienatorum competat, non etiam interdictum. Puta si vnus ex pluribus liberis, iisdemque hæredibus matris decesserit viuo patre, & ita heredem pro parte reliquerit patrem, & ex reliquis partibus fratres vtrinque coniunctos, & pater antequam conuolaret ad secunda vota fundum maternum alicui vendiderit. & tradiderit, deinde conuolauerit & decesserit. Eo namque mortuo possunt quidem alij liberi alienationem reuocare in totum, id est, etiam pro parte quæ fuerat patri quæsita, quippe quam amiserit per transitum ad secundas nuptias. Et ideo haud dubie competit iis vindicatio, sed, non æquè tamen interdicta, quia non sicuti dominium quod fuit patris, recurrit ipso iure ad liberos per secundas nuptias, non obstante alienatione contra legis prohibitionem facta, ita potest ad eos redire possessio partis paternæ, quam nunquam habuerunt, & quæ per venditionem translata fuit in emptorem. Cùm etiam ex contractu nullo trasferatur possessio, *l. 1. §. si vir vxori, D. de acquirēd. possess.* Vnde fit vt pro aliis partibus quę ex frat risprædefuncti hereditate ad alios liberos peruenerūt, possint quidē illi agere interdicto, recuperandæ possessionis tanquam spoliati, quandoquidem illegitimum factum patris pro facto filij censeri non potest, sed non interdicto retinendæ, cùm possessionem illam statutariam amiserint per alienationem quantumuis nullam & nulliter à patre factam, *d. §. si vir vxori. Ita Senatus* contra Claudium Besson pro Ioanne & Michaele l'Heritier 17. Iunij 1614.]

2 *Cap. non est obligatorium, de reg. iur. in* 6.

3 Imb. de Bouenc. *ad Auth. sacramenta, n.* 39.

4 Boer. *qua. 7. num.* 18. post Bald. *in l. 1. hot tit.* & Corneum *cons.* 208. *n fin. vol.* 3.

5 *L. cum non solum*, § *filiis. C. hoc tit.* Salic. *in l.* 3. *C. de bon. damnat. ex. l. cum ancillis, C. de incest. nupt. à contr. sens.*

6 *L. cum oportet, & dict. l. vlt. C. hoc tit.* Et ex hac ratione responderi potest ad id, quod quidam obiiciunt, quos refert Boer. *d. quæst. 7. n.* 14 alienationem quæ ex causa delicti proficiscitur esse necessariam. Ex gloss. *in l. etsi condemnatus, ff. de noxal. act.* Itaque etiam si pater deliquerit, tamen placet saluum ei esse vsumfructum. Boer. ex Bart. *d. quæst. 7. n.* 10. licet contrasentiat idem Bart. *in l. si postulauerit, §. iubet, ad leg. Iul. de adult.* & alij quos refert idem Boer. *ibid. n.* 2.

7 Bart. *in l. si finita § si de vectigalibus, qu. 6. de damn. infect.* Boer. *q. 7. n.* 10. *& seqq.* vbi tractat quid in peculio profectitio & Castrens. Guid Pap. *q.* 516.

8 Limita nisi pater consentiat, vtputa si filio ille administrationē concesserit. Sic enim Boer. ex Bart. & aliis quos refert *d. quæst. 7. num.* 15. licet contra sentiat Abb. *cons. 66. lib.* 2.

DEFINITIO V.

Qui nō est legitimus administrator beneficiorum ecclesiasticorum filij familias.

BEneficij ecclesiastici, quod à sūmo Pontifice aut ab Ordinario collatum in filium familias fuit, pater neque legitimam administrationem habet, neque vsum fructum.[1] Ea ratione, quod nec ad ipsum filium familias, sed ad ecclesiam proprietas beneficij spectet,[2] nec in huiusmodi causis filius familias sequatur ius potestatis, sicut nec in ceteris, quę ad ius publicum pertinent.[3] *Ita. Senatus* in ea causa de qua S C. 32 sup. de probat.

1 *Cap. fin* vbi Canonist. *de iudic. in* 6.

2 *Cap. cum olim.* vbi Panorm. post Innoc. *Extr. de test.* Iacob. Pute. *decis.* 441. *lib.* 2.

3 *L. nam quod* 14. D. *ad S C. Treb. l. quippe* 78. iunct. *l. prac. d.* D. *de iudic.*

DEFINITIO VI.

Bonorum, quorum non habet vsumfructum pater, nec legitimus administrator est: perdit vero etiam cæterorum administrationem, si in iis male versetur dolo malo.

PAter legitimus filij administrator non est in iis bonis, quorum non habet vsum fructum.[1] Sed & si in iis bonis, quorum fructuarius est dolo malo versatus probetur, æquissimum est permitti filio, vt etiam sine patris auctoritate ius suum in iudicio persequatur, vt eam saltem fraudis suæ pœnam pater sentiat,[2] præsertim vero si iudicium non nisi patris periculo & incommodo exerceri possit, isque adeo lapsus sit facultatibus, vt eo postea defuncto nunquam filius sit ex ipsius bonis indemnitatem consecuturus.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua sup. SC. 12. de legat.

1 Et ideo placuit Iustiniano, vt de iis bonis, in quibus pater non habet vsum fructum, possit filius pro arbitrio disponere *Nouell. 117. vt. liceat matr. & auia, cap.* 1. non tamen testari *l. penult. C. qui testam. facer. poss. vel non.*

2 Arg. *l. Imperator* 50 D. *ad S C. Treb. l. sed si vnius* 21. §. *interdum tamen.* D *de iniur.*

3 Inanis enim est actio quam debitoris inopia eludit, *l. nam is* 6. D. *de dolo.*

DEFINITIO VII.

Cessio bonorum non auffert patri legitimam administrationem bonorum filij nec vsumfructum. Prodigalitas vero auffert administrationem, sed non vsum fructum.

PAtrem, qui æris alieni magnitudine oppressus bonis cesserit, non eo minus legitimum filij administratorem censendum esse constitit.[1] Ideoque & iudicium corruere quod sine ipsius auctoritate filius exercuerit.[2] Multo minus permittendum est vt filio, impuberi tutor detur, aut curator minori, qui in patris est potestate.[3] Certe si paupertas patris à malis moribus causam habuerit, quod is prodigus sit & talis, qui ipse indigeat curatore, aufferenda ab eo est administratio, curatorque & patri & filio dandus vt vtriusque indemnitati consulatur.[4] Sed ita tamen vt patri saluus, sit vsus fructus, cuius alioquin causa non solet ab administrationis iure separari.[5] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1592.

1 Nam cessio bonorum est beneficium iuris & legis Iuliæ, quo pronde iuuari patrem non decipi, nec damnum sentire oportet, *l.* 4 *C. qui bon. cedere poss. iunct. l. in commodato* 17. § *sicut, vers. adiuuari, D. commodat.*

2 *L. vlt. in fin. princ. vers. necessitate, C. hoc tit.* [vbi Bald & post eum alii notant, Ne quidem in possessorio posse filiū de his bonis agere sine consensu patris, nisi pater sit absens. Quam sententiam, licet plerisque reluctantibus communiorem & veriorem esse defendit Iacob. Men. *in tract. de recup. poss. remed.*]

3 Nec enim paupertas legitimus modus est tollendæ patriæ potestatis, *tot. tit. Inst. quib. mod. ius patr. potest. tollit.*

Source : BIU Cujas

4 Arg.*l.vlt.C.de legit.tutel.* iunct.*§.item matr.Instit.de excus.tutor.*

5 *d. l. & l. cum oportet. 6. C. hoc tit & ibi notat* [Si tamen pater sit prodigus, qui dissipet non tantùm fructus & reditus, sed ipsam quoque rerum substantiam, tenetur satisdare de bene vtendo fruendo. Ad quod alioqui non tenetur. Boer.*decis.* 61.*nu.* 10. ¦Nèc si omnes fructus dissipet, quia fructuum rationem reddere non cogitur,*d.l.vlt.*]

DEFINITIO VIII.

Quod filius familias acquirit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur nec patri, sed ipsi filio.

QVod filius familias sibi emit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur, [1] nisi in subsidium, id est, marito non existente soluendo, [2] nec patrifamilias, quia ex re ipsius acquisiit, [3] postquam ex Iustiniani constitutione [4] inductum est vt filius familias sibi acquirere possit ex causa qualibet, dummodo non ex re patris. [5] Itaque si in eam rem agant paterni creditores iustam intercedendi causam habet filius, quod attinet ad proprietatem. [6] An & quod ad fructus? Vtique, nisi ponas filium habitare cum patre & vniuersa matrimonij onera per patrem sustineri, [7] quo casu dotis fructus ad patrē pertinere æquum est, [8] & consequenter ex eius persona ad patris creditores, [9] si modo aliūde habeat pater ex quo possit matrimonij oneribus sufficere. [10] Sane quod filius familias acquirit ex pecunia dotali non solum mulieri quæritur, sed ita etiam vt sit dotale tanquam in dotalis pecuniæ locum subrogatum. Quo pertinet quod à Iureconsultis proditum est, res quæ ex pecunia dotali comparatæ sunt dotales videri. [11] *Ita tractatum est* in causa Bouier in secreto auditorio, Non. Iulij 1593.

1 *L.ex pecunia 12.C.de iur.dot.*

2 *Arg.l.si vxor marito 51.D.de donat.inter vir.& vxor.*

3 Quia dos in bonis mariti est, *l.quamuis 75.D.de iur.dot.* non in bonis soceri *l. si filia 20. §. hoc amplius, ff. famil. erciſc. & actione 61. § vlt. ff. pro socio.*

4 *In l.cum oportet 6. C.hoc tit.*

5 Nam in peculio profectitio nihil est innouatum à Iustiniano, *d. l. cum oportet, verſ. ſi quis itaque.*

6 L.1.*& tot tit. C ne filius pro patre.*

7 Quia etiam filij onera agnoscere pater debet, *d.§.hoc amplius, l. penult.D.de agnoſc.& alend.liber.*

8 Ibi enim dos esse debet vbi sunt onera matrimonij, *l.ſi iis qui 56. §. ibi dos, D.de iur.dot.* iunct. *l.pro oneribus 20 C.eod.*

9 Quia paratam actionem habent creditores præsertim hypothecarij in bona sui creditoris, *l.creditoris 8. D.de diſtract.pign.*

10 Alioqui conseruanda dos est mulieri & marito & liberis vt ex ea alantur, *l.vbi adhuc 29.C de iur.dot.*

11 L.*res quæ 54.ff.eod.tit.* Scripſi. *lib.5 Coniectur.*

DEFINITIO IX.

Quod acquiritur per filium familias non ex re nec industria ipsius, acquiritur patri nec eo minus tamen obligatur filio vt cætera bona paterna, puta pro dote matris.

FIliafamilias cum neque peculium vllum aduentitium haberet, neque eius esset ætatis vt sibi ex propria industria posset aliquid acquirere, [1] fundum absente patre sibi emerat à paternis creditoribus, quibus postulantibus fundus ille publice venditus fuerat, nulloque existente extraneo emptore iisdem pro ea summa, quæ debebatur, addictus. [2] Placuit patri per filiam fuisse quæsitam fundi proprietatem, [3] adeoque possessionem, [4] quod ex peculio profectitio quæsitus videretur. In quo bonorum genere nihil à Iustiniano immutatum est de antiquo iure, [5] quo obtinebat vt per filiosfamilias parentibus omnia quærerentur. [6] Itaque siue viuo patre siue post eius mortem alij patris creditores, etiam qui post emptionem facti sint, petant mitti se in eius fundi possessionem iure pignoris siue conuentionalis, siue prætorij aut iudicialis, nullum filiæ prohibendi ius est, tametsi non sit illa heres patris, quod eo casu tanto minus iuris, imo nihil prorsus in eius bonis habeat. [7] Plane si pro dote materna aliā ve causa anteriori filia patris bona omnia obligata habere probetur, [8] iniquum sit hoc solo duriorem eis in fundo isto conditionē fieri, quod ipsa patri, non pater sibi ipsi eum comparauerit. Ideoque posterioribus cæteris præferetur. [9] Extra hanc causā si cæteri creditores propria etiam si voles auctoritate fundi huius possessionem occupauerint, frustra se filia dicet spoliatā, cum spoliari non potuerit, quæ nunquam possedit, [10] nec vnquam possedisse quæ patriam inde ab initio & primo ipso acquisitionis momento cum proprietate possessionem quoque quæsierit. [11] Si tamen patri heres extiterit, eo certe casu poterit se dicere spoliatam, quo alius quilibet patri heres idipsum dicere posset, [12] ne sit deterioris conditionis quā extraneus. [13] *Ita Senatus* in ea causa Sebast. Bernard. & N. de la Chinal, prid. Id. Nouembr. 1593.

1 Acquirere enim de bonis suis censetur aut ex sua industria, qui habet vnde sibi possit acquirere, *cap. relatum 2.cap. quia nos, de testam* Boer.*quæſt.* 20.*n.* 5.

2 Sic enim fieri solet & debet, *l.cum bona 16.de reb.auctor iudic. possid. alias l.1.de priuileg.credit.l.1.& 2.C ſi in cauſ.iudic.pign.cap.ſit.*

3 Ex *l.placet 79 D.de acquir hered.l.1. D. ſi à parent.quis manum ſit.*

4 Quæ scilicet facilius per alium acquiritur quam proprietas? *l.1.C. per quas perſon.neb.acquir.*

5 *L.cum oportet.7. verſ. ſi quis itaque.* in illis verbis, *non ex eius ſubſtantia cuius in poteſtate ſi, C.hoc tit.*

6 Exceptis scilicet iis, quæ nollet pater sibi per filium acquiri, *l.4.§. ſed.& filius familias, ff. de edend. l.is qui heres 13.§ vlt.de acquir.hered. l. cegi 16.§ ſi pater filio ff. ad S C.Treb.l 1.C.qui admitt.*

7 L *in ſuis 11.ff de liber.& poſthum.*

8 *d.l.cum oportet, §. vltim.* iunct. *l.vnic, C.de rei vxor.act.* [Nam in aliis bonis aduentitiis filius non habet ius vllum hypothecæ in bona patris, *d.l.cùm oportet 6. §. non autem hypothecam.* Imo nec inuentarium facere pater tenetur de bonis aduentitiis filij, quamuis alius quilibet vsufructuarius extraneus teneatur, *l.vlt. § hoc procul dubio, eod. tit.* in illis verbis, *& ab aliis omnibus.* Bald *ad Auth. cauſa quæ, C.de epiſc.& cleric.* Vide tamen Specul. *in tit.de inſtrum.edict. §. vlt. verſ quid de patre.* Et sanè cum inuentarium maximè sit necessarium pro rebus mobilibus, quas tamen potest pater impunè ac pro arbitrio vendere, ac de earum precio, prout vult cum paterna pietate disponere, vt subiiciatur in eadem lege, consequens est, vt nullius vtilitatis possit esse tale inuentarium, Nisi ponas patrem esse nudum administratorem legitimum sine vsufructu. Tunc enim indubitate tenetur facere inuētariū, vt supradicto loco cōcludi. Specul. In cæteris administratoribus aliud est, *l.vlt.de bō.auth.iud.poſſ l.§. vlt.de vent. in poſſ mitt. l.orphanotrophos, C.de epiſc & cleri.* Vide *apoſtill. ad Specul.* Vbi dicit cōsuetudinē ita obseruare, vt nō teneatur pater facere inuētariū. De hypotheca obscurior quæstio est, An possit eam habere filius in bonis aduentitiis aliis quàm maternis. Nam in maternis certum ius est quod proiis, & eorum administratione bona patris sunt obligata ex Iustiniani constitutione quæ hoc primum induxit in *l.ſi quis prioris 8 §. vltim C.de ſecund.nupt.* & quā refert in *d.l.cùm oportet. §. vlt.* Sed in aduentitiis quoq; nostri intelligunt dispositionem *d §. vlt.* ob id quod etiam de administratione loquatur. Sic enim ad eum locum ratiocinatur Castrens. nec videt idem administrationis verbum vsurpatū in *d.l 8. §. vlt.* Idem putat Bald. ad eum locum Notans filiumfamilias non habere quidem bona patris obligata pro administratione in permissis, sed habere tamen in permissis, sed habere tamen in prohibitis. Adde Boer *decis.* 31. *num.* 1. Sed malè meo iudicio. Repugnat enim euidenter text. *in dict. §. non autem quòd probabile non eſt correctum eſſe per §. vlt eiuſd. leg.* qui certè non de aduentitiis quibuslibet loquitur, sed tantùm de maternis rebus & de lucris nuptialibus, de quibus *in d.l.ſi quis prioris 8. § penult. & vlt. C. de ſecund.nupt.*

9 Quemadmodum præferetur si pater sibi comparasset. Vox filiæ hoc casu vox est patris, & contra, *§. ſi quis alij, Inſtit. de inutil. ſtipulat.*

10 L. *non videtur rem amittere 83 l.non poteſt videri 208. de regul. iur.*

11 Ita vt ne momento quidem temporis acquisitio constiterit in filiæ persona. *d l.placet.*

12 Propter edictum, quo mortuus, vt loquuntur, saisit viuum.

13 *Arg.d.l.§.vlt.ſi à parent.quis manum.ſit.*

DEFINITIO X.

Filio sibi fundum emente, & tamen patiente eum à patre possideri, an contractus sit simulatus.

QVid ergo si de suo habeat filia familias vnde fundum emeret, passa tamen sit patrem quandiu vixit in eius fundi possessione remanere; [1] an simulationem præsumemus subiectumque nomen filiæ in fraudem creditorum patris, etiam posteriorum, propter coniunctionem personarum, & continuatam à patre possessionem? [2] An potius familiaritatis tantum iure patrem in possessione fuisse

fuisse dicemus? [3] Præsertim si inops fuit, qui nec alibi æque commode habitare potuerit. Mihi facti quæstio esse videbatur ex personarum & rerum qualitate, pretij etiam modicitate aliisque negotij circumstantiis æstimanda. Sed si apertum sit filiam de suo soluisse, non facile admittendum est vt patri potius quam sibi quærere voluisse videatur, [4] aut vt pretij restitutione contenta esse cogatur. [5] Eadem & in filio familias tractari possunt. *Ita tractatum est* in eodem Senatu

1 Arg. l. *data* 27 C. *de donat.*
2 Arg. l. *sicut* 8. §. *superuacuum*, D. *quib. mod. soluit.*
3 L. *qui iure* 41. D. *de acquir posses.*
4 Arg. l. *cum de indebito* 25. D. *de probat.*
5 Arg. l. *non enim* 9. D. *rer. amot.*

DEFINITIO IX.

Patre nolente aut non valente bona filij administrare, non ideo dandus est filio tutor. Curator tamen interdum dari potest & quando.

QVæsitum est, an si pater bona filij familias administrare nolleт, dandus esset filio impuberi tutor, qui administraret? [1] Placuit non magis recusare patrem posse vt sit legitimus administrator bonorum filij, quam vt sit pater. [2] Sed tamen si aut ætate, aut valetudine, aut minus sanis moribus impediatur, ne commode administrare possit aut velit [3] dandum esse filio non tutorem, cum in patris vel inuiti & inuitus maneat potestate, [4] sed curatorem, qui & habent tutorem dari plerumque posset. [5] Idemque obseruandum esse si quas pater aduersus filium actiones exercere velit, vt puta si filius paterno debitori heres extiterit. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua S C. 3. infr. De patr. potest.

1 Tutor enim vicarius quodammodo est patris, & tutoria potestas in vicem & locum patriæ potestatis cedit, §. 1. *Instit. de tut.*
2 Cum nec alia ratione sit legitimus administrator bonorum filij, quam quia & pater est & habet filium in potestate. Porro non potest facere pater vt non sit pater, nec rursum vt non habeat filium in potestate nisi eum emancipando, *l. ius agnatis* 34. D. *de pact.* iunct. *l. eas* 8. D. *de capit. minut.*
3 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 7. *supr.*
4 Nam patria potestas non nisi certis modis tollitur, inter quos non est paupertas non dolus patris, *tot. tit. Instit. quib. mod. ius patr. potest. tollit.* iunct. *l. Imperator* 50. D. *ad SC. Treb.*
5 *L. 1. & tot. tit. C. in quib. caus. tutor. habent. tut. vel curat. dari potest.*
6 Cum non possit pater auctor esse filio in rem suam, vt neque tutor, *l. 1. l. quod dicitur* 7. D. *de auctor. tutor.* In eoque erat Bartol. qui ad *l. fin. § pupillus, de verb. obligat.* putat in iis quæ ad patrem nihil pertinent dandum esse filio familias impuberi curatorem, etiamsi pater auctoritatem ei præstet. Quod sanè falsum est, nec longè melior distinctio quam tradit Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 7. tit. 1. des droits & estats des personnes, arrest. 1.* vbi vide quid hodie dicat seruari in Gallia.

DEFINITIO XII.

Potest pater data dote profectitia, quas tamen vult leges & conditiones apponere, dum ne in præiudicium mariti. Idem in donatione propter nuptias.

DOs profectitia licet filiæ acquiratur constante matrimonio, [1] ita vt per patrē auocari non possit aut diminui in præiudicium mariti, cui tradita est, [2] retinet tamen naturam peculij profectitij. Ob eamque causam ad patrem reuertitur mortua in matrimonio sine liberis filia, [3] & quidem sine onere. [4] Ex contrario autem potest pater quatenus dos excedit legitimam, quas vult conditiones doti dicere poste tiore qualibet nedum suprema voluntate, [5] dummodo nullū marito præiudicium fiat. [6] Nec ad rem pertinet, quod ea ratione fiat vt lædantur communes liberi ex eo matrimonio susceptī. Neque enim plus iuris habere possunt liberi ex persona matris, quam mater habuerit, [7] nisi proponas venire illos ex propria persona, vt puta si liberis quoque ex eo matrimonio nascituris pater donauerit, dotisque commodum post matrem ad eos peruenire voluerit. [8] Donationis propter nuptias, quæ à parēte in filiū familias cōferri solet, eadēque dotis ratio est. Etenim donatio propter nuptias dos est filij, sicut dos donatio propter nuptias filiæ. [9] Igitur quod in tabulis dotalibus scriptū sit donasse patrē filio inter vinos fauore nuptiarum, & irreuocabiliter, non facit quo minus postea pater testamento possit in iisdem bonis donantis adiicere onus fideicommissi aliudve quolibet, non quidem constante matrimonio in præiudicium mulieris, sed in præiudicium liberorum, si non ipsis quoque liberis donatum sit. [10] Etsi enim valet donatio ex hac causa inter patrem & filium, si nostris credimus, accedente præsertim iureiurando, [11] res tamen à patre donata non eo minus est profectitia, retinetque naturam peculij profectitij. [12] *Ita tractatum est* in causa Dominæ Philibertæ de la Baume Dominæ d'Ambliſe, & domini Comitis de S. Amour, Cal. Febr. 1595. relatumque sic aliàs à Senatu nostro pronunciatum in causa quadam D. de Cornaton *Sine die.*

1 Est enim filia quoque familias dotis capax constante matrimonio *l. Pomponius* 35. *ff. famil. erciſc.*
2 *Authent. sed quamuis*, C. *de rei vxor. action. l. Titia* 62. D. *de iur. dot.*
3 *L. iure succursum* 6. *cod. l. dos à patre* 4. C. *solut. matrim. l. pater filiæ* 71. *ff. de euict.*
4 Nec enim patet in dote filiæ videri potest ipsius heres, vt onera agnoscere teneatur.
5 *L. vltim. § filia de leg.* 2 *. Vide tamen l. 2. & 3. C. hoc tit.* vbi dicitur meliorem esse debere conditionem liberorum donatarij quàm patris donatoris.
6 *d. l. Titia* 62. *in fin. de iur. dot.*
7 *L. si viua matre* 3. C. *de bon. mat. rn.*
8 Quo casu non debet iis nocere, quod noceret matri, ex cuius quippe persona non veniunt, *l. quod ipsis* 143. *de regulis iur. & ibi not. l. Seia* 72. *de euict. l. Papinianus* 8. §. 1. *de inoffic. testam.*
9 Vt eleganter Cuiac. ad Afric.
10 *Arg. d. l. vlt. §. filiæ, de leg.* 2.
11 Guid. Pap. *quæst.* 146. *& seq.*

DEFINITIO XIII.

Pater ita demum habere debet vsumfructum bonorum filij, si paratus sit ex eo filium alere.

ET si pater vsufructuarius est bonorum filij, siue materna illa sint [1] siue aliunde aduentitia, [2] ita tamen vti suo iure potest si ex iis fructibus exhibere liberos velit. [3] Alioqui, æquū non est saluum illi esse vsumfructum in bonis liberorum ipsos vero liberos fame perire. [4] Inde fit vt si pater sit decoctor & dilapidator adeoque egenus, vt non habeat vnde se suosque alat, ius intercedendi habeant liberi, si à paternis creditoribus in eorum fructuum perceptione, aut possessione inquietentur. [5] *Ita Senatus* pro Nicolao & Claudio Broche, contra Antonium Baudard, 7 Id April. 1595.

1 L. 1. *& tot. tit. C. de bon. matern.*
2 *L. cum oportet, & l. vlt. C. hoc tit.*
3 Nam & de suo liberos alere pater cogeretur, *l. si quis à liberis, de liber. agnosc.*
4 Boer. *quæst. 7. num. 5. in fin.* iunct. *n. 7.* vbi addit, ob hanc causam iis etiam casibus quibus possit vsusfructus paternus transire in fiscum aut in creditorem, cogendum fiscum aut creditorem, vt liberos alat, ne interim proprietas dissipetur *ex l. 2. in fin. de alim. & cibar. legat.* Licet aliud sit si pater & vitam & patriam potestatem amiserit, puta ob crimen læsæ maiestatis, *l. quisquis, 3. filij vero, C. ad legem Iul. maiest.* Boer. *ibi. n. 6.*
5 Nam & ex huiusmodi vsufructu bonorum aduentitiorum placa cogi posse patrem vt filiam dotet, licet habeat ille solum vsufructum dummodo super sit ei vnde se alat. Boer. *vbi supr. n. 9.*

DEFINITIO XIV.

Mater, quæ præfertur, auo paterno in filij sui successione, non tamen auffert auo vsumfructum, quem habuit ille in bonis nepotis iure potestatis.

DEfuncto talliabili nepote ex filio prædefuncto, in cuius bonis omnibus vsumfructum habebat auus paternus

iure

iure potestatis,[1] superstite tamen matre; in causa quidem petitionis legitimæ potiorem matris causam esse visum est, sicut & in successione intestati auo præferri eam oporteret,[2] tanquam in gradu proximiorem, vt non alia portionis, quam successionis legitimæ ratio constituatur: est enim legitima portio portionis ab intestato cotingentis.[3] Postquam eo iure vtimur, vt contra iuris,& communis, & feudalis regulas legitima debeatur ascendentibus in bonis defuncti talliabilis, (sic enim sæpius à Senatu nostro iudicatum est[4]) tametsi succedere ab intestato non possint. Nec enim feuda (vt dici solet) ascendunt, sed tamen vsumfructum aui saluum esse: vsufructus enim patri per filium quæsitus etiamsi ipsi filio fuisset relictus, morte tamen filij non extingueretur,[5] multo magis si patri primum & immediate fuit acquisitus, nunquam enim morte proprietarij vsusfructus extinguitur.[6] Nam quod Iustiniano placuit, plenam semper legitimam & sine vllo onere esse debere,[7] ad hunc casum non pertineret, in quo plus iuris haberet mater defuncto filio, quam filius ipse viuus habuisset,[8] si legitimam portionem petere posset in plena proprietate ex iis bonis, quorum omnium vsusfructus viuo nepote ipso ad auum pertinuisset. Est enim fauorabilior causa post mortem nepotis, ne afflicto detur afflictio,[9] *Sine die.*

1 *Iuxta l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*
2 *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient*
3 *L. cum quæritur 6. C. de inoffic. testam.*
4 Vt dixi *Defin. 1. & 2 supr. ad SC. Tertyll.*
5 *L. vlt. C. de vsufr.*
6 *L. 3. eod. tit.*
7 *L. quoniam in prioribus 72. C. de inoffic. testam.*
8 Quod esset absurdum contra reg. *l. nemo plus commoda 120. de reg. iur.*
9 *L. iure 6. D. de iur dot*

DEFINITIO XV.

Quod debetur filio an & quando solui possit patri. Et quid si non tanquam patri & legitimo administratori solutum sit, sed tanquam heredi putatiuo vel habenti ius à fisco.

AN quod debetur filiofamilis, solui possit patri, apud interpretes dubitatur. Et constat quidem non posse solui patri tanquam coniunctæ personæ, ne quidem iis casibus quibus alioqui pater agere pro filio tanquam coniuncta persona etiam sine mandato posset,[1] Sed tamen si patri solutũ sit, qui eo emptore legitimus filij administrator fuerit, verius est liberationem ipso iure contingere.[2] Nam & idem contingeret, in cuiuslibet alterius personæ habentis ius administrationis.[3] Parumque refert an vsumfructum quoque in filij bonis pater habeat, cum administratione coniunctum,[4] an verò nudam administrationem sine vsufructu.[5] Sufficit enim ius administrationis, vt solutio rite recte que facta videri possit, & cui ex ratione iuris fieri debuit,[6] Quamuis solum ius vsusfructus sine administratione non sufficeret,[7] Cùm vsufructuarius alienare nihil possit, nec proinde solutionem à debitore accipere,[8] Quandoquidem, is qui solutionem accipit, alienat debitorem, quem liberat & amittit.[9] Quid ergo si debitor filij soluerit, patri quidem eidemque legitimo administratori, At non tanquam administratori, sed tanquam si heres esset creditoris. Finge fratrem fuisse, qui tanquam proximior ab intestato fratri successisse, vulgo credebatur nullodum producto testamento. Ex quo tamen postea apparuerit institutos heredes fratris filios solo vsufructu patri relicto cum alienationis cuiuslibet prohibitione, quod fratris mores suspectos frater habuisset. Non eo minùs continget liberatio, si non ipso iure[10] saltem ope exceptionis.[11] Nõ ob id solum, quod si quo alio casu locum habere potest, quod vulgo iactari solet, si non valet, quod ago, vt ago, valere tamen debere, vt valere potest,[12] tum maximè locum habere debere, cùm agitur de liberatione[13] quæ omnium fauorabilissima est.[14] Sed etiam, quod posse fori hæreditatis bona fide solutum fuisse sufficiat, vt debitor cui nihil imputari potest liberetur.[15] Tantundem enim præstare solet bona fides quantum veritas, quoties lex impedimento non est.[16] Maximè verò cum de liberando tractatur.[17] Quid præterea si cum hereditatis controuersiam fiscus faceret transactum sit de negotio inter Principem & fratrem defuncti, & conuenerit vt hereditas quæ ad fratris filios ex testamento, pertinebat fratri relinqueretur data Principi certa pecuniæ quantitate, cuius explicandæ gratia iusserit Princeps debitoribus hereditariis, vt patri soluerent, iustumque illud Senatus adprobauerit. Deinde debitor nulla alia coactione expectata patri soluisse proponatur? Quidni liberabitur, qui & Principis imperium & Senatus fidem secutus fuit?[18] His sane tot tantisque bonæ fidei argumentis concurrentibus, placebat ipso iure liberatum debitorem[19] tametsi solutionis tempore instrumentum debitæ pecuniæ, quod tum pater manibus non habebat, ab eo non recepisset.[20] Nec ob id magis in obligationem semel extinctam recidere debuisse,[21] quod idem pater post malè administratas res filij tandem pauper ac non soluendo decessisset.[22] Ita tractabatur in causa quadam ardua nondum decisa 6. Iul. 1614.

1 Bart. *in l. qui hominem 34. per ill. text.* D. *solut.* Castr. *in l. liberto 3* [1] *aliàs l. qui aliena. § quanquam*, D. *de negot. gest.* Guid. Pap. *quæst. 526.*
2 *d. § quanquam.*
3 *L. Lucius 46. § tutelæ*, D. *de admin. tut. l. filiæ 88.* D. *de sol.*
4 *Ex l. cum oportet. 6. & l. vlt.* C. *hoc tit.*
5 Vt in casu *Auth. excipitur eod.*
6 *d. § quanquam. d. § tutelæ, d. § filiæ.*
7 *dictis legibus.*
8 & 9 *L. interest 6.* C. *de vsufr. § nunc admonendi, vers. ideoque Inst. quib. alien. lic. vel non.*
10 Si quod putatiuo heredi solutum est ad verum heredem peruenerit, *l. sed eis 25. § item si, l. si quid 31. § vlt* vbi Bart. D. *de hered. petit*
11 Vt & aliis plerisque casibus de quibus *in §. 1. & § qui hominem, l. cum quis 38. de solut. & in gloss. magna in d. l. si quid, § penult.*
12 Bart. & alij ad *l. 3.* D. *de iur. codic.*
13 *L. cùm is 32. § mulier.* D. *de cond. indeb.*
14 *L. Adrianus 41.* D. *de oblig. & act.*
15 *d. l. si quid, § vlt. de her. pet.*
16 *L. bona fides 136. de reg. iur.*
17 Pro qua inducenda sufficit bona fides soluentis, licet is qui solutionem accepit nullum eius accipiendæ ius habuerit *d. l. qui hominem, § si Titium, d. l. cùm quis 38. § 1. & qui hominem, ff. de solut. d. l. filiæ 88. d. l. filius 90. de solut.*
18 Vt in *l. Paula Callinico 27. § vult.* vbi est textus elegans accommodatus De *legi 3.* Dolo siquidem caret qui soluit iussu iudicis *l. non videntur 167. § 1. de reg. iur.* multo magis qui iussu Principis Senatu præsertim adprobante. Iusta enim esse creditur voluntas quælibet Principis, sed præsertim quæ à Senatu ad probata fuit.
19 Aut saltem ope exceptionis, quod in effectu idem est *l nihil interest. 112. de reg. iur. cum similib.*
20 Nam pecuniæ solutæ professio maiorẽ vim habet ad probationẽ solutionis & liberationis quã redditio instrumenti *l. pecuniæ 14. C. de solut.*
21 Semel enim extincta obligatio nunquam potest reuiuiscere *l. qui res 89. § & aream*, D. *de solut. l. ob eam causam 9. ff. de præscr. verb.*
22 Ea nempe distinctio tunc locũ habet cùm solutio facta est ei qui tum non habebat ius administrationis *d. l. filiæ 84. insin. de solut. l. 4. § vlt ff. de euict.* Adde pro confirmatione eius quod diximus *num. 13. alium textum in l. liberto 21. § Lucius*, D. *de ann. legat.* Bart. *in terminus ad l. creditor 102. ff. de solut. & ad l. si te bonis 10. C. de iur. delib. & ibi* Bald. *& cons. 299. n. 2.* Adde Boer. *quæst. 61. num. 10. & nu. 21.* vbi ait patrem cogi interdum satisdare de bene vtendo fruendo si dissipet ipsam rerum substantiã & distinguir an pater habeat vsumfructum à lege an ab homine.]

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI

DEFINITIONVM FORENSIVM,

ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatatum,

LIBER SEPTIMVS,

TITVLVS PRIMVS.

DE DEDIT. LIBERT. TOLLEND. ET TALLIABILIBVS.

DEFINITIO I.

Communio in quibuſdam bonis talliabilibus non impedit ſucceſſionem & ius domini in bonis ſeparatim acquiſitis.

SI DVO pluresve fratres deditiæ,& vt loquimur talliabilis conditionis indiuiſam parentum hereditatem retinuerint,ſibi tamen quiſque ſeparatim ex propria induſtria quæſierit, [1] altero tandem ſine liberis decedente, ſuccedet dominus in bonis ſeparatim acquiſitis,[2] in communibus non item, vt bonorum cõmunio,quæ ius domini excludere ſolet,[3]non pro aliis bonis proſit,quam quæ ſint communia.[4] *Ita Senatus* 4.Calend.Decembr. 1588.

1 Nec enim communio hereditatis inducit ſocietatem bonorum omnium per coheredes acquiſitorum,maxime ſi aliunde acquiſita ſint, quam ex hereditate,*l.cum duobus* 52.§.*Papinianus*,alias *l.ſi fratres D.pro ſocio*,*l.ſi patruus* 4.C.*commun.vtriuſque iudic. l.*2.C.*pro ſocio.*

2 Nempe quia quod ad bona illa attinet neque liberi vlli ſunt, neque condiuiſores,& ita exiſtit & committitur ſtipulatio,cuius poteſtate dominus feudi ius habet vindicandæ ſibi ſucceſſionis.Habet enim ſtipulatio vnicam illam conditionem, in duas tamen negatiuas partes diuiſam,ſi neque liberos neque condiuiſores vllos relinquetis, de cuius ſucceſſione agi tur.*cap.pluribus fratribus.*quo in hac materia vtimur.

3 *d.cap.pluribus fratribus.*

4 .Vt ſcilicet limitata cauſa limitatum pariat effectum, *vulg.l.in agris* 16.*ff de acquir.rer. domin.*Corn.*conſ.* 299. incip. *permittendum eſt*, *col.*1.*lib.*4.

DEFINITIO II.

Redempto fundo talliabili ex pacto de retrouendendo pretium debetur domino,cui fundus aufertur.

FVndum talliabilem quis emerat cum pacto De retrouendendo,tum priuſquam fundus redimeretur, ſine liberis deceſſerat. Redempto poſtea quandocunque fundo pretium non ad defuncti heredes [1] pertinebit,ſed ad directum fundi dominum,ad quem fundus ipſe pertineret vtique, [2] ſi non redimeretur.Nec quod pretij pecunia non ſit talliabilis,mouere debet.[3] Sufficit enim, quod in fundi ius & locum ſuccedat eo tempore.quo fundus iam fuerat domino quæſitus. *Ita tractatum eſt* in Senatu 4.Calend.Decemb.1588.

1 Quamuis heredes ſuccedant in vniuerſum ius,quod defunctus habuit,*vulg l.cum heres* 11.*de diuerſ.temp.præſ.cum ſimilib.*

2 Iure ſcilicet feudi & ſtipulationis,ex qua petitur poſſeſſio bonorum ſub talliabili conditione alienatorum.

3 Sicut neque pecunia redacta ex re communi, eſt communis, *l. ſi vnus ex ſociis* 67.§.*ſi vnis*, *D.pro ſocio*,nec furtiua pecunia,quæ redacta eſt ex venditione rei furtiuæ,*l.qui vas* 48.§.*vlt.*D.*de furt.* nec mea pecunia quæ ex venditione rei meæ, vt neque è contrario res erit mea quæ fuit comparata ex mea pecunia,*l.ſi ex ea* 6. C. *de rei vindic.* neque dotalis quæ ex pecunia dotali,*l.ex pecunia* 12.*C.de iur.dot.*

4 Vt qui non poteſt rem habere ſaltem habeat pretium,*arg.l.vlt.*§. *vlt.de leg.*2.*l.quidam ita* 25.*ſi quis filium*,D.*ad* SC.*Treb.*Ex regula ſubrogationis *l ſi quis* 10.§.*qui iniuriarum*,*ſi quis caution.*

DEFINITIO III.

Recognitio vnius ex condiuiſoribus nocet cæteris, ſi alia recognitio præcedat.

PLuribus fratribus,aut patruelibus, aut alterius gradus agnatis in bonorum communione manentibus , poteſt vnus ex iis non ſuo tantum,ſed etiam aliorum nomine deditiæ libertatis conditionem profiteri,&, vt loquimur, recognoſcere talliabilitatem , ita vt ex eiuſmodi profeſſione inducatur probatio aduerſus cæteros quoque qui profeſſi non fuerint.[1] Nec ſolum ſi profeſſus ille ſit, qui aut natu grandior fuit aut communionis adminiſtrationem habuit,[2] ſed & ſi alius quilibet ex condiuiſoribus, ſi modo alia recognitio præceſſerit, cuius vi & poteſtate poſterior vel ab inuito extorqueri potuerit.[3] Alioqui æquum non eſſet in re tanti momenti , quanti eſt cauſa ſtatus,[4] alteri per alterum iniquam conditionem inferri.[5] Videtur autem ius hoc ex inueterata conſuetudine potius,quam ex iure profectum,[6] ob eam fortaſſe cauſam , quod huius conditionis homines vt plurimum ſui furtim facere ſoleant,& originis ſuæ locum deſerere.[7] Quod cum euenit,iniquum eſt meliore iure cenſeri eum,qui dolo fortaſſe abſit,quam qui præſens eſt, iuſtaque ſtatus ſui profeſſione fidem domino exhibere non recuſat.[8] *Ita Senatus* in cauſa D.de Riddes contra Aynardam Bargin.3.Cal.Decemb.1590.& aliàs ſæpiſſime.

1 Quod totum eſt ex conſuetudine apud nos recepta in hoc hominum genere.Nam ex ratione iuris profeſſio vnius nihil probat aduerſus alios,*l.tranſact.matris*,26.C.*de tranſact.l.neque natales* 10.*l.matrem* 17. *C.de prob.*

2 Hoc tamen fit magis communiter,& hic caſus habet maiorem rationem,quia condiuiſor qui rem communem adminiſtrat videri poteſt habere à cæteris mandatum ſaltem tacitum,cum hæc res maxime pertineat id cauſam adminiſtrationis bonorum, quæ ſcilicet conditionem & qualitatem ſuam accipiunt ex conditione & qualitate perſonæ,*l.per curatorem* 90.§ 1.D.*de acquir.hered.l vlt.*C.*de inoff.teſtam.*

3 Na mquod te inuito poteſt fieri,etiam te ignorante fieri poteſt,*l. qui poteſt inuitis* 26.*de reg.iur.*

4 Quæ ideo non niſi maiores iudices habere poterat,*l.non diſtinguemus* 32.§.*de liberali*,D.*de recepi.qui arb.recept.l.*1.C.*de pedan.iudic.*

5 *L.non debet alteri* 74.*de reg.iur.l.*2.D.*quod vi aut clam.*

6 Vt conſtat ex legibus citatis *n.*1.Vide tamen *l. cum ſcimus* 22.§. *illud*,C.*de agric.& cenſit.lib.*17.

7 *L.*1.*vbi not.*C.*de ſerv.fugit.*

8 *Arg.d.l.cum ſcimus* 22.§.*illud*,C.*de agric.& cenſit.lib.*11.*tit.*47.

DEFI

DEFINITIO IV.

Communio bonorum inter talliabiles sublata per diuisionem non potest inscio domino redintegrari.

QVemadmodum manente communione bonorum talliabilium, si alter ex condiuisoribus sine liberis decesserit, nullus domino locus est:[1] ita semel dissoluta comunione atque ita quæsito iam iure domino, fieri numquam potest, vt ea vel inuito vel inscio domino redintegretur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia condiuisores non minus quam liberi defuncti impediunt ius domini, in bonis scilicet communibus nec separatim acquisitis, vt dixi *Defin. 1. supra ex 6. ad pluribus fratribus ibi cit.* [Excipe tamē loca quā in quibus viget contraria consuetudo, vt non obstante communione dominus succedat talliabili defuncto sine liberis, vt apud Montemontanos Maurianenses. Sed id fit, quia dominus apud eos non succedit, nisi in mobilibus. Cæterum quemadmodum communio semel dissoluta non potest redintegrari inscio domino, Ita neque potest domino nocere communio contracta, siue inter fratres, siue inter alios eo ignorante, puta si plures, huius conditionis homines emerint aliquid in commune. Nec si addas contractam inter eos vniuersalem societatem, siue tacitam, siue expressam, communionem enim oportet esse hereditariam, & habere causam vniuersalem, nec voluntariam, sed naturalem, id est successionis hereditariæ quod contingit, si quis rem aliquam sibi acquirat, siue talliabilis, siue talliabilem, deinde decedat pluribus relictis liberis, iisdēque heredibus in ea cōmunione manentibus. Alioqui quod à pluribus communi nomine emptum est, semper redit ad dominum pro parte illius qui sine liberis decessit, licet superstitem relinquat condiuisorem. *Ita Senatus* in causa R. Patris Cartusianorum contra fratres Flottin Non. Maij 1611.

2 Arg. *l. vlt. D. de pact. d. l. 2. D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO V.

Fœminis, quæ parentibus succedunt, etiam dominus succedit, non item fœminis quæ non succedunt nisi in legitima, quæ tamen iis solui potest in pecunia, sicut & legitima, quæ debetur matri.

APud Sebusianos meos, Gebennenses & Focignienses ea consuetudo iam pridem inualuit, vt vtriusque sexus liberi parenti superstites dominum excludant.[1] Cui consequens est vt illis in locis non minus fœminis quam masculis sine prole decedentibus domini succedant in iis etiam bonis, quæ aliunde quam à parente habuerunt,[2] si talliabilitas non certarum duntaxat rerum, sed ipsius etiam capitis interuenit.[3] In cæteris prouinciis neque fœminæ succedunt, neque fœminis succeditur, saluum tamen iis ius est petendæ legitimæ.[4] Nec filiæ tantum in bonis patris, sed & quod magis mirum est, patri matrique in bonis filij, licet, dici soleat, in feudis, quorum conditionem & imaginem quandam bona talliabilia retinent, nullum ascendentibus vnquam locum esse.[5] Nimirum, fauorabilius est ius petendæ legitimæ, quam vindicandæ successionis.[6] Hactenus tamen domino indulgetur, quod legitimam in pecunia numerata soluere potest, quam alioqui si filia successionis capax esset in corporibus bonorum solui oporteret.[7] Vnde est, quod cum de legitima quæ filiæ in bonis patris hoc casu debetur tractant pragmatici nostri, dotem vocant, quod dotis exemplo in pecunia debetur ad eā licet vsque summā, quæ legitimæ portioni respondeat.[8] Legitimam vero, quæ parenti in bonis filij debeatur, meliore esse conditione vt in corporibus bonorum præstari debeat, nemo vtique dixerit.[9] Sane in quibus etiam prouinciis filia habilis ad succedendum legitimam habere debet in corporibus bonorum, mater tamen non nisi in pecunia petere illam potest. Quia non sicut filiæ defuncti talliabilis, quæ & ipsa talliabilis est, ita & matri eius quandoque dominus succedere potest,[10] atque ita fieret domini conditio deterior, si feudi diminutionem pati cogeretur.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quæ consuetudo sane iustior & fauorabilior est, quam quæ filias excludit, *l. maximum vitium 4. C. deliber prater.*

2 Vt sit par & æqualis ratio in causa successionis, quamuis non sit ea regula perpetua, vt dixi *sub tit. ad Senatusconsultum Tertyll.*

3 Alioqui non potest dominus directus certorum corporum in aliis bonis, quam in dictis corporibus succedere, vt limitata causa limitatum producat effectum.

4 Quæ scilicet nulla lege vel consuetudine tolli in totum potest, vt dicam *Defin. 8. infr.*

5 Dixi *in tit. ad SC. Tertyll.*

6 Quamuis legitima nihil aliud sit quam portio portionis ab intestato contingentis *l. quæ nuper 31. C. de inoff. testam.*

7 *L. scimus 36. §. repletionem, eod.*

8 Nam & congrua dos regulariter illa est, quæ legitimæ portioni respondet. Not. *in l. quoniam, Nouell. 29. eod.*

9 Maiore enim ratione debetur liberis legitima in bonis parentum, quam parentibus in bonis liberorum, *l. scripto 7. §. 1. D. vnd liber. l. vlt. D. de bon. damnat. l. 1. §. largius, D. de succes. edict. l. in suis 11. de liber. & posthum.*

10 Quia mater liberorum talliabilium non ideo est talliabilis.

11 Quia succedendi spem amitteret in omni eo quod ex feudo deduceretur.

DEFINITIO VI.

Soror dicitur esse in communione cum fratre propter legitimam, at non etiam liberi cum parentibus.

QVamdiu filia non acipit in pecunia legitimam, quam potuit petere in corporibus bonorum,[1] censeturcommunionem habere bonorum omnium cum fratre,[2] licet ille hæredes exasse à patre institutus, ipsa legato pecuniario pro legitimæ iure contenta esse iussa sit[3], si modo patris voluntatem non agnouerit.[4] Inde fiet vt si frater interea sine prole decesserit, sola sorore superstite, potior in succedendo sit causa sororis, quam domini,[5] in iis nimirum prouinciis in quibus ex consuetudine receptum esse diximus,[6] vt proinde fœminæ ac masculi possint succedere, dominique ius excludere. At non eodem modo possit quis bonorum communionem inducere inter patrem & filium aut filiam ad domini exclusionem (si forte filius aut filia relictis bonis maternis aut aliunde aduentitiis solo patre superstite decesserit,[7]) hoc vno prætextu, quasi propter legitimam, quæ filio in bonis parentis debetur, communio aliqua sit inter patrem, & liberos. Neque enim fieri potest vt communio vlla sit inter parentem & filium, cum viuo parente de legitima quærendum nihil sit,[8] eo vero mortuo non possit communio incipere inter defunctum & eum, qui totum iam habeat.[9] *Ita. Senatus* in eadem causa.

1 L. *scimus 16. §. repletionem, C. de inoff. testam.*

2 Quia legitima licet non sit pars hereditatis est tamen pars bonorum, *l. cum quæritur, 6. vbi not. & in Auth. nouissima eod. tit.*

3 Quia non cogitur filia in eo patere patris voluntati, vt nec si quid aliud à patre cautum sit in fraudem legitimæ, *lege quoniam in prioribus 32. lege si quando 35. & generaliter. eod.*

4 post mortem scilicet patris, *d. l. si quando, § illud, vers. sed hoc ita.*

5 Quia non minus condiuisores quam liberi excludunt ius domini, vt dixi *Defin. 1. & 4. supra.*

6 *Defin. prox praced.*

7 Cum in iis bonis nihil iuris debeat pater nisi vsumfructum, *l. 1. C. de bon. mat. l. cum oportet 6. C. de bon. quæ lib.* quæ res non inducit communionem, *l. recte 25. de verbor. signific.* quia vsusfructus in iure non in parte consistit, *l. Mauius 66. § fundo, de legat. 2.*

8 *dict. l. cum quæritur.* iunct. *l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.*

9 Quoniam qui defunctus est nullus est. Vnde dicimus liberum defuncti libertum esse nullius, & res hæreditarias nullius esse, *l. 1. de rer. diuis. l. 3. in princ. de D. pecul.*

DEFINITIO VII.

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à successione fratris talliabilis, nisi agnouerit voluntatem.

AT quid si filia in certa, vt fit, quantitate hæres instituta, & eo modico contenta esse iussa nupserit, & maritus dotem

dotem ab absente accipiendo voluntatem defuncti agnouerit? Non debebit ea res nocere mulieri ignoranti,[1] præsertim si proponas minorem illam viginti quinque annis.[2] cui, si inconsulta facilitate legatum agnouisset, ex ea causa fauore ætatis per in integrum restitutionem succurri oporteret,[3] non quod expressâ filiæ renunciationem interuenire necesse sit,[4] sed quia solius patris factum inter liberos inuitos diuisionem bonorum inducere non possit,[5] mariti multo minus.[6] Plane, cum filia iudicium patris agnouit, siue in dotem dando eam ipsam quantitatem, quam pater præstari iussit, siue qua alia ratione, licet bonis paternis expressim non renunciauerit, nemo dubitat, quin hoc ipso à fratre herede in solidum instituto separata videri debeat,[8] vt proinde nec ab eo tempore fratri succedere possit, aut impedire, ne morienti illi quandocumque sine liberis dominus succedat.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne alioqui sit in potestate mariti vxorem ignorantem lædere, eámque à paternorum bonorum successione remouere, *arg. l. si filium* 12. D. *de vulgar. & pupill. substit.* iunct. *l. quod vi aut clam.*

2 Duplex enim ratio est fauendi mulieri minori, & propter sexum & propter ætatem, *l. vlt. in princ. ad Velleian.*

3 *L. 3 §. si quid minori & seq. l. ait. prætor* 7 *§. sed etsi hæreditatem, & §. Pomponius, alias l. etsi sine dolo,* D. *de minor.* iunct. *tit.* C. *si vt omiss. hared.*

4 Par enim est vis taciti & expressi, *vulg. l. cum quid* 3. D. *si cert. pet.*

5 Si nolint liberi stare diuisioni per patrem factæ, malintque succedere ab intestato. Nec enim tenebuntur edicto, *si quis omiss. caus. testamen.* quasi dolo malo id fecerint, cum id fecerint potius, ne fraudem & damnum sentirent, *arg. l. cum pater* 77. *§. Titio fratri antepen. de leg.* 2.

6 *Ex reg. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

7 Qui enim de iure sibi delato disponit, hoc ipso ius illud agnoscere videtur. *l. si quis à* 6 C. *de iur. delib.*

8 Quin nihil vetat diuisionem bonorum fieri in testamento patris, cum pater officio arbitri fungi voluit. *vt in l. si filia* 20. *§. si pater,* D. *famil. ercisc.*

9 Quia semel sublata communio redintegrari postea inuito domino numquam potest, vt dixi *Defin.* 4. *supra.* alioqui facile hoc colore domini fraudarentur.

DEFINITIO VIII.

Filia, quæ patri talliabili non successit, sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem, licet maneat, talliabilis.

SI talliabili defuncto, qui relicta filia decesserat, dominus successerit,[1] & filiam ad concurrentem vsq; legitimæ quantitatem siue ex corporibus bonorum, siue ex pecunia pro arbitrio dotauerit,[2] non potest ille postea eidem filiæ quandocumque sine liberis decedenti succedere: sufficit enim semel commissam esse stipulationem ratione vniuersitatis bonorum, vt rursum committi non possit.[3] Etsi enim, quod filiæ in dotem datum fuit, factum est proprium ipsius patrimonium, nec eo minus manet illa dediticiæ cõditionis, quod dotem habuerit:[4] Dici tamen potest hanc illi concessã portionem in solatium amissæ paternæ hæreditatis,[5] & à quo tempore commissa est stipulatio in vniuersa hæreditate, cœpisse filiam habere legitimam in patrimonio, non ex voluntate domini, sed eo inuito, solius beneficio legis.[6] quæ patitur, vt per consuetudinem aut statutum legitima in totum tollatur,[7] licet placeat legitimæ quotam minui posse.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Scilicet in iis prouinciis, in quibus filiæ ius domini non excludunt. De quo scripsi *Defin. 5. supra.*

2 Hoc enim facere cogitur, vt dixi eadem *Defin.* 4.

3 Ex vna enim stipulatione, quæ semel commissa fuerit, sæpius agi non potest, *l. quod dicitur* 32. *in fin.* D. *de euiction.* Sicuti enim semel commissa numquam resoluitur, *l. euicta* 16. *§. si seruus. l. habere licere* 57. *in fin. eod. tit.* ita semel commissa iterum non committitur.

4 Qualitas enim siue naturalis siue accidentalis, quæ semel inhæsit, tolli postea nisi certis & legitimis modis non potest

5 *Argum. l. iure successum* 6 D. *de iur. dot. l. vlt.* C. *de inst. & substit.*

6 Ex eo namque fit, vt hæc portio dicatur legitima, quia debetur ex legibus.

7 Tamquam quæ sit debita iure naturali. *l. vltim.* D. *de bon. damnat. l. cripto* 7. *in fin.* D. *vnd. liber* ideoq; dicitur etiam debitum naturale *in l. cimus* 36. *§. vlt.* C. *de inoff. test.* Iura enim naturalia non possunt corrumpi per ciuilia, *l. eas* 8. D. *de capit. minut. §. vlt. Inst. de legit. agnat. tutel.*

8 Quia quota legitimæ est iuris ciuilis, & ideo pro legislatoris arbitrio immutari non potest, *Nouell.* 18. *de trien. & semiss.*

DEFINITIO IX.

Si mater sit talliabilis, pater vero liberæ conditionis aut alterius domini, quis succedat in bona materna?

IN causa dediticiæ libertatis & talliabilitatis constat liberos patris conditionem sequi, non matris.[1] Quid ergo si mulier eius conditionis homini libero nupserit, tum relictis liberis decesserit, an dicemus ademptam domino spem omnem futuræ successionis?[2] Finge solum mulieris caput fuisse talliabile, non etiam bona, quæ possidebat,[3] nisi accessorie & eo iure, quo bona conditionem personæ sequuntur.[4] Nam illud vtique dici non potest, prohibendam fœminam talliabilem homini libero nubere citra domini voluntatem, cum libera oporteat esse matrimonia.[5] Erant qui putarent, optionem liberis dari debere, vtrum matris hæredes esse vellent ea lege, vt eiusdem se conditionis esse profiterentur, cuius illa fuisset, an vero hereditatem repudiare dominoque occupandam derelinquere vt liberi manerent?[6] Alij contra putabant, imo vero non esse prohibẽdos liberos matri succedere, saltim etiam libertate, sed sufficere vt bona materna omnia profiteantur se tenere tanquam talliabilia, quamuis antea non essent, Quæ sententia & mihi probabilior semper visa est, & Senatui tandem placuit.[7] Quid enim si fœmina illa talliabilis nupsisset viro talliabili quidẽ, sed alterius domini? Certe nati ex eo matrimonio liberi talliabiles essent, & quidem eius domini, cuius erat & pater: sequuntur enim hac parte, vt iam diximus, non matris conditionem, sed patris, in eoque à seruis illis antiquis differunt.[8] Atqui vt duorum dominorum in solidum talliabiles sint, nõ magis fieri potest, quam vt sint duorum serui.[9] Nam quod à nonnullis traditum est, posse quem plurium hominem esse in solidum diuersis respectibus,[10] ad bona referendum est, non ad personam, quæ sicut vna, ita indiuidua est,[11] Rursum finge hos liberos ex vtroque parente talliabili diuersorum dominorum multis acquisitis bonis liberis, &, vt loquuntur, allodialibus, decedere sine iusta prole, nemo dubitat quin deferantur ad dominũ, quem vocant manus mortuæ.[12] Sed quæro, an ad patris, an ad matris dominum? Diuidi enim inter vtrumque debere nusquam traditum est.[13] Illud igitur temperamentum necessario sequendum est, vt quæ à matre prouenerunt ad eũ, qui matris dominus fuit, omnimodo deueniant, cætera omnia ad dominum patris.[14] Pari ergo ratione admittendum est, si fœmina talliabilis homini libero nupserit, nullam domino iniuriam fieri, si quod à matre filius habuit, filio quandocumque sine liberis defuncto ad matris dominum ipsum deuoluatur,[15] cætera autem bona omnia liberi hominis hæredibus relinquantur.[16] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Pater enim ille est, à quo & nomen & familia sumitur, cum mulier sit familiæ suæ & caput & finis, *l. pronunciatio* 195. *§. vltim. de verb. signific.* Nec sunt talliabiles, nisi qui sunt ex iustis nuptiis.* Nec tamen ea res liberos eximit quominus homagium talliabile eriam cum patre recognoscere teneantur, imò eos tanto magis obligat vel ob hoc ipsum ne possint illi quandoq; dicere rem esse inter alios actam aut probandum habeat dominus cuius isti sunt filij.* [Et ideo possunt etiam liberi cum patre conuenire vt simul homagium talliabile recognoscere teneantur, vel ob hoc ipsum ne possint quandoque dicere rem esse inter alios actã. Aut ne probandum aliquando habeat dominus cuius ipsi sint liberi. *Ita Senatus* in causa Magninorum de la Mure 18. Cal Iul. 1611.]* Quo Senatusconsulto illud etiam decisum est recognitionem patris, quæ non sit adminiculis suis destituta sufficere ad obligandos liberos post recognitionem natos, etiamsi non probentur, cum hoc iure naturæ esse videatur, vt qui est talliabilis non possit gignere filium non talliabilem, aut contra.

1 Nec enim liberis postea sine prole morientibus succedere dominus poterit, cum non sint ipsi talliabiles.

3 Si enim bona ipsa per se talliabilia essent, succederet in iis dominus moriente quandocumque sine liberis possessore, quantumuis libero.

4 Adeo vt mutata conditione personæ, mutetur conditio bonorum *l. per curatorem* 30. *§. 1. de acquiren. hared. l. vlt.* C. *de inoff. testam.*

Source : BIU Cujas

5 L. *si patre cogente* 22. D. *de rit. nupt.*

6 Quasi non posset fieri vt talliabili matri succederet, quin hoc ipso pati deberent sibi succedi in iis bonis, quæ à matre habuissent, quæ tamen ratio non erat bona, cum hoc casu talliabilitas non esset realis, sed personalis.

7 Bonum enim est temperamentum, per quod fit, vt neutra pars lædatur, *l. ex his* 8. *in fin.* D. *quæ in fraud. cred. in creditore* 38. D. *de euict.* [Videtur tamen valde probabiliter defendi posse ius quod habuit dominus in caput matris totum fuisse extinctum per mortem ipsius matris quæ non sine liberis decesserit, sed cum liberis libertæ conditionis, licet ij postea decedant sine liberis, cùm sint ingenui. Neque mirum hoc videri debet, cum fiat ex ordine iuris & naturæ *argum l. cùm vnus* 12. D. *de reb. author. iudic. possid. l. si mulier.* 59. § *ex asse*, ibi *propter iuris subtilitatem & casus necessitatem* D. *de iur. dot. l. filius* 28. *in fin.* D. *de liber. & posthum.*]

8 Cuius enim alterius conditionem sequerentur quam matris, cum non haberent patrem, *l.* 1 *in fin* D. *ad municip.* Pater enim ille est, quem nuptiæ demonstrant, *l. quia semper* 5. D. *de in ius voc.* § *si aduersus*, *Instit. de nupt.* Guid. Pap. *quæst* 32. *num.* 3.

9 Non enim possunt eiusdem rei duo esse domini in solidum, *l. si vt certo* 5. § *si duobus vehiculum*, D. *commod. l. de hæreditate* 19. § *pater*, D. *de Castrens. pecul.*

10 Guid. Pap. *qu.* 310. *& seqq.*

11 Nec enim potest vna eademque persona diuerso iure censeri, *l. vlt. C. de sent. pass. & restit. l. si pater* 9. *in fin.* D. *de liber. caus. l. iudicata* 29. D. *de except. rei iudic.*

12 Ex lege & conditione talliabilitatis & manusmortuæ,

13 Nec enim semper in dubio ea capi debet interpretatio, per quam id, de quo quæritur, diuidatur, *vt in l. Nesennius* D. *de negot. post.*

14 Inspecta scilicet origine bonorum, *vt in Auth. ex testamento*, C. *de secund. nupt. Auth. itaque*, vbi Bart. *Cod. commun. de succes.* iunct. *l. de emancipatis* 13. C. *de legit. hared.*

15 Et ideo debent liberi profiteri, ea se bona tenere tanquam talliabilia, vt succedendi ius domino quandocunque suo tempore aperiatur.

16 Ne alioqui non sit melior conditio eorum, qui patrem liberum habuerunt, quam si talliabilem habuissent.

DEFINITIO X.

Nullum ius est domini in bonis, quæ manserunt communia, licet alia separatim fuerunt acquisita.

NOn ex eo solo inducitur separatio bonorum & diuisio inter talliabiles, vt dominus ad succedendum inuitetur, quod ex iis quidam paternis larib. derelictis in aliam prouinciam profecti, lucra sibi separatim quæsiuerint.[1] Non enim eo minus communia manent bona quæ ante fuerant.[2] Ideoque nec ea res nocet non solum cæteris sociis, qui lucra omnia inter se communicauerunt,[3] sed neque iis, qui propriam rem egerunt, nimirum quod ad bona attinet, quæ mãserunt communia. Nam in separatim quæsitis potiorem domini causam esse debere non ambigitur,[4] vt bonorum communio eatenus prosit sociis noceatque domino, quatenus communio est.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis quod separatim quæsitum est in commune non redigatur, *l. cum duobus* 52. § *Papinianus, alias l. si fratres* 5. *D. pro socio.*

2 Nec enim potest semel contracta communio dissolui, nisi per subsecutam diuisionem, aut expressam, aut tacitam *l. pen.* C. *commun. diuid. l. diuisionis* 45. D. *de pact.*

3 De quibus dubitari minus potest, quin voluerint manere in communione, cum hoc modo etiam tacita societas contrahatur, *lege Titium*, 47. § *altero*, vbi Bartol. D. *de administr. tutor.*

4 Cum sola bonorum communio vel superexistentia liberorum possit dominum excludere, vt dixi *Defin.* 1. *& 4. supra.*

5 Limitata enim causa non nisi limitatum producere potest effectum, *l. in agris* 16. *de acquir. rerum domin. l. Imperator.* 8. *in fin.* D *de postul.*

DEFINITIO XI.

Mulier secuta domicilium viri non ideo censetur à fratre diuisa, si nulla bonorum diuisio intercesserit.

FOEmina talliabilis, quæ à domicilio paterno in mariti domum deducta suas ei operas per quantuncumque tẽpus exhibuit,[1] non idcirco separata, &, vt loquuntur, diuisa esse intelligitur. si modo eam portionem, quam habet in patris hereditate vt cohæres, vel bonis, pro legitima portione indiuisam retinuerit,[2] alioqui facile eueniret, vt metu periculi damnique, quod ex separatione allatum iri constaret, minus libera essent matrimonia, quod nequaquam admittendum est.[3] Itaque si fratri paternos lares fouenti hæreditas aut quid aliud simile obuenerit, tum is sine liberis superstite sorore decesserit, in ea quoque soror domino præferetur,[4] non aliter, quam si cum fratre perpetuo habitasset, si non certis finibus distincta sint bona sublataque communio.[5] Plane quin ratione bonorum communium idipsum cessus locum habeat, dubitare nemo potest.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet enim mulier esse in officio mariti, *l. sicut patronus* 48. D. *de rit. nupt. l. qui ex liberta* 11. C. *eod. l.* 2. C. *de obsiq patron. præstand.*

2 *Vt in l. cum duobus*, 52. § *Papinianus alias l. si fratres* D. *pro socio.*

3 *L. cum ita legatum* 93 *& seq.* D. *de cond. & demonst.*

4 Quamuis ea hæreditas non sit communis, *l. si fratres.*

5 Quamuis statutum, de quo scripsimus *Defin.* 1. *supra* videatur coniunctim requirere communionem bonorũ & foci, hoc est habitationis.

6 Ex iis quæ scripsimus superiore *Defin.*

DEFINITIO XII.

Inspicienda est consuetudo loci, in quo facta est professio talliabilitatis, non vbi talliabilis mortuus est, nec vbi sunt bona.

IN definiendis controuersiis, quæ de talliabilitatibus quotidie occurrunt, sicut non alio quam consuetudinario iure vti possumus, ita consuetudinem illius loci spectare solemus, in quo facta huiusmodi conditionis professio est, non in quo mortuus est is, de cuius hæreditate agitur, aut vbi sita sunt bona, de quibus contenditur. Est enim fere perpetuum, vt in obligationibus ex contractu descendentibus quemadmodum tempus, sic & locus initi contractus inspiciatur.[1] *Ita Senatus* in ea causa.

1 *L. si filius familias* 78. *de verbor. oblig.*

2 L. 2. § *omnes*, *l. si longius* 18. § 1. D. *de iudi. l.* 6. D. *de euict.* Vide Guid. Pap. *quæst* 312. *&* 314.

DEFINITIO XIII.

Inter talliabiles sufficit durasse communionem inter aliquos vt possint succedere etiam illi, qui diuiserunt. Non tamen videtur diuisisse, quæ partem suam dotì dedit.

QVod à nobis supra dictum est,[1] inter homines deditiæ conditionis non aliter ius successionis saluum esse, quam si maneant in communione bonorum, eo pertinet, vt si partem suam ex diuisione singuli habuerunt, inuicem succedere non possint,[2] si quandocumq; sine liberis moriantur.[3] Cæterum si ex pluribus condiuisorib. quidam in commune manserint, perinde vni ex iis cæteri succedere omnes poterunt, ac si nulla diuisio facta fuisset.[4] Diuisisse autem videtur etiam, qui partem suam indiuisam alienauit,[5] ideoq; similiter successionis per se incapax erit.[6] Neq, tamen consequens est, mulierem, quæ partem suam hæreditariam in dotem dederit, idcirco succedere cohæredibus non posse. Quãquam enim ex dotis datione dominium transfertur in maritum,[7] reuera tamen dos est mulieris,[8] nec dici potest sine bonis esse mulierem, quæ in bonis dotem habet.[9] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Corsãs & Claudij Boissõ, Cal. Mart. 1593.

1 *Defin.* 1. *& 4 & pass. supr.* [Probanda igitur est diuisio, alioqui præsumitur communio, adeóque probatur siue recognoscentes bona sua feudalia & emphyteuticaria simul & in communi recognouerint, siue vnus pro omnibus. *Ita Senatus* in causa Guichardi Magnin de la Mure 18. Cal. Iul. 1611.]

2 Intellige nec si postea voluerint redire in communionem inscio domino, vt dixi *Defin.* 4

3 Verum enim est, eo casu decessisse talliabilem sine liberis & condiuisoribus.

4 Quia sufficit per communionem, quæ inter aliquos remansit, impediri ius domini, vt inter omnes seruetur ius cõmune legitimæ successionis. Atque ita incapax fit capax hoc casu per capacem, *vt in l.* 3. *in fin.* D. *quæ res pignor. obligat. poss. l. cum hereditate* 55. D. *de acquir. hered. l. si is qui duos* 18. D. *de liber. legat.* Vide *Defin.* 16. *in fin.*].

5 Quamuis intellectu magis quam corporum diuisione partem suam habeat hoc casu quilque ex condiuisoribus, *l. Manius* 66. § *duorum. de leg.* 2.

6 Quia per alienationem æque amisit suam partem, *l. cum pater* 77 §. *l. bertis, eod tit.*

7 *L.* 1. *D.*

Source : BIU Cujas

7 *L.1.D.de iur.dot.l.dote 6.Cod.de rei vindic.§.1. Instit. quibus alien. licet vel non,l.quadam 61.D.de acquir.rer.dom l.1. D. defund. dotal. l. si constante 24.§ si maritus.D de solut.matrim.*

8 *L.quamuis 75.D.de iur.dot.l.in rebus 30.C.eod.*

9 *L.pater filiæ 71.D.de euict l.pater filiam, 14.ad leg.Falc.*

DEFINITIO XIV.

Ex decennali separata perceptione fructuum præsumitur diuisio non tamen in præiudicium mulieris,si maritus dotis fructus perceperit.

SEd & quamuis diuisio fructuum si probetur decennalis inducat præsumptionem diuisæ proprietatis, [1] in muliere tamen,quæ bona sua in dotem dedit,nõ idẽ admittemus, si supra decennium vel vicennium portionis dotalis fructus separatim maritus perceperit, quia percipiendi separatam causam habet propter onera matrimonij,[2] quæ non habet ille cum cæteris consortibus communibus vxoris communia: [3] eo magis,quod nec inter alios diuisa fructuum perceptio sufficit ad mutuæ inter eos successionis iura excludenda,nisi sit decennalis.[4] Ideo autem decennalis excipitur, quoniam, vt dictum est,inducit coniecturã diuisionis præcedentis,[5] hactenus saltem vt in aduersariũ onus probandi transferatur,[6] quod non similiter in dote dici potest,quando eadem subsit fructuum separatim percipiendorum ratio eam post decennium,si post decennium quoque matrimonium duret.[7] Plane si pensitationes annuæ pro bonis emphyteuticariis debitæ separatim solutæ sint,facilius diuisio præsumetur,vixque est vt hac parte separanda sit causa dotis à cæteris,cum eos etiam, qui fructus diuidere coguntur,simul tamen & communiter proprietatis indiuisæ onera soluere nihil prohibeat.[8]

8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L penult. ubi notat. C.commun.diuid.*

2 *L. pro oneribus 20.Cod. de iur.dot.l.si is qui 56.§ ibi dos,D.eod.*

3 *L.si filia 20.§.hoc amplius,D.famil.erciſc.*

4 Vt notant omnes *ad l.pen.C.commun.diuid.*

5 Cum non nimis tacito quam expresso actu voluntas declaretur,*l. non tantum 5.D rat.rem habet.*

6 Semper enim præsumptio cedit veritati & probationi ,*l.si chirographum 24.& sequent.l.Imperatores 29.in fin.D.de probationibus.*

7 *Arg.l.Pomponius 35.D.famil.erciſc.*

8 *L.cum possessor.5 D.de censib.*

DEFINITIO XV.

Nec communio nec separatio foci prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum,sed tantum communio vel separatio bonorum.

QVid si plures cohæredes bona quidem communia reliquerint,sed focum & larem separatim habuerint? Sũt qui putent perinde mutua successionis iura inter eos sublata videri debere,ac si nec vlla inter eos bonorum communio esset,propter verba statuti in eam rem conditi,[1] quæ ad conseruandum inter talliabiles ius legitimarum hæreditatum ambo hæc coniunctim requirere videntur, vt & bonorum & foci communio duret.[2] Sed humanius est,ita potius interpretandum esse statutum,vt non aliter vocetur dominus ad successionem talliabilis sine liberis defuncti,quã si is & bona & focum sibi separatim habuerit.[3] Alterutram igitur conditionis partem deficere sufficiet, [4] ad hoc vti ne bona deuoluantur,nimirum ea,quæ communia manserunt. Nam in iis, quæ fuerunt diuisa,euidẽs vtique ius est domini,licet focorum separatio nulla intercesserit.[5] In eoque maior potestas est diuisionis bonorum,quã foci, quia nec id agitur vt in foco,sed vt in bonis dominus succedat.[6] Neque est,quod quis causetur ita futurum, vt facile sit huius conditionis hominibus dominum eludere, retenta quorundã bonorũ cõmunione licet separatis laribus. Nam aduersus hanc fraudem satis domino consultum est in eo,quod perinde succedit in omnibus bonis nõ communibus,ac si nulla prorsus communio superesset:quandoquidem quæ supereſt nullum effectũ habet,nisi in bonis communibus.[7] An ergo foci & domicilij separatio hactenus domino proderit,vt quamuis omnia fortasse veteris patrimonij bona communia manserint,vindicate tamen possit ille quicquid defunctus suo nomine quæsierat? Minime. Nam idem contingeret , si separatio foci nulla interueniſſet.[8] Haberet enim talliabilis eosdem hæredes in bonis propris à se quæsitis,quos in diuisis.[9] Cum vero quæstio hæc ex facto incidisset, ac vtraque pars generalem Sebusianæ pecuniæ consuetudinem pro se obtenderet, contrariis probationibus certatum erat,ob idque contrariæ fuerant priorum iudicum sententiæ.[10] Primus iudex pro domino pronunciarat. Secundus pro defunctæ mulieris fratre,qui separatam habuerat habitationem,sorore scilicet extra paternã domum & in mariti domicilio defuncta. Appellatione autem ad Senatum facta,quumuis qui vltimus vicerat siue negligentior factus,siue qua alia de causa,nec testationes pro se habitas,nec alia vlla litis instrumenta exhibuisset, dubitauimus tamen , quid pronunciare deberemus non solum quod in ambiguo fauorabilior videretur fratris quam domini causa,[11] præsertim cum ex ipsius quoque appellantis cõfessione appareret,non defuisse victori contrariæ consuetudinis probationes:[12] sed etiam, quia in proposita specie foci separatio,qua potissimum dominus nitebatur,facta fuerat ex causa necessaria & perhonesta,cum nupta mulier domiciliũ mariti vel inuita sequi coacta fuisset cogique potuisset.[13] Alioqui dicendum erit,hoc ipso,quod huiusmodi conditionis mulier nubat,& in mariti domicilium transeat,futurum , vt legitimarum omnium successionum incapax fiat. Quod sane & absurdum & inhumanum fuerit,adeoque Reipublicæ perniciosum.[14] Quippe cum ex eo euenire possit,vt talis incommodi metu ab incundis nuptiis reuocetur mulier , quæ alioqui aut citius aut commodius nuptura esset.[15] Nec sane permittendum est patrono,vt eam liberto conditionem possit constituere,per quam vitę institutum aut propositum minuatur.[16] Itaque tametsi ea consuetudo admittenda esset, vt sola foci separatio locum faceret domino etiam in bonis communibus;nihilominus videbatur ea excipienda separatio,quæ ex tam honesta causa fieret,[17] id est, propter matrimonium, [18] quasi quæ magis necessaria dici deberet quam voluntaria.[19] Quia tamen nihil ex victoris parte productum erat,non potuit Senatus pro appellante non pronunciare in quæstione,quæ tota facti erat,non iuris:[20] Hoc tamen inter nos acto ne Senatusconsultum illud trahi posset ad consequentias.[21] Probationes enim,si quæ vnquam in simili facti specie contra dominum afferrentur, licet alioquin leuiores visum est potiores tamen haberi debere.[22] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Statutum est,quod incipit,*Pluribus fratribus*,de quo scripsi *Defin. 1.sup.*quod tamen non reperitur impressum inter statuta Sabaudiæ, subiiciemus in fin.huius tit.

2 Sic enim & apud Burgundos obtinet,vt testatur Chassan. *in consuet. Burgund.tit.De mainmortes §. 13.in princip.& in verb.si non eux demeurans ensemble,& in verb.& estans en commun.de biens,arg.l.si haredi plures 5.D.de condit.instit.*

3 Nam & verba statuti hoc suadere videntur, quæ coniunctim requirunt vtrumque vt dominus admittatur.

4 *dict.l.si haredi.l.generaliter 6.in princ.Cod.de instit. & substit.*,sicuti è contrario sufficit in disiunctiua conditione alterutram partem extitisse,*l.cum pupillus 78.§.1.de condit.& demonstr.*

5 Semper enim dominus succedit in bonis non communibus.

6 Vix enim est,vt communio foci inter eos sit,qui bona habent diuisa & separata. At è contrario possunt bona esse communia,& sunt plerumque etiam inter eos,qui habent, focum separatum.

7 Nam limitata societas limitatum parit effectum,Corn. *conſ. 299.*

8 Quia communio sola foci non conseruat ius talliabilium, nec in bonis diuisis,nec in propriis , quæ nec communia nec diuisa vnquam fuerunt.

9 Nam siue intestatus decederet, siue inter suos condiuisores testaretur,haberet dominum hæredem in bonis separatim quæsitis.

10 Nam in consuetudinibus,quæ sunt facti,probatio totum facit,*l. de quibus 32.l.sed & ea 35 & seq.de legib.*

11 Quia in dubio contra dominum successorem anormalium,vt loquuntur,pronunciandum est pro fratre,qui succedit ex iure communi.

12 Probationes enim factæ vocata parte & productæ in actis sunt communes.

13 *L.cum quidam puella 19.de iurisd.*Debet enim mulier esse in officio mariti,*sicut patronus 48.D.de oper. libert.*

14 Cuius scilicet interest mulierem nubere, vt iustis liberis ciuitas repleatur,*l.1.D.sol.matr.l.interest enim 18.D.de rebus auct. iudic. possid, alias l.3.de priuil.credit.*

15 *L. cum ita legatum 63. & l. seq de condict. & demonstr. l. cum tale 72. §. si arbitratu eod.*

16 *L. nec audiendus est 17. D de oper. libert.*

17 Quod enim sit honestate ac secundum leges, pœnam non meretur, *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

18 Ita vt non possit dici factum in fraudem alterius, quod sit in fauorem matrimonii contrahendi, & quod alioqui non contraheretur. Textus est elegans *in l. mulier 22 §. cum proponeretur D. ad SC. Trebell.* Adde text. elegantem *in l. 4. §. 1. D. de vsu & habit.*

19 Alienationes autem non voluntariæ semper excipiuntur, *l. alienationes 13. D. famil. ercisc. l. 35. 1. & seq. D. de reb. eor. qui sub tut.* alioqui videretur huiusmodi conditionis fœminis veluti perpetua quædam viduitas iniuncta, quod esse non debet, *d. l. cum ita legatum & tot tit. C. de indict. viduit. tollend.* [Inde est quod etiam inter talliabiles permissa est donatio fauore matrimonii etiam in casum prædecessus, dummodò sint mutuæ & æquiualentes, vt tractat Ant. Columbet *in tractatu, De main-mortes.* Nempe quia propter parem incertitudinem dubii euentus nihil hoc casu videri potest factum in fraudem domini, *l. si pater 12. Cod. de inoff. testam. §. 11. C. de transact.*].

20 Necenim potest iudex ea suppiere, quæ sunt facti, *l. 1. cum ibi notar. C. vt qua def. aduoc. part. iudic* Itaque deficiebat hoc casu non ius, sed probatio, *vt in l. duo sunt Titij 30. D de testam. tutel.*

21 Vt solet dici de iis, quæ sunt recepta vel constituta contra iuris rationem *l. quod vero 14. l. quod ratione 39. D. de legibus l. quod contra 141. de reg. iur.*

22 Quomodo regulariter leuiores probationes sufficiunt pro eo, qui nititur iure communi, adeoque sola iuris præsumptione, *l. si chirographum 24. & seq. D. de probat.*

DEFINITIO XVI.

In successione talliabilium incapax fit capax per capacem.

NOn est nouum, vt ex persona tua consequar, quod ex mea consequi non possem.[1] Sed vt priuilegio, quod ex persona tua habeo, vtar contra te inuitum, id vero magis nouum & mirum est. Repugnant enim communes iuris regulę.[2] Finge hominem deditiriæ conditionis cum plures agnatos eiusdem conditionis sed diuersi gradus haberet, cum proximioribus diuisisse, cum remotioribus vero in communione mansisse. Facient remotiores, qui in communione manserũt, non solum vt excludatur dominus, quasi defectus cõditione, cum nihil iuris habere possit nisi in bonis eius, qui sine liberis & sine condiuisoribus decessit:[3] sed etiam vt excluso domino proximiores succedant, & quidem soli, hoc est, exclusis ipsis quoque remotioribus, quorum beneficio admittuntur, qui alioquin essent incapaces: nempe quia domini iure summoto, supereſt ius commune, ex quo proximiores admittuntur.[4] Idcoq; nulla fit iniuria remotioribus, quippe qui nullum proximioribus priuilegium, tribuant, sed tãtũ domini priuilegium, quod in defuncti bonis alioquin habuisset, excludant.[5] Quare, etsi aduersus proximiores agnatos eosdemque hæreditatis possessores dominus egisset, repelli potuisset exceptione illa: *Si remotiores, qui in communione mansissent, ius domini non prohiberent.* Quæ exceptio licet esset de iure tertij, attamen inuito quoque tertio admittenda esset, propterea quod ius agentis omnimodo excluderet.[6] Proinde vix est, vt remotiores imputare possint proximioribus loco beneficij, quod illi vel inuitis remotioribus, licet non sine ipsis, erant habituri.[7] *Ita Senatus* in eadem causa. Mihi tamẽ semper visa est hæc sententia minus conuenire verbis statuti nostri, cuius verba in fine huius tituli trãscribemus. Ex quibus non solum excluditur dominus per condiuisores, sed etiam ipsis condiuisoribus successio adiudicatur,

1 *L. cum hæreditas 55. D. de acquirend. hæred. l. si is qui duos, 29. de liber. legat. l. & per iusiurandum 13. §. si fideiussori, de accepilat. l. decurio 4. D. de decur. l. Aristo 3. in fin. D. quæ res pignor. oblig. poss.*

2 *L. si index circumuento 28* vbi Bart. *D. de minor.* Idem Bart. *in l. qui Romæ 122. §. Flauius, de verb. oblig.*

3 Ex statu, quod incip. *Pluribus fratribus.* De quo scripsi *Defin. 1. & prox. præced supr.* Iunge *Defin. 31.*

4 *L. 2. in princ. & § proximum, & pass. D. de suis & legit.* & ita in Burgundia seruari testatur Chassan.

5 Itaque prosunt quidem remotiores proximioribus, sed per consequentiam non principaliter, & occasione magis quam iure, *vt in l. 2. D. de riuis, l. ex facto 17. §. si quis rogatus 2. ad SC. Trebell.* nec tam videtur hoc casu acquiri proximioribus per remotiores, quam aliquid ex iuris ordine fieri, *vt in l. cum vnus 12. D. de rebus auct. iudic. possid.* Vide tamen Def. 31. *infr.*

6 *L. loci corpus 4. §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2.* vbi idem Bart. *D. de except. rei iudic.*

7 *Arg. l. si seruo 84. D. de hæred. instit. l. vnum ex familia 67. §. 1. vers. non enim, de leg. 2.*

DEFINITIO XVII.

Talliabiles non habent testamenti factionem actiuam, nisi inter se.

NEc tamen his consequens est, vt si prętextu agnatorum, qui in communione manserunt, velit quis hæredem instituere alium ex iis, qui diuiserunt, id illi permittendum sit. Non enim huius conditionis homines, actiuam, vt vocant, testamenti factionem vllam habent nisi inter se, quamdiu manent in communione.[1] Itaque hac parte latius patet causa intestati quam testati, quod tamen valde nouum durumque mihi videtur.[2] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ne alioqui esset in eorum potestate testando excludere ius domini, quod esse non debet, *arg. l. nec ei 17. §. 1. D. de adopt. l. fideicommissum 76. D. de cond. & demonstr. l. Granius 71. §. penult. D. de fideiuss.*

2 Contra iuris nostri communes regulas, *l. verbis legis 120. D. de verbor. signific.* Nam in his quæ contra rationem iuris recepta sunt aut constituta, non possumus sequi regulam iuris, *l. in his 15. D. de legibus.* Posito enim vno inconuenienti, multa sequi necesse est. *Sic* & interdum euenit, vt intestati causa præcedat causam testati, *vt in l. si quis ita 81. D. de hæred. instit.*

DEFINITIO XVIII.

Agnati eiusdem gradus, etiamsi non sint in communione cum cæteris, tamen qui in communione sunt pariter succedunt.

MVlto magis quis admittat, si defunctus plures eiusdẽ gradus agnatos reliquerit, sed quosdam diuisis bonis, quosdam indiuisis, debere omnes in successione intestati cõcurrere, nec eos, qui communionem retinuerunt, cæteris prę-ferendos esse, quando ex iure communi qui pari gradu sunt pariter vocentur.[1] Nec in successionibus perpetua sit illa regula, quæ habet; Si vinco vincentem te, multo magis vinco te:[2] quæ & in aliis pleriſque suas patitur exceptiones.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 L. 2. §. *hæc hæreditas, & §. legitima, D. de suis & legit.*

2 De qua *in l. de accessionibus 14. D. de diuers. temp. præscr.*

3 Vt constat ex *§. præferuntur. Instit. ad SC Tertullian.* iunctis iis, quæ ibidem notat Accurs. *& ad d. l. de accessionibus.* Iunge Chassan. *in consuet. Burgund tit. de mainmortes.* Sed tamen videtur mihi hoc pugnare cum statuto *pluribus fratribus*, vt dixi *Defin. 16. n fin.* Et ita tandem in Senatu nostro obtinuit, sæpiusque contra has tres Definitiones pronunciatum est. Ex statuto *Pluribus fratribus.* Vide *Defin. 31.*

DEFINITIO XIX.

An & quando vnica recognitio sufficiat ad homagij talliabilis probationem?

AD homagij talliabilis probationem duæ recognitiones, id est, publicæ professiones requiruntur, & quidem conformes, hoc est, quarum posterior ad priorem referatur, vt posteriorem certo iudicio nec sine causa factam esse appareat,[1] nisi proponas vnicam recognitionem quæ proferatur adnexum habere priuilegium antiqui temporis, & mentionem facere prioris, alterius, & antiquioris, designato die & Consule. Ideo quod verba enunciatiua probent inter easdem partes[2] earumque successores, non solum vniuersales, sed etiam singulares,[4] concurrente temporis antiquitate.[5] Idem erit, si vnica quidem sit recognitio, sed quæ causam aliquam habeat & legitimam, & de qua legitime constet.[6] Quamquam enim dici solet ex sola homagij recognitione præsumi causam illam, vt à domino protegatur & defendatur is, qui recognouit:[7] Tamen ad simplex homagium id pertinet, non etiam ad id, quod sit talliabile. Illud enim sicut odiosius est, ita & difficilius inducitur.[8] Quod si duplex recognitio facta proponatur, nihil intererit, an prior causã aliquã habeat, nec ne, cũ sufficere debeat, quod effectũ habuerit. Nã & vnica recognitio sufficeret, quæ modo effectũ habuisset,[9] si nõ facti error interueniſſe probaretur.[10] *Ita Senatus* in

causa

causaliberorum D.de Nouuelles Necienſis & procuratoris fiſcalis Gebennenſis,4.Id.April.1593.Iunge Defin.10.ſupr. De probat.

1 Intellige de homagio perſonali:nam ſi de rei conditione ageretur,vnica recognatio ſufficeret,Matth.de Afflict *in conſti.Reg. Sicil. quæ incipit,Probationum defectus,lib.2.notab.*1.Guil.Bened.*in verb.& vxorem nomine Adelaſiam.à num.*987 *vſque ad n.*1022.Iaſ.*in l. creditori tuo* C. *de pact.*

2 *Ex l.eum ſcimus,C de agric.& cenſi.lib.*11 *tit.* 47. Vide Guid. Pap. *quæſt.*272 vbi ait,aliud eſſe in talliabilitate fundi.

3 *L.optimum* 14.*& ibi notat.Cod.de contrahend.& committen.ſtipulat.*[Quid ergo ſi vnica recognitio talliabilis homagij proferatur relata quidem ád aliam antiquiorem,ſed non deſignato die neque Conſule?Poterit ſufficere ſi modo ſuis adminiculis deſtituta non ſit ſiue adminicula illa probentur per teſtes ſiue per inſtrumenta.Nuſquam enim ſcriptum eſt duas recognitiones præcisè requiri ad probandum homagium perſonale *d.l cùm ſcimus.Ita Senatus* in cauſa Guichardi de la Mure 18 Cal.Iul.1611.Et iterum pro *D*, de la Valdiſere Vicecomite Tatentaſiæ contra ſorores Adornet Cal.Febr. 1613.]

4 Bart.*in l facta* 63.*§ ſi hæres,D.ad Trebell.*Crauet *conſil.*29 *n.*1.

5 Nam & contra tertium probarent in antiquis ſi ageretur de re difficilis probationis,vtputa de filiatione,ex Alex.*conſ.*90.*colum.*3.*vol.*6. Rebuff.*in tract.nominat.pag.*1.*verſ.primo fallit.* Crauet. *de antiq. tempor. part.*1.*ſect. Ampliatur nunc.n.*12 *&* 13.alioqui non probant,Crauet.*ibid. in cap.propoſitum,num.*15.*& ſequentibus.*

6 *Ex d.l.cum ſcimus,vbi notat.C de agric.& cenſit.*

7 Vt tractat Iacob.de S.Georg.*in tit. de homag.*

8 Quia quæ ſunt odioſiora,difficilius & præſumuntur & probantur, *l.merito* 51.D.*pro ſocio l.vlt.D.quod met.cauſ.*

9 *d.l.cum ſcimus*,Guid.Pap.*vbi ſupr.*

10 Errantis enim nulla voluntas eſt,*l.ſi per errorem.* 15. *D. de iuriſdiction.*

DEFINITIO XX.

Recognitio filij an & quando noceat patri? Item fratris an & quando fratri?

QVid ſi poſterior recognitio facta ſit à filiofamilias abſente patre?Non obligabit patrem ſi pater fuit in prouincia,[1] ſed obligabit ipſum filium quamdocunque ſui iuris factum,& multo magis filij poſteros,ſecuto maxime lõgi temporis interuallo,'quia veriſimile non ſit,factum quid à filiofamilias inconſulto aut per dolum in ea re, quæ ad proprij capitis cauſam pertineret.[3] Sed ſi pater abfuit à prouincia,moribus noſtris receptum eſt, vt poſſit ea recognitio fieri per filium familias.[4] Quemadmodum & ſi pater ſit quidem in prouincia,ſed ita imbecillis animo vel corpore,vt per eum recognitio expediri non poſſit.[5]Extra has cauſas ita demum recognitio filiifamilias nocebit patri,ſi ratam eam habuerit.[6] Diuerſum erit ſi frater pro fratre,cum quo bona cõmunia habebat,recognouerit : tunc enim non eſt neceſſaria ratihabitio,nec ſi promiſſa ſit,[7] ſi modo is, qui recognouit aut ſolus in domo fuerit eo tempore,aut bonorum communium habuerit adminiſtrationem. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L tranſactione matris* 26.vbi Bald.& Salic. in terminis, *C. de tranſact.*iunct.*l.*3.*in fin.*D.*de iureiur.*idem Bart.*in l.*1.*C.de patrib.qui filios.diſtrax.* Iacob.de S.Georg.*in tract.de feudis, in verb. dictique vaſalli promiſerunt.*

2 Arg.*l.ſi cum fideicommiſſa* 16.§.*Ariſto, D. qui & à quibus manum.*

3 Arg.*l.*1.C.*ad leg.Cornel.de falſ.*

4 Nam & ex ea cauſa filiofamilias agere permitteremus, *l.ſi longius* 18.§.*ſi filiusfamilias,*D.*de iudic.l.ſi libertus* 12.D.*de in ius vocand.*

5 *L.ſed ſi vnius,*17.§.*filiifamilias,*D.*de iniur.& famoſ.libell.*

6 Quia ratihabitio æquiparatur mandato,*vulg.l. vlt.* C. *de* SC. *Macedon.*

7 Non enim promittitur ratihabitio vt minus ſed vt magis actus valeat,& quæ abundant non vitiant,*l.non ſolent* 94.*de regul. iuris.*

8 Quamquam nec hoc neceſſe eſt.Sufficit enim,vt recognitio facta ſit ab aliquo ex fratribus & condiuiſoribus,vt dixi *Defin.*3.*ſupr.*

DEFINITIO XXI.

Talliabilis poteſt cogi vt patiatur ſe manumitti,non etiam cogere dominum vt manumittat.

NOn,ſicut edicto Sereniſſimi Emanuelis Philiberti Ducis noſtri ius eſt domino cogendi homines ſuos, quos habet deditiæ,& vt vocant, talliabilis conditionis, vt vel manumitti patiantur,' vel probroſa quædam propriæ conditionis inſignia præ ſe ferant :[2] ita ex contrario permiſſum eſt talliabili,vt ab inuito domino beneficium manumiſſionis extorquere poſſit.Hoc enim fieri non poſſet extra iniuriam domini,qui ſane inuitus patrimonium ſuum diminuere cogendus non eſt.[3] Nemo autem dixerit iniuria affici eum,qui vel inuitus manumittitur,[4] licet dici ſoleat inuito beneficiũ non dari.[5] Aliud quippe eſt iniuriam facere, aliud beneficiũ non conferre.[6] Nec tamen inuitus manumittitur,in cuius arbitrio eſt priſtinam conditionem retinere,ſi malit,qualis eſſe & manere vult,talem ſe publice profiteri,ſalua namque ipſi electio relinquitur.[7] Quid ergo ſi velit dominus ius ſuum exequi?An ſtatim & ſine figura iudicij,vt aiunt,id facere poterit,quaſi aduerſus condemnatum?Minime,[8] Sed in ius vocari hominem ob eam cauſam oportebit,vt hoc ipſum ſciatur,an recuſandæ manumiſſionis rationem illam habeat, quod vel numquam talliabilis fuerit,vel hodie non ſit. [9] *Ita Senatus* in cauſa N.Ioannis de Foreſt D.de la Barre,in relationibus libellorum,7.Calend.Februar.1593.

1 Exemplo eius quod iure noſtro cautum eſt, vt ſeruus etiam inuitus libertate donari poſſit,*l.vltim* §.*ſin vero quidam. verſic. licet enim, D.de teſtam.manum* ſicut & liberatio inuito quoque contingit,*l.ſolutione* 23.*l.ſi debitor* 91.D *de ſolut.l.ſoluendo* 39.*de neg.geſt.*

2 Vt nimirum eo infamiæ metu deterriti facilius ſe manumitti patiantur:alioqui enim difficile eſt,huius conditionis homines ab ingenuis dignoſcere,vt & liberos à ſeruis, *l.quia difficile* 5. *D. de contrab. empt.*

3 Eſt enim quis tanto locupletior, quanto plures ſeruos habet aut homines talliabiles,propter ſpem ſucceſſionis,quæ ad dominum aliquo caſu pertinere poteſt,*tit.Inſt.quibus ex cauſ.manum.non licet.*iunct. *l.pater filiæ* 71. *verſ. cum vno caſu.* D. *de euict. l.*2.*in fin.l.*4.*& vlt.* D.*de natal. reſtit.*

4 *d.l.vlt.*C.*de teſtam.manumiſſ.* cum libertatem conſequatur, quæ inæſtimabilis res eſt,*l.libertas* 106.*de reg.iur.*

5 *L.inuito* 69.*eod.tit.l.hoc iure* 19.§,*non poteſt*,D.*de donat.*

6 Cum inter hæc duo medium illud ſit nec beneficium dare,nec iniuriam facere.

7 Ne alioqui fiat ipſi iniuria,ſi inuitus manumittatur,cum non gratis fiat ea manumiſſio,ſed accepta in præmium emancipationis à domino parte bonorum.

8 Numquam enim debet incipi ab executione,*l.* 1. C. *de execut. rei iudic.*

9 Cum nec quiſquam præſumatur talliabilis, quoniam ex prima naturæ inſtitutione omnes & liberi & ingenui naſcuntur,*l.*4.*de iuſtit.& iur.*[Debet autem hæc cogniiio eſſe non Iudicis ordinarii iuriſdictionis, ne forte colludatur inter Iudicem & Dominum in præiudicium ſubditorum,ſed pertinere debet ad Iudicem Ducalem Præſertim cùm interſit quoque Principis propter illam præſtationem quam nos Torquot appellamus,licet non poſſit de ea tractari,niſi poſt probatam extinctamque manumiſſione conditionem.Maxime vero id obtinet ſi iudex ordinarius non habeat iuriſdictionẽ limitatam certis finibus territorii,ſed tantum, vt pleriſque ſuper hominibus & feudis,& homines in diuerſis habitent iuriſdictionibus,adeoque prouinciis quæ diuerſos habeant iudices etiã Ducales.Proinde omni caſu melius eſt,vt eam cognitionem ſibi retineat Senatus ſine præiudicio iuriſdictionis Domino competentis. *Ita Senatus* in cauſa perilluſtris viri N.Amedei de Chiuron Baronis de Villette & de Giez in relationibus libellorum,12.Maii. 1614.]

DEFINITIO XXII.

De ligiorum hominum conditione apud Centrones.

ESt apud Centrones noſtros 'quoddam hominum genus, Ligios vocant,[2] qui eius conditionis ſunt,vt, ſi & inteſtati & ſine liberis moriantur,directus dominus iis ſuccedat in vniuerſis bonis mobilibus & ſe mouentibus,non etiam in immobilibus,aut quæ deſtinata ſint ad immobilium ambitionem, ſin teſtamentum fecerint, nihil domino debeatur præter tertiam bonorum mobilium portionem, ſed hoc ita, ſi eo teſtamento aliquid domino legauerint, alioquin teſtamentum non valeret.Sane ad validitatem teſtamenti non illud requiritur,vt domino relictum ſit in titulo inſtitutionis,[3] ſicut nec vt quod legatum eſt æquet tertiam partem mobilium,quia nec legatum agnoſcere dominus cogitur, ni velit.[4]Cæterum conſuetudo prouincialis facit, vt in bonis defuncti mobilibus nomina quoque debitorum numerentur, niſi quæ contracta ſint ex bonorum immobilium venditione, aut deſtinata ad bonorum immobilium comparationem ; quaſi ſubrogatum, vt vulgo aiunt, induere & ſapere debeat naturam eius, incuius locum ſubrogatum eſt. [5] Quamuis inſpecta iuris ratione, iura

Source : BIU Cujas

& actiones, quia tertiam bonorum speciem constituunt,[6] mobilium appellatione non contineantur. [7] In pecunia numerata facilius admitti potest vt contineatur, quamquam ne hoc quidem semper,[9] *Ita in Senatu tractatum est* in causa Fráciſci le Maiſtre & illuſtrium Dominorum Comitum de Mommayeur, 5. Id. Aug. 1593.

1 Nunc Tarentaſienſes vocantur. [Magis tamen propriè illi ſunt qui ſupra oppidum habitant quod Saxum vocant.]

2 Alio tamen ſenſu quam vulgo ligij dicantur. De quibus tractat. Guid. Pap.

3 Quomodo requiritur in legitima danda liberis, ſi noſtris credimus, *ad authent. nouiſſima, Cod. de inoff. teſtam.* De quo tamen vide quæ contra ſcripſi in Chiliad. *De error. pragmat.*

4 Quia poteſt omiſſo legato petere tertiam bonorum mobilium partem quomodo poſſet filius, cui legatum pecuniarium à patre relictũ eſſet, repudiato legato petere legitimam in corporibus bonorum, vt ſcripſi *ſub tit. de inoff. teſt.*

5 *Vulg. l. ſi eum* 10 *qui iniuria nm*, D. *ſi quis caution. l. ſed quod inde* 71. *de legat.* 2. [Obſerua autem hoc fieri ex conſuetudine, ſunt enim alij loci apud nos in quibus talliabiles decedentes ſine liberis faciunt eſcheutam, vt loquuntur, in bonis omnibus etiam immobilibus ſi pro homagio ligio aliquid vel minimum præſtetur, vt apud Bugienſes. Alij ſunt apud quos non faciunt eſcheutam, niſi bonorum quidem mobilium, ſed inter quæ non computantur inſtrumenta & nomina debitorum, vt apud Montemorranos Maurianenſes. *Ita Senatus* 6. Calend. Decembr. 1609. Et illa conſuetudo conuenit iuris rationi]

6 *L. quam Tuberonis* 7. §. *in peculio. D. de pecul. l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione*, D. *d. re iudic.*

7 Fallit interdum ſi actio detur ad rem mobilem, ex Bart. *in l. ſi ſic legatum* 75 §. *vlt. de legat.* 1.

8 Sed tunc tantum, cum præſidij cauſa nummi repoſiti ſunt, *vt in l. ſi chorus* 79. §. 1. *de legat.* 3 Iunge *l. mouentium* 93. *de verb. ſignif.* [Cæterum ſi pecunia deſtinata ſit ad emptionem bonorum immobilium connumerabitur in bonis immobilibus vi deſtinationis.]

DEFINITIO XXIII.

An & quando, & quomodo dominus ſuccedens ligio vel talliabili teneatur ad æris alieni exſolutionem?

ETſi autem bona dicuntur deducto ære alieno,[1] eum tamen, cui ex conuentione aut conſuetudine pars aliqua bonorum mobilium vel immobilium defuncti debetur,[2] nullam æris alieni partem ſuſcipere cogendum eſſe verius eſt, cum in aliis bonis defunctus heredem habere poſſit, qui non eo minus ex aſſe heres erit,[3] quod pars aliqua bonorum ex hereditate detrahatur.[4] Neque ſimile eſt, quod defuncto homine deditiæ conditionis dominum ad totius æris alieni exſolutionem teneri conſtat:[5] Hic enim, cum in vniuerſa defuncti iura ſuccedat, licet non tam iure hereditario, quam iure domini velut peculium occupantis:[6] impedit tamen, ne alius quiſquam aut teſtamentarius, aut legitimus heres eſſe poſſit,[7] ideoque quod ad hereditaria onera pertinet, heredis iure cenſeri eum neceſſe eſt.[8] Plane ſi defuncti hominis ligij heres nullus ſit, & bona, quæ in hereditate manſerunt, exſoluendo ære alieno non ſufficiant, dubitari non oportet, quin potior creditorum quam domini cauſa eſſe debeat.[9] Nam & idem obtinet, ſi liber homo, qui bona quædam talliabilis cõditionis onere affecta ſine herede, nec ſoluendo deceſſerit.[10] Quo tamen caſu nemo negauerit longe fauorabiliorem eſſe dominum,[11] quippe qui non tam alienas res inuadat, quam ſuas proprias,[12] id eſt, à ſe ſuiſve maioribus certa lege & cõditione profectas exiſtente tandem conditione vindicet.[13] Niſi creditorum cauſam illud potiorem faceret, quod cum tali homine contrahentes, non tantum eius fidem, ſed & vniuerſum ipſius patrimonium ſecuti ſunt,[14] & eo tempore, quo liberam bonorum ſuorum omnium adminiſtrationem is habebat, nec ſolum obligandorum, ſed diſtrahendorum,[15] Quanquam hactenus domino ſubueniri ſolet, vt quandiu alia bona ſunt, ex quib. ſatisfieri creditoribus poteſt, non ex talliabilibus diminuatur.[16] *Ita Senatus* in eadem cauſa, [Alia ratio eſt eius tributi quod apud Maurianenſes noſtros frequens eſt, & Placitum vocatur, cuius præſtatio ad mutationem cuiuſcunq; vel domini vel poſſeſſoris vel vtriuſq; incumbit. Semper enim potior eſt dominus nec vllum æs alienum detrahitur, quia rei ſingularis non ſucceſſionis onus eſt. *Ita Senatus* Februar. 1613. pro venerabili Capitulo Eccleſiæ Maurianenſis contra fratres Verney.]

1 *L. mulier* 72. D. *de iur. dot. l. non poſſunt* 11. D. *de iur. fiſc. l. ſubſignatum* 39. §. *bona, de verb. ſign.*

2 Qualis eſt dominus directus, qui habet hominem ligium apud Centrones, de quo diximus *Defin. præced.*

3 Quia ſingularis ſucceſſor eſt in quem non tranſit onus æris alieni, *l. aris alieni* 15. C. *de donat. l. vlt. C. de hered. act.*

4 Quia pars iſta quæ domino defertur non eſt pars hereditatis, ſed bonorum, vt dicitur de legitima filij *Not. ad Auth. nouiſſima, C. de inoffic. teſt.* Quamuis legitima dicatur deducto ære alieno; *l. Papinianus* 2. §. *quarta autem*, D. *eod.*

5 Ita vulgo pragmatici noſtri loquuntur, ſed male. Nam dominus directus non poteſt conueniri actione perſonali, vt ſoluat æs alienum, ſed tantum cogitur pati deductionem æris alieni ex bonis, in quibus ſuccedit, nempe quia non poſſunt vlla bona ad dominum pertinere, niſi quę ſuperfutura ſunt creditoribus, *d. l non poſſunt* 11. *D. de iur. fiſc.*

6 Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l.* 1. *&* 2. D. *de caſtr. pecul.*

7 Quia non poteſt fieri, vt heredem habeat is, qui nulla bona heredi poſſet relinquere, *l. lex Cornelia* 28. *verſ. quia per eam non efficitur*, D. *de vulg. & pup. ill. ſubſtit.*

8 Quomodo noſtri ſolent dicere de donatatio vniuerſorum Bonorum. *Adde d. l. aris alieni* 15. C. *de donat.*

9 Fauorabiliores enim ſunt qui certant de damno vitando, quam qui de lucro captando, *l. non debet* 41. *de reg. iur. l. quod autem* 6. §. *Similiter modo dicimus* D. *quæ quæ in fraud. cred.*

10 Nam & hoc caſu creditores domino præferuntur, etiã ſi à domino bona prouenerint, quia bona talliabilia, vt cætera omnia emphyteutica-ria, poſſunt à domino vtiliter obligari eo iure quo vtimur.* Vide tamen *Defin.* 61. 3. *de iur. Emphyt.* vbi contraria ſententia magis probatur.

11 Fauorabilior enim eſt, qui repetit rem, quæ aliquando fuit ſua *l. videamus* 38. §. 1. *&* §. *ſi actionem*, D. *de vſur.* quia fauorabilis eſt cuiuſque rei reditus ad ſuam naturam, *l. ſi vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

12 Iure ſcilicet directi dominii, cum quo vtile conſolidatur.

13 *L. 1. & vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. in traditionibus* 48. D. *de pact.*

14 Hoc enim max. me inſpici ſolet, *l. hinc quæritur* 19. §. 1. D. *de pecul.*

15 Poſtquam eo iure vtimur, vt bona feudalia & emphyteuticaria redacta ſint ad inſtar allodialium & patrimonialium, vt notat. *ad d. l. vlt. C. de iur. emphyt. & ad* §. *adeo. Inſtit. de locat.* [Vide tamen *Defin.* 61. *ſupr. de iur. emphyt.* vbi ſcripſi contrariam ſententiam magis obtinere ex ratione iuris, Et ſanè non poteſt hæc ſententia defendi, niſi vi conſuetudinis, ſi qua talis ſit.]

16 Vt quantum fieri poteſt ius vtriuſque partis conſeruetur, *argum. l. ex his* 8. *in fin.* D. *quæ in fraud. credit.* [Intellige tamen niſi creditor poſſideat bona talliabilia. Nunquam enim poſſidenti incumbit excuſſio. *Ita Senatus* menſ. Ian. 1611.]

DEFINITIO XXIV.

Ius domini in ſuccedendo talliabilibus conſeruatur, ſi aliquando vſus eo ſit dominus, quamuis non ſemper.

SI probetur feudi dominus in talliabilium ſine liberis, & extra communionem defunctorum ſucceſſionibus occupandis aliquando vſus iure ſuo, aliquando non vſus, magis ei prodeſſe debet, quod vſus ſit, quam nocere, quod non ſit vſus.[1] Non ſolum, quod in huiuſmodi iuribus receptum ſit, vt vel actus vnus ſufficiat ad inducendam quaſi poſſeſſionẽ,[2] nedum ad iuris iam quæſiti tuitionem,[3] ſed etiam quia facillime & ſæpiſſime eueniat, vt ignorent domini delatas ſibi talliabilium ſucceſſiones, propter fraudes, quas huius conditionis homines paſſim comminiſcuntur,[4] mutato in eam rẽ nunc nomine,[5] nunc domicilio,[6] nunc etiam vtroque.[7] *Ita Senatus* pro D. de Buffieres, Contra N. Chou de Serrieres, 16. Calend. Mart. 1594.

1 Nemo enim cogitur ſemper vti iure ſuo, *l penult. C. de pact.* dummodo non omnino non vtatur. Iunge tamen *Defin.* 3. 1. *de acquir. poſſ.*

2 *Not. ad l. Imperium* 3. D. *de iuriſdict.* Ludouic. Roman. *conſ.* 311. *in fin.*

3 Eſt enim facilior iuris iam acquiſiti conſeruatio, quam noui acquiſitio, *l. 1. in princip. D. de pignor... vltim* D. *de acquir. poſſeſſ.*

4 Sæpe enim furtum ſui faciunt quantum poſſunt, *l.* 1. vbi Bald. & alii, C. *de ſeru. fugit.*

5 Vt ex diuerſitate nominis præſumatur diuerſitas perſonæ, quomodo è contrario ex identitate nominis identitas quoque rei præſumitur, *l. ſi idem* 7. C. *de codicill.*

6 *Vt in l. cum ſcimus* 22. *ad fin. C. de agric. & cenſ. lib.* 11.

7 Et quidem dolo malo contra *l.* 1. C. *de mutat. nomin.*

DEFI

DEFINITIO XXV.

Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à successione.

TEstamento pater filium ex asse hæredem scripserat, filiæ vero pro omni legitimæ iure legauerat centum aureos, itemque iugera decem ex fundis hæreditarijs nec melioribus nec deterioribus. Tum si filius sine liberis moreretur, eandē filiam substituerat. Defuncto patre filia legatum agnouerat, pecuniamque acceperat, & nupta in mariti domum traducta fuerat, nec tamen iugera illa decem, quæ præterea sibi legata fuerant, cum fratre diuiserat, subinde mortuo fratre si sine liberis relicto in hæreditate fundo talliabili cum directus dominus fundum condiceret iure feudi, negabat filia conditionem extitisse, propterea quod in communione fundorum omnium hæreditariorum cum fratre perpetuo mansisset. [1] Et si enim non nisi decem iugera ei legata fuissent, quamdiu tamen diuisa non essent, dici non poterat, an hæc an illa habere deberet, adeo, vt vel in minima parte glebæ partem suam indiuisam habere illam constaret. [2] Porro huiusmodi feudorum ius tale est, licet foci & habitationis separatio facta sit, in ijs tamen bonis, quæ communia manserunt, nullum domino ius competat, sed tātum in cæteris, quę aut diuisa fuerunt, aut separatim acquisita. [3] Contra dicebat dominus communionem nullam intelligi posse inter hæredem vniuersalem & legatarium, aut legitimarium, [4] ideoque nec inter eos locum esse iuri accrescendi, [5] quia ex diuerso separatoque iure succederent. [6] Repugnare quoque voluntatem patris, qui filiam ab vniuersa hæreditate per legatum excluisset. [7] Nec quod decem fundi iugera ei legasset indiuisa, ex eo voluntatis coniecturam capi posse, vt eam in bonorum communione voluerit remanere: Quandoquidem fundos diuidi, & ex ijs, qui nec meliores nec deteriores essent, decem duntaxat filiæ dari præceperat. [8] Rursus ad rem non facere, quod fratri sine liberis decedenti sororem substituisset. Constat enim, huiusmodi substitutiones, siue à personis dedititijs, & taliabilibus fiant, siue à liberis hominibus bona quædam talliabilia possidentibus, nullius esse roboris & momenti, quod ad bona talliabilia pertinet, postquam semel diuisio facta est, [9] quamuis dici soleat, etiam talliabiles posse de bonis suis pro arbitrio inter suos disponere. [10] Id enim ita accipi debet, vt tamdiu valeant & subsistant dispositiones illæ testamentariæ, quamdiu durat communio, [11] ne alioqui talliabili cuique facile sit huiusmodi substitutionem commento fraudem domino facere. [12] Addebat dominus non fuisse permittendum filiæ, vt decem illa iugera, quæ sibi pro legitima relicta essent, ex ijs bonis acciperet, quæ ad dominum feudi iure reuerti deberent, cum in hæreditate alia pleraque essent omnino libera, ex quibus æque consuli filiæ poterat citra domini iniuriam, [13] sicuti solet dici, cum testator de restituenda bonorum suorum parte rogatus filio relinquit legitimam, aut in corporibus bonorum simpliciter aut in ijs fundis nominatim, qui fideicommisso teneantur. Nemo enim dixerit dādam filio legitimam in bonis fideicommissarijs quamdiu ex alijs dari integra, vel suppleri poterit. [14] Denique illi etiam concesso, vt in proposita specie potuerit frater sorori legata soluere, in ijs etiam fundis qui talliabiles fuissent: absurdum tamen fuisse, vt cum id viuus frater non fecerit post eius mortem sibi ipsi velit soror fundos illos eo iure, & quasi in eam causam sibi qnæsitos retinere: Quippe quæ fratri homini libero in solidum hæres extiterat, atque ita creditrix & legataria esse desierat, sublata nimirum per aditionem & confusionem obligatione. [15] Ad ea sororis patroni respondebant, nullam quidem intelligi communionem inter hæredem vniuersalem & legatarium, aut legitimarium, quod attinet ad hæreditatem, quia neque legatum, neque legitima hæreditatis pars est, [16] sed tamen negari non posse quin communio sit in ipsis bonorum corporibus, quoties in legato, aut legitima aliquid est quod sit indiuisum, quoniam legitima est quota bonorū, [17] & legatum fundi indiuisi, quādiu diuisio non interceßit, licet sit agnitum, non solum indiuisum dici potest, sed etiam in dominio & bonis manere hæredis, propter incertitudinem partis. [18] Inde vero fit, vt si pater filio legitimam reliquerit in corporibus bonorum, nec corpora viuo hærede instituto diuisa sint, succedere possit fratri hæredi frater legitimarius nil obstante talliabilitate. [19] Idque sæpius iudicatum dicebatur. Quod tamen nullam prorsus rationem haberet, si inter vniuersalem hæredem & legitimarium nulla omnino esse communio intelligeretur. Cæterùm quemadmodum dominus, qui iure feudi bona defuncti talliabilis occupat, non in hæreditate ipsius, sed in bonis succedit, [20] ita ad eum excludendum sufficit bonorum communionem esse aliquam, licet hæreditatis nulla sit. [21] Nec repugnabat in proposita facti specie patris voluntas, quæ non illa fuerat, vt omnimodo & simpliciter filia ab hæreditate excluderetur, sed accepto demum legato, ac proinde non nisi post tradita decem illa iugera pro legitimæ iure legata. [22] Quamdiu igitur filiæ omnino satisfactū non erat, tametsi legatum agnouisset, partisque solutionem accepisset, non poterat videri per patrem exclusa, & extra communionem constituta, [23] nisi forte proponeres certa diuisaque corpora legata pro legitima, quod hic non contigerat. Indiuisa enim iugera decem filiæ relicta fuerant, & quidem ex iis, quæ nec meliora essent, nec deteriora, [24] vt proinde nec in fratris, nec in sororis arbitrio esset electio, an hæc an illa iugera deberentur, sed ad boni viri arbitrium recurrendum erat, si non mutuo vtriusque consensu res expediri potuisset. [25] Atqui arbitrium boni viri tale esse procul dubio poterat, vt fundi isti talliabiles, de quibus controuertebatur, filiæ præstarentur. Nam & pater potuerat, si voluisset, eos fundos nominatim filiæ in legitimam assignare. [26] Et mortuo patre perinde potuisset frater sorori in iis fundis soluere, si aliam contradicendi iustam causam soror non habuisset. [27] Apparebat igitur, non diuisis nec traditis viuo fratre decem illis iugeribus indiuisis, quæ sorori legata fuerant, communionem bonorum inter ipsos durasse. [28] Nec simile videbatur, quod obiiciebatur, de legitima ex bonis fideicommissariis quamdiu alia extarent non soluenda, [29] Id enim tum procedit cum fideicommissum deberi cœptum est. At in proposito numquam ius fuerat domino quæsitum, neque viuo aut moriente patre, qui scilicet liberos relinquebat superstites, [30] neque post patris mortem viuo filio eodēque hærede instituto. Nec denique post obitum filij à quo soror domicilio dumtaxat propter matrimonium [31] non etiā bonis fuerat separata. In eoque potentius est ius fideicommissarij quam domini directi. Nā fideicōmissarius etiā prius quā extiterit cōditio fideicōmissi spem habet eius aliquando consequendi: Et existente quandoque conditione retrotrahitur ius illud ad tempus testamenti, hactenus, vt quæ medio tempore in fraudem fideicommissi quouis titulo etiam inter vitos per grauatum alienata sunt reuocentur. [32] At dominus directus nullum omnino ius habet in bonis talliabilibus emphyteutæ liberi, at ne quidem in bonis hominis talliabilis quamdiu ille viuit, [33] sed tum demum ius habere incipit cum talliabilis defunctus est sine liberis & extra communionem. [34] Ideoque permittitur talliabili homini de bonis suis pro arbitrio inter viuos disponere, ita vt irreuocabiles sint ab eo factæ alienationes. [35] adeoque in testamento, dummodo inter suos, & ita si postea diuisio non sequatur. [36] Hoc enim est quod dici solet huiusmodi homines viuere liberos & mori seruos. [37] Neque dubitandum est, quin potuerit pater in proposita specie in ipso quoque actu diuisionis, hoc est, in eo testamento quo bona sua inter filium & filiam pro regionibus diuisisset, [38] transferre in filium fundos istos talliabiles, saluo domini iure, si postea filiam sine liberis decedere contingeret. [39] Non enim per diuisionem statim acquiritur domino ius occupandi feudi, sed tum demum cum decedit possessor sine liberis. [40] nec aliam in rem domino prodest diuisio, tum cum fit, quam vti ne inscio aut inuito eo in communionem possint emphyteutæ qui diuiserunt recidere. [41] Itaque tametsi frater extraneum hæredem instituisset, perinde tamen feudi

Source : BIU Cujas

reuertendi conditio defeciſſet ad excluſionem domini, propterea quod quæ communio inter fratrem & ſororem fuerat viuo fratre, eadem fratre mortuo inter heredem eius & ſororem ſuperſtitem duraſſet.[42] Cur ergo detetioris conditionis ſoror eſſe debeat ob id ſolum, quod fratri ſuo ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato heres extiterit?[43] An quia, vt dominus dicebat, confuſione extincta ſit legitimæ petitio vel legati? Atqui non ideo minus verum eſt corpora bonorum hereditariorum nunquam fuiſſe diuiſa, quod ſufficit ad domini excluſionem. Non enim de filiæ iure quærendum eſt, an aliquid ei debeatur, ſed de iure domini, quod nullum omnino eſt, cum diuiſio nulla interceſſit.[44] Alioqui dicendum eſſet æque omni alio caſu, quo ſocius ſocio ex aſſe ſuccederet, domino locum fore, quia communio niſi inter plures nulla eſſe poſſit.[45] Quod tamen abſurdum fuerit, quoniam ad excluſionem domini ſufficit, vt diximus, nullam interueniſſe diuiſionem. Fratreque mortuo nullus illi quæſtioni locus ſupereſt, an ſoror poſſit ſibi ipſi legatum ſoluere ex fundis talliabilibus, cum ad eam tota hereditas pertinear,[46] ſed de illo ſolum quærendum eſt, an quæ legata iugera cum hereditariis indiuiſa à fratre viuo non accepit, bonis ſeparata fuiſſe dici poſſit, quod ſani iudicij nemo ſane adſeuerauerit. Nulla enim facta diuiſione quantulumcunque illud ſit quod filiæ relictum eſt, perpetuo verum eſt habere eam, vel in minima gleba partem,[47] multo magis cum, vt in propoſito, non certa pars corporum legata eſt, ſed certus modus iugerum incertorum.[48] Tunc enim nulla gleba eſt in corporibus omnibus hereditariis, quæ non poſſit tota ſpectare ad filios, ſi in diuiſione facienda ſic arbitris commodius & æquius videatur. *Senatus* pro ſorore, contra Dominum pronunciauit in cauſa Philibertæ Bordon & Domini de Felliens, 17. Cal. Iul. 1595.

1 Conditio enim duas partes habere videtur, ſi & forti, & bonorum communium diuiſio facta ſit, vt dixi *Deſin.* 15. *Supra.*

2 Plures ſiquidem condiuiſores in fundo communi partes ſuas dominij intellectu iuris, non diuiſione corporis obtinent, *l. Mauius 66. §. duorum, de leg. 2.*

3 Secundum ea quæ diſputauimus *dict. Deſin.* 15. Quod tamen nondum ex conſuetudine bene videtur exploratum. Plerique enim magis probant, vt ſiue foci duntaxat, ſiue bonorum ſeparatio locum aperiat domino, nec is aliter excludatur, quam & foci, & bonorum communio concurrat. Sed alio iure vtimur.

4 Quia legatum & legitima conſiſtit in parte bonorum non in parte hereditatis, è contrario autem hereditas neque in totum, neque in parte, in rebus ſingulis eſſe intelligitur, *l. quamuis* 14. D. *ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

5 *L. quoties* 13. vbi Bart. & cæteri, C. *de hered. inſtit.*

6 *L ſi ſub conditione* 16. D. *quib. mod. vſusfr. amitt. l. ſed cum patrono* 6. D. *de bonor. poſſeſſ.*

7 *Vt in l. Paula Callinico* 27. §. *Pompeius, de legat. 3.*

8 Ne ſcilicet filia quicquam cum fratre haberet commune.

9 Adeo, vt nec poſſit redintegrari communio niſi ex domini voluntate, vt dixi *Deſin. 4. vt Supra.*

10 Quamdiu enim non aperitur locus domino, quid eius intereſt, an talliabilis deceſſerit teſtatus an inteſtatus?

11 Vt nimirum ceſſante cauſa ceſſet effectus, *cap. cum ceſſante. de appellat.* [Iunge *Deſin.* 17. *ſupr.* Ant Colomb. *tom. 3. § 7. & 12.*]

12 Quod tamen permitti non debet, *l. fideicommiſſum* 76. D. *de condit & demonſtr. l. ſi ita quis* 51. §. *is cui in tempus, de legat. 2.* [Ideoque nec valet donatio inter viuos ſi ſit ſuſpecta fraudis, puta facta ab ægroto, aut omnium bonorum. Alterutrum enim requiritur apud Sebuſianos meos, *argum. l. omnes* 17. §. *Lucius qua in fraud. credit. l. viuus* 9. D. *ſi quid in fraud. patr.* In Sabaudia nullo caſu valent extra contractum matrimonij, vt nec Burgundia. Chaſſan. *in conſuet. Burgund. De mainmortes §. 10. num. 45.*]

13 Vtrique enim parti conſulendum eſt quantum fieri poteſt, vt neuter lædatur, ſicuti ſcripſimus *Deſin. 22. nu. vlt. Supra. ex l. ex his* 8. *in fin.* D. *qua in fraud. credit.*

14 *L. mulier* 22. § *cum proponeretur*, D. *ad SC. Trebell. & ibi. not. & ad Auth. res qua* C. *commun. de legat.*

15 *L. debitori* 7. C. *de pact. l. debitori* 50. D. *de fideiuſ. l. Sicthum aut. Pamphilum* 95. *§. aditio. D. de ſolut.*

16 *d. l. quamuis* 14. D. *ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

17 *L. cum quæritur* 8. *vbi not. & ad Auth. nouiſſima*, C *de inoffic. teſtam.*

18 Hoc enim caſu non habet locum quod dici ſolet, dominum rei legatæ tranſire recta via à teſtatore in legatarium, *l. à Titio*, 64 *in fin. D. de furt. l. legatum* 80. *de leg. 2.* vt tractat Bart. *l. ſi quis ſeruum 3. §. vlt. & l. ſeq. cod. tit.*

19 Scilicet propter bonorum communionem.

20 Vt dixi *Deſin. 23. Supra. arg. l. 1. & 2. D. de caſtrenſ. pecul.*

21 Cur enim requiramus communionem hæreditatis, cum in hæreditate non ſuccedatur?

22 *Vt in l. penultim. D. de dot. collat. l. cum ab vno* 53. *de legat 2.*

23 Diuiſio enim eſt facti, & ideo numquam fit ipſo iure, ſed actu & facto aliquo eſt opus, ſiue expreſſo, ſiue tacito, *l. pen. C. commun. diuid.*

24 Quomodo etiam obſeruari ſolet, quoties de legitima filio aſſignanda quæritur. Nec enim aut ex melioribus aſſignanda eſt, aut ex deterioribus, vt notat. *ad l. ſcimus 36. §. repletionem, C. de inoffic. teſtam. l. legato 37. l. ſi hæres* 110. *de legat. 1.*

25 *Arg l. 1. de legat. 2.*

26 Nulla enim lege prohibetur pater quam velit rem pro legitima filio relinquere, dummodo ſit illa ex hæreditariis corporibus bonorum, *d. l. cum ſcimus, §. repletionem, & l. omnimodo* 30. C. *eod.*

27 *d. §. repletionem.*

28 Cum nihil interuenit, quod diſcernat communionem, vt loquitur Papin. *in l. cum pater* 77. §. *hæreditatem poſt mortem, de legat 2.*

29 *Ex d. §. cum proponeretur, l. mulier* 22. D. *ad SC. Trebell.*

30 Quorum ſuperexiſtentia ſufficit ad excludendum dominum, vt in *l. filius familias* 114. *§. cum quis erit. de leg. 1.*

31 Quæ Honeſtiſſima cauſa eſt adeoque neceſſaria, vt dixi *Deſin.* 15. *nu.* 17. 18. *& 19.*

32 *L. vlt. §. ſin autem ſub conditione*, iunct. *Auth. res quæ*, C. *commun de legat.*

33 Adeoque nec ſpem vllam ſatis probabilem habet ſuccedendi, cum durum ſit expectari aduerſam fortunam, qualis eſt caſus mortis ſine liberis, *l. inter. 83. §. ſacrum. de verb. oblig.* iunct *l. cum tale* 72. *in princ. de cond. & demonſtr.* [Ideoque nec prohibetur talliabilis etiam ægrotus, donare inter viuos, dummodo ſuperuiuat per tres menſes, vt à noſtro Senatu alias indicatum fuiſſe mihi relatum eſt. Iunge *nu.* 35 *infra.* Intellige tamen, Niſi donauerit vniuerſitatem bonorum, non ignorans conditionem ſuam. Talis enim donatio ſemper præſumitur facta in fraudem, *l. omnes* 17. §. *Lucius* D. *qua in fraud. credit.* Nec tantùm ſi perſona ipſa ſit talliabilis, ſed etſi fundus tantùm, vt à Senatu noſtro iudicatum eſt pro Reuerend. Petro de Saconey, contra fratres Vincent, 18. Calend. Maij 1612. In qua tamen ſpecie illud propterea concurrebat, quod donator iam ſenex nullos tum liberos habebat. Nam ſi habuiſſet, aliud dicendum fuiſſet. Adde, nec talem donationem à talliabili factã, ob id magis valere poſſe, quòd facta ſit in contractu matrimonij. Non enim tam fauorabiles ſunt eiuſmodi donationes, vt permitti debeant etiam in fraudem domini qui pluſquàm creditor eſt, *l. ait prætor* 10. §. *ſi cùm mulier, l. vltim. qua in fraud. cred.* Nec hoc caſu locum habet *l. viuus* 9. D. *ſi quid in fraud. patr.* Maximè ſi ponas factam donationem in contractu quidem matrimonij ſed poſt nuptias iam contractas, quæ ſolo conſenſu contrahũtur. Non enim poteſt hoc caſu dicere mulier ſe aliter non fuiſſe contracturam. Quamquam nec rationis huius prætextu fraudem domino fieri oportet. Eadem ratio facit, vt nec permittendum ſit homini talliabili dotale augmentum conſtituere ſupra eam quantitatem, quæ per conſuetudinem regionis præſcripta eſt, quia quicquid excedit, præſumitur factum in fraudem tanquam in ſolitum, & à ſuſpecta perſona, licet inter cæteros non prohibeatur augmentum dotale maius eſſe conſuetudinario. Planè ſi mariti conditio negetur: ſtandum interim erit donationi quæ ſcilicet iure communi valet. Et bonorum adiudicatio facienda eſt prouiſionaliter, ſed præſtita ſatisdatione, niſi paupertas mulieris ſit impedimento. Quo caſu ſufficiet decerni, vt bona quæ mariti dominus ſibi obueniſſe contendit, maneant ſinalienabilia, vt vtrique litigatorum ſit cautum & conſultum, vt in *l. ex his* 8. D. *qua in fraud. credit. Ita Senatus* pro Ludouica Mugnier, contra Nobiliſſ. virum D. de Montrotier, Cantorem Eccleſiæ Cathedralis Sancti Petri Gebennenſis, 5 Id. Auguſt. 1612. Ex tempore.]

34 Quia tum demum exiſtit conditio ſtipulationis, *l. cedere diem* 213 *de verbor. ſignific.*

35 Quod etiam liberto conceditur, *l. viuus libertus* 9. D. *ſi quid in fraud. patron.*

36 In quo plus iuris habet hodie talliabilis, quam haberet olim libertus, *d. l. viuus.*

37 Quæ olim erat conditio eorum, qui Latini Iuſtiniani dicebantur, *l. vnic. verſ. quis enim*, C. *de latin. libert. tollend. §. 1. Inſtit. de ſucceſſ. libertor.*

38 Quod cùm fecit videtur functus officio arbitri. *l. quæ pater* 32. *& ſeq. D. famil. erciſc.*

39 Semper enim alienatio fit cum ſua cauſa, *l. alienatio* 67. *de contrah. empt. l. vnic. Cod. rem alien gerent. non interd. rer. ſuar. alien.*

40 Quia liberorum potior cauſa eſt quam domini, niſi cum à bonorum communione ſunt excluſi.

41 Vt dixi *Deſin* 5 *eod.*

42 Non enim ſicuti ſocietas morte finitur, ita & communio bonorum, cui ſcilicet diuiſio ſola finem facit, quoniam poteſt communio eſſe ſine ſocietate, non ſocietas ſine communione, *l. 2. & paſſ. D. commun. diuid. l. vt ſit* 31. *cum ſeqq. D. pro ſocio.*

43 Eadem quippe ſolet eſſe ratio heredis quæ defuncti, §. 1. *Nouell. de iureiur. à mor. præſt.*

44 *Arg. l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. vlt.* D. *de acquir. poſſeſſ.*

45 *Mauius 66. §. duorum, verſ. nam plures, de. leg. 2.*

46 Ac proinde res peruenerit ad eum caſum, à quo incipere non potuit cum heredi a ſemetipſo legari non poſſit. *l. & quidem totum* 18. *l. legatum* 116. §. 1. *de legat. 1.*

47 Vnde eſt quod poteſt quiſque rem ſuam dicere, quam habeat

cum

cum alio communem, *l. illud 46 de ritu nupt. not. ad l. ſerui electione §. 1. & 2. de legat. 1.*

48 *L. locus certus 16. & ibi not. D. de acquir. poſſeſſ.*

DEFINITIO XXVI.

Caſus duo, in quibus filia, quæ remanſit in communione pro legitima non ideo tamen excludit dominum.

SAne duobus caſibus pro feudi domino pronunciari potuit. Vno ſi fundi hi talliabiles, de quibus agebatur, fuiſſent ex pretioſioribus, aut vilioribus, quia tunc non fuiſſet in legato. [1] Quandoquidem legatus erat certus modus & numerus iugerum ex iis, quæ nec meliora eſſent, nec deteriora: Et conſequenter non induxiſſet legatum illud diuiſionem vllam ratione bonorum, quæ in legati ſpeciem cadere non potuiſſent.[2] Altero ſi filia id capax fuiſſet retinendi feudi talliabilis, vt euenit in iis prouinciis, in quibus nec defertur filiabus ſucceſſio, quod ad bona talliabilia pertinet, nec ipſis ſucceditur. [3] Nam nec hoc caſu videri poſſunt in legato filiæ relicto ea bona contineri, quorum habendorum filia incapax eſt. [4] At in ſpecie ſcontrouerſa neuter caſus euenerat. Nam fundi illi de quibus tractabatur inſpecto reditu erant ex melioribus, [5] inſpecta autem conditione illa talliabili erant ex deterioribus [6] Itaque vtroque inſpecto, & quaſi compenſatione facta erant ex mediocribus. [6] Rurſus apud Sebuſianos meos facti ſpecies emerſerat, apud quos filiæ perinde ac maſculi ſuccedunt in feudis talliabibus, iiſque viciſſim ſi ſine liberis & extra communionem decedant æque ac maſculis ſucceditur. *Ita Senatus* eodem SC.

1 Nec proinde in communione, quæ hoc caſu non inducitur niſi ob legatum.

2 Nam quod legatum non fuit ex legato, nec debeti nec proinde peti poteſt, *l. 1. §. item, §. ita, D. ad leg. Falcid. l. cum ſine præfinitione 19. l. ſi penum. 24 D. quand. dies legat. ced.*

3 De quibus ſcripſimus *Defin. 5. Supra eod.*

4 Cum id quod in capaci relinquitur, pro non ſcripto habeatur, *l. licet tranſferam 20. D. de adim. legat. l. pen. §. 1. D. de his quæ pro non ſcript. habent*

5 Vt ſolet valor fundorum ex reditu potiſſimum æſtimari, *l. ſi fundum per fideicommiſſum 92. de leg. 1. l. ſi. fundus 13. in princip. D. de rebus eor. qui ſub tutel*

6 Cum nihil ſit quod fundorum æſtimationem tam immunuat, quam ſi talliabiles eſſe proponantur.

7 Vt ſcripſi *Defin. 5 Supra eod.*

DEFINITIO XXVII.

Communio nulla eſt inter parentes & liberos prætoxtu legitimæ.

NVlla intelligitur eſſe communio inter parentes, & liberos ſolius prætextu legitimæ:[1] quia neque legitima debetur viuo eo, poſt cuius mortem petitur, [2] neque eo tempore quo legitima deberi incipit, cõmunio aliqua videri poteſt eſſe inter legitimarium, & eum qui iam ſit mortuus.[3] Ideoque pleriſque Senatuſconſultis pronunciatum eſt, defuncto talliabili filio matre ſuperſtite ſaluum matri ius eſſe perſequendæ legitimæ, [4] nec eo minus tamen reliquam ſucceſſionem ad dominum deferri, Sed ſi in bonis defuncti parentis communis aut ſocij legitima vni debita ab altero fuit, necdum tradita, debita inquam, in corporibus hæreditariis indiuiſis, [5] communio bonorum pro ea quota inter hæredem & legitimarium fuiſſe intelligitur, ac proinde vni defuncto alter ſuccedet excluſo domino. [6] Dixi *in corporibus hæreditaris indiuiſis*, quoniam ſi legitima relicta ſit in certis corporibus per regiones aut fines diuiſis, tollit ea res omnem communionis rationem. [7] Non item ſi pecuniarium fuerit relictum, [8] nempe quia pecuniarium legatum repudiare poteſt is, cui legitima debetur, vt in ipſis corporibus bonorum legitimam conſequatur, quantumcunque ampliſſimum ſit legatum. [9] At quod in corporibus relictum eſt repudiari nequit, ſed ſol ad ſupplementum actio comperere poteſt ſi minus legitima relictum proponatur. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Non magis quam ratione cæterorum bonorum, licet viuo etiam patre filius eorum dominus quodammodo eſſe intelligatur, *l. in ſuis 11. D. de liber. & poſt. l. vlt. D. de bon. damn.*

2 *L. 1. §. ſi impubere, D. de collat. bonor. l. 2. §. vlt. de his quæ vt indign. l. cum quæritur, 6. C. de inoff. teſtam.*

3 Cum is qui mortuus eſt ſit nullus, *l. 1. D. de rer. diuiſ. l. 3. in princ. D. de pecul.*

4 Quamuis verum ſit legitimam eſſe portionem portionis ab inteſtato contingentis, *d. l. cum quæritur 6 Cod. de inoffic. teſtam.*

5 Quomodo debetur regulariter, *l. ſcimus 36. §. repletionem, vbi notat. eod.*

6 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. 15 ſupra.*

7 *L. recte dicimus 25. §. 1. D. de verb. ſignif.*

8 Intellige quamdiu non fuit agnatum, ſecundum ea quæ ſcripſi *Defin. 7. ſupra.*

9 Aliud enim pro alio ſolui non poteſt, *l. 2. §. mutui, D. de rebus cred.* iunct. *l. ſcimus 36. §. repletionem, C. de inoff. teſt.*

10 *L. omnimodo 30. eod. tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Non eſt in cõmunione filia, quæ legatum ſibi pro legitima relictum agnouit, licet habitet cum fratre, nec ei nocet quod alibi nupta ſit.

FIlia, cui pater teſtamento reliquit certa bona pro legitima certamve pecuniæ quantitatem, quam ipſa agnouerit, [1] non eo magis cenſetur eſſe in comunione cum fratre eodemque hærede vniuerſali, quod in eadem domo cum eo habitet. Bonorum enim præcipue non foci communio ſpectanda eſt, cum agitur de feudi domino excludendo. [2] Quã ob cauſam tametſi foci ſeparatio interuenerit, puta ſi filia nupſerit, & in mariti domum tradueta ſit, [3] non faciet ea res, vt defuncto ſine liberis alterutro poſſit dominus ei ſuccedere, ſi bona manſerunt indiuiſa. [4] Igitur diuiſis per patris teſtamentum bonis, foci communio ad excludendum dominum non ſufficiet. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc ideo, quia poſſet filia ſi vellet repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum, vt dixi *Defin. prox. num 9.*

2 Vt dixi late *Defin 15. eod.*

3 Cogitur enim ſequi domicilium mariti, in cuius ſcilicet officio eſſe debet, *l. cum quadam puella 19. D. de iuriſdict.* iunct. *l. ſicut patronã 42. D. de oper libert.*

4 Nihil enim commune habet foci & habitationis communio cum bonorum communione.

5 Sicut nec foci ſeparatio vocat dominum, ſi bonorum communio duraverit.

DEFINITIO XXIX.

Qui partem ſuam licet indiuiſam vendidit fratribus tamen ſuccedere non poteſt: qui non vendiderunt, poſſunt.

EX pluribus fratribus, qui patris hæreditatem indiuiſam per aliquot annos retinuerant, vnus cæteris integram portionem ſuam vendiderat. Nemo dubitat, quin ea ratione perinde ac per diuiſionem ſublata ſit communio, quo ad hunc qui vendidit pertinet, cum nihil iuris habeat in bonis communibus. [1] Ideoque ſi proponas fuiſſe fratres iſtos dediticiæ & talliabilis conditionis, omneſque defunctos ſine liberis, ſolo ſuperſtite venditore, ſuccedet dominus iure ſuo Sed ſi ex aliis fratribus quidam ſuper ſint, qui partes ſuas indiuiſas retinuerint, ius inter eos mutuæ ſucceſſionis ſaluũ erit, [2] præterquam ſi bona quædam ſibi ſeparatim acquiſierint. [3] Tum enim quod ad bona illa attinet dominus ſuccedet, nihilque proderit quod cætera omnia manſerint communia. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Perrin contra fratres Richaume 13. Cal. Iunij 1595.

1 *L. cum pater 77. § libertis, de legat. 2.*

2. *d. §. libertis, verſic. qui vero non vendidit.*

3 Quia quod ſeparatim quæſitum eſt in commune non redigitur, *l. cum duobus 52. §. Papinianus alias 1. ſi fratres, D. pro ſocio.* Nec ſi ſit quæſitum ex pecunia communi, quo caſu ſola in perſonam actio competit ad pecuniæ repetitionem, *l. 2. C. pro ſocio, l. ſi patruus 4. C. commun. vtriuſque iudic.*

4 Quia

4 Quia scilicet communio nullum effectum habere ppreſt, niſi in bonis communibus. Philip. Corn. *conſ.* 299. incip. *præmittendum eſt, col.* 1. *lib.* 4.

DEFINITIO XXX,

Defuncta filia talliabili ſine liberis potior eſt cauſa domini quam patris, etiam in dote profectitia, ſi pater neque expreſſe, neque tacite fuerit ſibi ſtipulatus. Salua patri legitima.

MOrtua in matrimonio ſine liberis filia, dos quidem à patre profecta hodie perinde ac olim ad patrem reuertitur,[1] non miſerationis tantum ratione, vt antea,[2] ſed ex vi tacitæ ſtipulationis, quæ poſt Iuſtiniani conſtitutionem à patre interpoſita intelligitur:[3] ob idque nec dubitandum eſt, quin, ſi mulier dedititiæ & talliabilis conditionis fuiſſe proponatur, melior patris quam domini conditio eſſe debeat in repetitione dotis,[4] quomodo potior creditoris quam ſucceſſoris cuiuſlibet cauſa eſſe ſolet.[5] Sed ſi mulier ſibi ſuiſque dotem reddi ſtipulata ſit patre ipſo præſente, ac, quod conſequens omnino eſt, conſentiente,[6] magis eſt, vt excluſo per eam ſtipulationem iure patris,[7] admittendus ſit ad dotis petitionem dominus, non minus quam ad bona cætera, quæ pleno iure in dominio filiæ fuerunt;[8] non tanquam hæres defunctæ, ſed tanquam is, qui hæredis loco eſſe exiſtimetur,[9] quique ſicut alium quemlibet hæredem excludit, ita & multo magis patrem, qui ab hærede ipſo ſi quis eſſet, excluderetur.[10] Nec aliud erit etiamſi non ſibi tantum ſuiſque ſtipulata ſit filia, ſed generaliter, iis omnibus, ad quos futurum eſſet vt ea res quandoque pertineret. Non enim ea ſtipulatio ad patrem potius, quam ad dominũ referri poteſt, cum certi iuris ſit, quoties filia dotem ſtipulata eſt, nullum eſſe locum patri in dotis repetitione, ſed eo tantum caſu quo vel expreſſe, vel ſaltem tacite parer fuerit ſtipulatus.[11] Niſi ponas filiam adeo liberæ fuiſſe conditionis, vt poſt eius obitũ liceat patri, ſiue peculij,[12] ſiue quod noſtri malunt hæreditario iure dotem ipſius profectitiam occupare,[13] quod euenire nequit in perſona filiæ talliabilis, quæ ſcilicet non magis patrem, quam alium vllum hæredem habere poteſt,[14] vt proinde neceſſe ſit, vel ex proprio iure patrem ſuccedere,[15] vel vinci à domino in omni caſu, quo ab alio quolibet hærede filiæ vinceretur. Plane non vſque adeo inhumaniter cum patre agendum eſt, vt non ſaltem legitimam portionem in dote à ſe profecta debeat habere, quam haberet etiam in bonis cæteris, quæ alio iure, ac vndecumque ad filiam peruenisſent,[16] in ſolatium videlicet amiſſæ non modo filiæ, ſed etiam dotis profectitiæ cuius iactura parentibus grauior eſſe ſolet.[17] At quid ſi malit pater totius dotis vſumfructum habere, in eamque cauſam portionem legitimam repudiare? Nec enim fieri poteſt, vt vtrumque, id eſt, & proprietatis partem & reliquæ partis vſumfructum conſequatur.[18] Non erit audiens, quoniam non ſicut vſusfructus viuis liberis conſtitutus & patri acquiſitus, per eorum mortem patri non perit,[19] ita poſſit quiſquam dicere per obitum filiæ acquiri debere patri vſumfructum, qui viua filia numquam fuerit conſtitutus.[20] Nec enim poteſt vſufructus dotis conſtante matrimonio ad quẽquam pertinere, ne cauſa fructuum, qui ad maritum & dominij iure,[21] & pro matrimonij oneribus[22] pertinent, ab iis oneribus ſeparetur.[23] *Sine die.*

1 *Ex l. dos à patre profecta* 4. C. *ſolut. matrim.*

2 *L. iure ſuccurſum* 6. D. *de iur. dot.*

3 *L. vnic* §. *accedit, verſ. parenti* C. *de rei vxor. act.*

4 Etiam nulla probata ſpeciali conſuetudine, dummodo in contrarium nulla probetur. Eſt enim ius hoc totum conſuetudinarium.

5 *L. vltim. verſ. & ſi præfatam,* C. *de iur. delib. l. vltim.* C. *de hæred act.*

6 *Vt in l. poſt dotem* 40. *cum ibi notat.* præſertim per Barr.. *quæſt.* 4. D. *ſolut. matrim.*

7 Quia expreſſim, vt aiunt, facit ceſſare tacitum, & plenior eſt prouiſio hominis quam legis, *vulg. l. maritus* 21. C. *de procur. l. vlt.* C. *de pact. conuen tam ſup. dot*

8 Intellige ex generali conſuetudine, quæ obtinet in Sabaudia, & niſi probaretur ſpecialis conſuetudo in contrarium, eius enim eſſet probare qui eam allegaret, cum generalis conſuetudo ſit pro domino.

9 Eſt enim dominus anomalus ſucceſſor, vt vocant, & hæredis loco potius, quam hæres.

10 *Ex reg. Si vinco vincentem te, l. de acceſſionibus* 14. D. *de diuerſ. temp. præſcr.*

11 *d. l. poſt dotem* 40. *vbi not.* D. *ſolut. matrim.*

12 *Vt in l.* 3. *&* 2. D. *de caſtrenſ. pecul.*

13 Placet enim noſtris filiamfamilias hodie in profectitia dote poſſe hæredem habere, vel patrem vel liberos, ſi quos habeat, Bart. & alij *in d. l. poſt dotem*, de quo tamen vide quæ contra ſcripſi *lib.* 13. *Coniectur.*

14 Id ſcilicet impediente iure domini, qui ſolus in bonis defuncti talliabilis ſuccedit, & tanquam antiquior omnibus præfertur.

15 Id eſt, ex propria ſtipulatione, ſiue expreſſa, ſiue tacita, vt ſupra diximus.

16 Hoc enim iure vtimur, vt etiam in bonis defunctorum talliabilium legitima tamen parentibus ſalua ſit, vt dixi *Deſin.* 5. *ſupr.*

17 *Vulg. d. l. iure ſuccurſum* 6. D. *de iur. dot. l. vlt.* C. *de inſtit. & ſubſtit. l. ſcripto* 7. §. *vlt.* D. *vnd. liber.*

18 *Nouell.* 118. *de hered. ab inteſt. venient cap.* 2. *vnde ſumpta eſt.* Auth. *item hereditas,* C. *de bon. quæ liber.*

19 *L. vlt.* D. *de vſur.*

20 Neque enim mors eſt modus acquirendi vſusfructus, ſed potius amittendi, *vulg iurib.*

21 *L. doce* 9. C. *de rei vindic. l. quamuis* 79. D. *de iur. dot. l.* 1. D. *de fund. dotal.*

22 *L. pro oneribus* 20. C. *de iur. dot.*

23 Quod eſſe non debet. *l. ſi is qui* 56. §. *ibi dos,* D. *eod. l. cum pater* 11. D. *de pact. dotal.*

DEFINITIO XXXI.

In defunctæ talliabilis filiæ ſucceſſione quis debeat præferri excluſo feudi domino, an pater, an agnati, itidemque condiuiſores?

INgenui hominis filia, quæ ex materna hereditate fundos pleroſque talliabiles acceperat, eorumque poſſeſſionem cum materteris ſuis toto vitæ ſuæ tempore communem retinuerat, tandem nullis relictis liberis, ſed patre ſuperſtite defuncta, pater vniuerſam filiæ hereditatem ſibi vindicabat, non quidem iure aliquo communionis, quam conſtat inter patrem & liberos nullam eſſe,[1] ſed ea tantum ratione, quod cum per cæteros condiuiſores impediretur dominus feudi ne poſſet ſuccedere,[2] ſola relinquebatur ſuccedendi ratio ex iure communi, quod vtique agnatis cognatiſque omnibus patrem præferebat.[3] Illi vero contradicebant, tanquam quos æquum eſſet ſuccedere hoc ipſo, quod dominum feudi alioquin ſucceſſurum in iis bonis talliabilibus arcerent à ſucceſſione, cuius controuerſiam ei facere nullo modo pater potuiſſet.[4] Addebant ex vetere ſtatuto Sabaudiæ,[5] ita comparatum ius eſſe, vt pluribus fratribus vel patruis, vel aliis cuiuſcumq; gradus agnatis in communione bonorum manentibus,[6] ſi quem ex iis ſine liberis decedere contingat, non tantum excludatur dominus per condiuiſores ſuperſtites, ſed etiam ad ipſos condiuiſores tota bonorum talliabilium ſucceſſio deuoluatur. Quaſi ſuccedere illi debeant, non tam legis iuriſque communis poteſtate quam conſuetudinis & indiuiſionis, ac proinde excluſo patre, cui neque conſuetudo, neque indiuiſio fauet.[7] Atque ita, pleriſque Senatuſconſultis antea indicatum dicebatur, Pater contra, nihil ad hanc facti ſpeciem pertinere Statutum,[8] ſiue quod eum nominatim caſum tractet, quo condiuiſorum perſonæ ſint talliabiles, albergumque talliabile in communi, vt loquuntur, tenentes,[9] ſiue quod nullum in toto ſtatuto verbum ſit, de patre excludendo, nec quod aptari poſſit ad eam ſpeciem, qua pater filio ſuperſtes eſſe proponatur.[10] Dicebam, ſi quis admittat ſic intelligi ſtatutum debere, vt mortuo vno ex condiuiſoribus cæteri omnes condiuiſores cuiuſcunque gradus ſint ſimul ei ſuccedere debeant, ita vt proximiores remotioribus non præferantur,[11] vix poſſe defendi, quin eodem iure patrem excludi neceſſe ſit à condiuiſoribus licet remotioribus, qui bonorum communionem retinuerunt, cum nihil iuris habeat pater, niſi quod proximior eſt, quo tamen iure non poſſet

posset vincere, tametsi in ea bonorum communione cum filia fuisset. Quanto minus, cum nullam possit communionem obtendere?[12] Sed tamen vix mihi persuadere poteram, statuti mentem eam fuisse, sed illam potius, vt cuiuscunque gradus condiuisores dominum excludant, non etiam remotiores cum proximioribus æquo iure succedant,[13] quo certe non nisi perinique constitui potuisset.[14] Alioqui paulatim eo quoque nos decursuros, vt si quis huius conditionis homo superstitibus filio, fratre & consobrino decederet, dicendum esset non meliorem filij, quam cæterorum conditionem fore, imo fortassis deteriorem, ob id quod nullam pater cum filio,[15] sed tantummodo cum fratre & consobrino communionem habuisset.[16] Nam cum etiam huic hominum generi non sit interdicta testandi facultas, dum ne inter alios, quam inter suos condiuisores aut liberos testentur,[17] quid absurdi, alios aliis ab intestato præferti à lege, qui etiam ex testamento preferri potuissent?[18] Quod si quis obiiciat, ita futurum, vt eadem successio quam communio conseruat, extraneum socium inducat, facilis responsio est, parum interesse quis & qualis socius sit, dummodo corporum communio retineatur,[19] nec ad excludendum dominum æqualitatem portionum requiri, sed sufficere indiuisionem, in quam nihil vetat eum quoque incidere, qui antea extra communionem fuit, cum nullo etiam tractatu habito sola successionis causa possit sufficere ad communionem inducendam,[20] præsertim ex qua nec domini feudalis, nec condiuisorum ius vllo modo lædatur,[21] quorum scilicet portiones non augentur quidem, sed tamen nec minuuntur. Illa ratio fortior contra patrem vrgere videbatur, quod ferendum non esset, vt in communionem incideret extranea persona, cui neque agnationis iure succedere cæteri condiuisores possent.[22] Nec enim sola indiuisio sufficere potest ad inducendum ius successionis hæreditariæ, si non etiam consanguinitas interueniat, aut ius aliquod proximitatis,[23] In proposita vero specie nulla inter defunctæ patrem & condiuisores superstites successionis spes[24] supererat, maxime cum non de personarum, sed de rerum dumtaxat conditione, ac, vt ita loquar, talliabilitate quæreretur.[25] Nam si persona ipsa defunctæ filiæ huiusmodi conditionis fuisset, patrem quoque ipsius eadem macula notatum esse necesse esset, cum hac parte sicut in cæteris omnibus patris conditionem liberi sequantur.[26] Quamquam non eo magis inter defunctæ patrem & materteras ordo succedendi aliquis esse posset, cum neque agnationis, neque cognationis vinculo per filiam,[27] sed tantum adfinitatis iure per defunctæ matrem coniungantur.[28] quæ res ius successionis inducere non potest, ne quidem inter liberas personas,[29] quanto minus inter talliabiles & deditities, siue omnes, siue ex omnibus aliqui tantum eius conditionis esse proponantur?[30] Nam etsi omnes essent & talliabiles, & condiuisores, nihil tamen ea res faceret ad causam successionis, quando non per cognationem, sed per quam aliam causam ius communionis inter eos tanquam inter extraneos quoslibet contractum fuisse oporteret. Ita fit, vt in proposita specie pater ad filiæ prædefunctæ hæreditatem tanquam proximior admittatur, nihil reliquis condiuisoribus profuturum sit, quod & in perpetua communione manserint cum filia quamdiu vixit, & in ea cum patre etiamnum perseuerent: qui scilicet non eo magis patri huic, qui alterius familiæ caput est, vnquam sint successuri.[31] At rursus si admittamus inutilem futuram condiuisoribus eam quæ cum patre superierit communionem, dici non facile poterit, cur debeat excludi dominus per condiuisores, qui nec ideo admittantur, nec admitti ad successionem vnquam possint. Nec enim odio domini sic comparatum est, vt eum condiuisores excludant, sed fauore condiuisorum, ne per dominum excludantur & succedere prohibeantur.[33] Cui consequens videtur, vt quo casu impediuntur alia ratione succedere, potior domini causa esse debeat quam patris, aut alterius cuiuslibet extranei, qui non magis prætextu communionis succedere possit condiuisoribus filiæ, quam successores eos habere.[34] Enimuero illud quoque in proposito absurdum, & à statuti non minus verbis quam mente alienum videbatur, excludi per dominum à successione defunctæ materteras, quas illa & in communione, constantes, & ad succedendum semota persona patris habiles reliquisset.[35] Placebat itaque pro materteris potius, quam pro patre pronunciandum esse, quantum ad ea bona pertineret, quæ talliabilia probabantur,[36] in reliquis vero bonis ius antiquum patri seruandum esse.[37]. In eoque durius agi cum patre, quam cum aliquo filiæ agnato proximiore, qui non esset in condiuisoribus.[38] Is enim nihilominus in successione filiæ præferretur remotioribus, qui in communione perseuerassent, si modo talis esset, qui & illis succedere, & illos vicissim successores habere posset, ob concurrentem causam proximitatis cum iure cõmunionis. Vereque hoc casu locum haberet, quod pragmatici solẽt vt iactare, incapacem ex persona alterius capacis fieri capacem.[39] Hactenus nimirum, vt qui desiit esse ex condiuisoribus, atque ita non potuit dominum excludere, excludat tamen defunctæ condiuisores, qui ipsi dominum excludunt.[40] Sed tamen cum ex vtraque parte allegaretur aliter atque aliter de quæstione ista, Senatum alias pronunciasse pro diuersitate probationum, quas de iure consuetudinis in huiusmodi causis adferre necesse est,[41] neque ex actis litis constaret, quid ferret consuetudo in ea nominatim specie, in qua pater superstes proponeretur,[42] visum est de eo diligentius & ex nobili Senatus officio inquiri ante omnia oportere, adeoque consuli Principem de iure & interpretatione veteris statuti,[43] ne dubitari in posterum posset, quid in tã dubia controuersia iuris constitui oporteret.[44] *Ita tractatum est* in causa quadam Terniensi postea lite per transactionem, vt audio finita, neque de consuetudine inquisitum, neque de iure litis pronunciatum fuit. Prid. Cal. Aug. 1595.

1 Ne quidem ratione legitimæ quæ scilicet nec debetur, nec acquiritur filio nisi mortuo demum patre, *l. 1 §. si impubes. D. de collat. bonor. l. cum quæritur 6. C. de inoffic. testam.*

2 Non enim aliter vocatur dominus ad successionem, quam si contingat talliabilem decedere, & sine liberis, & sine condiuisoribus, vt dixi *Defin. 1. num. 2. supr.*

3 *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. vnde sumpta est Auth. defuncto, C. ad SC. Tertyll.*

4 Ex regula nimirum illa, si vinco vincentem te, multo magis vinco te, *d. l. de acceptionibus 14. ff de diuers. temp. præscr.*

5 Quod incipit, *Pluribus fratriuus*, de quo scripsimus *Defin. 1. supr.* & cuius verba exstant *in fin. huius tit.*

6 Quia scilicet potestas consuetudinis facit hoc casu, vt nulla iuris communis ratio haberi possit.

7 Nam pater neque ex liberis est, neque ex condiuisoribus. Et præterea id suadet natura feudi recti. Feuda enim recta, quorum retinent naturam hæc talliabilia, de quibus agimus, nunquam ascendunt, *cap. 1. de natur. & de success. feud lib. 1. in vsib. feudor.*

8 Quod cum sit odiosum & exorbitans à iure communi, non facile vltra fines & limittes suos extendi debet, *cap. odium, cum ibi not. de reg. iur. in. 6.*

9 Nos autem tractamus eum casum, quo bona tantum sint talliabilia non personæ.

10 Ac proinde dura videtur ea interpretatio, quæ patri auferat luctuosam filij hæreditatem, ad quam potius admitti debeat saltem ratione miserationis, *l. scripto 7. §. vlt D. vnd. lib. 2. l. nam. etsi 15. de inoffic. test.*

11 Quod vtique dicendum esset si statutum condiuisoribus vniuersum albergũ talliabile adiudicaret indistincte. Vide tamen. *num. 38 infr.*

12 Plus enim iuris habet, qui & condiuisor & proximior est, quam qui proximior tantum cũ duo, vincula sint fortiora vno, *l. 1. §. vltim. D. si à parent. quis manumisit, l. penult. Cod. de adopt.*

13 Factum enim est statutum, vt legitima successio inter condiuisores conseruetur, non vt corrumpatur *d. n 39. infr.*

14 Et contra leges, ex quibus omne ius succedendi proficiscitur, *l. lege obuenire 130. de verb. signif.* & quæ vocant proximiores, *l. 2. §. hac hæreditas, & § proximum, & pass. D. de suis & legit.*

15 Vt dixi *num. 1. sup.* Nil obstante eo quod scriptum est *in l. in suis 11. de liber & posthum.* Id enim ad iuris Giulis fictionem pertinet, non ad rei veritatem, *l. 1. §. Largius, D. de success. edict.*

16 Ob numquam diutius inter eos parentum hæreditates. *vt in l. cum duobus 52. §. Papinianus, alias l. si fratres, D. pro socio.*

17 Vt dixi *Defin. 17 supr.*

18 Nam & tacite instituti censentur proximiores, cum quis decessit intestatus, *l. 3. l. conficiuntur 8 ff de iur. codicill. l. ab exhæredati 126. de leg. 1.*

19 Nec enim mutatio personæ socij tollit aut destruit causam communionis.

20 L. *vt sit* 31. *cum duabus seqüent ff pro socio.*

21 L. *falso* 3 *& tot tit. C. de commun. rer. alien.*

22 Præcipuus enim finis & effectus communionis inter talliabiles ille est, vt conseruet inter eos ius mutuæ successionis.

23 L. 1. *l. ad intestati* 5. *& pass. C. de legit. hared.*

24 Erant enim ex diuersis familiis.

25 Est enim hæc differentia, quod cum de talliabilitate personali tractatur, non alij sunt condiuisores, quam qui sunt ex eodem nomine, eademque familia.

26 Vt dixi *Defin. 9. supr.*

27 Nulla enim cognatio contrahitur per descendentes, sed tantum per ascendentes; *l. Iurisconsultus* 10 *& pass. D. de gradi. & adfi.*

28 *L. 4. §. sed quoniam, eod. tit.*

29 *adfinitatis* 7 *C. commun. de success.*

30 Inter quos scilicet iura successionis siue intestati sunt multo strictiora, vt dixi *Defin.* 17 *&* 18. *supr.*

31 Cum neque sint agnati, neque cognati, *d. l. adfinitatis*, *l. scripto* 7. *D. vnd. lib.*

32 Quid enim prodest iis fauere qui nihil vnquam sint habituri? quomodo argumentatur *Vlp. in l. post. mortem* 10. *§. liberi*, *de bonor. poss. contr. tab.*

33 Solet autem illud maxime inspici, quid cuius fauore, vel odio constitutum sit, vt videre est in Senatusconsultis Macedoniano & Vellieano, inter quæ quot sunt differentiæ omnes fere ex eo pendent, quod Macedonianum factum est odio creditoris. Vellieanum vero fauore mulieris, vt diximus.

34 Soli enim liberi & condiuisores qui possunt succedere dominum excludunt, vt dicemus *Defin. seq.*

35 Cum ex statuto applicetur hæreditas condiuisoribus, quatenus habiles sunt ad succedendum.

36 Intellige, salua tamen patri legitima, si ea ex aliis bonis non talliabilibus seruari non possit. Ponimus enim fuisse in hac specie bona diuersi generis.

37 Id est, ius ciuile, cui non est derogatum per consuetudinem, & ex quo patet tanquam proximior succedit, ad differentiam scilicet iuris consuetudinarij, quod est nouum, quomodo ius antiquum ad differentiam consuetudinarij, dixit *Vlp. in l. 1. §. vltim. ff. si à parent. quis manum. sit*, *l. quoties simplici* 91. *de reg. iur.*

38 Nam si esset ex condiuisoribus, res non habet dubitationem, quin proximior præferri deberet, ex dispositione iuris communis, nil obstante statuto nostro. Quod licet successionem adiudicet condiuisoribus indistincte, tamen recipit interpretationem passiuam à iure communi, vt scilicet proximioribus præferantur, quia nec beneficio remotiorum succedūt proximiores, sed iure proprio, cum omnes sint in cōmunione.

39 Vt à nobis disputatum est *Defin. 16. supr. hoc titul.* vbi tamen monui hanc sententiam pugnare cum statuto, *Piuribus fratribus.*

40 Nihil obstante illo nostrorum breuardico, si vinco vincentem te, multo magis vinco te. *Ex l. de accessionibus* 14. *de diuers. temp. præscr.* Dixi *Defin.* 18. *supr.* Et hoc dubio procul in Burgundia obtinet, sed apud nos obstat ni fallor statutum.

41 Cum etiam consuetudo quælibet sit facti, probanda necessario est, nisi pro notoria habeatur, quales sunt duæ illæ, de quibus dicemus *Defin.* 33 *infr.*

42 Non enim sufficit probari consuetudinem in genere si non probetur etiam in specie, quoties sumus in materia exorbitanti & odiosa qualis ista est.

43 Tanquam per quod satis esset probata consuetudo sine alio testium adminiculo, si modo de statuti sententia liquido constaret. Nec enim posset valere consuetudo contra legem scriptam; *l. 2. C. quæ sit long. consuet.*

44 Est enim Principis interpretari, cuius fuit & condere, *l. 2. & vlt. C. de legib.*

DEFINITIO XXXII.

Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum si abstineant se bonis patris.

QVi dediticiam & talliabilem conditionem professus fuerat, superstitibus liberis decesserat. Liberi, quibus suspecta erat patris hæreditas, bonis paternis abstinuerant,[1] atque ita sequentis gradus agnatum ad successionem inuitauerant,[2] qui tum subinde bona defuncti vindicaret, controuersiam patiebatur à feudi domino, allegante sibi obuenisse successionem ex lege stipulationis, & iure consuetudinis, non minus quam si defunctus homo talliabilis nullos superstites liberos reliquisset.[3] Quid enim referebat an nulli superessent liberi, an superessent ij, qui succedere vel nollent, vel non possent?[4] Respondebatur, in hac specie anormalæ, vt vocant, & consequenter odiosæ[5] successionis, quæ non tam ex legibus, quam ex contractus lege descenderet,[6] nihil aliud inspiciendum esse nisi extitisset conditio, sub qua dominus ab initio ad successionē vocatus esset.[7] Eam vero conditionem, quæ illa perpetua & generalis est, si quandoque dediticium hominem sine liberis, ac sine condiuisoribus mori contingeret, euidenter defeciisse, cum liberos superfuisse constaret,[8] nec obstare quod ij paternam hæreditatem omisissent, quando non eo minus verum esset patrē sine liberis non decessisse, præsertim cum liberi, qui in morientis potestate fuerunt, perinde sint & maneant hæredes etiam post abstentionem, atque si non abstinuissent,[9] quamuis apud prætorem hæredum loco non habeantur.[10] Hic enim simile est, quod à prudentibus nostris responsum est, cum quis rogatus est sub ea conditione, *si sine liberis decesserit*, hæreditatem alteri restituere, omnimodo excludi fideicommissarium, si vel vnus liberorum superuixit, etiamsi sit exhæredatus, aut qua alia de causa à successione exclusus.[11] Sed hoc mihi longe dissimile videbatur. Qui enim sub deficientium liberorum conditione hæredem instituturn grauat, non fauore liberorum conditionem adiicit, sed in odium potius fideicommissarij, & vt ipsi hæredi grauato consulat, ne obstringatur fideicommisso, si liberos superstites relinquat.[12] Proinde vel vno superstite fideicommissarius per defunctum conditionis omnino excluditur,[13] quem porro semel exclusum perpetuo exclusum manere necesse est, quicquid postea de liberis contingat.[14] In ea vero specie, quam tractamus, credendum est adhibitam stipulationi conditionem illam; *Si dediticius homo sine liberis, & sine condiuisoribus decederet*, non odio domini, quem ponimus ipsum sibi stipulatum esse,[15] sed fauore potius liberorum promissoris, quos sibi ipsi prælatos stipulator voluit, non tam vt sibi noceret, quam vt iis prodesset, ne paternam hæreditatem iis inuidisse videretur, si quandoque defuncto patri succedere non recusarent.[16] Proinde si abstinere malint, nihil causæ est, cur eorum rationem habeamus, quibus fauere nō possumus,[17] aut cur agnato proximo faueamus, quem conditionis verba nullo modo complectuntur, cum neque ex liberis sit, neque ex condiuisoribus.[18] Itaque visum est in ea successione dominum esse præferendum, ex mente contrahentium, iustaque conditionis interpretatione, tametsi verba repugnare viderētur.[19] Neque adhibenda esse distinctione, an de personali, an vero de reali talliabilitate tractemus. Omni enim casu sicut eadē successionis domino deferendæ conditio est, ita eādem prorsus ex eadā iuris & æquitatis ratione recipere debet interpretationem.[20] Ita tractatū aliquando fuisse scio, sed quid definitum postea fuerit, compertum non habeo. [Audio tamen postea pronunciatum fuisse, contra dominum, idque solo, vt arbitror odio talliabilitatis.] *Sine die.*

1 Ex beneficio edicti perpetui, *l. ei qui* 12. *& l. necessarius* 57. *de acquir. hered.*

2 Postquam placuit etiam in agnatis successionem esse, *§. placebat Instit. de legit. agnat. success.*

3 Quo casu de iure domini dubitari non posset, si modo nec vlli condiuisores essent, vt dixi *Defin.* 1 *& pass. supr. eod.*

4 *Arg. l. si post. mortem* 10 *§. liberi*, iunct. *l.* 1. *§. pen. D. de bon. poss. contr. tab. l.* 4. *§. si deportatus*, *de bon. libert. l. sed & si §. si filius l. quæritur*, 38. *§.* 1. *eod tit.*

5 Quicquid enim à iure communi exorbitat odiosum est, & ideo numquam trahitur ad consequentias *l. quod contra* 141. *de reg. iur. l. quod vero* 14 *ff de legib.*

6 Id est, ex instrumento recognitionis iuncta potestate consuetudinis.

7 Existente enim conditione pura fit dispositio, sicut & deficit ea deficiente, *l. potior*, 11. *vers. videamus in fin. D. qui potior. in pign. hab. l. qui Romæ* 122. *§ Agerius*, *de verb. obligat.*

8 *L. filius familias* 134. *§. cum erit. rogatus*, *de leg.* 1. *l. ex facto* 17. *§. penult. D. ad* SC. *Treb.* [Obserua tamen conditionem hanc *si sine liberis decesserit*, positam in recognitione talliabilitatis esse realem, & transire in successorem singularem, vsque adeò vt quamuis recognoscens, nullos liberos reliquerit, neque condiuisores vllos, non ideo tamen possit succedere dominus quamdiu tertius possessor viuit: Vt è contrario nihil prodesset possessori decedenti sine liberis, quod recognoscens ad huc viueret, aut superstites liberos reliquisset. Sic enim Senatus noster sæpius, & nouissime pro N. Ludouico de Reydet, D. de Maningod anno 1608. Sed ex consuetudine sic probata potius quàm ex vera iuris ratione. Conditiones enim omnes sui natura sunt personales, *l. à testatore* 109. *de condit & demonstr. l. qui Romæ* 122. *§.* Agerius *de verb. oblig. l. cùm pater* 77. *§. abinstituto* 15. vbi est text. eleg. ns *de leg.* 2. Iunge *Defin. seq. n.* 6. Ita Senatus Pro R. D. Petro de Saconey, contra fratres Vincent, circa Cal. April. 1611.]

9 *L. cum*

9 *L cum quaſt 30.§.ſed etſi ſuus,D.de fideic.liberi.l.1 §.qui ſunt in poteſtate,D.ſi quis omiſſ cauſ.teſtam.*

10 *L.ſi filius 12 ff de interrog.in iur.fac.*

11 *d.l.filiusfamilias 114.§.cum erit rogatus.de leg. 1.*

12 *L.cum pater 77.§.volo,de leg.2.l.ex facto 17.§ ſi quis rogatus 1. & 2.l.haredibus 77.in princ.D.ad SC.Treb.*

13 *L. non eſt ſine liberis 148. & ſeq. de verb.ſignif. l.1 .Cod.de condic. inſert.*

14 *d.l.haredibus,*Oldrad *conſ.21.incip. Thema tale eſt.*

15 Ac proinde qui potuit rei ſuæ,quam voluit legem, ab initio dicere,*vulg.l.in traditionibus 44 ff.de pact l.venditor 13.D.comun.prad.*

16 Arg.*l generaliter.6.C.de inſtit. & ſubſtit.*in illis verbis, *liberos eius omni pene fructu paterno defraudari.*

17 Textus eſt elegans *in d.l ſi poſt mortem 10.§.liberi,D.de bonor.poſſ. contr.tabul.** Vide Bartol.*in l.2.§.ſed ſi fuit numer.1.D.ad SC.Tertyll.& in l.1.§ ſi pater,de coniung.cum emancip. liber.*

18 Conditiones enim omnes ſunt ſtrictè accipiendæ, ſaltem hactenus,vt perſona numquam extrinſecus ſuppleatur, *l.ſi ita ſtipulatas 126. §.Chryſogonus,in fin.de verb. oblig.*

19 Siquidem in conditionib.interpretandis voluntas proferentium ſpectanda potiſſimum eſt, *l.in conditionibus 10.§.pater Seuerianam 101. de condit.& demonſtr.*

20 Vt vbi eadem iuris vel æquitatis ratio eſt,idem quoqsius conſtituatur *l.illud 32.D.ad legem aquil.l.3.§.vnde etiam, D.de iniuſt.rupt.*

DEFINITIO XXXIII.

Conſuetudines, quæ de talliabilium iure & ſucceſſione allegantur,probandæ ſunt præterquam in duobus caſibus poſitis in Definitione.

EA quidem,quæ moris ſunt & conſuetudinis, cum facti ſint, probari omnimodo per teſtes debent, [1] niſi quod vulgo placet, etiam Doctoribus de conſuetudine atteſtanti credendum eſſe.[2] Sed ſi tam notoria ſit conſuetudo, vt niſi per euidentem calumniam negari non poſſit, ſufficiet allegari eam,nec probari neceſſe erit,[3] eo nimirum iure,quo cætera omnia quæ notoria ſunt, allegatione tantum indigent non etiam probatione. [4] Ergo ſi quid allegaretur, quod ad talliabilium ſucceſſionum iura pertineat, cum ſit iuris non ſcripti & conſuetudinarij,probandum erit.[5] Excipienda ſunt duo tantũ. Vnum eſt,ſi ea conſuetudo allegetur,vt defuncta ſine liberis & ſine condiuiſoribus perſona talliabili dominus feudi ſuccedat. [6] Alterum eſt,ſi dicatur, Recognitionem ab vno ex condiuiſoribus etiam ſine mandato factam in conſequentiam præcedentis alterius recognitionis, cæteris omnibus condiuiſoribus nocere. [7] Sunt enim iſta conſuetudinis tam certæ & exploratæ,vt de iis teſtes audiri(quod nihil niſi maiorem ſumptuum materiam adferre poſſet,) Senatus non patiatur. [8] In cæteris omnibus neceſſariæ ſunt probationes, quoadusque ex Principis vel Senatus auctoritate conſuetudines iſtæ omnes ſcribantur, quod ad publicam vtilitatem fieri debere ſæpius deliberatum vidi, numquam tamen decretum. *Sine die.*

1 Quia ſcilicet pendent & æſtimantur ex facto quamuis conſuetudo ius ſit,non factum,vt ſubtiliter tractat Bart.*ad l. de quibus,n.7. & 17. D. de legib. & in repet.eiuſd.leg.n.21.& ſeqq.*Alex *conſ.191. vol.2.*

2 Idem Bart.*in repetit.d.l.de quibus,n. 20.* vbi vide.

3 Alioqui calumnijs & malitiis indulgeretur,quod numquam faciendum eſt,*l in fundo 38.D.de rei vindic.l.1.§.1.ſi mulier.ventr. nomin.per calumn.in poſſ.eſſe dicet.l.in ſumma 65.§.1. de condict.indeb.*

4 Gloſs.not.*in clem appellanti,de appellat.*Guid.Pap.*quæſt.221. n. 4.*

5 Quæ enim ſunt facti numquam præſumuntur niſi probentur *l.2.l. ab ea parte 5 & paſſ.D.de probat.*Not.*in l.2 C.qua ſit long.conſuet.*

6 De qua conſuetudine ſcripſimus *Defin. 1. ſupr.* [Hanc verò conſuetudinem intellige habere locum non ſolùm ſi perſona,quæ conditionem talliabilem ſiue ſolius rei,ſiue etiam ſuæ perſonæ profeſſus eſt deceſſerit ſine liberis,ſed etſi poſſeſſor qui rem illam à recognoſcente acquiſiuit.Tranſit enim res cum ſua cauſa,*l.alienatio 67. de contr. empt. l. vnic.C.rem alien.gerent.*Nec obeſt domino quod recognoſcens ipſe adhuc viuat,aut quod ſuperſtites liberos reliquerit,ſi modo conſtet poſſeſſorem ſine liberis deceſſiſſe.*Ita Senatus* iamprídem pro D.de Maningo.Et rurſus pro D.de Montmayeur,menſ.Ianuar.1611.Dixi *Defin.prox. n.8.ſupr.*]

7 De quo vide quæ diximus *Defin.3.ſupr.*

8 Cauet enim Senatus quantum poteſt, quomodo & alius iudex quilibet cauere debet,ne ſuperuacuis ſumptibus quiſquam ex litigatoribus oneretur,*l.minoribus 6.D.de minor.l.1.D.de inoffic.teſtam.l. hac ſtipulatio 14.in fin.D.vt legat.ſeu fideic.ſeruand.cauſ.caueat.*

STATVTA DVO VETERA *Sabaudica.*

De talliabilibus.

I.

PLVRIBVS fratribus, vel filiis ſeu liberis fratrum,aut patruo & filiis fratrum in quibuſcũq; gradibus conſanguinitatis attingentibus, tenentibus,habentibus, ſeu poſſidentibus vnum abergium à nobis,vel ab aliquo ex vaſallis noſtris,vel aliis in feudum talliabile,vel cenſitum, aut aliud ad echeutam,ſeu manum mortuam obligatum, ſi & quamdiu ipſum abergium tenebunt ſine diuiſione,ſed in communi,& ſub vno foco,ſeu domicilio cõtingat alterum vel alteros eorum decedere ſine liberis naturalibus & legitimis, alio, vel aliis in communione ipſius abergij indiuiſi conſortibus ſuperſtitibus ſeu ſuperſtite,non eſſe locum echeutæ, ſeu manui mortuæ portionis,ſeu portionum dictorum ſic decedentium ſeu decedentis,hoc edicto decernimus,ſed potius huiuſmodi portionem,ſeu portiones alii vel aliis ſuperſtitibus indiuiſis pertinere,& ipſos ſuperſtites eo caſu ſic decedenti, ſeu decedentibus,ſuccedere debere,qui ad totum onus & tributum ipſius abergii remanebunt obligati.Si vero dictos indiuiſos homines talliabiles vel cenſitos, aut alias ad echeutã ſeu manum mortuam nobis,vel alteri adſtricto, abergiũ vel res communes & indiuiſas eorum diuidere contingat, vel ſe ab inuicem cum portionibus ſuis ſeparare, & alterium vel alteros decedere ſine liberis naturalibus, & legitimis aliis conſanguineis etiam fratribus ſuperſtitibus, in ipſo caſu locum echeutæ,ſeu manus mortuæ bonorum ſic decedentis,ſeu decedentium hoc eodem edicto cenſemus adeſſe, nullumque ius ſucceſſionis in bonis diuiſorum ſic decedentium aliis,cum quibus prius conſortium ſeu communionem habuerunt,pertinere,ſed ipſa bona ad nos, ſeu dominos eorundem debere deuenire,& inſolidum ſpectare ex echeuta ſeu manu mortua tunc locum ſibi vendicante,

II.

SI qua mulier fuerit per dominum, cuius pater ipſius mulieris,dum viueret,erat homo talliabilis,cenſitus,vel alius ad echeutã,ſeu manũ mortuã adſtrictus, vigore conſuetudinis ipſius echeutæ,vel manus mortuæ excluſa ſeu repulſa à ſucceſſione bonorũ paternorũ,hoc edicto decernimus ipſam mulierem ſic excluſam eo ipſo fore liberam, & exemptam cum tota prole ſua ab omni homagio, echeuta, ad quos,& quas pater ſuus defunctus tenebatur, ſic quod in ipſo caſu in vita,vel poſt mortem ipſius talis mulieris dominus patris eiuſdem mulieris, vel ipſius domini hæredes nullum ius in perſona,vel in bonis ipſius mulieris,prætextu homagij paterni,ſeu echeutæ vel manus mortuæ petere valeat,vel habere, cæteras autem mulieres,quæ ab hæreditatibus paternis non excluduntur,ad homagia,tributa,& onera hæreditaria adſtrictas eſſe cenſemus.

TIT. II.

DE COMMVN. SERVO manumiſſ.

DEFINITIO I.

Talliabilis plurium dominorum poteſt ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti.

SI duorum pluriumve dominorum homo dedititius, quem vulgo talliabilem vocant, ab vno ex iis manumiſſus ſit, plenaque libertate donatus,

Source : BIU Cujas

liber fit, & consequenter in solidum,[1] cum pro parte liber esse nemo possit.[2] Coguntur enim socij fauore libertatis ratam habere manumissionem, licet ab eo factam, qui minorē dominij portionem in homine illo habuerat.[3] Plane manumissi hominis pretium, &, si quid amplius probabiliter interfit, à socio petere non prohibentur.[4] Sic sæpius à Senatu iudicatum fuisse relatum est. 3. Non dec. 1588.

1 L. 1. & 2. D. *hoc tit.** Sed intellige si modo sint obseruatæ solemnitates omnes à Iustiniano præscriptæ *in d. l.* 1. Gloriatur enim Iustinianus. *in §. vltim. Instit. de donat.* se inuenisse viam per quam possit & libertas competere & socio indemnitas conseruari. Ergo via ad illa sequenda est, vt scilicet seruus communis manumittatur, non tanquam proprius, sed tanquam communis: & ille ex dominis qui vult manumittere interpellet socium, vt partem quam habet in seruo vendat socio, certo pretio inter ipsos conuento; aut si socius nolit vendere statuendo per prætorem, & soluendo ei qui partem habebat si solutionem accipere velit, & si recuset obsignando. Quibus demum factis omnibus libertas dari poterit & data competet, non ergo erit liber is qui ab vno tantum ex dominis manumissus est quousque pretium sit solutum socio, aut saltem oblatum vt in terminis tenet glos. *ad d. l.* 1. quam sequitur Bald. *ibidem* & Ioann. Faber ad hunc titulum nemine penitus contradicente. Proinde ante solutionem vel obsignationem pretij, quamuis post manumissionē talliabilis decesserit, dominus commissum petet perinde ac si manumissio nulla vnquam facta fuisset. Cùm tamen si adhuc viueret, posset oblato quandocunque & soluto vel obsignato precio condominum remittentem adigere aut manumissionem à domino factam ratam habere cogeretur, quomodo in hac definitione scriptum est: quæ ita omninò accipi debet, non vt quomodocunque facta manumissio ab vno ex dominis etiam ignorante socio prosit ad dandam libertatem seruo communi, præsertim si proprium eum putabat non communem, & quasi proprium manumisit non quasi communem. Proinde si aliter factum sit, remanet incorrectum ius vetus, vt pars quam habuit manumissor in seruo debeat alteri socio accrescere, *dict. §. vltim. Instit. de donat. & dict. l.* 1. *hoc tit.*

2 L. *si partiter* 9. *in fin.* C. *de liber. caus. l. iudicata* 29. *ff. de except. rei iudic.*

3 Quamuis quod ad alias causas pertinet potior sit in re communi causa prohibentis, *l. Sabinus* 28. *in princ. D. comm. diuid.*

4 *dict. l.* 1. & 2. C. *hoc tit. l. quidam ita* 25. *§. si quis seruum ff. ad* SC. *Treb.*

TIT. III.

DE LIBER. CAVS.

DEFINITIO I.

Manumisso ab hærede in præiudicium fideicommissi conseruatur ingenuitas, sed pretium fideicommissario præstari debet, A quo, & Quantum.

VM hæres fiduciarius [1] hæreditatem post mortem suam restituere rogatus hæreditarium seruilis conditionis hominem, quem nos talliabilem appellamus, accepto vili pretio, manumisisset, ac postea fideicommisso restituto hunc ipsum fideicommissarius in libertinitatem vindicaret, quasi in fraudem fideicommissi perperam data libertate,[2] quæ non magis dari potuerat, quam aliud quicquam ex hæreditate distrahi,[3] *Senatus* ingenuitatis fauore motus, cuius causa semper præcipua esse debet,[4] pro ea pronunciauit,[5] hoc tamen addito temperamento, vt rogatus heres acceptum pretium ex causa fideicommissi reddere cogeretur,[6] Itemque vt quanto minori pretio facta manumissio probaretur, ex bonis manumittentis hæredisve eius, aut si non sufficerent ex ipsius manumissi facultatibus ad eam vsque quantitatem, quæ Edicto De manumissionibus præscripta est, fideicommissario sarciretur,[7] inspecto scilicet quantum manumissus in bonis haberet iudicati tempore, non quantum habuisset tū cum manumittebatur,[8] propterea quod minus iusto pretio ab initio facta manumissio fuisset.[9] Alioquin non ex solo, quod manumissi facultates post acceptam libertatem excreuissent, augēdi quoque pretij necessitatem Senatus iniunxisset.[10] Sed & quicquid manumissus fideicommissario ex ea causa præstare dānatus esset manumissoris hæredem ex stipulatione in contractu apposita adeoque ex natura cōtractus quasi euictionis nomine ipsi restituere debere placuit,[11] *Ita Senatus* pro Ioanne Darderio, contra D. Marchionem Aquensem anno 1579.

1 Sic enim nostri vulgo appellant eum, qui de restituenda hereditate rogatus fuit, quamuis non satis recte, vt scripsi alio loco. Fiduciarius enim hæres proprie ille est, qui nudo tantum nomine hæres est, nec nisi tanquam nudus minister electus ad restituendam alteri hæreditatem, *vt in l. Seius Saturninus* 46. D. *ad* SC. *Treb.* quomodo & fiduciarium legatarium possemus dicere in specie *l. si quis Titio* 17. *de leg.* 2.

2 Vt in specie *l. quidam ita* 25. *§ si quis seruum*, D. *ad* SC. *Treb.*

3 *L. vlt. §. sin autem sub conditione*, iunct. *Authen. res quæ*, C. *commun. de legat. l. vlt. §. vlt. de leg.* 2. Nisi cum iubetur quis restituere quod superauerit ex hæreditate, *vt in l. deducta* 58 *§. pen. & vltim. D. ad Treb.* quibus tamen verbis bonam fidem inesse constat *l. Titius* 54. *eod.* Iunge *l. Imperator* 50 *eod. tit.*

* 4 Cum nihil aliud sit ingenuitas quam plena libertas, qualem omnibus hominibus natura dedit, *l.* 1. & *tot. tit. ff. de natal. restit. l.* 3. *in princ. l. l vlt. in fin. ff. si ingen. esse dicet.*

5 Solent enim & debent iudices fauere libertatibus, *l.* 3. *in princip. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. inter pares* 38. *D. de re iudic.*

6 Vt in specie *d. §. si quis seruum, l.* 25. *ff. ad* SC. *Treb.*

7 Ex generali ratione posita *in d. §. si quis filium*, ne scilicet factum hæredis damnum adferat fideicommissario. Cui nec hæredis ignorantia nocere deberet, nec eius qui manumissus fuit, quo minus saltem fideicommissario pretium præstaretur, *d. l. vlt. §. vlt. de leg.* 2.

8 *Arg. l. quæsitum* 30 D. *de pecul.*

9 Vt quod ab initio perperam factum est ad æquitatem suam & æqualitatem redigatur. *arg. l. maioribus* 3. C. *commun. vtriusque iudic.*

10 Poterat enim æque accidere, vt facultates decresceren, nec est audiendus qui petit id, cuius contrarium non fuerat postulaturus. *l. pen.* C. *de solut. l. si pater puellæ* 12. C. *de inoffic. testam. l. de fideicommisso* 11. C. *de transact.*

11 *Arg. l. si venditione* 60. *l. Seia* 73. *& pass.* D. *de euict.*

DEFINITIO II.

Infeudatio facta per Principem quamdiu adprobata non est non impedit ne interim possit Princeps manumittere talliabiles eius feudi.

PRinceps castrum quoddam cum iurisdictione cęterisque iuribus omnibus vasallo in feudum concesserat, litterisque in eam rem iam conscriptis subscriptisque, sed nondum à rationalium ordine adprobatis, & vt loquuntur, homologatis,[1] hominē dediticiæ & talliabilis conditionis in plenam libertatem restituerat. Defuncti post manumissionem hæreditas non ad vasallum ex infeudatione, tametsi iam tum approbata viresque suas sortita, sed ad testamentarios aut legitimos hæredes pertinebit.[2] Libertatem, quæ medio tempore vtiliter data est, & bona fide, reuocari ex postfacto non posse constitit.[3] Nec solum si infeudationis litteras ea lege Rationales adprobauerint, ne quid præiudicij fieret præcedentibus manumissionibus,[4] sed etiamsi simpliciter litterarum formam sint secuti.[5] Nam cum ante approbationem à Rationalibus factam non valeant eo iure, quo ex Principum nostrorum edictis vtimur,[6] consequens est, vt medio tempore habuerit Princeps manumittendi facultatem,[7] & secuta rationalium adprobatio in præiudicium iuris interea tertio quæsiti ad diem concessionis non retrotrahatur,[8] tametsi hoc ipsum litteris expressum sit, vt à die cōcessionis vires accipiāt. Illa namque clausula ad ea dumtaxat referri debebit, quæ in eodem statu manserit.[9] *Ita Senatus* pro hæredibus Ioannis Parisot, contra D. de Dortans 1592. Tractatumque rursum & relatum est in relationibus libellorum, 14. Cal. Iul. 1593.

1 Quam tamen adprobationem & homologationem sequi necesse est, vt sequitur in Definitione.

2 Iure scilicet communi, quo is, qui plenæ libertati & ingenuitati restitutus est, habet hæredes eos quos habere vult, siue testamentarios, siue legitimos, *l. verbis legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *de verb. signif.*

3 Cum libertas quæ semel competit numquam reuocetur, *§ si is cui Instit. de eo cui libert caus. bon. addic. l quidam ita* 25. *§. si quis seruum*, D. *ad* SC. *Treb.*

4 Nec enim beneficia Principis vnquam debent trahi ad alienam iniuriam. *l.* 4. *C. de emancip. liber. l.* 2. *§. merito, & §. si quis à Principe, ff. ne quid in loc. public.*

5 Nam & in dubio ea est facienda interpretatio, quæ tertij ius non lædat *d. si quis à Principe, l. Paulus notat* 8 D. *de prætor. stipulat.*

6 Qui

Source : BIU Cujas

6 Quibus expressim cautum est, vt non prius valeant huiusmodi concessiones & infeudationes, quam fuerint homologatæ,

7 Tanquam qui toto eo medio tempore fuerit interim dominus.

8 Non enim fit retroactio cum medium est habile, *l. pen. D. rat. rem. haber. l potior* 11. D *qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

De talliabilibus ad misericordiam, & de adscriptitiis, qui bona aliqua acceperunt, vt se tales profiterentur, & an relictis bonis possint libertatem recuperare?

LIber homo libertatem suam certo precio vendere non potest, neque donare aliove vllo contractus genere amittere,[1] quia membrorum suorum nemo dominus est,[2] adeoque nec si se tanquam seruum ab extraneo vendi passus sit. Id enim Leonis nouella constitutio induxit.[3] Idem est quod ad eam hominum conditionem attinet, quos vulgo talliabiles, latine dedititios non male dicere possumus. Etsi enim hi minus proprie serui dici debeant, quippe qui inter viuos liberum de rebus suis disponendi arbitrium habeant,[4] negari tamen non potest, quin seruis proxime accedant,[5] illamque naturalem libertatem, quæ hominibus communis est,[6] valde imminutam habeant, vt quibus interdicta sit libera testamenti factio, ex qua ius potissimum libertatis & ciuitatis æstimatur.[7] Inde est quod ex iis plerique dicuntur talliabiles ad domini misericordiam & voluntatem, quo quid seruilius potest esse, & abiectius?[8] Quare quod olim in veris seruis constitutum legimus, non abs re ad hoc hominum genus accommodatur,[9] præsertim inter Christianos, apud quos iniquiores sane videri debent huiusmodi pactiones, per quas libertatis iura aut amittantur prorsus aut infringantur.[10] Alia eius conditio est, qui bonis immobilibus ab alio acceptis adscriptitium se professus est, quæ talliabilium nostri temporis origo fuisse videtur, Liberum enim fuit domino, quam voluit legem ab initio rei suæ dicere.[11] sibique debet imputare, qui res alienas ea lege nanciscí maluit,[12] vt se ab inopiæ metu liberaret, quam perpetua mendicitate laborare.[13] Nec iniqua conuentio est, vt si quid ex iis bonis eorúmve fructibus, aut ex industria circa ea bona is acquirat, qui nihil antea habebat, totum id ad eum perueniat, ex cuius liberalitate profecta est acquirendi occasio, si nulli liberi supererunt,[14] Quãquam & hoc quoque casu humanius est, vt si adscriptitij hominis liberi parati sint non tantum ea bona, quæ à domino parens habuit, sed etiam quod ex iis aut eorum occasione quæsitum est derelinquere, plenissimam libertatem recuperare debeant, quam haberent si pater numquam adscriptitius fuisset,[15]. Quod & plerisque locis obtinet, maxime apud Burgundos apud quos extat consuetudo scripta, vt ipse etiam talliabilis, derelinquendo mansum, vt vocant, recipiat libertatem.[16] Non tamen apud nos idem obtinet, quia conditio hæc, vt ita dicam, talliabilitatis magis personæ inhærere intelligitur, quam rei personamque ipsam & afficit & inficit.[17] Ergo, vt ad propositum redeamus, si quis accepto pretio talibilem se fecerit, non magis valet pactio, quam si libertatem suam omnino vendidisset.[18] Et quamuis sequatur recognitio, & homagij præstatio, si tamen constet de initio & titulo illo vitioso, ex quo actus illi secuti sint, non debent nocere quæ malum initium habuerunt,[19] Non idem esset si adscriptitius factus proponeretur. Illo enim casu etsi sola confessio aut scriptura non sufficeret, nisi aliis suffulta adminiculis,[20] tamen interuenisse stipulationem satis esset, nec aliud adminiculum requireretur.[21] *Ita Senatus* in causa D. de Loysin, & fratrum Perrucaz, 6. Cal. Febr. 1595.

1 *L. nec si volens 6. l. liberos 39 C hoc tit.*

2 *L. liber homo 13. in princ. D. ad leg. Aquil.*

3 *Nouell. 59.* cui titulus est, *Abrogat. leg. qua homin. liber. se vender. permitt.* Olim namque aliud iuris fuit, *l. 5. §. 1. D. de stat. homin.*

4 Ideoque cogniti sunt iure ciuili, & prætorio, quod de veris seruis similiter dici non potest, *l. nullo modo 7. D. ad leg. Corn. de falsi. l. qui testamento 21. §. seruus, D. qui test. facer. poss. l. quod attinet 32. de leg. iur.*

5 Sic enim viuunt liberi, vt pene serui mori videantur, vt scripsimus *in tit. de dedit. libert. tollend.*

6 *L. 4. D. de iustit. & iur.*

7 Quia testamenti factio est ius succedendi, siue ex testamento, siue ab intestato est ex legibus, *l. 3. qui testam. facer poss. l. verbis legis 120. l. lege obuenire 130. de verb. signif.*

8 *L. si libertum ita iurauerit. 30. D. de oper libert. l. ob as alienum 12. C. de oblig. & action.*

9 Argumento ducto tanquam à simili, quod iniure valet, *l. ideo quia 27. D. de legib.*

10 *Arg. l. Titio centum 71. §. Titio centum, de condit. & demonstr. iunct. l. seruus 7. in fin. D. de seru. export.*

11 *L. in traditionibus, 48. D. de pact. l. venditor. 13. D. commun. præd.*

12 *L. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

13 Hoc enim maluisse videtur, inquit, *l. si cogente 22. D. de rit. nupt.*

14 Nam & alij quam domino acquiri potest, dummodo ex re eius acquiratur, *l. qui bona fide 23. iunct. l. liber homo 19. D. de acquir. rer. domin.*

15 *Arg. l. euenit. 6. & l. seq. § vltim. ff. de damn. infect. l. is cum quo 7.* vbi Bart. *de aquæ & aqu. pluu. arc.*

16 Vt videre est apud Chassan. *tit. de mainmortes.*

17 Itaque hoc casu locum habet quod dici solet, cum qui ex facto suo conuenitur non liberari rei cessione, *d. l. is cum quo 7.* vbi not. D. *de aqua, & aqu. pluu. arcend.*

18 Quod supra diximus esse prohibitum Nouella Leonis 59. *de quadrag. num. 3.*

19 Cuiusque enim contractus initium spectari debet, *l. 1. §. si seruus de poss. l. si procuratorem. 8. D. mandat. l. 3. §. scio. in fin. ff. de minor.*

20 *L. cum scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.*

21 Dummodo non esset facta stipulatio sine causa. Alioquin dolí mali exceptio obstaret. *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except. l. si quis cum aliter 36. ff. de verb. oblig.*

DEFINITIO IV.

Geminata professio talliabilitatis, si modo facta sit ex interuallo, inducit probatque talliabilitatem.

EX eo quod quis se adscriptitium, aut, quod hac parte idem est, talliabilem professus fuit, si causa professionis nulla sit, non probatur talis, nisi secutus sit aliquis effectus eiusmodi professionis, aut alia adminicula concurrant.[1] Inter cætera vero adminicula illud vnum non minimum est, si geminata sit confessio & recognitio,[2] sed geminata tum demum intelligenda est, cum inter vtramque interuallum aliquod intercedit.[3] Nam si posterior in continenti facta sit, vna eademque cum priore esse videbitur. Dici enim solet ea quæ incontinenti fiunt inesse videri,[4] Sed etsi eodem aut sequenti die secundus cõtractus celebratus sit, magis est, vt fraudis vel metus præsumptio, quæ impedit ne sola professio prima sufficiat, durare videatur,[5] nec satis per posteriorem purgata esse, præbetque potius ea geminatio tam paruo distincta interuallo maiorem doli suspicionem.[6] Itaque decendium saltem intercedere oportebit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Textus est *in d. l. cum scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.* Vnica tamen recognitio talliabilitatis sufficit cum secuta est præstatio homagij aut quid aliud simile & æquipollens per quod appareat recognitionem effectum habuisse.

2 Solet enim geminatio multum prodesse, vt appareat serio quid factum esse, non inconsulto & per errorem, *l. si mulier 22. D. ad SC. Velleian.*

3 Quomodo necesse est biennium intercedere in specie, *d. l. si mulier*

4 *L. iuris gentium 7. §. quinimo, D. de pact. l. l. acta 40 vers. dicebam, D. de rebus credit.*

5 Magna enim præsumptio est, extortum esse per vim aut metum id, quod antea non debebatur, cum nemo suum iactare præsumatur *vulg. l. cum de indebito 25. ff. de probat.*

6 Cum dolus probetur etiam ex coniecturis, *l. dolum. 6. C. de dolo.*

7 Quod tamen modicum tempus dicitur *in l. promissor. 21. D. de const. pecun.*

DEFINITIO V.

Neque iurisdictionalis neque talliabilis quisquam fit ex sola recognitione, nisi vel præcedente iusta causa, vel secuta homagij præstatione.

QVemadmodum in rerum incorporalium alienatione sola transferendi dominij causa & voluntas non sufficit ad dominium transferendum, sed traditionem sequi omnimodo necesse est,[1] ita cum de iuribus & rebus in-

Source : BIU Cujas

corporalibus agitur,[3] puta si quis iurisdictionem in alium velit acquirere, non sufficit de eo iure acquirendo tractatum & contractum esse, id est, quod alius nouæ istius iurisdictioni se subdiderit subditumque esse velle professus sit, sed præterea eius patientiam interuenisse oportet, hoc est, vt actum aliquem iurisdictionalem à domino illiúsve officialibus in se exerceri passus sit.[3] Alioqui non prius iurisdictionabilis, vt vocant, dici debebit.[4] Sic nec tallibilis ob idsolũ, quod talẽ se recognouerit, etiam præcedẽte causa,[5] nisi secuta sit homagij præstatio, aut quid aliud simile in consequentiam contractus præcedentis.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. traditionibus* 20. *C. de pact. l. nunquam nuda* 31. iunct. *l. traditio* 20. *ff. de acquir. rer. domin.*

2 Iura enim sunt res incorporales, *l.* 1. *§. vltim. D. de rer. diuis.*

3 Quoniam in corporalibus patientia pro traditione est, *l.* 3. *in princip. D. de vsufruct. l. si quis diuturno*, 10. *ff. de seruit. vindic.*

4 Nemo enim sola voluntate statum suum mutare potest.

5 Quam semper præcedere necesse est, ne obstet exceptio doli, *l.* 2. *§. circa, D. de doli mal. except.*

6 *L. cum scimus* 22. *C. de agric. & censit. lib.* 11. *tit.* 47. * Vide Guid. Pap. *quæst.* 315. & 316. Pone exemplum, si quis immunitatem habuerit per longum tempus ab onere sufferte, quæ omnibus liberis hominibus bona talliabilia possidentibus indici solet & debet.

DEFINITIO VI.

Non potest quis duorum in solidum esse homo ligius aut talliabilis, potest tamen esse talliabilis homo vnius, & iurisdictionabilis alterius.

QVi se vnius domini hominem ligium & liberum professus est, alterius domini seruum adscriptitium se profiteri non potest aut talliabilem, quoniam id sine prioris domini detrimento fieri non posset, cuius conditionem alterius facto deteriorem fieri non oportet.[1] Duorum autem homo in solidum esse nemo potest.[2] Aliud erit si non domino, sed tantum iurisdictioni alterius subiectus erat. Distincta namque sunt iura iurisdictionis & homagij, siue ligij, siue talliabilis.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 2. l. pen. & vlt. D. de natal. restit. l. 2. ff. quod vi aut clam, l. 1. ff. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. Granius.* 71. *§. penult. ff. de fideiuss.*

2 Guid. Pap. *quæst.* 311. *& seq.* sicut nec alterius vllius rei duo in solidum domini esse possunt, *l.* 5. *§ si duobus vehiculum, ff. commod. l. de hæreditate* 19. *§. pater ff. de castrens. pecul.*

3 Cum nihil vetet esse quem iurisdictionabilem, vt aiunt, vnius & talliabilem alterius, quod quotidie accidere videmus.

DEFINITIO VII.

Professio talliabilitatis per patrem facta nocet liberis postea quæsitis, sed non iam natis nisi sint patris hæredes, & de iis specialiter pactus sit pater.

QVo casu patri permissum est, vt libertatis suæ causam deteriorem faciat, vt puta adscriptitiæ seu talliabilis conditionis assumptione, iis nimirum interuenientibus, quæ proximis Senatusconsultis necessaria esse diximus,[1] sibi quidem nocet liberisque ex se postea susceptis,[2] sed iis, qui ante nati fuisse proponuntur, nullo modo nocere potest,[3] nisi patris hæredes proponantur. Id enim est quod facit, vt eadem cum patre persona esse existimentur,[4] ideoque non quidem patris conditionem sequi, sed factum ipsius ratum habere debeant.[5] Nec tam patris factum hoc casu nocet liberis quam proprium, quod paternam hæreditatem agnoscendo se vltro obligauerint.[6] Quod ipsum tamen ita intelligendum est, si de iam natorum quoque conditione pater pactus fuerat.[7] Alioqui si de se tantum fuisque liberis egerat, credibile est de iis liberis cogitatum, quos naturæ iurisque ratio patris cogeret sequi statum, id est, qui postea nascerentur.[8] Itaque ante nati sicut antiquam patris conditionem retinent, quæ fuit cum nascerentur, non nouam sequũtur, quæ ex patris voluntate superuenit: Ita neque ex paternæ hæreditatis aditione obligari possunt, vt quicquã de se præstent, cum nihil pro ipsis à patre promissum sit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. cum scimus* 22. *Cod. de agricol. & censit. libr.* 11. *tit.* 47.

2 Cum hac in re, vt in aliis fere omnibus, filius patris conditionem sequatur, vt dixi *Definit.* 9. *supr. de delit. libert. tollend.*

3 Cum ius iam quæsitum liberis auferri iis non possit per factum & voluntatem patris, *hemancipatum* 7. *§.* 1. *l. filiam* 9. *ff. de Senator. l.* 2. *C. de libert. & eor. liber.*

4 *Nouell.* 48. *de iureiur. à morient. præst. in princ.*

5 *L. cum à matre* 14. *C. de rei vindic. l. vindicantem* 17. *ff. de euict. l. venditrici* 3. *C. de rebus alien. non alien. l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.*

6 *L. necessariis* 57. *de acqu. hæred. l. paterfamilias* 28. *de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuileg. credit. l. quæ dotis* 33. *ff. solut. matrim.*

7 Necessario scilicet & postquam de se pactus fuit, alioqui non posset pater ingenuus manens filios suos etiam hæredes facere talliabiles, *argum. l. transactione matris* 38. *Cod. de transact.*

8 Verba enim generalia sunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri potest intelligenda *l. si cui simplicius* 9. *ff. de seruit.* iunct. *d. l.* 2. *C. de libert. & eor. liber.*

9 Prius enim est, vt aliquid pro iis pater promiserit, quam vt possit quæri, an factum patris præstare teneantur, aut an ex patris promissione conueniri possint?

TIT. IV.

DE PRÆSCRIPT. QVÆ pro libert. compet.

DEFINITIO I.

Quænam temporis præscriptio possit sufficere pro ingenuitate aduersus talliabilitatem.

QVi deditiam, &, vt loquuntur, talliabilem conditionem professus est, nullius temporis quantumcunq; longissimi spacio præscribere potest,[1] nec si centum annorum curricula effluxerint.[2] Imo nec heres eius, siue proximus, siue remotior,[3] nisi præscriptionis initium dari possit ex interueniente bona fide, vt puta si vidente domino & non obstante eius contradictione gesserit se pro libero,[4] aut si iustam causam habuit gerendi se pro tali, etiam inscio domino.[5] Fingẽ larem eum collocasse in ciuitate libera, in eaque moratum esse per tantum tempus, quantum ex priuilegio ciuitatis necesse sit ad plenam libertatem consequendam.[6] Neque enim sui furtum fecisse aut in dolo malo esse dicendus est, qui iure publico & omnibus exposito vtitur.[7] Idem erit si probetur, ob acquisitionem fundi talliabilis, cuius incapaces sint homines liberi, exactam ab eo præstationem, quam *suffertam* vocant, quæ nunquam à talliabilibus exigitur,[8] præsertim si huiusmodi præstationem is exegerit, aut officiales eius, qui libertatem etiamsi non competiisset dare potuit,[9] aut si cum hic dominus talliabiles suos vndique perquireret ad profitendam conditionem, hunc qui præsens erat, & in eadem prouincia sciens præterierit.[10] His casibus & aliis, si qui sunt similes, triginta aut ad summum quadraginta annorum præscriptio sufficiet,[11] ab eo die computando tempore præscriptionis, quo malæ fidei suspicio purgata sit,[12] Nam quãdiu mala fides subest, quæ etiam in heredes & vniuersales successores transit,[13] præscriptioni locus esse non potest, ex vulgata pontificij iuris regula.[14] *Ita Senatus* in causa N. Franciscæ Crassus viduæ N. Dn. de Nouelle, contra procuratorem fiscalem Gebennensem, 4. Id April. 1595.

1 Propter malam fidem, cum suam conditionem ignorare non possit, nec proprij facti ignorationem obtendere, *l. quamquam* 7. *ad SC. Velleian. l. cum scimus* 22. *C. de agric. & censit. lib.* 11. *tit.* 47. *nec rursus præscribere cum mala fide, cap. possessor, cũ ibi not. de reg. iur. in* 6. Iunge *l. cũ notissimi* 17. *§. vlt.* ibi, *vel quoscũque alios annos C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. l.* 1. *& 2. C. hoc tit.* * Non enim præsumitur titulus ex solo lapsu temporis Balbus *in* 3. *part.* 4. *part. princip. quæst* 10. *in suo tractat. de præscript.*

2 Quia nullo tempore præscribit malæ fidei possessor, *d. cap. possessor, de reg. iur. n.* 6.* Ideo non potest inchoare præscriptionem à seipso quia est in mala fide, Guid. Pap. *quæst.* 315. & 316. *ex dict. l.* 1. *&* 2. vbi ob hanc causam concipit quæstionem de filio tantum recognoscentis non de ipso recognoscente.

3 Quia

3 Quia cum heres in vniuersum ius succedat, ignoratione sua defuncti vitia non excludit, *l. cum hares 11. ff. de diuers. tempor. præscr. l. vicia 11. C. de acquis. poss.*

4 Not. *in l. 1. C. de seru. fugit.** *ad l. 1. C. de seruit. & aq.* vbi Bart. *n. 1. & 2.* & Bard. *in 2. part. 4. part. princip. quæst. 5. n. 12* Fab. *ad. §. æque de action.*

5 Alioqui non potest compleri præscriptio, quæ nec initium vnquam habuit, *arg. ll. Titio vsusfructus 96. de cond. & demonstr.** Quotiescunque autem obijcitur præscriptio semper incumbit ei qui obiicit vt det initiũ aliquod præscriptionis, quia non potest compleri præscriptio quæ nunquam fuit inchoata, *l. si in diem 46 dict. l. Titio vsufructus de condit. & demonstr. l. 1. in fin.* iunct. *Auth. nisi triennale, C. de bon. matern. l. in rebus 30. §. 1. de iur. dot.*

6 Sunt enim huiusmodi pleræque apud nos ciuitates, quæ tale priuilegium habent restituendæ suis ciuibus ingenuitatis.

7 *L. si duorum 52 D. de act. empt. l. nullus videtur 55. de reg. iur. l. quid sit 17. §. apud Labeonem, de adilit. edict.*

8 Sed ab iis tantum, qui sint eius conditionis, vt rem talem & sic affectam in bonis suis habere non possint.

9 Est enim hæc tacita quædam ratihabitio, cum non minus facto, quam verbo possit quis voluntatem suam declarare, *l. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

10 Nec enim quisquam diligens paterfamilias suum iactare præsumitur, *l. cum de indebito 25 ff. de probat.*

11 Arg. *l. sicut 3. & seq. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

12 Vt iustum sit initium præscriptionis, *d. l. 2. C. hoc tit.*

13 Ex ratione scilicet iuris etiam ciuilis, *d. l. cum hares 11. de diuers. temp. præscr.** quamuis velit heres præscriptionem à sua persona inchoare, Balb. *in 2. parte 3. princip. quæst. 12. num. 13. vsque ad fin.* vbi concludit ex communi opinione quod hæres neque ciuili iure, neque canonico potest præscribere eo casu quo defunctus non poterat.

14 *d. c. possessor.* Tenetur enim hæres conscientiam defuncti exonerare. Not. *in c. vigilanti. & vlt. Extr. de præscript.*

DEFINITIO II.

Solutio eius præstationis quam suffertam vocant, prodest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem, non autem ad dandam ingenuitatem & plenam libertatem.

AD rem vero non pertinebit, si is, qui soluit suffertam, non dixerit se talliabilem: non enim idcirco dolo malo feciſſe videtur.[1] Nam quod dici solet dolum argui, non solum ex falsa expressione, sed etiam ex taciturnitate, cum quis tacet ea, quæ si expressa essent, alius verisimiliter non ita fuisset contracturus,[2] non habet locum, quando tacitum, id est, quod alius contrahens scire debuit.[3] Qui enim certus est aut esse debet, amplius certrandus non est,[4] & qui cum alio contrahit ignorare non debet conditionem eius cum quo contrahit.[5] Multo minus autem dominus contrahens cum homine suo talliabili.[6] Cæterum solutio suffertæ non prodest ad dandam libertatem,[7] sed tantum ad inchoandam præscriptionem.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non enim seipsum vltro prodere cogitur, *vulg. l. minus grane 7. C. de testib. l. vlt. C. de ed. nd.*

2 L *quæro 39. D de action. empt. & super. literis, de rescript.* Iunge *l. Iulianus 13. §. idem Iulianus 6 l. si sterilis 21. §. 1. eod. tit de action. empt.*

3 *L. quæritur 14. §. vltim. ff de adilit. edict.* iunct. *l. 1. § si intelligatur, eod.*

4 *Cap. eum qui certus est, de reg. iur. in 6.*

5 *L. qui cum alio 19 de reg. iur.*

6 Cum habeat penes se instrumenta professionis, ex quibus possit esse instructus. *arg. l. 2. ff. de edend.*

7 Nec enim libertas datur nec fit manumissio, nisi certis & legitimis modis, inter quos hic non est, vt constat *ex tit. D. qui sine manumiss. ad libert. peruen.*

8 Nimirum, quia inducit bonam fidem.

DEFINITIO III.

AN autem, quibus casibus præscriptio locum habere potest, scientia domini requiretur?[1] Minime, si modo decennium effluxerit, quo durante ciuilem hominis sui possessionem dominus retinere potuit.[2] Subducendum enim est decennium illud, quia nec ante decennium ciuilis possessio amissa intelligitur,[3] nec interim nocere domino debet possessio, quæ clandestina & vitiosa est.[4] Sed & quibus casibus Principis scientia necessaria est vt contra eum currant tempora præscriptionis, officialium scientiam sufficit interueniſſe.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim obseruatur, cum agitur de seruitute, *l. 2. C. de seruit. & aqua. l. si quis diuturno 10. ff. si seruit. vindic.*

2 Cravet. *de antiq. temp. part 4. c. absolutis. n. 28. 29. & 31.* post Bald. *ad l. 1. C. de seru. fugit.*

3 Bart. & alij *ad l. si id quod 25. l. si de eo 41. & l. fundi 33 ff. de acquir. poss.*

4 Quia possessio vitiosa prodest aduersus extraneos quidem *l. vlt. ff. de acquir. poss.* sed non aduersus dominum, *l. 1. §. vlt. l. 2. ff. vti possid.*

5 Boer. *decis. 264. n. 19.* post Bart. *in l. licitatio. §. fin. de pub. &c. & vectigal.*

DEFINITIO IV.

De priuilegio, quod habent pleraque ciuitates, vt suos per annum & diem incolas natalibus & ingenuitati restituant.

SI tale priuilegium habeat ciuitas, quale apud nos habet Necienſis,[1] vt quisquis in ea per annum & diem steterit, plene liber fiat & remaneat, quamdiu in eadem ciuitate domicilium retinuerit, non aliter transmitti libertatem ad liberos,[2] quam si ipse in ciuitate moriatur, tametsi proponantur liberi eo tempore concepti & nati, quo pater eorum in ciuitate morabatur.[3] quia quoties successiui temporis tractum habet conditio, ita demum impleta videtur, si duret nec vnquam deficiat.[4] Quid igitur, si postquam per annum & diẽ in ciuitate pater steterit, & in ea etiamnum manens vrgeatur à domino, vt pristinam conditionem profiteatur? An recusare poterit eo colore, quod iam ex priuilegio plenam libertatem sit consecutus? Minime,[5] quia temporalis & reuocabilis libertas est,[6] cum mutata quandocumque ciuitate recasurus sit in seruitutem.[7] Ideoque verum est interea, & quandiu hoc ipsum incertum est, an in eadem ciuitate perpetuo mansurus sit hic, qui nunc se dicit liberum, interesse domini, professionem illam fieri pristinæ conditionis, vel ob id maxime, vt eueniente successionis casu,[8] saluas habeat iuris sui probationes,[9] quæ sola vetustate plerumque intercidunt,[10] cum ignoratur, an qui vltimi defuncti sunt, & de quorum bonis agitur, originem suam traxerint ab iis, qui se talliabiles professi fuerunt.[11] Plane libertatis ex priuilegio iam competentis iura non ob id sublata videbuntur, quod eadem quæ antea fuit conditio, iterum recognitio facta & domino profutura sit eo casu, quo talliabilem hunc extra liberam ciuitatem mori contingat.[12] *Ita tractatum est* in eadem causa. Iunge SC. 8. sup. de diuers. rescript. & iam pridem pro Dom. de Flassieu, contra fratres Mugnier Burgenses. *Sine die.*

1 Et aliæ pleræque liberæ ciuitates, quæ ideo liberæ, & vulgo francæ appellantur. Dantur enim hæc priuilegia, vt non solum ciuibus, sed etiam liberis hominibus repleantur ciuitates, *arg. l. 1. D. solut. matrim.*

2 Quamuis ea necessitas in certo loco commorandi videatur ius libertatis quodammodo infringere, *l. Titio centum 71. §. Titio genero, de condit. & demonstr.*

3 Quo casu videtur ius semel quæsitum liberis non posse iis auferri ex facto patris, *l. vltim. D. de pact. l. filiam, 9. D. de Senat.*

4 *L. 1. C. de leg. 3. l. 3. C. de insert.* Et hoc demum casu locum habet, quod dici solet non videri conditionem impletam, & non durare impleta, *l. si quis ita legauerit 8. & ibi notat. D. de condit. & demonstr. l. Seio 10. l. Maula 13. §. 1. de ann. legat.*

5 Non enim potest videri omnino impleta conditio, quamdiu potest deficere, & ideo tamdiu expectanda est, *l. hæc conditio 10. ff. de cond. & demonstr. l. si ita fuerit 13. D. de manumiss. testam.*

6 Propter verba priuilegii, quæ sunt extensiua, *l. 1. §. si nemo. & §. si quis adita, l. filij 6. §. 1. D. ad SC. Treb.*

7 Aut potius priuilegii beneficium amissurus, ita vt eo libertas nunquam competiisse videatur. Est enim difficilius, vt libertas impediatur, no possit competere, quam vt quæ competit reuocetur, *§. is qui, Inst. de eo cui libert. cauſ. bon. addic.*

8 *Vt in specie l. in lege 40. D. ad leg. Aquil.*

9 Debet enim curare magistratus, vt rerum probatio salua sit, *l. cauent. 22. D de testib.*

10 *L. si arbiter 28. ff. de probat. & d. l. in lege 40 ad leg. Aqu.*

11 Proinde non deficit ius, sed plerumque probatio, *vt in l. dto sunt Titij 30. ff. de testam. tut.* cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, *§ si aduersus, Inst. de nupt.*

12 Semper enim inspiciendum est qua mente quid fiat, cum actus nõ operentur vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19 ff. de rebus credit.*

DEFINITIO V.

Conditio perpetui domicilij iniuncta patri & ab eo impleta non est à liberis iterum implenda.

AT quid si is, qui in liberam ciuitatem domicilium transtulerat, vt liber fieret, in eo moratus sit quam-

Source : BIU Cujas

diu vixit, atque ita libertatem in suos transmiserit, an temporalis quoque & reuocabilis erit libertas, vt non aliter duret perpetuo, quam si & ipsi & eorum posteri perpetuo maneant in eadem ciuitate? Ita fortasse videri possit, ne melioris conditionis sint liberi quã pater.[1] Sed aliud est. Quis enim ferat libertatem acquiri ea lege, quæ ipsa perpetuam irroget seruitutem? Siquidem seruitutis species est, si cogatur quis in eodem loco sic manere, vt ab eo nunquam discedat.[2] Deinde verba priuilegij quæ retulimus non alterius, quam eius, qui domicilium in liberam ciuitatem transtulit, personam demonstrant.[3] Non igitur in eius posteros transferri necessitas implendæ conditionis debet, quæ in persona patris iam impleta est.[4] Sufficit enim ad implendam prorsus conditionem, vt verum esse incipiat, incolam liberæ ciuitatis domicilium mutare amplius non posse, quod eo demum moriente contingit.[5] Denique bonorum dominia in incerto semper manere non oportet,[6] multo magis fatendum est publicè expedire, ne diutius hominum status in incerto relinquatur,[7] quę res induxit præscriptionem longi temporis pro libertate.[8] Atqui, dicat aliquis, remanet in suspenso libertas noui huius incolæ quamdiu viuit,[9] nimirum, ne aliter posito iure facile esset improbo cuique abuti priuilegio, & prætextu translati per annum & diem domicilij eximere se nexu dominicæ potestatis, quod ne accideret æquissimum fuit,[10] ita concipi priuilegium, vt non prius impleta conditio dici posset, quam fraus fieri posse desineret, hoc est, quam mutari amplius domicilium non posset.[11] Cum enim domicilium mutant liberi, non possunt videri in fraudem facere,[12] quia fraudis cõsilium, licet ex domicilij commutatione præsumatur, ad priorem tamen translationem referri debet, quæ in ciuitatem liberam facta est:[13] eam porro non per liberos sed per patrem factam ponimus. Et sane cum huiusmodi priuilegia eam plerumque causam habeant, vt ciuitas liberis hominibus repleatur,[14] sicut absurdum esset, libertate donatos intelligi eos, qui post annum & diem incolatum deseruissent:[15] ita iniquũ ex liberis iterum seruos fieri eos, quorum pater iniunctam libertatis perpetuæ conditionem perpetuo & constanti officio implesset.[16] Priuilegij autem causa semper inspicienda est, quoties agitur de priuilegio per interpretationem siue extendendo, siue restringendo.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. l. si viua matre 3. C. de bon matern.*

2 *L. Titio centum 71. §. Titio centum ff. de cond. & demonstr.*

3 Quod vnum præcipue inspiciendum est, *l. pater 10. D. de capt. & postlim.*

4 Semel enim impleta conditio non potest amplius aut deficere aut impleri, *l. hac conditio 10. in fin. princ. ff. de condit. & demonstr. l. si ita fuerit 13. ff. de manum. testam.*

5 *L. Gallus 29. §. videndum, D. de liber. & posthum. l. Muciana 7. l. cum tale 72. de condict. & demonstr.*

6 *L. 1. ff. de vsucap. l. vlt. ff. pro suo.*

7 *L. diffamari 5. C. de ingen. manum.*

8 *L. 1. & tot. hoc tit. C. l. si cum fideicommissa 16. Aristo. D. qui & à quib. manum.*

9 Est enim hæc res ex earum numero, in quibus ex post facto apparet, quid antea fuerit, vt in *l. vnum ex familia 67. §. 1. de leg 2. l. qui res 98. §. rem autem ff. de solut.*

10 Est enim obueniendum fraudibus & malitiis hominum, *l. vnic. §. ille autem nouissimus, vers. sed ne fraud. C. de Latin. libert. tollend. l. in fundo 38. ff. de rei vindic.*

11 Quod porro mutari quandocumque potest durante vita, Id enim est quod dicimus in cuiusque persona domicilij rationem esse temporariam, *l. libertus 17. §. patris domicilium, D. ad municip.*

12 Non enim dolo facit, qui iure communi & publico vtitur, *l. nullus videtur. 55. de reg. iur.* nec hoc casu potest obiici, quod dici solet neminem posse mutare consilium in alterius iniuriam, vt est regula iuris tam ciuilis quam Pontificij.

13 *Arg. l. quia fit fugitiuus 17. §. apud Labeonem. & seq. D. de adilit. edict.* Notat. *ad l. 1. C. de seru. fugit.*

14 *Arg. l. 1. D. solut. matrim.*

15 Esset enim hoc contra mentem eius, qui priuilegium concessisset, & consequentes in fraudem priuilegij, *l. contra legem 29. & seq. D. de legib.*

16 Semel enim quæsita libertas non facile reuocari potest, *§ si is qui, Instit. de eo cui libert. caus. bon addic.*

17 *Arg. l. cum pater 77. §. dulcissimus, de leg. 2. l. vlt. ff. de hered. instit.* Intellectus enim dictorum semper sumitur ex causis dicendorum, vt est in regula iuris Pontificij.

DEFINITIO VI.

Separata recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit, nec præsumptionem remissæ talliabilitatis.

EX eo, quod homo dediticiæ conditionis admissus est ad census annui recognitionem ex causa emphyteuseos, ac si simplex esset emphyteuta,[1] non intelligitur remissa personæ conditio.[2] Quoniam tametsi soleant huius status homines & suam & rerum suarum conditionem eodem instrumento profiteri,[3] nihil tamen prohibet fieri hæc separatim, neque certa forma hac parte vlla præscripta est, quæ liberos homines & ingenuos à dediticiis secernat.[4] Proinde non potest ea res sufficere ad inducendam probationem aut præsumptionem, quod, qui sic recognouit, fuerit in quasi possessione libertatis, vt iusta præscriptione se tueri quandoque possit.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Loysin & fratrum Perrucaz, 6. Cal. Febr. 1595.

1 Qui non tenetur nisi ad canonis annui præstationem in recognitionem directi dominij, *l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt.*

2 Esset enim ista remissio species quædam donationis, quę non facile præsumitur, cum nemo suum iactare præsumatur, *l. cum de indebito 25. ff. de probat.*

3 Ne scilicet fiat per plura, quod potest fieri per pauciora, *vulg. l. dominus 55. ff. de condict. indeb. l. singularia 15. ff. de rebus credit. l. 3. §. penul. de donat. inter. vir & vxor.*

4 Scilicet in recognitione directi dominij & canonis annui, qui ex causa debetur.

5 Quia non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *l. neque natales 10 C. de probat. l. non hoc 4. C. vnde legit.* Nec admittendum est ad probandum quod probatum non releuaret: acceptatio enim recognitionis bonorum simpliciter factæ sine mentione vlla talliabilitatis non potest dici actus contradictorius à quo possit præscriptio initium sumere, adeóque nec inducit prætextum bonæ fidei.

TIT. V.

DE HIS QVI MANVMITT. non poss.

DEFINITIO I.

Manumissio facta per fructuarium nullius est momenti, nisi tacitè per longum proprietarij silentium confirmata sit, intercedente bona fide. Aliud est in fideicommissario.

MANVMISSIONES ab eo factas, qui non nisi vsumfructuum feudi habuit, constat non valere tanquam à non domino factas:[1] nec fauorem libertatis facere posse vt valeant,[2] nisi forte sciẽte & patiente proprietario ij, qui inutiliter manumissi sunt, steterint per longum tempus in possessione libertatis,[3] & quidem bona fide, hoc est, cum existimare probabiliter possent, se à domino manumissos.[4] Fauor enim libertatis in eo elucet, quod quæ semel competiit, non facile ex postfacto fit irrita,[5] non in eo, vt competere possit ex manumissione ab illo facta, qui manumittendi ius non habuit.[6] Nec simile videri potest, quod sæpius à Senatu pronunciatum fuit, libertates ab eo datas, qui hæreditatem ex fideicommisso restituere debuit, tenere in præiudicium quoque fideicommissarij.[7] Hæres siquidem fiduciarius pendente fideicommissi conditione dominus est,[8] potuitque facile contingere, vt ante conditionalis fideicommissi diem cedentem fideicommissarius ipse moreretur:[9] ideoque suum hic fauorem libertas habere potest.[10] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 Cum vsusfructus sit ius vtendi fruendi alienis rebus, salua earum substantia, *l. 1. D. de vsufr.* Non enim consistit in parte, sed in iure quamuis emolumentum rei contineat, *l. Mauius 66. §. fundo, l. cum filius 76. §. dominas, de leg. 2.* ideoque non potest hoc casu obiici, quod de talliabili ab vno ex dominis manumisso supra scripsimus *in tit. de commun. seru. manumiss.*

*numiſſ.*Iung.*l.*6.D.*de vſufr.*

2 L.1.*& tot. tit.*C.*de his qui à non domin.manumiſſ. ſunt.* Aliud eſſet,ſi manumiſſio facta eſſet ab hærede grauato,*vt in l.quidam ita* 25 *§.ſi quis filium.*D.*ad*SC.*Treb* quia hæres interim dominus eſt,*l.& poſt litem* 12.*§.res quæ,ff fam.erciſc.*

3 *Vt in l.ſi fideicommiſſa* 14 *§.*Ariſto.*ff.qui & à quibus manumiſſ.*

4 Alioqui nullus eſt libertatis fauor ſi deſit bona fides, *l.* 1. *&* 2.C *de long.temp.præſcr.quæ pro libert.comp.*

5 Quia libertas quæ ſemel competit nunquam reuocatur, *§.ſi is qui inſt.de eo cui libert cauſ.bon.adduc.l.*1.2.*&* 3.C.*ſi adiuerſ. libert.* Excipe caſum *l.Papinianus* 8.*§.vlt.cum l ſeq.*D.*de inoffic.teſt.*

6 *d.l.*1.*& tot.tit.*C.*de his qui non à domin.manum. ſunt.l. ſeruo tuo* 9. C.*de teſtam.manumiſſ.*

7 Ex *d.l.quidam ita* 25.*§.ſi quis filium,* D.*ad* SC.*Treb.* Scripſi *Defin.* 1.*ſupr.de liber.cauſ.*

8 L *& poſt litem* 12.*§.res quæ,ff famil.erciſc. l. generaliter* 29. §. 1.D. *qui & à quibus manum.* Imo & poſt reſtitutionem cum hæres maneat, *§.reſtituta.Inſtit.de fideic. hæred.* hæres autem nihil niſi dominum ſignificet,*§.vlt.Inſtit.de hæred.qual.& differ.*

9 L.*Satius Florus* 48.*§.Cornelio Felici,ff de iur.fiſc.*

10 Multa enim ſunt fauore libertatis contra rigorem iuris conſtituta.*l. generaliter* 24 *§ ſi quis ſeruo. ff de fideic.liber.l.pen. in fin. ff. de his quæ in teſtam.delent.*

DEFINITIO II.

Ob manumiſſionem à fructuario factam tenetur eius hæres ad id,quod intereſt, in quo etiam continetur æſtimatio hæreditatis,quæ amittitur ex inualiditate manumiſſionis.

QVid ergo, ſi finito vſufructu proprietarius agat contra fructuarij hæredes ad id, quod ſua[1] intereſt ob male factas manumiſſiones? An repelli poterit ea exceptione,quaſi nihil eius interſit, [1] cum æque ſaluum ius ſuum habeat aduerſus manumiſſos, ac ſi manumiſſi non eſſent? [2] Atqui hoc ſaltem nomine eius intereſt, quod in eam rem neceſſarium illi ſit actionem inſtituere, in qua durior eius cauſa futura eſt propter obiectum fauorem libertatis. [3] Verecunda autem cogitatio eius, qui lites execratur,non eſt vituperanda. [4] Igitur competet actio domino aduerſus fructuarij heredes, qui ſane recuſare non poſſunt,quo minus conueniãtur ex facto defuncti, ad quem pertinebat alienis rebus ſic vtifrui, vt ſalua maneret earum ſubſtantia.[5] Actio autem cõpetet in id, quod intereſt, [6] in quo veniant non pretia manumiſſorum (neque enim vſque adeo ſeruis ſimiles ſunt ij, quos talliabiles appellamus, vt ſeruorum exemplo recipiant æſtimationem [7]) ſed cæteræ vtilitates omnes, quæ abſint, ſi modo circa rem ipſam ſint & ex re ipſa non extrinſecus emergant. [8] Finge eum, qui manumiſſus eſt,deceſſiſſe ſine liberis,ita vt eius bona, ſi manumiſſus non eſſet, ad dominum peruentura fuerint. [9] Debebitur hereditatis æſtimatio.Deficit enim conditio propter manumiſſionem. [10] Neque enim iniquo animo ferre debet fructuarius eiúſve heres, quod proprietarius velit eius periculo & damno ratam habere manumiſſionem, quam fructuarius ipſe fecerit: [11] cum irritam eam facere vellet, ac hæreditatem ipſam à manumiſſi heredibus vindicare, eandem hereditatis æſtimationem iis præſtare fructuarius eiuſve heres teneretur.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin.2.de liberal.cauſ.

1 Nemo enim vnquam auditur ſiue agendo, ſiue excipiendo, ſi non eius interſit, *l.* 3. *§.*1.*de verb. oblig.l.ille à quo* 13 *§. ſi de teſtamento.* vbi Alex & alij D.*ad* SC.*Treb.*

2 Quod enim contra ius factum eſt, pro non facto haberi oportet, vt eſt in regula iuris Pontificij,*l non duplum* 3.*Cod.de legibus.*

3 L.3.*in princ.ff.de alien.iudic.mut.cauſ.*

4 L.3 §.1.*eod.tit.*

5 *L. arboribus* 12. *alias l. æquiſſimum § fructuarius, & ſeqq. ff de vſufruct.*

6 *L.*1.*& tot.tit.*D *vſufr.quemadm.caueat.*

7 Sunt enim reuera liberi. Nulla autem liberi hominis æſtimatio eſt,*l.*1.*§ſi id.quod,ff.de oblig.& act.l.liber homo* 103.*de verb.oblig.*

8 *L.ſi ſtrilis* 2.*§.cum per venditorem,de action.empt.*

9 Ex conſuetudine,quæ obtinet in hoc genere hominum talliabili um,vt diximus *in tit de ded.tit. libert.tollend.*

10 L *inde Neratius* 33 *in princ.ff ad legem Aquil.l.ſed etſi* 11 *.in princ. ff.ad exhib.l.ſi quis vxori* 52 *§.ſi ſeruus ſubreptus.ff de furt.*

11 Suum enim cuique factum non alteri nocere oportet, *l .fructum* 155.*de reg.iur. l. quidam ita* 25.*§.ſi quis filium.in fin.ff. ad* SC.*Treb.l.*1.*in princ.ff.de alien.mut.cauſ.facti.*

12 Quia ſcilicet tanti eorum intereſſet, cum appellatione eius quod intereſt veniat id,quod abeſt,*d §.cum per.venditorem, & l.ſi fideicommiſſa* 13 *ff.rat.rem haber.*

DEFINITIO III.

De manumſſione talliabilium eccleſiaſticorum facta per prælatum, & de ſolennitatibus hoc caſu requiſitis. Item de præſcriptione,quæ pro libertate,

HAbuit etiam Eccleſia ſuos iam olim ſeruos, [1] habet etiamnum pleriſque in locis, præſertim vero in Sabaudia ſuos talliabiles, [2] qui, ne manumitti à prelato pro arbitrio, & ſine iuſta cauſa poſſint, ea ipſa ratio prohibet, quæ cæterarum quoque rerum omnium ad Eccleſiam pertinentium alienationem,valere non patitur, niſi certis interuenientibus ſolennitatibus, [3] maxime vero iis, quas ſacroſancti,ſummique Pontificis Pauli Secũdi conſtitutio celeberrima iampridem præſcripſit. [4] Nam quemadmodum vix pretioſiora vlla Eccleſiæ bona eſſe poſſunt, quam quæ nobilis feudi iure ac communione cenſentur; [5] ita nec vlla feudi eccleſiaſtici pars dignior eſſe poteſt,quam quæ in huiuſmodi hominibus eccleſiæ,ſiue ſeruis,ſiue talliabilibus conſiſtit, [6] per quos ſcilicet facile fieri queat, vt etiam *ignorans* Eccleſia locupleretur,[7] ſi quando contingat mori eos ſine liberis,& ſine condiuiſoribus. Quæ res ſucceſſioni obuentionique locum aperit,& vt vulgo loquuntur, eſcheutæ. [8] Quid ergo,ſi huius conditionis hominem prælatus Eccleſiæ manumiſerit? Multum intererit,an ſinè cauſa, nulliſque ſolemnibus adhibitis, ea manumiſſio facta ſit, an vero iuſta cauſa, & ſolemnitate aliqua interueniente: Priore caſu certum eſt omnino, nullius momenti eſſe manumiſſionem, [9] adeoque nec prodeſſe debere, ad inchoanda tempora præſcriptionis, pro libertate competentis, [10] potiſſimum autem viuo prælato, qui in fraudem ac diſpendium Eccleſię manumiſit:[11] niſi ponas pietatis animo, [12] & huius conditionis odio, quam potiſſimum exoſam haberi debet Eccleſia Dei, [13] factam eſſe manumiſſionem. Nec enim ſine cauſa poſſet dici facta,quæ pro cauſa pietatem habuiſſet, [14] fauoremque naturalis libertatis,cui omnes reſtitui, ſi ab hominum auaritia impetrari, aut extorqueri poſſet, æquiſſimum ſane eſſet, [15] ac Chriſtianæ religionis ſanctitati & dignitati conuenientiſſimum;neque dubitari oporteret, quin tuenda eſſet libertas, eo ſaltem caſu, quo ſubſecutæ longæ poſſeſſionis, decem, vel viginti annorum fauor, cum bona fide coniunctus, manumiſſo patrocinaretur, [16] hactenus nimirum, vt læſa per manumiſſionem Eccleſia non ad reuocandam libertatem, quæ ſemel competiiſſet, [17] in integrum reſtitui deberet; [18] ſed tantum ad iuſtum manumiſſionis pretium exigendum, [19] vt eo veluti remedio indemnitati Eccleſiæ, aduerſus nimiam prælati liberalitatem, nullo libertatis damno, proſpiceretur,[20] idemque multo magis obtinere debet, ſi non tantum ex cauſa pietatis facta manumiſſio proponatur,ſed etiam dicto pretio, vt plerumque fit,viliore tamen,quam vt iuſtum videri poſsit.[21] Tanto enim fauorabilior videri debet is, qui manumiſſus eſt,cum neque prædo ſit,neque fugitiuus, qui libertatis & ingenuitatis ſuæ pretium numerauit, [22] ſatiſque conſultum Eccleſiæ videtur,ſi pretium ei iuſtum præſtetur [23] inſpecto eo nimirum tempore, non quo perperam facta manumiſſio fuit, ſed quo per iudicem manumiſſio confirmatur,ſi forte manumiſſi facultas à die manumiſſionis in id vſque tempus excreuerit. [24] At ſi iuſta manumittendi cauſa fuerit,ſiue ob officia & obſequentia Eccleſiæ præſtita,[25] ſiue quod euidens Eccleſiæ,aut neceſſitas,aut vtilitas eam conquirendæ pecuniæ ratione ſuaſiſſe probetur,[26] minorem dubitationem res habet,quin pro huiuſmodi libertate pronunciandum ſit,[27] præſertim, quam longi etiam temporis præſcriptio tueatur.[28] Nec ſi ſolemnitates nullę interuenerint,ad rẽ faciet. Sicut enim adhibitis ſolemnitatibus,nullus præſcriptioni locus relinquitur,cum propriis ſuis viribus alienatio

consi tat:[29] Ita solemnitatum omissio nullum aliud damnum adferre potest, quam vt incipiat necessarium esse auxilium præscriptionis, quod alioqui necessarium non esset. [30] An vero inter cæteras solemnitates, [31] illa etiam computabitur, vt summi Pontificis consensum, & adprobationem interuenire necesse sit? Minime vero, si ius commune Pontificium inspicias, quod extat in libris Decretalium, & Decretorum; [32] sed si Paulinam constitutionem; aliud est. [33] Quæ tamen, cum non tam vsu & publicatione aliqua solemni, quam voce & fama ad nos peruenerit, vt & aliæ pleræque Bullæ, quas vulgo aiunt non transisse montes, [34] tanto magis fatendum est, præscriptione tutum esse debere illum, qui non tantum à prælato, sed etiam à Capitulo Ecclesiæ, cuius homo fuit, libertatem & ingenuitatem acceperit, & in eius libertatis possessione bona fide moratus sit per longum tempus, [35] præcipue vero, si superioris authoritas & adprobatio accesserit, siue Episcopus ille fuerit, siue totius Ordinis alicuius monastici Præpositus generalis. [36] Quid item, si manumissio facta sit per transactionem, cum is, qui manumissus est, controuersiam status sui faceret, [37] nec eo minus tamen, redimendæ vexationis gratia, certam pecuniæ quantitatem offerret? [38] Quidni etiam de libertate, sicut & de cæteris rebus dubiis omnibus transigere licebit, [39] vt rei quoque iudicatæ vim habeat ea transactio, [40] nimirum si vel iam lis mota erat, vel metus futuræ litis iustus suberat, non dicis causa, & per calumniam captatus vt illicito contractu color quæreretur? [41] Quid rursum, si post eam manumissionem admissus sit is, qui manumissus fuit, ad ingenuitatis & libertatis professionem? [42] Quid si fundos quosdam talliabiles emerit, pro quibus possidendis eum pendere pœnam coactus sit, quà sufferta appellant, [43] cuius præstandæ onus non aliis irrogari solet [44] quam qui vel cum sint talliabiles, rem liberam, & non quidem, allodialem, sed, vt aiunt, francham emunt, vel rem talliabilem, cum sint ipsi liberti? [45] Proderunt valde hæc omnia ad initium dandum præscriptioni libertatis, etiamsi cætera deessent. [46] Maxime si non ab eo solo Prælato, qui perperam manumisisse dicitur, sed ab eius quoque successore, aut successoris officialibus [47] facta ista proponantur, nec vt alias fieri solet, subducendum erit præscriptioni totum illud tempus, quo vixit Prælatus, qui male alienauit. [48] Nam ad prohibitas fundorum ecclesiasticorum alienationes ea traditio pertinet, non ad præscriptionem longi temporis, quę competat pro libertate. [49] Multo minus autem ad eam, quæ sit longissimi, nec tantum triginta annorum, sed etiam quadraginta, quod vt longissimum, ita sufficiens tempus esse creditur, ad præscribendum aduersus ecclesiam quamlibet, [50] Romana excepta, quæ centum annos requirit. [51] Erit autem hoc certius, si ponas, non solius Prælati, sed totius Capituli, cuius voluntas & consensus in manumissione interuenerit, [52] hominem fuisse hunc, de cuius manumissione tractatur. Tanto minus enim permittendum est Prælato, vt inuito Capitulo libertatem datam reuocet, quam ipso etiam inuito, Capitulum ab initio conferre, si non consensissent, potuisset. [53] Nec rursus quicquam est hoc casu, quod de subducenda Prælati male alienantis vita tractetur, cum mori Capitulum nunquam possit. [54] Ita partim decisum, partim tractatum est in Senatu pro Iohanne Duc, contra Illustrissimum D. Vincentium Laureum, Cardinalem Montis regalis, Abbatem Nantuacensem. *Sine die.*

1 *Can. si quos, & can. cum redemptor, 12. qu. 2.*

2 Qui licet non sint serui, quoniam viuunt liberi, proxime tamen ad seruos accedunt, cùm seruorum exitum faciant, si moriatur sine liberis & condicionibus, dixi *Defin. 1. & passim. supr. de dedit. libert. tollend.*

3 *Tot tit. extr. de rebus eccles. non alien.*

4 Cui passim derogari solet, & derogatur, quoties per bullam aliquam summi Pontificis permittitur etiam ex causa alienatio bonorum Ecclesiæ.

5 Adeo vt non desint, qui putent, etiam à feudo nobili possessorem ignobilem nobilitari posse, de quo Tiraqu. *de nobilit.*

6 Longe enim maius quiddam est, homines ipsos, quam fundos in dominio habere, enim res omnes cæteræ hominum gratia comparatæ sint, *l. vetus quæstio. 68. De vsufr. l. in pecudum 28. D. de vsur.*

7 *L. de hæreditate, 19. § filius familias, D. de castr. pecul.*

8 Vt dixi *num. 2 supr.*

9 Quod enim fit contra legis prohibitionem, nullius momenti esse potest, *l. non dubium, 5. C. de legib. l. vlt. C. de rebus alien. non alienand. Addit. ad* Guid. Pap. *qu. 159.*

10 Quasi ex contractu contra leges inito, iudicatur mala fides, cum tamen nulla possit esse præscriptio sine bona fide, ne quidem pro libertate, *l. 1. & 2. Cod. de long. temp. præsc. quæ pro liber.*

11 *Can. si sacerdos, 16. quæst. 3* Guid. Pap. *quæst. 150.* Bald. *in l. 1. C. de bon. matrem.*

12 Causa enim libertatis pia esse creditur, *ex l. in testamento, 38. D. de fideicomm. libert.*

13 Est enim lex Exangelica lex gratiæ & libertatis.

14 *l. cum is, 26. § mulier. ff. de condict. indeb.*

15 Cum vnaquæque res naturaliter appetat reditum ad suam naturam, *l. si vnus, 27. § paulus ne peteret. in fin. de pact. l. 4. D. de inst. & iur.*

16 *si cum fideicommissa. 16. § Aristo. D. qui à quib. manum. can. sine exceptione,* iunct. *gloss. 12. qu. 2.*

17 Cum libertas, quæ semel competit, numquam reuocetur, ne quidem beneficio minoris ætatis, *§. antepen. in fin. Inst. de eo, cui libert. cauf. bon. addic. tot. tit. C. si aduers. libert.*

18 Restituitur enim Ecclesia, quoties læsa est, exemplo minoris cuiuslibet, *cap. 1. extr. de in integr. rest. cap. ad nostram,* iunct. *gloss. extr. de rebus eccl. non alien.*

19 *Vt in l. quidam ita, 25. § si quis filium, D. ad* SC. *Treb.*

20 Libertatem enim intercidere damni pecuniarij causa nimis durum est, *l. cum pater, 77. § cum existimaret, de leg. 2. l. qui grauí, 11. & seq. de iure codicill.*

21 Et si iustum hoc casu interpretandum est, non quod sit adæquarum, cum liberras sit res omnino inæstimabilis, sed quod arbitrio boni viri sit constituendum.

22 Ex iuris regula, de qua *in l. nemo prædo est. 126. de reg. iur.*

23 *d. §. si quis filium, in fin. l. 26. ad* SC. *Treb.*

24 *Vt in Defin. 1. supr. de liber. cauf.* Iunge tamen Guid. Pap. *quæst. 157*

25 Est enim iustissima & amplissima obsequiorum merces libertas.

26 Quatuor enim potissimum causæ sunt peruittendæ alienationis rerum ecclesiasticarum, Necessitatis, Pietiatis, Vtilitatis, & incommoditatis, siue minoris vtilitatis. *Addit. ad* Guid. Pap. *qu. 149.*

27 Nam & alienatio alia quælibet rei ecclesiasticæ valet, si sit vtilis Ecclesiæ, quamuis facta sit sine solennitate. Guid. Pap. *qu. 156. & ibi. addit.*

29 *Auth. hoc ius. porrectum, vbi omnes notant, C. de sacrosanct. eccles.*

30 Tunc enim de præscriptione tractandum est, cum ipso iure non tenet alienatio, & alienatio etiam nulliter facta: potest tamen dare causam & initium præscribendi, Guid. Pap. *qu. 59. n. 2. ex cap. cur. autem. extr. de iur. patron.*

31 De quibus *in d. can sine exceptione, 12. quæst. 2. & in cap. dudum de reb. eccles. non alien.* Nam illæ, de quibus *in Auth. hoc ius porrectum; C. de sacros. eccles.* non sunt hodie in vsu, inquit Guid. Pap. *quæst. 149, in princ.*

32 Requiritur enim tantum, vt alienatio fiat præcedente tractatu, & de consensu Capituli, ex authoritate Episcopi, nec requitur consensus Archiepiscopi, aut Papæ, inquit Guid. Pap *ibid* post alios ibi citatos.

33 Quia exigit omnino consensum & adprobationem summi Pontificis.

34 Et quæ non sunt clausæ in communi corpore iuris, quas ideo permittitur ignorare.

35 Maxime si ex instrumento appareat, tractatum præcessisse, & causæ cognitionem aliquam, de eo quod Ecclesiæ vtilius futurum esset. Vide Guid. Pap *quæst 157. cum addit. ibid.*

36 Quem constat exemptum esse à iurisdictione & potestate Episcopi, nisi in casum negligentiæ. Decretum autem superioris præsumitur factum in vtilitatem Ecclesiæ. Bald. *in c. 1. qui feud. dar. poss.*

37 *Vt in l. circa 14. ff. de probat.*

38 Laudandus enim est, qui lites execratur. *l. 14 §. 1. de alien. iudic. mut. cauf. fact. &* qui dubium litis euentum pertimescit, *l. quod debetur, 51. ff. de pecul.*

39 *L. 1. D. de transact. l. 2. C. eod.*

40 *Vulg. l. non minorem, 20. eod. tit.* Nam si pro libertate iudicarum esset, standum esset sententiæ, *l. si is, 4 C. de liber. cauf.*

41 *L. in summa, 65. § 1. D. de condict. indeb.*

42 Est enim illa obseruatio & executio transactionis, ideóque notæ vim tribuit manumissioni, etiam alioqui inualidæ, *l. 2. C. commun. vtriusque iudic.*

43 Sic dictant, quod dominus ferat & patiatur rem suam, & cuius ille sit directus dominus, possideri ab incapace, qui sit alterius conditionis.

44 Potest tamen etiam ex alia causa irrogari sufferta, etiamsi homo meus rem suæ conditionis possideat, sed quę tamen mihi homagium debeat, ratione alterius castri, quam propter quod ille hominem se meum esse recognouerit: quasi duplex homagium non possit præstare, ne quidem vni domino, in diuersis territoriis.

45 Homo enim liber non est capax homagii talliabilis præstandi, nec homo talliabilis capax est homagij liberi.

46 Id est, quamuis nulla manumissio præcessisset Plerumque enim difficile est in his causis, dare initium præscriptioni, vt dicam *Defin. 1. in fin. tit. prox.*

47 Cum factum & scientia officialium noceat etiam domino, Bart & alij

& alii *in l.licitatio,§.fin.D.de public.& vectig.*

48 Ex Guid.Pap.*d.quæst* 150.*& can.si sacerdos* 16 *quæst.*3.

49 Hæc enim longe est fauotabilior, & de hac non loquitur text. *in d.can.si sacerdos.*

50 *Cap illud,& passim de præscript.*etiam sine titulo,cum præscriptio longissimi temporis non requirat titulum,sed tantum bonam fidem, *l.*1. 3.*&* 4.C.*de præscript.triginta annor.*

51 *Nouell.*19.*vt Eccles.Roman.cent.annorum gaudeat præscript.*

52 Est enim illa præcipua fere solennitas, *d.can. sine exceptione* 12. *qu.*2.*& d.cap.dudum,de rebus eccles.non alien.*

53 Ob priuilegium libertatis,*l.*1.C.*de comm.seru.manum,*

54 L*proponebatur* 76.D.*de iudic.*quia Capitulum personam habet fictam non veram.

TIT. VI.

NE DE STAT. DEFVNCT post quinq.quær.

DEFINITIO I.

De præscriptione quinquennali,quæ competit pro defuncti hominis libertate.

PRÆSCRIPTIO illa quinquennalis, quæ competit pro defuncti hominis libertate,[1] iis etiam prodest, qui talliabiles & dedititij appellantur,nimirum, vt de illorum statu post quiquennium quæri non possit.[2] Nempe si de successione quoque quæratur, vt puta si sine liberis & extra communionem decesserint.[3] Alioqui nihil prohiberet etiam post viginti, adeoque centum annos status controuersiam fieri liberis aut agnatis & condiuisoribus eius, qui multo ante tempore decesserit,[4] licet ea ratione fiat necessario, vt defuncti quoque status in controuersiam deducatur.[5] Hoc enim casu non tam de mortui, quam de viuentis statu quæri videtur.[6] Sed tamen, quod dicimus post quinquennium de statu defuncti quæri non oportere, de illo accipiendum est, qui viuus fuit in quasi possessione libertatis,[7] gessitque se pro libero, qualis ille non est, qui vt sui ipsius furtum faceret, mutauit domicilium,[8] si nihil fecerit sciente domino, per quod se constituerit in quasi possessione libertatis, vt puta denegando ea munera domino præstare,quæ non nisi ab eius conditionis hominibus præstari solent.[9] Proinde eo demum casu proderit quinquennalis illa præscriptio post mortem, quo prodesset quadragenaria ei, qui talliabilis dicitur eiusve liberis, id est, cum aliquid interuenit, quod initium possit dare præscriptioni.[10] Differentia tantum illa est, quod hoc posteriore casu initium præscriptionis cum bona fide saltem præsumpta coniunctum esse necesse est, vt sequi possit præscriptio.[11] Priore vero non item, quia ex quo quis pro libero se gessit,siue bona siue mala fide in eũ statũ rem deduxit, vt de ipsius conditione omnimodo quæri oporteat,[12] quod ipsum post quinquennium fieri prohibitum est.[13] Extincta enim per mortem mala fide, illud tamen verum supereſt, defunctum,dum viueret, se pro libero gessisse. *Ita tractatum est* in causa D.de la Foreſt,& Claudij Viffrey,7.Id.Iun.1595.

1 De qua *in l.*1.*& tot.tit.ne de stat defuncti post quinquenn quær.*D.*&* C.

2 Quomodo alia pleraque de seruis constituta passim ad talliabiles protrahuntur.

3 Duo enim concurrere oportet,vt in bonis defuncti talliabilis succedere dominus possit.

4 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 1. *Supra. de præscript. long.temp. quæ pro libert.*

5 Siquidem qualis defunctus fuit mortis suæ tempore,tales quoque liberos eius superstites esse necesse est, nisi ante talliabilitatem concepti proponantur,*l.*2.C.*de libert.& eorum.liber.*

6 Scilicet principaliter. De statu autem defuncti non nisi per consequentiam.

7 Arg *l.citra cum* 14 *D.de probat.*iunct.*l.quoties* 18.*eod.*

8 De quo *in l.*1 *Cod.de seru fugit.* Hic enim fugitiuus est, *l.quis.sit fugitiuus* 17. D. *de ædilit.edict.* fugitiuus autem sicuti aliarum rerum possessionem interuertere non potest ita nec sui ipsius, *l. rem quæ nobis* 15.*in fin.*D *de acquir.*

9 Exinde namque initium sumitur præscriptionis, quoniam ea contradictio interuertit domini possessionem, *l.si id quod* 25.§.*quod autem,*D.*de acquir.poss.*

10 Semper enim dandum est initium aliquod præscriptionis, & quidem iustum,*l.*2.C.*de long.temp.præscr.quæ pro libert.*

11 Quia ei, qui mala fide in possessione libertatis moratus est, nihil prodest præscriptio, *l.*1.*eod.tit.* * Præscriptio enim pro libertate quamtumuis fauorabilis sit non potest currere cum mala fide licet non requirat titulum, *l.*1.*&* 2.*&* *vlt.Cod.eod.tit.*

12 Sola enim negatio rem dubiam facit,*l. vlt.* C.*quibus ad libert. proclam.non licet.*

13 L.1.*&* *toto hoc tit.*D.*&* C.

TIT. VII.

DE ACQVIR.VEL OMITT. possess.

DEFINITIO I.

Cõstituti clausula non impedit exceptionem discussionis, nisi imploretur beneficium l.vlt.Cod.hoc tit. per creditorem petentem se retineri in sua possessione.

CONSTITVTI clausula in omnibus fere pignorum conuentionibus hodie apponi solita,[1] licet fictititus modus sit transferendæ possessionis,[2] veram tamen & realem transfert, nec ciuilem tantum, sed etiam naturalem.[3] At non ideo proderit creditori hypothecariam exercenti contra tertium possessorem,[4] quo minus exceptione non factæ excussionis repelli possit,[5] non quia possessionem, quã ex solo constituentis animo nulla intercedente traditione quæsierat, facilius eiusdem facto amittere debuerit,[6] sed quoniam generale est,vt per quos possidemus, per eos quoque possessionem veram & naturalem etiam ignorantes amittamus.[7] Nec enim solo animo retineri potest possessio,sic ciuilis quidem,nisi quamdiu libera est corporalis etiam possessionis apprehensio,nemine scilicet alio possidente.[8] Quod si ad excludendam possessoris exceptionem creditor agens hypothecaria[9] pristimam quoque possessionem condicat ex beneficio Iustinianeæ constitutionis,[10] non erit audiendus[11] quia nec potest beneficium illud cum quasi Seruiana concurrere.[12] Illa siquidem auocat possessionem debitoris condictio ex Iustiniani lege, eam ipsam, quæ fuit aliquando creditoris,[13] ac si amissa vnquam fuisset.[14] Ergo consultius faciet creditor, qui exceptionem ordinis pertimescat,si omissa hypothecaria Iustiniani beneficio,vtatur,[15] rem ipsam,cuius possessionem ita nactus fuerit, subinde pignoris iure retenturus,aut si malet,publicam eius subhasta distractionem ad suum consequendum postulaturus.[16] Nam aduersus possessionis conditionem nulla exceptio competit,multo minus ea, quæ non nisi possessori danda sit,[17] præterquam si facto aut voluntate condicentis amissa possessio probetur.[18] *Ita Senatus* in causa Catharinę Tondu & Claudij Rochet,2.Aug.1586.& alias sæpius.

1 Cum scilicet debitor constituit se bona sua obligata possidere nomine creditoris in eum casum, quo pecunia debita ad diem non soluatur.

2 Quia verus modus transferendæ possessionis est, cum animo & corpore simul acquiritur possessio ex vna parte, & ex alia admittitur; *l. quemadmodum* 8 D.*hoc tit.*

3 *L.quod meo* 18 *eod tit.*Guid Pap.*quæst* 22.46.81.101.112.*&* 168. Bart.*in l.si is qui pro emptore,de vsucap.*

4 Nam cum actio hypothecaria sit in rem, *l.pignoris* 17. D. *de pignor. l. pignoris*, C. *eod.* potest exerceri contra quemcunque possessorem. Auocat quippe nudam possessionem *l. si cum venditor* 66. D. *de euict.*

§ Ex

5 *Ex.auth.hoc si debitor,C.de pignor.& in corpore. Nouell.112.de litigios.c.*1. vnde sumitur

6 Iisdem enim modis possessio quæsita per constitutum & amittitur,& retinetur,quibus si per traditionem quæsita fuisset, nec vnius factum alteri nocere debet,*l.vlt.C.hoc tit.l.* 1.*de aitien iudic. mut. caus.fact. l.quidam ita* 25.*§.si quis filium,*D.*ad SC. Trebell.*

7 Si modo alius eam possessionem occupauerit,*l. si de eo fundo* 40.*§.* 1.*l.peregre* 44.*§ vlt.*D.*hoc tit.*

8 Puta si mortui sint coloni nostri aut furere cœperint, *d. l.si de eo* §.1.junct.*l.sed si id quod* 15.*§*1.*eod.tit.* Imo definimus possidere statim atque suspicamur posse nos repelli ab eo,qui ingressus sit possessionem, *d. l.si id quod.in fin.*

8 Intelligitur autem agere hypothecaria, quotiesquoque petit mitti se in possessionem rei obligatæ, quia proprium est hypothecariæ vt auocet alienam possessionem,*d.l.si cum venditor.*

10 Quæ extat *in l.vlt,C hoc.tit.*

12 Tanquam duabus contrarijs vtens actionibus,*l.*1.C.*de furt.*

12 Adeo vt sint etiam ex Pragmaticis quidam, qui putent non esse audiendum illum, qui ex beneficio constitutionis Iustiniani *in d.l.vlt. C.hoc tit.*petat se retineri in possessione rei obligatæ, si addat in libello, *Ad tenendam eam iure pignoris & hypothecæ*, quia ea adiectio sapiat hypothecariam, sed male. Nihil enim vetat creditorem & possessorem esse pignoris eam possessionem velle retinere quousque sibi satisfiat, & quidem iure pignoris & hypothecæ, *l.cum & sortis* 35. §. 1.D.*de pignor. action.* Potest tamen remedium illius legis multo magis competere ad recuperandam possessionem. Thessaur. *decis.* 38. *num.* 5. *&* 215.*num.* 3. *&* 4.

13 Ita Ferrariens. *in from. resp.libell. in act.hypoth. in verb.exceptionnem discussionis,num.*8.*in.fin.*vbi expediens esse ait, quod Senatus noster putat necessarium. Thes. *d. decis.* 215. *num.* 2. *in fin.* Adde tamen *num.*6.*ibid.*

14 Sic enim nostri vulgo eam Iustiniani legem intelligunt, quasi potuerit ille facere & fecerit, qui antea possidebat retineat suam possessionem, quæ tamen reuera fuerit in alium translata: cum tamen verba legis cum duntaxat casum tractent,quo is,qui pro alio possidebat, eam possessionem dereliquerit & prodiderit,vt ab alio occuparetur: non etiam illum, quo possessionem re ipsa alij tradiderit, non magis quam illum,quo is ab alio vi deiectus sit. His enim duobus casibus nulla iuris arte fieri potest,vt non intelligatur is possidere,qui rem sibi habet, fructusque ex ea percipit, cum possessio magis facti sit quam iuris, *l.* 1 *§.si vir.ff.hoc tit.l.*1.*§.Scæuola,si is qui testam.lib.ess iuss.* Nec rursus vt duo simul eandem rem in solidum possidere possint,*l.*3.*§.ex contrar.*D.*hoc tit.* Vide quæ in hanc rem scripsi plutibus in priore part. Hemichiliadis. *De error.Pragmat.*Menoch.tamen *remed.* 14. *recup. poss. num.*3.defendit, hoc esse remedium recuperandæ possessioni.

15 Petendo scilicet vt mittatur non in possessionem, sed vt retineatur in sua quasi nunquam omissa, quomodo si proponeret interdictum retinendæ possessionis, hac sola differentia, quod interdictum esset annuum,hac autem actio est perpetua,vt ceteræ omnes condictiones ex lege.

16 Ex *tit de distr.pign.*

17 Bart.*in l.creditores* 2.*quæst.princ.de pignor.*Bald. *in l.*1. *&* 1.*si heres. C.de reuoc.his quæ in fraud.cred.*

18 Nunquam enim succurritur ei,qui facto suo cecidit à possessione,*can.redintegranda* 3.*quæst.*1.

DEFINITIO II.

Post propositam hypothecariam potest agi condictione ex l.vlt.C.hoc tit.ad retinendam possessionem & quidem impune ante litem contestatam, postea vero refusis sumptibus.

Liberum est creditori, qui hypothecariam ab initio contra tertium possessorem elegerat, pristinam possessionem ex Iustiniani lege [1] condicere,vt effugiat incommodum exceptionis,quæ tertiis possessoribus hypothecaria conuenientis nouo iure competit ob non excessum debitorem, [2] adeoque post eam exceptionem oppositam, [3] dummodo ante litem contestatam, aut in ipsa contestatione, quando in id vsque tempus mutatio actionis libera est & impunita. [4] Post litem contestatam sera est pœnitentia, [5] nisi erroris sui pœnas illas actor luere paratus sit, vt litis sumptus omnes in eum vsque diem factos possessori resarciat. [6] Quo remedio æquum sane est vtriusque indemnitati consuli, aut libelli mutatio possessorem damno afficiat, [7] aut aduocati vel procuratoris inscitia creditori noceat, [8] qui vtique rem ipsam persequendo non potest videri id egisse, vt ius condicendæ possessionis, quam solsus debitoris facto amiserat, à se abdicaret. [9] *Ita Senatus* in causa fratrum Rey Necensium & Franciſci Camberiensis,7.Calen.Mart.1593.

1 *in l.vlt.C.hoc tit.* de cuius sententia & interpretatione scripsimus *Desin.præced.*Vide Thessaur.*decis.*215 *numer.*1 *&* 2.

2 *Ex Auth.hoc si debitor,C. de pignor.*

3 Quamuis possit dici ius quæsitum esse patri,quæ opposuit exceptionem,ex quo die opposuit.

4 *Not.in l.edita* 3.C.*de edend.*

5 Quia per litis contestationem quasi contrahitur,*l.*3.*§.idem scribit, D.de pecul.*

6 Sic enim cætera,quæ in litigando peccantur, refusione sumptuum emendari solent,vt notant nostri *ad d.l.edita,ex l.*1.C. *de plur. petit.* §. *si quis agens* 19.*Instit.de action.*

7 Qui non probetur per auaritiam & dolum deliquisse *d. l.* 1.*vers. tunc vero.*

8 Quod æquum non esset,quamuis possit imputari ei, qui talem aduocatum vel procuratorem elegit.Sed in mandato generali non continetur,vt quicquam fiat per imperitiam non magis, quam vt ex mala fide,*l.creditor* 69.*§.vltim.*D. *mandat.*

9 Qui enim petit quod plus est, vtique multo magis intendit petere quod est minus, nec facile quisquam præsumendus est eam agendi viam repudiasse, per quam facilius & rutius consequi suum possit, *arg. l.* 3 D. *de testam. milit. l. mater* 19. *de inoffic. testam.* Sunt enim ista ex apicibus iuris, quorum ignoratio non adeo puniri debet,vt litis iacturam adferat, *arg l.si fideiussor* 29 *§.quædam tamen, D. mandat.*

DEFINITIO III.

De quasi possessione iurium incorporalium.

Iurium incorporalium quasi possessio in actibus discontinuis,& inducitur & probatur per duos actus vniformes, hactenus saltem, vt in iudicio De possessione obtinere actor debeat, [1] salua proprietatis quæstione, quæ vtique sicuti maioris momenti est, ita & maiores & certiores exigit probationes. [2] Quin & vnus actus potest in possessorio sufficere, si toto tempore, quod hominum memoria complectitur, non nisi semel casus euenerit, in quo vti iure suo actor potuerit, isve à quibus causam habet. [3] Nam si aliquando iure suo vsus probetur,aliquando non vsus, nihil ei proderit, ne quidem ad causam possessorij, quod multories vsus sit, magisque ei oberit, quod semel aut iterum vsus non sit, [4] ni alias habeat iuris sui probationes. [5] Id verò distinctè obseruandum erit, vt si sola quasi possessione nitatur ad diuersorum iurium acquisitionem inducendam probandamve, nunquam plus præscriptum videatur, quam fuerit possessum, [6] nisi appareat quasi possidendi eius iuris, quo actor vsus probatur, causam fuisse generalem,quæ alia quoque iura,de quibus nunc quæritur, complecti potuerit. [7] Finge conueniri à domino subditos ad præstationem subuentionis illius extraordinariæ,quæ à subditis plerunque debetur, si dominus aut equestrem dignitatem nactus sit aut iusto bello captus magna pecunia redimendus proponatur. [8] Non alias autem eius iuris probationes à domino afferri, quam quod ante multos annos, cum auus filiam suam nuptam collocaret, subsidium in eam rem solitum subditos præstitisse constaret, expressa his verbis causa, *insequendo generalem consuetudinem obseruatam in quatuor casibus, ad quod illi tenentur.* [9] Non in eum duntaxat casum, quo nuptui tradetur filia, sed in alijs quoque, tribus casibus, inter quos numerantur ij, quos recensuimus,conseruata & continuata quasi possessio videbitur,si non probet aduersarius alios quoque casus euenisse, [10] nec eodem iure vsum dominum fuisse. Verum generalis illa causa præstandæ vno casu subuentionis, [11] omnimodo ab actore probanda erit aut per testes, [12] aut quod melius fuerit per scripturam. [13] *Ita Senatus* pro D. de Creissiaz, contra subditos de Cormoran,5.Cal.Iul.1588.

1 Bart.*in l.*1. *§. hoc interdicto, de itin.act.præuat.consil.* 251.*lib.*5.Rom. *cons.*311.*Not.in c.cum ecclesia Sutrina, de caus. poss. & propr. & in c.cum bona,de postul.prælat.*

2 *L.moueor.C.de seru.export.l.circa eum* 14.D.*de probat.*

3 Panormit.& alij *in dict cap.cum ecclesia,*Bald.*d.cons.*251. *incip. sententia,lib.*5.Rom.*d.cons* 311.Rip.*resp.*1.*de vi & restit spoliat.num.*4.

4 Intellige si sciuit naram sibi occasionem vtendi iure suo, secus. enim est si ignorauit, & ita accipe quod scripsimus *Desin.* 25. *Supra. de*

dedit.

dedit. libert. toll.

5 Semper enim veritati & probationibus supereſſe locus debet, *l. Imperatores 29. in fin. D. de probat. l. curent. 22. D. de teſtibus.*

6 L. 1. § *Iulianus, & ibi not. de itin act. priuat.* Vnde noſtri intelligunt, quod vulgo iactare ſolent, præſcriptiones eſſe ſtricti iuris.

7 Hoc enim caſu pro parte vſus, videtur vſus in totum

8 Afflict. *deciſ. 651. num. 54.* Boer. *deciſ. 126. num. 1. & ſeq. 10. &* 14 Guid. Pap. *quæſt. 57.*

9 Supradicta enim verba cauſaliter potius quam conditionaliter appoſita intelliguntur, ideoque nec cogitur dominus docere de antiqua illa conſuetudine, Boer. *quæſt. 16. per totum.*

10 Nam ſi caſus nunquam euenisſet, non ideo ius domini imminutum fuiſſe dici poſſet. Bart. *ad. l. cum ſcimus 22. Cod. de agric & cenſit. lib.* 11. Iaſ. *in l. de quibus col. 8 D. de legib.* Iacob. de S. Georg. *in tract. de homag.* Alexand. *conſil. 136. vol. 2.* Abb. *in cap. fin. de reſtitut. ſpoliat.* Chaſſa. *in conſuet. Burgund. tit. de iuſtices & droits d'icelles, §. 4.* in verb. *nouuelle Cheuallerie, nu. 15. & 16.*

11 Hoc eſt quod generalis illa conſuetudo fuerit.

12 Regulariter enim tantum valet probatio per teſtes, quantum per inſtrumenta, *l. in exercendis 25. C. de fid. inſtr.*

13 Quæ minus ſuſpecta probatio eſt, *l. teſtium 18. Cod de teſtibus.*

DEFINITIO IV.

Ciuilis poſſeſſio retenta prodeſt ad retinendam adeoque ad recuperandam naturalem.

QVoties is, cuius corpore poſſidebamus, poſſeſſione deijcitur, vel eam alteri tradit, (aliud eſt ſi fictitio modo alium poſſeſſorem fecerit) confeſtim poſſeſſionem amittimus,[1] nec naturalem tantum, ſed etiam ciuilem.[2] Ideóque neceſſarium fuit auxilium conſtitutionis Iuſtinianæ[3] ad auocandam, quinimo retinendam poſſeſſionem, quæ facto eius, per quem poſſidebamus, interuerſa ſit.[4] Et quamuis aliquando accidat, vt naturalis poſſeſſio perdatur, ciuilis vero retineatur,[5] forte ſi naturalem quis occupauerit inſcio poſſeſſore.[6] Tamen ſtatim atque occupatam ſciuit is, qui antea poſſidebat nec intra triduum naturalem repetijt, ciuilem quoque amiſiſſe intelligitur:[7] quam nec nouum eſt amitti ab ignorante, ſi per longum tempus, id eſt, vt noſtri interpretantur, per decennium integrum naturalem neglexerit.[8] Cæterum, qui ciuilem quoque poſſeſſionem amiſit, naturalem repetere propria auctoritate non poteſt, ſed interdicto[9] aut actione illa extraordinaria, quæ hodie interdicti vice competit,[10] expediri debet. Quandiu vero ciuilem retinet, non poteſt videri vim facere, ſi naturalem proprio iure ingrediatur, ſi non ab occupatore prohibeatur:[11] quo caſu eſt illi etiam neceſſarium interdictum. Sed an quod ad recuperandam, an potius quod ad retinendam poſſeſſionem pertinet?[12] Vtrumque competet Vti poſſidetis, ad retinendam ciuilem, Quod vi aut clam, ad repetendam naturalem. Neque enim ſunt interdicta iſta repugnantia, niſi cum ad eandem poſſeſſionis ſpeciem referuntur.[13] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Muſier contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Qui enim alieno nomine poſſidet, cum non ipſe poſſideat, ſed alius, non poteſt conſtituere ſe alieno nomine poſſidere, *l. quod meo 18. D. hoc tit.* Bart. *in l. ſi culpa, D. de rei vindic.* Tiraq. late ac ſæpius *in tract. de conſtituto.*

2 *L. peregre 44. §. quibus explicitis*, vbi Bart. *D. hoc tit. l. vlt.* vbi idem. Bart. *C. eod.*

3 *In. d. l. vlt. C. eod.*

4 Secundum eam ſententiam, quam nos retulimus & refutauimus *Defin. 1. num. 14. Supra.* Adde Menoch. *remed. 14. recuper. num. 43. & ſeqq.*

5 Quia naturalis ex facto ipſo æſtimatur, ciuilis vero ſolo animo retinetur, vt tractant noſtri *ad l. nemo ambigit. 10. Cod. hoc. tit.*

6 In quo tamen adhibenda eſt diſtinctio, quo ponitur in *dict. §. quibus explicitis.* an per noſmetipſos, an per alios poſſideamus.

7 *Licet ſi nolit 7. d. l. quod meo, §. ſi dum in alia, l. quamuis ſultus 46. D. hoc tit.*

8 Bart. *in l. ſi de eo 41. § ſi ſorte, D. hoc tit.* Anchar. *conſ. vlt.* Crauet poſt alios *conſ. 235. in princ.*

9 Bart. *in l ſi clam poſſidere, §. qui. ad nundinas, D. hoc tit.* Crauet. *conſ. 5. n. 9. & 11. l ſi quis vi 17 D hoc tit.*

10 Sunt enim hodie ſublata interdicta, & in eorum locum ſubſtitutus vſus actionum extraordinariarum, vt conſtat *ex tit. de interd. ſiue extraord. act. qua pro compet.*

11 Nam ſi prohibitus ingrediatur, vim facit, clam vero, ſi non denunciauit ei à quo controuerſiam vel timuit, vel timere debuit, *l. 1. §. qui à ſit vi factum, l. 3. § clam facere, D quod vi aut clam.*

12 Alia enim ſunt interdicta retinendæ poſſeſſionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiſcendæ, *l. 1. & 2. D. de interdict.*

13 Bart. late *ad l. 1. D. vti poſſid.*

DEFINITIO V.

Heres hodie eſt poſſeſſor ipſo iure, ſed ita demum, ſi agnouerit hereditatem, non etiam ignorans aut inuitus.

QVod moribus primum & generali locorum fere omnium conſuetudine receptum, apud nos vero expreſſa etiam lege confirmatum eſt, vt ipſo iure tranſeat in heredem poſſeſſio rerum hereditariarum,[1] quæ ex iuris ratione, cum ſit facti,[2] ne in ſuos quidem heredes transferretur,[3] non ita accipiendum eſt, vt is, cui lex hereditatem ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato detulit, hoc ipſo fiat poſſeſſor hereditatis.[4] Quid enim ſi heres eſſe nolit?[5] Vtique nemo dixerit factos hodie neceſſarios heredes eos, qui antea erat voluntarij;[6] Sed is ſenſus eſt, vt quandocunque ſecuta aditio ſicut ad diem mortis retrotrahitur,[7] vt nullo temporis momento hereditas iacuiſſe exiſtimetur,[8] ita faciat, vt cum hereditatis dominio poſſeſſio quoque rerum hereditariarum in heredem tranſlata intelligatur, & ſine vlla interruptione continuata.[9] Cui conſequens eſt, vt interdicta omnia, tam quæ ad retinendam, quam quæ ad recuperandam poſſeſſionem pertinent, heredi competant poſt aditionem, acſi nec hereditas, nec poſſeſſio vnquam iacuiſſet.[10] *Ita Senatus* ſæpius. Et nouiſſime in cauſa D. de Garde & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1512.

1 Ex edicto nimirum quod dicimus, *le mort ſaiſit le vif.* An autem edictum hoc habeat locum in quolibet herede etiam in teſtamentario, & an in alio quam in primo, vide *Definitionem ſequentem, numer. 2. & 3. in alleg.*

2 L. 1. §. *ſi vir vxori, D hoc tit. l. 1. §. Scaeuola, D. ſi is qui teſt. lib. eſſ. iuſſ. l. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior.*

3 *L. cum heredes 23. in princ. D. hoc tit.*

4 Prius enim eſt vt ſit heres, quam vt poſſeſſor eſſe intelligatur. Prius, inquam ordine non temporis, ſed naturæ & intellectus. [Itaque non habet locum hæc conſuetudo, niſi in vero herede exiſtente, vt loquitur Tiraq. *in 2 declar. 2 part.* Iunge *declar. 1. & 3. & declar. 2. part. 7.*]

5 Nemo enim hereditatem agnoſcere cogitur extra cauſam neceſſariorum heredum, *l nec emere 16. C. de iur. delib. l. 4. D. ad SC. Trebell.*] Iunge *Defin. 1.* [*de crim. expil. hered.*]

6 Cum è contrario ſui & neceſſarij potius facti ſint voluntarij per beneficium abſtinendi, *l. ſi filius 12. de vulg. & pupill. ſubſt. l. neceſſarijs 57. D. de acquir. hered.*

7 *L. heres quandocunque 54. eod. l. omnia fere 193. de regulis iuris.*

8 *L. omnis hereditas 138. eod. tit.* Ne alioqui euenirent, vt bona hereditaria poſſent fieri primi occupantis, tanquam quæ interim eſſent nullius, *l. 1. D. de rerum diuiſ. l. 3. in princ. D. de pecul.*

9 Quod olim nullo caſu obtinebat, quamuis putent nonnulli fuiſſe in hoc differentiam inter ſuos & extraneos, *ex l. cum miles 30. D. ex quibus cauſ. maior.* cuius tamen quam longe alia ſententia ſit, docui in Rationalibus ad illum locum.

10 Tiraquel late *in tract. le mort ſaiſit le vif* Vnde eſt, quod noſtr poſſeſſionem hanc non tantum ciuilem, ſed etiam ciuiliſſimam vocant, quod acquiratur etiam ignoranti & citra animum poſſidenti, cum alioqui neceſſarius ſit animus ad acquirendam poſſeſſionem, *l. 3. § in amittenda, l. quemadmodum 8. D. hoc. tit.* [Sed & acquiritur etiam ignoranti delata hereditas ſcilicet, ſi tamen eam poſtea quandocunque adierit. Sic enim accipi debet quod ſcribit Tiraq. de infante furioſo, & ignorante in *declar. 17. & 18. 2 part.* vt idem tradit *decl. 2. part. 7 vbi omnino vide.*]

DEFINITIO VI.

Etiam ſubſtitutus pupillaris iuuatur edicto, le mort ſaiſit le vif.

FIctio illa, de qua proxime diximus,[1] cuius poteſtate fit vt ea ipſa poſſeſſio, quæ penes defunctum fuit, in heredem ipſo iure tranſlata & continuata eſſe intelligatur,[2] cum non ad legitimos tantum, ſed etiam ad teſtamentarios heredes

Source : BIU Cujas

des [3] pertineat consequens est, vt pupillaribus quoque substitutis prodesse debeat, [4] qui & vere sunt heredes, & directo succedunt. [5] Nam etiam fideicommissariis, quos constat non tam heredes esse quam heredum loco habendos, [6] facta demum restitutione, nec nisi per manus eius, qui rogatus est possessionem hereditatis nancisci posse. [7] Neque quod substitutum pupillarem aliquando secundum heredem dicimus, [8] facere debet vt fideicommissario comparetur. Secundus namque heres ideo dicitur, quod pupillares tabulæ non aliter valere possint, quam si primum sibi heredem pater fecerit. [9] Cæterum, quod ad pupilli hereditatem pertinet, primus ille heres est, [10] adeoque quod ad ea etiam bona pertinet, quæ patris fuerunt, quippe quæ ad eum deuoluantur non tanquam paterna, sed tanquam pupilli facta, [11] sito instituto non si exheredes impuberi substitutus fuit. [12] Quod autem exheredato quoque substitui potest, tantomagis facit, vt appareat primum heredem eum dici debere potius quam secundum. [13] At fideicommissarius nec secundus quidē heres est, sed tantum secūdi heredis loco. [14] Quoniam etsi potuit Senatus heredem facere, [15] non tamen illud etiam constituere, vt post restitutam hereditatem desineret heres esse, qui antea fuisset, [16] sicuti nec vt duo eiusdem hereditatis heredes, id est, domini in solidum esse possent. [17] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Calen. Aug. 1595.

1 Quæ inducitur ex edicto, *Le mort saisit le vif*, aut ex consuetudine à Mediolanensibus deriuata.

2 De quibus tamen solis loquitur. Sunt enim hæc verba edicti, *le mort saisit le vif plus proche & plus habile à succeder*. Ex quibus etiam verbis defendit Tiraquel. *in 5. declarat. 2. part.* hoc edictum habere duntaxat locum in primo herede, nō autem herede heredis, etiā directo, ne, plura singularia & plures fictiones circa idem concurrant. Quod certe valde notandum est. Dequo tamen dubitarem, nisi hæc definitio innueret Senatui nostro ita visum esse; Sicque iudicatum tandem est pro D. Claudio de Quo collaterali dignissimo Consilii Gebennensis, contra procuratorem du Creſt *Sine die*.

3 Ne alioqui deterioris conditionis sint heredes testamentarii, qui sunt fauorabiliores, *l. lege obuenire 130. de verbor. significat.* Licet contra putet Tiraquell. *7. declarat. 2. part. num. 17.*

4 De quo tamen vide latam Tiraquelli disputationem in supradicto tractatu. *In 7. declarat. 3 part. num. 31.* vbi defendit contra definitionem nostram, edictum hoc non habere locum in substituto pupillari Et apertius *declarat. 9. 1. part in princip.*

5 *L. 1. & 2. l. sed si plures 10. §. ad substitutos*, D. *de vulg. & pupill. substit. verbis ciuilibus 7. l. centurio 15. eo l.*

6 *L. si filius familias 5. §. 1 D. quod cum eo qui alien. potest. §. restituta. Inst. de fideic. hered. l. 2. D. ad SC. Trebell.*

7 L. *facta. 83. eod. tit.* iunct. *l. penult. C. eod.*

8 *L. precibus 8. C. de impub. & alijs substit.*

9 *L. 2. §. 1 & §. prius autem, de vulg. & pupill. substit.*

10 Adeoque pure non sub conditione, si alia conditio nulla sit adscripta, *l. qui liberis 8 in princ. eod.*

11 *d. l. sed si plures, §. ad substitutos, l. paterfamilias 28. de rebus auctor. iud. possid.*

12 Siquidem etiam exheredato substitui pupillariter potest, *d. l. 2. & poss. ill. tit de vulg. & pupill. substit. l. ita tamen 27. à patre, C. ad SC. Trebell.*

13 Cum non possit dici heres filius, qui est exheredatus, *l. in suis 11. D. de liber. & posthum.*

14 *d. §. restituta, & d. l. 2. ad SC. Trebell.*

15 *§. quos autem, Inst. de bonor. poss.* vt constat ex Senatusconsultis Tertylliano & Orficiano.

16 Siquidem is, qui semel heres fuit, nunquam desinit heres esse, *d. §. restituta, l. ait prator 7. §. sed quod Papinianus*, D. *de minor. l. ei qui soluendo 88 de hered. instit.* Nisi in casibus, de quibus *in l. in substitutione 31. ex facto 43. §. vlt de vulg. & pupill. substit.*

17 *L. quod contra 14. §. vni duo, de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem, & quo iure dominium bonorum sub hasta venditorum transferatur in emptorem.

PEr traditionem calami nulla prorsus transfertur possessio, [1] quoniam ad eam acquirendam animo & corpore opus est. [2] Nec est contrarium, quod si bona debitoris sub hasta vendita sint, siue extraneo siue creditori vice extranei, ementi, traditio calami loco traditionis bonorum esse solet ad transferendam possessionem, & per possessionem dominium: adeo, vt ab eo tempore fructus omnes emptori acquirantur, [3] Id enim fit sola statuti nostri potestate, quandoquidem per legem & Principis constitutionem, quæ haud dubiæ legis vim obtinet, non secus ac per traditionem dominium iure ciuili transferri potest. [4] Quæ autem per apparitorem fit calami traditio sic accipienda est, vt signum translati dominij potius, quam modus trāsferendi. Idque ex eo apparet euidentius, quod emptor iam factus dominus mittitur subinde in possessionem, [5] nec prius quam missus sit petere potest, vt retineatur. Quod vtique petere posset & deberet, si cum dominio quæsijsse possessionem videretur. Hic igitur casus vnus est ex ijs, in quibus ipso iure, & citra traditionem dominium sine possessione acquiritur, vt & contingit in agnitione hereditatis & lagati. [6] Aut si qua traditio hoc casu necessaria est, pro traditione haberi debet auctoritas iudicis rem distrahi iubentis. [7] Nam neque fieri potest, vt veram possessionem tradat apparitor, qui reuera nullam habet, *Ita tractatum* in causa viduæ Dn. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem, 13. Calend. Septembr. 88.

1 Hostiens. in summa *de caus. poss. & propriet. versic. sed ergo. Dyn. in reg. beneficium, versic. tertio posset quari, de reg. iur. in 6.*

2 *L. licet, C hoc tit. l. quemadmodum 8. D. eod.*

3 Guid. Pap. *quæst. 22 & quæst. 81* incip. *si debitor*,

4 Cum lex sit vnus ex legitimis modis transferendi dominij iure Quiritum, vt scribit Vlp. *in fragm tit. 19 de acquir. rer.* Nam & per statutum, & per consuetudinem fieri potest, vt possessio realis transferatur absque reali traditione, Guid. Pap. *d. quæst. 22.* vbi addit, transferri tamen possessionem per traditionem annuli, aut modicæ tertiæ, *ex not. per gloss. in cap. 2. extr. de consuet. l. clauibus, de contrah. empt.*

5 Quia non sufficit signum, nisi etiam adsit res signata, not. gloss. *in cap. per tuas, Extr. de dolo & contum & in cap. ex literis.* in verb. *signum, de consuet. & in cap. ex ore, de ijs quæ fiunt à maior part. cap.*

6 *L. cum heredes 23. D. hoc tit.*

7 Arg. *l. 1. & 2. C. si in caus. iud. pign. capt. sit.*

DEFINITIO VIII.

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti, Le mort saisit le vif.

QVi se dominum dicit hominis deditij, & vt vocāt talliabilis, sine liberis ac extra communionem defuncti, [1] non potest tanquam ipso iure possessor factus, exemplo heredis [2] corporalem rerum hereditariarum possessionem propria auctoritate apprehendere, [3] quia nec heres est, [4] nec heredis loco, [5] sed anormalus successor. [6]

1 Quo casu ex generali consuetudine apud nos obseruata ius habet dominus, non tam succedendi, quam occupandi, velut peculii iure omnia bona, quæ talliabilis moriens reliquerit, vt diximus *ad tit. de dedit. libert. tollend.*

2 De quo vide quæ dixi *Defin. 5. & 6. supra hoc tit.*

3 Ne alioqui videatur sibi ius dicere, *contra l. 1. D. quo l. legat. l. non est singulis. 186 de reg iur.* Si tamen id fecerit non à iure suo cadit, quomodo cadere deberet ex rigore, *l. extat. 13. D. quod met. caus.* sed tantum expensarum fructuum, damnorumque omnium restituendorum condemnatione mulctatur. Vide *Defin. 2. §. Vnde vi.*

4 Cum ei neque ex testamento neque ab intestato hereditas deferatur. Lex enim facit hereditatem, hereditas vero heredem, *l. filius familias 18. D. ad legem falcid.* hic autem non ex lege succedit, sed ex stipulatione, *l. hereditas 5. Cod de pact conuent. tam sup. dot.*

5 In quo plerique falluntur contra existimantes, ob id, quod hic dominus omnia defuncti bona teneat, & ideo effectu quodammodo heres esse videatur, vt de fideicommissario scriptum est *in 5. §. 1. D. quod cum eo*, & de vniuersorum bonorum donatario à nostris traditur *in l. aris alieni, Cod. de donationib.*

6 Qualis est pater, qui filii militis intestati bona castrensia iure peculii occupat, *dict. l. filius familias, l. 1. & 2. D. de castr. pecul.*

DEFINITIO IX.

Traditio annuli, vel calami, vel pilei, non transfert possessionem, sed tantum possessionis propria auctoritate adprehendendæ potestatem.

PEr

PEr annuli traditionem corporalis beneficij possessio non transfertur, nisi traditio fiat per eum, qui possessionem aut custodiam beneficij habeat, puta per collatorem ordinarium aut vicarium ipsius. Sed illud præterea requiritur, vt traditio fiat in conspectu beneficij, pareatque liber ad beneficium accessus.[1] Idem de pilei vel calami traditione iuris est.[2] Sed tamē ei, cui calamus, ac pileus, aut annulus traditus fuerit, hactenus proderit traditio, vt corporalē possessionem auctoritate propria apprehēdere possit, nec idcirco vim feciſſe videatur. *Ita Senatus* pro Ioanne Philippo de Chauelard, cōtra Claudium Poysat, 13. Cal. Ian. 1589.

1 Dyn *in cap. 1. de reg. iur. in 6.* Abb. *in cap. 2 n. 6. & 10. de consuet.* Didac. Couar. *lib. 3. variar. resolut. cap. 16. n. 10. & seqq.* Facit *l. claubus 74. D. de contrah. empt.*

2 Ex iis quæ dixi *Defin. 7. supra eod.*

3 *Cap. 1. quid sit inuest. cap. 2. Extr. de consuet.* Rom *sing. 1. 6.* Rebuff. *in tract. de miss. in poss. n. 6. seqq.* Item *in const.* Gall. *de mater possess. in præfat. n. 8. & 117.* Cassad. *decis. 2. de vnion. n. 15.* Idē Rom. *cons. 337.* Adde Guid. Pap. *quæst. 22. n. 2. in fin.* vbi ait, per traditionem annuli transferri possessionem & dominium.

DEFINITIO X.

Clausula constituti nihil operatur post decennium, ab eo tempore computandum, quo constitutarius potuit adprehendere possessionem, & neglexit.

COnstituti clausula licet statim transferat possessionem, cum in puro contractu adposita est,[1] suum tamen effectum habere desinit, si constitutarius corporalem possessionem intra proximum decennium adprehendere neglexerit.[2] Sed si conditionem aliquam, siue expressam siue tacitam, contractus habuit, non nisi à die translatæ possessionis, id est, existentis conditionis decennium illud computabitur.[3] *Ita tractatum est* 11. Cal. Decembr. 1588.

1 L. *quod meo 18. D. hoc tit.*

2 Quia per tanti temporis decursum præsumitur oblivio, ex oblivione autem amittitur possessio, quæ non nisi animo retinetur. Bart. *in l. si adeo 41. §. si forte, D. hoc tit.* Anchar. *cons. vlt.* Cravet. *cons. 235. in princ.* Quamuis alias verum sit, infinita memoria non adferre damnum possessionis, quam alius non inuasit, *l. peregre 44. in princ. D. hoc tit.*

3 Nam & sub conditione transferri potest possessio, *l. qui absenti 38. §. 1. D. eod.*

DEFINITIO XI.

Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. patitur exceptiones, quæ concernunt petitorium: in hypothecaria secus est.

COndictio illa possessionis à Iustiniano introducta in eorum fauorem, quorum iusta possessio per alium interuersa sit,[1] cum in multis differt ab hypothecaria, per quam rēs ipsa pignoris iure vindicatur,[2] tum in eo maxime, quod nullas patitur exceptiones, quæ petitorij causam respiciant, sed eas tantum, quæ ad possessionis quæstionem pertineant.[3] Hypothecaria vero contra, quia nec ab alio vtiliter constitui pignus aut hypotheca potest, quā qui sit dominus:[4] tametsi semel bene constituto pignore, verum sit, pignoris causam nihil cum quæstione dominij commune habere.[5] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 3. Non. Decem. 1589.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.*

2 Siquidem hypothecaria vindicatio est, *l. si fundus 16. §. in vindicatione, D. de pignor.*

3 Frustra enim excipieret de proprietate is, qui non nisi de possessione conuenitur, cùm nihil commune habeat proprietas cum possessione, *l. naturaliter 12. §. nihil commune. D. hoc titul.*

4 L. *& quæ nondum 15. § quod dicitur, D. de pignor. l. 1. & tot. tit. C. si res alien. pign. dat. sit.*

5 L. 1. §. *cum prædium, D. de pignor.* Quæ ratio est *l. vsucapio 7. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Non sufficit implorari beneficium clausulæ constituti, si non imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. quoties agitur condictione ex illa lege.

ADuocandam propriam possessionem, quæ ex clausula constituti fuerat quæsita creditori,[1] si per debitorem interuersa fuerit,[2] sufficere plerique putant, beneficium implorari clausulæ cōstituti,[3] neque esse necesse, vt Iustinianeæ constitutionis, quæ beneficium illud induxit, mētio vlla fiat.[4] Sed melior & tutior est contraria sententia, vt expressam legis mentionē facere debeat, eiusque beneficium implorare is, qui proponit conditionem ex lege.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 13. infr. de exception. [Et iterum ex tempore Prid. Non. Febr. 1612.]

1 Ex *l. quod meo 18. D. hoc tit.*

2 Qui forte rem illam alienauerit & alij tradiderit Nam & hoc casu volunt pragmatici locum esse constitutioni Iustiniani, *in l. vlt. C. eod.*

3 Propterea quod ex imploratione illius clausulæ satis appareat, actorem velle suam tueri possessionem.

4 Si modo in hoc agat actor, vt in sua possessione retineatur, ac manuteneatur.

5 Lex enim Iustiniani illa est, quæ prodigium hoc operatur, non clausula constituti. Essetque longe tolerabilius implorare beneficium legis, nulla mentione facta clausulæ, quam implorare clausulam omissa lege. Contra tamen videtur sentire Thesaur. *decis. 115. n. 6. in fin.*

DEFINITIO XIII.

Facilius amittitur possessio, quam ius ipsum pignoris, & quantum interest, an per constitutum quæsita sit possessio an per traditionem?

POsſessio, quæ siue per clausulam constituti, siue aliter ex causa pignoris quæsita vel quærenda fuit,[1] licet soluto pignoris vinculo retineri nequeat,[2] potest tamē amitti facto aut voluntate creditoris, etiam prius, quam pignoris vinculum dissoluatur,[3] vt puta, si mulier constante matrimonio pignorum dotalium alienationi consenserit, cum alia marito bona non superessent, ex quibus indemnitati doris consuli posset.[4] Eo namque casu pignoris remissio nulla est propter legis prohibitionem,[5] nec eo minus tamen possessio, aut potius quærendæ soluto matrimonio possessionis ius amittitur, quia possessionis amissio, sicut & acquisitio, facti est magis quam iuris.[6] Interest tamen, an solo animo quæsita fuerit, quod fit per clausulam constituti,[7] an etiam corpore per veram traditionem?[8] Priore siquidem casu solo animo perditur,[9] nec factum vllum pristini possessoris requiritur, vt is possidere incipiat, qui antea non nisi corporaliter rem detinebat.[10] Posteriore vero contra. Amisso etiam per remissionem pignoris iure possidendi, asinina tamen illa detentatio remanet, quæ per traditionem translata fuerat, cum sit meri facti,[11] nec quicquam cum iure possidendi commune habeat.[12] Ideoque retrotraditione necessaria opus est, vt rursus possidere incipiat is, qui & corpore & animo suam transtulerat possessionem.[13] *Ita Senatus* in eo casu de quo Defin. 3. infr. de remiss. pignor.

1 Nihil enim vetat creditorem esse in possessione pignoris, *l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pignorat. action. l. pignori 13. D. de vsucap.*

2 Quia nihil prorsus iuris potest creditor habere in pignore quod fuit solutum.

3 Separata enim est causa pignoris & possessionis, sicut & dominij, *l. 1. §. cum prædium, D. de pignor. l. penult. D. de acquir. possess.*

4 Nam si alia bona supereſsent aliud probandum esset, *l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.* Pignoris enim remissio, donatio non est, *l. 2. l. et si pignus 18. D. quæ in fraud. cred. l. 1. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit.*

5 Legis scilicet Iuliæ *de fund. dotal. d. l. iubemus, l. vnic. 5. & cum lex Iulia, C. de rei vxor. action.*

6 *L. denique 19. ex. quib. caus. maior. l. 1. §. Scaeuola. D. si is qui testam. lib. esse iuss.* & ideo etiam ex contractu nullo amittitur possessio, sicut & acquiritur, *l. 1. §. si vir vxori, D. hoc tit.*

7 Est enim plane fictitius & ciuilis ille modus acquirendæ possessionis, *l. quod meo 18. eod.*

8 Qui naturalis modus est transferendæ possessionis, *l. traditionibus 20. C. de pact. l. 3. D. action. empt.*

9 Quæ scilicet solo animo retinebatur. Nam & animo solo potest amitti etiam illa, quæ corpore quoque retinetur, *l. 3. §. in amittenda, l. peregre 44. §. vlt. D. hoc tit.*

1 Corporalis enim illa detentio in veram euadit possessionem, cum is, qui antea vere possidebat, desiit possidere, *l. id quod 25. §. vlt. l. si de eo 40. §. 1. l. penul. §. 1. D. eod.* Simile quiddam est *in l. gerit 88. de acquir. hered.*

11 *d. l. 1. §. si vir vxori, D. hoc tit. l. 1. §. Scaeuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.*] Obserua tamen possessionem quæ transfertur per clau-

Source : BIU Cujas

sulam constituti cum habeat fictionem iuris, plus iuris, habere quàm ficti, & ideo non posse transferri ex contractu qui sit ipso iure nullus, ex quo tamen si secuta esset traditio, vera possessio transferretur *d. § si vir vxori* Tiraq. *de iur. const. poss.*]

12 Vnde est, quod plerique etiàsi non possideant, nec possidendi ius habeant, tamen rem tenent, *l. si quis ante* 10. §. 1. D. *hoc tit. l. si stipulatio ita* 38. §. *hoc quoque, & seq.* D. *de verborum obligat.*

13 Arg. *l. ab emptione* 58. D. *de pact. l. prout.* 20. D. *de solut. l. nihil tam naturale* 36. *de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Possessio superueniens constituenti non facit constitutarium possessorem, nisi constitutum collatum sit in futurum. Alia domini ratio est.

SI debitor, qui se creditoris nomine constituit pignus possidere, nanciscatur ex postfacto possessionem, quam constituti tempore non habuit, non potest ea res prodesse creditori, vt possessor factus videatur.[1] Possessio enim cum sit facti magis quam iuris,[2] nullam fictionem recipere potest,[3] nec in alium transferri prius quam sit quæsita.[4] Nisi in id nominatim tempus clausulæ effectus conferatur, quo possessio quæsita fuerit,[5] vt euenit, cum quis etiam futura bona sua cum hac clausula obligauit.[6] Neque simile est, quod alienam rem vendidero aut obligauero, quæ postea fiat mea, ius emptoris mei comualescit.[7] Nam dominium iuris est, ideoque facile hanc fictionem admittit, vt si ex post facto quæratur venditori, perinde sit, ac si iam contractus tempore quæsitum fuisset.[8] Possessio autem, vt dixi, facti est, & nisi verum sit, possidere quem eo tempore, quo constituit se alieno nomine possidere, quantumuis postea possidere incipiat, fieri nequit, vt iam exinde possedisse videatur.[9] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Salleneufue, & Dn. de Sanigny, 12. Calend. Iul. 1594.

1 Possessorem enim iam tum esse oportet eum, qui se constituit alieno nomine possidere, *l. quod meo* 18. D. *hoc tit.*

2 L. 1. §. *vir vxori*; eod. *l.* 1. §. Scæuola, D. *si is qui testamen. lib. esse iuss.*

3 *L. denique* 19. D. *ex quib. caus. maior. l. in bello* 12. §. *facti*, D. *de captiu. & postlim.*

4 *Ex reg. l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur.*

5 Potest enim possessio transferri, etiam in casum & sub conditione, *l. qui absenti* 38. §. 1. *D. hoc tit.* Si tamen quis constituerit, se possidere nomine Titii donatarii & post Titij mortẽ nomine Sempronii, secũdi donatarii, non proderit clausula cõstituti Sempronio, quia nõ potuit donator possessorem facere Sempronium, facto iam possessore Titio, quod post Titii mortem non sit futurus possessor, qui donauit. Tiraquell. vbi multos citat. *in tract. le mort. saisit le vif*, 5. *declarat.* 2. *part. n.* 19.

6 Arg. *l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur*, D. *de pignor.*

7 *L. si quis alienam* 46. D. *de act. empt. l. rem alienam* 41. D. *de pignor. act.*

8 *L. si tibi homo* 86. §. *cum seruus, de legat.*, 1. *l. heres quandocunque* 54. *de acquir. hered.*

9 *L. cum heredes* 23. D. *hoc tit.* Contra tamen tenet Thesaur. *decis.* 215. *n.* 7. constitutum trahi ad bona etiam futura, præsertim cum de futuris quoque bonis actum est. Ex Tiraq. qui dicit communem *par.* 1. *de constit. ampl.* 32. *n.* 11. *&* 12.

DEFINITIO XV.

Precarium transfert possessionem ciuilem tantum, constitutum vero etiam naturalem. Vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium, l. vlt. C. hoc tit.

QVid si debitor constituerit, non quidem se creditoris nomine possidere, sed precariã se à creditore habere possessionem?[1] An idem erit effectus huius clausulæ, qui & clausulæ, constituti ad auocandam possessionẽ ex lege Iustiniani,[2] si forte facto debitoris interea sint interuersa? Et quidẽ faciet ea res creditorem possessorem,[3] sed ciuiliter tantum, nõ etiam naturaliter. Qui enim precario rogauit, vtique naturaliter & ipso corpore possidet.[4] In eoque nimirum minor est potestas precarij quam cõstituti, ex quo naturalem quoque & realem & veram possessionem transferri nemo ambigit.[5] Proinde non videtur hoc casu locus esse beneficio Iustinianeo,[6] quod ex verbis legis non nisi ad naturalem & corporalem possessionem auocandam comparatum videtur.[7] Et consequenter non impediet ea clausula, quo minus agenti quomodo creditori possit obiici exceptio non factæ excussionis.[8] Sed tamen contra Senatus noster pronunciauit, eandem vtroque casu hac parte rationem esse creditoris, vt eque prosit ei constitutio Iustiniani ad propriam possessionem auocandam.[9] Etsi enim qui precario concessit, non nisi ciuiliter possidet,[10] quidni tamen tantundem iuris habeat ad repetẽdam possessionem ciuilem quantum haberet ad auocandam naturalem, si naturalem antea possedisset?[11] Porro auocando possessionem illam ciuilem acquirit sibi per cõsequens naturalem. Quisquis enim ciuilẽ habet, naturalẽ quoque propria auctoritate occupare potest,[12] *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1 Alia enim est clausula constituti, alia precarii, vt sequitur in Definitione, licet notarii nostri temporis per imperitiam eas plerunque confundant, vt dicemus *Defin. seq.*

2 *In l. vlt C. hoc tit.*

3 *L. si quis ante conduxit* 10. *in princ. &* §. 1. D. *eod.*

4 *L. certe* 6. §. *is qui rogauit, & l. habet* 15. §. *eũ qui precario*, D. *de precar.*

5 Vt dixi *Defin.* 1. *supra hoc tit. ex l. quod meo* 18. *cum ibi not. D. hoc tit.*

6 *In l. d. vlt. C. hoc tit.*

7 Vt probant verba illa legis: *corporaliter nactam possessionem, cuiuscunque rei deliquerit.*

8 *Ex Auth hoc si debitor, Cod. de pignor. & in corpore Nouell.* 112. *de litigios.* §. 1. *vnde sumitur.*

9 Idque ex receptissima nostrorum sententia, quem refert Anton. Gabriel. *lib.* 3. *communi. opin.* 3. *de fideiussor. n.* 49.

10 Quia non decessit animo possessione, vt loquitur Pomponius, *d. l. & habet*, §. *eum qui.*

11 Si quidem in vtraque possessione eadem ratio locum habuit, quæ mouit Institianum, *in d. l. vlt.* quod vnius desidia, vel dolus non debeat alteri nocere.

12 *L. si id quod* 25. §. *vlt. l. peregre* 44. §. *vlt. D. hoc tit.* Si quis tamẽ debuit se obligare cũ clausula constituti, non videbitur satisfecisse, si cõstituat tantum se precario possidere. Et ita sæpius pronunciauit Senatus.

DEFINITIO XVI.

Constitutum licet sit incompatibile cum precario, tamen præualet, si vtraque clausula posita sit in instrumento.

AT quid si vtraque clausula & constituti, & precarij eodẽ instrumento contineatur? Id enim plerunque fit, & quidẽ imperitia notariorum,[1] non animaduertendum, adposita clausula constituti, non solũ superuacuam esse rogationẽ precarij, sed etiam creditori damnosam, vtpote quę, vt diximus, constituat debitorem naturaliter possessorem,[2] qui per clausulam constituti id egerat, vt in creditorem suum non minus naturalem possessionem transferret quam ciuilem.[3] An igitur dicendum erit vtramque clausulam inutilẽ fore?[4] An potius clausulæ constituti per subsequentem precarij rogationem hactenus derogari, vt sola ciuilis possessio creditori acquiratur?[5] Atqui iniquum hoc fuerit, & contra paciscentium voluntatem. Adiectio enim clausulæ precarij fit, vt tanto magis, non vt minus transferatur possessio in creditorem.[6] Humanius igitur est, vt notarij error ex iuris ignorãtia profectus non noceat contrahentibus,[7] maxime cum dici soleat, nec ea quæ abundant vitiare,[8] nec vtile ex inutili corrumpi:[9] Sane si, vt interdum quoque euenit, debitor constituat se precatio nomine à creditore possidere, magis est, vt licet constituti nomen interuenit, sola tamẽ precarij rogatio facta videatur. Aliud enim est si quis cõstituat se alieno nomine possidere.[10] Itaque diligenter obseruandum erit, quibus verbis constituti clausula concepta sit, vt sciatur quos effectus patere debeat.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex qua hodie proficiscuntur magna ex parte lites, quæ de instrumentis fiunt.

2 *L. certe* 6. §. *is qui rogauit, l. & habet.* 15. §. *eum qui*, D. *de precar.*

3 *L. quod meo* 18. D. *hoc tit cum ibi not.*

4 Vt solet dici, cum pugnantes clausulæ in eodem instrumento appositæ sunt, *ex l. vbi pugnantia* 128. *vbi not. de regul. iuris.*

5 Solent enim posteriora derogare prioribus, *vulg. l. pacta nouissima, C. de pact. cum similib.*

6 Adposita vero ad vnũ finem non debent contrarium effectum operari, *l. legata inutiliter*, D. *de leg.* 1. *l. legata* 14. *de adim. legat. l.* 3. §. *si mancipatus, de bonor. poss. ff. contr. tabul. l. in ratione* 30. §. *tamen si*, D. *ad leg. falcid.*

7 *L. errores* 7. *vbi nos. Cod. de testament. l. si librarius* 92. *de reg. iur.*

8 L. *non solent* 94. *eod.*

9 *Vox regula iuris pontificij* iunct. *l. placuit* 29. *de vsur.*

10 Quo

10 Quomodo concipi solet & debet ea clausula, quam nos constituti appellamus, *d.l.quod meo.*

11 Quibus verbis sola precarij rogatio significatur.

12 Nam vt in testamentis sit in contractibus non aliter à propria verborum significatione recedi oportet, quam si cuidens in contrarium sit voluntas, *l.non aliter 69.de legat.3.* Nec enim admittenda est voluntatis quæstio, cum nulla est ambiguitas in verbis, *l.ille aut ille 25.§.1.eod.*

DEFINITIO XVII.

Per tutorem aut curatorem non potest transferri possessio beneficio clausulæ constituti, nisi cum id pupillo vel minori vtile est.

NOn potest tutor vel curator pupilli aut adulti nomine transferre in alium possessionem per clausulam constituti, licet per traditionem facere id possit; quoniam clausula constituti, vt sæpius diximus, fictus modus est transferendæ possessionis,[1] an ideo fortasse, ne, vt est in nostrorum brocardico, singularia duo concurrant circa idem? [2] Iam enim singulari iure & vtilitatis causa receptum est, vt pupillus tutore auctore & acquirere possit & amittere possessionem, cum tamen non intelligatur habere animum, sine quo nec acquiritur possessio, nec amittitur [3] An potius, quod eũ ipsũ, qui alieno nomine possidere cõstituit, necesse sit suo prius nomine possedisse, vt constituti clausula aliquid operetur? [4] Tutor autẽ nõ suo, sed pupilli nomine possidet, aut potius ipse pupillus per tutorem.[5] Curator autẽ nullo modo præterquam furiosi.[6] Placet tamen quod ex æquitate contra subtilitatẽ iuris receptum esse quidam prodiderunt, [7] vt si in consequentiam licitæ alienationis possessionem rei pupillaris trãsferri necesse sit, sufficiat in eam rem clausula constituti, cum pupilli quoque interfit, vt intelligatur translata possessio, ne ex empto fortasse teneatur.[8] Idem in prælato iuris est, quod in tutore diximus, vt per clausulam constituti transferre possessionem nequeat, nisi capituli quoque consensus accedat, quia non ipse, sed ecclesia possidet.[9] *Ita Senatus* in causa N. Baulx, contra N. Paquier, in publico auditorio, 13. & 11. Calend. April. 1593.

1 Sic Bart. communiter ab omnibus adprobatus, *in l.1.in princ. col. penult D.de acquir.possess.*

2 Negant enim nostri duo singularia posse concurrere circa eandem rem & eandem personam *l.1.C.de dot. promiss.* quod tamen falsum esse alibi ostendimus.

3 L.1.§.*furiosus*, l 3.§.*in amittenda*, *l.quemadmodum* 8. *l.quamuis* 32. §.*infans*, vbi tamen infans separatur à pupillo. D. *hoc tit.*

4 L.*quod meo* 18. *eod.tit.*

5 *d.*§ *furiosus*, *& d.*§. *enfans.*

6 *d.*§ *furiosus*, *& l.in negotiis 5.de reg.iur.*

7 Andr. Tiraquel. *l.in tractide iur. constit. possess. part.3. limit.* 15.

8 L.1. *l.3 l.exempto* 11. *in princ.* D. *de act.empt.* iunct. *l.si seruos* 14 §.1. D. *hoc tit.* Nõ alioqui quod pupillorum fauore constitutum est in eorum odium retorqueatur, *l.penult.C.ad SC. Trebell.*

9 Idem Andr. Tiraq *vbi supra limit.* 16.

DEFINITIO XVIII.

Constitutarius non potest propria auctoritate expellere constituentem, qui sit in corporali possessione, si contradicat, multo minus tertium detentorem.

QVi non, nisi per clausulam constituti possessor factus est, licet naturalem non minus quam ciuilem possessionem nactus intelligatur,[1] ideoque fundum ingredi propria auctoritate possit:[2] Si tamen ab alio corporaliter fundus ille teneatur, non poterit sine iudice detentorem expellere,[3] imo nec eũ ipsum, qui constituit se eius nomine possidere, si possessionis controuersiã facere velit. Alioquin vim fecisse dicetur,[4] si iustam contradicendi causam debitor habuit, forte quod debitum offerret.[5] Nã si nullam contradicendi causam probabilẽ comminisci debitor potest, vim ipse potius facere videtur, ac verum possessorem expellere, adeoque licet precarij tantum clausula interuenerit, quæ ciuilem tantum possessionem transfert, non etiam naturalem.[6] In quo obseruandum est, maiorem esse vim clausulæ constituti vel precarij, quam sit illius, qua debitor permittit creditori, vt propria auctoritate possessionem pignoris ingrediatur. Hæc enim nõ prodest creditori ad occupandam propria auctoritate possessionem, si debitor non quidem verbo, sed facto resistat ingredi volenti *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.quod meo 16.cum ibi not* D. *hoc tit.*

2 Quod facere potest etiam ille, qui ciuilem tantum possessionem habet, vt dixi *Defin.15.n.12.3.*

3 Expellitur enim ipse & spoliatur ab eo, qui reuertentem non vult admittere in possessionem, *l.si id quod 25.§.vlt.* D. *hoc tit.* Et ideo non sibi debet ius dicere, quoniam alioqui etiam prædo & spoliator ab eo antè omnia esset restituendus, *cap.in litteris, extr. de restit.spoliat.*

4 L.*extat* 13. D. *quod met. caus. l.non est singulis* 136. *de regul.iur. l.si ex stipulatione* 5. D. *hoc tit.*

5 Cum non sit quærendum de iure possessoris soluto pignore, *l.12.* §.1. D. *quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

6 Secundum Bartoli distinctionem, *in l.creditores.3.n.19.C.de pignor.*

7 Vt supradicto loco Bartolus tractat.

DEFINITIO XIX.

Clausula constituti nihil operatur quantum ad iura.

IN bonorum omniũ obligatione aut alienatione interueniens clausula constituti nil prodest ad transferendam possessionem, quod pertinet ad iura & actiones, quia nõ possidentur.[1] Itaque nõ eominus posterior creditor agere poterit in nomẽ sui debitoris, quod antea creditori alij fuerat obligatum,[2] si modo alia bona sint, ex quibus anteriori creditori satisfieri possit. [3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in causa N. Morer. prid. Non. Iul. 1593.

1 Cum sint incorporalia, quæ neque tangi neque teneri possunt, *l.1.* §. *vlt.* D. *de rer.diuis.* & apud Iustin. *tit.de rer.corpor.& incorpor.* Atqui per clausulam constituti non, aliter possessio transferri potest, quam si ea sit penes constituentem ipso tempore constituti, *l.quod meo 18. vbi not.* D. *hoc tit.*

2 Posteaquam placuit, & nomen & pignus pignori dari posse, *l. nomen 4.C.qua res pignor.l.1.C.si pignus pignor.dat.sit.*

3 Nam si alia nulla sint, non est dubitandum, quin is, qui prior est tempore, potior sit iure, *l.1.& 4 C.qui potior.in pign.hab.* Multo magis autem, si is qui prior est tempore, prior egerit in nomun obligatum. Nã agendo fit quasi possessor, quæ retribueret ei exceptione non factæ excussionis, etiamsi esset posterior tempore, *Auth.hoc si debitor*, C. *de.pignor.*

DEFINITIO XX.

Clausula constituti operatur etiam quod ad bona futura, si de iis specialiter actum sit.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorum omnium, præsentium & futurorum, non minus vtilis est pro bonis futuris, id est, post obligationem acquisitis, quã pro præsentibus,[1] quod ad ipsius debitoris præiudicium attinet, illiusve qui posteriorem habeat causam ab eodem debitore.[2] Nam quod dici solet, nihil prodesse clausulam cõstituti, nisi probetur debitor eo ipso tempore possedisse, quo constituit,[3] propterea quod alioqui non poterit in creditorẽ suum transferre possessionem, quam non habuit,[4] tunc vere dicitur, cum de possessione contendit alius, quam ipse debitor,[5] quive debitoris iure vtatur. Nam in præiudicium tertij, qui medio tempore ius acquisiuerit ab alio, quam à debitore, non potest extendi potestas clausulæ constituti,[6] sicut nec in præiudicium eius, qui ab eodem quidem debitore causam habeat, sed anteriorem.[7] *Ita Senatus* pro Dn. de Lyuron, Domino de Sauigny, contra Dn. Comitem de Saleneuue, 12. Cal. Iul.

1 *Arg.l.& quæ nondum* 15.§. *quod dicitur*, D. *de pignor.* Thesaur. *decis.215.n.7.*

2 Plerunque enim eadem causa est successoris, quæ auctoris, *l.inuitus* 156 §. *plerunque, de reg.iur.* iunct. *l.nemo plus iuris* 54. *& l.ex qua persona* 149. *eod.*

3 *L.quod meo* 18. *vbi not.* D. *hoc tit.*

4 *Vulg.l.nemo plus iuris* 54. *de reg.iur.*

5 Semper enim cogitur debitor contractum suum adimplere, *l.si quis alienam* 46. D. *de act.empt.l.rem alienam* 41. D. *de pignor.act.l.etsi is qui* 10 *de distr.pignor.*

6 *Arg.l.potior* 11. D *qui potior, in pign. hab.*

7 Non enim debet esse in debitoris potestate, vt creditoris sui conditionem faciat deteriorem, si creditor fuit hypothecarius. Hoc enim addendum est, quia in chirographario creditore aliud est, *l.1.§.1.& l.3.* D. *de separat.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXI.

Nemo potest improbare possessionem illius, à quo ipse possidet, Nec ratio iuris potest impedire causam possessionis.

EMisti feudum nobile à debitore meo ignobili, qui se bona sua omnia meo nomine constituerat possidere. Si cõdicam à re possessionem ex lege Iustiniani,[1] non es audiendus, obiiciens feudum id nobile à debitore meo possideri non potuisse,[2] vt per consequentiam inferas, multo minus potuisse illius possessionem per constituti clausulam in me transferri:[3] cum tu ipse ab eo causam habeas tuæ possessionis,[4] Et vero cum possessio magis facti, quam iuris, & conditio illa possessionis ex Iustiniani lege, non tam de iusta, quam de corporali & pristina possessione, qualiscunque illa fuerit auocanda intelligi debeat,[6] absurdum est quærere; an auctor tuus possederit iuste?[7] Sufficit enim qualitercunque possedisse, dummodo reuera siue corporaliter & naturaliter, siue ciuiliter possederit.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa fratrum Michal, 7. Cal. Iul. 1594.

1 Scilicet conditione, *ex l. vlt. C hoc tit.*

2 Nec enim homo ignobilis capax est feudi nobilis, nisi suæ incapacitatis pœnam luat, quam vulgo suffertam vocant.

3 *Ex l. quod meo 18. cum ibi not. D. hoc tit.* iunct. *l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.* Dixi *Defin. praced. n. 3. & 4.*

4 Ideoque factum ipsius præstare debeas, *l. ex qua persona 149. l. inuitus 156. § plerunque, de reg. iur.*

5 *L. 3. § si vir vxori, D. hoc tit. l. 1. § Scaeuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

6 Est enim illius legis sententia & ratio generalis, ne scilicet desidia aut perfidia eius, per quem possidebamus, nobis noceat.

7 Cum tam vere possideat, qui iniuste possidet, quam qui iuste, *l. 3. § ex contrario, D. hoc tit.*

8 Secundum ea quæ diximus *Defin. 5. n. 9. supra.*

DEFINITIO XXII.

Qui per decennium neglexit possessionem naturalem, etiam quam ab alio ignorat occupatam, amittit ciuilem.

ETiamsi absque possessoris voluntate amissa sit possessio naturalis:[1] ciuilis tamen perditur statim, atque is qui naturalem perdidit, sciens perditam neglexit iis vti remediis, quibus recuperare naturalem potuisset.[2] Maxime vero si decennium elapsum sit.[3] Nam & qui ignorat naturalẽ possessionem occupatam, si per decem annos negligens fuerit in ea recuperanda, ciuilẽ quoque amittit.[4] *Ita tractatum est* in causa D. de la Velliere, & D. de Rogemont, 10. Cal. Febr. 1595.

1 Puta si is, qui naturaliter possidebat, deiectus sit de possessione naturali, siue suo iure, siue alieno corpore possideret: secus est si is cuius corpore possidebamus discesserit de possessione eamque alii prodidit, *l. si de eo 40. § 1. D. hoc tit* Hoc enim casu locus est vsque ad triginta annos conditioni, *ex l. vlt. C eod.* Facit *l. 1. § siue autem corpore, D unde vi.*

2 *L. si id quod 25. § 1.* vbi Bart. *& d. l. si de eo, § 1. &* ibi Bart. *D. hoc tit.* Tiraquell *de constit. limit. 21. n. 9* Thesaur. *decis. 115. n. 5.*

3 Quoniam ex decursu eius temporis præsumitur obliuio, & per obliuionem amittitur possessio quæ solo animo retinebatur, vt dixi *Defin. 10. n. 1. supra* Intellige nisi intra decennium constituens interuerterit possessionem. Tunc enim agi potest condictione, *ex l. vlt. C. hoc tit.* vsque ad 30. annos, Tesaur. *decis. 105. n. 8.* vbi alios, citat, iunge *Defin. 39. 3.*

4 Anchar. *cons. vltim* Cravet *cons 235. in princ.* Est autem quod mutuo magis imputetur ei, qui sciuit naturalem possessionem ab alio occupatam, quam ei qui ignorauit, cum nemo quamdiu ignorat possit agere *cum lex 55. D. de aedilit. edict.* Sed hoc semper intellige, nisi possessio sit interuersa, vt dixi *n. 1. & 3.*

DEFINITIO XXIII.

In possessione præterita non probatur dominium, sed potius probatur amissa possessio per actum contrarium subsecutum.

POssessio præterita quæ hodie non sit, sufficere non potest ad probationẽ proprietatis vel alterius iuris in re ipsa,[1] Quinimo prima seu præterita possessio, si qua fuisset, diceretur, & esset perdita per actum contrarium ei, per quẽ fuisset acquisita.[2] Non tamẽ si quæsita fuerat per cõtinuatas multorum annorum præstationes amissa videri debet per solã cessationem (cessatio enim sola inducit turbationem nõ spoliationem,[3]) sed ita demum si petenti denegata solutio sit. Is demum enim solutioni antea factæ contrarius actus est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum res 12. l. siue possidetis 16. & vtrobique notat. C. de probat.* Nã ex possessione quidem præterita & præsenti præsumitur media, sed ex præterita non præsumitur nec probatur, præsens aut contra.

2 *L. quemadmodum 8. D. hoc tit. l. quamuis 46. eod. l. prout. 80. de solut. l. nihil tam naturale 35. de reg. iur.*

3 Quanquam, vt vulgo iactari solet, etiam qui turbat spoliat *l. penult. § 1. D. hoc tit. l. 3 § hoc interdictum suffitit, D. vti possid. l. vim facit. 11. D. vnde vi.*

4 Scilicet alia iusta causa nulla sit denegandæ solutionis, nisi ad interuertendam possessionem, *l. si quis rem 20. D. hoc tit. l. colonus 12. vnde vi.*

DEFINITIO XXIV.

Interdicta possessoria non transeunt in singularem successorem, sine speciali cessione.

QVi erat in quasi possessione percipiendi reditus annui certo fundo debiti,[1] eum fundum post cessatam per aliquot annos solutionem Titio vendiderat, nec quicquam de iure quod habere poterat ad retinendam possessionem contra turbantem,[2] aut recuperandam aduersus spoliatorẽ,[3] nominatim conuenerat. Placet non posse Titium remedio vllo possessorio experiri, quoniam iura ista non transeunt in singularem successorem nisi nominatim cessa sint.[4] Et vero post amissam ab actore naturalem possessionem ciuilis illa, quam solo animo retinebat, & quæ sufficere ipsi poterat ad auocandam naturalem,[5] non potest non amissa quoque videri per venditionem. Qui enim vendit, haud dubie desinit velle possidere.[6] Et quamuis inter venditorem & emptorem id agatur, vt possessio quæ penes venditorem fuit transeat in emptorem,[7] id tamen in proposito ex sola contrahentium voluntate sine speciali cessione fieri non potest, quia nec potest emptor possessionem suam incipere à ciuili, si cum magistris nostris ciuilem eam intelligas, quæ solius est animi.[8] Neque enim solo animo acquiri vlla possessio potest,[9] quamuis animo & corpore quæsita solo animo facile retineatur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. vlt. § 1. D. de contrah. empt.*

2 Per interdictum vti possidetis, *l. 1. & toto illo titul. vti possid.*

3 Ex interdicto, *Vnde vi, aut quod vi aut clam. l. si quis vi 17. in princ. D. hoc tit.* [Non in conditione ex Can. redintegranda: aliud est, cùm remedium illud sit in rem scriptum. Menoch. *remed. de recup. poss. quæst.*]

4 Et enim soli competere potest interdictum, qui tum possidebat cum deiiceretur, *l. 1. § interdictum autem hoc 23. D. de vi & vi armat.* Sicenti non potest interdictum contra alium competere, quam eum, qui vi deiecit, licet alius hodie possideat, *l. cum à te 7. eod. tit.*

5 *dict. l. si quis vi. & dict. l. 1. § siue autem corpore, de vi & vi armat.*

6 Quanquam non esset hæc ratio bona, si venditor tempore venditionis naturalem possessionem habuisset. Nemo enim eo animo est, vt propter emptorem amittat possessionem, quam emptor numquam adpiscatur, vt eleganter ait Papin. *in locum fundum 18 eod. tit. de vi & vi armat.*

7 *L. ex empto 11. D. de action empt. l. traditio 20. de acquir. rer. domin.*

8 Si enim nostri ciuilem desiniunt, *ad l. licet 4. & l. nemo ambigit 10. C. hoc tit.*

9 *L. 3. § in amittenda, l. quemadmodum 8. D. hoc tit.*

10 *L. quamuis 46* iunctis duab. præced.

DEFINITIO XXV.

Etiam possessio per clausulam constituti quæsita cedi potest à constitutario, dummodo fiat cessio, statim, aut in continenti.

PRocurator in rem suam constitutus, ab eo, qui debitum siue alienum, siue commune soluerit creditori, omnia debitoris bona pignori obligata habenti cum clausula constituti, non tantum personalem aut hypothecariam exercere potest, quæ pristino creditori competebat,[1] sed etiam aduersus quemcumque possessorem vti beneficio Iustinianeæ constitutionis,[2] ad auocandam nulla facta excussione possessionem,[3] Dummodo ea cessio facta sit in

conti

continenti post solutionem, aut in ipso actu solutionis, non item ex interuallo.[4] Nec ad rem pertinet, quod possessio per clausulam constituti quæsita solo constituentis animo videatur & acquiri, & retineri,[5] proinde facto illius opus esse ad eam in alium transferendam, cum sui duntaxat creditoris nomine possidere se constituerat, non etiam nomine eius, in quem velit creditor transferre possessionem.[6] Nam imo vero semel hoc modo quæsita possessio perinde alienari potest per similem clausulam constituti, atque si corporaliter quæsita fuisset,[7] *Ita Senatus* ex tempore in causa Claudij Moion, & Moneti Laurent. 5. Calen. Febr. 1595.

1 Tanquam qui in ius & locum ipsius successerit, *l. 1. & 2. & tot. tit. C. de his quæ in prior. credit. loc. succed.*

2 Quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.*

3 Siquidem beneficium illius legis, si modo imploratum sit, impedit exceptionem non factæ excussionis. vt dixi *Defin. 11. & 2. supra eod.*

4 *L. Modestinus 76. cum ibi not. D. de solut. l. vt fideiussor 79. D. de fideiuss.*

5 *L. quod meo 18. D. hoc tit.*

6 Ne alioqui actus videatur operari vltra intentionem agentis, contra *l. non omnis 19. D. de reb. cred.*

7 Cum clausula constituti transferat omnem possessionem etiam naturalem & realem in constitutarium. vt dixi *Defin. 1. 15. & 16. supra eod.* Sed cessione opus est, vt ea clausula possit alii prodesse, quam constitutario. iunge *Defin. 32. 3.* Thessaur. *decis. 215. num. 8.*

DEFINITIO XXVI.

Qui agit condictione ex l. vlt. Cod. hoc tit, non potest reconueniri.

AGens creditor conditione ex lege Iustiniani,[1] ad auocandam possessionem, siue à debitore ipso ad[2] siue à tertio possessore,[3] non potest reconueniri actione personali, ob id, quod ipse vicissim aduersario debeat.[4] Realis enim & possessoria est illa actio ideoque momentanea,[5] quæ reconuentionis moras non admittit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.*

2 Qui vtique non potuit sibi ipsi mutare causam possessionis, *l. qui bona 19. §. 1. D. eod. l. non solum 32. D. de vsucap.*

3 Per quem non potuit interuerti possessio creditoris. Sic enim nostri constitutionem Iustiniani accipiunt, vt dixi *Defin. 1. num. 14. supra* vbi vide.

4 Licet reconuentio in omni actionum genere permissa videatur ante litem contestatam, vt nostri tractant *ad Auth. & consequenter, C. de sentent. & inter loc. omn. iudic. l. qui non cogitur 22. D de iudic.*

5 *L. vnic. & ibi not. C. si de moment. poss. fuer appell.*

6 Est enim hæc res ex earum genere, quæ non recipiunt moram & dilationem, de quibus *in l. vltim. D. de apell. recip. vel. non.*

DEFINITIO XXVII.

Constituti clausula, quæ habet conditionem vel expressam vel tacitam, non operatur nisi ex die conditionis existentis.

IN dotali instrumento apposita fauore mulieris clausula constituti, non prius vires habere incipit, quam casus euenerit, quo agi possit ad dotem restituendam, vel in tuto collocandam.[1] Quare nec mulieri oberit, quod dici solet eam clausulam nullius esse effectus post decennium, quasi tanto tempore per obliuionem aut cõtemptum amissa possessione.[2] Id enim sic accipiendum est, vt decennium illud ab eo tantũ die numerandũ sit, quo cœperit agi posse.[3] Vt euenit in omnibus contractibus in diem aut sub conditione concepetis,[4] Itaque si forte per quinquaginta annos steterit matrimoniũ, effectus clausulæ in subsequens vsq; decennium exrendetur. Neque enim clausula constituti per mortem constituentis extinguitur, sed transit in heredes.[5] Sed & cum eo iure vtamur ex Iustiniani lege, vt dos in pecunia numerata consistens non nisi post annum peti possit,[6] consequens est, vt is quoque annus perinde ex decennio illi subducendus sit, ac cæteri omnes, qui constante matrimonio præterierunt. *Ita Senatus* in secreto auditorio, 3. Non. Iul. 1595. pro N. de Mouxi, vidua N. Masson Aquensis.

1 Est enim clausula illa accessoria, cum ponatur in pignore, quod accedit ad principalem obligationem. Nec proinde prius quærendum est de pignoribus datis, quam de ipsa dote, *l. vbi adhuc. 19. Cod. de iur. dot. l. iubemus 21. C. ad Senatusconsult. Velleian.*

2 Secundum ea quæ dixi *Defin. 1. supra eod.*

3 Nihil enim potest imputari mulieri, quæ constante matrimonio agere non potuit. *d. l. vbi adhuc. l. 1. §. vlt. C. de annal. except.*

4 Cum non prius agi possit ex contractu in diem vel sub conditione concepto, quam dies aut conditio venerit, *l. cedere diem 213. de verb. signific.*

5 Cum nemo amittat possessionem suam ex sola morte illius, per quem possidebat. Id enim vtilitatis causa receptum est, *l. si de eo 40. §. 1. D. hoc tit.* Thessaur. *decis. 105.*

6 *L. vnic. §. exactio autem. C. de rei vxor. action.*

7 Cum per totum illum annum exactio impediatur, quamuis aliquando multum interfit, an dies actionis nondum venerit, an exactio tantum impediatur, *l. cum militi 16. §. 1. D. de compensat.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola missio in possessionem facit possessorem, non decretum de mittendo in possessionem.

DEcretum de mittendo in possessionem actore non facit eum possessorem, si non missio ipsa secuta sit,[1] Itaque non sufficiet ea res ad hoc, vt possit dicere se spoliatum, & agere interdictis recuperãdæ possessionis, aut actioribus in eã rem comparatis.[2] Sed missionem verbo factam esse satis nõ erit, si re vera effectũ, nõ habuit, cũm possessio nõ solius animi sit, sed etiã & præcipue facti.[3] *Ita Senatus* in causa N. D. de Gerbaix, vxoris Spect. Dn. Antonij Charpenei Senatoris meritissimi, Compatris mei 5. Cal. Sept. 1595.

1 *L. non est mirum 26. §. 1. D. de pignor. action.*

2 Prius enim est, vt quis probet, se fuisse antea possessorem, quam vt possit dicere se spoliatum.

3 Alioqui secus est, *l. penult. §. vlt. D. hoc tit.*

4 *L. 1 § si vir. vxori, eod. l. 1. §. Scæuola, D. si is qui testam. lib. ess. iuss.*

DEFINITIO XXIX.

Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta ex eo, quod constitutarius petat se mitti in possessionem; secus est in possessione quæsita per traditionem.

CLausula constituti licet habilis sit ad transferendam possessionem, non solum ciuilem, sed etiam realẽ & naturalem,[1] minus tamen iuris tribuit ad tenendam possessionem, quam traditio. Quia possessio per traditionem quæsita sicut & animo & corpore quæsita est, ita non nisi animo & corpore amittitur:[2] at illa, quæ per constitutum acquiritur, solo animo amittitur, quia & solo animo comparatur.[3] Inde fit, vt ea clausula effectum suum perdat, quoties is, qui per illam possessor factus est, petit mitti se in possessionem,[4] cum ex contrario petere possit & debeat se in possessione retineri.[5] Nam interdicta adipiscendæ & retinendæ possessionis se inuicem nunquam compatiuntur,[6] quandoquidem fieri nõ potest, vt eam possessionem adipiscaris, quæ iam penes te sit,[7] aut eam retineas, quam nondum sis adeptus.[8] At quid si constitutarius petierit se manuteneri, Iudex vero per imperitiam iusserit eum in possessionem mitti? Sententia nulla est, quia vt Pragmatici loquuntur, non est conformis libello.[9] Si tamen transierit in rem iudicatam ob non interpositam appellationem, quæ moribus nostris omnino necessaria est, dicendum erit, æque amissam possessionem,[10] adeoque licet iudicati executio nulla secuta sit,[11] cum res iudicata pro veritate habeatur.[12] Verum autem esse non possit, mittendum quem in possessionem quin prius verum sit, nondum esse illum possessorem.[13] *Ita Senatus* in eadem causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, 3. Non. Sept. 1595.

1 Vt sæpius diximus *l. quod meo 18. D. hoc tit.* & Guid Pap. *quæst. 22. 46.* & aliis citatis *Defin. 1 n. 3. supra eod.*

2 Quoniam clausula constituti fictitius modus est transferendæ possessionis, traditio autem naturalis, vt notat. *ad d. l. quod meo.*

3 *L. quemadmodum 8. l. quamuis 46. D. hoc tit.*

4 *Arg. d. l. quamuis, & l. peregre 44. §. vlt. eod. tit. l. nihil tam naturale 35. de reg. iur.*

Source : BIU Cujas

5 Qui enim petit mitti se in possessionem, auocat eam possessionem, quam fatetur esse alienam, quod fit maxime per hypothecariam, *l. si cum venditor 66 D. de euict.*

6 Etiamsi venditor, voluerit interuertere possessionem creditoris, cui tamen eo casu necesse est implorare beneficium, *l. vlt. C. hoc tit.* At si debitor ipse possideat corporaliter, sufficit implorare clausulam constituti, & petere, vt in sua possessione creditor retineatur.

7 Vt tractant nostri *ad l. naturaliter 12. §. nihil commune*, D. *hoc tit. & ad l. 1. D. vti possid.*

8 Quia licet possideri quid possit ex variis causis, tamen possessio iam mea non magis mea fieri potest, *l. non vt ex pluribus 159. de reg. iur. §. sic itaque, Inst. de act.* Est enim etiam possessionis dominium quoddam, notat Cuiac. *ad l. 1. de bon. possess.*

9 *dict. l. cum heredes 23. in princ. & §. 1. D. hoc tit.* iunct. *l. præced.*

10 *L. vltim. C. de fideicomm. libert. l. vt fundus 18. D. commun. diuid.*

11 Etiam cum sententia ipso iure nulla est, quod tamen ex iuris ratione secus est, *l. si expressim 19. D. de appellat. l. 1. & tot. tit. C. quando prouoc. non est necess.*

12 Non enim pendet sententia ab executione, sed executio à sententia. *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

13 *L. res iudicata 207. de regulis iuris, l. ingenuum 25. de stat. hom.*

14 Cum non possit mitti in possessionem ille, qui iam possessor est, vt dixi *num. 8.*

DEFINITIO XXX.

Mater, quæ hypothecas suas dotales cum cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix, censetur renunciasse possessioni, quæ fuerat ei quæsita per clausulam constituti.

MVlier, quæ bonorum mariti pro dote sibi obligatorum possessionem per clausulam constituti quæsierat, si tutelam filij administrauerat, hypothecas quoque dotales, si quas speciales acceperat,[1] cum cæteris pupilli bonis, solemniter & sub hasta locauerit, nec de iure suo protestata sit,[2] licet non idcirco dotem suam amittat,[3] suæ tamen professioni renunciasse intelligitur, quia possessio illa, quæ per clausulam constituti solo animo acquiritur, solo etiam animo amittitur.[4] Apparet autem ex administratione animum matris illum fuisse, vt defuncto marito pupilli nomine possideret,[5] tanto magis, quod nec vnquam antea sibi possederat, quando quidem viuo marito non nisi famliaritatis iure possedisse videri potest.[6] Clausura enim constituti apposita in pignore, de quo in casum duntaxat soluti matrimonij dotisque restituendæ conuenerit, nullas vires habere potest, quamdiu maritus viuit, sicut nec ante annum luctus præteritum, quia nec ante id tempus cedit dies dotis restituendæ.[7] Ponimus autem intra id tempus matri onus tutelæ iniunctum, quia & intra annum tutorem filio petere debet.[8] Sed & si possessionem bonorum mariti, quam eo viuo iure tantum familiaritatis habuit, post mariti mortem continuauerit, retenta possessione circa vllam nouæ voluntatis declarationem, credenda est eo ipso animo remansisse in possessione, quo prius fuerat, id est, iure familiaritatis. Etsi enim nihil prohibet mutare eam sibi causam possessionis ex nouo iure, quod superuenit dotis restituendæ:[9] ea tamen animi mutatio non præsumitur, nisi probetur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim fieri solet, vt præter generalem & legalem tacitam hypothecam specialiter obligentur pro dote in antichresim, vt mulier eorum fructus percipiat soluto matrimonio, nec imputet in sortem.

2 Nam protestatio solet ius protestantis conseruare, *l. si debitor 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solu. l. pro herede 10. D. de acquir. hered. l. etsi quis 14. §. plerique*, D. *de relig. & sumpt. funer.*

3 Ne officium suum sit ei damnosum, *l. cum quidam 26. C. de admin. tut.*

4 Dixi *Defin. præced. n. 4.*

5 *L. qui bona fide 19. d. si aliquam 28. D. hoc tit.* Potius enim est inspiciendum, quod nouissime factum est, *l. si quis ante 10. eodem.*

6 Ac proinde nullo modo possedisse, *l. qui iure familiaritatis 41. eod. tit.*

7 Dixi *Defin. 27. supra.*

8 *L. matre 3. C. ad SC. Tertyll.*

9 *L. qui bona fide 19. §. 1. D. hoc tit. l. non solum 33. §. 1. D. de vsucap.*

10 *L. eum qui voluntatem 22. D. de probat. l. si filiusfamilias 16. D. ad SC. Maced.*

DEFINITIO XXXI.

Possessionem suam amittit mulier, quæ patitur, pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, nisi ex ea causa aliquid acceperit pro fructibus pignoris.

NOn aliud est, si mulier, quæ defuncto marito possessionem pignorum dotalium sibi ex clausula constituti quæsitam vindicare potuit,[1] passa sit tutorem filio datum bona pupilli omnia, & consequenter ipsa quoque pignora pupilli nomine locare.[2] Hoc enim consequens esset, quod in superioribus diximus, huius generis possessionem solo animo amitti:[3] sed hoc ita, nisi proponas, annuum aliquid mulieri à tutore datum vel promissum, quod pro commodo possessionis & in vicem fructuum pignoris datum psomissúmve videri possit.[4] possessio enim, quæ solo animo amittitur, multo magis solo animo retinetur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Alioqui non posset mulier soluto matrimonio ingredi propria auctoritate possessionem pignorum dotalium, *l. dotis actione 9. C. solut. matrim.*

2 Nam etsi ipsa conduceret pignora dotalia, desineret possidere, *l. qui bona fide 19. l. si aliquam rem 28. D. hoc tit.* Multo igitur magis, si alteri conducenti consenserit.

3 Dixi *Defin. 29. & Defin. prox. præced. n. 4.*

4 Possessionem enim habere videtur mulier, cum aliquid habet in vicem possessionis & fructuum, *arg. l. non vtitur 38. & seq.* iunct. *l. si vsusfructus 35. §. 1. D. de vsufr. l. sed si quis 33. & seq. D. de pecul.*

5 *L. peregre 44. §. vlt. cum duab. legib. seqq. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Quæsita per constitutum possessio non potest cedi nisi per aliud constitutum, nec proinde per tutorem aut curatorem, aut per Procuratorem.

POssessio quæsita per clausulam constituti, cedi quidem, & transferri in alium potest:[1] sed non nisi per aliam constituti clausulam,[2] nec per simplicem iurium cessionem.[3] Sed & eum, qui transferre hoc modo possessionem velit, talem esse necesse est, qui transferre possessionem possit.[4] Quid enim si tutor sit, vel curator, vel Procurator? Hos namq; cõstat possessionem transferre non posse, cum ipsi non possideant,[5] & iis casibus, quibus transferre possunt, naturalem transferendi modum requiri, nec sufficere fictitium, qualis ille est, per clausulam constituti.[6] Proinde si tutor pupilli nomine tradiderit instrumentum, ex quo acquisita sit possessio, non idcirco eã transferet, licet inter alias personas hic vnus sit modus transferendæ possessionis.[7] *Ita tractatum est* in causa N. Claræ de Villette, viduæ Laurentij Scarron, contra heredem D. Senatoris de Candie, 20. Decembr. 1595.

1 Ex eo nostrorum brocardico, quod habet, Quicquid est transmissibile, est etiam cedibile, aut, vt alij loquuntur, cessibile, *l. ex pluribus 42. D. de administr. tutor.* Thesaur. *decis 215. in fin.*

2 Id est, si constitutarius constituat, se eandem rem alterius nomine possidere. Hoc enim facere potest. cum penes se habeat vtramque possessionem & naturalem, & ciuilem *l. quod meo 18. D. hoc tit.* Dec. *in l. contractus, n. 12. de reg. iur.* Thesaur. *decis. 105.* [Cæterùm si cessionarius in quẽ non est translata clausula constituti per aliam similem clausulam experiatur directis actionibus ex persona cedentis, & ipsius nomine poterit agere omnibus remediis & retinendæ & recuperandæ possessionis, quibus & cedens ipse posset. *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Antonij Bay procuratoris generalis, & N. Scipionis de Seysel D. de Choysel, 3. Id Iul. 1612. Vide aliud quid speciale in clausula constituti apud Castr. *in l. 1. num. 5. C. quand. lic ab empt. disc.* vbi ait clausulam constituti appositam in contractu resoluto non resolui, nisi fuerit expressim actum vt resoluatur, aut quod effectu idem est, vt res vendita debeat remanere penes venditorem eodem iure & modo quo erat antea.

3 Possessio enim non transfertur ex sola voluntate, aut per contractũ vel instrumentum, sed traditione opus est, vel aliqua re, quæ sit vice traditionis, *l. prædia 48. & ibi not. D. hoc titul.*

4 Parum enim est, si quis id velit facere, quod non possit, *l. multum interest 6. C. si quis alter. vel sibi, l. sine emancipatus 17. C. de donat.*

5 *d. l. quod meo, vers. Procurator, l. quamuis 32. §. infans, D. hoc. tit.*

6 Quia per clausulam constituti eam demum possessionem

trans

tranferre in alium potest constituens, quam suo nomine habet, *d.l. quod meo.*

7 Quia scilicet traditio instrumenti est pro traditione rei, quæ instrumento continetur, *arg.l.vlt.Cod.de pact. conuent. tam sup.dot.* Dixi *Defin.9.Supra.mandat.*

DEFINITIO XXXIII

Clausula constituti apposita in fauorem negotiorum gestoris transfert possessionem in eum, cuius negotia geruntur, non in eum qui gessit

QVi se constituit possidere nomine illius, qui alterius negotia gerit, non tam in negotiorum gestorem, quam in eum, cuius negotium geritur, transfert possessionem:[2] non tamen erit consequens, vt, si maritus ex vxoris pecunia sibi stipulatus sit, vxoris negotium gessisse videatur, si non id dixerit, & instrumentum ei tradiderit.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Postquam placuit, vt etiam per liberam personam possessio nobis acquiratur, *l.traditio 20.§. vlt.* D.*de acquir.rer.dom.l.1.C.hoc tit.l.11. C.per quas person.nob.acquir.*

2 Sibi enim acquirit, non vxori, qui sibi stipulatur, quamuis ex pecunia vxoris, *l.ex pecunia 12. C.de iur. dot.* iunct. *l.si patruus 4. C. commun.vtr.iudic.l.2.C.pro socio, l.qui aliena, 8. C.si quis alter. vel sibi.*

3 L.4.5.& 6.C.*eod.tit.si quis alter.vel sibi.*

DEFINITIO XXXIV.

Ad manumittendus sit creditor in possessione sibi quæsita per clausulam constituti ante cœptam vel finitam discussionis instantiam?

IN quæstione illa. Vtrum ante finitam instãtiam discussionis manutenendus sit creditor condicens possessionem ex clausula constituti, inauditis cæteris creditoribus, post multas altercationes eo tandem Senatum frequentioribus votis decurrere animaduerti, vt non sit audiendus, si iam cœpta sit discussionis instantia.[1] Sit vero audiendus præstita satisdatione de fundo illo in hereditate, vbi opus erit, reponendo, si nondum vllum confectum sit inuentarium, multo magis si lapsa sint eius conficiendi, tempora; aut, si quid sit, quod impediat inuentarij confectionem.[2] Cur enim mora interim fiat ei, qui propriam auocat possessionem, quæ sit extra causam hereditatis?[3] Placebat tamen aliquando temperamentum, vt ad discussionis instantiam creditor remitteretur. Interea vero per fiduciæ speciem in possessione sua retineretur præstita satisdatione.[4] Sed non potest hodie locus esse huic temperamento, post quam ex edicto, quod factum est anno 1598. aufertur heredi beneficium inuentarij, si vel in conficiendo inuentario fuerit negligens, vel intra annum, aut ad summum ex magna causa intra biennium discussionis instantiam ad finem nõ perduxerit. *Ita Senatus* pro Claudio du Chesne Procuratore, contra viduam & heredem Guilielmi Iaquemod dicti de la Palud, circa Non. Maij. 1596

1 Quoniam in discussionis instantia quærendum est de iure omnium creditorum, vt dixi *sub tit.de bon.auctor.iudic.possid.seu venund.*

2 Quia nimirum his casibus non tam videtur interesse creditorum quam heredis, contra quem non minus operatur clausula constituti, quam contra defunctum ipsum. Not. *in l. quod meo 18. D. hoc tit.* Quod intellige; cum constitutum habuit effectum ante mortem constituentis, alioqui morte constituentis finitur constitutum, vt tractat Anton. Thessaur. *decis.38.num.1.in fin.& decis.105.in fin.*

3 Nec enim possessio translata per defunctum potest transire in hereditatem, aut esse hereditaria, *l.nemo plus commodi, de reg.iur.*

4 *Arg.l.1.D.si cui plus quam per leg.falcid.l.5.& 6.D.de petit.hered.*

DEFINITIO XXXV.

Clausula, Ex nunc prout ex tunc reducit constitutum ad tempus contractus.

CLausula constituti apposita, *Ex nunc prout ex tunc*, impleta quandocunque conditione, iam inde ab initio contractus effectum habuisse intelligitur:[1] sed tamen si corporalis possessio intra decennium apprehensa non sit, non eo magis operabitur clausula, quia post decennium nihil operatur, quasi neglecta possessione,[2] numerando scilicet decennio ab eo demum tempore, quo extitit conditio sub qua fuit possessio translata per constitutum.[3] An igitur emptori, aut ei, cui ex nunc prout ex tunc res data fuit in solutum agendum erit rei vindicatione, quasi nulla dum facta traditione, an vero ad rem tradendam, quasi nulla dum facta traditione? Ego prius magis probabam, quia multum interest, an possessio nunquam quæsita sit, an amissa,[4] Nec amisso possessionis inducit amissionem dominij.[5] Proinde fructus debebuntur à die litis contestatæ,[6] *Ita Senatus* in causa N. Franciſci de Bellegarde, & D. de Cardé, 12. Decemb. 1596.

1 Guid.Pap.*quæst.168.*Negus.*in tract.de pign.part.2.memb.2.num. 4.& 5* & alij multi, quos cumulat Tessaur. *decis.38. num. 2.* licet videatur ille contra sentire & concludere, *n 4.*

2 Cum possessio amittatur per obliuionem, quæ ex lapsu decennij præsumitur, nisi ipsemet constituens interuertisset possessionem, quo casu daretur constituario remedium, *l.fin.C. hoc tit.* vsque ad 30. annos. Idem Tessaur. *decis 105.num 8.& decis.215.num.6.*

3 Dixi *Defin.10.Supra hoc tit.*

4 Quia sine possessione non potest regulariter acquiri dominium, *l.1.& 2.*vbi not. D. *de publician.in rem.act.*potest tamen retineri.

5 Cum facilius amittatur possessio quam dominium, *l. si quis vi 17. §.differentia*, D. *hoc tit.*

6 *L.certum 22.C.de rei vindic.*

DEFINITIO XXXVI.

Etiam in præiudicium tertij retrotrahitur conditio & potestas constituti, si cõditio fuit casualis, vel mixta, non potestatiua.

CLausula constituti conditionalis operatur, existente quandocunque conditione etiam in præiudicium tertij, qui medio tempore corporalem eiusdem fundi possessionem nactus fuit,[1] si modo casualis aut mixta fuit conditio, non potestatiua.[2] Nec ad rem pertinet, quod non videantur extrema habilia constituto te tempore conditionis euenientis non amplius possidente.[3] Nihil enim vetat, possessionem quoque sicut & proprietatem transferri sub conditione,[4] qua eueniente quandocunque iam inde ab initio translata intelligitur.[5] *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, 15. Mart. 1597.

1 Postquam placuit nostris beneficium *legis fin.C.hoc tit.* etiam illi competere, qui nactus est possessionem per clausulam constituti. Tessaur. *decis.215.num.4.*

2 Casualis enim conditio vel mixta retrotrahitur, non potestatiua, *l.1.l.qui balneum, 9.l.potior 11.D.qui potior.in pignor.hab.*

3 Cum non possit transferri possessio per clausulam constituti, nisi constituens possideat eo tempore quo constituit, *l.quod meo 18.*vbi omnes notant, *ff.hoc tit.*

5 Ita vt per clausulam constituti possit fieri retroactio etiam à tempore inhabili ad tempus habile. Alex. *cons.83.vol.2.* quem cum aliis multis refert Tessaur. *decis.38.num.2.& 3.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui excepit hypothecam & possessionem rei à se venditæ, addita clausula constituti, potest suam possessionem auocare, nulla facta excussione, quamuis non impleret beneficium l. vlt.C.hoc tit.

EQui venditor cauerat, vt pro pretio equus maneret obligatus,[1] addita etiam clausula constituti.[2] Pretio non soluto potest venditor equum auocare à quocumque possessore,[3] etiamsi per plurium personas emptio ambulauerit.[4] Nec repelletur exceptione non factæ excussionis,[5] si imploret beneficium clausulæ constituti,[6] licet non implora-

uerit beneficium legis Iustinianeæ. [7] Nec ad hunc casum pertinet, sicut nec ad mores nostros, [8] quod ex Gallorum praxi vulgo iactari solet, *les meubles n'auoir point de suyte.* [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quæ conuentio vtilis est, non solum vt venditor habeat equum obligatum, quem alioqui non haberet, *l. 5. § pen. D. de tribut. act.* sed etiam vt in eo equo cæteris omnibus creditoribus præferatur, *l. licet 7. C. qui potior. in ping. hab.* iunct. *l. quamuis. 17. C. de pignor.*

2 Per quam fieret, vt equi à se venditi possessionem in casum non soluti pretij retineret.

3 Per remedium retinendæ possessionis implorato beneficio clausulæ constituti, vt sequitur in Definitione.

4 Quia non magis debitor quam colonus potest creditoris sui possessionem interuertere. Iacob. Menoch. *remed.* 14. *n.* 25. quem refert & sequitur Tessaur. *decis.* 105. *in fin.*

5 Quæ solet competere tertiis possessoribus conuentis hypothecaria. *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

6 Quasi non translata hoc casu per venditorem, sed retenta potius equi possessione, velut pignoris iure, *vt in l. Iulianus* 13. *§. offerri ff. de act. empt.*

7 *In l. vltim. C. hoc. tit.* quam implorari necesse est, quoties metus creditor agit hypothecaria contra tertium possessorem. Hic enim plus quam creditor est, quia paulo ante dominus fuit, nec nisi hac lege dominium à se abdicare voluit, *arg. l. 1. §. vlt. & l. 2. D. de rebus eor. qui sub tutel.*

8 Nec enim Gallorum moribus hac parte vtimur, vt alibi scripsi.

9 Hic enim venditor non tam rem alienam persequitur, quam eam, quæ adhuc sua quodammodo esse videatur.

DEFINITIO XXXVIII

Constitutarius vincit heredem constituentis, multo magis eum, qui ius habeat cessum ab herede constituentis, quod pertinet ad causam possessionis.

CVm tibi donasset Titius fundum Cornelianum. translata possessione per clausulam constituti, [1] postea vero aduersus donationem quasi per vim extortam in integrum restitui vellet, [2] decesserat instituta lite, & Sempronio hærede scripto, Sempronius iuribus suis omnibus cesserat Mæuio, qui & ipse in locum Seij antiquioris creditoris hypothecarij non tamen constitutarij [3] erat substitutus. Si Mæuius tamquam possessor factus ex generali consuetudine, quæ hæredibus fauet, [4] possessionis controuersiam tibi facere velit imploranti clausulam constituti, [5] non est audiendus, quia non potuit defunctus transferre in hæredem possessionem, quam mortis tempore non habuit, [6] iam scilicet in te translatam per clausulam constituti. [7] Nec proinde illi proderit, quod ius habeat ab anteriore creditore. Prius enim est, vt de possessione quæratur, certusque possessor constituatur, [8] quam vt hypothecaria, siue per actionis, siue per exceptionis viam exerceatur. [9] *Ita Senatus* in causa Nicolai Guiuisani & Petri de Pogge, 26. Mart. 1597.

1 Quomodo solet transferri possessio rerum donatarum, vt & cæterarum rerum, *l. quod meo* 18. *ff. hoc tit.* itemque per retentionem vsusfructus, *l. quisquis* 28. *C. de donat.*

2 Est enim iusta causa restitutionis ad rescindendam donationem vis vel metus, *tot. tit. Quod met. caus.* D. & C.

3 Quamuis posset etiam constitutarius transferre suam possessionem in alium Tiraq. *in tract. de iur. constit. part. 1. ampliat. 22.* quem refert & sequitur Tessaur. *decis. 215. n. 8.*

4 Per quam, vt Pragmatici nostri loquuntur, *Mortuus saisit. viuum.*

5 Cum beneficio. *l. vlt. C. hoc tit.*

6 *L. nemo plus commodi 120. de regul. iur. l. 1. § . Scæuola, ff. si is qui testam. lib. eff. iuss. est.*

7 Cum non possint duo esse in solidum possessores, *l. 3. §. ex contrario, D. de acquir. poss. l. duo in solidum 19. ff. de precar.*

8 *L. is qui destinauit 24. l. qui petitoris 38. ff. de rei vindicat. l. si de vi 37. D. de iudic. l. 2. C. de interd. l. ordinarij 13. C. de rei vindic.* Tessaur. *decis. 15. n. 1.*

9 Cum hypothecaria non nisi contra possessorem exerceatur, *l. si fundus 16. §. in vindicatione, ff. de pignor.*

Possessio per constitutū quæsita aut per precarium an & quatenus morte constituentis vel constitutarij, aut precario rogantis vel concedentis amittatur?

MAgna inter nostros fuit quæstio, an potestas clausulæ constituti per mortem siue constituentis, siue constitutarij finiatur? Sunt enim qui indistincte putent finiri, & quidem morte constituentis. [1] Quia cum possessio per clausulam constituti quæsita in solo constituentis animo residere videatur, [2] fieri certe nequeat, vt ea possessio in longius tempus extendatur, quam constituentis animus, qui vtique cum vita finem accipit. [3] Morte vero constitutarij, quia is, qui se alterius certæ personæ nomine constituit possidere, de ipsius hærede non cogitat, [4] nisi in ipsa constituti clausula hæredis quoque mentio facta proponatur. [5] Alij vero sunt, qui morte quidem constituentis finiri constitutum arbitrentur, [6] at non & etiam morte constitutarij, quo minus in hæredem illius transeat, tam actiue, vt loquuntur, quam passiue. [7] Senatus noster magis probat, vt neque constituentis, neque constitutarij morte finiatur possessio, quæ per constitutum quæsita fuerat, non magis quam si per realem & actualem traditionem acquisita fuisset, [8] adeo vt placeat non minus hæredi constitutarij, quam ipsi constitutario competere interdictum retinendæ possessionis, nec minus aduersus hæredem constituentis, quam aduersus ipsum constituentem, ita vt non sit ei necessarium recurrere ad remedia vel adipiscendæ vel recuperandæ possessionis, siue constitutarij hæres iuuari velit beneficio clausulæ contra constituentem, siue constitutarius contra hæredem. constituentis, siue hæres contra hæredem. [9] Nam & idem seruaretur, si pro clausula constituti traditio interuenisset ad transferendam possessionem, [10] cum placeat per clausulam istam transferi non modo ciuilem & fictam, sed etiam naturalem, realem, veram & actualem possessionem perinde atque per traditionem: [11] præsertim vero postquam moribus nostris receptum est, vt defuncti possessio non secus ac dominium rerum hæreditariarum continuetur & transferatur ipso iure in hæredem, etiam quod ad effectum interdicti proponendi, De retinenda possessione. [12] Illud sane *districtè* Senatus noster obseruat, vt si post mortem siue constituentis, siue constitutarij negligens fuerit is, qui potuit implorare beneficium clausulæ, idque per decennium integrum, non sit postmodum audiendus, siue de retinenda, siue de recuperanda possessione contendere post decennium velit, [13] quasi amissa possessione non tam per mortem constituentis aut constitutarij, quam per obliuionem, [14] nisi ante mortem vel constituentis, vel constitutarij possessio interuersa proponatur quo casu non ambigitur, quin conditio ex Iustiniani lege competat etiam hæredi in annum vsque trigesimum. [15] Nec aliud in possessione per precarium quæsita obseruatur, cum placuerit, ad eam quoque possessionis speciem Iustiniani legem pertinere: [16] qua cessante, id est si possessio interuersa non fuerit, constat, longe minorem esse precarij, quam constituti potestatem, quia per precarium ciuilis tantum possessio acquiritur, non etiam naturalis. [17] Vnde fit vt eius morte, qui precario rogauit, precarium haud dubie finiatur, quod non transit in eius hæredem. [18] Item vt quæsita per precarium ciuilis possessio per decennij lapsum amittatur, etiam viuo eo, qui precarium rogauit, si is, qui dedit, eiusue hæres negligens per tantum tempus fuerit in apprehendenda naturali, quæ penes rogantem manserit, [19] aut quæ ipso etiam ignorante fuerat ab alio occupata. [20] Nam si sciuit, sufficiet ad amittendam possessionem ciuilem quod neglexerit recuperare naturalem nec longi temporis lapsus requiretur. [21] Quæ distinctio non ita facile cadit in constitutarium, qui licet per longius tempus quā decennij cessauerit in corporali possessione apprehendenda, non ideo tamē videbitur negligere naturalem, quam habet & retinet per constitutionem. [22] Certe mortuo constitutore decennium exinde computabitur, [23] si non prius fuerat possessio per eum, vt diximus, interuersa. [24] Neque tamen erit necessarius lapsus decennij, si constitutarius sciens occupatam ab alio citra interuersionem, aut etiam vacantem possessionem, quæ constitutoris

corpore

Source : BIU Cujas

corpore & animo retinebatur, eam adipisci & recuperare neglexerit. Idem enim esset, etiamsi per veram & actualem, vt aiunt, traditionem sibi possessionem quæsiuisset, quam deinde per alium retinere cœpisset. [25] *Ita sapius* in Senatu nostro tractatum & definitum est.

1 Ant. Tessaur. qui multos citat *decis.* 38. præsertim *Andr.* Tiraq *part* 2. *de constit ampliat.* 13. *n.* 1. *&* 2 *&* *part.* 1. *n.* 65. *&* *part.* 3. *limit.* 21. *n.* 10 *&* 11.

2 L *quod meo* 18 vbi omnes notant, *ff. hoc tit. l.* 3. §. *saltus hybernos. vers. cæterum, eod. tit.*

3 Ita ratiocinatur post alios Iacob. Menoch. *remed.* 14. *recup. poss. n.* 65. *&* *seqq.*

4 *L. cum precario* 12. *in fin. D. de precar.*

5 Nam cum facta est mentio hæredis, non dubitatur, quin precarium & constitutum transeat etiam in hæredem Tessaur. *decis.* 105. *n.* 4. Obserua tamen, si quis sibi suisque precario rogauerit, non ideo videri actum de heredibus; sed tantum de domesticis. Textus est elegans *in l. cum precario* 21. *ff. de precar.* licet propter vsum Notariorum, qui eo nomine vtuntur, vt heredes significent, alio iure vtamur, ita vt error ius faciat, quomodo Paulus loquitur *in l.* 3. §. *vlt. de supell. legat.*

6 Tessaur. *d. decis.* 38.

7 Idem Tessaur. *decis* 105. vbi late.

8 Cum per constitutum non minus, quam per traditionem etiam vera & realis possessio transferatur, *d. l. quod meo.* Constat autem, possessionem, quæ translata sit per veram traditionem, non amitti morte illius, cuius corpore possidebamus. Id enim vtilitatis causa receptum est, *l. si de eo* 40. §. 1. vbi Bart. & alij, *eod. tit.*

9 Contra id, quod sentit Tessaur. *d. decis.* 105. *n.* 3. 4. & possi à Menoch *d. remed.* 14. *recup. poss n.* 67.

10 Vt dixi *n* 8. *ex l. si de eo* 40. §. 1. D. *hoc tit.*

11 Afflict. *decis.* 139. *num.* 9 post Alex. *in d. l. quod meo*, *& in l. interdum*, D. *hoc tit.* Bald. *cons.* 494. *vol.* 4. Ias *in l. quoties*, C. *de rei vindic.*

12 Omnia enim interdicta & remedia possessoria, quæ competebant defuncto, competunt hodie etiam hæredi ex consuetudine & potestate edicti, Quo mortuus saisit viuum.

13 Ex *d. l. si de eo*, § 1. vbi Bart & alij *ff. hoc tit.* Iunge omnino *Definit.* 5. *infr. si aduers. cred. præscr. oppon.*

14 Cum obliuio præsumatur ex lapsu decennij. Bartol. & alij *ibid.* Intellige autem, si constitutarius ignorauerit, aut vacantem, aut ab alio fuisse occupatam possessionem. Tunc enim sufficit, neglectam esse possessionem, vt amittatur, secundum distinctionem Bart. communiter approbatam *in dict. l. si de eo*, § 1.

15 Vt concludit Tessaur. *dict. decis.* 105. post Menoch. *de remed.* 14. *num. vlt.* Afflict. *dict. decis.* 139. vbi tamen fatetur, tolli hoc casu hypothecam per præscriptionem longi temporis, quod nota, vt intelligas, hac quoque admissa sententia, quæ sane dura est, male concludere illum qui auocat possessionem condictione *ex l. vlt C. hoc tit.* vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ. Nihil enim de hypotheca tractandum est, si modo possessor bonæ fidei fuit.

16 Afflict. *d. decis.* 139.

17 Capyc. *decis.* 4 *n.* 7.

18 *dict. l cum precario* 12. §. 1 *ff. de precar.* vbi dicitur, aliud esse in hærede concedentis precarium, quia in eum transit ius precarii.

19 Etsi enim precarium potest quamdocumque reuocari, & per reuocationem redit possessio ad concedentem, id tamen eo pertinet, vt possit vti interdicto De precario ad repetendam possessionem, non autem vt possit agere interdicto Vti possidetis, vt explicat Menoch *d. remed* 14. *n.* 10.

20 Intellige de possessionis occupatione, quæ facta fuerit citra interuersionem, alioqui locus est condictioni, *ex l. vlt.* C. *hoc tit.* vt dixi *n.* 15. *&* 16.

21 Vt dixi *n.* 13. *&* 14. *supr.* nisi interuersa fuerit possessio, vt dixi proxime, quia tunc nec longi temporis lapsus noceret, sed requireretur tempus longissimum, id est, 30. annorum cum condictio ex lege sit perpetua, & consequenter duret vsque ad 30. annos.

22 Tunc enim amittitur ciuilis, cum est sola nec habet adnexam naturalem Bart. *in d. l. si de eo* 49. §. 1. *ff hoc tit.*

23 Tessaur. *d. decis* 105 *n. vlt.* vbi alios citat.

24 Tessaur. *ibid.* post Menoch. vbi supra.

25 *dict. l. si de eo*, §. 1. vbi tractatur de possessione, quam quis habuerat, & naturalem, & quam retinuerat per colonum postea defunctum Iunge *Defin* 22. & illam intellige secundum hanc. Adde *Definit.* 1. *infr. si aduers. credit. præscr. oppon.*

DEFINITIO XL.

An ei, cuius possessio interuersa fuit, detur condictio ex l. vltim. C. hoc tit. contra tertium possessorem, post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam?

INteruersa possessione per eum, cuius animo & corpore possidebatur, si tertius possessor per decennium rem alij obligatam tenuerit, ita vt præscriptione tanti temporis hypothecariam summouere possit, [1] elegans quæstio est, an conueniri adhuc nihilominus possit condictione ex lege noua Iustiniani, [2] quæ quasi in hanc rem lata est contra iuris veteris rationem. [3] Nam ex interpretibus nostris alij aliter sentiunt, [4] nec dum quid Senatus noster in hac quæstione pro certo habeat, mihi compertum est. Videtur tamen distinctionibus rem hanc expediri debere, de quibus dicemus Defin. 5. infr. Si aduers. credit. præscript. oppon.

1 *Ex l.* 1. *&* 2. *C. si aduers. credit. præscr. oppon.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.*

3 Est enim lex illa iuris veteris correctoria, vt constat *ex l. si de eo* 40 §. *si forte*, D. *eod.* licet contra sentiat Iacob. Menoch. *remed.* 14. *recup. possess. qu.* 2. *n.* 11.

4 Vt constat ex iis, quæ tractat Afflict. *decis.* 139. & Menoch. *vbi supr. n.* 68. *&* *seqq.* Iunge *Defin. prox præced.*

[DEFINITIO XLI.

Sola subhastatio non facit debitorem possessorem si non sit.

SVbhastatio certarum rerum contra debitorē quasi possessorē, cùm nō possideret facta per errorem, non facit possessorem, [1] cùm possessio sit facti, [1] ne rerum veritas erroribus gestorum vltietur. [3] Et consequenter si eas ipsas res creditor qui subhastationem vrgebat à possessore vero comparauerit, non vibebitur debitorem spoliasse, nec quasi spoliator poterit conueniri, vt possessionem restituat, [5] Nec si prohibetur in possessionem ex subhastationibus fuisse missus, [5] aut solutionem debiti pro quo subhastationes factæ fuerant, consecutus. [6] Possessionem enim veram, & realem præcessisse oportet, vt possit quis dicere se spoliatum. [7] Multum autem refert an verè quis possidere existimetur, siue in eo ipso qui possidere creditur falsa illa opinio sit, [8] siue in alio. [9] *Ita Senatus* pro Francisco Burut, contra Nicolaum Toynet, 5. Cal. April. 1612.

1 Possessio enim non nisi certis modis & acquitur & amittitur, *l.* 1. §. *si iusserim*, *& pass. ff. hoc tit* inter quos non est error qui semper habet comitem ignorantiam, *l. si quis per errorem* 15. *ff. de iurisd.*

2 L. 1. §. *si vir vxori. ff. hoc tit. l. denique* 19. *ex quibus caus. maior.*

3 *L. illi citus* 6. § *veritas, de offic. præsid. l. cuius* 53. *de reg. iur.*

4 Intellige siue is qui se dicit possedisse conueniatur interdicto, *Vnde vi*, siue *ex cap. sape. Extr. de restit spoliat.* siue *ex Can. restituenda* 3. *qu.* 1.

5 Quo casu missio in possessionem transfert in emptorem eam ipsam possessionem, quam debitor habuit, & eam ipsam reddit creditori quandocumque pignus intra tempora redimenti. Sed si debitor non possederit non nisi inutilis potest esse missio in possessionem & consequenter nullus ex ea effectus sequi potest, *vulgat. iurib.*

6 Quamuis hoc casu plenissimum effectum videantur habuisse subhastationes quæ non aliam ob causam fiebant, quam vt suum creditor consequeretur, *l. creditores* 8. *ff. de distr. pignor.*

7 *Defin.* 5. *num. vlt infr vnd. vi.*

8 *Vt in l. Celsus* 17. *ff. de vsucap. l si existimans* 48. *eod. alias l* 3. *pro solut.*

9 *L. is qui se obtulit* 25 *&* *seqq. D. de rei vindic* His enim omnibus casibus in quibus de possessione quæritur, plus semper est in veritate, quam in opinione, licet sit aliud in vsucapione, *l. iusto errore* 44. *de vsucap. l. si quis* 8. *l. quod vulgo* 11. D. *pro emptor.* Nempe quia possessio facti est, vsucapio iuris, & longè aliud est errare in ipsa possessione, aliud in titulo possessionis vt in legibus supradictis. Denique pro huius Definitionis confirmatione facit, quod subhastatio modus est possessionis auferendæ à debitore, non in ipsum transferendæ. Inducta verò ad vnum effectum non debent contrarium operari, *l. legata* 14. *de adim legat.*]

TIT. VIII.

DE LONG. TEMPOR. præscript.

DEFINITIO I.

Longi temporis possessio locum habet etiam contra eum, cui merces conductionis interim soluta est, si modo sciuit alienationem à conductore factam, non si ignorauit.

Source : BIU Cujas

QVI bona fide fundum emit ab eo, cui ego locaueram, si decennium inter præsentes, aut vicennium inter absentes possederit, non eo minus tanto tempore dominium sibi quæsiisse videbitur,[1] quod interea promissam pensionem conductor mihi soluerit per singulos annos.[2] Et si enim neque dominij quæstionem referre ipse conductor posset,[3] neque vllius temporis præscriptionem obiicere propter malam fidem,[4] qui tamen ab eo comparauit tanquam à domino, perinde bonam fidem habet, atque si ab alio quolibet non domino comparasset. Nec quod mihi negligentia imputari non potest, qui iure meo aduersus conductorem vsus sum,[6] facere debet, vt minus iuris emptor habeat, qui suo nomine possedit, non meo.[7] Quare nec causa vlla est, cur mihi restitutio in integrum concedi debeat aduersus emptorem, cum quo nullum à me negotium gestum est.[8] Sed hæc ita accipienda sunt, si ius meum sciui, & alienationem à conductore meo factam;[9] alioqui mala fides auctoris nocet bonæ fidei possessori,[10] hactenus ne minore quam 30. annorum spatio possit præscribere,[11] nempe cum de dominio agunt. Nam si de præscribendo hypothecæ aut quo alio iure tractaretur, non esset ea distinctio necessaria.[12] *Ita tractatum est* in causa D. du Four, & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 Per longi temporis possessionem, in quam hodie transformata est vsucapio, *l. vnic. C. de vsucap. transform.* iunct. *l. 2. pen. & vlt. & pass. C. hoc tit.*

2 Quamuis, si conductor rem vendiderit, & eam ab emptore conduxerit, postea vtrique mercedes præstiterit, prior locator possessionem suam retineat per conductorem, *l. quamuis pupillus* 32. §. 1. *ff. de acquir. poss.*

3 *L. si quis locationis* 25. *C. de locat.*

4 *L. male agitur* 2. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

5 L. 1. *C. hoc tit.* Nam & bona fides ex iusto titulo præsumitur, nisi mala fides probetur; sicut è contrario ex iniusto titulo mala fides & præsumitur, & probatur, *l. quemadmodum* 7. *in fi. D. de agric. & cens. li.* 11. *tit* 47. *cap qui contra de reg. iur. in* 6.

6 *L. cum scimus* 22. §. *illud quoque, vers. cum non possit, C. eod. tit. de agricol. & cens. lit.*

7 Ratio est, quam adfert Vlpian. ex Pomponio in eleganti illa specie, quam tractat *in l. Pomponius* 29. *D. quibus mod. vsusfruct. amitt.*

8 Negotium enim aliquod gestum esse oportet, aut quasi gestum vt restitutio locum habere possit, *l. 1. & tot. tit. D. quod met. causa gest. erit, l. ait prætor* 7. *in princ. D. de minor.*

9 Quo casu, potest sane mihi imputari, cur emptoris possessionem non interpellauerim.

10 *Auth. mala fidei, § si vero is qui putabat, C. hoc tit.*

11 *d. Auth. mala fidei*, quæ hac parte correxit ius vetus vt constat *ex l. 1. eod. tit.* Vide *Nouell.* 119. *vt sponsalit. largit. cap.* 7. §. *rursus sancimus.*

12 Remanet namque incorrectus *tit. C si aduersus. credit. præscr. oppon.* vt respondit Oldrad. *cons.* 19.

DEFINITIO II.

Iurium præscriptio nulla est, nisi intercedente scientia & patientia eius, qui tale ius potuisset. constituere.

IN iis iuribus, quæ ex sola quasi possessione acquiruntur, necesse est intercedere patientiam,[1] & consequenter scientiam[2] illius, qui tale ius constituere potuisset:[3] sed & necesse est continuatum eius iuris vsum longo tempore.[6] Nam si ante completa completa præscriptionis tempora fuisset contradictum, vel præstitum impedimentum, vel non præstita patientia, præscriptio interrupta esse intelligeretur.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Rogemot, 10. Calend. Febr. 1195.

1 Cum scientia illa & patientia sit pro titulo, *l. si quis diuturno* 10. *ff. si seruit. vindic. l.* 3. *in princ. D. de vsufruct. l. vlt. D. de seruit.*

2 Qui enim ignorat, non potest videri pati, *l. 2. vbi not. C. de seruit. & aqua.*

3 Nam qui non posset expresso consensu ius alij concedere, multo minus tacito consensu posset id facere, ne maior sit vis taciti quam expressi, contra not *in l. 3. D. de reb. credit.*

4 *d. l. si quis diuturno, l. 1. §. vlt l. vlt. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

5 Quia oportet continuam esse possessionem aut quasi possessionem, vt possit vsucapio procedere, aut longi temporis possessio, *l. sine possessione* 25 *ff. de vsucap. d. l. 2. l. nec petentem* 5. *l. nec bona fide* 10. *C. hoc. tit.*

TIT. IX.

QVIB. NON OBIICIT. LONG. temp. præscript.

DEFINITIO I.

Non valenti agere an & quando currat præscriptio?

VVLGARIS est interpretum nostrorum traditio: Non valenti agere non currere præscriptionem.[1] Quod si ita est, vix sane dici potest, cur ignoranti currat tempus ad præscriptionem inducendam.[2] Neque enim fieri potest, vt quis de eo iure, quod sibi ignorat competere, experiatur.[3] Idem est si quis Reipublicæ aut alia de iusta causa tanto tempore abfuerit, vt interea dies actionis præterierit.[4] Idcirco enim necessarium est auxilium restitutionis, vt amissa tempore actio restituatur, quod toto eo tempore agendi potestatem non habuerit is, qui non agendo actionis sibi competentis iacturam passus est.[5] Sed & aliquando euenit, vt ne quidem ignorantiæ tempus subducatur ex eo annorum numero, qui sufficere queat implendæ præscriptioni, quæ plenissimam tribuat securitatem, qualis illa est, quæ quadragesimo anno perficitur. Receptius enim & verius est, aduersus tam longi temporis præscriptionem restitutioni locum esse nō posse, nec magis ex capite iustę ignorantię, quam ex alia qualibet causa.[6] Solis filiisfamilias *singulari quodam* iure & priuilegio indultum est ab Imperatoribus, *primum pro* bonis maternis,[7] deinde pro aduentitiis quibuslibet,[8] vt quamdiu pater viuit, qui & fructuarius, & legitimus bonorum filij administrator est,[9] tempus nullum iis currat, quod proculdubio curreret, si nihil de eo constitutiones cauerent.[10] Moti vero sunt Imperatores ratione æquitatis apertissimæ, quod per legem ipsam fiat, ne viuo patre, & inuito eo possint illi mouere actionem.[11] Quis enim non æquum putet eiusdem legis potestate fieri, vt iis aduersus lapsum temporis subueniatur, non data restitutione, sed quod est commodius, prohibito sublatoque præscriptionis iure?[12] Quo exemplo idem postea constitutum est à Iustiniano fauore mulierum in repetitione dotis.[13] Sed alia sane causa eorum est, qui nō tam iure quam facto aliquo impediuntur, ne possint experiri. His enim haud dubie currit tempus;[14] estque omnino necessaria restitutio, dummodo ipsius indulgendæ iusta aliqua causa subsit.[15] *Senatus* tamen receptissimam Interpretum traditionem plerisque, vt audio, placitis comprobauit; & in eo præsertim casu, de quo Defin. 1. infr. Ne rei domin. vel tempor. in quo cum de præscriptione centenaria tractaretur, placuit subducendum totum tempus, quo Sabaudia fuerat à Gallis occupata, quod toto eo temporis spatio Dux Sabaudiæ iura sua persequi non potuisset, tametsi post eam feliciter Dei opt. Max. nutu à Diuo Emanuelle Phil. liberto recuperatam triginta annorum silentium continuum effluxisset.

1 *Ex l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 1. §. vlt.* iunct. *Auth nisi triennale, C. de bon. matern. l. in rebus* 30. *vers. omnis autem, C. de iur. dot.*

2 Et tamen etiam ignoranti currere præscriptionem constat & ignorantiam iustam esse vnam ex iis causis, ex quibus creditur dandam esse restitutionem in integrum contra præscriptionem, *l. sicut* 3. *vbi not. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* Not. *in l. 1. ff. ex quibus caus. maior. in integr. restit. poss* Balb. *in* 4. *part.* 4. *partis principalis, quæst.* 28.

3 *L. cum sex* 55. *D. de ædilis. edict. l. mater* 19. *D. de inoffic. testam.*

4 *L. Senatusconsulto* 16 *ff. de inoffic. præsid.*

5 L. 1. &

Source : BIU Cujas

5 *L.1.& tot.tit.Ex quibus cauſ maior.D.& C.*

6 Puta minoris ætatis, aut abſentiæ Reipublicæ cauſa, vt ſcriptum eſt, *in l. ſicut 7. Cod. de præſcript. 30. vel 40. annor.* Eſſet enim lex impoſita verbis, non rebus, *contra l. 2. C. commun. de legat.* ſi ſic intelligeretur, vt etiam contra minorem, vel militem, vel aliter abſentem Reipub.cauſa curreret præſcriptio, ſed contra eam præſcriptionem reſtitutio daretur.Vide tamen Afflict.*deciſ* 37.

7 A Conſtantino *in l.1.C.de bon.matern.* i unct. *Auth.niſi triennale, eod.tit.*

8 A Iuſtiniano *in d.l.1.§.vlt,Ce annal.except.*

9 *L cum oportet 6.& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

10 Alioqui nil fuiſſet neceſſe ab Imperatoribus conſtitui id quod iure communi cautum fuiſſet, *l.Imperatores 30.de reb.auctor.Iudic.poſſid. alias l.15.de priuil.credit.*

11 Cum non poſſit filiusfamilias ſtare in iudicio ſine auctoritate patris,*d.l.vlt verſ.neceſſitate,C.de bon.quæ liber.*

12 Siquidem melius eſt intacta cuiuſque iura ſeruare, quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, *l. vlt. C. in quibus cauſ.non eſt neceſſ.in integr reſtit.*

13 *d.l.in rebus* 30.C.*de iur.dot.*

14 Quia quod facti eſt,effectum iure impedire non poteſt, aut tollere,*l.ſi vnus* 27.*§ pactus ne peteret,D.de pact.*

15 *d.tit.Ex quibus cauſ.maior.D.& C.* Vide Balb.hoc latè tractatem *in 6. parte princip. de præſcript. quæſt. 1. num. 17. & ſeqq.* vbi ponit multas diſtinctiones circa impedimentum iuris vel facti.

TIT. X

SI ADVERS. CREDIT. præſcript.oppon.

DEFINITIO I.

Longi temporis præſumptio contra creditorem neque à nudo detentore poteſt obiici,neque ab hærede debitoris.

PRÆSVMPTIO illa decennij inter præſentes,& vicennij inter abſentes, quæ creditoribus quaſi Seruianam exercentibus obſtare ſolet,[1] non alij prodeſſe poteſt, quam tertio poſſeſſori,[2] qui titulum poſſeſſionis ſuæ habeat cum bona fide.[3] Igitur non proderit hæredi debitoris, quippe qui tertius non ſit, quandoquidem eadem cum defuncto perſona eſſe exiſtimatur.[4] Vnde illud etiam fit,vt in omnia defuncti vitia ſuccedat,[5] adeo vt non magis quam *ipſe* debitor vllius temporis quantumcumque long ſſimi præſcriptione tueri ſe iure pontificio poſſit.[6] non ſolum ſi reali, ſed etiam,quod magis mirum eſt,ſi perſonali actione conueniatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Roletæ de Gorreuod, contra Dominam de Malin,viduam Illuſtriſſ.D.Ludouici de Gorreuod,Vicecomitis de Salins,12.Cal.Aug.1592.

1 *Ex l.1.& 2.C hoc tit.*

2 Poſſeſſionis enim fauor ille eſt,qui exceptionem non factæ excuſſionis induxit,*Auth hoc ſi debitor,C.de pignor.& in corpore, Nouell.112. de litigioſ.c.1.vnde ſumitur.*

3 Nullo enim fauore dignus eſt tertius poſſeſſor,qui neque titulum habet,neque bonam fidem,*l.diutina 4.l.net bona fide 10.C.de long. temp. præſcr.*Non enim verendum eſt, ne fiant de lite lites,cum poſſeſſor,qui nullum titulum habet,nullum quoque regreſſum habere poſſit.Intelligo tamen de poſſeſſore, qui habeat alium titulum,quam creditoris.Nam creditor poſterior non iuuatur hac præſcriptione contra anteriorem, ſed eget præſcriptione 30. annorum, *l.cum notiſſimi §.ſed cum illud,de præſcript.30.annor.*

4 *Nouell.48 de iureiur.à mort.præſt.in princ.*

5 *L.cum hæres 11 D.de diuerſ.tempor.præſcript.*

6 Quia nimirum tenetur exonerare conſcientiam defuncti,*c.vigilanti.ext.de præſcript.*

7 In quo actionis genere minor eſt dubitatio,quoniam vitia poſſeſſionis ſunt realia ideoque tranſeunt non ſolum in hæredem, *d.l. cum hæres*, ſed etiam in ſucceſſorem ſingularem, *l.vitia 11.C.de acquir. poſſ iunct.c.poſſeſſor,de reg.iur in 6.*

8 Secus tamen eſt iure ciuili, quod pertinet ad actiones perſonales, quia hæres iuſtam habet cauſam ignorantiæ,an id, quod petitur,debeatur, *l.qui in alterius 19.de reg.iur.* Hodie autem vtimur hac in re iure ciuili ex edicto,quod in eam rem factum eſt à Sereniſſ Duce noſtro anno 1598.vt litium ingens materia tolleretur.

DEFINITIO II.

Tertius poſſeſſor bonæ fidei,etiamſi habeat cauſam à debitore vel à malæ fidei poſſeſſore,nihilominus præſcribit contra creditorem.

SIngularis ſucceſſoris,qui ab ipſo debitore aliove malæ fidei poſſeſſore bona fide acquiſiuit rem obligatam alia ratio eſt. Huic enim mala fides auctoris nocere non poteſt, quo minus longi temporis præſcriptione adiuuetur.[1] Nam Iuſtiniani conſtitutio quæ in odium eorum, qui cauſam habent à malæ fidei poſſeſſore ſuſtulit longi temporis præſcriptionem,[2] non creditoribus fauet pignora ſua perſequentibus,ſed dominis dumtaxat res ſuas directa aut vtili in rem actione vindicantibus.[3] Difficilius ſi quidem eſt, vt rei ſuæ dominiū domino,quam vt creditori ius pignoris eripiatur.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L.1.C.de præſcript.long.tempor.*

2 *Nouell 119.Vt ſponſalit.largit.c.7.§.rurſus ſancimus.* vnde ſumpta eſt *Auth.malæ fidei,C.ll.tit.de præſcr.long.temp.*

3 Vt apparet ex verbis conſtitutionis. Et ita Oldrad. reſpondit *con.* 19.

4 Pignus enim nuda voluntate tollitur.*l.ſoluitur. 5.& paſſ. D. quibus mod.pign. vel hypoth.ſoluit.* dominium vero non item, *l. ſi quis vi 17.§ differentia ff de acquir.poſſ.*

DEFINITIO III.

Hæres pro parte,qui poſt diuiſionem hæreditatis poſſidet totam rem obligatam,non cenſetur iure tertij poſſeſſoris,ne quidem pro parte cohæredis

QVid vero ſi rem obligatam longo tempore poſſederit in ſolidum is,qui non niſi ex parte debitoris aut malæ fidei poſſeſſoris fuit?An pro ea ſaltem parte, quam habet à cohærede,tertij poſſeſſoris potius quam hæredis iure cenſebitur, vt eiuſmodi præſcriptione contra creditorem adiuuetur?[1] Minime, quia non haberet eam partem à cohærede, ſi hæres ipſe non eſſet,cenſeturque totam rem habere iure hæreditario,[2] cum in vicem eius portionis, quæ ad cohæredem pertinere potuit, tantumdem ille de ſua portione cohæredi præſtiterit,vt hæreditas inter cohæredes ex portionibus hæreditariis diuideretur.[3] Neque vero hæreditatis, quæ vna eſt, diuiſio etiam malæ fidei diuiſionem inducere poteſt. Quæ ſicut vnius perſonæ fuit,[4] ſic vna eademque manet & indiuidua in ſingulis perſonis hæredum.[5] Qua ratione illud etiam comparatum eſt, vt excuſſionis non factæ exceptionem,[6] quæ ſimiliter tertiis poſſeſſoribus prodeſſe ſolet,[9] cohæres debitoris totam rem poſſidens non magis pro cohæredis portione quam pro ſua obiicere poſſit.[7]

1 Nam pro ea parte, quam vnus ex hæredibus capit à cohærede, extraneus videtur,cum pro ea parte non poſſit dici hæres, *l in quartam 91 ff.ad leg. Falcid l miles ad ſororem 95.§.1.de leg.2.*

2 Non enim ponimus, eam rem obligatam vni ex hæredibus legatam fuiſſe,ſed inter cohæredes diuiſam quaſi hæreditariam.

3 *L.1.& tot tit ff.famil.erciſc.*

4 Scilicet defuncti,cuius perſona per hæredes repræſentatur,*Nouell. 48 de iureiur.à mor.præſt.in princ.*

5 *Arg.l.2.§.ex his ff.de verb.oblig.*

6 *Auth.hoc ſi debitor,C.de pignor.*

7 Manet enim hodie incorrectus titulus ille,*ſi vnus ex plurib.hared. debit.*vt dicemus ad eum tit.Defin.1.Ex gloſ.*in l.mulier 19.ff. qui potior. in pign.hab.*

DEFINITIO IV.

Creditor, qui conſenſit venditioni rei obligatæ, ſaluâ pignoris ſui cauſa,nullius temporis præſcriptione ſummoueri poteſt.

Alieni

Source : BIU Cujas

ALieni quidem pignoris possessor si in bona fide sit, non eo minus excludere potest hypothecariam præscriptione longi temporis, quod à malæ fidei possessore causam habeat, aut, quod hac parte fere idem est, ab eo, qui sciuit rem obligatam. [1] Sed si quis consenserit, vt tu pignori obligatam rem emeres, aut tanquam creditor in eius possessionem mittereris, etiam iubente Iudice, salua tamen pignoris sui causa, [2] nullus quantumcumque longissimi temporis præscriptione summoueri potest. [3] *Ita Senatus* in causa fratrum Pic, contra N. Iacobum Teste Lugdunensem, 6. Id. Maij 1595.

1 Vt diximus *Definit. 2. supr.*

2 Sic enim consentire plerique solent, vt conseruent ius suum, *l. si debitor 4. §. 1 ff. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.* Nec enim potest creditor impedire venditionem rei obligatæ, salua tamen pignoris sui causa, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alienat.*

3 Quoniam ea protestatio constituit possessorem in mala fide, quæ impedit præscriptionem, pro qua scilicet non sufficit titulus, si deficiat bona fides, *l. 2. l. si fraude 6. C. de præscr. long. tempor.*

DEFINITIO V.

Tertius bonæ fidei possessor, qui per decennium præscripsit aduersus hypothecariam, vtrum possit adhuc conueniri conditione ex l. fin. C. de acquir. poss.

QVod vulgo traditum est, creditorem hypothecarium, cuius nomine debitor in contrahendo pignore constituerat se possidere, aut à quo debitor precario rogauerat, si interuersa sit possessio per debitorem, qui rem obligatam alij vendiderit, aut ex alia causa tradiderit, saluam habere conditionem ex beneficio nouæ legis Iustinianeæ [1] contra tertium possessorem vsque ad annum trigesimum, [2] quo demum tempore solent concludi omnes condictiones ex lege, vt & aliæ quælibet actiones personales; [3] eo quidem casu haud dubie procedit, quo tertius possessor aut titulum nullum habeat, aut saltem non bonam fidem. [4] Sed si bonæ fidei possessor proponatur, qui & titulum, & bonam fidem probet, durum sane est, vt post decennium inter præsentes, aut vicennium inter absentes, aliqua in eum detur actio creditori, [5] cui nec vlla hypothecaria superesse potest, quæ diuturni temporis silentio hoc casu penitus summouetur: [6] cum aliis plerisque casibus difficilius sit, vt hypothecaria, quam vt personalis actio perimatur. [7] Et vero absurdum est, clausulam siue constituti, sine precarij non nisi accessorie positam ad obligationem pignoris in longius tempus extendi, quam obligatio ipsa pignoris extendatur, vt etiam sublato pignore duret: [8] siquidem verisimile est, id actum esse, vt siue constitutum, siue precarium in pignore appositum eo vsque duraret, quousque vinculum pignoris subsisteret; [9] alioqui necesse erit euenire, vt non solum consistat accessorium sine suo principali contra vulgares iuris regulas, [10] sed etiam deterior futura sit conditio tertij bona fide possessoris post sublatam hypothecariam, quam si nec hypotheca, nec quæ ex hypotheca nascitur, hypothecaria sublata esset. [11] Qui enim pro creditore contra tertium bonæ fidei possessorem in hac specie respondent, non patiuntur, vt agenti creditori possessor offerre debitum possit ad remorandam actionem possessoriam: [12] quod tamen ad inhibendam hypothecariam ne quidem malæ fidei possessori conuento denegaretur, [13] nisi quod vnum illum casum excipiunt, quo nullus possessori regressus contra suum auctorem competere potest. In qua specie ne omnimodo bonæ fidei possessor damno afficiatur, abunde consultum ei putans, si ad ius offerendi admittatur. [14] Illud plane in confesso est, post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam, & vt nostri fatentur, hypothecam ipsam, [15] non esse audiendum creditorem, si ex Iustiniani lege possessionem ideo auocet, & condicat, vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ: [16] quomodo tamen imperitiores Pragmatici solent concludere, sed ita demum, si mere possessoriam exerceat actionem, proposita scilicet conditione ex noua lege. Quæ licet personalis actio sit, [17] quia condictio est, in rem tamen scripta dicitur, [18] quia non ad condemnationem vllam aduersus tertium possessorem extorquendam datur, sed ad solam possessionem auocandam, [19] siue quasi iure retentionis, ac si nec amissa vnquam esset, quo iure passim & indistincte Senatus noster vtitur, [20] siue ad eam recuperandã, iis nimirum casibus, quibus negari certe vix possit, quin sit amissa, vt puta si is, cuius corpore possidebatur, vel transtulerit ipse possessionem in alium, vel de possessione vi deiectus sit, quod & iam olim veteres Glossatores sẽserunt. [21] Quanquam mihi semper probabilior visa est noua illa sententia, [22] vt ad hos duos casus constitutio Iustiniani nullo modo pertineat, [23] nec tam ad dandam possessionis amissæ repetitionem, quam ad impediendum ne ex tali possessionis amissione, quæ ex doloso & malitioso detentoris facto contigerit, vllum domino præiudicium generetur, [24] siue rem suam à nouo possessore vindicare velit is, qui iam est dominus, [25] siue cœptam rei alienæ vsucapionem complere is, qui erat in cursu vsucapiendi, [26] quamuis regulare sit, vt interrupta quantulumcumque possessione vsucapionem quoque interrumpi sit necesse. [27] Ergo neque ad creditorem ea constitutio pertinere potest, in cuius scilicet persona, quamdiu creditor manet, nihil est, quod de dominio tractari queat, [28] Sed neque illud ferre possum, quod interpretibus placet, etiam illum, qui possessionem suam sciuerit interuersam ab eo, cuius corpore & animo possidebat, saluum ius habere in annum vsque 30. auocandæ possessionis, [29] quam vtique ex ratione iuris intelligendus sit amisisse, ex quo die vel vacantem sciuit vel ab alio occupatam, & eam apprehendere ac recuperare neglexit. [30] Nam & sufficeret lapsum esse ignoranti decennium, vt tam longo tempore per obliuionem amissa possessio intelligeretur. [31] Estque perabsurdum sane, vt eius, cuius possessio interuersa fuit, melior conditio sit ob id, quod interuersa fuerit, quam si interuersa non esset, [32] cum nec id egerit Iustinianus, vt ei faueret, sed tantum vti ne ex aliena malitia damno eum affici patereretur. [33] Non est autem quod de aliena malitia conqueraturis, qui ex sua potissimum negligentia damnum sensit, [34] tametsi alterius malitia eam negligentiam præcesserit. [35] Atque ita tractabam in causa quadam ardua, ad 6 Cal. Iun. 1597. Alio tamen iure vtimur ex Interpretum nostrorum receptis traditionibus ad eam Iustiniani constitutionem, quantum ad hoc, vt & creditori beneficium nouæ legis accommodetur, [36] & ei quantumuis interuersam scienti possessionem, adeoque ipsius hæredi ad annos vsque 30. non denegetur. [37] Odio scilicet interuersionis. [38]

1 *In l. vlt. C. de acquir. possess.*

2 Afflict. late post alios multos, quos refert & sequitur *decis.* 139. Dixi *Definit. 39. supr. de acquir. poss.* Olasch *dec.* 35.

3 *§. vlt. Inst. de perpet & tempor. act* Bald. *in tract. de præscr. 4. parte 4. partis principalis, quæst.* 1. iunct. *l.* 3. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

4 Quo scilicet casu non procedit hic titulus, *C. si aduers. credit* Bald. *vbi supr quæst.* 3.

5 Hæc sententia fuit & distinctio Curtij iunioris, *in rubr. D. si cert. petat. num.* 17. quem refert Iacob. Menoch. videturque tandem probare *remed. 14. recup. possess. n. 69. & n. vlt.*

6 *L.* 1. *& 2. C. hoc tit.* Oldrad. *cons. 19. in princ.*

7 *L. cum notissimi 7. C. de præscript.* 30. *&* 40. *annor. l.* 2. *C. de luit. pignor.*

8 *L. cum principalis, cum ibi not. de reg. iur.*

9 *L. si debitor 11. iuncta l. certe 6. §. quæsitum, D. de precar.*

10 *d. l. cum principalis, cap. accessorium,* vbi Dyn. & alij, *de reg. iur. in 6.*

11 Quod absurdum est, cum debeat ei præscriptio prodesse, non nocere, *l. in libello 12. §. si quis seruum,* D. *de captiu. & postlimin.*

12 Ita Menoch. *d. remed. 14. n. ... quæst. 17. n. 60.* post Ruin. *cons. 77. num. 7. in fin. lib. 5.*

13 *L. Paulus 12. §. 1. ff quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

14 Menoch. *ibid. n. 64.*

15 Hypothecam enim hoc casu sublatam esse fatetur ingenue Afflict. *d. decis. 139. in fin.* [Sed male ni fallor, quia pignus habet suas illas perpetuas conditiones, si debitum non soluatur, nec aliter eo nomine

he satisfiat *leg. grege* 17. §. *etiam ff. de pignor. leg. si rem* 9. §. *omnes de pign. act. l. debitor* 59. *ad SC. Treb. l. pen.* §. 1. *de except. rei iudic.* Nemo autem dixerit solutum esse ob id solùm quod tertius rem obligatam possederit per lõgum tempus bona fide. Quare nec hypothecaria ipso iure tollitur, sed tantum inefficax constituitur, vt ait *leg.* 1. *Cod hoc tit.* id est per exceptionem eliditur. Cæterum, & pignus durare & pignoris persecutionem ipso iure constat, ex *d. l.* 1. in illis verbis *Creditoribus pignus persequentibus*, & rursum in illis *inefficacem actionem constituit.* Vt proinde creditor agens hypothecaria post longum tempus non possit dici agere nullo iure, & sine actione, sed tantùm summouendus per præscriptionem quæ ipsa nihil nisi exceptio est. Nec tamen ideo erit inutilis hypotheca, cùm possit parere rerentionem, siue agat creditor condictione ex *l. vlt. C. de acquir. poss.* & beneficio clausulæ constituti, siue quo alio modo nactus sit possessionem dum sine vitio, vt in *l. hæres* 21. *ad SC. Trebell.* Semper enim hypotheca parit retentionem, tum quoque cùm actionem nullam producere prodest, vt in *leg.* 1. *in princip. D. de pignor.* Multò magis cùm parere potest actionem quamuis inefficacem, propter exceptionem. Non enim sicut actio, ita & retentio per exceptionem aliquâ elidi potest, cũ actio sit nomẽ iuris, retentio potius facti. Sic dicendum est, si hypothecaria contra debitorem ipsum præscripta sit spatio 40. annorum iuxt. *l. cùm notissimi* 7 *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* hypothecam tamen durare, & consequenter habiturum creditorem ius retentionis, si quo modo rei obligatæ possessionem rectè nactus sit. *Ita in Senatu*, ex tempore tractatum est, 6 Cal. April. 1612.]

16 Neque enim potest fieri, vt res teneatur iure pignoris, *l. si debitor* 40. *ff. de pignor. act.*

17 *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*

18 Thessaur. *dec.* 215. *n.* 5. *in fin.*

19 Licet remedium hoc sit proditum contra tertium possessorem directè & principaliter, qui proinde quantum ad hoc debitor quodammodo reputatur, si credimus Menochio, qui post alios ita scribit *de remed.* 14. *n.* 71.

20 Habet enim Senatus noster condictionem illam *ex diff. l. vltim.* pro remedio retinendæ dumtaxat possessionis, quod Pragmatici nostri dicunt, *de maintenue & retenue*, vt dixi *Defin.* 1. & 4. *supr. de acquir. poss.* contra Menoch. *n.* 9. *& seqq.*

21 Accurs. ex sententia Ioannis antiqui Glossatoris *ad d. l. vlt.* vbi distinguit quatuor casus. Si is, cuius corpore possidebamus, possionem dereliquerit. Si eam alij prodiderit, Si in alium transtulerit, Si denique vi deiectus sit: nec dubitat, quin his duobus posterioribus casibus amittatur possessio, subiiciens tamen posse illa recuperari conditione *ex d. l. vlt.* nempe quoniam putat, omnes istos quatuor casus illa lege comprehendi.

22 Quam pluribus comprobauimus in prioribus Decadibus Chiliadis nostræ *De error. pragmat.*

23 Quia his duobus casibus non tam amittitur possessio per dolum & malitiam eius, cuius corpore possidebatur, quam per factum illius, qui incipit possidere. Nec potuit Iustinianus facere, vt duo essent eiusdem rei in solidum eodem tepore possessores, *l.* 3 §. *ex contrario ff. de acquir. poss. l. duo in solidum* 19. *ff. de precar.*

24 Sic enim diserte habent verba ipsa constitutionis.

25 Nec enim amissa possessione amittitur statim dominium, *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune, ff. de acquir poss.*

26 De quo potissimum intelligenda haud dubie est lex Iustiniani.

27 *L. sine possessione* 25. *ff. de vsucap.*

28 Cum non possit pignus perseuerare post dominium creditori acquisitum, *l. pen.* §. 1. *ante fin. de except rei iudic.*

29 Sic enim Tessaur. *decis.* 215. *n.* 6. *vers. contrarium, & decis.* 105. *n.* 8. post Menoch. & alios ibi citat.

30 *L. si de eo* 40. § *si forte.* vbi Bartol. & post eum alij *ff. de acquir. poss.* Menoch. *remed.* 4. *de recup. poss. qu.* 14. *n.* 50. Dixi *Defin.* 22. *supr.*

31 Tiraq. *de iur. constit. limit.* 21. *num* 9. quem refert Tessaur. *d. decis.* 215. *num.* 6.

32 Exemplo eius, quod de condemnato scriptum est *in l. in princip. de vsur.*

33 Vt constat ex verbis & rationibus à Iustiniano positis in vtraque parte legis.

34 Cum debeat suæ negligentiæ expensum id ferre, *vt in l. pupillus* 24. *ff. quæ in fraud. credit.* nec videatur quis damnum sentire, quod ex culpa & negligentia sua sentiat, *l. quod quis* 203 *de regulis iuris.*

35 Debet enim sibi imputare, qui parato iuris auxilio Vti noluit, *l. vlt. ff. quod. met caus.*

36 Menoch. *d. remed.* 14. *recup poss. n* 42. & 60.

37 Tessaur. *d. dec* 105. *n.* 8. post Menoch. *vbi supr. n.* 68. *& seqq.*

38 Ne fit in potestate dolosi & malitiosi hominis alterius condi. tionem facere deteriorem, *l.* 2. *ff. quod vi aut clam.* Quanquam hæc ratio ad rẽ nostram nõ pertinet. Quod enim tertius possessor præscribit aduersus hypothecariam, habet à lege non à debitore. Proinde non potest ei adimi per vllam conuentionem debitoris, *arg. l.* 3. *ff. de interd. & releg.*

DEFINITIO VI.

An condictio ex l. vlt. C. de acquir. poss. danda sit constitutario creditori post decennium contra eum, qui sub hasta & auctore Iudice comparauit?

HIs omnino consequens est, vt aliud dici debeat, si possessio, quam quis alieno corpore & animo retinebat, non per dolum & malitiam eius interuersa sit, sed amissa licite,[1] & ex Iudicis auctoritate,[2] puta si contra debitorem, qui constituerat se creditoris sui nomine possidere, capta sint in iudicati executione pignora quæ postmodum sub hasta & publice fuerint distracta.[3] Nam præter id, quod ad publicas istas venditiones Iustiniani constitutio non pertinet quæ & mandante Iudice, & in inuitum ex iuris necessitate fiunt,[4] ne alioqui, dum vni creditori fauere volumus, alij noceamus, ne consequi suum possit,[5] Illud etiam constat, posse imputari ei, qui vel publico programmate, vel præconis voce admonitus rem sibi obligatam vendi passus, nec de iure suo protestatus est. Hactenus saltem vt si non omnino ius sui pignoris remisisse videatur,[6] quod præconis vox paucis innotescat,[7] ius tamen commune creditorum omnium sequi cogatur,[8] nec post lapsum inter præsentes decennium, aut inter absentes vicennium contra bonæ fidei possessorem, qui auctore Iudice comparauit, agere volens audiatur.[9] Nec aliud erit probandum, etiamsi subhastatio facta sit non contra eum, qui creditoris sui nomine possidere se constituerat, sed aduersus alium, qui emerit, præsertim bona fide, ab ipso debitore possessionem creditoris sui interuertente, cum in cæteris omnibus, maxime vero quoties de temporis præscriptione agitur, soleat melior, non deterior eius conditio esse, qui non à debitore malæque fidei possessore causam immediatam habeat, sed ab alio mediato, vt vocant, auctore.[10] Quamquam non possum videre quonam odio dignus sit is, qui rem ab alio possessam beneficio clausulæ constituti, etiam ignorante constitutario, vel vendit, vel comparat, cum neque constituti vel precarij clausula, neque ius ipsum pignoris, quod multo potentius est, impedire possit, ne liceat debitori tem obligatam vendere, aut ne alij comparare, saluo creditori pignoris sui iure:[11] ne, si aliter obseruemus, magno incommodo afficiantur debitores, nemine cum iis contrahere volente,[12] eo metu, ne qui habent ius tranferendæ proprietatis, non habeant transferendæ possessionis[13] propter adhibitam in quo alio præcedente contractu clausulam constituti,[14] quæ in omnibus pene contractibus ex vulgari Notariorum stylo adhiberi soler, tametsi neque contrahentes, neque Notarij ipsi protestatem eius clausulæ intelligant. Id vero, quod nos dicimus, tum maximè obtinere debet, cum bona debitoris vniuersa generaliter obligata sunt. quod passim fit, cum clausula constituti alioquin fieret, vt exinde nihil posset debitor ex bonis suis alienare, quantumuis locuples esset ac soluendo, quin creditoris sui possessionem interueniisse, in eoque mala fide versatus fuisse diceretur, tametsi ex iusta sibique vtili, adeoque prorsus necessaria causa vendidisset. Quo amisso prohibendum sane esset, ne quis per istas constituti & precarij clausulas possessionem vniuersorum debitoris bonorum sibi posset acquirere; sicut & iam illud ob eandem causam iure indictum est, ne cui vnquam liceat pro certo debito vniuersa debitoris sui bona iure dominij possidere,[15] præsertim cum clausula constituti adimat possessori ius offerendi, quod conuentio anterioris hypothecæ non adimeret.[16] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ratio enim, qua mouetur Iustinian *in d. l. vltim.* ostendit, nihil minus eum cogitasse, quam vt licitas & iure communi permissas rerum alienationes prohiberet, cum tamen alienatio fieri regulariter non possit sine translatione possessionis.

2 Nihil enim potest imputari ei, qui adhibet Iudicis auctoritatem, *l. non videntur* 167. §. *qui iussu, vbi not. ff. de reg. iur. l. ait prætor* 7. §. *permittitur, de minor. l. sancimus* 25. *C. de administr. tut.*

3 *L. ex l. à Diuo Pio* 15. *ff. de re iudic. & tot. tit. Cod. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 Cum eo quoque casu, quo alienationes generaliter prohibitæ sunt, eę tamen exceptæ intelligantur, quæ sunt necessariæ, *l. alienationes* 13. *D. de famil. ercisc. l. filiusfamilias* 114. §. *Diui.* 2 *de leg.* 1. *l.* 3. §. 1. *de reb. eor. qui sub tutel.*

5 Contra *l.* 1. *& 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. creditoris* 8. *ff. de distr. pignor.*

6 Quod tamen summo iure dicendum videretur, *l. si eo tempore* 6. *l. si hypothecæ* 8 *Cod. de remiss. pignorib* si nulla interuenerit protestatio, *l.* 4. §. 1. *D. quib. mod. pignor. vel hypoth. soluit,*

Tre 7 *Auth.*

Source : BIU Cujas

7 *Auth. qui semel, C. quam & quand. iudex.*

8 Non enim lædi videtur, qui iure communi vtitur, *l. vltim. Cod. de in integr. restit. minor. l. inter 26. §. penult. D. de fideiuss.*

9 *Ex l. 1. & 2. God. hoc tit. Auth. mala fidei. C. de præscr. long. tempor.* Menoch. *remed. 15 recup poss n. 73. & seqq. & 89.*

11 *L. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alienat. l. 2. D. si quis à parent. manum. sit l. debitorem 15. C. de pignor.*

12 Similis ratio est *in leg. quod si minor. 24. §. non semper, ff. de minor.*

13 Cum tamen alienatio possessionis sit multò facilior quia nec alienare intelligitur, qui omittit duntaxat possessionem, *leg. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. leg. non. alienat. 119. de reg. iur.*

14 Quis enim vellet cum tali debitore, quamuis locupletissimo, contrahere, cum non esset habiturus exceptionem non factæ excussionis, vt dixi *Defin. 1. & 2. sup. de acqu. poss.* Menoch. *remed. 14. recup poss. quæst. 7. num. 28.*

15 *L. 2. C. de iur. domin. impetr.*

16 Dixi *Defin. præced. num. 12.*

TIT. XI.

DE QVADRIENNALI præscript.

DEFINITIO I.

Serenissimi Sabaudiæ Duces habẽt iura Imperij & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoriis

SÆPIVS à Senatu nostro pronunciatum est Serenissimos Duces nostros habere iura omnia Imperij & supremæ potestatis, iisdémque priuilegiis omnibus gaudere, quæ Romanis legibus Imperatoriæ Maiestati tribuuntur, siue quod Imperij sint Vicarij perpetui, siue quod annis iam abhinc plusquam sexcentis Sabaudiam vi & armis subactam, non nisi Deo Opt. Max. virtutique propriæ acceptam ferre debeant. Itaque cum quæreretur, an Zenonis & Iustiniani constitutiones, quæ dé quadriennij præscriptione factæ sunt in eorum fauorem, qui ab Imperatore ius haberent, [1] prodesse possent ei, qui à Principe nostro comparasset; placuit, nec dubitari posse, quin prodesse deberent. Item iam pridem Senatus pro D. Comite de Tournon, contra D. Baronem de Chiurnon, mense August. 1571. Sed & quibus casibus Imperator gaudet præscriptione centenaria, [2] iisdem prorsus placuit idem priuilegium Principibus nostris suo iure competere. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. infr. tit. prox.

1 Quæ extant *in l. 2 & l. bene à Zenone, C. hoc tit.*

2 De quibus *in tit. leg. Ne rei domin. vel templor* [Aliter tamen visus est sentire Guid. Pap. *quæst. 33* Quamuis idem fatéatur, *quæst. 43.* Principem qui recognoscit superiorem non posse habere parlamentum, vt ipse loquitur: quomodo tamen dux Sabaudiæ habet duo, Vnũ in Sabaudia, & in vrbe Camberi, olim dicebatur Forum Vocontiorum: Alterum Taurini apud Subalpinos] * Vide Octau Cacheran. *decis. 155.* vbi ex eo infert posse duces Sabaudiæ in dominiis & territoriis suis ea omnia facere quæ potest Imperator in suis, ac proinde imponere angarias, & alia quæcumque vectigalia non minùs in mari adiacẽti quam in terra saltem ad centum vsque milliaria, vide Socin. *cons. 4. n. 23. vol. 3* Pariss. *cons. 39. volum. 1. cons. 1.* Iason. *cons. 227. col. 8. lib. 2.* Iacob. à Sancto Georg. *in sua inuestitura in verbo Carolus Dux.*

TIT. XII.

NE REI DOMINIC. VEL templor. vind. temp. præscr. sum.

DEFINITIO I.

De præscriptione aduersus eum competente, qui emit à Principe.

TEMPORIS præscriptionem constat obiici posse non solùm ei, qui à Principe ius habeat, de quo ambigi minùs potest, [1] sed etiam ipsi Principi. [2] Nec tantùm si agatur de re, quæ spectet ad principem tanquam priuatum, [3] sed & si de ea, quæ fuerit Principis, vt principis aut coronæ. [4] Nec est qui de hoc dubitet. De illo tantum dubitari solet an centenaria præscriptio requiratur, an quadragenaria sufficiat? In qua quæstione licèt alij aliter sentiant verior tamen eorum sententia est, qui casus illos quatuor, quos expressit lex Iustinianea [5] De sacrosanctis Ecclesiis, separant à cæteris. In quatuor illis casibus placet, Principem, qui iura Imperij habet, [6] gaudere priuilegio centenariæ præscriptionis, quia cum ciuitatum suarum Princeps sit, non minùs iuris habere debet in actionibus suis exercendis, quàm ciuitates, quæ fiscalia iura obtinent. In quibus proculdubio manet Iustiniani lex incorrecta. [7] Nam nouella constitutio, quæ centenariam præscriptionem redigit ad quadragenariam, [8] non nisi de Ecclesiis loquitur Romanâ inferioribus: de ciuitatibus autem nullo modo. [9] At extra quatuor illos casus placet quadragenariam præscriptionem nocere Principi, [10] prætèrquam si de censibus aut tributis agatur, quę quia debẽtur in signum subiectionis, [11] nullius temporis præscriptione amittuntur. [12] Sed quamquam ex iuris ratione hæc omnia verissimè disputantur, eo tamen iure vtimur, vt, quod ad eas res attinet, quæ sunt de domanio Principis, nec quadragenaria, nec alia vlla præscriptio Principi obiici possit; exemplo nimirum iuris Gallici, quo prohibita est non tantùm alienatio, sed etiam præscriptio quælibet domanij coronarij, edictis in eam rem conscriptis. [13] Etsi enim Gallorum legibus non viuimus, edicto tamen Ducis nostri Ludouici quod ad 9. Calen. Maias 1445. factum est, constitutum fuit, vt idem sit hac parte ducalis domanij fauor, qui regij apud Gallos. Accedit quod aliis quàm plurimis aliorum Ducum edictis alienatio domanij coronarij districtè prohibita est: alienationis autem verbum sicut vsucapionem [14] comprehendit, ita & temporis præscriptionem. [15] Et verò non tantum Principis interest, sed etiam Reipublicæ, vt huiusmodi temporum præscriptiones explodantur. Nam alienatis, vt vbique fit, bonis fere omnibus, quæ domanij erant coronarij, pessimè ageretur cum Principe, si redimendi iura quamcumque temporis præscriptione tolli possent: nec tantum cum Principe, sed etiam cum subditis, quorum incommodo cessura essent vniuersa Principis & Reipublicæ onera, si nihil ille de suo haberet, vnde sibi ipsi suisque subuenire posset. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. sup. De obligat. & action.

1 Non enim Princeps sit qui à Principe ius habet, nec iisdem potest gaudere priuilegiis, siquidem personæ vel dignitati data priuilegia non solent in alium transire *l. quia tale 14. ff. solut. matrim. l. priuilegia 196. cum ibi not. de reg. iur.*

2 Quia Principe digna vox est quamuis sit ille solutus legibus, se tamen legibus alligatum profiteri, *l. digna vox 4. C. de legib. l. ex imperfecto 23. de leg. 3.*

3 In quo rerum genere certum est Principem vti iure priuati, nisi cum aliter constitutum est, *vt in leg. vlt. vers. sed scimus, Cod. de quadrag. præscript. leg fiscus cum in priuatis 6. D. de iur. fisc. leg. cum quidam 17. §. fiscus, de vsur.* Specul. *in tit. de feud. §. quoniam, quæst. 24.*

4 Duplex enim est patrimonium Principis. Vnum, quod spectat ad Principem, quatenus Princeps est, quod vocatur domanium coronæ cuius proprietas spectat ad maiestatem & coronam, non autem ad personam organicam Principis. Aliud est, quod spectat ad Principem aliunde quam ratione coronæ, quod vocatur priuatum patrimonium Principis, *dict. leg. bene à Zenone, vers. sed scimus.*

5 *L. fin. C. de sacrosanct. Eccles.*

6 Quomodo habet Sereniss. Dux Sabaudiæ, cum sit Imperii vicarius perpetuus, vt dixi *tit. super.*

Source : BIU Cujas

7 Quod enim correctum & immutatum non est, cur stare prohibeatur? *l. sancimus 27. C. de testam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appell.*

8 *Nouell. 131. de eccles. tit. c. 6. § pro temporalibus*, vnde sumpta est, *Auth. quas actiones, C. de sacros. Eccles.*

9 Et in hoc recentiores obseruant lapsum Boer. qui contra scripsit *decis. 164. n. 25.* Vide Didac. Couarr. qui alios refert, *ad reg. possessor, §. 2. 8. in fin. in 2 part. relect.*

10 L. *omnes 4. & l. comperit. 6. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

11 Et vniuersalis dominij, vt loquitur Bart. *ad l. comperit.* vbi notat, eam legem non esse corrigendam ad canonem emphyteuticarium, qui debetur in recognitionem directi dominii.

12 *d. l. competit.* & ibi not. idem Didac. vbi supra *num. vlt.* post Alex. *cons. 16. n. 24. lib. 5.* Guid. Pap. *quæst. 416. in princ.* Crauet. *de antiq. temp. par. 40. c. absolutis, n. 40. & seq.*

13 Quæ refert & copiosè doctéque more suo enarrat Renatus Choppinus *de doman. reg. lib. 3. tit. 9. n. 7.*

14 L. *alienationis 28. de verb. signif.*

15 Per quam scilicet etiam vtile dominium acquiritur, *leg. si duo 13. §. Iu ianus, D. de iureiur. leg. si quis emptionis 8. Cod. de præscr. 30. vel 40. annor* iunct. *leg. vlt. C. de rebus alien. non alienand. & l. 1. C. de fund. dotal.* Afflict. *dec. 254. n. 3.*

DEFINITIO II.

Præscriptio, quæ potuit obiici Principi potest obiici etiam possessori.

PRæscriptio temporis, quæ obiici potuit Principi vindicanti rem, ad domanium & patrimonium siue priuatum Principis, siue coronæ pertinentem, perinde obiici potest cuilibet Principis successori, non solùm si hæreditariam causam habeat, sed & si succedat iure feudi [2] aut armorum, [3] quia non tam aduersus hunc vel illum Principem, quam cõtra fiscum Principis aut coronæ ius præscriptionis quæsitum intelligitur; [4] alioqui non fuisset edictum in Gallia necessarium ad summouendam centenariam præscriptionem, [5] cum Galliæ regnum sic comparatum sit, vt Reges Regibus consanguineis succedant, non tam hæreditatis, quàm feudalis, aut potius simplicis successionis iure. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Ex l. omnes 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

2 Feuda enim iure successionis & sanguinis, non hæreditatis deferuntur, *tit. 8. de succes. feud. in vsio. feudor. lib. 5.*

3 Occupata scilicet prouincia eius Principis, cui poterat obiici præscriptio.

4 Nemo enim plus iuris habere potest ex alterius persona, quam alter ille habuerit, *vulg. iurib.*

5 Apud Gallos enim obtinet ex edicto, vt patrimonii Principalis æterna sit auctoritas, summota etiam centum amorum præscriptione, vt refert Choppin. *lib. 3. de doman. reg. tit. 9. de diuers. rer. fiscal. præscr. num. 7.* Alius sensus est *tit. C. ne rei domin. vel templor.*

6 Quomodo succeditur in cæteris feudis. *tit. de succes. feud. & de natur. feud. in vsib. feudor. lib. 1. & ibi not.*

DEFINITIO III.

Qui emit à Principe rem iam alij venditam non potest vincere, nisi pro eo interueniat Procurator Principis.

QVi ius aliquod à Principe nactus est, quod longissimi temporis præscriptione, si inter priuatos ageretur, excludi posset, [1] audiendus non est, si oppositam præscriptionem solo prætextu non alienandi patrimonij Principis remouere velit. [2] Qua enim fronte id faciat, quando is ipse alienatione in se collata experiatur? [3] Maximè vero cum nullum aduersus Principem regressum habiturus sit, qui non agendo & ex propria negligentia perdidit actionem. [4] Quid ergo; curare debet, vt liti interueniat Principis Procurator, ex eius persona actionis suæ vires aduersus præscriptionis vim muniat, & tueatur. [5] Principis namque interest saluam manere actionem, cuius redimendæ ius perpetuum aduersus actorem ipsum, cum vicerit, habiturus est. [6] Nec ei nocere debet, quod actionis amissæ per actoris negligentiam indemnitatem consequi Princeps possit ab eo, qui agere & potuit & debuit. Nam præter id, quod non fuit cogendus is, qui cum Principe contraxit, vt inuitus ageret, iusque Principis exerceret, [7] si nõ ad hoc ipsũ se obligauerat, [8] illud etiam constat non esse cogendum Principem carere re sua, si eam habere malit, quam vel aliam rem, vel pro re pecuniam; [9] exemplo eius, quod in persona minoris obseruatur, vt non eo minus illi indulgendum sit beneficium restitutionis ad rem suam recuperandam, quod curatorem suum de mala administratione habeat obligatum. [10] Quamquam non ignoro, minorem in multis fauorabiliorem esse Principe etiam minore, in eo præsertim, quod ad in integrum restitutionem pertinet, quia Principi numquam aut sane difficilius subuenitur ex causa siue minoris ætatis, siue iustæ ignorantiæ, cum res suas gerere soleat per curatores & magistratus, quorum scientiam, aut supinam dolosámve ignorantiam, dum ne collusio interuenerit, [11] ipsi nocere æquum est. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo possunt omnia fere iura post Imperatorum constitutiones, quæ extant *in l. 3. & 4. C. hoc tit.*

2 Non enim est exceptio illa exclusiua iuris agentis, nisi sub ea conditione, si tertius velit, ideóque non est admittenda, cum sit de iure tertii, Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

3 Nemo siquidem potest alii obiicere culpam cuius ipse quoque sit conscius, *l. viro 39. ff. solut. matrim. l. 3. D. de fid. instrument.*

4 *Arg. l. si ideo 55. D. de euict. l. si fideiussor. 29. D. de mandat.*

5 Sic enim sæpe accidit, vt per alium quis possit consequi, quod per se non posset, *leg. 3. in fin ff. quæ res pignor. leg. si is qui duos 29. de liber. legat.*

6 Interest enim illius, ad quem aliquo casu res reditura est, *leg. pater filia 71. D. de euict.*

7 *L. vnic. & tot. tit. C. vt nem inuit. ager. vel accus. cogat.*

8 Conuentio enim, si qua interuenisset, seruanda esset, cum omnes contractus legem ex conuentione accipiant, *leg. contractus 23. de reg. iur.*

9 *L. 1. 2. & 3. C. hoc tit.* iunct. *l. quæ omnia 25. ad fin. ff. de procurat. l. in causa 13. §. interdum, D. de minor.*

10 L. *vlt. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen.* Quod speciale est in minore, quia inter cæteras causas ex quibus restitutio petenti denegari solet, vna illa est, Si possit iure communi consequi indemnitatem, *l. cum mandata 23.* vbi Bald. *D. de minor.* Petr de Rauen. *sing. 279.*

11 Semper enim hic casus excipiendus est, cum id, quod per collusionem factum fuit, ratum haberi numquam debeat, *leg. suspecta 29. D. de inoff. testam. leg. perluforio 14. D. de appellat. & tot. tit. ff. de collus. deteg.*

12 Balb *in 2. part. 5. partis princip. quæst. 3. numer. 8. vers. sed dubitatur.* post Bart. *in leg. si publicanus, §. vlt. de pub. & vectig.* cum aliis ibidem citatis. Sic & municipibus, singulis nocet scientia eorum, quibus summa Reipublicæ commissa est, *l. municipes 14. D. ad municip.* Tiraq. *de nobilit. c. 14. n. 2. & 3.*

TIT. XIII.

DE PRÆSCRIPT. XXX. vel 40. annor. & centenaria.

DEFINITIO I.

De potestate præscriptionis 40. annorum.

ANTÆ potestatis est quadraginta annorum præscriptio, vt neque ex capite iustæ ignorantiæ, neque ex qualibet alia causa in integrum restitutionem admittat, vbi semel completa est. [1] Pleniſſimam enim tribuit securitatem. [2] Sed & sola Romana Ecclesia excepta, quę centũ annorũ gaudeat prescriptione, [3] aduersus cęteras omnes Ecclesias, etiã quę à Romana immediate depẽdeat, sufficit quadragenaria: certe nec minor; [4] præter-

Source : BIU Cujas

quã si ponas sententiam pro possessore latam, licet iniuste.[5] Sufficiat enim per triginta annos cõtinuos à die sententię cõtinuatam possessionem, vt possessor etiam aduersus Ecclesiam tutus sit.[6] *Ita tractatum est* in causa N. Ioannis Martini Procuratoris & Zachariæ Lanfrey, 10. Cal. Decembr. 1592. Iunge Defin. 1. Si aduers. vsucap. vel præscript. restit. pet.

1 Hæc enim verior sententia est à plerisque probata, quos refert Afflict. *decis.* 37. & 329. quamuis ibidem referat, & testetur, communem esse in contrarium, itęque Balb. *in tract. de præscript. in 4. part. 4. part. princ. quæst* 29. *n.* 15 & 7.

2 Vt scriptum est *in Lomnes 4. hoc tit.*

3 *Novell.* 40. *Vt eccles. Roman cent. annor. gaud. præscript.*

4 Guid. Pap. *quæst.* 161. post DD. *in Auth. quas actiones, C. de sacrosc. Eccles.* Canonist. *in c. de quarta, cap. ad aures, & c. illud de præscr.*

5 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *lege res iudicata* 207. *de reg. iur.* dummodo rite iudicatum sit, *leg.* 4. *§. condemnatum, D. de re iudic.*

6 *Can. inter cætera* 16. *quæst.* 3. *§. item si de rebus*, & ibi Archid. *in glos. imo præscriptio.* * tempus enim antiquum dicitur 30. vel 40. annor. vbi lex non requirit specialiter tempus centum annorum aut immemoriale, Ferret. *ad Guid. Papæ, qu.* 2.

DEFINITIO II.

De præscriptione centenaria, & de immemoriali.

ETsi præscriptio centum annorum in plerisque differt ab ea, quæ est tanti temporis, cuius initij non extet memoria:[1] in hoc tamen conuenit, quod neque tituli, neque bonæ fidei probationem vllam requirit.[2] Nam præter id, quod ex solo lapsu tam longi temporis & titulus & bona fides facile præsumitur;[3] ipsa etiam temporis antiquitas vtroque casu iusti tituli vim obtinet.[4] Cui consequens est, vt si tam diutinæ possessionis titulus aliquis vitiosus proferatur, aut qua alia ratione malam fidem ab initio interuenisse appareat, centenaria præscriptio nulla sit;[5] postquam iure Pontificio placuit, vt nec malæ fidei possessor,[6] nec debitor,[7] nec ipsius hæres vlla temporis præscriptione defendi possit.[8] Quæ tamen exceptio non cadit in præscriptionem immemorialis temporis, cum immemoriale tempus futurum non sit, si ponas, malæ fidei, quæ ab initio interuenerit, memoriam aliquam constare.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Marchione d'Aix, contra D. Baronem de Peyrieu, 16. Cal. April. 1590.

1 Vt videre est ex iis, quæ pluribus in hanc rem tractat. Cravet, *de antiq. tempor. part.*

2 Balb. *in 2. part. 2. part princip. quæst* 6. *n.* 18.

3 Imo vero interdum etiam ex lapsu decennij, vt notat *ad l. cum de in rem verso* 6. *ff. de vsur. l. si quis diuturno* 10. *ff. si seruis. vindic.* Saltem ex lapsu triginta annorum, ex quo tempore præsumitur etiam titulus, si modo sit allegatus, licet agatur de magno præiudicio. Bald. qui dicit communem, *in 1. part. 3. par. princip. quæst.* 10. *num.* 27.

4 *L. vlt. ff. de aqua & aqu. pluu. arcend.* iunct. *l.* 1. *§. vlt. eod. leg.* 3. *§. ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & æst.* * Vnde est quod in instrumentis excedentibus metam centum annorum non probatur antiquius rei status quia medio tempore per centum annos mutari potuit Molin. *in consuetud. Parisien. §. 5. n.* 14.

5 Semper enim dandum est initium præscriptionis, & quidem iustum, quale esse non potest ex titulo, qui ab initio fuerit vitiosus, *l.* 1. *& 2. C. de long. tempor. præscr. quæ pro libert. compet.*

6 *Cap. possessor. de reg. iur. in* 6.

7 *Cap. vigilanti, & c. vlt. extr. de præscript.*

8 Quia heres tenetur exonerare conscientiam defuncti vt tractant Canonistæ *ad d. cap. vigilanti & d. cap. vlt. de præscript.* Aliud est, inspecto iure ciuili, ex quo etiam debitor præscribi non solum sine titulo, sed etiam cum mala fide ob solam negligentiam actoris, *leg. sicut* 3. *vbi not. Cod. hoc tit.* multo magis hæres eius præscribit, qui potest ignorare, an defunctus debuerit, *leg. qui in alterius* 19. *de reg. iur.* Hodie ex Principis edicto, quod factum est anno 1598. vtimur iure ciuili, quantum ad hæredem, vt possit præscribere, nisi sit & ipse in mala fide, non autem quantum ad ipsum debitorem, qui vtique bonam fidem habere non potest. Vide tamen Guid. Pap. *quæst.* 199.

9 *L. si arbiter* 29. *ff. de probat.*

DEFINITIO III.

Pacto de retrouendendo toties quoties præscribitur triginta annis.

QVi obligatus est ad retrouendendum fundum, quem ea lege emerat, vt pretium offerenti quandocumque venditori restituere cogeretur, triginta annorum præscriptione se tueri potest, licet conuentionis verba sic concepta sint, vt toties, quoties venditor volet, retrouenditionem fieri oporteat.[1] Quid enim aliud ea cõuentione actum videri potest, quam vt perpetuum esset ius redimendi, perpetuáque actio?[2] Atqui etiam perpetua iura perpetuæque actiones longissimi temporis præscriptione excluduntur,[3] Nec videtur in mala fide esse emptor, qui iure communi vtitur,[4] nisi expressim conuenerit, vt ius illud vltra trigesimum, adeóque quadragesimum & aliud quantumcumque tempus extendatur. Nam quin id conuentione fieri possit nemo dubitat,[5] multóque facilius, quam quod remedij loco quidam inducendum putauerunt,[6] vt ex conuentione redintegretur & resuscitetur ius redimendi, quandocunque & quotiescunque præscriptioni locum factum esse contigerit,[7] Multum tamen refert, an conuentionalis præscriptionis annorum potestate finitum sit ius redimendi? Priore namque casu, non etiam posteriore, quamuis medio tempore pupillaris aut minor heredum venditoris ætas inciderit, nihilominus proderit emptori præscriptio, si modo tempus cœperat currere cum maiore, & quidem cum effectu ac sine metu restitutionis.[8] Iniquissimum enim fuerit, eum, qui cum pupillo non contraxerit, expectare ipsius pubertatem.[9] At ex legali præscriptione 30. annorum tempus pupillaris ætatis ipso iure subducitur, minoris vero ætatis, si nostris credimus, per restitutionem.[10] *Ita Senatus* 14. Cal. Iun. 1590.

1 Boer. *quæst.* 351. *num.* 6. post Ioann. Fabr. *ad l. cum notissimi, C. hoc tit.* Iaf. *in l. petens C. de pact.*

2 Non enim potest diuturnior fieri per pactum actio, quam vt fiat perpetua, *tot. tit. Inst. de perpet. & tempor. action.*

3 *L. sicut* 3. *& l. omnes* 4. *C. hoc tit.*

4 *L. nullus videtur* 55. *de reg. iur. l. si duorum* 52. *D. de action. empt.*

5 Cum iustæ ac legitimæ conuentiones dent legem contractibus, *l. iuris gentium* 7. *§ ait prætor. ff. de pact. l.* 1. *si conuenerit. ff. depos. l. contractus* 23. *de reg. iur.*

6 Bald. *ad cap. si quis per* 30. *annos, si de feud. contr. fuer. in vsib. feudor.*

7 Quasi repetito iure quomodo solemus dicere de vsufructu repetito, *in l. repeti* 5. *D. quib. mod. vsusfr. amitt.*

8 *L. Æmilius* 38. *D. de minor.* Non idem est, si interrupta fuerit præscriptio per obsignationem licet factam ad domicilium originis eius, qui alibi quoque domicilium habuit. Boer. *quæst.* 11. *num.* 3. vbi ait, valere huiusmodi obsignationem factam coram Iudice loci, licet non valeret ibi citatio absentis scilicet ad ius perpetuandum in simile vsque tempus.

9 L. 3. D. *ex quibus caus. in poss. eat.* Neque rursum ignorantia pupilli, quæ per ætatem contingit, debet cuiquam esse captiosa, *l. quod autem 6 § si quid pupillo, ff. qua in fraud. credit.*

10 *dict. l. sicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* Balb. *in* 1. *part.* 6. *par. princip. num.* 33. *& seq.* Idem Balb. *in* 5. *part.* 4. *part. princip. quæst.* 3. vbi addit. *num. vlt.* exceptionem, nisi cum pacto de retrouendendo coniuncta est læsio enormis, quo casu negat præscribi, post Barbat. & Chassan. quasi talis contractus sit fœneratitius, & simulatus, ex quo constat nunquam præscribi. Idem sentit. Tiraquel. *de retract.*

DEFINITIO IV.

Ius retrahendi præscribitur 30. annis, etiam adhibito iureiurando.

NOn aliud est, si agatur de iure redhibendæ rei non venditæ, sed permutatæ. Ius enim omne redhibendi, seu vt loquuntur, retrahendi sua natura patitur longissimi temporis, id est triginta annorum præscriptionem, si nihil aliud sit quod impediat,[1] quia cum ex contractu descendat, actionis nomen meretur potius quam facultatis.[2] Nec distinguimus, an in

an in contractu adhibitum sit iurisiurandum[1], nec ne. [2] Situti nec quicquam hac parte interest, an permutata res, vendita proponatur. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. de oblig. & action. & Definit. 1 Ne rei dominic. vel remplor.

1 Eo scilicet iure, quo similiter cætera iura omnia longissimi temporis præscridtione tolluntur, *l.3.&* 4.C. *hoc tit.*

2 Et ideo præscribi potest, vt & cætera omnia quæ sunt facultatis, si enm iis coniuncta sit actio, Crauet. *de antiq. tempor. cap. circa præmissa, numer.* 35. 36. 37. & 38. post Alex. *cons.* 30. *colum. penult. dub.* 5. *lib.* 5. Ias. *cons.* 210. *in fin. lib.* 2. *& cons.* 25. *in fin. lib.* 3. *& cons.* 101. *fin. lib.* 4. Sane quæ sunt meræ facultatis, nullo tempore præscribuntur, *l. viam publicam* 2. D. *de via public.* Bart. *ad l. cum notissimi in fine princ.* C. *hoc tit.*

3 Iurisiurandum enim non immutat naturam contractus, in quod adhibetur, *leg. vlt. Cod. de non numer. pecun.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 199.

4 Præsertim cum permutatio similis sit emptioni, *leg.* 2. *Cod. de rer. permut.*

DEFINITIO V.

Præscriptio centum annorum numquam censetur exclusa, nisi in casibus.

EXclusa per statutum aut edictum Principis qualibet tẽporis præscriptione, nunquam tamen centenaria exclusa intelligitur. [1] si non expressim de ea quoqne actum sit, [2] aut nisi eadem sit ratio exclusionis, vt contingit, cum agitur de re ad domanium coronæ Regiæ aut principalis pertinente. [3] Edictum tamen in eam rem fieri multo melius esset ac vtilius. [4] *Ita Senatus* ibidem.

1 Balb. *in part.* 5. *de præscript. quæst* 9. *numer.* 2. *per text. not. cum gloss. in Auth. vt de cæter. commun. non fiant*, in verb. *præscriptione*, Bald. *ad leg.* 1. *Cod. de annal. except.* * nisi agatur de re quæ sit per se impræscriptibilis, & quæ per mille etiam annos præscribi non potest.

2 Potest enim statuto tolli quælibet præscriptio, etiam centenaria, Balb. vbi supr. *numer.* 3. *vers. & quod possit, & seq.* * *l. vlt. Cod. de sacros. eccles.*

3 Quia res ipsa est affecta tanquam omnino impræscriptibilis, vt ibidem ait Balb. *numer.* 4. *vers. & dicit* Bald. vbi adfert exemplum de re sacra, de homine libero, & de aliis, quæ non sunt in nostro commercio, aut quæ sunt in casu publico.

4 Vt dixi *ad tit. præced. Defin.* 1. *&* 2.

DEFINITIO VI.

Exceptiones sunt perpetuæ, & durant post triginta annos etiam de iis rebus, de quibus actiones essent temporales.

VEndente marito mulier correa venditionis facta se cum marito, & pro eo obligauerat de euictione. Cum post annos triginta emptor controuersiam patereturr, mulierem ex ea causa conueniebat, vt rem defenderet, litémque assumeret. [1] Illa vero restitutionis auxilium implorabat, quasi perperam, & sine causa se pro marito reluctantibus legibus obligasset. [2] Placuit, non posse ei obiici præscriptionem longissimi temporis, quandoquidem in eius potestate non fuit, quando conueniretur. [3] Et consequenter locum hic habet, quod dici soler, ea quæ ad agendum sunt temporalia, perpetua esse ad excipiendum. [4] Nec enim dubitandum est, quin ius restitutionis in integrum, quod pragmatici rescindens vocant, proponi possit per viam exceptionis, adeóque replicationis & contradictionis. [5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Domina de la Guille, 14. Calend. Decmb 1592.

1 Ex *l. si plus*, 74. §. *mota, ff. de euict.*

2 Hoc est contra Vellcianum, *& Auth. si qua mulier. C. ill. titul.*

3 *L. petenda*, 6. C. *de temp. in integr. restit.*

2 *L. pure*, 5. §. *vlt. D. de doli mal. except.*

5 Nam cui damus actionem, multo magis damus exceptionem & explicationem, *l. inuitus*, 156. §. *cui damus, de reg. iur.* Sic de querela inofficiosi scriptum est *in l. Papinianus*, 8. §. *si filius, ff. de inoff. testam.*

DEFINITIO VII.

Ius offerendi, quod competit ad inducendam pignoratitiam, nullo tempore præscribitur. Secus in iure offerendi, quod competit posteriori creditori contra priorem.

IVs luendi pignoris, quod debitori competit aduersus pignoratitium creditorem, [1] nullius quantumcumque longissimi temporis præscriptione excluditur, [2] quia creditor non sibi possidet, sed debitori. [3] & quod debito creditori suo offerre potest ad luendum pignus in mera facultate magis, quàm in iure versatur. [4] Non idem est, si tractetur de iure offerendi, quod secundo creditori pignoratitio competit aduersus priorem ad proprium pignus confirmandum. [5] Hoc enim sicuti iuris est non facultatis, [6] sic eandem quam cætera iura patitur triginta annorum præscriptionem. [7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua pluribus in hanc rem scribemus SC. 21. 22. 23. infr. De luit. pignor.

1 Scilicet post solutum omne id quod debebatur. *leg. si rem alienam* 9 §. *omnis, D. de pign. act.*

2 Bart. & alii, *ad l. cum notissimi, §. sed cum illud, C. hoc tit.* Quamuis contra concludat Balb. *in* 4. *parte*, 5. *partis princip. quæst.* 2.

3 *L. pignor.* 13. *ff. de vsucap.*

4 Ratio est Bartoli *ad dict. l. cum notissimi, ex leg.* 2. *D. de via publi*

5 L. 2. *& 3. l. cum secundus, D. de distract. pignor. l.* 1. *l. prior.* 5. *& pass. C. qui potio. in pign. hab.*

6 Quia competit ex contractu, vt apparet ex supradictis.

7 *Ex leg. sunt*, 3. *& leg. omnes*, 4. *Cod. hoc tit.* Vide Osach. Cacher. *decis.* 115.

DEFINITIO VIII.

Nuptiales vestes, de quarum solutione non apparet, an & quando possint peti per mulieris heredes.

NVptiales vestes, nupturæ puellæ promissas, & quæ ipso nuptiarum die solui ex conuentione debuerant, improbe post longissimum tẽpus hæres mulieris sibi solui postulat, non quod debitorem, quem propria promissio in mala fide constituit, longissimi temporis præscriptio tueri possit, [1] sed quia credibile sit conuentioni satisfactum esse, solutasque vestes puellæ, quæ quamdiu vixit, nec eas exegerit, nec de mora promissoris conquesta fuerit. [2] Aliud igitur erit, si eas vestes quasi non solutas petat illa ipsa, cui solui debuerunt, purgétque se de dolo malo, adhibita in eam rem, vt moris est, iurisiurandi religione, [3] licet quadraginta annorum adeóque longioris temporis spatium intercesserit, [4] nisi aliæ solutionis factæ aut remissi debiti probationes vel præsumptiones adsint, & conjecturæ. [5] *Ita Senatus* in eadem causa, 5. Calend. April. 1593.

1 Sequimur enim hac in re opinionem Canonistarum, non autem interpretum iuris ciuilis, quos refert & sequitur Guid. Pap. *quæst.* 119. vt dixi *Defin.* 1. *num. vlt. supr, eod.* Adde Balb. *in* 2. *part. princ. qu.* 13. [Superuenit tamen post hæc scripta edictum Principis nostri, quo iubemur sequi hac in re opinionem Legistarum ad lites minuendas.] Nec tantum in personis heredum debitoris, sed etiam in ipso debitore, nil obstante eius mala fide, sic enim tandem edictum acceptum est propter verba ipsius generalia, licet multis reclamantibus cum quibus & ego sensi aliquando & quoadusque vicit in Senatu contraria sententia.]

2 Nemo enim suum iactare præsumitur, *vulg. l. cum de indebito*, 25. *ff. de probat.* Vide tamen *l. vir. vsuras*, 54. *ff. de donat. int. vir. & vxor.* quę in simili specie præsumit donationem.

3 Quod vulgo iuramentum purgationis appellant, cuius speciale ius est, vt admittat probationem in contrarium, *c. vlt. Extr. de iureiur.* Et de hoc intelligi meo iudicio debet quod scriptũ est *in l. amouendi*, 31. *ff. eod.*

4 Nullo enim tempore potest debitor præscribere, cum sit in mala fide, *cap. vigilanti, & c. vlt. Extr. præscript.*

5 Quales illę sunt, de quibus *in l. Procula*, 29. *ff. de probat.* Vsurarum & cæterarum accessionum alia ratio est. Facilius enim remittuntur, *l. cum quidam*, 17. §. *Diuus Pius, ff. de vsur.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IX.

Non potest debitor vllo tempore præscribere, quantum ad sortem, sed potest quantum ad vsuras, nisi si quæ in vicem fructuum debeantur.

CReditori aut eius hæredi post annum quadragesimum, aut etiamsi voles quinquagesimum, ex obligatione præsertim iurata,[1] agenti nullam temporis præscriptionem obiici posse constat, siue debitor ipse siue primus, aut secundus, aut alius remotior ipsius hæres conueniatur, propter malam fidem, quæ in successorem vniuersalem licet ignorantem transmissa, impedit iure pontificio[2] præscriptionem. [3] Sed si proponas instrumento debiti dictam diem solutioni, & nominatim promissas vsuras, si ad diem pecunia non solueretur, longe difficilius est, vt admittamus quinquaginta annorum vsuras peti posse,[4] cum in cæteris omnibus annuis præstationibus præscriptio triginta annorum hactenus recepta sit, vt non nisi ab anno nono post vigesimum peti possint:[5] Eo magis quod vsurarum præstatio longe est odiosior,[6] quam canonis annui, qui pro re emphyteuticaria penditur,[7] aut alterius annuæ cuiuslibet præstationis, aut etiam annui legati, ideoque & facilius earum remissio præsumitur, vel hac sola coniectura, quod credibile sit, ideo non petitas, vt creditor præstaret se gratiorem debitori,[8] nisi proponas fuisse debitas ex causa venditionis, & in vicem fructuum, quos emptor ex re vendita toto illo quinquaginta annorum spatio perceperit,[9] ne absurdum illud sequatur vt emptor contra bonam fidem & re & pretio fruitus videatur,[10] quod tanto iniquius fuerit, quanto plures anni interceßisse probabuntur.[11] *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio, in causa D. Benedicti Cauet Senatoris, & Dominæ de Quiege, 16. Cal. April. 1593.

1 Solet enim potentior esse obligatio, quæ est in iurata, ne scilicet periurium incurratur, *cap. debitores, & capit. cum contingat. Extr. de iureiur.*

2 Nam iure ciuili aliud est, *l. sicut 3. & seq. C. hoc tit.*

3 Sequebamur enim hac parte ius pontificium, vt dixi *Defin.* prox. *n. 1. supr.* quousque factum est de hac re edictum, de quo *Defin. 1. num. 8. supr.* Itaque hæc Definitio in hærede debitoris hodie correcta est. [Imo & in debitore ipso, vt sæpius à Senatu nostro pronunciatum est, me tamen non semel reluctante.]

4 Facilius si quidem petimitur petitio vsurarum, quam sortis, vt dixi *Defin. præced. num. 5.*

5 *Ex l. cum notissimi, 7. §. vltim, C. hoc tit.* & ibi nostri tractant.

6 Quia pecunia res sterilis est, nec pecuniam parit, *l. si nauis, 62. ff. de rei vindic. l. 3. C. de vsur.*

7 In recognitionem scilicet dominij directi, *l. vltim. Cod. de iur. emphyt.*

8 *L. cum quidam, 17. §. Diuus Pius, ff. de vsur.*

9 *Vt in l. curabit. 5. C. de act. empt.*

10 *L. Iulianus. 13 §. veniunt autem, ff. eod.*

11 *L. ex empto, 11. §. vlt. l. bona fides, 50. eod tit.*

DEFINITIO X.

Etiam fauorabilia priuilegia per non vsum longissimi temporis amittuntur.

PRiuilegia omnia etiam fauorabilia & libertati aut ingenuitati fauentia per non vsum amittuntur, si saltem triginta annorum curricula effluxerint, ab eo tempore computanda, quo prinilegij vsus aliquis esse potuerit, nec tamen vllus subsecutus sit. Quemadmodum autem qui se fundat in vsu, debet illum probare, ita & non vsum qui se fundat in non vsu.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. & seqq. D. de præscr. quæ pro libert.

1 *L. 1. de mundin* Alex. *cons. 33. vol. 5. & cons. 132. vol. 1. col. 1.* Balb. *in tract. de præscript. 4. part. 5. partis principalis, quæst. 4. numer. 7.* Felin. *in cap. cum accessissent, col. 9. & 10. de constit* Gloss. in verb. *frangera, in fin. cap. 1. de treug. & pace,* quam ad hoc allegat. Bald. *in l. fin. §. sed cum antiquitas, C. de cur. furios.* Ias. *in l. rem non nouam, num. 4. & 5. C. de indic.* Dec. *cons. 649. num. 8.* Adeoque & ipsa erroris etiam calculi allegatio quæ omnium est fauorabilissima præscribitur spatio triginta annorum. Gloss. & alij *in l. calculi, ff. de administr. rer. ad ciuit. pertin.*

2 Iuxta not. per Castrens. *in l. si inter 25. de reb. dub.*

3 Est enim negatiua quoque probanda, quoties est fundamentum intentionis, *l. penult. §. docere.* vbi Bart. D. *ne quis eum qui in eius vocat. vt exim. & vulgar.*

DEFINITIO XI.

Ius impugnandi contractum ex causa enormissimæ læsionis triginta annis præscribitur.

QVoties in venditionis aliove simili contractu, non tantum enormis læsio, hoc est, vltra dimidiam iusti pretij,[1] sed etiam enormissima, id est, supra bessem interuenerit,[2] eo iure vtimur, vt licet temporaria redimendi facultas concessa sit, perpetuo tamen redimere licet, id est, in annum vsque tricesimum.[3] Nec de eo quisquam apud nos dubitat. Sed quæstionis est, an à die contractus tricennium illud cõputandum sit, an vero à die quo facultas illa redimendi temporalis perempta sit? Quid enim si iam ipso contractu perpetua redimendi potestas data sit,[4] nec eo minus tamen verum sit enormissimam læsionem interuenisse?[5] An in annum vsque sexagesimum redimendi ius extenderetur? Ita nonnulli putabant, quod hoc casu quo concurreret enormissima læsio contractus dolo malo initus videretur:[6] dolo inquam, si non ex proposito saltem in re ipsa, qui dolo ex proposito hac parte æquiparatur.[7] Cuius effectus ille est, vt neque retrouenditio sit necessaria, ad reddendum venditori dominium,[8] nec fructus illos lucrari emptor possit, sed omnes restituere teneatur, illos etiam quos ante imploratum restitutionis auxilium perceperit, & à die contractus, perinde ac si contractus nullus præcessisset.[9] Habetur enim pro malæ fides possessore.[10] Sed tamen si id omnimodo & absolute verum esset, consequens fieret, vt nullius quantumcumque longissimi temporis præscriptione iuuare se posset ex regula iuris pontificij,[11] quod tamen euidenter falsum est. Neque enim prædo dici potest, qui pretium numerauit,[12] saltem quamdiu venditor non conqueritur.[13] Itaque merito placuit siue temporalis siue perpetua redimendi facultas concessa sit, & enormissima læsio interuenerit, omnium tamen iurium præscriptionem vnico tricennio impleri quandoquidem, etsi dolus malus ex proposito interceßisset, non quidem qui causam dedisset contractui (nulla enim illo casu opus esset restitutione,)[14] sed qui in contractum incidisset,[15] non in longius tempus restitutionis impetrandæ ius extenderetur.[16] Hoc ita, si nihil sit quod alioqui præscriptionem impediat, hoc est, si neque pupillaris,[17] aut minor ætas, neque alia vlla restitutionis causa aduersus tricennalem hanc præscriptionem interueniat.[18] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra Claudium Dupra, 4. Cal. Iunij 1593.

1 *Vt in l. 2. & l. si voluntate. 8. C. de rescind. vend.*

2 Ex qua læsione enormissima solent nostri inducere præsumptionem & probationem doli in re ipsa, quem subinde æquiparant dolo ex proposito, *ad leg. si quis cum aliter, 36. de verb. oblig.*

3 Pacto scilicet conuerso in perpetuum ex temporali. Vide Ias. & alios *ad l. si quis cum aliter.*

4 Quæ tamen concluditur anno trigesimo, haberque tacitam conditionem, si intra id tempus pretium redderetur, vt tractat. Balb. *in tertia parte 5. princ. qu. 3.*

5 Id est etiam computata æstimatione huius pacti, quod vt plurimum æstimatur vsque ad tertiam, vel saltem ad quartam partem pretii, vt alio loco scripsi.

6 Dolus autem malus omnem sine dubio excludit præscriptionem, etiam pro libertate, *l. 1. & tot. tit. C. de præscript. long. temp. quæ pro libert.*

7 Notant DD. *ad d. l. si quis cum aliter, de verb. oblig.*

8 Cum ex contractu nullo non transferatur dominium, *l. nullo 24. C. de rei vindic. l. quod vxor 16 D. de acquir. poss. l. 1. §. 1. D. pro donat.*

9 *L. certum, 22. C. de rei vindic. leg. bonæ fidei 48. de acquirend. rer. domin.*

10 Exemplo eius qui contra leges mercatus est, *l. quemadmodum, 7. in fin.*

in fin.Cod.de agric.& censit.lib.11.tit.47. cap. qui contra iura, de reg. iur.in 6.

11 *Cap.possessor.eod.tit.de reg. iur.in 6.*

12 *L.nemo prædo est 116.D.eod.leg.sed etsi, 25.§. scire, D. de petit. hared.*

13 Non enim fit iniuria volenti,*l.in diem,9.§. 1. de aqua & aqu. pluu.arc.*

Cum nulla possit actio vltra triginta annos viuere, *legat.3. C.hoc tit.*

14 Siquidem contractus bonæ fidei,cui dolus ex proposito causam dedit,ipso iure nullus est,*leg.& eleganter,7 D.de dolo.*

15 Quo casu necessaria est restitutio ex capite de dolo, *l.si dolo,5. C.de rescind.vend.*

16 *d.l.3.& 4.C.hoc tit.*

17 Nam pupillaris ætas subducitur ipso iure ex præscriptione 30. annorum,quamuis non similiter ex cæteris,Balb.*de præscript. in 1.parte 6.part.principalis,num.33.*

18 Volunt enim nostri dari restitutionem in integrum aduersus præscriptionem tricennalem,Balb.ex communi sententia,ibid.

DEFINITIO XII.

Etiam condemnatus potest longissimo tempore præscribere executionem rei iudicatæ.

NOn impedit sententia, quo minus is, qui condemnatus est,possit præscribere aduersus executionem, si victor per annos triginta, pluresve negligens fuerit in sententiæ executione postulanda,[1] tametsi transierit sententia in rem iudicatam, [2] aut quod hac parte idem est, ab eo iudice lata sit,à quo non liceat appellare. [3] Neque præscriptionem ea sola ratio impedire potest quasi in mala fide fuerit qui condemnatus est, [4] cum nihil prohibeat nouum illi ius acquiri ex patientia victoris, qui iure suo vti nolit.[5] Idemque multo magis obtinebit,si quid victor fecerit, ex quo appareat voluisse illum recedere à iure sibi quæsito.[6] *Ita Senatus* in causa Canonicorum Sanctæ Capellæ Camberiensis & Syndicorum de Meiry,3.Non.Decembr. 1594.

1 Quia ius petendæ executionis sententiæ non potest vltra triginta annos durare,vt nec iura cætera,*l.sicut 3.C.hoc tit Natt.cons.222.*

2 Præcipua enim vis iudicati consistit in executione sententiæ,*l.à Diuo Pio,15.D.de re iud.,penultim.Cod.de exec. rei iudic.*

3 Puta à Senatu,aliove quolibet supremo magistratu,qui ius dicat vice Principis,*l.1 & tot.tit.Cod.de sentent.præf.prætor.*

4 Siquidem mala fides impedit præscriptionem actionis, etiam personalis iure Canonico. *Ex not.in cap. vigilanti, & cap. vlt.Extr. de præscript.*

5 Nec enim quisquam cogitur exequi sententiam pro se latam, *l.si iudex circumuento.41.D.de minor.*Neque rursum ius vllum potest dici quæsitum ex sententiæ executione,antequam facta sit executio, cum per sententiam non acquiratur victori ius pignoris, sed tantum per executionem,*d.l.à Diuo Pio,15.de re iudic.l.non est mirum, 16.§.1. D.de pignor.act.*Et ideo potest quis eam sciens tale ius præscribere citra malam fidem,vt eleganter tractat.Balb.post Petr.de Anchar. *in 3 part.5. partis princ.qu 3.n.2.3 & 4.*

6 Potest enim quilibet iure sibi quæsito renunciare,*l. pen. C.de pact.* & iuris sui conditionem deteriorem constituere,*l.pactum,46.D.eod.*

DEFINITIO XIII.

Neque transactio cum quibusdam ex vniuersitate facta, neque possessio secuta in executione transactionis, nocet cæteris ex vniuersitate,ne quidem in possessorio.

SI quis per transactionem cum pluribus ex vniuersitate factam ius aliquod sibi quæsierit, quo postea per longum tempus probetur vsus, etiam contra alios, quam qui suo nomine transegissent, non ideo ius aliquod sibi quæsisse videbitur aduersus eos, qui neque transegerunt,neque transactionem aut verbo aut facto ratam habuerunt, tametsi sint ex vniuersitate, [1] nec nisi possessorio iudicio contendatur. Quia sicuti transactio non vniuersitatis nomine à maiori parte, [2] sed à pluribus proprio nomine,& tanquam singulis inita cæteros afficere non potest, [3] ita nec possessio,quæ non nisi in transactionis executionem secuta intelligi debet, [4] vereque hoc casu locus est ei,quod dici solet,tantum videri præscriptum quantum possessum. [5] Idem est, si non longo solum,sed etiam longissimo tempore continuata possessio probetur. Nisi tantum tempus præterierit,quod excedat hominum memoriam, vt tituli vice possessio esse queat, [6] si modo non appareat,quo iure is, qui cum quibusdam transegit,vti solitus esset aduersus omnes ante transactionem. [7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. supr. De seruit.& aqua.

1 Quia non cum vniuersitate transactum proponitur, sed cum pluribus ex vniuersitate tanquam cum singulis, qui proinde non repræsentant vniuersitatem, quippe quæ non nisi per Syndicos repræsentari potest,aut per maiorem partem,cum omnes legitime sunt conuocati,*l.23. & seqq.D.quod cuiusque vniuers.nomin* Aliud enim est, si quid fiat ab vniuersitate,aliud si à singulis,*l.sicut,7.§.1.eod.*

2 Quod quia minoris præiudicij esse solet multa admittit, quæ petitorium non admitteret,vt not.*ad l.naturaliter, 12. § nihil commune, D.de acquir.poss.& ad l.vnic.C.si de moment.poss.fuer.appell.*

3 Quod necesse esset,*l.nulli,3.D.quod cuiusque vniuers.nomen, leg. quod maior.19 D.ad municip.*

4 Ex ea iuris regula quæ vult,rem inter alios actam aliis non nocere,*tot.tit.C.res int.alios act.*

5 Præsumitur enim quisque possedisse ex titulo præcedente, *vulg. l.quadam mulier,77.D.de rei vindic.*

6 *L.quod meo,18 §.fin D.de acq.poss l.1.§.si quis hoc interdicto, vers. Iulianus,*vbi Bart.& Ang.*de itin.act.priuat.*Bart. *in l.si publicanus, §.fin. de public & vectig & in l.cum de in rem verso, col.fin.de vsur.*Vide Balb. de extensione præscriptionis,*in tractat.De præscript.in 1.parte, 2. part. princ.quæst.2.num.11 & seqq per totum.*

7 *Ex l.1.§.vlt.D.de aqua & aqu.pluu.arc.l.3.§. ductus aquæ,de aquæ quotid.& æstiu.*

8 Possessio enim antiquior facit præsumi iuniorem vitiosam, *cap. licet causam cum ibi not. de probat.* Bartol. *in leg si duo in. princ.col. vlt. vti possid.*

DEFINITIO XIV.

Quota decimæ potest præscribi, tam ratione petitorij quam possessorij.

QVotam illam portionem, quæ pro decima in signum recognitionis,vt nostri loquuntur, vniuersalis domini Deo Opt.Max debetur per temporis præscriptionem minui posse,nemo ambigit, [1] sed quanti temporis præscriptio necessaria sit,plerumque dubitatur, maxime si coram laico iudice agatur possessorio non petitorio. Nam si petitorio, vix sane est, qui dubitet, quin necessaria sit præscriptio immemorialis temporis,propterea quod iuris communis ratio inducit hac parte præsumptionem, quæ resistit præscribenti, [2] nec proinde potest elidi, nisi per titulum, aut per eam præscriptionem, quæ sit loco tituli,qualis illa est, quæ tempus præ se fert immemoriale. [3] Sed cum possessorio agitur, quod sicut minoris est præiudicij, ita leuioribus probationibus contentum est, [4] plerique putant solam facti quæstionem in eo versari,cum possessio sit facti, [5] nec aliud quærendum, quam quæ quota solui sit solita. Quidam dicebant, possessionem hanc soluendæ minoris quotæ vitiosam esse, ac proinde talem,cuius ratio haberi nulla possit, ne in possessorio quidem, propter resistentem iuris præsumptionem. [6] Ideoque tametsi per annos quadraginta vniformiter,vt aiunt,continuata probaretur,non posse tamen sufficere ad obtinendum. Parum igitur referre hac parte, an petitorio an possessorio ageretur. Et hanc sententiam à Senatu nostro non ita dudum probatam fuisse referebant. Senatus tamen, cum eadem quæstio rursum ex facto incidisset, contrariam opinionem secutus est, [8] pro vniuersitate Sancti Ioannis des Aduentures, contra Capitulum ecclesiæ Sancti Vincentij Marisconensis. Quamuis nec vniformis possessio per omnes testes probata esset, sed tantū per plures. [9] Nec deessent ex ipsa vniuersitate, qui maiorem quotam à se debitam esse fatererentur. [10] Pronunciatum est Senatusconsultum 6.Id.Maij,1595. Iunge Defin.3. infr. quæ sic long.consuetud.

Source : BIU Cujas

1 Quamuis non possit decima in totum tolli, vide Bald. *in 1. part. 5. part. princ. quæst. 7. & in 2. part. eiusd. part. 5. quæst. particulari*

2 Ex *not. in cap. 1. verb. sign.*

3 L. *vlt. D. de aqua & aqu. plusu. arc. l. 3. §. ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æst.*

4 Not. *in l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appell.*

5 L. 1. §. *furiosus, de acq. poss.*

6 Ita Felin. *in cap. causam quæ, circa princ. Extr. de præscript.* post Anchar. *cons. 192. magnifice & illustris Princeps, col. 1.* Hostiens. *in summa De decimis, §. & virum præscribi possit, vers. 7. quæro cum multis seq.*

7 Nisi probetur talis consuetudo per Papam adprobatam, *e. in aliquibus*, iunct. *glos. Extr. de decim.*

8 Scilicet, vt valeat consuetudo præscribendæ decimæ super quota, non super tota. Quæ fuit opinio D. Thomæ & multorum aliorum, quos refert ac sequitur Baldus, *in d. 1. part. 5. partis princ. quæst. 7. n. 5. & 6.*

9 Inspiciendum enim est, quod probatur per maiorem numerum testium, *l. 3. D. de testib.*

10 Nam ratione possessorij potuerunt leuiores probationes admitti. Aliud fortasse pronunciandum fuisset in petitorio,

DEFINITIO XV.

Præscriptio quinquennalis fit perpetua per sententiam, adeóque per litis contestationem.

EDictum Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti, De reliquis annuarum pensionum aut canonum emphyteuticorum, non nisi pro quinquennio præstandis,[1] dixi non habere locum in debitis iam per sententiam declaratis, propterea quod singulis momentis à die condemnationis moram facere intelligatur is, qui condemnatus fuit,[2] quem ad impediendam edicti potestatem semel extra iudicium, dum tamen testato, & in scriptis interpellatum esse sufficeret.[3] Sed tamen non faciet ea res, vt longioris temporis, quam nouem & viginti annorum reliqua petantur. Singulis enim annis noua præscriptio incipit, quæ trigesimo demum anno completur,[4] In causa Francisci Gerlier, & Francisci Gatini, *Sine die.*

1 Quod factum est me referente ante Cal. Iul. 1587.

2 Nam si litis contestatio perpetrat actionem etiam annualem, vsque ad quadraginta annos, secundùm communem opinionem, de qua attestatur Bald. *in vlt. parte 6. part. princ. p. numer. 8. Post gloss. ante in l. fin. C. de temp. pet. in integr. restit. & gloss. in l. fin. C. de dolo.* Nemo dixerit debere meliorem esse conditionem debitoris, ob id solum quod fuerit condemnatus, *l. 3. D. de vsur.*

3 Sic enim habent verba edicti.

4 L. *cum notissimi, 7. §. vlt.* & ibi gloss. & DD. *hoc tit.* Guid. Pap. *qu. 406. incip. pone quod debes* [Obserua tamen non esse locum huic edicto in reditibus annuis venditis certo precio Vulgò vocant *Rentes constituées. Ita Senatus* pro fratribus Ratton, contra D. Hieron. de Veygie Præpositum Ecclesiæ Ayguebellensis, 15. Cal. April. 1614]

DEFINITIO XVI.

Præscriptio triginta annorum, quæ non posset incipere ab ipso debitore propter malam fidem incipit tamen ab ipsius hærede, qui sit in bona fide, excipienda tamen sunt debita iam iudicata.

CVm inter iuris nostri Interpretes magna contentione disceptetur an vniuersalis hæres debitoris possit se tueri præscriptione longissimi temporis, qua debitor ipse propter malam fidem iuuari non potuisset,[1] si modo ignotasse debitum proponatur,[2] (ne alioqui perinde ratio malæ fidei locum habeat in successore, atque habuit in decessore,[3] Placuit Serenissimo Principi nostro sententia Legistarum existimantium heredis bonam fidem dignam esse, cui faueatur vt melior eius causa sit, quam defuncti. Non quod hæres conscientiam defuncti exonerare non teneatur, (quæ potissima Canonistarum ratio est,[4]) sed quod contraria sententia magnam litium multiplicandarum materiam præbeat, quam diminui potius & restringi quoad fieri potest, oporteat, vt publicæ vtilitati consulatur. Itaque edictum in eam rem factum, & constitutum, vt nec tracto eo toto tempore, quo debitor vixit, præscriptio triginta annorum possit incipere non tantùm ab herede, à quo inceperit etiam bona fides.[6] Nec alia debita edicti verbis excepta sunt, quam quę intra duos menses, à quo die publicatum esset edictum, exigi cœpissent, ex ea scilicet Canonistarum opinione, quæ in id vsque tempus apud nos inualuerat.[7] Sed tamen visum est, ea quoque debita excipienda esse, quæ sic iudicata essent, vt ex debitoris confessione sententia lata proponeretur.[8] Nempe propter rerum iudicatarum auctoritatem quam effectu non carere interest, non tantùm conscientiæ debitoris, quam exonerare hæres debet,[9] sed etiam reipublicæ: cuius solo fauore potuit contraria sententia, vt diximus, adiuuari, præsertim cum nullus litis metus subesset in eo debito, quod peteretur ex re iudicata, quæ liti finem attulisset.[10] Sed etiam à debitore ipso,

1 Scilicet iure Pontificio *ex not. in cap. vigilanti, & cap. vlt. Extr. de præscript.* Nam iure ciuili aliud est, cùm præscriptio longissimi temporis, de qua *in l. 3. & 4. C. hoc tit.* non requirat bonam fidem, Guid. Pap. *quæst. 199.*

2 Quod Præsumitur *l. qui in alterius, 42. de reg. iur.*

3 * Quia mala fides defuncti transiret in successorem vniuersalem, ita vt neque iure ciuili, neque iure canonico posset hæres præscribere quod defunctus non potuit, nec si vellet præscriptionem à se inchoare, Bald. latè *in tractatu de præscrip.* maximè verò si ageretur de re ardua: quia in arduis facilius est vt mala defuncti fides transeat in heredem. Idque indubitatè procedit si hæres probetur sciuisse factum defuncti ex quo causabatur mala fides eiusdem defuncti. Sola enim ignorantia facti defuncti posset constituere hæredem in bona fide. Guid. Pap. quæst. 316. * Nam quod dicitur hæredem etiam ignorantem succedere in vitia defuncti, *l. cum hæres, 13. de diuers. temp. præscr.* intelligendum est de vitijs possessionis, quæ sequuntur necessario possessionem, *l. vitia, 11. C. de acquir. poss.* non autem de mala fide, quæ nunquam potest cadere in ignorantem.

4 Vt tractant Canonist. *ad dict. cap. vigilanti, & cap. vltim. de præscript.*

5 L. *quidam, 21. D. de reb. cred. leg. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6 Quæ veluti media sententia esset inter ius pontificium & ciuile. Nam ius ciuile vult præscriptionem posse incipere etiam ab ipso debitore, ius vero Canonicum ne quidem ab herede, vt ex iis constat quæ tractat Guid. Pap. *dict. quæst. 199.* [Edictum probat sententiam legistarum etiam in debitore.]

7 Vt negligentibus locus relinqueretur purgandæ negligentiæ, cùm hoc edictum etiam ad præterita traheretur, *l. iubemus, 29. vers. quid enim antiquitas peccauit. C. de test.*

8 Cum confessus sua quodammodo sententia damnetur, *l. 1. D. de confess.* nec vllæ sint partes iudicis in confessum aut consentientem, nisi in condemnando, *l. si conuenerit, 26. D. de re iud.*

9 Vt diximus ex opinione Canonistarum, *in d. cap. vigilanti, & cap vlt. de præscr.*

10 L. 1. D. *de re iudic. l. seruo, 63. cum prætor. D. ad SC. Trebellian.*

DEFINITIO XVII.

Qui bona fide emit à spoliatore præscribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, nisi ex die litis contestatæ, sed habens malam fidem præsumptam præscribit longissimo.

SPoliator nullo tempore præscribit aduersus remedium pontificiis canonibus introductum,[1] propter euidentem malam fidem.[2] Sed si mala fides fuit tantum præsumpta,[3] placet purgari eam præsumptionem tricennali præsciptione; Ideóque agenti nocere tanti temporis præscriptionem.[4] Quod si etiam titulum & bonam fidem possessor habuit, æquum est hactenus meliorem esse illius conditionem, vt decennio inter præsentes, aut vicennio inter absentes possessionem cum proprietate sibi firmiter acquirat,[5] præterquam si emerit à malæ fidei possessore, cum vetus dominus ius suum ignoraret.[6] Eadem distinctio in fructibus adhibenda est. Ersi enim remedium iuris Pontificij competens spoliatis[7] adeo plenum est, vt detur etiam contra titulo & bona fide possidentem,[8] non potest tamen hoc casu fructuum condemnationem inducere, quos bonæ fidei possessor sola perceptio

ceptione propter bonam fidem ſuos fecerit, [9] nimirum ante litem conteſtatam. Nam ex eo tempore cum malæ fidei poſſeſſor fiat, [10] omnes vtique fructus reſtituere debet. [11] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ de Tollens, & hæredum Antonij Chappuis 13. Febr. 1596.

1 *In C. in redintegranda, 3. quæſt 1.*

2 Quæ iure canonico impedit omnem omnino præſcriptionem, etiam quæ ſit longiſſimi temporis, vt dixi ex opinione Canoniſtarum, *Deſin. præced. n. 4. & 9.*

3 Quæ ſolet minùs nocere, quàm mala fides vera & formalis.

4 Ex generalibus verbis, *l. 3. & 4. C. hoc tit.*

5 Eſt enim fauorabilior illa præſcriptio, quæ & titulum habet & bonam fidem. *Not. in dict. l. 3. hoc titul.* Guid. Pap. *quæſt. 416.*

6 *Ex Auth mala fidei, Cod. de præſcr. 30. vel 40. annor.* Menoch. *in remed. poſſ. 15. n. 415. vſque ad n. 426.*

7 *Ex dict. can redintegranda.*

8 Intellige de bonæ fidei poſſeſſore, qui cauſam habuerit à violento detentore, alioqui non eſt dandum hoc remedium contra bonæ fidei poſſeſſorem qui titulum habeat, Menoch. *in dict. remed. 15. recup. poſſ. num. 89. & ſeq.* poſt Bart. *in leg. rem quæ nobis, 15. num. 2.* vbi etiam Ang. *de acquir. poſſ.* Balb. *in l. 2. Cod. de fure.* Alex. late *conſ. 117. & 118. lib. 2.*

9 *L. bona fidei, 48. D. de acquir. rer. domin. l. qui ſcit, 25. §. 1. de vſur.*

10 Quia poſt litem conteſtatam omnes bonæ fidei poſſeſſores ſunt pares id eſt, prædones, *l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante, D. de petit. hared. l. certum, 22. C de rei vindic.*

11 *d. l. certum, & d. §. ſi ante, cum ſimilib.*

DEFINITIO XVIII.

Redimendi ius præſcribitur 30. annis, ſi emptor velit vti iure ſuo, nam ſi nolit vti, & malit retrouendere, nullam eo nomine habet actionem, aliud eſt in tutore.

IVs redimendi toties quoties venditori placuerit, triginta annis præſcribitur, eóque iure vtimur, [1] quia iura omnia, quantumcumque perpetua, tanti temporis ſpatio amittuntur. [2] Sed tamen ſi poſt trigeſimum annum emptor retro vendiderit, aut retrouendere obtulerit, non idcirco conditionem habebit, aut reſtitutionem, quaſi quid indebite fecerit. [3] Licet condictio iis dari ſoleat, qui exceptionem perpetuam, qua tuti erant, omiſerunt. [4] Nihil enim vetat conuentionis poteſtatem vltra trigeſimum annum porrigi conſentiente illo, qui præſcriptionis auxilium prætermiſit, [5] Non tamen huic conſequens erit, vt tutor poſſit vltro pupilli rem retrouendere, cuius redimendæ ius nullum amplius venditori ſupererat. [6] Ex quo enim cœpit pupillus tutus eſſe longiſſimi temporis præſcriptione, cœpit etiam res facta eſſe inalienabilis æque, ac cætera pupilli bona, [7] quæ ſine decreto [8] alienari non poſſunt, Nec quod tutor bonam fidē agnoſcere non prohibetur, [9] ad rem pertinet. Neque enim mala fides eſt, ſi quis exceptione iuſta vtatur, & iure communi, [10] licet dici ſoleat præſcriptionem iniquiſſimum eſſe præſidium. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ſcripſi *Deſin. 1 ſupra* [*Ita Senatus* noſter pronunciauit ex tempore 9. Auguſt. 1612. contra Naudin Auguſtanum ſecutus Boer. *dec. 1.* Nec aliud contra huiuſmodi præſcriptionem remedium eſt, niſi quod Baldi. introduxit vt adhibeatur pactum. Quoties redimendi ius erit præſcriptum redintegretur quaſi ex noua conceſſione & quaſi repetitum *arg. l. repeti 5. D. quibus mod. vſusfr. amitt.*] * Quid tamen ſi quis ſibi exceperit ius redimendi quoties voluerit, & potuerit? videtur quidē hæc adiectio nihil operari cum tacitè inſit, *l. aliquando 107. de cond. & demonſtr.* nec enim quiſquam redimit, niſi qui velit & poſsit, id eſt volēs & valens redimere: ſed tamen magis eſt vt hæc adiectio aliquid operari debeat, & vt hic caſus ſit ex nūmero eorum in quibus expreſſa nocent, non expreſſa non nocent, *l. nonnumquam 52. eod. l. 195. de reg. iur.* Accipienda ergo ſunt pro conditione, *ſi potuero & voluero, vt in l. ſi ita legatum 65. §. 1. de legat. 1.* Ergo probādū erit ab eo qui præſcriptione nititur me aliquando voluiſſe & potuiſſe, vt detur initium præſcriptionis, *l. nepos Proculo 125. de verb. ſignific.* nam in actibus conditionalibus non poteſt incipere præſcriptio ante natam actionem, *l. ſi partem, 19. quemad. ſeruit amitt.* nec proinde ante impletam conditionem, *l. cedere diem 213. de verbor. ſignific.* Cæterum vbi probatum erit me aliquando voluiſſe & potuiſſe, aut ſaltem potuiſſe, proculdubio perinde curret præſcriptio, ſed initium aliquod præſcriptioni ſemper dandum eſt. Quid rurſum ſi contractus ſit pignoratitius, putà ſi cum pacto de retrouendendo ſit coniuncta læſio immodica; non præſcribetur; quia contractus hic creditur fœneratius & ſimulatus, vt dixi *Deſin. 1. num. vlt. ſupra* ex Balbo *in tractat. de præſcript. in 5. parte 4. part. princip. quæſt. 3. in fin.* ſcilicet ſecundum eorum ſententiam qui putant duo illa ſufficere: aliud enim eſt ſecundum aliorum opinionem qui requirunt præterea conſuetudinem fœnerandi, aut quam aliam facti circunſtantiam, iuxta id quod dixi *Deſin. 7. ſupra* plus valere quod agitur. Inter alias autem facti circumſtantias, hæc poteſt eſſe, ſi is qui emit ſub pacto de retrouendo conuenerit, vt rem emptam liceat meliorare, nec enim hoc pacto indiget emptor, qui factus eſt dominus, ſed tantum creditor feratitius, *l. ſi ſeruos 25. D. de pignor act. Ita Senatus* pro ſororibus Perel. contra fratres Barri Geneuenſes 1. Septembr. 1617.

2 *L. ſicut, 3. C. hoc tit.* Niſi ſi qua ſint, quæ ad quadrageſimum vſque annum extendantur, *l. omnes, 4. eod.*

3 Credendus enim potius eſt iure ſuo vti noluiſſe: dicitur enim præſcriptio iniquiſſimum præſidium, cum non habet adiunctum titulum cum bona fide, *Nouell. 9. vt Eccleſ. Rom. cent. annor. gaud. præſcripe.*

4 *L. qui exceptionem, 40 D. de cond. indeb.*

5 Præſcriptio enim requirit factum præſcribentis, & ideo ſi non opponatur, non poteſt ſuppleri per iudicem, Guid Pap. *quæſt. 221.*

6 Quamuis dici ſoleat, quod & verum eſt, non prohiberi tutorem agnoſcere bonam fidem, *l. quoties, 9. §. ſicut, D. de adminiſt. tut.* vt loquitur in *Deſin.*

7 Cum nullam videatur actionem habere is, qui eam habet, quam exceptio aliqua poſſit elidere, *l. nihil intereſt, 112. de reg. iur. l. magis puto, 5. § ſi pupillus alienum, & ſeq. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt. ſin. decret. non alien.*

8 Aliud eſt ſi pupillus ex contractu paterno fuit ad reuendendum obligatus, necdum præterierint tempora petendæ retrouenditionis, *d. l. magis puto, 5. §. ſed ſi pater, & l. 1. C. quand. decret. opus non eſt.*

9 *L. quoties, 9. §. ſicut de admin. tut.*

10 Iuris enim communis executio non habet iniuriam, *l. iniuriarum, 31. §. 1. D. de iniur. l. ſi duorum, 51. de act. empt. l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

11 *Nouell. 9. vt eccleſ. Rom. cent. annor.*

DEFINITIO XIX.

Annua penſio præſcribitur ſpatio centum annorum annuus vero canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei poſſeſſorem.

PEtitionem annuæ penſionis, quam multo ante centum annos conſtitutam & venditam, nec vnquam tamen ſolutam fuiſſe conſtabat, viſum eſt tāti temporis præſcriptione ſummoueri debere. [1] Nec ſolum ſi aduerſus tertios pignorum bona fide poſſeſſores actio hypothecaria, [2] ſed etiam ſi perſonalis contra ipſius venditoris eiuſdémque debitoris hæredes exerceretur, non ob id tantum, quod eo iure, quo nunc vtimur, & Sereniſſimi Ducis noſtri edicto, [3] mala fides defuncti non tranſeat in ſucceſſores, quantumlibet vniuerſales, [4] qui probabiliter ignorare potuerunt, an quod non petebatur deberetur, [5] quamuis ex pontificij iuris ratione, quæ ingentem litium materiam hucuſque præbuit, defuncti conſcientiam exonerare teneatur, [6] verum etiam quod credendum ſit tam longi temporis decurſu intercidiſſe multas probationes earum rerum, quæ medio tempore obligationē adeo vetuſtam, vel ſolutione vel pacto contrario, vel quo alio legitimo modo diſſoluere potuerunt. [7] Quis enim litiū erit finis, ſi poſt tot annos turbare omnia liceat, veterēſque actiones ſiue remiſſas ſiue omiſſas repetere aduerſus eum, [8] qui longe iuſtius poſſit alieni facti probabilem ignorantiam obtendere? [9] Nec eſt contrarium, quod annui canonis emphyteuticarij præſtandi obligatio, quandiu fundus emphyteuticus, vel ab ipſo emphyteuta, vel ab hæredibus eius poſſidetur, nullius omnino temporis, ne quidem centum annorum curriculo extinguitur. [10] Id enim facit cauſa poſſeſſionis, quæ non tam penes emphyteutam, ipſiúſque ſucceſſores, quam penes dominum, quem vulgo directum vocant, perpetuo manere intelligitur, quoúſque interuertatur. [11] Nec proinde initium præſcriptionis hoc caſu dari vllum poteſt, niſi ex die interuerſionis & contradictionis, [12] à quo demum tempore triginta annos ſufficere poſſe placuit, quomodo ſufficerent vtique tertio poſſeſſori, qui nulla indiget poſſeſſionis interuerſione, vt incipiat præſcribere, ſi modo directus dominus poſſeſſionem ſuam ciuilem amiſerit, quæ per decennium haud dubie amittitur, quaſi per obliuionem, tum,

quo

quoque cum alienationem se inconsulto ab emphyteuta factam ignorauit.[13] At personalium actionum alia ratio est. Quæ sicut neque possidenti, neque contra possidentem dantur, sed creditori contra debitorem, ita nullo possessionis vel fauore adiuuantur, vel vitio læduntur,[14] vt post longissimum, nedum, immemoriale tempus possint viuere,[15] nisi cum ex debitoris mala fide potestas & æquitas præscriptionis impeditur.[6] Tributorum fiscalium alia ratio est, quæ placuit nullo temporis spatio præscribi,[17] Siue fauore Principis & fisci, siue quod non quemadmodum vnaquæque res libera, & vt loquuntur, allodialis præsumitur:[18] ita & à publicis functionibus quæ semel impositæ fuerunt immunis credi possit,[19] quamquam nec desunt, qui eam Iustiniani constitutionem, quæ hoc ius nominatim induxit, non putent ad possessores pertinere, qui publicarum functionū onus ignorantes, fundum tributarium sine onere per quadraginta annos possederunt.[20] *Sine die.*

1 Guid Pap. *quæst* 406. incip. *pone quod debes.* Vide Bald. *in l.* 1. *Cod. de annal. except.* Alexand. *consil.* 60. *volum.* 1. Iunge Defin. sequ. [Balb. *in 5. partis 5. partis princip. quæst.* 9 vbi ait ex Baldo *in dict. l.* 1. omne quod sub mundi machina gubernatur renouariin centum annis, quod est tempus longissimum vitæ hominum, ideóque præscriptionem centenariam numquam censeri excluſam. Saluo, inquit, vbi lex vel statutum afficiens rem de cuius præscriptione tractatur prohibet eam præscribi tanquam nullomodo præscriptibilem neque aptam possideri. Sanè ius ipsum feudi ab vno dicente se dominum directum contrà alium per 30. annos si bona fides adsit, multo magis si etiam titulus accedat præscribi posse certum est. *Ita tractatum* in causa D. de la Barre & D. Comitis de Fauerges, Idib. Septembr. 1613.]

2 Quæ hypothecaria contra tertios possessores præscribitur decennio præsentes, & vicennio inter absentes, *l.* 1. *&* 2. *C. si aduers. cred præscr. oppon.*

3 Quod factum est anno 1598. & de quo *Defin.* 16. *supra.*

4 Quamuis dici soleat hæredem etiam ignorantem succedere in vitia defuncti, *l. cum hæres*, 11. D. *de diuers. tempor. præscript.*

5 Cum habeant iustam ignorantiæ causam etiam cum petitur id, quod debetur, *l. qui in alterius*, 42. *de reg. iur.*

6 Vt notant Canon, *in cap. possessor, de reg. iur. in* 6. *& in cap. vigilanti*, Extr. *de præscr.* [quos sequitur Bald. *in* 4. *part.* 4. *partis princ. quæst.* 6. *num.* 2. vbi ob hanc causam constituit eandem rationem emphyteutæ & heredum ipsius vt non magis hi quam ille possint præscribere vllo tempore.]

7 Vnde est quod in antiqnis sola vetustas habet vim, non solùm probationis, sed etiam tituli, *l.* 1. *§. vlt.* D. *de aqu & aqu. pluu. arc. l.* 3. *§. ductus aqua* D. *de aqua quotid. & æstiu.*

8 Cum iura vigilantibus subuenire debeant non negligentibus, *leg. non enim*, 16. D. *ex quibus caus. maior. l. pupillus*, 24. *in fin.* D. *qui in fraud. cred.*

9 *L. vlt.* D. *pro suo*, iunct. *l. quamquam.* 8. D. *ad* SC. *Velleian.*

10 *L. cum notissimi*, 8. *§. vlt. Cod. hoc tit.* ibi, *per quoscunque annos.*

11 *L. male agitur eod. tit. i-si quis conductionis*, C. *de locat. not. in l.* 1. C. *de iur. emphyt. & l.* 1. C. *de seru. fugit.*

12. Crauet. *De antiqu. tempor. part.* 4. *capit. circa promissa. num.* 8.

13 Idem Crauet. *d. part.* 4. *cap. absolutis, quæst.* 8. *numer* 29. post Balb. *de præscr.* 4. *part.* 4. *partis princ. quæst.* 8. *num.* 2. [Vbi concludit non requiri triginta annos, sed sufficere decem inter præsentes ad præscribendum dominium directum saltem in effectu & respectu priuati si res emphyteutica ad extraneum peruenerit & ab eo tanquam allodialis possessa sit. Sicut præscriberetur plenum dominium cum titulo & bona fide & habita distinctione an possessor causam habeat ab authore bonæ vel malæ fidei. Sed sine titulo requiri triginta annos ad præscribendum cum bona fide, *Ex l. si quis emptionis §.* 1. C. *hoc tit.* Itaque nullam possessionis non modo interuersionem sed nec amissionem per obliuionem aut alio modo requirit Balbus ad præscriptionem à tertio bona fide inchoandum siue cum titulo siue absque titulo. Plus dico. Idem iuris fore tametsi pensio annua interim ab emphyteuta quotannis soluta probaretur, dummodo ignorante tertio bonæ fidei possessore. Per textum elegantem *in l. Pomponius* 29 D. *quibus mod. vsusfr. amitt.*]

14 Vitia enim possessionis transeunt in successorem, scilicet vniuersalem, *d. leg. cum hæres*, 11. *de diuers. temp. præscr. l. vnica*, 11. *Cod de acquir. poss.*

15 *L. sicut*, 3. *& l. omnes*, 4. C. *hoc tit.*

16 Vtimur enim hoc casu iure non ciuili, sed canonico propter conscientiam.

17 *L. competit*, 6. C. *hoc tit.* vbi Bart.

18 Propter naturalem rerum omnium libertatem, *l.* 4. D. *de iustit. & iur. l. altius*, 8. C. *de seruit. & aqua.*

19 Quia tributum hoc penditur in recognitionem vniuersalis dominij, vt tractat Bart. *ad d. l. competit.*

20 Cuiac. *in tract. de præscript. cap.* 31. post. Accurs. *ex l. vlt.* C. *de fund. rei priuat.* Gothofr. *ad d. l. competit.*

DEFINITIO XX.

Legatum pensionis annuæ, etiam pio loco relictum, finitur spatio centum annorum, nisi onus sit perpetuum, etiam vltra centum annos.

QVod dici solet legatum pensionis annuæ, etiam pio loco relictum, finiri spatio centum annorum,[1] ad ea legata non pertinet, quæ habent causam perpetuam, & quæ etiam post centum annos durant,[2] vt puta si tale quid legatum sit Franciscanis, aut alteri Ecclesiæ ea lege, vt pro legantis anima quotidie sacrosanctum tremendumque missæ sacrificium offeratur. Quamdiu enim satisfit voluntati & conditioni legatum debetur.[3] Idémque multò magis obtinet, si debitum contractum sit ex contractu vltro, citróque obligatorio, cui ex parte vna iam satisfactum sit. Nam fieri non potest, vt contractus, qui iam ex vna parte impletus est, ex altera præscribatur.[4] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Camber. & Dominæ Ducis du Mayne, & hæredum Dn. Ioannis Perraton aduocati generalis, 27. Nouembr. 1597.

1 Alexand. *consil.* 60. *Omisso multiloquio, volum.* 1. Dec. *consil.* 378. *viso mortuo, ante fin.* Tiraquell. *priuil.* 90. *de priuileg. pia causæ.*

2 Nam ex proportione oneris sumenda est qualitas & quantitas dispositionis, *l. virum ita*, 7. *§. vlt. de reb. dub. l. alumnæ*, 30. *§. ab hæredibus, de adim. legat.*

3 *L.* 1. C. *de legat. l.* 3. C. *de cond. insert.* Aliud ergo erit, si quod aliquando ex facto accidisse vidi, legauerit quis ecclesiæ annuam pensionem in perpetuum sub onere offerendi pro eius anima sacrificij in annum vsque ad centesimum.

4 Ne quis ex alterius iactura locupleretur contra *l. nam hoc natura*, 14. D. *de cond. indeb. l. iure naturæ*, 206. *de reg. iur. l. liberalitatis*, 16. *§.* 1. *de vsur. l. ex empto*, 11. *§. vlt. & l. bona fides*, 50. D. *de act. empt. l. cum te*, 6. C. *de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO XXI.

Nec tertius possessor, nec hæres vniuersalis, potest præscribere post qualemqualem debiti agnitionem.

SVfficit agnitam semel fuisse obligationem etiam à tertio possessore, licèt numquam secuta solutio sit, ad hoc[1] vt præscriptio impediatur. Quoniam agnitio illa obligationis non solùm inducit malam fidem ex scienria debiti,[2] sed etiam facit, vt appareat noluisse præscribere illum, qui obligationem agnouit.[3] Itaq; nocet agnitio illa, non tantum ei ipsi, qui solui debitum voluit, sed etiam ipsius successori vniuersali,[4] licet alio etiam iure rem obligatam tenenti, *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non enim habet locum præscriptio decennij contra creditorem, nisi in fauorem tertii possessoris, qui titulum habeat & bonam fidem Bald. *in tract. de præscript. 4. part. 4. patris principalis qu* 3. quem refert & sequitur Menoch. *remed.* 14 *de recup poss. n vlt in fin.*

2 Numquam enim actus operantur vltra intentionem agentium *vulg. l. non omnis*, 19. D. *de reb. cred.*

3 In quem scilicet etiam ignorantem transit mala fides defuncti, *l. cum hæres*, 11. D. *de diuers. tempor. præscr.*

4 Nec enim potest quis venire contra factum suum aut contra factum defuncti, ne quidem ex alio & nouo iure. *l. ersi* 10. D. *de distract. pignor. l. cum à matre 4. vbi not.* C. *de rei vindicat.* Iunge Defin. 24. *infr.*

DEFINITIO XXII.

Tempus redimendi ex contractu non currit, quamdiu probabiliter dubitari potest de viribus & validitate contractus.

COnuenerat vt ad certam diem pecunia solueretur, & ni soluta esset, *vt ex nunc prout ex tunc*,[1] fundus Cornelianus in solutum datus haberetur adiecta etiam clausula con-

Source : BIU Cujas

constituti, sub hoc tamen pacto, vt debitori intra triginta annos redimendi ius saluum superesset. Possessio per constitutum translata quidem fuerat,[2] sed corporalis possessio nõ fuerat perita ante vicesimum annum.[3] Ab eo temporalis cœpta,& in quadragesimum vsque annum protracta fuerat reluctante debitore & eius hærede. Quo tamen condemnato, quærebatur an saluum haberet ius redimendi? Plerique putabant habere, propterea quod quamdiu dubitare probabiliter potuisset an contractus valeret, non debuerat cogi redimere,[4] nisi per euidentem calumniam & contumaciam litis occasio captata esset.[5] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Carde, 12. Decemb. 1596. Senatus tamen nihildum pronunciauit.

1 De cuius clausulæ vi & potestate vide *Defin. 33 supr. de acquir. possess.*

2 Et quidem non tantum naturalis, sed etiam ciuilis, *l. quod meo 18.* vbi Alex. & alii, D. *de acquir. poss.*

3 Nec enim corporalis possessionis apprehensione indiget is, qui per constitutum habet iam & ciuilem possessionem & naturalem, vt dixi *Defin. 39. n. 22. supra de acquir. possess.*

4 Prius enim debet constare de viribus contractus, quam tractari de illius executione & implemento.

5 Numquam enim debet prodesse lis per calumniam & tergiuersationem instituta, *l. in summa 63. §. 1. D. de cond, indeb. l. tutor 41. de vsur. l. vlt. de re iud* Contra vero nihil potest imputari ei, qui probabilem habuit litigandi causam, tametsi tandem succubuerit, *l. qui solidum 58. §. 1. de leg. 2.*

DEFINITIO XXIII.

Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo hærede etiam in præiudicium fideicommissarij.

NEgligentia hæredis, qui rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendendo redimere potuit, nec redemit, nocet fideicommissario etiam ignoranti,[1] & currunt aduersus vtrúmque tempora præscriptionis cœptæ contra defunctum. *Ita Senatus* in causa N. Chabert, contra hæredes Francisci Grilliet procuratoris,

1 L. *si hæres 70. §. si temporalis*, D. *ad* SC. *Treb.*

2 Iniquum esset eum, qui cum fideicommissario non contraxerit, expectare fideicommissi restitutionem, *argumen. l. 3 D. quibus ex caus. in possess. eat.* & ignorantiam fideicommissarii captiosam esse ei, qui diligenter sibi prospexerat, *argum. l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo*, D. *qua in fraud. cred. l. 3. D. de separat.*

DEFINITIO XXIV.

Solutio quamuis probata per solam creditoris priuatam scripturam interrumpit præscriptionem.

NOn potest quis opponere præscriptionem longissimi temporis aduersus creditorem agentem ex chirographo, si medio tempore interrupta probetur præscriptio[1] per solutiones à debitore factas siue sortis siue vsurarum,[2] licèt non probentur solutiones, nisi per scripturam creditoris,[3] si modò non proponantur falsæ aut per fraudem creditoris scriptæ ad summouendam præscriptionem.[4] Quod ipsum ex qualitate & antiquitate scripturæ per ocularem inspectionem aut si quid dubij est per proborum relationem diiudicandum est.[5] *Ita Senatus* pro Claudio Rybet procuratore. Ex tempore 3. Iulij 1612.

1 Qualiscumque enim sufficit interruptio tanquam fauorabilis, quoniam præscriptio hæc odiosa est, quod, nec titulum requirat, nec bonam fidem, *l. 3. Cod. hoc titul.* Guid. Pap.

2 Per has enim solutiones agnoscitur debitum quod sufficit ad interrumpendam præscriptionem *Def. 21. supra. hoc tit.*

3 Quamuis regulare sit vt priuata cuiusque scriptura pro eo fidem facere non debeat, *l. 5. l. exemplo 7. C. de probat.* Hæc enim scriptura de qua agimus primò & per se ac directo fidem facit contra scribentem ad probandam solutionem. Pro scribente autem non nisi per consequentias ad probandam interruptionem præscriptionis, quæ iuris magis quàm facti est. Multa autem per consequentias permittuntur quæ directo & per se non permitterentur, *l. 1. D. de author. tutor.*

4 Nemini enim dolus suus prodesse vnquam debet, at neque alteri *l. ne ex dolo 12. & pass.* D. *de dolo*, *l. procurator 11. §. 1. D. de doli mal. except.*

5 An scilicet recens scriptura proponatur, quam credibile sit, non ita dudum essictam, an verò careat omni fraudis suspitione: quæ minor certe erit si creditor, qui scripsisse dicitur, iam defunctus proponatur. Maxime verò si debitum ex chirographo tantum petatur, non ex publico instrumento. Quo casu imputari, magis posset, debitori, cur soluendo nõ etiam publicam fidem notarij implorasset, vt dissoluatur obligatio eo modo, quo est colligata, *arg. l. testiũ. 7. C. de testib.* Quãuis nec hoc casu id necesse sit. Plane si ex eodẽ chirographo vel alio instrumẽto, cui præscriptio obiicitur aliquid exigendum supersit quod nondũ præscriptũ fuisse constet, vix audiendus est debitor qui pro cæteris obiiciat præscriptionem. Sufficit enim subesse vel in minima re actionem vt ius ex eo contractu aliquando natum conseruetur. Potuit enim posterioris debiti causa creditorem remorari ne tam citò pro priore ius suum exequi voluerit sciens vtique ius suum durare. *arg. l. sicut 8. § non videtur, D. quibus mod. pignor. vel hyp soluit l. Stichum 95. §. quod vulgo D. de soluit.* Et ita in proposita facti huius specie decisum fuit à Senatu. Vide Bart, *ad l. Celsus D de vsucap.* Excipe annua debita in quibus vnoquoque anno incipit noua præscriptio in annum vsque trigesimum *l. cùm notissimi 8. §. vlt. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 406.* pone quod debes.

DEFINITIO XXV.

Interrumpitur præscriptio contra fideicommissarium siue actum siue transactum sit cum hærede, aut si quis agere prohibitus sit.

TRansactionem factam cùm hærede, qui rogatus erat de restituenda post mortem suam hæreditate, placuit sufficere ad interrumpendam præscriptionem etiam aduersus fideicommissarium quamuis inauditum nec vocatum,[1] cùm nihil possit imputari creditori hæreditario qui cum eo transegit vel egit quem solum tum habuit legitimum contradictorem.[2] Item multo magis probandum est si ea persona cui siue dotis, siue alterius debiti actio competebat prohibita fuit petere vsque ad certum tempus.[3] Nec enim dubitandum est quin solum illud tempus præscriptioni subtrahendum sit quo agi non potuit.[4] *Ita Senatus* in causa D. d'Aruffan contra D. de Monsaint Iean mense Iul. 1513.

1 Nam & sola heredis negligentia in agendo noceret fideicommissario *l. si hæres 70. §. vlt.* D. *ad* SC. *Treb.*

2 L. *vltim. in fin.* vbi est text. in fortioribus terminis D. *de transact.*

3 Additur enim plerumq; tempus fauore heredis eiusdémque debitoris vt tardiùs conueniatur, quamus etiam interdum fauore creditoris, vt *in l. eum qui 16. de ann. legat. l. 3. §. cum Palladius. Devsur. l. si ita relictum 45. §. Pegasus de leg 2.*

4 Maxime secundum vulgare nostrorum brocardicum ex quo non valenti agere non currit præscriptio *l. 1. §. vlt. Cod de annal. except. l. in rebus 30 §. 1. C. de iur. dot. l. cùm lex 56. D. de adilit. edict.*]

TIT. XIV.

DE SENTENT. PRÆFECT. prætor

DEFINITIO I.

Ciuilis supplicatio necessaria est ad impugnandum arrestum etiam nullum, nisi facti error allegetur.

ADVERSVS auctoritatem Senatusconsulti non potest condemnatus obiicere errorem iuris, nisi error quoque facti interuenerit.[1] Neque enim credendus

dendus est supremus ordo, qui iura omnia habet in scrinio pectoris, [2] errasse in iure. [3] Itaque solum illud remedium condemnato supereſt, vt vel ciuilem, quam vocant, supplicationem porrigat, [4] vel in facto erratum dicat probetque. [5] Quod si minus rite peracta sint prioris iudicij solemnia, vt nullitatis vitio iudicatum laborare videatur, [6] non tamen ea res sufficiet rescindendo iudicato, quia liberum est Senatui, qui ipse ius facere potest, [7] à solito iudiciorum ritu, quoties causam aliquam subesse videt, recedere: neque à litigatoribus cur ita faciat, interrogari potest, quippe cum nec aliter Princeps ipse iudicaturus fuisse existimetur. [8] At neque si alia ratione iudicatum nullitatis arguatur, audiendus erit condemnatus ni probet bonam se in principali negotio fouere causam. [9] Nam & hoc pertinet ad rerum iudicatarum auctoritatem, vt non magis sine effectu quam sine causa rescindantur. [10] *Ita Senatus* pro D. de Bressieu contra D. de Chastillion, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Intercedente namque errore facti aliud est, cum facti interpretatio etiam prudentissimos possit fallere, *l. 2. D. de iur. & fact ignor.*

2 Exemplo eius, quod de Principe scriptum est *in l. omnium 19. C. de testam.* Sunt enim Senatores pars corporis Principis, *l. quisquis 5. C. ad l. Iul. maiest.*

3 *L. præfect. 17. D. de minor.*

4 *L. vnic. C. hoc tit.*

5 Quam pragmatici nostri erroris propositionem appellant.

6 Quod potest fieri ex variis causis, ex quibus sententiæ possunt dici nullæ De quibus vide Ferrar. *in form. execut. sent. diffin. in verb. sapiens & egregius, n. 8.*

7 *L. non ambigitur 9. D. de legib.*

8 Cognoscit enim Senatus vice Principis, vt olim præfecti prætorio, *l. 1. §. his cunabulis D. de offic. præf. prat.*

9 Cui enim bono esset reuocari sententiam prætextu nullitatis, si idem ipsum postea pronunciati oporteret? Vide Ferrar. *in form. appellat. à sentent. diffin. in verb. fuisse & esse nullam, n. 8*

10 *L. seruo 65. §. cum prætor D. ad SC. Trebellian. & tot. tit. C. sent. rescind. non poss.* Vide Rebuff. *in tract. de ciuil supplic. per tot.*

DEFINITIO II.

Etiamsi redditum sit arrestum cum falso procuratore, necessaria tamen est ciuilis supplicatio.

ETiamsi Senatusconsultum latum sit aduersus indefensum, id est, qui verum procuratorem non habuit, [1] semper tamen necessarium est ad eius vim labefactandam remedium ciuilis supplicationis. [2] Ideoque interea mandandum erit executioni, nō secus ac si contra verum procuratorem redditum, sed ex alia causa rescindendum esset. Id enim postulat auctoritas rerum iudicatarum, [3] absurdumque videretur de Senatusconsulti viribus citra supplicationem disputari, cum de nullitate sententiæ à qua possit appellari, [4] non nisi per appellationem interpositam hodie tractari oporteat. [5] *Ita Senatus* in causa N. Laboret contra Bartholomeum Magnecium, 10. Calend. Maij 1594.

1 Nec enim falsus procurator verus defensor dici potest: *l. licet, vbi not. Cod. de procurat.* Et indefensus est, qui neque per se, neque per alium legitime defenditur, *l. contra 54. D de re iudic.*

2 Rebuff. *in d. tract. de ciuil supplicat.*

3 *L. seruo 65. §. cum prætor D. ad SC. Trebell. cum similib.*

4 Quod enim præstat appellatio cum agitur de sententiis, à quibus potest appellari, id præstat supplicatio, cum de aliis tractatur, à quibus non potest appellari, *l. vnic. D. hoc tit. l. præfecti 17. D. de minor.* [Obserua tamen non semper faciendam Senatusconsulti executionem pendente supplicatione ciuili. Quid enim si executio futura sit irreparabilis, puta si agatur de Pœna corporali aut existimationis, vt apud Paponium *in syntagm lib. 19 tit. 8. De la force des ingemens num. 8.* Aut de pecunia quidem sed soluenda egeno, qui si tandem in causa ciuilis supplicationis succumberet, non posset reddere quod accepisset? Interim igitur inhibenda erit executio, Nisi paratus sit victor in hoc posteriore casu satisdare de pecunia restituenda, cùm hoc remedio vtrique consultum esse facile possit. *Ita Senatus* in causa procuratoris fiscalis Episcopi Maurian. & Oliet. 3. Id Sept. 1612.]

5 Sublata enim hodie est via proponendæ nullitatis, nisi per viam appellationis.

DEFINITIO III.

Multum interest, an arrestum latum sit contra eum, qui nullum habuit procuratorem quasi habuerit, an simpliciter aliqua ipsius mentione facta?

NOn idem est, si is, qui procuratorem nullum habuit, Senatusconsulti tamen verbis nominatus sit inter cæteros, dum ne aduersus eum nominatum Senatusconsultum redditum sit, quasi aduersus eum qui procuratorem habuerit in eam ipsam litem constitutum. [1] Neque enim, quod solum nominatus sit, facere debet, quo minus videri debeat res inter alios acta & iudicata, [2] cum ipse neque per se, neque per procuratorem iudicio adfuerit. [3] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi & Capituli Bellicensis, 9. Calend. Decembr. 1594.

1 Quo casu videtur pronunciatum saltem tacite, in ea causa fuisse constitutum procuratorem eum, qui comparuit tanquam procurator, & ideo necessaria est ciuilis supplicatio, vt diximus *Defin. præced.*

2 Quæ proinde aliis nec vocatis, nec auditis obesse non debet, *tot. tit. Cod. res inter alios act. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

3 *L. penult. C. si aduers. rem iudic.*

DEFINITIO IV.

CVm Senatusconsultum, aduersus quod ex diplomate porrigitur ciuilis supplicatio, prius mandari debeat executioni, quam admittatur ciuilis supplicatio propter auctoritatem rerum iudicatarum, [1] nec minus pro expensis litis, si victori adiudicatæ sint, quam pro debito principali, [2] quæsitum est, si à taxatione expensarum appellatum sit per condemnatum, qui tamen fiduciariam, & vt loquuntur prouisionalem solutionem offerat sub onere satisdationis pendente appellatione, [3] an satis facta iudicati executio videatur, vt supplicationi via patere possit? Dubitationem facit, quod alioqui futurum sit, vt condemnato præcludatur via appellandi à taxatione expensarum, quod nequaquam admittendum est. [4] Quod si dicas, condemnato eidemque supplicanti permissum esse, vt saluo iure appellationis & repetitionis, si male taxatum pronunciabitur, soluat statim quicquid taxatum est, remisso victori onere satisdationis, [5] in promptu contradictio est. Quid enim si victor sit non soluendo, & impar restituendis sumptibus, [6] quos male & ex immodica taxatione perceperit? [6] Placuit tamen non prius videri mandatum executioni Senatusconsultum, quam de expensarum taxatione & appellatione de ea re interposita cognitum & pronunciatum, quia nihil actum videtur, quamdiu aliquid restat agendum. [7] Proinde nec interea audiendum eum, qui per ciuilem supplicationem impugnet iudicatum. Nec si paratus sit satisdationis onus victori remittere, nisi ab appellatione quoque discedat, [8] non quod appellationis viam ei præcludi æquum sit, si appellationem prosequi malit, [9] sed vt intelligat, non esse interea sibi apertum aditum ad supplicationem ciuilem proponendam, cum ea appellatio plenam iudicati executionem remoretur. [10] *Ita Senatus* in causa Laurentij Bruni fiscalis apud Augustanos procuratoris, contra Andream Tillier Præpositum de Monioux, 14. Cal. Aug. 1595.

1 Quæ auctoritas rerum iudicatarum in earum executione non in pronunciatione consistit, *l. seruo 65 §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

2 Ita, vt quamdiu vel obolus vnus deest, non possint aperiri tabulæ ciuilis supplicationis.

3 Exemplo eius, quod scriptum est *in l. 1. & tot. tit. D. si cui plus quam per leg. falcid.*

4 Cum per appellationem iniquitas iudicati plerunque corrigatur, *l. 1. D. de appellat. præst. l præfecti: 7 D. de minor.* Nec enim publice prodest legum adminicula singulis denegari, *l. vnic. C. hoc tit.* Ponimus autem factam

ctam taxationem expensarum non à Senatu, à quo non posset appellari sed à Recuperatore, & vt vocant, Commissario in eam rem dato, à quo appellatur ad Senatum,

5 Quasi debeat ei sufficere quod habiturus sit repetitionem.

6 Nulla siquidem videtur esse actio quam debitoris excludit inopia [*L.6.D.de dolo.* Sic *in l.supra 11.§.apud Ferocem, de aqua & aqua pluu. arc.*]

7 *Vulg.l.pen.in fin.C.de his qua vt indign.*

8 Cum appellatio executionem impediat, adeoque extinguat iudicatum, *l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill.furti 6.§.1.D.de his qui not.infam.*

9 *d.l.1 D.de appell.*

10 Itaque non de alio conqueri debet, quam de seipso, qui hoc maluisse videtur.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest reuocari arrestum citra viam ciuilis supplicationis.

ADuersus Senatusconsultum, inter procuratorem Principis & Imperatorem dignitatis aut officij cuiuspiam redditum, non est necessaria ciuilis supplicatio, [1] sed sufficit iuberi Senatum à Principe, vt nil obstante eo Senatusconsulto contra statuat. [2] Maxime vero si procurator generalis consentiat. [3] Nam ciuilis supplicationis vsus eo duntaxat casu necessarius est, quo inter priuatos collitigatores fuerit pronunciatum. [4] *Ita Senatus* pro illustri D.Hieronymo de Lambert Equite Senatorio, 16.Cal.Decemb. 1595.

1 Etiamsi id agatur maxime, vt Senatusconsulti auctoritas infringatur, quod certe valde singulare est.

2 Quod hoc casu ad solum Principem res pertineat, qui vtique liberum de suis rebus disponendi arbitrium habet, quod etiam priuatus quilibet haberet, *l.in re mandata 2. Cod.mandat.*

3 Nec enim consentienti vlla fit iniuria, *l.in diem 9 §.1.D.de aqua & aqua pluu.arcend.*

4 De re scilicet ad priuatorum negotium & vtilitatem pertinente, quo demum casu locum habent edicta, quæ apud nos facta sunt de arrestis post porrectam ciuilem supplicationem interim exequendis.

DEFINITIO VI.

Solutio non potest allegari post arrestum, quo fuit pronunciatum de non solutione, siue expressim de eo pronunciatum sit siue per relationem ad sententiam.

APud Senatum conuentus quis vt solueret, allegauerat solutionem, nec probare potuerat, [1] ob deperdita fortassis eo tempore instrumenta, & ideo fuerat condemnatus: [2] si postea nanciscatur probationes, eget remedio supplicationis ciuilis, cuius tum maxime vtilis vsus est, cum ex nouis instrumentis iudicatum rescindi debet. [3] Nec ad rem pertinet, quod dici solet exceptionem solutionis, quia non impugnat iudicatum, opponi quandocumque posse in executione iudicati. [4] Id enim tum verum est, cum ante sententiam non fuit allegata, nec super ea pronunciatum. [5] Quid ergo, si Senatus nihil de eo nominatim pronunciauerit, sed tantum sententiam prioris iudicis, quia id ipsum continebatur, confirmauerit, ex causa fortassis desertæ appellationis, [6] an sufficiet refundi expensas desertæ litis appellatoriæ, vt integrum sit probari solutionem? Minime, quia tantæ auctoritatis, eiusdemque potestatis est eiusmodi Senatusconsultum, quantæ esset, si ea ipsa omnia expressim contineret, quæ inferioris iudicis sententia expresserat. [7] Id enim est, quod nostri iactitant, relatum inesse in referente cum omnibus suis qualitatibus. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 17. Cal.Decemb. 1596.

1 Cum tamen probanda sit solutio ab eo, qui allegat, quoniam est facti, *l.1.C.de probat.*

2 Reus enim suam exceptionem probare debet, cum in ea sit actor, *l.in exceptionibus 19.D.eod.*

3 Alioqui proponendum est remedium, quod vocant restitutionis, aut proponendus error facti. Cæterum citra viam ciuilis supplicationis non magis potest rescindi iudicatum prætextu instrumentorum postea repertorum, quam transactio, *leg.sub prætextu 17. & ibi not. Cod. de transact.*

4 Sicut & cæteras, quæ iudicatum non impugnant, *l. sunt qui 16. & sequentib. D.de re iud. l.cum milite 16 §.1. & seq. D.de compensat.*

5 *L.quod in diem 7.§.1.eod.tit.§.2.de neg.gest.*

6 Appellatio siquidem deserta pro non interposita habetur, & ideo postquam pronunciatum est desertam fuisse appellationem, nihil aliud faciendum supereset, nisi vt confirmetur iudicatum, quasi quod transierit in rem iudicatam.

7 Nihil enim refert, an quid certis verbis exprimatur, an per demonstrationem & relationem ad aliam rem certam, *vulg.l.certum 6.D. de rebus cred.*

8 *Vulg.l.asse toto 77.de hær.instit.*

DEFINITIO VII.

Potest Senatus iudicare secundum conscientiam, & non semper secundum allegata & probata.

SEnatus, quia supremus magistratus est, [1] tenetur iudicare secundum conscientiam potius, quam ex mera nimiaque iuris subtilitate. [2] Itaque cum mulier, quæ contra Senatusconsultum intercessisse dicebatur, conueniretur ex intercessione, & aduocati obiicerent exceptionem Senatusconsulti Velleiani, illa vero Senatores priuatim adeundo fateretur se debere paratamque soluere, si competens dilatio daretur ad pecuniam explicandam, visum est, si aliud nihil obstaret, posse illam & debere condemnari. [3] An & idem erit, si talis mulier proponatur, quâ notorium sit solitam mariti res & bona omnia pro arbitrio gerere? Vtique si hoc allegatum fuerit, licet non probatum. [4] Sed hoc parcius, & ita demum, si sciât omnes Senatores. [5] Alioqui non facile à iuris præsumptione recedendum est. [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 20.supr, ad Velleian.

1 Quippe qui ius reddat vice Principis quomodo olim præfecti prætorio, *l.1.§.his cunabulis, D.de off.præfect.prat. l.aduers. 3.C.si aduers. rem iudic.*

2 Anton.Tessaur. *in præf.decis.Pedem.num. 31.* post Olasc. Cacher *decis.Guid.Pap.qu.29.*

3 Quamuis ex actis litis nihil tale probaretur.

4 Notorietas enim releuat quidem ab onere probandi, sed non allegandi, *Gloss. notab. in cap. appellanti de appellat.* Guido. Papæ *qu. 221. n.4.** de hac materia notorietatis est glossa celebris, *in c.vestra duxit 7. extra de cohabit.cleric. & mul* vbi ait triplex esse notorium facti, iuris, & præsumptionis.

5 Qui enim ignorant, non coguntur nec debent pro vero habere, quod alii dicunt se scire.

6 Quæ illa est, vt pecunia numerata mulieri credatur peruenisse ad maritum tanquam ad potentiorem, si maritus præsens fuit, *Ex not.ad l.§ cum dotem 22.§.transgrediamur, D.solut. matrim.*

DEFINITIO VIII.

Interdum necessaria est contra arrestum ciuilis supplicatio etiam ei, qui nec auditus fuit nec vocatus.

SI Senatus audito procuratore generali, permiserit publicationem litterarum, quas monitorias appellant, [1] non est audiendus aduersarius contra quem impetratæ sunt, si ab ea publicatione tanquam ab abusu prouocare postea velit, licet abusus reuera interuenerit, nec in ea publicatione permittenda vel deneganda auditus ille sit. [2] Obstat enim auctoritas Senatusconsulti, [3] & consequenter necessaria illi est ad appellandum ciuilis aduersus arrestum supplicatio. [4] *Ita Senatus* in causa Michaëlis Frete, contra fratres Dinat, 5. Calen. Decemb. 1595.

1 Quarum vsus maxime solet esse necessarius ad habendas facti probationes.

2 Quamuis soleat dici, res iudicatas non aliis nocere, quam qui fuerint auditi vel saltem euocati, *l.de vnoquoque 47. D.de re iud.l.1.& tot. tit.C.int alios act. & iudic. aliis non nocet.*

3 Quæ non patitur vt per abusum possit dici factum id, quod factum est Senatu expressim permittente, *l.Gracchus 4. C.ad l.Iul. de adult.l.qui auctore 137.de reg.iur.*

4 Propter auctoritatem arrestorum & rerum à supremo magistratu iudicatarum, vt dixi *Defin.4.3.*

DEFINITIO IX.

De ciuilibus litteris impetratis aduersus Senatusconsultum, quo qui condemnatus fuerat tanquam spoliator ad restitutionem possessionis & fructuum.

Source : BIU Cujas

Literas ſupplicationis, & vt vocant, reuiſionis, quibus Senatuſconſulti auctoritas impugnatur per allegationem erroris,[1] qui non in iure, ſed in facto interuenerit,[2] certum eſt eo caſu locum non habere, quo non niſi de poſſeſſorij iure pronunciatum fuiſſe proponatur.[3] Id enim Principum noſtrorum edictis diſerte cautum eſt, vt & apud Gallos conſtitutionibus Regiis,[4] non obſcura nec mala ratione. Nam cum ſit plane odioſum remedium, quod erroris exprobrationem continet,[5] ſufficere debet condemnato, quod habeat ſalua petitorij iura, quorum poteſtate conſequi poſſit, vt quod Senatus in poſſeſſorio pronunciauerit per contrariam pronũciationem in cauſa petitorij ſecutam reuocetur, addita etiam fructuum omnium reſtitutione ex die litis in poſſeſſorio conteſtatæ.[6] Sed an idem dicendum ſit, ſi contra Senatuſconſultum ciuilis ſupplicatio porrecta fuerit, dubitari non ineleganter poteſt, cum ſit remedium hoc minus odioſum, tanquam quod non erroris, ſed nouorum inſtrumentorum allegatione nitatur,[7] quæ ſi priore iudicio viſa fuiſſent, credibile ſit, eoſdem ipſos iudices aliter fuiſſe iudicaturos. Vnde & ciuilis ſupplicatio vocatur, ne quis inciuilem forte ac odioſam eſſe putet.[8] Ex eoque nimirum differentiæ variæ proficiſcuntur inter ciuilem ſupplicationem & erroris propoſitionem.[9] Quarum vna illa eſt, quod per ciuilem ſupplicationem nulla lis pendere intelligitur, quæ per propoſitionem erroris haud dubie induceretur.[10] Item quod aduerſus Senatuſconſultum interlocutorium ciuilis ſupplicatio porrigi poteſt,[11] at erroris propoſitio non poteſt.[12] Verum nec illud negari poteſt, ciuilis quoque ſupplicationis auxilium extraordinarium eſſe,[13] cui proinde locus nullus relinquitur, cum ordinarium comperit.[14] Ordinarium porro illud eſt, quod poſt rem de poſſeſſione iudicatam proprietatis quæſtio per nouam litem ſic exercetur, vt poſſeſſorium per petitorium abſorbeatur.[15] Magis tamen eſt, vt ciuilis ſupplicatio in hoc quoque caſu admittenda ſit,[16] propterea quod nouorum inſtrumentorum allegatio faciat, vt non noualis, ſed ea ipſa, quæ ante fuerat, durare adhuc exiſtimetur.[17] Id vero tum maxime obtinet, cum vel dolus malus victoris in priore iudicio interueniſſe probatur,[18] vel ea prioris iudicati ratio fuit, vt nec ſi victus in poſſeſſorio tandem obtineat, in peritorio pleniſſimã indemnitatem ſit conſecuturus.[19] Finge actum eſſe contra te condictione ex Canone Pontificio, quo ſpoliatis ſuccurritur aduerſus ſpoliatorem, teque condemnatum fuiſſe ad fructuũ omnium reſtitutionem, quotquot à die obiectæ ſpoliationis percepiſſes:[20] nemo dixerit, vincentem poſtea te in petitorio poſſe ideo conſequi, vt fructus omnes, quos ex prioris iudicati auctoritate perſolueris, tibi reſtituantur.[21] Niſi forte quis putet eo prætextu reſtituendos quaſi ab aduerſario tuo poſt litem in poſſeſſorio conteſtatam perceptos,[22] ſed cum non tã iure poſſeſſionis, quam odio ſpoliationis, & ex iudicato percepti ſint, fieri certe nequit, vt ſalua iudicati auctoritate reſtituantur.[23] Infringendum igitur eſt Senatuſconſultum, idque vel remedio ſupplicationis ciuilis, ſi qua inſtrumenta noua proferantur, vel propoſitione erroris, ſi quis error interueniſſe probari poſſit. Quo caſu nec litteris ciuilibus poſſe locum eſſe placet.[24] Cæterum ſi fructus victori adiudicati reſtitutique ſint tanquam ſpoliato, quem tamẽ numquam ſpoliatum fuiſſe poſtmodum apparent, an non plane iniquum ſit nullam eorum repetitionem eſſe?[25] Erit vero id multò certius & indubitatius, ſi ponas etiam dolo victoris extortam fuiſſe condemnationẽ, qui dolus arguatur ex nouis inſtrumentis, quæ prius fuerint ſiue à Senatu, ſiue ab ipſo quoque victore ignorata. Numquam enim dolus impunitus eſſe debet,[26] tantũ abeſt, vt ex eo lucrũ ſentire doloſus debeat.[27] An ergo ita pronunciãdum erit hoc caſu, vt victor condemnetur ad fructus omnes, quos ex iudicato perceperat, victo reſtituendos?[28] aut vt res ipſa, de cuius poſſeſſione ac proprietate controuerſum eſt, ei, qui ſpoliator dicebatur, adiudicetur cum fructuum omnium reſtitutione?[29] Minime vero, ſed ita erunt concipienda Senatuſconſulti verba, vt prius iudicatum non minus quod ad ipſam ſpoliationis cauſam, quã quod ad fructus, quorum adiudicationi ſpoliatio colorẽ dederat, ſubuertatur.[30] Id autem vt fiat, pronunciandũ eſt eo prorſus modo, quo ſi nullũ Senatuſconſultum præceſſiſſet, ita nimirum, vt nulla prioris iudicati habita ratione, quod Pragmatici noſtri dicunt, *ſans s'arreſter à l'arreſt*,[31] is, quem ſpoliatum fuiſſe pronunciatum erat, à propoſita ex canone Pontificio ad recuperandam poſſeſſionem actione ſummoueatur,[32] & in conſequentiam neceſſariam, ad fructuum omnium, quos quaſi ſpoliatus perceperat, reſtitutionem condemnetur.[33] Incipiunt enim penes illum eſſe ſine cauſa, & ideo reſtitui debere, quod ille non tam hodie victus, quam victor numquam fuiſſe videatur.[34] Neque tamen ſuperioribus conſequens erit, vt eos quoque fructus, quos ex die prioris iudicati perceperit, reſtituere debeat, niſi qui etiam poſt litem conteſtatam percepti probabuntur. Nec enim poſterioris Senatuſconſulti poteſtas tanta eſſe poteſt ad prioris memoriam delendam, vt poſſit negari bona fide iuſtoque titulo percepros eſſe fructus qui Senatu auctore percepti fuerunt,[35] quamuis iudicati prioris titulus poſt rem ex ciuili ſupplicatione in contrarium iudicatam ad non titulum reductus videri poſſit.[36] Nam & ſublato titulo ſufficit bonã fidem ſupereſſe, vt ſaluum ius ſit fructuum retinendorum.[37] Itaque, quod mirum ſane eſt, plus iuris habet, qui poſteriore loco ſuccubuit, quantum ad eos fructus attinet, qui nunquam adiudicati fuerunt, quam quod ad eos ipſos, quos ex adiudicatione percepit, retinendos.[38] Adeo fortior eſt & *in hanc rẽ* potentior auctoritas iudicati quam adiudicationis, nempe quoniam adiudicatorum retentionem ſolæ rei iudicatæ auctoritas tuetur,[39] quæ per maiorem poſterioris Senatuſconſulti auctoritatem labefactatur & corruit.[40] eorum vero, qui ex iudicati die percepti ſunt, etiam bona fides poſſidentis,[41] quæ tantum prodeſſe ſolet, quantum ipſa rei veritas ad fructuum acquiſitionem.[42] Planè qui poſt litem ex ciuilibus literis conteſtatam fructus percepti ſunt, dubitari non oportet, quin veniant in reſtitutionem, tanquam mala fide percepti[43] quia quod dici ſolet, nullam ex propoſita ciuili ſupplicatione induci litis pendentiam,[44] ad fructuum cauſam non pertinet, quorum acquiſitio per ſolam controuerſiam, ſi qua mora ſit, impeditur, tanquam exinde facto malæ fidei poſſeſſore.[45] Per ciuiles porro litteras ſi non litem, certe controuerſiam ſaltem induci certum eſt.[46] *Ita Senatus* in cauſa viri Clariſſimi & in Senatu noſtro Aduocati generalis meritiſſimi contra D. Pignerium Aduocatum, Prid. Cal. Iul. 1605.

1 De quibus vide tractatum elegantem Petri Rebuff. *de ſupplicat. ſeu error propoſit. tom.* 1.

2 Quia ad errorem iuris proponendum nemo admittitur contra Senatuſconſultum, Rebuff. *in præfat. d. tract. quæſt.* 9. *n.* 70. *ex l. præfecti* 27. D. *de minor.* At facti interpretatio etiam prudentiſſimos fallit, *l.* 2. D. *de iur. & fact. ignor.*

3 Rebuff. *ibid. art.* 3. *gloſſ. vnic. & in tract. de ſupplic. quæſt.* 9. *in præfat. num.* 65.

4 Conſtitutionis verba vide apud Rebuff. *de art.* 3. Obſerua tamen ſententiam latam, ſuper poſſeſſorio, definitiuam eſſe, non interlocutoriam, Guid. Pap. *quæſt.* 37. ex Bart. *in l. poſt ſententiam*, C. *hoc tit.*

5 Rebuff. *in tract. de liter. ciuil. art. vnic. gloſſ.* 2 *n.* 46. & 47.

6 Idem Rebuff. *in tract. de ſupplic. art.* 3. *gloſſ. vnic. in fin.*

7 Rebuff. *in tract. de ciuil. liter. art. vnic. gloſſ.* 2. *quæſt* 7. *n.* 43.

8 Sic enim Rebuff. *vbi ſupra.* Poſt Curt. *in l. admonendi, num.* 8 D. *de iureiur.*

9 Quas vide apud Rebuff *dict. quæſt.* 7. & apud Ioann. Papon. *in ſyntagm. Arreſtor. lib.* 19. *tit.* 8. *De la force des iugements.* §. 4.

10 Rebuff. *dict. art. vnic. gloſſ.* 2. *n.* 53. poſt. Bald. *in Auth. quæ ſupplicatio. l.* 1. & *in fin. C. vt lit. pend.*

11 Rebuff. *de liter ciuil. art. vnic. gloſſ.* 2 *n.* 22.

12 Idem Rebuff. *in tract. de ſupplic. quæſt.* 9. *in præfat. n.* 66.

13 Rebuff. *de liter ciuil. art. vnic. gloſſ.* 2. *n.* 31.

14 L. *in cauſa* 16. D. *de minor.*

15 *L. naturaliter* 12. §. *nihil. commun.* vbi Bart. alii D. *de acquir. poſſeſſ.*

16 Quamuis non ſoleat admitti contra arreſta prouiſionalia. Rebuff. *in d. art. vnic. de liter. ciuilib gloſſ.* 16. *n. vlt.* Ioann. Papon. *d. lib.* 19 *ſyntagm tit.* 8. §. 7. [Vt neque pro ſolis expenſis litis. *Ita Senatus* Prid. Non Iunii 1612.]

17 Vt dixi *n.* 10. *ſupra.*

18 Nam & Aduocati dolum interueniſſe ſufficeret, Rebuff. *de liter ciuilib. art. vnic. gloſſ.* 2. *n.* 40. *ex l.* 1. C. *de aduoc. diuerſ. iudic.*

19 Semper enim ſuccurrendum eſt & quidem pleniſſime ei, qui male fuit condemnatus, Rebuff. *in tract. de ſupplic. quæſt.* 3. *n.* 14.

20 *Ex can. redintegranda* 3 *quæſt.* 1.

21 Acqui

21 Acquiruntur enim ſtipulatori ſine ſpe reſtitutionis, etiamſi ſpoliator poſtea in petitorio obtineat, vt dixi *Defin.8.de ordin.iudic.n.4.*

22 Secundum ea quæ dixi *n.6 ſupra.*

23 *L.ſeruo 65.§.cum prætor,*D. *ad* SC. *Trebell.*

24 Rebuff.*de liter.ciuil.art.vnic.gloſſ 2.quæſt 7.nu. 43. verſ. nec admittitur.*

25 Eſſet enim acquiſitio iniuſta, vt tractat Rebuff. *de ſupplic. quæſt. 3.num.14.*

26 *L.procurator* 11.§.*in perpetuum,*D.*de doli mali except. l.*Diui 33.D. *de re iudic.*

27 *L.ne ex dolo* 12.*& paſſ* D.*de dolo.*

28 Quæ pronunciandi formula eſſet contra jus,quia fructus omnes ſunt ſpoliato reſtituendi, *dict.can. reintegranda 3.quæſt.1.* & ideo ante omnia pronunciatum eſt,actorem ſpoliatum non eſſe.

29 Quæ formula pronunciandi conuenit petitorio,*l. ex diuerſa* 35.§. 1.D.*de rei vindic.* Nos autem hic ponimus inſtantiam quoque ciuilis ſupplicationis eſſe de poſſeſſorio.

30 Sapit enim hoc remedium naturam in integrum reſtitutionis in effectu,etſi in quibuſdam differunt,vt tractat Rebuff.*de lit.ciuil.art. vnic. gl.3.n.4.& ſeqq.*

31 *Arg.l.Diuus* 31.D.*de re iudic.*

32 Quod pragmatici noſtri dicunt *le debouter de la reintegrande.*

33 Cauſa enim fructuum neceſſaria habet conſequentiam ad cauſam principalem *d.l.ex diuerſo* 35 §.1.D. *de rei vind.*

34 Quia poteſtas poſterioris condemnationis tollit intellectum prioris adiudicationis,*argum.l.ſi patroni* 55.§. *vltim.*D.*ad* SC. *Treb.*

35 *L.iuſte poſſidet* 11.D.*de acquir poſſeſſ l.qui auctore* 166.*de regul iur*

36 Cum vnumquodque diſſoluatur eodem modo quo colligatum eſt,*vulg.l.nihil tam naturale* 35.*de regul.iur.l.prout* 80. D. *de ſolut.* [*Ita Senatus* pro Peroneta Moion, 8.Id.Februar,1612.]

37 *L.bonæ fidei* 48.D.*de acquir.rer.domin.l.qui ſcit* 25.§.1.D.*de reg.iur. l.fructus* 45 *eod.*

38 Nec enim hæc ſpecies ſimilis eſt illi,quam in contrarium,vt videtur,tractat Papin *in l.eod.tit.de vſur.*

39 Quia poſtquam iudicatum eſt, de alio non quæritur, quam quid iudicatum ſit,*d.§.cum prætor,l.*65.*ad Trebell.*

40 *d.l.*Diuus 33.*de re iudic.*

41 Quæ nulla eſſe potuit ante arreſtum, quo primum fuit reſtituta poſſeſſio.

42 *dict.l.bonæ fidei* 48.*de acquir. rer. domin. l. bona fides* 136. *de regul.iur.*

43 *L.*2.C.*de fructib. & lit.expenſ.*

44 *Vt dix.n.*20.*ſupra.*

45 *L.ſed etſi lege* 25.§ *ſi ante,*D.*de petit. hared.*

46 Facilius enim eſt vt controuerſia quam vt lis inducatur.

DEFINITIO X.

Acta & iudicata in petitorio ad fines poſſeſſorij tantum non nocent agenti poſtea in petitorio.

QVid rurſum,ſi prius iudicium ſuper poſſeſſorio quantumuis ſummario, inſtitutum mixtam habuerit cauſam petitorij?[1] Finge,curatorem abſentis bonis datum, qui abſentem à poſſeſſore ſpoliatum contendebat, cum ex aduerſo contractus obiiceretur venditionis per abſentem factæ,replicaſſe de contractus nullitate,[2] ex eaque cauſa, vt fieri moris eſt,reſtitutionem in integrum impetraſſe,[3] quod abſenti tanquam prodigo & mente capto bonis interdictum per iudicē, eaque interdictio publico programmate aliquot ante venditionem annis facta probaretur:[4] deque eo Senatum ſimul pronunciaſſe, reſciſſo etiam quatenus opus eſſet contractu, viciſſimque condemnato curatore,vt redderet, quicquid ex pretio in abſentis vtilitatem verſum eſſe appareret,[5] Hoc ſane caſu facilius admittēdum quis putet,vt victus audiri debeat, ſi contra huiuſmodi Senatuſconſultum porrigat ciuilem ſupplicationem,etiam quæ alioqui contra rem in mero poſſeſſorio iudicatam non eſſet admittēda,[6] ne alioqui nulla ſuperſit ratio impugnādi Senatuſconſulti,ne quidem ex nouis inſtrumentis probatove errore aut etiam victoris dolo,[7] cum fieri non poſſe videatur, vt ſalua iudicati auctoritate noua in petitorio lis inſtituatur,poſteaquam de petitorio iam cognitum & pronunciatum fuit.[8] Sed non ita eſt,nec enim quod incidenter tātum,& non niſi ad fines poſſeſſorij de petitorio tractatum & cognitum fuit,parere poteſt exceptionem rei iudicatæ,ſi poſtmodum lis petitoria inchoetur,vt de proprietariis tantum iure plenius ac principaliter cognoſcatur,[9] Itaque nō eſſet iuſta hæc cauſa,ſiue ciuilis ſupplicationis,ſiue reuiſionis per prouiſionem erroris admittendæ contra Senatuſconſultum in poſſeſſorio redditum,ſi alia melior nulla proferretur.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim nouum eſt,vt in cauſa poſſeſſorii tractetur etiam de petitorio ad confortandum poſſeſſorium,vt dixi *Defin.9.3 de ordin. iudic.*

2 Poteſt enim hullitatis cauſa cumulari cum remedio *can. reintegranda 3.quæſt.1.*

3 Vt quod de facto proceſſit,de facto reſcindatur,quomodo loquuntur Pragmatici.

4 Nullus enim eſt contractus quiſquis factus eſt per prodigum poſt interdictionem,*l.is cui bonis* 6.vbi Bart.& alii *de verb. oblig.*

5 Quæ res proculdubio ſapit petitorium,quoties iudicatur de iure & validitate aut nullitate contractus,vt notant Bart.& alii ad *l. naturaliter* 12.§.*nihil.commune,*D.*de acquir poſſeſſ.*

6 De quo,an ſcilicet ſit admittenda nec ne,ſcripſi *Defin.praced.*

7 Quod tamen eſſet iniquum,*l.vnic.*C.*hoc tit.*Rebuff. *in d. tract. de luer.ciuil. & in tract.de ſupplicat.per totum.*

8 Obſtat enim exceptio rei iudicatæ,quoties eadem res in iudicium deducitur,de qua iam fuit cognitum & iudicatum,*l.cum quæritur* 12. *& ſeqq.& paſſ.*D.*de except.rei iudic.*

9 Bart.*in repet.*42.D *ſi quis in ius vocat.non ier. n.*21. & 22.Felin. & alii Canoniſt.*c.*2.*de cauſ.poſſeſſ.& propriet.*

10 Sunt autem meliores illæ,de quibus diximus *Defin.praced.*

DEFINITIO XI.

Emptorem qui ex pacto retrouendere debuit, eoque nomine conuentus, etiam à Senatu condemnatus fuit, ſaluo iure agendi contra quem & quomodo agendum videretur.

PLacuit ſaluam habere hypothecariam in eam ipſam rē, quam in executione iudicati retrouendiſſet, ſi modo eā ſibi à Domino iure obligatam probare poſſet. Neque ob id egere ciuili vlla ſupplicatione: tametſi in priori iudicio de iure quoque pignoris ad impediendam retrouenditionem, emptor excepiſſet,quaſi ex ea cauſa retentionis ius ei cōſeruandum eſſet.Non enim exceptio rei iudicatæ obſtare poterat agenti hypothecaria,cum is ipſe quidem condemnatus anteà fuiſſet:at in alio iudicio, in quo de actione perſonali principaliter actum fuerat, deque iure redimendi potius quàm de pignoris cauſa.Et quanquam facilius eſſe ſolet, vt poſſidenti detur retentio,quàm non poſſidenti perſecutio pignoris,Nihil tamen vetat ei quoque cui retentio ex aliqua cauſa adempta ſit ſaluam ſupereſſe perſecutionem, cùm hypothecaria perpetuas illas ſuas habeat conditiones, ſi debitum ſolutum non ſit,aut aliter eo nomine ſatisfactum,Ideóque nec confuſione tollatur, nec præſcriptione debiti principalis nec quo alio modo niſi ſolutione aut ſatisfactione.In propoſito autem illuā accedebat,quod eo ipſo, Senatuſconſulto,quo emptor nitebatur,ius ipſum pignoris exceptum videbatur iis verbis *ſauf ſon recours contre qui & comme il verra à faire.*Qua generali formula non minus victor ipſe quàm alius quilibet continebatur. Alioqui debuiſſet adiici, *autre toutesfois que ledit demandeur,* quibus non additis generalem exceptionem eſſe conſtabat. Tantóque iuſtior erat hæc interpretatio,quod alioquin dicendum eſſet,eo Senatuſconſulto ablatam iuſto creditori ſine cauſa pignoris perſecutionē,quod ab æquitate Senatus alienum prorſus foret,maximè cùm ex temporis contumacia Senatuſconſultum redditū proponeretur. Nec enim ſi contumaciam ea pœna coerceri viſū erat vt emptori eidemq; pignoratitio creditori retētio adimeretur,conſequēs ſtatim erat vt perſecutionem quoq; ipſi adimi oporteret,cū ſatis puniatur qui pro retētione actionē exercere cogitur,nec ſit cōparādus hic creditor iis qui retētiones quas ſolas habent omittunt,quādoquidē eodē pignoris iure ab initio nō minus actionē habuit quā retētionē.*Ita Senatus* pro Ioanne Antonio Roſaire Auguſtano, 3. Cal.Febr.1612.Vide l.pen.§ 1.de excepr. rei iudic.l. debitor 19.ad Treb.l.hæres 21.C.l.ſi in area 36.De cond. indeb.

DEFINITIO XII.

Ita pronunciare Senatus ſolet, vt non aufferat condemnato facultatem appellandi ab iniuſta ſententia per quam idem fuerit condemnatus.

CVm Senatus contra aliquem pronunciat motus authoritate alicuius ſententiæ inter eoſdem litigatores latæ, à qua potuerit quidem iuſtè appellari, ſed tamen appellatum non ſit, ita vt in rem tranſierit iudicatam,

Source : BIU Cujas

obseruare solet vt pronunciet addita vulgari clausula illa, *alio non facto nec apparente*,[2] vt condemnato saluam relinquat appellandi potestatem, nec ei necessitatem irroget impetrandæ supplicationis ciuilis,[3] quæ alioqui perinde necessaria esset ac si Senatus appellatione sententiam inferioris iudicis confirmasset.[4] Nihil enim hac parte interest, an sententiam illam Senatus habuerit pro iusta & ritè reddita, an verò pro re iudicata,[5] quod ad hoc, vt ab ea appellari amplius non possit,[6] *Ita Senatus* ex tempore in causa de qua in Defin. 15. infr. quor. appel. non recipi.

1 Non enim minus standum est rebus malè iudicatis per errorem & imperitiam iudicis, quàm si bene iudicatæ essent propter rerum iudicatarum authoritatem, *l. seruo 65. § cum prætor D. ad SC. Trebell. l. & ex diuerso 35. §. 1. D. de rei vind.*

2 De qua in *Defin. 1. §. de rer. iud.*

3 Cuius scilicet magna pro impetrante sunt incommoda in eo præsertim quod condemnatus executionem iudicati interim pati cogitur, vt dixi *Defin. 4. supra.*

4 Quo casu constat esse necessariam ciuilem supplicationem aduersus arrestum etiam nullum, aut cum falso procuratore redditum, *dict. Defin. 1. & 2. supr.*

5 Quia res iudicata quælibet pro veritate habetur, *l. res iudicata 207. de reg. iur. l. ingenuum 25. D. de stat. hom.*

6 Accipit enim à senatusconsulto vires ea sententia, quæ per senatusconsultum quoquomodo etiam tacitè confirmata est, & hoc casu locus est vulgari brocardico, Parem esse virtutem taciti & expressi *vulg. l. 3. D. de reb. cred.* Ergo non magis appellari ab ea potest, quâ à senatusconsulto.]

TIT. XV.

DE SENTENT. ET INTERLOC. OMN. IUD.

DEFINITIO I.

De potestate litterarum, quas vocant, de main garnie, & earum, quas de debitis & de instrumentis guarentigiatis.

IVDICVM omnium, tam qui Principis, quam qui inferiorum vasallorum iurisdictionem,[1] exercent, commune ius illud est, vt creditoribus solutionem persequentibus ex instrumento authentico, & vt loquuntur, guarentigiato præcisas litteras, quas *manus munitæ*[2] vocant, concedere possint, quarum potestate cogatur debitor creditori satisdanti statim soluere nulla siue intercessione siue appellatione obstante. Nó quod intercedendi aut appellandi ius debitori auferendum sit,[3] sed quia nec æquũ videatur eiusmodi commento moram fieri vllam solutioni.[4] Cuius iuris ratio illa redditur, quod licet ab actione non ab executione incipi oporteat,[5] tamen Statuti nostri auctoritate factum est,[6] vt instrumento publico authentico & guarentigiato testata debitoris confessio vim habeat sententiæ & condemnationis.[7] Siquidem guarentigiatum illud appellamus, quod nullas admittit exceptiones, præterquam falsitatis, simulationis & solutionis,[8] Authenticum verò, quod ex Notarij Ducalis subscriptione publicam fidem habeat, vt nec in dubium reuocari possit.[9] Vnde illud quoque receptum est, vt etiam inconsulto iudice ex diplomate Principis aduersus debitores suos præcise exequendi ius habeat quisquis eiusmodi instrumento nititur guarentigiato.[10] Literas de debitis Pragmatici vocant, quæ non in eo solum maioris sunt potestatis, quam quæ à iudicibus conceduntur, quod pro debitis omnibus eiusdem generis, & priuilegij contra quoscunque vnæ sufficiunt,[11] cum iudices non nisi in singulos casus singulasque personas concedere suas possint,[12] sed in hoc etiam creditori fauorabiliores, quod præstandæ satisdationis necessitatem nullam habent:[13] quæ tamen iudicis decreto remitti numquam potest.[14] *Senatus* tamen, si quando rogetur per supplicem libellum, vt præcisas istas executiones ex instrumento, quantumuis guarentigiato, fieri iubeat, iubet potius, vt ex diplomate creditor, si volet, exequatur,[15] aut vt debitor vocetur in ius, quasi non sit ex Senatus dignitate, in debitorem inauditum quicquam statuere.[16] Adeo, vt numquam ab executione incipi patiatur, ne eo quidem casu, quo saluum sit debitori ius intercedendi, atque ita faciendi, vt executio non nisi simplicis citationis iure censeatur.[18] Propter quam causam plerumque commodius est creditori inferiorem iudicem adire, quam Senatum.[19] Sane si eiusmodi præcisas literas inferiori iudex concesserit, rogatus Senatus exequendi facultatem permittit inaudito etiam debitore.[20] *Ita Senatus* sæpius.

1 Habent enim apud nos vasalli fere omnes iurisdictionem propriam à iurisdictione Principis ex fundationibus aut antiquis aut nouis penitus distinctam, licet à Principe, tanquam à fonte suo profectam.

2 Gallice dicimus *lettres de main garnie.* Quas obtinere apud nos solent non tantum creditores, sed etiam hæredes creditoris, non tamen contra hæredem debitoris: nec necessarius est libellus, quamuis mutatæ sint personæ, contra quam sentiat Guid. Pap. *qu. 1.*

3 Publice namque interest singulis non denegari legum aduminicula, vt scriptum est *in l. vnic. C. de sent. præfect. prætor.* Qualia sunt ista duo intercessionis & appellationis, *l. 3. § falsus D. rat. rem. hab. leg. 1. D de appell.*

4 Plerumque enim appellationes interponuntur frustrandi tantum gratia & animo protrahendæ litis ac differendæ solutionis, *l. tutor. 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iud. l. negotiorum 24. D. de appell.*

5 *L. 1. C. de execut. rei iud.* Not. *in l. de pupillo 5. §. meminisse*, D. *de oper. noui nunciat.*

6 Quod & in tota fere Italia passim ex statutis obtinet. Vide Guid. pap. *quæst 66. & 117.*

7 Nam ex iuris ratione aliud esset, cum is demum habeatur pro condemnato ex propria sua sententia, qui confessus est in iure, id est, apud prætorem, *l. 1. 3. & pass D. de confess.* non qui coram notario & testibus extra iudicium.

8 Quæ exceptiones cum sint fundatæ in mera æquitate naturali, nunquam sunt exclusæ & possunt quandocumque opponi etiam contra instrumentum, quod sit in forma Cameræ, vt loquuntur, quod omnium potentissimum est, vt Itali passim referunt & testantur. Ideo autem instrumẽtũ guarẽtigiatũ dicitur probatio probata, quia nullas alias admittit exceptiones, & habet paratissimam executionem. Vide omnino Anton. Tessaur. *dec. 26. per tot.*

9 Pract. Papiens. *inform. product. instrum.* in verb. *exhibens & produ. cens, n 4. & 12. c. 1. extr. de fid. instrum.*

10 Intellige tamen si instrumentum illud authenticum & guarentigiatum etiam liquidum sit, alioqui non potest mãdari executioni, nisi facta liquidatione, aut saltem nisi in continenti possit fieri liquidatio Tessaur. vbi supr. *n. 5* & Ossasc. *dec. 129.*

11 Principis enim est & eius, qui legem condere possit, iura generaliter constituere, *arg. l. iura 8. D de legib.*

12 Quia nihil faciunt nisi ex officio, quod porro non solent nec debent impertiri, nisi petenti, *l. 4. § hoc autem iudicium, cum ibi not. D. de dam. infect.*

13 Ideo fortassis, quia per executionem, quæ fit vigore dictarum literarum, munitur manus non creditoris, sed iustitiæ, vt loquuntur.

14 Sed pro hoc incommodo habet creditor id commodum, quod post oblatam satisdationem consequitur exactionem debiti, & ipsius creditoris non iustitiæ manus munitur. Sic enim habent litteræ *ladite maingarnie deliurable au requerant à caution.*

15 Ne alioqui superuacuus aut potius inutilis reddatur vsus literarum huiusmodi generalium, quæ res nec publice vtilis esset, nec ærario Principis.

16 *L. de vnoquoque, 47. D. de re iudic. c. 2. de caus. poss. & proprie.*

17 *Ex l. 1. C. de exec. rei iudic.*

18 Secundum ea quæ notat Bart. *ad l. de pupillo 5. §. meminisse, D. de oper. noui nunciat.*

19 Sic enim fit, vt nullam litem habiturus sit creditor, si volet debitor intercedere, quod diuersum est, quoties incipitur à citatione.

20 Ex notat *in d. §. meminisse.*

DEFINITIO II.

Prouisionalis sententia, itemque diffinitiua, an & quando possit mandari executioni, non obstante & salua nihilominus appellatione?

INterlocutoria condemnatio, quam Pragmatici prouisionalem vocant, quantamcumque summam contineat, executioni mandari potest, præstita per victorem satisdatione, & saluo appellationis iure, si is Iudex fuerit, qui Principis iurisdictionem exercet siue ordinariam, siue delegatam.[1] Sin iudex inferior fuit,[2] executionem impediet appellatio,[3] alioqui attentasse iudex dicetur[4] nisi debitum, de quo agitur, tale sit, cuius fauor suadeat, vt etiamsi diffinitiua esset sententia, potior executionis quam appellationis causa esse deberet, vtputa, si de alimentis & salariis, quadraginta florenorum quantitatem non excedentibus, item si de dote, confectione inuentarij & pontium,

Source : BIU Cujas

tium, itemque itinerum refectione controuertatur.[5] Est enim congruum, Iuridicos maiores pro Principis dignitate hac in re, & in aliis plerisque dignioris esse conditionis.[6] Si tamen condemnationi illi interlocutoriæ causam dederit confessio ipsa debitoris, de qua ex instrumento publico & guarintigiato appareat,[7] aut quæ in iudicio facta sit,[8] non est æquum minus iuris habere actorem ob hoc solum, quod apud inferiorem iudicem litigare cogatur, quam si apud maiorem de iure suo experiretur;[9] præsertim, cum prius etiam quam debitor in ius vocaretur, iudex inferior æquè ac superior potuerit iubere fieri ex eiusmodi instrumento præcisam executionem.[10] Quis enim ferat melioris conditionis esse debitorem post interlocutoriam condemnationem, quam si nec in ius vocatus esset?[11] Id siquidem est quod dici solet, neque litem contestando facere quemquam suam conditionem deteriorem,[12] neque actoris victoriam condemnato prodesse debere.[13] *Ita Senatus* 14. Cal. Iulij 88. & 8. Id Maij 90. & rursum pro hæredib. Petri Gleyron. contra Archiep. Tarentas. 17. Cal. Febr, 1593.

1 Sic enim stylo Senatus nostri expressim cautum est.

2 Excipe tamen consilium Gebennense, quod gaudet omnibus priuilegiis, quibus gaudent Iuridici Ducales, & hoc amplius habet alia pleraque, quæ cæteri Iuridici Ducales non habent.

3 Idque iure ordinario, quoniam appellatio habet vim non tantum deuolutiuam, sed etiam suspensiuam, *l. si causa cognita* 32. C. *de transact.*

4 *Tot. tit. D. nihil innou. appell. penden.*

5 Nam & ita cautum est stylo Senatus nostri; *tit. de sentent. execut.*

6 Ideo namque dicuntur Iuridici maiores, quod vice Principis fungantur & maiorem in ea prouincia potestatem & iurisdictionem habeant post Principem, exemplo eius, quod de Præsidibus prouinciarum scriptum legimus, & Proconsulib. *in l. & ideo* 8. D. *de offic. proconsul.* Sane extra causas in hac Defin. enumeratas non possunt Iuridici maiores iubere mandari executioni sententiam diffinitiuam, non obstante appellatione, nec si satisdatio offeratur & consentiat actor, vt nullum ex eo præiudicium appellationi fiat. Solum consilium Gebennense priuilegium habet, quoties condemnatio non excedit summam centum librarum Gebennensium.

7 Quod scilicet habet vim rei iudicatæ, vt dixi *Defin præced* ex Guid. Pap. *q.* 66. & 117.

8 Iudicialis enim confessio multum potest, cum habeatur pro condemnatione, *l.* 1. & 3. D. *de confess.* & in iudiciis quasi contrahatur, *l.* 3. §. *idem scribit*, D. *de specul.*

9 Hoc enim casu ius litigatoris non ex ius dicentis iurisdictione proficiscitur, sed ex contractu & vigore instrumenti, qui in quocumque tribunali eiusdem est potestatis.

10 Quoniam apud quemcunque iudicem instrumentum guarentigiatum habet vim sententiæ & rei iudicatæ vt dixi *num.* 7.

11 *Arg. l.* 3. vbi est text. elegans D. *de vsur.*

12 *L. aliam* 9 D. *de nouat. l. non solet* 86. *cum seq. de reg iur.*

13 *d. l. de vsur. l. euidenter* 16. D. *de except. rei iudic.*

DEFINITIO III.

Ex instrumento recepto per notarium Regium, etiam adhibito sigillo, precisa executio fieri non potest.

AVthenticum apud nos instrumentum esse creditur, non solum quod notario Ducali stipulante confectum est,[1] sed etiam quod notarij Regij subscriptionem habet, quam sigilli quoque Regij firmet auctoritas.[2] Sed non ideo tamen permittere iudex debebit, vt ex eiusmodi instrumento præcisa fiat executio aduersus inauditum debitorem,[3] Multoque minus ex diplomate principali, quod de debitis vocant, eo nomine exequi licebit, quia non nisi ad ea instrumenta, quæ per nostros notarios confecta sunt diplomatis priuilegium pertinet,[4] quasi quorum fides nobis certior sit magisque explorata.[5] Si secus factum sit iusta est appellatio, licet debitor non neget se debere, quoniam in ea re non tantum debitoris vtilitas, sed etiam iuris publici forma versatur.[6] Sed si appellatum non sit, & apud iudicem qui de causa cognoscet liquido constet debito, non quidem confirmabitur executio, quæ rite facta non fuerit,[7] verumtamen perinde debitor ad solutionem litisque expensas condemnabitur, ac si executio non minus rite quam recte facta fuisset.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Idib. Iuliis 1591.

1 De quo sane dubitari non potest, quin sit authenticum, ex iis quæ tradit Papiens. *in form. product. instrum. in verb. exhibens & producens, n.* 4. & 12.

2 Pragmatici nostri vulgo legalitatem & legalisationem appellant, attestationem scilicet à iudice loci factam de legali qualitate & conditione illius, qui tanquam notarius confecit instrumentum, & in publicam formam redegit. Papon. *libr* 9. *tit.* 8. §. 1.

3 Repugnante scil. ratione iuris communis, quæ non patitur incipi ab executione, nisi vbi adest priuilegium in contrarium, *l.* 1. C. *de exècut. rei iudic.*

4 Idq; literis ipsis, quas De debitis vocant, differre cauetur.

5 Nam nec sigillo creditur nisi sit recognitum, aut tam notorie verum & cognitum, vt pro recognito habeatur à iudice.

6 Quam condemnari aut peruerti non oportet, Tessaur. *decis.* 26. *n.* 6.

7 Quod enim contra leges factum est, & contra solitum ordinem iudiciorum, nunquam à iudice ratum haberi debet, *d. l.* 1. C. *de execut. rei iudic. cap. quod ab initio, cum ibi not. Extr. de reg. iur.*

8 Semper enim facti veritas attendi debet potius quam forma procedendi, nec potuit vnquam is qui scit se debere, iustam habere causam litigandi, nec proinde effugere sumptuum condemnationem, *ex reg. l. cum quem temere* 79. D. *de iudic. l. qui solidum* 77. §. 1. vbi Bart. *de leg.* 2. Si enim debitor soluisset vtiq; creditor in exequendo non peccasset, quia nec exequendi necessitatem vllam habuisset. Ideoq; solemus dicere subhastationem & executionem quamlibet etiam nulliter factam tenere, dummodo facta sit pro debito, nisi debitum offeratur, & recusante creditore obsignetur, vt stylo Senatus nostri cautum est.

DEFINITIO IV.

Pendente quæstione, De rationibus reddendis non est locus prouisionali condemnationi inter socios, nisi contra morosos, idque condemnatione in rem ipsam magis, quàm in personam concepta.

CVm de rationibus reddendis agitur, non solet pendente lite locus esse prouisionali, vt vocant adiudicationi,[1] quia priusquã redditæ sint constare nequeat vter debitor sit aut creditor,[2] multoq; minus quantum debeatur.[3] Si tamen ex pluribus sociis ad rationes reddendas inuicem obligatis quidam parati sint reddere, & librum offerant ex quo appareat rite confectas & compositas rationes,[4] alij vero moram contrahant, nec iudici reddendarum rationum formam præscribenti obtemperent, æquum est propter moram interim eos condemnari.[5] Quo tamen casu condemnationem sic cõcipi oportebit, vt non tam socij debitoris personam demonstret, quam res ipsas, quæ lucri & quæstus iure ex societate prouenerunt.[6] Ideaque si forte nomina quædam contracta sint minus idonea, solui ex iis poterit,[7] si non ipsius socij culpa cõtracta proponantur. Tum enim imputari socio posset cur mala nomina fecisset.[8] *Ita Senatus* in causa heredum Henrici Bay, contra heredes Nicolai Grand, 8. Cal. Septemb. 1586.

1 Ne quidem ad sumptũ litis. *l. Imperatores* 17. D. *de tutel. & rat. distr.*

2 Cum fieri possit & fiat plerumque, vt qui rationes reddere debet sit creditor, adeo vt ob eam causam exactio rationum plerumque differatur *l.* 1. §. *vlt.* D. *de contr. tutel. & vtil. act. l.* 3. *in fin.* C. *eod.*

3 Semper autem debet esse liquidum id quod deducitur in condemnationem prouisionalem aut saltem liquidabile in promptu & incontinenti. Alioqui non posset deduci in condemnationem, vt neque in compensationem. *l. vlt.* C. *de compensat.*

4 Ad eum scilicet modum quem præscribit Iureconsultus *in l. cum seruus* 82. D. *de cond. & demonstr.*

5 Arg. *cap. suscitata. Extr. de in integr.* Suam enim cuique moram non solum non prodesse, *l. hominem* 37. D. *mand.* sed etiam nocere oportet. *l. in condemnatione* 73. §. *vnicuique. de reg. iur. l. socium* 60. D. *pro socio.*

6 Satis enim faciendum est socio ex rebus & lucris societatis ante omnia quantum fieri potest. *l. si vnus ex sociis* 67. *in prin. &* § 1. *l. cum duobus* 52. §. *cum duo. &* §. *sequ. alias l. si fratres & pass.* D. *pro socio.*

7 Nam ad sociorum omnium onus pertinet quod ab aliquibus seruari non potest, cum per societatem non minus damni, quàm lucri communio ineatur *d. l. si vnus in fine principij.*

8 Tenetur enim socius ex culpa adeoque ex sola negligentia, adeo vt nec si in aliis plerisque societatem auxerit compendium tamen cum negligentia compensetur. *l. non ob eam* 25. *& seq.* D. *pro socio. d. l. cum duobus* 52. §. *vtrum ergo. l. socius* 72. *eod. tit.*

DEFINITIO V.

Potest locus esse prouisionali condemnationi pendente lite appellationis interpositæ à facta & finita computatione.

SEd & rationibus redditis, si à computatione facta, finitaque prouocatum sit, potest appellatione pendente

Source : BIU Cujas

locus esse prouisionali adiudicationi aduersus condemnatum, [1] si modo ab iis computatio facta sit, quibus rationes succedendi computandiq; potestas data erat, [2] interueniente, vt fieri solet, pacto De ratum habendo quicquid ab iis gestum esset & constitutum. [3] *Ita Senatus* pro domina De Charrin, contra procuratorem Turrellum, *Sine die.*

1 Quinimo interdum etiam ante condemnationem si appareat rationum reditionem differri dolo malo & tergiuersatione illius, qui rationes debet reddere, Ioannes Papon. *liber.* 18 *syntagm. tit.* 1. §. 4.

2 Qui arbitri rationum dicuntur & instar iudicum obtinent, à quibus ideo appellari potest & debet, vt & ab illis de quibus *in l. arbitrio 9. & seq. D. qui satisd. cogant.*

3 Habet enim hæc clausula illam vim, vt impediat ne possit contrauenire, neque de iure, neque de facto, vt tractat Guid. Pap. *quæst. 367. num. 2. post gloss. sing. ad l. id quod pauperibus. C. de episc. & cleric* Bart. *in l. metum 9. §. volenti. col. 2. vers. item verbum ratum refertur*, D. *quod met. caus.*

DEFINITIO VI.

valet interlocutio & iusta est de conficiendo inuentario non obstante, vt aiunt, oppositione & appellatione, vt res collocetur in tuto.

PLacuit recte interlocutum iudicem, qui actori dicenti se dominum petentique iure commissi bona defuncti hominis tanquam deditii permiserat inuentarium conficere, non obstante intercessione aut appellatione, [1] licet tum de iure actoris nullo modo constarer, [2] adeóque iam ab eodem iudice condemnatus is esset in eiusdem iuris (pro aliis tamen bonis) persecutione. Nimirum quoniam alioqui facile futurum sit, vt suorum iurium de quibus constare postea poterit fructu & emolumento dominus priuetur, nisi iam inde ab initio describatur quid quantumque in hereditate sit. [4] Maxime quod ab ea sententia dominus procurauerat, qua fuerat condemnatus. [5] Hoc tamen adiecto temperamento, vt bonorum mobilium descriptio fieret, non etiam immobilium [6] aut instrumentorum. [7] Nam ex instrumentis panderentur secreta patrimonij, [8] quod facto bonorum mobilium inuentario non contingit. [9] Plane æquum visum est instrumenta in certo loco sic deponi, vt in tuto collocentur, [10] & signetur arca, in qua recondantur, ne fraus vlla fieri possit. maxime si possessoris persona sit suspecta. [11] Sed & quod diximus bonorum mobilium faciendam esse descriptionem, sic accipiendum est, vti ne tamen possessio ei qui possidet aufferatur: [12] quod pragmatici nostri dicunt *Sans deplacer. Ita Senatus* 6. Id. Decemb. 1588.

1 Intellige hoc tamen addito, vt neque intercessioni, neque appellationi præiudicium vllum fieret, si quam interponi contingeret. Nunquam enim aut intercessionis, aut appellationis auxilium denegandum est. *l. 1. D. de appell.* iunct. *l. vnic. C. de sen. præf. prætor.*

2 Nam quod dici solet actoris esse, vt primum & ante omnia suam intentionem probet *l. 4. C. de edend. l. actor. 13. C de probat.* pertinet ad obtinendam sententiam definitiuam, non autem ad rem in tuto collocandam.

3 Vt proinde videretur eadem causa vincendi in vtraque lite & eadem quæstio in vtramque litem deduci, quæ res solet parere exceptionem rei iudicatæ. *l. si quis cum totum 7. §. & generaliter. D. de except. rei iudic.*

3 L. 1. §. *recte autem D. vsufruct. quem caueat.* iunct. *l. cum ibi not. C. de vsufruct. l. cum plures* 15. D. *de reb. auct. iudic. possid.*

5 Atque ita vim condemnationis non tantum suspenderat, sed etiam extinxerat. *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. si causa cognita 32. C. de transact.*

6 Immobilium enim describendorum non tanta est necessitas, cum non tam facile aut perire possint, celari autem nullo modo.

7 *Arg. d. l. cum plures*, ibi; *non vt describant corpora ipsa instrumentorum*, D. *de reb auctor. iudic. possid.*

8 Quod ne fiat cauendum est, quia valde interest cuiusque, *l. vlt. C. de alien. pupill. præst. l. 2. vers. quid enim tam durum. C. quand. & quib. quart. pars lib.* 10. *tit.* 34.

9 Secreta enim non in mobilibus sunt, sed in instrumentis,

10 Semper enim curandum est quantum fieri potest, vt res sit in tuto, *l. quoties* 80. *de verb. oblig. l. postquam* 5. §. 1. D. *vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat. l. Imperatores* 21. §. *vlt* D. *de appellat. l. ille à quo* 13. §. 1. *vers. quid ergo in fin.* D. *ad SC. Trebell. l. in lege* 40. D. *ad leg. Aquil. l. curent.* 22. D. *de testib.*

11 Quomodo plerumque suspecta est vel fide, vel facultatibus, vel qua alia de causa. Omnes enim sibi malunt bene esse quam alteri.

12 Est enim magnum commodum possessionis. §. *commodum. Inst. de interd.* ideóque nemo facile priuandus commodo suæ possessionis & sine causa. *d. l.* 5. §. 1. *vt leg. seu fideic. seruand. caus. caueat. d. l.* 21. §. *vlt. de appellat.*

DEFINITIO VII.

Petenti diffinitiuam adiudicationem potest fieri prouisionalis.

ACtori diffinitiuam sententiam vrgenti interlocutoria, & vt loquuntur prouisionalis seu fiduciaria adiudicatio fieri potest, [1] nec videbitur iudex vltra petita iudicasse, [2] cum qui plus petit, vtique petat & quod est minus. [3] Neque ad rem pertinet, quod is cui fiduciaria adiudicatio fit satisdare cogitur de re restituenda, [4] quod plerumque difficile est, cùm non tam facile fideiussor inueniatur. [5] Nam neque sententia pro se reddita vti cogitur si nolit. [6] Atqui, inquies, onerabitur ea ratione actor emolumento iudicati. Fateor, sed sibi imputet, qui non est protestatus nolle se interlocutoriam vllam consequi adiudicationem, rémque petiit absolutè. [7] *Ita Senatus* pro D. de Iacot, contra Ioannem Rauassot Prid. Calend. Ianuar. 1590.

1 Scilicet cum iudici nondum bene liquet, vt possit ferre diffinitiuã sententiam. Alioqui nunquam locus est prouisionali de comnationi, si possit ad definitiuam peruenire *l. 3. in prin. D. vt in poss. legat.*

2 Quod facere nunquam debet. *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vt fundus* 19. *D. commun. deuid.*

3 *Arg. l. 1. §. si stipulanti. de verb. oblig. l. non debet cui* 21. *de reg. iur.*

4 Papon *lib.* 18. *tit.* 1. *De prouisione. §.* 36.

5 *l. 2. §. ten. D. de iudic. cum similib.* [Et ob hanc causam solet aliquando Senatus prouisionalem adiudicationem facere nullo inuncto onere cautionis, Puta propter inopiam agentis fortè viduæ pauperis dotem repetentis. Maximè si habet bona immobilia, quib. cautum satis esse possit. *l. 5. §. 1. in princ. l. filio 7. D. vt leg. fer. caus. l sciendum* 15. D. *qui satisd. cog. Ita Senatus* pro Antonia Bertrand. 12. Cal. Iunii 1612.]

6 *l. si iudex circumuento* 41 D. *de minor.*

7 Ac proinde omni meliori modo, nec minus prouisionaliter quam diffinitiue.

DEFINITIO VIII.

Non audiendus est appellans, qui ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit.

CVm tu à me fundum emisses, & ego dolo malo tuo facto emptionem dicerem, obidque peterem à iudice prohiberi te ne in fundi possessione me turbares, quousque tu iudici venditionis instrumentum exhibuisses, ex cuius inspectione de dolo tuo constitutum esset, iudex petitionem meã admiserat, téque inaudito ita fieri iusserat. Si ab eo iussu appellaueris priusquam instrumentum iudici exhibueris, non es audiendus. Etsi enim parum iuste fecisse videtur iudex, qui te absente iuri tuo quodammodo derogauerit, [1] illa tamen ratio iustam facit interlocutionem, quod & exhibendi instrumenti potestas tibi relicta est, [2] & iudici saluum manserit ius tollendæ ac reuocandæ interlocutionis, si exhibito quandocunque instrumento ita fieri debere cognosceret. [3] Denique ita se res habet, vt quotiescumque ille ipse iudex qui aliquid iussit vetuitve cõtrario imperio tollere idipsum potest nõ sit admittenda appellatio. [4] Sunt enim huiusmodi interlocutiones (vulgo *decreta* malè vocant, cũ fiant sine causæ cognitione [5]) omnino momentaneæ. Propter quam causam nec ab iis vllo casu permissa est iure ciuili appellatio. [6] Atqui, inquies, nemo cogitur possessionis suæ titulum exhibere. [7] Ita est. Sed hoc ipsum apud iudicem dicere debuisti, qui si te nihilominus ad exhibendum cogere voluisset, tum vero iustam appellandi causam habuisses. [8] *Ita Senatus* extempore 13. Cal. Iul. 1590.

1 Quia nullum iudicium est tam summarium, in quo non sit pars citanda *l. de unoquoque* 47. D. *de re iudic. l. nam ita* 39. D. *de adopt.*

2 Cogitur autem semper actor exhibere titulum ex quo agit, non ité possessor titulum ex quo possidet. *l. nullo* 23. C. *de rei vindic. l. cogi* 11. C. *de hered. petit.*

3 Quoniam quod per interlocutionem iusit vetuitve iudex contrario imperio tollere potest, *l. quod iussit* 14. *de re iud.*

4 Sunt enim appellationes aliquo modo odiosæ, quia continent expostulationem de iniquitate indicis, qui sententiam tulit. *l. præfecti* 17. *de minor. l. appellat.*

5 De

Source : BIU Cujas

5 Decretum siquidem est quod constituitur causa cognita. *l. nec quicquam 9.§. vbi decretum.D.de offic.proconſ.*

6 *Not.ad d.l.quod iuſſit,*scilicet cùm interlocutio potest reparari per diffinitiuam,*l.ante ſententiam 7.cum ibi not.C. quor.appell. non recip.* Excipe varios casus,quos refert Guid.Pap.*quæſt.*75.*& qu.*12.

7 *L.cogi* 11.*C.de petit.hered.*

8 Itaque videris hoc casu appellasse à futuro grauamine , quod iure canonico non licet,quamuis iure ciuili aliud esse scribat Guid. Pap *quæſt.*436.*n.*33.

DEFINITIO IX.

Deferendum est appellationi ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ.

SIue iudex se competentem iudicem, [1] siue desertam appellationem esse pronunciet,interlocutoria tantum sententia est, [2] sed tamen vtraque talis quæ habeat vim diffinitiuæ. [3] Ideóque si appellatum sit appellationi deferre quilibet iudex debet, ne in appellationis præiudicium contra superioris magistratus auctoritatem attentasse videri possit. [4] Eóque iure *Senatus* noster passim vtitur.

1 *Gloſſ.in Auth.habita in gloſſ fin.in fin C.neſilius patre.* Guid. Pap *quæſt.*10.vbi ait,interlocutoriam esse sententiam , siue pronunciatum sit de competentia iudicis,siue super aliqua exceptione, vel dilatoria , vel peremptoria,siue super interpositione secundi decreti, & ideo ab his interlocutionibus appellandũ esse in scriptis,& causa appellationis inserta.*ex cap.coactle.de appellat.in 6.*Idem est in pronunciationibus,quæ fiunt in executione sententiæ diffinitiuæ Idem Guid.Pap.*quæſt.* 11.Sententia autem interlocutoria,quæ vim habet diffinitiuæ,illa est , quæ parit præiudicium in causa principali Guid Pap.*quæſt.*12.vbi addit tria esse genera sententiarum;Alias esse interlocutorias , alias diffinitiuas, alias mixtas.

2 Intellige si appellatum fuerat ab interlocutoria duntaxat , non item si à diffinitiua secundum distinctionem Guid.Pap.*quæſt.* 220. *& quæſt.*11.

3 Idem Guid.Pap.*quæſt.*12.*num.*4.post Bart.*ad l.*2.C.*de epiſc.audient. quæſt.*14.*& in l.cum* Titia D.*de accuſat.*

4 L.*vnic* D *nihil innou.appellat.pendent.*

DEFINITIO X.

Qui paratus est probare solutionem reddendo rationes, quæ non intricatæ sint,sed expeditæ:non est interim prouisionaliter condemnandus,maxime si habeat præsumptionem.

IVdicem , qui inaudita parte inhibuerat executionem instrumenti authentici , & vt pragmatici vocant , guarentigiati , perperam interlocutum fuisse constabat , aut locutum potius quam interlocutum, qui non inter collitigatores , sed vni tantum ius dixisset. [1] Sed cum in appellationis causa appareret debitorem non dolo aut frustrationis gratia solutionem denegare , aut quia paratum se diceret in promptu docere solutum à se quicquid vnquam debuisset , [2] nec nisi per creditorem stare quo minus rationes confestim ponerentur , [3] æquum Senatui visum est differri condemnationem in id vsque tempus,quo rationes vtrimque redditæ subductæque essent , [4] nec interea interlocutoriæ adiudicationi locum esse debere , [5] cum & de egregia quantitate ageretur , [6] & inter mercatores , quorum famam & apud cæteros mercatores,existimationẽ lubrico iniuriosæ executionis cõmitti periculosum videretur. [7] Mouit Senatũ quod neque suspecta erat persona debitoris, [8] & præsumptio aliqua erat contra debitorem. Nam cum instrumento maior quantitas contineretur , petebat ille minorem , & fatebatur solutam sibi partem debiti , nec tamen curauerat, vt solutionis professio aliqua instrumento insereretur. [9] Sed illud præcipue , quod nec implicitæ , nec multiplices erant rationes , quas inuicem poni debitor postulabat , vt facile statimque sciri posset quid , & quantum deberetur. Nam si altiorem ea res indaginem requireret, [10] haud dubie interea pro creditore pronunciatum esset, oblata præstitaque per eum,vt fit , satisdatione , de restituenda omni pecunia , quam indebitam fuisse ex litis euentu tandem constitutum esset. [11] *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Pio,contra N.Castagner,Prid.Id.Maij 1591.

1 Cum bonus iudex nihil vnquam decernere debeat , nisi audita vtraque parte *cap.1.de cauſ.poſſ.& propr.leg.de vnoquoque* 47.D.*de re iudic.*

2 Quod pragmatici dicunt per modo constat,modo agatur,*l.*3.D. *vt in poſſ.legat.*

3 Vt proinde æquum esset creditori moram suam nocere , *ex reg. leg. in condemnatione* 173.*§.vnicuique , & in leg.in omnib. cauſis* 39.*de reg.iur.*

4 Ne alioqui sua creditori frustratio prodesset, *l.hominem* 37. D. *mandat.*item quia profecto habetur,quod incontinenti,fieri potest,*d.l.* 3 *vt in poſſ.legat.ille à quo* 13.§.1.D.*ad Senatuſc.Treb.*

5 Interest enim soluere cuiusque nan potius, quam solutum repetere *l.*3.D. *de compenſat. l.ſi ſtipulatus* 5.*D.de fideiuſſ.*

6 Cuius numeratio non ita facile poterat esse in expedito,*l.ſi dubitet* 10.D.*de fideiuſſ.*

7 Minuit enim ea res æstimationem apud bonos & graues viros, quod sufficit,*l.*5.§.*aduerſus.*D.*de doli except.*Non potest autem fieri talis executio,quia debitoris suspecta fiat fides , aut suspectæ facultates, *argum.l.ſi vero* 5.§.1.D.*qui ſatisd.cogant.*

8 Quo casu minor ratio est,vt creditori consulatur, *l.ſi fideiuſſor* 2. §.*vlt.eod.*

9 Quasi ex instrumento,per quod non potest probari totum debitum in ipso contentum,nec pars debiti probari possit, & quasi ex probata solutione partis præsumenda sit solutio totius debiti,cum creditor partem accipere non cogeretur ex ratione iuris,de qua *in l.quidam* 21. D.*de reb.cred.*

10 *Vt in l.ille à quo* 13.§. 1.D.*ad* SC. *Treb.*

11 *Arg.l.*1.*& tot.tit.*D.*ſi cui pluſquam per leg.falcid.*

DEFINITIO XI.

Etiam poſt recognitionem chirographi, & latam interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris,admittuntur exceptiones peremptoria.

CVm ob contumaciam debitoris non parentis pronunciatum est pro chirographo , ex quo agitur , vt & pro agnito habeatur & instrumenti authentici iure censeatur, adeóque ex eo tempore secundum ius, quo vtimur , pignoratitium faciat creditorem , qui fuerat tantum chirographarius, [1] non idcirco statim condemnandus est debitor , sed iterum citandus,vt causam dicat propter quam non debeat sequi condemnatio. [2] Itaque si tum ad iudicem veniat,& obiiciat exceptionem non numeratæ pecuniæ intra legitima tempora aut Senatusconsulti Macedoniani,aut Velleiani,vel simulationis falsitatis,aliáve aut similem,quæ ad rem faciat, [3] perinde audiendus erit, ac si ab initio contumacia nulla interuenisset. [4] Neque hypothecæ ius creditori acquisitum est , faciet vt de crediti quoque iure quasi in necessarium antecedens pronunciatum videatur , eo prætextu quod pignoris obligatio accessoria sit ad principalem, nec sine principali possit subsistere. [5] Sic enim intelligenda est iudicialis illa pignoris constitutio,si iustum debitum esse appareat secuta quandocumque condemnatione. [6] Proinde cum tacitam illam conditionem habeat, [7] quæ deficit opposita iusta exceptione, [8] non erit necessarium debitori aduersus eam interlocutionem rescriptum Principis,siue ad appellandum , si is iudex sit à quo appellari possit , [9] siue ad Senatusconsultum per viam supplicationis impugnandum , si Senatus ipse pronunciauerit. [10] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de la Balme , & Dominæ d'Antremons Calend.Febr.1593.

1 Hoc enim iure vtimur ex eo pragmaticorum errore quem nos retulimus & refutauimus in *Error.*1.D.*cad.*1.*de error.pragm.*

2 Quod pragmatici nostri dicunt *pour deffendre à la condemnation.* [Et quamuis hoc ius maximè locum habeat in actionibus personalibus,in quibus tantum de condemnatione tractari proprie potest: obseruatur tamen perinde in realibus, quia parum distat à condemnato possessore cuius intercessio summouetur. *Ita in Senatu tractatum est*

Source : BIU Cujas

ex tempore 5. Id. Decemb. 1612.]

3 Intellige, de exceptione quæ sit peremptoria quales sunt omnes hic enumeratæ. Nam dilatoriæ non possunt opponi post litem contestatam, *l. exceptionem* 19. C. *de probat. l. penult.* C. *de exception.* nec proinde post contumaciam, quæ pro contestatione est.

4 Non est enim absoluta ista contumacia, propter quam reus coercendus sit damno litis, vt *in l. contumacia* 53. *D. de re iudic.*

5 *Ex reg. l. cum principalis* 178. *de reg. iur.* iunct. *l. debitor* 59. *ad SC. Trebell.*

6 Supponendo scilicet terminos habiles, qui semper sunt supponendi, *vulg. iurib.*

7 Expressam enim conditionem habere sententia non potest, *in sententia* 59. *§. qui sortis, de re iudic.*

8 *L. lecta* 40. *D. de reb. cred. l. nihil interest* 112. *de reg. iur.*

9 Quomodo solet maioribus dari restitutio, vt scilicet possint appellare, *l. vlt. D. de in integr. restit.*

10 Secundum ea quæ diximus *in tit. de sent. præf. præt. supra.*

DEFINITIO XII.

Restitutio fructuum non venit in prouisionalem condemnationem.

CVm pendente lite prouisionalis & fiduciaria sit adiudicatio, cauere iudex debet ne quid in præteritum tempus statuat, sed tantum in futurum.[1] Pertinet enim ad sententiam diffinitiuam, vt de fructuum perceptorum restitutione pronuncietur, eo demum tempore, quo negotium principale terminatur.[2] Itaque improbauit Senatus noster factum inferioris iudicis, qui iusserat exactas per Syndicos pecunias lite pendente restitui ei, cui non nisi momentaneam immunitatem concedebat.[3] *In causa* Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum sancti Petri d'Arbigny Non. Febr. 1592.

1 Nam & ideo prouisiones à pragmaticis appellantur, quod huiusmodi adiudicationes fiant, vt prouideatur actori in tempus futurum. Nam pro tempore iam præterito remediis non prouisione opus est.

2 Quia nec alij sunt restituendi fructus quam ei, qui ostenderit se in principali negotio iustam habere causam, *leg.* 2. *&* 3. C. *de fructib. & lit. expens.*

3 Quæ proinde poterat per diffinitiuam reuocari, *l. moueor* 4. C. *de seru. expor.*

DEFINITIO XIII.

Nec vsuræ veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest, secus in augmento monetæ.

IDem iuris est de vsuris, & eo quod interest, vt condemnatio, si qua eo nomine facienda sit, in finem vsque litis & iudicij differatur.[1] Secus quod ad augmentū monetæ pertinet, quia cum sit pars debiti venit etiam in prouisionalem summæ debitæ adiudicationem.[2] *Ita Senatus* pro illustri D. Ioanna de la Chambre Domina de Charin, contra Dom. de la Cuille, Prid. Non. Iulij 1593. Et rursum pro Pomard. contra Caprori, 18. Iunij 1614.

1 Intellige si id quod interest & vsuræ debeantur propter moram duntaxat, & officio iudicis, vt *in l. qui per collusionem* 40. *§.* 1. *de act. empt. l. quero* 54. *D. locat.* Aliud enim est si in obligatione sint, & petantur iure actionis, *l. vsura* 121. *de verb. sign.*

2 Nihil enim aliud est augmentum monetæ, quam debitum ipsum pecuniarium non imminutum per deteriorationem monetarum, vt not. *ad leg. cum quid* 3. *D. de reb. cred. l. Paulus* 99. *alias l. creditorem, D. de solut.*

DEFINITIO XIV.

Prouisionalis sententia tollitur per diffinitiuam. Sed reuiuiscit si à diffinitiua sit appellatum.

CVm post interlocutoriam & prouisionalem sententiā, quæ non obstante appellatione mandari executioni potuit,[1] secuta est diffinitiua condemnatio, constat absorberi prouisionalem tanquam minorem per definitiuam pleniorem,[2] exemplo eius quod dici solet, pluribus obligatio-nibus diuersæ potestatis in eadem persona concurrentibus minorem perimi per maiorem.[3] Itaque non erit in arbitrio victoris, vt ex prouisionali agere possit si id malit,[4] sed vt ex sola definitiua agat necesse est.[5] Quid ergo si à definitiua prouocatum sit? Resuscitabitur actio, quæ primum ex prouisionali competierat,[6] quoniam cum appellatio extinguat iudicatum,[7] res ad eum statum reducitur in quo erat prius quam iudicatum esset.[8] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro R. D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay Senatore clariss. contra Canonicos de Meximieu, 3. Iá. Augusti. 1593.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 2. *supra.*

2 Quia nec prouisionalis condemnatio fit nisi ad tempus & quousque feratur definitiua sententia, *l. moueor* 4. C. *de seru. expor.*

3 *L. si reus* 13. *D. de duobus reis, l. debitori* 50. *D. de fideiuss. l. si quo* 93. *D. de solut.*

4 Nemo enim agere potest ex sententia, quæ per aliam extincta sit & sublata neque ex litigatorum arbitrio possunt pendere ista quæ sunt iuris publici, Tessaur. *decis.* 26. *num.* 6. post Jas. *ad l. quæ de legato, num.* 7. *&* 8. *de legat.* 1. Sunt tamen qui putent posse simul & semel ferri interlocutoriam sententiam & definitiuam. De quo vide Gnid. Pap. *quæst* 436. *num.* 75.

6 Quasi interim non tam fuerit extincta quam cessauerit, quandiu non fuit appellatum, *argum. l. qui res* 98. *§. arcam, D. de solut.*

7 L. 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill. leg. furti* 6. *§.* 1. *D. de his qui not. infam.*

8 Quo tempore certum est prouisionalem sententiam potuisse mandari executioni non obstante appellatione & absque eius præiudicio, vt diximus *Defin.* 2. *supra.*

DEFINITIO XV.

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis, quousque æstimatio secuta sit.

QVod priuilegium iudicis maioribus datum est, vt sententias etiam diffinitiuas à se redditas, quæ summam quinque & viginti florenorum non excedunt, iubere possint mandari executioni non obstante appellatione, sub onere tamen præstandæ satisdationis,[1] ad eas causas non pertinet, in quibus agitur de re mobili quantumuis vili & modicæ æstimationis quoadusque facta sit æstimatio,[2] vt hoc ipsum sciatur an excedat constitutam quantitatem quinque & viginti florenorum.[3] *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Villette, & Ioannæ Brunier, 14. Cal. Decembr. 1593.

1 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

2 Tanti quippe vnaquæque res esse creditur quanti æstimatur ex communi hominum opinione, quod ipsum ante factam æstimationem semper incertum est, *l. pretia rerum* 63. *D. ad leg. falcid. l. si seruus* 33. *D. ad leg. Aquil.*

3 Quid enim si quis vellet pluris emere rem, quæ tamen minoris esset? vt *in l. libertus* 36. *D. de bon. libert. l.* 1. *§ & alias videamus, D. si quis in fraud. patron.*

DEFINITIO XVI.

Sumptus litis tametsi excedant quantitatem priuilegio definitam, gaudent tamen priuilegio debiti principalis.

EX contrario si agatur de sumptibus litis, quæ pro tam modica summa quinque & viginti florenorum instituta sit, mandatur executioni sententia etiam pro impensis, ad quantamcumque ascendant vsque quantitatem, propter vulgarem iuris regulam, quæ facit, vt accessorium omne sequi debeat naturale sui principalis.[1] *Ita Senatus* sæpius.

1 *Ex reg. accessorium, de reg. iur. in* 6. *cum concord.*

DEFINITIO XVII.

Regulariter non cogitur iudex sibi sumere adsessorem, etiamsi alteruter litigatorum petat id fieri suis sumptibus.

Source : BIU Cujas

IVdex ab vno ex collitigatoribus requisitus, vt ad ferendam sententiam eligat sibi adsessorem, petentis desiderio satisfacere non cogitur.[1] Nec si quanto maiores ob eam causam sumptus futuri sint, litigator offerat.[2] Est enim id positum in iudicis arbitrio & potestate,[3] quemadmodum & illud, an litis quæ agitatur decisionem dubiam maiorisque consultationis esse putet necne?[4] Quod si proponas suspectum, fugere eum, & reiicere solito iudiciorum more litigator debet.[5] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua SC. 7. supr. Ne quis in sua caus. iudic. vel ius dicat.

1 Excipe tamen quosdam, casus, in quibus necesse est adhiberi non vnum, sed duos adsessores, vt puta si pronunciandum sit super possessorio in materia beneficiali: sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

2 Fit enim sumptus maior accepto adsessore, cui sc. honorarium ex ea causa debetur non de publico, vt olim iis adsessoribus; de quibus *in l. diem functo 4 & tot tit. D. de offic.* sed ex ære litigatorum.

3 Sicut nec adsessor esse quisquam cogitur, cum præmiorum spe ad consilium vocandus sit, non metu cogendus, vt scriptum est *in l. 1. C. de adsess.*

4 Tum enim maxime sumi solent adsessores, cum quæstio siue facti, siue iuris valde dubia esse creditur.

5 Neque enim cogitur quisquam coram suspecto iudice litigare, *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Contumacia omni modo purganda est refusione sumptuum, licet contumax condemnatus sit alio non apparente.

PRæcedente contumacia condemnatus his verbis additis, *alio non apparente*, non prius audiendus est, quam purgauerit contumaciam refusis in eam rem sumptibus.[1] Nec enim plus hac parte iuris habere potest propter verba illa addita, quam si addita non fuissent.[2] *Ita Senatus* in causa Claudij Brunet, & Nicolaæ Blanc, 5. Cal. Sept. 1595.

1 Nec enim contumax potest audiri, quandiu contumax est, *l. 1. quor. appell. non recip.* Contumacia autem non purgatur nisi sumptuum refusione, *l. properandum 13. l. sancimus 15. C. de iud.*

2 Cum his verbis contumacia notetur potius, quam purgetur,

DEFINITIO XIX.

Litem ab inferiore iudice euocare non potest quisquis maior est, sed is tantum qui superior.

EVocatio litis ab inferiore iudice fieri non potest, nisi per superiorem magistratum, qui appellari possit.[1] Itaque si lis coram Sabaudiæ iuridico maiore pendeat, non poterit Curia Rationalium eam euocare.[2] Nec si de ea re agatur, quæ ad eius Curiæ cognitionem pertineat, quia nũquam Rationales à iuridico maiore Sabaudiæ, aut alio inferiore iudice appellantur.[3] In conseruatore tributi commutatorij aliud est, in iis nimirum casibus, in quibus ab eo ad Rationales appellatur.[4] Neque enim appellatur in omnibus, sed in iis tantum in quibus non inter priuatos agitur,[5] sed de solius Principis iure.[6] *Ita Senatus* in causa D. Sappin magistri Computorum & Emanuelis Diau Thesaurarij generalis, 8. Maij 1596.

1 Not. *in leg. vbi acceptum* 30. D. *de iudic.* Dixi *Defin. 1. supra illo tit.*

2 Quamuis ea curia supremam hodie habeat potestatem, in iis nimirum quæ ad ipsius iurisdictionem pertinent.

3 Sed Senatus noster ille est, qui ab omnibus magistratibus inferioribus appellatur, tanquam superior & solus habens iurisdictionem superioritatis contentiosam. Itaque supremæ Curiæ Rationalium iurisdictio maior est, quam sit illa iuridici maioris Sabaudiæ, sed non superior.

4 Nam quod ad causas istas pertinet non potest dubitari, quin conseruator tributi commutatorij non tantum minor sit suprema Rationalium Curia, sed etiam inferior.

5 Quia inter priuatos nulla est cognitio Rationalium, nec olim fuit procuratoris Cæsaris, *leg. 1. C. de pedan. iudicib. leg. 1. C. de iurisd. omn. iudic. l. 2. C. si aduers. fisc.*

6 *d. l. 2. C. si aduers. fisc. l. si vt proponis 5. C. de bon. proscript. l. frustra 8. C. de sentent. & poss. esset.*

DEFINITIO XX.

Interlocutiones reparabiles possunt mandari executioni non obstante appellatione.

ITerlocutiones, quæ pertinent ad ordinationem litis & iudicij, si per diffinitiuam sententiam sint reparabiles,[1] mandari possunt executioni non obstante appellatione,[2] etiamsi inferior nec ducalis iudex proponatur is, qui talem edidit interlocutionem.[3] *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon, & fratrum, contra Petrum Ludouicum de Lallée, 19. Mart. 1596.

1 Nec enim omnes interlocutoriæ sunt reparabiles. Quænam autem illæ sint, vide apud Petr. Rebuff. *in tract. de sentent. execut.*

2 Ne scilicet alioqui mora fiat iudicio & iudicato. Quam ob causam nec permissa est iure ciuili appellatio ab interlocutoria, *l. ante sententia tempus 7.* vbi omnes notant. C. *quor. appel. non recip.*

3 Nam in Ducalibus iudicibus qui sunt maiores minus mirum hoc esset, ex iis quæ dixi *Defin. 2. num. 6. supra eod.*

DEFINITIO XXI.

Prætextu rationum reddendarum nulla potest fieri prouisionalis adiudicatio quousque redditæ sint & finitæ.

INter eos, qui de rationibus reddendis contendunt, nullus adiudicationi prouisionali pendente lite locus est, nisi redditis prius positisque & finitis rationibus.[1] Neque enim prius liquet iudici, cui omnimodo liquere debet priusquam ad vllam etiam fiduciariam perueniat condemnationem.[2] Si tamen inter fratres aliósve coheredes iudicium familiæ erciscundæ acceptum proponatur, non eo magis mora diuisioni fieri debebit, quod alter alteri ex mutuæ administrationis causa de reddendis rationibus sit obligatus.[3] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter fratres de Curtille, 4. Matt. 1597.

1 Ioan. Papon. *lib. 15. syntagm. tit. 8. §. 1.* Addens §. 2. etiam post finitas subscriptasque rationes non posse tamen procedi via executiua, sed incipiendum esse ab actione, quod eiusmodi scriptura sit priuata non publica. Nec tamen dubitat, quin eo casu possit & debeat locus esse prouisionali adiudicationi.

2 *Argum. l. hac autem 5 §. 1. D. quibus ex caus. in poss. eat. l. non ignorat 9. C. qui accus. non poss.*

3 Est tamen hic casus vnus ex illis, in quibus ad eundem, iudicem eundum est, *l. 1. & 2. D. de quibus reb. ad eund. iudic. eat.* Facit *l. quidam existimauerunt 21. D. de reb. cred.* Vide tamen *l. 1. §. vlt. D. quæ sent. sine appell. rescid.*

TIT. XVI.

DE SENTENT. QVÆ PRO eo quod inter.

DEFINITIO I.

Possessor pignorum condemnatus ad id, quod interest creditoris, non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum.

EGerat creditor hypothecaria aduersus tertium possessorem & obtinuerat, condemnato possessore in id omne quod creditoris interesset.[1] Cum creditor tanti sua interesse diceret, quanti essent fructus quos lite pendente possessor perceperat.[2] Senatus

tus audiendum putauit possessorem, qui creditori offerret quantum in singulos annos vsurarum nomine pendere debitor ex conuentione debuisset, nempe quod licet pluris essent fructus, [3] non tamen pluris interesse videretur creditoris, [4] qui fructum superfluum in sortem computare, si haberet, cogeretur. [5] *Ita Senatus* 21. Martij 88.

1 Nam in actione hypothecaria fit condemnatio quanti interest creditoris, si res obligata non restituatur, *l. si fundus*, 16. §. *in vindicatione*, *l. si inter* 21. §. *vlt.* D. *de pignor.*.

2 Nimirum quia eos fructus percepisset ipse si moram passus non fuisset, *l. Iulian.* 17. §. 1. D. *de rei vindic.* iunct. *l. præterea* 20. *eod. l. illud quoque* 40. *de petit. hered.* quia quale quod est cum petitur tale dari debet, *l.* 2. D. *de vsur.*

3 Quam scilicet faceret computatio legitimarum vsurarum exconuentione debitarum.

4 *Arg. d. l. si inter* 21. §. *vlt.* D. *de pignor.*

5 Certum enim est fructus pignoris in sortem imputari, præterquam si sit contracta antichresis, *l.* 1. 2. 3. *& pass.* C. *de pignor. act.* Videtur tamen hæc ratio tum bona esse, cum agitur contra debitorem ipsum, non etiam si agatur contra possessorem, vt constat ex *d. l. si inter*, § *vlt* D. *de pignor.*

DEFINITIO II.

Condemnatio ad id quod interest ob litis vexationem solet taxari moderata quantitate. Aliud est in eo quod interest actoris rem petitam suo tempore habuisse,

ETsi nemo ignorat quanti cuiusque interfit, vt nec sumptibus nec incommodis litis male vexetur, siue actor ille sit siue reus, [1] eo tamen iure vtimur, vt ex hac causa vix vlla vnquam fiat condemnatio, [2] præterquam si euidens calumnia doluspue condemnati detegatur. [3] Quo etiam casu, ne nouæ litis ex re iudicata nascatur occasio, [4] solet Senatus eodem iudicio, ac veluti breui manu pro arbitrio taxare quantitatem eo nomine debitam, eamque moderatissimam, [5] quia quatenus cuiusque interfit in facto non in iure consistit, [6] indeque sæpius euenit, vt probationum inopia id quod interest ad exiguam summam deducatur. [7] Aliud est cum de eo quæritur, quod actoris interest petitam rem suo tempore habuisse. [8] Nam si iure obligationis, siue ex natura iudicij bonæ fidei, quod accessionum præstationes admittit, [9] debeatur id quod interest, omnimodo deducendum est in condemnationem, & ex probationum fide æstimandum. [10] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Calen. Decembr. 1590.

1 L. *minoribus.* 6. D. *de minor. l. penult.* D. *de liber. legat. l.* 2. C. *de admin. tutor.*

2 Id est, in id quod interest victoris.

3 Nec enim debet vnquam impunita manere calumnia si quando detegatur, vt neque dolus, *l. procurator* 11. *in fin.* D. *de doli mali exception. l.* 1. §. 1. D. *si mulier ventr. nom. calumn. caus. in poss. esse dicet.*

4 Id enim semper agit Senatus quantum potest ne fiant de lite lites. Sicut ob hanc causam noluit prætor obligationes ex obligationibus fieri, *leg.* 4. §. *ait prætor*, D. *de re iud. l. minor* 40. *in princip.* D. *de minor.*

5 Quomodo in obscuris semper sequimur quod minimum est, vt habet iuris regula, *l. semper in obscuris* 9. *de reg. iur.*

6 *L. quatenus* 24. *eod. tit.*

7 L. *vlt.* D. *de prætor stipulat.*

8 Quo casu id quod interest præstatur tanquam causa, *l. illud quoque* 40. C. *de petit. hered. l. præterea* 20 D. *de re iud.*

9 L. *vsura* 34. *leg videamus* 38. §. *penult.* D. *de vsur. l. socium* 60. D. *pro socio.*

10 Dummodo sit interesse intrinsecum, vt loquuntur, *l. si sterilis* 21 § *cum per venditorem*, 1. D. *de act. empt.* nec excedat duplum in casibus certis, *l. vnic.* C. *hoc tit.*

DEFINITIO III.

In eo quod interest non continetur æstimatio actionis adhuc competentis.

OB non tradita per te instrumenta censualia & emphyteuticaria, ex quibus potuissem laudimia & annuas pensitationes exigere, condemnatus es quanti mea interfuit. [1] Non quanti laudimia sunt veniet in condemnationem tametsi paratus sim actionibus meis aduersus emphyteutas & possessores tibi cedere, sed quanti duntaxat mea interest, quod citius laudimia exigere non potuerim, si modo adhuc salua sit necdum per longissimi temporis præscriptionem exclusa eorum iurium persecutio. [2] Fere si quidem est, vt laudimia ipsa habere videar, qui actionem habeo ad ea persequenda. [3] Cui simile illud etiam est quod dici solet, nunquam permittendum mihi, vt contra te agere possim de pretio eius rei quam ipsam ab alio habere possim. [4] Sed neque in taxationem eius quod interest veniet, si quid extra rem impenderim, aut si quid damni passus sim extra rem, licet neque passurus fuerim, neque impensurus si confestim instrumenta tradidisses. Ea namque duntaxat vtilitas æstimanda est, quæ circa rem ipsam consistit. [5] *Ita Senatus* pro Ioanne Depra, contra R. D. Ioannem Baptistam Cauet, 3. Cal. April. 1593.

1 Quomodo condemnari solet ac debet quisquis non exhibet instrumenta, *l.* 3. § *propterea*, *l. pen.* D. *ad exhib. l. pen.* D. *de iniur.*

2 Sic diximus ob amissa litis acta non statim condemnandum eum, qui amisit id quod actoris interest, si alia acta noua fieri possint Boer. *quæst.* 15. *num.* Facit textus elegans *in l. qui tabulas* 27. § *inde potest quari*, D. *de fur.*

3 *Vulg. d. is qui actionem* 15. *de reg. iur. l. rem in bonis* 52. D. *de acquir. rer. domin.*

4 Bart. *in l. si eum seruum*, n. 3. D. *de reb. cred.*

5 *L. sterilis* 21 § *cum per venditorem*, D. *de act. empt. l. inter causas* 26. § *non omnia*, D. *mandat.*

DEFINITIO IV.

Id quod interest potest nonnunquam excedere legitimum modum vsurarum.

EMens rem, cuius fruitionem difficilem & litium plenam fore prospiciat, si conuenerit vt in eum casum, quo habere sibi non liceat præstentur sibi in singulos centenos aureos quatuordecim aurei, non tam in fraudem vsurarum legitimarum & centesimæ quam ad taxationem eius quod interesse poterat, [1] eam quantitatem stipulatus videtur, ideóque pœnæ conuentæ petitionem habet, [2] si modo res empta talis sit, cuius reditus in alea & incerto positus tantam vtilitatem afferre possit; [3] non item si rei venditæ redditus certam sibique perpetuo constantem habeat æstimationem. [4] Finge enim domum esse venditam, cuius fructus non possit vsurarum quincuncium modum excedere. [5] Aliud sane dicendum erit, quantumuis eius quod interesse posset color quæsitus sit. [6] *Ita Senatus* in causa N. Gilet, contra Thomam Palluat D. de Iallamonde, Non. Iunij 1593.

1 Scilicet ex consilio Iureconsulti *in leg. vlt.* D. *de prætor. stipulat.*

2 Quia non tam pro pœna hoc habendum est, quam pro taxatione iusti & legitimi interesse, vt loquuntur, *arg. l. vlt. l. obligationum fere* 44. §. *vlt. de obl. & act.* iunct. *l. pecunia* 9. §. 1. D. *de vsur.*

3 Incertitudo enim quantitatis & æstimationis fructuum hanc interpretationem & conuentionem facilè admittit, *arg l. oleo* 13. C. *de vsur. l. si ea pactione* 14. *eod.*

4 Qualem semper habet pecunia in republica bene constituta, *l.* 3. *de in lit. iur.*

5 Sic enim solent æstimari fructus bonorum immobilium ad ratam vsuræ quincuncis, ita vt vicesimo demum anno æquent sortem.

6 *Arg. d. l. si ea pactione* 14. C. *de vsur.*

DEFINITIO V.

Quid veniat in condemnationem & taxationem eius, quod interest emptoris conuenti per hypothecariam.

VEnditor eius rei, quæ creditoribus obligata fuerat, si ab emptore conueniatur ex stipulatione ad id quod interest

intereſt, [1] condemnandus eſt in omne id, quod emptor ad inhibendam hypothecariam creditori ſoluere tam ſortis, quam vſurarum cæterarumque acceſſionum nomine coactus fuit, quantacumque ſumma illa ſit cum tanti revera interſit emptoris tantumque ei abſit.[2] Neque audiendus erit venditor ſi obiiciat ex Iuſtiniani conſtitutione id quod intereſt excedere duplum non poſſe. [3] Duplum enim intelligendum eſt, quod ad ſortem attinet, ac pecuniam quam emptor numerauit. [4] Præſertim cum in venditoris poteſtate ſit facere ne ſtipulatio committatur, neque teneatur in id quod intereſt ex ea cauſa, nimirum ſi quicquid debetur creditori hypothecariam exercenti præſtare paratus ſit. [5] Semper enim emptori habere licet rem obligatam, quæ non niſi pignoris iure vindicatur, cum acceſſionibus. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Paquir, contra N. Miege, 9. Cal. Iun. 1594.

1 Siquidem ex natura actionis ex empto tenetur venditor ad id omne, quod intereſt emptoris, cui rem habere non licet, *l. ex empto* 11. D. *de act. empt. l. ſi in vendicatione* 60. D. *de euict. leg. ſi mancipium* 34 §. *vlt. eod.*

2 Nec enim poteſt inhiberi hypothecaria niſi offeratur & ſoluatur creditori totum quod ei debetur, & principalis debiti nomine & acceſſionum, ita vt nec ſoluendo partem debiti poſſit pignus pro parte liberari, *l. in executione* 85. *§ pen. D. de verb. obl. l. quamdiu* 6. C. *de diſtr. pign.*

3 *Ex l. vnic. C. hoc tit.*

4 Non autem de duplo pretij venditionis.

5 *L. euictus* 35. D. *de euict.*

6 Quia non eſt quærendum de iure poſſeſſoris ſoluto pignore, *l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolut. leg.* 1. C. *ſi antiq. cred. pign. vendit.*

DEFINITIO VI.

Qui condemnatus fuit ad id quod intereſt aduerſarij poteſt in executione iudicati probari nihil intereſſe.

SEnatuſconſulto condemnatus in id omne, quod aduerſarij intereſſet, non prohibetur in executione iudicati probare nihil interfuiſſe aduerſarij. [1] Nec quicquam ideo aduerſus Senatuſconſulti auctoritatem moliri videbitur,[2] quia condemnatio illa tacitam vtique conditionem ſemper habere intelligitur, Si modo interſit, quæ conditio facti eſt non iuris,[3] cum quatenus cuiuſque interſit in facto conſiſtat non in iure. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Empio, contra Ioannem Brunier, 15. Cal. Iul. 1595.

1 Quia ſcilicet non fuit pronunciatum quicquam intereſſe cum de eo probando nondum quæreretur, & ideo exceptio iſta non pugnet iudicatum, vt ſequitur in Defin.

2 Quod vtique non eſſet permittendum propter auctoritatem rerum iudicatarum, *l. ſeruo inuito* 65. §. *cum prætor*, D. *ad SC. Trebell.*

3 Et ideo probari debet, vnde fit vt probationum inopia ſicut ad exiguam plerumque ſummam, ita & ad nullam quandoque res deducatur, *l. vlt.* D. *de prætor. ſtipulat.*

4 *L. quatenus* 24. *de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Iudex appellationis poteſt pronunciare de eo, quod cœpit intereſſe pendente appellatione, niſi appellatio fuerit deſerta.

ETiam in cauſa apellationis poteſt peti quod actoris intereſt, ſi pendente apppellatione emerſerit, licet in prima inſtantia non fuerit petitum,[1] quia nec peti potuit.[2] Sed hoc ita ſi appellatio ſubſiſtat quæ cauſæ cognitionem ad iudicem appellationum deuoluerit. [3] Nam ſi appellatio deſerta dicatur, cogitur iudex ſuperior totam rem ad inferiorem remittere. [4] Inferior autem de hoc ipſo cognoſcet in executione iudicati, damnorum quæ de nouo emerſerunt rationem haberi oporteat. [5] *Ita Senatus* in cauſa procuratoris Sappin ex tempore in publico auditorio, Id. 5. Iul. 1595.

1 *L. vlt.* D. *de re iud. leg. negotiorum* 14. D. *de appell. l. tutor.* 41. D. *de vſur.*

2 Prius enim eſt, vt quid debeatur, quam vt fieri poſſit, *l. cedere diem* 213. *de verb. ſign. l. ſi pupillus* 127 *de verb. oblig.*

3 Appellatio enim aliqua eſſe debet, vt habeat vim ſuſpenſiuam & deuolutiuam, cum non entis nullæ ſint qualitates, *vulg. iurib.*

4 Cum appellatio deſerta habeatur pro numquam interpoſita & per deſertionem deſinat iudex appellationis vllam habere iuriſdictionem. Guid. Pap. *quæſt.* 436. *numer.* 17. poſt Baldum ibi citatum.

5 Nam licet de eo nihil pronunciatum ſit, tamen quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *vulg. leg. de ætate* 11. §. *ex cauſa*, D. *de interrog. in iur. fac.* Regulariter tamen aliud eſt Pap. *in form. ſent. diff. gloſſ.* 1. *num.* 19.

DEFINITIO VIII.

Etiam verus creditor ſi iniurioſam executionem fecerit poteſt condemnari ad id, quod intereſt veri debitoris. Sed eo caſu moderatior taxatio facienda eſt.

VErus creditor, cum ſententiam à Lugdunenſi magiſtratu aduerſus debitorem ſuum obtinuiſſet, quam non niſi conſulto & permittente Senatu executioni mandari oportuerat. [1] præcipiti feſtinatione curauerat, vt executio fieret conſulto quidem Senatu, ſed tamen nondum ab eo data exequendi facultate.[2] Eamque ob cauſam pronunciauerat Senatus nullam & irritam executionem, condemnato præterea creditore in id omne quod intereſſet debitoris.[3] Placuit in taxando eo, quod intereſſet magnam adhibendam cautionem & moderationem, quia vix eſſet, vt quicquam intereſſe videretur eius, qui reuera debitor fuiſſet. [4] Longeque aliud fore, ſi executionem illud nullam feciſſet, quod pro indebito facta proponeretur. [5] Tum enim ei, qui iniurioſam executionem paſſus eſſet omni modo ſuccurri oporteret, eiuſque indemnitati conſuli aduerſus falſum creditorem. [6] At dum ſpreta eſt Senatus auctoritas, ſolius fere Principis intereſt & Reipublicæ, [7] non aduerſarij. Itaque hoc caſu deducenda eſt in condemnationem quantitas non ſolum certa, ſed etiam moderata.[8] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Claudij de la Couz Abbatis Ambroniacenſis, & N. Ioannis Dionifi Cauet, Id. Septem. 1595.

1 Eo namque iure vtimur, vt extraneorum magiſtratuum ſententiæ non poſſint apud nos mandari executioni, niſi ex permiſſione Senatus, quem & ſuper hoc ſpecialiter requiſitum eſſe oportet. Iuxta not. *in leg. à Diuo Pio* 15. §. 1. D. *de re iud. & in l. ſi prætor.* 75. D. *de iudic.*

2 In quo magis videbatur ſpreta auctoritas Senatus. Quid enim fuerat adiiſſe Senatum, & tamen eius placitum non expectaſſe? *arg. leg. ſi quis filio* 6. §. *eius cui deportatur*, & §. *quid tamen*, D. *de iniuſt. rupt.*

3 Quoties enim nulla & inualida eſt executio, condemnandus eſt actor in omne id, quod intereſt eius, contra quem ſit executio, quia executio quæ non iure fit habet iniuriam, *leg. iniuriarum* 13. §. 1. *à contr. ſenſ.* D. *de iniur. l. 1. ſi vt proponis* 6. & *l. pen.* C. *de elect. rei iud.*

4 Cum mora debitoris non ſoluentis dederit cauſam executioni, quam fieri neceſſe non fuiſſet ſi debitor ſoluiſſet, vt dixi ad *Defin* 3. *nu.* 8 *ſupra de ſentent. & interloc. omn. iud.*

5 Nulla enim maior eſt nullitas executionis, quam ſi reperiatur executio facta pro indebito.

6 Cum etiam ſoluiſſet indebitum, tamen repetere hodie poſſet per condictionem, *l. 1. l. vlt. & tot. tit.* D. *de condict. indeb.*

7 *L. non eſt ſingulis* 86. *cum not. de reg. iur not. in l. vnic. Cod. quand. lic. vnicuique ſine iudic. ſe vendic.*

8 Quia & id, quod intereſt, vt plurimum per inopiam probationum ad exiguam ſummam deducitur, *leg. vlt.* D. *de prætor. ſtipulat.*

Source : BIU Cujas

TIT. XVII.

SI A NON COMPET. IVDIC.

DEFINITIO I.

Quantum interſit, an iudex incompetens dicatur, an vt ſuſpectus recuſetur.

INCOMPETENTIA iudicis oppoſita maiores vires habet ad impediendam cognitionem,[1] quam ſi iudex tantum ſuſpectus dicatur.[2] Ideoque & in cauſa appellationis poteſt obiici,[3] cum tamen eo tempore iudex recuſari non poſſit. ac ne in prima quidem inſtantia poſt litem conteſtatam,[4] niſi exinde ſuſpicionis cauſa noua emerſerit.[5] Et ratio diſſimilitudinis eſt, quia ipſum iuriſdictionis fundamentum obiectio incompetentiæ ſubuertit,[6] dicitur-que non immerito nullitas illa nullitatum, ſi à non competente iudice iuriſdictio exerceatur.[7] Recuſatio vero iuriſdictionis vinculum præſupponit,[8] cum is qui nullam in alium iuriſdictionem habet recuſari nec poſſit, nec debeat, ſed exercendæ dumtaxat iuriſdictionis facultatem impedit,[9] Vnde illud etiam eſt, quod ſi plures rei eodem libello eademque actione conuenti ſint, licet tanquam vniuerſi non tanquam ſinguli, poſſit vel vnus ex iis incompetentem dicere iudicem etiam in quem cæteri omnes conſentiant,[10] quod in recuſando iudice non ſimiliter obſeruaretur.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. ſup. Ne quis in ſua cauſa iudic. vel ius dic.

1 *L. 1. & vlt. & tot. tit. C. ſi à non compet. iud. iudicat. eſſe dicat.*

2 Quamuis non magis cogendus quis ſit coram ſuſpecto iudice litigare, quam coram incompetente, *l. apertiſſimi 16 C. de iudic.*

3 Felin. & alij *in cap. inter monaſterium, num. 7. & 10. Extr. de re iudic.* Intellige tamen niſi ſcienter omiſſa ſit exceptio incompetentiæ, quo caſu videtur iuriſdictio adprobata & prorogata, ſecundum diſtinctionem Papienſ. *in form. declin. iuriſd. in* verb. *nec fuiſſe iudicem competentem, n. 4.* Nimirum ſi ea iuriſdictio ſit prorogabilis, vt diſtinguit Apoſtill. *ad Papienſ. vbi ſupra* ad verb. *poſt ſententiam.*

4 Cum exceptiones omnes dilatoriæ, quales ſunt declinatoriæ, debeant opponi ante litem conteſtatam, *l. exceptionem 19. C. de probat. l. fin. C. de except.* Imo declinatoria debet opponi ante alias omnes dilatorias, ne alioqui videatur reus conſenſiſſe in iudicē. Maſuer. ad Pap. *in for. declin. iuriſd. in verſ. coram vobis* ad verb. *Exceptiones dilatoriæ* Idem Pap. *ibid. in verſ. iudicem ſuſpectum n. 7. ex d. l. apertiſſimi, & cap. ſuſpicionis. Extr. de offic. deleg. c. cum ſpeciali, & c. ſecundo requirit, § fin. Extr. de appell.*

5 Quæ enim de nouo emergunt nouo indigent auxilio, *vulg. l. de ſtate 11. § ex cauſa, de interrog. in iur. fac.*

6 Et ideo reddit iudicium retro nullum & funditur eradicat iuriſdictionem ipſius iudicis, vt loquitur Maſuer. *ad dict. verb. exceptiones declinatoriæ.*

7 *d. l. 1. & tot. tit. C. ſi à non compet. iudic.*

8 Not. *in d. l. apertiſſimi & d. c. ſuſpicionis.*

9 Siquidem recuſatio non minus ſuſpendit iuriſdictionem iudicis quam appellatio, vt notat Maſuer. *ad d. verſ. coram vobis*, in verb. *exceptionem ſuſpicionis*, poſt Burſat. *conſil. 11. poſt n. 11. lib. 2.* Sed illa ſemper manet differentia, quod incompetentia naſcitur ex defectu iuriſdictionis, ſuſpicio autem ex defectu amoris, vt ait Papienſ. *in d. verſ. coram vobis.* Incompetentia impugnat iuriſdictionem. Recuſatio autem ſolam perſonam iudicis,

10 Quia iuriſdictio ante omnia eſt fundanda, *l. 3. C. de iuriſd. l. ſi idem 11. l. penult. & vlt. D. eod.*

11 Nec ſcilicet continentia cauſæ diuideretur, *arg. l. nulli 10. Cod. de iud.* Aliud eſſet ſi plures conuenti eſſent non tanquam vniuerſi, ſed tanquam ſinguli. Tunc enim obtineret quod dici ſolet, id quod omnes tãgit ab omnibus adprobari debere, *l. per fundum 11. D. ruſtic. prædcum ſimilib. l. vlt. C. de diuid. tutel.*

TIT. XVIII.

DE FRVCTIB. ET LIT. expenſ.

DEFINITIO I.

Condemnatio expenſarum etiam in correis eiuſdem criminis eſt perſonalis.

ETIAM cum ex delicto proficiſcitur condemnatio,[1] licet eadem plurium condemnandorum cauſa ſit, quod contingit quoties vnius delicti plures correi proponuntur,[2] ſic tamen fieri condemnationem oporter, quod ad litis ſumptus pertinet, vt pro ſua quiſque parte ſinguli mulctentur nec vnus pro alio condemnetur.[3]

1 Quo caſu ſit odioſior cauſa reorum propter odium criminis, *l. Papinian. 20. D. de minor. l. 1. D. vbi Senat. vel cariſſ.*

2 Vt in ſpecie *l. ita vulneratus 51. § vlt. D. ad l. Aquil.*

3 Quia expenſarum condemnatio ſit, non ob crimen ſed ob litem quæ ſine ſumptibus exerceri non poteſt, *l. eum quem temere 79 D. de iud. l. qui ſolidum 78 § 1. de leg. 2.* Ideoque dicimus expenſarum condemnationem ſemper eſſe perſonalem: id eſt, numquam egredi debere perſonam condemnati. Not. *in l. 1. C. ſi plur. vna ſent. fuer. condemn. l. Paulus reſpondit. 43. D. de re iud.* Vide *Defin. 1. ill. tit. ſi plur. vna ſent. c ondemn. fuer.*

DEFINITIO II.

Quonam caſu obligatio facta in iudicio poſſit purgare moram extraiudicialem, ad impediendam condemnationem expenſarum, ſiue in obligationem deductæ ſint, ſiue non.

SIS à quo extra iudicium, & ante moram litem peritum eſt, quod ex contractu aliove obligationis iure dare debuerat, ſolutionem ſine cauſa diſtulerit,[1] tum ad iudicem vocatus ſtatim obtulerit, nullam expenſarum condemnationem pati debet,[2] quoniam iudicialis oblatio congruo tempore facta purgat ſatis moram extraiudicialem,[3] quod ad litis expenſas pertinet, licet non quod ad vſuras cæteraſque acceſſiones, ſi quæ fortaſſis ex mora debeantur,[4] aut ſi qua alia ratione iam cœperat creditoris intereſſe.[5] Perpetuo namque verum eſt indemnem præſtari debere quiſquis moram paſſus fuit.[6] At ſi non niſi poſt litem conteſtatam,[7] vel oppoſitas exceptiones declinatorias aut dilatorias,[8] debitor obtulerit, condemnandus erit in expenſas ante factas, illo etiam caſu, quo fructus aliæve acceſſiones à tempore duntaxat litis conteſtatæ debeantur.[9] Litis enim expenſæ non propter actionem, ſed propter temerariam litem infliguntur.[10] Niſi forte proponas iure actionis deberi quod in obligationem, vt plerumq; fit, ſint deductæ.[11] Tunc enim omnimodo veniunt in condemnationem, tametſi mora nulla aut in iudicio, aut extra iudicium facta ſit, ſibique imputare debitor debet, cur non vltro ſoluerit priuſquam à creditore conueniretur.[12] Cum vero ſolo iudicis officio expenſæ petuntur, ſolam eam moram inſpicimus, quæ in iudicio facta eſt. Quoniam ſicut futuri temporis tractatus ad iudicis officium nil pertinet,[13] ita nec eius, quod litem præceſſit.[14] *Ita Senatus 3. Non. Nouemb. 1588.*

1 Quo caſu proculdibio mora per eum contracta intelligitur, *l. mora 32. D. de vſur.* iunct. *l. ſciendum 21. & ſeq. eod.*

2 Quaſi præcedentem moram extraiudicialem iudiciali oblatione purgauerit, & purgando conſtituerit creditorē ipſum in mora. Poſterior enim mora ſemper nocet, *l. qui decem 72. in princ. & § 1. D. de ſolut.*

3 Arg. *l. ſi rem alienam 9. § vlt. D. de pignor act.*

4 *L. ſi per te 9. & l. acceptam 19. C. de vſur.*

5 Nec enim purgatio moræ admittitur poſtquam cœpit intereſſe, *l. etſi poſt tres 8. D. ſi quis caution. l. ſi ita quis 135. § Seia, D. de verb. obl.*

6 Quoniam ſua cuique mora nocere debet non alteri, *l. in condemnatione 173 § vnicuique, de reg. iur* niſi quod mora debitoris nocet etiam fideiuſſori, *l. mora 88. de verb. obl.*

7 Quæ per malam fidem inducit, *l. ſed etſi lege 25. § ſi ante, D. de petit. her.*

8 Paria enim ſunt conteſtari & fugere conteſtationem.

9 Quod plerumque euenit, maxime in iudiciis ſtrictis, *l. 2. l. videamus 38. § ſi actionem, D. de vſur.*

10 *L. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui ſolidum 78. § 1. de leg. 2.*

11 Exemplo eius quod de vſuris ſcriptum eſt *in l. vſura 121. de verb. ſignif. & in l. qui per colluſionem 49. § 1. D. de action. empt.*

12 Not. *ad l. terminato 3, C. hoc tit.*

13 *L. 1. § verſ. Paulus notat. D. de vſur. l. non poteſt 23. D. de iudic.*

14 Intellige cum de expenſis litis agitur. Nam quod ad vſuras & alias acceſſiones pertinet etiam præteriti temporis rationem habere iudex & poteſt & debet, *d. l. qui per colluſionem, § 1. l. quæro 54. D. locat.* Iunge *Defin. 21. & 67. ſ.*

DEFI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Finita lite siue per sententiam, siue per transactionem possunt adhuc peti expensæ litis, si sint in obligatione, secus si tantum officio iudicis debebantur.

LItis expensæ per sententiam adiudicatæ creditori si ex conuentione debebantur, & ius & ordinem pignoris accipiunt ab eo die quo principalis debiti obligatio contracta est.[1] Sin vero cum in obligatione non essent officio tantum iudicis præstandæ sunt, licet accessorij iure censeantur, non tamen principalis debiti ius sequuntur in causa pignoris, sed ab eo duntaxat tempore, quo iudicati executio fit,[2] per capionem secutam pignus pro iis constitutum intelligitur.[3] Proinde si alius creditor medio tempore & ante iudicati executionem interuenerit, qui de pignore sibi cauerit frustra verebitur ne pignoris controuersiam ab anteriore creditore impensarum nomine patiatur.[4] Eadem distinctio necessaria est, cum quæritur, an post transactionem de principali negotio interpositam aut solutam sortem quæ petebatur superfit petitio impensarum. Nam si in obligatione fuerunt earum petitio supereſt, non item si officio tantum iudicis præstari debuerunt.[5] Sed & illud obseruandum est iustam litigandi causam, quæ ab expensarum condemnatione solet excusare,[6] non tamen efficere posse quo minus ad omnes litis expensas condemnandus sit debitor, cum in stipulationem deductę fuerunt,[7] non magis quam vt ex principali summa, quæ in obligatione est quicquam minuatur.[8] Porro in stipulatione deductæ tum demum videntur, cum de iis expressim actum est.[9] Nam si damnorum duntaxat facta sit, & eius, quod creditoris interesset, nulla pro expensis litis obligatio pignoris inducetur.[10] *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1588. in causa Ioannis Guiburg, & Claudij Castellani, 4. Cal. Iul. 1591.

1 *L. Lucius* 18. D. *qui potior. in pign. hab.* Accessorium enim sequitur suũ principale, vt est in regula iuris pontificii. *cap. accessorium, de reg. iur. in 6*

2 Nempe quia non ex contractu debentur, sed ex iudicato, quod nullam habet hypothecam ex se, sed tantum actionem personalem, *l. actori* 8. *C. de reb. cred.*

3 *L. à Diuo Pio* 15. *§. in venditione, § si pignora. & pass.* D. *de re iudic.* Pignus enim iudiciale per capionem constituitur, *l.* 1. *& tot. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit* prætorium vero ex quo ventum est in possessionem, *l. non est mirum* 26. *§.* 1. D. *de pignor. act.*

4 Vide Bald. D. *ad l. terminato* 3. *C. hoc titul.* Francisc. Marc. *decis* 391.

5 Papiens. *in form. libell. act real. in vers. & expensis præsentis causæ, n.* 6. Negus. *in tract. de pignor.* Apostill. ad Guid Pap. *quæst.* 55. vbi dicitur aliquãdo expensas non esse in obligatione neque officio iudicis deberi, sed tamen iure actionis peti posse, quales eæ sunt quæ debentur ex contumacia, quas placet peti posse actione in factum *ex l.* 1. D. *si quis ius dicent. non obtemp.* Quo exemplo sunt qui idem putent de expensis, quibus punitur temeritas & negligentia appellantis, quasi possint peti condictione *ex cap. reprehensibilis, de appell.* & sic iure actionis, vt notat Masuer. ad Papiens. *vbi supra ad dict. n.* 9. in verb. *possunt peti.* Illud sane constat, expensas quæ iure actionis debentur posse peti etiam post sententiam, vt sentit dict. Apostill. *ex l.* 3 *§. si rem, de leg.* 3. Masuer. vbi supr. ex Roll. à Vall. *cons.* 62 *num.* 16. *vol.* 4.

6 *L. qui solidum* 78. *§.* 1. vbi Bart. & alij, *de legat.* 2.

7 Ita *ad l. properandum § fin. C. de iud.* Idem *ad l.* 1 *col.* 5. D. *de edend.* Dec. *ad l. edita, in fin. n.* 97. C. *eod.* Rom *sing.* 342. Abb. *in cap. in nostra de iniur.*

8 Nemo enim ob id minus debet quod soluere sit paratus, *l. si debitori* 21. D. *de iud.*

9 Ea enim est natura stipulationum omnium, quia sunt stricti iuris

10 Aliud enim est de damnis loqui, aliud vero de expensis, vt tractat Iaſ. Dec. Rom. & Abbas in locis supra citatis. Vide tamen *l. sanctimus* 15. *C. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Victus non debet ad expensas condemnari victori, cui aliquid imputari potest.

IMputandum est ei, qui tanquam debitoris debitor conuentus à creditore creditoris sui diu seruum litigari passus est priusquam proferret instrumentum solutionis.[1] Itaq; si statim post factam instrumenti editionem creditor à lite discedat, æquum est ita ferri pro reo sententiam, vt tamen litis expensas non consequatur.[2] Imo vero si manifestior debitoris dolus appareat, in expensas omnes condemnandus est.[3] Neq; hoc casu obiici potest creditori cur non diligentior fuerit in inquirendo an debitor adhuc ille esset quem conueniebat, Sufficit enim vt debitorem aliquando fuisse constet.[4] Solutionem namq; postea subsecutam diuinare nec potuit, nec debuit.[5] *Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Ian. 1589.

1 Ex *tit. C. quand. cred. debitorem sui debitoris comm. poss. l. nomen* 4. *C. qua res pign.*

2 Cum ei incumbat onus probandi qui allegat solutionem, *l.* 1. *C. de probat.* Est enim facti, *consilio* 9. *§. vlt. de curat. furios.* alieni autem facti ignorantia semper probabilis est, *l. vlt* D. *pro suo*

3 Non enim ratione victoriæ debentur expensæ litis victori; sed ob temeritatem victi ex regula iuris pontificii, de qua *in c. victus victori, cum ibi not. de reg. iur. in* 6. Hic autem nulla est temeritas aut culpa actoris, qui statim destitit, nec velit in lite improba perseuerare, *l. destitisse* 10. & ibi Bart. D *de iud.*

4 Puta si dolo malo distulit editionem instrumenti; quod citius edere potuisset, *cap. exceptionem*, vbi Dec. D. *de except.* Imbert. *in instit. forens.*

5 Siquidem semel fuit debitor, semper præsumitur debitor, nisi probetur liberatus, cum obligatio legitime contracta non nisi certis & legitimis modis dissoluatur, *l. obligationum fere* 44 *§. oblig. & act.*

6 Quæ, vt diximus, facti est, *d. l. consilio* 9. *§. vlt. D. de curat. furios. & cred.* 1. C. *de prob.* iunct *l* 4 *§ illa etiam quæstio*, D. *de doli mali except. l. si putatur* 31. *in fin. ad leg. Aquil. l. si fideiusseris* 9. *§. si cum debitor*, D. *mandat.*

DEFINITIO V.

Pro expensis consentiente procuratore taxatis permittenda est executio pendente appellatione, idque per modum prouisionis, oblata satisdatione.

SI litis expensæ præsentibus & consentientibus procuratoribus taxatæ sint, & à taxatione postea appelletur,[1] placet non posse appellationem facere, quo minus pro articulis, quorum ratione appellatum non est, præcisa fiat executio, ac si appellatum non esset.[2] pro aliis vero, prouisionalis:[3] præstita tamen per victorem satisdatione.[4] *Ita Senatus* generali Senatusconsulto & alio extemporaneo, quod pronunciatum est 16. Cal. Ian. 1588.

1 Appellari enim posse constat, *l. ab executore* vbi Bart. D. *de appell. c. super eo.* vbi Innocent. *Extr. quod met. caus.* Papiens. *in form. libell. act real. in vers. & expensis præsentis causæ num* 8.

2 Tot enim videntur esse sententiæ, quot sunt capita, cum aliud ab alio non pendeat, nec vna species cæteris cohæreat, vt loquitur Modestinus *in l. etiamsi* 29 *§.* 1. D. *de minor. l. scire debemus* 29. *de verb. oblig. l. quod dicitur* 32. D, *de euict.*

3 Propter consensum præstitum à procuratore, cuius factum interim præstari æquum est, etiamsi impetratum sit rescriptum ad irritandum consensum procuratoris, quas nos litteras *de defaueu* appellamus. In Gallia, vt audio huiusmodi appellationes non admittuntur.

4 Secundum ea, quæ dixi *Defin.* 2. *supr. de sent. & interloc. omn. iud.*

DEFINITIO VI.

Contumaciam aduersarij non potest accusare is, qui ad diem non venit, nec ratum habere factum falsi procuratoris.

SI falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero adfuerim non potest ferri pro re sententia,[1] nec si tu procuratoria factum postea ratum habueris, siue ante siue post sententiam.[2] Si non à tempore secutæ ratihabitionis fiam ex integro contumax, quia non possum videri contumax fuisse, cum tu rite à debito tempore ad iudicium ipse non veneris.[3] Proinde nec expensas vllas tibi refundere cogendus ero.[4] At potius cum ambo contumaces fuerimus, mutua compensatione vtramque contumaciam tolli æquum est.[5] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ian. 1589. Iunge Defin. 8. de iudic.

1 Quia nec tu potes videri præsens, qui iudicio non ades, neque per teipsum, neque per procuratorem. Quod enim dicitur posse etiam absentem vincere si bonam causam habeat, tunc verum est, cum altera pars adest, non cum vterque absens est, *l.* 1. *C. quomodo & quand. iud. l. properandum* 13. *cum autem ex modicum. C. de iudic. & post* 73. D. *eod.*

2 Ne sit in potestate tua facere, vt pro te valeat sententia, quæ

Source : BIU Cujas

on posset te inuito valare contra te, Not. *ad l. licet* 24. C. *de procur.* Nam vtique si velles ratum habere factum falsi procuratoris, in tui præiudicium posses, *l.* 3. § *falsus procurator*, D. *rat. rem hab.*

3 Nemo enim potest alteri obiicere crimen, quod illi ipsi possit obiici, nec culpam, in cuius ipse incurrerit reprehensionem *d. l. & post* 75. § *quod si qui*, D. *de iud. l. si plures* 38 § *vlt. D. de admin. tut.*

4 Quarum scilicet refusio non nisi propter contumaciam deberi potest, *d. l. properandum*, § *hoc simodo autem, & seq.* C. *de iudic.* iunct. *l. sancimus* 15 *eod.*

5 Quomodo & alias plerumque accidit, vt paria delicta mutua cõpensatione tollantur *l. viro* 39 § *cum mulier* 47. D. *solut. matr. l. vlt.* § *pen.* D. *de eo, per quem fact. erit.*

DEFINITIO VII.

Heres cum beneficio legis condemnadus est proprio nomine ad expensas litis, quam temere vel instituit vel suscepit.

HEres, qui legis & inuentarij beneficium implorauit, si litem aliquam temere vel instituerit, vel susceperit, vel malè prouocauerit, condẽnandus est in expensas proprio nomine,[1] nec audiri debet, si petat, aut consentiat vt victori ex rebus hereditariis satisfiat,[2] ne ex heredis facto & culpa deterior fiat conditio creditorum & legatariorum,[3] quorum interest hereditatem, quæ heredi ipsi iam suspecta est, nullo modo imminui.[4] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Ian. 1589.

1 *Sic* enim debet imputare, qui male ac temere litiganerit *vulg. l. sum quem temere* 79 D. *de iud.* cum bonam fidem agnoscere non prohiberetur, *l. quoties* 9 § *sicut*, D. *de administr. tutor.* iunct. *l. vlt.* § *et si præfatam*, C. *de iur. delib.*

2 Eo scilicet prætextu, quod non suo nomine, sed quasi heres cum beneficio legis & inuentarij litiganerit, & ita pro ipsa quodammodo hereditate.

3 Omnibus enim modis agere debemus, quantumuis possumus, ne vnius conditio per alium deterior fiat, *l.* 1. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri* 74. *de regul. iur.*

4 Non enim soluendo est hereditas, quæ inuenit quidem heredem, sed cum beneficio inuentarii, cũ is non teneatur supra vires hereditarias *d. l. vlt.* D. *de iur delib.* iunct. *l. qua dotis* 33. D. *solut. matrim. l. libertas* 30. D. *de bon. libert.*

DEFINITIO VIII.

Condemnatus etiam ex causa criminis an & quando possit pro expensis litis in carcere retineri?

OB crimen condemnatus ad pœnam pecuniariã, & quod est consequens ad expensas litis,[1] si pœnam soluerit, eximi carceribus debet, nec pro solis expensis retineri potest, siue inferior iudex fuerit, qui sententiam tulerit, à qua proinde liceat appellare:[2] siue Senatusconsulto lis decisa sit, factaque à relatore expensarum taxatio. An quod minus fauorabilis sit impensarum litis, quam ipsius pœnæ persecutio? Minime. Sed quia sumptum condemnatio etiam cum de crimine actum est, non tam propter crimen, quàm propter litem infligitur.[4] Vnde illud quoque receptum est, vt bonis cedere condemnatus, possit ad eludendam sumptuum condemnationem,[5] qui pro indicta pœna pecuniaria ad id beneficium admitti non posset.[6] Denique quod ad litis sumptus attinet, nihil interest, en ciuiliter actum sit an criminaliter.[7] Atqui, inquies, etiam cum ciuiliter actum est, nemo dubitat, quin ex iudicato pro expensis quoque litis nascatur ciuilis actio, cuius potestate fit, vt, qui succubuit, si expensas non soluat, detrudi possit in carceres. Cur non ergo multo magis in carceribus retineri?[8] Verum non tam facile pro litis sumptibus carceres pati quis cogitur, sed ita demum, si siue causa in soluendis iis moram faciat, ob idque iudex idipsum permittat, vt iudicato pareatur.[9] Nam si speciale iudicis iussum non interueniat, non sufficit ex sese iudicari actio ad hoc, vt condẽnatus in carceres detrudatur.[10] Iusta vero causa esse potest non soluendarum expensarum, si à taxatione appellatum sit.[11] Igitur condemnato, iudicati tempore in carceribus ob crimen reperitur, prodesse ea ratio debebit, etiamsi non appellauerit, quia sufficiet quod appellare possit,[12] ne alioqui metu longioris carceris appellare prohibeatur, & à communis remedij auxilio summoueatur.[13] Proinde si proponas nondũ factam expensarum taxationem, multo magis admittendum erit condemnatum eximi carceribus debere.[14] Sed ea tamen lege, vt ante omnia satisdet se quicquid eo nomine taxatum & debitum fuerit soluturum post mensem aliudve tempus iudicis arbitrio statuendum & à die factæ taxationis numerandum.[15] Quæ res beneficium appellationis non excludet. Habet enim ea satisdatio tacitam conditionẽ si à taxatione non erit appellatum,[16] quandoquidem nec taxatum videri potest, quod adhuc propter appellationem incertum est, an debeatur.[17] Ita fit, vt condemnatus deterioris sit conditionis ante factam taxationem, quam si iam facta esset, cum si facta esset, nulla satisdatione oneraretur. Nimirum, quia post factam taxationem nihil agendum supereset, nisi vt vel soluatur, vel appelletur,[18] cum iam inde ab eo tempore nata sit appellandi causa, si appellare quis velit. Itaque qui tum satisdaret se soluturũ, taxationi proculdubio acquiescerer, sicque sibi ipse eriperet beneficium appellationis,[19] quod non similiter euenit, cum ante taxationem factam satisdatio præstatur,[20] & cuius præstandæ ratio illa subest, ne qui carceris tædio diligentior futurus esset ad soluendum,[21] eo tantum consilio videatur liberari velle, vt postmodum per contumaciam iudicatum eludat.[22] *Ita Senatus* in relationibus libellorũ. Prid. Cal Febr. 1589.

1 Numquam enim condemnationem expensarum potest effugere is, qui etiam pecuniariam pœnam meretur, ne minore pœna carear, qui maiore dignus est, *arg. leg cui pacto* 3. D. *de seru. export.* Iunge *Defin.* 48. *&* 16.

2 Nam ab inferiore iudice ad superiorem appellatur, *l.* 1. *& tot. tit.* D. *quis & à quo appell.*

3 Actio enim quæ ad sumptus repetendos competit rei persecutoria est, pœna vero nihil nisi vindicta est *l. seruus* 7. iunct. §. *vlt. l. praced.* D. *de seru export.*

4 Adeo, vt plerumque ad expensas condemnetur etiam is, cui nulla pœna infligatur. Nempe si iusta fuerit causa inquirendi de crimine.

5 Ioan. Papon. *lib.* 10. *syntagm. tit.* 10. *De cession. de biens*, §. 7. quamuis videatur pugnare quod idem scribit *in* §. 11. *eod. tit.*

6 Cum is qui non habet in ære debeat luere in corpore *l. v. t.* D. *de in ius voc. l.* 1. § *generaliter*, D. *de pœn.* scilicet nisi pœnas fuerit modica Papon. *in syntagm. lib.* 24. *tit.* 10. *& seq. &* *d. lib.* 10. *tit.* 10. § 2.

7 Bart. *in l. soleut, de alim. leg.* quem refert & sequitur Papon. *lib.* 8. *syntagm. tit.* 8.

8 *Arg. l.* § *necessarias* 8. *in princ. D. de pignor. act.* Guid. Pap qui ita de consuetudine seruari testatur *qu.* 448.

9 Inanis enim esset condemnatio, quæ non mandaretur executioni. *l. pen.* C. *de exec. rei iudic.*

10 Parit enim tes iudicata personalem, tantum actionem *l. actore* 8. C. *de reb. cred.*

11 Quia appellatio extinguit iudicatum, *l.* 1. § *vltim. ad* SC. *Turpill.*

12 *Sic in l. & post rem* 7. D. *de transact.*

13 *Arg. l.* 2 § *penult. D. de iudic. l.* 1. § *quæ oneranda. D. de quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.* iunct. *l.* 3. § *falsus procurator. D. rat. rem haber.*

14 Si quidem quandiu taxatio facta non est, nescири potest quid & quantum debeatur. Iniquum autem sit permitti incarcerationem pro debito non liquido, ne non sit in potestate incarcerati, vt se soluendo liberet.

15 Sic enim præstari solet satisdatio pro non liquidis *& statuliber rationem* 5. D. *de statulib. l.* 1. *& tot. tit.* D. *si cui plus quam per l. Falcid.*

16 Quasi promissa solutione eius, quod debitum esse constiterit, *vt in l. qui Romæ* 122. § *Agerius. de verb. oblig.*

17 *Arg. l. Mævio* 41. § 1. *de legat.* 2. vbi taxat, quantitas opponitur incertæ quantitati.

18 Adde, vel petatur ad soluendum tempus quod iudicatis dare solet. *l. vlt. C. de usur rei iudic. l. si debitori* 21. D. *de iud. l. cum multi* 16. §. 1. D. *de compens.*

19 Sicut & qui petit dilationem ad soluendum, *l. ad solutionem* 4. C. *de re iudic.* Nisi satisdatio referretur ad taxationem ab appellationis iudice faciendam. *Defin.* 52. j.

20 Quo scilicet tempore nulladum potest vna esse causa appellãdi.

21 *Arg. l. is cui* 5. *in princ. D. vt in possess. legat.*

22 Fiducia suæ inopiæ, vt *in l. si quis iniuriam* 15. D. *de iniur. l.* 2. § *generaliter. D. de pœn. l. nam is nullam* 6. D. *de dolo.* Iunge *Defin.* 48. *&* 52. j.

DEFINITIO IX.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur si actor pro parte obtinuerit, & pro parte succubuerit.

CVm mille tanquam tibi debita peteres, pronunciauit iudex quadraginta duntaxat deberi, & à residui petitione te summouit. Placet, non totius summæ, quæ petita fuerat, emolumentum, vt vocant, te debere, sed vel eius tantum quantitatis, quæ tibi adiudicata est, vel

Source : BIU Cujas

vel eius à cuius petitione cecidisti,[2] prout is elegerit, cui tributum illud, quod pro iudicato penditur, soluendum est.[3] *Ita Senatus* pro D. Margareta de la Chambre, 6. Id. Febr. 1689.

3 Tributum illud est quod pro iudicato penditur vel Principi, vel ei qui hac parte ius habet à Principe, vt sequitur in Definitione. Doctores nostri vocant aliquando gabellam iudicati.

2 Non enim potest vno eodemque iure censeri quantitas, quæ per sententiam diuisa fuit.

3 Etsi enim solet in alternatiuis electio esse debitoris, vt est in regula iuris pontificii, *& in l. plerumque* 10. §. *vlt.* D. *de iur. dot.* hoc tamen casu aliud est quia tributum istud debetur pro iudicato, quod pronunciatur in inuitum, siue actor ille sit, siue reus. [Eligere ergo debet an adiudicationis emolumentum velit petere an repulsionis. Vtrumque enim non potest. Idemque est si condemnatus sit quis tertius, qui maiorem quantitatem sibi debitam contendebat contra creditorem minoris quantitatis, qui in alia instantia iam vicerat. Debetur enim emolumentum alteruttius quantitatis, aut eius quæ ab actore aut quæ à condemnato petita fuerat. *Ita Senatus* in ea causa de qua in *Defin.* 24. *n.* 2].

DEFINITIO X.

Nullum debetur emolumentum pro pecunia, quam restituere iussus est is, qui egit pignoratitia.

PEcuniæ quam debitor agens pignoratia creditori restituere iussus est emolumentum tributúmve pro iudicato nullum debetur,[1] quia non potest videri iudex eam adiudicare quantitatem, quam debitor offert offerreque cogitur ex natura institutæ actionis.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim debetur nisi propter adiudicationem, aut petitionis repulsionem, vt constat ex vetere statuto Sabaudiæ.

2 Nec enim pignoratitia competit, nisi soluto prius per debitorem omni eo, quod debebatur. *l. ſi rem* 9 §. *omnis pecunia, & paſſ.* D. *de pignor. act.*

DEFINITIO XI.

Non potest conuerti appellatio in intercessionem etiam ex rescripto Principis citra refusionem expensarum.

SÆpius dubitatum est, an, si ex rescripto Principis appellatio perperam interiecta conuertatur in intercessionem, condemnandus sit impetrans, vt & aduersario expensas litis farciat, & temeratiæ appellationis pœnam fisco pendat?[1] Nimirum si eo tempore rescriptum impetretur, quo non liceat impune ab appellatione discedere, id est, post decem dies ex quo fuit interposita.[2] Nec defuerunt qui dicerent beneficiũ Principis neque ipsi Principi, neque collitigatori fraudi esse debere.[3] Aliis contra placebat non magis condemnari debere ad pœnam aut impensas litis impetrantem hunc, quam qui rescriptum impetraret ad appellationem prosequendã, quæ non suo tempore introducta esset.[3] Placet media sententia, vt pœna quæ temere appellãtibus infligitur beneficio Principis remissa intelligatur; expensarum autem condemnatio ita demum facienda sit, si quid impensum sit propter appellationẽ, quod ad nouam intercessionis agitandæ causam nihil faciat.

1 Nam & mulcta irroganda est & condemnatio expensarum in pœnam temeratiæ litis *cap. reprehensibilis. Extr. de appellat.*

2 Nam intra decennium licet resilire ab appellatione, postea non liceat, nisi literis à Principe impetratis, quas vocant *d'aneantissement.*

3 *Arg. l. Paulus notat* 8. *de prat. stipul. l.* 4. *C de emancip. liber.*

4 Quo casu certum est, nullam mulctam nec expensarum condemnationem irrogari ei, qui impetrauit litteras, quas vocant *de illico.*

DEFINITIO XII.

An & quando distinguendæ sint expensæ litis motæ super desertione appellationis ab expensis litis appellatoriæ?

SI super desertione nihil pronunciatum sit, sed, vt plerumque fit,[1] ad pœnam desertionis remittendam de causa appellationis cognitum hac præfatione *sans s'arrester à la desertion*, condemnato appellatore in expensas litis appellatoriæ;[2] Placet omnes omnino litis expensas in condemnationem deductas videri, etiam eas quæ propter causam desertionis factæ fuerunt. Nam & hæ ad causam appellationis pertinent, cum nec sine appellatione vnquam quæsitum fuisset.[3] Aliud erit si proponas super ipsa desertione pronunciatum, nimirum desertam appellationem non fuisse.[4] Distinguendæ siquidem erunt hoc casu expensæ desertionis ab expensis litis appellatoriæ, vt qui in has tantum condemnatus est, illas non debeat.[5] *Ita Senatus* 5. Cal. Decẽbr. 1589.

1 Scilicet à Senatu. Vix enim est, vt iudex inferior ita pronunciare possit. Sed quemadmodum cogitur pronunciare an primus iudex bene vel male pronunciauerit, ita & an appellatio deserta sit, necne.

2 Ad quas vtique debet condemnari si nullam habuit iustam grauaminis causam, *cap. reprehensibilis. Extr. de appellat.* Vnica enim causa grauaminis sufficeret. *l. appellanti* 13. §. 1. D. *eod.*

3 Prius enim est, vt sit aliqua appellatio, quam vt possit disputari, an sit deserta. Nec potest negari quin appellatio interposita causam dederit sumptibus ob quæstionem de desertione factis.

4 Repellendo scilicet à sua petitione actorem, qui impetrauit litteras, quas desertionis vocant, ad hoc vt appellatio deserta pronunciaretur.

5 Ob hoc enim dicimus sententiam quamlibet esse stricti iuris, maxime vero eam quæ sit condemnatoria, quia postquam iudicatum est nihil aliud inquiritur nisi quid & quantum deductum sit in condemnationem. *l. ſi fundis* 16. §. *ſi pluris* D. *de pignor.*

DEFINITIO XIII.

Impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nulla sumptuum refusione onerat impetrantem.

QVi rescriptum Principis impetrauit aduersus peremptionem instantiæ[1] litis expensas refundere non cogitur, quas vtique sarcire cogeretur, si ad nouam instantiam veniendum esset vetere peremptæ.[2] Facit enim rescripti auctoritas, vt peremptionis, quæ ex solo temporis lapsu inducebatur, nulla sit habenda ratio, vtque acta totius instantiæ prosint, & consequenter, vt ratione expensarum nihil prorsus interfit litigatorum. *Ita Senatus* ex tempore 3. Non Decembr. 1589.

1 Ad hoc scilicet, vt instantia quæ reuerà fuit peremptæ perinde habeatur ac si peremptæ non esset.

2 Quia eo casu prioris instantiæ acta nihil prodessent, & actum agere oporteret. Et ita essent inanes sumptus ante facti.

3 Quibus necesse omnino fuit, vt eas impensas facerent, sine quibus litigari non potest, *l. minoribus* 6 D. *de minor. l.* 3. §. *ſi rem de leg.* 3. *l. pen. D. de liberat legat.*

DEFINITIO XIV.

Qui condemnatur ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos solos sumptus condemnari debet, qui facti sunt post nouas testationes publicatas.

CVm, vt plerumque fit, æquis in contrarium probationibus certatum est,[1] si iudex quod facere cogitur, ex officio veritatis habendæ gratia de facto inquirat,[2] tum ex nouis probationibus sententiam ferat, non ad alios sumptus condemnari debet is, qui vincitur, quam qui facti sint post nouas testationes publicatas.[3] Etsi enim dici solet, posteriorẽ moram dolumque nocere,[4] nihil tamen imputari potest ei, qui suis cõfidens probationibus expectauit sententiam iudicis, in cuius solius arbitrio fuit videre, quanta nouis testibus ex officio auditis fides adhiberi deberet. Quandoquidem, vt vulgo iactari solet, non testimoniis credendum est, sed testibus.[5] *Ita Senatus* pro Benedicto Bosson, contra Claudium Morel, 12. Cal. Iunij. 1590.

1 Quo casu dicitur lis dubia *in l. admonendi* 31. D. *de iureiur. l. in bona fidei* 3 C. *eod. cap. vlt. Extr. eod tit.*

2 Audiendo ex officio nouos testes, quod quando fieri possit, vide apud Papiens. *in form. libell. act. real. in vers. quatenus ex officio vestro n.* 8. *vers. ſed quia dixi.*

3 Quia non tam communi, quam speciali iure vincitur, & ideo dignior est cui succurratur, vt dici solet de eo, qui vincitur ex aduersarii iureiurando, de quo scripsi *in tit. De reb. cred. & iureiur.*

4 *L. qui decem* 72. *in princ. &* §. 1. D. *de solut. l. de stitisse.* & ibi Bart. D. *de iudic.*

5 L. 3. §. *ideoque &* § *idem Diuus Hadrianus.* D. *de testib.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XV.

Quomodo accipiendum sit priuilegium, quod habent Senatores, de tributo iudicati non pendendo.

SEnatores itemque Rationales, & alij si qui sunt, qui ex priuilegio ius habent,[1] nequicquam ex iudicati nomine pendere cogantur, si expensarum in litem factarum adiudicationem obtinuerint, non possunt eo prętextu ab aduersario tributum iudicati repetere, quod ipsi non soluerint. Ob eam namq; causam habent priuilegium, ne damnum sentiant,[2] non vt obtentu priuilegij ex aliena iactura lucrum consequantur. [3] *Ita Senatus* contra Claudium de la Couz Senatorem Abbatem d'Ambournay. 10. Cal. Iunij 1590. & iam antea contra D. de la Fontaine magistrum computorum.

1 Aut potius ex conuentione cum huiusmodi tributorum conductoribus inita. Nam citra conuentionē neqne Senatores neque Rationales tale vllum priuilegium habent, at neque Marchiones, neque ipsi etiā Torquati Equites. Potest tamen hoc priuilegium dici, cum per huiusmodi conuentionem fiat, vt tanto minor conductionis merces ærario inferatur. Quæ res cum sit Principi damnosa, non esset ferenda, nisi fieret Principe consentiente & Senatoribus suis ac Rationalibus plus quam cæteris fauente, vt hoc illi habeant in partem honoris & honorarij,

2 Id est, vt tanto minus grauentur, siue vincant, siue vincantur. Nam neque expensarum adiudicatio sit victori, nisi alioquin eueniat, vt moretur in damno, *l. properandum 13. § siue autem alterutra, C. de iudic.*

3 Quod est contra *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.* Est enim longe aliud certare de damno vitando, aliud vero, sollicitum esse de præda, vt loquitur Vlp. *in l. si minoris 25. D. de admin. tut.*

DEFINITIO XVI.

Pro sumptibus litis, etiam criminalis, non potest condemnatus retineri in carceribus, sed in carceres detrudi potest si iussus soluere non pareat.

EX delicti causa condemnatus, si soluendo non sit, non potest ob solas litis expensas in carceribus retineri, sed omnimodo eximendus est, præsertim si nondum expensæ taxatæ sint, salua Commentariensi in accusatorem pro iis[1] expensis actione.[2] Si tamen post taxatas impensas solutionem recuset aut differat, potest rursus ex ea causa detrudi in carceres, iudice propter contumaciam id expressim permittente.[3] Sed bonorum cessionis beneficium ei saluum esse debebit, si bonis cedere malet, quam soluere.[4] *Ita Senatus* in causa quadam Antonij Lespine, contra procuratorem iurisdictionis Comitatus de Chatillion, 5. Id. Iun. 1590.

1 Dixi *Defin. 8. supr.*

2 Id est, ei, qui carceri Præpositus est is enim commentariensis appellatur, quod in commentarium custodias referat, *l. ad commentariensem 4.* vbi Gothofr. *C. de custod. reor.*

3 Habet enim illum obligatum ex contractu, quod Pragmatici nostri dicunt, *en vertu de la charge de l'ecroz.*

4 Guid Pap *quæst. 448.*

5 Nihil enim est quod hoc casu debeat impedire, ne possit admitti ad beneficium cessionis, vt dixi *Definit. 8. n. 5. supra eod.*

DEFINITIO XVII.

Vtriusque litigatoris dolo interueniente compensandæ sunt expensæ, si vero alteruter tantum in dolo sit, omnium impensarum condemnatione multari debet.

SI dolo culpave vtriusque ex colligatoribus religio Senatus circumuenta sit,[1] deinde ad euertendam iudicati auctoritatem condemnatus supplicationem, quam ciuilem vocant Principi porrexerit,[2] tum obtinuerit, eæ Senatus partes æquissimæ sunt, vt mutuam impensarum compēsationem inducat, per quam impensis communibus dolus culpave communis purgetur.[3] Quod si solus victoris primi dolus interuenerat, condemnandus ille erit, vt eos quoque sumptus restituat, quos iam ex iudicato exegerit,[4] vt ita vindicato dolo, qui auctori suo prodesse numquam debet,[5] omnia ad suā æquitatem reuocentur.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis de la Chinal, 5. Id. Iun. 1590.

1 *Vt in l. Diuus Hadrianus 37. ff. de re iudic.*

2 Quæ scilicet hoc etiam casu necessaria est propter auctoritatem rerum iudicatarum, vt diximus *in tit. de sentent. præfect. prat. supr. ex l. seruo 65. § cum prator. D. ad SC. Treb.*

3 Paria enim delicta mutua compensatione tolluntur, *vulg. l. viro 39. l. cum mulier 47. ff. solut. matrim.*

4 Ne alioqui honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat, *vt in l. possessor 52. D. de petit. hared.*

5 *L. ne ex dolo 12. D. de dolo l. procurator, 11. § 1. D. de dol. excep.*

6 *Vt in l. maioribus 3. C. commun. vtriusque iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Pro expensis litis an & quando rationem augmenti vel deteriorationis monetarum haberi oporteat.

TAxatis sumptibus litis, necdum tamen solutis, si monetæ deterioratio superueniat, eius rationem haberi, cum solutio fiet, æquum erit,[1] licet si nunc primum taxandę impensæ essent, nulla prorsus haberetur, nimirum, quia multiplicarentur difficultates litisq; protrahendæ occasiones si in singulas erogatorū sumptuum causas tam accuratam deteriorationis aut meliorationis monetarum æstimationem fieri oporteret:[2] quod non similiter verendum est, cum facta iam taxatione ex multis minutiis vna quantitas conflata est, quæ ab eo tempore certi & explorati debiti formam acceperit. Minus enim tum solui videretur, si deteriorationis ratio nulla haberetur, cum ea deteriorationis æstimatio debiti principalis iure censeatur.[3] *Ita Senatus* 7. Nou. 1590. Et rursus 16. Cal. Iul. 1595. in causa D. de Cornillion & Claudij de S. Real.

1 *Ex not. in l. cum quid 3. ff. de reb. cred. & in l. Paulus, alias l. creditorem 99. de solut.*

3 Debet autem bonus iudex litium materiam minuere potius quam augere, *l. quidam 21. D. de reb. cred.*

3 Not. *in d. l. 3. de reb. cred. in d. l. 99. de solut.*

DEFINITIO XIX.

Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur etiam ab eo, qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit.

QVi fundum emerat incultum quidem, sed tam paruo pretio, vt vltra dimidiam iusti pretij venditor læsus esset,[1] si per aliquot annos possessum sic excoluerit, vt meliorē fecerit & reditus vberioris,[2] postea conditione ex noua Diocletiani & Maximiani lege conuentus, fundum cum fructibus post litem contestatam perceptis restituere condemnatus sit,[3] quæsitum est, an eos quoque fructus reddere deberet, quos propter culturam maiores & vberiores percepisset? Quibusdam placebat debere propterea, quod ab eo saltem tempore litis contestatæ malæ fidei possessor effectus est.[4] Aliis contra, quasi ex industria & re sua potius, quam ex re ipsa, eos percepisse videretur,[5] & quod iniquum foret, reddere eum petitori fructus, quos petitor non haberet, si talis ei fundus redderetur, qualis venditus fuisset.[6] Dicebam talem debere fundum restitui, qualis fuerat non contractæ venditionis tempore, sed litis contestatæ,[7] emptoreque non eo minùs factūdie malæ fidei possessorem, quod fundus ille emptionis tēpore minus excultus extitisset.[8] At quoniam, si in ipsa litis contestatione fundum emptor reddidisset, cōdemnandus fuisset venditor ad refundendas expensas in meliorationem factas,[9] nunc quoque perinde habendam earum expensarum rationem, vt ex vtraque parte idem obseruetur ac si ipso contestationis die fundus esset restitutus.[10] Quod si non plus in fundi meliorationem impensum esset, quam quanti essent fructus mala fide, id est, post litem contestatam percepti, inducendam ex æquitate compensationem.[11] Atque *ita Senatus* noster pronunciauit, 17. Cal. Dec. 1590.

1 Ex qua causa competit restitutio in integrum eo iure, quo vtimur, aut saltem condictio *ex l. 2. C. de rescind. vend. l. si voluntate 8. eod. tit.*

2 Creuit siquidem æstimatio & valor rei pro modo fructuum, *l. si fundus 13. in princ. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si fundum per fideicommissum 91. de leg.*

3 Habet enim condictio illa fructuum restitutionem, vt & aliæ con

conditiones, *l. videamus* 38. *§. si actionem, de vsur. l. 2. eod. tit* sed à die tantum litis contestatæ, quia vsque ad contestationem bonæ fidei possessor est, qui ad titulum habet, & pretium numerauit, *l. sed etsi* 25. *§ si ante, ff. de petit. hared.*

4 Cum post litem contestatã omnes possessores sint pares, *d. §. si ante.*

5 Quomodo solemus dicere, rei venditæ pretium magis ex negotiatione percipi, quam ex re ipsa, *l. venditor* 21. *D. de hared. vel act. vendit.*

6 Arg. *l. si index* 41. *in fin. D de minor.*

7 Quia quale qui est cum petitur, tale dari debet, *l. 2. D. de vsur.*

8 Quid enim commune habet qualitas fundi cum bona vel mala fide possessoris? vt in dissimili specie argumentatur Vlp. *in l. Papinianus* 20 *D. de minor.*

9 Tanquam factas à bonæ fidei possessore, scilicet si fructuum ante litem contestatam perceptorum summam excedant. Nam vsque ad concurrentem quantitatem fit compensatio, *l (sumptus* 48. *l. emptor* 65. *ff. de re vindicat.* Ne alioqui petitor ex aliena iactura locupletaretur, *l. plane* 38. *D. de pet. hared.*

10 *d. l. 2. d. l. videamus* 38 *§ si actionem, D. de vsur.*

11 Cum etiam fructus ante litem contestatam percepti sint compensandi *d. l. sumptus* 48. *& dict. l. emptor* 65. *D. de rei vind.* quamuis non desint, qui putent *in d. l. sumptus*, legendum esse *à lite contestata*, pro eo, quod vulgo legitur *ante litem contestatam.* De quo scribemus in Rationalibus.

DEFINITIO XX.

Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium.

SI fructuum ex iudicato restituendorum quantitas minus sufficienter probata sit per testes in eam rem hinc inde productos, certa tamen sit bonorum, de quibus controuersum fuit, æstimatio,[1] æquissimum est tale arbitrium esse Senatus & alterius cuiuscumque iudicis, vt æstimentur fructus ex proportione vsurarum quincuncium totius pretij,[2] præsertim vero si à condemnato tantidẽ locata bona fuisse appareat.[3] est enim id multo conuenientius ad litem terminãdam,[4] quam si proborum virorum iudicio negotium committatur, quæ res vt plurimum dare solet materiam litis in longius tempus protrahendæ. Nec habent litigatores, quod de huiusmodi arbitrio conquerantur, cum imputare potius sibi debeant, cur probationes non attulerint pleniores.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quæ sicut solet vt plurimum colligi ex fructibus, *l. si fundum per fideicommissum* 92. *de leg. 2. l. si fundus* 13. *de rebus eor. qui sub tutel.* ita ex æstimatione potest & debet colligi quantitas fructuum.

2 Vt quemadmodum vsuræ quincunces ita & fructus vicesimo anno æquent sortem, *ex Nouell. 7. de non alien. §. emphyteusin. versi. si vero alicuius.*

3 Quænam enim sit iniuria ei, qui tantumdem reddere cogitur quantum accepit?

4 Quæ boni cuiusque iudicis præcipua cura esse debet, *l. quidam* 21. *ff. de rebus credit. l. 1. C. de admin tutor.*

5 Nec enim nouum est, vt probationum inopia quantitas alioqui magna ad exiguam summam deducatur, *l. vltim. D. de prator. stipul.*

DEFINITIO XXI.

Casus, in quo hæres, etiam qui moram non contraxit, tenetur ad expensas litis, nempe cum debentur illæ ex conuentione.

AD certam diem soluere obligatus sub pœna expensarum ni solueret, moram fecerat, & ante solutionem factam decesserat. Hæres eius non solum ad debiti solutionẽ tenebitur, sed etiam ad impensas omnes in litis causam prorogatas,[1] licet statim post exhibitum chirographum pecuniam obtulerit, vt proinde nulla ei culpa aut mora imputari possit.[2] Neque enim huiusmodi impensæ ex mora & officio iudicis debentur, sed ex conuentione & iure actionis.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Decemb. 1590.

1 Cum eodem iure censeri debeat, quo defunctus ipse si viueret censeretur, tanquam qui sit eadem veluti persona, *Nouell. 48. de iureiur à morient. præst. in princ.*

2 Scilicet propria. Nam vtiq; mora defuncti imputari potest hæredi, cui imputatur etiam mora per hæreditatem ipsam facta, *l. vlt. D. de nautic. fœn. l. ad diem* 77. *de verb. oblig.*

3 Secundum distinctionem à nobis positam, *Definit. 2. & 3. supr.*

DEFINITIO XXII.

Petitio sortis & vsurarum eodem libello concludi potest, eodemque iudicio terminari debet.

ET sortem & vsuras eodem libello peti posse, & cum ita factum est, vtramque petitionem eadem sententia terminandam esse constitit,[1] idemque de fundo & fundi petitis fructibus iuris esse.[2] *Ita Senatus* in causa N. Guillelmi de Riddes, 5. Non decembr. 1590.

1 Quia cum vsuræ sint accessio sortis & debiti principalis, eodem iure censeri debent, *ex reg. accessorium, de reg. iur. in 6.*

2 Ne alioqui terminata lite de fundo, nulla supersit ratio litis persequendæ de fructibus, si non & ipsi sint in obligatione, *l. terminato* 3. *cum ibi not. Cod. hoc tit.* Dixi *Definit. 1. & 3. supr. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Casus, in quo fructuum restituendorum condemnatio fit, etiam pendente lite.

LIcet fructuum condemnatio in tempus diffinitiuæ sententiæ differri soleat,[1] non tamen perpetuo id fit. Nam si pendente lite pronuntietur pro subhastationibus postulante creditore factis, eadem interlocutione pronunciandum erit de fructibus à debitore mala fide perceptis vt omnes à die expeditionis restituat.[2] Præstita tamen per creditorem satisdatione de iis fructibus bonisque sub hasta venditis restituẽdis, si iustum id iudici æquumque videbitur.[3] Idem est si pẽdente lite adiudicatio hæreditatis fiduciaria facta sit: neque enim hæreditas ipsa adiudicata videretur, ni fructus quoque qui hæreditatem augent,[4] restituerentur.[5] Idem denique, si pendente iudicio in integrum restitutionis aduersus contractum actor quasi iure suo vtens occupauerit possessionem litigiosi fundi, fructusque ex eo perceperit. Nam sicut pendente restitutione contractui standum est, ita & fructus ei restitui oportet, ad quem ex contractu pertinere debuerunt.[6] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay & Dominæ March. de la Chambre, Prid. Id. Decemb. 1590. Et rursum pro D. Amedeo Michal magistro Computorum, contra viduam N. Chabot 7. Id. Iul. 1591.

1 Vt dixi *Defin. 22. supra de sentent. & interloc. comm. iudic.*

2 Quia ex subhastationibus ipsis fructus omnes acquisiti intelliguntur à die expeditionis vigore statuti Sabaudiæ, quod in eam rẽ factũ est.

3 Quicquid enim pendente lite per interlocutionem pronunciatur, potest reuocari per definitiuam sententiam, *l. quod iussit* 14 *de re iudic.* & ideo necessaria satisdatio est, vt dixi *Defin. 2. supr. de sent. & interloc. omn. iudic.*

4 L. *item veniunt* 20 *§. item non solum, ff. de petit. hared.*

5 Quamuis fructus non soleant venire in restitutionem hæreditatis fideicommissariæ, quia non tam hæreditati, quam rebus ipsis accepto feruntur, *l. in fideicommissaria*, 18. D. *ad SC. Treb.*

6 *Not. ad l. vnic. C. in integr. restit. postul. ne quid nouũ fiat.* Fructus enim sequuntur causam dominij, cum acquirantur iure soli, *l. qui scit*, 25. *§.* 1 *ff de vsur.*

DEFINITIO XXIV.

Tributum iudicati debetur ad ratam petitæ quantitatis, quoties implicita est quæstio dominij vel pignoris.

QVoties possessionis quæstio implicitam habet dominij aut pignoris controuersiam, quod vt plurimum euenit, cum interdicto retinendæ possessionis aut conditione ex lege Iustiniani,[1] ad possessionem agitur, perinde tributum illud, & vt vocant, emolumentum, quod pro iudicato penditur, debetur acsi de dominij aut pignoris iure petitorio iudicio moralis fuisset, cum de contractus viribus pronunciari neceesse sit, priusquam sciri possit ad quem possessio pertineat?[2] Aliud est si de recuperanda possessione actum sit, siue interdicto, siue remedio illo pleniore, quod ius Pontificium introduxit.[3] *Ita Senatus* Calen. Mart. 1591.

1 *In l. vlt. C. de acquir. poss.* De qua scripsimus *Defin. 1. ill. tit. de acquir. possess. supr.*

2 Vix enim est vt qui possessionem ad se pertinere dicat nisi ex contractu aliquo præcedente, tametsi de contractu disputare nolit, *arg. l. quadam* 73. *D. de rei vindic.* Exemplum esto, si inter

Source : BIU Cujas

quos contendatur de hæreditate, & vterque petat se manu teneri in possessione ex edicto, *L. mort saisit le vif.* Nec enim alius potest in huiusmodi possessorio vincere, quam cui in necessarium antecedens facta sit adiudicatio hæreditatis, siue diffinitiua, siue prouisionalis. Ita pronunciauit Senatus pro Grapharijs Nicole & Demoth, contra N. Thouer. Prid. Non. April. 1606. [Inde est quod si creditore exequente pro summa debita pro qua debitor condemnatus emolumentum iam soluerit, tertius aliquis intercedat, quasi creditor anterior & maioris quãtitatis & succumbat, debetur nouum emolumentum ad ratam quantitatis non quæ petita primùm fuit, sed quam tertius ille debitam sibi contendebat, aut saltem ad ratam bonorum, quorum possessionem sibi retinere voluerat, si minoris sint bona, quàm quod tertio debetur. Quoniam reus excipiendo etiam petit. *Ita Senatus* in causa Samuelis Perrin. Id. Sept. 1612. Iunge *Definit. 9. n. vlt. supr.* Fuit pronunciatum Arestum 17. Nouemb. 1612.]

3 *Ex can redintegranda 3. qu. 1.*

DEFINITIO XXV.

Fructus etiam nullo iure percepti ante litem contestatam non sunt restituendi si percepti sint bona fide.

CVm cuidam legatus esset vsusfructus, ita tamen, vt dubitari probabiliter posset, an proprietas legata videretur [1] & mortuo fructuario, hæredes eius proprietatem, quam putabant suam, vendidissent Titio bona fide ementi, ignorante proprietario in minori ætate tum constituto, placuit vindicante fundum proprietario, non idcirco condemnari debere Titium ad fructuum restitutionem, quod vsufructu finito eos perceperit. [2] Non enim videri potest eos percepisse absque titulo & mala fide, cum bonæ fidei emptor fuerit: [3] accedente præsertim venditoris quoque bona fide, qui probabili errore ductus non modo vsumfructum, sed ipsam etiam proprietatem sibi legatam existimabat. [4] Itaque non alios fructus restituere Titius condemnatus est, quam quos à die litis contestatæ percepisset. [5] Non idem Senatus pronunciasset, si fructus illi non à bonæ fidei emptore, sed ab hæredibus fructuarij percepti fuissẽt, cũ apertissimo iure vsus fructus morte fructuarij extinguitur, [6] nisi iuris quæstio & difficultas contrariam, vt aliquando fit, æquitatis rationem induxisset. Neque enim prædo est, qui in iure errat, si neque dolus neque crassa iuris ignorantia interùeniat. [7] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pra Aduocati, & liberorum Petri Bonaud Procuratoris, 9. Calend. Aug. 1591.

1 Vt in eleganti illo casu, de quo *in l. species 15. ff. de aur. & argen. legat.* [*l. vltim. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. l. Proculus 19. de vsufr.*]

2 Quasi fructus percepti ex re fructuaria post finitum vsumfructum non nisi mala fide percepti esse possint.

3 Arg. *l. bonæ fidei 48 de acquir. rer. dom. l. emptor 65. ff. de rei vindic.*

4 Nec enim iuris error prædonem facit, *l. sed etsi 25. §. scire, de pet. hared.*

5 Ex *d. l. sed etsi §. si ante, l. certum 22. C. de rei vindic.*

6 *L. 3. §. vlt. & pass. ff. quibus mod. vsufr. amit.*

7 *L. sed etsi 25. §. scire, ff. de petit. hered.*

DEFINITIO XXVI.

Nullum iudicati tributum debetur pro sumptibus funerum & inuentarij, adiudicatis in instantia discussionis.

ETsi hæreditate defuncti agnita cum beneficio legis & inuentarij, lataque inter hæredem, creditores & legatarios sententia, tributum iudicati, quod emolumentum vocant, pro mutuis eorum adiudicationibus deberi constat, [1] tamen nec pro sumptibus funerum, nec pro inuentarij expensis vllum debetur, ideo nimirum, quod de iis iudex non tanquam de re dubia pronunciat, sed potius quasi de re certa, [2] cum neque ex creditoribus, neque ex legatarij quisquam esse possit, qui controuersiam faciat, quin hæredi adeoque primo loco expensæ illæ debeantur. [3] *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1 Quia quod ad mutuas omnium creditorum actiones pertinet, omnes sunt inuicem & actores & rei, ideoque est res hæc ex genere in quibus ad eumdem iudicem iri oportet, *l. 2. & tot. tit. ff. de quib. reb. ad eund. iudic. eat.* ne continentia causæ diuidatur, *arg. l. nulli 10 de iudic.*

2 Lis enim esse non potest, nisi de re dubia, *l. 1. ff. de transact. l. 2. C. eod. l. in summa 65. §. 1. de condict. indeb.*

3 Expensæ quidem inuentarii, quia ad omnium creditorum promiscuam vtilitatem pertinet, ideoque censetur esse instrumentum commune omnium creditorum, *Not. ad dict. l. vlt.* C. *de iur. delib.* Sumptus funerum, quia ad humanæ conditionis memoriam maxime spectat, vt quis etiam de alieno sepeliatur, si non possit sepeliri de suo, *l. quidam 27. in princ. D. de condit. instit. l. in eum 16. cum seqq. de relig. & sumpt. funer.*

DEFINITIO XXVII.

Cum lis vna habet plura capita possunt expensæ compensari pro vno capite pro alio autem adiudicari.

SI duplex compensatio obiiciatur, vna debiti iam contracti, sed nondum liquidi, [1] altera debiti equidem liquidi, sed quod tamen nondum possit exigi, [2] forte propter non præstitam satisdationem, [3] & neutrius compensationis ratio habeatur, non facile condemnandus est reus in omnes expensas litis, [4] sed si aliud nihil vrgeat, in eas tantum, quæ propter priorem compensationis speciem nullo colore oppositam factæ sunt, [5] non etiam quæ propter posteriorem, cuius opponendæ probabilior quædam ratio subesse videbatur. [6] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & N. Ioannis Bay, 6. Id. Maij 1591.

1 Cuiusmodi debitum, id est, non liquidum, constat non venire in compensationem, *l. vltim. cum ibi not.* C. *de compens.*

2 Quæ res etiam impedit compensationem, adeoque, licet certum sit aliquando debitum iri, *l. quod in diem 7. ff. eod.*

3 Quia quod sub onere satisdationis debetur antea præstitam satisdationem nullo modo debetur, *l. 2. §. sed si dubitetur, ff. de iudic. l. 1. & tot. tit. ff. si cui plus quam per leg. Falcid. l. statu liber rationem 3. ff. de statu liber.*

4 Quamuis dici soleat, victum victori in expensas condemnandum esse ex regula iuris Pontificij.

5 Tunc demum enim debentur expensæ litis, cum nulla fuit iusta causa litigandi *l. eum quem temere 79. ff. de iudic.*

6 Quia è contrario probabilis causa litigandi excusat ab expensis *l. qui solidum 28. §. 1.* vbi Bart. *de leg. 2.*

DEFINITIO XXVIII.

Casus, in quo non tenetur victus ad alias expensas, quàm quæ factæ sint post publicatas testationes.

QVod dicitur, in iudiciis sicut & in contractuum executionibus posteriorem moram nocere, [1] non est perpetuum. Sæpenumero siquidem euenit, vt in alias litis expensas condemnandus non sit qui succumbit, quàm quæ factæ sint post apertas testationes; nimirum si in id vsque tempus iustam facti ignorandi causam habuit, [2] nec ab eo tempore dolo malo, & per calumniam litigauit. [3] Finge aliquomodo suspectas aut mancas fuisse testationes, vt iusiurandum suppletiuum, quod vocant, deferri ad supplendam probationem [4] necesse fuerit. Quidni eius saltem temporis, quod testationum aperturam præcessit, mora erit impunita? Plane si post plenissime probatam actoris intentionem reus nullo iuris aut æquitatis colore litem mordicus defenderit, nullam meretur excusationem, cum facile ex eo appareat non minus temere fuisse illum litigaturum, tametsi de iure aduersarij ab initio certus fuisset. [5] *Ita Senatus* in causa N. Cheurier, contra D. fratres de Beaumont ante Id. Maij 1591. & rursus pro Ioanne Dardier, contra D. Marchionem d'Aix, 6. Non. Dec. 1592.

1 *L. qui decem 72. in princ. & §. 1. ff. de solut. l. destitisse 10.* vbi Bart. *D. de iudic.*

2 Puta si fuit factum alienum, cuius regulariter probabilis & tolerabilis ignorantia est, *l. vlt. ff. pro suo.*

3 Alioqui secus est, Bart. *in d. l. destitisse.*

4 Ex eo Interpretum nostrorum errore, qui inualuit post Bart. & alios *ad l. admonendi 31. ff. de iureiur. l. 3. C. eod.* De quo scripsimus in propria parte Hemichil. *de error. Pragmat.*

5 Bart. & post eum cæteri *ad d. l. destitisse.* Plane non est nouum, vt etiam qui ex iureiurando suppletiuo vincitur, in expensas condemnetur, nempe si de proprio ipsius facto agebatur, vt scripsimus *ad tit. de reb. & cred. iureiur.*

DEFINITIO XXIX.

Sumptus contumaciales, qui ante omnia refundendi sunt sufficit refundi per compensationem.

Expensas

EXpensas litis ob contumaciam debitas ante omnia, & vt Pragmatici nostri loquuntur, *par vn preallable* sarciẽdas esse non dubitatur, [1] sed non faciet ea res, quo minus cum eo, quod victor vicissim victo debeat, compensari possint, si modo liquidum id fit & statim soluendum. Compẽsatio enim vicem solutionis obtinet, [2] ideoque si nihil sit quod in principali negotio condemnationem remorari possit, non male decernet iudex, si quantum ob expensas contumaciæ actor reo debuit, tantum de rei condemnatione detrahat. [3] Ita enim fit, vt non eo minus videatur actor ante omnia soluisse, quod sibi imputat in solutum, quodque si reus iam accepisset, nunc actori restituere deberet. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Iunij 1591.

1 Quia nec ante audiri potest appellans, quam purgauerit contumaciam refusis sumptibus, *l. sancimus* 15. C. *de iudic.* Et hoc est quod Pragmatici nostri iactitant, hos sumptus esse præiudiciales.

2 L. *si constat* 4. *& tot. tit.* C. *de compensat.*

3 Cum possit compensatio opponi etiam in executione iudicati, *l. cum militi* 16. §. 4. *ff. eod. tit. de compensat.*

4 Vnde potest videri dolo facere, qui petit, quod eidem restituturus est, *l. dolo facit* 8. *ff. de dol. mal. except. l. si socer* 44. §. *Lucius solut. matrim.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interſit, quod ad cauſam expenſarum pertinet, an actio male inſtituta ſit, an male facta executio?

PEriculoſior & ob id durior cauſa eſt creditoris exequẽtis, quam actione inſtituentis. Nam ſi, cum quinquaginta dumtaxat deberes, centum à te petiero, tuque nihil obtuleris, non eo minus condemnandus es in quinquaginta, [1] adeoque in expenſas litis propter moram. [2] Eſt enim quod tibi imputes, cur non obtuleris quinquaginta. Sed ſi cum in quinquaginta tantum condemnatus eſſes, iudicati executio pro centum facta ſit, quamuis nihil obtuleris, non videris moram contraxiſſe, vt ex ea cauſa in expenſas litis executoriæ condemnari debeas, at expenſarum compenſationi locus eſt quaſi propter mutuam victoriam, [4] cum non ſolum tibi imputandum ſit cur nihil obtuleris, ſed etiam mihi, cur pro maiori quantitate quam quæ debebatur, iudicatum ſim executus. Verum cur non æque in ſuperiori ſpecie, quod egerim pro maiori quantitate? Nimirum, quoniam actionis ius commode recipit diuiſionem ex natura & qualitate rei in iudicium deductæ. [5] At executionis actus vnicus tantum eſt, iſque indiuiduus, [6] ac proinde omnino neceſſe eſt, vt iudex pronunciet, vel bene vel malè factam executionem, [7] quam porro bene factam eſſe pronunciare non poteſt, cum pro maiori quam debita fuerit quantitate facta eſt. [8] Nec rurſus vlla iuris aut æquitatis ratio patitur, vt perperam factæ executionis ſumptus debeat is, cui in exequendo facta iniuria eſt, licet aliquid debeat. [9] Quod ſi quis huius quoque diſſimilitudinis rationem quærat, illa afferri poteſt, quod in actione ius, [10] in executione factum verſatur, & quidem tale, quod omnimodo iudiuiduum eſt, [11] ſiue ponas capta pignora, [12] ſiue detruſum in carceres debitorem. [13] Vnde illud etiam fit, quod ad ſumptuum rationem aliter atque aliter diſtinguendam maxime pertinet, vt cum ſuper actione iudex pronunciat, in perſonam rei concipiat condemnationem. Pronunciat enim non actionem rite inſtitutam eſſe, ſed reum debere. Cum autem ſuper executione, in perſonam actoris non rei ſcilicet bene vel malè factam executionem, quod non niſi ad actorem, qui ipſe exequitur, referri poteſt, itaque in omnes executionis litiſque ex ea cauſa ſecutæ impenſas actor condemnandus eſſet, [14] ſi non ea potiſſimum ratio compenſationem induceret, quod nihilominus in dolo ſit condemnatus, qui ne id quidem offert, quod debet. [15] *Ita Senatus* in cauſa D. de Quiege & N. de Mouxi, 8. Id. Iun. 1591.

1 Cum verum ſit quinquaginta deberi, & minorem ſummam ineſſe in maiori, *l.* 1. §. *ſi ſtipulanti, ff. de verb. obl.* vt proinde non poſſet dici hoc caſu iudicari vltra petita, contra *l. vlt.* C. *de fideic. liber.*

2 Eſt enim hæc pœna temere litigantium, *l. eum quem temere* 79. D. *de iudic. l.* 4. C. *hoc tit.* §. 1. *in fin. Inſt. de pœn. temer. litig.*

3 Vt tradit Rebuff. *in procem. conſ. Regiar. n.* 53.

4 Nam quæ ratio facit, vt victus victori condemnandus ſit ad litis expenſas ex regula iuris Pontificij: eadem ratio facit, vt cum mutua victoria eſt, expenſarum compenſationem fieri oporte at, ad compenſandam parem vtriuſque litigatoris temeritatem, *arg. l. viro* 39. *l. ſum mulier* 47. *ff. ſolut. matrim.*

5 Actio enim diuidua cenſetur, cũ res, quæ in actionem & iudicium deducitur, diuidua eſt, *l. ſtipulationes non diuiduntur* 72. *cum ibi not. ff. de verb. oblig.* iunct. *l. in executione* 85. *eod.*

6 In quo genere indiuiduorum vtile per inutile vitiatur. Not. *ad l. placuit* 29. *ff. de vſur.*

7 Quoniam indiuidua non poſſunt diuerſo iure cenſeri, *d. l. ſtipulatione, & d. l. in executione, l. in hoc iudicio* 27. *ff. famil. erciſcund.*

8 L. 1. C. *de plur. petit.* §. *ſi quis agens, Inſt. de action.*

9 Pœname nim non lucrum aut præmium iniuria meretur: & omnis executio, quæ non iure fit, habet iniuriam, *l.* 13. §. 1. *ff. de iniur.*

10 Vt conſtat ex actionis definitione poſita *in l. nihil aliud* 51. *de oblig. & action.* iunct. *l. ſi vnus* 27. §. *pactus ne peteret. ff. de pact.*

11 *d. l. ſtipulationes non diuiduntur* 72. *de verb. oblig.*

12 Quia ius pignoris indiuiduum eſt, *dict. l. in executione*, 5. *pen. l. rem hereditariam* 65. *ff. de euict.*

13 Nec enim poteſt quis pro parte in carcerem detrudi.

14 Scilicet ob male factam totam executionem.

15 Quodque etiam non interpellatus deberet, vltro offerre ſi bonam fidem agnoſcere vellet, *l. quoties* 9. § *ſicut, D. de admin. tutor. l. cum amplius* 84. *in natura debet, de reg. iur.* Non enim comparatæ ſunt actiones iure ciuili, niſi in perfidos homines, vt Theophil. ſcribit initio *tit. de action* Vide Guid. Pap. *qu.* 27.

DEFINITIO XXXI.

Si ab eodem capite ſententiæ vtrinque male appellatum ſit, compenſandæ ſunt expenſæ litis appellatoriæ.

CVm vterque collitigantium à compenſatione expenſarum litis appellauit, ſi neuter iuſtam appellandi causã habuit litis quoque appellatoriæ ſumptus compenſandi ſunt, quaſi ex mutua victoria. [1] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non. Iul. 1591.

1 Cum enim vterque appellauit, vterque & vincit & vincitur, ſi tota ſententia confirmetur. Iunge quæ ſcripſi *Definit. praced. n.* 4.

DEFINITIO XXXII.

Refuſio expenſarum, quæ factæ ſunt in prioribus duabus inſtantiis, quando fieri debeat in tertia inſtantia, ſi noua inſtrumenta producantur?

IVre illo vtimur, vt poſteaquam lis ad Senatum per ſecundam appellationem deuoluta eſt, non liceat noua inſtrumenta, aut nouos teſtes, nouaſve allegationes proferre, niſi ea lege, vt priorum inſtantiarum expenſæ ante omnia refundantur, adeoque præſtito prius iuramento, quod nunc primum ea inſtrumenta, aut teſtes, aut allegationes innotuerint proferenti, [1] nimirum, vt huius veluti pœnæ metu diligentiores fiant collitigantes ad inſtruendas lites, [2] citiuſque ſolemnis iudiciorum curſus expediatur. [3] At finge, in tertia inſtantia productum à te nouum inſtrumentum, me vero cum poſſem prohibere, ne ad productionem admittereris, non prohibuiſſe, ſed vt eliderem probationem, quam tu ex eo depromebas, alia quoque inſtrumenta in contrarium exhibuiſſe, an prohibere poteris ne admittar ad productionem, hoc ſolo prætextu, quod in tertia inſtantia produci niſi refuſis expenſis non poſſint? Minime. Eſt enim, quod tibi potius imputes, qui facto tuo & negligentia huic nouæ productioni cauſam dederis: [4] nihilque eſt æquius, quam vt quod quiſque iuris ſibi conſtituit, eodem erga alium vtatur, [5] ſicut & id vnum maxime præ oculis habere iudex debet, vt in iudiciis ſeruetur æqualitas, nec vni liceat quod alteri denegatur, aut contra vni denegetur quod alteri licuit. [6] *Ita Senatus* 4. Id. Iul. 1591.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri diſerte cautum eſt *ſub tit. de appellat.*

2 Arg. eius quod ſcribit Iuſtin. initio *tit. Inſt. de pœn. temer. litig.*

3 Quod fieri intereſt publice, adeoque vtriuſque litigatoris, *l.* 1. C. *de admin. tutor.*

4 Qui cum faciendi cauſam dat, facere videtur, nec æquum cuiuſquam factum & negligentiam aliis nocere, *leg. in condemnatione* 73. §

vnicuique, iunct. *l. factam* 155. *de reg. iur.*

5 *L. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur. in alium statuer.*

6 *L. non debet actori* 41. *cum ibi not. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Procurator officij & iurisdictionis non condemnatur ad expensas litis si nihil fecerit per calumniam.

EX causa criminis condemnatus in mulctam pecuniariam, paratus erat soluere & satisfacere iudicato, sed victor ab ea sententia prouocauerat tanquam à minima & leriore, quam par fuisset, condemnatione, [1] itemque procurator iurisdictionis, quem vulgo officij vocant, [2] cum bene iudicatum & sine causa prouocatum constaret, visum est actorem in omnes expensas litis appellatoriæ condemnandum, nec in vllam condemnationis partem vocandum eum, qui accusatoris publici officium exequebatur. [3] Cuius Senatusconsulti primum caput rationem illam habet, quod non quēadmodum crimen causā dedit primæ liti, sic & appellatoriæ dedisse videatur, sed potius temeritas appellantis qnando primus iudex bene pronunciauerat. [4] Posterius vero ea nititur ratione, quod quoties priuatæ iniuriæ vindex adest, nulla pœna affici debeat, qui vindictam publicam coniunctim prosequitur, [5] nisi forte euidens esset ipsius calumnia, [6] & priuatus accusator refundendis sumptibus litis non sufficeret. [7] Sane si procurator iurisdictionalis solus litiget, ac euidenter malam causam foueat, licet dolo & calumnia careat, in expensas quoque condemnabitur. [8] Procuratorum enim solius Principis singulare eius & priuilegium illud est, vt ni quid per calumniam & male vexandi animo fecerint, numquam in expensas condemnentur. *Ita Senatus* in causa N. de Molens & Chapelan d' Aspremont, 15. Cal. Augusti. 1592. & rursum pro Ioanne Griffoz Aduocato Maurianensi, contra procuratorem fiscalem Episcopatus Maurianensis, Idib. Iul. 1592.

1 Pragmatici nostri vulgo sic efferunt absolute, vt dicant, *appellationem à minima.*

2 Qualis ille est, quem nos procuratorem officij seu iurisdictionis appellamus.

3 Quæ temeritas appellantis semper coërcenda est & mulcta pecuniaria & condemnatione sumptuum, *cap. reprehensibilis. Extr. de appellat.*

4 *L. post legatum, 5 §. aduocatum fisci. ff. de his quæ vt indign.*

5 Numquam enim debet bonus iudex impunitam calumniam relinquere, *l. 1. §. 1. ff. si mulier ventr. nomin. in possess. calumn. caus. esse dicet.*

6 Semper enim excutiendus esset tanquam fauorabilis ille, qui priuato nomine egit antequam ad eum peruenirí possit, qui egit iure publico.

7 Vt & alius quilibet temerarius litigator, *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temere 79 ff. de iudic.*

8 Quo casu pertinet ad maiestatem Principis, vt ne quis sub ipsius nomine possit iure conqueri, sed ab aliquo iniuriam & vexationem passum fuisse. Nec calumniæ facultatem ex principali maiestate capi oportet, *l. penult. de hæred. instit. l. ex imperfecto 23. de leg. 3.*

DEFINITIO XXXIV.

Tardius probata qnalitas actoris non præbet iustam litigandi causam vero debitori nihil offerenti.

SI quis alieno nomine agat tanquam tutor vel procurator, vel conductor, vel cessionarius, [1] nec reus iustam aliam vllam exceptionem aut litigandi rationem habeat, nisi quod talem esse actorem ignorer, qualem se ipse diceret, [2] non eo minus in omnes expensas litis condemnandus est, quamuis probabilem ignorantiæ causam habuerit, si modo postea talem se actor probet. [3] Illa enim ignorantia, licet sit probabilis, vt pote facti alieni, [4] non tamen talis est, quæ cogat debitorem aut possessorem iudicium suscipere, cum ab initio potuerit cedere [5] & offerre, ea lege, vt tamen ante omnia de actoris persona & iure constaret. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Cal. Aug. 1591.

1 Quo casu is, qui agit tanquam talis, debet ante omnia se talem probare, *l. postquam 5. §. si dies, D. vt legat. seu fideic. seruan. caus. caueat. cum similib.*

2 In quo probabilem habet ignorandi causam, nisi cum eo tanquam tali contraxerit, quoniam alieni facti ignorantia tolerabilis est, *l. vlt. ff. pro suo.* Et semper præsumitur, nisi scientia probetur, vt est in regula iuris Pontificii.

3 Illa enim probatio quandocumque facta retrotrahitur, & reddit iudicium retroualidum, *l. licet 24 cum ibi not. C. de procuratorib.*

4 *d. l. vlt. ff. pro suo, l. quamquam 7. ff. ad SC. Velleian.*

5 Si bonam fidem agnoscere voluisset, vt velle debuit, *l. quoties 9. §. sicut autem ff. de admin. tutor.*

6 Aliud enim est litigare, aliud vero soluere aut accipere solutionem, *l. hoc iure 86. ff. de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Onus expensarum iudicialium litis appellatoriæ interdum pertinet ad accusatorem non etiam condemnatum.

ABsoluto reo criminis, aut, quod non omnino idem est, ab obseruatione iudicij liberato, his verbis, *mis hors de Cour & de procés sans amande & sant despans*, non tantum ab iis expensis, quæ ad accusatorem spectant, liberatio ei data intelligitur, sed ab iis etiam, quas scripturarum & actorum causa fieri, iudicique & actuario in laboris præmium persolui necesse est. [2] Has igitur, quoniam nec à reo exigi, nec iudici vel actuario facile subripi possunt, superest vt accusator ipse persoluere debeat, quamuis nulla ei per sententiam condemnatio expensarum irrogata sit. [3] Hoc ita si non sit concepta sententia per hæc verba, *sans despens entre les parties.* Tunc enim, quæ non parti, sed iudici vel actuario pecuniæ debentur, nihilominus ad absoluti onus pertinent. [4] *Ita Senatus* Prid. Cal. Aug. 1592.

1 Nam prior formula afficit ius ipsum actionis & accusationis, posterior vero solam instantiam.

2 Quas magis speciali nomine Pragmatici nostri dicunt *frais de iustice.*

3 Cum scilicet accusator ille sit, qui omnibus istis sumptibus faciendis causam dedit.

4 Quasi excluso vnius sit inclusio alterius, vt contra plerumque inclusio vnius est exclusio alterius, *vulg. l. cum prator 12. ff. de iudic. l. ex eo 18. ff. de testib.*

DEFINITIO XXXVI.

Expensarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla est.

QVod si priuatus accusator nullus fuit, nec de rei innocentia iudex dubitandum habeat, [1] nihil aliud dici potest, nisi quod nulla omnino expensarum litis condemnatio irroganda est, si nihil sit, quod accusatori publico possit imputari. [2] Æquius enim est iudici & actuario lucrum, quod ex operis suis sperarant, subtrahi, [3] quam vel eum, qui ex officio suo accusationem instituere debuit, [4] vel innocentem reum in minimum quadrantem condemnari. [5] *Ita Senatus* sæpius.

1 Alioqui si quantulacumque suspicione reus vrgeatur non aliter absoluendus est, quam vt expensam soluat concepta sententia liberationis in hunc modum, *en payant les despens & frais de iustice*, quam iniustum ficit iustam fuisse causam inquirendi de crimine contra reum. Dicam *Defin. 40. infr.*

2 Nam si quid aut per calumniam, aut nullo probabili colore fecerit condemnari ipse in expensas debet, vt diximus, *Defin 31. supr.*

3 Aliud enim est luctum eripi, aliud vero damnum infligi. *l. quod autem 6 §. simili modo dicturus ff. quæ infraud. cred.*

4 Cui vel ob hoc ipsum parcendum est, *l. 3. §. aduocatum fisci, ff. de his quæ vt indign.*

5 Cum melius sit vel nocentem absolui, quam innocentem damnari, *l. absentem 5. ff. de pœn.*

DEFINITIO XXXVII.

Rescriptum Principis ad sanandum vitium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum, si impetretur in alia instantia

CVm ob non interpositam appellationem confirmata esset per priorem apppellationis iudicem sententia, [1] appellatione autem rursus interiecta ad Senatum impetratum esset rescriptum Principis ad validandam ptiorem appellationem, ac si illico interiecta fuisset, [2] ne prioris vitium posteriorem afficeret, non aliter auditi impetrantem debere visum est, quam si totius primæ litis appellatoriæ itemque secun

Source : BIU Cujas

ſecundæ ad diem vſque impetrati & inſinuati reſcripti expenſas ſarcire paratus eſſet. [3] Serum enim eſt beneficium Principis poſt redditam ſententiam, [4] cum tamen, ſi impetratum eſſet, nulla impenſarum refuſio incumberet, quinimo expenſas totius litis impetrans obtineret, ſi iniuſtam litem perſequi non deſiſteret is, contra quem appellatum fuiſſet. Imputari ſiquidem ei poſſet, cur non ſaltem poſt impetratum ab appellante reſcriptum deſtitiſſet. [5] An non ſimiliter imputari ei poteſt, contra quem non niſi poſt ſententiam reſcriptum impetratum eſt, cur ſententiam expectauerit, quam pro ſe retulit. [6] *Ita Senatus* pro N. Botier du Pontdeuaux, 12. Cal. Sept. 1592. Et iterum pro D. de Ruar. Idib. Mart, 1612.

1 Quia illico appellandum eſt aut ſaltem intra decennium, vt illico appellatum videatur, *c. 1. Nouell. 23. de appell.*

2 Quod Pragmatici noſtri dicunt *relief d'illico.*

3 Ne alioqui beneficium Principis eſſet alteri captioſum, contra *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus 8. de prator. ſtipul.*

4 Quam ſcilicet neceſſe fuit reddi ſecundum allegata & probata, [Idem eſt ſi quis tale reſcriptum impetrauerit ad appellandum poſt ſententiam eb alia ſententia etiam contra alium lata, qua tanquam titulo aduerſarius nitebatur. *Ita Senatus*, contra Iacob Bigot, pro Peroneta Carrier, 5. Calend. Sextil. 1612.]

5 *L. deſtitiſſe 10.* vbi Bart. *D. de inuic.*

6 Abſurdum enim eſt, ei nocere ſententiam, pro quo iudicatum fuit, & contra prodeſſe illam condemnato, *l. euidenter 16. de except. rei iudic. l. 3 ff. de vſur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quantum interſit, an poſt productas teſtationes noui articuli dentur in eadem inſtantia, an in tertia, & an ante, an poſt colluſionem in cauſa?

QVi poſt teſtationes à parte productas, necdum tamen apertas, nouis allegationibus vti vult, ſiue iis de quarum veritate iam actum eſt, contrariæ ſint, ſiue non, eas quidem expenſas refundere cogitur, quæ poſt præcluſam quicquam aliud allegandi facultatem factæ ſunt, [1] in pœnam nimirum negligentiæ, [2] ſed non vſque adeo plectendus eſt, ſi inde nouarum quoque allegationum occaſionem ſumat aduerſarius, huius ſumptibus id fieri debeat. Tum enim hoc obtinet, cum aut tertia agitur inſtantia, aut poſteaquam in cauſa concluſum eſt, noua litis & probationum materia quæritur, [3] quamuis id ſemper diſtricte obſeruandum ſit, ne poſt diſcita teſtificata contrariæ probationes admittantur propter metum corruptionis. [4] Nec ad rem facit, quod in propoſita ſpecie maioribus expenſis oneratur is, qui præter iam relatas teſtationes, nunc alias rurſum perquirere cogitur, cum ſi minus negligentem aduerſarium habuiſſet, iiſdem fortaſſe teſtibus erat vſurus ad totam facti quæſtionem explicandam probandamque. [5] Eſt enim id in incerto poſitum, eoſdem an alios teſtes fuerit adhibiturus. Aliis autem quæſitis, vix eſt vt impendiorum nomine quicquam interſit, vtrum eodem an diuerſo tempore teſtationes omnes conſcribantur. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Sept. 1592.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt *apres la forcluſion.*

2 Quæ etiam contumacia eſt, cum alter ex litigatoribus allegare juſſus, ſi quid præterea allegandum haberet, nihil deinde allegauit.

3 Ita enim Senatus ſtylo cautum eſt *ſub titul. Des adiournements, & ſub tit. des appellations.*

4 *Cap. fraternitatis, & c. ſeries, & paſſ. Extr. de teſtib. clem. fin. eod.* Excipe tamen quoſdam caſus, de quibus dixi *ſub titul. de teſtib. ſupr.*

5 Propter quam cauſam videbantur hi ſumptus quanto maiores ad eum ſpectare debere, qui cauſam iis dediſſet.

6 Neque ex iure hoc pendet, ſed ex euentu.

DEFINITIO XXXIX.

Si is, qui egerat ex can. redintegranda, poſtea impetret reſtitutionem aduerſus contractum ab alio factum, nullam eo nomine ſumptuum condemnationem pati debet.

MInor annis viginti quinque egerat interdicto recuperandæ poſſeſſionis, [1] aut ex canone Pontificio, [2] quaſi ſpoliatus fuiſſet, ad eam rem, quam à parentibus, quorum hæreditatem agnouerat, alienatam fuiſſe, poſtea ex venditionis inſtrumento apparuit, [3] cum ſubinde reſtitutionem in integrum hæreditario iure ex cauſa enormis læſionis imploraſſet, [4] ideoque tanquam ob mutatam actionem præteritæ litis expenſas reus peteret, [5] viſum eſt ab ea petitione abſolui actorem debere, nec aliud pronunciandum [6] tametſi ætatis auxilium non ſuffragaretur, [7] propterea quod probabilis ignorantia eſt eius, qui in alterius locum & iura ſucceſſit. [7] Maxime vero ſi non enormis tantum, [8] ſed etiam, vt noſtri loquuntur, enormiſſima læſio interueniſſe proponatur, quæ quoniam reducit titulum ad nō titulum, [10] poteſt haud dubie cumulari cum remedio, quod ex Canone pontificio datur. [11] Sed etſi dolo malo poſſeſſoris dilata inſtrumenti exhibitio fuiſſet, condemnandus is eſſet in expenſas omnes, quas culpa ſua & fruſtratione inutiliter factas conſtaret. [12] *Ita Senatus* ex tempore pro vxore procuratoris De Lale, 5. Cal. Septembr. 1592.

1 Hoc eſt, Vnde vi, aut Quod vi aut clam. Vtrumque enim interdictum iure prætorio comparatum eſt ad recuperandam poſſeſſionem.

2 *Ex can. redintegranda, 3. qu. 1.*

3 Cui alienationi ſtare ideo tanquam hæres tenebatur, *l. venditrici, 3. C. de reb. non alienand. l. cum à matre, 14. C. de rei vindic. l. vindicantem, 17. ff. de euict.*

4 Siquidem ius petendæ reſtitutionis tranſit etiam ad hæredes, *l. non ſolum, 6 ff. de integr. reſtit.*

5 *Ex not. in l. edita, 3. C. de edend.*

6 Quamuis in pleriſq; minores ſint fauorabiliores, quam maiores, *l. 1. & tot. tit. ff. de minor.*

7 *L. qui in alterius, 42. de reg. iur.*

8 Id eſt, vltra dimidiam iuſti pretii de qua *in l. 2. & l ſi voluntate C. de reſcind. vend.*

9 Id eſt, vltra beſſem, de qua noſtri tractant *ad d. l. 2. & ad l. ſi quis cum aliter, 36. quis D. de verb. oblig.*

10 Vt vulgo noſtri ſentiunt, poſt Iaſ. & alios, *ad dict. l. ſi cum alitet.*

11 Cum remedium illud detur, etiam contra titulo poſſidentem, vt ſæpius ſcripſimus.

12 Imbert. in Inſtit. forenſ. poſt Felin. *ad c. exceptionem, extr. de except.* Non enim malitiis indulgendum eſt, *l. in fundo, 38. ff. de rei vindic.*

DEFINITIO XL.

In cauſis criminalibus, an & quando ad expenſas litis condemnari poſſit reus non condemnatus de crimine.

QVoties iuſta de crimine inquirendi cauſa eſt, nec tamen ad condemnationem probationes ſufficiunt, pronunciari oportet per hæc verba: *Sera plus amplement informé*: ſēpéque hoc caſu in expenſas litis condemnandus eſt reus, qui nec à iudicij omnino obſeruatione abſoluitur. [1] Aliter obſeruatur, ſi per euidentiſſimas innocentiæ probationes adeo eliſa ſint criminis indicia & argumenta omnia vt pleniſſima abſolutione dignus reus videatur, aut ſaltem à iudicij obſeruatione omnino abſoluendus his verbis, *l'accuſé eſt mis hors de Cour & de procés.* Tunc enim vix, niſi iniuſte fieri poteſt, vt ei ſumptuum litis condemnatio vlla irrogetur, qui ſumptuum victoriam potius referre deberet, [2] ſi alium quam procuratorem Principis haberet aduerſarium. [3] *Ita Senatus* in cauſa N. Coturier aurificis Seyſſellenſis, Prid. Non. Nouembr. 1590.

1 Dixi *Definit. 36. n. 1. ſupr. & 25.*

2 *Ex reg. victus victori, de reg. iur. in 6.*

3 Qui ſcilicet numquam ad expenſas condemnatur, Dixi *Definit. 35. in fin. ſupr.*

DEFINITIO XLI.

Duplex victoria excuſat ab expenſis ſecundæ appellationis, ſed non ab expenſis priorum inſtantiarum.

IN ſecunda appellatione ſuccumbens, ſi duas pro ſe tulerat ſententias, [1] ab expenſis vltimæ appellationis vt plurimum excuſari ſolet, [2] ſi iuris aut facti error, non etiam dolus eius, [3] præbuerit aduerſario cauſam victoriæ. Sumptus tamen priorum inſtantiarum non eo minus victori adiudicandos eſſe placuit. [4] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon, contra fratres Ribitel, Id. Decem. 1592.

1 Pro quibus ſane præſumendum fuiſſe, nemo negauerit. Nam & dici ſolet in dubio præſumendum eſſe pro ſententia, etiam à qua fuit adpellatum.

Source : BIU Cujas

2 Cum probabilis causa litigandi semper excuset ab expensis, *l. qui solidum* 78 §. 1. *de leg.* 2. [Non tamen est hoc perpetuum. Quid enim si prima sententia per secundam confirmata, expressum errorem contineat? Quid si lis agitata sit inter Pragmaticum locupletiorem & rusticum inopem, qui plus in litem impenderit, quàm quanti sit æstimatio litis? His casibus & aliis, si qui sunt similes, non patitur æquitas, vt ab expensarum condemnatione liberetur is, qui in lite improba tamdiu perseuerauit. *Ita Senatus* pro Iacobo Verchey, contra Ant. Baud 9. April 1614.]

3 Dolus enim nunquam impunitus relinquendus est, *l. procurator* 11 §. 1. *ff. de doli mali except.*

4 Ex regula vtriusque iuris. Victus victor, *de reg. iur. in 6. l. & properandum* 13. *§ sine autem alterutra*, C. *de iud.*

DEFINITIO XLII.

Non semper contumacia litis damno coercetur, sed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur.

QVi ad diem iudicio sistere iussus non paruit, etsi contumax est, [1] non ideo tamen condemnari statim debet, [2] sed si veritas facti, ex quo ius actoris oritur, [3] per instrumenta non probetur, [4] pro veris haberi debebunt omnia, quæ actoris libello continentur, in odium contumaciæ, & quasi ex tacita confessione. [5] Quo pronunciato iterum citatur reus, vt si quas remorandæ condemnationis causas habeat, eas proferat: [6] si nullas habere possit, nisi prius impetrata aduersus fictam illam confessionem restitutione, non aliter audiri debet, quam si præiudiciales, vt vocant, & contumaciales expensas resarciat. [7] Si veto ea, quæ in pœnam contumaciæ pro veris habenda esse pronunciatum est, tam parum ad rem faciant, vt ex iis sequi condemnatio nõ possit, [8] quæsitum est, an contumaciæ expensas omnimodo refundere reus debeat? Quibusdam id æquum existimantibus, vt hanc saltem contumaciæ suæ pœnam luat, qui quãtumlibet iustis defẽsionibus fultus iudici parere debuit. [9] Sed displicuit sententia, propterea quod non debeat actor ex rei contumacia duplex lucrum sentire satisque plectatur reus in eo, quod in odium contumaciæ pro veris habentur ea, quæ fortasse falsa sint, [10] licet expensarum condemnatio nõ accedat. Nam & purgata per expensarum solutionem contumacia, nihil præterea consequi actor posset. [11] Purgari porro contumaciam per eum, qui culpæ suæ pœnam legitimam subire paratus sit, nil necesse est. [12] *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Tissot, 14. Cal. Mart. 1593.

1 Contumax enim est, quisquis ius dicenti aliquid iubenti non obtemperat, *l. 1. cum ibi not. ff. si quis ius dicent. non obtemp. l. & post edictum* 75. *§. vlt. ff. de iudic. l. contumacia* 53. *ff. de re iudic.*

2 Quamuis dici soleat, contumaciam eorum, qui ius dicenti non obtemperant, litis damno coerceri, *d. l. contumacia.* Id enim de perfecta & absoluta contumacia intelligi debet, quæ aliam pœnam habere nullam potest, vt aliquis sit litium finis.

3 Prius enim de facto cognoscendum est, cum ex facto ius oriatur, *l. si ex plagis* 52. *§. in cliuo, ff. ad leg. Aquil.*

4 Nec enim omnia possunt probari per instrumenta, puta possessio, *l. prædia* 48. *cum ibi not. ff. de acquir. poss.*

5 *L. de state* 11. *§. qui tacuit, ff. de interrog. in iur. faciend.*

6 Quod Pragmatici nostri dicunt *pour venir deffendre à la condemnation.*

7 Contumax enim non auditur nisi purgata contumacia; quæ porro non purgatur, nisi per refusionem expensarum, *lege sancimus*, 15. C. *de iud.*

8 Finge esse media impertinentia, & vt Pragmatici loquuntur, irrelevatoria.

9 Non eius auctoritatem contemnere, *l. si quis ex aliena*, 5. *ff. de iud.*

10 Tantum enim prodest & operatur fictio in casu ficto, quantum veritas in casu vero, *l. si is qui pro emptore*, 15. *vbi not. ff. de vsucap. l. confessionibus*, 13 *ff. de interrog. in iur. faciend.*

11 Cum purgata contumacia, pro nõ cõtumacia habeatur *d. l. sãcimus.*

12 Dua enim huic contumaciæ pœna constituta est, quæ molliri potius, quam exasperari debet, *l. pen. ff. de pœn.*

DEFINITIO XLIII.

Sumptus facti à creditorib. in discussionis instantia imputantur aliquando iis, qui bonam causam non habuerunt, aliquando hæreditati.

SVmptus à vero creditore aduersus alios creditores iacente hæreditate, vt suum consequeretur, factos placuit non hæreditati, sed iis qui iustam contra dicendi causam non habuerunt expensos ferri debere, [1] si nihil sit quod curatori hæreditatis imputetur. [2] Quod si iusta fuit creditorum omnium causa, nec eos inuicem condemnari æquum est, nec litis sumptibus ipsam debiti quantitatem imminui. [3] Consequens igitur est, vt hæreditatem eo nomine condemnari oporteat, quamuis nec curator hæreditatis fuerit in mora soluendi. [4] Non tam quod æquum videatur, sumptus infligi ei, cui nihil imputari possit, [5] quam quia nihil sit, quod æquius aut melius queas constituere. Longe siquidem esset iniquius hos sumptus cedere damno creditorum, qui iustam agendi causam habuissent. [6] *Ita Senatus* in causa viduæ Ioannis Thomæ Fosse, & Gallier & Carrier, mercatorum Lugdunensium, 9. Cal. April. 1593.

1 Vt temerarii litigatoris culpa non alii noceat, quam ipsi: semper enim expensarum condemnatio est personalis, vt dixi *Defin. 1. supr.*

2 Quo casu curator ipse proprio suo nomine condemnandus esset, *l. non est ignotum*, 6. C. *de admin. tutor.*

3 *L. properandum*, 13. *§. sine autem alterutra*, C. *de iudic. l. pen. ff. de liber. leg.*

4 Quamuis regulariter expensarum condemnatio non nisi propter moram non soluentium infligatur, exemplo eius quod de vsuris scriptum est, *in l. cum quidam*, 17. *§. si pupillo*, D. *de vsur.*

5 Cum sit illa pœna temere litigantis, §. 1. *in fin. Instit. de pœn. temer litig.*

6 Itaque hoc casu locum habet quod scriptum est *in lege quoties* 200. *de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Si appellatum sit à diuersis articulis taxatarum expensarum & diuerso iure, quid de sumptibus appellationis constitui debeat.

INterposita appellatione à diuersis capitibus taxatarum expensarum, tot appellationes censendæ sunt, quot sunt capita. [1] Ideoque Senatus nostri stylo cautum est, vt si perperam appellatum sit ab omnibus aut pluribus capitibus, in singula capita pendi debeat pœna temerariæ appellationis. [2] Inde fit, vt nihil prohibeat condemnari alterutrum ex collitigatoribus in expensas litis appellatoriæ ratione quorundam capitum, ratione vero aliorum fieri compensationem, [3] quod non similiter, posset contingere in vna eademque appellatione. Etsi enim plures appellationis causæ allegarentur, quarum aliæ iustæ essent, aliæ iniustæ vnica tamen causa grauaminis sufficeret ad obtinendam victoriam omnium expensarum. [4] Compensatio autem expensarum, quoties à taxatione appellatum fuit, induci potest, cum alter litigantium maiorem alter minorem taxationem fieri vult, quam ex ratione fieri debeat. [5] Plane si pro diuersis capitibus vterque vicerit, non sunt expensæ compensandæ, vt alias fieri solet ratione mutuæ victoriæ, quoties ab vna sententia, quæ multa capita continet appellatur, [6] sed pro capite quisque vicit, expensas quoque debet consequi, [7] tum expensarum hinc inde adiudicatarum compensatio fieri, si quantitates concurrant, [8] aut ad æqualitatem proxime accedant. [9] *Ita Senatus* in causa Michaelis, du Mont, contra Dn. de Chuyt, Ptid. Id. Maij, 1593.

1 Quoniam caput vnum expensarum, quantum ad taxatam quantitatem pertinet, aliis non cohæret, *l. etiam* 29. *§. 1 ff de minor. l. scire debemus*, 19. *de verb. oblig.*

2 Est enim constituta mulcta pecuniaria in temerarios appellantes, præter condemnationem expensarum, *ex cap. reprehensibilis*, Extr. *de appellat.*

3 Puta si pro vno capite alteruter litigatorum succubuerit, pro alio autem vterque, cum fortassis ab eodem capite, vt plerumque fit, vterque appellasset, *l. per hanc*, 5. *C. de temp. & repar. appellat.*

4 Non enim solet improbari appellatio eorum, qui vel vnam appellandi causam probabilem habuerunt, *l. appellanti*, 13. *§. 1. ff. de appell.*

5 Quoniam eo casu vtrumque & vinci & vincere necesse est, vt dixi *n.* 3. Quæ res sicut mutuam victoriam inducit, ita & compensationem expensarum ratione mutuæ victoriæ, dixi *Defin* 39. *n.* 4. & *Defin.* 3. *supr.*

6 Vt dixi suprà dictis locis.

7 Quia tot sunt sententiæ quot sunt capita.

8 Non enim solet compensatio fieri, nisi ad concurrentem vsque quantitatem, *l. cum alter*, 11. *ff. de compensat.*

9 Quo casu arbitrio iudicis præsertim supremi potest fieri taxatio expensarum omnium id est, etiam supra concurrentem reuera quantitatem, quasi breui manu facta taxatione ad parem vtrimque quantitatem

Source : BIU Cujas

tatem,plerumque enim celeritate coniungendarum actionum vna occultatur,*l.3.§.pen.ff.de donat.int.vir.& vxor.* est autem hoc tolerabile, quamnis possit interdum habere aliquid iniquitatis, vt citius lis expediatur,nec longioris litis materia detur,*l.quidam, 21. ff.de reb.cred.l.1. C.de admin.tutor.*

DEFINITIO XLV.

De modo taxandarum expensarum litis pro variâ victoris conditione.

IN taxandis sumptibus litis non solum personæ conditio inspici debet,sed etiam modus facultatum , si forte homo rusticus,& vilis alioqui conditionis, sed diues equitasse probetur,vt ad eum locum accederet, in quo lis instruebatur. [1] Idemque est si salutis suæ tuendæ gratia famulum aut alium viæ comitem sibi adiunxerit in summa itinerum difficultate. [1] Quid ergo si vir nobilissimus , sed exigui patrimonij fuerit? Non minus in hoc nobilitatis & generis, quam in superiore facultatum ratio habebitur. [3] Denique atterutrum adesse sufficit,aut cõditionẽ personæ,aut facultates,vt maior expensarum taxatio fiat. Quid si vtrumque concurrat? Sola personæ conditio inspicienda erit , vt ampliores aut exiguiores taxentur. [4] Nobilibus qui alia dignitate non fulgeant,licet habeant iurisdictionem duorum equitum cum vno pedite , aut summum trium equitum, impensa computatur.Baronibus trium equitum, & vnius,si velint,peditis,itemque Senatoribus, Præsidibus vero quatuor.Marchionibus & Equitibus, siue Sabaudici siue Gallici ordinis,non nisi quinque.*Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim dolo malo quicquam feciſſe videri potest , qui iure suo vtitur:*l. nullus videtur,55.de reg.iur.*

2 Nec enim pro lite mortem aut mortis periculum obire cogitur, *l.2.§.si quis iudicio.D si quis caution.l.si pater,34.§.1.ff de donat.*

3 Nec enim de nobilitate generis quicquam detrahit imminutio facultatum,quæ modo non ex mala & improbata causa proficiscatur, *arg.l.suspectum,8.ff.de suspect.tutor.*

4 Cum persona semper sit dignior,ideoque conditio personæ trahat ad se conditionem bonorum,*lege per curatorem , 90.§ 1.ff.de acquir.hared.l.vlt.C.de inoff.testam.* [Sane Episcopo propter dignitatis excellentiam sex famulorum & totidem equorum impensa adiudicatur pro iis diebus,quibus fuerit in itinere.In vrbe autem quamdiu commoratur sex famulorum & duorum duntaxat equorum. *Ita Senatus* iampridem pro Reuerendiss.D.Philiberto Millieto Episcopo Maurianensi dignissimo *Sine die.*Sed relatum est & repetitum in relationibus libellorum 8.Aug.1612.]

DEFINITIO XLVI.

Expensæ factæ ad transferendum reũm à carceribus inferioris iudicis ad carceres superioris,cui debeant imputari?

QVi sumptus fiunt,vt reus crimlnis ab inferiore iudice condemnatus & appellans transferatur in superioris iurisdictionis carceres,non appellatoriæ liti , [1] sed expensis iudiciariis (vulgo *frais de iustice* vocant) imputari debent. [2] Ideoque ad huiusmodi expensas iudiciarias condemnatus,tametsi à sumptibus litis absolutus , [3] has quoque præstare cõpelletur. Nec quod ab aduersario fuerunt prorogatæ,faciet,vt eo minus restituere illas debeat , quas scilicet aduersarius non tam suo quam ipsius rei nomine,an in eius commodum prorogauerit. [4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio,pro Ioanne Baptista Regnaud Castellano de Gordans , contra Bartholomeum du Port , 16. Cal.Augusti.1595.

1 Quamuis verum sit,quod non fierent , si appellatio interposita non esset.Simile quiddam est *in l.inter causas,26.§.non omnia* , D.*mand.*

2 Fiunt enim ex necessitate iudicij criminalis,quod nisi præsente, & ex ore respondente reo exerceri non potest.

3 Id enim plerumque fit,vt quis à litis sumptibus immunis abeat & tamen ad expensas iudiciarias condemnetur , Prior species impensarum accusatorem respicit.Posterior vero iudicem grapharium , & alias huiusmodi personas, quarum operam in criminali iudicio interuenire necesse est,vt dixi *Defin.35.supr.*

DEFINITIO XLII.

Expensarum condemnatio per Senatusconsultum ex tempore pronunciatum irrogata emendari postea non potest.

PRonunciato ex tempore Senatusconsulto,quod expensarum condemnationem alterutri litigantium inflixerat, nullus amplius earum compensationi locus superesse potest, [1] quamuis nondum correctum,vt aiunt,& in mundum transcriptum sit Senatusconsultum. [2] Pertinet enim ad Senatus auctoritatem,vt de eo, quod à Senatu semel definitum,publiceque pronunciatum est , nihil prorsus immutetur. [3] Nec vero alia emendandorum Senatusconsultum causa est,nisi vt ne quid ab amanuensi Senatus plus minusve scriptum sit, quàm à Præside pronunciatum aut à Senatu definitum. [4] Igitur quantumcumque iusta ratio allegetur , quæ adiudicatarum expensarum compensationem suadeat,supplicationis auxilium necessarium est. [5] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Romans, & Dominæ de Bellouse de Grand Champ,1.Cal. Septembr. 1593. & pro Peroneta Quintal,Non.& 7.Id.Dec.1593.

1 Senatus enim exemplo alterius iudicis cuiuslibet posteaquam semel pronunciauit,officio suo functus est ; *leg.iudex posteaquam, 55. ff.de re iudic.*

2 Quod fieri solet sequenti post pronunciationem die.

3 Ne quid leuiter aut minus iuste à tanto magistratu factum videri possit,cum iustitia sit constans,& perpetua voluntas. Quæ vulgaris nostrorum in hanc rem ratio est , non tamen iudicio meo satis bona, quia potest esse constans,& perpetua voluntas iuis suum cuique tribuendi,in illo etiam,qui tamen mutare sententiam velit in melius. Sic Papinianum quoque variasse legimus *in l.si venditer 6.§. 1. & l.seq.ff.de fer.export.*& alios quoque Iureconsultos,vt Cuiac.tractat.*lib.2.Obseruat. cap.37.*

4 Itaque acta emendantur,aut vitium pronunciationis non substantia Senatusconsulti,*l. acta 45 & l.seq ff. de re iudic.*

5 *d.l.acta,l.Paulus respondit.42.eod.tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Quis expensas litis,pro quibus in carcere retinebatur, soluere non potest,quo remedio ei succurrendum sit.

REo criminis sola expensarum condemnatione mulctato,quodque eas non solueret per multos menses carceris molestiam perpesso, [1] cum neque fideiussorem , neque bonorum suorum,quæ idonea habeat emptorem inueniret, [2] quamdiu carceribus detineretur , iisque eximi se peteret, facilius explicandæ pecuniæ gratia , Senatus summa æquitate & miserationis potius,quam iuris ratione motus, [3] ne is alioqui perpetuos carceres pateretur, [4] aut ad cessionis auxilium miserabile implorandum adigeretur , quem insontem fuisse pene constiterat, [5] hactenus indulgendum putauit,vt carceribus eximeretur , si ipse vxorque [6] ipsius tanquam duo correi debendi se obligarent solemniter & in forma,vt aiunt,instrumenti guarentigiati de taxata quantitate intra trimestre soluenda,aut si non soluerent , carceribus irerum se reus manciparet, nunquam inde eximendus, nisi solutione prius facta,aut bonorum cessione,quæ loco solutionis futura esset.[7] Sed & quo magis victori cautum esset,néue durior ipsius conditio fieret,eodum Senatusconsulto prehendendi rei potestas facta est , si is intra constitutum tempus non satisfeciſſet. *Ita Senatus* pro Barthol. du Port,contra Baptistam Regnaud, ex tempore , Prid. Calen. Sept.1593.

1 Potest enim condemnatus retineri in carcere ob huiusmodi expensas,scilicet si dictum sit,vt *supra Defin.*8.& 52.3.

2 Non enim semper facile est,aut fideiussorem aut emptorem inuenire,*l.2.§.penult.ff.de iudic. Auth.hoc nisi debitor,cum ibi not.* C.*de solut.*

3 Iuris enim ratio repugnabat,vt dixi *d.Defin.8.supra eod.*

4 Cum carcer non in pœnam detur,sed in custodiam,ideoque pœna perpetui carceris nulla sit,*l.aut damnum 8.§.solent.ff.de pœn.*

5 Nam si omnino innocens repertus fuisset,vtique ad sumptus litis condemnari debuisset,vt dixi *Defin.40.supr.*

6 Est enim hic vnus ex casibus, in quibus potest mulier obligari vtiliter pro marito citra metum Velleiani præsertim si magistratus auctoritas interueniat,& quidem supremi, à qua appellari non possit, *arg.l.quamuis 20 ff.solut.matrim.*

7 Quantum ad hoc,vt carceribus eximeretur. Alioqui certum est cessione bonorum non contingere liberationem.*l.1. C. qui bon.ced poss.*

DEFI

DEFINITIO XLIX.

Cessionarius litis tenetur ad refusionem sumptuum, quos cedens debebat ob suam contumaciam.

QVi restitutionem in integrum ex rescripto Principis pendente lite aduersus propriam contumaciam impetrauerat, vt male affectam litem sanaret, ex ea causa fuerat condemnatus ad expensas contumaciæ ante omnia, vt fieri solet sarciendas, [1] tum prius quam satisfaceret, actione sua iuribusque omnibus ad eam pertinentibus fratri cesserat. [2] Postmodum alio herede relicto decesserat. Non recte cessionarius, aut etiam si voles donatarius (nihil enim hac parte refert) huiusmodi impensas soluere recusabit illo prætextu, quod earum nomine personalis tantum actio cõpetat, qui in hæredem vniuersalem dari debeat, [3] non in singularem successorem. [4] Cum is, cui pendente lite cessio aut donatio facta est, non possit in ipsius litis vitia non succedere, [5] proinde obstrictus esse ad eos sumptus refundendos, quibus non solutis futurum erat, vt cedens à causa caderet. [6] Sic enim pronunciatum erat, si expensas illas non soluisset intra diem certum præstitutum, fore vt excluderetur à restitutionis beneficio, quod tamen illi prorsus necessarium erat ad litem prosequendam. Tentari quidem poterat, nec debere meliorem esse conditionem cessionarij, quam cedentis, præsertim qui & lite pendente, & ex causa lucrativa successisset. [7] Sed id eo pertinet, vt quæ exceptiones obstitissent cedenti eædem obstent cessionario, [8] non etiam, vt si qua personalis actio contra cedentem competebat, eadem dari debeat contra cessionarium, qui haud dubie, cum non nisi singularis successor sit, defuncti personam non repræsentat, [9] alio præsertim hærede relicto. [10] Itaque si ponas ex causa aliqua incidenti condemnatum cedentem ad expensas, quarum prorogatio nihil commune habeat cũ persequendæ litis facultate, magis est, vt ad earum solutionem non cessionarius, sed cedens, qui condemnatus est, eiúsue hæres teneatur. [11] *Ita tractatum est* in secreto auditorio, in causa N. de Cheurier, & Dominorum de Beaumont, 13. Cal. Decembr. 1593. & 4. Non. Apr. 1594.

1 Iuxta *l. sancimus* 15. C. *de iudic.*

2 Nec enim cessio actionis personalis, etiam in iudicium deductæ, prohibita est, quasi rem afficiat vitio litigiosi, si aliud nihil impediat cessionem, puta si facta sit ex causis exceptis, *in l. si per diuersas*, 22. C. *mandat.* nec in potentiorem, neque iudicii mutandi causa, Guid. Pap. *qu.* 479. vbi tamen ait actionem ipsam fieri litigiosam per contestationem & ideo cedi non posse, vt dicam *Defin* 3. *& 4. infr. de litigios.*

3 *L. vlt C. de hæred. action. l.* 1. C. *si cert. pet.*

4 *L. vlt. in.* §. 1. *D de contr. empt. l.* 1 § *si hæres* D. *ad* SC. *Trebell.*

5 *Arg. l. vitia*, 11. *C. de acqu. poss.* adeoque in vitium litigiosi, quantum ad actionem ipsam, quæ cessa est, vt dixi *num.* 2. ex Guid. Pap. *quæst.* 479.

6 Alioqui videretur facta cessio iuditii mutandi causa, contra edictum prætoris, de quo *in l.* 1. *& tot. tit. de alien. iudic mut caus. fact.*

7 *Ex not.* per Dyn *in cap. is qui in ius alterius, de reg. iur.* in 6 & per Bartol. & alios, *l. apud Celsum*, 4. § *de auctoris, &* §. *si cum legitima* D. *de doli mal. except.*

8 *Ex regula, l, quod ipsis*, 143. *de reg. iur.* Scripsi late *libr.* 12. *Coniect. iur. ciuil.*

9 *d. l.* 1. §. *si hæres*, D. *ad* SC. *Treb. d. l. vlt.* §. 1 D. *de contrab. empt. l. aris, alieni*, 15. *C. de donat.*

10 Nam si nullus donatoris hæres inueniretur, aut donator ipse viueret, nec soluendo esset, vtique teneretur donatarius personali actione, si credimus Guid. Pap. *qu.* 105.

11 Nec enim iudicati actio transit in singularem condemnati successorem, cum sit personalis, *l. actori* 8. *Cod. de reb. cred.* iunct. *d. l.* 1. §. *si hæres, ad* SC. *Treb.* cum aliis supra citatis.

DEFINITIO L.

In expensas litis criminalis appellatoriæ numquam debet condemnari is, qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calumniator.

COndemnatio expensarum litis appellatoriæ criminaliter agitatæ nunquam irroganda est ei, qui in priore vicit instantia, nisi appareat fuisse illum calumniatorem, [1] Quia cum nitatur iudicati auctoritate, eaque præsumptione, quæ ex iudicato nascitur, [2] nihil ei imputãdum est, quod iniquam sententiam pertinaciter defenderit, cum nec potuerit ex ipsis instrumentiis litis discere, an iusta, nec ne esset sententia, à qua fuerat appellatum, vt sciret, vtrum contendere deberet, an cedere: quoniam huiusmodi litium criminalium acta litigatoribus non eduntur, [3] quod in causis ciuilibus diuersum est. [4] *Ita Senatus* in causa Iacobi Treynon, procuratoris Tononensis, & Petri Mestral. Prid. Id. Febr. 1594.

1 Quo casu curare debet iudex appellationis, ne calumnia maneat impunita, *l.* 1. §. 1. *ff si mulier ventr. nom. in poss calumn. caus. eff. accet. l.* 1. *& tot. tit. de calumniat.*

2 Cum in dubio præsumendum sit pro iudicato

3 Ideo enim dicuntur secreta, nec proinde imputari quicquam potest litigatori, qui non potuit diuinare, *l. si putator* 31. *l. ad leg. Aquil. l. si fideiussor* 29. § *si cum debitor, ff. mandat.*

4 In quibus omnium actorum facienda vtrimque editio est, vt vterque litigatorum scire possit, an contendere debeat an cedere? *l.* 11. D. *de edend.*

DEFINITIO LI.

Casus, in quo is, qui non est condemnatus ad fructuum restitutionem, tenetur tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati.

CVm de legitima præcipuo iure habenda filius primi matrimonij aduersus vitricum, cui plus quã per legem liceret à coniunge datum fuerat, contendisset ac obtinuisset, [1] nulla tamen facta fructuum condemnatione, [2] propter quæstionis controuersæ maximam inter iuris magistros difficultatem, [3] vitricus condemnatus impetrauerat rescriptum à Principe, quo iubebatur Senatus de causa ex integro cognoscere, [4] diuque tamen secundam illam cognitionem frustratus, litem per multos annos traxerat, & ita iudicati executionem impedierat. [5] Cum postea nullam satis iustam aut probabilem rescindendi iudicati causam ab eo propositam esse constitisset, placuit condemnandum eum in fructus omnes, quos à die prioris Senatusconsulti percepisset, aut percipere potuisset, [6] in diem vsque peractæ executionis, non subducto quadrimestri illo, quod iudicatis ad satisfaciendum indulgetur. [7] Etsi enim facti species talis erat, in qua constabat peruentum fuisse ad sententiam sine mora, propterea quod probabilem, licet non iustam litigandi causam habuisse vitricus videbatur, [8] non tamen poterat hic casus pertinere ad Antonini constitutionem, qua cautum est, vt totum illud tempus, quod iudicatis datur, immune sit à fructibus dependendis. [9] Nimirum quia non petita dilatio erat ad satisfaciendum iudicato, sed potius quæsitus improbe color ad remorandam frustrandamque iudicati executionem. [10] Proinde quasi malã fide, tum primum contracta saltem ab eo tempore fructuum omnium perceptorum, percipiendorumque condemnationem fieri æquissimum fuit. [11] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Bressieu & de Chastillion, 14. Cal. Mart. 1594.

1 *Ex l. hac edictali* 6. *C. de secund nupt.*

2 Contra communem iuris regulam, quæ vult, possessorem quemlibet, etiam qui bonæ fidei possessor ab initio fuerit, condemnari ad restitutionem fructuum, post litem contestatam perceptorum, quod exinde factus sit malæ fidei possessor. *l. sed etsi* 25. §. *si ante, D. de petit. hæred. l.* 2. *C. hoc tit.*

3 De qua vide quæ scripsi sub *tit. de secund. nupt. & in libris Coniecturarum*

4 Per viam scilicet ciuilis supplicationis secundum ea quæ scripsimus *in tit. De sent. præfect. prætor.*

5 Vt passim fit à condemnatis, *l. tutor.* 41. *ff. de vsur. vlt. ff. de re iudic. l. negotiorum* 24. *ff. de appellat.*

6 Tanquam qui ex eo saltem die factus esset malæ fidei possessor. Plus enim potest condemnatio, quam contestatio, quæ tamen effectum hunc haberet, *l. sed etsi* 25. §. *si ante. ff. de petit. hæred.*

7 *Ex l. vlt. C. de vsur. rei iudic. l. cum militi* 16. §. 1. D. *de compens. l. si debitores* 21. *ff. de iudic.*

8 *Vt in l.* 3. *in princ.* D. *de vsur.* vbi tamen dicitur vix esse, vt ad iudicem vmquam perueniatur citra moram.

9 Quam constitutionem Papinianus noster refert & interpretatur, *in d. l.* 3 *de vsur.* de cuius, sententia & interpretatione scripsimus in libris Coniecturarum.

10 *Vt in l. tutor.* 41, *eod. tit.* & aliis supra citatis, *n.* 5.

11 Propter malam fidem, non propter moram. Nec enim semper debentur fructus à die moræ, sed tantum in bonæ fidei iudiciis *l. videamus*

Source : BIU Cujas

deamus 38.§.*si actionem*,& §.*pen.*D.*de vsur.* Iunge *l.certum* 22.D.*de rei vindicat.*

DEFINITIO LII.

Non potest reus in carceribus retineri pro expensis litis criminalis, etiamsi ita dictum sit, si à taxatione appellauerit, & satisdare sit paratus.

QVi cum esset in carceres ob crimen detrusus, impetrata à Principe criminis venia liberationem à carceribus meruerat, ea tamen lege adiecta, vt expensas litis ante omnia solueret,[1] non prius liberandus est, quam expensarum taxatio solutioque facta sit, si taxationi stetur:[2] Sed si à taxatione fuerit prouocatum, iniquum sane sit ob solas expensas in carceribus eum retineri, ne ita eueniat, vt metu longiorum carcerum ab appellationis beneficio excludatur.[3] An igitur licebit ei frustrationis forte gratia prouocare,[4] atque interim carceribus eximetur? Tempus illi præstituendum est, intra quod curet appellatoriam litem terminari: Interim liberandus erit, præstita tamen prius satisdatione de soluendis expensis, quas litis appellatoriæ decisio debitas esse monstrabit.[5] *Ita Senatus* in causa Martini Nicol. Prid. Kal. Mart. 1594.

1 Quæ adiectio, si non prorsus necessaria saltem vtilis est ad tollendam dubitationem illam, quæ fieri solet. Vtrum pro expensis litis possit reus in carceribus retineri. De qua scripsi *Defin.* 8 & 48. *supr.*

2 Cum eo casu constet liquido quid & quantum debeatur. Taxatum enim dicitur, quod deductis deducendis reliquum est, *l. Mauio* 41. §.1. *de leg.*2 *l.si traditio* 4. C. *de action. empt.*

3 Cum beneficij commodum nemini debeat denegari, cum sit auxilium iuris communis, *l.*3.§. *falsus procurator ff. rat. rem haber.*

4 Plerique enim appellant frustrandi tantum gratia, vt Dixi *Defin. praced. n.* 5 & 10.

5 Nam in debitis non liquidis satisdatio pro solutione esse solet, *l. statuliber rationem* 5. *ff. de statulib. l.*1. & *tot. tit. ff. si cui plus quam per. l. Falcid.*

DEFINITIO LIII.

Etiam qui auctore Senatu nactus est possessionem beneficij potest condemnari ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum.

QVi auctoritate Senatusconsulti retinendæ beneficij possessionis ius nactus est, solo Principis procuratore audito, quo postulante, vt minoris est beneficium antea fuerat sequestratum, si de eadem possessione ab alio controuersiam patiatur, & succumbat, non eo minus ad omnium fructuum restitutionem tenetur, quod eos bona fide & Senatu ipso auctore perceperit.[2] Semper enim exceptum intelligitur ius tertij inauditi, cui non magis in fructibus beneficij, quam in beneficio ipso iniuria fieri debeat,[3] imo cum in profanis rebus non nisi à die litis contestatæ, vt plurimum, soleat iniustus possessor condemnari ad fructuum restitutionem, [4]in beneficialibus contra seruatur vt omnes omnino fructus (deductis nimirum sumptibus altari deseruiendo colligendisque fructibus necessariis[5]) restituantur.[6] Ideo fortasse, quod non tam beneficiarius, quam ecclesia ipsa in sui rectoris veri vtilitatem possidere intelligatur.[7] Plane interdum tam iusta litigandi hinc inde causa esse potest, vt percepros fructus eius qui percepit lucro manere æquum sit, eo nimirum casu quo nullo præcedente arresto idipsum constituendum esset.[8] *Ita Senatus* in causa R. Dn. Ludouici Marin, & Caroli Emanuelis Pomei, 11 Cal. April. 1596.

1 Sequestratio enim fit requirente procuratore generali antequam constet, cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur, qui ecclesiam curet ac faciat, vt diuinus cultus non negligatur.

2 Quumuis non possit negari, quin bonæ fidei & iustus possessor sit is, qui auctore prætore possidet, *l. qui auctore* 137. *de reg. iur. l. iuste pos sidet* 11. *ff. de acquir. poss.*

3 L. *de vnoquoque* 47. *ff. de re iudic. l.*1. & *tit.* C. *res int. alios act. leg. Paulus notat.*8. *ff. de prator stipulat. l.*4 C. *de emancip. liber.*

4 Scilicet in iudiciis strictis & arbitrariis, *l.*2. *l.*3.§. *in iis quoque*, *l. videamus* 38.§. *si actionem ff. de vsuc.* Nam in iudiciis bonæ fidei secus est, *d. l. videamus*, §. *vlt.*

5 Quia nec in fructu quicquam esse intelligitur, nisi quod istis deductis superest, *l.*1 C. *hoc tit.*

6 Ne alioqui videatur datus vitiosus ingressus, contra *cap.* 1. *de reg. iur. in* 6.

7 L. *iubemus*, *in fin.* C. *de sacros. eccles. l. raptores*, *vers. sin autem diaconissa*, C. *de episc.* & *cleric.* Nec enim ecclesia vnquam moritur, 12. *qu.*2. *can. liberti* Guid. Pap. *qu.*355.

8 Id est eo demum casu quo possit citra moram & manu fidem perueniri ad iudicem, vt *in l.*3. *in princ. ff. de vsur.* & quoties res valde dubia est, vti in specie, de qua scripsi *Defin.*51.3.

DEFINITIO LIV.

Qui dedit causam liti condemnandus est breui manu ad omnes expensas, etiam ab eo factas, cui non fuit ille obligatus.

COnuentus male Titius à Sempronio te auctorem laudauerat, quasi de euictione ipsi teneteris in omne id, quod eius interesset, cum tamen ei tu aut nullo modo aut ad pretij dumtaxat restitutionem obligatus esses. Titium quidem tibi in expensas litis condemnandum esse constat, ob male iustitutam actionem.[2] Sed tamen cum Sempronij culpa malæ liti de euictione causam dederit, æquum est Sẽpronium non solum Titio, sed etiam tibi recta via, & sine circuitu in omnes expensas condemnari:[3] cum si quas tibi expensas Titius præstaret, eas Titio Sempronius refundere cogeretur. Semper enim sumptuum damno coercendus est, qui liti in quam sumptus facti sunt, male causam dedit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 15. supr. De hær. vel act. vẽd.

1 Valet enim pactio, vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod interest, sed tãtum ad pretii restitutionem, *l. ex empto* 11.§. *qui autem*, *ff. de action empt.*

2 L. *eum quem temere* 79 *ff. de iudic. l. properandum*, §. *siue autem alterutra*, C. *eod.* §.1 *in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

3 Scilicet breui manu & ad euitandum circuitum, *argum. l. dominus* 53 *ff. de condict. indeb. l.*3.§. *penult. de donat. int. vir. & vxor.*

4 Quoniam, qui dat causam liti, dat causam sumptibus in litem faciendis, Bart. *in l. de stitisse* 10. *ff. de iudic.* cum aliis supra citatis, *n.*2.

DEFINITIO LV.

Sumptus frustra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præstandi sunt, qui constituit procuratorem.

ACtoris procurator aduersus reum tanquam contumacem, cum tamen ad diem paruisset, edictum impetrauerat,[1] atque ita, vt iterum ad iudicem veniret, inanésque in eam rem sumptus faceret, coëgerat. Placuit, licèt imputari vix quicquam possit ei, qui procuratoris sui errorem bona fide secutus est,[2] eas tamen impensas ab illo sarciri debere, quod hoc ipsum saltem illi imputandum sit, cur diligentiorem procuratorem non elegerit.[3] Quæ ratio facit, vt idem quoque dici debeat si non procurator ipse, aut procuratoris substitutus,[4] sed alius quid peccauerit sub procuratoris nomine, si modo is fuit, cuius opera in eam rem vti procurator soleret, quoniam & procuratoris in eo quoque culpa aliqua est, quod minus diligentem hominem commendata sibi negotia tractare passus sit:[5] ideoque per consequentias imputari etiam litigatori potest, cur talem elegerit procuratorem,[6] neque tamen faciet ea res, quo minus saluam habeat mandati actionem contra procuratorem,[7] aut aliam[8] aduersus eũ, qui sub procuratoris nomine sine mandato perperam rem gessit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie, & N. Ratelier, prid. Id. Maij 1594.

1 Scilicet per obreptionem aut subreptionem, cum non possit tale edictum impetrari, nisi contra absentem & contumacem, *l. & post edictum* 75. *cum praced. ff. de iudic.*

2 Ita vt neque improbus, neque temerarius litigator dici possit, ex qua tamen duntaxat causa solet irrogari condemnatio expensarum, §.1. *Inst. de pœn. temer. litig.*

3 Arg. §. *præterea*, *Inst. quib. mod re contr. obl. l.*1.§. *item quærit. D. de separ.*

4 De cuius facto vtiq; procurator tenetur, *l. ex facto* 30. *ff. de neg. gest.*

5 Est enim hæc species negligentiæ, cum quis rem sibi specialiter mãdatam alii dat exequendam, *l. cum hi*, §. *si prator aditus*, D. *de transact.*

6 Ex legibus citatis, *n.*3. & aliis similibus.

7 In quo alia ratio est procuratoris, alia depositarii, quia depositarius nihil nisi dolum præstare debet. procurator vero etiam culpam, *d.* §. *præterea*, *l. contractus* 23. *de reg. iur.*

8 Quia mandati actio esse non potest contra eum, cui nihil fuit mandatum, præsertim directa, *l. quidam cum filium fami. ias* 46 *ff. de her. instit. l. ex mandato* 20.§.1 *ff. mandat.*

DEFINITIO LVI.

Semper condemnandus est, & ad expensas, & ad iacturam litis appellans, qui appellationem deseruit, siue ab initio siue ex postfacto.

QVi appellationem à se interiectam non prosequitur, siue ab initio eam deserit, quod sit cum iudicis superioris auxilium prorsus negligit,[1] siue ex postfacto, quod euenit cum acceptis ab eo literis citatoriis & inhibitoriis, dictaque aduersario die iudicium frustratur, nec in ius venit,[2] semper condemnandus est,[3] nec tantùm ad expensas[4] contumaciæ,[5] sed etiam vt litis iacturam sentiat, quoniam appellatione deserta necessario relinquitur, vt sententia à qua fuerat appellatum transeat in rem iudicatam, perinde, ac si nulla appellatio interposita fuisset.[6] Et consequenter rei iudicatæ auctoritas facit, vt condemnari hic debeat, tanquam nullo iure fultus contra rem iudicatam.[7] Adde, quod & qui appellat actor est.[8] Fieri autem nequit, vt actor qui ad iudicem non venit, obtineat, quantumuis bonam causam habeat quia prius est, vt actoris personam præsentem iudex habeat, quam vt de rei iure quærat.[9] In eoque diuersa & melior conditio est eius, qui ad iudicem quidem venit, sed iudicium tergiuersando detrectat. Hic enim si bonam causam foueat, vincere debet,[10] quamuis contumax & in solas contumaciæ expensas condemnandus,[11] Est quia nihil prohibet, quo minus hæc partis absentia per Dei præsentiam suppleatur.[12] Sed actore in ius non veniente, fieri non potest, vt eius præsentia vnquam suppleatur, deficiente nimirum persona, ex qua ius ipsum actionis æstimandum est.[13] Non enim quemadmodum exceptio reo competens, plerumque ex perósa & nó iure actoris æstimatur, ita ex cõtrario actoris intentio & petitio ex rei persona æstimari vnquam potest.[15] Siquidem per non ius actoris vincere reus debet,[16] per non ius rei numquam actor vincit.[17] *Ita Senatus* in causa N. du Freney, & Humberti Fay, 13. Calend. Iun. 1594.

1 Quo casu dicitur appellatio deserta, nisi paupertas, aut quæ alia iusta causa excusset appellantem. Guid. Pap. *qu.* 135. & *qu.* 436 *num.* 22. post innocent. *in cap. ex ratione, Extr. de appell.*

2 Quod pragmatici nostri dicunt, *faire defaut.*

3 Tanquam quem appareat, non nisi frustrandi & tergiuersandi animo appellasse, & vt communi iuris auxilio in aduersarii sui necem abuteretur, vt *in l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt ff. de re iudic. l. negotiorum 24 ff. de appellat.*

4 *Ex cap. reprehensibilis, Extr. eod. tit. de appellat.*

5 Quæ semper expensarum saltem damno coercenda est, *l. sancimus 15. C. de iudic.*

6 Appellatio enim deserta habetur pro non interposita, nisi quod hoc amplius desertio appellationis species quædam delicti est, & ideo grauiore mulcta punitur, quã ea quæ temere litigantibus infligi solet.

7 Siquidem sublata appellatione, iterumque appellandi potestate sententia, à quo fuerat appellatum, transit necessario in rem iudicatam, *l. & post rem 7. l. post rem 11. ff. de transact.*

8 *L. qui appellat. 29. ff. de iudic.*

9 Cum prius quærendum sit de iure actoris, quam de iure rei. *l. 4. C. de edend. l. Paulus 12. § 1. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

10 *L. 1. C. quomodo & quand. iudex. l. & post edictum 75. in princ. ff. de iudic.*

11 Neque enim condemnationem hanc effugere contumax vnquam potest, *d. l. sancimus 15. C. eod.*

12 *d. l. properandum, §. cum autem eremodicium, eod. tit.*

13 Cum non possit iudex supplere intentionem actoris quæ est facti, *tot. tit. C. vt quæ des. aduoc. part. Iud. suppl. cum ibi not.*

14 *Vt in l. militis 36 §. veteranus, ff. de test. milit.*

15 *d. l. Paulus 12 § 1. ff. quib mod. pign. vel hypoth. solu. it.*

16 *d. l. 4 C. de edend. l. vlt C. de rei vindic. l. vlt ff. de acquir poss.*

17 Vt ex iisdem supradictis legibus, probatur. iunct. *l. 2. D. vti possid. l. fauorabiliores 125. de reg. iur. §. commodum, Inst de interdict.*

DEFINITIO LVII.

Qui facit moram cognitioni condemnandus est in omnes sumptus ab aduersario factos, quos ea mora reddit frustratorios.

SI in ipso ferendæ sententiæ calculo, cum Senatus in eo esset vt litis acta extra ordinem,[1] inspecturus esset, vnus ex colligatoribus diploma principale impetrauerit, ex quo mora cognitioni facta sit,[2] æquissimum est, si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessario habenda sit, hactenus tamen coerceri frustrationem & negligentiam impetrantis,[3] vt eos quoque sumptus quos pro Senatu extra ordinem habendo prorogari necesse fuit, sarcire condemnetur, ne ex aduersarij negligentia damnum sentiat is, qui fuit diligentior & cui nihil imputari potest.[4] *Ita Senatus* pro Sp. Carolo Francisco Raffino, Augustæ nostræ Referendario contra Illustrem Dn. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Châbre, 12. Cal. Ian. 1594.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *par entrée extraordinaire & par consignation.*

2 Quoniam vt plurimum talia diplomata nouæ litis & contentionis materiam præbent.

3 Qui debuit esse diligentior in rescripto impetrando, non autem vltimam iudicij horam expectare, *l. ab hostibus 15. §. vlt. & l. seq. ff. ex quib. caus. maior.*

4 Sua enim cuique negligentia, non alii damnosa esse debet, *lege factum. 155. l. in condemnatione 173 §. vnicuique, de reg. iur.*

DEFINITIO LVIII.

Cum ante sententiam diffinitiuam reus eximitur carceribus ex iusta causa, non ideo sumptuum condemnationem vllam pati debet.

SI reo in carceres detruso aliquid sit quod impediat, ne tam cito lis terminari possit, vt puta quod alium prehendi, & ante omnia audiri oporteat: æquum tamen sit è carceribus hunc interea eximi, sumptuum condemnationem nullam fieri oportet, quantumuis iusta fuerit causa inquirendi, sed in finem litis differri sumptuum adiudicationem necesse est.[1] *Ita Senatus* in causa Ludouici Bochet, 16. Calend. Iannar. 1594.

1 Pendet enim ex euentu litis condemnatio expensarum, *c. victus victori, de reg iur. in 6.*

DEFINITIO LIX.

Potest fieri taxatio sumptuum & liquidatio fructuum, non citato eo, qui propter suam contumaciam fuit condemnatus.

PEr contumaciam condemnatus in id omne, quod actoris interesset, aut ad fructus iterum citandus non est, vt adsit taxationi & vt loquimur, liquidationi eius, quod interest aut fructuum,[1] non magis quam si de litis sumptibus ageretur. Est enim illa accessio præcedentis condemnationis,[2] Ideoque hac etiam parte suam æquum est condemnato nocere contumaciam,[3] tametsi noua quædam petitio esse videatur, cum noua certaque quantitas pro eo, quod interest, deducitur in petitionem. *Ita Senatus* in causa D. de la Tornelle & de la Rochette, 13. Calend. Ianuar. 1594.

1 Quamuis dici soleat, citari ad omnem actum debere illum, qui ex eo actu lædi potest, *l. de vnoquoque 47. de re iud. l. nã ita 39. D. de adopt.*

2 *L. 2. & 3. & per tot. C. hoc tit.* [Et ideo taxatio sumptuum litis pertinet ad eum ipsum iudicem qui condemnauit, adeò vt nec Locumtenens localis eam sibi potestatem adrogare possit. *Ita Senatus* contra Ioannem Cugnat, 9. Febr. 1613. ex tempore

3 Debuit enim prospicere, hoc euenturum esse, si esset contumax, *Arg. l. si quis domum 9 §. 1. D. locat.*

4 *Arg. l. vlt. de prator. stipul. l. obligationem 44. §. vlt. de oblig. & act.*

DEFINITIO LX.

Iusiurandum, quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum.

QVamquam is, cui proprium iusiurãdũ totã litis victoriam peperit, expensas obtinere non debet:[1] si tamen, cum pluribus exceptionibus reus niteretur,[2] super vna iuratum sit,[3] nec eo minus super aliis postea iudicandum fuerit, propter eius, cõtra quẽ iuratũ est pertinaciã,[4] æque locus erit condemnationi expensarũ, ac si iuratum nihil fuisset.[5] Quia verum est, eum, qui iurauit, nõ ob id solum vicisse, quod iurauerit, sed ob id potius, quod bonam causam habuerit.[6] Toties igitur expensarum condemnatio remittitur, quoties post iusiurandum præstitum nihil supereſt, de quo cognosci oporteat, nec de alio quæritur, quam vtrum & quomodo iuratum sit.[7] *Ita Senatus* pro N. Andrea de Bienuenu, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. April. 1595.

1 Scripsi *ad tit. de reb. credit. & iureiur. Definit.* contra glos. *in l. penult. ff. ab altera parte. C. eod. tit.*

2 Nemo enim pluribus exceptionibus etiã contrariis vti prohibetur

3 etiam

Source : BIU Cujas

3 Etiam aduersario deferente. Nam de hoc iureiurando hic loquimur, quod à parte parti defertur, quod litis decisiuum appellamus, & per quod in sua causa Iudex constituitur is, qui iurat, *l. 1. D. quar. rer. actio. non det.*

4 Potest enim fieri, vt iusiurandum, quod esset litis decisorium ex parte rei si actor iurare noller, malletque iusiurandum referre: non sit tamen decisorium actore pro se iurante, quia possunt esse multæ exceptiones peremptoriæ, quarum vna per actoris iusiurandum remota supersunt aliæ.

5 *Ex reg. victus victori, de reg iur. in 6.*

6 Quæ res victoriam expensarum parere debet, *l. properandum 13. § siue autem alterutra, C. de iudic. § 1. an fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

7 Quod vtique euenit regulariter, cum præstitum est iusiurandum decisorium, *l. nam posteaquam 9 in prin. D. de iureiur.* iunct. *l. non erit. 5 § dato iureiurando, eod. tit.*

DEFINITIO LXI.

Obtulisse ab initio nihil prodest ei, qui ab oblatione postea resiliat sine causa.

QVi obtulit in iudicio, quicquid ex ratione offerre debuit, ne in mora constitueretur, [1] & impensarum litis condemnationem incurreret, quæ temere litigantibus infligitur, [2] si postea ab ea oblatione resiliat, aut, quod effectu idem est, eam sic interpretetur, vt iniquam faciat, quæ antea æqua videbatur, [3] perinde haberi debet, ac si nihil vnquam obtulisset, [4] adeo vt quamuis non nisi in causa appellationis recesserit ab oblatione, non possit tamen impugnare iudicatum eo solo prætextu, quod Iudex nullam rationem habuerit oblationis, in qua nunc appellans ipse non perseueret. [5] Itaque in omnes vtriusque instantiæ expensas condemnandus est ex iuris regula, quæ moram vltimam semper vult nocere. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Oblatio enim iudicialis magnam vim habet non solum ad impediendam moram, sed etiam ad eam purgandam, quæ iam contracta. sit, *l. si rem 9. § vlt.* vbi not. *D. de pign. act.*

2 *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temere 79. D. de iud. l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2. l. properandum 13. §. siue autem alterutra C. de iudic.*

3 Qui enim ambigua intentione vel oratione vsus est, potest eam ad suam vtilitatem interpretari, *l. si quis intentione 66.* vbi not. *D. de iud.*

4 Non enim videtur oblatum, nisi quod durat oblatum, sicuti nec consignatum, quod non durat consignatum, nec versum in rem, nisi quod durat versum, *l. si propatre 10 §. versum, D. de in rem verſ. l. item eorum 6. §. pen. D. quod cuiusque vniuers. l. nam et si 15. §. 1. de inoff. test.*

5 Perseuerantia enim illa est, quæ bonam vel malam fidem inducit, *l. desistisse 10.* vbi Bart. *D. de iudic.*

6 *L. qui decem 72. in princ. & 5. 1. D. de solut.*

DEFINITIO LXII.

Quas expensas refundere debeat is, qui iam bis condemnatus in tertia demum instantia petit restitutionem in integrum.

DVabus sententiis victus ad Senatum prouocauerat, & consultus quod male antea egisset, mutata actione in integrum restitutionis auxilium implorabat, Non idcirco condemnandus erit in eos sumptus, quos aduersarius ad excludendam restitutionem suamque intentionem probandã facturus sit. Id enim tum obtinet, cum tertia tractatur instantia. [2] Hæc autem non tertia est, sed prima quandoquidem nunc primum restitutionis beneficium implorabatur, de quo prioribus instantiis nihil dictum fuerat. [3] Sed & cum priores instantiæ per contumaciam magis quam per accuratam disceptationem expeditæ sunt, si in tertia impetretur restitutio ad hoc, vt nouæ vel allegationes, vel probationes admittantur, nil obstante contumacia magis esse videbatur, vt ad sumptus aduersario prorogandos condemnari impetrans non deberet, quasi nulla iam ratione habenda contumaciæ, quæ per sumptuum refusionem purgata esset. [4] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro Franc. Iambax, 10. Calen. Iun. 1695. Iunge Defin. 35. sup. De reb. credit. & iureiur.

1 Quæ non potuerat impune mulctari nisi ante contestationem, *l. edita 3. cum ibi not. C de edend.*

2 Vt constat ex stylo Senatus. [Obserua tamen id quod constantum est, vt neque post conclusionem in causa prima instantia neque in secunde appellationis lite concedatur quicquam noui deducere citra omnium expensarum refusionem nec nisi ea lege vt possit aduersari us idem facere expensis deducendis, non habere locum quoties per contumaciam in integrum restitutione & refusis contumaciæ expensis nihil tale obseruandum est, sintque omnia integra condemnato. *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Fauerges, & D. de Chalant & de Chastillion, 2. Sept. 1613.]

3 Nihil enim vetat etiam in causa appellationis implorari restitutionem in integrum, si appellatum sit à sententia diffinitiua, cum huiusmodi appellatio non omnino sit iudicanda ex iisdem actis, possintque non deducta deduci in causa appellationis, & non probata probari, *vulg. l. per hanc, C. de tempor. & reparappellat.*

4 *arg. l. sancimus 15. C. de iud.*

DEFINITIO LXIII.

Veneratione consanguinitatis & affinitatis impensarum condemnatio plerumque victo remittitur.

QVoties inter fratres aut alios consanguineos proximos lis tractatur, non est regulariter locus ei iuris regulæ, quæ habet, Victum victori in expensas litis condemnari debere. [1] Vt plurimum enim veneratione consanguinitatis, adeoque interdum affinitatis, [2] impensarum pœna, quæ temere litigatoribus infligi solet, [3] remittitur, nisi manifesta calumnia doluſve malus eius, qui succumbit, arguatur. [4] *Ita Senatus* in causa Claudij Miege, & Thomæ Bertrand, 16. Calend. Iul. 1595.

1 *Cap. victus victori, de reg. iur. in 6. l properandum 13. §. siue autem alterutra, C de iudic.*

2 *Vt in l pen. D. de iur dot. l. sed hoc ita 22. D. de re iudic.* Plerumque enim odia exercebantur ex huiusmodi expensarum condemnatione.

3 Et in pœnam temeratiæ litis, *§ 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

4 Numquam meniant dolus, aut calumnia debet manere impunita, *l. 1 §. 1 si mulier, ventr. nom. in poss. calum. caus. ess. dicet, l. Procurator 11. § 1. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO LXIV.

De differentia bonæ fidei possessoris & prædonis, quantum ad restitutionem fructuum in petitione hæreditatis. Item quantum intersit, an hæreditas petatur, an fideicommissum hæreditatis.

CVm petitio hæreditatis non tantum detur contra eum, qui pro possessore possidet, id est, qui interrogatur, [1] cur possideat, nihil aliud respõdere potest, quã quia possidet, [1] sed etiã contra eũ qui possidet pro hærede, [2] puta ex testamẽto, quod valere putet, cum reuera non valeat, aut tãquam agnatus proximus, quem alius præcedebat, [3] apparet, non esse distinctioni locum, an possessor bonam fidem habuerit necne, quandoquidem etiam bonæ fidei possessores hoc iudicio teneri certum est. [4] Sed tamen differentia in illo est, quod prædo totam hæreditatem in solidum restituere tenetur, tametsi non sit factus locupletior: possessor vero bonæ fidei non nisi quatenus locupletior factus est. [6] Inde fit, vt tam hic, quam ille ad fructuum omnium restitutionem teneatur, [7] adeoque ad vsuras fructuum ante litem contestatam perceptorum, [8] quia fructus augent hæreditatem, [9] ac proinde non tam accessio, quam pars quædam hæreditatis dicendi sunt. [10] Sed illud tamen obseruabimus, vt bonæ fidei possessor non aliter fructus fructuumque vsuras reddere debeat, quam si factus sit locupletior: prædo autem omnes omnimodo. [11] Idque est, quod dicitur, in iudicio vniuersali venire fructus, [12] qui non veniunt in singulari, [13] nimirum quia in iudicio singulari fundus tantùm petitur: [14] fieri autem non potest, vt fructus à fundo iam separati perceptique pars fundi esse videantur. [15] At in iudicio petitionis hæreditatis, hæreditas quidem petitur, sed fructus, licèt à solo separati non eo magis ab hæreditate, separati videri possunt. Remanẽt enim in hæreditate, ipsamq; augent, vt diximus, [16] quamuis non tam hæreditati, quam rebus hæreditariis singulis accepto ferantur. [17] Huiusq; dissimilitudinis illa rursus ratio est, quod hæreditas in iure consistit, non in corpore, [8] & est quid vniuersale, [19] ob idque & incrementum recipit & diminutionem, eadem manente hæreditate, [20] non etiam res singulares. Nec simile est, quod in fideicommissariæ hæreditatis petitione, quæ & ipsa vniuer-

Source : BIU Cujas

sale iudicium est, [21] contra obseruamus, vt non alij fructus restitui fideicommissario debeant, quam qui post litem contestatam percepti sunt. [22] Id enim fit, quia quoties quis rogatus est hæreditatem restituere, id tantum reddere videtur rogatus, quod fuit hæreditatis, [23] eo tempore, quo cœpit esse hæreditas, id est, quo defunctus testator fuit, non quod sit hæreditatis, eo tempore, quo fit restitutio. [24] Fructus autem, licet hæreditatem augeant, non tamen hæreditati, sed rebus singulis, quæ per additionem esse hæreditatis desierunt, accepto feruntur. [25] Neque enim fideicommissi petitio datur nisi contra verum hæredem, [26] qui proinde hæreditatem defuncti in proprium patrimonium transfuderit, [27] & consequenter fructus suo iure & ex dominij causa percepe rit, suosque fecerit. [28] At hæreditatis petitio absoluta datur contra eum, qui nullo iure possidet, [29] tamesi fieri queat, vt sit in bona fide. [30] Itaque, quod ad fructuum restitutionem attinet, nihil prodesse debet possessori, quod iustam habuerit causam litigandi, puta quod non improbabili ratione testamentum valere videretur, quia bona fides & iusta litigandi causa excusare potest à sumptibus litis, [31] & à præstatione accessionum, quæ nō nisi propter moram debeantur, [32] sed non à præstanda hæreditate. quæ ipsa petitur per huiusmodi actionem. [33] *Ita Senatus* in causa, de qua Defin. 20. sup. De testam. & iam antea inter fratres Armengiat, 14. Calen. Febr. 1591. Fructibus etiam, cum vindiciæ duntaxat dicerentur, petitori adiudicatis. Iūge Defin. 9. sup. De petit. hær.

1 *L. qui interrogatus* 12. D. *de petit hared.*
2 *L. regulariter* 9. *cum seq. eod.*
3 *Vt in l. sed etsi l* 25. § *scire, eod. tit.*
4 *L. item veniunt* 20. § *prater hac, &* § *ait Senatus, d. l. sed etsi,* §. *consuluit, & pass. eod. tit. de petit. hered.*
5 *d. l. item veniunt,* §. *vltim. & legibus seqq. d. l. etsi,* §. *quod ait Senatus & seqq*
6 *d.* §. *consuluit, & l. vtrum* 23. *& pass. eod. tit.*
7 Sed prædo ad restitutionem fructuum etiam quos non percepit, si modo percipere potuit aut debuit, *d. l. sed etsi,* §. *sed & fructus*, quod in bonæ fidei possessore locus est, nisi ex die litis contestatæ. *l* 1. C. *eod.*
8 Quomodo & fructus fructuum in illa actione præstantur, *l. illud quoque* 40. § *prædo,* iunct. *l. quod si oues* 26. *& seq.* D. *eodem.*
9 *d. l. item veniunt* 20. § *item non solum, vers. fructus, d. l. sed etsi* 25. § *vlt. eod.*
10 Alioqui accessio accessionis non permitteretur, *vltim. Cod. de vsur. l. neque eorum* 15. D. *eod. l. hæres furiosi,* 51. §. *fructuum*, D. *de petit. her.* vbi est textus elegans: ex quo apparet, duriorem esse hac parte conditionem petitoris pro fructibus perceptis post litem contestatam, quam pro iis, qui inter perceptis post litem contestatam, quam pro iis, qui ante percepti sunt, nempe quia ii, qui post litem contestatam percepti sunt, veniunt tanquam accessiones, non etiam cæteri.
11 *d.* §. *prædo, l.* 25. *eod. tit. d. l.* 1. C. *eod.* Nam post Senatusconsultum omne lucrum auferendum est tam bonæ fidei possessori, quam prædoni, *l. post Senatusconsultum* 28. D. *eod.*
12 *d. l. iterum veniunt,* §. *item non solum.*
13 *L. certum est* 22. C. *de rei vindic.* iunct. *l. bona fidei* 48. D. *acquir. rer. domin.*
14 Ideo enim dicitur singulare iudicium, quia singularis res petitur, *l.* 2. *in fin.* C. *de petit. hær.*
15 Est enim id proprium fructuum pendentium, *l. fructus pendentes* 44. D. *de rei vindic. l. vlt.* §. *non solum, &* §. *fructus*, D. *quæ in fraud. cred.*
16 *Ex dict.* §. *item non solum, vers. fructus, l.* 20. D. *de petit. hær.*
17 L. *in fideicommissaria* 18. *vers. quoties, C. ad* SC. *Treb.*
18 L. *hæreditas* 50 D. *de hared. petit.*
19 *L. nihil est aliud* 24. *de verb. signif.*
20 *d.* §. *item non solum.*
21 *L.* 1. *& tot. tit.* D. *de fideic. hered. petit.*
22 Sic enim Senatus noster passim pronunciat, reiecta opinione Bartoli, qui voluit fructus deberi ex die oblati per fideicommissarium libelli, *cons.* 33. *incip. Picuredus, in fin.*
23 *d. l. in fideicommissaria, vers. quoties.*
24 Nec enim eo tempore vlla est hæreditas, cum sit iam conuersa in patrimonium hæredis, *l.* 1. D *de separat.*
25 *d.* §. *quoties, l in fideicommissaria* 18. *ad* SC. *Treb.*
26 L. *& tot. eod. tit.*
27 Siquidem per additionē iunguntur patrimonia, *l. sed si plures* 10. §. *filio l. filius* 12. D. *de vulg. & pup. substit.*
28 Fructus enim iure soli percipiuntur, *l. qui scit* 25. §. 1. *de vsur.*
29 L. *regulariter* 9. *de petit. hær.*
30 *Vt in d. l sed etsi lege* 25. §. *scire, eod tit. de petit. hær.*
31 L. *qui solidum* 78. § 1. *de leg.* 2.
32 L. *Titio Seio* 87. §. *vsuras de leg.* 2. *l. in minorum* 3. *Cod. in quibus caus. in integr restit. necess non est.*
33 Multum enim refert an hæreditas ipsa petatur, an hæreditatis accessiones, *d. l. hæres furiosi* 51. §. *fructuum*, D. *de petit. hared.* iunct. *l. cum vnus* 10. §. *verbis, de alim. & cibar. leg.*

DEFINITIO LXV.

Appellatione interposita a pluribus articulis taxationis expensarum, & pro parte tantum adiudicatis expensis litis appellatoriæ, quomodo earū taxatio faciēda sit?

SI à taxatione expensarum, quæ multa capita continebat, appellatum sit [1] & pronunciatum, ex parte iustam, & ex parte iniustam fuisse appellationem, [2] nouis quoque expensis litis appellatoriæ pro parte compensatis, pro parte victori adiudicatis, [3] facienda erit adiudicatorum taxatio pro numero articulorum, à quibus appellatum fuerat, [4] non autem habita ratione quantitatis in singulos articulos deductæ. [5] Ita ex tempore tractatum est in causa Dominæ de Romans, & Ant. Lespine, 4. Cal. Aug. 1595.

1 Quo casu tot videntur esse sententiæ & appellationes, quot sunt capita & articuli, à quibus fuit appellatum, vt dixi *Defin.* 44. *supr.*
2 Nihil enim vetat ita fieri, cum vna species aliis non cohæret, *leg. etiam* 29. §. 1. *D. de minor.*
3 Nam & hoc fieri posse diximus *in d. Defin.* 44. *supr.*
4 Quia singuli articuli singulas lites constituere videntur.
5 Non enim pro modo quantitatis in iudicium deductæ, sed pro numero articulorum, à quibus appellatum fuit, maiores minoresve in litem expensæ fiunt: interdum tamen è contrario ex quantitate debiti causa rutinatur, *vt in l. vlt. C. qui bon ceder. poss. l. maiorem* 8. *D. de pact.*

DEFINITIO LXVI.

In nullas expensas condemnandus est reus, contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi.

NOn solum si reus absoluatur à crimine, sed & si à sola obseruatione iudicij, quod fit per hæc verba, *mis hors de cour & de proces*, cum satis iusta causa non fuit de crimine inquirendi, nulla prorsus ratio est, cur in expensas condemnari reus debeat, non solum quod ad accusatorem attinet, sed nec quod ad scripturas & acta litis, etiamsi priuatus accusator nullus fit: [3] æquius enim est, in eo damno versari Iudicem aut litis actuarium, id est, vt laboris præmium nullum habeant, quam vt sine causa condemneturis, qui ex carcere aliisque litis incommodis iam satis superque damnum passus est. [4] Non idem est, si amplius inquiri iudex iusserit. Tunc enim expensarum condemnatio remitti non potest. [5] *Ita Senatus* in causa Ioannis & Claudij Costergiant. Non. Septembr. 1595.

1 Quæ formula minus plenam absolutionem continet, quam si reus ab accusatione absolutus esset.
2 Sunt enim ista diuersa, & aliter atque aliter exprimenda. *despens & frais de iustice.*
3 Nam cum adest priuatus accusator, ad ipsius onus hi sumptus pertinent, vt dixi *Defin.* 35. *n.* 3. 3.
4 Dixi *Defin.* 4 *supr.*
5 Vt dixi in eadem *Defin.* 40 *& aliis ibid. citat. n.* 1.

DEFINITIO LXVII.

Quando possint adiudicari fructus etiam non petiti, & quando peti possint post sententiam, qui non sunt adiudicati?

FRuctus etiam iuste petitos, si Iudex per sententiam nihil de iis pronunciauerit, [1] postea peti ex eadem causa non posse [2] placuit, extincto scilicet finitoq; officio Iudicis, quo debebantur. [3] Nam si proponas in obligatione fuisse, [4] & principaliter non accessoriè debitos, peti vtique possunt, quamdiu nihil de iis pronunciatum est, vt euenit in actione Fauiana, [5] & interdicto, vti possidetis. [6] Sed etsi non sint petiti, tamen debentur, in eoque multum refert, an officio dūtaxat Iudicis adiudicādi sint, an ex natura actionis. Nā officiū Iudicis ad eos fructus porrigi nō potest, qui nō sunt petiti, [7] sicut nec ad illos, qui ante litē contestatā percepti sunt, [8] non magis quā ad eos, qui post rē iudicatā. [9] Cum autem veniūt, iure actionis, deduci possunt in condēnationē, etiā nō petiti, [10] vt in actione, Quod metus causa [11] in interdicto, Vnde vi, [12] in petitione hereditatis, [13] & aliis huiusmodi *Sine die.*

1 L. *Paulus* 42. *de re iudic. l. terminato,* & vtrobique DD. C. *hoc tit.* Guid. Pap. *qu.* 405. *&* 574. *ex l. quod in diem,* §. 1. *de petit. hared.*

2 Boer

Source : BIU Cujas

2 Boer. *qu.* 18. *n.* 1. post glos. & alios ibi citatos.
3 *L.* 4. C. *depos. l. fin.* §. *Lucius Titius, de condict. indeb. l. qui per collusionem* 49. §. 1. *de act. empt.*
4 Boer. *vbi supr. n.* 2.
5 *L. videamus* 38 §. *in Fauiana. de vsur.*
6 *L.* 1. § *ex die quo D. de vt & vi armat.*
7 Boer. *ibid. num.* 3. & 5. Capell. Tholos. *qu* 194.
8 *L. sciendum,* §. *adiles, de adilit. edict. c. significante, de appellat.*
9 Nam ad Iudicis officium nil pertinet futuri post condemnationem temporis tractus, *l.* 1. §. 1. *de vsur.*
10 *dict.* §. *in Fauiana, l. in condemnatione,* §. *cum verbum, de verbor. signific.*
11 *d.* §. *in Fauiana.*
12 *L. si quis in tantam,* C *vnde vi.* [Guid Pap. *d. qu.* 405. vbi addit *in fine,* Etiam sumptuum litis condemnationem irrogari posse & solere, quoties æquum id videtur, siue periti sint siue non. Et eo iure vtimur. *Ita Senatus* in causa Franciscæ Neyron, & Chautan, Iulii 1614.]
13 *L. item veniunt* 20. § *fructus, de petit. hared.*

DEFINITIO LXVIII.

In possessorio iudicio retinendæ vel recuperandæ possessionis veniunt fructus etiam non petiti.

IN iudicio possessorio siue retinendæ, siue recuperandæ possessionis veniunt fructus [1] etiam non petiti, [2] præsertim qui post litem contestatam percepti sunt. [3] Nam & expensæ ab eo tempore factæ venirent. [4] Si tamen Iudex de iis nihil pronunciauerit, neque ex hoc capite appellatio vlla interposita sit, non potest, qui de appellatione cognoscit, de iis fructibus & expensis quicquam pronunciare. Sed an confirmata priore sententia & in executione iudicati poterunt peti? [5] Difficilius sane illud est, cum Iudex, qui semel pronunciauit, toto officio suo functus videatur. [6] Quamquam non deerant, qui putarent, posse eos fructus in iudicati executione adiudicari, quasi de quibus nunquam Iudex cognouerit, cum numquã antea fuerint: petiti sed quod ad hoc postremũ caput attinet, non fuit res decisa. In causa Boni Chex, & Hẽrici Rolaz Augustanorum, 9. Februar. 1596.

1 *L.* 1. § *ex die quo quis, D. de vi & vi armat. l. videamus* 38. §. *in interdictis, D de vsur.*
2 Quia veniunt ex natura propositæ actionis, vt dixi *Defin. prox. præced.*
3 Nam & officio Iudicis hi fructus venirent, etiamsi ex natura actionis venire non possent, *l.* 2. *d. l. videamus* 38. §. *si actionem de vsur.*
4 Bart. & Salicet. & alii *ad l. properandum* 3. §. *siue autem alterutra,* C. *de iud.* vbi etiam Sal. *num.* 31 Felin. *in c. significauerunt de except.*
5 Quia Iudex appellationis neque potestatem, neque iurisdictionem vllam habet, nisi super deductis in principali causa, & quatenus appellatum est. Papiens. *in form. sent. diffin. in vers. nos Bernardinus num.* 19. *ex Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognosc. post princip.*
6 *L. iudex posteaquam* 55. D. *de re iudic.* iunct. *l. terminato* 3. *cum ibi not.* C. *hoc tit.*
7 Et hæc sententia indubitate procedit, si fructus propriæ obligationis & actionis iure debeantur, non etiam si officio Iudicis, secundum ea, quæ scripsimus *Defin.* 2. & 3.

DEFINITIO LXIX.

Curator datus siue iacenti hæreditati, siue bonis, condemnandus est proprio nomine in expensas litis temere ab eo susceptæ vel institutæ.

QVi tanquam curator siue hæreditati iacenti, [1] siue bonis [2] datus actionem aliquam instituit, quam instituere non potuit, aut non debuit, [3] condemnandus est in expensas litis proprio nomine ne alioquin ipsius temeritas aut impetitia damnum afferat hæreditati vel creditoribus, quibus nihil imputari potest, [4] nisi ex eorumdem creditorum aut aliorum quibus postulantibus datus est, consensu & voluntate actionem illam instituerit: [5] quo remedio ac veluti præcautione sibi prospicere prudens curator debet, ne sumptuum condemnationem proprio nomine incurrat. *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat & Bartholomæi Truchet.

1 Postquam pragmaticis nostris placuit, etiam hæreditati curatorem dari posse.
2 *Ex tit. D. de curat. bon. dand.*
3 Non etiam alias actiones potest instituere quam tempore periculi, *l. creditore* 14. D. *de rebus auctor. iudic. possid.*
4 *Arg. l. non est ignotum* 6. C. *de admin. tutor.*
5 Quòd enim semel iis placuit, postea displicere non potest, vt regula iuris Pontificii.

DEFINITIO LXX.

Fructus, quos possessor absolute ac incommutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari.

DIci quidem solet, fructus à possessore perceptos compensandos cum expensis in rem meliorandam factis; [1] sed id ad eos fructus non pertinet, qui sic acquisiti sunt possessori, vt non sint restituendi. [2] Placet enim, fructus, qui restituendi non sunt, nec esse compensandos, quandoquidem effectu ipso parum interest, an compensentur, an restituantur, cum compensatio solutionis vim locumque obtineat. [3] Multo magis dicendum est, non esse compensandos fructus quos possessor iure dominij suos absolute fecerit, licet fundi dominium fuerit commutabile. [4] Igitur expensæ omni modo sunt restituendæ, cum factæ sunt bona fide, & ab eo, qui rem suam esse putabat. [5] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin, contra Procuratorem Bonaud, 24. Febr. 1596.

1 *L. sumptus* 48. *l. emptor* 65. D. *de rei vindicat.*
2 Puta, si quo tempore factæ sunt expensæ, iam consumpti erant aut vsucapti, quo casu nullo modo erant restituendi, *l.* 4. §. *Iana, D. de vsucap.* alioqui essent restituendi, si extarent, *l. certum* 22. C. *de rei vindic.* ac proinde sunt compensandi. Et ita intelligenda est *d. l. sumptus.*
3 *L. si constat.* 4. & *tot. tit.* C. *de compensat.*
4 Puta ob pactum de retrouendendo: aliud est, si contractus fuerit ipso iure resolubilis, *vt in litem quod* 6, & *l. Imperator* 16. D. *de in diem addict. l.* 4. *in princ.* & §. 1. *de l. commiss.*
5 Intellige tamen iuxta distinctionem *l. in fundo* 38. D. *de rei vindicat.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali sumptus, qui non præstantur nisi officio Iudicis, peti non possunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo, qui postea sine protestatione solutionem accepit eorum omnium, quæ ex iudicato debebantur, nulla penitus actione peti possunt, cum non obligationis & actionis iure, sed tantum officio Iudicis in pœnam temeratiæ litis præstentur. [1] Plane si à sententia vel executione appellarum proponatur, ad officium pertinebit Iudicis, qui de appellatione cognoscet, vt de his quoque sumptibus pronunciet, [2] si nullo iuris colore vel appellationem interpositam, vel iudicati executionem impeditam fuisse animaduertat. [3] *Sine die.*

1 *Argum. l. qui per collusionem* 49 §. 1. *D. de action. empt. l.* 1. C. *depos.*
2 Cum hoc casu superfit actio, cui officium Iudicis inseruire possit, quoniam appellatio extinguit iudicatum, *leg.* 1. §. *vlt* D. *ad* SC. *Turpill.*
3 Alioqui iusta causa litigandi excusaret ab expensis, *l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2. *l. cum quem temere* 79 D. *de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impensarum æstimatio facienda est ex tempore præsenti.

CVm agitur de expensis factis in rem meliorandam æstimamus earum quantitatem & modum non ex eo tempore, quo factæ sunt, sed ex præsenti, id est, quo fit restitutio, [1] ne oneretur is, qui rem accipit, si plus impensarum nomine præstet, quam ex impensis commodi & vtilitatis percepturus sit. [2] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin, & Procuratoris Bonaud, 24 Febr. 1596.

1 Boer *qu.* 44 *n.* 12. vbi plura alia vide *De* fructibus & impensis.
2 Quod absurdum esset, *l. in fundo* 38. *de rei vindic. l. si quis seruos* 25. D. *de pignorat act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit, ad fructuum tamen restitutionem condemnandus est, nisi quos a lite contestata perceperit, si modo probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam hæres.

Source : BIU Cujas

TItio fundus legatus fuerat, ita vt post Titij mortem ad testatoris hæredē reuerteretur. Defuncti Titij hæredes per multos annos in eius fundi possessione manserāt,[1] fructusque perceperant.[2] Cum hæres de suis iuribus factus instructior eum fundum quasi suum vindicaret, fructusque omnes tanquam à malæ fidei possessoribus reposceret; Placuit, non alios ab iis restitui debere, quam quos ex tempore litis contestatæ percepissent,[4] quod iustam haberent causam ignorantiæ,[5] & consequenter non improbabilem bonam fidem, qui possessionem in defuncti hæreditate repertam continuassent,[6] ignorantes fortasse testamentum,[7] quod defunctus ipse ignorare non poterat,[8] accedente præsertim tam longi temporis silentio & taciturnitate hæredis.[9] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Athenoris de Veygié, 24. Iulij, 1590.

1 Intellige, bona fide, cum onus fideicommissi Titio iniuncti ignorarent, *l. species* 15. *de aur. & arg. legat.*

2 Proinde etiam bona fide, quæ, quod ad fructus pertinet, tantum potest, quantum veritas, quia lex impedimento non est, *l. bonæ fidei* 48. *de acquir. rer. domin.* iunct. *l. bona fides* 136. *de reg. iur.*

3 Certum enim est, malæ fidei possessorem debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit, si modo percipere potuerit, *l. certum* 22. *C. de rei vindicat. l. sed etsi* 25. *§. sed ei fructus*, D. *de petit. hared. l.* 1. D. *eod.*

4 A quo demum tempore etiam bonæ fidei possessor tenetur fructus, omnes restituere tanquam exinde malæ fidei possessor factus *d. l. certum, d. l. sed etsi, §. si ante*, D. *de petit. hared.*

5 *L. qui in alterius* 42. *de reg. iur.* iunct. *l. vlt.* D. *pro suo.*

6 Ex *l. cum hæredes* 23. D. *de acquir. poss. l. cum miles* 30. D. *ex quib. caus. maior.*

7 Ignorantia enim præsumitur, nisi scientia probetur, vt in regula iuris Pontificij.

8 Quæ tamen scientia non inducebat malā fidē in persona defuncti.

9 *Arg. l. cum quidam* 17. *§ Diuus Pius*, D. *de vsur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compensatis haberi debent, cum non possunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arresto nihil Senatus pronunciasset de impensis, quas in rem meliorandam toto ipso intermedio tempore hæredes legatarij fecerant, tametsi in instantia fuissent petitæ, visum est, nullam earum rationem in iudicati executione habendam esse.[1] Non quod peti nequeant, etiam cum non sunt adiudicatæ, (Peti namque possunt, adeoque earum nomine fundus retineri opposita doli exceptione, si necessariam aut vtilem dummodo permanentem causam habeant, & cuius commodum aliquod sensurus sit proprietarius, nimirum pro rata temporis,[2]) sed quia compensari deberent cum fructibus in re aliena, sine vllo titulo perceptis, nempe ad concurrentem vsque quantitatem fructuum, qui in proposita specie longe pluris erant, quam in rem meliorandam, aut conseruandam impensum fuisset.[4] Nam si minoris fuissent fructus percepti, vtique quod plus fuisset in impensa, & peti potuisset, & solui debuisset, dum ne iam tum absorpta impensarum vtilitas fuisset.[5] Nec est superioribus contrarium, quod alio loco scripsimus,[6] fructus, qui non sunt restituendi, non esse compensandos: in proposito autem non alios fructus ex verbis arresti restituendos esse, quam qui percepti essent à die litis contestatæ. Id enim tum obtineret, si meliorationum impensas possessoribus petentibus restitui Senatus præcepisset.[7] Sed cum nihil de iis pronunciatum esset, videbatur Senatus tacitam compensationem induxisse.[8] Sunt enim arresta stricti iuris,[9] & omissum pro omisso habendum est.[10] Nec sine causa. Sic à Senatu constitutum videbatur,[11] cum fructus illos non solum in re aliena, sed etiam sine titulo perceptos constaret, sola facti ignorantia & proprietarij taciturnitate præsumptionem bonæ fidei præbente.[12] *Ita Senatus* in eadem causa. 24. Februar. 1596.

1 Est enim regulare, vt iudicati executio non debeat patere latius, quam iudicatum ipsum, *l. pen. & pass.* C. *de exec. rei iudic.*

2 Boer. *quæst.* 44. *num.* 12. *& pass.* vbi vide. Adde Roland. Valle *cons.* 28. *vol.* 1.

3 *L. sumptus* 48. *l. emptor* 65. D. *de rei vindic.*

4 Id enim ex facto constabat.

5 Secundum id quod diximus *Defin.* 72. *supr.*

6 *Defin.* 70 *supra hoc tit.*

7 Quia eo casu etiam quod ad impensas arresto satisfaciendum fuisset.

8 Minus scilicet adiudicando quia Iudex, qui rem petitam non adiudicat videtur eam denegare, vt nostri notant *ad l. non ignorat.* 3. C. *hoc tit.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minus percipiendo, *l.* 1. *§. sed etsi tantum*, D. *de collat.*

9 L. 1. *vbi not. C. si plur. vna sentent. condemn. fuer.*

10 Notat. *in l. quicquid adstringenda* 98. *de verb. oblig. l. commodissime*, D. *de liber. & posthum. l. si cum dotem* 22. *in princip.* D. *de solut. matr.*

11 Sic enim semper de Senatu præsumendum est, *arg. l. vnic. §. hic cunabulis*, D. *de offic. præf. prætor.*

12 Quæ facit, vt potuerit hæres fructus istos percipere tanquam suos, & vsucapere illos titulo Pro suo, *l.* 1. *& tot tit.* D. *pro suo.*

DEFINITIO LXXV.

Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis, si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis.

EXpensarum à Iudice taxatarum vsuræ debentur, à quo die is, qui cōdemnatus fuit, iussus est soluere.[1] Sed quid si à taxatione appellatum sit, ex postfacto autem appareat, iniustam fuisse appellationem? Vix sane est, vt appellanti prodesse vlla in re debeat temeraria appellatio,[2] quæ & mulcta extraordina coërceri solet.[3] Sed tamen, cum appellatio extinguat iudicatum,[4] magis est, vt non nisi à die decisæ appellationis & confirmatæ taxationis vsuræ deberi incipiant.[5] Atque ita Senatus noster prenunciauit in causa D. Senatoris Cauet & Petri Pellier, 10. Maij, 1596.

1 Cum ab eo demum tempore incipiat condemnatus scire quid & quantum debeat, ac proinde esse in mora. *vulg. l. mora* 32. D. *de vsur.*

2 *L. tutor.* 41. *eod. tit. l. vlt.* D. *de re iudic. l. negotiorum*, 24. D. *appellat. l. si longus* 7. C. *de exec. rei iudic.*

3 Ad reprimendam appellantium temeritatem.

4 *L. furti* 7. *§.* 1. D. *de his, qui not. infam. l.* 1 *§. vlt.* D. *ad SC. Turpill.*

5 Intellige, Nisi calumniosa fuerit appellatio, ex iis quæ dixi *Defin.* 13. *num.* 5. *supra de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduersarij non eo minus condemnandus est in expensas, si actor non de sua intentione iurauerit, sed de exceptione rei.

QVod dici solet, lite decisa ex iureiurando, quod decisorium vulgo appellant, non esse locum condemnationi expensarum,[1] tunc obtinet, cum non alia victoriæ causa est, quam quia iuratum sit, vt euenit, quoties iuratur super intentione actoris,[2] non super exceptione rei. Nam si qua alia causa sit, propter quam condemnari debeat is, qui iusiurandum detulit, vt pura quod aduersarij intentio aliunde fundata abundeque probata esset,[3] absurdum sit & iniquū, litigatorem temerarium ob hoc solum eūadere condemnationem expensarum quod iusiurandum detulerit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier, Magistri computorum, & Sappin, 18. Decembr. 1596.

1 Dixi *Defin.* 1. *supr. de rebus cred. & iureiur.* Iunge *Defin.* 78. *infr.*

2 Quia eo casu omni modo actor obtinere debet, si iurauerit, nec aliud quæritur, nisi an iuratum sit, *l.* 5. *§.* 1. D. *de iureiur.*

3 Hoc enim ante omnia requiritur, vt actor possit vincere: alioqui succumbere debet, etiamsi nihil reus præstiterit, *l.* 4. C. *de edend.*

4 Cum temeritas litigantium hac pœna puniri debeat, *eum quem temere* 79. D. *de iudic. & tot. instit. tit. de pœn. temre litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis contestatio possessorem obligat ad fructuum exinde perceptorum restitutionem, etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio.

NOn excusatur à fructuum restitutione is, qui litem contestatus est,[1] iniustè ob id solum, quod non actoris negli

Source : BIU Cujas

negligentiam diu intermissa sit litis persecutio, quia possessori, qui semel ex contestatione indebita malam fidem contraxit,[2] imputari exinde potest, cur non eam moram & malam fidem vltro purgauerit.[3] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé, 12. Decemb. 1596.

1 A quo die solet irrogari condemnatio fructuum propter malam fidem, quam contestatio inducit, *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. certum 22. Cod. de rei vindic. l. sed etsi lege 25. §. fin. ff. de petit. hared.*

2 In quo differt mora, quæ contrahitur per contestationem ab ea, quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationem, quam constat nihil operari, si omissa sit debiti repetendi instantia, *l. moræ, 32. D. de vsur.*

3 Contestationis enim effectus est perpetuus etiam ad perpetuandã actionem, *l. vnic. C. ex delict. defunct. l. omnes pœnales 26. l. constitutionibus 33. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor, qui iurauit super exceptione solutionis à reo opposita, non eo minus debet obtinere expensas, si aliunde suam intentionem probauerit.

QVod dicitur, lite per iusiurandum iudiciale decisa, nullam expensarum condemnationem fieri debere, tunc obtinet, cum is, qui vincit, nulla alia de causa vincit, quam quia iurauit.[1] Nam si fundatam aliunde habuerit suam intentionem, siue agendo, siue excipiendo, non ob id minus expensas obtinere debet, quod aduersario iusiurandum deferente super aliqua exceptione aut replicatione iurauerit.[2] Finge, agente me ex chirographo aut ex instrumento authentico obiici solutionem, eiusque probandæ gratia deferri mihi iusiurandum à reo,[3] perinde expensas obtinere debeo, ac si nulla iurisiurandi delatione facta vicissem. *Ita Senatus sine die.*

1 Vt solet post quam iuratum est, non de alio quæri, quam vtrum iuratum sit, *l. 5. §. 1. D. de iureiur.*

2 Dixi *Defin. 76. supr.*

3 Eius enim est solutionem probare, qui eam allegat, *l. 1. Cod de probat.* cum solutio sit facti, *l. consil. 7. §. vltim. de curat. furios.*

4 Quia vinco meo iure, non propter iusiurandum meum, ac si reus nullam exceptionem opposuisset.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cum bonam causam habet is, qui appellationem deseruit, expensas tamen litis appellatoriæ obtinere nunquam debet.

CVm restitutionis aduersus desertam appellationem indulgẽdæ causa alia nulla est, quã quod in principali negotio bonã foueat causam is, qui appellauit; audiendus quidem est in Senatu & in integrum restituendus, ne bonæ litis iacturam ex modici temporis negligentia sentiat:[1] sed tamen eonomine condemnandus est, vt litis ad desertionem pertinentis expensas refundat.[2] Sed etsi in appellationis causa obtineat, æquum tamẽ est, litis appellatoriæ expensas ob hoc ipsum compensari, vt hanc quoq; suæ negligentiæ pœnam, luat.[3] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Poterlat & D. de Seteney, 6. Mart. 1597.

1 *Arg. l. si debitori 21. D. de iudic. l. etsi post tres, D. si quis caution.* Senatus enim cũ sit supra leges vice Principis, non tenetur sequi rigore iuris siue communis, siue prouincialis, sed potest exemplo Principis & solet iudicare ex æquitate.

2 Vt in quo deliquit per negligentiam, in eo puniatur, *arg. l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indig. cum similib.*

3 Præsertim cum desertio appellationis habeat delictum admixtum propter spretum vtriusque Iudicis, & à quo & ad quem, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO LXXX.

Tutor, qui appellationem pro pupillo à se interpositam deseruit semper quidem condemnandus est ad pœnam desertionis; sed non semper ad expensas litis.

SI contra pupillum vel minorem ex appellatione deserta pronunciatum sit, solet quidem semperque debet tutor in desertionis pœnam proprio nomine condemnari.[1] Sed an semper in expensas litis? Mihi quidem sic videbatur, quia multo facilius est, vt expensarum litis, quam vt mulctæ condemnatio alicui irrogetur.[2] Sed tamen contra pronunciatũ est, cum appellationis, licet post tempora tractatę causas quales quales curator reddidisset,[3] nec ob id tãtum minor victus fuisset, quod appellationẽ prosecutus nõ esset, sed ob id etiã, quod satis iustam appellandi causam nullam habuisset.[4] Igitur tum demum tutor aut curator ad desertæ appellationis sumptus condemnandus erit, cum de appellationis duntaxat desertione, non etiam iure aut iniuria pronunciabitur.[5] *Latum est arrestum* Cal. Mart. 1597.

1 *Ex l. non est ignotum 6. C. de admin tutor.*

2 Cum irrogetur pœna expensarum ob solam temeritatem litigantis; mulcta vero non nisi vbi aliquod delictum est.

3 Vt ex eo appareret, nullam tutoris calumniam intercessisse.

4 Non enim solet improbari appellatio eorum, qui vel vnam probabilem appellandi causam habuerunt, *l. appellanti 13. §. 1. D. de appellat.*

5 Poterit tamen tutor etiam ad litis appellatoriæ expensas condemnari, si vel calumniosa, vel nullo colore interposita sit per eum appellatio, *d. l. non est ignotum, 6. C. de admin tutor.*

DEFINITIO LXXXI.

Condemnandus est appellans in expensas desertionis, si quid impediat, ne eodem tempore possit lis appellatoria terminari.

QVi aduersus desertam appellationem restitutus est in integrum, siue ex rescripto Principis, siue, quod plerumque fit, ex suprema Senatus auctoritate,[1] si eo tempore, quo de restitutionis æquitate cognoscitur, appellatio decidi non possit, condemnandus est in expensas litis, quæ ob desertionem facta est,[2] & quidem statim, non expectato litis appellatoriæ euentu, cum non prius audiri possit tanquam appellãs, quem aduersus desertionem sit restitutus,[3] nec rursus restitui nisi refusis expensis,[4] quod secus esset, si eadem sententia de desertione & appellationis causa pronunciaretur.[5] Itaq; hoc casu pronunciandum est, vt appellans admittatur ad prosequendam appellationem, non obstante desertione: in causa vero appellationis hoc vel illud facere iubeatur, Cum, si appellatio deserta non esset, aut si eodem iudicio vtraque quæstio terminaretur, sic ferri sententia deberet, *sans s'arrester à la desertion.* Ideoque nullus expensarum condemnationi locus relinqueretur. *Ita Senatus* Cal. Mart. 1597.

1 Quod Senatus noster solet exprimere his verbis, *par mainsouueraine.*

2 Alia enim lis est, quæ de desertione mouetur, alia quæ de appellatione.

3 Quamuis non soleat Senatus huiusmodi restitutionem concedere nisi auditis partibus in causa appellationis: sic enim ad supplices libellos hac de re solet rescribere, *En plaidant la cause sera pourueu.*

4 Cum desertio sit contumacia & delictum: generale autem est, vt contumax numquam sit audiendus, nisi refusis expensis. *l. sancimus 13. C. de iudic.*

5 Posset enim eo casu fieri compensatio expensarum, si is, qui appellationem deseruisset, bonam tamen causam in appellatoria lite habuisset, vt dixi *Defin. supr.* Item posset & deberet iudicari de appellatione, & non de desertione, vt sequitur in Definitione.

DEFINITIO LXXXII.

Post transactionem de principali negotio non possunt peti expensæ, quæ non nisi officio Iudicis debitæ fuerunt.

VIctor post impensas multas in iudicati executione per condemnati tergiuersationem factas [1] cum eo transegerat, pecuniamque sibi adiudicatam nulla sumptuum mentione facta acceperat. Placuit, expensas illas peti non posse, non quasi amissas, sed quasi nec amplius debitas, quippe quæ non nisi officio Iudicis debebantur, cui porro locus nullus superest, sublato iudicio principali.[2] Ex tempore in publico auditorio pro hæredibus Clar, de. S. Real, contra Aduocatum de Pradel, 1592.

1 *Vt in l. si longis 7. D. de execut. rei iudic.*

2 *L. terminato 3. vbi not. C. hoc tit. Ex l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de actionempt.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LXXXIII.

Qui in negotio principali fouet euidenter malam & iniquam causam, non eo minus condemnandus est in expensas litis appellatoriæ, quod in quibusdam capitibus obtinuerit.

ALiquando euenit, vt qui à sententia, quæ multa capita habet, appellauit, [1] licet iustam appellandi causam pro quibusdam capitibus habuerit, atq; ita in causa appellationis, quantum ad ea capita, obtinuerit, nihilominus in omnes litis appellatoriæ expensas condemnandus sit, ac si in tota lite succubuisset, nimirum si in principali negotio tam euidenter malam iniquamque foueat causam, vt indignus sit cui fauea-tur. [2] *Ita Senatus* me vno contradicente in causa D. du Iour & Iacobinæ Bertu, 29. Mart. 97. Ego vero dicebam sufficere appellanti ad inducendam saltem compensationem expensarū, vt iustam aliquam vel minimam appellandi causam habuisset: mutuam enim hoc casu esse victoriam. [3]

1 Quo casu tot videntur sententiæ, quot sunt capita, si non sint connexa, *l. etiam* 29. §. *vlt. vbi not. D. de minor.*

2 Simili pene ratione vtebatur Papinianus, quam tamen improbat Vulp. *in l. Papinianus* 20. *D. eod. tit. de minor.*

3 *L. appellant* 13. §. 1. *D. de appellat.*

4 Solet enim fieri compensatio expensarum ob mutuam victoriam, *l. si ambo* 10. *D. de compens. l. viro* 39. § *cum mulier* 47. *D. solut. matrim.*

DEFINITIO LXXXIV.

Casus, in quo beneficij possessor victus non condemnatur ad restitutionem fructuum, nisi à die litis contestatæ.

INterdum euenit, vt in quæstione, De possessione beneficij, [1] qui succumbit, condemnetur ad restitutionem fructuum à die tantum litis contestatæ, vt puta si iustam litigandi causam possessor habuit, [2] vel ob id saltem, quod nullo iure niti actor videbatur. [3] *Ita Senatus* in causa N. Galley, contra N. Guillot, 23. Mart. 1596.

1 De qua Iudex laicus cognoscit, vt scripsimus *in tit. D. de indic. & de iurisd. omn. iudic.* ex Guid. Pap. *quæst.* 1.

2 *Arg. l. qui solidum* 78. §. 1. *D. de indic.*

3 Nam & in beneficialibus potest & debet reus vincere per non ius actoris, vt diximus *in tit. de sacros. eccles.*

DEFINITIO LXXXV.

Non repetuntur expensæ solutæ ex auctoritate arresti postea reuocati per supplicationem ciuilem.

EXpensæ adiudicatæ per arrestum & solutæ non repetūtur, [1] licèt iudicatum postea rescindatur per viam supplicationis, vt vocant, ciuilis, nisi supplicationis æquitatem inducat dolus eius, pro quo fuit prius iudicatum. [2] Quo etiam casu referebat vnus ex Dominis, aliquando iudicatum fuisse referente se, posse iudicari auctoritatem rescindi etiam citra supplicationem: [3] quod tamen vereor ne paulo alienius sit à rerum iudicatarum auctoritate. [4] Itaque non nisi parcissime & euidentissime probato dolo id faciendum est; nūquam certe præsente me factum memini. [5] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Durand & Ioannis Berguera, 22. April. 97.

1 Quia infliguntur in pœnam temere litigantis, *tit. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temere* 79. *D. de iud.* Pœnæ autem depensæ repeti non solent, *l. pœna* 42. *D. de condict. indebit. l. id quod pœnæ* 74. *D. de solut. l. quod à quoque* 46. *de reg. iur.*

2 *Vt in l. Diuus* 33. *D. de re iudic.*

3 Ne scilicet cuiquam dolus suus patrocinetur, *l. ne ex dolo* 12. *& pass. D. de dolo, d. l. Diuus.* Potius enim puniendus dolus est qui nunquam debet remanere impunitus, *l. Procurator* 11. §. *in perpetuum, D. de dolo mali except.*

4 Præsertim iudicatarum à supremo Senatu, *arg. l. seruo* §. *cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

5 Sed semper obseruatum vt necessaria sit ciuilis supplicatio: de quo scripsimus *in tit. de sentent. præsid. prat.*

DEFINITIO LXXXVI.

De taxatione expensarum adiudicatarum ei, qui non habuit domicilium alibi quàm vbi litigauit.

NObilis quædā vidua per plures menses Cambelij cōmorata, ad litigādum aduersus mariti sui heredes pro dote & donatione propter nuptias, ac protestata [1] nō prius se inde discessurā quàm iudicatū esset, tādē obtinuerat cū victoria, vt par erat, [2] expensarū litis omniū. Sed cùm de taxandis expēsis tractaretur, obiiciebatur mulieri nullas deberi, propterea quod nō appareret quo alio in loco domiciliū habuisset. [3] Visū est nō eo minus taxandas impensas, quia non esset arctāda mulier, vt in quo loco necesse habuit litigare, in eodē domiciliū quoque eligere cogeretur, [4] aut alibi prius domicilium eligere, quàm Camberij litigare. [5] Sed tamen adhibendam moderationem, vt mitius cum victis agatur, quàm si domicilium eo tempore alibi constitutum habuisse mulier proponeretur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Bachod viduæ D. S. Petri de Soucy, Idib. Sept. 1612.

1 Quæ protestatio plerunq; vtilis & necessaria est, vt tanto durior fiat conditio aduersarij, qui spreta eiusmodi protestatione maluit litigare quam cedere. Fuit enim tanto magis temerarius litigator, *vulg. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. & tit. de pœn. temer. litig. inst.*

2 Non enim debuit minus dos per impensas factas culpa aduersarii & improbi litigatoris, cùm interfit rei publicæ dotes integras & illibatas conseruari, *l. 1. D. solut. matrim. l. interest.* 18. *de reb. author. iudic. possid.*

3 Qui enim litigat in loco domicilii sui nullas pro viaticis impensas obtinere potest, quia nec viatica propter litem facere vila cogitur.

4 Electio namque domicilii pendet ex voluntate eligentis, non item electio loci in quo litigandum est.

5 Præsertim cùm de alimentis quoque litigandum haberet, quæ moram non patiuntur.

6 Iustis enim decretis semper temperanda res est, ne quid iniqui emergat, *l. in ambiguis* 85. §. *vltim. & l. quoties* 200. *de reg. iur.*

DEFINITIO LXXXVII.

De fructibus pro parte adiudicandis ei, qui totius debiti soluendi moram contraxit.

QVi in morā fuit soluendæ partis pecuniæ, quā restituere totam debuit, vt fundum aliquem reciperet, non ideo fructuum iacturā omnium quos lucrari alioquin potuisset, facere debet, sed proportione tantùm quæ soluta nō est, debet fundi possessor fructus omnes retinere, cæteros actori restituere, [1] Ne alioqui & fundum & pecuniam eodem tempore habuisse videatur. [2] Aliud est in eo qui partem debitæ quātitatis solùm obtulit, adeoque recusante creditore obsignauit. Solutio enim etiam partis liberat debitorē pro ea parte propter interuenientē consensum & voluntatem creditoris. [3] At oblatio vel obsignatio facta partis debiti, ne pro ea quidem parte solutionis loco esse potest. [4] *Ita Senatus* in causa Ioannis & Petri VVilliod, & Violon, 11. Calend. Iunij 1613.

2 Textus est in *l. vlt.* §. 1. *D. de fund. dot.*

2 Quod absurdum sane & iniquum esset, *l. 11. §. qui autem l. bona fides* 50. *de act. empt. l. curabit* 5 *C. eod.*

3 *L. stipulatus sum* 9 § 1. *D. de solut. l. quidam* 21. *D. de rebus cred.*

4 Totum enim id quod debetur offerri & obsignari debet. *l. 9. § omnis pecunia D. de pign. act. l. 9. C. de solut. l. 1. C. debit. vend. pign. imped. non posse l. quamdiu C. de distr. pignor.*

DEFINITIO LXXXVIII.

De fructibus post sententiam perceptis ab eo qui non fuit ad restitutionem vllam fructuum condemnatus.

CVm Iudex qui ex causa siue læsionis, siue alia qualibet contractū per in integrū restitutionē rescindi iussit, de fructibus tamen post litem contestatam perceptis nihil pronunciauit, siue iure siue iniuria, & per errorem id fecerit, [1] Non ideo debet possessor lucrari fructus quos à tempore iudicati perceperit. Quando neque dominii iure, [2] neque bonæ fidei ratione [3] ab eo tēpore illos percepisse videri potest. Qui duo ferè modi sunt fructuum acquirēdorum. [4] Nec detrahetur tempus quod iudicatis ad satisfaciendū datur, vt exinde tantùm restituendi obligatio inchoetur. [5] Quod si possessori data sit electio supplendi iusti precij ex forma nouæ constitutionis, [6] & is neglecta supplendi facultate fundū restituere maluerit perinde integros fructus, quos interim perceperit, reddere debebit, ne sit in ipsius potestate repudiando electionem tardiùs fructuum mala fide perceptorum sibi lucrum comparare, [7] *Ita Senatus* in eadem causa,

1 Debet

1 Debet enim possessor quilibet etiam bonæ fidei fructus omnes, quos post litem contestatam percepit restituere, tanquam exinde malæ fidei possessor factus *l.20.& pass* D.*de rei vindic.l.*23 C,*eod. l. sed etsi lege* 25.§.*si ante* D.*de petit.hared.l.*1.C*od. eod.*

3 Fit enim titulus irritus per *in integr. rest.l.*11.*Cod.de prad.minor.Et pass.in tit.de restit.in integr.*

4 Quia non potest bona fides durare post sententiam,licet interdum duret etiam post litem contestatam *l.*3.*in pr.*D.*de usur* vbi est textus in hanc rem expressus,

5 L.*qui scit* 25.§.1.*eod.l.bona fidei* 48.*de acq.rer.dom.*

6 *d.l.*3.*de usur.*

7 Vt fit quoties rescinditur venditio ex remedio l.2.*Cod.de rescind.vend.*

8 Nemini enim mora sua prodesse debet,nec nocere alteri *l.*155.*de reg.iur.*& de futuris fructibus,& post sententiam percipiendis, nihil pronunciare iudex possit *d.l.*3.§.1.

DEFINITIO LXXXIX.

Cuius temporis & loci expensæ veniant in taxationem, & de domicilij mutatione.

EXpensæ totius temporis,quo quis assidue ac sine interruptione stetit in ciuitate,ad litigandum non veniunt in taxationem,sed pro rata tantum temporis vtilis, id est quo appareat aliquid ad eam litem pertinens agere illum potuisse,[1]nisi probetur in ea ciuitate domicilium habitationis contraxisse,quod non fit nisi per voluntatis declarationem specialem,aut per habitationem decennij.[2]Hoc enim casu certũ est nullas pro toto eo tempore expensas præstandas esse.Nõ tamen videbitur bene probatum domicilium, nec si per decennium integrum manserit in ciuitate,si per totum id tempus lites varias nunc hanc nunc illam in eo loco tractandas habuit.[3] *Ita Senatus* pro N.de Monfalcon Domina de Vars, contra Iacobum Leblanc,19 Nouemb.1613.

1 Debet enim sibi imputare qui tempus inutiliter consumpsit non aduersarius,nec nisi vtiles dies spectandi sunt,*l.*3.*de diuers.temp.præscript.*

2 *L.*1.*l.*4.*l.*ciues 7.*C.de incol.lib.*10.*tit.*39.

3 Quia constat hoc casu habitasse illum in ciuitate alio animo quam contrahendi domicilii vt *in d.l.*2 *C.de incol.*]

TIT. XIX.

DE RE IVDICAT.

DEFINITIO I.

Clausula,alio non apparente, *facit arrestum interlocutorium,sed non impedit,quo minus ante omnia mandari debeat executioni.*

SEnatvsconsvltvm, quod vulgarem habet illam clausulam,*alio non apparente*, interlocutorium potius esse creditur,quam diffinitiuũ.[2] Nã qui condemnatus est, potest ex noua causa nouisque instrumentis, aliisque probationibus, adeoque in eadem instantia de iure suo experiri,& obtinere.[3] Sed an interim executioni mandandum erit? Vtique. Id enim postulat rei iudicatæ auctoritas,[4]sibique imputare condemnatus debet;cur in probationibus iuribusque suis conquirendis aut edendis non fuerit diligentior,[5] ob eamque causam,si ad litis expensas condemnatus sit, nemo dubitat, quin eas soluere omnimodo debeat.[6]Neque audiendus erit, si petat dilationem,intra quam paratum se dicat de iure suo docere,vt interea rei iudicatę executio inhibeatur.Prius enim est,vt iudicati executio fiat,quam vt quicquam permittatur, quod iudicati vim & auctoritatem possit infringere.[7]Hactenusque prodest condemnato ea clausula,[8]quod neque nouã inchoare cogitur instantiam,neque supplicationem Principi aduersus Senatusconsultum porrigere.[9] Proinde si ex abundanti ea supplicatio porrecta sit ex diplomate,nihil prohibet aperiri literas;nulla dum etiam facta Senatusconsulti executione:[10] quod non contingeret, si supplicationis, vt vocant, ciuilis vsus hac in re necessarius esset. *Ita Senatus* in causa D.de Poypon & D.de Rosey,16.Cal.Ianuar, 1588.& rursum pro D.de Codree,contra D.de Seruetre, 4. Calend Iul.1592.& nouissime pro D.d'Ambliſe contra D.Comitem de S.Amour,10.Cal.Mart.159.

1 Cuius clausulæ vsus præcipuus est, quoties Iudex videt litem minus plene instructam,siue ex parte actoris,siue ex parte rei,ob alterutrius siue negligentiam,siue contumaciam.

2 Sententia enim diffinitiua illa est,quæ finem liti imponit,*l.*1.*D. hoc tit.l.singulis* 6.D.*de except.rei iudic.* Interlocutoria vero dicitur omnis actus,qui fit pendente lite,vt tractat Papiens.*in form.sent.interloc.sup. incompet.Iudic.in vers.nos Bernardinus Vicarius,n.*12.*ex l.quod iussit* 14. D.*hoc tit.l.fin.Cod.de requir.reis,l. siue pars.C.de dilat.*

3 Nam verba Senatusconsulti hoc faciunt,cum is, qui alio non apparente fuit condemnatus possit ergo alio apparente vincere.Sunt enim sententiæ omnes stricti iuris,nec ab earum verbis recedi potest,*l. Imperator,*8.*D.de postul.cum similibus.*

4 Interlocutoria enim sententia etiam ab inferiore Iudice inique lata ius tamen facit.Papiens.*in form.respons.rei,in glos.Simeninus,n.*4.*ex vltim* D.*de iustit.& iur.*Glos.*in l.*1 *in princip.ad SC.Turpil.& in l.*1.§.*in hoc interdicto,*D.*de liber.exhib.*

5 Nec enim negligentibus iura subueniunt aut dormientibus, sed vigilantibus,*l.non enim* 16.D.*ex quibus caus.maior. l.pupillus* 24. D.*qua in fraud.credit.*

6 Cum expensarum condemnatio faciat partem iudicati,& quidem pene necessariam, *l. properandum* 13.§.*sine autem alterutra,*C.*de iudic.l. pen.*D.*de liber.legat.*

7 Ne alioquin rei iudicatæ auctoritas labefactetur,*l.seruo* 65.§.*cum prator.*D.*ad* SC,T*rebell* [Iunge casum elegantem *Defin.*21.J,*hoc.tit.*]

8 Quomodo si absolutus esset reus ab obseruatione iudicii,*vt in l.& post edictum* 75.§.*circumducto,*D.*de iudic.*

9 Quæ tamen esset necessaria,si arrestum esset definituum,vt dixi *Defin.*1.*& pass.supr.de sentent.præs.prator.*

10 Non enim solent nocere, aut ius commmune lædere illa, quæ fluunt ex abundanti & dubitationis tollendæ causa,*l.qua dubitationis* 81. *de reg.iur.*

DEFINITIO II.

Qui condemnatus est cum clausula,alio non apparente,*non tantum nouis allegationibus vti potest, sed etiam nouas afferre iam contestatorum articulorum probationes.*

EX nouis probationibus euerti potest Senatusconsultum, quod illam habet clausulam,de qua proxime diximus, *alio non apparente*,licet eæ probationes ad illa ipsa litis capita pertineant, quæ priore iudicio iam fuerunt contestata.[1] Non enim allegationum dumtaxat,sed etiam probationum omniũ causa suprascriptis verbis salua relinquitur,si quando nouæ proferri possint.[2] *Ita Senatus* inter N.Thibaudum de Liurnon & Claudium Baur,Calend.Februar.1589;

1 Intellige tamen,si tales sint probationes, quæ in eadem instantia admitti possint.Quid enim si quis vellet post didicta testificata nouos testes producere?*contra c.fraternitatis,extr de testib.*

2 Verba enim cum sint generalia sunt generaliter intelligenda nec ad nouas allegationes coarctanda in exclusionem nouarum probationum,*arg.l.*1.§.*generaliter,de leg.præst.* præsertim cum probationes omnes sint fauorabiles, & ideo curare omnes magistratus debeant præsertim supremi,vt iterum probatio salua sit,*l.curent.*22.D.*de testib.*

DEFINITIO III.

Sententia prouisionalis non nisi per diffinitiuam reuocari potest,reuocata autem nullius effectus est,quamuis à definitiua fuerit prouocatum,

QVi lite pendente fiduciariam,& vt loquuntur,prouisionalem tulit adiudicationem, non nisi per diffinitiuam sententiam condemnari potest,vt id,quod accepit,restituat.[1] Plane si à diffinitiua condemnatione appellauerit,non eo minus interim iudicato satisfacere salua appellatione cogendus erit.[2]incipit enim nullo iure & sine causa rem habere,quam habebat ex interlocutione iudicis,quæ per eũdẽ iudicẽ postmodũ reuocata est.[3]Eoque nimirũ pertinet,quod dici soler, cõtrario iudicis imperio tolli posse,quod antea idẽ iudex vel iusserit vel vetuerit.[4] Cæterum nihil prohibet,eũ ipsũ,pro quo prouisionalis primũ lata fuerat sẽtẽtia, itidẽ aduersario prouisionaliter,vt loquũtur,cõdẽnari,prius etiã quàm definiatur negotiũ,sed ita demũ,si noua quãtitas in iudiciũ deducatur, nouaq;debẽdi causa,de qua nihildũ fuerit pronunciatũ. Nã & fieri ab initio potuerat,vt eadẽ sentẽtia alter alteri pẽdẽte lite in diuersam quantitatem per mutuam victoriam condemnaretur.[6] *Ita Senatus* pro Ioanne Tarrello procuratore, contra Dominam de Chartin,3.Idus Februar. 1589.

Source : BIU Cujas

1 L. *quod iussit* 14. *vbi not. D. hoc tit.* Et hoc est, quod Pragmatici dicunt, *Cas sur cas n'ha point de lieu.*

2 Hoc est restituere, quod ex prouisionali adiudicatione, acceperat.

3 Actus enim reuocatus reducitur ad non actum, & perinde habetur, ac si nunquam præcessisset. *l. licet transferum*, 20. *l. legatum* 24. §. 1. *& pass. D. de adim. legat.*

4 *d. l. quod iussit* 14 *D. hoc tit.* Iunge *l. cum ex causa* 11. *D. de appellat.*

5 Nimirum quoniam hoc casu alia lis, & alia res est. *l. singulis* 6. *l. cum quæritur* 12. *& seqq. D. de except. rei iudic.*

6 Puta si mutuis petitionibus actum fuisset. *vt in l.* 1. §. *vlt. D. quæ sint sen. sin appellat. rescind. c.* 1. *& tot. tit. extr. de mut. petit. l. si inter*, 15. *D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO IV.

Sententia etiam inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ, quoties eadem est causa vincendi, & idem status causæ apud eundem iudicem si qui nunc agit priori liti adfuit, secus si non adfuit.

CVm inter Sempronium Caij heredem & Titium contenderetur de fideicommisso, quod Lucius instituto Caio proximioribus [1] reliquerat, liti interuenerat Mæuius, qui se proximiorem dicebat, solumque inuitatum ad fideicommissum, Senatus pro Titio pronunciauerat; iniuncto tamẽ ei onere præstandæ satisdationis de Sempronio aduersus Mæuium defendendo.[2] Cum post multos annos idem Mæuius eiusve heres idem fideicommissum ex iisdem testamẽti verbis peteret, quæsitum est, an excipere de re iudicata Titius posset?[3] Et videbatur non posse, quia licet eo ipso quod pronunciatum erat, fideicommissum ad Titiũ pertinere, pronunciatum quoq; intelligeretur ad alios nullos pertinere,[4] inter alios tamen ea sententia reddita fuerat,[5] id est, cõtra Sempronium potius, quam contra Mæuium.[6] Nec tam de non iure Mæuij Senatum pronunciasse credibile erat, quàm de iure Sempronij,[7] dilata in aliud tempus nouæ actionis cognitione, ne parata rei iudicandæ materia noui aduersarij interuentu retardaretur [8] Ob idque nimirum iniunctum videri onus præstandæ satisdationis, quod proculdubio non erat iniungẽdum si de Mæuio prorsus excludendo Senatus sensisset.[9] Placuit tamen exceptioni locum esse. Et quia præsente litẽque agente Mæuio Senatus pronunciauerat, vt proinde dici non posset, omnino inter alios iudicatum fuisse: [10] Et quia fieri nullo modo queat, vt vnum idemque fideicommissum ex iisdem verbis debitum per Titium & Mæuium debeatur Titio, quin continuo sit consequens; Non ergo deberi Mæuio:[11] quando fideicõmissum tale erat, ad quod Titius & Mæuius simul & semel inuitati esse nõ poterant, cum relictum esset proximioribus; illi autem neque in eodem gradu essent, neque ex eadẽ familia, Titio quippe ex familia testatoris, Mæuio ex familia hæredis existente. [12] Nã si possent plures concurrere, nihil sane impediret, quo minus idem fideicommissum quibusdam adiudicatum aliis quoque postea in viriles partes adiudicaretur,[13] At ex iis, qui concurrere non possunt, planeque diuerso iure nituntur, ex iisdem tamen testamenti verbis, alterum alteri impedimento esse necesse est, eumque necessario & perpetuo vincere, qui prior obtinuit,[14] Quãquã enim nouum non est, vt quod meum esse pronunciatum fuit te inaudito, postea tum pronuncietur ex noua causa nouisque instrumentis:[15] tamen, vt ex eadem causa iisdemque testamenti verbis id fiat, salua prioris iudicati auctoritate, euenire numquã potest.[16] In proposito igitur si Titius tanquã vocatus & proximior ad fideicommissum admitti debuit, nõ potest nunc vinci à Mæuio, qui & dispari gradu est, & ex alia familia.[17] Siu Mæuij præcipua ratio nunc habẽda sit, quod de eius tantum familia inuitanda testator senserit. Non debuerat igitur pronunciari pro Titio, qui non erat vocatus, præsertim interueniente liti ante sententiam Mæuio.[18] Nam etsi non interuenisset, ea tamen non satis sufficiens causa erat, propter quam Titius nullo iure vincere deberet, quod alius nemo fideicommissum peteret: vincere enim potius debuisset Sempronius, aduersus quem agebatur.[19] Atqui pronunciatum erat pro Titio, nec poterat res præsertim à Senatu iudicata pro veritate non haberi, [20] solumque supererat remedium ciuilis, vt vocant, supplicationis.[21] Ergo nocere exceptionem rei iudicatæ prorsus consequens erat. Neque ad rem pertinebat, quod iudicati tempore nondum constituerat, Mæuium ex ea esse familia, ex qua se esse diceret. Nam tametsi non fuisset ex ea familia, non erat tamẽ ratio illa sufficiẽs ad fideicommissũ Titio adiudicãdũ, si nec ille vocatus. [22] Proinde nihil iuris adferre Męuio potuit secuta probatio familiæ.[23] Min[9] mouebat, quod eo Senatusconsulto iniũctũ Titio fuerat onus prẽstãdę satisdationis. Non enim caueri Mæuio Senatus iusserat, quod non nisi inepte fieri potuisset, sed victo possessori, si forte is nouam à Mæuio molestiam pateretur.[24] Quod constituit sane æquissimum fuerat, tamẽsi de non iure Mæuij iam tum Senatui constitisset,[25] alioqui Mæuio ipsi caueri iussisset: aut si possessori consultum voluisset, eo solo prætextu, quod de Mæuij iure, & ex qua esset familia nondum satis liqueret, vix interea pro Titio pronunciasset, certe diffinitiua adiudicatione nullo modo, sed fiduciaria tantum & prouisionali.[26] Quod si priori liti Mæuius non interuenisset, difficilius sane erat, vt noceret ei exceptio rei inter alios iudicatæ. [27] Sed tamen non eo minus Titio nunc[9] prodesse Senatusconsultũ deberet, ad probandũ, eam fuisse testatoris voluntatẽ vt qui ex eo genere, ex quo Mæuius, ad fideicommissi petitionem admitterentur. Quæ enim certior voluntatis probatio verborumque interpretatio esse poterat, quam quæ Senatui placuisset?[28] Itaque vi ipsa & effectu eodem res recidebat, vt condemnari Mæuium oporteret, ne in eadem prorsus facti specie adeoque in eodem indiuiduo verborum contraria sensisse Senatus videretur. [29] *Ita Senatus* pro Hugone Motret, contra Michaëlem Vuillermet de Costerg, Prid. Cal. Sept. 1592.

1 Non expresso eo, an de proximioribus suis sentiret, an de iis, qui heredi suo essent proximiores. Quæ res dubitationi & liti causam dabat ex iis, quæ nostri disputant *ad l. omnia* 32. *alias l. cum ita* §. *in fideicommisso, de leg.* 2.

2 *Vt in l. pen. D. de hæred. petit.*

3 Quem ponimus priore iudicio contra Sempronium obtinuisse.

4 *Vt in l. si inter me & te* 15. *D. de except. rei iudic.*

5 Et ideo non videbatur posse nocere, *ex l.* 1. *& tot. tit. C. res. int. alios act. aliis non nocer.*

6 Inspicitur enim maxime, cum quæritur de exceptione rei iudicatæ non tantum, an sint eædem personæ, sed etiam vtrum eadem sit conditio personarum, cum eædem sunt personæ, *l. & an eadem* 14. *de except. rei iud. d. l. cum de hoc* 27. *eod.*

7 Quæ duo sunt longe diuersa, vt constat *ex d. l. si inter.*

8 Interuentio enim semper fit in statu, vt Pragmatici loquuntur, id est, ita, ne status litis immutetur, Not. *in l. si suspecta* 19 *D. de inof. test.*

9 Nam post rem à Senatu iudicatam non de alio fuisset inquirendum, quam quid iudicatum esset cum à Senatu non possit appellari.

10 Qui enim adfuit liti etiam inter alios, motæ, non potest dici adfuisse, *l. Paulus respondit* 69. *D. de procurat. d. l. suspecta, l. si perlusorio* 14. *D. de appell.*

11 Vt & in specie *d. l. si inter me & te* 15. *D. de except. rei iudicat.*

12 *d. l. omnia* 32. *alias l. cum ita*, § *in fideicommisso, de leg. l. cum in testamento* 37 *D. de hered. inst.*

13 *L. cum pater* 77. §. *hæreditatem filius, l. vnum ex familia* 67. §. *si duo de leg.* 2.

14 *d. l. si inter me, & d. l. cum in testamento, cum similib.*

15 *L.* 1. *& tot. tit. de except. rei iudic. l.* 1. *& 2. C. quib. res iud. non nocet*

16 Quia implicat contradictionem, vt eadem verba in eodem testamento ab eodem testatore prolata ex eiusdem voluntate diuersam habeant interpretationem.

17 *d. §. in fideicommisso.* Iunge *l. vlt. C de verb. signif.*

18 Eo scilicet tempore, quo adhuc liberum erat pronunciare pro Mæuio, perinde ac pro Titio.

19 Quippe possessor reperiebatur. Nam aduersus extraneos, id est, actores nihil iuris habentes etiam vitiosa possessio prodest, *l. vlt. D. de acquir. poss. l. vltim. D. de rei vindic. d.* 2 *D. vti possid.*

20 *L. res iudicata* 206. *de reg. iur. l. ingenuum* 25. *D. de stat. homin. l. seruo* 65. *cum prætor*, D. *ad* SC. *Treb.*

21 Vt scripsimus *Defin.* 1. *& pass. supra de sent. præfect. prætor.*

22 Cum posset fieri, vt neutri fideicommissum deberetur.

23 Quia vt est in nostrorum brocardico, non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *vulg. l. non hoc, C. vnde legis, l. neque natales* 10. *C. de probat.*

24 *Vt in d. l. penult. D. de petit. hered. l. is à quo* 57. *in fin. D. de rei vindicat.*

25 Vt Titius etiam aduersus facti molestiam esset securus, *l. si in libertatem* 12. *vbi not. C. de emict.*

26 Vt

26 Vt superesset potestas reuocandæ sententiæ interlocutoriæ per diffinitiuam, *ex l. quod iussit* 14. D. *hoc tit.*

27 *d. l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet. & tot. tit. res int. alios act. aliis non nocer.*

28 Senatus enim eam ipsam interpretationem fecisse creditur, quam facturus fuisset Princeps, si eadem testamenti verba interpretanda habuisset, *l. vnic. §. his cunabulis*, D. *de offic. præfect prætor.* Porro interpretationi Principis stare oportet, *l. 1. C. de legat. l. vnum ex familia* 67. §. *vlt. de leg. 2. l. filius familias* 114 §. *vt quis heredem, de leg. 1. l. ex facto* 17. *l. qui filium* 74. *ad* SC. *Treball.*

29 Quod sane à dignitate Senatus alienum esset. Quanquam & variant interdum ipsi etiam Imperatores, *l. diui* 17. D. *de iur. patron.* quamuis dici soleat, non iudicari exemplis, *l. vlt. C. quib. res iudic. non nocet.*

DEFINITIO V.

Sententia lata de fructibus iure dominij petitis nocet quandocunque condemnato fundum ipsum vindicanti.

TItius, cum patri tuo fundum Cornelium inter viuos donasset, postea herede te instituto decesserat. Tu quasi fundus ille hereditarius fuisset, nec donatio valuisset, fructus petieras viuo patre, in eamque rem aduersus patris colonum actionem instituieras. Pater pro colono assumpta lite donationem valere, ex eaque causa fundi fructus ad se pertinere contendebat. Iudex contra te pronunciauerat his verbis, *attenta dicta donatione filium eundemque actorem condemnamus ratione fructuum*, eaque sententia per appellationis Iudicem confirmata tandem transierat in rem iudicatam. Defuncto patre tuo, cum ab eius hæredibus eundem fundum peteres tanquam hæreditarium,[1] & eas rationes afferres, quæ in priore iudicio agitatæ fuerant, vt donatio vel non valuisse, vel reuocata fuisse videretur, quærebatur, an obstare tibi deberet exceptio rei iudicatæ? Videbatur enim non obstare, quod & alia esset conditio personarum, & de alia re nunc agi videretur.[2] Nã qui contra patrem egeras, cuius causa contra te nõ nisi fauorabilis esse poterat,[3] nunc agebas aduersus fratres consanguineos ex nouerca susceptos,[4] & qui priore lite non nisi fructus fundi Corneliani petieras, nunc fundũ ipsum petebas:[5] iudex autẽ nominatim de fructibus pronunciauerat.[6] Dicebã, supradictis sententiæ verbis aperte pro donatione iudicatum,[7] nec salua rei iudicatæ auctoritate necesse nunc pronũciari, nõ valere donationẽ, quã Iudex tum pro valida habuisset,[8] præsertim cũ de iisdem rationibus, quæ nunc in vtrãque partẽ afferebantur, iam tum accuratissime disputatũ proponeretur.[9] Accedebat, quod tu ab ea sententia prouocãs dixeras, in eo tibi factam iniuriam, quod nec fundus ipse tibi adiudicatus fuisset, in quo fructus erant percepti.[10] Iudex autem ex appellatione cognoscens sententiam confirmauerat.[11] Denique non poterat alia causa esse proprietatis, alia fructuũ iure proprietatis & dominij perceptorum.[12] Et quemadmodum si fundum tanquam meum petiero, deinde vsumfructũ eius petã, qui ex illa causa meus sit, ex qua fũdus meus erat, nocet mihi exceptio rei iudicatæ,[13] ita ex contrario prorsus consequens est, vt si vsumfructum, ac multo magis si fructus petiero,[14] ex eadem causa, ex qua fundus meus sit, quod in proposito euenerat, postea eundem fundum petam, eadem mihi exceptio nocere debeat. Id enim generale est, quoties proprietatis iudicium exercetur, vt omnes causæ vna petitione comprehendantur,[15] maxime vero si eadem dominij causa, puta ex donatione, proponatur. Sicut & illud perpetuum est, vt, qui partem petiit, & submotus est, si totum postea petat, vel cõtra, repellatur, exceptione rei iudicatæ.[16] Quod autem alia personarum ratio esse videbatur, dicebam ad rem non pertinere, cum aperte Iudex declarasset, non ea se motũ ratione, quod contra patrem tuum ageres, sed valeret donatio. Qua in re, id est, quod ad donationis validitatem pertinebat, quis diceret, aliam patris tui, aliam fratrum consanguineorum rationẽ esse debere?[17] Igitur placebat obstare tibi executionẽ rei iudicatæ. *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Neciensis, 13. Cal. Decembr. 1592.

1 Hoc est, tanquam ad te pertinentem ex hæreditate Titij, qui heredem te instituerat.

2 Certum enim est, cum quæritur, an obstet exceptio rei iudicatæ, illud præcipue esse inspiciendum, an eadem res sit, idem ius, eadem causa petendi, eædem personæ, eadem conditio personarum, *l. cum quæritur* 12. *& sequentibus l. cum de hoc* 27. *& pass. C. de exception. rei iudicat.*

3 Non enim facile credendus est pater velle iniuriam facere filio, *l. vlt. C. qui & aduers. quos in integr. restit. non poss. l. vlt. C. de impub. & aliis substit.* Neque vero potest lis esse inter patrem & filium, si iuris ratio magis, quam Doctorum opinio inspiciatur, *l. 4. D. de iudic.*

4 Quos pater tuus hæredes reliquerat.

5 Longe enim alia res est fundus ipse, alia vero fructus fundi, *lege si quis cum totum* 7. §. *de fructibus*, Digest. *de except. rei iudic.*

6 Vt apparet ex verbis illis supra relatis, *condemnatus ratione fructuum.*

7 Quod probabant verba illa sententiæ, *attenta dicta donatione.*

8 Cũ res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata* 206. *de reg. iur.*

9 Vt proinde eadem quæstio reuocaretur, quæ antea fuerat, licet alio genere iudicij, quod sufficit ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, *d. l. si quis*, §. *generaliter*, nisi aliæ sint personæ, *vt in l. si cum vno* 22. *eod. tit.* Non est autem alia persona hæredis, alia defuncti, qui fuit cõdemnatus, *Nouell.* 48. *de iure iur. à mor. præst.*

10 Atque ita ipsum quoque fundum petieras saltem in causa appellationis.

11 Et ita te non minus a fundi, quam fructuũ petitione summouerat.

12 Quia fructus non iure seminis, sed iure soli percipiuntur, *l. qui scit* 25. §. 1. *Herennius* 42, D. *de vsur.*

13 *L. si cum argentum* 21. § *si fundum*, D. *de except. rei iudic.*

14 Aliud enim est loqui de vsufructu, aliud vero de fructibus, *l. si vsufructus* 66. D. *de iur. dot.*

15 *L. & in eadem* 14. §. *penul.* D. *de except. rei iudic.* quia non potest quid meum esse ex variis causis, *l. non vt ex pluribus* 159. *de reg. iur.* §. *sic itaque, Inst. de action.*

16 *d. l. si quis cum totum* 7. *de except. rei iudic.*

17 Non enim ex personis hæredum mutatur qualitas & conditio contractus, *l. 2.* §. *ex his, de verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Conuentio Procuratorum à Senatu homologata vim arresti obtinet, nisi quod non trahitur ad similes casus.

NIhil sane interest, quod pertinet ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, vtrum quid Senatus visis discussisque actis & rationibus litis pronunciauerat,[1] an vero quod iudicati Aduocatis & Procuratoribus collitigatorum placuit sua auctoritate comprobauerit, & vt Pragmatici ex Græco loquuntur, homologauerit. Vtroque enim casu res iudicata pro veritate habetur, etsi aduersus eam homologationem supplicatio Principi porrigatur, perinde mandatum est executioni Senatusconsultum, atque si ex Senatorum votis & suffragiis pronunciatum fuisset.[2] Hactenus tamen interierit, quod inter easdem tantum partes ius faciat res, quæ sic iudicata est, neque trahi poterit ad consequentias, vt in similibus causis in posterum similiter pronunciare, idemque ius constituere Senatus teneatur, ne alioqui eueniat, vt iudicandi legem ab Aduocatis & Procuratoribus videatur accipere.[3] Quod vtiq; secus est, cũ Senatorum vota & suffragia interuenerunt. Quid enim absurdius & ab amplissimi ordinis dignitate alienius, quam vt in similibus causis ex eadem iuris ratione definiendis diuersa planeque repugnantia iura constituisse existimetur?[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. ingenuum* 25. *D. de stat. hom. l. res iudicata* 206. *de reg. iur.* Nam cum inter litigantes conuenit, quid agendum & iudicandum sit, Iudex id ipsum sequi & iudicare cogitur, *l. si conuenerit* 26. D. *hoc tit.* Nec sententia vim accipit à visione & discussione actorum, sed à pronunciatione, siue bene pronunciatum sit, siue male, *l. Iudex postea quam* 55. *D. hoc tit.*

2 Secundum ea, quæ scripsimus *Defin.* 1. *& aliis supr. de sent. præfect. prætor.*

3 Quod esset alienum à dignitate Senatus, *l. qualem* 19. §. *dicere*, D. *de recept. qui arbitr. recept.*

4 Nam ea demum non sunt ad consequentias producenda, nec in similibus obtinent, quæ contra iuris rationem recepta sunt, & non ratione, sed errore, *l. quod vero* 14. *l. quod non ratione*, 39. D. *de legib.*

DEFINITIO VII.

Sententia de nobilitate lata ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magistratu, & contra tertium?

CVm de iure immunitatis ex nobilitate competentis quæreretur apud Senatum, & qui nobilem se dicebat,

vt

vt se à plebeiis oneribus liberaret,[1] proferret arrestum à Rationalibus redditum, quo nobilis & è nobili stirpe genitus dicebatur, inauditis tamen Syndicis Vniuersitatis, qui eorum plebeiorum onerum contributionem vocabant, obiiciebant illi, ius tertij semper exceptum intelligi, quod res inter alios iudicata aliis nocere non deberet.[2] Ex diuerso autem replicabatur, sententiam, quæ in causa status lata esset, ius facere quod ad omnes;[3] placuit ita rem temperandam, vt si quas aduersus nobilitatem illam probationes Vniuersitas haberet, eæ saluæ essent.[4] interea tamen pro eo vindiciæ decerentur, qui iam nobilis esset pronunciatus, & quidem nullo ei iuncto satisdationis onere,[5] quia non Conseruatoris aut alterius inferioris Iudicis, sed supremæ Curiæ iudicato niteretur,[6] præsertim cum priore instantia sic Vniuersitas egisset, quasi cum nobili,[7] nec pro paternis bonis, sed pro acquisitis dumtaxat, quorum tamen eandem quam paternorum rationem esse constabat, quod personæ ius & conditionem sequerentur.[8] Ex quo apparet, sententiam latam in causa status ius quidem facere, quod ad omnes, sed non in omnibus tribunalibus, hoc est, si in alio nec inferiore tribunali eadem status quæstio tractetur, non aliter posse rem iudicatam nocere, quam si inter easdem partes agatur:[9] sin apud eundem Iudicem, rei iudicatæ locum fore, etiam quod ad eos, qui priori iudicio non interfuerunt.[10] *Ita Senatus* in causa Syndicorum d'Ingé & D. Deleaual, 4. Idus Maij, 1593.

1 A quibus scilicet immunes sunt omnes nobiles, præsertim ex nobili & antiqua prosapia nati tam ex ratione iuris, quam ex edictis Serenissimorum Ducum Sabaudiæ, quibus semper curæ potissimum fuit nobilium familiarum priuilegia conseruare & augere, tanquam à quibus magna ex parte pendeat dignitas Reipublicæ, *l.* 1. §. *sed etsi seruus*, D. *de insp. vent.*

2 L. 1. *& tot. tit.* C. *res in. alios act. vel iudic. aliis non nocer.* l. 1. & 2. C. *quibus res iudic. non noc.* l. 1. D. *de except. rei iudic.*

3 L. *ex ea causa* vbi Bart. D. *de postul.* l. *de state* 43. D. *de min.*

4 Nam & publice interest sciri quis nobilis sit, quis ignobilis. Itemque vt veritatis probatio semper salua sit, *l. curent* 22. D. *de testibus* d. l. 1. §. *sed etsi seruus*, D. *de inspic. ventr.*

5 Quod alias iniungi solet ei, pro quo pendente lite vindiciæ dicuntur. Quamquam non est id perpetuum, *l. moueor* 4. C. *de seruis export.*

6 Cum semper præsumendum sit pro eo, quod fuit iudicatum, præsertim à supremo magistratu, *l. vnic.* §. D. *de offic. præf. prator.*

7 Quamuis non possit sola confessio partis date nobilitatem, quod solius est Principis, vt late Tiraque. *in tract. de nobilit.*

8 Persona enim cum sit dignior, trahit ad se &, mutat conditionē bonorum, *l. per curatorem* 90. §. . D. *de acquir. hared.* l. *vlt.* C. *de inoff. testam.*

9 L. *cum quaritur*, 12. *& seqq.* l. *cum de hoc* 27. D. *de except. rei iud.*

10 Quia non potest eadem persona apud eundem magistratum pro parte nobilis censeri, & pro parte ignobilis, cum sit illa qualitas personæ, & consequenter indiuidua, *l. si pariter* 9. *de sent. pass. & restit.*

DEFINITIO VIII.

Sequestratio à Senatu fieri iussa non potest impediri oblata satisdatione vel satisdandi facultate.

COntendentibus defunctæ mulieris hæredibus cum marito de bonorum dotalium mobilium possessione, Senatus veritus ne collitigatores ad arma decurrerent, cum de iure tam cito constare non posset, præceperat, vt ea bona penes sequestrem & probum virum deponerentur.[1] Post paucos dies maritus dicebat, paratum se satisdare, si bonorum possessio sibi daretur; aut si satisdare hæredes vellent, non recusare se, quo minus ipsis eadem possessio traderetur.[2] Heredibus satisdare, nec aduersarij satisdationem admittere volentibus, placuit non posse eos cogi vt delatam conditionem acciperent, propter auctoritatem rei iudicatæ, ad quam sane spectabat maxime, vt ab ea cautionis forma, quam Senatus præscripserat, non recederetur,[3] præsertim cum heredum interesset, ne aut satisdationis onere premerentur,[4] aut ob eā nō præstitam paterentur vt maritus, qui satisdedisset, possessor efficeretur bonorum mobilium sororis fortasse vel matris, in quibus nullum ei ius competere scirent.[5] *Ita Senatus* in causa Illustrium Dominorum fratrum de la Chambre & D. de Bussy, 16. Cal. Sept. 1593.

1 Nam ex hac maxime causa solet permitti sequestratio quæ alias est prohibita, *l. vnic. & ibi not.* C. *de prohib. sequestr. cum.* per text. *in l. arboribus* 12. §. *sed si duos alios*, *l. æquissimum* D. *de vsufr. l. postquam* 5 §. 1. *in fi.* D. *vt legat. seu fideic. seruand. caueat.*

2 Solet enim satisdatio impedire sequestrationem, *d. l.* 5. §. 1. *vt legat.* cum reddat securum eum cui satisdatur, *l.* 1. D. *qui satisd. cog.*

3 Iudicato enim semper satisfaciendum est in for*** cifica, cum fieri potest, *l. qui restituere* 68. D. *de rei vendic.*

4 Non enim semper facile est inuenire fideiussorem, *l.* 1. §. *pen.* D. *de iudic.*

5 Non enim semper obligatio satisdationis pro iure, *testamento* 17. §. *non omnimodo*, D. *de testam tutel. l. quia satisdatio* 6. D. *de susp. tutor.*

DEFINITIO IX.

Emendatio arrestorum ex tempore pronunciatorum quomodo facienda sit?

SEnatusconsulta ex pronunciatione vires accipiunt nec quod eorum, quæ à Præside in auditorio pronunciantur, emendatio sequenti die fieri solet, pœnitentia locum admittit,[1] sed eo tantum pertinet, vt si quid ab amanuensi plus minusve scriptum sit, quam à Præside pronunciatum, aut à Senatu definitum, id demum corrigatur.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 47. De fructib. & lit. expens.

1 *l. 1. & tot. tit.* C. *de sentent. ex breuic. recit.* [Idque adeo verum est vt post mortem iudicis sententia ab eo lata & subscripta pronunciari amplius non possit, quia quamdiu pronunciata non fuit sententia, dici non potest, nec mortuus sententiam ferre. Idem est si iudex viuat quidem adhuc, sed iudex tamen esse desierit, aut propter superuenientem aliam maiorem dignitatem, aut quo alio modo *l. iudicium* 58. D. *de iudic. ita Senatus* 3. *Aug.* 16 12.]

2 Quamuis ex ratione iuris non prius videatur adempta mutandæ & corrigendæ sententiæ facultas, quam ea in libellum collata sit, & ex libello partibus lecta. vt scriptum est *in d. l.* 2. *eod. ill. tit.* Sententiam enim, quæ scripta non sit, ne quidem sententiæ nomen habere volunt Imperatores *in l.* 3. *eod. tit*, Sed id à Iustiniano correctum est, quantum ad breues lites, de quibus solis hodie ex tempore pronunciatur, quas vulgo dicunt, *vuidables sur le champ. Authen. nisi breues. eod. tit.*

3 Scripsi *Defin.* 47. *supr. de fructib. & lit. expens. ex l. actorum verba* 46. D. *hoc tit.*

DEFINITIO X.

Post condemnationem in beneficij possessorio factam non potest condemnatus petere literas subrogationis coram iudice laico.

SVbrogationis literæ, quas in parua Cancellaria impetrare solet collitigator, vt in prædefuncti locum quod ad possessionem substituatur,[1] non possunt ei prodesse, qui in possessorio condemnatus fuit.[2] Quia licet supersit lis ratione petitorij,[3] tamen sicut Iudex laicus non potest super petitorio cognoscere,[4] ita neque ex eo prætextu subrogationis literas admittere; verumque est, quod ad eum attinet, litem nullam superesse,[5] siue executioni mandata sit res iudicata, siue non.[6] Nec si per obreptionem eiusmodi literas impetrauerit, quasi nondum esset condemnatus, qui iam erat & tursus beneficij quasi vacantis possessionem nactus sit, iustus possessor videbitur,[7] quo minus ei obijcere possit exceptionem rei iudicatæ is, cui per obitum victoris aut cessante commenda de beneficio sit prouisum. Prodest enim res iudicata successori in beneficio ad exclusionem eius qui iam condemnatus nihil noui proferat propter quod aliter debeat iudicari.[8] *Ita Senatus* pro Tiberio de Mutz, contra R. D. Abbatem de Filly, 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quomodo enim ratione petitorii subrogatio fit ex regula Cancellariæ Romanæ, *De sub og. collitigant.*

2 Nec enim collitigator quisquam est in possessorio post sententiam super possessorio latam, cum sententia finiat litem, *l.* 1. D. *hoc tit.*

3 Quia nihil commune habet proprietas cum possessione, *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune*, D. *de acquir. poss.*

4 Quia petitorium beneficii est mere spirituale, nec iudex laicus habet vllam potestatem in rebus spiritualibus, si excipias tres casus positos *in gloss. ca. tua* 1. *extr. de decim.* Guid Pap. *qu.* 1. *n.* 2. 3. *&* 4.

5 Quoniam sententia lata super possessorio retinendæ dicitur diffinitiua, *clem.* 1 *de seq. poss. & fruct. c fin. extr. de iud. c.* 2. *extr. vt lit. non contest.* Gloss. & DD. *in d. clem.* 1. *& in l.* 1. C. *si de moment. poss. fuer. appell.* Papiens. *in form. lib. in caus spoliat. poss. in vers. per vestram diffinitiuam, sententiam, n.* 2.

Source : BIU Cujas

6 Nec enim executio sententiæ, sed ipsa sententia finemliti imponit, *l.1.C.hoc tit.*

7 Imo iniustus & dolosus impetrator est, qui obrepit vel subrepit, vt aliquid impetret, *l.5.§.pen.D.de reb.eor qui sub tutel.l.si quis obrepserit 19.D.de falsis.*

8 Arg.*l.si à te 9.§.vlt.D, de excep.rei iud.* Nam quamuis successor in beneficio non à suo decessore, qui vicit, ius habeat, sed ab eo, qui beneficium contulit, & conferre potuit: verum tamen est, eum succedere in ius & locum victoris, quod sufficit, vt habeat exceptionem rei iudicatæ, *arg.l.iudicata 29.§ vlt.D.de except.rei iud.*

DEFINITIO XI.

Assecuratio dotis contra quosdam creditores impetratæ omnes afficit, sed non æstimatio bonorum, nisi facta sit omnibus vocatis,

SEntentia super dotis, vt loquimur, assecuratione reddita (Galli *bonorum separationem* vocãt) in ea prouincia, in qua coniuges domicilium habeant, ius facit etiam quod ad creditores non auditos, & in alia prouincia degentes, ne in dubium reuocare possint, quin locus sit doti separandæ & in tuto collocandæ.[2] Hactenus igitur sibi consulere alterius territorij creditores poterunt, vt se vocatis & auditis fiat æstimatio bonorum mariti vbicunque existentium, ne plus auferat mulier prætextu dotis, quam sit necesse ad concurrentem vsq; dotis quantitatem,[3] dum ne exacta strictaq; sit ea bonorum æstimatio, quam ex contrario fauore mulieris largam esse oportet.[4] *Ita Senatus* in causa R. N. Morel presbyteri, & Leonardæ Simon, 13. Cal. Mart. 1594.

1 Quia per eam separantur bona mariti à bonis mulieris.

2 Pendet enim id ex statu personæ, quæ indiuidua est & eiusdem vbique conditionis *l.vlt.C.de sent.pass.l.ex ea causa 9.vbi Bart.D.de postul.* Dixi *Defin.7.n.3.supra.*

3 Iuxta *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*

4 Ex veteri statuto Sabaudiæ, vt facilius habeat mulier vnde se suosque alat, ex fructibus bonorum mariti.

DEFINITIO XII.

De sententia contra curatorem hereditatis dat.a

QVod inter creditorem & curatorem hereditati iacenti datum iudicatum est, nocet creditoribus aliisve omnibus ex hereditatis iure suum metientibus, non secus ac si cũ defuncto iudicatum esset, quia sicut hereditas,[1] ita hereditatis curator defuncti personam sustinet ac representat.[2] Ideoque legitimus est contradictor, nisi probetur cum creditore, qui obtinuit, collusisse.[3] Id vnum igitur aliis creditoribus remedium superetit, vt vel à curatore collusum probent,[4] vel si defensiones aliquas habeant, quas curator fortasse per iuris aut facti ignorantiam omiserit, eas allegent per ciuilem aduersus arrestum supplicationem, aut proposito facti errore. Nam & illi ipsi, qui condemnatus est, remedia huiusmodi nõ denegarentur.[5] Sane solutionis exceptionem aliasque similes, quæ in executione iudicati etiam ab ipso condemnato possunt obiici, nemo dubitat,[6] quin cæteri creditores, qui non sunt condemnati, multo magis possint obiicere.[7] Ergo si ab inferiore aliquo Iudice pronunciatum sit, appellare creditores poterunt,[8] quia & curator posset.[9] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Marest & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1 L *hereditas 34. D. de acquir. ver. domin. l. non minus. 31.§.1.D.de her.inst.*

2 Postquam nostris placuit hereditati iacenti curatorem dari posse, *ex l.vlt.§ sin autem in secunda, C.de bon.qua liber.* quod tamen nos refutauimus in priore parte Hemichiliadis nostræ, *de error. prag.*

3 Quia quod per collusionem factum est pro non facto haberi debet, sicut & quod factum est cum non iusto contradictore, *l.3. & tot. tit. de collus.deteg.*

4 Nec enim collusio præsumitur, nisi probetur, cum sit delictum, *l.1 eod.tit.de collus.deteg.*

5 Vt scripsimus *ad tit de sentent.præfect.prætor.supra.* Non autem potest ex sententia contra alium lata deterior facta esse conditio eius, qui non fuit condemnatus, quam si ipse condemnatus esset,

6 Quales sunt omnes, quæ non impugnant iudicatum, vt solutionis, compensationis, & aliæ similes, *l.cum milite 16.§.1.D.de compensat.l.sunt qui 16. & seqq.D.hoc tit.*

7 Cum ipsorum quoque interest. Nemo enim alteri competentem siue actionem, siue exceptionem, potest adimere, *l.Granius 71.§.pen.D.de fideiuss.l.vlt.D de pact.*

8 *Vt in l.si suspecta 29.D.de inoffic.test.l.à sententia 5.§.si heres, l. si perluforio 14.D.de appellat.*

9 Quem tamen ponimus fuisse condemnatum.

DEFINITIO XIII.

Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipso iure tenet & afficit vniuersitatem.

VAlet sententia contra Syndicos lata, vt afficiat vniuersitatem,[1] licet Syndicorum nomina expressa non sint, nec appareat, vllos ab iis ad litem ordinandam constitutos Procuratores. Semper enim ac multo magis, si medium tempus longum interceserit, pro iudicato præsumendum est,[2] maximè si à supremo Senatu iudicatum proponatur.[3] Hactenus saltem vt ei, qui iudicatum impugnat, probandi onus irrogetur.[4] Sed etsi probetur, indefensam vniuersitatem condemnatam fuisse, quod Procurator nullus à Syndicis ad defendendum constitutus, aut quod eo tempore Syndicus nullus fuisset:[5] facit tamen Senatusconsulti auctoritas, vt supplicatio, quam ciuilem vocant, necessaria, sit, atque interea mandetur arrestum executioni.[6] *Ita Senatus* pro R. D. Canonicis sanctæ Capellæ Camber. contra Syndicos de Meiry, 3. Non. Decembr, 1594.

1 Quia Syndici repræsentant vniuersitatem, alioqui nec conueniri nec conuenire vniuersitas posset, *l.1.§.2.1.3. & pass.D.quod cuiusque vniuers.nomin.*

2 Vt scilicet omnia præsumantur solemniter acta, ex notat. *in l.sciendum, D.de verb.obl.*

3 Cum à tanto ordine nihil per errorem aut per imperitiam factum dici possit, *argum.l.1.§.his cunabulis, de offic.præf.prætor.*

4 Quomodo irrogari solet omnibus, qui habent præsumptionem contra se, *l.si chirographum 24. & seq.D.de probat.*

5 Quo casu non valeret sententia, quæ ab inferiore iudice sic lata esset, *l.contra pupillum 54.D.hoc tit.* iunct. *l.respublica 4. C. ex quib.caus. maior. in integr.restit.poss.*

6 *Arg.l.seruo 65.§.cum prætor, D.ad SC.Trebell.* & eorum quæ scripsimus *Defin.1. & pass.supra de offic.præfect prætor.*

DEFINITIO XIV.

Standum est sententiæ etiam iniquæ, à qua non fuit appellatum, sed ita vt postea appellandi facultas non præripiatur.

ANnuæ quidem pensionis nomine nullum monetæ augmentum debetur,[1] sed tamẽ cum per condemnati contumaciam Senator ad taxandam condemnationis quantitatẽ recuperator datus[2] huius quoque augmenti rationem habuisset, deque eo pars condemnata quereretur citra appellationem, placuit audiri non debere, non quod contumacia facere debuisset, vt condemnationis quantitas augeretur,[3] (Semper enim partis absentia per Dei præsentiam suppleri debet,[4]) sed propter rei iudicatę auctoritatem, quam saluam semper & præcipuam esse conuenit: attamẽ nec appellandi facultas sublata videretur. Placuit his verbis concipi Senatusconsultum *autre non fait ni apparant.*[6] *Ita Senatus* in causa D. de la Tornelle, & de la Rochette, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Vt scripsi *in tract.de variis numer.debitor.solut.*

2 Vulgo Comissarium vocant.

3 Potest enim tantum facere contumacia, vt contumax condemnetur, at non vt in plus condemnetur, *l.contum. 53.D.hoc tit.*

4 L.*properandum 13.§.cum autem eremodicium, C.de iud.*

5 L.*seruo 65 §.cum prætor, D.ad SC.Trebell.*

6 Publice namque interest non adimi appellationis auxilium ei, qui se læsum putet, *l.1.C.de sentent.præf.præto.*

DEFINITIO XV.

Qui pronunciatus est heres cum beneficio legis & inuentarij talis habendus est, quod ad omnes creditores, etiam non vocatos.

SEntentia, per quam pronunciatum est, heredem quem esse cum beneficio legis & inuentarij, nocet creditoribus omnibus, etiam non vocatis, quasi statum afficiat, & conditionem personæ.[1] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 1. res int. alios act.

1 Quæ scilicet indiuidua est, *l. vlt. C. ne sentent. pass. restit.* Vnde fit generaliter, vt sententia lata inter alios super statu personæ faciat ius quod ad omnes, vt dixi *Defin.7.n.3. supra.* Nec sane fieri potest

Source : BIU Cujas

vt quis simul sit, & habeatur heres pure, & vt cum beneficio legis & inuentarij, quia vtriusque iura sunt plane diuersa, quamuis vterque sit vere heres, vt scripsi in priore parte Hemischil. *de error. pragmat.* Intellige tamen in eius territorio, qui ius dixit. Nam quod ad alios creditores, qui aketius sunt territorij, aliud est, *l. vlt.* D. *de iurisdict.*

DEFINITIO XVI.

Non intelligitur condemnatus proprio nomine, qui conuentus fuerat tanquam tutor, ideo nec potest appellare.

COnuentus tanquam tutor, si simpliciter & absolute condemnetur, licet eo tempore, quo tutela pubertate finita sit, tutorio nomine condemnatus videri debet.[1] Ideoque nec iustam ab ea sententia pronocandi causam habet.[2] Neque ad rem facit, quod cum plures tutores essent, quorum vnusquique in solidum condemnari potuerit, tanquam tutor,[3] quippe nulla tutelæ aut administrationis diuisione facta,[4] iudex tamen alterum duntaxat pro sua virili condemnauerit. Non enim prohibetur creditor actionem suam inter plures debitores diuidere si velit,[5] licet nec cogatur si nolit.[6] *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore, pro Dn. de Choisy, contra fratres du Nieure, 11. Cal. Maij, 1595.

1 Vt scilicet sententia sit conformis libello, *l. vt fundus* 18. D. *commun. diuid. l. vlt. C. de fideicom. lib.* Nam & si quid faciat tutor in negotio, quod pro parte spectet ad pupillum, pro alia ad tutorem, credendus est non nisi pro vna parte facere nomine proprio, pro alia vero nomine tutorio, *l. vltim.* D. *quand. ex fact. tutor.*

2 Non enim alius iustam causam appellandi habet, quam cuius interest, *l. 1. D. de appell. recip.* nihil autem interest tutoris condemnati, quippe in quem iudicati actio dari non potest, *l. 4. §. tutor.* D. *hoc tit. l. 2.* D. *de admin. tutor. l. penult.* D. *quand. ex fact. tutor.* [Inde est quod qui conuentus fuit inter cæteros tanquam possessor, licèt negauerit se possidere, nullam tamen appellandi causam habet possessoribus omnibus generaliter & indefinitè condemnatis, quia non alius quàm qui possessor est condemnatus intelligitur *Ita Senatus* ex tempore, pro D. de Nus Augustano, Id. Mart. 1612. Itaque in executione iudicati quæstio illa discutienda superest, An sit ille ex possessoribus.]

3 L. 4. D. *de auct. tut. l. vlt.* C. *de auct. præs.*

4 Diuisione enim facta aliud esset, *dict. l. vlt.* Quamquam enim diuisio tutelæ non tam iuris, quàm iurisdictionis est, *l. inter tutores* 36. D. *de admin. tutor.* qui tamen prior gessit, prior conueniri debet, *l. vlt.* C. *de diuid tutel. cum similib.* Iunge *l. 2. eod tit.*

5 L. *si creditores* 18 C. *de pact.*

6 *L. vlt. D. rem pupill. salu. for. l. & ancillarum* 27. *§. vlt.* D. *de pecul.*

DEFINITIO XVII.

Qui passus est dari curatorem hereditati tanquam iacenti, non potest subinde allegare additionem hereditatis.

CVm ageres contra me tanquam heredem Titij, quod diceres pleraque à me in eius hereditate facta esse, quæ citra ius & nomen fieri non potuerant,[1] ego autem negarem, Senatus decreuerat, vt hereditati iacenti curator daretur, qui actionem tuam exciperet.[2] Ita tamen, vt ego quoque tanquã possessor earũ rerũ quarũ nomine restitutionẽ in integrũ imploraueras, iudicio adessem.[3] Si postea eandem quæstionẽ retractare velis, & probare me heredem Titij, non es audiendus: obstat enim tibi res iudicata, cum pronunciatum sit hereditatem iacentem esse, cui nec aliter curator dari potuisset,[4] Atqui iacens non potest videri hereditas, quæ ab herede adita est,[5] siue pure & simpliciter, siue cum beneficio legis & inuentarij.[6] Nec ad rem facit, quod nouum non est, vt hereditati quæ fuit adita cum beneficio inuentarij curator detur.[7] Id enim fit propter personam heredis duntaxat, vt legitimum contradictorem habeat, si quas forte actiones intendat ex proprio capite. Quandoquidem beneficium inuentarij facit, vti ne confundantur,[8] cum tamen fieri nequit, vt idem sit actor & reus,[9] aut vt cæteri creditores hereditarij pro legitimis contradictoribus habeantur, quippe qui defuncti personã non representent cum non sint vniuersales successores.[10] Itaque curatorem dari omnimodo necesse est, & quidem hereditati, sed non iacenti, at tantum vt aliquis sit quocum experiri heres possit.[11] Ergo eadem, aut potius contraria ratione, si passus sim dari curatorẽ hereditati quasi vacanti, & postea velim heredem me dicere cum beneficio legis & inuentarij, non sum audiendus, quia semel repudiata hereditas adiri postmodum non potest,[12] non magis cum beneficio inuentarij quam pure, nisi conditio à creditoribus deferatur.[13] *Ita Senatus* pro sororibus Morand, contra Ioannam Ioly, 11. Cal. Iul. 1595.

1 Ex quibus demum indici solet agnitio hereditatis, *l. pro herede* 20. *§. Papinian.* D. *de acquir. her.*

2 Nec enim agi vtiliter potest, nisi cum iusto ac legitimo contradictore, *l. 3. ff. de collus. detog.*

3 Mea namque intererat, siue ptopter rescindentis & rescissorij cumulationem, siue quia saltem post rescissam alienationem datur in rem iudicium contra possessorem, *l. in causa* 13. *§. interdum, ff. de minor.*

4 Nec est quod excipias casum, de quo Iustin. *in l. vlt. §. sin autem in secunda, C. de bon. quæ liber.* Ibi enim dixit ille hereditatem pro bonis hereditariis, cum loquatur de hereditate iam addita, vt alibi scripsimus.

5 *L. libertus* 36. *ff. de bon. quæ libert.*

6 *Ex l. vlt. C. de iur delib.* Nam & heres cum beneficio inuentarii, vere est heres.

7 Hoc enim iure vtimur ex receptissimo illo Pragmaticorum errore, quem nos refutauimus in priore parte Hemichiliadis, *de error. pragm.*

8 *d. l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*

9 *L. Ne cum filiofamilias* 16. *ff. de furt.*

10 *L. vlt. C. de her. action.*

11 Quia iudicium nullum esse potest sine reo, non magis, quam sine actore, *cap forum, de verb. signif.*

12 *L. sicut* 4. C. *de repud. her.*

13 *L. cum hereditate* 55 *ff eod.*

DEFINITIO XVIII.

Non sufficit reum non negare, vt fateri videatur, nec ad sententiam procedi potest, nisi facta prius contestatione.

NOn potest procedi ad sententiam aduersus reum, ob id solum quod non negauerit intentionem actoris, quasi hoc ipso confessus videatur. Non enim vtique fatetur, qui nõ negat.[1] Quid ergo? Vrgendus est postulante actore, vt vel fateatur, vel neget, id est, vt litem contestetur.[2] Alioqui nulla erit sententia, ad quam ferendam iudex tam propere prosilierit nulla procedente contestatione.[3] Quãquam eo iure vtimur, vt ad eam infirmandam necessaria sit appellatio. *Ita Senatus* ex tempore, 4. Non. Iul. 1595.

1 Est enim medium aliquod inter hæc duo, fateri & non negare, scilicet nec fateri, nec negare.

2 Hæc enim est contestationis definitio, *l. vnic. C. de lit. contest. l. 2. C. de iureiur propt. calumn. dand. l. rem nouam* 14. *§ patroni, C. de iudic.*

3 *L. prolatam* 4. C. *de sent. & inter omn. iudic.* Est enim contestatio de substantialibus iudicii. Papiens. *in form. sent diffin. vers. visaque litis contestatione. n. 1.*

DEFINITIO XIX.

Qui condemnatus est tanquam heres non auditur si postea contrarium probare velit.

SI per errorem passus quis sit condemnari se tanquam heredem testamentarium eius, cuius bona ex vniuersali donatione, non ex testamento possidebat,[1] rei iudicatæ auctoritas facit, vt non sit audiendus, si postea velit probare se heredem non esse.[2] Qua ratione nec aduersario permittitur, vt perat exhibitionẽ testamenti, quã petere antea debuit.[3] Igitur supplicationis ciuilis auxilium aduersus Senatusconsultum hoc casu necessarium erit, perinde ac si pronunciatũ esset heredem eum esse.[4] Qualitas enim in præfatione sententiæ cuiuslibet adposita, sententiæ pars est.[5] *Ita Senatus* in causa Dn. de Bordeaux, & Dominæ de la Serrà, 13. Cal. Aug. 1595.

1 Cum tamen omnino sint distincta iura testamenti & donationis. Hereditas enim testamento tantum datur non etiam donatione, aut alio quolibet contractu, *l. hereditas 5. de pact. conuent. tam sup. dot. l. aris alieni* 15. C. *de donat.*

2 Non nisi quasi consenserit, cum nullus sit errantis consensus, *l. si per errorem* 15. *ff. de iurisdict. omn. iudic.* sed quia iudicatum est, Iudicium enim redditur etiam in inuitum, *l. inter stipulantem* 83. *§. 1. ff. de verb. oblig.*

3 Cum si quisquis se dicit heredem testamentarium cogatur edere testamentum, *l. 1. de bonor possess. secund. tabul.* Solent enim heredes habere penes se tabulas, *l. 1. ff. de edend.*

4 Licèt

4 Licet de eo nihil actum sit in verbis dispositiuis arresti.

5 Et quidem prima ac proinde maxima, *arg. l. Titia* 134. §. *idem respondit plerumque, ff. de verb obl.* iunct. *l. qui res* 98. §. *ream, vers. non est, ff. de solut.*

DEFINITIO XX.

Postquam iudicatum est, siue bene, siue male, siue ab ordinario iudice, siue à delegato, necessaria est appellatio quantumuis nulla esse sententia proponatur.

POst rem iudicatam, siue ab ordinario iudice, siue à delegato, licet perperam & contra solitum iudiciorum ordinē iudicatum sit, iterum iudicandi ius nullum supereſt.[1] Posteaquam moribus nostris obtinuit, non magis de nullitate, quā de iniquitate sententiæ, nisi per appellationis auxilium quęri posse?[2] contra quam iure nostro receptum & constitutum sit.[3] Nec distinguemus, an à Principe, an ab alio delegatus quis sit, aut an ad vnam duntaxat causam, an ad causarum vniuersitatem, vt loquuntur.[4] Idem namque iuris omni casu apud nos obtinet. *Sine die,*

1 *L. iudex posteaquam* 2 *ff. de re iud.* Eaque fuit iam olim sententia Bald. *in l. si vt proponis*, C. *quomodo & quand. iud.* Non quidem in iudice ordinario, sed in delegato quolibet. Quam refert licet improbet Boer. *quæst. 6. n. 1. 5. & 6.*

2 Styl. Senat. nostri,

3 Nam à sententia ipso iure nulla appellari, nec necesse est nec potest, *l. 1. & pass. qua sent. sin. app. rese.*

4 Quæ tamen distinctio ab interpretibus adhibetur, inspecta iuris communis ratione, Boer. *d. quæst. 6.*

DEFINITIO XXI.

De eo qui summotus alio non apparente eandem rem petit per nouam instantiam.

CVm quidam res & summas plures petiisset ab eo cui erat ipse vicissim obligatus, obtinuerat apud Senatum pro quibusdam, Sed ita vt certam pecuniæ quantitatem quam eum aduersario debere constabat. in suas adiudicationes imputare cogeretur, aliarum petitionem repulsam passus cum clausula, Alio non apparente, conquisitis postea & repertis probationibus eundem aduersarium in ius vocauerat nouo libello, nouaque instantia. Reus iterum conuentus cùm nullas haberet exceptiones postulabat, vt reuocarentur litigatores ad priorem instantiam quasi nondum finitam senatusconsulto, quod hac parte interlocutoriū fuerat verius quàm diffinitiuum: Simulq; petebat, vt in eam quantitatem quam debere se fatebatur imputarentur ea ipsa quæ in priores adiudicationes imputari Senatus iusserat. In quo numero hæc quoque quantitas haud dubiè fuisset, si eam debitam probare iam tum actor potuisset. Quid enim absurdius, quàm existimare meliorem debere actoris conditionem esse ob id, quod antea fuerit condemnatus[1] licet cum ea clausula, Alio non apparente? Aut quis credat non eandem imputandi necessitatem iniuncturum fuisse Senatū, si prioris iudicati tempore huius quoque quantitatis adiudicandæ causam habuisset?[2] Contra tamen visum est de omnibus quidem petitionibus in executione iudicati simul & semel cognoscendum esse, ne continentia causæ diuidatur,[3] quæ ante prius Senatusconsultum non fuerat diuisa.[4] Sed non ideo permittendum reo, vt in hanc quantitatem quam debitā esse, nunc primùm pronunciaretur imputaret ea quæ priore Satusconsulto in alias causas licet non minùs fauorabiles imputare iussus erat.[5] Id enim fieri nō poterat salua Senatusconsulti authoritate,[6] quam præcipuam semper esse oportet.[7] Nec quod eadem imputationis vtrobiq; imperandæ ratio esset ad rem facere visum est, cum fieri non posset, vt in causas diuersas eadem imputatio cederet.[8] Præsertim cùm etiam in summas nondum liquidas imputationem fieri Senatus præcepisset.[9] Plane quia poterat accidere, vt post liquidationes & imputationes omnes factas reum appareret esse creditorem, Placuit non nisi prouisionalem adiudicationem fieri debere illius quantitatis, quæ imputationem non admittebat,[10] & quæ tamen huiusmodi imputationem pati deberet, si rei iudicatæ authoritas non obstaret.[11] Ita vt melior hoc casu conditio sit actoris in ea summa, de qua repulsā ab initio passus est, quàm futura erat si obtinuisset.[12] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Def. 18. supr. de compensat.

1 Vt dixi *Defin. 1. 3. hoc tit.*

2 *L. 3. in princ. D. de vsur. l. euidenter* 16. *de except. rei iud.*

3 Vbi enim ratio diuersitatis nulla reddi potest ius idem constitui debet *l. 3. §. vnde etiam, de iniust. rupt. l. illud* 32. D. *ad leg. Aquil.*

4 *L. nulli* 10. *C. de iud.*

5 Cùm dici soleat vnamquamq; rem facile redire ad suam naturam *vulg. l. si vnus* 27. §. *pactus in fin. D. de pact.*

6 Imputatio enim vni summæ vel causæ destinata non potest alij summæ vel causæ obiici, vt neque compensatio *l. quod Labeo* 13. D. *de compens.*

7 Cùm senatusconsulta omnia sint stricti iuris *l. Imperator* 8. D. *de postul.*

8 Propter rerum iudicatarum authoritatem *l. seruo* 65. §. *cùm prator ad* SC. *Trebell.*

9 *d. l. quod Labeo.*

10 In eo namque differt imputatio à compensatione quæ fieri nequit nisi de liquido ad liquidum *l. vlt. C. de compens.*

11 *L. 1. D. si cui plusquam per leg falcid.*

12 Vt ita neutra pars lædatur *l. ex his* 8. D. *quæ in fraud. cred.*

13 Quia si obtinuisset, imputationem quoque in ea summa perinde ac in cæteris passus fuisset ex identitate rationis, *d. l. 3. §. vnde etiam, de iniust. rupt.*

TIT. XX.

DE EXECVT. REI IVD.

DEFINITIO I.

Iudex requisitus an possit cognoscere de æquitate, aut nullitate sententiæ?

SEntentiam ab alio dictam exequi si rogetur,[1] potest quisquis ei præest territorio, vbi sita sunt bona, in quorum possessionē ex iudicato mitti victor postulat.[2] Nec magis de sententiæ iure quæri licebit apud nouum iudicem, quam si ille ipse, qui sententiam dixit; executoris partibus fungeretur:[3] ne alioqui rerum iudicatarum auctoritas, quę apud iudices omnes præcipua semper esse debet, captata discordiæ materia, mutuaque contentione labefactetur. Sed si perperā & à non cōpetēti iudice, aut cōtra absentē non peracto edictorū ordine pronunciatū appareat,[5] vel in prōptu sit solutū fortasse aut remissū debitū, quod petebatur,[6] non patietur qui rogatus est iniuria adfici eum, cui propriæ iurisdictionis tuendæ gratia succurrere potius ex officio debeat,[7] Sin altiorem causæ cognitionem defensionis æquitas desiderare videbitur, ad eum sane qui sententiam tulerit, referri res debebit, vt de litigatorum iure, de quo nondum cognouerat, ex ratione pronunciet. Interea tamen exequendæ sententiæ facultas victori, si vrgeat, omnino denegabitur.[8] *Ita Senatus* in causa N. Guillielmi de Cadaigne Seneſcalli Lugdunensis, & Dominæ de la Cuille refert. D. Imperatore, 31. Cal. Febr. 1588.

1 Est enim hoc casu necessarius vsus literarum vt vocant rogatoriarum & requisitoriarum, de quibus *in l. à Diuo Pio* 15. §. *sententiam*, D. *de re iud.* quia extra territorium ius dicenti impune non paretur, *l. vlt. ff. de iurisd. cum ibi not.*

2 *L. cum vnus* 12. §. *penult. ff. de reb. auct. iud. possid.*

3 Guid. Pap. *quæst.* 13. 419 & 574. *l. si prator* 75. vbi Bart. & alii, *ff. de iudic.* Obserua tamen, fieri executionem debere iuxta stylum curiæ iudicis requisiti, non requirentis. Idem Guid. Pap. *quæst.* 13. licet ipse hoc referat ad stylum Curiæ Parlamenti Delphinalis potius, quam ad iuris rationem. Ex not. *in l. 2. C. de emancip. liber.*

4 *L. seruo* 65. *cum prator*, D. *ad Senatusconsult. Trebell. d.* § *sententiam.*

5 Quibus casibus certum est, sententiam ipso iure nullam esse *l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic. l. de qua re* 74. §. *vlt. ff. de iudic.* Sunt tamen qui putent nec de nullitate sententiæ posse cognoscere iudicem requisitum. Ferra. *in form. execut. sentent. n.* 14. vbi citat *cap. pastoralis*, §. *quia vero, de offic. deleg. & l. 1. Cod. de indict. viduit. tollend.* DD. *in l. etsi non cognitio*, C. *si cognitio*, C *si contr. ius vel vtil. public.*

6 Quo casu in dolo est & improbus, qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iud. l. bona fides* 17. *de reg. iur.*

7 Nunquam enim malitiis indulgendum est, *l. in fundo* 38. D. *de*

Source : BIU Cujas

re i vindic. l. nec doloso, l. procurator 11. *in fin.* D. *de doli mali except. l. Diuus Hadrianus* 33. D. *de re iud.* qui tamen locus probat, etiam hoc casu necessariam esse restitutionem. Sed id intelligendum est, si apud eundem iudicem executio sententiæ petatur.

8 Ex *not. in d. l. si prator.* [Simile est, quod nostris placet post Bart. *ad l. cùm ab initio, in fin.* D. *testam quem. aper.* Si iudex aliquis requisitus sit ad recognoscenda signa & subscriptiones testium adhibitorum in solenni testamento, puta quod ex testibus quidam habitent in alia prouincia (nec enim cogendi sunt in aliam prouinciam venire cum suo incommodo *d. l. cum ab initio & seqq.*) non posse illum aperire testamentum, sed debere eam rem remittere ad requirentem iudicem causæ principalis qui aperiat, & cognoscat de viribus testamenti. Maximè si supersit, vel vnum signaculum recognoscendum in territorio iudicis requirentis. Quo etiam nomine ad eum remissio facienda est. Nam quod dicitur posse testamentum resignari & recitari, vbi maior pars signatorum fuerit inuenta *l. sed si maior.* 6. *eod.* tunc verum est cùm reperitur ea maior pars in prouincia iudicis habentis iurisdictionem ad aperiendum testamentũ *Ita Senatus in relat. libell.* pro D. du Cheney, contra D. de Rossillon 6. Non. Maij 1612. Iunge *Defin.* 1. *supra. quemad. test aper.*]

DEFINITIO II.

De permittenda sententiæ extra territorium redditæ executione, & quid antehac in Gaiorum & Sebusianorum prouinciis obseruari soleret.

EXtra Senatus nostri territorium redditæ sententiæ executionem maiores quoque prouinciarum iudices concedere, quanuis rogati,[1] prohibentur: Dignam enim rem Senatus putauit, quam cognitioni suæ reseruare,[2] ne magistratus inferioris facilius circumuenta religio iniuriæ ac querelæ materiam daret, si aut iniqua concessione priuati nostratis vtilitas adeoque Principis nostri dignitas læderetur,[3] aut extranei magistratus auctoritas cum supplicatione coniuncta temere neglecta videretur,[4] soli Gaiorum iuridico ex priuilegio concessum erat, vt de huiusmodi supplicationis æquitate possit ipse cognoscere, nec cogatur ad Senatum referre.[5] Quod ad Sebusianorum quoque iudicem, quo tempore Sereniſſimi Ducis & Senatus nostri ditioni & iurisdictioni subiecti erant, manifesta æquitatis ratione porrigendum videbatur, ne si Lugdunenses, Matisconenses, cæterique viciniores Galliarum magistratus, qui Parisiensem Curiam pro suprema venerantur, par parti referre vellent,[6] nostros in eã necessitatem coniicerent, vt Lutetiam vsq; proficiscendum haberent ad exequendi licentiam, ab ampliſſimo ordine impetrandam. Illis tamen hactenus duntaxat Senatus noster indulgebat, vt si literas, quas vocant rogatorias à Parisiensi Curia proferrent, quibus generaliter, vt fieri solet, magistratus omnes ad quos pertinebit rogati proponerentur,[7] nec aliud quicquam obstaret, non denegaret audito eo, cuius interesset,[8] petitam exequendi facultatem, quam alioqui non, nisi nominatim vt par est rogatus permittere solet:[9] sed ita vt executio per apparitores nostros Oomino fieret,[10] nec vllo casu eum, qui ex nostris sit, aut qui pro bonis in prouincia nostra sitis conuenitur, ad litem extra prouinciæ fines suscipiendam compelli pateretur.[11] *Sine die.*

1 Necessariam enim esse hoc casu rogationem iam diximus *Defin. praced.*

2 Tanquam qui sit supremus in tota prouincia magistratus, *arg. l. à Diuo Pio* 15. *§. sententiam*, D. *de re iud.*

3 Lædi enim videretur, si non esset specialiter rogatus Senatus, qui Principis vice fungitur. Itemque si de executione tractaretur eius sententiæ, quæ fortassis læderet Principis dignitatem vel vtilitatem.

4 Quod ne fiat interest reipublicæ, vt dixi *Defin praced. n.* 4.

5 Idque ex compacto inito cum Geneuatibus & Bernensibus, quibus finitima hæc Gaiorum prouincia est.

6 Quod vtique pro suo iure facere possent, nec iniuste, *l. 1. & tot. tit.* D. *quod quisque iur.*

7 Nec enim Curia Parisiensis solet magistratum quemquam rogare speciaiiter.

8 Nec enim quicquam inaudito eo constituendum est, *l. nam ita* 39. D. *de adopt. l. de vnoquoque* 47. D. *de re iud.*

9 Quasi qui negligi videatur, si non specialiter rogetur, *argum. l. item apud Labeonem* 15. *§. hoc edictum, de iniur.* [Excipe tamen casum in quo sufficit rogatum esse Senatum verbis generalibus, nempe si ab extraneo magistratu concessæ sint literæ, de prehendendo contumace, qui vbi sit & in quam prouinciam fugerit, nesciatur. Nihil enim hoc casu imputari potest magistratui qui specialiter non rogauit. *Ita Senatus* noster sæpius.]

10 Vt scilicet appareat ex auctoritate ac imperio Senatus rem agi.

11 Quod Pragmatici nostri dicunt, *sans distraction.* Nec enim nisi cum hac adiectione procurator, generalis consentire solet executioni literarum ab extraneo magistratu, quisquis ille sit, concessarum.

DEFINITIO III.

Error expressus in die sententiæ executioni mandatæ non viciat executionem si modo constet, de qua sententia actum sit.

NOn eo minus valet iudicati executio, quod per errorẽ alius sententiæ dies expressus est, quam qui exprimi debuit, si modo ex litigatorum personis & petitæ rei demonstratione constet de qua sententia victor senserit.[1] Veritas enim rerum erroribus gestorum non vitiatur.[2] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouemb. 1588. in publico auditorio.

1 Sufficit enim vt constet de corpore, *l. quoties* 9. D. *de heredit. instit. l. si librarius* 92. *cum ibi not. de regul. iur. l. errore* 7. C. *de testam.*

2 *L. illicitas* 6 *§. veritas*, D. *de offic. præsid.*

DEFINITIO IV.

Vna executio non impedit aliam, quamdiu non est satisfactum creditori, annotationis tamen potestas extinguitur, si rei persona capta sit.

VNa executio non impedit aliam, si ex priore non sit satisfactum creditori,[1] cui nimirum permittendum est, vt quibus potest modis, dummodo licitis & honestis ad suum commodum perueniat.[2] Itaque cum debitor quidam, cuius bona ex iudicato pignori capta fuerant, iussu iudicis[3] prehensus esset, detrususque in carceres, & à posteriori executione tanquam iniurioſa prouocasset, placuit non satis iustam eum appellandi causam habere, ac ni solueret, vtiusque executionis damnum pati debere.[4] Plane si bonorũ annotatio aduersus reum criminis contumacem solito iudiciorum ordine facta sit,[5] iisque postea sui copiam faciat, paratusque sit se defendere, placet annotationis potestatem extingui, omniaque bona ei restitui, cuius persona capta sit,[6] cum sola ipsius contumacia & absentia causam dedisset annotationi. *Ita Senatus* in causa N. Depinard, contra Claudium Theuenin, 14. Calen. Decembr. 1588.

1 Ita tamen, vt creditor protestetur nolle se ex omnibus executionibus nisi semel suum consequi, *l. 1. §. quia autem*, D. *quod legat. l. si. in l. nulli, n.* 8. C. *de iud.*

2 *L. creditoris* 8. D. *de distract. pignor. l. est in arbitrio* 14. C. *de oblig. & act.*

3 Alioqui non posset executio fieri in personam debitoris, vt diximus, *seq. Defin.*

4 Sibi enim debet imputare cur non soluat quod debet, cum vnica solutione possit se ab vtriusque executionis incommodo liberare, *l. in numerationibus* 44. D. *de solut. & liber.*

5 *Ex tit. de requir. vel absent. damnand.*

6 *L. vlt* D. *ill. tit.*

7 *L. 1. eod.* Vt scilicet cessante causa cesset effectus, *cap. cum cessante Extr. de appellat.*

DEFINITIO V.

Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quousque in iudicati executione capiantur, iudice ita mandante generalibus verbis. Vt vero etiam persona capi possit, speciali iussu opus est.

QVæ ex iudicato nascitur actio in personam est,[1] nec taciti pignoris habet priuilegium.[2] Itaque non aliter condemnati bona pignori capi poterunt, quam si condemnato intra statutum tempus non satisfaciente hoc ipsum iudex statuat,[3] Statuisse tamen intelligitur non si solũ pronũciauerit deberi, quod est consequens debitorẽ condemnauerit ad solutionẽ,[4] sed & si iusserit vt quibuscunque licitis modis & rationibus debitor ad solutionem vrgeretur. Licita enim solitaque illa exequẽdi ratio est, vt condẽnati bona etiã quæ ante obligata non fuerint pignori capiantur,[5] adeoque non seruato illo iuris ordine vt à mobilibus incipi oporteat.[6]

Est

Est namque in victoris arbitrio, qua in re pignus sibi velit acquirere,[7] quamuis propria auctoritate nihil ille sibi vindicare debeat, sed per apparitorem omnia facere iudicis mandata exequentem.[8] An ergo illud etiam petere ab apparitore poterit, vt condemnati persona in carceres detrudatur? Minime vero, nisi ex eo contractu secuta sit condemnatio, quo nō tantum bona sua sed seipsum quoque debitor pignori obligauerat,[9] aut nisi iudex iusta aliqua de causa idipsum permiserit.[10] Alioqui iniurioſa est executio, & à qua iuste prouocari potest.[11] *Ita Senatus* pro Iacobo Butauand cōtra D. de la Serrà, 5. Nō. Aug. 1591. Iunge SC. 15. inf. & SC. 9. inf. de pignor.

1 L. *actori* 8. C. *de reb. cred. & iureiur.*

2 Quod non nisi quibusdam causis conceditur, *l.* 1. *& tot. tit. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. centr.* D. & C.

3 Aut à iure quod est quadrimestre, *l.* 2. *& vlt. C. de vsur, rei iudic.* aut à iudice, quod est arbitrarium hodie.

4 Quoniam qui vult antecedens vult etiam necessarium consequens, *vulg. iurib. l. à Diuo Pio* 15. D. *de re iud.* [Obserua autem cùm tempus condemnato datur ad soluendum vsuras non eo minùs currere quæ ante sententiam currebant *l.* 1. 3. *in princip.* D. *de vsur.* sed tamen non debere victorem etiam qui ex alia sit prouincia, sumptibus victi exhiberi, ne iuris beneficium ei cedat in dispendium. Planè potest comminatio fieri cōdemnato, vt ni intra præstitutum tempus soluat, liceat victori ex aliena venire prouincia tamdiu sumptibus victi in vrbe permansurus, quamdiu non satisfecerit iudicato. *Ita Senatus* in causa Dominæ de Trauail, 13. Maij 1614.]

5 Cum pignus ipsum iudiciale per capionem constituatur, *d. l. à Diuo Pio, l.* 1. *& tot. tit. C. si in caus iudicat. pign. capt. sit.*

6 Qui iuris ordo præscriptus est, *in d. l. à Diuo Pio §. in venditione.*

7 *Creditoris* 8. *de distr. pignor.*

8 Ne alioqui sibi ipsi ius dicere videatur, *l. miles,* 6 *§. qui iudicati,* D. *de re iud. l.* 1. D. *quod legat. d. l. à Diuo Pio, l. non est singulis,* 186. *de reg. iur.*

9 Etsi enim nouatio fit ex iudicato, *l. vlt.* C. *de vsur. rei iud.* nunquā tamen ea nouatio facit deteriorem victoris conditionem, *l. aliam,* 29. D. *de nouat. l. euidenter.* 16. D. *de except. rei iud. l. non solet,* 86. *de reg. iur.*

10 Iussus enim iudicis pro iure est, *l. non videntur,* 76. *§.* 1. *eod. tit.* Non deberet autem iudex hoc permittere, nisi in subsidium, si aliunde & ex bonis satisfieri victori non posset, vt tractant nostri *ad l. nemo potest,* 55 *de legat.* 1. Alio tamen iure vtimur propter calumnias & tergiuersationes, quibus passim vtuntur debitores ad impediendas executiones, quæ fiunt super bonis. Vide Papiens. *in form. execut sentent. diffin. n.* 11. *& seqq.*

11 Cum neque possit fieri ex iuris ratione, vt quis expressa conuentione corpus suum pignori obliget, cum nemo sit dominus membrorum suorum, *l. liber homo,* 13. D. *ad leg. Aquil.* nemo autem possit pignus constituere, nisi qui dominus sit rei, quam vult obligare, *l. & qua nondum.* 15. *§. quod dicitur,* D. *de pignor. l.* 1. *& tot. tit.* C. *si alien. res pign. dat. sit.* Vide DD. *ad. l. ob. as.* C. *de oblig. & action.*

DEFINITIO VI.

Quod in excutione iudicati per condemnatum ante omnia fieri debuit, si per eius tergiuersationem factum non sit, an & quatenus pro facto haberi debeat?

QVi iudicati executionem prius petere non potest, quā aliquid factum sit quod aduersarij sumptibus & diligentia expediri oporteat, post moram in eo faciendo contractam ab aduersario paratam habet actionem, ac si iam factum esset, quod per condemnatum stat ne factum sit.[1] Hac enim ratione frustrantium tergiuersationem coerceri merito placuit.[4] Nec quicquam in eo fit contra rei iudicatæ auctoritatem: cum euidenter iniquissimum sit prodesse rem iudicatam ei, qui ex parte sua nolit satisfacere iudicato,[3] æquumque sit ex contrario conditionem pro impleta haberi, quæ per frustratorem impleri debuit.[4] Sane si quod aduersarius facere debuit versetur circa rem, cuius debitor sit is, qui iudicati executionem postulat, vt puta si liquidandum fuit, quid & quantum esset in augmento monetæ per victorem restituendæ, aut in detractionibus faciendis ex fideicommisso, quod victori adiudicatum sit, non vsque adeo proderit victori mora condemnati, vt pro debitore non habeatur qui vere debitor manet.[5] Quid ergo? Liberabitur victor satisdando eius rei nomine, quam, si mora nulla per aduersarium facta esset, soluere ante omnia debuisset.[6] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre & Dn. Margaretæ de la Chambre eius amitæ, 9. Calend. Decembr. 1588 Iunge Defin. 12. infr.

1 *Ex reg. l. in omnibus causis,* 39. *l. in iure ciuili,* 161. *de reg. iur. l. iure ciuili,* 24. *de condit. & demonstr.*

2 Ne alioqui sit in potestate condemnati facere vt numquam conueniri possit, *l.* 2 *Scaeuola. de eo, quod cert. loc. l. solemus.* 6. D. *de re iud. l. inter stipulantem,* 83. *§.* 1. *de verb. obl.*

3 *L. si iudex circumuento,* 43. D. *de minor.* Iunct. *l. Iulianus.* 13. *§ offerri.* D. *de action. empt.*

4 *d. l. iure ciuili,* 24. *de condict. & demonst. l. in iure ciuili,* 161. *de reg. iur. l. in executione* 85. *§. vlt. de verb. obl.*

5 Nemo enim ob solam aduersarij moram desiuit esse debitor, quā. diu non intercidit quod debetur, *l. si ex legati.* 23. D *de verb. obl.* pecunia autem in genere debita non potest perire, *l. incendium,* 11. C. *si cert. pet.*

6 Vt ita satisdatio sit quodammodo vice solutionis & finis actionis, quod vtique regulariter non ita est, *l. quod si non soluere,* 10. D. *de pignor. act. l. item liberatur,* 6. *§.* 1. D. *quib. mod. pign. vel hipoth. sol. tut.* Iunge *l. statuliber. rationem,* 5 *§.* 1. D. *de statulib.*

DEFINITIO VII.

Iudicati executio potest fieri etiam contra singularem successorem, qui successerit in ius condemnati, adeoque in eum qui emit lite pendente.

ALienata re, cuius nomine ad certam præstationem annuam venditor fuerat condemnatus, iudicati executio fieri potest etiam contra emptorem aliumve singularem quemliber possessorem.[1] Quidni vero? Cum & si ante rem iudicatam liteque adhuc pendente facta esset alienatio,[2] non ideo minus iudicati executionem pari cogeretur is, qui lite pendente emisset.[3] Quare non est quod quis hic obiiciat personalem obligationem, qualis illa est, quæ ex iudicato nascitur,[4] in singularem successorem transire non solere.[5] Id enim tum obtinet cum in personam purè actum est, non item cum eius rei nomine quæ iudicati exequendi tempore alienata reperitur:[6] ne alioqui eueniat vt victoris durior conditio fiat per factam se inscio alienationem.[7] *Ita Senatus* pro D. Episcopo Matisconensi, contra Dn. d'Vrfé, Marchionem de Pauge, in secreto auditorio, 9. Cal. Decembr. 1588.

1 Boer. *qu.* 182. *num.* 48. *& seqq.* Ias. *in l. quadam,* 9. *§ nihil interest vers. quarto pondera* D. *de edend.* Text. est *in l. si à te,* 9. *§. vlt. d. exceptio,* 28. *cum l. seq. §. vlt* D. *de except. rei iud.*

2 Siue per litem facta esset res litigiosa siue non, *vt not. in Auth. litigiosa,* C. *de litigios.*

3 L. 1. *&* 2. C. *eod tit. De litigios.*

4 Vt dixi Defin. 5 *supr. ex l. actori,* 8. C. *de reb. cred.*

5 L *vlt. §.* D. *de contr empt. l.* 1. *§ si heres* D. *ad* SC. *Treb.*

6 Cum non possit alienatio fieri, nisi cum sua causa, *l. alienatio,* 67. *de contr. empt.*

7 Quod permitti nunquam debet, *l.* 1. D. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alter.* 74. *de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Pro iniurioſa executione non tantum is, qui eam fieri curauit, condemnatus est, sed etiam ipse executor, si sit in dolo.

SI apparitor ad exequendum datus perperam exequatur, eoque nomine is, qui iudicatum fieri postulat, condemnandus sit in id omne quod interest debitoris,[1] non ideo liberatur apparitor, quin mulctam pendere debeat, non tantum fisco,[2] sed etiam ei, qui iniurioſam executionem passus est, si modo quod in officio deliquit tale sit, vt non culpam duntaxat sed etiam dolum præseferat.[3] Neque enim delicti pœna commune quicquam habet cum rei persecutione.[4] *Ita Senatus* contra Clementem Augusard, 6. Id. Decembr. 1588. Iunge Defin. 4. infr. De iniur.

1 Quia scilicet factum executoris est factum partis, *l. si ob causam,* 13 *C. de euict. l.* 1 *&* 2. C. *si in caus. iud. pign. capt. sit.*

2 Interest enim publici vindicari crimina omnia. Sed ea præsertim quæ sub prætextu officii publici fiunt, *l. prohibitum, vbi not.* C. *de iur. fisc. l. Diuus,* 6. *§. vltim. de custod. & exhib. eor.*

3 Nam nec magistratibus ipsis licet aliquid iniurioſe facere, *leg. nec magistratibus.* 31. D. *de iniur.*

4 L. *Papinianus,* 10. D. *de minor. l. si pro fure,* 7. *§.* 1. D. *de condict. furt.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IX.

Executor merus nullam habet causæ agnitionem, in Senatore secus est, & quid si is, qui ex instrumento authentico & guarentigiato conuenitur, proferat apocham fide publica subnixam, ad probandam solutionem?

MErus executor nullas omnino admittere potest exceptiones:[1] nec si iam factæ solutionis instrumentum publicum & authenticum proferat is, qui fuit condemnatus:[2] tametsi verum sit, etiam in executione iudicati solutionem obiici posse, vt & cæteras exceptiones quæ non impugnant iudicatum.[3] Nam apud iudicem opponi eiusmodi exceptiones debent, non apud executorem, qui causæ cognitionem nullam habet.[4] Ergo si iudex ipse sententiam suam exequatur, aut alius à iudice datus executor, quem mixtum vocant, quales sunt Senatores, quibus Senatusconsultorum executio à Senatu mandatur, aliud erit,[5] hactenusque admittendæ erunt exceptiones istæ, de quibus in promptu appareat, non vt super iis ex tempore pronuncietur, sed vt tantisper iudicati executio differatur.[7] At si præcisa executio facienda sit ex eo diplomate, quod de debito appellamus, neque executor, neque executio, neque iudex quisquam remorari eam potest prætextu instrumenti cuiuslibet, quantumuis publici & authentici,[8] siue ex eo instrumento solutum debitum, siue in longiorem diem prorogatam solutionem fuisse probetur.[9] Nihil enim inaudita parte constituendum est,[10] satisque debitori in eo cautum est, quod si indebite quid exactum erit, condemnabitur postmodum creditor in id omne, quod intercerit debitoris.[11] Atqui inquies, diploma illud inaudita parte conceditur. Fateor, quoniam instrumentum publicum & vt vocant guarentigiatum, habet ex se vim sententiæ & condemnationis.[12] Sed & Principis potestas, & auctoritas in eo versatur, sibique imputare debitor debet, cur non ipsi instrumento debiti inseri curauerit scripturam solutionis aut datæ prorogationis.[13] Sane si præscripta illa executio fiat mandante iudice, potest enim iudex, cui apocha solemni instrumento conscripta exhibetur, iubere vocari ad se creditorem, atque interim inhibere executionem, licet creditori satisdationis onus, vt fieri solet, iniunctum proponatur, ne debitori fiat iniuria, si ab eo interim bis idem exigatur. Plane satisdare ipse debet de soluendo, si forte adhuc debere eum tandem apparebit, 17. Cal. Ianuar. 1589.

2 Quia nullam habet causæ cognitionem, vt sequitur in *Desin.* Guid. Pap. *q.* 70. *l. si vt proponis, 6. C. hoc tit.*

2 Per quod instrumentum probatur solutio, *l. pecuniæ solutæ*, 14. C. *de solut.*

3 *L. cum militi*, 16. §. 1. D. *de compens. l. sunt qui*, 16 *& seqq.* D. *de re iud.*

4 Omnes enim exceptiones, cum dentur ex æquitate, sunt examinandæ causa cognita, *l. militis*, 36. §. *veteranus, D. de testam. milit. l. qui liberis*, 11. §. *vlt. de bonor. poss. secund. tab.*

5 Guid. Pap. *d. q.* 70.

6 Nam st. altiorem requirant indaginem, aliud est, *l. ille à quo*, 13. § 1. *ad* SC. Trebell. *l.* 3. *in princ. vt in poss. leg.*

7 Melius enim est intacta cuiusque iura seruari, quam post vulneratam causam remedium quæri, *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

8 Nec enim beneficii principalis auctoritas hoc patitur.

9 Quo posteriore casu perinde inhibenda est executio, ac si solutio facta esset, *l.* 4. §. *vltim. l. qui in futurum*, 57. D. *de pact.*

10 *L. de vnoquoque*, 47. *de re iudic.*

11 Hæc tamen ratio sola non sufficeret, *l.* 3. D. *de compens. nemo ideo*, 171. *de reg. iur.*

12 Eo scilicet iure, quo vtimur, non ex ratione iuris communis, *l.* 1. *vbi not. C. hoc tit.*

13 Quo casu eadem charta probaret & contractum debitum & solutum

DEFINITIO X.

Non potest fieri executio sententiæ quamdiu non constat, quid veniat in condemnationem.

SEntentiæ, quæ transit in rem iudicatam, nulla fieri potest executio, quousque pronunciatum sit, quid & quantum veniat in condemnationem, si forte per sententiam priorem id perfici nondum potuit, aut cum posset, expressum tamen non fuit.[1] Fieri enim potest, vt hereditatem Titij tuam esse appareat, necdum tamen constet quidnam sit in hereditate: Quo casu nemo dixerit ob id solum, quod pronunciatum sit, hereditatem tuam esse permitti debere tibi, vt ex causa iudicati, vel hanc rem vel illam vindices, priusquam compertum sit esse hereditariam.[3] Idem est, si quid aliud sit quod impediat, ne certa vlla executio fieri adhuc possit.[5] Itaque si eiusmodi sententiæ exequendæ facultatem præmature petitam iudex victori denegarit, placet nullam ab ea denegatione appellandi causam habere eum, qui repulsam passus est:[4] multo minus vero audiendum, si tanquam à denegata iustitia velit appellare.[5] Aliud erit si in pignoris possessionem mitti quis iussus sit pro debito, de cuius tota quantitate non appareat. Sufficiet enim constare aliquid, vel minimum deberi, cum pignoris ius indiuiduum esse non ambigatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Febr. 1589:

1 Potest enim sententia quidem ipsa esse incerta, sed non executio sententiæ, *l.* 1. 2. *& 3. cum ibi not. C. de sent. quæ sine cert. quant. profert.*

2 Nihil siquidem verat vtrumque verum esse, scilicet hereditatem ad te pertinere & tamen rem illam, de qua quæritur, non esse hereditariam. Nec probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *vulg. l. neque naturales, C. de probat. l. non hoc* 4. C. *vnde legit. l. inquisitio* 18. C. *de solut.*

3 Executionis enim actus semper vnicus & indiuiduus est, ideoque nec posset pro parte valere executio, & pro parte non valere, quod in sententia non semper idem est, *l. etiam* 26. §. 1. *D. de minor.* licet videatur obstare *l. in hoc iudicio* 27. D. *famil. ercisc.* Vide quæ scripsi in Rationalibus, *ad d. l. etiam.*

4 Esset enim hoc incipere ab executione, quod ferendum non est, *l.* 1. C. *hoc tit.*

5 Non enim iustitiam denegare videri potest, qui petitam rem iniustam iuste denegat.

6 *L. rem hereditariam* 65. D. *de euict. l. in executione* 85. § *pen. D. de verb. obl. l. quamdiu* 6. C. *de distr. pignor. l.* 2. C. *debit. vendit. pignor. imped. non post.*

DEFINITIO XI.

Non facile danda est actio victori contra executionem iudicati, quamuis emptores, qui præsenti pecunia emere debuerant, facti sint non soluendo.

SI in executione iudicati iudex bona hereditaria distrahi iusserit, vt ex pretio satisfieret ex ordine creditoribus, in eamque rem pretia, quæ ex venditionibus redigerentur, deponi præceperit, vt moris est; penes magistratum municipalem,[1] per quem postmodum distributio, solutioque fieret, iuxta eam formam, quæ per sententiam præscripta esset, Magistratus vero postulante herede, qui beneficium legis & inuentarij implorauerat, eodemque creditore, curauerit, vt bona sub hasta venderentur, nec tamen, vt fieri oportuit præsenti pecunia:[2] Placuit nullam aduersus ipsum actionem eo nomine competere,[3] licet emptores facti sint, aut iamtum fuerint non soluendo, propterea quod multo æquius sit imputari heredi, cur venditionibus non interfuerit, impediturus ne quisquam ad emptionem admitteretur, nisi qui vel soluendo esset, vel præsentem pecuniam numeraret, quam executori damnosum esse officium suum,[4] præsertim cum neque actionem vllam de pretio contra emptores habere potuerit, quam heres ipse paratam semper habuit.[5] Neque enim qui solutionem accipere iussus est, exigere quoque iussus videtur.[6] Plane si ex posterioribus creditoribus quidam emerint, & pretium, quod ex præcepto iudicis executori soluendum erat, vt postea creditoribus ex ordine distribueretur, soluerint aliis creditoribus, licet hęrede ipso anterioribus, verius est, non esse illos liberatos, quo minus postulante hærede, aliove quolibet creditore, cuius interfit, cogantur iterum executori soluere,[7] quoniam sententia, vt dici solet, stricti iuris est, cui proinde omnimodo & in forma, quod aiunt, specifica satisfieri oportet:[8] Maxime cum & heredis & alterius cuiuslibet creditoris permultum interfit, ne pro consequendo debito in varias litigatorum personas distinguatur,[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Annemondo de Costa, contra Ioannam Gentil, Mense Ianuar. 1589. & pro dicta Ioanna, contra Baltazardum Gentil, 8. Id. Mart. 1589.

1 Castellanum & Curialem hodie vulgo vocant.

Source : BIU Cujas

2 Debet enim pignorum venditio, quæ fit in executionem iudicati, fieri præsenti pecunia, *l. à Diuo Pio* 15. *§ sed si emptor*, D. *de re iud.*

3 *d. §. si emptor, vers. maxime cum nec habeat*, licet eum locum aliter intelligat Bartolus, & male, vt scripsi in libris coniecturarum.

4 *L. videlicet* 29. D. *ex quib. caus. maior. l. sed si quis ex signatoribus* 7. D. *de testam. quem aper.*

5 Non enim potest imputari ei, qui agere non potuit, cur non egerit, quamuis debitor interim factus sit non soluendo, *leg. si quid possessor* 31. *§. pen.* D. *de petit. her.*

6 Cum multo sit facilius habere ius accipiendæ solutionis, quam exigendæ, *l. sui recte* 10 *l. si debitorem* 21. *l. non ideo* 25. D. *de nouat. l. quod stipulatus* 19. D. *de solut.*

7 Sibi enim debet imputare, qui malè soluit, & contra formam à iudice præscriptam.

8 *L.* 1. *C. si plur. vna sentent. condemn. sint.*

9 *L. & ancillarum* 25. *§. vlt.* D. *de pecul.*

DEFINITIO XII

Impensarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio in executione iudicati, quamuis nihil de eo in sententia dictum sit.

BOnæ fidei possessore, qui multas in fundum alienum impensas vtiles fecerat ad fundi restitutionem condemnato, si de impensarum iure nihil pronunciatum fuit, [1] habenda erit earum ratio in executione iudicati, vt eo nomine possessor habeat retentionem; [2] si non stet per eum, quo minus statim æstimentur & soluantur. Nam si quid ab eo fiat frustrandæ executionis gratia, victorem interea in fundi possessionem mitti oportebat; [3] prius tamen præstita satisdatione de soluendo, quanti eas impensas esse ex postfacto apparebit. [4] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel aduocati, & heredum Petri Bonaud procuratoris, 9. Calen. Aug. 1591. Iunge Defin. 6. supr.

1 Aliud enim erit, si de iis, siue iuste siue iniuste pronunciatum sit, quia tunc omnimodo standum est rei iudicatæ, *l. si autem* 8. *§. si quocunque modo*, D. *de de neg. gest. l. quod in diem* 7. *§.* 1. D. *de compens.*

2 *L. Sumptus* 48. *l. emptor* 65. D. *de rei vindic.* Ne scilicet petitor ex aliena iactura locupletaretur, *l. plane* 38. D. *de petit. her. l. heres* 21. D. *ad* SC. *Trebell.*

3 Ne alioqui sit in potestate condemnati, vt impediat executionem rei iudicatæ per suam frustrationem; *arg. l. solemus* 61. D. *de iud.* Nemini enim debet frustratio sua prodesse, *l. hominem* 37. D. *mandat.*

4 Remedium enim satisdationis præsentissimum & optimum est pro debitis non liquidis, *l. statuliber rationem* 5 D. *de statulib.*

DEFINITIO XIII.

Executio, à qua prouocatum est, non priuat possessorem sua possessione.

IS, aduersus quem in executione iudicati capta sunt pignora, [1] si ab executore appellauerat, potest pendente causa appellationis pignorum possessionem retinere, eaque sibi habere, nec idcirco quicquam facere videbitur in præiudicium executionis. [2] Appellatio enim sicut extinguit iudicatum, ita executionis vim & potestatem: [3] Satisque victori esse debet, quod appellatione iniusta quandocunque pronunciata, cogetur appellans in eum ipsum statum rem restituere, in quo erat tempore interpositæ appellationis, vt executio peragi possit. [4] *Ita Senatus* in causa Dn. Senatoris de la Roche, nunc in suprema Rationalium Curia Primarij Præsidis meritissimi, & N. Ioannis Bay, 6. Id. Maij, 1591.

1 Qui solemnis mos est exequendi iudicati, *l. 2 l. vltim. & pass. C. hoc tit.*

2 Quamuis enim ab executore non possit appellari, nisi cum excessit fines mandati, *l. 5. C. quor. appell. non recipi.* 4. D. *de appell.* non tamen executoris ea cognitio est, sed superioris, ex cuius auctoritate sit executio, *l.* 1. D. *quis & à quo appell.*

3 *L. furti* 6. *§.* 1. D. *de his qui not. infam. l.* 1. *§. vltim.* D. *ad* SC. *Turpill.*

4 Nec enim appellatio iniusta damnum vllum aduersario afferre debet, *l. tutor* 41. D. *de vsur. l. negotiorum* 24. D. *de appellat. l. vlt.* D. *de re iudic. l. si longis* 7. C. *hoc tit.* [Diuersum est, si condemnatus interceſſerit ad executionem impediendam. Nec enim eius intercessio admittenda est. Ideoque si non obstante executione manserit in possessione, videbitur attentasse, & redintegranda erit victori sua possessio cum fructuum omnium restitutione. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Comite Pontisual. Iium, contra N. Claudium Riuoire, anno 1604 Iunge *Defin.* 35. *infr.*]

DEFINITIO XIV.

Excommunicationis sententia secum trahit executionem, siue iusta sit, siue iniusta.

SEntentia excommunicationis trahit secum suam executionem, etiamsi ab ea prouocatum sit, [1] adeo vt nec alia opus sit executione. [2] Indeque est, quod dici solet, excommunicationis sententiam cauendam esse & formidandam, siue iusta sit siue iniusta. *Ita tractatum est* 4. Cal. Iulij 1591.

1 *Cap pastoralis, §. vlt. Extr. de appellat.*

2 Cum executio semel facta magis fieri non possit. Et sicut factum pro infecto haberi non potest, ita nec actum agere vnquā oportet

DEFINITIO XV.

Violenta & iniuriosa executio quænam sit, & an executori iniurioso possit de facto resisti?

VIolenta & iniuriosa executio est, si non parente eo, ad uersus quem exequendum fuit, executor fores effregerit, aut muros conscenderit, vt in aream descenderet, fores postmodum aperturus. [1] Expectandum enim est vt propter contumaciam parere nolentis iudex, cuius auctoritas læsa est, præcipiat, iis quoque insolitis modis fieri executionem. [2] Iniuriosa quoque executio est, quæ fit aduersus non debentem, [3] licet pro pecunia quam alius debeat; vrputa pro debito vniuersitatis aduersus vnum ex vniuersitate, qui nec Syndicus sit, nec vllam habeat administrationem, siue virilem is portionem suam iam soluerit, siue non. [4] Prius enim agendum est contra Syndicum, [5] ad cuius officium pertinet curare vt pro exoluendo debito contributio inter omnes fiat. [6] Porro quoties eiusmodi violenta & iniuriosa executio facta est, non solum id omne debet restitui, quod male captum & ablatum fuit, [7] sed etiam habenda ratio est eius quod interest, [8] ita tamen vt pro eo taxando ne noua inde lis oriatur certæ summæ fiat condemnatio. [9] Sed & illud constat, executori de facto, vt aiunt, id est citra mandatum iudicis, aut quod pene idem est, contra mandatum exequenti, de facto quoque impune resisti posse: [10] quanquam & ciuilius & tutius fuerit de executoris iniuria conqueri apud iudicem, ne qua tumultus detur occasio, [11] indeque fiat vt defensio, quæ primum honesta & licita fuit, facile declinet in iniuriam. *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 4. De iniur.

1 Cum domus sit & esse debeat tutissimum cuique refugium, *leg. plerique* 19. D. *de in ius vocand.*

2 Permittere enim iudex debet etiam *insolitos* exequendi modos, si per condemnati dolum & contumaciam soliti non sufficiunt; *l. ordo* 3. C. *hoc tit.* Ergo iudicis partes sibi vindicat executor, qui sine iudicis mandato facit propria auctoritate quod iudex præcipere deberet, *l. si vt proponis* 6. *eod. l. si iniuria* 20. D. *de iniur.*

3 *L. iniuriarum* 13. *§. si quis per iniuriam*, C. *de iniur.* Idem est si debitor quidem verus sit, sed tamen paratus soluere, *l. si creditor* 19. *eod. l. si vero* 5. *§* 1. D. *qui satisd. cog.*

4 Nec enim singuli de vniuersitate intelliguntur debere quod ipsa vniuersitas debet. *l. sicut* 7. *§.* 1. D. *quod cuiusque vniuers. nom. l. vnic.* C. *vt nul. ex vican. lib.* 11. *tit.* 56.

5 *L.* 2. *& seq. eod tit.*

6 Guid. Pap *qu* 87. *n.* 4.

7 Nec enim quod per vim & iniuriam factum est ratum haberi vnquam debet, *l. si mulier* 21. *§.* 1. D. *quod met. caus.* ne iniuriarum occasio inde nascatur vnde iura profiscuntur, *l. meminerint*, C. *vnde vi.*

8 Condemnatio scilicet facienda arbitrio & æstimatione iudicis, *l. constitutionibus* 37. *§.* 1. D. *de iniur.*

9 Ex consilio Iureconsulti, *in l. vlt.* D. *de prætor. stipul.* quia quatenus cuiusque interest in facto non in iure consistit, *l. quatenus* 24. *de reg. iur.*

10 *L. contra nostra* 5. C. *de execut. & exact. lib.* 12. *tit.* 61. iunct. *l. prohibitum* 5. C. *de iur. fisc. lib.* 10.

11 *L. non est singulis* 86. *de reg iur. l.* 3. C. *de pignor.*

12 Quia omnis licita defensio requirit moderationem inculpatæ tutelæ, *l.* 1. C. *vnde vi.*

DEFINITIO XVI.

Syndicus pro debito vniuersitatis potest ex iudicato detrudi in carceres post neglectum præceptum iudicis.

Syndicus ad certam pecuniæ quantitatem vniuersitatis nomine condemnatus, si intra dilationes, quas ei duas aut ad summum tres arbitrio iudicis in eam rem ante omnia dari oportet,[1] non satisfecerit, perinde extrudi potest in carceres, ita iubente iudice, de cuius iudicato exequendo agitur,[2] atque si proprio nomine condemnatus fuisset.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scilicet interim curet fieri distributionem & contributionem debiti inter municipes secundum id, quod diximus *Defin. praced. num.* 6. ex Guid. Pap. *qu.* 87. *n.* 4.

2 Nec enim sine iussu iudicis potest in iudicati executione detrudi quisquam in carceres, vt dixi *Defin.* 5. *supra.*

3 Quia licet pro alieno debito id fiat, propria tamen Syndici culpa & negligentia punitur, qui totam diligentiam in ea re præstare debet. Ita tamen vt aduersus vniuersitatem habiturus sit regressum, quia vniuersitatis non Syndici proprium debitum est. Iunge *Defin.* 1. *quib. res iudic non nocet.*

DEFINITIO XVII.

Pignora capta in executione iudicati prouisionalis reuocantur post reuocatam prouisionalem sententiam, si possideantur ab aduersario non etiam si empta sint ab extraneo.

VErum est quod dici solet, prouisionalem sententiam numquam transire in rem iudicatam, [1] cum ab eodem iudice quandocumque per diffinitiuam reuocari possit,[2] ob idque vix est vt sententiæ nomen mereatur,[3] licet quandiu reuocata non est teneat,[4] nec nisi per diffinitiuam sententiam reuocari queat.[5] Inde fit, vt si qua pignora in eiusdem sententiæ executione capta sint, quæ cum sub hasta vēderentur, nec alium emptorem inuenirent, victori ipsi addicta fuerint,[6] frustra subhastationibus quasi rite & solemniter factis decretum iudicis adhibeatur, cuius alioqui interpositio si diffinitiua sententia fuisset, maximæ foret vtilitatis.[7] Reuocata enim prouisionali sententia, pignora quoque, licet distracta perinde à victore victo reddi necesse est, acsi nulla sententia præcessisset.[8] Non idem erit si extraneus pignora emisse proponatur. Valet enim venditio irreuocabiliter, licet ex postfacto contingat fiduciariam illam adiudicationem reuocari,[9] salua supremo victori actione in id omne, quod sua interest aduersus condemnatum. Meliorem enim hac parte conditionem extranei esse æquum est, quam aduersarij: cum extraneus non accessurus fuerit ad emptionem, si iudicati auctoritatem minus ratam fore credidisset.[10] Quid enim eius interest an prouisionalis, an diffinitiua sententia præcesserit, dummodo iubente iudice publica pignoris distractio fiat?[11] At vero cum idem ille, qui tenetur in id, quod victoris interest, pignora possidet, cur non ea saltem restituat, quæ restituere potest? Vtique enim vel tanti saltem interest victoris.[12] Neque ob id solum extranei iure censendus est, quod in vicem & locum extranei emptoris ad emptionem accesserit.[13] Nocere namque ei debet, quod tanquam creditor eam distractionem iniustè fieri curauerit.[14] Nam & cum secundus creditor vel fideiussor soluta priori creditori pecunia pignora susceperunt, dicimus saluum esse debitori aduersus eos ius offerendi, quod aduersus extraneum emptorem saluum non esset, tametsi emptionis titulo ea tenuerint.[15] Nimirum deterior secundi creditoris & fideiussoris, quam extranei emptoris conditio est hoc ipso, quo vel creditor aliquando vel fideiussor fuit.[16] *Ita Senatus* ex tempore 5 Cal. Sept. 1592.

1 Quia si transiret in rem iudicatam reuocari nunquam posset, cum res iudicata pro veritate habeatur, *leg. ingenuum* 25. D. *de stat hom. l. res iudicata* 207. *de reg. iur.*

2 *L. quod iussit* 14 D. *de re iud.*

3 Sed potius interlocutionis. *d. l. quod iussit, & tot. tit. C. de sentent. & interloc. omn. iud.*

4 Quod enim reuocatum non est cur stare prohibeatur? *l. sancimus* 27 C. *de testam.*

5 Hoc enim est quod Pragmatici dicunt, *cas sur cas n'a point de lieu.*

6 *Ex l. 1. & 2. C. si in caus. iud. pign. sit. l. cum bona* 16. D. *de reb. auct. iudic. possid. alias l. 1. de priuil. credit.*

7 Impedit enim ne possit exinde dubitari de iuribus subhastationum, ac proinde ne illo prætextu dominum emptori possit auferri per ius offerendi.

8 *Vt in l. si cum nulla* 58. D. *de re iud.*

9 Alioqui nemo vellet accedere ad emptionem rerum, quæ distrahuntur in executione iudicati, nec si bona fide distrahantur, *l. ait prætor.* 7. *alias l. et si fine, §. quæsitum, D. de minor.*

10 Nec debet decipi qui secutus est fidem hastæ publicæ, *l. si hypothecas* 8. *Cod. de remiss. pignor. l. quacunque* 5. *C. de fid. & iur. hast fis. lib.* 10. [Quid ergo si creditor qui vice extranei emit, postea eandem rem alii vendiderit, deinde inaudito & non admonito emptore victus sit? Non ideo tamen poterit res auferri emptori, sed actio personalis danda erit victori aduersus condemnatum, aut iudicati executio facienda in bona condemnati *l. 3. in princ. ff. de pignor. l. iudicata* 29. §. 1 *ff. de except. rei iudic.* Hoc verò tum maximè obtinere debet, cùm emptoris ius confirmatum est per aliquam sententiam, quæ transierit in rem iudicatam. Aut si victus sit creditor apud eum iudicem qui de re pignori capta & vendita cognoscere non potuerit, fortassis sita extra territorium *l. vltim ff. de iurisd.* Hoc enim casu quemadmodum interuenire oportuit authoritatem iudicis in cuius territorio res sita est *l. cùm vnus* 12. §. 1 *de reb. author. iudic. possid.* Ita nec aliter potest reuocari venditio, quam si reuocetur permissio quæ data fuit exequendæ rei ab alio & extraneo magistratu iudicatæ, vt vnumquodque modo dissoluatur quo colligatum est *vulg. l. nihil* 35. *de reg. iur. l. à Diuo Pio* 15. §. 1. D *de rei iud.*

11 Nec enim venditio pignorum fit ad tempus, sed in perpetuum. Alioqui dominium non transferretur ex contractu temporali, *l.* 1. vbi Cuiac. D. *de iur. dot.*

12 L. 1. D. *de act. empt. l. interdicto* 6. D. *vnde vi.*

13 L. 2 C. *si in caus. iud.*

14 Ac si pro debito missus duntaxat esset in possessionem, vt *in l.* 3. C. *hoc tit.*

15 L. 2. *l. cum secundus* 5. §. 1. D. *de distract. pign.*

16 *L. mandatu* 59. §. 1. D *mandat.* Nam sicut venditio illa quæ fit fideiussori vel secundo creditori necessitate iuris fieri solet, vt scriptum est *in d. l.* 2. ita & hæc, quæ fit ipsi creditori nullo alio emptore existente, fit ex necessitate, *d. l.* 2. C. *si in caus. iudic. pign. capt. si de l.* 3. C. *hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Allegatio subreptionis & obreptionis non potest remorari executionem rerum à Senatu iudicatarum, sed post factam iudicati executionem reuocandum est arrestum per viam supplicationis, & mulctandus ille qui obrepsit Senatui.

SEnatusconsulta non eo minus mandari debent executioni, quod Senatui obreptum fuisse ex postfacto appareat.[1] Id namque rerum iudicatarum auctoritas postulat,[2] quam inconcussam firmamque seruari ad publicam quoque vtilitatem pertinet.[3] Sed hoc ita tamen, vt in solius condemnati perniciem & incommodum id fiat. Intercedere siquidem executioni potest quisquis non est condemnatus, siue procurator Principis ille sit, siue priuatus quilibet.[4] Sane si circumuenta Senatus religio probetur, curandum erit vt postfactam executionem iudicati ad suam æquitatem res reuocetur,[5] proposita in eam rem ciuili supplicatione,[6] adeoque mulctato eo, qui obreptitij aut subreptitij Senatusconsulti auctoritate in alterius dispendium abuti ausus est.[7] *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu, contra D. du Chastelard, 12. Calen. Sept. 1592.

1 Quamuis dici soleat, id, quod per obreptionem factum est, pro infecto haberi debere, *l. magis puto* 5. §. *pen.* D. *de rebus eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit* 29 D. *de l. Cornel. de falsis.*

2 *Arg. l.* Diuus 33. D. *de re iud.*

3 *L. seruo* 65. § *cum prætor*, D. *ad Senatusc. Trebell. cum similib.*

4 *Ex tit. C. res int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. de vnoquoque* 47 D. *de re iud.*

5 *Arg. l. maioribus* 3. C. *communi vtriusque iud. dict.* Diuus.

6 Cuius auxilium moribus nostris necessarium est aduersus Senatusconsultum, vt dixi *Defin.* 1. *& pass. supra de sentent. præf. prætor.*

7 Id enim est quod sibi vult Calistratus, *in d. l.* Diuus, in his verbis *& eam seuere vindicat.*

DEFINITIO XIX.

Pro expensis taxatis non potest quis detrudi in carceres, nisi specialiter idipsum à iudice mandatum sit.

INferiorum iudicum mos est, vt taxatione facta expensarum litis, in quas alteruter collitigantium condemnatus est, litteras, quas iniunctionales vocant, prius emittant, quibus iubeatur tantum condemnatus non etiam vrgeatur, vt intra breue tempus triduum forte[1] aut decendium expensas soluat. Quibus si non pareat aliæ literæ dentur, præcisas appel-

Source : BIU Cujas

appellant, quarum potestate & pignora capi possint, & condemnatus detrudi in carceres.[2] Quid ergo si priorum auctoritate cum primo iussui iudicis condemnatus non paruisset in carceres detrusus sit? Visum est habere illum iustam appellandi causam, quasi fines mandati executor excesserit.[3] Etsi enim iubentis iudicis ea est auctoritas, vt parere illi sit necesse,[4] speciali tamen mandato aut saltem generali opus est ad capienda pignora,[5] imo prorsus speciali, vt persona ipsa pignori capi possit.[6] Nec si iudex hoc tantum præcepit, impensas solui, debet executor continuo ad præcisam executionem decurrere.[7] Neque ad rem facit, quod qui condemnatus est tanto plus impensarum nomine debiturus sit, si alias literas victor impetrare cogatur. Nam tanto æquius ferre victor debet, qui superuacuam impensam à condemnato sit repetiturus.[8] Quod si forte inutilis ei futurus sit regressus præ inopia debitoris,[9] humanius tamen & iustius est tam leuis impensæ iacturam eum pati, quam eo prætextu induci vt à solito iudiciorum ritu vel tantillum discedatur.[10] Neque rursus mouere potest, quod cum de SC in executione agitur, eo iure vtimur, vt binis executorialibus, quas dicunt, opus non sit. Id enim ad Senatus auctoritatem pertinet, vt ei citius, quam inferioribus iudicibus pareatur.[11] Quam ob causam illud etiam obseruatur vt mandatum Senatus insertam habeat eam clausulam, *Mesmes par emprisonnement de la personne du condamné si mestier est*, ita vt non possit dici executorem fines mandati excedere, qui ex eiusmodi mandato detrudit condemnatum in carceres. *Atque ita Senatus* pro iudiciarij moris obseruatione pronunciauit in publico auditorio, 8. Cal. Decembr. 1592.

1 Nec enim breuius tempus triduo præstitui potest. Alioqui iusta causa est appellandi tanquam à facta per præcipitationem executione Inuge *Defin.* 27.

2 Ita scilicet mandante expressim iudice, alioqui non posset condemnatus conici in carceres vt dixi *Defin.* 5. *supra.*

3 Appellari enim potest etiam ab executore mandati fines excedente, *l. ab executione* 5 *C. quor. appell non recip. l.* 4. *D. de appell.*

4 *L. non videntur* 167. §. 1 *de reg. iur.*

5 *L.* 11. *& vlt. C. hoc tit.*

6 Quia iuris ratio repugnat, vt dixi *Defin.* 6. *n.* 11. *supra.*

7 Non enim leuis iniuria est si in ius ducatur is, qui velit, soluere, *l. si creditor meus* 29 *D de iniur l.* 3. §. 1 *D. qui satisd. cogant.*

8 Vt proinde nihil ei hoc nomine obesse videatur, *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.*

9 *L. nam is* 6 *D. de dolo.*

10 L. 1. *& vlt. C. hoc tit.* Nihil enim facile mutandum est, ex solemnibus, *l. etsi nihil* 185. *de reg iur.*

11 Tanto maior enim parendi necessitas subest, quanto maior est magistratus, qui imperat, præsertim cum ab eo appellari non potest.

DEFINITIO XX.

Executor admittens exceptionem, quam admittere non debuit, & ita delinquens in officio, condemnari eo nomine debet.

IS, qui mandatum iudicis non sicuti iussus est præcise exequitur, sed rei exceptionem admittit, quæ citra causæ cognitionem admitti non potuit, peccat in officio,[1] cum nullam causæ cognitionem ne minimam quidem adrogare sibi possit, qui merus executor est,[2] Ideoque & condemnari potest in id omne, quod interest actoris,[3] maxime vero si per dolum, id est per sordes aut gratiam quid fecisse probetur. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Grobon, 14. Cal. Mart. 1593. comprobata Augustanorum lege, quæ apparitori si post triduum executionem accepti mandati rite factam & scripto testatam non referat, mulctam eo nomine infligit.

1 Facit enim rem ad se non pertinentem, cum iudicis partes sibi adrogat, *l. si vt proponis* 6. *C. hoc tit.*

2 Vt dixi *Defin.* 9. 3 ex Guid. Pap. *qu.* 70.

3 Ab eo scilicet iudice, cuius notio est, iuxta distinctionem Boer. *quæst.* 9. *num.* 15. In eamque rem vnica citatio sufficit *l. si apparitor, C. de cohort. lib.* 12. Nam & sunt qui putent posse apparitorem ex hac causa etiam non vocatum condemnari, ex *l. ne diu. C. de pœn.* quo tamen iure non vtimur, teste Boer. *ibid. n.* 10. Iunge *Defin.* 49.

4 L. *Diuus* 33. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XXI.

Qui tantum creditor est condemnati, non potest remorari executionem iudicati. Secus si sit dominus, nisi contra illum habuerit possessor ius retentionis, aut nisi sit heres illius, a quo ius habeat condemnatus.

POssessore condemnato, si rei iudicatæ intercedere quis velit eo prætextu, quod eundem possessorem, eiusque bona obligata habeat, licet ex causa anteriore: audiendus est, cum non ipse, sed condemnatus possideat. Satisque illi esse debet, quod quam aduersus condemnatum siue in rem, siue in personam actionem habiturus erat, eadem ipsi contra victorem etiam post executionem salua futura sit.[2] Itaque mandãda erit executioni sententia, nil obstante eiusmodi intercessione, saluis tamen iuribus intercessoris.[3] Et si prouisionalis sententia fuit, prouisionalis quoque executio permittenda erit sub iisdem fideiussoribus, qui litis periculum ergà condemnatum susceperunt, si sint idonei.[4] Quid si is, qui intercedit rem, in quam executio facta est, suam esse aderat? Vtique audiendus erit,[5] nisi ponas retinendæ rei ius habuisse illum, qui condemnatus est quoadusque pecunia sibi solueretur.[6] Puta si intercedentis quidem nomine, sed de pecunia condemnari empta res fuisset.[7] Hoc enim casu quemadmodum non posset dominus aufferre rem condemnato, nisi soluto prius pretio,[8] ita nec prohibere quo minus in eam rem executio fiat, vt eodem iure vtatur victor, quo condemnatus vteretur.[9] Sed & alio casu non audietur dominus intercedens, nempe si heres sit in solidum aut pro parte illius, qui eam rem condemnato legauerit, aut institutionis titulo concesserit. Certum enim est posse testatorem heredis res legare perinde ac suas, tametsi per errorem suas esse putauerit.[10] Nec quod pro parte tantum heres sit testatoris, faciet vt eo minus solidæ rei legatum ratum habere compellatur. Tunc enim quotam hereditatis partem quis habeat, inspicimus, cum de iis actionibus disputamus, quibus vel agere potuit defunctus vel conueniri.[11] Hic vero de illo duntaxat agimus, vt quam heres particularis rei suæ iacturam facit, eam quantacumque sit cum portionis suæ emolumento compensare videatur,[12] quippe qui hereditariam portionem agnoscens sciuerit aut scire debuerit non alia lege posse heredem fieri se, quam vt rem suam à testatore legatam aut coheredi prælegatam legatarij vel coheredis fieri pateretur,[13] Vt proinde imputare sibi debeat, cur portionem sibi delatam tanti æstimauerit.[14] *Ita Senatus* ex tempore, pro D. de S. Mauris, contra D. de la Croix, Prid. Id. Iun. 1593.

1 Aliud ergo erit si is, qui intercedit ipse possideat, puta ex clausula constituti.

2 Quisquis enim succedit in ius condemnati, eodem iure vtitur, *l. iudicata* 29 §. *vlt. D. de except. rei iudic* fit enim alienatio cum sua causa, *l. alienatio* 67. *D. de contrab. empt. l. vltim. C. rem alien gerent. non interd. rer. suar. alienat.* Nemo enim facto suo actionem alienam potest adimere, *l. Granius* 71. §. *penult. D. de fideiuss.*

3 Quæ clausula conseruat ius si quod competit intercessori, *l.* 4. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius* 30. *in fin. D. de pact. dot.*

4 Nec enim noui fideiussores sine causa quærendi sunt, *l.* 3 §. *vlt. & seq D. vt in poss. legat.*

5 Ne alioqui noceat domino res inter alios iudicata contra *l.* 1. *C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. in quod nostrum* 11. *de reg. iur.*

6 *Vt in l. si area* 33. *de condict. indeb. leg. heres* 21. *D. ad Senatusconsult. Trebell.*

7 Quo casu res non est illius, cuius fuit pecunia, sed illius cuius nomine empta & tradita. *l. qui aliena* 8 *& pass. C. si quis alter. vel sibi.*

8 *L. si patruus* 4. *C. commun. vtr. iud. l.* 2. *C. pro suo.*

9 *d. l. iudicata* 29. §. *vlt.* iunct. *l. si à te* 9. §. *D. de except. rei iud.*

10 *L. vnum ex familia* 69 §. *si rem d. l.* 1. *vbi elegans ratio redditur.*

11 *L.* 2. *l. penult. & vlt. C. de hered. action.*

12 *Arg. l. quæ dotis* 33. *solut. matr. l. cum pater* 77. §. *Titio fratri antepen. de leg.* 2.

13 *d. l. vnum ex familia* 67 §. *si rem, de l.* 2.

14 *d. l. quæ dotis, & d.* §. *Titio fratri.* iunct. *l. Imperator* 70. §. *si centum de legat.* 2.

DEFI

DEFINITIO XXII.

Executio facta die dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda omnino est, sed postulante procuratore fiscali potius quam ipso debitore.

SOlent qui debitores suos latitantes facilè comprehendere non possunt, die aliquo dominico aliove festo repertos iubere prehendi, detrudique in carceres. [1] Quod quia contra leges à se factum sciunt, [2] postmodum profitentur se ab ea executione discedere, paratosque esse debitori præstare quanti ob eam causam ipsius interest [3] nec eo minus tamen in carceribus debitorem retinent, hoc prætextu quod quamuis nulla perperamque facta sit executio, sufficiat tamē pro vero debito factam esse ad hoc vt teneat, nec obtentu nullitatis reuocari possit nisi debitor in promptu offerat quod debet. [4] Placuit non esse id permittendum, & ad publicum exemplum pertinere, vt qui ex eiusmodi causa contra leges in carcerem detrusus est, inde eximatur, & in plenam libertatem vindicetur; [5] id omne præterea consequatur, quod sua interest, saluo creditori iure nouæ executionis instituendæ. [6] Neque enim quærendum est, an debeatur cum agitur de læsa pietate, quam exemplo & ex templo vindicari publice interfit. [7] Neque id à iuris etiam communis ratione alienum est. vt qui male fuit incarceratus ante omnia liberetur, ne ex improbo creditoris facto fiat deterior incarcerati conditio, si non statim omnia in pristinum statum restituantur. [8] Sed procuratoris fiscalis aut qui in eius locum substitutus sit auxilium implorandum est, vt ex eius persona consequatur debitor quod ex propria obtinere non posset. [9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 14. Cal. Decemb. 1593.

1 Exempio fortassis eius quod solemus dicere fugientem debitorem posse capi à creditore propria auctoritate creditoris, adeoque aufferri ei pecuniam si quam secum ferebat. *l. ait prætor* 10. *§. si debitorem meum* 16. *D. quæ in fraud. cred.*

2 Interdicta enim est die dominico & aliis huiusmodi diebus omnis figura, omnisque strepitus iudiciorum, & omnis executio, *l. 2. l. vlt. §. 1. C. de feriis.*

3 Omnis siquidem executio iniurioſa condemnationem habet eius quod interest, vt dixi *Defin. 15. n. 8. supra.*

4 Ita enim ex ratione iuris etiam stylo nostro cautum est, *in tit. De criés & subhastations.* Intellige siue agatur de missione in possessionem siue de decreto.

5 Quicquid enim contra leges factum est pro infecto haberi oportet, *l. non dubium 5. C. de legib.*

6 Nemo enim iuris sui iacturam hodie patitur ob id solum quod male executus sit, aut non satis rite egerit, *l. 1. vbi not. C. de plur. petit. l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act sublat.*

7 Summa enim semper ratio est quæ pro religione facit, *l. sunt personæ 43. de relig. & sumpt. funer.*

8 Non enim leuis iniuria est si quis detrudatur in carceres eo tempore, quo nec in ius vocari posset, *l. si creditor 29. D. de iniur. l. 5. §. 1. D. qui satisd. cogant.*

9 Id enim non est nouum, vt quis ex alterius persona id consequatur quod ex sua non posset. *l. 3. D. quæ res pignor. l. cum hereditate 55. de acqu. her. l. si is qui duos 29. D. de lib. legat.*

DEFINITIO XXIII.

Non potest creditor debitorem suum etiam fugientem detrudere in carceres, nec si statim probet debitum & offerat satisdationem, adeoque paratus sit eosdem ipse pati carceres.

DEbitorem quidem fugientem creditor propria auctoritate prehendere potest hactenus, vt ei pecuniam, si quam habet, auferat, ex qua sibi soluat, [1] maxime si debitor sit iam condemnatus aut pro condemnato habendus, qualis ille est, qui se instrumento publico & guarentigiato obstrictum voluit. [2] Sed in carceres detrudere non potest, ne quidem per apparitorē si iudicis auctoritas nulla interueniat. [3] Neque ad rem pertinebit, quod in promptu constet de debito, [4] paratusq; sit creditor eosdem pati carceres, quousque apud iudicem satisdederit de indemnitate debitori præstanda in eum casum, quo executionem pro indebito factam esse postea appareat. Est enim mali exēpli vt cuiquam permittatur sibi ipsi ius dicere, [5] nec quod seipsū creditor in carceres cōiicit aut satisdationem offert, delere potest iniuriā quæ fit debitori, cum is inuitus & inauditus in carceres coniicitur. [6] Quanquam inter mercatores Lugdunenses iia receptum audio iure quodam speciali & mercatorum proprio inter quos scrupulosum iudiciorum ritum & ordinem obseruari minus necesse est. [7] Igitur qui perperam sic incarceratus fuit, relaxari debebit, secundum ea quæ superiore SC. scripsimus. Hæc tamen differentia, quod hoc casu si debitor de facta sibi iniuria conquerens apud iudicem non neget se debere, & euidenter non soluendo sit, non aliter liberandus est, quam si satisdet de iudicato soluendo. [8] Semper enim creditori iusto consulendum est vt quantum fieri potest debiti causa in tuto sit, [9] cum iniuria quæ debitori facta est priuata magis videri debet, quam publica. [10] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 15. Cal. April. 1594.

1 *L. ait prætor* 10. *§. si debitorem meum, D. quæ in fraud. cred.*

2 Quoniam huiusmodi instrumenta guarentigiata habent vim sententiæ & condemnationis.

3 Vt dixi *Defin. 5. nu. 10 & 11. supra hoc tit.*

4 *Arg. l. 3 in princ. vt in poss. leg.*

5 *L. 1. D. quod legat. l. extat. 13. D. quod met. caus. l. non est singulus 186. de reg. iur. l. 3. C. de pign.*

6 *L. iniuriarum 13. §. si quis per iniuriam, l. si creditor 19. D. de iniur.*

7 Sed præcipue bonam fidem, quæ apices istos iuris non curat, *leg. si fideiussor 29. §. quadam, D. mandat.* Nempe propter vtilitatem promiscui vsus, vt *in l. si quis mancipiis 17. §. si impubes, D. de inst. act.*

8 *Arg. in l. omnibus 41. D. de iudic.*

9 *L. pro socio, 38. D. pro socio, l. 5. §. 1. D. vt legat. seu fideicom. seruand. caus. caueat.*

10 Si enim publica sit iniuria præferenda est vtilitas publica priuatæ, *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

DEFINITIO XXIV.

Ex instrumento quamuis authentico si extra prouinciam factum sit, non potest vllo casu fieri præcisa executio sine satisdatione, nec si creditor sit mercator.

PRæcisa executio ex instrumento authentico quidem, sed extra prouinciam confecto fieri non potest, [1] nec si creditorem proponas mercatorem, [2] nisi præstita satisdatione, quia neque ex instrumento per notarium nostratem conscripto talis executio fieri posset; [3] siquidem præstandæ satisdationis necessitas, quoties incipitur à reali executione, non aliter redimenda est, quam si agatur ex diplomate illo, quod De debitis vocant. [4] Id enim propter nomen & auctoritatem Principis hoc priuilegio dignum visum est. [5] Porro constat huius diplomatis vsum nullum esse quod ad ea instrumenta pertinet, quæ extra prouinciam conscripta sunt, [6] licet alioqui publicam fidem habeant, omnesque solemnitates, ex quibus instrumentum authenticum & guarentigiatum æstimari solet. [7] *Ita Senatus* in causa Andrææ Callier, & Ioannis Verdon, 6. Cal. Iun. 1594.

1 Regulariter namque incipiendum est ab actione non ab executione, nisi cum iure municipali aut prouinciali aliter cautū est *l. 1. C. hoc tit.*

2 Nullum enim tale priuilegium apud nos habent mercatores.

3 Id est sine satisdatione, quam semper præcedere necesse est.

4 Quo casu sicuti satisdationis necessitas creditori remittitur, ita hoc minus creditor consequitur, quod pecuniæ debitæ & obsignatæ traditionem, vt sibi fiat, vrgere non potest.

5 Facit *l. à iudice 5. C. ae iud.*

6 Sic enim ferunt expressim verba huiusmodi rescriptorum, & restricta sunt ad instrumenta recepta per notarios Ducales.

7 Adhibito nimirum sigillo magistratus extranei, & solemni testatione de qualitate, fide & probitate notarii, quam vulgo legislationem vocant.

DEFINITIO XXV.

Non debet iudex requisitus permittere executionem sententiæ, quæ contra ipsius requisiti auctoritatem sit reddita.

IAm diximus, requisitum iudicem non posse cognoscere de viribus & iniquitate sententiæ iudicis requirentis, sed tantum de nullitate, hactenus vt si euidenter nullam & contra iudiciorum ordinem latam esse videat, non patiatur manda-

ri

ri eam executioni.[1] Etsi enim eo iure vtimur[2] vt à sententia quātūuis perinde appellādū sit, acsi teneret, eāque per appellationē rescindi necesse sit:[2] Id tamē ad eas sentētias pertinet quæ ab inferioribus nostris iudicibus, non ad eas quæ ab extraneis proferūtur.[3] Ac finge requisitā executionem sententiæ, quam iudex requirens tulerit contra auctoritatem iudicis requisiti, puta de re quæ ad solius iudicis requisiti cognitionem spectabat, non quidem cognitione ordinaria, (alioqui non male nullam diceres sententiam, quæ ab incompetenti iudice lata esset,[4]) sed quia eam cognitionem iudex requisitus sibi iam ante per sententiam vindicauerat, aut retinuerat. Finge Senatum nostrum, cum inter debitorem & creditorem cognosceret, condemnasse debitorem vt solueret non tantum sortem, sed etiam vsuras sumptusque litis,[5] retenta sibi, vt fit & sumptuum & vsuratum taxatione.[6] Postea vero necdum facta eiusmodi taxatione, creditorem hunc reperto Lugduni debitore impetrasse à magistratu Lugdunensi, vt is debitor in ius vocaretur. Deinde causa ex integro cognita, nouam priorique similem secutam condemnationem, & in eius executionem taxatas vsuras litisque expensas. Non debebit Senatus noster pati executionem sententiæ Lugdunensis, tametsi maxime requiratur[7] quod ad eam nimirum taxationem attinet, quæ non nisi Senatus nostri auctoritate fieri debuit.[8] Nec distinguemus an consentiente debitore, an per contumaciam absente ea taxatio facta sit,[9] quia perinde vtroque casu læsa Senatus auctoritas vindicanda est, siue eam magistratus Lugdunensis, siue litigatores ipsi spreuerint.[10] Quare nec ad rem pertinebit, si creditor obiiciat, facto & culpa debitoris coactum se ex integro Lugduni causam agere, de qua iam Senatus noster pronunciauerat. Id enim facere non potest quo minus iudicati nostri auctoritas salua esse debeat.[11] Sane sumptuum nomine, quos Lugduni ad litem retractandam debitoris culpa fieri oportuit, si secuta sit condemnatio, iudicati Lugdunensis executio permitteretur.[12] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Dionysij Cauet, & R. D. Abbatis Ambroniacensis, 3. Non. Iun. 1594.

1 *Defin. 1 supr hoc tit.* vbi vide.

2 Abrogato in hanc rem *tit. quand. prouoc. non est necess. & titul. Quæ sent. sin. appell. rescind. l. si expressim*, 19 D. *de appell.*

3 Cùm nemo possit obligari ex sententia à non suo iudice lata, *l. 1. C. si à non compet iud.*

4 *d. l. 1. & tot. tit.* C. *si à compet. iud.*

5 De quibus scilicet eodem iudicio eademque sententia pronunciare bonus iudex debet, *l. 3. & 4. C. de fructibus & lit. expens.*

6 Quamuis videatur hæc forma sententiæ, *Cum vsuris competentibus*, improbata esse propter incertitudinem, *l. 3. C. de sent. quæ sine cert. quant. profer. l. in sententiis 59 §. qui sortis, de re iud.*

7 Ne dum alienam iurisdictionem curaret Senatus noster propriam negligere videretur, *l. vltim. vbi not.* D. *de iurisdict.*

8 In consequentiam scilicet rei per Senatum iudicatæ. Eius enim est taxare impensas litis, qui de principali negotio pronunciauit. Pap. *in for. libell. act. real. in vers. & expensis præsentis causa.*

9 Quamuis soleat contumacis causa esse durior, quia contra contumaces omnia iura clamant.

10 Frustra enim Senatus nostri auxilium inuocat, qui contra eius auctoritatem commisit, *l. auxilium 37. in fin. D. de minor.*

11 Res enim iudicata etiam in alia prouincia facit ius vbique inter easdem partes, si aliud nihil obstet.

12 Quia quod ad illos sumptus attinet non potest læsa auctoritas Senatus nostri.

DEFINITIO XXVI.

Non omnis executio facta pro debito tenet, si facta sit nulliter, sed eam demum quæ ideo nulla est, quod sit facta contra formam statuti.

QVod vulgo iactatur, exceptionem quæ nulla sit nihilominus tenere, si sit facta pro debito,[1] ad eas proprie executiones pertinet, quæ ideo nullæ sunt, quod in iis peccatum sit contra formam statuti.[2] Cæterum si ideo nullæ sunt, quod aut die festo,[3] aut per vim & iniuriam factæ fuerint,[4] aut spreta iudicis auctoritate, quæ interuenire debuit,[5] aut denique pro debito quidem, sed nondum liquido[6] reuocandæ sunt, & condemnandus creditor in omne id, quod reuera interest debitoris, adeoque licet facta sit executio pro debito, quod ex parte liquidum sit, ex parte non liquidum; tametsi nihil debitor offerat,[7] quoniam in actibus indiuiduis, cuiusmodi est executio quælibet facta pro vna eademque summa, præsertim si ponas in carceres coniectum debitorem,[8] generale est vt vtile per inutile vitietur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa. [Cùm tamen executio quædam per hypothecariam facta esset in totum fundum, qui non nisi pro parte obligatus erat,[10] & creditor ab ea executione in ipso litis primordio pro parte recessisset,[11] nec eo minùs tamen tertius possessor totius fundi in sua intercessione perstitisset, nulla penitus oblatione facta debiti, Visum est non eo minùs condemnari eum debere ad omnes sumptus litis,[12] confirmata executione pro parte dimidia, maximè cùm identitatem fundi per calumniam debitor negasset, qui tamen eum fundum sub iisdem confinibus emisse proponebatur.[13] Amplius placuit, cùm per imperitiam iudicis ita pronunciatum fuisset, vt inchoatam executionem actori peragere liceret, quæ pro toto fundo fuerat inchoata,[14] perinde tamen victum possessorem qui ab ea sententia prouocauerat in omnes litis appellatoriæ expensas condemnari debere. Tum quia sententiam benignius interpretari sic oporteret, vt non plus quàm petebatur in eam deduxisse iudex videretur.[15] Tum etiam quod in priore calumnia possessor identitatem negando per totam appellationis instantiam perstitisset.[16] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de la Croix, contra Martin, 7. Id Febr. 1612.]

1 Dixi *Defin. 22. n. 4. supr.*

2 Quæ scilicet ad vnguem seruanda est, alioqui minimæ solemnitatis & formæ statutariæ omissio totum actum vitiat, *l. 4. in princ. & § fin. D. de censib.* Ergo non potest debitor impedire missionem in possessionem ex subhastationibus factis contra formam statuti, sicut nec decreti interpositionem, quæ multo maioris momenti est.

3 Vt in specie de qua scripsi *Defin 22. supr.*

4 Dixi *Defin. 15. n 7. supr.*

5 *L. non est singulis 186. de reg. iur.*

6 Non enim potest imputari debitori, qui non obtulit solutionem quantitatis debitæ quidem, sed nondum liquidæ.

7 Quamuis possit dici hoc casu imputandum esse debitori, cur non obtulerit debitum liquidum, & pro non liquido satisdationem, *l. statu. liber rationem 5. D. de statu lib.* Sed id obtinet cum debitor aliquid petere vult, non cum conuenitur.

8 Nec enim potest quis pro parte tantum detrudi in carceres aut in vincula coniici, non magis quam seruus fieri, *l. si pariter 9. §. fit. D. de liber. caus.*

9 *L. placuit, 29 cum ibi not. ff. de vsur.*

10 Et ita malè ex *l. 3. §. post diuisionem ff. qui potior. in pign. hab.*

11 Alioqui omnium expensarum litis in id vsque tempus factarum, aut condemnationem aut compensationem pati debuisset ob nullitatem executionis, vt habet prior pars Definitionis.

12 Correcto enim per creditorem vitio executionis debuit intercessor quoque à sua intercessione, quæ iniusta esse cœpit, discedere.

13 Quo casu probantur confines ex sola lectura & collatione instrumentorum, lunge *Defin. 44. infr. & Defin. 69. n. 2. supr. de probat.*

14 Debuerat enim iudex addere *iuxta declarationem & restrictionem à creditore factam*, non autem referre se ad initium executionis, quod fuerat vitiosum.

15 Est enim fatuus iudex qui iudicat vltra petita *l. vlt. C. de fideic. libert.* Itaque non tam emendatione, quàm iusta interpretatione hæc sententia egere videbatur.

16 Semper autem calumnia damno litis & expensarum omnium coercenda est, quia granior est quàm sola temeritas litigatoris, quæ tamen condemnationi expensarum omnium facere locum solet, *tot. tit. de pœn. temer. litig. l. properandum 14. C. de iud. l. qui solidum 78. §. 1. de l. 2.*]

DEFINITIO XXVII.

Præceps executio facta in personam ipsam debitoris iniuriosa est, & ab ea potest appellari, secus est si capta sint bona.

EXecutio nulla est & iniuriosa, per quam debitor etiam condemnatus iubetur statim soluere,[1] ac ni in promptu soluat in carceres detruditur,[2] ideoque reuocanda est, tametsi facta sit pro debito, creditorque condemnandus in omne id, quod reuera interest debitoris.[3] Itaque iussum de soluendo præcedere oportet, in eamque rem dari competentem dilationem pro causarum ac personarum qualitate, & pecuniæ

niæ debitæ quantitate.[4] Secus tamen erit si executio facta sit in bona, non in personam debitoris.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L si debitori, 21 ff de iudic. l. quod dicimus* 105. *ff. de solut.* Præceptum autem hoc de soluendo, si factum esset à iudice, esset sententia interlocutoria, Guid. Pap. *qu.* 12. vbi addit, habere tamen vim definitiuæ, *ex l. creditor, § si iustus. ff de appell.* nec valere huiusmodi præceptum, si fiat contra non confessum, vel non conuictum Ex Spec. *in tit. de sent. § iuxta, vers. in summa nota.*

2 *Arg. l. si creditor meus 19. de iniur.*

3 Sicut enim delicatus debitor audiendus non est, ita neque onerosus creditor, *l. si seruo, 25. in fin ff. de pignorib. action.*

4 *d. l. si debitori* iunct. *l. debitoribus, 31. ff. de re iudic.*

5 Quia ius luendorum pignorum saluum est debitori, non solum quamdiu distracta pignora non sunt, sed etiam post distractionem scilicet intra tempus statuto præstitutum. [Hoc tamen intellige de executione quæ fiat per missionem in possessionem bonorum, secus si bona capiantur, vt distrahantur. Tunc enim præcedere oportet iussum de soluendo. Alioqui nulla est capio, & nulla subhastatio. Si tamen iussum de soluendo præcesserit, deinde subhastatio interrupta sit ex aliqua causa. Postea verò iubente iudice sit continuanda & peragenda, non erit iussum repetendum, sed id dumtaxat quod subhastationibus deest peragendum. *Ita Senatus* mense Iunio 1611.]

DEFINITIO XXVIII.

Solum decretum iudicis, adeoque Senatus non habet vim mandati & literarum, nisi idipsum decreto expressum sit.

NOn valet executio facta vigore decreti solius, quod à iudice, adeoque à Senatu dictatum proponatur, sed literas super decreto, vt fieri adsolet, impetrari necesse est, quibus mandetur apparitori vt idipsum quod decretum est exequatur. Alioqui dici potest factam executionem propria auctoritate apparitoris, qui nullum à iudice mandatum habuit. [1] Certissimum autem est, apparitorem & executorem quemlibet ex mandato agere omnia debere, adeoque cauere summopere ne mandati fines vlla in re excedat. [2] Adde quod aliter posito iure, Senatus religionem circumuenire facile esset per imperitiam aut improbitatem scribæ, decreti verba excipientis & pro arbitrio componentis. Cuius periculi metu & ne sub Senatus nomine & auctoritate peccetur, sanctissime constitutum est, vt legi & sigillari oporteat literas omnes, quæ decretorum exequendorum gratia conscribuntur. [3] Legi inquam & approbari à Senatus nostri Præside, quippe qui hac parte Cancellarij vices gerit, [4] cuiusque potissimum officium in eo versatur vt videat ne qua in re Senatus religio circumueniatur. Addenda exceptio est, nisi Senatus ipse aliúsve iudex inferior executionem ex solo decreto fieri permiserit, aut potius ex sola decreti significatione sine litteris. [5] Id enim euenit interdum scilicet cum tantam celeritatem res desiderat vt spatium non detur literas conscribendi & sigillandi, [6] aut cum executio cautè, & quasi ex insidiis facienda est, vereturque Senatus ne literarum exscriptor aut alius quilibet rem patefaciat, indeque fiat vt Senatui illudatur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et ideo posset ei hoc casu etiam de facto, vt aiunt, impune resisti vt dixi *Defin. 15. n. 10. supr.*

2 Cum appellari ab eo possit, si mandati fines excesserit, *l. ab executione 5. quor. appell. non recip.*

3 Hæc enim actorum emendatio est, de qua *in l. actorum 46. & leg. præced ff. de re iud.*

4 Est enim hoc singulare ius Præsidis Senatus nostri, nec tantum eius qui sit Præses primarius, sed etiam Senatoris cuiushbet, qui absentibus Præsidibus Senatui præest, quod ius non habet Senatus Pedemontani præses, ne quidem primarius.

5 Quo casu non facit iniuriam qui formam decreti sequitur.

6 *Arg. l. 1. ff. de damn. infect. leg. si quis filio 6. § quid tamen, in fin ff. de iniust. rupt.*

7 *d. § quid tamen, in fin.*

DEFINITIO XXIX.

Non potest index requisitus cognoscere de nullitate sententiæ, si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa, de qua index requisitus cognoscere non possit.

DElphinas quidam cum apud Senatum nostrum certa bona ex fideicommisso peteret ab eo, qui cum eius patre de fideicommisso transegerat, ne transactionis potestate & exceptione tepelleretur, [1] dicebat se patris hæreditatem non nisi cum legis & inuentarij beneficio agnoscere. [2] In eamque rem, quoniam de inuentarij iure litem aduersus creditores hæreditarios iam instituerat coram domicilij sui iudice, intermissa fideicommissi persecutione curauerat, vt hic quoque reus ad Delphinatem iudicem euocaretur, causam dicturus cur non inuentarij beneficio locus esse deberet. [3] Reus paruërat, & post allegatas defensiones tam apud primum iudicem, quam ex appellatione apud Curiam Gratianopolitanam succubuerat. Tum supplicatione Gallorũ Regi porrecta obtinuerat vt de arresti viribus & iniquitate, adeoque circuitus vitandi gratia de toto negotio deque ipsa fideicommissi persecutione Senatus Parisiensis cognosceret. Senatus ille post varios litium anfractus, quod in eo inuentario conscribendo multa male facta fictaque probarentur, tandem pronunciauerat actorem hæredem purum, indignumque beneficio legis & inuentarij; [4] hoc etiam addito, vt ab instituta fideicommissi persecutione cessare, patrisque, cuius hæres esset, transactionem ratam habere cogeretur, [5] sumptuum quoque litis subiecta condemnatione. [6] Cum subinde reus qui vicerat ad Senatum nostrum rediisset, postulans vt liceret sibi sumptuum adiudicatorum taxatorumque nomine aduersus condemnatum experiri, ille autem ex iudiciorum more vocatus [7] contenderet, non esse permittendam executionem Senatusconsulti Parisiensis, quasi perperam & ab incompetente Senatu redditi, [8] primum quod iam tum Henricus tertius Gallorum Rex iudicandi potestate & auctoritate ipsi interdixisset, deinde quod de causa fideicommissi, quæ in Senatu nostro inchoata & agitata fuerat ob bona in territorio nostro sita cognoscere nullo modo potuisset; [9] *Senatus* noster pronunciauit permittendam executionem. Quia licet de nullitate possit iudex requisitus cognoscere, [10] de illius tamen interdictionis vi & potestate, id est de totius belli Gallici iure vel iniuria, cognoscere Senatus noster non poterat, multo minus vero pronunciare. Quod vero ipsius auctoritas à Parisiensi Senatu violata dicebatur, quasi de fideicommisso nihil pronunciare debuisset, cuius cognitio ad nos pertinebat, contra visum est prudentissimè factum ab amplissimo illo ordine, qui nec quicquã de fideicommisso pronunciasset, sed tantum in personam Galli hominis, Senatusconsulti verba non in rem ipsam concepisset, prohibito scilicet actore ne fideicommissum persequeretur aduersus transactionem factam à patre, cuius ipse hæres esset. Cæterum non aliud eo Senatusconsulto præiudicium factum persecutioni fideicommissi, quam quod ipsa iuris ratio sola induceret, ob id tantum quod actor patris sui, qui pro se suisque hęredibus de fideicommisso transegerat, pure hæres probaretur. [11] id enim perinde erat ac si nihil Senatus Parisiensis nisi de inuentarij iure pronunciasset, [12] *Ita Senatus* pro illustri Domina Claudia de Semur auia Comitis Pontisuallium, contra D. Claud. de Riuoria, 11. Cal. Dec. 1594.

1 Quia ex cuius persona quis lucrum sentit, eius factum præstare debet, *l. ex qua persona 149. de reg iur.* & quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, *vulg. l. vindicantem 17. ff. de euict. l. 3. C. de rebus alien. non alienand. l. cum à matre 14. C. de rei vindic.*

2 Vt eo beneficio inuentarii confusionem actionum impediret, *l. vlt. § in computatione, C. de iur. delib.*

3 Erat enim illa cognitio præiudicialis, & ideo prius examinanda, *l. fundum 16. l. fundi 18. ff. de except. rei iudic.*

4 Quomodo pronunciandum necessario erat, cùm inuentarii solemnis forma non esset obseruata, *dict. l. vltim C. de iur. delib.*

5 *d. l. cum à matre, d. l. vindicantem 17. & l. Seia 73. ff. de euict. cum similib.*

6 *Ex reg. Victus victori de reg. iur. in 6. eum quem temere 79. ff. de iud. l. properandum 13. § sin autem alterutra, C. eod.*

7 Quia non permittitur executio in alia prouincia iudicati nisi audito prius eo qui fuit condemnatus, vt dixi *Defin. 1. supr.*

8 Ex qua incompetentia inducebatur nullitas iudicat i, quæ nullitas solet impedire permissionem petitam executionis, vt dixi *dict. Defin. 1.*

9 Quo

9 Quoniam vbi cœptum iudicium est ibi finem accipere debet, *l. vbi acceptum 30. ff. de iudic.*

10 Secundum ea quæ scripsimus, *dict. Defin. 1. supr.*

11 Quomodo è contrario debuissent verba concipi in rem non in personam, si bona fuissent sita in territorio Senatus Parisiensis, personæ vero ex nostra iurisdict. fuissent. *l. vltim. D. de iurisd.* Bart. & alij *in l. cunct. popul. C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.*

12 *d. l. cum à matre d. l. 3. C. de rebus alien. non alienand. l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filium tanquam hæredem. Sed in bonis patris, non in bonis filij.

COndemnato debitore, ac subinde ante solutionem defuncto, nihil prohibet fieri executionem iudicati contra filium quasi contra hæredem, 1 sed hactenus tamen vt soluere tantum iubeatur, ac ni soluat, perficiatur executio in bonis defuncti dumtaxat, non etiam vt in bonis hæredis. 2 Nec ab eiusmodi executione appellatio iusta est, sed tantum intercessioni locus relinquitur, si quam filius habeat impediendæ executionis rationem. 3 Ideoque si ex Principis rescripto, vt fieri solet, commutatio facta sit appellationis in intercessionem expensas propter appellationem factas non secus ac iniusta appellatione pronunciata sarciri oportet. 4 *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz, 10. Cal. Dec. 1594.

1 Cum quisquis filius est idem necessario sit hæres ab ipso iure, *l. 1. §. qui sunt in potestate, ff. si quas omis. caus. testam. l. cum quasi 30. §. sed etsi suus, ff. de fidei. libert.*

2 Quid enim si postea constaret filium se abstinuisse, non vtique teneretur ille hoc caluad solutionem æris alieni paterni, *l. necessariis 57.* iunct. *l. ei qui 12. ff. de acqui. hered. l. si filius 12. ff. de vulg. & pup. substit. l. pater familias, 28. ff. de rebus auctor. iudic possid. alias l. 13. de priuileg. credit.*

3 Puta si se abstinuerit & probet factam executionem in bonis suis non in bonis defuncti.

4 Scilicet à filio quem ponimus appellasse ab executione iudic.

DEFINITIO XXXI.

In quando & quomodo succurrendum sit ei, qui oblitus est ex instrumento authentico & guarentigiato, si probet in promptu solutionem?

DEbitor si ex instrumento guarentigiato ad solutionem vrgeatur, & quasi iam soluerit, petat à iudice ne soluere compellatur, in eamque rem proferat apochas, per quas solutionem probare velit, ita demum audiendus est, 1 si ex eiusmodi apochis liquido probetur solutio, 2 & tam aperte vt suspicari iudex non possit, quid contra eas obiici queat. Finge à notario conscriptas aut à quinque testibus fide dignis subscriptas. 3 Alioqui si priuata scriptura sit, quæ exhibetur aut quæ computationis necessitatem implicitam habeat, nihil inaudita parte statuendum est, nisi hactenus fortasse, vt si magna suspicio sit factam esse solutionem, quæ allegatur, non aliter pariatur iudex mandari executioni instrumentum guarentigiatum, quam si crediror caueat, se si quid plus debito exegerit restituturum, ac præterea quicquid intererit debitoris. 6 Si secus facit iuste ab eo appellari potest, 6 itemque si creditori onus irroget præstandæ cautionis, nisi magna ex causa. 7 Nec aliud erit, si ad consignandum admiserit debitorem quod non obsignare obligatus est, sed soluere. 8 Neque enim consignatio vim solutionis habet, nisi cum aut nemo est, cui solui possit, 9 aut creditor in mora est accipiendæ solutionis. 10 Apparitoris, qui instrumenti guarentigiati potestate præcise exequi iussus fuit, alia ratio est. Quantumuis enim aliud instrumentum guarentigiatum proferatur, & vt aiunt, sine plica, quod probet solutionem, tamen non eo minus exequi & potest & debet quia nec vllam habet causæ cognitionem, vt alio loco scripsimus. 12 *Ita tractatum est* in causæ Ioannæ Martinet & Blasij Pontarly in publico auditorio 3. Cal. Decembt. 1594.

1 Nec enim bona fides patitur vt bis idem exigatur, *vulgil. bona fides. 54. de reg. iur. ipsi quis dolo, 51. in fin. ff de re iudic.*

2 *L. pecunia. 4. C. de solut.*

3 *Vt in l. testium facultatem 17. C. de testib. l. scripturus 11. C. qui potior in pignor. hab.*

4 Ne absenti & innaudito damnum aliquod infligatur, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. ff. de re iudic.*

5 Cuius scilicet valde interest non soluere potius quam solutum repetere, *l. 3. 3. ff. de compensat. l. si stipul. 15. ff. de fide iuss.*

6 Quia debet bonus iudex ab initio prouidere vt intacta litigatorum iura seruentur, potius quam post vulneratam causam remedium quærere, *l. vitim. Cod. in quibas caus non est necesse in integ. rest.* (Cæterum cùm quidam debitor conuentus ex diplomate de debitis petiisset à iudice vt intercessio sua admitteretur, & interim creditori inhiberetur, ne exequi pergeret, iudex autem intercessionem dumtaxat admisisset, nullis inhibitionibus concessis, nec eo minus tamem literæ iudicis cum inhibitionibus à Graphario concessæ fuissent, quarum vigore debitor intercessionem solam citra vllas inhibitiones creditori intimauerat, Placuit iustam appellandi causam habere creditorem, non tam quòd intercessionem iudex admisisset, quæ admitti semper potest, & debet, quàm quod saluam exequendi licentiam creditori non reliquisset, cui mora fieri per intercessionem citra obsignationem nulla debuerat. Præsertim cùm creditor non solùm à decreto, sed etiam à cæteris omnibus quæ subsecuta essent appellasset, & consequenter à concessione literarum, quæ inhibendæ executionis mandatum continebant, & quibus vti non debuerat debitor, sed alias, impetrare etiam ad intimandam intercessionem, si id agebat vt executio interim non impediretur. *Ita Senatus* in publico auditorio pro Amedeo Chastel, contra Brinod. 9. Calend. Februar. 1613.)

7 Nemo enim debet superuacua cautione onerari, *l. hæc stipulatio 14. §. 1. ff. vt lehat seu fideic. seruand. caus. caueat.*

8 *L. si rem 9. § omnis pecunia & l. seq. ff. de pignor. act. l. item liberatur, 6 §. 1. 9 quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

9 *Vt in l. vlt. ff. de leg. commiss.*

10 *Vt in l. si per te non stat. 9. l. acceptam 19. C. de vsur. & ita accipiendum est, quid scribitur in l. obligatione, 9. C. de solut.*

11 *Defin. 9. supr.* vbi vide.

DEFINITIO XXXII.

Non est audiendus qui per tergiuersationem impedit executionem iudicati.

VIndiciis pro actore dictis, si reus subiiciat intercessores frustrandi iudicati gratia, 2 non prius audiendus est principalem litem prosequens, quam executio iudicati facta perfectaque sit, Non enim dignus est quem ptopitiis auribus iudex audire debeat is, qui id agit quantum potest vt inanis & illusoria sit iudicis auctoritas. 3 Quod si de hoc ipso dubitetur, an dolo malo condemnati vt illusoria sit iudicis auctoritas subiectus sit ementitius intercessor necne, actore id affirmante, reo vero negante, non male interloquetur iudex, si de facti huius veritate ante omnia inquiri præcipiat, negotiique principalis cognitionem interea differat. Vt si ita esse compererit, iubeat mandari iudicatum executioni, non solum ante omnia, sed etiam sumptibus tergiuersatoris. 4 *Ita Senatus* ex tempore pro D. de S. Mauris, contra N. Benedict. de la Croix 9. Cal. Febr. 1595.

1 Hoc est condemnato reo, eodemque possessore per modum prouisionis, vt loquuntur.

2 Quod plerumque fit, *l. si longis 7. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. auxilium 37. in fin. D. de miner. l. sancimus 15. de iudic.*

4 Cui scilicet non debeat sua frustratio & tergiuersatio prodesse, *d. l. si long. 7. C. hoc tit lib. 2. de fruct. & lit. expens. l. hominem 37. D. mand. l. tutor. 41. ff. de vsur. l. vlt. D. de re iud. l. neg. 24. D. appell.*

DFFINITIO XXXIII.

Contra pupillum vel minorem potest fieri executio sententiæ latæ contra tutorem vel curatorem, sed in bona non in personam, idque ita si collusio non interuenit.

SEntentia contra tutorem & curatorem, aliúmve legitimum administratorem reddita mandari potest & debet executioni contra pupillum aut minorem, 1 si collusio nulla intercessit, aliúdve quid tale, quod remorari debeat executionem, 2 sed non ita tamen vt pupilli aut minoris persona capi pignori, & in carceres detrudi possit: neque enim pupillus magis quam mulier pro ciuili debito incarcerari potest: 3 minor vero potest quidem si corpus suum vel curatore, auctore vel si curatorem non habeat cũ iureiurando obligauerit, 4 sed non ex facto curatoris. 5 Quid ergo? Fiat executio in bona quæ possidet, 6 nec tantum pro debito principali, sed etiam pro expensis, si nihil imputari possit tutori,

Source : BIU Cujas

aut curatori. 7 *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Petel Maurianensi, 16. Cal. April. 1595.

1 *L. 2. D. de admin. tutor. l. tutori, 7. D. quand. ex fact tutor. l. 4 §. tutor quoque, D. de reg. iudic.*

2 Non enim facile permittenda est executio rei per collusionem iudicatæ, *l à sententia, 5. § si hæres l. si perlusorio 14. D. de appellat. l. 1. & tot tit. de colluſ deteg.*

3 *L. 1. C. de falſ. non cap. mulieres, de iudic. in 6.* Guid. Pap. *qu. 256.* Iul. Clar. *in pract. crimin. qu. 28. n. 3.*

4 *Auth. ſacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vendit.*

5 Quia neque curator corpus minoris sui obligare potest, neque quisquam corpus alterius, cum nec iuris ratio patiatur vt quis corpus proprium obliget, quia nemo est dominus membrorum suorum, *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* Dixi *Defin. 5. n. 10. & 11. supr.*

6 Ac si minor ipse esset condemnatus, *d. §. turor quoque.*

7 Quia si quid possit imputari tutori aut curatori condemnandus ille est in eas expensas suo nomine, *l. non est ignotum, 6. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XXXIV.

Diffinitiua ſententia pro eo lata, qui iam obtinuit prouiſionalem, non poteſt mandari executioni, ſi ab ea ſit appellatum, ne quidem prouiſionaliter. Ipſa tamen prouiſionalis ſententia mandari poteſt executioni.

CVm diffinitiua lata est sententia pro eo, qui iam obtinuerat prouisionalem, si à diffinitiua sit appellatum, non prohibetur prouisionalem exequi, non obstante appellatione, si talis fuit, aut ab eo iudice lata, quæ ante diffinitiuam executioni mandari non obstante quacumque appellatione potuisset. 1 Non enim minus iuris habere credendus est post diffinitiuam sententiam is qui vicit, quam antea habuisset. 2 Quod autem dicitur extingui prouisionalem sententiam per diffinitiuam, 3 tum demum verum est, cum à diffinitiua non fuit appellatum. Alioqui constat per appellationem extingui potestatem iudicati. 4 Quid ergo si victor petat executionem sententiæ non prouisionalis, sed diffinitiuæ post interposi tam quidem appellationem, sed tamen per modum, vt loquuntur, prouisionis dumtaxat? Fere est vt verbis magis quam re ipsa differre hæc videantur. 3 Sed tamen verius est nullo modo permitti posse executionem sententiæ diffiniti uæ, quæ per appellationem prorsus extincta sit. 6 Nec si post appellationem à diffinitiua interpositam aliud nihil petatur, quam quod prouisionali condemnatione continebatur; 7 multo minus si ponas per deffinitiuam sententiam condemnatum reum in expensas litis aut ad fructuum restitutionem. Fieri enim non potest eiusmodi sententiæ executio, quia in preiudicium spretumque appellationis attentari videatur. 8 Nisi forte de ea re actum proponatur, cuius fauore permit tatur executio sententiæ etiam diffinitiuæ, non obstante appellatione; vt puta de alimentis, aut de summa non excedente florenos nostræ monetæ vigintiquinque. 9 Quo casu nec querimus ad quam vsque quantitatem ascendat taxatio expensarum. 10 Neque enim eo minus permittitur exequendi ius tam pro impensis quam pro debito principali, nil obstante appellatione. Aliud sane est, si is qui pendente lite prouisionalem sententiam tulerat diffinitiue condemnatus sit. Hic enim tametsi à diffinitiua sententia prouocauerit, prouisionalis tamen sententia, quæ per diffinitiuam reuocata est, executionem petere non potest, 11 quid quod per interlocutionem iussit iudex vetuitve quin contrario imperio prorsus tollere possit non ambigitur, 12 *Ita Senatus* in causa Antonij Baudard, & Nicolai Broche, 7. Id. April. 1595.

1 Non enim omnibus iudicibus hoc priuilegium datum est, sed tantum maioribus & Ducalibus, vt iubere possint mandari executioni sententiam prouisionalem, non obstante appellatione, vt dixi *Defin. 2. supr. de sent. & interloc. omn. iudic.*

2 Alioqui plus iuris è contrario haberet condemnatus ob id solum, quod victus fuisset, quod absurdum. *l. 3. D. de vsur. l. euidenter 16 de excep. rei iudic.*

3 *L. quod iussit 14. 14. D. de re iudic.*

4 *L. furti 6. §. 1. de his qui not. infam. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

5 Leges autem non verbis sed rebus imponuntur, *l. 2. Cod. com. de legat. l. vlt. C. de vsur.*

6. *L. 1. & tot. tit. D. nihil innou. appellat pendent.*

7 Non enim facit ea res quo minus verum sit extinctum esse iudicatum per appellationem.

8 *dict. tit. D. Ni. il innou. pendent. appell.*

9 Dixi *Defin. 15. supr de sent. & interloc. omn. iudic.*

10 Quia impensarum condemnatio est accessoria, quæ sequitur naturam sui principalis, *vulg. cap. accessorium, de regul. iur. in 6.*

11 Dixi *Defin. 3. supr. de re iudicata.*

12 *L. quod iussit 14. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXXV.

Etiam condemnatus poteſt impedire executionem ex cauſa, quæ de nouo ſuperuenerit.

POsſessor condemnatus si ante iudicati executionē nouum ius retinendæ rei nanciscatur, intercedere potest ex ea causa tanquam alius, nec illi obstat exceptio iudicati; 1 non adhibenda illa distinctione, an ius superuenerit ex causa de prætorio, vt loquuntur, an ex causa de futuro. 2 Solet enim huiusmodi distinctioni tum locus esse, cum quæritur, an post institutam actionem superueueniente nouo iure possit ferri pro actore sententia. Placet namque ita demum sequi posse condemnationem, si actori ius superuenerit ex causa de præterito, 3 quia nimirum vincendi causam aliquam subesse necesse est iam eo tempore, quo sit litis contestatio, vt iure facta videri possit. 4 Cæterum in excipiendo tanto plus iuris habet condemnatus ad eludendam vim rei iudicatæ, quando recentior causa est ex qua nouum sibi ius quæsiit. 5 Neque enim in iudicium deductum videri potest ius, quod neque litis contestatæ neque iudicati tempore fuerat quæsitum. 6 *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Ludouici Duret, & N. du Chesne, 10. Cal. Maij 1595.

1 *L si mater 11. § eandem causam, ff. de except. rei iudic.*

2 Quomodo distingui solet in quæstione, quam tractant nostri de renunciatione fidei commissi, *ad l. qui Romana 121. §. duo fratres* vbi præsertim Bart. *de verb. oblig.*

3 *L 4 l. item videndum 18. §. penult. l si qua tempore 41. ff. d petit hæred.*

4 *Arg. l non poteſt videri 23. D. de iudic. l. 2. D. de vſur. l. litis conteſtata 37. D. de neg. geſt*

5 *l. ſi mater, 11. §. eandem, verſ. at ſi alia, D. de except. rei iud.*

6 *d. l non poteſt videre 23. D. de iudic.* (Iunge *l. filius 41. in princ. verſ. Paulus notat. D. de bon. libert. & Defin. 11. num. vlt. ſupr.* Ergo si quis condemnatus sit ad restitutionem fundorum quos non alia quàm mariti iure possidebat, non erit audiendus si velit remorari & impedire executionem iudicati prætextu iurium vxoris suæ, quæ ipsa nondum audita sit nec condemnata. Sed si tale quid fecerit condemnandus est ad mulctam indictam quasi contumax qui non paruerit iudicato: & præterea ad restitutionem fructuum, si quos ille ex iis bonis perceperit, saluo scilicet iure vxoris, vt & alterius cuiuslibet tertij. Maximè verò hoc obtinet si maritus non simpliciter & suo nomine sed quasi maritus conuentus & condemnatus fuerit. *Ita Senatus* pro Claudio Dijod. & Bartholomæa Nouel, 18. April. 16. 4. de qua vide *Defin. 14. supr. de in eius voc.*)

DEFINITIO XXXVI.

Caſus, in quo ſententia lata contra tutorem, qui non ſatisfecit poteſt mandari executioni contra pupillum, adeoque in propria ipſius bona, etiam pro debito illius, cui pupillus hæres ſit cum beneficio legis & inuentarij.

TVtor qui pupilli nomine hæreditatem ei delatam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, 1 cum à creditore hæreditario conuentus esset, condemnatus fuerat vt intra mensem proximum bona quædam hæreditaria exhiberet, ex quorum pretiis satisfieri posset creditori. 2 Id ni faceret, iussus erat eam æstimationem soluere, quæ per arbitros, cum inuentarium conscriberetur, facta esset. 3 Si tutor iudicato non satisfeciſſet, placebat pupillum ipsum vigeri, vt petitam pecuniam exsolueret, in eamque rem non tantum hæreditaria, sed & ipsius pupilli bona pignori capi posse. 4 Et si enim fieri poterat, vt tutoris culpa in eo interueniſſet, quod bona mobilia non exhibuerat, si potuerat exhibere, tutoris tamen factum perinde habendum erat ac si pupilli fuisset. 5 Vt & alias euenit semper quod ad eum pertinet, qui cum pupillo litigat, quandoquidem non

pupilli

pupilli sed tutoris ipsius personam sequi vel inuitus cogitur, 6 salua contra tutorem indemnitatis actione, si quid ab eo per dolum culpámve factum aut neglectum appareat. 7 Neque dici potuit ideo ereptum pupillo beneficium legis & inuentarij; non enim ad aliud ei prodesse beneficium legis debebat, quam vti ne teneretur vltra vires hæreditarias, 8 sed vt bona hæreditaria exhibere, aut si non exhiberet, de suo tantumdem præstare non cogeretur, facere non poterat. 9 *Ita Senatus* pro illustrissimo Dom. Duce de Nemours, contra Dn. de Carde heredem Dominæ de Miollans, 4. Calen Maij 1595.

1 Hoc enim iure vtimur vt hæreditatem pupillo delatam possit tutor agnoscere, cum tamen ex ratione iuris possit tantum præstare auctoritatem pupillo adeunti, *l. pupilus* 9. iunct. *l seq ff. de acq. hered. l. cum in vna* 17. *§. tutor ff. de appell.*

2 Perinde namq; satisfacere creditoribus debetis, qui non nisi cum beneficio, legis & inuentarij hæres est, atque si pure hæres esset scilicet ad concurrentes vsque hæreditatis facultates, *l vlt. §. & si præfatam, C. de iur. delib.*

3 Quæ tamen æstimatio vrplurimum minor est.

4 Secundum ea quæ diximus *Defin. 33. super.*

5 Quia tutor loco domini est, *l. interdum* 56. *§ qui tutelam ff de furt.*

6 *L. properandum* 13. *vlt. C. de iudic.* iunct. *l. vlt. ff. rem pupill. salut for.*

7 *d l. properandum §. vlt.*

8 *d l vlt. C de iur. de lib.*

9 Nec enim beneficium legis & inuentarij ideo comparatum est v. sit captiosum creditoribus, quamuis hæredes passim eo abutantur, *arg. l. Paulus notat* 8 *ff. de prætor stipul.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui executori mandauit, ipsius factum præstare tenetur, si quid ei possit imputari, adeo vt etiam primo loco sit conueniendus, nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere.

SI quid per executoris siue dolum siue imperitiam male admissum sit, æquum est teneri eo nomine illum ipsum, qui executorem elegit, 1 tametsi dolo culpave carere videatur. Fieri non potest, vt non in culpa sit vel hoc solo, quod talem elegerit, cum petitionem eligere debuisset aut meliorem. 2 Idque est quod dici solet factum executoris esse factum partis. 3 Sed si executor facti sui pœnas luere, & de suo satisfacere paratus sit, 4 nulla in eum qui executionem fieri mandauit supereſse actio potest, quippe qui ex alieno potius quam ex suo facto teneatur; 5 quamuis recta via conueniri possit necesse prius agi aduersus executorem. 6 Si tamen cum executori dedissem exequendum iudicis mandatum aduersus Titium executus ille sit aduersus Sempronium, non tenebor, siue per dolum siue per imperitiam id fecerit, quia nihilea culpa cum mandato commune habet, extra cuius causam omnino est. 7 Adeo vt hec distingui oporteat, an executor soluendo sit necne. Nullo enim casu tenebor. 8 *Ita Senatus* pro Petro Milliex, contra Syndicos vniuersitatis de S. Iean d'Arue Maurian. 3. Cal. Maij 1595.

1 *L. si vt proponis 6. & l. penult.* vbi not. *C. hoc tit.*

2 *L lex facto* 30. *ff. de negot gest. l.* 1. *§. illud sciendum, ff. de separat. §. præterea, Instit quibus mod. re contr oblig. l titul. artifices, ff. de solut.*

3 Sicut & factum iudicis, *l. si ob causam* 13. *de euict. l.* 1. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 Quoniam pœna debet sequi suos auctores *l. sancimus* 22. *C. de pœn*

5 Nec enim videtur quisquam alteri mandasse, vt delinqueret, *l. si creditor.* 60. *§. vlt. ff. mandat.*

6 Nullo siquidem iuris loco hic ordo excussionis in huiusmodi specie præscriptus est.

7. Quia cum mandatum certam formam habuit, eamque iustam nihil prorsus est, quod imputari possit mandanti, eaque forma omnino seruanda fuit, *l. maritus* 21. *C. de procurat. l diligenter* 5 *ff. mandat.* Iunge *l. inter causas* 26. *§. non omnia, eod. l. Papinianus* 20. *ff de minor.*

8 Nemo enim id solum obligatur, quod alius soluendo non sit

DEFINITIO XXXVIII.

Superior magistratus nunquam rogare debet eum, quem habet pro inferiore.

SI quando Senatus nostet aliquid decernit, quod apud Geneuates executioni demandari oporteat, non solet rogare nominatim magistratus & iudices ciuitatis, quomodo rogat Senatum Gratianopolitanum aut Parisiensem aliosve similes, ne forte videatur Geneuates quasi pares agnoscere, quos pro inferioribus habet. Sed tamen rogat verbis generalibus omnes magistratus ad quos res pertinebit, 1 ne si preces nullæ adderentur denegaret magistratus ille petitam exequendi licentiam. *Ita Senatus* 4. Cal. Iun. 1593.

1 Guid. Pap. *quæst.* 346. Boer. *quæst.* 8. *n. 6. ex Auth. vt nul. iudic. §. si vero quis,* in verb. *iubetuus, & in Auth. si vero communis*, vbi Salicet. *ff. de adult.*

DEFINITIO XXXIX.

Intercessio tertij qui non reperitur in possessione, non potest impedire executionem sententiæ contra possessorem redditæ, intercessio tamen eius recipienda est.

IS, secundum quem de possessione beneficij vindiciæ dictæ sunt, 1 si in iudicati executione habeat contradictorem qui intercedat, non eo minus petere potest vt fiat executio, 2 Si non in promptu appareat eum qui intercedit iam missum esse in possessionem; 3 tametsi doceat de titulo & iure iam competente ad beneficij possessionem. 4 Neque enim alius quam qui iam in possessionem missus est prohibere potest quo minus victor in sua possessione ineatur. 5 Sient nec fieri queat, vt qui non possidebat hoc solo fiat possessor quod intercedit. 6 Multo minus ergo victori nocebit in obtinenda iudicati exacutione intercessio eius, qui nec de titulo doceat in promptu nec de possessione. 7 Plane intercessionis ius saluum semper esse necesse est, quoties qui intercedit tertius est, necdum condemnatus, 8 sed ita tamen vt adiudicato exequendo mora eo nulla fiat. 9 *Ita Senatus* pro N. Carrier parocho ecclesiæ de Greisy, 11. Cal. Iul. 1595.

1 Hoc est qui obtinuit beneficij recredentiam, vt vulgo loquuntur.

2 Publice namque interest confestim mandari sententiam executioni propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo* 65. *§. cum prætor ff ad SC. Treb.* præsertim vero in beneficialibus, ne diutius beneficium iaceat sine rectore & possessore.

3 Quo casu nemo dixerit inauditum illum priuandum esse sua possessione, *l. 2. ff. vti possid. §. commodum, Inst. de interd.*

4 Aliud enim est habere ius ad rem, aliud vero habere ius in re, *cap. si tibi absenti, de præb. in 6.*

5 Cum semper constituendus sit certus possessor, vel, ob hoc ipsum vt sciatur quis partibus peritoris fungi debeat, *l. is qui destinauit* 24. *ff. de rei vindic. l. si priusquam* 15. *ff. de oper. noui nunciat.*

6 Intercessio enim conseruat tantum ius præcedentis, si quod ei competit, non nouum tribuit, præsertim possessionis, cum non possint duo simul & in solidum possidere, *lege* 3. *§. ex contrario, ff. de acquir poss.*

7 præsumendus enim hic potius est subiectus fuisse à condemnato ad impediendam iudicati executionem, *l. à Diuo Pio* 15. *§. si rerum. cum ibi not. ff. de re iudic.* (Maximè verò si conduxerit rem à condemnato. Quod si dicat se tanquam conductorem intercedere aut tanquam aliter causam habentem à condemnato non est audiendus, non magis quàm ipse condemnatus, *l iudicata* 29. *§.* 1. *de except. rei iudic. Ita Senatus* contra D. de la la Croix, 16. Nouemb. 1612.)

Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat contra *tit. C. inter alios act vel iudic. aliis non nocet.*

9 *Arg. de §. cum prætor.* iunct. *l. ille à quo* 13. *§. ad SC. Treb.* 3. *in princ. ff. vt in poss leg.* (Idque tandem edicto Serenissimi Ducis nostri, quod publicatum fuit anno 1615. expressim cautum est, hoc etiam addito, vt nec admittenda sit appellatio à iudicati executore ad suspendendam executionem, quamais audiendus sit appellans ob hoc ipsum, vt sciatur an executor fines mandati & rei iudicatæ excesserit, vt scripsi. *Defin.* 1 *n* 4. *supr. Quando lic. vnic. sin. iud. de vindic.*)

DEFINITIO XL.

Multum interest an executio fiat ex literis De debitis, an ex aliis, & an pro sorte, an pro expensis?

OBligatus ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato si iubeatur in promptu soluere aut in carceres ire, iustam habet appelandi causam, 1 neque enim pecuniam quolibet loco & tempore in manu habere cogitur. 2 Itaque tempus illi dandum est in eam rem, & quidem tale, quod pro personæ qualitate debitique quantitate congrum videri possit. 3 Hoc ita, nisi fiat executio auctoritate diplomatis principalis, quod de debitis vocant. Tunc enim non alia dilatio debitori danda est, quam vt demum ire cum executore possit, aut ad alium locum in quo sit pecunia, quæ

Source : BIU Cujas

in promptu numerari possit. 4 Obseruandum tamen est differre hac parte debitum principale à debito expensarum. Nullo enim casu cogi potest condemnatus vt soluat impensas statim, sed ad minus trium dierum inducias habere debet, 5 octo autem vtplurimum. Quia neque fieri potest vt impensæ petantur ex literis De debitis, si nulla iudicati facta nouatio sit, sed tantum per actionem illam, quæ ex iudicato nascitur, quam humaniorem esse æquum est. 7 *Ita Senatus* 4. Cal. Iulij 1595.

1 Dixi *Defin. 27. supr.*

2 *L. quod dicimus* 105. *ff. de solut.*

3 *Arg. l ff. debitori* 21. *de iudic.* Nec enim pecuniæ numerario semper est in expedito, *l si dubitet* 10 *ff. de fideiuss.*

4 Est enim hoc priuilegium executionis quæ fit ex diplomate illo principali.

5 Non enim magnum damnum, esse potest in mora tam modici temporis, *d. l. si debitori, l & si post tres, ff. si quis caution.*

6 De qua *in l. actori* 8. *C. de rebus credit.*

7 Quia omnibus condemnatis indulgetur tempus ad soluendum humanitatis gratia, *l. cum militi,* 16. *§. ff. de compensat.*

DEFINITIO XLI.

Non possunt pro clerici condemnati debito capi fructus beneficij, nisi deducto ne egeat. Nec potest clericus exceptioni huic renunciare, nec bonis cedere.

PRo debito clerici condemnati, aut quod hac parte idem est per instrumentum guarentigiatum, quod condemnationis instar obtinet, obligati, pignori capi possunt fructus beneficij, licet non desint alia bona, quæ capi etiam possint. Sed si non supersit clerico vnde se alat, deduci ante omnia oportet quantum necesse est vt non egeat, ne deterior sit conditio clerici Deo militantis quam militis Principi seruientis, quem constat ex iis personis esse, quæ priuilegium habent, vt non nisi in quantum facere possunt conueniantur. 2 Idque adeo verum est vt nec eiusmodi exceptioni renunciare clericus possit. 3 Est enim in totius cleri opprobrium vt cogatur clericus mendicare. Quam ob causam dertrudi possit in carceres, adeoque ei interdici sacrorum administratio, si habeat vnde soluat, nec velit soluere, 4 bonis tamen omnibus cedere etiam si maxime velit non potest. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Bronsin, contra N. Gauend. Cal. Iul. 1595.

1 Fructus enim beneficij ad beneficiarium pertinent, siue fructuario siue vsuario velis eum comparare. De quo tractant Canonistæ *ad cap. fin. de offic. ordin in 6.*

2 *L. miles 6. l. item miles* 18. *ff. de re iudic.*

3 Vt nec cæteris, quæ ad totus cleri dignitatem pertinent, *cap si diligenti Extr. de for. compet.*

4 Quod passim fieri videmus etiam in curia Romana.

5 *Cap. Odoardus cum ibi not. Extr. de solut.*

DEFINITIO XLII.

Exceptio Deducto ne egeat potest opponi etiam in executione iudicati. Et si admissa non sit, iuste ab executore prouocari potest.

EXceptio illa, Deducto ne egeat, quoniam non magis impugnat iudicatum quam solutionis exceptio aut compensationis, potest obiici etiam in executione iudicati. 1 Et ideo si non sit admissa per iudicem, appellari ex eo potest. 2 Sed & ab executione prouocatio admittetur, si victor in solidum exequi iusserit iudicatum: tametsi executor qui causæ cognitionem nullam habuit, mandati fines non excesserit. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. sunt qui* 16. *cum seqq. ff. de re iudic l. cum militi* 16. *§.* 1. *ff. de compensat l si minoris* 25. *ff. de admin. tutor.*

2 Iniuriam enim facit iudex & grauamen infert si non admittit iustam exceptionem.

3 Sufficit enim, vt executio sit facta contra formam iuris, vt videatur iniuria, *l. iniuriarum* 13. *§.* 1. *ff. de iniur.* quamuis regulariter non possit appellari ab executore, qui mandati fines non excessit, *l. ab executione 5. C. quor. appellat non recip.*

DEFINITIO XLIII.

Duo casus, in quibus vna executio impedit aliam: Nempe si prior sit perfecta, aut si super priore lis pendeat.

QVod vulgo iactatur, per vnam executionem non impediri aliam, 1 ita verum est si prior executio non fuerit perfecta. Nam si perfecta fuit, non habet quod coqueratur creditor, cui ea ratione satisfactum est, aut satisfieri potest si velit. 2 Rursum id ita procedit, si non ab ipso debitore prior executio impediatur, 3 aliqui siue intercesserit, siue appellauerit, sententiam super iure intercessionis, aut appellationis ante omnia ferri necesse est, ne multiplicatio executionum litium quoque multiplicitatem pariat, 4 nisi ponas debitorem iam condemnatum à supremo iudice, vt proinde nec intercedendi nec appellandi ius vllum amplius supersit. 5 *Ita Senatus* in causa N. Claudij de Boney, & Andreæ Beuf, ant. Cal. Sept. 1595.

1 *L. est in arbitrio* 14. *C. de oblig & action. l. creditoris* 8. *ff. de distract. pign. l. à Diuo Pio* 15. *§, si rerum, & §. sed si emptor ff. de re iudic.* Dixi *Defin. 4. supr.*

2 *d. l. à Diuo Pio, §. si post addictum, de re iudic. vers & cum semel.* iunct. *l. si rem.* 9. *§ omnis, de pignor. ad l. item liberatur* 6. *§.* 1. *quib. mod pign. vel hypoth soluit.* Satisfactio enim pro solutione est; *l. satisfactio* 52. *ff. de solut.*

3 Si enim ab alio quam ab ipso debitore impediatur executio, tanto maior ratio est, vt creditori permittatur aliam facere executionem, *d l à Diuo Pio §. si rerum & §. sed vtrum. ff. de re iudic.*

4 Quod distincte quantem fieri potest cauendum est, *l.* 4. *§. ait prætor eod. tit. l. singulis* 6. *ff. de except. rei iudic.*

5 Nullus enim litium erit finis si condemnato liceat iudicati executionem suis frustrationibus & tergiuersationib. impedire, *l.* 2. *de re iudic. l. si longis* 7. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XLIV.

Qui tanquam possessor intercedit executioni non potest rei identitatem negare. Secus in eo qui tanquam possessor conuenitur.

QVi victore iudicatum exequente intercedit executioni tanquam possessor, identitatem, vt vocant, fundi negare non potest, nec petere vt in rem præsentem eatur ad fines demonstrandos. 1 Quo enim iure videri potest intercessisse, si nesciit se possidere? Imo si neget se possidere, omnimodo condemnandus est, quoniam si vera sit negatio, nihil eius interest, 2 Sin falsa, puniri mendacium oportet, hactenus saltem vt possessio ei auferatur, 3 nec habeatur pro possessore qui falso negauit se possidere. 4 Non idem est cum quis directa actione conuenitur quasi possessor, & ob id solum quia possidet, vt contingit cum ager vectigalis vel emphyteuticarius esse dicitur. Tunc enim iuste petere reus potest vt rei præsentis demonstratio fiat, priusquam cogatur respondere an possideat, 5 cum ea sit agentis intentio, quam fundari ante omnia oportet, 6 tum quæri de iure rei, 7 Si non is reus proponatur qui iam professus sit se possidere, 8 Aut heres si eius qui professionem emisit. 9 *Ita Senatus.* ex tempore in publico auditorio, 7. Cal. Septembr. 1595.

1 *Vt in l. l. si irruptione* 8. *§.* 1. *ff. fin. regund.*

3 Nemo autem audiendus siue agendo siue excipiendo, si non eius interfit, *l.* 3. *§.* 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13. *§. si de testamento.* vbi Alex. & alij. *ad SC. Treb.*

3 *L. vlt ff. de rei vindic. l. qui seruũ* 10 *§ in iure, de inter. in iur faciẽd.*

4 In pœnam scilicet mendacij, & vt ipsi contra ipsum credatur, *vt in locis prox. citat.* iunct. *Auth. idem possessor. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Scilicet si prius affirmet se nescire, an res, quæ petitur, illa ipsa sit, cuius nomine conuenitur, quia plerumque fines sunt incerti & obscuri. cum pro hominum arbitrio plerumque mutentur, *d. l. si irruptione 8. §.* 1. *& l. pen. ff. fin. regund.*

6 *L. vlt. C. de edend. l. vlt. C. de rei vind. l. vlt. ff. de acq. poss.*

7 *L. in exceptionibus* 19. *ff. de probat.*

8 Nec enim proprij facti ignorationem iuste potest obtendere, *l. quanquam* 7. *D. ad Velleian l. generaliter* 19. *C. de non numer. pecun.*

9 Heres enim vtitur in omnibus iure defuncti, cum censeatur eadem persona *Nouell. 48 de iur. à mor. præst.*

DEFINITIO XLV.

Qui obtinuit in interdicto retinendæ nulla iudicati executione indiget, quomodo indiget is, qui obtinuit in interdicto adipiscendæ.

SEntentia, quæ de adipiscenda possessione reddita est, in hoc differt ab ea, quæ de retinenda, quod qui in possessionem mitti iussus est, si propria auctoritate possessionem occuper,

Source : BIU Cujas

occupet, vim & iniuriam facere videtur, 1 quod noſtri dicunt attentare. At is qui obtinuit, vt in poſſeſſione ſua retineatur, nullo iudicis aut executoris facto indiget, cum ſit ipſe iam in poſſeſſione. 2 Idque eſt quod dici ſolet ſententiam ſuper interdicto retinendæ poſſeſſionis redditam ſuam ſecum trahere executionem. 3 *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Nou. Sept. 1595.

1 *Arg. l. miles 6. §. pen D de re iudic. l. 1. D quod legat.*

2 Cuilibet enim ſuam poſſeſſionem tueri permittitur etiam per vim, *l. 3. §. cum igitur, D. de vi & vi armat.*

3 Quoniam qui iam eſt in poſſeſſione non poteſt magis poſſidere.

DEFINITIO XLVI.

Datus à Senatu executor non poteſt recognoſcere de tertij interceſſione, ſed ad Senatum remittere rem debet.

EXecutor datus à Senatu ad exequendum Senatuſconſultum, licet propriam & ordinariam alioqui iuriſdictionem habeat, puta ſi ſit iudex prouinciæ, in qua fieri debet executio, 1 non tamen poteſt de interceſſione tertij cognoſcere, ſi non cauſæ quoque cognitio ei demandata ſit, 2 ſed ad Senatum remittere debet, atque ita executione ſuperſedere, quod ad tertium interceſſorem attinet, 3 non quod ad condemnarum. Sane ſi tertius, qui intercedere & potuit, & debuit, maluit appellare, audiendus non eſt. 4 *Ita Senatus* in cauſa Petri Soteley, & claudij Pognen, & Mariæ Guichard Auguſtanorum, Id. Sept. 1595.

1 Hic enim habet iuriſdictionem in territorio totius prouinciæ, *l vlt. vbi not ff. de iuriſdict l cum vnus 12. §. pen. ff. de rob. auctor. iudic. poſſid.*

2 Quia is, qui executoris tantum partibus fungitur, non habet regulariter, cauſæ cognitionem ne partes iudicis ſibi vindicare videatur, *l. ſi vt proponis 6. C. hoc tit. l. à Diuo Pio 15. §. rerum, & §. ſed vtrum, ff. de re iudic.*

3 Quoniam non fuit ad hoc datus, vt de tertij iure & interceſſione cognoſcat.

4 Appellationis enim auxilium licet ſit ex iure communi tamen minus ordinarium eſt & aliquatenus odioſum, quia iniquitatis querelam continet, *l. præfecti, ff. de minor.*

DEFINITIO XLVII.

Nec debitor nec debitoris filius poteſt conſtitui depoſitarius eius rei, quæ offertur ad remorandam executionem.

MAlè ac perperam facit apparitor ad exequendum datus, ſi patiatur pecuniam aut quam aliam rem, quæ pecuniæ loco ſit, deponi penes filium familias debitoris: Quia cum eadem eſſe perſona filij & patris exiſtimetur, 1 perinde eſt acſi pater ipſe idemque debitor in depoſitarium eligeretur, quod vtrique nemo probauerit, 2 ſi non creditor ipſe conſentiat. Neque enim volenti fit iniuria. 3 Quanquam non eo minus tenebitur filius familias ſi ex depoſito conueniatur. 4 Nec quod etiam minor fuiſſe proponatur, faciet locum reſtitutioni, 5 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 3. ſup. De filiofam. minor.

1 *L. vlt C. de impub. & aliis ſubſtit l ne cum filio familias 16. ff de furt.*

2 Nemo enim videtur à ſe abdicaſſe dominium eius rei, cuius retinuerit poſſeſſionem, *l. ſicut 8. § ſuperuacuum, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

3 *L. in diem 9 §. 1. ff. de aqua & aqu. pluu. arc. l. nemo videtur fraudare 145. de reg iur.*

4 Quia ex omnibus cauſis recte obligatur præterquam ex mutuo & voto, *l. filius familias 39 ff. de oblig. act. l. tam ex contractibus 75. de iudic.*

5 Nemo enim læditur accipiendo depoſitum, cum poſſit reſtituere ſi ſaluum ſit, ſi vero perierit non teneatur niſi de dolo, *l. contractus 23. de reg iur.*

DEFINITIO XLVIII.

De forma exequendi iudicati ex moribus Auguſtanorum.

CVm creditor quidem Auguſtanus obtinuiſſet, ac in prouincia rei iudicatæ executionē in bona immobilia peregiſſet, quæ ſubhaſta diſtrahi curauerat; placuit nullius momenti eſſe executionem, propterea quod Auguſtanorum moribus expreſſim prohibitum eſſet, ne qua fieri vnquam poſſit bonorum immobilium ſubhaſtatio, ſed in ſolutum bona capi debeant, facta pro arbitrio boni viri æſtimatione. 1 Sed neque ad immobilia prius venire permittitur, quam mobilium diligens perquiſitio facta ſit, 2 adeo vt nec ſufficiat negari per creditorem vlla eſſe bona mobilia. Sed omnimodo neceſſaria eſt inquiſitio. 3 Nec ad rem pertinebat, quod executio facta eſſet auctoritate Senatuſconſulti. Non enim idcirco alia mens Senatus fuiſſe videri poterat, quam vt executio, quæ in Auguſtana prouincia eſſet facienda, fieret moribus Auguſtanorum. 4 *Ita Senatus* in publico auditorio, 11. Calend. Decembr. 1695.

1 *Arg. Auth. hoc niſi debitor, C. de ſolut.*

2 Quod conſentit eum iuris ratione, *l à Diuo Pio 15. §. in venditione, ff. de re iudic.* Papienſ. *in form. exec. ſent. diffi. num 22. & ſeq.*

3 Vt cum facienda eſt excuſſio bonorum debitoris in caſu *Auth. hoc ſi debitor C. de pignor.*

4 Quibus ſcilicet derogare Senatus noſter nec voluerat nec debuerat cum ex Principis edicto habeant vim legis.

DEFINITIO XLIX.

Apparitor regius aut principalis delinquens in territorio inferioris iudicis an ab eo punire poſſit?

APparitorum regiorum aut principalium ſingulare ius eſt, vt ſi in officio delinquant, licet inferioris iudicis mandata exequentes, ad ſuum tamen iudicem remitti debeant vt puniantur. 1 In aliis eius iudicis cognitio eſt, in cuius territorio peccatum proponitur. 2 Quod ſi apparitor regius aut principalis extra officij cauſam deliquerit, nihil obſtabit quominus etiam ab inferioris iuriſdictionis iudice, in cuius territorio deliquerit, coerceatur. 3 Nam & minorem iudicem placuit punire poſſe officialem iudicis maioris in territorio ſuo delinquentem, 4 cum hoc ſaltem temperamento vt maiori iudici notum id facere teneatur; 5 ſed & quod magis eſt iudicem à Principe delegatum, cuius maior vtique quam ordinarij dignitas eſt. 6 Si in ordinarij territorio deliquerit, poteſt ordinarius iure ſuo coërcere. 7 Sane apparitores ſuos quilibet iudex punire poteſt, 8 adeoque illos etiam, qui apparitori ſuo in alieno territorio exequenti iniuriam feciſſe probabuntur. 9 *Sine die.*

1 *L. de militibus, ff. de cuſtod. reor* Boer. *quæ. 9 num. 9.* poſt Ioan. Febr *en l. quod promulgatis, C. de offic. præſ. vrb.* vide *l. 2. C. de ſportul.*

2 Guid. Pap. *queſt. 326.* Poſt Cyn. *in Auth. qua in prouincia, C. vbi de crimin. agi oport.*

3 Boer. *d. qu. 9. n. 16.*

4 Cyn. vbi ſupr. Aufrer. *queſt 432. ex l. 2.* vbi Luc de Penna. *Cod. de lucr. aduoc. libr. 12. & §. quod ſi delinquentes. Nouell. de mand. princip.*

5 Bart. *in l. officiales, per ill. text. C. de offic. rect. prouinc.*

6 *Cap. ſane, de offic. deleg.*

7 Boer. *d. queſt 9. num. 5.* poſt Cynum & Aufrer. *vbi ſupr.*

8 *L. omne* vbi Alber. de Roſ. *C. de offic. rect. prou.* Boer. *ibid. num. 13.*

9 Idem Alber. *in l. ſi quis forte, §. ſi quos comitum, de pœn.* Boer. *ibid, num. 14.*

DEFINITIO L.

Reuocanda eſt executio facta die dominico aut alio feriato in honorem Dei, & quidem cum effectu.

EXecutio facta die dominico aliove in honorem Dei feriato vſque adeo nulla eſt, 1 vt quamuis ſequenti die debitor carceribus exemptus ſit, mox tamen & priuſquam domum rediret rurſus in carceres detruſus poſterior quoque executio nulla ſit, quaſi facta in fraudem legis, quæ priorem irritam faciebat. 2 Effectum enim habere debet executionis, reuocatio, vt vitium purgetur. 3 *Ita Senatus* contra N. Bernardum Dacquin, 24. Maij 97. licet conſtaret ſæpius antea obſeruatum aliter, & factitatum fuiſſe. 4

1 *L. vlt. C. de feriis*

2 Non enim videtur quis exemptus à carceribus, ſi ſtatim rurſus in carceres detrudatur, *arg. l. qui ſic ſoluit 55. ff. re ſolut.* Quomodo ſolemus dicere non videri verſum quod non durat verſum, *l. ſi pro patre*

tre 10. §. *versum. ff. de in rem verſ.*

3 Quod contractum fuerat per executionem prohibito die factum

4 Non tam enim quid factum ſit inſpici debet, quam quid fieri debuerit, *l. ſed licet* 12. *ff. de offic. præſid.*

DEFINITIO LI.

Miſſio in poſſeſſionem fieri poteſt pro debito non liquido ſi modo conſtet deberi.

EXecutio Areſti, quo creditor hypothecarius in poſſeſſionem bonorum debitoris pro ſua indemnitate mitti iuſſus eſt, non poteſt impediri eo prætextu, quod nondum liquidatio facta ſit quantitatis, quæ debetur. Sufficit enim quod conſtaret aliquid deberi, 2 licet quale, quantũque illud ſit adhuc ignoretur. Multo magis vero hoc obtinet ſi vel nummus vnus ſit, quem liquido deberi conſtet, 3 Eſt enim hypothecæ ius indiuiduum, 4 nec quicquam vetat hypothecam contrahi, & poſſideri rem obligatam etiam pro non liquida quantitate. 5 Diuerſum eſſet ſi de pignore diſtrahendo aut in ſolutum poſſidendo tractaretur. Sed an eo caſu faciet creditor omnes fructus ſuos? Minime. Imo vero imputabit in ſortem quatenus excedent modum legitimum vſurarum, 7 licet auctore Prætore ſint percepti, 8 quia auctoritas iudicis non mutat conditionem & cauſam, ex qua miſſio in poſſeſſionem facta eſt. 9 Semperque verum eſt pignus poſſideri iure pignoris, & conſequenter ea lege fructus in ſortem imputentur. 10 Nam & ſi actum eſſet hypothecaria contra debitorem eundemque poſſeſſorem, fructus quidem conſequeretur creditor à die litis conteſtatæ; 11 ſed tamen non eo minus illos imputaret ſibi in ſortem, ſaltem quatenus excederent modum vſurarum. 12 *Ita Senatus* pro D. de Sauigny, contra D. Comitem de Saleneufue, 4. Martii 1597.

1 *Ex tit. de rebus auctor. iudic. poſſid. & tit. Quibus ex cauſ. in poſſ. eat.*

2 Vt appareat executionem non fuiſſe factam pro indebito.

3 *L. quandiu* 6. *C. de diſtr. pignor. l.* 2. *C. debitor. vendit pign imped. non. poſſ.*

4 *L. rem hereditariam* 65 *ff. de euict. l.* 1. *&* 2. *C. ſi vnus ex pluribus hered. debit.*

5 Dummodo id, quod poſſidetur non ſit incertum. Nec enim pars incerta poſſideri poteſt, *l.* §. *incertam, l. locus* 26. *ff de acquir. poſſ. l. ſi fur.* 23. *in fin. ff. de vſu cap.*

6 Quia non poteſt fieri venditio pretio incerto, nec datio in ſolutum pro incerta quantitate, *l. ſi non ſortem* 26. §. *ſi centum. ff. de condict. in deb. l. vlt. vbi not. C. de contr. empt.*

7 Vt ſolet euenire in tacita antichreſi, *l. cum debitor* 8. *ff. in quibus cauſ. pig. vel hypoth. tacit. contr l. vlt. cum ibi not. C. de pign. act. l minor.* 40. *in fin ff. de minor.*

8 Quamuis dici ſoleat, iuſte poſſidere illum, qui prætore auctore poſſidet, *l. iuſte* 11. *de acquir. poſſ l. qui auctore, de reg. iur.*

9 *L.* 5. *ff. vt in poſſeſſ. legat. leg inter bonorum* 48. *ff. de admin. tutor.*

10 *L.* 1. 2. *& vlt. C. de pign. act.*

11 Hoc enim iure vtimur, quamuis contra iuris, vt puto, rationem, quia nihil intereſt creditoris, vt conſequatur fructus, qno imputare poſtea cogatur in ſortem, niſi ſi ponas, rem obligatam non aliter poſſe ſufficere vniuerſo debito exſoluendo, *l. ſi fundus* 16. §. *in vindicatione, verſi. interdum, ff. de pign.* iunct. *l. ſi inter* 21. §. *vlt. eod. tit.*

12 *d.l. cum debitor.* Quaſi ſit hæc tacita antichreſis prætoria, quam dubitandum non eſt poſſe cõſtitui à prætore non minus quàm à priuato, *arg. l. non eſt minus* 26. §. 1. *de pignor. act. & tot. tit. C. de prætor. pign.*

DEFINITIO LII.

Condemnatus tanquam tutor non poteſt cogi, vt iudicati executionem in ſuis bonis patiatur, etiamſi proprio nomine fuerit obligatus.

TVtor, non ſolum tutorio, ſed etiam tutor conuentus & obligatus, 1 ſi tanquam tutor conuentus & condemnatus ſit, tum in iudicati executione bona ipſius propria capta ſint, iuſtam habet appellandi cauſam, quia iudicati executio, contra quam iudicatum ſit fieri nunquam poteſt, 2 debetque potius creditor ſibi imputare, cur ex iudicato agere maluerit, quam ex contractu. 3 Quid ſi tutor ab ea condemnatione prouocauerat, & in appellationis cauſa ſuccubuerat, nulla tutorij nominis facta mentione? 4 Idem erit, quia confirmato ſimpliciter iudicato eædem qualitates & conditiones, quæ in iudicatum deductæ fuerant, durare intelliguntur. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Blanc, contra N. Martin, 2. Mart. 1596.

1 Hoc enim euenit aliquando, *l. ſi non ſubſcripſiſti* 15. *C. de admin. tut.*

2 Cum non alia ſit poteſtas executionis iudicati, niſi vt rei iudicatæ vigorem ad effectum deducat, *l. penult. C. de execut. rei iudic.*

3 Cum poſſet agere etiam ex contractu. Pareat igitur ei viam quam elegit, *l. ſi mulier* 21. §. *vlt. ff. quod met. cauſ. l.* 3. §. *eligere, ff. de trib. act.* Iunge *l. ſi fundus* 16. §. *ff. ſi plures, ff. de pign.*

4 Vide *l. vlt. cum ibi not. ff. quand. ex fact. tutor.*

5 Quia appellatio transfert litem ad iudicem appellationis cum ſuis omnibus qualitatibus, ſiquidem reducit & reuocat litem ad terminos conteſtationis. Itaque cùm maritus tanquam maritus litem ſubiiſſet apud inferiorem iudicem, & ab eo victus prouocaſſet ad Senatum, ibique rurſum ſuperatus fuiſſet, placuit non poſſe in propriis eius bonis fieri executionem, quamdiu mulier factum mariti non improbaſſet. Quo tamen ſecuto poſſe victorem redire aduerſus maritum, eiuſque bona ro expenſis temeriariæ litis in quas erat condemnatus. *Ita Senatus* pro N. Claudio Pauy, contra N. Batardin, 6. Id. Mart. 1612.

DEFINITIO LIII.

Debitor non poteſt impedire miſſionem in poſſeſſionem ex ſubhaſtationibus etiam nullis, vt neque decreti interpoſitionem, niſi debitum offerat, ſi modo ſubhaſtatio facta ſit pro debito.

SOlet Senatus notter, ſi quando ſubhaſtationes proferantur, in quarum forma peccatum ſit, 1 non prius decernere, vt emptor mittatur in poſſeſſionẽ bonorum, inquam vocatus ſit debitor & auditus, licet pro debito factas fuiſſe ſubhaſtationes appareat. 2 Quæ tamen res non facit, vt liberum ſit debitori poſtea in ius venienti eas ſubhaſtationes obiecto nullitatis vitio impugnare, ſi non prius offerat, quicquid debet, cum certiſſimi iuris ſit, executionem quantumuis nullam factam, ſi tamen pro debito facta fuerit tenere: 3 nec magis poſſe debitorem impedire miſſionem in poſſeſſionem, quam decreti interpoſitionem, quæ longe maioris momenti eſt. 4 Sed prodeſt ea forma debitori, vt tanto largius habeat tempus ad redimendum, quandoquidem in ſemeſtre, quod in eam rem præſtitum eſt, non incipit currere niſi à die miſſionis in poſſeſſionem. Quid ergo ſi tam peruicax ſit debitor, vt in ius vocatus nec debitum offerre velit, nec miſſioni in poſſeſſionem conſentire? Senatus id ſequitur temperamentum, vt breue aliquod tempus, puta vnius aut alterius menſis, præſtituat debitori ad ſoluendum. Quo elapſo ſi ſolutum non probetur, miſſio in poſſeſſionem emptori, quiſquis ille ſit, id eſt, ſiue creditor ipſe, ſiue extraneus, ſaluo luendi pignoris iure, concedatur. *Ita Senatus* contra Dn. Claudium de Riuoire, Prid. Cal. Sept. 1605.

1 Forma ſiquidem ſtatuti ad vnguem obſeruanda eſt.

2 Alioqui ſi ſubhaſtationes nullo viſibili vitio laborent, ſolet Senatus literas miſſionis in poſſeſſionem etiam inaudito debitore concedere.

3 Dixi *Defin.* 26. *ſuper.*

4 Ne qui non poteſt impedire quod facilius impediri ſolet, admittatur ad impediendum id, quod facilius debeat impediri. *Ex not. in l. non debet cui* 21. *de reg. iur l. cui pacto* 5. *ff. de ſeru. export.* Et ob hanc nimirum cauſam putabant plerique, poſſe Senatum & debere huiuſmodi literas inaudito quoque debitore concedere, cum poſſit fieri ignorante te, quicquid fieri poteſt te inuito, *l. qui poteſt* 26. *de reg. iur.*

DEFINITIO LIV

Nemo cogitur exequi ſententiam pro ſe latam, nec conueniri primus ex iudicati etiamſi incidenter & in conſequentiam propoſitam actionis aliquid inuicem aduerſario præſtare condemnatus ſit.

SEntentiam pro ſe latam exequi nemo cogitur. 1 Itaque cùm quidam creditor egiſſet hypothecaria in eum fundum qui viduæ debitoris ex anteriore cauſa dotis erat obligatus, & ad ius ſui pignoris confirmandum obtuliſſet in iudicio quicquid mulieri & ſortis & acceſſionum nomine debitum eſſe conſtaret, 2 eamque oblationẽ ſecutus iudex iuſſiſſet mitti auctorem in poſſeſſionem fundi, Reſtituto priùs mulieri omni eo quod ei debebatur, 3 Adiecta etiam condemnatione impenſarum litis, ſed ſuper eodem fundo capiendarum. 4 Creditor verò in executione iudicati comperto, quòd longè pluris dos eſſet, quàm fundus obligatus, abſtinere maller

Source : BIU Cujas

re mallet ab vrgenda executione iudicati, quàm summas dotales reddere. Mulier autem contra dotis pecuniam & acceſſiones habere mallet, quàm pignus retinere. Ideoque vltrò aduerſus victorem egiſſet ad ſolutionem adeoque præciſa executione iuſſo eo quaſi debitor mulieris & condemnatus fuiſſet ire in carceres. Placuit appellantem illum ab eiuſmodi executione tanquam iniurioſa eſſe audiendum, 5 nec mulieri permittendum vt executionem iudicati vrgeret contra inuitum creditorem ſi mallet ipſe partem ex cauſa iudicati pignoris perſecutionem omittere. 6 Tantum aberat, vt potuiſſet ille aut pro dote aut (quod erat abſurdius & contra formam ſententiæ) pro expenſis litis detrudi in carceres. 7 Planè cum primus ille nec ſatis conſultò litem inſtituiſſet aduerſus mulierem, cuius dotem per eas impenſas minui æquum non erat, 8 Viſum eſt, tametſi ſententia in rem iudicatam tranſiſſet, 9 condemnari tamen debere creditorem in omnes primæ litis expenſas, quibus ſolum ipſius factum cauſam dediſſet. *In Senatus* ex tempore pro Ioanna Bertrand, contra Bellarmin, 4. Calen. Sextil. *1612.*

1 *L. ſi iudex 48. ff. de minor l. pen C. de pact.*

2 *Vt facere ſolent & debent poſteriores creditores ad pignus ſuum confirmandum, l. 1. l. prior. 5. & tot. tit. C. qui pot. in pign. habet.*

3 *Nihil enim aliud poteſt iudex pronunciare, quam id de quo inter litigatores conuenit, l. ſi conuenerit 26 ff. de re iud.*

4 *Sic enim pronunciari ſolet vt neuter lædatur cùm vterque iuſtam litigandi cauſam habuit, l. ex his 8. ff. quæ in fraud. credit.*

5 Nec enim debitor erat ſed creditor, nec condemnatus, ſed victor, licet cum onere reſtituendæ dotis ſcilicet ſi fundum habere mallet.

6 Vt loquitur *l. minor. 40. ff. de minor.*

7 Quæ forma ſemper ſeruanda eſt. Alioqui non poteſt non eſſe nulla iudicatis executio, quæ ſit contra formam iudicati *l. ab executore, ff. de appell. l. ab executione 5, C. quor. app. non recip*

8 Cùm interſit etiam Reipubl. dotes mulieribus ſaluas & integras conſeruari, *l. 1. ff. ſolut. matrim. l. intereſt 18. de rebus auth. iud. poſſ.*

9 Quo tamen caſu non de alio quæri ſolet, quàm quid iudicatum ſit cùm rebus iudicatis ſtandum ſit, *l 1. C. de re iudic l. & poſt 7. ff. de tranſact.*

10 Semper enim condemnandus eſt in litis impenſas ille qui dat cauſam impenſis per litem temerariam. *l eum quem 79. de iudic. l. qui ſolidum 78. §. 1. de leg. 2. & Inſt. de pœn. tem litig.* In hac autem ſpecie actor, quamuis verus creditor, temerarius tamen litigator fuerat, cùm ante motam litem debuiſſet diligentius inquirere de iuribus mulieris, quæ fundum poſſidebat, & de pignoris æſtimatione. Aliud iuris eſt ſi quis conuentus actorem reconueniat, & vterque eadem ſententia condemnetur, vt in *l. 1. § vltim. quæ ſent. ſin. app. reſc. l. cùm Papinianus 14. & Auth. conſequenter, C. de ſent. & inter l. omn. iudic.* Hoc enim duplex & mutua petitio eſt, & vtraque æquè principalis: & ideò poteſt vtraque iudicati executionem vrgere, qua parte actor & victor eſt, etiamſi aduerſarius nolit.

DEFINITIO LV.

Sententia confirmans executionem retrotrahitur ad tempus executionis.

CVm quis interceſſit ad impediendam executionem alicuius, puta miſſionis in poſſeſſionem, ſi poſtea per ſententiam confirmata ſit executio, etiam poſt annos triginta, retrotrahi debebit ſententia ad tempus factæ executionis, vt qui viuit perinde pro poſſeſſore habendus ſit ex die miſſionis acſi miſſio iam inde ab eo tempore effectum habuiſſet: 1 Nec ei nocere debet quod medio tempore is, qui interceſſerat, aut alienauerit fundum, 2 aut alio creditore vrgente condemnari ſe paſſus ſit, ſi totum id pendente lite ac ignorante eo qui prior fuerat in exequēdo, factum proponatur, 3 Multo magis admittendum eſt, vt is ipſe qui miſſus fuerat in poſſeſſionem & prohibitus, ſi poſtquam vicit nanciſcatur poſſeſſionem à nouo aliquo poſſeſſore, qui vt eam alteri reſtitueret iam fuerat condemnatus, non ideo poſſeſſionem cum vitio nactus videri poſſit, 4 cùm per ſubſecutam ſententiā fiat iuſta poſſeſſio, qui alioqui foret iniuſta. 5 *Itaque Senatus* in cauſa Nicolai Toyuet & Ioannis Franciſci Antoinet, 22. Maij *1613.*

1 *L. tutor 41. de vſur. l. vlt. de re iud. l. 24. de appell.* Nam ex ſententia referens ſe ad executionem factum non poteſt intelligi niſi ſecundum tempus executionis *l. 4. §. ſi extraneus ff de noxal. act.*

2 *L. 4. §. 4. ff. de aquæ pluu. arc.*

3 *Arg. l. iudicata 29 §. 1. de except. rei iudic.*

4 Non enim poteſt videri quicquam feciſſe in fraudem is qui vigilauit vt ius ſuum tueretur, neque id facto tertij deterius fieri pateretur *l. pupillus 24. quæ in fraud. credit.*

5 Nihil enim vetat validari, & vt loquuntur, iuſtificari poſſeſſionem ex titulo ſuperueniente.

DEFINITIO LVI.

Non poteſt hæres impedire executionem factam in bona defuncti prætextu vllius iuris, quod meus proprium habeat.

LIcet Senatuſconſulti verba ſic concepta ſint vt in bona defuncti executionem fieri oporteat pro ea quantitate in quam hæredes condemnati ſint, ſi tamen in his bonis quæ in executione iudicati capta ſunt aliqua iura hæredes habeant, non poſſunt vtique illo prætextu impedire 1 executionem nec petere vt ex eiuſmodi executione iura illa detrahantur, cùm ſint ipſi hæredes, 2 atque ita obligati ſoluere etiam de ſuo quod defunctus debuit. 3 Adeo vt eo quoque nomine poſſint coniici in carceres 4 niſi vel qualitas ſexus, vel qua alia iuſta cauſa 5 impediat. Scilicet ſi non ex beneficio legis & inuentarij, ſed purè ac ſimpliciter hæreditatem debitoris agnouiſſe proponantur. 6 Quod ſi etiam executioni conſenſerint, multo magis erit probandum vt ex ea cauſa reſtitutionem in integrum poſtulare poſſint. Nec ſi mulierem etiam minorem proponat quæ inſcio marito tali executioni conſenſerit: cum neque mulieribus neque minoribus ſuccurri vnquam oporteat aduerſarius factum id quod ex iuris ratione ac neceſſitate facere alius quilibet debuiſſet. 7 *Ita Senatus* pro D. Senatore Salteur, contra Peronetam Mojon, Idib Septemb. *1613.*

1 Ratio dubitandi erat, quia forma exequendi Senatuſconſulto præſcripta erat, quæ videbatur ad vnguem obſeruanda *l. cùm hi 8. § ſi Prætor. ff. de tranſact.*

2 Hæres enim repræſentat perſonam defuncti & cogitur etiam de ſuo ſatisfacere creditoribus defuncti ſi non implorauerit beneficium inuentarij, *l. vltim. §. in compatione C. de iur. delib.*

3 *L. vlt. & paſſ. C. hered. act.* Scilicet capto pignore iudiciali. Nam ex conditionali certum eſt bona hæredis capi non poſſe. *l. Paulus 27. in princ. ff de pignor.*

4 Not. *in l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & act.*

5 Nec enim mulieres pro debito ciuili apud nos detruduntur in carceres nec pupilli.

6 *d. §. in computatione.*

7 Non enim læditur qui iure communi vtitur, *l. vlt C. de in integr. reſt. minor. 48. §. 1 ff de minor.*)

TIT. XXI.

SI PLVR. VNA SENTENT. condemnat fuer.

DEFINITIO I.

Etiam correi criminis non debent fieri correi debendi per ſententiam, quod ad litis ſumptus attinet. Si tamen facti ſint, tamen ſententia ſi non appelletur.

ETIAM cum ex delicto proficiſcitur condemnatio, licet eadem plurium condemnandorum cauſa ſit, quod contingit, quoties vnius delicti plures correi proponuntur, 1 ſic tamen fieri condemnationem oportet, quantum ad litis ſumptus attinet: vt pro ſua quiſque parte ſinguli mulctentur: 2 quia non tam ob delictum condemnatio ſumptuum irrogatur, quam ob litem, 3 quæ à ſingulis non niſi pro virili ſuſcipitur. 4 Si tamen ex pluribus iudicatis vnus ad totius litis expenſas in ſolidum per iudicis imperitiam condemnatus, cum prouocare poſſet, iudicato acquieuerit, ſententia nihilominus valebit, 5 mandarique vtiliter executioni poterit. 6 Proinde nec quod ex ea cauſa ſolutum fuerit, tanquam indebitum condicetur, 7 niſi forte aut dilata probetur appellatio, aut facta ſolutio ab ea, qui longiores

Source : BIU Cujas

carceres verebatur, quamque metus iudicis potius, quam odium litis appellare prohibuerit. 6 *Ita Senatus* 11. Calend. Septembr. 1588.

1 Vt puta in specie *l. ita vulneratus* 51. § *vltim ff. ad legem Aquil.* quo casu quantum ad mulctam pecuniariam pertinet, solent & debent fieri correi debendi per sententiam. vt inuicem alios pro alio & condemnari possit, & exigi, quod Pragmatici nostri dicunt *l'vn pour l'autre & chacun d'eux seul & pour le tout*, vt quemadmodum fuerunt correi criminis, sint etiam condemnationis, *argum. l. sancimus* 22. *C. de pœn.* Nam & per sententiam posse plures debendi correos fieri constat, *l.* 1. *C. hoc tit.* vbi tamen dicitur videri in dubio plures condemnatos in viriles (quod & probatur *ex l. si in mandatis* 59. § *Paulus* 5. *ff. mandat.*)

2 Alioqui iusta appellandi causa est, si pro sumptibus litis correi criminis fiant per sententiam correi debendi. * Intellige nisi criminalis actio inciderit in ciuilem, & ob eam causam in iudicium euocatus sit quis tertius qui delictum puta falsum commisisse dicitur, ex quo aliquis ex litigatoribus lucrum captare velit tum enim probato falso condemnari debet etiam in expensas litis criminalis litigator ciuilis qui falso instrumento vti voluit; non tantum quatenus consors & socius litis, sed etiam pro parte delinquentis, sed non nisi in subsidium, si delinquens non sit soluendo. *Ita Senatus* pro Georgio Brunone contra Gilbertum Michaëlis & alios 20. Aprilis 1617 Magis tamen probarem vt in criminalibus causis qui sunt socij criminis tenerentur in solidum etiam pro sumptibus litis non minus quàm pro mulcta, sed cum hac tamen differentia, vt pro mulcta sit electio actoris agendi contra quem velit, Pro sumptibus verò litis non nisi in subsidium alius pro alio teneatur. Nec deerant ex senatoribus qui id æquum putarent, sed alio tamen iure vtimur.

3 Quia quisquis facto suo dat causam liti, condemnandus est in sumptu litis, *l eum quem temere* 79 *ff. de iudic. l. non ignorent.* 4. *C. de fructibus & lit. expens.*

4 Pro se enim quisque litigat, non pro correo.

5 Nec enim contra iuris rigorem expressim lata est talis sententia, cum nulla lege aut constitutione prohibitum sit, ne ita pronuncietur, *l. cum prolatis* 32. *ff. de re iudic.* iunct. *l. si expressim*, 19. *ff. de appellat l.* 1. §. *item cum contra. ff. quæ sentent. sin. appellat rescind.*

6 Præsertim hodie, postquam placuit etiam cum sententia nulla est, non posse tractari de nullitate, nisi per appellationem. Ita enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

7 Neque enim potest dici indebitum id, quod debetur ex iudicato, *l. si fundus* 16. §. *si pluris, ff. de pignor. l. vlt. C. de vsur. rei iudic.* nisi iudicatum sit ex falsis instrumentis, *l. vltm C. si ex fals. instrum.*

8 Etsi videtur hoc casu necessaria protestatio, quæ fit appellationis, *l* 2. *C. de his qui per met. iudic. non appell.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo fructus restituere tenetur condemnatus in iudicio vindicationis, etiamsi nullos perceperit. Et contra in quo necis, qui condemnatus est tenetur restituere.

PLutibus eiusdem fundi possessoribus per vindicationem conuentis, eademque sententia condemnatis, 1 si vnus eorum in executione iudicati velit negare vllos à se perceptos fructus, sed omnes à cohæredibus aut condiuisoribus, non est audiendus, quia obstat res iudicata. 2 Item, quia non tam inspiciendum est quis fructus perceperit, quam quis percipiendi ius habuerit, cum imputare sibi debeat, qui non percepit, si percipere potuit. 3 Et sane vix fieri potest, vt non sit condemnandus ad fructuum restitutionem is ipse qui in iudicio vindicationis condemnatur, vt causa fructuum sequatur rem, cuius sunt fructus. 4 Neque vlla in eo fit iniuria illi, qui cum fructus nullos perceperit, ad eorum tamen restitutionem condemnatur, cum eo nomine habiturus sit actionem aduersus eum ex condiuisoribus, qui fructus percepit, vt indemnis prestetur, 5 nimirum, quatenus ille perceperit. Nam si minus percepit, quam percipere poterit non illi imputabimus eam fructuum quantitatem, quam non percepit, 6 quæ huic condemnato imputatur, nisi inuito socio eos fructus perceperit. 7 Si tamen proponas cum vno ex sociis, qui ad fructuum restitutionem condemnati fuerunt, victorem transegisse, nec pro virili tantum portione, sed generaliter de tota causa fructuum, non erit illi permittendum aduersus alios condiuisores ex iudicato agenti, vt bis idem consequatur: obstare, namque illi debet exceptio doli mali. 8 *Ita Senatus* in causa N. Bedesquin, 14. Calend. Decemb. 1594. & 15. Cal. Decemb. 1595.

1 Intellige cum condemnatione ad restitutionem fructuum, alioquin finita lite per sententiam, non esset quærendum de fructibus, *l.* 2. & 3. *C. de fructibus & lit. expens.*

2 Quæ omnino mandanda est executioni, cum pro veritate habeatur: Nec enim videtur satisfactum victori in iudicio vindicationis si non etiam fructus omnes restituantur, *l. qui restituere* 68. *D. de re iudic. l.* 22. *C. eod.*

3 *L. sed etsi* 25. § *sed & fructus, ff. de petit. hered, l.* 1. *C. eod. d l. certum.*

4 Intellige tamen, si fructus ipse perceperit, alioqui non esset re integra condemnandus ad restitutionem fructuum in vindicationis iudicio is, qui nullos fructus percepisset, *l. si eius fundi* 78. *D. de rei vindicat.* Rursus hoc ita intellige, vt tamen is quoque qui fructus percepit, possit eorum nomine conueniri, *arg. l. cum multi* 9. *ff. si pars hered. pet.* Nec enim nouum est, vt eorundem fructuum nomine plures teneantur, *d. l. sed et si* 25. § *sed vtrum, ff. de petit. hered.* (Cæterùm adeò verum est condemnari debere ad fructus eum, qui in rei vindicatione succubuit, vt si iudex per errorem alienam rem adiudicauerit petitori, eodem errore debeat possessorem de fructibus quoque condemnare, *l. & ex diuerso* 35. §. 1. *ff. de re vindic.*)

5 Qui enim actionem habet, rem ipsam habere videtur, *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.* Et si non esset bona hæc ratio, si non magis res iudicata obstaret huic condemnato, *l. nemo ideo*: 71. *de reg. iur* cum interesset ipsius non soluere potius quam solutum repetere, *l.* 3. *ff. de compens. l. si stipulatur* 15. *de fideiuss* Optima igitur ratio est, quia tibi debet imputare, qui iudicato acquieuit, à quo potuit appellare, *l. ad solutionem* 5 *C. de re iudic.*

6 Quia nec maiorem quantitatem percipere debuit.

7 Quo casu malæ fidei possessor est etiam quod ad socium, *l duo fratres* 78 *ff. de de acquir. her. l. Sabinus* 28. *ff. commun. diuid.*

8 Quia bona fides non patitur vt bis idem exigatur, *l. bona fides* 57. *de reg. iur.* & improbus est, qui bis idem consequi velit, *l. si dolo* 51. *in fin ff. de re iudic.*

DEFINITIO III.

Ex iudicato non potest fieri executio contra plures simul, nec in solidum condemnatos, nisi in partes viriles, si non fiat per viam hypothecariæ.

CVm plures eadem sententia condemnati sunt ad eam quantitatem, quam singuli debebant in solidũ, non possunt ex iudicato, nisi in viriles conueniri, si non per sententiam solidi obligatio retenta fuerit, 1 quasi nouatione per iudicatum facta. 2 Nec enim nouatio similis est illi quæ fit per litis contestationem quæ deteriorem actoris conditionem facere nunquam solet. 3 Si tamen vnius ex correis bona alteri correo sint obligata, quod euenit plerumque, cum quis ex causa fideiussionis se correum debendi constituit; 4 Et vterque, vt fieri adsolet, bona sua omnia creditori obligauerit; 5 Vtique poterit creditor idemque victor hypothecariam consequi, quod ex iudicato non consequeretur, vt pro ea parte quæ ad onus alterius correi pertinet, in ea quoque bona possit agere, quæ fideiussor pro sua indemnitate, siue per priuatam, siue per publicam emptionem à debitore eodemque correo acceperit, 6 perinde ac si quilibet alius ea pignora possideret. 7 Nisi quod hactenus deterioris conditionis est, vt non factæ excussionis non possit exceptionem obiicere, quam alius possessor tertius posset, 8 quasi nocere adhuc ei debeat, quod aliquando eius pecuniæ debitor in solidum fuit. 9 Nec alia ratio erit sumptuum litis, si fuerint condemnati in viriles, Cùm ex contractu ad eos sumptus in solidum singuli essent obligati, si modo pro sumptibus quoque, vt aliquando, seu rarius fit, bona correorum in solidum pignori obligata proponantur. *Ita Senatus* pro D. Franciſca Bonnet, contra Carrel, 24. April. 1614.

1 *L.* 1. *&* 2. *C. hoc. tit. l. Paulus* 43. *vbi glos. ff. de re iudic.*

2 Fit enim nouatio per iudicatum, *l vltim. C. de vsur rei iudicat.*

3 *L. delegare* 11. §. 1. *l. aliam* 29. *ff. de nouat. l. non solet* 86. *& seq. de reg. iur.*

4 Hoc enim casu solet debitos sub obligatione bonorum suorum omnium indemnitatem fideiussori suo promittere. Ne alioqui fideiussor nihil nisi personalem mandati actionem esset habiturus

5 *L. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur ff. de pignor l. vlt. C. quæ res pignor.*

6 Nec enim per iudicatum nouatur, aut diuiditur hypothecaria, quæ sui natura indiuidua est, *l. pen.* §. 1. *de excep. rei indic.* iunct. *l. rem hæreditariam* 66 *ff. de euict.*

7 Datur enim hypothecaria contra quemlibet possessorem *l. si fundus* 16. §. *in vindicatione & l seq. ff. de pignor.*

8 *Author*

Source : BIU Cujas

8 *Auth. hoc si debitor C. eod.*

9 Exemplo eius quod dici solet vnum ex hæredibus debitoris conuentum hypothecaria in solidum non posse hanc exceptionem obiicere pro parte cohæredis, vt dicam *infr. Tit si vnus ex pluribus hered.deb.)*

TIT. XXII.

QVIB. RES IVDICAT. non nocet.

DEFINITIO I.

An & quando Syndicus pro debito vniuersitatis possit proprio nomine ex iudicato conueniri.

SYNDICVS nomine vniuersitatis condemnatus non prius nomine proprio conueniri ex iudicato potest, quam ita iudex decreuerit. 1 Decernere vero ita demum potest & debet iudex, si appareat negligenter aut dolo malo Syndicum egisse, ne intra tempora faciendæ solutioni præstituta vniuersitatis nomine victori satisfieret, 2 quam in rem triplex iussum procedere solet, quorum vltimum comminationem illam habeat, vt ni ad diem satisfiat de suo soluere Syndicus teneatur. 3 At qui si syndicus tam pauper sit, vt de suo non habeat vnde soluat? 4 Si quidem is, qui condemnatus est, cum esset locuples, dolo malo aut per suam negligentiam fecit vt ante iudicati executionem inops alius in locum suum substitueretur, poterit contra ipsum exetutioni mandari sententia; licet officio functus sit, adeoque administrationis suæ rationes reddiderit: 5 quoniam imputari ei potest, cur durante officio diligentior non fuerit, vt satisfaceret iudicato: 6 nec culpa vacat, quamuis ponas vacare dolo. 7 Sed si nihil ei possit imputari, cogenda est vniuersitas mulctarum comminatione, vt alium syndicum idoneum constituat, aduersus quem agi possit. 8 Nam vt aduersus vnum ex vniuersitate agatur pro totius vniuersitatis debito, permittendum nunquam est, nec si fiscale debitum proponatur, 9 *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 9. Calend. Dec. 1588. & iterum pro D. Barone de Creissiaz, contra Syndicos de Cormoranche, 7. Cal. Aug. 1591.

1 Ne scilicet officium ei suum sit damnosum, quod nunquam esse debet, nec si priuatum officium sit, multo magis si publicum, *l. videlicet 19. ff. ex quib. caus. maior. l. sed si quis ex signatoribus 7. ff. testam. quem. aper.* Guid. Pap. *qu.* 87.

2 Ea siquidem res & exactio ad Syndici curam & diligentiam pertinet, *l. item eorum 6. §. si decurienes, in fin. & pass. ff. quod cuiusque vniuers. nom.*

3 Ita vt Syndici contumacia & negligentia non possit excusari, nec proinde dubitari, quin propria ipsius culpa puniatur, cum noluit parere ius dicenti, *l. non potest dolo carere 199. de reg. iur.*

4 Inanis siquidem actio est quam eludit inopia debitoris, *l. nam is 6. ff. de dolo.*

5 *Arg. l. 3. §. si quis cum minore, vers. si probaretur, ff. de minor.*

6 *Arg. l. si non longis 7. C. de execut. rei iud.*

7 Ideoque nec videtur damnum vllum sentire, quod sentit ex culpa sua, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

8 Quia Syndicus & actor vniuersitatis ille est. qui vniuersitatem repræsentat, *l. 2. & 3. d. l. 6. §. 1. in fin. & pass. ff. quod cuiusque vniuers. nomin.*

9 *L. 3. & 4. C. de annon. & tribut lib. 10 tit. 16. & l. 2. C de exact. tribut. tit 19. eod. lib.* Iunge *Defin. 16. sup. de execut. rei iud.*

DEFINITIO II.

Condemnatus ob non exhibitum inuentarium potest adhuc intercedere tanquam heres pure, aut tanquam possessor.

QVi executioni ab alio factæ intercesserat tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, si ob non exhibitum inuentarium condemnatus fuerit, non eo minus saluum habet ius iterum intercedendi, aut tanquam pure heres, aut, si possideat, iure nudi possessoris. Nec ei nocebit res iudicata, quoniam alia causa esse videtur, quæ nunc in iudicium deducitur. 2 *Ita Senatus* ex tempore, 12. Caleu. Decemb. 1589. Iunge defin. 9. de excep.

1 Nec enim quisquam audiri potest tanquam talis, siue agendo, siue excipiendo? qui non prius se probet talem, *l. licet 24. C. de procur. l. postquam 5. §. si dies, ff. vt legat. seu fideicommiss. seruand. caus. caueat.*

2 *L. & an eadem 14. l. si cum vno 22. & pass. ff. de except. rei iud.* Alia enim conditio eius, qui pure heres est, alia eius, qui cum beneficio legis & inuentarij: sicut & alia heredis, alia nudi possessoris. Qui enim non posset vincere tanquam heres, quia heres non est, vincere tamen posset tanquam nudus possessor si actor nullo iure ageret, *l. vlt. ff. de acquir. poss. l. 2. ff. vti possid. l. Paulus 12. §. 1 ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO III.

Contra tutorem lata sententia non aliter pupillum afficit, quam si victor probet fuisse verum tutorem.

SEntentia contra falsum pupilli tutorem reddita pupillo quandoque nocere non potest, adeo vt nec ab ea prouocare congendus sit, 1 non tam ob eam causam, quod ipso iure nulla sit (nam si aliud nihil esset, morib. nostris ab ea appellari oporteret, 2) quam quia inter alios lata videatur, 3 cum falsus tutor nulla ex parte pupilli personam repræsentet. 4 Sed quid si de hoc ipso dubitetur, an falsus tutor fuerit necne? Victori, qui sententia nititur, incumbet onus probandi verum tutorem fuisse, 5 cum nec talis quisquam præsumatur, 6 nec aliter fieri possit, vt sententia cum eo reddita vim habeat & auctoritatem rei iudicatæ. 7 *Ita tractatum est* 27. Cal. Iul. 1590.

1 Non enim potest rei iudicatæ vim habere sententia lata contra pupillum vel minorem indefensum, *l. 4. C. si aduers. rem iudic. l. contra 54. D. de re iud.* Indefensus autem est pupillus, qui non habuit verum tutorem, *l. 1. §. sed Pompon. & §. idem Pomponius, & pass. D. quod falsi. tutor. auct.*

2 Vt dixi *Defin. 1. num. 6. sup. tit. prox.*

3 *Tot. tit. C. int. alios act. vel iud. aliis non nocer.*

4 *d. l. 1. & tot. tit. quod falsi. tutor. auct.*

5 Adeo vt neque tutoris confessio sola in eam rem sufficiat, *l. vlt. eod. tit. quod falsi. tutor. auct.*

6 Tutorem enim esse qualitas est non naturalis, sed accidentalis cuiusmodi qualitates nunquam præsumuntur. Not. *ad l. 1. C. de dignit. lib. 12.*

7 *d. l. 4. C. si aduers. rem. iud.*

DEFINITIO IV.

Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ, etiam si per errorem consenserit executioni soluto matrimonio.

LAta pro mariti creditore contra vxorem sententia constante matrimonio, 1 non parit exceptionem rei iudicatæ, si mulier post mortem viri aduersus eundem creditorem & possessorem de pignorum dotalium iure experiatur: nec appellandi necessitate mulier obstringitur, 2 quoniam noua petendi causa est nouumque ius, 3 de quo in priore iudicio neque fuerat quæsitum, neque potuerat quæri. 4 At quid si mortuo iam viro ea ipsa sententia executioni mandata sit aduersus mulierem, quæ non contradixerit? Et potest videri à iure pignoris recessisse, quæ siue expressim siue tacite consensit executioni, cum intercedere & posset & deberet. 5 Sed humanior & æquior est contraria sententia, ne iuris error & ignorantia damno dotis afficiat mulierem, quæ iam condemnata putauit fortasse nullam sibi superesse intercedendi potestatem. 6 Maxime vero, cum executionis iudicati maior vis. 7 *Ita Senatus* pro Hugonina Iarrin, contra Claudium Perisseu, Id. Iul. 1592. Et rursum pro Dominica Dalfin, contra Christophorum Poche, 14. Cal. Sept. 1592.

1 Quo tempore nullum ius habet in bona mariti, neque agendo, neque excipiendo, nisi in casum affecurationis, *l. si constante 24. D solut. matr. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

2 Appellatio enim neque necessaria neque vtilis est, nisi ei, cui aliquin sententia noceret, *l. 1. l. 4. & pass. quand. prouoc. non est necess.*

3 Exceptio autem rei iudicatæ non habet locum, nisi vbi eadem est causa petendi, *l. si mater 11. §. eam diem, l. cum quæritur 12. & seqq. l. si cum vno 22. & pass. de except. rei iud.* Vide *l. si quis 18. cum præced. eod. tit.*

4 Vt dixi

Source : BIU Cujas

4 Vt dixi *num.* 1. *supr.* Not. *in l. vnic. Cod. si dos const. matr. solut. fuer.*

5 *Arg. l. sicut* 8. §. *non videtur.* iunct. *l* 4. §. 1. *& pass. D. quibus mod. pign vel hypoth. soluit.*

6 *L. error facti* 9. *& seqq. D. de iur & fact. ignor.*

7 Ne latius pateat effectus quam causa, *l. pen. Cod. de execut. rei iud.*

DEFINITIO V.

Si appellatio à defuncto interposita ab herede deserta sit, non nocet ea res fructuario, qui non fuit vocatus.

SEntentiam de fundo Corneliano latam contra Tilium possessorem, qui subinde moriens eius fundi vsum fructum tibi legauerit, si ab ea prouocauerat, placet nocere tibi debere, 1 quamuis defuncti hæres postea deseruerit appellationem, aut passus sit se condemnari, siue per collusionem ita fecerit, siue per negligentiam. 2 Nos enim eum casum tractamus, quo iusta fuerit prouocatio, ne alioquin otiosa quæstio sit, cum parum tua interfit, an ideo succumbere debeas, quod obstet tibi res iudicata, an quia nihil iuris habeas. 3 Atqui dici solet posse rem quoque inter alios iudicatam aliis obesse, nimirum, quoties quis de ea re, cuius actio vel defensio sibi competit, sequentem agere patiatur; veluti si creditor passus sit debitorem agere de proprietate pignoris, aut maritus socerum vel vxorem de proprietate sed in dotem acceptæ, aut possessor venditorem de proprietate rei emptæ. Quidni ergo idem dicemus cum fructuarius sciuit & passus est de ea re, in qua vsum fructum habebat, hæredem agere? Sed hæc non sunt similia. Neque enim fructuario ius est prohibendi, ne de proprietate agat proprietarius de qua nec ipse agere posset. Adeo sunt proprietatis & vsusfructus iura separata, 5 nec quicquam vetat propriatarium, & fructuarium simul & pro se ipso quodque ac de suo iure agere: 6 nec rursum tibi obstare poterat, quod Titius, à quo ius habebas, fuisset condemnatus. 7 Appellatio namque ab eo interposita extinxerat iudicatum, 8 & ob eam causam debuisti tu quoque ad appellationem prosequendam & defendendam acciri, vt contra te & hæredem simul de appellationis, quæ vna fuit, iure cognosceretur. 9 *Ita Senatus* pro Ioanna Daranton vidua procuratoris Muffat, contra Petrum Volat, 16. Calend. Ianuar. 1592.

1 Cum appellatio illa extinxerit iudicatum, *l. furti* 6. §. 6. *D. in his qui nou infam l.* 1. §. *vlt. D. ad C. Turpill.*

2 Neque enim aut collusio, aut negligentia hæredis nocere debet legatariis, *l. si suspecta* 29. *D. de inoff. test. l. à sententia* 5. §. *hæres, l. si per luxurio* 14. *D. de appell.* Maxime vero hoc obtinet, si ob desertam ab hærede appellationem contra eum pronunciatum sit, *d. l. si perluxurio*, §. 1.

3 Non enim potest videri quicquam interesse illius, qui bonam causam non habuit, *l. si ideo* 55. *D. D. de euict.*

4 *L. sæpe* 62. *D. de re iud.*

5 *L. pœn. de acquir. poss. l. naturaliter* 12. §. *nihil commune. eod. tit.* iunct. *d. l. sæpe in fin.*

6 *Arg. l. si cum argentum* 21. §. *si fundum*, D. *de except. rei iud.*

7 Quamuis dici soleat, exceptionem rei iudicatæ illi nocere, qui successit in ius condemnati, *l. si à te* 9. §. *vltim l. iudicata* 28. §. *D. eod. tit. de except. rei iud.*

8 *dict. l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill. d. l. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not infam.*

9 *L. de vnoquoque* 47. *D. de re iud.*

DEFINITIO VI.

Condemnatus per contumaciam, neque actionem, neque exceptionem habet ex ea causa contra alium inauditum.

PEr contamaciam condemnatus, per collusionem potius aut negligentiam, quam defectu iuris condemnatus intelligitur, 1 ideoque nec potest ea res præbere illi actionem nec exceptionem aduersus alium, qui liti non interfuit, siue vocari debuerit, siue non. 2 *Ita Senatus* in causa R. D. N. Rubei Franciscani & Syndicorum du Pontdeuaux, 8. Non August. 1593.

1 *L. si duo* 55. *D. de euict.*

2 Nemo enim ex sua vel improbitate vel culpa potest sibi actionem acquirere, *d. l. si ideo, l itaque* 12. §. *D. de furt.*

DEFINITIO VII.

Non nocet fratri sententia lata contra fratrem, qui tam suo quam fratris nomine condemnatus est, si neque mandatum, neque ratihabitio interceßit.

FRater executioni & missioni, quæ postulante paterno creditore fiebat in bona patris sibi cum aliis fratribus communia, interceserat tam suo quam fratrum nomine, & Senatusconsulto fuerat condemnatus. Non eo minus saluum erit ius nouæ interceßionis fratribus, si fratris interceßionem factam ipsorum nomine ratam non habuerunt, 1 quamuis in Senatusconsulti præfatione 2 nominati proponantur. Neque iis necessarium erit remedium supplicationis, quomodo esset, si fuissent ipsi condemnati. 3 Verum enim est, rem inter alios actam esse, quamdiu fratris factum ratum non habuerunt, ideoque nec posse contra eos habere iudicati auctoritatem. 7 *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Lodes & Cornelij Arbareste, 10. Cal. Decembr. 1593.

1 *L.* 1 *C hoc tit.*

2 Quod Pragmatici dicunt *aux qualitez de l'arrest.*

3 Dixi *Defin.* 1. *& 3. sup. de senten. præf. prætor.*

4 *d l.* vbi est text. express. *C. hoc tit.*

DEINITIO VIII.

Sententia lata in causa appellationis contra eum, qui cum procuratore iurisdictionali in prima instantia obtinuerat, an noceat procuratori iurisdictionali?

SEntentia per inferiorem iudicem lata pro priuato, qui in causa coniunctus erat procurator iurisdictionis, 1 interposita per condemnatum appellatione rescissa fuerat, cum appellatoriæ liti priuatus ille, qui obtinuerat, solus adfuisset, absente procuratore iurisdictionis. Quærebatur, an si procurator iurisdictionis exequi iudicatum vellet, au appellationis desertionem obiicere, audiendus esset? Mouet ex vna parte, quod cum liti appellatoriæ non interfuerit culpa applantis, qui litem ei non denunciauit, cum tamen ipsius maxime referret, 2 iniquum videatur nocere illi arrestum, quod inter alios redditum fuit. 3 At ex alia parte verendum est, ne si audiatur, det ea res materiam arresto contrario in eadem causa pronunciando, quod sane alienum fuerit à Senatus maiestate. 4 Præsertim cum in prima instantia procurator iurisdictionis non separatim de iure suo disputasset, sed causam suam cum priuati, qui postea condemnatus fuerat, causa coniunxisset. 5 Dubitationem tamen augebat, quod in ea lite de iurisdictione potissimum agebatur, cuius esset, an Ducis Gebennensis, an inferioris vasalli. *Ita Senatus* perorata lite in publico Auditorio, perplexam esse rem putauit, & quæ maioris esset deliberationis, 6. Calend. Maij 1694.

1 Vulgo vocant procuratorem officij.

2 Debuerat enim condemnatus litem denunciare procuratori iurisdictionali, tanquam cuius maxime interesset, *arg l. emptor.* 8. *& seq. C. de euict.*

3 *L.* 1. *& pass. C. hoc. tit. l.* 1. *& tot. tit. Cod. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. de vnoquoque*, 47. D. *de re iud.*

4 *L. singulis* 6. *D. de except. rei iud.*

5 Quasi eadem pro vtroque esset causa vincendi.

DEFINITIO IX.

Tertio, qui impedit executionem sententiæ contra alium latæ, facienda est exhibitio non tantum sententiæ sed etiam omnium instrumentorum litis.

SI executioni sententiæ inter alios redditæ tertius quispiam intercedat, 1 ius habet postulandi, vt non tantum sententia sibi exhibeatur, sed etiam acta omnia, super quibus lata sententia est. Etsi enim sententia eum non afficit, quominus perinde saluas habeat suas exceptiones ac si iudicatum non esset, ideoque nec appellare cogatur; interest tamen ipsius vt videat

Source : BIU Cujas

vt videat an per colluſionem, aut ſordes, aut gratiam, iuriſve imperitiam male iudicatum ſit. Hoc enim edocto facile illudetur auctoritas iudicati, quæ alioqui hactenus ſaltem nocet, vt cogatur reus tueri ſe exceptionibus & eas probare. 5 Quod vtique facere non cogeretur, ſi nullam actor pro ſe ſententiam haberet. Prius enim eſt, vt de actoris quam de rei iure quæratur & cognoſcatur. 6 *Ita Senatus* ex tempore pro Franciſco Peſlin procuratore, contra fratres Perret, 4. Cal. Maij 1595.

1 Quod vtique facere pro ſuo iure poteſt, cum non ſit ipſe condemnatus, *l. 1. & paſſ. C. hoc tit.* De hoc ipſe tamen quærit, Guid. Pap. quæſt. re dubia *quæſt. 26. in fin.* Vide ibid Ranchinum, vbi diſtinguit inter actionem perſonalem, & hypothecariam, vt priore caſu non poſſit fieri executio contra tertium, nec ſi is pendente lite emerit. Gloſſ. *in l. ſi pro te Cod. de condict. ob cauſ.* Iaſ. *in l. ſi vnus §. ante omnia. D. de pact.* Poſteriore ſecus, quia realis actio, non perſonalis ſequitur ſingularem ſucceſſorem Iaſ. *ibid.* Addit Ranchinus, ſententiam latam contra emphyteutam, poſſe mandari executioni contra ſingularem ſucceſſorem, etiam qui longiſſimo tempore poſſederit. Ex Boer. *deciſ. 182. n. 48.* Item ſententiam latam contra colonum non nocere domino. Bart. *in l. 2. nu. 2. Cod. vbi in rem act.* Item ſententiam latam contra ciuiliter poſſidentem, non poſſe mandari executioni contra poſſidentem naturaliter. *Ex gloſſ. 10. l. Pomponius, §. ſi is qui, D. de acquir. poſſ.* Iaſ. *in §. omnium, nu. 10. de act.* Iunge *Defin. 6. infr. int. alios act. vel iud.*

2 Super qua ſcilicet fundatur intentio actoris exequentis iudicatum.

3 Secundum ea quæ dixi *Defin. 3. ſup. hoc. tit.*

4 Quo caſu fraus & iniuria facta condemnato non poſſet alium contingere, *l. 5. l. ſi per imprudentiam 51. D. de euict l. exceptione 67. D. de ſi deiuſſ.*

5 Fundata ſiquidem intentione actoris, nihil aliud ſupereſt, niſi vt de rei exceptionibus quæratur.

6 *L. vlt. C. de rei vindic, l. 4. C. de edend. l. vlt. D. de acq. poſſ. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO X.

Sententia lata legitima contra hæredem, non poteſt mandari executioni contra tertios poſſeſſores, niſi facta prius liquidatione & excuſſione bonorum contra hæredem condemnatum.

QVi de legitima portione controuerſiam mouerat contra hæredem & obtinuerat, ſi poſtea contra tertios poſſeſſores agere velit 1 in executione iudicati, qui ante litem cœptam emerint, non eſt cogendus de legitimæ ſuæ iure iterum diſputare: ſufficit enim, vt eum habuerit contradictorem, quem habere debuerit & vicerit, 2 ſi non per colluſionem viciſſe probetur. 3 Sed tamen, cum legitima non niſi deducto prius ære alieno conſtituatur, 4 nec æquum ſit inquietari tertios bonæ fidei poſſeſſores, quamdiu ex bonis hæreditariis non alienatis commode ſatisfieri poteſt petitori, ſi victus bona fide vendidit, audiendi ſunt tertij poſſeſſores, ſi nõ prius ex iudicato conueniri ſe patiantur, quam cum eo, qui victus eſt, aut eius hæredibus diſceptatum ſit & iudicatum, quid veniat in detractionem, & eo facto, quid & quantum ſit quod ex bonis ſoluitur victori pro legitima. In qua lite ſi velint ſi quoque ſiſtere, non ſunt prohibendi; 6 ſi nolint non ſunt cogendi. Neque enim eo minus ipſis nocebit quod inter alios factum erit, quam ſi cum ipſis factum eſſet: quippe qui adeſſe liti potuerint ſi voluiſſent. 8 *Itaque Senatus* pro illuſtriſſ. D. Ludouico Millieto Sabaudiæ magno Cancellario & Ioanne Laurentio le Noir, contra D. de Breiſſieu, 5. Id. Iunij 1595.

1 Poteſt enim pro legitima agi etiam contra tertios poſſeſſores non minus quam pro legato per actionem hypothecariam, Not. *in l. cum quæritur 6. & in Auth. nouiſſima. Cod. de inoff. teſtam.*

2 *L. cum iuſto 3. à contr. ſeuſ. D. de colluſ. deteg.*

3 *Arg. l. ſi ſuſpecta 29. de inoff. teſtam. l. à ſententia 5. §. ſi hæres, l. ſi perluſorio 14. D. de appel.*

4 *L. Papinianus 8. §. quarta autem, D. de inoff. teſt.*

5 *Arg. l. Moſchis 47. D. iur. fiſc. Auth. hoc ſi debitor, Cod de pign.*

6 Cum ipſorum intereſt, ſi forte ſuſpectam habeant fidem aut diligentiam eius, qui iam fuit condemnatus, *d. l. ſi ſuſpecta & d. l. ſi perluſorio.*

7 Sufficit enim vt ſciuerint litem, *d. l. ſi ſuſpecta.*

DEFINITIO XI.

Contra prælatum lata ſententia nocet ſucceſſori in beneficio niſi lata ſit per colluſionem aut contumaciam deceſſoris.

SEntentia contra prælatum eccleſiæ lata nocet ſucceſſori, vt aduerſus eum parem vim habeat rei iudicatæ ſiue ad agendum, ſiue ad excipiendum, 1 iiſdemque remediis opus eſt eſt ad reſcindendam iudicati auctoritatem, quibus opus eſſet, ſi is ipſe prælatus viueret, qui condemnatus eſt. 2 Sed hoc ita, ſi non per prælati contumaciam aut colluſionem iudicatum ſit. His enim caſibus ſaluam ſucceſſori defenſionem eſſe conuenit, adeo vt etiamſi Senatu conſulta deciſa res fuerit, non indigeat ſucceſſor ciuili ſupplicatione, nimirum fauore eccleſiæ, 5 cui nocere improbi prælati contumaciam aut colluſionem non oportet, qno minus ex integro de partium iure cognoſcatur. 5 *Ita tractatum eſt* in publico Auditorio in cauſa Capitali Eccleſiæ Cathedralis S. Petri Gebenneſium & Curati de Sollongex, 7. Cal. Sept. 1595.

1 Licet enim poſterior prælatus non ſuccedat in ius ſui prædeceſſoris, eandem eccleſiam repræſentat.

2 Auctoritas enim rerum iudicatarum perpetua eſſe debet, nec magis poteſt extingui per mortem condemnati, quam per mortem ipſius iudicis, qui de cauſa cognouit. *l. vlt. Cod. de re iud.*

3 Quæ tamen neceſſaria eſſet hæredi aliiue cuiliber ſucceſſori eius, qui fuiſſet condemnatus, ſecundum ea quæ ſcripſimus *in tit. de ſent. præfect. prat.*

4 Vt & alia pleraque, de quibus *in tit. C. de ſacroſ. eccl.*

5 Non enim poteſt deterior fieri conditio eccleſiæ per prælatum, non magis quam domini per ſeruum, *l. melior 133. de regul. iur.* Adeo vt neque tempus illud, quo vixit prælatus, qui male alienauit, imputetur præſcriptioni contra eccleſiam. Guid. Pap. *quæſt.*

DEFINITIO XII.

Caſus, in quo remedium can. redintegranda, datur etiam contra eum, qui poſſeſſor factus fuerat ex cauſa iudicati.

SEntentia pro te lata contra pupillum per colluſionem tutoris, facere non poteſt, quin ſi ex ea & in executionem iudicati poſſeſſor factus ſis, redintegranda ſit pupillo ſua poſſeſſio, 1 dũmodo reſciſſa ſit ſententia per contrariã ſententiã ex appellatione dictã. 2 Idẽque eſt, ſi nulla tutoris colluſione interueniente tutor, cum appellare deberet, non appellauerit per iuris aut facti ignorantiam. 3 Nam nec nouum eſt, vt per iudicem qui ſpolietur, 4 cum factum iudicis ſit factum partis, 5 nec rurſus vt auxilium canonis Pontificij, 6 quo ſuccurritur ſpoliatis, detur cõtra bonæ fidei poſſeſſorem. 7 Non tamen videbitur ſententia ob id ſolum per tutoris colluſionem reddita, quod tutor exceptionem omiſerit, quæ fuit de apicib. iuris dubij, 8 vtputa ſi paſsus ſit condemnari pupillum ad reſtitutionem dotis maternæ, quam potuerat ob non redditas tutelæ rationes retinere, 9 niſi proponas tutoris perſonam aliunde ſuſpectam. 10 Finge remoto ſine cauſa tutore teſtamentario datum 11 pupillo tantorem vitrici ſui petrem, 12 qui proprio filio ex vxoris perſona dotem repetenti exceptionem illam non redditarum rationum minime obiecerit. Vtique credendus erit per dolum & malitiam potius, quam iuris imperitiam ab obiicienda exceptione abſtinuiſſe. 13 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 41. inf. de appell. & Defin. 14. ſupr. de ordin. cognit.

1 Acſi contra pupillum indefenſum lata eſſet, pro caſu ipſo iure eſſet nulla, *l. 4. ſi aduerſ. rem iud. l. contra 54. D. de re iud.* Tutor enim habetur quidem loco domini, cum pupillum defendit, *l. interdum 56. §. qui tutelam D. de furt. l. ſi ideo 55. §. 1. D. de euict* ſed non cum pupillum ſpoliat, *l qui fundum 7. §. ſi tutor. D. pro emptor.*

2 Colluſio enim tam facit nullam ſententiam quam reſcindendam beneficio appellationis, *l. 5. §. ſi hæres, l. ſi perluſorio 14. D. de appellat, l. ſi ſuſpecta 29. D. de inoff. teſt.* nimirum id exigente auctoritate rerum iudicatarum, *l ſeruo 65. § cum prætor, D. ad SC. Trebell.* Excepto caſu, de quo *in Defin. præcedent.* Aliud eſt, ſi ſententia lata ſit contra falſum tutorem, *vt in defin. 3. ſupr. eod.*

3 Cum eo caſu non careat culpa tutor, qui & ob eam cauſam haud dubie tenetur actione tutelæ.

4 *Not. in l. intereſſe 39. D. de acquir. poſſ.*

5. *L. ſi*

Source : BIU Cujas

5 *L. si ob causam* 13. *Cod. de euict. l.* 1. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

6. *in can. redintegranda* 3. *q.* 1.

7 Notant Canon. *ad d. l. redintegranda.* vide Monoch. *in remed.* 10 *recup. poss. num.* 89. *& seq.* post Bart. *in l. rem quæ nobis, n.* 2. *D. de acquir. poss.* vbi etiam Angel. Bal. *in l.* 2. *C. de furt.* Alexiate *cons.* 117. *& seq. lib.* 2.

8 Non enim prohibitur tutor bonam fidem agnoscere, *l. quoties* 9. *§. sicut autem, vers. nec vtique, D. de administr. tutor.* cui porro non conuenit de apicibus iuris disputare, *l. si fideiuss.* 29. *§. quædam tamen, D. mandat.*

9 Tanquam pro rationibus tutelæ tacite obligatam, vt dixi *in tit. de iur. dot. supr.*

10 Sunt enim suspecta & minus firma omnia, quæ à suspecto tutore fiunt, *l. Æmilius* 38. *vers. mouit. D. de minor.*

11 Cuius fidem testator habuerat perspectam.

12 Qui non poterat esse non suspectus, *l.* 1. *Cod. vbi pupill. educ. del.*

13 Tanquam qui suo filio eiusque vxori magis quam pupillo consulturum voluerit. (Semper enim cassianum illud obtinet, cui bono?)

DEFINITIO XIII.

Contra tertium inauditum de nouo tractanda sunt omnia in executione iudicati. Potest tamen sententia inter alios lata prodesse ad expensarum compensationem.

HAbetur quidem res iudicata pro veritate & tituli loco, 1 sed non quod ad eum, qui neque iudicio adfuit, neque à condemnato ius posterius habet. 2 Itaque si quis obtinuerit aduersus debitoris debitorem tanquam creditor creditoris, 3 & alius in iudicati executione intercedat, non tantum de ordine, sed etiam de iure crediti perinde disceptandum erit, ac si numquam is obtinuisset. 4 Poterit tamen res iudicata prodesse victori, etiam quod ad tertios hactenus, vti ne per calumniam aut temere litem agitasse videatur. 5 Quæ res expensarum compensationi locum facere interdum potest. 6 *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Mariæ Guichard Augustanorum, Idib. Septembr. 1595.

1 *L. ingenuum* 25 *D. de stat. hom. l. res iudicata* 207. *de reg. iur.*

2 *L. de vnoquoque* 47. *D. de re iud. l.* 1. *& tot. hoc tit. C. l.* 1. *& tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non noc.* (Cæterum qui habet ius à condemnato, non potest iudicati executionem impedire, *l. antep. §. vlt. D. de excep. rei iudic. l.* 3. *D. de pignor.* Paul. Castr. *cons.* 76. *num.* 3. *part.* 2. Imo nec is qui emit pendente lite, *l.* 4. *§.* 1. *de aqua pluu. arc.* Nec distinguemus habeat ius à condemnato ex causa onerosa, an ex lucrativa *dict. §. vlt. Ita Senatus* pro Reuerendiss. Dn. Philiberto Milliet Episcopo Maurianensi & Principe, contra Nicolaum Maret, 18 Cal. Iul. 1612.)

3 *Ex tit. Cod. quand fisc. vel priuat. debit. sui debitor. conuen. poss. l. à Diuo Pio* 5. *§. sic quoque iudices, D. de re iud.* Ex quibus locis appareret, sententiam illam contra debitorem posse mandari executioni in bonis debitoris sui. Guid. Pap. *quæst.* 29. *nu.* 2. vide distinctiones Ranchini ibidem positas.

4 *d. l. à Diuo Pio §. si rerum.*

5 Cum in dubio præsumendum sit pro sententia, præsertim à qua non sit appellatum, vt alibi scripsimus.

6 Sola enim temeritas aut improbitas litigatoris dat causam condemnationi expensarum, *l. eum quem temere* 59. iunct. *l. destitisse* 10. *D. de iud. l. properandum* 13. *§. siue autem alterutra C. eod. l. qui solidum* 78. *§.* 1. *de legat.*

TIT. XXIII.

COMMINAT. EPIST. PROgramm. auctor. rei iudic.

DEFINITIO I.

Quod Senatus fieri iussit sub certæ pœna comminatione, præcise faciendum est, sed non facile mulcta irroganda, nec nisi ex magna causa.

QVAMVIS iubeat Senatus quid fieri sub certæ pœnæ aut mulctæ comminatione vix tamen est, vt aduersus contumacem, qui parere noluit, ius eo nomine vnquam reddatur mulctæ irrogandæ gratia, 1 sed præcise iubendum est, mandari executioni quod à Senatu decretum est, non solum ob auctoritatem Senatus, ad quem sane pertinet, vt quod fieri iussum est fiat potius quam vt ob non factum id, quod fieri debuit, mulcta infligatur, 2 sed etiam bono publico ne lites multiplicentur. 3 Plane si insignis & repetita contumacia proponatur, non est incongruum, vt rato manente decreto & iuncta iterum parendi necessitate citetur contumax causam dicturus, cur indictas contumaciæ pœnas pendere non debeat, 4 ne aqui frustra mulctæ irrogandæ comminatio facta videatur. 5 At hoc non nisi perraro & ex magna causa admittendum est. 6 *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Dn. de Combefort & Petri Coyrin, 8. Id. Maij 1593.

1 Nec enim comminatio habet vim legis aut Senatusconsulti, *l.* 1. *& pass. C. hoc tit.*

2 Numquam enim debet esse in potestate condemnati an pareat iudicato, nec si paratus sit præstare quidquid interest victoris, *l. qui restituere* 66 *D. de rei vind l. nec quasi* 70. *eod.*

3 *L. singulis* 6. *D. de except. rei. iudic. l. quidnam* 21. *D. de reb. cred.*

4 Cuilibet enim magistratui, sed præsertim supremo, qualis est Senatus, licet iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere, *l.* 1. *si quis ius dicent. non obtemp.*

5 Non enim decent elusoria esse decreta Senatus, *l. si prætor* 75. *D. de iud. l. vlt. D. ne quid in loc. public.*

6 Cum huiusmodi mulctæ irrogatio solam vindictam & duritiam victoris contineat, *arg. l si venditor* 6. *§. vlt D. de seru. export.*

DEFINITIO II.

Pœna conuentionalis nunquam post peti, quin præcesserit declaratoria, quod pœna sit commissa.

ILlud multo facilius admittendum est, pœnæ quæ in obligationem & conuentionem deducta est exactionem fieri non posse, ne quidem in fisci commodum, priusquam cognitum & pronunciatum sit, commissam eam esse, 1 cum possint multa interuenire, quæ faciant, vt vel nunquam commissa, vel vt, etiamsi maxime commissa sit, remittenda tamen esse videatur. 2 *Ita Senatus* noster sæpius. *Sine die.*

1 Afflict. *decis.* 3. Vide *l. nuda* 5. *C. de contrah.* 5. *& committ. stipul. l. si pacto quo pœnam* 14. *cum ibi not. C. de pact.*

2 Scilicet ex æquitate, vt puta, si nihil reuera interfit stipulatoris, *arg. l. si ita quis* 135. *§. Seta, in fin. D. de verb. obl.* Omnes enim actiones ad id comparatæ sunt vt actor consequatur, id quod sua interest, licet cum adiecta est pœna non soleat quæri, an aut quatenus interfit, *l. stipulatio ista* 38. *§ alteri, eod. tit.*

TIT. XXIV.

DE CONFESS.

DEFINTIO I.

Potest scindi confessio in criminalibus, sed non in ciuilibus. Et cur ita.

NEQVE oblationem, neque confessionem ab aduersario in iure factam scindere collitigator potest, id est, pro parte improbare, sed de ciuili actione lis instituta proponitur. 1 Nam in criminali iudicio aliud est, scinditurque confessio. 2 An, quia difficilior esse soleat probatio criminis, 3 quod tamen sciri & vindicari non tantum accusatoris, sed etiam publicè interfit? 4 An potius quod in causis criminalibus de crimine tantum quæratur. an factum sit, in ciuilibus vero de iure litigatoris, cui non sit permittendum, vt de domo inuiti aduersarij probationes extrahat? 5 Plane in hoc fauorabilior est confessio, quæ in ciuili iudicio facta est, quam quæ in criminali, quod ex illa sequi potest condemnatio in confessum 6 probationibus debiti aliis deficientibus omnibus, 7 adeo vt etiam minus legitime instituto iudicio valeat sententta in confessum lata. 8 Ex hac vero non item, si non prius constet admissum esse crimen. 9 Tum igitur nocet reo crimen fatenti confessio, cum de eo solo dubitatur quis crimen fecerit, id est, cum non tam delictum ipsum, quam persona, quæ delictum admiserit, ignoratur.

10 *Ita*

Source : BIU Cujas

10 *Ita Senatus* 11. Cal. Mart. 1590.

1 *L.cùm quæritur 16. D.de admin tutor l. si ita stipulatio 39.§. 1 de opert libert.l.nam absurdum 7.D. de bon libert.l eum qui 18.in fin. D. de his quibus vt indign.*Vide glossam magistralem, & communiter approbatam *in l. si quidem 9. C. de except.* Adde tamen Boertium, præsertim *n. 4. decis.339.repetit.243.*& stylum nostrum *tit. 1.art.32.*qui sic conceptus est, vt videatur velle addere iuri communi.

2 Bart.*in l. Aurelius 28. §. idem quæsit. D. de liber. legat.* Iul. Clar. *lib. 5.sent.§.fin. in pract.crim.q.55.nu. 14.*

3 Cuius scilicet probationes debent esse luce metidiana clariores, *l. sciant cuncti 25. C.de probat.*

4 *L.ita vulneratus 51.§ vlt. D. ad l. Aquil.l.si à reo 71.§.vlt. D.de fide iuss. l. Stichum 95. §. 1. de solut.*

5 *L. vlt.C.de edend.l minus graue 7. C.de testib.*

6 Quiacõf.iniure pro iudicarishaberi placet,*l.vni.C.hoc.tit.l.1. D.eod.*

7 Nulla enim melior probatio est, quam quæ elicitur ex ipsius partis confessione, *l. generaliter 13. vbi not.C. de non num. pecun. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

8 Tanquam quod sumat vim ex ipsa confessione, non ex figura iudicij, *d. l. 1. hoc tit. l si conuenire 26. C. de iudic.*

9 Quia non auditur perire volens, *l. non tantum 6. D. de appell.*

10 *Vt in l. is cum quo 4. D hoc tit.* Vide *l. 1. §. item illud.* vbi Bartol. & Rom. *ad Syllan. l. inde Neratius §. fin. D. ad leg. Aquil.* Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 55. num. 11.* (Et hoc est, quod dicimus debere constare de corpore mortuo. Fallit in crimine assassinatus, quia semper committitur per insidias & in occulto.Itaque sufficit vt constet de corpore mortuo ex confessione accusati, maxime si sint plures accusati, qui omnes confiteantur, siue in tormentis, siue extra tormenta. *Ita Senatus* contra Emery & Lacusta *1609.*)

DEFINITIO II.

Creditur occisori iuranti se adgressum ab occiso, si nullis indiciis vrgeatur, alioqui torquendus.

QVid ergo si quis fateatur à se occisum hominem, sed dicat fecisse se ad sui defensionem & cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec appareat occisorem fuisse aggressorem? Stabimus assertioni & confessioni iuratæ ipsius rei, non vt perinde absoluatur ac si legitimis probationibus constaret, occisum inuasorem fuisse, sed vt mitius puniatur. 2 Nam & in dubio contra mortuum præsumptio capi solet. Cæterum si contrariis indiciis reus vrgeatur,torquendus erit, & si in tormentis fateatur se aggressorem, condemnandus, si neget absoluendus. 4 *Ita Senatus* pro Ludouico Hoste Tarentasiensi, Prid. Cal. Iunij 1591.

1 Quo casu non videtur deliquisse qui occidit, *l. 1. Cod vnde vi.*

2 Boer. late *qu. 137. præsertim in fin.* Vide Matt. Gribald. *in regul crimin.* Corn. *consil. 107. vol. 1.*

3 Alciat. *in tract. de præsumpt.* Boer.*vbi supr.*

4 Boer. *vbi sup. & quæst. 164. num. 15.*

DEFINITIO III.

Facta confessio defuncti nocet hæredi conuento actione depositiis.

CVm quidem tribus edictis vocatus in ius, vt depositum restitueret, non paruisset, ac in pœnam contumaciæ per iudicis interlocutionem pro confesso habitus fuisset, tum eo mortuo, hæredes quasi ad nouam instantiam reuocati essent, factumque depositum negarent, placuit non eo minus debere illos condemnari, quod non satis plene probatum depositum fuisset. 1 Sufficere enim, quod defunctus, cuius fides electa fuerat,& cui veritas perspecta erat, se pro confesso haberi passus esset; 2 quippe quem erat verisimile,si depositum non accepisset, venturum fuisse in ius, & depositi dationem denegaturum. 3 Nec ad rem pertinuit, quod non tanquam confessi debitoris hæredes interpellati fuerant, sed quasi ad nouam, vt diximus, instantiam inuitati: facta etiam iis potestate negandi quod petebatur, adeoque sumpta vltro per actorem probandæ intentionis suæ necessitate. 4 Id enim faciebat quidem, vt ab interlocutionis commodo, quæ contra defunctum reddita fuerat,actor per imperitiam recessisse videretur, qui non actionem nouam proponere debuerat, sed condemnationem potius vrgere. 5 At non etiam, vt probationem, quæ ex tacita illa contumacis mortui fictaque confessione emergebat, adeo peremptam esse dici posset, vti ne aliis saltem probationũ adminiculis ipsa vicissim adminiculo esse deberet. 6 *Ita Senatus*,cõtra.N.le Maistre,7.Cal.Iul.1595.

1 Quamuis soleat dici non aliter debere reum condemnari, quam si actor plene probet suam intentionem,*lege qui accusare 4. C. de edend.l. vltim. C. de rei vindic. l. actor, 23. C. de probat.*

2 Per suam contumaciam, quæ inducit tacitam, quamuis fictam confessionem, cum pro sententia habeatur, *Auth. quia in prouincia, verf. sed si nec ipse, C.vbi de crimin. agi oport.* Vnde est quod contumax non magis auditurappellans, quam qui confessus est, *l. 1. C. quor. appell. non recip.*

3 Nemo enim suum iactare præsumitur, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

4 Quamuis, qui petunt admitti se ad probandum, soleant adiicere clausulam & protestationem, quod nolint se adstringere ad superfluas probationes.

5 Sibi namque facit iniuriam, qui rei iudicatæ executionem ad nouæ petitionis initium redigit, *l. minor. annis 40. D. de min. l. 4. §. ait prætor D. de re iudic.*

6 Potest enim depositi probatio impleri per concessionem, licet depositum non nisi re contrahatur, *l. Publica 26. §. vltim. D. depos.* Papiens. *in form. capitul. de atern. rei memor. in verb. habuisse confessus, num. 2.*

DEFINITIO IV.

Confessio Syndici in ea re de qua non habet speciale mandatum non nocet vniuersitati.

EX confessione, quam vniuersitatis nomine Syndicus fecerit citra speciale mandatum, nullum vniuersitati potest inferri detrimentum, 1 præsertim, si de re agatur, quæ sit magni præiudicij, vt puta de antiqua consuetudine retinenda vel violanda. 2 Itaque sufficiet vniuersitati, quod factum Syndici ratum, habere nolit, vt etiam pendente lite in pristina sua possessione vel quasi possessione retineatur. 3 *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoire & de Valmenier, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Quod de procuratore quolibet etiam generali & cum libera tradit Papiens. *in form. possit actor. in vers. Simoninus spella nu. 1. in fin. arg. l. filius familias 7. D. de donat.*

2 Quia quanto magis quis læditur, tanto minus credendus est consentire, *l. si libertus ita iurauerit, 30. D. de oper. libert.*

3 Non enim paruum incommodum est, si quis possessione suaꝰ priuetur, *§ commodum, Instit. de interd.* Non debet autem alteri per alterum iniqua conditio inferri, *vulg. l. non debet 74. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Maior annis 25.non potest sine causa iusta restitui aduersus suam confessionem factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus.

ADuersus confessionem aut oblationem, quam in iudicio maior annis viginti quinque fecerit, (nam in minore aliud esset 1) non datur in integrum restitutio, 2 nisi per aduersarij dolum, quave alia mala arte probetur extorta, aut nisi erronea dicatur probabili errore facti, isque error ab eo probetur,per quem allegatur. 4 Sane si à procuratore facta sit speciale in eam rem mandatum non habente, licet habuerit generale, iustum est auxilium restitutionis, 4 ne domino noceat factum procuratoris. 5 Dum ne quid ex ea re præiudicij fiat aduersario, id est, dummodo indemnis seruetur eorum sumptuum nomine, quibus confessio & oblatio huiusmodi causam dederit. 6 *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra N. Martel.11.Calen. Maij,1594.

1 Cum restituatur minor quoties læsus in eo ipso, quod gessit, *l. 1. l. ait prætor 7. & pass. D. de minor. l. nam posteaquam 9. §. si minor. D. de iureiur.*

2 Regulariter enim confessio facta in iudicio, præiudicat confitenti, *l. 1. Cod. hoc tit.* adeoque si sit facta extra iudicium, dummodo parte præsente, *l. certum 6. §. si quis absente, cum ibi not. D. eod.* Papiens. *in form. libell. act. real verf. compellatis respondere, numer 4. & 5.* & confessio regulariter facit plenam probationem in præiudicium confitentis, nisi sit simulata, *l. generaliter, 13. Cod. de non numer. pecun.* Papiens. *in form. libell. in caus. vend. in verb. cessit & mandauit. num 2.*

3 Quia neque dolus neque error præsumitur, nisi probetur, *l. dolum 6. C. de dolo d. l. quoties 18. §. qui dolo, D. de probat.* Papiens. *in form. libell act. real. verf. compellatis. 11. 12.*

4 Imo nec videtur necessaria esse restitutio, cum in generali mandato non contineatur facultas perdendi, vt dixi *Defin. præced. ex l. filius familias 7. in prine. D. de donat.*

Source : BIU Cujas

5 *Argum. l. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. non debet 74. de regul. iur.*

6 Alioqui beneficium Principis aut prætoris eſſet alij captioſum quod eſſe non debet *l. Paulus 8. de prætor ſtipul. l. 1. C. de mancip. liber. l. de ætate 11. §. vlt D. de interrog. in iur. fact.*

DEFINITIO VI.

Caſus, in quo pendente lite aliud petitur, aliud præſtatur.

CVm dicerem tibi à me commodatum equum, tu venditum certo pretio, deque rei veritate nondum conſtaret, petebam vt interea & pendente lite condemnareris ad equi reſtitutionem, aut iuſti valoris ſolutionem, quandoquidem non negabas tibi traditum, neque æquum erat vtrumque tenere ſcilicet & pretiu, retinere. 1 Tu contra dicebas non poſſe me confeſſionem tuam ſcindere, 2 neque tibi nocere debere, quod à te acceptum equum confeſſus eſſes, niſi admitterem, quod addebas traditum tibi ex cauſa emptionis. 3 Placuit inquam eſſe petitionem meam; 4 ſed ſi tamen contentus eſſe velim eo prætio, quod tu inter nos conuentum affirmares, non poſſe te recuſare quo minus lite pendente id ſaltem præſtes quod à te deberi agnoſcas ſaluo iure meo, ſi quid amplius ex euentu litis mihi debitum fuiſſe appareat. *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Rey Capitanei iuſtitiæ & Franciſci Tocquet, ex tempore, 9. Calen. Iunij 1594.

1 *L. ex empto 11. §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniunt, lege bona fides 50. D. de action. empt.*

2 Bart. *in l. Aurelius 28. §. idem quæſit. num. 2. de liber. legat.*

3 Cum ſint longe ſeparata iura emptionis & commodati. Siquidem ex emptione transfertur dominium, quod fuit venditoris non per commodatum, *lege rei commodatæ 8. & ſeq. D. commod.*

4 Quia confeſſio in ciuilibus ſcindi non poteſt, vt dixi *num. 2.*

5 Simile quiddam eſt *in l. ſi ſterilis 21. §. cum per venditorem, D. de action. empt.*

DEFINITIO VII.

Ex ſola contumacia nunquam reus criminis habetur pro confeſſo, niſi aliæ ſint probationes.

COntra contumacem omnia, vt dici ſolet, iura clamant, nimirum vt aduerſus eum præſumatur, 1 non autem vt ſtatim quaſi confeſſus debeat condemnari: 2 ſupplenda enim eſt partis abſentia per præſentiam Dei, 3 maxime vero cum de crimine agitur. 4 Neque enim ſi iuris rationem inſpicias contumacia ſola ſufficit, vt reus pro confeſſo habeatur. Ideoque in eam rem neceſſaria eſt auctoritas ſtatuti, cuiuſmodi ſtatuta pleraque ſunt in tota fere Italia, & aliis in quam plurimis locis. Quorum licet ea ſit poteſtas vt contumacem pro confeſſo habeant, non tamen adhuc ea res facit vt reus omnimodo condemnandus ſit, tanquam conuictus, ſed præcedere oportet vt de crimine conſtet ſaltem aliqualiter, & ſemiplene. 5 *Ita Senatus* in cauſa N. Benedicti Berrier Baronis du Villars, 7. Id. April. 1595.

1 Quoniam contumacia eſt delictum, ſiquidem habet adnexum ſpretum & contemptum ius dicentis. *l. ſi quis ex aliena 5. D. de iudic.*

2 Niſi fuerit contumax in reſpondendo poſitionibus, poſtquam fuit perſonaliter iuſſus & monitus per iudicem. H. enim patitur iſte pœnam ſuæ contumaciæ. Papienſ. *in form. ſit, actor. in verſ. reſponderi ex cap. 2. de confeſſ. in 6.*

3 *L. properandum 13. §. cum autem eremodicio. C. de iudi.*

4 Quia criminis probationes debent eſſe luce meridiei clariores, *l. vlt. C. de probat.*

5 Hypol. de Marſil. *in pract. in §. poſtquam num. 48.* perli & auctoritates ibi citatas. Quibus adde Iul. Clar. *in pract. ex quæſt. 51. numer 10.* vbi tamen loquitur de expreſſa confeſſi. non de contumacia, in qua contra ſentit *quæſt. 44. num. 1.*

DEFINITIO VIII.

Iudex an & quando poſſit condemnare reum ex confeſſione, quam extorſerit promiſſa impunitate.

CVm bonus iudex modis omnibus curare debeat, vt facti veritas habeatur, 1 interdum ei permittendum eſt, vt reo ſub ea conditione, ſi ingenue fatebitur, promittat impunitatem. 2 Quo facto atque ita extorta rei confeſſione, non eo minus, ſed mitius tamen ad condemnationem veniendum erit, 4 ſed ita ſi in ea confeſſione reus ex interuallo perſtiterit. Alioqui certum eſt, poſſe illum reſilire & quidem impune, id eſt ita, vt nec propter eiuſmodi variationem, ſi alia indicia nulla ſint quæſtioni ſubiiciendus ſit, non magis quam ſi nunquam confeſſus fuiſſet. Quæ quamquam ita ſint, cauere tamen iudex debet quantum facere poteſt, vt ab hoc conſilio abſtineat, ne per dolum & cuniculos boni viri officium implere videatur. 5 *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Gros Chandonier, 5. Calend. Maij 1595.

1 *L. curent magiſtratus 22. D. de teſtib.*

2 Jul. Clar. ex communi opinione, *quæſt. 55. num. 8. in pract. crim.*

3 Idem Clar. *dict. quæſt. 55. nu. 9.* poſt Cagnol. *ad l. ea eſt natura, num. 18. de verbor. ſignific.*

4 Decius late cum *apoſt. ad d. l. ea eſt natura.*

5 Conſilium eſt Iulij Clari. *dict. in num. 8. in fin.*

DEFINITIO IX.

Non poteſt quis probari fur, quin conſtet prius de re furtiua, nec res furtiua eſſe, quæ non fuerit ab alio prius amiſſa.

IS, penes quem multæ res reperiuntur, quas fatetur ille furto à ſe hinc inde ſubſtractas, non poteſt ex ea ſola confeſſione tanquam fur condemnari, tametſi ex rerum qualitate credibile ſit ex furto profectas potius quam alia vlla ratione acquiſitas. 1 Prius enim eſt in neceſſarium antecedens vt probetur ab aliquo amiſſæ quâ vt ſubſtractæ videri poſſint. 2 Nec aliter conſtare poteſt de corpore ſubrepto, quam ſi conſtet de amiſſo. Quod non ſimiliter contingit cum agitur de corpore mortuo. Illic enim duplex quæſtio eſſe poteſt, an corpus mortuum ſit, & quis occiderit? 3 Hic vero de illo tantum quæritur, an furtum factum ſit, quoniam rei alienæ poſſeſſio ſola non probat rem eſſe furtiuam, 4 quamuis aliunde probata res furtiua probet furem. Itaque quæſtio illa, an furtum factum ſit, duas omnimodo partes: Quis rem amiſerit, quæ furto dicitur ſubſtracta, & quis ſubripuerit? Atqui certiſſimum eſt, non audiri eum qui vltro perire velit. 5 Igitur eiuſmodi confeſſio ſola non ſufficiet ad condemnationem. 6 *Ita Senatus*, 3. Non. Iun. 1595.

1 Etſi in dubio non eſt capienda præſumptio furti, vt nec alterius delicti, *l. merito 51. D. pro ſocio.*

2 Cum furtum ſit contrectatio rei alienæ inuito domino, *l. 1 & paſſ. D. de furt.*

3 *Vt in l. is cum quo 4. D. de confeſſ.*

4 nec ſi concurrat ſcientia rei alienæ, quia furtum fit animo furandi non fit, *l. inter omnes 4. 6 §. recte dictum eſt, & §. in furti 50. §. recte, & paſſ. D. de furt.* nec res fit furtiua ſine furto.

5 *L. non tantum, 6. D. de appellat.*

6 Ex iis quæ dixi *Deſin 7. num. 5. ſupr. eod.* Vide tamen Maſcard. *de probat. concluſ. 82. num. 8.* Iul. Clar. *in §. fin. quæſt. 4. nu. 4. verſic. quinimo* Bald. *in l. 1. de teſtibus in addit. colum. 3. verſic. item nota.* Ruin. *conſ. 80. colum. 4 verſi. nec obſtat. vol. 4.* Hypolyt. *in pract. crimin. col. 2. verſ. ſed circa.* Grammat. *conſ. 60.* Ant. Gabriel. *tit. de maleſi. concluſ. 17. nu. 13. & 14.* vbi ait. in omnib. iis, quæ ſunt difficilis probationis, ſatis eſſe, vt præſumptiue conſtet de corpore delicti. Adde Clar. *quæſt. 55. num. 11.* vbi tractat. de aſſaſſinio.

TIT. XXV.

INT. ALIOS ACT. VEL iudic. non nocer.

DEFINTIO I.

Nocet creditoribus etiam non vocatis ſententia inter alios lata pro hærede cum beneficio legis.

SEntentia, per quam pronunciatum eſt hæredem quem eſſe cum beneficio legis & inuentarij, cum afficiat ſtatum & conditionem perſonæ (facit enim, vt perſona denominetur talis 1 nocet creditoribus etiam non auditis nec vocatis 2 niſi probetur lata per colluſionem, aut per ſor-

des

des vel gratiam. 3 Neque enim fieri potest, vt pro parte quis hæres sit pure, pro parte autem cum beneficio legis, non magis quam vt sit hæres pro parte, & pro parte non sit. 3 *Ita Senatus* pro D. de Bellegarde. contra Annam de Bellegarde vxorem D. de Brenuenu, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Hoc est, vt dicatur quis hæres cum beneficio legis & inuentarij.

2 Quia sententia, quæ afficit statum personæ, facit ius quod ad omnes, *l. ex causa* 8. vbi Bart. *D. de postul. l. de etate* 43. *D. de minor.*

3 Quo casu non est ferendum, vt ex vnius facto alius lædatur, *l.* 1. *D. de alienat. iud mut. caus. fact.*

4 *L.* 1. *&* 2. *D. de acquir. hared. l. Pomponius* 18. *in fin. D. de re. vendicat.* Si tamen à iudice vnius territorij quis pronunciatus sit hæres cum beneficio legis & inuentarij, vix est, vt ea sententia possit afficere alterius territorij creditores, vt dixi *ad Defin.* 15. *supr. de re iudic.* Vide Andr. Tiraq. *in tract. de nobilit. cap. vlt. num.* 1. *& seqq.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo potest quis appellare ab ea seneentia, per quam alius etiam personaliter fuit condemnatus.

CVm aduersus debitorem meum agerem & personali & hypothecaria, 1 non ipse tantum, sed & vxor & liberi intercesserant. Iudex pendente lite, solum debitorem, quod debere eum constaret, mihi prouisionaliter, vt aiunt, condemnauerat. 2 Non eo minus iustam appellandi causam vxor & liberi habebunt, quamuis non fuerint ipsi condemnati, si modo iustam ab initio intercedēdi causam habuerunt. 3 Quoniam aliquo noceret iis sententia, posseque in eorum præiudicium habere executionem, licet contra alios lata. Quandoquidem non potest videri inter alios reddita, quæ vocatis iis auditisque reddita est, 4 nisi ius eorum nomina tim exceptum sit per sententiam. Finge maritum pendente lite appellatoria decessisse, & quidem adeo inopem, vt soluendis dotibus, quas à pluribus vxoribus acceperat, impar esset. An non interest liberorum ex priore coniugio susceptorum, itemque posterioris coniugis, qui anteriores sunt tempore, ne per eam prouisionalem adiudicationem quicquam ex bonis diminuatur? Vtique sane, tametsi ego non in rem, sed in solam debitoris personam egissem. 5 Quo tamen casu si maritus viueret nullam aut intercedendi, aut appellandi causam mater liberique haberent, quousque in condemnati bona vellem exequi iudicatum. 6 Quod omnino fieri necesse est mortuo debitore condemnato, quando in mortui personam agi amplius non potest. 7 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Mestral, & N. Ranier, contra D. Abbatem Altacombanum, 16. Cal. Iul. 1595.

1 Possunt enim duæ istæ actiones in eodem iudicio cumulari. Guid. Pap. *quæst.* 108. scilicet cum ex contractu actio venit. Mynsing. *obseru.* 1. *centur.* 58.

2 Nec enim tertius vnquam potest condemnari pendente lite ac per modum prouisionis, cum non sit obligatus.

3 Quia eo casu ipsorum interest. Audiendi vero sunt appellantes omnes quorum interest, *l.* 1. *D. de appell. recip. l. à sententia* 5. *§. si heres, l. si perluforio* 14. *D. de appellat.*

4 *L. etiam* 29. *§. vltim. D. de minor. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

5 Nempe quia in executione iudicati possunt & debent capi pignora, *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l.* 1. *& tot. tit. Cod. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

6 Hoc ideo, quoniam eo iure quo vtimur potest etiam corpus ipsum debitoris hodie capi pignori, adeovt plerumque ab ea capione incipiatur, vt dixi sæpius *in tit. de execut. rei iudic. sup.*

7 Cum enim non possit fieri executio iudicati, nisi vel in corpus, vel in bona debitoris, consequens est, vt mortuo debitore sola superstit ratio faciendæ executionis in bona, *arg. l. Stichumaut Phamphilum* 95. *in princ. D. de solut.*

DEFINITIO III.

Potest venditor intercedere executione sententiæ contra emptorem reddita, si non fuerit emptor ipse vocatus.

COndemnato emptore, qui in instantia venditorem suum auctorem non laudauerat, si victore iudicati executionem persequente litem auctori sui emptor denunciet, non est prohibendus venditor quo minus intercedat executioni tanquam tertius, si nec condemnatus, nec vocatus, 1 si putet sua interesse. 2 *Ita tractatum est* in causa D. de Montou, & N. Nicolin. 4. Id. Aug. 1595.

1 Non enim nocet venditori res contra emptorem iudicata si nescuit litem, nec ad eam fuit euocatus, *l. sæpe* 63. *D. de re iudic.*

2 Interest autem plerumque venditoris, ad quem scilicet periculum euictionis solet debetque pertinere, vt dixi in Rationalibus, *ad l. venditor* 49. *D. de iudic. ex l.* 1. *C. vbi rem. act.*

DEFINITIO IV.

QVod dicimus sententiam latam contra Prælatum, si neque contumacia, neque collusio interuenerit, mandari posse executioni aduersus eum, cui in beneficio successor est, 1 ita accipi debet, vt habeat, quod ad rem in iudicium deductum attinet, non etiam quod ad litis expensas in quas decessor condemnatus fuit. 2 Quid ergo si condemnato decessore quasi possessore fundi emphyteuticarij successor ex iudicato conueniatur, & petat ille demonstrari sibi rem præsentem, vt sciat an contendere debeat an cedere? 3 An erit audiendus? Dubitationem facit quod neque condemnatus, neque is, cui res iudicata nocet, petere potest sententiam, vt ocularis illa rei demonstratio fiat. 4 Sed tamen verius est non esse id successori denegandam, 5 vel ob hoc ipsum, vt sciatur certius an decessor cum victore collusserit, necne? Quid enim aptius ad collusionem denegandam, quam si appareat decessorem passum se condemnari tanquam possessorem, cum possessor non esset? 6 Cæterum non idcirco permittendum erit successori, vt exceptiones vllas obiiciat quæ impugnent iudicatum nisi appellationis auxilio aliisve remediis, quæ ipsi condemnato, si hodie viueret, competitura essent, 7 cum collusio, vt diximus, nulla interuenit. 8 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 37. sup. De episc. & cleric.

1 Cravet. *cons.* 10. *num* 8. post Abbat. *cons.* 61. *col.* 2. *vers & hæc maxime procedunt, volum.* 1. *ex not. in cap. edoceri Extr. de rescrip.* Oldrad. *cons.* 94.

2 Expensæ enim sunt personales, cum infligantur in pœnam temere litigantis, vt dixi *Defin.* 1. *sup. si plur. vna sentent. fuer. condemn.*

3 Ne alioqui cogendus quis sit etiam inuitus litigare, *arg. l.* 1. *D. de edend. l. si reus* 73. *D. de procurat.*

4 Nec enim finis vnius litis debet esse initium alterius, *l. terminato* 3. *vbi not. C. de fructibus & lit. expens.*

5 *Arg. l. si irruptione* 8. *§. vlt. D. fin. regund.*

6 Vix enim est, vt possit hoc fieri sine dolo, *l. is qui se obtulit* 25. *D. de rei vindic. l. si se non obtulit* 4. *D. de re iudic.*

7 Hactenus enim succurrendum ei est, vt possit appellare. *arg l. vlt. D. de in integr. rest. l. si suspecta* 29. *D. de inoffi. test. l.* 5. *§. si heres, l. si perluforio* 14. *D. de appellat.*

DEFINITIO V.

Casus, in quo sententia contra alios lata aliis nocet, etiam minoribus aut absentibus, & indefensis.

ALiquando euenit, vt contra iuris regulas etiam inter alios acta res & iudicata aliis noceat. Finge disputari de conditione dedititia, & vt loquimur, talliabili plurium, quorum alij sint maiores & præsentes, alij minores aut absentes, omnes tamen eiusmodi nominis & familiæ. 1 Non eo minus sententia contra minores aut absentes reddita valebit, quod defensi fuerint, 2 si modo qui præsentes, & condemnati fuerunt nihil dolo malo, & per collusionem fecisse probentur. 3 Nimirum si domicilij & bonorum, aut saltem bonorum communio interueniat. 4 Nam cum ex inueterata totius prouinciæ nostræ consuetudine, quod ad hoc hominum genus attinet, iampridem receptum sit, vt vnius ex sociis facto statusque professione cæteri quoque obligentur; multo magis illud admittendum est, vt sententia contra præsentes lata etiam absentes afficiat, cuius scilicet propria vis ea est, vt vel in inuitum reddatur. 5 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 10. Calend. Mart. 1590.

1 Siquidem iuris regula in contrarium est, *l.* 1. *& pass Cod. hoc tit.*

2 Quomodo tamen regulariter obtinet, *l. contra pupillum* 54. *D. de re iudic.*

3 Nec enim quorundam dolum & collusionem aliis nocere æquum esset, *vulgat. iurib.*

4 Hæc enim communio illa est, quæ hoc ius ex consuetudine in-

Source : BIU Cujas

duxit, vt dixi *Defin. 3. supr. de dedit libert. tollend.*
5 *L. inter stipulantem 83. §. 1. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Sententia lata contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiam contra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato.

SEd & sententia aduersus emphyteutam lata, qui postmodum rem emphyteuticam alienauerit, 1 potest mandari executioni contra nouum possessorem non quidem inauditum, 2 sed prius citandum, vt si quas executionis impediendæ rationes habet, eas proferat. Eadem namque in vtriusque emphytente persona condemnationis ratio est. quæ scilicet ex sola rei emphyteuticariæ possessessione proficiscitur. 3 *Ita Senatus* in causa, de qua SC. 43. supr. de iur. emphyt.

1 Postquam placuit posse hodie non tantum emphyteuses, sed etiam feuda irrequisito domino alianari, tanquam quæ redacta sint ex generali consuetudine ad instar patrimoniorum allodialium, vt scripsi plerisque locis sub *tit. de iur emphyt. sup.* Vide Boer. *decis.* 182. *num.* 48. Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.* 26. vbi addit, non similiter sententiam latam contra colonum, posse mandari executioni contra dominum. Bartol. *in l. 2. num. 9. C. vbi in rem act.*

2 Nemo enim inauditus condemnaudus est, vel pro condemnato habendus, nisi saltem fuerit euocatus, *l. 1. D. de requir. reis, l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.* (Excipitur fideiussor datus de iudicato soluendo, qui potest conueniri absque nouo processu. Guid. Pap. *quæst.* Sed hoc ita, nisi in fideiussione apposita sit aliqua conditio. Hanc enim prius impleri oportet puta si quis fideiusserit se soluturum quod alium debere constabit redditis demum rationibus, vt in *l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verbor. obligat. Ita Senatus* in causa Petri Vulliod. & Ioannæ Romanæ Berguere, 14. Maij 1614.)

3 Intellige, iuncta auctoritate nostri statui ex quo competit hodie actio personalis etiam aduersus tertium possessorem rei emphyteuticæ, tametsi numquam ille contraxerit, vt dixi sæpius *ad tit. de iur. emphyt. supr.*

TIT. XXVI.

DE APPELLAT. ET RELAT.

DEFINTIO I.

Appellationem ab interlocutoria interpositam potest procurator & prosequi & deserere, siue procurator ipse appellauerit, siue dominus.

POSTQVAM iuris Pontificij quo vtimur auctoritate eo ventum est, vt ab interlocutione iudicis appellare liceat, 1 illud quoque constitui rationis fuit, vt eam appellationem interponere ac prosequi procurator ad litem datus possit. 2 Nam cum sit dominus litis, 3 consequens est, vt quamdiu lis manet, id est, ad diffinitiuam vsque sententiam, quæ litem finiat, 4 prouocandi ius habeat, eaque omnia faciendi, quæ facere dominus ipse adesset, posset. 5 Qua ratione illud etiam constitutum est, vt appellationem, quam vnus ex litigatoribus ab interlocutione interiecerit, aduersarij procuratori insinuatam esse sufficiat, ne deserta videri queat. 6 Secuudum quæ cum ex contrario procurator quidam ab interlocutoria pronunciatione appellasset, nec appellationem intra tempora prosecutus esset, ob idque aduersarius collitigatorem in ius vocasset, vt appellatio deserta pronunciaretur, 7 placuit, licet minus solemniter facta esset vocatio, 8 idcirco tamen confirmandam esse, & appellationem desertam pronunciandam, quod ea vocatio procuratori, qui prouocauerat, fuerat insinuata. Quid enim intererat, an ita factum esset, an procurator solus in ius vocatus fuisset? 9 Nam & inscio collitigatore, cuius procurator appellauerat, appellatio introduci peragique potuerat. Ergo & deserta pronunciari. 10 Nec aliud *Senatui* visum esset, tametsi non procurator, sed dominus prouocasset. 11 *Ita Senatus* contra D. de Barbarel 12. Cal. Aug. 1588.

1 *Cap. cordi & cap. vt debitus. Extr. de appellat cum similibus.* Iure autem ciuili aliud est, *l. 2. D. appellat. recip. l. ante sententiæ tempus, Cod. quor. appeell. non recip. l. apertissimi, C. de iudic.* Papiens. *in form. appellat. ab interloc. versic. in his scriptis, num 2.*

2 Aufrer. *in stil. Cur. parlam Paris in tit. De adiornam. Par. Franc. fol. 7. §. item in causa* post Bart. & Ioann. Fab. *ad l. inuitus, C. de proc.* & Specul. *in tit. de procur § qualiter, versic quia procurator* Idem Bart. & Alex. *in l. cum procurator. D de oper. noui nunciat. per l. ad rem mobilem 58. & l ad legatum 62. D. de proc.* Castr. *cons. 26.* incip. *super primo dubio.*

3 *L. procuratoribus 22. & seqq. C. de procurat.*

4 Sola enim sententia diffinitiua finem liti imponit, *l. 1. D. de re iud. l. singulis 6. except. rei iud.*

5 *L. 1. §. vlt. l. 2. in princip. D quand. appell. sit & intr. qua tempor.*

6 Quidni enim valeat significatio appellationis ei facta, qui sit ipse dominus litis?

7 Quod sit impetrato principali diplomare, quod *desertionis* vocatur.

8 Forte ob non obseruata solemnia, quæ stylus noster seruari præcipit.

9 Nullam enim solemnitatem requirit denunciatio, quæ non fit nisi ad certiorandum.

10 Vt scilicet eadem sit ratio contrariorum, *arg. l. 1. C. de expess. lib. 11. tit. vlt.*

11 Non enim eo minus verum est manere procuratorem dominum litis, vt dixi *num. 3.*

DEFINITIO II.

Appellatio procuratoris generalis principis pro capite pœnæ non prodest reo condemnato, quamuis male, tanquam ex contumacia fuerit condemnatus.

HOmicidij reus ex minus plenis probationibus tribus edictis in ius vocatus, non tamen satis rite peracto edictorum ordine, sui copiam non fecerat, ob idque quasi vere contumax fuisset, ab inferiore iudice ad capitis pœnam damnatus, 1 bonorumque omnium publicationem passus fuerat. Ab illa sententia procurator Principis prouocauerat, pro ea dumtaxat parte, quæ bonorum publicationem irrogabat, quod diceret publicationis pœnam ab inferiore iudice irrogari non potuisse, 2 præsertim in alterius quam supremi Principis vtilitatem. 3 Senatus noster cum de appellationis iure cognosceret videretque, nec publicationis irrogandæ, nec condemnandi rei satis iustam causam fuisse, propterea quod minus solemniter edictorum ritus impletus esset, 4 aliæ vero delicti probationes non sufficerent, 5 dubitabat an quod ad capitis quoque pœnam pertinebat sententiam improbare deberet? Mouebat quod licet procurator Principis ab vno dumtaxat sententiæ capite appellasset, videbatur tamen ea appellatio facere debere, vt de delicto primum & ex integro quæreretur. Id enim est quod nostris placet, appellationem ab vno capite sententiæ, quamquam determinate, vt loquuntur, & limitate interpositam, ad alia quoque porrigendam esse quæ sint connexa. 6 Quid vero magis connexum quam pœna cum delicto? 7 Accedebat quod pendente appellatione reus decesserat, propter quod tota quoque criminis quæstio extincta videbatur. 8 Sed tamen placuit, de sententiæ viribus, pro eaparte transisset in rem iudicatam, quæri non oportere, 9 neque procuratoris generalis appellationem reo prodesse debuisse, quando necis ipse ad appellandum admitti posset, quamdiu abesset. 10 Itaque Senatus de eo duntaxat super quo aditus fuerat pronunciauit, 11 sententiam quæ hactenus infirmauit, vt bonorum publicatio ab inferiore iudice perperam inflicta in pœnam pecuniariam commutaretur. 12 *Ita Senatus* in ea causa Claudij Patry. 15. Calen. Decemb. 1558.

1 Nam cum verus contumax pro præsente habeatur, potest vtique condemnari acsi vere præsens esset, *l. 1. D. de requir. reis*, quia aduersus eo rumaces omnia iura clamant, si modo sint vere contumaces, *l. 1. Cod quor. appell. non recip. cum ibi not.* Vide Iul. Cler. *in pract. crim quæst. 44. per tot.*

2 Sicut enim non pro omni crimine pœna confiscationis irrogari potest. *Auth. bona damnatorum, C. de bon. proscript.* ita nec ab omnibus, *l. vnic. C. ne fin. iuss. Princip. liceat. cert. iudicib.* Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 78. n. 5.*

3 Nempe

Source : BIU Cujas

3 Nempe quia solus Princeps ni Ecclesiam excipias habet fiscum, *l. 2. & 3 C. de quadr. præscript.* Iul. Clar. *d. §. fin. quæst.* 80. *num.* 5. *& dict quæst* 78. *nu.* 6.

4 Propter quod non poterat dici vere contumax, qui non fuerat rite vocatus.

5 Quæ etiam aduersus contumacem si non plenæ saltem semiplenæ requiruntur, vt dixi *Defin.* 7. *nu.* 5. *sup. de confess.* Contrarium tamen de facto obseruari testatur Iul. Clar. *d. quæst.* 44. *num.* 10.

6 Ibi Bart. post Dyn. *in l. appellanti, D. de appell. ex l. etiam* 29. 51. *D. de minor.* Nam in connexis non potest sententia pro parte valere, & pro parte non valere, *l. in hoc iudicio* 27. *D. famil. ercisc.*

7 Nec enim pœna nisi propter delictum immediate infligitur, *l. si pœna* 20. *D. de pœn l. sancimus* 22. *C. eod.* Contrarium pœnæ est venia, eoque alludens Vlp. contra papinianum *in l. Papinianus* 20. *de min.* ait nihil commune habere ætatis cum delicto.

8 *L.* 3. *l defuncto* 6. *D. de public. iudic. l ex iudiciorum* 20. *D. de accusat.* Vide tamen Iul. Clar. distinguentem *in pract. crimin. q.* 94. *nu.* 7.

9 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenium* 25. *D. de stat. homin. l. res iudicata* 207 *de reg. iur.*

10 Quis contumax nunquam auditur appellans nisi purgata prius per suam præsentiam contumacia, *C. quor. appellat. non recip.* Nisi cum excusario absentiæ per alium pro absente iustis rationibus admittitur, *vt in l. inter accusatorem* 10. *& l. penult. §. 1. D. public. iudic.* Vide Clar. *d quæst.* 44. *nu.* 11.

11 Nam neque iudex appellationis de alio cognoscere potest, quam de quo fuit aditus quoniam appellationis deuoluit cognitionem ad iudicem appellationis, nisi quatenus appellatum est.

12 Potuit enim illa pœnæ commutatio fieri & pecuniariter agi de crimine etiam defuncto reo, *d l. defuncto 6. D. de publ iudic.* Maxime vero defunctus esset post litem de crimine contestatam, *d. l. ex iudiciorum, in fin*

DEFINITIO III.

Ab omni interlocutoria, quæ praiudicium faceret in diffinitiua, potest statim appellari.

TAmetsi dici soleat non facere iniuriam iudicem qui iubet exhiberi sibi litis instrumenta, ex quibus constituat quid inter litigatores pronunciandum sit, 1 adeo, vt nec audiri debeat, qui ab eiusmodi interlocutione prouocat, tanquam appellans à futuro grauamine: 2 Si tamen eadem interlocutione prohibiti sint litigatores, vt plerunque fit, aliud quippiam proponere, edere, respondere, placet iustam appellandi causam habere eum, qui non fuerat contumax in iis exhibendis aut allegandis, quæ ad iuris sui tuitionem litisque victoriam facere viderentur. 3 Nempe quod si ea interlocutio transiret in rem iudicatam, liberum non esset iudici aliam dilationem concedere, cuius indulgendæ facultatem sibi ille præripuisset. 4 Eo namque iure vtimur, vt non magis interlocutoriam, quæ diffinitiuæ vim habeat, 5 quam diffinitiuam sententiam reuocare iudex possit, nisi noua causa superueniat, & interlocutionis verba patiantur. 6 Vtputa si adiecta sit clausula, *donec constitutum sit*, quam Pragmatici iustificatiuam vocant. *Ita Senatus* in publico auditorio, 10. Cal. Decemb. 1588.

1 Pragmatici dicunt *appointer le procez en droict.*

2 Quia si ius ciuile inspicias non potest appellari ab interlocutoria, si vero ius canonicum, quo vtimur in hac parte, appellari quidem potest, vt dixi *Defin. supr.* sed non à futuro grauamine, quia grauamen cum sit causa appellationis, *l. 1. D hoc tit.* debet præcedere appellationem, sicut causa quælibet suum effectum, *l præfecti* 17. *D. de minor.* Nihil enim potest interesse appellantis quandiu nondum est grauatus, appellans autem nemo auditur nisi cuius iam interest, *l. 1. D. de appell. recip.*

3 Cum exhibitio instrumentorum sit necessaria ad victoriam litis consequendam, *l. postquam 5. §. si dies, D. vt legat. seu fideicomm. nom caueat. l. 1. §. edenda, D. de edend l. procurator 7. C. eod.*

4 Alioqui esset inane & illusorium decretum iudicis quod esse non debet, *l si prætor 75. D. de iud. l. vlt. D. de itin. public.*

5 Sunt enim pleræque interlocutoriæ quæ habent vim sententiæ diffinitiuæ. Papiens. *in form. interloc supr. incomp numer 2.* & ibi Masuer. in verb. *diffinitiua.* Adde idem esse in sententiis interlocutoriis executioni iam mandatis Papiens. *ib. num. 9.*

6 *Ex l. quod iussit* 14. *de re iud.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo appellatur à denegata iustitia etiamsi trina monitio non præcesserit.

QVod placet appellari non posse, tanquam à denegata iustitia, si non interpellatio trina præcesserit, 1 ita intelligendum est, si appellandi alia causa non sit, quam quod iudex requisitus nihil decernere voluerit. 2 Cæterum putauit Senatus iustam recipiendamque appellationem eius, qui cùm à iudice petiisset inhiberi aduersario, ne quid noui lite pendente faceret, 3 nihil aliud obtinere potuerat, quam vt alia ratione sibi ad eas inhibitiones obtinendas consuleret, aperte enim per inscitiam iudicis hoc modo denegata iustitia videbatur, cum inhibitionum eiusmodi interpretandarum alio expeditior commodiorque ratio nulla superesset. 4 *Ita Senatus* in causa D. d'Introx Augustani, 3. Non Decembr. 1588.

1 De quo vide Mynsing. *centur. 2. obseru. 24. & centur. 3. obser.* 57. Roman *sing.* 424. *& cons* 427.

2 Cum non debeat officium suum denegare petenti, *l.* 4. *§. hoc autem iudicium, D. de damn. infect.*

3 *Ex vu g. tit. C. vt lit. pendent. vel pest prouoc.*

4 cum magistratus & iudex quilibet sit minister legis, & viua vox iuris ciuilis, *l. nam & ipsum 8. D. de iustit. & iur.*

DEFINITIO V.

Appellatio ab vno capite sententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis, si non interueniat auctoritas, vel Principis, vel Senatus.

APpellatione interposita ab vno capite sententiæ interlocutoriæ, potest ex Principis rescripto fieri, vt totius causæ cognitio ad appellationis iudicem deuoluatur, 1 si qua iusta sit, quæ ita fieri suadeat. 2 Sed est in eam rem necessaria rescripti principalis auctoritas, 3 nisi apud Senatum appellatio tractetur, qui suprema, vt aiunt, manu, rescripti vim suppleat. 4 Nam appellationis potestate fieri non potest, vt à iudicis. à quo appellatum est, iurisdictione discedatur, nisi quatenus appellatum est. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige quamuis nondum cognitum nec pronunciatum sit super appellatione. Alioqui si pronuncietur bene appellatum ab interlocutoria, tota causa principalis deuoluitur ad superiorem, ad quem fuit appellatum, *cap. vt debitus honos, in fin. Extr. hoc tit. & cap cordi, eod. 6.* Papiens. *in form. appell. ab interloc. in vers. causis & rationibus infra scriptus, num.* 5.

2 Non enim temere ac sine causa priuandus quis est sua iurisdictione, *d. cap. vt debitus honos.*

3 A qua tanquam à capite pendent omnes iurisdictiones, sicut & dignitates, *l. 1. & 2. C. vt dignit. ord. seruet.*

4 Quia & vicem Principis gerit Senatus, *arg. l. vnic. §. his cunabulis. D. de offi. præf. prætor.*

5 Ne latius alioqui pateat effectus, quam sua causa, quod ratio non admittit.

DEFINITIO VI.

Ab interlocutione, qua iussi sunt litigatores venire in rem præsentem, non potest appellari.

NOn est ista appellatio ab interlocutione iudicis, qui pendente apud se lite, siue de proprietate, siue de possessione fundi iusserat venire litigatores in rem præsentem fundique fines demonstrare, vt sciri posset, quid & quantum possideretur. 1 Nullum enim ex ea re præiudicium aut huic, aut illi ex litigatoribus factum videri potest. 2 Ac plerumque periculum est ne pendente lite fraus fiat, exaratis fortasse effossisve finibus, propter quod æquum est etiam post interpositam appellationem iudicem ad locum de quo litigatur accedere, finesque inuestigare, 3 non tam præcipiti festinatione ferendæ sententiæ, quam præueniendi periculi causa. 4 *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Dec. 1588.

1 Est enim hæc probationis species plerumque necessaria ad veritatem facti tutius inuestigandam, *l. si irruptione 6. in fin D. fi. regund.*

2 Nemo autem potest audiri appellans, qui non fuerit grauatus, cum alioqui nihil eius interfit, *l 1. D. de appell recip.*

3 Semper enim & omnibus modis curare magistratus debet, vt veritatis probatio salua sit, *l. curent* 12. *D. de testib. l. in lege* 41. *D. ad leg. Aquil.*

4 Vt scriptum est quamuis in alia specie *in l. si quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniust. rupt. & irrit. fact. testam.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VII.

Quantum interſit an appellans ſit contumax in cauſa appellationis, an appellatus.

SI is, pro quo iudicatum eſt, ad litem appellatoriam defendam vocatus non venerit, nihilominus pro eo ferri ſententia poteſt, & iudicatum confirmari, 1 ita tamen, vt is in contumaciæ expenſas pœnæ nomine condemnetur. 2 Diuerſum eſt in appellante contumace. Hic enim cum appellationem, quam proſequi debebat deſeruerit, 3 facit omnino, vt iudicis, qui de appellatione cognoſcit, aliæ pares eſſe non poſſint, quam vt confirmet iudicatum. Qui enim fieri poteſt, vt in rem indicatam non tranſeat ſententia, à qua fuit appellatum, ſi appellatio aut ab initio, quandocunque poſtea deſeratur? 4 Atqui publice intereſt res iudicatas effectum habere. 5 Igitur publica vtilitate certante cum appellantis iure, licet ex actis litis appareat iuſtam fuiſſe appellandi cauſam, potior tamen publicæ vtilitatis ratio eſſe debebit, 6 neque hic locus erit, quod dici ſolet, iudicem, qui abſente alterutra parte pronunciat, obſeruare debere, vt partis abſentia per Dei præſentiam repleatur. 7 Id namque tum obtinet, cum iudicis officio & cognitioni abſentia partis locum relinquit, quod non euenit condemnato iam eo, qui in proſequenda appellatione contumax eſt. 8 *Ita Senatus* in cauſa Dn. Michal. magiſtri computorum, & Ioannis Guilliermini, menſ. Decembr. 1588.

1 Nempe ſi ex actis litis appareat fuiſſe bene iudicatum. Nam & in dubio præſumendum eſt pro ſententia. Boer. *quæſt.* 15. *in fin.*

2 Semper enim hæc pœna contumaciæ debetur, vt nunquam audiatur contumax, niſi refuſis expenſis, *l. ſancimus* 16. *C. de iud.*

3 Deſerere ſiquidem appellationem dicitur appellans, qui eam non proſequitur, & quidem intra tempora in eam rem præſtituta, *l. fin. §. illud, C. de tempor. appell. clem. ſicut de appell.* Vide Oſach. *deciſ. Pedem.* 28. & Papienſ. *in form. reſp. iudic. à quo appell. in verſ. ſtatuit & aſſignauit, nu.* 2. *& ſeqq. l.* 2. *§. vlt. D de appell. recip.*

4 Siquidem appellatio deſerta ſic habetur acſi nunquam interpoſita fuiſſet.

5 *L. ſeruo* 65. *§. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* ſcilicet, vt ſit aliquis litium finis, *l.* 1. *D. de re iudic. l. ſingulis* 6. *D. de excep. rei iudic.*

6 Vt ſolet ſemper deberque publica vtilitas præferri priuatæ, *l. ita vulnaratus* 51. *ad fin. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ, C. commun de legat.*

7 *L. properandum* 13. *§. cum autem ex eremodicio, Cod. de iudic.*

8 Quia cogitur iudex aſpellationis hoc caſu rem iudicatam habere pro veritate, *l. ingenium* 25. *D. de ſtat. homin. l. res iudicata* 207. *de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Tutor datus non debet appellare, ſed ſe primum excuſare, poſtea ſi excuſatio non admittatur, tum demum appellare.

AB interlocutoria tutoris datione appellare non poteſt qui tutor datus eſt, 1 licet manifeſtum ſit nullo iure datum eſſe, quia non facile admittit hæc res dilationem, ne interea pupillus indefenſus relinquatur. 2 Quid ergo? excuſationis ſuæ cauſas proponere tutor debebit, vt à tutela examinatur, 3 ſi eas iudex non admiſerit, eundemque tutorem manere debere pronunciauerit, tum vero appellare licebit, ſi alius ſit qui tutor dari commodius & iuſtius debuerit. 4 *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Febr. 1589.

1 Hoc eſt, cum datus fuit tutor per modum, vt aiunt, prouiſionis, & pendente lite, ne interim pupilli vtilitates deſerantur.

2 *Arg. l. vlt. D. de appellat. recip.*

3 *Ex tit. de excuſat. tutor vel curat. D. & C.*

4 *L.* 1. *& 2. D. ſi tut. vel cutat. vel magiſtr. creat. appell. l Imperatores* 31. *§. ſi magiſtratus, D. hoc tit.* iunct. *l. cum in vna* 17. *§.* 1. *eod* Adde *Defin.* 1. *& 2. in Quor. appell. non recip.*

DEFINITIO IX.

Contra creditorem quo poſtulante tutor datus eſt, appellari non poteſt, ſed contra eos, qui tutores creari debuerunt, aut qui tutorem nominauerunt.

POſtulante creditore tutor pupillo datus eſt Titius, 1 qui ab ea donatione prouocauit. Non aduerſus creditorem proſequi appellationem poterit, 2 ſed contra eos, qui tutelæ onus recuſauerunt, quique tutores fieri potuerunt, aut tutorem nominare debuerunt, 3 agnatos nimirum & ad fines. 3 Nihil enim creditoris intereſt quis tutor ſit, 4 nec rurſum ei quicquam imputari poteſt, ſi modo tutorem dari ſimpliciter petierit, non etiam id egerit nominatim, vt daretur ille qui datus fuit. 5 *Ita Senatus* eodem Senatuſconſulto.

1 Poteſt enim creditor quoque petere, vt filiis pupillis ſui debitoris dentur tutores ſi non ſint neceſſarij qui petant, *l. ſi filiis* 4. *C. qui pet. tutor vel curat. l.* 2. *alias l. Diuus, §. ſi quidem, D. eod. l. vlt. §. perſonis, C. de admin. tutor.*

2 Neque enim creditor in huiuſmodi ſpecie eſt legitimus contradictor, ſed ille inquam onus tutelæ vult detorquere tutor datus, qui appellauit.

3 Nam ex agnatis & adfinibus ſumi tutores debent non ex creditoribus. *Auth. minoris debitor, Cod. qui dat. tutor. vel curat. poſſ.*

4 Neque enim cogitur creditor edere nomina. ex quibus tutores conſtituantur, quomodo coguntur cæteri qui obſequij deſerti periculum timent, de quibus *in l.* 2. *Cod. qui per tutor. vel curat.*

5 Neque enim caſu aliud eſſet, quia videretur creditor periculo ſuo tutorem nominaſſe, *vt in d. l. vlt. §. perſonis, in princ. & in verſ. cognatis, C. de adm. tutor.*

DEFINITIO X.

A ſententia contra alium lata ſufficit, vt intra decendium ex die notitiæ appellet is, cuius intereſt.

SI à ſententia contra te lata prouocauero ſuſcipiendæ pro te litis gratia, non obſtabit mihi quod intra decem dies non prouocaueris, 1 ſi modo mea interſit, 2 & ego intra decem dies à quo tempore ſciui te condemnatum, appellauerim. 3 Suam cuique enim non alterius negligentiam nocere oportet. 4 *Ita Senatus* ex tempore, 13. & 9. Cal. Aug. 1591.

1 Andr. Gayl. *lib.* 2. *pract. obſeruat. l.* 4. *§. alio condemnato, D. hoc tit.*

2 Audiuntur enim appellantes omnes quorum intereſt, *l.* 5. *§. ſi heres, l. ſi perluſorio* 14. *D. hoc tit. l.* 1. *D. de appell. recip. l.* 2. *§.* 1. *quod appell. ſit.*

3 Appellandi enim tempora non currunt ei qui ſententiam probabiliter ignorauit, niſi à die ſcientiæ, *l.* 1. *§. vlt. D. quan. appell. ſit, & intr. qua tempor.*

4 *L. factum* 155. *l. in condemnatione* 173. *§. vnicuique, de reg. iur. l. pupillus* 24. *D. qua in fraud. cred.*

DEFINITIO XI.

Caſus, in quo habetur pro puro appellante, qui non appellauerat niſi in caſum.

QVi appellauit ſub conditione, quæ non extitit, aut, vt melius loquar, 1 in caſum qui non euenit, quod plerumque fit, ſi poſtea gerat ſe pro appellante, quamuis reuera talis tum non fuerit, nunc tamen pro tali & habendus. & condemnandus eſt. Cùm in ipſius fuerit arbitrio appellationem puram reddere, quæ ab initio cõditione, aut alio quoliber incerto euentu ſuſpendebatur. 2 Ex tempore, 13. Cal. Mart. 1589.

1 Nec enim poteſt appellari ſub conditione, tum appellatio ſit actus legitimus, qui non recipit conditionem, *l actus legitimi* 77. *de reg. iur.*

2 Itaque locum habet hoc caſu regula, quæ vult, eum qui poteſt facere vt poſſit parendo conditioni iam videri poſſe, *l. qui poteſt* 174. *eod. tit. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

Sufficit verbum, appello, *vt appellatio recte interpoſita videatur, ad impediendum ne quid innouetur.*

SOlum verbum, *appello*, ſufficit, vt ad iudicem appellationis cognitio cauſæ deuoluatur, 1 & conſequenter ne quicquam in appellationis præiudicium attentari debeat. 2 Sed non ſufficiet, vt ſatis introducta appellatio cenſeatur ne deſerta videri poſſit, ni appellans aduerſario diem dixerit intra conſtituta tempora ad appeleatoriam litem conſtituendam. 3 *Ita Senatus* ſæpius.

1 Siquidem verbum hoc habet vim deuolutiuam & ſuſpenſiuam, *l.* 2. *D hoc tit.* Guid. Pap. *q.* 30.

2 *L.* 1. *& tot. tit. D. nihil innouar. appell. interp.*

3 *L.* 1. *& tot. tit. D quand appell. ſit & intr. quæ tempor l. vni. D. de libell. dimiſſ.* Papienſ. *in form. reſp. iud. à quo appell. verſ. ſtatuit & aſſignauit. num.* 2. *& ſeqq.*

DEFI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XIII.

A ſententia, quæ vnum dumtaxat caput continet habens duas partes poteſt indiſtincte appellari.

QVod conſtitutum eſt vt à ſententia quæ plura capita continet non aliter licet appellare, quam ſi condemnatus exprimat à quo capite appellet, vt in cæteris iudicati executio fieri poſſit, 1 ſi non à tota ſententia appellatum ſit, 2 ad eam ſententiam non pertinet, quæ vnum tantum caput habet duas partes continens, vt puta ſi quis hoc aut illud facere, vel præſtare ſub alternatione iuſſus ſit. Nihil enim hoc caſu intereſt, an ſimpliciter, an à tota ſententia appelletur. 3 Sane quod prouinciali noſtra lege cauetur, vt ne beneficio quidem Principis in integrum reſtitui poſſit ad appellandum is, qui intra decennium non expreſſit, à quo capite ſententiæ prouocauerit, moribus noſtris antiquatum eſt, paſſimque reſcripta Principis in eam rem & petuntur, & imperiantur. 4 Optima profecto ratione, ne aut procuratoris, aut ipſius etiam litigatoris imperitia liti damnum adferat, & ita ſummum ius ſumma fiat iniuria. *Ita in Senatus* tractatum inter fratres Pelard, 7. Cal. Iunij 1590.

1 Ita enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt, *art.* 91. Et ratio eſt, quia cum capita ſententiæ non ſunt connexa tot videntur ſententiæ, quot ſunt capita, *l. etiam* 19. §. 1. D. *de minor.* ſicut dici ſolet de ſtipulatione, *l. ſcire debemus* 9. D. *de verb. oblig.*

2 Cum enim à tota ſententia appellatur fruſtra eſt, ſi quis dicat etiã exprimenda eſſe capita, à quibus appellatur, *d.l etiam*, §. 1. iunct. *l. tutor.* 47. § *curator*, D. *eod tit.* Vide *l. appellanti* 13. D. *hoc tit.*

3 *Arg. hæc ſcriptura* 26. D. *de cond. & demonſtr.* ſecundum eam legis illius emendationem, quam nos attullimus, *lib.* 17. *Coniectur. iur. ciuil.*

4 Inſpiciendum autem non eſt tam quid conſtitutum, quam quid obſeruari ſolitum ſit & quo iure vtamur.

5 Quod ne eueniat introductum eſt à prætore beneficium & auxilium in integrum reſtitutionis, *l.* 3. *& paſſ.* D. *de in integr. reſtit. l. ſi ſeruum* 9. § *ſequitur*, D. *de verb. obl.*

DEFINITIO XIV.

Sera eſt appellatio poſt ſecutam executionem, licet proteſtatio de appellando præceſſerit.

COndemnatus debitor, vt actori fundum vel decem præſtaret, vtrum actor eligeret, petierat in executione iudicati, vt victori tempus certum conſtitueretur ad eligendum, proteſtatus tamen ſe à ſententia appellaturum ſi victor fundum eligeret. Placuit ſecuta electione ſeram eſſe appellationem, poſteaquam conſentiente eo, qui condemnatus fuerat, mandata eſſet executioni ſententia, 1 nec prodeſſe debere proteſtationem appellandi in id tempus collatam quo appellari amplius non poſſet. 2 Itaque hoc caſu, ſi quo vnquam alio, locum habere, quod vulgo iactatur, proteſtationem quæ ſit actui contraria nullius omnino eſſe momenti. 3 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. ad ſolutionem* 5. *C. de re iud l.* 1. D, *quand appellan ſit.*

2 Id eſt, poſt mandatam executioni ſententiam, *arg. l. quod ſponſæ* 41. *C. de donat. ant nupt. l. Stichus* 39. D. *de manum. teſtam.* Nam etſi ſub conditione dicta eſſet ſententia, ſtatim tamen appellari deberet, *l.* 1. § *biduum*, *verſ. ſane quidem*, D. *quand. app ſit, & intr. qua tempor.*

3 *Cap. cum M. Ferrar. cum ibi not. Extr. de conſtit. cap. ſolicitudinem in fin. Extr. hoc tit. c. gratum*, *Extr. de offic. de leg* & aliis citatis per Papienſ. *in form. declin. iuriſd verſ proteſtans*, poſt Bart. *ad l. de pupillo* 5. § *morte* D. *de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XV.

Sufficit ad obtinendum in cauſa appellationis, vt qui appellauit dixerit velle ſe iuuari actis primæ inſtantiæ, ſi modo ex iis appareat male iudicatum fuiſſe.

APpellans non ex eo ſolo ſuccumbere debet, quod appellationis ſuæ cauſas reddere iuſſus nullas reddiderit, 1 ſi modo ex prioris litis inſtrumentis de appellationis iure cognoſci petierit. 2 Neque enim eo minus ex iis, quæ acta ſunt in prima inſtantia, pronunciandum eſt, an bene vel male iudicatum ſit. 3 Et ob eam nimirum cauſam ſolemus dicere, eas ſcripturas, per quas de appellationis iure vel iniuria inter collitigatores diſceptatur, extra litis acta eſſe, 4 vtpote quæ ad ius magis, quam ad factum referantur. 5 Iuris enim non facti quæſtio eſt, an bene iudicatum ſit, necne. 6 Sed hæc ita ſi de appellatione ex ſcripto cognoſcatur. Nam ſi viua voce res tractetur, & in publico auditorio, non aliæ Senatus partes eſſe poſſunt, quam vt appellantem condemnet, ſi appellationis ſuæ cauſas reddere nullas poſſit. 7 *Ita Senatus* ex tempore, 13. Cal. Iulij 1590.

1 Pragmatici noſtri dicunt, *s'il n'a fourny aucuns griefs.*

2 Appellanti enim permittendum eſt, vt quibuſcumque modis potuerit appellationem ſuam perſequatur, *l.* 3. §. *vltim.* D. *hoc tit.* nec maior vlla iniquitas eſſe poteſt, quam quæ ex ſola actorum prioris inſtantiæ inſpectione probatur. Cæterum eo iure vtimur, vt quia approbat, omnino probare debeat, iniuſtam eſſe ſententiam, ſiue actor ille fuerit in prima inſtantia, ſiue reus, & ſiue ſententia ſit diffinitiua, ſiue interlocutoria, contra quam diſtinguit Guid. Pap. *quæſt.* 10. Intellige tamen, dummodo is, qui obtinuit, producat actu. Nam appellans non cogitur edere, niſi ſententiam, à qua appellauit.

3 Dummodo concluſum ſit in cauſa appellationis quod primo die, quo lis appellatoria tractatur, fieri apud nos ſolet.

4 Pragmatici noſtri vocant, *les griefs, & reſponſes à griefs.*

5 Quod iidem dicunt, *hors le procez.*

6 Ideoque poteſt iudex appellationis ex officio ſuo videre, an iuſta fuerit cauſa ſic iudicandi, an ſecus.

7 Cum non poſſit Senatus diuinare, quid in actis primæ inſtantiæ contineatur, quæ nec videt, nec vnquam vidit, *arg. l. ſi putator.* 33. *ad legem Aquil. l. ſi fide iuſſor* 29. §. *ſi cum debitor.* D. *mandat. l.* 4. § *illa etiam quæſtio*, D *de doli mali except.* Iunge *l.* 3. §. *vlt. l. appellanti* 13 §. 1. D. *hoc. tit.*

DEFINITIO XVI.

In cauſis criminalibus quocunque tempore introduci poteſt appellatio. Sed appellationi renunciari non poteſt, ſi pœna fuit corporalis.

IN cauſis criminalibus etiam poſt elapſum decendium admittitur appellatio, quoniam iniuria, ſeu, vt Pragmatici loquuntur, grauamen ſemper durat. 1 Qua ex cauſa illud quoque in huiuſmodi cauſis ſingulari iure receptum eſt, vt nec liceat ei qui ſemel appellauit, renunciare appellationi, quinimo de appellatione neceſſario cognoſcendum ſit. 2 E contrario, ſi quæ per inferiorem iudicem illata eſt iniuria talis ſit, quæ reparari amplius nequeat, non eſt appellatio admittenda, vt puta ſi quis iam tormenta paſſus appellare velit ab ea ſententia, per quam pronunciatum fuerat, vt quæſtioni dederetur. 3 Si quas tamen innocentiæ ſuæ rationes: aut probationes nouas proferat, non eo minus erunt recipiendæ, quod alioqui admittendis iis locus eſſe ſoleat ante habitam de reo quæſtionem. *Ita Senatus* menſe Iulij 1592.

1 Nec auditur perire volens, *l. non tantum* 6. D. *hoc. tit* Multo magis audiendus eſt is, qui appellationem ſuam vult proſequi.

2 Quia vbi ſemel per appellationem deuolutum eſt negotium ad iudicem appellationis, neceſſario videndum eſt, an bene ſit iudicatum aut male, cum non minus interſit reipublicæ abſolui innocentem quam nocentem damnari, *l. abſentem* 5. *D de pœn.* Sed hoc intellige cum pœna criminis per priorem ſententiam irrogata corporalis fuit. Nam ſi pecuniaria tantum ſit, poteſt renunciari appellationi.

3 Nam nec ab interlocutoria poteſt appellari, quæ iam ſit mandata executioni. Papienſ. *in form interior. ſup comp. num* 9

4 *Arg. l. ante ſententiam* 2. D. *de appell recip.* Poſſunt enim hæ probationes nouæ prodeſſe ad abſolutionem definitiuam.

DEFINITIO XVII.

Caſus, in quo condemnatus ab inferiore iudice non magis appellare poteſt, quam ſi à Senatu ipſo eſſet condemnatus.

AT quid ſi quis ab inferiore iudice condemnatus ad triremes, necdum appellans, interrogatus à Recuperatore, &, vt loquuntur, Commiſſario, an ſtare velit ſententiæ, an appellare, reſponderit nolle ſe appellare; poſtea velit admitti ad appellationem, an erit audiendus? Minime, quoniam ab eo tempore videtur ſententia tranſiiſſe in rem iudicatam, ac propemodum in vim & auctoritatem Senatuſconſulti. 1 Sed hoc ita, ſi delictum, non negetur, quod vel ex ipſius rei confeſſione, vel ex probationibus admiſſum fuiſſe

Source : BIU Cujas

appareat, 2 nec nisi de pœnæ modo reus conqueratur. Nam si delicti probatio nulla sit, nec nisi confessionem fortasse, quam tormentorum metus, aut inconsulti rei facilitas expresserit, vtique æquum est ei succurri, qui id agit ne pereat, 3 cum nec is, qui sine causa petire vult, si audiendus. 4 *Ita Senatus* in causa Ioannis Rosset pro procuratore iurisdictionali Comitis de Monreal Baronis de Monfort, die Iulij 1591.

1 *L. ad solutionem* 5. *C. de re iud.* Sicut enim appellationis auxilium nemini denegandum est, *l.* 1. *§ rursum quand. appell. sit & inter. quæ temp. l.* 3. *§. falsus D. rat. rem haber.* ita nec appellare quisquam cogi debet.

2 Quo casu plerisque placet nec esse admittendam appellationem eius, qui propria confessione sit conuictus & præterea testibus *l.* 2. *C. quor. appell. non recip.* Iul. Clar *in § fin. qu.* 94. sicut neque cum crimen est notorium Clar. *ibid. n.* 2.

3 Iul. Clar. *quæst.* 65. *n.* 1. *&* 2.

4 *L. non tantum* 6. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Executio iudicati sicut & iudicatum ipsum, extinguitur per appellationem.

APpellatio sicut extinguit iudicatum; 1 ita & vim & potestatem executionis, cum ab executore appellatum est. 2 Ideoque pignorum quæ executor receperat possessionem retinere, eaque sibi interim habere, nulla etiam præstita satisdatione, appellans potest. 3 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. supr. de execut. rei iudicat.

1 *L.* 1. *§. vlt D. ad SC. Turpill.* Non tamen facit, quo minus pro sententia in dubio præsumi oporteat, præsertim in antiquis. Boer. post Baldum & alios quos citat *qu* 15. *in fin.*

2 Quamuis non possit iure appellari ab executore si non excesserit fines mandati *l* 4. *D. hoc tit l.* 5. *C. quor appell. non recip.* Sed sufficit posse liberari, vtrum recipienda sit appellatio necne, ad hoc, vt interim nihil debeat innouari *l* 1. *D. nihil inn. appell interpos.*

3 Quia & haberet ea si executio nulla facta esset.

DEFINITIO XIX.

Frustra appellatur postquam res integra esse desiit.

CVm aduersus te agerem tanquam debitoris mei debitorem, 1 interuenit liti Sempronius, contendens in ea se pecunia priorem & potiorem esse, & obtinuit. Si propter nullam à me interpositam appellationem tu ex iudicato ei solueris, post elapsa appellandi tempora, 2 tum appellare velim restitutione in integrum aduersus lapsum temporis in eam rem impetrata, & petere vt tu mihi ad eam quantitatem condemneris, non solum audiendus, quoniam sera & inutilis appellatio est, postquam per negligentiam meam res integra esse desiit, 3 quantumuis male & perperam pro Sempronio iudicatum sit, quia mihi imputandum est, cur non appellauerim, non tibi, cuius nihil interfuit vtri solueres: 4 Præsertim cum nec à Sempronio condicere nunc possis. Repetitio enim nulla est ab eo qui suum recepit, licet alius soluerit, quam qui soluere debuit. 5 Te vero duobus soluere quod vni & semel tantum debueris, nemo æquum esse dixerit. 6 Sicuti nec dubitandum est, quin is qui iubente iudice soluit plenissime liberetur. 7 *Ita tractatum est* in publico auditorio pro Claudio Chappelle, & N. Iaccot, contra Ioannam Rippet, 5. Id. Maij 1591.

1 *Ex tit. C. quand. fisc. vel priuat. debit sui debit. conuen poss.*

2 Nam si soluisses ante appellandi tempora elapsa, posset tibi imputari cur tam cito soluisses.

3 *Arg. l quod si minor.* 24 *§. Scæuola, ff. de minor.*

4 *L. ait prætor.* 7. *§.* 1. *eod.* Necesse enim habuisti parere iudici solutionem imperanti, *l non videntur* 167 *§ qui iussu, de reg. iur.*

5 *L. repetitio* 44 *D. de condict. indeb. l* 5. *§. si eum, de doli except. l si quis delegauerit.* 12. *D. de nouat.*

6 *L.* 2. *l.* 3. *§.* 1. *D. de duob reis l* 3 *&* 4. *C. de nouat.*

7 *d. l. ait prætor* 7. *§.* 5. *D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XX.

Appellatio vnius interposita ab vno capite sententiæ non prodest aduersario nolenti appellare à cæteris.

SIquis ab ea sententia, quæ plura capita continet, generaliter & indistincte appellauerit, permittitur aduersario, vt eiusdem appellationis auxilium imploret, si forte aliquo sententiæ capite iniuriam sibi putet illatam, 1 nec appellationem suam separatim introducere & prosequi cogitur. 2 Sed si appellans in ipso appellationis actu declarauerit à quo sententiæ capite appellet, non potest aduersarius pro aliis eiusdem sententiæ capitibus eadem niti appellatione, sed appellare expressim debet. 3 Vtrique tamen casui commune illud est, quod etiamsi iniusta fuerit prior condemnati prouocatio, compensandæ sunt expensæ litis appellatoriæ propter mutuam victoriam, si nullam reclamandi causam iustam aduersarius habuit. 4 *Ita Senatus* 9. Cal. Iun. 1591.

1 Potest enim sententia quæ plura capita continet pro parte valere, & pro parte non valere, si modo non sint connexa *l. etiamsi* 29. *§.* 1. *D. de minor.* sicut & transactio, *l penultim C. de transact.*

2 *L. per hanc* 4. *C. de tempor. & repar. appellat.*

3 Gloss. *in d. l. per hanc*, quoniam aduersarij mei appellatio non potest mihi prodesse nisi quatenus appellatum est, cum nec aduersario ipsi qui appellauit aliter prodesse possit.

4 Quia vterque fuit temeratus litigator nulloque iure appellauit. Et mutua victoria semper debet inducere mutuam condemnationem & consequenter compensationem expensarum, *ex not. ad reg. Victus victori, de reg. iur in* 6. *l. si ambo* 10. *D. de compens. l. viro* 39. *D. solut. matrim.*

DEFINITIO XXI.

In causis criminalibus illico appellandum est, nec decendium expectatur.

CVm de crimine actum & pronunciatum est, non vt in causis ciuilibus expectatur lapsus decendij ad faciendam iudicati executionem, sed si non statim appelletur, statim fit executio. 1 Eoque passim iure vtimur.

1 Guid. Pap. *qu* 47. *n.* 2.

DEFINITIO XXII.

Non attentat iudex, qui iubet mandari executioni vnam interlocutionem, cum ab alia tantum fuit appellatum.

DVabus ab eodem iudice de eadem re interlocutionibus diuerso tempore redditis, si à posteriore tantum appellatum sit, non etiam à priore potest iudex nil obstante appellatione iubere, vt mandetur executioni prior interlocutio quæ transiit in rem iudicatam. 1 Nec ideo videbitur attentasse in spretum appellationis, quoniam perpetuum illud est, vt siue interlocutoria, siue diffinitiua sit sententia, quæ abiit in rem iudicatam, exequenda sit propter auctoritatem rei iudicatæ. 2 Idque adeo verum est, vt posterior sententia, si priori in omnibus & per omnia conueniat nullius momenti esse videatur, nec proinde appellatio, quæ ab ea interponitur. 3 Nam super iudicato, sicuti non potest transigi, 4 ita neque rursum iudicari. 5 Cæterum si prior sententia conditionem aliquam habuit necdum impletam, posterior vero nullam, sufficiet appellari à posteriore, 6 & eo facto si iudex pergat exequi, videbitur attentasse. 7 *Ita Senatus* ex tempore, 7. Cal. Iulij 1591.

1 Idem enim facit auctoritas rerum iudicatarum, quas effectum habere expedit, *l. seruo* 65. *§. cum prætor. D. ad SC. Treb.* vt sequitur in Definitione.

2 Alioqui illusoria esset interlocutio, quod esse non debet, *l si prætor.* 75. *ff. de iudic. l. vlt. ff de itin. public.*

3 Semper enim appellatio præsupponit sententiam talem esse, quæ valitura esset si ab ea non appellaretur, *l.* 1. 2. *&* 3. *ff. quæ sent. sin. appell. rescind.*

4 *L. & post rem* 7. *ff. de transact. l. eleganter* 23. *§. si post rem, ff. de condict. indeb.*

5 Nam post rem iudicatam nulla lis supereset, de qua possit iudicari, *l.* 1. *ff. de re iudic. l. singulis* 6. *ff. de except. rei iudic.*

6 Quia prior nulla adhuc esse intelligitur quamdiu conditio pendet, cum per suam conditionem suspendatur. Alioquin duplex prouocatio necessaria est, *l. cum in vna* 17. *ff. hoc tit.*

7 *Contra tit. ff. nihil innouar appell. interp.*

DEFINITIO XXIII.

Appellatio à taxatione expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum intimanda est parti non procuratori

Source : BIU Cujas

procuratori, ſicut & à qualibet alia diffinitiua.

TAxatio expenſarum per diffinitiuam ſententiam adiudicatarum diffinitiuæ quoque ſententiæ iure cenſetur, 1 hactenus, vt ſi ab ea prouocatum ſit, non ſufficiat inſinuatam procuratori appellationem, ni domino quoque denunciata ſit ſolemniter, & intra tempus conſtitutum. 2 Etſi enim quæcunque fiunt, ante vel poſt diffinitiuam ſententiam cenſentur interlocutoria; 3 tamen cum expenſarum condemnatio poſita in diffinitiua ſententia æque ſit diffinitiua, 4 conſequens eſt, vt taxatio ipſa perinde diffinitiua exiſtimetur, quæ non tam noua condemnatio ſit, quam veluti quædam præcedentis declaratio. 5 Itaque cum ab eiuſmodi expenſarum taxatione appellatum, appellatio autem non niſi procuratori ad litem dato inſinuata fuiſſet, placuit deſertam videri appellationem. 6 *Ita Senatus* ex tempore pro Domina Antonia de la Chambre, contra N. Claret, 6. Cal. Auguſt. 1591.

1 Quamuis placeat interlocutorias eſſe omnes ſententias, quæ reddantur in executione iudicati. Guid. Pap. *quæſt.* 11. *nu.* 3. poſt Bart. *in l.* 1. *ff. de appell. recip.*

2 In ſolis enim interlocutoriis ita conſtitutum eſt, vt ſufficiat appellationem ab iis interpoſitam intimari procuratori, vt dixi *Defin.* 1. *ſupr. eod.*

3 Guid. Pap. *quæſt.* 11.

4 Quia cum ſit acceſſoria ſequitur naturam ſui principalis, *vulg. cap. acceſſorium, de reg iur. in 6.*

5 Ita eleganter Bald. *ad l. terminato, verſ. modo ego quæro, C. de fructib. & lit expenſ.* poſt Gloſſ. & Angel. *in l. quod iuſſit, ff. de re iudic.* Vide Guid. Pap. *conſ.* 69.

6 Nimirum ſupra ea quæ ſcripſimus *Defin.* 1. *ſupr.*

DEFFNIT O XXIV.

Iudex appellationis poteſt pronunciare de acceſſionibus, de quibus nihil dictum fuerat in priore ſententia.

IN ſententia iudicis, à qua condemnatus debitor prouocauerat, nihil dictum fuerat de acceſſionibus, vt puta de vſuris, aut eo quod creditoris intereſſet. Nihil prohibet quo minus iudex, qui de appellatione cognoſcit, de iis pronunciet, ſi ex natura propoſitæ actionis venire debeant in condemnationem. 1 Qui enim ſi tempore latæ prioris ſententiæ non niſi paucorum dierum mora interceſſerat, vt nihil dum actoris intereſſe videretur; 2 poſtea vero ob tractam fruſtrationis cauſa & appellantis culpa executionem ſententiæ cœperit intereſſe? 3 Cur non ſiue actionis iure, ſiue officio iudicis debitor condemnabitur ad vſuras, aut in id omne, quod interierit creditoris? 4 Nam & huc pertinet, quod dici ſolet, Iudici cuilibet ſtatim atque iudex factus eſt officium incumbere rerum omnium, quæcunque in iudicio verſantur. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Guibourg, & Claudij Chaſtelain, 3. Non. Iul. 1591.

1 *L. tutor.* 41. *ff. de vſur. l. vltim. ff. de re iudic. l. negotiorum* 24. *ff. hoc tit.*

2 Neque enim magnum damnum eſſe poteſt in mora modici temporis, *l. ſi debitori* 11. *ff. de iudic. l. etſi poſt tres* 8. *ff. ſi quis caution.*

3 *Vt in l. ſi longis* 7. *C. de execut. rei iudic. l. intra vtile* 39. *ff. de minor.*

4 Nec enim poteſt purgari mora poſtea quam cœpit actoris intereſſe, *d. l. etſi poſt tres, l. vtique* 22. *ff. de except. qui arbit. recept. l. ſi ita quis* 135. §. *Seia de verb. oblig.*

5 *L. ædiles* 25. §. *item ſciendum, ff. de ædil. edict.* Vide Guid. Pap. *quæſt.* 405. incip. *Sempronius.*

DEFINITIO XXV.

Qui defendit rem male quidem iudicatam, ſed in conſequentiam præcedentis interlocutionis, à qua non niſi ſero fuerit prouocatum, nullas eo nomine expenſas debet.

SI iudex nimis propere ac contra ſolitum iudiciorum ordinem ſententiam dixerit, 1 coactus tamen auctoritate præcedentis cuiuſdam interlocutionis, quæ licet perperam reddita nihilominus in rem tranſierat iudicatam, 2 appellatione vero interpoſita appellans ne ſuccumberet ab interlocutione quoque prouocauerit, impetrata in eam rem ex reſcripto Principis reſtitutione, 3 ad eius qui de appellatione cognoſcit officium pertinet, vt vtrumque iudicatum reformet in melius, 4 ſed ita tamen, vt victori nullas appellatoriæ litis expenſas adiudicet. Eſt enim quod ſibi ille imputet cur à priore interlocutione tardius prouocauerit, atque ita iudicem, à quo poſtmodum appellauit, male iterum iudicandi quadam veluti neceſſitate obſtrinxerit. 5 Neque enim iudici licuerat ex poſtfacto emendare interlocutionem, 6 præſertim quæ diffinitiuæ ſententiæ vim habeat, 7 & à qua non fuerat prouocatum. *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Iulij 1591.

1 *Vt in l.* 1. *C. de execut. rei iudic.*

2 Quo caſu quamuis ſit interlocutoria, non tamen poteſt poſtea reuocari, ſi modo ſemel habuerit ſuam executionem. Papienſ. *in form. ſentent interloc. ſup incompet verſ. nos Bernardinus, n.* 9.

3 Semper enim, & in quacunque parte litis permiſſa eſt impetratio literarum, quas Pragmatici noſtri De illicito vocant, per quas fiat vt qui tardius appellauit perinde audiatur acſi illico appellaſſet.

4 Ad hoc enim appellationum vſus introductus eſt, *l.* 1. *ff. hoc tit.* Papienſ. *vbi ſupr. n.* 11.

5 Si enim aliquando euenit, vt iudex cogatur male ac per errorem iudicare in conſequentiam eorum, quæ prius male ac per errorem pronunciauit, *vt in l. & ex diuerſo* 35. §. 1. *ff. de rei vindic.*

6 Intellige poſtquam tranſiit in rem iudicatam lapſo decendio, intra quod debuit & potuit iure canonico, qua vtimur, appellari. Alioqui iure ciuili aliud decendium eſſet, *l. quod iuſſit*, 14. *ff. de re iudic.* Papienſ. *in d verſ. nos Bernardinus, num.* 6. & 14.

7 Eadem enim ratio eſt ſententiæ diffinitiuæ & interlocutoriæ, quæ habet vim diffinitiuæ. Papienſ. *vbi ſupra n.* 2. & ibi Maſuer. in verb *diffinitiua.*

DEFINITIO XXVI.

Caſus in quo appellans non poteſt conſentire, vt cauſa principalis tractetur apud iudicem appellationis, quem elegit.

NOn ſemper audiendus eſt is, contra quem appellatum fuit, ſi petat cauſæ cognitionem apud eum iudicem tractari, qui de appellatione cognoſcit. Etſi enim in ſuperiorem iudicem vtique conſentit is, qui appellat, adeoque ipſum eligere videtur, 1 fieri tamen poteſt, vt iudicis à quo appellatum eſt iuriſdictio, præſertim ſi bene iudicauerit, 2 neceſſario conſeruanda ſit, vt puta ſi agatur de reſtitutione in integrum ex Principis reſcripto, quod ad inferiorem iudicem directum fuerit. In qua ſpecie tametſi contumax eſſet is, qui appellauerat, cauſam tamen ad inferiorem iudicem remitti debere viſum eſt. 3 Aliquando vero appellantis quoque intereſt, vt ita fiat. Quid enim ſi agatur de iudicati executione, quæ fieri debeat ſalua, nec tamen obſtante appellatione, 4 & quidem, vt aliquando fit, expenſis appellantis, quæ longe maiores futuræ eſſent ſi apud iudicem appellationis res tractaretur? 5 *Ita Senatus* inter fratres Colomb. 4. Calen. Decemb. 1592. & antea pro Donato Cochet, contra Sp. Claudium Franciſcum Poncerium aduocatum, 6. Cal. Decemb. eod. anno.

1 *Cap. vt debitus, Extr. de appellat.* quiſquis enim appellat conqueritur de iniquitate prioris iudicis, & alium iudicem habere mauult. *l. præfecti* 17. *ff. de minor. l.* 1. *ff. de appellat.*

2 *d. cap. vt debitus.*

3 Nec enim alius ex reſcripto Principis cognoſcere poteſt, quam cui Princeps reſcripſit & mandauit.

4 In iis ſcilicet caſibus, in quibus eo iure vtimur, vt non obſtante appellatione ac citra eius præiudicium ſententia mandetur executioni. De quibus eſt titulus in ſtylo Senatus noſtri.

5 Parcendum enim ſemper eſt ſumptibus quantum fieri poteſt, *l.* 1. *ff. de inoffi. teſt. l. minoribus* 6. *ff. de minor.*

DEFINITIO XXVII.

Appellare poteſt etiam non condemnatus, ſi modo eius interſit.

A Sententia ad uerſus eum lata, qui pro me litigauit meoque periculo poſſum ego apdellare intra decendiũ non niſi à die notitiæ numerandum, 1 deque cauſa appellationis cognoſcere poteſt etiam is, qui condemnati adfinis aut conſangineus eſt, dummodo meus non ſit. 2 Neque enim à quo, ſed cui negotium geratur geſtumque ſit, inſpici debet.

Source : BIU Cujas

debet. 3 *Ita Senatus* in causa Sp. Gabrielis Damodiy, contra N. Buisson, ex tempore, 4. Cal. Decemb. 1592.

1 *L. 1. §. vlt. l. 2. §. 1. ff. quand. appell. sit & intra qua temp.*

2 Quasi nihil aut parum interfit condemnati, qui regressum habiturus est aduersus suum auctorem, *l. 1. C. vbi in rem act.*

3 *Vt in l. seruo 69. §. si testator. de leg. 1. l. fidei commissa 11. §. vlt. de leg. 3.*

DEFINITIO XXVIII.

Appellari potest ab executione si non sit admissa compensatio, quæ admitti debuit.

Ab apparitore qui non admisit compensationem, quam ex euentu litis admitti debuisse constitit, iuste appellari potest. Etsi enim vtrum admittenda sit compensatio necne versatur in causæ cognitione, 1 quam si adrogare merus executor non potest, 2 iniurioſa tamen executio est tanquã pro indebito facta, 3 Cum compensatio vim habeat solutionis. 4 Sed sciendum est ita demum admittendam huiusmodi appellationem, si remedio intercessionis via præcluſa sit, 5 quod contingit si is, nunc compensare vult iam fuerit ad solutionem condemnatus. Neque enim aliud ei remedium supereſt, nisi vt appellet, si opposita compensatio aliave iusta exceptio non admittatur. 6 *Ita tractatum est* in publico auditorio inter Ioachimum de la Cuaz, & heredes Benedicti Vernat, 4. Id. Decem. 1592.

1 Non enim semper & passim admittitur compensatio, cum multi sint casus, in quibus admitti non potest. DD. *ad l. vltim. C. de compens.*

2 *L. sit vt proponis 6. C. de execut. rei iudic.*

3 Cum iniuria fit, cum in ius vocatur is, qui paratus est soluere, *l. si creditor. 19. D. de iniur.* iunct. *l. iniuriarum 13. § si quis per iniuriam, eod. tit. l. si vero 5. §. 1. qui satisd. cogant.*

4 *L. si ambo 10. l. posteaquam 21. D. de compens. & pass. C. eod.*

5 Appellationis enim remedium est magis extraordinarium, & odioſius quam intercessionis, quia iniquitatis iudicis querelam continet, *l. præfecti 19. D. de minor.*

6 Cum non possit condemnatus impedire iudicari executionem citra appellationem, *l. 2. 3. & C. de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

De desertione appellationis ab executore cognoscit iudex, qui dedit executorem, nisi cum ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem.

Appellans ab executore si appellationem non prosequatur intra statuta tempora, potest & debet apud iudicem, qui executorem dederat, de appellatione deserta conueniri. 1 Sed si postea ab ipso quoque iudice appelletur, quod fieri fere semper necesse est, cum executor fines mandati non excessit, 2 facit ea res, vt de desertione cognoscere debeat iudex superior, qui cognoscit de viribus ipsius sententiæ, de cuius etiam executione tractatur. 3 *Ita Senatus* ex tempore pro Ludouico Fabri, 17. Calend. Febr. 1593.

1 Ad eum enim pertinet, vt de appellatione deserta cognoscat, qui de appellationis iure si deserta non esset pronunciare posset,

2 Quoniam ab executore, qui non excessit fines mandati, appellari regulariter non potest, *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor. appell non recip.*

3 Vt accessorium sequatur suum principale ex regula iuris pontificij.

DEFINITIO XXX.

Casus in quo appellatur à delegato ad alium quam ad delegantem.

A Delegato quidem ad delegantem regulariter appellandum est. 1 Sed si ex mandato non solum inferioris alicuius iudicis, verum & Cameræ quoque Rationalium, quæ apud nos supremam habet iurisdictionem, executio facta sit in præiudicium litis in Senatu pendentis, potest ab ea executione tanquam attentatoria prouocari ad Senatum. 2 Eius si quidem est de iis omnibus, quæ in præiudicium litis fiunt, & de nouo emergunt, cognoscere, qui de principali negotio cognoscit. 3 Non idem est, si lite apud inferiorem iudicem pendente attentarum si per executionem aliquam auctoritate circumuenti Senatus factam. 4 De eo namque, quod supremi tribunalis cogente imperio factum est, nunquam inferior iudex pronunciare debet. 5 Sed ab ea iniuria, hoc est vel ab executione, si executor mandati fines excesserit, 6 vel à decreti Senatus non quidem concessione quod nefas esset. 7 sed impetratione 8 appellandum est ad Senatum ipsum vt quod aduersarij dolo extortum verius, quam impetratum est, eiusdem Senatus æquitate corrigatur. 9 *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Cal. Aug. 1593.

1 *L. 1. 2. & 3. D. quis à quo appell.*

2 Vt non alius læsam Senatus auctoritatem vindicet, quam Senatus ipse, *Arg. l. vnic. D. si quis ius dicent. non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius cui mand. & iurisd.*

3 *L. 1. C. de ordin. iudic. l. Ædiles 25. §. item sciendum, D. de ædilit. edict.*

4 Etsi enim non ita facile fieri tamen interdum potest, vt religio Senatus circumueniatur, sicut & cuiuslibet magistratus, *l. Diuus D. de re iudic.*

5 Cum imperium nullum sit inferioris magistratus in superiorem, *l. 4. D. de recept. qui arbitr. recept. l. minor. autem magistratus 12. ff. de minor. l. iudicium soluitur 58. ff. de iudic.*

6 Alioqui ab executore appellari non potest, *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor. appell. non recip.* Quid si appellatum sit ab executione literarum. De debitis, & aliarum eiusmodi, quæ à Senatu solo conceduntur? non ad Senatum appellandum est, sed ad iudicem ordinarium, ac si literas ipse concessisset. Nunquam enim literæ Principis, vel Senatus sic accipiendæ sunt in dubio, vt derogent ordinariæ cognitioni, vt dixi *Defin. 5. & 13. supr. de iurisd. omn. iudic.* Nam & in casum intercessionis iubetur executor partes remittere ad iudicem ordinarium, licet nihil de eo exprimi soleat in casum appellationis: cuius tamen eadem sane hac parte ratio est, ne sit in potestate improbi litigatoris, appellando potius, quam intercedendo inferiorem iurisdictionem conuellere, *Defin. 5. supr. de diuers. rescript.*

7 Quod Pragmatici nostri dicunt, *appeller de l'octroy des lettres.* Id enim esset ab ipso Senatu appellare.

8 Quod nomine factum impetrantis notatur, non autem factum concedentis.

9 *Arg. l. in causa 16. §. vlt. D. de minor.*

DEFINITIO XXXI.

Qui intercessit, & si non deferretur intercessioni appellauit, habendus est pro appellante si executor dixerit se deferre appellationi.

Executioni, quæ contra te fiebat, intercessisti, & si intercessioni tuæ non deferretur, appellasti, 1 executor destitit ab executione his verbis ex scripto compositis, *attendu lequel appel i'ay superſedé*; cum tamen de admittenda vel reiicienda intercessione nihil ante dixisset. Placuit pro appellante haberi te debere, non pro intercedente. Quia licet appellatio non nisi sub conditione interposita videatur, 2 in potestate autem executoris non appellationem conditionalem in puram conuertere, aut eum, qui nondum appellauerit, appellantem facere, 3 nihil tamen verat appellationis conditionem, quæ in ipsius arbitrium collata sit, 4 ex eius facto & voluntate committi, vt puta fiat appellatio, quæ ante fuerat conditionalis. 5 Quod in proposito euenit, cum executor hoc ipso quo propter appellationem subsistere se dixerit non obscure significauerit appellationi tantum se deferre, non etiam intercessioni *Ita Senatus* in causa Petri Berthod, & Ioannis Ra, 18. Cal. Sept. 1593.

1 Antequam scilicet executor declarasset, an tuæ intercessioni deferre velle necne.

2 Vt proinde non possit dici appellatum quamdiu pendet conditio.

3 Quia ex cuiusque arbitrio & voluntate pendet, an appellare velit, necne.

4 Nam & in arbitrium alienum conferri quælibet conditio potest. *l. 1. de legat. 2.*

5 Nec enim volenti fit iniuria, *l. in diem 9. §. 1. ff. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXII.

Non potest appellari ab eo, quod iudex præcepit fieri ad animi sui instructionem.

Ab interlocutione iudicis, qui aliquid fieri iussit ad animi sui instructionem, appellari non potest, quia neque scire litigatores possunt, neque iudicem interrogare cur ita faciat. 1 *Ita Senatus* in relationibus libellorum, prid. Cal. Febr. 1594. Valeron. tit. 3 qu. 1. n. 23.

1 Proinde

1 Proinde qui appellat hoc casu videtur appellare à futuro grauamine, quod nunquam licet, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXIII.

Si appelletur ab aresti executore, quem constet non excessisse fines mandati, admittenda quidem est appellatio, sed interim iubenda per Senatum executio.

APpellari quidem ab executione etiam aresti potest, cum executor excessit fines mandati. 1 Sed si in promptu appareat factam executionem iuxta formam Senatusconsulto præscriptum, non est audiendus appellans ab executione, quoniam alioqui eueniret, vt ab ipso quoque aresto appellatio per indirectum recepta videretur, quod neque iudicati, neque Senatusconsulti potissimum auctoritas patitur. 2 An igitur licebit executori, à quo appellatum erit causæ cognitionem sibi adrogare, & quasi non excesserit ipse fines mandati appellationem negligere? Minime. 3 Est enim appellatio omnimodo recipienda, vt hoc ipsum sciatur an executor fines mandati excesserit. 4 Sed tamen quemadmodum non audiretur condemnatus, si executioni iudicati vellet intercedere, 5 ne alioqui illusorium sit iudicatum, 6 ita æquum est non obstante, appellatione mandari iudicatum executioni, 7 hac vna differentia inter appellationem & intercessionem obseruanda, quod intercessione nullo modo admittatur, Appellatio vero ita admittitur, vt nulla tamen executioni mora fiat. 8 Et sane absurdum fuerit, literas illas, quas. De debitis appellamus, habere præcisam executionem, propterea quod instrumentum guarentigiatum, vt vocant, sit ad instar sententiæ & condemnationis; 9 Literas autem super aresto redditas appellatione suspendi, ne effectum habere possint. 10 Adde quod illusoria erãt Senatusconsulta omnia, si ob huiusmodi appellationes executio differatur, 11 nam & iniusta pronunciata appellatione, cum rursus mandabitur arrestum executioni, iterum appellabit condemnatus à noua executione, & sic deinceps, atque ita nullus erit litium finis. 12 Nec aliud erit si agatur de exequenda sententia inferioris iudicis, quæ transierit in rem iudicatam. Etsi enim ab ea non etiam à Senatusconsulto prouocari potest, tamen quamdiu appellatum non est nihil hac parte distat sententia ab aresto. 13 Multo magis dicendum est, si iudicati executor detulerit appellationi, ac de eo conquerens victor ad iudicem aut Senatum redierit, posse iudicem aut Senatum iuaudita etiam parte iubere, vt executioni mandetur iudicatum non obstante appellatione, 14 dummodo ex actis executionis appareat nihil ab executore factum esse vltra fines mandati. 15 Sed hoc tamen addito, vt nullum appellationi præiudicium fiat, ne si forte aliqua exceptio supersit, cui etiam in iudicati executione locus esset debeat, 16 eius commodum indicta causa eripiatur condemnato. 17 *Ita Senatus* re ex proposito & accuratissime discussa in relationibus libellorum pro R. Ioanne Portier, contra Franciscum Blanc & N. Breyse, 7. Calend. April. 1594. In qua tamen facti specie euenerat, quod cum principalis debitor eiusque fide iussor singuli in solidum essent condemnati, & executio contra fideiussorem facta fuisset, principalis debitor tacente fideiussore appellauerat. Sed visum est, non aliud dicendum fore, tametsi ipse quoque fideiussor appellasset, quia cum principalis debitoris appellatio prosit fideiussori, 18 nihil plane refert vtrum fideiussor aduersus quem executio fit appellauerit, an principalis debitor, cuius periculo & incommodo cessurus sit effectus executionis. 19

1 *L. ab executione 5. C quor appell. non recip.*

2 Nec enim vna via fieri prohibitum est, permitti oportet, vt alia via fiat, *l. scire oportet 21. §. 1. D de tutor. & curat. dat. ab suc.*

3 Ne alioqui iudicis partes sibi adrogare videatur, quod facere nunquam potest, *l si vt proponis 6. C. de execut. rei iudic.*

4 Cum sufficiat quod possit deliberari an appellatio recipienda sit, *l. 1. D. nihil innou. app. interpos.*

5 Nullus enim esset litium finis, si iam condemnatus iterum esset audiendus, *l. 2. C. de re iudic.*

6 Quod esse non debet, *l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebell. l. si prætor. 75. D. de iudic. l. vlt. C. de itin. public.*

7 Saluo tamen iure appellationis ac citra eius præiudicium, vt sequitur ad finem Definitionis.

8 Quod æquissimum temperamentum est, quoties & appellationis, & executionis causa salua esse debet.

9 Ex auctoritate scilicet statutorum, quia sunt pleraque in Italia, vt scripsimus variis locis.

10 Siquidem lis incipit à literis De debitis, finem vero accipit ab arresto à quo ne quidem appellari potest.

11 Quid enim aliud agunt condemnati, nisi vt longis ac plerumque apertis frustrationibus executionem iudicati remorentur? *l. si longis 7. C. de execut rei iudic.*

12 Si detur multiplicatio & progressus in infinitum, *l. 2. C. de re iudic. l. 4 §. ait prætor. D. eod. l singulis 6. D de except. rei iud. l. 3 C de fructib. & lit. expens.*

13 Qui vtroque casu sententia transit in rem iudicatam, & habet vim rei iudicatæ, *l. & post rem 11. D. de transact. l. eleganter 23. §. 1. D. de condict indeb.*

14 Quia non potest inauditus dici, qui iam & auditus fuit & condemnatus, licet regulariter verum sit etiam in iudicati executione nihil fieri debere inaudita parte, *ex reg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D de adopt.*

15 Alioqui iusta esset appellatio, vt dixi *num. 1. & 3. sup.*

16 Sunt enim exceptiones quædam, quibus potest locus esse etiam in executione iudicati, quæ scilicet non impugnant iudicatum, cuiusmodi sunt solutionis, compensationis de eo, quod facere potest, & similes. Boer. *decis. 19. num. 9.*

17 Dixi *Defin. 18 sup.*

18 *L. à sententia 5. D. hoc tit.*

19 Quia per fideiussorem ad eum peruenitur, *l. 5. D. de lib. legat. l. cum lex. 46. D de fideiuss.*

DEFINITIO XXXIV.

Appellari potest ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, sed non à consilio Status, multo minus à Principis vicario, &, vt aiunt, Locum tenente generali.

A Gubernatore Sabaudiæ, & consequenter alterius cuiuscumque prouinciæ, ad Senatum recte appellatur, si quid gubernator constituerit, quod pertineat ad causam contentiosæ iurisdictionis. 1 Sed à consilio, quod status vocant, quia Principis vices gerit, non magis quam à Senatu ipso appellare licet. 2 Nec ad rem pertinebit, quod gubernator Sabaudiæ, qui Consilio vtplurimum præesse solet, solus subscripserit, si modo totius Consilij nomine, & tanquam Consilij caput. Ergo nec à generali vicario & locum tenente Principis ad Senatum poterit appellari. 3 *Ita Senatus* in causa Syndicorum S. Ioannis Maur. & Syndicorum de Modenne & de Lanebourg, in publico Auditorio, 3. Id. April. 1595.

1 Senatus enim Principis vices gerit in iis omnibus, quæ pertinent ad causam contentiosæ iurisdictionis, qualem nullam habet gubernator Sabaudiæ, vt nec alij gubernatores & rectores prouinciarum, qui in hoc longe differunt à Præsidibus & Proconsulibus, de quibus in libris nostris.

2 Nunquam enim nisi ab inferiore ad superiorem appellatur, *l 1. D. à quib. appell non licet, l. 1. & pass. D. quis à quo appell*

3 Hic enim omnium maxime & in tota prouincia Principis vices gerit.

DEFINITIO XXXV.

Renunciari potest appellationi intra decendium à die sententiæ impune, tametsi victor iam aliquos sumptus fecerit pro executione iudicati.

POst appellationem rite iusteque interpositam liberum est ei, pro quo male iudicatum est, vt à sententiæ commodo discedat, 1 & quidem impune, dummodo intra decendium id faciat, intra quod appellari à sententia oportuit, ac proinde ab ipso sententiæ die numerandum. 2 Sed hoc die tamen ita accipiendum est, si appellationem interiectam esse intra id tempus resciuerit, alioqui sufficiet, vt iuri per sententiam sibi quæsito intra decendium renunciet à die notitiæ, id est, denunciatæ appellationis. 3 Non valde dissimile est, quod sæpius tractatum scio, si condemnatus quis prouocauerit & intra decem dies ab eo, quo lata sententia est, numerandos, ab appellatione resilierit, nulla eum refusione sumptuum onerari debere, tametsi ob eam causam aliquos sumptus victor 4 eur in is sumptibus faciendis tam diligens fuerit, cum

sciret

sciret aut scire deberet, totum illud decendium condemnato liberum esse, 5 non solum ad appellandum, sed etiam, vbi appellatum est, ad appellationem ex pœnitentia deserendam. 6 *Ita Senatus* causa Bartholomæi Cantamot & Bartholomæi du Bois 3. Cal. Iunij 1595. Ex tempore.

1 Licet enim cuilibet iuri suo renunciare, *vulg. l. penult. C. de pact l si iudex circumuento* 42. *D de minor.*

2 Hoc enim tempus hodie substitutum est in locum bidui aut tridui, quod olim datum erat ad appellandum, *Nouell.* 23. *de appell. cap.* 1. iunct. *l.* 1. §. *biduum, D. quand appell. sit & intra qua tempor.*

3 Neque enim potest ignoranti imputari cur non appellauerit, *l.* 1. §. 2

4 Et ideo nullum damnum sentire videtur, cum ex culpa sua sentiat. *vulg. l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

5 Potest enim fieri quandocunque, quod sit intra tempus, liberum ad faciendum, *l quod certa die* 70. *D. de solut.*

6 Nam & interest reipublicæ, vt auctiatur quisquis vult appellationi renunciare, dummodo id faciat suo tempore, vt tanto citius sententia mandetur executioni.

DEFINITIO XXXVI.

Difficilius est vt appellans quam vt appellatus vincat ex vnica aduersarij contumacia.

SI appellans, anticipata citatione conuentus ab aduersario, adfuerit ad dictam diem, aduersarius non item, non idcirco statim pro appellante ferenda est sententia, quæ iudicatum infirmet, 1 sed citandus est contumax, postea si rursus sit contumax, ex duplici illa contumacia condemnandus. 2 Idque duplici ratione cõstitutum videtur. Priore illa, quod præsumendum sit pro sententia etiam à qua est prouocatum potius, quam pro appellatione. 3 Altera, quod in causa appellationis, qui appellat, tametsi antea reus fuerit, actoris iure censeatur. 4 Cuius causa in eo est odiosior, quam rei, quod ex vnica contumacia vincere non debet, 5 cum tamen reus vincat hactenus, nimirum, vt soluatur ab obseruatione iudicij, 6 non etiam vt actor causa cadat. 7 Nec ad rem pertinuit, quod in proposita specie appellans per anticipationem citatus esset, vt proinde rei potius quam actoris vices gerere videretur. Citatio enim illa, cum non alio fini facta sit, quam ad appellationem prosequendam, non extinguit causam appellationis, nec iudicij qualitatem immutat. 8 *Ita Senatus* 11. Cal. Iul. 1595.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *estre anticipé & adiourné en vertu de lettres d'anticipation.*

2 Cum vix fieri possit vt excusationem illam mereatur is, qui bis fuit contumax.

3 Boer. post Bald. & alios quos citat. *quæst.* 15. *in fin.* Not. *in c. in præsentia, de renunciat.*

4 *L. qui appellat.* 29. *D. de iudic.*

5 Quia plene probare debet suam intentionem, *l.* 4. *Cod de edend. l. actor. quod assecurat.* 23. *C. de probat.*

6 Quæ sententia tantum interlocutoria est, licet habeat vim diffinitiuæ, vt tractat Ægid. Magist. *decis. vlt.*

7 Aliud enim est litem, aliud vero instantiam amittere. Hoc longe minus, illud plus est.

8 Qui enim anticipatur ad prosequendam appellationem, non eo minus est & ramanet appellans.

DEFINITIO XXXVII.

Anticipari potest dies prosequendæ appellationis criminalis solo instante procuratore Principis, etiam tacente accusatore.

COndemnato reo criminis & appellante, si accusatori siue publico, siue priuato, longiorem is diem dixerit ad prosequendam appellationem, nec accusator anticipationis remedio quod in eam rem comparatum est, vti velit, potest generalis procurator Principis, & debet modis omnibus curare, vt de appellatione quam cito fieri poterit cognoscatur, 1 ne vindicando crimini longior mora fiat. Publice namque interest vindicari statim crimina. 2 Quid enim alioqui erit dicendum, si accusator, siue priuatus siue publicus, id est, procurator inferioris iurisdictionis velit colludere? 3 *Ita Senatus* in causa procuratoris iurisdictionalis de Monmayeur, & N. Solier, Notarij, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Nec enim diem prosequendæ appellationi à condemnato dictum expectare cogitur.

2 *L. si pœna* 30. *D. de pœn.*

3 Non debet procurator generalis id pati, neque collusionem, si quam deprehendat, impunitam relinquere, quæ nihil aliud quam præuaricatio est, *l.* 1. §. 1. *D. ad SC. Turpill. l præuaricatores* 212. *de verb. sign.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non est audiendus, qui appellat à citatione personali, priusquam de crimine responderit.

A Citatione personali appellans an audiri debeat priusquam de crimine interrogatus fuerit, si in causa appareat, iustam citandi causam non fuisse, 1 aliquando dubitatum vidi, quibusdam existimantibus, non esse illi denegandum commune illud omnibusque patens appellationis auxilium. 2 Nec aliud iure nostro prouinciali constitutum fuisse, nisi vt nonobstante appellatione adigi cogique possit ad respondendum, quæ res non adimit ei beneficium appellationis. Aliud enim est appellare non posse, aliud vero non posse appellando suspendere vim decreti aut interlocutionis, vt contingit in omnibus iis sententiis, quæ nonobstante quidem appellatione, sed tamen saluo appellationis iure mandari possunt executioni. 3 Sed placuit contraria sententia, propterea, quod eiusmodi appellatio non possit videri certo iudicio interposita, cum nescire probabiliter reus possit priusquam responderit, ex qua causa citatus, & responsurus sit. 4 *Ita Senatus* in secretto auditorio, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Nam si non fuit iusta causa citandi, non videtur posse fieri, vt non fuerit iusta causa à citatione appellandi, *argum. l.* 1. §. *vlt. D. ne quis eum qui in ius voc. vi exim*

2 Sic enim appellatur *in l* 3. § *falsus procurator, D. rat. rem. haber.* Facit *l. vnic. C. de sentent præf. prætor. l.* 1. § *rursus, D. quand. appell. sit & intr. qua tempor.*

4 Vt diximus *Defin.* 33. *sup eod.*

4 Quomodo enim potest citatus conqueri de iudicis iniquitate, priusquam sciat, cur citatus fuerit? Non autem permittendum est, vt temere nulloque certo iudicio quis appellationem interponat.

DEFINITIO XXXIX.

Reus de crimine ex ore respondere sine causa iussus habet iustam causam appellandi, sed interim tamen respondere cogitur.

CVi consequens est, vt iussus ad iudicem venire, responsurus de crimine, si paruerit & respondere cœperit, mox ex interrogationibus per iudicem factis comperiat, nihil causæ fuisse cur citari deberet ad respondendum, possit, si velit, recusare, ne vltra respondeat. 1 Ergo si vrgeatur iussu & comminatione iudicis, iustam appellandi causam habebit, 2 nec ei oberit in prosequenda appellatione, quod priori decreto paruit, cui vt proxime diximus, parere habuit necesse. 3 Nam vbi scire reus cœpit, quam ob causam in ius vocatus sit, cessat ratio illa, quæ faciebat, ne appellare ipsi liceret. 4 Saluo tamen appellationis iure cogendus erit, vt interea respondeat, ne ius dicentis auctoritatem contemnere videatur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iam enim cessat ratio, quæ antea faciebat, ne posset aut appellare, aut non venire.

2 Nec enim potest fieri, vt iusta causa sit propter quam debeat respondere, si nulla fuit propter quam citari deberet,

3 *L. non videntur* 167. § 1. *l. non potest dolo carere* 199. *de regul. iuris.*

4 Ideoque cessante ratione cessat quoque dispositio, *vulg l. adigere* 6. §. *quamuis, D de iur. patron.*

5 Quia semper potiorem esse conuenit, *l si quis ex aliena, D. de iudic.*

DEFINITIO XL.

Appellari potest ab eo, qui iussit incipi ab executione, si non adiecerit clausulam iustificatiuam, quæ faciat intercedendi potestatem.

A Decreto & interlocutione iudicis qui passus est incipi ab executione, appellari potest, si non expressim adiecerit,

Source : BIU Cujas

iecerit, vt salua esset causa intercessionis, quæ vulgo iustificata clausula dicitur. Iuris enim ratio vult, vt ab actione incipiendum sit, non ab executione. Nec, quod reus intercedere non prohibetur si velit, ad rem quicquam facit quo minus appellare possit, si malit. 2 Clausulæ iustificatiuæ adiectio facit, ne ab eiusmodi decreto appellatio iusta sit, quia per eam fit, vt executio in citationem conuersa intelligatur. 3 *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Regis, contra D. de Cly, 4. d. August. 1595.

1 *L. 1. C. de execut. rei iud.* Nemo enim inauditus pro condemnato habendus est *l. à Diuo Pio* 25. §. *sed si emptor, D. de re iudic. l.* 1. *D. de requir. vel absent. dam.*

2 Prius enim est inspiciendum, quid iudex decreuerit, quam quid aduersus decreti executionem fieri potuerit.

3 Bart. *in l. de pupillo* 5. §. *meminisse, D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XLI.

Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis non potest facere, vt interini reuocanda sit executio, cui tutor sine causa consenserat.

PEr sententiam contra tutorem redditam possessor factus, cum iudicato tutor acquieuisset, pupillo ab ea sententia quandoque postea prouocante, non idcirco statim priuandus est sua possessione, 1 sed ante omnia de appellationis iure cognoscendum & pronunciandum est. 2 Quoniam appellatio, licet extinguat iudicatum. 3 iudicati tamen executionem, quæ facti est, non magis extinguere potest, quam efficere, vt quod factum est pro infecto habeatur. 4 Nec ad rem pertinet, quod si tutor appellasset, pupillus hodie non aduersarius possideret. Multa enim facta durant, quæ fieri prohibentur. 5 Plane dubitandum non est, quin actione tutelæ pupillo tutor teneatur, vt damnum ei omne sarciat quod acciderit ob non interpositam appellationem, quam suo tempore interponere tutor debuit, 6 nisi propter ille consultum se à petitionibus ab interponanda appellatione reuocatum fuisse. 7 *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 Siquidem iuste possidet, qui ex iudicato, &, vt aiunt, prætore auctore possidet, *vulg l. iuste possidet* 11. *D. de acquir. possess. l. qui auctore* 137. *de reg. iur.* magnum enim est commodum possessionis, §. *commodum, Inst. de interd.* quo proinde nemo tam facile ac indicta causa priuari debet, præsertim cum proposita specie præsumendum sit in dubio pro iudice & pro tutore.

2 Nam & frequentius euenit, vt frustrandi & tergiuersandi gratia, quam vt ex iusta causa interponatur appellatio, *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. negotiorum* 24. *D. hoc tit.*

3 *L. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not. infam. l.* 1. §. *vltim. D. ad SC. Turpill.*

4 *L. in bello* 12. §. *facta autem res, D. de captiu. & postlim. l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior.* Vnde fit, vt nec ab interlocutoria, quæ iam mandata est executioni, possit appellari. Papiens. *in form. sent. interloc. sup. incomp. iudic. nu.* 9.

5 *Vulg. l. patre furioso* 8. *D. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

6 *L.* 1. *in princ. D. de tutel. & ratio distr.*

7 Nihil enim potest tutori imputari, qui consuluit peritiores, *l. regula* 9. §. *penult. D. de iur. & fact. ignor. Not. ad l. non est ignotum* 6. *C. de admin. tut.*

DEFINITIO XLII.

De priuilegio quod habent Augustani, vtrum Senatum, velint appellare, nostrumne, an Pedemontanum.

A Iudice in Augustanorum prouincia delegato per Senatum Pedemontanum ad faciendam arresti axecutionem appellari potest ad Senatum Sabaudiæ, si id appellans elegerit. Priuilegium enim prouinciæ illud est. 1 Ergo & appellatio illa, si perperam interposita sit, puta per eum, qui intercedere non appellare debuit, poterit vtique ex rescripto Principis conuerti in intercessionem, eaque intercessio, si appellans volet, tractanda erit coram Senatu Sabaudiæ. 2 Nec ad rem pertinet, quod intercessionis, quæ in iudicati executione fit, cognitio ad eum ipsum iudicem spectat, qui iudicauit, aut ad executorem si habeat causæ cognitionem, 3 nam & à delegato appellandum est ad delegantem. 4 Et tamen iam diximus à delegato per Senatum Pedemontanum posse ad Senatum nostrum appellari. Verumque igitur fit eadem priuilegij ratione contra regulas communes iuris *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Claudij Pognen, & Mariæ Guichard Augustanorum, Id. Sept. 1595.

1 Quæ & alia multa habet priuilegia à iuris communis ratione aliena.

2 Succedit enim hoc casu instantia hæc intercessionis in locum instantiæ appellationis, & tanquam subrogata eodem iure censeri debet, *vulg. l. si eum* 10. §. *qui iniuriam, D. si quis caution.*

3 *L. à Diuo Pio* 15. §. *sed si emptor* 10. *D. de re iudic.*

4 *L.* 1. 2. *&* 3. *D. quis à quo appell.*

5 Nam in iis, quæ iure singulari & contra iuris rationem recepta sunt, non possumus sequi regulam iuris, *l. in his* 15. *D. de legib.*

DEFINITIO XLIII.

Appellatio quæ semel prodesse cœpit aduersario, non potest conuerti postea in intercessionem, ne quidem ex rescripto Principis.

APpellatio perperam interposita non potest ex rescripto Principis conuerti in intercessionem, postquam aduersarius ea vti cœpit ad impugnandum ex parte sua iudicatum. 1 Neque enim beneficium Principis, cuiquam debet esse damnosum. 2 *Ita tractatum est* Prid. Id. Septemb. 1595.

1 Eo scilicet casu, quo appellatio per vnum ex litigatoribus interposita etiam aduersario prodesse potest, *l. per hanc* 4. iunct. *gloss. C. de tempor. & repar. appell.*

4 *L.* 4. *C. de emancip. liber. l. ex facto* 43. *D. de vulgar. & pupill. substit. l. Paulus notat.* 8. *de prætor. stipul.*

DEFINITIO XLIV.

Ei, qui appellauit à pœnæ corporali, remittitur mulcta, quæ temerè appellantibus infligi solet.

APpellans à sententia infligente pœnam corporalem, aut quæ oneret existimationem, 1 quantumuis iniusta nulloque iure subnixa sit appellatio, nunquam condemnatur in eam mulctam, quæ temerè appellantibus irrogari solet. 2 Honesta enim iustaque esse intelligitur ratio quælibet redimendi sanguinis & honoris, 3 & præsertim cum iuris communis auxilium & beneficium imploratur. 4 *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Baudin & N. de la Val, 2. Dec. 1595.

1 Cuius amittendæ metus maior est honestis viris, quam metus mortis, *l. isti quidem* 8. § *penult. D. quod met. caus.*

2 Quam Pragmatici nostri dicunt *l'amende du fol appel.*

3 *L.* 5. *De his qui mort. sibi consciuer.*

4 Quale est auxilium appellationis, *l.* 3. §. *falsus procurator, D. rat. rem haber.*

DEFINITIO XLV.

Appellatio pro expensis tantum interposita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis.

IVdex, ad quem appellatum est ratione expensarum duntaxat. nihil potest constituere in negotio principali, quoniam appellatio non deuoluit cognitionem causæ ad iudicem appellationis, 1 nisi quatenus appellatum est. 2 Non solum autem per modum, vt aiunt, cognitionis, nihil constituere iudex appellationis potest, 3 sed nec per modum executionis, 4 si non vtraque pars consentiat. 5 *Ita tractatum est* ex tempore in causa Claudij du Chesne procuratoris, & Bernardæ Fauier, 4. Id. Decemb. 1595.

1 Cum prius sit vt quis habeat iurisdictionem, quam vt possit quicquam constituere, *l.* 2. *l.* 4. §. *vlt. D. de eff. proconf. l.* 1. *& tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

2 Ne scilicet alioqui latius pateat effectus quam sua causa, quod non esse debet.

3 quamuis cognitionis nomen latius pateat quam iurisdictionis, *l. ait prætor* 5. *D. de re iudic.*

4 Cum tamen facilius sit, vt quis executoris, quam vt iudicis partibus fungatur, *l. si vt vt proponis* 6. *C. de execut. rei iudic.*

5 Quia si conuenerit inter litigatores quid pronunciandum sit idipsum iudex sequi cogitur, *l. si conuenerit* 26. *D. de re iudic.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XLVI.

Qui appellauit ob commutatam causam criminalem in ciuilem, quid obtinere debeat si victor fuerit contumax in causa appellationis ?

APpellans ab interlocutione, quæ causæ criminalis commutationem fecit in ciuilem, [1] si per victoris contumaciam obtineat in causa appellationis, non totius litis plenam victoriam consequi debet, sed hoc tantum vt causa criminaliter tractetur. [2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Mathiaz, & præceptoris S. Ioannis du Temple Camber. 23. Nouemb. 1596.

1 Quod euenire solet, cum iudex videt non esse materiam litis dignam, quæ criminaliter tractetur.

2 Quia nec de alio quæri potest in causa appellationis huiusmodi, quam vtrum lis ciuiliter tractanda sit, an criminaliter. Et cum contumacia nihil nisi tacitam & fictam confessionem inducat, succedit iuris regula, quæ vult, non plus operari fictionem in casu ficto, quam veritatem in casu vero, *l. confessionibus 13. & l. seq. §. vlt. D. de interrog in iur. fat.*

DEFINITIO XLVII.

Aduersus lapsum tempus ad appellandum potest quis restitui in integrum, & interim impedire executionem iudicati.

QVod aiunt, appellationem extinguere iudicatum, [1] ad eas demum appellationes pertinet, quæ rite suoque tempore interpositæ impedire possunt, ne sententia, à qua appellatur, transeat in iudicatum. [2] Cæterum post elapsa appellandi tempora, si à sententia, quæ semel transiit in rem iudicatam, appellatur, sicuti appellatio non nisi ex rescripto Principis admitti potest, [3] ita nec iudicati vires prius infringere, quam de appellationis iure & æquitate cognitum sit & pronunciatum. [4] Quod quanquam ita est, alio tamen iure vtimur. [5] *Ita Senatus* in causa Iacobi Puper, & Syndicorum de S. Ioire, 24. Mart. 1597.

1 *L. 1. §. vltim. D. ad Senatusc. Turpill. l. furti 6. §. D. de his qui not. infam.*

2 Habet enim quælibet appellatio vim non modo deuolutiuam, sed etiam suspensiuam, *l. si causa cognita 32. de transactionib.*

3 Ex literis, quas Pragmatici nostri vulgo vocant *lettres & relief d'illico*

4 Cum non debeat quis restitui ad appellandum, ne quidem minor, nisi causa cognita, & ita demum, si probet se iustam appellandi causam habuisse. Guid Pap. *quæst.* 31. & 141. Castr. *in l. fin. C. in quib. caus. restit. integr. non est necess.* Bart. *in l. nam posteaquam, §. si minor, D. de iureiur.*

5 Quia huiusmodi restitutiones conceduntur de plano, & causa non cognita etiam maioribus, & ills, qui postea succumbunt in causa appellationis, & quidem sine vlla refusione expensarum. (Est autem consuetudo optima interpres vt legum ita & statutorum, inquit Guid. Pap. *de stylo Curiæ, quæst.* 30.)

DEFINITIO XLVIII.

A sententia, cuius executionem Senatus inaudita parte permisit, potest nihilominus appellari etiam tanquam ab abusu.

AB ea sententia, cuius executio à Senatu permissa est parte non vocata, appellare is potest, qui vocatus fuit, [1] etiam tanquam ab abusu. [2] Proinde facere debebit ea appellatio, vt iudicati executio suspendatur: [3] nec ideo videbuntur pugnantia Senatus decreta, cùm noua causa emergentis appellationis nouo decreto causam præbeat. [4] *Ita Senatus* pro D. Tiberio Mutio Priore Nantuaci, contra R. D. de Chanantes Sacristam, 15. April. 1597.

1 Cum enim permittit Senatus executionem sententiæ per inferiorem iudicem redditæ, semper additur vel subinde intelligitur clausula, nisi ab ea sententia sit appellatum, quia & ad publicam vtilitatem, & ad ipsius quoque Senatus auctoritatem pertinet, vt nemo ab appellationis beneficio excludatur, *l. vnic. C. de sentent. præfect. prætor. l. 1. §. 1. D. quand appell. sit & int. quæ tempor.*

2 Nec enim abusus, si quis sit purgatus, videtur per Senatus permissionem redditam de plano sine causæ cognitione & partibus non auditis, *vulg. l. de vnoquoque 47. l. 1. D. de re iud.*

3 Cum ea sit natura cuiuslibet appellationis, præsertim eius, quæ interponitur tanquam ab abusu, vt suspendat iudicatum, *l. si causa cognita 12. C. de transact.*

4 Siquidem quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *l. de ætate §. 1. §. ex causa, D. de interrog. in iur. faciend.*

DEFINITIO XLIX.

Non est audiendus apud eundem iudicem contumax, cui pronunciata est sententia diffinitiua, maximè si appellauerit, quamuis ab appellatione postea velit discedere.

COntumax ad mortem condemnatus, postea coniectus in carceres & sententiæ diffinitiuæ pronunciationem passus, dixerat primùm & petierat vt apud eundem iudicem audiretur, ad purgandam contumaciam, probandamque innocentiam. [1] Mox consilio mutato appellauerat, rursumque incontinenti ad prius consilium redierat, seque ad defensiones suas coram eodem iudice proponendas admitti postulauerat. Quærebatur in Senatu an de appellatione cognoscere Senatus deberet, an ad priorem iudicem reum remittere. Placuit interposita semel appellatione non licuisse appellanti à pœna mortis mutare consilium, & appellationis pœnitere. Non magis vt innocentiam suam tueretur, quàm vt sententiæ acquiesceret, si perire mallet. [1] Semel enim ad Senatum deuoluta ex appellatione cognitio, in condemnatione capitali, aufferri ei nunquam potest. [3] Sed etsi appellatio interposita nulla fuisset, secuta tamen pronunciatione sententiæ, nihil aliud fieri posset, nisi vt vel sententiæ executionem pati, vel ab ea nunc appellare cogeretur. Iudex enim qui diffinitiuam tulit sententiam, iterum iudicare ac pronunciare non potest, cùm officio suo siue benè, siue malè functus sit. [4] Planè si ante pronunciationem diffinitiuæ sententiæ contumax se vltro carceribus dedat, purgaturus contumaciam, suæque innocentiæ causas allegaturus apud eundem iudicem, dubitari non oportet quin sit audiendus, & suspendenda sententiæ pronunciatio. Quam tamen si iudex per imperitiam fieri permiserit, idem seruandum erit quod iam diximus vt cogendus sit, vel appellare reus vel sententiæ executionem pati. [6] Ob idque nimirum si quis ex Senatusconsulto per contumaciam ad eiusmodi pœnam capitalem condemnatus sit, non solet Senatus iubere pronunciationem Senatusconsulti. Sed ante omnia reum audiri. [7] Quanquam si per imperitiam & festinationem grapharij pronunciatio secuta esset, non aliud tamen obseruari oportet, cùm aliud auxilium nullum supersit condemnato qui à Senatusconsulto appellare non potest. [8] *Ita Senatus* in secreto auditorio, 20. Nouemb. 1613. pro Cl. l'Heritier.

1 Semper enim audiendus est qui suam innocentiam paratus est defendere. Adeo vt nec vlla expensarum refusione ad purgandam contumaciam opus sit in criminalibus, quæ necessaria est in ciuilibus, *l. properandum. 13. C. de iudic.*

2 Nemo enim auditur perire volens, *l. non tantùm 6. D. hoc titul.*

3 Id enim debetur reuerentiæ non modò Senatus, sed etiam cuiuslibet alterius iudicis superioris, ad quem appellatum est, *l. 2. eod. l. 1. D. nihil innou. appell. interp.*

4 *L. iudex posteaquam 55. D. de re iudic.*

5 Vt sit integrum condemnato innocentiam suam apud eundem iudicem defendere, quod plerumque fit commodius & minore dispendio apud iudicem inferiorem, quam apud Senatum. Nam & id iudex habere ante oculos debet, *l. 1. C. de admin. tutor.*

6 Eadem enim ratio hîc locum habet, quam proxime attulimus ex *d. l. iudex 55. D. de re iudic.*

7 Siue vltro se carceribus obtulit, siue inuitus comprehensus, & coniectus in carceres.

8 Nunquam enim probandæ innocentiæ via præclusa est, cùm satius sit nocentem absolui, quàm innocentem damnari. *l. si quis absentem 5. D. de pœn.* Adeò vt statim atque præsens est is, cuius bona omnia per contumaciam, vt fieri solet, annotata fuerant, restituenda sit ei bonorum omnium suorum possessio, nullis quoque, vt diximus, refusis sumptibus ad purgandam contumaciam, ne iis quidem qui annotationem facti sunt. Habere enim reus interim debet liberam bonorum suorum administrationem, *l. reo 41. D. de solut.* nisi id casibus exceptis de quibus in *l. pen. D. de accusat.*)

Source : BIU Cujas

TIT. XXVII.

DE TEMPOR. ET REPARAP. appell.

DEFINTIO I.

Cum prima executio confluit in secundam, sufficit ei, qui ab vtraque appellauit, vt posteriorem prosequatur.

DEBITOR, qui aduersus contractum postulauerat in integrum restitutionem, cum ex diplomate principali, quod De debitis, vocant, interea soluere iussus esset, 1 ab ea executione tanquam attentatoria, vt loquuntur, & in præiudiciũ litis facta prouocauerat, 2 nec appellationem fuerat prosecutus: sed intra tempora prosequendis appellationibus data iterum iussus soluere, impetratis à iudice in eam rem literis, ab ea quoque executione literarumque impetratione appell auerat, non potest videri priorem appellationem deseruisse, si posteriorem rite introduxerit & prosecutus sit. 3 Quemadmodum enim primæ executionis vis & potestas in secundam executionem fluxisse, ita prior appellatio in posteriorem deuoluta esse intelligitur. 4 *Ita Senatus*, pro de Vosery, contra D. de Mandolle, 17. Cal. Aust. 1588.

1 Ea namque vis & potestas est eius diplomatis, vt nec oppositione, nec appellatione obstante possit instrumentum mandari executioni, vt scripsimus variis locis.

2 Nihil enim debet innouari lite pendente, *tot. tit. C. vt lit. pend.* Litis porro dicitur pendere quinque modis. Per libelli oblationem, *l.* 1. & 2. iunct. *gloss. ill. tit.* per litis contestationem, *l vnic C. de lit. contest. l. amplius* 15. *D. rat. rem haber. l sed etsi lege* 25. *§. si ante, D. de petit. hared.* Per consultationem aut relationem ad Principem, aut per Principis rescriptum, *l. ex illo tempore, C. de appellat. l. vnic. C. quand. libell. oblat. Princ. fac. lit. contest.* Per iudicis recusationem, *l. apertissimi* 1. *C de iudic.* Et per in integrum restitutionem, *l. vnic. C. integr. restit. postul. ne quid noui fiat.*

3 Nam & in dubio ea capienda interpretatio, per quam non præsumatur appellatio desetta, siquidem desertio est delictum, cum annexum habeat iudicis contemptum: ideoque solet grauior mulcta irrogari ei, qui appellationem deseruit, quam ei, qui male ac temere appellauit.

4 Vnde fit, vt posteriore introducta, prior quoque introducta videatur, ne alioqui desertionis pœnam patiatur is, qui appellationem non deseruit, exemplo eius. quod scriptum est *in l. vlt. C. de posth. hared.*

DEFINITIO II.

Allegatio compromissi non impedit desertionem appellationis, nisi de compromisso constet per scripturam vel per aduersarij confessionem.

APpellans, si intra statutum tempus appellationem prosecutus non sit, quam idcirco desertam aduersarius obiiciat, non potest negligentiæ suæ excusationem illam prætexere, quod pendente tempore prosequendæ appellationis compromissum de lite per arbitros finienda factum assereret, nisi probet idipsum aut per contractum in scriptis habitum, 1 aut per aduersarij confessionem. 2 Igitur compromissum, de quo constat ex scripto, impedit lapsum temporis dati ad prosequendam appellationem, non tamen lapsum temporis dati ad appellandum. 3 *Ita Senatus* publico Senatusconsulto & generali.

1 Ne in longiorem diem lis protraheretur, si per testes probari non posset, quorum etiam habendorum facilitas v t maior est, ita periculosior, *l. testium facilitatem* 18. *C. de testib.*

2 Nulla enim vel certior vel promptior probatio est, quam quæ fit per partis confessionem, *l. generaliter* 13. *C. de non num. pecun.*

3 Guid. Pap *quæst.* 115.

DEFINITIO III.

Pestis iusta causa est petendæ restitutionis aduersus obiectam desertionem appellationis.

PEstis tempore non eo minus currit tempus prosequendæ appellationis, sed tamen succurrendum est appellanti per in integrum restitutionem, si ob eam causam intra tempora non sit prosecutus appellationem. 1 *Ita Senatus* sæpius

1 Paul. Castrens. *cons.* 21. *incip. in causa desertionis.* Idem dic. de bello & de paupertate appellantis.

DEFINITIO IV.

Renunciatio appellationis facta extra tempora & extra acta non impedit desertionem.

SI appellationi renunciatum sit extra tempora 1 aut etiam intra tempora, sed extra acta, non eo minus deserta pronunciari appellatio, & appellanti pœna desertionis infligi debet. Renunciandum enim est & intra ea ipsa tempora, intra quæ appellari potest, 2 & apud acta, si à iudice appellatum sit, 3 aut coram executore, si ab executore, alioqui desertionis pœna committitur. 4 *Ita Senatus* ex tempore contra Claud. Brunetum, 17. Cal. Aug. 1591.

1 Hoc est post decendium. Nam intra decendium renunciari appellationi impune potest: post decendium non potest, nisi impetrato in eam rem diplomate Principali per quod appellatio annulletur. Pragmatici vocant *lettres d'aneantissement.*

2 Id est, intra decem dies, & quidem à die sententiæ, non à die appellationis interpositæ numerandos.

3 *L. 2. de appellat.*

4 Quia interest etiam illius, à quo appellatum est, vt sciat, an appellatio duret, an vero ei fuerit renunciatum.

DEFINITIO V.

Facilius parcitur ei, qui appellationem intra tempus constitutum non intimauit, quam ei, qui non introduxit ad iudicem.

ETsi appellationem intra legitima tempora prosecutus non videtur, qui iudicem appellationis tantum adiit, 1 si non & aduersario ipsi diem dixerit, 2 facilius tamen ei parcitur, vt desertæ appellationis pœnam effugiat, quoniam adire iudicem per seipsum solet, qui appellauit, 3 diem vero dicere non nisi per apparitorem, cuius culpam licet non omnino ei, qui elegit impunitatem, 4 aliqua tamen excusatione digniorem videri æquum est: 5 & eo magis, quod, cum appellationis auxilium sit fauorabile, 6 desertionis obiectio non odiosa esse non potest. 7 *Ita Senatus* in causa viri clarissimi Claudium de la Couz Abbatis Ambroniacensis & Syndicorum vniuersitatis de Seiriaz, Prid. Cal. Feb. 1590.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *releuer son appel.*

2 Quod nihil aliud est, quam ei appellationem intimare.

3 Nec proinde potest seipsum fallere, aut sibi ipsi deesse.

4 Quia sibi debet imputare qui talem elegit, *arg. §. præterea, Instit. quib. mod. re contr. oblig.*

5 Ne scilicet vnius negligentia tam facile alteri noceat, *l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.*

6 Quia est auxilium commune, *l. 3. §. falsus procurator, D. ratam rem haber.*

7 Cum desertio appellationis sit quædem species criminis, vt dixi *Defin. 1. num. 3.*

DEFINITIO VI.

A sententia, quæ vni ex litigatoribus dat electionem, appellandum est ex die sententiæ, non ex die secutæ electionis.

CVm, debitore rem vnam offerente, creditori data esset per iudicẽ electio alterius rei, si mallet, exigendæ postea vero creditor eam rem elegisset, quam debitor præstare nolebat; visum est sero interpositam appellationem, si à tempore latæ sententiæ decem dies effluxissent, tametsi intra decendium à die factæ electionis appellatum proponeretur. 1 Etsi enim fieri poterat, vt debitor eam rem eligeret, quam præstare debitor maxime vellet, vt proinde nullam appellandi causam esset habiturus: verum tamen est iam inde à quo tempore creditori data fuit per sententiam electio, quæ dari non debuerat, 3 appellari à sententia potuisse & debuisse, cum electio non nisi ex concessa eligendi facultate pendeat, nec possit videri iniuriam facere creditor, qui iure suo vsus est, cum eligendi haberet potestatem. 4 Denique non quælibet iniuria materiam appellationis præbet, sed ea demum,

Source : BIU Cujas

quam iudex, non quam aduersarius intulerit. 5 Negari autem non potest, quin eo tempore iudex iniuriam fecerit, quo sententiam tulit, & eligendi ius creditori dedit, quamuis incertum adhuc fuerit, quid creditor esset electurus. *Ita in Senatu tractatum est* inter nobiles Iacobum Franciscum & Berardum Pelard fratres, 7. Cal. Iunij 1590.

1 Decendium namque datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ sententiæ, *Nouell. 23. de appellat. cap. 1.*

2 Consentiente scilicet vtroque litigatore in eandem rem.

3 Magnus enim fauor est, si quis electionem habeat alterutrius rei præstandæ, *l. plerumque 10. §. vlt. D. de iur. dot. cap. in alternatiuis.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.* Excipe casum *l. Græce 8. § si quis tichum, D. de fideiuss.*

4 Nemo enim videtur iniurioſe aut dolo facere, qui iure suo vtitur, *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

5 Qui enim appellat, de iniquitate iudicis conqueritur, non de dolo & circumuentione aduersarij, *l. præfect 6. D. de minor.*

6 *L. 1. § biduum, vers. quid ergo, D. quand. appell. sit. & intr. qua tempor.* Iunge *l. vbi autem 5. §. qui illud, 2. de verb. oblig.*

DEFINITIO VII.

Non deseruit appellationem, qui eam prosequitur, licet non vltro id faciat, sed aduersario instante.

TRibus inter se contendentibus, & vno condemnato, si is appellauerit & cum appellationem vltro prosequi deberet patius sit, vt eius prosequendæ gratia ab vno ex aduersariis suis ad appellationis iudicem intra constituta tempora euocaretur, 1 non idcirco potest videri appellationem deseruisse, licet nullum superiori iudici libellum porrexerit. Quis enim desertam dicat appellationem, de qua apud appellationis iudicem disceptetur? 2 De illo potius dubitari potest, an quod ab vno ex victoribus factum est, alteri, qui nihil fecit, nocere debeat, ne desertam appellationem possit dicere? Et magis est, vt nocere debeat, si ea sit causæ connexitas, vt inter alios duos de appellationis iure cognosci nequeat, quin hic quoque certius liti intersit. 3 Alioqui obstat iuris regula quæ vnius factum alteri nec prodesse patitur nec nocere. 4 Plane si post iam elapsa prosequendæ appellationis tempora vnus ex victoribus condemnatum iudicem appellationis vocauerit, indistincte dicendum est, non posse id cæteris ignorantibus nocere, quia non potest ea res præbere appellanti excusationem, cur non intra tempora prosecutus sit appellationem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Siue per literas quas vulgo *anticipationis* vocant, siue per supplicem libellum, quem Pragmatici nostri Gebennenses dicunt *requeste en poursuite d'appel.*

2 Parum enim refert, ab vtroque ex litigatoribus an introducta sit appellatio, dummodo introducta sit.

3 Hoc enim facit connexitas causæ, vt è contrario sufficit aliquando vnum ex pluribus appellare, *l. 1. & tot. tit. C. si vnus ex plurib. appell.*

4 *L. factum 155. de reg. iur. l. non debet 74. eod. tit.*

5 Itaque pœnam suæ negligentiæ hoc casu luere appellans debet, nec ius aliis quæsitum aufferri ipsis per alium potuit, *l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. §. pen. D. de fideiuss.* (Quid si emptore condemnato, itemque venditore, qui pro emptore litem susceperat solus venditor appellauerit, & tamen appellationem deseruerit? An emptor quoque, qui non prouocauit in ius vocari poterit saltem simul cum venditore, vt pronuncietur deserta appellatio? Minime, cum non alius videri possit appellationem deseruisse, quam qui ipse appellauit. Sed in hanc rem vocandus erit venditor vt desertionis suæ pœnas luat. Emptor autem vt sententiæ executionem pati cogatur, quasi appellatione nulla interposita, quamuis verum sit appellationem à venditore interpositam emptori quoque prodesse, *l. 4. §. item si emptor, de appell.* Debet enim emptor sibi imputare quod appellationem à venditore interpositam non sit ipse prosecutus, quod pro suo iure facere poterat etiam inuito venditore, *d. §. item si aut non curauerit per venditorem ipsum agitari. Ita Senatus* ex tempore in causa Melchioris Barallin, 6. Sept. 1611.)

DEFINITIO VIII.

Potest impune renunciari appellationi intra decendium à die sententiæ, sed non à die appellationis.

APpellationi renuncians etiam intra dicendium, quod à die appellationis interpositæ numeretur, non eo minus condemnandus est in expensas omnes, quibus frustratoria prouocatio causam dederit, ideoque nec aliter admittendus est ad renunciandum, quam si eos sumptus offerat. 1 Sane intra decendium à die sententiæ impunita appellatio est, & consequenter licita appellationis renunciatio, cum id tempus datum sit condemnato, vt sciat an appellare vel appellationem prosequi, an acquiescere iudicato debeat. 2 Ergo nullos eo nomine sumptus pati appellans debet, 3 sicuti post decendium illud sera appellationis renunciatio est, licet eo ipso die fiat, quo appellatum fuit. 4 *Ita Senatus* in causa N. Velliet in secreto auditorio, 6. Cal. Sept. 1593.

1 Intellige si appellatio sit interposita non die ipso sententiæ, sed postea.

2 Dixi *Defin. 35. tit. prox.* vbi vide.

3 Non enim solet sumptuum condemnatio irrogari, nisi in pœnam temere litigantis aut aliud quid facientis, *l. cum quem temere 79. ff. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de iest. 2. Instit. de pœn. temer. litigan.*

4 Itaque cauere debet, tam qui appellationi renunciat, quam qui appellat, ne nimis sero aut appellet, aut renunciet, *l. 1. vers. cæterum, ff. quand. appell. sit, & intr qua temp.*

DEFINITIO IX.

Potest impetrari rescriptum Principis ad hoc, vt appellatio pronuncietur deserta, etiam antequam elapsa sint tempora, sed non intimari

REscriptum Principis ad hoc impetratum, vt pronuncietur deserta appellatio, non eo minus effectum sortitur, quod impetratum fuerit ante elapsum tempus introducendæ appellationi præstitum, 1 dummodo non nisi post id tempus elapsum, id est, suo tempore significatum, &, vt nostri loquuntur, intimatum sit. Accipit enim, vt cætera omnia, vires suas in executione & intimatione. 2 *Ita Senatus* in publico auditorio, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Hoc est ante mensem, si iudex appellationis fuit ex inferioribus, aut ante duos menses, si appellatus fuit Senatus. Sic enim stylo nostro cautum est.

2 Siquidem executio illa est, quæ dat effectum rei, *l. penult. C. de execut. rei iudic.*

DEFINITIO X.

Apparitoris relationi creditur ad excusandum appellantem qui appellationem deseruisse dicitur.

RElatio apparitoris nulla testium fide subnixa, licet nihil probet, 1 quod ad hoc attinet, vt aduersario damnum inferatur, probat tamen quantum satis est ad excusandum eum, qui appellatoris opera vsus est, ne in pœnam vllam incurrat propter negligentiam, forte si appellationem deseruisse dicatur is, qui ex eiusmodi relatione probet feciſse se, quod potuit ad eam prosequendam. Etsi enim dici potest, ei esse imputandum, quod talem elegerit, 2 iniquum tamen sit, desertionis pœnam pati eum, qui non fuerit negligens in prosequēda appellatione; 3 vel ob id maxime, quod appellationis remedium tanquam ordinarium fauorabile est & consequenter desertæ appellationis obiectio odiosa. 4 Propter quam sufficere etiam interdum solet, vt probet appellans impetratas à se literas, vt vocant, appellatorias, & apparitori vt intra præstitutum tempus exequeretur traditas, 5 ne deserta dici possit appellatio, quamuis apparitor debitam in exequendo diligentiam non præstiterit, alioqui facile accideret, vt ex apparitoris dolo & collusione damnum sentiret is, qui non tam electæ personæ, quam officij publici fidem secutus esset. 6 Quamquam tutius est, ex his quoque causis impetrari aduersus lapsum temporis in integrum restitutionem. 7 *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Sallagine, 8. Id. Mart. 1594.

1 Ne quidem in iis, quæ ad officium apparitoris pertinet, quia vox vnius vox est nullius, *vulg. l. iurisiurandi. C. de testib. l. vbi numerus ff. eod.*

2 Vt dixi *Defin. 5. supr. ex §. præterea, Inst. quib. mod. re cont. oblig.* iunct. *l. inter artifices 31. ff. de solut.*

3 *Arg. l. vlt. C. de posthum. hared. inst.*

4 Dixi iam *de Defin. 5. num. 6. & 7. supr.*

5 Cum

5 Cum sit verum, hoc casu non stetisse per actorem, quominus appellatio introduceretur. *l. in omnibus* 39. *de reg. iur.*

6 Hoc enim tale est, quod non nisi per appatitorem expediri potest, maiorque ratio est, ne cuiquam alterius factum vel negligentia noceat in iis, quæ non nisi per alium expedire potuerit.

7 Quæ haud dubie concedenda est saltem ex illa generali clausula, si qua mihi iusta causa esse videbitur, de qua *in l.* 1. *& l. sed etsi* 26. §. *vlt. ff ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO XI.

Multum interest an appellatio prorsus deserta sit, an male introducta & extra tempora.

NOn ideo deserta appellatio dici potest, quod male introducta sit & extra statuta tempora, 1 sed per viam non recipiendæ appellationis decidenda est, quod Practici dicunt *par fin de non receuoir.* 1 Etsi autem vtroque casu idem fere effectus est, vt nimirum appellans non audiatur, perindeque sit, ac si nulla interiecta esset appellatio, 3 refert tamen propter mulctam, quæ longe grauior irrogatur aduersus appellationis desertores, quam contra eos, qui non desertam extra tempora prosecuti sunt. 4 Item propter sumptus litis super appellationis desertione factos, quos sane victori desertionem obiicienti adiudicari æquum non est, cum nulla desertio fuit. 5 Quanquam nec eo nomine condemnari illum oportet appellanti, qui ipse in appellatione introducenda peccauit, 6 nisi aduersus eam negligentiam postulata sit in integrũ restitutio, bonamque litem appellans foueat. 7 Quid ergo? Compensandæ erunt expẽsæ ad causam desertionis pertinentes, 8 appellatore ad eas solas condemnando, quæ appellatoriam litem respiciunt. 9 *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, Nou. Iun. 1594.

1 Quamuis dici soleat nihil. interesse, an quid nullo modo, an vitiose & minus rite factum sit, *l. quoties 6 ff qui satisd. cog. l.* 2. *ff. de auctor tutor.*

2 Sunt enim ista omnino contraria, deserere & prosequi appellationem, quamuis extra tempora quis eam prosequatur.

3 Quantum ad hoc, vt appellanti nihil prosit appellasse.

4 Quia in deferenda appellatione delictum aliquod veesatur, quod in ea minus legitime prosequenda nullum prorsus est. Dixi *Defin.* 5. *n* 7. *supr.*

5 Nam in hoc ipso male ac temere victor litigat, quod contendit desertam esse appellationem, quæ non fuit deserta, ideoque potius condemnari deberet ad sumptus eius litis, quam eos obtinere. *ex reg. l. eum quem temere* 79. *ff. de iudic.*

6 Vt scilicet fiat mutuæ culpæ compensatio, *l. si ambo* 10. *ff. de compensat, l. viro.* 39. *ff. solut. matr.*

7 Quo casu nullas expensas appellans debet, cum culpa illa non introductæ suo tempore appellationis sine vlla sumptuum refusione ex rescripto Principis emendetur.

8 In consequentiam mutuæ negligentiæ, quam compensandam esse diximus *num.* 6.

9 Nihil siquidem commune habet causa appellationis, quæ est secunda instantia cum causa desertionis, quæ est prima. Nec bona est consecutio, vt qui appellationem non deseruit, eo magis videri debeat iuste appellasse, quamuis è contrario, qui appellationem deseruit, credendus sit veluti propria confessione appellasse perperam ac iniuste.

DEFINITIO XII.

Si iusta causa sit dandæ restitutionis aduersus desertionem appellationis, quid fieri debeat?

SI petatur in integrum restitutio aduersus appellationis desertionem, 1 de qualis pendeat, tametsi iusta sit causa restitutionis indulgendæ, 2 si tamen apud inferiorem iudicem res agatur, non solet Senatus ad iudicis cognitionem remittere, vt pro sua prudentia æstimet, an concedi restitutio debeat, nec ne, quoniam alienum esset à dignitate Cancellarij, aut eius qui Cancellarij vice fungitur, vt ab alio, quàm à Senatu legem acciperet. Nam si coram Senatu lis penderet, media via sequenda esset, vt neque iuberetur Vicecancellarius diploma approbare, neque à principali beneficio impetrans summoueretur, sed his verbis rem temperari oporteret, *En plaidant la cause sera pourueu.* 3 Quid ergo si ad inferiorem iudicem rescribi oporteat? Melius est, vt verbo facto in Senatu iubeatur Vicecancellarius rescriptum admittere, si iusta causa sit, quæ allegatur petendæ restitutionis, ne auctore Senatu legibus aut æquitati vis fieri videatur. *Ita Senatus* in causa fratrum Bonamour du Pontdeaux in relationibus libellorum, 8. Id. Iun. 1594.

1 Quæ restitutio ipsis styli nostri verbis districte prohibita est, si eo tempore petatur. quam iam sit citatus appellans ad causam desertionis defendendam.

2 Puta si propter pestem fuit impeditus appellans, ne suam appellationem prosequeretur, vt dixi *Defin.* 3. *vt supr.* Idem est si bellum vel paupertas impedimentum attulerit.

3 Vt si perorata lite appareret Senatui iustam esse causam restitutionis admitteret, concederetque restitutionem suprema, quod aiunt, manu, non aliter.

4 Quod vtrumque absurdum est, cum Senatus ipse præcipuus custos sit, & legum & æquitatis, *l.* 1. *C. de legib.*

DEFINITIO XIII.

Etiam nulla sententia transit hodie in rem iudicatam, si ab ea non appelletur.

LIcet sententia, quæ ipso iure nulla est, nunquam transire possit in rem iudicatam, nec si appellatio deseratur, si iuris communis rationem inspicias, quia nec ab eiusmodi sententia, quæ non tenet, prouocari iure potest, 1 alio tamen iure vtimur quia lege nostra municipali expressim cautum est, vt quantumuis nulla sit sententia, ab ea tamen necessario sit proucandum. 2 Est enim consequens, vt, si vel non prouocatum sit, vel appellatio interiecta deserta fuerit, valeat sententia, reique iudicatæ obtineat auctoritatem. 3 *Ita Senatus* in causa Ioannis Iaques procuratoris, & N. Calet. 10. Cal. Iun. 1595.

1 *L. si expressim*, 19. *ff. de appellat. l.* 1. 2 *&* 3 *ff. quæ sent. sin. appell. rescin.* Vnde est, quod remota appellatione, siue ex statuto, siue ex pacto, non tamen censetur remota via nullitatis Guid. Pap. *quæst.* 38. post Salycet. *in l. fin. ff. de appellat.* & Angel. *in l.* 11. §. 1. *ff. à quibus appellat. non licet.*

2 Ne alioqui de hoc ipso litem nouam instituri sit necesse an sententia nulla sit, nec ne.

3 Alioqui frustra esset constituisse, vt à sententia quantumuis nulla appellari oporteret.

DEFINITIO XIV.

Appellationis desertio facit, vt sententia transeat in rem iudicatam, ac si ab ea non esset appellatum.

SEntentia, à qua fuit appellatum, non eo minus censetur transiisse in rem iudicatam, si introducendæ aut introductæ prosequendæ appellationis tempora elapsa sint, nec introductam, aut prosecutam appareat. 1 Etsi enim imputari quodammodo potest ei, qui obtinuit, cur non curauerit pronunciari desertam appellationem, aut quod effectu idem est executoriam pronunciari sententiam, 2 tamen multo magis imputandum est illi ipsi, qui appellauit, cur non sit appellationem prosecutus. 3 Nam & ipso iure soloque lapsu temporis deserta intelligitur appellatio, talemque pronunciare posset iudex, à quo appellatum est, 4 ni iudiciorum ritus apud nos induxisset, vt solius appellationum iudicis ea iurisdictio esset. 5 Sane appellatio semel interposita, licet non probetur introducta, facit non possit executioni mandari sententia, nec eius peti executio, quin prius executoria pronuncietur, aut appellatio deserta. 6 Id vero victoris arbitrio & electione peti intra triginta annos 7 quamdocunque potest, dummodo post elapsa tempora, intra quæ appellatio introduci debuit. 8 *Ita Senatus* in causa Collegij Iesuitarum, & Dn. Claudij Neyton, 5. Id. Sept. 1595.

1 Cum paria sint, aut ab initio non appellasse, aut appellationem interpositam non introduxisse, aut introductam, prosecutum non fuisse, cum his duobus casibus posterioribus obstet appellanti præscriptio, *l. si expressim*, 19. *de appell.* Adeo vt non valeat sententia, sed sit nulla, quæ lata sit in causa appellationis post desertam appellationem, Guid. Pap. *quæst.* 11. *num.* 2. ex Bald. *in vsib feud. in tit. quo tempor. miles inuestit. pet. deb.* §. *fin. in fin.*

2 Nam neque inter hæc quicquam interest, nisi quod appellatio deserta pronunciatur à iudice, ad quem appellatum est, pronunciatur vero

Source : BIU Cujas

executoria, non obstante appellatione, per eum ipsum iudicem à quo fuit appellatum.

3 Debuerat enim, aut non appellare, aut prosequi appellationem.

4 Non enim cogeretur iudex à quo apellatum esset dare literas dimissorias, qui Apostoli dicuntur, si non petitæ essent eæ literæ intra tempus constitutum, *leg. 1. §. sensus autem, D. de libell. dimiss.*

5 Postquam Apostoli moribus nostris peti, datique desierunt.

6 Quia quandiu id factum non est, verum est appellatum fuisse, ac per appellationem extinctum iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Nec dubitatur, quin appellatio habeat vim suspensiuam, *l. 1. D. nihil innou. appell. interpos. l. si causa cognita, 31. C. de transact.*

7 Nam spatio triginta annorum præscribitur ius petendæ executionis sententiæ, vt & alia iura omnia, quæ minori tempore non præscribuntur, *l. 3. de præscr. 30. vel 40. annor* Exceptis iis, in quibus necessaria est præscriptio 40. annorum, de quibus *in l. 4. eod tit.*

8 Cum enim totum illud medium tempus liberum sit condemnato ad prosequendam appellationem, non potest interim peti executio sententiæ, *arg. l. quod certa die, 70. D. de solut.*

DEFINITIO XV.

De temporibus interponendæ & introducendæ appellationis, & an aduersus desertionem possit dari restitutio ex quibus causis

TEmpus apud nos hodie nullum est intra quod litem appellatoriam terminari & expediri necesse, sit [1] sed tantum intra quod appellationem & interponi & introduci oporteat. Illud decendij, [2] hoc mensis vnius apud inferiores appellationum iudices, duorum vero mensium cum Senatus appellatur. [3] De illo sane constat, fatalia, vt vocant, nullo casu locum habere in iis litibus, quæ apud Senatum agitantur. [4] Nec si constet per appellantem stare, quo minus lite iam ad coronidem perducta, Senatusconsultum reddatur. [5] At neque iusta fere vlla causa esse creditur, propter quam excusari appellans debeat, qui appellationem intra constituta tempora prosecutus non est, nec si alleget paupertatem, aut pestem, aut itinerum difficultatem. [6] Sed tamen iustæ hæ causæ sunt, aliæque huiusmodi complures, ex quibus appellans dignus videatur, qui beneficio in integrum restitutionis iuuetur ad prosequendam appellationem, etiam post tempora constituta, nulliſque refusis expensis, [7] si modo iusta appellatio probetur. [8] Vnus tantum casus est, qui appellantem excusat, si medio tempore compromissum factum sit; sed ita tamen, si de compromisso illo ex rescripto appareat. Id enim diserte cautum est, [9] ne alioqui huiusmodi pretextu commentum, colorque fraudibus passim quæreretur, & appellationum cauillationibus. [10] Alius casus esse potest, si appellatum sit ad superiorem omisso medio. Non enim appellationem deseruisse videri potest, qui eam introduxit & prosecutus est, licet apud alienum iudicem. [11] *Sine die.*

1 Quomodo fuit olim ex legibus Codicis, *l. 2. C. hoc tit.* & iure nouo ex iustiniani *Nouell. 49. De his qui ingred. ad appell. in princ.* vnde sumpta est *Authent. ei qui appellat. cum seq. C. hoc tit.*

2 *Ex Nouell. 23. De appellat. in princ.* vnde sumpta est *Authent. hodie. C. de Appell.*

3 *Arg. l. 1. C. hoc tit.*

4 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

5 Quod enim stylo generaliter & indistincte cautum est, generaliter quoque & indistincte intelligi debet, *vulg. l. de pretio, 8. ff. de publican. in rem act. l. in fraudem. 15. §. vlt. ff. de test. milit.*

6 Intellige quo minus tempora ipso iure currant. Quod tamen ex ratione iuris aliud est, nam & inopia & pestis, & alia huiusmodi impedimenta, iustam præstant excusationem aduersus desertionem, Guid. Pap. *qu. 436. num. 12.* post Innoc. *in cap. ex ratione, Extr. de appell. l. si procuratorem, 8. §. si ignorantes ff. mandat. l. Titius, vbi not. ff. de procurat.*

7 Scilicet ex æquitate Senatus. Nam alius iudex inferior non posset has causas pro iustis, nisi principe ita expressim mandante. Sed nec Senatus restitutionem indulgere solet contra desertionem, sed tantum petentibus restitutionem concedere, vt ad tractandam litem appellatoriam admittantur, & in ea possint vincere, si bonam causam habeant. Peti tamen restitutionis literas necesse est, nisi si quando suprema, quod aiunt, manu, Senatus magna æquitate motus desertionem velit negligere, quod vix quidem & perraro, sed tamen aliquando facit. Cæterum nunquam Senatus peritas restitutionis contra desertionem literas solet verificare, nec his verbis pronunciare, *en interinant*, sed ita simpliciter *ayant esgard aux lettres.* Quod si desertam esse appellationem Senatus pronunciauerit, & supplicatio ciuilis contra Senatusconsultum petatur, non debet Vicecancellarius inconsulto Senatu literas concedere. Senatus autem potest, sed ita vt contra desertionem non concedat, nisi eo modo quo ante arrestum admisisset', id est, hactenus vt audiatur is qui appellationem deseruit ad eam ex integro tractandam. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7 Aprilis 1614.)

8 Frustra enim vis fieret legibus nostris in danda contra desertionem restitutione illi, qui post modum in appellationis causa succumbere deberet, *arg. l si post mortem 10. §. pen ff. de bon. poss. contr. tabul.*

9 Senatusconsulto publico & generali, quod in eam rem factum est.

10 Cum vt plurimum appellationes interponi soleant frustrandi & cauillandi causa, *vt in l. tutor 41. ff. de vsur. l. vlt. ff. de re iudic.*

11 Desertio enim pœna negligentiæ non imperitiæ est. Vtroque tamen casu appellans condemnatur, sed altera atque aliter conceptis sententiæ verbis.

DEFINITIO XVI.

Appellari non potest, ne quidem beneficio Principis, post annum trigesimum, sicut nec de nullitate sententiæ opponi, non magis quàm si condemnatus expresse acquieuerit.

A Sententia, quæ nondum executioni demandata sit, aut cui aliter nondum acquieuerit is, qui condemnatus est, [1] appellari potest ad annum vsque tricesimum, [2] si aliud nihil sit quod appellandi adimat potestatem. Sane post tanti temporis decursum, quo iura omnia quantumcumque perpetua finiuntur, [3] appellandi quoque ius perimi explorati iuris est. Nam & obiiciendæ aduersus sententiam nullitatis ius tanto tempore perimeretur. [4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois & Antonij Perret, 21. Matt. 1506.

1 Nam qui semel acquieuit sententiæ vel sola petitione dilationis ad soluendum, non potest deinde appellare, *vulg. l. ad solutionem, 5. C. de re iudic.*

2 Impetrato scilicet rescripto Principis & restitutionis in integrum ad appellandum post decendium, quod in eam rem præfinitum est, vt dixi *Defin. prox. præced.*

3 *L. 3. C de præscrip. 30. vel 40. annor.*

4 Quia tanto tempore iura omnia præscribuntur & extinguuntur, *d. l. 3. C. de præscrip. 30. vel. 40.*

TIT. XXVIII.

DE APPELLAT. TANQVAM ab abusu.

DEFINTIO I.

Appellari potest tanquam ab abusu, si laici quod restituere iubeantur, nempe si lite pendente impetrata sit monitio, nemine dempto.

TANQVAM ab abusu recte prouocatur, si executio facta sit literarum, vt vocant, monitoriarum, quibus iubebantur laici, vt furta impetranti facta non solum indicarent, sed etiam restituerent. [1] Iussus enim ille restituendi ad laicum iudicem pertinet, non ad ecclesiasticum. [2] Si tamen pendente lite id factum sit, nulluum aduersario ius erit appellandi, propterea quod non aliter post motam litem eiusmodi literarum impetratio permitti soleat, quam si pars cum consilio excipiatur, proindeque nihil eius intereſt. [3] Alioqui si nulla exceptio facta sit, adeoque si inconsulto iudice laico, apud quem lis pendebat, literæ illæ impetratæ probentur, iusta est hoc ipso tanquam ab abusu appellatio. [4] Quid ergo si aduersarius ideo, quod exceptus fuerit, appellare non possit? Ad Principis procuratorē generalem ea res pertinebit, cuius præcipuum officiū est, vt prouideat, ne quod præiudiciū iurisdictioni laici per ecclesiasticam aut contra generetur. Estque hic casus vnus ex iis, in quibus optimum est habere procuratorem Principis fauorabilem, vt per eius personam consequatur

Source : BIU Cujas

quatur litigator, quod ex sua consequi non posset. 6 *Ita Senatus* 5. Non August. 1588. & Idib. Decemb. eodem anno.

1 Eius siquidem est iubere restituere, cuius est de negotio & de ipso rei dominio pronunciare, *lege qui restituere*, 68. iunct. *l. & ex diuerso*, 35. § 1. *ff. de rei vindic.*

2 Nec enim iudex ecclesiasticus vllam habet iurisdictionem in laicos, nisi cum agitur de Sacramentis aut huiusmodi alia re, quæ sit spiritualis, Ægid. Magist. *in decis. Senat. Paris. de appellat. tanq. ab abus. decis.* 4. *in fin.*

3 Nemo autem potest audiri appellans, cuius non interfit, *l.* 1. *ff. de appellat. recip.*

4 Quis scilicet neque se, neque suum clientem prodere quisquam cogitur, *l. nimis* 6. *C. de testibus.* De quo tamen vide eundem Ægid. Magistr. *decis.* 10.

5 Quia valde interest reipublicæ, vt iurisdictiones non turbentur neque confundantur, *l. vlt. cum ibi not. ff. de iurisd. l. cùm vnus*, 12. § *pen. ff. de reb. auctor. iudic. possid.*

6 Vt & aliis plerisque casibus euenit, ex alterius persona me consequi, quod ex mea non possem, *l.* 3. *in fin. ff quæ res pign. oblig poss. l. cum hæreditate*, 55. *ff. de acquir. hæred. l. si is qui duos*, 29. *de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Decretum Senatus licet causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem, tanquam ab abusu, si nullus impetrantis dolus interuenit.

PHilibertus de Varax Dominus de Romans impetrauerat à summo Pontifice mandatum ad Episcopum Gebennensem, qui inter se & Dominam de Varax de causa quadam matrimoniali cognosceret. 1 Cumque ad Senatum bullæ Apostolicæ, vt moris & ordinarij iuris est, allatæ essent, iusserat Senatus, vt tam procuratori generali, quam aduersario exhiberentur. 2 Falso procuratori primum, mox procuratori Principis editæ fuerant, cuius religio per falsi procuratoris consensum circumuenta fecerat, vt citationi, quæ ad bullarum executionem, &, loquuntur, fulminationem necessaria erat, consentiret. Senatus vtriusque voluntatem consensumque secutus, bullarum publicationem & citatoriarum literarum ab Episcopo concessarum executionem permiserat. 3 Postea cum ex parte Dominæ de Varax Senatui obreptum fuisse allegaretur, & falsi procuratoris factum improbaretur. 4 Episcopus tamen delegatus cognitionem acceperat, appellatione tanquam ab abusu ob eam causam interposita. Senatus pronunciauit nihil per abusum factum videri, propterea quod licet falsus procurator fuisset, qui pro Domina de Varax consensum accommodauerat: nulla tamen fraus facta erat auctoritati maiestatique Principis, quando nihil nisi consulto, & permitente Senatu factum esset. 5 Sola namque Principis auctoritas si hac in re neglecta sit abusum inducit, non etiam priuata collitigatoris vtilitas. 6 *Ita Senatus* prid. Cal. Septemb. 1588.

1 Causa enim matrimonialis, cum sit mere spiritualis, ad solum iudicem ecclesiasticum pertinet, *ca. lator. Extr. de iudic. cap. lator. Extr. qui filij sint legit.* Rom. *cons.* 219.

2 Nihil enim hac in re solet facere Senatus, nisi audita parte, vel eius procuratore, itemque procuratore generali.

3 Quid enim aliud poterat facere Senatus inter consentientes, nisi vt eorum voluntatem sequeretur, *l si conuenerit*, 26. *ff. de re iudic. l.* 1. §. *inde quæritur, ff. de oper. noui nunciat.*

4 Vt proinde nec mandatum vllum interuenisset, nec ratihabitio, quæ mandato æquipparari posset. Et consequenter nullius momenti erant omnia facta cum falso procuratore, *l licet*, 24. *cum ibi not. ff. de procurat.*

5 Quod enim sit permittente ac auctoritatem præstante magistratu, pœnam mereri non potest, non magis quam quod sit lege permittente, *l Grachus*, 4. *C. ad l. Iul. de adult.*

6 Non potest autem dici spretus Senatus qui fuit requisitus, & qui permisit, licet circumuenta fuerit eius religio per falsum procuratorem, dum ne quid factum sit dolo malo eius qui adiit & adire debuit Senatum *argum. l Diuus*, 31. *ff. de re audic.*

DEFINITIO III.

Sola rescripti pontificij iniquitas non potest facere, vt ab eius, siue impetratione, siue concessione possit appellari, tanquam ab abusu.

AB impetratione rescripti Pontificij, quod euidentem iniquitatem continere dicatur, forte si iudex in partibus, vt aiunt, delegatus, qui iustis de causis suspectus dictus fuerat, cognoscere ac sententiam ferre iubebatur, remota appellatione tanquam friuola, tametsi friuolam eam esse, nec summus Pontifex, nec alius delegatus audita pronunciasset, 1 non potest appellari tanquam ab abusu. Aliud enim est abusus, aliud iniquitas, 2 nec in impetratione iuris iniqui 3 versari potest abusus, sed tantum concessione. Porrò à summi Pontificis concessione, id est, à summo Pontifice ad Senatum prouocare nefas esset. 4 Sane ab executione breuis Apostolici, quantummuis æquissimi, si inconsulto Senatu facta sit, appellari tanquam ab abusu potest, ne Principis iurisdictio impune contempta videatur. 5 Potest enim appellari ab impetratione, si quod à summo Pontifice concessum, & ab Oratore impetratum est, tale sit, vt non tantum ab æquitate abhorreat, sed etiam supremi Principis, vel magistratus laici, præsertim vero Senatus iurisdictionem & auctoritatem quoquo modo lædat. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casus euidens iniquitas sane est, cum nec summus ipse Pontifex possit inaudita parte quicquam constituere, *cap.* 1. *Extr. de caus. possess. & propriet.*

2 Alioqui cum quisquis appellat de iudicis iniquitate conqueratur, *l. præfecti*, 17. *ff. de minor.* dicendum esset omnes quotquot appellare possunt, posse etiam prouocare tanquam ab abusu, quod esset ridiculum. Est enim hæc appellationis species omnium otiosissima, tanquam quæ exprobret ei, à quo appellatur, quod abusus sit sua iurisdictione, ideoque nunquam nisi ex necessitate est permittenda.

3 De quo *in l.* 1. *& tot. tit. ff. quod quisque iur.*

4 Numquam enim appellatur nisi ad superiorem, *l* 1. *ff. à quibus appellat. non licet*, *l.* 1 *& tot tit. quis à quo appellet.* Et cum appellatur tanquam ab abusu in rebus ad rescripta Pontificia pertinentibus, non tam à summo Pontifice, aut aduersus eum appellatur, quam aduersus impetrantis calliditatem, exemplo eius, quod in specie licet dissimili scriptum est, *in l.* 1. *verf. quid ergo est, ff quand. appell sit, & intr. quæ tempor.* Pap. enim cum omnes iudicet, à nemine iudicatur, vt sacris Canonibus cautum est.

5 Pertinet enim ad Senatus auctoritatem, vt prouideat, nequid ab extraneo vllo Principe fiat, quod vel Principis dignitatem, vel publicam vtilitatem possit lædere. Vide Papon. *lib.* 11. *syntagm. tit.* 2. §. 1. 2. 4. *& pass.*

6 Imbert. *in Enchirid.* in verb. *Abusus*, vbi vide qua non casus, in quib. licita & necessaria est appellatio tanquam ab abusu. Addunt Galli alium casum, si quid decretum sit contra pragmaticem sanctionem, de qua vide Guid. Pap. *quæst.* 17. *& seq.* sed apud nos nulla est.

DEFINITIO IV.

Recte appellatur tanquam ab abusu, si rescriptum summi Pontificis mandetur executioni præsertim aduersus laicos inconsulto Senatu, aut si sit de rebus non occultis.

CVm is, qui Titij hæreditatem ex fideicommuniſſo ſibi debitam putabat, quam à Sempronio tanquam hærede possideri sciebat, literas Apostolicas impetrasset, in forma, vt loquuntur, malefactorum, quibus monebantur omnes, qui scirent vbinam gentium essent, & à quibus possiderentur res hæreditariæ. id vt palam facerent, ne hærede quidem excepto, visum est Senatui iustam hæredem habuisse causam appellandi ab eiusmodi impetratione, & executione tanquam ab abusu, non illa solum ratione, quod in consulto Senatu rescriptum summi Pōtificis aduersus laicos executioni mandatum esset, 1 sed etiam quod non debuerat ea via hæres inquietari, priusquam de fidei commisso cognitum, & fideicommissum saltem verbo restitutum esset. 2 Non enim competit fidei commissario vniuersali aut hypothecaria aut directa rei vindicatio, siue aduersus heredem, siue contra alium possessorem, priusquam personali egerit ad fideicommissi restitutionem. 3 Accedebat, quod cum impetrans sciret, & Sempronium heredem esse, & ab eo possideri res hæreditarias, nihil causæ erat, cur eiusmodi litteras monitoriales impetraret, quibus constat non nisi pro celatis & occultatis rebus, aliisque ordinariis remediis deficientibus locum esse debere. 4 *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. Decemb. 1589.

1 Quo facto auctoritas Senatus neglecta videbatur, vt dixi *Defin.* 2. *supr.*

Source : BIU Cujas

2 *L. ille à quo*, 13 §. 1. *ff. ad. SC. Trebell.* iunct. *l. restituta*, 37. *l facta*, 63. *eod.*

3 Intellige regulariter. Excipiuntur enim quidam casus, in quibus nulla opus est fideicommissi restitutione, *l pen. cum ibi not. C. ad SC. Trebell l vlt § sin autem sub conditione, C. comm. de legat.* dixi *in tit. ad SC. Trebell.*

4 Est enim remedium valde extraordinarium & periculosum, ideoque non nisi subsidiarie concedendum. (Obserua autem tum permitti appellare ab impetratione literarum, cùm alio modo corrigi iniquitas nō potest, id est, cùm à concessione appellari nequit: Alioqui ad superioris authoritatem pertinet, vt à concessione potius quàm ab impetratione appelletur, siquidem impetratio nulla fieret si nulla esset concessio. *Ita Senatus 6.* Cal. Iun *1611.* in relat. libell.)

DEFINITIO V.

Iudex laicus non potest cognoscere de correctione morum inter ecclesiasticos.

SI pro corrigendis lasciuientium monachorum moribus Abbas aut alius prælatus monachos præpendarum interdictione mulctauerit, de que ea re ad iudicem laicum querela per monachos deferatur, non magis iudicis laici ea cognitio esse potest, quam de ipsa morum correctione: ad quem sane vel illud maxime pertinet, vt Monachorū luxus & contumacia eo veluti remedio coërcertur. 1 Nec ad rem pertinet, quod super possessorio percipiendæ, aut non percipiendæ præbendæ solus iudex laicus apud nos cognoscit. 2 Nihil enim commune habet possessorij quæstio cum interdictione, 3 quandoquidem non aliis interdici solet præbendæ perceptione, quam qui alioquin eius percipiendæ ius haberent. 4 Neque vero fieri potest vt de ipsa interdictione alius cognoscat quam qui de interdictionis causa potest cognoscere. 5 Quid ergo si auarus fortassis Abbas obtentu correctionis præbendas monachis sub trahat, vt sibi habeat: 6 Idque animaduertens aut suspicans iudex laicus contra tum quidpiam decernat? Appellare Abbas potest tanquam ab abusu, 7 & consequenter pendente ac indecisa appellatione obtinere, vt interim iudici laico inhibeatur cognitio. 8 Sed cum hoc tamen temperamento, *Quod ad morum correctionem pertinet.* Neque idcirco videbitur liti appellatoriæ factum præiudicium, de qua certum est, nihil inaudita parte constitui debere. 9 Illa enim facti quæstio in aperto iure discutienda supereſt, 10 an pro correctione morum facta sit præbendæ interdictio, an hic tantum auaritiæ fuerit quæsitus color Itaque expressim decernendum est, nullum ex ea inhibitione fieri præiudicium appellationi. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 4. Non. Iul. 1591.

1 Is demum enim de altari viuere debet qui altari seruit, non qui mundo & diabolo: ne alioqui Virgilianum illud merito qui obiiciat, *non hos quæsitum munus in vsus.*

2 Ex not. Guid. Pap. *quæst.* 1.

3 Ex separatis autem nihil potest inferri, *l. Papinianus* 20. *D. de minor. l. naturaliter*, 12. § *nihil commune*, & *l. pen. ff. de acquic. poss.*

4 Id enim est quod dici solet, Priuatio præsupponit habitum, *vulg. l.* 4. *D. de iustit. & iur.*

5 Quid enim aliud est cognoscere de interdictione, quam hoc ipsum inspicere: an iusta fuerit causa interdictionis, necne.

6 Non enim peior aut damnabilior vlla cupiditas & auaritia est, quam quæ sub charitatis & boni zeli specie delitescit.

7 Non minus enim iudex laicus abuti dicitur sua iurisdictione in præiudicium ecclesiasticorum, quam iudex ecclesiasticus in præiudicium laicorum.

8 Is enim perpetuus effectus est appellationis, quæ tanquam ab abusu interponitur vt interim omnimodo impediat cognitionem.

9 *L. de vnoquoque*, 47. *ff. de re iudic.*

10 *Vt in l. à testatore*, 109 *de cond. & demonstr.*

11 Nam & aliis quoque omnibus appellationibus commune illud est, vt nihil vnquam in earum præiudicium fieri oporteat, *l. 1. D. nihil innou. appell. interp.*

DEFINITIO VI.

De procuratione ab abusu in iis, quæ ad correctionem morum pertinent, & quid si dubitetur, cuius iurisdictio sit.

EO iure vtimur, vt clericus à superioris sui sententia, vel de procuratione, quæ non nisi ad correctionem morum pertineat, prouocauerit ad Senatum tanquam ab abusu, non idcirco suspendatur eius, à quo appellatum est, cognitio, aut sententiæ iam per eum redditæ executio. 1 Ita enim postulat fauor correctionis, quam prætextu interpositæ appellationis differri non solum iniquum esset, sed etiam exemplo periculosum. 2 Si tamen dubitetur, an correctio morum ad eum spectet à quo appellatum est, alio fortassis contendente de iurisdictione, omnino deferendum est appellationi, non modo si quasi ab abusu prouocatum sit (quæ prouocationis species præcipuo quodam fauore & priuilegio digna semper habita est, tuendarum iurisdictionum gratia;) sed & si simpliciter fuerit prouocatum. Nempe, quod hoc casu non tam de correctione, quam de iurisdictione ipsa, ad vtrum ex collitigantibus pertineat, certari videatur, quod cum accidit, semper & ante omnia de illo inquirendum est, cuius si iurisdictio: 4 ne inanibus litis sumptibus litigatores vexentur, 5 & labefactetur rerum iudicatarum auctoritas, si post varios iudicij anfractus, latamque fortassis sententiam appareat, de causa perperam cognitum fuisse ab eo, cuius notio & iurisdictio non fuit. 6 Hoc ita, si non euidens sit calumina eius, qui de iudicis incompetentia queritur, 7 neque enim facile permittendum est, vt ad calumniæ occasionem iuris beneficium trahatur. 8 *Ita Senatus* in causa Decani Aquensis relationibus libellorum, 8. Id. Iulij, 1591. Iunge Definit. 34. supr. de Episcop. & cleric.

1 Quod sane valde notandum & singulare est. Regulariter enim contra seruatur, vt dixi. *Defin. præced. n.* 8.

3 Quare nec admittenda esset hoc casu appellatio, vt neque in cæteris casibus qui moram & dilationem non patiuntur, *l. vlt. D. de appell. recip.* Nisi fauor appellationis tanquam ab abusu contrarium suaderet.

3 Vt quæ sunt Cæsaris reddantur Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo, quomodò ratiocinatur Ægid. Magist. *decis. 4. appellat. tanq. ab abus.*

4 Est enim iurisdictio primum ac præcipuum fundamentum iudicij cuiuslibet, *l. 1. 2. l. si quis ex aliena*, 5. *ff. de iudic. l.* 3. *C. de iurisd.*

5 *L. minoribus*, 6. *D. de minor. l.* 1. *ff. de inoff. testam.*

6 Nec enim potest valere sententia à non suo & incompetenti iudice lata, *cap. cæterum, Extr. de iudic. l.* 1. *& tot tit. C. si à non compet. iudic.*

7 *Arg. l in summa*, 63 §. 1. *D. de cond. indeb.*

8 *L.* 1. §. 1. *D. simul. ventr. nom. per calum. l. penult. D. de hæred. instit.*

DEFINITIO VII.

Appellari potest tanquam ab abusu, cum ante latam aut executioni mandatam possessorij sententiam citatur pars ad iudicem ecclesiasticum.

IVsta est appellatio tanquam ab abusu, si is, qui de beneficij possessione apud iudicem laicum contendebat, reuocetur ad ecclesiasticum, priusquam possessionis causa plenissimè expedita sit per sententiam diffinitiuam, 1 cuius tantum pronunciatio, sed absoluta quoque executio secuta sit. 2 Prius enim tota possessorij quæstio absolui & terminari debet, quam ad petitorij controuersiam deueniatur. 3 *Ita Senatus* sæpissime, ex tempore autem pro D.N. Bouier. Curione de Macot, contra N. Dunant vicarium, Prid. Id. Iul. 1595.

1 Nam & sententia, quæ terminat iudicium possessorij, dicitur diffinitiua, licet non terminet totum negotium, quia supereſt quæstio petitorij, *Clem. 1. de sequestr. poss. & fruct. capit. fin. Extr. de iudic. cap.* 2. *Extr. vt lit. non contest.* Gloss. & DD. *in l. C. si de momens poss. suer. appellat* Papien. *in form libell. in caus. spol poss. in vers. per vestram diffinitiuam sententiam, nu.* 2. Guid. Pap. *quæst* 37. *n.* 1.

2 Executio enim illa est, quæ sententiæ vigorem ad effectum perducit, *l. nulli*, 10. *C. de iud.*

3 Scilicet cum non idem potest iudex esse in possessorio & in petitorio, ne obstet *l. pen. C. de exec. rei iud.*

DEFINITIO VIII.

Procurator Principis appellare quandocumque potest ab vnione beneficiorum perperam facta, tanquam ab abusu.

AB vnione beneficiorum, non rite facta sit, nec vocatis iis quorum interfuit, & qui vocari debuerunt, 1 appellare procurator Principis, & potest & debet tanquā ab abusu,

Source : BIU Cujas

abusu, 2 nec sera appellatio videri potest, quanodocumque interponatur etiam post centum annos. Quia sicut vnionis effectus perpetuus est, sic iniuria per eam illata semper durat. 3 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 48. & 49. supr. De sacrosanct. eccles.

1 Quinam vero illi sint, qui ad vnionem beneficiorum vocari debent, diximus *Defin. 48. & 49 supr. de sacrosanct. eccl.*

2 Ne ex eiusmodi vnione lædentur ij, qui lædi nec possunt nec debent, *l. nam ita*, 39. *de adopt.* 1. *de vnoquoque*, 47. *D. de re iudic.*

3 Rebuff *in tract. de vnion.* post Bald. *in l.* 2. *col.* 2. *C. de episc. audient.* facit *l.* 1 *§. fin. D. de vsufr. adcresc.*

DEFINITIO IX.

Cum reconuentio ab eodem contractu causam trahit, non potest appellari tanquam ab abusu, si laicus à iudice ecclesiastico personali actione condemnetur.

EX reconuentione, quæ ab eodem negotio & contractu causam trahat, potest laicus à iudice ecclesiastico personali quoque actione condemnari. 1 Nec si ex ea tanquam ab abusu appelletur, admittenda appellatio est. 2 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. sup. De iurisd. omn. iud. & for. comp.

1 Contra regulas iuris communis: Reconuentio enim tolit iudicis competentiam, quoties de eodem negotio tractatur, *vulg. l. cum Papinianus*, 14. *& ibi not. C. de sent & interloc. omn. iudic.*

2 Cum ex contractu vltro citroque obligatorio non possit sequi condemnatio, quin ex altera sequatur, *l. Iulianus*, 13. *§. offerri*, *D. de action. empt.*

DEFINITIO X.

Quam aliter pronunciet Senatus super appellatione, tanquam ab abusu, aliter vero in aliis appellationibus.

EA vis est appellationis, quæ tanquam ab abusu interponitur, vt nec si iniquissima sit sententia, à qua prouocatum est, prius tamen de iniquitate cognosci patiatur, quam de abusu cognitum fuerit & pronunciatum, 1 Itaque si abusus nullus sit, nihil aliud Senatus pronunciat, quam aut abusum nullum esse, aut prouocationem recipi non debere. Vt vero id, à quo appellatum est, mandetur executioni, nunquam. 2 Vnde fit, vt qui in huiusmodi appellatione succubuit, si de iudicati iniquitate conqueri velit, & iterum prouocare ad Senatum, (cum id de quo agitur tale est, quod ad Senatus cognitionem pertineat,) perinde audiendus sit, ac si nunquam prouocasset. Nam Senatusconsultum, super appellatione tanquam ab abusu factum, nunquam patit exceptionem rei iudicatæ in principali negotio. 3 Quod si reiecta appellatione, quæ tanquam ab abusu interiecta fuerat, nihil aliud agendum supersit, nisi vt executioni mandetur sententia, semper ad inferiorem iudicem recurrendum est, nec apud Senatum quasi in arresti executionem lis vlla instituti potest. 4 *Ita Senatus*, in eadem causa, & rursum in relationibus libellorum, 8. Cal. Ian. 1593.

1 Prius enim est, vt abusus, si quis sit, purgetur, quam vt de negotio ipso cognoscatur, quia illud ad priuatam vtilitatem pertinet, hoc vero ad publicam, quæ semper præferenda est, *Auth. res quæ, commun. de legat.*

2 Nam de qua re iudex cognouit, de ea tantum pronunciare debet, *l. de qua re.* 74. *D de re iud.*

3 Quoniam alia res est, *l. quæritur*, 12. *cum seqq. D. de excep. rei iudic.*

4 Quia verum est, nihil à Senatu de principali negotio iudicatum fuisse, quod in cæteris appellationibus diuersum est.

DEFINITIO XI.

Potest appellari tanquam ab abusu, si impetratum sit breue apostolicum ad aufferendam possessionem ei, quam Senatus iam fecerit possessorem.

QVærebatur, an permittere Senatus deberet executionem breuis apostolici, quo iubebatur delegatus in manum & potestatem summi Pontificis redigere fructus beneficij quasi vacantis, tum eos tradere Titio quasi mox instituendo, nec dum tamen instituto: cum Sempronius iam in ea possessione esset, auctore Senatu. Præsertim si breue illud apostolicum ita ferret, vt quicumque intercadere vellet, ad iudicem ecclesiasticum remitteretur. 2 Neque enim videbatur locum hic habere, quod dici solet, prius terminandam possessorij quæstionem omnem, quam de petitorio cognoscendum. 3 Siquidem nulla dum lis pendebat super possessorio, neque de iure petitorij quærebatur, sed tantum de permittenda breuis apostolici executione. Placebat tamen pertinere ad Senatus auctoritatem, ne ea executio permitteretur, adeoque ab eiusmodi breuis impetratione tanquam ab abusu prouocari potuisse, quod illius effectus non alio tenderet, quam vt possessionis commodum illi eriperetur, quem Senatus possessorem constituisset. 4 *Ita tractatum est* in causa Tyberij Mutij, & Abbatis de Filly, 6. Cal. Iun. 1593.

1 Ac proinde iuste possit ieri, *l. iuste possidet*, 11. *ff. de acquir. possess.*

2 Sunt enim hæ clausulæ generales valde odiosæ, Ægid. Magist. *decis. 4 de appell. tanquam ab abus.*

3 Dixi *Defin. 7 supr. eod.*

(4 Postquam enim cœpit de possessorio cognoscere quomodo iudex laicus ratione beneficij, aut alterius rei spiritualis, non potest iudex ecclesiasticus de eo cognoscere citra abusum, quia nec desunt qui putent solum iudicé laicum ab initio posse cognoscere de possessorio beneficij, tanquam, quod sit mere temporale. Ex Guid. Pap *quæst.* 1. quasi ea cognitio ad iudicem laicum pertineat priuatiuè non cumulatiuè. Quod sane mihi semper nimis durum visum est. Nam cum ea cognitio laicis ab initio concessa sit per summos Pontifices, vt fatetur Guid. Pap. *ibid.* vbi hoc ius refert ad quandam constitutionem Martini quinti; nemo dixerit tantam potestatem à Pontificibus concessam laicis Principibus fuisse, vt non maiorem sibi reseruauerint. Itaque videntur hoc ius habere magistratus laici cumulatiuè non priuatiuè. Et ita Dydac. Senatus tamen noster, cum ex facto quæstio incidisset, dubiam rem esse putauit, & de qua deliberari amplius oporteret. In causa quadam Reuerendissimi D. Anastasij Germonij Archiepiscopi Tarentasiensis, contra Syndicos Mosterij, 18. Calend. Maij 1611.)

DEFINITIO XII.

Non potest appellari tanquam ab abusu, si ecclesiasticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum, secus si contra laicum.

CLericus in possessionis causa, de qua iudex laicus cognoscere potuit, 1 prouisionabiliter condemnatus, si nec iudicato parere velit, nec secularis iudicis comminationibus terreatur, 2 potest censuris ecclesiasticis vrgeri, vt satisfaciat. 3 Nec quod remedio illo victor vsus sit inscio iudice seculari, coram quo adhuc lis pendeat, puta si voles, Senatu ipso, iustam appellandi, tanquam ab abusu materiam præbebit, siue à summo Pontifice, siue ab inferiore prælato, dummodo potestatem habente, puta ab Archiepiscopo Lugdunensi, aut eius vicario censura manauerit. Non enim videri potest in euersionem iurisdictionis secularis factum, quod non ob aliam causam factum est, quam vt iudicis secularis præcepto pareatur. 4 Plane si laicus condemnatus sit, non idem seruabitur, quia sicut nullam iudex ecclesiasticus in laicum iurisdictionem habet, 5 ita nec ei permittendum est, vt inscio iudice seculari quicquam aduersus laicum constituat. 6 *Ita Senatus* ex tempore pro R. Dn. Claudio de la Couz, Abbate d'Ambournay, contra Canonicos de Meximieu, 3. Id. Augusti. 1593.

1 Secundum ea quæ tractat Guid. Pap. *quæst.* 1.

2 Ad quem scilicet pertinet, vt sententiam suam omnibus quibus fieri potest modis exequatur; adhibitâ etiam manu militari, *l. qui restituere*, 86. *D. de rei vindic.*

3 Debent enim iurisdictiones, ecclesiastica & secularis, sibi inuicem auxilio & subsidio esse, & mutuis auxiliis se iuuare, *Not. in leg. Diuo Pio*, 15. *§. sententiam Romæ dictam. D. de re iudic.*

4 *Arg. l. mulier*, 22. *§. cum proponeretur*; *D. ad SC. Trebell. l.* 3. *§. si emancipatus, de bonor poss. contr. tab.*

5 Non magis quam iudex laicus in ecclesiasticum extra certos casus; *cap. cæterum*, *cap. at si clerici*, *Extr. de iudic. cap. nouit. eod.*

6 Alioqui potest appellari tanquam ab abusu Ægid. Magist. *in tit. de appellat. tanq. ab abus. decis.* 4. * vbi tamen refert Canonistas contra putare ex cap. venit. Sed Senatus noster Ægidij magistri sententiam sequitur, vt oppositio facta per laicum publicationi monitorij remitti debeat ad iudicem laicum siue coram eo pendeat lis aliqua, siue nulla: & ideo iudex Ecclesiasticus semper in literis monitorialibus debet addere verba illa; *nostri fori*; non generaliter decernere; Si quis. Alioqui

qui potest appellari tanquam ab abusu. Ita sæpius, nouissimè in causa D. Gothofredi de Bauo in Senatu nostro præsidis meritissimi contra D. Comitissam de la Forest, Dominam Margaritam de la Chambre, Cal. Sept. 1614.

DEFINITIO XIII.

A venationis prohibitione generali, quã alius quilibet à Principe fecerit, appellari tanquam ab abusu potest.

SI nemorum aut venationis magister à Principe constitutus venandi facultatem generaliter prohibuerit, appellari ab ea prohibitione tanquam ab abusu potest, 1 quod proculdubio potestate sua abutatur, qui neque eas personas excipiat, quibus ex dignitatis, aut alio priuilegio venandi ius est, 2 neque eas venationum species, quæ vel infimo cuique permissæ sunt. 3 In quarum numero poni debent, quotquot specialiter aut edictis Principis, aut qua ratione non sunt prohibitæ. 4 *Ita tractatum est* requirente procuratore generali, contra Dn. du Crest de Mommayeur, Prid. Non. Nouemb. 1594.

1 Odio scilicet huius, vt ita dicam, generalitatis, *l vlt. C. de iur. dom. impetr.* Ægid. Magist. *in tit. de appellat. can. quam ab abus. decis.* 4.

2 Alio enim iure hac parte censentur nobiles, & qui in dignitate constituti sunt, alio autem plebeij.

3 Quales multæ sunt puta in lupos, vrsos, & alias huiusmodi bestias feroces & damnosas.

4 Cum de iure naturali & gentium omnes omnibus sint permissæ, *l. 1. 2. 3. & pass. D. de acquir. rer. domin.* Andr. Pachin *l. 1. cap. 1*

DEFINITIO XIV.

Appellari potest tanquam ab abusu, si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit, quæ laicos quoque comprehendere possit.

SI in literis monitoriis quas exorquendæ probationis causa impetrari moris est, 1 scriptum fuerit & impetratũ, vt qui intercedere volent, ad ecclesiasticum iudicem remittantur, appellari potest tanquam ab abusu, nisi addatur conditio, aut potius qualitas illa, *si sint nostri fori.* 2 Nam de intercessione laici non alius iudex cognoscere potest, quam qui laicus sit & secularis, nisi agatur de re spirituali, quæ alium quam ecclesiasticum iudicem habere non possit, 3 Eoque iure vtimur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Claudiæ Chandan, contra D. de Quiege, 15. Calend. April. 1594. de qua SC. supr. de probat.

1 Scilicet in criminibus occultis nam pro aliis huiusmodi probandi via non conceditur.

2 Ægid. Magist. *in tit. de app. tanq. ab abus. decis.* 4.

3 Puta de Sacramentis, vt loquitur Ægid. Magist *suprà dict. loco.*

DEFINITIO XV.

Si iudex ecclesiasticus retractet rem à laico iam tractatam, recte appellatur tanquam ab abusu.

PEcuniam repertam penes furem à iudice laico ex ea causa condemnatum, iudex ecclesiasticus inter laicos cognoscens sequestrari iusserat, 1 ignorans eam pecuniam per iudicem laicum accusatori laico adiudicatam. Iustam appellandi tanquam ab abusu causam actor habere visus est, non solũ quod in præiudicium rei à laico iudicatæ ea sequestratio ab ecclesiastico iudice decreta esset, 2 sed etiam quia non constaret, quo iure ecclesiasticus iudex pecuniam, quæ penes laicum reperta fuisset, sequestrari iussisset. 2 *Ita Senatus* in causa Antonij Sorelley, contra Capitulum Sanctæ Mariæ Augustanorum, 7. Calend. Septembr. 1595.

1 Quasi nondum constaret, cuius esset ea pecunia.

2 Est enim hæc iustissima causa appellandi, tanquam ab abusu. Ægid. Magist. *de appellat. tanq. ab abus.*

3 Cum neque in personam, neque in bona hominis laici quicquam iuris habeat iudex ecclesiasticus, nisi cum agitur de re spirituali, vt diximus *De in prox præced. cap. si clericus laicum Extr. de for. compet.*

DEFINITIO XVI.

Abusus non animus abutendi facit locum appellationi tanquam ab abusu.

CVm quæritur de iure appellationis tanquam ab abusu interpositæ, non est inuestigandum, an abutendi animum habuerit is, qui abusus est. Sufficit enim facto ipso abusum interuenisse, qui non, nisi per hoc appellationis remedium corrigi possit. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo nomine factum non animus & voluntas facientis significatur.

2 Est enim hanc in rem comparatus specialiter vsus istiusmodi appellationis, quæ ob id esset tanto magis odiosa, si non necessaria esse crederetur.

DEFINITIO XVII.

Qui appellat simpliciter, nunquam censetur tanquam ab abusu appellare.

APpellatio simpliciter interposita nunquam sic interposita est, vt tanquam ab abusu interposita videatur, licet nullo alio iure admissibilis sit. 1 Ideoque si pendente lite super simplici appellatione, quæ recipienda non erat, puta à iudice ecclesiastico ad laicum, 2 impetrauerit appellans ex diplomate principali, vt appellare sibi liceat tanquam ab abusu, 3 tum in ea appellatione obtinuerit, expensæ litis appellatoriæ non nisi eo die quo secunda appellatio interiecta est & significata debebuntur. Cæteræ prius factæ compensabuntur. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Digna enim est hæc species appellationis, quæ specialiter & suo nomine notetur, cum habeat naturam ab omnibus aliis appellationum speciebus differentem.

2 Neque enim talis appellatio admitti iure communi potest, cum non possit appellari, nisi ab inferiore ad superiorem, *l 1. & tot. tit. D. à quibus appellat. non lic. l 1. & tot tit. D quis à quo appell.*

3 Vt ita corrigatur error prioris appellationis.

4 Quasi ob mutuam victoriam, secundum ea quæ scripsi Defin. 30. *num.* 4. & Defin. 31. *sup. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XVIII.

Appellans ab abusu, si succumbat, condemnandus est semper ad mulctam & ad sumptus, non item is qui appellatur.

QVi tanquam ab abusu sine causa prouocauit, effugere non potest, quin ideo in mulctam ea de causa constitutam, 1 litisque appellatoriæ expensas omnimodo sit condemnandus. 2 Est enim prorsus odiosa & extraordinaria species appellationis, per quam iurisdictionum auctoritas in dubium mutuamque contentionem reuocatur. 3 Sed si ex contrario pronunciatum sit abusum interuenisse (omnino enim de abusu pronunciandum est, an interuenerit necne) 4 non semper is qui appellauit expensas litis obtinet, sed ex causa fieri potest, vt debeant compensari. 5 Est enim fauorabilior hac parte, vt & alias plerumque is, contra quem appellatum est, quam qui appellauit. 6 *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Definit. 20. infr.

1 Ea vero longe grauior est, quam quæ aliis temere appellantibus infligi solet.

2 Cum tamen in aliis appellationibus nonnumquam parcatur appellanti, scilicet si habuit probabilem appellandi causam, *arg. l. qui solidum, 78. §. etiam, de legat. 2.* iunct. *l. appellanti, 13. §. 1. cum ibi not. D. de appellat.*

3 Quæ res plerumque magnas inter vtriusque iurisdictionis magistratus rixas, interdum etiam tragœdias excitat, non sine magno totius reipublicæ Christianæ & scandalo & detrimento. Quam ob causam fuit hæc appellandi species antiquis omnibus Iureconsultis incognita, sicut etiamnum Italis, at non æque Gallis & Hispanis.

4 Nec potest Senatus ipse dissimulare, etiamsi maxime vellet.

5 Namque si is contra quem appellatum est, habuerit aliquam non prorsus incoloratam litigandi causam, vt *in d.l. qui solidum, 78. §. 1. de legat 2.*

6 Quoniam qui appellat actor esse creditur, *l. qui appellat. 29. D. de iudic.* & consequenter reus is qui appellatur. Fauorabiliores autem sunt rei, quam actores, *l. fauorabiliores, 125. de appellat.* itemque fauorabilior causa iudicati, quam appellationis. (Item quia appellatio ipsa tanquam ab abusu, si abusus nullus sit proxime ad delictum accedit ob rationem positam *num. 3. supr* ideoque Camera Criminalis quæ durante iustitio non nisi de criminalibus causis cognoscit, hanc tamen appellationem admittit non etiam cæteras. Ita Camera Crimin. 6. Id. Octobr. 1612.

DEFI

DEFINITIO XIX.

De scandalo, quod laicus fecerit in ecclesia, non in spretum religionis sed possessionis suæ tuendæ gratia iudex laicus cognoscere debet.

CVm permittente Episcopo, itemque Syndicis municipij extruxisses in templo scamnum, in quo commodius orare posses, Titius, qui eum locum suum sibique à maioribus relictum, contendebat, templum ingressus die Dominico, vix dum Sacerdote ab altari, & sacrosanctæ missæ celebratione digresso, totoque adhuc adstante populo, scamnum illud effregerat, & extra templum proiecerat. Ex ea causa Procurator fisci ecclesiastici libellum Iudici ecclesiastico porrexerat, & obtinuerat, vt de crimine inquireretur. Factaque inquisitione cum rem si admissam fuisse constaret, Iudex ecclesiasticus præceperat citari eum personaliter, vt ex ore & vinculis de crimine responderet. Titius paruerat, nec negauerat rem à se gestam, sed eam facti excusationem afferebat, quod quasi possessionis suæ tuendæ gratia id fecisset, cum tu spoliare illum voluisses. 1 Tu liti interueneras, & petieras, vt ad scamni restitutionem condemnaretur. Ille contra, vt in ciuilem disceptationem criminale iudicium commutaretur. 2 Iudex ecclesiasticus interlocutus fuerat, vt collitigatores hinc inde ad proponendum, deducendum, &, vt nostri loquuntur, articulandum admitterentur. Ab ea interlocutione tanquam ab abusu. Titius prouocauerat, eamque appellationem Procurator generalis iustam & legitimam esse defendebat. 3 Disputatum est maxima contentione, an iure interposita videretur? Quidam dicebant, duplicem hic versari cognitionem. Vnam de possessione, de qua dubitari non poterat, quin ad Iudicem laicum pertineret; 4 Alteram de crimine propter scandalum. Neque enim videbatur negari posse, quin ex facti circunstantiis scandalum à Titio factum fuisset, eamque nimirum cognitionem de scandalo facto in Ecclesia dicebant esse mixti fori, & consequenter ad Iudicem quoque ecclesiasticum pertinere, si is occupasset, 5 neque ab eo quicquam videri factum per abusum. 6 Etsi enim delicto, quod à laicis in Ecclesia aliove loco sacro factum sit Iudicis laici, non ecclesiastici cognitio est, quia, quod locus sacer est, non facit, quo minus sit in Principis territorio: 7 Si tamen delictum in spretum religionis diuinorum officiorum probetur admissum, ecclesiastici cognitio esse debet, etiamsi extra Ecclesiæ septa fuisset admissum, puta in publicis supplicationibus, 8 saltem per præuentionem, 9 idque non pauci ex Senatoribus nostris sentiebant. Sed vicit numero contraria sententia, hac vna potissimum ratione, quod appareret, non tam in spretum religionis, quam propriæ possessionis tuendæ gratia scamnum à Titio effractum esse neque aliter de crimine cognosci posset, quam de possessionis iure cognosceretur: 10 quoque interlocutionis verba nimis generalia possessorij causam comprehendere viderentur. 11 Nec obstitit, quod accusatio non à te, sed à Procuratore fisci ecclesiastici propter scandalum fuerat instituta, qui ipse nullam mouebat de possessione controuersiam. Non enim de actoris solum iure quærendum erat, sed præcipue de viribus exceptionis, 12 quam Titius ex propriæ possessionis fauore mutuabatur. 13 Neque rursus Titio nocuit, quod in Iudicem consensisset, 14 quia quoties de abusu quæritur, non est in priuatorum potestate facere, vt iuri publico derogetur: 15 pertinetque eiusmodi appellationis prosecutio ad Procuratorem generalem, 16 ex cuius persona plerumque fit, vt ad prosequendam appellationem admittatur etiam is, qui alioquin non admitteretur, 17 adeo vt quamuis pronuncietur abusus interuenisse, appellans tamen condemnandus sit in expensas litis quam coram Iudice ecclesiastico tractati frustra consenserit. 18 *Ita Senatus* 8. Id. Septemb. 1595.

1 Nec enim facit vim aut iniuriam, qui iure suo vtitur, *l nullus videtur, 55. de reg. iur.* Imo desipit, qui possessione sua sine causa se priuari patitur.

2 Quod Pragmatici nostri dicunt *ciuiliser le procés*, aut aliter, *appointer les parties en procés ciuil & ordinaire.*

3 Cuius potissimum est inspicere, an abusus interuenerit, nec ne, vt dicam. *Defin. prox. seq.*

4 Cum possit ille cognoscere ac pronunciare de qualibet causa possessoria etiam beneficiali. Guid. Pap. *quæst. 1.*

5 Nam in criminibus mixti fori locus est præuentioni, aut saltem potest etiam ecclesiasticus Iudex contra laicos cognoscere. Iul. Clar. *in §. fin quæst. 36. num 47. & quæst. 34. & quæst. 17. num. 11.*

6 Non enim potest videri abusus, qui iurisdictione sua vsus est.

7 Idem Clar. *d. §. fin. quæst. 38. nu 18.* Boer. *quæst. 8. nu. 3. & 4.* Vide *l. deprecatio D. ad leg. Rhod. de iact.*

8 Quia de re extat celebre arrestum apud Paponium *lib. 1. tit. 4. Syntagm. Arrest.*

9 Vide Guid Pap. *quæst 562.* Adde *cap. mandata, extr. de præsumpt. & 17. quæst. 4.* & Not. *ad l. si quis in hoc genus 10. C. de Episc. & Cleric.*

10 Cum vim non facit, qui ius suum & possessionem suam tuetur, vt supra diximus *num. 1.*

11 Semper enim cauere bonus Iudex debet, quantum potest, siue ecclesiasticus sit, siue secularis, ne tam generalibus verbis decretum suum concipiat, vt etiam personas vel res, quæ fori sui non sunt, comprehendat. Ægid. Magistr. *in tit de appell. tanq. ab abus. decis 4.* Dixi *Defin. 14. sup.*

12 *Vt. in l. militis 36. §. veterantus, D. de testam. milit. l. qui ex iberis 11. §. testamento, D. de bon. poss sec. tab.*

13 Est enim facilius vt detur possidenti exceptio, *l. 1. in princip. D. de pign. l. 1. §. autem. D de superfic.*

14 *Arg l. 1. & 2. D de iudic l. cum Papinianus 14. C. de sent. & interloc. omn. iudic.* (Consentit autem etiam is, qui petit dilationem ad satisfaciendum iudicato, etiam in quo abusus interuenerit, *l ad solutionē 4. de re iudic. Ita Senatus* in causa & D. Archiepisc. Tarentas. contra Syndicos Mosterij 18. Calen. Maij 1612.)

15 *L. ius publicum 38 D. de pact.*

16 Vt dicam *Defin. seq.*

17 *Vt & l 3. in fin. D qua res pign oblig poss l cum hereditate 55. D. de acquir hered. l si is qui duos 29. D. de liber. legat.*

18 Nam de abusu pronunciatur ob vtilitatem publicam: de sumptibus vero litis ob vtilitatem litigatoris.

DEFINITIO XX.

Appellationem tanquam ab abusu etiam desertam prosequi potest & debet Procurator Principis.

SI appellatum sit tanquam ab abusu, & is, qui appellauit, non sit prosecutus appellationem intra tempus constitutum, eamque ob causam is, qui obtinuit, desertam dicat & probet appellationem, 1 non eo minus edenda sunt Procuratori generali acta litis omnia vt sciat, an abusus interuenerit, nec ne. 2 Nam si constet interuenisse, perinde vindicandus erit, atque si appellatio deserta non fuisset. 3 Nec tantum petente Procuratore generali, sed & eo, qui appellauit. Hic enim vnus casus est ex iis, in quibus bonum est parti habere Procuratorem generalem fauorabilem, vt ex eius persona consequatur, quod ex sua consequi non posset. 4 Pertinet enim ad ius publicum, non ad priuatum, vt à sententia per abusum redditta nunquam possit transire in rem iudicatam. 5 Restitutio tamen aduersus lapsa prosequendæ appellationis tempora ex rescripto Principis impetranda est, 6 tum pronunciandum non super desertione, an deserta sit appellatio nec ne, sed simpliciter, ita vt desertionis ratio nulla habeatur, his verbis, *sans s'arrester à la desertion.* 7 *Ita Senatus* in eedem causa.

1 Deserta enim dicitur omnis appellatio, quam appellans non fuit prosecutus intra tempora præstituta, *l. 1. §. biduum de quand. appell sit, & intr. qua tempor.* (Si quis tamen appellauerit, tanquam ab abusu necdum literas appellatorias à Senatu impetrauerit, quas nec concedere Senatus solet, nisi audito procuratore generali, potest Senatus eam appellationem spernere, si per eam longior mora fieret, negotio principali decidendo, maximè si appareat abusum nullum interuenisse. Itaque si pronūciare Senatus debebit, *sans s'arrester à l'appellation comme d'abus, &c.* Diuersum esset si appellatio illa tanquam ab abusu fuisset iam introducta. Tunc enim super ea omnimodo pronunciandum esset *Ita Senatus* in causa N. Amedei Michal. D. de la Chabaudiere, & N. Claudij de Mondragon, 11. Calend. April. 1614.

2 Interest enim maxime Reipublicæ, ne quis sua iurisdictione abutatur, ideoque ad Procuratoris generalis curam potissimum hæc res pertinet, §. 1. *Instit. de his qui sui vel alien iur. sunt.*

3 Ne appellantis negligentia damnum afferat Reipublicæ.

4 Vt Dixi *Defin. praced nu 16 ex l. 3. in fin. D qua res pignor oblig. poss. l. cum hereditate 55. D. de acqui. hered l. si is qui duos 29. de liber. leg.* (Idem est si qua alia ratio possit submouere appellantem, puta quod iudicato acquieuerit, siue expresse siue tacitè. Nam & hoc casu auxiliū & consortium procuratoris generalis necessariū est, quo adiuncto potest abusus vindicari. *Ita Senatus* pro Syndicis Mosterij, 18. Cal. Maij 1612.)

5 Ne inde nascatur iniuriæ occasio, vnde iura proficisci debent, *l meminerint 8. C. vnde vi.*

Source : BIU Cujas

6 Ne alioqui nimis aperta vis fiat legibus, si appellationis euidenter differtæ ratio aliqua habeatur citra Principis rescriptum.

7 Quæ pronunciandi ratio multum distat ab illa, per quam appellatio deserta pronunciaretur, *arg. l. si autem 8. §. si quocunque, D. de negot. gest. l. quod in diem 7. §. 1. D. de compensat.*

DEFINITIO XXI.

Varij casus, in quibus is, contra quem appellatum est tanquam ab abusu, etiamsi succumbat, non ideo tamen in sumptus condemnatur.

NOn semper is, contra quem appellatum est tanquam ab abusu, condemnandus est ad expensas litis, tametsi abusus interuenerit, [1] licet abusus ipse omnimodo vindicandus sit, & rescindendum quicquid factum est per abusum. Quid enim si iusta dubitandi ac proinde litigandi causa fuerit, an abusus interuenerit nec ne? [2] Quid si appellans non sit prosecutus appellationem, & de ea deserta conuentus apud Iudicem appellationum, ad illam rursus prosequendam non nisi ex Procuratoris generalis persona admitti debeat? [3] aut quia fortasse in Iudicem incompetentem consenserat? [4] Sed his casibus magis est, vt propter mutuam victoriam compensatæ videantur expensæ, quam neutri adiudicatæ. [5] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 18. supr.

1 Dixi *Defin. 18. supr.*

2 Iusta hæc ratio est, ob quam non debeat victus victori in expensas condemnari, *l. qui solidum 78. §. 1 de legat. 2.*

3 Vt in specie *Defin. prox. præced.*

4 Vt in specie *Defin. 19. in fin. sup. eod.*

5 Vt dixi *d. Defin. 17. num 5. supr.*

DEFINITIO XXII.

In literis monitoris in forma malefactorum nemo nominandus est, qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu.

QVoties monitoriæ literæ impetrantur in forma, vt vocant, malefactorum, iusta tanquam ab abusu appellandi causa est, si is nominatus sit, qui testes corrupisse dicitur, aut aliter deliquisse. Neque enim ea nominatio fieri potest citra nominati infamiam. [1] Infamari autem prætextu iuris publici oportet neminem. [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 8. supr. de sentent. præfect. prætor.

1 Cum saltem apud bonos & graues viros oneretur existimatio illius, qui nominatur.

2 *L. vnic. in fin. C. de famos. libell.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam ab eo, quod factum sit contra sacros canones, & in scandalum laicorum, appellari tanquam ab abusu potest.

CVm parochus quidam rogatus à patre defuncti impuberis, vt veniret ad sepulturam filij, quam in Franciscanorum Ecclesia pater elegerat, [1] venire recusasset, contendens ac protestatus non potuisse inscio se à patre pro filio eligi sepulturam, de qua ea re tres pro se contra Franciscanos latas conformes sententias, postremam Romæ in Rota, cuius tamen neque vlla facta executio, neque exequendæ licentia ex more à Senatu petita probabatur, atque ita impuberem sine parochiali cruce ac sine parochi præsentia sepeliri necesse fuisset; plerisque videbatur iustam appellandi tanquam ab abusu causam habuisse patrem, non à protestatione illa, quæ nullum grauamen inferre potuerat, [2] sed à denegatione per parochum facta veniendi ad sepulturam, cum ex eo facto, vel potius non facto scandalum non leue laicis omnibus illatum esset, [3] adeoque prætextu sententiæ ab extraneo magistratu redditæ, quæ nec allegari potuerat, nisi consulto prius & permittente Senatu. [4] *Ita tractatum est* ex tempore, sed nondum definitum, 28. Iunij 1605.

1 Iuxta *cap. licet, extr. sepult. in 6. cum ibi not.* Itemque ex moribus patriæ, erant enim Augustani.

2 Nec protestatio habet vim sententiæ, vt ab ea appellari possit, cum nullum inferat grauamen.

3 Et quidem contra sacros canones, *d. c licet.* Qui vnus est ex casibus, in quibus licet tanquã ab abusu appellare, Imbert. *in Enchir. verb. Abusus.* Vide quid simile apud Rebuff. *tract. de literis, art. vnic gloss. 2 num. 36.*

4 Vt dixi *Defin. 3. num. 5. sup. hoc tit.*

DEFINITIO XXIV.

AB iis quæ Episcopus in ipsa Ecclesiarum visitatione pro reparandis ecclesiis decreuit etiam contra laicos appellari tanquam ab abusu non potest: Maximè vero si quid decretum sit quod ad templa ipsa vel altaria reparanda pertineat. Licèt dici soleat reparationum ecclesiasticarum causam esse merè temporalem, ideoque cognitionem eius ad iudicem laicum non ecclesiasticum pertinere. Ne alioqui vana & illusoria fiat visitatio si per eam imminentibus, collabentium templorum periculis non statim prospiciatur. Qua de causa sanctissimè prouisum est Concilio Tridentino ne ab istis ordinationibus, vt vocant, quæ in visitatione fiunt appellari possit. Sed tamen si propter huiusmodi reparationes lis aliqua siue inter laicos tantum, siue inter laicos & ecclesiasticos super possessorio moueatur, quam laici ad iudicem laicum remitti desiderent, potest quidem Episcopus interim quid fieri velit decernere ne quod damnum contingat, sed tamen cognitionem illam ad iudicem laicũ remittere debet. Alioquin appellari tanquam ab abusu potest. Itemque si pœnas laicis indictas & declaratas ob non restaurata templa velit Episcopus mensæ suæ applicare, quas ex sacrosancti concilij præscripto in pias causas & ad ipsorum maximè templorum refectionem erogare iubetur, *Ita Senatus* 18. Cal. Maij 1612.

DEFINITIO XXV.

Non facile nec passim appellandum tanquam ab abusu.

NOn est iusta appellatio tanquam ab abusu si iudex ecclesiasticus delegatus à summo Pontifice causas recusationis contra se propositas friuolas & illegitimas esse pronunciauerit: licèt nulla ratione id fecisse probetur, [1] quia esset ea iniquitas dicenda, non abusus. [2] Sed etsi earum fide & veritate cùm essent legitimæ cognouisset ipse ac pronunciasset, quod iure Canonico facere prohiberetur, [3] non ideo tamen tanquam ab abusu appellari rectè posset. Non enim alij ab eo arbitri eligi debuissent, quàm qui essent ecclesiastici, [4] ac proinde pertineret ea appellatio ad vindicandum iurisdictionem ecclesiasticam aduersus ecclesiasticam: quod ab huiusmodi appellationibus tanquam ab abusu alienum est. [5] Illa iustior appellandi causa esse videtur, si iudex delegatus à summo Pontifice, post impetratam à Senatu exequendi licentiam, adiecta vulgari clausula *vocatis vocandis* ad executionem processerit non vocato eo quem sciebat certum & præcipuum fore contradictorem, & qui nominatim citari debuerat, [6] non etiam generali tantùm programmate ad valuas ecclesiæ, vt fieri solet, cùm aut incerti & ignoti sunt citandi, aut si certi sunt, vbi tamen sint, incertum est, aut tutus ad eos non patet accessus. [7] Vix enim est vt hoc casu non videatur spretus quandomodo Senatus, non seruata ea forma, quæ mandata fuit. [8] Alioqui nulla superetit ratio corrigendi erroris aduersus mandata commissi, nisi tanquam ab abusu appelletur, cùm à iudice ecclesiastico ad Senatum qui superior non est appellare non permittatur. [9] Sed tamen placuit ne hic quidem abusum interuenisse vllum videri. Nec enim si quid malè ac perperam fiat, non seruato iuris ordine, statim abusum interuenisse credendum est, [10] ne alioqui passim appellatio ista indicatur, quam tamen odiosam esse constat, nec vnquam nisi ex necessitate permittendam, & cùm alio remedio consuli appellanti non potest, [11] *ita Senatus* in causa D. Priotis de Talloire & Patrum de Fellians, contra Religiosos dicti Prioratus de Talloire, Idib. Septemb. 1613.

1 Puta quoniam erant causæ iustæ ac legitimæ.

2 Et ideo corrigenda esset hæc iniquitas per appellationem à delegato ad delegantem. Ex *l. 1. quis à quo appellet.*

3 *Cap. suspicionis extr. de offic. deleg. cap. cùm speciali Extr. de appel.*

4 Vt ita eos posset iudex delegatus habere iurisdictionem.

5 Rebuff. *in tract. de appell. tanquam ab abus. art. 3. 4. gloss. vnic.*

6 Bart. & alij *ad l. vlt. C. de iur. delib. & ad l. de vnoquoque de re iudic. l nam ita 39. de adopt.*

7 Rebuff. *in tract. de citat.*

8 *L. cùm hi 8. § si Prator & ibi not. D. de transact.*

9 *L. 2.*

Source : BIU Cujas

9 *L. 2. & tot tit. quis à quo appell.* iunct. *cap nouit. & cap. cæterum de iudic. & tot. tit. de for. compet.*

10 Iudicatum enim esse oportet contra sacros Canones aut contra leges non de iure litigatorum sed de iure ipso Canonum & constitutionum, vt *in l. 1. quæ sent. sine appel. rescind.* aut læsam iurisdictionem laicam ab ecclesiastica vel contra. Imbert. *in Enchirid. in verb. Abusus.*

11 *Defin. 3. sup.* vbi vide.)

TIT. XXIX.

QVOR APPELL. NON RECIP.

DEFINITIO I.

Qui se vult excusare, non prius potest appellare à tutelæ datione, quam eius excusatio sit reiecta,

A TVTELÆ quidem datione appellatio regulariter non admittitur, nisi proposita prius apud Iudicem excusatione, eaque per Iudicem reiecta. 1 Neque enim appellationis auxilium necessarium est, nec consequenter permittendum quamdiu is ipse Iudex, à quo appellatur, prouidere potest, ne qua volenti appellare iniuria fiat. 2 Sed tamen aliud iuris est, si minor annis viginti quinque tutor datus proponatur, appellatio enim hoc casu necessaria est iure nostro, quo constitui placuit, vt sententia quantumuis nulla non nisi appellationis remedio corrigatur. 3 Quia nec excusationem à tutela proponere potest is, qui etiamsi maxime velit, tutor tamen propter ætatem fieri non possit. 4 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 2. supr. qui tutor. dar. poss. & rursus in alia, 17. Cal. Iulij, 1590.

1 *L. 1. §. si quis tutor, D. quand. app. sit. § quis autem. inst de excus tut.* quomodo accipi debet, quod scriptum est, *in l. 1. & tot tit. D si tut vel curat. vel magistr. creat. app. l. cum in vna 17. §. tutor, D. de appell.*

2 *Arg. l. quod iussit 14. cum ibi not. D. de re iudic.* iunct. *l. præfecti 17. D. de minor, l. 1. D. de appellat.*

3 Dixi *Defin. 13 sup. de tempor. & repar. appell.*

4 Fœda enim nominum & rerum confusio est, si tutor vel curator alterius sias, qui ipse indigeas tutore vel curatore, *l. vlt. C. de legit tutel.* cæterum excusatio supponit capacitatem tutelæ.

DEFINITIO II.

Qui ad munera & honores vocantur statim debent appellare, & quid interim faciendum sit, si appellauerint?

ALia causa est Syndici & eorum, qui ad aliquod munus vel honorem vocantur, cum dicant, habere se excusationem. Nam nec aliter allegare possunt causam immunitatis suæ, quam si prouocauerint. 1 Quid ergo si quis Syndicus à municipio creatus appellauerit? Non est interea cogendus, vt iniuncto munere fungatur, quousque appellationis suæ causas reddiderit, easque inanes esse Iudex qui de appellatione cognoscit, compererit. 2 Sane si ex postfacto appareat, frustratoriam fuisse prouocationem, medij quoque temporis periculum ad appellantem pertinebit. 3 At qui si interea quædam occurrant, quæ statim per Syndicum vniuersitatis expediri oporteat, nec moram patiantur? 4 Æquius erit, eam muneris exequendi necessitatem iniungi illi, qui proxime Syndicus fuit, 5 quam vt inauditus vllo modo condemnetur is, qui iustam fortassis habeat excusationem præsertim his nostris miserrimis temporibus, vix est vt alij Syndici creentur, quam quod labi facultatibus & in egestatem deduci nominatores velint; nisi & vniuersitatis & appellantis indemnitati consultum esse possit, duobus, quod vt plurimum fit, Syndicis creatis, quorum altero detrectante alter onus subire debeat, 8 In tutore aliter obseruamus. Nam cum plerumque solus detur, & quidem à Iudice, 9 ac proinde vel præsens & auditus, vel, si per contumaciam absit pro præsente habitus, 10 minus mirum est imponi ei necessitatem suscipiendi muneris, tametsi à datione appellauerit, ne alioqui pupillus interea defensore destituatur. 11 *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Perrad de Perrad de Regnieu le Franc, contra Syndicos de Loyes, 16. Cal. April. 1593.

1 Tantum abest, vt eorum appellatio recipienda non sit, quom. dixim. de Tutore, *in Defi. 15. prac.* Tertius est *in l. 1. in princ. & § 1. D. de vac. & excus. muner. iunct. l. 1. §. si quis tutor, D. quand. app sit, & int. quæ temp.*

2 *L. Imperatores 21. §. si magistratus, D. de appell.*

3 *L. 1 & 2. D. de tut. vel curat. vel magistr creat. appell.*

4 Cuiusmodi pleraque possunt facile occurrere, *l. vlt. D. de app. recip.*

5 Quasi officium eius adhuc duret, donec alio Syndico, constituto, *arg. l. à tutoribus 33. §. officium, de admin. tutor.*

6 Nemo enim inauditus condemnandus vnquam est, *l. 1. D. de requir. vel absent. damn.*

7 Creantur hodie vt plurimum per inimicitias, & vt vexentur, *vt in d. l. 1. §. 1 de vacat. & excus. muner.*

8 Cogitur enim, etiamsi maximè nolit; nisi & ipse appellet: quo casu interim alius in eorum locum creandus est, *d. l. 21. §. si magistratus, de appellat.* Ergo, etiam si vnus tantum creatus fuerit, isque appellet, melius erit, alium interim creari in eius locum, quam ei, qui antea Syndicus fuerit, continuandi muneris necessitatem iniungi.

9 Præsertim hodie, cum soleant Pragmatici nostri dicere, tutelas omnes hodie datiuas esse, quia scilicet omnes à magistratu confirmantur.

10 Contumacia enim pro præsentia est, *Auth. quæ in prouincia, vers. sed si nec ipse, C. vbi de crim. agi oport.*

11 Melius tamen est, vt in locum tutoris interim curator ei detur, nisi aliquid occurrat, in quo necessaria sit auctoritas tutoris, *l. cum in vna 17. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO III.

Interdum is, qui Syndicus creatus, prouocauit, interim administrare cogendus est per modum, vt aiunt, prouisionis.

SEd & cum Syndicus quis creatus appellauit, si Iudex audito eo videat, non ita cito appellationem decidi posse, propterea quod res ampliorem cognitionem desideret, 1 decernere debet, vt interea cogatur appellans subire munus per modum, vt aiunt prouisionis, 2 nulla satisdationis præstandæ iniuncta aduersario necessitate; 3 maxime vero si vel minima suspicio sit, in fraudem esse captatam executionem. 4 *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Iunij, 1595. Et iterum in alia causa pro Vrbano Laurent, contra Franciscum Chardonel, 18. Cal. Iul. 1594.

1 Puta si incidat facti quæstio, quæ non tam cito possit examinari, sic *in l. ille à quo 13. §. si de testamento, D. ad SC. Treb.*

2 Id est, lite quidem pendente, sed ita tamen, vt neque liti, neque immunitati, si quam habeat, vllum ex eo præiudicium fiat.

3 Quæ tamen iniungi solet, quoties fit aliqua prouisionalis adiudicatio ad priuatam aduersarij vtilitatem. Hæc enim spectat ad publicam.

4 *Vt in l. 1. §. qui in fraudem, ff. de vacat. & excus. muner.*

DEFINITIO IV.

Si Princeps post euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos Iudices delegauerit, ab iis ad Senatum appellari non poterit.

CVm lis penderet in Senatu aut apud Iudices delegatos, qui suspecti dicebantur, Princeps supremi Imperij iure cognitionem totam ad se euocauerat subinde alios delegauerat, qui ius dicerent, nulla intercedendi aut appellandi relicta potestate. Dubitatum est, an appellandi ad Senatum ius saluum esse deberet, quod prius fuerat? Putabant enim plerique saluum esse debere saltem ius supremæ appellationis, propterea quod pessimi exempli videretur, supremam cognitionem delegari, 1 nec vllum condemnato remedium ordinarium aduersus indicantium iniquitatem superesse, 2 præsertim cum à prioribus delegatis appellandi ius fuisset, in quorum locum posteriores substituti videbantur. 3 Præualuit tamen contraria sententia, quia per euocationem à Principe factam omnis Senatui erepta esset iurisdictio, 4 nouique delegati non tam in locum iurisdictionis ordinariæ, quam in ipsius Principis vicem substituti dicendi erant, 5 vt proinde non alius quam Princeps appellandus esset, si quid illi iniquè decernerent, 6 ex vulgari illo Pragmaticorum verbo, *à delegato ad delegatem.* 7 Quid si Princeps appell. cognitionē Senatui exceptā voluerit ratione pœnæ capit. si qua forte irrogetur? Tanto minus admitterit, vt à pecuniaria condemnatione, quantacumque illa sit, Senatus appelletur. 8 *Ita Senatus* in causa Claudij Maillet, Prid. Cal. Mart. 1594.

1 Cum non magis possit princeps eam supremam cognitionem à se abdicare, & in alios transferre, quam supremam ipsam potestatem.

Source : BIU Cujas

2 *L. vnic. C. de sent. præf. prætor. l. 1. vers. cæterum. D. quand. app. sit. & intr. quæ tempor,*

3 Vt scilicet subrogatum sapiat naturam eius, in cuius locum fuit subrogatum, *l. si quis eum 10. §. qui iniuriarum, D. si quis caution. l. Imperator, 70. §. vlt. & l. seq. de leg. 2.*

4 Nec enim dubitari poterat, citra sacrilegium, quin fuisset in arbitrio & potestate Principis, de iurisdictione ipsius quoque, Senatus pro arbitrio disponere, cum iurisdictiones omnes à voluntate & auctoritate Principis dependeant, tanquam à capite & à fonte, *l. sacrilegij 5. C. de diuers. rescript.* quia cuius est territorium, eius quoque est iurisdictio, *l. penult. D. ad leg. Rhod. de iact.*

5 Quos scilicet Princeps credidit non aliter iudicaturos esse, quam ipse esset iudicaturus, *l. vnic. §. his cunabulis, de offic. prætor.* Nam in delegatis maxime industria personæ eligitur, *tot. tit. extr. de offic. deleg.*

6 *L. 1. D. à quib. appell. non licet.*

7 *L. 1. & tot. tit. D. quis à quo appell.*

8 Inclusio enim vnius, vt dici solet, exclusio est alterius, *l. cum prætor 12. D. de iudic. l. ex eo 18. de testib.*

DEFINITIO V.

Casus, in quo condemnatus non potest appellare, quia nihil eius interest.

QVemadmodum aliquando accidit, vt etiam qui condemnatus non est appellare possit & debeat, nimirum si eius interfit, ne ex sententia quamuis inter alios lata damnum sentiat, 1 ita ex contrario euenit nonnunquam, licet rarius, vt qui condemnatus est appellare non possit, tametsi, velit, nempe si talis sit condemnatio, cuius executionem Iudex aduersus eum fieri prohibuerit, contra alium vero æque condemnatum fieri præceperit. 3 Finge, debitoris mei debitorem ab alio creditore conuentum coactum soluere fiduciaria solutione, &, vt loquuntur, per modum prouisionis, dato per creditorem fideiussore. 4 Constat, non esse eum omnino liberatum, quippe qui non sic soluit, ne posset vnquam repetere. 5 Igitur potero ego quoque hunc ipsum conuenire tanquam debitoris mei debitorem. 6 Cõsequenter si vocato debitore constet mihi debitum esse, quod persequor nihil vetat condemnari mihi eius debitorem: 7 iuberi autem me iudicatum exequi non aduersus illum, qui scilicet iam semel soluerit, 8 sed aduersus alium creditorem, qui prior egit, illiúsve fideiussorem, si modo sim ego tempore anterior & iure potior; 9 nec aliud quicquam sit in debitoris bonis, ex quo mihi satisfieri possit. 10 Alio vllo casu vix est, vt appellare non possit, qui fuit condemnatus. 11 Nam si emptori qui auctorem suum laudauit res per sententiã euicta sit, quamuis habeat ille paratam de euictione actionem contra venditorem, 12 appellare tamen potest quia eius interest rem retinere potius, quam pretium reposcere, etiam cum eo, quod interest sua. 13 Similiter fideiussor condemnatus licet aduersus debitorem regressum habiturus sit, 14 appellare tamen potest, si malit, 15 quoniam ipsius quoque interest non soluere potius, quam solutum repetere. 16 *Ita Senatus* in causa Procuratoris Doche, contra Franciscum de la Botiere, 9. Cal. Maij 1594.

1 *L. §. alij condemnato, & seq. D. de appellat.* iunct. *l. 5. in princ. & §. si hæres, l. si per lusorio 14. eod. tit. l. 2. §. 1. D. quand. app. sit, & intr. quæ tempor. l. sæpe 63. D. de re iudic.*

2 Puta si nihil eius interfit. Non enim alij appellantes audiuntur, quam quorum interest, *l. 1. D. de appell. recip.*

3 Totius siquidem vigor & effectus sententiæ in executione consistit, *l. penult. C. de exec rei iudic. l. à Diuo Pio 15. cum ibi not. D. de re iudic.*

4 Vix enim sine satisdatione sit vlla prouisionalis adiudicatio lite pendente, *arr. l. 1. & tot. tit. D. si cui plus quam per leg. Falcid.*

5 Nam quo casu potest condictio locũ habere, non potest contingere liberatio, & contra, quo casu liberatio ex solutione competit, impeditur condictio, *l. cum quis 38. §. de peculio & seq. ff. de solut.*

6 *Ex l. 1. & tot. tit. C. quand. fisc. vel priu. debitorem sui debi. conuen. poss. d. l. à D. Pio, §. sic quoque, & seq. ff. de re iudic.*

7 Quia verum est, adhuc nomen extare, quamdiu debitor non est omnino liberatus.

8 Nec enim quisquam vnum & idem debit. bis soluere cogendus est.

9 *Vt in l. vlt. §. fin. vero creditores, & §. fin. vero hæc. C. de iur. delib.*

10 Nam nec solent capi nomina pignoris in executione iudicati, nisi in subsidium, si alia bona nulla sint, *l. 1. & pen. Cod. quand fisc. vel priuat. d. l. à Diuo Pio, §. in vendicatione, in fin.*

11 Quia & vix est, vt non semper interfit condemnari: Cæterum si talis casus aliquis reperiatur, idem dicendum erit.

12 Cuius proinde periculo tota res cedit, *l. 1. Cod. vbi in rem act.*

13 *Vt in l. si ex causa 9. l. in causa 13. §. interdum, ff. de minor.*

14 Aut actione mandati, aut negotiorum gestorum, *l. ex mandato 20. §. 1. ff. mandat. l. 5. de liber. legat. cum lex. 46. ff. de fideiuss.*

15 Adeoque pro reo condemnato, quamuis ipse condemnatus non sit, *l. à sententia 5. ff. de appell.*

16 *L. 3 ff. de compensat. l. si stipulatus 15. in pr. ff. de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Non auditur appellatio, quæ in productionis tantum inuentario fuit interposita, nec aduersario significata.

GEnerali Senatusconsulto Procuratoribus inhibitum est, ne in conscribendis inuentariis, quæ productionis vocant, vllam interponant appellationem, quæ non prius in ipsis actis interposita sit, & aduersario significata, 1 ne alioqui det ea res materiam calumnioso Procuratori litis protelandę & fugiendi à numero Iudicum Senatu, à quo appellauerit. 2 Quod si qua eiusmodi appellatio interiecta sit, placuit non magis habendam eius rationem, quam si nulla interposita fuisset. 3 *Ita tractatum est* in causa procuratoris Pensabin, & D. de Cornillion, 5. Calend. Maij, 1594.

1 Appellandum enim est in actis, & aduersario si non præsente, saltem sciente ac certiorato, *l. 2. vbi not. ff. de appell.*

2 Nec enim potest quis iudicare in causa appellationis ab eo ipso interpositæ, cum de ipsius iniquitate tractandum sit, *l. præfecti 17. ff. de minor. l. illud sciendum 8. ff. de appell. l. Iudici 42. ff. de iniur. l. vnic. ff. apud eum à quo appell.*

3 Nihil enim refert, nulla appellatio interposita sit, an eo modo, quo interponi debuit, *arg. l. ff. de auctor. tutor. l. quoties 6. ff. qui satisd. dog.*

DEFINITIO VII.

Non auditur appellans, qui consensit executioni sententiæ, cum per secutam executionẽ res integra esse desiit.

POstquam res integra esse desiit, nulla causa est, propter quam audiri debeat appellans ab ea sententia, cuius executioni consensit, 1 tametsi certet da damno vitando, ne iniuria afficiatur is, qui rei iudicatæ auctoritatem secutus est. 4 *Ita Senatus* in causa R. D. Bernardi Combet. Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le Beuf. prid. Cal. Sept. 1594.

1 *L. ad solutionem 5. C. de re iudic. l. ff. quand. app. sit, & intr. quæ temp.*

2 *Arg. l. ait prætor 7. §. 1. ff. de minor. l. si ex causa 9. l. quod si minor. 4. §. Scæuola, eod. l. sancimus 25. C. de admin. tut.* Papien. *in form. sent. interloc. sup. incomp. iudic. n. 9.*

DEFINITIO VIII.

Appellante sententiam non exhibente quomodo contra eum pronunciandum sit, & quid si postea exhibeatur sententia?

APpellans edere debet sententiam, à qua se dicit appellantem. Id si non faciat, appellatio eius admittenda non est: 1 neque tamen appellationis Iudex ideo pronunciare debet, quod bene à primo iudice fuerit iudicatum, sed tantum appellationem reiicere, 2 & appellantem in sumptus litis condemnare; 3 ne, si iudicatum confirmet, pugnantia constituere videatur, cum hoc ipso reiiciat appellationem, quod de iudicato nullo constet. 4 Inde fit, vt tametsi à Senatu reiecta sit appellatio, possit tamen, qui condemnatus est, iterum prosequi appellationem, exhibita quandocumque sententia; 5 nec ciuilis supplicatio necessaria sit, 6 dummodo sumptus prioris litis perperam institutæ refundere sit paratus. 7 *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1594.

1 Papiens. *in form appellat. à sent. diffinit. vers. & in quantum sit aliqua, n. 6. vers. si vero ambo.*

2 Quod Pragmatici nostri dicunt *declairer l'appellant non receuable appellant.*

3 Non potest videri non temere appellasse, qui sententiam, à qua se appellasse dicit, proferre non potest, cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 41. ff. de reb. cred.* Intellige tamen, nisi appellans velit probare sententiam per positiones & aduersarij confessionem. Quæ enim sunt probabilia, sunt ponibilia inquit Papiens. *vbi sup. n. 7.*

4 Nam neque confirmari potest, quod nullum est, *l. Diui 6. §. vlt. & l. quadam 7. ff. de inr. eod.*

5 Quoniam

Source : BIU Cujas

5 Quoniam nunc alia res esse videtur, quam de qua prius fuerat pronunciatum, nec eadem causa est vincendi aut succumbendi, *l. si quis 18. & seq. & pass. ff. de except. rei iud.*

6 Quomodo esset, si pronunciatum fuisset, bene iudicatum Nouorum enim instrumentorum exhibitio non impedit exceptionem rei iudicatæ, *l. cum de hoc 27. in fin. eod. tit. l. 4. C. de re iud.*

7 Vt hoc modo siue culpa, siue negligentia ipsius puniatur, *l. sancimus 16. C. de iudic. l. eum quem temere 79. ff. eod. & Instit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO IX.

Qui patitur aduersarium iurare in supplementum probationis ex sententia Iudicis, non ideo videtur acquiescere sententiæ.

NOn videtur iudicato acquieuisse condemnatus qui aduersarium à Iudice admissum, vt in probationis supplementum iuraret, passus est iurare, quia nec appellatione interposita, nec qua alia vlla ratione impedire potuit, quo minus iuraretur. 1 Itaque etiam post iusiurandum præstitum appellare non minus potest, quam si iuratum non esset. 2 Neque enim mouendum est, ne periurij reus fiat, qui iurauit, si quandoque postea pro appellatione pronuncietur. 3 Nam qui ab eiusmodi sententia prouocat, non dicit, periurum fuisse aduersarium, sed illud tantum contendit, deferri ei iusiurandum non debuisse. Nec proinde quærendum esse, an periurus sit nec ne, qui neque iurare debuit. 4 *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichen & Ioannis Pichod, 4. Id. Nou. 1594.

1 Cum non obstante appellatione à sententia, quæ admisit iusiurandum, iurari tamen possit, *l. generaliter 12. C. de reb. cred.*

2 Quasi rebus omnibus adhuc integris. Ideo enim iuratur, ne desinat res esse integra, si forte is, qui iurare debet, moreretur pendente appellatione, *d. l. generaliter.* Fauore scilicet probationum, ne intercidant, *l. in lege 41. ff. ad leg. Aquil. l. curent 22. ff. de testib.*

3 Cum non facile ferendum sit, vt de periurio eius, qui iurauit, quæratur, *l. vlt. ff. de in lit. iur. l. 1. & 2. C. de reb. credit. & iureiur.*

4 Itaque per hanc appellationem non tam iurantis quam Iudicis factum impugnatur.

DEFINITIO X.

Quibus remediis succurratur victori contra appellationem, quam appellans non fuit intra tempora prosecutus.

SI ab inferioris Iudicis sententia appellatum sit, appellatio autem intra legitimum tempus introducta non fuerit, in electione eius est, qui obtinuit, vt vel desertam appellationem pronunciari petat ex rescripto Principis, 1 vel executoriam dici sententiam, non obstante appellatione. 2 Sed inter hæc interest, quoniam aduersus desertionem difficilius datur restitutio, 3 quam aduersus interlocutionem, per quam pronunciatum sit mandandam executioni sententiam. Cæterum hoc etiam casu si appellatum sit, nihilominus fiet executio sententiæ, ac si non esset appellatum, 4 saluo tamen appellationis iure. 5 *Ita Senatus* in causa N. Claudij de Bloney, & Andreæ Beuf, ante Calend. Septemb. 1595.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *en vertu de lettres de desertion.*

2 Ita enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

3 Prohibente eodem ipso Senatus stylo, ne qua possit dari restitutio vlla ex causa aduersus appellationis desertionem iam intimatam. Senatus tamen, si iustam restitutionis causam subesse videat, restituit, sed nunquam nisi suprema, quod aiunt manu.

4 Ne alioqui liberum sit temere ac sæpius appellanti executionem sententiæ diutius remorari, *l. si longis 7. & seq. C. de exec. rei ind.*

5 In cuius scil. præiudic. nihil fieri vnquã debet, *l. 1. ff. nihil inn. app. int.*

DEFINITIO XI.

Electio, quam appellans habet apud Augustanos, vtrum velit Senatum adeundi, transfertur in aduersarium, si appellans aut non elegerit, aut appellationem intra tempora prosecutus non sit.

AVgustanorum nostrorum priuilegium inter cæteras vnum illud est, vt electionem habeant, vtrum ad Senatum nostrum, an ad Pedemontanum malint appellare. Quid ergo si appellans non declarauerit, ad quem Senatũ appellaret? Trãsferetur electio in aduersarium, vt ad quem volet Senatum euocet appellationem per literas, quas vocant, anticipatorias. 1 Eadem ergo ratione fiet, si præterierit bimestre, intra quod debuit introduci appellatio, nec ea introducta sit, vt electio sit eius, qui obtinuit, ad quem Senatum euocet causam desertæ appellationis. 2 *Ita Senatus* ex tẽpore in causa perorata, postmodum ex intimo consilio decisa, 5. Cal. Sept. 1591.

1 Debet enim appellans sibi imputare, cur iure suo non sit vsus. Simile quiddam est *in l. 1. ff. de solut. l. 1. ff. eod. l. si vsurus 2. C. de vsur.*

2 Cur enim daremus electionem appellanti, qui nec pro appellante habetur, postquam deseruit appellationem?

DEFINITIO XII.

Non potest quis appellare, postquam acquieuit iudicato. Excipiuntur tamen quædam personæ & quidã casus.

QVi semel acquieuit iudicato petita dilatione intra quam satisfaceret, non est audiendus appellans, siue ante, siue post appellauerit, nisi causa aliqua subsit, propter quam ei subueniri oporteat per in integrum restitutionem, 2 vtputa si minor fuit, 3 aut si his vel dolus aduersarij interuenit. 4 Quid si mulier fuit, aut rusticus? Non ei proderit, 5 si non euidentissima iniquitas emergat. 6 Sane si solus Procurator id fecerit, non nocebit domino: 7 sed tamen necessaria erit restitutio ex rescripto & diplomate, quod *de* *desaduen* appellant. 8 *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Decembr. 1595.

1 *L. ad solutionem 5. Cod. de re iudic.* quia si ante appellauit, videtur appellationi renunciare, quod potest facere in causis ciuilibus, non tantum expresso consensu, sed etiam tacito, *l. 1. §. vltim. D. de libell. dimiss.* si vero postea appellauerit, videtur eam sibi viam appellandi præclusisse petita dilatione, *dict. l. ad solutionem.*

2 Omnes enim restitutiones in integrum hoc habent commune, quod ex æquit. cont. nimium iuris rigorem conceduntur, *l. 3. de in integr. restit.*

3 Minori enim quandocunque aut quomodumque læso subuenitur, etiam in lucro, *l. ait prætor 7. in princ. & §. hodie, & §. item si non prouocauit. D. de minor.*

4 Ne alioquin aduersario dolus prosit, qui è contrario nunquam impunitus esse debet, *l. procurator 11. in fin. D. de doli mali except. l. ne ex dolo 12. D. de dolo.*

5 Quamuis enim & sexui & rusticitati interdum parci oporteat, *l. si quis id quod 7. §. de doli mali. D. de iurisdict. l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.* non tamen bene in omnibus rustici & mulieres minoribus comparantur, *l. vlt. in princ. D. ad SC. Velleian.* Sunt enim minores regulariter fauorabiliores.

6 Puta si ex eo futurum sit, vt mulier fiat indotata. Quod ne accidat, non tantum ipsius mulieris interest, sed etiam Reibublicæ, *l. 1. D. solut. matrim. l. interest 18. D. de rebus auctor. Iudic. possid.*

7 Quoniam appellationis auxilium, quod iure communi habet dominus, non potest Procurator ei adimere, præsertim cum finita per sententiam suam lite officio suo functus sit, *l. 1. D. de re iudic.* Nam sicuti per sententiam lis esse desinit, ita & Procurator desinit esse dominus litis, quamuis in executione iudicati cogatur in officio suo perseuerare, scilicet si dominus non appellet. Quin & absente domino potest Procurator ipse appellare debetque, ne ad interesse teneatur, vt aiunt Pragmatici, *l. 2. in princ. D. quand. appell. sit & intr. qua tempor. l. liberto 31. §. litem,* vbi scripsi *in Rational. D. de negot. gest. l. si Procuratorem 8. §. si ignoranter, & §. seq. versic. igitur, D. mand. l. inuitus 17. C. de proc.*

8 Quod scilicet moribus nostris necessarium est, quoties improbatur factum Procuratoris, qui non habuit speciale mandatum. Nam si speciale interuenisset, nullus huic beneficio locus superesset.

DEFINITIO XIII.

Qui neglexit adesse liti inter alios motæ non potest à sententia postea lata appellare, nec vllam collusionem obijcere.

AVdiuntur quidem appellantes omnes, quorum ex iusta aliqua causa interest, 1 tametsi inter alios sententia lata sit, nec nisi per quasdam consequẽtias appellantis interfit. 2 Si tamen cùm esset quis vocatus vt liti inter alios motæ assisteret, si quid suæ iam tùm interesse aut quandocunque interfore putaret, responderit nihil ad se litem illam pertinere, non erit audiendus, si postmodum ab ea sententia prouocare velit. Sibi enim debet imputare quòd nihil sua interesse dixerit. 3 Nec aliud erit etiãsi inter litigatores collusum fuisse dicat. Debuerat enim ipse interuenire, ne colluderetur. 4 *Ita Senatus* pro Petro Patac, cõtra Petrũ Rigot, sec. Aug. 1612.

1 *L. 1. de appell. recip.*

2 *L. 4. §. alio cond. & seq. D. de appell. l. sape 63. de re iudic.*

Source : BIU Cujas

3 Cum non alij audiantur appellantes, quorum interest *d. l. de appell. recip.*

4 *L. si per lusorio 14. in princip. & §. 1. in illis verbis, Nisi aduersus eum solum qui adesse neglexerit, D. de appellat. i si suspecta 29. D. de inoffic. testam.*

DEFINITIO XIV.

De appellatione recipienda per supremam manum & authoritatem Senatus.

ETsi Senatusconsulto generali cautum est, vt qui intra constituta tempora non appellauit, non aliter admittendus sit ad prosequendam in Senatu appellationem, quàm si rescriptum à Principe impetrauerit ad vitium negligentiæ purgandum, nec audiri debeat, si quod antea passim fiebat supremam Senatus manum & authoritatem in publico auditorio imploret. 1 Quotidie tamen accidit vt ab eo iure recedi oporteat, & supplicantibus beneficium illud indulgeri. Nempe cum videt Senatus iustam esse appellationem nec nisi cum summa iniquitate posse appellantem condemnari. 2 Sed si id accidit solet Senatus iubere vt sigilli principalis sumptum eum præstet appellans, quem pro diplomate impetrando præstari oportebat. 3 Excipiuntur pauperes, si tam inopes sint, vt eo sumptu onerari eos inhumanum videatur. 4 Sanè sumptuum litis refusio ex ea causa irrogari nunquam solet, nisi aut factum procuratoris improbandum sit, 5 aut aliud vitium sanandum, quo causa laborare proponatur. 6 *Ita Senatus* ex tempore pro Claud. Lamlert Maurianensi, 12, Calend. Sept. 1612.

1 Idque optima ratione, quia diligentibus & vigilantibus non dormientibus & negligentibus subueniendum est, *l. non enim 16. ff. ex quibus caus. maior. l. pupillus 24. quæ in fraud. cred.* Debet enim sibi imputari, qui non citiùs diploma Principis impetrauit.

2 Solet enim Senatus & debet semper iudicare ex bono & æquo, *iuxt. l. placuit 8 C. de iudic. l. 1. C. de legibus. l vnic. ff. de offic. præf. prat.*

3 Ne alioqui iurib. Cancellariæ fraus fiat, & melioris conditionis sint stulti, quam prudentes contra, *l. Seruus 4. ff quod vi aut clam.*

4 Ne per inopiam cogantur iuris sui iacturam facere, *arg. l. in fundo 38. versic. finge pauperem ff. de rei vindic.*

5 Per literas quas vulgo vocant *de desaueu.*

6 Vt in casu *Deffin. 37. supr. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XV.

Is, cuius nil interest, appellare non potest à sententia, quamuis malè ac præcipanter lata.

CVm Iudex quidam præcipitanter, ac contra solitum morem iudiciorum ad sententiam diffinitiuam prosiliisset, nec tamen aliud quicquam constituisset, nisi vt quod iam antea contra eundem reum ab alio Iudice pronunciatum fuerat, & in rem transierat iudicatam, effectum suum sortiretur, Non credidit Senatus audiendum appellantem, quod nihil eius interesse videretur, 1 cùm à priore sententia, per quam fuerat condemnatus, non prouocasset. 2 Sumptibus tamen litis quasi propter mutuam victoriam, ob præcipitationem, 3 quæ nouerca iustitiæ dicitur, compensatis. *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne baptista Andé Modanensi, Cal. Septembr. 1612.

1 Nec enim alij audiuntur appellantes, quam quorum interest *l. 1. ff. de appell. recip. Defin 5. supr.*

2 Standum enim necessario est rebus iudicatis, quamuis malè iudicatis, *l. Seruo inuito 65 §. cùm prætor ff. ad SC. Trebell.*

3 Nunquam enim fauendum est præcipitationi ob rationem quæ sequitur in Definit. Nec aliud quicquam magis cauendum est in iudiciis, quàm ne quid nimis propere fiat, *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO XVI.

Non sufficit impedire quoquo modo executionem ad appellandum, cùm formalis intercessio necessaria est.

CVm posses intercedere apud eum, qui iussus erat, aut rescripto Principis, aut imperio Magistratus intercessionem cuiuslibet admittere, & cognitionem de iure vel iniuria intercessionis ad iudicem ordinarium remittere, non dixisti te intercedere, sed petiisti tamen summa contentione, vt ad iudicem ordinarium remittereris. Et cùm non obtinuisses, ab ea executione prouocasti, non es audiendus, 1 quia licet hoc ipso satis executionem impedire, atque ita si non disertis verbis saltem facto intercedere voluisse videaris; 2 Debuisti tamen formaliter, vt loquuntur, intercedere, 3 vt iuxta mandati formam ad iudicem ordinarium te remittere nudus executor & posset & deberet. 4 *Ita Senatus* ex tempore in causa quadam Barcellonensi, 12. Cal. Iun. 1613.

1 Nec enim licet appellare ab executore, qui non excedit fines mandati, *l. 5. C. hoc tit. l. 4. ff. de appell.*

2 Dici autem licet nihil interesse an verbis an factis voluntatem suam quis demonstret, *l. non tantum 5 ff. rat. rem haber.*

3 In iis enim quæ data sunt pro forma, ad vnguem forma seruanda est, alioqui nihil agitur, *l cùm hi 8. §. si prator aditus, ff. de transact.*

4 Alioqui si te ad iudicem ordinarium remisisset nulla præcedente intercessione, potuisset aduersarius ab executore iustè prouocare ob mandati formam non præcisè ab eo seruatam *d. l 5. C hoc tit.* Licèt in mandatis conuentionalibus, quæ nihil nisi consensum exigunt, sufficiat interdum impleri per æquipollens, *l. vlt. §. 1. mand.* Sic *in l. in conuentionalibus 55. de verb. oblig.*

DEFINITIO XVII.

De admittenda interdum appellatione omisso medio.

NOn auditur quidem appellans omisso medio, 1 quòd eiusmodi appellatio non tantùm aduersarij, sed etiam primi Iudicis appellationum dominique iurisdictionis ius lædat. 2 Ideóque nec facilè solet Senatus noster sicut restitutionem in integrum aduersus hanc appellantis, siue culpa m siue inscitiam indulgere. 3 Si tamen iusta aliqua causa sit. & summa æquitas quæ hoc fieri postulet, ad religionem Sanatus pertinet, ne bonam causam hoc vitio laboranti periclitari & perire patiatur. 4 Inter cæteras autem causas præcipua illa est, si appellans non modò rusticus sit, 5 sed adeo etiam egenus, vt iniquum sit, eum non modo pluribus instantiis vexari, sed etiam & mulctæ, & sumptuum litis condemnationem pati, quæ semper irroganda est iis, quorum appellationes non recipiuntur. *Ita Senatus* ex tempore pro N. contra N. Perret 21. Nouembr. 1623.

1 *L. 1. & tot. tit. quis à quo app. l. Æmilius 41. ff. minor.*

2 Nemini autem permittendum est, vt alterius ignorantis conditionem deteriorem faciat. *l. 2. ff. quod vi aut clam l. nam ita 39. ff. de adopt.*

3 Nec enim debet beneficium Senatus, vt nec Principis aut Prætoris cuiquam esse captiosum, *l. Paulus 8. de prat. stipul. l. ex facto 43. de vulg. & pup. subest.*

4 Semper enim apud Senatum potior habenda est ratio æquitatis quam stricti iuris, *l. placuit 8. C. de iudic cùm Principis vices gerat. leg. vnic. De offic. præfect. prat. iunct. l. 1. C. de leg.*

5 Nam & rusticitati plerumque parcendum est, *l si quis 7. §. dolo mali De iurisd. l. vlt. C. de testam.*

6 Quid enim prodesset victoria ei, quem prior condemnatio exinaniuisset?

TIT. XXX.

SI VNVS EX PLVRIB. appell.

DEFINITIO I.

Appellatio vnius ex litis consortibus prodest etiam cæteris, qui non appellarunt, si eadem omnium ratio sit, non si diuersæ.

VOD constitutum est, vt vno ex pluribus eiusdem litis consortibus appellante debeat appellatio prodesse iis quoque, qui non appellarunt, ad impediendam interea iudicati executionem, 1 tum obtinet, cum absoluta & diffinitiua fuit condemnatio in vna eademque causa quæ factorũ separationem nullã accipere possit. 2 Nam si, cum plures eiusdẽ criminis rei essẽt, Iudex interlocutus sit omnes torquẽdos esse & ab ea inrerlocutione quidã ex ipsis appellauerint; placet, non eo minus torqueri alios debere, qui non appellarũt, quandoquidẽ de sua suisque, non de socij sciẽtia interrogatur, 3 proindeque personarũ diuersitas hac parte factorũ separationem

iuducit,

Source : BIU Cujas

inducit. licet de vno eodemque crimine agatur. 4 *Ita Senatus* in causa Ioannis Fenet, Claudij Mignot & Humberti Meniſſier, 9. Cal. Iunij 1591.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit. l. 1. C. de diuerſ. reſcrip.*

2 Sunt enim hæc verba Imperatoris Alexandri in *d. l. 1. C. hoc tit.*

3 Cum eſſet iniquiſſimum de alieno facto cogi quem reſpondere, *l. videamus 4. D. de in lit. iurand. l. Marcellus 11. §. iurare D. rer. amot. l. iuſiurandum & ad pecunias 34. §. Procurator, D. de iureiur.*

4 Et ita ceſſat ratio poſita *in d. l. 1. C. hoc tit.* Quamquam in aliis quoque cauſis titulus hic in vſu eſſe deſiit apud Gallos, ſi credimus Rebuffo atteſtanti in proœmio *conſt. gloſſ. 5. num. 98.* non alios audiri appellantes in Gallia, quam qui ipſi appellarunt, nec ſufficere, vt quis habeat litis conſortem, qui appellauerit: apud nos tamen, qui iure ſcripto vtimur nihil hac parte immutatum eſt. Plane ſi plures ſeparatim fuerint condemnati, quamuis ex eadem cauſa pluribus eis appellationibus opus eſt: quoniam & iuris communis ratio ita fert, *l. ſi qui ſeparatim 10. D. de appell.* Iunge §. *ſed cum aduerſus, ead. leg.*

TIT. XXXI.

QVI BON. CEDER. POSS.

DEFINITIO I.

Caſus ſingularis, in quo permittitur ceſſio bonorum aduerſus mulctam ex delicto irrogatam.

CONDEMNATVS ad pœnam pecuniariam, quod alteri furtum facienti operam dediſſe diceretur, cum appellandi cauſam iuſtam haberet, propterea quod ex actis litis conſtabat, opem ab eo datam non eſſe, iudicato tamen acquieuerat: accuſator vero quaſi à minima condemnatione appellauerat. Cũ Senatus ex appellatione cognoſceret, bene iudicatum dixerat, 1 qui vtique ſententiam fuerat emendaturus, ſi ab ea reus quoque prouocaſſet. 2 Poſtmodum accuſatore ſolutionem vrgente, reus cum non haberet vnde ſolueret, beneficium legis Iuliæ implorabat, vt ad bonorum ceſſionem admitteretur. 3 Obſtare edictum Diui Emanuelis Philiberti videbatur, quo cautum eſt, vt aduerſus condemnationem ex delicto factam bonis cedere non liceat, 4 ne ex impunitate detur delinquendi occaſio. 5 Senatus tamen manifeſta æquitate motus pronunciauit, iuris beneficio tam fauorabili locum eſſe debere, propterea quod, quamuis ſententia in rem iudicatam tranſiſſet, pœna tamen illa pecuniaria non tam ex delicto, quod reuera nullum admiſſum erat, quam ex iudicato deberetur. 6 Neque id impugnare videbatur rei iudicatæ auctoritatem, cum non tam de illo quæri oporteret, an pœna debuerat, 7 quam vtrum hoc vel illo modo, id eſt, numeratione an bonorum ceſſione ſolueretur? *Ita Senatus* pro Petro Darderio 10. Cal. Sept. 1588.

1 Non enim poteſt Iudex ſuperior ſententiam emendare, niſi à qua & quatenus appellatum eſt, etiam ſi male iudicatum ſit non ſolum defectu iuriſdictionis, quia appellatio illa eſt, quæ deuoluit cognitionem ad Iudicem ſuperiorem, *l. 2. D. de appell.* tum etiam propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. ſeruo inuito 65. §. cum prætor, ad SC. Trebell. l. ſi fundus 16. § ſi pluris, D. de pignor.*

2 Appellatio enim vnius aduerſario prodeſſe non poteſt, quæ nec litis conſorti prodeſt, niſi cum vna eademque condemnationis & appellationis cauſa eſt, *l. 1. & 1. C. ſi vnus ex plurib. appel.* Rebuff. *in proœmio conſtit gloſ. 5. num. 98.* Facit *l. ſi quis 10. § ſed cum aduerſus, & §. vlt. D. de appell.*

3 *§. fin. Iuſt. de action. l. is qui bonis 4. l. vlt. & paſſ. D. de ceſſ. bonor. l. 4 l. in omni 6. l. vlt. C. eod.*

4 Quod & iure communi conſtitutum eſſe creditur, *ex l. vlt. D. de in ius vocand. l. 1. §. vlt. D. de pœn. l. ſi quis iniuriam 35. D. de pœn.* Clarus, qui dicit communem *lib. 5. ſent. §. vlt. quæſt. 95. nu. 23. & 5.* poſt Bald. & Salic. *in l. vlt. C. de ſepulc. violat.* Edictum autem, quod factum eſt menſe Febr. 1577. non idcirco inutile eſt, ſed ita interpretandum, vt non liceat Iudici mulctam pecuniariam diminuere aut remittere, quod alioqui liceret teſte Claro *ibid. num. 8.*

5 *L. ſi longius 18. §. 1. D. de iudic. l. ita vulneratus 5. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l ſi à reo 70. vlt. D. de fideiuſ. t. Stichum 95. §. 1. D. de ſolut. l. locatio 9. §. quod illicite D. de public. vectig. l. ſi pœna, D. de pœna. l. per omnes 6. C. de defenſ. citat*

6 Initio ſcilicet inſpecto, quod regulariter inſpiciendum eſt, *l. 3. §. ſcio, de minor.* Textus eſt non inelegans *in d. l ſi fundus 16. § ſi pluris, D. de pignor.* etſi locus ille haud dubie à Triboniano corruptus eſt, vt docui *lib. 16. Coniect.*

7 De illo enim quærendum non eſt, quod iam fuit iudicatum, *l. & poſt rem 7. l. poſt rem iudicatam 15. D. de tranſact l. eleganter 24 §. 1. D. de condict indeb.* Facit *l. in duobus 28. §. igitur & §. vlt. de iureiur.*

8 Nam & bonorum ceſſio ſpecies quædam eſt ſolutionis non ad inducendam liberationem, niſi quatenus ex bonis ceſſis ad debitorem peruenire poteſt, ſed ad acquirendam cedenti exceptionem, *d. §. vlt. Inſt. de act. l. 3. C. de bon. auct. Iud. poſſid.*

DEFINITIO II.

Allegatio ſolutionus non impedit beneficium ceſſionis.

QVi bonis cedere vult, non aliter quidem audiendus eſt, quam ſi bonam fidem agnoſcat, & debitum fateatur: 1 Sed ſi ſolutionem alleget ſiue totius, ſiue partis debiti, non ideo arcendus eſt à beneficio ceſſionis, quoniam, etſi eſſet condemnatus, non prohiberetur allegare ſolutionem. 2 Planeque iniquum ſit arctari eum, vt vel longiores pati cogatur carceres, vel fateri, adhuc ſe debere, quod iam ſoluerit. 3 Cum debiti quantitas, ſiue maior, ſiue minor ſit facere nequeat, vt ceſſionis beneficio magis minuſve debeat locus eſſe. 4 Nam & facta ceſſione liberum eſt creditori cum ſuo debitore agere hactenus, vt aliquodo conſtare poſſit, quid ſit in debito, quo paratam habeat in bona debitoris actionem, 5 ſiquidem ceſſio non liberat debitorem ab oblatione, ſed facit tantum, ne in carceres detrudi, aut in carceribus retineri poſſit. 6 Hoc vero multo magis locum habere debet, ſi allegatæ ſolutionis probationem debitor paratus ſit committere ſacramento & religioni creditoris. 7 Nam & alioqui pro liquido habendum eſt, quod ſtatim per iuſiurandum alterius ex collitigatoribus liquidari poteſt, 8 nec fruſtrationis cauſa & per calumniam allegaſſe ſolutionem videri debet, qui aduerſarium ipſum Iudicem conſtituit. 9 *Ita Senatus* in ſecreto auditorio, contra Spect. Ioannem Gay, Aduocatum, 17. Cal. April. 1594. & iam antea pro Claudio Geneuois, contra D. Senatorem Craſſum.

1 *L. qui cedit, pen. D. de ceſſ. bonor.*

2 Solutio enim non impugnat iudicatum, imo potius confirmat, niſi proponas ſolutionem factam non eſſe deficiente fortaſſis in probationibus eo qui allegauit ſolutionem, *arg. l. ſi duo 13. §. ſi quis iurauerit D. de iureiur.*

3 *Arg. l. qui in carcerem 22. D. quod met. cauſ. l. ſi quis dolo. 15. §. 1. de re iudic.*

4 Niſi cum creditores inter ſe diſſentiunt, quibuſdam volentibus admittere ceſſionem, aliis nolentibus, *l. vlt. C hoc tit. l. maiorem 8. C. de pact.*

5 Atque ita accipiendum eſt, quod ait, *l. 4. §. 1. D. hoc tit.* non poſſe eum, qui ceſſit, inquietari ab aliis quibus debet.

6 Oppoſita nimirum exceptione, *d. §. vlt. Inſt. de action.*

7 Placet etiam, iuſiurandum non tam probationem eſſe, quam releuationem ab onere probandis vt loquitur Bald. *in Auth. ſed nouo iure, Cod. ſi cert. pet.* Facit *l cum qui 303. D. de iureiur.*

8 Proxime ſiquidem faciendum habetur pro facto, *l. pen.* vbi Bald. *D. de teſtam milit.* Hinc eſt, quod tanquam liquidum compenſari poteſt debitum, quod per iuſiurandum ſtatim liquidari poſſit.

9 *L. 1. & 2. D. de iureiur. l. 2. eod. (l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.)*

DEFINITIO III.

Ceſſio non poteſt impediri per ſolam oblationem liberandi debitoris à carceribus, niſi quinquennales inducia vltro indulgeantur, & quidem ſine onere.

AT quid ſi paratum dicat ſe creditor pati, vt carceribus debitor eximatur? Non impediret ea res ceſſionem, niſi quinquennales quoque inducias creditor indulgere velit, 1 ne alioqui in creditoris maneat poteſtate, ſecundo aut tertio poſtea die hunc ipſum debitorem in carceres conijcere. 2 Quid vero ſi quinquennales quoque inducias creditor indulgeat, ſed ea lege, vt qui in carcere ſumptus facti ſunt, ab ipſo debitore ſoluantur? Non poterit ex eo impediri beneficium ceſſionis, 3 quoniam qui paratus eſt bonis cedere, non eſt condemnandus, vt quicquam ſoluat, quantulumcumque illud ſit, 4 ſolaque ſupereſſe creditori debet actio in bona debitoris, inque ipſum debitorem, ſi quandoque ad pinguiorem perueniat fortunã, non prius. 5 *Ita Senatus* in iiſdem cauſis.

Source : BIU Cujas

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. fideicommissa* 11. *§. si quis decem* 18. *de leg. 3. l. 1. §. si cui ita, D. vt legat. n. m. cau.* & elegantius in *l. 3. in fin. D. vt in poss. legat. l. qui bona fide* 3. *§. huic stipulationi, de dam. infect.*

3 Est enim beneficium hoc cessionis fauorabile, ideoque plenissime imperrandum, *l. pen. D de constit. Princip.*

4 Ne aliis quidem, quibus debet, ac quibus specialiter nihil ipse cessit, *l. 4. §. 1. D de cess. bon.* Facit *l. si reus* 70. *D. de procur.*

5 *§. vlt. Instit. de action. d. l. vlt. C. hoc tit. l. 3. C. de bon. auct. Iudic. possid.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ex delicto non potest cedere bonis, nec in præiudicium fisci, nec in præiudiciũ partis, cui adiudicatum aliquid est pro pœna, non pro interesse.

AD mulctam pecuniariam condemnatus ex causa criminis, si velit bonis cedere, non auditur, 1 non solum in præiudiciũ fisci sed nec in præiudiciũ aduersarij, 3 quamuis in litis sumptibus quibuscunque ex ea causa irrogatis aliter receptum sit. 4 Si tamen pluribus eiusdem delicti sociis eadem sententia sic condemnatis, vt à quolibet in solidum pœna exigi posset 5 locupletior consentiat, vt pauperior ad cessionis beneficium admittatur, nulla aut fisco, aut accusatori fiet iniuria, si cessio recipiatur, 6 quandoquidem ab eo, qui locuples est, exigi solidum poterit: 7 ei vero, qui solidum soluit, partis repetitionem mox à correo habiturus, 8 multo minus fit iniuria, cum cessioni consentiat, 9 cuius beneficium sibi maxime fraudi fortè intelligat, quamque solus ipse prohibere posset, si vellet. 10 Verum quia fisci quoque & aduersarij interest, quandiu mulcta soluta non est, vt plures habeant obligatos, à quibus singulis exigere solidum possint, 11 vel ob id maximè, quod qui hodie locuples est, postmodum fieri pauper possit; 12 Placuit, non prius indulgendum condemnato inopi beneficium cessionis, quam locuples, qui consentit, mulctam, integram soluerit, vt in eum statum res reducatur, quo solius eius interfit, qui consentit. 13 *Ita Senatus*, in causa D. de la Composte, & Iacobi Fabri, 13. Calend. Ianuar. 1594.

1 Tam ex edicto Emanuelis Philip. de mense Febr. 1577. quam ex iuris communis ratione, vt diximus *Defin. 1. num 4. sup.*

2 Boer. *decis.* 341. & alij, quos citat Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 182. *num. 3. & 4. ex c. finem litibus de dolo* (Idque adeo verum est, vt nec audiatur condemnatus si velit bonis cedere Graphario Senatus pro emolumento mulctæ contra eum iudicatæ non quidem fisco (nullum enim pro hac mulcta emolumentum debetur,) sed aduersario: quia hoc debitum fiscale esse intelligitur & fisci priuilegio gaudet etiam in persona conductoris emolumentorum, cùm in locationis lege ita nominatim comprehensum est ad maiorem mercedem captandam. Alioqui secus esset. *Ita Senatus* Idib. Sept. 1613. pro Graphario Augusto Paris. contra Velat. Mihi tamen durum id videbatur, cùm etiam debitor Principis possit bonis cedere, *l. 2. & 3. C. hoc tit.* dum ne propter honorem municipalem, vel munus, *l. propter 5. eod.* Vide Guid. Pap. *quæst.*)

3 Intellige de pœna, quæ parti adiudicata est tanquam pœna, non de ea, quæ tanquam interesse, vt concludit Tess. *sup. d locos num. 5 & 7.*

4 Quia condemnatio sumptuum litis tum etiam, cum delictum liti causam dedit, non ob delictum, sed ob litem infligitur, *l. eum quem temere 79. D. de re iudic.*

5 Hoc enim necesse est exprimi in sententia alioqui non tenentur singuli nisi in viriles, *l. 1. & 2. C. si plur. vna sent. condemn. sunt.*

6 Quod enim vni prodest, & nemini nocet, facile admitti debet, *l. in creditore* 38. vbi Bart. *D. de euict. l. pen. C. de precibus Imp. offer.*

7 *d. l. 1. & 2 C. si plur. vna sent. l. inter fideiussores 26. D. de fideiuss. l. bona* 39 *§. 1. de iur. fisc. Paulus* 43. *C. de re iudic.*

8 *l. 2. alias l. 1. C. de duor. reis.* vbi Glos. & DD. de qua tamen vide quæ scripsi *lib. 11. Coniect.*

9 *L. nemo videtur* 145 *de reg. iur. l. quæritur* 24. *§. si venditor. D. de ædil. edict. l. §. vlt. D. quod falsi tut. auct.*

10 Notant nostri *ad l. Catus* 39 *D. de pignor. act.* sibi enim imputet qui admisit rem quam prohibere potuit, *l. qui bona* 13. *§. si iuxta D. de dam. infect.*

11 Nostra enim interest plures habere debitores, *l. 2. §. 1. l. 6. §. duob. & pass. de duob. reis. l. vlt. C de fideiuss.* sicut & plures actiones, *l. qui seruum* 31 *l. quoties* 4. *l. nucquam* 60. *de oblig. & action.* Facit *l. hæres 2. §. pen. de fideiuss.*

12 *L. cura 4. §. deficientium, D. de muner. & honor. l. ab his* 10. *§. auctis de vacat & excus. muner. l. titu.* 37 *§. 1. de neg. gest. l. chirographis* 57. *de admin. tutor. l. periculum* 35. *si cert. pet.*

13 Interest enim victoris quãdiu sibi solutum non fuit aut plenissime satisfactum, *d. l. vlt. C. de fideiuss. l. licet* 42. *§. vlt. de procur.*

DEFINITIO V.

Iussus satisdare ob delictum non est audiendus si bonis velit cedere.

QVid vero si reus non ad mulctam pecuniariam condemnatus sit, sed tantum ad præstandam satisdationem ex ea causa, quæ non possit admittere iuratoriam cautionem? 1 Non recipietur bonorum cessio, quoniam eiusmodi satisdationis præstandæ iniuncta necessitas pœnæ loco est. 2 *Ita Senatus* paulo ante in causa N. Romani Dogier.

1 Puta satisdationem de non offendendo, de qua *in l. illicitas 6. § ne potentiores, D de offic. præsid.* pro qua non solet admitti regulariter iuratoria cautio nisi cum paupertate concurrat bona vox & fama eius, contra quem postulatur. Iulius Clar. *lib. 5. § fin. quæst. 46. num. 14 & quæst 47. nu. 5.*

2 Vt ex eo apparet, quod in defectum idoneæ cautionis exulare cogendus est is, qui satisdare non potest, nisi sit bonæ vocis & famæ. Clarus *d num* 5 Condemnationis enim species est, vt quis cauere iubeatur, *l. in omnibus* 41. *D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Aduersus appellantem à minima non admittitur cessio bonorum ante decisam appellationem.

MVlto magis dicendum est, si à condemnatione, quæ mulctam pecuniariam irrogauit, tanquam à minima priuatus accusator, licet solus appellauerit, non esse locum beneficio cessionis pendente appellatione. 1 Quid enim si superior Iudex aut maiorem mulctam infliget, aut ex pecuniaria faciet corporalem? 2 Prius siquidem est, vt sciatur quid & quantum sit in debito, quam vt cessio fieri possit. 3 *Ita Senatus* ex temtore in publico auditorio pro Bartholomæo Baudin, contra N. Delaual, Prid. Id. Septemb. 1595.

1 Quia appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. ad SC. Turpill.*

2 Vtrumque enim pro suo iure facere potest, si delicti atrocitas id exigere videbitur. Finge pœnam arbitrio iudicis relictam esse. Iulius Clar. *lib. 5. sent. § fin. quæst. 83. nu. 11. & seqq.*

3 *L. pen. D. hoc tit. de cess. bonor.*

DEFINITIO VII.

Contra fiscale debitum non admittitur Syndicus ad cessionem bonorum, licet sit debitum vniuersitatis.

SYndicus, qui ab vniuersitate fiscale debitum exigere debuerat, nec exegerat, eum ab exactoribus publicis conuentus & in carceres coniectus esset, neque haberet, vnde solueret, petebat à Senatu, ut ad cessionis beneficium admitteretur. Nam quod dici solet, fiscalis debiti priuilegiũ illud esse, vt impediat cessionem, 1 non videbatur huic nocere debere, quippe qui non tam suo, quam alieno nomine, id est, pro vniuersitatis debito cõueniretur. 2 Sed tamen visum est periculo si id fore exempli, & Principis rationibus & commodis prorsus alienum, 3 facilius haud dubie in tanta populi egestate electuris Syndicis beneficiũ cessionis, si ad id admitterentur, quam periculum & incommodũ exactionis. 4 Itaque secutus est *Senatus* noster temperamentum, vt Syndicus ille carceribus eximeretur, & intra certum tempus exigere iuberetur, aut saltem in exigendo quantum posset diligentiam præstare id ni faceret, rursus in carceres detruderetur. 5 *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Meiry. Idib. Septemb. 1595.

1 Socin. *reg. 65. in verb. cedes bonis.* Guid. Pap. *quæst* 211. *nu* 3. Boer *dec.* 341. & alij, quos refert & sequitur Anton. Tessaur *decis Pedem* 182. *nu.* * Sunt tamen qui distinguant, an debitum fiscale sit ex contractu, an ex delicto; vt priore casu possit admitti cessio, non etiam posteriore Ranchin *ad quæst. Guid. Pap.* 211. Et hanc distinctionem sequutus est Senatus noster contra D. Ducem Gebennensem 6. Maij 1610. Vide tamen Bart. non distinguentem ad *l. 1. C. hoc tit.* Eodem Aresto pronunciatum est, eum cui datum est priuilegium vt nummi ei debiti habeantur, pro nummis fiscalibus, non similiter habere priuilegium ne contra eum possit fieri cessio bonorum, est enim priuilegium supremi principis solius: & priuilegium illud debet intelligi quantum ad faciendam exactionem, non quantum ad impediendam cessionem.

2 Neque enim quod vniuersitas debet, Syndicus ipse debere intelligitur, vt nec alij singuli, *l. 1. §. 1. & 2. l. 2. l. sicut 6 in prin. & § si quid eum, l. seq. D. quod cuiusque vniuers. nom.* Et hæc ipsa ratio ostendit non esse admittendum Syndicum ad cessionem bonorum pro debito vniuersitatis

Source : BIU Cujas

sitatis. Esse enim debitor debet, qui vult bonis cedere *l. pen. hoc. ti. §. vlt. Inst. de act.*

3 Non facile autem inducendum ius illud est, quod si damnosum fisco, ne quidem Principis rescripto, *l. nec damn. 3. C. de precib. Imp. offer.*

4 Cum tamen nullo nisi exactionis incommodo onerare debeat Syndicus. Vnde Illud est, quod etiam filius familias, qui bona nulla habet, nec habere potest, Syndicus tamen & vniuersalis actor esse potest, *l. item eorum 6 §. vlt. D quod cuiusque vnius.*

5 Vt tædio cæteris extorqueatur solutio, sicut interdum tædio missionis in possessionem extorqueatur cautio damni infecti, *l. 4. §. si fortè, l. prætor. ait. 7. & pass. D. de damn. infect.* licet carcer inuentus sit ad custodiam, non ad pœnam, *l. aut damnum 8. § solent D. de pœn l si quis filio 6. §. eius qui de iniust. rupt. l. 3. D. de custod. & exhib. reor.*

DEFINITIO VIII.

Non potest renunciari beneficio cessionis bonorum, neque per iusiurandum, nec in iudicio.

ADeò fauorabile est beneficium cessionis bonorum, vt ei renunciari nullo modo possit, 1 non solùm priuata & iurata 2 quoque conuentione, 3 sed nec in iudicio. 4 Neque aliud erit, tametsi ea renunciatio bis ac sæpius in iudicio facta proponatur. 5 Ita vt nec vlla restitutio in integrum eo nomine necessaria sit, 6 quæ tamen si ex abundanti petatur, tanto facilius concedenda est. 7 *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Ioanne Antonio Verney, 8. Cal. Sept. 1612.

1 Quia non auditur perire volens *vulg. l. non tantum 6. D. de apell.* Nec quisquam dominus est membrorum suorum *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* vt possit suum corpus in eas angustias conijcere, vt marcessendum habeat in perpetuis carceribus. Quæ potissimum ratio induxit beneficium legis Iuliæ decessione bonorum *l. 3. C. hoc tit.* Bart. & Cyn. *ad l. 1. C. hoc tit.*

2 Videretur enim iusiurandum hoc præstitum contra leges, & ideo valere non potest, *l. non dubium 5. C. de legib. l. iuris gentium 7. §. & generaliter D. de pact. l. si quis inquilinos 1. 2. §. vlt. de leg. 1.*

3 Non enim possunt priuatorum cautiones & conuentiones legum authoritate censeri, *l. vlt. D. de suis & legit. l. 3. C. de collat. l. quod bonis 15. §. 1. D. ad leg. falcid.*

4 Maximè namque in iudiciis legum authoritas conseruanda est, cùm iudicia omnia legitima esse oporteat, vt ex veterum iudicum iurisiurandi vetere formula apparet apud Brissonium *lib. 8 pag. 817.* Adde *l. rem. non nouam 14 & Auth. seq. C. d iudic.*

5 Quod enim sæpius factum est contra leges, tanto minus rarum haberi debet, quanto magis eo facto legum maiestas offenditur.

6 Quod enim iure communi conceditur, non facilè extra ordinem est indulgendum, *l. in causa 16. in princ. D. de minor. l. Imperator. 30. D. de reb. author. iud. poss.*

7 Non enim solent nocere, quæ ex abundanti imperantur, *l. non solent 94. de reg. iur.* Adde Ioan. Papon. *lib. 10. Syntagm. tit. 10. De cession de bien. §. 3.*)

TIT. XXXII.

DE BON. AVCTOR. IVDIC. possid. & de sep. bonor.

DEFINTIO I.

Missio in possessionem non valet, nisi denunciata sit ipsi aduersario, aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis.

MIssIO in possessionem bonorum debitoris si colono aut inquilino, aliive ex domesticis significata sit, vt domino ille renunciaret, nec probetur renunciasse, non nocet domino: 1 qui cum non reperitur, necessario denunciandum est ad eius domum & significanda denunciatio vni ex domesticis, aut si nulli sint, affinibus vel vicinis, per quos verisimile sit futurum, vt rem gestam debitor resciat; 2 alioqui nulla & inefficax est missio in possessionem eumque, qui missus est, potest debitor propria auctoritate impune prohibere, *Ita Senatus* in causa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem, 13. Cal. Septemb. 1588. Iunge Definit. 1. sup. De ius vocand.

1 Specul. *in tit. de pr. dec. § rest. vers. quid si colonus, per text. in l. fin C. si per vim vel alio mod. cap fin. de eo, qui mittit in poss rei seruandi caus.*

2 *l. 4. §. toties cum ibi notat. D. de dam. infect.*

3 *d. l. fin. C si per vim vel alio mod. l. factū à Iudice 170. de reg. iur. l. prohib 5. C. de iur. fisc. l. 10. l. cum hi 8. § si prat. D. de transf* Specul. pluribus *in dict. tit. de prim decret. § iam de effectu, vers. sed quid si iudex, col. 5.*

DEFINITIO II.

Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum pensitationum si agat in personam, secus si in rem ipsam emphyteuticum.

RElIqua censuum & annuarum pensitationum, si quæ debebantur ab eo, qui hæredem non reliquit, nisi cum beneficio legis & inuentarij, peti extra discussionis instantiam non possunt, quoniam personalis ea actio est, per quam intendit actor sibi dari oportere. 1 Sed si dominus directus, quod facere potest postulet mitti se in possessionem iure directi dominij ob non solutas pensitationes, 2 non erit ad instantiam discussionis remittendus, cum eo casu dominium vtile extra causam hereditaris constituatur, propter ius consolidationis, quod aliud nullum potest esse antiquius. 3 Quod si lis eo nomine agitata sit, & inter collitigantes conuenerit, vt pro sumptibus litis idem fundus maneat obligatus, 4 cauere bonus Iudex debet, ne fraudi ea res sit cæteris creditoribus. 5 Itaque sententiam sic concipere debebit, vt adiiciat, *cum præiudicium instantiæ discussionis*; 6 nempe quoniam in aliorum creditorum potestate est offerendo, quod domino directo defunctus debuit, impedire ius consolidationis, 7 atque ita efficere, vt ad corpus hæreditatis dominium vtile reuertatur, aut potius vt *in* patrimonij hæreditarij corpore retineatur, quasi nunquam separatum. 8 *Ita Senatus* ex tempore causa quadam Capituli Ecclesiæ Cathedralis Maurianensis, & N. Dupont Domini de Myans, 15. Cal. Sept. 1592.

1 *§. appellamus, Inst. de action.*

2 *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt. l. lex vectigali fundo 21. D. de pignr.*

3 *Arg. l. ex facto 52. vers. respondi, D. de pecul. l. 1. D. de tribu. act.* (Melior textus *in l. in liberto 77. D. de solut.* Quod verò in cæteris bonis non emphyteuticis? Dominus directus in iis non præferetur. *D. f. 7. num. 5. sup. de iur. emphyt.*)

4 Quo casu non aliud potest Iudex inter litigatores constituere, quàm quod inter eos conuenit, *l. si conuenerit 26. D. de re iudic.*

5 Ne scilicet ex facto & voluntate collitigatorum lædatur ius cæterorum, *l. 3. in princ. D de transact. l. 1 D. de alien. iudic. mut. caus. fact. in l. filius familias 114. §. Diui 2. in fin de lega.*

6 Exēplo eius, quod scriptum est, *in l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

7 Cui scilicet non aliter locus est, quam si Domino directo non satisfiat quandocunque.

8 Cum non possit separari nisi per consolidationem qui hoc casu impeditur, oblata quandocumque ante sententiam solutione.

DEFINITIO III.

Inter chirographarios creditores nullum priuilegium est temporis, sed causæ.

PLuribus creditoribus chirographariis concurrentibus, neque is, qui tempore prior est, 1 neque cui maior pecuniæ quantitas debetur, 2 cæteris præferendus est, sed si cætera sint paria, concurrunt, sin minus præfertur is, qui fauorabiliorem debiti causam habet 3 Non enim sicut inter hypothecarios, ita & inter chirographarios creditores, qui prior est est tempore, prior est iure, 4 sed personalium actionum priuilegia ex causa, non ex tempora æstimanda sunt. 8 *Ita Senatus* in ea causa de qua supra Defin. 14. De iur. delib.

1 Vt inter hypothecarios creditores, *l. si fundum 4. & seq. C. qui potior in pignor. hab.*

2 *Vt in l. maiorem 8. D. de pact. l. vlt. C. qui bon. ceder poss.*

3 *l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

4 Quanquam etiam inter hypotecarios quidam sunt priuilegiarij *l. interdum 5. & seq. D. qui potior in pignor. hab.*

5 *dict. l. priuilegia.*

DEFINITIO IV.

Non sunt audiendi creditores agentes contra emptorem bonorum, quorum distractioni semel consenserunt, vt iterum vendantur.

POst distracta iudiciali auctoritate bona eius, qui hæredem non habuit nisi cum beneficio legis & inuentarij, si sex menses præterierint, qui ad redimendum præstituti sunt, 1 nullo modo inquietari emptor debet, 2 etiamsi pretium ex venditione redactum dimittendis omnibus creditoribus non

Source : BIU Cujas

sufficiat. 3 Nec aliud erit, tametsi minoris distracta sint bona hæreditaria, quam fuerunt æstimata, cum inuentarium conscriberetur. 4 Etsi enim æstimatio illa, quæ per viros probos fit, cum inuentarium solemne conscribitur, mediocris esse solet, non tamen potest obligare emptorem, vt ex contractu suo conuentus amplius pretium soluere teneatur, quam quod obtulerit. 5 Sed nec hæredem ipsum ea æstimatio aliter obligat, quam si creditores & legatarij petant sibi satisfieri ex rebus hereditariis, hoc est, dari eas sibi in solutum, quod vtique pro suo iure facere possunt: sicut & ex contrario, si ab iis hæres vrgeatur, liberum illi est, ex ipsis rebus satisfacere, nec omnimodo necessaria est venditio, nisi cum periculo suo fieri eam creditores & legatarij postulant. 6 Quomodo accipit debet, quod traditum est, hæredem cum beneficio legis & inuentarij in tantum creditoribus hæreditatis teneri, in quantum res substantiæ hæreditariæ ad eum deuolutæ valeant. 7 Sed si postulantibus creditoribus & legatariis via venditionis electa sit, &, vt fieri assolet, bona omnia hæreditaria vendi Iudex præceperit, eique decreto solemniter & rite satisfactum sit, serum & inciuile est desiderium creditorum aut legatariorum postulantium eadem bona iterum vendi, vel ex iis dari sibi in solutum, tametsi propter factam viliore pretio venditionem futurum sit, vt maneant in damno. Sibi enim imputent, qui hanc viam elegerunt, cum possent petere, vt ex ipsis bonis hæreditariis ad ratam factæ per viros probos æstimationis sibi satisfieret. Itaque non tantum emptor aduersus eos tuendus erit sed etiam hæres, cui nimirum necesse fuit decreto Iudicis parere. 9 *Ita Senatus* pro illustri D. Francisco de la Thouiere de Giolee, contra N. Antonium de Rochette, & Claudium du Cloz, 13. Cal. Ianuar. 1592.

1 Quod totũ semestre tempus liberũ est hæredi ad pignora redimẽda.

2 Ne quidem prætextu minoris ætatis, alioqui nemo acedet ad emptionem rerum hæreditariarum, nec si bona fide distrahantur, *l. ait prætor. 7. alias, l. etsi sine §. quæsitum, D de minor.* nec sane fides hastæ facilè con ælli debet, *l. si hypothecas 8. C de remiss. pignor. l. 1. & 2. C. ne fisc. rem quam vend. etiinc libr. 10. tit 5.*

3 *l. vlt. §. sin vero: creditores, C. de iur. de lib.* iunct. *§. sed nec.*

4 Non enim pluris esse res vlla videri potest, quanti vendi potest publicè, *d. §. quæsitum.* dummodo nihil dolo malo factum sit, *l. si quos 29. C. de rescind. vendit. l. pen. & vlt. C si vend pignor. agat.*

5 Siquidem substantia emptionis consistit ex pretio, quod fuerit conuentum inter contrahentes non quod ab aliis sit constituendum, *l pacta conuenta 72. vers. Paulus notat. D. de contr. empt. l. vlt. C eod. l si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

6 *ad l. vlt. § & si præfatum* vbi Bald. & Castr. *C. de iure delib.*

7 *d. § & si præfatum.*

8 Ita potest iis obiici vulgatum illud Brocardicum, *Pateat tibi via, quam elegisti, l. si mulier. 21. §. vlt. D. quod metus caus.*

9 *l. non videntur 167. qui iussu, de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Aduersus distractionem iudicialem pignorum non magis fauetur absentibus creditoribus, quam præsentibus, dummodo vocati sint publico programmate. Excipiuntur pupilli, quorum tutoribus non sit denunciatum.

NEc distinguemus, an creditores hi aut legatarij] venditioni interfuerint, quamquam minor in his dubitatio est, an vero adfuerint. Nam si in prouincia fuerunt, generali programmate vocatos eos esse sufficit, vt pro præsentibus habeantur, 1 nisi forte pupillos proponas, qui sane pro præsentibus haberi non possunt, 2 ne tum quidem, cum habent tutorem, si non ipsi tutori nominatim denunciatum sit; 3 sin abfuerunt, licet Reipublicæ causa, aut quod forte in alia longeque remota prouincia habitarent, non eo magis audiendi sunt. 4 Et quia si presentes fuissent ac contradixissent, maioris tamen partis creditorum vota sequi Iudex debuisset, 5 (etsi posset dicit maiore pretio fuisse illos empturos ad consequendam idemnitatem, si venditioni adfuissent 6) & quia eorum iudemnitati cõsultum esse potest per hypothecariam aut condictionem ex lege Iustiniani aduersus legatarios & posteriores creditores. 7 Quod sint ipsi omnium postremi, id vnum iis supereſt, vt vicem suam doleant, quod & posteriores creditores fuerint, & absentes. 8 Rursus nec distinguemus, an qui præsentes fuerunt protestati sint, ne quid iis præiudicij ex publica venditione fieret, necne. Nihil enim potest ea protestatio prodesse aduersus publicam venditionem auctoritate Iudicis factam. 9 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si eo tempore 6. C. de remiss pignor.*

2 *L. in possessionem 6 §. 1. D. quibus ex caus. in poss eat.* Papon. *lib. 18. tit 6. de criées & subhastations. Arrest. 1.*

3 *Vt in l. Æmilius 8.* ibi, *denunciat. tutoribus sæpe datis, D. de minor.* Alioqui hæc ætas creditur ignorare illa etiã, quæ videt, *l. C. de falsi. mon.*

4 Quamuis edicto prætoris non minus excipiantur, qui absunt Reipublicæ causa quã pupilli, *in d. l in poss. 6 §. 1. D quib ex caus. in poss. eat.*

5 *L. iuris gentium 7. §. vlt. cum l seq. D de pact. l. vlt. C. qui ceder. poss.* vt proinde videatur hoc casu locutus esse iuris regulæ quæ vult, posse fieri te ignorante, quic quid posset fieri te inuito, *l. qui potest 26. de reg. iur.*

6 Potuissent enim & ipsi licitari cum extraneis, adeoque cæteris paribus extraneos vincere iure creditorum, *l. cum bona 16. D. de bon. auctor. iudic. possid. alias l. 1 de privil cred.* iunct. *l. 2. C si in caus. iud. pig. capt. sit.*

7 *Ex l vlt. § sin vero creditores, C. de iur delib.*

8 Nec enim potest absentia facere meliorẽ conditionẽ posteriorũ creditorũ, quia nõ magis aliis, quã ipsis debet esse dãnola *l. ab 140. de reg. iur.*

9 *L. tutor vrgentibus 47. in princ.* vbi Bart. *D. de minor*

DEFINITIO VI.

Casus duo, in quibus auditur creditor vel legatarius petens iteratam distractionem pignorum iam distractorum.

DVo tamen casus sunt, in quibus audiendus est creditor aut legatarius petens, vt bona iam semel vendita iterũ distrahantur. Vnus est, si omissa hastarum solemnitate venditio facta sit. Rite siquidem & seruatis solemnibus factam esse oportet, vt emptor sit securus. 1 Aliter, si pretij vilitate gratiosam emptionem in fraudem creditorum & legatariorum factam esse appareat. 2 Sed quod ad priorem causam pertinet obseruandum est, non eo minus rite factas videri subhastationes, quod forte curator datus hæreditati citatus non sit, aut quidam ex creditoribus, si modo citati sint illi, qui venditionem impugnare volunt: 3 quod ad posteriorem vero, non ex sola pretij vtilitate induci præsumptionem fraudis & gratiæ, 4 nec si proponas empta bona per maritum hæredis institutæ, 5 nisi manifeste appareat collusum inter coniuges, maritique personam suppositam fuisse, vt sub eius imagine hæres ipsa in possessione remaneret. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 1. 2. vlt. & pass. C. si vendit. pignor agat.*

2 *L. 1. C. de fid & iur. hast. fisc. l. 10 tit. 3. l si quos 29. C. de resc. vend. l.*

3 Neque enim si quid contra aliquos peccatum sit, aliis prodesse debet, qui rite ac solemniter citati fuerunt, siquidem quod alius citatus non est, non interest mea, *l etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. rescriptum 10. D. de pact l. de vnoquoque 47. D de re iudic.*

4 *L. dolus emptoris 10. C. de rescind. vendit.*

5 Cum ab ipsa quoque hærede instituta emi potuerint. *l. 2. C. si in caus. iudic. pig. capt. sit.*

6 *L. & qui sub imagine 10. C. de dist pig.* Facit *l. si is qui bonis 91. D. de acq. hæred. l. contract 54 D. de oblig. & action.* Paul *lib. 2. sent. tit. 13. §. 4.*

DEFINITIO VII.

Creditor constitutarius potest suam possessionem auocare ab eo etiam, qui emit pignus distractum ex iudicis auctoritate.

ADdunt quidam, nec male, tertium casum, quo emptor inquietari potest, si venditio facta sit ignorante eo creditore, qui bona debitoris omnia obligata habebat cum clausula constituti. Nam si is auocare velit propriam possessionem condictione ex lege Iustiniani etiam ab emptore, cui rem vendi, cum venderetur, ignorauerat, 2 audiendus est, quandoquidem possessio illa est extra causam hæreditatis. 3 quæ proinde ignoranti ei nullo modo auferri potuit. 4 Et si enim non potest constituti clausula facere vt impediatur vẽditio pignoris, cum bona debitoris omnia postulantibus creditoribus & impetrante Iudice vendenda sunt, vt singulis ex ordine satisfiat: 5 facit tamen, vt si is creditor anterior fuit, non prius adimenda ei si post venditionem possessio, quam acceperit solutionem. 6 Proinde non proderit emptori, quod aliis creditoribus posterioribus licet iustis soluerit, nec cogẽ-

dus

Source : BIU Cujas

dus erit is, qui fuit in iusta possessione, vt agat contra posteriores creditores, quibus solutum est, cum auocata propria possessione sibi per retentionem prospicere commodius possit. 7 *Ita* in eadem causa tractatum est, & antea pronunciatum, vt quidam referebant pro Ioanne Ducrest mercatore Camberiensi. *Sine die.*

1 *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.* quam & Interpretes & Pragmatici nostri sic acipiunt, quasi ad hunc quoque casum pertineat, contra quos tamen vide quæ scripsi in priore parte Chiliadis *de error pragmat.*

2 Cum non possit esse hæreditatis, nisi quod fuit defuncti mortis tempore, *l. 1. §. Scæuola, D si is qui test. l. cum iuss.* iunct. *l seq. quæst. 67. de legat. 2.*

3 *d. l. vlt. C. de acquir. poss.*

3 Quia clausula cõstituti nõ facit, quo minus res creditori obligata remaneat in dominio debitoris, nec proinde quin possit distrahi pro debito.

5 Nam nec nisi per ius offerendi posset creditor anterior cogi distractionem pati rei sibi obligatæ.

6 Quomodo prodesset ei, si à creditore anteriori conueniretur per hypothecariam, *l. vnic. §. nec aduersus emptores C. de iur. delib.*

7 Melius enim est possidere, quam agere, *l. is qui destinauit 14. D. de rei vindic. §. commodum, Inst. de interd.* & plus cautionis est in rem, quam in personam, *l. plus cautionis 25 de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Inpari causa non est potior causa eorum, qui vel à testatore, vel à Iudice priores nominati sunt.

CVm inter creditores de ordine ac priuilegio disputatur, nõ sunt cæteris paribus præferendi illi, qui vel à testatore, vel verbis sententiæ Iudicis priores nominati proponuntur. Sed si in eodem omnes gradu constituti sunt & in eadem priuilegij causa simul admittendi sunt, cum fieri nequeat, vt etiam ex iis, qui simul admitti debent, alij aliis priores non nominentur: 1 Itaque hoc casu distributio pecuniæ, quæ ex bonorum venditione redigitur, ex æqua lance fieri debet, 2 quod Galli dicunt, *à sold & liure*, per solidum & libram. *Ita Senatus* in eadem causa D. de Grolee.

1 In coniunctis enim ordo nullus est, nec quicquam interest, vtrum eorum dicatur prius, aut scribatur, *l quidam, 14. D. de pecul. legat. l. nec enim 6. D. de solut.* Excipe tamen casum *l. generaliter 24. §. quid ergo, D. de fideic. libr. l. quoties, 34. D. de vsufruct.*

2 *Vt in l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Prætextu anteriorum creditorum postea superuenientium non potest recusare emptor, quo minus soluat anterioribus præstita per eos satisdatione.

DIstractis ex Iudicis mandato bonis hæreditariis, si antequam ex emptoris pecunia dimissi essent creditores omnes, quibus ex ordine satisfieri Iudex præceperat, alij creditores iique anteriores superueniant; non idcirco petere emptor potest, vt differatur solutio pretij in id vsque tempus, quo de nouorum creditorum iure cognitum sit: imo 1 nec vt ea cognitione pendente liceat sibi, quod ex pretio soluendum supereſt, obsignare. 2 Præcisè enim cogendus est soluere, sed per modum fiduciæ dumtaxat, & vt loquuntur, prouisionaliter, non diffinitiue, & consequenter præstita cautione. 3 Prouisionaliter quidem, quoniam, quamdiude anteriorum creditorũ iure dubitatur, non debet cæteris iam indubitatis mora fieri: 4 non tamen diffinitiue, quia æquum est, saluum manere ius anteriorum creditorum, licet posteriores veniant. 5 Nam quam quod dici solet, nihil interesse emptoris, an alij creditores superueniant necne, propterea quod non aduersus eum sed contra legatarios & posteriores creditores condictionem habituri sint, 6 tum demum verum est, cum posterioribus emptor soluit priusquam ius anteriorum creditorum compertum haberet; 7 alioqui imputari sane posset emptori, cur sciens posterioribus soluisset. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum enim rem ipsam penes se iam habeat, non debet interim & rem, & pretium retinere, *l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt, l. bona fides 50. D. de act. empt.*

2 Tunc enim ad obsignationem deueniri solet, cum nemo est cui solui possit, *l. vlt. D. de leg. commiss. l si per te non stat. 7. l. acceptam. 19. C. de vsur.*

3 Nec enim solet prouisionalis vlla fieri adiudicatio, nisi præstita satisdatione. Dixi *Defin. 2. & 7. supr. de sent. & interloc. omn. iudic.*

4 *L. vlt. §. & si præfatam, & seq. C. de iur. delib.*

5 Vt scilicet possint consequi indemnitatem etiam contra creditores posteriores, qui suum receperunt, *dict. l. vlt. §. sin vero creditores.*

6 *d. §. sin vero creditores.*

7 Iniquum enim est, non impune soluere illum, quem prætor possit, vt soluat cogere, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fr. credit.*

8 Intellige, nisi hoc ipso apud prætorem allegato nihilominus cogeretur, vt solueret posterioribus, *l. ait prætor, 7. § sed etsi ei, vers. puto autem, D. de minor.* Bene namque soluit, quisquis soluit cogente Iudice, *l. sancimus 25. Cod. de administrat. tutor.*

DEFINITIO X.

Curator dandus est hæreditati tanquam iacenti, si hæres cum beneficio legis & inuentarij aliquas habeat actiones, alioqui non valent, quæ contra hæredem gesta sunt.

HÆreditate per hæredem adita cum beneficio legis & inuentarij, etsi dici non potest, iacere illam, quæ hæredem habet, 1 perinde tamen curator dandus est, si id ab hærede ipso, aut à creditoribus petatur, ac si iaceret. 2 Quamquam enim creditorum actiones excipere hæres potest, non secus ac si pure hæres esset, 3 non tamen possunt illi vicissim excipere actiones hæredis, quæ ex beneficio legis saluæ manent; 4 cum defuncti personam non repræsentent, quomodo repræsentat hæreditas. 5 Alius enim pro debito conueniri non potest quam debitor, aut qui eius personam repræsentat, id est, hæres vel hæreditas. 6 Sed & creditorum non parum interest, esse aliquem, qui hæreditatis commoda curet, caueaque, ne qua fraus per hæredem aut alios fiat, vt facilius hæreditas soluendo reperiatur. 7 Denique quod ad hæredem pertinet, cum creditor maneat, nec possit creditoris simul & debitoris personam sustinere, perinde est ac si hæreditas iaceret. 8 Itaque si quid ante datum curatorem inuito hærede factum si in hæreditate, vrgentibus quibusdam ex creditoribus, ratum id haberi non debet, quasi indefensa hæreditate, adeoque indefenso hærede, qui vtique de iuribus suis siue agendo, siue excipiendo non prius experiri potuit, quam curator hæreditati datus esset. 9 *Ita Senatus* pro hæredibus Petri Gleyron, contra R. D. Archiepisc. Tarentas. 17. Calend. Februar. 1593.

1 Hæres enim cum beneficio legis & inuentarij perinde hæres vere est, atque is, qui hæreditatem pure agnouit, *l. vlt. C. de iur. delib.*

2 Eo namque iure vtimur, vt hoc casu detur curator hæreditati, & quidem tanquam iacenti, *ex l. vlt §. sin autem in secunda, vers. nolente, C. de bon qua liber.* Contra quam sententiam vide quæ scripsi in prioribus Decadibus *de error. pragmat.*

3 *d. l. vlt. § etsi præfatam*, iunct. *l. vlt. C de hared. act.*

4 *d. l. vl. §. in computatione, C. de iur. deliber.*

L. hæreditati 34. D. de acquir. rer. domin. l. hæres, 22 D. de vsucap.

6 Ne alioqui conueniatur alius pro alio: *l. pen. & vlt.* iunct. *Auth: sed omnino, C. ne vxor. pro marit.*

7 Est enim semper suspecta persona hæreditaris, qui hæreditatem agnoscit cum beneficio legis & inuentarij, propter fraudes, quas hoc genus hæredum comminisci solet. Ideoque, nimirum vt his fraudibus via præcluderetur, necesse fuit edicto publico apud nos prospici creditoribus & caueri, vt pendente discussionis instantia hæreditariarum rerum possessio hæredi auferatur.

8 Quia difficile est, vt qui duorum personas in vna sustineat, *l si plures 9. D. quæ pact.* nec potest quisquam agere contra seipsum, *l. ne cum filio familias 16. D. de furt.*

9 Nemo enim potest agere, nisi aliquis sit legitimus contradictor, qui conueniatur, *l item ait. 21. §. hæc autem restitutio, D ex quibus caus. maior. l. vlt. D. de leg. commiss.*

DEFINITIO XI.

Creditor constitutarius non potest possessionem suam retinere, sed non vrgere venditionem pignoris pendente instantia discussionis.

CReditor, qui per clausulam constituti aliáue qua ratione possessor pignoris factus est viuo debitore, 1 quamuis pendente inter hæredem cum beneficio legis & inuentarij, omnesque creditores hæreditarios, instantia non sit prohibendos, quo minus in sua possessione maneat; 2 ideoque in causa possessionis vincere debeat, 3 perere tamen non potest, vt pignus distrahatur, quoniam ius distrahendi afficit causam

causam proprietatis, 4 cum futurum sit, vt ex eiusmodi venditione dominium in emptorem transferatur: 5 quæ res iniuriam faceret anterioribus creditoribus, quibus vtique ex ipso pignore eiusve pretio prius satisfieri necesse est. 6 Itaque necessario differri venditionem pignoris oportet in id vsque tempus, quo de omnium creditorum iure cognitum sit & pronunciatum. 7 Nisi forte proponas consentire creditorem, qui possidet, vt pignus distrahatur saluo iure hæredis & creditorum. 8 Finge hæredem debitoris implorato beneficio legis & inuentarij prætendere ius fidei commissi in re illa obligata, nec dum tamen de illo fideicommissi iure constare: 9 Poterit creditor consentire, vt saluo fidei commissi, si quod sit, iure pignus distrahatur. 10 Etsi enim vix vt reperiatur, qui ad emptionem velit hac lege accedere: 11 ea tamen venditionis vtilitas esse poterit, quod nemine alio emere volente creditor ipse emturus est, 12 atque ita lucraturus fructus, qui alioquin ei in sortem imputarétur. 13 Quanquã videri potest fieri iniuria debitori, si ob iniquam veuditionis legem nemine ad emptionem accedente res viliori pretio addicatur creditori. 14 Proinde distractionem quam libet interea impediri melius est. 15 *Ita tractatum est* in causa Illustris Dominæ Carolæà Camera, viduæ Comitis du Pontdeueyle, 5. Non. April. 1593.

1 *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.*

2 Quia possessio illa, cum sit extra causam hæreditatis, nihil commune habet cum discussionis instantia, in qua non tractatur nisi de hæreditate. Dixi *Defin.* 7 *supr. eod.*

3 In qua scilicet non quæritur, nisi quis possideat, *l.* 1. *§. vlt & l.* 2. *D. vti possid.* iunct. *l vlt C. de acquir. poss.*

4 Quæ nihil comune habet cum possessione, *l naturaliter* 12. *§. nihil commune, l pen. D. de acquir. poss.*

5 *Iust quibus alien non licet, in princip l. qui à creditore* 18. *& pass. C. de distr.*

6 Non quasi causa dominij aliquid commune habeat cum intentione pignoris, *l.* 1. *§. cum prædium, D. de pign.* sed quia per publicam pignoris venditionem factam ex Iudicis auctoritate tollitur ius pignoris etiam in præiudicium absentium, si modo per publicum programma vocati fuerunt, vt dixi *Defin.* 5. *supr.*

7 Melius enim est intacta omnium iura seruari, quam post vulnerata causam remedium quæri. *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

8 Ea namque exceptio ius omnium conseruaret *l.* 4. *§.* 1. *D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit. l. Babius,* 30 *in fin D. de pact. dotal.*

9 Quo casu non debet sola fidei commissi allegatio facere moram creditori, *l. ille à quo* 13. *§.* 1. *D ad SC Treb.*

10 Ne aut sibi mora aut fideicommisso præiudicium fiat.

11 Nemo enim accedit ad emptionem, nisi vt rem à se emptam perpetuo sibi habeat, *l. ait prætor.* 7. *§ quæsitum, D de min.*

12 *Iuxta l.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*

13 *L.* 1. 2. 3. *& pass C. de pignor. action.*

14 Siquidem ea lex iniqua esset hoc casu pars pretij .. *fundi partem* 79. *D. de contr. empt. l si sterilis* 21. *§ si tibi fundum, C. de action. empt.*

15 Ne ex vnius facto alius lædatur contra vulgares iuris regulas, *l. non debet* 74 *reg. iur.*

DEFINITIO XII.

Venditori, qui sibi pro pretio retinuit ius prælationis & possessionis, non potest discussionis instantia obiici, adeoque offerri si dominium sibi reseruauerit.

SI quis rem suam vendiderit, seruato sibi per expressam conuentionem iure non tantum pignoris, sed etiam prælationis in re vendita, ni pretium solueretur, 1 mortuo ante solutum pretium emptore, non est cogendus de iure suo disputare cum cæteris creditoribus in generalis, vt vocant, discussionis instantia, siue prior ille sit, siue posterior, dummodo possessor. 2 Sane poterunt cæteri creditores ei offerre, siue anteriores sint siue posteriores, 3 si pignoris tantum & prioritatis, non etiam dominij 4 ius sibi exceperat in eum casum, quo pretium ad diem solutum non esset. 5 *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Franciſci de la Couz, contra Euerardum Dauignon, 13. Cal. April. 1593.

1 Ne fiat locus quæstioni, de qua *in l. licet* 7. *C. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. procuratoris* 5. *§ sed si dedi, D. de tribut. act.*

2 Possessionem enim necesse est extra hæreditatis causam esse, vt dixi *Defin.* 7. sup. alioqui secus est.

3 Quia etiam posteriores creditores habent ius offerendi, *l.* 1. *l. prior* 5. *& pass. C. qui potior. in pign. habet*

4 Quia post acquisitum creditori dominium rei obligatæ nullum posteriori creditori superest ius offerendi, *l.* 2. *C si antiq. credit. pign. vendit.*

5 Offertur enim creditori tantum, non domino, nisi in casu *l. si mandatu* 59. *§. D. mandat l.* 2 *l.* 5 *§.* 1. iunct. *l.* 3 *in princ. D. de distract pignor.*

DEFINITIO XIII.

Casus, in quo possunt creditores anteriores agere contra emptorem rerum hæreditariarum, qui soluit posterioribus, hactenus scilicet vt eædem res iterum distrahantur,

TVtor, qui pupillum paternæ hæreditati immiscuerat, priusquam legis & inuentarij beneficium imploraret, 1 cum vrgeretur à paternis creditoribus, fundum hæreditarium Titio vendiderat ea lege, vt ex pretio his & illis creditoribus satisfaceret. Post paucos dies pluribus nouisque emergentibus creditoribus beneficium inuentarij impetrauerat, 2 Titius nouissimis creditoribus soluerat, non iis, quibus ex emptionis lege solui debuerat, sed tamen tutore ipso consentiente, adeoque interueniente Iudice, iis, licet absentibus & ignorantibus, quibus prætium fuerat destinatum. Quærebatur, an si priores illi agerent hypothecaria in fundum, qui Titio venditus fuisset, audiendi essent? Mouebat, quod ex Iustiniani constitutione securus est emptor, qui creditoribus hæreditariis soluit, licet posterioribus, nec inquietari potest ab anterioribus, salua iis aduersus posteriores condictione. 3 Nec obstare videbatur, quod aliis Titius soluerat, quam quibus ex contractu soluere debuisset. Nam cum iis absentibus & ignorantibus facta venditio fuisset, non poterat videri ius vllum iis quæsitum ex tutoris stipulatione, 4 nisi quatenus pupilli eiusdémque hæredis interesset: 5 cuius porro nihil intererat, vtri ex hæredibus solueretur. 6 Neque vero emptori poterat imputari, cur posterioribus soluisset, consentiente eo, qui ipse stipulatus fuerat, vt prioribus solueretur. Cur non enim mutuo consensu licuit illis recedere à lege conuentionis? 7 Accedente præsertim Iudicis auctoritate. 8 Sed tamen placuit, audiendos anteriores creditores, qui eundem fundum publice vendi postularent. Primum, quia præcedens illa venditio priuata facta erat ante imploratum beneficium legis & inuentarij. 9 Lex enim, 10 quæ huiusmodi venditiones ratas manere vult, de iis nominatim loquitur, quæ ab hærede factæ sunt post inuentarium legitime confectum, aut pendente inuentarij confectione. Etsi enim, qui pure audita primum hæreditate agnouit postea beneficium legis & inuentarij, iam inde ab initio hæres cum eo beneficio fuisse intelligitur, propterea quod fieri nequeat, vt pro parte temporis quisquam hæres pure sit, pro alia vero parte cũ beneficio inuentarij: 11 non tamen ex eo recte inferas, venditionem, quæ ante imploratum legis beneficium facta sit, secuto postea legis beneficio, perinde habendam, ac si post confectum inuentarium facta esset. 12 Imo vero perinde haberi debet, ac si beneficium inuentarij prorsus neglectum fuisset. 13 Et consequenter iuri anteriorum creditorum derogare non potuit, 14 saluo emptori ad inhibendam hypothecariam solo iure offerendi. 15 Mouit etiam Senatum quod vilissimo pretio facta venditio proponebatur, 16 quodque anteriores illi creditores priores quoque egerant & diligentiores fuerant ad suum consequendum, vt iis imputari non posset, cur sibi melius non vigilassent. 17 Sed de illo dubitari magis poterat, an quod emptor posterioribus creditoribus mandante tutore, adeoque Iudice soluisset, ab iis repetere posset, cum dici soleat, repetitionem nullam esse ab eo, qui suum recepit, etiamsi ab alio solutum sit, quam qui debebat. 18 Et tamen in damno versari emptorem iniquum est, qui bona fide & emerit, & soluerit. 19 Placuit, posteriorum creditorum damno potius id cedere debere. 20 Dat enim Iustinianus condictionem creditoribus anterioribus aduersus posteriores, qui suũ receperunt. 21 Et sane quoties beneficium legis & inuentarij agnitum est, id obseruari conuenit, vt inter creditores ordo seruetur, & priuilegium temporis, 22 quasi Iudice ipso potius, quam hærede ex bonis hæreditariis soluente. 23 *Ita Senatus* pro Dn. Iacobina de Monluel Comitissa d'Entremons, contra Ioannem Ripet, & Martel, Idib. Iun. 1594.

1 Tutor

1 Tutor enim pupillum ſuum paternæ hæreditati poteſt immiſcere etiam ignorantem, cum ſit pupillus patri ſuo hæres, ſuus ipſo iure, *l. 1 §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam*

2 Nam & hoc poteſt facere tutor, qui poſſet etiam poſt immixtionem omnino abſtinere pupillum, *l. pen. D. de auct. tutor. l. neceſſarius* 57. *D. de acq hæred. l. ex contractu* 42. *D. de re iudic.*

3 *L. vlt. §. ſin vero creditores, & ſeq. C. de iur. delib.*

4 Nec enim per liberam perſonam alteri quicquam acquiri poteſt. *l. ſtipulatio iſta* 38. *§ alteri, de verbor obligat. l. & licet* 15. *D. de conſt. pecun. l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir.*

5 Quo tamen caſu actio deberet eſſe pupilli non creditorũ *d. § alteri.*

6 *Vt in l. huiuſmodi* 84. *§. alt. de legat. 1.*

7 *L. qui Romæ* 122. *§. Flauius*, cum ibi not. per Bart. & alios *de verb. oblig. not. ad l. 3. C. de donat. quæ ſub mod.*

8 *L. ait prætor* 7. *§. 1. D. de minor. l. ſancimus* 25. *C. de admir. tutor. l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

9 Et conſequenter ab eo, qui eiuſmodi venditione ſe obſtrinxerat vniuerſo ære alieno.

10 *d. l. vlt. §. etſi præfatam, & ſeq. C. de iur. delib.*

11 Non magis, quam vt pro parte temporis hæres quis ſit & pro parte non ſit, *l. hæreditas ex die* 34. cum ibi not. *D. de hæred. inſtit.*

12 Omnes enim conuentiones habent tacitã illam conditionẽ ſi res in eodẽ ſtatu manſerit, *l. cum quis* 38. *in princ. l. ſi cum Cornel.* 81. *De de ſolut.*

13 Quo caſu nulla lex eſſet, quæ arceret creditores anteriores, ne poſſent rem obligatam & inſciis ſe venditam ab emptore vindicare, cum pignoris proſecutio ſit in rem, *l. 1 § cum prædium, l pign* 17. *De pignor.*

14 Intellige de hypothecatiis. Nam chirographatij non poſſent reuocare venditionem, nec ſi filius poſt immixtionem ſe in totum abſtinuiſſet, *l. quoties* 44. *D. de acquir. hæred.*

15 *L. 1. l. prior 1. & paſſ C. qui potior. in pign. hab.*

16 Quia tam magna vilitas pretij inducit plerumque magnam ſuſpicionem fraudis, *l. ſi quos* 29. *C. de reſcind. vend. l. ſi quis cum aliter* 36. *cum ibi not. D. de verb. oblig.*

17 *d. §. ſed etſi præfatam*, iunct. *l pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.*

18 *L. repetitio* 44. *D. de condict. indeb.*

19 Quique ſoluere habuit neceſſe, *l. quod ſi minor* 24. *§. reſtitutio, D. de minor.* Iunctis iis legibus, quas citauimus *nu.* 7.

20 Nam inter creditores hypothecarios regulariter obtinet, vt qui prior eſt tempore, potior ſit iure, *l. 2 l ſi fund. 4 C. qui potior. in pign. hab.*

21 *Ind. l. vlt. §. ſin vero hæredes, C. de iur. delib.*

22 Quantum ſcilicet ad creditores hypothecarios, non quantum ad chirographarios, *l. priuilegia* 42. *D. hoc tit.*

23 Nam factum iudicis hoc caſu eſt factum partis, *l. 1. C. ſi in cauſ iudic. l ſi ob cauſam* 13. *C de euict.*

DEFINITIO XIV.

Bona etiam publicè vendita an & quando, & quibus poſtulantibus iterum vendi poſſint?

ET ſi publicas venditiones facile retractari non ſolum eſt iniquum, ſed etiam exemplo pernicioſum, 1 ſi tamen vili pretio factæ dicantur, & ſuperuenientes creditores, ſiue anteriores ſiue poſteriores petant, vt iterum bona vendantur, quo magis aucto pretio ſingulis ex ordine ſatisfieri poſſit, æquiſſimum eſt ipſis ſuccurri, ne in damno morentur: 2 ſed ita tamẽ, vt non prius emptori poſſeſſio aufferatur, quam ei ſit reſtitutum quicquid ex cauſa emptionis perſoluit. 3 Aliud erit, ſi prior venditio iis vocatis facta proponatur, qui iterum vendi bona poſtulant: ſibi namque imputare debent, cur aut ipſi pluris licitati non ſint, aut alios emptores non ſubiecerint, vt iuſto precio bona venderentur. 4 Illud ſane exploratum eſt, venditionem, quantumuis publice factam, iis nocere non poſſe, qui cum eſſent certi creditores & cogniti, nominatim tamen citati non fuerunt. 5 Generale namque programma non niſi ad incertos ignotoſque creditores pertinet. 6 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne alioqui eueniat, vt nemo velit accedere ad publicas venditiones, *l. ait prætor 7. §. quæſitam*, iunct. *l ſi ex cauſa 9. in princ. D. de minor.*

2 Intellige ſi per gratis vel ſordes facta ſit venditio, vt in *Deſin. ſup. eod.* Aut ſi nihil poſſit imputari creditoribus, cur ſuo tempore non venerint. Alioqui ſecus eſt, vt dixi *Deſin. 4. & 5. ſup.* Et ſequitur ſtatim.

3 *L. à Diuo Pio* 15 *§. quod ſit res pign. D. de re iud. l. 1. C. ſi vẽd. pign. agat.*

4 *L 2. C ſi in cauſ iudic. pign. cap ſit.* dixi *d. Deſin. 4. & 5.*

5 Qui enim certi ſunt debent nominatim vocari & citari perſonaliter aut ad domicilium, *l. 4 § prætor ait, & ſeq. cum ibi not. D. de damn. infect.*

6 *L. ſi eo tempore 6. cum ibi not C. de remiſſ pign. l. cum vero 26. § ſubuentum. D. de fideic libert.*

DEFINITIO XV.

Hæredis bona non ſunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona ſint obligata hypothecariis creditoribus hæredis, & de ſeparatione.

HÆres quidem adeundo debitoris hæreditatem cenſetur hoc ipſo quaſi cõtrahere cum creditoribus hæreditariis, ſed non ideo tamen fit, vt ſi defuncti bona creditoribus obligata fuerunt, ſiue expreſſe, ſiue tacite, hæredis quoque facultates eodem pignoris vinculo teneantur. 2 Quamquam in poſſeſſionem bonorum hæredis perinde mitti poſſunt paterni creditores, atque in poſſeſſionem rerum defuncti, 3 tamen ſi à propriis ipſius hæredis creditoribus prohibeantur. Nam ſi hæres quoque ſuos habeat creditores, nec defuncti hæreditas ſit ſoluendo, impetrare ſeparationem non poſſunt creditores hæredis. At ex contrario paterni creditores poſſunt, ſi hæredis bona dimittendis propriis creditoribus non ſufficiant. 4 *Ita Senatus* in cauſa Sp. Iacobi Daurieux Aduocati Mauricnenſis, & Michaëlis Frere, 7. Calend. Iul. 1594.

1 *L. 3. §. vlt. & l. ſed D. quibus ex cauſ in poſſ. eat. §. hæres quoque, inſt. de oblig. quæ ex quaſi contr.*

2 Non enim bona hæredis obligata ſunt pro debito defuncti, *l. 1. C. commun. de legat.* niſi expreſsè.

3 Scilicet ex edicto ſi hæres ſe non defendat, cum factus ille ſi debitor per additionem, *dict. l. 3 §. vltim. quibus ex cauſ in poſſ. ent.*

4 *L. 1. §. 1. & 2. D. de ſeparat.* vbi ponitur ratio diuerſitatis elegans & aperta. Intellige autem hoc de hæredis creditoribus chirographariis; de quibus ſolis agitur *in dict. tit. de ſeparat.* Nam ſi ſint hypothecarij, quamuis tempore poſteriores, haud dubie præferũtur creditoribus defuncti quibuſcumque in bonis hæredis, & quidem ſuo iure, ita, vt nullo egeant beneficio ſeparationis, non tanquam potiores, ſed tanquam ſoli in pignore, *l. 2. D. qu, potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO XVI.

Emptor ſub pacto de retrouendendo, licet ſit dominus, cogitur tamen de iure ſuo diſputare in diſcuſſionis inſtantia, & quomodo ei ſuccurrendum ſit?

EMptor rei alicuius ſub pacto de retrouendendo venditæ, licet ſit dominus & poſſeſſor, cogitur tamen perinde, ac ſi eſſet creditor nudus aut hypothecarius, de crediti ſui iure inter cæteros creditores aduerſus hæredem vel hæreditatem diſputare, quoties agitur de bonis defuncti auctoritate iudicis poſſidendis vel venundandis (quam generalis diſcuſſionis inſtantiam vocant) adeoque pati diſtractionem rei, non aliter, quam ſi eſſet hæreditaria. Quoniam negari non poteſt, quin ex poteſtate pacti de retrouendendo hypotheca rei, &, vt loquuntur, ipſa pluriſualentia ſit hæreditaria, 2 & conſequenter tota res propter hyperocham, 3 cuius alioqui effectus nullus futurus eſſet, ſi à re ipſa ſepararetur. 4 At quoniam illud quoque verum eſt rem emptam & acceptam in dominio eſſe emptoris. 5 Cuius ob eam cauſam meliorem conditionem eſſe oportet, quam ſi eſſet creditor, 6 ita temperari rem æquum erit, vt ſi aliis creditoribus poſtulantibus diſtractio permiſſa & facta ſit, non prius ei poſſeſſio auferatur, quam ipſi ſatisfactum ſit pretij nomine, cæterarumque omnium acceſſionum. 7 In quibus ij quoque ſumptus continebuntur, quos emptor hic in conſeruandæ aut meliorandæ rei cauſam fecerit. 8 *Ita Senatus* in cauſa R. D. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarẽtaſiẽſis, & N. Antonij le Bœuf, Prid. Cal. Sep. 1594.

1 Tametſi ſoleat dici quod & verum eſt, in hanc inſtantiam diſcuſſionis bonorum defuncti non poſſe illa venire, quæ ſunt extra cauſam hæreditatis, vt dixi *Deſin. 7. ſup. eod.*

2 Fuit enim propter pactum in bonis defuncti, qui eo nomine habuit actionem *l. rem in bonis* 52. *ff. de acq. rer. dom.*

3 Sic vocatur Græco nomine, quod vulgo noſtri barbare *pluriſualentiam* appellant, *l. quærebatur* 10 *ff. qui potior in pignor. hab.*

4 *l. & quæ nondum* 15. *§ vlt D. de pign.* iunct. *d l. quærebatur.*

5 Nec enim pactum de retrouendendo impedit dominij tranſlationem, *l. 2. cum ibi not. C. de pact int. empt. & vend.*

6 Qua creditori anteriori poſterior offerre poteſt, at domino non poteſt, vt dixi *Deſin. 12. num 4. & 5. ſup.*

7 *Arg. l. à Diuo Pio* 15. *§. quod ſi res, D. de re ind. l. 1. C. ſi vend. pign. agat.*

8 Nempe ſi eorum vtilitas aliqua ſit tempore poſterioris diſtractionis, *l. ſumptus* 48. *l. emptor.* 65. *D. de rei vind.*

DEFINITIO XVII.

Allegatio ſolutionis remoratur interpoſitionem decreti, ſed non miſſionem in poſſeſſionem cum reſtitutione fructuum.

Venditis

VEnditis sub hasta bonis debitoris, & creditori addictis, si post elapsos sex menses creditor decreti interpositionem prosequatur, debitor autem dicat factam à se medio tempore debiti siue totius, siue pro parte solutionem, 1 audiendus quidem est, & ad probationem admittendus, 2 sed interea non eo minus in possessionē mittendus est creditor, adeoque condemnandus debitor ad restitutionem fructuum omnium à die addictionis perceptorum. 3 Præstita per creditorem satisdatione de restituendis omnibus si solutionem factam esse tandem apparebit: 4 dilata tantum decreti interpositione aut denegatione, in id vsque tempus quo exploratum sit an solutum fuerit, necne? 5 *Ita Senatus* in secreto auditorio pro D. de Moyron, contra Petrum de Gleyron, 13. Cal. Ianu. 1594.

1 Nimirum quia totum illud semestre liberum est debitori ad redimenda pignora, ex vetere statuto Sabaudiæ, licet non cogatur emptor accipere oblatam partis solutionem, *d.l. 1. C. si vend pign. agat. l. 2. C. debit. vend. pign imp. non poss.*

2 Quia recessit à subhastatione emptor, qui accepit solutionem siue partis siue totius, *l. 4 § eleganter, l penult. D. de leg. commiss.*

3 Nam ex die addictionis, id est, vt statutum loquitur, expeditionis fructus acquiruntur emptori tanquam domino: sequuntur enim ius soli & domini *l. qui scit 25. § 1. de vsufr.*

4 Vt appareat, non nisi per modum prouisionis hoc fieri & lite pendente.

5 Quia non potest ferri sententia diffinitiua, quandiu pender quæstio facti, solutio autem facti est, *l. consilio 7. §. vlt. de curat. furios. l. 1. C. de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Fiduciaria adiudicatio non solet fieri pendente discussionis instantia, nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus.

ADita hæreditate cum beneficio legis & inuentarij, si vnus ex creditoribus petat pendente instantia discussionis fiducia iam sibi non fieri adiudicationem, quantumuis iusta causa sit, non prius tamen obtinere debet, quam cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorum interest vocati sint, ne quid iis inauditis decernatur. 1 Aliud est, si inuentarij confectio & excussionis instantia allegetur, non probetur. 2 Tunc enim solum hæredem auditum esse sufficit, præstarique satisdationem, vt hæreditatis idemnitati consulatur. 3 *Ita Senatus* pro Dn. de Bellegarde, contra Dominum de Bienuenu, 7. Cal. Iul. 1572. Et rursum pro hæredibus Nicolai Grand, contra hæredes Gleyron, 15. Cal. April. 1595. Iunge Defin. 20. infr.

1 Semper enim vocandi sunt omnes, quorum interest, & qui ex eo actu lædi possent, *l. nam ita 39. D de adopt. leriam 29. § vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

2 Si quidem non earum & non apparentium idem iudicium est, *vulg. n. si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. D de testam. tutel.*

3 Ita enim fit, vt creditoribus quoque hæreditariis consulatur, si qui sint, quamuis adhuc ignorentur.

DEFINITIO XIX.

Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit, quo minus cæteri ius suum exequi possint.

QVi per collusionem missus est in possessionem bonorum debitoris, licet auctore Prætore, non magis impedire potest, ne alij creditores in eadem bona suas actiones exerceant, quam si in possessionem missus non esset. 1 Itaque si legitimus creditor veniat, tametsi non nisi chirographarius, erit præferendus, 2 qui tamen non præferretur, si missio in possessionem quæ præcessisset recte riteque facta fuisset. Nam cum chirographarius creditor nullum pignoris ius sibi acquirat in bonis debitoris, nisi à quo tempore chirographi fides per veram aut factam confessionem cœpit esse explorata, 3 consequens est, eum, qui prior in possessionem missus sit cum ab eo saltem tempore pignus habere cœperit, 4 potiorem esse iure, qui prior est tempore. 5 At is qui per collusionem possessor factus est, ex simulata causa præcedentis emptionis perinde haberi debet, ac si neque possessor esset, 6 ob idque nec inuandus est exceptione ordinis, quæ tertiis possessoribus competere solet, 7 quia non quælibet possessio materiam huic exceptioni præbet, sed ea demum quæ iusta sit, &, vt nostri loquuntur, titulata. 8 *Ita Senatus* 13. Cal. Maij 1595.

1 Quia quod per collusionem & dolo malo factum est, ratum habere prætor nunquam potest, *l. 1. & tot. tit. D. de dolo malo per collusionem 49. D. de act. empt.*

2 Nimirum si talis sit qui alioquin præferri deberet. Quid enim si nullum priuilegium habeat, sed posterior. sit, non tantum tempore, sed etiam causa? Quid ni postponetur, aut saltem concurret, quomodo si missio nulla facta esset, *l. priuilegia 42. D hoc tit.*

3 Nimirum postquam ex pragmaticorum errore inualuit, vt ex die agniti vel denegati chirographi incipiat legalis & tacita hypotheca. De quo scripsimus *in error. 1. Decad. 1. de error. pragmat.*

4 Scilicet prætorium quod constituitur, ex quo ventum est in possessionem, *l non est mirum 26. §. 1. D. de pign. act.*

4 *L. 2. l. si fundum 4. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Simulata enim pro infectis haberi debent, *l. si ex pretio 6. C. si cert. pet. l. 4. & tot tit. C. plus valer quod agit.*

7 *Ex Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

8 Cum exceptio ista sit ex æquitate quæ doloso patrocinari nunquam debet, *l pen in fin. D ad SC. Trebel. not ad dict. Auth hoc si debitor.*

DEFINITIO XIX.

Pendente discussionis instantia, non est audiendus creditor petens prouisionalem adiudicationem, nec si suam condicat possessionem, nisi auditis prius cæteris omnibus creditoribus.

PEndente discussionis instantia, id est, vocatis iam creditoribus & legatariis, vt aduersus hæredem qui beneficium legis & inuentarij implorauit, actiones suas exerceant, si quis sit ex creditoribus, qui prouisionalem & fiduciariam petat adiudicationem, non est audiendus si non cęteri quoque consentiant, 1 aut iis omnibus auditis fauorabilior ille vnus iudicetur. 2 Quid si propriam condicant possessionem ex noua Iustiniani constitutione? 3 Ne hoc quidem illis permittendum est, nisi auditis cæteris omnibus. 4 Quid enim si appareat alios esse creditores, & quidem æque constitutarios anteriores? 5 Ita fiet, vt inutilis sit clausula constituti in posteriore contractu appositа per eum qui tunc temporis non possidebat. 6 Igitur alios creditores ante omnia audiri oportebit, ne fiat illis iniuria. Sed tamen sumptibus & diligentia hæredis. 7 cui in eam rem dies dicenda, & pro qualitate personarum ac temporum, vel longior vel arctior danda est. 8 At quid si hæres sit negligens in curando, vt citētur illi & in ius veniant? Non vtique nocere ea res debebit creditoribus, quibus negligentia hæredis imputari non potest. 9 Sed tamen puniri hæredis contumaciam æquum erit, hactenus saltem, vt ad concurrentem vsque debiti quantitatem arbitrio boni viri possessio rerum hæreditariarum ei aufferatur, & in creditorem transferatur. 10 Neque tamen huic consequens erit, vt res illa tanquam pignori obligatas distrahere possit is, qui in possessionem missus erit, nisi prius auditis cæteris creditoribus & legatariis. 11 Ne alioqui eueniat, vt nūc hoc nunc illo creditore ius suum exequente laceretur, & in frusta scindatur hæreditas. 12 Quod nequaquam permittendum est, nec si satisdatio idonea offeratur, 13 cum non possit cæteris ignorantibus fieri iniuria, vt vel loco pignoris non nisi personalem habeat actionem, 14 vel noua pignora pro veteribus accipere cogantur. 15 Neque enim potest dubitari quin aliter posito iure, vt vni ex creditoribus dimittendi gratia dimittatur distractio rerum hæreditariarum, futurum sit, ne auocari vnquam ea res possit ab emptore per alios creditore, licet potiores & fauorabiliores. 16 Nam venditio facta iussu & auctoritate iudicis in executionem prouisionalis adiudicationis semper tenet, quod ad ius emptori quæsitum attinet, 17 nec ob id reuocatur, quod ex post facto prouisionalis illa adiudicatio per diffinitiuā, vt plerumque fit sententiam reuocetur. 18 *Ita Senatus* in causa N. Petri Iuge, D. de Candie & Ioannis Claud. Iuge, Cal. Sept. 1595. [Iunge Defin. 18. supr. & Def. 4. & 40. supr. de iur. delib.]

1 Quia inter ęst creditorum, vt de omnium iure & ordine simul cognoscatur ante rerum hæreditariarum distractionem.

2 Puta si agatur de dote vel de alimentis, aliisve huiusmodi rebus, quæ moram non patiuntur, & quibus fauor præcipuus debetur, *l. 1. D. solut.*

D. solut. matrim. l. interest 18. *D. hoc tit. l. pecuniæ* 8. *de alim. & cibar legat.*

3 *In l. C. de acquir. possess. l.* 2. *C. de prætor. pign.*

4 Qui scilicet ex eiusmodi adiudicatione, quamuis non nisi prouisionali, lædi possent, *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. nam ita* 39. *D. de dolo.*

5 Hoc enim casu certum est non posse clausulam constituti prodesse ab eo appositam, qui constituti tempore non possidebat, *l. quod meo* 18. *D. de acquir. possess.*

6 Cum nemo possit transferre possessionem quam ipse non habeat, *l.* 1. §. *Scæuola, D. si is qui testam. lib ess. iuss*

7 Ita tamen vt hæres illos sumptus reputare possit hæreditati & consequenter creditoribus hæreditariis.

8 Vt scilicet curet vocari creditores, & omnes quorum interesse potest, intra diem, quam iudex in eam rem præstituerit.

9 Nec enim vnius negligentia nocere alij debet, *l. pupillus*, 14. *D. quæ in fraud credit.*

10 Vt metu huius incommodi hæredes diligentiores sint ad instantiam discussionis bonorum peragendam. Quanquam hodie non videtur hoc necessarium post edictum Principis de quo scripsi, *Defi.* 10. *nu.* 7 *supr.*

11 Venditio enim pignoris afficit causam proprietatis, vt dixi, *Defin.* 21. *supr.*

12 *Arg. l. cum vnus* 12. *D. hoc tit.*

13 Quid enim si cæteri creditores sint anteriores, & velint sibi satisfieri ex bonis ipsis, secundum ea quæ dixi *Defin.* 4. *supr.*

14 Cum plus cautionis sit in rem quam in personam, *l. plus cautionis est*, 25. *De reg. iur.*

15 Nam & plus cautionis est in antiquo pignore, quam in nouo propter priuilegium temporis, *l.* 3. *in princ. l. creditor.* 12. §. *Papinianus, alias l. si prior D. qui potior in pign. hab.*

16 *L. cum prior* 3. *D. de distr. pignor l.* 2. *C. si antiq credit pign vendit*

17 Alioqui nemo volet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouisionalis sententiæ distractorum, *arg. l. ait prætor*, 7. §. *quæsitum D. de minor.*

18 Nam ob id nimirum oneratur is, cui fit adiudicatio prouisionalis, vt satisfiet de plenissima indemnitate aduersario præstanda. Nec obstat, *l. si cum nulla* 58. *D. de re iud.* Aliud enim est nullam præcessisse sententiam, aliud vero præcessisse aliquam, sed quæ fuerit per aliam renocata.

DEFINITIO XXI.

Concurrentibus duobus creditoribus in prætorio pignore, si non appareat, quis præuenerit tempore præfertur, is qui prior erit in credito.

SI duo creditores, siue chirographarij siue hypothecarij, eodem die missi sint in possessionem donorum debitoris, nec appareat quis tempore prior fuerit, non concurrent in pignore prætorio, quod per missionem in possessionem constituitur, 1 sed is præferetur, qui in iure crediti prior fuit tempore, 2 licet nulla facta executione priuilegium inter chirographarios creditores non ex tempore æstimandum esset, sed ex causa. 3 *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Claudij Pognon, & Mariæ Guichard Augustanorum, Id. Sept. 1595.

1 *L. non est mirum*, 26. §. 1. *D. de pign. act.*

2 Cum in dubio melius sit ei fauere, nec credendus sit fuisse negligentior is qui prior fuit creditor.

3 *L. priuilegia* 42. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Quæstio de hæreditate inter hæredem scriptum & dominum directum præiudicialis est, & terminari debet antequam de creditorum iure disceptari possit.

COntendente hærede scripto de hæreditate cum domino directo, qui defunctum deditiæ conditionis fuisse dicebat, si hæreditarij creditores solutionem vrgeant, prius omnino est, vt hæreditatis controuersia dirimatur. 1 Neque enim fieri potest, vt vel interlocutoria vel diffinitiua creditori fiat adiudicatio, quin persona certa sit, quæ possit & debeat condemnari. 2 Itaque tantisper conquiescere creditores necesse est, 3 nec audiendi sunt, si in bonorum hæreditariorum possessionem interea mitti velint. Sane si vrgeant danda dilatio est, intra quam curent qui de hæreditate contendunt vt in ea quæstio terminetur. 4 Alioqui curator bonis detur, qui creditorum actiones excipiat saluo collitigantium iure. 5 *Ita tractatum est* in causa Claudij du Chesne cõtra viduam Guillielmi de la Palud, & D. Ducem de Nemours, 5. Id. Sept.

1 Est enim quæstio præiudicialis, quæ omnis & tractanda & decidenda est, *l. si testamentum* 6. *& seq. D. de petit. hared.*

2 Non alius autem potest condemnari creditoribus & legatariis, quam qui sit hæres vel hæredis loco, *l. vlt. C. de hær. act.*

3 *L.* 1. *in princ. D. de succes. edict. l. pen. D. de iur de ib.*

4 *Arg. l. si quis libertate* 7. *vers. Plane summatim, D. de pet. hared.*

5 *Arg. l.* 2 §. 1. *& 2. D. de curat. bon. dand. l.* 1. *idem priuilegium* 22. §. 1. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

De priuilegio pecuniæ creditæ ad rem iudicandam, vt non possit petitor remitti ad instantiam discussionis, si is, qui conuenitur commodum ex iudicato senserit proprio nomine.

PEcunia credita in causam sumptuum, vt res iudicaretur, erogatorum habet priuilegium, vt si debitor ante solutionem decesserit relicto hærede cum beneficio legis & inuentarij, non sit creditor remittendus ad instantiam discussionis: nimirum si hæres non solum tanquam hæres, sed etiam iure fideicommissarij & proprio nomine senserit commodum ex re iudicata. 1 Finge de ea re, quæ fideicommisso subiecta dicitur, motam fuisse litem ab aliquo, qui si obtinuisset, tanto minus nunc in fideicommisso reperiretur. 4 Quid ni teneatur fideicommissarius eam pecuniam reddere quæ saluam fecerit fideicommissi causam? *Ita Senatus* pro Ioanne Rauassol, contra Illustrem Dn. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, id. Sept. 1595.

1 Neque enim tanquam hæres possit alibi conuenire, quam in discussionis instantia, *l. vlt. C. de iur. delib.*

2 Cum in hæreditatis fideicommisso non aliud esse possit, quam quod fuit in hæreditate, *l. in fideicommissaria* 18. *D. ad SC. Trebell.*

3 *Arg. l. interdum* 5. *& seq. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XXIV.

De impetranda separatione bonorum per creditores defuncti ne remittantur ad instantiam discussionis bonorum hæredis.

CVm quis non proprio nomine sed tanquam alterius hæres condemnatus prouocauit, postea decessit relicto hærede cum beneficio legis & inuentarij, non est cogendus victor ire ad discussionis instantiam. Sed tanquam creditor primi defuncti bonorum separationem petere debet, 1 vt qui se dicit hæredem cum beneficio legis & inuentarij appellationem illam prosequi cogatur, 2 tanquam in solus contradictor legitimus, cum solus defuncti vltimi personam repræsentet. 3 Quia tamen interest creditorum posterioris testatoris, vt pro appellatione pronuncietur. 4 Placuit ante omnia vocandum & audiẽdum esse curatorem hæreditati ipsius datum, 5 qui absentium creditorum iura tueatur, 6 ne possint illi quandoque dicere collusum in necem suam fuisse. 7 *Ita Senatus* in publico auditorio, 14. Cal. Iunij 1612.

1 *Ex l.* 1 *& tot. tit. D. de separat. l.* 1. *& 2. Co. hoc tit.*

2 *L. penult. C. si pend. appell. mors interuen.*

3 *L. hæres* 22. *D. de vsucap.*

4 Vt scilicet habeãt hæreditatem tanto locupletiorem sui debitoris.

5 Semper enim vocandi sunt omnes quorũ interest & qui ex eo actu lædi possent, *l num ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *de re iudic.*

6 In eo namque potissimum consistit officium curatoris qui datur hæreditati, *vt in l. vlt.* § *fin auem C de bon. quæ lib*

7 Vt *in l si suspecta* 29 *D de inof. test l si perluforio* 14. *D. de appell. cum similib. Adde l.* 3. *& tot. tit. D. de co uf deteg.*

DEFINITIO XXV.

Casus in quo pupillaria bona in solutum dari possunt creditoribus ne distrahantur.

CVm aduersus pupillum quendam instarent tam multi creditores vt vniuersum patrimonium, quod alioqui locupletissimum esse constabat, exinanitum iri crederetur, 1 & quadam veluti commiseratione nonnulli ex creditoribus pupilli consanguineis deferrent conditionem, Paratos se accipere in solutum ex bonis pupillaribus, quantum arbitrio boni viri ad largam æstimationem satis esset. 2 Senatus nostet eadem commiserationis æquitate motus, 3 cæteros

Source : BIU Cujas

creditores etiam reluctantes eandem accipiendæ solutionis rationem sequi voluit. 4 Hoc etiam quod magis est addito temperamento, vt ad decennium vsque bona illa omnia redimere pupillo liceret. 5 Quod Senatusconsultum placuit tamen non facilè ad exemplum trahi debere, 6 nec si de pupilli patrimonio conseruando ageretur. 7 Maximè si nemo ex creditoribus 8 aut non nisi pauciores ex iis quibus minor pecuniæ quantitas deberetur, 9 deferrent conditionem, vt bona quæ alioquin iure communi publicè distrahi oportet, in solutum darentur. 10 *Ita Senatus* pro Baltasarda Philiberta filia N. Ioannis Puthod, contra N. Michaelem Violon D. de Nouuelles, 9. id. Mart. 1603. & Cal. Iun. 1604.

1 Scilicet si publicis venditionibus exponerentur. Solent enim vt plurimum vilissimo pretio distrahi bona quæ sub hasta venduntur, aut per sordes vel ambitionem officialium, vt *in l. si quos 19. C. de rescind. vendit.* aut quod emptores soleant captare lucrum ex miseria debitoris, cuius inuiti nomine venditiones hæ semper fiunt.

2 Alioqui si creditor non deferat conditionem, non potest debitor inuito ei aliud pro alio soluere, *vulg l. 2. §. mutui datio D. de reb. cred. l. manifesti 17. cum l. præced. C. de solut.* Nisi in casu *Auth. hoc nisi debitor eod. tit.*

3 Vt bonus quisque iudex pronior esse debet ad commiserationem, quàm ad rigorem, dum ne ius alterius offendatur, *arg. l. iure succursum 6. de iur. dot.*

4 Et hoc est quod mirum videri potuit & debuit. Nec enim alteri per alterum iniqua conditio inferri debet, *l non debet alteri 74. de reg. iur.* & quod plures tangit vt singulos à singulis adprobari debet, *l. vlt. ad fin. C. de author. præst.* quamuis non sit nouum, vt vnius exemplum alius sequi cogatur, vt in *l. maiorem 8. D. de pact. l. cum in eo 44. eodem tit. l. cùm hæreditas 59. D. de admin. tutor.*

5 Cùm tamen bona publicè vendita non possint redimi post semestre computandum moribus nostris ex die missionis in possessionem. Itaque duplex hic erat fauor pupilli & vterque exorbitans à iure communi, quamuis soleat dici, Eum qui in vno grauatur in alio releuari debere, *l. eum qui 30. D de iureiur.*

6 Vt neque cætera quæ contra veram iuris rationem ex aliqua æquitate & iure singulari recepta sunt, *l. quod verò 14. D. de legib, l. quod contra 41. D. de reg iur.*

7 Non enim pupilli ætas aut ignorantia debet alteri esse captiosa, *l. Æmilius 41. D. de minor. l. quod autem 6. §. si quid cum papillo D. quæ in fraud. cred.* & apertè iniquum est eum qui cum pupillo non contraxerit, expectare pupilli pubertatem, *l 3. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

8 Omnes namque cogi ad consentiendum esset sanè inciuile acinaudi-tum, *l. cum hæreditate 55. de acquir. her.*

9 *D. l. maiorem 8 de pact.* Iniquum enim esset voluntatem vnius ex modica fortè portiuncula creditoris præiudicium cæteris facere, *l. autem 10. D. de aqua & aquæ pluu. arc.*

10 Hoc enim iure apud nos vtuntur soli Augustani vt eorum bona in solutum dari creditoribus debeant facta per viros probos æstimatione, nunquam verò publicè distrahi. Quod certè in summa & quanta hodie est nummorum penuria apud omnes seruari, esset fortasse vt vtilius ita æquius.

TIT. XXXIII.

DE PRIVILEG. FISC.

DEFINITIO I.

Pro debito vniuersitatis non possunt inquietari singuli, nec si debitum fiscale proponatur.

NON habet fiscus priuilegium, vt pro vniuersitatis debito singulorum municipum personas, bonave pignori capere possit nisi ad consequendum quantum propriæ singulorum contributionis ratio patitur. 1 Nec aliud erit, tametsi debitum tale sit, cuius exactio, siue Principis siue boni publici fauore, nullam recipere moram possit, 2 nimirum, quia non debent singuli quod vniuersitas debet, 3 prorsusque iniquum, inciuile, & inhumanum est pro alterius debito alium vexari. 4 Solus ergo Syndicus pro vniuersitatis debito conueniendus & vrgendus erit. 5 Qui vtique licet non proprio, sed vniuersitatis nomine sit obligatus in dicta tamen causa ni ad diem in promptu satisfaciat, detrudi potest in carceres, eo saltem iure quo vtimur, 6 quasi per eius negligentiam stet, quo minus ad diem solutio facta sit, cum potuerit ille à singulis exigere ante diem. 7 Quod si is Syndicus electus sit; qui iam tum cum electus est adeo inops fuit, vt nulla in eum vtilis & efficax actio exerceri possit, 8 non idcirco pro vniuersitatis debito aduersus eos agendum erit, qui Syndicum talem elegerunt, nisi prius cognitum sit in fraudem publicæ exactionis factam eiusmodi electionem. 9 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Longet. contra Syndicos de la Roche, 3. Calend. Februar. 1593. Improbato publicorum nostri temporis exactorum more, qui iam inde ab aliquot annis contra facere consueuerunt.

1 Nam cum nullo iuris loco tale priuilegium fisco concessum reperiatur, certum est debere fiscum hac in re vti iure communi, *l. si pignus 8. D qui potior. in pign hab. l. fiscus 6. D. de iur. fisc.*

2 Non enim debet ea res præbere materiam comminiscendæ iniuriæ, ne inde nascatur iniuriarum occasio, vnde iura proficiscuntur, *l. meminerint, 6. C. vnde vi.*

3 *L. sicut, 7. §. 1. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

4 *L. 1. & 2. C. de exact. tribut. libr. 10. l. vnic. C. vt null. vican. pro alien. vican debit. teneat. lib. 11. tit. 65.*

5 *L. 1. §. penult l. item eorum, 6. §. 1. D. quod cuiusque vniuer.*

6 Nam ex iuris ratione non idem probandum esset. Habet enim fiscus priuilegium taciti pignoris dumtaxat, non etiam vt possit debitores suos detrudere in carceres.

7 In omnibus enim causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora fit quo minus fiat, *l. in omnibus, 39. de regul. iur.* Itaque creditur Syndicus exegisse, & habere penes se pecuniam, quam à singulis potuit & debuit ante diem exigere.

8 Inanis enim est actio, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is nullam, 6. D. de dolo, si quis iniuriam 35 D. de iniur.*

9 Hodie tamen hoc immutatum est generali Arresto, quo iubentur nominatores Syndicorum minus idoneorum præstare indemnitatem fisco.

DEFINITIO II.

Procurator fiscalis priuilegium fori habet, vt apud prouinciæ iuridicum maiorem & agat & conueniatur.

PRiuilegium fisci est, vt non alium quam Præsidem prouinciæ iudicem habere possit, siue agat siue conueniatur. 1 Eoque iure vtuntur omnes fisci procuratores, siue ex officio agant fisci nomine, siue tanquam procuratores in rem suam constituti, puta ex causa donationis vel emptionis, aut quo alio iure. 2 Sed ex eodem priuilegio potest fiscus donatarium suum, aliumve quemlibet successorem apud suum iudicem, tametsi à clerico lis inferatur. 3 *Sine die.*

1 Quia nec alius quam Princeps, si Ecclesiam excipias, fiscum habere potest, Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 80. vers. in hac autem.*

2 Afflict. *decis. 2.*

3 Idem Afflict. *ibid.*

TIT. XXXIV.

DE PRIVILEG. DOT.

DEFINITIO I.

Non habet mulier priuilegium vllum pro dote, quæ salua esse possit iure communi.

PRIVILEGIVM dotis nullum est aduersus alios creditores, aut pignorum dotalium possessores, nisi cum aliter salua mulieri dos esse non potest, 1 maxime vero si quid ipsa contraxerit, & aduersus contractum prætextu dotis restitui velit. 2 *Ita Senatus 13. Cal. Iul. 1590.*

1 *Dt in l. assiduis 12. C. qui pot in pign. hab. l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian*, interest enim reipub. mulieres dotatas esse, *l. 1. solut. matrim. l. interest 18. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

2 Læsam enim mulierem esse oportet, vt possit restitui, *l. 1. & 3. D. de in integr restit.* Tunc demum autem læsa videri potest, cum dotem aut totam aux ex parte esset amissura, si in integrũ non restitueretur. Alioqui magno incommodo afficerentur fœminæ, si nemo cum iis vellet contrahere, ne tum quidem cum negotium bona fide gereretur, quomodo de minoribus scriptũ est *in l. quod si minor. 24. § non semper, D. de minor.* Denique cum dos potest salua esse iure communi, nullo indiget priuilegio,

l. Imperatores

Source : BIU Cujas

l. Imperatores 30. *D. de reb. auct. iud. possid.* Priuilegia enim sunt odiosa, quia lædunt ius commune, ideóque non sunt inducenda, nisi in necessitate. Not. *ad l.* 1. *C. de dot. promiss. & ad Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

DEFINITIO II.

Mulier agens contra tertium possessorem patitur exceptionem discussionis, non minus quam cæteri creditores.

HVic consequens est, vt si mulier dotem repetat per quasi Seruianam aduersus tertium pignoris possessorem, 1 possit ille tueri se exceptione non factæ excussionis, 2 quia non nisi excussione illa facta perfectáque sciri possit, an mulieri dos aliter salua futura sit, nec ne. 3 *Ita Senatus* sæpius maxime in causa Michaelis du Mont. 5. Non. Iul. 1591. de qua SC. 2. supr. de rei vxor act.

1 *Vt in l. iubemus*, 21. *Cod. ad SC. Velleian. l. in rebus.* 30 *C. de iur. dot.*

2 *Ex Auth. hoc si debitor, Cod. de pignorib.* quæ tertio bonæ fidei possessori conuento per hypothecariam dat exceptionem non factæ excussionis contra quemlibet creditorem sine vlla exceptione.

3 Vnde est, quod exceptio non factæ discussionis creditur esse dilatoria potius, quam peremptoria. Quamuis etiam peremptoria esse possit vno illo casu, quo alia bona reperiantur, ex quibus commodè possit satisfieri creditori. Tunc enim nunquam rediri potest ad tertium pignorum possessorem prius conuentum, Not. *ad dict. Auth. hoc si debitor.* vbi quidam ob hanc causam appellant huiusmodi exceptionē anomalam.

DEFINITIO III.

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes, sed si ipsa possideat, potest contra eos se tueri exceptione discussionis.

QVod Iustiniani constitutione contra iuris rationem inductum est dotis priuilegium, vt mulier creditoribus omnibus etiam anterioribus in dote præferatur, 1 magistri nostri sic vulgo accipiendum putant, vt iis tantum præferatur, qui tacitam hypothecam habent, non item iis qui expressam. 2 Nimirum, vt iniquam legem, quam prorsus tollere & abrogare nequeunt, hoc veluti temperamento sane iustissimo, verbis licet repugnantibus leniant. 4 Eoque iure Senatus nostet vtitur. Planè mulieri sicut & cæteris creditoribus posterioribus, iisdemque possessoribus saluam esse oportet exceptionem non factæ excussionis si possideat, & ab anteriore creditore expressam hypothecam habente per quasi Seruianam conueniatur. 5 Quod si vel excussio iam facta est vel de sola pignoris possessione contenditur, 6 quo casu nullus obiiciendæ exceptioni locus est, 7 haud dubie creditori mulier postponetur. Sicut, & qui res dotales obligatas habuit ante contractum matrimonium, præfertur marito etiam constante matrimonio. 8 *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. August. 1591. in causa Antoniæ de la Marche, contra Claudiū Brunet.

1 *In l. assiduis* 12. *C. qui potior in pign. hab.*

2 Ita Bart. Bald. & alij ad eum locum magis communiter.

3 Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum iuris ciuilis.

4 Esset enim sane periniquum præferri mulierem creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus, qui sibi diligenter prospexerint, & quibus nihil imputari possit, *l.* 4. *D. de separ. l. si pignus* 8. *D. qui potior. in pign. hab.*

5 Ne alioqui deterior conditio futura sit mulieris, quam cæterorum, quæ tamen potius deberet esse melior, *d. l. assiduis, Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

6 Ex beneficio *l. vlt. C. de acquir. possess.*

7 Cum ea exceptio non detur, nisi possessori, *Auth. hoc si debitor, C. de pign.* Dixi *Defin.* 1. *& 2. sup. de acquir. possess.*

8 Vt scripsimus *Defin.* 6. *sup. de iur. dot.* ex Guid. Pap. *quæst.* 647. Capyc. *decis. Neapol.* 128.

DEFINITIO IV.

Non valet conuentio de speciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ est generalis, secus est, si agatur de bonis paraphernalibus.

INter cætera dotis priuilegia hoc vnum est, quod si mulier omnia mariti bona, siue expressim, siue tacite obligata habens specialem hypothecam acceperit, siue idoneam, siue non, nullius momenti est conuentio, 1 quippe quæ nullo casu mulieri vtilis esse possit. Inutilis autem possit esse & damnosa si forte agenti mulieri obiiciatur exceptio non discussæ hypothecæ specialis. 2 Est enim generale & perpetuum, vt nulla conuentione deterior fieri possit conditio dotis. 3 Non igitur hoc casu necesse est, vt in contractu dotali adposita sit clausula, quæ in instrumentis aliorum contractuum ad euitandam exceptionem illam necessaria est, *vt generalitas non deroget specialitati nec contra*, quomodo notarij concipere solent. 4 In paraphernalibus aliud est, in quibus scilicet expressa hypotheca, siue generalis siue specialis facit cessare tacitam & legalem, quam Iustiniani constitutio in eum duntaxat casum induxit; quo expressa nulla esset. 5 *Ita Senatus* in causa D. Iuliani de Pradel Autherin Aduocati, & Ioannæ Bertier, Cal. Dec. 1595.

1 Nicol. Boer. late *decis.* 332. *per tot.*

2 Nimirum quia debet præcedere excussio specialis hypothecæ, priusquam ad generalem hypothecam peruenire possit. *l.* 2. *C. de pignor. l.* 3. *D. qui potior in pignor. hab.* secundum loci illius emendationem, quam nos attulimus in prioribus libris Coniecturarum.

3 *Ex l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

4 Vt hoc nimirum remedio excludant necessitatem specialis hypothecæ excutiendæ, *ex d. l.* 2. *C. de pignor.*

5 *L. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Boer. *ibid.*

TIT. XXXV.

DE REVOC. HIS QVÆ IN fraud. credit.

DEFINITIO I.

Creditor, in cuius fraudem facta est alienatio, non prius potest agere in rem contra possessorem, quam egerit reuocatoria.

CVM in fraudem creditorum bona debitoris alienata sunt, etiamsi de fraude maxime appareat, siue re & consilio, siue re tantum facta proponatur, 1 non prius in rem agi aduersus tertios possessores potest, quam actum sit reuocatoria, quæ personalis est. 2 Nec quod hodie actionum subtilis illa impetratio sublata est, 3 ad rem facit: cum iuris necessitas obseruationem hanc omnino extorqueat: 4 quandoquidem fieri nequit, vt creditor chirographarius (de illo enim tantum loquimur) 5 quicquam iuris habeat in re, quam debitor alienauit, priusquam in debitoris dominium res redierit: 6 quod non fit, nisi per reuocatoriam. 7 *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib. Nouemb. 1590.

1 Aliquando enim fraus sit re tantum, aliquando consilio tantum, aliquando vero re & consilio, §. *in fraudem, Instit. quibus ex caus. manumitt. non licet.*

2 *L.* vbi Bald. & alij, & pass. *C. hoc tit.* Cruett. *late & eleganter, cons.* 235.

3 *Tit. C. de formul. & impetr action. sublat.*

4 Sic in *l. si mulier* 59. §. *ex asse*, in illis verbis, *propter iuris subtilitatem, & casus necessitatem, D. de iur. dot.*

5 Si quidem nulla potest fieri alienatio in præiudicium creditoris hypothecarij, cum alienatio non extinguat pignus, *l. vnic. C. rem alien. gerent non interd. rerum suar. alien. l.* 1. §. *cum prædium, D. de pignor.* Et ideo non possunt fraudari creditores hypothecarij.

6 Quo demum tempore potest capi pignori in executione iudicati. *l. à Diuo pio* 15. *D. de re iudic. l.* 1. *C si in caus. iudic. capt. sit.*

7 *L.* 1. *& tot. tit. D. quæ in fraud. credit dict. l.* 1. *& pass. Cod. eodem.*

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER OCTAVVS.
TITVLVS PRIMVS.
QVOR. BONOR.

DEFINITIO I.

Agens interdicto, Quorum bonorum, quid probare debeat? Item an & quatenus dominij exceptionem patiatur?

AGENTI quidem interdicto, Quorum bonorum, sufficit, vt probet factum esse solemniter testamentum, in quo fuerit ille institutus, & ex eo vel adierit hæreditatem, vel petierit bonorum possessionem, fuisséque ea bona possessa per detestatorem tempore mortis suæ. [1] Sed si conuentus reus obiiciat exceptionem dominij, audiendus est, [2] quamuis dici soleat, nihil commune esse proprietati cum possessione, [3] quia interdictum hoc adipiscendæ possessionis est, [4] ideóque minus alienum à causa proprietatis, quam ea, quæ ad retinendam possessionem pertinent, vel ad recuperandam. [5] Verum hoc ita accipiendum est, si dominij probationes in promptu sint, non etiam si altiorem requirant indaginem, [6] ne quæstioni de possessione mora fiat. Planè dominium, neque per donationem, [8] neque per venditionem probari certum est, non magis quam per locationem si alia non sint adminicula. [9] Ideóque nimirum difficilis esse creditur, vt est, probationis. [10] *Sine die.*

1 *L. 1. vbi notat. Cod. hoc titul. & in §. ad piscenda, Instit. de interdict.* Specul. *in tit. de testam. §. nunc videndum,* Afflict. *decis* 14.

2 Bart. Bald. & Angel. *in l. vlt. Cod. hoc tit.* Gloss. *inl. 1. D. eod.*

3 *L. naturaliter 12. §. nihil commune, D. de acquir. poss.*

4 *D. §. adipiscendæ, Instit. de interdict.*

5 Guid. Pap. *quæst. 1.* Salycet. *ad l. si quis ad se fundum, C. ad leg. Iul. de vi.*

6 Afflict. *dict. decis. 14. num. 4.* post alios quos citat *num. 2. ex l. 3. D. vt in poss. legat.*

7 Quæstio enim possessionis est momentanea, ideóque priuilegiata, Not. *in leg. Cod. si de moment. poss. fuer. appell.*

8 Excipe, nisi donatio facta sit à Principe, Angel. *in l. officium 9.* vbi gloss. *D. de rei vind.*

9 Afflict. *d. decis. 14. num. 8.* post multos ibi citatos.)

10 *§. commodum, Inst. de interd.*

TIT. II.
QVOR. LEGAT.
DEFINITIO I.

Legatarius etiam per vindicationem non potest legatum occupare propria auctoritaee, institutus ex re certa potest, sed non agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem.

LEGATARIVS, etiam cui per vindicationem legatum est, non nisi per manus hæredis legati possessionem nanciscí potest, alioqui tenetur interdicto. [1] Quod legatorum, sublata hac parte differentia, quam inter legatorum species ius vetus induxerat. [2] Solus ille casus excipitur, quo quis in certa re sit institutus. Hic enim etsi legatio comparatur, [3] in hoc tamen plus iuris habet, quod legatæ rei possessionem propria auctoritate capere potest, tanquam hæres in ea re scriptus: [4] cum & ob eam causam ius adcrescendi habeat, vt si is, qui ex asse institutus fuit, hæres esse noluerit, aut non potuerit, ipse ex asse hæres fiat. [5] Vtrique tamen commune illud est, vt non prius interdicto retinendæ possessionis experiri possint, quam possessionem nacti sint. [6] Non enim ob id solum pro possessore quis habendus est, quod possessor fieri propria auctoritate quandóque possit. [7] Prius autem est, vt possessor factus fuerit, quam vt iis interdictis aut actionibus quæ soli vero possessori competunt, experiendi habeat facultatem. [8] *Ita Senatus* in causa N. Vectier, viduæ N. Puthod, contra Ioannem Puthod filium, 14. Cal. Mart. 1590. Iunge Defin. 2. vti possit.

1 *Ex l. 1. & tot. tit. quod legat. D. & C.* quia non est cuiquam permittendum vt sibi ipsi ius dicat, *d. l. 1. D. eod. l. non est sing. 176. de reg. iur.*

2 Nam olim is, cui legatum erat per vindicationem, non cogebatur expectare hæredem, adeóque nec aditionem hæreditatis, nec calumniam metuebat ab hærede, vt Caius loquitur *in Instit.* Scripsi *lib. 6. Coniect. cap. 1.* Ex quo apparet esse Triboniani clausulam illam, quæ extat *in dict. l. 1. §. qui vero ex causa, vers. idemque erit dicendum.* Ille enim titulus, non pertinebat olim nisi ad legata per donationem. Et ideo idem Tribon. in definitione legati posita initio *tit. Instit. de legat.* adiecit hæc verba, *ab hærede præstanda*, quæ non addiderat Modestinus, *l. legatum 26. de leg. 2.* Et hoc est quod fecit Iustinianus vt omnium legatorum eadem sit natura, *in l. 2. C. comun. de legat.* (Sane qui occupauit possessionem legati per manus executoris testamentarij non tenetur hoc interdicto. *Ita Senatus* in causa de qua *Defin. 39. num. vlt. sup. de sacros. eccles.*)

3 *L. quoties 15. C. de hæred. inst.* scilicet cum alius ex asse aut ex aliqua assis parte hæres institutus est, vt ea lex air, iunct. *l. 1. §. si ex fundo, D. eod.*

4 Bart. Bald. & cæteri vulgo, *ad d. l. quoties.*

5 In quo præcipue volunt nostri elucere vtilitatem institutionis ex re certa, quam illi male vulgo particularem institutionem vocant.

6 Nec enim possessio defuncti continuatur ipso iure in legatarium, quomodo ex consuetudine continuatur in hæredem, quamuis dici soleat legatarium in re legata quasi hæredem quodammodo videri, *l. id tempus 14. §. 1. D. de usuc.* Nempe quia hæc consuetudo, cum à iure communi exorbitet, vt constat ex *l. cum hæredis 23. D. de acquir. possess.* stricte accipienda est, loquitur autem duntaxat de vero hærede.

7 Aliud enim est iam possidere, aliud vero posse possidere *d. l. cum hær.*

8 *L. 1. §. vlt. l. 2. & poss. D. vti. possid.*

DEFI

DEFINITIO II.

Mulier occupans propria auctoritate rem sibi legatam & antea pro dote obligatam cum clausula constituti non potest expelli neque per interdictum, quod legatorum, neque per ius offerendi.

QVæ dotis nomine vniuersa mariti bona obligata habebat cum clausula constituti, 1 si à marito legatum pro dote & compensandi animo 2 relictum propria auctoritate occupauerit, non tenetur interdicto. Cum absurdum sit, minus iuris habere mulierem in bonis pro dote obligatis, & quorum possessionem per clausulam constituti nacta sit, ob id solum quod eorundem bonorum proprietas ei pro dote sit legata. 3 Nam sublato etiam iure legati, superest pristina dotis causa, ex qua retinendæ possessionis ius mulieri saluum esse debet. 4 Et vero quemadmodum legato in stipulationem deducto dicimus easdem stipulationi causas & conditiones inesse, quæ actioni ex testamento inerant, 5 tametsi per stipulationem facta sit nouatio; 6 ita ex contrario, si quod iudicio de dote debebatur in causam legati transfusum sit, eodem iure censeri debet, quasi adhuc hodie dotis nomine debeatur, veritatis nimirum primordio inspecto. 7 Maxime vero si mariti hæres aduersus mulierem agens interdicto, dotem in promptu non offerat. Quanquam & magis est, vt nec offerendi ius habeat, quippe qui vinculum nouæ obligationis ex legato contractæ non possit dissoluere. 8 Itaque valde singularis & elegans hic casus est, in quo nec pignus pro dote constitutum oblata pecunia dissolui potest, propter admixtam legati causam, nec tamen citra oblationem ius hæredis in auocanda legati occupati possessione exerceri, ob concurrentem præcedentis debiti rationem. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Cal. Iul. 1593.

1 Quæ hodie solet adiici in omnibus fere contractibus, sed maxime in dotalibus.

2 Qui tamen animus hodie non præsumitur post sublatum à Iustin. edictum De alterutro, *in l. vnic, §. primum itaque C. de rei vxor. act.* Iunge. *l. cum ab vno* 53. *de leg.* 2.

3 Sic enim fieret vt inducta ad augmentum operarentur diminutionem, contra *l. legata* 9. *de leg.* 1. *l. in ratione* 30. §. *tametsi*, D. *ad leg falcid.*

4 *Arg. l. cum is* 32. §. *mulier, de cond. indebit. l. quoties duplici* 91 *de reg. iur.*

5 *L.* 1. §. *si quis sub conditione*, D. *vt legat seu fideic. seru. cauf caueat.*

6 *L. cum filius* 76. §. *hæres meus, de legat.* 2. *l. Stichum* 8. §. 1. *de nouat. l.* 1. *de prætor. stipul.*

7 *Arg. d.* §. *hæres meus, l.* 3. §. *scio, in fin. D. de minor. l. si procuratorem* 8. *D. mandat.*

8 Cum hodie pro legatis competat hypotheca, *l.* 1. *C. commun. de legat.* & consequenter ius retentionis si legatarius possideat sine vitio, *l.* 1. *D. de pignor.*

9 Nunquam enim offerri potest ei qui rem tenet iure domini, sed ei tantum qui iure creditoris, *l.* 2. *Cod si antiq. credit. pign. vendit. l.* 3. *D. de distr. pignor.*

TIT. III.

VNDE VI.

DEFINTIO I.

Actio ex can. retintegranda finitur triginta annis & datur etiam contra bonæ fidei possessorem & ad fructus, sed quos reus ipse percepit aut percipere potuit, non quos alius.

ACTIO, quæ competit ad recuperandam possessionem, ex Pontificio Canone, licet non sit annua, 1 quales extraordinariæ fere omnes, quæ hodie interdictorum vice pro possessione dantur, 2 non tamen adeo perpetua est vt post annum quoque trigesimum exerceri possit, 3 sed trigesimo demum anno, cæterarum personalium actionum exemplo, 4 quamuis in rem scripta sit, concluditur; 5 etiam aduersus spoliatorem, salua tamen propter malam fidem iurisque Canonici auctoritatem in longius quantumcunque tempus dominij quæstione. 6 In eo quoque plenior est cæteris, quod etiam contra eum datur, qui cum titulo & bona fide possidet, 7 nec aliud probare actor cogitur, nisi quod & ante possederit, & à possessione sua nullo facto suo ceciderit. 8 Itaque nihil hac parte interest, an contra spoliatorem agat, an contra eum, qui à spoliatore causam habeat siue mediatam, siue immediatam. Plane quod ad condemnationem fructuum attinet, quos in hoc iudicium omnimodo venire nemo ambigit, 9 verius est non alios cogi possessorem reddere, quantocunque malæ fidei odio vrgeatur, quam quos ipse aut perceperit aut percipere poterit. 10 Proinde si per multorum personas possessio ambulauerit, aduersus singulos agi oportebit, vt quos quisque percepit aut percipere potuit, eorum nomine singuli condemnentur. 10 *Ita Senatus* sæpius.

1 *In can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

2 Quæ sicuti subrogatæ sunt in locum interdictorum, vt apparet ex *rubr. tit. D. de interd. siue extraord. action. quæ pro iis competunt* iunct. §. *vlt. Instit. de interdictis.* Ita eorum naturam retinent *l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum, D si quis caution.*

3 Quamuis ita quidam putauerint, quos refert Mynsing. *centur.* 3. *obser.* 83.

4 *Ex l. sicut* 3. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

5 Quod enim actio in rem scripta est, non facit quo minus sit personalis & personalium iure censeri debeat. Imo si esset omnino in rem tanto facilius præscriberetur, scilicet iure ciuili, at non etiam iure canonico.

6 Quia iure canonico possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, *cap. possessor.* vbi Dyn. & alij Canonist. *de reg. iur. in* 6.

7 Dummodo possidens non habeat titulum ab ipso actore Mynsing. ibid. post Rip. Alex. & Ias. *in l. rem quæ nobis*, contra Bart. ibid. *D. de acquir. poss.* Idem Alex. *cons.* 117. & 199. *lib.* 2. *cons.* 6. 7. & 8. *lib.* 3. Socin. *cons.* 89. *col. fin. &* 276. *col.* 5. (At interdictum vnde vi non datur contra titulo possidentem, *l. cum à te* 7. *D. hoc tit.* Quod intellige nisi idem ille sit spoliator. Hoc enim casu nihil ei prodesset titulus. *Ita Senatus* ante Cal. April. 1612.)

8 Sunt enim hæc duo extrema ab eo probanda, qui dicit se spoliatum. *Not. in dict. can. redintegranda, & pass. ad titul. de restit spoliat.* Socin. *cons.* 266. *col.* 6. *vers. primo quia Doctores, vel* 2. Dec. *consil.* 125. *num.* 1. (cùm tamen qui agit interdicto recuperandæ debeat probare spoliationem, *l.* 1. §. *ait prætor* 11. *& seq. D. hoc tit.* Planè si quis imploret officium iudicis, vt sibi sua possessio restituatur, non cogitur probare nisi suam priorem possessionem. Afflict. *dec.* 327. *post Innoc. ibid. tit.*)

9 *D. can. redintegranda.* Non enim videretur plane facta restitutio si non ipsi etiam fructus restituerentur, *l. videamus* 18. §. *in Fauiana, vers. & ideo, D. de vsur. l. in condemnatione* 173. §. 1. *de reg. iur. l. hæc verba* 73. *de verb. signific. l.* 1. §. *ex die* 40. *D de vi & vi armat.*

10 Quod in omnibus malæ fidei possessoribus generaliter obseruati solet, *l. sed etsi lege* 25. §. *sed & fructus, de hared. petit.*

11 Non autem vt vnus ex possessoribus pro alio possessore condemnetur, *argum. l. in causa* 13. §. *interdum, & l. seq. D. de minor.*

DEFINITIO II.

Dominus directus non potest auctoritate propria occupare possessionem rei, quam sibi commissam esse dicit.

VIm facere videtur dominus, qui propria auctoritate non per iudicē occupat bona defuncti hominis sui dedititij, & vt loquimur talliabilis, inuito aut inscio agnato proximiore. 1 Neque enim dominus moriente sine liberis & extra communionem homine dedititio fit hæres, 2 sed impedit tantum ne alius quisquam hæres esse possit, 3 occupando scilicet quasi peculij iure bona omnia, quæ defunctus mortis tempore reliquit. 4 Itaque fictitius ille modus transferendæ & continuandæ possessionis defuncti in hæredem, siue testamentarium siue legitimum, 5 prodesse domino non potest vt ipso iure possessor fiat, 6 licet hæredis loco hactenus quod & vniuersam successionem occupat, & defuncti creditoribus quantum patrimonij facultates patiuntur respondere compellitur. 7 Vnde nec absurde quidam, eum anomalum successorem appellant. Huic vero consequēs est, vt si possessionem bonorum defuncti propria auctoritate apprehenderit, agnato proximo tanquam per vim spoliato

Source : BIU Cujas

eam restituere ante omnia cogendus sit. 8 Etsi enim fieri non potest, vt agnatus, qui in bonorum communione non fuit, hæres sit eius hominis, qui, vt diximus, hæredem habere nequit, de hoc ipso tamen prius inquirendum & cognoscendum est, an talis defunctus fuerit qualem fuisse contendit qui se dominum dicit. 9 Qua pendente quæstione, cum possessor certus constituendus sit, 10 qui & defuncti statum & bona defendat, alius constitui æquius non potest, quam qui cum sit agantus proximus habet pro se iuris præsumptionem. 11 Neque enim præsumitur quisquam dedititius, sed omnes à natura non liberi tantum, verum etiam ingenui. 12 Proinde nec de statu nec de bonis defuncti iudicium prius accipere agnatus compelletur, quam in possessionem suam plenissime sit restitutus. 13 Omnibus vero integris non potest dominus directus ex interdicto vti possidetis petere, vt in bonorum possessione retineatur, 14 sed adipiscendæ possessionis remedio vti cogitur vt in possessionem mittatur. 15 Idem iuris est, si de re ob non solutum laudimium annuumve canonem commissa tractetur. Commissi enim declarationem præcedere necesse est, mittique dominum directum in possessionem auctoritate Iudicis, non propria, adeo vt nec sufficiat sententiam interuenisse. 16 Vel ob id maxime quod in hoc genere moram purgari posse placet. 17 *Ita Senatus* ex tempore pro Claudia Billier, contra D. de Treisserue, Prid. Id. Maij 1593. Iunge Defin. 11. supr. de iur. dot.

1 Siquidem vim facere dicitur quisquis ius suum non per iudicem reposcit, *l. extat.* 13. *D. quod met. caus. l. penult. & vlt. D. ad leg. Iul de vi priuat. l. non est singulis* 176. *de reg. iur. l.* 1. *D. quod legat.*

2 Cum ei non deferatur hæreditas, neque ex testamento neque ab intestato, *l.* 1. 2. *&* 3. *D. de hared. petit.*

3 Nec enim potest fieri vt hæredem habeat is, qui nulla bona post mortem suam reliquit, *l. lex Cornelia* 28 *vers. quia per eam non afficitur, de vulg. & pupill. substit.*

4 *Vt in l.* 1. *&* 2. *D. de castrens. pecul. l filius familias D. ad leg. falcid.*

5 Ex edicto scilicet illo, quod Pragmatici dicunt, *le mort saisit le vif.*

6 Quia edictum aut si mauis consuetudo non loquitur nisi de hærede, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 6. *sup. tit. prox.* Cessante autem edicto illo vel consuetudine certum est, ex ratione iuris non posse transferri in quemquam, adeóque nec in hæredem, possessionem, quæ est facti, *l. cum hæredes* 23. *D. de acquir. possess.*

7 Ita enim vulgo Pragmatici loquuntur, sed male. Non enim alius potest cõueniri à creditoribus defuncti, quam qui sit vel hæres vel hæredis loco, *l. vltim. C. de de hared. act. l.* 1. *D. ad Senatusconsultum Trebellianum.* Illud certe verum est potiorem esse causam creditorum, quam domini bona occupantis. Nempe quia bona non dicuntur nisi deducto ære alieno, *l. subsig.* 39. §. 1. *de verb signific. l. non possunt* 11. *D. de iur. fisc.*

8 Cum spoliatus etiam prædo ante omnia sit restituendus, *cap. in literis, extr. de restit. spoliat.*

9 Nam nec is quem constat esse talliabilem prohibetur hæredem habere siue testamentarium siue legitimum, nisi cum præterea apparet sine liberis eum decedere ac sine condiuisoribus, vt diximus *tit. de dedit. libert. tollend.*

10 *L. qui petitorio* 36. *D de res vindic.*

11 Quandoquidem ei, qui proximior est in gradu succedendi lex defert hæreditatem, *Nouell.* 18. *de hared. ab intest. venient.*

12 *L.* 4. *D. de instit. & iur.* Vnde natalibus restitui dicitur qui restituitur ingenuitati, *l.* 1. *& tot. tit. D. de natal restit.*

13 Nemo enim vacuis manibus litigare cogitur, nisi contra Principem.

14 Cum in possessione retineri non possit, is, qui numquam possedit, *l.* 1. *& tot. tit. D. vti possid.*

15 *L.* 1. §. *hæc autem interdicta. D. de interdict. l.* 1. *D. quod legat.*

16. Guid. Pap. *quæst.* 507. vid *l. miles* 6. §. *qui iudic. D. de re iudic.*

17 *Cap. potuit, cum ibi not. Extr. de locat.*

DEFINITIO III.

Spoliatus ante omnia restituendus est etiam in beneficialibus, nisi in promptu appareat de non iure spoliati, quæ distinctio in rebus profanis non adhibetur.

NOn minus in beneficialibus quam in profanis causis obtinet, vt spoliatus ante omnia sit restituendus, etiamsi prædo forte sit. 1 Neque enim spoliatori prodesse potest exceptio intrusionis, aut non canonicæ institutionis; 2 sicut nec alia vlla siue de proprietate beneficij, siue de plenaria possessione contendatur, 3 præterquam si in promptu appareat de notorio non iuste spoliati. 4 Illud enim districte semper obseruare iudex etiam laicus debet, ne vitiosus ad beneficium ingressus vnquam detur. 5 Itaque necesse est, vt qui se spoliatum dicit proferat titulum aliquem saltem coloratum, aliterve possessionem suam probet coloratam, 6 licet minus iustam. 7 Alioqui plenarium, quod vocant, possessorium, absorberet causam restitutionis, quæ est summaria. 8 *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciscum Cabod, Prid. Id. Decembr. quod in rebus profanis nunquam euenit. 9

1 *Cap. in literis, Extr. de restit. spoliat.*

2 Qua enim fronte posset ista obiicere ille ipse qui spoliauit, quique ex dolo suo conuenitur? *arg. l. rem alienam* 41. *in f. n. de pign. act. l. si plures* 38. *de admin. tutor.*

3 Qui enim vitiose possidet, nunquam ob id solum quod possidet vincere potest illum, à quo possidet, *l.* 1. §. *vlt. D. vti possid.*

4 *Cap. constitutus, & cap. quoniam, de fil presbyt. cap. in literis* vbi notant Canonist. *de restit spoliat.* Boer. *quæst.* 2. *nu.* 34. vbi addit hoc maxime procedere. in electiuis dignitatibus, *ex cap.* 1. *de elect.*

5 Cassad. *decis.* 4. *num.* 7. *de restit. spoliat.* Rot. *decis.* 2. *eod. tit. in nouis nu.* 4. *& decis.* 2. *&* 13, *& alibi pass. in antiq. eod. tit.* Ioan. Monach. *in cap. capientes, de elect.* Iacob. Put. *decis.* 284. *lib.* 2. Cranet. *consil* 302. *num.* 6. Guid. Pap. *quæst.* 85.

6 Capell. Tholos. *quæst.* 15. & ibi Aufrer. *& quæst.* 259. Cassad. *vbi sup.* Rot. *decis.* 20. *in antiq.*

7 Abbas *in cap. cum nostris, num.* 6. *& de conces. præb.*

8 Si spoliato agenti noceret exceptio intrusionis vel non canonicæ institutionis, *d. cap. in literis, & cap. item cum quis, d. restit. spoliat* Rot. *decis.* 439 *in nouis.*

9 *L. si de vi* 37. D. *de iudic. l.* 5. §. 1. *D. ad leg. Iul de vi public. l. si cuis ad se fundum* 7. *C. eod.*

DEFINITIO IV.

Etiam execrabilis si spoliatus sit ante omnia restituendus est, si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem.

AVdico tamen alias pronunciatum fuisse, etiam execrabilem, qui plura beneficia curam animarum habentia sine dispensatione obtineret, 1 ante omnia restituendum 2 Ideo fortasse quod negaret teneri se ad dispẽsationis exhibitionem prius quam esset restitutus, 3 In causa D. Episcopi d'Oranges, contra D. de Flingey pro prioratu de Contamine. *Sine die.*

1 Hic enim execrabilis est nisi vnum ex beneficiis intra annum dimittat, *cap. licet canon. de elect in* 6.

2 Cum tamen certum sit & notorium, quod execrabilis nullum ius in beneficio habere potest, *d. cap. licet canon.*

3 Alioqui si quis fateretur se execrabilem, vix est vt vllo iuris auxilio dignus videri posset. Ex notat. *in Defin. præced.*

DEFINITIO V.

Spoliatus probare omnino debet se spoliationis tempore possedisse, & quidem verè non simulatè.

QVi se dicit spoliatum probare omnino debet, se spoliationis tempore possedisse. 1 Itaque si is; quem constat esse spoliatorem, probare velit alium, quam qui de spoliatione conqueritur possedisse, audiendus est. 2 Secundum hæc cum spoliator quidam obiiceret peccasse spoliatum in constitutionem Pij V. Pontificis Maximi De confidentia, non solum quod in resignatione sibi per patruum facta tacita esset consanguinitas, quæ ex constitutione exprimi debuerat, ne inter consanguineos hereditaria quædam beneficiorum successio inducta videretur, 3 sed etiam quod post resignationem quoque patruus in beneficij possessione remanserat fructusque perceperat, 4 contra vero resignatarius diceret non cogi se de confidentia disputare priusquam aduersus spoliatorem restitutus esset: 5 Pronunciauit Senatus, de confidentia ante omnia inquirendum esse, quandoquidem si de ea constaret consequens fieret, non nisi factam falsamque fuisse resignatarij possessionem, 6 ideóque nec spoliari eũ potuisse. Verum enim possessionem præcedere necesse est vt sequi possit spoliatio. 7 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. supra.

1 *Cap. consultationibus, de offic. delegat.*

2 Per *not. in cap. cum ad sedem, de restit. spoliat.* Rot. *decis.* 439. incip. *si agenti possessorio, col. vlt. in nouis.* Adde Boer. *quæst.* 238. post Bardum, quem citat *in l.* 1. *C. de appellat.*

Source : BIU Cujas

3 Quod esset impiissimum & ridiculum, cum beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectet, non ad prælatos.

4 Quæ res solet inducere non modo præsumptionem, sed etiam probationem simulationis, *l. sicut* 8. §. *superuacuum cum ibi not. D. quib. mod pign vel hypoth. solui.*

5 Quasi non posset esse deterior conditio confidentiarij quam prædonis, qui vtique ante omnia esset restituendus, *cap. in literis Extr. de restit. spoliat.*

6 Et consequenter nullam, quia quod fictum est in veritate ac rei effectu nihil est, cum simulata pro infectis haberi debeant, *l. si ex pretio* 5. *C. si cert petat. l. & qui sub imagine* 10. *C. de distr. pignor. tot. tit. C plus valer. quod agit.*

7 Quia priuatio habitum præsupponit, & vera spoliatio veram possessionem, *vulg. l.* 4. *D. de iust. & iur l.* 1. §. *deiicitur, D. hoc tit. l.* 1. §. *est igitur, D. vti possid.*

DEFINITIO VI.

Resignatarius per confidentiam non potest dici spoliatus, ideoque nec restituendus.

SI per confidentiam & simulationem facta resignatio sit, nihil interest, à quo sit spoliatus resignatarius, an à resignante ipso, an ab alio. Neutro enim casu petere potest vt contra spoliatorem restituatur, 1 qui cum tamen si confidentia nulla intercederet aduersus ipsum quoque resignantem, restitueretur. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia scilicet non potest videri spoliatus qui nunquam cœpit possidere, vt dixi *Defin. praced.* Iunge *l. Titio usus fructus* 96. *D. de condit. & demonstr.*

2 Non magis enim resignanti, quam vlli alij permittitur resignatarium spoliare, imo multo minus, quia venit ille contra factum suum, quod nemini vnquam licet, ne quidem ex nouo iure, *l. etsi is* 10. vbi est text elegans. *D. de distract. pign.*

DEFINITIO VII.

Pendente hæreditatis quæstione is, qui exhibet testamentum non cancellatum nec suspectum, restituendus est in possessionem, quam aduersarius inuaserit.

SI is, qui totam hæreditatem ad se pertinere dicit ab intestato, aut ex posteriore testamento, de quo in promptu non appareat, hæreditarias res inuaserit pendente quæstione. De hæreditate, placet hæredem testamentarium, qui testamentum exhibet non rasum, non cancellatum nec qua alia ratione suspectum, 1 in rerum expilatarum possessionem ante omnia restitui debere, 2 saluo aduersarij iure in iudicio petitæ hæreditatis. 3 Prius enim de vi quærendum est, quam de possessione, sicut & de possessione prius, quam de proprietate. 4 *Ita Senatus* in causa N. Maret Castellani d'Armence, contra N. Villars. Prid. Id. Ianuar. 1590.

1 Hoc primum requiritur, alioqui ex eo testamento nec possessio quidem peti posset, *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollen.*

2 Qua licet ex ratione iuris non possit hæres aliud petere nisi vt mittatur in possessionem, quam nondum habuit, tamen ex edicto illo vulgari, *le mort saisit le vif*, de quo scripsi *Defin.* 2. *num.* 5. *sup.* Intelligitur factus possessor ipso iure, ideoque habet omnia beneficia & retinendæ & adipiscendæ possessionis, quæ haberet si actualiter, vt aiunt, & corporaliter possedisset.

3 Nihil enim commune habet proprietas cum possessione *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquirend possess. cum ibi not.*

4 *L. si de vi* 57. *D. de iudic.* vbi vide quæ de hac re scripsi in Rationalibus.

DEFINITIO VIII.

An & quando cumulari possit iudicium possessorium ex causa redintegranda cum restitutione in integrum.

QVæsitum est, an actio, quæ aduersus spoliatorem competit ex iure Pontificio, cumulari possit cum beneficio in integrum restitutionis? Dubitandi causa est, quod regulariter, cumulatio petitorij & possessorij non admittatur. 1 Item quod actiones hæ contrariæ & incompatibiles videantur. 2 Nam in integrum restitutio tum competit, cum contractus præcessit qui tenet. 3 Remedium vero Pontificium tametsi omnium plenissimum sit, 4 adeo vt detur etiam contra eum, qui bona fide & cum titulo possideat. 5 si causam habeat à spoliatore, 6 nunquam tamen ei datur, qui facto suo cecidit à possessione, 7 quomodo is cecidit qui ipse contraxit, aut contrahenti successit. 8 Dicebam distinguendum esse, an contractus ipso iure teneat, quamuis ex iusta causa aliqua rescindi possit, 9 an vero ipso iure nullus sit & inualidus? 10 Postquam placuit etiam hoc casu necessariam esse ex rescripto Principis restitutionem, 11 præsertim si iusiurandum non vi, non dolo aut metu extortum interuenerit. 12 Priore casu non posse quæri de spoliatione, siue cum eo qui contraxit, siue cum eius aut vniuersali, aut singulari successore. 13 Posteriore vero vtramque quæstionem cumulari posse, quasi impetrata restitutione ex abundanti potius quam ex iuris necessitate. 14 Quid enim refert an contractus nullus omnino factus sit, an vero talis, qui ipso iure vires nullas habeat? 15 Neque enim eo minus malæ fidei possessor habetur, qui eo contractu nititur, quam si nullo niteretur. 16 Vnde illud est, quod fructus omnes restituere cogitur, non solum quos percepit, sed etiam quos percipere potuit. 17 Finge læsionem quam vocant enormissimam & vltra bessem interueniisse. 18 Quidni cumulari poterit restitutio in integrum cum remedio recuperandæ possessionis? Cum vtraque actio ad eundem tendat finem eosdemque producat effectus? Ergo nec refundendæ erunt expensæ 9 litis cœptæ super possessorio, si postmodum imploretur restitutio, sed in iudicati tempus reseruandæ, vt ei qui vincet adiudicari omnes possint. 20 Placuit Senatui tandem distinctio in causa Donatæ Morens, contra Bertrandam Morens, 7. Id. Iunij 1590.

1 Ex not. per Bart. & alios *ad l. naturaliter* 12. §. *nihil commune D de acquir. possess.*

2 Contrariæ autem & incompatibiles actiones cumulari nunquam possunt, *l.* 1. *vbi not. C. de furt.* Not *ad l. edita* 3. *C. de edend.*

3 Alioqui frustra petitur restitutio aduersus contractum, qui non teneat, *l.* 4. *C. si aduers. libert l.* 2. *l si quidem* 11. *C prad. minor.*

4 Tam in duratione, qui durat triginta annis, cum interdicta possessoria sint annua, quam in iure agendi, vt not. *ad dict. can. redintegranda* 3. *quæst.* 1. (Ideoque specialiter implorandum est remedium *dict. can. reintegranda*, nec sufficit generalis imploratio omnium remediorum iuris, vt sæpius à Senatu nostro pronunciatum fuit, cùm in tam multis differat hoc remedium à cæteris, maxime in eo quod datur contra bonæ fidei possessorem habentem causam immediatam à spoliatore, in quo differt tam ab interdicto Vnde vid. quod nunquam datur contra tertium quamuis malæ fidei possessorem *l. cum à te* 7. *D. hoc tit.* quam à remedio *cap. sæpe. Extr. de restit spoliator.* quod non competit nisi contra tertium malæ fidei possessorem, quia parum interest quod ad peccatum an quis rem alienam inuadat, an iniuste sciens detineat, vt ibi scriptum est. Cæterum non semper interdictum Vnde vid. esse annuum, sed plerunque perpetuum, scilicet de eo quod peruenit, adeoque etiam contra hæredem, quia hac parte prosecutionem rei continet *l.* 1. *in princ l* 3. §. 1. *D. hoc tit.* Plane quod pertinet ad remedium *dict. cap sæpè*, constat non esse necessarium, vt specialiter imploretur, quia est remedium ordinarium subsidiarium ordinario interdicto Vnde vid. quod non idem est in remedio *can. redintegranda.* Vide tamen Monoch. *in dict remed.* 15. *quæst.* 2. *& 21.* vbi magis probare videtur vt eadem sint media concludendi in interdicto Vnde vid. & in remedio *can. redintegranda.* Quod procedere fortassis potest eo demum casu quo vtrumque remedium comperit, licet vnum si pinguius altero. Non etiam eo casu, quo remedium ordinarium duntaxat non etiam extraordinarium competat. Tunc enim semper extraordinarium specialiter implorandum est. *Ita tractatum est* in causa Nicolai Toynet & Francisci Burut, 5. Calen. April. 1612. Quid si adiecta sit in conclusione libelli vulgaris illa clausula, *Omni meliori modo iustitiam ministrari?* Non sufficiet, vt scripsi *Defin.* 3 *num. vlt. sup. de formul. & impetr. act. sublat.*)

5 Mynsing. *centur.* 3. *obseru.* 85. vbi vide *& Defin.* 16. *inf.*

6 *Cap. sæpe contingit* 18. *Extr. de restit. spoliat.*

7 Hic enim seipsum spoliat, non ab alio spoliatur, *d. can. redintegranda.*

8 Nec enim potest quisquam venire contra factum suum vel auctoris sui, *l. etsi is* 10. *D. de distr. pign. l. cum à matre* 14. *C. de rei vindic. l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.*

9 Scilicet per in integrum restitutionem, *l.* 1. *& pass. D. de in integr. restit.*

10 Quid proinde ex iuris ratione rescindi nec posset nec deberet, *l. nam etsi* 5. *D. de iniust. rupt. cap. non præstat impedimentum, de reg. iur. in 6.*

11 Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur, inquiunt Pragmatici.

12 Quia hoc casu potest seruari citra dispendium salutis æternæ, ideoque seruandum est, *cap.* 2. *de pact. in 6. cap. debitores, Extr de iureiur.*

13 Quia non potest dici spoliatus qui facto suo cecidit à possessione, vt dixi *num.* 7 *sup.*

14 Quæ enim ex abundanti fiunt, & dubitationis tantum tollendæ gratia, ius commune non lædunt, *l. qui mutuum* 56. *D. mandat.*

15 Siquidem quod ipso iure nullum est, effectum iuris habere nullum

poteſt, *d. can non præſtat, l. non dubium* 5. *C. de legibus.*

16 Cacher. *deciſ. Pedem* 47. 93. & 160. *l. quemadmodum* 7. *C. de agric. & cenſit lib.* 11. *tit.* 46.

17 Cacher. *ibid. l. ſed etſi lege* 25. §. *ſed & fructus, D. de hared. petit.*

18 Ex qua læſione noſtri vulgo inferunt dolum in re ipſa, qui dolo ex propoſito æquiparatur. Not. *ad l. ſi quis cum aliter* 36. *de verb. oblig.*

19 Quæ tamen refundi ſolent quoties mutatur actio poſt litem contestatam, *l. edita* 3. *vbi not. C. de edend.*

20 *Ex reg. victus victori in* 6.

DEFINITIO IX.

Ius extorquendæ retrouenditionis non excludit priuilegium reſtitutionis contra ſpoliatorem.

CVm quis ab eo ſpoliatus eſt, cui fundum ex contractu retrouendere cogebatur, placet ante omnia poſſeſſionē ei reſtitui debere, deinde quæri an retrouendere debeat, quia iudicium illud & ſummarium eſt & priuilegium, [1] hoc vero pleniorem requirit cauſæ cognitionem. [2] Si tamen aperte & in promptu conſtet de iure petitæ retrouenditionis, ſolet Senatus velut breui manu vtrumque iudicium ſimul terminare, [3] ſed eo tamen ſemper obſeruato vt de ſpoliatione reſtituendaque poſſeſſione prius pronunciet. 4 *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1 Cum non debuerit is, qui habebat ius petendæ retrouenditionis, ſibi ipſi ius dicere & rem vendicare, pro qua non habebat niſi perſonalem actionem ad petendam retrouenditionem, *l.* 2. *C. inter empt. & vend.* iunct. *l.* 3. & 4. *eod. l. ab emptione* 58. *de pact.*

2 Perpetua autem regula eſt iudicium ſummarium numquam eſſe cumulandum cum plenario *l. ſi de vi* 37 *D. de iudic. l.* 1 *vbi not. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*

3 Expediendarum ſcilicet litium & vitandi circuitus cauſa ex *l. quidam* 21. *D. de reb. cred.* iunct. *l. dominus* 55. *de cond. indeb. l.* 3. *in princ. vt in poſſ. legat.*

4 Vt appareat Senatum velle vt is qui ſpoliatus eſt ante omnia reſtituatur.

DEFINITIO X.

Prætextu iuris alieni alium ſpoliare nemo poteſt.

POſſidebam fundum mihi venditum à tuo creditore, quem ille pro debito ſub haſta emerat. Titius me de poſſeſſione deiecit, eo prætextu quod fructuum ſequeſtrationem fieri Senatus repetente decreuiſſet. Placuit, ſi tu, qui decretum obtinueras, poſſeſſionem meam interpellaſſes, quia id Prætore, vt aiunt, auctore feciſſes, futurum vt eo nomine de vi non tenereris, [1] quaſi tui iuris tuendi cauſa potius quam ſpoliandi animo id à te factum eſſet. [2] At quoniam Titius feciſſe proponebatur, nec vllo iure de quo in præſentiarum conſtaret, viſum eſt vim factam eſſe, & dignam quæ perſonali citatione coerceretur. Neque enim permittendum eſſe cuilibet pretextu decreti per te impetrati, vt ſine iudice id faciat, quod tu magiſtratus imperio facere potuiſſes; [3] niſi te mandante id ipſum à Titio factum eſſe appareret, [4] *Ita Senatus* 18. Cal. Decemb. 1590.

1 Non enim poteſt videri dolo aut vi quicquam facere is, qui facit iudice vel iubente vel permittente, *l. non videntur* 167. §. *qui iuſſu vel. not. de reg. iur.*

2 Iuris enim executio non habet iniuriam, *l. iniuriarum* 13. §. *D. de iniur. l. nullas videtur* 55. *de reg. iur.*

3 *L. non eſt ſingulis* 176. *eod.*

4 Nihil enim refert an quis per ſe faciat an per alium cui mandauerit, *l. ſi quis* 7. §. *vlt. D. de iuriſd. l.* 5 §. *quod ſi quis, D. de admin. tutor.*

DEFINITIO XII.

Prælatus eccleſiæ qui male alienauit non poteſt agere de poſſeſſione ſed tantum de proprietario.

SI prælatus male alienauerit rem Eccleſiæ, non magis ex remedio iuris Pontificij, [1] quantumuis pleniore, quam ex interdicto redintegranda ei eſt poſſeſſio, quia facto ſuo deſiit poſſidere. [2] Licet enim tale factum ſit nullum, dicique ſoleat ex facto quod nullum eſt nullam reo defenſionem quæri poſſe: [3] id tamen eo pertinet, vt non obſtante alienatione poſſit ille ipſe qui alienauit rem vendicare, cum non tam in ſuam, quam in Eccleſiæ vtilitatem id faciat. 4 Poteſt enim quis facile contra, factum ſuum venire, quoties alieni non proprij compendij cauſa facere id velit. 5 Sed in cauſa poſſeſſionis non idem admitti poteſt, quod illa magis facti ſit, quam iuris, [6] nec fieri queat vt non tradita videatur poſſeſſio ab eo qui alienando reuera tradidit, quantumuis male alienauerit. 7 Plane ſucceſſor eius redintegrari poterit, quaſi ſpoliata Eccleſia, licet facto ſui adminiſtratoris. 8 Neque enim pro adminiſtratore eccleſiæ habendus eſt qui male adminiſtrat; ſicut nec tutor pro domino ſi rem pupilli male tractet. 9 Sed hoc ipſum ita, ſi non à tempore traditæ poſſeſſionis triginta anni effluxerint. Nam poſt triginta annos agi ex Canone pontificio, aut alio vllo remedio poſſeſſorio non poteſt, [10] neque vero ex hoc tricennij curriculo ſubducemus tempus illud quo vixit prælatus, qui perperam alienauit, quod vtique ſubducendum eſſet in rei eccleſiaſticæ vſucapione aut præſcriptione. 11 Facilius enim amittitur ius recuperandæ poſſeſſionis quam perſequendæ proprietatis, [12] cum vt diximus in admittenda poſſeſſione factum ſolum, in amittenda proprietate ius quoque verſetur. 13 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 6. & 7. ſupr. De reb. alien. non alien.

1 *Ex can. redintegranda* 3. *quæſt.* 1.

2 Nec proinde poteſt dicere ſe ſpoliatum, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 8. *ſup. eod.*

3 Bald. *in l.* 2. *notab.* 3. *C. ſi aduerſ. rem iudic.* Oſaſch. *deciſ. Pedem* 80.

4 Quia proprietas beneficij non ad eccleſiæ rectorem pertinet, ſed ad eccleſiam ipſam, *cap. nulli. vbi not de reb eccleſ non alien.*

5 Paul. Caſtr. & alij *ad l. ſi non ſortem*, §. *filius, D. de condict. indeb.* (*l. denique* 19. *D. ex quib. cauſ. maior. l.* 1. §. *ſi vir, D. de ac poſſeſſ. l.* 1. §. *Scæuola, ſi is qui teſt. liber.*)

6 *L. denique* 19. *D. ex quibus cauſ. maior. l.* 1. §. *ſi vir, D. de acquir. poſſeſſ. l.* 1. §. *Scæuola ſi is qui teſt. lib.*

7 *d.* § *ſi vir. vxori.*

8 Saluo emptori regreſſu contra prælatum qui alienauit. Innoc. *in cap. ſi quis de reb. eccleſ. non alien.* Guid. Pap. *quæſt.* 159. & *ibi Apoſtill.*

9 *L. qui fundum* 7 §. *ſi tutor.* vbi Bart. *D. pro emptor.*

10 *Ex l. ſicut* 3. *C. de præſcript.* 10. *vel* 40. *annor. Not. ad can. redintegranda* 3 *quæſt.* 1.

11 *an. ſi ſacerdos* 16 *quæſt.* 3. Guid. Pap. *quæſt.* 150.

12 *l. ſi quis vi* 17. §. *differentia, D de acquir. poſſeſſ.*

13 Quia non niſi certis modis dominia & acquiruntur, & amittuntur. *l. traditionibus* 20. *C. de pact. l. nonnunquam nulla* 81. *D. de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO XII.

Spoliator intelligitur etiam qui miſſus eſt in poſſeſſionem prætore auctore, ſi non denunciauerit iis quibus debuit.

PVpilli creditor cum fundi pupillaris diſtractionem ſub haſta peregiſſet emptorque factus literas à iudice impetraſſet, vt ex more in poſſeſſionem mitteretur ab apparitore ad exequendum dato miſſus fuerat, nec eam miſſionem tutori pupilli denunciauerat; [1] perinde luendi pignoris ius pupillo quandocunque competet, acſi miſſio nulla facta eſſet, cum ſemeſtre quod in eam rem præſtitum eſt, non niſi a die miſſionis currere incipiat; [2] miſſio autem illa demum accipienda ſit, quæ rite facta eſt non quæ perperam. 3 Sed & ſi malit pupillus agere ex Canone pontificio, 4 vt ſibi tanquam ſpoliato ſua poſſeſſio redintegretur, audiendus erit, ſi aliud nihil obſtet, nō ſecus acſi creditor propria auctoritate non per iudicem inuaſiſſet poſſeſſionem. 5 Idque remedium pupillo longe fauorabilius eſt, vt à creditore fructus repetat fundi venditi. 6 quos alioqui creditori à die addictionis ſaluos & integros manere oportere ſi pignus lueretur. 7 Etſi enim addictio, & vt loquuntur, expeditio illa eſt, quæ fructuum lucrum acquirit emptori, 8 non miſſio in poſſeſſionem miſſionem tamen ſequi & auctoritate iudicis fieri neceſſe eſt, vt præteriti quoque temporis non per vim quæſiti, nec proinde tanquam ſpoliatio reſtitui videatur. Sane in vicem fructuum legitimas debiti vſuras creditori, eidemque emptori aliue quiſquis emptor fuerit præſtandas, aut ad eum vſque finem cum fructibus compenſandas eſſe non dubitatur. 9 Nec pupillo nocebit quod vtilis validaque ſubhaſtatio

Source : BIU Cujas

tio præceſserit; non enim tollit ea res vitium ſpoliationis, ſi poſſeſſio male & vi aut clam occupata probetur. 10 Quamuis verum ſit, ex vitio miſſionis in poſſeſſionem non fieri ſubhaſtationem inualidam, quæ alioqui rite facta fuit, & ab initio conſtitit. 11 *Ita Senatus* ex tempore, 3. Idus Iulij 1593.

1 Quæ denunciatio erat neceſſaria, maxime cum ipſi pupillo non niſi fruſtra denuncietur, *l. Æmilius* 38. *D. de minor.*

2 Ita enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt, quamuis ex vetere ſtatuto curreret à die expeditionis.

3 *L. quoties* 6. *D. qui ſatiſ.cog. l.*1. *D. de auctor. tutor.* Vide *Deſin.* 20. *inf. de luit. pignor.*

4 *Ex can. redintegranda* 3. *quæſt.* 1.

5 *L.extat.* 13. *D. quod met.cauſ.l. penult.& vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

6 Veniunt enim fructus in conditionem, *ex d.can.redintegranda.*

7 Neq; enim hac parte correctum eſt vetus ſtatutum.

8 Iure ſcilicet dominij, *l. qui ſcit.* 25. §. . *D. vſur.*

9 Non enim fieri poteſt, vt creditor idemque emptor carere debeat & fructibus & vſuris, ne alioqui eueniat vt debitor & re & pretio frui videatur, contra *l. ex empto* 11. §. *qui autem, l. Iulianus* 13. §. *veniunt, l bona fides* 10. *D. de action empt. l. curabit* 5. *C eod.*

10 *L. ſi ex ſtipulatione* 5. *l. fundi venditor* 33. *D. de acquir. poſſ. l.* 2. *l. improba* 7. *C. eod.*

11 Cum ſubhaſtationis actus ſit perfectus citra miſſionem in poſſeſſionem. Quæ autem ſemel perfecta ſunt & ab initio conſtiterunt infirmari poſtea non poſſunt, *l verbi* 5. *D. ad leg. falcid.* Bart. *ad l. exiſtimo* 98. *de verbor. oblig. & ad l. penult.* § *vlt eod.* Adde Dec. *conſ* 449.

DEFINITIO XIII.

Denunciatio facta falſo tutori non excludit ſpoliationem, quæ adeſſet ſi nulla præceſsiſſet denunciatio.

IDem erit ſi miſſio in poſſeſſionem falſo tutori denunciata ſit, vt puta matri quaſi tutrici, cum tutrix non eſſet, quam nis pro tutrice ſe gereret, Nam perinde pupillus luendi pignoris ius integrum habebit, aut recuperandæ poſſeſſionis tanquam à ſpoliatore, ac ſi denunciatio nulla facta fuiſſet. 1 Curioſior enim eſse debet ac diligentior quiſquis cum pupillo rem habet, vt non cum alio agat, quam qui verus tutor ſit, 2 ſiquidem falſus tutor, licet ſeipſum & alios quibuſcum contrahit, obliget pupillo, 3 pupillum tamen neque ſibi, neque aliis obligare poteſt. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum nihil interſit an nulla facta ſit denunciatio, an ei ſit facta cui fieri non potuit nec debuit, *l. Æmilius* 38. *D. de minor.* iunct. *l.* 2. *D. de auctor. tutor.*

2 Quia ſolus tutor verus habetur loco domini, *l. interdum* 56. *n. qui tutelam, de furt.* non etiam is qui pro tutore gerit, *l.* 2. *D. de eo qui pro tutor.*

3 *L.* 1. *& tot. tit. D. quod falſ. tutor.* iunct. *l.* 1. *& tot. tit. de eo qui pro tutor.*

4 Quamuis ei quoque qui pro tutore negotia geſſit contrarium iudicium competat, *l vlt eod.* Vide *l. Iulianus* 13. *§ ſi quis à pupillo, D. de action. empt.* (Sed aliud eſt falſum tutorem eſſe, Alud autem pro tutore gerere *l.* 1. *& paſſ. D. de eo qui pro tutor*)

DEFINITIO XIV.

Patientia conductionis pro poſſeſsionis reſtitutione eſt.

SPoliatus qui iudicis auctoritate in poſſeſſionem ſuam reſtitui iuſsus eſt ſatis reſtitutus videtur ſi eum fundum alteri locauerit, patiente ſpoliatore ac multo magis ſi à conductore ſpoliator ipſe poſtea eundem fundum ſubconduxerit. 1 Cum certiſſimi iuris ſit ſecundum conductorem nec ſibi nec primo conductori, ſed primo locatori poſſidere. 2 *Ita Senatus* pro N. Bernard procuratore, contra Peronettam Coruat, 4. Id. Nouembr. 1592.

1 *Arg. l.* 1 *C. de acquir poſſeſſ* Nihil enim refert an mihi tradideris, an voluntate tua nactus ſim poſſeſſionem, *l. ſi ex ſtipulatione* 5. *l. fundi* 33. *D. eod.*

2 *L. ſi quis ante conduxit* 10. *eod tit. l. ſi colonus* 31. *eod. l. male agitur* 2. *C. de præſcr.* 30. *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO XV.

Spoliator condemnatus non poteſt referre quæſtionem dominij nec poſſeſsionis, ne quidem ex alio iure.

AT quid ſi poſtea idem ſpoliator, qui condemnatus fuerat, porrigat ſupplicationem aduerſus SC. & interea petat retineri ſe in poſſeſſione eiuſdem fundi ex nouo iure, vt puta quod is pro dote materna fuerit obligatus cum clauſula conſtituti? 1 Non eſt audiendus quin prius tota poſſeſſione cedat, 2 quia nec mutare cauſam poſſeſſionis poteſt nec poſteaquam conductionis titulo poſſidere cœpit, 3 dominij magis quam poſſeſſionis quæſtionem referre. 4 Accedit quod etſi maxime referre dominij quæſtionem poſſet, 5 odio tamen ſpoliationis audiri non deberet, 6 ac propter auctoritatem Senatuſconſulti, cuius executionem remorari nihil poteſt. 7 Nam ſi non ſpoliaſset agendum ei neceſsario eſset vel ad ipſam poſſeſſionem retinendam condictione ex lege Iuſtiniani, 8 nec poſset ius ſuum tueri retentione corporalis poſſeſſionis quam non haberet. 9 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim poteſt videri pronunciatum de eo iure, quod non fuit deductum in iudicium *l. non poteſt*, 23. *D. de iudic.*

2 Quia non admittitur ſupplicatio contra ſenatuſconſultum, quin prius mandatum illud ſit executioni, vt ſcripſi *Deſin.* 1. *& paſſ. ſup. de ſentent. præfect. prat.*

3 *L. non ſolum* 33. *§. quod vulgo, D. de vſucap. l.* 2. *§.* 1. *D. pro har.*

4 *ſi L. quis conductionis* 23. *C. de locat.*

5 Puta ſi contra eum ageretur non ex contractu, ſed rei vendicatione, vt not. *ad d.l. ſi quis conductionis.*

6 Cum etiam prædo ſit reſtituendus, *cap. in literis. Extr. de reſtit. ſpoliat.* Adeo, vt nec libellum reconuentionalem dare violentus poſſit, non magis, quam excipere de dominio, Guid. Pap. *quæſt* 37. *num.* 3. poſt Bart. *in l ſi quis ad ſe fundum, C. ad legem Iul, de vi public.*

7 Id enim publice expedit propter auctoritatem rerum iudicatarum, *l. ſeruo* 65. *§. cum prætor, ad SC. Trebell.* Dixi *ad d.tit. de ſentent præfect. prat.*

8 *In l. vlt. C. de acquir. poſſeſſ.*

9 Prius enim eſt vt quis poſſideat, quam vt habeat retentionem, quæ ſcilicet non poteſt dari niſi poſſidenti, *l.* 1. *D. de pignor*

DEFINITIO XVI.

Sequeſtratio per iudicem facta interdum ſpoliatio eſt, & quibus remediis emendanda ſit.

NOn ſolet ſequeſtratio per iudicem decreta poſſeſſionem eripere poſſeſſori, 1 ſed ſi ex ea ſequeſtratione fiat vt poſſeſſor priuetur fructu & commodo ſuæ poſſeſſionis, ſpoliatus videbitur, 2 & conſequenter iiſdem actionibus & remediis vtetur ad ſuam poſſeſſionem recuperandam, quibus vti poſſet ſi ab aduerſario ipſo ſpoliatus proponeretur. 3 Sed & illo amplius quod ab ea ſequeſtratione appellare poterit. 4 Hodie tamen appellatio prorſus neceſsaria erit, poſtquam eo iure vtimur vt & ab interlocutione qualibet appellari poſſit, 5 nec niſi per appellationem reſcindi poſſit quod à iudice male ac perperam decretum eſt. 6 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. ſupr. de prohib. ſequeſt. pecun.

1 *L. intereſſe* 39. vbi Bart. *de acquir. poſſeſſ*

2 Quia videtur iudex hoc caſu animum ſpoliandi habuiſſe, Bart. *ibid. num* 4. *cap. conquerente, ext. de reſtit. ſpoliat.*

3 Cum factum iudicis hoc caſu ſit factum partis vt & in aliis pleriſque, *l. ſi ob cauſam* 13. *C. de euict. l. ſi in cauſ iudic pign. cat ſit.*

4 Cum tamen ab eo, quod aduerſarius feciſſet, appellari non poſſet, *l. præfecti* 17. *D. de minor.*

5 Sequimur enim hac parte ius canonicum non ciuile, ſecundum quod non poteſt ab interlocutoria appellari, vt diximus *in tit. de ſentent. & interloc. omn. iudic. & in tit. de appellation. ib.*

6 Nullus enim hodie vſus eſt illius *tit. D. quæ ſentent. ſin appell. reſcind.*

DEFINITIO XVII.

De clauſula ad habendum, tenendum & poſſidendum, *quando & quatenus proſit creditori ſpoliatum ſe dicenti?*

ETſi clauſula illa, quæ in pignoris conuentione adiici ſolet, *ad habendum, tenendum & poſſidendum*, non æquipollet clauſulæ conſtituti ad hoc vt poſſeſſio in creditorem tranſlata videatur, 1 ideoque nec impedire ſolet exceptionem non factæ excuſſionis, 2 ſi tamen naturaliter & reuera creditor pignus tenuit, & poſſedit, perinde iuuandus eſt remediis

Source : BIU Cujas

mediis omnibus possessoriis siue in possessione turbatus, siue spoliatus sit, 3 ac si clausulam haberet constituti, quia fictus modus transferendæ possessionis non debet maioris esse potestatis quam verus, nec fictio plus operari quam veritas. 4 Proinde si creditor hic possessione deiectus sit, agere poterit ad eam recuperandam, 5 ne tantu aduersus deiecit & spoliauit, sed etiam aduersus tertius possessorem, si à spoliatore quamuis bona fide comparauerit. 6 Nihil enim interest an contra spoliatorem agatur, an contra hunc bonæ fidei possessorem: cum sicut spoliator fructus omnes restituere semper debeat ab ipso spoliationis die, 7 bonæ fidei quoque possessor non eos duntaxat, quos post litem contestatam perceperit, 8 sed omnes restituere teneatur. Nimirum si nominatim imploratum sit beneficium canonis Pontificij. 9 Est enim id plenius remediis ciuilibus in eo, quod & datur contra titulo possidentem, & fructuũ restitutionem semper continet. 10 *Ita Senatus* pro Claudia Hugon, contra Nicolaum Brondel, 4. Id. Ianuar. 1595.

1 Quomodo transfertur per constitutum vtraque possessio & naturalis & ciuilis, *l quod meo* 18. vbi *DD. de acquir possess.*

2 Quæ competit possessori contra agentem hypothecaria. *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Nam & qui negat, possessionem turbat, & qui turbat spoliat, *l. vim facit*, 11. *D hoc tit.*

4 *L. filio* 23. vbi est text, elegans, *D. de liber. & posthum.*

5 Quisquis enim cum possideret vi deiectus est habet hoc interdictum, *l. Fulcinius* 8. *D. hoc tit.*

6 Mynsing. *centur.* 3. *obseru.* post alios citatos *Defin.* 1. *nu* 7. *supr.*

7 *L.* 1. §. *ex die* 40. *D. eod.*

8 A quo demum tempore litis contestatæ incipit fieri malæ fidei possessor, *l. sed etsi* 25. § *si ante, D. de petit. hæred.*

9 Ex *can reintegranda* 3. *quæst.* 1. quod beneficium semper implorandum est quoties agitur contra tertium possessorem Alioqui non posset interdictum proponi contra alium quam spoliatorem, vt constat ex primis illis edicti verbis, *vnde tu illum deiecisti*, quæ in personam concepta sunt non in rem, *l.* 1. *D hoc tit.*

10 *d. can. redintegranda, vbi not.* 3. *quæst.* 1.

DEFINITIO XVIII.

Sequester factus per iudicem si spoliatus sit restitui potest ab eodem iudice contra spoliatorem etiam alterius fori.

COntendentibus duobus de possessione beneficij quorum alter fructus Titio locauerat etsi is ipse petat inhiberi aduersario ne turbet conductorem, & iudex decernat sequestrari fructus penes Titium, qui postmodum turbetur in fructuum perceptione, ius illi est agendi eo nomine ad id quod sua interest, 1 tametsi consentiat is qui turbauit vt eam fructuum portionem Titius retineat, quam pro iure colonico habere debet. 2 Quin & ob violatum iudicis interdictum cõdemnandus erit turbator, etiamsi clericus proponatur. 3 Quia cum de beneficij possessione disceptandum sit apud iudicem laicum, vtique permittendum est iudici vt iurisdictionem suam pœnali quoque iudicio tueatur. 5 *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Falc, contra Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem, 5. Id. Febr. 1593.

1 *L. in interdicto* 6. *D. hoc tit.*

2 Quæ plerumque dimidia est cum colonus est partiarius.

3 Contra regulas iuris communis, *cap. si diligenti, & pass. Extr. de foro compet.*

4 Guid. Pap. *quæst.*

5 *L* 1. *D. si quis ius dicent. ntn obtemp. l. vlt. D. de offic. eius.*

DEFINITIO XIX.

De sententia lata super possessorio simul & petitorio.

POst sententiam latam super possessorio & petitorio simul, quæri solet ab vtrius executione incipiendum sit, & an spoliatus reddere debeat fructus à se perceptos, si postea in petitorio succumbat, & quid si actum sit interdicto retinendæ possessionis? Diximus Defin. 8. 9. & 10. supr. de ordin. cognit.

DEFINITIO XX.

De litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt, vt sibi possessionem vel acquirerent vel tuerentur.

SI ad ianuam meam tabulas clam fixeris, & ego quoque eas aut clam, aut vi refixero, nihil quidem est quod mihi imputetur si à te factum ignoraui. Cur non enim liceat mihi meam tueri possessionem? At si sciui quod eas tu fixeris, imputabitur mihi si non prius tibi denunciauerim, & tenebor tibi interdicto. Quod vi aut clam. 2 Sed tu quoque & quidem prior eodem interdicto teneberis, hactenus vt vel temeritas mihi vt absoluar, vel si non patiaris me absolui, condemneris quanti mea interest, quasi rem non restituas, nisi malim agentem te interdicto repellere hac exceptione, si non vi, nec clam, nec precario feceris. Vtrumque enim remedium mihi competit. 3 Itaque inuestigandum est quis prior possederit, vt sciatur quis prior vi aut clã fecerit, 4 semperque curare iudex debet, vt certum possessorem constituat, 5 ne alioqui si rem sequestrari iubeat iniuriam ei faciat, qui in sua possessione retineri debuit, iustamque appellandi causam illi præbeat, 6 quamuis soleat dici sequestrationem, quæ fit decreto iudicis, non auferre possessionem. 7 Illud certe constat, non quem possedisse ob hoc solum quod claues habuerit, si non ei traditæ probentur, & quidem à possidente & animo transferendæ possessionis. 8 *Ita Senatus* in causa N. Baulx, contra N. Pasquier in publico auditorio, 13. Cal. April. 1593.

1 *L.* 1. §. *est igitur. D. vti possid. nullus videtur* 55. *de reg. iur.* Rot. *decis.* 12. *de restit. spoliat. in nouis.*

2 Vi enim facit qui prohibitus facit, clam vero qui celato aduersario, *l.* 1. §. *si quid vi factum l.* 3. § *penult* §. *vlt. D. quod vi aut clam.*

3 *L.* 7. §. *bellissime, eod tit.* vbi tamen vide ne Triboniani sit tota illa additio, *quod non aliter* vsque ad finem §. *adde l. si vitem* 22. §. *si ad ianuam, eod. tit.*

4 Priorem enim deiectum illum necesse est, qui prior possederit. *l.* 1. §. *deiicitur, l.* 3. §. *eum igitur, D. hoc tit.*

5 Vt sit qui possessoris, item qui petitoris partibus fungatur. *l. in tribus* 13. *vbi not. D. de iudic. l. qui petitorio* 26. *de rei vindic. l. si prinsquam* 5 *in fin. D. de operis noui nunciat. l. exitus* 35. *de acquir possess.*

6 Nemo enim sua possessione priuandus est lite pendente, nisi ex magna causa, *l. imperatores* 21. §. *vlt. D. de appellat. l.* 4. *C. si seru. export. ven.*

7 Bart. *ad l. interesse* 39. *num.* 4. *D. de acquir possess.* Vide Bald. *ad vltim. vers. secundo præmitte, colum.* 1. *C. de edict. Diui Hadr. iollend.*

8 *L. cum pater* 77. §. *pater pluribus, de leg.* 2. iunct. *l. clauibus* 74. *D. de contrah empt.*

DEFINITIO XXI.

Odiosior est spoliatio per aduersarium facta quam quæ per iudicem.

ET si verum est, quod dici solet, factum iudicis esse factum partis, 1 tamen multum interest vtrum spoliatus quis sit ab aduersario, an à iudice. Nam qui ab aduersario spoliatus est duo tantũ probare debet vt restituatur, scilicet anteriorẽ possessionem, & spoliationem. 2 Qui verò à iudice, tria probanda habet, antiquiorem possessionem, spoliationem, & iniustitiam spoliationis, 3 quod eo pertinet, vt qui spoliatum se dicit à iudice non sit restituendus si spoliator de iure suo docere paratus sit, cum alioqui causa proprietatis non soleat remorari causam restitutionis. 4 *Ita* ex tempore tractatum est in causa hæredum Petri Driuet & N. Lebel, 3. Id. Iul. 1593.

1 *L.* 1. *Cod. si in caus. iudic. pign. cap. sit. l. si ob causam* 13. *C. de euict.*

2 Dixi *Defin.* 1. *num.* 8. *sup.*

3 Ideoque cogitur ab eo iudicis decreto per quod spoliatum se dicit appellare, vt dixi *Defin.* 16 *sup*

4 *L. si de vi* 7. *D. de iudic. in litteris Extr. de restit. spolia.* Oldr. *consil.* 224. *col.* 5. Dec. *cons.* 449. *num.* 30.

DEFINITIO XXII.

Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum, qui ex subhastationibus nullis possidet, nisi aliunde possessionem suam tueatur.

CVm actio, quæ ex Canone Pontificio competit ad reuocandam possessionem, 1 non solum contra spoliatorem datur, sed etiam contra titulatum & bonæ fidei possessorem, 2 multo magis admittendum est eam competere, si possesso-

ris

Source : BIU Cujas

ris titulus nullus sit, & inualidus, 3 puta si ex subhastationibus nullis, & contra statuti formam factis res possideatur, 4 eritque spoliato restituenda possessio, 5 nisi eius retinendæ aliam causam possessor habeat, 6 puta ex iure anterioris hypothecæ, de qua in continenti constet. 7 Quod si creditor in possessionem missus ex subhastationibus nullis & inualidis habuit in instrumento clausulam constituti, 8 tanto certius admittendum est, vt si tanquam spoliator conueniatur, posse ex beneficio eius clausulæ possessionem suam tueri. Nam licet non prosit ea clausula ad retinendam possessionem quæ in alium translata est, nisi imploretur beneficiũ Iustinianæ constitutionis, 9 quod cum actione hypothecaria non potest concurrere, 10 nemo tamen dixerit creditorem, qui vt sibi consuleret egit hypothecaria, hoc ipso videri legis beneficium ac propriæ conuentionis commodum abiecisse. 11 Itaque non est cogendus, vt possessionem, quam suo iure & ex conuentione habet, 12 ei restituat qui dicit se spoliatum. *Ita Senatus* in eadem causa hæredum Petri Driuet & N. Lebel, 3. Id. Iul. 1593.

1 *Ex can. reintegranda 3. quæst. 1.*

2 Qui scilicet causam habeat à spoliatore, vt dixi *Defin. 17. num. 6. supr.*

3 Est enim malæ fidei possessoris, qui contra leges mercatus fuit, *l. quemadmodum 8. C. de agric. & censit. lib. 11.*

4 Certum enim corruere actum ex defectu formæ substantialis & statutariæ, *l. cum hi 8. §. si prætor, & ibi not. D. de transact.* Idem est, si præsidium minoris venditum sit, etiam permittente iudice, sine decreto, *l. si manet, D. de reb. loc.* Nam & tutor spoliare pupillum potest *l. 7. § si tutor, pro empt.* & iudex *cap. conquerente, extr. de restit. spoliat.* At quid si pecunia versit in rem spoliati? Reddenda erit ante omnia, ne petitor ex aliena iactura locupletetur, *l. si fundus 13 § 1. de reb. eor. l. vter. 14. C eod.* Exceptio enim doli nunquam censetur excluſa, ne quidem in iudicio summario, dummodo de ea in promptu constet. Vide *Defin. 15. supr. de stat. præfect. prætor.* Eadem ratio facit, vt si possessor bonæ fidei conuentus, *ex can. redintegranda*, impensas vtiles fecerit in rem meliorandam, debeant ei ante omnia restitui; cum non eo minus sit bonæ fidei possessor quod à spoliatore causam habeat, siue immediatam, siue immediatam; nam & prædoni restituendæ essent, *l. 7. D. de petit. hæred.* Iunge *Defin. 24. infr.*

5 *d. can. redintegranda.*

6 *Ex tit C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

7 Hypotheca enim anterior tribuit ius retentionis, quod tribuere non potest venditio per spoliatorem facta post spoliationem.

8 Per quam factus sit possessor non solum ciuiliter, sed etiam naturaliter & actualiter, *l quod meo 18. de acquir poss.*

9 Quæ extat. *in l. vlt. C. de acquir. possess.* De quo scripsi *Defin. 1. & pass. sup. ill. tit. de acquir. possess.*

10 Si quidem is, qui agit hypothecaria possessionem auocat alienam, id est, debitoris, qui vero agit condictione *ex d. l. vlt.* auocat suam propriam. *Not. ad l. 1. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit.*

11 Non enim facile quis credendus est voluisse iuri suo renunciare, vulg. *l. cum de indebito 15. D. de probat.*

12 Ac proinde sine vitio & ab alio quam ab ipso spoliatore, quæ res facit eum legitimum contradictorem, *arg. l. filiam fratribus 56. D. ad SC. Trebell.* vbi Bart.

DEFINITIO XXIII.

De æstimatione eius quod interest in interdicto Vnde vi, & quod vi aut clam.

QVi interdicto Vnde vi, aut Quod vi aut clam superatus est, non solum eos fructus omnes, quos percepit restituere debet, 1 sed etiam quos percipere potuit quosque percepturus erat victor, si vim passus non fuisset. 2 Tanti enim victoris interesse videtur. 3 Sed etsi minus honestum lucrum aliquod victus perceperit, quod variis modis potest contingere, non minus ratio eius habenda est, ne honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat possessori. 4 At finge, cum tu mihi vim fecisses & condemnatus esses in id omne, quod mea intererat, ac inter cætera ad restitutionem decem amphorarum vini, quas tu ex fundo meo perceperas, dixisse me totidem amphoras vini coactum me emere, in vicem eius quod tu mihi per vim abstuleras, & quidem eo pretio quod vindemiarum tempore communiter obtinebat, si eo anno postea longe pluris vinum fuit, an liberaris restituendo mihi pretium duntaxat, quod mihi abest cum vsuris quincuncibus, an vero cogendus eris vt perinde soluas quanti plurimi vinum eo anno fuit, acsi aliud vinum in locum eius non substituisses? 6 Facit pro me quod non ea vina quæ à me empta sunt restituere debes, sed quæ sunt à te percepta. 7 Quæ si pluris eo anno fuerunt quam quanti à me alia eiusdem bonitatis vina comparata sunt, non debet eas res meaque negotiatio tibi prodesse, sed mihi potius, qui ea comparaui vt negotium meum gererem, non vt tuum. 8 Et sane ita est, si nihil aliud proponatur nisi quod alia vita comparauerim, quibus perinde vti potuerim ac meis. Sed cum dixi me vina emisse, vt substituerem in locum eorum, quæ tu mihi restituere debebas, hoc ipso videor tanti æstimasse, quod mea intererat, 9 nec sine ratione. Potuit enim perinde empta vina in domesticos vsus impẽdere si mea eram impensurus, aut quanti plurimi vinum postrema anni parte fuit vendere, si mea eram venditurus. 10 Denique æquum non est, vt quibus hyeme sum vsus ad alendam familiam, eorundem pretium quod æstate fuit reposcam. Neque enim duplicem illum vsum eadem vina præbere potuissent. 11 *Ita Senatus* in causa N. Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon, 3. Id. August. 1593.

1 *L. 1. §. ex die, D hoc tit.*

2 *L. si de possessione 4. C. eod.* Exemplo scilicet alterius cuiuslibet malæ fidei possessoris, *l. sed etsi 25. §. sed & fructus, D. de hæred. petit.*

3 Id autem quod interest venit in condemnationem, etiam cum agitur interdicto, *l. in interdicto 6. D. hoc tit.*

4 *Vt in l. si possessor. 52. D de hæred. petit.*

5 Sunt enim vsuræ istæ apud nos frequentiores, quia respondent iustæ fructuum æstimationi, vt anno demum vicesimo æquent sortem.

6 Si quidem Interpretibus nostris vulgo placet æstimarionem quanti plurimi etiam ei deberi qui agat ex contractu, nimirum à quo die moram passus fuit. Bart. & alij *ad l. 5. § in hac, & commod. & ad l. vinum 22. D. de reb cred.*

7 *d. l. 1. §. ex die D hoc tit d l. 4. C. eod.*

8 Nec enim tuus procurator fui aut esse debui, vt tuum negotium gererem potius quam vt meum, cum alia illa vina emerim meo periculo, *arg. l. postulante 44. § vlt. D. ad Senatusc. Trebell.*

9 *Arg. l. imperator 70. §. vlt. & l seq de legat. 2.*

10 Vinum enim sicut consistit in mensura, ita est ex earum rerum numero, quæ recipiunt functionem in suo genere, *l. 2. §. mutui datio, D. de reb. cred.*

11 Cum sint etiam vina ex earum rerum genere, quæ vtendo consumuntur, *l. si vni 7. & tot. tit. D de vsufr. ear rer. quæ vsu consum.*

DEFINITIO XXIV.

Qui passus est auferri sibi possessionem auctoritate iudicis, nullo prætextu dicere potest se spoliatum, nec si sit minor puta si passus sit publice distrahi rem quam possidebat.

AVxilium iuris pontificij, quod spoliatis datur ad reuocandam possessionem, 1 licet detur etiam contra titulo possidentem, 2 non tamen aduersus eum competere potest, qui titulum habeat à Prætore, quia nec vi, nec clam, nec precario possidet, qui auctore, vt aiunt, Prætore possidet, ob idque & iuste possidere dicitur, 3 & quod est consequens, bonæ fidei possessor esse. 4 Et sane vix est, vt non facto suo ceciderit à possessione, qui passus est publice distrahi rem quam possidebat; 5 cum in eo factum & auctoritas iudicis non creditoris, sed debitoris factum existimetur. 6 Eum autem, qui facto suo ceciderit à possessione, constat non posse dicere se spoliatum. 7 Nec, si ignorantiam velit prætendere ideo, quod præconis vox, vt dici solet, paucis innotescat, excusabitur, cum rem ipsam possideret quæ distracta fuit. 8 Nam & ex ea causa pignoris ius, quod longe fortius est quam possessionis tacite remissum intelligeretur. 9 Neque rursum, quod tum minor fuerit qui spoliatum se dicit, quicquam ei proderit. Etsi enim facilius in minore ignorantia non tantum iuris, sed etiam facti præsumitur, attamen tam crassa ignorantia præsumi non potest, vt proprium quoque factum tacitumque consensum ignorasse videri queat. 11 Sola enim pupillaris ætas illa est, quæ quod videt ignorat. 12 Quod si aduersus tacitum illum consensum restitui minor velit tanquam læsus ob id quod possessionem suam sine causa omisisse videatur, 13 non erit audiendus, quia leue damnum illud intelligitur amissæ possessionis, 14 quam recuperare possit quisquis in reipsa aut in rem ius habeat.

Source : BIU Cujas

beat. 15 Sicut dici solet non restitui minorem ob id solum, quod allegationem exceptionis declinatoriæ omiserit. 16 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard, & N. de la Chenal. Item in causa Ludouici Ortolan, & R. Ioannis Bal, Canonici de sainct Ioire, 6. Id. Nouembr. 1593.

1 *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*

2 Qui modo causam habeat à spoliatore, vt dixi *Defin 17. num 6. sup.*

3 *L. iuste possidet 11. D. de acquir. possess.* Sed quid si prætor iusserit aliquid vel ante, vel post venditionem fieri, quod factum non sit? Nihil actum videbitur, poteritque imputari emptori, qui accessit ad venditionem fundi pupillaris, aut minoris, cur non fuerit diligentior in exequendo decreto, cuius forma ad vnguem est seruanda.

4 *L. qui auctore 137. de reg. iur.*

5 Non enim potest subhastatio fieri quin possessori sua aufferatur possessio per leuationem, vt vocant, id est, per ipsam pignoris capionem, de qua *in l. à Diuo Pio 15. de re iud.* Alioqui non posset magistratus tradere emptori possessionem, quam ipse non haberet. Et tamen cogitur eum inducere in possessionem, *d. l. à Diuo Pio, §. si post addictum.*

6 *L. 1. C. si in caus iudic. l. si ob causam 13. C. de euict.*

7 Not. *in d. can. reintegranda.*

8 Quæ proinde non potuit ignoranti ei aufferri, & ita allegat hic proprij facti ignorationem, quæ nunquam est probabilis, *l. quanquam 7. D. ad SC. Velleian.*

9 *L. si eo tempore 6. C. de remiss pignor.*

10 *L. cum de indebito 25. D. de probat. l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

11 *d. l. quanquam.* Facti enim alieni tantum probabilis ignorantia est, *l. vlt. D. pro suo.*

12 *L. 1. C. de fal. monet.*

13 Solet enim restitui minor quoties læsus est etiam in omittendo, *l. minor. autem 18. §. 1. l. minor 35. D. de minor.*

14 Vnde est, quod non dicitur alienare qui duntaxat possessionem omittit, *l. 4. § 1. de alien. iudic. mut caus fact. l. non alienat 119. de regul. iur.* Adde *l. vnic. Cod si de moment. poss fuer. appell.*

15 Ideo siquidem comparatæ sunt actiones, vt vnusquisque id quod suum vel sibi debitum est consequatur, *l. nihil. aliud 51. de oblig. & act.*

16 Quia est parui præiudicij, secus est si omiserit exceptionem peremptoriam vel dilatoriam, vt dixi *in Rationibus ad dict. l. 36.*

DEFINITIO XXV.

Remedium ex can reintegranda an & quando duret post annum trigesimum? Et quid de fructibus?

FIeri potest vt auxilium illud iuris pontificij, de quo proxime diximus, detur spoliato etiam post trigesimum adeoque quinquagesimum annum, 1 nempe si medio tempore agere spoliatus non potuit, 2 aut prohibente iure potestatis, 3 aut materiali reuerentia impediente. 4 Neque enim spoliationis vitium purgari potest, nisi ex consensu eius qui spoliatus fuit saltem tacito, qualis ille est, qui ex tam diuturni temporis silentio inducitur, cum nihil est, quod impediat ne inducatur. 5 At impedit non proculdubio verecundia eius, qui contradicere aut agere tametsi maxime velit non audet. 6 Fructus tamen licet in hanc actionem venire soleant, non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris pater, qui alioquin eos suo iure percepturus erat, 8 venditioni consenserat. 9 Debebuntur tamen eius temporis quo maritus vixit, si is non petierit. Imo etiamsi maritus adhuc viuat, dummodo non petat: credendus enim est ideo non petere vt faueat vxori potius, quam vt iniusto possessori. 10 *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. supr. si aduers. vsucap.

1 Quamuis regulare sit vt finiatur anno trigesimo, sicut cætera iura omnia, *l. 3. C. de præscr. 39. annor.* Vide tamen Cassad. *decis. 6. de restit. spoliat.*

2 Quia non valenti agere, vt aiunt, non currit præscriptio, *l. 1. §. vlt. C. de animal. except.*

3 *Vt in d. §. vlt. & Auth nisi tricennale.* iunct. *l. 1. in fin. C. de bon. matern.*

4 *Vt in l. in rebus 10. C. de iur. dot.*

5 *L. 1. & 2. C. si aduers. credit. præscr. oppon. d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

6 *L. 1. §. quæ onerandæ, D. quarum rerum act. non det. l. penu. D. de furt.*

7 Vt dixi *dict. Defin. 17. sup.*

8 Iure patriæ potestatis, *l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon qua liber.*

9 *Arg. l. peto 60. §. prædium, de leg. 2.*

10 *Arg. l. vir. vsuras 54. D. de donat inr vir.*

DEFINITIO XXVI.

Bona fides tertij possessoris excludit ius spoliati, si nihil spoliato imputari possit.

AN ea iuris pontificij constitutio, quam in superioribus tam sæpe memorauimus, ei opituletur qui agit contra bonæ fidei & titularem, vt loquuntur, possessorem, sæpius dubitatum fuit. Sunt qui putent opitulari debere, 1 sunt contra qui negent, quorum sententiam plerique summæ auctoritatis viri sequuntur. Nisi, inquiunt, titulus ille sit omnino & apperte nullus, aut in fraudem actoris captatus. 2 Qui duo casus nullam certe habent dubitationem. Nam nec bonæ fidei possessor videri potest, qui huiusmodi titulo nititur. 3 Senatus tamen noster magis probat, vt, quod ad hoc remedium attinet, parum referat an spoliator sis, an titulum habeas siue mediatum, siue immediatum ab eo qui spoliator fuit 4 Ne alioqui eueniat, vt in spoliatoris arbitrio & potestate positum sit, alienatione rei deteriorem facere spoliati conditionem. 5 Hoc enim remedium non in personam scriptum est, sed in rem nec ad aliud ferè actor cogitur, quam vt probet antiquiorem suam possessionem, cum hoc ipso probetur ex recentiori alterius possessione spoliatio, 7 si nullum spoliati factum interuenit, ex quo possit induci consensus tacitus, vel expressus, 8 Nec quod noua possessio titulata sit, vt nostri loquuntur, ad rem facit, nisi vt non possit viri spoliator qui nunc possidet, 9 atqui sufficit, vt actor sit spoliatus, licet reus non sit spoliator. 10 Illud sane magis communiter nostri requirunt, vt eius, qui hac actione conuenitur, aut violentam aut saltem clandestinam esse possessionem necesse sit. 11 Sed magis est, vt probetur, aut saltem præsumatur clandestina possessio eius quoque qui titulum habeat hoc ipso, quod cum eam nactus est non denunciauit ei, qui se postea quæritur spoliatum, 12 nisi publice aut præsente vel sciente, tacenteque illo eam nactus sit. 13 Alioqui bona fides possessoris noceret spoliato, cui nihil imputari posset, quod æquum sane non esset. 14 De illa vtique nemo dubitat, quin si vitium in re sit, puta quod res furtiua sit vel per vim erecta, teneri actione ista debeat quisquis possessor est, tametsi maxime titulum bonamque fidem obtendat. 15 *Ita tractatum est* in causa Spectab. D. Caroli Francisci Ruffin Referendarij Serenis. Angustæ nostræ, & Illustris D. Marchionis de la Chambre, 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quia scriptum videtur in rem, non in personam, in quo maxime differt ab interdicto Vnde vi, quod ipsis edicti verbis conceptum est in personam, *l. 1. D. hoc tit.* vide Cassad. *decis. de restit. spoliat.*

2 Et horum sententiam probabiliorem putat Apostillator ad Alex. *consil. 6. lib. 3.*

3 Siue nullus sit siue in alterius fraudem captatus, *l. quemadmodum 7. C. de agric. & censit. l. 3. & tot tit. quæ in fraud. cred D. & C.*

4 Dummodo non ab ipso quoque actore causam habeas, Mynsing. *centur 3. obseru. 8.*

5 Quod non est ei permittendum, *l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact l. Granius 71. § penul. D. de fideiuss.*

6 Quæ res facit, vt hoc remedium sit plenius quam interdictum Vnde vi, vt dixi *sup. num. 1.*

7 Cum non possunt duo simul & in solidum possidere, *l. 3. §. ex contrario, D. de acquirend poss. l. duo in solidum 19. D. de precar.*

8 Quia volenti & consentienti non potest fieri iniuria ne spoliatio, *l. in diem 9 §. 1. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. 2 in proba 7. C de acq. poss.*

9 Quandoquidem prædo non est qui pretium numerauit, *l. nec vllam 13. alias l. etiamsi, § si quis sciens, D. de hæred. petit. l. nemo prædo est 126. de regul. iur.* Et ideo habet ius retentionis, etiam pro impensis in rem factis. Dixi *Defin. 22. num. 4. sup.*

10 Quod non videtur obseruasse Alex. *d. cons. 6. lib. 3.* Vide Afflict. *decis. 327.*

11 Quibus casibus vitiosa est possessio, *l. 1. §. vlt. D. vti possid* Nihil enim vetat vitiosam esse possessionem etiam illius, qui tamen titulum habeat, *l. si ex stipulatione 5. l. fundi 33. D. de acquir poss.*

12 Quid tamen si ignorauit cum forte spoliatus nondum conqueretur? Non erit clandestina possessio, *l. 3. §. vlt & l. seq. D. quod vi aut clam.* Nec eo minus tamen poterit possessor conueniri secundum ea quæ proxime diximus, nisi adiuuetur scientia & tacirturnitate spoliati, *l. 4. §. quæsitum, D. de doli mali except.*

13 Puta si eam emerit auctore prætore, vt dixi *Defin. 24 sup.* vel spoliato præsente & sciente, *arg. d. § quæsitum.*

14 *Arg. l. non debet alteri 74 l. absentia 140. de reg. iur.*

15 Vitia enim realia sequuntur rem quocumque ierit, & afficiunt quemlibet possessorem, *vitia 11. vbi not. C. de acq. poss. l. 4. §. quod autem, & pass. D. de vsucap.*

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

DEFI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVII.

Creditor creditoris, si spoliatus sit, debet restitui aduersus quemlibet spoliatorem rei obligatæ, si ius pignoris duret.

NOn tantum creditor, qui pignoris aut hypothecæ possessionem nactus est, sed etiam creditoris creditor, qui rem debitori suo pignori datam pignori accepit, 2 restituendus est aduersus spoliatorem, siue à debitore ipso, siue ab alio quolibet spoliatum se probet. Creditor enim licet non domini animo rem habeat, 3 tamen reuera sibi ipsi possidet, non debitori, nisi quod ad causam vsu capiendi. 4 Si tamen prius debitor, cuius res est, creditori suo debitum soluerit eo tempore, quo nihil prohibebat ne posset soluere, licet inscio creditoris sui creditore, cuius vtique voluntatem exquirere nil necesse fuit, 5 constat vtriusque hypothecæ ius perimi, & consequenter sublato pignoris vinculo non magis recuperandæ quam retinendæ possessionis ius vllum superesse, 6 tametsi creditor maneat, qui à primo creditore pignoratio pignus acceperat. Id enim est quod dici solet, resoluto iure datoris resolui etiam ius acceptoris. 7 *Ita Senatus in eadem causa.*

1 *L. cum & sortis* 35. §. 1. *D. de pignor. act.*
3 *Ex tit. C. si pignus pignor. dat. sit.*
3 *L. pignoris* 13. *D. de vsucap.*
4 *L. serui nomine* 16. *eod.*
5 Siquidem debitor contraxit cum suo creditore, non autem cum creditoris sui creditore, *d. l.* 1. *&* 2. *C. si pignus pig dat. sit. l. debitor* 48. §. *vlt. de pignor. act.*
6 *D.* §. *vltim.*
7 *L. lex vectigali fundo* 31. *D. de pignor. l. si debitor* 11. *D. de precar.*

DEFINITIO XXVIII.

Neque sexus neque communio dominij eximit violentum inuasorem à pœna legibus constituta.

MVlierem, quæ rei suæ, aut sibi obligatæ penes alium constitutæ possessionem violenter inuaserat, placuit prætextu sexus excusari non debere, quo minus in pœnam legis incidisse videretur. 1 Itaque siue dominij siue alterius iuris cuiuslibet, quod in re haberet, damnum illi infligendum esse placuit. 2 Nec distinguendum visum est, an lis iam de possessione penderet necne? 3 Neque rursum an totius rei dominium ad intradentem mulierem pertineret, an commune cum eo esset, qui vim fuerat passus? 4 Omni enim casu violentem inuasionem puniri interest Reipublicæ. Sane si rei communis iusta possessio non nisi pro parte penes eum fuit, qui spoliatus est, pro ea tantum parte persona, quæ vim fecit, dominij iurisue sui iactura coercebitur, 6 nisi hactenus vt si ante vim factam corporalis detentio totius rei erat penes spoliatum, in eundem statum omnia restitui oporteat, & ab agendo venire debeatis, qui propriam possessionem vult vindicare. 7 *Ita Senatus* pro N. Mario de Turretin, Equite Lazariano, contra Dominam de Saincte croix, ante Non. Matt. 1595. & prid. Id. Sept. seq. Etiam antea pro Dn. de Moutou, contra D. Baronem de Vity.

1 Quæ constituta est *in l. si quis in tantam* 7. iunct. *gloss. C. hoc tit.*
2 *Ex d. l. si quis.* iunct. *l. extat.* 13. *D. quod met. caus. l. penult. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*
3 Etsi solent magis odiosa esse quæ attentantur in spretum litis iam pendentis, *tot. tit. C. vt tit. pendent.*
4 Etsi qui rem communem habet in dubio credendus est vsus iure suo potius, quam de vi facienda cogitasse, *l. merito* 51. *D. pro socio, l. duo fratres* 78. *D. de acquir. hared.*
5 Ne maioris tumultus occasio detur, *l. non est singulis* 176. *de reg. iur.*
6 Nec enim sunt ampliandæ pœnæ, sed molliendæ potius ac restringendæ, *l. penult. D. de pœn.*
7 Nec enim debet vnquam spoliator ex sua improbitate ius & commodum possessionis sibi acquirere, *l.* 1. §. *vlt. D. vi. possid. l.* 1. *D. quod legat.*

DEFINITIO XXIX.

Sola simulationis aut vsuræ allegatio restitutionis remedium non excludit.

EXceptio simulationis & vsuræ de qua in promptu non apparet, facere non potest quo minus redintegrari debeat is, qui probat veterem suam possessionem, securamque spoliationem, 1 quia remedium hoc, vt mere possessorium, ita omnino summarium est. 2 Illa autem obiectio magis pertinet ad proprietatis causam, quæ ampliorem & altiorem requirit indaginem. *Ita* ex tempore tractatum est pro Nicolao Gaben, contra Dom. de la Porte, prid. Id. Mart. 1595. Item pro Nicalao Toynet, 7. Cal. April. 1612.

1 Non enim contractus in dubio præsumitur simulatus aut vsurarius, *l.* 2. *ad leg. Cornel. de falsi.*
2 *Can. redintegranda cum ibi not.* 3. *quæst.* 1. *l. si de vi* 37. *D. de iud. l. vnic. C. si demoment. poss. fuer. appell.*
3 *D. l.* 2. *C. de falsi. l. ille à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell. l.* 3. *in princip. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XXX.

Actio competens spoliato doli personalis exceptione submouetur.

INterdictum recuperandæ possessionis licet sit omnino summarium, 1 ob idque non soleat eas exceptiones admittere, quæ ad proprietatis potius quam possessionis causam pertinent, 2 tamen admittit exceptionem doli, quippe quæ nullo vnquam casu censeatur excluſa, 3 nimirum si non in rem tantum sit, sed in personam. 4 *Ita Senatus* in publico Auditorio pro Claudio Du port, chirurgo, 10. Cal. Maij 1595.

1 Vt dixi *Defin. præced. num.* 2.
2 *L. si de vi* 37. *D. de iudic. l.* 5. §. 1. *D. ad leg. Iul. de vi priuat.* Nec tamen admittit exceptionem illam, doto facis, qui petis, quod restituturus es. Guid. Pap. *quæst.* 37. post Bart. *ad l. si quis conductionis, C. de locat.*
3 *L. procurator* 11. §. *in perpetuum. D. de doli mali except.*
4 Doli enim exceptio ex parte quidem eius qui obiicit in rem est, sed ex parte illius, cui obiicitur in personam, *l.* 2. §. 1. *& seq. D. eod. tit.* In quo differt ab exceptione metus, *l.* 4. §. *penult. eod.*

DEFINITIO XXXI.

Spoliatus non restituitur contra tertium bonæ fidei possessorem, qui in promptu doceat de dominio vel sui auctoris, vel suo.

SI tamen contra eum agatur, qui bona fide emerit à spoliatore (postquam placuit auxilium canonis pontificij prodesse spoliato etiam contra bonæ fidei possessorem, 1) æquum est hactenus saltem fauorabiliorē esse illius causam, vt si probare in promptu possit se à domino emisse, quē spoliatorem ignorabat, non debeat ei nocere quod à spoliatore imprudens emerit. 2 Rursum finge, bonæ fidei possessorem qui ex canone illo conuenitur obiicere præscriptionem decennij inter præsentes, aut vicennij inter absentes, ob idque probare velle iustam fuisse auctoris sui possessionem, ne obstet illi constitutio Iustiniani aduersus eos lata, qui emerunt à malæ fidei possessore, 3 neque tamen in promptu probare id posse, sed tantum per testes aut per instrumenta, quæ ad manum non habeat, quidni sit audiendus? Vtique enim constat auxilium illud iuris pontificij, licet neque per bonam fidem possessoris, neque per decennij aut vicennij præscriptionem excludatur, 4 excludi tamen, si bonæ fidei possessor per longi temporis præscriptionem vtile saltem dominium sibi acquisierit. Cum is, qui præscriptione tutus est, nec ipse spoliauit, paratam habeat probatamque dominij exceptionem. 5 *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour, contra, Iacobinam Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 Qui modo causam habeat à spoliatore siue mediatam siue immediatam, vt dixi *Defin. 26. supr. eod.*
2 Ne alioqui prægrauetur odio, *vt in l. si quis suo* 33. §. 1. *C. de inoffic. testam.* Guid. Pap. *quæst.* 37. *nu* 4. post Cyn. & Bart. *ad l. si quis, C. de locat.*
3 Vt scilicet non minore quam 30. annorum spatio possint præscribere, *Auth. mala fidei C. de long. temp. præscr.*
4 Quia cum sit condictio ex lege pontificia in *can. redintegranda* 3. *quæst.* durat triginta annis, vt & cæteræ actiones personales, *l. sicut* 3. *D. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* cum tamen interdictum, *Vnde vi* sit annuum, sicut & cætera interdicta.
5 *L. si duo* 13. §. *Iulianus, D. de iureiur. l. vnic. Cod. de vsucap. transform.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXIII.

Obligatus ad luitionem pignoris non potest dicere se spoliatum esse à creditore, qui sine vitio nactus sit possessionem à debito quamdiu non offert omne id quod debetur.

DEbitor cum creditore transegerat, vt nil à se viuo peteretur, ea tamen lege vt in singulos annos septunces vsuras penderet, statimque à die mortis debitoris creditor corporalem possessionem apprehendere posset certarum rerum specialiter obligatarum, quas debitor constituerat eius nomine possidere quousque debitum solueretur. Post aliquot menses idem debitor inscio creditore bona sua omnia præsentia & futura Titio donauerat, paucis exceptis, de quibus testari posset. Post donationem creditor aduersus debitorem egerat, vt ad transactionis obseruationem condamnaretur. Debitor condemnationi Titio ignorante consenserat, continuata multis annis per Titium possessione, quàm sibi ex donatione quæsiuerat, tum defuncto debitore, creditor & viribus clausulæ constituti & auctoritate iudicati fultus possessionem bonorum propria auctoritate occupauerat. Donatarius conquerebatur vim factam esse & spoliationem, petebatque vt sibi possessio sua restitueretur. Dicebam, non ea ratione defendi posse, vim nullam à creditore illatam esse, quod pro eo iudicatum fuisset. 1 Nam & vim facit qui propria auctoritate exequitur iudicatum, 2 quod per magistratus ipsos aut magistratuum apparitores executioni mandari debet: 3 Quod vero ad constituti clausulam attineret, tametsi ex ea transferatur realis & vera possessio, 4 non tam ex eo fieri, quin facto constitutoris rem alienantis & tradentis, quocunque tandem titulo, interuertatur ea possessio & in illum transferatur, qui rem acquirit, 5 quoniam possessio facti non iuris est, 6 ob eamque nimirum causam necessarium fuit auxilium legis Iustinianeæ, vt pristino possessori liceret propriam possessionem condicere & auocare. 7 Itaque quamuis in proposita specie remedium illud creditori competere potuisset, cum tamen eo vsus non fuisset, at propria auctoritate possessionem re vera in alium translatam occupasset, videbatur dubitari non posse qnin Titium spoliasset, ac consequenter si non de vi, saltem de restituenda possessione ei teneretur. 8 Neque enim Titio nocere poterat res inter alios eos ignorante & post ius ipsi quæsitum iudicata, 9 sicut nec iudicis auctoritas, quæ interueniisset, facere, quo minus possessio deberet restitui spoliato, qui non fuerat condemnatus. 10 Sed tamen magis probatum est nullo iure Titium egisse, vt sibi sua possessio restitueretur; non solum quod debitori successisset ex causa lucratiua, 11 (vix enim sola ratio hæc sufficeret, præsertim in iudicio de possessione, quod momentaneum est, factique magis, vt diximus, quam iuris causam continet, 12) sed etiam quod ita successisset, vt factum debitoris omnimodo ratum habere cogeretur, 13 cum esset donatarius vniuersorum bonorum, qui & ex ea causa quasi hæres, aut saltem hæredis loco conueniri poterat ad debiti exsolutionem, secundum eam sententiam, quæ à nostris magis communiter probata est. 14 Nam qui ad hoc ipsum est obligatus siue personali, siue reuocatoria actione, 15 vt soluat pecuniam pro qua pignus datum est, de cuius possessione contenditur, qua fronte possit conqueri spoliatum se sua possessione, eiusque restitutionem vrgere? 16 Nam & in culpa est, cur non soluerit. 17 Me tamen, ne in hanc sententiam descendere possem, illud mouebat, quod non facile poteram credere donatarium, quantumuis vniuersorum bonorum vniuersalem esse successorem aut hæredis loco habendum, cum potius singularis successoris iure censeatur. 18 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. supr. Qui & aduers. quos & integr. restit.

1 Quamuis certum sit rem iudicatam pro veritate haberi, *vul. l. ingenuum* 25. *D. de stat. homin. l. res iudic.* 207. *De regul. iuris.*

2 *L. miles 6, §. qui iudicati, D. de re iudic.*

3 *L. à Diuo Pio* 15. *eod. tit.* iunct *l. non est singulis* 176. *de reg. iur. l. extat* 13. *D. quod not. caus. l. penult & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

4 *Vulg. l. quod meo* 18. *D. de acquir poss.*

5 *L. si de eo* 40. *§. si forte*, vbi Bart. & alij *eod. tit.*

6 *L. 1. §. si vir vxori, cum præced. eodem tit. l. denique* 19. *ex quib. caus. maior. l. 1. § Scæuola, D. si is qui testam. lib. ess. iuss.*

7 *Ex l. vlt. C. de acq poss. l. miles 6. §. qui iudicati, D. de re iudic.*

8 *Ex can. redintegranda 3 quæst. 1*, Sed & iudicati commodo priuandus videbatur qui sibi ius dixisset, *arg. d. l. extat, & l. quis in tantum 7. C. hoc tit.*

9 *L. 1. D. de except. rei iudic. l. 1. & tot. tit. C. int alios, act. vel iud. aliis non nocer.*

10 *L. de vnoquoque 47. D. de re iudi.*

11 Solet enim minus fauorabilis esse causa illius qui successit ex titulo lucratiuo, quam eius, qui ex oneroso, *l. quod autem 6. § simili modo dicimus, D. quæ in fraud. credit l. 4. §. si cum legitima & seq. D. de doli except. l. vlt. §. sin vero creditores, C. de iur. deliber. l. super longi 1. C. de præscr long. temp.*

12 Quasi in eo non tam quæratur an is, qui se spoliatum dicit restituendus sit, quæ quæstio iuris est, quam vtrum sit spoliatus, quod est facti.

13 *L. ex qua persona* 149. *de reg iur.*

14 Vt scilicet donatarius vniuersalis, hoc est vniuersorum bonorum, teneatur creditoribus donatoris, possitque ab iis etiam personali actione conueniri, nempe cum donatis repetitur non soluendo, & sine hærede. Ita enim Guid. Pap. *quæst.* 105.

15 Iuxta glos. quam sequuntur Ang. Bald. Cyn. Salic. & alij *ad l. aris alieni 15. C. de donat.*

16 Potest tamen fieri vt etiam debitor à suo creditore spolietur, nempe quoties creditor propria auctoritate occupet possessionem pignoris, nisi cum exercet legem conuentionis, *vt in l. 3.* vbi Bart. *C. de pignor.*

17 Cum in suo tempore soluisset de spoliatione quærendum hodie non esset.

18 Vt probaui pluribus in Hemichiliade, *De error. pragmat. ex d. l. aris alieni 5. C. de donat.*

DEFINITIO XXXIII.

Possessor iam factus per clausulam constituti neminem spoliat, cum propria auctoritate suam possessionem occupat nemine contradicente.

VIm feciſſe non videtur, qui clauſulam conſtituti habens atque ita poſſeſſoriâ iam factus 1 poſſeſſionem occupauit propria auctoritate, cum nemo contradiceret, 2 tametſi poſtea ſuperueniat contradictor ſiue iuſtus ſiue iniuſtus. Non enim facit vim qui iure ſuo vtitur. 3 Fieri tamen poteſt vt ſit ſpoliator, & poſſeſſionem reſtituere debeat, ſi ea forte tranſlata ſit medio tempore in tertium poſſeſſorem. 4 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.*

2 Nam ſi quis adſit contradictor, per iudicem expedienda res eſt, ne ſibi ipſi creditor ius dicere videatur, contra *l. 1. D. quod legat. l. non est singulis 176. de reg. iur.*

3 *L. nullus videtur, 55. eod. l. iniuriarum* 15. *§. 1. D. de iniur.* Non enim ſpoliat qui poſſeſſionem ſuam continuat.

4 Secundum ea quæ ſcripſi *Defin. prox. præced. num. 6. 7 8.* & dicam *Defin. ſeq.*

DEFINITIO XXXIV.

Is, cui ex pacto licet possessionem apprehendere propria auctoritate, non eo minus spoliator est si apprehendat eam possessionem, quæ sit penes alium quam paciscentem eiusve successorem.

PActio, quæ in pignorum conuentionibus pleriſque addi ſolet, vt creditori liceat quandocumque propria auctoritate, & irrequiſito debitore aut iudice, corporalem pignoris poſſeſſionem occupare, 1 non poteſt creditori prodeſſe, nec ſi concurrat clauſula conſtituti, 2 niſi quamdiu corporalis illa poſſeſſio manet penes debitorē. Nam introuerſa poſſeſſione creditoris, & in alium tranſlata ex iuſto alienationis titulo, dubitandum non eſt, quin licet nullo id iure factum ſit ac mala debitoris fide, ex eo tamen amiſſa poſſeſſio ſit, quæ creditori quæſita fuerat per clauſulam conſtituti. 3 Quippe quæ facti magis quam iuris eſt. 4 Neque aliud creditori remedium ſupereſſe poteſt ne debitoris factum ei noceat, niſi vt agat reuocatoria, & condictione ex lege Iuſtiniani. 5 Quod ni fecerit, & quaſi iure ſuo vſus propria auctoritate poſſeſſionem occupauerit, pro ſpoliatore habendus

habendus eſt, ac proinde ad poſſeſſionem reſtituendam condemnandus. 6 Alioqui nihil erat neceſſe induci à Iuſtiniano remedium illud, ſi ei, cuius poſſeſſio interuerſa ſicque amiſſa eſset, liceret propria auctoritate illam repetere iamque factam alienam inuadere. 7 *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Sachet, Ibid. Iul. 1595.

1 Vt in ſpecie, *l. creditores* 3. *C. de pignor. l. pen. C. de pignorat. act. l. ſi quis ſub hoc pacto* 56. *D. de contr. empt.*

2 Quæ tamen fauorabilior eſt, quia facit eum iam poſſeſſorem, vt dixi, *Deſin. præced. num.* 1.

3 Cum etiam ſi quæſita fuiſſet per veram traditionem, tamen amitteretur *l. ſi de eo* 40. *§. ſi forte, D. de acquir. poſſ.*

4 *L. denique* 19. *D. ex quibus cauſ. maior. l.* 1. *§. ſi vir & præced. D. de acquir. poſſ.*

5 Implorato beneficio, *l. vlt. Cod. ill. tit. de acquir. poſſ.* quæ ab Interpretibus & Pragmaticis noſtris vulgo ſic accipitur, contra quos tamen vide quæ ſcripſi in prioribus Decadibus de *error pragmat.*

6 Cum nec ſi pro ſe haberet iudicatum poſſet tamen propria auctoritate poſſeſſionem illam impune occupare, *l. miles* 6. *§. penult. D. de re iudic.*

7 Non enim ab Imperatore impetrandum eſt, quod iure communi conceditur, *l. Imperatores* 30. *D. de rebus auctor. iudic. poſſid.*

DEFINITIO XXXV.

Conſtituti clauſula poſt interuerſam poſſeſſionem non prodeſt, niſi implorato prius beneficio legis vltim. C. de acquir. poſſ.

CONſtituti clauſula, per quam creditor factus ſit poſſeſſor, non obſtat quominus exercere poſſit debitor vulgarem ex canone pontificio actionem, 1 ſi creditor propria auctoritate poſſeſſionem occupauerit, quam alieno facto iam amiſerat. 2 Quid ergo? Prius eſt, vt imploret creditor beneficium clauſulæ conſtituti & Iuſtinianæ conſtitutionis. 3 Quo caſu ſi quis ſiue tertius ipſe intercedat, prius pronunciandum eſt ſuper interceſſione. 4 Non quod ea interceſſio tantæ ſit poteſtatis, vt aufferat poſſeſſionem ei, qui habet, aut faciat poſſeſſorem eum, qui poſſeſſor non eſt (ius enim tantum conſeruat, ſi quod intercedenti competit) 5 ſed quia inducit contra contradictorem. 6 Clauſula vero illa non prodeſt ad acquirendam facultatem occupandæ propria auctoritate poſſeſſionis, cum legitimus adeſt contradictor. 7 *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 Hoc eſt coniunctionem *ex Can. redintegranda* 3. *q.* 1.

2 Vt dictum eſt *Deſin. præced.*

3 *In l. vlt. C. de acqu. poſſ.* vt dixi *d. Deſin. præced. nu.* 5.

4 An ſcilicet iuſta fuerit cauſa intercedendi.

5 Ne ſcilicet alioqui videatur executioni per alium factæ conſentire.

6 Contradictor enim eſt, quiſquis ſe obiicit aduerſarium actoris, *l. cum non iuſto* 3. *D. de colluſ. deteg. l. vlt. cum ibi not. C. de edict. Dini Hadr. tollend.*

7 Quiſquis tandem ille ſit, id eſt, ſiue iuſtus ſiue iniuſtus. Poteſt enim & legitimus eſſe contradictor, & tamen iniuſtus, *d. leg. vltim. l. filiam fratribus* 56. vbi not. *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXXVI.

Reſtitutus in priſtinum ſtatum poteſt de ſtatu illo quandocunque docere.

IS, qui per interdictum, aut qua alia ratione ex ſententia iudicis reſtitutus eſt in eum ſtatum, in quo vel ille ipſe, vel alius, à quo cauſam habeat, fuit, non eſt arctandus, vt ante omnia doceat de illo ſtatu, 1 quoniam ea verba cauſaliter, vt loquuntur, potius quam conditionaliter adiecta intelliguntur. 2 *Sine die.*

1 Boer. *quæſt.* 16. *num.* 1.

2 Bartol. *in l. eum qui, §. Iulianus. de conſtit. pecun. per text & gloſſ. fin. in cap. quoniam Abbas, de offic deleg. Ex not. in l. penult. C. de inſt. & ſubſtit.* Boer. qui in numeros citat, *d. qu.* 16. *num.* 2.

DEFINITIO XXXVII.

Poteſt quis propoſito interdicto retinendæ poſſeſſionis proponere, in ſubſidium interdictum recuperandæ, non contra. At interdictum adipiſcendæ vtrique ſubſidiarium eſt.

INterdictum recuperandæ poſſeſſionis poteſt eſſe ſubſidiarium interdicto retinendæ, cum dubitari plerumque poſſit, an qui ſe turbatum dicit in ſua poſſeſſione non ſolum turbatus ſit, ſed etiam ſpoliatus. Sed non ſimiliter ex contrario interdictum retinendæ poteſt eſſe ſubſidiarium interdicto recuperandæ, quia hoc ipſo, quod quis fatetur ſe ſpoliatum, amittit poſſeſſionem, ſi quam ante habebat. 2 Interdictum adipiſcendæ vtrique ſubſidiarium eſſe poteſt, quia proxime accidit ad cauſam petitorij, 3 cuius quæſtio ei quoque ſalua ſempet eſt, qui nunquam poſſedit. 4 *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ de Tollens, & hæredum Antonij Chappuis, 13. Febr. 1596.

1 Vix enim eſt, vt quis in poſſeſſione ſua turbetur, quin hoc ipſo ſpolietur, ſcilicet ſi malit ſe ſpoliatum dicere, quam poſſeſſorem, *l. vim facit* 11. *D hoc tit.* Nam ſi malit ſuam tueri poſſeſſionem & ſe dicere adhuc poſſeſſorem, non eſt prohibendus *l.* 1. *§. eſt igitur, D. vti poſſid.*

2 Cum poſſeſſio ſolo animo amittatur ſtatim atque is, qui poſſidebat, deſinit velle poſſidere, *l. ſi quis vi* 17. *§. differentia, D. de acquir. poſſ. cum ſimilib.*

3 *Not. ad l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, D. eod. ill. tit. de acquir. poſſ.* Guid. Pap. *qu.* 1.

4 *Leg. is qui deſtinauit* 24. *leg. qui petitorio* 36. *D. de rei vind.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio dominij non poteſt obiici agenti interdicto recuperandæ, niſi reus dicat ſe cauſam habere ab actore ab eo, cuius actor hæres ſit.

ETſi agenti ex canone Pontificio ad recuperandam poſſeſſionem exceptio dominij obiici non poteſt, ſi tamen reus dicat venditam ſibi rem actore ipſo, aut ab eo, cuius actor ipſe hæres ſit, vtilis exceptio eſt. 1 Quia nunquam poteſt ſpoliatum ſe dicere is, qui facto ſuo cecidit à poſſeſſione. 2 Quid vero intereſt, an facto ſuo, an eius, à quo ius habeat, & cum quo vna eademque perſona eſſe exiſtimetur? 3 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Rot. *deciſ.* 11. *de reſtit ſpoliat. in nouis.* Vide tamen Sepecul. *in tit. de petitorio & poſſeſſorio in §. fin* vbi ponit 26. caſus, quibus datur exceptio contra agentem hoc interdicto. Adde Guid. Pap. *quæſt.* 212.

2 Mynſing. *centur.* 3. *obſerv.* 85.

3 Id enim eſt, quod dici ſolet plerumque eandem cauſam eſſe ſucceſſoris, quæ fuit auctoris, *l. inuitus* 156. *§. plerumque, l. quod ipſis* 143. *de reg. iur.* Maxime vero cum ſucceſſor eſt vniuerſalis, vt hæres, *l. nihil eſt aliud* 24 *de verb. ſign.* (Illud ſanè conſtans ius tituli ſuperuenientis non purgare vitium ſpoliationis præcedentis, Capell. Tholoſ. *quæſt.* 492. & ibi Aufrer. *ex cap. ſollicitè de reſt. ſpol.*)

DEFINITIO XXXIX.

Articuli pertinentes ad cauſam petitorij admittendi ſunt etiam in cauſa poſſeſſorij, ſaltem cum clauſula, ſaluo iure impertinentium, ſi modo qualequale iudicium poſſint facere ad cauſam poſſeſſorij confortandam.

NIhil quidem commune habet proprietas cum poſſeſſione, ideoque certum eſt agenti interdicto ſiue retinendæ, ſiue recuperandæ poſſeſſionis, exceptionem dominij opponi non poſſe. 2 Sed non eo minus tamen admittendi ſunt articuli, ſi quos reus adferat pertinentes ad cauſam dominij & proprietatis. 3 Quicquid enim prodeſſe poteſt non modo ad plenam aut ſemiplenam probationem, ſed etiam ad iudicium aliudve quodlibet adminiculum inducendum, admiti per iudicem debet. 4 Negari porro non poteſt, quin ex cauſa dominij aliquid accedat adminiculi ad cauſam poſſeſſionis roborandam, &, vt noſtri loquuntur, confortandam. 5 Adeo vt interdum quoque admittenda ſi exceptio dominij, puta ſi is, qui ſpoliatum ſe dicit, allegetur ſpoliatus prætore auctore, quamuis iniuſte. 6 Ergo admittendi quidem ſunt interim articuli, ſed ad finem litis differendum eſt, an dominij exceptio, quæ ex iis inducitur, admittenda ſit, nec ne. *Ita tractatum eſt* Cal. April. 1596.

1 *L. naturaliter* 12. *§. nihil commune. D. de acquir. poſſ.*

2 *L. ſi de vi* 36. *D. de iudic. c. in literis. Extr. de reſtit. ſpol.* Afflict. *deciſ.* 7. *num.* 1.

3 Bald. *in l. vnic. C. ſi moment. poſſ. fuer. appell.* Præſertim cum clauſula,

Saluo iure impertinentium. Idem afflict. *decis.* 33. quam clausulam in dubio addi debere vult statutum nostrum.

4 *L indicia, C de rei vindic.* Bald. *in l. ordinarij, C. eod.* Iacob. de Butr. *in l incerti. C de interdict.*

5 Guid Pap. *q.* 71. *Ex not. in c. licet. Extr. de probat.*

6 Angel. *in l. si quis ad se fundum, C. ad leg Iul. de vi.* Innoc. *in c. super col. 5 Extr de renunciat.*

7 Afflict. *d. decis.* 7. *in fin.* Obserua autem aliud esse in interdicto apipiscendæ possessionis, quia cum sapiat petitorium, Guid. Pape. *q.* 1. admittit exceptionem dominij, Bart. & alij *ad §. nihil commune.*

DEFINITIO XL.

Exceptio contrarij spolij de rebus mobilibus an & quando detur spoliatori conuento remediis recuperandæ possessionis?

EXceptio contrarij spolij de rebus mobilibus quam placuit dari etiam spoliatori aduersus agentem interdicto. Vnde vi, ad recuperandam possessionem, 1 non habet locum si agatur de feudo, 2 aut de re aliqua ecclesiastica, 3 quoniam & feuda & res Ecclesiasticæ publici iuris esse creduntur, 4 ideóque fauorabiliorem causam habere, quam sunt quæ iuris priuati, 5 vt neque solet ob hanc ipsam rationem fieri compensatio de publico ad priuatum. 6 Nam nec si inter priuatos & de re priuata ageretur iudicio vi bonorum raptorum, aut condictione ex lege, 7 vlla tamen exceptio siue spoliationis, siue alia quælibet spoliatori accommodanda esset. 8 Illud sane constat, iis quoque casibus, quibus exceptio spolij spoliato datur, 9 non aliter dandam eam esse, quam si dicat se spoliatum ab actore ipso, non etiam ab alio, nisi agatur de vi criminaliter, & spoliatio vel totius patrimonij, vel maioris partis bonorum allegetur. *Sine die.*

1 *Ex cap. frequens. Extr. de restit. spoliat.*

2 Afflict. *decis.* 19. post Ioan Andr. & Pet. de Anchar. *in d. §. cap. frequens.*

3 Ioan. Monach. & Anchar *ibid.*

4 Abb *in c. 2. Extr. de ordin. cognit.*

5 *Vulg. Autho. res quæ C. commun. de legat. cum similib.*

6 *L.* 1. & 2. *C. de compensat.*

7 7. *si quis in tantam. C. vnde vi.*

8 Afflict. *d. decis.* 19 *num.* 5. post Cyn. *in l. si maritus, C. de don. inter vir. & vxor.*

9 *Ex d c. frequens*, cuius dispositio locum habet non solum iure canonico, sed etiam in re ciuili, vt post Bart. & Angel. *in l. si te bonis, C. de iur. delib.* concludit Afflict. *d. num.* 5.

10 Quo casu procedit dispositio, *d. l. si te bonis.* Idem Bald. post Specul. *in tit. de restit. spoliat. §. nunc dicamus, vers. porro.* Afflict. *d. decis.* 39. *num.*

11 Afflict. *d. decis.* post Petrum de Anchar. *in d. cap. frequens, notab* 3. Guid. Pap. *quæst.* 38. *num.* 2. vbi ait spoliatum omnibus bonis vel maiori parte bonorum, à nemine posse conueniri, antequam sit restitutus, iure scilicet canonico, *ex d. cap. frequens & cap.* 1. *de restit spol ext.* Aliud enim est de iure ciuil. Bart. *in l. si te bonis, C. de iure delib.*

DEFINITIO XLI.

HÆres vsufructuarij aut eius cui ad vitam aliquid legatum est non potest conqueri se spoliatum nec consequenter quasi spoliatus agere interdicto recuperandæ possessionis, aut ex Canone pontificio 1 si proprietarius post vsufructuarij mortem propria authoritate occupauerit possessionem; 2 Quia licet verum sit vsufructuarium naturaliter possidere, 3 ac multo magis eum, cui ad vitam suam aliquid legatum est, 4 ea tamen possessio finitur morte, nec in hæredem transire potest. 5 Ne quidem beneficio edicti ex quo mortui, vt loquuntur, possessorem viuum facit. Ea namque demùm possessio per hoc edictum transfertur, quam ex ratione iuris apprehendere suo iure hæres posset, vt edicti potestate factum duntaxat hæredis, quod olim ad occupandam possessionem necessarium erat, 6 non etiam ius ipsius supplea tur. 7 *Ita Senatus* in causa Dominicanorum & pauperum Hospitalis Chamberiensis de Machy. 5. Aug. 1612.

1 *In can redintegranda 3. quæst.*

2 Nec ad hanc causam pertinet quod scriptum est in *l.* 3. *§. pen. D. hoc tit.* etiam hæredibus fructuarij competere hoc interdictum, loquitur enim cùm vsufructuarius fuit spoliatus, & dat ei interdictum pro damnis quæ passus est ipse fructuarius ante finitum vsumfructum.

3 *L. naturaliter* 12. *D. de acq. poss. l. possessio* 49. *eod.*

4 Hic enim habet proprietatem cum onere fideicommissi, *l. species* 15. *D. de aur. & arg. leg. l. vlt. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.*

5 Quia nec vsusfructus transit, sed finitur morte, *l.* 3. *§. vlt. & pass. quib. mod vsusfr. amit. l. Titio* 51. *D. de vsufr.*

6 *L. cùm hæredes* 13. *D de acquir. poss.* Ratio posita est in *l.* 1. *§. scæuola, D si is qui testam. lib. esse iuss.*

7 Nec enim nouum est, vt factum hominis suppleatur potestate legis, vt in *l vlt. C. si mancip. ita fuer. alien.*

DEFINITIO XLII.

Casus quo impendẽte iudicio redintegrandæ possessionis vindiciæ pro actore dici possunt & debent.

COntingit aliquando, vt propositum retingrandæ possessionis remedium & iudicium longiores moras exigat, & tamen in promptu appareat quodammodo de spoliatione. Quo casu solet Senatus pro actore vindicias dicere, vt ei pendente lite possessio restituatur, quamnis dici soleat redintegrandæ possessionis iudicium esse summarium, & possessorem quemlibet pendente lite in possessione sua retinendum esse. Quidni enim pro eo interim iudicetur qui apparentiorem titulum habeat? Tum verò maximè id obtinet cùm remedium recuperandæ possessionis naturalis proponitur simul cum interdicto ciuili retinendæ, quam cumulationem fieri posse iam pridem placuit. Nec enim credendus est ciuilem amittere velle is, qui id agit quantum potest, vt naturalem amissam recuperet. *Ita Senatus* pro N. Canonicis Bellicensibus, contra D. Alexandrum de Beaumont Carra, Prid. Id. Dec. 1612. etiam anteà contra N. Philippum d'Anise, *Sine die.*)

TIT. IV.

VTI POSSIDETIS.

DEFINITIO I.

In interdicto vti possidetis, nec cognoscitur de dominio, nisi incidenter, nec quicquam de possessione decernitur ante diffinitiuam sententiam, nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis.

IN interdicto retinendæ possessionis de illo tantum quæritur, quis hoc anno possederit, non vi, non clam, non precario: 1 nec cumulari potest quæstio proprietatis, si alteruter collitigantium dissentiat. 2 De dominio sane incidenter agi potest, sed id non tam ad cumulandum petitorium quam ad colorandum & corroborandum possessorium: 3 quod fieri plerumque necesse est, si forte possessionis probationes vtrimque pares proponantur. 4 At, quid si alter collitigantium fateatur aduersarium possidere, sed contendat eam possessionem aut violentam esse, aut clandestinam, aut precariam? 5 Momentaneæ possessionis commodum ei adiudicandum erit, quem constat possidere: 6 quia credendus est quilibet iuste possidere potius quam iniuste, 7 & suo nomine potius, quam alieno. 8 Etsi vero non solet de possessione quicquam decerni ante diffinitiuam sententiam, 9 id tamen fieri aliquando necesse est, ne ad arma decurratur pendente lite. Quæ res facit, vt si æque obscura sint litigatorum iura, & tumultus alicuius periculum sit, possessionem sequestrari oporteat. 10 *Ita Senatus* 14. Cal. Ianuar. 1588.

1 *L. & tot. tit. D. vti possid.*

2 Quia fauor possessionis facit. vt prius cognoscendum sit de possessione quam de proprietate, vt notant nostri *ad l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, D. de acq. posses. ex l exitus* 35. *eodem l incerti. C. de interd.* Papiens. late *in form. libell pro turb. poss. in versic. ad cessandum & desistendum, præsertim num.* 18. *& ante fin* iunge *Defin.* 8. 9. *&* 10. *sup. de ordin. cognit.*

3 Guid. Pap. *q* 71. *ex not. in c. licet. Extr. de probat.*

4 Cum in hoc interd vterque sit, & actor & reus, & par sit vtriusque litigatoris

litigatoris causa, *l.* 3. §. *hoc interdictum, D. hoc tit, l. actionis* 37. §. 1. *D. de oblig. & action.* Papiens. *vbi sup. num.* 9.

5 Ac proinde vitiosam. Is demum enim iuste possidet qui non vi, non clam, non precario possidet, *l.* 1. §. *vlt. D. hoc tit. l. si quis diuturno* 10. *D. si seruit. vindic.*

6 Cum possessio facti sit magis quam iuris, *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l.* 1. *si vir vxori. D. de acquir. poss.*

7 Quomodo & bona fides præsumitur potius quam mala, *l. merito* 51. *ff. pro socio.*

8 *Arg. l.* 4. *D. de solut.*

9 perquam pronuncietur vter ex litigatoribus possideat.

10 Prohibendo litigatoribus ne ad possessionem accedant, idque sub certa pœna vt loquitur Papiens. *vbi sup. num* 4. *vers. Dicit Iacob. Ex not. in l.* 1. *C. hoc tit. l. si cuius* 13. §. *si inter duos alios, l. aquissimum, D. de vsufr.* (Alioqui de attentatis nihil tractari vel decidi in hoc in edicto potest pendente lite, cùm vterque dicat se possidere. Non enim attentat qui possessionem suam continuat, vt dixi *Defin.* 11. *sup. vt lit. pendent.* Et ideo differenda est de attentatis pronunciatio in diffinitiuam vsque sententiam, quo demùm tempore is attentasse dicendus est qui probabitur aut nullo modo aut minus iusto possedisse. *Ita Senatus* in causa Syndicorum sanctæ Fidis & de Tignes, prid. Cal. Maij, 1614.)

DEFINITIO II.

Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequam corporalem possessionem nactus sit.

LEgatario non competit interdictum retinendæ possessionis priusquam legati possessionem per manus hæredis aut per iudicem nactus sit. 1 At neque ei, qui in certa institutus est qui & hac parte vt in cæteris fere omnibus legatario comparatur. 2 Etsi enim plus iuris habet quam legatarius in eo, quod possessionem propria auctoritate nanciscì potest, 3 non tamen consequens est, vt hoc solo, quod possessor fieri potest, iam factus videatur. 4 Aliud enim est possidere, aliud fieri posse possessorem. 5 Cæterùm non nisi ei qui vere iam possideat interdictum retinendæ possessionis competere palam est. 6 Sicut & illud indubitatum, edictalem aut potius consuetudinariam eam possessionem, quæ à defuncto in hæredem continuat, 7 non similiter continuari in legatarium. 8 *Ita Senatus* in causa N. Vectier viduæ N. Puthod, & Ioannis Puthod Aduocati, 14. Calend. Mart. 1590. Iunge SC. 1. quor. legat.

1 Quia legatum est donatio à defuncto relicta ab hærede præstanda, *l. legatum* 36. *de legat.* 2.

2 *L. quoties* 15. *de hæred. instit.*

4 Quod enim pendet vt esse possit non pro eo habetur quasi iam sit, *l. is damnum dat* 160. §. 1. *de reg. iur.*

5 *L.* 1. *D. quod legat l.* 3. *C. de pignor.*

6 Quomodo enim posset retinere possessionem is qui nondum incepit? *l. Titio vsusfructus* 96. *de condit. & demonstr.*

7 Ex edicto quod Pragmatici dicunt, *Le mort saisit le vif.* De quo scripsimus *in tit. de acquir. poss.*

8 Qui scilicet non est successor iuris vt hæres, *l. quadam* 9. *d.* 1. *de edend.* Quamuis legatarius in re legata sit quodammodo hæres, *l. id tempus* 14. §. 1. *de vsucap.*

DEFINITIO III.

Etiam in possessorio possunt allegari quæ pertinent ad petitorium, nempe ad confortandum possessorium.

TAm in beneficialibus quam in prophanis controuersiis possunt quæ ad petitorij causam pertinent deduci in iudicium, quo de sola possessione controuertitur: non vt de petitorio quicquam pronuncietur, sed tantum corroborandi, & vt nostri loquuntur, confortandi possessorij gratia. Qui enim potiora in petitorio iura habet is vtique etiam in possessorio vincere debet, cæteris paribus. 1 *Ita Senatus* sæpius. *Sine die.*

1 Guid Pap *quæst.* 31. *ex cap. licet. Extr. de probat. cap. ad decimas, de restit. spoliat. in* 6.

DEFINITIO IV.

Possessio per clausulam constituti aliterve quæsita si amissa sit, non recuperatur ipso iure per restitutionem in integrum.

CReditor, qui pignoris possessionem per clausulam constituti nactus fuerat, 1 si ius pignoris & consequenter possessionis ex ea causa quæsitæ remiserit 2 per contractum, aduersus quem postea impetret restitutionem, licet in pristina iura omnia restitui debeant, 3 possessionem tamen semel amissam, cum facti sit, 4 recuperare ipse iure non potest. 5 Nam & similiter dicimus causam possessionis post liminio, non contineri. 6 Proinde obtenta restitutione petere actor debet non vt pristina possessione retineatur, sed vt sibi amissa possessio restituatur. 7 Nec ad rem pertinet, quod ea possessio, quæ per clausulam constituti acquiritur, plurimum iuris habeat & fictionis. 8 Nam & postliminij fictitio tota meri iuris est, 9 nec tamen restituit interceptam possessionem. 10 Per clausulã vero constituti non solum ciuilis possessio quæritur, sed etiã realis & naturalis. 11 At neque ciuilis ipsa possessio cum amissa est facilius recuperatur, quã naturalis. Perinde enim & corporis & animi ministerium requiritur, atque si nunc primum acquireretur. 12 Denique licet modus possessionis transferendæ per clausulam constituti sit fictitius, fieri tamen nequit, vt plus operetur fictio quam veritas. 13 *Ita Senatus* in causa Hugoninæ Iarrin, & Claudij Petifeu. Idib. Iul. 1592.

1 *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.*

2 Facile namque inducitur remissio pignoris ex voluntate creditoris, *l.* 1. *& tot. tit. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. etsi pignus* 18. *D. quæ in fraud. cred.*

3 Ex natura scilicet restitutionis in integrum, quæ omnia in statum pristinum reponit, *l. quod minor* 24. §. *restitutio. D. de minor. l. vn. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

4 *L* 1. §. *si vir vxori, & præced. D. de acquir. poss. l.* 1. §. *Scæuola, L si is qui testam lib. ess. iuss.*

5 *Arg. l. cum hæredes* 23. *D. de acq. poss.*

6 *L. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior.*

7 Quod & ipsum restitutionis verbum satis per se significat.

8 *Not. ad d.l. quod meo.* Facit *l. poss.* 48. *in princ. &* §. 1. *de acquir. poss.*

9 *L. postliminium* 19. *& pass. D. de capt. & postlim.*

10 Quia facti causæ nulla constitutione infectæ fieri possunt, *l. in bello* 12. §. *facti eod.*

11 *Ex not. in d.l. quod meo, & in l. quædam mulier* 77. *D. de rei vind.* (Barr. *in l. ab emptione* 58. *num. vlt. D. de pact.*)

12 *L.* 3. §. *in amittenda, l. quemadmodum* 8. *D. de acquir. poss.*

13 Imo debet veritas fortior esse fict. *l. filio* 23. *D. de liber posthum.*

DEFINITIO V.

In quasi possessorio iurium obtinere is debet, qui quasi possessionem probat, licet nec titulum alleget, nec causam.

IN præstationibus annuis, si quasi possessio per annos aliquod continuata probetur, & possessorio agatur non petitorio iudicio, vincere debet is, qui in quasi possessione est, licet nec titulum alleget, nec causam, 1 ac multo magis, licet ex qua causa præcedentes solutiones factæ sint non appareat, dummodo iuris præsumptio non obstet possidenti. 2 Hoc vnum enim duntaxat requiritur, non etiam cætera, quæ, si petitorio ageretur, omnimodo probanda essent. 3 Nam in possessorio leuiores probationes sufficiunt. 4 Nec de alio quærendum est, quam quis hoc anno aut vltimis possederit: 5 quæ quæstio tota facti non iuris est. 6 *Ita Senatus* pro D. Priori de Louagny, contra religiosos Celestinos de Villatsalet, 6. Cal. Sept. 1592.

1 Quæ tamen causa allegari deberet, adeoque titulus si ageretur petitoris, secundum ea, quæ scribit Guid. Pap. *qu.* 408. ex not. Bart. *ad l. cum d. l. cum de in rem vers. 6. per illum tex. D. de vsur.*

2 Quia cum iuris præsumptio obstat, numquam sufficit possessio, nisi sit immemorialis vel titulata, *c.* 1. *de verb. signific. in* 6. Bart. *ad l.* 2. *C. de seruit. & aqua.*

3 Et ad hunc nimirum casum pertinet, quod ex Bartoli & aliorum sententia tractat Guid. Pap. *d. quæst.* 408. (Iunge *Defin.* 7. *infr.*

4 Quia & possessorium leuioris momenti est & summarie tractandum, *l.* 1. *C. si de moment. poss. suer. appell.*

5 *L.* 1. *D. hoc tit. Not. in l. vnic. C. eod.*

6 *Dict. l.* 1. §. *si vir vxori. & l. quod vxor* 16. *D. de acq. poss.*

DEFINITIO VI.

Donatarius factus possessor per clausulam constituti, præfertur hæredi in interdicto retinendæ.

IN interdicto retinendæ possessionis præferendus est hæredi donatarius, siue inter viuos, siue mortis causa donatum sit, qui pro se habeat clausulã constituti, 1 quoniã mortis tem-

Source : BIU Cujas

pore & eo instanti, quo ius hæredis nasci incipit, 2 reperitur extra causam hæreditatis possessio, quæ viuo adhuc donatore per eam clausulam in donatarium translata fuit. 3 *Ita Senatus* in causa Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiæ,& N. Callet, 8. Id. Iulij 1593.

1 Per quam scilicet certum est, translatam in eum fuisse omnem possessionem, naturalem, & ciuilem, *l. quod meo* 18. *cum ibi n. D. de acq poss.*

2 Id est, post mortem, quia viuens non habet hæredem, *l.* 1. *D. de hæred. vel act vend. l.* 1. *D pro hæred.*

3 Nam quæ à viuo alienata sunt, in ipsius hæreditate reperiri non possunt, *l. sequens quæstio* 68. *de leg.* 2.

DEFINITIO VII.

Præstatio vniformis maxime decennalis sufficit sine titulo ad obtinendum in possessorio, at non in petitorio.

VNiformis annuæ pensionis præstatio per decennium continuata. etiam nullo probato titulo, an ne quidem allegato, sufficit ad obtinendum in possessorio, quæ in petitorio non aliter sufficeret, quam si ex causa allegati saltem alicuius tituli secuta præstatio probaretur. 1 *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Bellicensis & Ecclesiæ Cathedralis, 9. Calend. Decemb. 1594.

1 Bart. & post eum cæteri *ad l. cum de in rem verso* 6. D. *de vsur. & ad l. si certis annis, C. de pact.* Guid. Pap. *quæst.* 40. Iunge *Defin.* 5. *sup. eod.*

DEFINITIO VIII.

De retinenda possessione non agitur apud nos, nisi interdicto, vti possidetis, probando possessionem ex parte nostra, & turbationem ex parte aduersarij.

EX iis remediis quæ ad retinendam possessionem comparata,& apud Gallos vsitata sunt, 1 vnum illud est, quo solo vtimur, quod competit ex interdicto vti possidetis. 2 Saisinam illam simplicem quam Galli vocant, 3 ex diplomate principali proponandam nullam agnoscimus, quia non nisi communi ciuilique Romanorum iure hac parte vtimur. 4 Porro, qui agit interdicto isto retinendæ possessionis duo probare debet, possessionem ex parte sua, & turbationem ex parte aduersarij, 5 Turbationem inquam, non spolationem, 6 quia si se diceret spoliatum sibi esset contrarius, ob idque repellendus, 7 & interdicto recuperandæ non retinendæ possessionis agere deberet. 8 Possessionem vero probare debet duobus temporibus inspectis, litis contestatæ & factæ turbationis, ac perinde se tum adhuc possidere, aut eo saltem anno possedisse. 9 *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere, & D. de Rogemont, 10. Cal. Febr. 1595.

1 De quibus vide Rebuff. *tit de matern. poss. art.* 2. *tom* 2.

2 Est enim hoc interdictum retinendæ possessionis, *l.* 1. §. *est igitur D. hoc tit.*

3 Sic enim Rebuff. appellat. supradicto loco.

4 Vt nec in cæteris, nisi in quibus speciali aliqua lege vel consuetudine iuri communi derogatum est.

5 Qui enim non turbatur, nihil causæ est, cur debeat turbare aduersarium, proposito contra ipsum interdicto.

6 Quamuis, vt vulgo iactatur, qui turbat spoliat, *arg. l. vim facio* 11. *D. vnde vi.*

7 Nec enim audiendus est, qui allegat contraria, *vulg. l.* 1. *C. de furt.*

8 Cum interdicta iusta sint incompatibilia, nisi quatenus referuntur ad diuersa genera possessionis. Bart. & alij *ad l.* 1. *D. hoc tit.* Papiens. *in form libell. pro turbat poss. versic. ad cessandum num.* 2.

9 Idem Papiens. *ibid. in versic hodie, num.* 2. *ex* §. *retinenda &* § *commodum. Instit. de interd.* Bart. *in d. l.* 1. §. *ait prætor. circ. fin. Ex l.* 1. §. *interdictum autem, & l* 2. *D. hoc tit. Can. in cap. licet. de probationib.* (Intelige autem quod possederit vere, *l.* 3. §. *creditores D. hoc tit. l. officium* 9. *D. de rei vindic. & non vi non clam. non precario, l.* 1. §. *vlt. l.* 2. *D. hoc tit.*)

DEFINITIO IX.

Potest locus esse interdicto retinendæ, quandiu retinetur possessio ciuilis, licet sit amissa naturalis, secus si ciuilis quoque amissa sit.

SI cessatum sit in solutione reditus annui, in cuius percipiendi quasi possessione alius se dicat esse, non inducitur ex ea re spoliatio possessionis, sed tantum turbatio. 1 Ideóque interdicto retinendæ possessionis locus esse potest, etiamsi sola ciuilis possessio supersit tempore litis contestatæ, 2 quia sufficit retineri possessionem ciuilem ad auocandam & recuperandam naturalem per interdictum retinendæ. 3 Sed si ciuilis quoque amissa sit aut per contradictionem factam in recuperanda naturali, 4 aut propter obliuionem, quæ ex decennij, 5 adeóque in huiusmodi causis, biennij lapsu 6 præsumitur, recurrendum necessario est ad remedia recuperandæ possessionis. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Scilicet si is, qui turbatur, malit se dicere turbatum quam spoliatum, alioqui etiam qui turbat spoliat, *l. vim facit* 11. *D. vnde vi.*

2 Quæ scilicet secundum nostros Doctores solo animo retinetur, quamdiu naturalis non negligitur, *Not. in l. nemo ambigit* 10 *& in l. licet* 4. *C. de acquir. poss.*

3 Bart. *in l.* 1. *D. hoc tit.*

4 *L. clam possidere* 6. §. *vlt. & l. seq. de acq. pos.*

5 *L. si id quod* 25. & ibi Bart. *eod.*

6. *dict. l. si id quod*, §. *vlt. & l. qui agros, C. de omn. agr. deser. l.* 11.

7 Vide Guid. Pap. *quæst.* 552.

DEFINITIO X.

Quando personali actione vel interdicto agendum sit pro præstatione annua?

PRo præstatione annua, quæ non tam ratione rei debetur, quam ex obligatione personali, non competunt interdicta aliave remedia possessoria, sed personali actione necessario agendum est. 1 Sin ratione rei & prædij debeatur, competit interdictum & possessorium. 2 Obseruandum tamen est, in huiusmodi præstationibus annuis ratione rei petitis amitti possessionem ciuilem per lapsum biennij, cum in aliis causis non breuiore quam decennij tempore amittatur. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Cyn. & communiter Legistæ *in l. si certis annis, Cod. de pact.*

2 Ex sententia Canonistarum *in c. querelam de elect.* quamuis non omnes in hoc consentiant, vt per Bart. *in l. solent. de of. Procons.*

3 Dixi *defin. præced. num.* 5. *&* 6.

TIT. V.

DE NOVI OPER. NVNCIAT.

DEFINITIO I.

Etiam in causa appellationis potest is, cui nunciatum est nouum opus, satisdare ad hoc, vt pendente lite possit ædificare.

IS cui nouum opus nunciatum erat, dixerat apud iudicem, non tam nouum opus se facere, quam vetus reficere, 1 neque tamen obtulerat satisdationem, vt ædificare liceret. 2 Iudex, quòd nundum constabat, an nouum opus fieret, an vetus reficeretur, inhibuerat reo, ne interea ædificaret, 3 oblata scilicet in eam rem & præstita, vt fieri debuerat, per actorem satisdatione. 4 Appellatione interposita per reum, cum is melius consultus satisdationem offerret, 5 putauit Senatus audiri eum debere,& vt ædificaret, permisit. 6 Nec obstitit quod appellatum esset ab interlocutoria, quæ ex eisdem actis, vt Pragmatici iactant, decidi debuit. 7 Potest enim quandocumque offerri per ædificantem satisdatio ad nunciationis vim si non extinguendam, saltem suspendendam, ita vt nec ad Prætorem ire necesse sit & desiderare, vt nunciatio remittatur. 8 *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 4. Non. Decemb. 1590.

1 Quo casu certum est non nisi frustra & ridicule nouum opus nunciari posse, *l.* 1. §. *si quis ædificium. D. hoc tit.*

2 Quia tamen offerre debet quisquis vult noui operis nunciatione neglecta ædificare, nisi à prætore impetret remissionem, *l.* 1. *D. de remiss. l. de pupillo* 5. §. *si is cui D. hoc tit.*

3 Non facilis & credulus esse debet iudex, vt vni ex litigatoribus credat inaudito altero, *l nam ita* 39. *D. de adop. l. de vnoquoque* 47. *de re iudic.*

Source : BIU Cujas

4 Vt reo cautum esset de indemnitate, si eam inhibitionem male ac sine causa impetratam fuisse quando appareret, *l. 5. & 6. D. de petit. hæred. cum similib.*

5 Vt nisi liceret non obstante nunciatione ædificare, quamquam non semper sufficit satisdare vt dicam *Desi. 3. inf.*

6 Cum nihil interesset aduersarij, cui fuerat satisdatum, interesset vero reipublicæ nouis ædificiis onerari ciuitatem, *l. prætor ait 10. §. hoc interdictum prohibitorium. D. hoc tit. l. vlt. D. ne quid in loc. public.*

7 *Clem. appellanti de appell.* Nat. *consil.* 153. *col 4. in princip.* Lanfranc. *conclus.* 442. Quia appellatio ab interlocutoria est odiosa cum deroget ordinariæ iurisdictioni, vt tractat Papiens. *in form. app. ab interl. in vers. causis & rationibus infra scriptis num.* 1 & ibi Masuer. post Bald. *in l. eos, §. si quid autem, C. de app.* Rom. *sing.* 281. & 404. Robert Marand. *De cred. iudic. c.* 54. *tit. de appell.*

8 *D. l. publico* 5 §. *si is cui* 17. *l non solum* 8. §. *si cum possem & §. sciendum, D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Non est destruendum propter nunciationem, nisi illud ipsum, quod constat ædificatum fuisse post nunciationem.

SEd neque putauit Senatus in suprascripta facti specie audiendum actorem, cum diceret appellantem neglecta noui operis nunciatione neglectóque rursum iudicis imperio non destitisse ab ædificatione: ideóque cogendum destruere quicquid post nunciationem ædificasset, siue iure, siue iniuria facta esset nunciatio. 1 Non quod appellatio sola nunciationis vim extinguere aut remorari potuisset, 2 sed quia non constabat, quid & quantum post nunciationem ædificatum fuisset. Debuerat enim nuncians si quid iam operis factum erat nunciationis tempore, id ipsum in testationem referre & modulos sumere, qui vt sumerentur conferrentúrque, iudex decernere potuisset. 3 Quo non facto fieri non poterat, vt exacte probaretur per testes, quid & quantum ædificatum esset. 4 Atqui non quicquid ædificatum erat destrui debuerat, sed illud tantum quod post factam nunciationem. 5 Cum itaque de operis quantitate non appareret, in dubio fauendum fuit ædificanti potius quam nuncianti, 6 vel ob id maxime, quod publice interfit ædificari ad decus & ornamentum ciuitatis. 7 Denique non deficiebat actori ius sed probatio, vt & alias plerumque euenit. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Fxl* 5. §. *si quis forte l. prætor ait* 20. *in princ. & per tot. D. hoc tit.* iunct. *l. cui opus* 22. *eod.*

2 Nec enim fit nunciatio à iudice, sed ab aduersario, à quo non potest appellari, cum nullam habeat iurisdictionem.

3 *D. l. non solum* §. 1. *&* §. *sed vt probari*, iunct. *gloss. ibid.*

4 Est enim hoc ex eorum genere quæ non possunt commodè probari per testes, quamuis contra videatur sentire *dict gloss.*

5 *D.* § *si quis forte*, & aliis supr. *citat.*

6 Quasi non tam deficeret ius quam probatio, *vt in l. duo sunt Titij* 30. *D. de test. tutel.*

7 *Dicta l. prætor ait* 20. §. *hoc interdictum prohibitorium, D. hoc tit.*

8 *D. l. duo sunt Titij.*

DEFINITIO III.

Non semper ei, cui nunciatum est nouum opus, permitti debet, vt interim ædificet oblata satisdatione.

NVnciato nouo opere, non semper est permittendum ei, cui nunciatum fuit, vt ædificet oblata satisdatione. Quid enim, si ea res graue & intolerabile damnum adferat ei, qui nouum opus nunciauit, 1 quique statim aut saltem intra trimestre 2 docere possit de iure, quod habeat prohibendi? Finge etiam nondum contestata lite auditos testes ad futuram rei memoriam, ex quorum testationibus, si eas iudex animi sui informandi gratia aperire volet, constare aliqualiter possit prohibendi ius esse. Nihil interea temere constituendum est. 3 Ita ex tempore tractatum est in causa liberorum D. de la Bigarne, Aduocati generalis, & vxoris D. N. Berliet tum Præsidis Rationalium nunc Archiepiscopi Tarentasiensis Reuerendissimi, Prid. Id. Decemb. 1593.

1 Nec enim facilè ferendum est, vt ex vnius facto alius graui & intolerabili damno afficiatur, *l. 1. de alien. iud. mut. caus. fact. l. non debet* 74. *de reg iur.* (Nec rursus vt ædificet quis ad æmulationem alterius, *l. 3. de oper. publ.* Adeóque nec vt ædificium possit esse causa & principium æmulationis Bald. *consil.* 58. Sicut nec est permittendum, vt quis ædificando præbeat materiam seditionis, Puta si quis vellet castellum ædificare in locis limitrophis, nisi quibus castellum adscriptum est, *l. 2. C. de fund. limitr. lib. 11. tit. 59.*)

2 Statim namque fieri videtur, quod fit intra modicum tempus, nec magnum damnum esse videtur in mora modici temporis, *l. si debitori 21. D. de iudic.* Vide *l. vnic. cum gloss Cod. hoc tit.*

3 *Cap. 3. & 4. Extr. hoc tit.* Iunge *l. de pupillo 5. §. si quis riuos, D. eod.* Vide Anton. Tessaur. *decis.* 204. *ante finem*, vbi concludit, videri hoc positum in arbitrio & religione iudicantis. Quod intellige, cum is, qui non vult admittere satisdationem, dicit se paratum esse docere de iure suo, vt se tueatur per exceptionem illam, modo constat, modo agatur, vt ex Bartolo tradit Ferrar. *in form. libell. in nunciat. noui oper. in vers. ante aliquam remissionem, nu.* 3. licet Mansuer. ad illum locum videatur contrarium tenere. (Obserua tamen si te sciente & non contradicente opus nouum feceris, non esse postea me compellendum destruere. Glos. *in l. Mæuiana 11. C. de ædif. priuat.* Nisi per errorem consenseris, *l. Labeo 17. & seq. de aqua & aquæ pluu. arcend. l. 3. §. 1. de mort. infer.* Sic dicimus ei, qui rem illicitam semel admisit, postea de damno infecto non caueri, quia debet sibi imputare cur admiserit. Quid si quis columbarium velit extruere? Potest quidem summo iure, idque Paponius testatur *in syntagm. Arrest.* sed tamen alio iure vtimur, vt à fundamentis non possit sine permissu Principis, adeóque domini iurisdictionis si velit à fundamentis extruere, & Plebeius sit, secus si sit nobilis, aut velit super columnis extruere quod dicimus, *sur des pilliers en l'air.* Ita tractatum est sæpius. *Sine die.*)

TIT. VI.

DE PIGNOR.

DEFINITIO I.

Solutione tantum debiti, non etiam confusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum hypothecaria.

PErseverare quidem pignoris vinculum non potest post acquisitum creditori dominium eius rei, quæ antea fuerat obligata, 1 quandoquidem rei propriæ pignus consistere nequeat. 2 Sed si quo casu eueniat, vt rem illam creditori habere non liceat, alio fortassis anteriore creditore, aut qui potior esse debeat possessionem euocante, 3 durabit pignorantia & quasi Seruiana actio, 4 quæ nec vnquam extincta videri potest, 5 cum perpetuam illam conditionem habeat, si solutum non sit debitum, aut aliter eo nomine satisfactum: 6 verum autem sit nunquam aut solutum aut satisfactum esse creditori, qui pignoris dominium acquisiit, neque enim sola dominij acquisitio solutionis loco est, 7 *Ita Senatus* in publico auditorio, Prid. Cal. Sept. 1588.

1 *L. pen. § Latinus Largus, de except. rei iud.*

2 *L. neque pignus 46. de reg. iur. l. si rem alienam 19. D. de pignor. act.*

3 Quo casu non licet emptori rem habere nisi soluto debito, *l. si mancipium 34. §. vlt. & l. seq. D. de euict.*

4 Textus est elegans *in d. §. Latinus Largus.*

5 Nam si semel extincta esset, nunquam reuiuisceret, *l. qui res 98. §. aream, D. de solut.*

6 *L. Grege 13. §. etiam, D hoc tit. l. si rem alienam 9. §. omnis. D. de pignor. act. l. debitor 59. D. ad SC. Trebellian.* Vnde sit, vt quamuis hypothecaria obligatio sit accessoria, nihilominus duret etiam post extinctam principalem obligationem, *l. 2. C. deluit pignor.*

7 Sed confessionis. Aliud vero est, si quis dicat dominij acquisitionem esse loco solutionis. Aliud vero, si dicat esse loco confessionis, *l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio. D. de solut.*

DEFINITIO II.

Condemnatio prouisionalis, quæ fit contra plures pendente lite super hypothecaria, non propter hypothecam, sed propter litem diuisibilis est.

SI pendente iudicio, aut in executione iudicati super actione hypothecaria, creditori inopia laboranti certa pecuniæ quantitas adiudicanda sit in camsam alimentorum, litisque prosequendæ, 1 resque sit cum pluribus pignorum possessoribus, non erunt singuli ad eam quantitatem in solidum

Source : BIU Cujas

condemnandi, sed in partes tantum viriles : 3 quoniam ea actio non sicut hypothecaria realis & indiuisibilis est, 4 sed in personas collitigantium concepta, quam proinde diuisibilem esse necesse est. 4 *Ita Senatus* inter Ioannam Rage, & Ioannem de Constance, 17. Calend. Ianuar. 1589.

1 Hoc enim aliquando fieri necesse est ex æquitate, *arg. l. si instituta* 27. §. *inofficioso. D. de inof. testam. l. vlt. C. de ord. n. cognit.* iunct. *l.* 1. §. *quare etsi ita, versi. fatius est enim, D. de ventr. in poss. mitt.*

2 Quis constat posse singulos actione hypothecaria conueniri, cum ea sit indiuidua, *lege rem hæreditariam* 63. *D. de euiction.*

3 Vt fieri singulariter solet, quoties ad aliquam quantitatem plures simul tenentur, *l. reos* 11. §. *cum tabulis. D. de duobus reis, l.* 1. *C. si plur. vna sentent. fuer. condem.*

4 *dict. l. rem hæreditariam, l. in executione* 85. §. *vltim. D. de verb. oblig.*

5 Nascitur enim ex officio nobili iudicis, vt nostri loquuntur, non ex conuentione.

6 Scilicet pro numero personarum, quæ conueniuntur.

DEFINITIO III.

Bona constituentis procuratorem ad dandum pignus, non ideo sunt obligata, nisi etiam à procuratore ipso sint pignorata.

COnstitueram te procuratorem ad obligandum me bonaque mea Titio, à quo mutuam pecuniam eras meo nomine accepturus. Tu mutuam acceperas, 1 nec tamen creditori bona mea, sed tua duntaxat obligaueras. 2 Nulla creditori in me aut aut res meas actio competet, quoniam sola mandari causa facere nou potest, vt ei obliget cui nihil mandaui. 3 Neque enim ex mandato meo, sed ex tua promissione obligatio nata est in eius commodum, cum quo contraxisti, 4 Quemadmodum neque ex facto tuo obligaret, si mandati fines excessisses. 5 *Ita Senatus* ex tempore, 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 Et quidem quasi tuo nomine. Sic enim hoc accipiendum est, nam si acceperis tuo & meo nomine, quasi mandatum à me in eam rem habens, magis est vt sim obligatus creditori tuo, quam etiam meo, quoniam cum mando tibi, vt pecuniam mutuam accipias à Titio, videor etiam mandare Titio vt pecuniam tibi credat, *argum. l. qui heminem* 34. §. *si Titium, l. quodlibet* 87. *D de solut.*

2 Aliud igitur erit, si tu bona mea ei obligaueris, aut si ego.

3 Et qui mandatum meum alij factum ignorauit, alioqui si sciuit, potest videri fidem meam secutus, vt *in l. si literas* 7. *C. mandat.* Iunct. *d. §. si Titium.* Nec rursum possunt bona mea esse obligata ei, qui non conuenit de pignore, *l.* 3. *D. qua res pign.* Nec essem obligatus ex mandato, quia mandati actio in personam non in rem est.

4 Qui proinde fidem duntaxat tuam non etiam meam secutus est. Aliud ergo erit, si ego, cum mandarem tibi, vt pecuniam mutuam à Titio acciperes, obligauerim ei bona mea quamuis ignoranti. Nam cum nudo consensu hypotheca contrahatur potest vtique contrahi etiam inter absentes, *l.* 4. *l. pen.* §. 1. *D. hoc tit.* Iunct. *l.* 1. §. *vlt. D. de contrah. empt.* & sufficit sequi voluntatem creditoris, dummodo sciuerit pignus à debitore constitutum. Quænam enim conuentio posset videri facta ab ignorante? Sed etsi mandauero tibi, vt meo nomine quæras creditorem, & ab eo mutuam pecuniam accipias, & ei, qui tibi crediturus sit, quisquis ille futurus est, bona mea obligauerim, idem erit dicendum, cum incertitudo personæ, quæ postea ex euentu certificatur, non impediat potestatem mandati, neque conuentionis de pignore, *d. l.* 34. § *si Titium, & d. l* 87. *D. de solution.* Nec requiritur hoc casu stipulatio, cum vterque contractus, & mandati, & pignoris possit fieri inter absentes citra stipulationem, *l.* 23. § 1. *D hoc tit.*

5 Aliud agendo, quam quod tibi mandaui, vt *in l.* §. 3. *vlt. l.* 5 §. 1. *D. mandat.* Nam si alias, id est, alia vi & ratione feceris id ipsum, quod tibi mandaui, non videris excessisse, quia nihil refert, quid ex æquipollentibus fiat, *l. vlt.* §. *vlt.* vbi ob hanc causam sic lego, *& alias egisset id, quod ei mandatum esset.* Finge mandatum à me tibi vt à primo quoque mercatore merces mihi emeres ad centum vtique aureos, te vero non à mercatore, sed ab alio, cui mercator fidem habuerit, merces accepisse vsque ad eam quantitatem. Videberis impleuisse, non excessisse mandatum. Quid si merces supra quantitatem mandatam emeris? Idem erit, nempe vsque ad mandatam quantitatem, *l.* 4. *eod. tit. mandat.*

DEFINITIO IV.

Tertius possessor, qui pendente lite alienat, non ideo se liberat, quo minus liti sistere teneatur.

ACtione quasi Seruiana conuentus, cum eo tempore rem obligatam possideret, lite pendente desiit possidere ex causa siue voluntariæ, siue necessariæ alienationis. 1 Cogendus est, vt liti sistat, adeóque condemnandus ad restitutionem non rei ipsius, cuius restituendæ facultatem amplius non habet, 2 si non dolo desierit possidere, 3 sed fructuum à lite contestata perceptorum, 4 itemque ad expensas litis, quam male nullóque iure susceperit. 5 Quamuis si ab initio nec possedisset, nec dolo desiisset possidere, vtique hypothecaria conueniri non potuisset. 6 Neque enim possessori vnquam permittendum est, vt rem alienando pendente lite, se liberet : 7 quam ob causam ad eius quoque curam & diligentiam pertinet, vt in iudicium nouus possessor veniat litis periculum suscepturus, ne qua per alienationem iniuria actori facta videatur, 8 vtque persona sit, in quam nullo actoris incommodo iudicij translatio fiat. 9 *Ita Senatus* ex tempore, 13. Cal. Ianuar. 1590.

1 Lis enim super hypothecaria non impedit, ne alienatio fiat lite pendente, cum non faciat rem litigiosam, *Auth. litigiosa, C. de litigios.*

2 *L officium.* 9. *D. de rei vindic.*

3 Tunc enim dolus pro possessione esset, *l. qui restituere* 68. *eod. tit. l. qui dolt* 131 *de reg. iur*

4 Tanquam factus ex eo tempore malæ fidei possessor, *l. si fundus* 16. §. *interdum etiam D. hoc tit.* iunct. *l sed etsi* 23. §. *si ante, D. de pet hæred.*

5 *L. eum quem temere* 7 . *D de iudic. cum similib.*

6 *D. l. si fundus* §. *in vindicatione hoc tit.*

7 Quasi vix fieri possit, vt non dolo malo desierit hic possidere, *l. Iulianus* 17 § *quod si dolo malo, D. de rei vindic.*

8 *L* 1. *D. de alien. iud. mut. caus. fact. l. alienationes* 13. *D. famil. erciscund.*

9 *Argum. l. si vero* 12. *& seq. D. de rei vindic. l.* 1. *D. si ex noxa l. caus. agat.*

DEFINITIO V.

Vnus ex hæredibus debitoris potest conueniri hypothecaria in solidum, nec potest obiicere exceptionem non excussi cohæredis.

COnductore, qui bona sua omnia pro conductione obligauerat, defuncto multis relictis hæredibus, quorum alij pensionem offerant pro portione sua hæreditaria, alij soluere recusent, perinde agi potest hypothecaria in solidum aduersus eas res, quæ vnicuique ex hæredibus à defuncto obuenerunt, ac si nihil prorsus offerretur. 1 Pignoris enim obligatio prorsus indiuidua est, 2 licet personalis obligatio inter cohæredes pro modo portionum hæreditariarum ex duodecim tabularum lege diuidatur. 3 Nec audiendus erit cohæres, si pro parte cohæredis non soluentis obiiciat exceptionem non excussi cohæredis. 4 Neque enim pro cohæredis portione hæreditaria tertij possessoris iure censeri potest is, qui ipsius debitoris cohæres ex parte est. 5 Quare nec aliud erit, licet is, qui hypothecaria conuenitur, partem suam debiti non solum obtulerit, sed etiam iam soluerit. Non enim partis solutione liberatur hypotheca, nisi pro ea parte, quæ soluta est. 6 *Ita Senatus* 8. Cal. Iunij 1591.

1 *L. quamdiu* 6. *C. de distr. pignor. l.* 2. *C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

2 *L. rem hæreditariam* 63. *D. de euict.*

3 *L.* 1 *si cert. pet.*

4 *L.* 2. *C. si vnus ex plurib. hæred. deb.*

5 Et ideo locum hic habet *tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

6 *L. in executione* 185. §. *pen. D. verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Duo casus, in quibus res aliena pignori dari vtiliter potest.

REs aliena pignori dari potest, non solum si dominus consentiat, 1 sed etiam si sciat & dissimulet in fraudem ignorantis creditoris, 2 *Ita tractatum est* in causa Iacobi Pic, & Ioannæ Rippet, 10. Calend. Septembr. 1591.

1 *L.* 1. *pen. & vlt. C si alien. res pign. dat sit*

2 *L.* 2. *eod. tit. l. mulier* 11. *C. de distract. pignor.*

DEFINITIO VII.

An & quando possit quis pro debito detrudi in carceres.

ETsi membrorum suorum nemo dominus est, 1 inualuit tamen ex inueterata, & apud omnes gentes receptissima

Source : BIU Cujas

ptiſſima conſuetudine, vt corpus ſuum pignori obligare debitor quilibet poſſit, 2 etiam Doctor, 3 niſi qui in Magiſtratu eſt aut in ea dignitate conſtitutus, vt citra infamiam detrudi in carceres non poſſit. 4 Eius namque obligationis effectus ille eſt, vt debitor, qui ſeipſum pignori dedit, perinde ac alia res quælibet obligata capiatur, hac ſola differentia, quod non diſtrahitur, ſed trahitur : 6 qui vtique trahi non poſſet, ſi pignoris conuentio nulla præceſſiſſet. 7 Specialem ſane conuentionem de ea re fieri oportet, alioqui non ex eo ſolo, quod quis ſua omnia obligauerit, ſeipſum quoque obligaſſe credendus eſt, 8 ratione illa quam diximus, quod ſui ipſius nemo dominus exiſtimetur. 9 Euenit tamen interdum, vt nulla quoque præcedente corporis obligatione rapi quis poſſit non tantum in ius, 10 ſed etiam in carceres, nimirum, ſi de fiſcali debito agatur, cuius ſingulare priuilegium illud eſt, 11 aut ſi in executione iudicati propter debitoris contumaciam idipſum iudex ſpecialiter decreuit. 12 Hoc enim caſu, vt & aliis pleriſque in vicem iuſtæ obligationis ſuccedit auctoritas inbentis. 13 *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1591.

1 *L. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.*

2 Contra iuris rationem, cum non valeat pignus, niſi eius rei, quæ ſit in dominio debitoris, *l. & quæ nondum* 35. *§. quod dicitur, D. hoc tit.* Vide *l. ob æs alienum, cum ibi not. C. de oblig. & act.* iunct. *l.* 1. *& 2. D. de hom. lib. exhib.*

3 Cum poſſit quilibet renunciare iuri & priuilegio ſuo, *vulg. l. penulo. C. de pact.*

4 *Ex l.* iunct. *gloſſ. in l. generaliter* 13. *D. de in ius voc.*

5 Etiam nullo ſeruato ordine, quem tamen plerique Doctores volunt ſeruandum eſſe. Atque ita notant *ad d. l. ob æs alienum.*

6 *L. plerique* 19. *D de in ius vocand.*

7 *D. l. ob æs alienum.* (Obſerua autem tantam vim eſſe huius conuentionis, vt nec ſi debitor octuageſimum annum exceſſerit, impetrare ramen debeat quo minus poſſit detrudi in cerceres. *Ita Senatus* contra N. de Faucon, Iunij 1611.)

8 *Argum l. obligatione generali, D. hoc tit.*

9. *D. l. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.*

10 Id eſt, ad prætorem & in eum locum, in quo ius redditur, *l. penult. D. de iuſt & iur.*

11 Guid. Pap. *quæſt.* 61.

12 Quod hodie paſſim fit, vt præcludatur via tergiuerſationibus, quas comminiſci debitores ſolent, cum executio fit in eorum bona, *l. ſi longis* 7. *C. de execut. rei iudic.*

13 Vt ſcripſimus *Defin.* 5. *de execut. rei iudic. & l.* 1. *C. ſi in cauſa iudic. pign. cap. ſit.*

DEFINITIO VIII.

De facienda excuſſione ſpecialis hypothecæ.

QVi bona debitoris ſui omnia generaliter habet obligata, & ex iis ipſis quædam ſpecialiter, non prius hypothecaria perſequi poteſt cætera, quam egerit in ſpecialiter obligata, 1 ſiue conſtituti clauſula interuenerit, ſiue non. Nec enim acquiſita per conſtitutum poſſeſſio quicquam prodeſt ei, qui non de poſſeſſione ſua tuenda certat, ſed de aliena potius auocanda, vt in eo euenit, qui exercet hypothecariam, 2 Hoc ita, ſi non ſit hæc adiecta clauſula, quæ vulgo pactis pignorum inſeri ſolet, vt neque generali hypothecæ per ſpecialem, neque ſpeciali per generalem derogetur. Facit enim hæc adiectio, vt ſpeciali hypothecæ excuſſionem fieri nil ſit neceſſe. 3 At ſi creditor, qui per clauſulam conſtituti ſibi proſpexit non hypothecariam exerceat, ſed poſſeſſionem Iuſtiniani lego condicat, 4 indiſtincte placet nihil ei nocere ſpecialem pignoris conuentionem, quominus in bonorum generaliter obligatorum poſſeſſione ſit retinendus. Exceptio enim illa non factæ excuſſionis, quæ agentibus hypothecaria obſtare ſolet, poſſeſſionem ſuam auocantibus nunquam obſtat. 5 *Ita Senatus* in cauſa Goninæ Iarrin & Ioannis Petifeu. Ex tempore, 9. Calend. Iul. 1592.

1 *L.* 2. *C. hoc tit. l.* 2. *D. qui potior. in pign. hab.* ſi modo legas in illa lege *certa* non *cætera*, ſecundum emendationem, quam nos docuimus, *lib.* 6. *Coniect.*

2 Hic enim auocat poſſeſſionem alienam, *l. ſi cum venditor* 66 *C. de euict.* Nec quiſquam ſuam auocat niſi qui agit condictione ex *l. vlt. C. de acquir. poſſ.* vt ſcripſi *Defin.* 1. *ill. tit.*

3 Alioqui ſpecialis hypotheca derogaret generali, *l. creditoris* 8. *D. de diſtr. pignor. d l.* 2. *D. qui potior. in pign. hab.*

4 *Ex d. l. vlt. C. de acq. poſſ.*

5 Cum non ſit inducta niſi fauore tertiorum poſſeſſorum. *Auth. hoc ſi debitor. cum ibi not. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt.* 432. *num.* 1.

DEFINITIO IX.

Solus creditor non etiam bonæ fidei poſſeſſor quilibet poteſt obiicere excuſſionem ſpecialis hypothecæ.

QVod tamen proxime diximus, ſpecialem pignoris conuentionem facere, vt creditori agenti in bona generaliter obligata obiici poſſit non excuſſæ ſpecialis hæpothecæ exceptio, 1 ita verum eſt ſi fundi generaliter ocligati poſſeſſor, qui obiicit exceptionem, idem ſit creditor, eundemque fundum ſiue ſpecialiter, ſiue generaliter habeat obligatum. Conſtitutio enim, quæ huiuſmodi ius nouum induxit, ſecundo creditori fauere voluit & debuit, non etiam cuilibet poſſeſſori. 2 *Ita Senatus* in eadem cauſa. Ibid. Iul. 1592.

1 *Ex d. l.* 2. *C. hoc tit.*

2 Sic ex communi ſententia concludit D. dac. Couar. *lib.* 3. *var. reſolut. cap.* 18. *num.* 2. *verſ. quinto animaduertendum* poſt Socin. *conſ.* 98. *lib.* 2. *& conſil.* 75. *lib.* 4. Neguſ. *in tract. de pign.* 4. *part. memb.* 2. *num.* 51. *& part.* 8. *membr.* 1. *num.* 20. licet contra ſenſiſſe videatur gloſſ. & poſt eam Bart, Bald. & Salic. *ad d. l.* 2.

DEFINITIO X.

Qui ſub haſta emit non poteſt obiicere diſcuſſionem non factam ſpecialis hypothecæ.

ERgo ſi poſtulante creditore aliquo pignus ſub haſta venditum ſit, emptor beneficio conſtitutionis non adiuuabitur, quia emptio dominij tantum & poſſeſſionis non etiam pignoris ius ei tribuit. 1 Nam in debitoris potius quam in creditoris locū ſucceſſiſſe intelligitur, 2 neque vero fieri poteſt, vt acquiſitio pignoris cum dominij acquiſitione concurrat, 3 quandoquidem nemini ſua res eſt obligata. 4 *Sicuti* nec illud dici poteſt, ex cauſa huiuſmodi venditionis obligata eſſe emptori bona debitoris, licet maneat ille de euictione obligatus. 5 Niſi forte quis dicat, creditore anteriore pignus euincente emptori ius pignoris reſuſcitari, quaſi non omnino extinctum, dominio non prorſus irreuocabiliter acquiſito, 6 ob idque poſſeſſorem non tam emptoris, quam creditoris iure cenſendum, vt hoc ſaltem habeat à creditore, quod creditor ipſe habuit. 7 Sed non ita eſt. Id enim tum obtinet, cum idem eſt emptor pignoris, qui antea fuerat creditor. 8 Verum namque eſt, pecuniam ipſi ſolutam non eſſe & idcirco quaſi Seruianam durare, 9 at emptoris, ex cuius pecunia creditor dimiſſus fuit longè alia ratio eſt. Nam neque poſt ſolutionem ſupereſſe amplius poteſt hypothecaria ſublato vinculo pignoris, 10 neque creditoris iure cenſeri poſſeſſor debet, qui non à creditore ſed potius à debitore comparauerit. 11 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nemo enim emendo fit creditor, ſed dominus, ſi res vendita ſit vel à domino, vel ex domini voluntate, *l. ex empto* 11. *§.* 1. *de empt. §.* 1. *Inſt. quib. alien. licet vel non.*

2 *L. ſi ob cauſam* 13. *C. de euict.*

3 *L. penult. §.* 1. *D. de except. rei iudic.*

4 *L. neque pignus* 45. *de reg. iur.*

5 *D. l. ob cauſam* 13. *C. de euict.* Non enim bona debitoris ſemper ſunt tacite obligata, niſi in caſibus; de quibus *in tit. D & C. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

6 *Ex d. l. penult. §* 1. *ad fin. D. de except. rei iudic.*

7 Simile quiddam eſt *in l. dotem* 6. *D. de collat. bonor. l. in creditore* 38. *infin. D. de euict.*

8 *Vt in ſpecie d. l. penult. §.* 1.

9 Dixi *Defin.* 1. *num.* 6. *ſupr.*

10 *L. Paulus reſp.* 12. *§* 1. *& paſſ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

11 *L.* 1. *& 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit d. l. ob cauſam.* Vnde eſt quod etiam creditor ipſe poteſt hoc caſu pignus emere, *d. l.* 2. *cum bona* 16. *de reb. auctor. iudic. poſ. alias l.* 1. *de priuil. credit* quod facere non poſſet ſi eſſet idem ipſe venditor, *l.* 1. *D. de rer. permut. l. & qui ſub imagine* 10. *C. de diſtr. pignor.*

DEFINITIO XI.

Creditor hypothecarius habet iuriſdictionis exercitium ſi poſſideat, poteſtque officiarios pro arbitrio & inſtituere, & immutare.

CReditor, qui pignoris poſſeſſionem ſiue ex clauſula conſtituti, ſiue iudicati auctoritate, ſiue qua alia ratione nactus

Source : BIU Cujas

ctus est, exercitium habes imperij & iurisdictionis sicut & cæterorum omnium, quæ ad castrum pignoratum pertinent, non solum si in antichresim pignus datum, sit aut pro ea summa quæ rei obligatæ valori iusto æquippolleat (qui casus longe minorem aut nullam potius habent dubitationem) sed & si simpliciter pignus contractum proponatur, hac sola differentia, quod cum in antichresim pignus datum fuit, fructus ex iurisdictione percepti in sortem non imputantur, 2 qui alioquin imputarentur. 3 An igitur iudices, procuratores, actuarios aliosque huiusmodi, quos vocant officiales, à debitore eodemque proprietario constitutos remouere creditor pro arbitrio poterit, & alios in eorum locum substituere? Iampridem Senatus noster pro Domina Carola de la Châbre, vidua D. Comitis du Pontdeueyle; quasi non videatur creditor liberam & vacuam habere possessionem, nisi cui pro arbitrio liceat possidere. 4 Sed & illa potissimum ratio pro creditore vrget, quod hodie iurisdictiones omnes patrimonij iure censentur. 5 De iure patronatus quoniam nullo pecuniatio commodo licite æstimari, nec consequenter in patrimonio esse videri potest, 6 dubitatio maior est, in creditorem transfatum intelligatur etiam cum antichresis contracta fuit. Et in eam partem procliuior sum, vt non putem competere creditori. *Ita Senatus* tamen nihildum quod viderim vel audierim decidit.

1 Quia his casibus videtur actum, vt debitori nullum ex pignore commodum supereſſet, *l. si res obligata 57. verſ. vel poteſt. de leg. 1. l. ſi is qui 11. § 1. D. hoc tit.*

2 Tanquam percepti in vicem vsuratum.

3 *L. 1. 2. & paſſ. C. de pign. act.*

4 Facit, quod dici solet, collationem beneficij esse in fructu. Notat. *in c. cum olim de maior & obed.* Boer. *quæſt. 17. num 17.* eadem enim hac parte beneficij & officij ratio esse videtur. Vide Anton. Capyc. *deciſ Neapol. 185. num 2.* post Rom. *ſingul 554.* Dec. *in l. debitorum. C. de pact.*

5 Nec minus lucri quam honoris causa habentur.

6 Est enim qui sacrum & spirituale, vt tractant Canon. *ad tit. de iur. patron.* Ideoque nec alienari potest, nisi cum vniuersitate bonorum, vt ea, de quibus *in l. quædam 62. de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO XII.

Mariti creditor habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum, si non ei pretium offeratur.

CVm ex pecunia sua maritus vxori comparauit fundum, si mariti creditori in eum fundum agat hypothecaria, non idcirco per mulierem recte summouebitur, quod fundi dominium ad ipsam, non ad maritum pertineat. 1 Etsi enim qui agit hypothecaria, probare debet esse rem in bonis debitoris, cum alienæ rei pignus non valeat, 2 attamen sicuti vindicare rem mulier non potest, nisi prius oblato redditoque pretio, 3 ita neque persecutionem inhibere creditoris, qui omnia mariti bona obligata habeat, nisi pecuniam offerat, non quam maritus creditori, sed quam ipsa marito ex eius emptionis causa debeat, quasi sit ipsa res marito pignoris nomine obligata, 4 propter ius retentionis, quod per doli exceptionem habere ille potuit. 5 Reuera quidem pignus nullum est, cum de pignore nulla conuentio intercesserit. 6 Sed plus quam pignus est cum ipsa quoque dominij vindicatio inhibeatur donec pretium sit redditum. 7 Porro creditorum mariti ius idem esse conuenit, quod ipsius mariti. Postquam enim placuit etiam nomen pignori dari posse, dubitandum non est, quin veniat in generali quoque bonorum omnium obligatione. 9 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 9. si quis alt. vel sib. Et rursus pro D. de S. Mauris, contra D. de la Croix, 4. Id. Iunij 1593.

1. Abb. *conſ. 46. vol.* quem refert & sequitur Boer. *quæſt. 23. num. 3.* Nisi societas conuentionalis aut consuetudinaria inter coniuges inita sit. Ibid. Boer. *num. 4.*

2 *L. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. hoc tit. l. 1. & tot. tit. C. ſi alien. res pignor. dat. ſit.*

3 *L. multum interest 6. ſi C. ſi quis alt. vel ſib. lib. 2. C. pro ſocie.*

4 *Argum. l. Iulianus 13. §. offerri. de act. empt. l. 3. §. 1. D. qui potior. in pign. l. ab.*

5. *L. ſumptus 48. D. de rei vindic.* Ne scilicet mulier ex mariti iactura locupletur, *l. plane 38. D. de rei vindicat.*

6 *L. D. quæ res pignor.* Sed enim hic casus ex iis est, in quibus tacita hypotheca contrahitur, de quibus *in tit. D. & C. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

7. Nam cui damus actionem multo magis damus exceptionem & retentionem, *l. inuitus 156. §. cui damus de reg. iur l. 1. §. is autem, D. de ſuperfic l. heres 21. D. ad C. Trebell*

8 *L. poſtquam 7. C. de hered. vel act. vend.*

9 *L. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poſſ* Guid. Pap. *quæſt. 431. num. 13*

DEFINITIO XIII.

Hypotheca constituta intelligitur si conuenerit, vt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur.

QVi donauit tibi bona sua omnia, exceptis quibusdam, de quibus testari possit, hoc tamen etiam excepto, vt filiarum suarum dotes super iisdem bonis donatis ad certam vsque quantitatem capi possent, hoc ipso donata bona pro iis dotibus obligasse intelligitur, 2 vt earum nomine filiab. competere possit aduersum te hypothecaria, 3 nec hoc fauore vllo dotium, sed iure communi. Nam cum hypotheca, vel ex ipso Græci verbi etymo, nihil aliud sit quam suppositio, 4 an non satis supponuntur bona hoc solo, quod super iis capiendæ quantitatis ius constituitur? *Ita Senatus* in causa D de Chartrin & Dominæ de la Guille, Prid. Non. Iul. 1593.

1 Alioqui non valeret donatio secundum Doctores, quia auferret donatori liberam testandi facultatem, *Not. ad l. vlt. Cod. de pact. & ad ſtipulatio hoc modo concepta 61. D. de verb. obligat.*

2 Contrahitur enim hypotheca nuda voluntate debitoris, *l. 4. D. tit.* adeo vt etiam testamento pignus constitui possit, *l. non eſt mirum 26. D. de pign. act.*

3 Quæ non posset competere si pignus nullum esset, nisi in casu. *Deſin. præced.*

4 Valet enim argumentum ab etymologia, *l. 1. D. de iuſtit. & iur. & tit. de teſtam. inſtit.*

5 Non enim potest pecunia capi super fundo, quin fundus ipse, supponatur. Vide *l. Lucius 12.* iunct. *l. 2. D. de alim. & cibar. legat* Guid. Pap. *quæſt. 442. nu. 17.*

DEFINITIO XIV.

Obligatis bonis mobilibus, & immobilibus omnibus, non ideo iura censentur obligata.

IN bonorũ mobiliũ & immobiliũ obligatione iura & actiones non cõprehenduntur, quia terriã bonorũ speciẽ constituunt à duabus aliis differentem. Et quamuis non desint qui putent bonis mobilibus adnumeranda iura si competat ad rem mobilem, aut immobilibus si ad immobilem; 2 *Senatus* tamen noster supradictam sententiam passim sequitur, siue de pignore, siue de quo alio contractus genere agatur. 3 Sic iampridem in causa quadam procuratoris Turnelli & Ioannis de Constance. Et iterum in causa M. Moret tractata ex tempore in publico auditorio Prid. Non Iulij 1593.

1 *L. quam Tuberonis 7. §. in peculio, D. de pecul l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, D. de re iudic.*

2 Ex opinione Bart. *in l. ſi legatum 75. §. vlt de leg. 1.*

3 Nomina enim debitorum cum nullibi sint, neque mobilia neque immobilia esse possunt, *l. quæſitum 78. §. 1. l. ſi chorus 79. 5. §. 1. l. ſi ita legatum 86. delegat. 3.*

DEFINITIO XV.

An & quando tertius poſſeſſor conuentus hypothecaria poſſit condemnari ad fructuum reſtitutionem?

NOn semper ad fructuum etiam post litem contestatã perceptorum restitutionem tenetur is, qui hypothecaria conuentus succubuit, sed eo demum casu quo interfit petitoris. 1 Finge bona illa quæ per hypothecariam creditor consequatur sufficere toti debito ex soluendo, debitique vsuris legitimis. Nihil sane interest creditoris fructuum habere restitutionem, 2 Quoniam si eos haberet, tantominus ex reliquis bonis obligatis consequeretur, tanto scilicet minore facto debito, quia fructus pignorum in sortem imputari oporter. 3 Plane cum à tempore litis contestatæ condemnari possessor debeat in id omne, quod interfit creditoris citius sibi satisfactum fuisse, 4 non aliter fructuum restitutio condemnatione eximenda est, quam si tot extent bona obligata, vt non minus pro eo quod interest, (nihil enim hac parte refert

refert 5) pro debiti vsuris quincuncibus, si nihil sit quod maiores suadeat, quam pro ipso debito indemnis seruari creditor possit. Alioqui non tantum fructus post litem contestatam percepti restituendi sunt, sed etiam qui ante litem contestatam percepti fuerunt, si extent, ad concurrentem vsque debiti & accessionum quantitatem, 7 non ex æquitate iudicij, quæ præteritum tempus afficere nunquam potest, 8 sed tanquam eodem pignoris vinculo tacite obligati, 9 sola hac manente differentia inter fructus ante & post contestationem perceptos, quod qui ante percepti sunt nunquam veniunt in restitutionem, cum sunt consumpti, nec si cætera pignora non sufficiant, 10 postea autem percepti veniunt, etiamsi non extent, si minoris sint alia pignora quam debeatur. 11 Consumptos autem fructus intelligi oportet eos ex quibus possessor factus non sit locupletior. 12 Illud vero notandum est, quoties possessor pignorum executioni frustra interssit, damnum vsurarum quod ei infligitur ex ipsis bonis oppignerantis sarciendum esse. 13 Neque enim proposita in rem actione persona ipsa possessoris ad aliud condemnari debet, 14 quam ad litis sumptus qui semper sunt personales. 15 In reliquo sufficit creditori, quod cœpta per eum executio perfici possit remota intercessione, non minus pro vsuris aliisque accessionibus, quam pro sorte & debito principali. 16 *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel & Antoniæ Mauris, 4. Id Nouemb 1593.

1 *L. si fundus 16. §. in vindicatione, & seq. l. si inter 21. §. vlt. D. hoc tit.*

2 *d. l. si fundus, §. interdum.*

3 *L. 12. 3. & pass. C. de pignor. act*

4 Quia litis contestatio constituit reum in mala fide, *l. sed etsi 25. § si ante, D. de pet. hered. l. si fundus, §. in vindicatione, l. videamus 38. §. si actionem*, iunct. *l. 2. D de vsur.*

5 Cum tamen alioqui multum referat an loquare de eo quod interest an de vsuris, quia id quod interest fauorabile est, vsura autem odiosa. Et ideo nostri vulgo vsuras vocant, *interests*, vt faciant dulciores & fauorabiliores.

6 Frequentiores enim vsuræ apud nos quincunces, quia meliores, & quia respondent iusto modo fructuum qui ex fundo percipi possunt, vt scripsi *in tit de vsur.*

7 *d. l. si fundus 16. §. interdum, in fin.*

8 Id est, quod præcessit litis contestationem, *d. l. 2. d. l. videamus 38. §. si actionem, D. de vsur.*

9 Scilicet cum bona debitoris omnia præsentia & futura sunt obligata. Fructus enim iure soli & dominij percipiuntur, *l. qui scit 25. §. 1. eod. tit. de vsur l. 3. C. in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

10 Requiritur enim, vt & extent, & res sufficiat vt scriptum est *in d. §. interdum in fin. l. 1. §. cum prædium eod.*

11 *d § interdum.* Aliam differentiam inter fructus perceptos ante vel post litem contestatam, vide apud Guid. Pap. *qu.* 405. & ibi Ranchin.

12 Non enim videtur consumptum quod in corpore patrimonij retinetur, *l. idem 72. de leg. 2. cum duabus præced.*

13 Cum is, qui sortem ipsam non debet, multo minus vsuras debere possit, quæ non nisi propter moram non soluentium infliguntur, *l. cum quidam 17. §. si pupillo, D. de vsur.*

14 Quia in actionibus in rem non persona, sed res conuenitur, *l. denique 10. D. de iur. fisc. §. 1. Instit. de act.*

15 In pœnam scilicet temeratiæ litis, *l. eum quem temere 79. D. de iudic.*

16 Sequuntur enim vsuræ sortem in tempore hypotheca. *l. Lucius 18. qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO XVI.

Boues aratorij & agriculturæ instrumenta non possunt dari pignori nec capi nisi in subsidium. Possunt tamen dari in solutum.

BOues aratorios sicut & cætera agriculturæ instrumenta neque pignoris iure capi posse executione iudicati, neque adeo in generali bonorum obligatione comprehendi, 1 constat satis saltem quamdiu alia bona sunt, ex quibus satisfieri creditori possit. 2 Eoque iure vtimur, extante præsertim apud nos in eam rem statuto, quo id expressim contitutum est. 3 Sed non faciat ea res, quo minus liceat debitori, si ob nõ solutã pecuniam detrudatur in carceres, nec aliud habeat ex quo malit soluere, boues quoque aratorios offerre appatitori exequendi, vt sint pignoris loco, quod dicimus *faire* *main garnie*. Ne alioqui sub pretextu boni publici, quod hic in consequentias dumtaxat vertitur, prohibeatur debitor quibus potest rationibus ad commodum suum peruenire, quod esset longe iniquius. 4 Nam cum huiusmodi ius non tantum bono publico introductum sit, sed etiam fauore debitorum boues aratorios habentium, quorum præcipue interest ne agriculturam deserere cogantur, tametsi ea quoque res ad publicam vtilitatem spectet in consequentias, 5 nihil sanè causæ est cur non ipsis licere debeat renunciare fauori suo, si id fauorabilius sibi esse arbitrentur. 6 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Hugonis Mottet & N. Piquet, 5. Id. Decembr. 1593.

1 Nunquam enim obligatione generali comprehenduntur ea, quæ quis verisimiliter non fuit obligaturus, *l. 2. D hoc tit.* Facit quod in simili de fructibus omnibus locatis tractat Boer. *quæst. 19. num. 6.* post Oldr. *consil. 129.*

2 Nam qui possint in subsidium obligari & capi pignori non ambigitur, *arg. l. 27. quand fisc. vel priuat. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione D. de re iudic.*

3 Publicæ scilicet vtilitatis gratia, ne cultura impediatur, *l. 8. C. quæ res pign. oblig poss.*

4 Est enim bona, iusta, & honesta quælibet ratio redimendæ vexationis & conseruandæ libertatis, quæ per carceris duritiam quodammo 10 refringitur, *l. 1. & 2. D. de liber. hom. exhib.* iunct. *l. Titio centum 71. §. Titio centum, de condit. & demonstrat. l. 1. D. de bon. eorum qui sibi mort. consc. l. ob as 12. C. de oblig. & actio.*

5 Minus autem curari solent ea quæ non fiunt nisi per consequentias, *l. 1. l. quod dicitur 7. D. de auctor. tutor.*

6 Ne alioqui quod eorum fauore constitutum est, in perniciem & odium ipsorum retorqueatur, *arg l penult. C. ad SC. Trebell. l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Si ex secundi creditoris pecunia emptum aliquid sit ea mente, vt subrogaretur in locum eidem creditori prius obligata, an sit anterioribus in ea re præferendus.

ETsi is, qui obligata habebat bona debitoris omnia præsentia & futura, præfertur haud dubiè secundo creditori, ex cuius pecunia debitor aliquid comparauerit, 1 quia nec hypothecam hic habet nisi specialiter & expressim de eo conuenerit, 2 si tamen quod comparatum est substitutum sit in locum alterius rei deperditæ, quæ huic ipsi creditori fuerat anteriori iure obligata, & pecunia in eam ipsam causam sit credita, quidam putabant in ea re secundum creditorem præferendum. 3 Quamquam enim ex vna parte dubitationem illud afferebat, quod quo instanti res illa debitori acquiritur incipit esse obligata illi, qui in futuris quoque bonis hypothecam sibi quæsierat, ac proinde prius etiam quam in alterius locum sit substituta, 4 præsertim si ea substitutio & subrogatio fiat potestate conuentionis potius quam iuris, 5 tamen ex altera parte illud mouebat, quod dici solet, subrogatum sapere naturam eius in cuius locum subrogatur, 6 ideo, vt etiam nouatione facta, atque ita prorsus exstincta priore obligatione, creditor tamen, qui eadem pignora accepit, in sui ipsius locum succedere intelligatur ad pristinum inter creditores ordinem retinendum. 7 *Ita tractatum est* in causa, plerisque tamen mecum dubitantibus, neque decisa res fuit.

1 Etiam in ipsa re empta, *l. licet 7. C. qui potior. in pign. hab.*

2 *L. quamuis 17. hoc tit. l. procuratoris 5. §. plane si in eadem, D. de tribut. act.*

3 Qui scilicet non aliter fuerat crediturus & acquirendi copiam debitoris facturus.

4 Ita, vt proinde causam pignoris prior creditor præueniisse videatur, *l. vlt in princ.. D. qui potior. in pign. hab. l. si is qui mihi 28. D. de iur. fisc.*

5 Quia scilicet ius operatur in instanti, conuentio autem hominis non nisi tempore, quæ tota ratio est, *d. l. quis mihi*, de cuius sententia scripsimus in libris Coniecturarum.

6 *L. si cum 10. §. qui iniurarum, D. si quis caut. l. sed quod inde 7.* iunct. *§. vlt l. præced de leg. 2.*

7 *d. l. vlt. in princ. & l. 3. in princ. l. creditor 12. Papinianus alias, l. si prior creditor, D. qui potior. in pign. hab.* Vide tamen, an obsterit huic Definitioni quod scriptum est *in l. fideiussor 26. §. vlt. D. hoc tit.* vbi tamen agitur de re subrogata loco pignoratæ ab alio, quam à pignorante ipso.

DEFI

DEFINITIO XVIII.

Exceptio soluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria.

POsſeſſor quilibet conuentus hypothecaria obiicere poteſt ſolutam creditori pecuniam, 1 nec ſolum tacente debitore, ſed etiam ſi debitor ipſe forte per colluſionem fateatur adhuc ſe debere. 2 Etſi enim exceptio hæc eſt de iure tertij, tamen excludit omnino ius agentis, 3 cum ſoluto debito tollatur hypothecaria. 4 Intereſtque poſſeſſoris qui conuenitur, non ob id ſolum, ne ab eo res aufferatur, 5 ſed etiam quia qualiſcumque ſit poſſeſſor habet ius offerendi ad hypothecariam inhibendam. 6 Abſurdum autem ſi cogi eum ad redimendam vexationem offerre id, quod amplius non debeatur. 7 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia ſoluta pecunia quæ debebatur, ſolnitur pignus, *l. item liberatur 6. in princip. & paſſ. D. quibus mod. pign. vel hypothec. ſoluit. lege ſi rem 9. §. omnis, D. de pign act. l. debitor, 40. § vltim. eod.*

2 Non enim colluſio debitoris nocere debet tertio poſſeſſori, *l. 5. §. ſi poſſeſſori, l. 5 § ſi hæres, l. ſi perluſorio 14. D. de appellat. tot. tit. D. de colluſ. deteg.*

3 Et ideò poteſt opponi etiamſi tertius nolit, *l. vlt C. de rei vindic. l loci 4. competit.* vbi Bart. *ſi feruit. vindic.* Idem Bart. *ad l. 2. C. de except. rei iudic.*

4 Nec enim poteſt ſupereſſe hypothecaria ſublato vinculo pignoris, quamuis poſſit interdum ſupereſſe vinculum obligationis, ſublata etiam perſonali obligatione, dum ne ſolutum ſit debitum, *l. 2. C. de luit. pign. l. pen. §. 1. de except. rei iudic. l. debitor ad SC. Trebell.*

5 Quia de cauſa etiam vitioſa poſſeſſio aduerſus extraneos prodeſſe ſolet, *l. vltim. D. de acquir. poſſeſſ. l. vltim. Cod. de rei vindic.*

6 *L. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſolui.*

7 Nemo enim cogendus eſt offerre indebitum, vt neque ſoluere, quod ex ipſa actionis definitione conſtat, *& ex tot tit. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Bonæ fidei poſſeſori non poteſt pignus poteſt euinci per hypothecariam, quin ſumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur.

CVm poſſeſſori pignus per hypothecariam euincitur, rationem haberi oportet impenſarum omnium, quas poſſeſſor 1 conſeruandi aut meliorandi pignoris cauſa fecerit, 2 ſiue in rem ipſam factæ ſint, dummodo extent, 3 ſiue in lites aduerſus eos peragendas, qui rem obligatam ex cauſa fidei commiſſi, alioue interiore iure, quaſi in debitoris non eſſet, euincere volebāt. 4 Interim igitur habebit poſſeſſor ius retentionis, 5 ſaluo creditori iure ſatiſdandi de huiuſmodi impenſis poſtquam taxatæ fuerint ſoluendis, ſi earum taxatio per moram poſſeſſoris tam cito expediri non poſſit. 6 *Ita Senatus* in cauſa N. Stephani Diuonne & R. Epiſcopi Bellicenſis D. Ioannis Gothofredi Ginod optimi Senatoris, 14. Calend. Mart. 1594.

1 Intellige ſi poſſeſſor ſit bonæ fidei, ſecus enim eſt in malæ fidei poſſeſſore ſecundum Dyn. & Bartol. *ad l. cum poſtulaſſem, 44. §. 1. per ill. text. D. de damn. infect.* Sic enim locum illum intelligunt, ne pugnet cum *l. Paulus 29. §. domus, D hoc titul.* Quamquam Paulus Caſtr. & Cuiacius aliter putant, non eſſe ſeparandum hac parte bonæ fidei poſſeſſorem à prædone, ſed extructionem vniuerſalem à particulari, quod ſane & verbis vtriuſque legis & iuris ratione magis conuenit.

2 *d. l. Paulus 29. §. domus,* vbi Doctores, *D. hoc tit.*

3 Si enim nullus earum vſus ſit futurus creditori, non eſt onerandus harum impenſarum refuſione. *d. §. domus in fin.*

4 Eſt enim hæc quoque impenſa neceſſaria, & quæ ſaluam facit totius pignoris cauſam.

5 *L. 1. in princip. D. hoc titul. l. ſi in area 33. D. de condict. indeb.*

6 Scilicet ne qua eo prætextu mora fiat hypothecariæ actioni, *arg. l. ſtatuliber rationem 5. D. de ſtatulib. l. 1. ſi cui priuſquam per leg. Falcid.*

DEFINITIO XX.

Non quicumque negat rem obligatam fuiſſe in bonis debitori, ſtatim priuandus eſt ſua poſſeſſione, ſed in caſibus certis.

IVſtiniani conſtitutio, quæ poſſeſſionis commodum adimit, creditori aliiue cuilibet poſſeſſori neganti rem obligatam in bonis fuiſſe debitoris, 1 non continuo locum habet, ſi poſſeſſor pignoris id ſimpliciter negauerit, ſed ita demum ſi & dolo malo negauerit, & ea negatione actorem adegerit ad probandam ſuam intentionem. Id enim præ ſe ferunt verba ipſa conſtitutionis. 2 *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua SC. 13. & 14. infr. qui potior. in pignor. hab.

1 *Nouell. 18. de trient. & ſemiſſ. cap. 10. §. illud quoque.* Vnde ſumpta eſt. *Auth. item poſſeſſor. C. qui potior. in pign hab.*

2 *d. Auth. item poſſeſſor,* ibi, *ſi probata ea intentione.* Antonio. Teſſaur. *deciſ. Pedem. 50.*

DEFINITIO XXI.

Bonorum mobilium obligatorum an aliqua ſit apud nos contra tertios poſſeſſores perſecutio?

QVod apud Gallos ex generali fere conſuetudine obtinet, vt bonorum mobilium oppigneratorum, & alienatorum, nullam pignoratitius creditor perſecutionem habeat contra tertium poſſeſſorem, 1 ſicuti à iuris communis ratione abhorret, ita neque apud nos, qui Romanorum legibus vtimur, receptum eſt. Nam cum non minus in bonis mobilibus, quam immobilibus pignus conſtitui poſſit, 2 conſequens eſt, vt in iure pignoris, quod anteriori creditori quæſitum fuit, nullum ei præiudicium facere debitor poſſit. 3 Alioqui quid dicemus ſi totum debitori patrimonium, vt plerumque euenit maxime inter mercatores, conſiſtat in mobilibus, & pecunia numerata? An non abſurdum ſit & iniquum, dolo aut facto debitoris impediri creditorem ne pignora ſua perſequi poſſit? 4 Nec ſane recipit hæc res dubitationem ſi extanti illa ipſa nummorum aut aliorum mobilium corpora, quæ fuerunt obligata, 5 ſed ſi ſint deperdita, aut quod idem eſt ſic alienata, vt reperiri, nequeant, fortaſſis etiam conſumpta pecunia aut confuſione & permixtione aliorum nummorum, à quibus ſeparari & ſecerni non poſſit, 6 dubitatio maior eſt. Et quidem vix, vt tertius poſſeſſor, qui ea bona mobilia alienauit aut permutauit hypothecaria, conueniri poſſit, vt vel pretium quod accepit, 7 vel quæ ex permutatione habuit in locum obligatorum ſubſtituat. 8 Verum enim eſt, neque obligata vnquam fuiſſe, 9 neque functionem iſta recipere in genere ſuo, 10 ideoque & perire poſſe, 11 vt proinde imputare ſibi creditor debeat cur ſibi melius & per ſatiſdationem non proſpexerit, 12 cum ſcire debuerit futurum, vt non obſtante vinculo pignoris poſſet debitor ea bona vendere, quæ poſtmodum vendita facile aut occultari aut perire poſſent, aut tam ſæpe alienari, vt poſſeſſoris perſona nuſquam reperiretur. 13 Nam & inde eſt, quod quadam edicti prætorij parte mobilium bonorum, non etiam immobilium poſſeſſores ſatiſdare coguntur. 14 At pecuniæ alia ratio eſſe videtur, quia cum recipiat in ſuo genere functionem, ob idque nec perire vnquam poſſit, 15 non magis intereſſe videtur eius, qui conuenitur, an ea nummorum corpora penes ſe habeat, quæ nunquam fuerint debitoris, quàm ſi ea ipſa haberet, quæ fuerunt obligata. 16 Verum ex alia parte vrget, quod ſi rem ipſam ita vti eſt, inſpicias, dici non poteſt, vllum pignoris ius competere creditori in eam pecuniam, quam probare nequeat fuiſſe vnquam ſui debitoris. 17 Cur ergo permittatur illi agere hypothecaria? 18 Quod ſi æquitatem intueare, qui iniquius, & ad lites multiplicandas aptius, quàm ſi is, qui bona fide nummos à debitore tuo accepit tibi obligatos, eoſque tanquam ſuos qualibet ratione, tamen bona etiam fide conſumpſit, alios pro iis tibi reſtituere & exhibere teneatur. 19 Quid enim ſi rem ſuam vendiderat, & pro pretio eos nummos acceperat? Et ſane ſi ita ius eſſet, non reperiretur, qui vellet cum eo contrahere, quem creditores habere vel ſciret vel ſuſpicaretur: ex quo minima præſertim mercatoribus clades inferretur, & conſequēter, toti Reipubl. nemine cum iis contrahere volente. 20 Igitur verius, eſt nullam creditori actionem de pignore ſupereſſe in pecuniam, quæ amplius non exter. 21 *Ita Senatus* iampridem pro D. Senatore Dauiſe, contra D. de Pluuy. *Sine die.* Et nouiſſime tractatum eſt in cauſa procuratoris Doche & Franciſci de Bottiere, ante Calend. Aprii. 1594.

1 Hoc

Source : BIU Cujas

1 Hoc enim est quod Galli dicunt, *les meubles n'ont point de suite.*

2 Imo propriè pignus est rerum mobilium, cum dictum sit à pugno, *l. plebs est* 238. §. 1. *de verb. signif.*

3 *L. debitorem* 15. *C. hoc tit. l.* 12. *C. de distr. pignor.*

4 *L.* 1. *&* 2. *C. de debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. est in arbitrio* 14. *C. de oblig. & action.*

5 *Vt in l fideiussor* 16. §. *vlt. D. hoc tit.*

6 *Vt in l.* 1. §. *præterea sciendum est*, D. *de separat.* iunct. §. *si duorum materia* 27. *vers quod si frumentum Instit. de rer. diuis.*

7 Nec enim pretium ex re obligata redactum ipsum quoque obligatum est aut contra, *l. idemque est* 7. *in fin. D. qui potior. in pign. hab. l. qui vas* 48. §. *vlt. D. de furt.*

8 Non enim sufficit quod res subrogata sit loco rei obligatæ, nisi ea subrogatio facta sit ab ipso pignorante, *dict. l. fideiussor.* §. *vltim. hoc tit.* iunct. *l. sed quod inde* 71. *&* §. *vltim. l. præced. de leg.* 2.

9 *D. l. fideiussor*, §. *vlt.*

10 *L.* 2. §. *mutui datio*, D. *de rebus credit.*

11 Quod non conuenit rebus illis quæ recipiunt in suo genere functionem, *l. incendium* 11. *C. si cert. petat.*

12 *Arg. l. cum postulassem* 44. §. 1. *in fin. D. de damn. infect.*

13 Imputatur enim ei cur non prospexerit, quod potuit euenire, *vt in l. si quis domum* 9 §. *D. locat.*

14 *L. sciendum* 15. *in fin. D. qui satisd. cogant.*

15 *D. l.* 2. §. 1. *D. de rebus cred. & d. l. incendium.*

16 Et ideo non iuratur in litem pro nummis, quia in eos non cadit affectio, *l.* 3. *D. de in lit. iur. l. si ita* 42. *D. de fideiuss. l. debitorem* 99. *D. de solut.*

17 Est enim hoc præcisè probandum creditori agenti hypothecaria, *l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur*, *D. hoc tit.*

18 Non enim potest hypothecaria competere sine pignore, *l.* 1. *D. quæ res pign. oblig. poss*

19 Cur cogatur & rem suam & pretium amittere, *l. ex empto* 11. §. *vlt l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

20 Exemplo eius quod scriptum est *in l. quod si minor* 24. §. *non omnia, & in l. ait prætor* 7. *alias l. alias l. etsi sine*, §. *quæsitum*, D. *de minor.*

21 Matth. de Afflict. *decis.* 190.

DEFINITIO XXII.

Personalis actio potest cumulari cum hypothecaria etiam post litem contestatem sine vlla expensarum refusione.

CVm placeat, personalem actionem, quæ creditori pignoratitio competit aduersus debitorem, cumulari posse cum hypothecaria, quoniam vtraque ad eundem finem dirigitur, 1 consequens est, vt qui personali primum egerat si postmodum hypothecariam exercere malit etiam post litem contestatem nullas eo nomine expensas debeat, 2 quarum alioqui refusione plecti solet, qui lite iam contestata mutat actionem. 3 *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Ianuar. 1595.

1 Guid. Pap. *quæst.* 108.

2 Quia quod fit lege permittêre pœnam non meretur, *l.* 4. *C. de adult.*

3 In pœnam scilicet mutatæ actionis, *l.* 3. *vbi not. Cod. de edend.*

DEFINITIO XXIII.

Cogitur creditur agens hypothecaria probare sui debitoris dominium, etiamsi contra eum agat qui emit ab ipso debitore.

CReditor agens hypothecaria contra possessorem, qui emit à debitore, non eo minus tenetur probare debitoris dominium, si ab emptore negetur, 1 quia in huiusmodi actione dominium præcisè per actorem probandum est. 2 Nec quod possessor ab eo emerit, qui dominus dicitur, facere potest, ne liceat ei negare dominium. 3 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Benedicto Bertrier, contra sorores Verrier, 12. Cal. Febr. & 5. Id. Febr. & 5. Maij 1595.

1 Sola enim negatio sufficit, vt res fiat dubia, *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam. non licet.* Debet autem intentio actoris eiusque probatio esse certa & concludens, *l.* 4. *C. vnd. legit. l. neque natales* 10. *& pass. C. de probat.*

2 *L. & quæ nondum* 15. *quod dicitur*, D. *hoc tit.* iunct. *l.* 3. *in princ. eod. l. ante omnia* 23. *D. de probat.*

3 Negus. *in tract. de pignor. part.* 6. *membr.* 2. *nu.* 35. Nam & res aliena vendi potest, *l. rem alienam* 28. *de contr. empt.* & ideo qui ab aliquo emit, non statim fatetur eum dominum.

DEFINITIO XXIV.

Non potest possessor conuentus hypothecaria petere ocularem sibi fieri rei demonstrationem.

REm, quam sibi obligatam dicit creditor, qui agit hypothecaria, oculis aduersarij subiicere & exhibere suis præsertim sumptibus non compeditur. 1 Nam si aduersarium habeat debitorem ipsum, aut quod hac parte idem est, eius hæredem, 2 sufficit, quod contractum exhibeat, quo pignoris obligatio contineatur. 3 Nec quicquam interest debitoris an hæc vel illa res pignores iure vindicetur, cum imputare sibi debeat cur oblato debito cum accessionibus vinculum pignoris non dissoluat. 4 Sin alius possessor est, qui pignoris vindicationi intercedat, an non hoc fatetur se possessorem aut improbum litigatorem? Cur enim intercedit si non possidet? Sin possidere se scit, cur ocularem rei exhibitionem postulat? 6 Idem est ex contrario, si debitor qui rem pignori dederat debitum offerēs agat pignoratitia aduersus eum, qui ius habeat à creditore. Nam cum pignoratitij contractus instrumentum profertur, quonam obsecro colore potest creditor eiusve hæres certiorem præsentis rei demonstrationem postulare; nisi saltem rem aliquam offerat, in qua sola, non etiam in ea quæ petitur, pignoris ius constitum esse dicat? Hoc enim casu cum allegata rei diuersitas obscuram facit identitatem, 8 incumbit sane debitori onus probandi rem illā, quam petit, nō eam quæ offertur, fuisse obligatam. 9 Sed hoc ipsum via ordinaria post litem scilicet contestatam, per testes probari poterit, 10 nec cogendus erit debitor si nolit ocularem præbere rei demonstrationem, quam Pragmatici visionem loci appellant. 11 Si tamen iudex per imperitiam ita decreuerit, nec à quoquam ex litigatoribus prouocatum sit, iudicato standum erit. 12 *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 8. Cal. Februar. 1595.

1 Quomodo compellitur plerumque is, qui agit rei vindicatione, aut ex contractu emphyteutico, aut finium regundorum, *l. si irruptione* 8. §. *fin. Defin. regund.*

2 Nihil enim refert, an quis sit debitor, an debitoris hæres, *l. vltim. C. de hæred. act. l.* 1. *&* 2. *C. si vnus ex pluribus hæred. debit.*

3 Præsertim vero si obligatio sit generalis omnium bonorum præsentium & futurorum, siue expressa, *vt in l. & quæ nondum* 5. §. *quod dicitur*, *& in l. obligatione* 6. *D. hoc tit.* siue indefinita, *vt in l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.*

4 Loquimur enim de illo, qui sciat, nec inficietur se debere.

5 Nam cum hypothecaria sit in rem, *l. pignoris* 7. *D. hoc tit.* liberum est cuilibet hanc actionem recusare negando se possidere, *l. vltim. D. de rei vindic. Auth. item possessor. C. qui potior in pign. hab.*

6 Nec enim fit vnquam exhibitio illa, nisi vt instruatur reus an possideat, & vt instruatur iudex, qua de re agatur, *d l. si irruptione* 8. *in fin. Defin. regund.*

7 Nec enim per actionem pignoratitiam cogi potest, vt aliam rem restituat, quam quæ fuerit ei vel ipsius auctori obligata *tot tit. de pign. act. D & C.*

8 Quæ identitas rerum non solet præsumi nisi probetur, quamuis diuersum sit in indentitate personarum. Vide Bart. *ad l. demonstratio* 7. *de condict. & demonstr.*

9 Semper enim eius est probare qui dicit, *l.* 2. *d. l. ante omnia* 23. *D. de probat.*

10 Quomodo probanda sunt cætera, quæ pertinent ad fundandam intentionem, siue actoris, siue rei, *l. exceptionem*, 19. *C. de probat.*

11 Quæ nec fere vnquam hodie petitur nisi animo tergiuersandi & frustrandi, litisque in longius tempus protrahendæ.

12 Propter rei iudicatæ auctoritatem, *l.* 1. *l.* 5 *& pass. C. de re iudic.*

DEFINITIO XXV.

Creditori qui consensit venditioni rei obligata salua pignoris sui causa non potest obiici exceptio discussionis.

QVi bona Titij habebat omnia obligata sine clausula constituti consenserat, vt ex iis bonis fundus Cornelianus tibi vēderetur, saluo tamen pignoris sui iure. Si postea in eum fundū quasi Seruianā exercere velit, non magis pati potest exceptionē non factæ excussionis, quam si clausula haberet constituti eiusque beneficiū cū Iustiniani legis auxilio imploraret. 1 quasi perinde sit acsi inter re & eū nominatim conuenisset, vt eodem iure fundus esset penes te, quo erat penes

Source : BIU Cujas

quo erat penes Titium debitorem. 3 Atqui penes Titium ita erat, vt excussionis exceptionem ipse obiicere si conueniretur non posset. 4 Ergo neque tu obiicere poteris. Nec ad rem facit, quod etiam ignorante inuitoque creditore potuerat Titius fundum tibi vendere, 6 quo casu saluum quidem Titio creditori mansisset ius pignoris, sed ita tamen, vt salua quoque tibi foret exceptio. 8 Nam imputare tibi debet cur non inscio eo emeris, & cum illius consensum, cum necessarius nō esset exquisiueris. 9 *Ita tractatū est* in causa D. Comitis de Saleneufue, & D. Baronis de Viry, 10. Cal. Maij. 1595.

1 Sic enim facere plerique solent, & salua pignoris sui causa venditioni pignoris consentire, vt *in l si debitor* 4. §. 1. *D. quibus mod pign. vel hypoth. soluit l. vlt. D. de iur dot.*

2 Quo casu certum est nullum fore locum exceptioni non factæ excussionis, secundum ea quæ dixi *Defin. 1. supr. de acq. poss.*

3 Nec vlla in eo futura esset captio creditoris, vt loquitur Scævola, *in d. l. vlt. de iur. dot.*

4 Nunquam enim exceptio illa competit debitori qui ipse excutiendus esset, sed tantum tertio possessori, & quidem bonam fidem habenti cum titulo *Auth. hoc si debitor, C. hoc tit.*

5 Alioqui venditio per debitorem facta deteriorem fecisset creditoris conditionem, quod non est ferendum, cur non nisi salua pignoris sui causa consenserit.

6 *L. vlt. C. rem alien. gerent non interd. rer. suar. alien.*

7 *L. si debitor 12. C. de distr. pignor.*

8 *Ex d. Auth. hoc si debitor.*

9 Itaque hoc casu expressa non nocerent, vt in *l si sic legatum* 75. §. *illi si volet de leg. 1. nonnumquam* 52. *de cond. & demonst. l. si quis Sempronium* 68. *D. de hæred. instit.*

DEFINITIO XXVI.

Potest ad fines hypothecariæ iuberi soluere etiam is, qui per actionem personalem, vt soluat, conueniri apud eundem iudicem non potest.

QVi personalem actionem nullam habuit, aut quam habebat exercere efficacitet non potuit, non ob id solum male egisse videri potest, quod fecerit, vt per apparitorem debitor soluere iuberetur, si modo subiecerit id à se factum, vt nolente illo soluere, bona sibi obligata iure pignoris persequi posset. 1 Ponimus enim agi posse hypothecaria. 2 Finge laico rem esse cum clerico, 3 aut creditori cum hærede, qui legis & inuentarij beneficium implorauit. 4 Recte facta executio videtur, quia iussum soluendi præcedere, & in personam ipsam fieri necesse est, 5 priusquam bona ipsa pignori capiantur, cum eam conditionem habeat hypothecaria, si debitum non soluatur. 6 Nec duplex executio illa est, sed vnica, 7 quæ inspecto fine in rem dumtaxat non item in personam facta intelligitur. 8 *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz, 13. Cal. Iunij 1595.

1 Non tam enim quid fiat, quam qua mente, & quo fine inspicendum est, quoniam actus non operantur vltra intentionem agentium, *l. non omnis* 19. *D. de rebus credit.*

2 Quia scilicet bona ipsa sint obligata.

3 Quem proinde non possit conuenire actione personali, sed tantum hypothecaria, *cap. si diligenti de for. compet.*

4 Quem constat non posse teneri vlla personali actione supra v. res hæreditarias, *l. vlt. C. de iur. delib. Nouell. 1 de hæred. & Falcid.*

5 Nec enim bona ipsa possunt soluere, sed tantum persona ipsa ex bonis.

6 *L. si reus* 9. §. *omnis pecunia, D. de pign. act. l. grege* 13. §. *etiam D. de pignor. act.*

7 Duas tamen partes habens, *arg. l. hæc scriptura 26. de condit. & demonst.*

8 Quia ab initio fuit ordinata ad eum finem, *l. 3. C. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVII.

Tertius possessor non potest obiicere ex persona debitoris exceptionem aliquam, licet ipsi debitori competentem.

QVi debitorem habebat Titium, sed ea tamen lege, vt ei quid vicissim præstare, aut aduersus alium iura cedere teneretur, 1 non eo minus contra pignorum possessores agere potest, quod debitori suo nihildum præstiterit. Sufficit enim, vt ipsi possessori, qui hac in re debitoris loco est, idipsum præstare paratus sit. 2 Nimirum si talis sit possessor qui excussionis non factæ exceptionem obiicere, aut noluerit, aut non potuerit, quod variis ex causis potest contingere. 3 Alioqui nocebit agenti creditori, non quod debitori suo non satisfecerit, 4 sed quod debitoris bona non excusserit. 5 *Ita Senatus* pro N. fratribus Salteur, contra N. Benoist, 10. Calend. Iunij 1595.

1 *Vt in l. si res obligata* 57. *de leg. l. in creditore* 38. *D. de euict.* iunct. *l rem hæreditariam* 61. *eod. tit.*

2 Eadem enim debet esse causa actoris, quæ successoris, *l. inuitus* 156. §. *plerumque, de reg. iur.*

3 De quibus nostri *ad Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

4 Quamuis hoc quoque debuerit prior facere, *l Iulianus* 11. §. *offerri, D. de act. empt. l. cum te 6. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Quia non tam facile voluit Iustinianus peruenire posse ad tertium bonæ fidei possessorem *dict. Auth. hoc si debitor, lege plane* 14. *& seq. D. de minor. l. Moschis* 47. *de iur. fisc.*

DEFINITIO XXVIII.

Excussio etiam rite facta nihil prodest, si debitori postea superuenerint facultates, aut si debitor decesserit cum hærede dum tamen idoneo.

SI post factam à pignoratitio creditore discussionem debitoris, id est, post allatas probationes, quod mortuus debitor neque hæredes, neque bona vlla reliquerit, 1 condemnato iam fortassis tertio possessore, 2 postea reperiatur qui in causa appellationis dicat, & fateatur se debitoris hæredem, nouum ius tertio possessori quæritur, vt, acsi nunquam excussio facta esset, interim hypothecaria inhibeatur. 3 Probatio enim illa negotiationis neque loco, neque tempore coarctatæ, quod nullus hæres sit, admitti probationem in contrarium, nec prodest creditori, nisi quamdiu de contrario non apparet. 4 Sed quid si creditor obiiciat hæredē hunc debitoris non esse soluendo, & id hæres ipse fateatur? Non proderit tertio possessori. Frustra enim & sine causa cogatur creditor eum excutere, qui se fateatur soluendo non esse. 5 Nisi quis dicat adigendum in eas angustias creditorem, vt curet detrudi in carceres debitorem non prius eximendum, quam aut soluerit aut bonis cesserit. 6 Quod tamen euidenter iniquum fuerit. 7 Quid enim si nolet vnquam bonis cedere? An cogendus erit creditor in perpetuis carceribus eum alere? 8 Nec obstat, quod dici solet excutiendum esse debitorem ad petram vsque & sacculum priusquam ad tertium possessorem perueniatur. 9 Id enim ita accipiendum est, vt quamdiu soluendo ille est, non sit inquietandus possessor. 10 Non autem, vt si non sit soluendo, debeat vigeri inanibus sumptibus creditoris. 11 Neque rursus ad rem pertinet si quis obiiciat, soluendo esse hæreditatem, quæ inuenit hæredem. 12 Id enim tum obtinet, cum hæres ipse qui adiit soluendo est, quia hoc ipso quod adit implicat se & obligat oneribus hæreditariis. 13 Cæterum si nec ipse soluendo sit, non potest adeundo facere, vt hæreditas alioquin minus idonea soluendo esse intelligatur. 14 Igitur hoc casu perinde confirmanda erit sententia reddendumque iudicium contra tertium possessorem, ac si nullus debitoris hæres appareret, 15 salua possessori in ipsum ipsiusque bona, siue propria, siue hæreditaria indemnitatis actione. 16 *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan, 12. Calend. Septemb. 1595.

1 Hæc enim est forma faciendæ discutionis, quam refert & probat Guid. Pap. *quæst.* 432.

2 Quia eo casu, quo debitor soluendo est, exceptio discussionis est dilatoria, & ideo non potest opponi post litē contestatā. Guid. Pap. *quæst.* 94.

3 Superuenientibus enim debitori facultatibus excussio habetur pro non facta, *l.* 4. §. *deficientium, D. de muner. & honor. l. ab his* 10. §. *auctis, de vacat. & excus. muner.*

4 Quia nec per rerum naturam fieri potest, vt concludenter probetur, *l. ad seueratio, C. de non numer. pecun.*

5 Cū inanis sit actio quā debitoris excludit inopia, *l. nā is, 6. D. de dolo.*

6 Hoc enim est quod dici solet, discutiendum esse debitorem vsque ad petram & sacculum.

7 Beneficium enim est legis Iuliæ, quod implorare nemo inuitus cogitur, *l. 2. & pass. C. qui bon. ceder. poss.*

8 Ita vero fieret, vt creditor tanto magis oneraretur. (Et ita pronunciauit Senatus in ea causa, de qua *nu 1. Defin. seq.*)

9 *Not. ad d. Auth. hoc si debitor.*

10 Vt faueatur tertio possessori quamdiu id sine vllo dispendio & incommodo creditoris futurum est, *arg. l. plane* 14. *D. de minor.*

11 *Argum.*

Source : BIU Cujas

11 *Argum. l. minoribus 6 eod. l. 1. D. de inoffic. testam. l. hac stipulatio 14. §. 1. D vt legat. seu fideic. nom. caueat.* Guid. Pap. *qu.* 432. *num.* 5.

12 *L. libertus 36. D. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. Falcid.*

13 *L. quæ dotis 33 D. solut. matr. l. 3. §. vlt. & l. seq. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. 5. hares quique, D. de oblig. & act. l. vlt. C. de iur. delib. l. 1. D. de ſeparat.*

14 Propter quam cauſam datur creditoribus defuncti hoc caſu ſeparatio, ſi eam petant, *d. l. 1. de ſeparat.*

15 Nihil enim poteſt nudum hæredis nomen prodeſſe, ſi nemo ſit in effectu qui ſatisfacere poſſit creditoribus, *l. 2. §. adoptiui, D. ad SC. Tertyll. l. paterfamilias 28. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 13. de priuileg. credit.*

16 Saltem beneficio ceſſionis, quam ei creditor facere cogitur, ſi modo poſſeſſor bonæ fidei fuit, *l. mulier, 19. D. qui potior. in pign. hab* iunct. *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XXIX.

Creditor non cogitur excutere iura obſcura & dubia ſui debitoris.

SI debitoris excutiendi bona omnia ſint in obſcuris actionibus, pro excuſſo habendus eſt. 1 Neque enim cogi debet creditor, vt litis periculum & incommodum ſuſcipiat pro debito conſequendo, 2 quia vix vnquam facilis & expedita eſt nominis perſecutio. 3 Idque eſt quod plerique iactitant, iura non diſcuti. 4 Quod haud dubie illo etiam caſu procedit quo actio dubia fiat per ſolam aduerſarij conteſtationem, quantumuis certo & aperto iure nitatur. 5 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quomodo dicimus nihil videri eſſe quod poſſideri queat, cum nihil poſſideri poteſt ſine controuerſia. *l. quamuis 13. D. de rebus auctor. iudic. poſſid.* (Similiter & executionem perſonæ debitoris dicimus habendam eſſe pro facta, ſi detruſus ille ſit in carceres, quos per aliquod tempus pati maluerit, quàm ſoluere. Nec enim cogendus eſt creditor debitorem ſuum inopem in perpetuis carcerib. retinere ſuis ſumptibus, aut ad bonorum ceſſionem faciendam digere, aut à pignorum ſuorum perſecutione abſtinere. Quanto autem tempore debitorem in carceribus fruſtra retentum eſſe ſufficiat in arbitrio iudicis reliquendum eſt, quia pendet ex perſonarum, rerum & locorum circunſtantiis. *Ita Senatus* in cauſa Petri Patac & Petri Rigot in relationibus libellorum, 12. Cal. Sept. 1612. Aliud ergo erit ſi proponas detrusũ fuiſſe in carceres diuitem debitorem ex cuius bonis poſſit etiam carceris impenſa quandoque redigi, cùm hoc caſu non poſſit creditor periclitari, & poſſit tædium carceris extorquere facilius à diuite, quamuis contumace debitore ſolutionem, aut ſaltem bonorum omnium ceſſionem. Iunge *Deſin. præced. num. 6. 7. & 8.*)

2 Ne alioqui pro pecunia litem accipere cogatur, quod ne eueniat nec illud patitur prætor, vt in executione iudicati obligationes ex obligationibus fiant, *l. 4. §. ait prætor. D. de re iudic.* Et verecunda honeſtaque eſt cogitatio eius qui lites execratur, *l. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

3 Quid enim ſi debitoris debitor neget ſe debere? Quid ſi ſe exſoluiſſe contendat? *l. à Diuo Pio 15. §. ſed vtrum, D. de re iudic.*

4 Niſi ponas nomen debitoris eſſe confeſſum *d. §. ſed vtrum.*

5 Sola enim negatio rem dubiam facit, *l. vlt. C. quibus ad lib. proclam. non licet*, ac proinde dubium euentum litis, *l. quod debetur 51. D. de pecul.*

DEFINITIO XXX.

Cum vno poſſore facta excuſſio nocet cæteris. Facta per vnum creditorem prodeſt ceteris.

EXcuſſio perſonæ & bonorum debitoris facta cum vno poſſeſſore ſufficit, vt contra alios poſſeſſores nulla alia excuſſione facta agi poſſit, 1 ſicut & quæ per vnum ex creditoribus facta fuit aliis quoque prodeſt, tametſi iudicio non adfuerint. 2 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 21. infr. De rebus auctor. iudic. poſſid.

1 Facta enim diſcuſſione debet iudex pronunciare, & declarare hypothecariam competere creditori contra tertios poſſeſſores generaliter. Guid. Pap. *quæſt. 432. num. 2.*

Arg. l. cum vnus 12. D. de rebus auctor. iudic. poſſid. Sunt tamen qui putent alios quoque creditores debere diſcuſſionem facere exabundanti. Guid. Pap. *dict. quæſt. 432. num. 9.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti inter creditores de pignoris iure ac ordine inuicem contendentes, periculo debitoris cedunt, & in ordine hypothecæ ſortem concomittantur, maxime ſi debitor ante fuit interpellatus.

ETſi creditor pignoratitius recta in rem agere poteſt aduerſus pignoris poſſeſſorem, nulla præcedente interpellatione in perſona debitoris hæredumve ipſius, 1 poteſt tamen intereſſe an debitorem interpellauerit, neene. Nam ſi interpellauerit eoque non ſoluendo poſtea pignoris controuerſiam, ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam ab alio, ſiue creditore, ſiue nudo poſſeſſore patiatur, æquum eſt eas omnes impenſas damno cedere debitoris, cuius ſolius culpa moraque cauſam iis dederit. 2 Itaque ſi pronuncietur pignus diſtrahendum, vt ex pretio ſatisfiat creditoribus ordine, impenſa quoque ex pretio ſolui oportebit, eodemque gaudere temporis priuilegio, 3 licet totalis inaudito debitore tractata ſit. Atſi nihil denunciatum ſit debitori, difficilius eſt, vt idem admittamus, cum ſi litem ſciuiſſet, fortaſſis creditori ſoluiſſet, neque tot ſumptibus creditores inuicem, diuexati paſſus fuiſſet. 4 Igitur hoc poſteriore caſu æquius eſt, creditorem, qui temeratiam litem aut inſtituit, aut ſuſcepit, in expenſas condemnari aduerſario, 5 ſalua ipſi aduerſus debitorem eiuſve hæredem indemnitatis actione. Eo tamen iure magis vtimur, vt indiſtinctæ debitoris damno cedere rem oporteat, quoniam licet nulla interpellatio præceſſerit, nihilominus imputari debitori poteſt, cur non ſoluerit, 6 cui nimirum executionem quæ in rem ſit ſignificari ſemper eſt neceſſe. 7 *Ita Senatus in cauſa N. Iuliani Depradel Auterin Aduocati, & Ioannæ Bertiet, Calend. Decembr. 1595.*

1 Facta tamen diſcuſſione, niſi cum certum eſt debitorem non eſſe ſoluendo, ſecundum ea quæ dixi *Deſin. 18. & 30. ſup.*

2 Cũſi ſoluiſſet nullã litẽ creditor ſuſcepiſſet, *arg. l. 1. C. vbi in rẽ act.*

3 *Lucius 8. D. qui potior. in pign. hab*

4 Præuidens ſcilicet fore alioquin, vt eos ſumptus ipſe de ſuo litigatoribus quandoque ſarcire cogeretur.

5 Ex regula, *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui ſolidum 78. §. 1. de leg. 2.*

6 Is enim damnum dat, qui damni dat occaſionem, *l. is damnum dat 169. cum ibi not. de regul. iur. l. 52. §. in cliuo. ad leg. Aquil.*

7 Semper enim executio incipienda eſt à iuſſu ſoluendi, vt diximus *Deſin. 26. ſupr.* Diſcuſſio tamen fieri poteſt etiam pendente iudicio contra tertium poſſeſſorem. Guid. Pap. *qu. 432. num. 11.*

DEFINITIO XXXII.

Non tantum debitor excutiendus eſt, ſed etiam fideiuſſor eius, & fideiuſſoris collaudatur.

CVm exceptio non factæ excuſſionis obiicitur & tertio pignorum poſſeſſori conſtat, non tantum excutiendum debitorẽ, ſed etiam eius fideiuſſores. 1 An & fideiuſſorũ collaudatores? Vtique ſi id obiiciatur, quia collaudator quoque interceſſor eſt. 2 Nec ſane fieri poteſt, vt non idoneus videatur fideiuſſor quantumcumque inops, qui idoneum habet collaudatorem. 3 Quid ergo ſi iudex nominatim Titium debitorem, & Sempronium eius fideiuſſorem excuti præceperit, nulla collaudatoris facta mentione? An ſatisfeciſſe videbitur creditor, ſi probauerit, neque Titium, neque Sempronium aut hæredes vllos, aut bona vlla reliquiſſe? Minime vero, ſi nunc obiiciatur collaudatorem quoque excuti debere. Non illa ſolum ratione qua diximus, quod nec aliter excuſſus videri debeat fideiuſſor debitoris, 4 ſed etiam quia de collaudatore excutiendo prius agi aut pronunciari non potuit, quam conſtaret fideiuſſorem idoneum non eſſe. 5 Si tamen poſſeſſor nihil de collaudatore in actis obiecerit, parcendum eſt legitimo creditori, quamuis ea exceptio, cum ſit iuris non facti ſuppleti commode per iudicem poſſit. 6 Idque Senatus noſter obſeruauit in cauſa Dominarum religioſarum S. Claræ Camber. Pro quibus tamen illud etiam faciebat, quod poſſeſſor ille pendente lite emerat, nec proinde exceptionem diſcuſſionis obiicere poterat. 7 *Sine die.*

1 *Auth. hoc ſi debitor. C. hoc tit.*

2 Interceſſor enim eſt quiſquis ſe obligat pro alio, *l. 1. & tot. tit. ad SC. Velleian D. & C.* Iuſtinianus autem voluit excludi debitoris interceſſorem omnem *d. Auth. hoc ſi debitor, & in corpor. vnd. ſumit.*

3 Cum collaudare nihil aliud ſit, quam fideiubere de eo, quod ab alio ſeruari non poterit, quem indemnitatis fideiuſſorem poſſumus dicere, *vt in l. decẽ 116. D. de verb. oblig. l. ſi decem 21. D. de ſolut. l. vlt. D. de reb. cred.*

4 Cum nihil interſit, an quis ſoluat, an alius pro eo, *l. ſolutione 27. D. de ſolut. l. ſoluendo 39. D. de neg. geſt.*

5 Nec enim poteſt peruenirí ad collaudatorem quamdiu fideiuſſor

Source : BIU Cujas

est idoneus, cum non sit fideiussor nisi subsidiarius.

6 *Ex not. in tit. C. vt quæ desunt aduoc. part. iud suppl.*

7 Siquidem nihil potest fieri lite pendente quod dutiorem faciat conditionem litigatoris, quamuis hypothecaria non faciat rem litigiosam. Sic de vtroque Guid. Pap. *quæst.* 432. *num.* 7. Iunge *Defin* 4. *supr.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui sciens alij rem obligatam emit non habet beneficium exceptionis non excussi debitoris.

QVi emit à debitore ea lege, vt pretij partem solueret certo pignoratitio creditori, si postea conueniatur hypothecaria non habet beneficium excussionis. 1 Licet enim ea conuentio tanquam inter alios facta nullum ius creditori ignoranti acquirere potuerit, prodest tamen ad constituendum emptorem in mala fide, 3 ne exceptionem possit obiicere, quæ non tam summo iure nititur, quam æquitate. 4 *Ita Senatus* pro D. vidua D. Crespin magistri Computorum, contra N. Chauasse, 7. Marr. 97.

1 Quod tolet competere tertio possessori cuilibet habenti titulum & bonam fidem, *Auth hoc si debitor vbi not. C de pignor.*

2 *L. si vnus* 27. *§. pacta quæ turpem. ver. ante omnia, D. de pact. l. stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig.*

3 Est enim emptor in mala fide quantum ad actionem hypothecariam, qui emit rem quam scit alteri obligatam.

4 Cuius æquitatis ratio nulla haberi potest in persona eius, qui est in male fide, *arg. l. penult. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXXIV.

Possessor non potest habere ius retentionis pro debito soluendo ab auctore creditoris agentis hypothecaria, nisi statim constet de debito.

TAnquam possessor conuentus, si obiiciat se habere ius retentionis, 1 pro debito ab actoris auctore soluendo, non aliter audiendus est, quam si probet sibi deberi. 2 Et quidem vel ex debitoris confessione, 3 vel ex condemnatione contra debitorem lata. 4 Neque enim qui agit hypothecaria cogitur de eo disputare, an possessori aliquid debeatur, necne. 5 Interim igitur nullum possessori competet ius retentionis. 6 *Ita Senatus* in causa D Comitis de Saleneufue & D. Baronis de Viri, 7. Febr. 1597.

1 Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit, *l vnic. C. etiam ob chirogr. pecun pign retin. poss.*

2 Alioqui esset exceptio de iure tertij, & quidem non exclusiua iuris agentis, quæ admitti numquam debet, *l. loci* 4. *§. competit*, vbi Bart. & alij, *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

3 Nulla enim maior probatio est, quam ex partis confessione, *l. generaliter* 13. *de non numer. pecun*

4 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata* 207. *de reg iur. l. in ingenuum* 5. *D. de stat. homin.*

5 Quia cum agat ex proprio iure sibi quæsito per propriam conuentionem non cogitur debitorem suum defendere. Quamuis non possit creditor plus iuris habere in re sibi obligata quam habuerit debitor, qui obligauit, *l.* 3. *in fine princ. & §. 1. D. hoc tit.*

6 Quia non facile impediendus est creditor, quo minus suum ius exequatur, *l. creditoris* 8. *D. de distr. pignor.*

DEFINITIO XXXV.

Potest obiici creditori hypothecaria exceptio non excussi Principis, vt & alterius priuati cuiuslibet. Et quomodo sit hoc casu inter loquendum?

EXceptio non excussi Principis perinde obiici potest à tertio possessore conuento hypothecaria, atque alterius cuiuslibet debitoris, 1 nisi proponas Principem tyrannum, qui neque conueniri, neque condemnari se patiatur. 2 Quid ergo, inquies, hypotheca proderit? Fiscus enim & Princeps semper soluendo esse intelligitur. 3 Respondeo profuturam si Principe condemnato, iudicati executio, persecutioque difficilior sit, forte ob tergiuersationem thesaurarij & aliorum officialium, per quos Principem satisfacere oporteat. 4 Obseruare tamen iudex debet, ne Principem excuti iubeat (esset enim ridicula ea interlocutio) sed vt aduersus Principis procuratorem patrimonialem aut generalem recurri præcipiat. 5 *Ita Senatus* in eadem causa pro D. Comite.

1 Cum Princeps perinde ac alius quilibet priuatus possit & conueniri & condemnari per suos officiales.

2 Quod enim tuto quis facere non potest, & sine periculo, id nec facere posse creditur, *l. 2. §. vis fluminis, D. si quis caution. l. continuus* 137 *§. cum ita, vers. vt qui Ephes. l. de verbor. obligat.*

3 *L. 2. in fin. D. de fund. dotal.* Vnde est quod fiscus nunquam satisdat. *l. 1. §. si ad fiscum* 18. *D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

4 Locuples enim quis dicitur non solum ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate, *l. 2. in princ. D. qui sat. cog.*

5 Quia factum officialium pro facto Principis habetur, Bartol. & alij *ad l. Publicanus*, 7. *§. vltim. D. de public. & vectigal.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio discussionis non competit possessori fundi conuento hypothecaria pro pensione super illo fundo specialiter imposita.

POssessor fundi, super quo imposita est annua pensio perpetua & in perpetuum soluenda, non habet exceptionem ordinis, & non factæ excussionis, sed recta conueniri potest. 1 *Ita tractatum est* in causa R. D Franciscanorum Camber. & D. Ducis du Mayne, & hæredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis, 5 Cal. Decemb. 1596.

1 Est enim hoc onus speciali rei, quod proinde omnino & necessario sequitur singularem successorem, ita vt ob eam causam res sit longe minoris pretij, *l. in venditione* 41 *D. de act. empt.*

DEFINITIO XXXVII.

Acquisitio nouæ hypothecæ non tollit veterem, etiam quæ cæpit esse inutilis, si modo quandoque postea fiat vtilis.

PEnsio annua imposita fuerat super certo fundo, ea lege adiecta, vt si fundi illius reditum imminui contingeret, ex cæteris debitoris bonis ea pensio præstari deberet. 1 Cum postea fundus ille, qui ex ædificiis & artificiis constabat, periisset, non dubitabatur, quin stipulationis conditio extitisset, vt ex eo tempore cætera debitoris bona ei pensioni soluendæ obstricta viderentur. 2 Sed si idem fundus in pristinum statum restitutus postea fuisset, dicebam non quidem finiri hypothecam, quæ in aliis bonis semel vtiliter contracta esset, viresque habere cœpisset, 3 sed tamen priorem quoque hypothecam superesse, quæ in eo fundo ab initio constituta fuisset, 4 quia quandiu solum supereset, neque pecunia soluta est, tandiu quoque competit, salua que est hypotheca. 5 *Ita tractatum est & conclusum*, licet non pronunciatum in eadem causa.

1 Alioqui non posset peti pensio, nisi quatenus ex eius fundi reditu percepi posset, *l. si debitori* 39. *§. verisimile, D. de contr. empt.* Ponimus enim pensionem ab initio ita constitutam, secus esset ab initio simpliciter constituta proponeretur, tumque pro ea certus fundus obligatus. Tunc enim etiam citra vllam conuentionem satis actum intelligitur, vt non sufficiente reditu illius fundi, ex aliis bonis soluenda sit pensio, *l. Lucius* 12. *de alim. legat.*

2 Nullus enim reditus superesse potest eius rei, quæ tota periit. Vnde est quod & emphyteutam hoc casu liberari dicimus ab onere soluendi canonis annui, vt scripsi *in tit. de iur emphyt.*

3 Hypotheca enim semel nata non nisi certis & legitimis modis finitur, *l. grege* 3. *§. etiam, D hoc tit.*

4 *Arg. l. cum ager* 13. *& seq. quibus mod. vsufr. amitt.*

5 Textus est elegans & expressus *in l. Paulus respondit* 29. *§. domus & l. vltim. D. de pignor.* Adde *d. l. grege* 13. *§ etiam, eod. tit. l. pen. §. 1 D. de except. rei iudic. l. debitor.* 59. *D. ad SC. Trebell. l. domo* 21. *D. de pignor. act.*

DEFINITIO XXXVIII.

Præscriptio hypothecariæ per tertium possessorem non incipit currere à die constitutæ hypothecæ, seu à quo ipse possidet, exinde autem currit etiamsi debitor pensionem soluat.

QVid tamen si per multos annos is ipse, qui pensionem imposuit, eum fundum possederit & pensionem soluerit, ita vt numquam in rem ipsam obligatam actum sit? An si postea fundus ille alienetur, & aduersus possessorem agatur, iuuandus erit præscriptione, quæ aduersus hypothecariam

Source : BIU Cujas

pothecariam obiici solet? 1 Minime. Neque enim præscriptio vlla potest currere, quamdiu is ipse soluit, qui possidet. 2 Nec proinde potest ex eius persona successor præscriptionis suæ tempora complete. 3 Aliud est, si tertius possessor bona fide per constitutum tempus tenuerit bona fide, id est, nesciens rem obligatam. Tunc enim magis est, vt proinde ei debeat præscriptio, licet pensio interim soluta sit à debitore. Quia licet non videatur nata actio hypothecaria, quamdiu pensio soluitur, 4 tamē non eo minus verum est possessorem suo nomine possidere. 5 Potestque hoc saltē imputari creditori, cur non denūciauerit possessori rem sibi esse obligatam, vt constitueret eum in mala fide, 6 quæ hoc casu ex sola rei alij obligatæ scientia æstimatur. 7 At quid si post impleta præscriptionis tempora in vtilitatem tertij possessoris eadem res in debitoris dominium redierit, rursumque alteri alienata sit, qui postmodum hypothecaria conueniatur? An proderit huic nouo possessori præscriptio, quæ veteri prodesse potuisset? Ego non putabam, quasi perempta & resoluta præscriptionis potestate, à quo tempore rediit res in dominium debitoris, qui nulla præscriptione tueri se potest. 8 Itaque nouam præscriptionem inchoandam esse in persona noui possessoris. 9 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Decennij scilicet inter præsentes, aut vicennij inter absentes, *l. 1. & 2. C. si aduers. credit. præscr. oppon.*

2 Siue inspicias personam creditoris, cui nulla potest imputari negligentia, siue personam possessoris, qui est in mala fide, cum sciat rem pro pensione obligatam, siue debitor ipse sit, siue extraneus.

3 Ne plus iuris habeat successor quam auctor contra iūris regulam, *l. nemo plus iuris 54 de reg. iur. l. inuitus 156. §. plerumque, eod. l. Pomponius 13. §. vlt. D. de acq. poss.*

4 Habet enim hypothecaria suam perpetuam conditionem, si non soluatur id quod debetur, *l. grege 13. §. etiam, D. hoc tit. l. si rem 9. §. omnis, de pignor. act.*

5 Textus est elegans in hanc rem *in l. Pomponius 29. D. quibus mod. vsusfr. amitt.*

6 Certum enim est præscriptionem illam, de qua *in tit. C. si aduers. cred. præsc. opp.* non alij prodesse posse, quam ei qui habeat titulum & bonam fidem, vt post Baldum *in tract. de præscr.* concludit Menoch. *remed. 14. de recup. poss. in fin.*

7 *Not. in d. l. 1. & 2. C. si aduers. credit. præsc. oppon.*

8 Tanquam possessor malæ fidei. *Ex reg. cap. possessor. de reg. iur. in 6.* quamuis ex iure ciuili etiam debitor præscribat hypothecariam spatio 40. annorum, *l. cum notissimi 7. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

9 Semper enim dandum est initium aliquod præscriptionis, *l. 1.* vbi Bald. & alij notant. *C. de seru. fugit.*

DEFINITIO XXXIX.

Missus in possessionem aliquorum pignorum non prohibetur alia in solidum vindicare, donec sit ei plene satisfactum, nisi acceperit ea in solutum, etiamsi à quibusdam possessoribus acceperit litis æstimationem, si modo paratus sit reddere quod accepit.

CReditor in possessionem multorum pignorum missus, nec minus persequendis in solidum pignoribus aduersus alios bonorum tertios possessores intentus, non potest ea repelli exceptione, quasi petat quod iam habet. 1 Non enim possessio pignorum, sed distractio liberat debitorem, 2 tollitque quasi Seluianā & quidem ita demum si ex venditione redactum pretium dissoluendo vniuerso debito par & idoneum inueniatur, 3 nisi poneres alia pignora non tantum ad possidendum, sed etiam in solutum fuisse data. Quo casu liberatus esse debitor saltem ad concurrentem vsque soluti quantitatem, quoniam datio in solutum non modo pro venditione, sed etiam pro solutione est. 4 Quod si creditor, vt plerumque fit, cum quibusdam ex pignorum possessoribus transegerit, partemque debiti acceperit, pro ea quidem parte & quantitate quam accepit agere postea non poterit, 5 sed si paratus sit quicquid acceperit, & quæcumque pignora possidet ei reddere, contra quem exercet hypothecariam in solidum, erit audiendus, quoniam hypothecaria quamdiu supereſt, indiuidua est, 6 redactaque ex transactione pecunia, quam creditor si solutionem à debitore acciperet ei restituere per actionem pignoratitiam teneretur, 7 non tam solutionis iure prodest debitori ad eum liberandum, quam compensationis, 8 quia nec eam soluit possessor nomine debitoris sed suo. 9 Quod autem quis suo tantum non alieno nomine soluit, nunquam liberat debitorem. 10 Esset sane re pellendus creditor per exceptionem doli si acceptam pecuniam neque reddere vellet ei, cum quo in solidum experiretur, neque compensare. 11 *Ita tractatum est* 3. Cal. Febr. 1597.

1 Quæ exceptio bona est, cum sit improbus is, qui vult bis idem consequi, *l. si quis dolo 51. in. fin. de re iudic. l. 1. C. de re iudic.*

2 *Tot. tit de distract pign. D. & C. & tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

3 *L. 2. eod. tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. quandiu 6. C. de distr. pignor.*

4 *L. si non sortem 26. §. si centum, D. de condict indeb. l. si quis aliam 46. l. qui res 98 in princ. D. de solut.* iunct. *l. si rem meam 20. eod.*

5 Ne bis idem consequatur, *d. l. si quis dolo, in fin. l. sicut 8. §. vlt. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 *L. rem hereditariam 65. D. de euict. l. 1. & 2. Cod. si vnus ex plurib. hared. l. 3. C. distr. pignor.*

7 *L. vlt. C. eod. tit. de distract. pignor.*

8 Licet compensatio vim habeat solutionis, *l. si ambo 10. & pass. D. de compens.*

9 *L. d. l. sicut 8 §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

10 *L. si quid possessor 31. D de potit. hared. l. Papinianus 28. D. mandat.*

11 Quia bis idem exigeret contra bonam fidem, *dict. l. si quis dolo 51. l. bona fides 57. de reg. iur.*

DEFINITIO XL.

Non submouetur hypothecaria institutæ contra tertium possessorem pignorum, etiamsi offerat debitum pro rata.

TErtius possessor bonorum pignori obligatorum conuentus hypothecaria si offerat solutionem debiti pro rata pignorum, quæ possidet, audiendus non est, cum ius pignoris prosequendi sit indiuiduum, nec nisi totius debiti solutione submoueatur. 1 Longeque dissimile est, quod pluribus concurrentibus creditoribus pro rata tantum debiti quilibet agere potest. 2 Id enim ad chirographarios duntaxat creditores pertinet, non ad hypothecarios. 3 Nec tanta fit iniuria creditori, cui minus soluitur, propter concursum aliorum creditorum, quanta fieret si propter multiplicatas pignorum venditiones totum exigere à singulis prohiberetur. Potest enim quilibet adiiciendo nouos creditores antiquiorum conditionem etiam inuitorum deteriorem facere, si chirographarij tantam fuerint, 4 non etiam alienando bona quæ iam semel obligauit. 5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. quandiu 6. & l. 3. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vendit. pign. imped. non poss. l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. in executione 25. §. penult. D. de verb. oblig.*

2 *L. pro debito 6 C. de bon. auctor. iudic. possid.*

3 Vt probant verba illa, *d. l. pro debito. Quod si specialiter vel generaliter nemini probentur obligata.* Scripsi *in Hemichilde error. pragmat.*

4 *L. 1. §. ex contrario, D. de separat.*

5 *L. debitorem 15. C. de pignor. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien. cum similib.*

DEFINITIO XLI.

Casus in quo creditor qui partem debiti consecutus est à debitore, adhuc tamen totum petere à tertio possessore per hypothecariam potest.

QVod dici solet hypothecam esse indiuiduam, 1 eò pertinet vt quamuis debitum pro parte solutum sit, attamen hypothecaria duret in solidum ad persecutionem rerum pignoris iure obligatarum, 2 sed pro ea tantùm summa quæ soluenda supereſt, cùm negari non possit quin pro ea parte quæ soluta est, solutū etiam si ius pignoris & hypothecæ. 3 Aliquando tamen contingit vt duret hypothecaria etiam pro soluta quantitate, non quidem contra debitorē ipsum, 4 sed contra tertiū possessorē. Finge Titiū debuisse Sēpronio quingenta pro precio fundi sub hasta venditi qui euictus sit post soluta iam fortasse centū, ex causa tamē posterioris pignoris,

Source : BIU Cujas

5 cuius possessor nouus actionem hypothecariam prioris creditoris impedire non possit. 6 Perinde cogendus erit possessor totum offerre debitum Sempronio acsi nihil à Titio solutum esset, quia non potest solutio per Titium facta prodesse possessori qui aut fundum ipse euicerit aut ab eo qui euicit, ius habeat. 8 Nec rursum nocere priori creditori quasi plus debito petenti, 9 cùm id quod à Titio accepit, cogendus sit ei reddere, 10 ac prætereà quanti eius interest obsecutam euictionem. 11 Plane si Titius iure suo cesserit nouo possessori non habet res dubitationem quin possessori permittendum sit ex petita quantitate deducere id quod Titio solutum est, 12 ex eaque causa obiicere pluris petitionem. Quod si cessio nulla facta sit, succurrendum erit possessori totum debitum soluenti, non solum hactenus vt ei Sempronius suis iuribus omnibus cedere cogatur: 13 sed vt præterea caueat de illo contra Titium defendendo si fortè ob solutam partem debiti volet Titius in eundem fundum agere quasi ex ea causa sibi obligatum, 14 ne alioqui duobus eandem summam debiti soluere possessor teneatur. 15 Quod si Titius indemnitatem à Sempronio consecutus contra possessorem agere volet de proprietate fundi quasi dominus per publicam emptionem factus, 16 ex eáque causa fundum aufferre possessori oblato ei vniuerso debito quos is Sempronio soluere coactus fuisset, inter eos solos agitanda lis erit, quiescente Sempronio, cuius sanè nihil amplius interest, 17 cùm nec iuris quicquam in eo fundo habeat post acceptam totius debiti solutionem, nec amplius quàm debitam sibi summam acceperit. In eáque lite pro Titio iudicandum erit si pignus emerit ab anteriore creditore qui iure creditoris distraxerit, 18 dummodo totum suæ emptionis precium cum accessionibus offertat. Sed si pignus, vt hodie fit, non tam iure creditoris quàm postulante creditore ac veluti debitoris nomine venditum sit, non potest emptor recusare quominus à posteriore creditore totum precium offerente conueniatur, 19 & consequêter si posterior creditor possideat iure creditoris, non aliter audiendus est emptor, quàm si offerat non modò precium, sed etiam quicquid posteriori debetur. 20 *Ita Senatus* in causa Dominorum Senatorum Salteur & Coysiaz, & Federici Barretin & Ioannis Meutier, 8. Calend. Decembr. 1612.

1 *L. rem hæreditariam 65. D. de euict.*

2 *L. quamdiu 6. C. de distr. pign. cum similib.*

3 *L. si rem 9. §. omnis D. de pignor. act. l. grege 13. §. etiam si D. hoc tit. l. debitor 59. D. ad Sc. Trebellian l penult. §. 1. de execut. rei iudic.*

4 Qui proculdubio per solutionem à se factam, sicut liberatus est, ita & pignus pro ea parte liberauit, *d. l. quamdiu l. 1. & 2. C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

5 Nam potest euictio sequi ex causa vel dominij vel pignoris, *l. si mancipium 34. §. vlt. & l. seq. D. de euict.*

6 Cùm pignoris persecutio in rem sit, *l. pignoris 15. C. hoc tit. l. pignoris 17. & l 1. D. eod.*

7 Nec enim videtur solutum, quod postea euictum est, *l. si rem 20. l. si quis aliam 46 l. qui res 98. D. de solut.*

8 Nihil enim refert an euiceris, an ab euincente ius habeat, *l. quod ipsis 143. l. aliud est 160. §. vlt. de red. iur.*

9 *Ex tit. C. de plur. petit. §. plus autem Instit. de action.*

10 Alioqui bis idem consecutus videretur, quod esset contra bonam fidem, *l. si quis dolo 51. §. 1. de re iudic. l. bona fides 56. de reg. iur.*

11 Scilicet si vendiderit iure creditoris, non etiam si nomine debitoris, vt infra dicemus, ex *l. si ob causam, 13. Cod. de euict.* Nisi facto & dolo creditoris euictio secuta sit, *l. 1. C. credit. euict. pign. non deber.* Et nisi creditor ab alio totum debitum sit consecutus, quem ideo fecerit iustum possessorem, vt in casu proposito.

12 *L. inuitus 156. §. plerumque, de reg. iur. l. si res 59. D. de euict.*

13 *Ex l. mulier 19. D. qui potior in pign. hab.*

14 Aut expressè aut tacitè, vt in *l. Iulianus 13. §. offerri de act. empt*

15 Quod esset iniquum, *l. pen. D. de petit. hared.*

16 *Ex l. si quos 29. C. de rescind. vendit.*

17 Nemo enim iudicium accipere compellendus est, si nil eius interfit, *l. si reus 73. D. de procur.*

18 *L. qui à creditore 18. C. de distr. pign.*

19 *L. 1. Cod si antiquit. cred. pign. vendid.* Iunge *dict. l. si ob causam, 13. de euict. l. 1. & 2. Cod. si in caus. iudic. pignor. cap. sit.*

20 Scilicet si velit rem retinere, potius quam posteriorem creditorem ad ius offerendi admittere, iuxta *d. l. 1. C. de antiq. cred. pign. vend.*)

TIT. VII.

IN QVIBVS CAVS. PIGN. vel hypoth. tacit contr.

DEFINITIO I.

Tacita hypotheca, quæ pupillo competit in bona tutoris, incipit ex die susceptæ officij.

HYPOTHECA illa tacita, quæ pupillo in bonis tutoris competit, 1 non ab eo tantum die incipit, quo rationes redditæ & reliqua explicata sunt, 2 nec rursum à tempore cœptæ administrationis, 3 sed ab ipso susceptæ officij die, 4 neque pro ea dumtaxat quantitate, quæ principaliter debetur, sed etiam pro accessionib. omnibus, 5 inter quas ij quoque sumptus computabuntur, quos in litem, quam eo nomine aduersus tutorem eiusve hæredes institui necesse fuit, prorogatos apparebit. 6 Itaque tertio possessori hypothecaria conuento non proderit, quod à tutore, aut ipsius hæredibus emerit, ante motam de rationibus reddendis controuersiam, 7 cũ neque iusta possessio, neque ipsa dominij acquisitio semel bene contractum pignoris vinculum dissoluat. 8 *Ita Senatus* in publico Auditorio, Idib. Nouemb. 1590.

1 *L. pro officio 20. Cod. de adminis. tut. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

2 Quamuis ante id tempus nesciri possit, quid & quantum à tutore debeatur, *l. cum seruus 82. D. de cond. & demonst.*

3 Cum tutor non minus teneatur de neglectis, quam de male gestis, *l. 1. & tot. tit. C. si tut. vel curat. non gesser.* Etsi aliquo casu cogitur gerere non vt ipse teneatur, sed vt fideiussores eius teneri possint, *l. 4. §. sed enim, D. rem pupill. salu. for.*

4 *L. pro officio 20. C. de admin. tutor.*

5 Sequuntur enim accessiones ordinem & priuilegium sui principalis, *l. Lucius 18. D qui potior. in pign. hab. cap. accessorium de reg. iur in 6.*

6 *Arg. l. quod priuilegium 8. D. de pos.*

7 Ac proinde eo tempore quo probabiliter ignorari poterit, an tutor pupillo, an potius tutori pupillus deberet contrario iudicio tutelæ. Nec enim semper debitor est pecuniæ is, qui debitor est rationum reddendarum, *l. 3. §. vlt, D. de contr. iudic. tutel. l. in rebus 18 §. vlt. D. commod.*

8 *L. 1. §. cum prælium, D. de pignor. l. vsucapio 7. C. eod.*

DEFINITIO II.

Procuratoris bona sicut & tutoris sunt tacite obligata pupillo, ex quo die cœpit se gerere pro tutore. Non etiam illius qui tanquam prædo inuasit bona pupilli.

SImile priuilegium tacitæ hypothecæ pupillus habet in illius quoque bonis, qui cum tutor reuera non esset, tamen pro tutore negotia gessit. 1 Neque enim debet hic melioris conditionis esse quam verus tutor, ob id solum quod se tutorem mentitus sit. 2 Non idem est in eo, qui cum nec tutor esset, nec se pro tutore gerere vellet, tamen bona pupilli per speciem administrationis inuasit. 3 Etsi enim multo minus dignus hic est, cũ quo mitius agatur, 4 tamen sola tutelæ causa non etiã pupilli persona illa est, quæ taciti pignoris priuilegium meretur. 5 Alioqui dicendum esset, omnium, qui pupillo ex contractu vel quasi contractu obligarentur, bona quoque omnia pignoris iure obligatum iri, 6 quod falsum est. 7 Plane an quis reuera tutor fuerit, an se pro tutore gesserit hac parte hoc interest, quod bona pro tutoris non à die suscepti officij obligata videri possunt, 8 quando nunquam ille officium suscepit, sed ab eo tantum die quo se tutorem falso dixit, siue iam tum administrare cœperit, siue non. 9 *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum in causa N. Bertier & Amedei Parpillion, ant. Calend. Maij 1593.

1 Gloss. singul. & communiter approbata, *l. pro officio 20. C. de admin. tutor.* Quamuis *l. vlt. D. de tutel. & rat. distr.* & aliæ quas ibi gloss. allegat non de hypothecaria loquantur, sed de actione personali, quæ olim habebat priuilegium. *l. 19. §. 1. de rebus auct. iud. poss.* * Habet etiam

etiam pupillus priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis eius qui matrem duxit in vxorem post susceptam ab ea legitime tutelam & ante redditas rationes, *l.pen. C. hoc tit.* At non etiam in bonis eius qui procutricem matrem licet testamento tutricem datam vxorem duxit: Decius *cons.* 591. licet ibi contradicat modern. Paris. Decium sequitur Mantica. *Ita Senatus* pro Ioan. Pasquier contra Theodorum Rolet, Martij, 1623.

2 Ne ex dolo & mendacio suo lucretur, *contra l. rem alienam* 41. *in fin. D. de pign. act. l. vlt. D. de rei vindic.*

3 Animo scilicet deprædandi, vt *in l. pupilli* 6. *§. sed etsi quis*, D. *de negot. gest.*

4 *d. §. Sed etsi quis.*

5 Datur enim hoc priuilegium causæ non personnæ & ideo transit etiam in hæredem, *d. l. pro officio*, iunct. *l. ex pluribus* 42. D. *de admin. tut. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

6 Si sola pupilli persona locum faceret priuilegio.

7 Nam in solius tutoris bonis habet pupillus tacitam hypothecam, idque iure Codicis non Pandectarum, *d. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

8 Quomodo tutoris bona ex die suscepti officij obligata esse diximus *Defin. præced.*

9 Itaque meliori in eo conditionis est falsus tutor. quam verus, sed hoc propter meram casus necessitatem, vt loquitur Marcellus *in l. si mulier* 59. *§. ex asse D. de iur. dot.* Sic melioris conditionis interdum est prædo, quam bonæ fidei possessor, vt in specie *l. si quid possessor.* 31. *§. pen. D. de hæred. petit.*

DEFINITIO III.

Etiam pro administratione bonorum illius, qui per ætatem neque tutorem, neque curatorem habere potuit, tacite obligata sunt bona illius, qui tanquam tutor vel curator gessit.

SEd & cum quidam testamento filiis suis impuberibus matrem tutricem dedisset, eandemque puberibus curatricem, 1 tum per multos annos superstes factis iam omnibus liberis maioribus, 2 eodem testamento decessisset, ac mater bonorum administrationem tanquam eo testamento sibi quæsitam propria auctoritate vindicalset, Senatus pronunciauit, tametsi mater hæc neque tutrix, neque curatrix esse potuisset, 3 perinde tamen acsi fuisset, bona eius pro reliquis ex administratione debitis obligata intelligi debere, 4 causa nimirum inspecta susceptæ administrationis, vt perinde esset, acsi mater vno ante vicesimum quintum annum impletum die curatrix effecta totius reliqui temporis administrationem nullo alio iure retinuisset. 5 *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise, 4. Id. April. 1593.

1 Vtrumque enim hodie fieri potest iure nouo *Auth. matri & auiæ C. quod mulier tutel. offic. fung. pot.* Et in corpore vnde sumitur.

2 Atque ita cum neque tutorem, neque curatorem habere possent *l. 1. D. de minor.*

3 Adeo, vt neque ex suo mendacio potuisset ob hanc causam cooueniri interrogatoria, *l. vlt. D. quod falso tutor.* iunct. *l. confessionibus* 13. *& l. seq. §. vlt. D. de interrog in iur. faciend.*

4 *Arg. l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.* iunct. *glos. & l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

5 Tutor enim, qui post puberem ætatem in connex administratione tutelæ perseuerat, totius temporis rationem tutelæ actione reddere cogitur, *l. tutor.* 11. *C. arbitr. tutel.*

DEFINITIO IV.

Potest pupillus vti priuilegio tacitæ hypothecæ pro expensis litis contra tutorem institutæ, etiam ante redditas ab eo rationes.

TVtore vel procuratore ad reddendas rationes, & præstanda reliqua, itemque ad expensas litis condemnatos 1 si expensæ prius taxatæ sint, quam rationes redditæ, 2 non eo minus poterit pupillus tacitæ hypothecæ priuilegium exercere pro expensis, 3 quod fieri possit vt plus debiturus sit redditis rationibus, quam quanti impensæ sunt. 4 Nam & ex contrario potest accidere, vt pupillo debeatur, & in dubio contra eum qui rationes non reddidit præsumptio est, 5 quem constat hoc saltem debere quod rationes reddere debet. 6 *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra.

1 Vix enim est, vt non debeat ob temerariam litem ad expensas condemnari tutor, qui pupillo suo rationes reddere recusat, *l. 1. & tot. tit. D. de tutel. & ration. distr.* iunct. *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. qui solidum* 78. *§. 1. de leg. 2. l. properandum* 3. *§. sive autem alterutra C. de iudic.*

2 Nec enim rationum redditio tam facilis & expedita est, *l. cum seruus* 82. *D. de condit. & demonstr.*

3 Quod priuilegium tacitæ scilicet hypothecæ et competere diximus. *Defin. 1. num 6. sup.*

4 *L. 3. §. vlt. D. de contr. iudic. tutel. l. in rebus* 18. *§. vltim. D. commod.*

5 Præsertim cum ille in mora est reddendarum rationum, maluitque in lite improba perseuerare, *arg. l. desistisse* 10. *D. de iudic.* iunct. *d. l. 3. vlt. de contr. iudic. tutel.*

6 Adeo, vt ex hac causa etiam dos matris quæ tutrix fuit possit à filio taciti huius pignoris iure retineri, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO V.

Pupillus habet priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis tutoris, etiam pro litis sumptibus, sed pro necessariis tantum.

CÆterum quod dicimus, expensas quoque in reddendis rationibus factas priuilegium habere taciti pignoris, ad eas tantum pertinet, quas ex causa tutelæ ad extorquendã ab inuito tutore redditionem fieri necesse est, 1 non etiam ad eas, qua propter tutoris contumaciam maiores factas esse constabit. 2 Cur enim tutoris contumacia nocere debeat tertio possessori, qui bona fide à tutore comparauit non solum ante condemnationem, sed etiam ante contumaciam? Nimirum, vt quanto maiores ob contumaciam factæ fuerũt, eæ non debeantur. Nam quas fieri omnimodo necesse fuisset, si tutor iudicio adfuisset, eæ à tertio quoque possessore per hypothecariam reperi poterunt, ne alioqui tertio possessori prosit tutoris contumacia, quæ eidem nocere non potest. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Videtur enim huiusmodi sumptus omnino necessarij & consequenter hoc priuilegio digni, *arg. l. quod priuilegium* 8 *D. depositi.*

2 Suam enim cuique contumaciam nocere oportet non alteri, *l. factum* 155. *l. in condemnatione* 173. *§. vnicuique. de reg. iur.*

3 Ex eadem enim ratione iuris & æquitatis proficiscitur, vt tutoris contumacia aliis nec prodesse debeat, nec nocere, *l. absentia* 140. *& l. non debet alteri* 74. *eod. tit. de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO VI.

Habet venditor retentionem rei venditæ tanquam sibi pro precio obligatæ, sed non persecutionem.

VEnditor quandiu pretium solutum non est retinere rem venditam necdum traditam quasi pignoris iure potest, etiamsi de pignore nihil conuenerit. 1 Sed post traditionem factam, tametsi pretium solutum non sit, nec auocare possessionem potest, nec in eam rem ipsam exercere quæsi Seruianam, non magis quam in cæteras res emptoris, cum ex hac causa tacitum pignus nullum contrahatur. 2 Cui consequens erit, vt in ea quoque re quæ vendita est potior causa sit anteriorum creditorum hypothecariorum, quam venditoris, 3 qui non nisi personalem ad pretium actionem habet, 4 quique imputare sibi debet, cur cum rem traderet secutus fidem emptoris fuerit, nec expressa pignoris conuentione sibi melius cauerit. 5 *Ita Senatus* in causa Claudij Chappelle & Ioannæ Rippet, 5. Id. Maij 1591.

1 *L. Iulianus* 13. *§. offerri, D. de action. empt.*

2 Nam ex vendito personalis tantum actio nascitur, non etiam hypothecaria, si nihil de pignore nominatim conuenerit, & facilius est, vt possidenti detur retentio, quam vt non possidenti actio, *l. 1. in princ. D. de pignor. l. si in area* 33. *D. de condict. indeb.*

3 Iure scilicet communi, quo creditores hypothecarij præferuntur chirographariis, *l. assiduis* 32. *Cod. qui potior. in pignor. hab.*

4 *L. procuratoris* 5. *§. plane si in eadem taberna. D. de tribut. act. l. quamuis* 17. *Cod. de pignor. l. licet* 7. *Defin. qui potior. in pign. hab.*

5 Is demum enim sibi diligenter prospexisse intelligitur, qui vel fideiussorem accepit, vel pignora, *l. si mandatu* 59. *§. vltim. D. mandat. l. 4. §. addici* 8. *D. de fideic. libert. l. debitor.* 3. *D. de separat.*

DEFINITIO VII.

Pignus conuentionale inducitur aliquando ex tacita mente contrahentium, licet nihil de pignore expressim conuenerit.

ALiquando euenit, vt ex conuentione expressa pignus tacite inducatur, quasi in necessarium antecedens, vt puta si conuenerit, vt liceat creditori vendere bona debitoris. Hoc ipso enim de iis quoque obligandis actum intelligitur, [1] cum alioqui non sit permittendum, vt aliena bona quis distrahat, in quibus nihil iuris habeat, [3] quantumuis verus creditor proponatur. [4] Idem est si creditori potestas facta sit ingrediendi propria auctoritate bona debitoris. [5] Quo enim iure possit ingredi si nullo modo ei sint obligata? Quæri tamen potest, an hoc pignoris genus expressum dici debeat, an tacitum, nec otiosa quæstio est. Etsi enim idem ius esse solet pignoris taciti & expressi, [7] vt qui tacitum dumtaxat habet perinde præferatur posterioribus licet expressum habentibus atque si expressum ipse habuisset: [8] Interdum tamen maioris effectus & potestatis est pignus expressum, veluti si creditori res sit cum muliere siue expressam, siue tacitam dumtaxat hypotheca habentem, quam nostri volunt ex priuilegio præferri anterioribus tacitam solum non item expressam habentibus. [9] Verius autem est tacitum pignus dici debere, cum expressa pignoris conuentio nulla interuenerit. Nec enim nouum est tacitum pactum induc ex alio quod sit expressum. [10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. De his qui in prior. credit. loc. succed.

1 Quia generale est, vt quisquis vult consequens, velit etiam necessarium antecedens, *vulg l. 2. D. de iurisdict. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. D. de procurat.*

2 *Lege 3 §. post diuisionem*, vbi Bartol. *D. qui potior. in pignor. hab.*

3 *Tot. tit. C. de rebus alien. non alienand.*

4 Numquam enim aut per ipsum creditorem, aut ipso postulante potest vendi quicquam ex bonis debitoris, quin præcedat pignus aliquod siue conuentionale, siue prætorium, siue iudiciale, *l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic. l. non est mirum, 26. D. de pignor. act. iunct. tit. de rebus auctor. iudic. possid. seu venund.*

5 Bald. *ad d. § post diuisionem.*

6 *L. dotis actione 9. Cod. de solut. matrim. l. creditores 3. C. de pign*

7 Cum dici soleat parem esse vim taciti & expressi, *l. cum quid 3. vbi not. D. de rebus credit.*

8 *L. si is qui mihi 28. D de iur. fisc. l. assiduis 12. C. qui potior. in pign. hab inuito licet Iustiniano.*

9 Sic enim vulgo nostri accipiunt eam Iustiniani constitutionem quæ extat *in d. l. assiduis.*

10 Vt in specie, *l. 2. & 4. D. de pact. l. qui in futurum 57. eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducitur hodie secundum Pragmaticos ius tacitæ hypothecæ.

INsignis Pragmaticorum fere omnium error est, licet in iudiciis receptissimus, quod putant, quoties ex chirographo agitur, etiamsi nulla pignoris conuentio & obligatio bonorum chirographi tabulis contineatur, omnia tamen debitoris bona ex ea causa obligata intelligi, ex quo die super chirographi veritate lis contestata est inter præsentes, aut absente per contumaciam debitore pronunciatum fuit, chirographum verum est. [1] Ita namque fit, vt melior sit causa debitoris ex chirographo agentis, quam si ex instrumento ageret, quod publicam fidem haberet, ac à tabellione testibusque, si voles quingentis subscriptum esset. [2] Nusquam enim proditum est ius taciti pignoris ex sola contestatione aut contumacia debitoris acquiri creditori, quantumuis publico & authentico instrumento nitatur [3] Quod si dicas, maiore priuilegio dignum videri creditorem, qui mitius egerit cum debitore, id est, qui cum publicæ scripturæ fidem posset exigere, priuata contentus fuit, consequens erit, vt multo magis eodem priuilegio gaudere debeat creditor, qui debitoris fidem adeo secutus est, vt ne priuatam quidem vllam scripturam à debitore exegerit. Vtique enim agit hic multo liberalius; [4] & tamen idem ei dandum esse priuilegium, nec Pragmatici quidem an sint dicere. [5] Huic vero tam crasso & supino errori causam illud dedit, quod scripto Senatus nostri stylo cautum est, vt hypothecæ ius vindicari possit ex chirographo, statim atque super eius veritate lis contestata sit, aut habita pro contestata. [6] Sed id ita accipi debuit, vt non prius possit creditor hypothecam sibi adferre ex chirographo, quam sit recognitum, vt Pragmatici loquuntur, aut habitum, pro recognito, per veram fictamve contestationem. Ideoque ad illum duntaxat casum id pertinet, quo pignoris conuentio inserta chirographo proponatur. [7] Nulla enim conuentione præcedente velandum non erat, ne chirographarij creditores fraudem vllam comminiscerentur, aduersus hypothecarios, [8] quibus ex contrario facile iniuria fieret, si pignoris priuata scriptura constituti ratio aliqua in eorum præiudicium haberetur, cum huiusmodi scripturæ plerumque fiant prælato die. [9] Itaque æquissimum fuit, ita ius constitui, vt hypothecæ ius tum demum incipiat competere ex chirographo, cum fraudi comminiscendæ ratio nulla amplius supereſt, [10] quod non prius contigit, quam chirographum in iudicio exhibitum & recognitum si vel pro recognito habitum, nisi trium saltem testium habeat subscriptionem, quo casu comparatur publico instrumento, eodemque inter creditores hypothecarios temporis priuilegio gaudet. [11] Illud igitur duntaxat concludere Pragmatici debuerunt, pignoris conuentione chirographo inserta competere creditori ius hypothecæ ex chirographo à die recognitionis aut contestationis, siue veræ, siue fictæ, & quidem contra alios etiam creditores. Nam contra debitorem ipsum, qui expressim conuenit de pignore, eiusve hæredem, nihil causæ est cur non statim competere debeat. [12] *Ita tractatum* in causa N. Ioannis de Belli, D. Echelles, & Claudij Baussam, 3. Cal. Mart. 1593. Et rursum in causa Iacobi Combet procuratoris, & Francisci Truffon, 4. Calen. Febr. eodem anno.

1 Sic enim vulgo Pragmatici nostri accipiunt, quod stylo nostro cautum est, vt chirographa non nisi à die recognitionis vel denegationis ferant hypothecam, vt sequitur in Definitione.

2 Qui enim obligatus est etiam ex publico instrumento, non ideo tamen creditur bona sua obligasse extra causas, in quibus pignus vel hypotheca tacite contrahitur, *§. vlt. Nouell de argent. contract.*

3 Alioqui frustra & male conceptus esset *tit. in quib. caus. pign. vel hypothec. tacit. contrah.* si in omnibus causis pignus vel hypotheca tacite contraheretur.

4 Qui scilicet nudam debitoris sui fidem secutus est.

5 Quippe qui volunt, tacitam istam hypothecam non nasci nisi ex chirographi vel agnitione vel denegatione.

6 A quo demum tempore non potest timeri, ne quid à debitore fiat prælato die in fraudem anteriorum creditorum, cum litis contestatio sit actus publicus & iudicialis, in quo non ita facilè falsum fieri potest, *arg. lege data 27. C. de donat.*

7 Verum enim est quod dici solet, semper supponendos esse terminos habiles, *vulg. l. adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

8 Cùm hypothecarij quilibet præferantur chirographariis quantumvis anterioribus, *Not. in l. 1. & tot. tit. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit. & in l. 2. & tot tit. D. de separat.*

9 *Argum. l. 1. §. 1. D. de edend. l. scripturas 11. Cod. qui potior. in pignor. hab.*

10 Est enim semper obuiandum fraudibus quantum fieri potest.

11 *d. l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.*

12 Vt dicemus *Defin. 8. inf. de contrah. & commit stipulat.* Scripsi late *in Err. 1 Decad 1. de error. Pragmat.*

DEFINITIO IX.

Etiam literæ & epistolæ ius habent tacitæ hypothecæ ex die agnitionis vel denegationis exemplo chirographi.

QVod Pragmaticorum nostrorum vsu inductum esse proxime diximus, vt ex die recognitionis aut denegationis chirographi nascatur tacita hypotheca protractum est ad eas obligationes, quæ ex literis & epistoli inducuntur. Nam & literas propria debitoris manu scriptas aut subscriptas chirographi nomine contineri nemo ambigit. [1] *Ita tractatum est* in causa D. Abbatis Ambroniacensis & D. Ioannis Baptistæ Cauet. Idib. Septemb. 1595.

1 Nimirum ex identitate rationis, *l. illud 32. D. ad leg. Aquil.* Nam ex ipso nominis etymo omnis priuata scriptura & manu scripta chirographum appellatur, *l. si chirographum 24. D. de probat.*

DEFI

DEFINITIO X.

Non omnis, qui præbuit aut ſaluam fecit pignoris cauſam, idcirco habet priuilegium tacitæ hypothecæ, quamuis habeat priuilegium prælationis, ſi adſit ſpecialis hypotheca.

VVlgo creditum eſt, eum, qui pecunia ſua vel præbuit, vel ſaluam fecit, aliis creditoribus cauſam pignoris, hoc ipſo habere priuilegiũ tacitæ hypothecæ, [1] iſque inueteratus Pragmaticorum noſtrorum error eſt, quem & plerique iudices inferiores paſſim ſequi ſolent. Ego contra ſemper putaui, non habere iſtos priuilegium tacitæ hypothecæ, ſed tantum ius prælationis, ſi expreſſam habeant hypothecam. [2] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Andrææ Mugnier Magiſtri Computorum & Ant. de Botis, 18 Dec. 1596.

1 Quod verum quidem eſt in eo, qui credidit ad refectionem & reædificationem inſulæ. Is enim habet tacitæ hypothecæ priuilegium ex Senatuſconſulto, de quo *in l. 1. D. in quibus cauſ. pign. vel hypothec. tacit. contrah. & in l. ſi ventri* 24. §. 1. *de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 9. de priuil. credit.* Itemque priuilegium prælationis. Sed in cæteris ſecus eſt, puta ſi quis crediderit ad emendam domum præterquam ſi nummi fuerint pupillares, *l idemque eſt 7. in princ. D. qui potior. in pign. hab. l. 3. in princ. de reb. eor. l pen. C. de ſerv. pign. dat. manum.*

2 De quo vide quæ ſcripſi pluribus *l. 8. Coniect. c. 11. & 12.* Ius enim prælationis præſupponit quidem ius hypothecæ in neceſſarium antecedens, ſed tacitæ non magis quam expreſſæ, at tantum alterutrius. Vide *Defin. 10. infr. tit. prox.*

DEFINITIO XI.

Bonorum ceſſio nullum tacitis pignoris ius tribuit chirographariis creditoribus.

EX bonorum ceſſione, facta per debitorem, non taſcitarius pignoris in fauorem creditorum chirographariorum, [1] ſed quales fuerunt creditores ante ceſſionem, ſiue pignoratitij, ſiue chirographarij, tales remanent & poſt ceſſionem, [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis nemo poſſit ad ceſſionem admitti, quin fateatur debitum. Ex quo apparet, quam ſit erroneum, quod Pragmatici noſtri volunt, ex agnitione ſola chirographi induci priuilegium tacitæ hypothecæ, de quo ſcripſimus *Defin. 8. & 9. ſupr.* Quid enim refert, an debitor agnoſcat debitum, an chirographum?

2 Vt ſcilicet ex ordiniis ſatisfiat, ſeruato inter eos priuilegio non temporis ſed cauſæ, *l. priuilegia* 32. *D. de rebus auctor iudic. poſſid. alias l.* 17 *de priuil. credit.* Iunge *l. vltim. D. de ceſſ. bonor.*

DEFINITIO XII.

Obligati ſunt fructus beneficij pro præbendis monachalibus etiam annorum præteritorum.

FRuctus beneficij, ex quibus præbendæ monachales aut aliæ ſolui debuerunt, obligati ſunt non tantum pro præbendis illius anni, quo percepti ſunt, ſed etiam pro reliquis præcedentium annorum, ſi qua debeantur. [1] *Ita Senatus* ex tempore pro Monachis de Taloyre, contra N. Bernardum Dacquin, 24. Febr. 1596. & iam antea pleriſque Arreſtis pro iiſdem Monachis, contra alios.

1 *Argum. l. libertis* 18. § *manumiſſis, D. de alimen & cibar. legat.* Iung. *l. Lucius* 12. in illis verbis, *vel ſi alio anno exceſſerint, eod. tit.*

DEFINITIO XIII.

De tacita hypotheca quam filius habet in bonis patris pro rebus maternis lucris nuptialibus & aduentitiis quibuſcunque.

NOn dubitatur quin filius habeat hypothecam tacitam ex lege Iuſtiniani in bonis patris non tantum pro lucris nuptialibus, quæ liberis conſeruari neceſſe eſt, præſertim patre ad ſecunda vota conuolante. [1] Quod & in matre iuris eſt, [2] ſed etiam pro rebus maternis, vel ex linea materna ad liberos deuolutis. [3] Sed de cæteris aduentitiis quæ filio familias aliunde obuenerint, dubitatio maior eſt, an æque filius familias aliquam tacitam prætendere poſſit hypothecam. Eadem enim Iuſtiniani conſtitutio quæ denegat, [4] concedere videtur, [5] ſicque ab interpretibus noſtris magis communiter accepta eſt, vt ſi quid pater ex eiuſmodi aduentitiis filij bonis contra legis prohibitionem alienauerit, & generaliter pro malè geſtis & prohibitis habeat filius tacitam hypothecam, & quidem ex die inchoatæ adminiſtrationis non ex die malæ geſtionis, [6] vt omnibus creditoribus patris anterioribus, qui poſt ſuſceptam adminiſtrationem legitimam & ante malam geſtionem contraxerunt, filius præferatur, nec tantum in bonis quæ pater eo tempore habuit, ſed etiam in poſtea quæſitis. [7] Ita vt, quod valde ſingulare eſt, hypotheca hoc caſu contrahatur, priùs etiam quàm perſonalis vlla obligatio contracta ſit. [8] Pro iis vero quæ pater geſſit permittente lege, licet malè geſſerit per negligentiam & culpam, dum ne dolo malo nullam filius hypothecam habeat. [9] Et ſecundum hanc diſtinctionem me licet diſſentiente pronunciauit Senatus noſter pro Carola de Boyuin, contra D. de Siccard, die 30. Iul. 1614. Sane pro rebus vxoris paraphernalibus, quin bona mariti omnia tacitè obligata ſint, nemo neſcit. [10] Sed hæc omnia ita demum ſi nulla ad ſit expreſſa hypotheca quæ faciat ceſſare tacitam, vt habet Iuſtiniani conſtitutio. [11] Cæterum hypotheca quælibet tacita, ſicut ad futura quoque bona extenditur: [12] ita etiam ad iura, & actiones, quæ alioquin ſub expreſſa generali bonorum mobilium & immobilium obligatione non comprehenderentur. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Tertus eſt in l. ſi quis prioris 8. §. *pen. & vltim. C. de ſecund. nupt.*

2 Nam in matre primùm fuit ius illud conſtitutum vt apparet ex *d. §. pen.* Quomodo pœnæ ſecundo nubentium priùs conſtitutæ ſunt aduerſus matres in *l. fœmina* 3. *eod. tit. quàm contra patres in l. generaliter* 5. *eod.*

3 Verba enim legis ſunt in *d. §. vlt. Maternam eis ſubſtantiam vel ex materna linea ad eos deuolutam*, vbi lineam maternam intellige tam collateralem quàm directam, cùm lex non diſtinguat, *vulg. l. de precio* 8. *de public. in rem act. l.* 1. § *generaliter D de legat. præſt.*

4 *In l. cum oportet, §. non autem C. de bon. quæ liber.*

5 *In § vlt. eiuſd. leg.*

6 *Ex d. l. cùm oportet §. vlt.*

7 Caſtrenſ. *ad d. §. vlt.* Bald. *ibid.*

8 Vt quemadmodum poteſt hypothecaria durare poſt ſummotam & extinctam principalem obligationem ita & poſſit ante natam eam *l. 2. C. de luit. pignor. l. cùm notiſſimi* 8. *C. de præſcr.* 30. *vel* 40 *annor.* Caſtr. poſt Bald. *vbi ſupr.*

9 Caſtr. poſt Bart. & Bald. *vbi ſupr.*

10 *Ex l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

11 *In d. l. vlt.*

12 *d. l. ſi quis prioris* 8. §. *pen. in illis verbis, patris quoque bona quæ habet habiturúſque eſt C. de ſecund. nupt.*

13 Quippe quæ bonorum appellatione continentur. *l. bonorum* 49. *de verb. ſignific.*

14 Quia tertiam ſpeciem conſtituunt à bonis mobilibus & immobilibus diſtinctam.

TIT. VIII.

QVI POTIOR. IN PIGNOR. habeant.

DEFINITIO I.

Clauſula conſtituti appoſita in pignore conditionali, non facit creditorem potiorem eo, cui poſtea ius pignoris in iis bonis quæſitum eſt, ſi conditio fiat poteſtatiua.

VVI Titio quadraginta mutuò acceperat intra triennium ſoluenda, eoque nomine ſe ac bona ſua omnia pignori obligauerat, pactum adiecerat, vt ſi ad diem pecunia ſoluta non eſſet, fundus Cornelianus eo pretio venditus tertio intelligeretur, adiecta etiam clauſula donationis, quanto pluris res eſſe: ſeque emptoris nomine fundum illum poſſidere conſtituerat, quouſque corporalem poſſeſſionem emptor nanciſceretur, in eum videlicet caſum, quo facta venditio erat.

Source : BIU Cujas

erat. Medio tempore acciderat, vt legatarius quidam aduersus debitorem hunc tanquam eius, qui legauerat, hæredem, ex testamento ageret, lataque sententia in eiusdem fundi possessionem ex causa iudicati missus esset. Missioni condemnatus hæres intercesserat, ob idque rursus fuerat condemnatus. Cum cœptam executionem persequi legatarius vellet, noua per Titium creditorem intercessio facta erat, quod is fundus ad se iure emptionis pertinere diceret, lapso iam nimirum triennio, nec soluta pecunia, quæ intra triennium solui debuerat. Disputatum est in publico auditorio, vtrius causa potior videretur? Plerisque placebat, potiorem Titium esse debere, quod non solum anterior esset creditor, sed etiam hypothecarius: [1] cum ex contrario legatarius non nisi lucratiuam habens causam, [2] nullum in re propria heredis prætendere pignus posset. [3] Rursus, quod in eo contractu clausula constituti interuenerat; quæ Titium fecerat possessorem, [4] parumque referre videbatur, quod ea clausula non in conuentione de pignore, sed in casum perfectæ venditionis, si ad diem pecunia non solueretur adiecta fuisset, [5] Quandoquidem intercessionis tempore conditio iam euenerat, cuius ea esset natura, vt quandocumque existens ad contractus diem retrotrahi deberet. [6] Neque pactum legis commissoriæ, quamquam in pignoribus iure communi improbatum, [7] à legatario improbari poterat, cum debitor, qui contraxerat, & cuius præcipue intererat, non improbaret. [8] *Vicit tamen* contraria sententia, propterea quod in eo fundo acquisitum esset legatario pignus iudiciale, [9] ex quo tempore missus fuerat in possessionem, [10] cum debitoris intercessio, quæ missionis effectum morabatur, postmodum per sententiam damnata esset. [11] Atqui nondum eo tempore Titius possidebat, siquidem constituti clausula, quæ possessionis translationem inducere sola poterat, in eum casum apposita fuerat, qui nondum euenerat. [12] Porro licet casus ille postea euenisset, non tamen potuerat clausulæ effectus retrotrahi, vt ex tempore initi contractus possessor factus Titius crederetur, qui extremum, à quo, vt Philosophicis nostrorum verbis vtar, non erat habile [13] cum eo tempore qui se Titij nomine possidere constituerat amplius non possideret. [14] Quod autem obiiciebatur, conditiones in contractibus adiectas quandocũque existentes retrotrahi ad diem contractus, etiam in præiudicium iuris, qui alioqui medio tempore alteri quæsitum sit, [15] non aliter verum esse constabat, quam si conditio casualis esse, aut mixta, non etiam si potestatiua, [16] qualis illa erat, si intra trienniũ pecunia non solueretur. Fuerat namque in debitoris potestate vt ante triennium solueret. [17] Nec quod plerumque difficilis sit explicatio pecuniæ facere debet, vt eo minus potestatiua conditio dici debeat, cum præstationis difficultas nihil vnquam commune habeat cum qualitate naturaque obligationis. [18] At neque dubitari de eo poterat, quin pactum legis commissoriæ improbare tertius posset, hactenus saltem, vt excipiendo possessionem suam tueretur. [19] Illud magis obstare videbatur, quod cessante quoque emptionis causa, Titius & anterior creditor fuisset & hypothecarius. [20] Nam si pignoris vinculum euanuisse quis dicat requisito creditori per emptionem, quam valere volebat, domino fundi, [21] cum nemini res sua pignori possit esse obligata: [22] in promptu contradictio est, non eo minus durare pignoratitiam, & hypothecariam actionem, si ex emptionis causa salua creditori res esse non possit, [23] quia verum est, pignus aliquando contractum nec vnquam creditori saltis factum esse. [24] Sed adhuc creditori obstabat possessio non excussi debitoris, quem in confesso erat locupletem esse, abundéque in bonis habere, vnde posset creditori satisfacere. [25] Nam constituti clausula, quæ non in pignore, sed in venditione: [26] vt diximus, adiecta fuerat, exceptionem hanc excludere non poterat, tametsi beneficium Iustinianeæ legis [27] imploratum proponeretur. *Ita Senatus* pro legatario ex tempore pronunciauit, Prid. Calend. Septemb. 1588. Iunge Definit. 4. infr. de pact. pignor.

1 Nam inter creditores hypothecarios quisquis prior est tempore, regulariter potior est iure, *l. 2. & 4. & pass. C. hoc tit.*

2 Quæ semper minus fauorabilis est, *l. 4. §. si cum legitima, D. de doli mal except. l. quod autem 6. §. simil modo dicimus D. quæ in fraud. credit. l. super longi 11. C. de præscript. long. temp.*

3 Nam nec hodie legatarius habet ius vllum taciti pignoris in bonis heredis, sed tantum in bonis testatoris *l. 1. vbi not. C. commun. de legat. l. fideiussor 26. §. vlt. D. de pignor.*

4 *L. Quod meo 18. cum ibi not. D. de acquir. possess.*

5 Vt proinde non videretur translata possessio, nisi sub conditione, quod fieri potest, *l. qui absenti 38. §. 1. D. de acquir. possess.*

6 Quia in contractibus conditio, quæ non est mere potestatiua, retrotrahitur etiam in præiudicium iuris interim tertio quæsiti. *l. 1. l qui balneum 9 l. potior. 11. D. hoc tit.*

7 *Ex l. vlt. vbi not. C. de pact. pignor.*

8 Ne quis faciat ex persona alterius, quod alter ille facere non posset, contra vulgaris iuris regulas.

9 Sic enim appellatur pignus, quod capitur in causa iudicati, *l. 1. & tot tit. in cauſ. iudic. pign. capt sit l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic.*

10 A quo tempore solet incipere etiam prætorium pignus, quo difficilius constituitur quam iudiciale, *l. non est mirum 26. § D. de pignor. act l. 1 & tot. tit. C. de prætor pign.*

11 Quod cum euenit, retrotrahitur sententia confirmans ad diem sententiæ confirmatæ, *l. tutor 41. D. de vsur. l. negotiorum 24. ff. de appellat. l. vltim. ff. de re iud. l. intra vtile 39. ff de minor.*

12 Nemo autem dixerit transferri posse possessionem ex contractu conditionali antequam conditio euenerit, *dict. l. qui absenti, §. 1. de acquir. possess. l. cedere diem 213 de verb. sign.*

13 Debent vero extrema esse habilia & ipsum quoque medium, vt retroactio fieri possit. *l. penult. vbi not. D. rat. rem hab. cum similib.* (Vide Guid. Pap. *decis.* 512. Tiraquell. *par. 1. de iure constit poss amp.* 17.)

14 Nam qui ipse non possidet, alium possessorem minime facere potest, *d. l. quod meo, vbi not. D. de acquir. possess.* Vide pro hac Definitione consilium elegans Decij 247. *num.* 3. & 4. post Bart. *in l. quoties* 14. *ff. de nouat.*

15 *d. qui balneum 9. & l. potior 11. D. hoc tit.*

16 *d. l. potior.* iunct. *l. 1. eod.* Paris. *consil. 11. nu. 70. lib. 1.*

17 Totum enim medium tempus liberum est promissori ad soluendum, *l. quod certa die 7. ff. de solut.*

18 *L. continuus 37. §. illud. ff. de verb. oblig.*

19 Cum etiam vitiosa possessio prosit aduersus extraneos, id est qui nullum ius habent ad agendum, *l. vlt ff. de acq. poss l. vlt. ff. de rei vindic.*

20 Nec enim ob id minus iuris debet habere creditor, quod sit etiam emptor *arg. l. 1. §. vlt. D. si quis à parent. manum sit.*

21 *L. penult. §. 1. in fin ff de except. rei iudic.*

22 *L. neque pignus 45. de reg. iur. l. debitor 40. ff. de pignor. act.*

23 Nec enim videtur in cuiusquam bonis id esse, quod euinci ab eo, possit.

24 *d. l. penult. §. 1. de except rei iudic. l. grege 13 §. etiam, ff. de pignor. l. debitor 59. D. ad SC. Trebel.*

25 *Authent. hoc si debitor, C. de pignor.* & in corpore vnde sumitur.

26 Aliud enim fuisset, si clausula constituti apposita fuisset in pignore, & imploratum proponeretur beneficium *l. vlt C. de acquir. possess.* secundum ea quæ scripsimus *Defin. 1. sup de acq. possess.*

27 *In l. vlt. C. de acquir. poss. ff.*

28 Nec enim clausula constituti potest operari vltra intentionem constituentis, nec ad alium finem, quam ad quem adhibita est *vulg. l. non omnis 19. ff. de reb. credit.*

DEFINITIO II.

Inter creditores pignus prætorium habentes ius prælationis æstimatur ex die executionis, si executio tenuit, hactenus vt posterior exceptionem habeat excussionis. Sin nulla est exeeutio, ex die contractus.

SI diuersi temporis creditores, interueniente iudicis auctoritate, rem eandem pignori ceperint, distrahíque curauerint, [1] non seruatis tamen solemnibus, quæ statuti nostri [2] præscribit auctoritas, tum de pignoris iure & ordine inter se contendant, non inspiciemus, quis prior fuerit in executione, quæ vtrinque nulla est, [3] sed quis prior in debito, pignorísque vinculo contrahendo: [4] alioqui si rite facta sit subhastatio postulante creditore posterioriore, hactenus erit ille, potior, vt anteriori tardius exequendi præferatur, quoúsque excussis cæteris omnibus debitoris bonis, appareat nihil aliud esse, ex quo vtrique possit satisfieri. [5] Denique cuiuslibet iusti possessoris iure habebit exceptionem non factæ excussionis [6] quam non haberet, si minus rite facta subhastatio proponeretur. [7] Ex inutili enim nulláque subhastatione, nec dominium transfertur, nec possessio. [8] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1595. Iunge Defin. 4. de distr. pignor.

1 *Ex là*

1 *Ex l. à Diuo Pio* 15. *ff. de re iud. l.* 1. *& tot. tit. C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

2 Incip. *ſi in rebus, lib.* 2. *Stat. Sabaud.*

3 Quia quod ipſo iure nullum eſt, effectum nullum habere poteſt, *vul. cap. non præſtat. impedimentum, cum ibi not. Extr. de reg. iur. in* 6. Text. eſt *in l. ſi & iure* 10. *D. hoc tit.*

4 Scilicet ex iure communi, quo qui prior eſt tempore, potior eſt iure in cauſa pignoris, *l.* 2. 4. *& paſſ. C. hoc tit.*

5 Æquum eſt meliorem eſſe hac parte conditionem diligentioris creditoris, cui licuit vigilare ad ſuum conſequendum, *l. pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit.*

6 *Auth. hoc ſi debitor, C de pign. & in corpor. vnde ſumit.*

7 Non enim alij poteſt competere hæc exceptio, quam poſſeſſori eique iuſto & titulum habenti, vt notant omnes *ad dict. Auth. hoc ſi debitor.*

8 Quamuis dici ſoleat, etiam ex contractu nullo transferri poſſeſſionem, *l.* 1. *§ ſi vir. vxori, ff. de acquir. poſſeſſ.* Nam cum hoc caſu neque dominium neque poſſeſſio transfertur, niſi ex auctoritate ſtatuti, abſurdum fuerit eam fieri tranſlationem ex ſubhaſtatione, quæ ipſa facta ſit contra formam ſtatuti. Vide *Defin.* 4. *inf. de diſtr. pignor.*

DEFINITIO III.

Mulier fructuaria non poteſt prætextu dotalis hypothecæ impedire, ne vſusfructus per æs alienum minuatur. Itaque legatum repudiare debet.

VXor, cui maritus teſtamento bonorum ſuorum omniũ vſumfructum legauerat, ſi à creditoribus hæreditariis non actione quidem perſonali quæ contra ſolum hæredem competit, 1 ſed quaſi Seruiana conueniatur, 2 creditoris intentionem excludere non poteſt prætextu dotalis hypothecæ quantumlibet anterioris, ſi non vſusfructus legatum repudiet: ſiquidem vt legatum valeat, neceſſe eſt, aliquid in eo ineſſe vtilitatis, 3 quod ipſum æris alieni ex ſoluendi gratia minui & poteſt, & debet. 4 Quamquam enim æris alieni onus hæredem ſequitur, non vſufructuarium, 5 hactenus tamen tenetur vſufructuarius, vt bonorum hæreditariorum diſtractionem, atque ita vſusfructus ſui diminutionem pati cogatur, vt creditoribus ſatisfiat. 6 *Ita Senatus* ex tempore pro Carolo de Morz, contra viduam procuratoris Alberti, 5. No. decemb. 1588.

1 *L. vlt. C de hæred. action. l.* 1. *C. ſi cert petat. l.* 1. *& 2. C. ſi vnus ex plurib. hæred. debit. vel credit.*

2 Quæ ſcilicet cum in rem ſit, poteſt excerceri contra quemlibet poſſeſſorem, *l. pignoris* 17. *ff. de pignor. l. pignoris* 15. *C. eod. l. eſt in arbitrio* 14. *C. de oblig. & act.*

3 *L. ſi creditori* 29. *§. vlt. & l. ſeq. de leg.* 1.

4 Semper enim potior eſt cauſa æris alieni, quam legatorum, *l. vlt. §. ſin vero creditores, C. de iur. delib. l.* 6. *§. ſimili modo, quæ in fraud. cred.*

5 *d. l. vlt. C. de hæred. act.* quia æris alieni onus non ſequitur ſingularem ſucceſſorem, *l.* 1. *§. ſi hæres, D. ad SC. Trebell. l. æris alieni* 15. *C. de donat.*

6 *L. vlt.* vbi Bart. & alij notant *ff. de vſufr. legat.*

DEFINITIO IV.

Pro periculo futuræ euictionis non poteſt quis tanquam creditor anterior impedire, ne poſterior interim ius ſui pignoris exequatur. Et quomodo pronunciandum ſit?

QVi à debitore fundum emit aut in ſolutum accepit, cuíque ſibi de pignore bonorum omnium debitoris in eum caſum, quo euictio ſequeretur, ſicuti ante ſecutam euictionem de euictione agere non poteſt, 1 ita nec intercedere, quo minus cæteri creditores pignoratitij, licet poſteriores pignorũ ſuorum iura perſequantur, 2 hoc ſolo prætextu, quod in eo res ſit, vt euinci aliquando poſſit fundus venditus aut in ſolutum datus. 3 Quamdiu enim euictus non eſt, ius pignoris, quod ex cauſa euictionis in aliis debitoris bonis acquiſitum eſt, omnino conquieſcit, 4 quemadmodum & quaſi Seruiana actio, quæ pro pignore datur. 5 Si tamen interceſſio perperam facta ſit, 6 obſeruare iudex debet, vt non ſimpliciter & abſolute interceſſorem condemnet, ſed addito hoc temperamento *quant à preſent.* 7 nimirum, ne alioqui eueniat, vt pignoris perſecutio prius etiam quam nata fuerit, iudicati poteſtate extincta videatur. 8 *Ita Senatus* ex tempore, 10. Cal. Mart. 1590.

1 Quia non aliter committitur ſtipulatio, quam ſi emptori non liceat habere, *l. habere licere* 57. *& paſſ. ff. de euict.*

2 Scilicet in alias res debitoris, quas ponimus cæteri creditoribus fuiſſe obligatas.

3 Quod enim poteſt euinci, non ideo habetur pro euicto. Et ideirco etiamſi res ab alio vindicetur, non tamen de euictione interim agendum eſt, ſed ad rem defendendam, *l. antepenult. §. mota ff. de euict.*

4 Quia ſcilicet nihildum abeſt emptori. Prius enim eſt, vt obligatio principalis naſcatur, quam vt acceſſoria.

5 Non enim naſcitur hypothecaria actio, quæ non niſi acceſſoria eſt, ante principalem, quamuis poſſit durare etiam poſt principalem extinctam, *l.* 2. *vbi not. C. de luit. pignor. l. cum notiſſimi, C. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor.*

6 Quod contingit, quoties nihil adhuc intereſt eius, qui intercedit, cum nemo audiatur ſiue agendo, ſiue accipiendo, niſi eius interſit, *l. ille à quo* 13. *§. ſi de teſtamento, D. ad SC. Treb. l.* 3. *§.* 1. *de verb. oblig.*

7 Vt ceſſante cauſa ceſſet effectus condemnationis, *arg. l. ab his* 10. *§. auctis, ff. de vacat. & excuſ. muner.*

8 Cum tamen abſurdum ſit dicere, actionem extingui priuſquam nata ſit, *l. ſi ad diem* 46. *l. Titio vſusfructus* 96. *ff. de condit. & demonſtr.*

DEFINITIO V.

Reſtitutio in integrum per anteriorem creditorem impetrata, qui per datione in ſolutum creditor eſſe deſierat, non reſtituit ei pignus in præiudicium creditoris poſterioris, cui medio tempore fuit ius quæſitum.

ANterior creditor, cui bona debitoris omnia erant obligata, fundum, à debitore in ſolutum acceperat, atque ita debitorem cæteráque bona eius vniuerſa ab omni obligatione liberauerat. Cum poſtea in integrum reſtitutus eſſet aduerſus contractum tanquam immodica læſione deceptus, petebat vt priſtinum ius ſui pignoris, & inter alios creditores ordinem recuperaret, quem accepta ſolutione amiſiſſet. Placuit id ei concedendum non eſſe propterea, quod pignus aliis creditoribus medio tempore vtiliter quæſitum, temporiſque priuilegium iis inuitis ex poſtfacto adimi nec poſſet, nec deberet. 1 Itaque quamuis dici ſoleat, per in integrum reſtitutionem omnia in priſtinum ſtatum reſtitui, 2 tamen in propoſito id non obtinet, cum intercedens ius creditorum, qui ſubſiſtente adhuc datione in ſolutum cum liberato debitore contraxerunt, impediat, ne libera ſit poteſtas reſtitutionis, neſue quid in præiudicium eorum fiat. 3 Probabilius fortaſſe quis moueatur ex eo, quod ſi prior creditor nouatione facta eadem pignora cum aliis acceperit, ſuperioris temporis ordinem retinet, quaſi ſibi ipſi & in ſuum ipſius ſuum locum ſuccedens. 4 Sed ſunt iſta diſſimilia. Nouatio enim, licet priorem obligationem perimat, 5 non tamen efficit, quo minus creditor maneat is, cui nihildum ſolutum eſt. 6 At qui fundum accepit in ſolutum, deſiit eſſe creditor. 7 Nec quod reſciſſo contractu rurſum creditor eſſe incipit, facere poteſt, vt eodem iure cenſeri debeat, cum imputare potius ſibi, poſſit & cur ita contraxerat vt omnem deleuerit obligationem, & cur ſubinde contractu reſcindi voluerit. 8 Plane impetrata per debitorem reſtitutione, 9 locus quæſtioni eſſe non poteſt, quando nec aliter is audiendus eſt, quam ſi non modo debitum offerat, ſed ipſum quoque precium integrum contractus, ſi fundus in ſolutum datus pluris æſtimatus fuerit quam creditori deberetur. 10 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg. l. vlt. D. de pact. l. non debet alteri* 74. iunct. *l. id quod noſtrum* 11. *de reg. iur.*

2 *L. quod ſi minor.* 24. *§. reſtitutio, ff. de minor. l. vnic. Cod. de reput. quæ fiant in iudic. in integr. reſtit.* Adde *l.* 1. *C. de ſentent. paſſ. & reſtit.*

3 Quia quod ad alios creditores pertinet, res non eſt integra, qui fortaſſe non contraxiſſent cum debitore adhuc obligato. Reſtituito autem nihil operatur, cum res integra eſſe deſiit, *d. l. quod ſi minor. §. Scæuola.*

4 *L.* 2. *creditor* 12. *§. Papinianus, alias l. ſi prior* 13. *D qui potior. in pign hab. l. ſi prior, C. de his qui in prior. cred. loc. ſucce.* Boer. *quæſt.* 13. *num.* 34.

5 *L.* 1. *ff. de nouat. & de legat.*

6 Cum nouatio ſic obligationem perimat, vt eam tamen transfundat in ſequentem, *d. l.* 1.

7 Quia

Source : BIU Cujas

7 Quia nihil interest, an soluatur pecunia, an vero fundus aut alia res pro pecunia detur in solutum volenti creditori, *l. eum à quo* 16. *& l. seq. C. de solut.*

8 Nunquam autem succurrendum est ei, cui aliquid imputari potest, *l. cum postulassem* 44. §. 1. *ff. de damno infect. cum similib.*

9 Forte quod pro minoris quantitatis debito in solutum dederit rem longe maioris pretij. Nam & ex ea causa maior restitueretur, perinde ac contra venditionem, cum datio in solutum venditionis instar obtineat, scilicet si læsio immodica esset ac vltra dimidiam, *ex l. 2 vbi not C. de rescind. vendit.*

10 *d. l.* 2. *C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO VI.

Constituti clausula inutilis est aduersus anteriorem creditorem, qui habet corporalem possessionem. Et in quo maior sit potestas traditionis, quam constituti.

POsterior creditor, qui pignoris possessionem sibi per clausulam constituti quærere voluit, non idcirco possessionem auocare potest ab anteriore creditore, qui iam tum in reali & corporali pignoris possessione fuit nisi oblato prius debito. 1 Nam cum creditor, cui possessio tradita est, sibi possideat, præterquam ad solam vsucapionis causam, 2 in eoque differat à commodatario, depositario, & cæteris huiusmodi, qui non sibi, sed alij possident, 3 consequens est, vt nullius momenti sit constitutum ab illo factum, qui eo tempore amplius non possideret. 4 Idémque esset; tametsi eadem pignoris possessio realis non corporaliter per traditionem, sed per solam constituti clausulam in anteriorem creditorem translata proponeretur. 5 Id enim ad illius clausulæ vim & potestatem inducendam omnino requiritur, vt eo tempore quis reuera possideat, quo se constituit alieno nomine possidere. 6 In quo sane minor vis est clausulæ, quam traditionis ad transferendam possessionem. Nam si debitor corporalem pignoris possessionem, quam se anterioris creditoris nomine habere constituisset, in posteriorem creditorem, quin & in alium quemlibet postea per traditionem transtulisset, vtique interuertisset anterioris creditoris possessionem, 7 cui proinde necesse esset reuocatoria condictione ex lege Iustiniani agere, vt propriam possessionem auocaret. 8 Quod tamen nihil necesse est, cum sola constituti clausula interuenit. An quia per eam clausulam minus transferatur vera realisque possessio quam per traditionem? Minime. 9 Sed quia traditio facti est non iuris, 10 ob idque prodest ad transferendam possessionem, quæ facti quoque est, 11 & consequenter ad interuertendam possessionem anterioris creditoris, cuius nomine constituerat debitor se possidere, quamuis nullo iure ita debitor faciat. 12 Clausula vero constituti, licet transferat etiam realem verãque possessionem, fictitius tamen eius tranferendæ modus est, iuris ciuilis fictione introductus, quæ iuris fictio ei fauere non potest qui nullo iure possessionem in hunc transferre vult, quam in alium iam transtulerat. Hic itaque non tam alienam possessionem interuertere, quam nihil omnino agere existimandus est. *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay, & Dominæ Marchion. de la Chambre, Prid. Id. Decembr. 1590.

1 Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit, *l. vnic. C. etiam ob chirogr pecun pign retin. poss.*

2 *L. pignori* 15 *ff de vsucap.* iunct. *l. serui* 16. *eod.*

3 *L. si quis ante conduxit* 10. §. 1. *ff de acq. possess.*

4 *L. quod meo* 18. *cum ibi notat. eod tit.*

5 Siquidem clausula constituti, licet sit fictitius modus transferendæ possessionis, transfert tamen veram & realem possessionem, nec minus naturalem quam ciuilem, vt notant omnes *ad d. l. quod meo.*

6 Nec enim potest alium possessorem facere is, qui ipse non possidet, *l.* 1. §. *Scæuola ff. si is qui testam. lib. ess. iuss.*

7 *L. si de eo* 40. §. 1. *ff de acquir poss.*

8 Ea actione, quam appellant auocatoriam ex constituto, ex *l. vlt. C. eod. ill. tit.*

9 Vt dixi *num.* 5.

10 *L. consilio* 7. §. *vlt. D de curat. furios.*

11 *L.* 1. §. *si vir vxori, iunct.* §. *præced ff. de acquir. possess. l.* 1. §. *Scæuola D si is qui testam. lib. ess. iuss.*

12 Nam extra causam possessionis est quærere, an iusta sit an iniusta, *d.* §. *si vir vxori, & l. quod vxor.* 16. *eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet obligatam litis æstimationem pro sumptibus in litem factis præfertur omnibus, etiam anterioribus.

IN ea pecunia, quæ debitori ex condemnatione quæsita est, præfertur hypothecariis creditoribus is, qui pro litis sumptibus obligatam habet siue expresse, siue tacite, litis æstimationem, licet posterior sit tempore. 1 Nam sicuti fructus non dicuntur, nisi qui deductis expensis supersunt, 2 ita neque aliud ex condemnatione quæsitum videri potest, nisi quod supereſt detractis sumptibus iis, quos ad vincendum prorogari necesse fuit. 3 Vt taceam, quod iure communi obtinet, vt qui pignoris causam saluam fecit potior sit anterioribus in eo pignore. 4 Hic vero plus præstitit, qui pignoris causam non tam saluam fecit, quam præbuit: 5 cum si sumptus illi facti non essent, neque debitor condemnationem nunc haberet, neque creditor ipsius ius pignoris in ea pecuniæ quantitate, quam condemnatio attulit. 6 *Ita tractatum est* mens. Feb. 1591.

1 Contra vulgarem iuris regulam, quæ vult, in pignoribus eum priorem esse iure, qui prior est tempore, *l.* 2. 4. *& pass. C. hoc tit.*

2 §. *fructus vlt. l. si à domino* 36. *ff. de petit. hared. l. quod in fructus* 46. *D de vsur.*

3 Cùm sine sumptibus litigari non possit, *l. minoribus* 6. *D. de minoribus l. quod debetur* 51. *D de pecul. l. petitor* 30. *D de liber. legat.*

4 *L. interdum* 5. *& seq. D. hoc tit.*

5 Plus autem est præbere causam pignoris, quam saluam facere, *arg. l. licet* 7. *C. hoc tit.* iunct. *l. quamuis* 17. *C. de pign.* §. *hic consequens Nou.* 97. *de aqua dot.*

6 Cùm ante condemnationem ne sciri certo possit, an & quid aut quantum debeatur: quia sola contestatio & negatio facit rem dubiam, *l. vlt. C. quib ad liber. proclam. non licet.*

DEFINITIO VIII.

Potest idem creditor & anterior esse & posterior, pro diuersitate debitorum.

ANterior creditor pignoratitius, si à posteriore idem pignus persequente, & anterius debitum offerente, per quasi Seruianam conueniatur, retinendi pignoris ius non habet pro posteriore debito etiam hypothecario, multo minus pro impensis ex causa posterioris illius debiti factis, quoniam inter creditores temporis ordinem pro debitorum varietate seruari necesse est, nec quicquam vetat eundem seipso priorem in credendo & posteriorem videri diuersis respectibus. 1 Nam quod dici solet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse, 2 ita verum est, si creditori pignus possidenti res sit cum debitore, non etiam si cum alio creditore, licet posteriore. 3 nisi ponas chirographariam pecuniam iam tum fuisse debitam, cum secundus creditor contraxit. 4 In ea namque anteriorem potiorem esse debere verius est, ne semel ei quæsitum ius retinendi pignoris ex contractu cum alio inito damnum patiatur. 5 *Ita tractatum est* in causa D. de Macognin, & N. Vulliod, 4. Calend. Iun. 1591.

1 *L. creditor* 12 §. *si idem bis, & l. quærebatur* 20. *ff hoc tit.*

2 *L. vnic. C ill. tit. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

3 Quia inter creditores regulare est, vt qui prior est tempore sit etiam potior iure, *l.* 1. 4. *& pass. C. hoc tit.*

4 Quo casu verum est, iam dum fuisse acquisitum priori creditori ius retentionis etiam pro chirographaria pecunia, *d. l. vnic.*

5 Quod esset iniquum, *l vlt. ff de pact. l. Gratius* 71. §. *pen. ff. de fideiuss.* (Obserua autem creditorem anteriorem potiorem esse non tantum in sorte, sed etiam in vsuris aliisque accessionibus ex *l. Lucius* 8. *D. hoc tit.* Sed hoc ita si pro vsuris aliisque accessionibus hypotheca aliqua constituta sit, vt in *d. l. Lucius*, vbi acceptæ fuerant pignora tam pro vsuris, quàm pro sorte. Alioqui non potest creditor qui pro vsuris, cæterisque accessionib. nullam hypothecam habet, potior esse cæteris creditoribus pignoratitiis. Nam vsuræ & litis expensæ; cæteræque accessiones siquidem habeant hypothecam habent eandem ordinem hypothecæ, quem sors ipsa *d. l. Lucius.* Sed non semper habent hypothecam quam sors habet. *Ita Senatus* in ea causa de qua *Desin.* 11. *sup. commun. de legat.*)

DEFI

DEFINITIO IX.

Creditor mariti posterior, qui anteriora dotalium pignorum iura obligata habet, præferendus est anterioribus mariti creditoribus, qui sint posteriores muliere in hypothecis dotalibus.

VIr & vxor in causam communium alimentorum, vt se suosque exhiberent, mutua centum à te acceperant, seque in solidum singuli obligauerant, datis etiam pignori generaliter bonis omnibus, & specialiter iis, quæ maritus vxori pro dote cum clausula constituti obligauerat. Si alius mariti creditor te anterior idem pignus ex proprio contractu persequatur, tuendus eris in possessione, eique præferendus propter ius mulieris, quod in persona tua concurrit, 1 cum sit illa vtroque anterior. 2 Nec de illo quærendum erit, an ius ab ea cessum habeas nec ne? Sufficit enim esse te in possessione eius rei, quæ & mulieri à marito priusquam aduersario tuo & à muliere tibi obligata sit: 3 posteaquam placuit pignus pignori dari posse, 4 & ex ea pignoris dationе nomen quoque, quo pignus datum est, saltem ad concurrentem vsque pignoris æstimationem cessum intelligi. 5 Rursus non distinguemus, an dotis restituendæ casus iam euenerit, an non. Quid enim refert, cum marito consentiēte pignus constituitur, & ex ea causa; & qua diminuere dotem etiam constante matrimonio liceret? 6 At quidni liceat mulieri constante quoque matrimonio ius hypothecæ sibi competens in alium transferre, à quo vicissim pecuniam aut quid aliud accipiat, cùm & gratis illud remittere marito posset, dum ne aliquod ex ea re damnum doti immineret? 7 Denique nec ad rem faciet, quod mulier, quæ tibi pignus suum pignori dedit, alia bona doti æquipollentia penes se habere proponatur. Nam cùm ex eius persona tibi ius competat retinendi pignoris, æquius est aduersus eam, quam contra te actionem dari aduersario tuo, vt imputata pignoris tui æstimatione in dotis solutionem, si quid illa supra dotem possideat, restituere compellatur. 8 Neque enim prætextu dotis cæterorum creditorum ita impediri oportet, si omnibus satisfieri ex ordine possit. 9 *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Sept. 1592.

1 Cum ipsa tibi bona sua omnia obligauerit, & consequenter iura ipsa pignoris, quæ habuit in bonis mariti, *l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poss.*

2 Nam qui ab anteriore creditore causam habet potior est posterioribus omnibus in ea re, quæ anteriori fuit obligata, *l. 1. & tot. tit. C. si antiq. cred. pig. vendid.* Quod obtinet etiam in chirographariis creditoribus, *l. si ventri 24. §. vlt. D. de reb. aucto. iudic. possid. alias l. 9. de priuil. credit.*

3 Quoniam scilicet iura re alia transeunt etiam sine cessione, *l. si tertius 6. §. si quis prius.* vbi Bart. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

4 *L. 1. & 2. C. si pignus pignor. dat. sit. l. grege 13. §. cum pignori, D. de pignor.*

5 *L. si conuenerit 18. D. de pignor. act. l. nomen 4. C. quæ res pign oblig. poss.*

6 *L. quamuis 20. ff. solut. matrim. Not. ibid. & in l. vnic. Cod. si const. matr. dot. solut. sit.*

7 *L. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.* Nec enim remissio pignoris, donatio est, *l. 1. §. cum venditor, D. quib. mod. pign. vel hypothe. soluit. l. etsi pignus 18. D. quæ in fraud. cred.*

8 Ne alioqui dotis solutionem bis consequi velle videatur. Mulieri enim solutum videtur, quod ea mandante aut consentiente creditori ipsius solutum est, *l. vero procuratori 12. ff. de solut. l. quamuis 40. §. vlt. & seqq. ad SC. Trebell.*

9 Hactenus enim fauemus doti ne pereat, non vt cæteris creditoribus damnum inferatur, *l. assiduis 12. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Qui credidit ad emendam domum, non habet priuilegium tacitæ hypothecæ, multo minus prælationis, nisi specialiter conuenerit de pignore. Secus in eo, qui credidit ad refectionem.

CReditor, ex cuius pecunia fundus comparatus est sicuti nullam eo nomine tacitam hypothecam habet, quam habet is, qui ad ædificij restitutionem credidit, 1 ita nec si expressam hypothecam habeat generalem, priuilegium ob id vllum habet, vt cæteris creditoribus anterioribus præferatur. 2 Solius enim pupilli ius illud est, vt si ex eius nummis res empta sit, non solùm tacitæ hypothecæ priuilegium habeat, sed etiam prælationis. 3 Sanè si nominatim & specialiter conuenerit, vt is ipse fundus obligatus sit ei, ex cuius pecunia emitur, & eiusmodi pignoris conuentio facta sit statim, id est, eo ipso instanti, quo pecunia creditur, aut fundus comparatur, aut in continenti locus erit priuilegio, 4 non ratione illa sola, quod huius creditoris pecunia pignoris causam præbuerit, vt in eo dici solet, qui saluam fecit pignoris causam, 5 (minus enim est pignus præbere, quam saluum facere, alioqui perinde vtroque casu priuilegio locus esset. 6) Sed quod, cùm pignoris causam præbeat, permittendum ei sit, vt quam vult initio legem dicat, qui scil. non aliter erat contracturus: 7 nec proinde cæteris anterioribus creditoribus pignoris causam præbiturus. 8 Estque hic vnus & singularis fortasse casus, in quo specialis hypotheca vtilior est, quam generalis. 9 *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand, & Peronetæ Talon, 8. Cal. Dec. 1591. Et rursum pro D. Abbate Ambroniacensi, contra N. Dauignon, 14. Cal. Febr. 1593.

1 *Hic enim non* solum hypothecam tacitam habet, sed etiam ius prælationis in ea re, ad cuius refectionem credidit, *l. interdum 5. ff. hoc tit.* iunct. *l. 1. ff. in quib. caus. pign. vel hypoth.*

2 Quia scilicet non interest reipublicæ, an huius vel illius sit hic fundus. Diuersum est, si quis crediderit ad emendam nauim. *Is* enim habet priuilegium non tacitæ hypothecæ, sed prælationis inter creditores chirographarios, *l. quod quis 34. ff. de rebus auctor. iud. possid. alias, l. 19. de priuileg. cred.* quia multum interest reipublicæ, vt nauis sit eius, qui negociationem maritimam exercere velit aut per se, aut per alium, quomodo vult vtique qui nauim emit, non qui vendit. Dixit *lib. 8. coniect. cap. 11. & 12.*

2 *L. idémque est 7. D. hoc tit.* Quidni enim haberet pupillus vtrumque ius & tacitæ hypothecæ & prælationis in re ex ipsius nummis comparata, cum habeat etiam vtilem vindicationem, *l. ex facto 52. §. plane, ff. de pecul. l. 3. C. arbitr. tutel. not. ad l. si vt proponis 8. C. de rei vindic.* Vide tamen quæ scripsi *Defin. 10. supr. tit. prox.*

4 *L. quamuis 17. C. de pignor. l. licet 7. C. hoc tit.*

5 De quo *in l. interdum 5. & seq. D. eodem.*

6 Quod tamen non ita est, *d. l. quamuis, & d. l. licet.*

7 *L. vlt. C. de pact. inter empt. & vend. l. in traditionibus 44. D. de pact. l. venditor 13. D. commun. præd.*

8 Et ideo non possent creditores, quamuis anteriores, conqueri vllam sibi factam esse iniuriam ab eo, qui credidit ad emendam rem.

9 Nam extra hunc casum tantum potest generalitas in suo genere, quantum specialitas in sua specie, *l. semper specialia 147. & ibi not. D. de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Nihil iuris possessori tribuere potest pignus antiquius sui auctoris, quod extinctum sit confusione per aditionem quæ habeat etiam vim solutionis.

CVm filius tanquam patris hæres, maternæ dotis debitor, matri quoque postea hæres extitisset, ac postea fundum, qui pro dote obligatus fuerat cum clausula constituti, medio tempore proprio creditori obligatum, alteri vendidisset, placuit emptorem à posteriore creditore conuentum, siue hypothecaria, 1 siue condictione ex Iustinianea lege, 2 nullam habere posse defensionem ex ea causa, quod idem fundus anteriore iure pignoris pro dote matris obligatus fuisset, eumque mulier, quamdiu vixerat, post mariti mortem possedisset. Confusa enim per aditionem & consolidationem obligatio, 3 sicut venditori, in cuius persona confusio facta fuerat, amplius prodesse non poterat, 4 ita neque emptori, quem constabat non plus iuris ex emptione nactum fuisse, quam venditor habuisset. 5 Nec quod post venditionem pignoris dominium penes alium quam creditorem esse cœperat, facere debebat, vt extincta obligatio reuiuisceret. 6 Id enim tum obtineret, cum ex antiquiore aliqua causa dominium creditori oblatum esset, 7 potestate scilicet euictionis tollente intellectum acqui-

Source : BIU Cujas

strionis dominij. 8 In proposito autem non videbatur eiectum creditori dominium, quod voluntaria alienatione translatum esset in emptorem iam eo tempore, quo debitum creditúmve vllum esse desiisset. 9 Neque rursus ad rem pertinuit, quod non solum pignoris nomine retentio, sed etiam Seruiana actio durat, quamdiu verum est, reuera solutam non esse pecuniam, tametsi per additionem extincta sit principalis obligatio. 10 Nam id eo demum casu procedit, quo confusionis tantum vim habeat aditio, non etiam solutionis. 11 Si quidem fieri non potest, vt Seruiana non tollatur, soluta quomodocunque pecunia. 12 Atqui hæreditatis aditio, quoties debitor creditori succedit, vel contra solutionis quoque vim habet, si modo hæreditatis emolumentum, quantulumcumque illud futurum sit, penes hæredem remaneat, nec ad alium deuoluatur, licet alioqui soluendo non sit, 13 quia soluendo esse intelligitur hæreditas, quæcunque hæredem inuenire potest, 14 & hæres cum debitoris aut creditoris sui hæreditatem adit, sibi ipsi soluere, secúmque compensare intelligitur. 15 Consequens ergo erat, vt in ea re, quam emptor hic possideret, secundus creditor non tam potior quàm solus reperiretur. 16 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra parochum de Barby, Idib. Febr. 1593.

1 Quæ auocat possessionem alienam, *l. si cùm venditor 66. §. 1. D. de euict.*

2 *In l. vlt. C. de acq. poss.* quæ auocat propriam ipsius agentis possessionem, vt dixi *Desin. 1. supr. de acq. poss.*

3 Confusio enim contingit, quoties in eadem persona concurrit ius debiti & crediti, *l. debitori 7. vbi not. C. de pact. l. debitori 50. D. de fideiussor. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio. D. de solut.*

4 Siquidem confusio est legitimus modus tollendæ obligationis sicut & solutio, *d. §. aditio, l. quæ dotis 33. D. solut. matr.*

5 *L. quod ipsis 143. l. inuitus 156. §. plerumque de reg. iur.*

6 Quamuis interdum reuiuiscat hypothecaria, quæ per confusionem & consolationem dominij fuerat extincta, *l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.*

7 *Vt in specie, d. l. penul. §. 1.*

8 Exemplo eius quod scribit Papinianus, *in l. si patrimonij 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

9 Nemo enim potest rem sibi euincere.

10 *Dict. l. debitor 59. ad SC. Trebell. l. grege 13. §. etiam, D. de pig.*

11 *Dict l. debitori 50 ff. de fideiuss. d.l Stichum 95. §. aditio, de solut.*

12 *L. si rem 9. §. omnis pecunia, ff de pignor. action.*

13 *L. quæ dotis 33. D. solut. matrim.*

14 *L. libertus 36. D. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. falcid.*

15 *D. l. quæ dotis, l. cùm pater 77. § Titio fratri, antepenult. de legat. 2.*

16 Vt Papinianus loquitur *in l. 2. D. qui potior. in pig. hab.*

DEFINITIO XII.

Posterior creditor interdum præfertur anteriori, scilicet, si quantitas anteriori debita non sit liquida, & quomodo tamen anteriori hoc casu prospiciendum sit?

SI duo, pluresve diuersi temporis creditores quasi Seruiana exerceant aduersus tertium possessorem, præferri quidem solet is, qui tempore anterior est, adeoque in totum, si posterior non offerat, cuiuscunque tandem pretij sint pignora, id est, licet ex eorum venditione vtrique satisfieri commode possit, 1 Quoniam hypothecæ ius est indiuiduum, 2 nec cogitur creditor, cui vel vnus nummus deest, contentus esse parte pignoris ad concurrentem vsque debiti quantitatem, 3 nisi cum posterior creditor præ inopia offerre non potest 4 aut cum de addicendis dominij iure, dandisve in solutum pignoribus disputatur. 5 Sed tamen accidit aliquando, vt eum, qui posterior est, in possessionem mitti priorem oporteat. Nimirum si de anterioris debiti quantitate nondum sit cognitum, & per ipsius anterioris creditoris morã acciderit, quo minus cognosci potuerit. 6 Neque enim ea mora & frustratio imputari vel nocere debet posterioti, 7 qui dolo culpaque caret, si nõ offerat, quamdiu ignorat, quid quantum debeatur. 8 Enim vero si anterior ille creditor pignoris possessionem iam nactus sit, siue per traditionem, siue per clausulam constituti, non est æquum aut rationi consentaneum, vt propter solam debiti incertitudinem anteriori creditori quæsita possessio aufferatur. 9 Quid ergo? Mittendus quidem erit in possessionem pignoris posterior creditor, de cuius iure in promptu constat, & cui non potest imputari, cur non offerat anteriori; 10 sed ea tamen lege, vt ante omnia satisfiat anteriori, eidemque possessori. In eámque rem certum aliquod, & quantum fieri potest, breue tempus constituendum est, 11 intra quod iubeatur ipse docere, quid sibi quantumque debeatur. Sic enim vtrique commodissime, nullaque alterutrius iniuria consuletur. 12 *Ita Senatus* in causa N. Stephani Dinome, & R. D. Episcopi Bellicensis, Ioannis Gothofredi Ginod, Senatoris optimi, 14. Calend. Mart. 1594.

1 *L. 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.* Nec enim ad hunc casum pertinet quod scriptum est *in l. pro debito 7. C. de reb. auct. iud. possid.* quæ locum habet in chirographariis tantum creditoribus, vt alibi scripsimus.

2 *L. rem hæreditariam 65. D. de euict. in executione 85. §. pen. ff. de verb. oblig.*

3 *L. quamdiu 6. Cod. de distr. pignor. l. 2. C. debitor. vend. pign. imped. non poss.*

4 Quo casu inhumanum videtur, vt debiti sui iacturam facias. Et ita in hoc casu Senatus noster ex æquitate sæpius iudicauit, præsertim concurrente fauore dotis & viduitatis.

5 Nec enim potest vnquam creditor impetrare ius dominij vniuersorum bonorum sui debitoris, *l. 1. Codic. de iur. domin. impetr.*

6 Cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, *vulg. §. si aduersus, instit. de nupt. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*

7 *L. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

8 *L. non potest improbus videri 99. eod. tit.*

9 Facilius enim est, vt possidenti detur retentio, quam vt non possidenti actio, *l. 1. ff. de pignor.*

10 *Arg. l. ille à quo 13. §. si de testamento, D. ad SC. Trebell. l. is à quo 3. in princ. D. vt in poss. legat.*

11 Arbitrio scilic. iudicis pro personarum & rerum varietate, *vt in l. si debitori 21. ff. de iudic.*

12 Quod maximè curare semper iudex debet quantum potest vt neutra pars lædatur *l. ex his 8. in fi. D. quæ in fraud. cred. l. in creditore 38. in fid. ff. de euict.* Planè si à posteriore creditore conuentus per hypothecariam possessor ei soluerit, tum ab alio anteriore de iisdem bonis conueniatur, & vincatur, non ideo habet repetitionem contra eum qui soluit, sed contra eum potius pro quo soluit, *vt inf. si ob causam 13. C. de euict.* cum nihil ei possit imputari qui suum recepit, *l. 44. de cond indeb. l. 5. §. 1. de doli mali except.* sed ei potius qui vltro obtulit cum ferre non cogeretur, idem est si non soluerit, sed se obligauerit. Non enim ideò minus soluere cogetur, maximè si fortè in causa fuerit, vt hic creditor debitorem suum liberaret, contra quem proinde nullum regressum habere possit. Nec enim actio semel extincta reuiuiscere potest, *l. qui res 98. §. aream, de solut.* Nisi cum Prætor dat in eam rem actionem restitutoriam, *vt in SC. Velleian. l. quamuis 8. & pass. D. ad SC. Velleian. Ita Senatus* 7. Iunij 1613.)

DEFINITIO XIII.

Clausula constituti facit creditorem, qui sit posterior, potiorem anteriore etiam corporalem possessionem habente, si posterior non de pignore agat, sed de possessione.

ANterior creditor, qui generalem hypothecam in debitoris sui bonis habuit, 1 si mandante iudice missus sit in possessionem fundi, quo medio tempore fuerat alteri obligatus cum clausula constituti, deinde auocare ab eo possessionem velit posterior creditor condictione ex lege Iustiniani, 2 non idcirco debet vincere, quod & anterior sit creditor, & in corporali possessione. 3 Nam ius anteriioritatis non prodest creditori, nisi cùm agitur hypothecaria. 4 Cum qua sane nihil commune habet remedium illud, quod competit ad reuocandam possessionem. 5 Corporalis autem illa possessio multo minus prodesse potest aduersus eum, qui & naturalis & realis possessor factus per clausulam constituti, 6 possessionis suæ reuocandæ ius habet, quisquis tandem ille sit, in quem se inscio fuerit illa translata. 7 Cum enim duo simul possidere in solidum non possint, 8 consequens est, vt possessio, quæ posteriori creditori prius quæsita fuit per clausulam constituti, non patiatur alium possidere, qui corporaliter rem detinet. 9

Neque

Source : BIU Cujas

Neque enim distinguemus, an debitoris solius facto corporalis illa, & asinina possessio in anteriorem creditorem translata sit, an vero iussu & auctoritate iudicis, qui forte pignus vendi mandauerit, & deinde creditorem, eundémque emptorem mitti in possessionem. 10 Nihil enim refert, an debitoris, an quod hac parte idem est ipsius iudicis facto interuersa sit prior posterioris creditoris possessio. 11 Et vtroque casu perinde hic posterior creditor auocandæ possessionis suæ ius habet. 12 An igitur nihil proderit anteriori creditori, quod sit anterior, quodque corporalem possessionem bona fide & Prætore auctore nactus sit? Respondeo, nihil ei prodesse debere, quod corporalem possessionem nactus fuerit auctore iudice, cum in iudicis arbitrio esse non potuerit, priorem creditoris posterioris possessionem interuertere, inscio & ignorante eo, qui per communis debitoris personam reuera possidebat. Factum siquidem, aut consensum ipsius possessoris interuenire necesse est, vt suam amittat possessionem, 13 in iudicio autem retinendæ possessionis nemo dubitat, quin potior eius causa esse debeat, qui veram & realem possessionem habet, quam eius qui non nisi asininam & reuocabilem. 14 Quod autem ad temporis priuilegium attinet, non magis anteriori creditori prodesse debet, quam si ageret contra posteriorem iam possessorem. 15 Certe nec minus. 16 Ergo posteriori hactenus proderit clausula constituti, vt possessoris iure censeatur, ac proinde, vt anteriori creditori ius pignoris in eo fundo prætendenti possit obiicere exceptionem non excussi debitoris, 17 nimirum ante litem de pignore contestatam. Alioqui minus opportune obiecta videbitur exceptio, 18 non secus, atque si prior creditor ille ageret, qui nunc conuenitur: cum haud dubiè auctor ille sit in sua exceptione. 19 Interea igitur retinendus erit posterior creditor in sua possessione. 20 Quod si aut ex litigantium confessione, aut aliunde appareat illa debitoris bona nulla esse, quæ possint excuti, superuacuum sane fuerit, adeoque iniquum aufferri anteriori creditori possessionem, quam subinde ipsi restitui oporteat. 21 si non quicquid illi debitum est, posterior creditor offerre velit. 22 *Ita tractatum est* ex tempore venerab. collegio Canonicorum sanctæ Capellæ Chamber. contra hæredem N. Chocquet, 14. Cal. April. 1594.

1 Siue expressam ex conuentione, siue tacitam ex priuilegio iuris. Nihil enim refert, cum eadem sit vis vtriusque, nisi in casu, *l. assiduis 12. C. hoc tit.* si ea lex secundum Doctores intelligatur.

2 *Ex l. vlt. C. de acquir.*

3 Quamuis regulariter melior sit causa, & anterioris creditoris, & eius qui possidet, vt dixi *Defin. præced.*

4 Quia inter creditores hypothecarios, qui prior est tempore, is regulariter potior est iure, *l 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.*

5 In quo scilicet iudicio non quæritur, nisi de possessione eáque retinenda non recuperanda, vt scripsi *Defin. 1. supr. de acqui. possess.*

6 *Ex l. quod meo 18. ff. de acquir. possess.*

7 Ne sit in potestate eius, per quem possidemus interuertere possessionem nostram dolo malo, vt ait *d. l. vlt.*

8 *L. 3. §. ex contrario, D. eod. l. duo in solidum 19. D. de precar.*

9 Scilicet cum imploratum est beneficium legis Iustinianeæ. Alioqui sola clausula constituti nil prodesset, vt dixi *d. Defin. 1. & alibi supr de acquir. possess.*

10 Quo facto certum est emptorem iustè possidere qui auctore prætore possidet, *l. iustè possidet 11. ff. eod. l. qui auctore 137. de reg. iur.*

11 Quia factum iudicis est factum partis, *l. 1. C. si in caus. iud. pign capt. sit. l si ob causam 13. C. de euict.* Vide tamen *Defin. 5. & 6. sup C. si aduers. cred. præscr. oppon.*

12 Cum non debeat ei nocere sententia à iudice inter alias lata, *l. 1. D. de excep. rei iud. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

13 Nimirum secundum eam interpretationem quam magistri adferunt, *ad d. l. vlt. C. de acq. possess.* Contra quam tamen scripsimus *in Chiliade, de error pragmat.*

14 Hic. n. tam possidet vere, quam est in possessione, quod longe diuersum est, *l. si quis ante 10. D. de acq. poss. l. stipulatio ista 38. §. hæc quoque stipulatio, D. de verb. oblig.* Interdictis autem veram possessionem esse oportet, *l. officium 9, D. de rei vindic.*

15 Cum & possessoris esse intelligatur, qui ex beneficio legis Iustinianeæ possessionem suam auocare potest, *d l. vlt. C. de acqui. poss.*

16 Non. n. plus iuris habere potest is, cui comperit auxilium legis Iustinianeæ, quam si etiam corporaliter possideret, ne plus possit fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero, contra, *l. filio 23. D. de liber. & posth.*

17 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pign. & in corpore vnde sumitur.*

18 Cum sit dilatoria, quæ proinde opponi debet ante litem contestatam, *l. exceptione 19. C. de probat. Not. ad dict. Auth. hoc si debitor.*

19 *L. in exceptionibus 19. D. de probat.*

20 Quia pendente lite nemini est aufferenda sua possessio, *l. moueor 4. C. de ferm. export.* Nisi in casu, *l. Imperatores 21. §. vlt D. de appellat.*

21 Cum dolo faciat qui petit, quod statim eidem restituturus est, *l. dolo facit 8. D. de doli mali except.*

22 Ius enim offerendi semper saluum est posteriori creditori, *l. 1. C. si antiq. credit. pign. vendit.*

DEFINITIO XIV.

Clausula constituti apposita in pignore, statim operatur in præiudicium illius, cui postea idem pignus datum fuit, etiam si dies debiti nondum venerit, si modo iam cesserit.

TItius Sempronio vendiderat annuam pensionem quatuordecim aureorum, pretio ducentorum, ea lege, vt si cessaret Titius in annua pensione soluenda, liberum esset Sempronio pretium repetere, ex eáque causa Titius vniuersa bona sua pignori dederat, cum clausula constituti. 1 Deinde priusquam cessatum esset in solutione pensionis, fundum quendam creditori anteriori in solutum tradiderat, aut quod hac parte idem est, publicè vendi pro debito, eidémque creditori addici permiserat. 2 Postea cessante eo soluere pensionem Sempronius fundi illius possessionem quasi suam auocabat *condictione ex lege* Iustiniani propter clausulam constituti. 3 Quærebatur an iure ageret? neque enim videbatur ei prodesse debere clausulam, quæ sub conditione illa esset concepta, *si ad diem annua pensio non solueretur*, cùm ante conditionis euentum creditori anteriori ius in ea possessione quæsitum fuisset. Nam cùm placeant huiusmodi conditiones omnes, quæ in dando consistunt esse potestatiuas, 5 succedit regula quæ negat, retrotrahi eas posse in præiudicium iuris, quod medio tempore alteri quæsitum fuit. 6 Sed tamen probabilius videbatur in proposito statim cedere diem obligationis annuarum pensitationum, & statim ab initio nasci obligationem licet non nisi in singulos annos, & certo cuiúsque anni tempore exigi possint. 7 Aliud enim est cessisse diem, aliud venisse. 8 Cui consequens erat, vt clausula constituti iam inde ab initio vires suas exereret ad possessionem pignoris transferendam in emptorem, quamdiu pensiones deberentur, licet quod ad sortis & pretij repetitionem attinebat, non nisi sub conditione facta promissio videretur, & similiter contracta in eum casum pignoris obligatio, si ad diem pensiones non soluerentur: & sub eadem conditione translata possessio per constitutum. 9 Igitur melior erit causa Sempronij, in quæstione. De possessione pignoris, quam creditoris anterioris. Planè si agatur hypothecaria, & de iure ipso pignoris, aliud erit, eáque obseruari oportebit, quæ scripsimus proximo Senatusconsulto. *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 Vt passim hodie fit in venditione annuorum reddituum vulgo vocant *rentes constituées*, quarum frequens satis est vsus apud nos, sed longe frequentior apud Gallos.

2 *L. C. si antiq credit pign. vendid. l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt sit.*

3 *Ex l. vlt. C. de acquir. possess*

4 Nec enim ius semel alicui quæsitum facile postea inuito ei vel pignoranti aufferri potest, *l. vlt ff. de pact. l. id quod nostrum 11. de reg. iur.*

5 Etiamsi maxima sit dandi difficultas, *l continuus 137. §. illud, de verb. oblig.*

6 *L. 1. l. qui balneum 9 l. potior 11. D. hoc tit.*

7 *L. stipulatio 16. § 1. ff. de verb. oblig. Not. in l. cum notissimi 8. § 1. C. de præscr 30. vel 40. annor.*

8 *L. cedere diem 213. de verb signific.*

9 Nam & sub conditione transferri potest possessio, *l. qui absenti, §. 1. ff. de acquir. possess.*

DEFINITIO XV.

Dos data & aucta constante matrimonio non habet priuilegium temporis à die prioris dotis, constituæ, si qui sint alij creditores pignoratitij, qui medio tempore contraxerunt.

PAter filiæ nubenti certam pecuniæ quantitatem, vt fieri assolet, dotis nomine promiserat, & genero soluerat pro

Source : BIU Cujas

omni legitimæ iuræ, quod filia in bonis paternis esset quandocunque habitura. 1 Defuncto patre, cum filia quæreretur minus legitima sibi datum, 2 obtinuerat, vt quantum ad iustum legitimæ modum necesse erat sibi suppleretur, acceptámque à patris hæredibus pecuniam eidem viro rursus, & nouo contractu in dotem dederat. 3 Non idcirco prioris constitutionis dotalis priuilegium habebit posterior in præiudicium creditorum medij temporis, 4 quod supplementum legitimæ, augmentúmque dotis eodem iure censeri debeat, quo legitima dosque ipsa. 5 Id enim recte quidem dicitur, si aduersus maritum ipsum aut patris hæredem agatur. Sed non item, si contra creditores qui medio tempore cum viro contraxerunt. 6 Nam id duntaxat dotale fuisse videri potest, quod in dotem diserte dátum est. 7 Et quamuis etiam constante matrimonio dotem augeri nihil prohibeat, 8 pignus tamen eo nomine contractum videri non potest, antequam dos aucta sit, 9 nisi proponas ab initio constituta in dotem bona etiam futura. 10 Quo casu haud dubie anterioris temporis priuilegium tota dos haberet. 11 *Ita Senatus* in causa Ioannæ Masuyer, & Antonij Bourgeois, 8. Id. Iun. 1594.

1 Postquam eo iure vtimur, vt legitima possit repræsentari à viuo patre, interueniente præsertim iureiurando, *ex cap. 2. de pact. in 6.*

2 Per conditionem ad supplementum legitimæ, *ext. omnimodo 30. C. de inoff. testam.*

3 In augmentum scilicet dotis: potest enim vtique dos augeri, etiam constante matrimonio, adeoque tum primum constitui, *l. cum multa 20. C. de donat. ante nupt. §. quamobrem, Nou. 39. de restit. & ea quæ par. vndec. mens.*

4 *D. §. quamobrem, in fin.*

5 Tanquam accessorium quod sequitur naturam sui principalis, *l. inter socerum 16. §. cum inter, ff. de pact. dotal. l. etiam si 8. C. de iur. dot. l. Lucius 18. ff. de vsur.*

6 Quibus semel quæsitum ius auferri postea non potuit, vt dixi *Defin. 8. in fin supr.*

7 *L. dotale 13. §. dotale ff. de fund. dotal.*

8 Vt dixi *num. 3. ex dict. quamobrem, in fin. d. Nouell. 39. de restit. & ea quæ par. vndec. mens.*

9 Quia cum pignoris obligatio sit accessoria, non potest iacipere sine principali & ante natam principalem.

10 Possunt enim & pignori dari & in dotem etiam bona futura, *l. vlt. C. quæ res pignor. l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, ff. de pignor.*

11 Quoties enim numeratio sequitur ex necessitate præcedentis obligationis, inspicitur tempus obligationis non numerationis, *l. 1 D hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Mulier an habeat priuilegium prælationis contra creditores anteriorem tacitam hypothecam habentes, non minus pro augmento dotali, quam pro dote?

MVlier in hypotheca tacita, quam habet pro dote, præfertur omnibus creditoribus, non tantum posterioribus, licet expressam hypothecam habentibus (ex iure scilicet communi, quo qui prior est tempore, potior est iure) 2 sed etiam anterioribus ex priuilegio, quod doti Iustinianus dedit. 3 Quod tamen priuilegium, quoniam apertissime iniquum est, sic nostri æquissima interpretatione temperarunt, vt iis tantum noceat, qui tacitam hypothecam habent, non item illis qui expressam, 4 licet constitutionis verba manifestissime repugnent. Idque temperamentum Senatus noster passim probat. Sed an idem priuilegium habere mulier debeat in eo augmenti, vt vocant, dotalis genere, quod apud nos frequentatur, quæstionis est? Aperte enim negat Iustinianus, 5 fauere se velle mulieribus in lucris nuptialibus vtputa inquit, in donatione ante nuptias, sed tantum in dote, & hactenus ne damnum sentiant. 6 In eamque sententiam sicuti magis communiter à nostris probata est, ita & Senatus noster propensior videbatur. Non deerant tamen qui à Senatu alias contra iudicatum diceren t, aliámque rationem esse augmenti illius, quo vtimur, aliam donationis, de qua Iustinianus, duplici de causa. Quarum vna illa est, quod dotis augmentum pars sit dotis, eodémque passim, quo dos ipsa iure censeatur. 7 Altera quod non videatur ex mero lucro acquiri mulieri, sed potius in remunerationem, nimirum propter defloration em. Illud sane constabat priuilegium prælationis, etiam pro dote in extraneos hæredes non transire. 8 *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet, ante Cal. 1594.

1 *Ex l. vnic. §. 1. C. de rei vxor act.*

2 *L. 2. l 4. & pass C hoc tit.*

3 *In l. assiduis 12. eo d.*

4 Sic enim distinguunt illi ad *d. l. assiduis*, scripsi *lib. 8. coniect. cap. 11. & 12.*

5 *D. l. assiduis §. vlt.*

6 Aliud enim est certare de lucro captando, aliud vero de damno vitando, *l. 3. in princ. D. vnde vi*

7 Vt diximus *ad tit. de donat. ante nupt. supr.*

8 Quia non tam doti, quam personæ mulieris conceditur *d. l. assiduis, vbi not & ad l 1. C. de priuil.*

DEFINITIO XVII.

Mulier etiam cum est anterior, potest repelli per exceptionem non factæ excussionis, siue is, qui conuenitur, possideat corporaliter, siue posit auocare possessionem condictione, ex l. vlt. C. de acquir. poss.

PRiuilegium mulieris, siue tacitam, siue expressam hypothecam habentis, vt omnibus creditoribus præferatur, secundum eam distinctionem, quam proxime attulimus, 1 non impedit, quo minus creditor alius posterior, etiam si corporaliter non possideat, iuuari aduersus mulierem possit exceptione non factæ excussionis, 2 tametsi possessio corporalis sit penes mulierem, 3 dum ita vt eam auocare creditor possit per conditionem legis Iustinianeæ aut quo alio genere actionis. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l assiduis 12.* vbi DD. *hoc tit* de cuius sententia vide quæ scripsimus *l. 8. Coniect. cap 11 & seq.*

2 Nam & aduersus dotem ea exceptio locum habet, per quam scilicet non fit, vt dos eo minus salua sit. Neque vero numeratur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis. De quibus latè Campes. *in tract. de dote.*

3 Quia nec videtur possessio esse penes mulierem, quamdiu ab ea potest iure auocari, *l. non videtur quisquam 31. de regul. iur.*

4 Alioqui non posset alius creditor opponere exceptionem non factæ excussionis, quæ non alij competit, quam possessori, *Auth. hoc si debitor & ibi not C. de pignor.*

DEFINITIO XVIII.

Casus, in quo posterior creditor præfertur anteriori, etiam constituti clausulam habenti, siue anterior agat hypothecaria, siue condictione ex l. vlt. C. de acquir. possess.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorum omnium præsentium & futurorum, licet prodesse soleat, quod ad bona futura attinet, perinde ac quod ad præsentia, non tamen proderit creditori, vt alij posteriori præferatur in iis bonis, quæ communis debitor postea comparauerit ea lege, vt creditori posteriori ex eorum prætio satisfieret. Ac ni debitor satisfecerit potior esse debet in iis rebus posterioris creditoris causa, quam anterioris, quia nec aliter videri potest acquisitum debitori dominium, 1 cuius tamen acquisitionem omnino præcedere nece se est, vt vtilis aliqua pignoris obligatio contracta intelligatur. 3 Itaque nihil hac parte interest, an prior creditor agat hypothecaria contra posteriorem aliúmve tertium possessorem, qui à posteriore ius habeat, an condictione ex lege Iustiniani 4 ad auocandam vel retinendam propriam possessionem. 5 Nam propositæ conuentionis potestas non tantum dominij causam afficit sed etiam possessionis. 6 *Ita tractatum est* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz. 17. Cal. Maij 1595.

1 Nam sicuti bona futura possunt dari pignori, quasi sub ea conditione, si perueniant ad dominium debitoris, *l 1. l. & quia nondum 15. §. quod dicitur, ff. de pignor.* ita & eorum possessio transferri potest sub illa conditione, si quandoque perueniat ad constituentem, *l. qui absenti 38. §. 1. ff. de acquir. poss.* Tessaur *decis.* 105. *num.* 4.

2 *L. quamuis 17. C. de pignor. l. licet 7. C. hoc tit. l. 2. ff. de rebus eor. qui sub tutel.*

3 *L. & quæ nondum 15. §. quod dicitur. ff. de pignor.* Nec enim res aliena pignori dari potest, *l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*

Source : BIU Cujas

4 *Ex l. vlt. C. de acquir. possess.*

5 Cum tamen in aliis causis soleat multum interesse, vt dixi, *Defin. 6. supr.*

6 Quia clausula constituti apposita in pignore nihil potest operari, nisi quatenus præcedit causa & ius pignoris, cum non possit creditor possidere pignus, antequam pignus sit, *arg. l. si debitor* 11. *ff. de precar.*

DEFINITIO XIX.

Posterior creditor præfertur anteriori in pignore, cum anteriori ius sublatum est, non per nouationem simplicem, sed per delegationem.

CVm tu Sempronio bona tua omnia præsentia & futura obligasses consensu, vt tibi Mæuius fundum Cornelianum venderet, qui mihi iam pro centum aureis erat obligatus, sed ea lege, vt si tu ex pretio mihi solueres. Is fundus tibi venditus est, nec tamen pretium mihi soluisti, sed pro solutione accepi delegationem, téque pro Mæuio debitorem meum in ea summa fieri passus sum. Si postea te non soluente pignus velim persequi & concurrat eiusdem pignoris persecutione Sempronius, ille potior erit, licet pristinum debiti, pignorisque mei ius fuerit antiquius. 1 Nam cum delegatio sit nouatio, 2 dubitari non potest, quin per nouationem, sicut prior obligatio tollitur, 3 ita pignora omnia, quæ obligationi accesserant, liberentur. 4 Nec est contrarium, quod pleríque locis responsum est, etiam nouatione facta eundem temporis ordinem retineri. 5 Id enim tum vere dicitur, cum idem debitor manet, 6 at per delegationem nouus debitor fit, qui antea non erat. 7 illa potius ratio pro me faceret, quod non simpliciter consensi venditioni pignoris mei, sed ea lege, vt ex pretio mihi satisfieret, non quod dum præstitum est. 8 At quin imo vero credendum est, mihi satisfactum esse hoc ipso, quod Mæuium liberaui, nouúmque te accepi debitorem, cuius fidem sum secutus. 9 Itaque mihi imputare debeo, quod, cum delegatio fieret, non fuerim protestatus, vt saluum mihi esset ius prioris ordinis in pignore. Neque enim dubitandum est, quin ita protestari potuerim, mihíque consulere aduersus Sempronium, 10 ne mihi præferri quandoque posset in ea re, quam prius habui obligatam. 11 Nulla facta protestatione non proderit mihi, quod pignoris possessor factus sim, etiam iubente iudice, si modo inaudito Sempronio, 12 qui ius suum exequi tum non potuerit, aut non debuerit. 13 Nam si contra me, aut eum, qui à me causam habet, agat Sempronius, vincet proculdubio tanquam creditor anterior effectus, qui antea erat posterior. 14 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et dici soleat eum, qui prior sit tempore, potiorem esse in pignoris quoque iure, *l. 2. l. 4 & pass. C. hoc tit.*

2 *L. delegare* 11. *& pass. D. de nouat. & deleg.*

3 Cum nouatio quælibet sit prioris debiti peremptio, *l. 1. eod. tit.*

4 *L. nouatione* 18. *eod.*

5 *L. 3. in princ. l. creditor* 12. *§. Papinianus, alias l. si prior, D. hoc tit.*

6 Vt in legibus & locis supradictis.

7 Et idem remanet creditor, qui antea fuerat, licet alterius debitoris.

8 Cum tamen in conuentionibus correspectiuis debeat impleri ex vtraque parte, *l. cum te 6. Cod. de pact. inter. empt. & vendit.*

9 Ob eam siquidem causam dicitur soluere qui delegat debitorem, *l. quamuis* 8. *§. interdum, D. ad SC. Velleian.* Nam & bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum, *l. qui debitorem* 18. *ff. de fideiuss. l. inter causas 26. §. abesse, D. mandat.*

10 Multi enim solent salua pignoris sui causa consentire, *vt in l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

11 Protestatio enim nullum ius nouum tribuit, sed vetus quod competit conseruat, *d. l. 4. §. 1. l. quicquid* 10. *D. commun. præd.*

12 Factum enim iudicis inter alios nunquam aliis nocet, *l. 1. ff. de except. rei iudic. l. de vnoquoque* 47. *ff. de re iudic.*

13 Nihil enim potest imputari ei, qui agere, etiamsi maxime vellet non posset, *l. 1. §. vlt. C. de annal. excep. l. 1. in fin. C. de bon. matern.*

14 Et ita vincet iure communi, quo is, qui prior est tempore potior est iure, vt dixi *num. 1. sup.*

DEFINITIO XX.

Quod mulier res mariti amouisse dicitur, non facit quo minus præferenda sit mulier, quæ anterior est, licet alia iam teneat bona, ex quibus possit ei satisfieri.

MVlier, quæ anteriore iure in pignorum dotalium possessione reperitur, licet habeat vnde possit abunde tibi satisfacere, non eo minus tamen ius habet intercedendi, si quid aliud ex bonis obligatis alius posterior creditor soluto matrimonio persequi velit. Nam cum sit anterior, siue possideat siue nonnullam sane pignoris controuersiam pati potest à posteriore creditore totum debitum cum accessionibus omnibus non afferente, 1 nisi hactenus, (quando sic tandem contra iuris rationem inualuit, 2) vt cogatur ex causa pati distractionem pignorum omnium, ea lege tamen, vt ei primo loco in totum satisfiat. 3 Nec aliud erit, tametsi res mariti amouisse dicatur. Nam si ob res amotas retentio aduersus dotem agente muliere non competit; 4 multo minus eo prætextu repellenda erit mulier, ne sibi pro dote consequenda prospicere per retentionem possit, 5 aut per viam exceptionis 6 & intercessionis, vt posterioris creditoris actionem excludat. *Ita Senatus* pro Benedicta Sage, 8. Cal. Decemb. 1595.

1 Quia nec ius vllum pignoris intelligitur habere posterior creditor, quo vsque ius suum confirmauerit, offerendo creditori anteriori, *l. 1. l. prior 5. & pass. C. hoc tit.*

2 Nam ex ratione iuris nullo prorsus casu potest secundus creditor sibi prospicere contra priorem, nisi per ius offerendi, vt à nobis probatum est pluribus *in priore parte Hemischiliadis, de error. pragmat.*

3 Quomodo seruari solet inter creditores chirographarios, de quibus *in l. pro debito 7. C. de bon. auctor. iudic. possid.* aut cum in causa iudicati pignus capitur, *l. à Diuo Pio* 15. *§. quod si res, ff. de re iudic.* Dicam *Defin. 1. inf. de distr. pign.*

4 *L. vnic. §. taceat, vers. sed nec retentio, C. de rei vxor. action.*

5 Cum facilius detur possidenti retentio, quam non possidenti actio, *l. 1. D. de pign.*

6 Nam cui damus actionem, multo magis damus exceptionem, *l. 1. §. is autem, D. de superfic. l. inuitus* 156. *§. de regulis iuris.*

DEFINITIO XXI.

Ex pluribus creditoribus qui diligentior est in exequendo præfertur in prætorio pignore, qui vero executionem ab alio factam impedit concurrit.

REfert multum, an posterior creditor fuerit diligentior in exequendo, an cum exequi inciperet, prohibitus sit intercessione anterioris. Priore casu præfertur in prætorio pignore 1 creditor posterior, 2 hactenus vt non prius inquietari possit, quam is, qui anterior est, cætera bona excusserit, 3 quasi hoc solo pro possessore habendus, quod prior executus est. 4 Posteriore vero concurrere videntur in diligentia, siquidem executio & intercessio executioni facta vnicus actus est. 5 Et quamuis executio ordine facti & intellectus præcedat intercessionem, tamen non minus diligens est in prospiciendo sibi qui intercedit, quam qui exequitur, cum ea ratione non solum impediat effectum executionis, 6 sed etiam sibi melius consulat in eo, quod sibi acquirit partes rei, ac si possessor esset, 7 quamuis non idcirco faciat se possessorem. Itaque in pari iure melior erit illius causa, tanquam anterioris, vt cætera bona excutere non cogatur. 8 Quanquam si esset ipse posterior, non ob id posset excipere de non facta excussione, quod anterioris executioni intercessisset. Nam sicut eiusmodi intercessio facit, ne is, qui prior executus est, possessor factus videatur, ita non potest efficere, vt qui intercessit pro possessore habeatur, 9 sed illud tantum, vt vtriusque ius sit æquæ integrum, quasi vtroque parem diligentiam præstante. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod tum demum intelligitur constitutum, cum ventum est in possessionem, *l non est verum 26. §. 1. D. de pignorat. action.*

2 Quia diligentioribus sibique vigilantibus iura subueniunt, *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. D. qui in fraud. credit. facit, l. si & iure 10. D. hoc tit.*

3 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

Source : BIU Cujas

4 Quia per executionem non fit quidem possessor statim cum executio incipit a capione, & vt loquuntur leuatione pignoris, sed tamen tantundem iuris nanciscitur qui exequitur, atque si hoc ipsa fieret possessor.

5 Vt proinde non possit dici quis in eo actu sit diligentior.

6 *L. à Diuo Pio* 15. §. *si rerum, & §. sed vtrum. D. de re ind.*

7 *§. commodum, Instit. de interdict. l. is qui destinauit* 24. *D. de rei vindic.*

8 *L. 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.*

9 Nam intercedere executioni per alium factæ non est modus acquirendæ possessionis.

DEFINITIO XXII.

Legatum pro anima relictum fauorabilius est legato dotis.

PRiuilegium legati, quod pro anima relictum sit, tantum est, vt etiam doti sit legatum hoc præferendum, 1 licet ipsa quoque dotis causa pia esse existimetur. 2 *Ita Senatus* in causa Dn. de Lorme, & Syndicorum de Montmillian, 8. Id. April. 1596.

1 Quia prima charitas incipit à se ipso, *l. præses, D. de seruit.* & anima cunctis rebus est præferenda. *l. sancimus, C. de sacros. Eccles.* Andr. Tiraq *priuileg.* 68 *de priuil. pia causa.*

2 *L. cum is* 16. *§. mulier, D. de condict. in deb.* Vnde est quod in omnibus dos & pia causa æquiparantur, & recte de dote ad piam causam argumentamur, inquit Tiraquel. *de priuileg. pia causa, priuileg.* 158.

DEFINITIO XXIII.

Emptor sub pacto de retrouendendo potior est eo, cui fuit vendita hyperocha posteriore loco, licet posterior venditio habeat clausulam constituti.

IS cui res vendita fuit sub pacto de retrouendendo, si postea emat hyperocham, 1 sine clausula constituti, præfertur ei, cui postea eadem hyperocha vendita est, etiam cum clausula constituti, quia cum sit iam possessor, non indiget alia translatione possessionis, 2 quæ nec transferri potest per clausulam constituti in fauorem primi possessoris, cum eo tempore venditor amplius non possideret. 3 Hyperocha enim nil aliud est, quam res ipsa pluris æstimata. 4 Ex tempore in causa Boni Fou. & Ioannis Genon, 12. Calend. Febr. 1597.

1 Vulgo plurisualentiam vocant, de quo *in l. & qua nondum* 15. §. *quod dicitur D. de pignor. & in l. quærebatur* 10. *D. hoc tit.*

2 Quia sicut ille, qui iam est dominus, non magis fieri potest dominus, §. *sic itaque, instit. de action* ita qui iam est possessor non magis fieri possessor potest.

3 Quoniam clausula constituti nihil operatur, nisi constituens possideat eo tempore quo constituit, *l. quod meo* 18. vbi omnes notant, *D. de acquir. possess.*

4 *D. l. & qua nondum* 15. *§. quod dicitur*, vbi est text. elegans, *D. de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Amittit ius anterioris hypothecæ is, qui admittit delegationem emptoris, nisi eiusdem fundi hypothecam specialiter exceperit, aut de pristino pignoris iure protestatus sit.

QVi habebat obligatum Titium debitorem, eiúsque fundum Cornelianum, consenserat vt Cornelianus ille fundus Mæuio venderetur ea lege, vt Mæuius ex pretio constitueret se pro Titio eiusdem quantitatis debitorem. Mæuius emerat, seque de pretio obligauerat, 1 eodemque contractu bona sua omnia creditori Titij oppignauerat. 2 Cum de iure & ordine pignoris inter creditorem hunc & anteriores Mæuij creditores tractaretur, dicebat hic se potiorem, quod fundum hunc obligatum habuisset multo ante tempore, quam in Mæuij dominium peruenisset, nec fundum obligatum habere vnquam desiisset, qui scilicet ipso delegationis instrumento eundem fundum cum reliquis Mæuij bonis pignori accepisset. 4 Nec ad rem pertinere, quod fundi huius hyperocham antea constitutam speciali conuentione non excepisset. 5 Id enim tum recte dici, cum potiorem se contendit, is cuius pecunia fundus comparatus est, quem numquam antea habuit obligatum. 6 Hic vero de quo agimus, anteriorem habuit hypothecam. 7 Contra tamen visum est postponendum hunc tanquam posteriorem, si non specialem in eo fundo hypothecam sibi exceperit, 8 quia sublato per delegationem 9 anteriore debito, anteriorem quoque illius debiti hypothecam sublatam esse consequens est, 10 nouamque contractam, quæ proinde anterioris priuilegio gaudere non debet mutata persona debitoris. 11 Igitur & ad hunc casum pertinebit, quod constitutum est in eo, qui credidit ad rem emendam. 12 Quid enim refert, an ex mea pecunia fundum emeris an de pretio te mihi obligaueris eius pecuniæ nomine, quæ mihi à venditore tuo debebatur? 13 *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz. Idib. Mart. 1597.

1 Facta scilicet delegatione, ac proinde nouatione, *l. delegare* 11. *& tot. tit. ff. de nouat & delegat.*

2 Et consequenter cum ipsum fundum qui factus fuerat Mæuij.

3 Quibus obligata erant Mæuij bona non tantum præsentia, sed etiam futura. Hoc enim necessario ponendum est, siue expressim obligata sint bona futura, vt *in l. obligationes 6. l. & qua nondum* 15. *§. quod dicitur ff. de pignor.* siue generaliter & indistincte bonis obligatis, nulla neque præsentium, neque futurorum facta mentione, *l. vlt. C. qua res pign. oblig. poss.*

4 Ita vt nullum proinde instans videretur, quo fundus à Titio pignoratus desiisset esse obligatus.

5 In delegatione, quæ exceptio & protestatio necessaria erat ad pristinum ius & ordinem pignoris conseruandum, *arg. l. si debitor* 4. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 *De quo in l. licet* 7. *C. hoc tit.*

7 Qui videbatur tamdiu durare, quamdiu verum erat pecuniam solutam non esse, *l. grege* 13. *§. etiam, ff. de pignor. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell.*

8 *Arg. l. licet* 7. *C hoc tit.* iunct. *l. quamuis* 17. *C. de pign.*

9 Quæ scilicet non tantum nouationis, sed etiam solutionis instar obtinet, *l. quamuis* 8. §. *interdum, D. ad Senatusconsul. Velleian.*

10 Cum nouatione debiti facta pignora liberentur, *l. nouatione* 18. *ff. de nouat.*

11 Aliud enim esset, si persona debitoris mutata non fuisset, *l. 3. in fine. l. si creditor* 12. §. *Papinianus, alias l. si prior ff. de pign.* Dixi *Defin. 5. & 19 supr. eod.*

12 De quo *in d. l. licet. & d. l. quamuis.*

13 Porro dici solet Æquipollentium idem esse iudicium, *l. vlt. in fin. D. mandat. l. mulier* 12. *vers. Brasidas, D ad SC. Trebell. cum similib.*

DEFINITIO XXV.

Simulatio contractus non facit potiorem eum, qui posterior contraxit cum vero domino, si non offerat possessori, quod eius auctor offerre cogeretur.

SI is, qui sub falso & simulato venditionis nomine fundum tibi in antichresim dedit, 1 eundem postea mihi vendiderit, non ero id potior, siue in dominij, siue in possessionis causa, quod ab illo emero, qui fuit verus dominus. 2 Nisi eam pecuniæ quantitatem restituam, quam auctor meus ad pignoris possessionem auocandam restituere cogeretur. 3 Etsi enim venditio non est: tamen pignoratitius iustúsque contractus est. 4 Quod si aduersarius, idémque possessor neget simulationem vllam interuenisse, de eo prius cognoscendum & pronunciandum erit, quam vt offerri pecunia possit luendi pignoris causa. 5 Pendente enim quæstione falsi, aut simulationis, pro instrumento potius præsumendum est. 6 *Ita Senatus* in causa D. du Four, & Iacobinæ Berru, 4. Cal. April. 97.

1 Sic enim plerúque fiunt contractus simulati, qui reuera sunt pignoratitij, adeoque vsurarij, licet sub venditionis titulo fiunt, *l. 2. vbi not. C. de pact. inter empt. & vendit. notat in l. emptione 2. Cod. plus valer. quod agit. quam quod simulat. concip.* Etsi longe alia illius loci sententia est, vt alibi scripsimus

2 Quamuis dici soleat, si duo à duobus emerint, vnus à domino, alius à non domino, præferri eum qui emit à domino, licet alij priori tradita sit, *l. si ea res* 31. *in fin. ff. de act empt.*

3 Cum possit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri, *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin.*

4 Quamuis enim hi contractus sint vsurarij & facti in fraudem vsurarum legitimarum, apud nos tamen hactenus tantum improbati sunt, vt redigantur ad legitimum modum, scilicet vsurarum quincuncium, condemnando possessorem ad restitutionem fructuum, in eo quincunces vsuras excedunt, admissa vsque ad concurrentem quantitatem compensatione, vt alibi scripsimus.

5 Prius enim est, vt constet pignus esse, quam vt de pignoris luitione tractari possit, quia vero emptori offerri non potest, nisi in casu, *l. si mandatis* 59. §. *Paulus respondit, D. mandati, l. 2. & 3. l. cum secundus* 5. *& l. 6. ff. de distract. pign.*

Source : BIU Cujas

6 *L. 2. C. ad legem Cornel. de falſ. l. cum propria 5. C. ſi quis alteri vel ſibi.* Not. *in l. 1. Cod. plus valer. quod agit. quam quod ſimul. concip.*

DEFINITIO XXVI.

IVs pignoris & prælationis exceptum in re vendita ad pretium eiuſdem rei, poſtea per emptorem venditæ porrigi non poteſt. 1 *Ita tractatum eſt* 14. Calend. Febr. 1598.

1 Nec enim pretium redactum ex re obligata ideo eſt obligatum, aut contra, *l. idemque eſt 7. in fin. D. hoc tit. l. qui vas* 48. *§. vlt.* vbi Gothofr. *D. de furt.*

DEFINITIO XXVII.

Mulier habens pro dote certa tantum bona obligata ſpecialiter præfertur poſteriori, in cæteris tanquam tacite generaliter obligatis ſi ſpecialiter obligata non ſufficiant, item poſterior creditor non poſidens non habet exceptionem.

QVod placuit mulierem, quæ certa mariti bona pro dote pignori accepit, non eo minus cætera omnia ex Iuſtiniani conſtitutione 1 habere obligata generaliter, facit, vt ſi de iure pignoris inter mulierem & alium creditorem poſteriorem, qui generaliter quoque cætera bona omnia obligata habuit, controuertatur, potior debeat eſſe cauſa mulieris, 2 niſi certum ſit ex probationibus per poſteriorem creditorem, non per mulierem adferendis, poſſe dotem integram ſaluam eſſe ex pignorum ſpecialium diſtractione. 3 Idem enim ſeruandum eſſet, ſi mulier bona quædam ſpecialiter, cætera vero omnia generaliter expreſſa conuentione pignori accepiſſet. Sed & quod ab Imperatoribus benigna interpretatione magis, quam ex iuris ratione conſtitutum eſt, iuriſdictionem temperandam eſſe, ne poſterior creditor inquietetur, ob generalem hypothecam ſi ſpecialis ſufficiat, 4 ad eos demum poſteriores creditores pertinet, qui bonorum generaliter obligatorum poſſeſſores reperiantur. Ei namque qui non poſſideret, faueri contra creditorem anteriorem, qui æquale ius in bonis omnibus haberet, nec minus ea, quæ generaliter, quam quæ ſpecialiter ſibi obligata eſſent, teneret, iniquum ſane foret, & ab æquitatis perinde atque à iuris rationibus alienum. Semper enim plus iuris habet qui poſſidet, quam qui non poſſidet, etiam cæteris paribus: 5 quanto magis ſi is, qui poſſidet, potiore præterea iure nitatur? 6 *Ita tractatum eſt* 3. Non. Mart. 1598.

1 *In l. vnic. C. de rei vxor. act.* Dixi *Defin.* 23. *ill. tit. ſup.*

2 Eo ſcilicet iure communi, quo inter creditores hypothecarios, qui prior eſt tempore, potior eſt, iure, *l. 2. l. 4. C. hoc tit.*

3 *L. 2. C. de pignor. l. 2. D. hoc tit.*

4 *In d. l. 2. C. de pignor.*

5 *L. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti poſſid. l. vlt. D. de acquir. poſſeſſ.*

6 Facilius ſiquidem eſt vt poſſidenti detur retentio, quam vt non poſſidenti actio, *l. 1. ff. de pignor.*

DEFINITIO XXVIII.

Caſus in quo emptor fructuum præferendus eſt creditori pignus iudiciale habenti in fructibus. Etiam ratione fructuum poſt conſtitutum iudiciale pignus perceptorum.

CVm in iudicati exequutione creditor poſterior fundum debitoris capi curaſſet, patiebatur controuerſiam à poſſeſſore qui ſe ante aliquot annos eiuſdem fundi fructus emiſſe dicebat, ex eóque contractu ius ſibi eſſe non tantùm retinendorum fructuum, quos ex fundo percepiſſet, ſed etiam percipiendorum eorum qui in finem vſque temporis venditione comprehenſi reſtabant percipiendi. De perceptis quidem conſtabat, non eſſe aufferendos emptori, qui eos percipiendo voluntate domini ſuos proculdubio feciſſet, 1 adeóque priuſquam ius vllum pignoris in eo fundo quæſitum fuiſſet ei, qui nondum vicerat, cùm pignus iudiciale tum demum conſtituatur, cùm capitur. 2 Sed de percipiendis maior erat dubitatio, cùm dominij iure ad emptorem pertinere non poſſent ante perceptionem, 3 ſed ius ſoli omnimodo ſequerentur. Ea namque res facere videbatur, vt pignore iudiciali fructus quoque contineri neceſſe eſſet. 4 Itémque vt ſeparatim tanquam pars alia quælibet fundi pignori capi poſſent. 5 Sed tamen cum pro venditione fructuum bona omnia venditoris eiuſdémque debitoris bona omnia præſentia & futura pignori expreſſim obligata proponerentur, receſſum eſt ab hoc tractatu, visúmque præferri debere emptorem, non quaſi emptorem, ſed quaſi creditorem pignoratitium anteriorem, 6 cui cùm pignoris etiam perſecutio dari deberet multo magis danda erit poſſidenti retentio, 7 cùm in numero futurorum bonorum quæ obligata fuerant fructus iſtos, contineri non ambigeretur. 8 *Ita Senatus* pro hæredibus Ioannis Violon, contra Auguſtum Paris, 3. Non. Mart. 1613. in ſecreto auditorio.

1 *L. ſi ſeruus 61. §. locaui, D. de furt.*

2 Non rapitur autem niſi in executione iudicati, & conſequenter poſtquam iudicatum eſt, *l. à Diuo Pio, 15. §. in venditione & ſeqq. D. de re iudic.*

3 Quia ſequuntur ius dominij & ſoli, *l. qui ſcit 25. §. 1. Dig. de vſur.*

4 In conſequentiam neceſſariam.

5 Fructus enim pendentes fundi pars eſſe videntur *l. fructus pendentes 45. D. de rei vindic.*

6 Sunt enim ſeparata iura emptoris & creditoris quamuis in eadem perſona, nec quicquam vetat fructus futuros obligari & vendi, Vt ſc. obligari ſint quouſque ſint percepti & ipſa perceptione facti emptoris, quo tempore ſuperueniens dominium tollit, & confundit ius pignoris, *l. pen. in fi. ff. de excep. rei iudi.*

7 Vt dixi ad *Defin. præced. num 6. ex l. 1. D. de pignor.*

8 *d. l. 1. §. cum prædium, de pignor.*

DEFINITIO XXIX.

Pignus licet poſterius conſtitutum per ſententiam præfertur anteriori quod habuit condemnatus.

HÆres cum beneficio legis & inuentarij conuentus, vt proſequeretur appellationem à defuncto interpoſitam de re cuius dominium, & poſſeſſio erat extra cauſam hæreditatis cum Titium aduerſarium remitti ad diſcuſſionis inſtantiam poſtulaſſet, nec obtinere potuiſſet, 1 tandem conſenſerat, vt iudicato ſtaretur, quod iudex ſubhaſtationibus contra debitorem factis decretum interpoſuerat, condemnato præterea debitore in nomine id, quod creditoris eiuſdemque emptoris intereſſet. 2 Addita etiam ſumptuum litis condemnatione. Deinde ſubiuncta generali hac clauſula, *à prendre & leuer ſur les biens.* 3 Poſtea idem hæres aduerſus conſenſum illum ſuum Senatuſconſulto confirmatum &, vt loquuntur, homologatum, ciuilem ſupplicationem porrexerat, quaſi de ea appellatione cognoſci in diſcuſſionis inſtantia debuiſſet vocatis creditoribus omnibus, & cæteris quorum poterat intereſſe, iterumque ſuccubuerat. Peracta tandem diſcuſſionis inſtantia Senatus bona defuncti vniuerſa publice diſtrahi iuſſerat, & pecuniam, quæ ex venditione redigeretur diuidi ex ordine inter creditores. 4 Idem ille hæres cum nullus ſe offerret emptor extraneus bona omnia emerat, 5 & quia erat ille variis ex cauſis anterior creditor maiorem ſibi partem precij in ſolutum retinuerat, reliquam penes grapharium, vt à Senatu iuſſus erat, obſignauerat. Conueniebatur poſtmodũ à Titio, vt vel ſolueret quicquid & ſumptuum litis appellatoriæ nomine & pro eo, quod victoris intereſſet iudicatum taxatumque fuerat, vel defuncti bona diſtrahi, in eámque cauſam victorem in eorum poſſeſſionem mitti pateretur. 6 Negabat hæres ſe teneri quòd non iam vt hæres, ſed ex noua cauſa, & tanquam emptor alius extraneus quilibet, 7 contra quem nulla defuncti creditoribus etiam anterioribus actio competere poterat, ſed tantum aduerſus creditores poſteriores, ſi quid priore loco iis ſolutum fuiſſet, 8 Maxime cùm idem ille hæres creditorem, ſe prio nomine anteriorem ac potiorem diceret & probaret. 9 Neque verò aut æquum, aut iuri conſentaneum videbatur,

batur, vt hæredi cum beneficio legis & inuentarij ex noua causa nouóque iure se tuenti noceret, senatusconsultum cum eo redditum, quasi cum hærede ex beneficio legis. 10 Visum tamen est non posse hæredem recusare iudicati executionem in ea bona quæ per Senatusconsultum eo ipso ita postulante nedum consentiente obligata fuerant. 11 veluti quodam tacitæ transactionis iure, 12 vt à litis appellatoriæ expensis in quas se alioqui proprio nomine condemnatum iri videbat, se liberaret totumque onus illud in bona defuncti reiiceret. 13 Quæ tametsi ad eum postea ex noua emptionis causa peruenissent. Tanto magis vtique cogendus erat, vt executioni consentiret, post eorum dominium si non magis, tamen certiùs & irreuocabiliter acquisitum. Habet enim hypothêca suas conditiones si neque solutum debitum, neque aliter eo nomine satisfactum sit quibus cessantibus tenet. 14 Neque poterat mutata causa dominij tollere aut immutare ius pignoris in eadem persona, quod nec mutato ipso dominio & per multorum personas ambulante amittitur vnquam aut immutatur. 15 Cumque voluntatem hæredis eiusdémque posseſsoris etiam authoritas Senatusconsulti subsecuta esset, non poterat prætextum anterioris pignoris obtendere, 16 cui renunciasset non obscurè consentiendo pignori, 17 quod ab ipso magis priusque quàm à Senatu constitutum fuisset. 18 *Ita Senatus* pro Domina de Cheurieres, contra filias & hæredes Mauritij le Grand, 8. Cal. Iun. *1613.*

1 Non enim veniunt discussionis instantiam nisi ea quæ sunt in causa hæreditatis, vt dixi sæpius sub *tit. de bon. auth. iud. possid. l. sequens* 68. *de leg. 2. l. 1. D. de separat.*

2 Obserua tamen non solere in sententia quæ decretum interponit super subhastationibus tanquam legitime factis pronunciari quicquam de damnis & interesse, sed tantum de fructibus restituendi, si quos debitor à tempore expeditionis perceperit.

3 Quibus verbis constitutum era pignus iudiciale per sententiam, licet alioqui non soleat constitui nisi cum capitur in executione iudicati *tot. tit. C. si in caus. iud. pign. capt sit.* Nam si hypotheca nihil aliud est quam suppositio ex proprietate Græci nominis, consequens est, vt superpositio constituat hypothecam nec minus si facta sit per sententiam quàm si per testamentum, *l. non est mirum 26. ff. de pign. act. l. Lucius 12. de alim. leg.*

4 Secundum formam præscriptam *in l. vltim. Cod. de iur. deliber.*

5 Hoc enim facere & potuerat & debuerat. *l. 2. Cod. si in caus. iudic.*

6 Quæ natura & formula est actionis hypothecariæ, *le. si fundus 16. §. in vindicatione*, & ibi Bart. *D. de pignor.*

7 Potest enim quis hoc sensu varias personas sustinere, *l. si pater familias 15. §. 1. D. de adopt.*

8 *d. l. vlt. §. & si præfatam, cum seq. C. de iur. delib. l. debitor. 59. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

9 Impedit enim beneficium inuentarij ne actiones hæredis confundantur *d. l. vnic. §. in computatione.*

10 Videtur enim cum alio redditum, quia sub alia formalitate, *l. si mater. 11. §. eandem & pass. de excep. rei iudic.*

11 Nocebat enim illi factum proprium itémque authoritas rei iudicatæ.

12 Quod iure quicquid fit licitè fieri intelligitur, *l. quid ergo, §. pen. D. de his qui not. infam.*

13 Est enim grauius onus personæ quam bonorum, *l. 8. de alim. leg.*

14 *L. grege 13. §. etiam, D. de pignor.*

15 *L. 1. §. cùm prædium eod. l. 7. l. distractis 14. & pass. C. eod.*

16 *Ex l. 2. & pass. C. hoc tit.*

17 *L. 4. §. 1. l. Paulus 12. in princ. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

18 Nam & factum iudicis est factum partis, *l. 1. C. si in caus. iudic. l. si ob causam 13. C. de euict.*

TIT. IX.

DE HIS QVI IN PRIOR. CREDIT.

loc. succed-

DEFINITIO I.

Is, ex cuius pecunia dimissus est priuilegiarius creditor, succedit in priuilegium actionis personalis, etiam citra conuentionem.

IN personalibus actionibus, qui postea contraxerunt, si pecunia eorum ad priores & priuilegiarios creditores peruenerit, in ipsorum ius & locum succedunt. 1 Neque necesse est in id creditam esse pecuniam ab eo, qui posterior contraxit, vt priori creditori soluatur. Sufficit enim vt eius pecunia ad priorem peruenerit, siue statim & recta via, 2 siue per ipsius debitoris personam, dum ne ex interuallo: 3 quod idcirco adiectum videtur, ne alioqui passim quæstio incurrat, 4 vtrum ex ea ipsa pecunia, an ex alia solutio facta sit, cùm pecunia sit ex earum rerum numero, quæ non solùm vsu, sed etiam confusione & immixtione consumuntur. *Ita in Senatu tractatum est* in causa Claudij du Port, & N. Pignier 6. Id. Iulij, 1591.

1 *L. si venditori 24. §. vltim D. de rebus auctor iudic. possid. l. 2. D. de cess. bonor. l. item si 7. alias l. sed Iulianus, §. antepen. ff. de Senatusconsult. Macedon. l. 1. §. nunc tractemus, Digest. de tutel. & ration. distr.*

2 Qui casus minorem dubitationem habet. Glos. tamen *in d. l. 1.* videtur requirere expressam conuentionem.

3 Ita enim distinguit Vlp. *in d. §. vlt. l. si ventri.* Et ratio est, quoniam quæ in continenti fiunt videntur inesse, *l. lecta 40. vers. dicebam, D. de reb. cred.*

4 Quæ res magnam litium materiam præberet, quam melius est præcidere, *l. 4. §. alt prator. ff. de re iudic. l. singulis 6. ff. de excep. rei iud. l. quidam 21. ff. de rebus credit.*

5 *L. 1. & tot. tit. ff. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. l. si alieni 78. ff. de solut.*

DEFINITIO II.

Creditor hypothecarius posterior soluens anteriori hypothecario, succedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus: & quid si solutum sit ei, qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem?

NOn idem est si inter hypothecarios creditores contendatur. Non enim omnimodo & indistincte succedunt in locum hypothecarij creditoris illi, quorum pecunia transit ad creditorem. 1 Nam si extraneus fuit, non creditor, 2 is, qui priori soluit, non aliter in ius & locum ipsius succedere potest, vt secundo creditori præferatur, quam si expressim ita conuenerit, 3 At si tertius creditor soluat primo in eius vtique locum succedit, quamuis pactum de ea re nullum interuenerit, 4 ideoque secundo creditori præferetur. 5 Idem est, si tertij creditoris pecunia ad eum peruenerit, qui rem illam, quæ priori creditori obligata fuit, potuerat velut anterioris pignoris iure retinere. Finge Sempronium eam rem, de cuius pignore agitur, vendidisse Titio, qui postmodum cum primo creditore contraxerit, eique rem illam obligauerit, priusquam Sempronio pretium solueret. Nemo dubitat, quin Sempronio competat ius retentionis, quæ si pignoris vice; in id vsque tempus, quo pretium sibi solutum sit. Quidni ergo tibi etiam competet, si Sempronio solueris, adeoque si pecunia tua ad Sempronium peruenerit? 6 Quare nec distinguendum erit, meo iudicio, an Titius cum primo creditore ante vel post emptionem contraxerit. 7 Non enim ob id solum, quod ante contraxerit, deterior fieri potest conditio Sempronij in re ipsa, quam vendidit, siue primi creditoris ius sciuerit, siue ignorauerit, licet non nesciam esse qui distinguant. Nam vtroque casu verum est, non prius in Titium translatam videri proprietatem rei venditæ, nec si tradita res ei esset, quam pretium solutum, aut de eo fides habita fuisset: 8 multo minus alienatum dici potest dominium, si traditio nulla dum secuta sit. 9 Porro prius est, vt rei venditæ dominium ad debitorem peruenerit, quam vt ab eo res empta potuerit obligari. 10 Eadem ratio facit, vt non aliud dicendum sit, si ex pecunia mea te mandante fundum emero, quem tu ante solutum mihi pretium acceptámque possessionem Mæuio obligaueris, deinde Sempronio post acquisitam possessionem, cuius pecunia in pretij solutionem ad me postea peruenerit, Sempronium namque in pignore præferri æquum erit cui alioquin Mæuius præferretur. 11 Etsi enim non fuit mihi res illa obligata, cogi tamen

non

non potui, vt eam traderem, nisi soluto mihi prius reddito-que pretio. 12 *Ita Senatus* in eadem causa. Et rursum pro Benedicto Geoffroy, contra Antonium Neyret, 9. Calend. Aug. 1592.

1 *l. 1. C. hoc tit.*

2 Opponimus enim hac in re extraneum creditori, *l. cum bona 16. D. de rebus auctor iudi. possid alias l. 1. de priuil. cred. l. 2. C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*

3 *d. l. 1.* vbi glos. Cyn. & alij. *C. hoc tit.*

4 *L. vlt. C. eod. l. 1. C qui potior in pign. hab.*

5 *L. Claudius 16. vers. plane cum tertius, l. eum qui à debitore 17. D. eo d. tit. qui potior in pignor. hab.*

6 *L. vlt. §. vlt. eod tit.* iunct. *l. Iulianus 13. §. offerri, de act. emp.*

7 Quamuis ita Bartolus distinguat ad illum locum.

8 *L quod vendidi 29. D. de contr. empt. l. Procuratoris 5. §. sed si dedi. D. de tribut. act.*

9 *§. vendita, Inst. de rer. diuis. l. traditionibus 20. C. de pact.*

10 Cùm res aliena obligari non possit, *l. 1. & tot. tit. Co. si alien. res pignor. dat. sit.*

11 *L. 3. §. cùm ex causa, D. qui potior in pign. hab.*

12 *d. l. Iulianus 13. §. offerri, D. de action empt. d. l. 5. §. sed si dedi D. de tribut. act.*

DEFINITIO III.

Numquam succedit quis in locum anterioris creditoris ob id solum quod ex eius pecunia dimissus sit anterior creditor, si solutio facta sit à debitore, nisi de eo expressim conuenerit.

ILlud vtique constat, si priori creditori solutum sit ab ipso debitore, licet ex mea pecunia, numquam posse me in prioris locum & pignus succedere ob id solum, quod pecunia mea ad illum perúenerit, siue creditor sim, siue extraneus, siue in continenti, siue ex interuallo debitor soluerit. 1 Nam nec sufficeret, vt inter me & debitorem conuenisset, vt ex pecunia mea antecedens creditor dimitteretur. Quomodo enim fieri potest, vt in ius primi succedere debeam, qui ipse nihil conueni de pignore? 2 Sed & si de pignore conuenerit, non sine ratione dicitur, satis id non esse, vt in ius primi succedere debeam, nisi de ea quoque expressim conuentum sit. 3 Alioqui enim potest & debet conuentio intelligi de nouo pignore potius, quam de eo, quod penes priorem creditorem fuit: cum tamen ex contrario sufficiat conuenisse, vt succedam in ius & locum creditoris, licet nihil conuenerit de pignore. Quid enim aliud est in ius & locum creditoris succedere, quam eadem & personalis & realis actionis iura retinere? 4 Nam & ex sola interpositione pacti de vendendo dicimus contractum pignus intelligi, 5 sicut & ex eo, quod creditori detur potestas ingrediendi bona debitoris propria auctoritate. 6 Sane illud quoque præterea requiritur, actum esse cum effectu, vt ex pecunia tertij siue extranei, siue creditoris prior creditor dimitteretur. 7 Dixi *cum effectu*, quia conuentio sola id efficere nequit, si non reuera ad primum creditorem pecunia tertij perueniat. 8 *Ita tractatum est* in supradictis causis.

1 *L. 1.* vbi glos. Cyn. & alij *C. hoc tit.*

2 Ita Paulus *in l. Arist. 3. D. quæ res pignor. oblig. poss.*

3 Glos. Cyn. Bald. & alij *ad d. l. 1.* post Bart. *ad d. l. Aristo. ex l. debitor 12. alias l. si prior §. à Titio, l. eum qui à debitore 17. D. qui potior. in pign. hab.* Adde *l. vlt. C. de priuil. fisc.*

4 Non enim succederet in ius & locum prioris creditoris pignoratitij, qui non succederet in pignus,

5 *dict. l. 3. §. post diuisionem*, vbi Bartol. *D. qui potior. in pignor. hab.*

6 Bald. *ad d. §. post diuisionem.*

7 *Vt in d. l. Aristo.*

8 *L. cum qui à debitore 17. D. qui potior. in pignor hab.*

DEFINITIO IV.

Qui ex pacto inito cum debitore successit in locum anterioris creditoris, nulla indiget cessione, nisi extraneus sit, qui pro debitore soluit creditori.

SVperioribus vero omnibus concurrentibus in confesso est, secutum esse tertium creditorem aut extraneum, ex cuius pecunia priori creditori à debitore soluitur, licet nullam is à creditore iurium cessionem acceperit aduersus debitorem. Nam sicuti cum solo debitore contrahit, ita satis est inter ipsum & debitorem id agi, vt succedat in locum primi etiam ignorantis. 1 Neque vero cessio vlla vnquam necessaria est, nisi cum extraneus pro debitore soluit creditori. 2 Quo tamen casu si inter extraneum soluentem & creditorem, cui soluitur, conueniat de pignore, sufficiet ea res, vt hoc ipso ius, quod anterior creditor habuit in pignore soluenti extraneo, cessum videatur. 3 De quo enim alio pignore actum videri potest, quam de eo ipso, quod fuit penes creditorem? Vtique enim nouum pignus in re aliena constituere non potuit, 4 eo præsertim instanti, quo proprij pignoris vinculum solutione debiti disoluebatur. 5 Dicat aliquis, eo causu, quo solutio fit per debitorem, accidere eodem instanti, vt & solutione liberetur pignus à priore creditore, & secundi pignus confirmetur: 6 semel autem secundo quæsitum ius postea debitoris pactionibus tolli non pose. 7 At facilis responsio est, eum, qui pecuniam credit dimittendi prioris creditoris gratia, pose quam velit conuentioni sua legem dicere, 8 nec vllam idcirco fieri iniuriam secundo creditori, cuius eadem conditio mansura sit, quæ erat, priusquam præcedens creditor dimitteretur. Quid enim ipsius interest, an Titio, qui prior creditor fuit, an Sempronio, ex cuius pecunia Titius dimissus est, postponatur? Idque nimirum est, quod dici solet, nihil omnino aliud iuris habere secundum creditorem, nisi vt soluat priori, & eius loco succedat. 9 Adeo autem verum est, transferri *ius prioris* creditoris in tertium etiam citra cessionem, vt, si forte inter eum & debitorem conuenerat, ne posset pignus vendere, cuius vendendi facultatem prior creditor ex contractus sui lege habuerat, permittatur tertio ex primi persona vendi rem facere, si velit. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam posset id fieri etiam inuito priore creditore, qui scilicet inuitus accipere solutionem cogitur, *l. quidam 21. D. de rebus cred. l. si debitor 30 ff. de solut* quod autem fieri potest aliquo inuito, multo magis fieri potest eo ignorante, *l. qui potest, 26. de regul. iur.*

2 *L. si cum pecuniam 3. & l. vlt. C. de priuil. fisc.*

3 Quod diuersum est, si ea conuentio fiat inter debitorem & creditorem, vt dixi *Defin. præced. num. 3.*

4 *L. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*

5 *Arg. l. Titio cum morietur 51. ff. de vsufr.*

6 *L. si debitor 4. l. qui balneum 9. §. Titia. l. potior. 11. § vlt. D. qui potior, in pignor hab l. 6. prior 5. l. diuersis 8. C. eod.*

7 *L. vlt ff. de pact*

8 *L. in traditionibus 44. ff. de pact l. vlt. C. de pact. int. empt & vendit.*

9 *L. si creditor 12. alias l. si prior. 13. § si tertius, D qui potior. in pignor. hab.* quod tamen ita accipi debet, vt tertius soluat pecuniam à priore creditam priore loco, non quam prior posteriore loco crediderit, *d. l. creditor, §. si idem his, & l. quærebatur 20. eod tit.*

10 Vt eleganter Paulus tractat *in l. Aristo. 3. D. quæ res pign. oblig. poss.*

DEFINITIO V.

Conuentio de succedendo in ius anterioris creditoris facta in continenti post numerationem tantum prodest, quantum si ante facta esset.

SEd & si ponas, minus cautum creditorem tertium dedisse mutuam pecuniam debitori, quæ ipsa primo creditori soluta sit, nulla conuentione facta de pignore: postea vero debitorem bona fide pepigisse, vt in primi creditoris iura tertius succederet, idem admittendum erit, quod diximus, vt in eo pignore tertius secundo præferatur, ac si ea lege & conditione tertius pecuniam numerasset, vt ex ea primus creditor dimitteretur; si modo in continenti, non ex interuallo pactio secuta sit. 1 Nam quæ in continenti fiunt, videntur inesse. 2 *Ita Senatus* in eadem causa Claudij du Port. & N. Pignier.

1 *Arg. l. si vent. 24. § vlt. ff. de rebus auctor. iudic. possit. l. alias l. 9. de priuil. credit.*

2 *L. iuris gentium, 7. §. quinimo, ff. de pact. l. lecta 40. ff. de rebus credit.* Sicut & ea omnia, quæ fiunt correspectiue, *l. cum re fundum 6. C. de pact. int. empt & vendit.* Cravet. *cons. 246. nu. 5.*

DEFINITIO VI.

Ei, ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit, necessaria est cessio actionis: sed non cogitur creditor cedere, si solutionem accipiat à debitore.

Quid

Source : BIU Cujas

QVid igitur si nullo modo, aut non nisi ex interuallo conuenerit tertius de pignore, ex cuius tamen pecunia primo creditori debitor soluerit? Constat nullam ei competere pignoris persecutionem, siue secundus creditor, siue alius quilibet possideat, 1 ideoque necessariam ei esse cessionem iurium creditoris, cui soluitur, 2 si cedere is velit. Neque enim vt cedat inuitus cogi potest, cum per manus debitoris accipit solutionem, licet creditor fuerit is, ex cuius pecunia soluitur. Nam si extraneus fuit, nec si ipse soluerer, cessionem tamen à creditore inuito extorquere posset. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. vsucapio 7. & eorum, quæ ibi not. C. de pign. & in l. 1. §. cum prædium.* vbi Bart. *nu. 5. & 6. D. eod.* Intellige autem ita, vt cessio fiat in continenti, *l. Modestinus 76. ff. de solut.*

3 *L. nulla 5. C. de solut.*

DEFINITIO VII.

Ille, ex cuius pecunia dimissus est creditor anterior citra conuentionem, licet actionem non habeat, habet tamen retentionem, si possideat, etiamsi solo beneficio clausulæ constituti.

SI tamen is possideat, cuius pecunia peruenit ad creditorem, siue creditor fuit, siue extraneus, poterit sibi per retentionem consulere, & opposita doli exceptione non tantum aduersus debitorem, sed etiam contra secundum creditorem, ni offeratur ei quicquid ex eius pecunia priori creditori solutum est. 1 Possidere autem videbitur ad hoc, vt habeat ius retentionis, si eius nomine constituerit debitor se possidere, 2 dummodo secundus creditor eadem constituti clausula non nitatur; alioqui possessor ille solus videbitur. 3 Nec tertio prodesse poterit, quod pro eo constituerit debitor, se possidere eam rem, cuius possessionem iam in alium transtulerat. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 1. in princ.* vbi Bart. *D. quibus mod pign. vel hypoth. soluit.* Eaque videtur esse sententia *l. eum qui à debitore 17. D. qui potior. in pign. hab.* vbi etiam Bart. Negusant. late *in tract. de pignor. memb. 3. part. 5. princ. nu. 3.* Corn. *cons. 245. incip. Videretur in præsenti in tit. Imol. 2.* reprobata glos. *in l. cum prior. 3. ff. de distract. pignor.* quæ hoc sibi non placere ait.

2 Implorato scilicet beneficio constitutionis Iustinianeæ, *in d. l. vlt. C. de acquir. poss.*

3 Cum non possint duo eandem rem eodem tempore in solidum possidere, *l. 3. §. ex contrario, D. eod. l. duo in solidum 9. ff. de precar.*

4 Cum nemo plus in alium transferre possit, quam ipse habeat, *l. nemo plus iuris 54. de regul. iur.* Id enim est quod dici solet, clausulam constituti nihil operari, si constituens ipse non possideat. *l. quod meo 18. cum ibi not. ff. de acquir. poss.*

DEFINITIO VIII.

Emptor, qui soluit anteriori venditoris sui creditori, non ideo succedit in locum anterioris, se neque pactum interueniat, neque cessio, in eoque deterioris conditionis est quam creditor, & quare.

QVi emit à debitore, & soluit anteriori creditori, non idcirco succedit in ius anterioris, vt præferatur secundo creditori, nisi cessas habeat actiones, & quidem in continenti, aut si ex interuallo saltem præcedente, & inito solutione tempore pacto de edendis actionibus, 1 in eoque deterioris conditionis est, quam creditor. Constat enim, tertium creditorem hoc solo, quod eius pecunia peruenit ad primum creditorem, in ipsius iura succedere intelligi, vt citra cessionem secundo præferatur. 2 Sed non bene comparatur emptor creditori, quippe qui pretium soluens non id agit, vt alium obliget, sed vt se liberet. 3 Itaque quamuis ex ea solutione propter præcedentem causam contractu obligetur venditor de euictione, 4 non tamen ideo fit, vt creditoris iure censeatur, qui ad contrahendum accessit, vt emeret, non vt crederet. 5 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Sp. Ioanne Gay Aduocato, contra Ioannam Rippet, 2. Decembr. 1595.

1 Alioqui non posset creditor, cui solutum esset, cedere & præstare actiones, quas non haberet, & quæ iam extinctæ essent per solutionem, *l. Modestinus 76. D. solut.*

2 Nimirum si conuenerit de pignore cum creditore, secundum ea, quæ scripsimus *Defin. 4. num 3. sup eod.*

3 Quia soluere habet necesse, *l. quod si minor. 24. §. restitutio, ff. de minor.*

4 *L. si in venditione 60. & pass. ff. de euict.*

5 Vniuscuiusque enim contractus origo spectanda est & causa, *l. si Procuratorem 8. in princip. D. mandat. l. 1. §. si seruus deposuit 30. ff. depos.*

DEFINITIO IX.

Qui emit ea lege, vt pretium impenderetur ad reficiendam domum venditoris, idem priuilegium secuta euictione habet, contra cæteros creditores anteriores, quod haberet, si ab initio credidisset ad reficiendam domum.

EMens ab eo, quem sciebat habere multos creditores hypothecarios anteriores, à quibus futuram sibi controuersiam mutuebat, quo sibi caueret, conuenerat, vt fundi pretium impenderetur in reficiendam domum eiusdem debitoris. Euicto postea per creditorem anteriorem fundo, qui fuerat venditus, cum creditori nondum esset plene satisfactum, ex eaque causa domus quoque ex fundi pretio refectæ distractio peteretur, visum est, emptorem hunc, etsi ab initio emptor fuisset, non creditor, nec ad obligandum venditorem pecuniam ei numerasset, sed ad se potius liberandum soluisset, 1 cum tamen ex postfacto propter secutam euictionem factus esset creditor, 2 eodem iure censeri debere, quo si ab initio pecuniam in refectionem domus credidisset, 3 vt scilicet, quamuis tempore sit posterior, pro ea tamen pecunia, quæ in refectionem impensa fuit, anteriori præferatur, & in eo pignore vincat illum ipsum creditorem, à quo in cæteris omnibus superatur. 4 Nec enim vlla in eo fit iniuria creditori anteriori, cui emptoris huius pecunia saluam fecit pignoris sui causam, 5 præsertim cum de pignore nominatim sibi cauisset, adhibita etiam in eam rem clausula constituti. Nam etsi pignoris conuentionem omisisset, placeret tamen dandum illi ius non tantum prælationis, sed etiam taciti pignoris, 7 cuius vtique non fauorabilior videri potest causa, quam expressi. *Ita Senatus* in causa D. de VVateuille & viduæ D. Senatoris Colombat, Mens. Iun. 1605.

1 Quæ ratio est, ob quam solet hæc parte deterior, conditio esse emptoris, quam creditoris, vt dixi *Defin. præced.*

2 Creditor siquidem ille est, cui ex quacunque causa debetur *l. creditores 10 cum duabus seqq. ff. de verb. signific.*

Tam enim diligenter sibi prospexit hic, qui curauit, vt in refectionem domus pecunia impenderetur, quam si in eam nominatim causam credidisset. Itaque damno afficiendus non est, cum sibi diligenter prospexerit, *arg. l. 3. ff. de separat.*

4 Cum non sit inconueniens, vt quis sit alio anterior & posterior diuersis respectibus vt dixi *Defin. 8. supr. cit. prox. ex l. creditor 12. § si idem bis, & l. quærebatur 20. D. qui potior in pignor. hab.*

5 *L. interdum 5.* iunct. *l. seq. D. eod. ill. tit.*

6 Per quam clausulam factus erat possessor pignoris, *l. quod meo 18. ff. de acquir. poss.* vt proinde facilius ei danda esset retentio, *l. 1. ff. de pignor.*

7 *L. 1. D. in quibus caus. pignor. vel hypoth. tacit. contr.* Glos. *in d. l. interdum.*

TIT. X.

SI ANTIQ. CRED. PIGNOR. vendid.

DEFINITIO I.

Secundus creditor habet ius offerendi ei, qui emit postulante priore creditore, si modo venditionem probabiliter ignorauit, at non ei, qui emit ab ipso anteriore creditore.

POSTVLANTE priore creditore hypotheca Iudicis auctoritate, publice vocatisque per programma 1 cæteris creditoribus, distracta est. Non eo minus liberum erit posteriori creditori debitum cum accessionibus offerenti pignus persequi, cum aliter indemnis fieri non potest, 2 sc. si vendi-

ionem

tionem pignoris probabiliter ignorauerit, nec sit quod ei imputetur, cur non iam tum obtulerit. 3 Idemque multo magis obtinebit, si anterior ipse creditor pignus emerit, aut in solutum acceperit, siue à debitore, siue ab apparitore, qui iudicatum exequi iussus est, ne in damno moretur secundus creditor, cui imputari nihil potest. 4 Aliud erit, si prior ex conuentionis lege & creditoris iure pignus distraxerit. Nulla enim illo casu aduersus extraneum emptorem actio superesse secundo creditori potest. 5 Hæc tam varie, quoniam intercedens Iudicis auctoritas pro debitoris facto est, nihilque hac parte refert, an debitor ipse an Iudex vrgente creditore pignus vendiderit. 6 Idque ex eo apparet euidentius, quod si alius emptor nullus sit creditor emere cogitur, 7 qui vtique emptor esse non posset, si esset idē ille venditor. 8 Atqui debitoris facto deteriorem fieri conditionem posteriorum creditorum non oportet, 9 dum anteriorum, aut eius, qui ipsis soluerit, indemnitati consulatur. 10 Sicuti nec qui à debitore causam habet plus iuris adserere sibi potest in pignore, quam debitor habuerit creditórque, cui solutum est. 11 Creditore vero ius suum exequente, & ex lege initio dicta pignus distrahente, 12 sicuti quæri non potest de iure debitoris, quod nullum supereſt, 13 ita nec de offerenda pecunia emptori. 14 quippe ius habenti ab eo creditore. Qui licet dominus non fuerit, dominium tamen pignoris in alium transferre potuit, 15 & quidem ab omni obligationis vinculo immune: inspecto scilicet tempore, non quo translatum fuit, sed quo de eo actum est, vt transferri quandoque posset, 19. Mart. 1588.

1 Vt fieri solet, *l. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

2 Perinde ac si debitor ipse vendidisset, *l. 1. C. hoc tit.* vbi Salicet. *quæst. vlt.* Negus. *in membr. 5. part. princ. num. 7.* Vide tamen Ægid. Magist. qui contra sentire videtur *in decis. Parisi. titu. des criées, artic. 7 cap. 37.*

3 Alioqui potest videri ius suum pignoris tacitè remisisse, *d. l. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

4 Semper. n. succurrendum est ei, cui nihil imputari potest, nunquam ei, cui aliquid potest imputari, *l. quod quis 203. cum ibi not. de reg. iur.* Porro vox præconia paucis innotescit, *Auth. ei qui semel, C. quom. & quand. iud.*

5 *d. l. 1. & l. 2. C. hoc tit.*

6 Hoc enim est quod dici solet, factum Iudicis esse factum partis, *l si ob. causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudi. pig. capt. sit.*

7 *L. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit, l. cum bona 16. ff. de rebus auctor. Iudic. possid. alias l. 1. de priuileg. credit.*

8 Alium enim oportet emptorem esse alium venditorem, *l. 1. D. de rer. permut.*

9 *L. debitorem 15. C. de pignor.*

10 *L. à Diuo Pio 15. §. quod si res pignorata, D. de re iudic.*

11 *Ex reg l. nemo plus iuris 54 de reg. iur. cum similibus l. 3. in fi. ff. de pignor.*

12 Potest enim creditor suo iure pignus vendere, etiamsi de eo nihil expresse conuenerit, dum ne quid in contrarium conuentum sit, *l si conuenit. 4. ff. de pignor. act. & tot. tit. de distrac. pignor. D. & C.*

13 *L. qui creditore 18. Cod. de distract. pignor.*

14 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

15 *Tit. quibus alien. non licet, Inst. in princip.*

DEFINITIO II.

Quo casu secundus creditor habet ius offerendi contra primum emptorem, habet etiam contra secundum, si modo sit creditor pignoratitius, alioqui non potest habere ius offerendi, nisi possideat.

SEcundus creditor non tantum aduersus anteriorem offerendi ius habet, vt pignoris sui ius confirmet, 1 siue dominij, siue pignoris iure anterior rem possideat, quemadmodum proximè diximus, sed etiam aduersus secundum emptorem, si rem sibi venditam aut in solutum datam prior creditor aliter vendiderit. 2 Neque enim alio iure penes secundum emptorem dominium rei esse potest, quam quo penes priorem fuit, affectum scilicet & reuocabile. 3 Loquimur enim de secundo creditore pignoratitio, qui in ea re ius hypothecæ habeat, siue expressæ, siue tacitæ, siue generalis, siue specialis, alioqui non ex eo solo, quod quis creditor sit, habere potest ius offerendi hactenus, vt eo nomine possit agere. 4 Planè si possideat, habebit exceptionis iure, quoniam haberet, etiamsi creditor non esset, adeóque licet malæ fidei possessor proponeretur. 5 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chisé viduæ D. de Genuille, & Ioannis Baptistæ Varronis, 13. Cal. Sept. 1588.

1 *L. 1. l. prior quidem 5. C. qui potior. in pign. hab. l. potior. 11. §. fin. eod.*

2 *L. 1.* vbi Salicet. *C. hoc tit.* perinde ac si extraneo, id est, non creditori ea res vendita fuisset, *l. si debitor 12. Cod. de distr. pigno. l. si conuenerit 18. §. si fundum, D. de pign. act. c. ex literis, ext. de pignoribus.*

3 Ita Iacob. Aretin. Cyn. & Salycet. *in d. l. 1. C. hoc tit.*

4 Crauet. *consi. 298. num. 4. & 6.*

5 *L. mulier 19.* vbi gloss. Bartol. & alij, *Digest. quibus potior. in pignor. hab. l. Paulus 12. §. fina. D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit.*

DEFINITIO III.

Tam iniustus quàm iustus possessor potest offerre creditori pignoratitio, sed actionem cedere creditor cogitur iusto tantum possessori, non etiam iniusto.

CVm de iure offerendi quæritur, non distinguimus inter iustum & iniustum possessorem, quia non est quærendū de iure possessoris, cū ius petitoris remouetur soluto pignore. 1 Sed tamen hactenus intererit, an iustus vel iniustus possessorum sit is, qui offert, quod iusto duntaxat possessori, non etiam iniusto creditor actionibus suis cedere cogitur. 2 Qua enim fronte cessionis beneficium, quod iuris est, implorare audeat, qui contra ius possidet? 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio est Iurisconsulti *in d. l. Paulus 12. §. vlt. ff. quib. modis. pign. vel hypoth. soluit.*

2 *L. mulier 19.* vbi glos. *ff. qui pot in pig. hab.* Paul. Castr. *in l. si res obligata, 57. num. 4. de legat. 1.* fusè Negus. *in tract. de pignor. in 3. membr. 5. part. princip. numer. 25. in fin. 26. & 27.*

3 *Arg. l. auxilium 37. in fin. ff. de minor. l. si plures 38. in fin. ff. de admin. tutor.*

DEFINITIO IV.

Venditio pignoris facta creditori, neque posterioribus nocet, quandiu tenet quo minus offerre possint, neque ipsi emptori, quo minus iura sua salua habeat, si pignus postea euincatur.

CReditori facta venditio rei obligatæ sicuti non obstat posterioribus eiusdem debitoris creditoribus, quo minus in eam ipsam rem ius pignoris, quod habent, exequantur, si modo parati sint offerre, quicquid ei ex anteriore causa debetur, 1 (quamuis aliud esset, si antiquior ipse creditor alij eam rem iure creditoris vendidisset: 2) ita neque ipsi anteriori creditori nocet, quo minus euicta re saluum habeat ius sui pignoris, 3 quod per factam dominij acquisitionem extinctum videbatur, 4 quasi quod per subsequentem euictionem ab alio creditore institutam resuscitetur, 5 cuius scilicet potestate fit, vt prior acquisitio sit reuocabilis, quæ perpetua separabatur. 6 Quod si secundus creditor nihil in prima instantia obtulerit anteriori, ob idque fuerit condemnatus, poterit vtique in causa etiam appellationis offerre. 7 Nam & in alia qualibet iuris exceptione idem obtinet, vt in appellationis instantia non tantum obiici possis, sed etiam ex officio Iudicis suppleri, si de ea liquido constet ex deductis & probatis. 8 *Sine die.*

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 *L. 2. eod.*

3 *d. l. 1. in 2. parte.*

4 *L. neque pignus 45. de reg iur.*

5 *L. pen. §. 1.* vbi est textus elegans, *ff. de except. rei iudic.*

6 *Arg. l. si patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

7 Per vulgarem illam regulam, Non deducta deducam, non probata probabo. De qua *in l. per hanc, C. de tempor. & reparat. appellat.*

8 Bart. *in l. eum qui ita 56 §. qui ita, de verb. oblig.* Afflict. *decis. 16. num. 3.*

Source : BIU Cujas

TIT. XI.

SI COMMVN. RES PIGN. DAT. SIT.

DEFINITIO I.

Pignus rei communis valet tantum pro parte pignorantis, nisi socius aut pignus, aut saltem debitum, pro quo pignus datum est, approbauerit.

EVNDVM communem obligare vnus ex sociis nisi pro sua parte non potest. 1 Sed si totus fundus obligatus sit, & is, qui non consenserat, postea debitum approbet, pignus quoque confirmasse videbitur. 2 Non idem erit, si in rem eius, qui pignori non consensit, versa sit pecunia, aut ipsius iussu credita. Personalis enim duntaxat ex ea causa nascetur actio, 3 non pignus legitimè contractum intelligetur. 4 Nec igitur quasi Seruianam rectè exercebit creditor, si iure pignoris rem in solidum vindicet, 5 nisi quid sit, ex quo appareat, vindicationi aut conuentioni de pignore socium consensisse. 6 *Ita Senatus* 14.Cal.Febr.1588.

1 *L. vnic.C.hoc tit.l.2.C.commun.diui. l.si fratres 7. C. commu. vtr. iudic.l. 3. §.post diuisionem,D.qui potior.in pignor.hab.l. 2.ff. de Saluian. inter.d.l.nemo ex sociis 68.ff. pro socio.*

2 *L.Pomponius 5. §.vlt.ff. in quibus caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.*

3 Siue negotiorum gestorum,siue,vt vulgo nostri volunt, De in rem verso, siue mandari, *l. ex mandato 25. §. 1. D. mandat. l. si literas 7. C. eod.*

4 Supradictæ enim actiones in personam duntaxat sunt, non in rem, *l.pen.C.de neg.gest.* quia non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

5 Quia non potest latius patere hypothecaria, quam hypotheca ipsa, quæ sola hypothecariæ causam præbet.

6 Cum possit socius etiam partem socij consentientis alienare. *d. l.3. §. post diuisionem, in fi. ff. qui pot.in pign. hab.* sicut potest quilibet rem alienam pignori dare,si dominus consentiat, *l.1.& 2.l.si in rem 7.& pass. C si alien.res pignor dat sit.*

DEFINITIO II.

Non potest socius prætextu communionis intercedere, quo minus pars socij etiam ante diuisionem capiatur pignori ab eo, qui socium habet condemnatum.

CVm creditor aduersus debitorem egisset, & obtinuisset, curauerat,vt bonorum mobilium, quæ tecum ille communia habebat,pars ad eum pertinẽs pignoris iure caperetur. 1 Venditioni,quæ in eo erat,vt sub hasta fieret,tu intercesseras, eo prætextu quod diuisionem ante omnia fieri oporteret, vel ob hoc ipsum, vt scire posset quisquis ad emptionem vel accedere, quid empturus esset, faciliúsque emptorem bona inuenirent. 2 Nec enim bonorum mobilium eadem hac parte ratio constituenda videbatur, quæ immobilium, cùm immobilia ferè omnia 3 commodam diuisionem patiantur,mobilia verò, præsertim quæ in supellectile habentur, vt plurimum non ita. 4 Pronunciatum est, nullum te intercedendi ius habuisse, quia nihil tua interesset, 5 sed creditoris tantùm, si ob non factam diuisionem tardius emptor inueniretur, 6 tibique satis esse debere, quod partem tuam creditor non attingat,eaque tibi perinde salua futura sit,ac si cum debitore, non cum creditore iudicium communi diuidundo accipere cogereris. 7 Sed etsi qua ratione tua interesset, imputare tamen tibi deberes,quod socium ad diuisionem citius non prouocasset, 8 non creditori, qui scilicet nullum ius habuit petendæ diuisionis, priusquam dominij ius per additionem aut emptionem in iis bonis nactus esset, propter mutuas illas adiudicationes & alienationes, quas in iudicio Communi diuidundo fieri necesse est, ac quibus non nisi inter eos, qui dominium habeant, locus esse potest. 9 Nihil porro intererit,an conuentionale pignus fuerit, quod creditor prosecutus est, an iudiciale, quod in iudicati executione sola Iudicis auctoritate tum primum contractum sit. 10 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio,5.Cal.Aug.1588.

1 Scilicet in executione iudicati, *ex tit. C.si in caus.iudic. pign.capt. sit, l. à Diuo Pio 15 D.de re iudic.*

2 Non enim facile quis velit incidere in communionem, *l. si non sortem 26. §. si centum, ff.de condi. indeb.* propter discordias, quas materia communionis excitare solet,*l.cum pater 77.§ dulcissimis,de legat.2.*

3 Non enim hoc perpetuum est, *l. ad officium 3. C. comm. diuid.*

4 Hæc enim numero diuidenda sunt, non specie.

5 Nemo enim vnquam audiendus est,siue agendo,siue excipiendo, si non eius interfit, *l.3.§.1.l. stipulatio ista 38.§. alteri, ff.de verbor. obli.* Tregat.l.ille à quo 13. §. si de testamento. vbi Alex.& cæteri,*D.ad SC.Trebell.* maxime vero ad impediendam iudicati executionem.

6 Interest namque creditoris,emptorem pignoris inueniri,si malit ille pecuniam habere, quam rem, ne alioqui cogatur ipse inuicem extranei rem emere, *vt in l.2 C.si in caus iudic.pign.capt.sit.* aut ius dominij impetrare, *ex l.vlt.& tot. tit. C.si in caus iudic. pign.capt.sit.*

7 *L.3. §. post diuisionem, D. qui potior.in pignor. hab.l. 2.C.commun. diuid.*

8 Imputatur enim illi, qui tardius aliquid facit, quod citius facere debuit,*l.cum postulassem 44.§.1.ff.de damn.infect.*

9 *L. 1. 2.4.& pass.D commun diuid.*

10 In omni enim genere pignoris eadem ratio est.Idem ergo ius constitui in omnibus debet, *l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l.3, §. vnde etiam ff de iniust. rupt.*

TIT. XII.

DE PRÆTOR. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Etiam in prætorio pignore, qui prior est tempore, potior est iure.

VM pignus prætorium Iudicis auctoritate non prius constitutum videri debeat,quam ventum sit in possessionem, 1 consequens est,vt ex pluribus creditoribus pignoratitiis posterior, qui in possessionem prior missus fuit, ei præferendus sit in prætorio pignore, qui in debiti iure prior fuit, si modo ex aliis bonis satisfieri possit anteriori creditori. 2 Id enim est quod dici solet,etiam in prætoriis pignoribus, sicut in conuentionalibus, locum esse regulæ, quæ habet: Eum, qui tẽporem sit potior, iure quoque potiorem esse. 3 *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay,tum magistri Computorum,& Dominæ March. de la Chambre,Prid.Id. Decembr.1590.

1 *L. non est mirum 26. § 1. ff. de pignorat. act.*

2 *L.si & iure 10.*vbi Bart. *nu.2. D.qui potior.in pign.hab.* qui tamen locus videtur loqui de pignore iudiciali, non de prætorio. Cuius alia ratio esse videtur, quia pignus prætorium prodest omnibus, *l. cum vnus 12. ff. de rebus auctor. Iudic. possid.* De quo plura vide apud Cuiacium *lib.9. obseru.c.37.*

3 Sic enim nostri post Bart *ad d.l.si & iure,* quamuis, vt dixi,loquatur de pignore iudiciali, non de prætorio. Quam differentiam plerique ex nostris Interpretibus non obseruant. Vide quæ in hanc rem scripsi in libris Coniecturarum iuris ciuilis.

DEFINITIO II.

Potest pignus prætorium constitui in variis bonis etiam pro exiguo debito, hactenus nimirum vt bona possideantur, non autem vt distrahantur: alioqui ab executore appellari potest.

PIgnus prætorium non vna tantum executione, sed etiam variis,& repetitis, potest in pluribus rebus cũstitui,dummodo protestetur creditor, aut aliter declaret, nolle se nisi semel suum consequi. Neque enim executio vna aliam impedit. 1 Sed tamen si pro exiguo debito magni prætij pignora capiantur, non vt à creditore possideantur, sed vt distrahantur, placet appellari posse ab executore, 2 eoque iure vtimur,licet in pignoratitiis creditoribus, quorum ius indiuiduum est, aliter obseruari debere stricti iuris ratio suadeat, 3 quam & in Comitatu Burgundiæ creditoribus saluam esse audio, & in Senatu nostro à quibusdam ex nostris Senatoribus sæpius relatum est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iaf.

Source : BIU Cujas

1 Iaſ. *in l. nulli* 10. *num.* 8. *C. de iudic.* Facit *l.* 1. §. *quia autem*, *D. quod legat.*

2 Bart. *in l. Diuo Pio* 15 §. *in venditione*, *ff. de re iudic.*

3 *L. rem hæreditariam* 65. *ff. de euict. l. quamdiu* 6. *Cod. de diſtract. pign. l.* 2. *C. debit. vendit. pign. imped. non poſſ. l. creditoris* 8. *ff. de diſtract. pignor.* Sane fieri illud non poteſt, vt creditor impetret ius dominij in vniuerſis bonis ſui debitoris, *l.* 1. *C. de iur. domin. impetr.* Adde *l.* 2. *C. de pignor.*

DEFINITIO III.

Neque prætorium, neque iudiciale pignus contrahitur per ſolam ſententiam, ſed tantum per executionem, præterquam fauore fiſci.

NOn ſicut fiſco in delictis acquiritur hypotheca in bonis condemnati ex die condemnationis, 1 ita in cauſis ciuilibus per ſententiam pignus vllum acquiritur in bonis debitoris. Prius enim requiritur, vt ventum ſit in poſſeſſionem, 2 nec differt hac parte pignus prætorium à iudiciali, 3 ſed à conuentionali tantum, quod ſola conuentione, ac proinde ex conuentionis die contrahitur. 4 Igitur ſi poſteaquam Titio condemnatus es in certam pecuniæ quantitatem, obligaueris mihi omnia bona tua, deinde Titius iudicatum exequi velit, ero potior iure, quia prior ſum tempore. 5 Quamuis ſi in pignoris poſſeſſione eſſet Titius, prodeſſet ei exceptio non factæ excuſſionis, ſi in eiuſdem pignoris poſſeſſionem mitti vellem. 6 *Ita Senatus* in cauſa R. Præceptoris Antoniani hamberiacenſis, contra Claudium Rochet ex tempore, 17. Calend. Februar. 1593.

1 *L. poſt contractum* 5. *cum ibi not. ff. de donat.* Iul. Clar. *ex communi in pract crim. quæſt* 78. *nu.* 32.

2 *L. non eſt mirum* 26. §. 2. *ff. de pignor. act.* qui tamen locus non niſi de prætorio pignore loquitur.

3 Niſi in eo quod prætorium pignus conſtituitur ita demum, ſi ventum ſit in poſſeſſionem, *d. l.* 26 §. 1. Iudicialis vero tum conſtituitur, cum ab executore capitur in cauſa iudicati *l. à Diuo Pio* 15. *ff. de re iudic. l.* 1. *& tot. tit. C. ſi in cauſ. iudic. pigno. capt. ſit.*

4 Cum nudo conſenſu contrahatur hypotheca, *l. contrahitur* 4. *ff. de pignor.* Non tamen pignus proprie ſumptum & quatenus diſtinguitur ab hypotheca. Requiri enim rei traditionem, *l. ſi rem* 9. §. *proprie*, *l. cum & ſortis* 35. §. 1. *ff. de pignorat. action.*

5 *Ex reg. l.* 2. *l.* 4. *& paſſ. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Vt ſcripſimus *Deſin.* 1. *ſupr.*

TIT. XIII.

SI IN CAVS. IVDIC. PIGN. capt. ſit.

DEFINITIO I.

Qui perperam executus eſt iudicatum, tenetur eo nomine etiam de caſu fortuito ſuperueniente ſi non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo, quod intereſt aduerſarij.

EVM, qui captis pignori animalibus debitoris, quaſi ea in cauſam iudicati diſtracturus poſt paucos dies, ſubinde mutauerat ſententiam, & ab eiuſmodi executione tanquam iniurioſe ac perperam facta diſcedendum putauerat, 1 licet nulla dum ſecuta diſtractione, ac rebus, vt videbatur, integris id feciſſet, cum tamen iam aduerſarij intereſſe cœpiſſet, 2 non aliter audiri debuiſſe placuit, quã ſi & expenſas ab aduerſario factas offerret, ac præterea quicquid ex ea cauſa aduerſarij intereſſet. 3 Quo non facto, ſi qua interim & pendente lite animalia ſuo facto citra poſſeſſoris dolum aut culpam periiſſent, eorum nihilominus iuſtam æſtimationem præſtandam eſſe, vt dici ſolet, re alia debita qualibet poſt moram perempta: 4 nec admittendam excuſationem, quaſi animalia illa æquæ apud actorem fuiſſent peritura. 5 Nam neque id facile præſumendum erat pro eo, qui ſub iuris auctoritate iniuriam commentus fuerat, 6 neque contra eum, quem potius credibile erat ea diſtracturum fuiſſe, ſi moram in eorum reſtitutione paſſus non fuiſſet. 7 *Sine die.*

1 Vna enim executio non impedit aliam, nec cogitur quis in executione perperam facta perſeuerare, vt nec in lite improba *l. deſtitiſſe*, 10. *ff. de iudic.*

2 Quæ res facit, vt non poſſit dici res integra, *l. etſi poſt tres* 8. *D. ſi quis caution. l. vtique* 22. *ff. de recep. l. ſi ita quis* 135. §. *Seia*, *de verb. oblig.*

3 Numquam enim poteſt alitet purgari mora, vbi cœpit aduerſarij intereſſe, vt conſtat ex legibus ſupradictis.

4 *L. ſi ex legati* 23. *& ſeq. ff. de verb. oblig. l. item ſi verberatum* 15. §. *vlt. ff. de rei vindic. l. ſi longis* 7. *C. de exec. rei iudic.*

5 Secundum diſtinctionem, quam Caius tradit *in l. ſi plures* 14. *in fin. D. de poſit.*

6 *Contra l. meminerint* 6. *C. vnde vi.*

7. *D. l. item ſi verberatum*, *in fin. ff. de rei vindic.*

DEFINITIO II.

Executio rei contra defunctum iudicatæ poteſt fieri captis pignori bonis hæredis, qui pure ſit hæres: Item captis fructibus rerum hæreditariarum, tametſi ſit hæres, cum beneficio inuentarij.

ETſi fructus ab hærede ex rebus hæreditariis percepti non tam hæreditati, quam rebus ipſis ſingulis accepto feruntur, 1 ſi tamen in executione ſententiæ contra defunctum latæ capti ſint contra eius hæredem fructus pignori, 2 quam vis percepti ex iis bonis, quæ vel ipſa non fuerint obligata, vel non potuerint obligari, vt puta feudo, 3 recte facta executio videbitur, tanquam capta pignori re hæreditaria, etiamſi hæres non niſi cum beneficio legis & inuentarij hæreditatem agnouiſſe probetur, quia nullum inuentarij priuilegium eſt in ea re, quæ ſit hæreditaria, vel ex hæreditariis fundis producta. 4 Sed quod de fructib. feudi dicimus, ita verum eſt, ſi feudum hæreditarium ſit, non etiam ſi ex pacto & prouidentia acquiſitum. Hoc enim caſu proderit inuentarij beneficium hæredi, ne ſuper ea re, quam retinere proprio iure poteſt, iudicati executionem pro defuncti debito pati compellatur 5 Diuerſum vtique eſſet in eo, qui hæreditatem debitoris ſimpliciter ac ſine beneficio inuentarij agnouiſſet, ſiue defunctus hæredis quoque ſui bona obligaſſet, quod facere iure poteſt, 6 ſiue non obligaſſet, quia, quoties pignus capitur in executione iudicati, ſufficit bona, quæ capiuntur, ad eum pertinere, qui ſit vel condemnatus, 7 vel condemnati hæres, cum actio iudicati tranſeat contra hæredem, 8 ſicut & cæteræ actiones perſonales, 9 indeque fiat, vt non minus hæredis quam defuncti bona pro defuncti debito non quidem ante rem iudicatam, & per hypothecariam vindicari, 10 ſed in iudicati executione pignori capi poſſint. 11 *Sine die.*

1 *L. in fideicommiſſaria* 18. *verſ. quoties*, *D. ad SC. Trebell.*

2 *Ex l. à Diuo Pio* 15. *ff. de re iudic. & toto hoc tit.*

3 Nec enim feudum poteſt obligari niſi certis caſibus, multo minus venit in generali obligatione bonorum, *cap. Imperialis*, *de prohib. alien. feudi. per Lothar. cum ibi not. iunct. l. vlt. C. de rebus alien. non alien.* Iul. Clar. *in §. feudum.* Quod diuerſum eſt in emphyteuſi. Idem Clar. *in §. emphyteuſis*, *quæſt.* 18. Vide *tit.* 8. *de inueſt. de re alien. fact. lib.* 2. *in vſib. feud.*

4 Sed in eo tantum, vt hæres cum beneficio legis & inuentarij, non teneatur vltra vires hæreditarias, *l. vltim. C. de iur delib.*

5 Quia hoc caſu hæres feudum habet ſuo iure ac proprio, non hæreditario.

6 *L. Paulus reſpondit* 29 §. 1. *ff. de pignor.*

7 *L. à Diuo Pio* 15. *ff. de re iudic*

8 Imo etiam contra ſingularem ſucceſſorem, qui ſucceſſerit in ius condemnati, *l. ſi à te* 9. §. *vlt. iudicata* 29. *in fin. ff. de except. rei. iudic.*

9 *L. vlt. C. de hæred. act.*

10 *D. l. Paulus* 29. *in princ. ff. de pignor.*

11 Quia tum demum pignus iudiciale conſtituitur in executione iudicati, cũ capit. *d. l. à Diuo Pio*, *§ ſi pignora*, *& paſſ. l.* 2. *C. de exec. rei ind.*

DEFINITIO III.

Is, qui prior curauit fieri executionem in nomen debitoris condemnati iam antea venditum alteri præfertur emptori, quamuis anteriori.

AD quantitatem certam pecuniæ condemnatus per ſententiam, à qua prouocauerat, ſed quam tamen interior iudex, non obſtante appellatione, ac citra eius præiudi-

Source : BIU Cujas

cium executioni mandari præceperat, cum id ageret, quantum posset, vt iudicati executionem remoraretur; Vendiderat Titio decem modios frumenti à Mæuio conductore suo sibi debitos in diem, qui nondum venerat, nec nisi post annum fere venturus erat, solutumque sibi à Titio pretium venditionis professus fuerat. Victor, cum in prouincia non alia condemnati bona inueniret, in, quæ parata executio fieri posset, vt longiorem moram effugeret, quam immobilium bonorum subhastatio trahere secum solet, petierat in executione iudicati, vt exequi sibi liceret in eam quantitatem, quæ à Mæuio debebatur, vtque interim pecunia penes Mæuium sequestraretur. Ex eaque causa denunciauerat Mæuio, iudice mandante, ne solueret. Mæuius æque ignarus venditionis, hoc vnum respondérat, nihil se contra mandatum & denuntiationem facturum. Sed & condemnatus, de sequestratione factus certior per apparitorem, consenserat, vt ex ea quantitate victori solueretur, hoc solo addito quod eius exigendæ dies nondum venisset. Titius vero siue vt suam propriam, siue, quod obiiciebatur, vt condemnati causam per collusionem tueretur, intercedebat proprio nomine, ea potissimum ratione, quod cum ex iudicato nullum nascatur ius pignoris, sed tantum per captionem, quæ in iudicati causam fiat, [1] ipse vero aliquot ante executionem mensibus, licet post sententiam emisset, præferri vtique deberet, siue tanquam creditor, cui omnia venditoris bona erant obligata, [2] siue potius domini iure, quod ex titulo emptionis acquiri solet. [3] Placuit tamen victoris causam etiam contra Titium potiorem esse oportere; non quasi anterior esset in pignore, [4] sed quod ea venditio non corporis alicuius fuisset, cuius dominium in emptorem transferri per traditionem potuisset, [5] sed actionis tantum. [6] Ex qua venditione constabat, vtiles solummodo actiones in cessionarium transferri potuisse, [7] directas vero, quæ nec vendi, nec obligari vnquam possunt, [8] penes venditorem remansisse. [9] Quarum potestate, sicut poterat venditor, nihil obstante venditione pecuniam si voluisset, exigere, atque ita exigendo debitorem suum, cui nihil denunciatum ab emptore fuerat, liberare: [10] Ita & creditoris creditorem potuisse idem Mæuij nomen capere pignori, eoque modo vtiles sibi actiones comparare, [11] potiores futuras anterioribus, quas emptor ex contractu suo quæsiuerat, [12] quod in denunciatione, quam ab vtroque factam esse oportebat, vt actiones illæ vtiles efficaces constituerentur, [13] creditor creditoris emptorem præuenerat, [14] Nec dubitari poterat, quin liberatus perinde fuisset Mæuius, si, antequam emptor ei quicquam denunciasset, creditoris sui creditori, ac si proprio suo creditori soluisset. [15] *Ita tractatum est* Cal. Septemb. 1609.

1 *L. à Diuo Pio*, 15. § *in venditione & passim ff. de re iudic. & tot. hoc tit. C.* Not. *in l. post contractum*, 15. *D. de donat. l. actori*, 8. *C. de rebus cred.*

2 Ex reg. quæ inter pignoratitios creditores locum habere possit; Vt qui prior est tempore, potior sit iure, *l.* 2. 4. *& passim. C. qui pot. in pig. hab.*

3 Emptor enim præfertur semper creditori, non habenti rem illam obligatam, *l.* 5. §. *plane antepen. D. de tribut. act.*

4 Erat enim haud dubie posterior, si non probaretur, venditionem factam fuisse à condemnato, in fraudem executionis iudicati, *ex l. si aliquis*, 7. *vbi not. ff de mort. caus. donat.* Quamquam nec poterat emptor pignus prætendere in ea ipsa re quam emisset, *vulg. l. neque pignus*, 45. *de reg iur.*

5. Iuxta *l. traditionibus*, 20. *C. de pact. l. nunquam nuda* 31. *D. de acq. rer. dom.*

6 De qua *in tit.* D. *&* C. *de hæred vel act. vend.*

7 Ex *l. postquam*, 7. *C ill. tit. l. si cum emptore* 6 *D. de pact.*

8 Quia ossibus inhærent, vt loquuntur nostri, nec ab iis separari vnquam possunt, *l.* 1. *l. ita tamen*, 27. § *qui ex Trebelliano l. si hæres* 70. *D. ad SC. Trebel.*

9 *D. l. postquam, l.* 1. *&* 2. *C. de oblig. & act. l. vlti. C. quand. fisc. vel priuat. cum simil.*

10 *Ex l.* 3. *vbi not. C. de nouat.*

11 *L.* 2. *& tot. tit. C. quando fisc. vel priuat. d. l. à Diuo Pio*, 15. §. *sic quoque, D. re iud.*

12 *D. l. si cum emptore & d. l. postquam.*

13 *D. l.* 3. *C. de nouat. l. hæres*, 27. *D. ad SC. Trebell.*

14 Vigilantibus enim, & diligentioribus iura subueniunt, non negligentibus, & dormientibus, *l. non enim* 16. *ff. ex quibus caus. maior. l pupillus* 24 *ad fin. ff. quæ in fraud. cred. l. si ea res*, 31. §. *vlt.* in illis verbis: *Is ex nobis tuendus est, qui prior ius eius apprehendit ff. de act. empt.*

15 *L. si conuenerit*, 18. *D. de pign. act. l. nomen*, 4. *C. quæ res pigno. oblig. poss.*

TIT. XIV.

SI PIGNVS PIGNOR. DAT. SIT.

DEFINITIO I.

Is cui nomen debitoris pignori obligatum est, quomodo possit agere aduersus debitorem debitoris.

OBLIGATIS generaliter bonis omnibus, cum etiam iura comprehendantur & nomina, nisi bonorum mobilium & immobilium facta mentio sit, consequens est vt nomina debitorum debitoris obligata sint creditori creditoris. [2] Ea res facit vt superior creditor possit vtili actione experiri contra debitorem debitoris, & ab eo solutionem exigere, qui si postea conueniatur à proprio creditore? exceptionem habiturus est. [3] Hoc enim est quod facit vtile pignus nominis, [4] quamuis non eo minus possit debitoris debitor soluere proprio creditori, si non sit ei denunciatum à superiore creditore, ne soluat. [5] Sed an recta poterit agere creditoris creditor contra debitorem debitoris, quasi aduersus proprium debitorem? An vero cogendus erit exercere hypothecariam, & agere in nomen debitoris, tanquam obligatum? Et sunt qui hanc posteriorem sententiam magis probent, [6] quod alioqui certum sit debitorem debitoris mei non esse meum debitorem. [7] Prius itaque esse videtur, vt pronunciari debeat nomen debitoris esse obligatum, quam vt creditori creditoris permittendum sit agere in debitorem. [8] Senatus tamen noster magis probat, vt circuitus hic tanquam superuacuus reiiciendus sit, [9] nec prohibendus creditoris creditor, quominus agat statim ad solutionem, dummodo vtili actioni quæ ipsi competit etiam citra cessionem. [10] Directæ enim competere non possunt, ne quidem facta cessione [11] cum mandari tantum possint, cedi non possint. [12] Secundum quæ cum Titius Mæuio nomen Sempronij in solutum dedisset, & pro contractus obseruatione bona sua omnia pignori obligasset, quamuis nulla contra fideiussores Sempronij cessio facta proponeretur: [13] Visum tamen est Mæuio permittendum, vt contra eos ageret, tanquam eorum nominibus pignori obligatis, hoc ipso quod debitores essent Titij, qui bona sua omnia pignori obligauerat. [14] Nec enim dici poterant liberari per cessionem debitoris principalis, cùm cessio non faciat nouationem, in quo maximè differt à delegatione, [15] nec proinde extinguat directas actiones, quibus tenentur fideiussores. [16] *Ita Senatus* in causa perillustris D. Guillielmi Chabod Comitis Sancti Mauritij, contra---------- Mugnier & Iacobum Rebut, 4. Iunij 1614. de qua in Definition. 13. numer. 2. in allegat. & Definit. 20. supr. de hæred. vel act. vendit.

1 Dixi *Defin.* 14. *supr. de pignor.*

2 Postquam placuit non solùm posse dari pignori specialiter nomen debitoris, sed etiam venire in generali obligatione bonorum omnium, *l. nomen* 4 *C. quæ res pignor. oblig poss l. postquam* 7. *C. de hæred. vel act. vendit l. si conuenerit* 18. *D. de pignor. act.*

3 *D. l. si conuenerit & d l nomen*

4 Similis ratio est *in l. si pecunia* 77. *de legat.* 1. *l. vltim. D. de transact.*

5 *D. l. nomen.*

6 *Ex notat. in d. l. nomen, & in l. ordo.*

7 Vnde fit vt cessio necessaria sit, vel delegatio *l.* 1. *&* 3. *& pass. C. de nouat. & delegat.*

8 Cùm nullam habeat actionem creditor creditoris in nomen obligatum, nisi sub illa formalitate quatenus est obligatum. Et hæc declaratoria videtur debere præcedere in actione hypothecaria, vt & in alia qualibet actione arbitraria, *l. si fundus* 16. §. *in vindicatione, D. de pignor.*

9 Circuitus

9 Circuitus enim vitandus est, quantum fieri potest, *vulg.le. dominus 13. ff. de condict. indeb. l. 3. §. sed si debitorem, de donat. int. vir. & vxor. l. licet 43. ff de iure dot.*

10 *D. l. postquam & d. l. si conuenerit.*

11 Quia directæ actiones non possunt separari à persona, cui semel adhæserunt, tanquam inhærentes ossibus, *l. 2. & d. l. 7. C. de hær. vel act. vēd.*

12 *L. qui stipendia 9. C. de procur l. per diuersas 22. & seq. Codi. mādat.*

13 Quæ tamen erat necessaria, vt posset agi contra fideiussores, *l. 2. §. non solum, l. qui filiifamilias 14. l. antepen. D. de hær. vel act. vend.*

14 Hoc enim casu transeunt actiones sine successione vt ille *d. l. nomen, & d. l. postquam 7. C. de hared. vel act. vendit.* & consequenter posset defendi hoc casu etiam fideiussorias obligationes videri cessas contra fideiussorem ex doctrina Specul. *in tit. de cess. act. §. 1. vers. sed numquid.*

15 *L. 1. C. de nouat. l. pupilli 96. §. soror. ff. de solut.*

16 Nec enim possunt extingui nisi confusione aut solutione, aut aliis legitimis modis, de quibus *in l. pen. D. de solut.*

DEFINITIO II.

Dato in pignus nomine debitoris necessaria est denunciatio.

SÆpius disputatū fuit, An sit necessaria denunciatio, ne possit debitoris debitor, cuius nomen pignori datū est soluere proprio creditori: An verò sola sufficiat scientia, siue à creditoris creditore, siue aliunde obuenerit. Sunt. n. qui post Bartolum 1 scientiam solam sufficere putent. *Alij* verò qui Accursium secuti, 2 denunciationem exigant, quorum sententiam Senatus noster tandem sequutus est, siue quod sola certioratio absque denunciatione non sufficiat quoties tendit ad faciendum aliquid, vel non faciendum, 3 siue quod non facilè prohibenda sit liberatio, quæ per solutionem à debitore creditori factam regulariter solet contingere, 4 nisi aliquid sit quod imputari possit soluenti, 5 cui porrò nihil imputari potest, si nulla denunciatio intercesserit, sed creditori potius, qui in iure suo exequendo fuit negligentior. 6 *Ita Senatus* pro D. de Siccard, contra N. Carolam de Boyuin, 30. Iulij 1614.

1 *Ad d. l. nomen 4. C. quæ res pignor.*

2 *Ad d. l. nomen in illis verbis certior à te factus* quæ hanc Accursij sententiam probare omnino videntur iuncta, *l. 3. Codic. de nouat.*

3 Ex distinctione Dyni ad *cap. de reg. iur. in 6.* quam interpretes cæteri magis communiter probant.

4 *§. 1. Inst. quibus modis tollit. obligat.*

5 *L. vlt. D. de transact. l. si conuenerit 18. D. de pigno. act. l. si cum emptore 16. D. pact. l. si pecunia 77. de leg. 1.*

6 Melior textus est in *d. l. 3. C. de nouat.* in illis verbis, *vel debitori suo denunciauerit.*)

TIT. XV.

DE REMIS. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Is, qui nondum est, sed potest fieri creditor ex causa euictionis nondum secutæ, non potest nec debet intercedere venditioni pignoris, sed tantū de iure suo protestari, vt sit ei saluum secuta quandoque euictione.

SI postulante vno ex creditoribus fiat per programma venditio bonorum eius, qui mihi rem aliquam prius vendiderat, & euictionis nomine bona sua omnia obligauerat, cum tamen nondū euicta res esset, nec proinde nata ob euictionem actio de pignore, 1 non debeo venditioni aut numerationi pretij tanquam creditor anterior intercedere, 2 neque rursum omnino silere, si denunciata mihi venditio fuerat, ne postea quandocunque secuta euictione videat iuri pignoris renunciasse, 3 cuius iam tum nata erat obligatio. 4 Quid ergo? Protestari debebo, vt saluum mihi sit ius pignoris, si quando continget rem euinci. 5 Quod si fecero, & Iudex venditionem fieri simpliciter permiserit, non adiecto eo, vt salua mihi esset causa pignoris, quam creditor saluam esse nolebat, tum demum iustam habebo causam appellandi. 6 *Ita Senatus* ex tempore, 6. Non. Decembr. 1589.

1 Non enim potest agi de euictione prius quam res euicta sit, nec si lis & molestia iam mota proponatur, *l. antep. §. mota quæstione*, iunct. *l. euictus 35. D. de euict.* nisi expresse conuenerit in contrarium, *vt in l. siue in libertatem 12. C. de euict.*

2 Cum nihil dum mihi debeatur.

3 *Ex l. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

4 Contrahitur enim hypotheca per conuentionem etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit, *l. potior 11. D. qui potior. in pignor. hab.*

5 *Vt in l. si debitor 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 Quoniam talis sententia iuri meo quandocumque præiudicaret, tanquam consentienti, siquidem in iudicialibus qui scit & tacet consentire videtur, *cap. qui tacet, cum ibi not. de regul. iur. in 6.* Not. *in l. Caius 39. D. de pignorat. act.*

DEFINITIO II.

Ius pignoris sui non remittit, qui patitur se præsente rem obligatam distrahi, nisi expressim consenserit, aut nisi ad hoc vocatus sit, vt sciretur, an consentire vellet, an dissentire.

CReditor, qui præsens & sciens patitur, rem sibi obligatam alteri dari pignori aut hypothecæ, non ideo ius suum remittere videtur, cum ea potius ratione id passus videri debeat, quod sciuerit ius suum durare. 1 Nisi proponas, in eam rem adfuisse & vocatum esse, vt pignoris sui ius, si quod haberet, exequeretur, quod euenit, quoties programmate admoniti creditores fuerunt, vt publicæ venditioni adessent. 2 Cæterum si expressim obligationi pignoris creditor consenserit, tametsi non subscripserit, nihilque eo nomine acceperit, nemo dubitat, quin ius suum remisisse videatur. 3 *Ita in Senatu* tractatum est ex tempore 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 *L. sicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit.*

2 *Vt in l. si eo tempore 6. C. hoc tit.* * Glos. *in l. Caius 39 D. de pignor. act.* Adde aliam exceptionem, nisi subscripserit, *dict. §. non videtur, vers. sed si subscribat, l. Titius, 9. §. 1. eod. l. fideiussor, 26. §. pater, D. de pignor.* Quod intellige tametsi subscripserit tanquam testis. Ann. Robert. latè & eleganter, *libr. 4. rer. iudic. cap. 13.* vbi tria Curiæ Parisiensis placita in hanc rem refert, quorum duo vim legis habent in Gallia Cardinal. Mantic. *de tacit. conuent. libr. 11. tit. 31. numer. 38.* vbi addit idem esse etiamsi tabellio eum in testem subscripserit, licet ipse nil subscripserit, ex glosa *in dict. §. non videtur in verbo nisi manifeste.* Frequentior tamen veterum interpretum opinio est, neque testem neque notarium, etiamsi si subscribat sibi præiudicare. Ita Bart. *ad dict. §. non videtur ex l. Titia, 34. §. Lucia, de legat. 2.* qui tamen locus neque de teste subscribente loquitur, quicquid dicat glos. *in l. fideiussor. 26. §. pater in verbo manifestum est, D. de pignor.* neque de remissione pignoris quæ fit nudo consensu, neque de remissione possessionis quæ sit nuda scientia, *l. 6. D. de acquir. possess.* Sed de amissione dominij, quæ non potest induci nisi per traditionem factam & quidem animo transferendi dominij & ex causa habili ad illud transferendum, *l. nunquam 31. D. de acquir. rer. dom.* Hanc ipsam tamen opinionem repetitam ad *l. quæ dotis num. penult. D. solut. matr.* iidem veteres interpretes limitant, nisi testis tanquam testis se subscripserit in eo actu quem poterat impedire. Tunc enim sibi debet imputare. Cùr non impedierit contradicendo, iuxta distinctionem glosæ cui standum esse & cui stari fatetur Bart. ipse *ad d. l. Caius ex l. penult. §. 1. de re iudic.* Ita ex communi sententia Anton. Gabrielius, *libr. 1. commun. opin. conclus. 3. de præsumpt. num. 15.* Sanè quod nostri vulgò monentur, vt pro teste respondeant ex *d. l. Caius* ridiculum est, ibi enim testis signauerat testamentum solemne cuius substantiam ignorabat, & quæ in eo testatur scripserat vt bene respondet Robertus loco supra dicto. Hæc autem tum maximè obtinent cùm creditor subscripsit contractui quem impedire poterat si voluisset sed impedire noluit ob commodum quod ex eo contractu percipiendum sperabat. *Ita Senatus* pro nuru mea contra nobiles coniuges de Limogeon post multam disputationem 17. Augusti. 1620.

3 *Dict. §. non videtur.* Adde *l. 4. §. quæsitum, D. de doli mal. except.*

DEFINITIO III.

Mulier, quæ etiam constante matrimonio consensit venditioni pignorum dotalium, ius pignoris sui amittit, si modo ex aliis bonis suum consequi possit. Multo magis vero possessionem amittit, si quam antea habuerat.

SI mulier constante matrimonio consenserit venditioni pignorum dotalium, quæ maritus in casum soluti matrimonij constituerat, se ipsius nomine possidere, non magis potest repetendæ dotis tempore possessionem auocare ex Iustiniani constitutione 1 ab emptoribus, quam contra eos quasi Seruianam exercere. 2 Soluto enim iure pignoris omnino

Source : BIU Cujas

consequens est amissam quoque possessionem eius rei, quæ non alio, quam pignoris iure possideri possit. 3 Nemo autem dubitat, quin possit mulier etiam constante matrimonio pignoris obligationem sibi in hac aut illa re, siue expresse, siue tacite quæsitam vltro remittere, si modo alia bona supersint marito ex quibus illa indemnitatem consequi possit. 4 Neque enim pignoris remissa donatio est, 5 cum ius ipsum debiti non extinguat. 6 Sicut nec dubitari potest, quin pignoris remissio inducatur ex eo solo, quod mulier sicut alius creditor quilibet obligatæ rei venditioni consenserit. 7 legisque Iustinianeæ beneficium ei denegandum sit, qui facto suo cecidit à possessione: 8 quæ porro multo facilius amittitur, quam vinculum pignoris dissoluatur. 9 Nam cum mulieri, vt diximus, non aliter à pignore dotali discedere permittatur, quam si ex aliis bonis indemnis seruari queat, 10 adeo vt ipso iure non valeat renunciatio, nec vlla in integrum restitutione opus sit, 11 si iurisiurandi religio non interuenerit, 12 possessionem tamen, quam ex clausula constituti nactuta fuerat, si venditioni non consensisset, omnimodo perdidisse intelligitur, siue remissio pignoris valuerit, siue non, quoniam nec dum eo tempore vlla quæsita erat possessio, cum in tempus soluti matrimonij effectus clausulæ collatus esset. 13 quamquam etsi iam quæsita fuisset, solo tamen animo amitteretur, quæ solo animo quæsita fuisset. 14 *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michel magistro Computorum, contra viduam N. Chabot, 7. Id. Iulij, 1591.

1 *In l. vlt. C. de acquir. poss.*

2 Quæ scilicet non potest exerceri, nisi quamdiu vinculum durat pignoris, *l. Paulus* 12. §. 1. *D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

3 *L. debitor* 40. *in fin. D. de pignor. action.*

4 *L. iubemus* 21. *C ad SC. Velleian.*

5 *L. etsi* 18. *D. quæ in fraud. credit. l.* 1. §. *cum venditor, in fin. D. quibus mod pign. vel hypoth soluit.*

6 Siquidem nihil vetat ius debiti durare soluto pignore, quod non est nisi accessorium, cum possit etiam pignus durare sublata principali obligatione, *l.* 2. *C. de luit. pignor.*

7 *L. sicut* 8. §. *non videtur, D. quib. mod pign. vel hypoth. solui.*

8 *D. l. vlt. vbi not. C. de acquir. poss. in illis verbis, ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat.*

9 Quia possessio solo animo amittitur, quoties amissio incipit ab animo, cum tamen vinculum pignoris non nisi certis modis dissoluatur, de quibus *in tit. D. quibus mod. pign vel hypoth. soluit.*

10 *D. l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*

11 Quia non potest per pactum fieri deterior conditio dotis, *vulg. l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

12 *Cap. cum contingat, extr. de iureiur.* Etsi hoc quoque casu paratum est auxilium restitutionis petita absolutione.

13 Quo casu videtur translata possessio sub conditione duntaxat, *l. quamuis absenti* 38. *D. de acqu. poss.*

14 *L.* 3. §. *in amittenda, l. quemadmodum* 8. *l. quod meo.* 18. *eod titul.*

DEFINITIO IV.

Consensus ex officij necessitate præstitus non inducit tacitam remissionem pignoris.

MAtrem, quæ filio minori annis viginti-quinque, cuius curatrix erat, vxorem ducenti consensum & auctoritatem præstiterat, placuit non videri remisisse ius hypothecæ, quod pro dote sua in bonis filij habuerat, 1 tametsi bona omnia filij pro dotis, quam nurus dabat, restitutione obligari permisisset: nec aliud probandum, tametsi filio postea dotem, vxoris exigenti consensisset. Nam quod iure constitutum est, vt qui rem sibi obligatam alij obligari non solum patitur, (nec enim id sufficeret, 2) sed expressim consentit, siue subscribendo, siue qua alia ratione pignoris sui ius remittere videatur. 3 ni protestetur, se salua pignoris sui causa consentire, 4 adeo vt nec redintegretur pignus, si res alienata, cuius alienationi semel consensit creditor, redeat in potestatem debitoris, qui futura quoque bona sua obligauerat; 5 id, inquam, non obtinet, si ex necessitate officij eum consensum pro auctoritate præstitum esse appareat, Præter id enim quod nemini officium suum debet esse damnosum, 6 nihil potest imputari mulieri, cur cõsensum præstiterit, quem pro officio præstare debuit. 7 Nec facile capi debet coniectura remissi pignoris, quoties aliam interpretationem recipere potest factum eius, qui consensit, 8 præsertim vero in muliere iam sene, 9 cum dici soleat, mulierum se numque hominum genus esse auarissimum, 10 odiosamque fere semper donationis præsumptionem. 11 Etsi enim pignoris remissio donatio non est, 12 proxime tamen accedit ad donationem si alia exigendi debiti ratio non supersit, 13 neque rursus ad rem pertinet, si quis obiiciat, in proposita specie futurum, vt nullus effectus sit consensus per matrem præstiti, si non inducat tacitam pignorum dotalium remissionem: quando quidem & citra curatricis auctoritatem rite contrahi matrimonium potuisset, ex eáque causa perinde bona minoris omnia fuissent obligata. 14 Nam responderi potest, imo vero prodesse consensum matris ad hoc ipsum, ne dubitationi locus relinquatur, 15 an rite contractum sit matrimonium, & an marito minori annis viginti quinque recte soluta dos fuerit. De quo non sine causa plerique dubitant, vel ob id maxime quod minor curatorem habens pupilli loco esse intelligitur. 16 Igitur mater non tantum pignus saluum habebit, sed etiam ordinem pignoris, vt nurui præferatur. 17 *Ita Senatus* pro Francisco Bernard, & contra N. Morel vxorem N. Ioannis de Burges, 6. Cal. Decembr. 1592.

1 Siue fuerit ius illud expressæ hypothecæ, siue tacitæ, *ex l. vnic. C. de rei vxor. act.*

2 *L. sicut* 8. §. *non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit.*

3 *L. si consensit* 7. *d. l. sicut* 8. §. *si voluntate, & d.* §. *non videtur, & pass. l. Paulus* 12. *eod. tit.*

4 *L. si debitor* 4. §. 1. *eod. tit.*

5 *L. vlt* vbi Bart. *C. de remiss. pignor.*

6 *L. videlicet* 29. *D. ex quib. caus. maior. l. sed si quis* 7. *D. testam. quem. aper.*

7 *L. cum quidam* 26. *C. de admin. tutor. l. tutorem* 22. *ff. de his quæ vt indign.*

8 Quia nemo facile præsumitur velle sua iura remittere, *vulg. l. cum de indebito* 25. *ff. de probat.*

9 Est enim mulierum genus auarissimum in omni ætate, quanto magis in senectute, cum etiam in viris soleat esse id vitium senectutis.

10 *L.* 4. *in fin. l. si pro aliquo* 21. *D ad SC. Velleian.*

11 *D. l. cum de indebito.*

12 *L. etsi pignus* 18. *D. quæ in fraud. credit. l.* 1. §. *cum venditor. in fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit*

13 Quia inanis est actio, quam debitoris inopia excludit, *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

14 Vt contra Bartolum defendunt Bald. Castr. Alex. & alij *ad l. si constante, D. solut. matrim.* Thom. Gramm. *decis.* 103.

15 Non enim inutiliter additur quod dubitationis tollendæ gratia adiicitur, *l.* 4. *ad fin.* ibi, *vel certe euitanda quæstionis gratia. ff. de vulg. & pup. subst.*

16 *L. si curatorem habens* 3. *vbi not. C. de in integram restitut. minor.*

17 Solet enim quisquis pignus retinet etiam pristinum pignoris ordinem retinere, *l.* 3. *l. creditor* 12. §. *Papinianus, alias l. si prior, D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO V.

Potest anterior creditor salua non tantum debiti, sed etiam pignoris sui causa solum ius anterioritatis remittere.

CVi centum debebantur à Titio siue ex lucratiua causa, siue ex onerosa, si Titio mihi donanti consentiat, non censetur quidem debitum remittere, nec omne ius pignoris, quod in debitoris bonis habuit. Sed tamen hactenus sibi nocet, vt in exigenda ea pecunia, quæ mihi donata est, ego illi sim præferendus, quasi remissio, quod ad me attinet, anterioritatis, vt ita dicam, priuilegio: 1 siue Titij bona omnia generali vel speciali pignoris conuentione obligata habuerit, ego autem nulla, siue chirographarius tantum fuerit. Nam & inter pignoratitios creditores id obtinet, vt si quis rem sibi obligatam donari consentiat, non tantum ordinem, sed ipsum quoque ius pignoris remisisse intelligatur. 2 Nec ad rem pertinet, si quis obiiciat, non potuisse illum prohibere, quo minus Titius, qui sibi centum debebat, alia centum mihi donaret. 3 Id enim facere quidem debet, vt non idcirco videatur debitũ remisisse, 4 tametsi lucratiuam causam id habuerit, (cuius alioqui remissio facilius præsumitur,) 5 sed non vt nullo modo sibi nocuerit. Consensum enim illius ne sine causa exquisitum, nec frustra interuenisse dici potest. 6 Nec si postea in integrũ restitui velit, quasi sine causa ius prioritatis amiserit, audiri iubebit, 7 si neque vis, neque dolus

Source : BIU Cujas

lus interceſſit. Sufficit enim, ne regreſſus ei vllus detur, quod ius ſuum hactenus remittere voluerit, [8] cum ſi conſentire noluiſſet, alia fortaſſis ratione mihi ego conſuluiſſem. [9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 6. infr. de donat.

1 *Arg. l. ap. d. Celſum* 4. §. *quæſitum eſt* 12. *D. de doli mal. except.*

* *L.* 1. §. 1. *D. quibus mod. pign. ſoluit.* vbi dicitur creditorem qui donauit etiam inutiliter cenſeri ius ſuum remittere.

2 *L. ſicut* 8. §. *ſed ſi permiſerit, D. quibus mod. pign. vel hypothec. ſoluit.*

3 *Arg. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alienat. l. Catus* 39. *vbi not. D. de pigno. act.*

4 Quia nec facile quiſquam præſumendus eſt velle ſuum, iactare & ius ſuum remittere ſine cauſa. *vulg. l. cum de indebito, D. de probat.*

5 Quoniam, vt dici ſolet, vna donatio inducit facile alterius donationis præſumptionem, *l. ſi vero non remunerandi* 12. §. *inde Papinianus D mandat.*

6 *Dict. l. ſicut* 8. §. *non videtur, D quibus mod. pign. vel hypothe. ſoluit.*

7 *Arg. l.* 2. §. *circa. D. de doli mal. except.*

8 Cum iura ſua remittentibus non ſit dandus ad ea regreſſus, *l. quæritur* 14. §. *ſi venditor D. d. ædilit. edict.*

9 Id enim de quolibet diligente patrefamilias præſumendum eſt, nec ferendum, vt in captionem incidat is, qui ſibi diligenter proſpexit, *l.* 3. *D. de ſeparat.*

DEFINITIO VI.

Qui conſentit venditioni pignoris fideiubendo pro emptore erga venditorem, non ideo ius ſui pignoris remittere intelligitur.

LIcet is qui conſentit venditione pignoris, pignus remittere videatur, [1] ſi tamen ea conſentiendi cauſa fuit, quod creditor de pretio venditionis pro emptore erga venditorem fideiuſſerit, abſurde & improbe contendet emptor, ius pignoris per fideiuſſionem remiſſum eſſe, non ſolum quod iniquum ſit officium cuiquam ſuum, quod eius, cum quo contraxerit, non etiam ſui commodi cauſa ſuſceperit, damnoſum eſſe, [2] ſed etiam, quia ſi hac ratione extincta eſſet propter fideiuſſionem obligatio pignoris, hoc ipſo emptor, vt eam reſtitueret, mandati iudicio teneretur. Indemnem enim mandatarium ſeruari prorſus neceſſe eſt. [3] Nemo autem dubitat, quin fideiuſſori compectat actio mandati, non ſolum ſi ſoluerit, ſed & ſi quod aliud damnum aut incommodum pro ſuſcepto mandato paſſus ſit. [4] *Ita Senatus* pro Marco de la Mouſſiere du Pondeueyle, contra Petrum Gaſcon, 6. Non. Auguſt. 1593.

1 *L. ſicut* 8. §. *non videtur, & l. ſi conſenſerit* 7. *& paſſ. D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 *L. ſi ſeruus* 60. §. *quod vero. D. de furt. l. videlicet* 29. *D. ex quibus cauſ. maior. l. ſed ſi quis* 7. *D. teſtam. quem aper.*

3 *D.* §. *quod vero & tot. tit. mandat. D. & C.*

4 *L. inter cauſas* 26. §. *non omnia & paſſ. D ill. tit. mandat. l. Lucius,* 38. §. *vlt. eod. l. ſi pro ea contra quam* 12. *C. eod.*

DEFINITIO VII.

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet, ſi dotis reſtituendæ tempore cætera bona ſufficiant.

MVlier, quæ hypothecarum iuri renunciauit, conſtante matrimonio, [1] & adhibito, vt fieri ſolet, iureiurando, [2] non aliter poteſt eaſdem hypothecas vindicare ſuo tempore, quam ſi tum aliunde indemnitati ſuæ conſulere non poſſit, [3] defecto marito, facultatibus, ſiue iam tum cum renunciatio facta eſt, [4] ſiue tum cum agitur. Inſpiciendum enim eſt tempus, quo dos petitur, ne alioqui inutile ſit mulieri beneficium legis, ſi ei noceat, quod maritus locuples fuerit eo tempore, quo dotem ipſa repetere non potuit. [5] Nec neceſſaria mulieri in integrum reſtitutio eſſe deberet, ſi æquo iure ageretur; quia publice intereſt, non valere pactiones huiuſmodi, per quas dotis conditio deterior fiat. [6] Iuſiurandum autem, licet ſit obligatorium, eaſdem tamen conditiones recipere ſolet, quas contractas ipſe, cui adhibetur. [7] Et conſequenter in propoſito iuſiurandum tacitam illam conditionem habere intelligitur, quam habet ipſa etiam renunciatio, ſi cætera mariti bona ſint ſoluēdo, [8] Tutius tamen eſt, impetrari reſtitutionem [9] & abſolutionem, eoque iure, licet non ſemper, frequentius ſane vtimur. [10] *Ita Senatus* in cauſa Ioanne Gentil, contra N. Pichon, 19. Cal. Febr. 1595.

1 Quod fieri poteſt, *l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*

2 Quæ iuriſiurandi ſolemnitas ſolet firmare contractus omnes à muliere factos etiam contra legem & de fundo dotali, *c. cum contingat, extr. de iureiur.*

3 *D. l. iubemus.* Vide *l. pater* 38. *in princ. de leg.* 3.

4 Intellige, niſi ſuperuenerint diuitiæ. Tunc enim conualeſceret renunciatio, quæ ab initio non tenuiſſet, *arg. l. cura* 4. §. *deficientium, D. de muner. & honor. l. ab his oneribus* 10. §. *auctis, D. de vacat. & excuſ. muner.*

5 Idque regulare eſt, vt ſoleat inſpici tempus, quo petitur, *l. vinum* 22. *D. de reb. credit. l.* 2. *D. de vſur.*

6 *L. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

7 *Vulg. l. vlt. C. de non num. pecun.*

8 *D. l. iubemus* Afflict. *deciſ. Neapol.* 313. *in fin.*

9 Vt quod de facto proceſſit, de facto reſcindatur, quomodo loquuntur Pragmatici.

10 Eſt enim ſemper ſequenda ea opinio, quæ tutior eſt, *l. ſi gratuitam* 17. *l. Titius* 24. *D. de præſcr. verb.*

DEFINITIO VIII.

Reſtituitur ipſo iure priſtino actio creditori & ad debitum & ad pignus perſequendum, ſi pignus, quod emerat, aut in ſolutum acceperat, poſtmodum ei fuerit euictum.

CReditorem, qui rem ſibi obligatam emit à debitore, aut in ſolutum accepit, ius quidem pignoris, quod in ea re habuit, remiſiſſe & amiſiſſe certum eſt, cum fieri nequeat, vt cuiquam res ſua ſit obligata; [1] ideoque neceſſe ſit acquiſitione dominij vinculum pignoris diſſolui, [2] quaſi confuſionis cuiuſdam poteſtate. [3] Sed ſi rem poſtea per alium creditorem anteriorem euinci contingat, ius ſuum poſteriori reſtituetur, vt ſiue agendo, ſiue excipiendo perinde hypocariam exercere poſſit, ac ſi nunquam ſublata pignoris obligatio fuiſſet. Verum enim eſt, pecuniam, pro qua pignus datum fuerat, nec ſolutam creditori, nec eo nomine ſatisfactum vnquam fuiſſe: [4] quæ res proinde facit, vt duret hypothecaria, [5] nec tam poſt extinctionem videatur hoc caſu reſuſcitari, quod eſſet difficilius, [6] quam ex poſtfacto apparere, ceſſaſſe illam antea potius, quam extinctam dici debuiſſe. [7] Non enim qui pignus ſuum comparat, ea mente comparat, vt remittendo ius pignoris deteriorem faciat ſuam conditionem, ſed è contrario vt meliorem, cauſa pignoris in cauſam irreuocabilis & incommutabilis dominij commutata. [8] Cui conſequens eſt, vt ſi qua ratione dominium, quod immutabiliter quæſitum videbatur, [9] reuocatum ſit, non debeat creditori nocere, quo minus ſaltem priſtinum ius retineat, quod plus iuris acquirere ſibi voluerit per factam ſibi venditionem aut dationem in ſolutum. [10] Idem multo magis obtinet, ſi proponas, alienam rem fuiſſe, quæ obligata primum fuerat, deinde ipſi creditori vendita, vel in ſolutum data. Nam neque hic confuſio vlla & extinctio pignoris poteſt intercedere prætextu acquiſitionis dominij, quæ rei alienæ nulla eſſe potuit, [11] neque poteſt videri liberatus debitor, qui alienā rem in ſolutum dedit, [12] cum alienæ rei venditio quidem valeat, [13] ſed datio in ſolutum valere nullo modo poſſit, [14] quando nec ſi debitum nummarium in nummis ſoluatur, aliter tamen poſſit debitori liberatio contingere, quam ſi nummi fiant accipientis, & quidem ita, vt per neminem poſtmodum auocari ab eo poſſint. [15] Nec diſtinguemus, an in totum, an pro parte res, quæ in ſolutum data eſt, fuerit aliena? Illud nāmque dationis in ſolutum ſingulare etiam ius eſt, vt ſi non niſi pro parte valere poſſit, tota irritetur, [16] ne permixta dominij transferendi neceſſitas faciat alioqui, vt qui ſocium nullum habere voluit, inuitus tamen incidat in communionem. [17] *Ita tractatum eſt* 4. Cal. Iun. 1595. Iunge Defin. 49. infra De ſolut.

1 *L. neque pignus* 45. *de reg. iur. l. debitor* 40. *in prin. D. de pigno. act. l. eleganter* 24. *eod. l. debitor* 59. *ad SC. Trebell.*

2 *L pen.* §. 1. *ad fi. verſ. neque enim,* vbi eſt textus elegans & accommodatus, *D. de excep. rei iudic.*

3 *L. debitori* 7. *C. de pact. l. debitori* 50. *D. de fideiuſſ.*

Source : BIU Cujas

4 Ratio est, qua Paulus vtitur *in d. l. pen. §. 1. de excep. rei iud.* contra Bart. *ad l. si quis aliam 46. de solut.*

5 Quæ scil. habet perpetuam illam conditionem si pecunia non soluetur, *l. grege 13 § etiam ff. de pignor l. debitor 59. ad SC. Trebel. l. si rem 9. §. omnis, D. de pign. act.* quæ sententia & ratio est. *l. 2. C. de luit. pign.*

6 Quia semel extincta obligatio nunquam reuiuiscit, *l. qui res 98. §. aream, D. de solut.*

7 *D. §. aream, vers. vt videatur.* Text. *in d. l. qui res, in prin. & in l. si rem 20. eod.*

8 Longe siquidem plus est habere dominium, quàm hypothecam, *l. 1. vlt. & tot. tit. C. de iur domin impetr l. in bello 12. § si quis 12. D. de captiu.*

9 Debet enim acquirendi dominij causa perpetua esse, non temporalis, *l. 1. D. de iur. dot.*

10 In iis enim, quæ à facientis voluntate pendent, semper spectandum est, qua mente quid factum sit, *l. pro hærede 20. ff. de acq. hæred. & l. 6. §. vlt. alias l. cum qui, eod.*

11 *L. rem alienã 28. D. de contr. empt. l. pen. C. de rebus alien. non alien.*

12 *L. libera 8. C. de sent. & interloc. omn. iudic.*

13 *D. l. rem aliquam.* Vt scil. venditor de euictione obligetur, vt ea lex sit, & *tot. tit. de euict.*

14 *L. si quis aliam 46. D. de solut. l. 4. l. si ob causam 13. Codic. decuict.*

15 *L. qui sic soluit 55. D. de solu.*

16 *D. l. si quis aliam.*

17 *L. si non sortem 6. §. si centum, D. de condi. in deb.* Vide Capy *decis.* Alex. *cons. 106. ad fin. vol 5.*

TIT. XVI.

ETIAM OB CHIROGR. PECVN. pign. rerin. poss.

DEFINITIO I.

Is, cui ex iudicato aliquid præstandum est, antequam pignus restituere cogatur, non prohibetur ex aliis causis, si quas habeat, idem pignus retinere.

VSSVS à iudice pignori obligatam rem restituere, ita tamen vt vicissim ei restitueretur quicquid in eam rem tuendam seruandámque vtiliter impendisset, [1] non solum propter eas impensas pignus retinere poterit, [2] sed etiam chirographatiæ pecuniæ nomine, si qua ei debebatur, [3] Nec nocebit rei iudicatæ auctoritas, quæ cum retinendi pro sumptibus pignoris potestatem facit, non ideò cæteras causas perimit, ex quibus iure communi retineri pignus potest, [4] ne alioqui noceat sententia ei, pro quo iudicatum est, [5] tametsi dici soleat, sententiam stricti iuris esse strictéque interpretandam. [6] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1590.

1 Quæ est natura pignoratitiæ actionis, *l. si necessarias 8. D. de pigno. act. l. creditor 7. in fin. C. eod.*

2 Cum impensarum nomine etiam actio competat, *d. l. creditor, in fi.* ac proinde multo magis retentio, *d. l. si necessarias.*

3 *Ex l. vnic. C. hoc tit.*

4 Nam cessante potestate iudicari supereset causa iuris communis, quæ creditori possidenti facilè dat retentionem quasi pignoris, tum quoque cum pignus reuera nullum est, *l. 1. D. de pignor. d. l. vnic. C. hoc tit. l. Iulianus 13. §. offerri, D. de action. empt.* Iunge tamen *Desin. 5. inf. eod.*

5 *Contra l. euidenter 16. D. de excep. rei iudic.*

6 *L. 1. C. si plur. vna sentent. fuer. condemnat. l. terminato, vbi not. C. de fructibus & lit. exp.*

DEFINITIO II.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest contra debitorem, sed non contra creditorem hypothecariam, nisi qui pecuniam crediderit post ius acquisitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi.

QVOD placuit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse, [1] non facit, vt primus creditor secundo potior esse debeat in ea pecunia, quam eidem debitori post secundum credidit. Nam inter creditores ordinè temporis omnino seruandum esse constat, [2] ne facto debitoris damnum sentiat creditor, qui pignoris expressa conuentione sibi bene prospexerat, [3] in eoque meliorem creditoris hypothecarij conditionem esse æquum est quam debitoris, cuius sane nihil interest, quo tempore debitor factus fuerit, dum debitor sit. [4] Plane si secundus creditor de pignore non conuenerit, anterior in re sibi obligata non tam potior quam solus inuenietur, [5] etiam eius pecuniæ nomine, quam debitori post secundum creditorem, adeoque sine pignore numerauerit. [6] Potuit enim existimare, minus sibi necessariam pignoris conuentionem, quod sciret satis cautum priore pignore, cuius etiam ob chirographariam pecuniam retinendi ius haberet. [7] Cui consequens est, vt si post ius illud quæsitum alius pecuniam crediderit, ex eaque causa idem pignus acceperit potior haberi debeat is, qui anterior fuit, etiam quod ad chirographariam pecuniam, quia non magis secundus creditor ius primi lædere potuit, quam primus ex postfacto secundi. [8] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 8. supr. Qui potior. in pig. hab.

1 *L. vnic. C. hoc tit.*

2 *L. creditor 12. §. si idem bis, l. quærebatur 20. D. qui potior. in pigno. habeant.*

3 *Arg. l. debitor 2. D. de separ.*

4 Vnde est quod debitor venditionem pignoris impedire non potest, *l. 1. & tot. tit. Codice. debit. vendit. pign. imped. non poss.* Text. est *in d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 *Vt in l. 2. D. qui potior in pign. hab.*

6 Plus enim iuris habet hoc ipso, quod est creditor hypothecarius pro pecunia primo loco credita.

7 Similis fere ratio est *in l. sicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit.* In illis verbis, *Quod sciebat vtique pignus sibi datum esse.*

8 Nam in pignoribus qui prior est tempore, potior est iure regulariter, *l. 2. l. 4. C. qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

Pignus, de quo reddendo expressim conuenit, si certa quantitas solueretur, non potest retineri pro alia quantitate, quæ iam tum debebatur: secus si postea deberi cæperit.

CVM diuersarum summarum debitum, puta mille aureorum ex vna parte, & quingentorum ex altera, contraheretur, eoque nomine pignus daretur, conuenerat, vt solitis quandocumque mille aureis pignus debitori redderetur. Si mille offerantur, non poterit creditor pro reliquis quingentis pignus retinere, quia suam & certam legem ab initio habuit ius actionis pignoratitiæ, [1] nec recusare creditor potest, quo minus legem pignori dictam debitor exerceat. [2] Nam quod iactatur, etiam ob chirographariam pecuniam retineri pignus posse [3] tunc locum non habet, cum expressim conuenit, vt certa quantitate soluta pignus restituatur. Atqui, inquies, eadem conditio reddendi pignoris tacite inerat, si debitum solueretur, etiamsi de eo nihil dictum fuisset. [4] Fateor: sed locus est hoc casu iuris regulæ, quæ habet. Expressa nocere, non expressa non nocere. [5] Non idem erit, si dato iam pignore pro mille aureis aliud debitum postea contrahatur. Neque enim videri potest creditor eo tempore, quo pignus accepit, abiecisse iuris communis auxilium sibi aliquando competiturum pro debito, quod nec dum contractum erat, & de quo contrahendo nil cogitabatur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Amedei Martini Procuratoris & N. Zachariæ Lanfrey, 16. Calend. April. 1593.

1 *Arg. l. vero Procuratori 12. §. pen. D. de solut.*

2 Conuentiones enim dant legem contractibus, *l. 1. §. si conuent. D. de posit. l. in conuentionalibus 52. de verb. oblig. l. contractus 15. de reg. iur.*

3 *L. vnic. C. hoc tit.*

4 *L. si rem 9. §. omnis pecunia. D. de pignor. act. l. grege 13. §. etiam, D. de pignor.*

5 *L. nonnunquam 52. D. de condict & demonst. l. expressa 88. de reg iur.*

6 Nunquam enim conuentiones trahuntur ad incogitata, *l. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. D. de transact.* Et absurdum est prius extinctum pignus dicere, quam fit natum debitum. *Arg. l. si ad diem 46. l. Titio vsusfructus 96. D. de condit & demonstr. * l. decem 116. de verb. oblig.* Vide tamen *l. 3. §. 1. vsusfruct. quemadm. cauent.*

DEFINITIO IV.

Etiam res empta sub pacto de retrouendendo potest retineri pro pecunia chirographaria, non minus quam si esset tantum obligata.

ETsi multum interest, an res vendita sit subiecto pacto de retrouendendo, an pignori dumtaxat obligata: [1] in hoc tamen

tamen par vtriusque conuentionis potestas est, quod, qui fundum emit quandocumque retrouẽdendum, non prius retrouendere cogitur, quam sibi solutum sit, quidquid debetur à venditore legem venditionis exercente, tametsi chirographaria tantum pecunia proponatur. Nam si etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest, 3 quanto magis ea res retinebitur, quæ dominij iure possidetur, cum certissimum sit plus in ea iuris habere possessorem, quàm habeat creditor in pignore. 4 Inde fit, vt si is, qui retrouenditionem vrget, cunctante emptore solum emptionis pretium obsignauerit, 5 manca & imperfecta censeatur obsignatio, ideóque nec restituendorum fructuum lucrum acquirat obsignanti, 6 si modo emptor idémque reus velle se dixerit vti iure suo, 7 & pro pecunia quoque chirographaria rem retinere. 8 *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Claudio du Port Chirurgo contra Franciscum Pellin Procuratorem, Cal. Mart. 1594.

1 Quia per pactum de retrouendendo transfertur dominium quod non transfertur per contractum pignoris, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* vbi not. *& ad l. 3. C plus valer. quod agitur. l. cum & sortis* 35. *§. 1. D. de pignor. act.*

2 *D. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

3 *D. l. vnic. C. hoc tit.*

4 Plus enim est habere dominium rei quam pignus, cùm is, qui habet dominium, habeat ius in re, qui verò pignus, tantùm ius ad rem, aut in rem, non rem ipsam.

5 Est enim necessaria obsignatio ad fructuum acquisitionem, *d. l. 2. eum ibi not.*

6 Debet enim obsignatio esse totius debiti, vt habeat vim solutionis, *l. obsignatione 9. C. de solut. l. acceptam, 19. Cod. de vsur.* debiti scilicet liquidi. Nam pro non liquido sufficit satisdari, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*

7 Id enim probabiliter ignorare potest venditor redempturus, cùm ius hoc retentionis non ex contractu ipso nascatur, sed fit potius beneficium iuris, quod implorari necesse est, vt eo quis vti possit, *arg. l. vlt. C. de iur. delib. l. vlt. C. de acquir. poss.* quia non defertur à iure nisi volenti.

8 Alioquin non cogitur venditor offerre neque obsignare, nisi quantum est in pretio venditionis, *d. l. 2. C. de pact. int. emp.* * Idem pronunciauit Senatus in eo casu quo pignus venditum sit subhasta & addictum creditori precio minore, quàm quantum deberetur, non enim admisit Senatus debitorem volentem luere pignus oblato solo precio subhastationis nisi offerret totum debitum cum accessionibus ad vltimum vsque quadrantem. *Ita enatus* contra N. Dominicum Cize pro D. de Bienuenu 1615. Idem est si non debitor ipse velit pignus luere, sed ipsius hæres vel vnus ex pluribus hæredibus: nec. n. potest melior esse causa hæredis quàm debitoris, nec si probet hæres se luere pignus ex pecunia propria non hæreditaria, cum non habeat ius redimendi nisi tanquam debitor, nec redimendi rem venditam, nisi tanquam hæreditariam & obligatam: Quanquam non tam ista redemptio dicenda est quam luitio pignoris, nec tam acquisitio vnius iuris noui ex persona emptoris, cum extinctio iuris, quod ex subhastatione fuerat quæsitum, & quod mansisset irreuocabiliter acquisitum emptori si luitio pignoris facta non fuisset, & ita respondi pro eodem D. de Bienuenu contra D. de la Vulpillie re 25. Maij 1617. Idem denique dicendum est si debitor luere pignus velit ab emptore habente iura cessa à creditore vt diximus *Defin. 29. inf. de luit. pignor.*

DEFINITIO V.

Pignoris vinculum aliquod subesse necesse est, vt bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint.

QVod dicitur, etiam ob chirographariam pecunia pignus retineri posse, non sic accipiendum est, vt etiam si de nullo pignore conuenerit, liceat tamen creditori rem debitoris possidenti eam velut taciti pignoris iure retinere: 1 sed ita vt creditor, qui rem debitoris sibi vinculo pignoris obligatam tenet, eius retinendæ ius habeat etiam pro chirographaria pecunia, i. pro qua nullum alioqui pignus possit obtendere. 2 Cæterum qui de pignore nullo modo conuenit, non magis retinere rem debitoris, pro pignore, quàm agendo eam persequi potest. 3 *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet. Non. Sept. 1595. Sed & specialis conuentio pignoris necessaria esse videtur, nec generalis sufficere, *arg. l. non inducta, C. in quibus causis pign.* scripsi *decis. 55. Error 3. de error. pragmat.*

1 Quomodo tamen accipiunt plerique ex Pragmaticis nostris, contra quos vide quæ scripsi in priore parte Hemischil. *de error pragmat.* Excipe casum, *l. Iulianus* 13. *§. offerri, D. de act. empt.*

2 *L. vnic. C hoc tit.*

3 *Arg. l. Aristo* 3. *ff. qua res pignor.* Latius tamen patet ius retentionis, quàm pignoris. Potest enim fieri, vt sit retentio sine pignore, non contra, *l. si in area* 33. *D de condi. inde. l. hæres* 21 *D. ad SC. Trebell.*

TIT. XVII.

DE DISTRACT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Fauor paupertatis iuncto præsertim fauore dotis, facit vt secundus creditor possit petere distractionem pignoris, quod anterior possidet, etiamsi nihil offerat: alioqui oblatio necessaria est.

TSI ius ita comparatum est, vt priori creditori non aliter aufferre possessione pignoris secundus creditor possit, quam si debitum offerat cum accessionibus: 1 visum tamen est audiendam viduam pauperem, quæ dotem repetens, nec habens quod prioribus creditoribus offerret, postulabat, vt pignora sub hasta venderentur, & ex pretio creditoribus singulis ex ordine satisfieret; intuitu nimirum paupertatis, 2 & ea lege adiecta, ne prius possessio anterioribus auferretur, quam iis omnino esset satisfactum. 3 Quo exemplo, eadémque fere vrgente æquitatis ratione cœpit postea ius illud ad cæteros quoscumque posteriores creditores aliquando trahi, licet locupletissimi, adeoque duntaxat chirographarij proponantur, 4 præsertim si alia bona nulla sint, quorum explicata possit esse persecutio; 5 quasi nihil interfit anteriorum, an offerentib. posterioribus, an ex ipsa potius pignorum venditione suum consequantur. 6 Alio tamen nunc iure passim vtimur, 7 nisi secundus creditor fauore alicuius adiuuetur. 8 *Ita Senatus* 19. Mart. 1588. & pro D. de la Vulpiliere contra fratres Goddet, 10. Calend. April. 1594.

1 Ius enim offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi, *l. 1. l. prior. 5. & pass. C. qui potior. in pigno. hab. l. 1. & vlt. C si antiq. credit. pign. vendid.*

2 Adde, & fauore tam dotis quam viduitatis; ne alioqui mulier maneat indotata, *l. 1. vbi not. D. solut. matr. l. interest.* 18. *D. de rebus auctor. Iudic. possid. alias l. 3 de priuil credit.*

3 *Vt in l. à Diuo Pio* 15. *§. quod si res pignorata, D. de re iudic.*

4 Quod sane abhortet à iuris ratione. Alioqui nunquam posterior creditor eligeret ius offerendi, vt scripsi in priore parte Hemischil. *de error. pragmat.*

5 Nihil enim refert, an bona nulla sint, quæ possideri possint, an vero non possint sine controuersia possideri, *l. quamuis* 13. *D. de rebus auctor. Iudic. possid.*

6 *D. l. à Diuo Pio* 15. *§. quod si res pignorata.*

7 Vt scilicet pignorum ab anteriore creditore possessorum non possit peti distractio, nisi oblato prius omni debito, *l. quandiu 6. C. hoc tit. l. 2. Cod. debit. vendit. pignor imped. non poss.* Aliud sane est in chirographariis creditoribus, *l. pro debito 6. C. de rebus auctor Iudic. possid.*

8 Puta paupertatis vel dotis, secundum ea, quæ scripsimus *numer. 2.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo impeditur creditoris hypothecarij intentio, etiam si minus ei offeratur quam debeatur, nimirũ cũ ex creditore factus est emptor & dominus.

FVndum, qui mihi mille aureorum nomine obligatus erat, tu Titio mille aureis vendidisti: cum non solueres, egi hypothecaria contra possessorem Titium, & obtinui, vt is fundus venderetur. Si quingentorum aureorum pretio sub hasta mihi addictus sit, nullo extraneo emptore existente, 1 audiendus erit Titius, mihique deneganda missio in possessionem, quæ pignorum emptoribus accommodari solet; si quingenta offerat, licet ille tibi mille, tu totidem mihi debeas, 2 quia nec pluris fundus à me æstimatus est. 3 Sane si bona tua vniuersa mihi sint obligata, tibi vero Titij etiam futura, non male per quasi Seruianam petere potero, vt nomen Titij & consequenter idem iterum fundus vendatur. 4 Sed alia in eam rem actione opus est. 5 *Ita Senatus* in causa quadam Marchionissæ de Gallerande & D. Benedicti Caueti Senatoris Clariss. Ptid. Id. Maij, 1588.

Source : BIU Cujas

1 Quo casu creditor ipse potest emere in vicem extranei emptoris, *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*

2 Dicique soleat, nihil prodesse patris oblationem, si non totum debitum offeratur, *l. quamdiu 6. C. hoc tit. l. in executione 85. §. pen. de verbor. oblig.*

3 *L. si creditor 28. ff. de pignor. act. l. fundus 9. ff. de rescind. vendit.* Hoc enim casu desiisti esse creditor, cum factus es emptor, *l pen. §. 1 in fin. de except. rei iudic.*

4 Non enim ad hunc casum pertinet Iustiniani constitutio, quæ extat *in l. vlt. C. de remiss. pign.*

5 *Vt in l. non potest videri 22. ff. de iudic.*

DEFINITIO III.

Cum pignora publice & subhasta distrahuntur, debet fieri primum proclama ante decem dies, ita vt bona non remaneant venalia per plures quam quatuor & viginti dies, vt nec per pauciores, quam per vinginti.

PIgnorum venditiones sub hasta fieri solitæ non valent, si ab eo die, quo pignora capta sunt, ad eum vsque, qui primus ex tribus faciendæ venditioni dictus est, plures quam decem dies intercesserint. Sic enim Senatus noster interpretatur statuti verba, quibus cautum est, vt infra [1] decem dies publicum proclama fieri oporteat. Neque hic locum habeat, quod dici solet, ea, quæ abundant, vitiare non solere. [2] Semper enim obseruandum est, vt quæ à statuto forma præscripta est, ab ea ne latum quidem vnguem recedatur. [3] Et quamuis dici possit, commodius fore debitori, si in longius tempus primum proclama differatur, vt eo tardius vendantur pignora &, quod est consequens, tanto amplius spatium habeat ad soluendum: [4] non tamen quid debitori vtilius futurum sit inspiciendum est in ea venditione, quæ inuito debitore fiat, [5] sed quid æquius & conuenientius. Aperte autem iniquum esset & iniuriosum, emptores ad publicam venditionem inuitatos, qui statuti formam præ oculis habeant, decipi & irrideri, [6] quod contingeret, si post decem illos dies statuto præfinitos venditionis solemnia quandocumque inchoare, & sic inchoata peragere liceret. Eaque res etiam debitoris damno cederet, cuius sane interest quam plurimos ad emptionem inuitari, nec vllo incommodo à licitandi facultate & voluntate deterreri, vt tanto pluris pignus distrahatur. [7] Itaque sicut non per pauciores quam per viginti dies, [8] ita nec per plures, quam per quatuor & viginti debent pignora manere venalia. [9] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1588. in relationibus libellorum.

1 Quæ dictio in hoc loco barbara est, cui scribi debuisset, *intra decem dies.* Nam *intra* est aduerbium temporis, cui respondet *extra.* At *infra* est aduerbium loci, qui respondet *supra*, vt tractant Grammatici, ad quos redire, quoties necesse est, non pudet.

2 *L. non solent 94. de regul. iur.*

3 Bart. *in l. Theopompus de dot. præleg.* Bald. *in l. iurisiurandi, C. de testib.* Felin. *in cap. quoniam frequenter, colum. 3. & 4. vt lit. non contest. & in cap. cum delicta, col. 15. de rescript.* Boer. *quæst. 1. num. 40.*

4 Et ad explicandam pecuniam, cuius numeratio non est semper in expedito, *l. si dubitet 10. ff. de fideiuss.*

5 Fit enim semper in executione iudicati, aut saltem instrumenti guarentigiati, quod pro iudicato habetur. Iudicium autem semper redditur in inuitum, *l inter stipulantem, 87. §. 1. ff. de verb. oblig.*

6 *L. quod si minor. 24. §. quæsitum, ff. de minor. l. si hypothecas, 8. C. de remiss. pign.*

7 Crescit enim æstimatio per licitationem calore licitantium, qui calor solet tanto maior esse, quanto plures sunt, qui licitantur.

8 Id enim statuto nostro diserte ac expressim cautum est, vt bona remaneant venialia per viginti dies.

9 Quod contra eueniret, si primum proclama fieret post decem dies.

DEFINITIO IV.

Ex subhastatione nulla nec dominium transfertur, nec possessio, tota autem subhastatio nulla est, si quid in ea vel minimum peccatum si contra formam statuti, sed hoc quantum ad cæteros, non quantum ad debitorem ipsum.

QVod proxime diximus, in pignorum distractione, quæ sub hasta fit, statuti formam districte seruandam esse, vt ab ea ne latum quidem vnguem recedatur; [1] efficit, vt si in forma vel minimum peccatum sit, neque dominium transferatur in emptorem, [2] neque possessio, tametsi dici soleat, etiam ex inutili contractu, dum ne talis sit cui lex directo resistat, tranferri possessionem. [3] Non enim dominio duntaxat alienando, sed transferendæ quoque possessioni ea solemnitas præscripta est, quæ statuto continetur. [4] Sed hoc ita accipiendum est, si alius quam debitor ipse contradicat. Nam debitori totum debitum cum legitimis accessionibus non offerenti præclusa via est impugnandæ subhastationis, si modo eam pro debito factam esse appareat. [5] Quid ergo si post iam captum pignus, &, vt statutum loquitur, in manus curiæ redactum, alius creditor eadem bona pignori capiat? Non nocebit prior executio posteriori exequenti, quippe qui in eo pignore non tam potior, quam solus inueniatur. [6] Idemque erit etiamsi rite recteque captum sit pignus à priore creditore, si sequentia publicæ venditionis solemnia perperam, & contra statuti formam peracta sint. [7] Non enim sola pignoris capio inspicienda est, sed tota venditio, quæ cum pro parte valere non possit, [8] (vnus enim contractus & consequenter indiuiduus est. [9]) si ex parte infirma sit, tota corruit. [10] Nec præcessisse videtur pignoris capio, quam nulla distractio secuta est, [11] vt nec secuta videri potest, quæ perperam sit secuta. [12] *Ita Senatus* ibidem. Iunge Defin. 2. qui potior. in pignor. hab.

1 *Ex not. Defin. prox. præced. nu. 1.*

2 Quia dominium nunquam transfertur, si nullus titulus iustus præcedat, *l. nullo 24. C. de rei vindic.* Nullus autem titulus est, qui factus fuit contra leges, & contra formam statuti, *l quemadmodum, 7. C. de agric. & censit.*

3 *Ex l. 1. §. si vir vxori, cum ibi not. l. quod vxor. 16 ff de acquir. possess.*

4 Ergo seruanda non minus, quantum ad possessionem, quam quod ad proprietatem. Vide *Defin. 2. supr. qui potior. in pign. hab.*

5 Nam cum subhastatio facta est pro debito, non tam imputari potest creditori, cur statuti formam non seruauerit, quam debitori, cur non soluerit, quandoquidem si soluisset, nullus hodie locus relinqueretur quæstioni, De nullitate vel validitate subhastationum. Nec rursus mirum est causam debitoris hac parte minus fauorabilem esse, quam alterius creditoris, vt & in specie *l. vnic. ad fin. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

6 Quomodo loquitur Papinianus *in leg. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

7 Nihil enim actum videtur, quamdiu aliquid restat agendum, *vulg. l. pen. in fin. C. de his quibus vt indign.*

8 Quia non credendus quisquam si pro parte vel empturus fuisse, vel venditurus, *l. si quis aliam, 46. ff. de sol. l. tutor, 47. ff. de minor.*

9 Ac proinde forma multo magis indiuidua. Nam omnes rerum formæ indiuiduæ sunt, vt aiunt Philosophi.

10 Siquidem in indiuiduis etiam vtile per inutile vitiatur, *Not. in l. placuit 29. ff. de vsur.*

11 *L. à Diuo Pio, 15. §. sed cum emptor, leg. si cum nulla, 58 ff. de re iudic.*

12 Nihil enim refert, an quid nullo modo, an vero perperam factum sit, *l. quotie. 6. D qui satisd. cogant, l. 2. ff. de auctor. tutor.*

DEFINITIO V.

Subhastatio etiam nulla, si modo pro debito facta sit, tenet, nec solum contra debitorem, sed etiam contra tertium, qui habeat causam à debitore posteriorem subhastatione.

DEbitor quidem, si factam sub hasta venditionem pignoris improbare velit, non aliter audiendus est, quam si totum debitum cum legitimis accessionibus offerat, & recusante creditore obsignet. [1] Sed an eadem offerendi & obsignandi necessitas alij quam debitori ipsi incumbat, à nonnullis dubitatur. Certe legis nostræ municipalis, quæ nec à iure communi hac parte discrepat, [2] verba sic concepta sunt, vt solius debitoris personam demonstrent. [3] Neque vero citra manifestam iniuriam idem ius induci posset in persona eius qui debitor non esset. [4] Quam ob causam, si quando de subhastationibus quasi rite factis decreto confirmandis agi oporteat, illa semper clausula adiici solet, *saluo iure tertij*, vt alterius cuiuslibet qui debitor non sit ius exceptum censeatur. Verum non improbabilis videbatur ea distinctio an tertius

Source : BIU Cujas

tius is sit, qui causam posteriorem habeat à debitore, nec ne? vt si habeat, licet sit creditor, quia tamen posterior est, eiusdem sit conditionis, cuius esset ipse debitor, 6 sin minus proprio iure vtatur. 7 Ita sæpius in Senatu tractatum est, nondum tamen quod viderim decisum.

1 Sic enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

2 Vt constat *ex l. 1. cum ibi not. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3. l. si non sortem, 26. §. si centum, in fin.* vbi Bart. *D. de condict. indeb.*

3 Quod vnum maxime inspiciendum est, *arg. l. pater, 10 in fi. D. de captiu. & postlim.*

4 Omnis enim obligatio præsupponit debitam ab ipso obsignante pecuniam, cum habeat vim solutionis, nec alius possit cogi soluere, quam qui ipse debeat, *l. acceptam, 19. Cod. de vsur. l. obsignatione, 9. C. de solut. l. vnic. Cod. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. teneat. lib. 11. tit. 56.*

5 Quod etiamsi dictum non sit semper exceptum intelligitur, etiam à Principe, *l. 2. §. merito & §. si quid à Principe. D. ne quid in loc. public. l. 4. C. de emancip. liber.*

6 Nam & hic soluere cogitur, non quidem præcise vt debitor, sed causatiue, quomodo nostri loquuntur, id est, si velit anteriori creditori rem aufferre, & pignus suum confirmare, cum non possit venire, nisi per ius offerendi, vt scripsi *Defin. 1. supr.* Neque vero potest quisquam plus iuris habere ex persona sui debitoris, quã habeat ipse debitor, *vulg. l. nemo plus iuris, 54. de reg. iur. cum similibus l. 3. in fin. D. de pignor.*

7 Nec proinde cogatur pati vllam exceptionem ex persona debitoris, cuius iure non vtitur.

DEFINITIO VI.

Subhastatio non valet, si facta sit pro debito incerto, si tamen postea certum factum sit & liquidum, non potest debitor nisi oblato vniuerso debito, cum accessionibus subhastationem impugnare.

NOn valet pignoris distractio, facta sub hasta pro certo debito, cum hac adiectione, *salua detractione eius, quod solutum esse constabit.* Subhastatio enim quid aliud quam venditio iudicialis est? 1 Proinde certum omnino pretium habere debet. 2 Pretium porro aliud non est, quam ipsa quantitas, quæ debetur, propter quam pignus distrahitur, cum nullo existente extraneo emptore res obligata addicitur creditori. 3 Etsi vero alio ad publicam emptionem accedente, pretium illud est quod offertur, quod ipsum certum esse potest, licet petita quantitas sit incerta: 4 succedit tamen alia ratio quæ impedit ne subhastatio valere possit, quod interfit debitoris sciri ante omnia quid debeatur, vt is offerendo prohibeat rei suæ distractionem. Quomodo enim alioqui offerre possit, cum non aliter valitura sit oblatio, quam si totum debitum ad vltimum vsque quadrantem offeratur? 5 Si tamen ex postfacto appareat, quid & quantum debeatur, non erit audiendus debitor, si hoc solo prætextu irritam facere velit venditionem, quin totum id quod est in debito offerat, & recusante creditore obsignet. 6 *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Mart. 1589. & rursum pro Dn. de Lysse, contra hæredes Francisci Berchet, Prid. Id. Nouemb. 1592.

1 *L. si hypothecas, 8. C. de remiss. pign. l. si quos 29. C. de rescind. vend. l. 1. & tot. tit. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3.*

2 Vt & alia venditio quælibet, *l. vlt. in fin. Cod. de contr. & commit. stipul. l. hac venditio 7. §. huiusmodi, & seq. D. eod.* iunct. *l. 3. & 4. C. de sent. quæ sin. cent. quant. profer.* (Ergo nec valebit subhastatio facta certo etiam pretio, sed sub hac protestatione, vt si res tanti empta & pro debito addicta creditori minoris erit, liceat ei in alia bona debitoris agere. Nam & hæc protestatio facit ne pro certo pretio dici possit facta subhastatio. Quamuis hanc protestationem fieri nihil veteret eo tempore, quo pignus capitur, vt distrahatur, sed non tamen cùm addicitur. *Ita Senatus sine die.*)

3 Scilicet cum addicitur pro ipso debito, nec quicquam amplius offert creditor, vt *in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit, l. vlt. & tot. tit. Cod. de iur. domin. impetr.*

4 Quid enim cum debita quantitate commune habet pretium à tertio emptore oblatum.

5 *L. quamdiu, 6. C. hoc tit. l. 2. C. debit. vendit. pignor. emped. non poss.*

6 Ergo ex postfacto & superueniente certitudine debiti conualescit subhastatio, quæ ab initio propter incertitudinem fuerat nulla. Verum non ita est, sed non auditur debitor allegans nullitatem subhastationis, nisi oblato prius debito, vt dicemus *Defin. prox. seq. & Defin. 18. infr.*

DEFINITIO VII.

Si pro merce debita pignus sub hasta venditum sit, non aliter valet venditio, quàm si merx prius & ritè sit æstimata, debitor tamen non aliter audietur, quam si offerat.

ÆQuè nulla est subhastatio facta pro merce debita, si eius mercis æstimatio, aut nulla omninò aut minus ritè præcesserit. Vtroque. n. casu facta videtur pro incerto debito. 1 cum pignus, quod distrahitur, non merce sed pecunia æstimandum sit, 2 æstimatio autem quæ non ritè facta est, pro non facta habeatur. 3 Cui consequens est, vt nec confirmetur subhastatio ex postfacto, si alia & ritè facta sit æstimatio, licet maior, & debitori onerosior. Venditionem enim quæ publice & ex iudicis auctoritate fit, sic fieri necesse est vt ab initio valeat. 4 Sed tamen non eò magis audietur debitor, si subhastationem impugnare velit, ni mercem ipsam offerat quam debet, si nulla aut minus idonea æstimatio præcesserit, 5 aut iustam, quæ ritè facta sit, mercis æstimationem. 6 *Ita Senatus* in dicta causa D. de l'Isle, contra hæredes Francisci Berchet, prid. Id. Nouemb. 1592.

1 Et consequenter incerto pretio, cum non aliud subhastationis pretium sit, quàm debitum ipsum, quoties creditor ipse accedit ad emptionem. Vtrumque autem debet esse certum, & pretium debitum. vt dixi Defi. præced. (Verum tamen est posse capi pignora pro merce debita quamuis nondum æstimata, dummodo fiat æstimatio ante expeditionem vt vocant. Rebuf. *in tract. de præcon. & licit. arg. l. glos. in princ.*)

2 *L. 1. D. de rer. permut. l. 1. D. de contr. empt. l. si ita fideiussorem accepero, 42. D. de fideiuss.*

3 *L. 2. D. de auct. tutor.*

4 *L. quod initio, 29. de regul. iur. cap. quod ab initio, eod. tit. in 6. cum vtrobique notat.*

5 Quia cogitur offerre & obsignare debitum, quoties pro debito facta est subhastatio, vt dixi *Defin. 5. supr.*

6 Merx enim debita, si ad diem soluta non sit, magis recipit solutionem & iussorem in æstimatione, quam in merce ipsa propter varietatem pretij, quod in dies mutatur, *l. vi, num. 22. & ibi not. D. de reb. cred. l. vlt. D. de condict. tritic. l. pretia rerum, 63. D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO VIII.

Non est nulla subhastatio, quæ excedit duplum, sed annullanda & rescindenda, nisi læsio sit enormissima, quo casu potest admitti debitor per ius offerendi, vsque ad 30. annos etiamsi Senatusconsulto confirmatæ sint subhastationes, nec vlla eget ciuili supplicatione.

QVod statuto nostro cautum est, vt si quando in executione iudicati pignora capiantur, duplum debiti non excedant, non eo pertinet, vt si contra factum sit, & enormissima læsio interuenerit, neque pignoris capio, neque publica venditio valeat, sed vt debitori succurri oporteat, 1 quia non tam ex præcepto. 2 quàm pro consilio traditum id videtur, vt seruetur modestia, quemadmodum statuti verba habent. Quid ergo si iudicis, adeóque Senatus decreto subhastatio comprobata sit? Si semestre præterierit quod præteritum esse necesse est, priusquam decretum interponatur, in eo sane iudicatum non oberit, vt redimi pignus non possit, 3 quod ante semestre elapsum redimi potuisset. Nam etiamsi decretum interpositum non esset, solus lapsus temporis ius redimendi extinxisset. 4 Hactenus ergo iudicatum proderit creditori aut emptori, ne de subhastationis viribus quæri amplius oporteat, 5 de quibus alioquin ad trigesimum vsque annum quæri posset. 6 Proinde non nouum ius ex decreto acquiritur, sed quod iam quæsitum fuerat confirmatur. Cui consequens est, vt contra decretum non sit necessaria debitori ciuilis, vt vocant, supplicatio, 7 sed tantum aduersus subhastationem restitutio in integrum, ex causa immodicæ & enormissimæ læsionis. 8 An in id, vt subhastatio rescindatur? Minimè. Nam & cum tenet, aliud expeditius remedium est, quo debitori consulatur, nimirum, vt redimendi ius, quod iure communi & ordinario non nisi semestre fuit, pro perpetuo habeatur in annum vsque trigesimum, propter enormissimam læsionem. 9 Sic enim fit, vt debitori perinde liceat pignora

Source : BIU Cujas

gnora iam vendita redimere, ac si nec elapsum semestre, nec decretum interpositum proponeretur: eóque remedio non minus ei consulitur, quam si subhastatio rescinderetur, 10 quando illo etiam casu dubium offerri & restitui oporteret, 11 Minus autem dutum est, vt redimendi ius quod peremptum fuerat resuscitetur, quàm vt venditio ipsa rescindatur, ne tam facilè publicæ hastæ fidem conuelli patiamur. 12 Neque decreti interpositio huic restitutionis auxilio obstare potest, cum ordinarium eo tempore de nouo illo iure redimendi, quod per in integrum restitutionem postea competere cœpit, nondum quæreretur. 13 Sed si enormis tantum, i. vltra dimidiam non etiam enormissima læsio interuenerit, rescindi subhastationem necesse est, & consequenter saluam esse emptori electionem iusti pretij supplendi 14 *Ita Senatus* 16. Kal. Iul. 158-. & rursum 7. Id. Nouemb. 1590. Iunge Defin. 4. 5. 6. 7. De rescind. vend.

1 Et hoc non tam ex ratione iuris, quàm ex æquitate quadam & miseratione, cum non semper possit imputari debitori, cur non soluerit, quia debiti numeratio non semper est in expedito, *l. si dubitet*, 10 *ff. de fideiuss.*

2 Et pro forma. Quo casu formæ omissio subhastationem vitiaret: vt dixi *Defin.* 3. *n.* 2. *supr.*

3 Nec enim creditor nimis onerosus facilè audiendus est, *l. si seruos*, 25. *in fin. D. de pign act l. quod dicimus*, 105. *D. de solut. l.* 1. *C. de iur. domin. impetr.*

4 Nec enim decreto confirmantur subhastationes ad extinguendum ius redimendi, sed tantum ad hoc, ne de subhastationum vitib. aut nullitate quæri amplius possit. In quo plerique pragmaticorum falluntur.

5 Quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata*, 207. *de reg. iur.*

6 *L.* 3. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

7 Quæ alioqui esset necessaria ad euertendum iudicatum, vt dixi Defin. 1. *sup de sent. præf. prætor.*

8 *Ex l.* 2. *C. de rescind. vend.*

9 *Ex not. in l. si quis cum aliter*, 16. *D. de verb. oblig.* Enormissima autem læsio est, quæ excedi bessem, *Not. ibi.*

10 Rescissioni autem via semper odiosior est, quam redemptionis, *l. ad rescindendam*, 4. *C. de rescind. vend.* Vide tamen *Defin.* 26. *&* 28. *infr.*

11 Cum numquam audiatur debitor impugnans subhastationes pro debito factas, si non prius totum debitum offerat. Vt dixi Defin 5. sup.

12 *L. si hypothecas*, 8. *C. de remiss. pign. l.* 2. *l. si tempora*, 4 *Cod. de iur. & fid. hast. fiscal.*

13 Non enim potest videri in prius iudicium venisse id quod accidit ex postfacto, *l. non potest*, 12. *D. de iud.*

14 Vt scripsi *Defin.* 4. *sup. si aduers. vsucap.* Vide *l.* 2. *l. si voluntate* 81. *l. si quos*, 29. *C. de rescin. vend. l.* 2. *C. de fid. & iur. hast. fiscal. libr.* 10. *tit.* 3.

DEFINITIO IX.

Nec transactio facta super subhastationibus, in quibus læsio enormissima interuenit, impedit, ne ius redimendi sit perpetuum.

EAdem ratio facit, vt etiamsi post rite peractam subhastationem transactum sit inter debitorem & emptorem, siue creditor ille fuit, siue extraneus, non eo minus possit debitor restitui aduersus subhastationem, quod ea per transactionem comprobata sit, si modo læsio immodica duret & probetur. 1 Neque enim maior vis esse potest transactionis quam rei iudicatæ. 2 Nec ad rem pertinet quod ex edicto Emanuelis Philiberti Principis nostri non datur restitutio aduersus transactionem ex causa quantæcumque læsionis. 3 Id enim eo spectat, vt transactio ex ea sola causa rescindi non possit; non etiam ne prodesse possit restitutio ad hoc, vt salua transactione ius redimendi, quod iam extinctum fuerat, 4 per in integrum restitutionem reuiuiscat, nisi proponas de hoc ipso quoque nominatim transactum. 5 *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Dionysij Francisci de Seiturier, contra Dn. de Dortans, 4. Non. Aug. 1592.

1 Quia durante læsione etiam post transactionem durat semper eadem causa restitutionis, *arg. l. doli*, 19. §. *diuersum*, *Dig. de nouat.*

2 Quamuis nec sit minor, *l. non minorem*, 20. *C. de transact.*

3 Si non præter læsionem interueniat vis aut dolus, aut minor ætas. Quæ fuit iam olim sententia Baldi contra Bart. & vera *in l.* 2. *C. de rescind. vend. ex l. causas*, 16. *C. de transact. l. Lucius* 78. §. *vlt. D. ad C. Trebell.*

4 Ius enim redimendi supponit potius, quàm vt destruat transactionẽ.

5 Similis exceptio est *in l. vnic. C. de error. calcul.* Adde *Defin.* 6. *& 12. infr. de luit. pign. l. pen. C. de transact.*

DEFINITIO X.

Debitor habens ius cessum ab anteriore creditore potest eo vti contra creditorem suum posteriorem, si modo consentiat, vt posterioris creditoris indemnitati ante omnia satisfiat.

CRediderat mihi centum Titius, eique pignoris nomine dederam in antichresim fundum dignum trecentis. Cum tibi ex posteriore obligatione centum quoque deberem, & ad solutionem condemnatus essem, obtinueras, vt in iudicati executionem eiusdem fundi hyperocha pignori caperetur, & publice venderetur: 1 secutáque erat venditio eo pretio centum aureorum. Postea cesserat mihi Titius quicquid iuris in eum fundum haberet. Cumque peteres vt vacuam fundi possessionem tibi traderem, 2 dixi paratum me tradere, sed ita si prius mihi solueres omnem pecuniam, quæ Titio debebatur, & cuius nomine potuisset ille nulla facta cessione fundum sibi retinere. Probabam autem debuisse me Titio non ea sola centum, propter quæ contracta erat antichresis, sed alia etiam centum, ideoque postulabam, vt deducto omni eo quod tibi deberem, reliquum mihi solueres priusquam cogeret ad vacuæ possessionis traditionem: præsertim cum pro iis quoque centum bona mea omnia Titio primum obligata proponerentur. Quæsitum est de iure exceptionis. Placuit æquum & iustum esse, vt ea omnia mihi præstes, cum à Titio ius habeam, quæ ipsi Titio si fundum adhuc possideret, præstanda essent, antequam pignoris possessione cedere cogeretur. 3 Atqui non tantum propioribus illis centum poterat pignus retinere, sed etiam pro alia omni pecunia, quæ ei debebatur adeoque pro chirographatia. 4 Idem igitur mihi quoque permittendum est. 5 Nam quod & tuus debitor sum & condemnatus, hactenus tantum mihi nocere potest, vt ex ea pecunia, quam mihi quasi Titij cessionario præstare debes, tibi ante omnia per retentionem satisfieri oporteat. 6 Cæterum vbi ea ratione tibi satisfactum est. nihil causæ est cur non mei quoque iuris rationem habere necesse sit. 7 Nec ad rem pertinet, quod quo tempore fundi mei hyperocham emisti, nesciebas, debere me Titio plus quam centum. Oportuit enim curiosiorem esse te ac diligentiorem, vt scires quantum ei deberetur qui possidebat, 8 cum cogitare deberes futurum, ne prius cogeretur illi vacuam fundi possessionem reddere, quam sibi omnino esset satisfactum. 9 *Ita Senatus* in causa Dn. de Macognin, & aduocati Ponsier, 4. Cal. Iunij, 1591.

1 Nec enim prior creditor huiusmodi venditionem potest impedire *l. à Diuo Pio*, 15. §. *quod si res pignorata*, *D. de re iud.*

2 Debitor enim sicut venditionem pignoris impedire non potest, ita nec cætera quæ sunt consequentia venditioni, *l.* 1. *& tot. tit. C. debit. vendit pignor. imped. non poss.*

3 Quid enim tua interest, an mihi soluas an Titio?

4 *L. vnic. . . etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

5 Vt eadem sit causa successoris quæ auctoris, *l. inuitus*, 156. §. *plerumque*, *D. de regul. iur.*

6 Creditor enim pignoratitius cum habeat actionem, multò magis habet retentionem, *l* 1. *D. de pignor. l. si necessarias*, 8. *l. debitor*, 40. §. *vlt. D de pignor. act*

7 Vt vtrique consulatur & neuter fraudetur. *l. ex his*, 8. *in fin. D. quæ in fraud. cred.*

8 *Arg. l. vir. vxori*, 7. §. *vlt. D. ad SC. Velleian. l. doli*, 19. §. *vltim. D. de nouat.*

9 Etiam pro chirographaria pecunia, vt dixi *num.* 4.

DEFINITIO XI.

Non potest debitor creditoris sui pignoratitij persecutionem impedire prætextu iurium, quæ acquisiit ab aliis creditoribus anterioribus, qui eum fundum non possidebant, quamuis habuerint illum obligatum.

SAnè si ego alios creditores meos conquisierim, à quibus cessionem iurium acciperem, non eris cogendus eam pecuniam mihi soluere, quam aliis debui, licet eundem fundũ pignori habuerint obligatũ. Non enim eo minoris fũdus esse intelligitur, quod aliis fuerit obligatus, 1 quousque per hypothecariam

Source : BIU Cujas

pothecariam auocetur. 2 Auocari porro à te non posset, 3 vbi semel nactus esses possessionem, nisi facta prius mei bonorúmque meorum omnium excussione. 4 Proinde non faciet ea cessio ab aliis, qui non possidebant habita, & in fraudem tuam captata, quo minus statim cogendus sim vacuam ibi tradere fundi possessionem. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quando nihil commune habeat ius pignoris cum iusto valere & æstimatione rei obligatæ, *l. si fundus*, 16. *§ si pluris, D. de pign. l. 1. & l. vlt. & tot. tit. C si vend pign. agat.*

2 Nam & hypothecaria rem euincit, si debitum non saluatur, *l. si mancipium*, 34. *§. vlt. & l. seq. D. de euict.*

3 Ne quidem per anteriores creditores. Nam de posterioribus dubitari nullo modo potest.

4 *Vulg. Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

5 Non enim ad causam possessionis prodesse mihi debet ius quod ab iis habeo, qui non possidebant.

DEFINITIO XII.

Nihil prodest debitori, quod habeat iura sibi cessa ab anterioribus creditoribus habentibus clausulam constituti, siue fuerint illi anteriores, siue posteriores eo, qui quasi Seruianam exercet.

QVid tamen si alij creditores à quibus cessum ius habeo, non solum ius pignoris in eo fundo habuerunt, sed etiã fundi possessionem acquisitam per clausulam constituti? Dubitationem facit, quod cum ea clausula tantundem prosit ad realem & naturalem possessionem transferendam, quantum traditio, 1 eadem ratio esse videatur eius pecuniæ, quæ his debetur quam esse diximus 2 illius, quæ pignoratitio creditori debita fuerit. Sed tamen verius est, vt hoc casu, id est, deuoluto iure creditoris constitutarij in personam debitoris, nulla illius clausulæ potestas sit. Nam siue fuerunt illi creditores posteriores Titio, non potuit clausula constituti transferre in eo possessionem, quæ iam tum penes Titium erat, 3 (neque enim qui constituit se alieno nomine possidere, facit alium possessore, ni eo tempore ipse possideat, 4) siue fuerunt anteriores, fatendum est interuersam eorum possessionem à me, qui eundem fundum Titio postea in antichresim tradidi. 5 Nec aliud remedium superesse ad auocandam possessionem, ne vnquam amissa videatur, nisi ex Iustiniani constitutione, 6 quæ porro non potest ei ipsi fauere, qui alienam possessionem interuertit, sed ei tantum, in cuius fraudem ab alio interuerti possessio non debuit. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. quod meo* 18 *vbi not. ff. de acquir. poss.*

2 *Defin.* 10. *supr.*

3 Cum non possint plures eandem rem eodem tempore in solidum possidere, *l.* 3. *§. ex contrario, ff. de acquir. poss. l. duo in solidum* 19. *ff. de precar.*

4 Vt probatur ex primis illis verbis, *d. l. quod meo nomine possideo cum ibi not.*

5 Vt euenit quoties is cuius corpore aliquis possidebat alij rem tradidit, *l si de eo* 40. *§.* 1. *D. eod. tit. de acquir. poss.*

6 Quæ extat *in l. vlt. C. eod.*

7 Vnicuique enim factum suum nocere debet non alteri, *l. factum*, 155. *l. in condemnatione* 173. *§. vnicuique de reg. iur.*

DEFINITIO XIII.

Venditione pignoris facta ex conuentione citra denunciationem, quæ omissa fuerit, etiam per dolum, nihilominus securus est emptor, si dolum non participauerit. Creditor tamen pignoratitia actione conueniri potest, & ad quid?

CVm pignus ex conuentione venditum est ob non solutam sua die pecuniam, non competit pignoratitia debitori aduersus creditorem, nisi ad hoc, vt ille restituat, quanto plus percepit ex pretio pignoris, quam fuerit in debito, si forte, vt plerumque fit pignus pluris venditum proponatur. 1 Valet enim conuentio de vendendo pignore, adeo vt nec requiratur denunciatio si concurrat lapsus temporis, intra quod debitor soluere debuerit nec soluerit. 2 Nam & valet pactio, vt liceat creditori pignus vendere citra denunciationem, etiamsi lapsus temporis non concurrat. 3 Melius sane faciat creditor, nec solum vrbanius, sed etiam tutius, si venditurus denunciet creditori futuram venditionem, vt se fraudis suspicione liberet, nec dolo malo in ea venditione versatus dici quandoque possit. 4 Sed si omissa sit etiam per dolum malum denunciatio, cuius faciendæ necessitas conuentione remissa fuerat, valet venditio: nec ab emptore, qui fraudem non participauerit auocari res potest, salua debitori pignoratitia aduersus creditorem propter dolum. 5 Illud plane obseruandum est, permissa citra denunciationem venditione pignoris, id tamen actum intelligi, vt publicam & sub hasta non priuatam venditionem fieri oporteat, atque ita interpretandam conuentionem, ne quis fraudibus & vitio locus relinquatur. 6 Id si factum non sit, condemnandus est creditor, vt rem ipsam pignoratam restituat, si extet. 7 Sin consumpta sit aliam, quæ sit eiusdem generis; bonitatis & qualitatis, si modo ex iis fuit quæ recipiunt in suo genere functionem. 8 *Ita Senatus* in causa Iacobi Pic, & Ioannæ Rippet, 10. Calend. Septembr. 1591.

1 *L. vlt. C. si vend pign agat. l. si cessante*, 7. *& seq. C. hoc tit. l.* 6. *§.* 1. *l. eleganter*, 24. *§. si vendiderit de pign. act. l si inter*, 11. *in fi. ff. de pign.*

2 *L. si conuenerit* 4. vbi Paul. Castrens. *ff. de pign. act.*

3 Castrens. *ibid.* post Bart. *ad l. Titio*, 36. *§. Titius per ill. text. D. ad municip.*

4 ita Bald. *ad l. creditor hypothecas* 4. *C. hoc tit.* Castrens. vbi supr. Vide *dict. l si cessante*, 7. *C. hoc tit. & l* 1. *Cod. si vendit pignor. agat.*

5 *L. pen. & vlt. C. eod. tit. si vendit pign. agat.*

6 *L si eo tempore*, 6. *l. hypothecas*, 8. *Cod. de remiss pignor. l. qua specialiter*, 9. *C. hoc tit.* Intellige, si nihil in contrarium expressè actum sit, *arg. l. vlt. §.* 1. *C. de iur. domin. impetr.*

7 Intellige si haberi & redimi ab emptore possit. Alioqui contra eum in litem iurabitur, vt in pignoratitia solet iurari, cæterisque bonæ fidei iudiciis, per quæ dominus rem suam reposcit, *l. in actionibus*, 5. *vbi not. ff. de in lit. iur.* iunct. *l. non enim*, 9. *D. rer. annot.*

8 *Arg. l. cum quid*, 3. *& ibi not. ff. de rebus credit.*

DEFINITIO XIV.

Distractio pignoris in re aliena constituti non potest nocere domino; si is neque dationi pignoris, neque distractioni consenserit.

QVid vero si alienæ rei pignus datum sit, & à non domino? Non magis nocebit vero domino pactum interpositum de vendendo pignore, aut denunciatio, aut denique venditio quam ipsa pignoris datio: si non expressim cõsenserit, aut dolo malo dissimulauerit in fraudem ignorantis creditoris: 1 sed qui alienam rem, siue prudens, siue ignorans pignori dedit, in id omne quod emptoris & creditoris interest condemnabitur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum rei alienæ pignus ab initio non valeat, *l.* 1. *& tot. tit. C. si alien res pign. dat. sit.*

2 *L.* 2. *eod. ill. tit. l. mulier*, 11. *C. de distract. pign.*

3 Ex natura scilicet actionis pignoratitiæ, quæ siue directa sit, siue contraria, bonæ fidei est, & ex bona fide præstationes recipit. *§. actionum, Inst de action.*

DEFINITIO XV.

Sumptus facti in litem inter plures creditores pro iure pignoris tuendo necessarie susceptam, singulis præstandi sunt ex pretio pignoris seruato temporis priuilegio quod sors habet.

SI plures creditores absente debitore de pignoris iure inter se contenderint, 1 quæri solet, an ei, qui potior reperitur sumptus litis ex pretio distractorum pignorum, an ex posterioris pecunia præstandi sint. Quid enim si forte pretium, quod vtrique principali debito ex soluendo alioqui sufficeret, computatis sumptibus sufficere non poterit? Cur admittamus posteriorem creditorem cogi, vt sui quoque pignoris venditionem patiatur, si nihil sit quod ei possit imputari? 2 Finge vtrumque non improbabilem litigandi causam habuisse, cur expensarum litis gratia durior fiet conditio posterioris creditoris? 3 Atqui nec æquum est prioris crediti quantitatem per eas expensas diminui. Quinimo longe æquius est idem pignoris & temporis priuilegium anteriori creditori pro litis sumptibus superesse, quod habet pro sorte debitoque principali. 4 Itaque cum inter duos creditores diu lis agitata fuisset,

Source : BIU Cujas

set, nec colluſorie, nec calumnioſe, viſum eſt Senatui expenſa totius litis, non vt alias fieri ſolet, compenſandas, 5 ſed vtrique ex pretio pignorum ſeruandas, ſi pignora diſtrahantur. Sin offerre poſterior mallet, quam pati diſtractionem anteriori præſtandas à poſteriore, poſteriori verò omnes à debitore cum pignoratitiam debitor exercebit: Oppoſita nimirum doli exceptione ſi debitor ſortem duntaxat, & quicquid anteriori creditori ſolutum fuit, offerat, non etiam quod in litem iuſtam tuendi proprij pignoris gratia poſterior neceſſario impenderit. 6 *Ita Senatus* in cauſa Neiret, & Benedicti Geoffrey, 9. Kal. 1592.

1 Nec enim debitorem vocari neceſſe eſt, cum hypothecaria actio ſit in rem, & competat contra quemcunque pignoris poſſeſſorem, *l. pignoris*, 17. *D. de pign. l pignoris* 15. *C. eod.*

2 Solemus. n. dicere ſuccurrendum ei eſſe, cui nihil poteſt imputari, *l.* 3. *D de ſepar. l. cum poſtulaſſem*, 44. §. 1. *ff. de damn. infect.*

3 Nec enim ſolet condemnatio expenſarum infligi, niſi in pœnam temerariæ litis, *l. qui ſolidum*, 78. §. 1. *de legat. 2. lege eum quem temerè* 79 *ff. de iudic. l properandum*, 13. §. *ſiue autem alterutra*, *C. eod.*

4 *L. Lucius*, 18. *vbi not. ff. qui potior in pig. hab. cap. acceſſorium*, *de reg. iur. in 6.* Diſtingue tamen, expenſæ debeantur iure actionis, an officio tantum iudicis. Priore caſu obtinet, quod hic dicitur, non etiam poſteriore, vt ſcripſimus *in tit. de fructibus & lit. expenſ.*

5 Quaſi ratione mutuæ victoriæ. Nam in hac ſpecie vterque quidem vincit, ſed ita, vt neuter haberi poſſit pro victo, ſemper enim iuſta intentio eſt eius qui ſe probat verum creditorem.

6 Nam & ex hac cauſa contrarium quoque iudicium competeret nedum retentio, *l. ſi neceſſarias*, 8. *ff. de pign. act.*

DEFINITIO XVI.

Subhaſtatio ritè facta & perfecta non vitiatur ex vitio miſſionis in poſſeſſionem ſubſecutæ.

VItium miſſionis in poſſeſſionem quæ addictionem ex cauſa ſubhaſtationis factam ſequitur, non afficit ſubhaſtationem, quo minus ritè ac ſolemniter, ſi aliud nihil obſtet, peracta videatur. 1 Itaque vitio poſſeſſionis purgato, nouáque poſſeſſione per iudicis auctoritatem, & eo quo oportuit modo apprehenſa, nihil eſt, quod ex ea cauſa ad impugnandam ſubhaſtationem obiici poſſit, ſiue de rei dominio agatur, ſiue de fructibus ex fundo vendito perceptis. 2 *Ita Senatus* in cauſa, de qua SC. 12. & 13. ſupr. vnde vi.

1 Nec enim miſſio in poſſeſſionem eſt pars ſubhaſtationis, ſed actus ſeparatus, & tamen conſequens ſubhaſtationi.

2 Fructus enim non iure poſſeſſionis acquiruntur, ſed iure dominij, *l. qui ſcit*, 25. § 1 *l. Herennius*, 42. *ff. de vſur.* Et ideò per ſtatuti noſtri auctoritatem acquiruntur emptori, ex die ipſius addictionis, & vt loquuntur expeditionis.

DEFINITIO XVII.

Decendium, de quo loquitur ſtatutum factum de ſubhaſtandis pignoribus computatur excluſo die leuationis.

IN decendio quod ex vetere ſtatuto Sabaudiæ non plene intermedium eſſe debet à die capti pignoris (pragmatici leuationem vocant 1) ad diem vſque primæ proclamationis, non cõputatur dies ipſe quo capta ſunt pignora. 2 Sic enim verba Statuti fuerunt vt primum proclama fiat intra decem dies proximos poſt leuationem. 3 *Ita Senatus* in relationibus libellorũ pro N. Trinquet contra N. Truffon 5. Cal. Dec. 1592.

1 De quo vide quæ ſcripſi *Defin. 3. ſup. hoc tit.*

2 Quomodo & in aliis pleriſque cauſis accidit, vt dies termini non computetur in termino, ſcil. in præparatoriis & ordinatoriis iudiciorum, non in deciſoriis, vt noſtri ſolent diſtinguere, *ad l. 1. de legat. 1.*

3 Quæ verba diem ipſum leuationis excludunt, *l. 1. §. biduum vbi not. & §. ſeq. D. quand. appell. ſit. & intr. quæ tempor. l. poſt diem 7. ff. de leg. cemmiſſ.* iunge *Defin. 3. ſupr. eod.*

DEFINITIO XVIII.

Subhaſtatio etiam nulliter facta, dummodo pro debito tenet, & quandocunque confirmata ob non oblatum debitum retrotrahitur in omnibus ad tempus expeditionis.

PIgnoris diſtractio licèt minus ritè facta ſit nec ſeruatis ſolemnibus, dum ne pro indebito tenet. 1 Et conſequenter licet ob hanc cauſam tardius nonnunquã confirmanda ſit, vt debitor tanto ampliorem habeat luendi pignoris, aut potius redimendi facultatem, quia tamen aliquando tandem confirmanda eſt omnimodo ni debitum ſoluatur, retrotrahitur confirmatio ad tempus diſtractionis & expeditionis, 2 ſiue de fructibus medio tempore perceptis quæratur, 3 ſiue de laudimiis cui debeantur, ſi bona vendita directum dominum 4 medio tempore mutauerunt. 5 *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 38. ſup. De iur emphyt.

1 Hactenus ſcil. vt non aliter audiatur debitor eam impugnans quam ſi debitum totum offerat & recuſante creditore obſignet. Ita enim ſtilo Senatus noſtri cautum eſt, vt dixi *Def. 5 ſupr.* Vide *text. l. ſi non ſortem*, 26. § *ſi centum*, vbi Bart. *D de condict. indeb. l. & qui ſub imagine*, 10. *C. hoc tit.* (Multo magis tenet ſubhaſtatio ſi ei debitor ex poſtfacto conſentiat licet nullitas præceſſerit. Et ideo mittendus eſt hoc caſu emptor in poſſeſſionem. *Ita Senatus* 16. Nouemb. 1612.)

2 *Argu. l. qui balneum 9. verſ. quoniam tamen iam tunc ff. qui pot. in pig. hab* Quamuis dici ſoleat quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatus, confirmantis potius quàm confirmati rationem habendam eſſe. *Ex not. in cap. cum Eccleſia extr. de cauſ. poſſ. & propr.*

3 Qui ex ſtatuto pertinent ad emptorem à die expeditionis.

4 Aut etiam directi domini conductorem.

5 Vt is præferatur qui fuit dominus directus vel domini directi conductor tempore expeditionis. De quo alibi ſcripſimus.

DEFINITIO XIX.

Cùm venditio pignoris perperam facta eſt, debitor offerre debet creditori non emptori.

DIſtracto pignori rei mobilis contra publicarum venditionum legem conſtitutã puta ſi eo ipſo die quo pignus captum eſt in executione iudicati venditum ſit, non expectato triduo, quod expectari debuerat, 1 poſtea debitor intra decendium, quod redimendis pignoribus rerum mobilium præſtitutum eſt, pecuniam offerens creditori audiendus eſt. Quamuis ſi rite peracta venditio fuiſſet, non creditori, ſed emptori offerri pecunia debuiſſet, 2 nimirum, quia non poteſt pro diſtracto haberi pignus, quantum ad creditorem pertinet, quod perperam, neque ſeruatis ſolemnibus diſtractum eſt. 3 Emptori tamen aduerſus creditorem, qui male diſtraxit, ſaluum ius erit. 4 *Ita Senatus* ex tempore in cauſa ſyndicorum de S. André, 3. Non. April. 1593.

1 Secundum formam veteris ſtatuti Sabaudiæ.

2 Nam poſt per actam pignoris venditionem eius ſolius qui comparauit periculum vertitur, *l. à Diuo Pio*, 15. §. *ſi poſt ad dictum*, *ff. de re iudic.*

3 *d. l. à Diuo Pio*, §. *ſed ſi emptor*, in poſtremis illis verbis, *quaſi non vinculo pignoris liberatam.*

4 Vt ſcilicet reddat emptori pecuniam quam accepit. Ne alioqui eueniat, vt creditor bis idem fuerit conſecutus, ſemel ab emptore, & iterum à debitore, *l. ſi quis dolo* 51. *in fin. ff de re iudic.*

DEFINITIO XX.

Nulla eſt ſubhaſtatio quæ fit pro debito incerto, nec poteſt ex eiuſmodi ſubhaſtatione mitti emptor in poſſeſſionem, niſi vocato prius debitore, licet non poſſit debitor impedire, niſi offerendo.

PVblica diſtractio pignoris, aduerſus debitorem frumenti aut alterius quantitatis in pondere aut menſura conſiſtentis, non valet, ſi pro debito fiat addictio, id eſt, pro frumento ipſo eáve quantitate quæ debetur, nulla æſtimatione præcedente, 1 quia pretium certum eſſe neceſſe eſt, tam ex natura venditionis, 2 quam vt parata ſit redimendi facultas debitori, ſi intra ſemeſtre redimere velit. 3 Idemque erit, etſi cum quantitate huiuſmodi pecunia quoque debeatur. Nam in indiuiduis, cuiuſmodi eſt venditio, 4 ſi quid ſit quod impediat, ne actus totus valere poſſit, vtile per inutile vitiatur. 5 Hic autem incertitudo pretij impedit, ne venditio valere poſſit, cuius ſcilicet ſubſtantia conſiſtit in pretio, 6 pretium vero in pecunia numerata. 7 Nec tantum ratione tertij admittendum eſt, nullam eſſe ſubhaſtationem, quæ ſic facta ſit, ſed etiam ratione ipſius debitoris, 8 hactenus, vt vocari eum & audiri neceſſe ſit, priuſquã miſſio in poſſeſſionem permittatur. Etſi enim non aliter audiẽdus eſt excipiens de nullitate ſubhaſtationis, quam ſi offerat, quicquid debet,

quale

qualecumque tandem illud sit, 9 ipsius tamen interest, ne tam cito, tamque facile missionis decretum interueniat, propter redimendi facultatem, cuius præscribendæ tempus illud semestre incipit à die missionis. 10 *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Chamberiensium, & Francisci de Vegie Rauier, 8. Calend. Septemb. 1593.

1 Dixi *Defin. 6. & 7. supr.*

2 *L. hæc venditio, 7. §. 1. & 2. ff. de contr. empt. l. vltim. in fin. Cod. eod.*

3 Non enim potest redimere nisi soluendo, neque soluere, aut offerre, aut obsignare, si nesciat quid & quantum debeatur.

4 Nec enim emptor fuerat empturus partem, *l. tutor, 47. D. de minor. l. si quis aliam, 46. ff. de solut.*

5 *Not. in l. placuit, 29. ff. de vsur. l. in hoc iudicio, 27. D. famil. erciſc.*

6 *L. pacta conuenta, 72. ante versic. Paulus not. ff. de contrah. empt.*

7 *§. item pretium, Inst. de empt. & vend. l. pen. C. de rer. permut.*

8 Licet alias soleat deterior esse conditio debitoris, quam tertij, qui debitor non est, *vt in l. vlt. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

9 Vt dixi *Defin. 5. num. 2. & Defin. 18. supr.*

10 Interest enim debitoris, vt amplius spatium temporis habeat ad pignoris luitionem.

DEFINITIO XXI.

Debitor non potest impugnare subhastationem factam certo pretio, & pro debito certo, licet nondum liquido. Tutius tamen est rei debitæ fieri ante omnia æstimationem.

QVid autem si, cum frementum deberetur nec solueretur, bona debitoris pro eo debito nondum liquidato vendita sint, certo tamen pretio in pecunia consistente? Magis est, vt subhastatio valeat in præiudicium, non quidem tertij, 1 sed debitoris, quippe cuius nihil interest, quod ad redimendi ius pertinet, quique si paratus sit soluere, curare ipse debeat, vt frumentum æstimetur, 2 quod æque fieri potest ante atque post subhastationem. Nam ad validitatem venditionis vtique satis est, factam eam esse pro debito & certo pretio. 3 Tutius tamen fuerit, & consultius æstimari ante omnia id, quod debetur, & in pecuniam numeratam conuerti, vt subhastationem, non tantum pro debito & certo pretio, sed etiam pro liquido factam fuisse appareat. 4 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Cuius scilicet interest fieri omnia solemniter & ex forma statuti. Alioqui potest dicere se passum fuisse subhastari pignora, quod sciret ex defectu solemnitatum, & formæ ius suum durare, *arg. l. sicut, 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypoth. solut.*

2 Qui enim tenetur ad consequens, vtique tenetur etiam ad necessarium antecedens, *vulg. iurib.*

3 Nam cum frumentum recipiat functionem in suo genere, ideoque nec perire vnquam possit, semper & æque facile recipit æstimationem, *l. vinum 22. ff. de reb. cred. l. vlt. ff. de condict. tritic.*

4 Vix enim est, vt certum possit dici debitum, quamdiu liquidum non est, *not. in l. vlt. C. de compensat.*

DEFINITIO XXII.

Non potest emptor prætextu nullitatis subhastationum recusare solutionem pretij, qui vero in amicum ab emptore electus est, multo minus.

SVbhastationibus non satis rite, nec ex forma statuti pactis, si emptor ad precij solutionem conuentus de earum nullitate excipiat, ex eaque causa solutionem recuset, condemnandus est. 1 Non solum quod nihil eius interest, cum, si debitor bona sua quasi male alienata vindicare quandoque volet, futurum sit, vt debitum ante omnia reddere compellatur. 2 Sed etiam quia imputare sibi debet, qui emerit cum sciret, aut scire posset, non rite factam esse venditionem. 3 Idemque est si non ipse emerit, sed in emptoris locum subrogatus sit, & ab eo, vt fit, in amicum electus, quoniam hic emptoris partibus & vice in omnibus fungitur. 4 *Ita Senatus* pro D. de Ville magistro Computorum, contra Nicolaum de Chignin, 8. Cal. Sept. 1593.

1 Cum ex proprio facto & contractu conueniatur, quippe qui ea lege accessit ad publicam venditionem, quam sciuit, aut scire debuit, non nisi præsenti pecunia fieri debere, *l. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor ff. de re iudic.*

2 Dummodo constet subhastationem factam esse pro debito, vt dixi *Defin. 5. & 18. supr.*

3 Potuit enim & debuit ante omnia inquirere, an rite ac solemniter facta esset subhastatio.

4 Ita vt eadem ipsa emptio non noua esse intelligatur, vt scripsi *in tit. si quis alteri vel sibi.*

DEFINITIO XXIII.

Non reuocatur distractio pignorum rite venditorum inexecutionem prouisionalis sententiæ, quamuis postea reuocatæ per diffinitiuam.

SI in executionem prouisionalis sententiæ capta sint pignora, & publica auctione distracta, potest emptor legitimo tempore elapso petere non solum missionem in possessionem, sed etiam plenam dominij adiudicationem per interpositionem decreti iudicialis, non secus, ac si definitiua fuisset sententia, alioquin pignorum capio non valeret, si aut illa distrahi non possent, aut eorum distractio ius commune pignorum venditorum non sequeretur. 1 Atqui publice interest, quidquid iudex siue diffinitiua, siue interlocutoria condemnatione constituerit, suum habere executionem. 2 Etsi enim hactenus interest, quod ea, quæ pendente lite iussit vetuitve contrario imperio tollere potest, in sententiis autem contra, 3 indeque est quod dici solet, prouisionalem sententiam nunquam transire in rem iudicatam: 4 Quousque tamen prouisionalis reuocata sit, aut potius, quamdiu reuocata non est iudicati sane vim obtinet. 5 Sed & posteaquam reuocata est, non idcirco pignorum venditiones reuocari debent, 6 neque ad hunc casum pertinet, quod à prudentibus responsum est, si cum nulla præcessisset sententia, capta sint pignora, nullam quoque esse pignorum venditionem. 7 Nulla enim sententia dici non potest, quam executioni mandari oportuerit, 8 tametsi post factam executionem reuocata sit. Satisque est ad eius, qui pro indebito vrgebatur indemnitatem, quod non modo actorem, sed etiam ipsius fideiussorem, qui ex huiusmodi causa dari semper solet, 9 obligatos habeat de omni eo, quod sua interesse potest, in quo venit quantum ei ideo abest, quod re sua carere cogatur. 10 *Ita Senatus* in causa Ludouici Truc, & D. de Lescheraine 7. Cal. Sept. 1593.

1 Ad quid enim capiuntur pignora in executione iudicati, nisi vt distrahantur, *l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, & pass. ff. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.* Et vero aliter posito iure nemo vellet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouisionalis iudicati captorum, nec si bona fide distraheretur, vt in simili ratiocinatur Iurec. *in l ait prætor 7. alias l. etsi sine, §. quæsitum ff. de minor.*

2 Cum totus vigor & effectus sententiæ, siue prouisionalis, siue diffinitiuæ in executione consistat, *l. pen. Cod. de execut. rei iudicat.*

3 *L. quod iussit 14. ff. de re iudic.*

4 Res enim iudicata dici non potest, quamdiu retractari & rescindi potest, siue ab eodem, siue ab alio iudice, *l. 1. ff. de re iudic. l. singulis 6. ff. de except. rei iudic. & tot. tit. C. sent. rescind. non poss.*

5 Ita vt mandanda sit executioni, si aliud nihil obstet.

6 Quia non tam à sententia vim accipiunt, quam à publica potestate & auctoritate illius, qui iudicatum exequitur, *l. à Diuo Pio 15. cum ibi not. ff. de re iud.*

7 *L. si cùm nulla 58. eod. tit.*

8 Siquidem id quod nullum est, nullum iuris effectum habere potest, *c. non præstat impedimentum, de reg. iur. in 6.*

9 Vix enim vnquam sit prouisionalis adiudicatio, quin ex ea causa fideiussorum dari oporteat, vt scripsi *in tit. de sent. & interloc. omn. iudic.*

10 *L. in interdicto 6. D. vnde vi, l. 1. ff. de action. empt. l. non vim 9. D. rer. amot.*

DEFINITIO XXIV.

Pignora capta in executionem prouisionalis sententiæ addicta creditori, possunt ab eo retineri etiam pro vsuris, postea per diffinitiuam adiudicatis.

QVod si prouisionalis condemnatio in diffinitiuam transierit, & vt plerumque sit, vsurarum adiectione aucta sit, quæ in prouisionalem venire non potuerant, 1 eidemque ipsi, qui obtinuit, pignora addicta proponantur (quod euenire necesse est, quoties extraneus emptor non reperitur,

Source : BIU Cujas

2) De redimendo autem pignore debitor agere velit, puta, quod semestre in eam rem præstitutum, & à die missionis non addictionis 3 computandum, nondum præterierit, placet pignoris retentionem etiam pro vsuris competere, siue obligationis iure, siue officio iudicis debeantur, 4 quamuis verum sit, non in eam causam capta esse pignora. 5 Quidni vero, cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit? *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Solet enim & debet vsurarum sicut & fructuum, itemque sumptuum condemnatio differri in diffinitiuam sententiam, vt dixi *in tit. de fructib & lit. expens.*

2 *L. 2. & 3. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

3 Hac enim parte derogatum est veteri statuto per stylum Senatus, cum antea ex statuto semestre inciperet currere à die expeditionis.

4 Quamuis in aliis plerisque causis ea distinctio necessaria sit, vt scripsi *in tit. de fructib. & lit. expens.*

5 Quæ scilicet non potuerunt capi pro debito nondum adiudicato, *l 1. C. de exce. rei iudic.* * & nihil vetat fieri æstimationem post capta pignora. Rebuff. *in tract. de præcon. & licit. artic. 10. glos. 2. in princ.*

6 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin.*

DEFINITIO XXV.

Quod debitoris interest ob pignora male ac pro indebito distracta, quomodo taxandum sit, si probet reus ea pignora periisse, vel per interpositam personam redemisse.

PErperam captis & distractis pignoribus, ex eaque causa condemnato actore in omne id, quod rei interfuit, si reus ipse pignora illa vel per se, vel per interpositam personam 1 redemisse probetur, non ad pignorum repræsentationem aut eorum æstimationem, quæ vt plurimum maior esse solet, 2 condemnari actor debet, sed ad pretij in redemptionis causam soluti restitutionem cum vsuris quincuncibus; quia nec pluris interesse videtur eius, contra quem executio facta fuit, cum nihil ei absit præter pretium quod soluit, 3 rei autem, quam penes se habet, nec possessionē petere debeat, nec æstimationem. 4 *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, & Syndicorum de Cusy, Prid. Cal. Septemb. 1595.

1 Nihil enim refert, *l. & qui sub imagine 10. C. hoc t. l. pupillus 5. §. sed si per interpositam ff. de tutor. & tutor.*

2 Quia solent viliore pretio distrahi pignora, quam publice distrahuntur, *l. 3. C. de vendit. pignor. agat.*

3 Id vero quod interest, nihil aliud est quam quod habest victori, quodque is lucrari potuit, *l. si commissa 13. D. ratam rem haber.*

4 Quia id, quod iam semel meum est, non potest magis fieri meum, *§. sic itaque, instit. de action. l. stipulatio ista 38. §. alteri, ff. de verbor. oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Allegatio læsionis immodicæ & doli remorari potest interpositionem decreti, si modo creditor aut emptor possideat, nec sciri certo possit, quantam offerre debitorem oporteat.

DEbitoris fundo, qui erat maximi pretij, pro exigua quantitate per dolū sub hasta vendito, si creditor itēque emptor petat decreto confirmari publicam venditionem, non prius decretum interponendū est, quam constiterit, nec læsionem immodicam, nec dolū intervenisse. Et si enim decreti interpositio non solet tollere remedium restitutionis ex causa læsionis, 1 Cum tamen læsio doluque ante interpositionem allegatur, æquum est eius rationem haberi, & re integra misero debitori consulere melius est, quam post vulneratam causam remedium quærere, 2 vel ob id maxime, quod nec quicquam interest creditoris aut extranei emptoris, quippe qui interim possideat, 3 & exinde fructuum restitutioni obstrictus fiat, ex quo lis contestata est super petita in integrum restitutione, si debitorem postea in eo iudicio vincere continget 4 Itaque non potest hoc casu locus esse æquitati, per quam solet plerumque Senatus decernere, vt intra certum tempus debitor satisfaciat, 5 alioqui subhastationes confirmentur, cum necesse sit, prius constare de debiti certa quantitate, quam possit iuberi debitor satisfacere: quantitas autem incerta sit, quandiu incertum est, an fructus aliqui sint, qui in eo, quod excedunt legitimum modum vsurarum, imputandi sint in sortem, vt eam minuant. 6 Neque tursus ad rem pertinet, si quis dicat, læsionem illam enormissimam, quæ probata, facit, vt rescindi subhastationes debeant, non magis allegare posse, quam cæteras nullitates, nisi obsignato prius debito. 7 Id enim in proposito procedere non potest propter eam, quam diximus rationem, quod quamdiu dubitatur, vtrum fructus medio tempore percepti, imputandi sint in sortem, & ad quam vsque quantitatem ascendant, nesciri possit, quid & quantum sit obsignandum? 8 Item id locum habet, si lite pendente emptor non sit in possessione. Iniquum enim esset, prætextu obiectæ nullitatis debitorem & pecuniam debitam, & rem ipsam venditam retinere. 9 At cum creditor idemque emptor possidet, nihil eius interest imo eadem subesset iniquitas, si ei, rem iam habenti, pecuniam quoque soluere debitor cogeretur. 10 Atqui, inquies, creditoris interest, vt vel pecuniam habeat, vel rem ipsam irreuocabiliter, nec tamdiu cogatur in suspenso manere, & incertus esse vtrum bona sit habiturus in solutum, an pecuniam, vt tanquam de re sua de alterutro disponat commodius. 11 Sed huius incommodi deuitandi gratia tanto maiorem adhibeat ille, si velit, diligentiam in persequenda lite, sibique imputet, qui tam vili pretio per dolum compararit. 12 Aut si læsionem nullam, nullumque dolum intervenisse conscius sit, sustentet litis moras spe victoriæ, & illa etiam ratione, quod interea rem non solum habeat, sed etiam irreuocabiliter acquisitam. Nullo scilicet post semestre elapsum superstite redimendi iure, tametsi decreti interpositio nondum secuta sit. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriele Damodry Aduocato doctiss. Non. Decembr. 1593.

1 Secundum ea, quæ Dixi *Defin. 8. supr.*

2 *Arg. l. vlt. C. in quibus caus. restit. in integr. non est necess.*

3 Aliud ergo est, si emptor non possideat, sed debitor. Finge missioni in possessionem, quam emptor vrgebat, debitorem ipsum quamuis iam condemnatum, interc.sisse, camque inter cessionem per apparitoris aut collusionem, aut imperitiam fuisse admissam, cum reiici debuisset. Non erit debitor audiendus allegans læsionem, quasi id faciat frustrandæ executionis gratia. Nec eo minus tamen redimendi tempora contra eum current à die petitæ missionis, ac si intercessio nulla intervenisset, cuius scilicet ratio in persona debitoris condemnati haberi nulla potest. Et ita Senatus noster pronunciauit in publico Auditorio pro illustri D. Comite Pontis Vallium contra N. Claudium Riuoires, 5. Id. Mart. 1604.

4 Cum litis contestatio inducat malam fidem, *l sed etsi 25 §. si ante D. de petit. hared. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

5 Idem est si post venditionem pignorum longum tempus effluxerit, nec adhuc præsentem pecuniam offerat debitor ad luitionem.

6 Nam cum læsio est enormissima, id est, vltra bessem, fructus restituendi sunt quatenus excedunt legitimum modum vsurarum, scilicet cum dolus emptoris intervenit, *l. 1. & pen. C. si vendit. pignor. agat.* Aliud enim est, si sola læsio licet enormissima intervenerit, vt scripsi *Defin. 6. supr. de rescind. vendit. & Defin. 28. infr.*

7 Dixi *Defin. 5. & 18. supr.* Nota tamen, subhastationes non posse dici nullas ex eo solo, quod læsio modica in iis intervenerit, vt dixi *Defin. 8. supr.*

8 Taxationem enim & liquidationem fructuum precedere oportet.

9 *L. ex empto 11. §. qui autem. l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act. empt.*

10 Nisi paratum se diceret, recepto debito rem restituere.

11 Nec enim videtur quisquam in bonis suis habere id, quod euinci ab eo possit, *l. non videtur quisquam 5. l. quod euincitur 91. de reg. iur.*

12 Dolum namque ipsius impunitum manere non oportet, *l. procurator 11. §. 1. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO XXVII.

An pignora iam vendita sub hasta possint iterum vēdi postulante alio creditore, siue anteriore, siue posteriore, qui alioquin mansurus sit in damno.

BOna, quæ sub hasta sunt vendita, postulante posteriore creditores siue ipsi creditori, siue extraneo emptori addicta sint, si ex eorum pretio creditoribus anterioribus satisfieri nequeat, quibus ignorantibus 1 licet generali programmate vocantis venditio facta fuerit, iterum vendenda sunt, si id petat vnus ex creditoribus anterioribus 2

Nec

Source : BIU Cujas

Nec aliud erit, quamuis decretum iudicis subhastationem confirmauerit, quia creditoris anterioris, cui nihil imputari potest, ius saluum esse oportet, nec sententiam inter alios redditam ei nocere æquum est. 3 Sed si posterior sit creditor, qui bona iterum vendi postulet, licet aliunde suum consequi non possit, audiendus non est, cum possit debeátque sibi omnimodo consulere per ius offerendi, 4 nisi vno illo casu, quo per inopiam offerre impediatur, 5 At finge creditorem, anteriorem, quo postulante ea bonorum venditio facta sit, nondum esse dimissum ex pretio, quod per venditionem redactum sit, eique adhuc aliquid deberi, cuius consequendi gratia velit is agere contra tertium possessorem. Si bona viliore pretio distracta dicantur, & eius esse æstimationis, vt si iterum venderentur satisfieri prorsus ex eorum pretio anteriori creditori posset, audiendus est possessor, qui possessionis suæ tuendæ gratia petat vt iterum vendantur: ne frustra & sine causa inquietetur per creditorem, cùm iam satisfactum videri possit ex iis ipsis bonis, quæ iam habeat: 6 maxime verò, si in publica venditione enormis læsio interuenerit, nec alia bona vlla sint, ex quibus indemnitatem consequi tertius possessor queat. 7 Nam quemadmodum debitor ipse ex causa læsionis restitueretur in integrum contra subhastationem, 8 ita æquum est ex eadem restitutionis causa succurri possessori, vt hoc saltem ex debitoris persona consequatur: 9 tametsi non sit ei necesse impetrare restitutionem, quia nihil ab eo gestum est. 10 Quod si possessor hic idémque creditor proponatur, si omnino anterior, inquietandus non est per posteriorem citra ius offerendi. 11 Sin omnino posterior, multo minus venditionem pignoris impedire potest, si non offerat quicquid debetur. 12 Si partim anterior, partim posterior, & bona quæ possidet, pluris esse dicantur, quam quantum sit in anteriore credito, eadem æquitas quam supra diximus, suadet, vt publicè pignora illa vendantur, sed ita tamen, vt non nisi in subsidium, hoc est, ita demum, si reuenditis iis, quæ actor ipse possidet, in totum satisfieri illi non possit: 13 & ea lege adiecta, vt non ante res aufferatur possessori, quam sit ei satisfactum totius crediti nomine, 14 in quo est ille anterior. 15 Itémque expensarum in litem factarum aut in aliam pignoris vtilitatem, 16 Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa Dominorum de Mareſt, & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Matt. 159. ex æquitate sane potius, quam ex mera iuris ratione. Nam si iuris rationem inspicias, nunquam potest inquietari is, qui anterioris creditoris iure possidet, si non ei per posteriorem creditorem offeratur, 17 nec si vel pro nummo vno rem teneat, quæ sit maximæ æstimationis. 18 Cum eo casu tantò plus imputari actori possit cur non offerat, quod facilius offerre potest.

1 Aliud enim est si probentur sciuisse, multò magis si fuerint præsentes, *l. si eo tempore 6. & l. si hypothecas* 8. *Cod. de remiss. pignor.*

2 Non idem seruatur apud Gallos, cum venditio publica facta est per solenne, vt vocant, decretum. Tunc enim nullus anteriorib. creditoribus, licet absentiam & ignorantiam iustissimam allegantibus & probantibus, datur regressus contra emptorem, si nihil omissum sit ex solemnibus.

3 *L. vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l.* 1. *& tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.* Intellige, nisi possit esse cautum anteriori creditori per repetitionem contra posteriorem. *Defin.* 25. *infr. de luit. pignor.*

4 Perinde enim falsum est posterioti creditori hoc casu ius offerendi contra anteriorem, atque si debitor ipse vendidisset, *l.* 1. *C. si antiqu. cred. pign. vend.* quia cum in causa iudicati pignus ex auctoritate iudicis venditur, factum iudicis est factum partis, *l.* 1. *C. si in caus. iudic. l. si ob causam* 13. *C. de euict.* An contra emptorem? Vide *Defin.* 25. *de luit. pign.*

5 Secundum ea quæ scripsi *Defin.* 1. *supr. eod.*

6 Improbus enim est, qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iud.*

7 Succurrendum. n. est tertio bonæ fidei possessori quantum fieri potest, dum ne creditor moretur in damno, *Authent. hoc si debitor, C. de pignor.*

8 Secundum ea quæ scripsi *Defin.* 4. *supr. de rescin. vend.*

9 Similis ratio est *in l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

10 *Arg. l. ait prætor. D. de minor.*

11 Iuxta id quod scripsi *Defin.* 1. *supr. & d. Defin.* 25. *infr. de luit. pignor.*

12 *L. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

13 Nam quamdiu satisfieri potest actori ex iis, quæ iam ipse possidet, nihil contra tertium possessorem facilè decernendum est.

14 *L. à Diuo Pio* 15. §. *quod si res pigneratis, D. de re iudic.*

15 Nam eius crediti, in quo est posterior, ratio haberi nulla potest, *l. creditor* 12. §. *si idem bis, l. quærebatur* 20. *D. qui potior. in pignor. hab.*

16 Hæ siquidem expensæ habent idem priuilegium temporis, si modo ex obligatione non officio tantum iudicis debitæ fuerunt, *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.* Alioqui seruandus est inter creditores ordo temporis, vt dixi *Defin.* 2. *supr. Etiam ob chirorr. pecun. pign. retin. poss.*

17 *L. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

18 *L. quamdiu* 6. *C. hoc tit l.* 2. *Cod. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Fructus percepti ex subhastationibus, etiam in quib. enormissima læsio, dum ne dolus interuenerit, nec restituuntur, nec imputantur in sortem.

PVblice distractis pignoribus tam vili pretio, vt quod sæpe fit, enormissima læsio & vltra bessem interuenerit, non idcirco imputamus creditori eidémque emptori fructus in sortem quasi sine titulo aut pignoris potius quam domini iure perceptos. 1 Cum tam ex iuris ratione, quam ex statuto nostro ad eum pertineant iure dominij à die addictionis & expeditionis. 2 Quare nec si extraneus emptor proponeretur, in restitutionem venirent. Etsi enim publica non minus quam priuata venditio ex causa enormis, nedum enormissimæ læsionis rescindi potest, hoc tamen differunt, quod priuata venditio, in qua læsio enormissima interuenit, hoc ipso & iniusta & nulla esse creditur, 3 ob idque fructus ab emptore perceptos perinde restitui necesse est, atque si emptio nulla præcessisset. 4 At publice facta venditio, cum non solum publica fide & iudiciali auctoritate nitatur, sed etiam necessariam habeat causam, pro nulla haberi non potest, nisi cum peccatum est in solennibus. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo essent imputandi, si de priuata venditione ageretur, vt dixi *in tit. de rescinden. vendit. supr. & Defin.* 26. *supr. hoc tit.*

2 Fructus enim iure soli & dominij percipiuntur, *l. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.*

3 *Ex not. in l. si quis cum aliter* 35. *D. de verb. oblig.*

4 Quia dolus, qui in re ipsa esse creditur, dolo ex proposito æquiparatur, vt tractant nostri *ad d. l. si quis cum aliter.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor, qui publicæ actionis pretium soluit ei, cui iudex iussit securus est, licet postea deperdita sit pecunia.

QVi bona sub hasta vendita comparauit, & iubente iudice pretium obsignauit penes eum, qui à iudice in eam rem nominatus est, licet inauditis creditoribus: 1 liberatur perinde ac si creditoribus ipsis mandante iudice soluisset. 2 Nec quicquam refert, an depositarius ille pecuniam male custodierit, aut inter creditores perperam distribuerit. 3 Est enim, quod imputetur potius iudici, qui iussit, quam emptori parere qui habuit necesse. 4 *Ita Senatus* in causa R. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarentas. & N. Amonij le Bœuf, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 Quos tamen debuerat iudex vocare & audire, vt ex eorum consensu curator constitueretur, qui pecuniam & acciperet, & distribueret, *l.* 2. *vbi not. D. de curat. bon. dand.*

2 Qui enim mandante iudice soluit, etiam ille, qui soluere non debuit, liberatur, adeo vt nec appellare habeat necesse, *l. ait prætor.* 7. §. 1. *vers. permittitur, D. de minor.* 25. *Cod. de administr. tutor.*

3 Et talem depositarium vltro elegit, quo nomine æquum esset illum teneri.

4 *L. non videntur data* 168. §. 1. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Satisfieri creditoribus oportet ex pretio distracti pignoris non minus sumptuum litis, quam sortis nomine, seruato priuilegio & ordine temporis.

Source : BIU Cujas

CVm inter creditores contentio esset, de pignore, ac posterior anteriori offerret debitum, sed tamen de expensis litis, quas vterque petebat, controuerteretur, Senatus ex officio iussit rem obligatam vendi, vt ex pretio vtrique satisfieret, tam expensarum quam debiti principalis, omniumque accessionum nomine, 1 & quidem ex ordine, id est, anteriori primo loco, deinde posteriori. 2 Nec obstitit, quod ea ratione nouos sumptus fieri necesse sit ad publicam venditionem peragendam laudimiaque ex publica venditione debitum iri certum sit. 3 Sibi enim imputet posterior creditor, cuius incommodo & periculo id futurum est, cur anteriori non obtulerit sumptus litis, quos vtique creditori iusto, siue anteriori, siue posteriori perire æquum non est, cum ita futurum esset, vt ipsa debiti quantitas minueretur. 4 Longéque æquius est cedere eam rem damno debitoris, quamuis inauditi, cum ei semper imputari possit, cur non soluerit. 5 Plane si proponas, rem obligatam minoris esse, quam vt ex eius pretio satisfieri queat anteriori creditori eidémque possessori, detractis sumptibus publicæ venditionis, itémque laudimiis nulla prorsus ratio est, vt inuito creditore anteriore pignus vendatur, eique possessio aufferatur. 6 Quid ergo? Condemnandus erit posteriot creditor & repellendus, si cum debito non offerat sumptus litis, 7 præterquam quod ad sumptus eius attinet qui post oblationem rite factam sola creditoris anterioris culpa facti sint. 8 *Ita Senatus* ex tempore pro Nobilibus fratribus Salteur contra N. Benoist, 10. Calend. Iunij 1595.

1 Cum accessiones istæ etiam in priuilegio temporis sequantur ius & ordinem sui principalis, *l. Lucius* 18. *D. qui pot. in pig. hab.*

2 Qui enim prior est tempore potior est iure, quod ad pignoris causam attinet, *l. 2. l. 4. & pass. C. qui pot. in pign. hab.*

3 Debentur enim laudimia ei, qui expeditionis tempore dominus directus inuenitur, vt dixi *Defin.* 18. *supr.*

4 Fiunt enim necessario, cum sine sumptibus litigari non possit, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l. quod debetur* 51. *D. de pecul. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. qui solidum* 78. §. *etiam de legat.* 2.

5 Itaque damnum videtur dare, qui damni occasionem dat, *l. si ex plagis* 52. §. *in cliuo Capitolino. D. ad l. Aquil.* Aliud ergo est, si sumptibus causam dederit sola temeritas alicuius tertij improbi litigatoris, vt in specie *Defin.* 31. *de luit. pignor.*

6 Cum ea res inutilis futura sit creditori posteriori venditionem postulanti.

7 *Arg. l. vlt. C. si antiq. cred. pign. vendid.*

8 Semper enim sumptuum condemnatio ei est irroganda, qui temere litigauit, *d. l. eum quem temere, & tit. Instit. de pœn. temer. litig.* Iunge *Defin.* 15. *supr. & Defin.* 2. *infr. tit. prox.*

DEFINITIO XXXI.

Nullius tormenti est distractio pignoris pupillaris capti in executionem sententiæ contra pupillum indefensum aut falsum tutorem redditæ. Sed tamen si facta sit pro debito interim tenet.

CVm mulier quædam, quæ pupilli nec mater erat, nec auia, se pro tutrice gereret, creditor pupillaris, qui priorem tutorem iam condemnauerat, contra hanc quasi tutricem egerat in executione iudicati, eaque consentiente perfecerat, vt pignora distraherentur. Constabat nullius quidem momenti esse distractionem, perindéque habendum pupillum, ac si quod ad hanc rem attinet nullo modo defensus fuisset, 1 vixque excusari posse creditorem à dolo, qui non nisi nimis crassa ignorantia existimare potuisset pupilli tutricē esse mulierem, quam sciret nec matrem esse, nec auiam. 2 Sed tamen, quia pro debito facta erat executio, visum est tenere eam debere, quamdiu pecunia debita cum legitimis accessionibus non solueretur. 3 Qua oblata, si consentiret creditor, nec fructus quoque restituere recusaret, non alias iudicis partes esse posse, nisi vt eos inuicem condemnaret, hunc ad restitutionem pignorum cum fructibus, illum vero ad solutionem debiti cum vsuris, 4 compensandis propter mutuam victoriam expensis, 5 præsertim quod non minus fauorabilis sit causa iusti creditoris, quam pupilli. 6 Plane si creditor distractionem pignoris, quæ perperam facta est mordicus defendere volet falsis absurdísve allegationibus in eam rem conquisitis, æquissimum est, vt expensarum, quoque condemnatione mulctetur. 7 *Ita Senatus* in causa Claudij Amedei Bonet, contra fratres Garin, 15. Cal. Decemb. 1595.

1 Non enim dici potest defensus, qui neque per se neque per legitimam personam defensus fuit, *l. penult. Cod si aduers. rem iudic.*

2 Soli enim matri vel auiæ permissum est à Iustiniano tutelam suscipere, cum tutela virile officium sit, *Auth. matri & auiæ C. quam mul. tutel. offic. fungi potest.*

3 Secundum ea quæ scripsi *Defin.* 5. *supr. hoc tit.*

4 *Ex l. 1. & pen. C si vend. pign. agat.*

5 *Argum. l. si ambo*, 10. *ff. de compens. l. viro* 39. *D. solut. matrim.*

6 Semper enim iustus creditor certat de damno vitando, & ideo fauorabilis est, *l. quod autem* 7. § *simili modo dicimus, D. quæ in fraud. credit. cum similib.*

7 Tanquam temerarius litigator, *l. eum quem temere* 39. *ff. de iudic. l. qui solidum* 78. §. 1. *de legat.* 2. *tit. Instit. de pœn. temer. litigant.*

DEFINITIO XXXII.

Creditor cognatusve debitoris habet ius prælationis contra extraneum emptorem, sed ita demum si in continenti postulet se præferri, non etiamsi ex interuallo.

IN comparatione quidem extranei & eius, qui creditor cognatúsve est, si bona debitoris ex auctoritate iudicis publice distracta sint, creditorem cognatúmve tam ex statuti nostri, quam ex iuris communis ratione præferendum esse, non ambigitur. 1 Sed hoc ita, si in continenti ius prælationis postuletur, non etiam si ex interuallo. 2 Maxime vero si ponas vel iam solutam fuisse ab extraneo emptore pecuniam pretij, 3 vel elapsos sex menses à die missionis in possessionem numerandos, intra quos lui vel potius redimi pignora debuerunt. 4 Nec ad rem faciet, quod subhastationes nondum decreto confirmatæ proponantur. Non enim eo minus verum est, perfectas illas esse ex instanti addictionis, adeo vt exinde fructus omnes emptori acquirantur. 5 Nec quicquam prodest interpositio decreti, nisi vti ne de subhastationum viribus postea sit disputandum. 6 Semestre vero, quod ad redimenda pignora præstitutum est, non vim publicæ venditionis interim suspendendam, sed misero debitori ad rem suam, si velit & possit, recuperandam humanitatis tantum & miserationis gratia fauorabiliter indulgetur. 7 *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 9. supr. qui potior. in pign. habeant.

1 *L. cum bona* 16. *ff. de rebus auct. iudic. possid. alias l. 1. de priuil. credit.*

2 Nam si ex interuallo, videtur aufferri emptori ius, quod ei fuerat quæsitum, quod fieri non potest citra iniuriam, *arg. l. si ventri* 24. §. *vlt. de rebus auctor. iudic. possid. alias l. 9. eod. tit. de priuil. cred.* alioqui nemo erit, qui velit accedere ad petitionem pignorum, nec si bona fide distrahantur, *l. ait prætor* 7. *alias l. etsi sine* §. *quæsitum, ff. de minor.*

3 Debet enim publica venditio sic fieri, vt præsenti pecunia pignus distrahatur, *l. à Diuo Pio* 13. §. *sed etsi emptor, ff. de re iudic.*

4 Ex vetere statuto & stylo Senatus nostri.

5 Ex verbis ipsis statuti.

6 Quia quamdiu decretum non est interpositum potest obiici de nullitate subhastationum vsque ad triginta annos.

7 *Arg. l. cum militi* 16. §. 1. *ff. de compensat. l. in bello* 12. §. *si quis seruum, & seq. D. de captiu. & postlim.*

DEFINITIO XXXIII.

Nulla creditori anteriori datur actio in posteriorem creditorem pro pecunia, quam sibi soluit ex pretio pignoris quod ipse emerit.

CReditor quidam posterior egerat in bona debitoris & obtinuerat, vt prædium quod obligatum fuerat, venderetur, 1 nullóque se offerente extraneo emptore ipse emerat pro debito, 2 preciúmque sibi in solutū retinuerat. Postea conuentus ab anteriore creditore hypothecaria, cùm vrgeretur ad exhibendum precium & actori, velut anteriori creditori restituendum, negabat se teneri, quod iure suo vsus fuisset, 3 nec prohibendus esset ex distractione pignorum

Source : BIU Cujas

rum ſibi obligatorum ſuum conſequi, etiam priùs quàm ſatisfactum fuiſſet anteriori qui in exigendo debito negligentior fuiſſet. 4 Cùm dici ſoleat, quod veriſſimum eſt, iura vigilantibus & diligentibus ſcripta eſſe, non negligentibus & dormientibus. 5 Iudex pro anteriore creditore pronunciauerat: ſed cùm eſſet prouocatum, adiecerat actor actioni ſuæ exceptionem, niſi mallet reus poſſeſſione bonorum cedere, quæ comparauerat. 6 Iudex appellationum ſententiam priorem confirmauerat, ſed ſub eadem illa exceptione, 7 rurſúmque victus emptor appellauerat. Et lite in Senatu perorata poſt rem diu, multúmque tractatam. Viſum tandem eſt malè iudicatum. Propterea quòd pecunia quam creditor hic poſterior, idémque emptor ex cauſa publicæ auctionis debuiſſet numquam fuiſſet debitoris, 8 nec proinde creditori obligata, 9 quamuis ex precio rei pignoratæ redacta fuiſſet. 10 Nec ſimile eſſe, quòd ſi emptor precium numeraſſet debitori, ac rurſum debitor creditori poſſet anterior hypothecariâ exercere in pecunia, 11 quippe in qua etiam pignus conſiſtat. 12 Id enim fieret, quia extaret pecunia, quam verum eſſet factam fuiſſe debitoris. 13 At in propoſita ſpecie, licet per fictionem breuis manus idem ordo rei geſtæ videatur interueniſſe, 14 non eo tamen magis verum eſt fuiſſe vnquam debitoris pecuniam, quæ in precium conuerſa eſt à poſteriore creditore, qui non debitori ſuo, ſed ſibi ſoluerit. 15 Nam & tum quoque cùm pecunia debitori numerata fuiſſet, mox ſoluta creditori poſteriori, tùm ab eo bona fide conſumpta, nulla tamen anterioribus creditoribus contra eum danda eſſet actio, ſiue in rem, ſiue in perſonam. 16 Ne quidem in ſubſidium id eſt, etiamſi aliunde illi indemnitatem conſequi non poſſent. Huic enim diſtinctioni tunc locus eſt, cùm pecunia ſumpta peruenit ad aliquem ex cauſa lucratiua, non cùm ex onerosa. 17 Aut cùm per gratificationem debitoris pecunia ad hunc potiùs, quàm ad illum creditorem veniſſe probatur. 18 Alia ratio eſt hæredis cum beneficio legis & inuentarij qui ex pecunia hæreditaria, vel ex precio rerum hæreditariarum poſteriori creditori ſoluerit. Habent enim creditores anteriores non hypothecariam, ſed reuocatoriam actionem 19 aduerſus poſteriorem, idque non tam ex ratione iuris, quàm ex Iuſtiniani conſtitutione, 20 ſiue extet pecunia, ſiue conſumpta ſit, ſiue mala, ſiue etiam bona fide. *Ita Senatus* in cauſa Petri Patat, & Petri Rigot 3. Aug. 1612.

1 Non enim ipſe vendiderat iure creditoris, ſed vendi poſtulauerat.

2 Exemplo pignorum in cauſa iudicati captorum & venditorum, *leg 2. Cod. ſi in cauſ. iud. pign. dat ſit. l. ſi ob cauſam* 13. *C. de euict.*

3 Nemini enim facit iniuriam qui iure ſuo vtitur, *l. vlt. C. de in integr. reſtit. minor. l. ſi duorum* 52. *D. de act. empt.*

4 *L. ſi eo tempore 6. l. ſi hypothecas* 8. *C. de remiſſ. pign.*

5 *L. pupillus* 24. *qua in fraud. creditor, l. non enim* 16. *D. ex quibus cauſ. maior.*

6 Vt ſcilicet huiuſmodi exceptione addita quaſi quodam temperamento actionis ſuæ iniquitatem corrigeret citra vllam refuſionem expenſarum, quæ alioqui fuiſſet, neceſſaria, ſi mutato libello hypothecariam proponere actor voluiſſet. Ex not. *in l. edita* 3. *C. de edend. & in l.* 1. *& 2. Cod. de formul. & impetr. act. ſubl.*

7 Et malè, debet enim ſententia ferri ſuper eo quod in petitionem deductum eſt, non quod in præſtatione tantum eſt, *l. vlt. C. d. fideic. libert. l. vt fundus* 19. *D. commun. diuid.* Et quod in actionem deduci ſimpliciter non poteſt, nec alternatiuè poteſt. Bald. *in l. qua ſub conditione* 8. *§. ſed ſi ſub iuriſiurandi per ill. tex. D. de cond. inſt.*

8 Sed tantùm debita debitori, quod longè diuerſum eſt. Nec enim quod meum eſt, adhuc deberi mihi poteſt, *l. non vt ex pluribus* 96. *de reg. iur. §. ſic itaque. Inſt. de action.*

9 *L.* 1. *& l. qua nondum* 15. *§. quod dicitur, D. de pign. tot. tit. C. ſi alien. res pign. dat. ſit.*

10 Vt è contrario res empta ex pecunia pignorata, non ideo eſt pignorata, *l. idémque* 7. *in fin. D. qui pot. in pign. hab.*

11 Afflict. *deciſ.* 190.

12 *D. l. idémque in fin.*

13 Obligatis ſcilicet generaliter bonis omnibus præſentibus & futuris,, vt *in d. §. quod dicttur.* Pignus enim ſemel bene contractum durat, nec dominij mutatione extinguitur, *leg.* 1. *§. cùm pradium D. de pign. l. vſucapio* 7. *C. eod.*

14 *Vt in l.* 3. *§. ſed ſi debitorem, de don. int. vir. & vxor. l. ſingularia* 15. *D. de rebus cred.*

15 *Vt in l. qui negotia* 34. *D. mandat.*

16 Matth. de Afflict. *d. deciſ.* 190. vbi quæſtionem hanc agitat in vtramque partem, Romam. *conſ.* 111.

17 Bart. *ad l.* 1. *D. hoc tit.*

18 *Ex d. l. pupillus* 24. *qua in fraud credit.* Rom. *de conſ.* 111.

19 Quæ perſonalis eſt non, vt hypothecaria in rem, *l.* 1. *& tot. tit. qua in fraud. cred. D. & C.*

20 *In l. vlt.* 5. *ſi vero creditores. C. de iur. delib.* Planè dubitandum non eſt quin poſterior creditor conueniri poſſit hypothecaria per anteriorem de re quam emit ſi fuerat illa obligata anteriori. Niſi anterior aliquid fecerit ex quo tacita remiſſio pignoris induci poſſit, *d. l. 6. & 8. C. de remiſſ. pignor.*

DEFINITIO XXXIV.

De admittendo creditore ad nouam licitationem, ſi aliunde ſuum conſequi non poſſit, ſed ita vt poſſeſſor pro maiore precio per creditorem oblatorem retinere poſſit.

CVm anterior quidam creditor propoſita hypothecaria obtinuiſſet vt domus obligata quæ tota ferè ruinam paſſa multis à poſſeſſore factis ſumptibus non tam conſeruata fuerat, quàm reſtaurata publicè venderetur, vt ex precio ſatisfieret, primùm poſſeſſori, deinde creditori, Secuta diſtractione & addictione facta poſſeſſori aut alij ſuppoſito per poſſeſſorem, apparuerat vix ſufficere precium ſarciendis reparationibus, atque ita non niſi planè inutilem futuram creditori ſuam victoriam & pignoris diſtractionem. Ideóque poſtulabat creditor, vt iterum venderetur paratus in ferre precij nomine multo maiorem quantitatem. Cauſatus fuiſſe ſe pluris licitaturum ſi meliorationes ad tantam æſtimationem aſcendere poſſe credidiſſet. Poſterior contradicebat, quod ex noua cauſa emptionis eam domũ habere cœpiſſet, nullúmque in eam ius pignoris ſupereſſet creditori, qui ipſe vt ferat venditionem, & qui imputare ſibi debebat quod licitatione vinci ſe paſſus eſſet. Placuit ex ſumma æquitate ſuccurrendum creditori, qui aliam conſequendæ indemnitatis rationem nullam haberet, præſertim cùm nihil intereſſe poſſeſſoris videretur, cui omnes impenſas in meliorationem factas ad vltimum vſque quadrantem ante omnia reſtitui oporteret, Niſi quod ſi eodem precio quod à creditore offerebatur poſſeſſor retinere domum vellet, vtique audiendus eſſet, & creditori præferendus. *Ita Senatus* pro ſororibus Cochet Gratianopolitanis, die 19. Iulij 1613. Plane ſi ad aliam iterum licitationem admitti creditor velit, etiam prætextu ætatis minoris viſum eſt audiri eum non debere, niſi impetrata contra Arreſtum per viam ciuilis ſupplicationis in integrum reſtitutione. *Ita Senatus* poſteriore Arreſto inter eaſdem partes, 9. Septembr. 1613.

TIT. XVIII.

DEBIT. VENDIT. PIGNOR. imped. non poſſ.

DEFINITIO I.

Debitor neque venditionem pignoris impedire poteſt, neque venditionis vitium vllum obiicere, niſi oblato prius debito liquido, & præſtita ſatisdatione pro non liquido.

IC VT debitor venditionem pignoris impedire non poteſt, 1 ita nec venditionem minus ritè factam aliter improbare, quam ſi totum debitum offerat cum legitimis acceſſionibus: 2 inter quas computabuntur eæ quoque expenſæ, quas creditor in cauſam venditionis fecerit, non ſecus ac ſi rite & ſolemniter facta eſſet, 3 niſi quod cum in ſubhaſtationum forma peccatum eſt, non tam inſpicitur, quid à creditore impenſum fuerit, quàm quid expendi oportuerit ad venditionem ſolemniter peragendam. 4 Nempe quod in eam exequendi neceſſitatẽ creditor inciderit facto & culpa debitoris non ſoluentis, 5 cui proinde hoc ipſũ imputari magis poteſt, quod non ſoluerit, quàm creditori, quod minus rite facta executio ſit, 6 Solent enim huiuſmodi executionũ vitia ex apparitorũ & executorũ inſcitia 7 potius, quàm ex creditorum iniuria proficiſci: licet dici ſoleat, factum execu-

Source : BIU Cujas

toris esse factum partis, [8] cui adscribit potest, cur diligentiorem aut peritiorem executorem non elegerit. At quoniam expensarum modus ante taxationem incertus est, hactenus debitori consulendum erat, vt eo nomine satisdationem interponi sufficiat, sicut & si quid minus liquidum esset ex debito principalis, [9] ne interim reuocandæ venditionis cognitio hoc prætextu differatur. *Ita Senatus* 5. Non. Decemb. 1588. Vide Defin. 5. de distract. pignor.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 *L. 1. C. si vendit. pignor. agat. l. 1. C. de fid. & iur. hast. fisc. libr. 10. tit. 3. l. si non sortem 26. §. si centum, de cond. indeb.*

3 Quia eas expensas fieri necesse fuit ad consequendum debitum quod non potuit creditor consequi, nisi per venditionem bonorum: sumptus autem, qui necessario factus est, siue in litem, siue in rem ipsam semper præcedit, *l. quod priuilegium 8. D. depos. l. qui proprio 46. §. litis impendia, D. de procurat.*

4 Plerumque enim fiunt magnæ & superuacuæ impensæ, cum male fit executio potius, quàm si bene.

5 Cum si debitor ad diem soluisset, nullam subhastationem fieri necesse fuisset.

6 Damnum enim dat quisquis damni dat occasionem *vulg. l. is damnum dat 169. cum ibi not. de reg. iur. l. si explagis 52. §. in eliuo, D. ad leg. Aquil.*

7 Ob non bene seruatas statuti solemnitates.

8 Sicut & factum iudicis est factum partis, *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudic pign. capt. sit.*

9 Solet enim satisdatio præstari pro non liquidis, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib. l. 1. & tot. tit. Defi. si cui plusquam per leg. falcid.*

DEFINITIO II.

Non potest debitor recusare quo minus dãno eius cedant sumptus litis motæ inter creditores pro iure & ordine pignoris, etiam ignorante debitore. Potest tamen debitor etiam post sententiam inter alios latam intercedere & probare solutionem.

ADeo verum est, debitorem impedire venditionem pignoris non posse, [1] vt si plures creditores inter se & inscio debitore contendant de pignore, iudéxque vt omnibus satisfiat pignus distrahi præceperit, indemnes eos ex pretio seruari necesse sit, non tantùm sortis nomine, sed etiam impensarum litis, [2] quib. vtique mora per debitorem in soluendo contracta causam dedit, cùm si is noluisset, nulla de pignore quæstio inter creditores incidere potuisset. [3] Planè si distractioni pignoris intercedere debitor velit, quasi iam à se soluto debito audiendus erit, [4] nec ei nocebit res inter alios iudicata. [5] *Ita Senatus* in causa R. D. Præceptoris Antoniani Camberiensis, & Claudij Rochet, ex tempore, 17. Cal. Febr. 1593.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Dixi *Defin. 15. & 30. supr. tit. prox.*

3 Non enim esset quærendum de iure & ordine creditorum soluto pignore, *l. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypothec. solu.*

4 Semper enim auditur, quisquis allegat solutionem debiti, etiam tertius; *d. l. Paulus, §. 1. dummodo eam probet, l. 1. C. de probationib.*

5 *L. & tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

DEFINITIO III.

Missio in possessionem ex subhastationibus non potest impediri per debitorem prætextu enormissimæ læsionis, nec peti vt bona iterum vendantur, sed offerre potest vel petere restitutionem.

PAssus debitor bona sua vendi subhasta, vt creditori satisfieret, non potest intercedere, quo minus creditor, cui in vicem extranei emptoris addicta sunt pignora vilissimo pretio, mittatur in eorum possessionem. [1] nec si consentiat, vt ex iis bonis, quæ distracta sunt, aliisve pretiosioribus retineat creditor quantum necesse est ad concurrentem vsque debiti quantitatem, largiore licet facta æstimatione. [2] Neque enim Iustinianeæ constitutioni [3] fauore debitorum locus est post peractam bonorum obligatorum venditionem, cùm venditio faciat, vt in emptoris eiusdémque creditoris bonis esse cœperint, quæ antea erant in dominio debitoris. [4] Itaque illud vnum remedium debitori superest, vt vel redimat res venditas intra semestre, quod in eam rem statuto nostro præscriptum est. [5] Vel imploret auxilium nouæ legis, quæ ad rescindendas ex causa immodicæ læsionis venditiones lata est. [6] Nam vt bona, quæ iam semel fuerunt vendita, publicè iterum vendantur, eo prætextu, quod pluris hodie venire possint, nullo modo concedi debet, [7] ne fauore quidem minoris ætatis. Ne alioqui eueniat, vt non reperiantur, qui accedere velint ad publicas venditiones, [8] parúmque interest an creditor ipse emerit, an alius, quandoquidem extranei emptoris loco est creditor, qui comparauit, eodémque iure censeri debet. [9] Rursus non mutabit, quod debitor ea laboret egestate vt neque redimendi facultatem habere possit, neque litigandi ad implorandum beneficium restitutionis ex causa læsionis. Non enim paupertatis prætextu vis legibus fieri debet. [10] *Ita Senatus* in causa Michaëlis Bioley, 6. Id. Iun. 1594.

1 Quia hoc non est ex vitiis subhastationis, si viliore pretio facta sit, vt dixi *Defin. 8. supr. tit.* Et quamuis subhastatio ob eam causam esset nulla, tamen interim teneret, vt dixi *Defin. 18. eod. tit.*

2 Vt solet dici, cum tractatur de assecuratione dotis, *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.* & ex statuti nostri auctoritate.

3 *In Auth. hoc nisi debitor, C. de solut. & in corpor. vnde sumitur.*

* Obserua autem non esse locum huic consuetudini, cum ipsum corpus debitoris pignori obligatum est. *Ita Senatus* sæpius, vt relatum est in lite agitata & decisa inter Ioannem Baptistam Castagnerium & Antonium Bœuf, mense Martij 1611.

4 Si quidem per additionem & expeditionem, vt statutum loquitur, dominium transfertur, ideóque fructus ad emptorem ex eo die pertinent, qui ius dominij sequuntur, *l. qui scit, 25. §. 1. de vsur.*

5 De quo dixi *Defin. 32. supr. tit. prox.*

6 *L. 2. l. si voluntate 8. l. si quos 29. C. de rescind. vendi.*

7 Cum tempus prioris venditionis præcisè inspiciendum sit, non quo agitur, *d. l. si voluntate.*

8 *L. ait prætor 7. alias l. etsi sine 8. §. quæsitum, D. de minor.*

9 *L. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. cum bona 16. D. de rebus auctor. iudic. possid. alias l. 1. de priuil. credit.*

10 Quoniam iura generaliter & in vniuersum scripta sunt, non pro diuitibus tantùm aut pro pauperibus, *l. iura 6. D. de legib* Interdum tamen fauemus paupertati, vt in specie de qua scripsi *Defi. 1. supr tit prox.* Obserua autem sicut debitor non potest impedire venditionem pignoris, ita nec posse impedire retentionem si post venditionem & additionem pignoris certo precio factam ipsi creditori velit debitor pignus luere oblata tantùm precij quantitate, non etiam reliquo eo omni quod debetur. Quidni enim habeat creditor, idémque possessor pignoris ius retentionis pro toto debito pignoratitio, quod haberet etiam ob chirographariam pecuniam, *tot. tit. C. etiam ob chirograp. pecun. pign. retin. poss. Ita Senatus* in ea causa, de qua in *Defin. 3. num. vlt. inf. de luit. pignor.*

TIT. XIX.

SI VENDIT. PIGNOR. AGAT.

DEFINITIO I.

Dolus creditoris, qui vilissimo pretio pignus vendidit, non nocet emptori, qui dolum non participauit, etiamsi creditor non sit soluendo.

EST sane in creditoris arbitrio, quibus velit pignoribus distractis, [1] si aliud nihil obstet, [2] ad suum commodum peruenire. Sed tamen si rem magni pretij pro modico debito, distraxerit, dolo fecisse videtur: [3] ideóque quanti debitoris interest condemnari debet. [4] Neque tamen eò minus valet emptio, adeò vt nec vlla debitori aduersus emptorem actio possit competere, tametsi creditor non sit soluendo, si non emptor quoque probetur fraudem participasse, [5] quod in dubio non præsumetur. [6] *Ita tractatum est* in causa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem Geneuensem, 13. Cal. Sept. 1588.

1 *L. creditoris 8. D. de distract. pignor.*

2 Nam si tertius bona fide possideat, ante omnia excussio facienda est, *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Quia dolus hoc casu inest in re ipsa, *vulg. l. si quis cum aliter 36. & ibi not. de verb. oblig. l. si vxor. 3. C. hoc tit.*

4 *L. 1. & penul. C. eod.*

5 *D. l. 1. & penult. C. hoc tit.*

6 Nam e contrario præsumenda est in quolibet bona fides nisi dolus probetur, *l. dolum 6. C. de dolo, l. in exceptionibus 19. §. qui dolo, D. de probat.*

DEFI

DEFINITIO II.

Posterior creditor non alij offerre cogitur quam ei, qui posit præstare actiones, quod facere non potest ille, qui à falso veri creditoris procuratore comparauit.

QVi non à creditore, sed à creditoris vxore mandatum non habente, aliove falso procuratore fundum sub hasta venditum & creditori addictum comparauit, si à posteriore creditore conueniatur hypothecaria, 1 nullam habere iustam exceptionem potest, adeò vt nec offerri ei oporteat. Quia non alij offerre quisquam cogitur, præsertim qui habeat iustam causam agendi vel possidendi, quam ei qui iuribus suis cedere possit, 2 quod porrò facere nequit is, qui iura nulla habet, 3 qualis ille est qui emit à non creditore, nihilque iuris in re habente. Nec ad rem pertinet, quod creditore ipso, non contradicente videatur huiusmodi exceptio esse de iure tertij, ideóque nec admittenda. 4 Sufficit. n. quod nec ratam venditionem creditor habuerit, 5 vt appareat exceptionem exclusiuam esse iuris agentis. 6 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard, & N. Chinal, 6. Id. Nou. 1593.

1 Competit enim posterioribus hypothecaria aduersus emptorem, nisi cum quis emit à creditore anteriore distrahente iure creditoris, *l. 2. C. si antiq. credit. pignor. vendit. l. qui à creditore 18. C. de distr. pignor.*

2 *L. mulier 19. ff. qui potior in pignor. hab.* iunct. *gloss.* Negus. *de pign. in 3. membr. 5. part. num. 25. 26. 27.*

3 *Vulg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

4 Ex not. per Bart. & alios ad *l. 2. D. de except. rei iud.*

5 *L. rem alienam 28. D. de contrah. empt.*

6 *L. loci 4. §. competit*, vbi Bart. *D. si seru. vendic.*

DEFINITIO III.

Posterior creditor possessor factus per constitutum potest condictione ex lege Iustiniani auocare possessionem suam, etiam ab emptore cui pignus venditum est postulante creditore anteriore.

POsterior creditor, qui res pignori obligata fuerat cum clausula constituti, eiusdem rei postulante priore creditore venditæ possessionem quasi suam auocare potest, si per clausulam constituti possessor factus fuerat, 1 & Iustinianeæ legis auxilium implorare velit per quam iis succursum est, quorum possessio alieno facto sit interuersa. 2 Potest enim ea res huic creditori prodesse licet posteriori, vt saluam habeat exceptionem non factæ excussionis, 3 si alia bona sint, ex quibus anteriori creditori satisfieri possit, si creditor ille anterior pignoratitius fuit. Alioqui secutus est, qui rem pignoris vinculo obligatam solus habet quamuis posterior contraxerit. 4 Sed hoc ita, si aut in amittenda possessione aut post amissam facto debitoris corporalem pignoris possessionem nullum constitutarij creditoris factum nullusque consensus expressus tacitúsve interuenerit. 5 Finge distracto pignore petiisse hunc, vt sibi ex precio solueretur. Ratam venditionem habuisse videbitur. 6 Ideóque nec saluum illi ius erit auocandæ possessionis condictione ex lege Iustiniani cuius nimirum æquitas non alio casu subest, quam quo debitor aliusve possessionem creditoris ignorantis facto suo velit interuertere. Non etiam cum ipsi creditori imputari aliquo modo potest, cur interuertenti consenserit. 7 *Ita Senatus* ex tempore, Kal. Mart. 1594.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. possess.*

2 *L. vlt. C. de acquir. possess.*

3 *Ex Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

4 Quia hoc casu posterior creditor, qui pignoratitius est, non tam potior quam solus in pignore inuenitur, *l. 2. Dige. qui potior. in pign hab.*

5 Hoc enim casu factum suum creditori nocere æquum est, *l. factum 155. de reg. iur.* Neque hoc casu locũ habet ratio *d. l. vlt. C. de acquir. poss.*

6 Ratam enim venditionem habet quisquis pretium petit, *l. seruum Titij 49.* & ibi Bart. *D. mandat.*

7 Vt constat ex ratione qua mouetur Iustin. *in d. l. vlt.*

DEFINITIO IV.

Emptor tutus est, si publica subhastatio ritè facta sit, etiam si pro indebito, si nulla collusio inter eum & creditorem intercesserit.

LIcet ea quantitas pro qua pignus publicè & subhasta venditum est, fuerit indebita, non eo minus tamen tutus est emptor, si modo subhastatio ritè facta sit. 1 Salua debitori contra creditorem falsum aut iniuriosum actione ad persequendum id omne, quod sua interest. 2 Sed hoc ita si non aliqua collusio inter emptorẽ & creditorem arguatur. Finge personam emptoris esse ex domesticis & familiaribus creditoris. 4 *Ita Senatus* in causa N. Trebuchet Canonici Mauriannensis, & N. Blanchon, 6. Kal. Sept. 1595.

1 Ac proinde ex iudicis auctoritate puta in executionem prouisionalis adiudicationis, quæ postea fuerit reuocata per sententiam diffinitiuam. Dixi *Defin. 23. n. 6. supr. de distract. pignor.*

2 *L. 1. & vlt. C. hoc tit.*

3 Hoc enim casu aliud est, *l. 1. & pen. C. eod. tit.*

4 Nam inter personas domesticas facile fraus præsumitur, *l. data 27. C. de donat.*

DEFINITIO V.

Etiam post venditum pignus creditori supersit hypothecaria si pignus illud postea euincatur.

QVi rem sibi obligatam emit à domino atque ita dominus ipse per traditionem factus est, 1 licet ius pignoris, quod habebat, habere desierit, quia non potuit ei sua res esse obligata, 2 si tamen postea eius rei euictionem patiatur, perinde saluam habet hypothecariam, acsi dominium nunquam acquisiuisset, 3 quandoquidem verum est solutam pecuniam non fuisse, quam soluit omnimodo necesse est, aut aliter eo nomine satisfieri, 4 vt hypothecaria quæ perpetuã illam conditionem habet, 5 extinguatur. Potestas enim euictionis tollit intellectum acquisitionis, 6 ac tum demum acquisitio dominij pignus in totũ extinguit si ea irreuocabilis & incommutabilis proponatur. 7 Alioqui reuocata acquisitione amissóque dominio pignus, quod extinctum videbatur, reuiuiscit, tanquam quod rem ipsam perpetuo concomitetur. 8 Vsque adeo, vt transeat in emptorem etiam sine cessione, 9 in quem tamen personalis actio sine cessione non transiret. 10 *Ita tractatum est* 3. Id. Nouemb. 1596.

1 Est enim venditionis titulus habilis ad transferendum dominium secuta traditione, *l. nunquam nuda 31. D. de acquir. rer. domin. l. traditionibus 20. C. de pact.* Scilicet si venditor fuit dominus *l. traditio 20. de acq. rer. dom.*

2 *L. neque pignus 45. de reg iur.*

3 *L. pen. pen. §. 1. de excep. rei iudic.* Bart. & Alex. *in l. debitor, 59. ad SC. Trebell.* Afflict. *decis. 8.*

4 *L. si rem 9. §. omnis, D. de pign. act.*

5 *L. grege 13. § etiam. D. de pignorib.*

6 Exemplo eius quod scriptũ est *in l. si patroni 55. §. vlt. ad SC. Treb.*

7 *d. l. pen. §. 1. de excep. rei iudic. l. qui res 98. in prin. D. de solut.* iunct. *l. si rem meam 20. eod.*

8 *L. pignoris 17. D. de pignor. l. pignus 18. C. eod.*

9 Bart. *in l. si tertius, § si prius, de aq. & aqu. pluu arcend.*

10 Not. *in l. fin. C. de hared. vel act. vendit.* Bart. *ad d. § si prius* Cyn. Bald. & alij *in l. vltima, C. per quas personas* Gloss *in l. si pecuniam, D. de rebus credit.* Interdum tamen etiam sine cessione quis admittitur ad vitandum inutilem circuitum. Afflict. *dicta decis. 8. num. 4.*

TIT. XX.

DE LVIT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Semestre datum ad redimenda pignora non currit hodie nisi à die missionis in possessionem, & quidem quæ effectum habuerit contra debitorem.

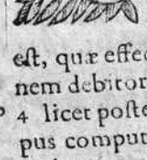

VOD nouissimo iure nostro constitutum est, vt semestre, quod luendis pignoribus subhasta vẽditis præstitutum est, non à die expeditionis, vt antea, 1 currere incipiat, sed à die missionis in possessionem, 2 de ea missione intelligendum est, quæ effectum habuerit. 3 Itaque si missioni in possessionem debitor interceserit, aut ab executione prouocauerit, 4 licet postea sit condemnatus, non nisi à die sententiæ tempus computabitur, 5 sine quod satis consultum sit indemnitati emptoris acquisitione fructuum, quos ei tanquam domi-

Source : BIU Cujas

nium exinde nacto, omnimodo reſtituendos eſſe conſtat, quotquot poſt factam expeditionem percepti ſunt, [6] percipique potuerunt. [7] Siue quod pignoris luendi ius fauorabile exiſtimetur, [8] proindeque adiuuandum interpretatione. [9] Plane ſi miſſioni in poſſeſſionem non debitor ipſe, ſed alius interceſſerit, aut prouocauerit, non proderit ea res debitori, cuius nimirum intuitu verum eſt miſſionem effectum habuiſſe. [10] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchioniſſæ de Gaillerande, & D. Senatoris Caueti, Prid. Id. Maij 1588.

1 Ex verbis ipſius ſtatuti.

2 Vt ſcil. miſeris debitoribus magis faueretur, quibus hoc ſpatium ad redimendum humanitatis gratia indulgetur, vt dixi *Defin. vlt. ſup. de diſtr. pignor.* Itaque non poteſt apud nos locus eſſe quæſtioni, quam tractat Guid. Pap. *quæſt.* 12. A quo die incipiat currere tempus datum ad redimendum pignora.

3 Verba enim cum effectu ſunt accipienda, *l.* 1. *inf. D. quod quiſque iur. l. penult. §. docere, D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

4 Nam & appellatio ſicut interceſſio habet vim ſuſpenſiuam executionis, *l. ſi cauſ. cognita* 32. *Cod. de tranſact.* Ne alioqui videatur incipi ab executione, contra *l.* 1. *Cod. de execut. rei iudic.*

5 Intellige niſi fruſtrandi gratia interceſſum vel prouocatum fuiſſe appareat. Nec enim fruſtratori debet vnquam ſua fruſtratio prodeſſe, *l. hominem* 37. *D. mandat. l. penult. C. de exec. rei iudic. l. tutor* 41. *D. de vſur. l. vlt. D. de re iudic.*

6 Ita enim vetere ſtatuto Sabaudiæ diſerté cautum eſt.

7 Propter malam fidem poſſeſſoris, *l. ſed etſi leg.* 25. *§. ſed & fructus, D. de fructib. & lit. expenſ.*

8 Tanquam quod humanitatis tantum gratia indulgetur, vt dixi *Defin.* 32. *num.* 7. *ſupr. de diſtract. pignor.*

9 Vt omnia illa quæ ſunt fauorabilia, *l. cum quidem* 19. *de lib. & poſthum. l. hoc modo* 64. *in fin. de condit. & demonſtr.*

10 Nihil enim vetat miſſionem effectum haberein præiudicium debitoris non etiam tertij cuius ſemper exceptum ius eſſe intelligitur, adeóque ſolet excipi verbis expreſſis.

DEFINITIO II.

Ius offerendi ſaluum eſt cuilibet poſſeſſori quandocunque, id eſt, etiam poſt litem conteſtatam in executione iudicati. Idque ex æquitate, non ex rigore.

IVs offerendi etſi cuilibet poſſeſſori competit ad luendum pignus, [1] non tamen durare videtur niſi vſque ad litem conteſtatam in cauſa & executione iudicati, [2] quaſi per eam conteſtationem velut per quaſi contractum nouo iure quæſito, [3] quod per ius offerendi amplius perimi non poſſit. Moram tamen quæ oblationi facta ſit purgari quandocunque poſſe fortaſſis humanius eſt. [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa. Iunge Defin. 7. infr.

1 *L. Paulus* 12. §. 1. *D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 Cravet. poſt alios *conſil.* 298. *in princ.* Vide Caſtrenſ. *ad l. ſi res obligata* 57. *de legat.* 1. *num.* 4.

3 Cum per conteſtationem quaſi contrahitur, *l.* 3. §. *idem ſcribit, D. de pecul & fiat nouatio, l vlt. C. de vſur D. rei iudic. l. aliâ* 29. *D. de nou.*

4 Cùm mihi videatur intereſſe creditoris non prius dimiſſuri ius pignoris quam ſuum conſecutus ſit, *d. l. Paulus* §. 1. *l. à Diuo Pio* 15. §. *quod ſi res pignorata, D. de re iudic.* iunct. *l. etſi poſt tres* 8. *D. ſi quis* 135. §. *Seia, de verb. oblig.* Quamuis ſoleat litis conteſtatio impedire purgationem moræ, vt *in l. ſi inſulam* 84 *cum ibi not. caution. ſi ita quis eod.* Iunge *Defin.* 7. *infr.*

DEFINITIO III.

Multum intereſt, an qui habet ius offerendi agat an conueniatur, quia minus hic quam ille offerre cogitur.

QVi habet ius offerendi ſi rem obligatam poſſideat, non totum debitum offerre cogitur, ſed tantum quanti ea res eſt, cuius nomine per quaſi Seruianam conuenitur, [2] quia nec pluris intereſt creditoris, [3] cui agenti ſatis eſſe debet, quod tantundem conſequatur offerente poſſeſſore, quantum conſequeretur, ſi vinceret. [4] At ſi creditor ipſe poſſideat, & poſterior alius creditor pignoratitius offerre velit, totum debitum offerendum erit, quoniam alioqui nec ſolutum videri poteſt pignoris vinculum, quod eſt indiuiduum, [5] minúſque fauendum eſt poſteriori cum agit, quam cum poſſidet. [6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Cravet. *conſ.* 298. *num.* 16. poſt Bart. *in tit. C. de prad. & reb. nauic. lib.* 11.

2 *Arg. l. ſi inter* 21. §. 1 *ff. de pignor.*

3 *L.* 2. *l. Paulus* 12. §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

4 Idem Cravet *demum* 16. *ad fin. ex l. his conſequenter* 18. §. *Celſus & §. penul. l. haredes* 25. §. *idem iuris, D. famil. erciſc. l. ſi neceſſaria* 8. §. *ſi vnus, l. ſi rem* 9. §. *omnis, D. de pignor. act. l. in executione* 85. §. *penult. D. de verb. oblig.*

5 *L. rem hereditariam* 65. *ff. de euict.*

6 Quia fauorabilior eſt retentio pignoris, quam perſecutio, *l.* 1. *ff. de pignor. l. vnic. Cod. etiam ob chirogr. pecun pign. retin. poſſ.* Eadem ratione multo magis dicendum eſt, Si poſtulante creditore pignora ſint publicè vendita ſubhaſta, & nullo exiſtente extraneo emptore aut exiſtente quidem, ſed minùs iuſtum pretium offerente addicta ſint, quod plerumque fit ipſi creditori certo iuſtóque pretio minore tamen quàm quantum eſt quod debetur non poſſe debitorem pignora luere reſtituendo ſolam pretij quantitatem, ſed cogendum eſſe omne id quod debetur, & ſortis & vſurarum & acceſſionum omnium nomine præſtare. Alioqui habet creditor ius retentionis pro toto reliquo debito. Ex *tit. etiam ob chirograph. pecun pign. retin. poſſ.* Et quemadmodum debitor non poteſt venditione pignoris impedire, *tot. tit. C. debit. vẽd. pign. imp. nõ poſſ.* ita neque retentionem pignoris iam venditi, licet ab ipſo creditore æſtimati certo pretio, quia luitio pignoris intra tempus quod à ſtatuto in eam rem præſcriptum eſt tollit intellectum præcedentis venditionis, *arg. l. ſi patroni* 55. §. *vltim. D. ad SC. Trebell.* nec nocet conſolidatio quæ ius pignoris extinxiſſe videbatur, quandiu luendi ius ſupereſt, *l. penult.* §. *Latinus Largus, D. de except. rei iudic.* quoniam ſola dominij acquiſitio, quæ vel irreuocabilis eſt, vel nunquam reuocata fuit ſolutionis, & conſuſionis vim obtinet, *l. ſi rem meam* 20. *l. ſi quis aliam* 46. *l. qui res* 98. *in princ. D. de ſolut. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. Ita Senatus in relat. libell.* 23. Iunj 1614 Etiam antè pro Claudio Rochet, contra N. Bolliet Aduocatum. *Sine die.* Aliud eſſet ſi pignus extraneo venditum proponeretur. Tunc enim ſufficere ad luitionem pignoris offerri emptori pretium venditionis, nec quicquam præterea, quia nec amplius eius intereſſet. Eſt igitur difficilior & incommodior luitio pignoris aduerſus creditorem ipſum eundémque poſſeſſorem, quàm aduerſus extraneum, ſiue pignoris venditio facta ſit ſiue non. *Ita Senatus ibid.* Et rurſum pro Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Dn. Philiberto Milliet. Epiſcopo Maurianenſi Sacroſancti ordinis Sabaudici Annunciatæ Virginis magno Cancellario, contra N. fratres Dacquin, 17 Iun. 1614. Iunge *Defin.* 5. *tit. præced.*)

DEFINITIO IV.

Non eſt neceſſaria interpoſitio decreti ad extinguendum ius luendi & redimendi pignoris ſi modo ſemeſtre elapſum ſit, & ſubhaſtatio ritè facta ſit, alioqui ſupereſt ius offerendi, vſque ad decretum aut 30. *annis.*

POſt elapſum ſemeſtre, quod luendis pignoribus ſub haſta venditis præſtitutum eſt, [1] ſi rite, hoc eſt, ſeruatis ſolemnibus, & pro debito nec viliore precio, [2] facta venditio fuit, nullum luendi redimendíve ſupereſt, tametſi nulla dum interpoſita ſit decreti auctoritas, quæ nec neceſſaria eſt ad publicarum venditionum ſolemnitatem, ſed tantum, vt ſciatur neque dubitari poſſit rite & ſolemniter facta eſſe. [3] At ſi quid ex ſolemnibus defuit, tandiu luendi facultas debitori ſalua eſt, quamdiu decreti interpoſitio non eſt ſecuta, [4] niſi quod tringinta annorum ſpatio non minus quam venditionis impugnandæ ius concluditur. [5] Sed etſi decretum interpoſitum ſit, ab ea tamen interpoſitione prouocatum fuerit, quamuis iniuſta pronuncianda ſit appellatio, offerre adhuc debitor poterit pendente appellatione, & emptore ſolutionem recuſante, pecuniæ quantitatem debitam obſignare, vt ab eo tempore quærendorum fructuum commodum emptori eripiat. [6] Ea ſiquidem appellationis, licet iniuſtæ, vis & poteſtas eſt, vt extinguat iudicatum, [7] dum ne per euidentem calumniam planéque fruſtrandi cauſa interiecta probetur. [8] Quod ſi ſolemniter omnia peracta ſunt, vilioris tamen pretij ratio debitori ex æquitate in integrum reſtitutionis ſuccurrendum ſuadeat, neque enim quod pro modico debito res magni pretij diſtracta ſit nullam facit ſubhaſtationem, quamuis ex ſtatuti noſtri verbis pignoris capio duplum debiti excedere non debeat, [9] ſolet Senatus quandocunque offerentem debitorem dummodo intra annũ trigeſimum, ſiue ante, ſiue poſt decretum interpoſitum admittere, [10] quaſi nulla in eo fiat iniuria emptori ſuum abunde conſecuturo, quam æquitatem inferior etiam iudex non male ſequetur. [11] Nec in eam rem porrigi ciuilem, vt vocant, ſupplicationem neceſſe eſt aduerſus decreti interpoſitionem. Sane ſi debitor in promptu non offerat, audiendus non erit quantumuis in ſubhaſtationem ſolemnitatibus peccatum appareat, quia ſufficit pro debito factas eſſe. [12] Quanquam

quam & hoc casu æquitas facit, vt debitori noua dilatio danda sit intra quam satisfaciat, duorum scilicet aut trium mensium, nonnunquam etiam pro personarum qualitate debitique quantitate sex ad summum mensium. [13] Intra quos si satisfactum non erit subhastationes ex nunc prout ex tunc, quomodo pragmatici loquuntur, pro confirmatis rite que factis habendas esse decernatur. Illud etiam sciendum est, Ius luendi pignoris subhasta venditi, quod tricennio concludi diximus, perpetuum esse, si exceptionis non actionis iure proponatur. [14] Id enim facit iuris regula quæ habet, perpetua esse ad excipiendum, quæ ad agendum sunt temporalia. [15] *Ita Senatus* in eadem causa. Itemque pro N. Bardin, contra liberos Ludouici Loquet ex tempore, Prid. Non. Iul. 1591.

1 Vetere statuto Sabaudiæ.

2 Ne alioqui possit implorari beneficium *l. 2. C. de rescind. vendit.* iuxta id quod scripsi *Defin. 3. sup. debit. vendit pignor. imped. non poss.*

3 Aliud enim est solemnitatem peragi subhastationum, aliud vero solemnitatem peractam declarari, *arg. l. haredes palam 21. §. 1. D. qui testam facer. poss.*

4 Ex stylo Senatus nostri *artic. 156 & 157.*

5 Vt cætera iura omnia quæ sunt perpetua, *l. sicut 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Ita communiter DD. teste Angel. *in § actionum, coluum. 25. vers. aduertas tamen. Instit. de action.* Anton. Negus. *in tractat. de pignor. in 3. membr. 5. part. num. 52.* post Bart. Ioann. Andr. Iacob. Imol. Paul. Castrens. & alios ibi citatos.

6 Obsignatio enim cum solutionis vice sit, *l. obsignatione 9. C. de solut.* solet fructuum commodum acquirere obsignanti, *l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit.*

7 *L. si caus. cognita 32. C. de transact. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

8 *Vt in l. tutor 41. D. de vsur l. vlt. D de re iudic. l. negotiorum 24. ff. de appellat. l. penult. C de execut. rei iudic. l. in summa 65. §. 1. ff. de condict. indeb.*

9 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 8 supr. de distr. pignor.*

10 Adhibita tamen distinctione illa an enormis tantum, an etiam enormissima læsio interuenerit, vt scripsi *Defin 4. supr. si aduers. vsucap.* Iunge *Defin. 8. & 9. supr. de distr. pignor.*

11 Nam & iudices inferiores æquitatem ante oculos semper habere debent, eam saltem quæ scripta est, vt nostri vocant *ad l. placuit 8. C. de iudic.*

12 Dixi *Defin. 8. sup. de distr. pignor.*

13 Arbitrio scilicet Senatus aut alterius iudicis.

14 Angel. de Aret. & Negus. in locis citatis *num. 5.*

15 *L. par. 5. vlt. D. de doli mali except. l. licet cum gloss. C. de except.* Felin. post Abbat. *in cap. si autem, de rescript.*

DEFINITIO V.

Fructus percepti ab emptore bonorum sub hasta venditorum ex die expeditionis nunquam restituuntur.

ETsi quotiescumque ius offerendi luendique pignoris debitori saluum est, iuris ratio facit, vt non tantum rem obligatam restitui oporteat, sed etiam fructus omnes quotquot à creditore percepti sunt, oblata per debitorem sorte cum vsuris: [1] Id tamen locum non habet si agatur de luendo pignore quod iam subhasta venditum sit postulante creditore, [2] siue extraneus emptor sit, siue creditor ipse nullo extraneo emptore existente rem obligatam vice extranei [3] comparauerit. Neque enim illa proprie pignoris luitio est, cum pignus esse desierit quæsito emptori, quisquis ille sit, per publicam venditionem dominio, [4] dicique potius redemptio deberet. [5] Proinde fructus, qui & seminis & soli iure ex pignore venditio percepti veroque dominio acquisiti sunt, [6] restitui non oportet. [7] Quam ob causam licet statuto veteri hactenus derogatum sit per nouum edictum, vt semestre illud, quod luendis pignoribus sub hasta venditis datum esse diximus in superioribus, non à die venditionis, &, vt aiunt, expeditionis currere incipiat, quomodo antea, sed à die missionis in possessionem, [8] illud tamen incorrectum mansit, quod à tempore factæ expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent, sine cuius iniuria nec aliter constitui potuisset. [9] *Ita Senatus* in eadem causa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem Genuensem 13. Calend. Septembr. 88.

1 *L. 1. C. de dolo, l. 1. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3. l. 3. C. de iur. fisc. eod. lib.* late Specul. *in tit. de prim. decret. §. restat vers. hoc autem notandum, & seq cap. 2. de sequest. poss. l. ex diuerso 35. §. 1. ff. de rei vind.*

2 Statuto enim vetere hoc expressim cautum est, vt ex die additionis fructus omnes emptori acquirantur, tanquam qui vel dominus sit, vel saltem bonæ fidei possessor, cum auctore iudice comparauerit, *l. qui auctore 166. de reg. iur.*

3 *Vt in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 *L. penult. §. 1 in fin. D. de except. rei iudic.*

5 Simile quiddam est in specie *l. in bello 12. §. si quis seruum.* iunct. *l. si parte 15. ff. de captiu. & postlim.*

6 *L. qui scit 25. §. 1. ff. de vsur.*

7 *Arg. l. eos qui 26. in princ. C. eod.*

8 Vt dixi *Defin. 1. sup. hoc tit.*

9 Cum à tempore expeditionis emptor desierit habere suam pecuniam. Debent enim publicæ venditiones fieri præsenti pecunia, *l. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor, ff. de re iudic.* Non debet autem emptor carere & re simul & precio, *l. ex empto 11. §. vlt. l. Iulianus 13. §. veniunt. autem, l. bona fides 50. ff de act. empt.* Aliquando tamen vidi Senatum adiudicare emptori restitutionem fructuum à die missionis in possessionem, sed ex magna causa, puta si grandis læsio allegetur ad impediendam decreti interpositionem & nihilominus decretum interponatur. Videtur enim Senatus hoc casu, & hoc veluti pacto transigere quodammodo de læsione, ne postea prætextu eius læsionis rescindi venditio quandoque possit, *l arg. quid ergo 13. §. pœna grauior. D. de his qui not. infam l. 3. & 4. C. eod.*

DEFINITIO VI.

Etiamsi de læsio enormissima interuenerit in subhastationibus, fructus tamen nulla ex parte imputantur in sortem quomodo imputarentur si priuata esset venditio.

PLanè si in pignoris venditione immodica læsio interuenerit, iniquum fortasse videtur fructus integros à die expeditionis perceptos ad emptorem pertinere, ob idque magis esse, vt ad iustam legitimarum vsurarum rationem redigantur. [1] Sed id tum obtinet, cum enormissima, vt nostri loquuntur, læsio, id est, vltra bessem iusti pretij interuenit in priuatis venditionibus, quo casu fructus omnes quasi mala fide & sine titulo perceptos restitui oportet, [2] Ei námque qui ad publicam accessit emptionem magis fauemus, [3] vt etiam supra modum legitimarum vsurarum fructus retineat non solum quod minore doli suspicione vrgeatur qui auctore Prætore possidet, [4] sed etiam quod vel creditor ipse antea fuerit, vel si extraneum emptorem proponas in creditoris ius locúmque successerit, quæ res facit eum fauorabiliorem, quam si nullum ante emptionem in illa re ius habuisset. [5] Ergo si non nisi enormis, id est, vltra dimidiam iusti pretij læsio proponatur, multo magis integros fructus emptor retinebit; nulla vsurarum habita comparatione, nisi quod ad eos pertinet, quos à die litis contestatæ perceperit, [6] quoniam etsi priuata venditio facta esset, non alios restituere compelleretur, adeóque tantú ex iis retineret quantum legitimis, id est, quincuncibus (si aliæ promissæ non sint) soluti pretij vsuris sufficere posset. [7] Nec enim fieri potest, vt deterior esse debeat conditio eius qui publicæ hastæ fidem secutus est. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Propter dolum quem nostri dicunt inesse in re ipsa & æquiparandũ dolo ex proposito, *l si quis cum aliter*, & ibi *not. ff. de verb oblig.*

2 Sic enim vulgo nostri post Iaf. *ad d. l. si quis cum aliter.*

3 Quia fides hastæ non facile conuelli debet, *l. si hypothecas 8. Cod. de distract pignor.* Vide *Defin. 26. & 28. supr. de distract. pignor.*

4 *L. iuste possidet 11. ff. de acquir. poss. §. qui auctore 166. de regul. iur.* Nisi probetur gratia & collusio interuenisse. *l si quos 19. C. de rest. vend. l. 2. C. de fid. & iur. hast. fisc. lib. 10. tit 3. l 3. & 4. Cod. si vend. pign. agat.*

5 Vt inuitentur homines ad publicas emptiones, *l. ait prætor, 7. alias l. etsi fine. §. quæsitum, ff. de minor.*

6 Cum post litis contestationem omnes possessores sint pares; i. prædones, *l. sed etsi 25. §. si ante. D. de petit. hared.*

7 *Not. ad l. 2. C. de rescind. vend.*

8 *d. § quæsitum.*

DEFINITIO VII.

Offerri potest creditori agenti hypothecaria etiam post rem iudicatam, & peti cessio actionum, aut obiici cedendarum, quia non impugnat iudicatum.

Hypothecariam

HYpothecariam exercenti creditori possessor offerre potest etiam post sententiam, & in executione iudicati, sicut & actionum cessionem petere, aut cedendarum exceptionem obiicere, [2] quoniam huiusmodi exceptiones non impugnant, at confitmant potius iudicatum. [3] Nec offerenti possessori nocere potest exceptio rei iudicatæ, quasi sententiæ causa cessante, [4] cum is offert, qui non aliam ob causam fuerat condemnatus, quam quia non obtulerat. [5] Vtriusque est quandiu possessor manet is, qui condemnatus est posse eum purgare moram dummodo victori satisfaciat, refusis etiam litis sumptibus & si quid præterea eius interfit. [6] Sed etsi is, qui offerendi ius ex duplici causa habebat ex vna condemnatus, veniat ex alia, [7] repelli non potest exceptione rei iudicatæ, quoniam alia res aliúdque ius esse intelligitur. [8] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 4. supr.

1 Sed tamen non nisi vsque ad litis contestationem, vt dixi *Defin. 2. supr.* ex Crauet. *cons. 298. in princ.*

2 *Ex l. mulier 19*, vbi glos. *D. qui potior. in pign. hab.* Castrens. *ad l. si res obligata 57. num. 4. de legat.*

3 Quæ enim sunt tales exceptiones possunt opponi etiam in executione iudicati, *l. cum multi 16 § 1. D. de compens. l. sunt qui 21. & seq. D. de re iudic.* Boer. *quæst. 19. num. 5. & quæstio. 43. num 8.*

4 *Vulg. cap. cum cessante Extr. de appellat. l. 4 § dicientium, D. de muner & honor. l. ab his 10. § auctis, de vacat. & excus. muner.*

5 Nam si obtulisset non potuisset condemnari, *l. Paulus 12. §. 1. ff. quib. mod pign. vel hypoth. soluit. l. si fundus 16. §. in vindicatione, D. de pignor.*

6 Quoniam nihil eo casu potest videri creditoris interesse, *l. si inter 21. §. 1. eod. tit. de pignor.*

7 Quia cum duplex ius in eandem personam concurrit, omisso vno aliud supereſt, *l. quoties duplici 91. de reg. iur. l. 1. §. sed videndum, D. de succes. edict.*

8 Quo casu cessat exceptio rei iudicatæ, *l cum quæritur 12. & seqq. l. si mater 11. §. eandem, l. si cum vno 22. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO VIII.

Diuisio fructuum facienda est pro rata temporis inter debitorem & antichresticum creditorem, itémque inter venditorem & emptorem sub pacto de retrouendendo.

SI antichresis facta sit & pignus luere creditor velit, fructus diuidi oportet inter debitorem & creditorem ad ratam temporis quo antichresis stetit. Vt si Kalendis Quintilibus pignoris possessionem creditor acceperit, debitor autem Kalend. Nouēb. pecuniam obtulerit & soluerit, aut quod hac parte idem est recusante creditore obsignauerit, trientem fructuum creditor habeat, debitor bessem. [1] Idémque obtinet, si redimatur res quæ vendita fuerat cum pacto, vt vocant, De retrouendendo, siue iam præceptis, siue pendentibus adhuc fructibus redemptio fiat. [2] Hoc quidem multo difficilius si meram iuris rationem inspicias, quia fructus non alio quam soli & dominij iure acquiruntur. [3] Sed hac tamen summa æquitatis ratione, quod eodem tempore, aut emptorem, aut venditorem, & re simul & pretio frui non oporteat. [4] *Ita Senatus* in causa Marchionis de la Chambre, contra Dom. Margaretam de la Chambre eius amitam, 9. Kal. Decemb. 1588.

1 *Arg. l. cum venderem 21. D. locat. l. fructus 7. §. Papinianus, alias l. diuortio, D. solut. matrim.*

2 Not. *ad l. 2. C. de pact. inter. empt. & vend.* ex sententia Raphael Comens. contra Alexan. pro quo tamen vide quæ contra communem hāc interpretum sententiam scripsi in priore parte, *Hemisch. de error pragm.*

3 *L. qui scit. 25. §. 1. De vsur.*

4 Hæc enim ratio æquitatis est quam adferunt interpretes *ex l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act. empt.* Vide Rolan à Vall. *consil. 27. vol. 2.*

DEFINITIO IX.

Non auditur debitor volens luere pignus, nisi offerat creditori emptori sumptus factos in litem pro pignore susceptam.

SI pro pignoribus acceptis creditor, aut pro venditis emptor controuersiam ab aliquo passus sit, non aliter audiendus erit debitor, siue pignus luere velit, siue redimere, quam si sumptus omnes à creditore aut ab emptore prorogatos restituat. [1] Nisi fortè per sententiam condemnato eo qui perperam litem intulerat creditor emptórve sumptus illos ex iudicato exegerit, aut per eum steterit ne exigeret. Huic enim satis esse debet quod paratam habeat actionem aduersus condemnatum, si modo fuit ille æquè idoneus & soluendo tempore iudicati. [2] *Ita Senatus* pro Claudio Morel, contra Benedictum Bosson, 12. Calend. Iunij, 1590.

1 Quia scil. tanti interest creditoris aut venditoris, *arg. l ex parte 39. ff. famil. ercisc.* quia debitor rem istam debuit suo sumptu & periculo defendere, *l. ante penult. § mota quæstione, D. de euict. l. 1. C. vbi in rem act.*

2 *Ex reg. l. is qui actionem 15. de reg. iur.*

DEFINITIO X.

Non possunt impugnari subhastationes decreto confirmatæ nisi per viam appellationis à decreto, aut supplicationis ciuilis aduersus decretum Senatus.

POst decretum de subhastationum iure interpositum, si qua causa sit (præterquam ex immodica læsione 1.) ob quam subhastationes rescindi bonáque restitui oporteat, decretum prius euerti necesse est, aut per appellationem si appellare liceat, [2] aut si à Senatu iudicatum sit, per rescriptum Principis quo condemnatis subueniri solet aduersus Senatusconsultum supplici libello in eam rem porrecto. [3] Idque propter rei iudicatæ auctoritatem, quæ semper & vbique præcipua esse debet. [4] Sumptus tamen in subhastationes factos omnimodo restitui oportet, etiam cum subhastationes non valuerunt, sed quanto minores facti essent, [5] si valuissent. Iunge Defin. 8. & 9. de distract. pignor. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam ex ea causa possunt rescindi subhastationes saluo decreto, cum causa læsionis nihil commune habet cum causa nullitatis, vt dixi *Defin. 4. supr. & Defin. 8 sup. de distract pignor.*

2 Quoniam appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Dixi *Defin. 1. & seqq. sup. de sent. præf. prator.*

4 *L. seruo inuito 65. §. cum prator. D. ad SC. Trebel.*

5 Dixi *Defin. 1 sup. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Debitor luens pignora debet offerre debitum in ea monetæ bonitate, quæ fuit tempore debiti contracti, non tempore subhastationis.

DEbitor pignus venditum luere & redimere volens siue iure communi, [1] siue beneficio impetratæ aduersus subhastationem in integrum restitutionis, [2] debitum integrum reddere cogitur, [3] & consequenter in ea nummorum bonitate, quæ fuit cum contrahebatur, quoniam alioqui deteriore oblata minus offerre videretur, [4] Inspicimus autem contracti debiti tempus [5] non factæ subhastationis siue creditor ille fuerit, qui pignus emit nullo extraneo emptore existente, [6] siue extraneus emerit, cui scilicet iuribus suis creditor cesserit, quomodo cedere proculdubio debet, [7] ne dubitari quandoque possit, an pro indebito facta subhastatio videatur. Quamuis enim secuta venditione prior obligatio nouata, imò verò solutionis potestate penitus sublata intelligatur, siue creditori fuerit venditum, siue ab extraneo emptore solutum: [9] Attamen redimente quandocunque rem suam debitore, siue ordinario iure siue extraordinario propter immodicam læsionem, res in pristinum statum reducitur, [10] & monetæ augmentum, quod subhastationis tempore peti potuerat, licet precium non esset, tunc debetur. [11] Quare nec ad rem pertinebit, quod pro eiusmodi monetæ augmento, vt vocant non fuerit facta subhastatio. Quasi non videatur emptor, siue creditor ille sit, siue extraneus, plus posse petere quàm quanti pignus emit. [12] Id enim tam locum non habet, cùm aut creditori, aut ei qui à creditore cessa iura habet pignus euincitur. Hos námque constat, posse veluti noui pignoris iure rem retinere, nisi totum offeratur quod iis debetur. [13] Maximè verò cum ea quātitas, quæ ob monetarum deteriorationem amplior præstanda est, non accessorium quidpiam, sed principalis debiti pars censetur. Non enim auget debitam quantitatem, licet

numma

Source : BIU Cujas

nummariorum corporum in quibus solutio fit numerum augeat. 14 *Ita Senatus* 6.Id. Nouemb.1590.

1 Hoc est, intra semestre, quod vetere statuto in eam rem præstitum est.

2 Ex causa fortasse doli aut immodicæ læsionis, aut alia huiusmodi.

3 *L 2. C.debit vendit. pignor. imped. non poss. l. 1. & penult. Cod. si vendit. pignor. agat.l. si rem 9. §.omnis de pignor. act.*

4 *L.Paulus 99. alias l. creditorem.*vbi Bart.& alij, *D. de solut. l.cum quid 3.D.de rebus credi.*

5 *d.l. cum quid l. Rutilia Polla 69. D. de contrah.empt.*

6 *Vt in l. 2. C.si in caus. iudic.pign. capt. sit.*

7 Vt hoc saltem habeat emptor à creditore quod sine ipsius creditoris dispendio futurum sit, *argum. l. in creditore 38. D. de euict.*

8 Similis ratio est *in l.qui tabulas 27. D. de furt.*

9 Vnde est quod si pignus venditum euincatur, tenetur debitor de euictione, *l. si prædium 4. C.de euict.* quia ei solutio proficit *l.si ob causam 13. eod.*

10 Ita, vt emptori incipiat deberi pecunia, *l. 2. C. de resci. vend. l. vnic. C. de regul quæ sunt in iudic. in integr. restit.*

11 Quasi nunquam solutum, quia potestas redemptionis tollit intellectum venditionis & solutionis, *argu. l. si patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

12 Secundum id quod diximus *Defin. 3. sup.*

13 Quia durat pristina hypothecaria quandiu verum est non fuisse solutam pecuniam, *l. pen. D.de except. rei iudic. l. debitor 59. D.ad SC. Trebell.l. grege 13 § etiam, D de pignor.*

14 *d.l.eum qui, & d l. creditorem, & vtrobique notat.*

DEFINITIO XII.

Non auditur debitor luens pignus nisi offerat impensas in pignus factas, quæ necessarium aut vtilem eámque permanentem causam habuerunt.

SEd & impensas in pignus venditum factas à debitore redimere volente restitui necesse est, si aut necessariam, aut vtilem eámque permanentem causam habuerint. 1 Quarum quippe singulare perpetúumque ius illud est, vt possidenti ius tribuant retentionis. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si necessaria 8. D. de pignor. action. l. creditor 7. in fin. C. eodem tit.*

2 *L si in area 33 in fin ff. de condict. in deb.* ne petitor ex aliena iactura locupleteretur, *l.planè 38. ff. de petit hæred.*

DEFINITIO XIII.

Etiam sumptus facti in subhastationes offerendi sunt à debitore pignora redimente, sed vtiles tantùm & necessarij non superuacui.

DE sumptibus quoque in subhastationis peragendæ, decretíque interponendi causam factis dubitatio minor est, quin restitui debeant. 1 Sed hoc ita, si & subhastatio, & decreti interpositio tenuit, Nam si vtraque aut alterutra perperam, nec seruatis solemnibus facta sit, non est æquum onerari debitorem inutilibus expensis, 2 nisi habita eadem ratione quas omnimodo fieri necesse fuisset si subhastatio decretíque interpositio tenuisset. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum iis causam dederit factum & mora debitoris, vt dixi *Defin. 2. supr.de distr.pignor.& Defin.2.supr.debitor. vendit.pigno.imped.non poss.*

2 *L.3.§.sed si mutua, D.de in rem vers.l. sed an vltro 10. ad fin. 11.de negot. gest.*

3 Dixi *Defin.10.in fin. supr.& Defi.1. sup. debit. vendit.pign. imped. non poss.*

DEFINITIO XIV.

Emptori pignorum offerendum est quod ab eo fuit impensum in litem pro pignore susceptam, nisi eas impensas obtinuerit, aut obtinere facile possit ex iudicato aduersus condemnatum.

SI post peractam subhastationem, necdum aduersus eam in integrum restituto debitore litem emptor de bonis emptis tulerit, nec aduersarius fuerit condemnatus, omnimodò restituendum illi est, quicquid bona fide, & quasi rem suam tractans in eorum bonorum tuitionem impenderit. 1 Non idem obseruabitur, si aduersarium vicerit in expensas quoque litis condemnatum. 2 Si quidem vtilius victori est, & expeditius contra eum qui iam condemnatus est agere eo nomine, quam contra debitorem pignora redhibentem. 3 Si modò condemnatus ille soluendo sit, aut per emptorem ipsum steterit, quo minus ab eo cum soluendo erat impensas exegerit. 4 Alioqui æquum non esset ex hac causa morari in damno emptorem, 5 in cuius scilicet potestate non fuit facere, vt ab inope aduersario litem per calumniam non pateretur. 6 Eadem obtinent creditore citra subhastationem ex conuentione pignus possidente. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia vtiliter adeóque necessario factæ sunt impensæ illæ ad rem tuendam, cùm non possit litigari sine sumptibus, *l. minoribus 6. D. de minor.l 1. D de inoff. test. l. petitor. 30. D.de liber. legat.*

2 Quomodo regulariter ita ius est, vt victus victori condemnandus sit in expensas, *l. eum quem temere 79. D. de iudic.*

3 Melius enim est parram habere ex causa iudicati persecutionem quam rem totam ad alterius petitionis initium redigere, *l. minor.40. D. de minor.*

4 Imputatur enim illi qui citius agere potuit cur tardius egerit, *l. cum postulassem 44.§.1.D.de damn.infect.* Iunge *l.qui actionem 15.de reg. iur & Defin. 9. supr.*

5 Cum is nullam videatur habere actionem qui habet inopem debitorem. *l nam is, 6. D. de dolo, l. si quis iniustam 35.Dig.de iniur.*

6 *L. pure 5. §. vlt. ff.de dol. mal. except.* cum iudicium reddatur in iniuitum, *l. interstipulantem 83. §.1. ff. de verb.oblig.*

7 Dixi *Defin. 9. supr.*

DEFINITIO XV.

Etiamsi emptor paratus sit cedere suis actionibus contra condemnatum, non tamen cogitur debitor ei offerre sumptus, eidem emptori contra alium adiudicatos.

AT quid si condemnatus quidem soluendos sit, sed malit emptor debitorem, quam condemnatum obstrictum habere, 1 paratúmque se dicat iudicati actione cedere? Non deerant qui putarent audiri eum debere, vel ideò maximè quod vix sit, vt condemnatus expensas omnes à victore factas præstet, 2 nec tamen æquum videri debeat in damno morari eum, qui bona fide & auctore Prætore comparauerit, 3 Sed contraria sententia meritò placuit, 4 ne fiant de lite lites 5 si parata & expedita sit emptori aduersus condemnatum repetitio. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim actionem suam ob id amittere debet quod aliam sibi acquisiuerit, *l. 1. §. vlt. D. si quis à parent. manumisit.*

2 Semper enim taxatio impensarum minor est, quàm fuerit earum præstatio.

3 *L qui auctore 166. D. de reg iur.*

4 *Arg.l. petitor 30. de liber. legat.*

5 *Arg.l 4. § ait prætor, D. de re iudic.l si quis iusiurandum 11. in fi. C. de reb cred. l.eos 26. Cod. de vsur. l. terminato 3. C. de fructib. & lit. expens.*

6 Cum id & vtilius futurum sit, *argum l. minor. 40. in prin. D. de minor*

DEFINITIO XVI.

Pignora dotalia lui non possunt constante matrimonio ne quidem à posteriore mariti creditore. Potest tamen lite pendente casus assecurationis conuerti in casum restitutionis.

PIgnorum dotalium singulare ius est, vt non magis à posteriore mariti creditore, quàm à marito ipso lui possint constante matrimonio. 1 Si tamen iudex ea de re aditus contra decreuerit, & pendente appellatione maritus decesserit, ius offerendi exinde cõpetet, 2 eæque superioris iudicis qui ex appellatione cognoscit partes esse debebunt, non vt confirmet quod ab inferiore perperam & contra leges iudicatum est, 3 sed vt infirmata sententia idipsum tamen ex noua causa pronunciet quod inferior pronunciauerat, quod Senatus facere solet vsurpatis in eam rem his verbis, *par nouueau iugement*. démque multò magis obtinet, si viuo adhuc marito & propter eius inopiam actum iam fuerat de dote in tuto collocanda. 4 Nam si ante finitam litem, siue in prima, siue in secunda instantia maritus, aut mulier ipsa decesserit, casus;

Source : BIU Cujas

sus, vt vocant, assecurationis commutatur in casum restitutionis, 5 & creditoris offerentis ius, quod antea nullum fuerat, conualescit, sed ita tamen, vt non eo minus creditor in præteritæ litis expensas condemnari debeat, 6 non ab eo tempore quo offerre potuit eam moram passus sit, 7 vt hac causa sumptuum litis compensatio quasi ob mutuam victoriam fieri debere videatur, 8 quod functa quidem muliere aduersus hæredem eius facilè constituitur, 9 sed aduersus mulierem ipsam difficilius & parcius, ne quam per impensas dotis diminutionem patiatur. 10 *Ita Senatus* ex tempore in causa Antoniæ de la Marche, & Claudij Brunet, 27. Calend. August. 1591.

1 *L. vbi adhuc 29. cum ibi not. C. de iur. dot.* Rationem attulimus, *Defin. 2. supr. de iur. dot.*

2 Quia nihil verat pendente lite nouum ius quæri ex noua causa, *arg. l. cur vir 42. D. de vsucap.* iunct. *l. 4. §. vlt. ff. de noxal. actio.*

3 *L. si expressim 19. D. de appellat.*

4 Ex remedio *dict. l. vbi adhuc, & l si constante 24. Dige. solut. matrim.*

5 Cum soluto matrimonio dotem restitui oporteat *tot. titu. solut. matr. D. & C.*

6 Tanquam temerarius litigator *ex reg. l. eum quem temere 79. ff. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2. l. properandum 13. §. siue autem alterutra, C. de iudic.*

7 Posterior enim mora nocere debet, *l. destitisse 10.* vbi Bart. *D. de iudic. l. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. de solut.*

8 Fit enim compensatio mutuæ & temeritatis & victoriæ sicut & mutuæ negligentiæ, *l. si ambo 10. D. de compens.* & mutui doli, *l. donum 57. in fin. de contrah. empt.* & mutui delicti *vulg. l. viro 39. D. solut. matrim.*

9 Est enim minus fauorabilis causa dotis extra personam mulieris, quam in persona ipsius mulieris. Not. *in l. 1. C. de priuil. dot.*

10 Cum interest Reipublicæ nihil ex dote perire, vt possit mulier iterum æque commode nubere, *l. interest 18. D. de rebus auctor. iudic. possid. aliàs l 3. de priuil. cred. Auth. sed quamuis, C. de rei vxor. act. & ibi not. & in l. 1. D. solut. matrim.*

DEFINITIO XVII.

Cessio potest etiam ex interuallo fieri emptori, qui conuentus hypothecaria obtulit, vt vinculum pignoris dissolueret.

IS qui cum pignus possideret conuentus hypothecaria ab anteriore creditore pignoris luendi gratia ei soluit, cessionẽ 1 accipere à creditore etiam ex interuallo potest, quoniam per solutionem, quæ non tam pro debitore liberando, quam pro hypotheca tollenda facta est, non contingit liberatio debitori ipso iure, sed tantum per doli exceptionem, si forte creditor, qui iam litis æstimationem à possessore consecutus fuit, iterum velit idem debitum exigere à debitore. 2 Ideóque supersest etiam per solutionem actio, quæ cedi possit, 3 quod non similiter dici posset, si solutione omnis actio extincta proponeretur. 4 *Ita Senatus* in causa Ant. Neiret, & Benedicti Geoffroy, 9 Cal. Aug. 1592.

1 Quam creditor cogitur facere bonæ fidei possessori ex *l. mulier 19. cum ibi notat. D. qui potior. in pign. hab.* Dixi *Defin. 2. supr. si vendit. pign. agat.*

2 *L. 2. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.* iunct. *l. 1. tit. 8. §. vlt. eod.*

3 Quis enim propter se soluit non propter debitorem, numquam liberat debitorem, *l. Papinianus 28. D. mandat.* Sic *in l. si res obligata. 57. de legat. 1.*

4 *L. Modestinus 76. D. de solut.* Scripsi pluribus *lib. 12. Coniectur. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVIII.

Missio in possessionem bonorum sub hasta venditorum non dat initium semestri præscriptioni, si non legitime facta sit.

QVod vetere statuto Sabaudiæ cautum est, vt semestre illud, intra quod luenda, aut potius redimenda sunt pignora, quæ sub hasta venierunt, à die addictionis; &, vt loquuntur, expeditionis per executorem factæ currat, nouo iure quo vtimur immutatum est, & fauorabiliter pro debitoribus constitutum, vt non nisi à die secutæ missionis in possessionem currere incipiat. 1 Quid ergo si non appareat denunciarum fuisse debitori missionem, aut eius tutori, si forte pupillus proponatur? Nullius effectus erit missio, quia tamdiu probabiliter eam ignorare debitor potest, & consequenter in pignore luendo negligens esse, quis si missionem sciret, esset fortasse diligentior. 2 At neque sufficiet denunciatam esse missionem, si perperam id factum sit, hoc est, alij quam cui debuit, aut alio, quam oportuerit, modo. Paria enim sunt, factum quid non esse, aut perperam factum esse. 3 Proinde non satis erit denunciatam fuisse matri quasi tutrici impuberis filij, si re vera tutrix non fuit, tametsi omnia pro tutrice gereret. Qui enim pro tutore gerit suam quidem conditionem deteriorem facere potest, & facit, sed pupilli non item. 4 *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon, 16. Cal. Sept. 1592. Iunge Defin. 12. sup. Vnde vi.

1 Scripsi *Defin. 1. supr. hoc tit. & Defin. vltim. supr. de distract. pign.*

2 *Arg. l. 4. §. toties, D. de dam. insect.*

3 *L. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auctor. tutor.*

4 Quia non habetur loco domini quomodo haberetur si verus tutor esset, *l. 2. D. de eo qui pro tutor.* iunct. *l. qui fundum 7. §. si tutor. D. pro empt.*

DEFINITIO XIX.

Neque iuri offerendi, neque pignoratitiæ actioni vllo tempore præscribi potest per creditorem, siue ius canonicum inspiciatur, siue ciuile.

OFferendi ius quod debitori competit ad luendum pignus non magis per longi temporis præscriptionem perimi potest, cum in facultate non in iure consistat, quam actio ipsa pignoratitia, quæ quoniam ex sola debiti solutione aliáve satisfactione, aut etiam iudiciali oblatione nascitur, non prius extingui potest, quam fuerit nata. 1 Et vero absurdum esset creditorem, qui non sibi sed debitori possideret, præsertim ad causam vsucapionis, 2 ita vt vsucapio per debitorem cœpta ex accessione eius temporis, quo res penes creditorem fuit, compleatur, 3 sibi ipsi ius aliquod ex ea possessione acquirere aduersus debitorem. 4 Nec solum si ius canonicum spectes, quod haud dubie quanticumque temporis præscriptionem impedit propter malam fidem, 5 quam alienæ rei scientia induxit: 6 Sed etiã ex iuris ciuilis ratione, quandoquidem is, qui creditoris iure possessionem pignoris nactus est, nec sibi possidere vult, sed alij, nec si velit possit tamen possessionis causam sibi mutare. 7 Nec sane video qua fronte possit creditor debitori rem suam vendicanti iure dominij exceptionem vllam temporis obiicere salua bona fide, cum nec olim vsucapere potuerit, ratione illa quod possideat pro alieno. 8 Neque ergo offerẽdi ius prohibere poterit, quod non minus vendicationis præambulum est, quam pignoratitiæ actionis. 9 Nam & hac eadem ratione constitutum videmus, vt nec colonus, nec vsufructuarius, nec procurator, aut depositarius, vel commodatarius vlla longissimi temporis præscriptione iuuari possint, quia non sibi, sed alij possident, 10 adeo vt futurum facere dicantur, si incipere velint sibi possidere. 11 *Ita Senatus* pro N. Ioanne Amedeo Martini procuratore, contra N. Zachariam de Lanfray, 9. Cal. Decemb. 1592.

1 Nascitur autem ex solutione aut alia satisfactione, *l. si rem 13. § omnis de pignor. act.* Nec enim hic locum habet quod dici solet actionem, quæ ab initio nata non est, oriri postea non posse, *l. serui & filij 17. in princ. de furt. l. si tutoris 2. §. fin. D. quod iuss.* Vide Bart. *ad l. pignoris 15. ff. de vsucap. & ad l. cum notissimi §. 1. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Hæc tamen ratio non videtur satis bona, quod pignoratitia actio debet haberi pro nata in præiudicium debitoris, qui potest facere offerendo, vt nascatur, *arg. l, qui potest facere 174. de reg. iur.*

2 *L. serui 16. de vsucap.*

3 *L. de accessionibus 14. §, 1. de diuers. tempor. præscript.*

4 Cum non ideo possideat creditor, vt tibi aliquid iuris, acquirat contra debitorem, *l pignori 13. ff. de vsucap.*

5 *Ex reg. possessor. mala fides, de reg. iur. in 6.*

6 *L. qui fundum 7. §. qui bona fide, D. pro emptor.* Excipe casum *l. & generaliter 28. ff. de noxal. act.*

7 *L. qui bona fide 19. §. 1. ff. de acquir. possess. l. non solum 33. §. 1. ff. de vsucap. l. 2. §. 1. D. pro hæred.*

8 *d. l pignori 13. ff. de vsucap.*

9 Quo modo nec in suptiliter argumentatur Osach. Cather. *decis. 115.* vbi vide.

10 *L. male agitur 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. si quis ante conduxit 10. §. 1. ff. de acquir. possess.*

11 *L. si pign. 54. ff. de furt. § furtum, Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*

DEFI

DEFINITIO XX.

Creditor, cui pignus aliquando traditum fuit, præsumendus est creditoris potius quàm domini iure possedisse. Nisi probetur alius nouus titulus superueniisse.

SEd hæc ita obtinent, si creditoris iure perpetuo rem possediſse probetur creditor, id est, si pignoris titulus proferatur, nec alio iure possessionem suam tueatur. Credendus enim quisque est ex præcedenti titulo possediſse. 1 Idque eo magis, si possidens creditor tale quid perpetuo fecerit, quod ex pignoris lege facere ipsi licuerit, vt puta si conuenerat, vt creditor, cui vineæ dabantur in antichresim, haberet ius premendæ vindemiæ in torculari creditoris, idque creditor eiusque hæredes per annos plus quàm sexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo casu voluisse creditorem ex solo pignoris titulo, & iure creditoris possidere? 2 Nec alia in eius hæredibus capietur præsumptio; tametsi contractum à patre initum probabiliter ignorare potuerint, & existimare se, quod facerent, dominij potius quàm crediti iure facere. 3 Nam quemadmodum transit in hæredes creditoris ius & effectus constituti pignoris, 4 ita & creditoris malam fidem ipsis licet ignorantibus hac parte nocere æquum est, licet à se ipsis tempora præscriptionis inchoare velint: 5 siquidem in eos defuncti iura translata sunt cum suis qualitatibus, 6 nec debitoris conditio deterior fieri debuit per mortem creditoris, qui ipse præscribere nullo tempore potuisset; 7 nisi forte debitori imputare quis velit, cur creditor decesserit. 8 Plane si quid sit, ex quo probari possit, creditorem domini potius quàm creditoris iure possediſse, idque non interuertendæ alienæ possessionis gratia, sed ex nouo aliquo iure, 9 non est audiendus creditor eiusve hæres, si post triginta annos ab eo tempore numerandos, quo prioris possessionis causam iuste mutatam esse oporteat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenus enim longissimi temporis rationem haberi æquum est, vt tituli probatio nulla à præscribente exigatur, quam nec allegari necesse est, etsi contrarius possessioni titulus nullus proponeretur. 10 Propterea quod tanto intermedio tempore multa possint incidere, quæ probandi tituli rationes omnes præcludat, nisi in vicem omnium hæc vna substituatur, quod tamdiu possederit, qui præscribit. Proceditque hoc casu non malè ratio illa, quæ vsucapionis & longæ possessionis iura induxit, quod rerum dominia in incerto semper manere non oporteat, 11 quod tamen non similiter dici potest, cum appareat, creditorem non domini, sed creditoris iure possediſse: nulla enim ex eiusmodi possessione quantumuis longissima dominij incertitudo nascitur. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. quædam mulier 77. D. de rei vindic.* Aliud enim est, si creditor ius dominij impetrauerit, *ex l. vltim. & tot. tit. Cod. de iur. domin. impetr.* aut vice extranei rem emerit, *vt in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

2 Cum possederit ad formam tituli & contractus pignoratitij, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vend.*

3 Sola enim opinio non mutat veritatem tituli, nec tam est inspiciendum, quid sit in opinione, quàm quid in veritate, *l. penult. D. de vsucap. alias l. penult. D. pro solut.*

4 *L. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus hared. debit.*

5 *L. cum hæres 11. D. de diuers. tempor. præscript.*

6 *L. vitia 11. C. de acquir. possess.*

7 *Ex reg. l. nemo plus commodi 120. l. quod ipsis 143. de regulis iuris.*

8 Quod esset absurdum. Neque enim casus fortuiti ab vllo præstantur, *l. quæ fortuito 7. C. de pignor. act. l. contractus 25. de reg. iur.*

9 Hoc enim non est mutare sibi causam possessionis, sed incipere ex nouo iure possidere, *d. l. qui bona fide 19. §. 1. de acqu. possess. de l non solum 33. §. 1. D. de vsucap.*

10 Præscriptio enim tricennalis non requirit titulum. Not. *ad d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

11 *L. 1. D. de vsu cap. l. vlt. in princ. D. pro suo.*

12 Quia certum est, non posse dominum esse illum, qui possidet iure pignoris, cum nemini res sua sit obligata, *l. neque pignus 45. de reg. iur.*

DEFINITIO XXI.

Ius offerendi, quod secundo creditori competit, aduersus priorem præscribitur triginta annis.

IVris offerendi, quod secundo creditori aduersus priorem competit pignoris sui confirmandi gratia, 1 longe diuersa ratio est. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate conficit, 2 proculdubio eandem longissimi temporis præscriptionem patitur, quam cætera iura omnia etiam perpetua pariuntur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. 1. & l. prior. 5. & pass. C. qui pot. in pign. hab.*

2 In quo maxime differt ab eo iure offerendi, quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur esse meræ facultatis. Quæ autem sunt meræ facultatis, non possunt præscribi, *vulg. l. viam publicam, cum ibi not. D. de via public.*

3 *L. sicut 3. & seq. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris cedi potest, nec magis præscribi potest contra cessionarium debitoris, quam contra ipsum debitorem.

SEd & quæ debitoris conditio est, quandocumque debitum offerendo pignus luere possit, 1 nec vlla quantumuis longissimi temporis præscriptione summoueatur, 2 quemadmodum supra diximus, 3 eadem illius quoque est, qui ius luendi pignoris à debitore ipso cessum habeat. Nam quin ius hoc cedi possit, sicut & cætera fere omnia, nemo dubitat. 4 Nec quasi alienam actionem cessionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cum in facultate potius, quam in iure potestas illa soluendi posita sit. Nec quicquam referat creditoris à quo pecuniam accipiet, licet habeat pignoris possessionem. 6 Sicut & ex contrario dici solet, inhibendam pignoris persecutionem agente creditore, si qualiscunque possessor offerat. 7 Neque ad rem facit, quod plerumque alia causa sit emptoris alia venditoris, vt si quis successerit in locum Ecclesiæ Romanæ, quæ non nisi centenaria præscriptione poterat summoueri. 8 Id enim Romanæ Ecclesiæ singulare priuilegium est, quod in alios transire non potest. 9 At vt debitor offerens debitum, aut aliter satisfaciens nanciscatur ius pignoratitiæ actionis, facit ratio iuris communis, quæ in debitoris cessionario, vel alio procuratore non minus quam in ipso debitore locum habet, 10 cum soluta pecunia, vel si creditor recuset obsignata 11 nihil interfit creditoris. 12 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si rem 9. §. omnis pecunia, D. de pignor. act.*

2 Propter malam fidem creditoris, qui non nisi pro alieno possidet, vt dixi *Defin. 19. supr. ex cap. possessor, de regul. iur. in 6. l. pignor. 13. D. de vsucap.*

3 *Defin. 19. sup.*

4 Est enim brocardicum nostrorum omnia quæ sunt transmissibilia esse cessibilia & contra, *l. ex pluribus 22. D. de admin. tutor.* Nulla certe lex est, quæ huiusmodi actionem prohibeat, quod sufficit, cum leges quæ de cessionibus loquuntur sint prohibitoriæ *l. per diuersas 22. & seq. C. mandat.* iunct. *l. mutus 43. §. 1. D. de procurat.*

5 Vt dixi *Defin. præced. num. 2.*

6 *L. Paulus respondit 12. §. 1. D. quibus mod. pignor. vel hypoth. soluit.*

7 *dict. l. Paulus, §. 1. l. si fundus 15. §. in vindicatione, D. de pignorib.*

8 *Nouuell. Vt eccles. Roman. cent. annor. gau. l. præsc. Auth. quas actiones, C. de sacros. eccles.*

9 Priuilegia enim personalia non transeunt ad alios *dict. l. ex pluribus, l. quia tale 14. D. solut. matrim.* Not. *ad dict. Auth. quas actiones.*

10 Ideoque vbi eadem ratio est idem ius statuendum est, *l. illud, 32. D. ad l. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, D. de iniust. rupt.*

11 Obsignatio enim habet vim solutionis, cum creditor recusat accipere solutionem, *l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione 9. C. de solut.*

12 *d. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. si inter 21. §. vlt. D. de pignor.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIII.

Etiam post elapsum semestre potest, & solet Senatus ex causa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora, inferiores Iudices non possunt.

SOlet Senatus noster ex causa prorogare debitori tempus, quod ad luenda aut potius redimenda pignora præstitutum est, vt etiam post elapsum semestre admittatur. 1 Veluti si egregia quantitas sit, quæ debetur, quam non facile tam cito explicare debitor possit, 2 vel si agatur inter consanguineos, quos inter se mitius agere & honorari sanguinis nonnihil tribuere deceat, 3 vel si qua in re peccatum sit in forma & solemnitate subhastationum. 4 Vel denique si longe pluris sint bona pro debito vendita, quam debitum fuerit. 5 Sed si intra prorogatum tempus nulla luitio redemptiove secuta sit, perinde tenet subhastatio, etiam quæ vitio aliquo laborauit, dummodo pro debito facta sit, atque si prorogatio nulla data esset. 6 Cæterum non idem inferiorum iudicum ius est, vt post præteritos sex menses intra quos lui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori. De illo enim tantum pronunciare possunt an decreto subhastationes adprobandæ videantur necne. 7 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 38. *sup.* de iur. emphyt. (Et rursum pro D. Dufour, contra Augustum Paris, Prid. Id. Mart. 1612.)

1 Nempe ex æquitate contra nimium iuris & statuti rigorem, solus enim Senatus qui vice Principis est, potest & debet inter ius & æquitatem positam interpretationem inspicere, *l.* 1. *C. de legib.*

2 Nec enim totius debiti numeratio semper est in expedito, *l. si dubitet* 10. *D de fideiuss.* (Idem est si qua sit alia ratio æquitatis, vtputa si debitor, ob longiorem suam absentiam, eamque probabilem non potuerit pecunias conquirere ad redimenda pignora, vt in causa D. Dufour, contra Augustum Paris, Prid. Id. Mart. 1612.)

3 *Arg. l. cum bona* 16. *D. de rebus auctor. iudic. poss. alias leg.* 7. *de priuileg. credit.*

4 Dixi *Defin.* 4. *num.* 4. *supr.*

5 Dixi *Defin.* 8. *supr. de distract. pignor.*

6 Quoniam subhastatio etiam nulla si sit facta pro debito tenet, dixi *Defin.* 18. *supr. de distr. pignor.* Sed nulla dubitationi locus est, quia solet Senatus hoc casu non soluto debito confirmare subhastationes cum clausula; Ex nunc, prout ex tunc.

7 Quia coguntur iudicare secundum rigorem iuris & statuti.

DEFINITIO XXIV.

Semestre datum debitori ad redimenda pignora non incipit currere à quo die emptor cæpit possidere, sed ex die iudicialis missionis in possessionem.

LIcet parum referre soleat quod ad ius possessionis attinet, vtrum quis reuera & naturaliter possederit, an etiam in possessionem missus sit iudicis auctoritate: 1 Interest tamen quoties de iure luendi, aut potius redimendi pignoris sub hasta venditi disputatur. Quoniam sex illi menses qui in eam rem posteriore statuto præstituti sunt, non nisi à die iudicialis missionis currere incipiunt, 2 vt proinde quandiu non apparet quo die facta fuerit ea missio, tamdiu nec dici possit elapsa redimendi tempora, nec si fortasse triginta anni præterierint, totoque intermedio tempore creditor possederit, quia prius est, vt detur terminus à quo possit incipere præscriptio, quam vt præscriptio compleatur. 3 Neque est contrarium quod dici solet post elapsos triginta annos non posse obiici per debitorem quod subhastationes perperam nec rite factæ sint. 4 Id enim tum demum vere dicitur, cum præcessit missio in possessionem. 5 Quando eo iure vtimur, vt non prius citari possit debitor ad impugnandas subhastationes decretique interpositionem, quam sex illi menses præterierint, 6 qui porro, vt diximus, non incipiunt currere nisi à die missionis. Ob eamque causam sæpius à Senatu nostro improbatus est mos Sebusianorum meorum, qui in vsu habent, vt eodem libello petant mitti creditorem in possessionem & citati debitorem ad decretum interponendum, saluo intra semestre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari prius debitorem ad hoc, vt de interpositione decreti quæratur, quam semestre illud iam effluxerit. 7 Quid ergo si de interpositione decreti constet, de ipsa vero missione in possessionem nullo modo? nihil oberit ea res debitori, aut posterioribus eiusdem debitoris creditoribus, quo minus saluum habeant ius redimendi. 8 Multóque minus si vocatus tantum debitor ad decreti interpositionem, nulla autem interpositio secuta proponatur. 9 *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard, & N. de la Chinal. Prid. Id. Nouembr. 1593.

1 Scilicet quia possessio licet plurimum ex iure mutuetur, *l. possessio* 49. *in princ. & §.* 1. *D. de acquir. possess.* magis tamen facti est quam iuris, *l.* 1. *§ si vir vxori, & §. præced. eod. tit. l. denique* 10. *ex quib. caus. maior.*

2 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est, vt dixi *Defin.* 18. *supr.*

3 Cum non possit finem accipere præscriptio, quæ nec initium accepit, *arg. l. si ad diem* 46. *l. Titio vsufructus* 96. *D. de condit. & demonst.*

4 Dixi *Defin.* 8. *num.* 6. *supr. de distract. pignor.*

5 Quæ scilicet possit dare initium præscriptioni.

6 Prius autem est, vt ius competat petendæ interpositionis decreti, quam vt decretum possit fingi fuisse interpositum ex elapsu temporis, quia fictio respondere debet veritati ne plus operetur in casu ficto quam veritas in casu vero, *arg. l. confessionibus* 13. *cum l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

7 Ne scilicet beneficium iuris ipsi eripiatur, aut minuatur.

8 Cum fieri possit, vt præmature ac ante tempus decretum interpositum sit, quod tamen an factum sit non aliter sciri potest, quam si appareat de tempore missionis in possessionem.

9 Credibile enim hoc casu est non fuisse secutam interpositionem ob id, quod nec sequi vtiliter potuerit. Nihil porro actum videtur, quandiu aliquid supereſt agendum, *l. penult. in fin. C. de his qui vt indign.*

DEFINITIO XXV.

An post elapsum semestre possint creditores alij, siue anteriores, siue posteriores offerre emptori, siue creditor ille sit, siue extraneus?

AN autem secuta missione in possessionem, elapsisque sex illis mensibus licebit alij creditori offerre ei cui addicta sint pignora, aut extraneo emptori, qui venditionem curante creditore licitatus sit, alia quæstio est. In qua magis probatur, vt extraneus emptor secutus sit 1 salua creditoribus anterioribus repetitione aduersus posteriorem, cui ex venditionis pretio solutum est. 2 Sed si emptor sit ipse creditor, non extraneus, posse creditores anteriores iure suo pignus vindicare, 3 si nihil fecerint aut omiserint, propter quod ius pignoris videri debeant remisisse. 4 Posteriores vero etiam offerre, quoniam ea addictio, quæ fit creditori, fiat ex necessitate 5 nullo existente extraneo emptore, 6 nimirum si alia ratione posterioribus consuli non possit, vt in damno moraturi videantur, si offerendi iure priuentur, aut petendi, vt iterum bona distrahantur. 7 Sane nulla ratio est, vt extraneo emptori post lapsa luendi tempora secundus creditor offerre possit, aut agere ad nouam distractionem nisi magna aliqua ex causa. 8 *Ita tractatum est* in eadem facti specie.

1 Alioqui nemo accedat ad publicam auctionem, nec si bona fide fiat *l. ait prætor alias l. essi sine, §. quæsitum, D. de minor. l.* 1. *penult. & vlt. C. si vendit. pign. agat.*

2 *V. & in l. vltim. § sin vero hæredes, & §. sed nec aduersus emptorem. C. de iur. delib.* Vide tamen *Defin.* 27 *nu.* 2. *& 3. de distr. pign. sup.*

3 Non minus quam si priuata venditio fuisset, *vt in l.* 1. *C. si antiq. cred. pign. vend.*

4 Quid enim si publico programmate vocati sciuerint vendi pignus nec adesse voluerint, *vt in l. si eo tempore* 6. *& l. si hypothecas* 8. *C. de remiss. pignor.*

5 Similis ratio est *in l.* 2. *& l. cum secundus* 5. *§.* 1. *D. de distr. pignor.*

6 *L.* 2. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7 Semper enim quantum salua iuris ratione fieri potest succurrendum est creditori certanti de damno vitando *d. l. vlt. § sin vero creditores, C. de iur. delib.* Iunge *Defin.* 1. *supr. de distract. pignor.*

8 Vt in specie *Defin.* 27. *sup. de distr. pignor.* vbi vide. Aliud esset priuata venditione facta, *l.* 1. *C. si antiq. pign. vend.*

DEFI

DEFINITIO XXVI.

Monetæ augmentum potest peti etiam in executione iudicati. Sed non post per actam subhastationem quæ solutionis loco cesserit. Nisi ex aliqua causa à subhastatione recedatur.

AVgmentum quidem monetæ peti potest in executione iudicati, etiamsi nulla eius mentio, vel in petitione, vel in condemnatione facta sit, propterea quod non tam alia res sit, 1 quàm eius quantitatis quæ adiudicata fuit quædam portio, & ipsius sententiæ veluti declaratio. 2 Sed tamen si ad subhastationem ventum sit pro ea quantitate, quæ in stipulationem deducta fuit, nulla eiusmodi augmenti habita ratione, peratúrque decreti interpositio, nihil amplius de augmento quærendum est, cum creditori sit satisfactum, quem vtique solutionem accipere in moneta deteriore si velit,& consentiat 3 nihil prohibet. 4 Si qua tamen causa sit propter quam non obstante decreti interpositione ea possessio creditori aufferri debeat, 5 siue luendi,siue quo alio iure, augmenti ratio tum habebitur,cum de solutione quantitatis debitæ agi oportebit. 6 Neque videri potest satisfactum si non duret satisfactum. 7 Itaque non prius cogendus erit creditor cedere possessione quam sibi solutum sit quicquid debetur, 8 cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit. 9 Nec est quod quis dicat sublatum per acquisitionem dominij,decretique interpositionem, vinculum pignoris, 10 Hoc ipso enim quod ex causa aliqua dominium illud euincitur, quod fuerat quæsitum, euenit necessario, vt pignus restitui oporteat, quod extinctum videbatur. 11 *Ita Senatus* 16. Calend. Ian. 1593.

1 Si enim alia res esset non posset peti in executione iudicati, *l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expens.* & noua actione opus esset, *l. non potest* 23. *D. de iudic.*

2 Quæ declaratio potest fieri etiam in executione, *l.* 2. *C. de sent. quæ sin. cert. quant. profer. l. haredes palam* 21. *§. D. qui test. fac. poss.*

3 Volenti enim & consentienti non fit iniuria, vt est in regula iuris pontificij,Iunge, *l. in diem* 9. *§.* 1. *de aqu. pluu. arcend. l. nemo videtur* 145. *de reg. iur.*

4 *L. Paulus* 99. *alias l. creditorem,D. de solut.* vbi etiam Bart.& alij, *l. cum quid* 3. *cum ibi not. D. de reb. credit.*

5 Potest enim ex variis causis id contingere *Defin.* 11. vbi dixi *supr. hoc tit.*

6 Est enim augmentum monetæ pars principalis debiti, vt dictum est initio huius *Defi. ex not. in d. l. cum quid, & d. l. creditorem.*

7 Sicuti non videtur in rem versum quod non durat versum, *l. si pro patre* 10. *§. versum, D. de in rem vers. l. item eorum* 6. *§. penult. D. quod cuiusque vniuers. l. nam etsi* 15. *§.* 1. *D. de inoffic. testam.*

8 *L. si rem* 9. *§. omnis pecunia, D. de pignor. act.* Dixi *Defin.* 3. *num.* 4. *supr.*

9 *L. vnic. C. etiam ob chirogra. pecun. pign. retin. poss.*

10 *L. penult. §.* 1. *D. de except. rei iudic.*

11 Quoniam hypothecaria actio habet suas conditiones perpetuas si debitum solutum non fit, *d. l. penult. §.* 1. *l. grege* 13. *§. etiam, D. de pignor.*

DEFINITIO XXVII.

Possessor conuentus hypothecaria vel offerre debet, vel cedere. Nec prætextu aliorum creditorum anteriorum recusare potest, aut petere publicam pignoris distractionem.

TErtius possessor conuentus hypothecaria non est audiendus si hoc vnum obiiciat, esse alios creditores pignoratitios, qui ante omnia vocari debeant, & de anterioritatis iure inter se disputare, vt saluum possessor habeat ius offerendi, luendique pignoris, & sciat à quo potius luere debeat. 1 Non enim possessoris interest, cui liberum sit, vel actori ipsi offerre, qui præstare debebit se potiorem creditorem, hactenusque de euictione tenebitur, 2 Vel rem derelinquere si creditoris actionis fidemve habeat suspectam. 3 Alterutrum ergo faciat necesse est,cum non aliam pignoris aduersus hypothecarium creditorem retinendi rationem possessor habeat, quam si debitum offerat. 4 Quare nec audietur possessor si petat publicam fieri pignoris distractionem, vt ex pretio creditoribus omnibus in eam rem vocandis ex ordine satisfiat. Anteriorum enim creditorum ius illud est, 5 non possessoris, quibus porro nulla fit iniuria, tum cum possessor creditori posteriori pignus vindicanti condemnatur. Siquidem non minus iuris habituri sunt contra creditorem hunc posteriorem, vbi factus erit possessor,quam habebant aduersus pristinum possessorem. 6 Aut quam haberent etiamnum, si pristinus ille possessor creditori posteriori obtulisset, in eiusque locum & ius successisset. 7 *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne contra R. Episcopum Bellicensem D. Ioannem Gothofredum Ginor Senatorem 14. Calend. Mart. 1594.

1 Cum securior esse soleat qui emit ab anteriore, aut saltem anteriore creditore venditionem vrgente, vt dixi *Defin.* 25. *sup. & Defin.* 27. *supr. de distr. pignor.*

2 *Ex not. in l.* 1. *C. cred. euict. pignor. non deber* etsi totus ille titulus loquitur de creditore qui vendidit iure creditoris, non de illo qui curauit vendit pignora per iudicem, vt contra interpretes & pragmaticos nostros scripsi in Hemisch. *de error. pragmat.* Non enim contra hunc creditorem datur actio vlla de euictione, sed tantum contra debitorem, *l.* 4. *l. si ob causam* 13. *C. de euict.*

3 Nemo enim actione in rem pati cogitur,siue neget se possidere, siue nolit retinere, *l. vlt. D. de rei vindic. l. si fundus* 16. *§. in vindicatione ff. de pignor.*

4 *L. vlt. C. si antiq. cred pign. vend. d. §. in vindicatione.*

5 *L. vlt C. si antiq. credit. pign. vend.*

6 Non enim possessor ob id solum quod sit etiam creditor impedire potest venditionem pignoris petitam à priore creditore, non magis, quam si ipse possessor tantum esset non creditor *d. l. vlt.*

7 Cum possit etiam posterior creditor offerre emptori, ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit, *l tum prior.* 3. *ve. si tamen D. de distr. pign.*

DEFINITIO XXVIII.

Creditor antichresticus qui ex conuentione fructus pignoris acquisiit non cogitur, eos fructus restituere posteriori creditori offerenti debitum cum vsuris. Nec si alioqui futurum sit, vt posterior moretur in damno.

CReditori anteriori, cui pignus in antichresim datum fuerat, 1 offerens poterior creditor totum debitum cum legitimis totius temporis præteriti vsuris, facere idcirco non potest, vt ad fructuum perceptorum restitutionem teneri anterior debeat, aut vt ij fructus si legitimum vsurarum modum excedant ad eum modum reuocentur, 2 nec si alioqui futurum sit, vt in damno posterior moretur. 3 Neque enim conuentionis vtilitas aufferenda est creditori qui prior contraxi, quippe non aliter fuerat contracturus. 4 Nisi posterior creditor probet contractum esse fœneratitium & illicitum. 5 Hoc enim vnicum ei remedium supereset. 6 *Ita Senatus* pro Angela Morisset contra Ioannem Rosset 8. Id. Maij 1595.

1 Hoc est ea lege, vt creditor perciperet fructus pignoris in vicem vsurarum *l. si is qui* 11. *§.* 1. *D. de pignor. l. si pecuniam* 33. *D. de pignor. act*

2 Antichresis enim expressa non seruat legitimum modum vsurarum, cum fructuum quantitas est incerta, secus est in antichresi tacita secundum Cuiac. *lib.* 8. *obseruat. cap.* 17. *ex l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.* iunct. *l. cum debitor.* 8. *D. in quib. cauf. pig. vel hypoth. tacit. contr.* Vide tamen quæ scripsi in Hemischil. *De error. pragmat.*

3 Quamuis soleat succurri creditoribus certantibus de damno, vt dixi *Defin.* 25. *nu.* 7. *supr.*

4 *L. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. Titia* 62. *in fin. D. de iur. dot.*

5 Puta si excessus fructuum sit immodicus & creditor solitus fœnerari *cap. ad nostram Extr. de pignor.* Alioqui antichresis non potest quidem non esse contractus fœneratitius, cum quicquid excedit sortem sit fœnus & vsura, sed non ideo erit illicitus si non excedat legitimum & toleratum modum vsurarum.

6 Quia quicquid factum est in fraudem legitimarum vsurarum pro infecto haberi debet, *l. pecuniæ* 9. *§.* 1. *l. vsuras* 20. *D. de vsur. d. l. si ea pactione* 14. *cum duab. seqq. C. eod.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIX.

Emptor, qui post emptum pignus successit per cessionem in iura creditoris, non aliter cogitur pignus reddere, quam si offeratur ei non modo pretium subhastationis sed etiam omne debitum.

CReditor, cui quadringenta sub pignore debebantur, pignus distrahi curauerat, & ex pretio non nisi trecenta redegerat. Tum emptori iuribus suis omnibus cesserat, quæ ex causa pignoris haberet, acceptis ab eo in illā rem integris quadringentis. Debitor cui ius redimendi competebat, siue ex statuto intra semestre, siue ex iudicato etiam post semestre elapsum, Titio ius omne suum vendiderat. Quæsitum est, an Titius emptori pignoris eidemque possessori trecenta restituere deberet, an quadringenta? Dicebam sublatū omnino esse vinculum pignoris per venditionem, quæ non tantum consensu creditoris facta fuisset, sed etiam requirente eo, & vrgente. 1 Nec ad rem pertinere quod ex pretio redacto non omnino satisfactum fuerat creditori. Non enim sola solutione & satisfactione pignus liberatur, sed etiam si venditioni pignoris licet ab alio factæ creditur consenserit, quāuis nulla illi pars debiti sit soluta. 2 Cui consequens videbatur, vt ex cessione per creditorem facta post venditionem pignoris nihil iuris emptori quæsitum fuisse dici posset 3 Cessio namque ab eo facta qui creditor fuit, si ex interuallo fiat, id est eo tempore quo creditor esse iam desiit, vires nullas habere potest, 4 Præsertim cum per subhastationem emptor non tam in ius creditoris successisset, quam in ius debitoris, vtpote qui ea ratione dominus rei obligatæ effectus esset, 6 nulla alia ex subhastatione creditori nata actione, nisi ad pretium aduersus emptorem. 7 Porro constat, acquisitione dominij non tantum solui vinculum pignoris, cum nemini sua res obligari, aut obligata manere possit, 8 sed etiam induci ne emptor sibi quicquam debere possit, ob id solum quod pignus possidet, quamuis separato contractu in creditoris quoque iura successerit. 9 Itaque audiendus videbatur Titius offerens emptori quanti res vendita fuisset, quamuis creditori aut emptori, quod hac parte idem est, plene satisfactum ex eo pretio non fuisset. Neque obstare quod dici solet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse. 10 Etsi enim negari in proposito non poterat, quin emptor esset idem creditor, ex qua parte creditori successerat, pignus tamen nullum superaret, quod retineri posset, quando vt diximus tota pignoris obligatio extincta fuerat, per venditionem. 11 Semel autem perempta obligatio nunquam reuiuiscit, 12 præsertim in pignore. 13 Nec si proponas redire pignus in dominium debitoris, qui bona sua omnia obligauerat præsentia & futura. 14 Atqui rem, quæ pignoris iure obligata esse desierit, etiam, ob chirographariam pecuniam pignoris loco retineri posse, nusquam sane scriptum est. 15 Sed tamen illa me ratio fortior à sententia reuocauit, quod cum debitor pignus redemit ab emptore, siue intra semestre tempus, siue post semestre ex iusta aliqua causa adeóque sola iudicati potestate, 16 recurrit dominium ad debitorem, 17 idque non quasi ab emptore nouum ius recipiat, in quem dominium transtulerat, sed quia res redeat in pristinam causam resoluta venditione. 18 Quod cum euenit, pignus quoque quod extinctum putabatur, reuiuiscit, aut potius perinde habetur acsi numquam extinctum fuisset. 19 Quidni verò? Cum, etsi ex noua alia causa pignoris acquisitio reuocaretur, idem esset. Neque enim dominij acquisitio aliter extinguit omnino ius pignoris, quam si sit omnino irreuocabilis. 20 Inde ergo fit, vt pignus desinat esse sublatum per venditionem quæ in eo est, vt numquam facta fuisse videatur. 21 Quid ergo? Manet sublatum duntaxat quatenus solutum est quod debebatur. 22 Itaque si solutum sit duntaxat pretium quod ex venditione redactum fuerat, cum plus creditori deberetur, & emptor non tantum per emptionem, sed etiam per cessionem in creditoris iura successerit, non aliter cogendus est rem reddere, quam si ei debitum totum offeratur, quia res in eam causam redit in qua fuisset, si ante venditionem debitor pignus luere voluisset. Quo casu aut dubie creditor etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere potuisset. 23 Multo magis pro debito pignoratitio quousque solutum integrum fuisset. 24 Vna hæc differentia est, quod vno casu pignus luitur, alio redimitur. Sed eadem hoc casu potestas est luitionis & redemptionis, 25 Euenit autem in hac specie quod mirum est, vt cessio quæ ab initio non valuit ratione pignoris, tanquam facta ex interuallo & eo tempore quo nullum creditori ius pignoris superarat, 26 conualescat redintegraro pignore, qui in eam causam peruenit à qua incipere potuit. Alioqui nullum ius ex cessione translatum esset. Nam ius quod antea creditor habuisset pignoris retinendi etiam ob chirographariam pecuniam, non potuit cedi ab eo qui cessionis tempore iam desierat posse retinere, cum desiisset possidere. 27 *Atque ita* Senatus tandem pro emptore eodemque creditoris cessionario pronunciauit, non esse cogendum illum rem restituere tametsi venditionis pretium integrum offerretur, ni totum ipsum debitum cum accessionibus præstaretur. 28 Etsi enim non cum debitore res erat, sed cum Titio, qui à debitore post subhastationes emerat, absurdum tamen videbatur meliorem esse causam Titij quam debitoris, cum is à debitore comparasset, ac in ipsius locum successisset. 29 *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon clarissimorum Aduocatorum Prid. Id. Iul. 1595.

1 *L. sicut. 5 non videtur, D. quibus mod. pign. vel hyp. soluit.*
2 *d. §. non videtur, l. si consensit, 7. iunct. l. praced. eod.*
3 *Ex reg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*
4 *L. Modestinus 76. D. de solut.*
5 *L. 4. l. si ob causam 13. C. de euict. l. 2. C. si in caus. iudic. pigno. capt sit*
6 Debitor enim non creditor dominus fuit, *l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pignor act.*
7 *L. à Diuo Pio. 15. §. sed si emptor. D. de re iudic.*
8 *L. penult. §. 1. ff. de excep. rei. iudic. l. neque pignus 45. de regul. iur.*
9 Cum fieri nequeat, vt quis sit sui ipsius debitor & creditor, *l. debitori 50. D. de fideiuss.*
10 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
11 *d. l pen. §. 1. ff. de excep. rei. iudic. d l. si consensit 7. & l. seq. §. non videtur. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
12 *L. qui res 98. §. aream, D. de solut.*
13 *L. solutum 11. §. 1. ff. de pign. act. l. nouatione 18. ff. de noua.*
14 *L. vlt. C. de remis. pignor.*
15 Titulus enim ille, *Etiam ob chirogr pecun.* loquitur de retinendo pignore, non autem de retinenda re quæ desierit esse obligata.
16 Sufficit enim res iudicata, cùm pro veritate habeatur, *vulg. l. res iudicata 208. de reg. iur.*
17 *L. 2. l. cum te 6. & seq. C. de pact. int. emp. & vendi l. in bello 12. § si quis seruum & seq. l. si à patre 15 ff. de captiu & post. limin.*
18 Nulla siquidem retrouenditio requiritur, vt *in l. voluntate 10. D. quibus modis pign. vel hypoth soluit.* * & luitio ista pignoris non tam est iuris noui acquisitio ex parte debitoris, quàm extinctio iuris quod emptori fuerat quæsitum ex subhastatione.
19 Quia nec videtur extinctum, quod non durat extinctum, *d. l. pen. §. 1. ff. de except. rei iudi. l. si pro patre 10. §. versum, ff. de in rem vers.*
20 *D. l. pen. §. 1. l. debitor, 59. D. ad SC. Trebell.*
21 Quia potestas redemptionis tollit intellectum emptionis & acquisitionis, *arg. l. si patron. 51. §. vlt. eod. tit.*
22 Quoniam hypothecaria illam perpetuam conditionem habet, si non sit solutum debitum, *l. grege 13. §. etiam ff. de pign.*
23 *D. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
24 *L. quandiu 6. C. de distract. pignor. l. vlt. C. si antiq. cred. pign. vend.*
25 Vt & in specie *d. l. in libello 12. §. si quis seruum & seq. l. si à patre 15. D. de capt. & postlim.*
26 *Vt dixi nu. 4. supr. ex l. Modestinus 76. ff. de solut.*
27 Nascitur enim ex possessione retentio, *l. 1. D. de pignor. l. si in area 33. D. de condict. indeb. l. debitor 40. in fin. D. de pignorat. action.*
28 *Ex d. le quamdiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vendi. pig. imped. non poss. cum similib.*
29 *Ex reg. l inuitus 156. §. plerumque l. quod ipsis 143. de reg. iur. l. 3. in fin. D de pignor,* vbi est textus elegans. * *l. iudicate 29. in fin. de except. rei iudicat.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXX.

Etiam qui iussus est recepto venditionis pretio pignus reddere, potest nihilominus rem retinere pro alio debito, etiam pro quo non fuerit illa res vnquam obligata, tanquam qui hac parte successerit in ius creditoris.

CVm inter debitorem & pignorum emptorem controuerteretur, an debitori redimere volenti emptor rem restituere deberet, Senatus pronunciauerat pro debitore, & emptorem condemnauerat, vt vacuam pignoris possessionem redderet, accepto vicissim à debitore pretio venditionis. Si in executione iudicati emptor probet sibi quid aliud deberi, cuius nomine res illa fuerit antea obligata, non prius cogendus est rem restituere, quam omnino sit ei satisfactum. 1 Senatusconsulti enim auctoritas iuris auxilium de quo neque dum cognitum, neque pronunciatũ fuit, non excludit. 2 Sed etsi nouum debitum quod petitur tale est, vt pro eo nũquam res obligata fuerit: Idem tamen iuris est propter regulam quæ habet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse. 3 Atqui, inquies, numquam fuit res illa obligata emptori, quia priusquam ad emptionem accederet nihil omninò iuris nec vlla in re, nec ad rem habuit, post emptionem verò cùm dominus esse cœperit, non solum pignoris ius nullum habuit, sed & desiit habere posse. 4 Verum respondeo emptorem pignoris; licet pro qua parte emptor est, succedat in locum debitoris non creditoris, 5 tamen quatenus soluit pretium creditori, eatenus in creditoris iura videri succedere, si quando contingat rem ab eo aufferri? 6 Ex eáque causa fieri iurium cessionem necessariam, quorum potestate ad venditionẽ deuentum est. 7 Itaque si creditor fuit pignoratitius, qualem esse necesse est priusquam ad venditionem peruenirì possit, 8 eodem iure censeri emptor debet cùm pignus redimitur, 9 & consequẽter etiam ob chirographariã pecuniam, siue sibi debitam, siue creditori qui pignus distrahi curauit, pignus poterit retinere. 10 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. quamdiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vind. pignor. imped non posse l. 1. & pen. C. si vendit. pign. agat.*

2 Ne alioqui sententia noceat ei pro quo iudicatum fuit, quod sane absurdum cuidẽter & iniquum esset. *l. euidenter 16. D. de except. rei iudic.*

3 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. posse.*

4 Cùm nemini possit res sua esse obligata, *l. neque pignus 45. de reg. iur.*

5 Vt dixi *Defi. praced. num. 5. ex l. 4. & l. si ob causam 13. Co. de euict.*

6 *L. 3. vers. si tamen, D. de distract. pignor.*

7 Cum ex ea cessione nullum dispendium & incommodum creditor sentiat, *arg. l. tn creditore 38. D. de euict.*

8 Neque enim potest vllo casu creditor petere distractionem bonorum debitoris, quin prius acquirat sibi in iis ius aliquod pignoris aut conuentionalis, aut prætorij, aut iudicialis, *tot tit. C. de prator pignor. & tit. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

9 Id est haberi debet pro hypothecario creditore, *d l. 3. D. de dist. pign.*

10 *Ex d. tit. Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti ob litem motam, vel sine causa susceptam à tertio temerario litigatore, & quibus factum debitoris causam non dederit, non sunt imputandi debitori, nec ab eo aufferendi.

AN ergo si quis tertius venditioni pignoris interceſſerit, & ex ea causa creditorem sumptibus litis onerauerit, competet emptori qui in creditoris locum successit ius retentionis quousque sumptus illi restituti sint? Minimè, quia neque debiti, neque debitoris occasione sumptus illi facti sunt, sed per calumniam, aut imperitiam eius, qui pignoris distractionem nullo iure voluit impedire. 1 Satisque creditori esse debet, eíve qui in eius locum successit, quod earum expensarum condemnationi obnoxium habeat temerarium illum interceſſorem. 2 Neque distinguemus, an de interceſſionis iure vel iniuria quicquam adhuc pronunciatum sit nécne. aut an interceſſor ad eos sumptus condemnatus sit an non? Semper enim verum est creditorem non habere de quo conqueratur, præterquam de illo ipso qui male interceſſit, aut de iudice si ad imbrobæ litis sumptus, eum non condemnauerit. 3 Cæterum neque interceſſoris, neque iudicis factum & iniuriam nocere æquum est debitori, cui nihil hac parte imputari potest. 4 Quid ergo si debitor ipse venditionem impedire tentauerit, & fuerit condemnatus etiam ad expensas litis? Nemo dubitat quin earum quoque expensarum nomine salua emptori esse debeat retentio, si is in omnia creditoris iura successerit. 5 Idem est si non debitor, sed ipsius tutor aut curaror, aut procurator, aliúsve administrator litem perperam intulerit. Dummodo non sit ille proprio, vt plerumque fit & fieri debet, 6 nomine ad eas expensas condemnatus. 7 Tunc enim eius debiti causa, quod aliud debeat, quam qui pignus redimere vult, retineri rem obligatam rationis non est. 8 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet autem sua cuique temeritas & calumnia damnosa esse non alteri, *l. factum 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de regul. iur.* Maxime quantum ad sumptus litis, quorum condemnatio non solet irrogari nisi temere litiganti, *l. eum quem temere 79. D. de iudic.* Dixi *Defin. 1. supr. Si plur. vna sent. fuer. condemn.*

2 *Dict. l. eum quem temere l. properandum 13. §. siue autem alterutra, Cod. eod. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2. l. petitor 30. D. de liber. legat.*

3 *D. §. siue autem alterutra.*

4 *L. si per impudentiam 51. D. de euict. l. exceptionem 67. D. de fideiuss.* Aliud ergo esset si sumptus illi facti essent inter creditores ob litem inter eos de mutuo iure, & ordine pignoris institutam. Tunc enim sumptus illi cederent damno debitoris etiam inauditi, tanquam qui iis causam dedisset ob moram in soluendo contractam, vt dixi *Defin. 9. supr. & Defin. 30. supr. de distract. pignor. & Defin. 2. sup. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

5 vt scilicet eadem in omnibus causa sit emptoris, quæ fuit auctoris, *l. quod ipsis 143. l. inuitus 156. §. plerumque, de regul. iur.*

6 *Ex vul. l. non est ignotum, C. de admin. tutor.*

7 Nec enim iudicati executio solet dari in tutorem nisi cum idipsum in sententia nominatim comprehensum est, *l. 1. §. vlt. l. 2. D. de admin. tutor. l. pen. D. quand. ex fact. tutor.*

8 Ille enim *tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.* intelligendus est de pecunia illa chirographaria, quæ ab eo ipso debeatur qui vult pignus repetere non quæ ab alio, *arg. l. pen. D. de compensat. l. eius 9. C. eod.*

DEFINITIO XXXII.

Annus, cuius fructus prorata temporis diuidi debent inter emptorem & debitorem redimentum pignoris, currit à die addictionis & expeditionis.

CVm pignora sub hasta vendita redimuntur, siue iure ordinario, & intra tempus statuto præfinitum, 1 siue iure extraordinario petita aduersus lapsum temporis in integrum restitutione ex iusta aliqua causa, 2 si de fructuum illiusanni quo redemptio fit diuisione quæratur, siue ante, siue post eorum perceptionem, diuidi eos oportet pro rata temporis inter emptorem & creditorem, eúmve qui ius habeat à creditore. 3 Annus autem computandus est ex die quo addictio quam expeditionem vocant, facta est, quoniam ab eo demum die fructus ad emptorem dominij iure ex statuto nostro pertinent. 4 Cum tamen ea portio quæ emptori competere poterat minima esset, vt puta duodecima, verendúmque videretur ne in fructibus percipiendis ea diuisio rixã prouocaret, æquissimum putauit Senatus, vt fructus illi certa pecuniæ quantitate æstimarentur, non ad modum vsurarum sortis pretij, sed æstimatis arbitrio boni viri, & paulo pinguius ipsis fructibus. 5 *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon Aduocatorum 6. Non. Aug. 1595.

1 Hoc est, intra semestre, de quo scripsimus *Defin. 1. supr. hoc tit.*

2 Vt dixi *Defin. 11. num. 2. supr.*

3 *Arg. l fructus 7. §. Papinianus alias l. diuortio, D. sol. matr.*

4 Nec enim ante id tempus quicquam iuris habet emptor in pignore vendito, cum neque prius sublatum videatur vinculum pignoris quam soluta sit ab emptore pecunia, *l. à Diuo Pio 15. §. sed cum emptor. D. de re iudic.*

5 Quorum scilicet incertitudo facit, vt nihil prohibeat eos ex euentu excedere legitimum modum vsurarum, *l. si ea pactione 14. C. de vsur.* Iunge. *l. oleo 23. eod.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXI.

SI VNVS EX PLVRIB. HÆRED. debit.

DEFINITIO I.

Vnus ex cohæredibus debitoris non potest obiicere exceptionem discussionis ne quidem pro parte cohæredis.

EX pluribus debitoris hæredibus sit vnus hypothecaria in solidum conueniatur, 1 exceptionem non factæ excussionis pro parte cohæredis obiicere non potest. Neque enim pro ea parte tertij possessoris iure censeri debet, qui ipsius debitoris pro parte hæres est, 2 licet personalis obligatio inter eos ex lege duodecim tabularum pro hæreditariis portionib. diuidatur. 3 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. supr. de pignor. & SC. 3. inf. Si aduers. credit præscr. opin.

1 Quomodo potest vtique conueniri, cum hypothecaria semper & omni casu sit indiuidua, *l. rem hæreditariam 65. D. de euict.* Excepta illa tacita quam Iustin. induxit pro legatis *in l. 1. C. commun. de legat.*

2 Imo censendus est iure debitoris cuius personam, saltem pro parte repræsentat, cum iura omnia & actiua & passiua transeant in hæredem, *l. vlt. & tot. tit. Cod. de hæred. action.*

3 *L. 1. & 2.* vbi gloss. & DD. C. *hoc tit. l. 1. C. si cert. petat.* Ita quæ hic titulus manet incorrectus etiam post *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

DEFINITIO II.

Quantum interest an vnus ex hæredibus debitoris conueniatur, an vnus ex hæredibus creditoris agat hypothecaria in solidum.

NOn quemadmodum vnus ex pluribus debitoris hæredibus si totum fundum pignoris obligatum solus possideat conueniri hypothecaria in solidum potest, 1 Ita ex contrario vni ex hæredibus permittendum est, vt in solidum agens hypothecaria, 2 totum debitum consequatur, si non cæteri cohæredes consentiant aut absint, & caueat de rato is, quo solutionem totius debiti petit. Etsi enim singulis hæredib. creditoris hypothecaria actio in solutum competit, 3 vtpote, quæ sui natura non magis diuidua sit, quam ius ipsum pignoris, 4 solutio tamen, per quam hypotheca dissoluitur, 5 commodam recipit diuisionem si consistat in pecunia numerata, 6 nec nouum est, vt in solidum agatur, partis autem solutio fiat. 7 Et sane fieret iniuria cæteris cohæredibus, si solutio totius debiti vni facta liberationem contra omnes pareret, 8 nisi fuerint illi in mora debiti accipiendi. 9 Nam & eadem iuris ratio facit, vt si vnus ex cohæredibus creditoris suam tantum debiti partem perceperit, non ideo prohibeantur cæteri per hypothecariam totum fundum auocare, ne alioqui afficiantur iniuria, dummodo debitori offerant quod ille soluit cohæredi. 10 Diximus, *si non fuerint illi in mora accipiendi debiti:* quia si per eos stet quo minus debiti partem hæreditariam accipiant, permittendum est debitori, vt totius pignoris luendi gratia totum debitum soluat ei ex creditoris hæredibus, qui in solidum agit hypothecaria. 11 Neque enim pignoris partem luere debitor cogitur, si totum debitum reddere paratus sit, sicut nec creditor pignoris partem erat accepturus. 12 Nisi quis remedij loco malit inducere, vt pro cohæredum absentium portionibus siue in mora debiti accipiendi fuerint, siue non, fiat obsignatio, quæ & illorum & debitoris ius æquè tueatur. 13 Quid enim si nec totum debitum accipere volet is ex cohæredibus, qui hypothecaria in solidum experitur? 14 Eo saltem casu omnino necessarius erit vsus obsignationi. 15 *Ita Senatus* pro Iacobo Durand contra Peronetam Talon, 8. Cal. Dec. 1592.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Nam & hypothecaria est indiuidua ex parte agentis non minùs quam ex parte illius qui conuenitur, *d. l. 1. C. hoc tit.*

3 *Dict. l. 1.*

4 *L. rem hæreditariam 65. D. de euict.*

5 *Item liberatur 6. ff. qui potior in pign. hab.*

6 Cum pecunia recipiat commodam diuisionem, *l. stipulationis non diuiduntur 72. D. de verb. oblig.*

7 *Vt in l. in executione 85. §. in solidum, eod. tit. de verborum oblig.*

8 Fit enim pauperior qui amittit debitorem, *l. 1. §. sciendum & §. sed si debitorem, D. de donation. inter virum & vxor.* sicut & locupletior fit, qui liberatur à creditore, *l. si pupilli 66. D. de solutionib.*

9 Quo casu necesse est, vt alius qui partem suam recipere vult, recipiat totum, vt possit liberare debitor pignus, quod pro parte liberari non potest, *d... in executione, §. pen.*

10 *L. solutum 11. §. si creditori, D. de pign. act.*

11 Est enim iniquum, non posse solidum soluere illum, quem præterea patitur in solidum conueniri, *l. quod autem 6. § apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

12 Scripsi *Defin. supr. de pign.* Facit *l. si quis aliam 46. ff. de solution. l. 1. §. sed si duo. l. si plures 14. l. si duo 22. D. depositi.*

13 *Argum. d. l. 1. §. si pecunia 36.* iunct. *l. ei apud quem 5. in fin. D. depositi.*

14 Ne scilicet cohæredibus suis teneatur, *l. hæredes 25. §. idem iuris est, & seq. D. famil. ercisc.*

15 Obsignatio enim vetus & legitimus modus est tollendæ obligationis, cum aliqua de causa impeditur solutione alioqui nulla ratio superest debitori acquirendæ sibi liberationis, *l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione, 9. C. de solut.*

DEFINITIO III.

Etiamsi omnes creditoris hæredes litem contestati sint super hypothecaria, singulis tamen solui nisi pro parte non potest.

AT quid si omnes creditoris hæredes simul hypothecaria egerint, & litem contestati sint? An non vni ex iis totum debitum soluere debitor tutò poterit? Minimè. Quamuis enim ex plurib. litis consortib. singuli post contestationem agere in solidum possint, 1 non ideò tamen solutionem accipere in solidũ singuli possunt. Aliud enim est ius agendi, aliud solutionem accipiendi, vt videre est in procuratore ad litem dato, qui agere quidem potest, solutionem vero accipere non potest, 2 cum nec speciale mandatum habeat, nec generale. 3 Itémque in eo, qui solutionis causa obligationi adiectu est: qui ex contrario solutionem accipere potest, agere vero non potest. 4 Eadem verò igitur hoc etiam casu obseruanda erunt, quæ si non omnes litem contestati fuissent. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 2. C. de consort. eiusd. lit.*

2 *L. hoc iure 86. ff. de solut.*

3 *L. vero procuratori 12. eod.*

4 *L. eum qui ita 56. §. qui sibi, ff. de verb. oblig. l. cui recte 10. ff. de nouat.*

5 Neque enim litis contestatio facta ab omnibus facit potestatem singulis accipiendæ in solidum solutionis, sed tantum litis in solidum persequendæ.

DEFINITIO IV.

Casus, in quo executio ab vno ex pluribus creditorib. hæredibus malè cœpta, confirmatur in totum citra iniuriam possessoris pignorum conuenti per hypothecariam.

DEcesserat mater superstitibus duobus masculis & filia: quorum illi iam inde multis ab annis abesse proponebantur, hæc veto domini retenta, pro dotis maternæ repetitione Seruianam exercuerat aduersus tertium pignorũ possessorem, quasi ad eam solam tota matris hæreditas pertineret. Postea lite pendente melius consulta, 1 dixerat agere se non suo tantum nomine, sed etiam fratrum absentium. Oblata quoque cautione de rato, 2 in eamque rem petebat dari sibi bonorum vtriusque absentis fratris curationem, quippe quam non minus fœminis quam masculis, adeoque etiam impuberib. dari obtinuit, 3 tanquam quæ successionis spe potiusquã administrationis iuris deferatur. 4 Cum quæreretur, an executio confirmari posset, quam non nisi pro indebito facere soror potuerat, quæ pro parte tantum hæres solidam dotem exigebat, 5 nulla dum emissa per fratres testificatione voluntatis, an hæredes matris esse vellent, pro portionibus hæreditariis, 6 placuit temperamentum vt executio quidem confirmaretur, at non tam cœpta, quam perficienda. Nec in solius sororis commodum, sed in fratrum quoque absentium vtilitatem data sorori bonorum vtriusque fratris

curatione

curatione & quasi ex iure postea quæsito, ob eamque causam facta relatione ad tempus perficiendæ, non ad tempus cœptæ executionis. Verba autem iudicati hæc fuerunt, *que l'execution encommencée sera continuée, parfaite & parachevée au nom & profit tant de ladite demanderesse que de ses freres absents*, non qualia vulgo esse solent, *que l'execution de sa part encommencée*. Non enim poterat confirmari executio per sororem male cœpta proprio nomine, nisi quatenus in eo esset, vt bene quandoque perficeretur. Quamquam illa etiam ratio confirmandæ executionis suberat, quod ab initio potuerat soror tanquã coniuncta persona pro fratribus agere & exequi etiam siue mandato, si modo parata fuisset cauere de rato. 7 Item quod possessor, qui executioni interfuerat, fratrum absentium & vitam & absentiam, quam soror iurato adfirmauerat negasse conuincebatur, atque ita sororis in solidum agentis ius, quantum in se fuerat, confirmasse. Nullis enim fratribus superstitibus, cui alij quam sorori poterat ius esse totius dotis maternæ in solidum exigendæ? 8 Nec proinde amplius poterat iuuare se ex positione negata, ne quidem ex pœnitentia, quæ tamen hic nulla fuerat secuta, *Sine die.*

1 Quamdiu enim non repudiarũt cohæredes, qui adire possunt, nõ potest alius cohæres qui addit agere, nisi pro sua parte. *l. 1 D si pars hær pet.*

2 *Iuncta l sed & hæ persona 35. D. de procur.*

3 Inuita sane iuris prudentia, cum curatio quælibet sit officium virile, à quo mulieres omnes arcentur, *l. 2.* vbi Dec. *de reg. iur.*

4 Vt dixi *Defin. 1. sup. de curat. furios.*

5 Vt proinde non posset videri facta executio pro debito nisi ex parte. Nec tamen poterat pro parte valere, & pro parte non valere, *l si non sortem 26. §. si centum,* vbi Bartol. *de condict. indeb.* quia executio quælibet est facti, facta vero omnia sunt individua.

6 Quæ tamen testificatio voluntatis erat necessaria, cum nemo ignorãs vel inuitus fiat hæres matris, *l. nec emere 26. C. de iur. delib.* Nec enim fœminæ habent suos hæredes, *l. 4. §. ad testam. D. de bonor poss contr. tab.*

7 *d. l. sed & hæ 35. D. de procurat.*

8 Siue proprio, siue adcrescendi iure *l. vnic.* vbi omnes *C. de his qui ant. quand. non petent. part.*

TIT. XXII.

DE IVR. DOMIN. IMPETR.

DEFINITIO I.

Iustiniani constitutio, de iure dominij impetrando, non est abrogata, quamuis eius rarus sit vsus, quia pignoris distractio est expeditior.

TSTI rarissimè, aliquando tamen Iustiniani constitutione vtimur, quæ creditori ius dominij impetrare volenti certam & accuratam formam præscripsit. Neque enim apud nos statutum vllum est, aut ius aliud municipale & consuetudinarium, quod Iustinianeam illam legem abrogauerit. 2 Quamquam solemnitates in eam rem præscriptas pro locorum diuersitate & moribus aliter atque aliter obseruari iam olim interpretes tradiderunt, 3 ideo fortasse, quod creditori longe commodius sit pignus distrahere & emptorem subiicere, qui si alius non inueniatur, ipse emere potest. 4 Sane pignori perpetuo incumbere cogi non potest, nec si ita conuenerit, saltemque trina denunciatione præcedente ius habet vendendi pignoris, ni debitum soluatur. 5 Præterquam si talis conuentio proponatur, quæ faciat, vt creditori aliqua vtilitas pignoris constet circa distractionem, vtputa si antichresis contracta sit. 6 Nam quod dici solet inutile pignus esse, quod distrahi nequit. 7 ad hanc pignoris speciem non pertinet, quæ in vicem legitimarum vsurarum fructum pignoris acquirit creditori. 8 *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal. Iul. 1590.

1 *L. vlt. C. hoc tit.*

2 Quod autem non immutatur, cur stare prohibeatur, inquit *l. sancimus 17. C. de testamen. l. præcipimus 32. in fin. Cod. de appellat.*

4 In vicẽ scilicet extranei emptoris, *l. 2. C. si in caus. iud. pign. capt. sit.*

5 *L. si conuenit 4. D. de pignor. act.*

6 Quo contractus genere permittitur creditori, vt fruatur pignore, quemadmodum è contrario debitor fruitur pecunia creditoris, *l. si is qui, 11. §. 1. D. de pign. l. si pecuniam 33. D. de pign. act.*

7 *dict. l. 4. cum ibi not. de pignor. action. l. mulier. 11. Cod. de distr. pign.*

8 Non enim inutile dici potest pignus, quod fructuum lucrum & commodum adfert creditori. Iunge *Defin. 6. infr. tit. sequent.*

TIT. XXIII.

DE PACT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Pactum commissorium regulariter in pignoribus improbatum quibus casibus censeatur approbatum.

PACTVM legis commissoriæ 1 in pignoribus, quod olim valebat & proprio contractus genere fiducia dicebatur, si contracta fiducia mancipatio facta esset, 2 hodie generaliter improbatũ est quoties pretij loco datur ea ipsa quãtitas, pro qua de pignore conuenit: quod ea ratione plerumque fraus legitimis vsuris fieri soleat. 3 Cui consequens est, vt valeat pactio, si conuenerit vt in casum non solutæ ad diem pecuniæ, & eo dæmum tempore res obligata iusto pretio æstimetur, 4 Sed & frequentissimo nostrorum errore receptũ est, vt valeat, si non in ipsa pignoris constitutione, sed ex interuallo facta sit: hactenus nimirum, vt exceptionem pariat non actionem. 5 Item si non inter debitorem & creditorem interceserit, sed inter debitorem & tertium, puta fideiusorem, 6 quasi solo creditoris odio potius, quam iuris ratione aliqua sit improbandum, 7 quod tamen si iuris rationem inspicias longe aliter se habet. Nam vt fiduciæ contractus aboleretur, fecit quidem odium creditorum, quorum fraudibus crescebat, vt Constantinus ait, legis commissoriæ asperitas. 8 Sed vt nulla contracta fiducia pactum hoc in pignoribus non valeat, illa semper ratio fecit, quæ necdum sublata est, quod pignoris datio legitimus modus non sit dominij transferendi: 9 in eamque rem omnino necessarius sit vsus vẽditionis alteriusve cuiuslibet alienationis. 10 Illud sane inter omnes constat, pactum hoc iureiurando non confirmari, 11 quamuis ad euitandam periurij exceptionem necessaria sit absolutionis impetratio. 12 *Ita Senatus* 4. Cal. Decemb. 1588. & 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Sic enim nostri appellant, & male. Perinde enim est, ac si qui diceret pactum pacti commissorij, vt docui plutibus *Decad 21. de error. Pragm.*

2 Vt tractat. Paul. in libris sentent. *de leg. commis.* vbi Cuiac. post Isidor. *l. 5. Etymolog.*

3 Id enim est quod ait, *l vlt. C. hoc tit. præcipue commissoria pignorum legis crescit asperitas.*

4 *Ex l. si fundus 16. §. vltim. D. de pignor.* Quia, vt lex ait, videtur hoc casu facta venditio sub conditione.

5 *Ex l. 34. D. de pign. act.* vbi Bart. & Guid. Pap. *decis. 6.* Bart. *ad l. Calippo. alias l. quamuis 45. de solut.*

6 *Ex l. vlt. in princ. D. de contrah empt.*

7 Vt & alia multa odio creditorum fœneratitiorum sunt constituta, *l. 3. C. de vsur. l. 1 cum ibi not C. si aduers. credit.*

8 *d. l. vltim.*

9 Quia pignus non eo animo datur, vt dominium transferatur in creditorem, *l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pign. act.*

10 Dicitur enim alienatio actus omnis, per quem transfertur dominium, *l. 1. C. de fund. dotal.*

11 Scilicet quantum ad validitatem contractus, sed tantum quod ad obseruationem, Bart. *in l. si quis pro eo 56. numer. 10. D. de fideiuss.* post Innocent. *in c. significante per ill text. Extr. de pignor.*

12 Imbert. de Bouenc. *in authent. sacramenta puberum. nu. 112. C. si aduers. vendit.*

DEFINITIO II.

An pignus contractum fit sub lege commissoria, an vero facta sit conditionalis venditio, multum interest. Et ex ordine scripturæ dignosci debet.

QVID vero si pignus in solutum datum sit ob debitum sua die non solutum? Non est pactum legis commissoriæ, sed aliud ei simile, quia & datio in solutum similis est venditioni, 1 ideoque nec hoc casu valet. 2 Quid rutsum si crediderim tibi centum, & priusquam de pignore vllo inter nos conueniret, id egerimus, vt si pecuniam sua die non solueres fundus Titianus mihi eo pretio emptus esset? Conditionalis emptio contracta videbitur, & consequenter vale-

Source : BIU Cujas

bit, ſicut & datio in ſolutum valeret, quæ eodem modo facta eſſet. 3 Nec quod poſtea & vltima inſtrumenti parte, vt fieri ſolet, de pignore conuenerit ad fortiorem contrahendam obligationem, contractui rem iam rite perfecto quicquam oberit. 4 Ergo ſpectari ordinem tractatus & ſcripturæ oportebit, an pignoris conuentio præceſſerit, an ſecuta ſit. 5 *Ita Senatus* in cauſa N. Iacobi d'Aymauigne & Michaëlis Artaud, Menſe Iunij 1593.

1 *L. ſi prædium 4. C. de euiction. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.*

2 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

3 *Argum. l. vlt. in princ. D. de contrahen. empt. l ſi fundus 16. §. vlt. D. de pignor.* Nec enim lex commiſſoria improbata eſt generaliter, aut in venditionibus ſpecialiter, ſed tantum in pignoribus *d. l. vlt. C. hoc tit.* Quamquam etiam in venditionibus eſt odioſa, quia reſcindit ipſo iure contractum bonæ fidei, *l. Æmilius, 38. D. de minor*

4 Clauſulæ enim acceſſoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus, *vulg l vlt. §. vlt. D. de condict. indeb.*

5 Vt & *in l. quoties 34. D. de vſufr. l. generaliter 24. § quid ergo, D. de fideicom. libert.* quamuis non ſemper ſoleat attendi ordo ſcripturæ, *l. cum pater 77. §. fidei tuæ, de legat. 2. l. nec enim 6. D. de ſolution.*

DEFINITIO III.

Valet pactum commiſſorium in tranſactione appoſitum, maxime ſi iudicis auctoritas interuenerit.

CVm per tranſactionem conueniſſet inter debitorem & creditorem, vt ſi debitor pignus intra quadriennium non lueret, emptum illud eſſet creditori pro ea ipſa quantitate, quæ debeatur, eaque tranſactio præſente & auctoritatem præſtante iudice facta proponeretur, Senatus cenſuit valere pactionem, ſiue quod ea ſit receptiſſima noſtrorum ſententia, vt pactum legis commiſſoriæ in pignoribus quoque valeat interueniente tranſactione, ſiue, quod eiuſmodi conuentio apud iudicem facta inſtar ſententiæ habere quodammodo videretur: 2 ac ſi pignus illud iudex creditori in ſolutum addixiſſet, quomodo addicere haud dubie poterat, ſi intra præſtitutum tempus debitum non ſolueretur. 3 Præſertim cum ſuper eo tranſactum fuiſſet quod creditor ob non ſolutum debitum ſibi addici pignus poſtulabat, debitor contra negabat, poſſe creditorem pignus vendere, aut vt ſibi addiceretur, poſtulare, cum ab initio non conueniſſet. Vterque male. Neque enim cogendus erat creditor, qui ſimpliciter pignus acceperat, vt rem pignoris iure retineret, ſi non ex conuentione prohibitus eſſet, ne pecuniam ante certum tempus peteret. 4 Neque rurſus ob id ſolum, quod in debiti ſolutione debitor ceſſaſſet, addictionem pignoris poſtulare creditor poterat, nulla præcedente in eam rem conuentione. 5 Debuerat igitur creditor petere, vt debitori ad ſoluendum dies diceretur, quo elapſo liceret ſibi pignus vendere, aut tanquam addictum dominij iure retinere. 6 Nam etſi conueniſſet, ne pignus vllo modo diſtraheretur, adhuc tamen diſtrahi poſſet non ſoluente debitore, ſi modo trina præceſſiſſet denunciatio. 7 In propoſito autem eo magis æquum erat conuentionem valere, quod interuenerat auctoritas iudicis, ad cuius etiam officium pertinet, vt pignus æſtimet, quoties per debitoris moram fit, vt pro debito pignus addici, eiuſque dominium impetrari neceſſe ſit. *Ita Senatus* pro Margareta Cordier contra Amedeum Louys, 4. Id. Maij 1590.

1 Crauet. *conſ. 145. num. 19.* poſt Iaſ. *in l. quamuis 39. in fin. C. de tranſaction.* Fulgoſ. *conſ. 168. incip. facta fuit quædam tranſactio.* Fauore nimirum tranſactionis & odio litium, quaſi honeſtus ſit modus quilibet diſcedendi à lite, *argum. l. 4. § 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

2 Noſtra enim facimus, quibus noſtram auctoritatem impertimur, vt ait Iuſtin. *in conſtit. de confirm. D.*

3 *Ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr. l. vlt. C ſi in cauſ. iudic. pignor. capt. ſit*

4 *l. ſi conuenerit 4. D. de pignor. act.*

5 Multæ enim ſolemnitates interuenire & præcedere debent, antequã ad pignoris addictionem deueniri poſſit, *dict. l. vltim. C. ſi in cauſ. iudic. & dict. l vlt & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

6 *Iuxta l. debitoribus 31. D. de re iudic.*

7 *dicta l. 4. D. de pignor. act.* Vide Paul. *lib. 2. Sent. tit. 5. §. 1. & lib. 5. tit. 13. de leg. commiſſ. §. 5.*

DEFINITIO IV.

Pactum commiſſorium adhibitum in fauorem fideiuſſoris valet, & clauſula conſtituti in eo adhibita, ex nunc prout ex tunc, operatur etiam in præiudicium tertij, cui interim ius quæſitum eſt.

CRediderat tibi centum Titius, & ego pro te fideiuſſeram: tum inter nos conuenerat, vt ſi prout centum illa me ſoluere oporteret, emptus mihi eſſet eo pretio fundus tuus Sempronianus, obligatis etiam in caſum euictionis omnibus bonis tuis cum clauſula conſtituti, additis ſæpiuſque repetitis his verbis, *ex nunc prout ex tunc, & contra, ex tunc prout ex nunc*, Priuſquam vrgeret me Titius ad ſolutionem, venderas Mæuio prædium ex iis, quæ mihi generaliter erant obligata. Poſtea coactus Titio ſoluere, fundi Semproniani poſſeſſionem, quaſi exiſtente venditionis conditione commiſſaque lege apprehenderam. Quo poſtmodum eiecto cum agerem hypothecaria in prædium Mæuio venditum, Mæuius vero ſe potiorem diceret, quærebatur vter potior eſſet? Faciebat pro Mæuio, quod licet ex recepta noſtrorum ſententia pactum legis commiſſoriæ etiam in pignoribus valeat fauore & commodo fideiuſſoris, 1 prius tamen quam venditionis mihi factæ lex commiſſa eſſet, acquiſitum fuerat ei prædium. Nec videbatur retrotrahi poſſe conditio aut effectus venditionis vel clauſulæ conſtituti in præiudicium iuris medio tempore quæſiti tertio, 2 vtpote non exiſtente habili termino, à quo. 3 Ego contradicebam, potiorem me eſſe debere, non ſolum propter vim illius clauſulæ, *ex nunc prout ex tunc*, cuius maxima in pleriſque vis eſſe ſolet. 4 Sed etiam quod ea conditio, *ſi ex cauſa fideiuſſionis ſoluere me oporteret*, non in tua aut mea omnino poteſtate erat poſita, cum ſoluendi neceſſitas ex obligatione iam contracta proficiſceretur, 5 fueritque mihi vel inuito neceſſe ſoluere, ſi tu non ſolueres. 6 Proinde quandocunque ſoluerim non ſolutionis tempus inſpiciendum eſſe, ſed obligationis, ex cuius neceſſitate ſequi ſolutionem oportuerit. 7 Conditionem enim, quæ non mere poteſtatiua ſit, ſed vel caſualis vel mixta ſemper retrotrahi debere placet. 8 *Itaque Senatus* pro me ex tempore pronunciauit in publico auditorio, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Vt dixi *Defin. 1. num. 6. ſup. hoc. tit. ex l. vlt. in princ. D. de contrah. empt.*

2 *L. 1. l. potior. 11. in princ. D. qui potior in pign. hab.*

3 Secundum ea quæ ſcripſimus in ſpecie non valde diſſimili, de qua *in Defin. 1. ſup. ill. tit. qui potior. in pignor. hab.* Ex Dec. *conſ. 247. num. 3. & 4.* poſt Bart. *ad l. quoties 14. D. de nouat.*

4 Guid. Pap. *quæſt. 208.* Anton. Theſſaur. *deciſ. 38. num. 2.*

5 Eſt enim omnis obligatio iuris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſoluendæ, vt Iuſtin. diffinit. initio *tit. Inſtit. de obligat.*

6 *L. quod ſi minor. 24. §. reſtitutio, D. de minor.*

7 *L. 1. in princ. D qui potior. in pignor. hab.*

8 Secus in poteſtatiuis, quæ nunquam retrotrahuntur in præiudicium iuris tertio quæſiti. Pariſ. *conſ. 11. num. 70. lib. 1.* Guil. Onciacus clariſſimus in Senatu noſtro Præſes *quæſt Academ. 43. 49. 50. & 80.* Et in hoc præſertim differt ſpecies huius defin. ab illa de qua *in d. Defin. 1. qui potior. in pignor. hab.* Item quod hic aderat clauſula illa, *ex nunc prout ex tunc.*

DEFINITIO V.

Pactum commiſſorium etiam in pignoribus valet, ſi id debitor malit, cuius ſolius intuitu conſtitutum eſt vt non valeat.

LEgis commiſſoriæ pactum in pignore licet improbatum ſit nec valeat, præſertim ſi in iuſiurandum non acceſſeret, 1 defenditur tamen, ſi id debitor malit, 2 quia ſolius creditoris non etiam debitoris odio conſtitutum eſt ne valeat. 3 *Ita Senatus* ex tempore, 5. Calend. Decemb. 1593. in ea cauſa, de qua SC. ſupr. de leg. commiſſor.

1 Secundum ea quæ dixi *Defin. --- num. 11. & 12. ſup. hoc tit.*

2 *Arg. l. 2. D. de leg. commiſſi.*

3 Nemo enim iure pro ſe fauorabiliter inducto vti cogitur *l. pen. C. de pact. l. ſi iudex circumuento 4. D. de minor.*

DEFI

DEFINITIO VI.

Valet pactum in antichresi appositum vt non possit creditor sortem exigere, quamdiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris.

QVæsitum est, an valeat pactio in antichresi apposita, vt quamdiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris in vicem vsurarum creditor sortem debitam exigere non possit? Quidam negabant valere, propterea quod inutile sit pignus, quod numquam potest distrahi. 2 Item, quia non sit cogendus creditor acceptam rem pignori in perpetuum pignoris iure retinere, ita vt nec debiti solutionem, nec rei obligatæ dominium consequi vnquam possit. 3 Aliis contra placebat, vtilem esse pactionem, sibique imputare creditorem debere, qui ea lege pignus acceperit ab eo, qui non fuit aliter contracturus. 4 Neque idcirco infructuosam dici posse pignoris conuentionem, quæ vtilitatem illam creditoria adferat, vt pignoris fructus non solum percipere, sed etiam lucrari possit, 5 qui alioqui in sortem imputarentur. 6 Quinimo aliam eius conuentionis vtilitatem esse posse, vt contractus hic eo minus videri debeat illicitus & in fraudem vsurarum commentus, quod in debitoris non in creditoris arbitrium & potestatem collatum sit, an pignus perseuerare diutius debeat, nec ne. 7 Idque probabilius videbatur. *Ita tractatum* licet nihildum decisum est in causa viduæ procuratoris Tiollier & Ioannis Paquier, 8. Id. Mart. 1594. Iunge Defin. 8. num. 6.

1 Nam si pactio hæc specialiter non interuenerit, nemo dubitat, quin possit creditor etiam antichreticus venditionem pignoris vrgere, si nolit diutius incumbere pignori, ex generali *tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

2 *L. si conuenerit 4 D. de pign. action l. mulier. 11. C. de distract. pign.*

3 In id enim comparatus est vsu pignorum, vt tanto facilius & tutius solutionem extorquere tandem aliquando creditor possit, *l. creditoris 8. D. eod tit. de distract pignor l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action. dict tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

4 *L. vlt. C. de pact. int. emptor. & vendit.* Conuentio enim dat legem contractui, *l. 1. §. si conuenerit, D. deposit.*

5 Vt dixi *Defin. vnic in fin. sup. tit prox. præced.*

6 *L. 1. 2. 3 & pass. C. de pignor act.*

7 Est enim semper in potestate debitoris, vt pignus luat, non in arbitrio creditoris vt debitum exigat: & ita fauet hoc pactum debitori non creditori & consequenter valere debet, *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action.* (Videturque potius pactum de non petendo quamdiu vsuræ præstabuntur aut fructus vice vsurarum, quod pactum valet, *l. qui in futurum, 57. de pact.* quam pactum de pignore non vendendo. De quo *in d. l. 4. de pign. act.*)

DEFINITIO VII.

Creditor, qui inuito potest antichresis dissolui, non idcirco potest eam inuito debitore aduersus conuentionem dissoluere, nisi cum ex eius dissolutione captionem alienam timere potest.

AT fingamus debitorem, qui tale pignus dederit cogi posse, vt eam rem alteri retrouendat, à quo fortasse illam paulo ante emerat sub pacto de retrouendendo, 1 An ideo licebit creditori debitum exigere, quod videat fieri non posse vt antichresim diutius retineat? Minime vero. Nec si iam ille vrgeatur ab eo, qui redimendi ius habet. 2 Nec enim recte comparabitur hic creditor emptori, cui consulimus per pretij retentionem, cum in ipso contractus limine imminet periculum euictionis. 3 Nam cum redimi res nequeat nisi oblato prius pretio, quid interest creditoris, an à suo debitore solutionem accipiat, an ab eo, cui debuit retrouendere? 5 Præsertim quamdiu nullam possessionis controuersiam patitur, nondum fortasse obsignato pretio ab eo, qui redimendi ius habet, ac cui nullum ius competit in fructibus citra obsignationem. 6 Si tamen proponas emptam rem sub pacto de retrouendendo longe viliore pretio, quam sit in debito, propter quod antichresis contracta est, non improbabiliter conqueri potest creditor de dolo debitoris. 7 Nec prohibendus videtur quo minus debitum exigat, qui antichresim retinere ex conuentione non potest, hoc est, cui inuito aufferri pignoris possessio potest, priusquam sibi omnino sit satisfactum. 8 Eius namque interest, vt quam cito fieri possit suum consequatur. 9 Quid si debitor, qui fundum pure emerat eodem subinde in antichresim dato redimendi facultatem ignorante creditore venditori concesserit? Videtur quidem dolo facere, qui id agit quantū in se est, vt creditoris sui conditionem faciat deteriorem, ob idque indignus videtur, cuius fauore conuentioni stare cogatur creditor, qui antichresim accepit. 10 Sed tamen cum nihil interfit creditoris, cuius scilicet ius anterius ex posteriore contractu cum venditore inito lædi non potuit, 11 magis est, vt non satis iusta causa illa sit, propter quam à conuentione recedi oporteat. Non enim sibi quæsitam possessionem prius deserere cogetur creditor, quam acceperit, quicquid sibi debetur, 12 quippe qui etiam ob chirographariam pecuniam idipsum pignus retinere posset. 13 Sufficitque nihil factum esse, propter quod emolumento conuentionis priuatus creditor videatur. 14 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ex quo pacto constat duplicem actionem competere ad petendam retrouenditionem, vnam ex vendito, aliam ex præscriptis verbis, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

2 Quomodo vrgeri vtique potest. Etsi enim actio hæc nascitur ex contractu, tamen ex statutis, quo vtimur auctoritate, datur etiam contra tertium possessorem. Quæ fuit iam olim opinio Pauli Castrens. *ad l. si cum venderet 13. D. de pign. action.* De quā tamen vide quæ contrà scripsi in Chiliade *D. de error. pragmaticor.*

3 *Ex l. si post perfectam 14. C. de euict.*

4 *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Vnde est, quod etiam inuito creditori alius quilibet debitum offerre pro debitore etiam inuito potest, *l. soluendo 39. D. de neg. gest. l. solutione 23. D. de solut.*

6 Adde vel citra contestationem, vt scripsi *Defin. 17 sup. de pact. int. empt. & vendit.*

7 Dolo enim fecit debitor, qui pro maiore debito in antichresim dedit rem, quam ab eo possit alius quandocumque minore summa oblata euincere.

8 Cum non sit ei satis cautum huiusmodi pignore, quod euinci per alium potest non oblato vniuerso debito licet res data in antichresim sit longe maioris æstimationis. Vtilitas enim pignoris tota necesse est, vt vel in retentione vel in persecutione consistat, *l. debitor 40. in fin. D. de pign. action l. 1. D. de pignor. l. 2. C. debit. vend. pignor. imped. non poss. l. creditoris 8. D. de distract. pignor.*

9 *d. l. creditoris, l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & act.*

10 Iuxta vulgatum illud, frangenti fidem fides frangatur eidem.

11 *Arg. l. id quod nostrum est 11. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l 3. in princ. D. de transact.*

12 *L. si rem 9. §. omnis pecunia, D. de pignor act.*

13 *L. vnic. Cod. etiam ob chirographum pecun. pign. retineri posse.*

14 Ea namque res facit, vt nihil interfit creditoris, cuius integrum ius & saluum manet.

DEFINITIO VIII.

Mulier, quæ pro paraphernali pecunia contraxit antichresim præsente marito, potest restitui si pactio, de nunquam dissoluendæ antichresi sit ei damnosa; alioqui pactio seruanda est.

IVstam petendæ restitutionis causam habet mulier, quæ paraphernalem pecuniam præsente & auctoritatem præstante marito credidit sub pignore per antichresim contracto, ea lege, vt quamdiu pateretur debitor eam fructus pignoris percipere suosque facere, pecuniam ipsa petere non posset, nimirum, si ex ea conuentione læsa sit mulier, forte quod non tanti sit pignus quantū est in credito. 1 Credenda enim est mulier contraxisse metu & reuerentia maritali, quoties ex contractu, quem præsente marito iniit, immodice læsa reperitur. 2 Maxime si de re paraphernali contractū sit, in qua nihil iuris inuita vxore maritus habere potuit 3 Extra hunc casum non esset illa iusta restitutionis causa. Nam quod dici solet, non valere pactum ne liceat pignus vendere quo minus trina saltem denunciatione præcedente vendi possit, 4 tunc locum habet, cum alioqui pignus esset inutile, 5 quod non euenit antichresi contracta, quæ lucrum fructuum adfert creditori. 6 Et vero, cum ad pignoris venditionem peruenirī non possit, nisi præcedente iussu de soluendo, 7 quoniam hypothecaria tacitam illam & perpetuam conditionem habet, si debitum non soluatur, consequens est, vt qui pactus fuit de non petendo pignus distrahere non possit.

Source : BIU Cujas

possit. 8 Nec est quod quis dicat, iniqua esse pactionem perinde ac si ex contrario conuenisset, vt debitori nunquam pignus luere liceret. Magna enim differentia inter eam pactionem, quæ debitori pignus danti noceat, & eam, quæ creditori pignus accipienti. Debitori succurrendum est, quia vt mutuam accipiat pecuniam, nihil non ille sit in humano creditori concessurus. 9 At creditorem nihil vrget, quo minus iustam sibique vtilem ineat conuentionem. Proinde sibi imputare debeat, si eam sibi legem dixerit vt debitum exigere non posset, quamdiu liceret sibi antichresim retinere. 10 *Ita Senatus* in eadem causa 12. Cal. April. 1594.

1 Siue quod res obligata minoris sit æstimationis, siue quod minore oblato pretio possit quandocumque euinci & aufferri creditori, vt in ea specie quam tractauimus *Defin. prox. præced. num. 7.*

2 *Arg l. 1 § quæ oneranda. D. quar. rer. act. non det. cum ibi not.* Nemo enim credendus est velle iactare suum, *vulg. leg. cùm de indebito 25. de probat.* præsertim fœmina, quia mulierum genus auaritissimum est.

3 *L. maritus 21. C. de procur. l. hac lege 8. Cod. de pact. conuent. tam sup. dot.*

4 *L. si conuenerit 4. D. de pignor. act.*

5 Inutile siquidem pignus est, quod distrahi nullo modo potest, *d. l. 4. mulier 11. C. de distract. pignor.*

6 Vt dixi *Defin. 6 sup. hoc tit. & Defi. vnic. num. 8. sup. tit prox.* (Si tamen debitor ignorante creditore antichresim vendiderit, aut etiam permutauerit, quamuis ea res ius pignoris & conuentionis immutare non possit, liberum esse debet creditori debitum exigere vel ex ipsa conuentione, quia prior debitor contra pactum fecit, licet paratus sit dare alia pignora æquè aut magis idonea. Non. n. cogendus est creditor alia pro aliis accipere. *Ita Senatus* pro Petro Rosset contra D. de Sallagine in publico auditorio 3. Kal. Dec. 1612. In qua specie illud præterea concurrebat, quod conuenerat vt ita demum cogeretur creditor contentus esse antichresi & debitum exigere prohiberetur, si ad finem triennij, quod soluendo debito præstitutum fuerat non esset commodum debitori soluere. Debitor autem qui post 40. annos conueniebatur, nunquam allegauerat sibi commodum non esse. Commodum esse intelligitur statim atque potest debitor soluere sine dedecore post exsolutum omne æs alienum. *l. Nepos Proculo 125. de verb. signif.* Debitor autem & nobilissimus erat & ditissimus. Cùm tamen magna debiti quantitas esse proponeretur visum est anni spatium in summa nummorum penuria ei ad soluendum dandum esse, vt ad hoc saltem illi prodesse conuentio, ne tam citò soluere cogeretur. Nam nec tales pactiones fieri solent ab aliis creditoribus, quàm qui suis pecuniis diutiùs carere possint. Præsertim cùm in vicem vsuratum antichresim retinere creditor interim posset.)

7 Scilic. quoties incipi potest à personali executione. Quid enim si clericus sit is, qui fundum obligatum possidet? Vide *Defin. 26. suprà de pignor.*

8 *L. grege 13. §. etiam, D. de pignor. l. debitor 59. D. ad Senatusc. Trebell.*

9 *L. soluitur 5. § paciscatur, D. quib mod. pign. vel hypothec. soluit.*

10 *Arg. l. vlt. C. hoc tit. l. 1. cùm ibi not. C si aduers. cred.*

11 Potuit enim sibi ipsi quam voluit ab initio legem dicere & conditionem suam pro arbitrio facere deteriorem, *l. pen Co. de pact. l. pactum 46. ff. eod. in re mandata 21. C. mandat.* Et rursus credendum est debitorem non aliter fuisse contracturum, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

DEFINITIO IX.

Si in eodem contractu duæ sint clausulæ, quæ pugnantes videantur, ea in dubio capienda est interpretatio, quæ vtramque tueatur, si fieri possit. Si minus prævalere debet, quæ posterior est.

COnuenerat inter debitorem & creditorem, vt credita pecunia intra triennium solueretur, subiecta eodem contractu clausula, vt quandiu pignore in antichresi dato creditor frueretur, sortem petere non posset. Quærebatur an vtraque conuentio vtráue valeret? Videbantur namque inuicem pugnantes, 1 cum si post triennium soluenda esset ex priore conuentionis parte pecunia, non eo magis prohiberi creditor deberet petere, quod antichresi frui, si posset, mallet. 2 Rursus si ea contrahentium voluntas fuerat, vt post triennium exigi pecunia posset, inutilis erat posterior conuentio. Citra quam satis iam ex priore tutus erat debitor, ne inuitus ante triennium ad solutionem vrgeretur. Visum est eam capiendam interpretationem, quæ conuentionem vtramque vtilem faceret, 3 priorem ad hoc, vt nullo modo ante triennium elapsum debitor inquietaretur, posteriorem, vt si quid esset, quod impediret, ne antichresim retinere creditor posset, 4 licentiam haberet exigendi debiti post triennium, si nihil impediret, ne quidem post triennium exigere pecuniam valeret. 5 Quod si ea clausularum esset repugnantia vt simul ambæ stare non possent, posteriori tamen potius standum fore. Non solum quod esset plenior, 9 sed etiam, quia ordinarij iuris illud sit, vt pactis prioribus per nouissima derogetur. 7 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et consequenter nullius omninò momenti, *l. vbi pugnantia 188. cum ibi not. de reg. iur.*

2 Prohibitus enim petere ante certum tempus, videtur post illud tempus petere permissus, *argum l. Imperator. 8. D. de postul.*

3 Vt verba omnia in contracta apposita, si fieri possit, & quantum fieri potest aliquid operentur, *vulg. l. si quando 109. de legat. 1. l. 4. in princ. D de vsur.* Est enim maligna interpretatio, quæ conuentionem aliquam inutilem facit: *l si ita stipulatus 126 § Chrysogonus, de verb. obli.* Et rursum cuitanda est interpretatio, per quam inducatur repugnantia vel subita correctio, & mutatio prioris voluntatis, *l. non ad ea 89. de condit. & demonst.* (quæ habet locum etiam in contractibus secundùm Castrens. ibi licet Bart. dissentire videatur ad *l. iur gent. 7. § adeò D. de pact.*

4 Puta in specie quam tractauimus.

5 Ita enim fit, vt vtraque conuentio videatur interposita fauore debitoris, in quo nihil est absurdi, cùm debitoris causa soleat tempus solutionis adiici obligationi, *l. quod certa die 70. D. de solut.*

6 Quomodo dicimus pleniorem obligationem tollere illam, quæ sit minus plena, *l. si reus 13. D. de duobus reis, l. si duo 93. D. de solut.*

7 *L. pacta nouissima 12. C. de pact.*

DEFINITIO X.

Clausula, vt generalis hypotheca non deroget speciali, nec contra, prodest creditori, ne cogatur facere excussionem specialis hypothecæ, nisi solam eam iam possideat, eaque per aliquot annos contentus fuerit.

QVæ in pactis pignorum apponi solet clausula, vt generalis hypotheca non deroget speciali, nec contra, 1 creditori prodest non tantum contra debitorem ipsum, sed etiam contra tertium quemliber possessorem, si ex bonis generaliter obligatis aliquid possideat, vt recta possit conueniri, ac si nulla esset specialis hypotheca, quantumcunque idonea illa sit, 2 qualis & in dubio præsumenda est. 3 Sed si creditor bona illa specialiter obligata iam possideat, iisque per aliquot annos contentus fuerit, non aliter audiendus erit, quam si probet non esse illa idoneæ quasi non nisi in subsidium saluam voluerit generalem hypothecam, si alia minus idonea reperirentur, 4 aut aliqua super iis controuersia creditori moueretur. 5 Hoc ita si non adiecta etiam sit clausula constituti, quæ creditorem fecerit pignorum omnium possessorem. 6 *Ita tractatum est* in causa N. de Mouxi & viduæ N. Masson d'Aix. 3. Non. Iul. 1595.

1 Quod notarij nostri vulgo sic exprimunt, *La generalité ne derogeant à la specialité ni au contraire.*

2 Cum tamen alioqui excussio facienda esset ante omnia specialis hypothecæ, *l. 2. C. de pignor.*

3 Ideo namque incumbit onus probandi ei, qui dicit hypothecam specialem idoneam non esse. Quę probatio non melius fieri potest, quam per ipsam excussionem: alioqui si sufficeret negare, numquam creditor fateretur esse idoneam. *argum l. solemus 61. D. de iudic. l. inter stipulantem 83. § 1. de verbor. oblig.*

4 *Arg l. 2. D qui potior. in pign. hab. & d l. 2. C. de pignor.*

5 Quia nec possideri videtur id, quod sine controuersia possideri non potest. *l. quamuis 13. D. de reb auctor iudic possid.*

6 Hoc enim casu securus est creditor, si imploret clausulam constituti & beneficium *l. vlt. C. de acq poss.* vt in sua possessione retineatur, *d l. vlt.* iunct. *l. quod meo 18. D. eod.*

DEFINITIO XI.

Antichresis contracta in fraudem legitimarum vsurarum non tenet in eo, quod excedit modum legitimum, ne quidem fauore dotis, sed si, vt fieri solet, fructus donati sint in tabulas dotalibus, valet donatio etiam non insinuata.

FRuctus pignoris in antichresim constituti, quatenus excedunt legitimas vsuras, id est, besses, computandi sunt in sortem, etiamsi expressa pactione contrarium conuentum sit, 1 adeoque, licet proponas factam conuentionem fauore dotis, & in contractu matrimonij. 2 Inserta quoque, si voles, vulgari illa clausula, quæ vt plurimum adiici solet, *quod non aliter fuerat mulier contracturа.* 3 Non enim videri potest ea

conuentio

Source : BIU Cujas

conuentio pars dotis aut donationis propter nuptias 4 cum inspecta causa appareat, non idcirco mulierem fructus suos facere, quod matrimonium contraxerit, sed quod ipsi sua dos non soluatur, 5 quæ si solueretur, vtique ab eo tempore nullum percipiendorum & lucrandorum fructuum ius haberet. 6 Quid tamen, si vt hodie passim fit adiecta sit clausula donationis fructuum, quos & quantoscumque mulier ex pignoribus perceptura sit? 7 Idem fere iuris constituendum videatur, quia non tam id agit maritus vt donet, quam vt mulieri consulat in eum casum quo dos illi non restituetur. 8 Sed tamen negari non potest, quin in hunc ipsum casum facta sit valeatque donatio, 9 quæ nec moribus nostris eget insinuatione, cum in contractu matrimonij facta est. 10 *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet, Non. Sptemb. 1565 [Et iterum pro N. Georgia Brunet contra Petrum Beyta 26. April. 1614.]

1 Quia non valet pactio in fraudem legitimarum vsurarum, *l. pecuniæ* 8. §. 1. *D. de vsur l. si ea pactione* 14. *C. eod.*

2 Nam cum dotis contractus sit bonæ fidei, *l. vnic. C. de rei vxor. action.* nullam potest recipere pactionem, quæ fit contra leges, aut contra bonos mores, aut contra æquitatem, *l generaliter* 5. *D. de vsur.*

3 Quæ tamen clausula magnam vim habere solet, *l si donaturas 9. vbi not. D. de condict. ob caus. l vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l.* 5. *§. pen. D. de dol. mal except.*

4 Quamvis dici soleat pactum in contractu appositum esse partem contractus, *l. iuri gentium* 7. *§. quinimo & seq. D. de pact. l. fundi partem* 79. *D. de contrah. empt l si sterilis* 21. *§. si tibi, D. de act empt.*

5 Vide Afflict. *decisione* 284. *numer.* 3. vbi defendit nec propter non solutam dotem posse quicquam deberi mulieri, nisi in quantum & quatenus probat sua interesse. Aliud nimirum esse, si agatur de dote soluenda marito, quo casu potest maritus licite ac etiam de iure canonico stipulari vsuras in vicem fructuum, *cap salubriter. Extr. de vsur.* Aliud vero si de dote mulieri post solutum matrimonium restituenda. In quo tamen plerique ab eo dissentiunt, vt videre est apud Anton. Gabriel in *commun. opin.*

6 Nec enim fieri potest, vt quis eodem tempore & re simul & pecunia fruatur. *l. exempta* 11. *§ qui autem, l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem, l. bonæ fidei* 50. *D. de act empt. l. liberalitatis* 17. *§.* 1. *D. de vsur.*

7 Hæc autem clausula facit, vt contractus non sit vsurarius cum vsura non sit sine dolo, nec dolus inferatur volenti, quomodo vult vtique qui donat. Nor. *ad leg.* 2. *C. de rescind. vendit.*

8 Verba autem in contractibus apposita sunt interpretanda, adeoque nonnumquam improprianda secundum subiectam materiam, *l. ex conducto* 15. *§. Papinianus, alias l si vno, vers. sed etsi verbo donat. D. locat.*

9 Et consequenter defendenda est conuentio iure donationis, cum & verba contractus id suadeant, & voluntas contrahentium non repugnet, *l. ille aut ille* 23. *§. cum in verbis, de leg.* 3. iunct. *l si ancillas* 63. *de leg.* 1.

10 Etiamsi excedat quingentos aureos, contra *l. si quis argentum* 35. *C. de donat.* * Intellige tamen in antichresi specialim: nam si fit vniuersalis omnium bonorum cum donatione fructuum etiam in contractu matrimonij præter id quod vix est vt ea conuentio recipienda sit *arg. l.* 1. *Cod. de iur. domin. impetr.* præsertim extantibus liberis quibus saltem legitimæ fructus salui esse debent, magis est vt restringi debeat ad vsuras besses vt in primo casu huius definitionis? sed cum hoc temperamento vt superfluum fructuum in dotem imputetur, at eatenus duntaxat quatenus mulier ex eo superfluo facta est locupletior, ne alioqui dum prætextu eorum fructuum latius re sua abutitur, dotis suæ aut in totum si fructus tam ampli sint aut saltem ex parte iacturam sentiat quam integram saluam esse interest reipublicæ: Placebatque maiori parti Senatus hoc temperamentum in causa viduæ, Dunandi contra Borguignon 3. Augusti 1618. * (Si tamen malint liberi iidemque hæredes patris totum vsumfructum matri dimittere saluis alimentis aut saluo vsufructu legitimæ si hoc maluerint, audiendi sunt, ex verisimili mente contrahentium *Ita Senatus* in causa Georgiæ Brunet, & N. Petri Beyta ex tempore 26. April. 1614. Quid ergo si vt plerumque fit donati sint fructus mulieri in contractu dotali vt eos percipiat quousque fuerit ipsi satisfactum? An licebit matri quæ per plures annos tuitrix fuit, eos fructus omnes sibi retinere. An potius ei imputabimus quod sibi non soluerit cùm posset *l quoties* 9. *§. sicut autem D. de adm. tut. l. fistulas* 78. *§.* 1. *D. de contr. empt.* Nimirum aut ex fructibus pignorum dotalium si sufficientes fuerunt, aut ex venditione ipsius proprietatis quam scilicet etiam creditor antichresticus vt & alius quilibet pati cogitur. Et magis est vt debeat sibi imputare cùm potuisset ea ratione & sibi & liberis suis possidere. Sed hoc ita si non alio iure potuit mulier vsumfructum retinere puta ex mariti testamento quo fit ei relictus vsusfructus qui non fuerit restringendus ad alimenta, vt in casib. quos notauimus *Def.* 14. *num.* 1. *supr. de legat.* Cùm sit hodie sublatum edictum De alterutro *l. vnic. § primum itaque C. de rei vxor. act. Ita Senatus* in eadem causa.)

DEFINITIO XII.

Pactum de iure prælationis appositum in antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouendendo, finitur finito contractu, & resoluto.

SI, cum fundus daretur in antichresim, conuenerint inter debitorem & creditorem, vt si quando is fundus aut eius hyperocha per debitorem venderetur, haberet creditor ius prælationis reique pro eodem pretio retinendæ: 1 tamdiu poterit creditor legem contractus exercere, sibique ius illud prælationis vindicare quamdiu durabit antichresis, 2 vt si debitor eam rem prius alij vendiderit quam pignus luerit, creditor extraneo cuilibet emptori præferatur. 3 Cæterum, si resoluto iam contractu, solutoque vinculo pignoris, hoc est, accepta pecunia, & postea in alium collata venditione illius rei, quæ fuerat obligata, præferri velit creditor, & fundum, de quo retinendo conuenerat, emptori aufferre, vel aduersus venditorem personali actione experiri, vt quanti sua interest consequatur, non erit audiendus cum fieri nequeat, vt finito contractu duret pactum, quod faciebat partem contractus, 4 ne alioquin eueniat, vt soluta in totum pecunia, quæ debebatur, pignus tamen adhuc pro parte subsistere videatur, 5 & vt ius prælationis eo contractu constitutum in longius tempus, quam contractus ipse protrahatur. 6 Nec aliud esse placuit cum in venditione facta sub pacto de retrouendendo, eiusmodi conuentio interuenisset: non quod id genus contractus tantam habeat cum antichresi adfinitatem, quanta vulgo à pragmaticis creditor, 7 sed quoniam vtriusque contractus eadem hac parte ratio est. 8 Sed & cum Senatus nostri placito inter creditorem & debitorem, redditio super iure luitionis nominatim adiectum esset, vt creditori saluum esset ius prælationis, si quando casus euenire, visum est, non aliud ius Senatusconsulto reseruatum, quam quod creditori ex contractu competebat, ideoque nec alia interpretatione donandum esse Senatusconsultum quam contractum. 9 vt scilicet si ante perfectam luitionem pignoris debitor eam rem alteri venderet, aut tractatum de vendendo cum aliquo iniisse, quandoque postea probaretur, quamuis dilata per fraudem in aliud tempus venditione, 10 saluum creditori ius prælationis superesset. 11 *Ita Senatus* pro Dn. Comite de la foreſt, contra Franciscum Vectier Procuratorem, Prid. Calend. Sept. 1605.

1 Cui pacto simile illud est, de quo *in l. sterilis*, 12. *§ si tibi, D. de act. empt. vers. sed etsi*, de iure prælationis & ἀποτιμήσεως tractant nostri *ad l. dudum*, 14. *C. de contr. empt. & ad l. vlt. Cod. de iur. emphyt.* Adde *l. qui fundum* 75. *D. de contr. empt.*

2 *Arg. l. si debitor*, 15. *D. de precar.*

3 Quasi commissa lege contractus.

4 *Leg.* 4. *alias l si ex duobus, §. sed & Marcellus, D. de in diem addict. l. voluntate*, 20. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.* iunct. *l. fundi partem* 79. *de contr empt.*

5 Contra iuris regulam, de qua *in l. grege* 13. *§ etiam, D. de pignoribus, l si rem*, 9. *§. omnis pecunia* iunct. *l solutam, D. de pignor. act.*

6 Quod absurdum esset, quia ius ex contractu quæsitum non potest, in longius tempus protrahi quam contractus ipse, ne latius & longius pateat effectus, quam sua causa, *l ab emptione*, 58. *cum ibi not. D. de pact.* Iunge *leg.* 2. *D si à parent. quis manumiss.*

7 Pragmatici enim nostri imperitiores vulgo confundunt hæc duo genera contractuum, quasi sint quid idem; cùm tamen valde differant; quid antichresis pignus est, *l si pecuniam*, 34. *de pignorat act.* ac proinde non transfertur ex ea dominium, *l. cum & sortis* 35. *§.* 1. *eod. titul* quod tamen transfertur ex venditione facta sub pacto de retrouendendo non minus, quam ex alia qualibet venditione facta à domino, *l.* 2. *cum ibi not. C. de pact. int. empt. & vendit.*

8 Et consequenter idem ius in vtroque statuendum est; *leg. illud* 31. *D. ad leg. Aquil.* Nam vtroque casu verum est huiusmodi pactum de iure prælationis esse partem contractus, ac proinde sublato & extincto contractu tolli quoque ipsum & extingui debere, *d. l. si deb.* 27. *D. de procur.*

9 Non enim potest mutare contractum id, quod iudex pronunciat ex forma & verbis ipsis contractus.

10 Quod enim per fraudem & dolo malo factum est id ratum haberi nunquam debet, ne scilicet dolosa suus dolus prosit, qui è contrario impunitus remanere nunquam debet, *l procurato* 11. *§. in perpetuum, & pass. D. de doli mali except.*

11 Non autem vt etiam post sublatum finitumque contractum adhuc supersit ius prælationis, quia eo casu permaneret illud ius plælationis penes creditorem aut pone emptorem sine causa, quod esse non debet, *l* 12. *§. circa; D. de dol. mal. except.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXIII.
DE EXCEPT.

DEFINITIO I.

Excussionis exceptio dilatoria est, & ideo opponenda ante litem contestatam, non post, nisi opponatur per eum qui tanquam auctor laudatus venerit in ius post litem ab emptore suo contestatam.

NON factæ excussionis exceptio cum dilatoria sit, [1] non peremptoria [2] omnimodo ante litem contestatam obiicienda est, aut in ipsa saltem litis contestatione, [3] præter quam si ponas fictam fuisse contestationem, qualis illa est, quæ per rei contumaciam inducitur. 4 Nam restitutus quandocunque possessor pignoris aduersus contumaciam, perinde hanc exceptionem obiicere potest, ac si contumacia nulla interuenisset, quæ nec vlla post refusos sumptus interuenisse intelligitur. 5 At neque nocebit possessori, quod plerisque iudicis interlocutionibus litem contestari iussus sit, si modo eæ interlocutiones redditæ sint ante oppositam exceptionem, [6] nec dum secuta sit litis contestatio, licet ab illis interlocutionibus non fuerit prouocatum. Neque enim eo magis verum est secutam esse contestationem quæ facti est. 7 Sed & vno casu potest contingere, vt post litem quoque contestatã huic exceptioni locus esse debeat. 8 Finge possessorem, qui fundum obligatum à te emerat, cum quasi Seruiana conueniretur, prius litem contestatum esse quam exceptionem hãc opponeret: atque interim auctorem te laudasse, vt litis periculum susciperes ad rem defendendam. 9 Liberum erit tibi quandocunque litem ingredienti exceptionem hanc opponere cum tuo periculo res agatur, tua magis interest, quam possessoris. 10 Et quemadmodum imputare possessori non potes, cur dilatoriam exceptionem omiserit, [11] ita nec actor tibi, cur tardius litem susceperis, quam non vltro, sed ex necessitate emptoréque vrgente subire te oportuit. [12] Qua re nec tibi obiici potest, quod dici solet, eum qui liti inter alios cœptæ pro suo iure interuenit in præsenti litis statu interuenire debere, nec moras vllas rei iudicandæ auferre posse. 13 Nimirum quoniam emptor qui ad iudicem prior vocatus, litémque contestatus fuit, non tam ius suum, quam auctoris sui, id est, tuum in iudicium deduxisse intelligitur, [14] neque tamen litem contestando deteriorem facere potuit tuã conditionem, tibique competentis exceptionis ius adimere. 15 Illud sane constat hanc exceptionem, si ante litis contestationem opposita sit, non eo minus saluam esse, quod secuta sit contestatio, si modo protestatio præcesserit: [16] alioqui ob id solum, quod ad vlteriora, & vt pragmatici loquuntur, in meritis causæ processum est, si iubente iudice reiecta intelligitur, [17] sin tacente vltro remissa. [18] *Ita Senatus* Id. 7. Nouembr. 1588. & in causa Gaspardi Tauel, 7. Calend. Febr. & Idib. Febr. pro hæredibus Procurat. Durandi, 1593. & tusus Cal. Decembr. 1589.

1 Quia litem tantum differt non perimit, siquidem creditor excusso debitore, potest redire ad possessorem sine metu huius exceptionis. *Auth. hoc si debitor, C. de pign. Auth. præsente, C. de fideiuss. l. Moschis. 47. D. de iur. fis. l. plane, 14. D de minor*

2 Nisi eo casu quo ex euentu discussionis appareat, debitorem esse soluendo, quia tunc ad possessorem regredi creditor non potest, *dict. l. plane cum aliis supra citatis.* Ideoque dicitur anomala ista exceptio. (Ergo erit peremptoria exceptio si excutiendus sit is qui semper sit soluendo puta fiscus. Nam & fisci & Principis excussionem faciendam esse constat dummodò sit iustus Princeps non tyrannus qui difficilioris esset exactionis. Ias. *ad l. vlt. D. de reb. cred.* contra Bald. *in l vnic. C. de conuen. fisc. debit.* Gabriel. *lib. 3. Comm. opin. concl. 1. de fideiuss. num. 2. 3. 4. & 5.*)

3 Quomodo debent opponi omnes exceptiones dilatoriæ, *l. exceptionem 19 C. de probat. l. pen. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 275. num. 4. & 5.* (Aliud est in exceptione diuisionis, quam placet opponi posse non solũ post litem contestatam, sed etiam in executione iudicati tanquam quæ non impugnet iudicatum, *l. Nesennius 41. §. vlt. D. de re iudic.* Guid. Pap. *quæ l. 170. num. 7.* Ita Senatus pro Claudio Capris contra Ioannem du Pra 8. Cal. Febr. 1612.)

4 Contumacia enim non tantum pro præsentia, sed etiam pro contestatione est, vnde fit, vt contra contumacem possit ferri sententia, quæ non posset ferri nulla præcedente contestatione, *Auth. qua in prouincia, Cod. vbi de crimagi oport. l. vnic. cum ibi not. C. de lit. contest.*

5 Purgatur siquidem contumacia per sumptuum refusionem, *l. sancimus 15. C. de iud.*

6 Nam si post oppositam exceptionem iudex litem contestari iubeat hoc ipso videtur exceptionem reiicere notant vulgo nostri *ad l. à procedente, 4. C. de dilat.*

7 Quod enim pendet, non pro est, quasi iam sit, vt habet regula iuris, *l. is damnum dat. 169. §. 1. de reg. iur.*

8 Contra id quod regulariter obtinet Guid. Pap. *quæst. 91. Dec. cons. 570. num. 6.* Negus. *in tract. de pignor. 1. memb part. 8. num. 34. & seqq.* (Adde alium casum in quo potest opponi exceptio hæc non factæ excussionis post litem contestatam, etiam ab eo ipso qui contestatus fuit. Nempe si malè intentata fuerit hypothecaria, vt puta super precio pignoris venditi cùm intentari debuisset in pignus ipsum venditum. Nec enim precium redactum ex venditione pignoris est ipsum obligatum. *l. idemque 7. in fin. D. qui pot. in pign hab.* Hoc namque casu non nocebit possessori, quod litem contestatus sit in hypothecaria non competente, quominus possit aduersus nouam hypothecariam rectè institutam obiicere exceptionem non factæ discussionis, cùm necesse sit propositam esse actionem antequam opponi possit exceptio. Actio autem male proposita habetur pro non proposita *l. bouem 43. §. penult. D. de edit. edict. l. vnic. in fin. D. quand. dies vsusfr. legat. ced. Ita Senatus* in ea causa de qua *Desin. 43. supr. de distract. pignor.*)

9 *Iuxta l. si plus, 74. §. mota quæstione, D. de euict. l. 1. C. vbi in rem act.*

10 Et videtis litem tuam tractare potius, quam alienam, *d. l. 1. C. vbi in rem act. l. 1. §. 1. in propr. leg. 2. §. 1. D. quand. appell. sit & int. quæ tempor.*

11 Sunt enim dilatoriæ exceptiones de apicibus iuris, quas qui omittit tanto magis videtur bonam fidem agnoscere, *leg. si fideiussor, 29. §. quædam, D. mandat.*

12 Non enim fuit in potestate tua, quando conueniretis, quomodo est in potestate actoris, an & quando agat, *l. 5. §. vlt. D. de doli mal. except. l petenda, 6. Cod. de tempor. in integr. restit. cum postulassem, 44 in princ. D. de damn. infect.*

13 Bart. & alij *ad l. si quis libertatem, 7. D. de hæred. petit. & ad l. Titia, 34. D. solut. matrim.*

14 *L. 1. & 2. C. vbi in rem. act.*

15 *L. vlt. D de pact. l. non debet alteri, 74. de reg. iur.*

16 Protestatio enim solet conseruare ius protestantis, *l. pro hærede, 20. D. de acquir. hæred l. & si quis, 14. § plerique, D. de religios. & sumpt. funer*

17 *Ex not. in d. l. à procedente, 4. C. de dilat.*

18 *L. pen. & vltim. C. hoc tit.* remittentibus autem iura sua regressus dandus non est, *l. quæritur, 14. §. si venditor, D. de edil. edict.*

DEFINITIO II.

Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi solutionis & compensationis, potest opponi etiam in executione iudicati.

EXceptiones, quæ non impugnant iudicatũ, opponi quandocumque possunt etiã in executione iudicati, [1] cum rerũ iudicatarum auctoritas, quæ potissimũ tuenda est, [2] ex eo non labefactetur, 3 inde fit, vt solutionis exceptio admittenda sit, quoniam qui solutionem allegat, non negat, quin fatetur potiùs se debuisse: 4 hactenúsque victori prodesse debet sententia, vt non possit cauillari debitor indebitum à se solutum. 5 Ergo & similiter compensatio post iudicatũ obiici poterit, 6 quia vice solutionis est. 7 Sed hoc ita si debitum, cuius compensatio petitur, sit liquidum, 8 aut tale quod in promptu liquidum fieri possit, vt puta ex alterutrius collitigantium iureiurando. 9 Reconuentionis, licet nonnullam cum compensatione adfinitam habeat, longe alia ratio est. Eam namque proponi necesse est ante litem contestatam: 10 Itaque in causa appellationis opponi non potest, [11] quia iudicatum duntaxat, [12] non etiam litis contestationem extinguit appellatio. [13] At compensationi obiiciendæ in quacunque instantia locus est. [14] *Ita Senatus* sæpius.

1 Eiusmodi est exceptio deductionis facienda, ne condemnatus egeat, itémque deductio æris alieni, compensatio solutionis, & aliæ de quibus Boer. *quæst. 19. num. 9.* post. Angel. & alios *in l. Nesennius, § vlt. de re iudic. Not. in. 1. C. de iur. & fact. ignor.*

2 *L. seruus 65. §. cum prator, D. ad SC. Treb.*

3 Cum possit vtrumque stare, & quod iudicatum est, & quod deducitur in exceptionem. Adde Boer. *quæst. 43. nu. 180.*

4 Dyn. & alij *ad cap nemo plus iuris, de reg. iur. in 6.*

5 Scil. cùm sententia transiit in rem iudicatam, quia res iudicata pro veritate habetur, *l. ingenium 25. D. de stat hom. leg. res iudicata 207. de reg. iur.*

Source : BIU Cujas

6 *L. cum militi 16. §. 1. D. de compens. l. 2. C. eod.*

7 *L. si ambo 10. §. 1 cum leg. sequentib. l. posteaquam 21. Dig. eod. l. si constat 4. & pass. C. eod. l. si debitor 4. D. qui potior. in pign. hab.*

8 Nec enim fit compensatio, nisi debiti liquidi ad liquidum, *D. l. si constat, & l. vlt. vbi not. C. de compens.*

9 Rebuff. *in tract. de liter. obligat.*

10 *DD. in Auth. & consequenter, C. quomod. & quandiu. iud.* Capel. Tholos. *quæst. 1. & 93.* vbi Aufrer.

11 *Arg. l. 1. §. vlt. D. quæ senten. sin. appell. rescind.*

12 *L. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. D. de his qui notan. infam.*

13 Imo reducit appellatio litem ad terminos litis contestatæ, vt aiunt Pragmatici, vnde est, quod in causa appellationis nulla fit litis contestatio, sed incipitur à conclusione in causa.

14 Guid. Pap. *quæst. 567.*

DEFINITIO III.

Excussionis exceptio neque nudo detentori datur, neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam.

QVæ tertiis possessoribus hypothecaria conuentis datur non factæ excussionis exceptio, 1 sicuti non iuuat nudum detentorem, qui aut nullo modo aut alij non sibi possidet, 2 qualis est conductor depositarius, commodatarius, & si qui sunt similes, 3 ita nec nudum possessorem, i. qui aliam possessionis siue causam dicere nullã possit, quam quia possideat. 4 Neque enim in huiusmodi personis locum habet is æquitatis fauor, qui hanc exceptionem induxit: 5 ille nimirum quod iusto possessori succurrendum sit, 6 cuius sane interest non soluere potius, quàm solutum repetere: 7 item ne fiant de lite lites 8 condemnato possessore, qui mox aduersus debitorem, à quo causam habuit regressum habiturus sit? quæ res ad publicam quoque vtilitatem pertinet. 9 *Ita Senatus* in causa Anthonij Bourgeois, contra N. Perrin, ex tempore 3. Calen. Decemb. 1588.

1 Ex *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

2 Sed eum tantum, qui sibi & animo domini possidet. Id enim vere est possidere, sibi habere, vt Theophilus definit in *Instit.*

Hi enim non tam possident, quam sunt in possessione, *l. si quis ante conduxit, 10. D. de acquir. poss. in §. 1. l. quod meo, 18. eod. tit.*

4 Qui proprie dicitur possidere pro possessore, *l. qui interrogatus. 12. D. de petit. hæred.*

5 Cum sit ista exceptio, sicut cæteræ omnes inducta ex æquitate, *l. 2. C. de pignor. l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & act.*

6 *L. plane 14. D. de minor.*

7 *L. 3. de compens. l. stipulatus, 15. in princ. D. de fideiuss.*

8 Hoc enim ciuilis legislator execratur, *l. 4. §. ait prætor, D. de re iudic. l. si quis iusiurandum, 11. C. de rebus cred. & iureur. l. 3. C. de fructibus & lit. ext.*

9 Quia per lites dissoluitur concordiæ vinculum, quo vno salus Reipubl. continetur.

DEFINITIO IV.

Debitor non potest opponere exceptionem discussionis, nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore, qui eam exceptionem obiicere potuisset.

QVi causæ defensionem pro alio suscipit, iisdem omnino exceptionibus & defensionibus vti potest, quæ ipsi reo competunt. 1 Sed tamen id non est perpetuum. 2 Quid enim si possessor conuentus hypothecaria debitorem laudet auctorem? an exceptionem non factæ excussionis opponere poterit debitor, quam ex persona propria opponere possessor potuisset? Minime vero Nunquam enim debitor eam exceptionem obiicere potest. 3 At ne possessor quidem si sit vnus ex debitoribus, etiamsi in solidum per quasi Seruianam conueniatur. 4 Igitur vel liti semper adesse possessor debet, vt sibi vtilem proponat exceptionem, 5 vel pati executionem sententiæ, quæ contra debitorem lata erit. 6 *Ita tractatum est* in Senatu, 6. Id. Decemb. 1588.

1 Alium siquidem defendere nihil aliud est, quam eandem vicem quam reus subire, *l. sed & hæ, 35. §. defendere, l. minor, 51. §. 1. D. de procur.*

2 *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Cuius enim personæ aut bonorum excussionem posset opponere debitor, qui ipse excutiendus est? *d. Auth. hoc si debitor, l. Moschis, 47. D. de iur. fisc.* Iunge *Defin. 37. infr.*

4 *L. 1. & 2.* vbi gloss. & DD. *C. si vnus ex pluribus hæred. debit.* Dixi *Defin. 5. supr. ill. tit.*

5 non enim proprias exceptiones amittere potest ob id solum, quod alius pro eo litem susceperit, cum ipsius interfit non condemnari, *arg. l. Paulus respondit, 69. D. de procur. l. si suspecta, D. de inoffi. testam.*

6 Hoc enim est quod Pragmatici nostri solent dicere sententiam latam contra laudatum auctorem mandandam esse executioni contra laudantem: quod illi sic efferunt, *La sentence renduë contre le garend est executoire le garenty.*

DEFINITIO V.

De exceptionibus peremptoriis potest differri pronunciatio si respiciant merita causæ, at non item si possint litis ingressum impedire.

NOn facit iudex iniuriam, 1 qui non obstantibus exceptionibus peremptoriis iubet procedi ad vlteriora, dummodo subiiciat, ne quid præiudicij exceptionibus eiusmodi fiat, 2 quod plerumque cauetur per vulgarem hanc clausulam, 3 *quant a present & sauf d'y auoir esgard par cy-apres s'il y escheoit.* Sed id tamen ita verum est, si exceptiones illæ ad ipsa, vt loquuntur, causæ merita respiciant. 4 Nam si tales sint, quæ litis ingressum impedire possint, de iis primum & antè omnia pronunciandum est; ne alioqui damno afficiatur reus, si litem suscipere cogatur cum habeat, quod statim obiiciat petitori ne litiget. 5 *Ita Senatus 12. Cal. Mart. 1589.*

1 Er ideo non potest hoc casu ab eo appellari, quoniam qui appellat, conqueritur de iniuria sibi facta per iudicem, *leg. præfecti, 17. D. de minor. l. si per imprudentiam, 51. D. de euict. l. exceptionem 67. D. de fideiuss.*

2 Alioqui procedendo ad vlteriora videtur iudex reiicere exceptionem. Not. *ad l. à procedente, 4. C. de dilat.*

3 Est enim hæc clausula veluti quædam iudicis protestatio, quæ animum iudicis declarat, & ius litigantium conseruat.

4 Sunt enim peremptoriæ duplicis generis. Aliæ quæ perimunt litem nec tamen impediunt litis ingressum, vt solutionis. Aliæque etiam litis ingressum impediunt, vt præscriptionis, Papien. *in form. resp. rei vers. quod ad impediendum.*

5 Non enim paruum incommodum est, si quis sumptibus & litibus vexetur, *l. minoribus, 6. D. de minor. l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. caus. fact. l. 1. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO VI.

Exceptio non factæ excussionis non potest aufferri tertio possessori per pactum initum inter debitorem & creditorem.

QVamuis creditor cum de pignore conueniret pactus sit, ne bonorum debitoris excussionem vllo casu facere cogeretur: Non tamen vsque adeo illa conuentio nocere potest tertio possessori, postea cum debitore contrahenti, vt si hypothecaria conueniatur, iuuari eo minus debeat exceptione non factæ excussionis, 1 si non adiecta sit in priore contractu clausula constituti. 2 Ius enim quod sibi creditor pignoris causa excipit reale non personale esse necesse est, vt afficiat possessorem. 3 *Ita Senatus* ex tempore, 10. Cal. Maij, 1589.

1 Habet enim possessor huius exceptionis beneficium, non à debitore, sed à lege ideoque per legem adimi ei non potest, *l. 3. D. de interd. & releg.*

2 Quæ scilicet faciat creditorem possessorem, *l. quod meo, 18. D. de acquir. poss.* Sed illud prætereo illo casu requiritur, vt creditor constitutarius imploret beneficium, *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt scripsi *Defin. 1. supr. ill. tit.*

3 *L. si creditor, 7. §. vltim. cum ibi not. D. de distract. pignor.* Obligatio enim personalis, quæ nascitur ex conuentione facta inter debitorem & creditorem, non sequitur fundi possessorem, *lege vltim. §. 1. D. de contrah. empt. l. 1. §. si hæres. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem, vt possit creditor possessionem pignorum propria auctoritate adprehendere, non aufferri tertio possessori exceptionem discussionis.

QVid ergo si inter debitorem & creditorem conuenerit, vt creditori liceat corporalem pignoris possessionem adprehendere, in quascunque manus pignus peruenerit? An dicemus conuentionem hanc habere vim pacti, quod vocant manus iniectionis? Vtique enim reale illud est, & rem ita afficit, vt à quocumque possessor aufferri possit. 1

Source : BIU Cujas

Sed verius est, reseruatam manus iniectionem tum demum rem afficere, cum in dominij alienatione excepta est, 2 non item si in pignore. 3 Ratio namque facit, vt suæ rei efficacius quam alienæ legem, quam velit dicere quisque possit. 4 Vnde illud etiam placuit, vt qui rem suam vendit, inutilem quoque seruitutem excipere & retinere queat 5 quam post alienationem & in fundo iam alieno sibi acquirere non posset. 6 Igitur nec in proposita specie prohibebitur tertius possessor exceptionem obiicere non factæ excussionis 7 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. Titius seruum, 9. D. de seru. export.*

2 Vt in specie *d. l. Titius.*

3 Nec enim per pignus fit vlla alienatio, *l. eum & sortis* 35. §. 1. iunct. *l. si rem, 9. §. 1. proprie, D. de pignor. action. l. pignus, 8. Cod. eod.*

4 *L. in traditionibus, 44. D. de pact l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5 *L. ei fundo, 19. D. de seru. l. venditor, 13. D. comm. prad.*

6 *L. quoties, 15. D. de seruit.*

7 Et generali dispositione, *Auth. hoc si debitor. C. de pign.*

DEFINITIO VIII.

Exceptio ordinis locum habet, etiam contra mercatorem, nisi agatur in foro mercatorum.

EXceptione ordinis non eo minus habebit fideiussor, quod cum mercatore contraxerit, 1 nisi & mercator ipse sit, & in mercatorum foro conueniatur, 2 in quo de istis apicibus iuris non solet disputari. 3 *Ita Senatus* ex tempore 14. Calend. Decemb. 1589. Iunge tit. De fideiuss. SC. 3.

1 Est enim generalis dispositio *Auth. hoc si debitor C. de pign.* & consequenter generaliter intelligenda *arg. l. in fraudem* 13. §. *vlt. D. de test. milit, l.* 1. §. *generaliter, D. de legat. præst.*

2 Ial. *in §. item si quis, num. 76. & seqq. Inst. de action.*

3 *L. si fideiussor, 29. §. quædam, D. mandat. vbi dicitur,* non conuenire bonæ fidei de apicibus iuris disputare. * Thesaur. *decis.* 52. *num.* 5. * (Bart. *ad l. Quintus, D. mandat.* Bald. *in l. si pro ea Cod. eod.* Dec. *cons.* 107. Iacob. Put. *lib.* 3. *decis.* 26. *&* 28. Eman. Soarez *in commun. opin.* in verb. *fideiussor mercator vel campsor*: post Bald. & Salycet *ad. l. frustra C. de non numer. pecun.*)

DEFINITIO IX.

Prius quidem quærendum est de iure actionis, quam de iure exceptionis, sed prius tamen de persona rei, quam de iure actoris, vt qui intercessit tanquam talis, prius se probet talem.

ETsi actore non probante reus absoluitur, etiamsi nihil præstiterit, 1 quia de actionibus antequam de exceptionis viribus cognoscendum est, 2 prius tamen inquiri oportet de persona rei, quam de iure actoris quoniam de personis quæstio semper præcedit quæstionem de re, quæ in iudicium deducitur. 3 Itaque cum executioni, quam ego contra te feceram, intercessisses tanquã Titij hæres cum beneficio legis & inuentarij, neque tamen inuentarium factum probares, placuit reiiciendam esse tuam intercessionem, nimirum vt tanquam hæres ex beneficio legis & inuentarij non audiaris. 4 Nec ad rem pertinet, quod vbi de inuentario non apparet, habetur pro puro hærede is, qui inuentarij commodum obtendebat. 5 Proindeque obtinere debeas, si ego nihil probem. Nam & post cõdemnationem integræ nihilominus, & saluæ tibi erunt exceptiones, si puri & absoluti hæredis iure velis intercedere. 6 Itemque erit si tanquam possessor possessionem tuam voles defendere. Neque enim possessionis suæ ius & titulum ostendere possessor cogitur. 7 *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. Dec. 1589.

1 *L. qui accusare, 4. C. de edend.*

2 *L. vlt. C. de rei vindic. l. vlt. D. de acq. poss.*

3 Quoniam res omnes, itemque iudicia ipsa non nisi personarum gratia sunt comparata §. *vlt. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil.* Facit *l. quidam referunt, 14. D. de iur. eod.*

4 Quisquis enim agit aut excipit, tanquam talis debet ante omnia se probare talem, *l. licet, 23. C. de procur. cum ibi not. l. 1. l. 3. §. causa cognitio,* & ibi not. *D. de Carbon. edict.*

5 *L. vlt. C. de iur. delib.* Esse enim hæredem cum beneficio inuentarij qualitas est accidentalis, quæ numquam præsumitur nisi probetur, Bart. *ad l. 1. C. de dignit. l.* 12.

6 Alia enim res esse videtur, & ideo non nocet res iudicata, *l. cum quæritur, 12. & seq. l. si cum vno, 22. D. de except. rei iud.*

7 *L. cog. 11. C. de petit. hared.* iunct. *d. l. vlt. D. de acq. poss.*

DEFINITIO X.

Exceptio peremptæ instantiæ non potest opponi per eum, qui ipse prius fuit negligens in lite prosequenda.

PEremptæ instantiæ exceptio ei prodesse non potest, qui vltima iudicis interlocutione quid facere iussus fuit, quod postea non fecerit: 1 Quia quantocunque tempore lis siluerit, imputare sibi debet propriam negligentiam, 2 quippe quæ sola aduersarij quoque negligentiæ causam dederit. 3 *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589.

1 Nemo enim potest in mora esse aliquid faciendi, quamdiu restat aliquid faciendum ab aduersario, Dec. Ita è & eleganter, *consil.* 2.

2 Nec enim vnius negligentia alij nocere debet, *l. pupillus* 24. *D quæ in fraud. cred.* Nam tum quoque cum vterque fuit negligens faciendo est compensatio mutuæ negligentiæ, *l. si ambo* 10. *D. de compens. l. rem hereditariam* 65. *in fin. D. de euict.*

3 Nemo enim potest alteri obiicere negligentiam, qui ipse fuerit negligentior, *l. viro* 39. *l. cum mulier* 47. *D. solut. matrim.*

DEFINITIO XI.

Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit, ne possit obiici exceptio excussionis detractionũ faciendarum.

SI principalis debitoris bona iure fideicommissi ad alium pertinere pronunciatum sit, detractis, vt adiici solet, de iure detrahendis, non ideo minus salua erit tertio possessori aut fideiussori exceptio non factæ excussionis quod quæstio de iure detractionum magnis litium anfractibus agitanda superst. Excutiendus enim est principalis debitor ad peram vsque & sacculum, vt aiunt, 1 nec debitor tantum, sed etiam hæres eius. 2 Minusque fauorabilis causa est creditoris agere coacti contra principalem debitorem, hæredemve eius, quam si agat contra posteriores pignorum emptores, prioribus pro suo iure, vt quidam nolunt eandem exceptionem non factæ posteriorum excussionis obiicientibus. 3 Hoc enim casu satis est, quod contra posteriores hactenus egerit, vt docere possit per eorum intercessionem fieri, ne suum consequi sine controuersia possit. 4 Nec litem prosequi tenetur, at neque litis finem expectare, si eam priores emptores suo periculo, suisque sumptibus ad sententiam vsque persequi paratos se dicant. 5 Differentiæ autem ratio aperta illa est, quod imputari non potest creditori, cur eius debitor alienauerit, 6 cum tamen eidem iustissime imputetur, cur cum hoc vel illo debitore contraxerit. 7 *Ita Senatus* pro vidua Lagnier, contra D. de Vatteuille Baronem de Verso, ex mense Iunij, 1590.

1 Quousque scilicet appareat & probetur, non esse illum soluendo, sic enim nostri ad *Auth hoc si debitor, C. de pign.*

2 *L. plane 14. D. de minor. l. Moschius 47. D. de iur. fisc.*

3 Secundum opinionem Ægid. Magistri *in decis. Paris. ex l. si quis habens creditores 14. D. qui & à quib. manum.*

4 Quia paria sunt, Nihil esse quod possideatur, & nihil posse sine controuersia possideri, *l. quamuis 13. D. de reb. auctor. iudic possid.*

5 Vt hoc saltem casu procedat ius commune, de quo *in l. mœchis 470. de iur. fisc.* in illis verbis, *In reliquum possessorem omnem.*

6 *L. vnic. l. rer. alien. gerent. non interd. rer. suar. alien.*

7 *L. qui cum alio 19. & ibi not. de regul. iur.* Iunge *Defin. 34. infr. 6.*

DEFINITIO XII.

Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam, at non allegatio solutionis partis debiti.

SI debitor à creditore conuentus totius debiti solutionem obiiciat, quam actor neget, non est differenda in executionem iudicati cognitio de solutione, sed statim & ante sententiam de facti veritate inquirendum est, 1 vt exceptionis æquitate reus liberetur. 2 Ne alioqui expensis inanibus quas allatura est condemnatio alteruter oneretur, si solutum fuisse vniuersum debitum quandocunque apparebit. 3

Sed

Sed si pars tantum debiti soluta dicatur, nec liquido constet, quid & quantum solutum sit, 4 condemnatio pro toto debito facienda est: sed cum ea tamen adiectione, vt quod in iudicati executione solutum probabitur, de condemnatione detrahatur. 5 Est enim solutionis exceptio ex earum numero, quæ quoniam non impugnant iudicatum, ac potiùs confirmant, etiam in executione iudicati obiici possunt. 6 Si tamen non tam de facta solutione, quàm de solutæ quantitatis modo & calculo dubitetur, 7 Senatus noster pro personarum & causarum qualitate, ne grauiore emolumenti, quod vocant, dispendio debitor lædatur, 8 id temperamentum sequi solet, vt eam duntaxat summam deducat in condemnationem, quam positis in iudicati executione rationibus & diligentiore habito calculo adhuc debitam esse constabit. 9 *Ita Senatus* in causa D. de Sonax, & N. Gay, 5. Cal. Decemb. 1590.

1 Et probatio exigenda est ab eo, qui allegat solutionem, *l. C. de probat.*

2 Improbus siquidem est, qui bis velit idem consequi, *l. si quis dolo 51 in fin. D. de re iudic. l. bona fides 57. de reg. iur.*

3 Nulla enim ligitandi causa supereſt post solutionem, *leg. quidam 21. D rebus cred.* cum solutione contingat plenissima liberatio, *l. pen. & pass. ff. de solut.*

4 Quia si liquido constet aliud est, *d. l. quidam.*

5 Bald. *in l. peremptorias. C. sent. rescind. non poss.* Guid. Pap. *quæst. 67.*

6 Dixi *Defin. 2. supr.* ex Boer. *deci. 19.*

7 Quod euenit cùm non negatur solutum, esse sed negatur tantum solutum.

8 Quia ex Statuto Sabaudiæ debetur emolumentum iudicati pro rata quantitatis adiudicatæ, proinde quanto maior est summa quæ adiudicatur, tanto maius est emolumentum, quod penditur.

9 Hoc enim casu licet incerta ferri videatur sententia, tamen valet, quia potest fieri certa per calculum, sine alia noua vlla adiudicatione, *l. 2. vbi not.* junct. *l. vlt. C. de sentent. quæ sine cert. quant. profer.*

DEFINITIO XIII.

An ad euitandam exceptionem non factæ excussionis sufficiat implorari clausulam constituti, an verò necesse sit implorari specialiter beneficium, l. vlt. C. de acquir. poss.

CReditor, cuius nomine debitor se constituerat possidere, si amissam debitoris facto possessionem velit à tertio possessore auocare, 1 vt effugiat incommodum exceptionis; quæ creditoribus hypothecaria agentibus nocere solet, non excussi debitoris, 2 non videtur arctandus, vt imploret beneficium Iustinianeæ constitutionis, 3 sed satis supérque sibi consulere creditur, si quod effectu idem est, petat retineri se in pristina possessione, quam sibi vindicet ex clausula constituti. 4 Nam nec aliud quicquam Iustinianus constituit, nisi vt possessio creditoris, quæ per debitorem reuera fuit interuersa, sic auocari possit per creditorem; vt retenta magis quàm reuocata videatur. 5 Alio tamen iure vtimur. 6 *Ita Senatus* pro Claudia Gantin, contra Guillielmum Pictelat, & Assueram de la Place, 6. Cal. Iul. 1591.

1 Condictione *ex l. vlt. C. de acq. poss.* secundùm ea quæ scripsi *Defin. 1. supr. eod. tit.*

2 Qui scilicet omnino excutiendus est, cùm agitur hypothecaria, *Auth. hoc si debitor, Cod. de pignor. & in corpor. vnde sumit.*

3 *In d. l. vlt. C. de acqui. poss.* Antonin. Thessaur. *dec. 215. nume. 6. in fin.* vbi addit sufficere additam esse in libello clausulam, Ius & iustitiam ministrari.

4 Non tàm enim formula actionis hodie spectanda est, *post tit. de formul. & impetr. act. sublat.* quam potestas & effectus actionis institutæ. Sicut & qui agit hodie ad supplementum, nec cogitur implorare beneficium *l. omnimodo, 30. C. de inoffic. testam.* licet agat condictione ex illa lege, sed sufficit, vt dicat se agere ad supplementum.

5 Ideóque auocatur per viam retinendæ possessioni, non per viam adipiscendæ aut recuperandæ.

6 Vt dixi *in tit. de acquir. poss.* ex Bald. *in l. 1. Cod. de renoc. hù qua in fraud. cred.*

DEFINITIO XIV.

Nemo cogitur cedere actionem, ex cuius cessione futurum sit, vt conueniri possit.

CEdendarum actionum exceptio non minus tertio possessori aduersus hypothecarium creditorem datur, si iustus ille possessor sit, quam fideiussori cùm ex stipulatione conuenitur. 1 Sed differentia in eo est, quod fideiussori omnimodo & sine exceptione cedendæ sunt actiones, quia nec fieri vllo casu potest, vt ea cessio noceat cedenti creditori. 2 Tertio autem possessori cum distinctione. Quid enim si cum plures diuersis temporib. bona, creditori obligata emisset, qui prior emerat, priore loco conuentus fuerit, non per simplicem hypothecariam, sed implorato beneficio clausulæ constituti, ne obiici posset exceptio, non excussi posterioris emptoris. 4 Nam & hoc casu exceptio cedendarum actionum vtique locum habet, siquidem parum hac parte interest, qua actione creditor experiatur, cum vtroque casu & possessionem euincat, 5 & creditoris iure vtatur, quòd æquè per debiti oblationem dissoluitur. 6 Finge priorem hunc emptorem, vt creditorem summoueret, vniuersum ei debitum exsoluisse, 7 ex eáque causa factam illi à creditore iurium omnium, vt par est, cessionem: 8 mox velle illum agere contra posteriorem emptorem, siue ex ea cessione, siue proprio iure, quod venditoris communis bona anteriore pignoris vinculo haberet obligata, 9 Quid admittat repelli eum exceptione, ni cedat posteriori emptori omnib. iuribus, quæ habuit à creditore? 10 Primum enim fieri non potest, vt eaſdem actiones præstet, nisi deteriores, & imminutas: 11 cum pignus quod creditori *in iis bonis* quæsitũ fuerat, extinctũ sit in persona emptoris, acquisito ei obligatarum rerum dominio. 12 Sed etsi pignoris vinculum idem maneret, fieret, vt emptor anterior iis cedendo actionibus, quas à creditore habuisset, contra seipsum cedere videretur. Si quidem futurum est, vt tertius possessor, qui secundo loco conuenitur, posteaquam creditoris iura ex cessione acceperit, aduersus hunc ipsum cedentem regressum habiturus sit, id est, in ea ipsa bona, pro quibus tanquam obligatis prior emptor controuersiam à creditore passus est, vt proinde nihil priori emptori profuturum sit, quod creditori soluerit. 13 Quæ res circuitum inducet: 14 nam cùm nec aliter audiendus sit, agens contra cedentem ex pristino creditoris iure, quàm si eadem omninò iura integra & illibata præstet, eueniet similiter, vt rursus contra eum acturus sit alius, qui modo conueniebatur. 15 Quam ob causam non defuerunt qui remedij loco inducendum putarent, vt à possessoribus omnibus fieret contributio debiti pro rata. 16 Sed æquior est contraria sententia existimantiũ, vltimi emptoris damno totam rẽ cedere debere, 17 si ab anteriore conueniatur, nec cogendum quemquam contra seipsum præstare alteri actionem. 18 Qua ratione nec cogendus erit emptor anterior, vt actionibus vllis cedat posteriori, contra eos, qui antiquius in eadem bona pignoris, ius habeant, ne ita fiat, vt contra alios cedendo, contra seipsum longa manu cedere videatur. 19 Denique cogendus quidem est cedere, sed cum ea exceptione, vti ne vlla vnquam per eiusmodi cessionem molestia sibi per cessionarium aut alios à cessionario causam habituros inferatur. 20 Atque huius quam constituimus inter fideiussorem & tertium possessorem differentiæ ratio non illa sola est, quam initio attigimus, quod nullo casu fieri possit, vt cessio fideiussori per creditorem facta sit creditori damnosa, 21 sed illa etiam, quod facilius accedat fideiussor ad fideiubendum, ea spe & contemplatione futuræ cessionis, quam pro sua indemnitate quandoque à creditore consecuturus sit: 22 at emptor, aut qui alio iusto titulo possessor factus est, cùm accessit ad acquisitionem, non potest videri cogitasse de cessione actionum anterioribus emptoribus aut creditorib. competentium, quia nec ea spe aut eo animo emebat, vt alij quàm venditori suo quicquam soluerit: 23 eáque cessio non tam ex causa contractus proficiscitur, aut ex officio iudicis in æstimandis præstationibus ex contractus descendentibus, 24 quam ex æquitate illa, quod non debeat actor possessori denegare id, quod sine vllo dispendio aut periculo præstare possit. 25 *Ita Senatus 6.* Cal. Iul. 1591.

Source : BIU Cujas

1 Anton.Capyc.*Decis.Neapol.*51 post Speculat. ibi citat ex.*l. mulier*, 19.*D.qui potior.in pig.hab.*

2 Quis vero non putet æquum, id salutem præstare creditorem, quod sine ipsius dispendio futurum est? Inquit *l.in creditore*, 38. *in fin. D. de euict.* (Alioqui numquam cogitur actor cedere actionem ei, qui ex culpa sua conuenitur: multò minùs ei, qui ex suo delicto siue ob factum id quod fieri non debuit, siue ob non factum id quod fieri debuit, *l.si plures* 38.*in fi.D.de admin tutor.*Sunt enim duo ista propemodum æquipollentia, *leg. qui non facit* 21. *de reg. iur. Ita Senatus* pro administratoribus collegij Neciensis, contra N. Berardum Pelard D. de Chasteauuieux, die Iun. 614. Sicut è contrario quibus casibus locus est exceptioni cedendarum actionum, semper ea exceptione repellitur actor, cuius facto accidit,ne actiones vllas cedere possit, *l. Stichum aut Pamphilum* 95. *§. si creditor D.de solut.*)

3 Secundum ea quæ diximus *Defin.prox.praced.* Alioqui possent, qui priore loco emerunt exceptionem obiicere posteriorum non excussorum, vt dixi *Defin.*11.*supr.eod.*

4 Ex æquitate posita *in d.l in creditore* 38.*in fi.de euict.*

5 siue agat condictione *ex l.vlt.C.de acquir.poss.* siue hypothecaria, *l.si cum venditor* 66 *D.de euict.*

6 *L.item liberatur.*6 *l.Paulus*,12.§.1.*ff.quib.mod.pig.vel.hypoth.soluit.*

7 Nam & qualiscumque possessor offerre potest: etiamsi sit in mala fide *d.l.Paulus* §.1.

8 Quæ scilicet necessario facienda est bonæ fidei possessori: *d.l.mulier*,19.*ff.qui potior in pign.hab.*

9 Nec enim ius suum vetus amittit, qui aliud nouum sibi acquirit, *l.*1.§.*vlt.ff.si quis à parent.manum sit.*

10 Quam pragmatici nostri vulgo appellant exceptionem cedendarū actionum. De qua *in lege vt fideiussor*, 39.*ff.de fideiussor lege rem hereditariam*, 65.*versicul.nec remedio ff.de euict.*

11 Non videtur autem reddi, quod deterius redditur,*l.*3 *§.si reddita ff. commod.l.pen.in fi de condic.tritic.l.Stichum*,95.§. *pen.ff.de solut.*

12 *L. pen.* §. *Latinus Largus*, *de excep.rei iudi.l.neque pignus* 45. *de reg.iur.*

13 Vide omnino Decium *cons.*104.Et Negusantium, qui Decium reprehendit. *in tract de pignor in* 3.*membr.*3 *part princip.num.*31.

14 Ac perplexitatem illi fere similem,de qua African.*in lege qui quadringenta* 80.*ff ad l. Falc.*

15 Et ita fiet circuitus in infinitum, quod nec natura ipsa, nec ius patitur.

16 *Argum.l.cum possessor*,5.*ff.de censibus* Capyc. *dict quæst.*51.Bartol. & cæteri.*ad l. iubemus*,21. *C.ad SC.Velleian.& in l.si stipulatus*, 15.§.1. *D.de fideiussor.l.*2.*C.eod.*Socin.*cons.*100.*& 206.libr.*2.

17 *Argument.l si quis habens creditores* 24.*ff.qui & à quibus manū.*

18 *Arg.not.per gloss & alios in l.*1.*alias l.*2.*C.de duob.reis.*

19 Antiquiores enim habituri essent regressum aduersus eum, *l.*5.*de liber.legat.l.cum lex*,46.*ff.de fideiuss.*

20 Ne alioqui videretur per mediam alterius personam agere contra seipsum, quod impossibile est, *l.ne cum filio familias* 16.*D.de furt.*

21 Quæ tamen magna ratio est. *d.l.in creditore*, *l.si hæreditatem*, 32. *D.mandat.*

22 *L.Stichum aut Pamphilum.*95. §. *si creditor*,*pen.D.de solut.l.*2.*C. de fideiuss.*

23 Ita Bart. Cyn. Alber. Salicet. & alij *ad l.iubemus*, 21.*Cod.ad SC. Velleian.*Vide omnino Matth.de Afflict.*Decis.* 343.

24 Quomodo aliæ pleræque præstationes, quæ descendunt ex natura iudiciorum bonæ fidei, de quibus *in l generaliter*, 5. *ff.de vsur l.quod si nolit*,31.§.*quia assidua*,*ff.de ad.lit.edict.*

25 *d.l.in creditore*, 38.*in fin.D.de euict.*

DEFINITIO XV.

Nemo cogitur cedere actionem aduersus illos, quibus indemnitatem ipse præstare teneatur.

NEc distinguemus, an qui agit contra posteriorem emptorem agat ex iure cesso, an ex proprio, vt puta, si quod plerumque fit, cùm prior emeret, curauerit obligari sibi pro euictione bona omnia venditoris, 1 Generale enim & perpetuum est, vt non alia iura cedere quis compellatur, quam quæ habeat,aut culpa sua habere desierit: 2 Atqui contra seipsum actionem nullam habere vnquam potuit, 3 nec rursus nisi inutilem & inefficacē aduersus anteriores creditores & possessores pignorum, quibus ille indemnitatem præstare cogendus esset, si quis ab iis peteretur. 4 De iis nimirum anterioribus possessoribus intelligimus,qui in casum euictionis cauerint sibi de pignore, ex eáque causa regressum habere possint in bona sequenti loco alienata: 5 nam si pignoris conuentio nulla intercesserit, nihil sane causæ est,cur non is, qui secundus comparauit, & creditoris hypothecarij iura omnia cessa habuit cogendus sit iisdem iuribus tertio cedere, etiam contra priorem emptorem, cum eo casu verendum non sit, ne ex eadem cessione quandoque à primo conueniatur. 6 *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Alioqui actio de euictione personalis tantùm est, nec vllum habet priuilegium tacitæ hypothecæ, vt neque actiones cæteræ personales, de quib. nominatim ita cautum est, *tot. tit. D.& C. in quib. caus. pign. vel hypoth.tacit.centr.*Iunge *l rem hæreditariam* 65.*D.de euict*

2 Cùm nemo possit cedere iura quæ non habet, vt nec potiora jura quàm ipse habeat, *l.nemo plus iuris*,54.*de regul.iur.l.Stichum.*95 §.*pen. D.de solut.*

3 *L.ne cum filio famil.*16.*D.de furt.*

4 In effectu enim is solus conueniri videtur, cuius solius periculo tandem res cessura est *l.cum lex*, 46 *ff.de fideiussor.l.*5.*D.de liber.legat.l.* 1.*C.vbi in rem act.*

5 Nec enim secuta alienatio extinguit ius præcedentis pignoris,*l.debitorem* 15.*Co.de pign.*

6 Nec enim potest hypothecariam habere is, qui nihil conuenit de pignore, *l. Aristo.*3.*D.quæres pignor.oblig.poss.*

DEFINITIO XVI.

Exceptio simulationis potest obiici, non tantùm à contrahentibus, sed etiam ab eorum successoribus nec minus cessionario, quàm cedenti,

SIcuti exceptio simulationis obiici potest, non ab eo tantùm qui contraxit,sed etiam ab eius successoribus,siue singularibus, siue vniuersalibus, 1 ita & certum est, obiici eam posse cessionario perinde accedenti, etiamsi ex causa onerosa cessio facta proponatur. 2 Nimirum,quoniam contractus simulatus contractus non est, 3 quippe qui non habeat voluntatem contrahentium, 4 ex qua contractus omnes æstimandi sunt. 5 *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 4 supr. plus valet, quod agit.

1 Quia simulationis vitium reale est, & afficit rem ipsam, facitque, vt pro infecta haberi debeat, *l.si ex pretio*,8.*C.si cert.pet.l.cum ea*,21.*C. de transact.* Quæ autem in rem sunt exceptiones competunt quibuscunque, *leg.exceptiones*, 7.§.*rei autem*, *D.hoc tit.*

2 Quamuis soleant nostri distinguere, an cessio facta sit ex causa onerosa, an ex lucratiua, *in l.*4. §.*si cum legitima*, *D. de doli mal. excep. & in l. facta* 63. §. *si hæres*,*D.ad SC. Treb.*

3 *L.* 1. *vbi not. C. plus valer.quod agit.l. imaginaria* 16. *de reg. iur. l simulatæ nuptiæ* 30.*de rit.nup l.emptor.*12.*de aqua & aqua pluu. arcen.*

4 Nec mendullam veritatis, vt loquitur Bald. *in l. & qui sub imagine*,10. *C.de distr pign.& in l.ab Anastasio notab.*4.*C. mandat.*& tanquam corpus sine spiritu, quia consensus ab eo remotus est: idem Bald. *in d.l.*1. *C. plus valer.quod agit.* Ias. *in l. nemo potest.*

5 *L. semper in stipulationibus* 38. *de reg.iur l.in omnibus rebus* 55.*de oblig. & act. num.* 42. & ibid. Rip.*nu.* 65.*de legat.* 1.

DEFINITIO XVII.

Excussionis non factæ exceptio potest opponi etiam per creditorem posteriorem conuentum hypothecaria, tanquam tertium possessorem.

DE posteriore creditore nem anteriori obligatam non nisi pignoris titulo possidente dubitatum aliquando fuit,an si quasi Seruiana conueniatur ab anteriore, iuuandus sit exceptione non excussi debitoris: quibusdam id negantibus propterea, quod non tam sibi quàm debitori possideat, cuius veluti procurator quidem est in pignore, adeò, vt eius personam repræsentare interdum existimetur. 1 Atqui certum est exceptionem illam iis demum prodesse, qui sibi,non qui aliis possident: 2 iis certè nullo modo qui possident debitori, quoniam nec ipse debitor eam habere potest. 3 Sed tamen contra visum est, iustum retinendæ tuendæque possessionis titulum esse, si quis tanquam creditor possideat, ideóque nec ei minus quàm cæteris possessorib. exceptionem hanc accommodari oportere, quoniam sibi possidet, non debitori, nisi quod ad vsucapionis causam pertinet. 4 Vnde illud etiam est, quod & interdicta omnia habet possessoria, 5 & vtiles pleraque actiones. 6 *Ita Senatus* pro Antonio Neiret,contra Benedictum Geoffrey, 9. Cal. Aug. 1592.

1 *L. cum notissimi* 7. §. 1. *C. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annor. l. creditori*, vbi Castrens. & *DD. de oper.noui nuncia*,*l.si pignori* 29. *ad fi. D. famil ercis.*Iunge *Defin.seq.*

2 Dixi *Defin.*3.*n.*2.*sup.hoc tit.*

3 Ne per alium quis consequatur indirecto, quod per se directo non potest, *contra l. scire oportet* 21 §. 1. *de legit.tut.* quanquam nec id nouum est, *l.*3.*in fin. quæ res pignor.l.si is qui* 29. *de lib.leg.*

4 *L.serui*

Source : BIU Cujas

4 *L. ſeruì nomine 16. D. de vſucap.*

5 Niſi cuſtodiæ tantum cauſa ſit in poſſeſſione, *l. 3. §. creditores vti poſſid.*

6 Salicet *ad Auth. hoc ſi debitor, quæſt. 7. C. de pignor.* Oſaſch. *deciſ. Pedem. 133. num. vlti.* (Aliud eſt in exceptione præſcriptionis, de qua *in Deſin. 1. ſupr. ſi aduerſ. cred. præſcr. oppon.*)

DEFINITIO XVIII.

Indicatis per poſſeſſorem bonis quæ excuti poſſint, aliorum excuſſionem facere creditor non cogitur, niſi rurſum indicatio aliorum fiat; interea nihil contra poſſeſſorem ſtatuendum eſt.

QVamquam is, qui excuſſionis non factæ exceptionem obiicit, non cogitur ea bona indicare, quæ poſſint excuti, niſi prius facta per creditorem diligenti perquiſitione, 1 ſi tamen vltro indicauerit, hactenus ſibi nocet, vt non alia cogatur creditor excutere, quàm quæ indicata ſunt, 2 quod veriſimile ſit ea omnia poſſeſſorem indicaſſe, quæ conquiri & excuti poſſent, vt ex eorum venditione dimiſſo creditore liberationem ipſe conſequeretur. 3 Itaque excuſſis iis, ſi creditori minimè ſatisfactum ſit, recuſare reus non poteſt, quo minus pignorum, quæ poſſidet, venditionem patiatur. 4 Sane iuſtum non eſt deſiderium creditoris poſtulantis, vt ea bona quæ poſſeſſor indicauerit, itémque ea, quæ penes ſe poſſeſſor habeat, ſimul diſtrahantur, vt ex communi pretio creditoribus omnibus ex ordine ſatisfiat. Sic enim eueniret, vt priuaretur poſſeſſor commodo exceptionis, quod in eo præcipuè verſatur, vt tandiu inquietari per hypothecariam nequeat, quandiu illæſo eo & aliunde ſatisfieri creditori poteſt. In eóque melior eſt conditio tertij poſſeſſoris, quàm creditoris anterioris ſolo crediti iure pignus poſſidentis, iuxta eorum ſententiam, qui contra iuris rationem volunt, vt pignoris diſtractionem à poſteriore creditore petitam prohibere non poſſit ille, ſi poſterior offerre nolit, dum ne prius ei poſſeſſio auferatur, quam omne debitum ſit conſecutus: 6 eſt enim ſanè fauorabilior, qui iuſto titulo rem ſibi habet tanquam ſuam, quam qui creditor tantum eſt. 7 Cui conſequẽs ſit; vt ſi non aliam obiiciendæ exceptionis cauſam habeat, quam quia crediti iure pignus teneat, ſecundùm ea, quæ proximo SC. diximus, diſtractionem pignoris eo prætextu non factæ excuſſionis impedire nõ poſſit, 8 ne alioqui plus iuris in retinenda pignoris poſſeſſione creditor poſterior aduerſus priorem, quam qui anterior idémque poſſeſſor eſt contra poſteriorem, habere videatur. 9 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Not. *ad Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.* Nec enim cogitur poſſeſſor veluti Procurator eſſe creditoris, vt in ſpecie licet diſſimili argumentatur Marcellus *in l poſtulante 44 §. vl. D. ad SC. Trebell.*

2 Specialis námque indicatio tollit neceſſitatẽ generalis inquiſitionis, *arg. l. maritus 21. C. de procurat.* vbi ſpeciale mandatum vxoris tollit generale, quod in bonis vxoris tacitè habere maritus intelligitur (Non idem eſt, ſi poſt oppoſitam à poſſeſſore diſcuſſionem perſonæ & bonorũ omnium debitoris, iudex iuſſerit bona quædam excuti, equorum pretio creditori commodè ſatisfieri poſſe ſperabatur. Nam ſi facta illa diſcuſſione apparerat nondum ſatisfieri potuiſſe creditori: non eó minùs diſcutienda erunt cætera, etiam nulla per poſſeſſorem facta noua indicatione. Nec poſſeſſori nocebit, quod acquieuerit interlocutioni iudicis. Cùm exceptioni benè oppoſitæ non potuerit iudex derogare, ideóque nec voluiſſe credendus ſit. *Ita Senatus* in cauſa Petri Parat & Petri Rigot Geneuatum, Auguſt. 1612.)

3 Siquidem fruſtra eſſet ea indicaſſe, quæ non eſſent idonea, vel quæ ſine controuerſia poſſideri non poſſent, *l. quamvis 13. D. de rebus auctor. Iudic poſſid. l. 2. C. de pignor. l. 1. D. qui potior in pign. hab.*

4 Intellige, niſi poſſeſſor paratus ſit alia indicare. Hoc enim caſu eorum quoque excuſſio facienda eſſet, cum eadem ſit ratio, ac ſi ab initio fuiſſent indicata, nec quicquam interſit creditoris, ex quibus bonis ſuum conſequatur, *d. l. 2. C. de pign.*

5 *L. planè 14. D. de minor. l. Moſchis 45. ff. de iur. fiſc.*

6 De quo ſcripſimus *Deſin. 1. ſupr. de diſtract. pignor.* vbi tamen hanc ſententiam improbauimus.

7 Cùm creditor non pro ſuo poſſideat, ſed pro alieno, *l. ſi pignori 13. ff. de vſucap.*

8 *L. vlt. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.*

9 Quod ſane abſurdum eſſet. Plus enim iuris regulariter habere debet creditor anterior, quàm poſterior, *l. 2. l. 4. & paſſ. Co. qui potior. in pigno. hab.* & plus is qui poſſidet, quàm qui non poſſidet, *l. 1. ff. de pignor.*

DEFINITIO XIX.

Poſterior creditor non eo minùs iuuandus eſt exceptione non factæ excuſſionis, quod in fraudem legitimarum vſurarum contraxiſſe dicatur.

NOn eo minus exceptione non excuſſi debitoris iuuandus eſt poſterior creditor, idémque pignoris poſſeſſor, 1 quod anterior obiiciat, contractam per eum antichreſim in fraudem legitimarum vſurarum, 2 fructúſque pignoris ab eo per longum tempus malè perceptos in ſortem computari debere, vt ea computatione ſors omninò abſorpta ſoluráque videatur. 3 Quid enim anterioris creditoris intereſt, ſi debitor ipſe non conqueratur, & alia bona ſint, ex quorum diſtractione ipſi ſatisfieri poſſit? 4 Aut cur inuito vel ignorante debitore audiatur is, qui rem debitoris potius quam ſuã tractat, cum nihil eius interſit? 5 Plane ſi aliud nihil ſit, ex quo debitum ſuum conſequi ſaltem æque commode creditor poſſit, permittendum erit, vt quod à communi debitore perperam geſtum probabitur, eatenus reſcindat, quatenus indemnitatis ſuæ ratio poſtulare videbitur, 6 vt hoc ſaltem per debitoris perſonam conſequatur ab alio, quod ab ipſo debitore aut aliunde conſequi nequeat. 7 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum id quod ſcripſimus *Deſin 17. ſupr. eod.*

2 Quod euenit ſi fructus pignoris, qui ex pacto cedunt lucro creditoris, excedant legitimum modum vſurarum, & ſint certi, non etiamſi ſint incerti, *l. ſi ea pactione 14. C. de vſur.* Iunge *l. cùm debitor 8. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

3. *Ex l. 1. 2. & 3. C. de pignor. act. l. 1. C. de diſtr. pignor.*

4 Nemo enim ſiue agendo, ſiue excipiendo auditur, cuius non interſit, *l. 3. §. 1. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento.* vbi Alex. *D. ad SC Trebell.*

5 Nec enim debitor ipſe poſſet diſtractionem pignoris impedire, *l. 1. & 2. C. debit. vendit pignor. imped. non. poſſ.* Ne quidem in hoc caſu iuraſſet. Neguſ. *in 5. membr. 5. part. nu. 7. ex cap. debitores de iureiur.*

6 Nam cum habeat bona omnia ſui debitoris obligata, habet quoque hoc ius obligatum dicendi nullum & vſurarium contractum malè initũ cum alio creditore. Iura enim ſicuti veniunt appellatione bonorum *l. bonorum 49. de verb ſignif.* ita in generali bonorum obligatione, *l. nomen 4. C. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

7 Semper enim quantum fieri poteſt ſuccurrendum eſt miſero creditori certanti de damno vitando, *l. quod autem 6. § ſimili modo dicimus. D. quæ in fraud. credit. l. 4. § ſi cum legitima, verſ. ſi quis autem, D. de doli except. l. vltim. §. fin verò creditores, Cod. de iur. delib.* Similis quædam ratio eſt *in l. dotem 6. D. de coll. bon.*

DEFINITIO XX.

DE iure tertij numquam excipere is poteſt, qui ſi ratione illa vinceret, deteriorem faceret tertij conditionem. 1 Itaque cùm is, qui pupilli rem immobilem nullo iure tenebat, ab eo conueniretur, qui rem illam à tutore ſine decreto comparauerat, & obiiceret contra leges factam venditionem, quia decretum non interueniſſet, 2 non putauit Senatus admittendam exceptionem, propterea quod conſtabat, pupilli conditionem ex ea venditione meliorem factam eſſe. 3 pupillíque intereſt, vt actor potius quàm reus vinceret. Quamquam enim dici ſolet, admittendam eſſe exceptionem de iure tertij, quoties excluſiua illa eſt iuris agentis, 4 abſurdum tamen ſit, prætextu vtilitatis pupilli eam admittere exceptionem, quæ pupilli cauſam faciat deteriorem: 5 aut quod idem eſt, de non iure actoris ex pupilli perſona diſputare illum, qui, ſi vinceret, pupillum in maiore damno conſtitueret. 6 Idque eo magis admittendum videbatur, quod ex enunciatiuis contractus verbis apparebat, interpoſitionem decreti præceſſiſſe. Nam licet verba enunciatiua non probent inter alias partes, 7 tamen inter eaſdem probare ſolent, 8 ac proinde inter pupillũ & emptorẽ, hactenus ſaltem vti ne ex perſona pupilli negare alius poſſit, quod pupillus ipſe tutórve eius cõfeſſus eſt. 9 Quãuis aduerſus pupillũ ipſũ, ſi ageret, ea probatio non ſufficeret, ne alioqui facile eſſet tutori cum emptore colludenti falſa eiuſmodi enunciatione legẽ fallere, 10 quæ certè non magis interpoſitionẽ ſolẽnitatis exigit, quam

Source : BIU Cujas

interpositæ manifestam probationem. 11 *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon, 16. Cal. Sep. 1592.

1 Nec enim verisimile est, quod tertius ille vnquam sit vsurus eo iure, per quod suam conditionem deteriorem facturus esset, *vulg. l. cùm de indebito 25. ff. de probat.* Nec rursus potest quisquam deteriorem facere alterius conditionem, *l. 74. de regul. iur.*

2 *Ex l. 1. & tot. tit. ff. de reb. eor. qui sub tutel. l. 1. & tot. tit. Cod. eod. tit. de præd. minor.*

3 Quo casu nec pupillus ipse posset rem suam vindicare, nisi restituto prius pretio, alioqui repelleretur exceptione doli, *l. si fundus 13. §. 1. ff. de rebus eor. qui sub tutel. l. vtero 14. Cod. de præd. minor.*

4 *L. loci 4. §. competit.* vbi Bart. & cæteri, *D. si seruit. vindic. leg. vlt. C. de rei vindic.*

5 *Arg. l. pen. C. ad SC. Trebell.*

6 Alioqui esset in huius potestate deteriorem facere ignorantis pupilli conditionem, quod absurdum esset, *l. soluendo 37. de neg. gest. l. 1. D. quod vi aut clam.*

7 Nisi in antiquis Bart. & alij *in le ex hac scriptura, Dig. de donat.*

8 *Vulg. l. optimam 14.* vbi Bart. & alij, *C. de contr. & committ. stipulat.*

9 Nam ex cuius persona quis agit aut excipit, eius factum præstare debet, *l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

10 *Arg. l. magis puto 5. §. si pupillus, D. de rebus eor qui sub tutel.*

11 Paria siquidem sunt, quid non esse & non apparere, *le. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.* præsertim cùm non quodlibet decretum interueniisse sufficiat, sed tale esse oporteat, in quo adfuerint omnes solemnitates, quod nisi viso eo sciri non potest, *d. l. 5. §. non passim de reb. eor.*

DEFINITIO XXI.

Excussio iurium perinde ac bonorum mobilium aut immobilium facienda est, posit fieri citra litem.

EXcussio obiici potest non tantùm bonorum mobilium & immobilium, sed etiam iurium debitoris, si qua sint aperta, nec litigiosa: 1 puta si rem maioris pretij debitor viliore pretio distraxerit sub pacto de retrouendendo. 2 Cur non enim hyperochæ perinde ac ipsius fundi, si non esset venditus, excussio fiat, cum is, qui hyperocham fundi habet, fundum ipsum habere videatur, deducto eo, quod ad possessoris ius tollendum necesse est? 3 Quamuis enim iniquum sit, cogi creditorem debiti sui consequendi gratia rem alienam redimere, 4 in eámque rem vti iure sui debitoris, nihil tamen prohibet ius ipsum redimendi & hyporecham non secus ac fundum distrahi, & ex pretio, quod redigetur, satisfieri creditori, cùm æquè facile emptorem inuenire possit. 5 Sed hoc ita, vt dixi, si de eo redimendi iure disputari non oporteat. Quid enim si nollet prior emptor retrouendere, siue iure, siue iniuria? Non esset cogendus creditor pro pecunia litem suscipere. 6 Quid item si redimendi ius ex conuentione fuit temporale, quod ex causa enormis læsionis perpetuum esse debere contendat debitor? 7 Aut quid si locus esse possit in integrum restitutioni, quod vel dolus, vel metus, vel etiam enormis læsio aut enormissima interuenerit? 8 Non magis arctandus est creditor agens hypothecaria, vt litigiosam aut dubiam actionem excutiat, 9 quam vt fundum, qui sine controuersia possideri non possit. 10 Hactenus igitur facienda erit excussio iurium & actionum, quatenus nemine contradicente id fieri possit & citra litis periculum. 11 Non deerant qui putarent, iurium excussionem fieri nunquam oportere, propterea quod iura non possideantur. 12 Sed ratio illa probat potiùs debitoris debitorem, si hypothecaria conueniatur, non esse iuuandum exceptione non factæ excussionis, quæ solis competit possessorib. 13 Et vero si debitoris bona omnia sint in nominibus, cur non cogatur creditor agens hypothecaria peragere venditionem nominum æquæ ac bonorum mobilium, aut immobilium? 14 Actionem sanè suscipere & exercere cogendus non est, cùm lites execrantium voluntas laudari potius debeat, quam vituperari, 15 sed distrahere cogi potest, si modo commodum inueniat emptorem. 16 *Ita Senatus* pro Philiberto Mareschal Procuratore, contra Bonauenturam Miege, 8. Id. Nouemb. 1592.

1 Cùm etiam iura commodè vendi possint, si modò sunt in confesso, *l. à Diuo Pio 15. §. sic quoque Iudices, & seq. Dig. de re iudic.*

2 Quo casu hyperocha, Id est, vt loquuntur, pluris valentia remanet in bonis debitoris, *l. 2. vbi not. C. de pact. int. empt. & vendi.* adeóque ius ipsum redimendi etiamsi res pluris non sit.

3 *L. & quæ nondum 15. §. qui res suas D. de pignor.*

4 *L. nec emere 16. C. de iur. deliber.*

5 *D. §. sic quoque Iudices, & 5. in venditione eiusd. l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic.*

6 Est enim verecunda cogitatio eius, qui lites execratur, *l. 4. §. 1. de alien. iudic. mutat. caus. fact.*

7 Ex notat. *in l. si quis cum aliter 36. ff. de verb. oblig.* Scripsi *in tit. de rescind. vendit.*

8 *Ex tit. de eo quod met. caus. D. dolo, & ex l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

9 *D. §. sed vtrum.*

10 *L. quamuis 13. D. de rebus iudic. possid.* vbi dicitur, paria esse, nihil omnino esse, quod possideri possit, & nihil possideri posse sine cõtrouersia.

11 Cum eo casu nihil interesit creditoris agentis interesit verò maxime possessoris, ne tam facile nullâque necessitate cogente inquietetur, *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

12 Non enim possideri possunt, nisi quæ sunt corporalia, *l. 8. in princ. D. de acq. poss. l. 4. §. si viam 27. D. de vsucap.*

13 *D. Auth. hoc si debitor.* Nec enim quicquam interest eius, qui debitor est, vtri soluat, an creditori suo, an creditoris creditori, dummodo liberetur. De quo scripsimus in libris Coniecturarum.

14 *D. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione D. de re iudic.*

15 *D. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

16 *D. §. sed vtrum.*

DEFINITIO XXII.

Non cogitur creditor facere excussionem liberorum, tanquam hæredum debitoris, si appareat, repudiatam à curatore, quamuis inutiliter, paternam hæreditatem.

CReditori agenti hypothecaria tertia possessor obiiciebat exceptionem non excussorum hæredum debitoris, qui pluribus liberis puberibus institutis decesserat. Cùm creditor, vt elideret exceptionem, proferret instrumentum, quo continebatur, repudiatam à curatore paternam hæreditatem eorum nomine, visum est satis abundéque factam excussionem. 1 Licet enim hæreditas minori delata repudiari per curatorem non possit, 2 ideóque integrum sit possessori probare, liberos bonis patris immixtos esse, 3 sufficit tamen curatoris factum vt in possessorem transferatur onus probandi, cùm verisimile sit, si paternam hæreditatem liberi agnouissent, id vtique sciturum fuisse ipsorum curatorem. 4 Nam & alioqui in eam rem sufficerent vicinorum testationes, ob hoc solum, quod facta vicini scire vicinus præsumatur. 5 In proposito autem tantò magis id admittendum est, quod nec in dubio præsumendum sit, si nostris credimus, filium esse hæredem patris, cum damnosa est hæreditas. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ac si à minoribus ipsis fuisset omissa per abstentionem hæreditas paterna, cùm in filios, qui se abstinuerunt, prætor de neget actiones, *l. necessarius 57.* iunct. *l. ei qui 12. D. de acquiren. hared.*

2 Is enim potest repudiare, qui & adire potest, *l. is potest 18. D. de acquir. hared.* Curator autem non potest adire nomine minoris, adeóque nec minori adeunti auctoritatem præstare, *l. cùm in vna 17. §. tutor D. de appellat.* iunct. *l. potuit 5. C. de iur. delib.*

3 Quo casu si sint puberes, non possunt se abstinere nisi per beneficium restitutionis, *d. l. ei qui 12. & d. l. necessariis 57. de acquir. hared.*

4 Sine cuius scilicet auctoritate nihil administrare aut facere minor potest, *l. si curatorem habens 3. C. de in integrum restit. min.*

5 *Vulg. cap. quanto, extr. de præsumpt.*

6 Ita enim Bart communiter approbatur *in l. 1. & 2. Cod si vt min. se ab hared. abstin.* Scripsi latè *in Hemischiliade de error. pragmat.*

DEFINITIO XXIII.

Excussio facienda est non personæ absentis, sed bonorum existentium in prouincia, quæ sit in territorio eiusdem suprimi tribunalis.

ABsentis quidem debitoris excussionem facere non cogitur creditor, qui agit hypothecaria: 1 sed si bona ille reliquerit in prouincia, quæ sine controuersia possideri queat? 2 non eò minùs excutiẽda erunt, quod absens sit debitor, dator nimirum bonis curatore, aduersus quem perinde ac contra ipsum debitorem actio exerceatur. 3 Prouinciam autem intelligimus non eam solùm, in qua domicilium habeat debitor, aut in qua contractus celebratus sit, sed etiam quæ sit in eiusdem suprem*i* tribunalis territorio. Finge debitorem Maurianensem relictis Maurianæ finibus domicilium suum ad Centrones transtulisse, cur in Italiam profectum bona in Centronibus reliquisse. Priore casu nec videbitur abesse,

abesse, 4 posteriore verò bona in prouincia reliquisse dicendus erit. 5 Ideóque excussionem facere creditor compelletur. 6 *Ita Senatus* pro Claudio Carré, contra Nicolaum Gaignepain, 14. Cal. Decemb. 1592.

1 Quia nimis magnum incommodum est, vt quis absentem perquirere, & contra ipsum extra prouinciam agere cogatur, *arg. l. 3. §. vlt. D. de testib.* Parúmque interest, an quis absit extra prouinciam, an decesserit, *l. vltim. §. vbi autem in vnum, C. de bon. pun. lib.* (Idem ergo esse debet si debitor inops coniectus sit in carceres quos malit perpetuos pati, quàm semel soluere; vt scripsi *ad Defin. 29. nu. 1. supr. de pign.*)

2 Alioqui nec sunt excutiēda, *l. quāuis 13. C. de rebus auct. Iudic. possid.*

3 *L. 3. §. 1. D. de curat. bon. dand.*

4 Quoniam vtraque prouincia est in territorio, non tantùm eiusdem Principis & Duci nostri, sed etiam eiusdem supremi tribunalis, i. Senatus nostri aliud ergo esset si ad Pedemontanos diuertisset.

5 Et quidem quorum persecutio non valde incommoda & onerosa possit esse creditori in tam parua locorum distantia.

DEFINITIO XXIV.

Exceptio, quæ obstaret cedenti, cùm in rem est, obstat cessionario, etiamsi ea exceptio per cessionarium ipsum ante opposita fuerit nec admissa.

EXceptio, quæ obstabat cedenti, si in rem, non in personam fuit, obstabat cessionario, 1 nec ad rem pertinebit, quod cessionarius ante cessionem, cùm à cedente conuentus eandem exceptionem proposuisset, condemnatus fuerat, si modo factum ipsius aut culpa causam dederat condemnationi. 2 Neque enim rei iudicatæ auctoritatem pro cessionario habere potest contra nouum litigatorem ea sententia, quæ procedente contra cessionarium lata est, 3 præsertim cum ipsius cessionarij culpa vel negligentia prioris litis iacturam attulit. 4 Quod si per solam Iudicis iniuriam condemnatio secuta est alia ratio est, quæ repellit cessionarium, illa nimirum, quod quæ ipsi facta est iniuria, ad alium protrahi non debeat. 5 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & Ioannis Blanchard, & Claudij Geneuois, 6. Id. April. 1593.

1. *Arg. l. exceptiones 7. D. except.* Bart. & alij *ad l. facta 63. §. si hæres, D. ad SC. Trebell. & ad l. 4. §. si cum legitima, & seq. D. de doli mal. except.* intellige tamen de cessionario, qui agat suo nomine vtilibus actionibus. Nam si agat directis ex persona cedentis licet ad suum commodum aliud est, *lege ex qua persona 149. de reg. iur.* Scripsi latius *libr. 2. Coniect. iur. ciuil.*

2 Vt in specie *l. si ideo 55. D. de euict. l. Stichum aut Pamphilum 95 §. pen. D. de solut.*

3 Tanquam res inter alios acta, *leg. 1. D. de except. rei iudic. l. cum quæritur 1. & seqq. & pass. eod.*

4 Alioqui negligentia cessionarij noceret ei, qui nunc eandem exceptionem obiicit, quod absurdum esset, *l. 2. D. quod vi aut clam, l. pupillus 24. D. qui a in fraud. cred l. rem hæreditariam 65. D. de euict.*

5 *L. si per imprud. 51. eod. tit. de euict. l. exceptionem 67. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXV.

Non cogitur possessor, qui abijcit excussionem, iudicare bona vacantia: potest tamen Iudex præcipere, vt ante omnia litigatores conueniant & iurent de facti veritate.

ETsi tertio possessori hypothecaria conuento non facta excussionis exceptionem obiicere sufficit, ita vt nec bona vlla vacantia, aut quæ sine controuersia possideri queant, iudicare prius compellatur, quam excussio facta sit, 1 non inique tamen decernere & præcipere Iudex potest, vt de rei veritate, hoc est, an bona aliqua sint, an nulla, quæ excuti oporteat, litigatores, si fieri possit, ante omnia consentiant, adhibito etiam purgationis, vt vocant, & de calumnia iureiurando, 2 ni malit possessor indicare vacantia. 3 Nulla enim ei fit iniuria, qui si neget nulla esse, quamuis nec indicet, quænam & vbi nam sint, tum demum agenti creditori faciendæ excussionis irrogabitur. 4 *Ita Senatus* ex tempore, pro Bartholom. Blanchin, 6. Calend. Aug. 1593.

1 Hoc enim demum est excutere inquirere scilicet & perquirere diligenter an vlla sint alia bona quæ possint sine controuersia possideri. Not. *ad Auth. hoc si debitor, C. de pignor.* Papiens. *in form libell. in act. hypoth in verb. excussionem.*

2 Quod pragmatici dicunt, *conuenir de la verité des faits.*

3 Expediendi scilicet negotij causa.

4 *d. Auth. hoc si debitor.*

DEFINITIO XXVI.

Excussio bonorum etiam absentis facienda est, non tamen personæ: sufficiet tamen fieri excussionem vocato possessore, nec erit necesse dari curatorem bonis absentis sumptibus creditoris.

DEbitoris quidem absentis ab ea prouincia in qua agitur, excussio facienda non est: si tamen bona aliqua reliquerit in prouincia, eorum quoque excussionem fieri oportebit. 1 An ita vt curatorem eo nomine bonis dari oporteat 2 expensis creditoris? Minime. Sufficiet enim fuisse publice vendita sciente possessore, eique denunciata venditione, 3 vt, si pluris rem esse arbitretur, accedat ad licitationem, victurus si plus obtulerit, atque ita facturus fortasse, vt ex iis ipsis creditori satisfiat. Neque enim onerandus est creditor inanibus sumptibus, 4 dum ne qua in re possessoris conditio durior fiat. 5 *Ita Senatus* in publico auditorio, in causa N. Carion. 4. Non. Decembr. 1593.

1 Secundum ea, quæ scripsimus *Defin. 23. supr. hoc tit.*

2 Tanquam bonis absentis, *l. idem priuilegium 22. §. 1. D. de rebus auctor. iudic. possid. alias l. 7. de priuil. credit. l. ab hostibus 15. D. ex quibus caus. maior.*

3 *Arg. l. 4. l. qua specialiter 9. C. de distr. pignor. l. pen. C. si vendit. pign. agat.*

4 *Arg. l. hac stipulatio 14. in fin. D. vt legat. seruand. caus. caueat, l. 1. D. de inoff. testam.*

5 Tam bene autem sibi prospicere possessor potest, cum venditio fit sine curatore, quam si adesset auctoritas curatoris.

DEFINITIO XXVII.

Pecunia redacta ex bonis venditis per curatorem ad postulationem creditorum, non ad curatorem, sed ad creditores peruenisse præsumitur, ideoque eius excussio obiici nequit.

HEreditariis bonis venditis ad postulationem creditorū consentiente curatore iacenti hæreditati dato, 1 si non appareat, quod ad curatorem pecunia ex pretio redacta perueneri, & quidam ex creditoribus agat hypothecaria aduersus tertium possessorem, non est audiendus ille, si ob eam pecuniam 2 obiiciat exceptionem non factæ excussionis. 3 Potius enim præsumenda est pecunia ad creditorem peruenisse, quam ad curatorem, si aliud nihil probetur. 4 *Ita Senatus* in causa Dominorum de Maresť, & N. Annæ de Menthon. 15. Cal. Mart. 1594.

1 Postquam eo iure vtimur, vt curator hæreditati iacenti detur, qui tamen ex ratione iuris non hæreditati dandus est, sed bonis iacente hæreditate, *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. idem 21. §. 1. de rebus auct. Iud. poss.*

2 Quasi peruenerit ad curatorem, qui debitoris personam sustinet, *arg. l. 2. §. 1. eod. tit. de curat. bon. dand. l. creditore 14. D. de rebus auctor. Iudic. possid.* vt proinde excutiendus videatur curator vice debitoris.

3 Quæ solet competere cuilibet bonæ fidei possessori, *Auth. hoc sè debitori, C. de pignor.*

4 Nec enim auctoritas curatoris interuenit, cum bona debitoris venduntur, vt pecunia pretij remaneat penes curatorem ipsum, sed vt creditoribus soluatur per curatorem, *d. l. 1. in fin. D. de curat. bon. dand.*

DEFINITIO XXVIII.

Exceptio iuris carentiæ, vt loquuntur, vt donationem iuris factam in alium insinuatam & publicatam potest opponi etiam à tertio tanquam exclusiua iuris agentis.

EXceptio translati in alium per donationem insinuatam & publicatam iuris, de quo apud Iudicem disceptabatur eo iuste competit, siue ante litem, siue lite iam pendente donatio facta proponatur. 1 Est enim huiusmodi exceptio prorsus exclusiua iuris agentis longe magis, quam sit exceptio factæ cessionis: cedens enim retinet actiones directas, 2 quarum vi & potestate recte agere potest, quousque denunciatum sit debitori, ne cedēti soluat, aut cessionarius litem ex cessione sit contestatus. 3 At penes donantem nullæ prorsus actiones remanent, neque vtiles, neque directæ, saltem efficaces post insinuationem & publicationem donationis, 4 Quid ergo si actor neget se donasse, & donatarius iudicio ad-

Source : BIU Cujas

sit, dicatque nihil sibi donatum fuisse, adeoque paratum se, quicquid ex prætensa donatione fuerit consecutus, rei lucro & commodo dimittere? Non eo minus inquirendum erit, an donatio reuera facta & publicata sit, vt hoc ipsum sciatur, an ius aliquod penes actorem remanserit, cum dici soleat, propter nostrum affirmare vel negare rem ipsam non immutari. 5 Quid enim si inter donatorem & donatarium colludatur? 6 Magisque hoc casu rei interest inquiri de veritate donationis, vt si qua extabit, eius lucrum sibi acquirat ex ipsius donatarij voluntate, quasi cessione facta in iure. 7 Si quidem tritum est, in iudiciis quasi contrahi. 8 Aliud esset, si is, qui donatarius esse dicitur, donationem à se abdicaret in donantis vtilitatem. Tunc enim ius, quod à donatore primum abscessisset, ad eum ex postfacto recurreret. 9 Sed si hoc ita, si non pendente lite facta esset donatio rei litigiosæ. Cedentem enim, qui iure suo cecidisset in vtilitatem & commodum aduersarij, 10 ius suum tam facilè recuperasse, admitti non posset. 11 *Ita Senatus* in causa Annæ Camel, & Gothofredi du Tour, 6. Kal. April. 1594.

1 Et consequenter opponi potest etiam à tertio, *l. loci 4. l. competit* vbi Bart. & alij *D. si seruit. vendic.* Idem Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iud.*

2 Quæ sc. adhærent ossibus, vt nostri loquuntur, nec à persona separari vnquam possunt, *l. postquam 7. & seq. C. de hared. vel act. vendit.*

3 *L. 3. C. de nouat.*

4 Quia publicatio habet vim denunciationis, cùm fiat, vt omnes factam sciant.

5 *L. l. ab ea parte 5. & pass. D. de probat.*

6 Cuius rei metu inducta etiam est necessitas & solemnitas insinuationis, *l. data 27. C. de donat.*

7 Qui fuit olim vnus ex modis acquirendi dominij iure Quiritium, vt tractat Vlp. *in fragment. tit. 19. de acquis. rer.*

8 *L. 3. §. idem scribit, D. de pecul. l. de legare 11 §. 1. D. de nouat.*

9 Quod sit facilius, *l. si vero remunerandi 12. §. vnde Papinianus, D. mandat.*

10 *L. 2. 3. & vlt. C. de litigios.*

11 Ne semel quæsitum ius aduersario ei sine vllo facto suo adimatur, *contra l. vlt. D de pact.*

DEFINITIO XXIX.

Exceptio excussionis vt & alia qualibet dilatoria reiecta intelligitur, siue Iudex, siue is, qui eam opposuit suo tempore, postea processerit ad vlteriora.

EXcussionis non factæ exceptio, quamuis legitimo tempore & ante litem scil. contestatam opposita, 1 reiecta intelligitur, si Iudex processerit ad vlteriora, non adiecta clausula, *saluo exceptionis iure.* 2 Nam & idem est, si ipse, qui opposuit, postea litem sit contestatus absque protestatione. 3 Id enim commune est earum exceptionum omnium, quæ sunt dilatoriæ, & impediunt litis ingressum. 4 *Ita Senatus* in secreto auditorio in causa N. Scandolet, 8. Kal. Iunij, 1594.

1 Notat. *ad l. à procedente. C. de dilat.*

2 Hæc. n. clausula cùm est adiecta conseruat ius exceptionis, *l. 4. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. sol. l. Babius 30. D. de pact. dot.*

3 Cùm in iudiciis, sicut & in contractibus nouissima derogent prioribus, *l. pacta nouissima 12. C. de pact.*

4 De quibus vide Papiens. *in form. respon. rei in versic. quoad impediendum.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest contra suum cedentem excipere de iure tertij, licet ea exceptio esset exclusiua iuris agentis.

ETsi exceptio de iure tertij toties admittitur, quoties exclusiua est iuris agentis, 1 (nisi cùm non aliter exclusiua est, quam si tertius ille velit, de cuius voluntate nondum appareat, 2) si tamen cessionarius velit excipere de iure tertij, quantumuis exclusiuo iuris agentis aduersus cedentem ipsum, vix est vt audiri debeat, ne cessio operetur supra quam facta sit. 3 *Ita tractatum est* in causa Claudij Vsel & Peronetæ Ponthon Prid. Kal. Sept. 1594.

1 *L. 4. §. competit, D si seruit. vendic. l. vlt. C. de rei vindic.*

2 Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iudic.*

3 Et vltra intentionem cedentis, *contra vulg. l. non omnis 19. si cert. pet.*

DEFINITIO XXXI.

Solis bonæ fidei possessoribus titulum possessionis suæ proferentibus datur exceptio non factæ excussionis.

CReditori agenti hypothecaria contra tertium possessorem non potest tertius possessor obiicere exceptionem non factæ excussionis, nisi probet ante omnia se bonæ fidei possessorem, exhibito in eam rem titulo suæ possessionis. Idque duplici ratione comparatū videri potest. 1 Vna, quod probata per actorem sua intentione prorsus necesse sit reo, ne succumbat docere de iure suo. 2 Neque hoc casu locum habet, quod dici solet, non esse cogendum quenquam, vt possessionis suæ titulum exhibeat. 3 id enim tum rectè dicitur, cùm de iure suo actor non docuit. 4 Sufficit siquidem possessori dicere, *Teneo quia teneo*, 5 cùm aduersus extraneos, id est, nihil iuris in re aut ad rem habentes etiam vitiosa prosit. 6 Altera ratio est, quia fieri potest, vt possessoris titulus talis sit, qui ex agentis creditoris voluntate dissolui queat. Quid enim si iure creditoris anterioris possideat? Cur non actori eidémque creditori liceat offerre, 7 atque ita ius quo sola rei possessio nitebatur, dissolueret? 8 Sed & tertia ratio afferri potest, quod ordinis exceptio ea potissimum æquitate introducta sit, ne fiant de lite lites, si permittatur creditori rem auferre tertio possessori, qui mox aduersus debitorem pro consequenda indemnitate regressum habiturus sit. 9 Quod tamen ne eueniat verendum nihil est, cùm detentor nullo iure nulloque titulo possidet. 10 *Ita Senatus* pro nobilibus fratribus Salteur, contra Humbertum Blanchet, 16. Kal. Sept 1594.

1 Notat. *ad Auth hoc si debitor. C. de pignor.* Facit *l. plano 14. ff. de minor. l. Moschis 47. D. de iur. fisc.* Dixi *Defin. 3. sup. eod.*

2 Quia reus in exceptionibus suis actor est, *l. in except. 19. ff. de probat.*

3 *L. cogi 11. Co. de petit. hared.*

4 Quia actore non probante reus est absoluendus, etiamsi nihil præstiterit, *l. qui accusare 4. C. de eden.*

5 Quod ipsum nihil aliud est, quàm possidere pro possessore, *l. qui interrogatus 12. iunct. l. præced. & D. de peti. hared.*

6 *L. vlt. ff. de acqu. possess.*

7 *L. 1. l. prior. 5. & pass. C. qui pot. in pig. hab.*

8 Nam & malæ fidei possessori hoc ipsum liceret, *l. Paulus respondit 12. §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

9 Vt dixi *Defin. 3. num. 7. & 8. supr. hoc tit.*

10 Cùm hic nullam actionem contra quemquam habere possit.

DEFINITIO XXXII.

Qui negauit debitorem dominum fuisse aut possessorem rei obligatæ, postea conuictus de mendacio non potest obiicere non factæ excussionis exceptionem.

LIcet permittatur reo variis adeóque contrariis vti exceptionibus, 1 ei tamen qui conuenitur hypothecaria non permittitur, vt neget possessionē & dominium eius, qui rem pignori obligauit, cum actori obiiciat exceptionē non factæ excussionis. Amittitur beneficium huius exceptionis, quoties negat reus obligatam rem in dominio fuisse, si modo mala fide & citra probabilem ignorantiæ causam id denegarum sit, & imposita creditori necessitas probandi in pœnam scilicet odiúmque mendacij, 2 exemplo eius quod constitutum est in eo, qui conuentus rei vindicatione cùm reuera possideret, negauit se possidere. 3 Hoc tamen interest, quod si agatur vindicationis iudicio punitur reus, qui se negauit possessorem, dummodo rem detineat, quoniam in eo iudicio qualiscunque detentio pro possessione est, si modo possessor facultatem habeat restituendi. 4 nec quicquam videtur eius interesse, qui negat se possidere. 5 At in hypothecaria non punitur mēdacium possessoris, nisi verum sit, eum, qui rem pignori dedit, dominium habuisse, quoniam ad hoc, vt possit actor obtinere, id ipsum necessario requiritur, vt probet fuisse pignoris dominum eum, qui tanquam dominus rem obligauit. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. nemo pluribus, de reg. iur. in 6.*

2 *Auth. item possessor. C. qui potior. in pign. hab.* & in corpore vnde sumitur.

3 *L. vlt. ff. de rei vendic.*

4 *L. officium 9. eod. tit.*

5 Cùm

5 Cùm per rei vendicationem nihil aliud agatur, nisi vt possessio possessori auferatur, *d.l. officium*, *l. qui petitorio* 36. *l. restituere* 68. *D. de rei vindic.*

6 *L. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur*, *ff. de pignor.* Nec enim res aliena obligari potest à non domino, *l.* 1. *& tot. tit. C. si rei alien. pignor. dat. sit.*

DEFINITIO XXXIII.

Etiam post oppositam discussionis exceptionem potest actor, qui egit hppothecaria, mutare libellum & agere condictione ex l. vltim. C. de acq. possess. & quidem impune dummodo ante litem contestatam.

CReditor habens clausulam constituti si aduersus tertium possessorem egerit interdicto adipiscendæ possessionis, 1 non idcirco prohibetur implorare beneficium legis Iustinianeæ, vt in iam quæsita possessione retineatur, 2 adeóque nullis refusis sumptibus dummodò ante litem contestatam, 3 licet iam opposita per tertium exceptione non excussi debitoris. 4 *Ita Senatus* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet, ante Cal. Ianuar. 1594.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *par mise en possession*: quibus etiam verbis solet proponi & intentari mera hypothecaria, sicut & directa rei vendicatio. Hoc. n. est quod iidem Pragmatici dicunt, interdictum adipiscendæ possessionis sapere naturam petitorij. Guid. Pap. quæst. 1.

2 Condictione *ex l. vlt. C. de acquir. poss.* quæ datur ad retinendam possessionem, vt dixi *Defin.* 1. *sup. de acq. poss.*

3 Quia ante litem contestatam impunita est mutatio libelli, *l. edita* 3. vbi Not. *C. de edend.*

4 Quamuis possit dici, eum, qui egit interdicto adipiscendæ possessionis, videri amisisse hoc ipso possessionem, quam habebat, cum ea solo animo amittatur, *l.* 3. §. *in amittenda*, *l si quis vt* 17. §. 1 *ff. de acquir. poss.*

DEFINITIO XXXIV.

Post litem in publico auditorio peroratam, quamuis ex scripto de cidendam non potest opponi discussionis exceptio, non magis quàm præscriptio fori.

NOn factæ excussionis exceptio vsque adeò dilatoria est, & consequenter ante litem contestatam opponenda, 1 vt si, cum lis in publico auditorio peroraretur, non fuerit opposita, & Senatus, vt plerumque fit, orationis corrigendæ potestatem litigatoribus fecerit, non possit ex scripto opponi, quoniam negari non potest, quin litis contestatio fiat in auditorio, 2 alioqui dicendum esset, etiam post eam perorationem permittendum reo, vt præscriptionem fori obiiciat, 3 quod tamen nemo dixerit, nimirum quia certum est, ante litem contestatam obiici eam debere. 4 *Ita Senatus* in causa fratrum Henrici & Marini Pic, contra N. Iacobum Teste Lugdunensem, 6. Id. Maij, 1595.

1 Secundùm ea quæ scripsi *Defin.* 1. *supr. hoc tit.*

2 *l. vnic. C. de lit. contest.*

3 Quæ scilicet opponi potest ante litem contestatã, *leg. vlt. C hoc tit.*

4 *d. l. vltim.*

DEFINITIO XXXV.

Creditor anterior non potest repelli exceptione discussionis per posteriorem nihil nisi actionem habentem contra eundem debitorem, nec si posterior pecuniam exegerit post litem ab anteriore inchoatam.

QVi actione sibi competente experiebatur aduersus debitorem suum, si creditorem alium, cui ea ipsa res, quæ petitur, anteriori iure obligata erat, liti interuenientem velit per exceptionem non factæ excussionis repellere, audiendus non est, quoniam eiusmodi exceptio non nisi possessoribus competit: 1 iura autem non possidentur. 2 Idem est, etiamsi ex iudicato contra debitorem reddito factus sit possessor pecuniæ iam exactæ, si modò creditor anterior iudicato non adfuerit, 3 suúmque ius exequi cœperit iam ante iudicatum. 4 Nam nec hodie possessor esset, si initio litis per anteriorem creditorem institutæ 5 bonam fidem agnouisset. 6 *Ita Senatus* pro N. Andrea de Poypon, D. du Chaney, contra D. du Rosey, 5. Id. Iunij, 1595.

1 *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

2 *L. sequitur* 4. §. *si viam* 17. *ff. de vsucap. l.* 3. *in princ. ff. de acquir. poss. l.* 1. §. *vltim. ff. de rer. diuis. Instit. tit. de rebus corpor. & incorpor.*

3 Alioqui sententia siue contra eum, siue eo præsente contra alium lata ei noceret, ipsum neque afficeret, *l. de vnoquoque* 41. *Di. de re iudic. l. etiam* 29. *in fi. ff. de minor.*

4 Nihil enim potest ei imputari, qui fuit diligens in iure suo persequendo, & qui sibi satis vigilauit, *l pupillus* 24. *ff. quæ in fraud. credit.* alioqui nullum ius posset competere anteriori creditori contra posteriorem, qui debitum suum prior recepisset, *l. repetitio* 44. *de condict. indeb.* Extra casum *l. vltim.* §. *sin verò creditores. Co. de iur. delibe.* præsertim cùm pecunia redacta in re pignorata non sit pignorata, *l idem* 97. *in fi. ff. qui potior. in pignor. hab.*

5 Cum sc. creditor anterior ageret hypothecaria in eandem rem vtique creditori obligatam.

6 Nemo enim melioris conditionis ob id esse debet, quod improbare litem susceperit, aut in lite improba perseuerauerit, *l. destitisse* 10. *D. de iudic. l. etsi* 25. §. *si ante. D. de petit. hared. l.* 2. *Di. de vsur.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio, quæ reddit iudicium retro nullum, potest suppleri per Iudicem, dummodo resultet ex actis, quia fauorabilior est.

EXceptiones, quæ reddunt iudicium retro nullum, 1 in hoc sunt fauorabiliores cæteris, quod etiamsi non sint oppositæ, suppleri tamen possunt per Iudicem dummodò ex actorum & instrumentorum litis inspectione probentur, licet facti causam permixtam habeant, 2 nimirum quoniam ipsius quoque iudicis interest, ne quid ipse perperam faciat, aut ab aliis coram se fieri patiatur. 3 *Ita tractatum est* in causa liberorum Oldradi Bocard, contra Michaëlem de Bonnefoy 5. Non. Iul. 1595.

1 Qualis est exceptio procuratoria, quæ nascitur ex defectu mandati, *l licet* 23. *cum ibi not. C. de procurat.*

2 Et dici soleat, Iudicem non posse supplere ea, quæ sunt facti, *l. vnic. cum ibi not. C. vt quæ des. aduoc. part. iud. suppl.* Nec enim omnibus suppletur, quod ex ipsis actis & instrumentis litis colligitur, *arg. l.* 3. *C. de sent. quæ sin. cert. quant. prof.*

3 Nam neque ius, neque iudex quicquam facere frustra debet, sicut nec natura.

DEFINITIO XXXVII.

Non potest venditor ab emptore laudatus obiicere exceptionem excussionis, quam emptor ipse posset obiicere. Sed ea res emptori non nocet, quo minus eam ex sua persona obiicere possit.

VEnditor ab emptore, qui de rei siue dominio, siue possessione controuersiam patiebatur, ad litem defendendam euocatus 1 non potest ex persona emptoris vti exceptionibus, quas ex propria persona habere nullo modo possit. 2 Finge rem esse cum ipsius venditoris creditore. Quis admittat vt debitor obiiciat exceptionem non factæ excussionis, quam emptor ipse tanquam tertius possessor obiicere posset? 3 Finge actum ab emptore, vt sibi possessio restitueretur, quam idem venditor in creditorem suum per clausulam constituti transtulerat. 4 Quis ferat id ipsum petere venditorem, qui creditori suo de indemnitate tenetur, quod rem iam ei obligatam alteri vendiderit? 5 Sane nec emptori, qui debitorem aduersarij auctorem suum laudauit, nocere debet, quod debitor minus iuris habeat. Nec enim ad hoc auctor laudatur, vt quicquam de iure emptoris detrahatur, sed vt potius ius eius confirmetur & augeatur. 6 *Ita Senatus* in causa Michaëlis Sachet, Idib. Iul. 1595.

1 *Ex l. antepen. §. mota quæstione, D. de euict. l. emptor.* 8 *Cod. eod.*

2 Quia nec tam alienam, quam suam litem hoc casu exercere venditor intelligitur, cuius scilicet periculo tota res cessuta est, *l.* 1. *C. vbi in rem act.*

3 Competit enim ea exceptio soli tertio possessori, non etiam debitori. Dixi *Defin.* 4. *supr.*

4 *Per l quod meo* 18. *D. de acq possess.*

5 *L. & quæ nondum* 15. §. *qui res suas*, *D. de pignor. leg.* 3. *D. de crimin. stellion.*

6 Itaque quod in emptoris fauorem inductum est non debet ei nocere, *vulg. l. quod fauore* 6. *C. de legib. l. nulla* 25. *eod.* Ac proinde non debet emptor hoc casu litem deserere, vt saluam habeat hanc exceptionem ex propria persona, vt dixi *d. Defin.* 4. *supr.*

DEFI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio discussionis non potest obiici ab eo, qui posteriorem causam habet, siue mediatam, siue immediatam à iam condemnato: potest tamen obiici à filia debitoris, quæ fundos pro legitima accepit, multo magis à marito, cum debitoris hæres soluendo est.

TItius iam tibi condemnatus cum suprema ordinaret certos fundos filiæ reliquerat pro legitima, eos fundos filia defuncto patre nubens marito in dotem dederat. Si tu iudicatum exequi pergas in ea bona, tanquam tibi pignori obligata, 1 non est iuuandus maritus exceptione non factæ excussionis. Nam si ea exceptio numquam prodest ei, qui litè pendente possessionem acquisiit, 2 multo minus ei prodesse debet, qui causam siue mediatam, siue immediatam habet à condemnato. 3 Quid si nec condemnatio, nec dum lis præcesserat? Filia quidem prætextu legitimæ actiones creditorum summouere non potest, cum legitimæ ratio non nisi deducto ære alieno ponatur: 4 sed tamen quamdiu hæres soluendo est, non oportet filiam inquietari, 5 maritum multo minus, 6 cuius causa longe fauorabilior est, quàm si eos fundos emisset, quos in dotem accepit; 7 cum & emptoris loco habendus sit, si eos acceperit æstimatos. 8 *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleyron, & N. Crespin, & D. Ducis de Mercœur, Idib. Septembr. 1595.

1 Ponendum est, fuisse te creditorem hypothecarium: alioqui sola sententia non pareret vllam actionem in rem, sed tantum in personam, cum bona debitoris condemnari non incipiant esse obligata, nisi ex quo die capiuntur in executione iudicati, *l. à Diuo Pio* 15 *§. si pignora, & pass. D. de re iudic.*

2 Tametsi res non fuerit litigiosa, quia scilicet nihil fieri potest litè pendente, quod reddat deteriorem conditionem litigatoris, *leg.* 2. *D. de vsur.* Not. *ad Auth. hoc si debitor, Cod. de pignor.* Intellige tamen, si emerit post litem contestatam, non si ante. Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.* 26. *in fin.* post Iaf. *in §. omnium, num.* 83. *& 84. de action.* vbi loquitur tum quoque cum alienatio facta est dolo malo vtriusque, & ait, non posse fieri executionem contra emptorem sine nouo processu, si translata sit possessio ante litem contestatam. Cæterum qui dolo comparauit, numquam potest esse tutus, saltem facto nouo processu, & probato dolo.

3 Cum in ius condemnati successerit, *l. si à te* 9. *§. vlti. D. de except. rei iudic. l. iudicata* 29. *§. vlt. à contr. sent. eod. l. quod ipsis* 143. *l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.*

4 *L. Papinianus §. quarta autem, D. de inoffic. testam.*

5 Cum nec sine titulo, nec mala fide possideatur, quod pro legitima & pro dote possidetur, nec actio vlla competat creditoribus in personam filiæ aut mariti, sed tantum aduersus hæredes debitoris, *l. vlt. C. de hared. action.*

6 *Arg. l. Titia* 62. *ad fin. D. de iur. dot.*

7 Nec enim cogendus est indotatam retinere vxorem, quam non fuerat indotatam accepturus, *d. l. Titia, l. si donaturus* 9. *§.* 1. *D. de condict. caus. dat. l. plure* 5. *§ penulti. D de doli mali except.*

8 *L. plerumque* 16. *l. quoties* 16. *D. de iur. dot. l. vnic. §. eum quo ex stipulatu. vers. æstimatarum, C. de rei vxor. act.*

DEFINITIO XXXIX.

Exceptio de non iure actoris, cũ sit peremptoria, potest, quandocunque opponi, & potest per eam reus vincere, etiamsi nullum ipse ius habeat, si modo eius interfit.

AVdiendus quidem non est, qui excipit de iure tertij, in cuius locum & iura non successerit, siue de profana re agatur, siue de beneficio: sed si non tam ad ius tertij, quam ad non ius actoris exceptio permittenda erit, 2 dummodo interfit excipientis, 3 puta quod possideat, 4 quia cum de intentione actoris prius quærendum sit, non potest ille vincere, si nullo iure nitatur. 5 Quod si in suspenso sit ius actoris, & ex alterius voluntate pendeat, non prius admittetur exceptio, quam voluntas illa exquisita & probata sit: 6 veluti si emphyteutam agentem velit quis eo prætextu repellere, quod ob non solutum canonem ceciderit à iure suo, 7 nec tamen directus dominus conqueratur. 8 Multo magis quis dixerit, ex pluribus hæredibus institutis aut ab intestato venientibus si quidem nondum adierint, cæteros qui adierunt agere in solidum non posse, sed pro hæreditariis tantum portionibus, donec aliis tempore, vel morte, vel repudiatione exclusis solidum illi habeant iure adcrescendi: 9 poteritque exceptio hæc non tantum post litem contestatam obiici, cum sit peremptoria, 10 quomodo & cæteræ, quæ sunt de non iure actoris, 11 sed etiam si omissa sit non male per Iudicem suppleri; 12 non vt pronunciet perperam egisse illum, qui cum pro parte tantum hæres esset solidum petiit, (quid enim si postea constet iam tum repudiatas à cohæredibus portiones hæreditarias aut eos ante aditã hæreditatem defunctos? 13) sed vt interloquatur, & de illo primum inquirat, in aliis hæredibus locus aliquis supersit nec ne, siue iure ciuili, siue prætorio? 14 *Sine die.*

1 Quia suo iure debet vincere, non alieno, qui pro se tantum agit vel excipit, non pro alio, *tot. tit. C. res inter alios act. iunct. l stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig.*

2 *L. vlt. C. de rei vindic. l.* 2. *D. si pars hared. pet. l. loci* 4. *§. competit.* vbi Bart. & alij, *D. si seruit. vindic.*

3 Alioqui nemo audiendus est, siue agendo, siue excipiendo, si non eius interfit, *l.* 3. *§.* 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13. *§. si de testamento.* vbi Alex. & alij *D. ad SC. Trebell.*

4 Cum aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prosit. *l. vlt. D. de acquir possess. l.* 2. *D. vti possid.*

5 *d. l vlt. C de rei vindic. l. qui accusare* 4. *C. de edend.*

6 Bart. *ad l.* 2. *D. de except. rei iudic.*

7 *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt.*

8 Qui vtique non cogitur vti iure suo & potest illud remittere etiam tacito consensu. Not. *in d. l. vlt.* Facit *leg.* 2. *l post litem* 7. *D. de leg. commis.*

9 *d. l.* 2. *D. si pars hared petat.* Anton. Thessaur. *decis. Pedem.* 6.

10 *L.* 1. *peremptorias* 2. *C. sentent rescind. non poss.*

11 Omnes enim istæ sunt peremptoriæ, cum perimant litem, quia numquam potest actor sine iure vincere, *d. l.* 4. *C de edend. d. l vlt. D. de acquir. possess.* quomodo reus potest.

12 Quia non tam facti, quam iuris sunt, *l. vnic.* 6. Not. *C. vt quæ def. aduoc. part. iud. supp.*

13 His enim casibus appareret ex post facto, bene illum egisse, qui egisset in solidum, *l. vnic.* Not. *& ibi not. C. quand. non petent. part.*

14 Faciunt enim partem ij, qui admittuntur ad partem, licet non nisi iure prætorio, *d. l. vnic. l. is qui in potestate* 15. *& seq. Di. de legat. præst. l. sed cum patrono* 6. *D. de bonor. poss.* Vide Thessaur. *d. decis.*

DEFINITIO XL.

Exceptio falsi Procuratoris potest opponi quandocunque etiam post sententiam, non item exceptio procuratoria, quæ non ex mandati defectu, sed ex Procuratoris persona sumitur.

FAlsi Procuratoris exceptio sicut in quacumque parte litis obiici potest, adeóque post sententiam, quia reddit iudicium retro nullum, 1 ita & quandocunque secuta ratihabitione renouetur, 2 siue expressa illa ratihabitio sit, siue tacita, hoc est, quæ facto ipso magis quam verbis testata sit. 3 Neque vlla eo nomine expensarum condemnatio ratum habenti domino irroganda est, licet ante ratihabitionem opposita exceptio proponatur. 4 Nam quod dici solet, non retrotrahi ratihabitionem vt mandato comparetur, quoties tertij damno ea res cessura sit, 5 ad hunc casum non pertinet, in quo vtriúsque litigatorum interest rata fieri omnia prioris iudicij acta, 6 cum alioqui futurum sit vt nec victori prosit condemnatio aduersus eum, qui non habuit verum Procuratorem. 7 Sane si quam impensarum iacturam ex ea causa passus sit is, qui proposuit exceptionem, æquissimum est indemnem seruari eum, 8 aut à domino, si procuratoris factum ratum habeat, aut ab ipso procuratore, si neque mandatum, neque ratihabitio proferatur. Quod si procuratoria exceptio non eam causam habeat, quod mandatum nullum interuenerit, sed quod procurator esse nequeat is, qui procuratorio nomine agit vel conuenitur, 9 alius tractatus est, in quo rectius defenditur, exceptionem hanc esse dilatoriam, ob idque nec post litem contestatam obiici, 10 nec si semel remissa sit, ex pœnitentia repeti posse. 11 *Sine die.*

1 *L. licet* 23. vbi Castrens. & alij *C. de procurat.*

2 Quia ratihabitio æquiparatur mãdato, *vulg. l. vlt. C. de SC. Maced.*

3 *L. non tantum* 5. *D. rat. rem haber.*

4 Quamuis soleat irrogari refusio expensarum, quoties id agitur, vt ius aduersario quæsitum ei auferatur. Not. *ad l. edita* 3. *C. de edend. & ad l. sancimus* 5. *C. de iudic.*

5 Quia sc. eo casu medium est inhabile, & impedit retroactionem & coniunctionem extremorum, *l. pen. Dige ratam rem habre.*

6 *dict. l. licet.* Et ideo iubet prætor interponi stipulationes necessarias, ad hoc vt iudicium ratum fiat, *l.* 1 *§.* 1. *D. de prator. stipulat.*

7 *L.* 3. *§. falsus procurator. ff rat. rem. hab. l. pen. C si aduers. rem iudic. l.* 1. *C.*

Source : BIU Cujas

l. 1. C. quib. res iudic. non noceat.

8 Ne aduersarij fiat deterior cõditio ob tardius securam ratihabitionẽ, *arg l. etsi post tres 8. ff. si quis caut. l si ita quis* 135 §. *eia, de verb. obli.*

9 Puta quod similes, vel minor, vel fœmina. *d. l. licet* vbi omnes notãt.

10 *L. exceptiones* 19 *ff de probat. l. penul. C. hoc tit.*

11 Quia vt actiones, ita exceptiones suas remittentibus non datur ad eas regressus, *l. quæritur* 17. §. *si venditor ff. de ædilit. edict.* Thesaur. *decis. Pedem.* 7.

DEFINITIO XLI.

Etiam actor reconuentus hypothecaria potest tanquam reus exceptionem discussionis obiicere.

SI actor agens hypothecaria 1 per hypothecariam reconueniatur, 2 non est prohibendus, quo minus obiiciat exceptionẽ non factæ excussionis, 3 tametsi soli reo non actori exceptio illa competere soleat, 4 quoniam & hac parte actor reus est. 5 *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue, & D. Baronis de Viry, 7. Febr. 1597.

1 In fundum puta Cornelianum.

2 Puta pro fundo Titiano.

3 Scilicet ratione fundi Titiani. Fit autem hæc reconuentio plerumque, cùm pro euictione agitur hypothecaria ad consequendam indemnitatem, quod Pragmatici nostri dicunt *par garendie hypothequaire.* Exemplum est *in Defin. seq.*

4 Dixi *Defin.* 31. *sup. hoc tit.*

5 *Auth. & consequenter.* vbi Not. *C. de sent. & interloc. omn. iu. c.* 1. vbi Canon. *ext. de mut. petit.*

DEFINITIO XLII.

Potest creditor agere hypothecaria post excussum debitorem contra quem velit ex possessoribus, non item vnus possessor habent regressum contra alios. Posterior enim prius conueniendus est.

EXcusso debitore si agat creditor hypothecarius contra vnum ex tertiis possessoribus, qui priore loco comparauerit, non potest conuentus possessor obiicere exceptionem non excussorum bonorum posteriore loco alienatorum: Sed in arbitrio & electione creditoris est agere contra quem velit ex possessorib. 2 quoties bona vlla inuenit, quæ sine cõtrouersia possideri queant. 3 Si tamen prior ille emptor conuentus & condẽnatus regressum aduersus posteriores habere velit, finge obligata ei fuisse bona omnia sui venditoris, 4 nõ eandem fortassis electionẽ habere debebit conueniendi quẽ volet ex posteriorib. emptoribus: sed eum ordinẽ seruare, vt à postremo incipiat, post modũ si necesse erit ad penultimũ, sic deinde ad alios ex ordine reuersurus. 5 Ita enim fiet, vt perinde suum consequatur, 6 nec tot fiant de lite lites, 7 quot fierent, si ij, qui priore loco compararunt, priores quoque conuenirentur. Tandem enim rem eo recidere oporteret, vt eius damno res cederet, qui nouissimus comparasset. *Ita tractatum est* in causa Mauriciæ Richard, & Michaëlis de la Siaz, 15. Mart. 1597.

1 Quamuis ita putet, ac in Curia Parisiensi iudicatum fuisse referat Ægid. Mag. *in decis. Paris.* cuius opinionem retulimus *Defi. 11. sup. hoc tit.*

2 *L. Moschis* 47. *ff. de iur. fisc.* in illis verbis, *in reliquum possess. omnem.* Est enim dictio *omnis* in numero singulari distributiua, quæ in plurali est collectiua, ac si esset scriptum, *possessorem quemlibet.*

3 Cum non si ista paria, Nulla esse penitus bona. Et nulla esse quæ sine controuersia possideri queant, *l quamuis* 13. *D. de rebus auct iud. pos.*

4 Quod casu habet prior emptor regressum contra posteriores, non quidem per actionem personalem, siquidem cum iis non contraxit, sed per realem & hypothecariam, vt & in specie *Defin. præced.*

5 Intellige tamen si postremus ille emptor conuentus nolet intercedere nec impedire executionem Alioqui si actor litigandum habeat, poterit ad euitandam litem regredi ad penultimum, & à penultimo ad antepenultimum, & sic deinceps: ordine tamen seruato, quo vsque appareat nihil omnino posse obtineri sine controuersia. Quo demum casu æquum est, actorem, qui omnimodo litigandum habeat, pro suo consequendo electionem habere, cum quo litigare malit, siue sit ille ex prioribus emptoribus, siue ex posterioribus.

6 Quod vnũ ei debet sufficere, *arg. l. ex his* 8. *in fi. D. quæ in fraud. cred.*

7 Quod boni cuiuslibet magistratus propositum esse debet. *l quidam existimauerunt* 23. *D. de reb. cred. l singulis* 6. *de excep. rei iudi. l si quis* 11. *in fin. C. de reb. cred. & iureiur. l.* 3. *C. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XLIII.

De exceptione non secuti implementi varia.

EXceptio non secuti implementi semper opponi potest, etiam statuto exceptiones omnes excludente, 1 adeoque potest ex officio Iudicis suppleri, 2 & etiam contra executionem, vt eam impediat, opponi. 3 Et ita verum est, non posse quem agere antequam impleat; vt nec excusetur tametsi fuerit impeditus implere. 4 Nam huiusmodi exceptio implemẽti non secuti dicitur exceptio litis finitæ impediens litis ingressum: 5 non tamen potest rescindi contractus ex causa implementi non secuti, sed agendum est ex contractu ad implementum aut ad interesse, 6 nisi cum implementum respicit causam finalem contractus. 7 Causa porro finalis ex eo dignoscetur, si vergat in eius commodum, qui sic contraxit non alias contracturus. 8 Neque rursum sufficit ex parte impleuisse. 9 Sed & huiusmodi exceptionis, quæ ex non secuto implemento sumitur, fauor tantus est, vt posteaquam semel in iudicio fuit opposita impediat purgationem moræ, 10 non minus quam si res integra esse desiisset, 11 maxime vero si contractus sit iuratus, postquam placuit nostris, eam esse vim iurisiurandi, vt per se impediat purgationem moræ. 12 *Ita tractatum est* in causa N. Franciſci Paquelet, & D. de Moyron, & D. Ducis de Mercœur, 3. Non. Maij, 1597.

1 Bart. *in leg. 1. parui, D. quod vi aut clam.* Roman. *cons.* 244. *col. 2. vers. superest. vt respondeamus.*

2 Idem Roman. *dict. consil.* 224. Corn. *Consil.* 79. *col. 3. ad fin. libr. 1.* (Etiam pro contumax si pronunciatum sit pro eo qui non probat secutũ ex parte sua implementum, nec eum onerauerit, vt ante omnia impleret. Planè si ex postfacto, & in causa appellationis probetur secutum iam implementum poterit nihilominus & debebit confirmari sententia. *Ita Senatus* in publico auditorio, 9. Iun. 1612. pro N. Guidone Truc.)

3 Dec. *cons.* 119. Castrens. *cons.* 166. *visis actis, col. 3. libr. 2.* licet contrarium voluerit Roman. *cons.* 76. *col. 2. vers. tertio principaliter.*

4 Dec. *in l. cum proponas, notab. 3. C. de pact.*

5 Castr. *in l. Iulianus* 13. §. *offerri, D. de action. empt.* Ias. *in §. actionum, nu.* 139. *Inst. de action.*

6 *L. vlt. D. de condict. caus. dat.*

7 *L. cum re fundum 6. Cod. de pact. int. empt. & vendit.* Socin. *cons.* 26. *col. fin. lib.* 3. Corn. *consil.* 101. *col. 2. in princip. & col. 3. ad fin. l. 1.*

8 Bart. *in leg. 2. §. fin. D. de donat.* Dec. *cons.* 238 *ad fin.* Angel. *cõs.* 104.

9 Imol. *cons.* 39. per text. *in l. si duos, de contr. empt.*

10 Alex. *cons.* 237 *ad fin. lib. 6.* Castr. *cons.* 70. *quia frustra, col. 5. lib. 1.*

11 Idem Alex. *cons.* 31. *in causa & lite. col. 1. lib. 4.* Rip. & Modern. *in l. si insula de verb. oblig.*

12 Not. *in l si quis maior, C. de transact.* Rip. *ibid. numer. 90. & 91.*

DEFINITIO XLIV.

De admissa exceptione litis pendentiæ etiam inter alias partes & in alio genere actionis, & ad alios fines.

REus debendi, qui fideiusores dederat Titium & Sempronium, quorum alter alteri, reus vero vtrique promiserat indemnitatem, vocauerat creditorem in ius ad Senatũ, vt de causa indebiti cognosceretur. Cumque interim Sempronius detrusus esset in carceres, obtinuerat debitor, vt carceribus fideiussor eximeretur, postpaucos menses idem fideiusor per creditoris præpotentis vim & iniuriam iterum carceribus sed priuatis mancipatus, sæpius de eo per literas ad eum missas conquestus, nihil ab ipso vicissim nisi literas extorserat, quibus rescribebat ille facturum se, vt plenissimam indemnitatem fideiusor cõsequeretur, si modo annalis dilatio à creditore impetrari posset. Miser fideiusor secundos carceres per annum passus, cùm pro eo neque Principis, neque Senatus auctoritatem interim debitor imploraſset, tandem carcerum tædio extremæque senectutis impatientia victus soluerat, pauciſque postea diebus decesserat. Liberi iidemque hæredes eius pro indemnitate consequenda egerant in bona Titij confideiusoris tanquam sibi obligata cum clausula constituti, inque eorum possessione se retineri petierant ex beneficio legis Iustinianeæ. 1 Mæuius possessor interceſserat pro triennij dũtaxat fructibus, quos emerat, litemque subinde apud inferiorem Iudicem post varias dilationes petitas contestatus, auctorem laudauerat eum ipsum debitorem, pro quo Sempronius fideiusserat, quique Titio confideiusori Sempronij eidemque indemnitatis repromissori succeſserat. Accitus ille in litem venerat, & litis coram Senatu pendentis exceptionem obiiciebat.

2 Dicebam,

2 Dicebam, vtilem fore exceptionem, si aut contra debitorem ipsum, aut contra creditorem ad ea vindicanda, quæ in præiudicium prioris litis attentauerat, 3 noua lis à fideiussore mota proponeretur. 4 Sed cum pro indemnitate consequenda, quæ anterioris litis tempore peti nondum poterat, noua actio instituta esset, eaque non contra debitorem ipsum aut creditorem, inter quos prior lis tractabatur, sed contra tertium possessorem bonorum Titij, qui neque interceſſerat nisi pro fructibus, neque ex persona Titij exceptionem vllam habere poterat, quandoquidem Titius ad eam litem, quæ in Senatu agitata fuerat, non quam vocatus fuisset; Placebat non posse videri bene oppositam exceptionem litis, & de alia re, & inter alias partes, & in alio actionis genere, quamuis apud superiorem pendentis: 4 præsertim cum res in Senatu iudicanda numquam paritura esset exceptionem rei iudicatæ in noua instantia, siquidem etiam condemnato erga debitorem creditore, non eo minus æquum esset condemnari debitorem ad præstandam indemnitatem Sempronio, qui post tam longos carceres certiorato debitore soluere coactus fuisset, ac cui eam indemnitatem debitor tam ex propria persona quam quasi hæres Titij præstare deberet. 5 Neque vero vnquam auditum esse, vt laudatus auctor priuilegium fori vllum habeat in lite, quam pro possessore ad suum Iudicem vocato suscipere cogatur, nec si Clericus proponeretur. 6 Plane si debitor post litem pro possessore susceptam apud inferiorem Iudicem Senatui supplicare vellet, vt ea lis ad Senatum euocaretur, simulque cognitio vtraque tractaretur, non esse dubitandum, quin Senatus pro suo iure id ei facile indulturus esset; 7 eumque rei gerendæ ordinem esse debere videbatur. *Senatus* tamen ex temporaneo placito lite minus feliciter pro iudicato perorata contra iudicatum pronunciauit, 9. Calend. Iul. 1605.

1 *L. vlt. C. de acquir. poss.*

2 Quæ exceptio tantum prodest ad impediendum litis ingressum quantum potest res iudicata, *vulg. l. fundum*, & *l. fundi, D. de except. rei iudic.*

3 *Ex tit. C. vt lit. pendent.*

4 *d. l. fund. & d. l. fundum, cum similib.*

5 *L. si seruus 61. §. quod vero D. de furt.*

6 *Vt in l. venditor 49. vbi not. D. de iudic.*

7 Propter connexitatem causæ, *arg. l. nulli 10. Cod. eod. tit. de iudic.*

DEFINITIO XLV.

De exceptione anterioris fideicommissi oppositа contra posteriorem fideicommissarium à tertio possessore.

TErtius bonæ fidei possessor conuentus à fideicommissario potest excipere de anteriore fideicommisso, 1 etiam cuius nullum ius habeat. 2 Potest enim & debet vincere per non ius actoris, 3 cùm aduersus hæredem aut fideicommissarium semper sit ille legitimus contradictor. 4 Multo magis filius habeat ab anteriore fideicommissario, 5 siue fideicommissum illud anterius restitutum sit, siue non dummodo sit adiudicatum, 7 quamuis nedum factæ sint detractiones, quas fieri debere eadem sententia iudicatum sit. 8 Erit enim hoc multo certius si ex anterioribus alienationibus, quæ in detractiones imputari debent, 9 appareat nihil amplius detrahi oportere. 10 Maximè verò si posterior fideicommissarius anteriori fuerit condemnatus, 11 licet iudicati executio contra eum facta nondum sit propter faciendas ante omnia detractiones. 12 *Ita Senatus* in causa liberorum D. Protopræsidis De Rochete & Caroli Vulliet, 2. Iunij. 1612.

1 Quia fideicommissum anterius semper deducitur ex posteriore tanquam æs alienum *l. cum pater 77. §. Titio fratri antep. de leg. 2. l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. Falcid.*

2 Sufficit enim vt ipsius intersit. *l. ille à quo 13. §. si de testamento, D. ad. SC. Trebell.* vbi Alex.

3 *L. vlt. C. de rei vind. l. loci 4. §. competit. D. si seru. vindic.*

4 Dixi *Defin. 2. num. vltim. in fin. supr. de edict. Diui Hadr. tollend.*

5 Hic enim vti potest iure sui authoris, in cuius locum successit *l. sæpe 63. D. de re iudic.*

6 Qui tamen casus minorem dubitationem habet, quia fideicommissarius post restitutionem habet in bonis res omnes hæreditarias, *l. falcidia 63. D. ad SC. Trebell.*

7 Nam post sententiam quæ transierit in rem iudicatam non potest dubitari de iure victoris, cùm pro veritate habeatur, *lege ingenuum 25. de stat. hom. l. res iudicata 207. de reg. iur.*

8 Nam veniunt in executionem iudicati, licet ante omnia fieri debeant, *dict. Definit. 2. num. vlt. in fin. supr. de edict. Diui Hadr. toll.*

9 *L. 3. §. res quæ D. ad SC. Treb.*

10 Quod enim semel detractum est iterum detrahi non debet: vt omnes notant *ad l. filiam quem 24. C. fam. erciſc.*

11 Sententia enim contra actorem lata pro venditore prodest emptori *l. si à te 9. §. vlt. de except. rei iudic.*

12 Non enim venit in restitutionem fideicommissi, nisi quod detractis detrahendis reliquum est, *d. l. filium quem §. sed quia, Inst. de fideic. hæred. d. l in imponenda.*)

TIT. XXV.

DE LITIGIOSIS.

DEFINITIO I.

Si quis emerit pendente lite rem obligatam, non potest opponere exceptionem discussionis tanquam tertius possessor, licet res non sit litigiosa.

VI lite inter creditorem & debitorem pecuniæ creditæ pignorisque iure iam instituta rem obligatam emit, creditorem post victoriam agentem hypothecaria exceptione ordinis, quæ tertiis possessoribus ob non excussum debitorem nouo iure competit, excludere non potest: 1 non quod vitium litigiosi & proprietatem afficiat & possessionem, 2 (neque enim aliter contrahitur, quam si de proprietate ipsa controuertatur, 3) sed quia æquum non sit ex facto doloque debitoris duriorem fieri conditionem creditoris ius suum quanta potest contentione persequentis. 4 Quare nec ad rem pertinebit, quod emptor hic bona fide litémque ignorans contraxisse dicatur, 5 laut ius aliquod anterius siue dominij siue pignoris in ea re habuisse: 6 ne alioqui improba alienatio commodum possessionis tribuat emptori, auferatque creditori, 7 qui non possideret, si iniustam litem à debitore passus non esset. 8 Sane si aduersus creditorem factum possessorem de iure suo agere velit, qui lite pendente emerat, non est prohibendus. 9 *Ita Senatus* 19. Martij, 1588. rursum Idib. Decembr. 1590.

1 *DD. ad Auth. hoc si debitor, C. de pign.* Bart. *ad l. creditores in 2. repet. num. 23. C. eod.* Guid. Pap. *quæst. 432. num. 7.*

2 *L. 2. C. hoc tit.*

3 *L. 1.* iunct. *Auth. litigiosa, eod. tit.*

4 *L. 1. D. de alienat. iud. mut. caus. fact. leg. 2. D. quod vi aut clam. l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. debitorem 15. C. de pign.*

5 Nec enim ignorantia vnius quantumuis iusta debet alteri esse captiosa, *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. credit.*

6 Quamuis ex ea causa & confirmandi sui iuris gratia possit quis etiam alienam emere actionem, *l per diuersas 22. Cod. mandat.*

7 Cui nihil potest imputari, cum fuerit diligens in agendo, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*

8 Vnde etiam est quod dici solet. Quale quid est cum petitur, tale dari debere, *l. 2. D. de vsur.*

9 Nec enim quisquam cadit à iure suo ob id solum, quod pendente lite emerit, nisi cum emit rem litigiosam, *l. vltim C hoc tit.*

DEFINITIO II.

Rem litigiosam pendente lite alienare possessor non potest, nec actor emere: possessor tamen eam à domino emere possessionis suæ tuendæ gratiæ non prohibetur.

FVndi alieni possessor, cum dominij controuersiam à non domino pateretur, eundem fundum à domino emit. Plerisque nullius momenti esse emptionem quasi rei litigiosæ. 1 Sed vereor ne nimis dura sit sententia, si reo non liceat possessionis suæ confirmandæ gratia præsertim aduersus improbum petitorem, ius sibi acquirere ab eo, qui dare possit. 2 Illud multo certius est, nec possessorem lite pendente rem litigiosam alienare posse, nec actorem emere rem, quam iam inde à temporis contestatæ suam esse adseuerauerit. 3 Sibi namque imputare debet, cur iniuste mota dominij quæstione rem litigiosam fecerit, nec eam prius à domino comparauerit; 4 quod in reo dissimile est, in cuius scilicet potestate non est, an aut quando conueniatur. *Ita tractatum est* in causa Ioannis Musier, contra Ioannis Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Bart.

Source : BIU Cujas

1 Bart. *in l. siue autem, §. si duobus, D. de public. in rem. act.* vbi diserte loquitur de alienatione facta in personam rei eiusdemque possessoris. Et iuxta hanc sententiam determinatum fuisse Bononiæ, cum aliquandæ hæc quæstio disputata fuisset, tradit Bald. *in l. cogi, col. 3. vers. iuxta hoc quæro, C. de petit hered. arg. l. 2. C. eod.*

2 Bald. vbi supra contra Bart. *ex l. per diuersas 22. §. exceptis C. mandat.*

3 *Auth. litigiosa, C. hoc tit.*

4 Cum nemo cogeret eum agere, *l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat.*

5 *L. 5. §. vlt. D. de doli mali except. l. petenda 6. C. de temp. pet. in integr. restit.*

DEFINITIO III.

Actionis litigiosæ cessio fieri non potest, præsertim Procuratori ad litem dato.

ACtionis, quæ iam in litem deducta litigiosa facta est, cessionem fieri non posse, præsertim ei, qui ad mouendam litem Procurator fuerat constitutus, explorati iuris est, [1] siue Procuratorem eum intelligas, qui causam apud Iudicem tractare per se possit, siue eum, qui ad tractandam in foro litem alium substituerit. Vtrique enim commode illud est, vt pactum de quota litis facere non possit. [2] Quanto minus ergo de tota lite? [3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id Maij 1591.

1 Nam nec alij vlli eiusmodi cessio fieri posset tanquam rei litigiosæ, *l. 2 & vlt. C. hoc tit.*

2 *L. item 15. C. de procurat. l. sumptus 53. D. de pact. l. salarium 7 in fin. D. mandat. l. si contra 20. C. eod.*

3 *Arg. l. si cui pacto 5. D. de seru. export.*

DEFINITIO IV.

Personalis actio sit litigiosa per contestationem, & ideo inalienabilis. Nec rursus potest actor emere pendente lite actionem alij competentem, nisi ad formam legis Anastasianæ.

ETiam personalis actio per contestationem fit litigiosa, [1] nec proinde vendi cedive potest, [2] sed nec valebit cessio, si is, qui litem iniuste mouit, cessionem impetret ab eo, qui ius agendi habuit, [3] at non quasi rei aut actionis litigiosæ, [4] sed propter Anastasij constitutionem aduersus alienarum litium & actionum redemptores. [5] Ideoque restituendum esset actori pretium, quod ab eo numeratum constaret, [6] si aliud nihil prætij restitutionem impediret. [7] *Ita Senatus* in causa Michaelis de Costerg, & Hugonis Motter, Prid. Cal. Sept. 1592.

1 *L. 2.* vbi Bart. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *qu. 479.*

2 *d. l. 2. & l. vlt. C. hoc tit.*

3 Non enim actoribus idem priuilegium hac parte datum est quod reis, quibus permissum est actionem emere pro munimine rerum penes se constitutarum, *l. per diuersas 22. vers. exceptis, C. mandat.*

4 Nec enim actio inter aliquos mota facit ius alterius litigiosum.

5 *In d. l. per diuersas.*

6 Iuxta idquod ab Anastasio constitutum est *in d. l. per diuersas.*

7 Quod non similiter contingit empta re litigiosa, si modo scienter quid emptor eo casu, & rem, & pretium, amittit, *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Alienatio facta pendente lite ex causa litem præcedente valet, nisi facta sit in fraudem, quo casu reuocanda est, etiamsi vitium litigiosi contractum non fuerit.

CVm agerem aduersus te hypothecaria, fundi nomine, aut quod hac parte idem est, [1] condictione possessionis ex lege Iustiniani, [2] tu eum fundum pendente lite vendideras Sempronio, quasi haberet ille ius redimendi ex longe anteriore contractu. Non dubitatur, quin ex eiusmodi venditione actio mea euanuerit: vulgaris enim est illa iuris regula, Resoluto iure datoris resolui ius acceptoris, [3] Sed si de iure illo redimendi non aliter constet quam ex tua confessione, aut si longissimi temporis præscriptione summoueri Sempronius potuit, [4] vix est vt non in fraudem actionis meæ vendidisse videaris, ex eaque causa teneri te mihi æquum est saluamque actionem supersesse, quæ contra te eum possideres fuerat instituta. [5] Nec aliud dicendum erit, si qua forte causa fuit concedendæ Sempronio restitutionis aduersus lapsum temporis, vt quia pupillaris aut minor ætas interuenerat. [6] Debuit enim de restitutionis causa cognosci per iudicem me audito, cuius vel maxime intererat propter ius pignoris. [7] Quo non facto sane fraudis suspicione non cares, qui tam cito tamque facile ius tuum remiseris, vt meum extingueres. [8] Itaque pro me Senatus ex tempore pronunciauit, Non quasi vitium litigiosi contractum esset, cum neque per hypothecariam, neque per motam de possessione controuersiam res fiat litigiosa, [9] sed quia quicquid in fraudem litis & aduersarij gestum est, id pro nullo, irrito & infecto haberi oporteat. [10] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Marthod, contra Dominam de Braufort, 4. kal. Dec. 1592.

1 Nam in aliis plerisque multum interest, vtrum quis agat hypothecaria, an condictione, & *l. vlt. C. de acquir. possess.* vt contra ex iis, quæ scripsi *Defin. 1 supr. ill. tit.*

2 *In d. l. vlt.*

3 *L. lex vectigali fundo 31. D. de pignor. l. vbi autem 4. alias l. si ex duobus §. sed & Marcellus, D. de in diem addict. l. penult. §. 1. de except. rei iud.*

4 Quo casu habebas quod obiiceres petitori, *l. si pupillus 45. in fin. D. de admin. tutor. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

5 *Arg. l. 1 & tot. tit. D. de alien. iud. mut. caus. fact.*

6 *Ex d. l. sicut & ex not. in l. vlt. Can. quibus caus. non est necess. in integr. restit.*

7 *L. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

8 Nec enim facile quis creditur ius suum tractare velle, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

9 *Auth. litigiosa, C. hoc tit.* & ibi Angel. quem refert & sequitur Ran. chin *in addit.* ad Guid. Pap. *qu. 337.*

10 Vt dixi *Defin. 1. supr.*

DEFINITIO VI.

Alienatio rei hæreditariæ, de qua acceptum est iudicium familiæ erciscundæ, non valet, quamuis non ideo res sit litigiosa.

CVm rem hereditariam à pluribus coheredibus vnico contractu sub pacto de retrouendendo venditam vnus ex ipsis in solidum pro suo iure redemisset, [1] ex eaque causa iudicio familiæ erciscundæ impetitus esset à coheredibus, vt eam rem in commune reponeret, accepto pretio quod dederat, isque consensisset: [2] necdum tamen ei pretium restitutum esset, vitium est, non ideo factam esse rem litigiosam, quia nec de eo dubitaretur, quin in familiæ erciscundæ iudicium venire deberet; [3] scilicet tum demum, cum solutum pretium esset restitutum, non ante. [4] Ob idque impune alienari potuisse, quamuis alienationem illud irritam faciat, quod alienationes pendente iudicio familiæ erciscundæ factas, placet nullius esse momenti? *Ita tractatum est* in causa Dominorum de la Tournelle, & Philibertæ Gay, Cal. Febr. 1595.

1 Nec enim cogitur aut ille pro parte redimere, aut emptor pro parte reuendere, quia scilicet non fuerat pro parte emturus, *l. tutor. SC. 28. 47. D. de minor. l. si quis aliam 46. D. de solut.*

2 *Ex l. his consequenter 18. §. cum vnus, l. heredes 25. §. si vnus D. fam. ercisc.*

3 Constabat enim esse hæreditariam, alioqui non veniret in iudicium familiæ erciscundæ, *l. si quid contendu 45. D. famil. ercisc.*

4 Quia nec ante restitutum pretium esset hæreditaria.

5 *L. alienationes 13. eod. tit. famil. ercisc.* vbi tamen additur exceptio, Si non necessaria sit alienatio.

DEFINITIO VII.

Litigiosi vitium afficit etiam possessionem, sed non eo minus restituendus est is, qui rem emit litigiosam, si spoliatus sit propria aduersarij auctoritate.

VItium litigiosi ersi non tantum proprietatē afficit, aut inficit, potius, sed etiā possessionem, [1] non tamen facit vt ei, qui vitiū obiicit, liceat rei litigiosæ possessionem, quā antea non habebat, propria auctoritate vel per vim occupare, eumque, qui rē litigiosam emisse dicitur, spoliare. [2] Neque enim plus iuris tribuit aduersario, quam haberet ante vitium contractū, [3] sed tantum impedit ius acquisitoris. [4] Proinde si is, qui rem litigiosam emit, spoliatus fuerit, perinde redintegrari ei debebit possessio cū fructibus, [5] ac si res litigiosa nō

Source : BIU Cujas

fuiſſet; maxime vero ſi vis interuenerit,[6] quoniam & prædo reſtitueretur.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dixi *Definit. 1. num 2. ſupra ex l. 2. C. hoc tit.*

2 Neuini enim vnquam permittendum eſt vt ſibi ius dicat, ne maioris tumultus occaſio detur, inquit, *l. non eſt ſinguli 86. de reg. iur.*

3 Quomodo dicimus, pœnam vnius præmium alterius eſſe non debere, *l. ſi ſequens 15. D. de SC. Syllan.*

4 Vt in eo puniatur is, qui vitium litigioſi contraxit, in quo deliquit, nec legum auxilium habeat is, qui contra leges deliquit, *arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor. l. reſcriptum 6. D. de his quæ vt indign.*

5 Habet enim reſtitutionem omnium fructuum conditio *ex can. redintegranda 3. qu. 1.*

6 Quam ſcilicet ſemper & in omnibus exoſam habet legislator, tanquam quæ legibus & publicæ tranquillitati ſit omnino contraria, ſiquidem contra vim nihil ſine vi fieri poteſt, *l. extat. 13. D. quod met. ca uſ. lucreditores 7. D. ad l. Iul. de vi priuat.*

7 *Cap. in literis. Extr. de reſtit. ſpoliat.*

DEFINITIO VIII.

Res non ſit litigioſa per actionem perſonalem, imo neque per hypothecariam.

PErſonalis actio aduerſus rei poſſeſſorem inſtituta non facit rem litigioſam,[1] nec proinde impedit, quin pendente lite poſſit res alienari,[2] quia nec hypothecaria actio impediret,[3] quæ tamen cum in rem ſit,[4] multo magis rem afficere deberet vitio litigioſi. *Ita Senatus* in cauſa D. de Challod. & N. de Ville, 15. Cal. April. 1595.

1 Quamuis actio ipſa perſonalis, quæ in iudicium deducitur fiat litigioſa, Guid. Pap. *qu. 337. & 479.* Dixi *Definit. 4. & 5. ſupr.*

2 Vitium enim reale eſſe neceſſe eſt, quod rem ipſam afficiat, vt rei alienatio impediatur, *l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

3 Cum non faciat rem litigioſam, *l. 1. iunct. Auth. Litigioſa.* & ibi DD. *C. hoc tit.*

4 *L. pignoris 15. C. de pignor.*

5 Etſi tamen non afficit, quia nihil habet commune cauſa pignoris cum intentione dominii, *l. 1. §. cum prædium, D. de minorib.*

DEFINITIO IX.

Per donationem vniuerſorum bonorum tranſit etiam res litigioſa, adeoque in Procuratorem ad lites datum.

PRohibetur quidem Procurator pactum facere de quota litis,[1] itémque Aduocatus:[2] ſed à cliente donationem bonorum omnium accipere non prohibetur,[3] propter vim & poteſtatem vniuerſalis alienationis, quæ facit vt multa trãs ferantur, quæ alioquin transferri non poſſent.[4] Inde fit, vt nec hoc caſu contrahatur vitium litigioſi, tametſi ex rebus donatis quædam fuerint litigioſæ. Quis enim credat tam ſtultum fuiſſe donatorem, vt bona ſua omnia donare voluerit mala mente, & eo conſilio, vt illi tantum noceret, cum quo litem exercebat?[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. litem 13. C. de procurat. l. ſalarium 7. D. mandat. l. ſi contra 10. C eod.*

2 *L. ſi qui aduocatorum 5. C. de poſtul.*

3 Nulla enim lege id prohibitum eſt. Ergo habendum eſt pro permiſſo, cum ius ciuile hac parte prohibitorium, quomodo ratiocinatur IC. *in l. mutuus 43. §. 1. D. de procurat.* Facit *l. nulla lege 4. C. de iur. dot.*

4 L. quadam 62. D. de *iur. dot.*

5 Siquidem donare perdere eſt, *l. filiusfamilias 7. §. 1. D. de donat.* nimirum præterquam ſi dones benemerito, *l. ſed etſi 25. §. conſuluit*, D. de *petit. hared.*

DEFINITIO X.

Lis ſuper iure eligendi non impedit electionem pendente lite faciendam, ſed remoratur electionis confirmationem.

SI inter aliquos de iure eligendi contendatur, electio interim celebrata ab his, quibus eligendi ius eſt, non eo minus ipſo iure tenet. Non enim ex eo ſolo, quòd ius hoc in litem deductum fuit, differri aut impediri debet electio, licet confirmatio in euentum vſque litis differatur.[1] *Sine die.*

1 *Cap. cum veniſſent. de reſtit. in integr.* Boer. *qu. 2. n. 16.*

DEFINITIO XI.

Reſtitutio dari poteſt etiam contra vitium litigioſi, adeoque in parua Cancellaria.

ADuerſus vitium litigioſi datur reſtitutio in integrum ex reſcripto Principis etiam in parua Cancellaria impetrato, ſi iuſta cauſa ſubeſſe videatur alienandi,[1] Nec ſolum vt non noceat alienatio, quæ iam facta ſit, ſed etiam vt permittatur facienda;[2] quanuis quidam dicerent, aliquando fuiſſe obſeruatum, vt qui huiuſmodi reſcripta vellent, ad magnam Cancellariam remitterentur.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 19. Decembr. 1595.

1 Puta aliqua ex iis, de quibus *in l. Diuus 5. D. de petit. hared. l. ait prætor. 7. §. vlt. D. de iur. delib.*

2 Quod tamen difficilius eſt: ne videatur impetrans inuitari, ad delinquendum, *arg. l. 1. C. ſi aduerſ. vendit. l. 1. & 2. C. ſi nupt. ex reſcript. pet. l. 5. §. 1. D. de pact. dotal.*

3 Quaſi per huiuſmodi reſcripta derogandum ſit iuri ciuili, quod ſolus Princeps facere poteſt, *l. vlt. vbi not. C. ſi contr. ius vel vtilit. pub.* [Vide Papon. *lib. 11. ſyntagm. tit. 2. au vice de litig. es choſes litigieuſes Arreſt 3.*]

TIT. XXVI.

DE CONTR. ET COMMITT. ſtipulat.

DEFINITIO I.

Solus dies lapſus non inducit moram, ſi obligatio habuit conditionem ſiue expreſſam, ſiue tacitam, quæ impedierit natiuitatem obligationis.

PROMISERAM curaturum me vt contractum, quem Titij nomine tecum inieram, Titius intra Calend. Ianuar. proximas ratum haberet ſubiecta etiam, ni id facerem, pœna, *Quanti tua intereſſet*, nec tamen curauerã: non ex ſolo lapſu temporis commiſſa videri poterit pœnalis ſtipulatio, quaſi contracta per me mora, niſi interpellatio aliqua ſecuta ſit. Etſi enim obligationes huiuſmodi valent, tanquam quæ facti proprij non alieni promiſſionem contineant,[2] dici autem ſolet in pœnalibus ſtipulationibus diem interpellare pro homine:[3] tamen ne mora ipſo iure contrahi potuerit illud obſtitit, quod diem incertũ & proinde conditionem illam tacitam habuit promiſſio, Si Titius Calendis Ianuariis viueret;[4] dies vero ille incertus licet non impediat tranſmiſſionem obligationis, quia certum eſt debitum iri,[5] impedit tamen ne ante noſci poſſit, quam Calendæ Ianuariæ venerint.[6] Cui conſequens eſt, vt cum obligationem prius natam eſſe neceſſe ſit, quam moram contrahi,[7] quia fieri nequeat, vt eodem inſtanti & naſcatur obligatio, & mora contrahatur,[8] nulla iam dies ſuperſit, quæ me interpellet, ideoque neceſſaria ſit tua interpellatio,[9] quaſi certæ diei, quæ adiecta fuerat, poteſtate tota in eo faciendo conſumpta vt obligatio naſceretur.[10] *Ita Senatus* pro D. Comite de Monreal, contra D. Claudium Gaſpardum de Maillans, Iuridicum maiorem Beugeſianæ prouinciæ, 3. Id. Iul. 1588.

1 Sic Bart. *ad l. ita ſtipulatus 115. num. 41. & ſeqq.* D. *de verborum obligationib.* Dec. *conſi. 2. per tot. & conſi. 313.* Alius & diuerſus caſus eſt, quem tractat idem Dec. *conſil. 323. verſ. ſecundo quod aliter, & conſil. 325.* Adde Guidon Pap. *ſing. 835. § 3.* Guido Pap. *qu. 15.*

2 *§ ſi quis alium, Inſti. de inutil. ſtipul. l. quoties 81.* vbi DD. *verb. oblig.*

3 L. *magnam 12. C. hoc tit* Etiam cum perſona nulla eſt, quæ interpellari ab homine poſſit, *l. ad diem 7. D. de verb. oblig.*

4 Neque enim potuit fieri, vt Titius eo tempore ratum haberet, ſi

si non eo tempore viueret, Gloss, *in l. si decesserit, in verb. iudicio sisti*, D. *qui satisd. cogant.* Dies autem incertus pro conditione est non minus in stipulationibus, quàm in testamentis, *l. stipulatio ista* 38. §. *inter. de verb. obligat. l. talis scriptura* 30. §. *sed etsi sub conditione, de l. 1. l. dies incertus* 75. *de condi. & demonstr.*

5 Cum etiamsi Titius ante eum diem & ante ratihabitionem decessisset, non eo minus futurum sit, vt existente die verum sit dicere, nec secutam fuisse ratihabitionem intra diem conuentam, nec sequi amplius posse, *arg. l. Gallus* 29. §. *videndum, in fin. de lib. & posthum.*

6 Quia scil. in id vsque tempus potest sequi ratihabitio, & ita conditio deficere, si modo Titius viuat: eadem verò potestas est conditionis tacitæ, quæ expressæ in stipulationibus, ad hoc vt natiuitas obligationis imped.atur, *l. interdum* 73. *de verb. obl.* licet nõ impediatur transmissio, §. *ex conditionali, Inst. eod. tit. l. is cui* 42. *de oblig. & action.*

7 Nulla siquidem mora esse potest, vbi nulla est petitio, *l. si pupillus* 117. *D. de verb. oblig.* nec petitio vlla, vbi nulla præcessit obligatio, & quidem cuius dies non cesserit, sed etiam venerit, *l. cedere diem* 213. *de verb. signif.* Iunge *l. nulli* 88. *de reg. iur.*

8 Non enim prius mora contrahitur, quam fuerit debitor interpellatus congruo loco & congruo tempore, *l. morâ* 32. *D. de vsur. l. promissor* 21. §. 1. *de const. pecun.*

9 Quæ & regulariter necessaria est ad moram contrahendam, *d. l. mora, l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, d. l.* 2.

10 Prius enim est vt nascatur obligatio, quam vt petitio & actio, cùm dici solear, obligationem esse matrem actionis, *vulg. l licet* 42. §. *ea obligatio, D. de procurat.*

DEFINITIO II.

Non contrahit moram debitor ex solo lapsu diei, si factum aliquod creditoris interuenire debuit, quod non interuenerit.

QVi se intra certum tempus aliquid facturum promisit, quod tamen facere aut non possit aut non debeat, nisi stipulatoris quoque factum accedat, non ex eo solo, quod dicta dies præterierit, moram contraxisse videbitur, [1] sed ita demum si ad diem & congruo loco fuerit interpellatus, [2] ne alioqui promissoris obligatio augeatur, si pro stipulatore facere cogatur, quod stipulator ipse facere debeat.

3 Finge debere me tibi emphyteuticarium canonem annuum soluendum certa die. Si nihil præterea promissum sit, non cogar ad diem tibi soluere nisi tu exigas, quia nec ad domũ tuam soluendi causa ire debeo. [4] Itaque si vinum aut frumentum debeatur, quod post diem petatur, nõ quanti plurimi merx fuit præstabitur, sed si quidem mercis pretium ab eo tempore decreuerit liberabor dando mercem sin [5] creuerit, ratio quidem iuris suaderet, vt perinde mercem soluere deberem, quia licet mora nulla contracta sit, non eo minus tamen verum est mercem tibi deberi, quam si haberes tanti venderes, quanti nunc est: [6] sed tamen statuti nostri æquitate maxima aduersus dolosam creditorum impietatem & auaritiam prospectum est, vt liberari debeam, si tibi eam præstem mercis æstimationem, quæ tum fuit cùm tu petere debuisti. [7] Ne quod fui negligentior in soluendo tibi prosit, qui etiam in exigendo diligentior esse debueras. [8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 10. Kalen. August. 1591. Iunge Defin. 15. de iur. emphyt.

1 Nec si ponas pœnalem fuisse promissionem, quo casu solet dici & verum est diem interpellare pro homine, vt dixi *Defin. proxim. num.* 3. *ex l. magnam* 12. *C. de contr. & commit. stipul.*

2 Hoc enim regulariter requiritur ad contrahendam moram, *leg. mora* 32 *ff. de vsur. l. Titia Seio* 87 §. *vsuras de legat.* 2.

3 Sic enim fieret vt promissor se veluti Procuratorem stipulatoris constituere cogeretur, quod esse non debet, *l. postulante* 44. §. *vlt. ff. ad SC. Trebell.*

4 Bart. *in l. item illa, vers. eadem ratione*, D. *de const. pecun.* Alex. *consil.* 92. *in fin. vol.* 5. Mynsing. *cent.* 3. *obser.* 95. vbi citat textum satis accommodatum *in l. si in diem* 46 *ff. de condict. & demonstr.*

5 Quasi nulla dum contracta mora.

6 Nam hodie saltem dandum est, quod iam olim dari oportuit, vt ratiocinatur *IC. in leg. si sterilis* 21. §. *cùm per venditorem, ff. de action. empt.*

7 Ita enim vetere statuto Sabaudiæ diserte cautum est. Vide Bald. *ad l. vlt. vers. modo quæro generaliter, C. de condict. insert.*

8 Qualis hoc casu facienda sit veluti quædam compensatio mutuæ negligentiæ, vt *in l. si ambo.* 10. *ff. de compens.* vide Afflict. *dec.* 316. Ant. Gabriel *lib.* 3. *commun. opin. D. solut. & liberat. concl.* 9.

DEFINITIO III.

Stipulationum conditiones retrotrahuntur etiam in præiudicium tertij, si sint casuales vel mixtæ, non etiam si potestatiuæ.

STipulationum conditiones quandocunque existentes ad stipulationis tempus retrotrahuntur. [1] Sed si medio tempore ius alteri quæsitum proponatur, distinguendæ sunt casuales & mixtæ ab iis, quas nostri potestatiuas vocant. Hæ si quidem in præiudicium ne alieni iuris retrotrahi non possunt. [2] Ideò nimirum ne sit in potestate debitoris conditionem implentis alteri quæsitum ius imminuere. [3] Casuales & mixtæ semper retrotrahuntur, propterea quod ex dubio euentu, non ex solo debitoris aut creditoris arbitrio pendeãt. [4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio. Prid. kal. Sept. 1588. Iunge Defin. 1. qui potior. in pignor. hab.

1 Sc licet in præiudicium promissoris, quia cum stipulationis conditio tandem extitit, perinde habenda est, atque si ab initio pura fuisset stipulatio, *l. potior* 11. *ff. qui potior. in pign. hab. vers. videamus in fin.*

2 *d. l. potior in princ. l. 1. in fin. eod. tit.*

3 *l. vlt. ff. de pact. l. Granius* 71. §. *pen. ff. de fideiussor. leg.* 2. *ff. quod vi aut clam*

4 *d. l potior. vers. videamus, l. qui balneum*, 9. & *d. l. 1. in princ. ff. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO IV.

Etiam iura conditionalia iam nata veniunt in generali stipulatione, licet eorum conditio nondum euenerit.

HVic consequens est, vt contracta pignoris venditione sub ea conditione, si ad diem pecunia non solueretur, [1] excepta tamen venditori facultate redimendi, [2] si venditor hic ante diem solutioni dictam donauerit tibi, aut etiam vendiderit quæcunque habeat rerum quas alienasset redimendarum iura, tum conditio prioris venditionis extiterit. Ius illud redimendi, quod in priore venditione exceptum diximus posteriore contractu, translatum videatur, non secus, si iam eo tempore prioris alienationis conditio extitisset, quia nec alterius vllius interest. [3] Quod cùm euenit, nihil causæ est, cur non conditio quælibet retrotrahatur. Nec aliud erit, tametsi venditor hic ante diem euenientis conditionis decesserit, relicto herede, qui sua interesse dicat, vt tanto locupletiorem habeat hereditatem. [4] Nam cum eadem heredis quæ defuncti persona esse intelligatur, [5] non magis heredi prodesse ea ratio potest, quã venditori, si viueret, prodesse deberet ad hoc, vt opulento patrimonio frueretur. [6] *Ita tractatum est* in publico auditorio nondum tamen decisum.

1 *Vt in l. si fundus* 16. §. *vlt. D. de pign.*

2 *Vt in l.* 2. *C. de pact. inter empt. & vend.*

3 Præterquam debitoris in cuius præiudicium conditio quælibet retrotrahitur, vt dixi *Defin. prox. num.* 1.

4 Est enim locupletior hæreditas, quæ consistit in corporibus quam quæ consistit in pecunia, *l. verum* 11. §. *si locupleti ff. de minor.* quia pecunia res fragilis est, & quæ facilè amitti potest, *l. si chorus* 79 §. 1. *de leg.* 3.

5 *Nouell.* 48, *de iureiur. à morient. præstit. in princ.*

6 Nec enim ex persona heredis conditio obligationis immutari solet, *l.* 2. §. *ex his ff. de verb. oblig.*

DEFINITIO V.

Stipulatio inter contrahentes præsumitur ex promissione facta præsenti per præsentem, secus est in stipulatione notarij si is, cui promissum dicitur fuerit absens.

CVm in instrumento scriptum est, præsentem præsenti promisisse, licet non sit adiectum acceptatam à parte, aut à notario promissionem, eius tamen cui promissum est stipulationem interuenisse credimus, vt actus valeat. [1] Non idem erit si absente parte solius notarij præsentia interuenerit. Etsi enim generali locorum consuetudine receptum est, vt etiam absenti notarius quilibet serui publici exemplo stipulari possit, & per stipulationem suam acquirere, [2] non tamen ea res facit, vt stipulatus fuisse credendus

Source : BIU Cujas

dendus sit, si non expresserit:[3] Adeóque, nec si is, qui promisit, fidem suam iureiurando in eam rem obstrinxerit.[4] Quanquam hoc casu incurrendi periurij metu absolutionem à iurisiurandi vinculo impetrari necesse est. [5] *Ita Senatus* ex tempore publico in auditorio, Idib. Nouemb. 1590. itémque Idid. Decembr. sequentibus in causa Ioannis Antonij Gleyron, & Ioannis Crispini, contra Do. de Moyron.

1 L. 1. C. *hoc tit. l. sciendum* 30. *vbi not. ff. de verb. oblig.*

2 Vt pluribus tractat Anton. Tessaur. *dec.* 71.

3 Stipulatio enim non tantùm facti, sed etiam suas habet solemnitates, congruam sc. interrogationem, & congruam responsionem, *l. 1. ff. de verb. oblig.*

4 Nec enim iusiurandum facit stipulationem, quæ inter absentes contrahi non potest, *d. l. 1. de verb. oblig.*

5 Cùm possit hoc iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ, *cap. 2. de pact. in 6. cap. cùm contingat, & cap. debitores, Extr. de iureiur.* Guid. Pap, *qu.* 222.

DEFINITIO VI.

Dies interpellat pro homine in causis fiscalibus & pœnalibus, sed hoc ita si pœna in stipulatione sit, non in comminatione tantum.

NOn aliter dies interpellat pro homine ad constituendum in mora debitorem, quàm si versetur fauor fisci,[1] aut pœna cum die adiecta proponatur.[2] Quid si diem homo adiecerit, lex pœnam. Æquè contracta mora intelligetur, & pœna committetur, sed purgari mora poterit ante litem contestatam ad euitandam pœnam.[3] Quod non similiter diceretur, si diem & pœnam ab homine dictam proponeres, tametsi nihil interesset stipulatoris. Neque enim adiecta pœna quærendum est, an aut quatenus actoris interfit, sed tantùm an pœna commissa sit, & quæ quantitas deducta fuerit in stipulationem,[4] adeoque purgari hoc casu mora non possit. Sed hoc ita si pœna expressim, præcisè & affirmatiuè posita sit in stipulatione & obligatione, non si tantùm in comminatione. Nam si vt plerumque fit, debitor se ad certam diem soluturum promiserit his vulgaribus verbis additis, *à peine de tous despens, dommages & interests*, perinde quidé mora per debitorem contracta videbitur, licet post lapsũ diem interpellatus non fuerit à creditore,[5] sed mora tamen purgari poterit. Illa enim pœnæ quædam potiùs commina tio, quàm certa stipulatio esse intelligitur.[6] Ideoque excusationem quodammodo meretur debitor, vt moram purgare possit, qui sui creditoris facilitati & humanitati confidens nihil ei tacenti offert.[7] Pœna igitur, vt omnimodo debeatur, nec purgari mora possit, in stipulationem præcisè deducenda est, hoc modo: *Si ad diem non solueris, promittis pœnæ nomine centum*, aut *quanti mea interest, aut vsuras legitimas.*[8] Eo nimirum casu dies solus non tantùm pro homine interpellaret, ac debitorem in mora constitueret,[9] sed etiam purgationem moræ impediret. Quid si pro die locus adiectus sit. Post elapsum diem, qui tacitè inest stipulationi, id est, intra quem ad eum locum peruenire potuit,[10] competet creditori arbitraria[11] ad id quod interest, si non aliquod ipsius creditoris factum interuenire debuerit, quod præcedere oportuit.[12] *Ita Senatus* Prid. Id. Iun. 1591.

1 L. *cum possessor* 5. §. *vltim. ff. de censib. l.* 1. & 2. C. *de capiend. & distr. pign. tribut. caus. lib.* 10. *tit.* 21.

2 L. *traiectitia* 23. *vers. de illo. ff. de oblig. & action. l. magnam* 12. *Cod. hoc tit. l. si mora* 9. *vbi gloss. ff. solut. matr. l. ad diem* 77. *D. de verb. oblig.*

3 Guid. Pap. *quæst.* 171. Ex not. per Bart. *in l. si insulam* 84. *ff. de verb. obl. & in l.* 4 *ff. de pen. leg.*

4 L. *stipulatio ista* 38. §. *alteri, de verb. obl.*

5 Hippol. de Marsil. *sing.* 147. & 341. Mynsing. *centur.* 3. *obseru. cap.* 95. Vide *l. mora* 32. D. *d. vsur.* Adde *Defin.* 6. & 7. *suprà de vsur.*

6 Comminatio autem nihil præcisè disponit, *l. vnic. C. comminat. tollend. l. non habet. ff. de iust. et iur. programm. vim.*

7 Arg. *l. cùm quidam* 17. §. Dinus Pius, D. *de vsur.*

8 Vt ita stipulatio ipsa sit pœnalis. *l. si pacto* 14. C. *de pact. l. prædia* 28. *ff. de action. empt.*

9 *d. l. magnam.* 12. C. *hoc tit.* & *d. l. traiectitia* 23. *vers. de illo, de oblig. & a. l. pecuniæ* 9. §. . *ff. de vsur.*

10 *L.* 2. §. *qui ita stipulatur, ff. de eo quod cert. loc. continuus* 137. §. *cum ita. ff. de verb. oblig.*

11 De eo quod certo loco, *l.* 1. & *hoc tit. ff. de eo quod cert. loc. l. vnic. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis.*

12 Vt in ea specie, quam nos tractauimus, *Defin.* 2. *supr.*

DEFINITIO VII.

Vsuræ etiam legitimæ & in stipulatum deductæ non debentur ob solum dici lapsum, si ex chirographo agatur.

QVod tamen diximus, Deductis in stipulationem vsuris legitimis, si ad dictam diem pecunia soluta non esset, moram ex solo dici lapsu contrahi, indéque vsurarum stipulationẽ cõmitti, locũ non habet, si Prágmaticis nostris credimus,[2] quoties ex chirographaria stipulatione agitur. Tũc enim nõ nisi à die chrirographi agniti, aut per calumniã denegati, vsuras deberi placuit.[3] Præterquàm si extraiudicialis interpellatio,[3] aut solutio partis debiti,[4] vel vsurarum præcessisse proponatur. Eoque iure Senatum nostrum vti constat. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. pecunia* 9 §. *ff.* 1. *de vsur.*

2 Sicut nec nisi ab eo die chirographum habet priuilegium tacitæ hypothecæ. Vide quæ scripsi *in error.* 2. *decad.* 1. *de error. pragmat.*

3 Nam & illa sufficit ad constituendum debitorem in mora, *leg. mora* 32. *ff. de vsur. l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, d. l.* 2.

4 Nam qui soluit partem debiti vel vsurarum, satis agnoscit chirographum. *l. ad solutionem* 5. C. *de re iud.* Iunge *Defin. sequent.*

DEFINITIO VIII.

De vsuris chirographariis.

REceptum est inueterato Pragmaticorum nostrorum errore, vt si quis debitorẽ se chirographo professus sit, & ad certam diem soluere promiserit, subiecta etiam pœna vsurarum, expensarum, & quanti interforet creditoris, nec ad diem satisfecerit, non nisi à die recogniti, aut malè denegati chirographi, ad vsuras condemnetur.[1] Quasi verò quod ad debitorem, ipsum pertinet quicquam *interfit*, an *chirographo*, an publico instrumento quid promiserit.[2] Cùm tamen, etiamsi nulla scriptura proferretur, sufficere posset probatio, quæ per testes fieret, conuentarum ac promissarum vsurarum: sicut nec requirimus, vt chirographo dies adiectus sit, vel Consul, aut etiam vt sint subscriptæ tabulæ, si modo constet de eo quod inter debitorem, & creditorem gestum est.[4] Neque enim dubitari potest, quin dies interpellet pro homine saltem quoties pœna aliqua siue vsurarum siue alia subiecta est.[5] Planè si de aliorum creditorum, siue hypothecariorum, siue chirographariorum præiudicio ageretur facilè admitterem supradictam Pragmaticorum sententiam. Quoniam quæ ratio facit, vt hypothecæ conuentio inserta chirographo nullum creditori ius tribuat ad consequendum priuilegium temporis, aduersus cæteros creditores,[6] eadem facere debet, ne in eorum necem principale debitum vsurarum cessione augeatur.[7] Prius enim est, vt debitum legitime contractum esse constet, quam de vsuris quæratur:[8] Eadémque subest vtroque casu facilitas fraudis comminiscẽdæ, & consequenter eadem suspicio fraudis factæ,[9] quod non similiter in persona ipsius debitoris euenit, qui nec volens sibi ipsi fraudem facere potuit.[10] Quam ob causam nec de illo dubitandum est, quin si chirographo contineatur, pignoris conuentio possit creditor aduersus debitorem recta agere hypothecaria, prius etiam quam egerit personali de chirographo, & sufficere ei posse ad victoriam, si quandocunque chirographum exhibeat, nulla falsitatis suspicione debilitatum.[11] Quænam enim, obsecro, in eo fiat, aut fieri possit iniuria debitori, qui ipse conuenit de pignore.[12] Si tamen pœna nulla subiecta sit, fateor libentissimè non posse debitorem à die elapsi termini ad vsuras condemnari, quia neque esset condemnandus, tametsi ex publico & authentico instrumento conueniretur. Postquam eo iure vtimur, vt non aliter dies interpellet pro homine, quam si pœna subiecta sit.[13] Excipiendi tamen sunt ij casus, in quibus vsuræ, debentur citra moram,

pura

puta si fauor minoris ætatis interueniat,[14] aut si pretium ex causa emptionis debeatur.[15] *Sic tractabam* in Senatu in ea causa, de qua SC. 8. supr. in quibus causis pign. vel hypoth. tacit. contr. & rursum in alia, quæ in publico auditorio agitata est inter procuratorem Iacobum Combet, & Franciscũ Truffon, 4. Kalend. Mart. 1593.

1 De quo errore vide quæ scripsi pluribus *in error. 2. decad. 1. de error. pragmat.*

2 Cum tamen instrumenta non fiant ad inducendam obligationem, sed tantùm ad habendam inductæ iam & contractæ obligationis probationem, *l. 4. Dig. de pign. l. 4. D. de fid. instrument.*

3 Nihil enim refert, an quid probetur per scripturam, an per testes, *l. in exercendis 15. C. de fid. instrum.*

4 *L. cum tabernam 34. §. 1. ff. de pignor.*

5 Vt dixi *Defin. 1. & 6.* s.

6 Quibus alioqui facilè fraus fieri posset, *l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.*

7 Cùm vsurarum debitum habeat idem priuilegium temporis, quod habet principale, *l. Lucius 18. ff. eod. tit. qui potior. in pign. hab.*

8 Cùm vsuræ tanquam accessiones pendeant à suo principali, *l. eos qui 26. in princ. C. de vsur. vulg. cap. accessorium de reg. iur. in 6. l. cum principalis 178. ff. eod.*

9 Arg. *l. qui testamentum 27. ff. de probat.* Not. *ad Auth. sed iam necesse, C. de donar. ante nupt.*

10 Non enim decipitur, qui à seipso decipitur, *l. nam si actor 26. D. de rei vindic.*

11 *d. l. cùm tabernam 34. §. 1. D. de pignor.*

12 *L. 1. l. 4. & pass. eod. tit.*

13 Vt dixi *Defin. 1. & 6. supra.*

14 L. *Titia Seio 87. §. vsuras, de legat. 2. l. cùm quidam si pupillo*, D. *de vsur. l. 3. C. in quibus caus. restit. in integr. necess. non est.*

15 *L. curabit 5. C. de actio empt. l. Iulianus 13. §. veniunt autem*, D. *eod. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur.*

DEFINITIO IX.

Pœnæ conuentionales non exiguntur, nisi interfit stipulantis, quasi adhibitæ in fraudem legitimarum vsurarum.

CEntum mutua intra octauum diem soluere, & ni soluere viginti quoque pœnæ nomine pendere obligatus, si ad diem non soluerit, ob idque ad pœnam conueniatur, doli mali exceptione iuuandus est, nisi creditor sua interesse probauerit.[1] Etsi enim si strictam iuris rationem inspicias, pœna omni modo debetur, etiamsi nec quicquam interfit stipulatoris,[2] nec imputari possit debitori, cur non soluerit,[3] eo tamen iure vtimur, vt ei cuius nihil interest, nihil vnquam adiudicetur.[4] An ergo inutilis prorsus erit, adiecta pœnæ conuentio? Minimè, sed id efficiet, vt sufficiat creditori probare, quod sua interfit, licet non probet tanti interesse, quantum in stipulationem deductum est, cum plerumque difficultate probationum id quod interest ad exiguam summam deducatur, nisi per stipulationem taxatum sit.[5] Cæterum non efficiet pœnæ adiectio, vt eo magis debeantur vsuræ, etiam chirographo promissæ, præterquam à die chirographi recogniti, aut falso denegati.[6] *Ita Senatus* in Buchordi causa N. Claudij adfinis mei à secretis & consiliis Serenissimi Ducis nostri, & N. Benedicti Bertrier, Prid. Cal. Septembr. 1593.

1 Quasi adiecta sit pœna in fraudem vsurarum, quoties adiecta est certæ quantitati, *arg. l. pecunia 9. §. 1. D. de vsur.* Secus est secundum quosdam si adiecta sit promissioni faciendi, vt tractat Papiens. *in form. libell. vt pact. seruent.* in verb. *pacta, num. 8. & in form. libell. in act. hypoth.* in verb. *ad restituere, n. 1. & in form. libell. in caus. vendit.* in verb. *pro precio, n. 7.*

2 *L. stipulatio ista 38. §. alteri de verb. oblig.*

3 Forte si nemo fuit, qui solutionem accipere potuerit, vt *in leg. ad diem 77. eod. titul.* Nam & hoc casu potuit & debuit fieri obsignatio ad pœnam euitandam, *vt in l. vltim. D. de l. commiss.*

4 Quasi dolo malo faciat is, qui agit ex stipulatione qualibet, si nihil eius interfit, *l. 1. §. circa, D. de doli mali except. l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento*, vbi Bart. & alii, D. *ad SC. Treb.*

5 Ex consilio Iureconsulti *in l. vlt. D. de prator. stipul.*

6 Secundùm ea quæ scripsimus *Defin. 6. & Defin. praced. supra* Iunge *Defin. 14. eod.*

DEFINITIO X.

Syndicus non potest transigere sine speciali mandato, & quid si promiserit vniuersitatem ratam rem habituram, & quænam sit potestas talis promissionis.

TRansactionem à Syndico factam vniuersitatis nomine sine mandato speciali vniuersitas ratam habere non cogitur, quia nec Syndico potestas illa transigendi mandato generali datâ intelligitur, vt nec procuratori generali.[1] An verò ex ea transactione Syndicus ipse conueniri poterit? Et quidem constat, quandiu Syndicus manet, posse eum conueniri, vt curet ratam ab vniuersitate haberi conuentionem.[2] Postquam verò Syndicus esse desiit, non potest ex eo contractu conueniri, quem & in officio & ratione officij fecerit.[3] Vtcunque sit, liberatur si fecerit quod in se fuit, vt vniuersitatem ad ratihabitionem permoueret. Nam quisquis alienum factum promisit, imo & quod magis est, qui promisit se curaturum, vt alius quid faceret, ad aliud non tenetur, quàm vt præstet quantam potest diligentiam, vt res fiat.[4] Nec aliud erit, tametsi subiecta sit pœnæ loco promissio eius, quod interfuerit stipulatoris si res non fiat,[5] adeóque licet iusiurandum interuenerit,[6] quia non potest videri periurus qui fecit bona fide & sine fraude, quod facere potuit,[7] nisi hoc quoque adiectum sit, vt non eo minus teneatur promissor, quod fecerit quantum in se fuerit. Tunc enim omnimodo promissor condemnandus est.[8] Planè si quid dolo malo gestum sit ab eo, qui alienum factum promisit, quasi mandatum de promittendo haberet, quod non habebat, dubitari non oportet, quin eo nomine teneatur ratione doli, etiamsi promissum non sit, id quod interfuerit stipulatoris,[9] multo magis si subiecta sit ea promissio pro pœna.[10] Sed in eius quod interest taxationem id tantùm veniet, quod propter causam transactionis stipulator impenderit, aut si damnum aliquod passus sit, non etiam lucrum quod percepturus esset ex transactionis implemento.[11] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Aurieux, & du Bourget, & Villar Audin, 15. Kal. Mart. 1595.

1 *L. mandato generali 60. D. de procurat.*

2 Cùm ex suo facto conueniatur, adeóque ex suo propemodum mendacio, ac pene tanquam falsus procurator, *argu. l. rem alienam 41. in fin. D. de pignor. act.*

3 Finito enim officio finitur etiam obligatio, non nisi ratione officii contracta, *l. 1. C. quand. ex fact. tutor. l. vlt. D. eod. l. vlt. ff. de inst. act.*

4 Ne alioqui videatur obligatus ad impossibile, quod vtique fieri non potest, cùm impossibilium nulla sit obligatio, vt habet iuris regula, Not. *ad §. si quis alium, Inst. de inut. stipul. & ad l. stipulatio ista 34. in prin. de verb. oblig.* Afflict. *dec. 195.*

5 Quam pœnam adiici necesse est regulariter, vt valeat facti alieni promissio, quæ alioqui non valeret, Papien. *in form. libell. compromiss. in vers. occasione, nu. 3.*

6 Cuius ea vis esse creditur, vt præcisè obliget promittentem ad factum, Bart. *ad l. stipulationes non diuiduntur, D. de verbor. oblig.*

7 Nam peieraſſe videtur is, qui honestam causam habuit deferendæ promissionis, *l. vlt. D. qui satisd. cog.* quantò magis si necessariam.

8 Dec. *consi. 123.* Robert. Marant. omninò videndus, *disp. 7. per tot.* Thom. Gram. *decis. 102. num. 109. & seq.* Capyc. *dec. 93. num. 6.* & Afflict. *dict. dec. 195.*

9 Decepit enim illum, cum quo contraxit, & ideo tenetur de dolo, *l. 1. & pass. ff. de dolo.* Ne alioqui dolus maneat impunitus contr. *l. procurator 11. §. 1. ff. de dol. mal. except.*

10 L. *stipulatio ista 38. l. inter stipulantem 83. in princ. D. de verb. obl.*

11 Lucri enim cessantis ratio haberi non solet in æstimando eo quod interest, sed tantum damni emergentis, & quidem quod sit circa rem, *ex l. si sterilis 21. §. cum per vendit. D. de action. empt. cum ibi notat. & in l. vnic. C. de sentent. qua pro eo, quod interest.* Quamuis videatur obstare *l. si omissa 13. D. rat. rem haber.* Vide tamen Papiens. *in form. libell. act. real. versic. & in florem. n. 7. &c.*

DEFINITIO XI.

Pœna resolutionis contractus in stipulationem deducta committitur, si promissor non fecerit quod debuit, licet fecerit quod facere potuit.

SI in stipulationem deductum sit id, quod difficile fuerit præstare, quodque non fuerit in mera promissoris po-

Source : BIU Cujas

eſtate, ſubiecta pœna aut reſoluendi contractus, aut pecuniæ præſtandæ loco eius, quod intereſſet, ſi non fieret, quod fieri conuenerat, non eo magis excuſatur quis à pœna etiam faciendo, quod potuit,[4] ſed omnimodo pœna committitur, quæ certa eſt, certámque legem & conditionem ab initio habuit.[2] Itaque contractus pro reſoluto habebitur,[3] & quod eo nomine datum fuerit, ſi id ſtipulator elegerit,[4] reſtituetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Mart. 1595.

1 Aliud dicendum eſſet, ſi pœna nulla fuiſſet adiecta, vt dixi *Defin. prox. præced. n. 7. & 8.*

2 *L. ſtipulatio iſta 38. §. alteri. ff. de verb. oblig. l. vero procuratori 12 penult. ff. de ſolut.*

3 Nam quanto difficilius eſt id facere quod impediret reſolutionem contractus, tanto facilius eſt vt contractus reſoluatur.

4 Nec enim cogitur legem contractus pro ſe adiectam exercere ſi nolit, *l. 2. ff. de l. commiſſ.*

5 Arg. *l. ſi diuerſa 14. C. de tranſact. l. cum 106. C. de pact. int empt. & vendit.*

DEFINITIO XII

Non poteſt eodem inſtanti contrahi ſtipulatio & mora.

FIeri non poteſt, vt eodem tempore ſtipulatio contrahatur & mora.[1] Ideoque non proderit creditori ad conſtituendũ in mora debitorem, ſi in ipſo iconſtanti contrahendę ſtipulationis petat ſolutionem crediræ pecuniæ, quam debitor promiſerit ſoluturum ſe quandocunque petituro creditori,[2] & conſequenter alia nouaque interpellatione opus eſt.[3] *Ita Senatus* in ea cruſa, de qua SC. 27. ſupr. D. vſur. & mora.

1 *L. promiſſor 21. §. 1. ff. de pecun. conſt. l. mora 32. ff. de vſur. l. quod dicimus 105. ff. de ſolut.* iunct. *l. ſi ſeruos 25. in fin. D. de pign. act.* Marc. de Mantua. *ſingul. 143.* poſt Bart. *ad l. quoties 59 ff. de verborum oblig.*

2 Nam nec videretur credita pecunia, cuius dominium non fuiſſet tranſlatum in accipientem, *l. 2. §. 1. ff. de reb. cred.* nec poſſet dici alienata, quæ ſic data eſſet, vt ſtatim reciperetur, *l. qui ſic ſoluit. 53. D. de ſolut.*

3 Quæ tum quoque neceſſaria eſt, cum mora aliqua præceſſit, ſi modo non fuerit illa contracta per Interpellationem. *l. Titia Seio 87. §. vſuras de leg. 2. l. mora 32 de vur.* Quanto magis ergo, ſi neque mora neque interpellatio vlla præceſſerit?

DEFINITIO XIII.

Alteri ſtipulatus cum ſua intereſſe ſciret, ſibi actionem quærit non alteri, præſertim abſenti, inter præſentes autem præſumitur ſtipulatio, ſi ſcriptum ſit alterum alteri promiſiſſe, notario maximè interueniente.

ALteri quidem ſtipulari licet, quoties vt alij ſoluatur intereſt ſtipulatoris.[1] Sed ita hoc accipiendum eſt, vt ſtipulatori ſoli actio ex ea ſtipulatione dari debeat non tertio cui ex lege ſtipulationis ſolui debuit, maximè ſi abſens ille fuit cùm ſtipulatio interponebatur.[2] Nam nec ei daretur actio qui præſens fuiſſet, ſi ſolutionis tantum gratia adiectus reperiretur,[3] qui nec expreſſa conuentione obligationis cauſa adiici potuiſſet.[4] Plane ſi inſtrumento inter præſentes confecto ſcriptum ſit, alterum alteri promiſiſſe, licet nihil de ſtipulatione expreſſum ſit, ſtipulationem tamen interueniſſe credendum eſt,[5] præſertim ſi notarius adhibitus proponatur, cuius opera vel ad hoc maximè requiri ſolet, vt is pro alio, ſiue præſente, ſiue abſente ſtipuletur.[6] *Ita tractatum eſt* 12. Cal. April. 1594.

1 L. *ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

2 Nec enim poteſt actio ex ſtipulatu acquiri ei, qui ſtipulatus fuit, nec ſtipulatio contrahi inter abſentes, *l. 1. eod.*

3 *L. cum quis 55. & leg. ſeq. §. qui ſibi eod. tit. de verborum obligationibus.*

4 *d. §. qui tibi, & d. §. alteri, cum ſimilibus.*

5 *L. 1. C. hoc tit.*

6 Ex generali ſcilicet illa conſuetudine quæ induxit, vt notarius exemplo ſerui publici poſſit etiam abſenti & ignoranti ſtipulari, Teſaur. *dec. 70.*

DEFINITIO XIV.

Pœnæ conuentionalis adiecta obligationi dandi non poteſt exigi. niſi probato quod tanti intereſſit actoris, aliud eſt, ſi certa quantitas ſit adiecta pro taxatione eius quod intereſt

EO iure vtimur, vt pœna quæ in conuentionem deducta eſt, ſi quid factum vel non factum ſit, neque poſſit exigi priuſquam per ſententiam fuerit declarata,[1] neque poſſit declarari per iudicem, ſi non intereſſit actoris,[2] adeoque nec niſi quatenus probat ille ſua intereſſe.[3] Quod pœnarum quidem odio receptum eſt,[4] ſed contra iuris rationem, quæ vbi adiecta pœna eſt, nihil aliudinquiri vult, niſi quænã ſit quantitas & conditio ſtipulationis, non etiam vtrum aut quantum intereſſit ſtipulatoris.[5] Commodiſſimum igitur eſt, certam quidem quantitatem ſtipulatione comprehendere, at non, vt fieri ſolet, pœnæ nomine, ſed pro eius quod intereſſe poterit taxatione:[6] vt probandum quidem actor habeat ſua intereſſe, at non item quanti ſua intereſſit.[7] Sed & cùm admittitur quæſtio illa facti, an intereſſit,[8] nec dum probatur tanti intereſſe. Interim tamen ſtandum eſſe taxationi, ſoluendámque eam quantitatem quæ taxata & conuenta reperitur, pleriſque nec immerito viſum eſt.[9] *Ita tractatum eſt* Prid. Cal. April. 1595.

1 Sufficit tamen in quibuſdam locis, quod pœna ſit accuſata, quod in magna Curia Vicariæ Neapolitanæ obſeruari ait Afflict. *deciſ. 3. in princ.*

2 Intellige ſi pœna ſit adiecta obligationi dandi, quia tunc præſumitur adiecta in fraudem vſurarum, *arg. l. rogaſti 10. §. ſi tibi, de rebus credit.* Secus ſi adiecta ſit obligationi faciendi, aut certæ obligationi dandi nulla præcedente obligatione quantitatis, per prius, quomodo diſtinguit Thom. Grammat. *deciſ. 58. num. 6. & 7. ex §. vlt. Inſt. de verb. oblig.* Abb. *in c. dilecti. verſ. ſexta & vltima. Extr. de arbitr.* Alex. *in l. ſtipulationum 5. §. vlt. verſ. & ideo ſi pœnam, de verb. oblig.*

3 Grammat. *d. deciſ. 58. num. 7.* vbi refert ſacrum Conſilium Neapolitanum non conſueuiſſe condemnare ad pœnam, niſi quatenus concurrat eum intereſſe.

4 Sunt enim pœnæ omnes odioſæ, *l penult. D. de pœn.*

5 *L. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

6 Ex conſilio iureconſulti *in l. vlt. D. de prætor. ſtipul.*

7 Quæ poſterior quæſtio longe difficiliores exigi probationes. Vnde fit, vt inopia probationum plerumque id quod intereſt ad exiguã ſummam deducatur. *d. l. vlt.*

8 Eſt enim vtraque quæſtio facti, An intereſſit, & Quatenus intereſſit *l. quatenus 24. de reg iur.*

9 Socin. *conſ. 90. vol. 4.* vbi addit non eſſe audiendum debitorem, ſi interim ad condemnationem remorandam velit offerre ſatiſdationem Iunge Bart. *in l. Iulianus 69. D. de condict. indeb.* Grammat. *dict. deciſ. 58. num. 10* Socin. *in l. pecuniam 36. D. de rebus credit.** Cornel. *conſil. 218. vol. 1. quæſt. 5. num. 28* Decius *conſil. 326. & 389.* Mantic. *lib. 14. tit. 35. de tacit. & ambig conuent.* Non tantum autem diligentiam, ſed etiam effectum præſtare tenetur is qui factum alienum promittit cum pœna *l. ſi non mortis 25. in fin. de inoffic. teſtam.*

TIT. XXVII.

DE DVOB. REIS.

DEFINITIO I.

Vni ex correis debendi, qui totum ſoluit, datur regreſſus contra correos, aliquando in ſolidum, aliquando pro virili.

EX pluribus debendi correis, ſi vnus totam pecuniam debitam ſoluerit creditori, mera iuris ratione nullam eo nomine citra ceſſionem aduerſus correos habet actionem,[1] licet ad eos tota creditoris pecunia peruenerit.[2] Sibi enim imputet, quod paſſus ſit, ſe tanquam

tanquam correum obligari, nec melius sibi prospexerit.[3] Æquius tamen & benignius visum est interpretibus dandã ei actionem in correos,[4] aut in solidum, si ex pecunia quæ obligationi contrahendæ causam dedit, nihil ad eum peruenerit, aut pro qua saltẽ parte pecunia ad illos peruenit. Quasi hactenus non tam correi loco habẽdus sit, quàm fideiussoris.[5] Eoque iure passim. Senatus noster vtitur. *Ita tractatum est* ex tempore, 15. Calend. Iun, 1591.

1 Vt probaui plutibus *libr.* 11. *Coniectur. cap.* 6. 7 & 8. vbi vide.

2 *Arg. l. propter mutuam* 4. *C. hoc tit.* * Textus est apertus *in l. si in rem* 12. *C. si cert petat.*

3 Cum potuerit indemnitatem sibi stipulari, aut eo tempore quo soluit impetrare cessionem actionis, *l. rem hereditariam* 65. *vers. nec re medio, D. de euict.*

4 *Ex l. alias l.* 2. *Cod. hoc tit.* quæ tamen ab illis verbis, *& ideo*, euidenter est suspecta cum ea consecutio ridicula sit, vt alibi monuimus. Et defuit sane in libro Irnerij, apparet ex coniunctione *Authent seqq.* * Nisi malis pro *exsoluisse* legere *nec soluisse* vt auxilium de quo in dicta lege agitur non aliud sit quàm cedendarum actionum, quod vnicum remedium est quo succurri possit correo qui totum soluit aduersus correum, *dict. l. rem hereditariam*, nec enim potest cedi actio quæ iam sit extincta per solutionem *l. Modestinus* 76. *de solut.* Tunc ergo cedenda est actio correo cùm is conuentus est *in solidum* necdum soluit, & ita sanè lex illa emendanda est, & intelligenda, non enim ait dandam esse actionem aliquam correo qui totum soluit, sed iuvari eum debere aduersus correum remedio scilicet & auxilio exceptionis cedendarũ actionum *dict. l. rem hereditariam* nec probabilior vlla emendatio fieri potest.

5 Ita enim nostri sentiunt, correum debendi, fideiussoris potius loco habendum esse, quatenus pecunia ad eum non peruenit, *argum. l. vir vxori* 17. *§. vlt. D. ad SC Velleian.* Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *dict. lib.* 11. *Coniectur. cap.* 1. Adde *l. item si* 7. *alias l. sed Iulianus*, §. 1. *de Senatusconsult. Macedon.* * Iunge *l. si duo rei* 34. *D. de recept. arbitr.* vbi dicitur correum non debere comparari fideiussori, scilicet quantum ad hoc vt illum regressum habere debeat, nisi eum correus socius est adde *d. Granius* 7. *D. de fideiussor.*

DEFINITIO II.

Vnus ex correis condemnatus præstandus est indemnis à correo, etiam quod ad vsuras.

QVi debebant mihi centum ex causa dotis in viriles, constituerunt ea se tibi debere ex causa depositi in eamque rem se obligauerunt singuli in solidum, ita vt fierent duo rei promittendi,[1] delegante me qui totidem tibi debebam.[2] Egisti contra alterum depositi, & cum ille primum inficiaretur depositum, deinde per tergiuersationes protraheret restitutionem, condemnatus est, non tantum ad restituendam pecuniam, sed etiam ad præstandas vsuras.[3] Egit ille contra correum, vt idemnitatem ab ipso consequeretur, quod & correi debendi fuissent,[4] & in bonorum, quæ communia habuerant diuisione nominatim conuenisset, vt eius depositi nomine in viriles tenerentur.[5] Non dubitabam quin iusta esset actio, quod ad quantitatem ipsam depositam monetæque augmentum pertineret,[6] Non ideo quod correo aduersus correum regressus dandus, si sit aliud nihil moueat, & iuris rationi plus quã interpretibus tribuas.[7] Sed quia de eare conuentio expressim facta esset,[8] sane expensarum nomine quas condõnatus debuerat adeóque soluerat priusquam aduersus correũ ageret, nullã ei actionem superesse constabat, quippe quæ propter malã fidẽ litemque temerariam debitæ, & cõsequenter personales fuissent.[9] Sed de vsuris quæstio difficilior videbatur. Nam cum ex causa depositi vsuræ non debeãtur, nisi vel propter moram,[10] vel quia depositarius pecunia vsus sit,[11] neutro casu dici poterat correo, qui non esset condemnatus, moram aut factum condemnati nocere debere.[12] Quod enim dici solet vnius ex correis factum nocere alteri,[13] non de mora intelligendum est, sed de eo quod vnus ex correis agendo aut excipiendo fecerit, quia singuli possunt in solidum & agere & conueniri.[14] Sed etsi mora vnius noceret alteri, id tamen ratione creditoris intelligi deberet, non ita, vt ille ipse qui moram fecisset, ac ob eam condemnatus fuisset, vllam à correo indemnitatem eo nomine consequi deberet.[15] Imo vero si quid ex ea causa creditori præstiterit correus, qui moram non fecit, æquũ est indemnem eũ seruari à moroso, vt sua cuique mora noceat.[16] Senatus tamen vsurarum quoque indemnitatem condemnato præstandam esse censuit, non quod moram correi nocere correo æquum esset,[17] sed quia pecuniam hanc quæ ex causa depositi petebatur, vterque correus ante contractam depositi obligationem iure dotis debuerat,[18] nec numeratione, sed sola confessione & constitutione, quasi breui manu depositum initum fuerat,[19] vt proinde dubitari non posset, quin vterque ea pecunia vsus fuisset. Quo demum casu æquum est præstari vsuras à depositario nulla etiam mora contracta.[20] Idq; præterea consequens videbatur conuentioni inter correos factæ, vt de communi depositum redderetur. Eadem enim causa esse solet accessionum, quæ debiti principalis.[21] *Ita Senatus* inter fratres Riondet, 4. Id. Ian. 1593.

1 Nam ex causa quoque depositi, vt & ex alio quolibet contractu correi debendi fieri possunt, *l. eandem rem* 9. *D. hoc titul.*

2 Vt nimirum ea delegatio vice solutionis esset, *l. quamuis* 8. *§ interdum, D. ad SC. Velleian.*

3 Quæ scilicet in actione depositi, vt & in aliis omnibus bonæ fidei iudiciis debentur, saltem à die morę, *l. Lucius*, 24. *& l. sequent. §.* 1. *D. depos. l. vsura* 34. *& in contraria* 37. *D. de vsur.* iunct. *l.* 1. *l. mora* 32. *§. in bona fidei, eod.*

4 *Ex l.* 1. *l.* 2. *cum ibi notat. C. hoc tit.*

5 Quibus verbis etsi nihil conuenisset de vsuris, videbatur tamen eandem constituendam esse rationem vsurarum & sortis, *arg. l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pignor. hab.*

6 Quia monetæ augmentum, quod vulgo remfortum vocant, pars est debiti principalis, vt dicemus *in tit. de solut. ex l. cum quid* 3. *vbi not. D. de reb. credit.*

7 De quo iam dixi *Defin. prox. praced.*

8 Cui haud dubie standum erat, cum omnes contractus legem ex conuentione accipiant, *l.* 1. *§. si conuenerit, d. l. Lucius* 24. *in fin. D. depos.*

9 *Ex l. eum quem temere* 77 *de iudic. l. properandum* 13 *§. sine autem alterutra, C. eod.* Dixi *Defin.* 1. *supra si plura vna sent. condemn. fuer.*

10 *L.* 1. *l. mora* 32. *§. in bona fidei, D. de vsur.*

11 *d. l. Lucius* 24. *& l. seq. §.* 1. *D. depos.*

12 *L. in condemnatione* 173. *§. vnicuique*, iunct. *l. factum* 155. *de reg. iur. l. eandem.* 9 *§. vlt. D. hoc tit.*

13 *L.* 2. *l* 3. *§.* 1. *l. penult. eod. tit.*

14 Vt scriptum est in dictis legibus, *& in l. si rem aliquam* 31. *§. si duo. D. de nonat.*

15 Qua enim fronte posset hoc desiderare is, cuius propria mora coerceretur, *l. si plures* 38. *in fin. D. de admin. tutor. l. mora* 32. *§. penult. D. de vsur,*

16 *d. l. mora, § penult.*

17 Obstaret enim quod in contrarium diserte scriptum est, *in d. §. penult.*

18 Initio scilicet inspecto, quod regulariter inspiciendum est, *l.* 3. *§. scio, D. de minor. l. si procuratorem* 8. *in princ. D. mandat. l.* 1. *§. si seruus depositum, D. depos.*

19 Quod à nostris dicitur depositum irregulare, quia regulariter depositum non nisi re contrahitur, *l. Publia* 26. *§.* 1. *cum ibi not. D. depos.*

20 L *die sponsaliorum* 25. *§.* 1. *D. eod. tit. depos.*

21 *Argum. l. lecta* 40. *vers. sed cum sortis, D. de rebus credit. l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pignor. hab. cap. accessorium, de regul. iur. in* 6.

DEFINITIO III.

Pactum de non petendo vni ex correis factum prodest correo, sed non redditio instrumenti: alia est ratio fideiussoris.

PActum quidem de non petendo cum vno ex correis debendi factum, si non in personam conceptum sit, sed in rem, quale in dubio esse creditur,[1] alteri correo prodesse solet sicut & fideiussori,[3] cum vna omnium obligatio sit.[4] Sed si non nisi tacite pactum illud inducatur ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione, quod vni ex correis creditor reddiderit,[5] magis est, vt ea res inducat probationem mandatarum correo, aduersus correum actionum, quam exceptionem pacti de non petendo in fauorem correi, cui redditum non fuit.[6] Vtrumque enim inducere procul dubio non potest, id est, & actionis cessionem & exceptionem vtilem, per quam cessa illa actio elidatur.[7] In eoque melior fideiussoris

soris conditio esse videtur. Nam sicuti nulla debitori principali actio danda aut mandanda est contra fideiussorem, qui si ipse soluisset, mandati actionem haberet,[8] ita facilius admitti potest, vt chirographi redditio, quæ cessionem inducere nequit, inducat exceptionem pacti,[9] vtilem etiam fideiussori.[10] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly, D. de Eschelles, 3. Calend. Mart. 1593.

1 *L. & heredi 21. §. vlt & legib. seqq.* D. *de pact. l. exceptiones 7. §. rei autem.* D. *de except.*

2 *d. l. & herede 21. §. vlt.* iunct *l. idem in duobus 25.* D. *de pact.*

3 *d. §. vlt. l 21. eod. d. l. 7. §. 1.* D. *de except.*

4 *L. 2. l. 3. § 1.* D. *hoc tit.*

5 *L. 2. vers. & ideo,* D. *de pact.*

6 Ex not per Bart. *ad l. 2. num. 5.* Et Alex. *ibid. num. 10. per l. si is qui duos 29. de liber. legat. l. 1, C. de donat. l fin.* iunct. *gloss. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Obserua tamen Castrens. *in dict. l. 2. num. 4. de pact.* putare huiusmodi pactum tacitum, quod inducitur ex chirographi redditione vni ex correis facta prodesse correo in quo pugnat omnino cum Bartoli sententia. Nam si verum est, quod vult Bart. videri creditorem mandare correo actiones aduersus correum, consequens est, non posse igitur correo, prodesse pactum. Alioqui videretur creditor mandare actionem inutilem, & quæ per pacti exceptionem elidi potest, vt dixi *Defin. 6. supra de pact.* Cum tamen non sint hæc contraria, pactum fieri siue expressum siue tacitum cũ vno ex correis de non petendo, & mandati ei actionem contra correum, siue soluto debito, siue gratis, & vltro redditum sit instrumentum, Ego vero non dubito, quin Bartoli & Alexandri sententia probabilior sit.

7 Nullam enim videtur actionem cedere is, qui talem cedit, quæ possit elidi per exceptionem, *l Srichum 95. §. penult. de solut. l. nihil interest 112, de reg. iur.*

8 Si mandatum intercesit, aut actionem negotiorum gestorum, si nullum mandatum interuenit, *l ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

9 *d. l. 2. D. de pact.*

10 *L. & heredi 21. §. vlt. & legib. seqq. eod. tit. l. exceptiones 7. §. res autem, D. de except.*

DEFINITIO IV.

Creditor, qui spe, futuræ numerationis vni ex correis instrumentum tradidit, atque ita fecit, vt alius correus partem suam debiti correo soluerit nullam actionem habere debet contra illum, cuius circumueniendi causam præbuit, licet alius factus sit non soluendo.

AT finge redditum à creditore chirographum vni ex correis nulla dum facta solutione, sed vt aliquando fit, spe futuræ numerationis, non nouato debito, sed in nouam obligationem citra nouationem deducto,[1] ignorante tamen correo qui postmodum à socio deceptus, quasi is totum debitum creditori soluisset, partem debiti, siue vltro siue per iudicem conuentus ei reddiderit, accepto in eam rem per socij manus instrumento. Adde etiam, si voles, insertas instrumento apochas, siue veras siue falsas, ex quibus probetur solutum à correo fuisse, quicquid creditori debeatur. An aduersus hunc qui partem suam debiti correo soluit, efficax vlla creditori superierit actio? Mouet quod ex huiusmodi redditione chirographi, quæ nec propter solutionem præcedentem, nec donandi animo, sed spe futuræ numerationis facta sit,[2] non potest induci tacitum pactum, de non petendo, nec in fauorem quidem eius ex correis, cui instrumentum redditum est,[3] multo minus igitur ex illius persona inducendum erit in fauorem alterius ex correis, cum quo & de quo nihil actum est.[4] Rursus etsi ea redditio, vt proxime diximus, solet efficere, vt creditor correo aduersus correum actiones mandasse videatur,[5] non potest tamen ea capi coniectura pro ea parte debiti, quæ nondum soluta est, & cuius ratione creditor pristinæ obligationis iura sibi exceperit, pro restatus expressim, ne qua nouatio facta intelligeretur.[6] Nec proinde videri poterat correus correo soluisse, quasi ex voluntate & mandato creditoris:[7] Non magis quam si correus ille qui solutionem à correo accepit, mentitus se soluisse, instrumentum à creditore per dolum extorsisset, aut furto subripuisset.[8] At contra pro correo faciebat, quod creditor tradendo instrumentum, vni ex correis Titio, idque ignorante alio correo Sempronio fecisset, vt circumuentus Titio Sempronius iustam ei pro parte sua soluendi causam habuisset. Debuerat enim creditor Sempronio significare quod inter se & Titium gestum fuerat, eique denunciare ne prius Titio, quasi is totum soluisset, eique denunciare ne prius Titio, quasi is totum soluisset, partem suam redderet, quam à Titio totum solutum esset,[9] Proinde imputari ei potest, cur circumueniendi Sempronij occasionem Titio præbuerit, cum si instrumentum Titio non reddidisset, non hæc litis materia vlla nunc esset.[10] An non enim iustam causam habuit Sempronius existimandi solutum fuisse à Titio vniuersum debitum? Videns non solum penes eum esse instrumentum crediti[11] sed etiam in margine instrumenti conscriptas apochas, quæ totius debiti solutionem præ se ferrent.[12] Nam licet falsæ probarentur, vnde tamen falsi committendi occasio & opportunitas, nisi ex eo quod instrumentum fuerat redditum Titio qui falsum commisisse dicebatur.[13] Et quamuis in proposito consistaret, non eam fuisse creditoris voluntatem, vt actiones in Sempronium vllas mandaret Titio, qui ipse debitor manebat:[14] Cum tamen regulare illud sit, vt ex instrumenti redditione vni ex correis facta cessæ actiones videãtur,[15] an nõ iusto errore ductus Sępronius credere potuit & debuit mãdatas contra se Titio actiones cũ posteriora pacta inter Titium & creditorẽ inita ignoraret?[16] An diuinare debuit.[17] aut de correo temere suspicari, quod instrumenta creditori subtraxisset?[18] Maxime cũ iam solutionis dies veniisset, necdum tamen ipse à creditore vrgeretur.[19] Itaque cum imputare sibi deberet creditor. & inconsultæ facilitati suæ expensum ferre, quod ante solutionem sibi factam instrumentum debiti Titio reddidisset absente & ignorante Sempronio, plabat hac vna ratione repelli creditorem debere,[20] tametsi Titius, qui contractæ obligationis tempore soluendo fuerat, esse postea desiisset:[21] Longeque iustius & æquius esse, damno eum affici, quam ipsius facto & culpa iustam Sempronij ignorantiam circumueniri.[22] Neque recta erat huius casus comparatio cum illo, quo Titius creditori instrumentum subtraxisset. Tum enim neque creditoris factum vllum interuenisset, nec proinde imputari ei quicquam posset.[23] Non enim creditori illud simpliciter imputamus, cur Titius instrumentum debiti penes se habeat, sed cur illi creditor id tradiderit,[24] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam omnis quidem nouatio noua obligatio est, *leg. 1. Digest. de nouat.* sed non vicissim omnis noua obligatio est nouatio, *leg. vltim C. eod.*

2 *Vt in l. vlt. C. de non n. pecun.*

3 Quandoquidem non ea mente & intentione redditum est. Actus autem non operantur vltra intentionem agentium. *l. non omnis 19. D. si cert. pet.*

4 Nec ex alterius persona plus iuris quis habeat, quam alter. ille habere possit contra, *l. nemo plus commodi 120. de reg. iur.*

5 Quia nimirum ad hoc ipsum potuit compelli creditor, vt vni ex correis totum soluenti præstaret actiones, *l. rem hereditariam 65. D. de euict. in vers. nec remedio.*

6 Ea namque protestatio conseruat haud dubie ius protestantis, *l. 4. § 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit l. etsi quis 14. §. plerique, D. de religios. & sumpt. funer.*

7 Quomodo videretur si correus haberet mandatas à correo actiones, *l. solutum 49. D. de solut.*

8 Qui casus esset plane indubitatus.

9 *Arg. l. si filius familias 16. D. de SC. Macedon. l. si fideiussor. 29. in princ. & § si cum debitor, D. mandat.*

10 Itaque damnum dedisse videtur, qui damni occasionem dedit, *l. damnum dat. 169. cum ibi not. de reg. iur.*

11 Cum is qui habet instrumentum præsumatur habere mandatum, *l. 1. C. de donat. l. vlt. C de pact. conuent. tam sup. dot.*

12 *L. pecunia soluta 13. C. de solut.*

13 *L. 1. §. editiones, cum ibi not. D, de edend.*

14 Solutionem enim oportet interuenire, vt soluta pecunia possit videri pretium mandatarum actionum *l. Modestinus 76. D. de solut. leg. cum pupillus 21. D. de tutel. & ration. distr.*

15 Ex not. per Bart. & Alex. *ad leg. 2. D. de pact.* vt dixi *Defin. praced. num. 6.*

16 Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni, *l, vlt. D. pro suo.* & mutationis quæ superuenit, *l. si cum Cornelius 82. D. de solut.*

17 Minime vero *d. leg. si fideiussor 29. §. si cum debitor. D. mandat. leg. 4. §. illa etiam quæstio, D. de doli mali except. l. si putator 31. D. ad l. Aquil.*

18 Ne

Source : BIU Cujas

18 Ne hoc quidem. Nunquam enim facile ac in dubio capienda est præsumptio delicti, *l. merito 51. D. pro socio.*

19 Quæ res magnam suspicionem adferebat factæ iam solutionis.

20 Quasi nullum damnum sentire videretur qui ex culpa sua sentiret, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

21 Vt proinde id quod de nouo emerserat nouo videretur indigere auxilio, *l. de ætate 11. §. ex causa, D. de interrog in iur. fac.*

22 *dict. leg. si fideiussor 29. in princip. & §. si eum debitor, Digest. mandat.*

23 Difficile enim est à furibus præsertim domesticis & familiaribus sibi cauere.

24 In quo sane & factum & culpa creditoris intercessit.

DEFINITIO V.

Sola vnius ex correis debendi ignorantia non debet damno afficere creditorem, etiam cui imputari aliquid potest, nisi hactenus ne correus ex iusta sua ignorantia damnum sentiat.

PLane si proponeres nihilduin à Sempronio solutum fuisse Titio non esset æquum ob id solum intelligi liberatum Sempronium quod à Titio instrumentum crediti habuisset.[1] Hactenus enim Sẽpronio succurrẽdũ est ne ex iusta sua ignorãtia ob factũ & culpã creditoris damnũ vllũ sentiat,[2] non etiã vsque adeo ei fauendum, vt ex Titij calliditate aut liberalitate lucretur,[3] in præiudicium creditoris, qui faudari neque debuit neque potuit.[4] Quandoquidẽ aduersus fraudẽ Titij optime creditor sibi prospexerat,[5] nõ tã quod eius bona omnia sibi obligari curauisset (nã si aliud nihil esset non prohiberetur Sempronius Titio debitum soluere, nec consequenter Titius apocham Sempronio conscribere, inscio creditore, ni Sempronio denunciatum esset ne solueret,[6] quamuis acceptum facere Sempronio Titius non posset, etiam nullo pignore interueniente, si ex eo creditor fraudaretur.[7]) quam quod à priore obligatione quæ vnica & indiuidua aliorum correorum fuit,[8] non aliter recedere voluerit, quam si totum sibi debitum solueretur.[9] Proinde quandiu nec totum debitum solutum fuit, necdum in damno versatur Sẽpronius ob iustam suam ignorantiam ex creditoris facto emanantem,[10] potius succurrendum est creditori certanti de damno vitando,[11] & pro quo etiam faciat ratio iuris,[12] quam Sempronio, qui & iure inferior sit, & de lucro ex alterius iniuria captando certans nullo æquitatis prætextu adiuuetur.[13] Denique nihil hoc casu interesse videtur an Titius creditori instrumentum subtraxerit, an ab eo traditum acceperit, cautione noua interueniente. Nec rursum an rem gestam Sempronius sciuerit, an ignorauerit, cum nullo casu creditorem damno afficere debeat Sempronij ignorantia quantumlibet iusta,[14] nisi quando hæc duo concurrunt, vt & imputari aliud possit creditori, & in damno mansurus sit Sempronius si non ei succurratur.[15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis habuisset in signum liberationis.

2 Vt dixi *Defin. præced.*

3 Aliud enim est damnum euitare, aliud vero etiam lucrum captare, *l. 3. in princ. D. vnde vi.*

4 *L. 1. & tot. tit. D. quæ in fraud. credit.*

5 Similis ratio est *in l. 3. D. de separat.*

6 *Vt in l. 3. C. de nouat.*

7 *L. pactum curatoris 22. Cod. de pact. & ibi not. l. non abstulit 4. C. de nouat.*

8 *L. 2. l. 5. §. 1. D. hoc tit.*

9 Vt apparebat ex protestatione apposita in posteriore obligatione

10 Non prius autem versatur in damno quam incipiat in eo esse vt cogatur bis idem soluere

11 *L. in eo 33. l. non debet 4. §. 1. de reg. iur. l. quod autem 6. §. simil; modo dicimus, D. quæ in fraud. credit. l. 4. §. si cum legitima, de dol. mal; except.*

12 *Arg. d. l. 3. D. de separat.*

13 Repugnat enim æquitas naturalis, *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. iure natura. 206. de reg. iur.*

14 *Argum. d. l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. cred. l. absentia 40. cum ibi not. de reg. iur*

15 Vt in ea specie de qua scripsimus *Defin. præced.*

DEFINITIO VI.

Non succurritur correo debendi, qui remansurus est in damno contra creditorem, nisi cum ex facto creditoris damnum illud correus sensurus esset.

ITaque finge Sempronium partem suam debiti soluisse Titio priusquã Titius à creditore instrumenti redditionem extorqueret, vt facilius ei esset suam quoque partem soluendo chirographi restitutionem vtriusque nomine impetrare. An si postea inter Titium & creditorem gestum sit negotium, eo quo exposuimus modo, & subinde Titius Sempronio instrumentum reddiderit, securus erit Sempronius aduersus creditorem? Minime. Nam licet correo iam soluerit, qui, postea lapsus sit facultatibus, & ideo futurum sit vt si iterum creditori soluere cogatur damnum sentiat:[1] Propriæ tamen facilitati imputare id debet, quod correi fidem securus maluerit ei pecuniam dare ad soluendum quam ipsi creditori soluere.[2] Cui porro nihil est quod imputetur, cum sibi vigilauerit & prospexerit,[3] nec damni quod ob correi culpam vel inopiam Sempronius sentiat occasionem ipse dederit. Cum autem in proposita specie proponeretur collusum inter Titium & Sempronium fuisse in necem creditoris, & in falso quod Titius admisisse dicebatur, Sempronium perpetrandi criminis consilium participasse, de eo primum Senatus inquirendum & cognoscendum putauit.[4] Itaque nihil super principali negotio pronunciatum est.

1 Qui reperiatur bis idem soluisse, in quo tamen nihil absurdi est, cum non bis idem soluitur. Bona namque fides non bis solui prohibet, sed bis exigi, *l. bona fides 57. de reg. iur. l. si quis dolo 51. in fin. Digest. de re iudic.*

2 Ita enim fit vt videatur correum elegisse & ideo sibi debet imputare, *arg. l. 1. §. illud sciendum, & seq. D. de separat.*

3 Quod vtique facere potuit & debuit, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit. l. non enim 16. C. ex quibus caus. d. l. 3. D. de separat.*

4 Nam si vel mala fide Sempronius Titio soluisset, hoc est sciens non esse satisfactum creditori, aut si post factam bona fide solutionem falsum ille admisisset, constabat omni modo condemnari eum debere. Priore quidem casu quod bonam causam nunquã habuisset, *l. pupilli 96. in princ. de solut.* Posteriore vero quod bonam causam quam habuerat vitio suo & ob falsum commissum perdidisset. Not *ad l. 1. C. si ex falsis instrum. & in l. Dinus 33. D. de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Factum quidem & mora vnius ex correis debendi nocet alteri, sed non pactum ad augendam obligationem, quæ ab initio certam legem habuit.

COrreorum debendi vna quidem & indiuidua est obligatio, sicut & vna summa quæ à singulis in solidum debetur.[1] Vnde illud quoque est quod dici solet, alterius factum etiam alteri nocere.[2] Sed si alter ex iis inscio altero pactus sit cum creditore de modo vsurarum, quæ ex communi obligatione certam legem non acceperant,[3] non nocebit ea res correo quo minùs audiri debeat, si ab ea vsurarum taxatione recedere velit, ac minores vsuras dummodo iustas offerre. Nam cum vsurarum accessione obligatio augeatur,[4] iniquum sane sit in alterutrius arbitrio esse vt quem is velit modum constituat, qui nec inuito altero potest alter obligationem augere facto suo, nec si moram contrahat.[5] Quin etsi mora rei nocere solet fideiussori,[6] ex ea tamẽ fideiussoris obligationem non augeri certum est.[7] Hactenus igitur mora rei nocere debet fideiussori, vt principalis idémque fideiussoria obligatio perpetuetur, si forte post rei moram promissus Stichus perierit,[8] non etiam vt augeatur. Sic & factum vnius ex correis qui forte hominem promissum occiderit, nocebit correo, vt qui alioquin speciei interitu liberatus esset, perinde remaneat obligatus atque si ipse occidisset.[9] Nẽpe ita ferente natura & conditione contractæ obligationis quæ eadem manet.[10] Sed si de ea per vsurarum accessionem augenda tractetur, aliud est,[11] & vtriusque consensum in constituendo certo vsurarum modo interuenire oportet, vt ex ea taxatione in solidum contra singulos agi possit.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

Source : BIU Cujas

3 *L.2.l.3 §.1.D hoc tit.*

2 *L.pennlt.eod.tit.*

3 Nam si ab initio certam legem pro vsuris quoque habuisset stipulatio,aliud vtique dicendum esset,cum ea ex postfacto immutari nō possit,nisi consentientibus omnibus quorum interest. *l. vero procuratori 12.§ penult.D.de solut.*

4 *L.Lucius 18.D.de vsur...centum Capua 8.de eo quod cert. loc.*

5 *L.mora 32 § penult.D.de vsur.*

6 Scilicet ad perpetuandam obligationem principalem, *l. mora rei 88.D.de verb oblig.*

7 *d.l.centum Capua,vers nec oportebit.*Intellige, nisi fideiusserit in omnem causam vt *in l.quaro 54.D.locat.*

8 *d l.mora* iunct.*l.cum filius-familias 49.eod.tit.de verbor.obligat. l.si quis solutioni 24.§.1.de vsur.l.si libert 44.D.de operis libert.*

9 Cum dubitari non possit quantum ad eum qui occidit, quin remaneat obligatus ex facto suo,quod & in fideiussore obtinet, quia nemo facto suo potest obligationem suam tollere,*l.si seruum 91.§.nunc.videamus,de verbor.obligat.dict.l.si libertus.*

10 Habuit enim ab initio certam suam legem,*l.vero 12,§.penult.D. de solut.*

11 Id enim ex postfacto superuenit, nec ad obligationis ab initio constitutæ substantiam pertinet.

12 Quomodo & in aliis quibusdam propria cuiusque correi persona spectanda est,*l.eandem 9.§.vlt.D.hoc.tit.*

DEFINITIO VIII.

Ob temerariam litem ab vno ex correis debendi susceptam non est alius correus onerandus,cui nihil potest imputari.

NOn valde dissimile est,quod qnanquam sumptus litis pro pignore persequendo factos idem & hypothecæ & ordinis priuilegium habere constat,[1] si tamen pro communi nostro debito,cuius ego & tu correi eramus,ego rem meam Titio obligauerim,& is contra te egerit me inscio, ac obtinuerit cum victoria expensarum, nec iuris nec æquitatis ratio patitur, vt luendi pignoris causa eas quoque expensas tanquam debiti partem offerre debeam,[2] cum ex facto tuo durior mea conditio reddi non debuerit,[3] nihilque imputari possit mihi, qui si ab initio conuentus fuissem,statim soluissem.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa cuiusdam viduæ N.Lambert.Augustanæ 8.Id.Maij,1593.

1 *Not in l.Lucius 18 D.qui potior.in pignor.hab.*Accessorium enim sequitur naturam sui principalis,vt est in regula iuris pontificij.

2 Quas vtique offerre deberem,si fuissem ego condemnatus,aut si litem à te aduersus correum meum institutam mihi denunciasses.

3 *L.2.D quod vi aut clam,l.soluendo 39.D.de negot.gest.l.mora 32. §. penulti,D.de vsur.*

4 Aliud ergo est si lis mihi fuerit denunciata nec soluerim.

DEFINITIO IX.

Qui ab vno ex tribus correis debendi accepit partem tertiam debiti,diuidit actionem inter eum & cæteros,sed non quantum ad cæteros inter se.

TRibus in solidum eiusdem pecuniæ correis debendi constitutis creditor ab vno ex iis accepta tertia debiti parte apocham conscripserat, qua significauerat soluta sibi centum à Titio tertia debiti parte, quæ ad eum pertineret. Actionis quidem,quæ aduersus Titium quoque sicut & aduersus cæteros in solidum competebat diuisionem factam videri constitit vt nihil amplius à Titio peti possit.[1] Sed quod ad alios duos à quibus nihildum solutum erat commune & indiuisam pro reliquo debito mansisse placuit,[2] ideoque vtrum ex ipsis creditor elegisset in solidum conueniri potuisse.[3] Propterea quod diuisio debiti non tam inducatur ex eo quod pars soluta sit,quam quod ab hoc aut ab illo sit soluta,nec vt lex ait,qui partē suam soluit pro alio exigatur.[4] Est enim consequens vt eius demum solius qui soluit, non etiam alterius fauore interpretatio diuisionis inducendæ accipi debeat. Ne alioqui actus & vltra intentionem agentis, & extra id quod actum sit operetur, contra vulgarem quasi pro iuris regula nostrorum conditionem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 16. Calend. Aug. 1593.

1 *Ex l.si creditores 18.cum ibi not.C. de pact.*

2 Quia inter eos nullam debiti diuisionem factam esse verum est, cum neutet eorum quicquam soluerit,vt scilicet limitata causa limitatum pariat effectum. *vulg.l.in agris 16.de acquir.rer.domin.*

3 Ex natura scilicet obligationis correorum debendi,*l.2.l.3.§.1.D hoc tit.*

4 Vt scriptum est *in d. l. si creditores.* [Aliud ergo est si quis contra vnum ex correis debendi egerit nec adiecerit *pro eius parte* licet non petierit nisi partem debiti *arg.l.reos 23.Cod.de fideiuss.*Multominùs inducetur diuisio si actum sit contra vnum ex correis pro certa quantitate quæ non respondeat ratæ eius portioni DD.*in d.l. si creditores.Ita Senatus* pro Aymonier Augustano Id.Febr.1612.Sane facilius est vt ex perceptione partis inducatur diuisio fauore soluentis,maximè si pars soluta respondeat ratæ parti ab eo debitæ.*Ita tractatum est* ibid.]

5 *Vulg.l.non omnis 19.D.de reb.cred.l.semper in stipulationibus 34.de reg.iur.*

DEFINITIO X.

Correus,qui totum soluere condemnatus & coactus est,regressum habet,aduersus correos eadem sententia condemnatos pro virilibus partibus condemnationis non obligationis.

CVm essent octo correi debendi ex causa mutui,elegerat creditor ex ipsis non nisi qnatuor,& obtinuerat,vt quia diuisionis beneficio renunciauerant singuli in solidum condemnarentur.Tum in executione iudicati ab vno ex iis quatuor solidam condemnationem exegerat. Coactus soluere si aduersus iudicati correos regressum habere velit, (quando eo iure vtimur, vt correo qui totum soluit actio pro virilibus portionibus in correos competat,[1])non pro octaua tantum,sed pro quarta portione singulos conuenire poterit,propterea quod ex iudicato illos tantum correos habuerit, qui eadem sententia sunt condemnati,[2] quamuis si ex prima obligatione non ex condemnatione soluisset. non nisi octauam quisque debiti partem erat debiturus.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Ioanne Maresc.hal,5.Non.Aug.1593.

1 Secundum ea quæ scripsimus *D.fin. 1.supra hoc tit*

2 Fiunt enim correi debendi ex iudicato sicut & ex contracta quolibet.*leg.1.C.si vna sent. plur condemn.sint* iunct.*l. eandem 9. D. hoc tit* Contra tamen videtur sentire Afflict.*decis 215.*

3 Non enim datur regressus aduersus singulos correos in solidum sed in virile,vt notant nostri *ad d.l.1.C.hoc tit post.gloss.ibid.*

DEFINITIO XI.

Ex pluribus conductionis correis etiam qui fruitus non est, potest prior & in solidum conueniri, si beneficio diuisionis renunciauit, nisi eo inscio nouam conuentionem locator fecerit cum alio correo.

DEbendi correis pluribus ex locationis causa constitutis aduersus singulos actio in solidum competit locatori ad exsolutionem pensionis,cum diuisionis beneficio, quod ex Iustiniani lege habent,renunciarunt,nec distinguemus an alteruter duntaxat re locata fruitus sit : perinde qui fruitus non est, conueniri poterit, atque is,qui fruitus est, adeoque primo loco non facta correi excussione.[1] Si tamen nouus contractus cum eo qui solus fruitus est initus sit,absente & inscio correo,licet ignorantis ius tollere nequeat pactio,quę inter alios facta est,[2] hactenus tamen locatori nocebit, vt actionem quam aduersus eum habebat, amisisse videatur,[3] solaque supersit illa,quæ ex posteriore contractu competit,quia & qui solus cum eo contraxit,nouasque conuentiones iniit sine correo, proprio potius quam communi iure vsus, & ex posteriore magis quam ex priore contractu rem conductam retinuisse credendus est,[4] vt proinde verum sit, correum qui secundæ conuentioni non adfuit neque per se fruitum fuisse, neque per cor-

reum

reum. *Ita Senatus* in cauſa N. Gaſpardi Antonij de Riddes D. de Bleys & Dominæ Abbatiſſæ Duberon & Sp. Gabrielis Damodry Aduocati, Prid. Id. Aug. 1593.

1 Hoc enim fieri poteſt, *l. eandem 9. in princip. D. hoc tit. l. cum apparebit 47. D. locat,*

2 *Nouell. 99. de duob. reis.* vnde ſumpta eſt *Auth. hoc ita, Cod. hoc tit*

3 *Arg. l. propter mutuam 4. C. hoc tit.*

4 *L. ſi vnus 27. §. pacta verſ. ante omnia. l. vlt. D. de pact. l. 2. D. quod vi aut clam. l. Granius 71. § penult. D. de fideiuſſ.*

5 Quaſi alium ſolum elegerit cum quo pactus fuis, *arg. l. 1. §. illud quaritur. & ſeq. D. de ſeparat.* etſi hodie ſola electione facta vnius ex correis alius non liberatur, *l. vlt. C. de fideiuſſ.*

6 Cum præſumatur quiſque vſus iure ſuo & proprio magis quam communi, *l. merito 51. D. pro ſocio. l. 4. D. de ſolut.*

7 Et ideo tanto magis æquum eſt vt ex priore contractu nullo modo teneatur, quaſi ceſſante quod ad eum cauſa debiti.

DEFINITIO XII.

In clauſurarum repugnantia ſemper capienda eſt ea interpretatio, per quam fiat vt vtraque clauſula operetur.

COrrei plures ita ſe obligauerant vt, quæ correorum obligationis natura eſt, *ſinguli in ſolidum conueniri poſſent*, in eamque rem, vt fieri aſſolet, beneficio diuiſionis & ordinis renunciauerant.[2] At poſteriore contractus parte ſcriptum erat, cautumque expreſſim, vt non prius exigi vnus ex iis in ſolidum poſſet, quàm ab omnibus quoque cæteris petitum fuiſſet, addita etiam inſolitæ clauſulæ ratione, quod ſe pro vniuerſitatis debito obligaſſent. Quibuſdam videbatur in huiuſmodi clauſularum repugnantia maiorem habendam eſſe rationem poſterioris, quæ haud dubiè ex contrahentium voluntate adiecta fuiſſet, cum & inſolita eſſet, & propriam rationem haberet,[4] quam prioris, quæ ex notariorum ſtylo adiici ſoleret non ſemper eius vim & poteſtatem ſatis intelligentium.[5] Nec ſane improbabilis erat ſententia ſi aliter conciliari clauſulæ non poſſent.[6] At æquius & commodius viſum eſt eam capere interpretationem, vt ab omnibus peti neceſſe eſſet priuſquam ab vno exigere ſolidum liceret.[7] Sed tamen ſi omnes ſimul ſolidum non offerrent, neque cogeretur debitor per partes ſolutionem accipere,[8] neque ab eo quem eligere vellet ſolidum ſtatim exigere prohiberetur.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quod beneficium hodie ipſis competit, *ex Iuſtin. conſtitut. Nouell. 99* niſi cum ei renunciarunt. *Auth. hoc ita, C. hoc tit.* Vide quæ ſcripſi de correorum obligationibus, *libr. 11. Coniect.*

2 Propter quam dicendum videbatur nullam ex clauſulis valere, *l. vbi pugnantia 188. de reg. iur.*

3 Cum in pactis omnibus nouiſſima derogent prioribus, *vulg. l. pacta nouiſſima 12. C. de pact.*

4 Ex qua ratione apparebat non fuiſſe illam temere ac inutiliter adiectam, *Arg. l. cum pater 77. §. dulciſſimis, de legat. 2.*

5 Minor enim vis eſſe ſolet clauſularum quæ adiiciuntur ex ſtylo notariorum potius, quam ex voluntate contrahentium, per ea quæ notat. Bart. & poſt eum cæteri, *ad l. 1. D. de iur. codicill.*

6 Quæ tamen ſemper ſunt conciliandæ quantum fieri poteſt.

7 Nempe propter poſteriorem clauſulam, quæ alioqui futura eſſet inutilis.

8 Solutio enim per partes habet magna incommoda *l. 3. D. famil. erciſc.*

9 Ex vi & poteſtate prioris clauſulæ, cui etiam ratio iuris ſuffragabatur. *l. 1. C. hoc tit.* Vide *l. cum ex cauſa 139. D. de verbor. oblig.*

DEFINITIO XIII.

Plurium correorum debendi fideiuſſor condemnatus creditori à quo habuit ceſſionem actionum poteſt habere regreſſum contra vnumquemque ex correis in ſolidum quod ad ſortem, ſed non quod ad expenſas litis.

FIdeiuſſor plurium correorum debendi, qui beneficio diuiſionis renunciauerant, ſi poſt ſuſceptam litem condemnatus ad ſolutionem debiti & in expenſas litis ſoluerit creditori, & ab eo in ipſa ſolutione, vt fieri ſolet iurium ceſſionem impetrauerit, mox aduerſus vnum ex correis regreſſum in ſolidum habere velit, audiendus quidem eſt, ſi ab vno quem ex ipſis elegerit de indemnitate in ſolidum agat ceſſo iure,[1] quantum ad ſortem attiner,[2] ſed non quantum ad expenſas quas ille de ſuo in litem prorogauit, quarum ſcilicet nomine ſingulos correos non niſi ex æquis & virilibus portionibus condemnari oportet.[3] Nec ſumptus quos creditori ex litis victoria præſtari & reſtitui neceſſe fuit ab his ſeparabuntur, quia neque creditor ipſe pro litis ſumptibus actionem contra alium habere poſſet, quam aduerſus condemnatum.[4] Id enim eſt quod vulgo iactatur, ſumptuum litis ſemper eſſe perſonalem condemnationem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio. Ad 9. Calend. Quintil. 1605.

1 Alioqui ſuo iure non haberet regreſſum contra eos pro quibus fideiuſſiſſet niſi in viriles, præterquam ſi aliter conueniſſet, puta ſi poſt contractam correorum debendi in ſolidum obligationem datúmque fideiuſſorem, ſubinde & eodem inſtrumento promiſſa eſſet fideiuſſori indemnitas à correis adiecta illa clauſula vulgari *comme deſſus*, id eſt vt ſupra: His enim verbis viderentur correi omnes ad indemnitatem quoque ſe in ſolidum obligaſſe & eandem beneficii diuiſionis renunciationem repetiſſe compendio verborum. Quomodo in eadem huius Definit. ſpecie tractatum eſt.

2 Solet enim hac parte ſeparari cauſa ſortis ab acceſſionibus, *arg. l. quaro 54. D. locat.*

3 Cum expenſarum condemnatio ſemper ſit perſonalis, vt dixi *Defin. 1. ſupra ſi plur. vna ſent.*

4 Nec enim aliam ob cauſam expenſarum condemnatio irrogatur quam in pœnam & odium temerariæ litis, *vulg. l. eum quem temere 79. D. de iudic Inſtit. de pœn. temer. litig.*

5 Dixi *in d. Defin. 1. ſupra ſi plur. vna ſentent. condemn. ſint.*

DEFINITIO XIV.

Nulla ceſſio poteſt fieri correo debendi qui totum ſoluit, niſi fiat in ipſa ſolutione aut precedente pacto cedendarum actionum.

PLuribus in ſolidum de eadem reaut pecunia obligatis, qui ſolidum ſoluit, ſi non aut in ipſa ſolutione aut ante ſolutionem per pactum cedendarũ actionum ſibi proſpiciat, fruſtra poſtmodũ aduerſus correos aut alter obligationis ſocios accepit ceſſionẽ eius actionis, quæ ipſo iure extincta ſicuti nulla amplius ſupereſt mei nſcio ac ontinueri.[1] Nec quicquãproderit ſi iudicis offici ũ in eá rẽ ex æquitate imploretur, vt quod in conuentione omiſſum eſt, iuriſdictionis auctoritate ſuppleatur. Huic enim remedio tantumlocus eſt, cum ſolutio ſic facta fuit, vt tamen eam actionem cuius ceſſio poſtulatur non prorſus extinxerit, quod pleriſque caſibus vſuuenit.[2] *Ita tractatum eſt* Cal. Iul. 1603.

1 *L. Modeſtinus 76. D. de ſolut. l. 1. C. de contr. iudic. tutel.*

2 Vt in ſpecie *l. ſi res obligata 57. D. de legat. 1. l. 2. ſicut 8. §. vlt. D. quibus mod pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO XV.

De obligatione correorum credendi nouata retento iure anterioris pignoris.

SIcut vni ex correis credendi ſolidum ſolui poteſt,[1] ita & ei qui ab vno ex correis mandatum habeat[2] non ad agendum tantùm, ſed etiam ad accipiendam ſolutionem.[3] Cæterùm non erunt correi credendi quibus eadem quantitas ſimul promiſſa eſt, niſi conuenerit vt ſingulis in ſolidum debeatur.[4] Tametſi anteriore inſtrumento, quod per poſterius nouatum fuerat, idipſum contineretur.[5] Nouatio enim ſemper nouam ſic facit obligationem, vt vetuſtiorem perimat[6] cuius proinde ratio haberi amplius nulla poteſt.[7] Nec ad rem pertinuit, quod conuenerat vt prior obligatio duraret quod ad ius retinendum anterioris hypothecæ.[8] Aliud enim

eſt

est de iure tantum & ordine pignoris disputare. Aliud verò de substantia ipsa obligationis, quam eodem pignoris ordine retento innouari & immutari nihil prohibet,[9] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Antonij Bay procuratoris generalis & N. Scipionis de Seyssel D. de Choysel & N. Francisci Roger 3. Id. Iul. 1612.

1 L. 2. & 3. §. 1. *l. si id quod* 15. *& seq.* D. *hoc tit.*

2 Nihil enim refert an vero creditori soluatur an alii ex eius mā. dato *l. vero procuratori* 12. D. *de solut. l. quamus* 40. §. *vlt. & legib. seqq.* D. *ad* SC. *Treb.*

3 Nam procuratori ad lites non rectè soluitur si non ad hoc etiam datus sit, vt ei solui possit, *l. hoc iure* 86. D. *de solut.*

4 *L. reos* 11. §. *cum tabulis*, D. *hoc tit.*

5 Vt scilicet plures illi creditores essent correi & singulis in solidum deberetur.

6 *L. 1. & tot. tit.* D. *de nouat.*

7 Scilicet cùm nouatio est voluntaria iuxta distinctionem, *l. aliam*, D. *eod. tit de nouat.*

8 Quæ frequentissima conuentio est creditorum quoties ea ipsa quantitas deducitur in posteriorem obligationem, quæ fuerat deducta in priorem. Ex *l.* 4. §. 1. D. *quibus mod. pign. vel hypoth. solut.*

9 Textus est in *l. creditor.* 3. *l. creditor* 12. §. Papinianus aliàs *l. si prior.* D. *qui potior in pign. hab.*

TIT. XXVIII.

DE FIDEIVS. ET MANDAT.

DEFINITIO I.

Etiam constitutor vt & fideiussor & alius intercessor quilibet habet exceptionem ordinis nisi se fecerit expromissorem, aut nisi fideiusserit iudicio sisti, vel promiserit se curaturum dari quid ab alio.

QVI proprio nomine constituit se soluturum quod alius debet,[1] quamuis nomine proprio sit obligatus, cum tamen alienum sit debitum, pro intercessore non secus ac fideiussor habendus,[2] proinde iuuari debet exceptione ordinis & excussionis non factæ, si ante debitorem conueniatur.[3] Nisi exceptionis huius beneficio renunciauerit.[4] Eadē enim vrget ratio æquitatis quæ fideiussoribus primum exceptionem accommodandam suasit, vt quantum fieri potest succurratur ei qui pro alieno, debito obligatus est, vel ob hoc maxime ne litium modus multiplicetur si condemnatus constitutor aduersus debitorem regressum, vt par est, habere velit.[5] Hoc ita si non nouandi animo debitorem se constituerit, id est nisi expromissor fuerit. Hic enim cum promissione sua liberet debitorem, soluſque maneat obligatus,[6] non potest principalis debitoris, qui nullus supereſt, excussionem obiicere.[7] Huic similis est fideiussor iudicio sisti,[8] Itemque is qui promisit se curaturum, vt alius quid det vel faciat.[9] Nam quemadmodum si conueniatur ad faciendum id quod facere ille debuit, quem stiturum aut facturum promiserat, male & supra quam promiserit conuenietur.[10] Ita si ad hoc ipsum vrgeatur vt debitorem iudicio sistat, aut ab eo dari quid vel fieri curet, nullam habere potest ordinis exceptionem, quoniam ad id solus ipse obligatus est.[11] *Ita Senatus* pro D. Comite de Monreal contra D. Gaspardum de Maillians Iuridicum maiorem Beugesianæ prouinciæ 3. Id. Iul. 1588. Itemque alio placito quod prouinciarum est 13. Calen. Decem. seqq. Hæc Desin. ex parte repetita est sub tit. de constit. pecun.

1 Potest enim quis tam alienum, quam suum proprium debitum constituere, *l. eum qui Ephesi* 5. §. *quod exigimus*, D. *de pecun. constit*

2 Intercessor enim est quisquis pro alieno debito se obligat, *l.* 1. *& tot. tit.* D. *ad* SC. *Velleian. Nouell.* 4. *de fideiuss.*

3 *Ex dict. Nouell.* 4. *de fideiussor.* vnde sumpta est *Auth. præsente*, Cod. *hoc tit. l. vltim.* C. *de const. pecun.* [Sunt tamen qui putent debere fieri excussionem sumptibus constitutoris ex Roman. consil. & in eo duriorem esse conditionem constitutoris.

4 Nemo enim dubitat quin possit ei iuri renunciari, cum sit ius priuatum non publicum, *l. pen. C. de pact. l. pactum* 46. D. *eod.*

5 Euitanda enim est multiplicitas, litium quantum fieri potest, *leg. singulis*, 6. D. *de except. rei iudic. l. quidam*, 21. D. *de rebus cred.*

6 Expromissor enim ille est qui solus obligatur pro alio tamen non obligato, siue alius ille obligatus aliquando fuerit siue numquam Vide Cuiac. ad Paul. *lib.* 1. *Sent. tit.* 20. Dionys. Gothofr. *ad tit.* Digest. *de fideiuss.*

7 Not. *ad Auth præsente*, C. *hoc tit. & ad Auth. hoc si debitor.* C. *de pign.* Qui enim non est excuti non potest, cum non entis nullæ sint qualitates.

8 *De quo in tit.* D. *qui satisd. cogant.*

9 Valet enim huiusmodi promissio, §. *si quis alium.* 3. *Inst. de inutil. stipulat.*

10 Liberatur enim sistendo illum quem sisti promisit, nec aliud quicquam facere cogitur, *l. quoties qui alium* 81. *de verbor. oblig.*

11 Exceptio autem ordinis præsupponit posse duos ad eandem rem conueniri, *l. Moschis* 47. *de iur. fisc. l. plane* 4. Digest. *de minor. dict. Auth. præsente*, C. *hoc tit. & d. Auth hoc si debitor*, C. *de pignor.* Alex. *cons.* 29. *nu.* 36. *lib.* 7.

DEFINITIO II.

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit, si eius interfit, & in eo plus iuris habet quam creditor.

CEntum libras Turonenses & regias Chamberij ad certam diem soluere obligatus fideiussorem eo nomine dederat, quem postmodum creditor Lugduni repertum in moneta regia soluere coëgerat. Si debitor mandati iudicio Chāberij conuentus vbi & cōtractus initus fuerat, & solutio fieri debuerat, totidem librarum æstimationem offerat in moneta Sabaudica, non est audiendus. Debet enim in moneta eiusdem materiæ & formæ, soluere in qua fideiussor soluit, si fideiussor sua interesse dicat.[1] quoniam nec alioqui indemnis fideiussor præstaretur.[2] Plus ergo iuris habet fideiussor quam habiturus esset creditor si ageret aduersus debitorem. Hic enim solutionem quam Chamberij peteret in moneta Sabaudica oblatam accipere cogeretur, dum ne in minore nummo quam asse nostro fieret oblatio,[3] nimirum creditoris ius ex sola obligationis potestate æstimamus,[4] fideiussoris vero potissimum ex bona fide, quæ facit vt quod ei abest, idipsum præstari restituique oporteat.[5] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Sept. 1588.

1 Quia idipsum quod fideiussor soluit ei abest, datur autem ei actio mandati in omne id quod ipsi abest, *l. inter causas* 26. §. *abesse*, D. *mandat.*

2 Iniquum autem fuerit eum qui pro te officium suscipit remanere in damno, quod non sentiret si officium suscepisset, *l. si seruus* 61. §. *quod vero*, D. *de furt.*

3 *Ex not. at. in l. Paulus, alias l. creditorem* 99. D. *de solut. & in l.* 1. D. *de aur. & argent. legat.*

4 *L. quicquid adstringenda* 99. *de verb. oblig.*

5 *d.* §. 5. *abesse & d.* §. *quod vero.* Vnde etiam est quod si fideiussor grauiores vsuras præstiterit, potest eas repetere indistinctè, *l. si vero* 12. §. *si mihi*, D. *mandat.* Negotiorum vero gestor ita demum si plus commodi attulerit ei, cuius gessit negotia, *l. & in contraria* 37. *in fin. Digest. de vsur.* In quo etiam obseruandum est, meliorem esse conditionem mandatarii & fideiussoris in eo quod vsuras possunt petere, nulla etiam mora interueniente, *d.* §. *si mihi.* Quod in aliis bonæ fidei iudiciis secus est, *l. mora*, 32. §. *in bona fidei*, D. *de vsur.*

DEFINITIO III.

Exceptio discussionis competit fideiussori etiam contra mercatorem, nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promisit se soluturum ad eam diem ad quam debitor se obligauit.

EXceptionem ordinis non eo minus habere debet fideiussor quod cum mercatore contraxit,[1] nisi & mercator ipse

ipſe ſit,& in mercatorum foro conueniatur, in quo de iſtis apicibus iuris non ſolet diſputari.[2] Sed neque illud exceptionem impediet, quod fideiuſſor promiſerit ſe ſoluturum ad eam ipſam diem,ad quam principalis debitor ſoluere ſe obligauit.[3] Nam & cum duo facti ſunt correi debendi,licet vna tantum ſit obligatio,[4] ſi tamen ad alterutrum ſolum tota pecunia peruenerit, placet eum ad quem nihil peruenit eadem iuuandum exceptione,quod ex interpretum ſententia [5] pro fideiuſſore habendus videatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 14.Cal.Decemb.1589. Et rurſum in cauſa N. Franciſci Paquelet D de Moyron & Gabaleon menſe Maij 1614.

1 Iaſ.*in* § *item ſi quis n.*76.77.*&* 78 *inſtit. de action.*

2 Sed tantum de bona fide,*l ſi fideiuſſor.* 19. § *quædam*, D.*mand.* [Bald.& Salyc.*ad l.fruſtra* C. *de non num. pecun.* Emanuel Soarez *in Commun. opin.in verb. fideiuſſor.*]

3 Ea namque verba pertinent ad ius actionis non ad ius exactionis. Exceptio autem ordinis nec obligationem nec actionem remoratur,ſed tantum exactionem,cum ſit dilatoria,vt dixi,*Defin.*1.*ſupr.de except.*

4 *L.*1.*l.*3.§.1.D.*hoc tit.*

5 Quæ tamen à nobis improbata eſt,*lib.*11.*Coniect.Cap* 1. vbi vide

6 DD.*ad Auth.hoc ita*,C.*hoc tit.ex l.vir vxori* 17.§.*mulier &* Titius D.*ad* SC.*Velleian.*Aut.Gabriel.*lib.*3.*Commun.opin.concluſ* 3.*de fideiuſſ.*

DEFINITIO IV.

Idoneus fideiuſſor non eſt niſi qui & corpus ſuum cum bonis obligauit & exceptioni ordinis renunciauit, niſi vbi conſuetudo eſt in contrarium.

NEc ſatis idoneus nec rite obligatus videtur fideiuſſor, qui exceptioni ordinis non renunciauit, [1] quive bona ſua dumtaxat non etiam corpus ſuum pignori obligauit.[2] Neque diſtinguimus an idoneus fideiuſſor dandus ſit lege iubente,puta per tutorē vel curatorē,[3] an ex partiū conuētione.[4] Sed hoc ita ſi nō in eo loco fideiuſſor dari debeat,in quo longa conſuetudine receptum ſit vt fideiuſſorum bona obligari ſufficiat,quomodo in valle Auguſtana ſeruari ſolere publicè relatum eſt.Cuiuſque enim loci conſuetudo hoc in re vt in cæteris fere omnibus ſeruanda eſt. [5] Illud ſane conſtat apud Auguſtanos receptum eſſe, vt qui in iudicio fideiuſſit hoc ipſo non tantū bona ſua, ſed etiam corpus pignori obligaſſe intelligatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 17.Calend,Ianuar. 1589.Et rurſus 12.Calend.Decembr.1590.

1 Quia nullam videtur actionem habere is qui poteſt repelli per exceptionem,*l.nihil intereſt* 112.*de reg.iur.*

2 Ex not.per Bart *in l.filio*,D.*vt legat non caueat.*Corſet.*in ſing.*

3 Hi enim ſatisdare iubentur à lege,*Inſtit.de ſatisdat tutor & curat*

4 Vt cum quis impoſuit ſibi neceſſitatem ſatisdandi,*l.ſi fideiuſſor*,7. §.*neceſſaria*,D *qui ſatisd.cogant.*

5 Sunt enim tolerabilia quæ vetus conſuetudo comprobauit, *Imperatores* 13.*in fin.*D *de pollicit.*

6 In eoque fideiuſſor iudicialis deterioris conditionis eſt, quam extraiudicialis.Nec immerito propter vigorem & auctoritatem iudicii.

DEFINITIO V.

Fideiuſſio cum ſit ſtricti iuris non trahitur ab vno caſu ad alium,nec proinde à compromiſſis ad iudicia.

FIdeiuſſi me ſoluturum pro Titio quicquid arbitri eum tibi debere intra Calend. Mart. pronunciabunt. Si nulla ab arbitris feretur ſententia, tametſi iudex aut Senatus pronunciauerit Titium tibi debere, non ero ex fideiuſſione obligatus.Verum enim eſt me in hunc caſum non fideiuſſiſſe; [1] fideiuſſionem vero,cum per ſtipulationem dumtaxat contrahatur,[2] eatenus tantum contractam videri quatenus verborum formula & conceptio patitur;[3] niſi forte quis dicat, etiam iudices itemque Præſides & Senatores arbitrorum iure &appellatione cenſeri præſertim cùm arbitria hodie redacta ſint ad inſtar iudiciorum:[4] ſed non eſt interpretatio hæc probabilis,alia enim eſt perſona & conditio arbitri,alia iudicis ordinarij,ſicut & alia poteſtas & natura arbitrij, alia iudicati,[5] Quin & ſi ab arbitris pronunciatum quid eſſet poſt diem in fideiuſſione expreſſum,non obligaret Qui enim ad tempus obligari voluit,non poteſt obligatus remanere poſt tempus,[6] quin ſaltem doli mali exceptione agentem creditorem poſſit repellere.[7] *Ita tractatum eſt* in cauſa D.Baronis de la Serra & Iacobi Buttauand Menſ.Auguſt.1591.

1 Sed in alium plane diuerſum qui ad hunc extendi non poteſt,maxime propter diuerſitatem perſonarum; nec enim vnquam fit extentio de perſona ad perſonam,ne quidem ex identitate rationis,*l.ſi ita ſtipulatus.*126.§.*Chryſogonus*,iunct.*l qui Roma* 122.§.*Agerius, de verb.oblig.*

2 *L.blanditus* 12 C.*hoc tit.l.*5.§ *ſatis acceptio*, D. *de verbor. obligat.*

3 *Ex l.quicquid adſtipulanda* 99.*eod. tit.*

4 *L.*1 D.*de recept.Qui arbitr. recep*

5 Vt conſtat *ex l.*2.*eod.& ex l.*1.C.*eod.tit.* * Iunge *l.penult. D. iudic ſolui.*

6 Nempe propter vim temporis expreſſi & limitati,*l. Imperator* 8. *in fin.*D.*de poſtul.l.*Thais 41.§.*intra*,D.*de fideicom. libert.*

7 *L.obligationem fere* 44.§.*placet*,D.*de oblig.& action.*

DEFINITIO VI.

Qui ſi deiubet in rem ſuam non habet ordinis exceptionem quamuis ei non renunciauerit.

CVm meus debitor mihi obligatum fundum vendere tibi vellet,nec tu aliter velles emere quam ſi conſentirē- [1] conſenſi,ita tamen vt ex pretio ſolueretur mihi quod debebatur.Emiſti, & quod venditor mihi debebat ſoluturum te pro eo fideiuſſiſti.Si contra te agam ex fideiuſſione, non proderit tibi exceptio non factæ excuſſionis,[2] ſiue dicas te tertiū poſſeſſorē cū poſſeſſionē nactus fueris me cōſentiēte,ego vero cōſenſerim propter tuā fideiuſſionem,[3] vt proinde non debeat mihi nocere tua poſſeſſio, quam ſi non à me ſaltem propter me habeas,[4] ſiue contendas te nudum eſſe fideiuſſorem,qui exceptioni ordinis non renunciaueris. Nam cum fideiuſſeris in conſequentiam contractus,cui non eram aliter conſenſurus,non eſt quod ex fideiuſſione tua damnum aut potius incommodum,ſi quod eſt,ſubire recuſes, ex qua lucrum cenſeris;quandoquidem ſi non fideiuſſiſſes, neque hāc rem hodie poſſideres.Denique fere eſt vt hoc caſu in rem tuam fideiuſſiſſe videaris;[6] nec æquum videri poteſt vt & rē & pretium habeas;[7] præſertim cum nihil tua interſit an mihi an venditori tuo pretium ſoluas, cum vroque caſu futurum ſit vt libereris,[8] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Archidiaconi d'Aix contra N.Marquet.8.Id. Maij 1590.

1 Vt ſcilicet huiuſmodi conſenſu remitterem & diſſoluerem ius mei pignoris,*l.ſi conſenſerit* 7.*l ſicut* 8 §.*non videtur & paſſ. D. quibus mod. pig vel hypoth.ſolut.*

2 Quæ aliis fideiuſſoribus prodeſſe ſolet.*Auth.præſente,C.hoc tit*

3 Nam & tertio poſſeſſori,qui bonam fidem & titulum habeat, datur exceptio non factæ excuſſionis.*Auth hoc ſi debitor,C.de pignor.*

4 Non aliter conſenſurus,*arg.l.cum ti* 6 *& l.vlt.*C.*de pact.int. empt. & vendit.*

5 Nemo enim debet ob id ſolum,quod poſſideat,vincere illum aut à quo poſſidet aut pro quo aut propter quem poſſidet,*l.*1.§. *vlt.D. vti poſſid. l.* 2 C.*de præſcript.*30.*annor*

6 Quo caſu fideiuſſor habetur pro reo principali,*l.ſed ſi fideiuſſor*,24. D.*de pact.*

7 L.*exempto* 11.§ *qui autem l.bona fides*,50.D.*de act empt.*

8 Quia ſolues mihi ex voluntate tui venditoris, quod perinde eſt, ac ſi ſolueres ipſi venditori,*l.ſolutum* 49.D.*de ſolut.l.quia perinde* 40.D. *ad* SC.*Trebell.*

DEFINITIO VII.

Si creditor eligat vnum ex pluribus fideiuſſoribus,qui non ſit ſoluendo,non ideo actionem aduerſus cæteros remiſiſſe credendus eſt.

CReditor qui plures confideiuſſores in ſolidum obligatos habuit,ſi contra vnum ex ipſis egerit nulla facta proteſtatione,[1] ita demum actionem ſibi aduerſus alios competentem remiſiſſe credendus eſt, ſi ſoluendo eſſe proponatur is qui ſolus &in ſolidum conuentus eſt;[2] Alioqui ſola electio non faciet quo minus aduerſus alios agere quādoquē poſſit, vt ab illis conſequatur quod ab hoc conſequi non potuerit, *Ita tractatum eſt* 13.Calend Iul. 150,

1 Proteſtatio enim ſi qua facta eſſet conſeruatet ius proteſtantis,*l. ſi debitor.*4.§.1.D *quibus mod pign.vel hypoth.ſolvit.l.et ſi quis* 14 §. *plerique*,D.*de relig.& ſumpt.funer.*

Source : BIU Cujas

2 Matth de Affl. dec. 142.

3 Hoc enim Iustinianus constituit *in l. vlt. C. hoc tit.* contra iuris veteris rationem ex qua vnius ex correis electione sola alter liberabatur.

DEFINITIO VIII.

Fideiussores iudicio sisti & iudicatum solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant.

FIdeiussoribus iudicio sisti & iudicatum solui commune illud est, quod exceptionem non factæ excussionis obiicere nullo modo possunt, si post sententiam aduersus reum redditam priore loco conueniantur.[1] Nam & aduersus eos sententia executioni mandari potest, sed hac tamen differentia quod contra fideiussorem de iudicato soluendo litem nouam ex ea causa moueri necesse est, non vt de victoris iure iam cognito iterum cognoscatur,[2] sed ne incipi possit ab executione.[3] At contra fideiussorem ex causa iudicio sistendi datum statim fieri potest executio, nec noua citatione in eam rem opus est.[4] *Ita Senatus* in causa viduæ de Langier & D. de Vateuille Baronis de Verso ex mense Iunij 1590. & rursum pro Iacobo Buttrauand contra D. de la Sarra 6. Id Iunij 1591.

1 Quia huiusmodi stipulationes interponuntur ex auctoritate & iurisdictione prætoris, vt iudicium ratum fiat, *l. 1. D. de pretor. stipulat.* & contra cuius mentem fuerit differri executionem iudicati, *arg. l. in conuentionalibus, 52 de verb. oblig. & l. in prator. stipul.* Atqui exceptio non factæ excussionis dilatoria est, vt dixi *Defin. 1 supra de except.*

2 Id enim esset actum agere. [Intellige siue actor ipse stipulatus sit siue procurator generalis, cuius stipulationem datam habuerit. Secus est, si eius interpositioni restiterit. *Ita Senatus* pro D. Ruffin. Idib. Decemb. 1602.]

3 Guid. Pap. *dec. 29. & dec. 11.* Bart. *ad l. 1. D. iudic. sol.* Sic nec laudum arbitratoris nocet fideiussori, quamuis factum sit compromissum, eo præsente ac tacente. Ranchin. *ad Guid. Pap. d. q. 26.* post Dec. *cons. 400. in fin.*

4 Idem Guid. Pap. *dec. 215.* Vide Papiens. *in form. execut. sent. diffin. in versicu. sapiens & egregius, n. 26.** Speculator. *in tit. de execut. rei iudicat. §. 2. cap breuitur.* potest enim fieri vt fideiussor habeat aliquam exceptionem vt *in l. si ex duobus 14. §. 1. D. iudicat solui.** Intellige tamen, nisi essent mutuæ personæ, tunc enim pars vocari deberet, in executione sententiæ, & summaria petitio offerri, & de causa cognosci summarie per iudicem. Idem Guid. Pap. *d. quæst. 26 de execut. sent. §. breuiter, vers. sed secundum.*

DEFINITIO IX.

Fideiussor tutus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuersiam patiatur à creditore, non eo minus potest agere mandati si id malit contra debitorem.

SI is qui pro te fideiusserat conuentus à creditore obiiciat exceptionem sibi competentem personalis pacti De non petendo,[1] creditor autem pactum neget, eoque nomine litem ab eo fideiussor tuus patiatur, malitque ob illam causam contra te mandati agere aut ex stipulatu vt eum liberes, placet audiri eum debere,[2] nec tibi prodesse quod aduersus eum agentem paratus sis probare, tum esse illum ea exceptione vtà creditore non nisi iniuria vrgeri possit. Non enim æquum est vt propter te sumptibus & incommodis litis vexetur;[3] præsertim si fecit quod in se fuit, & exceptionem bona fide obiecerit.[4] Neque hoc casu locum habet quod dici solet fideiussorem tutum exceptione si per iniuriam iudicis condemnatus sit non habere regressum aduersus debitorem.[5] Id enim tum procedit cum exceptio talis est, quæ nõ fideiussori tantum, sed ipsi etiam debitori profutura esset contra creditorem. Quo casu sicuti debitoris interest opponi exceptionem à fideiussore,[6] ita non debet iniuria fideiussori facta debitorem contingere.[7] Atqui pactum de non petendo fideiussori factum non potest prodesse debitori.[8] Nihil ergo interest debitoris tamen si eam exceptionem fideiussor agenti creditori nolit obiicere. Et generaliter in hac quæstione obseruandum illud est, quod ex Iuliano Vlpianus tradidit,[9] si fideiussor ex sua persona omiserit exceptionem qua reus vti non potuit, habere eum mandati actionem; quod si eam qua reus vti potuit, siquidem minus honestam æque habere eũ mandati actionem, sin eam qua honeste reus vti potuit non habiturũ mandati actionem si modo habuit facultatem rei conueniendi, desiderandiq; vt ipse susciperet potius iudiciũ vel suo vel procuratorio nomine. Sic enim proculdubio apud Vlpianum ni fallor legendũ est, vt locus sit integer & sententiam habeat rectam ac generalem. *Ita Senatus* pro Ioanne le Petit-riche contra Antoniũ Bourgeois 16. Cal. Dec. 1590.

1 Est enim pactum de non petendo aliquando personale, licet regulariter & sui natura sit in rem, *l. & haredi 11. §. vltim. & l. seq. D. de pact.*

2 Perinde ac si nullum ei cum creditore tuo pactum de non petendo interessisset. Nec enim cogendus est vti exceptione sibi soli non etiã tibi competente, *arg. l. pen. C de pact l si iudex circumuento 41. D. de minor.*

3 *Arg. l minoribus 6. eod. tit. de minor.*

4 Negatio enim & contestatio secuta cœpit facere rem dubiam *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam. non lic.*

5 *L. si fideiussor 29. in princip. & §. si cum debitor, D. mandat. l. si pro ea 10. C. eod l. exceptione 67, D. hoc tit.*

6 Et de huiusmodi exceptione debet intelligi quod scriptum est *in l. ideoque 10. §. generaliter, D. mandat.* fideiussorem qui omisit exceptionẽ ex sua persona qua reus vti non potuit, habere nihilominus mandati actionem, si ea exceptio minus honesta fuit, non igitur habere si honesta fuerit exceptio. Quænam autem honestior, quam pacti de non petendo licet personalis? Sed tamen quia non posset illa exceptio etiam à fideiussore opposita prodesse debitori, non debet nocere fideiussori quod eam amiserit, non magis quam si creditor fideiussori donatum voluisset, *dict. l. idemque, §. vlt.*

7 Sufficit enim vt fideiusor fecerit quod potuit ne condemnaretur, si Baldo credimus *in leg. 1. §. solet quari, D. de hared. vel act. vend.* Abbas, *cons. 60. vol. 1.* Hypol. de Marsil. *in rubr. de fideiuss. n. 186.* quem refert. Duen. *reg. 337. ampl. 1.* Etsi pugnare hoc videretur cum *d. l. exceptione.*

8 *In d. l. idemque 10 §. generaliter, D. mandati.*

6 Alioqui manca erit non generalis traditio Iuliani, *in d. § generaliter.* Adde *l. si fideiussor. 29. §. vlt. & l. Quintus Mucius 48. eod. tit. mandat* Vide Cujac. *lib. 11. Obs. cap 40.*

DEFINITIO X.

Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non incirco amittit actionem mandati

EAdem causa est fideiussoris, qui soluit cum iam non pet pactum de non petendo, sed per lapsum temporis solus esset liberatus. Inter hunc enim & eum qui tutus erat exceptione pacti nihil interest, quandoquidem vterque soluendo & fidem implet, & liberat debitorem.[1] Sed etsi exceptio talis esset quæ non tantum fideiussori, sed etiam reo competeret, non cogeretur fideiussor litem prosequi, ne periculo quidem debitoris, sed abunde faceret si debitori litem denunciaret, vt adesset ille & quam sibi competere putaret exceptionem tueretur. Nihil enim aliud à fideiussore exigimus nisi vti ne soluat temere, neve facultatem aufferat debitori vtendi iure suo,[2] id est ne sit in culpa.[3] *Ita Senatus* in eadem causa

1 Ratio est Vlpiani, *in l. si fideiussor. 29. §. vlt. D. mandat.*

2 L. *Quintus Mutius 48. eod. tit.*

3 L. *Stichum 95. §. penult. D. de solut.*

DEFINITIO XI.

Mandati actio competit fideiussori vt non ipse tantum sed etiam ipsius vxor liberetur & eximatur liti, si quam ex causa fideiussionis patiatur.

CVm suggerente debitore vxor fideiussoris iã cõdemnati executioni quã creditor vrgebat interessisset, prætextu quidem dotis, sed frustrandi tantũ vt fit debiti causa,[1] visum est mandati actionẽ vtilem fideiussori in eam rem esse debere, vt non ipse tantum, sed ipsius quoque vxor liti eximeretur.[2] Interest namque fideiussoris non vexari vxorem sumptibus litibusque inanibus: non solum si de bonis dotalibus controuertatur,[3] sed & si de aduẽtitiis aut paraphernalibus, in quibus nihil omnino iuris maritus habet.[4] Ex causa enim fideiussionis æquũ est mãdati actione præstari omnia, quæ in fideiussionis cõsequentiã veniunt.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt ad eludendam iudicati executionem: Id enim plerunque faciunt condemnati, *l. si vt proponis, 8. C. de exec. rei iud.*

2 Propter indiuiduam illam vitæ societatem, quæ est inter coniuges, *l. 1. D. de rit. nupt. iunct. l. minoribus, 6. D. de minor.*

3 De quibus tamen dubitari minus potest cum sint in dominio & iure mariti, *l. quamuis 75. D. de iur dot. l. dote 9. C. de rei vindic.*

4 Inuita scilicet vxore, *l. hac lege 8. & l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

5 Et

Source : BIU Cujas

; Et quorum incommodum non pateretur hodie fideiussor si mandatum non suscepisset, *l. si seruus* 61. § *quod vero, D. de furt.*

DEFINITIO XII.

Fideiussor vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare, tametsi pro eo interueniat qui corpus suum obligare non potest.

FIdeiussor siue de iudicato soluendo siue ex qua alia causa dandus, non aliter idoneus videri debet, quam si non tantum bona sua sed & corpus quoque pignori obliget,[1] posteaquam generali consuetudine magis quam iure receptum est, vt licet dominus nemo sit membrorum suorum,[2] pignori tamen seipsum dare liber homo possit.[3] Nec distinguemus an is, cuius obligationi fideiussor accidit, presbyter sit, aut monachus, aut Senator aliusve cui interdicta sit proprij corporis obligatio. [4] Etsi enim iuris ratio facit ne in duriorem causam obligari fideiussor possit quam debitor principalis,[5] nihil tamen prohibet quin efficacius obligetur,[6] Argumento est, quod si quis pro muliere intercesserit metu SC. Velleiani, aut pro minore contemplatione iuris prætorij, [7] omnimodo obligatur, nec Senatusconsulti aut restitutionis beneficium implorare potest, quod personæ principaliter obligatæ si conueniretur profuturum esset. [8] *Sic pro eo, qui naturaliter tantum obligatus sit*, nec proinde conueniri queat ex obligatione [9] fideiussorem vtiliter accipi certum est, qui & ciuiliter obligetur & efficaciter conueniatur. [10] Neque enim aliam ob causam fideiussores dantur quam vt melius cautum sit creditoribus[11] *Ita Senatus* 3. Non. Decembr. 590. pro vniuersitate de Villereuersure contra D. Berard. Decanũ ecclesiæ illius loci. Et iam ante in causa quadam Nicolai Pic, & Danielis Portonier, 9. Cal. Febr. 1576.

1 Vide Bart. *ad l. filio, D. vt legat. seu fideicom. seruand. caus. caueat.*
2 *L. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.*
3 *Notat. ad l. ob aes* 12. *C. de oblig. & action.*
4 Isti enim proprium corpus obligare non possunt tanquam quod officio publico & dignitati ipsorum iam sit obligatum, Neque enim vna res duobus potest esse obligata sine stellionatu, *l. & quæ nondum* 15. §. *qui res suas. D. de pigno.* Nisi cum ex pretio potest vtrique creditori satisfieri, vt *in dict. §. qui res suas*, quæ exceptio non cadit in personam liberam quia vendi non potest.
5 *L. Græce* 8. §. *illud commune, & seq. D. hoc tit.*
6 Aliud siquidem est obligari durius, aliud autem obligari efficacius, vt apparet ex sequentibus exemplis.
7 Propter incertum ætatis & restitutionis, quomodo loquitur. Papin. *in l. si Titius* 48. D *hoc tit.* iunct. *l. Stichum* 95. §. *quod vulgo de solut.*
8 Vt dixi *Defin.* 1. *supra de fideiuss minor. n.* 3.
9 Naturalis enim, *l. iuris gentium.* 7. § *igitur nuda. D. de pact. l. naturales* 10. *D. de oblig. & act.*
10 *L. 1. l. stipulatus sum* 6. §. *vlt. & l. seq. D. hoc tit.* iunct. *l. fideiussor obligari* 6. § *naturales. eod.*
11 *L. 1. D. qui satisd. cogant.*

DEFINITIO XIII.

Laicus fideiubens pro clerico præscriptione fori inuari non potest.

CVi simile quoque illud est, quod si laicus pro clerico fideiusserit, placet non iuuari eum præscriptione fori,[1] qua clericus ipse vel inuitus iuuaretur.[2] Cur enim creditor à clerico alioquin locuplete fideiussorem accipiat, nisi quod videt clericum ea fori præscriptione tutum difficilioris fore conuentionis?[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Afflict. *decis.* 206. *n.* 2. Guid. Pap. *decis.* 562. Mantuan. *sing.* 537.
2 *Cap. si diligenti de for. compet.*
3 Locupletem enim debitorem vel fideiussorem non tantum ex facultatibus æstimamus, sed etiam ex conueniendi facilitate, *l.* 2. *in prin. vbi glo. qui satisd. cog.* Iunct. *cap.* 2. *de suppl. neglig. pral.* 6. Boer. *quæst.* 2. *num.* 53.

DEFINITIO XIV.

Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt scilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor.

SEd nec desunt, qui putent fideiussorem interueniente iureiurando in duriorem causam obligari posse;[1] quorum sententia hactenus recipi potest, vt tanquam principalis debitor non tanquam fideiussor obligetur, qui in plus obligari vult,[2] vt propter iuris iurandi auctoritatem eo modo actus valeat, quo valere potest.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Francisc. Cremens. *singul* 42.
2 Nec enim fieri potest vt accessio in plus obligetur quam debitor principalis, *l. Græce* 8. §. *illud D. hoc tit.*
3 *Ex not.* per Bart *in l. si quis pro eo* 56. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij.

LOcaueram tibi fundum ea lege vt de mercede intra mensem satisdares. Tu cum Titio subinde conductionem communicaueras, isque eodem instrumento pro te erga me licet absentem fideiusserat. Placet non posse quidem me aduersus eum agere ex causa conductionis, cum ei non locauerim,[1] sed posse amen tagere ex causa fideiussionis. Nimirum quoniam alteri per alterum acquiri obligatio & actio potest, quoties stipulantis interest vt alteri acquiratur,[2] Hic vero tua intererat, vt mihi Titius ex fideiussione obligaretur, cum tu ad hoc ipsum obligatus esses vt fideiussorem dares. Præsertim cum notarij quoque stipulatio meo nomine interueniisset,[3] quam ego ex stipulato agendo hoc ipso ratam haberem.[4] *Ita Senatus* Idib. Decembr. 1590. in ea causa de qua SC. 5. De contr, & commit. stipul.

1 Actio enim ex locato cum sit ex contractu, personalis est, nec contra alium dari potest quam contra eum ipsum, qui contraxit aut hæredem eius *l. cum apparebit* 47. D. *locat. l. quacumque gerimus, D. de oblig. & action.*
2 L. *stipulatio ista* 38 *si stipuler.* vbi gloss. & DD. *de verbor. obligat.*
3 Tessaur. *Decis. Pedem.* 70.
4 Qui enim ex aliquo contractu agit eum necessario ratum habet, *l. seruum Titij* 49 *D. mandat. cum similibus.*

DEFINITIO XVI.

Qui fideiusserat inutiliter, non eo minus tamen postea soluit vtiliter, ita vt non possit solutum repetere.

SI Titius cum tuo nomine erga me absentem inutiliter fideiussisset, postea tanquam fideiussor tuus mihi soluerit, dicendum est confirmari fideiussionem hactenus saltem ne possit repetere quod soluerit.[1] *Ita Senatus* in eadem causa. In qua tamẽ placebat, ea potius ratione conditionem impediri. quod ex iuris regula repetitio nulla est ab eo, qui suum recepit, licet alius soluerit, quam qui soluere debuit.[2]

1 Vt scilicet fideiussio inutilis habeat saltem pactum ex quo nascatur obligatio naturalis quæ impediat soluti repetitionem, *arg. l. an inutilis*, 8. D. *de except.* iunct. *l. quod enim* 7. D. *hoc tit. l. naturales*, 10. *de oblig. & act.*
2 L. *repetitio* 44. D. *de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Actionum cedendarum exceptio, quæ exiuris ratione soli mandatori competit eo tamen iure quo vtimur datur etiam fideiussori.

INter fideiussorem & mandatorem differentiam illam iuris auctores constituerunt, quod aduersus mandatorem non aliter agere creditor potest, quã si paratus sit ei agere actionibus omnibus, quas habeat siue in personã siue in bona debitoris;[1] adeo vt si cedere vel nolit vel ideo nõ possit quod eas culpa sua amiserit, exceptione cedẽdarũ actionũ repellatur.[2] At fideiussori conuento vt pro debitore soluat, exceptio illi non competit, siue nolit creditor cedere siue non possit, feceritque ne posset.[3] Hæc tam varie, quoniã in dãno mora-

retur mandator si non ei remedio cessionis succurreretur, cum nullam ex propria persona actionem habiturus sit aduersus debitorem, vtpote quem nec liberauerit soluendo creditori. Soluit enim proprio nomine, & propter mandatum suum, non nomine debitoris. [4] Fideiussor vero sicuti non tantum suo, sed etiam debitoris nomine soluit quod soluit, ita non seipsum solum sed & debitorem ipsum liberat, adeoque debitorem primum, se vero non nisi per consequentias, [5] ob idque paratam habet mandati actionem in debitorem [6] nec proinde vlla indiget cessione. [7] Plurium confideiussorum alia ratio est. Neque enim qui ex iis primus soluit vllā aduersus cæteros ex ea causa habet actionem, licet ex ea solutione liberentur, quia pro debitore non pro iis creditori solutum intelligitur. [8] Quę res fecit vt inter eos beneficium aut potius remedium cessionis induci necesse fuerit, cum fieri poterat vt aduersus debitorem, aut periculosior aut difficilior futurus esset regressus per actionē mādati. [9] Eoque pertinēt iura omnia quę tractant de actionibus fideiussori cedendis. [10] Sed tamen iuris interpretes, dum prudentibus ipsis prudentiores videri volunt, a pertissimum errorem inuexerunt, vt creditor aduersus fideiussorem agens perinde summoueatur exceptione cedendarum actionum, si cedere vel nolit vel non possit, atque si ageret contra mandatorem aut vnum ex confideiussoribus. [11] Quam sententiam æquitatis magis quam iuris ratione fretus, probarem non illibenter eo casu quo fieri cessio commode posset. Cur non enim æquum videatur vel hoc saltem consequi fideiussorem quod sine creditoris dispendio futurum sit. [12] Sed si eas actiones quarum cessio postulatur creditor facto suo amiserit, puta quod cum debitore pactum personale fecisset de non petendo, [13] nihil causæ est quo minus exequi ius suum possit aduersus fideiussorem; cum nihil ei debeat imputari qui iure suo vsus est. [14] Nisi forte proponas dolo malo creditoris amissas actiones, & ob id tantùm ne iis cedere quandoque posset, vtputa si post petitam cessionem pactum inierit de non petendo à debitore. Vtique enim malitiis indulgendum esse nemo dixerit. [15] Senatus noster communem interpretum traditionem passim sequitur & probat, [16] adeo vt nec aliter audiendum putet creditorem paratum actionibus suis cedere, quam si obligationis quoque tabulas reddere paratus sit, quod sine iis vix vlla cessionis vtilitas constare possit. [17] *Ita Senatus* in causa N. Francisci Bertrier contra N. Dominicum Cize 6. Cal. Iul. 1591.

1 *L. si quis alicui 27. §. vlt & l seq.* D. *mandat.*

2 *L. Stichum aut Pamphilum 95. § si mandatu 10.* D. *de solut.*

3 Vt ex eo constat, quod si creditor pactū fecerit de non petendo à persona rei, non eo minus saluam habet actionem contra fideiussorem, cui tamen nullam aduersus reum præstare vtilem potest, *l. nisi hoc actum 22.* D. *de pact.* vbi scripsi in Rationalibus.

4 Quam rationem adfert IC. *in l. Papinianus 28.* D. *mandat.*

5 Quia nimirum fideiussoris obligatio accessoria est, quæ non potest substitere sine principali. *l. si fideiussor 19.* D. *de dolo.*

6 Aut mandati si mandatum aliquod intercessit, aut negotiorum gestorum si nullum, *l. ex mandato 20. §. 1.* D. *mandat.*

7 Cuius scilicet faciendæ nulla subest æquitas nisi cum necesse est subuenire soluenti ne pericliletur, *l. in creditore 38.* D. *de euict. l. mulier. 19.* D. *qui potior in pign. hab.*

8 Licet omnes per consequentias liberentur.

9 *L. fideiussoribus 17. l. vt fideiussor 39. l. si fideiussores 41.* D. *hoc tit. l. cum aliter 11.* C. *eod. l. Modestinus 76.* D. *de solut.*

10 De quibus *n. prox. præced.* Adde *l. cum is 36.* D. *hoc tit. & in l. his consequenter, 18. § si filius familias.* D. *famil. ercisc.*

11 Videtur tamen hæc sententia probari ex *Nouell. 4. de fideiuss. cap 1. in fin.* in illis verbis, *à creditoribus actionibus sibi cessit.* Nisi quis dicat ea verba pertinere ad actiones cessas non ad cedendarum necessitatem.

12 Quomodo argumentatur IC. *in l. in creatore. 38.* D. *de euiction*

13 *Vt in d. l. nisi hoc actum 22.* D. *de pact.*

14 *L. nullus videtur 55. de reg. iur.*

15 *Vulg. l. in fundo 38.* D. *de rei vindic.*

16 Vt scilicet possit fideiussor per exceptionem cedendarum actionum repellere creditorem non volentem, aut non valentem vllas præstare actiones contra debitorē. Ex *d. Nouell. 4. de fideiuss. 1. in fin.* vbi Iustinianus videtur hac in re omnium intercessorum conditionem æquare, siue mandatores illi sint siue fideiussores.

17 Nempe quia reddendæ erunt debitori cum soluet, *l. vlt.* C. *ad exhib.*

DEFINITIO XVIII.

Non tantum actionis cessio sed etiam tabularum redditio fieri debet fideiussori per creditorem etiam inuito, ac multo magis ignorante debitore.

SEcundum quam sententiam cum creditor quidam in fideiussorem agens cessionem actionum ei obtulisset, tabulas vero reddere recusaret ni debitor ipse consentiret, placuit iustam recusandæ solutionis causam habuisse fideiussorem, qui cedendarum actionum exceptione nitebatur, propterea quod debitoris consensus frustra expeteretur in ea re, quæ & inuito debitore & inuitum debitorem facienda esset. [1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex reg. l. qui potest 26. de regul. iur l. aliquando 13. §. vlt.* D. *ad SC. Velleian. iunct. l. 1.* C. *de nouat. & de leg.*

DEFINITIO XIX.

Fideiussor qui iusta exceptione siue cedendarum actionum siue alia qualibet munitus est, non censetur esse in mora, ideoque nec vsuras vllas debet

CVi consequenter visum est decursi interea temporis vsuras nullas à fideiussore deberi, tametsi debitam pecuniam nnn obsignasset, [1] nec dies tantum, sed etiam locus solutioni dictus proponeretur. [2] Neque enim in soluendi mora esse videri debet is à quo propter iustam exceptionem pecunia peti non potest. [3] Solaque oblatio conditionalis sufficit cum conditio per creditorem implenda est, & per eum stat quo minus impleatur. [4] Sane si qua alia de causa interfit creditoris ne debiti tabulas reddat fideiussori, vtputa si maior quantitas à reo debebatur pro quo fideiussor soluit, non est arctandus creditor vt tabulas fideiussori tradat, sed sufficiet, vt actionibus suis cedere paratus sit ad eam vsque quantitatem pro qua fideiussor interuenerat, seque obliget de tabulis ipsis fideiussori exhibendis, quotiescunque bonum & æquum *id* videbitur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis obsignatio sola vice solutionis sit non etiam oblatio, *l. obsignatione 2.* C. *de solut. l. acceptam 19.* C. *de vsur.*

2 Quæ loci adiectio multum operari solet ad inducendam condemnationem eius quod interest, *l. 1. 2. & pass.* D. *de eo quod cert. loc.*

3 L. *sciendum 21.* D. *de vsur. l. lecta 40. vers. non enim.* D. *de rebus cred.* Porro non solent deberi vsuræ nisi ex mora, *l. cum quidam 17. §. si pupillo.* D. *de vsur. l. Titia Seio 87. §. vsuras, de legat. 2.*

4 Quia in eius præiudicium non in eius commodum habenda est pro impleta, *vulg. l. iure ciuili 24. de cond. & demonstr. ll. in omnibus, 39. l. in iure ciuili 161. de reg. iur.*

5 Interest enim hoc casu creditoris vt habeat penes se tabulas, etiam post solutionem sibi factam, vt & in *l. qui tabulas, 17.* D. *de furt.*

DEFINITIO XX.

Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem posteaquam soluit.

FIdeiussore dato ex ea causa quæ admittat beneficium in integrum restitutionis, si non prius restituatur debitor aduersus creditorem, quam fideiussor soluerit, frustra postea restitutionis auxilium aduersus fideiussorem implorabit, [1] si non eadem restitutione veluti fideiussoris nomine solutionem tanquam indebitam condicat à creditore. Nam quin eam actionem exercere possit dubitari non potest, cum ipsius interfit ne teneatur fideiussori, [2] Cæterum, quid imputari potest fideiussori qui coactus soluit non prohibente eo cuius erat persecutionem crediti, atque ita solutionem inhibere. [3] Alioqui in damno morari fideiussorem iniquissimum sane futurum sit, [4] nisi probetur in rem suam potius quam in rem alterius fideiussisse, [5] aut ni qua alia iusta causa sit propter quam actio mādati debeat ei denegari. [6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditori. Prid Cal Aug. 1592.

1 Ne alioqui moretur in damno fideiussor, cui nihil potest imputari nisi cur fideiusserit.

2 Aut potius vt habeat quod fideiusori possit reddere, *l. indebitum 47.* D. *de condict. indeb.*

3 Arg. *l. fideiussor 29. in princ.* D. *mandat.* Vnde enim potuit fideiussor diuinare futurum, vt reus peteret restitutionem in integrum, *arg. §. cum debitor eiusd. legis.*

4 fit

4 Et ita damnosum ei esse officium sunm *l. si seruus* 61. §. *quod vero, D. de furt.*

5 Qui enim fideiubet in rem suam magis pro reo quam pro fideiussore habendus est, *l. sed si fideiussor* 24. D *de pact. l. de die* 8. §. 1. D. *qui satisd cog. l.* 5 D. *de liberat. legat.*

6 Pura si fideiusserit animo donandi, *d l.* 5 *de liberat. leg.*

DEFINITIO XXI.

Solutionem à fideiussore factam esse probatur contra tertium creditorem ex sola chirographi possessione.

VT fideiussor actionem habeat contra debitorem aut in res sibi ex causa fideiussionis obligatas, vtique probare debet facta à se solurionem.[1] Eius vero rei sufficiens probatio illa esse creditur, si chirographum ex quo potuit conueniri exhibeat, licet nec cancellatum illud sit, nec à creditore redditum probetur. Nam quod in contrarium disputari solet, non probari solutionem debiti ex eo solo, quod debitor chirographum penes se habeat, adeoque cancellatum, ni constet ab ipso creditore aut saltem ex eius voluntate debitum fuisse,[2] tum recte dicitur, cum debitori res est aduersus creditorē negantē sibi factā esse solutionē;[3] non illo etiā casu, quo tacente ac nil conquerente creditore si velit debitor ipse aut alius fidē solutionis exigere.[4] Multo minus vero audiendus erit tertius possessor si neget solutum, tacente ipso etiam debitore, & patiente vt fideiussor eam actionem exerceat, quam nisi solutione iam facta exercere non posset.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. supr. de pact. pign. 4. Idus Nouemb. 1592.

1 Præterquam in casibus, de quibus *in l. Lucius*, 38. D. *mand. l. si pro ea contra quam* 10. D. *eod.*

2 *l.* 2. *vbi gloss.* D *de pact.* iunct. *l. si chirographum*, 24. D. *de probationib.*

3 Quia solutio hoc casu probanda est & quidem concludenter ab eo qui allegat, *l.* 1. C. *de probat.*

4 Præsertim cum is qui habet instrumentum videatur etiam habere mandatum ad exigendum, *vulg. d.* 1. C. *de donat. l. vlt.* C. *de pact. conuent. tam sup. tot.*

5 Est enim exceptio ista de iure tertij nec exclusiua iuris agentis, nisi sub ea saltem conditione si tertius velit, & ideo quandiu non constat de tertii voluntate opponi nō potest. Bart. *ad l.* 2. D. *de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Obligatus in ampliore forma cameræ non habet exceptionem ordinis, quamuis non renunciauerit ei expressim.

QVamquam exceptioni ordinis nominatim renunciare fideiussor debet, vt ab eo beneficio excludatur,[1] si tamen quod plerumque Romæ fit se obligauerit in ampliore vt aiunt forma Cameræ, satis renunciasse credendus est vt iuuari beneficio legis nō possit;[2] nec illa solum ratione quod huiusmodi exceptio de apicibus iuris esse existimetur,[3] sed etiam quia amplior illa forma cameræ specialem huius exceptionis vt & aliarum omnium quæ obiici possent renunciationem contineat: vt proinde qui se obligat in ampliore forma cameræ, specialiter quoque iis omnibus exceptionibus renunciare videatur, quarum in ea forma mentio fit,[4] saltem per relationem: id enim est quod dici solet relatum inesse in referente cum suis omnibus qualitatibus,[5] neque vero qui obligatus est in ampliore forma cameræ vllas exceptiones habere potest, præterquam falsitatis & solutionis.[6] *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin contra N. Floret 17. Calend. Febr. 1593.

1 *Nouell.* 4. *de fideiussor. vbi glos. in princip.* Adeo vt non sufficiat quod fideiussor se constituerit principalē debitorem & pagatorem, vt loquitur Papiens. in *form. libell. contra plures reos debend. vers. beneficio nouarum, constitutionum, numer.* 3. *post Gloss. in dict. Nouell.* 4. *de fideiuss.* Petr. Rub. *sing.* 100 Cappel Tholos. *quæst.* 80. [Si tamen in fideiussione adiecta sint verba illa aut in pluribus correis *sans diuision & sans discussion*, non requiretur alia specialior renunciatio quæ alioqui requiretur. Papon Tit *Des pleiges & certific.* §. 24. *Ita Senatus noster* 3 Iulii 1602. in causa Ioannis de Loriol. D. d'Anieres contra fratres Lyuet, Cal. Febr. 1613]

2 Vide Massam. *in tract. de oblig. in form. Camera.*

3 Cuiusmodi exceptiones non solent admitti contra obligationem quæ fit in forma Cameræ. *arg. l. si fideiussor* 29 §. *quadam D. mandat.*

4 Cum semper specialia insint generalibus, *l. semper specialia* 147. *de reg. iur.*

5 L. *esse toto* 77. D. *de hared. inst.*

6 Vt pluribus tractat Massa in tractatu supra citato, *de oblig. in form. camer.* [Itaque siue fideiussor sit siue correus debendi exceptionem diuisionis habere non potest, *ita Senatus* pro N. Doria Genuensi, contra Ioannem Mugner 9. Cal. Febr. 1612.]

DEFINITIO XXIII.

Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ non eo minus condemnari debet, quod cum tanquam minus idoneum admittere victus voluerat.

CVm fideiussorem offerre presbyterum, aut Senatorem, aut alium qui habebat priuilegium ne detrudi posset in carceres, & ego ratione illa recusarem quasi minus idoneum, iudex tamen per imperitiam admiserat, & non obstante appellatione sub eo fideiussore mandari sententiam executioni præceperat;[1] Reuocato postmodum iudicato & fideiussore per iudicem appellationis pronunciato non idoneo, quæsitum est an nihilominus posset ille ex fideiussione conueniri? Mouebat, quod & oblationem & obligationem eius improbaueram,[2] absurdum autem videbatur quæri mihi ius ex ea promissione quam ego nullā itri amque esse voluissem.[3] Exemplo eius quod dici solet expositione negata non posse negantem ius sibi vllum quærere.[4] Sed verius est ob auctoritatem iudicij perinde teneri fideiussorem, quem iudex inuito condemnato admisit ac si ab ipsō condemnato admissus esset: cum eius fideiussionis intuitu mandata sit executioni sententia quæ alioqui mandari non potuisset.[6] Etsi enim clericus fideiussionibus inseruiens abiiciendus & deponendus est,[7] vtiliter tamen obligatur,[8] nec quod personam suam pignori obligare nequeat,[9] facere potest, vt bonorum oppigneratio impediatur.[10] *Ita tractatum est* pro hæredibus Petri Gleyron contra fratres & procuratores R. D. Archiepiscop. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Neque enim debuerat admittere cum fideiussor idoneus non minus ex conueniendi facilitate æstimetur quàm ex facultatibus, *l.* 2. D. *qui satisd. cogant.* Dixi *Defin.* 13. § *hoc tit.*

2 Quam tamen ponimus non potuisse mandari executioni sine fideiussore, vt diximus *supra de sentent. & interloc. omn. iudic.*

3 Non enim possum approbare quod semel improbaui, vt nec è cōtrario improbare id quod semel probaui, *l. Pōponius* 9 D. *de negot. gest.*

4 Nec enim solet legislator istam ferre instantiam.

5 Bart. *in l. post legatum*, D. *de his quæ vt indign. & in l. naturaliter*, §. *nihil commune in* 3. *lect.* D. *de acquir possess.* Papiens. *in tom. excip. centr. possit. in versic. Primo quod publica vox & fama numero* 4. *ex l. de ætate* 51 §. *qui interrogatus.* D. *de inter. in iur faciend.*

6 *Gloss in cap.* 1. *Extr. hoc tit.*

7 *Cap.* 2. *eod tit.* quia non licet clerico se immiscere secularibus negotiis, *vulg. iurib.*

8 Cum nulla lege siue pontificia siue ciuili talis obligatio impediatur

9 Vt dixi *Defin.* 12. *n.* 4. *supra eod.*

10 Cum hac parte alia longe sit & dissimilis ratio personæ de bonorum, nec quicquam veter obligationem pignoris in quibusdam rebus contrahi, in aliis veto non itē, *l. obligatione generali* 6. *& seq.* D. *de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Qui fideiussit iudicio sisti si semel reum stiterit iterum sistere non tenetur.

FIdeiussor iudicio sisti si reum semel stiterit, qui postea fugitiuus & contumax fiat, non potest ex causa fideiussionis conueniri, nisi promissio & obligatio noua interuenerit eiusdem rei iterum sistendi. Vna enim duntaxat est obligatio, quæ proinde vnica etiam primaque præstatione dissoluitur.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Mart. 1593.

1 Stipulatio enim semel commissa sicut resolui amplius non potest, *l.* 6. *habere licere* 57. *in fin* D. *d. euict.* ita neque iterum committi, *l. cum quarebatur* 13. *l. vltim.* D. *iudic. solui.* Similiter stipulatio semel impleta neque impleri postea, neque actionem contra promissorem patere vnquam potest. Facit *l. boues* 89. §. *hoc sermone & ibi* Andr. Tiraq. *de verb signific.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXV.

Ex solutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor, secus est si prorogata fuerit obligatio, puta ex causa tacitæ reconductionis.

DEbitori, qui ad certam diem soluturum se promiserat, & eo nomine fideiussorem dederat, creditor absente & inscio fideiussore soluendi facultatem in longius tempus prorogauerat. Non idcirco liberatus fideiussor videbitur, cum principalis obligatio salua sit, nec durior fiat conditio fideiussoris.[2] Nam si iamdiu in obligatione mansit, nec diutius manere velit, potest ille sibi consulere ordinatio iuris remedio, quemadmodum & si reus labi facultatibus incipeperet.[2] Quod si nec soluere ipse velit nec petere adhuc possit vt à fideiussionis periculo eximatur, boni consulere debet quod dilationis reo concessæ beneficium sibi commune futurum sit, vt tardius ad solutionem vrgeatur.[3] Non eadem ratio est eius, qui pro alio conductionis temporalis nomine fideiussit.[4] Nã si finito tempore patiatur locator conductorẽ in possessione remanere,[5] sequẽtis tẽporis periculũ ad fideiussionis causam non pertinebit,[6] nempe quoniam alia & noua conductio est finita priore,[7] & consequenter noua obligatio, quam in præiudicium fideiussoris sine nouo ipsius consensu contrahi non oportet, licet eadem pignora quæ prius data fuerunt à debitore, perseuerent obligata.[8] In eo namque differt obligatio pignorum debitoris ab obligatione fideiussoris. Et ratio diuersitatis est, quia nihil debitoris interest quod eadem pignora maneant obligata, cum ipse, quoque in noua se obligatione constitui patiatur. At fideiussoris interest qui commodum nullum sentit ex fideiussione, ne diutius quam ab initio voluerit in obligatione retineatur.[9] plane non faciet secunda hæc conductio, siue expressa illa sit siue tacita, vt si quid adhuc ex prioris causa debeatur, liberatus fideiussor intelligatur. Quia licet conductio ipsa tempore finita sit, obligatio tamen quæ ex causa conducti nata est[10] tamdiu durat, quamdiu locatori solutum aut aliter satisfactũ nõ est.[11] *Ita Senatus* in causa N. Ioãnis de Belly Domini des Eschelles & Claudij Bausſã, 3. Calẽd. Mart. 1593

1 Non enim fuit appositum tempus in obligatione fideiussoris ad finiendam obligationem, quo casu aliud esset, sed ad faciendam solutionem & exactionem. *Dec. cons. 93. quæst. fin.* Gabriel. *lib. 3. commun opin. tit. de fideiuss. concl. 3.* Masuer. *in addit. ad Papiens in form. libell contr plur. reos. debent. vers. solutionem facere recusauerunt, n. 2. ad verb. consenserit.*

2 L. *Lucius* 38. D *mandat. l. si pro ea contra quam* 10. C. *eod.*

3 Cum tanto pius habiturus sit intermedii temporis & spatii ad soluendum, *l. quod certa die* 70. D. *de solut.*

4 Quo casu obligatio fideiussoris certo tempore limitata est, non vt eo finiatur, sed ne pro alterius temporis conductione fideiussor teneatur.

5 Quod cum sit, tacita reconductio creditur intercessisse, *l item. qua ritur.* 13. § *qui impleto.* D. *locat.*

6 *L. si cum Hermes.* 7. C. *de locat.*

7 *L. qui ad certum,* 14. D. *eod.*

8 *L. item quæritur* 13. § *qui impleto, eod. tit.*

9 Obligatio enim limitata ad tempus certum non potest inuito obligato in longius tempus prorogari, vt tractat Papiens. supradicto loco ex d. l. si *cum Hermes d.* § *qui impleto & ex not. per gloss. in cap. constitutus de fideiuss. & in spen.* D. *de præscript. l. vlt.* D. *de pact.* Et si male in eo Papiens. quod abutitur illis locis omnibus vt probet fideiussorem liberari prorogatione facta debitori ad soluendum: quod sane falsum est, tempus enim solutioni præstitutum non limitat obligationem sed illud demum, quod præstitutum est obligationi, vt *in l. obligationum fere* 44. § *placet.* D. *de obligat. & action.* Iunge *l. Imperator* 3. *in fin.* D. *de postul.*

10 Siue intelligas de personali, quæ nascitur ex contractu siue de hypothecaria quæ ex conuentione pignoris.

11 Cum tempus non sit modus tollendæ obligationis, *d.* § *placet.* Nisi post *l.* 3. C. *de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* vide *l. si rem* 9. § *omnis pecunia,* D. *de pignor. act. l. grege* 13. § *etiam.* D. *de pign.*

DEFINITIO XXVI.

Differentia inter fideiussorem & emptorem in expensarum litis cum alto habitæ repetitione.

INterest multum, an indemnitas petatur actione ex empto aduersus venditorem euicta re vendita, aut mora de proprietate rei quæstione;[1] an vero actione mandati,[2] si forte fideiussor pro debitore soluerit, Priore casu si quas expensas emptor in litem fecerat priusquam venditori denunciaret, repetere illas à venditore nullo modo potest, quia imputare sibi debet, cur non citius denunciauerit.[3] Imo nec actionem vllam habet de euictione, si ante denunciationem fuerit condemnatus, nisi probet iustam fuisse condemnationem, hoc est eum, qui rem, euicit, euincendi ius habuisse.[4] Posteriore vero casu licet fideiussor à creditore conuentus non ita cito litem debitori significauerit, sed in causa appellationis tantum, nihilominus tamen expensas omnes à debitore repetet, propterea quod id bona fides exigat, quæ in mandati potissimum actione exuberare debet.[5] Verum enim est ex causa mandati & fideiussionis prõ alio factæ impensas illas irrogatas esse,[6] sed hoc ita si nõ statim post litẽ denunciatã debitor soluerit, at litem in longius tẽpus protrahi passus sit, alioqui si statim atque denunciatum est soluat, credibile est fuisse illum citius soluturum & fideiussorem eiusmodi expensis exoneraturum, si fuisset fideiussor diligentior in lite denunciãda. Ideoque nec æquum est onerari debitorem iis sumptibus, quos fideiussor culpæ suæ potius & negligentiæ quã mandato imputare debeat,[7] cum nec imputare possit damnum quod casu fortuito in mandato exequendo senserit, si summo iure agatur.[8] Quamuis placeat quod interpretes tradiderunt ciuilius esse & vrbanius[9] vt mandator damnum omne resarciat quod mandatario ob mandatum contigerit, licet casu fortuito,[10] Sed alia ratio est damni, quod neque ex causa mandati neque casu fortuito, sed sola mandatarij culpa obtigit.[11] Plane si nihil imputari possit fideiussori forte quod absenti & nullum in prouincia domicilium habenti debitori litẽ denunciare nõ potuerit,[12] impensas omnes restituere debitor cogẽdus erit, nec aliud in emptore seruabitur.[13] *Ita Senatus* pro N. Hieronymo de Lambert Barone de Terny, contra N. D. de Montfort ex tempore, 7. Id. Mart. 1593.

1 Ex natura scilicet actionis ex empto, *l. si in venditione* 60. & *l. antep.* § *mota quæstione & pass.* D. *de euict.*

2 Præcedente mandato, alioqui non mandati actio competet, sed negotiorum gestorum, quæ tamen *hac parte* eiusdem est naturæ, *l. ex mandato* 20. § . D *mandat.*

3 *L. emptor* 8. C. *de euict.* Culpa enim sua damnum sentit, qui ideo tantum sentit quod tardius experiri cœperit, *l. cum postulassem* 44. D. *de damn. infect.*

4 Imbert. in Enchirid. in verb. *Emptor.* vide *gloss. in l. si ideo* 55. D. *de euict.*

5 Ne mandatario suum officium sit damnosum, *l. si seruus* 61. § *quod vero* D. *de furt.*

6 Neque hoc damnum fuisse passurum fideiussorem si non fideiussisset, vt *in d.* § *quod vero.*

7 *L. inter causas* 26. § *non omnia* D. *mandat.*

8 Vt scriptum est *in d.* § *non omnia*

9 Glos communiter adprobata, *in d.* § *non omnia.*

10 Id est, siue propter mandatum contigerit formaliter, siue occasionaliter, vt nostri loquuntur.

11 Quale illud est de quo nunc tractamus, cuius rationem haberi numquam oportet. Ex *reg. l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

12 vt in specie *l. vlt.* D. *de leg. commiss. l. eũ quidã* 17. § *si pupillo.* D. *de vsur.*

13 Quia vtriusque casus eadem ratio est, nec magis potest imputari emptori, quam fideiussori, cur non denunciauerit. litem si nemo fuit cui denunciaretur, *l.* 4. § *touties,* D. *de damn. infect.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori qui per collusionem cum creditore habitantis soluit non est dandus regressus.

IMputari quidem solet debitori, qui soluit, si non fideiussori suo denuntiauerit, ne is forte ignorans iterum soluat.[1] Ideoque si fideiussor per ignorantiam iterum soluerit, nihilominus mandati actionem habebit, quia non potuit diuinare.[2] Sed tamen si dicatur fideiussor nomen creditoris subiecisse, vt debitorem grauioribus sumptibus oneraret,[3] non prius ei condemnandus erit debitor, quam rata creditor habuerit ea omnia, quæ suo nomine aduersus fideiussorem gesta comperiet.[4] Ob eam causam accersendus erit in ius, sed sumptibus debitoris, mox repetituri aut aduersus fideiussorem si creditor ratam non habeat petitionem, quam fideiussor sub eius nomine instituit, aut aduersus creditorem ipsum si accepta iam solutione iterum pro eodem debito vr-

serit

serit fideiussorem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 17. Cal. April. 1593.

1 *L. Fideiussor conuentus, l. 19. D. mandat.* * Non tamen imputatur fideiussori si bonam fidem agnouerit, putà si soluerit etiam postquam solus ipse tempore liberatus fuit non etiam debitor, *dict. l. si fideiussor §. vltim.* Est enim illi ignoscendum si pudori suo pepercerit. *l. Quintus 48. eod.*

2 *d. l. si fideiussor § si cum debitor.*

3 Vt plerumque fit per dolum malum fideiussoris cum creditore colludentis.

4 Quid enim si nolit rata habere, misertus fortasse debitoris, & ne ei tantopere noceat.

5 Bona enim fides non patitur vt bis idem exigatur, vt est in iuris regula. & improbus est qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iud.*

DEFINITIO XXVIII.

Fideiussor quamuis non nisi prouisionaliter condemnatus, diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduersus reum vrgere potest.

COndemnato prouisionaliter, vt loquuntur, & lite pendente eo, qui pro fundi venditore de euictione se obligauerat,[1] quærebatur an venditor ipse fideiussori vicissim prouisionaliter duntaxat an etiam diffinitiuè condemnandus esset? Quibusdam placebat, non ad aliud condemnari eum debere, quam vt litem susciperet,[2] eamque ipsam quantitatem fideiussori prouisionaliter præstaret, in quam fideiussor ipse fuerat condemnatus,[3] ne alioqui si in diffinitiua sententia succumbere actorem contingeret, ob nullam causam fideiussori venditor condemnatus videretur.[4] Sed magis visum est, iustam semper causam esse propter quam reus, qui nullas aduersus fideiussorem exceptiones habere posset,[5] omni modo ipsi condemnandus sit, quandoquidem ita fieri interest fideiussoris, debitoris vero nihil prorsus;[6] cum si condemnandi actoris ratio aliqua emerget, ipsum debitoris eiusdémque venditoris commodo cessura sit condemnatio, non fideiussoris, cui iam aliunde debitor satisfecerit.[7] Itaque pronunciauit Senatus condemnandum simpliciter venditorem vt fideiussori indemnitatem præstaret. *In causa* D. de la Vulpilliere & Syndicorum Necij, contra fratres Goddet, 12. Cal. Iun. 1593.

1 Puta cum facti allegatio aliqua diffinitiuam sententiam remoraretur.

2 *Arg. l. si plus 74. mota quæstione, D. de euict.*

3 Ita enim fiebat, vt huic euictionis fideiussori tantum præstaretur, quantum ipsi adesset, quod sufficit. Nec enim lucrum ex mandato sperare fideiussor debet, *l. si mandatu 59 § 1. D. mandat.*

4 Potestas enim sententiæ diffinitiuæ tolleret intellectum prouisionalis condemnationis, *l. quod iussit 14. vbi not. D. de re iud.* iunct. *l. si patroni 55 §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

5 Quamuis indemnem eum seruare teneatur, *l. si seruus 61. §. quod vero, D. de furt.*

6 Succedit enim iuris regula, quæ vult id, quod vni prodest, & alteri non nocet, facile concedendum esse, *leg. in creditore, 38. in fin. D. de euict.*

7 Improbus enim esset fideiussor, si bis idem consequi vellet, *l. si quis dolo 52. in fin. D. de re ind.*

DEFINITIO XXIX.

Non imputatur fideiussori, quod sciens omiserit exceptionem procuratoriam aut aliam, quæ sit de apicibus iuris.

FIdeiussor, qui ignorans solutam à debitore pecuniam, quę debebatur, soluit creditori, non imputatur, quod exceptionem procuratoriam etiam sciens omiserit, vt cum creditore in debitoris necem idcirco collusisse videatur.[1] Non enim ad debiti substantiam ea exceptio pertinet, sed ad iudicij exercitationem.[2] Plane debitori aduersus creditorem, qui accepto debito fideiussorem male inquietauerit, actio salua & integra seruanda est.[3] *Ita Senatus* ex tempore, in causa N. Strasse Maurianensis, contra N. Claudium Reydelet, 6. Id. Iul. 1593. Iunge Defin. 27. supr.

1 Quæ collusio, si probaretur, omnem fideiussori regressum & actionem contra debitorem adimeret, *l. demque 10. §. generaliter, leg. si fideiussor conuentus 29. in princ. & §. si cum debitor, D. mandat.* iunct. *leg. Quintus 48. eod tit.*

2 *d. l. si fideiussor, §. quadam. eod. tit.*

3 Dolo enim fecit creditor, qui bis idem consecutus est, *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iud. l. bona fide 57. de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Collaudator fideiussoris non minus quam fideiussor tenetur corpus suum pignorare, sed habet semper exceptionem ordinis, etiamsi ei renunciauerit.

NEcessarius quidem fideiussor, hoc est, qui ex causa & in executionem iudicati,[1] aut alicuius præcedentis obligationis adhibetur, non aliter admittendus est, quam si cum bonis suis omnibus corpus quoque suum pignori obliget expressa conuentione.[2] Sed collaudatore, quem certificatorem vocant, an idem dicendum sit, dubitatum ali. quando fuit. Placuit idem dicendum esse, quia perinde interfit eius, qui fideiussorem accipit & collaudatorem, vt obligatos omnes habeat & pignoratos. Quamuis enim non nisi fideiussore discusso contra collaudatorem actio danda sit,[3] adeo vt nec volens collaudator possit renunciare exceptioni ordinis, nisi malit fideiussorem se præstare quàm collaudatorem,[4] eadem tamen ratio subest excusso fideiussore, vt cæteri, qui in subsidium conueniuntur, capi & in carceres detrudi possint, non solum quod medio tempore multa accidere queant, ne bonorum pignora sufficiant,[5] quorum aliunde persecutio moram plerumque maximam & dispendiosam habet,[6] sed etiam qnod tædio mutuve carceris multo facilius, quam per bonorum venditionem soleant debitores excitari ad explicandas pecunias, suósque creditores dimittendos.[7] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 11. & 12. supr. de satisd.

1 Puta prouisionalis, quod non nisi dato fideiussore mandari executioni potest. Idémque & in sententia diffinitiua quibusdam casibus iuris est, vt dixi *in titul. de sent. & interloc. omn. iud.*

2 Vt dixi *Defin. 12. & 13. supr.*

3 Quia collaudator non nisi indemnitatis fideiussor est, de quo *in §. decem 116. d verb oblig.*

4 Roman. *cons. 211. post num. 2. & cons. 241. num. 6.* Corn. qui dicit communem *cons. 109. num. 6 lib. 1.* Hyppol. de Marsil. *in rubr. de fide. iuss. nu. 23.* post Bart. *in l. 1. C. de comue. fisc. debit. libr. 10. Ita Senatus* ex tempore Idib. Decembr. 1612.

5 Nam & pignora possunt perire & minui, aut in corpore, aut in æstimatione.

6 Siue solemniter vendenda sint, *vt in l. cessante 7. l. quæ specialiter, 9. C. de distract. pign.* siue dominium pignoris imperrandum, *ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

7 Multis enim metus carcerum maior est quam metus mortis, vt. pote per quos & existimatio, & libertas ipsa quodammodo minuatur, *l. 1. & 2. D. de domin. liber exhib. l. 5. in princip. vt in poss. legat.* [Quid ergo de attestantibus, id est qui testificantur idoneum esse fideiusorem, & eius collaudatores? Placet hos quoque pro collaudatoribus habendos, licet non profiteantur se collaudatores, sed hactenus tamen vt non nisi in subsidium collaudatorum teneantur. In quo melioris conditionis sunt quàm cæteri collaudatores. Vt & in eo quod neque se neque bona sua obligare coguntur. *Ita Senatus* in causa N. de Curtillies prid. Non. Iul. 1611. Item obserno collaudatores nunquam habere exceptionem diuisionis. Quippe quæ non datur nisi correis & confideiusoribus. Collaudator autem non nisi fideiusoris fideiussor est. Pragmatici nostri vocant *contrefiance l. 27. §. vltim. l. inter 51. duo rei. D. de fideiuss.* Planè si collaudator se constituat principalem debitorem, & vt vocant attenditorem, non tam collaudatoris quàm primi fideiusoris loco habendus est. *Ita Senatus* in ea causa de qua *n. 4 supr.* In qua hoc amplius tractatum & decisum fuit, Eo casu quo valet renunciatio non sufficere vt renunciatum sit generaliter addita nota *& cætera*, sed specialibus & idoneis verbis concipi renunciationem oportere, vt sciatur cui exceptioni, & quomodo renunciatum sit, *ex l. 4. §. quæsitum D. si quis caution.* Iunge *Defin. 46 infr.*]

DEFINITIO XXXI.

Exceptioni ordinis renunciandum est in specie, alioqui non sufficit renunciatio generalis.

Source : BIU Cujas

QVi pro alio fideiusserat, constituerat se principalem debitorem & solutorem subiecta generali renunciatio. ne his verbis, *auec les submissions & renunciations requises.* Cũ quæreretur, an exceptionem ordinis obiicere posset, visum est posse, proptereà quod generalis renunciatio non sufficiat, sed speciali opus sit,[1] adeo vt nec satis sit renunciasse fidefussorem iuri de fideiussoribus, quod ac exceptio, vt nostri tractant, fit de natura actus,[2] ac proinde, cui numquam renunciatum videri debeat, nisi cum specialiter renunciatum est.[3] Neque ad rem pertinet, quod alioqui futurum, sit vt generalis illa renunciatio nihil operetur. Id enim tolerabilius est, quam vt admittamus, valere eam posse in vim specialis, cum specialis requiritur:[4] nec rursus, quod ea specialis renunciatio per errorem & imperitiam notarij potius, quam defectu voluntatis omissa videatur, quippe quæ vulgo in omnibus fere fideiussionibus apponi soleat.[5] Quoties enim adhibetur non tam ex stylo notarij, quam ex contrahentium voluntate adhiberi intelligitur,[6] ideoque omissa nunquam suppletur,[7] sicuti nec clausula constituti, aut codicillaris,[8] aliæve similes, quia nihil prohibet, ita quem fideiubere & quidem vtiliter, vt tamen ordinis exceptionem sibi saluam esse velit.[9] Nam & illud constat eum, qui pro alio se debitorem constituerit, huiusmodi exceptionis beneficium non amittere, quia generale illud est, vt pro intercessore haberi debeat quisquis se obligat eius pecuniæ nomine quæ ad alium peruenit.[10] *Ita Senatus* in causa Petri Berthod & Ioannis Rat, 8. Cal. Sept. 1593.

1 Intellige, nisi renunciatio generalis possit interpretationem sumere ex alia speciali, ad quam referatur, vt in specie, de qua scripsimus *Defin. 22 supra.*

2 Id est, quæ tacite inest actui, nempe post Iustiniani constitutionem, *in auth præsente, C. hoc tit.* Aliud enim iuris olim fuit.

3 Vide Alex. *cons. 34. post n. 4. lib. 4*

4 Specialia enim magis fieri solent quàm generalia. Tessaur. *dec. 167.* Cravet. *cons. 93 n. 6.*

5 *Arg. l. vlt. C. hoc tit.*

6 *Arg. notat.* per Bart. *ad l. 1. de iur. codicill.*

7 Ne quidem per iuramentum, quia iusamentum sequitur naturam actus cui adhibetur, *vulg. l. vltim. C. de non num. pecun.* quamuis contra sentiat Natt. *consil. 426 num. 2.* & Rol. à Vall. *cons. 6. n. 45. lib. 1.* quos refert & sequitur Masuer. *in addit. ad Papien. s. in form. libell. contr. vsur. reos deb. in vers. beneficio verb. renuncient.*

8 Bart. *in d. l. D. de iur. codicill.* & post eum cæteri.

9 Præsertim cum tale hodie sit ius commune post Iustiniani *Nouell. 4. de fideiuss. cap. 1.* vnde sumpta est *Auth. præsente, C. hoc tit.* Præsumitur enim quilibet contrahere secundum ius commune & velle vti iure communi, *l. 3. D. de testam. milit. l. vlt. C. de integr. restit. minor.*

10 Vt dixi *Defin. 1. supra hoc tit. & Defin. 1. supr. tit. prox. l. vlt. C. de const. pecun.*

DEFINITIO XXXII.

Quod debitor dicit se bonis suis omnibus cedere, non eximit creditorem à necessitate faciendæ excussionis.

AT pone, debitorem in iudicio conuentum dixisse, nulla se bona habere, iisque vsque creditori cedere.[1] Non idcirco exceptionis beneficium fideiussori aufferre poterit, quia si forte in eius necem cum creditore colludere velit, non est permittendum.[2] Quinimo præsumptio non leuis est, bona aliqua esse eius, qui bonis cesserit,[3] nisi apertissime constat, aut nulla superfuisse iam ipso cessionis tempore, aut si qua supererant, ea iam tum prioribus aliisve creditoribus adiudicata fuisse. Quod si creditores nulli proponantur, aut nulla dum inter eos cessorum bonorum facta diuisio, tanto magis facienda excussio est, vt inutilem & infructuosam creditori cessionem fuisse appareat.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quibus verbis etiam bonorum cessio videtur fieri posse *l. in omni 6. C. qui bon. ceder. poss.*

2 Cum fideiussor habeat eam exceptionem à lege non à debitore. Nam etsi à debitore ipso eam haberet, tamen semel quæsita ei aufferri non posset, *l. vlt. de pact.*

3 Quomodo enim potest bonis cedere, qui nulla bona habet? *arg. l. lex Cornelia 28. vers. quia per eam non efficitur, D. de vulg. & pupill. substit.*

4 Parum enim est, factam esse creditori bonorum cessionem, nisi eiusmodi cessione satisfactum sit creditori. Et ideo fideiussores casu tenentur, §. *Instit. de replicat.*

DEFINITIO XXXIII.

Debitor, qui priuilegium fori habet, non eo minus excutiendus est.

SEd etsi debitoris principalis persona ecclesiastica proponatur, quæ coram iudice laico conueniri non possit,[1] idem nihilominus dicendum est, si modo non absit à prouincia,[2] quia sufficit vt coram iudice suo & ecclesiastico conueniri queat, sibique debet imputare creditor cur cum eo contraxerit, aut fideiussorem ab eo datum efficacius obligari non curauerit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si diligenti, Extr. de form. compet.*

2 Alioqui non esset faciendla excussio extra prouinciam, vt dixi *Defin. 23 supra de excep.*

3 Fuit enim aut debuit esse non ignarus conditionis eius personæ cum qua contrahebat, *vulg. l. qui cum alio 19. de regulis iuris.*

DEFINITIO XXXIV.

Fideiussor acceptus in id quod à Titio deberi constabat, non tenetur, nisi viuo Titio liquidatum sit debitum. Præterquam si mentio facta sit hæredum, aut nisi de iudicato soluendo fideiusserit.

ACceptus fideiussor in eam quantitatem, quam à Titio deberi constabit, non aliter ex fideiussione conueniri potest, quam si viuo Titio apparuerit, quid & quantum ab eo deberetur.[1] Nec quod ante defuncto Titio eadem actio aduersus hæredem illius exerceri possit,[2] faciet vt fideiussor remaneat in obligatione. Siquidè potest eius interesse, vt cũ Titio potius quam cum eius hærede taxatio debiti fiat, quod is de re sua melius instructus fortasse assecuturus sit, vt minus debere pronuncietur, quam si cum hærede ageretur.[3] Hoc ita, si non in stipulatione hæredum quoque mentio facta sit, id est, nisi fideiussor solututum se promiserit, quod à Titio hæredeve eius debitum esse apparebit.[4] Idem in fideiussore de iudicato soluendo iuris est. Quamquam non facile iudex, qui de iudicato soluendo caueri iubet, hæredis mentionem adiicere solet, ne malo omine videatur litigatoris vitam breuiori tempore quam litis tractum concludere.[5] Itaque cauere hoc casu iudex debet, ne fideiussorem pro incerta quantitate dari præcipiat, sed curare, vt eam ipsam quantitatem demonstret, quæ certa petitur,[6] licet adhuc incertum sit an debeatur, sub ea tamen conditione, si debitam eam esse quandoque iudicatum erit.[7] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa R. D Claudij de la Couz Abbatis d'Embournay, & Senatoris, & N. Ioannis Dionisij Cauet. 5. Non. Decembr. 1593.

1 *L. qui Romæ 122. §. Agerius, D. de verb. oblig.*

2 Cum in hæredem transeant actiones omnes, & actiuæ & passiuæ, *leg. vltim. & tot. titul. C. de hared. actionl. 1. C. si cert. petat.*

3 Hæres enim non potest ea scire omnia, quæ defunctus sciuit, *l. qui in alterius 42. de reg. iur.*

4 Hoc enim casu etiam in persona hæredis conditio impleri potest, quod regulariter non ita est, cum omnes conditiones sint facti. Ea autem, quæ sunt facti, non solent ad alium transire, *l. qui hared. 44. l. à testatore 109. de cond. & demonst.*

5 Cum è contrario in bene ordinata Republica lites debeant esse breuiores, vt sibi quisque litiget, litisque victoriam patet non hæredi, *l. properandum 13 in princ. C. de iudic.*

6 Vt hoc casu nulla sit incertitudo, quæ impediat, ne stipulatio possit ad hæredem transire.

7 Potest enim fideiussor etiam sub conditione accipi, *l. stipulatus sum 6. § 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Exceptio diuiſionis an poſſit ſuppleri per iudicem potius, quam exceptio ordinis.

VNus ex pluribus fideiuſſoribus, qui beneficio diuiſionis expreſſe non renunciauerunt, li cet exceptioni ordinis renunciauerint, [1] ſi ſolus in ſolidum conueniatur & ſit contumax, nihilominus in virilem dumtaxat partem condemnandus eſt:[2] quoniam beneficium diuiſionis inter confideiuſſores, licet non ipſo iure competat, ſed ex epiſtola Hadriani, [3] tamen poſt eam epiſtolam iuris beneficium eſt, hoc eſt, quod ſola iuris poteſtate competit, tametſi confideiuſſoris conuenti factum nullum intercedat. Et quod dici ſolet, diuiſionem hanc non ipſo iure fieri, ſed ex epiſtola Hadriani, [4] eo tantum pertinet, vt comparari non debeat diuiſioni, quæ ex lege duodecim tabularum fit inter cohæredes ratione æris alieni, aut hæreditariarum actionum. Id enim ſi ita eſſet, conſequens fieret, vt quamnis alter ex fideiuſſoribus inops eſſet aut abſens, alius tamen in ſolidum conueniri non poſſet, quod non eſt. [6] Cæterum exceptio ipſa meri iuris eſt, non facti, quouſque creditor probet, aut inopem ant abſentem eſſe eum, cum quo actionem diuidi poſtulat is, qui conuenitur. [7] Ideóque ſuppleri poteſt per iudicem, non ſecus, atque ſi præſens fideiuſſor per aduocati ſui inſcitiam eiuſmodi exceptionem omitteret. [8] Alia ratio eſt exceptionis ordinis, quæ fideiuſſori competit ob non excuſſum principalem debitorem. [9] Hæc enim, cum peremptoria non ſit, ſed dilatoria, [10] per iudicem ſuppleri nequit, ne inanibus ſumptibus oneretur is, qui ſi iudicio adeſſet, fortaſſis exceptionem illam conſulto prætermitteret, vt citius à litis moleſtia ſe liberaret, cum interſit vtriuſque partis litem quam citiſſime fieri poteſt, diffiniri. [11] Accedit, quod rei contumacia inducit fictionem litis conteſtatæ, eiuſdemque eſt poteſtatis. [12] Poſt litem vero conteſtatam non admittitur ordinis exceptio, [13] cum tamen exceptiones peremptoriæ quandoque admittantur, [14] imo etiam in executione iudicati, dum ne impugnent iudicatum, [15] inter quas haud dubie diuiſionis quoque exceptio locum obtinet, quoniam & pluribus ſimpliciter condemnatis, qui in ſolidum conuenti fuerant, non niſi pro viribus ex iudicato conueniri quiſque poteſt. [16] In exceptione quoque compenſationis aliud eſt, quia licet ipſo iure fiat compenſatio, [17] opponi tamen eam neceſſe eſt: [18] ideo fortaſſe, quod actionis petitioniſque inſtar obtinet. [19] Quid tamen ſi confideiuſſores ita accepti ſint, vt duo correi debendi ex cauſa fideiuſſionis facti videantur? Addita ſcilicet vulgari clauſula, *l'vn pour l'autre, & chacun d'eux ſeul & pour le tout.* Adhuc idem eſt, quandoquidem ea clauſula beneficium iuris non excludit. [20] Aliud dicendum eſſet, ſi exceptioni ordinis confideiuſſores renunciaſſent in ea clauſula, quamuis nec epiſtolæ Hadriani nec Iuſtinianeæ conſtitutionis meminiſſent, quoniam diuiſionis exceptio non ſecus, ac factæ excuſſionis ordinis exceptio eſt. Cum ſi confideiuſſor abſit, aut non ſoluendo ſit, recuſare alius non debeat quo minus in ſe ſuſcipiat totum onus & periculum fideiuſſionis. [21] Qua ratione probabilius mihi ſemper viſum eſt, vt abſente per contumaciam vno ex confideiuſſoribus, aut præſente quidem ſed nihil obiiciente, ſuppleri exceptio hæc à iudice nunquam debeat, quia licet iuris ſit plurimum, tamen facti admixti habet, [22] quod ſuppleri nullo caſu per iudicem poteſt. [23] Quid enim ſi alter confideiuſſor aut abſens aut inops ſit, ideoque conſulto faciat is, qui conuenitur, vt huiuſmodi exceptionem obiicere nolit, quod ſciat futurum tandem vt confideiuſſoris abſentia probetur aut inopia, atque ita euenturum, vt ad aliud ſibi proficere non poſſit oppoſita exceptio quam vt eo pluribus, & inanibus ſumptibus vexetur? [24] Nam & eorum vtique nomine tenebitur, qui in excutiendo fideiuſſore fient, ſi comperiatur ille abſens aut non ſoluendo. [25] Cur ergo facilius exceptio iſta ſupplebitur, quam illa non factæ excuſſionis, cum vtraque ſit ordinis. *Senatus* tamen ita vt diximus, pronunciauit in cauſa liberorum Franciſci Fornier, contra R. D. Ageſilaum de Bellouze, 10. Calen. Decembr. 1594.

1 Aliud enim eſt beneficium ordinis, aliud diuiſionis, nec proinde renunciatio vnius includit renunciationem alterius. Præſertim cum renunciationes omnes ſint ſtricti iuris, tanquam odioſæ, vtpote per quas beneficium iuris amittitur, & ideo ſunt reſtringendæ *ex reg. cap. odia, de reg. iur. in 6.* Not. *in c. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 Ac ſi non niſi partes viriles ſinguli fide ſua eſſe iuſſiſſent, *l. inter eos 51 D. hoc tit.*

3 *L. inter fideiuſſores 26. eod. tit.*

4 De qua *in l. vlt. C. de conſt. pecun. & in §. 14. inſt. hoc tit.*

5 Diuiduntur enim obligationes hæreditariæ inter cohæredes ipſo iure & per legem *12. tab. l. 1. Cod. ſi cert. petat. legat. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib.*

6 *dict. leg. inter fideiuſſores 26. & dict. l. inter eos 51. §. cum inter C. hoc tit.*

7 Eſt enim illud fundamentum intentionis creditoris ad impediendam diuiſionem, & conſequenter ab eo probandum, *vulg. l. 2. D. de probat.* Sufficit autem vt quidam ex iis non ſint ſoluendo tempore conditionis euenientis, licet antea fuerint, *l. ſi plures 26. eod. tit.* At non nocebit, quod poſt litem conteſtatam deſierint eſſe ſoluendo, *dict. §. cum inter.* Cæterum non niſi per exceptionem hoc beneficium poteſt implorari, *l. ſi conuenias 28. eod.*

8 *Ex not. in l. vnic. C vt qua def. Aduoc. part. iud. ſuppl.*

9 *Ex Auth. præſente, C. hoc tit.*

10 Vt dixi *Deſin. 1. ſupr. de except.*

11 *L. 1. C de admin. tut.*

12 Alioqui non poſſet perueniri ad ſententiam diffinitiuam aduerſus contumacem, cum ſententia nulla ſit quam litis conteſtatio non præcedit. Not. *in l. vnic. Cod. de lit. conteſt. & in l. contumacia 53. D. de re iudic.*

13 Quia dilatoria eſt, vt dixi *Deſin. 1. & 34 ſupr. de except.*

14 *L. Peremptorias 2. C. ſent. reſcind. non poſſ.*

15 L. *Neſennius 41. §. vlt. D. de re iudic.* Not. *in l. 1. C. de iur. & fact. ignor.*

16 Niſi aliud per ſententiam dictum ſit, *l. 1. C. ſi plur. vna ſent. cond. ſint.*

17 L. *poſteaquam 21. D de compenſ. iunct. l. 4. & paſſ. eod.*

18 *L. quod Labeo 13. eod. l. vlt. & paſſ. C. eod.*

19 *L. amplius 15. D. rat. rem haber.*

20 *Auth. ita vbi not. C. de duobus reis & in corp. vnd. ſumit.*

21 Vt proinde videatur etiam exceptio iſta eſſe dilatoria vel ſaltem anomala, non minus quam exceptio non factæ excuſſionis. De qua dixi *Deſin. 1. ſupr. de except.*

22 Quemadmodum quædam ſunt è contrario, quæ facti quidem ſunt, ſed tamen plurimum iuris admixti habent, vt de poſſeſſione ſcribit Iureconſ. *in l. poſſeſſio 49. in princip. & §. 1. de acquir. poſſeſſ.*

23 Notant omnes *ad dict. leg. vnic. Cod. vt qua def. Aduoc. part. iud. ſuppl.*

24 Melius enim faciunt, qui ſe vltro non vexant ſumptibus inanibus, *l. 1. D. de inoff. teſt.*

25 Tanquam quibus fruſtra faciendi cauſam dederit ille, qui oppoſuit exceptionem, & pro hac noſtra ſententia videtur text. *in d. leg. ſi contendat 28. D. hoc tit.*

DEFINTIO XXXVI.

Ex promiſſione de fideiubendo nemo poteſt tanquam fideiuſſor conueniri, quamuis ex promiſſione de ſe obligando promiſſor teneatur quaſi iam obligatus, ſi præcedat iuſta cauſa.

QVi promiſit ſe pro alio fideiuſſurum, non poteſt ex ea promiſſione conueniri vt ſoluat quaſi iam fideiuſſerit. [1] Aliud enim eſt promiſſio de fideiubendo, aliud fideiuſſio, ſicut & aliud promiſſio de vēdendo, aliud venditi eſto; aliud promiſſio de donando, aliud donatio. Priuſque eſt, vt quis ſit fideiuſſor, quam vt quaſi fideiuſſor condemnetur. Nec ſimile eſt, quod dici ſolet, eum qui promiſit ſe obligare ad ſolutionem hoc ipſo conueniri poſſe & condemnari vt ſoluat, ac ſi iam eſſet obligatus: [3] nimirum circuitus vitandi cauſa. [4] Nam qui promiſit obligare ſe ad ſolutionem, quæ ſonat in modum priuationis, præſupponit habitum, *id* eſt, præcedens debitum, alioqui promiſſio illa inutilis eſſet & inefficax vtpote facta ſine cauſa. [5] Sufficit vero præcedere iuſtam obligandi cauſam ad hoc vt ſolutio peti poſſit, cum vel ipſa obligandi cauſa pene obligatio ſit, parumque refert, an ſolutio

Source : BIU Cujas

lutio fiat ab eo, qui iam sit obligatus, an ab eo qui iustam causam habeat se obligandi.[6] At vt quis iubeat, aut se obliget ad fideiubendum, causa alia nulla est, quam quia velit.[7] Prius ergo est, vt voluntas illa effectum habeat, præsteturque reuera fideiussio, quæ nec nisi certo modo, id est, per stipulationem præstari potest,[8] quam vt condemnatio sequi possit,[9] Sane vt fideiubeat, qui promisit se fideiussurum & conueniri pot erit, & condemnari debebit. Neque enim hoc casu magis locus est pœnitentiæ, quam si quis promiserit se venditurum.[10] Quæ quoniam facti promissio est, non præcise ad fideiubendum cogi promissor poterit, sed ad id, quod aduersarij interest præstitam fuisse fideiussionem. Id enim generale est in omnibus faciendi obligationibus, vt si non fiat quod fieri conuenit, succedat obligatio, præstatioque eius quod interest;[11] *Ita Senatus* in causa Dominæ, N. Peronetæ Iay & Antonij Debotis, 13. Cal. Mart. 1595.

1 *Arg. c. ad audientiam quod met. cauſ.* & eorum quæ tractat Boer. *qu. 3. n. 1. & 6.*

2 L. 1. *Cod. de pact. pignor.* Bart. *in leg. vltim. numer. 8. de condict. cauſ. dat.*

3 Idem Boer. *vbi ſupr. n. 3.*

4 *Vulg. l. dominus 53. de condict. indeb.* Nihil enim verat pactum conceptum per verba de futuro effectum suum habere de præsenti, *l. ſi intra 42. de pact.* licet lex illa non nisi de exceptione loquatur, quia loquitur de pacto nudo.

5 *L. 1. §. circa, de dol. mal. except.*

6 Quia nec valde refert, an obligatio sit præsens, an futura, & vtroque casu fit locupletior, qui liberatur ab obligatione etiam futura, *l. ſtipulatus ſum 6. §. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. ſi pupilli 66. de ſolut.*

7 Neque enim quisquam ipso iure obligatus est ad fideiubendum.

8 *L. 5. § ſatis acceptio de verb oblig. l. blanditus 12. C. hoc tit.*

9 Condemnatio enim nulla esse potest sine actione, nec actio sine obligatione, *vulg. iurib.*

10 Cum vterque contractus sit nominatus, in quo proinde non est locus pœnitentiæ. *l. ſicut 5. C. de oblig & action.*

11 *L. ſi quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iud. l. quoties quis alium 81. l. ſtipulationes non diuiduntur 72. de verb. oblig.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui promisit fideiubere etiam idoneè, non cogitur renunciare exceptioni ordinis.

OBligatus ad fideiubendum si nihil aliud promiserit, condemnandus quidem est, vt fideiubeat aut præstet quanti interest creditoris,[1] sed non vt exceptioni ordinis renunciet, quæ fideiussoribus competit nouo iure:[2] nec si idoneè fideiussurum se promiserit, cum idoneus fideiussor dici debeat quisquis ex fideiussione vtiliter potest conueniri,[3] tametsi ordinis exceptionem habeat, quam non tantum fideiussoribus, sed & vni ex pluribus correis debendi competere Iustinianus voluit.[4] Etsi enim eiusmodi exceptioni renunciare fideiussores solent, agentibus id & curantibus creditoribus quo magis sibi consulant, non tamen ex fideiussoribus substantia est, sed ex mera fideiussoris voluntate, vt ea fiat renunciatio:[5] Fieri siquidem potest, vt fideiussionis periculum saltua ordinis exceptione non recuset qui alias esset recusaturus.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quemadmodum diximus *Deſin. prox. præced.* Ex Boer. *qu. 3. num. 1. 5. & 6.*

2 Ex *Authen. præſente C. hoc tit.* Obserua autem hanc Definitionem de illo esse, qui se obligauit ad fideiubendum. Aliud vero dici debere de illo, qui obligatus est ad dandum idoneum fideiussorem. Is enim non aliter liberatur, quam si det eum fideiussorem, qui & exceptioni ordinis renunciet, & corpus suum obliget, vt dixi *Deſin. 4. ſupr.* quæ alioqui cum hac pugnaret. Durius ergo agitur cum illo, qui promisit se daturum fideiussorem præsertim idoneum, quam cum eo, qui promisit se fideiussurum. Ratio diuersitatis colligitur ex eo, quod sequitur In Definitione.

3 Dummodo & corpus suum & bona obligauerit, secundum ea quæ scripsi *Deſin. 12. & 13. ſupr eod.*

4 *Nouell 99. ne duobus reis*, vnde sumpta est, *Auth. hoc ita C. de duobus reis.*

5 Propterea quod in cuiusque arbitrio sit vt renunciet iuri suo, *l. pen. C. de pact. ſi iudex circumuento 41. D. de minor.*

6 Nam interest valde cuiusque, vt non primo loco conueniatur, quia & interest non soluere potius, quam solutum repetere, *l. D. de compenſat. l. ſi ſtipulatus*, 15. D. *hoc tit.* Hæc autem ratio non conuenit ei, qui debet dare fideiussorem idoneum.

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio ordinis dilatoria est, nec perinde opponi potest post litem conteſtatam, Ab eo autem, qui ex ſua promiſſione conuenitur vt fideiubeat, nullo modo niſi ſi poſt fideiuſſionem conueniatur.

EXceptionem ordinis non nisi ante litem contestatam aut in ipsa contestatione à fideiussore obiici posse constat, quoniam dilatoria est, non vt quidam volunt peremptoria aut anormala.[1] Sed quid, si actum sit non contra fideiussorē, sed contra eum, qui dumtaxat promiserat se fideiussurum, nec dum tamen fideiusserit? An post litem cum eo ex fideiubendi obligatione contestatam exceptioni locus supererit. Vtique: sed non in ea instantia, cum non prius possit ex fideiussione & quasi fideiussor conueniri, quam reuera fideiusserit:[2] exceptio autem ordinis in proposito non alij competere possit, quam qui iam sit fideiussor.[3] Cum vero ad hoc conueniatur, vt fideiubeat, in eamque rem ex propria promissione sit obligatus, apparet exceptione ordinis iuuari eum non posse.[4] At postquam condemnatus erit ad fideiubendum & fideiusserit, tum vero conuentus tanquam fideiussor, exceptionem ordinis habere debebit:[5] nil obstante litis contestatione, imo nec condemnatione, quæ in alia planeque separata instantia interuenerit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Dixi *Deſin. 1. ſupr. de except.* [Ex Ant. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. concluſ. 1. de fideiuſſ. n. 4. & 8.*]

2 Vt dixi *Deſin. 6. ſupr.*

3 *Authent. præſente. C. hoc tit. & Nouell 4. de fideiuſſ. vnd. ſumit.*

4 Quia solus ille non alius ad fideiubendum obligatus est. Dixi *Deſin. 1. n. vlt. ſupr. hoc tit.*

5 Ex *d. Auth. præſente.*

6 Alia namque instantia est, in qua quæritur, an quis debeat fideiubere. Alia vero, in qua conuenitur tanquam fideiussor.

DEFINITIO XXXIX.

Denunciatio per fideiuſſorem facta creditori, vt exigat ſolutionem à debitore, non liberat fideiuſſorem, ſed liberat eum, qui promiſit ſe fideiuſſurum, ſi debitor tum diues poſtea fiat non ſoluendo.

FIdeiussor simpliciter acceptus pro debitore, qui tum soluendo erat, non ideo se obligatione eximit, quod debitore ad inopiam vergente, sæpius denunciauerit creditori, vt debitorem vrgeret ad solutionem. Neque enim cogendus creditor est vt agat, priusquam velit, suoque iure vti non prohibetur, si fideiussorem ipsum conuenire malit, inope iam facto debitore.[1] Nam imputare sibi potius debet fideiussor, quod citius non soluerit de suo, vt citius tutiusque indemnitatem à reo consequeretur.[2] Nisi proponas de eo fideiussore tractari, qui non simpliciter acceptus sit, sed in id tantum, quod non poterit seruari à debitore.[3] At quid si de illo agatur, qui nondum fideiusserit, sed tantum fideiussurum se promiserit. Pone factam eam conuentionem & promissionem de fideiubendo, quo tempore debitor locuples erat, dilatam tamen petitionem præstationemque fideiussionis in id vsque tempus, quo iam soluendo esse desiisset.[4] An cogendus erit, qui promisit se fideiussurum, vt pro inope debitore fideiubeat, contra quem non nisi inutilem aut dubium regressum sit habiturus;[5] Minime. Sibi enim imputare creditor debet, cur non fuerit diligentior in exigenda fideiussione eo tempore, quo res erat integra, id est, quo poterat promissor fideiubendo consulere indemnitati suæ, perinde

inde ac si ipso promissionis tempore fideiussisset. [6] Nec remedio locus erit, vt cogatur contentus esse actionum cessione, quæ creditori iam tum competebant, cum debitor nondum desierat esse soluendo. [7] Potest enim fieri vt interfit eius, qui fideiussurum se promiserat, propterea quod melius sibi tum cauere potuisset, iis acceptis pignoribus, quorum faciliorem experturus erat retentionem quam persecutionem. [8] Plane si proponas iam tum, cum facta est promissio de fideiubendo, æque inopem fuisse debitorem ac nunc est, frustra præsentem debitoris inopiam obtenderet, qui se vltro obtulit fideiussorem. [9] Idemque erit, si contractum post eam de fideiubendo promissionem cum debitore initum promissor hic sciuerit & ratum habuerit. [10] Finge contractum pluriū annorum locationem, & primi aut alterius anni pensionem solutam per manus eius, qui se fideiussurum promiserat. Quantumuis postea inops fiat conductor ante præstitam fideiussionem, non poterit prætextu eius inopiæ, quæ superuenit, fideiussio recusari, quandoquidem scire promissor potuit fore, vt ex promissione sua cogi posset ad fideiubendum: [11] atque ideo sibi prouidere diligentius debuit, ne ex superueniente inopia læderetur. [12] Sed si cum tu mihi spopondisses fideiussurum te pro Titio, si ei fundum locarem, ego postea te absente & ignorante eum fundum Titio locauerim, nulla ratio est, vt postmodum ad egestatem delapso Titio, cogam te pro eo fideiubere. Est enim quod de me conquerar, qui quasi mutata voluntate cum Titio postea contraxerim, neque te neque alio vllo accepto fideiussore, [13] Præsertim, cum si eo tempore te interpellassem vt fideiuberes, potuisses non solum tibi cauere pignorum retentione, [14] sed etiam curare, vt locato fundo prudentius frueretur Titius, faciliore mque & expeditiorem sibi quæreret soluendi facultatem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. fideiussor. & 2. D. hoc tit.*

2 Per actionem mandati vel negotiorum gestorum, *l. ex mandato 20 §. 1. D. mandat.*

3 *Vt in l. decem 116. D. de verb. oblig. l. inter creditorem, 63. eod. tit.*

4 Inanis siquidem actio est, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is 6. D. de dolo, l. si quis iniuriam 35. D. de iniur.*

5 Debet enim promissio quælibet sic semper intelligi, quamdiu res in eodem statuerit, *l. cum quis 38. in princip. leg. si cum Cornelius 82. D. de solut.*

6 Est enim longe difficilius, vt quis velit pro inope, quam vt pro diuite debitore fideiubere, *l. 2. §. pen. vbi not. D. de iudicil. omnes 33. §. præterea, C. de episc. & cleric.*

7 Quamuis per eam cessionem videatur posse consuli indemnitati eius, qui promiserat se fideiussurum? quandoquidem etsi cum fideiussisset, non tamen plus iuris habere potuisset pro consequenda indemnitate quam habeat creditor pro consequendo debito, *argument. l. rem hereditariam 65. D. de euictionibus.*

8 Nemo siquidem pro retentione cogendus est eligere actionem, cum sit longe commodior futura retentio, *l. is qui donauit 24. D. de rei vindic. l. 1. D. de pignor. l. 3. D. de compensat. l. si stipulatus 13. hoc tit.*

9 Non enim potest hic causari desisse rem esse integram, si non maior inopia superuenit. Nec nouo indiget auxilio fideiussor, cum nihil non emerserit, *l. de ætate 11. §. ex causa, D. de interrog. in iur. fac. l. 3. §. vlt. & l. 4. D. vi in poss. legat.*

10 Debuit enim ex eo tempore sibi prouidere, vt sequitur in Definitione.

11 Nec similiter imputari quicquam potest creditori, qui nullam habuit causam fideiussionis exigendæ ab eo, quem videbat non ignorare contractum contemplatione ipsius initum cum debitore & per cuius manus solutionem accipiebat.

12 Cum potuerit & debuerit prospicere, posse id euenire vt argumentatur Vlp. *in l. si quis domum 9. §. 1. versicul. idem quærit. D. loc.*

13 Non enim possum videri cum Titio contraxisse tua contemplatione, cum te absente & ignorante contraxerim, quasi solius Titij fidem secutus.

14 Vt supra dictum est. *n. 8.*

DEFINITIO XL.

Obligatus ad fideiubendum si conueniatur ad soluendum male quidem conuenitur, sed non eo minus habendus est pro fideiussore ex illo die ac si conuentus ad fideiubendum in mora fuisset fideiubendi.

CVm Titio, cuius suspectas habebam facultates, fundum locare vellem, promiseras re pro eo fideiussurum, nec tamen fideiusseras, quod paucis post diebus locatio te inscio facta esset, eaque plurium annorum. Primi anni pensionem Titius soluerat, sed cùm in secundi soluenda cessasset, egeram contra te non vt fideiuberes, sed vt solueres, quasi iam fideiussor constitutus. Iudex te ad solutionem condemnauerat. Senatus cum ex appellatione agnosceret, non dubitabat, quin perperam iudicatum esset, quod tu ad fideiubendum tantum non etiam ad soluendum condemnari debuisses, adeoque salua tibi exceptione ordinis, si ante excussas Titij facultates conuenireris. [1] Sed dubitatio illa incurrebat, an condemnari deberes ad fideiubendum pro totius præteriti temporis debito, an pro eo dumtaxat quod ex condemnationis die in futurum excurreret? Placuit condemnandum quidem te ad fideiubendum, [2] sed ita, vt totius decursi temporis, quod interpellationem præcessisset, debitum agnoscere non cogereris, [3] sicut nec periculum si forte medio tempore Titius pauperior factus esset. [4] imputare namque me mihi debere, quod te citius non interpellassem: quia neque ex alia vlla facti promissione nasci solet petitio aut obligatio eius, quod interest ante interpellationem. [6] Sane postquam ex tua promissione conuentus es à me licet perperam, vt solueres, cum agere debuissem vt fideiuberes, perinde haberi debet quod ad hoc attinet, ac si tum fideiussisses, quoniam ab eo tempore potuisti & debuisti condemnationem futuram præuidere, [7] ideoque tibi aduersus Titium cauere, vt secuta quandocumque condemnatione in damno non morareris. Itaque ad tempus interpellationis retrotrahi condemnationem debere vitium est. [8] Sed & anterioris temporis ratio habenda esset, si tu contractum à me cum Titio inito sciuisses & facto aliquo ratum habuisses, vtputa si Titij nomine pensionem primi anni soluisses secundum ea, quæ superiore Senatusconsulto à nobis sunt disputata. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 36. 38. & 37. supr.*

2 Ex tua scilicet promissione, nisi malles præstare quanti mea interesset, *d. Defin 36. 38. & 37. supr.*

3 Quasi esset extra causam fideiusionis. Nemo enim ex fideiusione potest obligatus esse pro eo tempore, quod præcesserit fideiusionem, nisi id ipsum tempus expressim deductum sit in causam fideiussionis.

4 Cum promissioni fideiubendi vt & alii cuilibet tacite insit clausula illa, *si res in eodem statu manserit, l. cum quis 38. in princ. D. de solut.* vt Dixi *Defin. præced. n. 1. supr.*

5 *Argum. leg. cum postulassem 44. vers. & mea culpa, Digest. de damno. infect.*

6 Vt Dixi *Defin. 1. & 2. supr. de contrahen. & committen. stipul.*

7 Cum ex eo tempore mora tibi fit controuersia, quæ proinde te constituit in mala fide, *l. sed etsi 25 §. si ante D. de petit. hared.* Adde *l. si quis domum 9. §. 1. vers. idem quæritur in illis verbu, quia hoc euenire posse prospicere debuit, D. locat.*

8 *Vt & in l. pen. in fin. D. de condict. tritic.*

9 *num. 9 & 10.* vbi vide.

DEFINITIO XLI.

Non habet fideiussor bona debitoris obligata ob id solum, quod creditor habuerit, nisi debitor contraxerit cum fideiussore sub iisdem obligationibus. Cessio igitur necessaria est, maxime ad transferendam possessionem.

QVi creditori suo bona sua omnia obligauit cum clausula constituti, non idcirco fideiussori suo eadem bona pro indemnitate obligasse credendus est, quod eodem instrumento fideiussoria quoque obligatio contineatur. [1] Alia enim obligatio est, quæ in fauorem creditoris contrahitur, alia quæ in fauorem fideiussoris, & suas vnaquæque leges habet, & conditiones separatas. [2] Itaque indiget hoc casu fideiussor cessione, vt actionem hypothecariam, quæ creditori competit, exercere possit in bona sui debitoris. [3] Quid item

Source : BIU Cujas

si debitor indemnitatem fideiussori promiserit, his verbis additis, quæ vulgo addi solent, *sub iisdem obligationibus?* Sufficiet ea clausula, vt debitoris bona omnia fideiussori quoque obligata videantur.[4] Sed non item, vt clausula constituti existimetur interuenisse ad pignorum possessionem transferandam in fideiussorem, quoniam nihil commune habet constitutum cum obligatione.[5] Quandoquidem per constitutum non obligatio contrahitur, sed possessio transfertur.[6] Igitur cessionem à creditore fideiussor cum ei soluet impetrare in continenti debebit,[7] vt creditoris possessione per constituti clausulam quæsita vti possit.[8] Alioqui facta cessio ex interuallo nihil proderit fideiussori: quia licet possessio, quæ per clausulam constituti acquiritur creditori vera sit & naturalis,[9] soluto tamen debito, cuius nomine debitor constituerat se possidere, tota clausulæ vis & potestas tanquam accessoria cum ipsius debiti principalis obligatione euanescit.[10] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro Petro Iuge hærede D. Senatoris de Candie, contra Ioannem Iuge, Cal. Sept. 1595.

1 Nihil enim verat vno eodemque instrumento plures diuersique generis obligationes contineri.
2 Quæ ex postfacto non possunt immutari, nisi consentiente eo, cuius interest, *l. vero procuratori 12. §. penult. D. de solut.*
3 Quæ cessio facienda est à creditore. *Nouell. 4. de fideiuss. 2. cap. 2. in fin.* cum nihil eius interfit, & possit fieri sine vllo eius dispendio, *l. in creditore 38. D. de euict.*
4 Nihil enim refert, an quid dicatur expressim, an per relationem ad aliud, *l. esse toto 77. D. de hæred. instit.*
5 Ex diuersis autem non infertur, *vulg. leg. Papinianus 20. Digest. de minor.*
6 *L. quod meo 18. cum ibi not. D. de acquir. poss.*
7 *Arg. l. Modestinus 76. D. de solut.*
8 Placet enim possessionem cedi posse, etiam quæ sit per clausulam constituti acquisita. Tiraq. in tract. *de iur. constit.*
9 *Not. in d. l. quod meo.*
10 *L. debitor 40. in fin. de pign. act.*

DEFINITIO XLII.

Fideiussio de non offendendo quando præstanda sit & quando reuocanda?

FIdeiussionis de non offendendo satis frequens apud nos vsus est, nempe quoties minæ atroces probantur,[1] præsertim ab eo factæ, qui ipsas exequi solitus proponatur, adeo vt præstita quoque interdum renouanda sit, si post longa tempora durent inimicitiæ, quæ interponendæ primum cautioni causam dederunt.[2] *Sine die.*

1 *L. denunciamus*, C. *de his qui ad eccles. confug. l. illicitas 6. §. ne potentiores*, vbi DD. *de offic. præsid.*
2 Iul. Clar. *lib. 5. sent. §. fin. qu. 47.*

DEFINITIO XLIII.

Non potest imputari fideiussori cur non opposuerit exceptionem, quæ licite opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahenda est ad fideiussorem.

CVm edicto Serenissimi Principis nostri confiscata essent bona omnia Geneuatum, præsertim vero nomina debitorum, creditor Geneuas, qui fideiussorem habebat in ciuitate, contra fideiussorem egerat & bonorum eius venditionem impetrauerat. Si fideiussor postea contra debitorem agat pro indemnitate consequenda, non potest repelli ea exceptione, quasi eam pecuniam soluerit, cuius nomine nulla creditori propter confiscationem actio competebat.[1] Quia non potuit ea exceptio opponi eo loco, in quo fideiussor conuentus fuit.[2] Nec quod cogatur fideiussor agere mandati in Sabaudia, deteriorem ipsius conditionem facere debet, quia licet sit ex Geneuatibus, non tamen creditoris iure censendus est, cui scilicet nihil nunc deberetur, si debitor soluisset, pro quo fidem suam liberaliter obstrinxit,[3] idque multo magis obtinet, si ponas debitori ipsi indultam à Principe eam confiscationem. An non enim absurdum sit & impium, locupletari debitorem ex damno fideiussoris?[4] Multo etiam magis id admittendum erit, si ponas confiscationem factam fuisse post diem, intra quem solui pecunia debuit: hic enim culpa præcedit casum,[5] nec æquum est, vt debitori sua prosit mora & frustratio[6] in præiudicium fideiussoris, cui nihil imputari potest, nisi quod pro tam ingrato debitore fideiusserit. *Ita Senatus* in causa pro Antonia Dentan, 3. Cal. Dec. 1595.

1 Quamuis alioqui videatur bona ea exceptio, *arg. l. si fideiussor. 29. §. si cum debitor. D. de mandat.* quia nemo potest agere sine actione, *l. si pupilli 6. §. vlt. D. de neg. gest.*
2 Cum non esset ex iure communi, sed ex speciali, & quam si fideiussor apud suos opposuisset, reus criminis eo nomine fieri potuisset. Nunquam autem potest imputari fideiussori, quod minus modestam minusve licitam exceptionem non opposuerit.
3 Itaque pro fideiussore semper habendus est non pro creditore. Et ideo indemnis omnimodo semper seruandus est.
4 *L. si seruus 61. quod vero*, D. *de furt.* Nam nec fideiussor potest locupletari, ex damno debitoris; adeo verum est vtrumque in hoc contra. Etu bonam fidem præstare debere, *l. si mandatu 59. §. 1. D. mandat.*
5 Quo casu numquam excusat casus *l. item si verberatum 15. §. vlt. D. de rei vindic. l. si ex legati 23. de verb. oblig.*
6 *L. hominem 37. D. mandat. l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg. iur. c. moru eod. tit. in 6.*

DEFINTIO XLIV.

Creditores fideiussoris nullum priuilegium habere possunt in eo fundo, quem fideiussor habuit à debitore vt solueret communi creditori.

FIdeiussori debitor fundum dederat vt solueret:[1] fideiussor nulla solutione facta decesserat, pluribus relictis creditoribus. Si ex iis quidam in fundo illo præferri velint quasi priuilegiarij, vt puta propter impensam funeris,[2] non sunt audiendi, quia nec alia lege fundus ille ad fideiussorem peruenit, nisi vt creditori satisfaceret.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 20. Februar. 1596.

1 Itaque solutio fuit causa finalis huius dationis, respiciens scilicet fauorem eius qui dedit, nō eius qui accepit. Bart. *in l. 2. §. fin. D. de donat.* Dec. *cons. 238.* ac proinde non secuta causa finali, datio debet haberi pro irrita, *leg. cum te 6. Cod. de pact. int. empt. & vendit.* Dixi *Defin. 43 supr. de except.*
2 Nam actio funeratia habet priuilegium inter actiones personales, *leg. 17. §. vlt. Digest. de rebus auctor. iudic. possid. alias leg. 2. de priuileg. credit.*
3 Neque enim decipiendus est, qui fundum suum ea lege dedit non aliter daturus, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & venditor.* Nec potest fieri, vt creditores fideiussoris plus iuris ex eius persona habeant, quam ipse fideiussor esset habiturus, *l. 1. in fin. D. de pignor.*

DEFINTIO XLV.

Fideiussor indemnitatis tenetur ob quamcumque molestiam, etiam quæ sit facti

FIdeiussor indemnitatis tenetur, quoties ei, cuius fideiussor est, molestia aliqua infertur ex ea causa, pro qua fide-fideiussio facta est,[1] nec distinguimus, an molestia iuris sit, an facti, præsertim si generaliter & simpliciter in casum molestiæ fideiussio præstita sit.[2] Nec proinde an per imprudentiam aut iniquitatem iudicis iniuria facta sit condemnato: sufficit enim, quod ea ipsa causa, quæ fideiussioni materiam præbuit, iniuriæ quoque causam dederit.[3] Idque multo magis obtinet, si iniuria ab eo iudice facta proponatur, de cuius[4] iudicato & iudicati iniquitate cognoscere non possit is, apud quem de fideiussoris iure disputatur. Non idem est, si fundus venditus per imperitiam iudicis euincatur.[5] Verba enim illa, *habere licere*, ad ius magis quam ad factum referuntur.[6] Securusque est venditor, dum ne alienum fundum vendiderit.[7] *Ita Senatus* in causa D. Bernardi Castagne, contra

tra Dominicum Ciza & Andræam Sardoz, 8. Maij 1596.

1 Nec enim potest videri indemnis seruari is, qui molestiam aliam qualiscumque illa sit pati cogitur.

2 Nam & ex conuentione potest fieri, vt quis etiam ob facti molestiam possit conueniri, non expectata euictione, *l. siue in libertatem* 12. C *de euict.*

3 Cum aduersus eam iniuriam sibi diligenter prospexerit is, qui accepit fideiussorem, *l* 3. D. *de separat.*

4 Alioqui nullo modo prospici posset indemnitati fideiussorem, cum iudicati iniquitas non possit corrigi nisi per iudicem appellationis, *l.* 1. D. *de appellationibus.*

5 *L. si per imprudentiam* 51. D. *de euict.*

6 *L stipulatio ista* 38. *in princ. & §. hi qui sunt in potestate*, D. *de verb. obl.*

7 Quia non tenetur de molestia facti, *l. vlt.* C. *de act. empt.* nisi cum id expresse dictum est, *vt in d. l siue in libertatem* 12. C. *de euict.* Plane si dominii aut alterius iuris quæstio moueatur, tenetur emptori venditor ad suscipiendam litem, *l. si plus* 74. *§. mota quæstione*, D. *eod. tit. de euict.*

DEFINITIO XLVI.

Is, qui se obligat tanquam collaudator & approbator, non potest renunciare exceptioni ordinis.

DAtis à debitore fideiussoribus & approbatore, quem vulgo collaudatorem vocant si subiecta sit vulgaris clausula; qua omnes & singuli in solidum sint obligati & ordinis quoque ac diuisionis exceptionibus renunciatum, nõ idcirco poterit collaudator aut in solidum, aut prior conueniri, sed in id tantum, quod post excussos cæteros omnes seruari ab iis non potuisse apparebit.[1] Sunt enim referendæ eæ clausulæ ad fideiussores, non ad collaudatorem, [2] quem, cum indemnitatis tantum repromissor sit, absurdum est, implicatque contradictionem ante eos conueniri, quos soluendo esse affirmauit, cum nesciri possit, an & quatenus non sint idonei quousque conueniantur, & ad solutionem priores vrgeantur.[3] *Ita tractatum est* Calend. Iul. 1603. Et iterum Id. Dec. 1612.

1 *L decem stipulatus* 116. D. *de verb. oblig. l. fideiussor.* 41. D. *hoc tit.*

2 Vitandi scilicet absurdi gratia, quod semper est euitandam, *l. absurdum* 8. D. *de bon. libert. l. cum pater* 77. *§. liberti, de legat.*

3 *d. l. decem & d. l. si fideiussor.* iunct. *l. vbi pugnantia cum ibi not. de regul. iur.* Quoties enim pactum fit de substantialib. contractus contra ipsius substantiam non valet pactum, *l. cum precario* 12. D. *de precar. leg. rogasti* 11. *§. si tibi*, Dig. *de rebus credit.* Iunge Defin. 30. *numer.* 4. & quæ ibi scripsi *supr. eod.*

DEFINITIO XLVII.

CVm Titius Seiam vxorem docet fideiussorem dederat fratrem non tantùm de restituenda dote sed etiam de soluendo augmento dotis de quo in pecunia conuenerat. Posteà vxorem maritus occiderat, & cùm soluendo non esset conueniebatur fideiussor vt ex ea causa fideiussionis, & dotem restitueret, & augmentum solueret, quasi in omnem causam, omnémque casum fideiussisset, quodque licet præmortua vxore conditio augmenti dotalis non nisi in casum superuitæ promissi defecisset, habenda tamen esset pro impleta, ob id quod per matitum occisorem factum fuisset ne impleri vnquam posset. Nec enim nouum est vt facto debitoris principalis etiam fideiussoria obligatio perpetretur. Visum tamen est, Contra maritum quidem ipsum iustam esse intentionem hæredum vxoris ne maritus ex tam improbo suo facto lucrum aliquod sperare posset. At non idem in fideiussore probari posse quem alieni delicti pœnas luere non oporteret, tenerique in casum tam abominabilem & incogitatum. Itaque placuit condemnari quidem eum debere ad dotis restitutionem cuius conditio per matrimonij dissolutionem contigisset. Sed non æquè ad solutionem augmẽti dotalis cuius conditio præmortua vxore defecisset, quæque etiam non occisa vxore naturaliter contingere potuisset. Cuius spei commodum ex facto debitoris aufferri fideiussori sanè iniquum erat. Eademque ratione visum est dotis vsuras non nisi ex die finiti anni à fideiussore præstandas esse quas maritus ex homicidij die deberet, *Ita Senatus* pro Claudio Capris, 4. Id. Ianuar. 1611. Vide Iul. Clar. in §. homicidium.]

TIT. XXIX.

DE NOVAT. ET DELEGAT.

DEFINITIO X I.

Denunciatio facta per cessionarium debitori, qui non consenserit, non impedit ne cedens possit exigere, si modo in hoc quoque cessionarius consentiat non aliter.

ET si aliud est, mandatam, aliud cessam habere actionem, propterea quod mandatarius etiam in rem suam procurator constitutus non nisi alieno nomine agit, cessionarius autem proprio,[2] attamen tam qui actionem mandauit, quam qui cessit si aduersus debitorem pergat agere, quod summo iure facere vtique potest,[3] iusta exceptione repellitur, siue mandatarius aut cessionarius litem cum debitore contestatus sit, siue debitori denunciauerit ne solueret.[4] Sed hoc ait si debitor ipse cessioni & denunciationi consenserit. Nam si agentem aut denunciantem, siue mandatarium, siue cessionarium admittere noluerit,[5] improbe certe faciet, si nec ei quoque qui mandauit, aut cessit, velit soluere.[6] Quamquã hoc ipsum sic accipiendum est, si mandatarius aut cessionarius exigenti auctori suo consentiat. 7. Alioqui si iure suo vti & exactionem inhibere velit, non debet improba debitoris contradictio facere, vt quod illi per contestationem aut denunciationẽ quæsitũ ius fuerat, inuito adimatur.[8] *Ita Senatus* extempore 14. Cal. Iul. 1588. in publico auditorio.

1 *L qui stipendia* 9. C. *de procurat.* & 3. C. *hoc tit l.* 1. C. *de obl. & act.*

2 Quia ex propria persona vtiles habet actiones post rescriptum D. Pij, de quo *in l. cum emptore* 16. D. *de pact. l. postquam* 7. *& seq.* C. *de hared. vel act. vendit.*

3 Quia directæ actiones semper penes cedentem remanent nec possunt ab eo separari, *l. si heres* 70 *l. facta* 63. *§. si heres, cum ibi not.* D. *ad SC. Treb. l.* 3. C. *hoc tit.*

4 *dict. l.* 3. C. *hoc tit.* vbi additur etiam tertius casus si debitor cessionario soluere inceperit. Sed quomodo id accidi debeat, & de tota sententia dictæ *l.* 3. videnda sunt quæ scripsi fusissime *lib.* 12. C. *coniectur.* Obserua tamen debere fieri denunciationem exhibito instrumento cessionis eoque lecto vel data ipsius copia, vt loquitur Guid. Pap *quæst.* 530. post Bart. *ad l. non solùm §. morte de oper. noui nunciat.* atque ita intelligendam, *l.* 4. C. *qua res pign.* ibi *certior à te factus.* Ideò fortasse quod alioqui non cogatur cessus debitor ei credere qui se dicit cessionarium potiùs quàm creditori neganti cessionem & debitum nihilominus exigenti quem vt possit doli exceptione repellere, debet paratas habere cessionis probationes.

5 Cum possint multæ causæ interuenire propter quas nob sit audiendus qui agit tanquam mandatarius aut cessionarius creditoris, puta si facta sit cessio redemptori litium, contra *l per diuersas* 21. C. *mandat.* aut si mandata sit actio militi vel mulieri non in rem suam, *d. l. qui stipendia* 9. C. *de procurat.*

6 Cum quanto minus iuris habet cessionarius vel mandatarius ad exigendum, tanto plus habeat is, qui cessit vel mandauit, *d. l. & l.* 4. C. *hoc tit.*

7 Nam si dissentiant potior debet esse causa cessionarii, quia vtiles habet actiones, quam creditoris, qui directas habet, *l. procuratore* 55. vbi scripsi *in Ration. de procur.*

8 Quod esset alienum ratione iuris & iniquum, *l. vlt.* D. *de pact. leg. Granius* 71. *§ penult.* D. *de fideiuss.*

DEFINITIO II.

Solus minor restitui potest aduersus nouationem factam per inopis debitoris delegationem, nisi delegantis dolus interuenerit.

QVi pro diuite debitore inopẽ accepit per delegationẽ, non videtur læsus, quia hoc ipso bonũ nomẽ fecit quod admisit debitorẽ delegatũ.[1] Cũ enim delegatio species quędã sit nouationis,[2] constat per nouationẽ non eo minus præcedentem obligationem perimi, quod posterior non teneat.[3] Itaque sibi imputare debet, qui cautius rem suam non egit.[4] Nec habere potest ex eo iustã causam petendæ restitutionis,[5] præterquã si minor proponatur. Huius enim ætati singulari quodam iure indultum est, vt aduersus damnosam nouationem à se factam possit in integrum restitui.[6] Neque ad rem pertinet, quod verisimile sit non fuisse creditorem admissurum nouationem si debitorem qui delegabatur

inopem esse sciuisset. Debuit enim diligentior esse in inquirendo, an locuples ille esset necne.[7] Plane si ponas creditorē eum suspectas haberet delegati facultates dolo malo debitoris persuasum esse, vt delegationem admitteret, tanquam idonei debitoris, Nemo dubitat quin ex capite doli restitutio concedenda sit ei qui deceptus est,[8] aut ex generali clausula; Si qua mihi iusta causa esse videbitur,[9] quod facile potest euenire, si dolus malus ab fuerit debitoris.[10] Ita vt nō tātum restituatur peremptа obligatio, sed iis etiam aucta præstationibus quibus plenior nunc inueniretur si numquam extincta fuisset,[11] vtputa vsuris totius præteriti temporis & incremento illo quod propter monetarum deteriorationem creditoribus præstari solet & debet. *Ita Senatus* pro N. Guilielmo de Riddes 5. Non. Decembr. 1590. Et iterum in relationibus libellorum 22. Maij 1613.

1 *L. inter causas 26. §. abesse, C. mandat.*

2 Omnis enim delegatio nouatio est, licet non è contrario omnis nouatio sit delegatio, *l. 1. & tot. tit. de nouat. & deleg. D. & C.*

3 *d. l. 1. D hoc tit. §. præterea, Inst. quibus mod. tollit. oblig.*

4 *Arg. l. 2. C. de furt.*

5 Cum nullum damnum sentire videatur, quod ex culpa & voluntate sua sentit, *l. quod quis 203 de reg. iur.*

6 *L. patre 27. §. pen. D. de minor.* quæ cum hoc priuilegium dat minoribus fauore ætatis, hoc ipso denegat illud maioribus *arg. l. cum prætor. 12. D. de iudic.*

7 *Ex reg. l. qui cum alio 19. de reg. iur. l. vir. vxori. 17. in fin. princip. D. ad SC. Velleian.*

8 *L. 1. l. si quis adfirmauit 9 in prin. & § 1. & pass. D. de dolo.*

9 De qua *in l 1 & 2. l. sed etsi 26. vt D. ex quibus caus. maior.*

10 Est enim pars illa edicti subsidiaria actionis de dolo, vt scripsimus in Rationalibus quia non potest dari actio de dolo, cum nullus dolus interuenit. Vide *l. eleganter 7. §. vlt. cum l. seq l. seruus tuus 20. in prin. & §. 1. l. cum à te 25. l. quidam debitor 38. D de dolo, l. si cum dotem 22. §. si mulier 2. D. solut. mat.*

11 Alioqui non esset plana restitutio si non omnia redderet, *l. quod si minor, 24 §. restitutio, D. de minor. l. 1. C. de sent. pas & restit.*

DEFINITIO III.

Expromissio nouat nou constitutum.

CVm debitor debitoris constituit se creditori soluturum non idcirco fit nouatio nisi delegatio interuenerit.[1] Itaque interim vterque debitor suo quisque & proprio creditori remanet obligatus, salua constitutæ pecuniæ obligatione.[2] Diuersum est si expromissio facta proponatur. Hæc enim eū, qui expromissorem dat, liberat, cum faciat, vt in eius locum expromissor tanquam principalis soluisque debitor substituatur.[3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Chapelle & Ioannæ Rippet 5. Idus Maij 1591.

1 Alex. *cons.* 173. *visis depositionibus lib.* 7.

2 Obligatio enim obligationi addita non solet deteriorem facere creditoris conditionem, inquit Bald. *consil.* 211. *volum.* 1. quem refert & sequitur Boer. *quæst.* 13. *num.* 34. Nec solet fieri constitutum per stipulationem, sine qua tamen non fit nouatio.

3 Expromissor siquidem ille est, qui se obligat pro alio non obligato, in quo differt à fideiussore & à promissore, vt alibi scripsimus ex Cuiacio, Gothofredo & aliis, *ad Nouell. 4 de fideiuss. & ad Rubr. D eod.*

DEFINITIO IV.

Ob monetæ deteriorationem, quæ post delegationem superuenit nullum augmentum debetur ei, cui delegatio facta est, sed priori creditori si non aliud actum sit in facienda delegatione.

CVi quingenta debebantur, cum augmento illo, quod propter monetarum deteriorationem præstari solet,[1] is debitorem suum Titio ad summam vsque trecentorum delegauerat. Trecenta tantum petere Titius poterit non etiam augmentum pro ea quantitate, quia cum non nisi pro trecentis delegatio facta sit, absurdum fuerit plus Titium ex delegatione consequi quam ei fuerat delegatum.[2] Neque tamen pro ea parte augmentum illud quod deberi constat, tanquam partem principalis debiti, lucro debitoris cedere oporrebit,[3] sed ita rem constitui, vt ex omni eo quod debetur, computato, quoque incremento illo, quod ex monetarum imminutione partum est,[4] soluantur Titio trecenta dumtaxat, reliquum ipsi creditori. Nisi forte creditor id à se actum fateatur, vt delegatæ quantitatis augmentum quoque Titio acquireretur,[5] Ob eamque causam æquissimum erit creditoris qui delegauit voluntatem si haberi possit ante omnia exquiri. Ne alioqui eueniat, vt de tertij inuiti iure opposita exceptio admittatur.[6] Quamquam & interim admittenda est, cum eo vsque sit excluiua iuris agentis.[7] Ideoque sumptibus & diligentia Titij potius quam debitoris, facienda creditori denunciatio est.[8] Plane à quo tempore facta fuit delegatio, si qua mutatio in monetæ bonitate siue intrinseca, siue extrinseca superuenerit, indemnem seruari oportebit eū cui facta est delegatio.[9] *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio in causa hæredum D. de Michal magistri computorum & D. de Mouxi de Loche Prid. Id. Aug. 1593.

1 De quo *in l. cum quid 3. D. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. de solut.*

2 Inspiciendum enim semper est, quid deductum fuerit in contractum, *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*

3 Nec enim fit delegatio, vt prosit debitori qui delegatur, sed tantum vt prosit deleganti.

4 Tanquam quod sit pars ipsius debiti principalis, *vt not. ad l. 3. de rebus credit.*

5 Nec enim volenti vlla fieri potest iniuria, vt est in regula iuris,

6 Quod absurdum sane esset ac iniquum. Ex not. per Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

7 Et quidem absolute non sub illa conditione si tertius velit. Alioqui non esset admittenda, vt tractat Bart. ibid. Facit *l. 2. D. si pars hared. pet. l. vlt. C. de rei vindic. l. loci 4. §. competit. D. si seruit. vindic.*

8 Est enim semper facienda sumptibus eius cuius potissimū interest.

9 Non autem seruaretur indemnis si monetæ deteriorationem in quantitate delegata pateretur, quia in tanto minueretur & eriperetur ei commodum delegationis.

DEFINITIO V.

Facta delegatione quantitatis certæ ita, vt debitor sit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neque veteri creditori, neque nouo.

CVm Titio deberes centum florenos, & quanto moneta deterior facta fuerat à die contracti debiti, numerasti mihi florenos centum in moneta noua, consentiente Titio, vt me in tuum locum substituerem, tuamque in me obligationem iisdem omnino conditionibus susciperem, interposita, vt fit, in eam rem delegatione, an præter centum illos florenos tenebor præstare Titio, quanto deterior moneta noua est, quomodo tu tenereris si in vetere mansisses obligatione? Dubitationem facit quod cum inter nos id actum sit, vt me in tuum locum substituerem, eadem prorsus videatur debere esse conditio mea quæ tua.[1] Præsertim cum dici soleat hoc debiti genus quod vulgo augmentum monetæ vocant, sortis debitæ partem esse non accessionem.[2] Quis enim putet id egisse Titium, vt de principali summa quicquam decederet?[3] Contra tamen visum est, non nisi centum florenos præsentis monetæ me debere, qui centum dumtaxat præsentis monetæ à te acceperim. Illud enim præcipue spectandum esse, qua ex causa me obligauerim.[4] Atqui causa alia non fuit quam quæ à te facta est numeratio. Ergo non nisi quatenus reuera numeratum est obligatus videri debeo.[5] Alioqui non florenos centum dumtaxat deberem, sed longe plures, quot mihi à te numerari æquum erat, si totidem Titio præstare me oporreret.[6] Maxime cum nec dubitandum sit, quin per delegationem qualis ista est omnimodo fiat nouatio,[7] tuque sis omnino liberatus, totaque tua in me translata obligatio.[8] Proinde non aliud quæri debet, quam quid obligationis meæ verbum comprehensum sit.[9] Quod enim conuentum proponitur, vt in tuum locum substitutus essem, ad obligationis vim & conditionem pertinet potius, quam ad debitam quantitatem :[10] Cuius ratione apertior & expressior conuentio illa fuit, vt non nisi centum florenos deberē.[11] Neque ad rē pertinet, quod monetæ augmentū quædam sortis portio esse intelligitur:[12] Id enim ita accipiendū est vt eodem quo principale debitum iure censeatur, quamdiu principalis obligatio subsistit. Non etiam vt sublata principali obligatione per solutionem paris in numero quantitatis, nulla augmenti habita ratione, aliquid adhuc debitum superesse intelligatur. Quid enim absurdius

fuerit

fuerit,quam si quis dicat,creditorem post acceptam solutionem agere adhuc posse, vt augmenti ratio habeatur. Et tamen negauerit,si is cui centum debebantur octoginta tãtum acceperit,in reliquis viginti actionem supersesse.[13] Alia igitur hac parte augmenti,alia debiti principalis ratio est.[14] Nimirum quia nihil prohibet solui quantitatem debitam in moneta deteriore,cum creditor consentit,[15] quomodo consentit haud dubie qui sine protestatione accipit solutionem. Porro delegatio vim solutionis obtinet, quod ad perimendam priorem obligationem attinet, transfundendamque in personam noui debitoris.[16] Id enim nouationi cuilibet commune est,siue fiat delegationem, siue quo alio modo, vt pristinam perimat obligationem.[17] Igitur perinde Titio deneganda est actio pro monetæ augmento, atque si ei non mihi numerata pecunia fuisset.[18] *Ita Senatus* in causa Francisci Gerlier & Francisci Falquet, Cal. Decembr. 1493.

1 *Arg.l.delegare* 11.D.*hoc tit.*iunct.*l.sed & hæ* 35.*§. defendere l.minor.* 51.§ 1.D.*de procurat.*

2 Ex not.*in l.cum quid* 3.D.*de reb.cred & in l. Paulus* 99. *alias l. creditorẽ*,vbi Bart.D.*de solut.* Scripsi late *in tract.de nummariis solutionib.*

3 Nec enim præsumitur quisquam velle iactare suum,*vulg. l.cum de indebito* 25.D.*de probat.*

4 Ne alioqui latius pateat effectus quam sua causa,quod fieri nũquam potest.

5 *Vt in l.cum vltra* 9.*C.de non numer.pecun.*

6 Nam in eo quod excederet centum florenos obligatus essem sine causa,& ita mihi danda esset doli exceptio pro ea parte,*l.2.§.circa, D.de doli,mal.except.*

7 *L.2.3.& vlt.C.hoc tit.*

8 Ex definitione nouationis posita *in l.1.D.eod.*

9 *L.quicquid adstringenda* 99. *de verb.oblig.* Non enim fit delegatio, nisi per stipulationem vel contestationem,*d.l.delegare* 31. §.1.*eod.*

10 Quæ scilicet tota æstimanda est numeratione, *dict.l. cum vltra.*

11 Nec enim maior quantitas potest contineri in minore,quomodo è contratio minor continetur in maiore,*l.1.§ si stipul.*D.*de verb.oblig.*

12 *Vt* dixi *ad n.*14.*Defin.præced.*

13 *L.stipulatus sum* 9.§.1.D.*de solut.*

14 Non quia augmentum sit accessorium, sed quia non potest per se subsistere non magis quam si accessorium esset, *l.inter* 26 §. 1. D. *de pact.dotal.l.etiamsi* 8.C.*de iur.dot.*

15 *d.l.Paulus* 99.*alias l.creditorem*,D.*de solut.* quæ cum ait non esse creditorem cogendum,ostendit satis posse illum accipere solutionem in deteriore moneta si velit.

16 *L.quamuis*,8.§.*interdum*,D.*ad SC.Velleian.l.2. &* 3.C.*hoc tit.*

17 L.1.D.*eod.*

18 Nihil enim refert quid ex æquipollentibus fiat, *l.vlt.*vbi gloss.§ *vlt.D.mandat.*

DEFINITIO VI.

Nouatio quæ fit per conuentionem impedit ne augmentum vllum monetæ ex causa præcedante debeatur,at non item nouatio quæ fit per iudicatum,nisi cum idipsum iudicato expressum est.

QVa ratione illud etiam sæpius pronunciatum est, quod longe difficilius admitti potuit, si de vetere debito inter ipsas debitoris & creditoris personas transactum sit, nihil peti posse supra eam quantitatem,quæ in transactionem deducta est,totiusque temporis præcedentis, quod ad augendam ex monetæ deterioratione debiti quantitatem, nullam prorsus rationem haberi oportere.[1] Nempe quoniam per transactionem nouatio quædam fieri intelligitur,[2] ne eadem iterum transigendi,hoc est litigandi materia supersit,si veteris obligationis memoriam repetere liceat,[3] nisi quatenus transactione nominatim comprehensum & exceptum est.[4] Aliaque conditio est nouationis illius, quæ per iudicatum fieri solet. Ea namque creditoris conditionem numquam facit deteriorem,[5] cumque solutionis vim non habeat quæ ex contrario non nisi ob illam causam sit, vt tanto facilius creditor suum consequatur,[6] plane conueniens est, vt tale debitum in condemnationem deductum intelligatur, quale fuit in obligatione,[7] ac proinde, vt etiam post iudicatum, quo nihil de augmento monetæ pronunciatum est, augmẽtum petere creditor possit,idque non actione noua,sed quod magis mirum est executione quoque iudicati,[8] non secus ac si de illo etiam pro creditore pronunciatum esset, ante sententiam petitum fuerit,siue non: Vno dumtaxat casu excipiendo si augmenti rationem nullam habendam esse iudex pronunciauerit:[9] Nimirum ea quantitas in condemnationem deducitur quæ debetur, soluenda igitur in ea monetæ bonitate,quæ tum fuit,cum debitum contractum est,[10] non quæ sit cum iudicatur.[11] *I a tractatum est* in eadem causa.

1 Vt dixi *Defin.2.supra de transact.*

2 Dec.*ad l.1.D.illo tit.de transact.*

3 Cum tamen soleat nec possit fieri transactio nisi de re dubia, & vt à lite,vel a litis saltem metu discedatur,*d.l.1.& l.2.C.eod.l.in summa* 63.§.1.*D.de cond.indeb.*

4 Semper enim & in omnibus contractibus sequimur id, quod expressim actum dictumque est,*l.semper in stipulationibus* 34 *de reg.iur.*

5 *L.aliam* 19.D.*hoc tit.*iunct.*l.si fundus* 16.§.*si pluris*, D. *de pignor.l vlt.C.de vsur.rei iudic.*

6 L.*minor*,40.D.*de minor.*

7 *L.vltim.C.de fideic.libert.l.vinum* 22.*D.de relus cred.l.pen.& vlt.* D.*de condict.tritic.*

8 Per modum scilicet declarationis.Etsi enim post sententiæ pronunciationem nihil addi sententiæ potest neque detrahi, potest tamen sententia declarari,*arg.l.haredes palam* 25.§. 1.*vers.nihil enim nunc dat.* D.*qui testam.facer.poss.*

9 Hoc enim casu & post rem ita iudicatam si augmentum peteretur obstaret exceptio rei iudicatæ,*arg.l.quod in diem* 7. §.1. D.*de compensat.l.si autem* 8.§.*si quocum que modo.de negot. gest.*

10 *Arg.l.Rutilia Polla* 66.D *de contr.empt.*

11 Nec enim per iudicatum fit quisquam debitor, sed qui iam ante fuerat declaratur.

DEFINITIO VII.

Delegatio facta per rectorem ecclesiæ non tollit petitionem augmenti monetæ,quo minus salua illa sit successori.

SEd quod diximus[1] in proposita specie post factam delegationem non posse Titium à me petere augmentum monetæ,quod à te petere potuerat, ita accipiendum est, si modo Titius is fuit,qui de pecuniæ debitæ iure pro arbitrio disponere potuerit,suamque conditionem facere deteriorem Finge rectorem ecclesiæ,cui quantitas illa debebatur, siue ex legato pio,siue ex mutui causa.[3] Dicendum erit, non potuisse Titij pactionem nocere sequenti eiusdem beneficij-possessori. Ideoque nec quærẽdum esse quid ab eo actum sit,qui in ecclesiastici debiti diminutionem nihil agere potuit.[4] Quid ergo si solutionem Titius accepisset in moneta noua nulla augmenti habita ratione. Difficilius admittendum videretur superesse successori petitionem aliquam augmenti, cum & rectori ecclesiæ recte soluatur,[5] & creditori volenti minus probos nummos solui nihil prohibeat,[6] sed tamen aliud hic dicendum est,quia quod admittimus rectori ecclesiæ recte solui,non aliter verum est,quam si solutam pecuniam in ecclesiæ vtilitatem conuersam esse appareat: Ne alioqui ea dilapidata deterior fiat conditio ecclesiæ facto debitoris,cui potest imputari cur non fuerit diligentior in inquirendo,in quam causam pecunia impenderetur.[7] Itaque sicuti solutio sola debitorem hunc non liberat, pro illa etiã quantitate quæ reuera soluta est,ita multo minus facere potest,vt excludat petitionem augmenti, quod solutum non fuit,[8] ne aliter existimantibus fatendum sit hactenus fore in rectoris potestate,vt ecclesiæ conditionem faciat deteriorem.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin.1.supr.eod.*

2 Cum possit quisque pro arbitrio iuris sui persecutionem deteriorem facere,*l.pactum* 46.D.*de pact.l.1 enult.C.eod.*

3 Scilicet pro pecunia ad ecclesiam.

4 Inanis enim & vacua est voluntas, cui iuris potentia non adsistit inquit Bald.*ad l.4.*D.*de acqu.her.*

5 Siquidem habet rector ecclesiæ administrationem, & consequenter accipiendæ solutionis potestatem, sicut tutor & alius quilibet administrator,*l.quaro* 100.iunct.*l.seruus* 68.*de solut.*

6 Vt dixi *Defin.5 num.*18.*supr.*

7 *Arg.l.vir vxori* 57.*in fin.principij*,D.*ad SC.Velleian. l.debitores* 29. D.*de solut.*

8 Rectori enim ecclesiæ,vt & cæteris administratoribus permissum est solutionem accipere,sed non rem perdere,*l.actum curatoris* 22. *vbi not.C.de pact.*

9 Quod non est permittendum. Rector enim ecclesiæ nunquam domini loco habetur,sed tantum fructuarii iure censetur *cap. vlt. vbi gloss.de offic.ordi.* In quo minus iutis habet quam tutor *l.interdum* 56.§. *qui tutelam*,D.*de furt.* Multo minus cum ecclesiam spoliat, *arg.leg.qui fundum* 7.§ *si tutor*,D.*pro emptor.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VIII.

Si quando post factam delegationem supereſt petitio augmenti monetalis, non contra veterem debitorem danda eſt, ſed contra nouum.

HIc tamen illa adhuc manet dubitatio, cum rector eccleſiæ, qui noui debitoris admiſit delegationem, augmentum monetæ remittere non potuerit in diſpendium eccleſiæ,[1] aduerſus quem pro augmento agere ſucceſſor debeat. An aduerſus delegatum, an potius contra veterem debitorem qui delegauit? Et magis eſt, vt contra veterem qui per delegationem liberatus fuit, nulla ſupereſſit actio,[2] cum eccleſiæ indemnitati conſultum eſſe poteſt aduerſus delegatum, qui imputare ſibi debet cur pro centum florenis ſibi in moneta noua numeratis ſubſtitui voluerit in locum eius qui centum florenos melioris monetæ debebat.[3] Quaſi ſuas vtilitates tanti æſtimaſſe videatur.[4] Sperans fortaſſe futurum, vt aureorum valor decreſceret, eaque monetę immutatio fieret, ex qua minus ille incommodi, fortaſſis etiam lucri aliquid ſenſurus eſſet.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dixi *Deſin prox praced. num. 8. Ex not. in l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

2 Qui enim ſemel liberatus eſt, non poteſt ſine aliquo nouo ſuo facto recidere in obligationem multo minus conueniri, *l. qui res 98. §. a ream, D. de ſolut. l. 1. C de contr. iud. tut.*

3 *Arg. l. ſi quis delegauit 17. l. de li 19. D. hoc tit.*

4 *Arg. l. Imperator 70. §. ſi centum, de legat. 2.*

5 Propter dubium euentum qui facit, vt non ſit audiendus ille, qui id petit, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum poſtulaturus, *l. penult. C. de ſolut. l. de fideicommiſſo 11. C. de tranſact. l. ſi pater 12. C. de inoffic. teſtam.*

DEFINITIO IX.

Delegatio facta non in ſolutum, ſed in pignus non liberat delegantem, nec ſi aduerſus delegatum vetus debitor agere cœpit.

QVi centum mihi debebat, cum ſuſpectas haberem eius facultates quo magis mihi cautum eſſet (ſic enim ſcriptum erat) tradiderat mihi inſtrumentum nominis Titiani, quo continebatur tantundem illi Titium debere, facta etiam mihi poteſtate Titium eo nomine, ſi mallem, conueniendi mandatiſque in eam rem actionibus.[1] Placebat non idcirco liberatum eum intelligi, nec ideo magis prohiberi me in eum cæteraque eius bona agere, ſi malim, quia non in ſolutum facta delegatio,[2] ſed tantum pignoris iure nomen ceſſum mandatæque actiones proponerentur.[3] Nec ad rem pertinebit, quod ſi contra Titium egiſſem, debitum cõſequi potuiſſem. Neque enim idcirco cogi potui, vt agerem,[4] cum id arbitrio meo permiſſum eſſet, ſitque liberum creditori cuilibet multa habenti pignora quibus velit diſtractis ad commodum ſuum peruenire.[5] Quare etſi contra Titium agere cœpero, nihilominus licebit mihi contra debitorem recurrere. Ne alioqui noceat mihi quod pro eo plus fecerim, quam facere debueram.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. Carolo du Four, contra N. Lucian. 7. Cal. Febr. 1594.

1 Quæ & ex ſola ipſa inſtrumenti traditione mandatæ intelliguntur, *l. 1. C. de donat. l. vltim. C. de pact. conuens. tam ſup. dot.*

2 Quo caſu prior obligatio nouationis iure ſublata eſſet, *l. 2. & 3. C. hoc tit.*

3 *Vt in l. poſtquam 7. C. de hæred. vel act. vendit. l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poſſ.*

4 *L. vnic. C. vt nem. innit. ager. vel accuſ. cogat.*

5 *L. creditoris 8. D. de diſtr. pign.*

6 Obligationes enim non niſi certis modis, & contrahuntur, & diſſoluuntur, nec quiſquam amittit actionem perſonalem ob ib quod cœpexit agere hypothecaria aut contra, *l. eſt in arbitrio 14. C. de obl. & action.*

DEFINITIO X.

Minus poteſt delegatio, quam ſolutio in præiudicium anterioris creditoris, qui delegationi non conſenſerit.

SOlet delegatio cedere loco ſolutionis,[1] ſed non ſemper in omnibus, & per omnia. Nam ſi debitor meus cuius bona omnia mihi obligata ſunt,[2] debitorem ſuum alij creditori ſuo poſteriori delegauerit, & ego antequam delegatus debitor ſolueret in idipſum nomen egerim hypothecaria,[3] ero præferendus,[4] nec ſummouebor exceptione factæ delegationis,[5] qui tamen nullam haberem actionem, ſi poſteriori illi creditori iam ſolutum proponeretur.[6] Nimirum, quia ſolutione tollitur obligatio, & nomen debitoris,[7] quod per delegationem non tollitur, ſed illud ipſum nomen manet mutata tantum perſona creditoris,[8] quæ mutatio nocere anteriori creditori non poteſt.[9] *Ita Senatus*, in cauſa Petri Soreley & Mariæ Guichard Auguſtanorum, Idib. Sept. 1595.

1 *L. quamuis 8. §. interdum, D. ad SC. Velleian.*

2 Et conſequenter etiam iura omnia & nomina debitorem, quæ ſcilicet veniunt in generali quoque obligatione tanquam quæ bonorum appellatione contineantur, *l. nomen 4. C. quæ res pign.*

3 Qui enim habet obligatum nomen ſui debitoris poteſt agere etiã perſonali actione vtili aduerſus debitoris debitorem *d. l. poſtquam, l. ſi conuenerit 18. D. de pig. act.*

5 Iure ſcilicet communi pignorum, in quibus qui prior eſt tempore potior eſt iure *l. 2. l. 4. C. qui pet. in pign. hab.*

5 Adeoque nec exceptione non factæ excuſsionis, quę ſcilicet non cõperit, niſi poſſeſſoribus. Iura vero nõ poſsidẽtur, vt dixi *ſub tit. de exce.*

6 Licuit enim illi vigilare ad ſuum conſequendum, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.* Quamquam ſi ipſa nummorum corpora extarent, & eadem quę ſoluta eſſent probarentur, fatendum eſſet hypothecariam durare, cum pignus etiam in nummis perinde ac in cęteris rebus poſſit conſiſtere, *l. idemque 7. in fin. D. qui pot. in pign. hab.*

7 *L. debitor 40 § vltim. D. de pign. act. l. 1. & 2. C. ſi pign. dat. ſit.*

8 Nam per delegationem ſemper mutatur creditor, *l. delegare 11. D. hoc tit.*

9 Qui diligenter ſibi proſpexit conuentione pignoris, *l. debitorem 15. C. de pign.* Facit *l. 3. D. de ſeparat.*

DEFINITIO XI.

Fit nouatio cum apparet actum fuiſſe de liberando debitore, licet non fuerit ſpecialiter actum de nouando.

EX his verbis, *libero te ab omni eo, quod mihi ex tali inſtrumento & iudicato debes, mediante hac obligatione*, placet factam videri nouationem,[1] licet non aliter hodie fiat, quam ſi id expreſſim actum ſit.[2] Itaque ſola ex noua ſtipulatione actio ſupereſt,[3] neque ex iudicato agi amplius poteſt,[4] niſi nominatim conuenerit, vt in eo caſu, quo debitor nouæ obligationi ad diem non ſatisfaceret, priſtina iudicati actio ſupereſſet.[5] *Ita Senatus* in cauſa R. D. Philiberti Milliet Epiſcopi Maurianenſis Abbatis d'Aups, contra Claudium Pernollet eiuſque fideiuſſorem, 8. Id. Febr. 1596.

1 Cum nouatio non aliam ob cauſam fiat, quam vt inducat liberationem debiti præcedentis, *l. 1. & paſſ. D. hoc tit.*

2 *L. vlt. C. eod. tit.*

3 Cum omnis nouatio ſit prioris obligationis peręptio, *d. l. 1. D. eod.*

4 Nam & iudicati cauſa deduci in nouationem poteſt, *l. 1. D. de prætor. ſtipulat. l. 1. & paſſ. D. iud. ſoluit.*

5 Nec enim dubitandum eſt, quin per conuentionem fieri poſſit, vt impediatur nouatio quæ alioqui fieret, *l. 2. D. eod. d. l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO XII.

De delegatione facta & interpretãdæ per acceptilationẽ.

DElegationis proprium quidem illud eſt, vt non niſi per ſtipulationem fiat aut per litis conteſtationem.[1] Sed tamen euenit aliquando vt facta videri debeat per ſolam acceptilationem ſi forte debitori meo acceptum ego fecerim quod ille mihi debebat, & tu pariter acceptum mihi tuleris, quod ego tibi debebam. Nam ſicuti celeritate coniungendarum actionum plerumque traditio vna occultatur:[2] Ita nec mirum videri debet, binam illam ſtipulationem quam in delegatione facienda interuenire neceſſe eſt[3] ſuppleri[4] per binam acceptilationem, quæ nec niſi per ſtipulationem contrahitur.[5] Non quaſi per acceptilationem fiat delegatio,[6] ſed vt facta probetur,[7] ex ſecuto effectu, qui totus in eo eſt, vt & delegans debitor à creditore ſuo libereturr,[8] & qui delegatus eſt, liberationem ſtatim ab eo qui delegauit,[9] poſteà verò etiam ab eo cui delegatus eſt, conſequatur.[10] Quorum enim effectus idem eſt, cur non eadem vis & poteſtas eſſe cenſebitur.[11] *Ita Senatus* pro N. Humberto de Ville, contra Matheam, & Philibertam Poncet, 17. April. 1614. De qua Definit. 10. De dot. caut.

1 L. de

Source : BIU Cujas

1 *L.delegare 11.§.1.l.aliam 29.D.hoc tit.*
2 *L.3.§.sed si debitorem D.de donat.int.vir.& vxor.*
3 *d.l.delegare §.1.*
4 Quasi stipulatione tacita interueniente, *vt in l.vnic. §. & vt plenius C.de rei vxor.act.*
5 *L.1.& pass.de acceptil.*
6 Est enim acceptilatio modus dissoluendę obligationis, non contrahendæ, cùm sit imaginaria solutio §.1. *Inst quis mod. tollit. obl.*
7 Simile quiddam est de probando per nudam confessionem depositio, quod tamen non nisi re contrahitur, *in l.Publia. 26.§.1. depos.*
8 Nam qui delegat, videtur soluere, *l.quamuis 8.§.interdum, D.ad SC.Velleian.*
9 Quia delegatio semper nouationem continet, quæ semper ipsa inducit liberationem *l.1.l.delegare 11.l.emptor,& pass. D. hoc tit.*
10 Vtputa per solutionem, aut quouis etiam alio modo.
11 Nam effectus rei magis est inspiciendus quàm verba, *l.vlt.§.1. D.mandat.cum similib.* Nec tantùm stipulatione, sed etiam scriptura & nutu fieri delegatio potest, *l delegare scriptura 17.D.hoc tit.*

TIT. XXX.

DE SOLVT. ET LIBER.

DEFINITIO I.

Debitor habens penes se chirographum cancellatum non ideo tamen liberatur, aut ipso iure, aut per exceptionem pacti de non petendo, nisi probetur traditio. Habet tamen pro se præsumptionem.

CHIROGRAPHVM cancellatum exhibens debitor pro liberato non habetur, nisi à creditore sibi redditum probet, factamve à se solutionem.[1] Tacitum enim pactum de non petendo quod debitori chirographum habenti præbere solet exceptionem,[2] cum duorum consensu fieri debuerit,[3] non ex sola chirographi possessione induci potest, sed ex ea demum restitutione, quæ per ipsum creditorem, aliumve mandantis creditoris nomine facta probetur.[4] Non leuis tamen pro debitore præsumptio est si integræ sit existimationis, nec suspicandi causa sit, aut subtractum chirographum fuisse,[5] aut qua alia ratione ab alio quàm à creditore ad debitorem peruenisse.[6] Ideoque etsi non aliis etiam adminiculis debitor nitatur, proderit ei præsumptio[7] hactenus, vt vel in creditorem onus probandi transferatur,[8] vel petenti debitori de solutionis veritate aut chirographi redditione iusiurandum in probationis, vt fit, supplementum deferatur.[9] Quod ipsum tamen in causæ cognitione totum versatur, & pro personarum causarumque varietate aliter atque aliter constituendum iudicantis arbitrio relinquitur. Quid enim si paterfamilias diligens & callidus sit creditor, debitor vero vir probus, qui nulla malæ fidei præsumptione vrgeatur.[10] *Ita Senatus* 12.Cal.Februar.1588.& rursus pro N.Rolet, contra Guill.Dalfin.Mens.Mart.1590.

1 Accurs.*ad l.1.D.de pact.per ill.text.* in iis verbis, *& ideo si debitori meo reddiderim cautionem* Et ita intelligi debet, *l.si chirographum 24. D.de probat.l.pecunia 14.& seq.C hoc tit.l. vnic.§.ille autem antepenult. C.de Latin.libert tollend.* Iunge omnino *Defin. 28.infr.*
2 *d.l 2 de pact.*
3 L.3.D.*de pollicit* iunct.*l.1.§.& est pactio, D.de pact.*
4 Nihil enim refert verbisne an factis voluntatem suam quis declaret, *l.non tantum 5.D.rat.rem haber.*
5 Nec enim delicti præsumptio facilè capienda est contra eum qui sit probæ existimationis, *l.merito 51. D.pro socio, l.non omnes 5.§.à barbaris, D.de re milit.*
6 Vt in specie *d.l.vnic.§.ille autem, C.de Latin.lib.tollend.*
7 Cancellatio enim chirographi penes debitorem reperti facit præsumptionem pro solutione *d.l.si chirographum 24.D.de probat.* Guid.Pap. & Alciat. *in tract.de præsumpt.*
8 Qui præcipuus est effectus cuiuslibet præsumptionis, vt onus probandi transferat in aduersarium. Semper enim præsumptio admittit probationem in contrarium *d.leg.si chirographum. & l.seq. Digest.de probat.*
9 Ex *not.in l.admonendi 31.D.de iureiur.& ad l. in bonæ fidei, Cod.de reb.credit.& iureiur.*
10 Semper enim pro viro bono, & contra diligentem patremfamilias, quem non sit credibile in aliquo errasse, præsumendum est *l.cum de indebito 25.D.de probat.*

DEFINITIO II.

Per Syndicum facta solutio præsumitur facta nomine vniuersitatis, præsertim in antiquis etiam ad interrumpendam præscriptionem, si modo probatur facta ex eadem causa.

SOlutio facta vniuersitatis nomine à Syndico in antiquis præsumenda est facta solemniter; id est, ex mandato vniuersitatis,[1] & ex pecunia consensuque singulorum, ad quos ea res pertinebat.[2] Sed etsi fauor antiquitatis non concurrat,[3] sufficiet tamen probatio factæ à Syndico solutionis, vniuersitatis nomine, ad hoc, vt interrumpendæ fortasse præscriptionis gratia is, cui solutum est, iure suo vsus videatur.[4] Quid enim eius interfuit à quo acciperet, dummodo suum consequeretur?[5] Illud sane vt probet necesse est, factam solutionem in eam causam ex qua nunc deberi sibi asserat. Alioqui nuda solutio de cuius causa non constet, indebiti condictionem parit potius, quam obligationis probationem.[6] *Ita Senatus* pro D.Barone de Cressiaz, contra Syndicos de Cormoran, 5.Cal.Iul.1588.

1 Facile enim præsumitur mandatum speciale ex antiquitate temporis in Syndico, qui tanquam Syndicus iam habet generale, *l.1.& tot. tit. D quod cuiusque vniuersit. nomin.*
2 Non enim facile credendus est Syndicus, aut alius administrator de suo soluisse debitum vniuersitatis, *arg.l.vlt. D. quand.ex fact.tutor.*
3 Qui tamen semper est maximus, *l.3.§.ductus aqu.D.de aqu quotid. & est.l.1.§.vlt.& l.vlt.D de aqu.& aqu. pluu arc.l.si arbiter 28. D. de proba.* Cravet.latè in suo illo *tract.de antiq.tempor.*
4 Non enim potest videri fuisse negligens qui ius suum executus est *l 2.l.vlt.in fin.C.de annal. except.*
5 Aut à quo melius potuit accipere solutionem vniuersitatis nomine quam à Syndico, qui vniuersitatem repræsentat? *d. l.1.& tot.tit.D quod cuiusque vniuersi.nom.*
6 *L.1.& tot.tit.de condict.indeb.* D & C. Nisi probetur facta solutio, ab eo qui sciebat se nihil debere: quo casu donatio est, *l.cuius per errorem 53.de reg.iur.*

DEFINITIO III.

Solutione accepta cogitur creditor & instrumentum reddere, & apocham conscribere, nec alterum sufficit si vtrumque præstare creditor possit.

CReditor accepta solutione non solum reddere instrumentum cogitur, quo obligatio continebatur,[1] sed etiam apocham conscribere, per quam profiteatur solutam sibi pecuniam fuisse,[2] quoniam interest debitoris plures solutionis à se factæ probationes accipere,[3] creditoris vero nil interest plures dare.[4] Ergo neque apocham conscribi sufficiet, sed ipsum quoque chirographum aut instrumentum reddi oportebit, si modo sit in creditoris potestate.[5] Nam si sine dolo malo amissum dicatur, & vel solo ipsius creditoris iureiurando probetur, non est arctandus creditor, vt id præstet quod præstare nequeat, aut vt eo colore debiti iacturam patiatur.[6] *Ita Senatus* 5.Id.Nouembr.1588

1 *L.vlt.C.ad exhib.* Vide tamen *l.qui tabulas 27.D.de furt.*
2 Quia pecuniæ solutæ professio collata instrumanto maiorem rei gestæ probationem continet, quam si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuerit redditum, *l pecunia 14. C.de solut.*
3 Cum solutio semper probenda sit ab allegante, quia facti est, *l.1.C de probat.l.consit.7.§.vlt.D.de curat.furios.*
4 Dummodo ad vnius tantum summæ solutionem referantur, quia is qui plures eiusdem quantitatis apochas conscribit non liberat sæpius, sed loquitur sæpius, quomodo loquitur Papin. *in l. Manius 66. §. eum qui, de legat.2.*
5 Ne forte amissa postmodum apocha supersit improbo creditori aut eius hæredibus apocham ignorantibus, ex quo possint agere ad iteratam solutionem consequendam, cum instrumentum debiti authenticum sit probatio probata, quod habet vim sententiæ & condemnationis, vt diximus *in tit.de execut. rei iudic.*
6 Instrumenti enim amissio probatur per iusiurandum quando ea probatio fit ad excipiendum non ad agendum, vt dixi *Defin.15 num.5. supra de pact.* vbi vide. [Adde Bald. *in d.l.pecunia, in fin.* vbi ait idem esse, tametsi creditor expressa conuentione obligatus sit ad redditionem chirographi.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IV.

Non minùs dominus directus cogitur ire ad domum emphyteutæ, quam alius creditor quilibet ad domum sui debitoris, nisi vel conuentio sit in contrarium, vel consuetudo.

NOn cogitur debitor solutionis faciendæ gratia ire ad creditorem, nisi ad ipsius creditoris domum aut alio certo loco soluere promiserit,[1] Ac quamquam in emphyteuta nonnulli contra crediderunt propter debitum obsequij & reuerentiæ, cum pecuniario coniunctum,[2] eo tamen iure vtimur, vt ad domum emphyteutæ solutionis accipiendæ causa dominus ire debeat, si non speciali conuentione in contrarium sibi prospexerit, aut longissimo ac immemoriali vsu id ius acquisierit. Consuetudinem enim de qua bene constet, hac parte seruandam esse conuenit.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio 17. Calend. Decembr. 1588. Iunge Defin. 15. De iur. emphyt.

1 L. *item illa* 18. vbi gloss. & Bart & cæteri. D. *de const. pecun.*

2 Bald. *in l. vlt. col fin. vers. modo quaro generaliter*, C. *de condic. insert. & in leg. acceptam, quæst.* 12. *Cod. de vsur.* Ias. *in l. 2. numer.* 89. C. *de iur. emphyt.*

3 Vt concludit idem Bald. *in d. leg. fin. post gloss.* & Bart. *in d. leg. item illa.*

DEFINITIO V.

Obsignatio non valet sine satisdatione quoties aliquid supereſt liquidandum.

NOn valet obsignatio debiti quantacumque summa obsignata sit, si debitum non omnino liquidum sit tametsi vel minimum supersit liquidandum, nisi pro non liquido caueatur,[1] ideoque obsignanti liberatio nec in totum, nec pro parte acquiritur.[2] Nec aliud erit etiamsi longe maior quantitas obsignata fuerit, quam deberetur. Quod enim incertum est, nulla certa quantitate æstimari potest solàque satisdatio illa est, quæ pro non liquido solutionis vicem obtinet,[3] quoniam debitum liquidum esse necesse est priusquam aut exigi, aut solui possit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre & D. Margaretæ eius amitæ, 9. Cal. Decembr. 1598.

1 L. *statuliber rationem* 5. D *de statulib.*

2 Quia obsignatio tum demum vim solutionis habet, cum totius debiti est, *l. obsignatione* 9. C. *hoc tit* Not. *in l. acceptam* 19. C. *de vsur.*

3 *d l. statuliber rationem* 5. D. *de statulib.*

4 L. *vlt.* D. *de prætor. stipul. not. in l. vlt.* C. *de compens.*

DEFINITIO VI.

Obsignatio minus legitime facta pro non facta haberi debet, nec potest liberare debitorem.

SI obsignatio per debitorem minus legitime facta sit, non parit liberationem,[1] itaque non cogetur creditor pecuniam accipere à depositario, sed ac si nulla obsignatio facta esset condemnandus est, & ad solutionem vrgendus debitor,[2] salua ei aduersus depositarium pecuniæ obsignatæ repetitione.[3] Diuersum est si rectè ritéq; facta sit obsignatio. Hæc enim cum vim habeat solutionis,[4] adeoque sola oblatio in iudicio facta si pignoratitia tantum agere quis velit,[5] consequens est, vt hactenus prosit debitori, ne ad solutionẽ iterum vrgeatur.[6] Creditori enim, qui in accipiendo debito moram contraxit sufficere debet, quod à depositorio pecuniam statim consequi potest. *Ita* Senatus in eadem causa.

1 Paria enim sunt quid factum non esse, & minus legitime factum esse, *l. quoties* 6. D. *qui satisd. cog. l.* 2. D. *de auctor. tutor.*

2 Tanquam qui adhuc sit obligatus. Oblationes enim semel contractæ vtiliter non nisi certis modis dissoluuntur, *leg. obligationum fere* 44 § *placet* D. *de obligat. & action.* inter quos modos non est obsignatio male facta.

3 Nullam enim exceptionem potest habere depositarius contra deponentem, *l. vlt.* C. *de compensat.*

4 L. *obsignatione* 9. *Cod. hoc tit. leg. acceptam* 19. *Cod. de vsur. cum concord.*

5 *L. si rem* 9 §. *vlt.* D. *de pignor. act.* Intellige tamen de oblatione quæ realis fit, non de verbali, vt scripsi *in Ration. ad l. si debitori* 21. D. *de iudic.*

6 *Iniquum* enim est eum, qui iam soluerit, cogi iterum soluere, *leg. bona fides* 57. *de reg. iur. l. si quis dolo* 51. *in fin.* D. *de re iud.*

DEFINITIO VII.

Oblatio debet præcedere obsignationem, alioqui non valet obsignatio, & obsignatæ pecuniæ periculum ad debitorem pertinet, non ad creditorem.

QVi soluere debuit, non potest videri ex eo liberatus quod debitum obsignauerit, si non ante obtulerit creditori,[1] isque sine causa solutionem accipere recusauerit.[2] Itaque siue obsignata pecunia subripiatur sine dolo depositarij,[3] siue magistratus imperio in ærarium referatur,[4] aut in publicos vsus conuertatur,[5] periculum non ad creditorem pertinebit, sed ad debitorem.[6] *Ita Senatus* inter Ioannem Rage & Ioannem de Constance, 17. Cal. Ianuar. 1589.

1 L. *si per te constat* 9. *l. acceptam* 19. C. *de vsur. l. nec creditores* 10. *l. vlt.* C. *de pign. act.* quibus omnibus locis oblatio præcedit obsignationem. Est enim obsignationis vsus ideo comparatus, ne alioqui nulla supersit debitori ratio dissoluendæ oblationis, si creditor nolit solutionem accipere.

2 Si enim iusta causa recusandi, non videbitur mora per creditorem contracta, *l. sciendum est* 21. *& seqq.* D. *de vsur.*

3 Nec enim depositarius tenetur nisi de dolo, & lata culpa si non aliud conuenerit, *l.* 1. C *depos. l. contractus* 23. *de reg. iur.*

4 *Vt in l. creditor* 92. D. *hoc tit.*

5 Fortassis, vt Reipub. necessitatibus subueniatur.

6 Quæ enim fortuitis casibus accidunt, semper spectant ad morosum, *l. si ex legati* 23. *& seq. l. si seruum* 91. §. *sequitur*, D. *de verbor. obligat.* [Planè si nemo sit qui solutionem accipere possit non est necessaria obsignatio ad impediendam moram, *l.* 17. §. *si pupillo de vsur. Ita Senatus* in causa sororum Cocher, 9. Septembr. 1613.]

DEFINITIO VIII.

Solutio partis debiti, adeóque totius etiam debiti liquidi, quandiu aliquid liquidandum supereſt non potest inducere hypothecariam ne quidem pro parte.

DEbiti partem accipere non cogitur creditor agens hypothecaria, nec si omne id quod liquidum est offeratur, si non pro reliquo quod minus liquidum est, caueatur.[1] Sed etsi totius debiti liquidi solutionem creditor acceperit, non cogitur actionibus suis possessori pignoris cedere aduersus debitorem,[2] ne pro ea quidem parte quæ soluta est, quousque debitum omne & liquidatum sit & solutum, ne alioqui ius pignoris quod indiuisibile est diuisum videatur,[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia hypothecæ ius indiuiduum est, *l. rem hæreditariam* 65. D. *de euict. l. quamdiu* 6. C. *de distract. pign. l.* 2. C. *debitor. vendit. pign. imped. non poss.* Iunctis iis quæ diximus *Defin.* 5 *sup.*

2 Quibus tamen alioqui cedere cogitur quoties solutionem accepit a bonæ fidei possessore, *l. mulier* 19. *qui potior. in pign. hab.*

3 Nec enim cogendus est creditor, vt diuidat actionem quam habet indiuisam, *l.* 1. *alias l.* 2. C. *de duob. reis*, quia solutio per partes habet magna incommoda, *l.* 3. D. *famil. ercisc.*

DEFINITIO IX.

Qui soluit ex præscripto iudicis, & ad modum præscriptum liberatur, nec imputari potest ei, cur non appellauerit etiamsi iudex male decreuerit.

Qui

QVi auctore Prætore soluit,& seruata ea forma quam Prætor præscripsit,liberatur,[1] licet Prætor male decreuerit,[2] si modo per debitorem religio Prætoris bene instructa nec circumuenta sit.[3] Neque imputari debitori potest, cur à decreto tãquam iniusto non reuocauerit[4] cum si prouocasset audiri non debuisset, quasi cuius nihil interesset.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 16.Cal.Ianuar.1588.

1 L.*ait prætor*.7.§ 1.*vers.permittitur*,D *de minor.*
2 Quia prætoris & iudicis decretum quantumuis iniquum executioni mandari publice interest,*l.seruo* 65 §.*cum prætor*.D.*ad SC. Treb. si prætor* 75.D.*de iudic.*
3 *L* 6.§.*penult*.D.*de reb.eor.qui sub tutel.*
4 *d.vers. permittitur.*
5 L.1.D.*de appell.recip.*

DEFINITIO X.

Qui pro alio soluit indebitum solam condictionem sibi acquirit aduersus eum qui solutionem accepit.

PRo me inscio soluisti quod iam ego soluerã. Nec mandati,[1] nec negotiorum gestorum[2] actio tibi competet contra me,sed potius condictio indebiti aduersus eum qui solutionem accepit,[3] si modo nihil sit quod mihi possit imputari,cur cum soluerem te non fecerim certiorem.[4] *Ita Senatus* ex tempore,7.Id.Febr.1589.

1 Quia non hoc tibi mandaui,vt indebitum solueres, *l.indebitam* 47.*vbi not.*D.*de cond.indeb.*
2 Nec enim negotium meum gessisti vtiliter qui indebitum soluisti.
3 *d.l.indebitam* vbi tamen vide *in vers.quo minus autem.*
4 L.*si fideiussor* 19.*in princ.*& § *si cum debitor*, D. *mandat.*

DEFINITIO XI.

Valor nummorum debitorum ex communi vsu commerciorum æstimari debet potius, quam ex edicto Principis,si non aliter indemnitati creditoris cautum esse possit.

QVoties nummorum qui debentur æstimatio ineunda est,si vt sæpe contingit propter imminutam bonitatem monetæ intrinsecam creuerit solidi auri æstimatio etiam supra quam Princeps edicto statuerit,vt patiẽte Principe nec coercente magistratu aurei valor vulgo maior sit, quam edicti forma patiatur;[1] Placet non tam eum valorem inspici debere qui edicto constitutus est,[2] quam qui communi hominum vsu & commercio frequentatur.[3] Alioqui damnum pateretur creditor,cui soli æquum non est nocere edictum quod cæteris negotiatoribus non nocet.[4] Quod si vt plerumque euenit non eadem sit communi hominum vsu æstimatio aurei,ita temperanda res erit, vt nec ea sumatur quæ sit maxima,nec ea quæ minima, sed quæ media magisque frequens.[5] *Ita Senatus* in causa D. Margaretæ de la Chambre,& D.Marchionis de la Chambre,6.Id. Februarij 1589.

1 Quod temporibus nostris sæpius vsuenisse vidimus contra *leg.*3. D.*in lit.iur.*
2 Parum enim est legem esse si non obseruetur, & abeat in desuetudinem,*l.de quibus* 32.*in fin.*vbi DD.*de legib.*
3 Id enim plerumque ab inuitis principibus & magistratibus extorquet infelicitas temporum & necessitas commerciorum, quam promiscui vsus vtilitatem vocat Paulus,*l si quis mancipiis* 17.§.*si impubes.D.de inst.act* qui locus etiam probat propter hanc vtilitatem recedi plerumq; à ratione iuris communis.
4 Nemini enim facit iniuriam,qui vtitur iure communi; *l.inter eos* 51.§ *cum inter*,D.*de fideiuss.l. vltim.* C. *de in integr. restit.* Vide l.*Paulus* 99.*alias l.creditorem* D.*hoc tit.*sed præcipuè tractatum illum nostrum quem inscripsimus,De nummariis solutionibus.
5 Arg.*l.si hæres* 110.*de leg.*1.

DEFINITIO XII.

In debitis fauorabilius annuis solutio facienda est initio anni quia cæptus annus habetur pro completo.

IN debitis fauorabilibus annuis, quale est quod alimentorũ,aliámve similem causam habet,singulare perpetuumque hoc ius est,vt & in cuiusque anni principio solutionem fieri & annum cœptum pro complero haberi oporteat.[1] *Ita Senatus* 7.Cal.Mart.1599.

1 *L.*5.*l.filia* 22.D.*de ann.legat.l.defuncta.*58.D.*de vsufr.*

DEFINITIO XIII.

Denunciatio cessionis factæ in solius cedentis commodum non impedit quominus cedenti solui possit.

CEdenti soluere debitor potest, vt à cessionario quoque liberetur etiam post denunciatam à cessionario cessionem, si cessio cedentis solius commodo & periculo facta proponatur,[1] Maxime vero si etiam post denunciationem cessionarius,cum proprio nomine, & ad commodum suum agere posset & deberet,cedentis nomine & commodo experiri maluerit.[2] *Ita Senatus* ex tempore,Prid.Id.Maij 1591.

1 Secundum doctrinam Pauli Castrens.*in l.facta* 63.§.*si hæres*,D.*ad SC. Treb.*Aufrer.*in dec.Capell.Tholos.*119. [Quomodo autem denunciatio cessionis fieri debeat,dixi ad *Defin.*1.*num.*4.*supr. tit. prox.* Ex Guid. Pap.*qu.*530.]
2 Hoc enim facere potest si, velit,vt notant DD.*in l.*3.C. *de novat.* & *in l.apud Celsum* 4.§ *si cum legitima*.D.*de dol.mal.except.*

DEFINITIO XIV.

Debitum in diem non potest solui ante diem,si dies fuerat adiecta in fauorem creditoris.

QVod in diem debetur non semper ante diem solui potest, licet dici soleat plus præstare debitorem, quam debeat cum solutionem repræsentat.[1] Quid enim si dies adiecta sit in fauorem creditoris non debitoris,siue ex testamento, siue ex contractu, aut qua alia iusta causa debeatur? Vtique dies expectanda est ne quicquam de creditoris iure minuatur.[2] *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC. 12. supr. de legat.

1 *Iauolenus* 15. *alias l. eum qui* D. *de ann. legat.* iunct *l.quod certæ die* 70.*Digest.hoc tit.l.stipulatio ista* 38.§.*inter.l.qui hoc anno* 42. *de verb. obligat.*
2 *d.l Iauolenus l.si ita relictum* 43.§ *Pegasus,de leg.*2.*l.*3 §.*cum Pollidius*;D.*de vsur.*

DEFINITIO XV.

Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore testamenti.

CVm quæritur in qua moneta solui legatum debeat,si melior aut deterior fuerit tempore testamenti quam tempore mortis aut solutionis, placet tempus testamenti spectandum esse,[1] quoniam ex patrimonij comparatione prudens testator legandi modum sumere & solet & debet, futuræque mutationis ignarus non de alia moneta cogitare videri potest quam de ea quæ tum in vsu & commercio est, cum legat,licet non nisi à die mortis legatum deberi possit,[2] sicut nec peti ante aditam hæreditatem.[3] Nam si quid ex contractu debeatur,siue puto,siue conditionali,idem est, vt idipsum tempus quo contractum est, spectari hac etiam in re vt &in aliis fere omnibus oporteat,[4] Interdum tamen euenit, vt ex verbis aut voluntate testantis tempus mortis in soluendo legato inspiciendum sit.[5] Numquam enim à verborum vi & potestate recedendum est, si voluntas consentiat.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum De Miege, Prid Calend. Iun.1591.

1 Oldrad. *cons.* 31. incip. *Thema tale est, arg. l. si ita, l. vltim. de aur. & arg. legat. l. vxori* 33. *in princ. &* §. 1. *l. nomen* 34 §. 1 *l. vxorem* 41. § *testamento pueros. l. nuper* 85. *l. his verbis* 102. *de leg.* 3. *l. item illa* 18 §. *quod additur D. de const pecun.*

2 *L. vnic* §. *in nouissimo. C. de caduc. tollend.*

3 *Ex reg. l. si nemo* 9. *D. de test. tutell.*

4 Idem Oldr. *vbi supr. & cons.* 13. Socin iunct. *cons.* 152. *vol.* 2. *Ex l. Imperatores* 71. *D. de contrah empt. l. continuus* 337. § *cum quis, in fide verb. obrig. l. vsusfructus* 26. *de stipul. seruor. cap. in. Exor. de censibus.* Adde *l. si filiusfamilias* 78. *de verb. obligat.* Contra tamen in legato tenet Roman *sing.* 519. *& cons.* 123. vbi reprehendit Oldrad. per text. *in l. cum certum, de aur. & argent. leg.* Putatque spectandum esse tempus solutionis, nisi heres fuerit in mora. Ex *l. vinum* 21. *D. de rebus cred.* Communis tamen est pro Oldrad. Vide addit. *ad singul* 519. Adde *l. Aurelius* 28. § *testamento, &* §. *Titius, c. de liber. leg* Gothofr. *ad l.* 3. *in fin.* gloss. ad verb. *deteriorem, D. de rebus cred.* Hotom. *in quæst. illustr.* Guid. Pap. *quæst.* 493. & ibi Ferrer.

5 *Vt in l. vlt.* §. 1. *de leg.* 2. *l. pen. D. de instr. leg. l. si fundus* 28. *D. quand. dies legat. l. Mela* 14. §. *sed si alimenta, de alim. & cibar. leg.* & in aliis locis, quos congerit gloss. *in d. l. si ita* 7. *de aur. & arg. legat.*

6 *L. non aliter.* 69 iunct. *l. ille aut ille* 25. §. 1. *de legat.* 3. *l. Labeo* 7. *de supell. legat.*

DEFINITIO XVI.

Debitor etiam in extremo vitæ discrimine constitutus non est eximendus carceribus, nisi creditores omnes consentiant, præterquam si id etiam concurrat, vt det idoneos fideiussores.

DEbitor vrgentibus creditoribus in carceres detrusus cum in grauissimum morbum incidisset, nec haberet in numerato, vnde solueret, postulabat, vt carceribus eximeretur, & priuatæ apparitoris custodiæ committeretur, oblatis in eam rem idoneis fideiussoribus. Quærebatur, cum creditores summo iure cum eo agere mallent, quàm periclitanti hominis saluti fauere, quænam iudicis partes esse deberent? Placuit non esse in iudicantis arbitrio, vt debitorem carceribus eximat, aut è publicis transferat in priuatos si non debitores omnes quorũ interest, eõsentiant.[1] Nec si fideiussores idonei offerantur, factarũque iudicẽ litem suam,[2] si defuncto postea debitore non soluendo & fideiussoribus ad egestatẽ delapsis, creditores suum consequi non potuerint. Qui enim tenetur soluere, non liberatur dando fideiussorem aut pignora, ni creditor consentiãt.[3] Nimirum credendus est debitor maiore studio & diligentia vsurus in conquirendis aut explicandis pecuniis, si longioris carceris tædio vrgeatur: [4] Fitque proculdubio iniuria creditoribus, aut inauditis aut inuitis iis, debitor publicis eximatur carceribus, cum verisimile sit, tanto eum tardius soluturum, quanto mitius cum eo agetur.[5] Sane si proponas & euidenter soluendo esse debitorem, & perquam idoneos ab eo fideiussores præstari, nec sine manifesto salutis discrimine posse debitorem diutius in carcere retineri vix conuenit Christiano iudici creditorum immanitati vsque adeo indulgere,[6] vt veterem illam legem duodecim tabularum de dilaniandis debitoribus in vsum reuocare videatur, quàm tamen constat, non tam ad vsum, quàm ad terrorem comparatam fuisse, ne quis tam facile ad contrahendum æs alienum accederet.[7] Sed illud tamen obstricte obseruandum est, vt non nisi ex maxima causa & debitore in aperto vitæ discrimine constituto ad hanc æquitatem decurratur, & eo demum casu, quo certum sit nullum ex iudicis indulgentia damnum creditoribus posse contingere.[8] Quam ob causam, licet inops & egenus debitor proponatur, sufficiet tamen oblatos ab eo idoneos fideiussores, cum ea ratione satis superque indemnitati creditorum consultum iri certum sit.[9] Quid si debitor ipse manifeste soluendo sit, nec tamen inueniat fideiussorem? [10] At vix est, vt euenire id possit, quin difficilis sit conuentionis; quo casu non videtur idoneus, satisque bonus debitor, licet sit soluendo.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij Geneuois, 6. Id. Iun. 1591.

1 Quia quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet, *l. vlt. C. de auctor. præst.* nec quorundam consensus aliis nocere potest, nisi cum debitor credit bonis, *l. vlt. C. qui bon. eod. poss.*

2 *Arg. l. 1. & tot. tit. de magistr. conuen. l.* 1. *C. de pœn. iudic. qui male iudic.*

3 *L. si rem* 9 §. *omnis, de pignorat. act. l.* 5. §. *pen. & vltim. & l. sed. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit l. quæ fundum* 50. *D. de iur. dot.*

4 Studio scilicet recuperandæ libertatis, quæ per carceres quodammodo imminuitur, *l. 1. & 2. D. de bonis. lib. exhib. l. Titio* 71. §. *Titio centum de cond. & demonstr.*

5 *Arg. l. is cui* 5. *D. vt in poss. legat.*

6 *Argum. l. pen. in fin. D. de donat. l. ob as* 12. *cum ibi not. Cod. de oblig. & action.*

7 Vt Aulus Gellius scribit *Noct. Attic.*

8 Etsi damni causa vitam hominis periclitari durum sane est, *l. cum pater* 77. §. *cum existimare, de leg.* 2.

9 *L. 1. D. qui satisd. cog.*

10 Est enim id plerumque difficile, *l. 1. §. pen. D. de iudic.*

11 *L. . D. qui satisd. cog.*

DEFINITIO XVII.

Sola depositi confessio non probat depositum & obsignationem, quæ solutionis vim habeat contra creditorem, præsertim ad sistendas vsuras.

OBsignatio non aliter vice solutionis est,[1] quam si rite facta sit.[2] & probetur. Quid ergo si de ea constet per solam depositarij confessionem, qui se fateatur pecuniam habere ex causa depositi, & paratum esse creditori quandocumque perenti soluere? Non proderit obsignatio debitori, quia depositum re contrahitur non verbis aut nudo consensu.[3] Nam qui constituit, se quid habere ex causa depositi, quod re vera depositum fuisse non apparet, constitutor potius quàm depositarius dicendus est. [4] Nec diuersum erit, si depositi & obsignationis realis instrumentum à Notario conscriptum, & postea deperditum dicatur, nisi probetur.[5] Alioqui facile fraus fieret creditori per falsi depositarij collusionem, & qui non potest liberari, nisi soluendo aut obsignando liberaretur dando constitutionem, qui fideiussoris & intercessoris potius, quàm depositarij loco habendus esset.[6] Nec est, quod de huius iuris iniuria conqueratur is, qui dicit, obsignatam à se pecuniam cum ei liberum sit pecuniam à depositario reposcere, vt soluat creditori.[7] Nisi forte quis dicat sua interesse propter vsuras, quarum cursum obsignatio rite facta stitisset,[8] Sed imputet sibi debitor, cur non cautius egerit, vt certiores obsignationis probationes haberet, siue per testes siue per scripturam. [9] Proinde nec imputandum est creditori, sicut aduersus eum, qui se depositariũ dixit primo loco non egerit, nec tentauerit, an ea actione consequi suum posset?[10] Sufficit enim quod ob non factam rite obsignationem perinde saluas habeat pristinas suas in debitorem actiones, atque si nulla prorsus obsignatio facta diceretur.[11] *Ita Senatus* pro fratribus Laboret. contra N. Rostain. 5. Cal. Iullij 1591.

1 *L. obsignatione* 9. *C. hoc tit.*

1 Rite autem facta intelligitur si facta sit ad domicilium originis etiam ad interrumpendum cursum præscriptionis currentis contra ius redimendi, & ad id perpetuandum ad simile tempus *l. si præses* vbi DD. *C. de epis. audient.* Salicet. *in l. vt perfectius, C. de annal. except.* Boer. *quæst.* 13. *n.* 3. Post Guid. Pap. *quæst.* 416. *vers. sed quid de præscriptione.*

3 L. 1. §. *is quoque, D. de oblig. & act.* Impletur tamen interdum probatio depositi per confessionem, *l. Publia* 26. §. *vlt. D. depos.*

4 *L. 1. & tot. tit. D. de const. pecun.*

5 Frustra enim allegatur, quod non probatur nisi sit notorium, *l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam tutel. l. 2. & pass. D. de probat.* Iunge *l. testium facilitatem* 17. *in fin. C. de testib.*

6 Quod tamen absurdum esset, vt dixi *Defin. præced. n.* 3. *supr.*

7 Nec enim vllam exceptionem contra eum potest depositarius habere, si depositarius vere fuit, *l. vlt. C. de compens. l. si quis vel pecunias* 11. *C. depos.*

8 *L. si per te non stat.* 9. *C. de vsur. l. acceptam* 19. *eod.*

9 Alterutra enim probatio necessaria est, *l. in exercendis.* 15. *C. de fid. instrum.*

10 Nemo enim cogitur dubiam & ancipitem actionem proponere, *l.* 1. *D. commod. l. si gratuitam* 17. *D. de præscr. verb.*

11 Nihil enim refert, an obsignatio nulla facta sit, an aliqua minus rite, *l. quoties* 6. *C. quæ sit. cog. an. l.* 2. *D. de auctor. tutor.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVIII.

Ab interlocutione, per quam pronunciatum est idonea esse pignora oblata debitori à creditore, non potest debitor appellare, quod nihil eius interfit.

CReditor idoneis pignoribus debitori pro eius indemnitate cauere obligatus, pignora o brulerat, quæ cum debitor minus idonea esse diceret, & probaret, iudex tamen idonea esse pronunciauerat.[1] Non erit audiendus debitor si ab ea pronunciatione appellet, cuius auctoritate plenam sibi quærere possit liberationem.[2] Quid enim ipsius interest, cum à iudice compellatur ad solutionē.[3] Aut quo iure apellatio recipiatur eius nihil omnino interest?[4] Nisi forte quis appellandum ei putet, quasi aduersus iniuriam iudicis, qui non idonea pignora pro idoneis habuerit. Sed non ita est,[5] Nihil enim imputari potest ei qui paret iudicato,[6] cum iudicium in inuitum reddatur.[7] Nec quicquam referet an iudice inferiore, an Senatu ipso cogente soluat debitor.[8] Dummodo ea omnia alleget, quæ mouere iudicem habeat, vt recte iudicet ne alioqui per eum circumuenta videatur religio iudicantis.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Fou, contra N. Catel. Prid. Id. Iul. 1592.

1 Hoc est, vt posset debitor indemnis præstari si forte ad iteratam eiusdem quantitatis solutionem veteretur.

2 Nec enim læditur per sententiam imo fit locupletior debitor, qui à suo creditore liberatur, *l. si pupilli 66. in fin.* D. *hoc tit. l. species 11.* D. *de acceptilat.*

3 Iniquum enim esset non impune soluere illum quem prætor cogat ad solutionem, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem,* D *qua in fraud. credit.*

4 *L. 1.* D. *de appell. recip.*

5 *L. ait prætor 7. §. 1. vers. permittitur,* D. *de minor.*

6 Quia parere habet necesse, *l. non videtur 167. §. 1. de regul. iuris.*

7 *L. inter stipulantem 83. §. 1.* D. *de verb. oblig.*

8 Nam & in *d. vers. permittitur.* Vlpianus loquitur de sententia lata per prætorem, àquo poterat appellari ad præfectum vrbis, *l. Æmilius 38.* D. *eod. tit.*

9 *Vt in l. magis puto 5. §. manet,* D. *de rebus eor. qui sub tutel. l. Diuus 53.* D. *de re indic.*

DEFINITIO XIX.

Potest etiam ex interuallo fieri cessio actionis. Nempe cum actio per solutionem extincta non est.

ACtionis, quæ per solutionem extincta ipso iure non est,[1] licet elidi potuerit per oppositam doli exceptionem,[2] fieri cessio etiam ex interuallo potest,[3] vtputa per creditorem, cui solutum est debitum à tertio possessore pignoris luendi causa.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 19. sup. de luit. pign.

1 Nam si ipso iure extincta sit aliud est *l. Modestinus 76. cum ibi not* D. *hoc tit.*

2 Quamuis dici soleat nihil referre, an quis nullam actionem habeat, an vero talem habeat quæ possit elidi per exceptionem, *l. nihil. interest. 112. de reg. iur.*

3 Textus est *in l. si res obligata 57. in fin.* D. *de legat. 1.* Dixi *lib. 12. Coniect iur. ciuil.*

4 *L. 2. l. sicut 8. §. vlt.* D. *quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XX.

Qui penes se retinuit pecuniam quamuis otiosam non potest petere fructus rei, pro qua debeatur ea pecunia.

QVi oblatam creditori à debitore pecuniam, & à creditore sine causa recusatam apud se depositam retinuit, si postmodum in vniuersa debitoris iura ex titulo licet oneroso successerit,[1] fructus rei, quam creditor pro pecunia reddere debuit, consequi non potest, nec si paratus sit iurare otiosam se pecuniam, & in arca conditam toto illo tempore habuisse, qua nec si voluisset, citra furtum tamen vti potuisset.[2] Non enim pecuniam quamuis inutilem retinere penes se debuit, qui in vicem vsurarum fructus aliquos ex obsignatione sperare voluit, alioqui & rem & pretium eodem tēpore habuisse videretur.[3] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum Gaudinon & de Coysiaz, 16. Cal. Sept. 1592.

1 Atque ita qui antea tantum erat depositarius postea factus sit debitor aut saltem loco debitoris. Addidi, *licet ex titulo oneroso*, quia si ex lucratiuo id fiat minorem res habet dubitationem, quin depositario minus succurrendum sit, quia semper fauorabilior est qui causam habet onerosam, quam qui lucratiuam *l. 4. §. si cum legitima, & seq. vbi not.* D *de doli mali except. l. quod autem 6. §. simili modo dicimus,* D. *qua in fraud. cred.*

2 *§. furtum autem, Iustis. de oblig. qua ex delict nascunt. l. si pignore 54.* D. *de furt.*

3 *L. Iulianus 13. §. veniunt autem.* D. *de action. empt. l. liberalitatis 16. §. 1.* D. *de vsur*

4 *L. ex empto 11. §. qui autem, l. bona fides 50. de act. empt.*

DEFINITIO XXI.

Taxationem æstimationis monetarum, quæ præ vsu & abusu commerciorum fit alia atque alia solet Senatus probis viris committere non sibi reseruare.

CVm propter auctam vel imminutam bonitatem aureorum vel monetarum, pluris aut minoris æstimandus est aureus, ne debitor aut creditor alioqui moretur in damno,[1] non solet Senatus id arbitrio suo committere, sed bonis vitis eam rem tractare solitis, & ab vtroque collitigantium eligendis.[2] Præsertim cum præter intrinsecam illam mutationem abusus quoque commerciorum, vt hac nostra tempestate, rem eo perduxit, vt nullius mercis nunus certa sit æstimatio quam pecuniæ,[3] quæ certam semper ac perpetuam rationem habere deberet.[4] Inde fit, vt pro electorum arbitrio nunc hanc, nunc illam aureorum æstimationem Senatus noster secutus sit cum proprijarbitrij legem ea de re constituere non posset.[5] *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunensibus, contra D. du Coudrey Iurisconsultum præcipui inter nostros neminis & Sereniss. Ducis Consiliarium, 5. Cal. Sept. 1592.

1 Contra id quod scriptum est *in l. Paulus 99. alias l. creditorem, alias l. debitorem,* D. *hoc tit.*

2 Quos Pragmatici nostri dicunt *preud'hommes & experts.*

3 Cum tamen pecunia res omnes cæteras æstimare soleat non à cæteris rebus æstimari, *l. si ita 42.* D *de fideiuss.* Est enim pecunia mensura rerum omnium præterquam sui ipsius.

4 *L. nummis 3.* D *de in lit. iurand.*

5 Facti enim quæstio numquam certa esse potest, & in iudicantis arbitrio semper posita est, *l. 1. §. 1.* D. *ad SC. Turpill. l. ordine 15. Digest. ad municip.*

DEFINITIO XXII.

Non facile condemnandus est prouisionaliter debitor qui apochas profert.

SI creditor proferat instrumentum, ex quo sibi deberi intendit, contra vero debitor plures apochas ad probandam solutionem,[1] sed de quibus tamen dubitari possit, an in controuersi debiti solutionem imputari debeant,[2] aut an totius debiti quantitati respondeant,[3] non prius pro creditore aut diffinitiua, aut prouisionalis sententia ferenda est, quam docuerit ille quid sibi quantumque debeatur, si de eo constare in promptu possit per calculum, neque aduersus apochas falsitatis exceptio obiiciatur, aut alia quæ negotio longiores moras sit allatura.[4] Quid enim iustius, quam solutioni & liberationi fauere aduersus obligationem?[5] Prolatis siquidem per debitorem apochis, quæ prima facie solutionis probationem præ se ferant, incumbit creditori, vt probe[5]

Source : BIU Cujas

bet aut in aliam causam factas esse,[6] aut alias aliis contineri, ex quo apparere possit nondum integrum debitum solutum fuisse. Id vero tum maxime locum habet, cum creditor agit aduersus heredes debitoris, fortassis etiam impuberes, qui facti defuncti, & rei gestæ veritatem ignorare probabiliter possunt.[2] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, contra R. D. Archiepiscopum Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Non enim potest melius probari solutio quam per apocham, & pecuniæ solutæ professionem, *l. pecunia* 14. C. *hoc tit.*

2 Quod plerumque in facti, nonnunquam etiam in iuris quæstione positum est, *l. 1. & seq. D. hoc tit. l.* 1. C. *eod.*

3 Cuius rei disquisitio tota in calculo posita est.

4 Hoc enim est quod nostri dicunt, *Per modo constat, modo agatur, l.* 3. D. *vt in poss. legat.* Falsitatis autem exceptio & quæstio longiores moras habere solet, *l.* 2. C. *ad legem Cornel. de fals.* quæ tamen probat interim præsumendum pro instrumento.

5 L. *Arrianus* 41. D. *de oblig. & action.*

6 Cum solutio facta in vnam causam non debeat prodesse in aliam, *l. 1. & seq. D. hoc tit. l. ex pluribus* 89. *eod.*

7 Nam qui in alterius iura succedit iustam habet causam ignorantiæ an id quod petitur debeatur, *l. qui in alterius* 41. *de reg. iur.* 3. quia semper probabilis est ignorantia facti alieni, *l. vlt.* D *pro suo.*

DEFINITIO XXIII.

Creditor etiam amisso aut restituto chirographo debiti persecutionem non amittit, si aliunde constet adhuc deberi.

QVi instrumentum authenticum & publica fide firmatum, vel casu amisit, vel spe futuræ solutionis debitori reddidit,[1] nihilominus debitum persequi potest pristina actione, si probet sibi deberi Non enim debitum faciunt tabulæ. [2] Nec quod debitor habens penes se instrumentum proferat id cancellatum faciet, vt intercidisse actio videatur, nisi ea omnia concurrant quæ hoc casu præsumptionem solutionis inducere solent. [3] Quinimo tanto magis condemnandus erit debitor, quippe quem constet debere cum antea debuerit, si non aliqua ratione probet solutionem, aut solutionis præsumptionem. [4] Si tamen præsumptio sit pro debitore instrumentum penes se habente, [5] licet multa creditor alleger, quæ si iam probata essent præsumptionem illam elideret. [6] non debet incerto eo prouisionalis & fiduciaria vlla adiudicatio fieri creditori. Denique vix est, vt vllo casu contra debitorem, qui producit chirographum aut instrumentum cancellatum, quicquam decerni debeat ante diffinitiuam sententiam: [7] Cum si sublata sit certioribus iudiciis illa solutionis præsumptio quæ ex instrumenti possessione inducitur diffinitiue non prouisionaliter condemnari debitorem oporteat. [8] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Berley D. des Eschelles, & Cl. Baussan, 3. Cal. Mart. 1593.

1 Hoc enim persepe fit.

2 Actiones enim non tolluntur nisi certis modis[1] *l. obligationum fere* 44. § *placet*, D. *de obl. & act. l. penult.* D. *hoc tit.* Interquos non est instrumenti amissio nec chirographi redditio quæ tantum inducit exceptionem pacti de non petendo, *l.* 2. D. *de pact.*

3 Cum non semper nec concludenter probetur solutio ex eo, quod debitor habeat penes se instrumentum debiti cancellatum, vt ex iis constat, quæ tradit Paul. Castrens. & alij, *ad d. leg.* 2. *Digest. de pact. & ad l. si chirographum* 14. *Digest. de probat.* iunge, *Defin.* 1. *supr. Defin.* 28. *hoc tit.*

4 Qui enim semel debuit hoc ipso probatur adhuc debere nisi probet se liberatum, *l. qui debitori* 15. C. *hoc eit.*

5 Secundum ea quæ scripsimus *d. Defin.* 1. *supr.*

6 Vna enim præsumptio per aliam elidi facile potest, ac multo magis per contrariam probationem, *d. l. si chirographum, & seq. D.* D. *de probat. l. vlt.* D. *quod met. caus.*

7 Qui enim habet pro se præsumptionem nunquam pendente lite condemnandus est, *l. moueor* 4. C. *si seruus export. ven.* Interest enim ipsius non soluere potius, quam solutum repetere, *leg.* 3. *Digest. de compensat.*

8 Vt finis litis imponatur, *l.* 1. D. *de re iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Qui soluit executori non habenti mandatum non est liberatus, nisi alia nulla ratione potuit effugere carceres.

SOlutio per debitorem facta executori, qui ex iudicis mandato præceperat, vt intra certum &. præfinitum tempus, & in loco destinato creditori solueretur, non liberat debitorem, etiamsi pecunia postea perierit, siue casu fortuito, siue culpa & facto executoris. [1] Non enim censetur mandatum habere ad solutionem accipiendam qui mandatum habet ad exequendum & imperandum debitori, vt soluat, [2] non magis quam qui ad litem procurator datus est, [3] nisi proponas traditum apparitori à creditore instrumentum. Eamque traditio mandati vim habet. [4] Ac quid si executor cum nullam haberet accipiendæ solutionis potestatem, per dolum aut imperitiam minatus sit debitori carceres, ni statim solueret, absente tamen creditore? Audiendus erit debitor, petens exhibitionem mandati aut instrumenti obligatorij, vt sciat an & cui tuto possit soluere. [5] Quid si iniuriosus executor pergat vrgere debitorem, iamiam detrusurus eum in carcerem ni soluat in continenti? [6] Adhuc requiremus à debitore, vt pecuniam obsignet, si obsignando possit iniuriã executoris repellere, ne illi possit imputari cur executori citra mandatũ soluerit, cũ obsignando posset se ab executoris iniuria liberare. [7] Plane si nec obsignantem audire executor velit, nec ideo desistat rapere eum in carcerem, vix est, vt imputari debeat debitori cur coactus soluerit, ac non potius passus sit detrudi se in carceres, postea de executoris iniuria apud iudicem conquesturus: Cum ea iniuria sit irreparabilis, [8] & quam perperi cogendus non sit is, qui paratus sit soluere, quem constat non posse cogi, vt iudicium accipiat quod longe minus est, [9] tametsi solutionem in promptu non offerat, [10] Imputandum igitur potius erit creditori cur talem executorem elegeretit. [11] vereque hoc casu dici illud poterit factum executoris esse factum partis. [12] Quid vero si executor acceptam à debitore nimis facili pecuniam ipsi creditori obtulerit? Credtior autem accipere recusauerit eo prætextu, quod auri vel argenri species oblatæ minoris essent, deinde pecunia deperdita sit, [13] siue casu fortuito, siue dolo malo aut culpa executoris, an imputari creditori poterit, cur non eam saltem quantitatem acceperit, postea periturus quod plenæ solutioni deesset? [14] *Minime* vero, si iustam recusandæ solutionis causam habuit, hoc est, si non totum oblatum fuit debitum. [15] Executor enim qui, vt diximus, non potest hoc casu videri procurator creditoris ad exigendum, factus videtur procurator debitoris ad offerendum. [16] Et ideo factam ab eo minus idoneam oblationem non magis agnoscere creditor cogitur, quam si ab ipso debitore facta esset, *Ita Senatus* ex tempore in causa R. D. Ioannis Baptistæ Cauet Prioris d'Arben contra N. Perrin, & N. de Sontonax Nantuacenses, in publico auditorio, 6. Id Iunij 1593.

1 Non enim alia solutio liberat debitorem quamquam quæ fit vero creditori, aut vero eius procuratori, *l. vero procuratori, l.* 2. *l. solutam* 49. D. *hoc tit.*

2 Cum cuiuslibet mandati fines sint stricti & stricte accipiendi, *l.* 5 D. *mandat.*

3 *L. sed si tantum* 13. D. *de pact. l. hoc iure* 86. D. *de solutionib. l. transactionis placitum* 7. C. *de transact.*

4 *Vulg. l.* 1. C. *de donat. l. vlt.* C. *de pact. conuent. tam supr. dot.*

5 Interest enim soluentis, vt soluat tuto ne bis soluere cogatur, *l. ait prætor.* 7. §. 1. *vers. permittitur*, D. *de minor. l. sancimus* 15. C. *de admin. tutor.*

6 Est enim huiusmodi executio iniuriosa, quæ nullum debitori spatium relinquit adferendi sacculi, *l. quod dicimus* 105. D. *hoc tit.*

7 Cum obsignatio vim solutionis habeat, *l. acceptam* 19. C. *de vsur. l. obsignatione* 9. C. *hoc tit.*

8 Non enim leuis iniuria est duci in carceres eum qui sit paratas soluere, *l. si creditor* 19. D. *de iniur. & famos. libell.* cum ea res oneret æstimationem apud bonos & graues viros, & imminuat libertatem, *l.* 1. & 2. D. *de homin. liber exhib.*

9 *L. si reus* 73. D. *de procur. l. si debitori* 21. D. *de iudic.*

10 Sic enim nostri intelligunt quod scriptum est in dictis legibus de illo, qui paratus est soluere, quasi sentiant de illo qui verbo dicat se paratum. At ego longe aliter vt scripsi in Rationalibus, *ad d. leg. si debitori.*

11 L. 3. §. *si executor.* vbi Bald, iunct. *l. nam & Seruius* 21. §. *vlt. ff. de negot. gest. l. cum in plures* 60 §. *seruum, in fin. ff. locat.*

12 *Vt in l. si ob causam* 13. C. *de euict. l.* 1. C. *si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

Source : BIU Cujas

13 Pecunia enim iam soluta facile potest perire, quamuis non item pecunia debita, *l. incendium 11. C. si cert. petat.* iunct. *l. creditor. 102. ff. hoc tit.* Nempe quia deberur genus, soluitur species.

14 Certum enim est periculum semper ad eum pertinere qui sit in mora, siue debitor ille sit siue creditor, *l. si ex legatis 23. ff. de verb. oblig. l. qui decem 72. in princ. & §. 1 ff. hoc tit.*

15 Non enim moram facit qui recusat vel soluere, vel solutionem accipere si iustam habuit causam recusandi, *l. sciendum 21. & seqq. ff. de usur. l. creditor 102. ff. hoc tit.*

16 Cum eam pecuniam offerat nomine quodammodo debitoris, qui eam numerauit, *arg. l. absenti 10 ff. de donat.*

DEFINITIO XXV.

Condemnatio totius debiti salua imputatione soluti non restituit obligationem augmenti monetalis pro parte, quæ in executione iudicati soluta inuenitur.

DEbiti parte duntaxat soluta, non eo minus admitti solet petitio totius quantitatis debitæ, [1] adeoque sequi condemnatio, salua in executione iudicati imputatione eius summæ quam solutam fuisse apparuerit. [2] Sed non facit ea res, vt si medio tempore mutatio aliqua superuenerit in monetæ bonitate siue intrinseca, siue extrinseca eius ratio vlla habenda sit, quod ad eam partem attinet, quæ proponitur soluta. Nam cum iam inde à quo tempore solutio facta est, sublata sit pro ea parte obligatio, & ita sublata acsi nulla vnquam fuisset. [3] Consequens sit, vt ex superueniente mutatione pars illa nec augmentum recipere possit, nec diminutionem. [4] Alioqui damno adficeretur creditor si pluris æstimaretur quod ei debitum solutumque fuit, quam quanti erat tum cum soluebatur: [5] Sicut ex contrario improbum lucrum sentiret si minoris æstimaretur. [6] *Ita Senatus* in causa Francisci Fabri & Claudij de S. Real. Prid. Id. Aug. 1593.

1 Dummodo fiat protestatio de imputando omni eo quod solutum esse apparebit. Hoc enim omnimodo exigitur, vt appareat nolle creditorem bis idem consequi, *l. 1. §. 1 D. quod legat.* Quamquam nec mihi placet sola hæc protestatio, si illi ipsi qui agit solutiones præcedentes factæ sint, aut alii eo sciente. Quidni enim ab initio cogendus est fateri quod scit esse solutum? Nempe improbi hominis est non tantum consequi, sed & petere bis eandem rem, cum is qui petit, ideo petat, vt ipsum consequatur.

2 Cum exceptio solutionis possit opponi in executione iudicati quia non impugnat iudicatum, vt dixi *Defin. 2. supr. de except.*

3 Quia solutio est naturalis & verus modus tollendæ obligationis, *l. penult. D. hoc tit.*

4 Cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg. legat. l. penult. D. de reb. credit.*

5 *L. cum certum 9. Digest. de auro & argent. legat. l. Paulus 99. leg. creditorem, D. hoc tit.*

6 Non autem debet creditor aut lucrum, aut damnum vllum sentire ex solutione sibi facta, sed illud ipsum præcise consequi quod re vera debetur, *d. leg. Paulus, l. cum quid 3. & ibi not. Digest. de rebus credit.*

DEFINITIO XXVI.

Solutio facta ei cui cessum erat debitum quasi vero creditori liberat debitorem, quamuis ex postfacto appareat nihil cessionario debitum fuisse.

TVtor eius qui nihil Titio debebat, cum deberi centum existimaret, cesserat ei nomen Sempronij in solutum, & instrumentum quo paris quantitatis obligatio continebatur ei tradiderat, eundemque procuratorem in rem suam ad exigendum debitum constituerat. [1] Sempronius conuentus soluerat. Cum postea cessionem quam tutor fecerat, quasi sine causa factum reuocandam esse constaret, [2] placuit non ideirco reuocari posse liberationem quæ Sempronio ex solutione contigerat. Quid enim referebat an ipsi tutori Sempronius soluisset, [3] an alij ex ipsius voluntate, quique ad exigendum siue suo, siue alieno nomine mandatum habebat? [4] Nam & reuocata cessione, licet appareat non potuisse in rem suam procuratorem constitui eum, cui nihil debebatur, superest tamen causa simplicis mandati, quæ sicut ad liberationem debitori bona fide soluenti acquirendam satis esse potuit, ita ad eandem partem tuendam conseruandámque sufficere debet. [5] *Ita Senatus* pro fratribus Bardet, contra Claudium Tauan, 6. Cal. Sept. 1593.

1 Et ita cœperat Titius habere directas actiones ex persona pupilli, vtiles vero ex propria tanquam cessionarius, *l. qui stipendia 9. Cod. de procur. l. postquam 7. & seq. C. de hæred. vel action. vendit.*

2 Nec enim permittitur tutori alienare rem pupilli sine causa. Hoc siquidem spoliare pupillum est, non tutelam gerere, *l. qui fundum 7. § si tutor. D. pro emptor.*

3 Quo casu securus est qui soluit vero tutori, *l. Lucius 46. §. tutela. D. de admin. tutor.*

4 *L. solutam 49. D hoc tit.*

5 Similis ratiocinatio est *in l. cum is 36. § mulier, Digest. de condict. indeb.*

DEFINITIO XXVII.

Augmentum monetale æstimatur ex comparatione aurei, idque ex consuetudine, cui hac parte standum est.

AVgmentum illud monetæ quod passim creditoribus adiudicari solet, [1] quamuis non nisi à monetarum inferiorum deterioratione causam habeat, [2] proindeque non pluris æstimandum videatur, quam quanto reuera minoris est iudicati tempore moneta noua quæ soluitur, [3] æstimari tamẽ vulgo solet ex comparatione solidi aurei, vt quanto pluris est aureus, quanto plus veniat in augmenti liquidatione. In quo fieri iniuria debitoribus videtur, cum haud dubie pluris æstimari solet aureus in commerciis, quam quanti debeat æstimari si non nisi bonitatem intrinsecam consideres; [4] siue quod ex communi hominum affectione cæteris etiam paribus aurum plus æstimari soleat, [5] siue quod longe commodius minoreque periculo & expensa his præsertim nostris miserrimis & periculosissimis temporibus huc & illuc exportetur. Senatus tamen cum huiusmodi quæstio ex facto incidisset pronunciauit standum esse consuetudini, [6] quod tanti reuera interesse videatur creditoris quanti vulgo æstimantur aurei. Propterea quod eo veluti pretio tot aureos sibi comparare creditor initi contractus tempore potuisset. [7] Nec quicquam sane causæ est cur creditori vlla vtilitas auferatur, quam ex sibi debita pecunia honeste comparare possit. [8] *Ita Senatus* post fratribus Ballin, contra Aduocatum Boliiet, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 De quo vide Guid. Pap. *qu.* 493. Boer. *qu.* 327.

2 Vt tractaui pluribus in meo illo tractatu, de nummariis solutionibus. [Et ideo si monetę non fit deteriorata nihil est quod de augmento tractari possit, quamuis creuerit valor auri. Et sufficit solutionem fieri in ea moneta quæ debetur. *Ita Senatus* in causa D. d'Atetel, & Noe Gaud. 11. Calend. Decembr. 1611. Si tamen sint promissi aurei soluendi in auro, solutio facienda erit in ea æstimatione aureorum, quæ est tempore solutionis, etiamsi creuerit citra deteriorationem monetarum, *Ita Senatus* pro D. d'Auile Senatore, contra D. Com. de la Foreſt. April. 1614.]

3 Ob id solum ne alioqui creditor damno afficiatur, *l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. hoc tit.*

4 Ideo forsasse quod aurei bonitas intrinseca minus mutatur.

5 Quæ communis hominum affectio regulariter attendi solet, *l. si seruus 33. D. ad l. Aquil. l. pretia rerum 63. D. ad legem Falcid.*

6 Solent enim esse tolerabilia quæ consuetudo approbauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.* [Intellige tamen supposita sæpe aliqua deteriorationem monetæ, vt dixi *num. 2.* Eo scilicet casu, quo solutio in moneta fieri debet, aut alio quouis modo aliter quam in auro. Nam cum in auro fieri debet satis est faueri debitori hactenus vt possit soluere æstimationem ex generali illa consuetudine, de qua Barr. *in l. 1. de aur. & arg. leg.* Non etiam in auro vt minorem æstimationem soluat, quam quæ vsu commerciorum frequentatur, licet maior sit, quàm quæ publico edicto fuit constituta, vt dixi *eodem num. 2.* Nam cùm mutatio nulla superuenit in bonitate intrinseca inspiciendum est tẽpus solutionis. Ex Boer. *dict. quæst. 327.*]

7 *Arg. l. si venditor 6. §. 1. in fin D. de seru. export.*

8 Alioqui damnum sentiret creditor ex solutione, quod esse non debet, *l. Paulus, alias l. creditorem, D. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Cum debitor habet penes se instrumentum cancellatum, an & quando habeat exceptionem pacti de non petendo, aut præsumptionem solutionis?

In

IN quæstione illa, an si chirographus aliudve debiti instrumentum penes debitorem reperiatur, liberatus debitor credendus sit, & an probare debeat sibi redditum à creditore, an vero probatio exigatur à creditore, vt sibi adhuc deberi ostendat, præsertim si chirographum, aut instrumentum cancellatum proponatur,[1] Scio receptam vulgo distinctionem illam.[2] Vt si dicat debitor tutum se exceptione pacti de non petendo, probare debeat sibi redditum à creditore saltem per duos testes,[3] si non sit persona domestica,[4] aut aliter suspecta,[5] si secus per quinque. Sin dicat se liberatum per solutionem præsumptio sit pro eo, quæ transferat onus probandi creditorem,[6] maxime si cancellatum sit chirographum, nisi domestica sit persona.[7] Sed mihi posterior huius distinctionis pars numquam probari potuit. Qui video, illo etiam casu quo instrumentum redditum est à creditore non præsumi solutionem, nec ipso iure liberationem competere, quæ haud dubie competeret solutionis potestate si solutio præsumeretur,[8] sed tantum prodesse exceptionem taciti pacti, De non petendo.[9] Cui exceptioni locus esse non posset si debitor ipso iure liberatus esset, cum exceptio pacti de non petendo præsupponat, vt ita dicam, obligationis pristinæ pristinæ subsistentia.[10] Porro chirographo existente penes debitorem quid interest, an sit cancellatum necne, cum sit in potestate debitoris, vt cancellet aut non? Itaque quod dicimus ex chirographi cancellatione præsumi solutionem,[11] sic accipiendum videtur si penes creditorem cancellatum reperiatur, Quis enim tum præsumat, aut ab alio cancellatum, quam à creditore, aut à creditore *ipso ob aliam causam*, quam quia solutum sit? Vtique, nisi manifestissimis probationibus creditor contrarium ostendat.[12] Sed si penes debitorem sit chirographum, siue cancellatum, siue non, numquam inducenda ex eo est præsumptio solutionis aut liberationis, sed tantum conuentio taciti pacti, de non petendo, eo demum casu quo probetur redditum à creditore.[13] Omnimodo enim probanda redditio est, ne alioqui pactum inter ignorantes contractum videatur. Quod sane in tacito pacto non minus absurdum fuerit: quam in expresso.[14] Quare nec in eo melior conditio esse debet extranei debitoris, quam domestici,[15] nisi quod cum domestici persona est, quæ chirographum subripere facilius potuerit,[16] & consequenter falsos testes pro crimine obtegendo perquirere,[17] quinque testes requiruntur, cum alioqui duo sufficerent,[18] Illud sane constitit. Quotiescunque vel minima suspicio est fuisse deperditum chirographum, licet minus plene probatum sit, numquam præsumendum esse pro debitore quod ei fuerit redditum, etiamsi non sit domestica, aut aliter suspecta persona, sed euidentissimas hoc casu redditionis probationes requiri.[19] *Ita tractatum est* in causa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de sainct Ioire, 8. Id. Nouembr. 1593.

8 De qua quæstione iam scripsimus *Defin.* 1. & 23. *supr.*

2 De qua per Capell. Tholos. *decis.* 229. & ibi Aufrer.

3 *Ex l.* 2. *vbi glos. de pact.*

4 *L. vbi numerus* 12. D. *de testibus.*

5 *Vt in l. vn. c. §. ille autem ante p.* C. *de latin. libert. tollend.*

6 Maiore siquidem probatione videtur onerandus ille qui habet contra se præsumptionem, *l. vltim.* D. *quod met. caus.* vide glos. *in d. §. ille autem. & in l. quod debitor* 15. C. *hoc tit.*

7 *Ex l. si chirographum* 24. D. *de probat.*

8 Cum solutio sit verus & naturalis modus tollendæ obligationis, *l. penult. D. hoc tit.*

9 *d. l.* 2. *vbi glos.* Castrens. & alij, D. *de pact.*

10 Siquidem omnis exceptio est actionis competentis exclusio, *l.* 1. *& tot. tit.* D. *de except. l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret*, D. *de pact.*

11 *Vt in d. l. si chirographum.*

12 Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati, *d. l. si chirographum, & l. seq. l. Imperatores* 29. *in fin.* D. *eod. tit. de probat.*

13 *Vt in d. l.* 2. *de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato creditoris, *vt in l. creditricem* 7. C. *de remiss. pignor.*

14 Etsi enim potest fieri pactum etiam inter absentes, *d. l.* 2. *de pact.* non potest tamen fieri inter ignorantes, cum ignorans non possit consentire, & qui ignorat non tam pascisci tur quam decipitur, etiamsi sit præsens, *l. qui cum tutoribus* 9. *§. qui per fallaciam*, D. *de transact.*

15 Quia omni casu probari debet redditio instrumenti, quæ est facti, 1. D. *de probat.* alioqui sufficit creditori vt ostenderet, fuisse redditum contra suam voluntatem, & vt probet obligationem non contradictionem, *d. l. quod debitori*, iunge *Defin.* 9. *sup. mandat.*

16 Vt in specie *dict. l. vnic. §. ille autem*, Cod. *de latin. libert. tollend.*

17 In tanta præsertim quanta hodie est testium facilitate, *arg. l. testium* 18. C. *ne testib.*

18 *d. l. vbi numerus* 12. D. *eod.*

19 Itaque semper melius & expeditius est apocham extorquere à creditore *l. pecunia* 14. C. *hoc tit.* [Finge inter creditorem, & debitorem positas fuisse rationes in eámque rem fuisse necesse proferri chirographum, quod facilè potuerit à doloso debitore subripi aut cum alia chirographa etiam per iniuriam nedum per iniuriam commutari. Non præsumetur solutio pro debitore chirographum habente. *Ita Senatus* pro Dn. de Genaud. 26. Maij. 1614.]

DEFINITIO XXX.

Solutio facta falso procuratori non liberat soluentem, sed obligat accipientem de indemnitate debitori præstanda, maxime si verus creditor postea exegerit solutionem.

EVm, qui soluit falso procuratori, id est, de cuius mandato non constet, minime liberari certum est,[1] idemque esse si famulo creditoris soluerit, aut dicenti se nuncium, si neque mandatum is habeat, neque instrumentum crediti,[2] cuius possessio vice mandati esse possit.[3] Itaque & vero creditori sua actio salua erit, & in falsum procuratorem danda erit actio debitori in omne id, quod sua interierit, si iterum soluere coactus est,[5] Sed dubitatio esse potest, si creditori debitor soluerit priusquam denunciaret procuratori, vt si mandatum haberet ad solutionem accipiendam id proferret, an audiendus postea sit de indemnitate contra eum agens? Et magis est vt audiri debeat, non solum quod nihil ei imputari possit, cur soluerit illi, quem sciebat verum esse creditorem,[6] maxime si nitebatur ille instrumento guarentigiato, vt vocant, ex quo potuerit debitor exemplo detrudi in carceres;[7] sed etiam, quia ex contrario imputare sibi debeat qui accepit solutionem, cur nō vel mandatum vel ratihabitionem exhibuerit,[8] curve apocham per creditorem conscribi non curauerit, aut instrumentum cancellari reddique ad parandam debitori liberationem,[9] Planeque nihil ei quod esse debet, quod conuentus ad præstandam indemnitatem dicat paratum se docere habuisse mandatum, adeoque id nunc exhibeat.[10] Quoniam licet ex eiusmodi mandati exhibitione appareat, indebitam fuisse quantitatem, quæ secundo loco à creditore per calumniam exacta est,[11] æquius tamen est, dari actionem aduersus eum, qui negligens fuit in mandato exhibendo,[12] mox mandati iudicio repetiturum à creditore, quod is mala fide à iam liberato debitore exegerit.[13] Certe si verus hic procurator soluendo non sit, nec dubitari oportet, quin creditor debitori condictione indebiti teneatur,[14] itemque procurator verus ad id vt cedat mandati actione,[15] si eam malit debitor, quam indebiti conditionem exercere.[16] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 5. Cal. Decemb. 1593.

1 *L. vero procuratori* 11. *l. qui hominem* 34. *§. si nullo*, D. *hoc tit.* * *l. creditoris* 8. C. *de condict. indeb.*

2 Bart. *in l. eum qui* 10. *§. vlt.* D. *commod.*

3 *Vulg. l.* 2. C. *de donat. l. vlt.* C. *de pact. conuent. tam sup. dot.*

4 Quam non potuit ei adimere factum falsi procuratoris, *l. Granius* 71. *§. penult.* D. *de fideiuss. & d. §. si nullo.*

5 Intellige vt falsus procurator cauerit de rato, vt fieri solet, alioqui non potest teneri nisi conditione indebiti, *l. si procurator* 6. *§.* 1. *& seq. l. cum indebitum* 57. *§.* 1. D. *de condict. indeb.* Quæ condictio cum sit stricta, vt omnes cæteræ condictiones, non recipit præstationem eius quod interest aut aliarum accessionum, nisi quæ sint naturales, *l. indebiti* 15. *eod. l. videamus* 38 *§. item si indebitum*, Cod. *de usur.* * *d. l. creditoris* 8. C. *de condict. indeb.*

6 Cum prior solutio, quæ fuit irrita, nec naturale vinculum dissoluerit nec ciuile, *l. si fideiussor.* 59. D. *de condict. indeb.*

7 Cur non enim possit impune soluere is, qui per prætorē cogi possit ad solutionem? *l. quod autem* 6. *§. quod Labeonem*, D. *quæ in fraud. credit.*

8 *d. l. si procurator* 6. *§*, *Celsus* D. *de cond. indeb.*

9 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. præced.*

10 Cum desierit res esse integra per solutionem, quam vero creditori interim fieri fuit necesse.

11 Cum per solutionem vero procuratori factam liberatio contineatur, *d. §. Celsus.*

11 Quia

12 Quia hoc ipsum potest ei imputari, *arg. l. cum pupillaſſem* 44. D. *de damn. infect.* * *l. ſi quis inficiatus* 13. D. *depoſit.* Quamuis nec tam facilis nec credulus eſſe de bueit is qui ſoluit cum poſſet & deberet inquirere an actor mandatum haberet nec ne 1. §. *dolum*, D. *de eo per quem factum erit*, & *d. l. ſi quis*, vbi eſt textus in hanc rem optimus non enim debet credulitas vnius alij nocere, *l.* 3. §. *ſed ſi ſic accepit.* D. *de in rem verſ.* nam poteſt quis etiam id quod ab alio dictum eſt tamen non credere bona fide *l.* 2. D. *quod falſo tutor auctor.* Vide Decium *conſil.* 487 *num.* 12 Sic dicimus non debere quenquam propriam negligentiam ad alienam iniuriam referre *l.* 3. D. *de tranſact.* Non enim admittitur ignorantia in eo qui tenetur inueſtigare, *arg. l. quod te* 5 D. *ſi cert. petat l. qui cum alio* 19. D. *de reg. iur.* vbi gloſſ. ponit exemplum in eo qui ſoluit pupillo quem pupillum eſſe ignorabat, Idem eſt in eo qui ſoluit falſo tutori ſe pro tutore gerenti, quia non aliter liberatur quam ſi pecunia in rem pupilli verſa ſit *l. debitores* 26. D. *hoc tit.*

13 L. *ſi ſeruus* 51. §. *quod vero*, D. *de furt.*

14 Quia verum eſt hoc caſu bis idem debitum creditori ſolutum fuiſſe, contra *l. bona fides* 57. *de reg. iur.*

15 *Vt poſſeſſio* 49. §. *vlt.* D. *de acquir. poſſ.*

16 Eſt enim plenior & vtilior actio mandati, cum ſit bonæ fidei & ideo habeat pleniores præſtationes, §. *actionum*, *Inſt. de action. l. vnic.* C. *de rei vxor. action.*

DEFINITIO XXX.

Pro penſionibus annuis augmentum monetale nullum debetur.

ELegans dubitatio eſt, an penſionum annuarum, quæ certo pretio conſtitutæ ſunt, cum redimendi facultate perpetua, augmentum aliquod pro monetæ deterioratione debeatur?[1] Et deberi illud ſuadet, quod augmentum illud pars debiti eſt minuſque proculdubio ſoluit, qui in minore & deteriore moneta ſoluit,[2] Præſertim cum penſiones huiuſmodi vt plurimum conſtitui ſoleant ad modum vſurarum quincuncium [3] vel ſemiſſum,[4] vt proinde creſcente debiti principali ſumma propter monetę deteriorationem, ipſas quoque penſiones creſcere neceſſe ſit, vt cum ſibi modum retineant, ad quem ab initio ſunt conſtitutæ.[5] Alioqui facile eueniat, vt de ſemiſſibus vſuris aut quincuncibus facias trientes vel ſexcunces.[6] Etſi enim minus propriæ ſunt iſtæ vſuræ, quia ſolius debitoris arbitrio permiſſum eſt, vt principale debitū ſoluat cum volet, non etiam creditoris, vt exigat quando velit (ob idque nimirum contractus hic licitus eſt etiam iure Pontificio m inter perſonas quoque eccleſiaſticas, [7]) tamen vſurarum vicem obtinent, & pecuniarium reditum conſtituunt.[8] In quo ſane differunt maximè à canone illo annuo, qui pro emphiteuticario fundo pendi ſolet vt plurimum in pecunia.[9] Cuius pecuniæ augmentum deberi vtique non tam facile admittendum eſt.[10] Non ſolum quod plerumque tam exigua ſumma ſit, vt de eius augmento, non niſi ridicule tractari queat,[11] ſed etiam, quia non tam pro modo iuſti reditus, quam in recognitionem & profeſſionem directi dominij pēdi ſoleat.[12] Quo reſpectu nihil intereſt plus minuſve pendatur. At penſiones illæ annuæ, de quibus agimus, ex comparatione principalis debiti certum iuſtumque modum accipiūt, qui citra creditoris aut potius emptoris iniuriam diminui nulla ratione poteſt.[13] Sed tamen *Senatui* viſum eſt aliter conſtituendum eſſe, non modo ex ſumma æquitate, ne alioqui in ſingulos annos nouus ineundus ſit calculus, nouæque conuentiones, quæ res inexplicabilem litium materiam præberet,[14] ſed etiam ex inueterata apud nos conſuetudine, qua inductum videmus vt huiuſmodi penſiones, ſicut annuæ ſunt, ita ex pecunia annua, & quę in ſingulos annos cuditur, ſoluamur. Neque enim dubitandum eſt, quin iuri hac parte derogari poſſit per generalē conſuetudinē,[15] cum & idē fieri queat per præſcriptionē ſi modo per quadraginta annos cōtinuos eā ſibi legē creditor dixerit, vt penſionem annuam in moneta annua licet imminuta ſine proteſtatione acceperit.[16] Quāquā etiā ceſſante conſuetudine, ad publicam tā vtilitatē pertineret, vt Senatus autoritate idipſum induceretur. Vitandi ſcilicet illius abſurdi & incommodi gratia, quod ex litium multiplicatione naſceretur.[17] Nec aliud viſum eſt tametſi in piam cauſam conſtituta eſſet annua illa penſio. Tanto magis enim exigi illam decet, cuius debitum ex voto gratuito proficiſcatur.[18] *Ita Senatus* vnis omnium votis in cauſa Franciſci Gerlier. & Franciſci Fatquet, Cal. Decembr. 1593.

1 De qua quæſtione vide quæ ſcripſi *in tract. de nummariis ſolutionibus*

2 *L. cum quid* 3. *vbi not.* D. *de rebus cred. l. Paulus* 99. *alias l. creditorem.* vbi Bart. & alij D. *hoc tit.*

3 vſuræ quincunces reſpondent modo & æſtimationi communi fructuum fundi optimi. Affict. *deciſ.* 284. *in fin.*

4 Nam & ſemiſſes vſuræ ſunt mediocres, cùm ſint dimidia parte minores centeſimis, quæ omnium maximæ ſunt. *l. eos* 26. §. *vers. cæteros.* C. *de vſur.*

5 Cum earum modus ab initio ſit conſtitutus ex proportione ſummæ principalis.

6 Quod videtur iniquum quando vſurarum ſtipulatio certam legem ab initio habuerit, *l. vero* 12. §. *penult.* D *hoc tit.*

7 *Per extrauag. regimini.* Eſt enim venditio certi reditus annui, non conuentio vſurarum.

8 Ita vt hoc etiam caſu pecunia pecuniam petere videatur, quæ ſola res facit vſuras odioſas.

9 Vulgo ſeruitium vocant.

10 Vt docui etiā plurib us in eodem *tract. de nummariis ſolutionibus.*

11 Hic enim optime quadrat, quod iactari ſolet, de minimis prætorem non curare.

12 L. *vlt. cum ibi not.* C. *de iur. emphit.*

13 *Arg. d. l. vero* 12. §. *penult.* D. *hoc tit.*

14 Quæ ſemper euitanda eſt, *l. quidam* 21. D. *de rebus credit. l. ſingulis* 6. D. *de except. rei iudic.*

15 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus conſuetudo approbauit, *l. Imperatores* 13 *in fin.* D. *de pollicit.* Sane ius commune repugnat *cap. olim.* & *cap. cum canonicis. Extr. de cenſib.* quicquid ſcribat Guid. Pap. *quæſt.* 493

16 *d. c. olim.* iunct. gloſſ. *in verb trigint. ſex.*

17 *Arg. d. l. quidam* & *d. l. ſingulis.*

18 *Cap. ex parte, Extr. de cenſib.*

DEFINITIO XXXI.

Simpliciter facta ſolutio cedit in vſuras potius, quàm in ſortem ſi vſuræ potuerunt exigi, non etiam ſi fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ ſed nondum taxatæ.

QVod generaliter conſtitutum eſt, vt ſimpliciter ſoluta pecunia in vſurarum potius, quàm in ſortis cauſam imputetur,[1] conſtat non niſi ad eas vſuras pertinere, quæ & debentur & exigi poſſunt.[2] Igitur ſi quæ ex iudicato debeantur quarum tamen taxatio, vt fieri ſolet, in iudicati executionem dilata ſit,[3] nulla ratio eſt, vt in vſuras cedat ſolutio, quæ ſimpliciter facta eſt, quoniam vſuræ, antequam taxatæ ſint, debentur quidem,[4] ſed tamen exigi nondum poſſunt.[5] Idem erit, ſi facta vſurarum taxatione creditor pro ſortis ſolutione iudicati executione iudicati executionem perſecutus ſit. Secuta enim ſolutione credendus eſt debitor in eam cauſam ſoluiſſe, ex qua magis vrgebatur.[6] *Ita Senatus* pro N. Benedicto Cauet *Senatore* clariſſim. contra hæredes N. de la Loge. Prid. Id. Februar. 1594.

1 L. 5. §. *Imperator* 2. *verſ. quod generaliter conſtitutum l. Titia* 48. D. *hoc tit. l.* 1. *in fin.* C. *eod.*

2 Id eſt, quæ iam ſunt certæ & taxatæ. Nam ſi naturaliter tantum eſſent debitæ, puta ex pacto & conſequenter iure ciuili indebitæ, non poſſent quidem exigi, ſed tamen eo minùs in eas eſſet imputanda ſolutio, quæ ſcilicet facta eſſet in vſuras *vt in d.* § *Imperator in princ.* At aliud eſt, ſi ſolutio facta ſit ſimpliciter *vt in d. verſ. quod generaliter.* Et de huiuſmodi ſolutione loquitur hæc definitio.

3 Prius enim eſt, vt condemnatio præcedat, quàm vt taxatio condemnationis fiat, *l. ſi traditio* 4. C. *de action. empt.*

4 Ex iudicato & condemnatione *l.* 2. *&* 3. C. *de fructib. & lit expenſ.*

5 Quia exactio non poteſt fieri vt neque ſolutio quantitatis incertæ.

6 Ex regula, quæ vult præſumi factam eſſe ſolutionem in cauſam grauiorem & duriorem & antiquiorem *l.* 3 *in his* 5. *in princ.* D. *hoc tit.* Text. eſt *in l. cum ex pluribus* C. *eod.*

DEFINITIO XXXII.

Solutio annuæ penſionis pro tribus annis continuis inducit præſumptionem totius debiti in præteritum ſoluti, ſed tamen contra præſumptionem hanc admittitur probatio.

EX ſolutione quidem annuæ penſitationis pro tribus annis continuis præterit is, de qua conſter per tres apochas, inducitur iuris præſumptio, quod totius temporis præcedentis nomine nihil omnino debeatur, quaſi integris ſolutis omnium annorum reliquis. Si modo integra tribuſque penſionibus & apochis diuiſa ſolutio

Source : BIU Cujas

probetur.[1] Alioqui si vel vna numeratione trium annorum pensitationes solutæ sint, vel minus integra solutio aut non continui triennij facta proponitur, nulla de reliquorum anteriorís temporis solutione præsumptio nascitur.[2] Sed tamen hoc non excludit ea præsumptio contrariam probationem, si creditor probare velit reliqua deberi. Vincit enim præsumptionem probatio.[3] Quare etsi is, à quo reliqua petebantur, confessus sit se debere, cum posset se tueri exceptione præsumptæ solutionis, non poterit in integrum restitui tanquam læsus,[4] si alias læsionis probationes nullas habeat, quã quod continui triennij apochis prolatis solutionis præsũptionẽ inducere possit. Quidni enim bonam fidẽ agnoscere potuit?[5] Sed hoc ita, si ea confessio neque per vim, neque per dolum extorta proponatur.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Sarrio Augustani, & Andrææ Baussan, 17. Cal. April. 1594.

1 *L. quicunque 3. C. de apoch. publ. lib. 10. tit. 21. cum ibi not.*

2 Vt probat *d. l. quicunque*, In illis verbis *si triam coherentium sibi annorum apochas securitatesque protulerit.*

3 *L. chirographum 24. & seq. D. de probat. l. adseueratio 10. C. de non numer pecun.*

4 Cum nulla sit melior & certior probatio, quam quæ fit per confessionem partis, *l. generaliter 13. eod. tit. C. de non numer pecun.*

5 Nemo siquidem bonam fidem agnoscere prohibetur, *l. quoties 9. §. sicut, D. de admin. tutor.*

6 Quod enim per metum vel per dolum, vel per vim factum est, id ratum habere prætor numquam debet, *l. si mulier 23. §. ... D. quod met. caus. l. procurator 11. §. in perpetuum, D. de doli mali except.*

DEFINITIO XXXIII.

Ibi soluendum & reddendum est indebitum, vbi exactum fuit & in moneta illius loci, si interfit eius, qui soluit debitum.

QVi ab Augustano iudice in Augustana prouincia pecuniam indebitam soluere condemnatus coactusque fuerat pronocatione ad Senatum nostrum facta obtinuerat, condemnatus falsus creditor restitutionem pecuniæ offerebat Camberij in ea moneata & monetæ æstimatione, quæ Camberij recepta esset. Visum est, audiri eum non debere, si victoris interesset in ea potius moneta aut æstimatione solutionem accipere, quæ in Augustana prouincia frequentaretur,[1] quia non tam in quo loco facta esset condemnatio, quam vbi indebite extorta solutio inspici oporteret,[2] ne alioqui in damno moraretur is, cui facta iniuria fuisset.[3] Idemque dicendum placuit de iis quoque expensis, quas in causam litis idem ille victor in eadem prouincia erogasset,[4] tametsi earum soluẽdarum obligatio non nisi ex posteriore iudicato ac Senatusconsulto competens in eo ipso loco, in quo iudicatum fuerat, nata videretur.[5] Plane eorum sumptuum nomine, qui in causa appellationis & Camberij facti essent, absurdum foret cogi condemnatum præstare victori vtilitatem loci, & æstimationem illam monetæ, monetamve, quæ apud Augustanos recepta sit licet proponentes fortasse monetam Augustanã, id est, ex illa prouincia allatam, quæ Camberij impensa est tantam domino suo vtilitatem attulisse, quanti ea Camberij fuit.[6] *Ita Senatus* in causa N. Cantamor Augustani, 4. Id. Maij, 1594.

1 Quia semper & omnimodo indemnis seruandus est creditor, *l. Paulus 99 alias l. creditorem, D. hoc tit.*

2 Nam cum is, qui indebitum accipit, obligetur ex quasi contractu, *l. si quis absentis 5. §. is quoque, D. de oblig & act.* non alio loco videri potest se ex quasi contractu obligasse is, qui in debitum accepit: Petro vbi quis contraxit, vel quasi, ibi & conueniri vt soluat potest, *l. 2. §. omnes, l. hæres absens 19. §. 1. D. de iudic.*

3 Non enim cuius iniuria fit ei, à quo inuito extorquetur solutio tanquam à debitore, cum tamen non sit debitor, *l. iniuriarum 13. §. si quis per iniuriam, & l. si creditor 19. D. de iniur.*

4 Nam expensarum quoque nomine indemnis seruari victor debet, *l. properandum 13. §. siue autem alterutra, C. de iudic. l. cum quem 79 D. eod. l. qui solidum 78. §. de legat. 2.*

5 Cum potuit fieri vt expensæ compensarentur, aut non adiudicarentur, *vt in l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.*

6 Cum tanti moneta quæque sit, quanti expendi potest, *l. 3. de in lit. in fin. & l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXXIV

Apocha in chirographi tabulis conscripta in eam causam facta creditur, quæ chirographo continetur, etiamsi dicatur id factum per errorem nisi error probetur.

A Debitore pecuniam accepisse professus per apochã in chirographi tabulis conscriptam, in eã causã accepisse intelligendus est, quæ chirographo continetur.[1] Nec si errore id factum dicat audiendus est, nisi errorem probet,[2] quamuis non ab ipso debitore numerata sit pecunia,[3] sed ab alio, qui eam solutionem sibi proficere, & in aliam causam imputare velit.[4] Quod cum euenit inter eum, qui ipse soluit, & eum, qui solutionis commodum captat, prius discutienda res est, cuius vtilitati cedere solutio debeat,[5] Sed interim pro vero debito non habebitur, quod, an solutum sit nesciatur. Ideoque interea inhibebitur executio.[6] Idemque erit, si apocha sic conscripta fuerit, vt debitoris persona demonstrata non sit, sed solutio tantum testata.[7] Cur non enim præsumamus delendæ aut exonerandæ obligationis chirographariæ gratia factam solutionem, cuius probatio ex chirographo ipso petatur? *Ita Senatus* in causa R. D. Abbatis Ambroniacensis. & N. Ioannis Dionysij Cauet, 3. Non. Iun. 1594.

1 Nulla enim ratio esset conscribendæ apochæ in margine chirographi, si in aliam quam chirographi causam solutio facta esset.

2 Erroris enim probatio semper saltua esse debet, cum non consentiant qui errant, *l. si per errorem 15. D. de interdict. l. nihil conpensini 116. § vlt. de reg. iur.*

3 Qui casus longe minorem habet dubitationem.

4 Eo prætextu, quia credendus quisque sit id potius soluisse quod suo nomine debeat, *l. & magis 4. D. hoc tit.* Sed tamen nihil vetat etiam ab alio solui quod alius debeat, *l. solutione 23. & d. l. cluendo 29 negot gest.*

5 Nec enim potest vnica numeratio plures obligationes tollere, nisi in casibus, de quibus *in l. in numerationibus 44. D. hoc tit.*

6 Et quidem vtriusque debiti propter incertitudinem, licet certum sit, vni tantum debito solutionem profiteri posse.

7 Impersonaliter. Sufficit enim vt relinquatur locus interpretationi.

DEFINITIO XXXV.

Etiam promissio de reddendo chirographo inducit tacitum pactum de non petendo, sicut & ipsa redditio.

NOn solum redditio instrumenti inducit tacitum pactum de non petendo,[1] sed etiam promissio ipsa de reddendo instrumento,[2] quia non tam redditio instrumenti quam reddentis animus prodest ad eiusmodi pactum inducendum.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 30. sup. de reb. credit. & iureiur.

1 *L. 2. vers. & ideo. cum ibi not* D. *de pact.* Dixi *Defin. 28. 3.*

2 Quamuis aliud sit promissio de reddendo instrumento, aliud vero redditio instrumenti: sicut & aliud est pactum de vendendo vel donando, aliud vero venditio vel donatio. Bart. *ad l. vlt. num. 8. D. de condict. caus. dot.*

3 *d. l. 2. l. creditricem 7. C. de remiss. pign. l. qui debitori 15. Cod. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio facienda in tot aureis æstimatis per libras Regias, non tam ex aureorum quam ex librarum numero æstimari debet, & potest fieri in quacunque moneta admissibili in loco solutioni designato, dum ne deteriorata sit.

CONductor ex causa susceptæ conductionis se obligauerat ad solutionem mille aureorum æstimatorũ tribus libris Regiis, quæ sex florenos cũ assibus tribus monetę nostrę efficerẽt. Cõuenerátque vt quamuis cõtractũ esset apud nos, vbi & conducta bona sita erant, solutio tamen Lugduni fieret sũptibus & periculo conductoris. Placuit non esse cogẽdũ conductorẽ in aureis soluere, sed in alia moneta qualiber, puæ Lugduni admitteretur[2] ita vt si solutionis tẽpore pluris æstimarentur aurei Lugduni, quam tribus libri Regiis publicè mercatorum commercio, tres libræ in quacunque moneta

moneta admissibili etiam Sabaudica, sufficerent, [2] dum ne deterior moneta effecta esset, quam contractus tempore fuisset. [3] Idemque seruandum, si in aureis solutio fieret, nimirum, vt si solutionis tempore quatuor libris Regiis aureus Lugduni æstimaretur, trecentis aureis in totidem corporibus nummorum solutis quadringenti aurei soluti viderentur. [4] Apparebat enim æstimationem illam aureorum debitoris gratia factam fuisse, [5] cum iam tum propter monetarum deteriorationem in ipso Lugduni loco aureus multo pluris quam tribus libris Regns æstimaretur. [6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra Ioannem le Grand Vectier & alios, pro illustrissimo D. Duce de Mercœur, 10. Calend. Decembr. 1594.

1 Quia, quamuis aurei essent in obligatione, fuerant, tamen æstimati quo casu solutio fieri potest in æstimatione, *l. si quis stipulatus* 54. *D. hoc tit.*

2 Legem enim certam ab initio habuit stipulatio, quæ postea, nisi vtriusque consensu immutari non potuerit, *l. vero* 12. *§ pen. D. hoc tit.*

3 Nec enim tantundem reddi videretur, quod in moneta deteriore reddetur. *l. cum quid* 3. *D. de reb. cred. l. penul. ad fin. de condict. tritic. l.* 3. *§.* 1 *D. commod. l. Paulus* 99. *alias l. creditorem D. hoc tit.*

5 Habita scilicet ratione non ad numerum corporum, sed ad æstimationem.

5 Quod vnum maxime inspiciendum est, quod nimirum factum sit in gratiam debitoris vel creditoris, *l. Iauolenus* 15. *alias. l. eum qui. D. de ann. legat l. si ita relictum* 43. *§ Pegasus. de legat.* 2.

6 Vt proinde non posset alia interpretatio fieri salua conuentione, quæ semper conseruanda est, vt aliquid operetur, *l. si quando* 69. *de leg* 1. *l. si ita stipulatus* 126. *§ Chrysogonus, de verbor. obligationib.*] *Ita Senatus* in causa pupillorum de Valier, ante Cal. April. 1612.]

DEFINITIO XXXVII.

Quod debetur in aureis, potest solui in quacunque moneta ex consuetudine, dummodo ea moneta non sit minutissima. Nec valet obsignatio facta in moneta minutissima, maxime quam credibile sit de proximo publicandam aut aliter improbandam.

AVreos simpliciter debēs siue ex mutui, siue ex alia qualibet causa liberatur, dando cōmunē publicāque aureorum æstimationem, [1] nisi adiectum sit, vt in auro fiat solutio. [2] Idque non tam ex iuris ratione, quæ aliud profecto suaderet, præsertim in mutuo, [3] quam ex locorum ac agentium consuetudine. [4] Quæ multo magis obtinet, si aurei sint æstimati, [5] nisi proponas ideo æstimatos, vt quamuis in specie solui deberent, certum tamen haberent pretium, ne auctæ vel diminutæ postmodum publicæ æstimationis ratio vlla haberetur. [6] Sed tamen hoc ita accipiendum est, vt debitori non liceat in minutissima moneta totum debitum soluere, si alia sit, in qua minore creditoris incommodo maior debiti pars solui possit, licet moneræ, quod vocant, augmentum offeratur. [7] Itaque cum debitor quidam egregiam debiti quātitatem in eiusmodi nummorum specie obsignasset, improbata est à Senatu obsignatio, [8] Quamquam eius improbandæ ratio illa quoque accedebat, quod obsignationis tempore in eo res erat, vt proximo quoque die edicto Principis minutio illa monetarum, etiam quæ à monetariis Principis excusę esset, damnari deberent, scripto iam de ea re edicto. sola publicatione dilata in id vsque tempus, quo melior moneta excusa foret, [9] *Ita Senatus* 3. Cal. Febr. 1595.

1 Non quidem ex ratione iuris, sed ex illa generali consuetudine, de qua Bart. *in l.* 1. *D. de aur. & argent. legat* vt sequitur in *Definitione* [Id que obtinet etiā si quis aureos promiserit solares boni ponderis ad caracterem regis Francie, nisi additum sit *in auro* quia cæteræ adiectiones omnes possunt aliam congruam interpretationem recidere citra illam adstrictionem, vt in auro solui oporteat, ad excludendos scilicet aureos, quos vocant monetales pistoletos leuioris ponderis. Denique hoc casu tales aurei sunt tantum in obligatione non in necessitate solutionis. *Ita Senatus* in causa *D.* Senatoris d'Auise, de qua *n. seq.*]

2 Tunc enim omnino seruanda conuentio est.] Et tamen hoc quoque casu receptum est, vt liberetur debitor soluendo æstimationem: at non communem vt in alio casu, sed quanti plurimi æstimantur vulgo & communiter aurei etiam per abusum commerciorum, Semper enim necessitas nos eo adigit, vt etiamsi quod debetur maximè in specie consistat, necessario tamen deueniendum sit ad æstimationem, vt possit fieri executio iudicati *l. 4. §. ait prætor. D. de re iudic. l. a Senatus* in causa fratrum Domini canorum Chamberij, & Rectoris Hospitalis de Machy, Nouembr. 1612. Et rursum in causa D. Senatoris d'Aude, & *D.* Comitis de la Foreſt. In qua præterea iudicatum est, Si plures summæ aureorum in eodem instrumento comprehensiæ sint, quarum vna sit soluenda in auro, altera in aureis simpliciter, & ambæ postea iunctæ sint in vnam eandemque summam tot aureorum simpliciter non adiecta clausula, *soluendorum in auro*. Videri de omnibus conuenisse vt in auro soluerentur, sumpta scilicet ea interpretatione quæ vtriquæ summæ conueniat, & ne vna eademque summa ex pluribus collecta diuerso iure censeatur *l. cum qui ades* 23. *D. de vsucap. l. vlt. in fin. de tritic. vin & oleo lega.* Latum est Arrestum die, April, 16 4.

3 Quia id soluendum est, quod est in obligatione, & quod sit eiusdem bonitatis & qualitatis, *l.* 3 *D. de reb. cred.*

4 De qua cōsuetudine attestatur Bart. *in dict. l.* 1. *de aur. & argēt. legat.*

5 Quia tunc æstimatio ipsa est in obligatione, ob idque tanto magis prodest esse in solutione, vt tractaui pluribus in meo illo tractatu de nummariis solutionibus.

6 Exemplo eius quod scriptum est *in l. si ita scr* 21. *C. de iur. dot. l. æstimatio* 50. *D. solut. matrim.*

7 Nam quanto minutior & minoris valoris est moneta quæ soluitur tanto incommodior est solutio accipienti.

8 Arg. *l. Paulus* 39. *alias l. creditorem, D. hoc tit.*

9 Vt proinde non esset cogendus creditor solutionem accipere in ea nummorum specie, quæ post paucos dies inutilis futura esset, *arg. l. creditor* 102 *cum ibi not. D. hoc titi*

DEFINITIO XXXVIII.

Soluens bona fide ei, qui credebatur habere ius accipiendæ solutionis liberatur, maxime si soluat post condemnationem, etiamsi post ea resciſſum sit iudicatum, nisi soluens scierit vndecunque.

Item conductor soluens vero domino patientiam præstante, liberatur à suo conlocatore.

SOlutio ei facta, qui solutionis accipiendæ ius habere credebatur, liberat soluentem bona fide, tamersi prædo fuerit is, qui solutionem accepit. [1] Multo magis idem erit si iudicatum pro se habebat is, cui solutum est, [2] nec quod postea contrario iudicato ex noua causa victus sit, nocebit soluenti post secundum iudicatum, si non id sciuisse probetur, quoniam imputari victori potest, cur ius suum citius non sit executus. [3] Plane scientiam probari sufficiet vndecunque prouenerit, nec denunciationem à victore factam fuisse necdenunciationem à victore factam fuisse necesse erit. [4] Ex cōtrario, si à te fundum conduxero, cuius nomine postmodum controuersiam passus à Titio succubueris, non eo minus liberabor si soluam Titio, quod sibi personali actione sim ex contractu obligatus. [5] Finita namque inter nos intelligitur conductio statim atque alteri quæsitum ius est prohibendi, ne maneam in conductione, [6] æquumque est ei me soluere, cuius res est, quique patientiam mihi præstat, quam alioqui præstare nec vellet nec cogeretur. [7] *Ita Senatus* ex tempore in causa Dominicæ Dalfin 5. Cal. Febr. 1591.

1 *L. si vrbana* 55. *D. de cond. indeb.* Rot. *decis.* 1. *de solat. in nouis, l. filia* 88. *de solut.*

2 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata* 296. *de reg. iur.* & aperte sit iniquum immune non soluere illum, quem prætor cogat soluere, *l. quod autem* 6. *§. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit. l. aut prator* 7. *§.* 1. *vers. permittetur, D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tutor.*

3 Arg *l. cum postulassiet* 11. *D. damn. infect.*

4 Scienti enim vndecunque sciuerit, potest imputari, *l. vlt. D. detran. fact. l. nam si actor* 26. *D. de rei vindic.*

5 Et hic est valde notabilis casus, in quo id, quod vni debetur, potest etiam inuito eo solui alteri, ita vt soluenti contingat liberatio, nempe quia debitum pro causa habet conductionem rei, quæ ad alium incipit pertinere *argum l. si certius* 6. *§ si quis prius, D. de aqua & aqu. plu arcend.*

6 *L. emptorem* 9. *cum ibi not. C. de locat.*

7 Quasi noua inter nos facta locatione.

DEFINITIO XXXIX.

Lata lege contra abusum commerciorum in aureis æstimandis, maior habenda est ratio legis quam abusus.

CVm arresto Curiæ rationalis certa nummis aureis statuta esset æstimatio, vetitumque ne quis eos pluris æstimaret. [1] Nec eo minus tamen abusu commerciorum,

Source : BIU Cujas

temporumque licentia aureus pluris æstimaretur, placuit creditorem, cui certus florenorum numerus deberentur, cogendum non esse aureos accipere supra eam æstimationem, quæ publica auctoritate esset constituta.[2] Ideoque nec valere obsignationem, quæ sic facta fuisset,[3] & consequenter iustam creditorem appellandi causam habuisse ab eo iudice, qui obsignationem illam rite ac legitime factam esse pronunciauerat.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro Petro Pignier, contra N. Forey, 3. Calen. Maij, 1591.

1 Nam in Republica bene constituta vtique certa esse debet ac perpetua nummorum æstimatio, *l. 3. D. de in lit. iur.*

2 Iudicandum enim est ex legibus, non ex abusu, nec tam inspiciendum est quid Romæ fiat, quam quid fieri debeat, *l. sed licet 12. D. de offic. præsid.*

3 Non enim potest rite factum videri, quod factum est contra leges, *l. non dubium 5. C. de legib.* [Nec priuatorum cautiones legum auctoritate censeri debent, *leg. vltim. D. de pactis & legat.*]

4 Quia pronunciauerat contra leges & contra ius commune, *l. 1. §. 1. D. quæ sentent. sen appellat. rescind.* Iunge tamen *Defin. 41. infr.* [Aliud ergo est si abusus commerciorum ex interuallo sequatur legem. Nec enim ea vtilitas, quam per viam liciti commercii potest quis consequi ei aufferenda est *l. Paulus 99 D. hoc tit. Ita Senatus* pro D. d'Auisse Senatore, contra D. Comitem de la Foreſt April. 1614. Iunge *Defin. 41. 7. & 21. & supr. hoc tit.*

DEFINITIO XL.

Mora contrahenda impeditur per oblationem præsertim iudicialem, sine obsignatione, at contracta non purgatur citra obsignationem.

OBlatio sola cum in iudicio facta est, licet neque obsignationis, neque solutionis vim habeat, ad inducendā liberationem,[1] prodest tam ne ad impediendum cursum vsurarum, quæ ex mora deberentur, quia moram contrahendam impedit,([2] quamuis contractam non sistat,[3]) licet verbalis tātum fuerit,[4] si creditor oblationem recusauerit. Quem ideo cautum esse oportet, vt oblationem verbo factam verbo agnoscat, ne dubitari possit quin steterit per debitorem, quominus solutio facta sit aut saltem obsignatio.[5] Sane si mora iam contracta sit, non purgatur per sequentem oblationem nisi sequatur obsignatio.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Nicolle & N. Petri Ludouici de Leschereine, 11. Cal. Maij. 1595.

1 *L. si per te non stat. 9. & l. acceptam 19. cum ibi not. Cod. de vsur.*

2 *d. l. si per te.*

3 Quam semel interuenisse sufficit vt vsuræ perpetuo debeantur, quousque debitum soluatur aut pro soluto habeatur, *l. Titia Seio 87. §. vsuras, de legat.*

4 Sic enim vulgo nostri sentiunt *ex l. si rem 9. §. vlt. D. de pignor. act.* sed male, vt puto, quia debet locus ille, sicut & cæteri, intelligi de oblatione reali, vt stipsi in Rationalibus *ad l. si debitori 21. D. de iudic.*

5 Consilium est Bart. *ad l. creditores 3. C. de pign.*

6 *d. l. si per te non stat in fin.* quia obsignatio solatilla est, quæ vim solutionis obtinet, *l. obsignatione 9. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLI.

Qui se obligat aureos soluere ad communem valorem, eum valorem promisisse intelligitur, qui sit frequentatus etiam abusu commerciorum, maxime si ipse acceptos aureos expenderit ad eum valorem.

AVreos ad communem valorem soluere obligatus, non eum promisisse intelligitur, qui edicto Principis aut Magistratuum vices Principis gerentium auctoritate constitutus est,[1] sed eum, qui vsu ad eoque abusu commerciorum frequentatur.[2] Nec iniqua aut prohibita est conuentio, si præsertim is, qui se ad eam solutionis formam obligauit, acceptos à creditore nummos ad eum valorem expenderit.[3] *Ita in Senatus* ex tempore tractatum contra Benedictum Gistand, & Henricum Pic, pro Claud. Appian. 5. Non. Iun. 1595.

1 Nec enim communis valor ille est, sed publicus & præcisus, *l. pretia rerum 63. D. ad legem falcid.* Vide tamen *Definit. 39 supr.*

2 Id enim facit & euincit vtilitas promiscui vsus, *l. si quis mancipii 37. §. impubes. D. de instit. act.*

3 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur.*

DEFINITIO XLII.

Moram contrahens in soluendo non ob id cogitur soluere in meliore moneta quam quæ fuerit tempore contracti debiti, nec si agatur de dote

NEc dotis fauor, nec mora in soluendo contracta facere potest, vt solui dos debeat in meliore moneta, quam quæ fuerit, tempore dotis datæ aut promissę, quia nunquam mora facit, vt plus debeatur, sed tantum vt eius, quod debebatur, aut periculum aut accessio præstetur.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. sup. De pact. conuent. tam sup. dot.

1 Sufficit enim vt reddatur in eadem bonitate, *l. cum quid 3. & ibi not. C. de rebus credit. & in l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. hoc tit.*

2 *Li. si ex legati 23 & seq. l. si seruum 91. §. sequitur. D. de verb. obligat. l. mora 32. §. in bona fide. l. cum quidam 37. §. si pupillo, D. de vsur.*

DEFINITIO XLIII.

Edictum de imminuenda quantitate debiti ob meliorata monetas non pertinet ad expensas litium, quamuis iam ante factas & taxatas.

CVm edicto Principis aureorum valor extrinsecus imminutus esset aucta intrinsecus bonitate monetarum, atque ideo constitutum fuisset, vt in soluendis omnibus debitis, quæ contracta essent à Calend. Ianuar. anni 1591. in edicti vsque diem ea forma seruaretur, vt qui florenos octo deberet liberaretur quando septem florenos cum octo assibus, Quæsitum est an edictum generalissimis verbis conceptum etiam ad litium expensas pertineret, quæ ante edictum factæ adeoque taxatæ proponerentur. Nam de iis, quæ post edictum taxatæ essent, dubitari non poterat, qui in noua moneta siue diminutione deberentur.[1] Quandoquidem constat debitum impensarum quandocunque prorogatarum ex tempore taxationis certam legem formamque accipere.[2] Et placuit ad hoc debiti genus edictum non pertinere.[3] Quoniam quæ actuariis & procuratoribus ad instruendam litem salaria præstantur, ea iam inde à multis annis taxata sunt,[4] & eo tempore quo multo melior moneta cudebatur, quam illa sit quæ nunc cuditur. Eaque taxatio tam stricte semper obseruata est, si non ab actuariis saltem à iudicibus & Senatoribus,[5] vt quamuis longe deteriores monetæ postea cudi ceperint, non ideo tamen aucta sit quantitas, quæ ex mora contrarij iuris ratione augeri debuisset.[6] Nempe quia variante in singulos fere dies aut menses bonitate monetarum & æstimatione, in incerto semper esset quid actuariis & procuratoribus deberetur, nouasque ex ea causa & innumeras lites suscitari necesse esset.[7] Ergo ex contrario aucta monetarum bonitate, nihil idcirco immutari oportet.[8] Atqui, inquies, ita fiet, vt qui ei pendit in viliore moneta solutionem, accipiendo in melitore, plus recipiat quam impenderit. Fateor, sed potuit ex contrario minus accipere, si moneta deterior facta fuisset: cur ergo non ei prosit dubius euentus, qui potuit nocere?[9] Rursus quid si nondum soluerit actuariis & procuratoribus, quod ob sumptus ante edictum factos soluere debuit? An non cogendus erit vt in noua moneta soluat quantumcunque meliore?[10] Quid vero interest condemnari, an victoriam soluerit, an adhuc debeat, aut an aduersarij, an actuarij vel procuratoris ad litem dati commodo cedat, quod moneta melior cudi cœperit? Denique cur victori pusillum hoc commodum inuidcamus, quem certum est, nunquā posse ex litis victoria tantos sumptus consequi, quantos reuera cœperit: *Ita Senatus* in causa Hadriani de Laudrian, contra Ludouicum & Iacobum Rollier, Prid. Non. Iul. 1595.

1 Quamuis factæ essent in moneta deteriore.

2 Cum ante factam taxationem nesciri possit, quid & quantum expensarum nomine debeatur.

3 Licet dici soleat legem generaliter loquentem generaliter quoque intelligendam esse, *l. in fraudem 15. in fin. D. de testam. milit. l. de pretio 8. D. de publician. in rem act. l. 1. §. generaliter, D. de legat. præst.*

Source : BIU Cujas

4 Stylo Senatus noſtri iam inde à multis annis & ab ipſa Senatus erectione condito.

5 Ad quos maxime legum cuſtodia & obſeruatio pertinet,

6 Ex not. per Guid Pap. *quæſt.* 593. & per Bart. *in l. Paulus* 99. *aliàs l. creditorem*, D *hoc tit.*

7 Exemplo eorum quæ ſcripſimus *Deſin.* 30 *ſupr.*

8 Vt par ſit ratio dubij euentus in vtrumque caſum, *l. de fideicommiſſo* 11, *Cod de tranſact. l. ſi pater puellæ* 12. *C. de inoffic. teſtam. l. penuli. C. hoc tit.*

9 Nemo ſiquidem audiendus eſt id petens, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum poſtulaturus, *d. l. pen. C hoc tit.*

10 Ita eſt, vt dixi *n. ſupr.*

11 Eſt enim hoc certiſſimum, & ſummo litigatorum omnium malo comprobatum, nunquam ſumptuum nomine tantum reperi? quantum fuerit impenſum. Quæ ratio erat dubitandi *ad l. petitor* 30. *in fin. D. de liber. legat.*

DEFINITIO XLIV.

Soluendum eſt legatum in ea monetæ bonitate, qua fuit tempore teſtamenti, ſiue melior moneta tum fuerit, ſiue deterior.

EAdem fere quæſtio, quæ tractata eſt delegatis ab eo tẽpore factis, quod edicto aut Senatuſconſulto ad edictum facto comprehenſum erat, an in ea moneta ſolui deberent, quæ fuerat teſtamenti tempore, an in ea, quæ ſubinde melior effecta fuiſſet? Dubitationem faciebat, quod edictum de debitis duntaxat locutum, non niſi ea debita comprehendere videbatur, quę ex contractu inter viuos deſcenderent,[1] quodque liberalitas in benemeritum collata,[2] adiuuanda potius quam reſtringenda videretur:[3] magis tamen probabatur teſtamenti tempus hoc caſu inſpici debere, ſicut fit ex contrario, cum moneta vilior & deterior effecta eſt,[4] vt vna eademque ſit ratio augmenti & diminuitionis.[5] *Ita tractatum eſt* 8. Id. Iul. 1595.

1 Quod enim legatum eſt, donatum videri debet magis quam debitum, *l. legatum eſt donatio* 36, *de legat.* 2.

2 Non enim ſolent relinqui legata, niſi ob præcedens aliquod benemeritum. *l. nec adiecit* 9. D. *pro ſocio.*

3 Quomodo adiuuari ſemper debent quæ ſunt fauorabilia, *l. hoc modo* 64. *in fin. de condit. & demonſtrat.* reſtringi vero quæ odioſa, *l. cum quidam* 19. *de liber. & poſthum. cap. odia. de reg. iur in* 6.

4 *Ex l. ſi ita* 8. D. *de auro & argent. legat.* Dixi *Deſin.* 15. *ſupr. eodem.*

5 *Vt in l. ſcribit* 74. *in fin.* D. *eod. tit. de aur, & argent. legat.* ſecundum eam loci illius emendationem quam docuit Iacobus Cuiac *lib. obſeruat.* 2. *cap.* 36. *l. id quod* 7. *in princ.* D. *de pericul. & commod. rei vendit.* Fallit tamen in ſpecie *l. deducta* 58. § *punult.* D. *ad* SC. *Trebell.*

DEFINITIO XLV.

Vſurarum aliarumque acceſſionum augmentum monetale nullum vnquam debetur.

QVod ad vſuras aliaſve acceſſiones attinet, ſæpius iudicatum eſt, augmentum monetæ nullum deberi, ne à tẽpore quidẽ taxationis, non ea ratione, detur acceſſionis acceſſio, cũ principale debitum ſit,[2] ſed ne det ea res materiã litiũ multiplicandarum, ſi in ſingula tempora & pene momenta, quibus vſuræ deberi incipiunt, ſpectari oporteret, quis monetarum ſtatus & valor eſſet.[3] Igitur ſolui eas oportebit in ea moneta, quæ currit cum petuntur ſiue melior illa ſiue deterior facta.[4] *Ita Senatus* in cauſa, de qua SC. 12. ſupr. de vſur.

1 Quæ nunquam danda eſt *l. vlt. C. de vſur.*

2 Vt ſcripſi *Deſin.* 30. *n.* 2. *ſupr. & alibi ſæpe.*

3 Exemplo ſcilicet eorum quæ ſcripſimus *d. Deſin.* 30. de nullo præſtando augmento annuarum penſitationum *ex l. quidam* 21. *D. de rebus credit. l. ſingulis* 6. D. *de except. rei iudic.*

4 Quod vtique in dubio euentu poſitum eſt.

DEFINITIO XLVI.

Qui indebite id exegit, quod ſolui debuerat ad domum creditoris, cogitur id reddere ſimiliter ad domum eiuſdem creditoris.

EXactis indebite per aliquem reditibus alienis, quorum ea conditio erat, vt per debitores ad creditoris domum ferri deberent, ſi is poſtea ad reſtitutionem condemnetur, recuſare non debet quo minus ferat etiam ad domum creditoris. Quia licet non ſit emphyteuta, cum tamen effecerit, ne ab emphyteutis exigi ampliũs poſſit,[2] præſtare debet ea omnia, quæ emphyteutæ ipſi præſtare cogerentur.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro D. de Bellegerde, contra d'Aully & de Seruans. 5. Id. Iul. 1595.

1 Quod Gallice dicimus, *rente portable* Regulariter enim non cogitur debitor ire ad domum creditoris. *l. item illa* 18. vbi Bart. D. *de conſec. pecun.*

2 Siquidem iniquum eſſet emphyteutam bis idem ſoluere.

3 Tanquam qui vltro ſucceſſerit in locum emphyteutæ, qui ad hoc erat obligatus.

DEFINITIO XLVII.

Obſignatio etiam cum ſatiſdatione minorum vim habet ad inducendam moram, quam ad eam impediendam quamdiu ignoratur, an quod petitur debeatur?

QVamdiu incertum eſt, an quod petitur debeatur, non poteſt obſignatio certæ quantitatis, facta per debitorẽ recutante ſolutionẽ creditore, conſtituere in mora creditorẽ.[1] Nec ſi præſtita ſit ſatiſdatio. Nam quod dici ſolet, ſufficere vt pro non liquidis præſtetur ſatiſdatio, ita accipiendum eſt, vt ſufficere poſſit ad impediendum, ne debitor in mora conſtitutus videatur, ſed non etiam ad faciendum, vt debitor creditorẽ in mora conſtituere poſſit.[3] Non quod in huiuſmodi quæſtionibus de mora magis fauendum ſit debitori,[4] ſed quia multo facilius eſt moram impedire, quã inducere.[5] Cæterũ nec in mora eſt debitor, qui nec ſoluit nec offert ſatiſdationẽ, quamdiu liquidum non eſt quid ille debeat.[6] Sed & obſeruandum, multum referre, an quæramus vtrum debeatur, an de illo potius, quantum debeatur? Si non conſtet deberi, de illo prius cognoſcendum eſt, quam vt debitori prodeſſe poſſit ſatiſdatio, cum alio cui quantitas eſt certa. Quid enim neceſſe eſt ſatiſdare parato creditore quantitatẽ ipſam quam petit, & quæ certa eſt accipere, ſi offerretur?[7] At cum de illo duntaxat quæritur, quantum debeatur, nec tam pronunciationem quam liquidationem res deſiderat, æquiſſimus eſt planeque neceſſarius vſus ſatiſdationis,[8] ne noceat debitori, quod ſtatim non poſſit ſoluere rem, quæ ne ſoluatur, nõ tam per ipſum ſtet, quam per rem ipſam.[9] *Ita Senatus* in cauſa N. Ludouici de Coyſiaz. & Ioannis Gaudinon. Aduocatorum, Prid. Id. Iul. 1595.

1 Quid enim probabiliter ignorat quantum debeatur, non poteſt in mora eſſe vel ſoluendi vel accipiendi ſolutionem, *l. non poteſt improbus* 99. *cum ibi not. de reg. iur.*

2 *Ex l. ſtatu liberationem* 5. D. *de ſtatu lib.*

3 Dificilius enim eſt alium in mora conſtituere, quam ſeipſum à moræ periculo liberare.

4 Nullus enim vnquam fauor eſt moratoris, ſiue debitor ille ſit ſiue creditor, ne ſua ei mora & fruſtratio proſit, *l. hominem* 37. *ff. mandat. l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique, de regulis iuris.*

5 *L. ſi per te non ſtat.* 9, *C. de vſur. l. vlt.* D. *de leg. commiſſ.*

6 Cum nihil poſſit ei imputari, *arg. l. ſciendum* 21. *& ſeq.* D. *de vſur.* Idem eſt, ſi nemo ſit qui poſſit accipere ſolutionem, *l. pecunia* 9. § 1 *l. eum quidam* 17 § *ſi pupillo, eod. tit & d. l. vlt.* D. *de leg. commiſſ.*

7 Nam neque ſatiſdatio neque obſignatio vice ſolutionis eſt, cum ſolutio ipſa fieri commode poteſt, quod euenit, quoties certum eſt, quid debeatur & quantum.

8 *Ex d. l ſtatu liberationem* 5. D. *de ſtatu lib.*

9 Semper enim aliquo modo ſuccurrendum eſt ei, cui nihil imputari poteſt, *d. l. pecunia*, § 1. *d. l. cum quidam*, § *ſi pupillo*, D. *de vſur. cum ſimilib.*

DEFINITIO XLVIII.

Solutio facta apparitori quamuis nullum ad ſolutionem accipiendam mandatum habenti, liberat ſoluentem, ſi modo facta ſit iuſta metu carcerum, & quid ſi apparitor acceptam pecuniam non ſtatim reddat creditori?

APparitori poteſt ſoluere quiſquis ab eo metu carcerum vrgetur, vt in promptu ſoluat, licet is neque ſpeciale mandatum habeat ad accipiendam ſolutionem, neque chirographum ſibi traditum à creditore,[1] quia multo magis imputari poteſt creditori, cur talem apparitorem elegerit ad exequendum,[2] nec adhibuerit legitimum procuratorem, qui ſolutionem acciperet,[3] quam

Source : BIU Cujas

debitori,cur non carceres iniuſtos pati maluerit.[4] Quid enim imputes qui cogitur ſoluere,ſi ſoluat ?[5] Niſi ponas debuiſſe illum etiam ex apparitoris præcepto ſoluere ad domum creditoris.[6] Sane non videtur carere dolo apparitor, qui acceptam pecuniam non ſtatim reddit creditori.[7] Ideoque in eam rem æquum eſſet publice proſpici arreſto generali,quale in Gallia pronuntiarum eſſe ex Pragmaticis Gallis quidam teſtantur.[8] *Ita Senatus* contra Clementem Auguſard,ſ. Calend.Decembr.1595.& paulo ante,contra D.de Chaffardon pro debitore qui ſoluerat N.Lamberto apparitori. *Sine die.*

1 Dixi *Defin.24 ſupr.hoc tit.*

2 *Argum §.praterea.Inſtit.quib.mod.re contr. obli.l.1.§.illud ſciendum, & ſeq.D.de ſeparat.*

3 *L.vero procuratori 12.l.qui hominem 34.§.ſi nullo,l ſolutam. 49 D. hoc tit.*

4 Per quos ſcilicet ius ipſum libertatis infringitur,*leg.1. & 2.D. de homin.liber exhib.l.Titio centum 71.§.Titio cētum D.de condit.& demōſtr.*

5 *L.quod autem 6.§ apud Labeonem,D.quæ in fraud.credit.l.ait prator. 7.§.1.verſ.permittitur,D.de min.l.ſancimus 25.C.de admin.tutor.*

6 Tunc enim poteſt imputare ei, cur maluerit ſoluere apparitori, cum ad id non vrgeretur.

7 Cum non alia mente ipſi detur,quam vt eam ſtatim quaſi nuntius perferat ad creditorem,*argum l.abſenti 10.D. de donat.*

8 Ioann.Papon *in ſyntagm.Ariſtor.,i d'huyſſiers,ſergents.&c. n. vlt.*

DEFINITIO XLIX.

Cum euicta eſt res,quæ fuerat data in ſolutum ſiue pro re, ſiue pro pecunia,an priſtina actione poſſit agi, an vero ſola ſuperſit actio de euictione?

QVi in ſolutum accepit rem pro re, id eſt, ſpeciem pro ſpecie,quod vtique ſi creditor conſentiat fieri poſſe non ambigitur,[1] non eo minus priſtinam actionem ſaluam habet, ſi poſtmodum res quam accepit euincatur.[2] Quaſi hoc caſu facta permutatione rerum, quam conſtat non aliter fieri poſſe,quam ſi hinc inde dominium transferatur.Nec enim qui rem alienam dat, vllam contrahit permutationem.[3] Sed tamen diſtinguunt plerique[4] hoc caſu, an de euictione cauerit,nec ne, is qui rem pro re in ſolutum dedit? Et rurſus qua ex cauſa euictio ſecuta proponatur, an quod ab initio fuerit alienus fundus,aut in ea ſaltem conditione, vt ex poſt facto videri poſſit iā tum alienus fuiſſe, an quod alij creditori anteriori fuerit iure obligatus?Priore caſu nōdubitāt,quin ſecuta euictione ſuperſit actio priſtina ob debitū repetendū,tanquam quæ ſublata non ſit, per alienæ rei ſolutionem,[5] nec ſi de euictione cautum ſit accipienti.[6] Poſteriore vero magis probant ſubdiſtinguendum eſſe, an de euictione cautum ſit, an non? vt ſi cautum ſit, de euictione agi ex empto,non quidem directa, ſed vtili actione oporteat,[7] priſtina autem actio nulla ſuperſit,[8] nec per euictionem adimatur debitori liberario, quæ fuerat parta per ſolutionem,[9] ſi vero nihil de euictione conuenerit, actio ſuperſit vetus,quæ competere ſola poteſt.[10] Nec enim ſimilis venditioni eſſe poſſit contractus ille,in quo pecunia non interuenit.[11] At ſi pro pecunia res detur in ſolutum, magis probant,[12] vt euicta re non poſſit agi prima actione, ſed neceſſaria ſit vtilis ex empto,quaſi contracta hoc caſu emptione,cum huiuſmodi genus contractus, quo res pro pecunia ſoluitur,vicem obtineat venditionis, quæ venditorem non obligat,niſi ad tradendum.Si vero genus, quod debebatur, non conſiſtebat in pecunia, ſed in alia re, ſuperſit creditori actio priſtina contra debitorem,quaſi numquam liberatum ex ea ſolutione,quæ potuerit quandoque reuocari.[13] Hæc ita ſi non per tranſactionem eiuſmodi datio in ſolutum peracta ſit,quo caſu fatentur,odio litium & fauore tranſactionum receptum eſſe,vt extincta actio non magis per euictionem reſuſcitari vnquam poſſit.[14] quam per non ſecutum eius rei,quæ tranſactioni cauſam dederat, implementum.[15] Plane ſi ponas conueniſſe nominatim,vt,ſi quando res in ſolutum data euinceretur,actio priſtina ſupereſſet,nemo dubitat,quin omni caſu ſupereſſe illam dicendum ſit, pacti nimirum poteſtate.[16] Idemque admittendum eſſe placet,ſi de dote actio præceſſerat,[17] cuius fauor vtique non admittit,vt pro ea cogatur maritus contentus eſſe noua ex empto actione,quæ pro euictione competit,quippe quam minus fauorabilem eſſe conſtat minuſque plenas habere præſtationes.[18] Multo igitur magis eandem ſequemur ſententiam,ſi de dote non maritus agat,ſe mulier ſoluto matrimonio, cum fauorabilior ſit cauſa mulieris quam mariti, vel ob hoc maxime quod admixtum habet fauorabilem reipublicæ, cuius intereſt dotes ſaluas eſſe ad conciliandas facilius nuptias, replendamque liberis hominibus ciuitatem.[19] Atque hæc quidem ex Bartoli & ſequacium traditionibus recte tractabantur.Sed tamen verius mihi videtur, tot prætermiſſis diſtinctionibus generaliter conſtituēdum eſſe,ſi iuris rationem ſolam inſpiciamus, nunquam pro ſoluto habendum eſſe id quod poſtmodum quacunque ex cauſa euincitur,[20] ac proinde veterem actionem ſupereſſe, ſiue ad agendum ſiue ad excipiendum,[21] perſonalem quidem paulo difficilius, quam nimirum tolli facilius eſt,[22] ſed hypothecariam haud dubie, quam certum eſt tamdiu durare,quamdiu verum eſt,nec ſolutam pecuniam nec aliter ſatisfactum fuiſſe.[23] Quis enim dicat ei ſolutum vel ſatisfactum fuiſſe, cui data ſit in ſolutum res,quæ poſtmodum fuerit euicta ?[24] Nec quod is qui rem pro pecunia in ſolutum accepit actionem de euictione omnimodo habiturus ſit,exemplo emptoris,etiamſi nihil de euictione conuenerit,nocere illi debet,quominus priſtino iure vtatur,[25] ſi malit creditoris decepti perſonam ſuſtinere, cum debitor qui dat in ſolutum, & quem ad dandum teneri certum eſt,non eo minus teneatur ad tradendum. Imo ac tanto magis,quod ſine traditione datio,dominiſque trāſlatio fieri nulla poteſt.[26] Vnde illud etiam fit,vt quamuis ex cauſa contractæ permutationis dominium vtrinque transferri neceſſe ſit,ſecuta tamen vnius euictione ad exēplum actionis ex empto danda ſit de euictione actio ei,qui euictionem paſſus eſt,vt quicquid ſua intereſt conſequatur.[27] Certe nec dubitabam,quin ſi per tranſactionem datum quid eſſet in ſolutum, reſtaurari aut retineri priorem actionem nullo caſu oportet,cum id fieri non poſſet,quin ipſa quoque lis reſuſcitaretur nūquā expedit. Ne tum quidē cum alioqui actionem reſuſcitari æquum eſſet.[28] Siquidem is, qui per tranſactionem aliquid in ſolutum accepit,hoc omnino egit,vt non tantum ab actione priſtina,ſed etiam à lite diſcederet, cuius repetendæ vix vlla vnquam ſatis iuſta cauſa eſſe videatur.[29] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa,de qua in Definit.8. ſupr. De remiſſ.pignor.

1 *L.ſi non ſortem 16.§ ſi centum,D.de condict. indeb.l. manifeſti 17. & præſcd.C.hoc tit.*

2 *L.ſi quis aliam 46.vbi Bart.& alii,& ad leg,qui res 98. in princ. D hoc tit.*

3 *L.1.verſ.ideoque Pedius ait,D.de rer.permut.*

4 Sic enim Bartolus diſtinguit *ad dict l.ſi quis aliam,numer.2.*

5 *L libera 8.Cod.de ſentent.& interloc.omn.iudic.l cum quis 38.§ qui hominem,D.hoc tit.*Bard.*in eleganter 24.in fin.principij,D. de pignor. act.* vbi allegat rationem diuerſitatis,quia hypothecaria nudam auocat poſſeſſionem,*l.ſi cum venditor 66.D.de euict.*

6 Non enim debet creditoris conditio eſſe deterior ob id, quod ſibi cauerit pro euictione,nec vnquam amittit quis veterem actionem ob id, quod adiiciat nouam.

7 *L.ſi pratium 4.C.de euict.d.l.eleganter,in princ.de pign.*

8 Bart.*ad d.l.ſi quis aliam,n.2.ex l.vlt.D de condit. cauſ.dat.* quamuis Romam,& Imol.*in l.Ariſto.§.Labeo*,D.*de donat.* teneant contrarium, & recte.

9 *Vt in l.qui res 98.§ diuerſum D.hoc tit.*

10 *Ex l.ſi rem meam 8.D.hoc.tit.*

11 Vt poſſit dari actio ex empto de euictione & in hoc ſane fallitur Bart.Nam & cum rerum permutatio facta eſt, ſi ex vna parte res euicta ſit,competit actio quamti intereſt,vt dicam *ad fin.Defin.ex l.ſi permutationis 29.C.de euict.*

12 Idem Bart.*ad d.l.ſi quis aliam,n.2.ex d.l.ſi pralium 4.C.de euict.*cui iunge *l.ſi ob cauſam 13.eod.*Item *ex d.l.eleganter*,vbi Bart.putat eleganter eſſe caſum,D.*de pign act.*

13 *Ex l.qui concubinam 25.§.ſi hares,de legat.3.*

14 *L.ſi pro fundo 33.C.de tranſact.*

15 Datur enim actio præſcriptis verbis, vt contractus imminu-

tu-

Source : BIU Cujas

cur,*l.quamuis* 39.*eod.*Bart.ubi *supr.n.*1.*ad fin.*

16 Bart.*ibid.num.*1.*in princ.& num* 2.*in fin.*

17 *Vt in l.qui res* 98.*in princ.de solut.*sic enim Bart.ad illum text. respondet,quamuis eius ratio sit generalis.

18 Castrens.*ad d.leg. qui res, numer.*1.*ex l.vnic. Cod.de rei vxor. action.*

19 L.1.D.*solut.matr l.interest* 18.D.*de rebus auctor.iud. possid. alias l.*3.*de priuil.credit.*

20 Per text.*in d.l.si rem* 20.*d.l.si quis aliam* 46. *l.qui res* 98. D.*hoc tit.d.l.qui concubinam* 29.§ *si hares,de l.*3.*l.si à substituto,* 5.§. *hares,de l.* 1.*l.*4.C.*de euict.l.quod euincitur* 190.*de reg. iur.*

21 Anton.Capyc.*dec.* 43. quamuis contra sentiat Alexand. *consil.* 105.*ad fin.vol.*5.

22 De quo vide elegans consilium Ioann.de Neuizanis,*cons.*69.*à n.* 12.*vsque ad fin.*

23 *L.ex sextante,penult.*§.11 *in fin.*D.*de except.rei iudic l grege* 13.§. *etiam,*D.*de pignor.l.debitor* 59.C.*ad* SC.Trebel.*l.cum quis* 39. §. *vlt.* D. *hoc tit.l.si rem* 9.§.*omnis,*D.*de pignor.act.d.l.*4.C.*de euict.*

24 *d.l.*29.§ *si hares de le.*3.

25 Arg.*l.*1.§.*vlt.si quis à parent.manum.sit.l.in bello* 22.§.*si quis seruum,*D.*de captiu.& postlim.*

26 L *traditionibus,Cod.de pact.*Et hæc ratio destruit rationem Bartoli.

27 Text.est *in leg.si permutationis* 26.*Cod.de euict.leg.* 1. *C. de rer. permut.*

28 *d l.si pro fundo* 13.*C.de transact.*

29 *L.fratris* 10.*l.interpositas* 13,*l.causas* 16.*& pass. C.eod.*Nec facit pro Bart.textus quo ipse & Alex.mouentur,*in dict.l.*4. *C.de euict.*Potius enim probat disertis verbis per dationem in solutum rei postea euictæ non mutari causam pignoris Minus obstat *d. l.eleganter.* Non enim ait per acquisitionem dominii,reuocabilem finiri pignus,sed videri finitum esse,quod tamen reuera non finitur.*dict.l.*4.Deinde facile est videri totum eum locum esse Triboniani,siue verba, siue sensum consideres,vt pluribus Deo fauente docebimus *in Rational.& Defin.* 20. *j. tit. prox. num.vlt.*

DEFINITIO L.

Emptor fundi dotalis,qui ex vtriusque coniugis voluntate debuit pretium deponere penes certam personam,vt in alterius fundi redemptionem impenderetur.si volente marito deponat penes alium æque idoneum,etiam ignorante muliere tutus est.

QVæ maritò in dotem bona sua omnia dederat præsentia & futura,[1] dotalem fundum vendiderat præsente & auctoritatem præstante marito,adhibitoque, vt fieri solet,[2] iureiurando,ea lege, vt precium impenderetur in causam redimendi alterius fundi Corneliani longe pretiosioris,[3] cuius nomine maritus agendo aduersus possessorem iam tum obtinuerat vt cogeretur possessor retrouendere, ob eamque rem conuenerat,vt emptor intra certum tempus apud Senatus actuarium pretium obsignaret.hoc etiam addito,vt fundus ille redimendus,postquam redemptus esset, vinculo pignoris teneretur emptori, si quando empti controuersiam ille pateretur,[4] nec prius venditi fundi instrumenta petere emptor posset,quam pretium ita vt dictum est,obsignasset.[5] Emptor recusante actuario amicæ tantum per ipsum Senatus nostri Principem interpellato,(quia neque cogi poterat, vt sequester fieret eius pecuniæ,quæ vltro offerebatur, [6] & de qua lis nulla pendebat,)alios sequestros elegerat, præsente,consentiente,& idoneos affirmante marito, [7] absente tamen muliere.Tertio post die idem maritus, cui tamen ex contractu dotalis quam ex iudicato competebat ius redimẽdi fundi Corneliani,& consequenter offerendi pretij, [9] eam pecuniam à depositariis acceperat, & in iudicio obtulerat condemnato possessori,quo recusante,quod sibi longe plus deberi contenderet,idem maritus eandem pecuniam, præsente & adprobante Senatore,in eam rem recuperatore dato penes alium deposuerat. [10] Id curante etiam procuratore, quem ante multos annos tam maritus, quam vxor simul ad lites constituerant. [11] Post multum temporis mulier non conquesta de emptore,traditisque instrumentis decesserat,[12] herede relicto marito ex semisse & filio,quem ex alio marito susceperat ex alio semisse.Inter quos accepto familiæ erciscundæ iudicio conuenerat, vt ea obsignatio, quam maritus fecisset ad redimendum fundum Cornelianum, aut saltem fundus ipse Cornelianus, quem pro redempto habebant, communis maneret.[13] Itemque si qui fructus à die obsignationis ex ea causa deberẽtur.[14] Subinde & longo iam decurso interuallo filius idemque coheres matris pretium ab emptore petebat,pro parte sua hereditaria, quasi adhuc debitum, quod non fuisset obsignatum,iuxta eam formam, quæ contractu præscripta erat.[15] Nec enim sibi aut matri nocere debuisse,quod ab ea forma contrario mariti consensu recessum erat,quandoquidem non magis poterat maritus voluntatem mulieris in pretij solutione irritam facere, tametsi bona ipsius omnia in dotem accepisset,[16] quam fundum dotalem sine consensu vxoris vendere.[17] Etsi enim datio in dotem induxit plus quam mandatum generale cum libera, quippe quæ maritum ipsum faciat dominum:tamen derogatum intelligitur ei mandato generali,per subsequens magis speciale,& limitatum,quod ad fundi dotalis certa lege venditi pretium attinet.[19] Placuit tamen absolui emptorem debere,primum,quia ex cæteris partibus instrumentis apparebat,eam clausulam emptoris potius, quam mulieris fauore appositam fuisse,vt venditionem ex causa necessaria, vel saltem vtili factam esse constaret, [20] & vt emptoris indemnitati certiore consultum esset. [21] Proinde licuerat ei ab ea conuentione discedere,[22] nec obstabat, quod ita scriptum erat,*ledit achepteur sera tenu de remettre le prix entre les muins des Greffiers du Senat.*Id enim factum videri poterat ad onerandum emptorem,vt suo sumptu & periculo Camberium vsque pecuniam afferret.[23] Sed & quamuis fauore solius mulieris ea clausula apposita fuisset,ei tamen satisfactum fuerat per æquipollens.[24] Non tam enim electa fuerat industria personæ actuarij,[25] quam opportunitas loci,[26] ne minus soluendo erat depositarius à marito electus. [27] Itẽ quia obsignatio illa licet inscia muliere facta eundem effectum habuerat, quam habuisset si conuentioni satisfactum fuisset. Quandoquidem fuerat pecunia illa obsignata in eam ipsam causam,in quam fuerat destinata, id est, pro redimendo fundo Corneliano,quam in rem solius mariti factum interuenisse sufficiebat.[28] Nemo enim dubitat,quin si pretium penes actuarium Senatus obsignatum fuisset,vtique licuisset, marito tanquam domino rerum dotalium eam pecuniam etiam absente,& inscia vxore aufferre, & Cornelio possessori fundi Corneliani offerre.[29] Quod si factum fuisset, non posset emptor semel liberatus ob id solum recidere *in obligationem*, quod postmodum pecunia illa male à matito obsignata & deperdita fuisset. [30] Vbi enim semel obligationi satisfecisset, quid poterat eius interesse, quam in rem postea illa pecunia impenderetur, aut an rursus à marito rite obsignaretur,necne?[31] Accedebat,quod eam secundam obsignationem à marito bene, & bona fide factam constaret,à muliere approbatam esse,quæ venditi fundi instrumenta omnia tradiderat,[32] cum tamen non prius ad eam traditionem cogi potuisset,quam emptor contractui satisfecisset.[33] Denique ab actore ipso,qui eam obsignationem à vitrico factam defuncta iam matre sibi cum vitrico communem esse voluerat.[34] *Ita Senatus,*pro Dn.Comite de Grolee, contra D. de Breissieu,9.Cal.Febr.1596.

1 Nulla enim id lege prohibitum est, *leg.nulla lege,*4.*Codicill de iur.dot.*

2 Ad confirmandum contractum qui alioquin non valeret,ob legis Iuliæ prohibitionem,*capit,cum contingat Extr. de iureiur.*

3 Ita enim fiebat vtriusque coniugis conditio melior, & potest etiam constante matrimonio dos permutari,si id vtile sit mulieri, *l ita constante,*26.D.*de iur.dot.*

4 Quæ conuentio erat vtilis & necessaria ad acquirendum emptori ius non tantum pignoris,sed etiam prælationis in illo fundo, *l.licet,*7. C.*qui potior.in pign hab.*iunct.*l.quamuis,*17.C. *de pignor.*

5 Ex natura scilicet venditionis,quia cum sit contractus vltro citroque obligatorius ille prius debet implere, qui ex eo prior vult agere,*l.Iulianus,*13.§.*offerri,D.de act.empt.*Et sane quisquis fundum dotalem emit,vix vnquam adeo tutus esse potest, vt non aliquam sibi eo nomine controuersiam metuere debeat, per restitutionem in integrum impetrata absolutione à iuramento.

6 Quamuis vbi semel officium suscepit,non possit illud deserere, nisi iusta aliqua causa interueniente, *leg. ei apud quem, 5. vlt. Dig. depos.*

Source : BIU Cujas

7 Lite enim pendente potest actuarius, quem grapharium dicunt cogi vt sequester fiat tanquam publicum officium gerens, ex eáque causa in præmium laboris & fidei consequitur emolumentum, vt vocant non absimile illi, quod penditur pro iudicato.

8 Cuius potissimum intererat prospicere, ne qua in re aut ipse aut mulier læderetur. Nec quicquam vetat præcedentis conuentionis formam mutari, si in ea re nulla captio sit futura, *l. vlt. Digest. de iur. dot.* Maxime vero cum marito qui vicerat, competeret actio ex iudicato.

9 Eius enim est pretium offerre, qui vult redimere, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si à te, 7. eod. tit.*

10 Quia scilicet sola oblatio etiam iudicialis non potuisset moram inducere sine obsignatione, vt dixi Defin. 49. *supr. eod.*

11 Videbatur tamen procurator ad lites constitutus non habere mandatum ad accipiendam solutionem, ideoque non videbatur huius procuratoris factū debere mulieri nocere, *arg. l. hoc iure, 66. D. de sol.*

12 Quæ tamen ex lege venditionis non poterat cogi vt traderet, priusquam emptor conuentioni satisfeciisset.

13 Nihil enim vetat, accepto quoque familiæ erciscundæ iudicio manere aliquam bona communia, quorum nomine si postea diuidenda sint, agi oportet communi diuidundo, *leg. si quid contendis, 45. D. famil. erciscund.*

14 Solent enim deberi fructus rei quæ retrouendi debuit, saltem à die obsignationis, *l. 2.* vbi Cagnol. & alij, *C. de pact. ant. empt. & vendit.*

15 Certum enim est formam cuique rei præscriptam seruandam esse, siue à contrahentibus, si ea lege aut à statuto præscripta sit, Bart. *in l. Theopompus, 14. D. de dot. præleg. l. vero, 12. § pen. D. de solut.*

16 *Arg. d. leg. l. vltim. D. de iur. dot. al. l. vlt. D. de pact. dotal.* De quarum legum sententia & lectione vide quæ scripsimus in libris Coniecturarum.

17 Quod lex Iulia iam olim prohibuit, *tot. tit. de fund. dotal. Digest. & Cod.* & hodie noua ex Iustiniani, *l. vnic. § etiam lex Iulia, Cod. de rei vxor. act.*

18 *L. doce, 9. C. de rei vind. l. quamuis, 75. D. de iur. dot. l. 1. D. de fund. dotal. l. quædam, 62. D. de acquir. rer. domin.*

19 Quia in toto iure generi per speciem derogatur, *l. in toto iure, 80. de reg. iur.*

20 Quod vnum maxime semper inspiciendum est in clausulis siue contractuum siue testamentorum interpretandis, *l. 2. D. de l. cemmiss. l. in ratione, 30. §. tametsi D. ad leg. Falcid. l. Lucius Titius, 40. in fin. D. de fideic. libert.*

21 Quod igitur fauore emptoris, conuentum erat, non debebat in eius odium retorqueri, *leg. nulla 25. Digest. de leg. legat. quod fauore, 6. Cod. eod.*

22 Ex iuris regula, de qua *in l. si iudex ei circumuento, 41. D. de min. l. inuitus, 156 §. vlt. de regul. iur. l. pactum, 46. D. de pact. l. pen. C. eod.*

23 Quod non parum erat incommodum, quia cuius sumptu ferri rem in locum aliquem oportet, eius periculo res ipsa est, *l. sed etsi 11. §. pen D. ad exhib. l. si res mobilis, 10. & Jeqq. Digest. de rei vindic. l. cum res 47. de legat. 1.*

24 Quod videbatur sufficere, cum dici soleat nihil referre, an quid ex æquipollentibus fiat, *l. vt. tim.* vbi omnes notant, D. *mandat. l. mulier, 22 D. ad SC. treb.*

25 Quæ scilicet non erat nominata, quamuis multum referat quis depositarius eligatur, *§. præterea, Instit. quibus mod. re contr. oblig. l. 1. §. is quoque, D. de oblig. & action.* Sed id pertinet ad eos depositarios, qui priuatam personam gerunt, nec nisi ratione personæ ac fidei, eliguntur non ad eos, qui propter officium publicum quod exercent, quia securus est, qui pecuniam suam deponit, penes eum, cuius fides publice sit electa & depositionis & obsignationis ratio semper tutior est, *l. 1. § apud Iulianum, 37 l. ei apud quem, 5. in fin. D. depos. l. si reus paratus, 73. D. de procurat.*

26 Qui licet omnium tutissimus videbatur, eratque.

27 Vt proinde nihil interesse videri posset, quod alium depositarium maritus elegisset, quam qui ab initio fuerat electus.

28 Cum in eo nihil fieret aduersus conuentionem, parumque referat, qua ratione fiat, quod fieri debuit, aliter fiat dummodo idipsum fiat, d. l. vlt. D. *mandat.*

29 *d. l. doce, 9. Cod. de rei vindic.* iunct. *d. l. 2. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

30 Semel enim liberatus non potest, aut ignorans aut inultus recidere in obligationem, *l. 1. C. de contr. indic. tutel. l. qui res, 98. §. aream, D. hoc tit. de solut.*

31 *Arg. l. bona fide, 17. D. ad SC. Velleian. l. doli, 19. ante finem, D. de nouat. & deleg.*

32 Quæ ratihabitio poterat retrotrahi mandato ex vulgata regula.

33 Qui enim vult consequens, vult etiā necessarium antecedens, *vul. l. ad rem mobilem, 56. l. ad legatum, 62. D. de procurator.*

34 Quæ conuentio fieri non potuerat, quin hoc ipso rata obsignatio haberetur. Alioqui de nulla obsignatione communicanda actum videretur, cum nulla sit obsignatio quæ non rite facta est, *arg. l. quia nullum, 40. D. de rei vindic.*

DEFINITIO LI.

Nulla superest petitio augmenti monetalis post solutionem sortis acceptam sine protestatione, etiamsi agatur de dote.

REstituta dote licet in viliore moneta, quam in qua reditui debuerit, augmenti tamen petitio nulla superesse potest, si protestatio nulla interuenit. [1] Neque enim nouum est, vt volenti & consentienti debitori solutio fiat in deteriore moneta, [2] quamuis si nolit eiusmodi solutionem accipere, non sit cogendus. [3] In cæteris debitis, vtpote quæ multo minus fauorabilia sint, multo magis idem iuris. [4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Martij 1596.

1 Protestatio siquidem interueniens solet conseruare ius protestantis, *l. etsi quis, 14. §. plerique, D. de relig. & sumpt. fund. l. pro harede, 10. versi & ideo D. de acquir. hared. leg. 4 §. 1. Digest. quibus mod. pign. vel hypoth. solu.*

2 Nec enim volenti & consentienti potest fraus fieri & iniuria, vt habet vulgata iuris regula, *l. in diem, 39 §. 1. de aqua & aqu. plu. arcend l. nemo videtur fraudare, 145. de regul. iur.*

3 *L. creditorem, 99. alias l. Paulus, & alias l. debitorem, D. hoc tit. de solut.*

4 Nam à maiori ad minus valet ad argumentum affirmatiue, vt aiunt Logici, & notant nostri *ad Authen. multo magis, Cod. de sacrosanct. eccles.*

DEFINITIO LII.

Cessionarius certæ quantitatis, cui nullum monetæ augmentum debebatur, non potest illud petere à debitore recedentis, tametsi debitum fuerit cedenti.

CVm tibi ducentos florenos deberem, nullo monetæ augmento meliorandos, [1] cesseram tibi nomen Sempronij, qui totidem mihi debebat cum augmento. Non es audiendus, si quid petas augmenti nomine supra florenos ducentos. [2] Neque enim cessum tibi, & in solutionem datum videri quicquam potest, supra quam tibi debebatur. [3] Quod eo pertinet, vt omnimodo absolui Sempronius debeat, si in ea moneta ducentos florenos tibi offerat, in qua totidem tibi debebant. [4] *Ita Senatus* in causa Philippi Verdet, & Claudij Monod, 13. Cal. Apr. 599.

1 Quia scilicet ex die contracti debiti nulla superuenerat deterioratio monetarum, quæ huiusmodi augmento causam præbere et solet.

2 Quod enim augmenti nomine præstatur, auget sortem. Vnde & augmenti nomen habet.

3 Cum nec solui possit quod non debetur, *l. qui promisit, 47. D. de condict. indeb. l. stipulatio ista, 38. §. inter certam, de verb. oblig.*

4 Quia nec plus tibi debere potest, quam ego debui.

DEFINITIO LIII.

Obsignatione opus est ad purgandam moram, nec oblatio sola sufficit, licet iudicialis.

OBlatio quantumlibet iudicialis, adeoque realis, quæ sufficeret ad inducendam pignoratitiam actionem, [1] non sufficit ad purgandam moram: Sed obsignatione, & quidem ea, quæ legitime facta, sit, opus est. [2] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi de Lucinge, & liberorum N. Petri de Bellegarde, de S. Ciergue, 8. Id. April. 1596.

1 *L. si rem, 9. §. vltim. D. de pignor. action.* Dixi Defin. 6. *supr. ill. eod. titul.*

2 Ex tradit per Bartol. & DD. *in l. acceptam, Cod. de vsur.* Iunge Definit. 40. *supr. hoc titul.* [Nec tamen quælibet obsignatio sufficit, etiam præcedente oblatione facta vero creditori, sed creditorem talem esse oportet qui solutionem accipere potuerit & debuerit. Finge iussum creditorem eam pecuniam impendere in emptionem fundi. Si creditor iudicet venditorem fundi, debet oblatio fieri venditori non creditori. soli. *Ita Senatus* pro Guillielmo Bouard, Idib. Sept. 1612.

DEFINITIO LIV.

Debitoris est probare pecuniam à se oblatam & obsignatam probam fuisse, alioqui nec valet oblatio nec obligatio.

SI oblatam à debitore pecuniam creditor quasi æroſam aut alia ratione minus probam, accipere recusauerit, debitoris oneri incumbit, vt doceat probam esse. [1] Alioqui non videbitur fuisse creditor in mora accipiendi. [2] Et consequen-

te

rer neque ad eum pertinebit periculum pecuniæ, si forte fuerit obsignata, [3] quia nec valet obsignatio pecuniæ debitæ, nisi cum in accipienda solutione mora per creditorem contracta est. [4] Multo minus valebit obsignatio, si nec ostensa pecunia sit, [5] sed tantum in sacculo & folle, vt aiunt, deposita. Proinde non eo minus poterit creditor vrgere debitorem adsolutionem, iis ipsis modis omnibus quibus posset si obsignatio nulla facta fuisset, [6] neque sibi in causa sua ius dixisse videbitur, [7] si ex post facto appareat obsignationem inutiliter factam fuisse, dummodo nulla iudicis autoritas interuenerit. [8] *Ita Senatus* pro Petro du Crest, contra Dn. du Noyret, nunc Præsidem meritiss. Camerę Computorum Gebennens. Idib. Maij, 1596.

1 Quia est hoc fundamentum intentionis debitoris, cum non alia pecunia possit soluta liberare debitorem, quam quæ proba sit, *l. eleganter*, 24. *§. qui reprobos*, D. *de pignor. action.*

2 L. *sciendum* 21. *& seq.* D. *de vsur.*

3 *Arg. l. creditorem* 102. iunct. *l. creditorem*, 99. *alias l. Paulus*; Dig. *hoc tit.*

4 Dixi defin. 7. *supr.*

5 Numeratam enim fuisse necesse est, vt appareat sufficientem fuisse oblationem & obsignationem, quam scilic. totius debiti esse necesse est, *l. obsignatione*, 9. C. *hoc tit. Not. in l. acceptam*, 19. C. *de vsur.*

6 Nulla enim videtur facta esse obsignatio, si non rite facta sit, *l. quoties*, 6. D. *qui satisd. cogant. l.* 1. D. *de auct. tutor. l. quia nullum*, 40. iunct. *l. præsid.* D. *de rei vindic.*

7 Quod nunquam licet, *l.* 1. D. *quod legat. l. extat.* 31. D. *quod met. caus. l. non est singulis*, 86. *de reg. iur.*

8 Quod enim iudex quasi rite factum comprobauit, pro rite facto haberi debet propter iudicis auctoritatem, *l. ait prætor.* 7. *§.* 1. *vers. permittitur*, D. *de minor. l. seruo*, 65. *§. cum prætor.* D. *ad SC. Treb.*

DEFINITIO LV

Augustanus qui contraxit Camberij si repertus ibi conueniatur, nullam fori præscriptionem habet.

QVi Camberij contraxit, cum esset Augustanus, si Camberij reperiatur, potest ibi conueniri, nec habet præscriptionem fori, [1] maxime si ei præscriptioni renunciauerit, vt fieri adsolet. [2] Locus enim contractus maxime spectandus est, [3] quoties quæritur vbi solutio fieri debeat. [4] *Ita Senatus* in causa Dn. de Leschaux & Velat Camberiensis, 26. Nouem. 1596.

1 L. 2. *§. omnes*, *l. hæres absens*, 19. *§.* 1. *l. interdum*, 36. *in fin. l. argentarium*, 45. D. *de iudic.*

2 Qui enim possit renunciari præscriptioni fori non ambigitur, *l. pen. C. de pact.*

3 Sicut è contrario contraxisse vnusquisque intelligitur eo in loco, in quo vt solueret se obligauit, *l. contraxisse*, 21 D. *de obligat. & action.* iunct. *l. omnem*, 26. vbi scripsi *in Ration* D. *de iudic.*

DEFINITIO LVI.

De solutione facta patri proprio nomine quæ fieri debuerat tanquam patri.

SOlutio facta patri pecuniam accipienti proprio nomine cuius tamen accipiendæ ius non habebat, nisi tanquam pater & legitimus filij administrator perinde liberat debitorem, vt à filio qui verus creditor fuit, neque viuo neque mortuo patre conueniri possit, cùm idem ille cui solui iure potuit, & debuit solutionem acceperit, licet alio iure ac nomine. Ex eaque causa pater filii debitor potiùs constitutus intelligitur. *Ita Senatus* mense Iulii 1613.

DEFINITIO LVII.

De pecunia promissa soli marito pro precio rei vxoris per eam cum marito venditæ & solutæ mulieri post mortem mariti qui viuus alij cesserat.

VXor bona quædam sua cum marito vendiderat, & consenserat, vt emptor soli marito se obligaret de precio intra certum tempus soluendo. Postea maritus cuidam suo creditori ea obligatione & actione cesserat in solutum, ita tamen vt de cessionis causa, non nisi ex cedentis confessione appareret. Mortuo subinde marito ante factam ex causa cessionis exactionem, debitor soluerat creditori mulieris id ipsum mandantis, sed inauditis tamen mariti hæredibus: Post modum conuentus à cessionario debitor excipiebat, neque iustam fuisse cessionem de cuius causa non constabat, nec de vlla numeratione adeóque nec de certa quantitate quæ aut debita, aut numerata diceretur. Neque conueniri se posse à cessionario posteaquam per solutionem vero creditori aut quod idem est [2] alteri ex mandato creditoris factam liberationem sine dubio esset consecutus. [3] Cessionarius contrà negabat solutionem factam esse vero creditori, aut ex ipsius voluntate, cùm alius creditor ex instrumenti verbis non esset quàm maritus, quo iam defuncto hæredum ipsius aut saltem cessionarii voluntas omnino exquirenda videbatur, [4] etiamsi dotalia bona fuisse proponerentur, ex quorum venditione precii debitum conflatum esset. [5] Nam & in dotis repetitione factum mariti aut hæredum eius interuenire necesse est. [6] Placebat pro liberatione debitoris potius pronunciandum. Et quia cessio illa manifesto vitio laboraret, [7] & quòd ex obligatorio instrumento facto in contiuenti post venditionem bonorum vxoris constaret euidenter non nisi tanquam maritum, atque ita ipsius vxoris nomine stipulatum fuisse, [8] qui aliam stipulandi causam nullam habere probabatur, [9] sibique debebat imputare cessionarius cur non citius denunciasset debitori ue per iustam ignorantiam circumueniretur. [10] *Ita tractatum est* nondum tamen decisum in causa N. de Curtilles & N. Carole Salteue in publico auditorio 12. Nouembr. 1613.

1 Probanda enim est iusta causa cessionis aliter quàm ex nuda confessione cedentis *l. per diuersas* 22. *vbi text.* & omnes notant *Codic. mandat.*

2 Nihil enim refert an quis vero creditori soluat, an vero procuratori *l. vero procuratori* 12. *De solut. l. quamuis* 40. *l. vlt. & leg. seq.* D. *ad C. Trebell.*

3 Est enim solutio naturalis & germanus modus tollendæ obligationis *l. vlt.* D *hoc tit.*

4 *Vt in l. si ego* 9. *§. si res* D. *de iur. dot.*

5 Cùm pecunia ex re dotali redacta dotalis esse videatur tanquam subrogata in locum rei dotalis *l. Titia* 61. *in fin. de iur. dot.* Sicut è contrario res ex pecunia dotali empta dotalis esse videtur *legat. res quæ* 34. *eod.*

6 *L. dotis actione* 9. C. *solut. matr.*

7 *d. l. per diuersas.*

8 Præsumendus est enim fuisse stipulatus eo iure quo potuit & ex titulo præambulo, *l. quædam mulier* 77. *de rei vindicat. l. res ex mandato* 59 *de acquir. rer. domin. l. possessio* 49. *§. vltim. de acquir. possess.* Sicut procurator simpliciter acquirens intelligitur acquirere tanquam procurator. Cravet. *consil.* 92. *num.* 11.

9 Alioquin doli exceptione repelli potuisset agens ex stipulatione interposita sine causa.

10 *Vt in l.* 3. C. *de nouat. l. vltim.* D. *de transact.*

DEFINITIO LVII.

De debitore per delegationem liberato se obligante pro euictione pignorum à delegato datorum.

OB eam causam accepto liberatus quod alium debitorem delegasset [1] qui primo creditori cauerat datis pignoribus, [2] si conuenerit, vt in casum euictionis pignorum teneatur delegans de euictione, Pignoribus postmodum euictis, non ideo extincta obligatio resuscitabitur, aut iudicio officio restaurabitur, [4] quod neque delegationis potestas, [5] neque iuris ratio, [6] patitur, sed noua de euictione nasceretur, per quam is cui facta est delegatio plenissimam indemnitatem non debiti quod amplius nullum supereſt, sed ipsius euictionis nomine consequatur. [7] Proinde si euicta pignora minoris sint, quàm sit debiti extincti quantitas, non ad summam quæ fuit debita, sed ad valorem pignorum litis æstimatio referenda erit. [8] Nec sunt ista contraria. Aliud enim est in vetere obligatione retineri, quod post interpositam delegationem fieri nullomodo potest, [9] ne quidem per expressam conuentionem, [10] cum iuris ratio non sit in potestate contrahentium. [11] Aliud verò ex noua, & superueniente causa in nouam obligationem incidere eum ipsum qui ab

alia

alia fuerit jam liberatus: quod nulla certè vel lege vel ratione prohibetur. [11] *Ita Senatus* pro N. Humberto De ville contra sorores Poncet in ea causa de qua Definit. 12, supr. tit. prox.

1 *Vt in l. ob eam causam* 9. D. *de præscr. verb.*

2 Caueri enim solet datis aut fideiussoribus aut pignoribus, *l. si mandatu* 59 *§. vltim.* D *mand. l.* 4. *§. addici* D. *de fideic. libert.*

3 Alioqui periculum pignorum, vt & nominis delegati pertineret ad delegatarium *l. pupillo* 96 *§ soror.* D. *hoc tit. l. periculum* 30. D. *de pignor.*

4 *d. l. ob eam causam*, quæ loquitur etiam illo casu quo delegatio nulla facta sit, sed tantum promissa.

5 Cum delegatio omnis contineat nouationem, quæ semper obligationem veterem perimit, & transfert in sequentem *l. 1. l. delegare* 11. *& pass. de nouat. l.* 3. *& vlt. C eod.*

6 Semel enim exstincta obligatio numquam reuiuiscit, *l. quires* 98. *§. aream*, D. *hoc tit.*

7 Sunt enim ista diuersa *l. si inter* 21. *§. vlt.* D. *de pignor.* Iunge *euicta re* 70. D. *de euict.*

8 Actio enim de euictione non ad plus extendi potest quàm ad valorem rei euictæ, & si quid eo nomine amplius interfit *d. l. euicta l. bonitatis.* 3, *l. si in venditione* 60. *eod.*

9 Cum delegatio quæ valuit obligationem totam priorem sustulerit *l. si mulier* 59 *§. ex asse* D *de iur. dot.*

10 Non enim valent conuentiones in contractu appositæ, quoties sunt contra substantiam ipsam contractus *l. cum precario* 12. D. *de precar. & simil.*

11 Adeoque nec iudicantium *l.* 1. *§.* 1. D. *ad SC. Turpill. l. ordo* 15. D. *ad municip.* Nec enim priuatorum cautiones legum authoritate censeri possunt *l. vlt.* D. *de suis & legit. l. iur publicum* 38. D. *de pact.*

12 L. *Papinianus* 18. D *de seruit. l. si quis ades* 30. *vrb. prad. l. si ei* 9. *commun. prad. l.* 2. *§. pen de hared. vel. act. vend.* Sicut & manente vetere obligatione noua constitui potest, *l. ab emptione* 58. *in fin.* D. *de pact.*]

TIT. XXXI.

DE EVICTIONIBVS.

DEFINITIO I.

Venditor non potest exigere pretium ab emptore conuento per alium hypothecaria, nisi pro eo litem suscipiat caueatque de restituendo pretio, si tertius obtinebit

SI quis fundum emphyteuticarium vendiderit, & ex natura contractus emptori habere licere promiserit, post traditionem vero appareat pro reliquis annui canonis obligatum esse fundum, eoque nomine litem à domino directo, siue ante, siue post contractum institutam, [2] non idcirco poterit emptor pretium retinere in id vsque tempus, quo venditor de euictione satisfecerit, vt fieri solet, cum in ipso, vt aiunt, contractus limine imminet periculum euictionis. [3] Neque enim per actionem hypothecariam euinci res videtur, [4] quam habere emptori licet ablato solutoque debito. [5] Nec quod directus dominus directam quoque rei vindicationem fortassis exerceat, [6] ad rem quicquam faciet. Habet namque vindicatio illa eandem conditionem, quam hypothecaria, si annua pensio emphyteuticaria non soluatur. [7] Au igitur dicendum erit cogi emptorem pretium soluere venditori forte inopi, tum si postea creditor obtineat, aut fundum amittere, aut de suo rursus litis æstimationem ad hypothecam liberandam præstare? [8] Senatus ita rem temperandam putauit, vt cogatur venditor periculum litis pro emptore suscipere, [9] interim tamen pretium ab emptore consequatur, præstita prius satisdatione, non de euictione, quæ hic nulla potest contingere, [10] sed de restituendo pretio, soluendo ve actori, si in hypothecaria obtineat. [11] Cumque judex quidam inferior diffinitiuam pro venditore sententiam dixisset, nullo ei cautionis onere injuncto, Senatus male judicatum pronunciauit. [12] Ex tempore 16. Calend. Ianuar 1598.

1 *L. si seruus vendatus*, 2 *§... & seq. l. habere licere*, 57 *& pass.* D. *hoc tit. l. stipulatio ista*, 38. *in princ. de verb oblig.*

2 Habet enim dominus directus hypothecariam, licet sit ipse dominus, quia vtile dominum ei obligatum est, quod ad emphyteutam pertinet. *l. vlt, vbi not.* C. *de iur. emphyt.*

3 *Dx l. si potest prefectam*, 24. C. *hoc. tit.*

4 Scilicet ita vt omnimodo euincatur, quia potest vinculum pignoris dissolui soluto debito, vt sequitur in Definicione. Ceterum si nemo sit qui pignus luere velit, ex hac quoque causa potest sequi euictio, & committi stipulatio, *l. si manciptum* 34. *§. vlt. & l. seq.* D. *hoc tit.*

5 *L. si cum venditor* 66. *tit.* Cauet. *per ill. text. cons.* 298. *num.* 14. *post glos. in l. qui rem & l. ex his prædiis*, Cod. *eod.* facit *l. si fundus*, 16. *§. in vindicatione*, D. *de pign.*

6 Quam vtique potest etiamsi velit exercere tanquam dominus directus, Not *in d. l. vlt.* C. *de iur. emphyt.*

7 *dict. l. vltim. dict. l. si fundus*, 16. *§. in vindicatione*, D. *de pignor.*

8 Atqui esset iniquum emptorem bis idem soluere, cum prima solutione debeat liberari.

9 Ex *l. si plus*, 74. *§. mota quæstione*, D. *hoc tit. l.* 1. *Cod. vbi in rem act.*

10 Vt dixi *num.* 5.

11 Quæ restitutio longe minor est, quam ea quæ fieret, si qua fieri deberet ex causa euictionis. In eam namque venit, non modo dretium rei, sed etiam id quod interest, *l. si in venditione*, 60. D. *hoc tit.*

12 Fuerat enim ita pronunciandum, vt neutra pars læderetur, *l. ex his*, 8. *in fin.* D. *qua in fraud credit.*

DEFINITIO II.

An quando filius possit impugnare factum matris, cui hæres ille extirerit, & quæ tam proprio quam tutorio nomine fundum filij vendiderat.

MAter quæ impuberis filij tui tutrix erat, fundum pupillarem, tam proprio quam tutorio nomine sine decreto vendiderat, seque cum bonis suis omnibus de euictione obligauerat, postmodum eodem filio hærede relicto decesserat filius agnita matris hæreditate fundum nihilominus vindicabat quod aduersus alienationem contra leges factam hæres quoque venire possit ex propria persona, quasi non sit hoc casu locus vulgari exceptioni, & juris regulæ quæ habet Dolo malo facere illum, qui vindicet, cuius nomine de euictione teneatur. [1] Placuit imo vero justam esse excepionem, propterea quod mater non tantum tutorio, sed etiam proprio nomine vendidisset. [2] Quo intuitu negari non poterat, quin venditio pignorumque datio valeret, cum placeat alienam quoque rem, etiam à sciente & scienti vendi posse [3] hactenus, vt & obligatio nascatur, & de euictione vtiliter caueatur. Quod si mater tutorio dumtaxat nomine vendidisset, nec euictionis causa bona sua obligasset, filio vtique permitti deberet, vt quamuis hæres matris esset, tamen rem suam, cuius alienationi legis prohibitio obstitisset, à quocumque possessore vindicaret, [4] si non ipsius filij factum nominatim, expressimque à matre promissum, & in stipulationem deductum proponatur. [5] Diuersum est si filio mater hæres extiterit. Hoc enim casu omnimodo confirmabitur alienatio, etiam quæ ab initio contra leges facta fuerit, quia difficilius est, vt quis proprium, quam vt hæres jam improbatum defuncti factum improbet. [6] *Ita Senatus* in causa D. Bolliett Aduocari. 3. Nom. Decembr. 1585.

1 L *vindicantem*, 17. D. *de euict. l. venditrici.* 3. C. *de rebus alien. non alien.* Vide Ofasc. *decis. Pedem* 180.

2 L. *cum à matre*, 24 C *de rei vindicat*, *l. si patri tuo*, C. *de donat. l. si cum dotem*, 22. *§. si pater*, D. *solut. matrimon. l. cum ver.* D. *de vsucap. l. si vxor.* Cod. *de bon auctor iudic. poss. l. si adulta*, C. *de hared. action.* Adde *l. etsi is qui*, vbi Bald. & Salyc. Cod. *de prad. minor.*

3 L. *rem alienam*, 28. D. *contr. empt.* Boer. *quæst.* 25. *num.* 13. *& seq. vsque ad num.* 22.

4 Argument. *l. scimus*, *§. in computatione.* vbi. DD. Cod *de iur. deliber.*

5 vide Boer. *quæst.* 23. *num.* 10. *&* 17. vbi ait filium, qui non consensit alienatione, posse contrauenire, si modo fecerit inuentarium, nec de bonis defuncti quicquam habeat.

6 De tota hac quæstione, siue dominus succedat, non domino venditori, siue non dominus domino, Vide Bart. *in dict. l. cum vir. de vsucap* Boer. *d. quæst.* 23. *à num.* 13. *vsque ad* 21.

DEFINITIO III.

Non quemadmodum venditoris ita & eius, qui de euictione fideiussit, hæres venditionem ratam facere cogitur.

MVltum interest, an venditori, an vero ei qui euictionis nomine fideiusserat, hæres extiterit is. cuius res vendita fuit. Qui enim ipsius venditoris hæres est, venditionem ratam

ratam habere cogitur, nec defuncti cuius personam gerit, factum impugnare potest, nec proinde rem suam vindicare,[1] si non legibus improbata venditio est. At is, qui non nisi fideiussoris de euictione dati hæres est, si rem venditam vt suam vindicet, nihil facit contra voluntatem factumve eius cui successit, ideoque quamuis de euictione ex causa hereditaria teneatur,[2] nulla tamen exceptione repelli potest, si modo euictionem, quam defunctus promisit, præstare paratus sit,[3] *Ita tractatum est* in eam causa.

1 *L. vindicantem*, 17. *l. Se. a.* 73. D. *hoc tit. l. venditrici*, 3. C. *de reb. alien non. alienand. l. cum à matre*, 14. C. *de rei vind.*

2 Vt dixi in Defin. prox. præced. *nu.* 4. *& 5.*

3 *d. l. Seia.*

4 *L. vlt. C. hoc. tit.* vbi est textus elegans, qui non loquitur de hærede venditoris, sed de hærede fideiusseris, vt ibi glossa etiam notat.

DEFINITIO IV.

Pro euictione fundi non semper pecunia dari debet, sed alius fundus æquiualens arbitrio boni viri, si habeat venditor ex propriis bonis quem dare possit.

Evicto fundo qui venditus fuerat, si emptor de euictione agens malit alium fundum æquiualentem arbitrio boni viri, quam litis æstimationem consequitur, audiendus est,[1] si ex propriis bonis venditor habeat quem dare possit nec æquum est, vt libereretur dando pro re pecuniam,[2] qui aliam rem æque bonam & æque commode dare potest,[3] licet res huiusmodi non sint ex earum numero, quæ inuicem recipiunt functionem.[4] Neque enim negari potest, quin sicut præstandum est emptori, quanti eius interest,[5] ita ipsius interest, rem habere aliquam potius quam æstimationem.[6] Sic alias à Senatu nostro iudicatum fuisse pro N. Socquee, contra Franciscum Iuge procuratorem relatum est, 17. Calend. Decembr. 1590. [Alio tamen iure vti nos sæpius vidi, nec supradicta sententia in aliis quàm in feudis facilè admittenda est.[7]]

1. Boer. *quæst.* 19. *num.* 3. *ex cap.* 1. vbi Bald. Card. Alex. Auar. qui dicunt textum illum esse mirabilem, *de inuest. de re alien. fact. cap. l. cum sua. glos. si de feud. vas. ab. aliq. interp fuer. l. qui autem, §. quod si ante, de constit. pecun. l. si quis domum*, 9. *in princip. locat.* C. Labeo 5 30. §. *fin. de arbitr.*

2 Nec aliud pro alio solui videatur inuito creditori, contra *l. 2. §. 1. D. de rebus credit.*

3 Aliud enim est si dare non possit, quia tunc omnimodo æstimanda est euictio est in pecunia.

4. *dict. l. 2. §. 1. de rebus credit. l. manifesti*, 17. *cum l. præced.* C. *de olut.*

5. *L si in venditione*, 60. *l. euictare*, 70. D. *hoc tit. l. empto*, 11. *§. qui autem. & pass.* D. *de action. emt.*

6. Non enim pecuniam, sed rem habere voluit, qui pro pecunia rem emit. Nec cogendus est quisquam rem suam, etiam iniusto pretio vendere, *l. nec quasi.* 70. D. *de rei vindic.*

[7. Semper enim condemnationis æstimatio facienda est in pecunia, maximè verò cum agitur de euictione siue ad duplam agatur quæ cum sit dupla pretii non potest non consistere in pecunia numerata, vt & precium ipsum siue ad id quod interest quod semper consistit in quantitate, *l. 1. l si in venditione*, 60 *& pass.* D. *hoc titul. l. vltim. D. de prator. stipulat.* Pecunia enim res omnes æstimat non etiam cæterere res per alias res æstimantur, *l. si ita* 41. D. *de fideiuss.* Plane si is cui pecunia debeatur ob non solutam eam suo tempore passus sit iacturam alicuius fundi, debet aduersarius condemnari vt indemnitatem ei præstet in alio fundo qui sit eiusdem non solùm valoris, sed etiam reditus si fieri possit. Sed vno tantùm casu, nimirum si ea pecunia in fundi alicuius demptionem aut redemptionem impendi debuit. Alioqui non esset creditori satis consultum, *Ita Senatus* pro Guillelmo Bouad contra N. Dominicum Cize Idid. Sept. 1612. Extra hunc casum vix est, vt id quod interest non debeat æstimari in pecunia.]

DEFINITIO V

Filius cui pater hæreditatem ex fideicommisso restituere debuit, potest tanquam fideicommissarius venire contra factum patris, etiamsi hæres ei extiterit pure, nisi in casibus.

Filius licet paternam hæreditatem sine beneficio legis & inuentarij agnouerit, si tamen ius aliquod habeat ex propria persona, vt puta fideicommissi in iis bonis quæ patet tanquam sua vendidit, potest contra factum patris venire, si pater de suo tantum, non etiam de filij iure siue transigendo, siue qua alia ratione contraxerat.[1] Neque hoc casu iis legibus locus est, quæ negant permittendum hæredi, vt factum defuncti impugnet:[2] sed tum demum, cum aut ius hæredis proprium nullum est, aut de eo quoque iure nominatim transactum actumque proponitur.[3] Sane quin filius tanquam hæres patris, & ex contractu paterno sit obligatus de euictione non est ambigendum.[4] Sed non ideo magis repelletur per exceptionem doli quam si cum beneficio legis & inuentarij paternam hereditatem agnouisset, quo tamen casu perinde ad concurrentem vsque hæreditatis æstimationem de euictione teneretur.[6] *Ita Senatus* in causa Nè Ioannis Dionysij Francisci de Seiturier, contra D. de Dortans. 4. Non Aug. 1592.

1 Osasch. Cacher. eleganter & late *decis. Pedem.* 180. *num* 5. Cranet. *cons* 200. *num.* 7 DD. *ad l. vlt. §. in computatione, Cod. de iur. delib.*

2 *L. cum à matre*, 14. C. *hoc de rei vindic. l. vindicantem*, 17. D. *hoc tit. l. venditt. ci*, 3 C. *de rebus alien. non alienand*

3 Cum possit quilibet de rebus hæredis sui, perinde ac de suis disponere, *l. vnum ex familia*, 67. *§. si rem, de leg.* 2. *l. hæredum*, 25. C. *de fideic.*

5 *L. Seia* 73. D. *hoc tit.*

5 *Si modo paratus sit euictionem præstare, d. l. Seia.*

6. Beneficium namque inuentarii nun adfert liberationem aut indemnitatem, nisi hactenus, vt hæres non teneatur supra vires & facultates hæreditarias, *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

DEFINITIO VI

Procurator qui fidem suam non adstrinxit pro euictione prædiorum, quæ alterius nomine vendidit, non tenetur de euictione si modò vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem.

Qvi tanquam procurator rem vendidit, aut aliter contraxit, non tenetur de euictione, si is, qui procuratorem constituit, aut ratum habuit,[1] vel alius euincere postea rem velit. Est enim id extra causam obligationis, qua procurator adstringitur, ad quam dissoluendam sufficit, vt vel ex mandato præcedente, vel ex subsecuta ratihabitione appareat, non fuisset illum falsum procuratorem.[2] Nec eo minus, tametsi ex propria persona ius aliquod habeat euincendæ rei venditæ, iure suo vti prohibebitur, siue verus siue falsus fuerit procurator.[3] Plane si mandatum non habuerit, nec ratihabitio secuta sit, non tamen ad aliud teneri potest, qui tanquam procurator siue actionis siue exceptionis iure conuenitur, nisi vt vel diligentiam præstet, vel quanti interest stipulatoris, non etiam vt plus iuris quærat stipulatori, quam erat ille habiturus, mendato aut ratihabitione intercedente,[4] Atqui etiamsi alter utrum interuenisset, perinde tamen dominus iure suo vti potuisset.[5] Nulla igitur ex hac causa de euictione, aut ex stipulatu actio contra procuratorem competere potest.[6] *Ita Senatus* pro Francisco Bernad Lugdunensi, contra N. Morel, vxorem N. Ioannis de Burges, 6. Cal. Decemb, 1592.

1. Nullo scilicet præcedente mandato. Nam cum præcesserit mandatum, non est expectandum, vt sequatur ratihabitio, *l. in debitam*, 47. D. *de cond. indeb. l.* 1. C. *de procurat.*

2. Intellige, Nisi fidem suam adstrinxerit pro euictione prædiorum, *vt in l. procurator qui pro euictione*, 67. D. *de procurat. l.* 3. *alias l. prior, §. in eum*, D. *de administ. rer. ad ciuit. pert.* Cæterum cogitur omnimodo probare vel mandatum vel ratihabitionem, ne possit dici falsus procurator. Bart. *in d. l. procurator, nu.* 4. *arg. l.* 1. C. *credit. euict. pign. non deber. & in l. si procuratori falso, de condict. ob caus.*

3. Textus est *in l. seruum Titij*, 49. D. *mandat.* facit. *l. etsi is*, 16. D. *de distract. pign.*

4. Hoc enim esi quod diximus ex Bartol. *numer.* 8 ad hoc teneri procuratorem, vt exhibeat vel mandatum vel ratihabitionem.

5 Cum non potuerit domino res sua aufferri per venditionem ab alio factam, *l. rem alienam*, 28. D. *de contr. empt.*

6. Nisi proprio nomine fidem suam obstrinxerit pro euictione *vt, in d. procurator.*

DEFI

DEFINITIO VII.

Qui liberaliter remisit, quod sibi debitum putabat, non potest eo nomine conuentri de euictione, si neque promiserit, neque dolus interuenerit.

ET qui laudimia tibi debebat ex causa emptionis à se factæ remisisti liberaliter, quicquid eo nomine petere potuisses, ob eamque rem soluta tibi fuisse laudimia, quæcumque debebantur, vltro professus es. Si alius interueniat, qui idem ius petendorum laudimiorum sibi adserat, non male, conuenieris, vt indemnem præstes emptorem, si numerationem ille alleget, ac triginta dies effluxerint, intra quos poteras excipere de pecunia non numerata.[1] Sed si probes nihil tibi numeratum fuisse, at gratuito & liberaliter à te remissum quod tibi debebatur, æquum non est, vt ex liberalitate tua de euictione conueniaris,[2] nisi vel in dolosis, vel nominatim te de euictione obligaueris.[3] Sed probatio donationis à te præstanda est.[4] Nihil vere intererit, an laudimia tibi soluta fuisse professus sis post contractam venditionem, an cum in eo res esset vt contrahenda speraretur.[5] *Ita Senatus* in causa Francisci Louys & Francisci Porral contra Guillelmum le Marquis, 4. Id. Decemb. 1592.

1 *in l. contractibus* 14. C. *de non numer. pecun.*

2 Ne scilicet ex liberalitate tua pericliteris, *l.* 1. C. *de iur. dot. l.* 2. *Cod. l. ne ex liberalitate* 50. D. *de re iudi.*

3 *Vt in d. l.* 2. C. *hoc tit. l.* 1. C. *de tur. dos.*

4 Numquam enim capitur præsumptio donationis, cum alia capi potest, quia donare est perdere, *l. cum indebito* 25 D. *de probat. l. si filius familias* 7. D. *de donat.*

5 Quia nihil vetat de laudimiis tractari, etiam ante factam venditionem, cum pro facto haberi possit, quod mox fieri speratur, *vulg. leg. pen.* D. *de testam. milit.*

DEFINITIO VIII.

Qui renunciauit liti motæ sibi de domino rei venditæ, nullum habet regressum de euictione, præsertim si apud acta renunciauerit, nisi probet iustam fuisse euictionem.

ALienæ rei emptor si à domino conueniatur, & liti renunciet, siue ante, siue post laudatum auctorem litemque ab eo assumptam, amittit actionem de euictione, propterea quod non solum vitio suo & culpa actor obtinuerit, sed etiam per eum factum sit, ne auctor sit audiendus, si ius suum tueri velit, quippe cuius nihil interfit, posteaquam nullum emptor aduersus eum habiturus est regressum.[4] Nec si aduersus renunciationem litis restitui emptor velit, hoc solo prætextu, quod à bona lite sine causa discesserit, audiri debet: quoniam hæc ipsa iustissima causa est renunciationis, vt à lite discedatur.[2] Vnde etiam fit, vt quod ob hanc causam datum est, condici nequeat quasi indebitum aut sine causa datum, nisi per euidentem calumniam & dicis causa lis mota fuisse proponatur.[3] In proposito autem illud etiam accedebat, quod facta erat renunciatio apud acta,[4] & ea nominatim causa adiecta, ne maioribus litis sumptibus emptor vexaretur.[5] Plane si is, qui liti renunciauit, probet, iustâ fuisse euictionem, sibique alienam rem venditam, nullo licet venditoris dolo interueniente, saluam habere debet actionem ad id omne, quod sua interest,[6] præterquam ad sumptus factos in ea lite, cui ignorante vel inuito venditore renunciauit.[7] Ita in publico auditorio tractatum est 4. Id. Decembr. 1592.

1 *L. C. vbi in rem act. l. emptor* 8. C. *hoc tit. l. per imprudentiam* 51. *l. si fundo* 53. § 1. *l. si ideo* 35. *l. vlt.* D. *eod.*

2 *l. in summa* 75. §. 1. *Digest. de condict. indeb. leg. postquam liti* 4. C. *de pact.*

3 *d. l. in summa*, §. 1. adeo vt sufficiat etiam merus litis, *leg.* 2. *Cod. de transact.*

4 Quæ omnium fortissima est, eademque pene vim habet, quam habebat olim cessio facta in iure, *l.* 3. C. *de repud. vel abstin. hered. l. si in* 11. C. *ad l. Cornel. de falsis.*

5 Quæ causa non tantum vtilis, sed etiam honesta est, *l. minoribus*, 6. *Digest. de minor. leg.* 1. *Digest. de inoff. testam. l.* 4. §. 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6 *d. leg. si ideo* 55. *contr. sens. Digest. hoc tit.* Imbert. in Enchirid. *in verb. emptor.*

7 Cum etiamsi denunciata lis esset, non tamen ad alios sumptus teneri venditor posset, quam qui, post denunciationem facti essent, *d. l. emptor. cum ibi not.*

DEFINITIO IX.

Tutor, qui pupilli nomine rem alienam aud alij obligatã vendidit, an & quando de euictione aut de pretio tenetur, & quid si non sit soluendo

SI tutor rẽ pupillarem bona fide, licet siue decreto, distraxerit, nec nisi pupilli bona emptori obligauerit, non potest proprio nomine de euictione conueniri,[1] nec pretio quidem, si probet, pecuniam ad pupillum peruenisse.[2] Ergo pupillus ipse de euictione tenetur, si bona fide gestum negotium fuit, siue tutor soluendo sit, siue non: neque enim male contrahitur cum tutoribus,[3] sin minus, de eo duntaxat pupillus tenebitur, quod rationibus de eius accepto latum fuit:[4] de reliquo tutor, qui pecuniam accepit, non male conuenietur. *Ita tractatum est* in ea causa de qua S C. 1. supr. De peric. tutor. & curat.

1 Nam nec posset conueniri etiamsi simpliciter se obligasset, *l. post mortem* 5. §. 1. *D. quand. ex fact tutor.* In quo melior est ipsius conditio, quam Procuratoris, *l. si seruum Titij* 49. *D mandat.* nempe quia tutor est administrator necessarius, Procurator vero voluntarius, vt tractat Bart. *ad l. Procurator* 67. D. *de procurat.* Vide *l. vlt.* D *de instit. act. & Defin* 6. *sup. hoc tit.* Notant nostri *ad l.* 2. C. *de vxor. pro marit.* licet aliter videatur sentire glos. quam vide *in l. multus* 43. §. *is, qui, in verb. satisdare, ad fin.* D. *de procur.* vbi etiam Bald.

2 *L. tutor vrgent. bus* 47. *in fin.* D. *de minor. l. illud quaritur* 4. §. *vlt.* D. *hoc tit.* Adde Felin. *cons.* 6 *n.* 13.

3 Ratio est Vlpiani *in d l.* 4. §. *vlt.* D. *hoc tit.*

4 *d. §. vlt. l. si fundus* 13. §. 1. D. *de rebus eor. qui sub tutel. l. vtere* 14. C. *de præd. minor.*

5 L. *cum tutor.* 18. D. *de tutel. & rat. distr.*

DEFINITIO X.

Imminente periculo euictionis plurium rerum diuersis pretiis & instrumentis venditarum, si de vnius tantum pretio agatur, eius solius nomine satisdationem offerri satis est.

CVi pretium ex venditione debebatur, is creditori suo venditi actionem ad id pretium consequendum mandauerat. Conuentus emptor à cessionario parte pretij iam soluta negabat teneri se ad residui solutionem, propterea quod ab alio proprietatis controuersiam pateretur, nec tantum pro ea re, cuius pretium pateretur, sed & pro aliis plerisque, quas idem hic emptor ab eodẽ venditore eiusve hærede licet separatis instrumentis comparauerat. Cum venditor liti interuenisset, ac euictionis nomine pro ea re duntaxat, de cuius pretio agebatur, satisdedisset, emptor ad precium cessionario soluendum fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatum interposita dicebat ille, non prius sed ad pretii solutionem condemnari debuisse, quam sibi satisdatum esset de euictione, non illius tantum fundi nomine, sed etiam cæterorum quoque omnium, quos ab eodem venditore emisset, ac quorum pretium iam soluisset, quando quidem imminebat omnium euictio ex vna eademque causa.[1] Senatus pronunciauit, perinde quidem imminente euictionis periculo repellendum cessionarium exceptione doli ob non præstitam satisdationem, atque repelli posset ipse venditor, cum huiusmodi exceptio non personę sed rei cohæreat, cuiusmodi quæ sunt procul dubio competunt aduersus cessionarium quemliber æque ac contra cedentem ipsum: sed tamen in proposita specie satisfactum videri legi ex eo quod vendito fideiussorem dedisset de euictione rei, cuius pretium petebatur. Et si enim vna eademque causa erat euincendorum fundorum omnium, quos idem emptor ab eodem venditore

cum

comparauerat:non tamen vno pretio empti omnes proponebantur,ſed diuerſis & pretiis,& inſtrumentis.Quo caſu conſtat,tot eſſe de euictione actiones, quot ſunt ſpecies rerum. Nam & idem obtinet, etiamſi vno emptionis inſtrumento plures res dum ne vno pretio venditæ fuerint. [1] Seraque eſt fideiuſſionis poſtulatio ſoluto iam pretio,[4] cum ex natura actionis ex empto non ſit vt venditor ſatisdare teneatur,ſi id ſpecialiter dictum non ſit.[5] Nec quod poſt ſolutum pretium mouetur emptori controuerſia, ſiue dominij, ſiue pignoris iure dat illi actionem contra venditorem ad reſtitutionem pretij aut ad ſatisdationem extorquendam,ſed tantum ad rē defendendam : [6] niſi vel aliter conuenerit, [7] vel venditor in dolo fuerit.[8] Et ſane abſurdum videatur propter periculum euictionis aliarum rerum,quarum pretium iam ſolutum ſit, retineri velit pignoris iure pretiū eius rei,pro qua ſatisdatio offeratur. Nam quod dici ſolet,indiuisā eſſe causā venditionis & euictionis,[9] ad eum caſum pertinet, quo earum rerum nomine agatur:quæ vnica venditione vnoque pretio contineantur.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro N.Paquier contra N. Blanchard. 7.Cal.Mart.1593.

1 *Ex l.ſi poſt perfectam* 24.C.*hoc tit.l.penult.§.vltim.D.de peric & commod.rei vend.leg.vltim.§ ex quadrante,D de doli mal.except.*

2 *L.exceptiones* 7.§ *rei autem,D.de except.*Not.*in l.facta* 63.§.*ſi hæres, D.ad SC.Trebell.&in l.*4.*ſi cum legitima,& ſeq.D.de doli mal.except.*Scripſi *libr.*12.*Coniect.*

3 *L.eum plures* 72.*l.quia dicitur* 32. D *hoc tit.*

4 Debet enim peti ſatisdatio ante pretii ſolutionē,*dict.l.ſi poſt perfectā.*

5 *L.pacta conuenta* 72.D.*de contr.empt.*

6 *L.ſi plus vel minus* 74.§ *mota quæſtione,*D.*hoc tit.l.quirē emit* 3.C.*eod.*

7 *L.ſiue in libertatem* 12.*eod.tit.*

8 *L.ſeruus quem* 3.§ *vlt.*D *de action.empt.*

9 *L.cum ex cauſa* 139.D.*de verb.obligat.*Vide tamen Boer.*quæſt.* 23. *n.*21.vbi tractat,non adeo indiuiſam eſſe defenſionē ex cauſa euictionis, vt qui pro parte tantum hæres eſt, item in ſolidum defendere teneatur.

10 Vt in ſpecie *l.ſi duorū* 44.D *de action.empt.l.tutor* 47.§.1.D.*de minor.*

DEFINITIO XI.

Non eo minus debet ſatisdare venditor de euictione, quæ in ipſo limine contractus immineat,quod ſatis cautum ſit emptori datis ei pignoribus.

DE illo etiam in eadem facti ſpecie quæſitum eſt,an locus ſit petendæ ſatisdationi ante ſolutionem pretij,quātumuis immineat periculum euictionis, ſi iam aliunde ſatis emptori cautum ſit,vtputa datis pignoribus vel hypothecis? Quid enim refert,an fideiuſſor detur,an pignora, vt idonee cautum videatur?[2] Quod ſi ita eſſet, hodie certe nullus vel perexiguus ſupereſſet vſus exceptionis illius, quam ex hac cauſa emptori contra venditorem competere diximus,quandoquidem vix eſt vt venditio vlla fiat, quæ non ad nexam habeat bonorum omnium ex vtraque parte obligationem, adeoque vt plurimum cum clauſula conſtituti.[3] Sed tamen poteſt interdum ſatisdatio eſſe neceſſaria, nempe ſi vel de pignorum idoneitate dubitetur, vel iuſte timeri poſſit,ne difficilis futurā ſit eorum perſecutio.[4] Sed etſi pignoribus idoneis datis non ſit neceſſaria ſatisdatio, ſemper tamen vtilis eſt,quia ſolet expeditior eſſe ad conſequendam ſolutionem actio,quæ competit in perſonam fideiuſſoris, qui non tantū bona ſua,ſed corpus quoque ſuum pignori obligauerit.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Ex l.ſi poſt perfectam* 24.C.*hoc tit.* & aliis ſupra citat *n.* 1. *Defin. prox.praced.*

2 *L.ſi mandatu* 59.§.*vlt.D.mandat.l.*4.§.*adiici,*D.*de fideic.libert.*

3 Adeo vt nec deſint,qui ob hanc cauſam putent, illas clauſulas & obligationes bonorum omnium & conſtituti cenſendas eſſe appoſitas, etiam cum fuerunt prætermiſſæ:contra quos tamen vide quæ diſputauimus *in error.1.decad.1.de error.pragmat.*

4 Et ideo plus præſtat,qui dat fideiuſſorem,quam qui dat pignora, vt ſcripſi *in rational.ad l.*1.D.*qui ſatisf. cogant.*

5 Quomodo cogitur fideiuſſor etiam corpus ſuum obligare,vt fideiuſſor idoneus videatur,vt dixi *Defin.*12.§.*de fideiuſſ.* [Obſerua tamen non eſſe locum præſtandæ fideiuſſioni ex *d.l ſi poſt perfectam* quoties imminebat periculum euictionis iam inde ab initio & inſpecto tempore contractus ſi emptor ſciebat periculum euictionis. Quid enim ſi ſciebat rem alienam aut obligatam, quam emebat? Debet ſibi imputare non fideiuſſorem indemnitatis petere. *Ita Senatus* in cauſa D.Ioſephi Bertrand & D.d'Ayguebelette,2.Iun.1614.

DEFINITIO XII.

Vſufructuarius,qui,vt proprietarij poſſeſſionem interueniret,accepit fundum in emphiteuſim à domino directo,nullam contra eum habet actionem de euictione poſſeſſionis,nec vllo caſu niſi de pretio.

QVi habebat fundi vſumfructum, quem ſciebat mortuo ſe reuerſurum ad proprietarium conſolidationis iure, eundem fundum quaſi talliabilem,vt loquuntur, acceperat in emphyteuſim à domino directo pro centum aureis, cum eſſet dignus quadringentis.Eo mortuo,cum ipſius hæres fūdi poſſeſſionem retinere vellet,quaſi conſolidato iam vſufructu cum proprietate,[1] patiebatur controuerſiam poſſeſſionis ab herede proprietarij,quod is diceret,finito vſufructu reſtituendam ſibi poſſeſſionem,[2] nec à fructuarij herede retineri poſſe, [3] cum fructuarius ipſe non ſibi, ſed proprietario poſſediſſet, [4] nec mutare ſibi cauſam poſſeſſionis,[5] aut dominij quæſtionem proprietario[6] referre potuiſſet.Item quia nec cogendus ſit dominus vtilis diſputare de qualitate & conditione fundi emphyteuticarij,quin prius poſſeſſor factus ſit.Iudex pronunciauerat reſtituendam heredi proprietarij poſſeſſionem,ſaluis heredi fructuarij iuribus, ſi quis haberet in proprietate ex cauſa contractus emphiteutici.[7] Quærebatur,an heredes domini directi,qui emphyteuſim conſtituerat,tenerentur de euictione,tanquam re euicta,& ad quid tenerentur? Placebat non teneri,primum, quia non eſſet res ipſa euicta,ſed tantum poſſeſſio,[9] quam porro ex contractu emphyteutico directus dominus non tranſtulerat in nouum emphyteutam,qui iam tum eo tempore poſſidebat, & quidem,vt diximus,vſusfructus iure.[10] Nec rurſus credibile erat, voluiſſe directum dominum aliud ius in emphyteuſim concedere,quam quod ipſe haberet.[11] Deinde,quoniam ea poſſeſſio euicta fuerat ex alia cauſa,& ob culpam ipſius poſſeſſoris,qui nec potuerat,nec debuerat interuertere poſſeſſionē domini vtilis,à quo ex cauſa vſusfructus poſſidebat.[12] Sed etſi de euictione actio aliqua competeret,tamen non niſi ad pretij accepti reſtitutionem danda eſſet,[13] quia, cum emphyteuſis ſpeciem habeat beneficij, [14] mitius cum domino directo agendum eſt.[15] *Ita tractatum eſt* ex tempore pro N.Ioanne Franciſco de Buttet,Aduocato Clariſſ & nobiliſſ.mihique præcipuo quodam familiaritatis & neceſſitudinis iure coniunctiſſimo,contra D.de Mieudry,3.Non.April.1593.

1 Per mortem fructuarii,*leg.*3,§.*vltim.& paſſ* D. *quibus mod. vſusfr. amitt.*

2 Ne alioqui eſſet inutilis proprietas vſufructu ab ea ſemper abſcedente,vt ſcribit Iuſtin.*titul de vſufruct.*§.1. *in Inſtit.*

3 Nec proprio iure nec hæreditario ſoluto iure vſusfructus per mortem fructuarii,præſertim cum poſſeſſio numquam in hæreditate reperiatur,*l.*1.§.*Scæuola,D ſi is qui teſtam.lib.eſſ iuſſ.* Adde *l.debitor* 40.*in fin.* D. *de pign.act.*

4 Licet dicatur videri poſſidere naturaliter,*in l.naturaliter* 12.*vbi not.* D.*de acquir.poſſ* Vide Cui.*c l.*1.*obſer.c.*33 *in fin l.certe* 6 §.1.D. *de precar.*

5 *L.qui bona* 19 §.1.*eod.tit.de acqu poſſ.l.non ſolum* 33.§.*quod vulgo de vſucap.*

6 Arg.*l.ſi quis conductionis* 25.*C.de locat.l.*2.*Cod.de præſcr.*30.*vel* 40. *annor.*

7 Exemplo eius,quod ſcriptum eſt *l Babius* 30.*in fin.* D.*de pact dotal.*

8 Si quidem emphyteuſis proxime accedit ad venditionem,§.*adeo.Inſtit de locat.*cum domini vtilis acquiſitionem inducat, ex parte emphyteutæ,cui proinde directum dominum de euictione teneri æquum eſt. Not.*in leg.*1.*& vltim.Cod.de iur.emphyt.*

9 Quæ res non ſolet parere actionem de euictione,*l.ſi cum venditor* 66.*verſ.non idem,*D.*hoc tit.*

10 Id eſt naturaliter,quamuis non etiam ciuiliter,*d.l. naturaliter.* 12 D.*de acquir.poſſ.*

11 *Arg.l qui tabernas* 32.D.*de contr empt.*Notat *in l. vxor patrui,* C. *de legat.*

12 *d.l.ſi quis locationis,d.l* 2.C.*de præſcr.*30.*vel.*40.*annor leg.vlt.*C.*de acq poſſ.l.hoc iure* 27.D *hoc tit.*

13 Arg.*l.vltim.*§.*vlt.Commun.de legat.laſ.in d.l.*1.C. *de iur. emphyt.*

Source : BIU Cujas

14 Prope siquidem accedit ad feudum; quod nihil nisi beneficium, est, iisdemque regulis continetur, nisi vbi aliud ius expressim constitutum inuenitur.

15 Ne ex liberalitate sua periclitetur. Sic enim supradicto loco concludit Iaf. *arg. l. ne liberalitate 52. D. de re iudic.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interſit, an vendatur id, quod ſemel tantùm tradi debeat, an quid annuum, cuius tradendi obligatio ſingulis annis renaſcatur?

REfert multum, an fundus vendatur, aut alia res cuius tradendæ obligatio vnico traditionis actu conſumatur, an vero tale quid, quod annuam habeat perpetuamque præſtationem? Priore caſu liberatur venditor, ſi ſemel vacuam poſſeſſionem tradiderit,[1] nec quod ea re emptor vti poſtea prohibeatur facto eius, qui nullum ſibi ius in eo fundo adſerat, recidit in obligationem,[2] tametſi non iuris tantum, ſed facti quoque euictionem promiſerit.[3] Poſteriore vero nihil ei prodeſt, quod emptor per multos annos annuum reditum perceperit, ſi poſtea percipere prohibeatur, quaſi ſingulis annis noua tradendi obligatio naſcatur.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de la Vulpilliere & fratrum Godder, 18. Cal. Iulij, 1593.

2 Nec enim ad aliud tenebatur, quam vt traderet, *l. ex empto 12. §. 1. & paſſ. D. de action. empt.*

2 Arg. *l. vlt. C eod.*

3 *Vt in l. ſiue in libertatem. 12. C. hoc tit.*

4 Quotannis enim nouo facto opus eſt, vt annuum illod & præſtetur & percipiatur, *l. pecunia 8. in fin. D de alim. legat. leg. 3. §. interdum, D. de vſufr accreſc.*

DEFINITIO XIV.

Emptor, qui partem rei ſibi venditæ accepit, ſi de alia parte controuerſiam patiatur, nec tamen velit à contractu recedere conditionem deferente venditore, tenetur partem pretij ſoluere.

EMptor, cui pars bonorum venditorum tradita erat, cum de reliquis controuerſiã à poſſeſſoribus pateretur, ac nihilominus à venditore, vt pretium ſolueret, vrgeretur, recuſabat eo prætextu, quod agentem venditorem prius ex parte ſua contractum cuius cauſa eſſet indiuidua, implere oporteret,[1] atque ita pretium integrum retinebat.[2] Cumque venditor conditionem offerret, vt à contractu in totum recederetur, adeoque in eam rem quaſi enormiter læſus reſtitutionẽ ex reſcripto Principis impetraſſet, rurſus repugnabat emptor, contractumque mordicus tuebatur;[3] Placuit, pendente lite condemnari eum debere, vt pretij partẽ ſolueret, qui bonorũ partem iam ex emptione poſſidebat,[4] remiſſa etiam venditori neceſſitate ſatisdandi propter paupertatem.[5] *Ita Senatus* pro N. Lucquet contra N. Bernardin Dacquin, fiſcalem in Sabaudia Procuratorem, 15. Calend. Septembr. 1593.

1 *L. Iulianus 13. §. offerri, D. de action. empt.*

2 Quomodo è contrario poteſt venditor pignoris cuiuſdam iure rem venditam retinere, quoadusque pecunia pretij ſoluatur, *d. §. offerri.*

3 Ex beneficio *l. 2. & l. ſi voluntate 8. Cod. de reſcind. vendit.* iunct. *l. tutor 47. §. 1. D. de minor.*

4 Nec enim bona fides patiebatur, vt emptor & rem haberet, & pretiũ retineret, *l. ex empto, 21. §. qui autem, l. bona fides 50. D. de action. empt.*

5 *Vt & in l. omnes 33. §. præterea, C. de Epiſc. & Cleric.*

DEFINITIO XV.

Non poteſt de euictione agere is, qui ipſe poſſeſſionem tranſtulit in eum, à quo patitur controuerſiam, niſi poſt recuperatam quoque poſſeſſionem inquietetur.

PErmutatione inter nos facta,[1] ſecutaque hinc inde traditione, ſi tu rem, quam à me habuiſti, locaueris Titio; qui poſtmodum à te contractu locationis conuentus dominij quæſtionẽ referre velit,[2] non pores me auctorẽ laudare quaſi obligatum de euictione, non ob id ſolum, quod non ſit permittendum conductori tuo, vt tibi referat quæſtionem dominii,[3] ſed etiam quia facto tuo, non meo ea tibi moleſtia contigerit,[4] quod Titio rem locaueris, cui ſi non locaſſes, rẽ nunc habere tibi liceret.[5] Plane ſi recuperata poſſeſſione ab eo conueniaris ſiue rei iudicatione, ſiue qua alia actione, per quam poſſeſſio auocetur, tenebor tibi vt rem defendam,[6] aut ni faciam, quanti tua interſerit, exemplo venditionis.[7] Neque tamen locus erit condictioni, quæ dari ſolet non ſecuto ex alterutra parte implemento,[8] quia ex parte mea contractum impleui, cum rem meam tibi tradidi.[9] *Ita Senatus* in cauſa D. Four, & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maii, 1595.

1 Quam vtique interuenire vtrinque neceſſe eſt, vt poſſit permutatio dici perfecta, *l. 1. & paſſ. D. de rer. permut.*

2 Quod plerique conductores facere tentant, vt mutent ſibi cauſam poſſeſſionis.

3 *L. ſi quis conductionis 25.* vbi omnes notant, *C. de locat.*

4 *L. hoc iure 27. D. hoc tit.*

5 Cui autem habere licet, is de euictione agere non poteſt, *L. euictus 33. l. habere licere 57. D. hoc tit.*

6 *L. ſi plus vel minus 74. §. mota quæſtione, D. eod.*

7 Iiſdem enim pene regulis iuris venditio & locatio conſiſtunt, *l. 2. D. locat.* iunct. *l. ex conducto 15. §. 1. eod.*

8 *L. 1. §. vlt. D. de rer. permut. l. 1. C. eod.*

9 *L. ſi permutationis 29. C. eod. tit.*

DEFINITIO XVI.

Qui poteſt ipſe hypothecaria conueniri per eum, contra quem agit hypothecaria, non ideo repellitur vulgari illa exceptione, Quem de euictione tenet actio.

IVris regula, quæ habet, Doli exceptione repellendum eſſe eum, qui ſine directa rei vendicatione ſiue hypothecaria vindicare velit rem, cuius nomine de euictione teneatur, nõ nocet ei, qui tem aliquam poſſidet, de qua poſſit ipſe in casũ euictionis conueniri per quaſi Seruianam.[1] Non enim hic tenetur de euictione, ſed res, quam poſſidet.[2] Proinde nec dolo facere quicquam videtur.[3] Sane quin pro ea re hypothecariam excipere cogatur, ſibique quaſi in ſolutum imputare, quod illa cauſa præſtare aduerſario deberet, recuſare nõ poteſt.[4] Fieri tamen interdum queat, vt doli exceptio obſit. Quid enim ſi tu contra me agas hypothecaria ob euictionẽ eius fundi, qui ipſe mihi obligatus reperiretur, ſi is mihi euictus eſſet, quem tu dicis tibi obligatum?[5] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio inter D. Comitem de Saleneufue & D. Baronem poſtea Comitem de Vity, 10. Calend. Maij, 1595.

1 *L. vindicantem 17. D. de action. empt l. venditrici 3. C. de rebus alien. non alienan. l.*

2 Quæ in rem, non in perſonam actio eſt, *l. pignoris 17. D. de pignor. l. pignoris 15. C. eod.*

3 Quam nec defendere cogitur ſi nolit, quia in rem actionem pati nemo cogi poteſt, *l. vltim.* vbi ratio redditur, *D. de rei vindic.* [Idem eſt ſi quis de euictione teneatur non ei quem conuenit, ſed alii quem is qui conuenitur ſi vinceretur, conuenire poſſet, Id enim eſt quod dici ſolet. *Le garend. de mon garend n'eſt pas mon garend.* Sed intellige niſi actiones ceſſæ ſint, aut quodam caſu hypothecas habeat, vt loquitur *l ſi res 59. D. hoc tit.* id eſt obligata bona omnia ſecundi autheris, Pignore ſcilic. dato pignori, vt in *tit. ſi pignus pign. dat. ſit. Ita ſenatus* in cauſa Dominorum de Carde & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1612, de qua in *Def. 29. ſupr. ad SC. Treb.*]

4 Dolus enim perſonæ eſt non rei, *l. 1. §. 1. D de dolo.*

5 Niſi malit vltro ea recedere, *vt in l. vlt. his cum quo 7. D. de aqua & aqu. plu. arcend.*

6 Hoc enim caſu dolo facit qui id petit, quod ipſum eidem poſtea ſit reſtituturus, *l. ſi ſoter 44. §. Lucius. D ſolut. matr. l. dolo facit 8. de doli. mal. except.*

DEFINITIO XVII.

Condemnatus ad rem defendendam tanquam auctor emptoris, quamuis non eſſet, poteſt nihilominus tanquam talis vti iure emptoris tam agendo, quam excipiendo.

AVctor ab emptore laudatus ad rẽ defendendã,[1] licet facto ſuo poſſidere deſierit; perinde tamen interdictis & remediis omnibus poſſeſſoriis vti poteſt atque is ipſe, cuius gratia litẽ ſuſcipit. Eadẽ enim perſona eſſe intelligitur, idemque hac parte ius emptoris & venditoris.[2] Fereque eſt vt qui auctor laudatus fuit, haberi debeat pro Procuratore, cũ ſit defenſor neceſſarius,[3] in eoque plus quã Procurator, qui nõ ſit inuitus.[4] Quinimo cũ is, qui auctor laudatus erat, euictionis nomine cõueniri nõ poſſet, nec eo minus tamẽ ſuſcipiẽdẽ liti ſe per iuris imperitiã obtuliſſet, atque ideo tãquã in confeſſum lata ſententia fuiſſet;[5] Placuit, perinde poſſe illum

Source : BIU Cujas

lum actionem exercere, quæ emptori cõpeteret, ac si iure auctor laudari potuisset, vt sententia contra eum lata etiam pro eo ius faciat,[6] præsertim cum aduersarij nihil interfit, an ab emptore conueniatur, an à venditore, quandoquidem easdem aduersus vtrumque exceptiones & defensiones habiturus est.[7] *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour contra Iacobinam Berru, 3. Id. Maij, 1595.

1 *Iuxta l. si ptus 7. §. mota quæstione, D. hoc tit.*

2 Itaque hoc casu locum habet iuris regula, quæ extat in *l. inuitus 156. § plerumque, de reg. iur.* Itemque illa, quæ vult, posse me interdum ex alterius persona consequi, quod ex mea non possum, *l. 3. in fin. D. quæ res pignor.*

3 Quid autem est defendere, nisi eandem quam reus vicem subire? *l. sed & hæ 35. § defendere, l. minor. 51. § 1. D. de procurat.*

4 *L. filius familias 8. §. inuitus, eod. tit.*

5 Cum nullæ sint partes Iudicis in confessum nisi ad condemnandum, *l. 1. & pass. de confess. D. & C.*

6 Nec enim potest pro parte valere, & pro parte non valere, *l. in hoc iudici 27. D. famil. ercisc.* nec haberi ex parte pro veritate: ex parte vero non haberi.

7 Quia quod ipsis, qui contraxerunt, obstat, eorum quoque successionibus obstare solet, *l. quod 143. de reg. iur.*

DEFINITIO XVIII.

Qui dedit facto suo causam litis ab alio ex necessitate susceptæ, in eos sumptus necessario condemnandus est, si conueniatur ex ea actione, ex qua debeat præstare id quod interest aduersarij.

SVmptus à me factos in eam litem, quam ob factum tuum, licet te inaudito, aduersus alium suscipere coactus fuerim, præstare te mihi æquum est, si tale sit genus actionis, ex quo condemnari debeas in id omne, quod mea interest.[1] Etsi enim videtur id interesse extra rem,[2] tamen reuera proficiscitur ex re, cui tu causam dedisti.[3] Non idem erit, si prætextu facti tui cum cogi non possem, litem suscepero, in eãque sumptus fecero. Nom enim alij sumptus ex hac causa restituendi sunt, quam qui necessarij fuerunt.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum in eo quod mea interest contineatur id omne, quod mihi abest, adeoque quod lucrari potui, *l. si commissa 13. D. ratum habet.*

2 Adeoque non esse habendam eius rationem, *l. si seruilis 21. §. cum per venditorem, D. de action. empt.*

3 Is porro damnum dat, qui damni dat occasionem; *l. si ex plagis 52. § in clivo Capitolino, D. ad leg. Aqui. l. is damnum dat 169. de reg. iur.* [lunge *l. exceptione 67. D. de fiaciuss. & D. fin. 29. supr. ad Trebell.*

4 Quia vltro mihi eam necessitatem imposui, *arg. l. si fideiussor 7. §. si necessaria, D. qui satisd. cogant.* Addè *l. ex parte 39. in princ. D. famil. erciscund. filia 18. in fin. C. eod.*

DEFINITIO XIX.

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis sumptus perinde ac priuatus quilibet, siue ex contractu successerit, siue ex confiscatione.

PRinceps succedens priuato per confiscationem ex causa criminis eam penam infligentis perinde vtitur iure priuati, ac si per contractum in ius priuati successisset.[1] Itaque si is, cuius bona publicata sunt, mecum antea contraxerat: mihique alienam rem aut alteri obligatam vendiderat, quam habere non possim, condemnandus mihi est fiscus non ad hoc solum, vt euictionem præstet & indemnitatem, sed etiã ad sumptus litis.[2] Nam quod dici solet, fisci aut Principis Procuratorem expensas litis neque dare, neque accipere ad eum casum pertinet, quo is agit tanquam publicus accusator,[3] non quo conuenitur vt priuatus.[4] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Molard & Mauricij Veyrat, Prid. Non. Iul. 1595.

1 *L. fiscus 6. D. de iur. fisc. iunct. l. unic. Cod. pœn. fiscal. credit. præf.* vbi obserua, pro *fisci* legendum esse *furti*, vt alibi monui & probaui.

2 Vtrumque enim fit ex eiusdem contractus iure ac potestate, cum sumptus litis tanquam accessorij sequantur causam sui principalis. Ex not. *in c. accessorium, de reg. iur. in 6. l. Lucius 18. D. qui potior. in pignor. hab.*

3 Quia ex officij necessitate id facit, quæ res non patitur, vt expensas litis vllas vel det, vel accipiat, *l. post legatum 5. §. aduocatum fisci, D. de his qui vt indign.*

4 *d. l. fiscus 6. D. de iur. fisc.*

DEFINITIO XX.

Euictis pignoribus dotalibus, quæ maritus in solutum acceperat, non habetur dos pro soluta, ideoque nec maritus, nec eius hæredes ad restitutionem tenentur.

MAritus acceptis à fratre vxoris pro dote pecuniaria pignoribus, quæ multo pluris erant, eodem tabularum dotalium die pignorum hyperocham[1] emerat, & pretium soluerat, stipulatione adhibita de euictione. Non dubitabatur, quin hoc ipso dotem pecuniariam accepisse videretur,[2] & ita se obligasse ad eam soluto quandocunque matrimonio restituendam, cum tabulis dotalibus conuenisset, vt soluto matrimonio vel pignora ipsa redderentur, si maritus ea possideret, vel pecunia, si eam accepisse maritus probaretur.[3] Sed cum post aliquot annos pignora euicta essent, placebat, posse quidem eum eiusve hæredes, si id mallent agere de euictione, contra venditorem:[4] at non eo minus vi ueri facta solutione irrita resuscitatam pristinam dotis obligationem,[5] quæ per datienem in solutum extincta videbatur,[6] cum pro soluto haberi non posset, quod citra culpam creditoris & ex anteriore siue dominij, siue pignoris causa euictum inueniebatur?[7] maxime cum fauorabilior esse credatur actio de dote, quam quæ ex empto de euictione datur.[8] Proinde nec audienda erat mulier, si prætextu emptionis pignorum repeteret à marito aut ab hæredibus dotem pecuniariam, quam ipse numquam accepisset, aut pignora, quæ retinere non potuisset.[9] Successores vero mulieris multo minus,[10] præsertim quod mulier, quæ supra quinque & viginti annos marito superstes fuerat, & de lucris nuptialibus legatisque à marito datis cum hæredibus bis transegerat, dotem tamen numquã petiisset,[11] siue quod conscia esset nullam à marito acceptam fuisse.[12] siue quod vereretur, ne si mariti hæres inquietaret, fratrem suum hoc ipso lacesseret, contra quem illi subinde regressum habituri essent.[13] Illud itaque superarat, vt à solo fratre dotem perere mulieris successores deberent, si eã sibi saluam vellent.[14] Nec si frater interim soluendo, esse desiisset, poterat ob id fieri durior conditio hæredum mariti, qui iusta conuentione sibi prospexerat, ne quidquam aliud præter pignora, si ea retineret, aut dotẽ ipsam si lucrentur reddere quãdoque cogeretur.[15] Non enim poterat mulier cõuentionẽ impugnare, cui ipsa consenserat, cum ipsi perinde ac marito, & promissa dos per fratrẽ, & pignora quoque data proponerentur.[16] Neque rursus à dotis vtilitate aliena videbatur conuentio, vt ob eam causam, quasi publico iuri contraria improbari deberet,[17] per quam fiebat, vt in eum casum qui euenerat, mulier pene indotata constitueretur,[18] nulla per maritũ accepta dote, pignoribus euictis, lapsoque interim facultatibus fratre.[19] Quis enim iniquum putet, si pacto fiat, ne viri periculo dos sit quam vir ipse numquam acceperit?[20] Nisi forte hoc ipsum marito imputare volumus, cur siue de euictione, siue de dote actionem tanquam vicẽ pignorum substituram non exercuerit, cum posset, aduersus vxoris fratrem, cui parcendi causam probabilem non habebat, quod is dotẽ sorori non ex liberalitate, sed ex necessitate promisisset.[21] Verum ne hanc quidem querelam à mulieris successoribus contra mariti heredes proponi posse visum est, quam mulier tot annos superstes, neque contra eos proposuerat,[22] neque contra fratrem, quem soluti matrimonij tempore soluendo adhuc fuisse non negabatur.[23] Accedebat, quod maritus cũ suprema ordinaret, amplissimis legatis in vxorẽ collatis, & fratris filio hærede relicto, expressim præceperat, vt quidquid tabulis dotalibus continebatur, id firmum ratúmque esset. Cuius præcepti cum non alius sensus esse posset, quam vti ne ab iis conuentionibus, quæ in dotali instrumento conscriptæ fuerant, vlla ex parte recederetur,[24] consequens videbatur, vẽ mulier, quę suprem[illegible] mariti voluntatẽ acceptis legatis agnouerat, non aliis legibus repetendæ dotis ius haberet, quam quæ dotis constituræ tempore placuissent, quasi non aliter contracturus fuisset maritus,[25] qui secundo contractu eadem die inito cum absentis vxoris fratre, proprio

Source : BIU Cujas

nomine, non tam à pactis dotalibus receſſerat, quam à iure pignorum, vt pignora in pecuniam pro vxore, pro ſe vero in cauſam dominij conuerteret ſummo vtriuſque bono, nec imprudenti conſilio, ſi euentu feliciore nullam rerum obligatarum primùm mox venditarum euictionem ſequi contigiſſet. [16] *Ita tractatum eſt. Sine die.* pro D. Claudio Carron, contra D. Baronem de la Perriere.

1 Noſtri vulgo *pluriſualentiam* appellant de qua *in l. & qua nondum* 15. §. *vlt.* D. *de pignor. l. quærebatur* 20 D. *qui potior. in pign. hab.*

2 Qui enim hyperocham emit, hoc ipſo totam rem emere intelligitur, vbi nimirum erit à vinculo pignoris liberata. Text. eſt elegans *in d. l. & qua nondum* 15 § *vlt.*

3 Fecerat enim maritus huiuſmodi emptione, vt non poſſit frater, qui dotem & pignus conſtituerat pignus luere oblata dote, quia id fieri non potuiſſet, quin marito eidémque emptori res ſua auferretur.

4 Quod hoc genus contractus ſimillimum ſit emptioni, *l. ſi prædium* 4. iunct. *l. ſi ob cauſam* 13. *C. hoc tit.*

5 Siquidem poteſtas euictionis tollit intellectum ſolutionis, *arg. l. ſi patroni* 55. §. *vltim.* D. *ad SC. Trebell.* Text. eſt aptiſſimus *in l. qui res* 98. *in princ.* iunct. *l. ſi rem meam* 20. & *l. ſi quis aliam* 46. D. *de ſolution.* De quo vide quæ ſcripſi *Defin.* 49. *ſupr. tit prox.*

6 *L. eleganter.* 24. D. *de pignor. act.* de qua dicemus *ſ. numer. vltim.*

7 *L. penult.* §. 1. *in fin. D. de except. rei iudic. l. in bello* 12. §. *ſi quis ſeruum*, D. *de capt & poſtlim. l. qui concubinam* 29. § *ſi heres. de leg.* 3. *l. à ſubſtituto*, §. *heres de leg.* 1. *l. cum quis* 38. §. *qui hominem*, & *d. l.* 20. *l.* 46. *l.* 128. *in princ. de ſolut. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. *ſi creditor. eod.* Anton. Capyc. *deciſ.* 43. Iaſ. *ad l. ſi domus* 71. § *de euictione, de legat.* 1.

8 Bart. *ad d. l. ſi quis alium.* Caſtr. *ad d. l. qui res ex l. vnic. C. de rei Vor. act.*

9 Cum is contractus ſecuta euictione habendus eſſet pro non pacto.

10 Nemo enim plus iuris aut commodi hæredi ſuo relinquit, quam ipſe habuerit, *l. nemo plus commodi* 120. *de iur.*

11 Quæ res magnam præbebat coniecturam voluntatis, quod mulier nollet vnquam dotem peti, *arg. l. vir vſuras* 54. D. *de donat inter vir. & vxor. l. cum quidam* 17. §. *Diuus.* D. *de vſur. l. Procula* 16 D. *de probat.*

12 Durum enim ſane eſt, vt cogatur maritus dotem reſtituere, quam nec acceperit vnquam, nec ſe acceptiſſe profeſſus ſit *arg. l. 1. 2. & 3. C. de dot. caut, non numer.* Vt proinde non eſſet in hac quæſtione locus iis, quæ tractari ſolent de exceptione non numeratæ dotis poſt annum ex die ſoluti matrimonij non opponenda. Id enim obtinet, cum maritus cauit ſibi numeratam dotem, quod hic non euenerat.

13 Is enim per interdictum conueniri videtur, contra quem habiturus regreſſum eſt, qui prior condemnabitur, *l. ſi quis reum* 5. *in prin.* D. *de liber. legat l. cum lex* 46. D. *de fideiuſſ.* Itaque videbantur hoc caſu tria illa concurrere ex quibus præſumitur tacita remiſſio debiti in ſpecie *dict. l. Procula* 26. vbi DD. *de probat.* Scilicet conſanguinitas proxima, taciturnitas longi temporis, & ſæpius poſitæ rationes.

14 Semper enim dotis debitor manſerat frater, qui numquam ſoluerat.

15 Ne alioqui caſus fortuitus damno afficiat maritum, qui diligenter ſibi proſpexerit, *argument. l. debitor.* 3. D. *ſeparat.*

16 Valent enim pacta dotalia, quæ ab initio fiunt, & ipſo tempore conſtitutæ dotis, præſertim ſi fiant præſente & conſentiente muliere, *l. cum dos* 7. D. *de pact. dotal.*

17 *Arg. l. illud conuenire* 5. *l. Atticinus* 17. *eod. tit.*

18 Quod vtique certum eſt conuentione fieri non poſſe *l. conuenerit* 4. *eod.*

19 Nullam ſiquidem videtur habere actionem mulier, quæ inopem habet dotis debitorem, *l. n. is.* 6. D. *de dolo.*

20 Neque enim pactum hoc aut legibus, aut bonis moribus contrarium eſt, vt illa, de quibus *in dict. leg* 45. & 17. *de pact. dot.* cum nulla lex ſit, quæ iubeat maritum dotem reddere, quam non acceperit, niſi cum ei culpa & negligẽtia imputari poteſt, *vt in l. ſi extraneus* 33. D. *de iur. dot.*

21 Per text. *in d. l. ſi extraneus.*

22 Argum *dict. l. vir. vſuras*, 54. *de donat. int. vir. & vxor. dict. leg. cum quidam* 17. §. *Diuus Pius, de vſur. dict. leg. Procula* 26. D. *de probat.*

23 Quæ ratio faciebat, ne in hac ſpecie locus eſſe *dict. l. ſi extra reus*, quæ tractat eum caſum, quo furtum ſit, vt dotis iacturam patiatur mulier, ſi non ei liceat repetere dotem à viro, etiam quam vir non acceperit. Adde quod in propoſito caſu etiam mulier ſibi ſuiſque ſtipulata erat dotem à fratre vt proinde poſſet illa ſuo iure agere, nulla etiam ab hæredibus mariti ceſſione impetrata.

24 Neque enim permitti potuerat mulieri, vt dotales conuentiones pro parte approbaret, pro parte autem improbaret, *argument. l. nam abſurdum*, 7. *de bon. liber. l. ſi ita ſtipulatio* 39. *in fin. de oper libert. l. cum quæritur*, 16. D. *de adminiſtrat. tutor.*

25 Creditur enim quilibet contrahens certis pactis & legibus, non aliter fuiſſe contracturus, *l. cum te* 6 & *l. vltim. Cod. de pact. int. empt. & vendit. l. ſi donaturus* 9. D. *de condict. cauſ. dat. l. Titia* 62. *in fin.* D. *de iur. det. l. pure* 5. §. *penultim.* D. *de doli mal. except.*

26 Euictio namque ſecuta fecerat, vt nulla poſterioris contractus ratio haberi deberet, ac proinde vt non poſſet dici ſublata priſtina obligatio dotis, quo minus agere ex ea maritus poſſet, ac ſi pignora numquam in ſolutum accepiſſet, *dict. leg. qui res* 99 *in princip. de ſolut.* Multo magis fatendum erat, ſupereſſe marito itémque vxori hypothecariam in bona fratris conſtituentis, ſecundum ea, quæ ſcripſimus, *numero* 5 *ſupr. de remiſſ. pignor. & Defin. vltim. ſupr. titul. proxim.* Et quamuis contra ſentiat Bart. cum res data eſt pro pecunia in ſolutum, iuxta eam diſtinctionem, quam tradit *in dict. leg ſi quis aliam*, tamen excipit cauſam dotis, *ex dict. leg. qui res.* Et præterea manifeſto errore labitur, in eóque rectè notatus eſt à Capyc. *dict. deciſion* 43. & Iaſ. *in dict. §. de euictione.* Decepit autem eum quod ſcriptum eſt *in dict. leg. eleganter* 24. D. *de pignorat. act.* Quaſi eius loci ſenſus ſit, quotieſcúmque dominium rei obligatæ acquiritur creditori, finiri obligationem pignoris, & à priore contractu adeo receſſum eſſe, vt priſtina actio exerceri numquam poſſit. Quod tamen ita eſt: ſic enim ſcriptum legimus *in dict. leg. eleganter, videtur finita eſſe pignoris obligatio, & receſſum à contractu*, quod longe aliud eſt. Videtur quidem vtrumque ita eſſe, ſed neutrum ita eſt, quia dominii acquiſitio poſtmodum reuocata non mutat cauſam pignoris, vt diſerte ſcriptum eſt, *dict. leg. penultim. §. 1. in fin. D. de exception. rei iudicat. l. libera* 8. *Cod. de ſentent. & interlocut. omnium iudic.* Nec pugnat quod ſequitur, accommodandam eſſe hoc caſu vtilem ex empto actionem. Nihil enim vetat vtrumque verum eſſe, quod volumus, non finiri obligationem pignoris, & quod lex ait, actionem ex empto vtilem accommodari. Nam & vtrumque ita ſcriptum eſt *in dict. l. ſi prædium* 4. *Cod. de euict.* Sed tamen vt dicam libere quod ſentio, videtur mihi totus ille locus eſſe Triboniani potius quam Vlpiani, adeo ineleganter, meo iudicio, & inconcinne exaratus eſt. Et illud imprimis, quod initio legis ſcribitur in hæc verba, *eleganter apud me quæſitum eſt.* Nam & ineleganter propoſita eſt quæſtio, & ineleganter deciſa. Quam ineleganter propoſita ſit apparet ex illis verbis, *vt pignus poſſideret.* Debuit enim addi, *iure domini*, quomodo addit Paulus *in l. debitor* 59. D. *ad SC. Trebell.* Non enim à Principe impetrandum eſt, vt creditor pignus poſſideat, quod ſit ex ſola natura pignoris, *l. ſi rem* 9. §. *proprie. l. cum & ſortis* 35. §. 1. ſed vt iure domini poſſideat, *leg. 2. & tot. tit. Cod. de iur. domin. impetr.* Sed reſponſio ad propoſitam quæſtionem eſt longe ineptior. Primum, quoniam incerta, deinde, quia etiam falſa eſt. Incertam eſſe probant verba illa, *& videtur finita eſſe pignoris obligatio & à contractu receſſum*, ac proinde Tribonianeam. Semper enim hæſitat Tribonianus, & quod is, euenire neceſſe eſt, qui rationem & principia iuris non bene callent, nihil audet affirmare. Quod ſi dubitantis verba pro affirmantibus habere velis quomodo habet Bart. *ad dict. l. ſi quis aliam* 46. D. *de ſolut.* efficies de dubitante mendacem. Falſum enim eſt finitam eſſe pignoris obligationem, vt conſtat *ex dict. leg. penultim. §. in fin.* D. *de except. rei iudic. l. debitor* 59. D. *ad SC. Trebellian. l. grege* 13. §. *etiam*, D. *de pignor. l. cum quis* 38 § *vltim.* D. *de ſolut. l. libera* 8. *Cod. de ſentent. & interlocut. omn. iudic. l. ſi rem* 9. §. *omnes*, D. *de pignoratit. action.* Falſum item, receſſum eſſe à priore contractu per dominij impetrationem, niſi ſub ea veluti conditione, *ſi dominij impetratio teneret*, vt *in l. voluntate* 10. D *quibus mod. pignor. vel hypothec. ſoluit. l. ſi iure* 18. D. *de legat.* 3. ne alioquin noceat creditori, quod plus iuris habere cœperit, *argum. in bello* 12. §. *ſi quis ſeruum. & ſeq.* D. *de captiuis. & poſtlim.* Caſtrenſ. *ad dict. leg penultim.* § 1. *de except. rei iudic. ex leg.* 1. *Cod. ſi antiq. credit. pign. vendid.* Quod vero ſequitur. *imo vtilis ex empto accommodata eſt*, magis Tribonianum prodit. Sic enim loquitur, quaſi corrigat, quod in præcedentibus dictum eſt, cùm ex contrario inferat potius, ac ſi ſcriberet, quomodo ſcribere voluit, *ergo vtilis &c.* Quamquam neque correctio, neque illatio accommodata eſſe poteſt. Cum vt ſupra diximus, poſſit vtrumque verum eſſe, vt non ſit finita obligatio, nec immutata cauſa pignoris, & vt vtilis ex empto actio competat creditori. At neque debuit Tribonianus ſcribere, *accommodata*, ſed *accommodanda.* Nondum enim quiſquam aut ex Imperatoribus, aut ex prudentibus dixerat, competere in hac ſpecie creditori vtilem ex empto actionem, ſed eo demum caſu, quo pignus pro pecunia datum ſit à debitore in ſolutum, *vt in dict. leg.* 4. *Cod. de euict.* aut à Iudice iudicatum exequente, & debitoris perſonam factumque repræſentante, *vt in leg ſi ob cauſam*, 13. *eodem* Qui caſus longe diuerſus eſt ab illo, quo impetrauit creditor à Cæſare, vt ſibi liceret pignus poſſidere iure dominii: nihil enim hoc caſu agit debitor, nec Cæſar aut alius quiſquam nomine debitoris, propter quod dari debeat creditori in eum ex empto actio, ſiue directa, ſiue vtilis. factum enim aliquod debitoris aut alterius pro eo facientis interuenire neceſſe eſt, vt perſonali actione ex empto ſiue directa, ſiue vtili conueniri poſſit. Fefellit Tribonianum, quod velit accommodatam ab Imperat. Antonino vtilem ex empto in ſpecie *dict. leg.* 4. Sic enim ſolet ille, vt alibi ſæpe monuimus & probauimus, reſcripta Imperatorum ad certas ſpecies coanguſtata ad alias ſpecies quantumuis diſſimiles extendere, nec diſſimilitudinis rationem, quam attulimus, obſeruauit idque apparet clariſsime ex eo, quod ſubiicit, *quemadmodum ſi pro ſoluto ei res data fuerit.* Quaſi verò inter hanc, quam tractamus, ſpeciem & illam nihil planè interſit, quæ tamen toto cœlo diſtant. Sed neque auſus eſt Tribonianus dicere, ad quid competat actio illa ex empto, quæ accommodatur creditori cui debitor pignus dederit in ſolutum: ſic enim adiicit, *vt in quantitatem debiti ei ſatisfiat, vel in quantum eius interſit*, ac ſi petitio & condemnatio ex illa actione fieri debeat deſiunctiue & alternatiue. Quod certe non ita eſt: datur enim ex empto actio ſiue directa, ſiue vtilis ex cauſa euictionis ad id, quod intereſt, *l. ſi in venditione* 60. *l. euicta re* 70. *& paſſ.*

D. hoc

D. hoc titul l. si permutationis, 27. Co l. eod. leg 1. in princip. Cod. de rerum permutation. Nec enim pretium debetur emptori cui res vendita tradita fuit & euicta, sed id quod interest, cum in contractibus nominatis, qualis est emptio, non magis conditioni, quam pœnitentiæ locus esse possit, dict. leg. 1. Cod. de rerum permutation. l. non est probabilis 6. l. ea conditione 14. Cod. de rescind. vendition Quamuis in eo quod interest pretium quoque ipsum contineatur, leg. 1. D. de action. empt. l. in interdicto 6. D. unde vi. Falsum ergo est quod Tribonian. ait, pignore per debitorem in solutum dato, & postea euicto, dandam creditori vtilem ex empto actionem, vt in quantitatem debiti ei satisfiat: est enim hoc proprium pristinæ actionis, quæ competebat ante dationem in solutum, & quæ non eo minus hodie competit, quod datio in solutum intercesserit, quæ ob secutam postmodum euictionem nullum habuit effectum, l. si rem meam 20. l. si quis aliam 46 l. qui res 98. D. de solut. Sicut è contrario proprium est actionis ex empto tam vtilis quam directæ, vt ad id quod interest tantum detur, non autem ad hoc, vt in quantitatem debiti satisfiat, quod omnium aptissime exprimunt Imperatores in dict. leg. lib. 12 8. de sentent. & interloc. omn. iudic. vbi opponunt ita tanquam ex diametro contratia, Exempto agi ad id quod interest & repeti pristinam actionem ad debitum reddendum; aut si malis, quomodo vulgo legitur, ob debitum reddendum. Taceo quod parum elegans est illa locutio, vti quantitatem debiti ei satisfiat, pro eo quod poterat & breuius & elegantius sic exprimi, vt in dict. leg. libera ob debitum reddendum. Neque tamen adhuc conquieuit Tribonianus, sed addit, & compensationem potest habere creditor quibus verbis significat illud ipsum, quod antea negauerat, pristinam veteris debiti obligationem superesse, quæ haud dubie superesset, si creditor iure dominij nunquam pignus possedisset. Alioqui si ponas obligationem illam veterem omnino sublatam esse, nec aliam superesse actionem quam vtilem ex empto ad id quod interest, consequens fier, vt non possit conuentus ex aliqua causa creditor obiicere compensationem. Quippe quam certum est, non posse obiici nisi eius debiti, quod & substantia & quantitate sit liquidum l. v. tim Cod. de compens. Liquidum autem esse nunquam potest id quod interest, quo adsit taxatum, quia quatenus cuiusque interesit in facto, non in iure consistit, l. quatenus 24 de regul. ibr. leg. vitium. D. de prator. stipulat. Illud vero explicari meo iudicio vix potest, quod sequitur apud Tribon si forte pignoratitia cum eo agetur. Quomodo enim fieri queat, vt contra creditorem agat pignoratitia actione debitor, qui debitum numquam soluerit, neque vero pignus vllum dederit, nisi quod fuerit euictum? l. si rem. 9. §. omnis pecunia eod. tit. Nisi forte ponas, pro alio quodam debito ab eodē debitore alia fuisse data pignora eidem creditori. Quo casu nihil sane prohibet dari pignoratitiam debitori ad repetenda illa pignora, postquam soluerit creditori pecuniam, pro qua fuerant obligata. Sed nego quicquam causa esse, cur eo casu loquamur de cōpensatione, cum possit sufficere creditori, quod possit alia pignora retinere pro eo quoque debito, pro quo cœperat iure dominij aliud pignus possidere. Quidni vero? Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere possit. l. vnic. Cod. ill. tit. Etiam ob chirograph. pecun. Ex his igitur apparet, nihil esse in toto hoc responso, quod explicari commode possit, ac proinde, quod non Triboniano potius, quam Vlpiano debeat adscribi. Idemque dicendum puto dict. §. qui reprobos, & §. si vendiderit quidem, qui in eadem lege sequuntur. Continent enim ineptas & quæstiones & responsiones, ne quid addam de ablatiuis illis absolutis, qui Tribonianum prorsus redolent, reprobus videlicet nummo reddendis. Sed de his plura, si Deus dabit, in rationalibus ad illā legem. Potetant & hi longo ordine commentarii in id tempus, inde locum illum reseruari. Sed non potui temperare mihi, ne hic adscriberem, & occuparem, vt si, quod abominor, humanum forte quid mihi accideret, quod impediat, ne eo vsque Rationalia proferre possim, hoc saltem habeant à me iuris studiosi, quod scire possint de mea ad locum vllum coniectura.

DEFINITIO XXI.

Qui se liti obtulit tanquam auctor laudatus, cum tamen nullo iure id factum esset, non eo minus vti potest iure illius, à quo laudatus fuit, dum ne faciat duriorem aduersarij conditionem.

SI quis nullo iure auctor laudatus per errorem aut imperitiam se liti defendendæ, obtulerit,[1] non eo minus eodē iure vti potest, quo vteretur is à quo laudatus est,[2] dum ne ex eo durior aduersarij conditio fiat, quam futura esset, si ex iuris necessitate litem pro alio suscipere debuisset.[3] ita Senatus in causa D. du Four & Iacobinæ Berru, 29. Mart. 1597.

1 Ad quod vtique teneretur, si iure auctor laudatus fuisset, l. si plus vel minus 74 §. nota quæstione, D. hoc tit. de euict.

2 Siue agendo, siue excipiendo, vt dixi Defin. 17. §. eod.

3 Numquam enim permittendum est, at ex persona illius, qui non nisi alieno iure vtitur, durior aduersarij conditio fiat, l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact. l. non debet alteri 74. de reg. iur.

DEFINITIO XXII.

Substitutio in locum eius, qui emit à falso hærede, non est cogendus soluere detecto dolo falsi hæredis, qui non sit soluendo, æquius est manere in damno primum emptorem, quam secundum.

OBligatus soluere tanquam in eius locum substitutus qui emerat à falso herede, si bonorum euictionem postea passus sit, aut immineat periculum euictionis detecto dolo falsi heredis, qui tanquam verus heres vendiderat, non est cogendus vt soluat,[1] quia ex contractu per errorem initio fieri non potest, vt vtilis & efficax obligatio contrahatur;[2] emptorisque periculo rem cepere æquius est, si falsus heres non sit soluendo, quam eius, quem emptor in locum suum substituit,[3] præsertim si dolus emptoris in ea subrogatione facienda interuenisse proponatur:[4] sed tamē nec illud ferendum est, vt, qui in emptoris locum substitutus fuit, quicquam lucri ex eo contractu retineat.[5] Itaque & vacuam eorum bonorum possessionem & fructus omnes, quos ex ipsis perceperit, emptori primo restituere debebit.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 8. Febr. 1597. contra locum tenentem Aquæ bellæ.

1 l. si post perfectam 24. C. hoc tit.

2 Longe enim aliud est pacisci, aliud decipi, l. qui cum tutoribus 9 §. 1. D. de transact.

3 Potest enim multo magis imputari emptori, cur cum falso herede contraxerit, cuius conditione ignorare nō debuerat; ex regl qui cum alio 9. de reg. iur. quam ei, qui in locum emptoris substitutus est, cur contraxerit cum vero emptore.

4 Id est, si cum alium in locum suum subrogaret, iam sciebat falsum heredem fuisse illum, à quo emerat.

5 Nec enim debet quis commodum suum sentire ex eo contractu, ex quo nullum velit sentire incommodum, l. cum quæritur 16. D. de administr. tut. l. secundum naturam est 10. de reg. iur.

6 Licet videatur fructus lucri facere debuisse, cum fuerit bonæ fidei possessor, ex l. bona fidei 48. de acquir. rer. domin Sed hoc ideo, quia maluit ille à contractu recedere, à quo tamen non potuit recedere pro parte, d. l. cum quæritur, l. tutor vrgentibus 47 D. de minor. si ita stipulatio 39 §. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.

DEFINITIO XXIII.

Casus, in quo emptor agit de euictione ex contractu priusquam ille contractum ex parte sua impleuerit.

VEnditione sic facta, vt emptor non solum certam quantitatem pretij nomine præstaret, sed etiam aliud quidpiam faceret,[1] si emptor re sibi iam tradita & euicta agat de euictione priusquam contractum impleuerit, non ex eo solo prohibendus est agere, quod ipse prior in totum non satisfecerit.[2] Finge idcirco eum non satisfeciisse, quod fundus euictus sit, qui si euictus sit, qui si euictus non fuisset, satisfacere ex fructibus commode posset, aut ex ipsius etiam fundi venditione. Quid ei imputabitur?[3] Plane sic condemnandus erit venditor, vt ei vicissim quoque emptor ad contractum implendum condemnetur.[4] Quæ res expensatum condemnationi locum facere plerumque solet, si modo emptor ab initio litis protestatus sit, paratum se esse contractum ex parte sua implere.[5] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue & D. Baronis de Viry, 7. Febr. 1593.

1 Quo casu videtur huiusmodi pactum esse pars pretii, l. fundi partem 79. D. de contrah. empt. l. si steri is 21 §. si tibi, D. de action. empt.

2 Quamuis sole huiusmodi exceptio esse vtilis aduersus eū qui agit ex cōtractu vltro citroque obligatorio, l. Iulianus 13 §. offerri, D. de act. empt.

3 Nihil prorsus, cum non ster per eum, sed per euictionem ipsam fundi, l. in omnibus causis 39. de reg. iur.

4 Quia non debet contractus claudicare, nec venditor priuari commodo suæ conuentionis, sine qua non fuerat venditurus, l. vlt. C. de pact. inter emt. & vendit.

5 Hoc enim casu neuter videtur esse temerarius litigator, cū vterque contractum impleri velit, siquidem alteri ius constitui citra alterutrius iniuriam non posset l. cum to 6 C. d. eod. tit. de pact. inter empt. & vendit.

DEFINITIO XXIV.

Clausula exceptiantiquioris pignoris in fundum possessum ab emptore & in casum euictionis intelligi debet de euictione, quæ sequatur ex facto alterius quam venditoris.

Source : BIU Cujas

CVm venderem tibi fundum Cornelianum, pro cuius euictione obligatus erat Sempronianus quem tu ab eodem meo auctore possidebas, obligans me tibi de fundi Corneliani euictione in eamque rem bona mea omnia: ita tamẽ vt saluum mihi esset ius meī pignoris in Sempronianum tuum, si quo casu Cornelianus tibi euinceretur? Placuit secuta postmodũ Corneliani euictione ex ea causa, quæ ex facto meo proficisceretur,[1] nõ posse me tibi ex ẽpto agẽi obiiceretur doli exceptionẽ, quasi tu vicissim teneri mihi debeas tãquã possessor Sẽproniani, qui pro Corneliani euictione mihi obligatus manſit.[2] Debet enim illa clausula exepti antiquioris pignoris ad alias causas referri, ex quibus sequi potuerit euictio aliam ob causam, quam ob factum meum.[3] Alioqui eueniret, vt inutilis esset pactio, per quam de euictione me obligassem,[4] vtque & rem & pretium haberem, quod bonæ fidei & æquitatis ratio sane non admittit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casu non possum ego agere de euictione, *l. hoc iure vtimur* 27. *D. hoc tit. de euict. l fundum meum* 20. *eod.*

2 Scilicet ex vulgari illa iuris regula. Quam de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, *l. vendicantem* 17. *l. Seia* 73. *eod. hoc tit.* D. *l. si à Titio* 52. D. *de rei vindic. l.* 1. D. *de except. rei vend. l. etsi is qui* 10. D. *de distr. pign. l.* 4. *§. si à Titio* 32. D. *de dol. mal. except. l.* 1. *&* 2 C. *ne fisc. rem quam vendid. l vendid. l. venditrici* 3 C. *de rebus alien non alienand.*

3 *d. l. fundum meum* 20. *l. hoc iure* 27. D. *hoc tit.*

4 Quod non est dicendum, maligna enim est illa interpretatio, per quam fit, vt conuentio inutilis reddatur, *l. si ita stipulatus, l.* 16. §. *Chrysogonus, de veror. oblig. l. quoties* 12 D. *de rebus du.*

5 L. *ex empto* 11. §. *qui autem, & l. bona fides*, 50. D. *de action. empt.*

DEFINITIO XXV.

Sufficit denunciatam esse litem euictionis venditori ab emptore, vt possit emptor habere regressum etiam contra possessores pignorum postea venditorum, licet nihil iis fuerit denunciatum.

EMptor, qui omnia bona sui venditoris habuit pro euictione obligata, quæ idem venditor postmodum in alios complures alienasse proponebatur,[1] si fundi à se empti controuersiam patiatur, soli venditori denunciare litem cogitur,[2] non etiam possessoribus pignorum, nec si aduersus eos hypothecariam exercere velit, quandoquidem nec ipsi venditoris & euictionis fideiussori denunciare cogeretur.[3] Multo enim maior ratio suaderet, vt fideiussori denunciationem fieri oporteret, qui ipse contraxit, quique si exceptioni ordinis renunciauerit priore loco in venditoris vicem conueniri potest,[4] quam vt possessoribus, qui per quasi Seruianam non conueniuntur, sed bona[5] denunciationis suscipiendæ prorsus incapacia.[6] Essetque iniquissimum, obligationem emptoris, cui denunciationis faciendæ necessitatem iã alioqui per se satis duram lex irrogat,[7] ex facto venditoris augeri,[8] & ad possessorum personas, cum quibus non contraxerit, extendi:[9] quod in persona fideiussoris, cum quo contractum fuit, non perinde iniquum esset, nisi ratio illa etiam fideiussori non minus quam tertiis possessoribus noceret, quod neque illius, neque istorum quidquam interest,[10] nisi per consequentias, quæ attendi non solent.[11] sed etsi omissa sit denunciatio, quæ venditori fieri debuit, nocet quidem ea negligentia emptori hactenus, ne litis non denunciatæ expensas in diem vsque denunciationis factas possit repetere,[12] sed non vsque adeo, vt indemnitatem suam persequi prohibeatur, etiam posteaquam fuit condemnatus, si tandem denunciatus venditor nihil alleget, ex quo appareat, potuisse ac debuisse emptorem absolui, si denunciatio congruo loco & tempore facta fuisset. Quid enim potest interesse venditoris, quod vel tardius quam oportuit, vel numquam facta sit denunciatio, quæ nullo vnquam tempore profuisset?[13] Illud plane constat, omissam in prima instantia denunciationem posse fieri commode ac tempestiue in secunda, si victus emptor appellauerit intra legitima tempora, litemque appellatoriam prosecutus sit,[14] cum per appellationem reducatur lis ad terminos primæ contestationis,[15] atque ita fiat vt possint adhuc non deducta deduci, nõ probata probari:[16] sed hoc ita tamen, si litis victoria non pendeat ex testimoniis pro euincente dictis, quæ vbi semel didicita sunt ab emptore nullas amplius in contrarium probationes possunt admittere,[17] nec magis eas, quæ à venditore, tametsi litem ignorauerit, proferantur, quam si ab emptore ipso, cuius nomine suscipiens litẽ venditor easdem penitus exceptiones, replicationes eadẽ denique litis affectę & perperã instructæ incõmoda pati cogitur, quę emptor ipse cogeretur.[18] At quid si post appellationem cunctante venditore, sibique factam denunciationẽ negligente, emptor cum euincente transegerit & ita rem amiserit? Nihil dolo feciſſe videbitur, qno minus saluam & integram de euictione habeat actionem,[19] sed potius contra venditoris sui fraudem prospexisse,[20] si in ea causa res venditoris sui fraudem prospexisse, si in ea causa res tra venditoris sui fraudem prospexisse, si in ea causa res tra venditoris sui fraudem prospexisse, si in ea causa res tra

3. Cum ei, qui rem vindicat iure dominii, non possit offerri, sed tantum creditori quasi Seruianâ exercenti, *l. Paulus* 11. §. 1. D. *quibus mod. pig. vel hypoth. solvit.* quia nemo cogitur rem suam sine iniusto, pretio vendere, *l. non enim* 9. D. *rer. amot. l. nec quasi* 70. D. *de rei vindic.*

4. L. *si in venditione* 60. *l. evicta re* 70 D. *hoc tit.*

DEFINITIO XXVII.

Appellatio tam à venditore quam ab emptore contra evincentem interposita, non potest inauditis hæredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi.

VEnditor ab emptore conuento auctor laudatus litem susceperat, [1] simulque cum emptore condemnatus prouocauerat tam suo nomine, quam emptoris, (hoc enim facere & potest, & debet,[2]) Postea cum in causa appellatoria ad prosequendam appellationem citati Procuratorem constituissent, ambo decesserant. Victor aduersus hæredes emptoris egerat, vt litem appellatoriam prosequerentur, [3] nulla hæredibus venditoris facta denunciatione. Cum vrgeret condemnationem, vt bene iudicatum esse pronunciaretur, placuit nihil inauditis hæredibus venditoris, quorũ maxime intererat,[4] constituendum esse, [5] differrique iudicatum potius oportere, cum imputari posset victori, cur non aduersus eum maxime, qui appellauerat, de appellationis iure litigasset:[6] cum eo namque de appellatione litigandum est, qui appellauit.[7] Quamquam enim sententiam contra venditorem latam aduersus emptorem quoque executioni mandandam esse constitit ex stylo Senatus nostri: [8] non similiter tamen fieri potest, vt à quo tempore venditore suo periculo litem suscepit inaudito eo, eiusve, si interim decesserit, hærede, siue in principali, siue in appellationis causa quicquam pronuncietur;[9] nam nec cogeretur emptor post litem à venditore susceptam liti adesse nollet.[10] Ita pronunciatum est. 10. Cal. Mart. 1594.

1. *Iuxta. l. emptor.* 8. C. *de evict. & pass. ill. tit.*

2. *L. Herennius* 63. §. 1. *D. eod.*

3 Cum etiam hæredes cogantur causas reddere appellationis etiam defuncto interpositæ, *l.* 12 D. *si tut. vel curat magist. creat. appell. l. vnic.* D. *si pendent. app. mors interuen.*

4. Quia venditoris periculum hoc casu agitur magis quam emptoris, *l.* 1. C. *vbi in rem act.*

5. L. *de vnoquoque* 47. *de re iudic.*

6. Nec enim magnum damnum est in mora modici temporis, *l. si debitori.* 21. *D. de iudic.* nec rursus damnum videtur vllum sentire, qui sentit ex sua culpa. *l. quo quis* 203. *de reg. iur. l. cum postulassem*, 44. §. 1. *de damn. infect.*

7. Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat, *l.* 1. & 2 C. *quibus res iudic. non noc. l.* 1. *& tot. tit. C. int. alios act. vel. ind. alien non nocer.*

8. Hoc enim est, quod Pragmatici nostri dicunt, *le iugement rendu contre le garend estre executoire contre le garenty.*

9. *d. l. de vnoquoque, l.* 1. D. *de except. rei iudic.*

10. Cum ab eo tempore lis expediri debeat sumptibus & periculo venditoris, *d. l.* 1. C. *vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex datione in solutum perinde atque ex venditione nascitur actio de euictione.

ACcipiens rem debitoris in solutum ex auctoritate Iudicis, licet ei nihil cautum sit per debitorem de euictione, tamen ex natura negotij paratam habet actionem, si quandoque res euincatur, [1] quasi debitor ipse hoc casu in solutum dedisse, & consequenter quodammodo vendidisse videatur. Hoc enim casu factum Iudicis factum partis esse intelligitur.[2] *Ita tractatum* Cal. April. 1596.

1 *L. libera quidem Theodora* 8. C. *de sent. & interl. omn. iud. l. si prædium* 4 Nibi Bart. C. *hoc tit. l. si ob causam* 13. *eod. & in l. si quis aliam* 46. *de solut. l. eleganter de pig. act.*

2 *d. l. si ob causam, l.* 1. C. *si in caus. iud. pign. capt. sit.* & Afflict. *decis.* 8. [Aliud est in cessione iurium facta periculo cessionarii, etiamsi per eam cessionem alicuius rei & corporis dominium aut possessio quæ penes credentem fuerat in cessionarium translata sit, quæ postmodum euicta fuerit. Tunc enim nullo casu cedens obligatur de euictione, ne quidem ad restitutionem precii, si modo nihil dolo fecisse probetur, quia sibi debet imputare cessionarius qui sic contraxerit, *arg. l. pupilli* 96. §. *soror vbi not.* D. *de solut.* Nec hoc casu locum habet quod scriptum est *in l. ex empto* 11. §. *vlt.* D. *de act. empt.* quia in hoc casu, neque cessionarius emptor est, neque cedens venditor, licet precium in cessione interuenerit ex parte cessionarii, rei traditio cum dominii vel saltem possessionis translatione ex parte cedentis. *Ita Senatus* ex tempore 19. Iunii 1612.]

DEFINITIO XXIX.

Venditor non valente satisdare tradenda est pretij pecunia idoneo mercatori, qui vsuras legitimas præstet venditori in vicem fructuum

SI venditor non possit satisdare de euictione, cuius periculum immineat in ipso limine contractus,[1] non idcirco permittẽdum est emptori, qui interea rem ipsam possidet, vt & re, & pretio fruatur,[2] aut vt pecuniam obsignet, ita vt nullum ex ea vsum percipere venditor possit.[3] Sed rem eo loco potius probandum est, vt pecunia deponatur penes idoneum mercatorem, qui legitimas vsuras loco fructuum futuras venditori præstet.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa Augustanorum 2. April. 1596.

1 Quo casu venditor exigens precium satisdare ante omnia tenetur, *l. si post perfectam* 24. *C. de evict.*

2 Hoc enim semper iniquum est, *l. ex empto* 11. §. *qui autem, l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem, l. bona fides* 50. *D. de act. empt. l. liberalitatis* 16 §. 1. *D. de vsur. l.* 2 *C. eod. l. curabit* 5. *C. de act empt.*

3 Æquum enim est, venditorem vsuras pecuniæ percipere pro fructibus rei, quam vendidit. *dict. §. veniunt autem. & d. l. curabit.*

4 *Arg. e. per vestras, extr. de donat. int. vir. & vxor.* Ita enim fit vt neuter ex contrahentibus laudatur, quod maximè inspiciendum semper est. *l. ex his* 8. *in fin.* D. *qua in fraud. cred. l. in creditore* 38. *in fin.* D. *hoc tit.*

DEFINITIO XXX.

Euictio fundo cuius redimendi ius competebat an tenetur de euictione venditor hyperochæ,

CVm debellatis & à toto Chablasinensi Ducatu feliciter expulsis Bernensibus Seren. Dux noster Carol Emanuel vt pientissimus ita religiosissimus Chartusianos patres, cæterosque ecclesiasticos omnes, quos hæresis Zingliana fugauerat in bonorum ecclesiasticorum, quæ Bernenses vendiderant [1] possessionem restitui iussisset, reddito tamen possessoribus precio, quod Bernensibus solutum probaretur,[2] Nisi si quid ex sorte propter immodicos fructus decedere operteret.[3] Acciderat vt euincerent Chartusiani bona quædam quæ à Bernensibus precio bis mille aureorum vendita fuerant, & quorum tamen hyperocham,[4] quod multo pluris esse crederentur, idem Princeps noster tempore Chablasiensem illum Ducatum per pacis conuentiones ita receperat, ne quid innouaret quod ad religionis causam pertineret, ne ve bonorum ecclesiasticorum emptores inquietari pateretur,[5] alij vendiderat pari precio bis mille aureorum data ei libera perpetuàque redimendi potestate [6] Idem ille qui emerat hyperocham alij rursus eam vendiderat, pactoque expresso se obstrinxerat, vt præstaret hyperocham ad eum vsque valorem bis mille aureorum. [7] Interim verò & ante factam redemptionem, secutamque vllam eo nomine interpellationem Chartusiam rem euicerant, & primo emptori primum precium restituerant, sed hyperochæ præcium alij emptori restituere recusabant, tum quod nullam hyperocham esse contenderent. [8] Tum quia solis possessoribus precium restituere iussus esset, inquo numero non erat hic qui non redemerat. [9] Inde alia litis occasio inter posteriorem hyperochæ venditorem & vltimum emptorem, cum hic precium à se datum reposceret. Ille verò teneri se negaret, quod per actorem stetisset, quo minus possessor factus fuisset, ex eaque càusa precij quod à Carthusianis solui alioquin debuisset, repetendi occasionem amisisset. [10] Item quod conditionem sibi oblatam ab aliis quam plurimis, qui eodem adeoque maiore precio, idem jus redimendi emere

volebant

volebant recusasset.[12] Visum est, non eo minus posse secundum emptorem agere ad precii dati restitutionem, quod interea jus redimendi sublatum esset, ex voluntate Principis ob causam justam & anteriorem.[13] Nec enim posse inter casus fortuitos computari, quod tam piè justèque Princeps constituisset,[14] Præsertim cùm totam rem Senatui & pleniori ejus cognitioni commisisset.[15] Neque rursum poterat ei imputari quod citiùs non redemisset, cum obligatus non esset vt intra certum tempus redimeret,[16] liberamque ad trigin. ta vsque annos redimendi haberet potestatem. Aut quod oblatam ab aliis, qui pretium idem maiusve dare parati erant, pecuniam recusasset, cùm hyperocham emisset, vt sibi rem haberet, non vt inuitus eam alij venderet.[17] Sed et si precium ab alio recipere maluit, nihilominus secuta euictrone perinde precium restituere debuisset, atque ita eadem de euictione quæstio superfuisset. Quis enim tam stultus, qui non saltem de precio sibi cautum velit, tum quoque cùm cõuenit ne de euictione agi possit.[18] *Ita Senatus* pro D. Iano Guilliet D. de Montou, contra N. Iohannem Franciscum de Bellegarde D. des Marches, mense Iunij 1613.

1 Veluti quodam postliminii iure restituta in pristinum statum religione. Vide *l. translato sacerdotio. Extr. de constit.*

2 Hoc enim æquum est, *l. item si verberatum* 15. *§. vlt. D. de rei vindic.*

3 Nam & hoc quoque æquum est, vt fructus quatenus excedunt vsuras legitimas, imputentur in sortem quasi in fraudem legitimarum vsurarum petecpti, *cap. ille vos de vsur.*

4 Vulgo plurisualen. vocant, De qua in *l. & qua non dum* 15. *§. vltim. D. de pignor. l. quærebatur*, 20. D. *qui potior. in pign. hab.*

5 Semper enim pacis conuentione seruandę sunt, *l. si quid bello* 38 *in fin. de captiu. & postlim.*

6 Ius enim redimendi quodlibet, si breuiore tempore limitatum non sit, trigiuta annis durat & finitur, *l.* 3. *Cod de præscr.* 30. *vel.* 40. *annor.* Cagnol. post alios, *ad l.* 1. *C. de pact. int. empt. & vend.*

7 Atque ita non vendiderat simpliciter. Quicquid iuris, sed hypero. cham ipsam & quidem vsque ad valorem bis mille aureorum, & ita duo promiserat, nec proinde liberari poterat probando qualemqualem esse hyprrochatn; vt in *l. si nomen* 4. *& seqq.* D. *de hared. vel. act. vend.*

8 Non entis enim nullæ sunt qualitates, & quod nõ est recipere æstimationem non potest, *l.* 5. *in fin. D. de in lit. iur.*

9 Quod enim pendet non pro eo est, acsi sit *l.* 166. *§.* 1. *de reg. iur.*

10 *L. Labeo* 50. *D. de contr. empt. cum similib.*

11 Debebat enim sibi damnum imputare quod ex culpa sua senserat, *l.* 203. *de reg. iur*

12 Quo casu non tenetur venditor præstare periculum euictionis, *l.* Lucius. 11. D.

13 Anterior enim erat causa & fauor religionis, *l.* 43. *de relig. & sumpt. funer.*

14 Et ita debet accipi quod iactari solet, Voluntatem Principis & sententiam iudicis inter casus fortuitos annumerari Nimirum si iniusta sit, nec aliam vllam causam iustam habeat anteriorem, *vt in d. l. Lucius l.* 51. D. *hoc tit.*

15 Iustè enim facit Princeps quicquid per Senatum facit, *l. vnic.* D. *de offic. præf. prat.* Et debuit prospice venditor hoc posse euenire, *vt in l.* 9. *§. inde quæritur. D. locat.*

16 Sunt enim perpetua iura quæ non sunt certo emptore limitata *d. l.* 3. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. l. Imperator.* 8. *D de postul. l. Thais* 41. *§. intra, de fid. lib.*

17 Nemo enim cogendus est rem suam aut ius suum etiam iniusto precio vendere, l. nec quasi 70. D. *de rei vind. l. non enim* 9. D. *rer. amot.*

18 *L. ex empto* 11. *§. qui autem. D. de action. empt.* Ea siquidem conuentio liberat dumtaxat à præstatione eius quod interest non à precii restitutione. *dict. §. qui autem, l. bona fides*, 50. *eod. it.* Non autem videtur quis habuisse precium quod cogitur reddere, *l. quod euincitur.* 190. iunct. *l. non videtur*, 51. *de regul. iur.*

DEFINITIO XXXI.

Ad quid teneatur qui de hyperocha quam vendidit defendenda se obligauit.

QVi vendidit hyperocham fundi jam venditi & de euictione ita se obligauit, vt hyperocha tueri & defendere debeat vsque ad conuenti pretij quantitatem, non ad aliud teneri potest, quam vt probet hyperocham aliquam existere[1] tantique eam fuisse, cùm venditio contraheretur.[2] Nec precij restitutionem eum teneri æquum est.[3] Nisi in illum casum quo appareat, venditam ab eo fuisse hyperocham, quæ aut nulla cum aut minoris erat.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si nomen* 5 *& seqq. D. de hared. vel. act. vend.*

2 *L. bonitatis* 13. *D. hoc tit.*

3 Quamuis dici solear ne quidem per expressam conuentionem remitti hoc posse, *l. ex empto* 11. *§. qui autem, D. de act empt.* iunct. *l. bona fides* 50. *eod.*

4 Conuentio enim legem dat contractui & actioni de euictione, dum ne quid fiat contra bonam fidem, *d. §. qui autem l. quod si in venditione* 10. *l. quod si sit hæreditus* 13. *D. de hared. vel act. vend.*

DEFINITIO XXXII.

Euictio quando præstanda sit ex causa transactionis.

SEcuta euictione eius rei quæ ex causa transactionis penes te remanserat, cum iam eam possideres nulla tibi actio de euictione potest competere, si non tibi specialiter promissa sit. Multos minus si is qui tecum transegit ex vna tantum causa nominatim expressa euictioni se obstrinxerit, cùm tanto magis cæteras excluisse videatur. Plane si quid tibi per transactionē datum sit, quod postea euictum fuerit, perinde agere de euictione potes acsi ex causa venditionis ea res ad te peruenisset.[1] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Claye, April. 1614.

3 Textus est si bene intelligatur, *in l. si pro fundo* 32. *C. de transact.*

DEFINITIO XXXIII.

De euictione bonorum fidei commissi in dotem dotarum

MVlier cui dos data est à patre ex bonis fideicommisso subiectis, quæ postea sint euicta, non habet regressum contra fratres, tanquam bonorum paternorum pro dote obligatorum possessores, si nihil habeant illi à patre, cuius retinendi causam non allegent ex jure anteriore aliquo, quodcumque tandem illud sit,[1] Nempe si non sint hæredes patris. Alioqui esset aliud dicendum.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Scilicet si pro ea iure sint hypothecarii, cum prior tempore sit potior iure, *l.* 1. 5, *& pass C. qui potior.*

2 *L. cum à matre* 14. *C. de rei vindic.*]

TIT. XXII.

CREDIT. EVICT. PIGNOR, non deber.

DEFINITIO I.

Non tenetur creditor de euictione pignoris, sed tantum de facto suo repromittere, & de dolo, itemque actionibus suis cedere, & præstare se potiorem.

CREDITOR non solum euictionem pignoris quam non promiserit, præstare non tenetur,[1] sed nec promittere, si ab eo petatur,[2] Ad id enim dumtaxat obligatus est, vt actionibus suis justo possessori cedat, tam personalibus, quam hypothecariis,[3] An & de suo saltem facto caueat & repromittat? Vtique.[4] Nam & si nihil dictum esset, vt postea ex facto creditoris res euinceretur, de euictione aduersus eum agi posset, propter dolum,[5] quo vix est vt carere videatur, qui factum suum celauit,[6] vt possessorem offerentem damno afficeret. *Ita Senatus* ex tempore 13, Cal. Aug. 1591. & 8. Id. Febr. 1593.

1 *L.* 1. *& tot hoc tit. C. credit. euict. pignor. non debet.* tenetur tamen se præstare & creditorem & potiorem, *d. l.* 1. *in fin. vbi glos.* Iunge *Defin. seq.*

2 Dum pignoris sorutio non tam ex voluntate creditoris, quam ex necessitate iuris fiat tertio possessore, qualiscumque ille sit, pecuniam creditori debitam offerente, *l* 2. *in fin l. cum secundus* 5. *§.* 1. *& l. seq. D. dde distract. pignor. l. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit. l. debitor* 40. *§. vlt. de pign act.*

3 *L. mulier* 19. vbi gloss. & alii, D. *qui potior. in pignor hab. l. si res obligatia*

Source : BIU Cujas

obligata 57 *de legat.* 1.

4 *L. de suo* 9. *D. mandat. l.* 1. *in princ. D. de hared. vel act. vend.*

5 Semper enim dolus iustam tribuit actionem de euictione, etiam contra donatorem, qui alioquin non tenetur, *l.* 1. *C. de iur. dot. iunct. d.* 2. *de euict.* Quia numquam impunitus dolus esse debet. *l. Procurator* 11. §. *in perpetuum D. de doli mal. except. l.* 2. *C. hoc tit.*

6 Nec enim facti proprii ignorantia probabilis est, quomodo est alieni, *l. quamquam* 7. *D. ad SC. Velleian. iunct. l. vltim. D. pro suo, l. quaro* 39 *D. de action. empt.*

DEFINITIO II.

Creditor, cui possessor pignoris vltro offert, non cogitur præstare se potiorem, quomodo cogitur qui pignus vendit.

SI contra tertium possessorem agat creditor ex beneficio Iustinianeæ constitutionis ad auocandam possessionem,[1] quam sibi ex contractu pignoris per clausulam constituti quæsierat,[2] non solum euictionis nomine se obligare non cogitur,[3] sed nec præstare se antiquiorem creditorem, qualem se vtique præstare cogeretur, si pignus venderet[4] Hæc tam varie, quoniam possessor, qui offert, se ipsum vltro obligat,[5] creditor vero nullo modo, qui scilicet debitum accipiendo non tam contrahere, quam ius suum exequi credendus est,[6] ideoque nec ad aliud teneri debet, quam vt præstet actiones, quas & quales habet.[7] At creditor, qui vendit pignus, licet non quasi dominus vendat, sed tanquam creditor, tamen contrahit, & quidem cum eo, qui verisimiliter contracturus non esset, si non hunc crederet antiquiorem.[8] Proinde æquum est, hactenus eum teneri vt præstet se & legitimum, & antiquiorem creditorem, & pignoratitium, dolumque malum à se abesse repromittat,[9] ne alioqui emptor decipiatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore 18. Cal. Decemb. 1589.

1 Ex *l. vlt. C. de acquir. poss.*

2 Per *l. quod meo* 18. *D. eod. l. certe* 8. *§ is, qui rogauit, D. de præca.*

3 Vt nec alius creditor quilibet, secundum ea, quæ dixi *Defin. præced. ex l.* 1. *& tot. hoc tit. C. l. debitor* 40. *§ soluta, de pignor. act.*

4 *d. l.* 1. *& l. vlt.* vbi Balb. *Cod. hoc tit.*

5 Nec enim offerre cogeretur, si mallet rei possessione cedere, *l. si fundus* 16. *§. in vindicatione, C. de pignor. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 Accipit enim pecuniam creditor ad distrahendum pignus potius quam ad contrahendum *d. l. Paulus §.* 1.

7 *L. mulier.* 9. *qui pot. in pign. hab. l. si res* 57. *de legat.* 1.

8 Ita demum enim secutus est is, qui emit e creditore, vt de proprietate vinci non possit, si emerit à creditore anteriore. Nam si emerit à posteriore, semper habebit anterior creditor ius offerendi, *l.* 2. *C. si antiq. cred. pign. vendid. l. qui à creditore.* 18. *C. de distr. pignor.*

9 *d. l.* 1. *& vlt. iunct. glos. C. hoc tit.*

10 *L. si post acceptum* 18. *D. de rei vindic.*

DEFINITIO III.

Creditor, qui vacuam rei possessionē tradere promisit, non liberatur præstando suas actiones, sed condemnandus est, vt vel tradat, vel pretium reddat, licet de euictione non teneatur.

REm sibi obligatam creditor sub hasta vendi curauerat, nulloque extraneo emptore existente ipse emerat.[1] Tertius quidam venditioni aut missioni in possessionem, quæ subsequi solet interceserat, eaque intercessio creditori ipsi fuerat denunciata. Debitor postea & intra semestre luendis pignoribus præstitutum[2] eam rem tibi vendiderat, illa lege, vt huic ipsi creditori solueres certam quantitatem, quam ei debitam esse dicebat, cum tamen multo maior deberetur Tu obtuleras, cumque is diceret probaretque, multo plus sibi deberi, conuenerat inter te & illum, vt ei solueres quicquid debebatur, isque tibi iura sua & actiones omnes cederet, vacuāque rei possessionem. Atque ita transactione conuentū fuerat traditæque tibi subhastationum chartæ, sed tacita tamen intercessione illa, quam diximus à tertio possessore factam sciente creditore, te vero ignorante[3] postea cum fundi possessionem propria, vt conuenerat, auctoritate ingredi velles,[4] prohibitus es ab eodem illo, qui in possessionem missum creditorem non admiserat. Petebas ex ea causa, vt creditor cōdemnaretur ad vacuam tibi tradendam possessionem, aut si id facere non posset, quanti interesset, vel in id saltem, vt acceptam à te pecuniam quasi resoluto contractu restitueret.[5] Dicebat ille, cessas tātum à se actiones, quas haberet. Proinde nec de euictione se teneri, dūmodo, quod faciebat, præstaret se legitimum creditorem,[6] neque cogendum reddere, quod sibi debitum accepisset, tametsi ab alio accepisset, quam qui debuisset,[7] præsertim cum tu obligatus esses ex causa emptionis, vt ei solueres,[8] nec solum ea lege emisses, verum etiam creditorē ipsum eundemque pignoris possessorem interpellasses vltro, vt acciperet solutionē, tuisque iuribus cederet.[9] Contradicebat cessionarius, non creditoris, sed domini iure habendum eum, qui pignoris venditionē peregisset, ac emptoris quam creditoris iure rem habere maluisset.[10] Sublatum enim esse ius pignoris acquisita proprietate,[11] obidque non tam ab eo cessam crediti actionem, quam alienatam rem ipsam, quā sibi habere cœpisset,[12] ac cuius vacuam possessionem à cessionario occupandam tradidisset. Igitur quamuis de euictione non teneretur, neque tanquam creditor, neque tanquam venditor, qui scilicet neque creditor erat,[13] neque rem ipsam vendiderat, sed tantum actionibus suis cesserat:[14] videatur tamē ad id obligatus esse, vt vel vacuam possessionem traderet, vel saltem pretium redderet, si vacuam possessionem apprehendere cessionarius alterius cuiusuis facto prohiberetur.[15] Vel ob id maxime, quod non carebat doli suspicione, qui intercessionē illam dissimulauerat, seque possessorem finxerat, cum re vera non esset.[16] Neque enim credibile erat cessionarium cum eo fuisse contracturum,[17] si litem sibi paratam, & possessionis commodum ereptum fore cogitasset.[18] Nemo autem dubitat, quin is quoque, qui vendit iure creditoris, aut qui iura sua cedit, de suo saltem facto repromittere debeat: adeoque citra repromissionem cōueniri possit.[19] Nec ad rem faciebat, quod cedēs ipse interpellatus esset, vt pecuniam acciperet suoque iure cederet. Non enim eo minus verum erat, promissā ab eo vacuæ possessionis traditionem,[20] doloque factum esse, quod alterius intercessionē celauisset.[21] Sicut nec illud mouebat, quod idem cessionarius eandem rem à debitore ipso antea comparasset, cui facultas redimendi intra semestre supererat.[22] Nam restabat acquirendum commodum possessionis ab eo, qui possidere credebatur,[23] ac cui non erat cur cessionarius solueret, *si eius* beneficio possessionem assequi & apprehendere non potuisset.[24] Itaque lite in publico auditorio perorata pronunciatum est ex tempore pro cessionario, in causa N. de la Tour, contra Barbaram Arod & Philipam Bizet, Calend. Mart. 1594.

1 Hoc enim facere creditor ex officio debet, *leg.* 2. *Cod. si in caus. iudic pign. capt. sit.*

2 Ex vetere statuto Sabaudiæ.

3 Et quam probabiliter ignorare poteras, tanquam quæ esset facti alieni, *l. vlt. D. pro socio.*

4 Hoc enim licet, tametsi ciuilius facturus sit creditor, adhibeat Iudicis auctoritatem, *l. creditores* 3. *C de pignor.*

5 Ne alioqui videretur habere pretium sine causa, te rem non habēt

6 *Ex l.* 1. *& vlt. cum ibi not. C. hoc tit. l. si res obligata* 57. *de leg.* 1. *l. debitor* 40. *§ vlt. D. de pignor act.*

7 *L. repetitio nulla* 44. *D. de condict. indeb.*

8 Vt proinde ex contractu alieno potius, quam ex suo solutionem accepisse videretur, *l.* 3. *vbi not. Cod. de donat. qua sub mod.*

9 Quo casu æquum sane est, initius agi cum creditore, vt dixi *Defin. prox præced.*

10 Cum sit eodem iure censendus, quo extraneus censeretur, cuius vice emit, *l.* 2. *Cod. si in caus. iudic. pignor. capt. sit. l. cum bona,* 16. *D. de rebus auctor. iud. possid. alias l.* 1. *de priuileg. credit.*

11 *L. penult. §.* 1. *ad fin. D. de except rei iudic. l. neque pignus* 45. *de reg. iur.*

12 Potest enim mutati causa possessionis ex nouo titulo superuenīte, *l. non solum* 31 *§ quod vulgo. D de vsucap.*

13 Soluta obligatione per venditionem pignoris.

14 Cuiusmodi actionum cessio regulariter non obligat cedentem de euictione, *l. si nomen* 4. *& seq. D. de hared. vel act. vendit.*

15 Ne alioqui cessionarius & re, & pretio careret contra bonam fidem, *l. ex empto* 11. *§ qui autem, & l. bona fides* 50. *D. de action. empt.*

16 *Arg. l. quaro* 39. *eod. tit. iunct. l. in venditione* 41. *eod.*

17 *Vt in d. l. quaro, vers. ne alioquin.*

18 Cum tam multa sint & litium incommoda, & possessionis commoda, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 4. *§.* 2. *de alien. iudic. mut. caus. fact. §. commodū. Inst. de interd. l. vltim. D. de acquir. poss. l.* 1. *§. vlt. & l.* 2. *Diuus Pius d.*

19 Vt dixi

19 Vt dixi *Defin.* 1. *Supra. ex l. de tuo* 9 D *mandat. l.* 2. D. *de hared. vel act. vendit.*

20 Quæ vulgaris formula est venditionis, *l.* 3. D. *de action. empt. l. si stipulatus* 4. *in princ.* D. *de vsur.*

21 *de l. quæro* 39. iunct. *l.* 1. §. 1. *de action. empt.*

22 Vt proinde non tam creditoris, quàm debitoris fidem secutus videretur.

23 Desiderat enim debitor possidere ex eo instanti, quo capta fuerant pignora & redacta in manus Curiæ, vt loquuntur. Exinde namque curia incipit possidere, vnde etiam est, quod hanc leuationem nostri vocant,

24 Fuit enim illud pretium possessionis & mandatum à creditore actionum. *argum. l. cum pupillus* 21. D. *de tutel. & ration. distr.*

DEFINITIO IV.

Venditio postulante creditore facta sub hasta illum obligat, non quidem de euictione, sed ad id, quod interest emptoris si condemnatus sit emptor ob vitium subhastationum, secus si ob culpam propriam.

SI rem sub hasta venditam emptor condemnatus sit restituere, ob id solum, quod venditio aut pro indebito, aut non seruatis solemnibus facta esset, indemnis præstari debet à creditore, quo postulante facta venditio est.[1] Neque enim hoc casu locum habet, quod dici solet, Creditorem euictionem pignoris non debere,[2] cum teneatur creditor non solum præstare se creditorem,[3] sed etiam curare, quantum in se est, ne quid prætermittatur eorum, quæ tutam venditionem facere possunt.[4] Aliud est, si emptor ob eam causam sit condemnatus, quod oblatam intra statutum tempus pecuniam, pro qua venditio facta fuerat, accipere noluerit.[5] Propriæ siquidem culpæ alium quam se ipsum auctorem laudare nemo potest.[6] *Ita in Senatu* tractatum est ex tempore in causa Claudii Pomar, Typographi Camberis, & Syndicorum ciuitatis, idib. Sept. 1595.

1 Cum debeat creditor præstare se creditorem, & bonam fidem in distractione pignoris, *l.* 1. *l. pen. & pass. Cod. si vendit. pign. agat.*

2 L. 1. *& tot hoc tit.* C. *l. debitor* 40. §. *vlt.* D. *de pignor act.*

3 Scilicet legitimum, adeoque antiquiorem, vt dixi *Defin.* 1. *supr. hoc. tit.*

4 Vix enim est vt non faciat contra bonam fidem creditor, qui non curat obseruari ea, quæ in distrahendis pignoribus obseruari consueuerunt, *l. cum contra bonam fidem* 4. C. *si vend. pignor. agat.* nisi quid per apparitoris & executoris imperitam peccatum sit: quo casu facile posset fieri, vt nullus adsit dolus eius, qui apparitorem elegit, quamuis non facile careat culpa, qui talem elegerit, *l.* 1. §. *illud sciendum*, D. *de separat.* Iunge *l.* 1. *in fin.* C. *hoc tit.*

5 Cum ex statuto haberet debitor ius redimendi intra semestre, numerandum à die missionis in possessionem.

6 L. *hoc iure* 27. *in fin.* D. *de euict.* quia quod quis ex culpa sua damnum sentit, nec sentire videtur, *l. quod quis* 203. *de reg. iur.* Facit. *l. si fundo* 53 §. 1. *l. si ideo* 55. D. *de euict.*

TIT. XXXIII.

DE *PATR. POTEST.*

DEFINITIO I.

Pater filium impium potest propria auctoritate prehendere, & in carceres detrudere castigandum postea per Iudicem arbitrio patris: non tamen absoluendum, etiamsi pater velit, si atrox fuit iniuria.

PATRI de filij moribus & impietate apud Senatum conquerenti, licet nullas in promptu haberet querelæ probationes,[1] prehendendi tamen filij, & in carceres detrudendi potestatem,[2] quam sibi fieri postulabat, placuit non esse denegandam: cui etiam propria auctoritate & patriæ potestatis iure inconsulto Senatu id ipsum facere licuerit, ac ex cuius voluntate & arbitrio sententiam postea in filium ferri oporteat.[3] Quid ergo si postea paternæ pietatis viribus fractus pater filio iamiam condemnando parcere velit? Non est audiendus, si tam atrox iniuria & impietas fuit, publici exempli occasionem amitti non oporteat.[4] *Ita tractatum* & relatum est pro N. Ludouico d'Eschallon, 5. Cal. Octob. 1593.

1 Quamuis dici soleat, non entium, & non apparentium idem esse iudicium, §. *si aduers. Inst. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. D. *de testam. tutel.*

2 Iure scilicet patriæ potestatis, cum parentibus olim liceret filios impune occidere, *l. in suis* 11. *C. de liber. & posthum.* quamuis hoc sit immutatum, *l.* 2. *D. de sicar.*

3 *L. si filius* 3. vbi est text. elegans, C. *hoc tit.* Iunge *l.* 4. *eod.*

4 Ne, dum iniusto patris desiderio satisfacere volumus, publicam vtilitatem offendamus; alioqui publicam potius quam priuatam iniuriam remittere pater videretur, quod sane pessimi esset exempli. Publice siquidem interest, tam grauia eiusmodi delicta exemplo vindicari, vt pœna vnius sit metus multorum, *l. ita vulneratus* 51 §. *vltim.* D. *ad leg. Aquil. l. si à reo* 70. §. *vltim. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. 1. D. *de solut.* Nec desunt apud nos exempla filiorum ad tritemes condemnatorum pro eo tempore, quod pater ipse præscripsisset, vt à clarissimo viro D. Raymundo Pobello Præside nostro alias relatum memini. Plane iniuriam leuiorem sibi à filio factam remittere pater quandocumque potest, etiam post delatam ad Iudicem querelam, ne alioqui nullus paternæ veniæ & misericordiæ locus relinquatur.

DEFINITIO II.

Potest pater factam iniuriam filio gratis etiam inuito eo remittere, nisi patris persona sit vilis aut turpis.

FIlio factam iniuriam quantumcumque pater vel inuito eo etiam gratis & vltro remittere pro suo iure potest,[1] nisi proponas, vsque adeo vilem patris personam esse, vt ipsi de honore & existimatione filij minus confidendum videatur:[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. supr. De his quibus vt indign. & ad SC. Syllan.

1 Quia magis patri quam filio facta esse intelligitur iniuria, quæ filio facta est, & ideo nec iniuriarum potest agere filius proprio nomine, quamdiu pater ipse potest agere, aut alius nomine patris, *l. sed si vnius* 17. §. *ait prætor. & seq.* D. *de iniur.* præsertim *in vers. plane.* Glos. *in l. in persona* 31. *in princip.* D. *de pact. l. si longius* 18. §. *si filius fam.* D. *de iudic.* vbi vide quæ scripsi *in Rational.*

2 Quo sane casu æquum est maiorem haberi rationem filii, quam patris, *d. l. sed si vnius*, § *interdum*, D. *de iniur.*

DEFINITIO III.

Filius familias Senator non potest facere testamentum nec si pater consentiat: habet tamen liberos suos hæredes legitimos in peculio quasi castrensi, quamuis remaneant illi mortuo patre in potestate aui, ita vt nec matrem tutricem habere possint.

SEnatoria dignitas non eximit filium à patria potestate. Nec enim recte hæc dignitas comparabitur summæ Patriciatus dignitati, quam olim solam Iustinianus excepit,[1] & quæ hodie nulla est: ita fit vt Senator idemque filius familias testamentum facere non possit, nec si pater consentiat,[2] præterquam ratione quasi castrensis peculij, de quo haud dubie testari potest,[3] etiam inuito patre ex constitutionibus ad exemplum peculij castrensis.[4] Quod intestatus decesserit, superstitibus liberis, non occupabit pater bona iure peculij, vt olim,[5] sed potior erit in succedendo causa liberorum, ex nouella Iustiniani constitutione.[6] Sed nõ faciet ea res, quin liberi maneant in potestate aui paterni, in qua & pater eorum fuerit mortis tempore.[7] Proinde non solum superuacua, sed etiam absurda est illa quæstio,[8] An eorum tutela auo paterno, an marito potius tanquam ad succedendum proximiori deferenda sit? Cur enim aut qua ratione tutorem demus ei, qui iam est in alterius potestate? Siquidem constat fieri non posse, vt idem eodem tempore plurium potestatem experiatur.[9] Nemo autem dubitat, quin sit in tutoris potestate is, qui tutorem habet. Est enim tutela, vt Seruius diffiniebat, vis & potestas in caput liberum.[10] Et sane ridiculũ est argumentum, quo mouentur,[11] qui matrem præferunt,[12] contendentes eodem ordine vocari parentes ad tutelam quo ad hæreditatem,[13] ex Iustiniani constitutione:

huic

huic enim regulæ quæ & iuris antiqui fuit, tum demum locus est,[14] cum de tutela quæri potest, quod non euenit in nepotib, auum paternum habentibus, in cuius illi sint potestate.[15] Non defuerunt tamen ex Dominis Senatoribus qui dicerent, cum huiusmodi quæstio sæpius ex facto incidisset, aliter atque aliter Senatum antehac censuisse aliquando enim matrem prætulisse,[16] aliquando auum paternum,[17] quod & in posterum sequendum esse post accuratam disputationem magis probabatur.[18] In causa N. Catharinæ de Lallée, viduæ D. Senatoris de Beausuiour, & D. de la Fontaine, 6. Id. Mart. 1594.

1 *In §. filius familias, Inst quib. mod. ius patr. potest. soluit.*

2 *L. tam ii, 25. §. filius familias, D. de mort. caus. donat. l. pen. C. qui test. facer. poss.*

3 *L. vlt. C. de inoff. testam. l. vlt. C. qui. testam. facer. poss.*

4 In quo ex constitutionibus filius familias vice patris familias fungitur, *l. 1. D. ad S. C. Maced.*

5 L. 1. & *D. de castr. pecul. l. filius fam. 18. D. ad leg. Falcid.*

6 *Nouel. 188. de hared. ab intest. venient.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in error. vltim. decad. 43. de error. pragmat.*

7 Remanet enim nepos in potestate aui mortuo patre, qui ipse erat in potestate: Recidit autem in potestatem patris mortuo auo, §. 1. *Inst. quib. mod. ius patr. pot. soluit.*

8 Quam nostri tractant *ad Auth. matri & auiæ, C. quand. mul. tutel. offic. fungi potest.*

9 *L. si filius familias 33.* vbi est text. elegans, *D. de testam. mil.* iunct. *l. si. euincet. D. ad leg. Iul. de adult.*

10 Cum tutoris potestas sit quodammodo vicaria patriæ potestatis

11 *Tit. de tutel. apud Iustin. ex Iureconsulto in l. 11. D. eod.*

12 Argumentum est Bartoli pro matre contra Accursium, qui pro auo paterno sentit. *in d. Auth. matri. & auia.*

13 *dict. Nouell. 118. de hared. ab intest. venient. capit. 5. §. ex his autem*

14 L. *à quo tutela 73. de reg iur. leg. 3. D. de legit. tutor. §. 11. Inst. de legit. par. tutel.*

15 Semper enim supponendi sunt termini habiles *vulg. l. adigere 6. §. quamuis, D. de iur. patron. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Tertyll. cum similib.*

16 Ex sententia Bartoli, vt in ea specie, de qua scripsimus, *defin. Supra de legit. tutel.*

17 Ex sententia Accursii *ad l. Auth matri & auia.*

18 De quo vide quæ scripsi pluribus contra Bart. *in error. 7. decad. 6. de error. pragmat.*

TIT. XXXIV.

DE POSTLIM. REVERS. ET redempt. ab hostib.

DEFINITIO I.

De iure postliminij apud Christianos & de iure luendi id quod ab hostibus redemptum est.

QVAMQVAM ex vetere gentium iure mansit etiam apud Christianos, vt quæ in bello capiuntur bona mobilia, fiant capientium & in prædam cedant, non diuidendam ab Imperatore victoris exercitus, vt olim, sed apud eos relinquendam qui priores ceperint. Immobilia verò publicentur, & in fiscum victoris Principis aut reipublicæ quæ bellum indixit redigantur, si modo iustum fuerit bellum & ab Imperatore Romano alióve supremo quolibet Principe indictum. non etiam si ab inferiore, quamuis ex licentia & permissione superioris.[1] Illud tamen merito antiquatum est, quasi moribus Christianis indignum, vt qui á Christianis capiuntur, Christiani fiant serui, licet negari non possit, quin fiant captiui. Seruantur enim, vt redimi possint, non vt vel ex interuallo occidi, vel seruire debeant.[2] Ea res facit, vt postliminij ius, quod ad personas attinet, hodie inter Christianos nullum sit, sed tantum quod ad bona quæ belli iure dominum mutauerit.[3] Nec tamen quantum ad dominum bonorum duntaxat, sed etiam quod ad iura omnia quæ bonorum dominio consequentia sunt, vt puta pignorum, hypothecarum, fideicommissorum. Quemadmodum enim iura illa omnia mutato per bellum & extincto dominio, cui adhærebant necessariò resoluuntur:[4] Ita, & restituto iure postliminij domino simul & ipsa restituuntur,[5] si non in pace aliter conuenerit. Hoc enim semper excipiendum est,[6] cùm ex eodem iure gentium sit, vt pacis leges & conditiones seruentur etiam in quæ, vtpote sine quibus pacis fœdus initum non fuisset.[7] Nam si virtute bellica factum sit vt bona quæ à victoribus fuerant occupata ad pristinos dominos redierint, distinctionibus nullis locus est, quòd eo casu bona non tam recuperata, quam nullo vnquam tempore amissa videantur.[8] Quod si neque per virtutem bellicam, neque per conuentiones pacis recuperata sint, sed commercio redempta,[9] ius ciuile sequendum erit, quo inductum est ex constitutione, vt luendi quidem ius domino supersit, interim tamen redempta res eius esse intelligatur qui redemit.[10] Et quidem ita vt in ea re retinenda potior esse debeat cæteris omnibus creditoribus, quantumcumque anteriorem hypothecam habentibus.[11] Quidni enim cùm nec à priore domino cuius semper antiquior causa est controuersiam timere vllam possit?[12] Ergo nec sufficiet vt creditores cæteri egentes hypothecaria offerant ex pretio ad ratam[13] crediti, sed totum offerre debent, ne alioqui melioris conditionis sint, quàm debitor ipse idemque prior dominus, qui nisi totum pretium offerendo non audiretur.[14] *Ita tractatum est* in causa Prioris & Religiosorum d'Eney, & Rectorum Sanctæ Domus B. Mariæ compassionis de Tonone, mense Mart. 1613.

1 Bartol & alii *ad l. hostes, & l. si quid bello*, D. *hoc tit.* Boer. *quæst.* Didac. Couarr. *ad num 7. reg. peccatum, de regul. iur. in 6. in 2. parte electionis. §. 9. & 11. in prine & num. 16.*

2 Bart. & alii in locis supra citatis
Boer. *dict. quæst.*

4 Alioqui causa pignoris nihil commune habet cum quæstione & intentione dominii *leg. 2. §. 1. D. de pignor. l. vsucapio 7. C. eod.*

5 Quicquid enim bellum abstulit, ius postliminij restituit *tot. hoc tit. C. & l. postliminium 39. D. eod*

6 *dict. l. si quid bello 28. in fin. D. hoc tit.*

7 Non enim decipi debet qui fidem publicam secutus est, vt nequis, qui priuatam *l. vlt. C. de pact. conuent. sup. ter.*

8 *L. si captiuus 20. §. 1. D. hoc tit.*

9 ne quo bonorum genere agitur etiam *in toto hoc tit. C. & in l. in bello 12. § si quis seruum & seqq. & pass. D. eod.*

10 *dicto § si quis seruum, l. 12. & pass. C. eod.* Recte autem agimus de redemptis quia res liberaliter & gratis redditæ ab hostibus, licet alii quam domino, priori protinus, & ipso postliminii iure ad pristinum dominum redeunt *l. cùm redemptum l. præscr. 8. C. hoc tit.*

11 L. *cùm & postliminij 6. l. commercio, eod. tit. dict. §. si quis seruum, vers. & si ignorans.*

12 Nisi restituto pretio ante completum tempus vsucapionis. Postea enim sera esset oblatio pretii ad causam luitionis, *d. §. & si ignorans.*

13 Sicuti cùm agitur de luitione pignoris, *l. quamdiu 6. Cod. de distr. pign. l. 1. de luit. pignor.*

14 *dict. § si quis seruum*; luitionis enim causa semper indiuidua est *dict. l. 1. Cod. de luit pignor. l. si rem 9. § omnis pecunia. D. de pign. act. cum similib.* Vide Innoc. & Canon. *in cap. sicut, Extr. de iureiur.*

TIT. XXXV.

QVÆSIT LONG. CONSVET.

DEFINITIO I.

Potest consuetudine tolli præscriptio quælibet & quanticumque temporis apud nostros Augustanos.

CONSVETVDINE sicut & statuto induci potest, ne quanticumque temporis præscriptio locum vllum habeat,[1] quia ius omne, quod est De præscriptionibus, mere ciuile est,[2] quod contrario iure ciuili proinde tolli & abrogari potest.[3] Secundum quod cum in causa quadam Augustanorum probatum esset per testes,[4] nullam in toto Augustæ Ducatu præscriptionem temporis locum habere, eumque, qui fundum ea lege emerit, vt toties quoties venditor nolet retro vendere cogetur, recusare non posse, quominus etiam post annos sexaginta redimere volenti venditori fundum restituat. *Senatus* pronunciauit, ius redimendi durare, quod alioqui lapsu tricennij præscriptum videre debuisset,[5] 6. Non. Decemb. 1588.

1 Bald & alii *ad l. Cod. de annal. except.* vbi tamen notant, sublata siue per statutum, siue per consuetudinem omni præscriptione quanticumque temporis, non tamen censeri sublatam centenariam.

2 Contra naturalem æquitatem, cum tempus non sit modus aut acquirendi, aut amittendi dominii, *l. diuina* 4. Cod. *de præsc. long. temp.* vt neque tollendæ vel inducendæ obligationis, *l. obligationum fere* 44. §. *placet*, D. *de oblig. & act* Vnde dicitur præscriptio impium præsidium & improba temporis allegatio à Iustin. *Nouell* 9. vt etiam. *Eccles. Rom. in cent. annor. quod præscrip.* Habet tamen hoc ius æquitatem ciuilem, ne dominia rerum & iurium maneant sæpe r in incerto, *l.* 1. & 2. *vbi not.* D. *de vsucap. l.* 3. & 4. C. *de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

3 L. *eas obligationes* 8. D *de capit minut.*

4 Consuetudo enim cum sit facti omnimodo probanda est, siue per testes id fiat, siue per instrumenta. Bart. *ad l. de quibus, num.* 7. *D. de legib.* DD. *ad l.* 2. C. *hoc tit.*

5 Sicut & cætera iura quantumlibet perpetua, *leg.* 3. & 4. *Cod. de præscript.* 30. *vel.* 40. *annor.* Boer. *quæst.* 182, *num.* 3. & 4. Tiraquell. *de retract. conuent.* §. 1 *in verb. à tel temps, gloss.* 2. *num.* 7. Ioan. Papon. *in syntagm. arest. lib.* 12. *titul.* 3. *de præscription.* § 11. & 12.

DEFINITIO II.

Allatis contrariis probationibus consuetudinis audiendi sunt noui testes ex officio, quibus solis credatur: idque sumptibus vtriusque partis, sed iis ignorantibus, quantum fieri potest.

CVm de consuetudine probanda agitur, & quod sæpe numero euenit, contrariæ probationes hinc inde proferuntur, aut tam enixæ, aut tam suspectæ, vt dubia res fiat, [1] soler Senatus decernere, vt per enarratorem litis ampliùs inquiratur de veritate, [2] audiendis in eam rem ex officio testibus, quos ipse pro arbitrio eligat ex eorum numero, qui fide digniores videantur, [4] ignorantibus quoque, si fieri possit, collitigatoribus, vt viretur materia & suspicio corruptionis testium, expensis tamen vtriusque partis, alio etiam, si necesse sit, expensarum colore quæsito.[6] Quod cum euenit nil necesse est de fide testium ante auditorem inquirere, quoniam nec vlla iis fides adhibetur, sed iis solis qui ex officio auditi sunt,[7] tametsi alioquin ea inquisitio De personis & insectationibus testium necessaria fuisset, [8] *Ita Senatus* in causa Franciſci le Maistre, & Illustrium Dominorum Comitum de Monmayeur, 5. Id. Aug. 1593.

2 Debent enim consuetudinis cuiuslibet probationes quantum fieri potest esse, certæ, claræ & indubitatæ, *l. cum de consuetudine*, 34. & *seqq. l. non Imperator*, 36. D. *de legibus. Notat. ad leg.* 2. C. *hoc tit.*

2 Pragmatici nostri vocant relatorem, *Le rapporteur du proces.*

3 Debent enim iudices omnes diligentes esse ad indagandam veritatem, cum in cæteris quidem rebus, *l. curent magistratus*, 22. D. *de testib.* tum maxime cum tractatur de consuetudine, quæ scilicet tantæ auctoritatis est, vt ius faciat & habeatur pro lege, *l. de quibus*, 32. *dict. l. cum de consuetudine, & seqq* D. *de legib.*

4 Testibus enim credendum est non testimoniis, *leg.* 3. *in princ.* & §. 1. & §. *idem Diuus Hadrianus*, D. *de testib.*

5 Cum fiat hæc noua inquisitio ad vtilitatem vtriusque partis, *arg. l.* 1. C. *de admin. tutor.*

6 Ne possint litigatores suspicari quid facere Senatus cogitet.

7 Sic enim Senatus postea pronunciat, ac si non alii testes auditi fuissent, quam qui ex nobili, vt aiunt, Senatus officio auditi sunt.

8 Quomodo tum maxime necessaria est, cum ex vtraque parte non modo diuersa, sed etiam contraria testium dicta & testimonia proferuntur, *arg. d. l.* 3. D. *de testib.*

DEFINITIO III.

In solutione quotæ decimæ spectanda maxime est loci consuetudo, etiam quæ possit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri, aut factum esse probetur.

COnsuetudo vt decima soluatur in horreo, licet facile ansam, præbeat fraudis comminiscendæ, [1] si tamen de ea legitime cõstet, omnimodo seruãda est, sicut & in cæteris omnibus quæ ad soluendæ decimæ formam pertinent. [2] Nisi constet in fraudem quid factum esse, [3] etsi non desunt qui negent huiusmodi consuetudinem recipiendam esse, quasi inductiuam, vt loquuntur, peccati. [4] Illud sane à nostris aliquando tractatum est, non aliter huiusce consuetudinis in soluenda decima rationem haberi debere, quam si à summo Pontifice constet esse approbatam. [5] Sed contraria sententia merito obtinuit, ne alioqui tot homines consuetudinem bona fide secutos, peccatum mortale contraxisse, atque ita salutis damnum incurrisse fatendum esset.[6] Cum tamen probata esset consuetudo nullius soluendæ decimæ ex vino quod torculari exprimeretur, non putauit Senatus admittendam consuetudinem, quia licet quota decimæ præscriptione tolli possit, non tamen decima ipsa tota. [7] Sed & comminatus, si quid fieret in fraudem decimæ, futurum, vt antiquæ consuetudinis nulla in posterum ratio haberetur. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 14. supr. de præscrip. 30. vel 40. annor.

1 Cui obuiam ire bonus iudex semper debet, quantum facere potest, *l. vnic. §. ille autem*, C. *de Latin. libert. tollen.*

2 Balb. late *in tract. de præscrip. part* 5. *quæst.* 7. *num.* 9. 10. & 11. Cravett. *cons.* 21.

3 Nunquam enim fraudibus indulgendum est, *l. Imperator.* 50. D. *ad SC. Trebell.*

4 Guid. Pap *cons.* 77. vbi vide.

5 *Ex capit. in aliquibus, vbi gloss.* in verb. *approbata. Extr. de decim.* & ibi Panorm. & alii Canonistæ.

6 Ita Sylvest. *in summa* in verb. *decima.*

7 Vt tractant nostri *ad d. cap. in aliquibus, & pass. ill. tit. de decim.* Rebuff. *in tract. de decim.* Adde eund. *in præfat. tract. de sent. præmis. num.* 30.

8 Nec enim malitiis vnquam est indulgendum, *l. in fundo*, 38. D. *de rei vind.* Et priuilegia quoque ipsa per abusum amittuntur, *l.* 1. *vbi not. C. de hæret. & Manich.*

DEFINITIO IV.

Minor est potestas consuetudinis quam legis, si lex velit consuetudinem tollere.

COnsuetudine quidem solemnitates iure introductas remitti posse certum est, [1] sed si consuetudinem lex abolitam velit, dubitandum non est maiorem legis, quam consuetudinis vim esse oportere.[2] *Sine die.*

1 *L. manumissio*, D. *de manum. vind.* Socin. *in l.* 1. *not. ab.* 2. *de verb. oblig.* Boer. *qu.* 1. *num.* 20.

2 Boer. *dict. quæst.* 1. *num.* 49. *ex cap. quia propter, de elect. l.* 2. C *hoc tit.*

DEFINITIO V.

Standum est antiquæ, siue legi siue consuetudini, præterquam si agatur de re priuata, cui priuatus possit quam velit legem dicere.

AB ea forma, quæ siue scriptis legibus siue moribus antiquitus cõstituta est discedere non oportet: [1] Neque enim singulorum arbitrij est, quid legislator constitutum voluerit. [2] Plane potest quilibet rei suæ quam vult legem dicere, siue agat de ea re sibi retinenda, siue de in alium trãsferenda, [3] *Sine die.*

1 Boer, *quæst.* 1. *num.* 70.

2 *L. nemo potest*, 55 *de leg.* 1. *leg. penultim.* §. *fin. de leg.* 2 *leg.* 5. §. *Iulianus, alies l. quidam, de admin. st. tutor, l. si filia*, D. *famil. ercisc.*

3 *L. qui Romæ*, 122, § *Flauius, de verbo, obligat. leg. Publia.* 26. *in princ. depos. l. venditor.* 13. *commun. præd. l. in traditionibus*, 44. *de pact. l. vltim.* C *de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO VI.

Valet consuetudo vt testes audiantur etiam post didicita testificata, & in quacumque parte litis

ETsi ratio juris, quæ induxit ne post didicita testificata testes audiri possint, præterquam certis in casibus, naturalem non minus quam ciuilem rationem habet, eamque ex bonis etiam moribus desumptam, ne corrũpendorum testium materia & occasio inde præbeatur, [1] nemo tamen dubitat, quin consuetudine possit contrarium ius induci, vt etiã post apertas & publicatas testationes, siue super ijsdem articulis, siue super aliis, qui sint directo contrarij testes audiãtur. [2] Pertinet enim ea res ad mores ciuiles magis, quam ad naturales, [3] quos scilicet per consuetudinem offendi bonus legislator

Source : BIU Cujas

legislator nunquam pateretur. [4] Itaque innumeris Senatus nostri consultis adprobata est illa Augustanorum consuetudo, quæ in quacumque litis parte [5] testes audiri patitur, neque minus postquàm ante didicerit testationum secreta, quę nec apud eos vlla sunt. *Ita Senatus* sæpius.

1 *Cap. fraternitatis*, vbi Canonist. *Extr de testib.*

2 Licet vna sit illa ex qualitatibus consuetudinis, quod debeat esse rationabilis, vt nostri tractant. *ad l. 2. C. hoc tit. & ad l. de quibus*, 32. *ff. de legibus.*

3 Solent enim nostri distinguere duplices bonos mores naturales & ciuiles, nec dubitant quin boni mores ciuiles possint offendi & violari per consuetudinem, sicut & per iusiurandum, non etiam naturales, cuius rei exẽplum adferunt in iurata donatione bonorum omnium præsentiũ & futurorum: quam plerique volunt valere propter iuramentum, licet auferat donatori factionem testamenti & ob id dicatur esse contra bonos mores, *l. ex eo 4. C. de tutel. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta*, 61. *de verb. oblig.* Quasi auferre testamenti factionem sit contra bonos mores, ciuiles tantum, non etiam contra naturales, *not. in l. vlt C. de pact.*

4 *Capit non est obligatorium*, vbi Dyn. & alii, *de regul. iur. in 6.*

5 Ac proinde etiam ante Item contestatam, quod ex ratione iuris regulariter non permittitur, nisi impetrato in eam rem Principis diplomate ex iusta causa, id est, si testes aut decrepiti sint, aut abfuturi, vt scripsi *Definit. 1. supr. de probat.*

TIT. XXXVI.
DE DONAT.

DEFINITIO I.

Valet donatio à patre collata in filiumfamilias fauore matrimonij, sicut & illa quæ iurata est.

RATIO quidem iuris non patitur, vt à patre in filium familias collata donatio valeat, nec si fauore matrimonij facta proponatur, [1] sicut neque valet traditio, quam filiæfamilias pater fecerit ex causa dotis, [2] Non quod filijfamilias sint omnino acquisitionis incapaces, vt vulgo creditur, [3] sed quia inter patrem & filium non emancipatum nulla iure ciuili consistere possit efficax obligatio neque rursum sine obligatione donatio. [4] Enimuero vtiliter receptum est, vt fauore matrimonij pater liberis donare possit, nil obstante iure potestatis, [5] quod ea res ad publicam vtilitatem pertinere videatur, vt facilius ad nuptias contrahendas inuitentur, qui alioquin cum filio aut filiafamil. contracturi non esset. [6] Item quod huiusmodi donationis commodum non ei tantum personæ acquiratur, cui donatum est, [7] sed coniugi quoque, & liberis ex eo matrimonio nascituris, quorum etiam omnium rationem haberi æquum est, [8] extra causam matrimonij vix est, vt licita sit patri inter filium aut filiamfamilias simplex donatio, [9] nisi iusiurandum interuenerit: cuius sana veneratione, [10] licet repugnantibus iuris regulis, [11] non male illud quoque probatum est, vt donationem tanquam vtilem defendi oporteat. [12] *Ita Senatus* sæpius, maximè in causa Dm. de Messimieu, & de Sarmoye, 15. Calend. Augusti. 1591. *Sine die.*

1 Quia nec donatio potest vtiliter fieri, quin obligatio aliqua contrahatur, hactenus saltem ne donationem reuocare donator possit, *l. 4. §. 6. & pass. C. de reuoc. donat.* nec obligatio vlla potest contrahi inter patrẽ & filium salua patria potestate, *l. cum de bonis 11. C. hoc tit. l. donationes 31. §. pater, D. eod. l. Imperator* D. *ad* SC. Trebell.

2 *L. Pomponius Philadelphus 35. D. famil. erciscę* de cuius sententia scripsi *lib. 7. Coniunct. cap. 12. & in Error. 9 Decad. 40.*

3 Potuerunt enim sibi acquirere iam olim, quoties pater nolebat sibi per filium acquiri. *l. 4. §. sed & filiusfamilias, D. de edend. l. in suis 11 de lib. & posthum. l. is qui heres 15 § vltim. l. cum heres 32 D. de acquir. hared. l. cogi 16. §. si pater, d l. Imperator 50 ad* SC. Trebell. *l. 1. C. qui admitt. ad bon. possess. poss.*

4 Vt dixi *num. 1.* ex legibus ibi citatis. Quibus adde, quæ scripsi *in Error. 2. & 3. Decad. 41. de error pragmat.* Guid. Pap. *quæst. 145. & seq.*

5 Notant DD. *ad d. l. Pomponius 35. D. famil. erciscę* Quid ergo si matrimonij fauore pater donauerit filio suo pro eo & liberis ex illo matrimonio nascituris? Soli filio facta donatio intelligitur, non etiam liberis, nisi ordine successiuo & tanquam heredibus filij non tanquam ab auo substitutis. Itaque patri libera est de bonis disponendi facultas, nisi de voluntate donatoris aliud ex coniecturis appareat. Sic d. *decis. Mantuan. 322. per tot.* Nicol. Valla *in tractat. 2. de reb. dub. quæst. 4. fol. 15.* Vide *l. inter socerum 26. §. vir. dotem, & seq. D. de pact. dotal.* & Bart. Bald. & Castrens.

6 *L. 1. cum ibi not. D. solut. matrim. l. interest. 18. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 3. de priuil. cred. l. hoc modo 6. in fin. de cond. & demonstr.*

7 Etsi potissimum ei acquiritur quæ dotem habet; *l. extraneus 33. D. de iur. dot. in fin.*

8 Vnde est quod contractus matrimonii non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius familiæ & eorum omnium inter quos agnationis & cognationis iura consequuntur quæ ratio dubitandi est. *ad l. cum adoptio 7. D. de adopt.*

9 *d. l. cum de bonis 11. C. hoc tit. d. l. donationes 31. §. pater, D eod. l. siue emancipatus 17. C. eod. l. 2. C. de inoff. donat.*

10 Quia potest seruari citra dispendium salutis æternæ, *cap. 2. de pact. in 9. cap. cum contingat, D. de iureiur.*

11 *L. non dubium. 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat. 1.*

12 Guid. Pap. *d. quæst. 146.* Scripsi *in error. 41. decad. 4. de error. pragmatic.* Gabriel. *lib. 3 commun. opin tit. de donat. concluſ 4.*

DEFINITIO II.

Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos secuto censenda est remuneratoria, & inter viuos potius quam mortis causa, vt sit irreuocabilis.

CONuentione inter mulierem quandam & Hospitalis rectores inita actum erat, vt mulier in pauperum numerum adscriberetur, & ex reditu Hospitalis vna cum cæteris pauperibus aleretur, vestiretur, ac sepeliretur: ex eaque causa legauerat & donauerat illa Hospitali, (sic enim verba instrumenti habebant) certam pecuniæ quantitatem sibi à Sempronio debitam. Aliquot postea mensibus accepto iam à rectoribus cibario & vestiario, illa ad Sempronij debitoris sui domum diuerterat, & cum eo per aliquod tempus vixerat, adeoque in eius domo decesserat: prius tamen facto instrumento, quo pecuniam sibi à Sempronio debitam eidẽ mortis causa donauerat. defuncta ea cum rectores Hospitalis aduersus Sempronium ex contractu agerent, [1] ille autem diceret quæsitam sibi ex donatione liberationẽ, [2] neque dubitandum quin prior mortis causa donatio in fauorem Hospitalis facta, per posteriorem reuocata esset, [3] quæsitum est vtrius causa potior esse deberet. Nam vt prior donatio non nisi mortis causa facta videretur, illud suadebat, quod legandi verbum in ipsa donatione vsurpatum fuerat: [4] quo verbo sicut omnes vltimæ voluntates comprehenduntur, [5] ita eas quæ inter viuos fiunt exclusas intelligi constabat. [6] Porro cuiuslibet supremæ voluntatis ea conditio est, vt supremum vsque vitæ exitum sit ambulatoria & reuocabilis, [7] tametsi fauore piæ causæ facta proponatur. [8] Sed probabilius visum est, remuneratoriæ ac proinde irreuocabilis donationis iure censeri debere, liberalitatem factam, ob causam, quæ inter viuos secuta esset, [9] cum & cibaria & vestiaria ab hospitalis rectoribus per aliquot menses accepisset, neque per eos stetisset, quo minus in mortis vsque diem ipsi præstarentur. [10] Nec quod legandi verbum adiectũ erat facere debebat, vt mortis causa potius donatum videretur, cum donandi quoque verbum vsurpatum esset, [11] ne dubitari posset, quin ea donatricis voluntas fuisset, vt omni iure siue inter viuos siue mortis causa valeret donatio: [12] Quæ & in dubio sic interpretanda erat, vt inter viuos esset & irreuocabilis, [13] præsertim fauore piæ causę, [14] cui erat vtilior ea interpretatio, ne sola donatricis pœnitentia reuocari posset. [15] Quod si iure donationis inter viuos valere nõ poterat ob defectũ insinuationis, [16] d. fẽdi tamẽ iure contractus innominati, Do vt des, in quo contractus genere secuto ex vna parte implemento pœnitentiæ locus ex altera superesse nullus poterat. [17] Plane quia id actum erat, vt mulieri, quamdiu viueret cibaria & vestimenta præstarentur neque id factum fuerat, facti quæstio supererat, an per Hospitalis rectores, an vero per mulierem ipsam stetisset, ne modus impletus fuisset, [18] Itaque in id vsque tempus, quo de facti veritate cognitum esset, iuris decisionem & pronunciationem differri oportuit. [19] In publico auditorio, 13. Calend. Decembr. 1588.

1 Tanquam cessionarii & habentes ex ea causa proprio nomine

Source : BIU Cujas

vtilem actionẽ,*l.postquam* 7.*& seq* C. *de hared vel.act.vendit.l.si cum emptore*.16.D.*de pact.*

2 *Vt in l.quod bonus*,15.*in princip.l.quærebatur*,82.D.*ad leg.Falcid.*

3 Nam in vltimis voluntatibus certum, est posteriora derogare prioribus,*l.si mihi*,12.*§.in legatis*,*de leg.*1.Donationes autem causa mortis proxime accedere ad naturam vltimarum voluntatum,*l. vlt.* C. *de mort.caus.donat* quia capiuntur ad instar legatorum,*l.*2.D.*de publ.in rem act.l.Marcellus*,*l.illud*,37.D.*de mort.caus.donat.*

4 Ex verbis enim voluntas declaratur,*l.ille aut ille*,15.*§.*1. *l. non aliter*,68 *de legat.*3.

5 L.*verbis*,120.*de verb.signif.*

6 Numquam enim illæ aut legatorum aut vltimarum voluntatum appellatione continentur,cum sint irreuocabiles,*l.vbi ita donatur*. 27. *l.Seia*,42.*§.vlt.*D.*de don.caus.mort.l.*1.*& pass.D.hoc. tit.* Vltimæ autem volũtatis propriũ est,vt sit reuocabilis,quomodo sequitur in Definitione

7 *L.*4.D.*adim.legat.l.cum hic status*,32.*§.pœnitentiam*,D. *de donat. int. vir. & uxor.*

8 L.1.vbi in terminis,*col.penult.vers.super noua quæstione*.C. *de sacros.eccles.*Nec enim potior esse potest causa ecclesiæ,quam pauperum vel liberorum,vt idem Bald.tradit sæpius *ad dict.l.* 1. Possunt autem reuocari omnia quæcumque per patrem dispositasunt fauore liberorum *Auth hoc inter liberos*.C. *de testam* Vide tamen Andr.Tiraq.*in tract de priuil.pia caus.priuil* 49 52.*&* 135.Bald.*cons*.183.*volum*.1.Innoc.& cæteros *in Clem.de relig.domibus.*

9 *Arg.l.Aquilius Regulus* 27.*cum ibi not.*D.*hoc tit. l. cum te*,6. *& l. vlt.*C.*de pact.int.emp.& vendit.*

10 Nam si per eos steterisset,non posset dici conditio impleta quæ non assidue & perpetuo impleta fuisset,*l.*13.C.*de condit.insert.*

11 Nam quæ ex abundanti adiiciuntur non solunt vitiare,*l.quæsitum* 12.*§. pen.* D. *de instr.& instr. leg. l. non solent*.94.*de reg. iur.* Et præterea interdum verba sunt improprianda vt intelligantur secundum subiectam materiam,*l. ex conducto* 15.*§.Papinianus*,*alias l.si vno*, D *locat.*

12 Quæ omnium siue contrahentium siue testantium voluntas esse semper credenda est,vt actus valeat omni meliori modo, quo valere potest,si modo nihil repugnet,*l.*3.D.*de test.milit.l.Lucius penultim. §.vltim.de legat.*2.maxime si adsit iuramentum , cuius scilicet natura est,vt æquipolleat clausulæ,omni meliori modo, *l. cum pater* 77.*§.filius matrem*,*de l.*2.& faciat actum irreuocabilem, Didac. Couarr.*cap.* 14.*var.resolut.n.*13.

13 Arg.*l.vbi ita donatur* 27.*& l.Seia* 42. *§.vlt.*D. *de mort.caus. donat.*

14 Cui semper in dubio fauendum est,vt ex iis appareat , quæ tradit Andr.Tiraq.*in tot.tit.tract.de priuil.pia caus.*

15 Quomodo potest reuocari quælibet mortis causa donatio,*d.l. vbi ita donatur.*

16 Quoniam eo iure quo vtimur donationes omnes inter viuos factæ insinuandæ.Nec aliæ excipiuntur , quam quæ fiunt in contractu matrimonii,& fauore nuptiarum, non etiam illæ , quæ collatæ sunt in piam causam.

17 Quia si posteaquam feci cessas dare, videris facere dolo malo, & ideo teneris de dolo,*l naturalis* 5 *§.quod si faciam*, D. *de præscr.verb. l.vlt.vbi not.de condict.caus.dat.*

18 Quia morę quęstio in facto, non in iure consistit, *l. mora* 32. iunct.*l.sciendum* 21 *& seqq* D.*de vsur.*

19 Cum ex facto ius oriatur,*vulg. l.si ex plaga* 52.*§. in clivo* C. *Capitolino*,C.*ad leg. Aquil.*

DEFINITIO III.

De donatione absenti facta stipulante notario

DOminium rei donatæ absenti,solo notario stipulãte,trãsit in absentẽ ex notarij stipulatione, [1] dummodo ante reuocationem sequatur ratihabitio donatarij,[2] viuo scilicet donatore.[3] Sed nulla interueniente stipulatione,nec ministerio epistolæ vel nuncij, donationem licet absenti factam iure iurando confirmari placet.[4]

1 Guid Pap. quæst 49.

2 Anton Tessaur.*decis* Pedem Osasch *decis*.33.

3 Sera enim esset ratihabitio donatarii post mortem donatoris cum iam dominium esset hæredis,*arg l.si ego* 9 *§. si res*,D.*de iur.dot.*

4 Tessaur.*dict.decis* 70 *num* 8.*vers.pro concordia* vbi concludit hanc donationem propter iusiurandum esse irreuocabilem.

DEFINITIO IV.

Onus æris alieni non sequitur ex iuris ratione donatarium,nec si sit vniuersorum bonorum

ÆRis alieni onus non magis sequitur donatarium bonorum omnium,si iuris rationem intueare , quam tũ qui certæ tantum rei donatarius sit.[1] Est enim donationis titulus singularis,non vniuersalis,etiam tum,cum facta donatio est bonorum vniuersorum. [2] Imo etsi facta sit hæreditatis alicuius,siue in totum,siue pro parte,[3] quia licet hereditas sit nomen juris,[4] & successio in vniuersum jus quod defunctus habuit,[5] cũ tamen alienatur ab hærede,& in aliũ transfertur inter viuos,singularis rei iure censetur.[6] Nec idcireo aliqua creditoribus hæreditariis actio competit cõtra donatariũ,[7] sed ipsi duntaxat donatori vt cogatur donatarius actiones in se suscipere creditorũ hæreditariorũ.[8] apparet autẽ nos eũ casũ tractare,quo quis nõ suã ipsius,sed al. terius hæreditatem sibi delatam quæsitãque donauerit,[9] siue cum de vendita hæreditate tractamus.[10] Propriam enim hæreditatem,quoniam viuentis nulla est, [11] non magis donare quis inter viuos potest,quam vẽdere,sed necessarius est in eam rem vsus testamenti.[12] Etsi itaque meo iudicio,qui distingunt hac parte donationem hæreditatis à donatione fundi.[13] Nihil enim interest,nisi hactenus quod donatarius hæreditatis cogi potest à donatore,vt hæreditarias actiones suscipiat,non etiam donatarius fundi , nisi ea lege illi donatum sit,vt creditoribus satisfaciat.[14] Nec ad rẽ pertinet,quod illi obiiciunt, creditores hæreditarios agere posse aduersus emptorem hæreditatis:id enim ita verum est si sponte ille actiones suscipiat.[15] Non igitur transeunt in emptorem,nec proinde in donatarium,iura hæreditaria siue actiua,vt loquuntur,siue passiua.[16] Si enim transirẽt,vtique vel inuitus cogendus esset actiones suscipere,cum actio nihil aliud sit,quam ius persequendi in iudicio,quod sibi debetur,[17] & quidem ab initio,si quidem iudicium non in vobetur,[17] & quidem ab initio,si quidem iudicium non in volentem redditur sed in inuitum. [18] At inuitus emptor hæreditatis respondere creditoribus non cogitur,nec si conuenerit vt iis satisfaciat.[19] Non igitur ipso iure obligatus videri potest. Et tamen si creditoribus contra se agentibus vltro consentiat,receptum est,vt non male illi egisse videantur,[19] non quod actionem illi habeant, (quanquam dici solet neminem sine actione experiri posse [20]) sed quia cum obligatus ille sit venditori,vt creditoribus satisfaciat,eius interest vitare circuitum.[21] Cum tanto dispendiosius ei futurum sit, si hæres ipse qui donauit aut vendidit,primo loco conueniatur,mox aduersus emptorem aut donatarium ipsum pro sua indemnitate regressum habiturus. [22] Qua ratione illud etiam admitti, meo iudicio,potest,eum qui certam rem ex donatione aut venditione accepisset,adiecto in continenti pacto,vt creditoribus satisfaceret,si creditorum actiones suscipere velit,perinde audiendum,licet creditoribus non teneatur:Ideoque taciti pacti exceptione iuuandum venditorem aut donatorem,si post directas in emptorem aut donatarium actiones ab eoque susceptas reuerti velint creditores aduersus donatorem aut venditorem. [23] Quia nihil prohibet pactum fieri inter creditorem & debitorem quisuis ille sit,vt debitum ab ipso donatario vel emptore petatur.Nimirum cum donatarius aut emptor consentit.[24] *Ita tractabam* in causa N. Papier , contra Blanchard,7.Calend. Mart.1593.

1.L *æris alieni* 15.C.*hoc tit.l.mulier bona*,72.D.*de iur.dot.l.donari*,29. *aliasl.quidam*,*§.donationem*,*& l.præced.*D.*hoc tit.*

2 L.2.C.*de petit.hared.*

3 Nam neque hæreditas neque pars hæreditatis potest dari per contractum in testamento,*l.hereditas*, 5. C.*de pact.conuent. tam supr. dor.*

4 L.*hereditas*,50.D.*de petit hared.l.*3.*§.*1.*de bon.poss.*

5 *L.nihil est aliud*,24.D.*de verb.signif.*

6 Quemadmodũ & cum hæreditas venditur ,*leg.*2.*& tot.tit.*C.*de hared.vel act.vendit.*

7 Vt neque contra emptorem,*d.l.*2.*d.l.æris alieni* , Nec enim onus æris alieni sequitur singularem successorem,*l.vltim.§.*1.D.*de contr.emp. l.*1.*§.si hæres*,D.*ad.*SC.*Trebell.l.vltim.Cod.de hared.act.*

8 *Arg.d.l.*2.C.*de hared.vel act.vendit.*

9 *Vt in dict.leg.donari*,29.*alias l.quidam*,*§.donationem*,D.*hoc tit.leg.* 2.*§.vltim.*D.*de his,qua vi indign.l. cum filius* 76.*§.Lucio*,*de leg.*2.

10 *d.l.*2.C.*de hared.vel act.vendit.l.*2.*& pass.*D.*eod.*

11 *L.*1.*eod.tit.l.*1.D *pro hared.*

12 *d.l.hereditas.C.de pact.conuent.tam supra.dct.*

13 Guid Pap.*qu.*105.*&* 460.

14 L.2.C.*de pact.quam citat* Guid. Pap *d.qu.*460.

15 Sed tantum in hæredem,qui est successor vniuersalis, idque ex lege 12.*tab.*quæ non est locuta nisi de hærede.*l. vltim.Cod.de hared act. l.*1.C *si cert.pet.leg.*1.*&* 2.C.*si vnus ex plur. hared. debit.*

Source : BIU Cujas

16 L. *nihil. aliud* 51.D. *de oblig. & action.*
17 L *inter stipulantem*,83.§ 1.D. *de verb. oblig.*
18 *d.l.*2.C.*hared.vel act.vendit.*
19 *d.l.*2.C.*de pact.*
20 Quæ ratio est Guid.Pap.*dict.quæst.*460.*ex l. si pupilli.*6.*§.videamus*,D. *de negot.gest.*
21 Qui & regulariter vitandus est, quantum fieri potest salua iuris ratione,*l.dominus*,53.D.*de condict indeb.*
22 Tanto pluribus enim & litibus & sumptibus vexabitur, quod ne fiat eius interest.*l. minoribus*,6 D. *de minor.*
23 *Vt in d.l.*2.C.*de pact.*
24 Cum volenti & consentienti non fiat iniuria,*vul.iur.*

DEFINITIO V.

Donatarius vniuersorum bonorum non est hæredis loco, vt personali vlla actione possit conueniri, etiam si hæres non sit soluendo, & quomodo contra eum prospiciatur creditoribus.

EX superioribus apparet quod dici solet emptorem aut donatarium hæreditatis (nihil enim refert.[1]) hæredis loco haberi non simpliciter, ac per omnia, sed secundum quid verum esse, quia effectu ipso, & lucrum & damnum omne hæreditatis ad eum respiciat.[2] Sed longe imperitius meo iudicio faciunt qui donatarium bonorum omnium præsentiũ & futurorum hæredis loco habendum putant, vt donatoris creditoribus personalem actionem exercentibus respondere compellatur.[3] *Nusquã* enim id à Iurecõsultis proditum est, neque vero ex recta iuris ratione defendi vllo modo potest. Non enim facit nec facere potest donatio, quin donator hæredem habere possit,[4] alioqui inutilis est, nullius momenti, si testandi, id est, habendi hæredis adimat facultatem.[5] Hęres igitur personali actione conueniendus est non donatarius,[6] solo excepto debito ex princip. li causa.[7] Quid ergo si hæres nullus sit, forte quod hæreditas non sit soluendo? Creditores anteriores quos donator habere se sciebat, possunt agere reuocatoria, quasi in eorum fraudẽ facta illa bonorum omniũ donatione,[8] sed posteriores non possunt, quia nec fraudati videntur;[9] nisi iam de iis donationis tempore cogitatũ probetur.[10] Possunt etiam anteriores petere, vt hereditari iacenti curator detur, qui defuncti personam repræsenter, & consequenter personali actione proposita condẽnetur,[11] quomodo ipse donator si viueret condemnãdus esset,[12] quasi nullis bonis donatis, nisi deducto prius ære alieno.[13] Sed remediũ hoc posterioribus creditoribus competere non potest, quoniam rite facta perfectaque donatio ex superueniente ære alieno non diminuitur, sicut nec alio vllo creditoris facto.[14] Ergo non est generaliter verum quod vulgo iactitant, si donator non soluendo sit, vel eius hæres nullus existat posse donatarium bonorum omnium à creditoribus conueniri, non solum proposita prius reuocatoria, sed etiam directo.[15] Nam nec reuocatoria possunt agere creditores posteriores.[16] Directo igitur multo minus: priores vero etsi reuocatoria, vt dixi, agere possunt, ipsius tamen donatoris bona & hæreditatem quæ semper aliqua est prius excutere cogendi sunt.[17] Proinde nec fieri potest, vt licere iis debeat directo agere contra donatarium, tametsi maxime circuitum illum qui proposita reuocatoria fieret, velis tollere.[18] Nã etsi reuocatoria creditores egissent & obtinuissent, non idcirco personalem actionem haberent, sed tantum ius petendæ missionis ex edicto.[19] Loquimur enim de chirographariis creditoribus, non de hypothecariis, qui vtique paratam semper actionem in rem habent aduersus quoscumque possessores.[20] Nemo autem dixerit habere plus iuris eos debere, si reuocatoriam omittant, quam si in ea obtinuissent.[21] Nullo igitur casu verum esse potest donatarium bonorum omnium hæredis loco haberi, cum nullo casu personali actione conueniri possit, nec directo, nec post intentatam reuocatoriam neque si de primipilari debito agatur: quippe cuius fauor non det actionem fisco contra donatarium, sed in ipsa tantum bona donata, & hanc ipsam excussis prius bonis donatoris.[22] Nec simile est quod placet, si maritus fundum Titij seruientem prædio dotali equisierit, post eundem Titio reddiderit sine restauratione seruitutis, non solum eo nomine teneri matitũ vt litis æstimationẽ præstet, sed etiã si maritus soluẽdo non sit, dandam mulieri vtilẽ aduersus Titiũ actionẽ ad seruitutẽ restaurandã[23] id enim lõge facilius induci potest, quã vt personalis obligatio propter solã donatoris inopiam detur contra donatariũ, qui neque ex contractu, vel quasi, neque ex delicto, vel quasi obligatus vnquam fuerit, neque in vniuersum obligati ius titulo vllo vniuersali successerit. Repugnant enim omnes iuris regulæ,[24] sane hypothecarij creditores habent directam rei persecutionem hypothecariã, sed anteriores tantum, non etiam posteriores quia res donatas obligare donator, amisso iam dominio non potest.[25] Igitur superioribus consequens est, vt donatarius licet vniuersorum bonorũ non possit de euictione conueniri ab emptore, ob res à donatore venditas, ne si ante donationẽ vẽditæ sint, quoniã ex empto & de euictione actio personalis est.[26] Ita ex tẽpore tractatũ fuit in eadẽ causa.

1 Cum hæreditas non minus possit vendi quam donari,*l.*1.*& tot. tit.de hared.vel act.vend.*D. *& C.hæreditatem*,18 D.*de donat.*
2 *d.l.*2.C.*de hær vel act.vend.l. si quis seruum*,8.*§ vlt.& l.seq.de leg.* 2.*§.Lucius l. cum filius*,76.*de leg.*1.
3 Cappell.Tholos.*qu.* 336.vide etiam Auffer. Vide quæ scripsi *in Error.*7.*De card* 48.*de error.pragm.*
4 Saltem in iuribus passiuis quæ non possunt venire in donationem *l.mulier bona*,72.*de iur.dot.*
5 *stipulatio hoc modo concepta.*6. vbi Bart.& alii, *de verbor. obligat.*
6 *L.aris alieni* 15.*C.hoc tit.l. vlt.*§.1.*de contr.emp.leg.*§ 1.*si hæres* D. *ad SC.Trebell.l.vlt.Cod.de hared.action.l.licet.*27.*Cod.de iur.dot. l. debebat*,13.*C.de donat ant nupt.*
7 Secundum gloss.*in d.l.aris alieni,ex l si non verum* 15.*C.de donat. int vir & vxor.*
8 *L. omnes* 7 *§.Lucius*,D.*qua in fraud.credit.*
9 Non enim fraudari potest, qui nullum adhuc ius habet.
10 *Ex not.in Auth.sed iam necesse C.de donat.ant. nupt.*
11 *L.*1.*l.*2.§.1.D.*de curat.bon. dand.*
12 Tanquam qui remansisset debitor, Nemo enim donando bona sua desinit esse debitor.*leg.*2.*&*3.D *de sentent.& pass.& restit.*
13 *d.l.mulier bona* 32.D.*de iur dot.l.si fideicommissum*, 50. *§. tractatum*,D.*de iudic.l.non possunt* 13 D *de iur.fisc.*
14 *L.perfecta*,4.*C.de donat.qua sub.mod.leg.*2.3.*& pass.*C.*de reuoc.donat.*
15 Idem Guid.Pap *d.quæst.* 105.
16 *L si quis cum haberet*,15.D.*qua in fraud.credit.*
17 L.1.vbi Bald,alij,C *de reuoc iis quæ in fraud.cred.*
18 Qua potissimum ratione mouetur Guid.Pap.*d.quæst.* 105. *ex l. dominus*,53.D *de cond.in deb.*
19 Ac si res quæ in fraudem alienata fuit, mansisset in dominio debitoris,*§. item si quis Inst.de action.*
20 Et ideo nec fraudari possunt, cum pignoris persecutio in rem sit, *l. debitorum* 15.*l.pignoris* 18.C *de pign.*
21 Arg.*l.euidenter*,16.*de excep.rei iudic.*
22 *d l si non verum.*15.*C.de donat.int.vir.& vxor.*
23 *L.si maritus*,7 *de fund dot.* quam adfert Guid.Pap.*dict.quæst.*105.
24 Et leges supra citatæ *n.*6.
25 *L.si fundus*,16 *§ in vindicatione* D.*de pignor.*
26 *L.qua prædium*,6.*& tot titul.Cod si aliena res pign.data sit.*
27 *§.actionum,Inst.de action.* Personalis autem actio nunquam sequitur singularem successorem,*dict.leg.aris alieni*, 5. C.*hoc tit.cum aliis supr.citat.n.*6.

DEFINITIO VI.

Quod alicui donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu.

QVod nubẽti mulieri donatum est à viri consanguineis, si pretiosum sit & magnæ æstimationis, contẽplatione viri donatum intelligitur.[1] Ideoque soluto quandocunque matrimonio, aut ipsi viro si supersit, aut si prædefunctus sit, eius heredibus restitui debet.[2] Perpetuum enim est, vt quod donatur ei acquiri intelligatur, cuius intuitu & cõtẽplatione donatũ est.[3] *Ita Senatus* pro illustri Dn. Ioãne Marchione de la Châbre, cõtra sororẽ Dominã Beatricem de la Châbre. Dominam de la Gratuse, vt relatum est in causa discussionis bonorum Dominæ barbatæ d'Amboise, 4. Id April. 593.

1 *L sed si plures* 10 *§ in arrogato.de vulg.& pupill.substit.e requisiti,de testã.*
2 Perinde ac si viro vero donatum esset.
3 *d § in adrogato, l.filiofamilias* 42.*de condit & demonstr.l.si serui usus fructus* 21.*& seq.*D.*de vsufr. l. hinc quæritur* 19.*§.* 1.D.*de pecul.l. qui tutelam* 28.D *de testam.tutel* Bart.& alii *ad loci § in adrogato*

DEFINITIO VII.

Sub simulatione mutui facta obligatio donandi animo donatio est, aut inter viuos aut mortis causa.

Source : BIU Cujas

Obligatio quæ ſub prætextu & nomine mutui donandi animo contracta eſt, valet in vim donationis, [1] aut inter viuos ſi inſinuata ſit,[2] aut mortis cauſa, ſi nec abſenti, nec paucioribus quam quinque teſtibus adhibitis facta proponatur.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 6. ſupr. de inoffic. donat.

1. Semper enim plus valere debet quod agitur, quam quod ſimulate concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. ſemper in ſtipulationibus 34 de regul. iur.*

2 Cùm ex ſtilo Senatus noſtri nec valeat donatio inter viuos aliter, quam ſi inſinuata ſit, nec niſi à die inſinuationis exceptis iis ſolis, quæ factæ ſint in contractu matrimonii & fauore nuptiarum.

3 Sic enim creditum eſt. Non valere donationem cauſa mortis, niſi quæ & præſenti facta ſit, & adhibitis quinque teſtibus, *ex l. vltim. C. de donat cauſ. mort. & in l. inter mortis 38. D. eod.* De quo tamen vide quæ contra ſcripſi *in error. 1. & 2. decad. 44. de error. pragmat.*

DEFINITIO VIII.

Clauſula derogatoria in anteriore teſtamento appoſita, ad quaſcunque donationes infirmandas, non pertinet ad donationes inter viuos, quæ ſui natura ſunt irreuocabiles.

FActa inter viuos donatio non ob id ſolum irrita nullius-que momenti eſſe videri debet, quod anteriore teſtamento donator per clauſulam derogatoriam expreſſim declarauerat velle ſe, vt quaſcunque donationes in alium quam in heredem ipſum, quandoque collaturus eſſet, eæ pro nullis & irritis haberentur. [1] Non enim ad puras donationes & irreuocabiles ea clauſula pertinet, ſed ad donationes cauſa mortis, quæ ſui natura ſunt reuocabiles.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 5. ſupr. De non numer. pecun.

1 Quamuis placeat noſtris hanc eſſe vim clauſulæ derogatoriæ, vt poſteriorem actum deſtruat, quaſi in quo voluntas deſit, *ex l. ſi mihi 12. § in legatis, de leg. 1. l. ſi quis in principio 21. de legat. 3.*

L. vbi ita donatur 17. D. de mort. cauſ. donat. de qua vide quæ ſcripſi *in error. 1. decad. 45. de error. pragmat.* Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, *vulg. l. adigere 6 § quamuis, D. de iur. patron. l. 1 § vlt. D. ad SC. Tertyll.*

DEFINITIO IX.

Donatio omnium bonorum præſentium & futurorum, ſiue vno contractu, ſiue pluribus ſimul factis, in diuerſas perſonas collata non valet, nec ſi exceptus ſit ampliſſimus vſus-fructus.

BOnorum omnium præſentium & futurorum donatio idcirco non valet, ſi noſtris credimus, quod adimat libertam teſtandi facultatem,[1] quia licet hæreditas ſit nomen iuris,[2] nihilque prohibeat, eum quoque teſtari qui nihil in bonis habeat,[3] qui tamen nec habet, nec habere quicquam poteſt, qualis ille eſt, qui futura quoque donauit, fieri ſane nequit, vt teſtandi habeat facultatem.[4] Nec aliud erit, tametſi ampliſſimus vſusfructus exceptus ſit, quoniam quicquid donatori ſupereſſe poteſt, ex fructibus bonorum donatorum, id, vt in futurorum donationem veniat neceſſe eſt.[5] Ergo rem aliquam aut quantitatem exceptam eſſe oportet, & quidem eiuſmodi, cuius habendæ gratia veriſimile ſit futurum, vt donator hæredem habere poſſit,[6] cum vix ſit, vt nullius aut permodici emolumenti ſpe allectus hæres, ſiue ſcriptus ſiue legitimus implicari velit oneribus hæreditariis.[7] Quid vero ſi exceptis ab vniuerſali donatione bonis quibuſdam idem donator, eodem inſtrumento, eadem bona quæ exceperat, alteri donauerit? Verius eſt neutram donationem valere, altera alteri obſtante, ac ſi pluribus ſimul donator bona ſua omnia præſentia futuraque donaſſet.[8] Aliud erit, ſi diuerſis temporibus donationes factæ proponantur. Tunc enim ſolã poſteriorem inualidam eſſe æquius eſt, priorem vero quæ ab initio valuit ratam manere.[9] *Ita Senatus* in publico auditorio in cauſa N. Reyder. 13. Cal. Ian. 1594.

1 Sic enim noſtri ratiocinantur poſt Bart. *ad l. ſtipulatio hoc modo concepta 61. D. de verb. oblig. & ad l. vlt. C. de pact.* [Nec aliud eſſe volũt etiamſi donatio huiuſmodi iurata proponatur quaſi iuramentum hoc non poſſit eſſe obligatorium tanquam præſtitum non modo contra leges *l. 5. C. de legibus, l. ſi quis 112. §. vlt. de leg. 1.* ſed etiam contra bonos mores, *dicta lege ſtipulatio lege 4 C. de inutil. ſtipul. cap. non eſt obligatorium de reg. iur. in 6.* licet puteut plerique non eſſe talem donationem contra bonos mores naturales, ſed tantum contra ciuiles qui creduntur minus fauorabiles, vt diſputat. Didac citatus *infr. num. 6.* Nec aliud eſt etiamſi proponatur facta donatio in contractu matrimonij quod aliequi forraſ ſis ſecutum non fuiſſet. Non enim ſunt fauorabiliora pacta dotalia niſi quatenus ſunt licita: *Ita Senatus* ex tempore pro nobiliſsim. viro D. de Montrotier. Cantore Eccleſiæ Cathedralis ſancti Petri Gebennen. 5. Id. Auguſt. 1612.

2 *l. 3. §. vltim. D. de bonor. poſſ. ſ. l. hæreditas. 50. D. de petit. hæred.*

3 Puta qui non ſit ſoluendo *l. 3. & paſſ. D. ad leg. Falcid.*

4 *Argum. l. lex Cornelia, 28. ad fin. D. de vulg. & pup. ſubſt.* Vide tamen quæ contra ſcripſi *in Error. 6. Decad. 48. de error. pragmat.*

5 Vt iam olim Alex. ſenſit contra Caſtr. vulgo improbatum, *ad d. l vlt n. 10. C. de pact.*

6 Ita Didac Couarr. *lib. 3. var. reſolut. cap. 12. numer. 3.* Iul. Clar. *lib. 4. ſent. in § donatio, quæ 19. n 8.*

7 Arg. *l. quia poterat, 4. D. ad SC. Trebell.*

8 Nihil enim poteſt intereſſe, an vni, an pluribus ita donetur, vt teſtamenti factio donatori aufferatur, *d. l. ſtipulatio 61. cum ibi not. de verb. oblig. & d. l. vlt. C. de pact.*

9 Quia quæ ab initio valuit, & vires habuit donatio ex poſt facto reuocari non poteſt, *l. 2. & 3 & paſſ. Cod. de reuoc. donat.*

DEFINITIO X.

Mulier in re ſibi à marito donata in caſum ſuperuitæ præfertur omnibus mariti creditoribus poſterioribus licet contraxerint ante conditionis caſualis euentum.

MAritus qui pro accepta dote bona ſua omnia mulieri obligauerat,[1] eidem in tabulis ipſis dotalibus fauore, & ex cauſa matrimonij donauerat hyperocham[2] præſentium omnium & futurorum mobilium atque immobilium ſub ea conditione, ſi prior ipſe ſine liberis moreretur. Illa viciſſim ſi maritus ſuperſtes eſſet, donationem in eum contulerat certæ quantitatis.[3] Cum poſtea maritus nouos creditores quæſiuiſſet, deinde ſine liberis ante vxorem deceſſiſſet,[4] placuit nõ eſſe cogendam mulierem, quæ ex donatione vniuerſa mariti bona retineret, poſterioribus creditoribus reſpondere:[5] Non ſolum quod donatio vniuerſalis videri non poſſet, quæ iura & actiones non comprehenderet,[6] ſed etiam quia cauſam lucratiuam non habere mulier videretur, vt hæredi comparari poſſet, quæ & ex cauſa matrimonij,[7] & intuitu mutuæ donationis à ſe in contrarium euentum factæ, non tam liberalitatem quam remunerationem meruiſſet:[8] Nec ad rem pertinuit, quod ante conditionis euentum noui creditores ſuperuenerant. Non enim ex eo tantum die quo conditio euenit, ſed à tempore contracti matrimonij ius mulieris quæſitum eſſe viſum eſt, etiam in præiudicium tertij, qui medio tempore contraxerat, cum conditio caſualis fuiſſet non poteſtatiua.[9] In hoc enim conditionum genere receptum eſt, vt quandocunque exiſtentes ad diem contractus retrotrahantur.[10] An ergo debiti iacturam patientur poſteriores creditores? vtique, ſi communis debitor nulla bona in actionibus habuit.[11] Æquius enim eſt in damno morari eos quibus imputari poteſt, quod cum debitore inope contraxerint, cuius conditionem & facultates diligentius explorare.[12] aut in incerto alia ſibi ratione melius proſpicere debuerunt,[13] quã eorum intuitu diminui quicquam ex donatione collata in mulierem, quæ non aliter fuerat contractura.[14] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 18. & 19. ſupr. qui potior. in pignor. hab.

1 Expreſſa ſcilicet conuentione, cum tamen etiam citra conuentionem omnia tacite eſſent obligata, *l. vnic. C. de rei vxor. act.*

2 Vulgo pluriſvalentiam vocant. *leg. & qua nondum 15. §. vlt. D. de pignor.*

3 Sic enim ſolent apud nos fieri donationes matrimoniales quas ideo de ſuperuita vocat Guid. Pap. *q.* 575.

4 Poſt impletam conditionem donationis in vxorem collatæ.

5 Ex *l. eris alieni, 13. C. hoc tit.* & ſecundum ea quæ ſcripſimus *Deſin. 4 & 5. ſupr.*

6 Quæ ſcilicet neque mobilium neque immobilium bonorum appellatione continentur. *l. quam Tuberonus. 7. § in peculio, D. de pecul. leg. à Diuo Pio, 15. §. in venditione. D. de re iudic.*

7 Cum multa ſint onera matrimonii, quamuis videatur ea ratio

ad

ad maritum magis, quam ad vxorem pertinere. *l. vltim §. si à socero, D. quæ in fraud. credit l. ex promissione, 19. D. de obl. & action.*

3 L. *Aquilius, 27. D. hoc tit. l. sed etsi lege, 25. §. consuluit, D. de petit. hared. l. cum te. 6. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

9 *Ex l. 1. l. qui balneum, 9. l. potior, 11. cum ibi not.* D. *qui potior. in pignor. hab.*

10 Ratio posita est *in d. l. qui balneum, & in d. l. potior.*

11 Nam si habuit potest ex iis satisfieri creditori, cum non veniant in donationem.

12 Nullum enim damnum videtur sentire, qui sentit ex culpa sua, *l. cum postulassem, 44. in princip. D. de damn. infect. l. 1. §. illud sciendum. & sequ. D. de separat. l. quod quis, 203. de regul. iur.*

13 *Ex reg. l. qui cum alio, 19. de reg. iur.*

14 Acceptis fideiussoribus aut pignoribus *l. 3. D. de separat. l. si mandatu, 59. §. vltim. D. mandat. l. 4. § addici. D. de fideicomm. libert.*

15 *l. Titia. 62. ad fin. D. de iur. dot. l. 5. § pen* D. *de doli except. leg. sed si ego, 9. § si res, de iur. dot. l. quæro, 39. D. de act. empt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XI.

Bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque donatarius non censetur vniuersalis, quia in eiusmodi donatione iura non continentur.

DOnatarius bonorum omnium mobilium & immobiliũ quorumcunque, si de iuribus & actionibus nihil dictũ sit, non potest conueniri tanquam hæres, aut quasi qui sit loco hæredis.[1] Quia non est vniuersalis,[2] cum appellatione bonorum mobilium & immobilium, etiam adiecta dictione, Quorumcunque, iura & actiones non contineantur.[3] Ergo si tanquam possessor conueniatur, iuuandus erit exceptione non factæ excussionis.[4] *Ita Senatus* in causa Mauricæ Richard. & Michaelis de la Siaz, Id. Mart. 1597.

1 Intellige, ne quidem secundum eorum sententiam, qui volunt donatarium vniuersalem esse loco hæredis, adeo vt possit recta conueniri à creditoribus hæreditariis, siue hæres nullus sit siue is qui est non sit soluendo, contra quos vide quæ scripsi *Defin. 4. & 5. supr. hoc tit.*

2 Certum autem est in confesso donatarium singularem non teneri ad exsolutionem æris alieni, *l. æris alieni. 15. C. hoc tit.* vt nec alium quemlibet singularem successorem, *l. vlt. C. de hared. act. l. 1. § si hares, D. ad* SC. *Trebell. l. vlt. § 1. D. de contr. empt.*

3 Tanquam quæ constituant tertiam speciem bonorum *l. quam Tuberonis 7. § in peculio* D. *de pecul. leg. à Diuo Pio. 15. § in venditione, D. de re iudic.*

4 *Ex Auth. hoc si debitor* C. *de pign.* Qua tamen exceptione non iuuaretur, si esset ipse debitor, aut debitoris hæres aliusve successor vniuersalis, vt dixi *Defin. 1. supr. si vnus ex pluribus hared debit. ex. l. 1.* iunct. *gloss.* C. *ill. eod. tit.*

DEFINITIO XII.

Donatio facta piæ causæ valet, quamuis non insinuata, itemque legatum rei alienæ etiam ab ignorante factum.

PRiuilegium piæ causæ est, vt donatio piæ causæ facta valeat, etiam si non sit insinuata. Item vt legatum valeat, etiam quod ab ignorante factum sit rei alienæ;[1] nam & valeret, si coniunctæ personæ factum esset.[2] *Ita Senatus* in causa D. de Lorme, & Syndicorum de Montmilian. *Sine die.*

1 Traqllate *in tract. de priuileg. piæ caus.*

2 *l. cum alienam 10.* C. *de legat.* aut etiam si factum esset de re hæredis, quamuis ab ignorante. *l. vnum ex familia 67. § si rem. de legat. 2.*

DEFINITIO XIII.

PAter qui plures liberos habebat ex pluribus matrimoniis, cùm iis quos ex priore matrimonio susceperat fauere vellet, instrumento publico confessus fuerat adhibito iureiurando, & vt contractus verba ferebant, ad exonerandam conscientiam cùm & senex admodum & ex morbo diuturno periclitaturus videretur, Debitorem se magnæ quantitatis ad duodena vsque millia aureorum, cùm tamen non nisi ad sex vsque millia tam pro dote dotisque augmento, quam pro maternis bonis minore prætio per eum venditis, debere illũ constaret. Postea cùm maiore erga vnam ex filiabus prioris matrimonij voluntate & propensione ferretur, donauerat ei inter viuos & iurato fundum quem habebat pretiosissimũ, & cuius æstimatio deducto ære alieno vniuersum ipsius patrimonium constituere credebatur, & vt ea donatio insinuaretur, curauerat. Mox cùm alteram filiam quæ ex priore matrimonio sola supererat, nuptui collocaret, ignorantem quod pater sorori inter viuos medio tempore donauerat, dotem ei promiserat inter mille aureorum pro bonis & iuribus omnibus tam paternis quàm maternis, ex eaque causa eundẽ fũdũ quem alij filiæ donauerat, etiam posteriori dederat pignori, sorore tamen ignorante quæ paulo ante eundem fundum ex donatione, acceperat. Tandem cum idem pater variis de causis erga nuptam filiam male affectus maiore quàm ante odio eam prosequeretur, & id ageret quantum posset, ne illa vel ex prima confessione, vel ex contractu dotali quicquam consequeretur, postulauerat in integrum restitutionem aduersus confessionem, vt ea siue quod inter patrem & liberos extra causam dotis,[1] siue quod sine causa facta esset,[2] ad eam vsque quantitatem quam liquido deberi constabat, & quæ sex millium duntaxat erat, rescinderetur.[3] Filia contradicebat, illa potissimum ratione, quod futurum videbat, vt rescisso illo confessionis contractu, de sua dote periclitaretur ob donationem collatam medio tempore in sororem.[4] Senatus æquissimo temperamento ita rem definiuit, vt cõtractus quoque confessionis rescinderetur,[5] præsertim cùm rescissioni altera filia consentiret.[6] ac supra debitam quantitatem ea confessio causam iustam non haberet, adeoque saperet donationem,[7] quæ licet iurata,[8] attamen extra causam dotis[9] facta reuocari per patrem poterat obtenta saltem dispensatione,[10] Sed ita tamen vt ad eam vsque quantitatem quæ postea in dotem data filiæ fuerat contractus maneret, ex eoque die primæ confessionis hypothecæ ordinem retineret.[11] ne vllum ei præiudicium per intermediam donationẽ alteri filiæ factam illatum videri posset: Hoc tamen addito vt ea summa, quæ ex confessione patris ad bona tantùm materna pertinebat, tam pro paternis quam pro maternis filiæ iuribus cederet iuxta conuentionem in tabulis dotalibus expressam.[12] In quibus etiam conuenerat vt iis tribus aureorum millibus contenta filia nihil amplius ex priore patris confessione petere ac sperare posset. *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Boyuin Baronis du Villars, & Carolę eius filiæ 3. Non. Decembr. 1612.

2 Non enim potest valere donatio inter patrẽm & filium in potestate nisi ex causa dotis. vt diximus & probauimus *Defin. 1. supr.*

2 Quod enim sine causa promissum est, exigi non potest *l. 2. §. circa* D. *de doli except.*

3 Sunt enim huiusmodi confessiones suspectæ cùm factæ sunt inter personas prohibitas, nisi quatenus probantur veræ *l. qui testamentum 27. D. de probat.* nec quod conscientiæ exonerandæ color quæsitus sit, quicquam facit cum actus ipse suspectus est. Sunt enim omnia quæ in eo continentur suspecta, vt Not. *in l. diuersas* C. *mandat.*

4 Quia sublata confessione patris remanebat donatio anterior constitutione dotali nec potuerat pater obligare dotis nomine bona quæ iam alij filiæ donauerat.

5 Tanquam factus sine causa & simulatus supra quantitatem reuera debitam, cum pater se constitisset debitorem fructuum bonorum maternorum, adeoque vsurarum fructuum, qui tamen omnes pleno iure ad eum pertinent *l. 1. C. de bon. matern.*

6 Neque enim potuisset inaudita ea rescindi contractus cum eius interesset, *l. etiam 29. 1. D. de minor. Auth. si omnes* C. *si min. ab hared. se abst. l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47.* D. *de re iudic.*

7 *Ex reg. l. donari 81. de reg. iur. l. donari 29.* D. *de donat.*

8 Valet enim iurata donatio etiam inter patrem & filium *Defin. 1. supr.* sicut & inter virum & vxorem *Defin. 1. supr. ill. tit.* propter authoritatem iurisiurandi *cap. 2. de pact. n. 6.* Sed debet id accipi donatione palam facta & per speciem donationis, non de confessione simulata facta animo donandi. Simulata enim potius habenda sunt pro infectis *l. si præses 8 Cod. de don. l. si ex pretio 6. Cod. si cert. pet.*

9 Quia quod in causam dotis donatum est etiam à patre reuocari non potest si nostris credimus ex *l. Pomponius 35.* D. *famil. ercisc.* de cuius tamen sententia vide quæ contra scripsi *ibi Caniuet.*

10 Quæ sane omnimodo necessaria est, toties potest seruari iusiurandum citra dispendium salutis æternæ *cap. cum contingat. Extr. de iure cap. debitores, Extr. de vsur.*

11 Nec enim id nouum est cùm eadem pignora in posteriore contractu accipiuntur, *l. 3. l. creditor, 12. §. Papinianus, alias l. si prior qui potior. in pign. hab.*

12 *Ex l. pactis nouissima* C. *de pact.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXXVII.

DE DONAT. QVÆ. sub mod. &c.

DEFINITIO I.

Donatio facta sub lege reuersionis, si donatarium sine liberis mori contingeret, redit ad donatorem si viuo eo liberi donatarij decesserint sine liberis, scilicet cum donatio facta erat fauore donatarij, ad conseruandum nomen.

SI donatio alicui facta sit ea lege, vt moriente quandocunque sine liberis donatario res donata rediret ad donatorem, non eo minus resoluendæ donationis conditio extitisse videbitur, quod donatarius superstites liberos reliquerit, si postmodum liberi illi sine liberis viuo donatore decesserint. [1] Nam quod ad donatorem attinet, si contrahentium voluntatem inspicias, perinde est ac si donatarius sine liberis decessisset. Quid enim interest an habuerit necne, si quos habuit non fuerunt donatori superstites? [2] Id vero multo certius obtinet si ponas factam donationem ab eo, qui cum liberos nullos haberet, eam donationi legem adiecerat, vt donatarius & qui ex eo supereſſent liberi nomen & arma familiæ testatoris alioquin perituræ deferre cogerentur. [3] Non enim exitum habuisse videri potest donatoris voluntas, extincta donatarij familia viuo donatore, cuius familia per donatarium conseruanda restauranda que sperabatur.[4] Adeo vt nec aliud dicendum sit etiamsi proponas in contractu & fauore matrimonij, quod aliter secutum non fuisset, factam esse donationem. [5] Etsi enim coniugis interest, ad quem donationis fructus ex luctuosa filij hereditate peruenire deberet, [6] non tamen quid eius interfit quærendum est, sed quid & in quem casum voluerit donatum is, de cuius bonis & liberalitate contenditur.[7] *Ita tractatum est.* 4. Calen. Decembr. 1588. & respõsum à plerisque ex nostris Senatoribus in causa D. Comitis de S. Amour contra Dominam d'Ambliſe. Et à toto Senatu Pedemontano cuius elegans consilium extat à Manfredo Goueano IC. clarissimo & præcipui nominis Senatore conscriptum inter Decisiones Pedemont. Antonini Tessauri.[8]

1 Castrens. *cons.* 343. *libr.* 1. Guid. Pap. *decis.* 531. Dec. *cons.* 270. *cons.* 480 585. & 594. Ant. Gabriel. *Tit de fideic. conclus.* 7. *numer.* 4. 5. & 6. Mantic. *de coniect. vltim. volunt. libr* 11. *tit.* 6. *numer.* 6. & 7. Crauet. *cons.* 98 *numer.* 12. & *seq* & *cons.* 326. *numer.* 16. & alij quos congerit Manfred. Goueanus apud Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 270. *numer.* 30. vbi respondet ad contrariam Cyni opinionem, *in Auth sed & si quis Cod. de secund. nupt.* & Salicet. *ibid.* & Alexan. *cons.* 53. *vol.* 6 & Chassan. *cons.* 62. *numer.* 12. quibus tamen locis tractatur ille casus, quo in conditione positi fuerint non quidem liberi sed heredes descendentes, quod & Goueanus. cesserint sine liberis post mortem donatoris, quia tunc non potest donatio redire ad donatorem iam præfunctum. Et hoc casu potest procedere *consil.* Oldrad. 11. & 141. vbi loquitur in vltimis voluntatibus quæ non possunt effectum habere nisi post mortem testatoris. Vide eundem Goueanus vbi supra *numer.* 29.

2 Scilicet quantum ad effectum, cuius contemplatione facta est donatio. Nam neque voluntatem neque impossibilitatem grauatorum attendimus, sed ipsius grauaminis implementum intuemur, ait Goueanus vbi supra *numer.* 28. post Bart. & DD. *in l. Gallus* §. *& quid si tantum. de liber. & posthum.* Dec. *in l. cum proponas* 2. C. *de pact.* Crauet. *consil.* 151. *numer.* 10.

3 Regula enim illa, quod casus omissus habendus sit pro omisso, maxime in contractibus, numquam militat quoties ratio causæ finalis vtrumque casum comprehendit, quia tunc omissus ineluditur in expresso ex identitate rationis non extensionem, sed per intentionem, neque det ampliationem sed per declarationem. Ias. *in l. si extraneus. numer.* 1. *de cond. caus. dat.* Crauet. *cons.* 26 *numer.* 14. Menoch. *consil.* 86. *numer.* 46. *lib.* 1. & alij quos congerit Goueanus. *vbi sup. numer.* 31 & 32. vbi addit etiam hoc casu fieri extensionem de persona in personam ex Bart. & Salic. *in l.* 1. *Cod. de in ius voc.* Castrens. *consil.* 40 & 262. *lib.* 2. Dec *consil.* 353. Crauet. *consil.* 355. & aliis ibi citatis. Causa porro finalis in donationibus ex eo dignoscitur, si fauorem donatoris respiciat & onus atque grauamen donatorii contineat. DD. *in l. Titio centum* 71. *in princip. D. de condit. & demonst.* Bartol. Angel. & Imol. *in l. si fundum per fideicommissum*, §. *Iulianus de leg.* 1. Bartol. Angel. Castrens. *in l.* 2. §. *vltim. D. de donat.* Corn. *consil.* 101. *numer.* 17. *volum.* 1. Crauet. *consil.* 619. *numer.* 4. Didac. Couarr. *lib.* 1. *var. resolut. cap.* 41. *numer.* 6. Ita vt fauor matrimonii non dicatur causa finalis donationis factæ in ipso limine & auspicio matrimonii. Oldrad. eleganter *consil.* 5. Socin. *consil.* 295. *versic. circa secundam difficultatem volum.* 2. Ias. *consil.* 154. *lib.* 2. Tiraq. *ad l. si vnquam*, in verb. *donatione largitur numer.* 85. Alex. Dec. *in l. si donatione C. de donat.* Crauet. *consil.* 301. *numer.* 1. Apostil. ad Dec. *consil.* 21. *in lit. C.* Goueanus qui supradictos omnes citat apud Tessaur. *dict. decis.* 270. *numer.* 20. Sed & ea vis est causæ finalis, vt quamuis modus differat à conditione quantum ad actum suspendendum tamen in eius resolutione, par sit vtriusque potestas, si modus causam finalem dispositionis includat. Glo. & Castrens. *in l.* 1. *C. de his quæ sub mod.* Bartol. *in l. quibus. De cond. & demonstr.* Bartol. *consil.* 27. *numer.* 7. *lib.* 2. & alii congesti per Goueanus. *vbi supr. numer.* 22. vbi allegat etiam text. *in l. final. Cod. de reuoc. donat.* Didac. *lib.* 1. *variar. resolut. cap.* 14. *numer.* 6. Socin. *in dict.* §. *Termilius numer.* 10. Grat. *consil.* 5 *numer.* 77. & 38. *volum.* 2. Paris. *cons.* 19. *per tot. volum.* 2. qui tenent euerti donationem si donatarius nomen & arma donatoris vt iussus erat non assumpserit, siue iussus in figuram modi expressus fuerit, siue in figuram conditionis.

4 Nam cum quis iubetur nomen familiæ non tantum assumere, sed etiam deferre, requiritur delatio continuata, & successiua sine intermissione, quia conditioni tractum successiuum habenti non sufficit semel aut iterum paruisse. Ang. *consil.* 34. *numer.* 8. & *seq.* Ias. Dec. Alexan. *in l. si quis heredem. C. de instit. & subst.* Corn. *consil.* 8. *vol.* 1. Alex. *cons.* 256. *lib.* 6. Ias. *consil.* 4. *vol.* 1. Chass. *consil.* 62. Socin. *consil.* 259. *lib.* 1. *numer.* 2. Adeo vt non sit hoc casu necessaria interpellatio, cum non agatur de pœna sed de implemento. Ias. Rip. Alciat. *in l. quod te si cert. pet.* Paris. *consil.* 19. *numer.* 200. *vol.* 2. Maxime si adsit iuramentum quod habet vim continuæ interpellationis, *cap.* 1. *de from. fidelit.* & impedit purgationem moræ. Guid. Pap. *consil.* 31. *numer* 19. Affict. *decis.* 174. Neque videri potest remissa caducitas per silentium donatoris, qui cum esset in possessione & intelligeret sibi saluam esse exceptionem, non est conquestus etiamsi tacens contrauentionum actibus interuenisset, *l. sicut* 8. §. *non videtur l. Titius*, §. *final. D. quib. mod. pignor. vel. hypoth. soluit.* Tiraq. *de retract. municip.* §. 1. *glo.* 9. *numer.* 148. & 160. Crauet. *consil.* 151. *numer.* 8. Item reuocatio quæ non fit à lege ex bono & æquo ob causam ingratitudinis, sed inobseruantia pactorum & iure contractus etiam heredi potest competere & contra heredem *l. dicta lege l. si vt proponis l. ea lege l. si repetendi Codic. de cond. ab caus. dat.* Doc. præsertim Salic. *numer.* 4. *in l fin. Cod. de reuoc. donat.* Sed & ex causa ingratitudinis quamuis non detur reuocatio contra heredem, datur tamen exceptio & retentio, Rip. *in l. final. quæst.* 64. *numer.* 214. Idque adeo verum est, vt modus siue deferendi nominis siue alius quilibet impositus pluribus successiue si per primum non fuerit impletus repellat alios ab agendo. Socin. *consil.* 259. *lib.* 2. *numer.* 1. Bologn. *consil.* 12. *lib.* 12. Goueanus vbi supr. *numer.* 27. [In quo tamen nota neminem posse ius hoc deferendi nomine & arma familiæ suæ transferre in extraneum quandiu aliqui supersunt de familia nisi omnes consentiant, quia illis debentur arma & nomen familiæ iure successorio, inquit Boer. *quæst.* 146. *num.* 6. Adde Bartol. *in tract. de insign. & arm. numer.* 6.]

2 Adde Maynard. *lib.* 2. *illustr. quæstion. cap.* 91. & 92. Ferret. *in decis.* Guid. Pap. 147. *iunge l.* 2. *cum ratione ibi posita Cod. de bon. quæ liber.* Char. *lib.* 7. *responsor. cap.* 114. Quid si alicui donatum sit fauore matrimonij pro ipso & liberis ipsius? non censentur liberi vocati tanquam substituti ab auo, sed tantum quasi heredes patris, vt dixi *def.* 1. *numer.* 5. *supr. de don. ex Surdo decis.* 312. & *Nicolao Valla de reb. dubiis tractat.* 2. *quæst.* 4. *fol.* 25.

* [Ex quo inferri potest, si donatio alicui sic facta sit vt mortuo siue liberi donatario siue viuo, siue mortuo donatore reuertatur donatio ad donantem aut ad eum quem præmoriens donator ex liberis suis elegerit, deficere conditionem reuersionis mortuo quandocunque cum liberis donatario, licet, prædefuncti sint illi viuo donatore, vt vtraque pars conditionis habeat partem & vniformem determinationem Ex reg. *l.* 4. *De vulg. & pup. subst.* Nam sicuti conditio illa *si sine liberis* simplex tantum est, non duplex eo casu quo liberi donatarij decesserint sine liberis post mortem donatoris. Ita nec duplex videri potest præmortuis iis liberis viuo donatore. Proceditque hoc casu optimè argumentum illud à contrario sensu de quo Papin. in *l. inter socerum* 26. §. *cum inter* D. *de pact. dot.* Tanto certiùs, si ponas donationem factam à parte certæ partis bonorum, ita vt in ea parte comprehendantur bona filii materna & ei aliunde quæsita. Mortuo enim filio superstitibus liberis qui postea decesserint viuo auo paterno & viua matre, sicuti non potest adiecta donationi conditio facere, vt bona materna donatarii non perueniant ab intestato ad matrem liberorum prædefunctorum, ita nec aliud constituendum est de bonis ab auo profectis & donatis, vt omnium rerum donatarum fiat par & vniformis determinatio in vtrumque casum, & contrahendæ, & resoluendæ donationis. Atque ita ex facto consultus respondi pro D. Comite de Grolee contra D. du Pelouz 3. Idib. Iulii 1612. Nec his casibus locum habet decisio Maynardi 190. & 191. part. 1612. Nec his casibus locum habet decisio Maynardi 190. & 191. part.

5 Non

Source : BIU Cujas

5 Non enim eo magis accepto ferenda est donatio fauori matrimonii, sed è contrario & matrimonium & donatio ipsa referenda est ad honoris & memoriæ ipsius donatoris & familiæ suæ conseruationem ac propagationem, vt subtiliter Goueanus disputat supradicto loco, & nos diximus *numer.* 3. Ita vt donatio quæ fit fauore matrimonii non dicatur ob causam, sed simplex, vt dixi ex Odrad *cons.* 5 *per tot.* & Socin. *cons.* 195. *versic. circa secundum difficultatem. vol.* 2.

6 *l. iure succursum* 6. D. *de iur. dot.* iunct. *l. vlt.* C. *de instit. & substit.*

7 Ne alioqui decipiatur donatarius qui non aliter fuerat donaturus, *d. l.* 2. *§. vlt.* D. *de don.* iunct. *l.* 2. *hoc iure* 19. *vlt §. eo.* Vnde est quod dicimus ex verisimili voluntate donatoris, qui vocauit descendentes alicuius cum onere deferendi nomen & insignia, solos ex natura conditionis masculos, & ex masculis primogenitos intelli vocatos, vt concludit Goueanus loco supradicto *numer.* 31. post Guid. Pap. *decis* 467 Guid. Bened. *in repet cap. Raynutius* in verb. *in eadem testamento relinquens, numer.* 164. *de testam.* Tiraq. De *iur. primogen. quæst.* 64. Obserua autem, hanc Defin. procedere in donationibus non in fideicommissis. Nam si quis grauatus sit de restituenda hereditate sub ea conditione, si sine liberis decesseris, sufficit liberos superuixisse, nec quærimus quid de liberis contigerit, aut an patri heredes extiterint necne. Oldrand *dict cons.* 21. & 141. *ex l. filius familias* 114. *§. cum quis rogat. de leg.* 1 *heredibus.* 7. *§.* 1. *l. ex facto* 17. *penult.* D. *ad* SC. Trebell. quia tunc agitur de fideicommissario tantũ excludendo per defectum conditionis qui momentaneus est. In donatione autem tractatur de donatario vocando.

8 *Decis* 270. quam vide.

DEFINITIO II.

Potest donator pro arbitrio reuocare legem donationi etiam inter viuos dictam fauore tertii, dummodo ante quam tertius ille acceptauerit,

DOnatione alicui sic facta & ea lege vt post eius mortem bona donata ad aliũ peruenirẽt, potest donator eã substitutionem in absentis, & ignorantis fauorem factã pro arbitrio reuocare antequã secuta sit acceptatio. [1] Etsi enim ex imperatoria constitutione [2] contra iuris regulas inductũ est, vt ex sola donationis lege acquiratur jus ignoranti etiã circa acceptationẽ, [3] Tamen sicuti solius donatoris facto ius illud quæsitum est quandiu donatarij consensus non interuenit, [4] ita solius donatoris voluntatem adesse satis est, vt ius illud quasi nondum irreuocabiliter quæsitum adimatur. [5] Nec distinguemus an inter viuos donatum sit an mortis causa. [6] Quamquam cum mortis causa donatum est, minorem dubitationẽ res habet si quidẽ res ipsa quoque mortis causa donatio reuocabilis est, [7] & eiusmodi lex inserta donationi causa mortis, fideicomissi iure censetur, paritque fideicommissi actionem. [8] fideicommissum autem quin pro arbitrio fideicõmittentis & ad nutũ reuocari possit, nemo dubitat. [9] *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Neclensis 13. Calen. Decemb. 1592. de qua SC. 7. De insin. donat.

1 Didac. Couarr. *lib.* 1. *var. resol. cap.* 14.

2 *Ex l.* 3. C. *hoc tit.*

3 Non est tamen nouum, vt per legem aut consuetudinem, aut statutum ex facto alterius acquiratur ius etiam absenti & ignoranti, vt euenit in iure retractus municipalis quod per emptorem acquiritur agnato, Bald. *in rubr.* C. *res inter alios act.* Dec. *cons.* 88. *in princip.* Boer. *quæst.* 13. *num.* 31. Adde Thessaur. *Decis.* 70. *per tot.* Et vide omnino Bart. *ad l. qui Romæ. l.* 22. *§. Flauius Hermes*, D. *de verb. obligat.* Et quæ scripsi tota Dec. *ad* 47. De *error. pragma.*

4 Cum tamen alteri stipulari nemo possit, nisi quatenus interest stipulantis, *l. stipulatio ista* 38. *§. alteri* D. *de verb obligat.*

5 Ratio est qua mouetur Bart. & qui eum sequuntur, *ad d. §. Flauius*, non tamen semper bona, vt constat ex *l. vlt.* D. *de pact.*

6 Quia etiam in donatione inter viuos supradicta ratio locum habet, nec distinguitur an donatio sit inter viuos, an mortis causa in specie *de l.* 3. C. *hoc tit.*

7 Tanquam quæ sapiat naturam vltimæ voluntatis, *l Marcellus* 15. *l. vbi ita donatur* 27. *l. illud* 37. D. *de mort. cauf. donat. l. vltim.* C. *eod.*

8 *l.* 1. C. *hoc tit.*

9 Vt & alia quælibet vltima voluntas, *l.* 4. D. *de adim. legat.*, *cum hic status* 31. *§. pœnitentiam.* D. *de donat. int. virum & vxorem.*

DEFINITIO III.

Soluto per donatorem ære alieno quod à donatario solui debuerat, licet solutum sit ex venditione partis rerum donatarum, habent tamen hæredes eo nomine actionem contra donatarium nisi malit ille recedere à tota donatione.

QVi habebat creditores, bona sua fere omnia tibi, donauerat ea lege vt creditoribus satisfaceres, cumque non ita te in soluendo faciente ab iis vrgeretur, vendiderat ex rebus donatis quantum satis esset ad eos dimittendos, prius tamen quam insinuata fuisset donatio. Insinuatione secuta defunctoque donatore aliis hæredibus relictis, quærebatur, an audiendi hæredes essent si à te repeterent eam summam quam ex lege donationis ipse soluere debueras? Et quidem si donator de suo soluisse proponeretur, non de pretio ex bonorũ donatorum venditione redacto, minorem rem haberet dubitationem. Etsi enim dici solet ex donatione vna expressa facile capi cõiecturam alterius donationis præsumẽdæ, [1] minus tamẽ credibile esset voluisse donatorẽ de suo soluere nomine tuo, quod tu ipse pro eo soluere debuisses. [2] At in proposito donator ex tuis bonis soluisse videbatur, quippe qui ex rerum donatarũ alienationibus pecuniã cõtraxisset. Absurdum vero fuerit adeoque iniquũ, quod illa iã ex bonis donatis soluerit, id ei aliunde à te sarciri, ne ita eueniat vt & bona soluas, & diminuta per alienationes donatione totum nihilominus donationi appositum onus sentias. [3] Quãquam enim alienationes ante insinuatã donationem factæ proponebantur, & eo tempore quo nullũ adhuc ius saltẽ prefecte & absolute tibi quæsitum videri poterat; [4] attamen constabat ære alieni quantitate non exigua, iniunctum fuisse tibi onus dimittendorum creditorum cõplatione vniuersorum bonorum, quæ donabãtur, non eorum duntaxat quę factis alienationibus superessent. Senatui tamen iustum visum est desiderium hereditatis donatoris postulantium restitui sibi quantitatem integrã, quam donator nomine tuo soluisset, vndecunque tandem ea summa corrogata esset, nil imputata æstimatione bonorum quæ alienatio ex donatione detraxerat nisi malles à tota donatione discedere. Putauit enim Senatus tibi deferendam cõditionem, [5] nec iniquo sane temperamento. Nam quemadmodum detractis alienationibus, quas donator suo iure fecerat, id est ante insinuationem, exceptisque ab insinuatione bonis venditis, nihil donatum videri poterat nisi quod supereſſet. [6] Ita donationem damnosam esse aut onerosam tibi, si eam repudiare malles, minus conueniens videbatur. [7] Eo tamen casu quo donationis commodum retinere velles, placuit non tantum eam quantitatem quæ à te solui debuerat, sed eius quoque vsuras à die mortui donatoris præstandas esse, quod ab eo tempore bonorum donatorum fructus quos sibi viuo donator exceperat vicissim percepisses. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Argum. l. si vero non numerandi* 12. *§. inde Papinianus, l. mandat. l. cum proponebatur* 64. *de legat.* 2.

2 Nemo enim facile suum iactare præsumitur *vulg. l. cum de indebito* 25. D. *de probat.* Maxime vero in hominem ingratum qualis est is qui non obseruauit pacta inserta donationi, *l. vlt. vbi not.* C. *de reuoc. donat.*

3 Diminuto enim commodo etiam onus donationis diminui necesse est, *ex reg. l. secundum naturam* 10 *de reg. l. vtrum* 7. *§. vltim.* D. *de rebus dub. l. alumna* 30. *§. ab heredibus, de adim. legat.*

4 Non enim valent donationes nisi ex die insinuationis.

5 *Vt in l. cum quæritur* 16. D. *de admin. & perit. tutor. l. si ita stipulatio* 29. *§.* 1. *de oper. libert.*

6 Alienatio enim facta post donationem non potest videri reuocare donationem nisi quatenus alienatum est, *l. rem legatam* 18. *vbi not. de adim. legat. l. cum hic status* 32. *§. qui quasdam rei* 15. D. *de donat. inter virum & vxorem.*

7 Non enim beneficio decipi vel onerari quis debet, sed adiuuari *l. incommodato* 18. *sicut* D. *commod. l. si hereditatem* 32. D. *mandat.*

8 L. *liberalitatis* 16. *§.* 1. *de vsur. l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem* D. *de action. empt. l. curabis.* 5. C. *de action. empt. l.* 2. C. *de vsur.*

DEFINITIO IV.

Casus ex post facto contingens rebus donatis non liberat donatarium quo minus teneatur implere legem dictam donationi, quam is semel agnouit.

IS cui donatum est certa lege, quæ faciat vt plus incommodi quam commodi ex donatione sentiat, [1] si donationem agnouerit non magis resilire, potest à contractu [2] quam donator ipse, quem suæ pœniteat liberalitatis. [3] Est enim

Source : BIU Cujas

hoc perpetuum in contractibus omnibus, iis præsertim qui sint vltro citroque obligatorij, vt ex postfacto sint necessitatis,[3] nec alterutra exparte locus sit pœnitētię, nisi altera cōsentiente.[5] Proinde si conuenerit, vt donatarius certæ pensionis annuæ onus sentiat, nihil ei proderit quod ea pensio ex fructibus bonorum donatorum colligi non possit, quia de suo præstare debet qui aliena tanti æstimauit.[6] Præsertim cum pensiones huiusmodi morte donatoris finiri soleant,[7] donationis autem emolumentum donatario perpetuum sit futurum.[8] Itaque si post contractam donationem aliquid superueniat, quod rerum donatarum fructus aut etiam res ipsas imminuat, periculum est donatarij,[9] nec donatorem cui nihil potest imputari debet contingere.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Peroneta Quintaual. Non. Decembr. 1593.

1 Potest enim hoc euenire, si non quantitas cum quantitate conferatur, sed si forte donatio facta sit sub onere dandi pecuniam, quæ excedat rei donatæ valorem, cum maluisset donatarius habere rem donatam, *vt in l. Imperat. 70. §. si centum, de legat. 1.*

2 Sibi enim debet imputare qui rem donatam tanti æstimauerat, *dict. §. si centum, l. 1. §. & alias videamus, D. si quid in fraud. patron.*

L. 3. l. velles necne 6. & pass. C. de reuoc. donat.

4 *L. sicut, C. de obligat. & action.*

5 *L. non est probabilis 6. l. ea conditione 14. & pass. C. de rescind. vendit.*

6 *d. §. si centum.*

7 Sunt enim vt plurimum ad vitam, & vice eiusdem vsusfructus qui morte finiretur. Alioqui pensio simpliciter constituta non finiretur morte.

8 Adeoque transmissibile ad heredes donatarii, *l. hūc solit 7. l. vlt. in fin C. de reuoc. donat.*

9 Ex regula quæ vult periculum casuum fortuitorum spectare ad dominum, *l. qua fortuitus 6. l pignus 8. C. de pignor. act. l. contractus 25. D. de regul iur.*

10 *L. 1. C. de iur. dot l. 2. C. de euict.*

DEFINITIO V.

Tenetur donatarius etiam in eum casum quo licuit ei ex donationis lege resilire à donatione, si modò per eum factum sit vt res integra esse desierit, nec resilire amplius possit.

BOna sua omnia mulier quædam tibi donauerat ea lege vt tu vicissim illi annuam pensionem solueres, addito tamen pacto, vt si donatorum bonorum vacuam possessionem habere non posses, liceret tibi recedere à donatione. Acceperas vacuam omnium possessionem, eaque per integrum, fere decennium retenta solutaque in singulos annos pensione bona illa aliis vendideras, tum in omni solutione cessaueras, eo prætextu quod emptores tui cōtrouersiā ab antiquioribus creditoribus paterentur, ideoque pretij conuenti solutionem recusarent.[1] Placuit non eo minus condemnari te debere, vt pensionem annuam solueres si non paratus esses bona omnia quæ tibi donata fuerant in eodem statu reddere, in quo erant tempore donationis,[2] propterea quod ferendum non esset inopem mulierem ex liberalitate sua fame periclitari,[3] & non solum bonis suis carere, sed etiam emolumento pacti in donatione appositi, sine quo verisimile erat non fuisse illam tibi donaturam.[4] Maxime vero cum per te factum esset ne bonorum donatorum possessionem repetere posset, qui aliis ea vendidisses.[5] Eadem igitur ratione permittendum illi erit vt in eas quoque res tuas possit agere quæ sint extra causam donationis, quasque tu illi eodem donationis instrumento obligaueras.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bertin Augustana. 14. Cal. April. 1594.

1 Ex *l. si post perfectam 24. C. de euict.*

2 Quia vel donationi in totum standum est, vel à donatione in totū recedendum, *argum. l. cum quæritur 16. D. de admin. tutor. l. si ita stipulatio 29. §. 1. in final. D. de oper. libert.* Iunge *Defin. 3. Supra.*

3 *L. ne liberalitate 52. D. de re iudic. l. 1. C. de iur. dot l. 2. in fin. C. de euict.*

4 Pacta enim omnia in donatione apposita fauore donantis continent causam finalem donationis, vt dixi *Defin. 1. num. 3 Supra.* ex not. per DD. *in l. Titio centum, in princip. de condit. & demonstr.* Crauet. *cons. 619. num. 4.* Didac. Couarr. *lib. 1. var. resol. cap. 14. num. 5.*

5 Suum enim cuique factum nocere debet non alteri, *l factum 155. de reg. iur.*

6 Iure scilicet pignoris, & per hypothecariam, *l. si fundus 16. §. in vindicatione, D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo dominus qui donationem laudauit præfertur donatario à quo laudimia acceperat.

DOnationem inter viuos non insinuatam dominus vt vocant directus laudauerat. Postea defuncto sine liberis & condiuisoribus donatore, quem talliabilis & dediticiæ conditionis esse apparuit, idem dominus ea ipsa bona omnia, quæ donata fuerant, petebat quasi ad se iure obuentionis ex consuetudine deuoluta.[1] Donatarius, diecbat se potiorem, quod dominus donationem adprobasset, ex eaque causa laudimiorum solutionem accepisset.[2] Dominus contra laudatam quidem à se donationem fatebatur, sed sub ea veluti tacita conditione, si valeret,[3] quam tamen constabat defectu insinuationis nullam esse.[4] Interueniebant heredes legitimi, contendentes neque admitti posse donatarium ex inualida donatione,[5] neque dominum qui aduersus proprium factum veniret,[6] ideoque potiorem causam suam esse oportere.[7] Mihi iustior dominij petitio videbatur quod donationem laudando non tam ius aliquod suum vltro remisisse,[8] quam ius quod donatario competere arbitrabatur ex necessitate adprobasse videretur,[9] præsertim cum in donatarij potestate fuisset vt eo inuito donationem validam redderet facta insinuatione,[10] nec recusare dominus potuisset, oblatam laudimiorum solutionem,[11] postquam placuit generali consuetudine iure communi, quod hac parte de emphyteusibus constitutum fuerat derogatum esse.[12] *Sine die.*

1 Sic enim fert consuetudo apud nos obseruata, vt si homo talliabilis decedat sine liberis & codiuisoribus, omnia eius bona deuoluantur ad dominum, vt dixi *ad tit. de dedit. libert. tollend.*

2 Quod enim semel placuit displicere postea non potest vt habet regula iuris pontificii, *l. in diem 9. §. 1. D de aqua & aqu pluu arcen. l. Pomponius 9. D. de negot. gest.*

3 Prius enim est vt donatio vel alia quælibet alienatio teneat & in se valeat, quam vt à domino directo possit vel debeat adprobari, *leg. vltim. vbi not. Cod de iur. emphyt.* Nam & inde est quod ex contractu nullo non solum non debentur laudimia, sed etiam soluta condicuntur, vt scripsimus *sub tit. de iur. emphyt.*

4 Quia ex iure nostro prouinciali non valet donatio inter viuos nisi ex die insinuationis extra donationes factas propter nuptias & in contractu matrimonii.

5 Quia ex titulo nullo & inualido non potest transferti dominium *l. nullo 24 C. de rei vindic.*

6 Cum nemo possit contra suum factum venire ne quidem ex nouo iure si veniat ad suum commodum, *l. etsi is qu. 10. D. de distract. pign. l. si non sortem 26. §. filius familias, D. de condict. indeb.*

7 Habet enim heres legitimus fundatam in dubio intentionem si nihil in contrarium proferatur, Not. *in l. vltim. Cod. de edict. diui Hadr. tollend.*

8 Quippe quod ignorabat sibi competere aut vnquam competiturum esse, cum fieri poterat vt nullum vnquam competeret, puta si quandoque postea viuo donatore insinuata donatio fuisset, *arg. l. mater 19. D. de inoffic. testam. l Clodius 97. D. de acquir. hered.*

9 Nempe quia non potest dominus directus recusare quo minus laudet & adprobet contractum ab emphyteuta initum postquam placuit & emphyteuseos & feuda ipsa redacta esse ad instar bonorum patrimonialium & allodialium ex generali consuetudine qua Ioann Faber. *in §. adeo. Instit. de locat. & condict.*

10 Omne siquidem tempus aptum est ad insinuandam donationem quandiu Donator viuit, nec reuocata est donatio, cum huic solemnitati nullum certum tempus à lege aut à iure nostro prouinciali fuerit præstitutum.

11 Quin saltem ei postea rem petenti denegari actio debere. *arg. §. l. debitor. 30. D. de solut.*

12 Vt nostri notant, *d. l. 2. & vlt. de iur. emphyt.*

TIT. XXXVIII.

DE REVOC. DONAT.

DEFINITIO I.

Fauore matrimonij facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari

Source : BIU Cujas

DONATIO facta fauore matrimonij, siue proprij, siue alieni, numquam ex sola ingratitudinis causa reuocatur,[1] non illa solũ ratione quo causam onerosam habere intelligitur, id est matrimonij quod aliter contractum non fuisset,[2] sed etiam quia non solius donatarij fauor in eo versetur, sed liberorum ex eo matrimonio susceptorũ & suscipiẽdorum, quibus ex parentis culpa iniuriam fieri non oportet. *Ita Senatus* in causa Ioannis Bouier & Quimier Aduocati 10. Calend. Decemb. 1590. & rursum in causa C. de Messimieu & D. de Sarmoye 15. Cal. Aug. 1591.

1 Vt nec alia vlla donatio facta ob causam aliquam, quæ secuta sit. Iul. Clar. *in §. donatio, quæst.* 21. *n.* 4. Contra tamen sentit Rip. *ad l. fin. quæst.* 51. *C. donec hoc tit.* Vide *l. si dotem* 24. vbi Salicet *C. de iur. dot.*

2 *Argum. l. si donaturus* 9. §. 1. *de condit. caus. dat. l. Titia* 62. *de iur. dot. l.* 4 § *sed etsi mulier, l.* 5 *penult. D. de doli mali except. l. Nosennius* 41. *de re iud.*

3 *Argum. l. si quis suo* 33. §. 1. *C. de inoffic. testam.* Vide Guid. Pap *quæst.* 145. vbi argumentatur ex comparatione dotis, quæ nullo casu potest diminui in præiudicium mariti, & ex æqualitate quæ esse debet inter dotem & donationem factam ob nuptias.

DEFINITIO II.

Donatio etiam fauore matrimonij non proprij sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum.

AN ex causa superuenientium liberorum eiusmodi donatio reuocari possit, maior dubitatio est.[1] Et eam quidem, quam proprij matrimonij contemplatione vnius ex cõiugibus in alium contulerit, quantumuis immensam dummodo non inofficiosam,[2] constat reuocari non posse,[3] quod certum sit de liberis fuisse cogitatum, cum spe prolis suscipiendæ potissimum matrimonia contrahantur.[4] Vnde illud etiam fit, vt si filia nubens accepta dote hereditati paternæ siue quærendæ siue iam quæsitæ renunciauerit, donationis quoque si voles nomine vsurpato,[5] siue in patrem ipsum siue in patris heredes liberalitatem contulerit, tum liberos susceperit, non ex eo solo infirmanda sit donatio.[6] Sed si fauore alieni matrimonij talis donatio facta proponatur, non eo minus reuocabitur quod matrimonio causam dederit.[7] Debuit enim donatarius, debuit etiam donatarij vxor præuidere futurum vt ipso iure reuocaretur, si quando liberos donatori agnasci contingeret.[8] Ne tamen mulier decipiatur, cui maritus ex ea donatione factus ditior plus dederit quam ex propriis bonis dare potuisset non aliter contracturæ,[9] æquissima sententia est, vt quod ex mariti facultatibus præstare non poterit, de donatis suppleatur.[10] Ita partim decisum, partim tractatum est in eadem causa D. de Sarmoyé contra D. De Meximieu 15. Calend. August. 1591.

1 *Propter l. si vnquam* 8. *C. hoc tit.* cuius sententia & potestas creditur esse generalis.

2 Nam si sit inofficiosa subiacet quærelæ de inofficiosis donationibus *ex l.* 1. *& tot. tit. C de inoffic. donat.* iunct. *l. vnic C. de inoffic. dotib. l. si totus* 5. *C. de inoffic. donat.*

3 Quia non simplex donatio est, sed *ἀντίφερνα*, id est contraria seu reciprocando, quæ non magis reuocari potest quam dos ipsa. *l. cum multa* 29. *Cod. de donat. ante nupt. & Nouell.* 119. *Vt sponsal. largit.* Guid. Pap. *quæst.* 145. Boer. *decis.* 159. *n.* 10.

4 *L.* 1. *vbi not.* D. *solut. matrim. l. hoc modo* 64. *in fin. de condit. & de mon. ſt.* Clar. *in § donatio* 22. *num.* 2.

5 Si tamen donatio hæc dicenda est potius quam futuræ portionis præoccupata perceptio, vt tractant nostri *ad l. qui superstitis* 91. *de acquir. hered. & ad l. vlt. C. de pact.*

6 Constat enim non esse locum dispositioni *l. si vnquam* quoties donator de propriis liberis cogitauit, & posse donatorem eius legis beneficio renunciare non solum expresse, sed etiam tacite. Tiraquel. ad eam legem *in præfat. numer.* 87. *& seqq.* Ant. Gabriel *lib.* 3. *commun. opin. de donat. conclus.* 2. *num.* 63. Rom. *consil.* 26. *numer.* 7. quicquid dicat idem Roman. sibi contrarius *cons.* 69. *in fin.* post Oldrad. *cons.* 173. Vide Iul. Clar. *in § donatio quæst.* 22. Thesaur. *dec. if.* 171.

7 Quia intelligitur esse simplex donatio potius quam facta ob causam & verba illa *fauore matrimonij* causam impulsiuam continent magis quam finalem O dr. *consil.* 5. Dec. *consil.* 216. *num.* 7. Crauett. *consil.* 114. *num.* 17.

8 *Arg. l. si quis demum* 9. §. 1. in illis verbis, *quis hoc euenire posse prospicere debuit, D. locat.*

9 Simil *s* tat o est *in l. si ego* 9. §. *si res, D. de iur. dot. l. si penult. D. de dotali except.*

10 Magis enim potest imputari donatori cur marito vxorem ducenti donauerit, quam mulieri cur à marito cui nubebat acceperit.

DEFINITIO III.

Remuneratoria donatio non reuocatur per superuenientiam liberorum, quia nec proprie donatio est.

DE donatione ad ἀντίδωρα, quam vulgo remuneratoriã vocant,[1] eadem fere quæstio est, an ex causa ingratitudinis aut superuenietium liberorum reuocetur. In qua quæstione magis communiter probatum est non reuocari.[2] Etsi enim verisimile est non minus eum qui vltro remuneratur, quam qui sponte donat, donaturum non fuisse si aut ingratum donatarij animum, aut nascituros sibi liberos speraſſet, longe tamẽ aliud est beneficium dare, aliud reddere.[3] Neque donatio dici potest quæ vera remuneratio est,[4] nimirum quatenus accepti beneficij ratio remunerationis causam admittit,[5] probatis æstimatisque in eam rem præcedentibus meritis[6] ne alioqui remunerationis quæsitus color legi fraudem adferat.[7] Idemque multo magis obtinet, si reciproca donatio facta proponatur.[8] Qui enim alteri ex donatoribus adnascuntur liberi efficere non possunt, vt quod ad eum pertinet reuocetur donatio quam ex parte alterius, qui liberos non suscepit subsistere necesse est, cum neuter fuerit donaturus, si non vicissim sibi quoque donatum fuisset,[9] indeque fiat vt vtraque donatio vnius iure censeatur; rescindi vero donationem pro parte, aut etiam *in* totum citra vtriusque donatoris consensum dici nullo modo potest. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De qua *in l. Aquilius* 27. *D. de donat. l. sed etsi leg.* 2 §. *consuluit. D. de petit hered.*

2 Iul. Clar. ex communi opinione *in §. donatio quæ* 23. *n.* 3. post, Bald *ad l. si vnquam* 2. *lectur.* Dec. *cons.* 366. *numer.* 10. Ias. *cons.* 154. *num.* 2. *in fin. lib* 2. Rip *in d. l. si vnquam quæst.* 14. Idem Clar. *quæst.* 21 *n* 4. Nam donatio remuneratoria non est proprie donatio *ibid. & quæst.* 3.

3 *d. §. consuluit. leg.* 1. §. *elegantor. D. depoſit.* Reddendi etiam dandi habeat significationem, vt lex ait.

4 Iulius Clar. *in d. §. donatio. quæst.* 3. *ex d. l. Aquilius* 27. *C. de donat.* Idque generale est in omni donatione ob causam. Idem Clar. *quæst.* 21 *num.* 4.

5 Nam in eo quod excedit merita donatio non censetur remuneratoria, sed simplex. Idem Clarus *d. q.* 23. *n.* 3.

6 Sunt enim probanda merita, & quidem aliter quam per donatoriam assertionem, quoties actus suspectus est aut prohibitus, siue ratione personarum contrahentium siue aliter. Idem Clarus *dict. quæst.* 3. *n.* 2.

7 Et ita facile fraus fieret legi quod non est ferendum, vt ait Clarus *d. qu.* 3. *n.* 2. *in fin.* Addens *n* 3. requirt præterea quod ipsa merita æquiparent donationi

8 Donatio enim reciproca non est proprie donatio. Iulius Clar. *in d. §. donatio. quæst.* 2. *n.* 2. vbi addit non egere illam insinuatione.

9 Ea namque interpretatio semper est facienda in actibus correspectiuis, *l. cum te* 6. *C. de pact. int. empt. & vend.*

10 Cum à lege donationi dicta neutri ex contrahentibus recedere liceat inuito altero, *l.* 1. 2. 4. *& pass. C. hoc tit. l. vero procuratori.* 12. §. *pen. D. de solut.*

DEFINITIO IV.

Fructus non restituuntur reuocata donatione per superuenientiam liberorum.

QVoties ex causa superuenientium liberorũ donatio reuocatur, fructus à donatore in id vsque tempus bona fide perceptos siue extent siue consumpti sint restitui non oportet.[2] Neque enim reuocatio hæc similis est cæteris, quæ sicut causam habent de præterito vt nostri loquuntur, ita ad præteritum tempus retrotrahuntur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Ex l. si vnquam* 8. *C. hoc tit.*

2 Cum percepti sint non tantum bona fide sed etiam iure dominii quia donatio tamdiu tenet quamdiu non est reuocata *l. qui scit* 25 §. 1. *l. Herennius* 42. *D. de vsur.*

3 *L. si mortis* 40. *vbi not. D. de mort. caus. donat.* Vide quæ scripsi *in Error.* 5. *Decad.* 46. *De error. pragm.*

DEFI

DEFINITIO V.

Donatio collata in filiam non reuocatur ipso iure per superuenientiam aliorum, sed per querelam inofficiosæ donationis vsque ad legitimam duntaxat.

FIliæ quam vnam habeat pater dotalibus tabulis malorum bonorum suorum partem donauerat. Aliis postea susceptis liberis non idcirco, vt quidam putant, reuocabitur ipso iure donatio, quasi quæ filiæ tanquam hæredi potius quam quasi filiæ facta videatur.[1] Necessaria enim erit fratribus querela inofficiosæ donationis, per quam reuocetur donatio, non in totum aut pro portionibus, quæ ab intestato ad eos pertinerent,[2] sed hactenus duntaxat vt saluam habeant legitimam portionem [3] secundum eam sententiam quæ ab interpretibus nostris vulgo probata, à nobis alias nec immerito confutata est,[4] vt hac parte discrepet querela inofficiosæ donationis à querela inofficiosi testamenti.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Arg. l. tale pactum* 40 *§. vlt. D. de tale pact.*

2 Quomodo reuocaretur si esset facta in extraneum secundum eam sententiam, quam probauimus *lib. 3. Coniect. cap. 17. ex l. Titia Seio* 87. *§. Imperator de legat. 2.*

3 *Ex l. si totas 5. l. si liquet 7. & pass. C. de inoffic. donat.*

4 *d. c. 17. lib. 3. Coniect. iur. ciuil.* vbi vide.

5 Nam per querelam inofficiosi testamenti omnimodo rescinditur testamentum vel in totum, vel pro ea saltem parte, quæ ab intestato contingeret, *l. mater decedens 19. & pass. D. de inoffic. testamen.* Et tamen eandem vtriusque querelæ rationem esse aperte scriptum est, *in leg. vltim. C. de inoffic. donat.* Vide Iul. Clar. *in §. donatio quæst. 24. & quæst. 22. num. 3. in fin.*

DEFINITIO VI.

Donatio, quæ non potest reuocari per liberos prioris matrimonij, de quibus fuerit cogitatum, multo minus reuocari potest per liberos qui ex alio posteriore matrimonio superuenerunt.

QVod diximus [1] non reuocari donationem ex superuenientia liberorum, quoties donator cogitauit de liberis, sunt qui non ita simpliciter & indistincte verum putent. Nam qui donat vxori, fieri quidem non potest vt non cogitet de liberis ex eo matrimonio nascituris,[2] sed tamen quia de iis cogitare non potest quos secundæ nuptiæ allaturæ sunt, si vxor præmoriatur, & ex alio matrimonio nascantur liberi, non dubitandum quin perinde reuocetur donatio, acsi de nullis vnquam liberis fuisset cogitatum.[3] An non enim prorsus inhumanum esset laborare illos perpetua egestate, nihilque ex paternis bonis posse consequi nisi quod vel inuito patre per querelam inofficiosæ donationis sint consecuturi?[4] Nec est, inquiunt, quodquis obiiciat, duriorem hac ratione fieri conditionem mulieris, cui maritus donauit, quam esse soleat mariti qui ab vxore dotem accepit.[5] Nam præter id quod etiam in dote nonnumquam mulieri subueniendum est, si forte circumscripta totum patrimonium vel vltra vires patrimonij in dotem dederit,[6] apertum est disparem esse dotis & donationis in vxorem collatæ rationem, in eo quod soluto matrimonio dos ad mulierem aut eius hæredes reuertitur.[7] Donatio à marito vxori facta non ita ad maritum eiusve successorem; vt proinde longe iustius sit subueniri marito aduersus donationem, quam mulieri aduersus dotem.[8] Sed tamen alio iure vtimur. Donatio enim, quæ per liberos à donatore postea ex eo matrimonio susceptos reuocata non est,[9] multo minus per eos qui ex alio matrimonio nascentur, reuocabilis videri potest;[10] nec habent liberi secundi thori quod conquerantur, si non deterior eorum conditio futura sit quam liberorum primi matrimonij, vt nimirum tam hi quam illi per querelam inofficiosæ donationis legitimam consequantur.[11] *Ita tractatum est* in causa D. Messimieu & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1 *Defin. 2. supr. hoc tit.*

2 Cum non contrahantur matrimonia nisi spe & voto suscipiendorum liberorum *leg. 1. D. solut. matrim. l. hoc modo* 64. *in fin. de condit. & demonstr.*

3 *Arg. l. cum vir vxori* 25. *l.* 61. *eod. tit.*

4 Non enim magnum beneficium videretur accepisse à patre filius, qui nihil haberet ex paternis, nisi quod vel inuitus pater ei dare cogebatur, *arg. l. si seruo* 84. *de hered. instit. l. vnum ex familia* 67. *§. 1. ad l. Falc. 2.*

5 Cum nihil ex dote possit afferri marito, *l. Titia* 61. *D. de iur. dot.*

6 *L. vnic. C. si aduers. dot. cum simil. ib.*

7 *L. vnic. C. de rei vxor. act. & tot. solut. matrim. D. & C.*

8 Quamuis alioqui soleat eadem esse ratio dotis, & donationis propter nuptias, *l. cum multa* 20. *C. de donat. ante nupt.*

9 Quia scilicet de iis fuit cogitatum, vt dixi *Defin. 2. supr.* Iul. Clar. *in §. donatio, quæst. 22. n. 2.*

10 Ne plus iuris habeant liberi ex posteriore matrimonio, qui sunt semper minus fauorabiles.

11 *Ex l. si totus 5. & l. si liquet. 7. C. de inoffic. donat.*

DEFINITIO VII.

De liberis cogitasse ad impediendam donationis reuocationem is demum creditur, qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quisquis habet vxorem, ex qua liberos sperare possit.

NOn tamen de liberis cogitasse credendus est, quisquis donationis tempore vxorem habuit ex qua liberos iustos & legitimos suscipere potuit, aut sperare;[1] siue altero post contractus nuptias die donatum sit, siue post continuatum sine liberis per multos annos matrimonium; sed is demum qui vxorem ducturus ad suscipiendos liberos ob hoc ipsum vxori donat vt eam ducat, ac prôinde vt liberos suscipiat.[2] Alioqui dicendum esset, nullas donationes ex superuenientia liberorum reuocari, nisi quæ ab iis factæ essent, qui eo tempore vxorem aut nullam aut sterilem haberent; quod etsi à quibusdam traditum,[3] vulgo tamen improbatum est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis eam opinionem videntur adprobare Paulus Castr. *ad l. 1. n. 4. C. hoc tit.* vbi ait non reuocari donationem ex *l. si vnquam*, si facta sit ab eo, qui liberos honeste sperare potuit, sed ita demum, si desperauit de liberis, puta quod vxorem haberet sterilem.

2 Signorol. *consil. 69. post n. 12.* Tiraq. qui dicit communem in præfat. *ad l. si vnquam, n. 71.* Post Boer. *decis. 159. numer. 9.*

3 Scilicet à Paulo Castrens. *in dict. leg. 1. Cod. hoc tit.* vt retuli *n. 1.*

4 Iulius Clar. qui dicit hoc fore valde absurdum *in §. donatio quæst. 22. n. 2. in fin.*

DEFINITIO VIII.

An donatio facta ab eo, qui iam tum alios habebat liberos, reuocetur per superuenientiam aliorum.

QVid autem si ab eo facta sit donatio, qui iam tum liberos habebat superstites, ac perinde ex aliorum postea natorum superuenientia reuocabitur;[1] Distinguere nostri solent, an donator filios iam donatores exosos habuerit necne,[2] aut, vt alij malunt, an plus eos dilexerit, quam donatarium an minus,[3] hoc est vtrum plus in donatarium contulerit, quam sibi retinuerit, an minus;[4] quasi ex eo sumenda sit coniectura, quid de nascituris donator cogitauerit, & an eis nocere voluerit necne.[5] Sed hæc posterior distinctio tum demum admittenda est, cum cætera sunt paria, id est, cum nasciturorum liberorum eadem prorsus ratio est quæ iam natorum.[6] Prior vero ex contrario cum cætera sunt disparia, nec eadem ratio est prosequendorum odio liberorum postea susceptorum, quæ iam natorum. Quid enim si iam natos ideo pater exosos habebat quod vel ingrati essent, vel ex ea matre susceptos, quam constanti acerrimoque odio prosequebatur?[7] Si qui postea nati sunt æque ingrati aut ex eadem matre nati proponãtur, nihil sane causæ est cur melioris conditionis esse debeant,[8] sicut nec si ex alia vxore non minori odio digna. Igitur tota ea quæstio facti est, & in iudicãtis arbitrio ac religione posita.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Videtur enim dispositio *legis si vnquam 8. Cod. hoc tit.* ad hunc casũ non pertinere, vt probant à contrario sensu verba illa *filios non habens*: & ita concludit indistinctè Iul. Clar. *in §. donatio, quæst. 22. n. 3. in princ.*

Source : BIU Cujas

2 Ea est distinctio Pauli Castr. *ad l.* 1. C. *de inoffic. donat.*

3 Sic Franciſc. Rip. *ad d. l. ſi vnquam.*

4 Nam qui donat inter viuos, mauult donatarium quam ſe ipſum habere rem donatam *l.* 1. D. *de mort. cauſ donat.*

5 Cum non ſit credibile donatorem futuris liberis plus quam ſibi fauere voluiſſe.

6 Vt non debeat pater eos magis diligere quam quos donationis tempore habebat iam ſuperſtites.

7 Etſi valde iniquum eſt materno odio filios prægrauari *l. ſi quis ſuo* 33 §. 1. C. *de inoffic. teſtam.*

8 Vbi enim eadem ratio ſiue amoris, ſiue odij eſt, idem quoque ius conſtitui æquum eſt. *vulg. l. illud.* 32. D. *ad leg. Aquil. l.* 3. §. *vnde etiam*, D. *de iniuſt. rupt.*

9 Vt & alia quælibet quæſtio voluntatis *l. voluntatis* 7. *Cod de fideicomm. leg.* 1. §. 1. D. *ad* SC. Turpill. *l. ordine* 15. D. *municip.* Non eſt igitur perpetuo & indiſtincte vera Baldi ſententia, quæ extat *in l.* 1. *col.* 4. *verſ. ſed quid ſi tempore*, C. *de inoff. donat* vt nimirum donatio pro virilibus poſtea natorum portionibus reuocetur *arg. l. penult.* D. *de iur. codicill.* Illud certe notabile eſt, quod idem tradit Bald. extra caſum *l. ſi vnquam*, donationem nunquam reuocari niſi ad debitum vſque bonorum ſubſidium. At ex poteſtate *dict. l. ſi vnquam*, reuocari ſemper pro ſuperuenientis filii portione.

DEFINITIO IX.

Etiam rei ſingularis donatio reuocatur per liberorum ſuperuenientiam, ſi credibile ſit, donatorem non fuiſſe tanti pretij rem donaturum, ſi de liberis cogitaſſet.

EO caſu quo ex ſuperuenientia liberorum reuocatur donatio non requirimus, vt vel vniuerſorum bonorum vel certæ partis donatio facta ſit.[1] Nam & idem eſt ſi res ſingularis donata proponatur, dummodo ſit eius æſtimationis, vt veriſimile videatur non fuiſſe patrem donaturum, ſi de liberis cogitaſſet.[2] Hoc ipſũ vero an res donata magnæ aut exiguæ ſit æſtimationis iudicantis quoque arbitrio & religioni committitur, id æſtimaturi ex reliqui patrimonij comparatione donantiſque dignitate, & aliis perſonarum aut locorũ circumſtantiis.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis cum donatio certæ partis bonorum facta eſt etiam infra dimidiam, res habeat minorem dubitationem. Iul. Clar. ex commun opinione *in §. donatio, quæſt.* 22. *numer.* 5. vbi multos citat.

2 Iul. Clar. ibid. *verſ. fortius etiam* poſt Claudium noſtrum de Seyſſello Sabaudum nobiliſſimum & celeberrimum apud omnes Doctores iuris interpretem ad *l ex facto* 43. *numer.* 11. De *vulg. & pupill. ſubſt.*

3 Clar. *d. num.* 5. *in fin.* vbi addit, q od hanc ob cauſam bonum eſſet habere iudicem fauorabilem, vt dici ſolet in omnibus quæſtionibus arbitrariis.

DEFINITIO X.

Facta inter coniuges donatio conſtante iam matrimonio, quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex ſuperuenientia liberorum.

DOnatio inter virum & vxorem facta conſtante matrimonio valet quidem, ſi & iurata ſit & inſinuata;[1] ſed tamen non eo minus reuocabitur ex liberorum ſuperuenientia, quod & reciproca ſit & de liberis cogitatum videatur;[2] licet aliud ſit in ea donatione quæ vel inter extraneos reciproca facta eſt, vel inter coniuges in ipſo limine & contemplatione matrimonij. Reciprocam enim inter alios ea ratio tuetur, quod ex parte eius qui liberos ſuſcepit, ſubſiſtat, quæ tamen cum mutuæ liberalitatis intuitu facta ſit, ſola ſubſiſtere non poteſt,[3] quod incommodum ceſſat in mutua coniugum liberalitate, vtpote quibus coniunctim liberi adnaſcuntur.[4] Eam vero quæ futuri matrimonij contemplatione celebrata ſit, ideo reuocari negamus, quod certum ſit de futuris liberis cogitaſſe illum, qui non niſi ſpe prolis ſuſcipiendæ ad matrimonium accedere debuit.[5] Quæ ratio inter eos ceſſat, qui nulliſdum ſuſceptis ex iam contracto matrimonio liberis, ſibi inuicem donarint; quaſi ea ſpe quam prius animo ſuſceperant iam deſtituti;[6] nec aliud erit ſi donatio his verbis facta proponatur: *pour eux & leurs hoirs & ſucceſſeurs à l'auenir quelconques.* Nam præter id quod verba illaex notariorum vulgari ſtilo magis quam ex præſcripto contrahentium plerumque adiiciuntur,[7] illud etiam conſtat dictione iſta Gallica *hoirs*, heredes potius quam liberos præſertim in contractibus ſignificari.[8] Propter quam cauſam qui de liberis intelligi volunt adiicere ſolent, *procreés de leurs corps. Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. in cauſa Prioris Monaſterij de Talloire.

1 Nimirum propter auctoritatem iuramenti, quod poteſt ſeruari citra diſpendium ſalutis æternæ, *capit.* 2. *de pact in* 6. *cap. cum contingat, de iureiur.* Iul. Clar. *in* § *donatio. quæſt.* 9. *numer* 3. *in fin.* Quod ſi non eſſet iurata, tamen confirmaretur morte ſi modo eſſet inſinuata, *l. donationes quas parentes* 25. *Cod. de donat. int. vir. & vxor.* Iul. Clar. *in eod.* §. *donatio. quæſt.* 17. *n.* 3.

3 Quamuis contra putet Corn. *conſ* 94. *vol.* 3.

3 Vt dixi *Deſin.* 3 *ſupr.* Tiraq. *in repet. l. ſi vnquam* 8. in verb. *donatione largitus.*

4 Vnde Papinianus fidem communium liberorum dixit *in l. vnum ex familias* 67 §. *vlt. de leg.* 2.

5 Vt dixi *Deſin.* 2. *ſupr. eod.*

6 Ponendum igitur eſt effluxiſſe iam aliquod tempus in matrimonio vt de liberis propemodum deſperare parentes debuerint. Simile aliquid eſt *in l. cum mater* 28. *de inoffic. teſtam.*

7 Ex ratione tamen poſita *in l. ſi pactum.* 9. D. *de probat. l. inter* 23. *in fin.* D. *de pact. dotal*

8 Nam in teſtamentis aliud eſt in quibus etiam *ſuorum* appellatio ad ſolos liberos reſtringitur, vt ſcripſi *in titul.* De *verb. ſignif. ſupr.* Vide *l. ex facto* 17. §. *vlt.* D. *ad* SC. Trebell.

DEFINITIO XI.

Donatio non inſinuata non cenſetur reuocata ex alienatione partis bonorum donatorum, niſi quod ad bona donata pertinet.

QVi bona ſua tibi fere omnia donauerat inter viuos, partem eorum alienauerat priuſquam inuocata donatio videretur? Quamuis enim dici ſoleat non ideo reuocari donationem quod donator rem à ſe donatam alienauerit, quippe cum ex quo perfecta donatio eſt, nullam alienandi habeat facultatem,[1] in ſpecie tamen propoſita valebat alienatio, nõ ſolum quod te conſentiente facta proponeretur,[2] ſed etiam quia necdum eo tempore valebat donatio propter defectum inſinuationis.[3] Vt proinde non abs re comparanda videretur legato,[4] quod quoniam pro arbitrio legantis reuocari & adimi poteſt,[5] ita ex eo ſolo quod res legata alienata ſit adeptum intelligitur.[6] Sed placuit non videri reuocatam *niſi quod ad* bona vendita pertineret;[7] quia & in legatis ea *diſtinctio* ſeruatur, vt pars tantum rei legatæ alienata ſit, reliqua debeatur,[8] item vt ſi non adimendi legati ſed ſuis neceſſitatibus ſubueniendi animo res legata vendita ſit, non idcirco legatum adeptum, videatur.[9] Quamuis in donatione inter virum & vxorem contra receptum ſit, vt vel ſola pignoris datione & multo magis venditione reuocata per pœnitentiam intelligitur,[10] nimirum, cum ſit moribus improbata nulloque legis vinculo ſuſtineatur quouſque morte confirmata ſit,[11] nõ tam eo modo reuocatur quam deſinit poſſe confirmari.[12] At donatio de qua loquimur non eſt ex earum numero quæ ſunt improbatæ, rametſi ante inſinuationem nondum perfecta videatur, prohibente ſcilicet iure noſtro municipali potius, quam deficiente donatoris voluntate.[13] In donationibus autem validis nec improbatis difficilior & odioſior eſt reuocationis præſumptio, tum etiam cum reuocari poſſunt.[14] Nam ſi tam perfectæ ſint vt reuocari nequeant, fruſtra de pœnitentia quæramus,[15] nec ſi inter virum & vxorem factæ fuerint, eo videlicet tempore quo fieri potuerunt, hoc eſt ante nuptias aut propter nuptias.[16] de quibus extat in hanc rem Nouella Iuſtiniani conſtitutio[17] per quam abrogatas eſſe veteres leges De donationibus inter virum & vxorem,[18] qui exiſtimant, ſane parum caute faciunt, non diſtinguentes validas donationes ab inualidis & improbatis, nec irreuocabilibus. *Ita Senatus* in cauſa liberorum Ludouici Machet fiſcalis in Gebennenſium Ducatu procuratoris, 13. Calend. Decembr. 1592.

1 *l. poſſeſſionem.* 3. C. *hoc tit.*

2 Poteſt enim aliena quoque res donari ſi dominus conſentiat, *l ſi ego* 9. §. *ſi res.* D. *de inr. dot. l. ſi filius* 24. *Cod. de donat. l.* 4. §. *quæſitum.* D. *de doli mal. except.*

3 Sic

3 Sic enim stilo Senatus nostri cautum est, vt non valeat donatio inter viuos nisi ex die insinuationis.

4 Quamuis non sit bona comparatio legati & donationis inter viuos cum donatio tenuit ab initio, solæ siquidem mortis causa donationes æquiparari solent legatis, *leg. vltim. Cod. de mort. causs. donat. l. illud. 37. D. eod.*

5 *l. 4. D. de alim. leg. si mihi 12. §. vlt. de legat. 1.*

6 *l. rem legatam 18. de adim. legat.*

7 Vt scilicet limitata causa limitatum producat effectum *vulg. l. in agris 16. D. de acq. rer. domin.*

8 *l. si ex toto 8. de leg. 1.*

9 *dict. l. rem legatam. l. 3. C. de legat. §. si rem suam; Inst. eod.*

10 *l. cum hic status 32. §. si maritus. D. de donat. int. vir. & vxor. l. si maritus 12. C. eod.*

11 *l. donationes quas parentes 25. Cod. de donat. int. vir. & vxor.*

12 Siquidem non potest reuocari quod numquam valuit. *l. nam etsi 5. D. de iniust. rupt.* Sed tamen etiam donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ex quarundam alienatione nisi quantum ad alienatas, *d. l. cum hic status. §. qui quasdam res. D. de donat. int. vir. & vxor.*

13 Insinuatio enim donationis non pertinet ad actus substantiam, sed tamen est conditio sine qua non potest valere donatio.

14 *Arg. l. verbis 5. in fin. D. ad leg. falcid.*

15 *l. possessionem 3. l. velles nesne 6. & pass. C. hoc tit.*

16 *leg. 1. l. cum in te 6. l. si ante 8. & pass. Cod. de donat. ant. nupt.*

17 *Nouel. 61. vt immobil. ant. nupt. donat. c. 1. § 1.*

18 *d. l. cum hic status § si maritus. D. de donat. int. vir & vxor. l. si maritus 12. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Ob non secutum implementum pacti in donatione appositi reuocatur ipso iure donatio, licet nihil de eo dictum sit in donatione.

EX causa non secuti implementi donatio ipso iure reuocata intelligitur, licet donationi non sit incerta clausula illa vulgaris, vt si conuentionibus satisfactum non esset, donatio resolueretur.[1] Quidni enim ob non obseruatas pactiones perinde ipso iure euertatur ac ex aliis ingratitudinis causa,[2] cum vel omnium maxime ingratitudo ea sit pacta non seruare?[3] Neque hac parte referet quicquam, licet alias multum interfit an modus fuerit adscriptus an conditio,[4] quandoquidem etiam modo non impleto, non tantum condictio datur donatori, licet dictū nō sit vt eo casu resoluatur donatio,[5] sed etiam vindicatio ex Imperatorum constitutionibus, ac si numquam dominium à donatore abscessisset.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quam tamen addi & exprimi semper melius est, vt *in l. 2. C. de cond. sēt. ob caus. dat.*

2 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

3 Vt Baldus ait ad illum locum.

4 Licet enim multum interfit inter modum & conditionem, quantum ad suspensionem actus, nihil tamen interest quantum ad resolutionem, cum modus continet causam finalem dispositionis, vt diximus *De fin. 1. numer. 3. ad fin supr. tit prox post gloss* Bart. Bald. & Castr. *in l. 1. Cod. de donat. quæ sub modo.*

5 Gloss. Salic. & cæteri *ad d. l. 2* C. *de condict. ob caus. dat.*

6 *l. 1. & 3. C. do donat. quæ sub mod.*

DEFINITIO XIII.

Non possunt hæredes donatoris habere donationem pro reuocata ob non secutum implementum, si donator eam culpam quocumque voluntatis indicio donatario remisisse probetur.

TItius, cum per transactionem centum quæ debebat Sempronio intra Cal. Ianuarias proximas soluere promisisset, eo ipso die transactionis initæ bona tibi sua fere omnia donauerat ea lege adiecta, vt tu Sempronio centum illa solueres, ac post mortem tuam pars bonorum donatorum ad Claudiam neptem ex donatoris filia perueniret. Cum non solueres, Titius consentiente te vendiderat prædia quædam ex iis, quæ & tibi donata fuerant & ad Claudiam te defuncto peruentura erant, redactumque ex venditione pretium tibi tradiderat vt tu ipse Sempronio solueres. Et cum non aliter emptorem inueniret quam si tu venditionis & euictionis nomine fideiuberes, fideiusseras, & ab eo indemnitatem stipulatus fueras. Mortuo postmodum Titio, aliis relictis heredibus, donationis controuersiam ab iis passus es, quasi ex causa non secuti implementi reuocata videretur.[1] Non enim Sempronio solueras, ob idque fuerat ille coactus vendere vt solueret, cum tamen vel ob hanc maxime causam videretur donasse tibi ne soluere cogeretur.[2] Nec ad causam videretur donasse tibi ne soluere cogeretur.[2] Nec ad rem pertinebat, quod nullum tibi ad soluendum tempus præfinitum erit verbis donationis; neque vlla secuta fuerat interpellatio per quam in mora constituereris;[3] quasi sufficere ideo deberet quod petenti quandocunque creditori satisfacere paratus esset;[4] nam imo vero dies solutioni dicta fuerat per transactionem, cuius vim ignorare nec potuera nec debueras, cum ei debito exsoluendo te obstrinxisses.[5] Nec erat cur expectares interpellationem donatoris,[6] cuius ex contrario vel maxime interierat negligentem esse te, vt ipso iure donatio reuocata intelligeretur.[7] Neque rursus videbaris donationis legi satisfeciisse per æquipollens,[8] ob id solum quod passus esses donatas res vendi vt ex pretio creditori solueretur.[9] Ea namque venditio facta proponebatur priusquam insinuata esset donatio, ac proinde eo tempore, quo ne venderet non poteras prohibere,[10] Accedebat quod ea venditione factum fuerat, vt donantis voluntati amplius satisfieri non posset ex ea parte qua præceperat vt bona vendita ad neptem ex filia te mortuo peruenirent,[11] Non igitur videri poterat legi donationis à te satisfactum per æquipollens. *Placuit* tamen non idcirco reuocatam fuisse donationem, quod eas leges & conditiones, quas Titius liberalitati suæ dixerat, is ipse maiore erga te liberalitate remisisset, nemo enim dubitat quin conditio semel adscripta & remitti possit & adimi.[12] Itaque tametsi in mora fuisses quod Sempronio ad diem non soluisses, potuit tamen ea mora remitti consensu & voluntate donatoris.[13] Remissam porro constabat ex eo, quod redactum ex venditionibus pretium tibi ille tradiderat vt tu ipse solueres,[14] subindeque solutio à te facta probabatur. Et quamuis tu fideiubendo pro euictione rerum venditarum indemnitatem tibi à Titio donatore repromissam stipulatus esses, idipsum tamen non nisi voluntate donatoris qui spoponderat factum erat.[15] Proinde nec ipse si viueret, nec eius heres tibi poterat imputare cur fecisses quod ipse fieri voluisset.[16] Quamquam nec nouum est vt donator volens se obliget de euictione.[17] Minus vero tibi erat imputandum quod substitutio donationi adiecta fauore neptis euanuisset, venditis rebus in quibus facta erat substitutio. Quandoquidem id facto etiam donatoris acciderat, qui hac parte mutasse voluntatem videbatur.[18] Satisque tibi erat, ne donationis commodo indignus videri posses, quod per te non stetisset quo minus donantis voluntas impleretur,[19] quodque in vicem vsusfructus quem sibi donator in rebus venditis exceperat, passus esses, vt frueretur ille cæteris bonis omnibus, quorum longe amplior erat æstimatio.[20] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sit iuris certissimi donationem etiam inter viuos reuocari ex causa non secuti implementi, tanquam sit ea quoque ingratitudo, & quidem maxima, vt dixi *Defin. prox. præced. ex l. vlt.* vbi Bald. C. *hoc tit.*

Vt apparebat ex modo adiecto donationi, qui continebat causam finalem dispositionis *l. vlt. Cod. de pact. int. empt. & vendit. l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat.*

3 Quæ videbatur necessaria ad te in mora constituendum *l. mara 32. D. de vsur.*

4 Nam quod sine die debetur sicut peti statim, ita quandiu petitum non est, solui quandocunque potest.

5 *Ex not. in l. qui cum alio 19. De reg. iur.*

6 Qui enim iam certus est, non debet magis certiorari, vt est in regula iuris pontificij & *in l. 1. §. vlt. D. de act. empt.*

7 *Ex d. l. vlt. C. hoc tit.*

8 Quod sufficere creditur *l. vlt. in fin.* vbi gloss. D. *mandat. l. mulier 22. ad SC. Trebell.*

9 Nam qui patitur rem suam vendi ad soluendum, ipse videbitur soluere de suo

10 Cum ex stylo Senatus nostri nullius momenti sit donatio ante insinuationem. Nullum enim effectum potest habere denunciatio, quæ fit à non habente potestatem *l. tutor. 47. in princip. D. de minor. l. 2. C. debit, vendit. pignor, imped. non poss.*

11 *l. que*

11 *l.quoties ab omnibus 111.vbi not.C.de fideic.*
12 *l si quis seruum 53.D.de condit.& demonstr.l.si quis ita 3 §.conditio D.de adim.legat.*
13 *Arg.l.de lege 6.§ vlt.& seq.D.de leg.commiss.l.2.C.de iu.domin. impetr.l.mora 32.in fine principij, D.de vsur.*
14 Quid enim causæ esse poterat,cur tu ipse deberes soluere,nisi vt conditionem donationis impleres?
15 Nec enim stipulatio contrahitur inter inuitos aut ignorantes *l. 1.& pass.De verb.oblig.*
16 Cum dici soleat,quod perpetuo verum est non fieri iniuriam volenti vt habet tela iuris pontificij,*l.12 diem 9.§.1.de aqu.pluu. arc.*
17 *l.2.C.de euict.iunct.l.1.C.de iur.dot.*
18 *l rem legatam 18.De adim.legat l.si ex toto 8.de leg. 1.*Dixi *Defin. 11.supr.*
19 *l.in omnibus causis 39.de reg.iur.l.si fundum per fideicommissum 92.§.si Titio alias l.si Titio de leg.1.l.Lucius 88.§ quisquis de leg.2.l. pater 38.§.fideicommiss. de leg. 3.l.vter,23.D.de cond.instit.l.1.C. de legat.*
20 Inde enim factum erat vt donatoris nihil prorsus interesset,

DEFINITIO XIV.

Fauorabilior est reuocatio,quæ fit ex causa non secuti implementi, quam quæ ex causa ingratitudinis,ideoque datur heredi etiamsi donator numquam fuerit conquestus.

QVod traditum est, non esse permittendum hæredi vt inquietet donationes,quas is qui donauerat quàdiu vixit non retractauit, [1] ad eas reuocandæ donationis causas pertineret, quæ ex donatarij ingratitudine proficiscuntur.[2] Nam si ea causa non secuti implementi reuocetur donatio quod fit ipso iure, vtique licet hæredi non tam reuocare, quam reuocationē iam ipso iure factam obiicere. [3] Etsi enim ea quoque & omnium maxima ingratitudo est pacta non seruare,[4] habet tamen hæc reuocationis causa nescio quid magis reale,quam transmissionis ius inducit in hęredes quoscumque donatoris.[5] Neque sane ratio vlla est,propter quam denegari ius hoc debeat hæredi,cui nec qui contrariam sententiam tuentur denegant condictionem ob causam dati causa non secuta.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.1.l his solis 7.l.vlt.C.hoc tit.*
2 Ne scilicet possit hæres donatoris ingratum dicere donatarium, quem donator ipse non dixit.] Vide Sen.*lib.1.de bon.cap.1.*]
3 Ita Bald.Salic.& cæteri communiter ad *d. l. vlt.* quamuis contra putet.Rip.*ad d.l.fin.n.208.q. 63.*
4 Vt dixi *Defin.12.n 3.supr.*ex Bald.*in d.l.vlt.*
5 Quia reuocationis causa non tam ex persona donatarij proficiscitur,quam ex re ipsa,id est,ex pactis donationi insertis.Vult tamen Rip. *dict.quæst.63.n.209.* hoc ita procedere si hæres donatoris agat non condictione *ex d. l. fin.* sed ex capite causæ non secutæ.Atque ita restringit communem sententiam aliorum.Vide Salic.in *dict.l.fin. versic. quæro an in omnibus.*Et hanc quoque distinctionem Senatus noster secutus est.
9 Idem Rip.loco supradicto.Condictio enim sine causa transit ad hæredem illius,qui potuit condicere,sicut & cæteræ omnes condictiones, *l.2.cum ancillam 6.C.de cond. ob caus.*

DEFINITIO XV.

Reuocata donatione ex l. vltim. C. hoc tit. non ideo fructus restituuntur.

AN vero reuocata donatione siue ex causa non secuti implementi,siue ex qua alia ingratitudinis ratione,fructus à donatario eiusve hærede perceptos restitui oporteat, quæstionis est. Nam cum ex huiusmodi causis euertantur donationes,vt lex ait, [1] quidni restituantur fructus omnes quasi nullo iure percepti?[2] Idem enim obtinet in donationibus quoque causa mortis quoties reuocantur, [3] iremque in condictionibus omnibus.[4] Contraria tamen sententia & verior & humanior est, quia non sine titulo possediſse videri potest qui ex donatione possedit.[5] Cum ex causa non secuti implementi aut alterius ingratitudinis siue ipso iure euerti dicas dationem,siue proposita in eam rem actione,donatoris voluntatem semper declarari necesse sit,aut hæredis,[6] eo scilicet casu quo in hæredem ius hoc transmitti diximus proxime.[7] Itaque est quod sibi donator imputet eiusve hæres cur non citius egerit.[8] Proinde non nisi à die litis contestatæ fructus restituendi sunt cum donatio ab initio valuit.*Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.vlt.C.hoc tit.*
2 Solent enim fructus tanquam accessiones omnimodo sequi causam dominii. *lege ex diuerso 35.§.1.D.de rei vind.*quia nec nisi iure dominii acquiruntur,*lege qui scit.25.§.1.D.de vsur.*
3 L.*cum quis 11.D.de condict.ob caus.dat.*
4 L.*qui se debere 7.in fin.eod l.in debitis 5.in prine.l.in summa 65.§.ei qui de cond.indeb.lege videamus 38.§.1.& 2. de vsur.*
5 Nam bonæ fidei possessor tantundem iuris habet ad fructus interim acquirendos quantum si esset vere dominus,*l. bonæ fidei 48. de acquer.dom.*hic autem non tantum bonæ fidei possessor fuit ante donationis reuocationem,sed etiam vere dominus.
6 Quid enim si donator aut eius hæres iure suo vti nolit?
7 *Defin.prox.præced.*Nam quod cuique pro eo præstatur inuito non tribuitur *l.inuitus,156.§.vlt,de reg.iur.*
8 *Arg l.cum postulassem.44.De damn.infect,*
9 Boer.*decis 98.n 6.*

DEFINITIO XVI.

Substitutus in bonis alij donatis habet actionem de pretio contra donatarium,si quid ex iis bonis donator vendiderit,vt solueret quod donatarius soluere debuerat.

ALienatis per donatorem bonis, in quibus alius erat à donatore ipso substitutus,si pretium in donatarij solius vtilitatem controuersum sit,puta si ex eo satisfactum sit creditoribus,quibus ex lege donationi dicta satisfacere donatarius debuerat, [1] dubitari potest an substituto ius sit pretium illud iustamve bonorum donatorum æstimationem à donatario repetendi.Quæstio in eo est,an per huiusmodi alienationem videatur donator à *priori* voluntate quam erga substitutum habuerat recessisse? [2] Fingimus enim tractari eum casum quo voluntatem mutare donator potuerit aut propter nondum secutam substituti acceptionem, [3] aut ob defectum insinuationis,[4] verius autem est substitutum à donatario indemnem præstari oportere,cum solius donatarij lucro venditio cesserit.[5] In proposita vero specie apparebat ex personarum qualitate, cæterisque facti circumstantiis non minus à donatore dilectum substitutum quam donatarium, imo naturali ratione & iure sanguinis chariorem esse debuisse.[6] Proinde nec aliud dicendum erit,tametsi substitutus vendi. tioni adfuerit,& consenserit,quia sufficit donantis voluntatem durare post alienationem, vt non videatur donatarius donationis commodo se priuasse.[7] Plane non quanti bona fuerunt donationis tempore aut nunc sunt, sed quantum ex eorum pretio ab ipso donatore redactum est substituto præstare donatarius debebit.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt *in* specie *Defin.13.supr.eod.*
2 Potuisse enim donatorem hoc ius remittere certum est,vt dixi *Defin.13.n.12.supr* Et *Defin.1.supr tit.prox præced.*
3 Siquidem secuta substituti acceptatione aliud dicendum esset. Tessaur.*decis.70.Not.ad l.3.C.de donat quæ sub mod.*
4 Secundum ea quæ Diximus *Defin. 51.n.3.supr.eod.*
5 Quasi non videatur res donata ablata donatario,in cuius patrimonio pretium remansit,*arg.l.sed quod inde 71.& seq. de leg.2.*
6 Nam quo quis sanguine coniunctior est,eo dilectior præsumitur. *l.peto 69.§.fratre.de leg.2.l.hæredes mei 57.§.vlt.ad* SC. *Trebell. Not in l. vlt.C.de verb.signif.*
7 Text.est elegans *in l.fundum per fideicommissum 92.de legat.2.*
8 Cum non possit videri retentus animus donandi,nisi quatenus redactum est ex pretio rei venditæ.Id enim quod excedit vtique alienatum fuit,& consequenter pro ea parte reuocata est donatio, *l. cum hic status 32.§.si maritus D.de donat.int.vir.& vxor l.si maritus 12.C.eod.*

DEFINITIO XVII.

Non est dandum auxilium restitutionis donatori ad rescindendam donationem ex causa ingratitudinis, cum sufficiat auxilium iuris communis.

FRustra implorat restitutionem in integrum aduersus donationem is, qui non nisi de donatarij ingratitudine conqueritur, cum paratam ex ea causa habeat actionem ordinariam, & condictionem ex Iustiniani constitutione, [1] quasi reuocata ipso iure donatione, siue conditiones donationi insertas adimplere donatarius noluerit, [2] siue egenti donatori alimenta præstare.[3] Neque enim concedendum est auxilium extraordinarium vbi sufficit ordinarium-

Source : BIU Cujas

[4] Idemque erit tametsi donatio iurata proponatur. Perinde enim reuocatur illa ex causa ingratitudinis acsi non esset iurata, siquidem iusiurandum eadem leges & conditiones recipit quas contractus ipse, cui adhibetur.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Id. Martij. 1593.

1 Ex *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Id est ob non secutum implementum, quæ species est ingratitudinis & quidem maxima, vt dixi *Defin. 12. n. 3 supr.* ex Bald. *ad d. l. vlt.*

3 Necare enim videtur, qui alimenta denegat, *l. negare* 4. D. *de agnos. & alend. lib. l. sane qui* 16. *& seqq. l. ne ex liberalitate* 12. *de reb. iudic.*

4 *l. in causa* 16. D. *de minor.*

5 *l. vlt. vbi not.* C *de non numer. pecun.*

DEFINITIO XVIII.

Dominus iurisdictionis potest ad nutum reuocare officia quæ dedit, nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa,

QVi ex causa donationis iudicandi officium à domino iurisdictionis inferioris nactus est,[1] reuocari potest ad nutum domini, licet non sit adiecta clausula, quam huiusmodi concessionibus hodie domini inserere solent tollendæ dubitationis gratia, *quamdiu nobis placuerit.*[2] Non idem est si ex causa onerosa ea concessio facta sit; prius enim est vt indemnitas præstetur illi, cui eo nomine aliquid abest.[3] Porro causam onerosam habere is quoque videtur, cui animo remunerandi officij quid concessum est.[4] Eadem distinctio adhibenda est si quæratur non de iudice, sed de graphario alióve officiali per iurisdictionis dominum constituto.[5] *Ita Senatus* in causa procuratorum Durant, & Dauid, & Dominorum de Cornellion. 4 Id. Maij. 1593.

1 *Aliud* enim est in eo qui à Principe iudex aut alius magistratus constitutus est. Hic enim non nisi ex causa remoueri potest, propterea quod ea remotio infamiam irrogaret Boer. *quæst.* 149. *n.* 11. 19. 23. *& seqq.*

2 Quæ clausula facit, vt non nisi precario concessa iudicandi potestas videatur, *l.* 1. *& pass.* D *de precar.*

3 Nunquam enim ferendum est, vt sit in potestate vnius deteriorem facere alterius conditionem, *l. non debet* 74. *de reg. iur.*

4 Videtur enim quis habere iure cuiusdam permutationis id quod habet ex causa remunerationis. *lege sed etsi* 25. *§. consuluit.* D. *de petit. hared. l. quæ liberi* 8 *lege Aquilius* 27 D. *de don.*

5 Eadem enim omnium ratio est, ergo idem ius hac parte in omnibus statuendum est, *vlg. l. illud* 32. D. *ad leg. Aquil. l.* 3. *§. vnde etiam,* D. *de iniust. rupt.*

DEFINITIO XIX.

Donatio in absentem collata quamuis iurata reuocari potest quandiu non fuit acceptata per donatarium.

VAlet quidem donatio absenti facta notario stipulante, sed ita tamen vt quandiu stipulationem donatarius ratam non habuit, reuocari donatio possit, licet iurata,[1] neque ex ea causa necesse sit absolutionem impetrari.[2] Sane mortuo ante acceptationem donatario verius est in eius hæredē transire ius acceptandi quamdiu donatio non est reuocata.[3] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa N. Reyder. 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quamuis contra videatur concludere Tessaur. *decis.* 70. vbi totam hanc quæstionem late examinat & complures Doctores citat in vtramque partem.

2 Quasi tacitam conditionem habeat notarij stipulatio, si absens donatarius ratam eam habere volet. Nam & conditio tacita suspendit actum perinde ac expressa, *l. interdum* 73. D. *de verb oblig.* Dec *cons.* 2.

3 Transit enim ius acceptandi in omnes eos in quos & ipsa donatio transire posset, ponimus autem donatum alicui fuisse pro eo & eius hæredibus, vt fieri solet, [Iunge *Defin. vltim. infr.*]

DEFINITIO XX.

Donatio quælibet reuocabilis etiam facta mortis causa, non censetur reuocata verbis testamenti generalibus, maxime si facta fuerat per contractum, nisi contrariæ sint, coniectura.

QVod quis rem suam donando alitérve alienando stipulatus est absenti tertio dari, adimere & reuocare potest, quandiu tertius ille eiúsve hæres non agnouit liberalitatem.[1] Nam etsi stipulator ante acceptationem decessisset, nec liberalitatem reuocasset, non valeret illa in vim donationis, sed in vim nudi & simplicis relicti tanquam in vltima voluntate,[2] cuius proprium est vt reuocari quandocunque possit.[3] Sed an hoc solo reuocata voluntas videbitur, quod idem ille stipulator, cum testamento suprema ordinaret, dixerat generaliter alias se omnes præcedentes voluntates mortisque causa donationes irritas facere? Minime; quia voluntas illa etsi erat reuocabilis, tamen in contractu inter viuos fuerat declarata, Proinde speciali reuocatione indigebat.[4] Certum enim est generalem illam clausulam reuocatoriam, quam in omnium testamentis adhiberi notarij solent, ad contractus inter viuos nullo modo pertinere.[5] At ne quidem ad mortis causa donationes, quas ideo specialiter reuocari necesse est, quod licet legatis & fideicommissis comparentur,[6] tamen accedunt proxime ad contractus inter viuos.[7] Sed hoc si ita non ex aliis testamenti partibus appareat recessisse stipulatorem à priori voluntate, puta si eam ipsam rē quā tertio illi absenti stipulatus fuerat, aut hęredibus aut alij nominatim reliquerit.[8] *Nominatim* inquā, quia non sufficeret generalis illa clausula, qua exprimere testatores solent, ea solemnia hæredibus suis relinquere quæ aliis non reliquerunt.[9] Nam neque hæc clausula pertinere ad ea potest, quæ iam in contractu inter viuos aliis data sint, licet reuocabiliter Ea námque multo magis excepta videri debent.[10] Nec rursus probabilis reuocatæ voluntatis coniectura ex eo capietur, quod illi ipsi in quem collata prior liberalitas fuerat, aliquid præterea testamento relictum sit. Non enim compensandi animo relictum videri debet, aut ex pœnitentia prioris voluntatis, quod nouæ liberalitatis speciem habet,[11] nisi appareat posteriorem liberalitatem idcirco factam esse, vt in prioris locum substitueretur:[12] quod ipsum aliquando non male per coniecturas probabitur. Finge maritum contrahentem inter viuos stipulatum, vt pensio quę sibi viuo deberetur, post mortem suam vxori tum absenti præstaretur. Testamento autem postea condito eiusdē quantitatis & conditionis pensionem eidem vxori reliquisse, nulla tamen prioris facta mentione, voluntatis quidem erit quæstio.[13] Sed tamen non improbabiliter dici poterit in dubio substitutam videri secundam pensionem in prioris locum, ne duplici pensionis præstatione hæredem oneratum videatur.[14] *Ita tractatum est* in causa N. Cibelle, & Benedicti Vorsier in publico auditorio, 3. Non. Mart. 1594.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. prox præced. & Defin.* 1. *supr. de donat. quæ sub mod.*

2 Vnde est quod ex hac causa competit actio de fideicommisso *l.* 1 *Cod. de mort. caus. donat.* Etsi loquitur lex illa de pacto appositio in donatione causa mortis, non de pacto appositio in donatione inter viuos; de qua *in lege* 1. *&* 3. *Cod de donat. quæ sub mod* Ratio tamen huius Definitionis quantum ad hoc, illa est, quod donatio inter viuos non potest conferri in absentem aut ignorantem vt ei statim acquiratur, nisi ea mente res alicui tradita sit absentis nomine, *lege absente* 10. D *de donation.*

3 L. 4. D. *adim. legat. l. cum hic status.* 32. *§. pœnitentiam,* D. *de donat. int. vir. & vxor.*

4 *Arg. l. sequens quæstio* 67. *de legat.* 2.

5 Cum in eo sit plane diuersa ratio contractuum inter viuos, & vltimarum voluntatum, quod contractus omnes inter viuos sunt irreuocabiles *l. sicut* 5. C. *de oblig. & action.*

6 *L. Marcellus* 15. *l. illud* 37. D. *de mort. caus donat. l. vltim. Cod. eod.*

7 *§.* 1. *Instit de donat.*

8 Præsumitur enim quisque rem suam potius quam alienam legare voluisse, *l. cum alienam* 10. C. *de legat.*

9 Cum nec legatum aliud sit nisi deliberatio hæreditatis, qua ex eo quod alioqui vniuersum hæredis foret aliquid collatum alij testator velit, *l. legatum est deliberatio* 116. *de leg.* 1.

10 Cum sint extra causam bonorum defuncti *d. l. sequens. quæst.* 68. *de legat.*

11 *Arg. l. creditorem* 85. *de leg.* 2. *l. cum pater,* 77. *§. Titio fratri eod. tit.*

12 Quo casu alterutro contentum esse oportet, *l. Imperator.* 70. *§. vlt. & l. seq. eod. tit. de legat.* 2.

13 Vt in cæteris fere omnibus quæ ad testamenta pertinent. *Ille aut ille* 25. *§.* 2. *l. non aliter* 69. *de leg.* 3 *l. Labeo* 7. *de suppell. leg.*

14 Quod numquam est probabile, *l. Titia cum testamento,* 94 *§. qui inuita. de leg.* 2.

DEFI

DEFINITIO XXI.

Donatarius defunctus ante donatorem non transmittit donationem ad hæredem suum, nisi donatum sit etiam hæredi, sed recurrit ad donatorem donatio.

MOrtuo ante donatorem eo cui donatum fuerat inter viuos, nulla hæredum eius facta mentione redit ad donatorem donatio,[1] licet eam legem ab initio & ex compacto non habuerit.[2] Neque enim si fauore & intuitu personæ tuę donatum aliquid volui, consequens est vt hæredi quoque tuo voluerim donatum,[3] æquumque est ex donantis voluntate fieri interpretationem, cum ab eo proficiscatur liberalitas, nec aliud quicquam ex parte donatarij interueniat, nisi quod agnoscit & suscipit liberalitatem.[4] Itaque non potest hic locum habere quod dici solet, cum de aliis contractibus agitur, videri vnumquemque cum contrahit non sibi soli prospicere, sed etiam hæredibus suis,[5] Non enim contrahit adeoque nec sibi prospicit is cui donatur, sed tantum alterius voluntati acquiescit,[6] faceretque potius ea ratio pro donatore si donando sibi aliquid excepisset, vt quamuis hæredum nullo modo meminisset, *idipsum tamen iis non minus, quam sibi ipsi excepisse intelligeretur*,[7] nisi quid esset tam personale, vt non facile ad hæredes transmitti posset.[8] *Ita Senatus* iampridem pro Domina Foyssiaz, contra D. Ioannem Perraton Aduocatum generalem. [Postea tamen aliter iudicatum est me Præside. Cumque Senatus consultum, quod alij referebant, vidissem, apparuit non ita Senatum pronunciasse vt donatio simpliciter facta ad heredes donatarij non transiret, sed vt ex imperfecto & inutili testamento donatarij donatio, quæ valuerat, recurreret ad donatorem, præsertim cùm donatarius fidei suæ commissum ab vxore dixisset, vt donationem irritam faceret.]

1 Nam *licet* qui donat inter viuos malit donatarium habere quam *scipsum*, mauult tamen se habere quam hæredem donatarij *arg. l.* 1. D. *de donat. caus. mort.* Nec enim donatio fit nisi ob bene merita, quæ futuri hæredis nulla esse possunt, cum futurus hæres sit semper incertus, *l. sciendum* 70 *de verb. signif. l. qui liberis* 8 §. 1. *de vulgar. & pupill. substit.*

2 Dum ne qua conuentio fit in contrarium, quid enim si alicui donatum sit, & eius hæredibus? vt hodie passim concipi donationes solent. [Videretur tamen non esse hodie necessaria hæc adiectio post Iustiniani constitutionem in *l. si quis argentum* 35. *in fin.* C. *de donat.*]

3 Quod enim fit contemplatione certæ personæ non potest nec debet eam egredi. Textus est elegans & ad rem nostram accommodatus, *in l. cum precario* 12. §. 1 *& l. interdictum* 14 D. *de precar. l. filiofamilias* 42. *de condit. & demonstr. l. si serui*, 21. *& seqq* D. *de vsufr.* [14. *l. penult.* D. *rustic. prad. l. Mela* 14. *in fin. de adim. legat. l. pater* 6. *de seruit. leg.*]

4 Non enim quid donatarius, acquirere, sed quid donator dare voluerit inspiciendum est, ne alioqui actio operetur contra vel vltra intentionem agentis quod esse non potest, *l. non omnis* 19. D. *de reb. credit.*

5 *Ex l. si pactum* 9. D. *de probat. l. tale pactum* 40. §. 1. D. *de pact.*

6 *d. l. interdictum* 14. D. *de precar.*

7 Quia plerumque id agitur, vt eadem sit causa hæredis quæ fuit defuncti, *d. l. si pactum.*

8 Quæ enim sunt personalia non possunt transmitti ad hæredes, *l. quia tale* 14. D. *solut. matrim. l. ex pluribus* 42. D. *de administr. tutor.*] Et aliis supra citatis *numer.* 3 * Mihi tamen, vt dicam quod sentio, valde suspecta est hæc definitio, qui video contra expressum constitutum à Iustiniano *in l. si quis argentum* 35. *in fin. Cod. de donat.* vbi dicitur donationem etiam nudo pacto factam transire in hæredem quoque donatarii. Adde Bald. *consil.* 262. *volum.* 1. quem refert & sequitur Crauet. *consil.* 102. *numer.* 3 * Quid enim si dominium translatum sit per traditionem factam ex causa donationis? Qui fieri poterit vt dominium quod defuncti fuit, non transeat in eius hæredem aut ab eo discedat? Item vt stipulatio facta donandi animo finiatur morte stipulatoris? Et sanè speciale est in donationibus quæ fiunt inter virum & vxorem constante matrimonio, vt quia ab initio non valent nec confirmentur morte donatoris prædefuncto donatario, *l. cum hic status* 32. *& pass.* D. *de donat. in vir. & vxor.* Item in donationibus propter nuptias, vt præmortua vxore redeant ad donantem, etiamsi supersint liberi ex eo matrimonio, siue ab ipso marito facta sit donatio, siue ab alio pro eo *l. si quis liberis C. de donat. ant. nupt.* Quod intelligę licet donatio pure & irreuocabiliter facta dicatur, dummodo propter nuptias. Aliud enim est irreuocari donationem, aliud verò ex sua natura reuerti & recurrere ad donantem. Nec qualitates & conditiones quæ naturaliter ex lege insunt vnquam excluæ intelliguntur *lege vlt. C. hoc tit. Ita Senatus* me Præside, pro Claudio Capris 8. Cal. Febr. 1612.]

TIT. XXXIX.

DE MORT. CAVS. DONAT.

DEFINITIO I.

Donatio mortis causa non eo minus est reuocabilis quod sit iurata, nisi iurauerit donator de ea non reuocanda: quo casu censetur facta inter viuos.

MOrtis causa donato non eo minus reuocabilis est ad nutum donantis; quod sit iurata,[1] si modo simpliciter iusiurandum interuenerit.[2] Iusiurandum enim in quocumque contractu simpliciter adhibitum easdem quas contractus ipse recipit conditiones.[3] Sed si donator dixerit velle se vt perpetuo & irreuocabiliter valeat donatio, & idipsum iureiurando confirmauerit, faciet iurisiurandi auctoritas vt inter viuos potius quam mortis causa donatum videatur;[4] quando fieri eo casu nequeat vt citra periurium donatio reuocetur.[5] Nam etsi iusiurandum nullum esset, reuocari tamen quandoque non posset, obstante nimirum pacto, quod à substantia donationis causa mortis prorsus alienum ad donationem inter viuos necessario aptandum esset.[6] *Ita tractatum est in publico auditorio.* 13. Calend. Decemb. 1588.

1 Quamdiu enim est donatio causa mortis, necesse est vt retineat naturam vltimæ voluntatis, ac proinde vt sit reuocabilis *l. vbi ita donatur* 17 *& pass. D. hoc tit.* iunct. *l. illud* 37. *eod. l. vlt. C. eod.* l. 4. D. *de adim. legat. l. cum hic status* 37. *§ pœnitentiam. D. de donat. int. vir. & vxor.*

2 Siue loquamur de iuramento assertorio, siue de promissorio, quale est quod regulariter adhiberi solet.

3 *Vul. l. vltim. Cod. de non numer. pecun. l. vltim.* D. *qui satisd.*

4 Paul. Castrens. *cons.* 61. *&* 75. *vol.* 2. Ias. *in l. non omnis* 19. D. *de rebu credit.* Dec. *in l. fin. C. de pact.* Ias. *in l. quæ dotis, n.* 34. D. *solu. matrim.* Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius*, in verb. *testamentum* 4. *n.* 24. *& seqq. Extr. de testam.*

5 Cum possit tale iuramentum seruari contra dispendium salutis æternæ *cap. quamuis pactum*, 2. *de pact. in* 6. *cap. cum contingat & cap. debitores Extr. de iureiur.*

6 Ex *d. l. vbi ita donatur*, 17. D. *hoc tit.* vbi est textus elegans & apertus

DEFINITIO II.

Donatio causa mortis non valet si facta sit coram paucioribus quam quinque testibus, licet tempore pestis.

QVod receptum est, vt testamentum pestis tempore conditum coram quinque dumtaxat testibus valeat, si plurium haberi copia non potuit,[1] facere non debet vt minore testium numero contenta esse possit donatio quæ eo tempore mortis causa facta sit,[2] quamuis regulariter plures testes requirantur in testamento quam in donatione.[3] Perpetuum enim est, vt non paucioribus vltimam voluntatem probari oporteat, quæcumque tandem illa sit.[4] Eoque iure censeri donationem causa mortis, licet in aliis plerisque contractus instar habere dicatur.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 5. 6. & 7. supr. de testam.

1 Boer. late *quæst.* 228. Rip. *in tract. de priuileg. vltim. volunt. caus. pos. n.* 11. DD. *ad l. cajus.* 8. C. *de testam.*

2 Ita Didac. Couarr. *in rubric. de testam part.* 3. *n.* 21. *in fi.* vbi reprehendit Ripam qui aliter existimauit.

3 Qua ratione mouebatur Ripa vt contra existimaret.

4 *L. vlt. C. de codicil. l. vlt. C. hoc tit.*

5 Ego tamen hoc ita intelligo, si donatio causa mortis non sit insinuata, de quo vide quæ scripsi pluribus *in Error.* 1. *decad.* 44. *de error. Pragmat.*

6 §. 1. *Inst. de donat.*

DEFINITIO III.

Etiamsi mortis mentio facta sit in donatione, tamen in dubio præsumenda est donatio inter viuos maxime si actum sit, vt donatio sit irreuocabilis.

Source : BIU Cujas

NOn ex eo solo, quod mortis mentio in donatione facta sit [1] & adhibiti fuerint quinque testes, [2] mortis causa donatio facta videri debet, nec si donatarius præsens fuisse, [3] ac donationis effectus post donatoris mortem collatus proponatur, [4] sed ita demum si iusta interpretatione fieri non possit vt valeat iure simplicis & meræ donationis. In dubio enim si nihil obstet credendum est inter viuos potius quam mortis causa donatum. [5] Maxime vero si id actum proberur, vt vel insinuaretur donatio, [6] vel nullo casu euocaretur. [7] quod postremum nullo modo conuenit mortis causa donationibus. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 6. supr. de inoff. donat.

1 Potest enim fieri mentio mortis in donatione, vt appareat magis mortem esse causam donandi, quam mortis causa donationem, vt eleganter scriptum est *in l. vbi ita donatur. 27. D. hoc tit.*

2 Nam nec quicquam vetat in donatione inter viuos adhiberi quinque testes, licet non sit necesse, cum ea quæ abundant, non soleant vitiare, *l. non solens. 92. de reg. iur.*

3 Quomodo creditur debere donatarium esse præsentem in donatione causa mortis, non etiam in donatione inter viuos, *ex l. inter mortis 38. D. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. donatio quæst. 1.* post Bart. & alios ab eo citatos. Vide quæ scripsi *in Erro. 3. Decad 44 de error. Pragmat* [Nota autem in dubio præsumi præsentiam donatarij pro validitate actus, Boer. *quæst. 353.* nec requiri acceptationem expressam, sed sufficere præsentiam cum taciturnitate, adeoque secundum quosdam solam scientiam. Tessaur. *decis. 79. n. 12. & 13.* Certe acceptatio & stipulatio notarij sufficit etiam pro absente ad acquirendum ius absenti. Guid. Pap. *quæst. 212.* Et quidem irreuocabiliter si adsit cum notario acceptatio partis aut alterius coniunctæ personæ. Tessaur. *d. decis. 70. n. 14.*

4 Etsi enim hoc frequentius conuenit donationibus causa mortis, tamen conuenit etiam donationibus inter viuos post *l. vnic. C. vt action. ab hared. & contr. hared.*

5 Adeoque etiamsi donatio à moriente facta sit dummodo facta sit absolute, *l. Seia 42. § vlt. D. hoc tit. d. l. vbi ita donatur 27. eod.*

6 Cum necessitas insinuationis nulla sit ex stylo Senatus nostri, nisi in donationibus inter viuos, etsi nihil vetat etiam donationem causa mortis insinuari, *l. donatio 15. C. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*

7 *d. l. vbi ita donatur cum ibi notat.*

DEFINITIO IV.

Augmentum monetale in donationibus causa mortis æstimatur ex tempore non mortis sed donationis.

IN æstimando monetæ augmento cum de donationibus causa mortis agitur, non mortis tempus inspicimus, licet non prius perfectæ videantur, quam donator decesserit, [1] sed tempus donationis. [2] Nam siue mortis causa donationes contractibus compares siue vltimis voluntatibus, [3] constat & in contractibus inspici tempus contractæ obligationis, [4] & in legatis puris tempus testamenti. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. non videtur 32. D. hoc tit.*

2 Quia quandocumque perfecta donatio retrotrahitur ad id tempus quo facta est, *l. si mortis 40 eod. tit.* De cuius tamen sententia vide quæ scripsi, *in Error. 5. Decad. 46. de error. Pragmat.*

3 Habent enim aliquid simile & contractibus & vltimis voluntatibus, *§. 1. Instit. de donat. l. vlt C. hoc tit.*

4 L. Rutilia Polla 69. D. *de contr. empt. & ibi not. & in l. cum quid 3. D. de rebus credit. & in l. Paulus 99. alias l creditorem, D. de solut.*

5 *L. si ita 8. D. de aur. & argent legat.* Dixi *Definit. 15. supr de solut.*

DEFINITIO V.

Inter plures mortis causa donatarios nullum temporis priuilegium est, quia omnium ius eodem instanti mortis confirmatur.

NEc tamen consequens est, vt si diuersis temporibus plures donationes factæ proponantur, & soluendo non sit hereditas, priores tempore donatarij posterioribus præferantur. Omnes enim simul admittendi sunt & ad contributionē vocandi per æs & librā, [1] quia ius omnium vno eodēque instanti perficitur ratumque constituitur, id est, quo tempore donator moritur, [2] In eoque donatio mortis causa legato rectius quā contractui comparatur. [3] Non est contrariū quod secuta morte donationes causa mortis ad id tempus reducantur quo sunt interpositæ. [4] Neque enim id eo pertinet, vt temporis priuilegium aliquod esse debeat inter eos, quibus mortis causa donatum sit diuersis temporibus, sed vt ex tempore factæ donationis fructus rei donatæ pertineant ad donatariū. Itaque retrotrahuntur, quod ad fructus dumtaxat qui interim percepti sunt attinet, non etiam quod ad dominium [5] nisi cum sic factæ sunt vt dominium transiret statim [6] in accipientem. Argumento est quod mortis causa donationes quamtumlibet morte confirmatæ perinde per æs alienum atque legata minuuntur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod Pragmatici Galli dcunt, *à sold. & à liure*, quomodo etiam admitti solent creditores chirographarii qui nullum habent priuilegium, *Not. in l. vlt. Cod. de iur. de lib. in l. vlt. C. qui bon cedit. post. & in l. maiorem. 8. D. de pact.*

2 L. *non videtur 32. D. hoc tit.*

3 Quamuis in eo distet à legato, quod legatum requirit aditionem hæreditatis, *l. si nemo 9. de testam. tutel.* donatio non item, etiamsi mortis causa facta sit nostris credimus, quos refert & sequitur Iul. Clar. *in §. donatio, quæst. 5. num. 2.* De quo tamen vide quæ scripsi *Error. 4. & 5. Decad. 45. de error. Pragmat.*

4 L. *si mortis 40. D. hoc tit.*

5 Accurs. Bart. & alii communiter. *ad l. 2. C. de inoff. donat. & ad l. donationes quas parent. 25. C de don. int. vir & vxor.*

6 Nam & sic potest fieri mortis causa donatio, *l. 2. si mortis 29. D. hoc tit.* vide quæ scripsi *in error. 5. Decad. 46. de erro. Pragmat.*

7 L. *circa legem. Falcidiam 66. §. 1. D. ad leg Falcid.*

DEFINITIO VI.

Contra donationes causa mortis immodicas non datur querela inofficiosæ donationis, sed deducitur ex iis Falcidia, si modo legitimæ detractio nulla interueniat.

IN illo etiam mortis causa donationes, legatis rectius quā contractibus comparantur, quod si pluribus mortis causa donationibus exhaustum sit donantis patrimonium, non idcirco querela competit quasi aduersus inofficiosas donationes, cum liceat hæredi filio Falcidiam ex iis, perinde ac ex legatis ipsis deducere. [1] Plane si legitimam portionem iam detraxerit filius, etiam qui hæres fuit cum beneficio legis & inuentarij, non erit illi permittendum vt & ex mortis causa donationibus, si puræ fuerunt, Falcidiam quoque detrahat. Nam quod inueterato nostrorum errore inductum est, vt filius possit quas quartas detrahere, non aliter obtinet, quam si aut legatis, aut fideicommissis, aut donationibus causa mortis sub conditione grauatus sit, non item si pure. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si mortis 5. C. ad leg. Falcid. iunct. l. pen. eod. l. 2. in fin. Cod. hoc tit. l. Seia 42. §. vltim. iunct. l. vbi ita donatur. 27. D. eod. l. cum pater. 77. §. mater filiis, de leg. 2.*

2 Sic enim nostri tractant *ad l. quamquam, C. ad leg. Falcid. & ad l. filium quem, C. famil. ercis.* Canonist. *ad cap. Raynutius, & c. Raynaldus, Extr. de testam.* vide quæ scripsi *in Error. 7. Decad. 11. de error. Pragmat.*

DEFINITIO VII.

Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, sed tantum quatenus salua legitima confirmari possunt.

ILlud sane constat, sicut in deducēda Falcidia potior est hæredis quam donatarii causa, quia nihil in donatione esse videatur, sicut nec in legato, nisi quod Falcidia deducta super-est, [1] ita si legitimā detrahere filius malit, præferri eū debere donatariis causa mortis. [2] Dicat aliquis, [3] prius nasci ratumque fieri ius donationis causa mortis, quam petendæ legitimæ, si. ue donationis cœptæ tempus spectes, [3] siue perfectæ & absolutæ. Perficitur enim quo instanti definit posse reuocari, hoc est, quo instanti donator moritur, [4] legitima autem non nisi mortuo patre familias deberi incipit: [5] atqui prius est, vt quis moriatur, quam vt sit mortuus, neque enim mortuus homo moritur sed viuus, [6] Sed respondendum est, imo vero potiorem legitimæ causam esse, quam donationum causa mortis, ob idque non esse necessarium auxilium querelæ inofficiosę donationis aduersus mortis causa donationes. [7] Quia cū donationes huiusmodi confirmentur morte per legem, [8] quę ipsa liberis legitimā relinqui vult, [9] apparet fieri non posse, vt potestate legis confirmentur morte donationes, quæ hoc ipso fierent inofficiosæ, [10] fraudemque facerent legitimæ portioni.

Source : BIU Cujas

ni.[11] Sic enim eueniret, vt se ipsam lex destituere videretur. [12] Ergo eatenus morte confirmabuntur per legem donationes causa mortis quatenus confirmari poterunt salua legitima liberorum.[13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.1.& tot.tit.D.ad leg.Falcid.*

2 Quasi in legitima sit quodammodo creditor patris. Sic enim vulgo nostri putant legitimam esse velut æris alieni loco, *arg. l. si adrogator* 22.D.*de adopt.l.si Papinianus* 8.§.*si quis impubes,de inoff.testam.*quod tamen non probo.

3 Incipit enim viuo donatore,*l.1.& pass.*D. *hoc tit.*

4 L.*non videtur* 32.*eod.tit.*

5 Cum nihil aliud sit quam portio portionis,quæ ab intestato contigisset,*l.cum quæritur* 6.*l.qua nuper.*31.C.*de inoff.test.l.*1. §.*si impubere,*D. *de collat.bonor.*

6 *L.vltim.*D.*de condit.instit.l.qui duos* 18.§ 1. D. *de manum. testam.*

7 Vt ex eo constat,quod omnes leges quæ sunt *sub tit.*C.*de inoff. donat.*non nisi de donationibus inter viuos loquuntur.

8 Vnde est quod dicuntur capi ad instar legatorum,*l.2.*D. *de public in rem act l.*Marcellus 15.*l.illud* 37. *D.hoc tit.l.vlt.Cod.eod.*

9 Nam & ideo legitima dicitur,quod debeatur ex lege. Vnde & debitum legibus subsidium appellatur,*l.quoniam* 31.C.*de inoff. testam l. si totas* 5.C.*de inoff.donat.* licet dicatur etiam debitum naturale,*in l.penul. §.vlt.C.de inoff.testam.*ob rationem positam *in l.vlt.*D.*de bon.damnat.*

10 Nam inofficiosas donationes lex improbat,data in eam rem querela,quæ inofficiosæ donationis appellatur.De qua in *l.vlt.&tot.tit.C.de inoff.donat.*

11 Cum sint inuentæ donationes inofficiosæ in fraudem portionis legitimæ & querelæ inofficiosi testamenti,vt scripsi pluribus *lib.3. Coniect.cap.*17.

12 Quod esset absurdum Nunquam enim lex secum pugnat.

13 Vt non minuatur legitima per donationes causa mortis,sicut nec per legata,*l.Papinianus* 8.§ *quarta autem,*D.*de inoffic. testament.*

DEFINITIO VIII.

Ex omnibus mortis causa donationibus,etiam quæ extra testamentum vel codicillos factæ sint, deducitur Falcidia.

SVnt qui putent,ex iis dumtaxat mortis causa donationibus Falcidiam deduci, quæ in testamento vel codicillis factæ sint.[1] Sed receptius est deduci generaliter ex omnibus,[2] eamque distinctionem in iis potius donationibus vsurpandam,quæ inter coniuges factæ sint,vt alibi scripsimus.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Didac.Couar *in rubr.de testam.part.*3 *n.*20.*ex l.in donationibus* 12. C.*ad.leg.Falcid.*iunct.*donationes quas parentes* 25.C.*de donat.inter vir.& vxor.*quæ tamen loquuntur de donationibus inter virum & vxorem non mortis causa factis,sed inter viuos,nec adeo inutiliter quin ad id tempus retrotrahantur quo factæ sunt,siue solo silentio,siue speciali voluntate confirmentur, dummodo non excedant quingentos aureos,aut dummodo insinuatæ sint si excedant.

2 *Ex l.si mortis causa* 5.*&l.pen* C.*ad leg.Falcid.l* 2.C.*hoc tit.l. cum pater* 77 §.*mater filio,de legat.*2.*l.vbi ita donatur* 27.*l. Seia* 42. §. *vlt.* D. *hoc tit.*

3 *Defin.*1.*supr.ad leg.Falcid.*vbi vide,& quæ scripsi *in erro.*5.*Decad.*46. *de error.Pragmat.*

TIT. XL.

DE INSINVAND. DONAT.

DEFINITIO I.

Defectus insinuationis vitiat donationem etiam conditionalem,quæ ab initio insinuari debuit,licet euenientis conditionis tempore desierit necessaria esse insinuatio.

IN matrimonij tabulis eo tempore conscriptis quo Galliarum Rex Christianiss. Henricus II. Sabaudiam tenebat,mutua inter coniuges donatio facta proponebatur in eius vtilitatē, qui ex ipsis superesset:[1] nec secuta fuerat insinuatio,tametsi ex constitutionibus Regiis quibus tum regebamur,[2] ita ius esset,vt omnes omnino inter viuos donationes etiam quæ in dotali instrumento factæ essent insinuari deberent,alioqui pro nullis & non factis haberentur.[3] Matrimonium per multos annos steterat, & id vsque tempus, quo feliciter recuperata per Diuum Emanuelem Philibertum republica[4] nouum ius hac parte inductum fuerat remissaque insinuationis necessitas iis donationibus,quæ & in contractu matrimonij fierent, & fauore nuptiarum.[5] Placuit non eo minus defectu insinuationis inutilem fuisse donationem, quod eueniente conditione insinuatio necessaria non esset, quoniam in contractibus,siue de obligationis,siue de solemnium iure quæreretur, contractus tempus inspici deberet non existentis conditionis.[6] *Ita Senatus* 7.Cal.Iul. 1588.

1 Ac proinde in casum & sub conditione superuitæ, vt loquuntur, quas donationes de superuita vulgo vocant, de quibus scripsi D.*fin.* 1. *supr.de donat.*

2 Extat nāque in hanc rē constitutio eiusdem Henrici II.Anno1553.

3 Intellige tametsi non excederent summam quingentorum aureorum,vt scilicet constitutio Regia adderet aliquid ad ius commune.

4 Quod accidit anno 1559.

5 Ita enim stylo Senatus nostri expressim cautum est T*it. de insin. donat.*

6 L.*si filiusfamilias* 76.D.*de verbor. oblig.* Quod enim ab initio non valuit,solo tractu temporis & euentu conditionis non conualescit,*l.quod ab initio* 29.*de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Insinuationis solemnitas etiam non necessaria, tamen omnimodo implenda est,si præscripta sit à contrahentibus,alioqui ex eo defectu vitiatur donatio.

EO quidem iure vtimur,vt donationem inter viuos, quæ in dotalibus tabulis fauore nuptiarum facta est,quantæcumque summæ sit, insinuari nil sit necesse,[1] non solum quod fauorabilior esset publicæque vtilitatis adnexam causam habere videatur,[2] sed etiam, quia vix vlla falsitatis aut fraudis suspicio in hanc donationis speciem cadere possit.[3] Nec enim solent clam fieri dotales tabulæ,vt nec ipsum quoque matrimonium.[4] Sed tamen si inter coniuges conuenerit,vt eiusmodi donatio insinuaretur,constitutis in eam rem procuratoribus non addita vulgari clausula *quatenus opus sit*,[5] magis est vt insinuationis defectu nulla sit,præsertim vero si quingentos excedat aureos.[6] An quia, vt quidam putabant,facile vnaquæque res ad pristinam redeat naturam,[7] ea vero huiusmodi quoque donationum conditio antea fuisset ex constitutionibus Regiis,[8] vt insinuari deberent?Minime.Constat enim non eam esse donationum naturam,vt insinuationem requirant,si posteriorum Imperatorum nouasque tollas constitutiones.[9] At potius quia quam contrahentes solemnitatem licet ex abundanti interuenire voluerunt,eam remitti numquam oporteat,[10] nec quamdiu aliquid agendum supereſt quicquam actum videatur.[11] *Ita Senatus* eodem placito.Et rursus in alia causa tractata inter Dominos de Messimieu,& de Sarmoye,15 Caléd.Aug.1591.

1 Quoniam stylo Senatus nostri sic expressim cautum est, vt dixi *Defin.præced.n.*5.

2 Propter adnexum fauorem matrimonij quasi solis nuptiis homines facere valentibus,*Auth.res quæ,*C.*commun.de legat* & in corpore vnde sumitur,*l.*1.*D.solut.matrim.l.hoc modo* 64.*in.fin.de cond. & demonstr.*

3 Quæ vna est ex rationibus,ob quas inducta fuit necessitas insinuationis,vt tractat Guid.Pap.*decis.*325.

4 *L.vlt.*D.*de rit.nupt.*Malum enim est, quod occultatur, vt dicebat Tertyllianus.

5 Hæc enim clausula faceret,vt ex abundanti videretur potius tra-

5 Hæc enim clausula faceret,vt ex abundanti videretur potius tractatum de insinuanda donatione,quam ea mente,vt noua donationi solemnitas adiceretur. Nec solent quæ abundant vitiare,*vu.g.l.non solent* 92.*de reg iur.*Idem est si conuenerit de insinuanda donatione ad maiorem validitatem.

6 Quo casu ex sola iuris ratione requiritur insinuatio,*l.si quis argentum* 35.C.*de donat.*

7 *L.si vnus* 27.§ *pactus ne peteret.in fin.*D. *de pact.*

8 Quarum memminimus D*efin.præced. n.*2.

9 Id enim primum constitutum est à Constantino *in l. donatio* 25. *Cod.de donat.& in l.data* 27.*& dict l.si quis argentum* 35. *eod.*

10 Cum hanc legem ab initio habuerit donatio,*arg.l. vero procuratori* 12.§ *penult.*D.*de solut.*

11 *L.pen.in fi.*C *de his quæ vt in lign.*videntur enim contrahentes voluisse libere tempus omne,quod præcederet insinuationem,vt possent ex pœnitentia mutare voluntatem.

DEFINITIO III.

Gratuita liberatio etiam non insinuata valet saltem in vim pacti de non petendo,nisi facta sit per speciem donationis.

Source : BIU Cujas

GRatia liberatio ſicut quædam donationis ſpecies eſt, ita non aliter valere pleriſque viſa eſt, quam ſi ſit inſinuata,[1] poſtquam eo iure vtimur, vt donationes inſinuari oporteat, iis ſolis exceptis, quæ in tabulis dotalibus fauore matrimonij facta proponuntur.[2] Sed magis eſt, vt fauor liberationis contrarium ius ſuadeat,[3] vt valeat ſaltem in vim pacti de non petendo, quod conſtat vtile eſſe ad producendam exceptionem,[4] tametſi inſinuatio nulla interuenerit.[5] Idque minorem habet dubitationem, ſi ponas liberationem non omnino gratuitam fuiſſe, ſed mutuæ alicuius præſtationis aut remiſſionis intuitu factam: quæ res proxime accedit ad naturam contractus innominati.[6] In quo contractuum genere, tametſi donationis cauſam permixtam habeant, nemo dixerit neceſſariam eſſe inſinuationem.[7] Nam & cum quid remittitur non tam per ſpeciem donationis, quam per modum, vt noſtri loquuntur, nouationis aut tranſactionis inſinuationem nullam requiri.[8] Aliud igitur erit, ſi hoc ipſum in liberatione expreſſum ſit, quod fiat in vim donationis.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 5. de non numer. pecun. *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua ſub tit. de reſcind. vendit. SC. 8.

1 Hanteque communem opinionem noſtrorum eſſe teſtatur Iulius Clarus, qui multos citat *in §. donatio quæſt. 16. n. 2. 3. & 4.* ſiue per pactum gratuitum, ſiue ſimpliciter facta ſit liberatio, ſiue per pactum de non petendo, dummodo debitum ſit liquidum, ſiue denique facta ſit ceſſio ex cauſa donationis. Imo etſi indebitum ſcienter ſolutum ſit, quæ etiam ſpecies eſt donationis, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.*

2 Vt dixi *Defin. 2. ſupr. eod.*

3 Quia proniores debemus eſſe ad liberandum, *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action.*

4 *L. & heredi 11. §. vlt. & ſeq. l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret. D. de pact.*

5 Quamuis contra ſentiat Iul. Clar. qui dicit communem, *d. quæſt. 16. num. 3.*

6 *L. naturalis 5. § 1. D. de præſcr. verb.*

7 Vt neque ſi donatio ſit reciproca, & vt loquuntur, viciſſitudinaria vel facta ob cauſam. Iul. Clar. *eod quæſt. 16. n 5. & 6.* vbi dicit communem.

8 Gloſſ. ſing. *in l. qui ab obligatione.* vbi Bologn. *de regul. iur.* poſt alios ibi ſcribentes.

9 Vt hoc demum caſu procedat communis opinio contraria, quam ſupra ex Iulio Claro retulimus. Et ſane Iulius Clarus cum requirit inſinuationem pacti de non petendo, exigit vt debitum ſit liquidum non minus, quam vt excedat ſummam quingentorum ſolidorum, *ead. quæſt. 16 num. 3.* Vide Tiraq. *ad l. ſi vnquam, in verb. donatione, num. 130. 176. & ſeqq.*

DEFINITIO IV.

Remiſsio vſurarum ex quacumque cauſa, etiam loco fructuum debitarum non eget inſinuatione, vt nec pœnarum.

VSurarum ſiue præteriti temporis ſiue futuri, donatio non eget inſinuatione, non ob id ſolum quod ſit liberatoria (quamquam ratio illa vna ſufficeret,[2]) ſed etiam propter odium vſurarum,[3] ſiue ex conuentione debitæ ſint,[4] ſiue officio iudicis ob moram in ſoluendo factam:[5] nam & idem eſt, ſi pœna commiſſa liberaliter remittatur.[6] Nec aliud eſt ſi vſuræ debitæ fuerint loco fructuum potius, quam in pœnam,[7] vt in iis contingit, quas ipſum quoque ius Pontificium exigi permittit ex cauſa dotis non ſolutæ marito, qui per multos forte annos matrimonij onera ſuſtulerit.[8] Etſi enim ſunt fauorabiles non odioſæ, ſicut & eas, quas venditori ſolui oportet, cum in ſoluendo pretio moram contraxit emptor, qui rei venditæ fructus interea percepit:[9] Earum tamẽ remiſſio ſemper fauorabilis eſt, ob idque vel ex ſolis coniecturis, tacitaque voluntate facile inducitur, vt puta ex eo ſolo, quod per longum tempus petitæ non fuerint à creditore id agente, vt debitori ſuo gratior eſſet.[10] Denique non tam donatio iſta eſt, quam lucri omiſſio, licet ſors ipſa ex cauſa onoroſa debeatur.[11] Eadẽque fructuũ ratio eſt, vt præteritorũ quoque iam debitorum remiſſio valeat etiam ſine cauſa, & nulla ſecuta inſinuatione,[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Andr. Tiraq *ad l. ſi vnquam, in verb donatione largitus, numer. 202.*

2 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. prox præter.*

3 Vt Caſtrenſ. & alii tractant *ad l. Modeſtinus 76. D. de ſolut.*

4 *L. 3. C. de vſur l. Titius 24. D. de præſcrip. verb.*

5 *Vt in l. cum quidam 17. § ſi pupillo D. de vſur l. Titia Seio 87. §. vſuras* D. *de legat. 2.* Textus eſt *in d. l. Modeſtinus* iunct. *l. ſi adibus, verſ. 2. D. de donat.* licet enim *d. l. Modeſtinus*, loquatur de vſuris futuri temporis, tamen in præteritis quoque locum habet, vt ibi firmat Caſtr. licet gloſ. loquatur dubitanter. Facit, *d. l. cum quidam §. Diuus Pius, l. qui ſemiſſes, eod. tit. de vſur. l. vir. vſuras 54. de donat. int. vir. & vxor.*

6 Idem Tiraq. *in d. verb. donatione largitus, n. 178.*

7 Vt illæ de quibus *in l. curabit 5. de act. empt.*

8 *l. Cap. ſalubriter. Extr. de vſur.*

9 Vnde eſt quod debentur etiam citra moram, aut potius quaſi mora contracta re ipſa & citra interpellationem *d. l. curabit. l. liber. l. ætatis 16. D. 1. D. de vſur. l. Iulianus 13. §. veniunt autem, D. de action. empt.*

10 Textus eſt elegans, *in d. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius. D. de vſur.* iunct. *l. Proculæ 26. D. de probat.*

11 Tiraquell. *vbi ſupr. numer. 76.* poſt Bald *ad l. 1. Cod. ſi rect. prou.*

12 Eadem enim fere in omnibus ratio eſt fructuum & vſurarum *l. vſura 34. D. de vſur.*

DEFINITIO V.

Etiam iurata donatio moribus noſtris debet inſinuari, alioqui nulla eſt.

INſinuandę donationis ſolemnitas, quę per adhibitam iuriſ. iurandi religionem iure communi remittitur,[1] jure noſtro quod Gallicarum conſtitutionum exemplo inductum fuit non eo minus neceſſaria eſt, quod donatio ſit jurata, licet ad quingẽtos vſque aureos non aſcendat.[2] Nã nec expreſſa partium voluntate remitti hæc ſolemnitas poteſt,[3] ne priuatorũ pactionibus juri publico derogari videatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Meſſimieu & de Sarmoye, 15. Calend. Auguſt. 1951.

1 Iul. Clar *in §. donatio, qu. 18.*

2 Rebuff. *ad conſt. de inſin. donat.*

3 *L. ius publicum 38. D. de pact.*

4 *Cap. ſi diligenti.* vbi Abb. *de for. compet. cap. tuis*, vbi Felin. *de teſtibus l. ius publicũ de pact* Idem Felin. *in cap. cum delicta. an pl. 5. de reſcr.* Boer. *quæſt. 1. numer. 48.* Adde *l. vltim. D. de ſuis & legit.* Vulgo tamen creditũ eſt poſſe renunciari ſolemnitati inſinuationis, ſi modo ea renunciatio ſit iurata. Iul. Clar. *indict. §. donatio, quæſt. 18. numer. 2.* poſt Corn. *conſ. 69. in lit. O. numero 2.*

DEFINITIO VI.

Donatio inſinuata præter formam mandati, præſertim mutato rerum ſtatu, perinde nulla eſt, ac ſi nullo modo facta fuiſſet inſinuatio.

DOnatio per ſocerum genero rite facta, conſtitutiſque hinc inde, vt fieri ſolet, procuratoribus ad faciendã inſinuationem, donator conſentiente donatario partem bonorum donatorũ alienauerat, vt creditori ſatisfaceret, cui donatarius ex lege donationi dicta ſatisfacere debuerat. Nec eo minus tamen procuratores poſt trigeſimũ menſem inſinuauerant donationẽ, cum hac exceptione, *præterquam quod ad bona vendita pertineret.* Quęrebatur, an valeret inſinuatio? Nouo enim mandato opus fuiſſe videbatur, quaſi finito priore per emerſionem, vt noſtri loquuntur, nouæ cauſæ.[1] Cum dubitari ſaltẽ poſſet, an intermedio tempore, ſecutis præſertim venditionibus, voluntatem donator mutaſſet. Nam vt mandatum finitum videatur, ſufficit mandatarium iuſtã habere cauſam timẽdi, ne contra vel præter mandantis volũtatẽ mandatum exequatur:[2] & in omni mandato clauſula illa ſub. intelligitur, ſi res in eodẽ ſtatu permanſerit[3] Accedebat, quod neque iuxta mandatum inſinuatio facta fuerat.[4] Nam cum procuratores in id conſtituti eſſent, vt totius donationis inſinuationem curarent, exceperant bona vendita, vt diximus. Ex qua exceptione apparebat, ſciuiſſe illos mutatum rei ſtatum per intermedias alienationes.[5] Proinde tanto magis imputari iis poterat, cur nouũ mandatum non expectaſſent.[6] Maxime cum earum rerum, quæ venditæ fuerant, vſumfructum ſibi in donando excepiſſet[7] eaſque ipſas res poſt donatarij generi mortem ad neptem ex filia peruenire voluiſſe:[8] Neque enim veriſimile erat aliter conſenſurum fuiſſe donatorem inſinuationi, quam ſi aliquid ſibi daretur in vicem excepti vſusfructus, quem alienando amiſerat.[9] & mentis indemnitati

con

consuleretur. [10] Non enim dici poterat pœnituisse donatorem collatæ in neptem liberalitatis, cum eam ipsam hæredem postea instituisset,[11] prohibito etiam patri vsufructu.[12] Eratque probabilius donationem in generum à socero collatam fuisse contemplatione filiæ & liberorum ex ea susceptorum, quam eo animo vt per donatarij personam bona illa ad extraneos, id est, ex alio matrimonio susceptos liberos peruenirent. Nam licet onus fideicommissi ratione partis bonorum donatario iniunctum coniecturam præbeat, quod donator liberum de reliquis disponendi arbitrium donatario relictum voluerit,[13] credibile tamen est, cogitasse eum, futurum vt in iis etiam bonis præferret liberos ex ea susceptos, cuius contemplatione donationem meruisse se intelligeret.[14] Denique non potuerat insinuatio fieri sub exceptione, quæ nec verbis, nec sententia mandati continebatur: quandoquidem eo tempore de venditionibus postea secutis non cogitabatur.[15] Atqui mandatum diligenter & ad vnguem implendum est.[16] His itaque rationibus motus Senatus pronunciauit, non valuisse insinuationem, nec consequenter donationē.[17] *Ita Senatus* in causa liberorum Ludonici Machet, 13. Calend. Decembr. 1592. de qua SC. 11. 13. & seqq. de reuoc. donat.

1 *Sic* enim Bald. loquitur *in l. mandatum, C. mandat.*
2 *L. si cum Cornelius* 82. D *de solut.*
3 *Arg. l. cum quis* 38. *in princ. eod tit.*
4 Cum tamen mandati fines diligenter custodiendi sint, *l. diligenter* 5. D. *mandat. l. maritus* 21 *C de procur.*
5 Nam ex alienatione post donationem facta inducitur reuocatio donationis saltem quantum ad res donatas, *l. cum hic status* 32. §. *si maritus.* D. *de donat. int. vir. & vxor. l. si maritus* 12. *C. eod.*
6 *d. l. si cum Cornelius.*
7 *Vt in l. quisquis* 28. C. *de donat.*
8 Scilicet per fideicommissum donationi insertum, *vt in l.* 3. *C. de donat. qua sub mod.*
9 *L. apud Celsum.* 4 §. *quæsitum.* D. *de dol. mal. except.*
10 Vt aliquid vice permutati domini restitueretur.
11 Præsumitur enim quisquis hæres instituitur omnium dilectissimus fuisse testatori, & ideo semper in dubio præsumendum est pro hęrede, *l. Sempronius* 47. *de legat.* 2.
12 Quem vtique potuit prohibere, *Auth. excipitur*, C. *de bon. qua liber.*
13 Vt inclusio vnius sit exclusio alterius, *vulg. l. cum prator* 2. D. *re iudic. l. ex eo* 8. *de testib.*
14 Vt hoc saltem haberent illi, quod propter matrem ad patrem peruenisset. *arg. l. dotem* 6. *de collat. bonor. l. generaliter* 6. §. 1. C. *de instit. & substit.*
15 *Arg. l. non potest* 21. D. *de iudic. l.* 1. §. 1. D. *de vsur.*
16 *d. l. diligenter* 5. *in fin.* D. *mandat*, nisi cum mandatum impletur per æquipollens, *vt in l. vlt in fin.* iunct. *gl. eod.*
17 Quæ scilicet non potuit valere, nisi ea die insinuationis, nihil porro interest, an insinuatio nulla facta sit, an vero minus rite sit facta, *l. quoties* 6. D. *qui satisdar. cog. l.* 2. D. *de auctor. tutor.*

DEFINITIO VII.

Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamuis iuratæ sint, quam cæteræ.

DOnatio inter viuos à patre collata inter liberos extra contractum matrimonij,[1] licet iuramento confirmata, non potest eo jure aliter valere, quam si fuerit insinuata,[2] nec si per eam inducatur, quæ multum fauorabilis est inter liberos æqualitas.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 4. supr. famil. erciſc.

1 Nam si in contractu matrimonii facta sit, aliud est, cum ex stylo Senatus nostri donatio huiusmodi non egeat insinuatione, quamuis nec iurata sit.
2 Quia lex nostra prouincialis generaliter loquitur, nisi quod excipit donationes in contractu matrimonii factas. Ergo in contractibus non exceptis generaliter intelligenda est, *l. in fraudem*, 15. *in fin.* D. *de testament. milit. l.* 1. §. *generaliter, de leg. præst.*
3 *L. illud.* 20. C. *de collat.* iunct. *l. vt liberis* 17. *eod. l. si ita legatum sit* 12. *de condit. & demonstr.* * Vide *l. data* 27. *Cod. de donat.*

DEFINITIO VIII.

Donatio inter viuos citrà insinuationem non valet, etiamsi donator eam solemnitatem expressim remiserit, adeoque tempore pestis. Valebit tamen tanquam causa mortis, si aliud nihil impediat.

INter viuos donatio absenti facta notario stipulante, ab eo, qui peste correptus jamiamque moriturus insinuationis necessitatem donatario expressis verbis remiserat, non eo magis post ipsius donatoris mortem à donatario agnosci & acceptari potuit.[1] Nec si aduersus defectum insinuationis velit in integrum restitui ex capite ignorantiæ, quantumuis iustæ & probabilis, audiendus erit, quia nec post donatoris mortem rata habere potest notarij stipulationem,[2] nec de insinuatione tractare eo tempore, quo donator ipse, cuius potissimum est insinuare,[4] insinuationi consentire amplius non possit, finito quoque per ipsius mortem mandato, quod procuratori ad insinuandam donationem constituto dederat.[5] Neque vero solemnitas hæc à donatore remitti potuit, cum juris publici sit non priuati.[6] Sane non eo minus valebit donatio iure vltimæ voluntatis, adeoque donationis causa mortis, si aliud nihil obstet, concurrantque omnia, quæ in eam rem sunt necessaria,[7] maxime propter vim & auctoritatem jurisiurandi, quod adhibitum proponebatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in relationibus libellorum, 1. Calend. Iul. 1593.

1 Nec enim potest iure nostro valere donatio, quæ non fuit insinuata, cuiuscumque tandem summæ sit. Intellige nisi habuerit suum effectū per traditionem realem.
2 Non enim videri potest læsus aut deceptus, qui iure communi & publico vtitur, *l. vlt. C. de in integr. restit. minor. l. inter eos.* 51. §. *pen. D. de fideiuss.*
3 Siquidem ratihabitio non potest sequi rebus non integris & cum medium est inhabile *l. pen. D. rat. rem habet. l. Pannonius* 96. *de acquir. hared.*
4 Iusinuare enim magis proprium est donatoris quam donatarii.
5 Constat enim mandatum finiri morte, *l. inter causas* 26. D *mandat.*
6 Dixi *Defin. supr. eod.*
7 In dubio enim capienda est ea interpretatio, per quam actus sustineatur, *l. quoties in stipulationibus* 80. *de ver. oblig. l. quoties* 12. D. *de rebus dub.*
8 Placet enim nostris, iusiurandum habere vim clausulæ, *omne melioris modo, ex l. cum pater* 77 § *filius matrem, cum ibi not. de legat.* 2.

DEFINITIO IX.

Donatio inter viuos non insinuata cum insinuari deberet, potest reuocari ex sola pœnitentia citra absolutionem & in integrum restitutionem.

CVm donatio, licet iurata non aliter valeat, quam si insinuata sit cuiuscumque quantitatis proponatur, dum ne in contractu matrimonij facta sit,[1] consequens est, vt quamdiu non est insinuata, reuocari quandocumque possit ex sola pœnitentia,[2] nec in eam aut absolutione, aut in integrum restitutione vlla opus est,[3] quia nec jusiurandum suppler defectum insinuationis statutariæ,[4] nec statuto legique municipali eam solemnitatem inducenti renūciari vllo modo potest.[5] *Ita Senatus* in causa N. Reydet, 13. Calend. ianuar. 1594.

1 Vt scripsimus *Defin* 2. *& pass* alibi *supr hoc tit.*
2 Prius enim est vt donatio sit insinuata, quam vt valeat. Et rursum prius est vt valeat, quam vt reuocari ex pœnitentia non possit, *l. possessionem* 3. *& seqq. l. velles necne* 6. *& pass. C. de reuocand. donat.*
3 Neque enim vnquam danda est restitutio ei, qui ipso iure munitus est, *l. in causa* 16. D. *de minor. l. Imperatores* 13. *de rebus author. iudic. possid.*
4 Quamuis suppleat defectum insinuationis legalis, vt dixi *Defin.* 5. *Supra.* ex Iulio Claro, qui dici communem, *quæst* 18. *in* §. *donatio.*
5 Ne vis fiat legibus, quarum auctoritas semper potior esse debet, *l. non dubium* 5. *in fin. C. de legat. l. si quis inquilinos* 112. §. *vlt. de leg.* 1. *l. inris gentium* 7. §. *& generaliter*, D. *de pact.* vbi scripsi in Rationalibus.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO X.

Etiam non insinuata donatio justam causam præbere potest alteri contractui inter alios initio ad tertium obligandum.

DOnatio inter viuos non insinuata, quę insinuari debuit, valere quidem non potest, vt ex ea possit vel agi vel excipi.[1] Sed tametsi alteri contractui causam inter alios præbuerit non eo magis sequens contractus constituetur irritus, quasi nullam habeat causam,[2] si modò nuda donatoris voluntas etiam citra speciem donationis pro iusta causa esse possit,[3] cum ex donatione quantumliber nulla etiam voluntas colligatur.[4] Finge Titium tradidisse tibi centum, vt ea redderes Mæuio, cui ea inter viuos donata volebat, nec fuisse factam insinuationem, te verò ea centum Mævio promisisse, non poteris solutionem recusare eo prætextu quasi ob defectum insinuationis & nullitatem donationis, sine causa te obligaueris.[5] Sublata namque causa donationis supereſt causa volúntatis, quæ sufficit ad validitatē posterioris contractus.[6] Plane si donator re integra reuocet donationē, non erit scienti tibi permittendum, vt contra eius voluntatem soluas Mæuio.[7] *Ita Senatus* in ea specie, de qua Defin. 5. supr. depos.

1 Et ita debet accipi quod toto hoc tit. scriptum est donationem non insinuatam valere.

2 Quæ res si non contractus nullitatem saltem doli exceptionem solet inducere, *l. 2. §. circa, D. de dol. mali excepti.*

3 Quia in traditionibus rerum quodcumque pactum valere certum est, *l. in traditionibus 44. de pact.* etiam quod alioqui non valeret, *l. venditor. 13. D. commun. prad. l. ei fundo. 9. D. de seruit. l. vlt. C. de pact. inter. empt. & vendit.*

4 *L. vlt. D. de reb eor. qui sub tutel. l. licet 20. de adim. legat.*

5 Causa enim satis iusta illa est, quod pecuniam tibi ea lege tradita acceperit, *d. l. 44. de pact. & d. l. vlt. C. de pact. inter empt.*

6 *Vt in l. cum is 32. §. mulier, de cond. indeb.*

7 *L. 77. §. Mæuio, de leg. 2. & l. si cùm Cornelius 81. D. de solut.*]

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,

LIBER NONVS.

TITVLVS PRIMVS.

QVI ACCVS. NON POSS.

DEFINITIO I.

Recriminatio non permittitur, nisi pro delicto maiore: Prior autem videtur accusasse, qui prior crimen denunciauit.

RIMINANDI facultas accusatis hodie denegatur, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, etiamsi suas, suorumve iniurias exequantur, vt intelligant non relatione criminum, sed innocentia purgare se debere.[1] Hoc ita si non maius & grauius crimen sit quod accusatori obijcitur.[2] Quó enim atrociora delicta sunt, eo non solum seuerius, sed etiam citius puniri debent.[3] Cum autem quæretur, vter prior accusauerit, non illud inspiciemus, vter prior aduersatiū in ius vocari curauerit, sed quis crimen prior denunciauerit.[4] Quod si rixa facta proponatur, illud tantum inspiciendum erit quis prior deliquerit atque ita rixæ occasionem dederit.[5] Nam si is, qui tibi vulnus inflixerat, postea injuriis à te lacessitus judicem prior adierit, crimenque denunciauerit, non ideo prohiberis injuriæ, quæ tibi primum adeoque grauior facta est, vindictam persequi.[6] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non. Februar. 1589.

1 *L. is qui reus 5. D. de public. iudic.*

2 *L. neganda 19. C. hoc tit.* Iohan. Papon. *lib. 24. tit. 2. §. 1.*

3 *L. cum reus 18. C. de pœn.* Vide de hac quæst. Iullium. Clar. *lib. 5. sent. in pract. criminali quæst. 44. numer. 12. vers. tertius est casus, vsque ad num 13.* vbi distinguit, an nomen rei sit iam receptum inter reos, an non. Vt priore casu possit accusare de maiore crimine quēcumque etiam suum accusatorem, non autem de pari vel minori, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. Posteriore vero possit alium quidem quam suum accusatorem accusare de crimine maiori, suum vero accusatorem non item, nisi suam iniuriam prosequatur.

4 Quamuis sola denunciatio criminis non faciat vt quis sit inter reos, sed sola contestatio, quæ fit ex interrogatione iudicis & responsione rei, siue contestatio illa vera sit, siue ficta. Idem Clarus *vbi supr. num. 13.* Aliud est, si inter plures iudices eiusdem delicti quæratur quis præuenerit. Qui enim prius inquisitionem transmittit, censetur præueniſſe, nisi alter eum capi fecerit, maxime si captura procedat de grauiori delicto. Idem Iul. Clar. *in d. §. vlt. qu. 38. in fin.*

5 Nec enim aliud crimen est, quod in eadem rixa admissum est, etsi perpetuo is damnum dedisse videtur, qui damni occasionem dedit. Dedit autem quisquis auctor fuit rixæ, id est, qui prouocauit. Etsi enim prouocatus, qui delinquit, non ideo in totum excusatur, mitius tamen punitur Iul. Clar. *in dict. §. fin. quæst. 60. num. 18.* post Boer. *cons. 4. num. 28.*

6 Ne alioquin grauiori accusationi per leuiorem præiudicetur, *contra l. rei 21. D. de except* Vide Marsil. *cons. 137. nu. 8.* Ioan Papon. *in syntagm. Arrest lib. 22. tit. 5. arrest. 1.* Iul Clar. *lib. 5. §. homicidium, num. 33 vers. sed quomodo probatur.*

DEFINITIO II.

In accusando homicida potior est causa liberorum, deinde vxoris, tertia parentum, postrema agnatorum & cognatorum, iuxta ordinem succedendi.

SI is, qui ab alio occisus est, liberos & parentes & vxorem reliquerit, in vindictæ persecutione potior est causa liberorum.[1] Si liberi non sint, vxoris:[2] Si vxor non sit aut persequi nolit, parentum: Post parentes agnatorum & cognatorum proximiorum.[3] Præfertur autem vxor non tantum agnatis & consanguineis, sed etiam parentibus, quia licet ab iis anteuertatur in causa successionis,[4] eius tamen interest magis quam cæterorum, propter indiuiduam illam vitæ societatem, quæ per matrimonium contracta mariti morte dissoluitur

ſoluitur.[5] Ob idque tanto magis præferenda eſt cæteris poſt liberos, quod hæreditatis lucrum amittat, quæ ad proximiores agnatos aut cognatos deuoluitur, ne & amiſſi mariti & bonorum ipſius omnium iacturam ſentiat.[6] Quod ſi ex viri morte mulier quoque lucrum aliquod ſenſerit propter pacta nuptialia, non eo magis à vindictæ perſecutione remouebitur, quamuis ad eos totius hæreditatis commodum perueniat.[7] Quid tamen ſi inſpecta ſit, forte cuius vir à filio quem ipſa ex alio marito ſuſceperat, occiſus proponatur? Licet non probetur conſcia criminis, non tamen obſtabit parentibus aut conſanguineis, aut agnatis, quo minus illi & inſtituere accuſationem poſſint & præferantur. Nam & ex hac cauſa agnatos parentibus aliquando prælatos fuiſſe cõpertum eſt.[8] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Raffin. 5. Id. Aug. 1593.

1 Quoties enim multi ſunt qui velint accuſare, ad quos etiam de iure ſpectat ius accuſandi, ille præferendus eſt, qui ſuam vel ſuorum iniuriam perſequitur, vt extraneo accuſare volenti præferatur. Inter eos verò, qui ſuam vel ſuorum iniuriam proſequuntur, proximior præfertur, ſi autem omnes ſint in pari gradu, omnes ſimul admittuntur, vt Clar. poſt alios quos citat, *in §. vlt. qu.* 15. *num.* 6. vbi addit, inter plures extraneos accuſare volentes, iudicem poſſe & debere eligere magis idoneum, per text. *in l. ſi plures, D. de accuſat.*

2 Potior enim eſt cauſa vxoris ſcilicet poſt liberos, & ita intelligendum eſt, quod ſcribit Ioann. Papon. *libr. 24. tit. 2. §. 3. & 4.*

3 Nimirum, qui poſſint ſuccedere iure hereditario. Nam ius proſequendæ vindictæ eſt hereditarium, *l. ſoorem C. de his quib. vt indign. & in l. quamuis. C. ad l. Iul. de adulter. l. ſi crimen* 10 *l. vxor tua* 4 *C. hoc tit.* & Ioann. Pap. *d. Deſin. 24. tit. 2. § 2.*

4 *L. vnic. C. vnde vir & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

5 *L.* 1 *D. de ri. nupt.*

6 *Argum. iuris ſuccurſum* 6. *D de iur. dot. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtitut.*

7 Nihil enim commune habet cauſa ſucceſſionis cum perſecutione criminis & vindictæ, *l. ſi pro fure* 7. *§* 1. *D. de condict. furt.*

8 Propter ſuſpectam colluſionem proximioris. Papon. *vbi Supra. §.* 4 Qui vero non poſſint accuſare, vide apud Clar. *qu.* 14.

DEFINITIO III.

Pendente accuſatione de grauiore crimine, nihil interim pronunciandum eſt de leuiore.

DElatus de leuiore crimine, ſiue ab eodem, ſiue ab alio accuſatore deferatur de maiore, non poteſt condemnari de leuiore, quin plene cognitum ſit de maiore, vt conſequenter vtraque accuſatio eodem iudicio terminetur.[1] Finge leuius crimen non niſi exilio coërcendum, grauius vero capitis ſupplicio plectendum. An non fuerit abſurdum in exilium mitti eum, qui capite puniri debeat?[2] *Ita Senatus* in cauſa Bartholomæi Baudin, & N. De la Val. 2. Dec. 1595.

1 Arg. eorum quæ notat Iulius Clar. *in § fin. qu.* 14. *numer.* 12. *verſ. & hoc etiam dato.*

2 *Ita* enim fieret, vt minoris criminis condemnatio maioris impunitatem adferret, quod eſſet abſurdum. Semper enim grauiora ſunt & ſeuerius & diligentius coercenda, vt dixi: *Deſin. 1. ſupr. ex l. cum reis* 13 *Cod. de pœn* Nihil tamen vetat eidem perſonæ diuerſas pœnas corporales per eamdem ſententiam irrogari, quo caſu diſtinguendum eſt an ſint compatibiles, an non, vt ſi ſint, omnes mandentur executioni, ſic tamen vt incipiatur à minore, ſi vero non ſint compatibiles, eligat iudex quam velit mandari executioni, vt eleganter tractat Iul. Clar. *in pract. crimen. qu.* 99. *num.* 9 vbi vide.

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad triremes nouam accuſationem inſtituere non poteſt, ſed inchoatam proſequi poteſt.

DE eo qui ex cauſa publici iudicij condemnatus fuit ad triremes aut perpetuas aut temporales, aliamve pœnã, quæ vel ciuitatem ſolam adimat, vel cum ciuitate etiam libertatem,[1] dubitatum ſæpius eſt in Senatu an admitti poſſit ad accuſationem? Videbatur enim omnimodo arcendus ab accuſatione, quæ iuris ciuilis eſt,[2] cum non habeat caput in ciuitate is, qui ciuitatem amiſit, multo minùs qui libertatẽ.[3] Sed illa tamen diſtinctio tandem placuit, quæ & prudentibus placuiſſe videtur,[4] vt nouam accuſationem inſtituere prohibeatur, ſed inchoatam proſequi non prohibeatur aduerſus quoſcumque,[5] multo magis contra ſuum accuſatorem: Quod etſi generaliter obtinet, maiorem tamen habet rationem ſi condemnatus ſuam ſuorumve iniuriam proſequatur.[6] *Ita Senatus* inter fratres Gauent, 6. Iunij 1614.

1 Sunt enim diuerſa genera pœnarum etiam capitalium, *l. ſunt quidam* 17. *l. capitalium* 28. *D. de pœn.*

2 Eſt enim totum ius ciuile comparatum propter accuſationes & actiones, vt conſtat. *ex l.* 2. *De orig. iur.*

3 *d. l. ſunt quidam, l.* 3. *§. vlt. & l.* 4. *D. de capit. minut.*

4 *In l. is qui reus in fin. D. de public. iudic.*

5 Iul. Clar. qui dicit communem *in pract. crimin. quæſt.* 14 *numer.* 25.

6 Quo caſu etiam infamib. perſonis agere & accuſare permittitur, quæ alioquin repellerentur. Iuli Clar. *ibid.*]

TIT. II.

DE ACCVS. ET INSCRIPT.

DEFINITIO I.

Reus pendente accuſatione retinet liberam bonorum ſuorum adminiſtrationem, dum nihil in fraudem faciat.

NOn eſt reo auferenda bonorum adminiſtratio pendente cognitione de crimine.[1] itaque poteſt interim debitor creditori reo ſoluere, & ex contrario reus debitor creditori.[2] Præterquam ſi læſæ maieſtatis crimen obiectum proponatur.[3] Idem de bonorum alienatione iuris eſt,[4] dum ne quicquam in fiſci aut accuſatoris fraudem fiat.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 16. Calend. Ianuar. 1588.

1 Excipe reum læſæ maieſtatis & repetundarum, *l. ex iudiciorum* 10. *D. hoc tit. l. vlt. C. ad leg. Iul. maieſt.* Vide *Deſin. 5. num. 3. infr.*

2 *L. reo criminis* 41. *& ſeq.* D. *de ſol.* vbi ratio redditur, quod alioqui innocentes plerique neceſſario ſumptu egerent.

3 *d. l. vlt.* C. *ad leg Iul maieſt.* Adde etiam crimen repetundarum *ex d. l. iudiciorum.*

4 Vide Guid. Pap. *quæſt.* 76. *num.* 1. remiſſiue & Didac. Couar. iſta elegantes tractantem *in lib.* 4. *Decretal. 2. part. cap. it.* 6. §. 8. *numer.* 7.

5 *Arg. l. poſt contractum* 15. *cum ibi not. D. de donat. ſi aliquis* 7. *D. de mort. cauſ. donat.* Alia quæſtio eſt, an ei, cuius bona ſunt annotata aut etiam publicata propter contumaciam, debeant illa reſtitui ſi compareat & ſe defendat. De qua vide Iul. Clar. *qu.* 44. vbi diſtinguit, an compareat intra annum an poſt annum. Vide *l.* 1. *de requir. reis.*

DEFINITIO II.

Qui alium detulit non eſt condemnandus in expenſas litis, niſi conuincatur de vera & manifeſta calumnia.

EXtat Senatuſconſultum, quo cauetur, ne delatores criminum expenſas litis prorogare compellantur præterquam ſi accuſare etiam velint, & in crimen ſubſcribere. Sed ad eos delatores id pertinere viſum eſt, qui non per calumniam manifeſtam detulerunt.[1] Calumniatores enim non modo litis ſumptibus,[2] ſed etiam mulcta pecuniaria, adeoque, ſi res poſtulabit, capitali pœna puniri debere placuit.[3] Sane ſi probabilem deferendi criminis cauſam quis habuerit, non illud etiam ab eo exigimus, vt ſufficientes & plenas adferat probationes.[4] Sufficit enim, vt nihil per calumniam fecerit.[5] *Ita Senatus* pro Antonio Leſpine, contra procuratorem iuriſdictionalem Comitatus de Chaſtillon apud Sebuſianos meos, 5. Id. Iun. 1590.

2 Duplex enim calumnia eſt, vna vera, alia præſumpta, vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt.* 62. *num.* 4. *verſ. pro reſolutione & n.* 6. vbi vide.

2 Iul. Clar. *vbi ſup. l.* 3. *in fin.* C. *qui accuſ. non poſſ.*

3 Calumniantes enim poſcit ad vindictam ſimilitudo ſupplicii, id eſt, pœna talionis, *l. vlt l non prius* 7. *in fin. & paſſ* C. *de calumniat.* & præterea pœna infamiæ, *l. noſtris* 8 *& l. pen. eod. tit. l. vlt. C. hoc tit. l. ſunt quadam* 9. *in fin de exſt. crimin.*

4 Eſt enim illa tantum præſumpta calumnia, cum accuſator deficit in probationib. Iul. Clar. *d. q.* 62. *n.* 4. *&* 6. nec ei prodeſt, quod iuraverit de calumnia, *ibi a. n.* 7. Vide *l. ſi cui* 7. *D. hoc tit.*

5 Id eſt, ſciens, aut cum ſcire poſſit innocentem eſſe illum, quem accuſat, illa enim demum vera calumnia eſt. Excuſatur tamen etiam à

pro-

præsumpta, si habeat pro se euidentia aliqua indicia, puta famam, vel auditum à fide dignis, vel quid simile Idem Iul. Clar. *vbi supr. num.* 8.

DEFINITIO III.

Indicium, quod ex vnius testis dicto proficiscitur, sufficit ad condemnandum non ad pœnam criminis, sed ad sumptus litis.

ACcusatus de crimine, si ab vno tantum teste impetatur,[1] neque condemnatus est, neque testi obiiciendus, nec rursus omnino absoluendus,[2] sed interim dimittendus, quousque amplior criminis probatio facta sit, & nihilominus in expensas litis condemnandus.[4] *Ita Senatus* in causa Mauricij Iacquier Tarentasiensis, Prid. Cal. Iunij. 1591.

1 Intellige de teste, qui faciat indicium non tantum facti, vt Baldus loquitur *in l. seruos*, C. *de testib.* id est, quod dirigit iudicium in viam persecutationis ad inquirendum, sed etiam indicium iuris, quod non aliter contingit, quam si sit ille omni exceptione maior. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 21. *num. vers. vnus testis.* post Ruin. *cons.* 147. *num.* 2. *lib.* 5.

2 Cum possit quod ex probatione deest aliquando per alium testem repleri.

3 Quod Gallice dicimus *plus amplement informé.*

4 Cum posset vnus ille testis facere indicium sufficiens ad torturam Clar *d. num.* 2. *quæst.* 53. *num.* 18.

DEFINITIO IV.

Accusatus siue absolutus sit, siue leuius quam oportuit condemnatus, non potest iterum accusari de eodem crimine, sed de alio potest, vt tanto grauius puniatur.

AB accusatore publico delatus de crimine & simpliciter absolutus, id est, non addita clausula, *alio non apparente* quæ vt plurimũ addi solet, ob id ipsum crimen iterum accusari non potest,[1] siue apud eundem, siue apud alium iudicem, non solum à procuratore fisci, cui haud dubie obstaret exceptio rei iudicatæ,[2] sed nec ab eo qui priuatam velit iniuriam prosequi, nec si eo inaudito lata sententia proponatur.[3] Etsi enim verum est sententiam inter alios latam alij nocere non debere,[4] hoc tamen iure vtimur, vt vindictæ persecutio non ad priuatos pertineat, sed ad fiscum aut eum, qui fisci loco sit. Nisi quod ad pœnam pecuniariam, quæ in vicem eius quod interest infligi solet.[5] Hactenus enim saluam priuato actionem esse, nec ei rem iudicatam obstare verius est.[6] Ergo si priore iudicio secuta fuerit condemnatio, sed seuior quam delicti atrocitas postularet, multo minus permittendum est, vt semel condemnatus iterum de eodem crimine accuserur, ob id solum, vt grauiores & meritas sceleris sui pœnas luat. Id enim postulat, & omnino euincit auctoritas rerum iudicatarum.[7] Sane si noui criminis idem reus fiat, nihil prohibebit bonum iudicem sic ferre sententiam, vt quod priori condemnationi defuit posteriori adiiciat.[8] & vtriusque criminis pœnam cumulet, quo efficiat posterioris grauiorem.[9] *Ita Senatus* in causa Parisij Chenevier, & Pantaleonis Raymondé circiter Idus Iunij 1591.

1 *L. Senatus censuit*, vbi gloss. & Bart. D. *hoc tit.* Cyn. *in l. nullum*, C. *de testib.* Papien. *in form. inquisit. vers. hac est quadam inquisitio, num.* 8. [Intellige si sit absolutus. Aliud enim est si Senatus ita pronunciauerit, *A mis l'accusé hors de Cour & de procés.* Tunc enim potest procurator generalis ex nouis probationibus iterum accusare, nec eget supplicatione ciuili in criminalibus, licet in SC. non sint adiecta verba *alio non apparente Ita* Senatus Cal. Iunij 1612.

2 Tot. *tit. de except. rei iudic.*

3 Intellige nisi magna ex causa, vt loquitur Vlp. *in l. si eui crimen* 7. §. *isdem criminibus*, D. *hoc tit.*

4 Vt scriptum est *in dict.* §. *ijsdem*, & *in leg.* 1. D. *de except. rei iudic.*

5 Itaque sufficit latam esse sententiam absolutoriam cum eo cui agendi ius fuit, *arg. l. si ideo* 55. D. *de euict.*

6 Vt ita accipiatur quod scriptum est *in d.* §. *iisdem.*

7 *d. l. Senatus* 14 vbi gloss. Bart. & alii, D. *hoc tit.* Ioan. Pap. *in syntagm. lib.* 19 *tit.* 8. *De la force & authorité des iugemens*, §. 10.

8 Multo magis si recidat in idem crimen, vt tractat Papon. *dict.* §. 10 *in fin.*

9 Cumulatio enim delictorum necessario trahit secum cumulationem pœnarum.

DEFINITIO V.

Etiam in atrocissimis delictis non est permittenda accusatio, quæ certum auctorem nullum habeat, præsertim si impetatur memoria defuncti.

ETsi crimina quædam sunt quorum atrocitate ius ita constitui æquum fuit, vt memoriam defuncti hominis accusare, adeoque condemnare liceret, quale inter cætera est perduellionis, qui hostili animo in Principem aut Rempubl. animatus fuit,[1] aut eius qui ex lege Iulia repetundarum reus fieri potuit,[2] non tamen facile & temrée, aut passim id permittendum est,[3] sed ita demum si certus accusator se offeret, qui & eius conditionis, ac existimationis, sit, vt ab accusatione repelli non debeat,[4] & accusationis fidem inscriptionis periculo facere paratus sit.[5] Idque Senatus noster constituit, cum clarissimi cuiusdam viri, qui inter Consiliarij.[6] Principis locum moriens tenuerat, memoria per incerti accusatoris audaciam impetteretur, nec de accusationis veritate vel inquiri passus est, 9. Cal. Iul. 1552.

1 *L vltim.* D. *ad leg. Iul. maiest.* Iul. Clar. *in §. læsa maiestatis. num.* 16.

2 *L. ex iudiciorum* 20. *hoc tit. l.* 2. D. *de leg. Iul. repetund.*

3 Quia regulariter crimina & pœna finiuntur morte, *l. si pœna* 20. D. *de pœn.* Nec possunt pœnæ incipere ab hærede, nisi lis cum defuncto fuerit contestata, *d. l. ex iudiciorum, l. defuncto* 6. D. *de public. iudic. l.* 1. C. *si reus vel accus. mort fuer.* Iul. Clar. *in pract. crim quæst.* 51. *num.* 12. & 13. Vbi excipit crimina hæresis, læsæ maiestatis, repetundarum, peculatus, homicidij sui ipsius ob conscientiam sceleris patrati. Vide eundem Iul. Clar. *in §. hæresis num.* 21. & *in §. læsa maiestatis, num.* 16.

4 Multi enim sunt qui ab accusatore repelli debent, aut ob suam infamiam, aut ob aliquam aliam conditionem. De quibus omnibus vide Iul. Clar. *pract. crim. qu.* 14 *per tot. & qu.* 15

5 Ne tam facile quis prosiliat ad tanti criminis accusationem, *l. si cui crimen* 7. D. *hoc tit.* Text. est accommodatus *in l. non prius* 7. C. *de calumniat.*

DEFINITIO VI.

Reo, qui & obiectionem testium passus, & ad iustificationes admissus fuit, non est danda dilatio ad respondendum, vt aiunt, per attenuationem.

NOn est reo concedenda dilatio, vt ad accusatoris petitionem peracta litis criminalis solemnitate per attenuationem respondeat,[1] quoties reo commissi & obiecti sunt, &, vt Pragmatici loquuntur, confrontati testes, & ad innocentiæ probationes, quas iustificatorias vocant, admissus reus fuit, quoniam eo tempore accusationem attenuare debuit quo testes sibi commissos vidit.[2] Igitur responsionibus per attenuationem tunc locus erit, cum rei confessio solemnem iudicij criminalis formam excluserit.[3] *Ita Senatus* in causa Iacobi Faure & Henrici Pic, 10. Cal. Febr. 1593.

1 Nec enim responsiones istæ per attenuationem sunt defensiones illæ, quas placet nunquam esse auferendas reo, quin admittatur ad eas ante condẽnationem, & quas necinde plenitudine potestatis Princeps adimere potest reo, vt in eo communi nostrum sententia tractat Iul. Clar. *in §. fin. quæst* 49. *numer.* 13. & 14. sunt enim eiusmodi defensiones illæ, quas nos vulgo iustificationes, aut facta iustificatiua appellamus.

2 Alioqui suspectæ sunt iustificationes quæcumque post obiectos testes allegantur, tanquam per dolum & mendatium excogitatæ. [Si tamen per imperitiam iudicis inferioris condemnatus quis sit ex dictis testium, quos sibi committi noluerit, cum tamen de pœna corporali ageretur, seque dictis testium stare velle etiam coram iudice, & vt fit, cum iuramento declarauerit, potest in causa appellationis idipsum negare, quod iam negauerat in priore instantia & omnit modo sunt committendi testes, priusquam vel ad diffinitiuam sententiam, vel ad habendam de reo quæstionẽ peruenirí possit, quia nunquam auditur perire volens, *l. non tantum. 6. de appell. Ita Senatus* in causa Claudii. Iaquard. 7. Iunii. 1613.]

3 Non contra eum qui sponte confessus est non proceditur per obiectionem testium quia nec necesse est, cum in confitentem nullæ aliæ sint partes iudicis, in condemnato, quo magis permittendum ei est vt defensiones suas alleget ad extrenuandam accusationem, Iul. Clar. *dict. num.* 25. & *quæst.* 64. *num.* 44. & *quæst.* 65. *num.* 1.

DEFI

DEFINITIO VII.

Alienationes factæ pendente lite ab eo, qui liberam rerum suarum administrationem retinuit, non sunt reuocandæ si fraus nulla interuenerit, nec tamen à judice, facile permittendæ.

QVod supra diximus,[1] lite pendente non aufferri reo bonorum suorum administrationem, ideoque & ei solui posse, præterquam in exceptis criminibus, id est, maiestatis & repetundarum;[2] ita accipiendum est, vt interea ex bonis suis aliquid vendiderit reuocari venditio postea non possit, ne secuta quidem condemnatione[3], nisi aut post sententiam & appellatione pendente facta venditio sit ab eo, qui publicationis & bonorum ademptionis pœnam merebatur,[3] aut in fraudem fisci & pœnæ pecuniariæ alienatio facta proponatur.[4] Quæ fraudis præsumptio quibus casibus, & ex quibus indiciis colligatur alio loco à nobis diffuse tractatum est.[5] Donationes solæ exceptæ olim fuerant, & quidem eæ duntaxat quæ post contractum capitale crimen factæ essent,[6] & ita demum si condemnatio quandoque secuta esset,[7] *quoniam ita jus erat, vt ex capitalibus delictis omnibus aut bonorum omnium, aut saltem partis* ademptio irrogaretur.[8] Hodie igitur cum ex perpaucis criminibus publicatio bonorum fiat,[9] consequens erit permissas donationes in cæteris nisi fraus facta sit pœnæ pecuniariæ.[10] Quid autem si reus petat à iudice vt vendere sibi aliquid liceat? Non debet iudex multo minus Senatus permittere, si non aliqua necessaria aut probabilis vendendi causa allegetur,[11] quamuis etiam citra permissionem esset venditio valitura. Nam facta vltro venditione, saluum maneret jus fisci aduersus emptorem, si quid à reo in fraudem, & per collusionem quandocumque factum probaretur,[12] quod permissa venditione secus est.[13] Itaque imputet sibi qui cum liberam distrahendi potestatem haberet etiam sine causa, dummodo non in fraudem, adire tamen judicem maluerit.[14] Iusta porro distractionis causa est, vt in sumptus litis aut alimentorum pecuniæ erogentur.[15] Quo tamen etiam casu ne qua fraus fiat solet Senatus decernere, vt acceptum pretium penes scribam & actuarium (grapharium appellant) deponatur, per cuius manus postea tantum reo præstetur, quantum Senatui æquum & justum videbitur. Etsi enim alienationes quæ causam habent necessariam nunquam prohibitæ censentur,[16] facile tamen eo prætextu fraus fieri posset, si non aduersus fraudem huiusmodi veluti remedio consuleretur,[17] *ta Senatus* in relationibus liberorum in causa Stephani Tornier concussionum rei, Cal. Febr. 1593.

1 *Defin. 1. supr. eod.*

2 *L. ex iudiciorum 20. D. de accusat.* iunct. *l. reo 41. & seq. C. de solut.*

3 *Vt in l. chirographis 17. §. 1. de admin. tutor.*

4 Numquam enim fauendum est fraudibus, *l. per tot. tit. qua. In fraud. credit. D. & C.*

5 *Lib. 7. Coniect. cap. vlt.* ex not. per Bart. *in l. post contractum 15. D. de donat.*

6 *d. l. post contractum, l. si aliquis 7. D. de mort. caus. donat.*

7 *d. l. post contractum*, de cuius tamen sententia & lectione vide quæ scripsi supradicto loco Coniecturarum.

8 Vt perspicere licet ex omnibus titulis, qui sunt de legibus publicorum iudiciorum, D. & C.

9 Bona enim damnatorum hodie seruantur proximioribus etiam collateralibus. *Auth. bona damnatorum, Cod. de bon. damnat.* De cuius sententia & practica vide Iul. Clar. *in pract. crim. quæst 78. num. 1.* vbi ait obseruari de consuetudine, vt per illam Authent. correcta sint omnia iura antiqua, etiam in illis casibus in quibus erat imposita pœna confiscatiois expresse, nec tantum in consequentiam alterius pœnæ, licet vulgo DD. contrasentiant. Excipiuntur tamen crimina hæresis & læsæ maiestatis, & si quid præterea ex dispositione statuti vel consuetudinis aliter caueatur Iul. Clar. *ibid*

10 Vt pluribus tractaui *dict. lib. 7. Coniect. c. vltim.* Iul. Clar. *quæst 78. num. 16. & 17. §. fin.*

11 *Vt in l. Diuus 5. De petit. hared. l. ait prætor. 7. §. vlt.* iunct. *l. Aristo §. 1. D. eod.*

12 Oportet enim emptorem, aut aliter contrahentem fuisse participem fraudis, Alioqui non reuoc inter alienata titulo oneroso. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst 78. numer. 18.* ex Angel. *in l. si quis, num. 4. C. de bon. proscript.*

13 Iuste namque possidet qui auctore & permittente prætore possidet, *l. iuste possidet 11. de acq. poss. l. qui auctore 137. de reg. iur. l. 5. §. non passim, D. de rebus eor. qui sub tutel.*

14 Iudex enim nihil potuit, nec debuit decernere sine causæ cognitione, *l. nec quicquam 9 § vbi decretum. cum ibi not. de offic. proconf.*

15 *d. l. ait prætor. 7 § vlt. & l. filius 9. D. de iur. de ib. d. l. Diuus 5. D. de petit. hared.*

16 *L. alienationes. 13. D. famil. erciscund. l. 1. D. de fund. dotal. l. filiusfamilias 114. §. Diui 2. in fin. D. de legat. 1.*

17 Eundum enim est obuiam fraudibus quantum fieri potest, *l. 5. § si pupillus, D. de reb. eor. l. scire oportet. 11. D. de legit. tutor. l. vnic. § ille autem, C. de Latin. libert. tollend.*

DEFINITIO VIII.

Solutio facta creditori supposito per reum criminis liberat, debitorem, qui fraudem non participauit, & cui nihil potest imputari.

SI quis in fraudem fisci & suspicione pœnæ,[1] quam ex delicti conscientia sibi imminentem præsentiret, alterius nomen pro suo in creandis debitoribus subjeciisse dicatur, prius audiendus, & in ius vocandus est is, qui tacitam fidem accommodasse dicitur,[2] quam vt sequestrari possint nomina, & inhiberi debitoribus ne ei soluant, cui sint obligati.[3] Sic enim eius inauditi conditio durior fieret quod numquam est ferendum.[4] Quid ergo si postea de fraude appareat, & interea debitores imaginario creditori soluerint? Vtique liberati intelligentur[5], si non à fisci procuratore certiores facti sint de lite aduersus verum & imaginarium creditorem eo nomine instituta.[6] Tunc enim lis imputari poterit, cur tam facile & vltro soluerint, aut cur si conuenti soluerunt, non prius denunciauerint procuratori Principis, vt si quam haberet inhibendæ solutionis rationem, eam proponeret.[7] Sed etsi fraudem participasse probentur, non impune soluisse videbuntur, vt hanc ipsi quoque fraudis suæ pœnam sentiant.[8] Sane si quædam fraudis probationes aut præsumtiones interueniant, non inique interea debitoribus inhibebitur ne soluant.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Idib. Mart. 1593.

1 *Vt in l. si aliquis 7. D. de mort. caus. donat.*

2 Fraus enim probanda est non præsumenda, *l. in exceptionibus 19. §. qui do o. D. de probat.* Ex quibus autem coniecturis fraus probetur, vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 78. num. 16. & 17.*

3 Habet enim fundatam intentionem is, qui stipulatus est, quamdiu non probetur simulatio, *l. cum propria p. in fi. C. si quis aliter vel sib.*

4 *Vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam. ita 39. D. de adopt.*

5 Nihil enim potest iis imputari qui soluerunt proprio creditori qui ab iis fuerat stipulatus, *l. filia 88. D. de solut. l. vero procuratori 12. l. solutam 49. l. quamuis 45. alias l. Calippo. §. 1. D. eod.*

6 *Arg. l. nomen 4. C. quæ res pignor. l. vltim. cum vbi not. D. de transact.*

7 *Arg. l. ait prator 7 §. 1. vers. permittitur. D. de minor.*

8 Ex not. per Iul. Clar. *d. quæst. 78. & 21. num. 8.*

9 Vt impedatur solutio & liberatio, *l. 3. C. de nouat. dict. l. 4. C. quæ res pignor.*

DEFINITIO IX.

Occultus instigator non tenetur ad expensas litis, si non fuerit calumniator.

QVi crimen secreto detulit ad causam vindictæ publicæ, quamuis si calumniator sit perinde condemnari debeat in id omne quod rei interest, ac si palam & publice nullaque facta protestatione accusasset:[1] Si tamen nihil per calumniam feciisse probetur, iustamque accusationem fuisse ex iudicij eventu appareat, non est condemnandus ad litis expensas vllas, aut prorogandas, aut restituendas, quarum scilicet onus ad iurisdictionis dominum pertineat,[2] cuius officio incumbit curare, vt malis hominibus purgetur territorium cui præest,[3] nisi pro accusatore haberi voluerit is, qui denunciator fuit.[4] *Ita Senatus* in causa Syndicorum & collegij Canonicorum de Chamonix ex tempore tractata. Non. Iulij 1593.

1 Eum

1 Eum namque qui clam & per cuniculos calumniatur, non oportet melioris esse conditionis, quam si palam & publice calumniaretur, cum sint magis excusabiles, qui publice & palam quam qui clam peccant *l. vltim. D. de rit. nupt.* Denique nunquam impunita debet esse calumnia, *l. 1 §. 1. D. si mulier ventr. nom. per calum. in possess. dicet. l. vlt. C. de calumniat.* D xi *D. fin. 2. supr.*

2 Hodie enim nomine querelante fiscus sucedit loco partis aut is qui fisci locum tenet, vt ait Iul. Clar. *in pract. crimin quæst. 10. num. 3. 4. & 6* Neque tamen procurator fiscalis vnquam subiicitur expensis siue actiue, siue passiue, nisi euidenter dolose & calumniose litem prosequatur. Idem Clar. vbi *supr. num. 5. & quæst. 50. num 6. in fin.* [Quid ergo si procurator fisci Episcopalis accuset aliquem de clerico vulnerato, vel occiso? Non tam publici quam priuati accusatoris vice fungi credendus est, cùm præter eum adsit procurator Principis ad quem solum publicæ vindictæ persecutio contra laicum competit. Et ideo non magis procuratori fisci Episcopalis, quam priuato alii cuilibet accusatori edenda sunt instrumenta litis criminalis, quæ Pragmatici nostri secreta vocant. Nec rursum ei permittitur concludere, & agere ad pœnam vllam corporalem: vt neque priuato alij accusatori. *Ita Senatus* contra procuratorem Episcopalem Gebennensem, ante Calend. Mart. 1612.]

3 L 3. *de offic. p. asid.*

4 Quo casu & citandus est, & cum succumbit, in expensas condemnari debet. Iul. Clar. *in pract. crimin. dict. quæstion. 10. numer. 4.* post Iohann Papon. *in syntagm. Arrest. libr. 24. tit. 1. arrest. 1.*

DEFINITIO X.

Instigatori occulto debentur expensæ litis, quæ subministrauit, si eum sibi iudicari reus petierit, non aliter.

INstigator accusationis sicuti si per calumniam instigasse ex litis euentu probetur condemnandus est in id omne quod rei interest,[1] ita si iusta fuit veraque instigationis causa obtinere expensas omnes debet quas ob eam rem fecerit,[2] etiam non necessarias, dummodo vtiles, nec superuacuas.[3] Sed hoc ita si instigatorem nominari sibique iudicari reus pericrit.[4] Alioqui si perpetuo sic egerit, quasi cum solo accusatore publico sibi res esset, nec de instigatoris calumnia sit conquestus.[5] non sumptus repetere instigator potest, quam quos ab alio qui instigator non fuisset fieri opportuisset ad litem instruendam.[6] *Ita Senatus* pro Laurentio Balmaz, contra Guillielmum le Marquis Castellanum de Mirabel, Idib. Decembr. 1593.

1 Adeoque ad pœnam talionis si non esset illa hodie sublata, *l. vlt. C. de calumniat.* vt dixi *Defin. prox. præced.* Clar. *in § fin. quæst. 1. num. 17.*

2 Vt sit eadem ratio contrariorum, *argum l. penultim. C. de solut.*

3 Nemo enim superuacuos sumptibus onerandus est, *l. in fundo 38. D. de res vindicat. l. si seruos 25. D. de pignor. action. l. hac stipulatio 14 §. 1 D. vt legat. seu fideicomm. seru. caus. caueat.*

4 Quamquam nec cogitur fiscalis procurator nominare instigatorem nisi demum tempore, quo ex euentu iudicii apparet calumniosam fuisse accusationem. Et ideo non facile debet procurator fiscalis instigatorem occultum audire, quin prius & priuata saltem scriptura subscribat, veramque adfirmet accusationem, *l. non prius. 7. C. de calumn.*

5 Siue ignorans, siue dissimulans, quasi nesciat aliquem esse instigatorem.

6 Sibi enim debet instigator hic imputare cur palam & publice accusare non maluerit. Instigator enim manifestus nil distat ab accusatore. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 10. numero 4.*

DEFINITIO XI.

Non sunt audiendi testes pro reo antequam sit in vinculis, & de crimine responderit.

QVamquam is qui jussus est inquirere de crimine sic agere debet, vt non minus quæ pro reo quam quæ contra reum faciunt redigat in testationem, non solum id postulante reo, sed etiam tacente,[1] si tamen productis jam elogiis, secutoque decreto judicis de reo prehendendo, aut citando reus petat inquiri exactius de rei gestæ veritate, non est audiendus, quoniam prius est, vt judici pareat,[2] quam vt suam probet innocentiam, cum propter rei judicatæ auctoritatem,[3] rum nefeneſtra aperiatur, subornandis per reum testibus, si prius audiantur, quam sit ille in vinculis.[4] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de la Serra, 14. Calend. Februar. 1594.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *informer à charge & à decharge.*

2 *L. si quis ex aliena 5. D. de iudic.*

3 *L seruo 65 §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

4 Hoc enim esset destituere totam practicam criminalem si per inirectum admitteretur reus ad faciendum suas defensiones extra carcedirectum admitteretur reus ad faciendum suas defensiones extra carcere, inquit Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst. 11. numero 12. versicul. alias enim.* [Inde est quod nec ad absentis rei defensionem quisquam admittitur, nec ad appellandum pro absente condemnato *ex lege non tantùm 6. D. de appellationibus* nisi hac lege vt exhibeat reum eumque carceribus mancipet ante omnia *Ita Senatus* in causa Syndicorum Sancti Felicis & N. Iuge Rumiliacensis *Sine die.* Sed nec alij quam parenti aut filio, aut cuius probabiliter interfit pro absente condemnato appellare permittitur. *Ita tractatum* 3. Non. Septembr. 1610 Plane si periculum sit, ne iustificationis probationes intercidant, possunt interim pro reo audiri testes, etiam prius quam accusationis probatio peracta sit vt scripsi *Defin. 1. numero 9. in allegat supr. de probat.* Sed non priusquam sit reus in vinculis, adeoque de crimine ex ore responderit. Sed neque audiendam vxorem Magd. Blanchard. vxore N. Iacob, de Puencer. 10. Cal. April. 1612. Idem pronunciatum est in patre, iussusque pater filium quem domi habebat intra breue certum tempus exhibere, adiecta comminatione grauioris pœnæ si non exhiberet. Itemque si interim contingeret delictum aliquod à filio committi vt scilicet de eo delicto parer quoque respondere & satisfacere cogeretur. Nam vt & pater possit absentem contumacem filium defendere satisdatione prius præstita de illo exhibendo secundum placuit aut matrem, quæ contumacis viri aut filii nomine suspectum vo. fensionis. Sane si absentiam viri aut filii aut alterius cognati excusare velit, & tempus petere intra quod comparere possit is, qui contumax dicitur, audiri debebit. Ex *l penult §. 1, de. publ. iudic. Ita Senatus* pro Magd. Blanchard. vxore N. Iacob, de Puencer. 10. Cal. April. 1612. Idem pronunciatum est in patre, iussusque pater filium quem domi habebat intra breue certum tempus exhibere, adiecta comminatione grauioris pœnæ si non exhiberet. Itemque si interim contingeret delictum aliquod à filio committi vt scilicet de eo delicto parer quoque respondere & satisfacere cogeretur. Nam vt & pater possit absentem contumacem filium defendere satisdatione prius præstita de illo exhibendo secundum sententiam Iulii Clari *in §. vltim. quæst. 33. num. 5.* moribus nostris non obtinet. *Ita Senatus* in causa D. Baronis de la Serra, 3. Calend. April. 1612.]

DEFINITIO XII.

Respondere per attenuationem reus debet ex ore & in vinculis.

QVoties ex sola rei confessione accusator quisquis ille sit siue priuatus, siue publicus accusationis probatio. nes depromit, edendæ sunt reo petitiones, quas conclusiones diffinitiuas appellamus, vt iis per attenuationem respondeat, quod ipsum tamen ex ore & vinculis facere debet siue rusticum hominem proponas siue peritum & Doctorem. Hac sola differentia obseruanda, quod si sit rusticus permittitur illi posteaquam ex ore respondit aduocati quoque consilium implorare, & pluribus ac melioribus rationibus causam suam defendere, ob idque petendi ei dilatio cõgrua in hanc rem concedenda est.[1] Si vero iurisperitus sit, aut alius qui nec rusticus sit, nec rustico in iuris ignoratione comparandus,[2] nulla illi dilatio ex hac causa conceditur. Sed tantum si quid amplius ad iuris sui defensionem ex scripto proponere velit, id ei non denegatur, dum ne longior ferendæ sententiæ mora fiat. *Ita Senatus* in causa cuiusdam Aduocati, 8. Cal. April. 1594.

1 Iul. Clar. *in § fin quæst. 49. num. 13. & 14.*

2 *L. regul. l. 9. D. de iur. & fact ignor.*

DEFINITIO XIII.

Non est admittenda accusatio si non fiat zelo iustitiæ.

CVm quidam ex variis criminum causis apud diuersos iudices accusatus, & in varias pœnas pecuniarias condemnatus fuisset, easque satis leues; partim quòd atrociora crimina quæ obiiciebantur non bene probata essent,[1] partim quod cætera leuiora per iunioris ætatis, & militaris vitæ lasciuiam admissa viderentur, [2] acciderat post duodeviginti annos, vt instigantibus quibusdam aulicis grauiorem condemnationem auidè venantibus, cuius emolumentum sibi postmodum à Principe cessum iri sperabant, Procurator generalis per appellationem à minima [3] repetitis accusationibus aliisque additis delictorum ante viginti annos admissorum [4] grauissimam mulctam, irrogari postularet, nouasque in eam rem, sed tamen valde suspectas probationes [5] adferret: *Senatus* non solùm appellationem quasi parum iustam probationum inopia & leuitate reiecit, sed neque amplius inquiri passus est, quod per inuidiam & auaritiam aulicorum potiùs, quam zelo iustitiæ miserum reum post tot annos inquietari animaduerteret.[6] Quod neque religiosissimi nostri Principis humanitati, neque tanti Senatus æquitat

tati conueniens videbatur, dignaque res exemplo visa est, vt in posterum aulici ab eiusmodi petitionibus & persecutionibus abstinerent.[7] *Ita Senatus* pro Francisco Palafrey Galey, 4. Mart. 1613.

1 Debent enim probationes in criminalibus esse luce meridiana clariores *l. sciant. 25. C. de prob.*

2 Licet enim ætas non excusat in delictis *tit. C. si aduers. delict.* prodest tamen ad minuandam pœnam vt ibi omnes notant & ad *l. auxilium* 37. D. *de minor.*

3 Potest enim procurator Principis suo iure & priuilegio appellare quandocumque à minima condemnatione si criminis atrocitas grauiorem merebatur, vt sæpius alibi scripsimus.

4 Cùm tamen omnia ferè crimina præscribantur vicennio *l. querela* 12. C. *ad leg. Cornel. de falsi.*

5 Propter suspectam fidem Commissarij qui posteriores testationes exceperat, quem constabat infensissimum toto & minarum testibus carceres ni plura testarentur, quàm se scire dicerent. Item propter testes qui post tot annos plura fuerant testificati, quàm in priore instantia in qua iidem plerumque auditi proponebantur.

6 Ne inde nascatur iniuriarum occasio vnde iura nasci debent *l. 6. C. vnde vi.*

7 *Tot. tit. C. de petit. bonor. sublat.*

DEFINITIO XIV.

Etiam in causa appellationis committendi sunt testes si reus crimen negauerit, licet in prima instantia sibi eos committi noluerit.

QVi per imperitiam iudicis inferioris condemnatus est ad pœnam corporalem de crimine quod à se perpetratum negauit, tanquam conuictus ex dictis testium quos exhiberi sibi & committi noluerit, cùm essent exhibendi omnino & committendi. Potest in causa appellationis id ipsum negare quod in priore instantia iam negauerat. Nam & posset etiamsi confessus fuisset,[2] ideoque si in negatione perseueret omnimodo committendi sunt testes priusquàm ad sententiam vel confirmandam, vel infirmandam perueniatur.[3] *Ita Senatus* in causa Claudij Iaquard. 7. Iunij 1613.

1 Hæc enim declaratio rei nolentis testes sibi exhiberi & committi habentisque eos pro exhibitis & commissis, habetur pro tacita criminis confessione. Sed hoc obtinet in leuioribus tantùm non in grauioribus ex quibus pœna corporalis irrogari possit, & debeat, in quibus aperta confessione opus est. Et hoc nimirũ erat quod imperitum iudicẽ fefellerat.

2 Est enim honesta ratio quælibet redimendi sanguinis etiam per mendacium *l. 1. de bon. eor. qui mart. sibi consc.*

3 Nec enim audiendus est petitio volens, *l. non tantum* 6. D. *de appell.*

DEFINITIO XV.

Morte rei soluitur iudicium criminale etiam quod ad pœnam pecuniariam fisco applicandam, sed non prosumptibus litis & eo quod interest patris.

ETsi ius ita comparatum est vt mortuo pendente accusatione reo post litem contestatam, possit nihilominus pœna etiam fiscalis incipere ab hæred.[1] Hoc tamen iure vtimur, vt contra mortuum nulla hodie sententia proferatur, nullaque irrogetur pœna, nisi pro sumptibus litis ac omni eo præterea quod interest priuati accusatoris, nulla penitus habita filij ratione: Ne quidem ad irrogandam pecuniariam,[2] *Ita Senatus* noster sæpius, maximè verò in causa quadam D. d'Ayriaz, & fratrum Buttauant. *Sine dit.*

1 *L. ex iudicium penult. D. hoc tit.* vbi tamen excipiuntur crimina læsæ maiestatis.

2 Est enim humanior hæc sententia. Vide Francisc. Marc. *Decis. libr. 2.*]

TIT III.

DE EXHIB. VEL TRANSmitt. reis.

DEFINITIO I.

Cuius sumptibus transmittendus sit reus, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum.

AB inferiore iudice in prouincia condemnatus ad pœnã sanguinis, aut ad tormenta, si Senatũ appellet statim ducendus est expensis apparitoris principalis, quẽ nos Capitaneum iustitiæ appellamus,[1] mox repetituri ab accusatore priuato si habeat vnde soluat,[2] sin minus, à Principe aut domino inferioris iurisdictionis, cui persequendę vindictæ publicæ onus incumbit,[3] quod si nec apparitor ipse habeat de suo, quod in eam sumptuum causam prorogare possit, iniungenda est prorogandi necessitas accusatori, non reo, tametsi reus locupletissimus probetur. Inhumanum enim sit cogi reum de suo soluere, vt ad furcam fortasse & vltimum supplicium ducatur.[4] Et vero ad accusatorem onus pertinet omnium impensarum litis, præterquam earum, quas in struendis innocentiæ probationibus fieri necesse est,[5] cum eueniat plerumque, vt reus absoluatur.[6] *Ita Senatus* pro Bartholomeo Du Port, contra Ioannem Baptistam Regnaud. 3. Id. Ianuar. 1593.

1 Hoc enim ad ipsius officium & munus pertinet.

2 Cum enim priuatus aliquis accusator abest, ad eum pertinet non ad ærarium Principis aut ad dominum iurisdictionis, vt litis sumptus ministret. Non enim fiscus succedit loco partis, nisi cum alia pars nulla est, vt dixi *Def. 9. n. 2. supr. tit. prox.* Vnde etiam illa proficiscitur regula, quod non oritur actio criminalis Reipub. vbi non oritur parti actio ciuilis, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 50 n. 6. in fin.*

3 Vt malis hominibus purgetur prouincia, *l. 3. D. de offic. præsid.*

4 *Arg. l. nimis graue 7. C. de testib.*

5 Accusatoris enim est probare accusationem, rei vero suam probare innocentiam & defensionem, cum debeat vnusquisque probare id, quod est fundamentũ suæ intentionis, nec alius pro alio sit onerãdus sũptibus.

6 Nam & in dubio præsumendum est pro reo, & pro eius innocentia, *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Possunt officiales etiam propria auctoritate prehendere illos, quorum crimina & atrocia sunt & notoria.

IMperatoria constitutio,[1] quæ prohibet ne quisquam in iudicio condemnandus exhibeatur, nisi de cuius exhibitione prius iudex pronunciauerit, ad ea delicta non pertinet, quæ & tam notoria sunt, & tam atrocia, vt non sint culpa carituri officiales loci ni statim reum prehendant,[2] propria auctoritate,[3] iudicique castigandum exhibeant,[4] qui interea alioquin auffugere possit, debitamque crimini pœnam eludere. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. infr. De pœnis.

1 *Quæ extat in l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nam quemadmodum in maleficiis clandestinis & occultis non præsumitur negligentia officialis, nisi probetur, *l. 1.* vbi Bald. *& l. si ea* iunct. *l. cum fratrem 9. C. de his quibus vt indign.* Ita dicendum aliud est si crimen sit notorium, vel ipsi officiali denunciatum Not. *in l. congruit, D. de offic. præsid. & in l. Diuus D. de custod. reor.* Quamquam non tenetur officialis ex sola negligentia, nisi sit in lata culpa, & dolo proxima. Ægid. Boss *tit. De official. corrupt. pecun. n. 16.* quem refert Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 73. versic. item iudex n. 3.*

3 Quamuis regulariter si officialis non requisitus inquirat contra aliquem propria auctoritate, nec testes habeat, nec crimen sit notorium, teneatur actione iniuriarum, & in id omne quod alterius interest, *l. seueriter 14. C. de excus. tutor.* Liremque suam facere dicitur, & ei potest resisti de facto. Not. glo. & Dec. *in l. non videntur 167 §. qui iussu. de reg. in. l. prohibitum 5. C. de iur. fisc. lib. 10. tit. 1.* Bart. *in Extrauag. quoniam,* in verb. *rebellando, qui sunt repell.* Thom. Grammat. *consil. 31.* Bald. *in l. ab executione, D. quor. appell. non recip.* Panormit. *in cap. dilectus. Extr. de rescript.*

4 L. 1. vbi Salycet *C. de fals. monet.*

5 L. 1. *& pass. D. de custod. reor* [Vide *l. si quis 6. § quid tamen, in fin. de iniust. rupt.*]

DEFINITIO III.

Etiam cum criminalis disceptatio controuersa est in ciuilem reus ex vinculis sententiam audire debet, tum quoque cum absoluitur.

QVoties iudiciũ quod criminaliter cœptum fuerat in ciuile conuersum,[1] atque ita carceribus exẽptus reus præstita tamen, vt fieri solet cautione nuda, vel etiamsi opus sit fideiussoria,[2] iudicio in eadẽ causa sisti publicãdarũ testationũ tẽpore,[3] & quoties ita iudici videtur, non eo minus sistere debet propriamque personam carceribus reddere, quod actore nihil probante absoluendus videatur.[4] Pertinet enim ad rei iudicatæ auctoritatem, & ad publicum exemplum, vt qui semel inter reos fuit ex eaque causa in carcere detrusus, in eo statu sententiã audiat, in quo tunc erat, cũ ciuiliter agi res cœpit.[5] Nec enim ciuilis illa disceptatio absorbet iudicium

Source : BIU Cujas

criminale,sed eius tantum formam immutat,in id vsque tẽpus quo restat omnes publicari,aut ius reddi oporteat.[6] Neque vero cum ius redditur quicquam hac parte interest, an absoluatur reus, aut condemnetur, nec rursus an actionis iure condemnetur in id omne quod aduersarij interest, ad pœnam pro delicto, quia cum ante iudicati pronunciationem ignorare debeat, quid iudicatum sit,[7] perinde cogendus est pati carceres,vt sententiam audiat per quã absoluatur,atque si condemnaretur ad pœnam.Plane si in tantum condemnetur,quod aduersarij interest,puta quod dolo & delicto vacare illum appareat,[8] sic debet condemnatio concipi,vt tamen eo nomine reus post pronunciationẽ in carceribus pro iudicato soluendo non retineatur.Ne alioqui fiat ei iniuria,si pro ciuili debito,cuius persequendi gratia bona prius quam condemnati personam capi oporteat,[9] carceris pœnam patiatur.*Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la Foreſt D.de la Barre,contra Claudium Vallet, 8. Calen. Septemb.1593.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt,*appointer les parties en procés ciuil. & ordinaire.*

2 Pro qualitate nimirum & varietate criminis & personarum,*arg.l.* 1.C.*de custod.& exhib.reor.*

3 Pragmatici dicunt,*au iour de la publication des enqueſtes.*

4 *Ex l.qui accusare* 4.C.*de edend.*

5 Nam & cum reus à crimine absoluitur,criminalis tamen sententia est,ac proinde vt cæteræ criminales pronuncianda.

6 Ne interea cogatur reus manere semper in vinculis.

7 Pronunciatio enim & recitatio sententiæ illa sola est,quæ ostendit quid iudicatum sit,*l.*1.*& tot.tit.Cod.de sentent.ex breuit. recit.*

8 Nec enim ibi debet esse pœna,vbi delictum nullum est.*l. Gracchus* 4 *Cod.ad leg. Iul.de adulter.*nec rursus potest delictum esse sine dolo,scilicet vt corporaliter puniatur.Clar.*quæst.*84.

9 *Not.in l.ob æs,*C.*de oblig.& action.*

DEFINITIO IV.

QVi post citationem personalem à Senatu alioue inferiore iudice imperatam allegat suspectum eum qui testationes excepit,non eo minus iudicato parere debet,atque ex ore & vinculis respondere,tã propter rei iudicatæ authoritatem,quæ sancta semper & inuiolabilis esse debet,tũ quia, si qua suspicione laboret fides inquisitoris potest ea purgari testibus repetitis,adeoque si opus sit reo commissis.*Ita Senatus* pro N.Perret.Augustano,7.Calend.Februar.1612.

TIT. IV.

DE CVSTOD. REOR.

DEFINITIO I.

Commentariensis habet in subsidium actionem contra procuratorem iurisdictionis,& contra dominum,& in bona domini, siue nullum hæredem ille reliquerit,siue aliquem cum beneficio inuentarij

PROCVRATOR iurisdictionis,[1] quem vulgò *officij* appellant condemnandus est in expensas omnes,quas pro custodia & alimentis condẽnati, aut absoluti rei per Commentariensem erogari oportuit, si neque habeat reus de suo vnde possit soluere, neque priuatus vllus accusator sit contra quem eiusmodi sumptus repeti possint.[2] Non tamen proprio,sed procuratorio nomine condemnari debebit,[3] vt eius tandem damno res cedat,qui dominus iurisdictionis est,[4] si non euidens fuerit calumnia procuratoris, nec speciale mandatum habeat ad agendum.[5] Alioqui generale sufficit,vt officio suo coactus potius,quam vltro ad accusandum prosiliisse existimetur.[6] Quod si interea dominus decesserit nullo hærede relicto,eiusque bona per creditores possideantur, siue dominij,siue pignoris tantum iure, æquissimum est ex eiusdem iurisdictionis fructibus capi quantum necessariis illis sumptibus farciendis necesse est.[7] Quasi obligatis in hãc rem non ipsis tantum bonis,sed etiam eorum fructibus anteriore quodam iure ad quoscumque res peruenias successores.Est enim iurisdictionis cuiuslibet delictorum coercitio,[8] quæ tamen sine sumptibus præsertim custodiæ & alimentorum explicari non potest.[9] Idem multo magis admittendum erit si dominus decesserit relicto hærede,qui beneficiũ legis & inuentarii implorauit.[10] Non enim ad generalis discussionis instantiam Commentariensis remittendus est,vt huiusmodi sumptuum quorum alioqui tam iusta & necessaria causa est,solutionem consequatur.[11] *Ita Senatus* pro Antonio Bourgeois, contra Philippum le Bel procuratorem iurisdictionis de Chastillon & Pondeueyle,4.Id.Nouemb.1592.

1 Quia ad eum pertinet criminis persecutio & accusandi necessitas ne delicta maneant impunita,*l.post legatum* 5.§.*Adiudicatum fisci,vbi not.* D.*de his quibus vt indign.*

2 Nam siue reus ipse sit soluendo, siue accusator priuatus, nihil in procuratorem iurisdictionis constitui debet,ne officium ei suum sit damnosum,*d.*§.*aduocatum,*iunct.*l. videlicet* 29,D.*ex quibus caus.maior.*

3 Cum non proprio nomine egerit sed procuratorio.

4 Egisse namque ille videtur qui per procuratorem suum egit, *l.*1, §.*vsus,& pass.*D.*de procur.l.ita autem* 5.§.*quod si quis.*D.*de admin. tutor.*

5 Nemo enim generale mandatum habere intelligitur ad calumniandum,aut aliter delinquendum.Si quidem generali mandato interest semper clausula bonæ fidei,*l.creditor.*60.§.*vlt.* D. *mandat.*

6 Et ideo necessitas officij debet eum excusare maxime cum alius quispiam priuatus delator & accusator fuit, cuius intentionem procurator iurisdictionis fuerit secutus,& executus,vt loquitur Paulus *in d.*§. *aduocatum fisci.* Vide Cuiac,*ad l.*2.*Cod.ae delat.*

7 Est enim hoc onus non tantum iurisdictionis,sed etiam fructuum iurisdictionis,qui scil.nulli esse possunt nisi qui supersint necessariis impensis deductis *l.quod in fructu* 46 *de vsur.* Esse autem necessarias istas impensas ex eo apparet,quod priuandus esset iurisdictione dominus si delicta,quæ admissa sciret, impunita relinqueret. Hoc enim esset abuti iurisdictione,non vti.

8 Quæ scilicet adnexum habet imperium merum,*l.*3.*cum ibi noceat.* D.*de iurisdict.*

9 *L.*1.*& tot.hoc tit.*D.*&* C.

10 Siquidem non est sine herede qui heredem habet, quamuis cum beneficio legis & inuentarij,*l.vlt.C.de iur.delib.*iunct.*l.quasi* 30.§.*sed etsi suus,de fideic.libert.*

11 Nempe quod ea discussionis instantia semper longiores habeat moras.

DEFINITIO II.

Capitis pœna irrogatur Commentariensi qui carceratæ mulieri stuprum intulit etiam citra vim, dum ne meretrici.

COmmentariensem qui etiam citra vim rem habuerit cũ muliere,quam in custodia habebat capitis pœna puniendum esse placuit,siue ex causa delicti, siue ex alia quacumque in carceres detrusa mulier proponatur.*Ita tractatum est* 7.Cal.April.1593.

1 Nimirum ex consuetudine illa, quam receptam esse attestatur Ioan.Faber.*in* §.*item lex Iul.n.*6.*Instit.de public.iudic.*Paris de Put,*de syndic.*in verb. *Adulterium.*Quamuis non eodem iure omnes gentes vtantur, vt videre est apud Iul.Clar.*lib.*5.*sent* §.*fornicatio.n.*24.excipe casum quo mulier carcerata sit meretrix,tunc enim minus agendum est cum custode carcerum qui eam per vim cognouit Clar.vbi supra ex Boer.*dec.f.*317. *n.*9.Ioan.Papon.*in syntagm.l.*22.*tit.*8.§.1.Quid vero si alius ex carceratis cognoscat meretricem pariter carceratam?Negat Clarus molestandum illum esse post Boer.*vbi supr.n.*10.*&* 14.Quod intellige si modo vis absit,quæ numquam debet esse impunita.

DEFINITIO III.

Vocatus ad iudicem,vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantum,non censetur esse in vinculis,& potest abire sine venia.

QVi iussus est ad iudicem venire de crimine ex ore responsurus ad fines,vt pragmatici loquuntur,ciuiles tantum,non censetur esse in vinculis.[1] Ideoque quasi ciuili potius,quam criminali iudicio conuentus,post factam à se responsionem constitutumque procuratorem, potest impune abire nulla à Senatu alioue quolibet iudice abeundi licentia impetrata.[2] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N.Gaspardo Chabod contra Spect.Ioannem Regnaud tunc iuridicum Sabaudię maiorem,nunc Senatorem clarissimum.6.Non.Mart.1594

1 Alio

1 Alioqui nihil prodesset ea adiectio, *ad fines ciuiles tantum*, dicendum non est, *argum. l. si idem 7 Cod. de iur. codicill.* [Si tamen is qui venire iussus est ad fines ciuiles non compareat, iubendus est iterum venire sub comminatione grauioris alicuius pœnæ pecuniariæ, & ni veniat, iubendus est comparere personaliter ad fines criminales: denique si adhuc contumax est, iubendus est prehendi non antea. *Ita Senatus* 15. Nouembr. 1612.]

2 Quod omnino diuersum est in eo qui iussus fuit venire ad fines criminales. Iubetur enim hic redire & & prehendi si discesserit sine venia. Quænam vero sint dicendæ causæ criminales, & quæ ciuiles, vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. q.* . vbi concludit ciuile iudicium esse quoties agitur ad pœnam soli patri applicandam, licet pœna descendat ex delicto, criminale vero quoties ad pœnam etiam fisco applicandam. Ex gloss. & Bart. *ad l.* 3. D. *de sepult. violat.* Quod si agatur ad priuationem officii & nihil fisco applicetur, vulgo creditum est iudicium esse ciuile non criminale, si modo pœna illa non ordinaria, sed extraordinaria. Iul. Clar. *ibi n.* 3.

DEFINITIO IV.

Detrusus in carceres exhibendus est quam minimis fieri potest sumptibus, nisi de suo se exhibeat, si ex causa criminis reus sit, secus si pro debito aliave causa ciuili.

QVi ex causa criminis in custodia est priuato accusante, non nisi iis sumptibus qui sunt minimi exhibendus est, nisi maiorem de suo præstare velit.[1] Nec aliud erit tametsi nobilis & diues reus sit,[2] nec rursus distinguemus an graue delictū sit, an leuius illud de quo agitur.[3] Sane diuersum esset pro debito aliáve ciuili causa qualibet carceribus esset quis mancipatus. Tunc enim pro personæ qualitate maiorum sumptuum præstationi locus esse potest, nisi creditor protestetur nolle se maiores præstare.[4] Quo tamen casu vix est, vt non teneatur iniuriarum si debitor sit honestæ conditionis & soluendo.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Monfort Miomax, & Emanuelis Marini de Chastel, 6. Id. Mart. 1594.

1 *Arg. l. semper in obscuris 9. cum ibi not. de regul. iur.* Nemo enim superuacuo sumptu onerandus est in ea præsertim re quam faciat ex necessitate, *arg. l. si fideiussor 7. §. si necessaria, D. qui satisd. cogant. l.* 3. C. *de admin. tutor.*

2 Quia eo casu tanto maior ratio est, vt de suo exhibere se debeat non de alieno, *l. 2. cum ibi not. C. de alim. pupill. præst. l. 2. &* 3. D. *eod.*

3 Quid enim commune habet causa alimentorum cum causa criminis? Nam & iniquum est reum criminis pendente accusatione necessario sumptu egere, *l. reo criminis* 41. D. *de solut.*

4 Postquam protestationem imputare sibi debet custos carceris si maiores sumptus subministrauerit, *arg. l. filius familias* 16. D. *de* SC. *Maced. l. aut si ante* 30. D. *de rei vindic.*

5 *Arg. l. si vero* 5 §. 1. D. *qui satisd. cogant. l. iniuriarum* 13. *§ si quis per iniuriam, l. si creditor meus* 19. D. *de iniur.* Cur ergo aliter seruatur in eo qui ex causa delicti detrusus sit in carceres? Nempe quia reatus honorem omnem excludit, *l. 1. C. vbi Senat. vel clariss.*

DEFINITIO V.

Commentariensis non est immunis ab hospite recipiendo. Recipere tamen non tenetur in ea domo in qua sint carceres, aut ea quæ ad carceratos alendos & exhibendos sunt necessaria.

NIhil est quod Commentariensem immunem facere possit ab onere præbendi militibus hospitij, si in ea ciuitate, in qua sunt carceres quorū custodiam habet, domum possideat militibus excipiendis idoneam. Est enim id munus reale,[1] à quo ne ij quidem sunt immunes qui alioqui personale immunitatis priuilegium habent,[2] in quorum numero non est Commentariensis. Si tamen proponas eos esse carceres in quibus morari Commentariensis non possit, vt in aliis ædibus eum habitare necesse sit, omniaque asseruare quę ad captiuorum exhibitionem sint necessaria, iniquum sane fuerit, & inconueniens cogi eum præbere militibus hospitium in eadem domo, quorum lasciuiæ & audaciæ exponatur quod in captiuorum alimenta fuerat erogandum,[3] idemque multo magis probandum erit si proponas tam angustos carceres publicos, vt in priuatas Commentariensis ædes vice carceris coniici reos necesse sit.[4] Quomodo enim fieri possit, vt diligentē custodiam præstet in militum lasciuientium audacia, quam nequeat cohibere?[5] Ne tamē eo prętextu immunitatem consequatur in cęterorum necem quos tanto magis onerari necesse esset, æquissimū visum est illud tēperamentū, vt contributionis onus Commentariensis subeat, sed ita tamen, vt in iis ædibus in quibus habitat hospitij incommodū sentire non cogatur, at nihilominus in subducenda ipsius facultatum ratione, earum quoque ædium, vt cæterorum bonorum ratio habeatur,[6] *Ita Senatus* in causa N. Bocellin, contra Sindicos Bellicenses, 4. Id. Maij 1594.

1 Et patrimoniale, *& qui originem 3. §. minus hospitis*, D. *de numer. & honor.*

2 Cum à muneribus patrimoniorum nemo excusetur, *l. 2. 3. & pass.* C. *de numer. patrim. lib.* 10. *tit.* 41.

3 *Arg. l. ex conducto* 15. *§. si vis tempestatis, vers. idemque dicendum*, D. *loc* iunct. *l. quamuis* 20. D. *solut. matr.*]

4 Non enim verendum est ne ideo priuati carceres facti videantur, cum publica magistratus auctoritate pro publicis habeantur.

5 Hinc enim neque dolum possis imputare neque culpam, neque negligentiam, *l. contractus 25. in fin. l. culpa caret* 50. *de reg. iur. l. carceris præpositus* 8. D. *hoc tit.*

6 Ita enim fit, vt vtrique parti aduersus vtrumque incommodum bene consulatur. Quod semper, quantum fieri potest, curandum est, *l. ex his* 8 *in fin.* D. *quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

Qui è carceribus auffugit an & quando, & quatenus eo nomine sit puniendus?

QVi pro debito ciuili in carcere, aut in vrbe carceris loco retentus auffugit priusquam creditori satisfaceret, non ad id solum condēnandus est, quod interest creditoris, sed in mulctam quoque pecuniariam fisco applicandam propter delictum in eo commissum, quod spreta est auctoritas ius dicentis,[1] quamuis antea non de crimine, sed de ciuili debito ageretur. Nec debitori ad euitandam pœnam proderit, quod postea vltro redierit, in eum vnde auffugerat locum.[2] Tametsi soleat dici non videri carceres effregisse, saltem, vt eo nomine puniri debeat qui in carceres vltro reuersus est.[4] Id enim eo pertinet, vt pro confesso conuictoque habendus nō sit, non autem, vt effractionis crimen penitus deleatur.[5] Ne alioqui in cuiuslibet rei potestate sit ius dicentis auctoritatē eludere, solaque pœnitentia crimen purgare:[6] Præsertim cū nec solus ille in vrbem reditus facere possit ne aduersarij nihil interesse videatur, qui fortasse nunc haberet solutionem si iudici paritum fuisset. Ideo enim solent creditores personam debitoris pignori obligatā in carceres detrudere, vt carceris tædio facilius nulloque suo aut periculo, aut incommodo extorqueant solutionem,[7] Sane si per creditoris iniuriam debitor retentus fuit, impunita est eius fuga,[8] quemadmodum & si creditori satisfecit priusquam auffugeret, per eumve non stetit quo minus satisfaceret, vt puta si obsignauit.[10] Quamquam adhuc tutius est, vt nihil fiat inconsulto iudice, ne auctoritas eius spreta videri possit.[11] Sed etsi de debito nondum bene constat, ob idque iudex debitori licentiam abeundi dederit, præstita tamen prius cautione, debitor autem abierit ante præstitam cautionem, eo nomine condemnandus erit, quamuis ex post facto appareat, aut nihil eum debuisse, aut nihil creditoris interfuisse, quod ei iam satis abunde cautum esset,[12] Id enim facit postulatque auctoritas iudicati, cui omnino standum est.[13] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin pro curatore fiscali Sabaudiæ, contra Ioannem Mouton, 23. Calend. Mart. 1595.

1 Quam non debet spernere quisquis ad iudicem vocatus fuit, *l. 2. D. si quis in ius vocat. non ier. l. si quis ex aliena* 5. D. *de iudic.* Multo minus ille qui ex iudicis imperio fuit detrusus in carceres.

2 Crimen enim est è carceribus auffugere, nisi cum quis fuit indebite, & iuris ordine non seruato carceratus. Hic enim potest licite auffugere. Alioqui habendus est pro confesso & conuicto maxime si auffugerit fractis carceribus, non quod inuenerit apertam ianuam per negligentiam custodis, Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. n. 25. 26. & 27.*

3 In delictis enim nemo sola pœnitentia nocens esse desinit, *l. qui ea*

4 Iul. Clar. *vbi supr. n. 28.* post Boer. *q. 215. n. 18. & 19.* Illud sane certum est eum qui auffugit si postea citatus sponte compareat nullum pati indicium ex præcedente fuga, ne quidem leue. Clar. *vbi supr. n. 24.* ex Bart. *in l. quis sit fugitiuus. §. 1. de ædilit. edict.*

5 Mitius sane puniendus est, & pœna extraordinaria, non autem pœna ordinaria quæ effractori deberetur. Clar. *dict. n. 28.*

6 Quod esset absurdum, delictum enim ex facto æstimatur, Factum

Source : BIU Cujas

autem prò infecto haberi non potest. *vulg. l. in bello* 12 *§. facti, D. de factis captiui & postlim.*

7 *Arg. l. is cui* 3. D. *vt in poss legat. l. ob es* 12. vbi DD. *Cod. de oblig. & actio.*

8 Quisquis enim est indebite carceratus potest licite auffugere, adeo, vt neque teneatur redire ad carceres, etiamsi iurasset se rediturum. Iul. Clar. *vbi supr. num.* 28. Ex Didac. *lib. 1. var resolut. cap.* 2. Quod intellige etiamsi carcer fuit publicus. Nam priuato carcere quin effugere liceat, nemo dubitat. Boer. *d. decis.* 215. *numer.* 13. Facit *l. 1. §. vltim. D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

9 *Ex regul in omnibus eausis* 39. *de reg. iur. l. si debitor.* 30. *D. de solut.*

10 Obsignatio enim vice solutionis est quoties rite facta est creditore solutionem sine causa recusante, *l. si per te non stat.* 7. *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. obsignationes* 9. *C. de solut.*

11 *Sic in l. creditores* 3. *C. de pignor.* Non enim omne quod licet honestum est, nec expedit, *l. non omne* 144. *de reg. iur.*

12 Etsi dici solet neque actionem, neque exceptionem dari ei cuius nihil interest, *l.* 3. *§.* 1. *de verb. oblig. l. ille à quo* 13. *§.* 1. vbi Alex. & alij D. *ad Sc. Trebell.*

13 *L. si fundus* 16. *§. si pluris, D. de pignor. l. seruo* 65. *§. cum prator. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Commentariensis pro sumptibus in exhibendos & alendos reos factis habet non tantum actionem in eos sed etiam ius eorum in carceribus retinendorum.

EXpensæ, quas custodiendis & alendis reis de suo Commentariensis prorogasse probatur non ab alio magis quã ab iis ipsis qui alimenta perceperunt, restitui debent. idque non solum stylo Senatus nostri cautum est,[1] sed etiam iure optimo nititur, quod is qui cum propriis sumptibus seipsum exhibere potuisset, si voluisset,[2] maluit à Commentariensi alimenta percipere, hoc ipso ei, vt aleret, mandasse videatur.[3] Quare nec inutilis in eam rem mãdati actio erit, Quanquã posset sufficere conditio ex lege,[4] cum ius nostrum prouinciale vim & potestatem legis habeat.[5] Item conditio illa generalis, quæ dari solet in eos, qui alioquin ex aliena iactura locupletarentur,[6] vt quod quis ex alieno sine causa retinet, id restituere compellatur.[7] Si tamẽ non sint soluendo ij, quibus alimenta sunt præstita, illi quoque in subsidium tenebuntur, qui reos in carcerem coniecerunt.[8] Quod si vt fieri assolet, ad eiusmodi sumptuum solutionem præcise ac principaliter se obligauerint, directa quidem actio in eos ex stipulatione cõpetet, sed ea res non liberabit reos, quo minus contraria quoque mandati actione, si eos Commentariensis elegerit, conueniri possint.[9] De illo sane dubitari magis potest, An pro eiusmodi sumptibus possint debitores in carceribus retineri existimantibus plerisque à iuris scripti ratione id abhorrere.[10] Sed tamen consuetudine generali locorum fere omnium receptum est, vt ea retentio iusta esse nec vllam habere iniuriam existimetur.[11] Ne qui ex necessitate officij alimenta præstitit, si eo nomine cogatur actionem instituere, longiores iudicij ac solutionis moras & incommoda patiatur.[12] *Ita sapius tractatum* & definitum est. *Sine die.*

1 Articulo styli nostri 344.

2 Nam ex eodem styli articulo is, qui in custodia est, habet electionem.

3 *Arg. l. qui patiatur* 18. *D. mandat.*

4 *L. vnic. D. de condict. ex leg.*

5 *§.* 1. *Instit. de iur. natur. gent & ciuil.*

6 *L. nam hoc natura* 14. *D. de condic. indeb. l. iure naturæ* 206. *de reg. iur. in* 6.

7 *L. si me & Titium* 32. *D. de rebus credit.*

8 Ranchin. ad Guid. Pap. *qu.* 448. Obserua tamen si quis iam postulante vno incarceratus alio postea curante in carceribus retineri iubeatur, non posse pro sumptibus conueniri posteriorem, nisi à quo tempore liberationi prior consensit. Ita Senatus in causa Aduocati Pignerii, & alias sæpius. *Sine die.*]

9 Vna enim actio præsertim nondum electa aliam nunquam consumit, *l. cum filius* 76. *§. variis, de leg.* 2. *l.* 5. *§. eligere. vbi not. D. de tribun. act.*

10 Iacob de Aret. quem refert Guid. Pap. *d. quæst.* 448.

11 Guid. Pap. *ibid.* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 62. *n.* 10.

12 Vtilius enim est prospicere sibi per retentionem, quam per actionem, *l. minor* 40. *D. de minor l. si necessarias* 8. *D. de pign. act. l.* 1. *D. de pignor.* Nemini autem officium suum præsertim publicum debet esse damnosum, *l. videlicet* 29. *D. ex quibus caus. maior. l. si seruus* 61. *§. quod vero D. de furt.*

TIT. V.

DE PRIVAT. CARCER. INHIB.

DEFINITIO I.

Priuati carceres prohibiti quidem sunt regulariter, sed tamen permittuntur ex causa, & ad certum vsque modum

QVIBVS casibus permittitur creditori aut accusatori eum, quem ex delicto vel contractu obligatum habeat, propria auctoritate prehendere, puta fugientem aut latitantem,[1] iisdem quoque permittendum est, vt priuatis eum carceribus detinere possit, si publici carceres eo loco nulli sint,[2] dummodo quamprimum facere poterit[3] publicis illum reddi curet aut officialibus, vt loquuntur, eius loci, in quo reus caprus est, si qui tum sint ibi. Sin minus iis, qui in proximiore loco iurisdictionem aliquam habent.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 7. infr. De iniur.

1 *Ex l. ait prator* 10. *§. si debitorem meum, D. qua in fraud. credit. & l. generalis.* 15. *C. de decur. lib.* 1. *tit.* 31.

2 Nam si sint publici carceres in eo loco non sunt priuati vllo modo permittendi, *l. non est singula* 178. *de reg. iur.*

3 Id est intra spatium vigenti horarum, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. qu.* 68. *n.* 32.

4 Alioqui pœna capitis tenetur is, qui priuatum carcerem exercet, *l.* 1. *C. hoc tit.* Iul. Clar. *vbi supr.* Papon. *in syntagm. lib.* 23. *tit.* 1. *§.* 1.

TIT. VI.

AD LEG. IVL. MAIEST.

DEFINITIO I.

Pœna mortis debetur crimini læsæ maiestatis, sed quod genus mortis?

EX causa læsæ maiestatis in quocumque capite legis Iuliæ capitalis supplicij mortisque pœnã irrogari certum est,[1] sed non semper gladij, si gladium intelligas capitis amputationem.[3] Id enim in nobilioribus dumtaxat obtinet: In ignobilibus furcæ supplicium frequentius est,[4] si falsæ monetæ excusores excipias, quos cremari potius debere placuit.[5] Itaque cum quidam N. Le Clerc, Tononensis, in ipso belli Geneuensis primordio ad hostes profugisset, & arcis Tononensis præfectum ad deditionem summo totius Reipublic. nostræ damno impulisset, ad furcam damnatus est: Hoc etiam addito, vt ex cadauere caput amputaretur, tum reliquum cadauer in frusta quatuor per equos discerperetur: Item, vt si cæteras facultates doti restituendæ, cæterisque creditoribus dimittendis pares esse appareret, domus eius, qua hostes ad arcis expugnationem vsi fuerant, funditus exscinderetur: Aut si saluo creditorum iure commodo, id fieri non posset,[6] lapide saltem parietibus infixo cum condemnationis superscripto, in perpetuam condemnari memoriæ perfidiæque infamiam, publicæ vindictæ consuleretur. *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1590.

1 Iul. Clar. *in §. læsa maiestatis, n.* 8.

2 Quæ tamen pœna constituta est, *in l. quisquis* 5. *C. hoc tit.*

3 Quamquam potest capitis quoque amputatio fieri & gladio & securi, quæ posterior pœna crudelior est. Vnde illud Imperatoris Caracollæ dictum ad occisorem Papiniani: *Gladio te non securi iussum meum oportuit exequi.*

4 Solent etiam viui in frustra scindi, quod dicimus *estre roüés & mis en quatre quartiers.* Iul. Clar. *dict. n.* 8.

5 *Ex l.* 2. *C. de fals. monet.* Iul. Clar. *in §. falsum n.* 46 post Didac. & alios citatos

6 Semper enim creditorum habenda ratio est, vt fiscalibus pœnis præferantur, cum certent de damno vitando, *l. vnic. C. pœn. fiscal. credit. præfer.*

7 Publicè namque interest, vt in hoc perissimum delicto tam atrox pœna sit, vt ad exemplum trahatur, vt cæterorum æque perfidorum animi à tali tantoque delicto deterreantur, quod

vnum

vnum pœnarum omnium propoſitum eſt, *l. cum ſeruum 6. C de ſeru. fugit. l aut facta 16. 5. vlt. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Bonorum omnium confiſcatio ex cauſa huius criminis irrogatur. Sed interdum ex confiſcatione ſubducitur pœna pecuniaria, quæ tamen Principi applicanda eſt. Et hoc cur ita?

SEd & bonorum omnium publicatio & confiſcatio ex tanti huius criminis cauſa ſemper & omnimodo irroganda eſt.[1] Quod quamquam ita eſt, obſeruare tamen Senatus noſter ſolet Gallici ritus exẽplo, vt mulctæ & pœnę pro modo facultatum ſumma aliqua detrahatur, tametſi hæc quoque pœna non alteri, quam ipſi Principi applicanda ſit. Differentia namque eſt inter bonorum confiſcationem, & pœnæ pecuniariæ condemnationem, tametſi forte tanta ſit, vt confiſcationi æquipolleat, quo quicquid publicatum eſt, incorporatur, vt noſtri loquuntur, dominio Principis, & conſequẽter fit inalienabile.[3] Quod vero adiudicatur pœnæ nomine patrimonij iure non cenſetur.[4] Sed & alia diſtinctionis huius vtilitas maximaque eſſe poteſt, ſi ponas condemnatum habere bona in diuerſis prouinciis & extra territorium Senatus de crimine iudicantis. Confiſcatio ſiquidem in vno territorio facta ex cauſa, quæ iuris communis rationem habeat, facit ius quod ad bona omnia, ſed ita vt quæ in alterius Principis territorio ſita ſunt, ad eius territorij Principem deferantur.[5] At pecuniariæ mulctæ irrogatio in eius Principis fauorẽ facta, cuius maieſtas læſa eſt bona omnia ſic afficit, vt ex iis quæ. cumque tandem & vbicunque terrarum ſint, deduci pœna poſſit iure crediti.[6] Hoc vero iure vti vel tum maxime æquũ eſt, cum, quod plerumque euenit, confiſcatio etiam priuſquam iudicatum ſit donata per feſtinatam Principis liberalitatem ad aulicum aliquem minus fortaſſis bene meritum peruentura eſt.[7] Vt quoniam omnino impediri non poteſt liberalitas, hactenus ſaltem reſtringatur, vt principi ſaluum ſit, quod pro mulcta pecuniaria ex condemnati bonis ante omnia deducendum eſt.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Auth. bona damnatorum*, vbi gloſſ. & DD. in verb. *fiſco* C *de bon. proſcript.* quod intellige ita, vt hæc confiſcatio fiat à lege & ipſo iure ſtatim ab inſtanti admiſſi delicti, licet confiſcatio non ſortiatur effectum, niſi ſecuta hominis ſententia, per quam declaretur reum incurriſſe crimen læſæ maieſtatis, Iul. Clar. *in §. læſæ maieſtatis n. 9.*

2 Ita vt effectu ipſo totum emolumentum condemnationis ad Principem perueniat.

3 Ex edictis Principum fere omnium, quib. diſtricte prohibita eſt dominii coronæ alienatio.

4 Et ideo diſponere Princeps de eo pro arbitrio poteſt. Vide Guid. Pap. *d. deciſ 76. & 341.*

5 Guid. Pap *d deciſ. 76.* Boer *in tract. de ſeditioſ.*

6 Tanquam æs alienum, quod vniuerſi patrimonii onus eſt, non bonorum certi loci, *l. cogi 36. §. & generaliter cum ſeq.* D. *ad SC. Trebell. l. ex facto 35.* D. *de hared. inſtit.*

7 Vt paſſim hodie fit contra *l. 1. & 2. C. de petit. bon. ſubl.*

8 Ita enim fit, vt Principis aduerſus importunas aulicorum cupiditates commodiſſime conſulatur.

DEFINITIO III.

Ex confiſcatione bonorum mariti deducitur dos & omne æs alienum. Non tamen donationes in vxorem collatæ & liberis ſuperſtitibus reſeruandæ, niſi quandiu mulier viuit.

CVm tamen ex bonorum confiſcatione dos vxoris deducenda ſit, ſicut & ſi quid præterea condẽnati creditoribus debeatur,[1] dubitari poteſt, an & quod augendæ dotis gratia vxori à viro donatum eſt deduci oporteat. Et memini quoſdam referre, cum alias ea quæſtio ex facto incidiſſet, iudicatum pro vxore, vt ea dotis portio non publicaretur.[2] Sed cum lex ita concepta ſit, vt ea omnia publicari oporteat, quæ alioqui mulier communibus liberis ſeruare teneretur,[3] in quorum numero dotis augmentum eſſe nemo ambigit.[4] Placebat illa diſtinctio, vt mulieri quoad viueret ea portio non magis quam reliqua dos auferretur, nec quod ad proprietatem, nec quod ad vſumfructum, quandoquidem & ipſa quoque proprietas ad eam pertinet.[5] Sed mortua tamen muliere ſuperſtitibus liberis communibus, ad quos mariti liberalitas reuerti deberet, publicatio quæ ante eum diem vires ſuas exerere non poterat, tum demum ad hanc quoque dotis partem extenderetur, poſtquam delicti atrocitate humanum & æquum viſum eſt,[6] vt paterni criminis impietas in liberorum quoque bonis vindicetur.[7] Sane cum fiſcus mariti bona occupat non ex cauſa huius delicti, ſed tanquam vacantia nullo hærede legitimo exiſtente, nemo dubitat quin ſaluæ ſint mulieri donationes à viro in eam collatæ, nec illę tantum, quæ ab initio valuerunt, ſed & eæ, quas morte confirmari neceſſe fuit: quia neque ius vllum fiſci eſt hoc caſu in bonis mariti, niſi à quo tempore is deceſſerit. *Ita in Senatus tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Non enim poſſunt bona vlla ad fiſcum peruenire, niſi quæ admiſſis creditoribus ſuperfutura ſunt, cum bona non dicantur, niſi deducto ære alieno *l. non poſſunt 11. D. de iur. fiſc. l. ſubſignatum 39. §. 1. de verb ſignific.* [Tot. tit. C *pœn. fiſcal. cred præf. lib. 10 tit. 7. l. quod placuit 37.* D. *de iur. fiſc. leg. 48. §. 1. eod.*]

2 Nec enim dos mulieris confiſcatur, nec donatio ei facta, niſi quæ facta ſit poſt admiſſum crimen *l. quiſquis 5. verſ. dotes C. hoc tit.* Dotis vero augmentum videtur cenſeri debere eodem iure, quo dos, tanquam portio quædam dotis, *l. inter ſocerum 26. §. 1. D. de pact. dotal.*

3 *d. l. quiſquis, verſ. vxores.*

4 *Auth. vxore mortua C de ſecund. nupt. & in corpore, vnde ſumitur.*

5 Quamuis cum onere reſtitutionis, ſi poſtea conuolet ad ſecunda vota, *leg. 3. Cod eod.* Sic. *in l. ſpecies 15. de aur. & argent. legat.*

6 *d. l. quiſquis.*

7 Intellige ſiue liberi nati ſint ante delictum ſiue poſt, ſed tamen diſtinguimus, an bona filiorum, quæ confiſcantur, iis obuenerint, aut delata ſint ante vel poſt crimen, vt ex Salyc. defendit Boer. *quæſt. 7. n 6.* dicens non cõfiſcari bona filiorum quæ iis ante delictum obuenerunt, poſt Ang. *ad dict. l. quiſquis* ex illis verbis *proximorum hæreditate.* Imo nec in ciuium numero habentur, qui poſt rebellionem nati ſunt. Gloſ. Bald. & cæteri *in l. Imperator vltim. de ſtat. homin.* Boer. *quæſt. 13. n. 27.* Vide tamen Iul. Clar. *in §. læſa maieſtatis n. 10. & ſeqq.* vbi ait pœnas impoſitas huic crimini *per d. l. quiſquis*, licet ſint reſtringendæ, quatenus ſunt contra iuris regulas ideoque non habeant locum aduerſus filias; tamen extendendas eſſe ad naturales quoque liberos & vſque ad ſecundum gradum deſcendentium maſculorum; & vſque ad primum gradum maſculorum deſcendentium ex fœminis, & etiam pro crimine matris, non tamen ad liberos ante natos, ſicuti nec contra eos, qui crimen læſæ maieſtatis commiſerunt aduerſus alium, quam ſupremum Principem vel Imperat. vel Rempublic. Romanam ſcilicet, quod ad filios delinquentis pertinet. Nam quod ad ipſum delinquentem aliud eſt. Iul. Clar. *vbi ſupr. n. 2. 3. 4. 5. & 14.* Adde Andr. Gayll. *l. b. 2. practic. Obſeruat. cap. 86.*

8 L. 1. C. *de donat. int. vir. & vxor.* Eſt enim longe diuerſa horum caſuum ratio. Ex notat. per Guid. Pap. *q. 69.* [Conſtat ſanè fideicommiſſario non poſſe nocere quod rogatus hæres condẽnatus fuerit læſæ maieſtatis, & eius bona confiſcata ſint, *l. Statius 48. §. 1. D. de iur. fiſc.* In cõque melioris eſt conditionis, quam agnati, quibus hæreditas tota aufertur, *l. 5. 6. 7. & 8. C. hoc tit.* Veniunt enim ex tacito iudicio criminoſi, non etiam fideicommiſſarius qui ſuccedit teſtatori, *l. 1. & 2. D. ad Treb. l. 8. de iur. Cod. l. 126. de leg. 1. Ita Senatus* in cauſa D. de Cardé & de Monmayeur, 13 Calend Octobr. 1612.]

DEFINITIO IV.

Priuilegium criminis læſæ maieſtatis, vt facilius probetur.

LIcet in cauſis criminalibus regulare ſit, vt vnus teſtis quantumuis integer non faciat indicium ad habendam de reo quæſtionem,[1] multo minus is, qui ſocius criminis eſt,[2] ſicut nec qui laborat infamia iuris:[3] Tamen cum de crimine læſæ maieſtatis agitur, contra obſeruatur. Nam quilibet teſtes admittuntur etiam famoſi,[4] ſociique criminis,[5] & ſi vel vnus adſit,[6] quamuis ſe criminis ſocium fateatur,[7] facit indicium ad torturam aliis quoque deficientibus indiciis omnibus. Eã. que ſententiam, licet valde duram & à pleriſque grauiſſimis Iureconſultis improbatam.[8] Senatus noſter ſecutus eſt contra fratres du Mont du Pondeueyle, & Ogerium Ynard. poſtea tamen abſolutos 6. Calend. Iul. 591. Hac potiſſimum ratione, quod in ea incidiſſemus tempora, vt propter frequentiores tanti ſceleris ſuſpiciones, & ad terrorem exemplo aliquo opus eſſe videretur.[9] Peruulgatum enim eſt, licet vſu periculoſum Caſſij Senatoris verbum apud Tacitum: Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod publica vtilitate compenſatur.

1 Niſi adſint aliæ coniecturæ, Boer. *qua 163. numer. 3.* contra Bart.

*in l.1.de quæſt.*ex Alex.*conſ.*124.*lib.*6.[ergo ſi ſint duo, facient indicium ad torturam.Clar.*in* § *fin.quæſt.* 21.*n.*9.]

2 *L.vlt.*vbi DD.*de accuſat.*

3 *L.infamem* 7.D.*de publ.iud.*

4 *L.famoſi* 7.D. *hoc tit.*

5 *d.l.vlt.*C *de accuſat.l.quiſquis* 5.*in fin.C.hoc tit.*

6 Papon.*in ſyntagm.lib.*24.*tit.*2.§ 9.

7 Gomeſ.*tom.*3.*Comment.ſeu var.reſolut.titul.*12.*de prob. dict. n.* 18.

8 Vt videre eſt ex Boer *deciſ.*39.*n.*1.quem cum aliis Pleriſque refert & ſequitur Iul.Clar.*in pract.crimin.qu.*21.*n.*8. *& præced.*

9 *Vt in l.aut facta* 8.§. *vltim.*D.*de pœn.*Alia priuilegia huius criminis vide apud Iul.Clar.*in dict.*§.*læſa maieſtatis n.* 15. *& ſeqq. vſque ad fin.* Nempe vt in eo puniatur affectus,licet non ſequatur effectus. Vt morte non extinguatur,ſi commiſſum ſit aduerſus Principem vel Rempublic. Romanam & in primo capite ſi modo inſtituatur accuſatio intra quinquennium à die mortis numerandum. Item, vt poſſit contra abſentem procedi & ille condemnari. [Obſerua autem committi hoc crimen in primo capite,non tantum ſi quis conſpiraverit aduerſus perſonam ipſam Principis,ſed etſi aduerſus eius ſtatum directò & principaliter, quod veteres dicebant aduerſus rempublicam,quæ hodie non alia eſt,quam ſtatus ſupremi cuiuſque Principis.Eamque opinionem Senatus noſter ſecutus eſt in Illuſtriſſ. D.Ducem Gebennenſem.Nam cum habeat priuilegium vt de quocunque crimine læſæ maieſtatis poſſit cognoſcere excepto primo capite,adeoque ex ea cauſa delinquentis bona omnia confiſcare Pronunciatum tamen eſt à Senatu non potuiſſe illum cognoſcere de ſeditione à quibuſdam ſubditis ſuis ſuſcitata,qui id egiſſe dicebantur vt trucidatis nobilibus omnibus quos in ſuo oppido deprehendi contingeret.Valeſinnis ſe iungerent,& Principis noſtri dominationem excuterent.]

DEFINITIO V.

Socius criminis non facit indicium ad torturam, ne quidem in crimine læſæ maieſtatis,niſi delictum ſuum & iureiurando & tormentorum patientia firmauerit.

ILlud tamen obſeruandum eſt,ſocium criminis, cum propria confeſſione ſit [1] infamis, non aliter indicium facere poſſe ad habendam de correo quæſtionem etiam in crimine læſæ maieſtatis,quam ſi non ſolum iureiurando, ſed etiam conſtanti tormentorum patientia falſitatis & mendacij ſuſpicionem,quæ infamibus obſtat, deleuerit. Neque hac parte diſtinguimus,qualis infamia ſit iuriſne an facti,aut qualis teſtis ille an egregia,an vilis perſona.[2] Quæſtio enim de ſocio criminis ſemper habenda eſt,non vt in teſtem admittatur,ſed vt ex ipſius teſtimonio reus quæſtioni dedatur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iul.Clar.*in pract.crimin.quæſt.* 21.*n.*10. *&* 11. poſt Marſil. *in pract. crimin.*§.*diligenter.n* 62.Boer.*deciſ.*319.*poſt numero* 4.

2 Idem Clar.*vbi* §.*quæſt.*25.*numero* 1.*&* 2 [Vide *l.famoſi* 7.*& ſeq.* D. *hoc tit.*]

3 Secundum id quod diximus *Defin.præced.*

DEFINITIO VI.

Infamis ex alio genere delicti nullum facit indicium ad torturam,ne quidem in crimine læſæ maieſtatis ſi ſit ſolus.

RVrſum,quod diximus teſtimonium infamis perſonę admitti,cum de læſæ maieſtatis crimine probando agitur, ita vt indicium faciat ad torturam,etiamſi ſolus ſit, ſic accipiendum eſt, ſi ex eodem delicti genere ſit infamis. Nam ſi ex alio plane diuerſo & diſſimili delicto fuerit condemnatus,admittitur quidem in teſtem,vt conteſtium dicta adiuuet,at non vt ſi ſolus ſit indicium vllum facere videatur.[1] Cæterum,ſi aliqua ex parte ſimile delictum fuit,ex quo præceſſit condemnatio,tanto magis credendum eſt,in eodem aut ſimili ſceleris genere ſæpius verſatum hominem id quoque crimen,de quo quæritur attentare audacius voluiſſe.[2] Finge cum,qui antea parentes aut patriam prodere voluerit, ſuam & aliorum coniuratorum in ſalutem & caput Principis conſpirationem detuliſſe,cur non ei aliqua fides adhibeatur, ſi teſtationem ſuam tormentis ratam fecerit?[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Boer *deciſ.*319.*n.*4.

2 Menoch.*de arbitr.iud.caſu* 474.Alex.elegantet *conſ.* 89.incip. *viſo themate,vol.*3.Crauet.*conſ.*99.*n.penult. & vlt.*

3 Nam ſemel malus præſumitur ſemper malus in eodem genere mali,vt eſt in regula iuris pontificij,

DEFINITIO VII.

Non eo minus torquetur reus maieſtatis,quod probet ſe bonæ famæ eſſe, ſi aliquibus indiciis vrgeatur.

SEd & hoc ſpecialiter receptum eſt in crimine læſæ maieſtatis,& contra communes iuris regulas vt ſi adſint criminis indicia ſufficientia ad habendam de reo quæſtionem, non ex eo ſolo elidantur, quod reus probet eſſe ſe bonæ apud probos omnes exiſtimationis & famæ.[1] Illud certe negari non poteſt,quin eius qui accuſatur,qualitas & conditio potiſſimum inſpicienda ſit,an talis ſit perſona,quæ tam immane ſcelus cogitare & audere potuerit, & quæ tale quid iã ante vel fecerit vel cogitauerit.[2] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa.

1 Eſt enim hoc contra iuris communis regulas, ſi credimus Alex. *conſ.*89.incip.*viſo themate volum.*3.Crauet.*conſ.*99.*numer.pen.& vlt.*

2 *L.famoſi* 7.§.*hoc tamen D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Reus maieſtatis nobilitatem quidem amiſiſſe intelligitur à die commiſſi delicti, ſecuta tandem condemnatione.Sed interim tamen & pendente accuſatione pro nobili habetur.

MAieſtatis reus ſicut cætera bona ſua omnia, ita & nobilitatem iam inde à commiſſi adeoque cogitati criminis die amiſiſſe intelligitur,ſi quandocumque poſtea ſequatur condemnatio.[1] An igitur,ſicuti pendente accuſatione nihil ex bonis ſuis alienare poteſt aut diminuere,[2] ita nec nobilitatem & dignitatem priſtinam retinere?Sed non eſt recta comparatio:quoniam nobilitas cohæret perſonę,magis quam ius adminiſtrandi patrimonij,[3] nec in retinenda nobilitate verſatur periculum fraudi comminiſcendæ, quod in bonorum adminiſtratione non ſine cauſa pertimeſcitur.[4] Sera enim eſſet confiſcatio bonorum,quæ per ſententiam irrogaretur poſt diſſipationem,[5] nobilitatis autem ademptio nunquam ſera eſſe poteſt,cum in ipſa quoque ſententia ferenda multum interſit quod ad ſupplicij mortiſque genus attinet, an nobilis ſit necne qui condemnatur.[6] *Ita Senatus* 15. Cal. Ioan.1592.

1 *L.ex iudiciorum* 20,D.*de publ.iud.l.maieſtatis* 6.*& l. vlt.* C. *hoc tit.* Iunge *l.*3.*&* 4.*eod.*

2 *d.l maieſtatis.verſ.qui vero.*

3 Eſt enim nobilitas qualitas perſonalis,licet accidentalis non naturalis *l.*1.vbi Bart & alii C.*de dignit.*

4 Cum metu & ſuſpiciene pœnæ multa poſsint fieri in fraudem fiſci *l.poſt contractum* 15.vbi Bart.& alii D.*de donat l.ſi aliquis* 7. D. *de mort. cauſ.donat.*De quo vide Iul.Clar.*in pract.crim.q.*78.*n.* 16. *& ſeqq. &* n. 32.vbi concludit bona delinquentis non eſſe obligata fiſco ex die delicti,neque ex die cœpti iudicii criminalis,ſed ex die ſententiæ Adde *l.vlt. in fin.*D.*de requir.vel abſent.damn.*

5 Cum fiſcus nullam eſſet habiturus actionem contra poſſeſſores bonorum alienatorum tanquam nullo modo ſibi obligatorum, vt proxime diximus ex Iul.Clar.*q.*78.*num.*23.

6 Aliter enim nobiliores plectendi ſunt,aliter plebeii *l.in ſeruorum* 10.*& l.præced.* D. *de pen.* Etſi in crimine læſæ maieſtatis par & æqualis omnium conditio eſſe debet,vt ait *l.nullus* 4.C. *hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Pendente accuſatione læſæ maieſtatis non eſt audiendus filius petens totum legatum ſibi à patre relictum,Sed ſufficit partem legati ei præſtari ſine vllo tamen onere ſatisdationis,ne fame pereat.

CVm filius eius,qui poſt mortẽ perduellionis reus factus erat,[1] legitimæ ſupplementum ex Iuſtiniani lege[2] condiceret?ac lite pendente,vt fieri aſſolet,certæ quantitatis prorogationem peteret in ſumptus litis & alimentorũ,[3] hæredes autẽ paratos ſe dicerent totã eam ſummam ſoluere,quæ huic à patre legata eſſet.Non putauit Senatus contradicente præſertim procuratore Principis totius legati adiudicationẽ fieri debere.Propterea quod ſi cõdẽnatio quãdoque aduerſuspatris memoriã ſequeretur,nec legatũ valeret,nec filiis licet innoxiis legitima vlla deberetur:[4] Sed ita rem temperauit, vt

cui

cui ſexcenti aurei legati fuerant trecenti præſtarentur, nullo tamen onere iniuncto præſtandę cautionis, quod n que fideiuſſorem facile reperire poſſet is, qui alia bona nulla habebat,[6] neque pendente accuſatione fortaſſis calumnioſa, fame interea filium mori æquum eſſet.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Id. Aug. 1592.

1 Non enim quiſquis legis Iuliæ maieſtatis reus eſt accuſari poſt mortem ſuam poteſt, ſed is tantum, qui perduellionis reus ſit id eſt, qui hoſtili animo in Principem aut Rempublic. animatus fuit, *l. vltim. D. hoc tit.* [Sane ex cæteris quoque cauſis, vt in alio quolibet crimine mortuo reo poſt litem conteſtatam, id eſt, poſtquam ex ore & vinculis interrogatus reſpondit, etiam in hæredem tranſit pœna delicti pecuniaria, & contra cum vocatum poteſt ferri ſententia propter pœnam illam pecuniariam *l. 33. de obligat. & action.* Multo magis propter ſumptus litis. *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Magnin incendiarii paulo ante arteſtum de.ncti, Idib. Sept. 1613.]

2 *In l. omnimodo* 30. *C. de inoff. teſtam.*

3 *Ex l. ſi inſtituta* 27. *§. de inofficioſo* D. *eod. l. vltim. C. de collat. cognat.*

4 *Ex l. quiſquis* 5. *C. hoc tit.*

5 Iniquum enim eſt impoſſibili nedum ſuperuacua ſatisdatione quem onerari *l. hac ſtipulatio* 14. *in fin. D. vt legat ſ. fideic. non caueat.*

6 L. 2. *§. penult. D. de iud. l. omnes* 33. *§. præterea & ſeq. C. de Epiſc. & Cleric.*

7 *Arg. l. reo criminis* 41. *D. de ſolut. l.* 1 *§ quare etſi ita, D. de ventr. in poſſeſſ. mittend.*

DEFINITIO X

Qui non eſt ſubditus niſi ratione feudi non dicitur committere crimen læſæ maieſtatis, quamuis poſſit priuari feudo.

QVi nō niſi ratione feudi Principis alicuius imperio ſubditus eſt,[1] licet feudo priuandus ſit ſi offendat Principem,[2] non poteſt tamen eo nomine reus fieri maieſtatis, vt & capitis & fortunarum omnium pœnam pati debeat.[3] Non enim ſui Principis maieſtatem abſolute videri poteſt læſiſſe, qui non niſi ſecundum quid, vt loquuntur, ſubditus fuit.[4] *Ita Senatus* noſter pro N. Claudio du Saix D. de Riuoire, contra procuratorem generalem, 12. Calend. Septembr. 1592.

1 Nam & feudum & delictum facit, vt quis efficiatur de foro alicuius Principis Iul. Clar. *in §. læſa maieſtatis numer. 6. verſ. & ideo, auth qua in prouincia C. vbi de crim. agi oport.*

2 Tit. 5. *& 7. quibus mod. feud. amitt. lib. 1. in vſib. feudor. & tit. qua fuit prim. cauſ. benef. amitt. lib. 2.*

3 Text. eſt *in clem. paſtoralis*, vbi gloſſ. in verb. *non ſubfuit*, *de re iudic.*

4 Iul. Clar. vbi ſupra, qui dicit communem, poſt Roland. à Vall *conſ. 4. num.* 1. & Gig. *in tract. de crimin. læſa maieſt. quæſt.* 68. *poſt. num.* 2.

DEFINITIO XI.

Non magis qui ratione officij, quam qui ratione feudi ſubditus eſt, dicitur committere crimen læſæ maieſtatis.

LIcet ratione feudi aut delicti fiat quis ſubditus alieni territorij, non incidit tamen in crimen læſæ maieſtatis, ſi quid molitus ſit contra Principem aut Rempublicam illius territorij. Quamquam non eo minus feudo priuandus eſt, vt eatenus puniatur, quatenus fuit ſubditus.[2] Idem eſt, ſi quis factus ſit ſubditus ratione officij, & poſtea in Principem aut Rempublicam deliquerit. Is enim licet non poſſit videri reus læſæ maieſtatis, officio tamen priuandus eſt, ſiue in officio ipſo deliquerit, ſiue ex qua alia cauſa.[3] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Gelaz, 16. Calend. April. 1595.

1 Dixi *Defin prox. praced. ex clem. paſtoralis de re iud.*

2 Vt limitata cauſa nonniſi limitatum producat effectum. *vulg. l., in agris* 16. *D. de acqu. rer. domin. l. reſcriptum* 6 *D. de his quæ vi indign* Iulius Clar. *in § læſa maieſtatis nu.* 6. addens *nu.* 7. Clericos licet naturaliter & originarie dicantur eſſe de dominio & ditione illius Principis, in cuius territorio nati ſunt, non poſſe tamen dici contra eum committere crimen læſæ maieſtatis, cum poſt clericatum non poſſint dici amplius vere ſubditi illius Principis. Quam ſententiam ibidem teſtatur eſſe communem. Quamuis ſubiiciat Principes ſeculares de facto ſeruare contrarium quod & repetit *in pract. crim. quæſt. 6. verſ. quæro nunquid.*

3 Quid enim refert, an feudum quis habeat à Principe an officium? Vtrumque ſiquidem beneficium eſt *tit. 23. in quibus cauſ. feud. amitt. §. imprimis lib. 2. in vſib. feudor.* Addit Iul. Clar, loco ſupradicto, quod illegitime natus extra dominium exſubdito bannito propter rebellionem & muliere extera non poteſt dici rebellis etiamſi ſit legitimatus.

DEFINITIO XII.

Qui pro ſuo Principe detexit coniurationem factam in alieni Principis territorio, in quo habitabat, non ideo puniri poteſt tanquam reus maieſtatis, nec vt explorator, ſed vt proditor.

QVi in alieni Principis territorio habitant coniurationem contra Principem ſuum inſtitutam, inſtructamque detexit, ne apud ſuos reus quandoque fieret læſæ maieſtatis, non tamen eo minus puniri debet[1] pœna pecuniaria, exilioque mulctari,[2] non tanquam explorator, ſi aliud nihil concurrat, ſed tanquam proditor.[3] *Ita Senatus* eodem menſe.

1 Ne ſcilicet ex eius impunitate alij plerique & exemplum & audaciam ſumerent idem attentandi, quod ne eueniat ſemper cauendum eſt *l. aut facta* 8. *§. vlt. D. de pœnd. cum ſeruum* 6. *in fin. C. de ſeru. fugit.*

2 Nam à grauiore pœna debet illum excuſare neceſſitas officij cum vbicumque gentium debeat ſuo Principi fidelitatem. *Arg. l. poſt. legatum* 5 *§. Aduocatum fiſci, D. de his quibus vt indign.*

3 Quid enim cogebat venire illum in alieni Principis territorium, vt in eo habitaret? Non ergo poteſt videri veniſſe alia mente, niſi vt explorator fieret vel proditor.

TIT. VII.

AD LEG. IVL. DE ADVLter. & ſtupr.

DEFINITIO I.

Inceſtus cum ſtupro coniunctus punitur pœna mortis & confiſcationis omnium bonorum. Et quid ſi non ſit proprie inceſtus?

LVcivs cum Sempronianā vxorem haberet, Titiā per adulterium polluerat, ſubinde & Mæuiam Titiæ ſororem iam tum nuptam Cornelio & vtramque domi cum vxore aqua, igni, lectoque acceptā per multos annos retinuerat. Quærebatur qua pœna puniēdus eſſet? Quibuſdam placebat inceſtum admiſſum videri, propterea quod idem duabus ſe ſororibus miſcuiſſet.[1] Ob idque & ſummum capitis ſupplicium irrogandum eſſe propter coniunctum adulterium,[2] & præterea bonorum publicationis pœnam ex Iuſtiniani conſtitutione ob inceſtum infligendam.[3] Alij dicebant inceſtum quidem non tantum ſanguinis,[4] ſed etiam adfinitatis intuitu admitti,[5] ſed tamen non niſi ex legitimo licitoque coitu adfinitatem conciliari,[6] eique conſequens eſſe, vt qui per adulterium Titiæ ſe iunxiſſet, non ob id ſolum inceſti reus fieri poſſet, quod Mæuiam quoque ſororem Tiriæ vitiaſſet.[7] Sed etſi inceſtum admiſſum conſtaret, non tamen confiſcationis pœnam locum habere, quam Iuſtinianea lex non inceſto cuilibet, ac inceſtis duntaxat nuptiis induxiſſet.[8] Pœnalem enim legem etiam vbi eadem adeoque maior ſubeſſet ratio, non eſſe adiuuandam interpretatione.[9] Præſertim cum alia Iuſtiniani conſtitutio pœnam confiſcationis legibus fere omnibus publicorum iudiciorum ſtaturam abrogaſſet. præterquam ſi de læſæ maieſtatis crimine tractaretur.[10] Senatus capitis quidem ſupplicium non irrogauit, & perpetuis triremibus addici reum ſatis eſſe credidit, ſed cum nefarium ſcelus inceſto ſimillimum dupliciſque adulterij coniunctione cumulatum probaretur, Bonorum confiſcationem, quæ in iudicantis arbitrio poſita eſt criminum multiplicitate & atrocitate permotus inſtixit. Ita contra Claudium Le noir. Senatu extra ordinem iuſſu Principis habito Die ipſo Epiphaniæ Domini, 1590.

Source : BIU Cujas

1 Nam & sufficeret quem cognouisse filiam sororis vxoris suæ ad hoc, vt incestum admisisse diceretur. Alex. *consil.* 229. *lib.* 6 Iul. Clar. Iul. *in §. incestus in prin.*

2 Nam de iure ciuili pœna incestus est pœna mortis, quando incestus committitur cum aliqua specie alia fornicationis, puta cum adulterio vel stupro. Iul, Clar. *in d. §. incestus numer.* 1. post glos. *in leg. adulterium cum incestu in princip. D. hoc tit.* Si vero committatur contrahendo incestas nuptias, tunc punitur iuxta formam *Auth incestus. C. de incest. & inutil. nupt.* Adde *l. vim passam* 39. § *præscriptione. D. hoc tit.*

3 *de Auth. incestus.*

4 Quamquam magis proprie incestus committitur inter personas sanguine coniunctas, puta si quis filiam propriam cognouerit, vt in casu decisionis Boer. 318. vel materteram, vt in casu Cepol. *cons. crim.* 69.

5 Vt in casu de quo Alex. *consil.* 229. *lib.* 6. cum quis cognouit sororem aut filiam sororis vxoris suæ.

6 Anchar. eleganter. *cons.* 391.

7 Quod eo casu neque consanguinitas neque adfinitas vlla contracta videretur.

8 Verba enim Nouellæ non nisi de incestis nuptiis loquuntur.

9 Vnde est quod non habet locum illa Nouella in nuptiis, quæ sunt incestæ iure canonico duntaxat, sed tantum in iis, quæ sunt incestæ iure ciuili, & quæ dicebantur incestæ tempore illius legis conditæ. Iul. Clar. vbi supr. *numer.* 3. Item non habet locum in nuptiis largo modo incestis scilicet, inuulibus vel illicitis, puta cum cognata spirituali vel Iudæa seu infideli, sed tantum in nuptiis proprie incestis ratione consanguinitatis Clar. *ibid. nu* 4. post Dec. *cons.* 158. & Boer. *decis.* 284. *numer.* 13. & *q.* 318.

10 *Auth. bona damnatorum. C. de bon. præscript. & in corpor. vnde sumit.*

11 Vide Didac Couar. *in libr. pract. quæst. tit. de incest. nupt. nu.* 6 *& in lib.* 4. *Decret. cap.* 6. 2. *part.* §. 8. Ioan. Pap *in syntagm. tit. adult. Arrest.* 7.

DEFINITIO II.

De pœna mulieris adulteræ.

MVlierem adulterij ream & conuictam, certum est ex Iustiniani constitutione, quam sequimur, si plectendam esse, vt & virgis cædatur, & dotis lucrorumque nuptialium iacturam patiatur, præterea in monasterium detrudatur, ibi perpetuo mansura, si non intra biennium à marito repetatur.[1] At quid si monasterium non nisi honestis, Deoque sacris virginibus includendis destinatum, condemnatam nolit admittere? Cogi non potest, vt admittat, Nisi in eam rem ab initio constitutum sit, cuiusmodi monasteria pleraque apud Italos,[2] apud nos nulla sunt. An igitur pœna hæc mulieri remittenda erit? Minime.[3] An in exilium aut perpetuum aut temporale commutanda?[4] Multo minus, ne alioqui eueniat, vt tanto licentius & luxuriosius viuat mulier, quam ex contrario corrigi ac emendari,[5] & anteactæ vitæ pœnitentiam agere conuenit. Item ne marito repetendæ vxoris facultas aufferatur, quam ei saluam manere æquum est,[6] etiam inuito, vel ob hoc solum, quod possit contingere, vt mutet voluntatem, & velit aliquando quod hodie nolit.[7] An denique cogendus erit maritus, vt de suo sumptus præstet[8] ad exportandam vxorem in monasterium alterius prouinciæ? Facilius hoc admitti potest,[9] cum non solum mariti, sed mulieris quoque interfit adeoque Reipublicæ in eo loco mulierem veluti custodiæ causa retineri, in quo ad meliorem vitam aliarum exemplo inuitari & traduci possit.[10] At quid si nec mulieris, nec mariti facultates ei impensæ sufficiant? Vix aliud remedium supereſt, nisi vt in carceribus per biennium integrum sumptibus mariti retineatur,[11] postea exilio perpetuo mulctetur. At si præter adulterium aliud quoque crimen concurrat, cuius coërcitio ad publicam vindictam pertineat, pœnæ commutationem & pro delicti grauitate exasperationē fieri oportebit.[12] Nec eo minus in exilium danda & releganda erit mulier, quod ita futurum sit, vt repetere illam postmodum maritus nequeat. Si modo publice interfit non manere illam in ciuitate.[13] Finge furem, aut quæ publicum ex lenocinio quæstum faciat. Quamquam si honestas virgines corrupisse aut corrumpere voluisse probetur, digna est quæ non tantum relegetur, sed etiam furca suspendatur.[14] *Ita Senatus* in causa Girardi Iacoz & Magdalenæ Blanchet, ante Cal. Septembr. 1593.

1 *Auth sed hodie adultera*, C. *hoc tit. & in corpor. vnd. sumit.* id est, Nouel. 134. *vt nullus ind. lic. habit. loc. seruat. cap.* 10. *qua sit mulier, adult. pœn.*

2 Quæ vocant mulierum pœnitentium. Et sane inconueniens & perabsurdum est detrudi adulteram in monasterium virginum, quod nec nuptæ mulieres nec viduæ honestissimæ ingredi sine licentia summi Pontificis possint. Neque vero illam sustiniani mentem fuisse credendum est.

3 Nec enim adulteria impunita esse oportet marito scilicet conquerente, vt nec alia delicta *l. ita vulneratus* 50. *in fin. D. ad leg. Aquil.* nec alia delicta *l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. 1. *D. de solut. l si à reo* 70. §. *vlt. C. de fideiuss.*

4 Nam & ex causa solet fieri pœnæ commutatio *l. ad bestias* 31. *cum ibi not. D. de pœn.* Iul. Clar. *q* 85. *n.* 11.

5 Non enim constitutæ sunt pœnæ, nisi in hominum emendationem, *l. si pœna* 20. *eod. tit. cap. gaudemus, de conuers. coniugat.*

6 *Ex dict. Nouell.* 134.

7 Est enim ambulatoria & inconstans hominum voluntas, *leg* 4. *D. de adminis. legat. leg.* 1. §. *si quis adita. D. ad* SC. *Tertu. lian.*

8 *Arg. l. si quis pro vxore* 2. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

9 Quam vt adulterium remaneat impunitum. Etsi conqueritur. Iul. Clar. *in §. adulterium. num.* 7. *in fi.* quod hodie adulteria fere vbique gentium sunt impunita, quod tamen de adulteris masculis intelligit, non de fœminis.

10 *d. cap. gaudemus, de conuers. coniugat.*

11 Vt carcer sit pro monasterio quemadmodum & monasterium toto illo biennio pro carcere est Thom. Grammat. *decis.* 31. Quamquam Iulius Clar *d. n.* 7. testatur numquam se vidisse pœnam illius detrusionis in monasterium seruari in Senatu Mediolanensi, sed commutatam sæpius in pœnam fustigationis & exilii aut tratii.

12 Non enim delictum vnum debet alterius delicti pœnam minuere, sed augere: puta si Iudæus adulterium commiserit cum Christiana, vel Christianus cum Iudæa. Iul. Clar. *in dict. §. adulterium numero* 9. *in fin.*

13 Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ, *Auth. res quæ C. commun. de legat.*

14 Nam & iure Codicis pœna adulterii etiam in fœminis fuit pœna mortis, *l. quamuis* 30. *C. hoc tit.* quæ pœna nec hodie in masculis est immutata, sed tantum in fœminis propter sexus fragilitatem, Iul. Clar. *d. numero* 7.

DEFINITIO III.

Etiam attentatum stuprum punitur pœna mortis pr grauitate criminis & qualitate personarum.

SOllicitatores alienarum nuptiarum, iremque matrimoniorum interpellatores etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem tamen pernicioſæ libidinis extra ordinem puniendos esse constat.[1] Ergo arbitrio iudicis & consequenter non pœna mortis.[2] Nunquam enim arbitrium iudicis in pœna infligenda tale esse debet, vt mortis pœnam irroget.[3] Vnusquisque tantum casus est, quo attentator perinde ac qui delictum perfecit, punitur, is est in sanctissimis virginibus attentatus.[4] Si tamen criminis atrocitas ex loci aut personarum conditione & qualitate augeatur vt puta si à familiari & domestico attentatum sit,[5] si noctu & per effracturam, si marito præsente,[7] si in publico,[8] si ab ignobili & vili persona in matronam nobilissimam,[9] nihil prohibebit capitis pœnam irrogari. *Ita Senatus* in causa N. Volat. Cal. Aug. 1593.

1 *l. 1. in princ. D. de extraord. crim.*

2 Quia autem puniendi essent perfecto flagitio. *d. l. 1. §. qui puero.*

3 Secundum eam sententiam, quam & æquiorem & magis communem esse testatur Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 83. *num.* 11. vbi multos citat.

4 *l. si quis non dicam rapere* 5. *C. de Epis. & Cler.*

5 Vt apud Ioan Pap. *lib.* 22. *tit.* 9. *Arrest.* 2. & apud Ioan. Lucium *in placit. Cur. Paris. lib.* 12 *tit* 6. *placit.* 1.

6 Sunt enim atrociores nocturni effractores *l.* 2. *D. de effract. & expilat.* sicut & nocturni fures *leg.* 1. *D. de furib. balnear.* Vide Cuiac. *lib.* 8. *obs. cap.* 8.

7 Augetur enim infamia & iniuria per præsentiam mariti.

8 Nam & circumstantia loci auget delictum cum grauior sit iniuria quæ fit palam & publice quam quæ clam & secreto *l. aut facta* 16. §. *locus facit. D. de pœn prator edit* 7. §. *vlt. cum duab. legib. seqq D. de iniur.*

9 *d. l.* 7. §. *vlt. vers. persona.*

DEFINITIO IV.

De publico adulterio & notorio mulierem accusare etiam absente viro publicus accusator potest & debet.

ETsi bene concordantia matrimonia turbare nemo debet, ne publicus quidem accusator prætextu adulterij, quod ab altero ex coniugibus altero non conquerente admissum esse

esse dicatur.[2] si tamen absente per multos annos viro mulier corpore suo quæstum vulgo faciat, liberosque suscipiat, quos nemo non sciat aut vulgo quæsitos esse, aut ex certo adulterio susceptos,[4] ad procuratoris fiscalis officium pertinet, vt rem deferat, & crimen quod publice scandalo sit maloque exemplo, coerceri curet,[5] sed ita demum si præcedat diffamatio.[6] Nam si vulgo ignoretur, quis adulter sit, non est permittenda inquisitio, vt sciatur, quis ille sit, tum puniatur.[7] Id enim solo marito requirente & accusante fieri potest. Ita *Senatus* in causa quadam Tarentasiensi, 13. Cal. Mart. 1595.

1 Ne quidem pater prætextu patriæ potestatis, *l.1.§.vlt.D.de liber. exhib.* [intellige autem per actionem. Nam excipiendo potest quilibet adulterium obiicere, quia exceptio non infamat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 4. Septembr. 1612.]

2 Quem procuratorem officij aut iurisdictionis, vel etiam procuratorem generalem aut procuratorem fisci appellamus. De quo *in l. post legatum 5.§. aduocatum. fisci D. de his, quæ vt indign.*

3 *l. quamuis* 30. C. *hoc tit.*

4 Vt in specie *l. filium desinimus 6. D. de his qui sunt sui vel alien. iur.* Scito tamen mulierem, cuius vir longo tempore abfuit, si eum defunctum arbitrata alij nupserit, excusari debere, si probabilis error fuit fama publica, intercedente aut accepto nuncio de morte. Alioquin puniri debere de adulterio. Clar. *in. §. fornicatio n.* 32 Nam & vir punitur, qui eodem tempore duas pluresve habuit vxores, non tamen pœna mortis, sed publicationis dimidiæ partis bonorum. Alex. *cons. 156. lib. 7. vel. fustigationis aut trirremium* Iul. Clar *ibid. nu.* 31.

5 Vt pœnam vnius sit terror multorum *l. cum seruum 6. in fi. C. de seruis fugit l. aut. facta 16 §. vlt. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defens. ciuit.*

6 Nec enim hoc casu locum habet ratio, quæ ponitur. *in d. l. quamuis.* Ne quibuscumque volentibus temere liceat fœdare connubium, quod iam diffamatione ipsa satis fœdatum est, per solam notorietatem: notorium enim est, quod aliqua tergiuersatione celari non potest, siue facti permanentis sit, siue etiam momentanei, si modo non tantum factum ipsum sit notorium, sed etiam facti qualitates & circumstantiæ, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim q. 9. in princ.*

7 *d. l. quamuis* 36. C. *hoc tit.*

DEFINITIO V.

Simplex stuprum in vidua impunitum est: in virgine autem quomodo puniendum. Et quid si grauius crimen sit ob aliquas facti circumstantias?

STupri pœna nec iam olim capitalis fuit, & quæ postea ex lege Iulia successit publicationis partis dimidiæ bonorum & relegationis in vsu esse desiit.[1] Sed si quidem viduam [2] volentem & citra raptum, [3] quis stupraverit, nullis præcedentibus sponsalibus, nec per verba de futuro, vt loquuntur, conceptis, impunitum delictum est.[4] Sin virginem,[5] hactenus tenetur, vt vel vxorem ducat vel dotet, quantum arbitrio boni viri vtriusque facultatibus & personis æstimatis videbitur.[6] Sed tamen hoc non est perpetuum. Nam si quis virginem nondum viripotentem per vim corruperit,[7] aut iudex vel Senator eam, quæ apud se rea criminis erat,[8] capitalis supplicij animaduersione digna res est,[9] quod his casibus raptus potius quam stuprū contrahi videatur.[10] Nec diuersum erit, si ex aliis circumstantiis delicti atrocitas augeatur, forte persona vilis & domestica[11] nobilissimam virginem[12] defloraverit,[13] vel tutor pupillam, vel idem stuprator virgines pleraque corrupisse probetur.[14] *Sine die.*

1 Anton Tessaur. *Decis. Pedement. 3 nu. 3.* post Iul. Clar. *lib. 5. Sentent. §. stuprum num. 3.*

2 Nam cum vidua quoque perinde ac cum virgine stuprum committitur *l. si quis viduam D. de quæst.* Clar. *in dict. §. stuprum in princip.* post Marc. *cons. 13.* Boer. *decis. 138.* Socin. Iun. *consil. 111. libr. 3.* Denique quilibet damnosus coitus stuprum est Clar. *in §. fornicatio num 5.*

3 Nam & in volentem raptus interdum committitur Iul. Clar. *in §. raptus. num. 3.* vbi addit raptores etiam illos dici, qui blandimentis & verbis deceptoriis nulla vi adhibita puellas abducunt libidinis causa, & vt eas in alio loco contra suorum voluntatem retineant.

4 Ethoc est, quod ait Iul. Clar. *in dict. §. stuprum num. 4.* se numquam vidisse aliquem puniri pro stupro commisso cum vidua, nisi quod vasallus committens stuprum cum vxore vidua domini sui priuatur feudo. Idem Clar. *ibid num. 8. & §. feudum quæst. 8.* Ipsa tamen vidua luxuriose viuens patitur etiam hodie pœnas omnes, quæ impositæ sunt iure communi contra viduas nubentes intra annum luctus. Nec sunt illæ pœnæ sublatæ in vidua stuprum committente intra annum luctus. Idem Clarus. ibid. *nu. 6.* vbi addit viduam, quæ ducit inhonestam vitam, non gaudere priuilegiis viduarum. adeoque nec priuilegio dominij maritalis, ex Felin. *in cap significationibus post num 8. de offic. delez.* Non tamen perdit dotem. Item. Clar. ex magis commun. *in d. §. stuprum nu. 5.* post Boer. 338 *in fin.* & Didac. *super 4 Decret.*

5 Qualis in dubio præsumenda est, nisi stupro probet contrarium Clar. *in d. §. stuprum.*

6 Clar. ibid. *num* 3. post Chassan. *cons.* 40. & Ioan. Papon. *in syntagm lib. 22. tit. 9. Arrest. 9. ex cap. 1. & 2. de adult.* Nempe si puella, quæ stuprum passa est, sit honestæ vitæ. Alioqui non haberet locum dispositio *d. cap. 1. & 2. de adult.* Clar. *d. nu. 3. ante fin.* post Paris. *cons. 100. nu. 14. lib. 1.*

7 Quo tamen casu non infligitur de iure communi pœna mortis, sed humiliores in metallum damnantur, honestantes vero relegantur *l. si quis aliquid 38. 3. §. qui nondum viri potentes de pœn.* Sed vis facit, vt grauius puniatur. Clar. *in §. fornicatio, num 33.*

8 Ex *not* per Iul. Clar. *in §. fornicationum 22. & præced.*

9 Ioan. Fab *in §. item lex Iulia post nu. 7. In l. de public. iudic.* & alii quos citat Iul. Clar. *in d §. stuprum. n. 9.* vbi tamen concludit solum conatum ad deflorandum non debere puniri pœna mortis, sed alia citra mortem grauiora puta tricennium ad perpetuum vel ad decennium. Vbi vero fracta essent pudenda, omnimodo irrogandum esse vltimum supplicium.

10 Raptus autem punitur semper pœna mortis *l. vnic. Cod. de rapt. virg.* Iul. Clar. *in §. raptus nu. 2. & 3.*

11 Obserua tamen stuprum non posse probari per domesticos testes, sed tantummodo facere illos indicium. Idem Iul. Clar. *in d. §. stuprum num. 2.*

12 Nam ex qualitate personæ augetur crimen *l. prætor edixit 7. §. vltim cum legib. seqq. D. de iniur.* Qui enim cum stuprator est præsbiter, virgo tamen etiam cum præsbytero fornicata, non punitur, quia neque incestum, neque sacrilegium est, sed simplex fornicatio, quæ non est punibilis de iure ciuili. Iul. Clar. *in §. fornicatio, numero 18. vers. cum presbytero.* Si qua tamen presbiteri concubina sit, punitur statuto nostro certis & specialibus pœnis, de quibus *lib 3. statutor. capit 39.* sed non est concubina omnis mulier, quæ cum presbytero fornicatur. Sane non creditur mulieri dicenti, se adulterium commisisse cum presbytero, *c. significasti, 5. & ibi gl. ex de adult. & stupr.*

13 Quo casu irrogatur pœna deportationis & confiscationis omnium bonorum etiam illi, qui tutor vel curator esse iam desiit. Clar. *in d. §. fornicatio n. 13. ex l. vnic. C. si quis eam cuius tut. fuer.*

14 Nam reiteratio criminis facit capitale delictum, quod alioqui capitale non esset. Clar. *in d. §. fornicatio n. 31. in fin. & pract. crim. quæst. 84. n. 9.* post Bart. *in l. 1. C. de super ex tribut. n. 2.* Quamuis concludat ibi Clar. magis receptum esse in praxi, vt non imponatur pœna mortis ob quamcumque reiterationem, sed tantummodo tortura atrocius inferatur, vel extraordinaria pœna grauior infligatur.

DEFINITIO VI.

Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantem an & quando credatur? Et quis partum alere debeat?

MVlieri dicenti se ex Titio prægnantem non creditur, nec si iurare parata sit, si neget Titius se cum illa rem vnquam habuisse.[1] Itaque deficientibus aliis probationibus remedium id vnum mulieri superest, vt iusiurandum Titio deferat, iuratura ipsa si referre malit ille quam iurare. Alterutrum enim facere Titius damnandus erit, nisi probet ab aliis eodem tempore cognitam.[2] Quo casu siue quæstus vulgo faciendi, siue libidinis tantum explendæ gratia venerem illa exercuerit, non est arctandus vir; vt iuret vel referat, quia nec si fateretur, quicquam tamen ea res mulieri prodesset, cum per rerum naturam nesciri possit, cui partum acceptum ferre debeat, quæ plurium congressum per eosdem dies aut menses passa est,[3] nisi patrem iusto magis quam certo indicio nuptiæ demonstrent.[4] Nec multum faciet, quod aut eum, quem mulieri patrem esse dicit, partus ore referat, aut patrem esse mulier iuret, quamuis nonnulli contra sentiant.[5] Plane si fateatur Titius mulierem à se cognitam, nec alios rem cum ea habuisse probet, credetur mulieri iuranti se ex eo prægnantem,[6] partumque etiam anniculum & matrem exhibere, si inops sit illa,[7] (alioqui viua matre non tenetur pater susceptum ex illegitimo coitu partum alere,[8]) cogendus erit Titius. Neque triennium illud expectabitur, quod solius matris oneri esset, si ex licito coitu partus editus proponeretur,[9] Sed si de illo solo quæratur. an virgo mulier fuerit, vt sciatur, an dotanda sit necne fuisse virginem, in dubio etiam citra iusiurandum præsumendum.[10] *Sine die.*

1 Alex. *cons. 157. circa primum lib. 5.* post Bal. *cons. 437. lib. vlt.* Boer. *decis. 299.* quos refert ac sequitur Tessaur. *decis. Pedem. 3. cap. 6 num 4.*

Aliud

Aliud tamen est in virgine, vt scripsi *Desi. 8. & in alleg. num. 1. sup. de probat.* Abb. *in cap. si seduxerit num. 5. de adulter.*]

2 Idem. Alex. *cons. 157.* Tessaur. *vbi supr. nu. 4. vers. 7. regula est, & num. 5.*

3 *§ si aduersus Inst. de nupt.* Itaque deficit hoc casu non ius, sed probatio, vt *in l. duo sunt Titij 30 de testam. tutel.*

4 Dicimus enim patrem illum esse, quem nuptiæ demonstrant. *l. quia semper 5. D. de in ius vocand. l. filium eum definimus 6. D. de his, qui sui vel alien iur. sunt.* Non quia certa sit illa veritas, sed quia nihil est, quod melius dici possit, cum alioqui impossibilis sit probatio filiationis *l. Lucius 83. D. de condit. & demonstr.*

5 Anton. Tessaur. *dict. decis. numer. 6. vers. sed maxima difficultas.*

6 Idem Tessaur. *d. n. 4. vers. septima regula est.*

7 Bartol. *in l. si quis à libertis 5. §. vtrum autem, D. de liber. agnosc.*

8 *Argh ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.* sed ea res ad matris curam pertinet. Specul. *in tit. Qui filij sint legit. num. 17. part. 4. per text. in d. §. vtrum autem & §. idem præscripsit. d. l. 5. D. de agnos. liber.*

9 *L. nec filium, C. de patr. potest.* Glos. *fin. in cap. cum haberet. Extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.* Tessaur. *d. decis 3 ante fin.*

10 Clar. *lib 5. sentent §. stuprum. vers. sed pone.* Quem refert. & sequitur Tessaur. *d. decis. 3. num. 2.* [Virginitas enim qualitas est quæ à natura inest etiamsi aliter non probaretur. Abb. *in d. cap. si seduxerit numer. 5. de adult.* Foller. *in praxi criminali part. 6. prin. Tit. de form. cap. in nefar. coit. num. 6.* Alex. *consil. 29. n. 1. lib 6.* Maximè si virginitatis præsumptio sit in fauorem matrimonii seu sponsaliorum Glos. *in can. si quis acceperit. 33. q. 1.* & per Host. quem sequitur. Abb *in cap. duo pueri. Desponsi. impub.* Et ideò per assertionem iuratam virginis defloratæ non tantum probatur coitus, sed etiam sponsalia fuisse contracta. Dec. *cons 368. & 133. post. nu. 2. Ex cap. si inter virum. & cap is qui Extr. de sponsal.*

TIT. VIII.

AD LEG. IVL. DE VI PVBLIC. vel priuat.

DEFINITIO I.

Vim priuatam potest committere etiam executor, qui exequitur mandatum iudicij euidenter nullum.

SI apparitor ex iudicis præscripto quid fecerit, quod euidenter sit contra leges aut bonos mores, pura, si pro re, cuius cognitio ad iudicem illum non spectabat, iussus sit effractis foribus domum tuam inuadere, pecuniam, quæ fortassis ad ærarium Principis pertinebat, exportare, puniandus est quasi vim priuatam fecisse videatur.[1] Nec illi excusationem afferre potest, quod fuerit merus & nudus executor, qui alioquin parere habuit necesse.[2] Non enim debet apparitor, vbi euidens delictum est obsequi iudicis imperio, nisi prorsus & districte & coactus.[3] Aliud sane est, si locus ambigendi relinquatur, an iudex bene imperet an male, tametsi reuera male imperet. Neque enim ea res in apparitoris notione aut arbitrio posita est.[4] *Ita* Senatus contra Mauritium Entremont 11. Cal. Iul. 1591.

1 Ergo pœna extraordinaria, quoniam is, qui vim siue publicam siue priuatam committit, hodie ex generali consuetudine punitur arbitrio iudicis, vt tractat. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 83 num. 4.*

2 Quia non pertinet ad executorem cognoscere, an commissio iudicis sit iusta vel iniusta Iul Clar. *in pract. crim quæst. 29. num. 1. & qu. 60. num. 12.* Facit. *l. non videntur data 167 §. 1. de reg. iur.*

3 L. *seruus 26. D. de oblig. & act.* Regula enim est quod mandatum superioris in delictis excusat, modo illud quod quis facit ex mandato alterius non sit de genere prohibitorum. Iul. Clar. *in pract. crim qu. 60. num 12.* (iunct. *glos. in rem 21. §. signum. in glos. fin. D. de rei vind.* Socin. *in cons. 54. num. 23. lib. 4.* Ias. *in l. 1. de pupillo. §. nunciationem. num 7. de oper. noui nunci.* Rol. *consil. 54 num. 6. lib. 1.* Plott. *in repet. l. si quando num. 790.* Item mandatum superioris nunquam excusat in delictis atrocibus Iul. Clar. 5. *vbi supr.* ex communi opinione, post. Ias. *consil. 176. post med. libr. 1.* Nisi delictum videatur commissum ad sui defensionem, vt in casu de quo post Iul. Clar. *numer. 12.* Aut nisi mandatum sit ab eo, qui poterat impune idem admittere vt in exemplo posito *dict. num. 12 in fin.* vide *l. ad ea 157 de reg. iuris.*

4 Vt dixi *num. 2.* An autem apparitori aut alij officiali de facto resisti aliquando possit, vide apud eundem Clar. *dict. q. 29. num. 2.* vbi concludit nullo modo debere resisti iudici, qui procedit tanquam iudex nisi vellet inferre damnum irreparabile. Posse autem ei impune resisti, si procedat eo modo, quo solent procedere priuati. Ex glos. *in d. l. non videatur. 67 §. 1. de regul. iur.* Sane potest officialis capiendum, si resistat, impune interficere si non aliter capi possit. Clar. *quæst. 19. num. 1.* Qui vero detentum eximit è manibus familiæ punitur pœna capitis. Clar. *ibid. num. 3.* Nisi fuerat ille indebite detentus *ito id num. 4.* Punitur etiam is, qui seipsum eximit, sed mitius, si non interuenerit violentia. *Idib. num. 5.*

TIT IX.

DE RAPT. VIRGIN.

DEFINITIO I.

Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonij consentientibus agnatis, licet inscio aut inuito curatore.

ETsi raptum etiam in volentem & consentientem puellam committi posse placuit[1] tum quoque cum nulla vi adhibita, solisque blandimentis abducta est à domo patris,[2] dummodo libidinis causa id factum probetur:[3] Placuit tamen, neque crimen, neque pœnam raptus, quam seueriſſima æque ac iustissima lex Iustiniani constituit,[4] incurrisse videri eum, qui virginem sub curatore positam eo inscio vel inuito vxorem duxit, ex proximiorum agnatorum voluntate. Nam nec prohibetur adulta nubere sine auctoritate curatoris,[5] quamuis publico Senatusconsulto districte prohibitum sit curatoribus, ne adultas suas sine agnatorum consensu & licentia nubere patiantur. Nempe, vt appareret curatorum fidem in ea re suspectam magis videri,[6] quam necessariam consensu præsertim agnatorum proximiorum, quorum maxime interest,[7] interueniente, ipsaque rursum sanctitate matrimonij, cuius fauor tantus est, vt si is, qui vere raptor fuit, postmodum eam quam rapuit vxorem duxerit, hoc ipso corporalem pœnam euadere debeat,[8] licet pœnam confiscationis bonorum, quæ fisco temporali applicanda est, non euadat.[9] Quare, nec pœna vlla extraordinaria hunc, cui raptus crimen curator obiiciebat, teneri debere visum est.[10] *Ita in Senatu* tractatum fuit 3. Cal. Iun. 1592.

1 Intellige, siue ab initio siue ex postfacto illa consenserit Iul. Clar. *in §. raptus numer. 3.* Adeoque licet is, qui rapuit mulierem, non tamen carnaliter eam cognouerit, quia forte id commode facere non potuerit. Nam si potuit nec voluit, excusandus vtique est à pœna ordinaria, non tamen ab extraordinaria, eaque grauissima. Clar. *ibid. num. 4.*

2 Aut aliter de loco ad locum & quidem ad effectum abducendi non autem commodioris tantum coitus causa. Idem Clar. *in d. §. raptus num. 1.* vbi tamen subiungit, si quis per vim stupret mulierem sine abductione non eo minus debere illum puniri pœna mortis quamuis non fit raptus.

3 Nam si alia quam libidinis causa fuit, raptus non est. Vnde fit, vt milites seu stipendiarij qui abducunt secum pueros etiam inuitis quandoque parentibus, non tamen puniantur tanquam raptores, vt refert Clar *ibid. num. 7.* quamuis contrariam sententiam putet ille veriorem, cum quo & ego sentio. Sane si quis rapuerit publicam meretricem, magis est, vt pœna capitis ordinaria non teneatur. Idem Clar. ibidem *num. 5.* [*Ita Senatus* pro Petro Baudry 3. Calend. Decembr. 1613. qui eo nomine fuit condemnatus ad triremes decennales.]

4 *In l. vnic. C. hoc tit.*

5 Cum etiam filiafamil. possit iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris, vt dixi *Definit. 2. supr. De nupt.*

6 Propter liberationem, quam consentiendo puellæ nuptiis extorquere solent a futuro sponso.

7 Non solum ob causam futuræ successionis, sed etiam quia contractus matrimonii non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius gentis & familiæ, cui ex eo matrimonio agnati noui & cognati queruntur, vt alibi scripsimus.

8 Textus est *in cap fin. extr. de raptor.* Iul. Clar. qui dicit communem *in d. §. raptus nu. 7 & 8.*

9 Glos. *in cap. cum secundum.* in verb. *certoque casu. de haret. in 6.* quam vt communem refert ac sequitur Clar. *in dict. numer. 8.* Nempe propter immanitatem criminis, vt loquitur Clar *num. 3.* quæ tanta est, vt nec matrimonium inter raptorem & raptam contrahi Iustinianus permiserit *d. l. vltim.* nec si quis eam, quæ iam sponsa sua erat rapuerit, itaque vt omnes raptoris susceptores & fautores eadem pœna affici voluerit

luerit; non tamen tanta huius criminis immanitas est, vt non gaudeat etiam immunitate Ecclesiæ. Idem Clar. *in pract. crimin. quæst.* 30. *numer.* 10. Tanta sane est, vt si qua mulier libidinis causa virum rapuerit, non desint qui putent incidere illam in pœnam legis Iustinianæ, eamque dicant esse communem Doctorum sententiam, secundum quam iudicatum refert Ioan. Papon. *in syntagm. lib.* 22. *tit.* 9. *arest.* 3. Quamuis contrariam magis probet communemque attestetur. Clarus *in dict. §. raptus, numer.* 6. Et recte quod Iustiniani constitutio tam seuera, & vt Clarus loquitur, rigorosa non facile sit vltra fines suos extendenda.

10 Quod enim fit lege permittente, nulloque iure prohibente, pœnam non meretur *vulg. l. Gracchus* 4. C. *ad leg. Iul. de adult.*

DEFINITIO II.

Raptor condemnandus est parenti, qui raptus accusationem instituit non minus quam fisco. Idemque est, si non de rapto, sed de clandestino matrimonio actum sit.

SI quis ex parentibus, de filij, aut filiæ, aut nepotis, neptisque raptu conquestus sit apud Iudicem & crimen probauerit, pœnæ eo nomine irrogandæ partem cum fisco habere debet.[1] Non quidem aduersus filium aut filiam, cui ea de causa legitima per exheredationem adimi potest: sed aduersus raptorem. Quid si non de raptu agatur, sed matrimonio clandestino, aut de quo clam & improbe contrahendo tractatum proponatur? Condemnandus erit reus non tantum ad eam mulctam, quæ ex edicto Ducis nostri fisco applicanda est:[3] sed etiam patri, aut si pater non sit, matri, cui non parua iniuria fiat, si quis inscio parente filium aut filiam abducere velit ad matrimonium contrahendum.[4] *Ita Senatus* 17. Calend. April. 1597.

1 Cum grauior longe sit iniuria quæ per raptum infertur parenti, quam quæ fisco. Iul. Clar. *in pra crim. q* 62. *num* 5 & 80. *num.* 7.

2 Si raptus sit commissus in volentem, quomodo posse committi diximus *Defin. prox. nu.* 1. *Supra.* Vide *l.* 3. *§ si emancipatus D. de bon. poss. contr. tabul.*

3 Contra eos, qui clandestina matrimonia contrahunt.

4 Nec enim illa voluntas abducendi sine consensu parentis raptus est. Delictum tamen est, si non tantum de eo cogitatum, sed etiam tractatum fuerit.

TIT. X.

AD LEG. CORNEL. de sicar.

DEFINITIO I.

Furiosus, qui homicidium admisit, puniri non potest, sed carceribus contineri debet.

FVRIOSVM, qui furore percitus apparitorem iussa iudicis exequentem percusserat & occiderat, visum est capite puniri non debere,[1] sed continendum per necessarios proximiores, si fieri possit commodo,[2] adeoque propriis eorum sumptibus, si non habeat ille de suo: quandoquidem non modo spes futuræ successionis, sed ius quoque sanguinis hanc æquitatis rationem inducit.[3] Sed si aut necessarij nulli sint, aut minus idonei, quam vt furiosum exhibere & cohibere possint perpetuis carceribus dedendus & continendus est.[4] *Ita Senatus* in causa Desiderij Salez ex Poteuallium 6. Non. Mart. 1591. Iunge Defin. 7. infr.

1 Cum furore suo satis puniatur *l. infans D. hoc tit.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 60. *num.* 4. vbi addit nec puniri eum posse pro delictis ante furorem admissis, nec si furor post condemnationem superuenerit, ne quidem pœna extraordinaria, quamuis possit in eius bona fieri executio, vt ibidem tractat Clar. *num.* 5. Facit ratio *l. si pœna* 20. *de pœn.*

2 *l. Congruit* 13. *§. furiosi D. de off. præsid.*

3 Ex regula & ratione *l. quo tutela* 73. *de reg iur. & Inst. tit. de legit. agnat. tutel.*

4 Non tam ad pœnam quam ad custodiam *d. l. congruit §. furiosi.*

DEFINITIO II.

Impubes doli capax & proximus pubertati, si quem occiderit, per dolum tenetur pœna ordinaria, sed dignus est, vt gratiam obtineat à Principe.

IMpuberem, qui cum doli capax esset alium occiderat, licet nocendi tantum potius quam occidendi animo percussum, criminis gratiam à Principe impetrare debere visum est, ne legis Corneliæ de sicariis pœna ordinaria teneatur:[1] quanquam ætas ipsa quæ non meretur excusationem, indulgentiam Principis prouocare & potest & debet.[2] *Ita Senatus* in persona Claudij Carron 14. Cal. Ianuar. 1592.

1 Tria enim requiruntur, vt possit pupillus puniri pro delicto. Primum, vt sit capax doli. Secundo, vt sit proximus pubertati. Tertio, vt delictum sit in committendo non in omittendo. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst* 60 *nu.* 1. vbi addit, nunquam tamen debere pupillum afflici pœna capitali, sed eius pœnam debere esse citra mortem vel membri mutilationem. Quod tamen Senatus noster non probat, nisi cum eo temperamento, quod sequitur in Definitione.

2 Nam & pubes minor annis 25. posset restitui in integrum aduersus delictum, si modo per culpam duntaxat, non etiam per dolum deliquisset. Clar. *vbi supr. vers. quinimo.* sane qui non potuit puniri pro delicto ante pubertatem non potest puniri post pubertatem. Iul. Clar. *vbi Supra. nu.* 2.

DEFINITIO III.

Non potest pater, cuius filius occisus est, impedire, ne occisori gratia criminis per Principem fiat.

PAtris quidem, qui filium ab alio occisum amisit, iustus dolor nullo pecuniario commodo æstimari potest.[1] Sed si occisor gratiam criminis à Principe impetrauerit, non potest patris contradictio impedire, ne principalis rescripti beneficio occisor fruatur:[2] sed ita tamen, vt patri prius satisfiat,[3] irrogata occisori pœna pecuniaria pro iudicis arbitrio, & inspectis potissimum facultatibus occisoris.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. isti quidem* 8. *in fin. D. quod met. caus.* iunct. *l. cum pater* 34 *§.* 1. *D. de donat.*

2 Quia corporalis pœnæ vindicta non ad priuatam personam pertinet, sed ad Principem, vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 1.

3 Semper enim beneficium Principis debet esse patri captiosum *l.* 4. *C. de emancip. liber. l.* 2. *§. si quis à Principe, & § merito D. ne quid. in loc. public.* Nam in foro conscientiæ debetur patri pœna pecuniaria, non etiã fisco Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 80. *num.* 7.

4 Pœna enim pecuniaria, cum ex bonis sumenda sit, non nisi pro rata bonorum condemnati potest irrogari.

DEFINITIO IV.

Interdum punitur mitius qui in crimen consensit, quam qui commisit.

HOmicidio consentiens non semper eadem pœna, quæ qui homicidium fecit, puniendus est,[1] sed plerumque nisi aliud vrgeat in perpetuum exilium damnandus,[2] hoc etiam addito, vt homicidæ supremo supplicio adesse, reste etiam colli inducta, compellatur.[3] *Ita Senatus* in causa Ioannis Ruffin. 5. Idus. Aug. 1593.

1 Regulariter tamen ita est, vt mandans fieri delictum eadem pœna puniatur, qua principalis delinquens, non adhibita distinctione, an qui fecit delictum æque fuerit facturus, etiamsi agatur de statuto, si modo illud conceptum sit in rem non in personam, adeo vt mandans homicidium committi teneatur de homicidio propter mandatum, non ex mandato. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst* 89. *num.* 1. 2. 3 & 5. vbi addit eum, qui mandauit alicui vt Titium vulneraret, teneri do occiso, si is Titium occiderit. *Ibidem tradit. num.* 7. præsumi mandatum ex præcedente collocutione si post breue tempus sequatur delictum. Tutius tamen esse torqueri ex ea causa mandantem & puniri pœna extraordinaria.

2 Quæ pœna extraordinaria est. De auxiliatore, quid iuris sit, vide apud eundem Iul. Clar. *quæst* 90. Sed hæc Definitio nec de mandante loquitur, nec de auxiliatore sed de consentiente.

DEFINITIO V.

Qui ad sui defensionem alium occidit, indiget quidem venia & indulgentia Principis, sed eam Princeps concedere etiam de rigore iustitiæ debet.

QVi cum se vitamque suam aliter tueri non posset, aduersarium occidit, non solum à capitali pœna absolui debet, sed etiam à pecuniaria, nec ab ea tantum, quæ occisis parentibus

Source : BIU Cujas

parentibus aut liberis aut consanguineis, aliisve heredibus adiudicari solet, sed & multo magis ab ea, quæ Principi aut domino territorij, in quo homicidium admissum est:[3] sola illa irroganda, quæ pro iudicantis arbitrio ad preces pro defuncti anima DEO offerendas conuenire videbitur.[2] Criminis tamen veniam à Principe impetrari debere moribus nostris receptum est,[3] adeo vt nec Senatus, cuius alioqui suprema auctoritas est, quandoquidem Principis vices gerit,[4] eam sibi potestatem vindicare ausit, id sui tantum officij esse existimans, vt ad Principem rescribat, quid iuris & æquitatis ratio postulet, eumque ad indulgendam gratiam quantum in se est permoueat, quam nec eo casu denegare Princeps noster solet idem iuris & æquitatis iuxta religiosissimus[5] ac clementissimus. *Ita Senatus* in causa Emanuelis Chastel Neciensis & Dominorum de Monfort, 5. Cal. Sept. 1593.

1 Excusatur enim homicida, qui probat se occidisse ad necessariam sui defensionem, adeoque rerum suarum, multo magis honoris sui: item pro defensione propinquorum imo & extraneorum, etiamsi occisus sit clericus: nec enim hoc casu incurritur excommunicatio, etiamsi modus in defendendo excedatur, dum ne ex proposito fiat. Iul. Clar. *in §. homicidium num. 24. vsque ad* 31. vbi addit, posse occidere etiam non insultantem, si ab insultante non aliter potui me defendere quam si istum interficerem, quia interfeci dando operam rei licitæ. Nec cogor fugere etiamsi possim id facere sine periculo dummodo aggressus sim ab æquali, inquit Iul. Clar. *num.* 23. Neque est necesse, vt probetur in specie ista necessitas defensionis, sed satis est, quod quis probet simpliciter se feciſse ad sui defensionem. Sufficit enim quem minari, dummodo facto non verbis, & quod veniat animo percutiendi, etiamsi non expectetur percussio. Idem Clar. *num.* 33. & 34 Nec priuatur tam fauorabili exceptione reus etiamsi ab initio negauerit se occidisse. Idem *num.* 35. Excusatur etiam qui probat eum, qui est interfectus, fuisse in insidiis positum, idem *num.* 36. vbi addit, hoc ita verum esse, si ex iis insidiis tale ac tam præsens periculum immineret, vt aliter vitari non posset.

2 Nec enim hæc tam pœna est, quam pietatis quædam exhibitio ab occisore nunquam deneganda occiso. Iul. Clar. *vbi Supra. num.* 33.

3 Eamque pragmatici nostri vocant *gratiam iustitiæ*, quod eam facere Princeps debeat, non tantum ex clementia & dignitate, sed etiam ex rigore iustitiæ.

4 Comparatur enim præfecto prætorio, de quo *in l. vnic. D. de off. præf. prator & in tit. de sent. præf. prat.*

5 Quomodo de Imperatore suo loquitur Papinianus *in l. vnum ex familia* 67. *§. vlt. de leg.* 2.

DEFINITIO VI.

Qui occidit, cum non haberet animum occidendi, sed tantum nocendi venia dignior est, siue ad sui defensionem id fecerit, siue primo motu iracundiæ. Item confessio non potest scindi in criminalibus, si nulla sint iudicia contra confitentem.

SI alium percusseris, licet occidendi animum non habueris, quod plerumque ex teli genere dignoscitur, non eo minus teneris de occiso, si ex ictu percussus decesserit. Sed venia eris dignior, quamuis nocendi animo percusseris.[1] Nam & qui occidendi animum habuit venia dignus esse potest, non solum si salutis suæ tuendæ gratia id fecerit,[2] dummodo cum moderamine inculpatæ tutelæ,[3] sed etiam, si in primo ipso motu iracundiæ, qui scilicet non est in hominis potestate,[4] dum ne rixæ occasionem ille ipse præbuerit.[5] At quid si de homicidio non constet, nisi ex rei confessione? reus autem dicat, se prouocatum, aut ne occideretur occidere coactum? non scindetur confessio: quamuis dici soleat scindi eam in criminalibus,[6] non item in ciuilibus. Iniquum enim sit condemnari quem ex confessione sola, nullis aliis probationibus concurrentibus,[7] nec tamen confessioni stari.[8] *Ita Senatus* in causa Petri Franciſci Ayme 4. Non. Mart. 1594.

1 Quia hoc homicidium culposum est, licet minus culposum, ita vt pœna ordinaria commutari debeat in extraordinariam, quæ nunquam est pœna mortis. Iul. Clar. *in §. homicidium num.* 4. subiiciens plures existimare, si aliquis volens occidere Titium, occiderit Sempronium, non teneri illum pœna ordinaria, sed extraordinaria, cum respectu Sempronij non fuit animus occidendi: quod tamen ille non probat, nisi hactenus, vt admitti debeat ad beneficium decreti gratiosi, quod sit iste occisus in rixa, non animo deliberato. [Qui tamen occidendi animum habuit licet tantum vulnerauerit pro homicida damnandus est *l.* 1. §. *Diuus C. hoc tit.* Sed alio iure vtimur vt mitius puniatur, nec vnquam ad mortem nisi fuerit parricida. *Defin.* 2. *num. vlt in fin.* & *tit. prox.*]

2 Secundum id, quod scripsimus *Defin. præced.*

3 Vt scriptum est *in l.* 1. *C. vnde vi.*

4 Nam, vt dicunt Philosophi, primi motus non sunt in potestate hominis. Non tamen semper calor iracundiæ excusat in delictis, hactenus, vt mitius reus puniatur, & quidem tunc tantum, cum prouenit ex iusta causa, vt si vir occidat vxorem deprehensam in adulterio: alioqui in nihilo excusat. Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 60. *numero* 9.

5 Nam contra auctorem rixæ semper insurgit valida iuris præsumptio, *l. quoniam* 6. *C. ad leg. Iul. de vi public.* Clar. *in §. homicidium*, vbi tamen addit ratio quem condemnari ad pœnam mortis pro homicidio in rixa commisso vide *l. si in rixa l.* 1 §. *Diuus* D. *hoc tit.* [Et plerunque solet Senatus nostet tales homicidas ad triremes perpetuas damnare conuersa morte naturali in ciuilem, quod vtique facere ex facti circumstantiis potest etiam inconsulto Principe. Quamuis quoties contingit homicidam in totum absolui debere, puta si vt vitam suam tueretur, aut si casu fortuito, cùm neque nocendi, neque occidendi animum haberet, soleat Senatus consulere Principem & suadere vt criminis gratiam faciat, quod Senatus ipse facere non posset. *Ita Senatus* noster in causa Ioannis Fornier *Idib. Iunij* 1613.]

6 Nempe, quia delinquens habet præsumptionem contra se Bart. *in l. Aurelius* 28. §. *idem quæsit num.* 2. *de liber. legat.* Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 55. *n.* 15.

7 Nam si qua alia adsint indicia, aliud dicendum est. Clar. *ibid num.* 16.

8 Intellige, si eodem contextu verborum reus confessus est, se occidisse ad sui defensionem, non etiam, si prius confiteatur se occidisse, postea vero addat ex interuallo *ad sui defensionem*. Clar. *d. n.* 16. subiiciens *n.* 17. cautius esse vt reus neget se occidisse, tum subiiciat, & si id feci, feci ad mei defensionem, siquidem hæc responsio admittitur, & pro negatiua habetur. Siue tamen neget siue fateatur homicidium cum qualitate, non euitabit torturam, si modo aliqua sint alia contra eum indicia. Clar. ibid. vide Boer. *decis.* 164.

DEFINITIO VII.

Ebrius, qui nullo modo compos fuit suæ mētis, si alium occiderit, non est condemnandus pœna ordinaria, sed tamen non potest euadere extraordinariam, si ebrietatis culpa ei possit obijci.

IS, qui cum ebrius esset, homicidium perpetrauit, pœna ordinaria legis Corneliæ de sicariis puniendus non est, sed tantum extraordinaria & pecuniaria.[1] Sed tamen id ita accipi debet, si adeo ebrius fuisse probetur, vt nullo modo compos fuerit suæ mentis. Nam si non vsque adeo fuit ebrius, quin sibi caueret, & quid ageret, prospicere posset, nō eo minus puniri debet,[2] quinimo si criminis veniā impetrauerit à Principe, nō facile Senatus rescripto paret, sed cōsulit Principē, cuius religionē tā facile circūueniri nō oportet quam, si consultus Princeps adhuc indulgere velit, ei parendum est.[3] *Ita Senatus* 15. Cal. April. 1595. [Furiosi & dementis aliquantulum diuersa ratio est. Si enim non per simulatā, & affectatam dementiam, sed vero furore percitus qui hominem occiderit, miseratione potius quam pœna dignus est, etiamsi parricidium admiserit, quo grauius crimen aliud vix vllum obiici potest.[4] Nec eorum sententia vtimur, qui putant in magna sceleris immanitate furioso parcendum non esse: quasi propter atrocitatem sceleris transgredi leges liceat in iudicando.[5] Repugnat enim euidenter ratio ipsa humanitatis & æquitatis,[6] nisi proponas talem esse furorem qui habeat dilucida interualla. Quo casu nemo dubitat quin qualecunque crimen admissum extra furorem perinde in furioso atque in alio quoliber vindicandum sit.[7] In dubio tamen præsumendum est pro furioso quod in furore facinus admiserit, vt indulgentiæ, ac veniæ potius quam irrogandæ condemnationis occasio quæratur.[8] Quod si furoris aut dementiæ probationes dubiæ sint, iusto decreto temperanda res erit,[9] vt neque omnino absoluatur qui delictum præsertim atrox commisit, neque tamen tam grauiter puniatur.[10] Idque temperamentum secutus est, Senatus noster in causa Nicolai Catin, quem grauissimi sacrilegij reum quod sacerdotem sacris vestibus iam ornatum, & accinctum ad altare

ac sa

ac ſacrificaturum atrociter vulneraſſet, ad triremes perpetuas à Concilio Gebennenſi condemnatum non putauit Senatus ad pœnam mortis condemnandum, quam pro tanto ſcelere alioqui grauiſſimam meruiſſet.[11] *Ita Senatus* 7. Iulij 1612. Iunge Defin. 1. ſupr.]

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 60 *num.* 12. vbi addit ebrietatem excuſare à dolo, ſed non à culpa, niſi factus ſit ebrius ſine culpa ſua. Sane ebrius eſt ſemper mitius puniendus [niſi concurrat animus, & cauſa vindictæ *Ita Senatus* contra Ferrandum Goniet 14. April. 1614.]

2 Qui enim menti eſt compos, etiam doli eſt capax.

3 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 59.

[4 *l. obſeruare* 6. D. *de curat. furioſ. & aliis dand. l.* Diuus *Marcus* 14. D. *de offic. Præſid.* iunct. *l.* 1. *C. ſi quis Imper. maledix.* Furioſus enim non ſolùm abſentis, ſed etiam nullius loco eſt, cum in eo deſit animus *l.* 2. §. 1. D. *de procur.* Delictum autem non committitur ſine animo adeoque nec ſine dolo. *vulg. iurib.*

5 Andr. Tiraq. *De pœn. temper. cauſ.* 3. *num.* 7. *& cauſ.* 49. *à nu.* 16. *& ſeq. vſque ad fin* Igneus *ad l.* 3. §. *ignoſcitur numer.* 82. *ad* SC. *Silan.*

6 Cum furioſus ſatis furore ipſo puniatur *d. l.* Diuus. Nec poſſit videri conſentire qui nec ſentit *l. ſit tibi* 8. §. *vnius* D. *de opt. leg.*

7 *dict. l.* Diuus, *pen.* §. *vlt.* D. *hoc tit. l. pen. & vlt.* C. *de curat. furioſ.*

8 Proniores enim eſſe debemus ad abſoluendum quam ad condemnandum *vulg. l. abſentem* 5. D. *de pœn.* Ludouic. Carerius poſt alios quos citat *in pract crim. in tract.* D. *homicidio Cap. Secundo excuſat furor nu.* 11. *fol mihi* 164. *verſ.*

9 Vt loquitur § *quoties l.* 85 *De reg. iur.*

10 Carer *vbi ſupr. num.* 6. dicens non poſſe quidem furioſum puniri pœna corporali, ſed tantùm pecuniaria, & publicatione bonorum niſi propter atrocitatem criminis. Cæterũ ſæpe furor & demẽtia excuſãt à pœna ordinaria, *ibid nu.* 12. *&* 13. Aliud eſt in prodigo. Hic enim nunquã in delictis excuſatur. Carer *ibid num.* 4. Poſt Bart. *ad l. furioſum C. qui teſt. fac. poſſ.* Bart *in l. us cui* 6. *De verb. oblig.* Gloſ. *ad l. ſi quis in tantam C. vnde vi.*

11 *Can. ſi quis ſuadente diabolo* 27. *q.* 5. *Cap.* 5. *&* 9. *De ſentent. excommum. l. ſi quis in hoc genus* 10. iunct. *Auth. ſed nouo iure C. de epiſc. & Cler.*]

DEFINITIO VIII.

Singularia quædam in crimine, quod vocant aſſaſſinij vel aſſaſſinatus

IN aſſaſſinatus vt vocant crimine ſingularia hæc ſunt, vt ex indiciis probari poſſit, licet in cæteris criminibus regulariter probationes requirantur luce meridiana clariores nimirum propter difficultatem probationum.[1] Item vt quamuis non conſtet de corpore mortuo, poſſit tamen reus ex ſola ſua confeſſione condemnari, ſi etiam in tormentis confeſſus ſit ſe hominem occidiſſe, & in mare aut fluuium proiecisse.[2] Cum tamẽ in aliis homicidij ſpeciebus neceſſe ſit ante omnia, vt conſtet de corpore mortuo,[3] adeo, vt qui reum tanquam occiſorem condemnauit mori debeat, ſi poſtea probetur viuus, qui tum occiſus dicebatur.[4] *Ita Senatus* in cauſa N. Noblet 6. Id. April. 1595. (Et rurſum contra N. la Iuſta & Emerry de Quiege 1609. *Sine die.*)

1 Et propter atrocitatem criminis *cap* 1. *homicid. in* 6. Iul. Clar. *in* §. *aſſaſſinium num.* 6. vbi addit hoc intelligendum eſſe ad condemnandum non ſolum pœna extraordinaria, ſed etiam ordinaria & corporis afflictiua. Pœna enim aſſaſsinii eſt pœna mortis. Idem Clar. ibid. *nu.* 4. Addit. *nu.* 5. aſſaſſinium non gaudere immunitate Eccleſiæ. Idem *num.* 7. in hoc crimine puniri affectum etiamſi non ſit ſecutus effectus, item clericum impuratum de aſſaſſinio poſſe puniri per iudicem ſecularem Idem Clar *in pract crim. q.* 36. *num.* 29. Nam aſſaſsini ſunt diffidati à toto populo Chriſtiano, & poſſunt à quocunque impune offendi: nec hoc caſu requiritur ſolemnis degradatio, ſed tantum ſententia declaratoria quam placet ferri poſſe etiam per iudicem ſecularem: nec rurſus expectatur in corrigibilitas clerici, quæ alioqui expectanda eſſet, ante quam clericus traderetur curiæ ſeculari, idem Clar. *d. q.* 36. *n.* 30. 31. *&* 32. *& q.* 20. *num.* 7.

2 Etſi hoc videtur improbare Iul. Clar. *in tract crim. q.* 55. *num.* 11. *verſ. & ideo.* vide Iaſ. *in l. iuriſiurandi, C. de teſtib.*

3 Aut aliter de delicto in iis ſcilicet delictis, quorum remanent aliqua veſtigia, vt loquitur Clar. *d. q.* 55. *num.* 11. *& q.* 4. *nu.* 4. Secus in iis, quæ ſunt facti tranſeuntis: in iis enim ſtatim atque delata eſt querela poteſt iudex inquirere & aſſumere informationes, vt idem ait *num.* 3. Idem addit *num.* 5. ſi dubitetur, an delictum interuenerit, vt puta, ſi quis repertus ſit mortuus in puteo, iudicem debere omnino inquirere & informationes aſſumere, non quidem tanquam de maleficio, ſed vt veritatem facti intelligat, ex quo deinde apparere poſsit, an ſit delictum vel non.

4 Imo fuit in magno periculo vitæ quidam Doctor, qui conſueuerat furem quendam ob plura furta, quæ confeſſus fuerat, & de quib. aliter non conſtabat, furcis eſſe ſuſpendendum, pro quo tamen conſuluit Alexan *conſ.* 19 *lib.* 7. Refert. Iul. Clar, *dict quæſt.* 55. *nu.* 11. *verſ. & propter hoc.* Nota autem ad hanc Defin dici homicidium committi per aſſaſsinium quando ſit interueniente pecunia: idem Clar. *in* §. *homicidium. numero* 11.

DEFINITIO IX.

Si quis occiſus ſit ex officialibus, nec appareat per quem ex reis, prehendendis, an omnes de homicidio teneantur?

CVm plures capitalis criminis rei ab apparitoribus iudicis perquererẽtur, & in eo eſſent, vt iam iã prehẽderẽtur, euenerat vt vnus ex apparitoribus globulo ictus interfectuſque eſſet, ſed ita, vt neſciretur à quo ex reis, qui tamẽ omnes euaſerant, vno duntaxat capto. Quærebatur an is, qui captus fuiſſet, homicidij quoque reus videri deberet; Placuit non debere,[1] ſi non conſtaret homicidium ab eo admiſſum fuiſſe: ſed tamen grauiorem ei infligendam condemnationem ex ea cauſa, propterea quod fugiens ne prehenderetur, atque ita vacans rei illicitæ[2] homicidio cauſam ex parte dediſſet, *Ita Senatus* in cauſa N. Perradin d'Arben 8. Cal. Sep. 1595.

1 Nam opinio Bart *in l. ſi rixa nu.* 10. *hoc tit.* quod omnes puniãtur pœna homicidii communiter damnatur, inquit Iul. Clar. *in* §. *homicidium nu.* 37. vbi tamen diſtinguit ille, an homicidium fuerit deliberatum, vt tunc omnes teneantur pœna ordinaria homicidii, ſiue defunctus ex vno tantum vulnere deceſserit, ſiue ex pluribus, an vero ſint tantum quædam ſuſpiciones animi deliberati, & tunc omnes torquebuntur ſuper illa qualitate, animi deliberati, & ſi nihil fateantur, tunc omnes condemnentur ad pœnam extraordinariam ratione incertitudinis, an denique certum ſit homicidium eſſe in rixa commiſsum, & tunc, ſi vnicum vulnus illatum eſt, omnes teneantur pœna extraordinaria arbitraria, niſi conſter, quis ſit auctor rixæ, aut niſi omnes ſint contumaces: quo caſu condemnantur omnes in pœnam homicidij ob contumaciam, ſi vero plura ſint illata vulnera, & certi ſint vulneratores, & certa vulnera illata, ignoretur tamen ex quo vulnere mors ſecuta ſit, tunc omnes teneantur de occiſo, ſi omnia vulnera fuerunt lethalia, vel illi tantum, qui lethalia inflixerunt, ſi non omnia fuerunt, alii vero de vulnerato, & præterea pœna pecuniaria arbitrio iudicis, ſi autem ignoretur, quæ vulnera à ſingulis illata fuerint, & omnia ſint lethalia omnes de occiſo teneantur, ſed ſi vnum dun taxat lethale fuit, omnes quidem de occiſo teneantur, at non niſi pœna extraordinaria & arbitraria. Et hanc eſſe communem opinionem teſtatur Clar. *d.* §. *homicidium à nnm.* 37. *vſque ad* 42.

2 Nec enim licet reſiſtere officiali, niſi in caſibus, quos vide apud Iul. Clar. *in pract crim q.* 29. vide Ioan. Papon. *in ſyntagm. lib.* 22. *tit.* 5. §. 2.

DEFINITIO X.

Condemnatus de vulnerato poſtea de occiſo condemnari poteſt.

ACuſatus & à Senatu condẽnatus quod aliũ vulneraſſet qui ex eo vulnere moriturus non credebatur, defuncto poſt paucos dies vulnerato ex eiuſdem vulneris cauſa iterũ condemnari poteſt, & debet[1] & quidem ad eam pœnam, quæ ex lege Cornelia de ſicariis aduerſus homicidas conſtituta eſt, id eſt vltimi ſupplicij,[2] Nempe ſi occidendi animum habuit cùm vulnerauit.[3] Nec ad rem pertinet quod dici ſoleat, non debere quem pro vno eodemque delicto bis condẽnari.[4] Ei ſi enim vnum hoc & idem delictum eſt, duplicem tamen habet rationem cum alia vulnerantis cauſa eſſe debeat, alia occidentis.[5] Nec tamen duplex hoc caſu erit condemnatio, ſed confluet prior in poſteriorem, vt non tanquam vulnerator, ſed tanquam occiſor puniatur.[6] Alia ratio eſt eius qui nec de vulnerato condemnatus, ſed abſolutus fuit.[7] Nõ enim ſuperueniens mors vulnerati iuſtam nouæ condemnationis materiam adferre poteſt contra eum qui pro ſua innocentia iam habeat iudicatum.[8] *Ita Senatus* contra Eleaſarum Vignieres 8. Id Aug. 1612.

1 Nec enim nouum eſt vt etiam apud alium iudicem accuſetur & puniatur is qui iam ab alio condemnatus fuit vt dixi *Defin* 2. ĩ. *De ſentent. paſſ. num.* 6. ex Iul. Claro *in pract crim quæſt.* 57.

2 Hæc enim hodie pœna ordinaria eſt homicidij ſine diſtinctione perſonarum, quamuis ex iuris veteris ratione diſtinguendi ſint humiliores ab honeſtioribus. *l.* 3 §. *pen. D. hoc tit.*

3 Secundum diſtinctionem poſitam *Defin. 6. ſupra.*

Source : BIU Cujas

4 *l.rectore.* 24.C. *de pœn.* Sicut è contratio non licet pœnam sententia dictam reuocare *l pœnam* 15 *eod.*

5 Vt constat *ex tot tit.ad leq. Aquil.& ex l.*1.§.*Diuus D.hoc tit.*

6 Itaque non erit duplex pœna,sed vna tantum at tanto grauior.

7 Nam si pœnam reuocare præses non potest *d.l.pœnam* 13.C.*de pœn.*multo minus absolutionem quæ fauorabilior est,cum melius sit absolui nocentem quam innocentem damnari *l.* 5.D.*pœn.*

8 Cum res iudicata præsertim a Senatu pro veritate habeatur,*l.res iudicata* 207.*de reg.iur.*

DEFINITIO XI.

Qui præpositio suo manus intulit licet non occiderit,capite puniendus est,interdum ad furcam.

CVm miles quidã peregregius & militaris scientiæ gloria clarus Præposito arcis, in qua ille sub alio ductore stipendia merebat, manus intulisset in media Camberij vrbe Senatu sedente,& stricto ense ad arma cum prouocasset; nõ alia de causa quam quod stipendia sibi iam inde ab aliquot mensibus debita non soluerentur,quasi ea Præpositus militũ nomine iam accepta sibi retineret, cum tamen nullam prius de eo querelam,aut ad ipsum Præpositum aut ad Principis Vicarium generalem,qui tũ in vrbe aderat,detulisset,[1] visum est capitali supplicio afficiendum[2]quamuis variis ictibus, & vulneribus quæ mortalia credebantur, affectus Præpositus non petiisset,[3]Nec sibi temperauit Senatus quin reum etiam ad furcam damnaret,[4]quod petulentiæ crimen, non modo dignitate Præpositi augeretur,[5]qui & genere & moribus & bellicæ virtutis gloria erat clarissimus,[6]idemque Sereniſſimo Principi nostro carissimus,sed etiam ex eo quod pugione ipsis etiam militib.prohibito,Stile tum vocant, Præpositum vulnerasset,[7] idque per seditionis speciem prætextu non soluti stipendij,[8] & eo tempore quo in tantis ærarij angustiis verendum erat ne insolentiores plerique militum idem aduersus Præpositos suos ausuri essent,si non huius primi sceleris audacia in ipso propemodum Senatus & locum tenentis generalis conspectu [9] insolens grauissimi supplicij pœna coerceretur.[10]Neque deerant,qui ex his causis rotæ suppliciũ infligendum esse arbitrarentur.Præsertim cum deserti quoque præsidij in quo militabat crimen quod per se capitale est[11] concurreret.Furcæ tamen pœnam ad exẽplum sufficere visum est [12] *Ita Senatus* contra Humbertum quendam 12. April. 1614.

1 Quod tamen ante omnia faciendum erat,vt sciri posset verúsne an falsus prætextus esset,atque vt superioris authoritate militi aduersus præpositi iniuriam prouideretur *arg.l. vlt.*D. *quod met caus.*

2 *l.omne delictum* 6.§.*qui manus* D.*de re milit.*

3 Puniendus enim est affectus licet non sequatur effectus cum peruentum est ad actum proximum & immediatum *De fin.*20.ĵ.*De pœn.*

4 Quamuis non soleat militibus,vt neque nobilibus,pœna hæc inflĩgi,sed caput amputari,præsertim cum lex non aliam quam capitis pœnam irroget,*d.*§ *qui manus.*Sunt enim capitalium pœnarum veluti gradus quidam *l capitalium* 18 *D.de pœn.*

5 Vt scriptum est *in d.*§. *qui manus.*

6 Caput scilicet & Princeps antiquissimæ ac nobilissimæ familiæ Boniuardorum idemque Præpositus arcis Alingiarum apud Chablasienses.

7 Quod genus armorum tanquam ad insidias aptissimum omnium periculosissimum non modo apud nos,sed in tota Italia & alibi ferè vbique sud pœna capitis prohibitum est:& ex eo genere teli animũs occidendi probatur *l.*1 §.*Diuus Hadrianus,*D.*hoc tit.*

8 Quod omnium grauissimum scelus est semperque seuerissime vindicandum *l.*2.*& tot tit.*C.*de sedit.& de his qui ple l.contr.remp. aud. collig.l si quis aliquid* 38.§.*autores* D.*de pœn.l.*1.§ 1.*ad leg.Iul maiest.*

9 Auget enim hæc circunstantia delicti atrocitatem*l.Prætor* 7.§.*vlt. cum legib.seq.*D.*de iniur.*

10 Hoc enim casu maleficiorum supplicia exarceibari oportet,vt ait *l.aut facta* 16.§ *vlt.de pœn.*

11 *l.non omnes* 5.§.*qui desertioni & seq.*D. *de re milit.*licet non semper *d.l.ad leg.in vrine* maximè cum quis in pace deseruit.§.1.*icid.*

12 *d.l.capitalium & d.l.*38 §.*autores* De pœn.]

TIT XI.

DE IIS,QVI PARENT.VEL filios occid.

DEFINITIO I.

Pater qui impudens filium occidit, etiam per culpam venia & commiseratione dignior est quam pœna

PAter cum inter prandendum gallinam sibi molestam ab eo vbi erat ille,cœnaculo,fugare vellet, cultello,quem in manibus habebat,in gallinam temerè proiecto,filium quadrimestrem in cunabulis iacentem ictu illo perfoderat.Et ea causa reus parricidij effectus remque ita gestam confessus,apud inferiorem iudicem, non nisi ad leuem mulctam pecuniariam fuerat condẽnatus. Appellatione per procuratorem generalem interposita tanquam à minima condemnatione,male quidem à iudice pronunciatum fuisse constabat,qui homicidij nedum parricidij etiam sine dolo malo admissi pœnã non leuiorem irrogare poterat,quam exilij aut relegationis,[1] præsertim cum culpa non vacaret pater,qui pro ret am leui cultellum proiecisset in eam cœnaculi partem, in qua filium esse,tantoque obuium periculo & obnoxium fore videbat.[2]Sed tamen cum occidẽdi filij neque propositum neque causa vlla in patre probaretur.[3] nec rursus patrem illicitæ rei operam dedisse appareret,[4] placuit improbari quidem iudicatum,sed ante omnia rescribi ad Principem,vt per eius indulgentiam,quæ moribus nostris homicidę cuilibet omnimodo necessaria est [5] misero patri qui amisso per casum innocẽte filio commiseratione magis quã pœna dignus videbatur, ex humanitate & æquitate maxima consuleretur.Interim tamen carceribus eximi eum debere [8] visum est *Ita Senatus* in causa Claudij de Hauteuille S.Helenæ de Millieres 4.Id.Aug 1605

1 Boer *q.*73 *num.*9.

2 Exemplo eius,quod de proiiciente lapidem versus turbam hominum tractat Iul. Clar.*in* §.*homicidium,num.* 3. ante finem, nec nouum est,etiam quæ fiunt fortuito venia indigeant, *l. pen. de incend.ruin. & naufr.*

3 De cuius erga liberos suos amore semper pie ac benigne quantum fieri potest,præsumendum est *l.vlt.*C *de curat.furios.l. isti quidem* 8. D. *quod met.caus.* sed præsertim in eos, qui nullam ingratitudinis causam committere potuerunt,*l.si quis suo* 33.*in fin.C.de inoff.testam.*

4 Nec enim domino gallinam suam cultello fugare prohibitum est quam & occidere impune potest.

5 Secundum ea quæ scripsimus *Defin supra.eod.*

6 Nec alioqui affectio maior daretur afflicto contra *l.iure succurrsum* 6. D. *de iur. dot. l. vlt.* C. *de inst. & subst.* * Aliud placuit in eo qui iacto in nouercam lapide vt eam,si non occideret saltem percuteret,patrem percussit & vulnerauit. Hic enim,licet non habuerit animum patris percutiendi,qui tamen dando operam rei illicitæ patrem percussit, nec in nouercam præsertim patre præsente lapidem proiicere debuit, dignus est qui & mulcta honoraria & perpetuis triremibus coerceretur. Remittendam tamen ei esse pœnam morte visum est, quod parricida dici non posse videretur qui patrem percutere voluisse non nisi ex,patris querela probaretur, patri enim credi quidem potest contra filium ad itrogandam ei pœnam extra ordinariam, sed non ordinariam si aliæ nullæ sint probationes. Accedebat quod pater ipse querelam deferens filium eo tempore ebrium esse dixerat,nec vindictam cõtra ipsum vllam exegerat,vt tamen atrocitatem facinoris omnes scirent, & quàm parum distaret hic à parricida,placuit reste collo inducta multam ab eo præstari honorariam.*Ita Senatus* cõtra Claudium vlt Ianuarii 1617.*Iunge* defin 7.*sup.tit prox.*

DEFINITIO II.

Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur,parricidij rea est,nisi probet illum à se editum mortuum.

MAter quæ partum celauit,qui postea mortuus repertus est,parricidij rea habetur,[1] licet non appareat viuum editum fuisse,[2] nisi probet illa editum mortuum.[3] Quo tamen casu etiam extra ordinem punienda est.[4] In ambiguo tamen torqueri ipsam ante omnia oportet,[5] citra præiudiciũ, vt loquimur,probationum,[6] vt si fieri poterit veritatis probatio plenior per vim tormentorum exprimatur.[7] *Ita Senatus* contra Franciscam Paillard de Chanauel Cal.Sept.1595.

1 Ex *l.*D. *& hoc tit l.si quis necandi.* vbi omnes notant C.*ad leg. Cornel. de sicar.* Intellige tamen, nisi mulier pepererit intra quatuor vel sex menses partum animatum quidem, sed non vitalem & infantem præ pudore ne sciretur, prægnans suffocauit. Nam

tunc

tunc mitiori pœna punietur, quam mortis naturalis: quemadmodum si propriis visceribus vim intulisset & partum abegisset, quo casu siue animatus siue inanimatus fœtus fuisset exilij perpetui pœna cum fustigatione mulctari mulier deberet *l. Diuus de var. & extr. cognit. l. si mulierem D. ad leg. Cornel. de sicar.* l. *Cicero* §. *sed & si qua de pœn.* Anton. Tessaur. *decis.* 12. *numer.* 13. *& decis.* 13. *num.* 2. vbi addit aliam limitationem, nisi mulier interrogata reperta fuerit ignorans & sine dolo, vt in casu, quem ille refert ibid. post Osasc. *decis.* 60. Nam particidium, quod non probatur dolosum, nisi ex præsumptionibus quamuis violentis mitius puniendum est *cap. tertio loco.* vbi Abb. *de præsumpt.* cum quælibet causa excusetur à dolo Gloss. *in l. plagij* 2. *Cod. de plagiar.* Item nisi interuenerit matris suasio & minor ætas mulieris. Dec. *consil.* 535. Menoch. *caus.* 357. *lib.* 2. *de arbitr. iud. Cent.* 4.

2 Si tamen mulier interrogata respondeat se peperisse mortuum & illum sepeliuisse, vel mortuum fuisse illum statim post natiuitatem, quã uis confessio hæc qualificata acceptari non possit neque valeat, quod ad pœnã euitandam omnino, nisi adsint coniecturæ: tamen facit, vt pœna mitior esse debeat. Tessaur. *d. decis.* 13. *n.* 6. *&* 7.

3 Non enim posset videri particidium admisisse filii iam defuncti, sicuti nec de homicidio tenetur, qui partum nondum animatum abigit. Tessaur. *d. decis.* 12. *n.* 4.

4 Quia vrgetur grauissimis & violentis præsumptionibus, & rursus dat operam rei illicitæ, quæ partum celat quamuis mortuum, ac multo magis, si eum insepultum retinuerit immemor humanæ conditionis, vt *in l quidam* 27. D. *de condit. instit.* Denique semper valida & violenta præsumptio est contra illum, qui aliquid fecit dando operam rei illicitæ, vt passim tractat Iul. Clar. *in pract. crim.* & nos sæpius diximus.

5 Siue mulier omnino neget siue fateatur quidem, sed cum aliquibus circumstantiis & qualitatibus, quæ non sint probabiles, vt in casu illo, quem tractat Tessaur. *dict. decis.* 13. *n.* 3. *&* 4.

6 Nec enim tormentis quis subiicitur, vt probationes minuantur. sed vt augeantur. Quamuis non possit hæc clausula tanti esse momenti, vt non semper prodesse reo debeat patientia tormentorum, vt mitius puniatur, quia semper purgat & delet indicia omnia, vt dicemus *ad tit. de quæst.*

7 Si tamen non constet de crimine nisi per confessionem mulieris, non facile debet iudex vltimo supplicio mulierem damnare, quia semper in dubio præsumendum est partum mortuum natum esse cum mulieres istæ multa facere soleant in perniciem vteri, vt abortum faciant, inquit Tessaur *dict. decis.* 13. *ante fin.* Quæ sententia præsupponit, Matrem, quæ partum iam formatum & animatum in vtero abigit, non esse plectendam pœna particidij, non magis quam si abegisset partum nondum formatum nec animatum. Quam opinionem mordicus defendit Tessaur. *dict. decis.* 12. aduersus communem, opinionem, quæ supradictam distinctionem admittit, ibidem ait *numer.* 1. Si mulier prægnans pugno vel ictu percussa sit ab aliquo, & ita partum abegerit vel ecciderit, non tamen debere illum pati pœnã mortis. nisi mater quoque ipsa ex eo mortua sit, quamuis partus iam fuerit formatus, & animatus, sed tantum exilio temporali puniri debere, *ex l. si quis aliquid* §. *qui abortionis* D. *de pœn.* contra Clarum, qui vult pœnam mortis hoc casu infligendam *in fin.* At si quis voluntarie ac ex proposito abortioni causam dederit, vel per poculum vel aliter, pœna hodie illa esse debet, vt humiliores ad perpetuas triremes, honestiores vero in perpetuum exilium mittantur, fœminæ vero post ictum fustium in perpetuum seruitium alicuius Hospitalis dentur, *arg. dict.* §. *qui abortionis.* Tessaur. *dict decis.* 32. *numer* 3. Nisi poculum datum sit, non ad malos fines, sed vt mulier sanitatem conse. quatur, dum in periculo vitæ posita est ad fœtum in vtero existentem, si modo medicorum consensus accedat. Idem Thessaur. *ibidem numero* 11. post Socin. & Felin. *in cap. si aliquis de homicid.* addens si medicorum votum non interuenerit, sed ita factum sit sine dolo & miserationis causa adhuc non pœnam mortis infligendam esse, sed aliam mitiorem, puta exilij temporalis, *ex l.* 3. §. *sed ex Senatusconsulto* D. *ad leg. Cornel. de sicar.* Plane, si mater dato filiæ poculo animatum fœtum peremerit causaque fuerit abortionis, præsertim si non semel sed sæpius, non dubitat Tessaur. *vbi supr. numero* 12. quin plectenda sit pœna mortis ex Dec. *consil.* 35. & Boer. *quæst.* 216. *numero* 4. Scilicet secuto effectu abortionis, non aliter, Grammat *vot.* 20. Ipsa vero filia, quæ impiis matris suasionibus acquieuit, fustiganda est. Tessaur. *dict. numero* 12. Intellige nisi propter pecuniam tale facinus perpetratum sit. Tunc enim omnimodo puniendum est pœna capitis *d. l. Cicero in princip. de pœn.* Menoch. *dict. cas.* 557. *numero* 13. Tessaur. *dict. decis.* 12. *in fin* Cæterum quia hic titulus de particidio est, sciendum est particidium committere illum, qui parentem vel filium interficit. *l. vnic. C. hoc tit.* Etiam naturalem tantum, quia filiationis substantia tantum consideratur non qualitas Iul. Clar. *in* §. *parricidium numero* 1. post Alex. *ad l.* 2 *de in ius voc.* Et quamuis *dict. l. vnic. C. hoc tit.* videatur de iis tantum loqui, qui patrem aut filium occiderunt, placet tamen eam habere locum in omnibus, qui aliquem interficiunt ex ascendentibus aut descendentibus in infinitum, adeoque ex transuersalibus intra quartum gradum. Clar. *ibidem numero* 2. 3. *&* 4. Pœna autem illa vetus particidij, vt particida vnus insuatur corio, cum gallo gallinaceo, cane, vipera & simia, & proiiciatur in mare vel in flumen, in vsu esse desiit, & hodie pro varietate locorum aliter atque aliter particidæ puniuntur, nisi quod gentibus omnibus commune est, vt morte & quidem atrocissima plectantur, adeoque etiamsi non sit secutus effectus. Vidimus enim apud nos filium, qui violentas matri manus intulerat, eamque pugione repetitis ictibus ita vulnerauerat, vt vulnera lethalia crederentur, post exustas candenti ferro mammillas, pugnumque cæsum, etiam flammis comburi iussum, tametsi mater exiis vulneribus mortua non esset, adeoque veniam filio à Senatu nostro ardentissimis precibus & lacrymis cum patre postularet, vt tantum facinus nullis penitus suppliciis expiabile, si non plane condigna saltem grauissima pœna vindicatum omnes scirent, Vnde Iul. Clar. *vbi supr. n.* 5.

TIT. XII.

DE MALEFIC. MATHEMAT. & sortileg.

DEFINITIO I.

Mulier sortilegij rea, si non liquidis probationibus conuicta sit, non debet ex solis suspicionibus condemnari, sed tamen exilio perpetuo mulctanda vrgeatur.

MVLIEREM sortilegii ream, quę non imprecationibus aut veneficiis,[1] sed verbis & minis, non nunquam etiam vulgari pane exhibito plures fascinasse, subinde iisdem artibus sanasse probabatur,[2] non putauit Senatus aut summo supplicio afficiendam,[3] aut cum omnia negaret quæstioni tormẽtisq; subiiciendam:[4] propterea quod superstitionibus muliebribus & anilibus potius, quàm sortilegiis incubuisse videretur.[5] Nec deerant, qui putarent sequendum hac in re exemplum Senatus Parisiensis, apud quem cum similis quæstio tractaretur, duabusq; inferiorum iudicum sententiis condemnata mulier ferendisque tormentis addicta pronocasset, tandem absolutam eam fuisse proditum est, relata etiam victoria omnium litis expensarum.[6] Sed tamen iustius visum est, exilio perpetuo mulctandam esse quod communi popularium voce fama quasi fascinatrix laboraret, malorumque fere omnium, quæ ab annis aloquot municipio acciderent, causa in eam detorqueretur. Etsi enim vanas populi voces parum curare bonus iudex debet, publice tamen interest purgari prouinciã iis personis, quarum conuersatio & fama scandalum aliis adferat.[7] *Ita Senatus* contra Antoniam vxorem Gaspardi Guaymard. 14. Cal. Ianuar. 1592.

1 Hi sunt, qui magicis artibus vsi elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos, vt loquuntur Impp. *in l. multi 6. C. hoc tit.* Iunge *l. 3. in princ. &* §. 1. D. *de sicar.*

2 Quod apud Christianos æque diabolicum & districte prohibitum est, licet videatur ab Imperatoribus permissum *in l. eorum 4. C. eod.*

3 Quæ pœna est maleficorum tanquam qui credendi sint humani generis inimici *d. l. multi & l. seq. C. eod.*

4 Hoc enim genus hominum, si accusentur, nec aperte conuincantur, tormentis & quæstioni subiiciendum esse constat, & quidem ita, vt non sint excipienda corpora honoribus prædiorum, quæ tamen alias solent excipi, præterquam in quibusdam criminibus *l. etsi 7. l. vltim. eod. tit.*

5 Etsi nec impunitum esse debet superstitiones inducere, quibus leues hominum animi moueantur. *l. si quibus* 30. D. *de pœn.*

6 Vt refert Ioan. Imbert. *in Instit forens.*

7 *l. 3. in fin. l. congruit. 13. in princ.* D. *de offic. præsid.*

DEFINITIO II.

De sortilegis & maleficis quid credendum sit, quid statuendum, & quibus probationibus crimen hoc detegiac, pro vero haberi possit, vt etiam vltimo supplicio afficiantur?

SEd & ex senioribus quidam repetebant mulierem quandam ex consimili causa iampridem virgis cædi iussam

Source : BIU Cujas

ſuſpenſo etiam ad dorſum faſciculo ligneo, vt omnes intelligerent, ſi paulo certiores probationes criminis habuiſſet Senatus, cremari eam debuiſſe. [1] Denique cum de tota hac re alij aliter ſentiant, & nonnulli faſcinantium artes tanquam meras nugas rideant, [2] alij nimis faciles ad credendum inhumanas in huius criminis reos ſententias proferant, Senatus noſter mediam ſententiam ſequitur, vt neque temere quaſcunque probationes admittat, neque omnes etiam reiiciat, vnde illud etiam fit, vt in ſtatuenda pœna mediocritatẽ quoque ſequatur; & pro qualitate perſonarum probationumque grauitate nunc grauiorem, nunc leuiorem pœnam decernat. Nunquam tamen contigerit, vt ex hac cauſa ſummo ſupplicio affici quenquam Senatus præcepiſſet, defectu nimirum probationum, quæ ſane perdifficiles ſemper & obſcuræ ſunt. [3] In id vſque tempus quo graſſante latius hac generis humani peſte, paſſimque emergentibus malis grauiſſimis, quorum cauſa ad maleficos iſtos & ſortilegos referebatur, [4] cœpit conſilium Gebennenſe me Præſide in eam venire ſententiam, vt eos ſtrangulati primum, deinde flammis voueri oporteret. Quod à me meiſque in hoc conſilio collegis Claudio Dequoë & Claudio Machero clariſſimis, integerrimis & eruditiſſimis viris ſæpius pronunciatum, Senatus noſter ex appellatione cognoſcens confirmauit, & alios nonnullos ex aliis Sabaudiæ prouinciis eiſdem ſupplicijs addixit: eos præſertim qui diabolicas iſtas ſynagogas frequentaſſe, ibique cum diabolo duxiſſe choreas, ſaltaſſe, bibiſſe, fœminas etiam cum eo concubuiſſe, fidem denique & homagium ei præſtitiſſe, ac in neceſſarium ſiue antecedens ſiue conſequens baptiſmo & ſacroſanctæ fidei renunciaſſe, ab eoque varias miraſque nocendi artes didiciſſe, eaſdemque magno multorũ malo nunc in hos nunc in illos nominatim deſignatos exercuiſſe fatebantur. [5] Cùm præterea ipſorum confeſſionibus non tantum vox & fama publica congrueret, quæ illos pro ſortilegis & maleficis vulgo habitos eſſe prædicabat, [6] ſed etiam effectus rei reſponderet multis conquerentibus, & illis ipſis quos ij nominauerant, quod ea ipſa damna & ab iis & per eadẽ media quæ ij detexerant, perpeſſi fuiſſent. [7] Nam quemadmodũ periculoſum eſſet vltimi ſupplicij pœnam iis irrogare, qui delictum vltro faterentur, de quo tamen non aliter, quam ex ipſorum confeſſione conſtaret, [8] ita ſi aliunde conſtet de ſortilegiis & maleficiis ex euidentia morborum, quorum ſcilicet naturalis cauſa nec per peritiſſimos medicos proferri vlla poſſit, nec niſi de ſortilegij & maleficij auctore dubitetur, abſurdum ſane eſt alias certiores criminis probationes requirere, quam ex eius qui feciſſe dicitur, publicaque infamia vrgetur, confeſſione: [9] tametſi quibus artibus & mediis damnum illatum ſit, neſciatur. Tanto enim clarius eſt arte diabolica factum eſſe, quod naturaliter fieri non potuit. [10] Sed ſi, quod plerunque euenit, vel panem, vel pomum, vel quid aliud à malefico exhibitum fuiſſe appareat, quo accepto confeſtim ac derepente damnum emerſerit, minorem dubitationem res habet, quin ſortilegij ac maleficij reus haberi debeat, [11] qui ſe talem & ipſe confeſſus eſſe & ab aliis vulgo haberi paſſus eſt. De hoc hominum genere tã multa tamque accurate ſcripſerunt, vt ſuperuacuum fuerit plura hic nos in hanc rem addere. Sed ex omnibus & qui omnium inſtar eſſe poſſit, vnus eſt Martinus Delrio Iuriſconſultus & Theologus clariſſimus, qui Diſquiſitionum Magicarum libris omnia, quæ ad hunc tractatum pertinent, adeo diligenter proſecutus eſt, & accommodate ad præcepta fidei vſumque forenſem, vt neque copioſius, neque ornatius, neque eruditius quicquam ſcribi potuerit, dignum plane opus tanto viro, nec minus pietatis quã eruditionis fama conſpicuo inter tot tantoſque Societatis Ieſu Patres, quibus nihil ætas noſtra tulit, feretque eruditius, aut religioſius, nihil denique toti Chriſtianæ reipublicæ in tanta ſeculi infelicitate vtilius.

1 Quia & plus eſt hominem extinguere veneno & huiuſmodi magicis artibus, quam gladio, *l.1.C.hoc tit.* Denique iſti quos non niſi ob facinorum magnitudinem maleficos vulgus appellat, vt ait *l.nemo 5.C.hoc tit.* hoc maxima omnium pœna digni viſi ſunt quam viui-crematione dicit Calliſtratus *in l capitalium.28.in prin.D.de pœn.* & viui-comburium Tertullianus locum illum in quo viui comburebantur, *lib.15. de anima.*

2 Quod vulgò credantur multa poſſe facere, quæ ſacroſancta religio noſtra ne credamus etiam à diabolo fieri poſſe prohibet, Can. epiſcopus, *26.diſtinct.*

3 Cùm tamen in criminalibus debeant eſſe luce meridiana clariores *l.vlt.C.de probat.*

4 Quo caſu exacerbari oportet ſupplicia maleficorum, cum multis perſonis graſſantibus exemplo opus ſit, *l.aut factũ*, 16.§. *vlt.* D. *de pœn.* Non tamen viui comburendi ſunt poſtquam ex Concilij Tridentini auctoritate huiuſmodi pœnæ atrociores ſublatæ ſunt, per quas fieret facile vt reus ſupplicio adducendus in deſperationem adigeretur, atque ita nõ minus animæ quam corporis iacturam faceret, quod impium eſſet ac inhumanum.

5 Quæ confeſſio contra eos fidem facit, alioqui fruſtra quæſtioni dederentur ſi eorum confeſſioni ſtandum non eſſet, *l.etſi 7.l.vlt.C.hoc tit.*

6 Iuxta illud Auſonij, hæc caſta eſt de qua mentiri fama veretur. Calumniam enim pati vir bonus & innocens quilibet poteſt, at publica omnium voce & fama laborare non poteſt.

7 Vix enim poſſet fieri vt omnia iſta congruerent in aſtruendo mendacio.

8 *l.1.§. Diuus Seuerus*, iunct. §.1. D. *de quæſt.*

9 *l.ſi is cum quo 4.D. de confeſſ.*

10 Vnde eſt quod iſti etiam tanquam hæretici puniendi ſunt & tanquam apoſtatæ fideique abnegatores. Quæ res facit vt hoc crimen etiam mixti fori eſſe intelligatur eiuſque cognitio & coercitio etiã ad eccleſiam iudicem pertinere. De quo vide Iul. Clar. *lib.5. ſententt. in §. haereſis.* Ideoque & vulgari lingua noſtra vocantur *Eriges*, deriuato haud dubie nomine à græco illo αἱρετικὸς, quia & qui olim ab eccleſiaſticis iudicibus ex cauſa huius criminis condemnabantur hæretici pronunciabantur, mox ſeculari brachio corporaliter puniendi tradebantur.

11 Nec enim naturaliter fieri poteſt talis tantaque mutatio in inſtanti, cum natura operetur in tempore, vt aiunt Philoſophi. Vide *l.multi 6.& aliàs C.hoc tit. & 26.quæſt.5. Can.non mirum, §. magi.*

DEFINITIO III.

Sola Dæmonum aſſertio etiam per exorciſmum extorta non facit indicium ſufficiens ad torturam, tametſi conſtet de effectu nec quæratur niſi de perſona.

FŒminam quæ honeſto iuncta matrimonio nec matronæ nomen vnquam amiſerat, nec famæ ſuſpicione vlla laborauerat à dæmoniaca muliere etiam per exorciſmũ conſtantiſſime accuſatam, quòd per manducationem cucurbitæ in familiari conuiuio dæmones in corpus eius iniecisſet, idéque in aliorum quorundam perſonis feciſſet, qui dæmoniaci probabantur. Item quod anniculos quàm plures quibus illa primum lac exhibuerat, deinde ad alias nutrices tranſlatos per inuidiam interemiſſet. Viſum eſt non ſolùm condemnandam non eſſe ad pœnam mortis, aut exilio ſiue perpetuo ſiue temporali mulctandam, ſed neque quæſtioni dedendam, ne in dæmonum poteſtate & arbitrio ponatur, vt vel optimos quoſque Chriſtianos huiuſmodi mendaciis oneratos miſerè torqueant & perdant, quibus illi tanquam hoſtes crudeliſſimi perpetuo inſidiantur, neque rurſus vt bene concordantia turbent matrimonia. Etſi enim non deſunt magnorum virorum teſtimonia qui dæmoniacis, id eſt, dæmonibus ipſis exorciſmo coactis fidem adhibendam cenſeant etiam ad ſupplicium mortis infligendum: eſt tamen ea res nimis periculoſi exempli, vt princeps mendacij pro veritatis teſte fidiſſimo habeatur. Plane ſi qua veritatis indicia aliunde extarent, aut ſi perſona quæ accuſaretur, iam ante accuſationem pro ſortilega & malefica publicè habebatur, non eſſet dubitandũ quin etiam dæmonibus exorciſmo compulſis aliquid credendum eſſet, non vt ad mortis condẽnationẽ vllo caſu, ſed vt ad quæſtionem & tormenta deueniri poſſet, tandemque etiamſi nihil tormentorum vis exprimeret, ad exilij perpetui pœnam irrogandam. Maximè ſi præcedentes inimicitiæ & minæ aliquæ probarentur. Scilicet ſi de ipſo maleficij effectu conſtaret, nec niſi quis maleficii author fuiſſet, quæreretur. *Ita Senatus* pro Peroneta Perrin Auguſtana die 21. Iunii 1613.]

TIT XIII.

AD LEG. CORNEL. DE falſ.

DEFI

DEFINITIO I.

De falso non potest hodie agi nisi criminaliter & præcedente solemni inscriptione, nec rursus contra eum qui producit instrumentum quin prius actum sit contra notarium viuentem.

DE falso quidem agi iure ciuili potest aut ciuiliter aut criminaliter, aduersus eum qui falsum dicitur commisisse: [1] sed tamen contra tertium qui falsum instrumentum producit nullo modo prius quam contra notarium aliumve falsi fabricatorem actum sit criminaliter. [2] Id enim accusationis ordo postulat, vt prius inquiri oporteat an instrumentum falsum sit, quâ vt quis ob id condemnetur, quod falsum instrumentum produxerit. [3] An vero instrumentum falsum sit necne, cum quo melius aut certius obsecro dispici potest, quam cum eo ipso qui falsum fecisse dicitur? [4] Hodie sane eo iure vtimur, vt ciuiliter de falso siue agēdi siue excipiēdi via omnis præcluſa sit: eoque nomine criminalē institui disceptationē solemnemque inscriptionē fieri oporteat, siue instrumento falso nitatur is ipse qui falsum commisit, siue alius quiliber. [5] Quod ius ex Gallorum scriptis moribus ad nos traductum est, [6] & quidem summa ratione, ne alioqui nullus litium modus futurus sit, [7] nullaque satis certa veritatis probatio si vnicuique liceat tam facile scripturæ publicæ fidem conuellere, [9] quod passim contingeret si non plerosque calumniatores aut tergiuersatores solemnis inscriptionis periculum deterreret. [10] *Ita tractatum est* ex tempore 13. Clar. Ianuar. 1588. & postea in alia causa inter D. De Satmoyé & D, de Messimieu. 9. Calen. August. 1592.

1 *l. de fide, 16. l. pen. & vlt.* C. *hoc tit.* Petr. Ferrar. *in pract.* Pap. *in form. libell. pro rescind. senten in vers. qualis petitionis, nu.* 1. Addens *n.* 4. posse de falso quæri etiam per officium iudicis per text. *in l. sciant.* C. *de probat*

2 Scilicet si notarius viuit aut alius quisquis dicitur fabricator falsi fuisse. Cyn. & DD. *ad fin. per ill. text.* C. *de fide instrum.* licet contra senserit gloss *ad l. 2. eod.* quam approbare videtur Ferrar. *vbi supr. n.* 3.

3 Quæstio enim, *An sit*, alias omnes quæstiones semper præcedit, vt aiunt Logici.

4 Alieni siquidem facti semper iusta & probabilis ignoranda est non etiam proprij, *l. vltim.* D *pro suo.* iunct. *l. quamquam, 7.* D. *ad* SC. *Velleian.*

5 Sic enim stilo Senatus nostri diserte cautum est.

6 Nam & in stylo regni Galliæ idipsum iam cautum erat, quem stilum in causis criminalibus apud nos obseruari Senatus noster voluit.

7 Quod nihil potest dici absurdius & à reipublicæ vtilitate alienius, *l. singulis* 6. D. *de except. rei iudic. l. fratris.* 10. C. *de trāsact. l.* 2. C. *de re iudic.*

8 Quæ tamen vt certa sit curare bonus iudex debet quantum fieri potest, *l. curent magistratus*, 22. D. *de testib.*

9 *l. iubemus, pen.* C. *de probat.*

10 *l. si cui crimen.* 7. D. *de accusat. & inscript.* Quamquam falsi crimen, vbi probatum est, atrocissimum creditur, adeo vt decretum gratiosum de relaxandis omnibus carceratis non extendatur ad eos, qui sunt carcerati pro crimine falsi. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 59. *n.* 13.

DEFINITIO II.

Falsum committit notarius, qui stipulatur inter ignotos, aut ignotos testes adhibet accedente dolo malo. Item alij casus in quibus falsum committitur.

CVm facile fieri possit, vt suppositā vnius ex contrahentibus persona notario testibusq; incognita falsum committatur, summa ratione apud nos constitutum est, vt non inter alios stipulari notarius possit nec alios testes adsciscere, quam quos ipse nouerit, quique inuicē sibi cogniti sint, mulcta pecuniaria contra notarium si secus fecerit arbitrio iudicis statuenda, cum comminatione, si quid iterum eiusmodi committat, fore vt officij publici exercitione ipsi interdicatur. [1] In quo tamen multum intererit sciri, an notarius bonæ famæ sit [2] an suspectæ, [3] vt credi possit per imprudentiam & facilitatem potius quam dolo malo deliquisse. [4] Dolo enim accedente falsum commisisse dicendus erit, [5] ideoque ordinaria falsi pœna, quæ capitis est, [6] puniendus. Illud sane constat falsum sine dolo cōmitti, [7] crimen tamen à notario etiam citra falsum committit, ob idque extraordinariæ coercitioni locum esse, [8] quoties nimirum non adhibet notarius eas cautiones, quas ad falsum impediendum adhiberi leges aut constitutiones Principis, vel Senatusconsulta volunt: [9] quam ob causam eum quoque notarium, qui de cōtractu à iure reprobato instrumentum confecerit, extra ordinem puniri deber, placuit, [10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. sup. de fid instr.

1 Ita enim Senatus nostri placito generali & publico diserte cautum est.

2 Nihil enim facile suspicandum est in malam partem de eo, qui bonam habet formam, *l. à barbaris*, 5. *§. non omnes*, D. *de re milit.* Iul. Clar. *in § falsum, n* 30.

3 Nam in crimine falsi suspicio fere pro veritate habetur. Clar *in §. falsum, n.* 38. vbi tamen notat hoc intelligēdum esse, cum in causa ciuili aliquid probandum est per instrumentum suspectum, non etiamsi agatur criminaliter ad puniendum aliquem de falso. Vnde ait Ferrar. *in form. libell. pro rescind. sent. in vers. qualis petitionis num.* 3. quod etiam si sint nudæ suspiciones contra eum qui accusatur de falso, non tamen debet filius prius absolui, quam se purgauerit saltem per proprium iuramentum. Vide Masuer. *in form. oppos. contr. instr. in apost.* in verb. *auctoritatis, ad vers. aliisque de causis.*

4 Quod & in dubio præsumendum est. Dolus enim nunquam præsumitur, *l. dolum* 6. C. *de dolo. in exceptionib.* 19 *§. qui dolo*, D. *de probat.* in eo præsertim, qui aliquid publice facit, *l. vlt.* D. *de rit. nupt.* Boer. *decis.* 216.

5 Sicut è contrario non potest falsum committi sine dolo Iul. Clar. *in d. §. falsum, n.* 42. Quamuis non vbicumque dolus est, ibi falsum quoque esse necesse sit, cum se habeant sicut genus & species.

6 Scilicet ex edicto Principis nostri. Nam iuris communis pœna leuior est, quæ ipsa tamen vbique gentium in vsu esse desiit. Iul. Clar. ibid. *n.* 40. *&* 42.

7 Idem Clar. *d. decis.* 42.

8 Nullum enim delictum remanere impunitum publice interest, *vulg. l. ita vulneratus*, 51. *§. vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichum.* 95. *in princ. de solut.*

9 Nam & ex hac causa placet incidere illum in crimen falsi. Clar. *in d. § falsum n.* 28. *vers. pariter etiam.* post Corn. *cons.* 53. *in lit.* C. *lib.* 4

10 Quin & hoc casu incidere illum in pœnam falsi ait Clar. *in d. §. falsum, n.* 29. post Bart. *in l.* 1. C. *de petit. bonor. subl. lib.* 10. Quemadmodum si posuerit in instrumento alia quam quæ percepit sensu corporis tempore confecti instrumenti. Clar. ibid. *n.* 28. Item si neget se rogatū de instrumento, de quo fuit rogatus, ibid. *n.* 30. Nisi inquit notarius esse bonæ famæ, & factum esset iam longo ante tempore instrumentum, quia ex cursu longi temporis præsumitur obliuio. Si tamen datus esset notario terminus ad respondendum an esset rogatus aliud probandum esset. Alij sunt casus, in quibus falsum etiam committitur, scilicet falsificando literas Principis aut Senatus aut iudicis cuiuslibet, abradendo instrumenta, aperiendo, & vt aiunt, desigillando literas alienas vt ostendantur aduersario adscribendo sibi legatum in testamento alieno, prohibendo aliquem testari, vendendo eandem rem duobus in solidum, & repetitis contractibus. Hoc enim addendum est. De quibus omnibus vide Iul. Clar. *in d. §. falsum, n.* 31. *&* *seqq. vsque ad* 38.

DEFINITIO III.

Plus creditur notario quam testibus instrumentariis, nisi cum agitur criminaliter de falso.

SOlet quidem & debet plus credi notario & publico instrumento, quam testibus etiam instrumentariis aduersus notarij & instrumenti fidem testificantibus, quamdiu instrumenti fides solemni accusatione falsi non labefactatur. [1] Sed post institutam accusationem, solemnemque inscriptionem, quę moribus nostris omnimodo necessaria est, quoties de falso agitur, cum vix nisi per testes probari falsitas possit, magis est vt testibus instrumentariis quam notario & instrumento credatur, si vel omnes [2] vel maiori ex parte ab instrumenti scriptura dissentiant: alioqui standum est instrumento. [3] Bene autem apud nos prouisum est, ne tam sæpe quam antea huiusmodi altercationes incidant, vt si fieri possit ij testes adhibeantur qui literas norint, propriaque subscriptione fidem scripturæ muniant. Quo facto si propriam quoque subscriptionem impugnare velint, audiendi non sunt, [4] nisi euidentissimis probationibus doceant, se vel notarij vel alicuius ex contrahentibus dolo per nimiam suam facilitatem circumuentos, adactosque vt falso subscriberent. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Anton. Capyc. *decis.* 61, *n.* 5. Dixi *in tit. de fide instrum.*

2 Angel. *in l.* 1. *§. si quis neque.* D. *testamen. quem aper.* Alex. *consil.* 65. *col vlt. volum.* 2. Felin. & Abb. *in d. c. ad audientiam. extr. de præscript.*

3 Cum instrumentum sit probatio probata & non probanda, Bald. *in l. si pupilli*, C. *de vsur.* Capyc. *decis.* 103. *n.* 1.

Source : BIU Cujas

4 *l.generaliter*,13.C.*de non num.pecun.*

5 Semper enim debet locus superesse veritati,*l.si chirographum*,24. *& seq.l.Imperatores*,29.*in fin.D.de probat.*

DEFINITIO IV.

Notario dicenti falsum esse instrumentum nunquam creditur in præiudicium partis.

NOtario dicenti falsum à se confectum instrumentum propter suppositam à debitore doloso personam falsi creditoris,qui pecuniam sibi solutam profiteretur,non vsque adeo creditur,vt statim falsum dici debeat instrumentum,[1] quamuis id ex fide & persona notarij præcipuas vires accipiat,[2] siue notarius turpitudinem suam alleget,[3] quod euenit si dolum à se participatum fateatur,[4]siue causetur facilitatem suam debitoris dolo circumuentam esse.[5] Fides enim illa publica,quam instrumentum semel habere cœpit,non ita facile labefactari potest in præiudicium eius,qui instrumento nititur,præsertim cum ex eo crimen falsi aduersus producentem inducatur.[6]Nam si non auditur perire volens,multo minus audietur,[7] qui id agit,vt & ipse & alius pereat.[8] Ergo alias probationes ad falsum probandum conquiri oportebit.[9]

1 Boer.*decis.*155.*in fin.*post. Bald.*cons.*141. incip. *postquam notarius, vol.*4.*& in Auth.si testis productus,Cod.de testib.*Vbi tamen additur credi notario in sui præiudicium.*Et rursum numer.*13.fugam notarij non nocere parti,si pars ipsa fugam non instruxerit.

2 Pract.Papiens.*in form.oppos.contr.instrum.in vers. aliisque de causis, n.*3.*vers.tertio aduerte.*& ibi Masuer.*in apost.*in verb.*auctoritatis.*

3 Quod facere nemo potest,*l.mercalem*,5.*C.de condict. ob turp. caus. cum similibus.*

4 Quid enim dolo turpius?

5 Quod in dubio præsumendum est,vt notarius excusetur à dolo, Boer.*decis.*116.*n.*4.

6 Producens enim falsum instrumentum dicitur falsum committere, scilicet,si sciebat esse falsum,Iul.Clar.*in § falsum,numer.*23 *&* 25. sicut & qui sciens producit falsos testes,*ibid.n.*10.vbi addit haberi pro sciente illum,qui accepto termino ad deliberandum dixit,se velle vti illo instrumento,vel illo teste,

7 *l.non tantum*,6.D.*de appellat.*

8 Arg *l.*2.D.*quod vi aut clam,l.*1.D.*alien.iudic.mut.caus.facta.l.non debet* 74.*de reg.iur.*

9 Vide Defin 11 *supr.de fid.instr.*Boer.*qu.*118.*n.*17.

DEFINITIO V.

Inter coniunctas personas silet falsi accusatio,sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet.

ETsi eo iure vtimur, vt de falso neque agi neque excipi ciuiliter possit,sed criminalem accusationem institui necesse sit cũ solemni inscriptione,[1] attamen inter coniunctas personas nõ solum huiusmodi inscriptionis necessitas remissa est,sed etiam prohibitum,nesi maxime velint, inscriptionis faciendæ facultatẽ habeant,veneratione scilicet coniunctionis.[2] An igitur priuilegium habebunt,vt de falso ciuiliter agere possint?[3]Minime.[4]Sed falsi crimen ab iis indicatũ fuisse satis erit,criminis autem persecutio ad Principis procuratorẽ generalem pertinebit,qui cum publicus accusator sit, nulla vtique inscribendi necessitate constringitur.[5] Itaque si tribus edictis vocatus reus vrgente Principis procuratore non venerit,poterunt instrumenta tanquam falsi reiici, & reus ob id,quod falsis instrumentis vsus fuerit,codemnari,[6]probationes tamen aliquas falsi præcedere necesse est, nisi tam euidens sit falsitas,ex sola instrumenti inspectione, vt aliis probationum adminiculis non indigeat.[7] *Ita* Senatus in ea causa, de qua SC.1.quand.ciuil.act.præiudic.crimen. sed alio Senatusconsulto,quod factum est ad 7.Cal. Sept. 1592.

1 Dixi *Defin.*1.*supr.*

2 *l.iniquum*,17.*l.pen.*C.*qui accus.non poss.*

3 *Arg.d.l.iniquum,vers.si quam sane ciuilem.*

4 Id enim stylo nostro generaliter & indistincte prohibitum est, ac proinde generaliter intelligendum,*l.In fraudem.*15.*in fin.de testam.milit. l.de pretio*,8.*D.de publician.*

5 Quamuis non possit ille in aliis causis falsi accusationem solus instituere,si priuatus accusator qui esse posset,esse nolit:sed tantum priuato accusatori adesse & adhærere debet.

6 Scilicet ad mulctam eo nomine infligendam non tamen litis iecturam dati cogitur,si ex aliis instrumentis non falsis possint vincere quippe is qui falsum commisit circa testes aut instrumenta non ideo causam amittit,sed is demum qui circa acta ipsius causæ, Iul. Clar. qui dicit communem,*in §.falsum,n.*41.

7 Nulla enim est maior aut certior probatio,quam quæ fit per euidentiam rei,cum res ipsa loquitur,*leg.si irruptione*,8.§.1. D.*fin.regund. l. tim.vbi not.Cod.de edict.*Diui *Hadrian.tollend.*

DEFINITIO VI.

Pœna quidem falsi ordinaria mors est,at non etiam si de falso incidenter quæsitum sit & cognitum:solo instante procuratore Principis,citra solemnem inscriptionem:

FAlsi quidem pœna ordinaria mors est,eaque non minus tenetur,qui sciens falsis instrumentis vtitur, quã qui falsitatis machinator fuisse probatur,[1] si tamen falsi quæstio incidẽs dũtaxat fuerit,[2]& inter agnatos illustres,quorũ famæ & existimationi parci ciuile sit,minus interdum agi oportet, ac pœnæ corporalis conuersionem fieri in pecuniariam, in honorem scilicet sanguinis &familiæ.[3] *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1 *l.si falsos*,8.C.*hoc tit.*Iul.Clar.*in § falsum.numer.*20.22.*&* 23. Dixi *Definit.*2.*n.*6.*supr.*Mitius tamen punitur,Clar,*ibid.n.*26.

2 Quia plerumque criminalis quæstio incidit in ciuilem.

3 Et ne videatur agnatus agnatum supplicio mortis & infamiæ exposuisse.Simile est,quod dici solet,si pater filium alicuius criminis reum in iudicio præsenter,non debere filium cõdemnari ad mortem per text. elegantem *in l.milites* 13.*§.desertorem,de re milit.* quamuis non soleat hoc in practica obseruari nec proponi,vt ait Iul.Clar.*in pract. crimin. quæst.*60.*n.*29.vide *l.falsi*,5.C.*hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Iusta inquirendi causa est contra eum qui id facit,quamuis mandante altero,quod non nisi in malos vsus & falsi commiscendi gratia destinatum esse possit.

AVrifex quidam nostras regia insignia Lugduni imprimere rogatus à mercatore fraudandi, vt credibile erat, vectigalis, consilium ineunte, facere noluerat, ne forte deprehensus carceri,quæstionique dederetur.Idem postea domum reuersus fecerat,nec dum tamen mercatori tradiderat. Placuit,quamuis nullum inde damnum, aut reipublicæ aut priuato illi contigisset,[1]imputari tamen huic posse, cur id fecisset,quod in malos vsus destinatum esse aiebat, aut probabiliter suspicari poterat,[2]non vt perinde,ac si falsum commisisset,in legem Corneliam incidisse videretur, cum ex eo facto nullum ipse commodum sensisset,[3]sed vt in litis saltem expensas condemnaretur,quod iustam contra se inquirendi causam præbuisset.[4]Quod enim ius homini priuato competere poterat aliena insignia,ne dum publica sibi habendi?[5] Præsertim cum fieri poterat, vt Principis quoque nostri vectigalia eodem consilij genere fraudarentur: aut vt his nostris miserrimis & inspectissimis temporibus secretioris cuiusdam coniurationis symbolum eo insignium prętextu quęreretur.[6]Quæ sane res præcipuam inquisitioni faciendę causam dederat. *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC.40. supr. De fructib.& lit.expens.

1 Non solet autem puniri falsitas,quæ nulli præiudicat. Iul. Clar.ex communi *in §.falsum,n.*44.

2 Paria enim sunt scire aliquid,aut probabiliter id suspicari posse & debere *l si quis domum*,9.§.1.D.*locat.l.*3.*§.vlt.& l.*4.D.*quod vi aut clam.*

3 Nec enim potest falsum esso punibile pœna ordinaria sine dolo, Clar.*in d §.falsum,n.*42.*& in pract.crim.quæst.*84.*in princ.*vbi generaliter tradit in pœnis criminalibus nunquam posse quem puniri corporaliter, nisi dolus interueniat,ex Bart.*in l.*§.1.*n.*1. D.*si is qui testam. lib. ass. iuss.*

4 Quia dedit operam rei si non prorsus illicitæ saltem valde suspectæ.Et vero vix vnquam reus euadit sumptuum condemnationem,cum accusator non soleat condemnari,ne tum quidem cum succumbit,nisi sit mere ac vere calumniator,Iul. Clar.*in pract.crim.qu.*62.*n.*4.

5 *Arg.l.*1.*&* 2.C.*vt nem.priu.tit.prad.*

Source : BIU Cujas

6 Sufficit autem quod falsitas possit in futurum nocere alioqui tempore, vt puniatur etiam ordinaria pœna. Cæterum puniri debet saltē extraordinaria, tum quoque cum non est nocibilis, Clar. *in d. §. falsum, nu.* 44. vbi tamen vide varias distinctiones, quas hic referre longum esset.

DEFINITIO VIII.

Qui acta iudicij apud Senatum corrupisse dicitur, si non probetur non torquetur, sed si probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur.

ACta iudicij corrumpens dolo malo præsertim apud Senatum ei cōpararur, qui albū Prætoris corrupit.[1] Ideoque si criminis probatio non deficiat, solet Senatus noster ex ea causa mulctæ honorariæ condemnationem[2] præter pecuniariam ex rei facultatibus æstimandā irrogare: Maxime vero si falsum, quod commissum probatur, tale sit, quod litis iacturam, aut graue aliud damnum aduersario infligere possit.[3] Nam & ex hac causa litis damno plerumque coercetur is, qui falsum admisit.[4] Sed quid si probatio dubia sit? non erit reus tormentis subiiciendus, ne præparatorii, vt pragmatici loquuntur, grauius sit præparato.[5] Præsertim si reus iam fortasse laborans infamia, longe sibi graviorem tormentorum, quam perpetuæ infamiæ pœnam arbitraturus sit.[6] *Ita Senatus* in persona Claudij Chappelle iam à triremibus reuocati, Cal. Iul. 1593.

1 De quo *in l. si quis in id quod, 7. cum duabus sequentib. D. de iudiciis.* [Peccat autem longe grauius qui falsas Senatus literas supponit vt ex iis faciat executionem, præsertim si executio secuta sit. Adeo vt quamuis constet nulla spe lucri aut vindictæ factam executionem, suppositas literas, adeoque si voles zelo officii erga Principem & rempublicam, digna tamen res sit quæ mortis pœna coerceatur. Cum tamen quæstio hæc ex facto incidisset, putauit Senatus consulendum Principē, & persuadendum vt criminis gratiam faceret, quæ tandem facta est. *Ita Senatus* pro Annib. Cyuin Castellano de Ternier & Gaillard 16. April. 1614.

2 Pragmatici dicunt *amende honoraire.*

3 Falsitatem enim oportet esse notabilem, ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi possit. Clar. *in § falsum, nu. 44. in princ.*

4 Quia is qui falsum commisit circa acta ipsius causæ debet causam amittere. Iul. Clar. *ibid. nu.* 41. [& 32. vbi ait aliud esse si falsum commissum si circa testes aut instrumenta litis. Adde Boerium *qu.* 281. *Ita Senatus* 10 Iunij 16 4.]

5 Quod esset absurdum, cum præparatorii ratio nulla haberi debeat nisi in ordine & dispositione ad præparatum. Adde quod in dubio debet iudex laborare, vt reos à pœna falsi excuset. Clar. *ibid. num.* 45. vbi addit debere illum ob hanc causam dicta testium contraria redigere ad concordiam, quantum fieri potest, itemque iuuare instrumentum omni interpretatione, ne falsum iudicetur.

6 *Vt in l. si quis iniuriam 35. D. de iniuri*

DEFINITIO IX.

Qui agit criminaliter de falso, etiam cum solemni inscriptione, non cogitur pati carceres quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet.

EXoleuit iam pridem vetus illa iudiciorum consuetudo, quæ induxerat, vt quisquis falsi accusationē criminaliter instituere vellet, non aliter audiretur, quam si solemnis inscriptionis tempore seipsū carceribus manciparet. Nam & talionis pœna, quæ huius solemnitatis necessitatem induxisse videbatur,[1] in vsu esse desiit, solentque hodie, qui in huiusmodi accusatione succumbunt, grauissimis quidem pœnis subiici pro rerum & personarum qualitate, sed tamē lōge mitioribus, quam si falsum admisissent, & plerunque non nisi pecuniariis,[2] *Ita Senatus* in causa Rodolphi de Milleres, & Iacobi Soudan. 5. Nonas Martis, 1594.

1 Vt corporaliter & vltimo supplicio puniri posset is, quem solemnis inscriptio huic periculo obnoxium fecerat, *ex l. vlt. C. de probat. l. si cui crimen, 7. D. de accusat.* Text. *est in l. vlt. C. de accusat.*

2 Et sane minus delinquit, qui accusat innocentem, dum ne dolo malo, & per euidentem ac meram, veramque calumniam, quam qui reuera nocens est. Nam si euidenter calumniator sit, aliud vtique dici deberet, sed id an ita sit, sciri non potest, nisi ex euentu litis.

DEFINITIO X.

Contra eum, qui dixit se nolle vti instrumento quod produxerat, non est super falsitate pronunciandum, sed tantum super nullitate, quamuis non eo minus pœna ei possit irrogari.

CVm quis falso instrumento vsus est, si non probetur ipse falsum admisisse,[1] aut à quo admissum fuerit sciuisse,[2] potest quandocunque pœnitentia ductus dicere, nolle se eo vti instrumēto.[3] Quod si faciat, neque de falso sequi cōdemnatio potest, neque instrumentum falsum pronunciari debet, ne infamia notetur, qui eo vsus est.[3] Quid ergo? Pronunciandum est instrumentum nullū nulliusque momenti,[3] condemnandus autem qui eo vsus fuit, non tantū ad expēsas litis,[6] sed etiam in mulctam pecuniariam arbitrio iudicis, si modo instrumenti vitium fuit visibile, & tale vt citra dolū & latam culpam[7] instrumento vti non potuerit, qui eo vsus fuit, maxime vero, si in eo tuendo tam fuerit pertinax, vt aduersarium, qui falsum dicebat, ad solēnis inscriptionis necessitatem adegerit.[8] *Ita Senatus* in causa Dom. de la Tornelle, & de la Rochere, 13. Calend. Ianuar. 1594.

1 Etenamque qui falsum ipse fecit nihil prodest ad pœnam euitandam, quod neget se eo vti velle, *l. si falsos 8. Cod. hoc tit.*

2 Qui enim sciuit à quo falsum admissum fuerit, non potest nisi sciens vsus fuisse falso instrumento: quæ res facit eum obnoxium pœnæ ordinariæ legis Corneliæ, vt dixi *Defin. 6. supr. l. maiorem 4. C. hoc tit.*

3 Requiri tamen etiam illud videtur, vt eum exhibeat à quo falsum habuit instrumentum, *d. l. maiorem.*

4 Vix enim fieri potest, vt non saltem apud bonos & graues viros oneretur illius existimatio, qui vsus sit eo instrumento, quod in ea ipsa instantia pronunciatum sit falsum esse. Ipsum enim falsi nomen criminosum est, multo magis quam doli, de quo *in l. 4. §. aduersus. D. de doli mal. except. l. parent, 5. in fin. cum duabus seq. D. de obseq. parent. præst.*

5 Vt leuitate verbi tristitia rei mitigetur, *l. 1. & 2. D. rer. amot. l. non debet, 11 in fin. D. de dolo.*

6 Tanquam qui non habuerit iustam litigandi causam, *l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.*

7 Nam culpa lata etiam in delictis æquiparatur dolo, cum agitur de pœna non corporali, Iul. Clar. *quæst. 84 in præt. crimin. numer. 1.*

8 Quo casu necesse est vt prius dixerit velle se vti instrumento.

DEFINITIO XI.

Etiam contra priuatam scripturam necessaria est solemnis falsi inscriptio, qui autem falso instrumento niti voluit, ad alias probationes postea admittendus non est.

QVi priuatam scripturam ab aduersario prolatam de falso arguere vult, perinde solemni inscriptione accusationem instituere cogitur, atque si publicam impugnaret.[1] Id enim & criminis atrocitas facit, & cōiuncta iuris nostri, quo vtimur auctoritas.[2] Porro si quis ex collitigatoribus falsum in instātia commisisse probetur, audiri non debet, si alias probationes, etiam per testes proferre velit:[3] non quod de testibus quos producturus est præsumendum sit falsos eos fore,[4] sed quia æquissimum sit in pœnā falsi eum cadere causa.[5] Itaque etiamsi contra clericum agatur, quem falsi pœna punire iudex laicus non posset,[6] non eo minus inscriptio facienda erit, vel ob hoc solum, vt iacturam litis infligere iudex possit. *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro Religiosis S. Clarę, contra Petrum Louet presbyterum Prid. Id. April. 1595.

1 Nam & scriptura priuata perinde fidem facit ac publica, ex quo scilicet recognita est, maxime vero in præiudicium scribentis, *l. scripturas 13. C. qui potior in pignor. hab. l. vlt. C. de probat. l. cum taberna 14. §. 1. D. de pign. l. quid sit. 23. D. hoc tit.* [Alioqui in priuatam scripturam quæ nihil probet non cadit accusatio falsi. Cravet. *cons. 46. nu. 1.*]

2 Cum iure nostro prouinciali sicut & Gallico diserte cautum sit, ne quis nisi criminaliter de falso agere possit, nec rursus criminaliter nisi præcedente solemni inscriptione, vt dixi *Defin. 1. Supra. eod.* [Ius enim Gallicum vtitur generali nomine *de pieces*, quo nomine non minus priuatæ quam publicæ scripturæ continentur.

3 Ex ratione posita *in l. si quis iusiurandum 12. C. de reb. cred. & iureiur. in fin.*

Source : BIU Cujas

4 Nec enim id pendet à producente, sed à fide & probitate testium, quos nihil vetat probos esse, tametsi producti sint ab improbo litigatore.

5 Quia licet is qui commisit falsum circa testes aut instrumenta bon amittat causam, sed is demum qui commisit falsum circa acta ipsius causæ, vt ait Iul. Clar. *in §. falsum, num.* 41. necesse tamen est defectu probationum causa cadere illum, qui suam intentionem probare & implere non potuit, *l.* 4. *C. de edend. l. vltim. C. de rei vindic. l. duo sunt Titij* 30. *D. de testament. tutel.*

6 Nisi depositum prius & traditum curiæ seculari, *cap. ad falsariorum, Extr. de crimin. falsi* quamuis hoc regulariter non seruetur, vt scilicet clericus ex causa falsi deponatur, & curiæ seculari tradatur, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 36. *num.* 39.

7 Potest enim iudex laicus in causa ciuili cognoscere super falsitate quam clericus fecit, non quidem ad effectum puniendi clericum, nec enim punire illum potest neque corporali pœna neque pecuniaria (quamuis è conuerso, si laicus falsum committat, coram iudice ecclesiastico possit vterque iudex contra eum procedere, ita vt intet illos sit locus præuentioni) sed ad effectum expediendi causam ipsam etiam quæ cum alio sit, vt tractat Clar. *in pract. crimin. quæst.* 38. *num.* 14. 15. Multo magis vt expediat causam, quæ sit cum ipso clerico, eique litis iacturam irroget, defectu nimirum probationum, vt dixi *num.* 5. aut etiam in pœnam falsi immediate, si falsum admissum sit circa acta ipsius causæ, vt ibidem dixi. [Cæterum si creditor neget se apocham conscripsisse, fateatur tamen sibi solutam pecuniam, non est audiendus si falsi accusationem velit instituere, cum nihil eius interfit. *Ita Senatus* contra Iohannem Gerard Idib. Septembr. 1612.

DEFINITIO XII.

Quisquis falsum instrumentum produxit, debet, si interrogetur, clare respondere an eo vti velit, nec ne, nec tamen punitur, etiamsi eo vsus sit, si non falsum probetur, quamuis suspectum.

FAlsi instrumenti productio tamdiu admittit locum pœnitentiæ, quamdiu falsi accusatio pet solemnem inscriptionem instituta non est.[1] Propter quam causam solent ante omnia interrogari, qui suspectum producunt instrumentum, an eo vti velint, nec ne,[2] vt si dicant velle se vti, tum sequuta sit inscriptio, nullus pœnitētiæ locus relinquatur, siue falsum admisisse dicatur is ipse, qui produxit, siue alius:[3] sunt tamen qui putent multum referre, an producatur instrumentum ab vno ex contrahentibus, an à tertio, hactenus nimirum, vt tertius interrogatus, num eo instrumento vti velit, respondere possit, velle se vti, si instrumentum verum erit, nolle se vti si falsum probabitur, quod vtique vni ex contrahentibus instrumentum producenti dicere non liceret.[4] Sed vix est meo iudicio, vt id tertio dicere licere debeat, cum ad interrogationem, vt loquuntur, cathegoricā absolute & cathegorice respondendum sit:[5] certe illud constat, si postquam respondit producens, nolle se vti instrumento si falsum probabitur, nihilominus instrumenti fidem cum notario mordicus defenderit, & postmodum instrumentum falsum probetur, debere eum condemnari, non de falso, nec ita vt instrumentum falsum pronuncietur, si notarius ipse, aut morte aut inopia probationum condemnationi exēptus sit,[6] sed ad certam pecuniæ quantitatem in vicem & quasi taxationem eius, quod interest accusatoris.[7] Quid si viuo & accusato notario falsū bene probatum non fuerit, nisi hactenus vt instrumenti fides merito suspectissima existimetur?[8] Finge propter defectum probationum in eo tem fuisse, vt torqueri notarius debuerit nec tamen ob decrepitam ætatem potuerit, vtique absoluendus erit notarius à pœna corporali & ordinaria, non tamen ab extraordinaria & pecuniaria iudicis arbitrio constituenda:[9] de instrumento autem pronunciari debebit, aut nullum id esse nulliusque momenti, aut nullam eius rationem haberi oportere, his verbis: *sans s'arrester au pretendu instrument.* Sed qui instrumento vsus est nullam eo nomine pœnam patietur.[10] *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Barandier, 4. Id. Augusti. 1595.

1 Intellige quamuis ille qui produxit instrumentum, iam dixerit eo vti velle. Inscriptio enim illa est, quæ falsi accusationē criminalē cōstituit, quippe quā fieri & præcedere oporteat, in necessarium antecedens.

2 Vt nimirum non possint postea ostendere ignorantiam. Nam ex quo interrogati & accepto termino ad respondendum dixerunt, se velle vti instrumento, habentur pro scientibus, vt tractat Iulius Clar. *in §. falsum, num.* 20. & 25. quia inquit, scientia difficile probari potest, nisi per coniecturas. Addit teneri reum intra statutū terminum clare respondere, & sine vlla conditione vel adiectione, an velit vti, vel non: quod & sequitur in definitione.

3 Adde & siue de eo falso verisimiliter possit instructus esse is, qui instrumentum produxit, siue non. Ita enim Iul. Clar. *dict. num.* 25. [Ergo quod quidam putant post Cravet. *cons.* 46. vt qui dixit, in prima instantia velle se vti instrumento suspecto possit mutare sententiam etiam in causa appellationis, tunc habet locum quando sollemnis inscriptio de falso secuta non est.

4 Quia nimirum facti alieni ignorantia tolerabilis est non proprii, *l. vlt. D. pro suo, l. quamquam* 7. *D. ad SC. Velleian.*

5 Hoc enim est quod supra diximus, *num.* 2. ex Iulio Claro *in dict. §. falsum. num.* 25. clare respondendum esse sine vlla conditione vel adiectione, an qui produxit falsum instrumentum, velit eo vti, an non. Et hoc inquit, siue sit factum proprium siue alienum, & siue possit de eo verisimiliter esse instructus, siue non. Subiicit tamen quod si agatur de facto alieno, de quo non sit ille verisimiliter instructus, debet iudex ille si petat concedere longiorem dilationem ad respondendum, quam si ageretur de facto proprio. Et quod ita vsu obseruatur.

6 Debet enim contra notarium ipsum prius cognosci & pronunciari, an instrumentum sit falsum. vt dixi *Defin.* 1. *Supra.*

7 Nec postea quærendum & probandum, an victor habeat & quantū ipsius interfit, vt *in l. vlt. D. de prator stipul. l. stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig.*

8 Facilius enim est, vt vacillet fides instrumenti, quam vt corruat, Pract. Papiens. *in form. oppos. contr. instr. in vers. dignoscitur esse falsum, num.* 2. & 3.

9 Suspicio enim falsi hactenus pro falsitate habetur, quamuis hoc aliter intelligat. Clar. *in dict. §. falsum, numer.* 38. & 39

10 Quia prius est, vt instrumentum pronunciatum sit falsum, quam vt puniatur quis ob id, quod illo vsus sit. Nam & cum pronunciatum esset falsum, tamen adhuc mitius puniretur, Clar. *in d. § falsum, n.* 26.

DEFINITIO XIII.

De gradibus & pœnis falsi.

SIcuti maius delictum est falsificare, vt loquuntur, *instrumentum verum*, quam falso vti instrumento, ideoque seueriore pœna vindicandum: Ita & maior pœna imponenda est ei, qui vtitur falso rescripto siue summi pontificis, siue alterius cuiuslibet Principis, quam qui falso aliquo instrumento.[2] Quod si quis scripturam falsam fecerit, nec tamen perfecerit, quia non tam falsum, quam nihil feciſſe videtur,[3] nō est, quod pœnam legis Corneliæ de falsis ordinariam vereatur,[4] quam nec incurrit quisquis *instrumentum aliquod* facit quod sit nullum, alio etiam respectu quam falsitatis,[5] adeoque nec is, qui scripturam veram falsificat, si ea falsitas nemini sit damnosa,[6] puia si qua alia de causa scripturam, quæ falsa probatur, inualidam & inanem esse appareat,[7] forte ob non seruatas solemnitates, siue ex ratione iuris communis, siue ex lege municipali præscriptas.[8] Nec aliud erit, etiamsi constitutione aliqua mortis pœna irrogetur in casu aliquo falsitatis, qui minorem habere rationem videatur.[9] Si enim aliena sit, & vt aiunt exorbitans à iure cōmuni, non est ad alium casum extendenda, nec si maiorē habeat rationem.[10] Exorbitans autem est, quæcunque pro falso irrogat pœnam mortis,[11] cum iure cōmuni nō alia falsi pœna sit, quā deportationis & publicationis bonorū.[12] *Sine die.*

1 *Cap. ad falsariorum. vers. qui verò. Extr, de crim. falsi.* Afflict. *decis.* 21. *n.* 2, Post Hostiens. & Cyn. ibi citatos *ex l. falsi. §. ordine D. hoc tit.* iunct. *cap. dura, Extr. eod.*

2 *l. maiorem* 4. *Cod. hoc titul. l. sacri affectus* 6 *Cod. de diuers. rescript.*

3 Afflict. *dict. dec. s.* 21. *n.* 11. ex Salycet. & Cyn. *in l.* 1. *Cod. de sepulchr. violat.* Bart. *in l. si quis legatum de falsi. D. hoc tit.* Alex *consil.* 73. *vol.* 1.

4 *§. item lex Cornelia. Instit de public iudic.*

5 Bald. *in l. iubemus. C. de testam.* quem citat & sequitur Alex. *d. cons* 73. *vol.* 1.

6 Afflict. *d. decis.* 21. *n.* 12. Alex. *cons.* 74. *col.* 4. *lib.* 1.

7 Bart. *in l. Diuus Traianus de testam. milit.* quem refert & sequitur Afflict. *ibid n.* 13.

8 *l. non putauit* 8. *§. non quauis de bonor. poss. contr. tabul. l.* 4. *§. condemnatum, de re iudic.* Bart. *in l.* 1. *§. parui. D. quod vi aut clam.* Bald. *in l.* 1. *§. quod autem D. de offi. præf. vrb.*

9 Vt in casu de quo afflict. *d. decis.* 21. *n.* 12.

10 Not. *in l. si vero, §. de vire. D. solut. matr. & in l. fin. C. de interd. matr. c.* 2. *de reg iur. in* 6. *& in Auth. quas actiones. C. de sacros. eccl.* Idem est si materia sit pœnalis. Ioan. Andr. *in Mercur. in reg. odia. de reg. iur. in* 6. & Cyn. *in l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*

11 Nisi in partu suppositio, *l.* 1. *C. hoc tit. & in seruo falsum committente. l.* 1. *§. fin. D. eod.* Vide *l. si quis aliquid* 38. *§. qui abortionis. D. de pœn.*

12 *d. l.* 1. *§. vlt. D. hoc tit. §. item lex Cornelia. Instit. de public. iudic.* Adde Grammat. in addit. ad Afflict. *d. decis.* 21.

DEFI

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XIV.

Solemnis inscriptio falsi ibi facienda est vbi falsum instrumentum producitur non, vbi falsum fabricatum dicitur.

CVm quidam apud Senatum nostrum conuentus ciuili actione ad solutionem debiti quod agenti cessum fuerat, tueretur se exceptione & auctoritate Senatusconsulti, quod à Curia Gratianopolitana redditum, & ab eius Curiæ Graphario subscriptũ, publicoque sigillo munitum affirmabatur, & per quod pronunciatum fuerat ex consensu cessionarij, vt à cessione, quasi sine causa, & perperam facta discederetur, saluáque cedenti manere exactio, Actor replicabat de falso, negabátque se vnquam in eam rem consensisse, nec tale quid à Curia Gratianopolitana vnquam pronunciatum fuisse: Déque ea re litem in Curia illa instituerat, non tamen facta adhuc inscriptione, sed minatus eam se facturum statim atque productum esset Arresti originale. Quærebatur vbinã de falso agi, & in crimen solemniter subscribi oporteret, an apud Curiam Gratianopolitanã vbi falsum admissum, lisque ad falsi accusationẽ instituendam præparata iam & quodammodo cœpta erat, An verò apud Senatum nostrum, vbi de veritate Arresti per replicationem cõtrouertebatur. Præsertim cùm Curia consensisset[4], vt cedens, qui velut in executionẽ arresti solutionẽ à debitore acceperat, vocaretur ad Senatum nostrum defensurus apud nos debitorem. Placuit licet de Arresti Gratianopolitani falsitate ageretur, non debere tamen Senatum nostrum cognitionẽ illam falsi incidentem ad Curiam Gratianopolitanam remittere, non solùm quòd quisquis de principali causa cognoscit, de incidenti quoque cognoscere debeat.[1] Sed etiam ne ea ratione subditorum nostrorum distractio permitteretur,[2] cùm ea falsi quæstio in debitoris, qui ex nostratibus erat, necem moueretur, quem certè æquum non erat tam periculosæ & dubiæ litis criminalis aleam extra prouinciam subire.[3] Et verò quamuis ad Curiæ Gratianopolitanæ iniuriam ea falsi fabricatio maximè pertineret,[4] digna tamẽ erat, quæ à Senatu nostro si qua esset vindicaretur, cui præcipua fiebat iniuria per productionem falsi arresti in ea litẽ, quam neque alius, quàm Senatus noster tractare poterat,[5] neque Senatus ipse noster nisi peracta falsi accusatione. Sed tamen visum est decernere Senatum debere ita faciendum apud nos falsi inscriptionem, vt tamen esset id sine præiudicio instantiæ apud Curiam Gratianopolitanam inchoatæ: Ea de lege, vt si quando Arrestum illud, quod falsũ dicebatur, ad Curiam Gratianopolitanam id requirentem trãsferri oporteret ad peragendam instantiam, permitteretur trãslatio,[6] neque tamẽ ad alium finem, quàm vt in iudicio exhiberetur arrestum, nec priùs dimitteretur, quàm apud nos lis peracta esset sollemnis inscriptionis.[7] *Ita Senatus* post lõgam disputationem in Georgij Bruni, Claud. Bertrandi, & Matthæi Burni, 16. Calend. Septemb. 1613. De qua in Defin. 21 sup. De hæred. vel act. vendit.

1 *l.3. C de ordin iudic.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. Coniect.*

2 Quod in causis criminalibus vix vnquam fieri solet, *cap pastoralis. Extr. de sent. & re iudic. Auth. qua in prouincia*, vbi omnes notant, *D. vbi de crim. agi oport.*

3 Nam ex illa quæstione falsi & ex illius controuersiæ exitu pendebat totum ius debitoris cessi, qui sicut non poterat non condemnari, si arrestum cuius prætextu soluerat falsum probaretur, cum soluisset non certiorato cessionario, qui si admonitus fuisset vtique falsum obiicere, atque ita solutionem impedire potuisset. Ita si verum appareret, non poterat non vincere per oppositam doli mali exceptionem, vt dixi *Defin. 21. Supra. de hered. vel act. vendit.* Porrò non potuisset Arrestum pronunciari falsum etiam in Curia Gratianopolitana, quin nocuisset ea pronunciatio debitori cesso, quamuis ad eam Curiam non vocato. Cùm non possit Arrestum vno loco verum esse, & altero falsum.

4 Cui enim per falsum maior fit iniuria, quàm ei sub cuius nomine falsum committitur?

5 Qui enim falsum instrumentum producit apud iudicem aliquẽ, quid aliud agit, nisi vt iudicis religionem circumueniat, *l. Diuus 33 de re iudic.*

7 Vt solent & debent magistratus mutuis se iuuare & tueri auxiliis, *l. à Diuo Pio 15. §. 1 eod. tit.*

7 Instrumentum enim, quod falsum dicitur, statim sequestrandum, & in Actuario publico deponendum, quousque lis peracta sit, cùm si tandem falsum pronuncietur, non modo cancellandum sit, sed etiam publicè incidendum, vt fieri solet.]

TIT. XIV.

DE HIS QVI SIBI adscrib.

DEFINITIO I.

Potest quis sibi adscribere in testamento nuncupatiuo, si modo probetur illud per testes non per scripturam. Item de quibusdam aliis casibus.

VOn dicimus, neminẽ posse in testamento sibi aut patri aut liberis quicquam adscribere,[1] non habet locum in testamento nuncupatiuo scripto, si modo per testes probari possit.[2] Non enim ex scriptura æstimatur testamentum nuncupatiuum, licet scriptum sit, sed ad probationem tantum scriptura interponitur, ne defunctis testibus voluntas intercidat.[3] Ergo si testibus iam defunctis scripturæ vsus necessarius sit ad probationem testamenti, non magis valebit, quod quis sibi suisve adscripserit, quã si testamentum in scriptis conditum proponeretur.[5] Si quidẽ eo casu necesse est, vt testamẽti quãtumuis nuncupatiui fides ex scriptura pẽdeat,[6] quæ nõ potest ea parte nõ esse suspecta.[7] Sed hoc tamen non perpetuum. Nam si quis sibi, suisve fideicommissum sub duplici conditione adscripserit, vtraque casuali aut mixta, non etiam potestatiua, nihil est quod impediat, quominus fideicõmissum peti possit,[8] Sed etsi ea testamenti nuncupatiui scriptura proferatur, quæ à duobus notariis subscripta sit, placet fidem ei adhibendam, pro eo etiam, quod alteruter sibi suisve adscripserit:[9] non secus ac si is qui sibi adscripsit, iam tum fuisset infamis,[10] nimirum si ambo notarij, aut simpliciter aut in solidum singuli rogati sint, nõ tamen si ambo in solidum coniunctim.[11] *Ita Senatus* 3. Calend. Decembr. 1588.

1 L. 1. *& tot hoc tit. C. l. Diuus Claudius* 15. D. *de leg. Cornel. de falsi.*

2 Anan *in cap accedens, post nu. 6. Extr. de crimin. falsi.* quem refert & sequitur Iul. Clar *in §. falsum, num. 35.*

3 Aliud siquidem est scriptum esse quid, aliud vero in scriptis factum esse, *l. contractus 17 vat not. C. de fid. instr.*

4 *l. 4. D. eo l. contrahitur 4. D de pign.*

5 Dyn quem communiter Doctores sequuntur, vt dicit Bosi. *in tit. De his qui sibi adscribunt, nu. 3* quem refert & sequitur Clarus, qui dicit communem *in d. § fa sum, n. 35.*

6 Quæ res facit, vt nec ipse notarius, qui instrumentum testamenti scripsit, possit haberi pro teste, nisi per iudicem in eam rem auditus sit, vt notant nostri *ad l. Domitius Labeo 17. D. qui testam. fac. poss.*

7 Siue quod quilibet de facili obliuiscatur, præsertim ea quæ ad se non pertinent, siue quod vbi quid reperitur scriptum in testamento pauci sint, qui contra scripturam testamenti velint deponere, vt ratiocinatur Iul. Clar. *d. n. 35.*

8 *d. l. Diuus 15. § vlt.* vbi gloss. *ff. ad leg. Cornel de falsi.* Bart. *ibid.* Roman. *in l. si vero, §. de viro, sull. 3. solut. matrim. & in l. 1. in princ. de verb. oblig.* Bald. *cons. 386 vol. 2.* Vide eundem Bald. *ad l. 2. C. hoc tit* Bart. *in l. 1. §. ex illa quoque* D. *de falsi.* Bald. *in l. dictantibus, Cod. de testam.* Specul. *in tit. De instrum. edit. §. instrumentum.*

9 Bart. *in l. si quis. §. cogentur,* & ibid. Ias *D. de edend.*

10 Boet. *decis. 2. n. 3.*

11 Idem Boet. *ibid. n. 7. per l. pluribus* 32. vbi gloss. D. *de procurat.* Hipp. de Marsil. *sing. 676.*

TIT. XV.

DE FALS. MONET.

DEFINITIO I.

Ex indiciis etiam indubitatis contra falsos monetarios prius deueniendum est ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria, sed extraordinaria.

CVM

CVm penes eum, qui falsam monetam cudisse dicebatur, reperta essent instrumenta, per quæ id fieri potuisse, non tamen factum esse apparebat,[1] ac præterea deprehensus is esset in loco suspecto & occulto,[2] non putauit Senatus hoster satis liquido probatum crimen, sed tantum per indicia, quæ habendæ quæstioni locum facere deberent:[3] Si tamen quæstio nihil à rei pertinacia expressisset, purgata quidē aliqualiter videri indicia eiusmodi, alioquin indubitata,[4] hactenus nimirum vti ne summo supplicio reus afficeretur, sed non vsque adeo tamen quin relegandus esset ad perpetuas triremes,[5] commutata scilicet, vt fieri debet, propter minus plenas probationes pœna ordinaria in extraordinariam.[6] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590.

1 Intellige si non erat ille solitus emere & vendere, aut aliter penes se habere alia instrumenta ad fines commercii. Tunc nulla contra eum suspicio ex hoc oriri posset, secundum ea, quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 11. in fin* Capell. Tholos. *q.* 151 & ibi Aufrer.

2 Malū enim est, quod occultatur, inquit quodam loco Tertilianus.

3 Potest enim haberi quæstio ex indiciis, dummodo sint illa legitime probata & sufficientia ad torturam. Iul. Clar. *in practic. crimin. quæst.* 20. *num.* 4. *& qu.* 64. *num.* 12. *&* 13. Sufficit autem indicium vel vnum, non modo si sit proximum, qui casus indubitatus est, sed & si remotum. Idem Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 14.

4 Cum fieri numquam possit, vt non purgentur indicia per torturam, si non in toto saltem in tanto. Iul. Clar. *d. q.* 64 *num.* 38 Maxime vero si non esset addita protestatio, *sine præiudicio probationum*, quæ semper addi solet & debet, ne alioqui omnino necesse sit reum absoluere. Clar. *ibid. num* 8.

5 Clar. *d n.* 38. post Boss. *in tit. de inquisit. nu.* 30. Vide Gram. *decis.* 74. *per tot.*

6 Sicut & cum fit condemnatio ex solis indiciis quantumcumque indubitatis. Tunc enim potest reus condemnari ad pœnam non tantum pecuniariam, sed etiam corporalem, sed tamen ad extraordinariam dumtaxat, numquam vero ad ordinariam. Idem Clar *dict. quæst.* 20 *numer.* 6. *per tot.* vbi tamen subiicit, *numer.* 7. excipiendum esse crimen assassinij, de quo dixmus, *Definit.* 8. *supr. ad leg. Cornel. de sicar.* & hæresis & simonię, in quibus potest quis etiam ad mortem condemnari ex præsumtionibus. Sicut & quoties præsumptio posita est à lege, vt *in l. si quis* 34 *Cod. ad legē Iul. de adulter.* Vide Capell. Tholos. & ibi Aufrer. *decis.* 162. Guid. Pap. *quæst.* 498.

DEFINITIO II.

Expendens falsam monetam ita demum tenetur, si sciuerit, sed mitius ille, qui prius eandem monetam accepit pro bona, ille grauius, qui falsam monetam vilius emit, vt carius venderet.

QVi falsam monetam probatur habuisse & expendisse, non ideo falsæ monetæ pœnam siue ordinariam siue extraordinariam pati debet, nisi probetur falsam sciuisse & dolo malo expendisse.[1] Neque enim dolus vnquam ab ignorāte committitur,[2] nec rursus crimen sine dolo.[3] Sed & cum falsæ monetæ copia & bonæ inopia tanta est, quantum his miserrimis temporibus vidimus, vix est, vt non multo mitius agi debeat cum eo quoque, qui falsam monetam sciens expendit, quam qui ab alio pro bona imprudēs acceperit.[4] licet demōstrare nō possit, à quo habuerit,[5] quod alioqui ad purgandā criminis suspicionem requireretur.[6] Illos sane grauissimis pœnis coercendos constabat, non solum qui fallā monetam cuderent,[7] sed etiam qui falsam scientes minori pretio cōparārēt, vt maiore in publicum tanquam bonā exponerēt, incautumq; vulgus deciperent in ea re, in qua vel cautiores ipsi facile decipiantur.[8] *Ita Senatus* 8. Calend. Iunij, & rursum Prid. Calend. eiusdem Iunij 1591. in causa Claudij Iacquier Tarentasiensis. Etiam antea in causa Claudij de Court, 5. Id. Nouemb. 1590.

1 Viuius *lib.* 1. *commun. opin.* in verb. *monetam falsam scienter*, sunt tamen qui addant, si nummi sint plumbei vel stannei, quasi hoc solo casu expendens falsam monetam incidat in pœnam ordinariam legis Corneliæ: sic enim Bart, *in l. Cornel. in princ. de falsi.* cuius sententiam tanquā mitiorem sequitur Iul. Clar. *in §. falsum, num. vlt.* vbi tamen notat contrariam opinionem, vt indistincte imponenda sit pœna falsi ordinaria, quæ fuit opinio Salic. *in l.* 2 *nu.* 6. *C. de falsi.* seruati in practica.

2 Sed tantum à sciente & insidiante, *l. dolum* 6. *C. de dolo, l.* 1. *C. hoc tit.*

3 Ad hoc scilicet vt corporaliter puniatur Iul. Clar. *in pract. crim q.* 84. *nu.* 1. *l. nec exemplum.* 20. *C. de falsi.* Cæterum nihil vetat per errorem incidere, quem non modo in crimen, sed etiam in pœnam criminis quod tamen cum onerit, eo pœnam remitti oportet, *l. pen. tit. fin. C. de his qui sib. adscrib.*

4 Hic enim non tam de lucro captando certat, quam de damno vitando, quæ semper magna ratio est. Semper namque subueniri ei oportet, qui nihil nisi indemnitatem sibi quærit, *l vlt. §. sin vero creditores. C.* eod. *de iur delib. l, quod autem. 6. §. simili modo dicimus, D qua in fraud. credit. l. 4. §. si cum legitima & seq. D. de dolo mal. except.*

5 Intellige, si modo sit ille bonæ famæ, ex iis, quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 21. *in fin.*

6 Clar. *ibid. num.* 41. *in princ.* ex Bart. *in l. fin. post. num.* 5. *D. de quæst. l. maiorem C. ad leg. Cornel. de falsi. ciuile est* 5. *C. de furt. seru. corrupt.*

7 Quos tamen omnium grauissime puniendos esse constat, scilicet pœna ignis, *ex l* 2. *C. hoc. tit.* Iul Clar. *in §. falsum, n.* 46. vbi addit mitius puniri eos, qui falsificant monetam alicuius ciuitatis. Puniri enim illos pœna quidem capitali, sed deportationis non mortis. Sunt enim varii gradus pœnarum etiam capitalium, de quibus idem Clar. *in pract. crimin quæst.* 67. *in princ.*

8 Est enim hoc veluti commercium quoddam falsitatis & improbitatis, quale esse nullum debet. Cum non licet ementibus & vendentibus se inuicem decipere in substantia rei. Sed tantum in pretio. *l. alio. quin* 11. *§.* 1 *& leg. seq. D. de contr. empt. l. si cum aurum* 50. *D. de i. solut.* Adde puniri etiam vltimo supplicio eum, qui monetam auream radit. Clar. *in §. falsum, n.* 47.

DEFINITIO III.

Extraordinaria pœna infligenda est mulieri, quæ sciuit, falsam monetam à marito & aliis cudi, nec reuelauit

MVlier, quæ maritum sciuit falsæ monetæ cudendæ operam dare, nec magistratui denunciauit, non idcirco punienda est:[1] Secus si mariti exemplo ipsa quoque idē crimen admiserit. Quoniam sicuti durum est cogi mulierem, vt mariti vitam in tam apertum discrimen cōiiciat,[2] ita permitti ei non debet, vt mariti crimen, qualecumque illud sit, impune sequatur.[3] Quid si nec alios prodidit, quos nec prodere potuit, quin mariti vita in discrimen vocaretur? Merebitur etiam excusationem.[4] Sed tamen omnino impunitā manere illius conniuentiam & taciturnitatem non oportet in tanto crimine.[5] Itaq; relegari eam & in exilium mitti placuit. In eadem causa, 18. Cal. Iul. 1595.[6] *Ita Senatus* in causa Michaëlis Thibaut, 7. Cal. Iunij. 1594.

1 Non solum quod non potuerit prohibere, cum non habeat mulier imperium in maritum, *l. culpa caret* 50 *de reg. iur.* Sed etiam quia de iurē nemo tenetur obuiare delicto, nec malefactorem indicare, etiamsi commode & sine vllo suo periculo potuerit prohibere, nisi in crimine læsæ maiestatis, & quidem in duobus primis casibus legis Iuliæ. si vel contra personam Principis, vel contra statum eius coniuratio facta sit. In aliis autem casibus etiam læsæ maiestatis, qui non reuelauit, tenetur pœna extraordinaria arbitrio Principis. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 87. *nu.* 1. 2. *&* 3.

2 *L. milites* 13 *§. desertorē, D. de re milit. l. pen. C. de his qui accus. non poss.*

3 Cum agentes & consentientes pari pœna sint puniendi, quando consensum & auxilium præstiterunt ex proposito ad committendum maleficium. Idem Clar. *d. q.* 87. *nu.* 4 vbi addit, si quis consenserit delicto per vam auctoritatis & defensionis plus puniri eum debere, quam delinquentem ipsum. scilicet in grauioribus delictis, at non etiam in minoribus. Sed & sufficit, vt quis ratum habeat delictum ipsius nomine gestū, scilicet quod tale est, vt alieno nonine committi, & ab alio ratum haberi potuerit, teneturque ratificans, nisi probet, non fuisse suo nomine admissum crimen. Clar. *ibid. num.* 5.

4 Non solum propter coniunctum pericu um mariti, sed etiam quia nemo cogitur obuiare delicto, ne quidem clamando vel reuelando, nec magis canonico iure quam ciuili, vt dixi *num.* 1.

4 Quia crimen falsæ monetæ non tantum est falsi species, sed etiam læsæ maiestatis, *l.* 2. *C. hoc tit.* Et ideo non renelantes tenentur, nec nisi viduæ & impuberes, nō etiā tutores eorū excusantur. *l.* 1. *eod.* Pœna scilicet extraordinaria, vt dixi ex Plato *d. q.* 87. *nu.* 2. *in fin.* Vide *Defin.* 6. J.

DEFINITIO IV.

Qui socios criminis falsæ monetæ indicauit veniam meretur, quam ei iudex quilibet promittere potest, & curare apud Principem debet.

QVi falsæ monetæ reos indicauit, si idem ipse criminis particeps fuit, seipsum que, detulit, venia dignus est,[1] nec prohibetur iudex etiam inferior polliceri, quo magis illiciat eum ad propalandam veritatem, procuraturum se, vt veniam consequatur à Principe.[2] Sed iamen nonidcirco illi

Source : BIU Cujas

illi parcere debet, at ne Senatus quidem, tametsi Principis vice fungatur. Nam pertinet ea res ad auctoritatem solius Principis,[3] ad quem ideo rescribendum, atque interim sustinenda pronunciatio est.[4] Ita *Senatus* in eadem causa

1 *l.1.vers.accusatoribus,*C *hoc tit.l.*5 C. *Theod.eod.l.5.in fin.*C.*ad leg. Iul.maiest.*

2 Imo potest etiam impunitatem rei promittere, adeo vt postea non obstante tali promissione possit nihilominus reum ad mortem condemnare, nisi proponas impunitatem ab eo promissam, qui possit ipse delicti gratiam facere, puta si esset Princeps, vel ab eo habens auctoritatem gratias concedendi, quo casu non esset fallenda fides. Alioqui sibi imputet, qui credidit tali promissioni, inquit Iul. Clar.*in pract.crim.q.*55. *num.*8.*&* 9. vbi tamen magis probat ille, ne per mendacium huiusmodi impunitates promittantur, neve ex tali confessione, si sola sit, vnquam infligatur pœna ordinaria, nisi reus aliis indiciis esset grauatus, quod & mihi longe iustius videtur. Hæc tamen definitio loquitur de impunitate, quæ sit promissa secundū leges, vt dixi *num.*1.*ex d.l.*1.*vers. accusatoribus,* C.*hoc tit.d.l.*5.C.*ad leg.Iul.maiest.*

Vt scilicet gratiam criminis faciat tum quoque, cum de rigore iustitiæ, vt aiunt, gratia facienda est. Eo namque iure vtimur, vt scripsi *De fin.*5.*&* 10.*Supra.ad leg.Corn.de sicar.*

4 *Arg.l.*1.D.*quand appell.sit, l.*5*si quis filio* 6.*§.quid tamen,*D *de iniust.rupt.*

DEFINITIO X.

DElatus, quod falsam monetam expenderit, si eum, à quo accepit, exhibeat, nec probetur dolo malo, id est, sciens prudens expendisse, absoluendus est.[1] Quid ergo si quantū in se fuit, id egerit, vt exhibere posset, is tamen, quem voluit exhibere aufugerit, & contumax sit? Perinde hic absoluēdus est, non illa tantum ratione, quod per eū non stet,[2] sed illa etiam, quod qui per cōtumaciā abest, pro cōfesso cōuictoque haberi debeat.[3] Ita *Senatus* 7.Id.Nouembr. 1594.

1 *l.maiorem* 4.C.*ad leg.Cornel.de falsi.ciuile* 5. C.*de furt.* Dixi *Defin.* 2.*num.*6.

2 Nam & exhibet, qui indicat, licet non sistat, scilicet, quantum ad hoc, vt purget se de dolo malo, nisi forte nominatim hominem plane ignotum, vt *in d.l.ciuile.*Vide *Cap.Thol.decis.*15.& ibi Aufrer.

3 Ita vt contra eum possit procedi ad sententiam & condemnationem ex sola contumacia, etiamsi vltra contumaciam non sit per alias legitimas probationes conuictus de crimine, dummodo subsint indicia sufficientia ad transmittendum inquisitionem. Iul. Clar. *in pract.crim.qu.* 44.*nu.*10 *&qu.*20.*vers.ad inquirendum.*

DEFINITIO VI.

OB solam scientiam criminis læsæ maiestatis non est quis puniendus pœna mortis, quæ est ordinaria, sed tantum extraordinaria, præterquam si in primum caput legis Iuliæ[1] admissum probetur. Ergo si agatur de falsa moneta, etsi crimen læsæ maiestatis est,[2] quia tamen non pertinet ad primū caput, mitius erit agendum cum conscijs, vt ad triremes vel perpetuas vel temporales damnentur.[3] Nimirum si sciuerint & vel prohibere vel magistratui denunciare potuerint. Alioqui culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest,[4] nec prohibendi facultatem habentibus reuelare. An ergo mortis pœna remittetur ei, qui falsam monetam non cuderit quidē, sed tamen ad eam cudendam falsarijs domum suam locauerit? Minime.[5] Hic enim plusquam conscius est, cum sit etiam socius criminis, quippe qui delinquentibus opem, auxiliū & ministerium præbuerit.[6] Quid rursus si quis ab initio minis mortis prohibitus fuerit à delinquentibus, ne crimen reuelare posset,[7] postea vero cum reuelandi potestatem haberet, non reuelauerit, quasi eodem metu durante? Non meretur excusationem, quia reuelando magistratui, qui falsarios istos in carceres erat detrusurus, poterat se ab eo metu liberare.[8] Ita *Senatus* secreto Senatusconsulto, contra Franciscum Garnier, & N. Thibaud. Focignienses, 8. Calend. Iul. 1595.

1 Intellige autem primo illo capite duos casus contineri, nempe si contra personam ipsam Principis coniuratum sit, vel contra Rempublicam. His enim duobus casibus sciens nec reuelans punitur pœna ordinaria. In cæteris vero casibus punitur pœna extraordinaria, vt dixi *Defin.*3. *num.*1.§.

2 L.2.C.*hoc tit.*

3 Iul.Clar.*in pract.crim.quæst.*87.*nu.*2 *&* 7.

4 *l.culpa caret* 50.*de reg.iur.*

5 *Arg.l.vlt.D.quod met.caus.*

6 Loquitur de eo, qui scijt, ac proinde qui pari pœna teneri debet qua is qui fecit. *Idem.*Clar.*d.qu.*87.*nu.*4.

7 Est enim metus mortis iustus, & talis, qui possit cadere in constantem virum, *l.isti* 8.*quod met.caus.*

8 *d.l.vlt.in princ.*ibi *cum potuerit ius publicum inuocare & adire aliquem potestate præditum,*D.*quod.met.caus.*

TIT. XVI.

DE MVTAT. NOMIN.

DEFINITIO I.

Mutatio nominis in familiæ nobilioris iniuriam virgis & exilio castiganda est. Itemque pœna honoraria, ni reus sit infamis.

QVM carnifex quidam honesti viri & aduocati nomen sibi arrogasset, seque pro agnato publice iactitaret, falso tamen & dolo malo, vt probi nobilis viri existimationem læderet, aut ab eo pecuniam, ne id faceret, extorqueret; Putauit Senatus, cædendum virgis & exilio mulctandum esse:[1] Pœnam vero vocant, honorariam, cui locus esse videatur, cōsulto prætermisit, quod eius conditionis homo iam infamis neque honoris iacturam facere vllam posset,[2] neque honorem, quem nullū haberet, alteri dare vel reddere.[3] Ita *Senatus* pro D. Andrea Chauasse, præcipui apud nos nominis, promiscuæque eruditionis aduocato, 9. Cal. Mart. 1598.

1 Falsi enim nominis vel cognominis adseueratio pœna falsi coercetur, maxime vero cum fit in alterius fraudem & iniuriam, *l.falsi nominis* 13 D.*ad leg Corn.de fals.* Cæterum innocentibus & bonam mentem habentibus mutatio nominis periculosa non est, *l.* 1. vbi glos. & DD. *hoc tit.* Hodie vero frequentissima est iis, quos talliabiles appellamus.

2 *l si quis iniuriam* 35 *de iniur.*

3 Nemo enim dat quod non habet, *mal da chi non ha, dice la campana do San Pietro.* Verba sunt Bart. *in l.si vniuersa* 15.C.*de leg.*

TIT. XVII.

DE CRIMIN. SACRILEG.

DEFINITIO I.

Crimen sacrilegij est mixti fori, & quomodo in eo aliisque similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sunt clerici, quidam laici.

CRIMEN sacrilegij dicitur mixti fori, quoniam de eo cognoscere vterque iudex potest tam ecclesiasticus quam secularis.: Ideoque locus est præuentioni,[1] vt contingere necesse est, quoties idem crimen diuersos iudices habere iure ordinario potest.[2] Ne alioqui duplex eiusdem criminis condemnatio fiat, aut pugnātia iudicentur.[3] Si tamen iudex ecclesiasticus prior cognouerit, & eum, qui capitis pœnam merebatur, leuius punierit, quod euenit necessario, quia gladij potestatem non habet,[4] tentari potest auctoribus plerisque non prohiberi iudicem secularē, quo minus id, quod iustæ condemnationi deest, pro sua suppleat iurisdictione.[5] Quod si ita est, longe melius fuerit & ciuilius, vt illo etiam casu, quo iudex ecclesiasticus cognitionē occupauerit, hactenus tantum partes suas interponat, vt litē instruat. non etiam vt sententiam ferat, relicta iudici laico iudicandi necessitate,[6] quod & fieri debere quidam existimarūt.[7] Quod si ex reis quidam laici, quidam clerici proponantur, ita res temperari solet, vt vterque iudex simul cognoscat, ne quicquam alius absente alio constituat, quod pertineat ad litis instructionem:[8] separatim tamen pronuncient: vt clericus à iudice clerico pœnis pontificijs, laicus à laico pœnis grauioribus afficiatur.[9] Ita *tractatum est* in publico auditorio pro iurisdictionali procuratore de Foissiaz, cōtra N. Cornatō, & procuratoré fiscalem Archiepiscopatus Lugdunensis, Prid Id. Decēbr. 1593, postea pronunciatum, 6. Calēd. April. 1594.

1 Mantua

1 Mantua *conſ.266.num.*80.quem refert Iul Clar.*in pract. crimin.q.* 37.*num.* 6. vbi ait,quoſdam putare hoc crimen eſſe merè eccleſiaſticum,per text.*in cap.cum ſit generale*, *& in cap.conqueſtus*, *de for.compet.* ſubijcit tamen,apud ſuos Mediolanenſes iudicem laicum cognoſcere de ſacrilegio, non autem eccleſiaſticum, idemque apud Gallos ſeruari. Vide *c.1. de offic.ordin.* & ibi Canon.

2 Qualia ſunt crimina illa omnia,de quibus tractat Clar.*dict.quaſt.* 57. ſcilicet crimen vſuræ ſi contra vſurarium agatur criminaliter,nam ſi agatur ciuiliter,& quæratur de iure,id eſt,an contractus ſit vſurarius, ſolius eccleſiaſtici iudicis cognitio eſt, niſi incidente ac per modum exceptionis ea quæſtio proponatur,quo caſu etiam iudex laicus poteſt de eo cognoſcere.Guid.Pap *conſ.*180.*num.*2.Si vero quæratur de facto,puta ſi reputantur vſuræ,nec dubitetur, an contractus ſit vſurarius, iudex laicus eſt competens.Idem aduiterii crimen eſt mixti fori,niſi cum agitur ad ſeparationem thori,de quo ſolus eccleſiaſticus iudex cognoſcit.Item concubinatus,item ſortilegii,de quo Clar.*in §.hæreſis nu.*25.

3 Quod ſemper euitandum eſt,quantum fieri poteſt, *l.ſingulis* 6.C. *de except.rei iudic.*

4 Nec enim eccleſia nouit ſanguinem.

5 Iul.Clar.*in practic.crim.quaſt.*57 *nu.*11.*&* 14. vbi ait cum,qui abſolutus eſt à iudice eccleſiaſtico, poſſe nihilominus de eodem crimine, quod ſit communis fori,apud iudicem laicum accuſari,quia iuriſdictiones ſunt prorſus diſtinctæ & ſeparatæ, nec abſolutio lata in vna iuriſdictione parit exceptionem rei iudicatæ in alia.Quamuis alioqui regulare ſit,vt qui fuit abſolutus, non poſſit de eodem crimine nec apud eundem iudicem,nec apud eius ſucceſſorem accuſari.Idem Clar.*d.quæſt.* 57. *nu.*8. *& ſeqq.* niſi ex parte iudicis,qui maiorem pœnam impoſuit,fraus & colluſio interceſſerit. Clar. *ibid.num.*12. Multo magis qui punitus eſt à iudice eccleſiaſtico,ſed mitius,poterit à laico grauius puniri,*ibid.num.* 14.vbi addit, ſi tamen prius quis punitus ſit à iudice laico,non debere illum deinde à iudice eccleſiaſtico moleſtari. Quod tamen ilie ſic intelligit & recte,ſi pœna per iudicem laicum impoſita non ſit minor illa,quã imponere iudex eccleſiaſticus poſſet ſiue corporalem ſiue pecuniariam (vt ſecludamus excommunicationem, quæ cum ſit medicinalis potius quam afflictiua, non communeratur inter graues pœnas.) Alioqui cur minor erit poteſtas eccleſiaſtici iudicis quam laici in crimine mixti fori? *Ibid.*addit *nu.*15.poſſe atrocitatem criminis tantam eſſe,vt non obſtante punitione per vnum iudicem facta poſſit crimen etiam per alium puniri *Ex cap.ad falſariorum,de crimin falſ.*

6 Cum ſacrilegii pœna vix vnquam minor,quam mortis eſſe poſſit non quidem iure ciuili,ex quo pœna eſt extraordinaria, quamuis' ſemper capitalis, ſed de conſuetudine, ſiue ſacralegium intelliges ſecundum ius ciuile furtum rei ſacræ in loco ſacro,ſiue iuxta ius canonicum,quod alterutro iſtorum contentum eſt. Clar. *in dict.§.ſacrilegium, num.*1.*&* 3.quamuis addat, Senatum Mediolanenſem rato ſolere condemnare ſacrilegum ad pœnam vltimi ſupplicii. Quod ſi alia pœna ſacrilegio conſtituta ſit per ſtatutum, & quæratur, an intelligendum ſit ſtatutum de ſacrilegio ſecundum ius ciuile,an ſecundum ius pontificium?Diſtingue cum *Iulio Claro ibid numer.* 4. an conditum ſit à laicis an ab eccleſiaſticis.Sane pœna capitis huic criminis conſtituta eſt *per l. ſacrileg 9.D.ad leg,Iul.pecul.& de ſacrileg.*

7 Vide apud Cacher Oſaſc.*Deciſ.Pedem.*103.

8 Non enim ſequimur eorum ſententiam, qui putant etiam quod ad laicos remittendum hoc caſu cognitionem ad iudicem eccleſiaſticum,tanquam ad digniorem, ne continentia cauſæ diuidatur. Imo vero iudex laicus pronunciat quod ad laicos,& eccleſiaſticus quod ad clericos.Iul.Clar. *in pract. crim. q.* 56.vbi tamen non de pronunciatione tantum loquitur,ſed etiam de cognitione in quo ſane alio iure vtimur. Nam vt ait hæc Definitio, vterque iudex ſimul cognoſcit, quod pertinet ad inſtructionem litis, ideo fortaſſe vt citius & certius & minore ſumptu vtraque lis expediatur. [Quid tamen ſi grauiſſimum crimen ſit quod ſeuerioribus pœnis,quam ſint eccleſiaſticæ vindicari,hoc eſt morte ipſa expiari publice interſit? Finge incendiarium aut alterius criminis atrociſſimi reum,quod tamen non ſit ex iis,quæ Pragmatici priuilegiata vocant, quorum cognitio ſpeciali & priuilegiario iure ad ſolum iudicem laicum ſpectet. Inter quæ incendii crimen quamuis atrociſſimum nemo vnquam collcauit. Non eo minus debebit Iudex laicus cognitionem ad iudicem eccleſiaſticum remittere. Sed ita tamen,vt ſi eiuſdem criminis ſocii ſint laici, tractari litem oporteat per iudicem eccleſiaſticum adiuncto iudice alico,puta Senatore aliquo ſi lis coram Senatu pendebat. Itémque adſiſtente procuratore generali, vt peracta accuſatione ſi pœnæ eccleſiaſticæ non videbuntur ſufficere, tradatur reus & mancipetur bracio ſeculari,vt loquuntur &,Iudici laico,prius tamen facta degradatione, vt & vindictæ publicæ eccleſiaſtici ordinis dignitati aptiſſimo temperamento conſulatur. *Ita Senatus* in cauſa Gabrielis Rolin, Iacobi & Aymardi Magnin,& Ioannis Rogex, Idib.Septemb.1613.In criminibus priuilegiatis nihil tractari poteſt,cum de iis ſolus Iudex laicus cognoſcat.

9 Aliæ ſi quidem ſunt pœnæ iuris ciuilis,aliæ vero & leniores pœnæ iuris pontificii,de quibus alibi ſcripſimus.

TIT. XVIII.

QVAND. CIVIL. ACT. CRIminal. præiudicet.

DEFINITIO I.

Falſi quæſtio incidens in ciuilem prius tractanda eſt,ſi præiudicium faciat ciuili actioni,etiamſi iam concluſum ſit in cauſa ciuili.

CVm falſi quæſtio in cauſam ciuilem indicit,ſi quæratur,an in ciuili ſuperſedendum ſit, placet illa diſtinctio, an falſum ſit tale,quod cauſę ciuili præiudicium faciat,annon,vt priore caſu ſuperſedendum ſit,poſteriore non item.[1] Quid enim ſi agam contra te ex falſo inſtrumento, quod ſi verum eſſet,ex tempore condemnari deberes? Nonne prius neceſſe eſt, vt quæſtio illa diſcutiatur, vtrum falſum admiſſum ſit nec ne? Vtique,[2] licet proponas mutuo collitigantium conſenſu in cauſa concluſum fuiſſe, priuſquã falſi ſuſpicio ſuboriretur:quamuis ex contrario regulare ſit vt poſt concluſionem in cauſa ciuili non ſit remorandũ iudicium ob incidentẽ cauſam criminalem.[3] Neque rurſus aliud erit dicendum,ſi proponas,actorem nolle criminaliter agere forte, vt agnati honori pareat,[4] nec niſi per viam,vt aiunt, nullitatis & exceptionis falſum obiicere velle. Etſi enim dici ſolet,poſſe ius reddi in cauſa ciuili prius quam in criminali, quoties actor negligens eſt in proſequenda criminalis negotij deciſione,ac multo igitur magis,ſi dicat,nolle ſe criminalem falſi accuſationem inſtituere.[5] Id tamen locum non habet, ſi de iis,quæ ad cauſæ ciuilis deciſionem pertinent, non aliter ius certum ſtatui queat,quam ſi de falſo ſit cognitum & pronunciatum.[6] Idémque obtinebit, ſi poſteaquam concluſum eſt in cauſa,productumque inſtrumentum ,quod falſi arguitur,is,qui produxit,poſtea ſit contumax in exhibendis iudici actis litis. [7]Sufficit enim ſemel productum fuiſſe inſtrumentum,& à producente palam ac aperte declaratum,quod eo vellet vti.[8] Sane ſi contra proteſtetur ab eius ſe vſu abſtinere,vtiq;falſi accuſationẽ effugere poteſt. Nimirum ſi nõ ipſe falſi machinator fuiſſe dicatur, eumque ſolus vſus periculo criminis adſtrinxerit.[9] Videtur autem totum hoc ius ex eo deſcẽdere,quod moribus noſtris ex iure Gallico deriuatis de falſo agi ciuiliter nullo modo poteſt,id eſt, neque agendo neque excipiendo.Nec falſi ſola ſuſpicio apud nos, quomodo apud Italos,[10] pro veritate habetur, quamuis agatur tantum de elidenda in cauſis ciuilibus aliqua probatione. [11] Nã quantumuis vrgeant coniecturæ pro adiuuanda falſi ſuſpicione,nihil tamen inaudito eo, qui falſum commiſiſſe dicitur ſtatuendum eſt, nec rurſus de falſo niſi criminaliter cognoſcendum:[12] Plane ſi is,contra quem falſum inſtrumentũ productum eſt,nolit aduerſario falſi crimen obiicere(neque enim accuſare cogendus eſt)[13] pertinebit ea res ad officium & diligentiam procuratoris Principis:tamenſi actor is ſit,qui malit cauſa cedere, quam fratrem aut cognatum in vitæ & exiſtimationis diſcrimẽ adducere.[14] Publice ſi quidem intereſt detegi falſarios & puniri. [15] *Ita Senatus* 9. Calend.Aug. 1592.

1 *Ita* Math.de Afflict.*deciſ.Neapol.*229.*ex l.vltim.*C.*de ordin.iudic.*

2 Anchar.*conſ.*62.Hypol.de Marſil.*ad rub.de falſ.nu.*20.

3 Afflict.*vbi Supra.nu.*1.*ex l.neganda* 19.C.*qui accuſ.non poſſ.*& Bart. *in l.is qui reus,in fin.D.de publ.iud.*

4 Nec enim cogitur agnatus agnatum proximum accuſare. Imo nec poteſt,ſi crimen ſit publicum,nec ſi ſuam vel ſuorum iniuriam perſequatur,vt dixi *Definit.5.§.de falſ.& Definit.2.Vt nem.inuit.ager.vel accuſ. cogat.ex l.penult.*C.*de his qui accuſ. non poſſ.& l.iniquum* 17.*eod.*Leuiorum ſane criminum alia ratio eſt,*l.ſi ſororem* 18.*eod.*

5 Cyn.*in l.1.qu.fin.*C.*qui accuſ.non poſſ.*Sal.*in l.ſi docueris* C.*de falſ.*

6 Semper præcedere debent, quæ neceſſaria ſunt antecedentia, *vulg.l.2.D.de iuriſd.*

7 Quod Pragmatici dicunt, *eſtre forclos de produire & remettre les pieces pour iuger.*

8 Præſertim ſi id declarauerit poſt acceptum à iudice terminum, vt loquuntur, ad deliberandum & reſpondendum ,an vellet eo inſtrumento

instrumento vti necne. Solet enim & debet in hanc rem petenti dari terminus. Iul Clar *in §. falsum num. 10. & 35.*

9 *L. si falsos codicillos 8. C. ad leg. Cornel. de falsi.*

10 Vt refert Clar. *in §. falsum, nu. 38* Cart *Iun. cons. 132. nu. 10. & cons. 266. num. 6.*

11 ad hoc vt puniatur quis de falso, non posse probari falsitatem ex sola suspicione, fatetur Clar. *ibid. num. 39.*

12 Vt dixit Defin. 1 *supra ad leg. Cornel. de falsi.*

13 Quia nemo inuitus accusare cogitur, *l. vnic. C. ill. tit Vt nom. idnit. ager. vel accus. cog.*

14 Ne videatur agnatum supplitio, obtuliſſe, vt ait l. milites 13. § *desertorum, D. de re milit.*

15 *Cap. ad falsariorum, extr. de falsi.*

DEFINITIO II.

Casus in quo non potest agi de termino moto nisi ciuiliter,

INstituta de termino moto accusatio pẽdente lite, quæ per ciuile iudicium communi diuidundo inter easdem partes agitabatur, prius quidem & ante omnia treminanda est, vt contingit, quoties criminalis actio incidit in ciuilem,[1] præterquam in certis casibus.[2] Sed si de eo termino moto agatur, qui lite pendente suppositus sit, ab aduersario vel inscia parte, vel vt id pateretur, per dolum aut vim coacta, & incontinenti reclamante (finge mulierculam cum præpotenti aduersario litigantem,[3] qui maritum corruperit, vt ab vxore vel inuita consensum de nouis finibus constituendis extorqueret[4]) non criminaliter ex ea causa agendum erit, sed ciuiliter, vt sciatur, an à priore finium constitutione recedi debuerit, vtiliterve recessum fuerit,[5] quasi iuris sui ruendi potius quàm alieni interuertendi animo posteriores mouerit mulier, quæ ex ea causa conuenitur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 17. Calend. Iul. 593.

1 L. *vlt. C. de ord. iud.* Scripsi *Defin praced.*

2 De quibus nostri *ad l. pen eod. ill. tit* Cuiac. *lib. 10. obser. §. 25.* Nunquam tamen vtraque actio ciuilis & criminalis possunt ab eodem contra eundem, & ex eadem causa intentari, siue ab initio siue ex postfacto, siue simul siue separatim, seque principaliter, *l. interdum 4. vbi not. de public. iud.* Nam si incidenter petatur restitutio rei post intentatum iudicium criminale, id fieri potest. Nam & iudicio criminali solet peti refectio damnorum, & interesse. Sed neque ex causa penitus separata potest accusator intentare iudicium ciuile post intentatum criminale, ne per huiusmodi litem ciuilem impediatur reus in defensionibus suis faciendis, vt nec reus vicissim potest ex causa ciuili quamuis separata conuenire suum accusatorem pendente iudicio criminali, ne distrahatur accusator à prosecutione iudicii criminalis, in quo vertitur publicum interesse, ne delicta remaneant impunita. Is tamen, qui conuentus est iuditio ciuili, potest interim acculare actorem suum criminaliter tam ex causa penitus separata, quam ex eodem iudicio. Puta si dicat falsos testes, qui auditi sunt in causa ciuili. Et eo casu suspendetur iudicium ciuile, non ne producatur vsque ad conclusionem in causa, sed ne super eo pronuncietur, donec pronunciatum sit super criminali. Et hoc propter præeminentiam & maioritatem indicij criminalis. Ita enim de his omnibus Iul Clar, *in pract. crim qu 2* vbi addit *nu. 7.* absoluto iudicio ciuili posse actorem postea intentare contra eundem accusationem criminalem ex eadem causa vel econtra si non ambæ actiones tendant ad eundem finem, *ex l. 1. C hoc tit.* Adde Capyc. *decis. 25.*

3 Semper enim humilioribus contra potentiores subueniendum est, *l. illicitas 6. §. potentiores, D. de offic. præsid. l. 3. in princ. D. de alien iud. mut. causa fact.*

4 Quid enim possit vel audeat mulierecula denegare marito? *l. 1. §. quæ pro rauda, D. quar. rer. actio non det. l. penultim D. de furt.*

5 Nec enim actio vlla criminalis aut pœna constituta est de termino moto, nisi in eos, qui mouerunt dolo malo, *l. vlt. in princ. & §. 1. D. de term. mot* Et si video puniri etiam interdum eos, qui per ignorantiam aut fortuito lapides furati sunt, *l. 2 in fin. eod. tit* cum tamen furtum sine animo furandi non fiat, nec sine dolo malo, *l. 1. l. in furti 50. §. 1. & pass. D. de furt.*

6 Præsumendus enim quisque est feciſſe animo iuris sui tuendi potius quam alieni vsurpandi, *vulg. l. merito 51. D. pro socio, l. cum creditor 55. D. de furt.* Denique voluntas & propositum delinquentis maleficia distinguit, *l. qui iniuria 53. in princ. D. de furt.*

DEFINITIO III.

Criminalis quæstio incidens in ciuilem non semper facit præiudicium ciuili.

ALiquando euenit, vt incidens criminalis quæstio in ciuilem non faciat præiudicium ciuili. Quid enim si contra alium quam collitigatorem criminalis exercenda sit?[1] Finge cum peterem à te centum tanquam mihi debita, & & tu apocham[2] proferres, interueniſſe Titium, qui sine mãdato meo apocham tibi eripuerit & lacerauerit.[3] Nõ eo minus contra te litem prosequi potero erisque condemnandus salua tibi contra Titium, de eo quod tua intererit, actione, si ab eo crimen admissum probetur. Aliud erit, si Titio mãdaueram, vt is debitum à te exigeret. Et si enim consequens non est ob id illi à me mandatum, vt apocham tuam lacerarer,[5] eius tamen factum perinde ac meum præstare debeo, quod imputandum mihi sit, cur talem elegerim.[6] Itaque non prius solutionem[4] persequi potero, quam de crimine contra Titium cognitum sit, perinde acsi delictum illud à me ipso admissum esset.[7] *Ita Senatus* contra Antonium Pillod Necienſem, 3. Calend. Maij 1595.

1 Nec enim potest quisquam actionem meam ignoranti mihi adimere, aut ei exercendæ moram adferre, *l. Granius 71. §. pen. D de fide iuss. l. 1. D. quod vi aut clam.*

2 *Id* est solutæ pecuniæ professionem, vt loquitur *l. pecunia 14. C. de solut.*

3 Quo nomine certum est eum teneri tibi & furti & iniuriarum si iniuriæ causa id factum sit, *l. qui tabulas 27. quidam tabularum 32. iunct. l. qui iniuria 53. D de furt.*

4 Non quia postea sis ab alio repetiturus. (Nemo enim ideo condemnandus est, quod ab alio postea sit idipsum recepturus, *l nemo idee 171. de reg. iur.*) sed propter delictum & factum tuum.

5 Nullo enim mandato quantumlibet generali dolus permissus intelligitur, *l. creditor 60. § vt. de mand.*

6 *Arg. § præterea, quibus mod. re. contr. oblig. l. 1. § illud sciendum, & seqq. D. de separat.*

7 Quia per me quodammodo factũ est vt delictum illud admissum sit, quippe quod admissum non esset, si alii priori viro mandassem exactionem Facit. *l. ex qua persona, 149. de reg iur. l. ex facto 30. vbi not. D. de negot gest.*

TIT. XIX.

DE CRIMIN. EXPILAT. hæred.

DEFINITIO. II.

Expilatæ hæreditatis crimen an & quo casu etiamnum habere locum possit? Et de edicto, quod vocant Le mort saisit le vif.

EXPILATÆ hæreditatis crimen hodie vix vllum est, postquam edicto,[1] & omnium fere gentium generali consuetudine[2] inductum est, vt hæreditariarum rerum possessio ipso iure & absque facto vllo qualis pœnes defunctum fuerat, in hæredem quemlibet transferatur,[3] quod Galli dicunt *Le mort saisit le vif.* Consequens enim est, vt si quid ex hæreditate subripiatur non tam expilari hæreditas quam hæredi ipsi furtum fieri videatur;[4] nimirum, si quandocunque postea hæreditas adita sit per hæredem. Neque enim existimandum est edicti aut consuetudinis potestate factum esse, vt hodie magis quam olim aut ignoranti aut inuito acquiratur hæreditas:[5] sed quod antea dominij duntaxat ratione constitutum erat, vt quandocumque adita hæreditas iam inde à die mortis testatoris adita retro fingeretur,[6] idipsum ad commodum quoque possessionis translatum est, vt hæreditatis agnitione secuta non magis possessio quam dominium vllo instanti tacuisse videatur.[7] Itaque si ponas aut repudiatam,[8] aut impetratum ab hærede tempus ad deliberandũ, vt interea curatorem hæreditati dari necesse,[9] eóque tempore furtum hæreditati fiat,[10] expilaræ hæreditatis non furti agere curatorem oportebit.[11] *Ita Senatus* 4. Cal. Decemb. 1588.

1 Non quod speciatim in hanc rem factum sit, sed quod confirmata sunt generaliter omnia quæ stylo Senatus nostri continentur. Inter quæ hoc vnum est, vt possessio rerum defuncti ipso iure in hæredem continuata intelligatur.

2 De qua late attestatur Andr. Tiraq. *in tract. de edict. Le mort saisit le vif.*

3 Quod alienum sane est à ratione iuris. Ex qua scilicet neri

continuatur possessio defuncti in hæredem,sed opus est corporali adprehensione,*l.cum hæredes,*15.*D.de acq poss* Ratio *ponitur in l.* 1.§. *Scæuola,*D.*si is qui test.lib. essiuss.est,*quia hæreditas non potest transferre in hæredem,nisi quod fuit hæreditatis. Possessio autem quæ est facti non potest fuisse hæreditatis, quæ est iuris.

4 Ex ilatæ autem hæreditatis crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consueuisse certi iuris est,*l.vlt.*C. *hoc tit.*2.§.1 *D.eod.* quia scilicet hæreditariæ rei furtum non fit,*l.vlt eod.hæreditaria,* 68.D. *de furt.& d.*§. *Scæuola*: furtum autem esse non potest vbi non est interuersio possessionis,*l.*1.D *de furt.*nec rursus actio furti vbi furtum non est. Hinc etiam est quod vxor non potest accusari de crimine expilatæ hæreditatis,quia nec furti cum ea agi potest,*l. vxor.*5.D.*hoc. tit.l. aduersus* 4 C.*eod.*vbi obserua legendum esse *domi* non *domus,*in illis verbis *domus accipitur.*

5 Esset enim id iniquum,*l. nec emere* 16. C. *de iur. delib.* quoniam ita fieret,vt inuitus quis æri alieno obligaretur,*l.qui in aliena,*6.*in princip.*D.*de acquir.hæred.* Excipe causam suorũ hæredum itemque necessariorum,quibus ob eam causam datum est beneficium,illis abstentionis, istis separationis,*l.necessariis,*57.*eod.l.*§.*vlt.*D *separat.*

6 *hæres quandoque,*54.D *de acquir.hæred l. omnia,*193.*de regul.iur.*

7 Perinde ac si possessio non minus iuris esset,quàm dominium, cum tamen maxime sit facti,*l.*1.§.*si vir vxori & præced* D.*de acquir poss.l.denique,*19.D.*ex quibus caus.maior.* licet plurimum ex iure mutuetur, vt dicebat Papinianus *in l.possessio* 49.*in princ.&* §.7.D.*de acquir poss.*Vide Tiraq.*in* 1.2.*&* 3.*declarat secunda partis in Tract.Le mort saisit le vif.* Et *Expertius in declar.*2 *partis* 7.]

8 Quo casu non potest videri possessor esse hæreditatis ille qui nec est,nec vnquam fuit hæres,cum prius sit vt quis sit hæres, quàm vt ex edicto & generali consuetudine fiat possessor.Nec enim aut edictum aut consuetudo alium facit possessorem, quam quem agnitio hæreditatis fecerit hæredem.Vnde soleo dicere non aliam esse hac parte rationem suorum hæredum, quam sit extraneorum, vt nimirum agnitio & voluntas ipsorum perinde ac extraneorum necessaria sit ad hoc vt ex edicto stent possessores Alioqui si sufficeret quod sint hæredes ipso iure per legem, sequeretur fore illos sicut hæredes necessarios,ita & bonorum possessores necessarios.Quod sane absurdum esset.Ita enim fieret vt vel abstinendi beneficium ignorantes adeoque inuiti admitterent contra propositum prætoris, de quo *in d.l. necessariis,* 57.iunct.*l ei qui,* 12.*cum l.præced.*D.*de acquir.hæred.*vel nouo indigerent beneficio abstinendi,necdum prudentibus cognito. Si quidem inauditum est,vt abstinendi beneficium habeat filius qui possidet bona paterna,omnia,& quidem tanquam paterna,*l.eum bonis* 87.*eod.tit* Denique bonorum possessor necessarius nullus est,aut vnquam fuit,siue ius ciuile consulas, siue prætorium.

9 *l.si dis,*8 D.*quibus ex caus.in poss.eat l.idem priuilegium,* 22.§.1. D.*de rebus auctor.iud possid.*alia *l.7.de priuileg.credit.*

10 Si tamen hæreditatis furtum fieri potest quod non ita est, *d.l.*1. §.*Scæuola,*D.*si is qui testam lib. essiuss.*vbi ratio illa redditur,quam attulimus *num.*4.*supra.*

11 Quia nimirum eo tempore verum est nondum per quenquam possessa esse bona hæreditaria, non magis quam si ea bona hæreditaria nec dominum vllum haberent,quamuis hæreditas, quod ad domini causam pertinet,sustineat personam defuncti Qui sensus est,*l.vlt.*D.*hoc tit.*iunct.*l.non minus,* 31.§.1.D.*de hered.instit l.hæreditas.*34.D.*de acquir rer domin.lege* 2.§.1.in illis verbis,*antequam res ab hærede possessa, sunt,* D.*hoc tit.*

DEFINITIO II.

Legati petitio non potest differri prætextu expilatæ hæreditatis,sed tamen legatarius interdum satisdare cogendus est

OBtentu expilatæ hæreditatis emolumentum legatorum neque auferri neque differri oportet. [1] Sed si is, qui legatum pecuniarium petit,& hæreditatem expilasse dicitur, non sit soluendo, vt inopia sua facile sit elusurus cõdemnationem,quæ aduersus eum sequi postmodum,[2] æquũ est consuli hæredis indemnitati hactenus vt non nisi per fiduciæ speciem condemnetur: & de restituendo legato sub ea conditione,si hæreditatem expilatam apparebit,caueatur.[4] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC.10.sup De verb.& rer.signific.

1 *Lege obtentu,* 5.C.*hoc tit.l. fideicommissaria,*23.*de fideic.libert.*

2 *Vt in l.si quis iniuriam,*35.D.*de iniur.*Inanis enim actio est,quam debitoris eludit inopia,*l.nam is.*6.D *de dolo.*

3 *Id est,*vt vulgo loquuntur,prouisionaliter.

4 *Arg.l.*1.*& tot.tit.*D.*si cui plus quam per leg Falc.l.* Diuus,§.§. *& l. seq* D.*de hered.petit.*

DEFINITIO III.

Reo expilatæ hæreditatis nihil prodest obijcere exceptionem de iure tertij etiam volentis,nisi ipse dicat se hæredem:

OB expilatam hæreditatem accusatus non ex eo solo excusare se potest, quod contendat probareque velit accusatorem nihil iuris in hæreditate habere, quasi pertineat illa ad alium siue ex testamento siue intestati iure.Non enim ideo minus deliquit, qui expilauit, [1] Estque ea exceptio de iure tertii, nec aliter exclusiua iuris agentis,quam si tertius ille velit.[2] Quid ergo,si is qui verus heres dicitur interueniat liti, & patiatur admitti exceptionem? [3] Adhuc dicendum est posse cogi reum vt de crimine respondeat, & consequenter siue fatebitur,siue conuincatur condemnandum esse,quia etiamsi accusatoris non interesset, publice tamen interest crimina vindicari. [4] Plane si is, qui hereditatem, expilasse dicitur,contendat se heredem,apparet prejudicialẽ esse quæstionem de hæreditate,ob idque ante omnia terminandam. [5] Neque enim expilasse videri potest qui re sua, & iure suo vsus est. [6] *Ita Senatus* in secreto Aditorio, pro Claudio Rybert procuratore, Nicolao Fusier, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Sciuit enim aut scire debuit,quicquid non suum esset ad alium pertinere,*l si inter me,*15.D *de excep rei iudic.*

2 Cuiusmodi exceptiones certum est non prius esse admittendas quam tertius ille velit.Bart communiter adprobatus,*in l.*2.*D. de excep. rei iudic.*

3 Hoc enim casu perinde esse videtur ac si ab eo ipso tertio huiusmodi exceptio obijceretur.Nam cum duo inter se litigant potest interuenire tertius, cuius interest, & facere vt iudicium illud differat.Bart *in l. si qui libertatem,*6.*nu.*1.*D.de hered petit.*Ex *l,*Titia 34.*D.de solut. matrim.*

4 *lege ita vulneratus,*§ 1.§.*vlt.*D *ad leg.*Aquil. *l. Stichum aut Pamphilum,*95.§.1.D *de solut l.si à reo.*70 §*vlt.*D *fideiuss.*

5 Eorum namque iudiciorum quæ sunt de petitione hæreditatis ea est auctoritas,vt nihil in eius iudicij præiudicij fieri debeat, *Diuus* §. *vlt.*D *de hered.petit.*

6 *l. merito,*§ 1.*D.pro socio,l.duo fratres,*78.D. *de acquir l.creditor,*53. D.*de furt.*

TIT. XX.

DE INIVR.

DEFINITIO I.

Qui iniuriam dixit motus calore iracundiæ & prouocatus adhuc puniendus est,sed mitius

SI mentiri me dixeris, & ego iusto motus calore iracundiæ te percusserim,equidem eo minus condemnari debeo quod prior fuerim lacessitus iniuria.[1] Neque enim mihi in causa mea ius dicere debui: [2] Sed tamen mitius eo nomine mecum agi æquissimũ est. [3] *Ita Senatus* in causa Ioannis de Dompierre procuratoris,& Iacobi Pic.7.Cal,Febr.1590.

1 Nam neque calor iracundiæ neque penitentia,neque prouocatio in delictis regulariter excusat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 60.*nu.*9. 18.21.

2 *l.*1.D.*quot legat.l non est singulis,*186.*de reg.iur.*

3 Iul.Clar.*in* §.*iniuria,num.*14.*&* 16. & aliis locis supra citatis.Sed neque prodest ei,qui iniuriarum actione conuenitur,quod probet iniuriam à se dictam veram esse, nisi Reipublicæ interfit sciri,puta si quis alium latronem vel homicidam dixerit dummodo probet. Alioqui tenetur etiamsi tale crimen fuerit oppositum in iudicio excipiendo, puta contra testes.Idem Clar. *d.*§.*iniuria, num.* 5. vbi tamen addit hanc distinctionem non procedere de Iure Canonico, ex quo debet præcedere charitatiua admonitio vel correctio.Amplius, si is qui iniuriam intulit protestatus fuerit in ipso actu iniuriæ,quod nolebat facere iniuriam nihil ei prodest.Idem Clar.*ibidem.*3 vbi ponit exemplum de eo,qui dixit alteri, *Tu mentiris salua honore tuo* quia inquit, verba illa, *tu mentiris,* sunt ex consuetudine inducta vt habeant vim iniuriandi.

DEFINITIO II.

Ius prosequendæ iniuriæ transmittitur ad hæredem si accusator decesserit pendente appellatione

QVi iniuriarum egerat & obtinuerat,si post appellationem à condemnato interpositam nec dum ea decisa decesserit,transmitti actionem ad hæredem[1] vt posset ille

liem

Source : BIU Cujas

litem prosequi non tantum propter sumptus litis,[2] sed etiam ob persecutionem multæ, quæ in vicem eius quod interest accusatoris infligi solet:[3] cum nec pœnæ persecutio morte finiatur vbi lis iam est contestata.[4] Nisi proponas remissam à moriente iniuriam. Quod etsi de Chtistiano homine credibile est,[5] probari tamen ab eo qui allegat, oportet,[6] quoniam hic non tam quid fieri debuerit, quam quid factum sit, inspiciendum est.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Appellatio enim extinguit iudicatum & pronunciationem, *l. 1. § vlt. D. ad SC Turpill. l. furti 6. § 1. de his qui not. infam.* sed non litis contestationem, cum è contrario reuocet & reducat litem ad terminos litis contestatæ. Vnde fit vt in causa appellationis nulla sit contestatio necessaria sed incipiatur à conclusione in causa, quomodo Pragmatici loquũtur.

2 Ad quos semper condemnandus est is qui facto suo dedit causam liti, *l. eum quem temere, 79 D. de iudic. l. qui solidum, 78 § 1. de l. 2.*

3 Interest namque aduersarij vt de appellatione pronuncietur, *vt in l. 2. tut. vel curat. mag. creat. appell. l. 1. D. si pend. appell. mors interuen.*

4 *L. omnes pœnales, 26 l. constitutionibus, l. 33 sciendum, 58. D. de oblig. & action. l. vltim. D. de fideiuss. tut. l. vnic. C. ex delict. defunct.*

5 Nam & de quolibet probo viro iam olim Papinianus ita scripsit *in l. si venditor, 6. § 1. D. de seru. export.*

6 Scilicet remissam fuisse iniuriam aut expresse aut etiam tacite per dissimulationem, id est, per silentium annuum aut per couersationẽ habitam cum offensore. His enim omnibus modis remittitur iniuria. Iul. Clar. *in § iniuria, num 9. 10. & 11.* quod intellige ita vt nullum ius agendi supersit, ne quidem ad damna & expensas. Aliter atque si facta esset simpliciter pax pro iniuria, aut si facta esset remissio iniuriæ in foro conscientiæ, quibus casibus damna & interesse adhuc peti possent. Idem Clar. *in pract. qu. 58. num 38. & 39* addens *n. 40.* non solere admitti probationem pacis nisi per publicum instrumentum.

7 Cum remissio iniuriæ sit facti, ob idque præsumi non possit nisi probetur vulg. iuris

DEFINITIO III.

De iniuria facta vxori vir agere potest, paremque iniuriam reddere

VXori facta iniuria marito quoque facta creditur[1] propter individuam illam, quæ ex matrimonij sanctitate contrahitur, inter coniuges non vitæ tantum sed etiam corporum societatem:[2] Maxime vero si per iniuriam vxor in adulterij suspicionem vocetur.[3] Itaque si quis vxori tuæ adulterium obiecerit, tuque aut in ipso instanti illatæ iniuriæ[4] aut etiam ex interuallo, dummodo eo ipso die[5] parem adeoque atrociorem, si fieri potest, iniuriam, dum verbo tantũ intuleris, credendus es feciſſe iusto motus calore iracundiæ, perinde acsi in ipsa tua persona iniuriam passus fuisses.[6] Proinde similiter iniuriarum compensatio facienda est, & vterque absoluendus ab obseruatione iudicij si neuter in animo iniuriandi perstare velit.[8] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iul. 1591.

1 *L. 2. C. hoc tit. Iul. Clar. in § Iniuria, n. 3.*

2 *L. 1. D. de rit. nupt. l. aduersus 4 C. de crimin. expil. hæred.* vbi legendum est. *quæ socia rei humanæ atque diuinæ domi suscipitur*, vt dixi *ad Defin. 1. n. 4 supr. tit præ. ed.*

3 Quæ iniuria omnium maxime lædit pudorem mulieris & maritum in vxoris pudore, vt loquitur *d. l. 2. C. hoc tit.*

4 Nam incontinenti etiam vi repellere vim & iniuriam licet, *l. 3. §. eum igitur, D. de vi & vi armat.*

5 Vix enim est, vt in sequentem diem idem calor iracundiæ producatur.

6 *l. 1. §. vlt. iunct. l. 2. D. hoc tit.*

7 Vt paria delicta mutua compensatione tollantur, *vulg. l. viro 39. leg. tum mulier 47 D. solut matrim. n. l. si ambo, 10. D. de compens.*

8 Nam si alteruter in animo iniuriandi perstare velit, is vero condemnandus est, quia ostendit non calore iracundiæ, sed matura animi deliberatione certoque iudicio se iniuriam fecisse, *l. quicquid in calore 48. cum ibi not. de reg. iur.* Nota autem quod ait Definitio in illis verbis, *dum verbo tantum*, quia si iniuriam verbo illatam siue sibi siue vxori vellet quis re ipsa & facto vindicare, iam non essent paria delicta, & ideo esset ille puniendus, quatenus iniuriæ sibi illatæ modum excessisset, siquidem in delictis prouocatio non excusat, nisi hactenus vt qui prouocatus fuit, mitius puniatur Iul. Clar. *in pract. crim. q. 60. n. 18.*

DEFINITIO. IV.

Qui executioni iniuriosæ tanquam testis adfuit, non debet puniri tanquam auxiliator, nec in vllos litis sumptus condemnari.

IS, qui executioni ab apparitore per vim aut iniuriam factæ tanquam testis adfuit, si non probetur apparitori consilium aut opem dedisse, condemnandus eo nomine non est,[1] quasi & ipse vim aut iniuriam intulerit, vel præsentia sua audaciorem fecerit apparitorem,[2] sed quia nec actorem, qui iniuriam passus est, litis contra testem institutæ expensas de suo præstare æquum est, placuit apparitorem & eos, quibus mandantibus iniuriosa executio facta esset, in eos sũptus pro teste condemnari.[3] *Ita Senatus* pro Edoardo Bollier, contra Claudium Iordain, 4. Calend. Iul. 1591. Iunge Defin. 8. & 15. de execut. rei iudic.

1 Neque enim testi debet suum officium esse vnquam damnosum, *l. sed si quis 7. D. testam. quem aper. l. videlicet 19. D. ex quibus caus. maior. l. 3. §. vlt. D. de testib.*

2 Nam licet assistens maleficio non debeat puniri, nisi appareat, quod id fecerit ex proposito: Vbi tamen ex eius assistentia delinquens potuis reddi audacior, puniendus est saltem pœna extraordinaria. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 90. numer. 8.* vbi addit, interdum etiam torqueri istos & interrogari an sciẽter & tractate, vt ille loquitur, id est, tractatu habito assiterint maleficio. Quæ distinctio non potest in eum cadere, quem constat astitisse tanquam testem. Illud sane, constat, si tractatus præcesserit, auxiliatorem eadem pœna esse puniendum, qua delinquens principalis puniri debet. Nullo ante tractatu præcedente, si auxiliator præbuit causam delicto, idem dicendum esse, si vero non præbuit, mitius puniatur. Maxime si post commissum delictum præstiterit auxilium quia is nec proprie auxiliator est. In dubio autem auxiliator ante omnia torquendus est super deliberatione aut scientia delicti, quia contra eum magna præsumptio est, quod fuerit particeps delicti, etiamsi non nisi post commissum delictum præbuerit auxilium. Nisi auxilium fuerit valde remotum ab actu maleficii. Nec distinguitur in hac materia an principalis delinquens aliter erat facturus, an non. Etsi cum erat facturus, tanto mitius punitur auxiliatorem æquum est. Neque rursum dubitatur quin auxiliator sit, qui vulneranti vel occidenti, assistit armatus, si non fuerit ab eo remotus. Porro non sufficit, vt alter alteri auxilium præstitisse dicatur ad hoc, vt puniatur tanquam auxiliator, sed addendum est, quod auxilium præstiterit assistendo, vt alius delictum facilius committeret. Item debet prius constare principalem deliquisse, & quidem aliter, quam ex ipsius contumacia, vt possit puniri auxiliator. Etsi hoc postremum apud nos non obseruatur. Nam indistincte proceditur semper contra auxiliatorem. Hæc omnia ex Iulio Claro *dict. quæst. 90* vbi addit forum receptores teneri eadem pœna.

3 Tanquam quibus illi causam dederint. Semper enim inspiciendum est, qũis sumptibus litis & liti causam dederit, vt factum cuique suum noceat. non alteri. *l. factum 155. l. quod quis 203. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Fama vel auditus à fide dignis excusat eum, qui iniuriam dixit, quam sciri publice intererat, licet eam probare non possit.

ETiam qui conuitij causa innocentem infamauit, dummodo de ea re, quam sciri publice intererat, si habeat pro se famam bene probatam,[1] condemnandus non est, tametsi probare nequeat, verum esse quod per famam circumfertur. Excusat enim fama à dolo & calumnia, & consequenter à pœna,[2] præsertim si ab egregiis personis, & fide dignis originem habuerit. Nam etsi fama nondum per vulgus peruasisset, tamen sufficeret ad purgandam calumniæ suspicionem quod reus id se ab aliquo præcipuæ existimationis viro audiuisse diceret & probaret.[3] Aliud tamen est, si talis iniuria sit, quam sciri aut ignorari publice nil interfit. Tum enim tametsi maxime verum sit, quod obicitur, nihilominus iniuriarum iudicio tenetur, qui conuicii & iniuriæ causa dixisse quid vel feciſſe conuincitur.[4] *Ita Senatus* in causa Philiberti de Court, & Dionisii Bizet, 3. Calend. Aug. 1592.

1 Nam si nihil probaret, vtique condemnandus esset, etiamsi publice interesset sciri. Iul. Clar *in § iniuria, n. 15.*

2 Idem Iul. Clar. *in pract. crim. q. 62. n. 8.*

3 Aliud enim est de fama loqui, aliud vero de auditu à fide dignis, vt distinguit Iul. Clar. *dict. n. 8.* Ctauet. *consil. 178.*

4 Iul. Clar. *in d. § iniuria, n. 15.* Not. *in l. si non conuitiis 5 C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Aliter atque aliter pro varietate personarum locorum & temporum condemnandus est, qui offendit executorem.

OFfendens apparitorem siue Principis siue Senatus, siue alterius domini aut iudicis inferioris, grauissime puniendus

Source : BIU Cujas

niendus est, quod ea res ad publicam vtilitatem tuendamque magistratuum iurisdictionem pertineat.[1] Sed tamen ex causa solet Senatus aliter atque aliter condemnare. Grauius enim coercendus est, qui apparitori in ipso actu exequendi officij infert iniuriam, quàm qui extra officium aut officij causam:[2] Grauius qui in odium executionis contra se factæ, quàm qui offendit petentem salarium ob eam executionem, quam pro se fecerit.[3] Grauius item qui in loco publico, quã qui in priuato, qui in vrbe, quàm qui in agro, qui pro foribus palatij & prætorij Senatus, quàm qui in alia ciuitatis parte.[4] Grauius item qui sine causa offendit, quàm qui prior lacessitus iniuria, iustoque dolore motus.[5] Vtputa qui equum conscendenti, vt ad vxorem moribundam quàm citissime proficisceretur, apparitor equum ademerat: Item qui probum apparitorem, quàm qui audacem, & contumeliosis executionibus debitorũ iras & dexteras in se prouocare solitũ:[6] Deniq; qui diuitem, quàm qui egenum & ipsa egestate probrosum. Itaque iudicantis arbitrio & religioni condemnationis modus relinquendus est.[7] *Ita Senatus* in causa Iacobi Faure, 10. Calend. Februar. 1593.

1 *L non est singul. 186. de reg iur. l. prohibitum 5. vbi not. Cod. de iur. fisc. lib. 10.*

2 Nam qui extra officium & officij causam offendit apparitorem, non videtur eum offendere tanquam apparitorem, sed tanquam priuatum, quo nomine non tam grauiter puniendus est. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 29. n. 1. & 2. & qu 35. n. 16.*

3 Priore namque casu videretur iniuria facta iudici, qui mandauit executionem. Posteriore vero videtur facta ipsi apparitori tanquam priuato.

4 *Solet* enim quodlibet delictum valde aggrauari ex circumstantia loci, *l. aut facta 16. §. locus, D. de pœn. l. prætor 7. §. vlt. l. sed est quæstionis 9. §. sed si in theatro. D. hoc tit.*

5 Nam prouocatio & iustus dolor etsi non omnino excusat, mitigat tamen pœnam Iul. Clar. *in pract. crim. q. 60. n. 18.*

6 Cum executori modum excedenti possit interdum etiam de facto resisti. Not. *in d. l. prohibitum per ill. text. C. de iur. fisc. lib. 10.*

7 Quia pœna certa hoc casu & ordinaria nulla est.

DEFINITIO VII.

Non facit vim accusator, qui ipse prehendit reum in executionem mandati iudicialis: secus si propria auctoritate id faciat.

ACcusatorem, qui prehendendi rei mandatum obtinuerat à iudice, si aut fugientem aut latitantem, aut proximæ fugæ vel latitationis suspectum ipsemet prehendat, dummodo ab inferenda iniuria se abstineat, deliquisse non videri placuit.[1] Nec si eum ipse in vincula coniiciat securioris custodiæ gratia, si tamen quamprimum facere potuit, publicis eum carceribus reddiderit, aut officialibus loci, in quo reus prehensus est.[2] Non idem est si propria auctoritate nulloque præcedente iudicis mandato eum quis prehenderit, quem sibi ex delicto obligatum intendat.[3] Nam quod in eo, qui ex cõtractu obligatus est, aliter obseruamus, vt fugiens capi possit à creditore ipso,[4] habet propriam rationem propter verba illa legis duodecim tabularum, *si caluitur pedemve strouit, manum endo iacito.*[5] *Ita Senatus* pro Ioanne Manuel, contra Iacobum Baudrey, 11. Cal. Mart. 1593.

1 Sed potius apparitori iussis magistratus exequenti opem tu'isse. In quo nihil sane est, quod pœnam mereatur, cum fiat lege permittente, *vulg. l. Gracchus 4. C. ad l. Iul. de annon.*

2 Nè alioqui de priuatis carceribus teneatur secundum ea, quæ diximus *supr. Tit. de priuat. carceris. inhib.*

3 Hic enim sane committit vim priuatam, si sine armis id faciat: vim publicam, si cum armis, vt dixi *supr. tit. ad l. Iul. de vi public.*

4 *l. ait prætor 19. § si debitorem. D. quæ in fraud. cred.*

5 *l. si caluitur 233.* vbi Gothofr. & alij notant ex Festo in voce *struere. D. de verb. signif.* vide Cuiacium *ad l. extat 13. D. quod met. caus. & lib. 16. obseru. cap. 19.* Boer. *decis. 175.* Ioan. Papon. *in syntag. lib. 20. tit. De decrets d'adiournements & empriſonnements §. 2.*

DEFINITIO VIII.

Pro iniuria, quam quis propria auctoritate vindicauerit, post ea iniuriarum agere non potest.

AB alio iniuriam passus, si eam verbis aut facto, alia denique iniuria repulerit,[1] vt sibi in causa sua ius dixisse videatur,[2] iniuriam agere postea non potest, licet prior fuerit prouocatus. Maxime vero si leuiore accepta iniuria grauiorem irrogauerit.[3] Nam qui sibi ius dixit, in eoque ius dicentis auctoritatem, quam implorare debuerat, neglexit,[4] indignus est, qui legis aut magistratus opem sentiat. Imo si iniuriæ, quam retulit, atrocitas id exigat, condemnari potius debebit,[6] saltem ad expensas litis,[7] præsertim si aduersarius,[8] quã verbo iniuriam intulerat, verbis quoque, vt fieri solet, atque apud iudicem deleuerit,[8] nec eo minus agere perstiterit is, cui abunde fuerat satisfactum.[9] *Ita Senatus* pro N. Laboret, contra Christophorum Maguccium, 3. Non. Mart. 1594.

1 Quod interdum facere licet impune, dummodo in continenti fiat & ita vt modus non excedatur, secundum ea, quæ dixi ad *Defin. 3. in fin. supr. eod.*

2 Sibi enim ius dicit, qui propria auctoritate facit quod facere deberet per iudicem, *l. 2. D. quod legat. l. vlt. D. ad l. Iul. de vi priuat.*

3 Quod plerumque fit. Difficile namque est in ea re, quæ calore iracundiæ fiat, modum seruare.

4 *l. non est singulis 196. de reg iur. l. vnic. Cod. quand. lic. cuique sine iudic. se vindic.*

5 *Arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor.*

6 Cum non sint eo casu paria delicta, vt compensari possint, *leg. vir 30. l. cum mulier 47. D. solut. matr.*

7 Ad quas semper condemnandus est quisquis in lite improba perseuerat, *l. destitisse 10. l. eum quem temere 79 D. de iudic.*

8 Iniuriam enim verbo tantum factam verbo quoque deleri, & vt ita dixerim, dissolui nihil prohibet, vulg. *l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. l. prout 80 D. de solut.*

9 Etsi enim ab initio nihil dolo malo fecit, nunc tamen facit, quod sufficit, vt ad litis totius etiam præteritæ expensas condemnetur, *dict. l. destitisse, l. 2. §. circa, D. de doli mali except.*

DEFINITIO IX

Pœnitentia an & quando excuset eum, qui conuenitur actione iniuriarum?

QVi ob illatam à se verbo iniuriam litem criminalem patiuntur, solent, vt condemnationem effugiant, protestari, nolle se bonam aduersarij famam lædere, aut de ea quicquam detrahere.[1] Sed non sufficit ea declaratio, ni fateantur prolatam à se iniuriam.[2] Alioqui repetendi & committendi sunt testes, ac si protestatio nulla facta esset. Nimirum si animo iniuriandi prolatam constet. Nam nec aliter iniuria videri debet, quam si iniuriandi animus adfuerit.[3] Cæterum cum mulier quædam pia affectione mota persequenti alij vindictam criminis, sacrosanctæ hebdomadæ tempore obiecisset, indignum esse illum, qui ad diuini conuiuij epulas admitteretur, at dignum potius, qui, vt canis, à Christianorum consortio remoueretur, si non à vindictæ persecutione desisteret, putauit Senatus cum ea mitius agendum, quod licet nimis inciuiliter adeoque iniurioſe locuta fuisset, Christiani tamen officij exhibendi potius, quam iniuriandi animum habuisse videretur.[4] Itaque satis esse visum est quod in publico auditorio protestata esset, bene se de aduersarij fama & religione semper sensisse, ac sentire velle,[5] Cumque idipsum iam apud inferiorem iudicem declarasset, qui nihilominus pronunciauerat repetendos esse & testes & committendos;[6] Senatus pronunciauit male iudicatum, & ream absoluit ab obseruatione iudicij, cum expensarum tamen principalis, non etiam appellatoriæ litis condemnatione.[7] *Ita Senatus* ex tempore, pro Iacobina de Meurs, contra Peronetam Baston, Prid. Ibid. Septemb. 1595.

1 Vt scilicet appareat, calore iracundiæ potius quàm certo iudicio prolatam fuisse iniuriam. Alioqui protestatio sola eius qui iniuriam facit, quod non habeat animum iniuriandi, nihil ei prodesset, nec si in ipso iniuriæ actu fiat, cum sit contraria actui, & omnis iniuria in dubio facta præsumatur animo iniuriandi, vt tractat Iul. Clar. *in §. iniuria num 12. & 13.* vbi exemplum ponit vulgare in eo, qui alteri dicit, *Tu mentiris salvo honore tuo.*

2 Prius enim quærendum & constituendum est, an factum sit, quam quomodo aut qua mente.

3 Cum voluntas & propositum maleficia distinguat, *l. qui iniuriã 51. in princ. D. de furt.* Iniuriandi tamen animus in dubio præsumitur in faciente iniuriam, vt dixi *num. 1.* Nec omnino excusatur qui dixit, se pœnitere aut feciſſe calore iracundiæ, nisi hactenus vt mitius puniatur Clar. *in d. §. iniuria, num 16.* [Maximè vero si intra triginta dies dixerit se pœnitere. Vide Cagn. *ad l. quod calore 48. de reg. iur.* cuius sententiam à Senatu nostro aliàs probatam fuisse audio.]

4 *Arg.*

Source : BIU Cujas

4 *Arg. l. si vir pro socio 52. in fin. D. de ſeru. export.*

5 Quæ proteſtatio & declaratio publice in iudicio facta magni erat momenti

6 Quod non ſolet nec poteſt fieri, niſi cum proceditur extra ordinem.

7 Vt iniuria, quàm factam eſſe negari non poterat, non prorſus impunita remaneret. Ex iis quæ dixi *n.* 3.

DEFINITIO X.

Non ſemper nec facile Iudex actionis iniuriarum debet decernere publicationem reuocatæ per reum iniuriæ.

CVm is, qui ob verbalem iniuriam criminali actione petebatur, declarauit coram Iudice prolatam quidem à ſe iniuriam, ſed impetu quodam & calore iracundiæ potius, quam animi iudicio, cum de aduerſarij fama ſemper bene ſenſerit, & ſentire velit, non facile Iudex permittere aut decernere debet, vt liceat aduerſario eam declarationem & palinodiam vbi gentium voluerit publicare. [1] Irrogat enim ea res quandam infamiæ notam, [2] quæ non tam facile irroganda eſt ei, qui lubrico linguæ [3] & calore iracundiæ [4] magis, quam certo animi iudicio peccauit. [5] Itaque ex ea clauſula iuſtam appellandi cauſam naſci viſum eſt, niſi & actoris conditio & delicti atrocitas ea ſit, vt aliter ſentiendum videatur, [6] quod ipſum *in iudicantis arbitrio & religione poſitum eſt: vix tamen vnquam euenit*, vt ſæpius eam publicationem fieri concedatur, [8] præſertim ſi non niſi ſemel prolata iniuria ſit. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod tamen petere vt plurimum accuſatores ſolent, vt bonam famam, quam iniuria læſerat iis reſtitutam, fuiſſe appareat: maxime vero ſolet hæc publicatio permitti, cùm in publico facta iniuria eſt, vt qui publice peccauit etiam publice coërceatur.

2 Saltem apud bonos & graues viros, quæ non leuis iactura eſt bono & graui viro, *l. 4. §. aduerſus, D. de dolo mal. except.*

3 Nec enim lubricum linguæ ad pœnam facile trahi debet, *l. 7. § hoc tamen, ad l. Iul. maieſt.*

4 *l. quicquid in calore 48. de reg. iur.*

5 Præſertim cum placeat non eſſe infamem illum, qui condemnatur actione iniuriarum propter leuem iniuriam, licet plerique contra ſentiant. *Iul. Clar. in §. iniuria, n. 8.*

6 *l. ſi quis iniuriam 35. D. hoc tit.*

7 De iniuria enim nunc extra ordinem ex cauſa & perſona ſtatui ſolet, *l. vlt. D. hoc tit.*

8 Sic *in l. cum plures, 15. §. vlt. D. de reb. auct. iudic. poſſid. l. ſi quis ex argentarius 6. §. vlt. & l. ſeq. D. de edend. l. vlt. §. & hæc quidem 13. in fin. C. de iur. delib.*

9 Vt pœna reſpondeat delicto, quod ſemper curandum eſt, quantum fieri poteſt, *l. ſancimus 22. C. de pœn.*

DEFINITIO XI.

Quod factum male eſt per calorem iracundiæ, poteſt per pœnitentiam dilui vſque ad reſponſionem factam ab interrogato de crimine, quæ reſponſio pro conteſtatione eſt.

QVi calore iracundiæ verbo iniuriam dedit, poteſt ex pœnitentia & contrariæ voluntatis declaratione iudicio iniuriarum ſe eximere, ad litem vſque conteſtatam. [1] Quid ergo ſi criminaliter actum ſit? Nam in iudiciis criminalibus litis conteſtatio nulla fit. [2] Sed placet reſponſionem rei ad interrogationes de crimine factas eſſe pro conteſtatione. [3] Igitur in id vſque tempus pœnitentiæ locus erit. [4] *Ita Senatus* pro Aduocato Tierry, contra Ioannem Franciſcum Magnin, Cal. April 1596.

1 Not. *in l. quod calore 48. de reg. iur.*

2 Sicut nec vnquam concluditur in cauſa. Vide Iul. Clar. *in pract. crim. q. 14. n. 13. & q. 45. n. 2.*

3 Idem Iul-Clar. *ibid.*

4 Ne lubricum linguæ ad pœnam facile trahatur, quod eſſe non debet, *l. famoſi 7. §. pen. D. ad l. Iul. maieſt.*

[DEFINITIO XII.

Omiſſum iudicium iniuriarum non poteſt repeti etiam contra perfidium.

INiuria ſemel remiſſa, licet certis legibus & conditionibus non fuerit ſatisfactum, repeti poſtea nunquam poteſt, ne quidem per reſtitutionem in integrum etiam à minore petitam. [1] Sed ſi quid eo nomine interſit, agendum eſt ciuili iudicio ad id quod intereſt ex cauſa non ſecuti implementi, [2] non autem iniuriarum ad vindictam. [3] Itaque ſi is qui iniuriam quantumcumque atrocem remiſit etiam cuius vindictam ſumi interſit Reipublicæ, dummodo tale crimen ſit de quo paciſci vel tranſigere licuerit, [4] iniuriarum iudicium repetere velit ſummouendus erit à limine iudicij, [5] adeoque in temerariæ litis expenſas condemnandus. [6] Sed ita tamen vt non eo minus condemnari reus de crimine debeat erga Principem, ſi crimen publicum fuit, cuius vindictam perſequi Principis procurator generalis poſſit & debeat. [7] *Ita Senatus* pro fratribus Blanc de la Rochete, contra Aduocatum Piuard; menſe Martij 1612. & rurſum in cauſa hæredum Ianon, 15. Iunij ſeq. Iunge Defin. 4. ſupr. vt nem. inuit. ager. vel accuſ. cogat.

1 *Vulg. l. auxilium 37. D. de minor.* Ratio elegans eſt *in l. venditor 6. §. 1. de ſeru. export.* quia hominem beneficio affici intereſt hominis, & nihil tam Chriſtianum, quam iniurias remittere.

2 Vt in *l. cum mota 6. C. de tranſact.* quæ hanc maximè rationem habet.

3 Tollitur enim actio iniuriarum ipſo iure per pactum quod ideo legitimum vocatur, *l. legitima 6. l. ſi tibi 17. §. 1. de pact.*

4 Non enim de omni crimine tranſigere licet vel paciſci, ſed cum diſtinctione, de qua in *l. tranſigere 18. C. de tranſact.*

5 Tanquam qui agat ſine actione quod fieri non poteſt, *l. ſi pupilli 6. §. vltim. de neg. geſt. l. quoties 9. §. & generaliter D. de admin. tutor.*

6 *Vulg. l. eum quem temere 79 D. de iudic. l. properandum 13. C. eod.*

7 Nec enim pactis priuatorum iuri publico derogari poteſt neque iuri fiſcali, *l. ius publicum 38. l. inter debitorem 42. D. de pact.*

TIT. XXI.

DE QVÆSTION.

DEFINITIO I.

Reus ſimulans inſaniam per dolum, ne interrogetur de crimine, etiam quod pœnam corporalem non mereretur, torqueri debet.

TVLTITIAM per dolum ſimulans, ne interrogetur de crimine, torqueri poteſt probato dolo, [1] ametſi crimen tale ſit, cuius probandi gratia quæſtionem alioquin de reo haberi non oporteat. Id enim fauor veritatis elicit, [2] cum & in cauſa ciuili, ſi teſtis nolit de ea re, de qua conſtet, poſſe eum, ſi velit, teſtimonium dicere, tormentis quoque ad teſtimonium dicendum adigatur, [3] *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1588.

1 Dolus autem ex vultu ipſius rei colligi poteſt, quia per exteriora comprehenduntur interiora, inquit Boer. *quæſt. 1. numer. 30. ex cap. ex ſtudiis, de præſumpt. cap. 1. de cler. non reſid. l. his qui 12. §. vltim. de tutor. & curat. dat. ab his, Aut. eloquentiſſimum; C. eod. ſid. iſtrum.* Vide Text. *in leg. Diuus 14.* in illis verbis, *nec ſubeſt vlla ſuſpicio matrem abeo ſimulat ione dementiæ occiſam, D. de offic. Præſid.* Et ideo ſolet Senatus ſi quando contingat vt reus vel demens vel hebetioris ingenij eſſe iudicatur, vt ob hanc cauſam mitius puniendus videatur, iubere adduci eum in ſecretum aut potius ſecretarium Senatus vt toti Senatui exhibeatur, inſpecturo ex vultu & ex ſermone hominis, qualis reuera ille ſit, & quanta eius ſermonibus & dictis fides adhibenda, & an grauius an mitius puniendus. Alioqui non ſolet fieri hæc exhibitio *l. vl. C. de exhib. vel tranſmitt. reis l. 2. C. de cuſtod. reor. Ita Senatus* in ea cauſa De qua *Defin. 2. n. 1. infr. de pœn.*

2 Siquidem dici ſolet, non eſſe inferendam torturam, quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis, ne alioqui præparatorium, vt aiunt, grauius ſit præparato. Iul. Clar. *pract. crim. q. 64. n. 4.*

3 Quam quærere & aſſequi bonus Iudex, quantum facere poteſt, ſemper debet, *l. curent magiſtratus 22. D. de teſtib. cum ſimilib.*

4 *Tot. tit. extr. de teſtib. cogend. & ibi not.* Et generaliter certum eſt poſſe torqueri teſtem, quoties de falſo eſt ſuſpectus. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 25. n. 7. & quæſt. 53. num. 11. & n. 15. verſ. in hoc tamen* Ducatu.

DEFINITIO II.

Reus extra tormenta confeſſus nec in confeſſione poſtea perſeuerans iterum atque iterum torqueri poteſt, ſed non ſæpius quam ter, niſi ex nouis indiciis.

SI reus, de quo habita quæſtio eſt, extra tormenta confeſſus, poſtea, id eſt, ſequenti die (quatuor enim & viginti

Source : BIU Cujas

horarum interuallum intercedere oporteret, ne tormentorum sensus adhuc durare videatur[1]) confessionem reuocauerit,[2] iterum atque iterum torquendus est, nullis quoque nouis accedentibus indiciis.[3] sed ita tamen, vti ne sæpius quam ter ex hac causa torqueatur.[4] *Ita Senatus* cõtra Claudiã Violat de Vareilles, 9. Cal. Mart. 1590. & rursum Idib. Decem. 1590

1 Ne alioqui eorumdem tormentorum potestate noua confessio extorta videretur. Clar. *quæst. 64. nu. 41.* vbi ait, tormenta tum debere saltem per vnum diem vel per vnam noctem requiescere.

2 Ductus scilicet ad banchum iuris ad ratificandum suam confessionem, quomodo loquitur Iulius Clar. *in pract. crimin. qu. 64. nu. 43.*

3 Ad hoc scilicet vt in ipsa confessione perseueret, vt ait Clar. *ibid.* non tamen vt tamdiu sit torquendus, donec in confessione ipsa perseueret, sed vt possit de nouo torqueri, tanquam si nouum aliquod indicium superuenisset, quomodo explicat idem Iul. Clar. *q. 21. n. 36.*

4 Alioqui procederetur in infinitum, quod absurdum & iniquum esse Idem Clar. *d. num. 36.*

DEFINITIO III.

Qui sortilegio vsus reperitur ad eludendam vim tormẽtorum hoc ipso quasi ex nouo indicio iterum torqueri potest.

QVi tormenta iam passus tacuit, nec fateri crimen voluit, non nisi nouis accedentibus indiciis iterum torqueri potest.[1] Nouum vero indicium & quod ad repetendam quæstionem sufficiens sit illud etiam esse creditur, si in ipsis tormentis compertus sit habere chartulas, (vulgo *breueta* vocant) quibus per sortilegium iuuatur, ne quicquam ab eo exprimere tormenta possint. Nam quod dici solet, honestam esse rationem quamlibet redimendi sanguinis,[2] vix est vt Christiana religio in hoc diabolico remedii genere possit admittere.[3] Certe negari non potest, quin hoc ipso valde suspectus fiat qui tam impiis artibus sibi consulit, ne veritatem prodere compellatur.[4] Quid autem si eæ chartulæ repertæ sint & ereptæ reo priusquam quæstioni dederetur; Nouum fortasse indicium non est, quod ante habitam quæstionem emersit. Sed tamen verius est sufficere, quod post sententiam de habenda quæstione redditam emerserit.[5] *Ita tractatum est* in causa Turini le Maistre 14. Calend Iunii. 1595.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q. 64. nu. 46. per tot.*

2 *L. 1. D. de bon. eor. qui mort. sibi consciuer.* Not. *in l. transigere 18. C. de transact.*

3 Peccatum enim mortale est, & contra caput primum primæ tabulæ, quoties ad istas artes confugitur, per quas diabolus inuocatur. Nec vnquam faciendum est malum, vt inde eueniat bonum, Nec denique pro salute huius mortalis vitæ periculum damnumque animæ vnquam incurrendum est.

4 Cum etiam ob mendacium locus fiat torturæ. Iul. Clar. *in pract crim. qu. 21. n. 39.*

5 Quia scilicet de eo non potuit cogitari sententiæ tempore, *l. non potest 23. D. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Ex quibus indiciis possit fur condemnari ad torturam.

AD habendam quæstionem de reo, qui furtum fecisse dicitur, indicia hæc sufficientia sunt, si proberur pecunias habuisse, quas vnde habuerit, non potuerit dicere, aut probare:[1] si viso eo, cui furtum factum dicebatur, protinus aufugeriti[2] si eũ, qui subreptas pecunias persequenti indicarat, occidere voluerit. Neque dubitauit Senatus, quin his omnibus indiciis concurrentibus accedente præsertim mala rei fama tormentis dedendus esset, cum de subtractis nummorum corporibus constatet,[3] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, 6. Id. Iun. 1590. Iunge SC. 1. du furt.

1 Arg. *l. ciuile est 6. C. de furt.*

2 Cum fuga faciat indicium ad torturam Iul. Clar. *in practic. crim. qu. 21. n. 20. 21. & 22.*

3 Ex Iul. Claro *dict. qu. 21. n. 21. & vlt.*

DEFINITIO V.

Qui vel in tormentis ipsis vel statim post tormenta reuocat suam confessionem, non ideo potest iterum torqueri quasi ex mendacio.

QVod diximus,[1] eum qui in tormentis confessus est, si extra tormenta negauerit, rursus torquendum esse propter variationem, ita tamen, vt ne sæpius quam ter quæstione ipsa min⁹ apertè & ingenue professus sit puta si statim post confessionem & in ipsis tormentis dixerit, extortam eam vi tormentorum.[2] Cum enim non præcedit aperta confessio, subsequens denegatio non inducit variationem,[3] quæ tamen sola repetendæ quæstioni locum facit.[4] *Ita Senatus* Id. Decembr. 1590.

1 *Defin. 2. supr.* vbi vide & *in Definit. 10. J.*

2 Quoniam quæ incontinenti fiunt videntur inesse, *vulg. leg. iuris gentium 7. §. quinimo, D. de pact. l. lecta 41. D. de rebus credit.*

3 Nec enim variatio potest esse sine contradictione & euidenti mendacio. Quæ autem incontinenti fit, dicenda est emendatio potius quam variatio, inquit Iul. Clar. *in pract. crim qu. 21. num. 39. vers. ego vero.*

4 Mendacium enim etiam solum est indicium sufficiens ad torturam, & consequenter variatio etiam sine trepidatione, dummodo sit circa substantialia, licet non defuerint qui contra defenderunt, solum mendacium non esse sufficiens indicium ad torturam, sed tantum suspicionem quandam, quæ iuncta cum aliis indiciis sufficiat ad torquendum. Iul. Clar. *d. num. 39.* vbi tandem concludit, vt ex solo mendacio non deueniatur ad torturam, nisi aliquo adminiculo concurrente. Sane sola inconstantia, titubatio & trepidatio rei non est indicium sufficiens ad torturam, vt idem Clar. ibidem subiungit. Porro indicia præcedere oportet & probata esse. Clar. *qu. 64 num. 9. & 12.*

DEFINITIO VI.

Septuagenarius non potest torqueri, nè quidem permetum torturæ, nisi perraro & ex magna causa.

SEptuagenarium hominem, quod non solum sit senex, sed etiam decrepitæ ætatis, placuit torqueri non posse, quantiscumque criminis indiciis vrgeatur,[2] quinimo nec facile iniiciendum ei esse metum tormentorum, cum sit verissimum, quod dici solet, metum ipsum torturæ torturam esse,[3] nec minus habere momenti ad extorquendum falsum abjeo, qui per ætatem, iustum metum ferre non possit. *Ita Senatus* in causa Ioannis Fenet. 9. Cal. Iunij. 1591

1 Nam senex quoque, si decrepitus non sit, potest torqueri. Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 64. num 22.*

2 Ignoscendum enim est ætati, *l. 3. § ignoscitur, D ad SC. Syllan.* Clar. *d. nu. 22.* vbi tamen addit, videri se torqueri reum maiorem annis 65. eo scilicet modo, quo torqueri poterat.

3 Sunt enim plures gradus torturæ. Primus est, isque leuissimus minæ de torquendo. Secundus conductio ad locum tormentorum. Tertius spoliatio & ligatura. Quartus eleuatio in eculeo. Quintus squassatio, vt loquitur Iul. Clar *in pract. crimin. qu. 64. num 31.* licet subiiciat, tres tantum gradus esse. Primum terrere. Secundum eleuare & in suspenso tenere. Tertium squassare. Et sane cum dicimus, metum torturæ torturam esse, non de primo modo intelligimus, nisi hoc posteriore sensu, quo primus modus tres priores ante dictos complectitur.

4 Est enim ea ætate vis animi quoque longe infirmior ob corporis infirmitatem: obserua tamen non eo minus dici confessionem sponte factam quod facta sit ab eo, cui Iudex minatus est torturam etiamsi conductus ille sit ad funem & locum tormentorum. Dicitur enim lenis ille terror nisi processum sit ad spoliationem & ligaturam. Clar. *d. n. 31.* Nam & ligatura potest esse tortura ipsa, si sit multum atrox & stricta, vt idem Clar. ibi subiicit. [Sane ex quo reus ad locum torturæ deductus est, licet nondũ processum sit ad spoliationem & ligaturam, non licet ei appellare, potestque sperni impune appellatio. *Ita Senatus* 4. Calend. Iul. 1613.]

DEFINITIO VII.

Vnus testis etiam integer non facit indicium ad torturam multo minus socius, nisi in crimine læsæ maiestatis

REgulare est, vt vnius testis licet integri[1] testimonium non faciat indicium sufficiens ad habendam de reo quæstionem, si non aliæ adsint coniecturæ;[2] multo minus indicium faciet dictum eius, qui se sociũ criminis fateatur,[4] præterquam si agatur de crimine læsæ maiestatis, cuius odio propter sceleris immanitatem speciali quodam iure contra receptum est.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Definit. 4. 5. 6. 7. supr. ad leg. Iul maiest.

1 Nam si, non esset integer nullo certe casu faceret indicium ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 21. num. 2. vers. caterum, quæst. 22. num. 3.*

2 Clar. *d. quæst. 21. & quæst. 22. numer. 2.* vbi tamen vult hoc intelligi de eo teste, qui deponat de aliquo actu, siue remoto, siue proximo ipsi

malefi

maleficio. Nam si deponat de ipsomet delicto, puta quod viderit Titium vulnerantem Seium, vel Sempronium audiuerit blasphemantem, vult Clarus, talem testem, si sit integer, facere indicium ad torturam.

3 Quia nec debet delinquens interrogari de sociis, *l. vlt. C. de accusat.* nisi in casibus exceptis, in quibus facit quidem indicium ad formandam inquisitionem, sed non ad torturam Iul. Clar. *quæst. 21. num 8.* nisi adsit aliud indicium. Facit sane indicium ad inquirendum etiam in casibus non exceptis. Ibid. addens, nunquam tamen debere quem interrogari de certa persona sine indiciis.

4 Vt dixi *Defin. 4. supr. ad leg. Iul maiest* quamuis contra sentiat Iul. Clar. *dict. num. 8.* [Si tamen cum dicto socij criminis bene congruant cætera accusationis instrumenta & indicia quæ per se sint pene indubitata, poterit ea res adeo probationem augere, vt ex ea possit deueniri ad condemnationem etiam pœnæ ordinariæ saltem in atrocioribus. Et ita plerumque Senatus pronunciauit, licet interdum aliter vt tractatum & relatum est in ea causa de qua ad *Definit. 1. num. 8. in fin. supr. de crimin. sacrileg.* Sed intellige si confessio socij in tormentis & extra tormenta ratificata sit. Vide *Defin. 6. num. 1. De pœnis.*

DEFINITIO VIII.

Sola confessio sufficit ad torturam, non ad condemnationem, nisi in casibus.

EQuidem sola rei confessio non sufficit ad condemnationem,[1] sed tantum ad habendam de illo quæstionem,[2] nisi aliæ concurrant probationes, aut saltem indicia, quæ vrgeant, quia non est audiendus perire volens,[3] interdum tamen euenit vt contra statuendum sit. Quid enim si ab hostibus explorator venerit, qui se exploratorem fateatur, eiusque cõfessioni cætera facti indicia non repugnent? Fateor nõ debere statim vt exploratorem condemnari, sed cur non torqueatur primum, vt confessionis veritas aut falsitas apertius eluceſcat, deinde cõdemnetur? Si quidem delictum hoc est ex eorum genere, quorum probatio vt plurimum nec instrumentis, nec testibus fieri vlla potest, sed tantũ indiciis & argumentis:[4] præsertim vero si eiusmodi sint tempora, vt id genus hominum vel nimium grassetur, vel maiora Reipublicæ damna infligere posse videatur. Tãto enim seuerius curandum est, vt coerceantur, quanto periculosius futurum sit si tolerentur,[5] *Ita Senatus* contra Benedictum Bataillon, 5. Id. Iulij 1591.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 55. numer. 10. & seqq.* vbi tamen distinguit, an delictum solo animo perficiatur, an vero factum aliquod requirat. Et rursum hoc casu, an sit delictum facti permanentis, an vero facti transeuntis, vt hoc postremo casu possit rei confessio sufficere ad condemnationem, si adsit querela partis, & confessio non sit de aliquo delicto in genere, sed in specie: cæteris vero casibus non sufficiat sola confessio.

2 Clar. *quæst. 21. nu. 31. & seqq.* vbi addit, hoc habere locum in confessione etiam extraiudiciali, & multo magis in ea. quæ sit facta coram Iudice incompetente, etiãsi postea sit reuocata, nisi reuocans doceat de errore, tametsi Iudex sit prorsus incompetens; imo etiamsi reus confessus sit coram Iudice tanquam priuato. Idem Clar, *num. 35. Idem quæst. 55. n. 18.*

3 *L. 1. §. 1. & §. Diuus Seuerus, D. hoc tit. l. non tantum 6. in fin. D. de appellat.*

4 Secundum distinctionem, quam attulimus *n. 1. ex* Iul. Clar. *qu. 55. n. 11.* Adde *l. non omnes 5. §. à barbaris, D. de re milit.*

5 *L. autfacta 16. §. vlt. D. de pœn.* Obserua tamen non nocere, reo cõfessionem extortam per tormenta, etiamsi reus in ea perseueret, si nulla legitima indicia præcesserunt, secus est si confessio sponte facta sit, etiã. si super processu nullo Idem Clar. *dict. qu. 55. num. 13. & 14.*

DEFINITIO IX.

Patientia tormentorum parum prodest ei, qui tormentis addictus est, sine præiudicio iudiciorum & probationum.

CVm Iudex pronunciauit, habendam de reo quæstionem: hoc tamen addito, vt ne quid iam suppetentibus probationibus derogetur,[1] parum reo prodest, quod vim tormentorum patientia & contumacia sua fregerit: nihil enim ideo de pœna criminis ordinaria remitti oportet, si plenæ probationes fuerunt,[2] nisi quod si eius pœnæ differẽtes species ac veluti gradus quidam sint, nihil prohibet adhiberi ex causa moderationem.[3] *Ita Senatus* in illa facti specie, de qua SC. 6. de pœnis.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *sans preiudice des preuues resultantes du procés.* Iul. Clar. *qu. 64. num. 8.*

2 Quamuis contra sentiat Iul Clar. *qu. 64 num. 38.* vbi magis probat, vt hoc casu pœna ordinaria commutetur in extraordinariam. Nos tamen vtimur hac in re eo iure, quod in Gallia receptum esse testatur Ioã. Papon. *in syntagm. lib. 20 titul. 9. arest. 1.* Aliud est si indicia tantum præcesserunt, *Defin. 15 infr.*

3 Cum etiam capitalia supplicia sint alia aliis grauiora; *l. capitalium 18. D. de pœn.*

DEFINITIO X.

Qui perseuerauit in confessione extorta vi tormentorum non potest eam postea reuocare, nisi probet erroneam.

SI præcedentibus indiciis ad habendam de reo quæstionem sufficientibus[1] quæstio habita sit, quæ criminis confessionem extorserit, etiam extra tormenta, vt fieri solet, repertam,[2] quæri interdũ solet, an cõfessus reuocare confessionẽ possit? Et placet non posse. Confessio enim etsi sola satis non probet,[3] potest tamen fieri, vt præterea cum eiusmodi indiciis coniuncta sit, quæ indubitate probent veritatem.[4] Itaque nil prodesse potest hoc casu reuocatio, nisi reus probet falsam & erroneam fuisse confessionem,[5] saltem per indicia contraria. Atque ita Senatus noster in eadem facti specie pronunciauit contra Carolum Mantel, qui Amedei fratris sui vxorem à se occisam quater confessus apud primum Iudicem, id ipsum tamen in appellationis causa negauerat. Sane si quis non nisi in tormentis confessus sit, extra tormenta vero negauerit, aliud iuris obtinet. De quo scripsimus SC. 2. & 5. sup.

1 Quænam vero indicia sint sufficientia relinquitur arbitrio iudicis. Iul. Clar *qu. 20. num. 4* vbi addit sufficere minus quam semiplenam probationem. Ad condemnandum vero requiri indicia grauissima & indubitata, sicut & ad capturam debilia sufficiunt non etiam ad formandam inquisitionem, sed tantum ad sumendas informationes. Idem Clar. *ibid. n. 2. & 3.* De indiciis vero in specie vide eundem Clar. *q. 21.* vbi hæc præcipua numerantur, Fama, Testis vnicus de visu, Plures socij criminis. Dictum mandatarij contra mandantem, Assertio vulnerati deinde mortui, Fuga ante inchoatam accusationem, nisi qui fugerat sponte reuertatur, Inimicitiæ, Confessio etiam extraiudicialis, minæ, Pax facta cum offenso, Mendacium, Vacillatio, Trepidatio, possessio rei furtiuæ.

2 Hoc etiam omnino necessarium est, alioqui non sufficeret illa confessio ad condemnandum. Iur. Clar. *q. 64. n. 40.* secus est in spontanea. Idem Clar. *qu. 64. in princ.*

3 Idem Clar *qu. 64. n. 44. in fin. & qu. 65. per tot.*

4 Cum non præcedentibus indiciis non possit haberi quæstio. Clar. *qu. 55. num. 14.*

5 Clar. *d. qu. 64. n. 44. & 455. n. 18.*

DEFNITIO XI.

Ex longis & grauibus inimicitiis potest quis torqueri, sed moderatius.

QVi dolo malo domum aduersarij sui, cũ quo per multos annos continuas inimicitias & lites exercuerat, incẽdisse dicebatur, probabat se eo ipso die, quo domus flagrauerat, alibi visum fuisse, vt vix fieri posset probabile, tam immane scelus ab eo admitti potuisse. Cum tamẽ pleriſque & grauissimis suspicionibus criminis vrgeretur,[1] nec per rerum naturam impossibile esset, vt qua hora incendium factum fuerat, ad eum locum, in illam rem venisset, tametsi paulo ante alibi visus fuisset. Visum est propter atrocitatẽ delicti, quod alioqui difficillimæ probationis esse solet, habendam de eo quæstionem,[2] sed tamen moderatiorẽ,[3] quod in dubia facti causa nonnihil etiã reo faueri æquum esset.[4] Sic factum est, vt nihil ab eo leuiora tormenta extorquere potuerint, atque ita liberatus, licet in exilium missus, post aliquot dies accusatorem per insidias trucidauerit. *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand, contra Claudium Vginet, 18. Cal. Decemb. 1592.

1 Quia regulariter solæ inimicitiæ non faciunt iudicium ad torturã, sed tantum ad inquirendum, & ad transmittendum inquisitionem, si sint graues. Si tamen delictum fuit clam ommissum, & nemo alius de eo accusatur, possunt facere indicium etiam d torturam. Iul. Clar. *qu. 21. num. 30.*

2 Ex Iul. Clar. *d. n. 30. in fin & q. 64. n. 5. & 9.* vbi ait, in delictis clam commissis facilius procedi ad torturam, quia quæ clam fiunt, difficilioris sunt probationis.

Source : BIU Cujas

3 Nam in tortura neque adhibendus modus est pro arbitrio Iudicis Idem Clar. *qu 64 n.33.& 36.*

4 Cum melius sit nocentem absolui, quàm innocentem damnari, *l. absentem* 5 D *de pœn.*

DEFINITIO XII.

QVoties iusta aliqua causa est, propter quam Senatus æquum putet moderatiorem habendam de reo quæstionem,[1] solet secretiore placito id cõstituere, nõ eo ipso, quod reo pronunciandum est, ne alioqui obstinatioris mẽdacij materiam ea res præbeat reo. Quãuis apud Gallos, quibus præcipuas in bene comparanda tractandorum iudiciorum ratione laudes deferimus], quidam aliter obtinere, dicerent, vt quoties moderate torquẽdus reus videretur, idipsum eo quoque Senatusconsulto, quod pronunciandum esset, contineretur. Illud sane frequentius est, vt recuperatori Senatori, qui quæstionem habiturus est, in secretis mandatis detur, ne seuerius & inhumanius reum torqueat.[2] Quemadmodum ex cõtrario interdum, si criminis probationes delictique circumstantiæ id exigant, mandari soleat, vt reus omnino inhumaniter & tanquam cadauer torqueatur,[3] nullo in eam rem Senatusconsulto conscripto. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Pro modo scilicet indiciorum & qualitate criminum ac personarum Iul. Clar. *q.64 n.33.*

2 Puta modis exquisitis & non consentis, quod si quis adhibeat, hoc teneri debet ipso. Sicut & si torquendo modis cõsueris excedat modũ cõsuetum. Ita vt si forte reus in tortura moriatur, iudex teneatur de homicidio, si modum excesserit dolo malo, aut si culpa saltem iuxta modum culpæ. Iul, Clar. *qu. 64. num. 36. & 37.*

3 Scilicet cum Senatus constiturum est reum omnimodo vltimo supplicio afficere, etiamsi in tormentis negare perstet ob euidentes, quæ alioqui suppetunt criminis probationes. Quod tamen nunquam faciendum est, nisi vt detegantur socij criminis, idque cum protestatione, quod fiat sine præiudicio vel confessi vel coniuncti criminis. *Idem* Clar. *d. qu. 64. n. 7. & 8.* vbi addit, moderate torquendo esse.

DEFINITIO XIII.

Possunt hodie torqueri etiam illi, quos ius commune tormentis subiici prohibet, sed non tam facile.

DOctores,[1] milites,[2] nobiles,[3] presbiteros,[4] & alias huiusmodi personas,[5] quæ inspecto iure communi non possunt quæstioni subiici, receptum est moribus nostris torqueri debere,[6] si grauitas criminis id exigat, & semiplena probatio proferatur.[7] Quasi sublato per criminis præsumptionẽ priuilegio dignitatis.[8] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi du Port & Ioannis Baptistæ Regnaud, *6. Idib. April. 1593.*

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q. 64. n. 10.*

2 Intellige de iis, qui hodie appellantur equites, aut qui sunt Capitanei, vt loquuntur, & ductores militum. Nam priuati milites quotidie torquentur. Idem Clar. *ibid. n. 18.*

3 L. *nullus* 4. C. *ad l. Iul. Maiest.* Idque seruatur in Hispania, sed non apud nos, vt nec in Gallia nec in Italia Clar. *ibid. n. 19.*

4 Secundum opinionem Bart. *in l. ex libero.* D. *hoc tit.* cuius tamen opinio communiter reprobata est, vt testatur Iul. Clar. *quæst. 25. vers sed numquid & q. 64. num. 24.* vbi tamen addit generaliter clericos nec nisi de mandato sui episcopi torquendos esse & mitius quam laicos, licet grauius delinquant.

5 In dignitate positas. Clar. *d. q. 64. n. 17. & 20. ex l. decuriones.* D. *hoc tit.* subiiciens tamen contrarium seruari de consuetudine.

6 Quæ consuetudo seruanda est, màxime in causis criminalibus & in materia tortutæ. Clar. *dict. q. 64. n. 19. 37. & pass.*

7 Vt scilicet non tam facile torqueatur, quàm cæteri, qui nullum habent priuilegium, & qui vt possint torqueri, sufficit minor quàm semiplena probatio secundum gloss. *in l. cum probatio de probat.* Indicium enim sufficiens ad torturam illud est, quod priusquam simplex præsumptio est, & minus quàm semiplena probatio. Clar. *q. 10. n. 1. & 4.*

8 *Arg. l. vnic.* C. *vbi Senat. vel clariss.* Putat tamen Clar. *d. q. 64. nu. 16.* non valere hanc consuetudinem, quæ admisit, vt Doctores & personæ positæ in dignitate torqueri possint. Sane ratio illa facere debet, vt tales personæ nec tam facile, nec tam grauiter torqueantur.

DEFINITIO XIV.

Qui gratiam criminis habuit à Principe, non potest in socios torqueri, quantumcumque graue sit crimen, de quo agitur.

CVi gratia criminis capitalis facta est à Principe, ut socios criminis indicare nolit, licet de crimine grauissimo agatur, puta quod ad læsæ maiestatis diuinæ aut humanæ causam pertineat, non ideo torqueri potest. Absurdum enim sit & iniquum torqueri pro aliorum delictis eum, qui proprij gratiam meruerit,[1] nisi tot condemnationis aut habendæ quæstionis causæ concurrant, vt beneficio Principis indignus videri debeat:[2] Quod cum euenit, Principi ea ante omnia conderi debeat:[3] Quod cum euenit, Principi ea ante omnia conderi debeat:[3] Quod cum euenit, Principi ea ante omnia conderi debeat:[3

n Vt dix. *Defin.* 2. *n.* 1. & 3. vbi vide.

3 Boer. late *qu.* 163. *n.* 13 & 14.

4 Iuxta consuetudinem illam Italorum, quam refert & laudat Bald. *ad l.* 1. *num.* 9 & *l.* 2. *de iuram. calumn.* Non vt amplius constet de delicto, de quo iam satis constat, sed tantum vt reus fateatur delictum ad hoc, ne appellando possit suspendere iudicatum. Et hoc obseruant iudices Itali hoc colore quasi velint reos interrogare super sociis & complicibus, vel super aliis criminibus Iul. Clar. *q.* 64. *num.* 7. & 8. vbi tamen hoc improbat, aliter in Ducatu Mediolanensi seruari ait.

5 Scilicet cum indicia sunt & plura & indubitata. Boer. *q.* 164. *num.* 3. 4. 5 & 6. *in fin.* Alioqui condemnandus est reus mitiori pœna, vt idem ait, *dict. num.* 6. *in princip.* At tamen magis probat Iul. Clar. *quæst.* 21. *num.* 3. quod ex indiciis indubitatis possit quidem reus condemnari etiam ad pœnam corporalem, sed non ordinariam, nec ad mortem. Vide *Defin.* 7. *infr. de pœn.*

DEFINITIO XVII.

Potest interdum deueniri ad torturam prius etiam quàm constet de corpore mortuo. Maxime vero in crimine assassinatus.

PRoditum quidem est, non esse quemquam de homicidio condemnandum quantumcumque probationes vrgeant, & indubitatæ videantur, adeoque licet confessio ipsius concurrat, quin prius constet de corpore mortuo, [1] quod audiendus non sit perire volens, [2] nec desunt exempla multorum post reorum supplicia reuersorum, qui falso occisi dicebantur. [3] Sed tamen non debet ea res facere, vt si grauissimis indiciis reus vrgeatur, eo minus quæstioni subiiciendus sit, quod de corpore mortuo nondum appareat. [4] Etsi enim is potissimum habendæ quæstionis vsus est, vt extorta per vim tormentorum confessione rei, sequatur mortis aut naturalis aut ciuilis condemnatio, [5] tamen fieri potest, vt ea reus in tormentis fateatur, ex quorum cognitione sciri possit, vbinam gentium cadauer exter, vt de corpore mortuo constare queat, nec quicquam desit ad infligendam condemnationem. Idque indubitatum est, si de assassinatu agatur. Nam & quod magis est, sunt qui in hoc sceleris genere admittendum putent, vt quamuis de corpore trucidato non constet, perueniatur tamen ad sententiam condēnatoriā. Nō solū propter immanitatem flagitij, sed ob id etiam, quod huiusmodi hominum genus curare soleat, quantum potest, ne vsquam cadauer reperiri possit. [6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Martinet rei parricidij, ante Cal. Mart. 1594.

1 Dixi *Defin.* 8 *num.* 1 *supr. ex* Iul. Clar. *q.* 55. *n.* 10. & *seqq.* & *q.* 64. *nu.* 3. Iunctis iis, quæ idem tractat *quæst.* 4. quando dicatur constare de delicto.

2 *L. non tantum* 6. *in fin. D. de appell. l.* 1. §. 1. & §. *Diuus Seuerus* D. *hoc tit. l.* 1. D. *ad SC. Silan.*

3 Vt testatur Clar. *d. q.* 55. *n.* 10. & 11.

4 Puta si aliunde appareant aliqua indicia criminis, vt in casu, quem refert Clar. *d. n.* 12. *ant. fin.* ex Chast. *super consuet. Burg. titul. Des iustices & droits d'icelles*, §. 5. *s'il n'a grace post n.* 41. Idem Clar. *quæst.* 4. *n.* 4. *vers.* ego tamen.

5 Est enim tortura præparatorium ad mortem vel naturalem vel ciuilem: Vel saltem ad pœnam corporalem. Alioqui non est procedendum ad torturam. Iul. Clar. *q.* 64. *n.* 4.

6 Vt in casu illo Chassanei & Iulij Clari, de quo diximus *n* 4. Adde Ias. *in l. iurisiurandi*, C. *de test* Boer. *quæst.* 164 *num.* 10. Alex. *cons.* 19. incip. *circa primum & tertium dubium, lib.* 7. Videtur tamen sufficere, vt constet de corpore mortuo per famam, vt tractat Boer. ex Bald. quem citat *d. nu.* 10. Sed & in iis, quæ sunt valde difficilis probationis, sola fama criminis potest facere indicium ad torturam. Idem Clar. *q.* 21. *n.* 1. *vers. posset etiam.*

DEFINITIO XVIII.

Quod tempus expectari debeat, vt repetatur reus in suis confessionibus quas fecit in tormentis.

IN tormentis confessus reus, aut quod hac parte idem est in metu ipso tormentorum, [1] non nisi post quatuor & viginti horas reperi debet ac interrogari an in iisdem confessionibus & responsionibus perstare velit, [2] ne si ante interrogetur, durare adhuc tormentorum metus videatur. [3] Sane nec longius tempus ei dandum est, ne interuertendæ veritatis, quam confessus fuerit, rationes comminiscatur. [4] *Ita Senatus* 10. Cal. Decem. 1594.

1 Metus enim torturæ tortura est, si deuentum sit ad spoliationem & ligaturam, vt dixi *Defin.* 6. *num.* 3. *supr. ex* Iul. Clar. *q.* 64. *n.* 3.

1 Iul. Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 41. vbi tamen addit, hoc positum esse in arbitrio iudicis, qui secundum qualitatem torturæ illatæ indicabit, quanto temporis spatio præsumatur cessare dolor ac metus tormentorum. Concludit tamen permittendum esse torto, vt saltem vnum diem vel per vnam noctem requiescat.

3 Dixi *Defin.* 1 *num.* 2. *supr.*

4 Qua de causa nec ducendus etiam esset ad illos carceres, in quibus alii carcerati, ne ab iis persuaderetur suam confessionem reuocare, inquit Iul. Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 40. Idem est, si quis torqueatur interpolatis diebus seu vicibus: quod fit, cum plura sunt contra reum indicia & vrgentia. Iul. Clar. *dict. quæst.* 64. *num.* 33. *ante fin.* Quo casu omnes illi actus torturæ habentur pro vnica tortura: sed hoc nō solet fieri, nisi in atrocissimis criminibus.

DEFINITIO XIX.

Incertitudo non semper liberat reos, qui plures accusantur de eodem crimine, cuius præsumptio par sit contra omnes, & quod ab omnibus committi potuit, sed omnes torquendi sunt.

QVod dici solet, melius esse absolui nocentem, quam innocentem damnari, [1] facit, vt quoties incertum est, quis ex pluribus reis crimen fecerit, non solum ad vltimi supplicij condemnationem peruenire non oporteat, sed nec ad habendam de hoc aut illo quæstionem. [2] Sed hoc procedit cum apparet fieri non posse, vt omnium condemnandorum iusta causa sit. [3] Alioqui si tale crimen proponatur, quod ab omnibus committi potuerit, & cuius præsumptione omnes æquè vrgeantur, habenda erit de omnibus quæstio, si aliud nihil obstet præter incertitudinē. [4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Bechet, 6. Cal. Ianuar. 1594.

1 *L. absentem*, 5. *D. de pœn.*

2 Hyppol. de Marsil. *sing.* 217. *incip. ter & quater.*

3 Incertitudo enim facit, vt vterque debeat absolui, cum pœna esset corporalis; secus si esset tantum pecuniaria: quia tunc melius esset vtrumque condemnari, ne delicta maneant impunita. Sic distinguit Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 60. *num.* 31. Nempe cum delictum non potuit ab omnibus committi.

4 Iul. Clar. *in* § *homicidium, num.* 37. Dixi *Defin.* 1. *num.* 1. *supr. ad leg. Cornel. de sicar.*

DEFINITIO XX.

Fama non est sufficiens indicium ad torturam, sed fuga rei ante inquisitionem.

SOla fama non facit indicium ad habendam de reo quæstionem. [1] Nec si à cognatis, & fide dignis personis originem traxerit, multo minus, si aut incertos aut suspectos habeat auctores. [2] Grauior est ea præsumptio, quæ ex rei fuga oritur, maximè si fuga præcesserit inquisitionem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 21. *num.* 1. quia licet ad torquendum sufficiat minus, quam semiplena probatio, tamen fama est indicium valde remotum à delicto, & valde fallax, vt ibidem ait Clarus. Addens contra esse si cum fama concurrat aliquod adminiculum. Idem si delictum sit valde difficilis probationis. Sed hoc ita si fama sit vel in specie de eodem delicto, de quo agitur, siue in genere, sed eiusdem mali & delicti, non aliter. Subiicit tamen purgari malam famam, si reus probat, se per triennium proximum bene vixisse & fuisse bonæ famæ.

2 Debet enim fama originem habere à personis honestis & fide dignis, nisi agatur de re turpi, debentque testes nominare famæ auctores etiam non interrogati de eo specifice. Non tamē coguntur dicere se audiuisse à maiore parte populi, sed sufficit vt publicè dici audierint. Debent etiam scire quid sit fama. Ita Iulius Clarus *quæst.* 6 *num.* 11. & *seqq. vsque ad* 19. vbi vide Iulium Clarum *quæst.* 21. *nu.* 20. & *seqq. vsque ad* 25. vbi ait fugam, quæ sequitur inquisitionem non facere indicium ad torturam, nisi iuncta sit cum fama publica, idque in non capitalibus tantum.

DEFINITIO XXI.

Confessio facta in tormentis & ratificata extra tormenta non potest reuocari, nisi probetur error ea.

COnfessum in tormentis reum si extra tormenta non perseueret, iam diximus iterum torquendum esse, etiam nullis superuenientibus indiciis, sed ita tamen vti ne sæpius quam ter quæstio repetatur, nisi in causa noua concurrat, [1] esseque

Source : BIU Cujas

esseque absoluendum reum post habitam ter de illo quæstionem, si non euidentissimis & indubitatis probationibus vrgeatur.[1] At si extra tormenta confessus, postea confessionem reuocare velit, non est audiendus, sed perinde condemnandus, si non probet erroneam confessionem, id est, ab alio, quã à se admissum delictum fuisse,[2] aut nisi aliqua vrgeant indicia pro reuocatione.[3] Rationem nostri illam afferunt, quoniam qui cogi potest, vt confiteatur, multo magis cogendus est, vt in confessione perseueret.[4] *Ita Senatus* in causa N. Noblet, 6. Id. April. 1595.

1 Dixi *Defin. 2. & 5. supr.* ex Iul. Clar. *qu. 21. num.* 36. Cui adde Boer. *q.* 163. *num.* 20.

2 Potest enim nihilominus condemnari, saltem ad pœnam extraordinariam, adeoque capitalem, vt dixi *Defin. 9.* ex Claro *q. 64. n.* 38.

3 Clar. *d. q. 64 n. 44. & q. 55. n.* 18.

4 Boer *q.* 165. *n.* 2. & 3.

5 Grammat. *decis.* 34 *num* 60. *& decis.* 72. *num.* 4. Matth. Matthesil. *singul.* 55.

DEFINITIO XXII.

Confessio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta est in tormentis, & ratificata extra tormenta sufficit ad condemnationem.

EXtra iudicium facta criminis confessio, si repetita sit in tormentis, postea retractari sine causa non potest, id est, nisi per confitentem probetur erronea.[1] Ideoque potest ex eiusmodi confessione sequi condemnatio, licet alioqui standum non sit confessioni factæ in tormentis, si non extra tormenta quoque perseueretur,[2] neque sola extraiudicialis confessio sufficiat ad probandum, sed tantum ad faciendum indicium, hactenus vt de reo quæstio habeatur.[3] Ex quo appareret quanto magis verum sit, quod proxime scripsimus, confessionem factam iudicialiter, & extra tormenta metumque id est, post habitam quæstionem si ei confessioni congruat, quæ in tormentis facta est, sufficere ad condemnationem.[4] Neque prodesse reo, quod eam reuocet ex interuallo, si non aliquas pro se habeat probationes, aut saltem indicia probabilia.[5] Quod si ex contrario indicia aliqua contra reum faciant, nemo est qui dubitet, quin cum ipsius confessione iuncta sufficiant ad condemnationem.[6] Nec quicquam interest, an in eadem instantia, an in causa appellationis reuocetur confessio, quæ fuit geminata. Appellatio enim extinguit dumtaxat iudicatum,[7] non etiam confessiones factas in instantia.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam nec ante torturam posset retractari, quod ad hoc, vt euitaretur tortura, vt contra quosdam disputat Iul. Clar. *q.* 21. *n.* 31.

2 Vt diximus *Defin. praced.* ex eodem Claro, *dict. qu.* 21. *n.* 36.

3 Ioann. de Anon. *sing.* 93. *&* 94. Clar. *d. n.* 31. *&* 34.

4 Dixi *Defin. praced. num.* 3. ex Claro *quæst.* 55. *num.* 18. *& quæst.* 64 *nu.* 44. Quod si spontanea confessio iudicialiter facta esset, multo magis sufficeret ad condemnationem, quamuis numquam reiterata, nec posset reuocari, nisi probato errore. Idem Clar. *q.* 65. *n.* 2.

5 Ad probandum quod confessio sit erronea, vt dixi *Def. praced.*

6 Non enim hoc casu locum habet, quod tractat Boer. *q.* 165. *nu. vlt.* Quod si stent indicia pro & contra, non debet reus condemnari, sed absolui. Nam confessio rei non indicium sed probatio est. Vide in *pract.*

7 L. 1. §. vlt. D. *ad* SC. Turpill. *furti*, 6. §. 1. *de his qui not. infam.*

8 Deuoluit enim litem in suo statu ad iudicem appellationis.

DEFINITIO XXIII.

Tortura facit personam testis integram, quæ alioqui non esset integra.

QVi infamis est, siue iuris siue facti infamia, adeoparum idoneus testis est in criminalibus, vt ne quidẽ indicium faciat ad habendam de reo quæstionem.[1] Cui similis ille est, qui se criminis sociũ fatetur. Hic enim propriã sibi turpitudinem obiicit.[2] Sed tamen si quod extra tormenta testati sunt, in tormentis repetierint, facient indicium, quod antea non fecerant.[3] Ideoque licet nihil ad priorem testationem adiecerint, tamẽ quasi ex noua causa locus erit habẽdæ de reo quæstioni. Nec nouũ est, vt testis persona quę alioqui minus esset integra per patientiam tormentorum integra fiat. *Ita Senatus* in causa N. la Combaz, & N. de Laual, 14. Cal. Iun. 1595.

1 Quia testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura, Iulius Clar. *in pract. crimin. quæst.* 25. *in princip.* Excipe casum *l famosi*, 7. *ad leg. Iul. maiest.* Adde *l. quæsitum*, 73. *D. de testib.*

2 Clar. vbi supr. *& q.* 21. *n.* 11.

3 Vt ex iis videre est, quæ tractat Clar. *dict. quæst.* 25. vbi addit aliud exemplum de teste vario & vacillante, quis firmat dictum suum in tortura. Idem de vili persona, etsi hoc tandem relinquit arbitrio iudicis.

DEFINITIO XXIV.

Etiam senex dum ne decrepitus potest torqueri, & cum non potest torqueri, tamen terreri potest, si crimen sit ex atrocioribus.

ÆTas senilis si non decrepita quoque sit, non excusat reum à tormentis.[1] Sed facit tamen, vt moderatior de eo haberi debeat quæstio arbitrio iudicis, & talis qualis per ætatem haberi potest.[2] Sunt enim qui post sexagesimũ, adeoque septuagesimum annum ferre tormenta facilius possint, quam alij quadragenarii aut quinquagenarii. Itaque habitus corporis potius, quam annorum numerus erit inspiciendus. Eo tamen casu quo torqueri senex per ætatem non potest, terreri eum nihil prohibet, si ita postulare videbitur atrocitas delicti, vt puta si de crimine falsi agatur.[3] Alioqui parum sane refert, an quis torqueatur, an ei torturæ metus inferatur.[4] *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Berandier, 4. Id. Aug. 1595.

1 Dixi *Defin. 6 supr. ex* Iul. Clar. *q. 64. n.* 22.

2 Grammat. *dec.* 34. *col* 1

3 Cuius atrocitas quanta sit, vel ex eo apparet quod decretum gratiosum de relaxandis carceratis omnibus, puta ob iucundum aduentum principis, non tamen comprehendit eos qui carcerari sunt pro crimine falsi. Iul. Clar *q. 56. n.* 13.

4 Quia metus torturæ est tortura, vt dixi *Defin. 6.* vbi tamen vide quomodo hoc accipiendum sit.

DEFINITIO XXV.

Tormentorum patientia purgat indicia, nisi habita sit quæstio sine præiudicio indiciorum, quo tamen casu mutanda est pœna ordinaria in extraordinariam.

QVæstio de reo habita, si nihil ille in tormentis confessus sit, purgat indicia omnia, quæ vel ex fuga vel mala fama aduersus eum vrgere poterant.[1] Ideoque licet interlocutio De habenda quæstione clausulam illam habuerit, quæ vulgo adscribi solet, *sans preiudice des preuues resultantes du procés*, reo succurrendum est non vt omnino absoluatur, sed vt mitius condemnetur, id est, pœna non ordinaria.[2] Præsertim si præcedebant indicia, quæ proxime accederent ad indubitata. Vt puta si in domo eius, qui falsam monetam cudisse dicitur, reperta fuerint instrumenta ad eos vsus pertinentia.[4] Idque Senatus noster constituit in persona N. Perradin, qui bis fugerat & pertinaciam crematonis condemnationem meruerat,[5] decennalium dumtaxat triremium pœna ei irrogata.

1 Iul. Clar. *quæst 64. n.* 38. Boer. *q.* 163. *n.* 14.

2 De qua scripsi *Defin. 9. supr* Huius vero clausulæ potestas maior sane est ad retinendam vim probationum, quæ plenæ fuerunt, quam ad retinendam vim indiciorum, quantumuis fuerint indubitata, quoniam facilius est, vt purgentur, quam vt plenæ probationes irritentur aut immiuuantur. Et ita conciliandæ est hæc Definitio cum Definit *9. supr.* Iungę *Defin. 6. iafr. de pœn.*

3 Secundum sententiam Iul Clar. *dict. num.* 38. etsi non non semper ea vtimur, nisi ad mitigandum genus mortis, vt dixi *Defin. 6. supr.*

4 Vt in casu, de quo scripsi in *Defin. 1. supr. de falsi. monet.*

5 *Ex l* 2. *C. de falsi. monet.*

DEFINITIO XXVI.

Vulnerati assertio non facit indicium ad condemnationem, nec ad torturam sed tantum ad inquirendum, & heredem excusandum.

SOla assertio vulnerati non solum ad condemnationem indicium non facit, sed nec ad habendam de reo quæstionem

Source : BIU Cujas

nem, adeoque nec ad citandum eum, qui dicitur vulnerasse, sed hoc tantum, vt de crimine inquiratur.[1] Eoque iure nos vti constat. Itaque si facta inquisitione alia emergant indicia contra eum, quem vulnerati assertio suspectum fecit, vt citandus aut prehendendus videatur, postea vero ex innocentiæ probationibus appareat absolui eum debere in omnes temeratiæ assertionis impensas[2] condemnandus erit is, qui vulneratus fuit. Sed si ex vulnere decesserit, & in eadem assertione ad mortem vsque perstiterit, securus hæres est, neque calumniatoris aut temerarij accusatoris pœnam meretur qualiscumque accusationis euentus futurus sit,[3] quoniam vulnerati assertio, quæ non accusaret vulneratum, heredem ipsius excusat. *Ita Senatus* in causa Ioannis & Claudij Costerg ante Non. Sept. 1595.

1 Iul. Clar. *in pract. crimin. quæstion num.* 14. nisi, inquit, alia concurrant indicia.

2 Nam & ad capturam sola vulnerati assertio indicium fecit. Idem Clar. vbi supr. *num.* 15. Non autem ad torturam, *ibid. num.* 17.

3 *Ex l. eum quem temere, 79. D. de iudic.*

4 Clar. *vbi supr. num.* 16. *post glos. in mater. C. de calumniat.* quia scilicet tenetur hæres vindicare necem defuncti *tot. tit. C. de his, quæ vt indig. & de SC. Sillan & D. eod. tit.* Vide *si quis in graui, §. si quis meions, D. tit de SC. Sillan.*

DEFINITIO XXVII.

Confessio rei sola spontanea siue in tormentis facta sufficit ad condemnationem ordinariam, si constet de delictis, secus si non constet, nisi ex ipsa confessione etiamsi concurrat testatio eius qui se dicit passum esse vim & iniuriam.

SOla rei confessio, licet cum alius testatione cõiuncta, qui vim & iniuriam passus esse dicitur, non sufficiet ad pœnã mortis ordinariam irrogandam,[1] sed tantum ad extraordinariam, vt mors naturalis in ciuilem commutetur, pœna furcæ in perpetuarum triremium condemnationem. Nec aliud erit etiamsi is, qui vim & iniuriam passus fuit, auditus sit tanquam testis, & vt loquuntur pro interesse publico, non tanquam accusator.[2] Neque enim ideo fit, vt sit omni exceptione maior.[3] Sed hoc ita, si quæratur de delicto, non de persona tãtum delinquentis: prius enim est, vt constet de delicto, & quidem aliter, quam ex rei confessione.[4] Hoc enim est quod dicimus, non auditi perire volentem.[5] At si de delicto quidem constet, non tamen de persona delinquentis, nemo dubitat, quin confessio rei nocere ipsi debeat,[6] præsertim si libera & spõtanea sit,[7] & omnibus accusationis indiciis congruat.[8] Nam & noceret, si per tormentorum vim expressa esset.[9] *Ita Senatus* contra Iacobum Albine, Non. Mart. 1597.

1 Scilicet cũ nõ aliter constat de delicto, vt sequitur in Definitione.

2 Nam si accusator fuisset, certum esset quod ei credi non oportet, *l. qui accusare 4. C de edend.* Ne alioqui testis in sua causa esse videretur, quod nemini permissum est, *l. omnibus, C. de testibus.*

3 Tanquam qui se iniuriam passum dicat. Idem enim præsumitur inimicus, nec tã zelo iustitiæ, quam ad propriam vindictam testimonium dixisse, vt de inimico tractat Iul Clar *in pract. crim. quæst. 14. nu. 17.*

4 Iul. Clar. *in pract. crim quæst. 55. num. 10.*

5 *L. non tantum, 6. D. de appellat. l. 1, § 1. & § Diuus, D. de qu.*

6 Etiam ad condemnationem definitiuam & ad pœnam ordinariã, scilicet cum confessio iudicialis est. Alioqui si extraiudicialis esset, non sufficeret Idem Clar. *d. qu. 55. in princ.* Intellige, nisi cum confessione extraiudiciali concurrant alia indicia, & verisimilia Capyc. *decis. 179. nu 2.* vbi multos allegat.

7 Idem Clar *qu. 65. in pr. ne.* vbi addit sufficere, vt confessio illa sit vnica, nec requiri vt sit reiterata.

8 Nam si ex actis litis probaretur confessio erronea non noceret. ideoque potest reus probare errorem Idem Clar. *dict. quæst. 55. num 8.*

9 Dummodo in ea perseueraset reus extra torménta. Idem Clar. *quæst. 69 num. 40*

TIT. XXII.

DE ABOLIT

DEFINITIO I.

De differentiis abolitionis & indulgentiæ.

INTER abolitionem & indulgentiam haultum interest. Abolitio enim accusationis est, Indulgentia delicti. Vnde est quod indulgentia quos liberat notat, Abolitio non item. Qui enim gratiam criminis impetrat à Principe crimen fatetur, non etiam is qui abolitionem. Quæ potius iniustitiam exprobrat accusationis Hinc fit quamuis delictorũ omnium etiam atrocissimorum gratiam facere Princeps pro arbitrio possit, etiam læsæ maiestatis siue diuinæ siue humanæ. Non tamen indistinctè abolitio concedi possit. Excipiuntur enim crimina læsæ maiestatis, & peculatus, & desertæ militiæ, non tamen falsi, quamuis ita nonnulli putauerint. Inde quoque euenit, vt qui abolitionem impetrauit, licet non minùs literas Principis tlle ipse per se cogatur exhibere; atque is cui gratiam criminis Princeps fecit, nec si per procuratorem id facere velit, audiendus sit. Facilius tamen impetrare possit, vt in auditorio secreto id fiat non in publico. Sanè etiam postea quàm à Senatu sedente interrogatus est ex more, an eas literas impetrauerit à Principe, An veritatem Principi exposuerit, An denique iis se literis iuuare velit. Ex integro tamen & amplius interrogandus est à Commissario & Recuperatore in eã rẽ dato. Quomodo interrogari etiã is, qui gratiã criminis à Principe impetrauit. Perindéque ad mulctam pecuniariã condemnari potest arbitrio Senatus irrogandam, sed hoc ita tamen si bonis & idoneis probationibus accusatio ita fuerat instructa, vt de ipsius veritate aliquatenus constare videatur. Illud vtique districtè obseruandum est, vt abolitionis literæ non tantum Procuratore generali audito, quod omnino necesse est, sed etiam vocato accusatore priuato, si quis sit examinentur. Aut tùm quoque cùm accusator priuatus nullus est, tertij ius inauditi semper excipiatur. *Ita Senatus* in causa N. Ruffi, Mense Mart, 1611.

1 Vide *l. vlt. C. hoc tit.* & Iul Clar. *in pract. crimin. quæst. 59.* & *ibid.* Apostill. *lit. e.* Cayrer. *in § homicidium 6. numer. 324.*

DEFINITIO II.

Indulgentia Principis releuat reum ab onere probandi, dum ne sit obreptitia vel subreptitia.

QVi gratiam criminis impetrauit à Principe, nihil probare cogitur tanquam eorum, quæ vera exposuit Principi, licet talia sint sine quibus indulgentia videri iusta non posset. Sufficit enim, vt neque obrepserit Principi, neque subrepserit hoc est, vt nihil tacuerit eorum quæ ex actis probata reperiuntur. Nihil rursum expresserit ad se exonerandum contra quã testationibus probatũ inueniatur. Denique facit Princeps gratiam non modò criminis, sed etiam probationum, quæ alioquin essent ei necessariæ, qui gratiam criminis non impetrasset. *Ita Senatus* pro Petro Girard, 8. Iunij 1612.

DEFINITIO III.

Non fatetur crimen qui à Principe impetrat aut indulgentiam criminis, aut abolitionem accusationis.

SIcuti non intelligitur fateri crimen is, qui abolitionem accusationis impetrauit à Principe,[1] ita neque is, qui criminis indulgentiam sibi à Principe concessam profert in iudicium eaque vtitur.[2] Solet namque indulgentia Principis peti & concedi quo magis liberetur reus, non vt magis oneretur.[3] Indeque videtur mos ille iudicialis fluxisse, vt post lectas quoque & publicatas in publico auditorio literas Principis, quibus indulgentia Principis contineatur, ex integro audiendus sit in vinculis litetarum lator, vt in ipsius potestate fit crimen negare, si velit.[4] Sane siue confessum sit crimen, siue probatum, per indulgentiam Principis omnino extinguitur, in eoque maximè differt indulgentia ab abolitione quæ iudicij instantiam tantum perimit.[5] *Ita Senatus* in causa Claudij Bernard, 2. Maij 1614.

1 Cùm abolitio non sit criminis sed tantùm accusationis, vt dixi *Defin.* 1 8.

2 Ant Gabriel *lib. 7. de criminal. conclus. 23. num.* 15. ita vt non possit iudex dicere volenti vti gratia impetrata, fatearis prius delictũ. Alioquĩ non vteris illa, inquit AEgid. Bloss. *in tit. de remed. ex sol. clemẽt. Princip. nu.* 29. Apostill. ad Iulium Clar. *in pract. crimin. quæst. 59. in lit. e.*

Source : BIU Cujas

3 Sic etiam argumentatur in simili Vlpian. *in l. 3. §. si emancipatus D. de bonor. poss. contr. tabul. legata 14. de adim. legat.*

4 Quid enim prodesset interrogari si non liceret negare? *tot. tit. D. de interrogan. iur. fac.*

5 Apost.] ad *Iul. Clar. d. qu. 59. in lit. c.* Carret. *in pract. crim. § homicidium 6 num. 324.*

TIT. XXIII.

VT INTR. CERT. TEMP. crim. quæst. termin.

DEFINITIO I.

De litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratione.

CONQVERVNTVR plerique omnes, nec immerito, de litium & criminalium & ciuilium diuturnitate, quæ tanta hodie est vbique fere gentium, vt sæpissime vsu veniat eos ipsos, qui victoriam cum sumptuum quoque adiudicatione reportarunt, tam longis anfractibus vexatos, ac tot sumptibus misere fatigatos sic affici, vt lugendum sibi potius esse putent, quod bonæ alioquin litis aut instituendæ, aut suscipiendæ consilium ab initio non abiecerint, quam gratulandū, quod tanto pretio nudam victoriæ gloriam compararint. Nec dici sane potest, quam aliena sit ea res, non modo ab ipsorum litigantium, sed à totius etiam Reipublicæ vtilitate; cum per lites fiat, vt vinculum illud publicæ concordiæ, quo præcipue salus populi & humana societas continetur, vel dissoluitur penitus, vel saltem relaxetur maxime ac debilitetur. Hinc nimirum tanta ciuili legislatori cura de litibus nūc impediendis, nunc diminuendis, semper execrandis. Quanto magis mirandum lacrymisque sanguineis deflendum est, Christianam Rempublicam à veritate ipsa Sanctoque Spiritu edoctam, totius legis perfectionem in charitate, & Dei proximique dilectione consistere, eadem tamen laborare insania, vt si cum Paganorum infelicitate nostram quis conferre hac parte velit, non facile possit discernere, vtram debeat anteponere, nisi forte tanto miseriores nos esse fatendum est, quanto illis ingeniosiores & videri volumus & sumus. (Ingenio siquidem magna, sed improbo & malitioso est opus ad improbam litem, inuitis etiam legibus & magistratibus, diu frustrandam, protelandamque. Quænam enim apud nos, ob sacro, vel domus vel certe familia est, quam non lis aliqua continuo, perpetuoque motu exerceat & exagitet, siue de magna re, quod ferendum facilius, siue quod indignius & tamen frequentius est, de minima, quam nec operæpretium sit, extra iudicium petiisse, ac sine vllo incommodo litis obtinuisse? Adeo magna putamus facimusque omnia, quæ non alio pretio, quam immoderata, vel auiditatis vel ambitionis nostræ magnitudine æstimamus. Ac quoniam vix sperare licet, remedio vllo fieri vnquam posse, vt litium materia radicitus elleuatur, quarum scilicet altissimas radices, cæca mortalium improbitas & auaritia nimis multorum animis infixit, (nec enim tanti mali causam in Procuratores, aut Aduocatos, aut Iudices, quod à plerisque fit, detorquendam existimamus, ne quod aliquorum singulare vitium est, in vniuersi ordinis inuidiam, non minus temere quam iniuriose deflectatur,) optandum saltem esset eam litigandi formam excogitari, quæ vel repugnantibus litigatoribus posset facere, vt spatiis temporū breuioribus lites concluderentur, quibus citius expeditis fierent litigātium miseriæ tanto minores quanto breuiores, neque vero aliud legislatorum fere omnium votum fuit, sed nostri potissimum Iustiniani, qui ob eam causam, & criminalibus & ciuilibus actionibus certas metas præstitutas voluit. Criminalibus quidē biennij, ciuilibus vero triennij, vt vltra id tēpus viuere prohiberētur. In quo dignū præcipua observatione illud est, quod de criminalibus constituit, ne dubitare possimus, quamuis publice interfit non manere impunita delicta, magis tamen interesse non longiore lite diuexari eum, qui crimen siue vere siue falso dicitur admisisse.

Atque in criminalibus quidem non est difficile assequi quod ille voluit, vt intra biennium terminentur propter iustam cum accusatoris solicitudine assiduam ipsius quoque rei instantiam, qui tum quoque cum corporalē ex delicti cōscientia pœnam expectat, carceris tamen tædio premitur, vt sententiam vrgeat, quam nec effugere posse videt, non magis quam fugere, qui carcerum custodia coercetur. Quod in iis, qui ciuili actione pulsantur, non similiter euenit. Quorum sicut proprius ille mos est, vt perpetuis apertisque frustrationibus & tergiuersationibus actorem fatigando morentur litem quod ea sola calliditate fieri posse videant, vt morentur etiā condemnationem, ita & communem illam nominis infamiam à Græcis meruerunt, vt genarali, non tam epitheto, quam nomine proprio φιλόρνικες appellentur.

Aliquando tamen accidit, vt reus criminis, etiam reuera innocens, continuos triennij aut quadriennij carceres patiatur. sed vix alio id vllo casu, nisi quod appellatum sit siue per reum ipsum, siue per accusatorem ab aliqua interlocutione, de qua vbi per iudicem appellationis pronunciatum fuerit iterum redeundum sit ad iudicem, aut si quis medius & inferior iudex appellationis fuit, rursus appellandum ad Senatum. Itaque corrigi hoc facile & emendari posse videretur, si placeret induci, vt in criminalibus causis, vel omnino prohibita esset appellatio ab interlocutoria, quæ iuris nostri ciuilis ratio & obseruatio fuit, vel permissa quidem, sed ita tamen, vt nullam vim suspensiuam haberet, liceretque nihilominus iudici ciuili, habet ad quem prima cognitio pertineret, totā litem criminalē instruere ad sententiā vsque vel diffinitiuam inclusiue, vt loquuntur, vel de reo quæstioni tormentisque subiiciendo exclusiue. Quo facto causæ totius cognitio ad Senatum deuoluetur, quem solum in huiusmodi causis appellari æquissimum certe ac vtilissimum esset, præterquam si cui priuilegiū specialiter datum probaretur, quale habet à Serenissimis Ducibus nostris Illustrissimus Dux Gebennensis, vt non ab aliis sententiis in toto Ducatus sui territorio redditis appellari possit, quam quæ à consilio Gebennensi fuerint latæ. Quæ res facit, vt in causis omnibus etiam criminalibus, quæ in eo Ducatu apud primos & inferiores Iudices tractantur, secundam appellationē admitti & retineri necesse sit, quamuis cessante priuilegio, tam multis magnisque rationibus, præcipue vero in honorem sanguinis & per appanagij, vt loquuntur, speciem indulto, excludi sane potius expediret. Sicut & illud inducendum esset, vt siue bene, siue male pronunciatum esset ab inferiore iudice, nunquam tamen ad eum reus à Senatu remitteretur, nisi ad executionem pœnæ, in eo loco vbi delictum admissum esset faciendam, si quando Senatus ad exemplum publicū id fieri debere arbitraretur. Præbet enim ea res in causis criminalibus ingentem materiam, non modo longioris moræ, sed etiam magis vexandi fatigandique rei.

At in causis ciuilibus quæ licuti frequentiores sunt licet minoris vt plurimum momenti, ita maiore ac certiore indigerent remedio, longe difficilius est commodam inuenire rationem, per quam fiat vt abbreuiētur lites, totque frustrationibus & & cauillationibus, quibus passim & vbique iudicia redundant, via præcludatur. Solent quidem iudices fere omnes, debentque hanc sibi potissimum operam iniungere, vt toto studio in hoc maxime laborent, ne lites tam longas fieri patiantur Sed neque id in eorum arbitrio & facultate semper positum est, neque sperandum foret, vt tale quid obtineri vnquam possit, nisi supremorum Principum, ad quorum maxime curam hæc res pertinet, auctoritas opem ferat. Et quemadmodū de Mathematicis Cornelius Tacitus scribit. *Hoc genus hominum in ciuitate nostra & semper damnabitur, & semper retinebitur:* Ita de longioribus istis litium moris quæ semper & ab omnibus passim iudicibus damnantur, verendū certe est, na nō minus vere dici possit, futurū tamē, vt semper & in omnibus tribunalibus retineantur, si non per supremos Principes tanto malo, ne perpetuum sit, prospiciatur. Quamquā autem Senatus noster iam à quo primum tēpore erectus fuit in hoc vnum præcipue, nec minus sapiēter quam feliciter incubuit, ob litigandi præscripto ritu, quē si exacte litigatorum procuratores tenerent, nihil plane esset, quod præterea desiderare in hoc genere quisquā posset, additis etiā

in

in singulos pene dies variis Senatusconsultis, prout emergens casuum necessitas, rerumque vtilitas exigere visa est: Ipsa tamen rerum experimenta docuerunt, maiorem esse litigatorum malitiam, dicamne an insaniam, quam vt iis omnibus quæ hucusque tam prudenter, sancteque constituta sunt, sanari & coerceri possit: Ideoque strictioribus vinculis indigere, vt qui nec propriam verentur conscientiam, nec tanti Senatus imperia reuerentur, saltem litium quas tantopere amant amittendarum metu constringantur, ne recusent durioribus in posterum legibus litigare, si lubricum & incertum litis concordiæ anteponent. Mihi certe digna res hæc persæpe visa est, de qua deberent cogitare ij omnes, qui & ingenio apud suos & auctoritate apud Principem polleant. Vtrumque enim necessarium est ad rem tanti momenti & adgrediendam & perficiendam. Etsi vero non ego is sum, qui vel alterutrum istorum in me sentiat esse mediocre, quod vtrumque maximum esse oporteret, putaui tamen faciendum, vt omnes intelligerent, si quid minus quam cæteri in rem tam vtilem ac necessariam conferre possem, industriam mihi & auctoritatem, non animum aut de republica bene merendi studium defuisse. Animaduerti autem præcipuas tanti huius mali causas omnino esse duas. Vnam, quod litigandi consiliũ plerique suscipiunt quasi necessarium, qui si ad transigendum vel compromittendum, aut inuitarent aduersarium, aut ab eo inuitarentur, facile negotium sine lite decideremt. Alteram, quod qui litigant, siue agant, siue conueniantur, sic litem tractare solent, vt quasi ad eos nihil pertineat, nihilomagis à cæteris suis rebus abstrahi se patiantur, sat cito se liti adfuturos arbitrati, si ad alia interim diuertentes negotia tandem post trimestre id faciant, quod primo ipso die, si vellent, præstare, & possent & deberent: Cum tamen sicut publicis olim apud Romanos supplicationibus; ita litibus in foro tractandis, præco aliquis semper & vbique præesse meo iudicio deberet, qui assidue clamaret, *Hoc age*. Quid enim stultius, quam eum qui sic viuat, vt non aliam viuendi causam habere velle videatur, nisi vt litiget, sic tamen litigare quasi nullam, nisi posthumam sperare sententiam, & breuiorem vitam suam, quam litem esse velit? Duo igitur vice remedij ante omnia constitui, fierique oporteret. Primum illud, vt compromissi & transactionis prius quam litis viam tentare litigatores iuberentur: quod constitutionibus Gallicis inter agnatos, cognatosque districte obseruari iussum, quid ni etiam inter cæteros æquissimum videri debeat, cum inter vniuersos homines natura suam constituerit cognationem, fides vero Christiana inter omnes Christianos multo maiorem? Deinde, vt quisquis litigandi votum gerere mallet, iniunctam sibi videret necessitatem de lite statim atque mota esset, non nisi tanquam de re omnium maxime seria & importuna cogitandi. Sic enim alterutrum euenire necesse esset, vt vel tardius rariusque litigandi consilium hoc metu susciperetur, vel suscepti tam mali, sed tamen aliquando necessarij consilij executio citius expediretur. Nulla siquidem lis tam longa esset, quam non tertio aut quarto ad summum, ne hyperboli videamur, sexto saltem mense finitam audiremus. Iudicum fere omnium error iste est, quod quasi misereantur litigatorum, quos litium odio terrere potius deberent, patiuntur fieri per plura, quod non quidem æque negligenter, sed tamen tanto melius & commodius, quanto diligentius posset fieri per pauciora. Crudelis ista misericordia est, quæ litigatoribus fauendo lites fouet. Nam quod de bello quidam olim dicebat, idipsum de lite quæ nihil nisi forense ac ciuile & domesticum bellum est, dici verissime potest, nullam esse iustam litem, nisi quæ sit necessaria. Quin tum etiam cum necessaria est, adhuc tamen iniusta fit, si non quam celerrime fieri potest conficiatur. Nec mihi vlla vnquam improbior vox visa est, quam quæ tabulis istis forensibus familiarior, litigando ius acquiri: Et tamen ita est. Plerique litigando ius acquirũt, qui non acquirerent si condemnati iam tum fuissent, vt oportebat cum nullo iure litigabant. Dilationibus, quas tam multas, tamque superuacuas litigatoribus passim dari moris est, acceptum hoc ferri totum debet, quarum spatia & interualla quò longiora sunt, eo magis negliguntur, nec prius cunctabuntur, quam temporis angustiæ premere incipiant, quæ proinde si premerent acrius, diligentiam quoque litigatorum citius excitarent. Hæc me nimirum cogitatio impulit, cum grauissimos pleroſque viros hac de re alios aliter & sentire viderem, & scribere, vt quid mei quoque iudicij esset, exponerem. Concluſi vero rem totam articulis quadraginta breuiter quidem, sed clare, ni fallor, ac distincte conceptis, & ad eum modum, qui mihi conuenientissimus visus est, nisi quod imperatiuis verbis totidem legum instar conscripti esse deberent, si ab eius ore ac imperio proficiscerentur, qui legis condendę potestatem haberet & auctoritatem. Ago nimirum legislatoris Cõsiliarium nõ legislatorẽ. Laudabit forasse posteritas, & sequetur ea quæ temporum meorum incuria, ne dicam iniuria & infelicitas neglexerit. Iam ergo articulos istos subiiciamus.

SI QVID APVD TE POSSVM,

QVISQVIS ES, O LEGISLATOR, qui lites execraris, & bono publico faues.

ARTICVLVS I.

NEMINI posthac licebit mouere litem, siue ab actione velit incipere, siue ab executione, quin ante omnia interpellauerit aduersarium de compromittendo in arbitros intra diem octauum proximum eligendos. In eamque rẽ nominabit ille vnum aut alterum, cuius arbitrio & pronunciationi, itemque illius, quem aduersarius eliget, omnimodò stari oporteat. Deque ea re conscribetur testatio per notarium, vt si aduersarius nolet compromittere, possit quandoque postea de eo constare iudici, qui eo facto, si pro actore iudicandum sibi videat, condemnare omnino debeat reum in omnes expensas litis, nulla ei relicta compensandarum aut remittendarum earum licentia, siue consanguinitatis & cognationis, siue difficultatis quæ in iure magna sit obtentus, siue alius color quilibet quæratur, alioqui possit ille conueniri, vt eos litis sumptus omnes de suo resarcire omnimodò neatur. Quod si è contrario aduersus actorem pronunciandum sit, siue quod nullo iure egerit, siue quod reus iustas habuerit exceptiones, nullam tamen sumptuum condemnationem actor patiatur, sed hanc pœnam & iacturam ferat is, qui compromittere recusauit, nisi ex actis litis appareat, dolo malo actoris factum aliquid esse in re, quæ à die interpellationis & inchoatæ litis superuenerit: quo casu possit & debeat actor in sumptus litis perinde condemnari, ac si nulla interpellatio præcessisset. Quicquid autem illud sit, quod ad interpellationem reus respondeat, etiam compromittendi voluntatem & consensum præ se ferat, pro denegatione & recusatione habendum erit, si non effectu ipso declaret, paratum se esse compromittere, nominatis in eam rem ex sua parte arbitris intra diem octauum sibi præstitutum.

ART. II.

SI reus ad interpellationem respondeat paratum se compromittere in arbitros, nec tamen de arbitrorum personis aut de tempore, vel loco, vel qua alia arbitrij circumstantia inuicem conuenire partes possint, iudex ordinarius adendus, erit, qui auditis partibus, & ab iis exposito breuiter & summarie, in quo & qua de causa dissentiant, decernat statim & de plano, sed ex scripto, ne dubitari de eo possit, & ita tamen, ne quam figuram eo nomine institui apud se patiatur, quid fieri æquum putet, si quis ex litigatoribus, aut non venerit ad iudicem in prima citatione, aut indicatam à iudice arbitrij viam tenere recusauerit, perinde habendus erit, quantum ad sumptuum litis condemnationem, siue vincere illum postea contingat, siue succumbere, ac si ab initio compromittere recusasset.

Source : BIU Cujas

ART. III.

AC ne vana sint & eluſoria eiuſmodi arbitria, præcedere compromiſſum oportebit, & quidem tale per quod pœna cum iuramento promittatur. Ita vt nec poſſit pœna minor eſſe quarta parte eius, quod intẽdet actor ſibi dari, vel fieri vel, reſtitui debere, prout ipſe in ſcriptura compromiſſi rem æſtimauerit, quã æſtimationem ea de cauſa compromiſſo inſeri neceſſe erit. Quo caſu neutri litigantium licebit aduerſus arbitrium venire, ſiue per appellationem, ſiue per reductionem ab arbitrium boni viri, ſiue alia denique vlla ratione, dummodo conſtet latum eſſe arbitrium ex forma compromiſſi, ſiue arbitri iuris electi proponantur, ſiue arbitri arbitratores, & vt loquuntur, amicabiles compoſitores ſiue ex bono & æquo, ſiue inique ac iniuſte pronunciauerint. Qui arbitrium impugnare volet, pœnam pendere ante omnia debebit diffinitiue, applicandam pro tertia parte Principi, pro tertia Hoſpitali, & pauperibus loci, in quo habebit domicilium iſ, qui cogetur ſoluere, & pro reliqua tertia collitigatori parato acquieſcere pronunciationi. Vbi vero pœnã ſolutam in totum, depenſamque fuiſſe apparebit ex legitimis probationum inſtrumentis, liberum erit ei, qui ſoluerit litem & inchoare & proſequi ſine metu vllius præſcriptionis, ſicut & ſine ſpe vlla repetitionis pœnę depenſæ. Saluo tamen iure obtinendi expenſas litis, ſi ex eius euentu appareat iuſtam illum habuiſſe cauſam litigandi & diſcedendi ab arbitrio, tanquam inique reddito. Nam ſi contra formam compromiſſi redditum probaretur, poſſet eo caſu licite pœna reperi debebitque iudex id decernere, ita tamen, vt neque hoc, neque alio vllo prætextu poſſit ſolutioni pœnæ mora fieri, aut ſatisdatio peti de pœna in hunc quandoque caſum reſtituenda.

ART. IV.

NVlla arbitrij ſpe relicta, ſiue quod nolit reus compromittere, ſiue quod non facile litigatores in perſonas arbitrorum aliaſque arbitrij circunſtantias velint conſentire, ſiue denique quod alterutra pars detrectet arbitrio ſtare. Tum vero actori licebit offerre libellum iudici, ad quem cognitio pertinebit, ſi modo ad libellum adiungat acta oblati & recuſati compromiſſi, aut ſententiam, vt loquuntur, arbitramentalem, apochas & profeſſiones ſolutæ pœnæ, & alia rerum geſtarũ inſtrumenta, de quibus ſupra dictum eſt, & quæ pro rerum & negotiorum diuerſitate interueniſſe contigerit.

ART. V.

LIbellum illum ſupplicem diſtinctum per articulos eſſe oportebit, & non, vt imperite Pragmatici quidam loquũtur, libellatum, ſed articulatum per Cauſidicum & Aduocatum in eo tribunali cognitum & approbatum, vt contineat diſtincte ac minutatim media omnia, quæ extrema dicunt propoſitæ actionis. De quorum fide ac veritate iurandum habebit actor aut per ſe aut per inſtructum procuratorem, antequam libellum per iudicem admitti poſſit. Idque cum expreſſa in ſingulis articulis deſignatione, quo genere probationis velit ille intentionem ſuam probare, an per inſtrumẽta, aut per teſtes, an per iuſiurandum?

ART. VI.

SI per inſtrumenta quid probare actor volet, ea ipſa deſignare & exprimere iiſdem articulis debebit cum die & Conſule, eaque edere aduerſario ſimul cum libello, & exemplum tam inſtrumentorum quam libelli & citationis dare in ipſo actu citationis, vt inſtrui poſſit aduerſarius, & in ius venire paratus inſtructuſque quid ad libellum reſpondendum habeat: Quam in rem collatio fiet exemplicum authẽtica & originali ſcriptura per Graphatium aut alium Grapharij vices gerentem, qui litteras citatorias ſubſcriptione ſua poſtea nec ante muniat, ſalua tamen ampliore & veriore collatione, ſi petat aduerſarius eo tempore quo accipiet exemplum, nec ei, quàm à ſe factam Grapharius teſtatus eſt, ſtare velit.

ART. VII.

SIn tales erunt articuli, vt ea probare per inſtrumenta & ſcripturas vel non poſſit actor, vel non velit, ſed per teſtes, idipſum quoque in articulis teſtari & declarare debebit, & eodem ſupplici libello petere licentiam impetrãdi publicandique ſuo tempore monitorij, ſi eam probationis ſpeciem ſibi neceſſariam arbitretur.

ART. VIII.

SI denique nec inſtrumentis nec teſtibus intentionem ſuam probare poſſit aut velit, ſed ſolo aduerſarij ſui iureiurando, æque idipſum eodem ſupplici libello exprimere illum oportebit, & iuſiurandum exinde aduerſario deferre, alioqui poſtea quandocumque deferens non audietur.

ART. IX.

ATque vt poſſit reus apud ſe ſuoſque aduocatos certius deliberare, an contendere debeat, an cedere, illud quoque ab actore faciendum erit, vt cum ſupplicem libellum iudici offeret, iungat libello reſponſum Aduocati ſui, quo contineatur, præſuppoſita facti veritate, qualis expreſſa eſt in articulis, videri actorem bonam fouere cauſam. Additis etiam rationibus ex iure deſumptis, quas ideo ſpecialiter & diſtincte exprimi oportebit, eiuſdemque Aduocati, qui libello ſubſcripſerit, aut etiam alterius dummodo ſimiliter cogniti & approbati, fide ac ſubſcriptione confirmari.

ART. X.

SI quid actor ſecus & minus, quam ſupra dictũ eſt, fecerit non tenebitur reus ad diem venire, nec eo magis poterit iudex aut debebit habere illum pro contumace, nec proinde in pœnam contumaciæ quicquam aduerſus eum ſtatuere, at neque actorem vllo modo ad agendum admittere, niſi edocto prius per actorem quod præſcriptam formam in omnibus ſeruauerit. Maxime vero, quod reo etiam recuſanti non tãtum libelli & citationis, ſed & inſtrumentorum omnium in libello narratorum exemplum reliquerit. In quo ſi quid vel minimum peccatum & omiſſum ſit, noua citatione opus erit, ac ſi neque libelli, neque citationis exemplum datum fuiſſet.

ART. XI.

ET quia in iis litibus, quas ab executione incipere moris eſt, non idem ſeruari poteſt, quarum tamen cito expediendarum maior videtur ſubeſſe neceſſitas, quam cęterarum, neceſſaria erit in poſterum acturo cuilibet oblatio libelli, ne quid ex ſupradictorum obſeruatione remittatur, ſalua tamen licentia petendi per libellum vt executio permittatur. Quod vtique permittendum erit à iudice ſi competens ille ſit, qui aditus fuerit, idque in caſibus illis omnibus, in quibus hucuſque receptum eſt, vt poſſit incipi ab executione, ſiue ex litteris generalibus, quas de debitis, vel manus munitæ vocant, ſiue ex aliis præciſam coactionem imperantibus, nil obſtante interceſſione aut appellatione quacumque, & eius tamen iure ſaluo, ſicut ante obſeruabatur. Aut ſi malit actor litteras illas de debitis, aut manus munitæ, aut alias huiuſmodi præciſas impetrare, quæ à Graphario & actorum Magiſtro, nullo etiam libello aut iudicis decreto interueniente, concedi ſolent, & ab earum executione incipere, liberum quidem illi erit hoc facere, ſed ita tamen, vt ſi qua interceſſio vel appellatio emerget, cogendus ſit offerre libellum, & omnia ſupra dicta obſeruare, priuſquam vllum ex eiuſmodi executione fructum reportare poſſit aut admitti ad litem vlterius proſequendam, manente tamen Principis, & vt aiunt, iuſtitiæ non actoris manu munita, quouſque vel per aduerſarij vocati comparitionem vel aliter conſtet iudici, rite ſatisfactum in omnibus per actorem. Quo demum

mum tempore permittendum ei erit, vt fructum executionis pleniſſimum conſequatur.

ART. XII.

EXcipiendæ tamen ſunt executiones, quas fieri neceſſe erit pro debitis aut fiſcalibus, aut alia de cauſa ad Principis vel etiam Reipublic. vtilitatem pertinentibus, in quibus nihil innouandum erit, ſed obſeruanda ea omnia, quæ edictis, ſtatutis, & Senatuſconſultis in eam rem factis continentur.

ART. XIII.

POſtquam actor ſupradictis omnibus ſatisfecerit, de quo docere debebit per productionem à ſe faciendam in manibus Grapharij in actu ipſo præſentationis, tenebitur ſimiliter reus comparendo ad dictam diem aut ſaltem intra tempora conſtituta reſpondere ad omnia contenta in libello cum iuramento per eum præſtando perſonaliter aut per procuratorem inſtructum diſtincte, articulatim, & cathegorice per confeſſionem aut negationem ſimplicem & abſolutam, ita vt non liceat ei libellum negare in ſolle & confuſe. Nec ſi omnia prorſus in eo contenta negare vellet, & addere quod plerique addunt, *per ſingulos articulos*. Sed omnino teneatur reſponſionem ſuam ſiue confeſſoriam, ſiue negatoriam inſerere ad pedem, vt loquuntur, cuiuſque articuli, non etiam per ſcripturam ſeparatam: neque rurſus admittantur poſthac reſponſiones, quales in hunc vſque diem frequentatas vidimus. *Refert ſe ad ea, quæ ex parte ſua, Alias negat*: aut *Confitetur non ad fines prætenſos*, aut etiam, *negat ad fines prætenſos*. Omnes enim huiuſmodi prætenſiones reiiciendæ ſunt tanquam captioſæ, ſicut & eæ, per quas is, qui reſpondet, refert ſe ad inſtrumenta per aduerſarium producta, ſed cum hac conditione, ſi de iis debite appareat & citra approbationem: denique omnes, quæ nec confeſſionem nec negationem ſimplicem, abſolutam, & cathegoricam cõtinebunt, præterquam ſi quod deductum erit in articulum, tale ſit, vt ab aduerſario ignorari probabiliter poſſit. Quo caſu ſufficiet, vt qui reſpondet, iuret à ſe ignorari, & tanquam ignoratum neget, niſi is, qui articulos conſcripſit, inſtrumenta etiam ediderit, per quæ idipſum probare intendat. Tunc enim ſimiliter confitendum id erit, aut negandum abſolute & cathegorice.

ART. XIV.

SEd & tenebitur reus in actu ipſo ſuæ comparitionis, & vt loquuntur, præſentationis obicere quicquid obiiciendum habebit aduerſus inſtrumenta deducta productaque per libellum actoris & quorum exemplum iam habuerit in ipſa citatione, nec ei vlla etiam petenti danda erit in hanc rem dilatio, ideoque ne quid præcipitanter fiat non pauciores quã octo dies inter citationem & comparitionem intercedere oportebit. Alioqui dies quaſi per præcipationem dicta negligi impune poterit, non minus quam ſi in craſtinum diem ad comparendum in alio loco dicta eſſet, neque iudici licebit aliquam eiuſmodi citationis rationem habere, ſicuti nec ab ea prouocare neceſſe habebit reus: excipiuntur tamen eæ citationes, qua ex communi vtriuſque partis conſenſu & breuiorem, diem ex compacto factas eſſe apparebit ex ipſo citationis inſtrumento, quo hoc ipſum exprimendum erit, ſi quando accidat, ſub pœna falſi contra executorem, ſi ſecus faxit, declaranda.

ART. XV.

SI tamen reus non tam cito de iuribus ſuis inſtrui poſſit, vt ad dictam diem habeat in promptu, quod aduerſus actoris inſtrumenta obiiciat, aut quod ad ſingulos libelli ab aduerſario data articulos diſtincte, cathegorice & articulatim reſpondeat, non erit cogendus vt ad dictam diem compareat, aut intra ſeque nis triduum, ſed ſatisfeciſſe videbitur, ſi intra proximos alios octo dies paruerit, ita vt interim pro contumace neque haberi poſſit, neque condemnari. Habebit igitur liberos & integros quindecim dies ad cõparendum, vt interim ac toto illo medio tempore poſſit de iure ſuo deliberare, inſtrumenta ſuperquirere, denique Aduocatos conſulere. Quibus elapſis diebus quindecim, ſi non compareat, tum demum contumacia eius notabitur, & poſt triduum proximum à Graphario publicabitur, vt ſubinde contra eum obſeruentur cætera omnia, quæ aduerſus contumaces obſeruari ſolent.

ART. XVI.

QVod ſi reus adſit quidem ad dictam diem aut intra ea tempora, quorum obſeruatio contumaciam impediat, ſed tamen alleget iuterque non habere ſe ea inſtrumenta, quibus cauſam ſuam iuuari poſſe credat, nec dolo deſiiſſe habere, nec facilem eſſe ſibi habendorum eorum facultatem, ſiue quod ſubſtracta ea fuerint & deperdita, ſiue ita occultata, vt ſine monitorij publicatione recuperari nequeant, ſiue quod eorum perquiſitio extra prouinciam facienda ſit, licebit iudici competentem aliquam dilationem, ſi petatur date, æſtimata locorum, in quibus inſtrumenta eſſe dicentur, diſtantia aliiſque facti circumſtantiis pro perſonarum, rerum ac temporum varietate, ſed ita tamen, vt aliam dilationem ſiue ex eadem, ſiue ex qua alia cauſa iterum petendi, aut ſi petatur indulgendi facultas nulla ſuperſit, ſaluo tamen beneficio reſtitutionis in integrum per litteras Cancellariæ implorando, ſi qua Cancellario vel ſigillorum magiſtro iuſta cauſa eſſe videbitur, propter quam debeat concedi.

ART. XVII.

ILlud quoque faciendum reus habebit, vt poſteaquam ad actoris libellum reſponderit & inſtrumenta per eum producta impugnauerit, alleget quæcumque in contrarium pro ſe facere exiſtimabit, omneſque ſuas exceptiones quaſcumque habet, declinatorias, dilatorias & peremptorias congerat & opponat, ſed diſtincte quoque & articulatim, & minutatim, nec ſatis ſibi eſſe putet conteſtationẽ facere generalem, qualis fieri ſolet oppoſitis in globo & in genere vulgaribus exceptionibus iuris carentiæ, vt loquuntur, incompetentiæ actionis: Male agis, tua non intereſt, & aliis huiuſmodi. Talibus enim exceptionibus non niſi generaliter oppoſitis, nullam earum rationem habere iudex debebit. At neque illarum, quæ in ſpecie ac nominatim oppoſitæ fuerint, quæ præſcriptionis, diſcuſſionis & ſimilium, ſiue dilatoriæ, ſiue declinatoriæ, ſiue denique peremptoriæ proponantur, ſi non earum quoque media & extrema eodem actu cõteſtationis ſpecifice deducta ſint, & per articulos, cum deſignatione & productione inſtrumentorum, quibus intentionem ſuam tueri eaſque exceptiones probare reus volet, idque per ſcripturas ab Aduocato dictatas & ſuſcriptas, interueniente etiam producentis rei iureiurando. Itemque declaratione ſpecifica per ſingulos articulos quid, pro probationis genere probaturus ſit, an per inſtrumenta, an per teſtes, an per ipſius actoris, iuſiurandum.

ART. XVIII.

DEbebit etiam rens eodem ipſo die actuque ſuæ comparitionis exhibere conſultationem reſponſumque Aduocati ſui cum eius ſubſcriptione, quo reſponſo continebitur, præſuppoſita facti veritate, qualis reſponſionibus & poſitionibus rei continetur, iuſtam à reo foueri cauſam iuſtaſque eſſe exceptiones ab eo allegatas, idque rationibus ex iure ſumptis & eo reſponſo ampliſſime declaratis, quomodo fieri ſolet per iuris, vt vocant, informationes.

ART. XIX.

EIuſque reſponſi exemplum dandum erit actori à reo itemque iurium à reo productorum, quomodo ex parte actoris fieri & obſeruari debere ſupra diximus. Itaque faciẽda erit collatio eius exempli cum authenticis inſtrumentis præſente actore aut ipſius procuratore per Grapharium, ad cuius officium pertinebit, vt in acta & teſtationem referat, ita rem geſtam eſſe, vt de eo conſtare poſſit tam ex actu comparitionis, quam ex ipſius exempli ſubnotatione.

Source : BIU Cujas

ART. XX.

HÆc vbi reus impleuerit, actoris partes erunt, vt nulla expectata iudicis interlocutione adstringat se apud acta ad respondendum & defendendum allegationibus & exceptionibus rei omnibus, itemque ad quicquid voluerit ex Aduocati sui consilio addendum prioribus articulis & positionibus in libello contentis omnia distincte, minutatim, & cum iuramento per se aut per procuratorem specialiter instructum, ne quis facto procuratoris per in integrum restitutionem improbando locus relinquatur, idque intra decimũquintum diem proximum præcise ac sine spe alterius dilationis, nisi beneficio Principis per litteras Cancellariæ in eã rem concedendas, si qua iusta restitutionis causa subesse videatur, quemadmodum circa personam rei supra dictum est.

ART. XXI.

IIsdem penitus obseruandis quantum ad additiones, quæ obseruanda diximus circa primos articulos in libello comprehensos, in eo præsertim, quod dictum est de facienda per eum declaratione, quos articulos velit probare per testes, quosnam per instrumenta, quos denique per aduersarij iusiurandum, itemque de designandis & edendis cum die & Consule, instrumentis, quibus velet ille niti pro articulorum probatione in additionibus contentorum.

ART. XXII.

SImiliter facta reo copia tam scripturarum, quæ additiones actoris continebunt, quam instrumentorum in iis designatorum, tenebitur ille ex Aduocati sui consilio additionum articulis respondere articulatim, distincte, ac adhibito iureiurando, per se aut per procuratorem instructum eademque manu additiones quoque suas proferre cum eadem obseruatione, quam in persona actoris necessariam diximus, intra similem dilationem præcisam & peremptoriam dierum quindecim, sub eadem tamen exceptione, si non iusta aliqua causa sit, propter quam beneficio restitutionis in integrum aliam ei dilationem dari ex principali rescripto, non aliter, oporteat.

ART. XXXIII.

NEque vero necesse erit in posterum commination em aut declarationem vllam præcedere, quæ satisfaciendi viam præcludat ei ex litigatoribus, qui ex parte sua non satisfecerit intra tempora præstituta, sed habendi erunt articuli, qui secus ac supradictum est propositi fuerint, pro reiectis, qui vero non eo, quo dictum est, modo contestati fuerint pro confessis instrumenta etiam, quæ suo tempore non fuerint iuxta præscriptam formam impugnata, pro bonis & authenticis. E contrario autem ea, quæ fuerint designata per diem & Consulem, nec producta, aut quorum exemplum nullum aduersario datum probabitur, pro nullis & reiectis, ita vt nullam prorsus eorum rationem habere iudex debeat in iudicando, non magis quam si super vnoquoque istorum specialiter facta esset interlocutio, quæ transiisset in rem iudicatam.

ART. XXIV.

POrro non nisi semel additiones fient, præterquam si in rei additionibus aliquid esset, quod actori materiam & occasionem secundarum daret. Ac similiter in secundis additionibus actoris aliquid, quod à reo vicissim secundas extorquere deberet, eadem tamen forma in posterioribus additionibus seruanda, quæ in prioribus, hoc etiam districte obseruando, ne qua ex causa vel ex prætextu quolibet, liceat sæpius quam bis additiones dare, aut quartas scripturas edere, antequam admissi sint articuli ad probandum, ne quidem beneficio Principis & restitutionis in integrum in eam rem implorato.

ART. XXV.

LApsis quindecim illis diebus intra quos respondendum fuerit vltimis additionibus, siue satisfactum fuerit, siue non, illud districte obseruari oportebit, vt ante omnia litigatores in eum locum veniant, vbi solent summarie per procuratores expediri ea, quæ ad litium instructionem pertinent, (*par quelum* nostri vulgo vocant) ibique conueniant intra triduum præcise proximum per se aut per procuratorem Instructum de veritate articulorum hinc inde contestatorum & negatorum, quorum probabilem ignorantiam neuter litigantium possit obtendere, vt si quid antea per errorem non etiam dolo malo negarum fuerit, quod fateri oportuerat, locus sit pœnitentiæ in id vsque tempus. Fiet autem conuentio sub pœna quinquaginta librarum fisco applicanda, itemque calumniæ contra eum ex litigatoribus, qui per calumniam & dolo malo quid affirmasse vel negasse comperietur, ita vt nullum eiusmodi pœnæ per iudicem dissimulandæ aut moderandæ arbitrium, aut aduersario, aut ipsi etiam iudici suderandæ arbitrium, aut aduersario, aut ipsi etiam iudici sufficiat, sed omnimodo infligi eam & irrogari necesse sit per sententiam quandocumque secuturam, alioquin si hoc à iudice siue consulto, siue per imprudentiam omissum sit nulla, & eo nullitatis genere, quod præcipuo quodam iure faciat, vt neque ab ea necesse sit appellare. Nec eo minus tamen poterit, imo debebit iudex grauiorem mulctam calumniatori dicere, si calumniæ grauitas & personatum qualitas, aliæque facti circumstantiæ id exigere videantur.

ART. XXVI.

QVod si negatiua sit conuentio perseuerante vtroque litigatore in eo, quod antea vel affirmauerat vel negauerat, & nihilominus pars alterutra contendat posse litem in eo statu terminari siue scripto, siue causa in auditorio perorata, idque sub pœna decem librarum & sumptuum pro interlocutione faciendorum, tenebitur pars aduersa consentire, vt vel ad causam primo quoque die in audirorio perorandam, vel ad litis acta ex scripto intra proximum præcise triduum exhibenda partes remittantur, ac si nulla inter litigatores facti quæstio supereresset, vt intra subsequens triduum possit iudex ius reddere siue interloquendo, siue definiendo negotiũ, prout ex statu litis faciendum esse arbitratur. Neque vero in posterum dabitur à iudice vlla dilatio, necsi procuratores cõsentiant, nisi ipsorum quoque litigatorum consensus accedat ad corrigendas actiones, salua Aduocatis licentia corrigendi scripturas, & vt loquuntur, regiſtrum audientiarij, si quid ille minus diligenter aut fideliter excepterit, nisi malint litigatores integras plenasque actiones ab Aduocatis suis dictari subscribique. Quod vtique liberum iis esse debebit, dum intra triduum supradictum fiat, intra quod acta litis iudici edenda esse diximus, & ita, vt non possit hoc prætextu longior fieri mora iudicato, nec replicationes vllæ adferri, nisi quas proferre litigatores possint intra proximum aliud triduum, vt proinde sex aut ad summum septem diebus totum corrigendarum actionum spatium omnimodo concludatur, in eamque rem permittendum erit litigatoribus eorumque procuratoribus, vt mutuas correctiones videant in manibus Grapharij, earumque exempla, si velint, à Graphario accipiãt, originalibus scripturis penes Grapharium perpetuo remanentibus. Nec vlla longiore dilatione ad respondendum aut replicandum vel petenda vel indulgenda, si non vt iam dictum est, litigatorum non modo procuratores, sed etiam personæ ipsæ consentiant.

ART. XXVII.

SIn è contrario litigatores consentiant eum esse litis statum, vt propter negatiuam illam, de qua diximus, conuentionem, quomodo loquuntur iudicari res non possit ante quã auditi sint testes super articulis negatis, extrahendi erunt intra triduum articuli, super quibus testes auditi oporteat Ita tamen, vt coniungantur omnes articuli, qui ad eiusdem facti substantiam pertinere videbuntur, nec nisi pro vno computentur.

ART. XXVIII.

QVod si duo tantum aut ad summum tres articuli fuerint, super quibus testes interrogandi sint, vno scilicet

pro

Source : BIU Cujas

pro iis omnibus,qui simul iungendi erunt,vt diximus,com putare,curare debebit is,qui testibus vti volet,vt eos producat & exhibeat iudici summarie nimirum interrogandos & audiendos intra eam ipsam diem & horam quam iudex præscripserit, & quam intra proximum diem octauum præscribere iudex debebat : ad quam diem & horam nulla alia admonitione præcedente,nisi quæ fiat per decretum iudicis procuratori significatum,tenebitur pars adesse ad videndum iurare testes,eósque reprobandum vel à vestigio si possit,vel saltem intra tres dies proximos,quibus præteritis, non liceat amplius eos reprobare, nisi eo reprobationis genere , quod probari statim possit per instrumenta vel per acta iudicialia, puta per sententiam contra aliquem ex testibus latam , quæ irroget notam infamiæ.

ART. XXIX.

SI ad dictam diem & horam aduersarius non aderit , hoc ipso quasi ex peremptorio edicto citatus pro contumace habebitur,& consequenter pro præsente, vt quamuis reuera sit absens,nihilominus possint testes interrogari , eorumque in testationē scriptumque redigi ex fide,& vt fieri oportet.

ART. XXX.

SEd & inferioribus iudicibus licebit audire testes pro tribunali & in ipso auditorio,si de re leuiori agatur , quæ minori solemnitate expediri posse credatur, aut si malint,poterunt idipsum facere in priuatis ædibus,sed ita tamen vt eo ipso die,qui dictus fuit,audiantur,nec in crastinum diem remittantur,vt neque is,qui testes producit,oneretur superuacuis sumptibus,neque testes ipsi vllo incommodo afficiantur,vtique subornationi & corruptioni , quæ interim fieri posset,via omnis præcludatur.

ART. XXXI.

ATsi testes non ita commode in ius venire possint siue propter locorum distantiam , siue quod valetudine impediantur, siue denique quod tam multi sint probandi articuli,vt tam summarie audiri eos non expediat , deputandus erit vel graphiarius,vel actuarius, vel alius in eam rem aut à iudice,aut à litigatoribus ipsis nominandus, qui eos in loco illo,qui commodior videbitur audiat,nisi aliqua ex causa iudex eam sibi prouinciam reseruandam putet. Is porro quem probandi onus spectabit, testationes clausas & commissarij,vt vocant sigillo munitas proferre omnimodo cogetur intra diem quintum decimum præcise ac peremptorie,præterquam si distantia locorum faceret , vt longior dilatio arbitrio iudicis danda videretur,nulla alioqui in posterum danda dilationis prorogatione , sed tantum licentia futura ei,qui non satisfecit,vt probet dilationis tempora frustra elapsa esse facto & tergiuersatione aduersarij , aut inopinato aliquo casu digno,cuius ratio habeatur:quibus tantum casibus perinde habebitur,ac si dilationis tempora nondum effluxissent.Cæterum post effluxa dilationis tempora vtrique parti communia , neutri postea licebit auditionem testium vrgere,nisi beneficio rescripti principalis, cui locus esse poterit ad prorogandam dilationem,sed semel tantum, & ita demum si iusta aliqua & magna interueniat causa , quæ id suadeat,& de qua promptu constet idonee, non aliter.

ART. XXXII

ERunt autem dicta testium excipienda & scribēda separatim,præsente & adsistente illo,quem *Adiunctum* appellamus,nominato,exhibito & acceptato:aut si hoc fieri nequeat, per iudicem ipsum statim & eadem ipsa hora nominando ex officio, ita vt nulla ex eo testationibus conscribendis mora fiat. Hoc etiam omnino & præcipue obseruando , vt ei contra quem productio testium facta erit, non liceat adire testes , eosque siue per interpositam personam alloqui aut aliter directo vel indirecto cum iis quicquam tractare,ex quo producti & nominati fuerint in id vsque tempus quo interrogati sint & auditi, alioqui omnimodo causa cadat is, qui cum nominatis & productis ab aduersario testibus vel minimum colloquij aut negotiationis commercium habuisse probabitur.

ART. XXXIII.

NOn admittentur nullitates contra testationes nisi quarum probatio integra colligi possit ex sola inspectione actorum,idque intra octo dies proximos ab eo die numerandos,quo testationes productæ fuerint, de quarum nullitate tractabitur.Ideoque nec vlla in posterum danda erit dilatio ad nullitates obiiciendas,aut ad reprobandos testes, sed ipso iure præcluſa erit litigatoribus via,nisi intra tēpus supra præstitum satisfecerit,& perinde lis habebitur ,ac si conclusum esset in causa, ex quo tempore octauus ille dies præterierit, intra quem diximus allegari debuisse nullitates. Tametsi de eo iudex interlocutus proponatur.Proinde licebit ei ex litigatoribus, qui fuerit diligentior,litis acta & instrumenta sua penes Graphariū producere ex inuentario, vt loquuntur, raciocinato,cum eo tamen vt à se factam productionem curet intimari procuratori aduersarii,vt vicissim ille ex parte sua producat si sua interesse arbitretur,& quidem intra triduum proximum præciso , quo elapso necessitas incumbet iudici ferendæ sententiæ super actis ab altera tantum parte productis,nulla vel interlocutione , quæ producendi facultatem præcludat aut præclusam declaret, vel libelli oblatione in eam rem expectanda.Nam neque dilatio vlla in posterum danda erit,quæ dari solebat antea ad producendum, impugnandum & saluandum.

ART. XXXIV.

POterunt tamen *litigatores hinc inde scribere , quicquid* videbitur *intra illud ipsum* octiduum, quod supra diximus præstitutum esse ad opponendas testationum nullitates, eoque casu vt per mutuā scripturarū editionem sibi inuicem quoque possint respondere, dum id fiat intra sequentem octauam diem præcise ac peremptorie, nisi quod si præterea velint informationes iuris conscribere ad partem, vt aiunt, id vtique licebit eis citra litis tamen decidendæ retardationem.

ART. XXXV.

AC quia quotidiano vsu rerum forensium compertum est, nihil esse periculosius, quam si litium euentus testium fidei , aut potius perfidiæ committatur , obseruandum erit, ne per testes probari possint ea , quæ siue à litigatoribus ipsis siue ab eorum auctoribus post hac *dicta factaque* allegabuntur,siue conuentiones sint, siue *interpellationes*, aut quid aliud huius generis, sed erunt ista omnia probanda omnimodo per scripturam & per acta quantacunque aut quantulacunque sit ea summa , de qua tractabitur , nisi de re ageretur gesta eo loco vel tempore, vt instrumentum de ea scribi nullum potuisset.

ART. XXXVI.

PRoductis ad iudicandum actis litis,&vt loquuntur distributis,tenebuntur iudices inferiores sententiam ferre, ac pronunciare intra sequentem diem octauum, siue diffinitiua illa sit,siue interlocutoria,prout religio iudicantis & litis status dictauerit. Curare tamen debebunt quantum fieri poterit, ac nisi rei subiectæ materia repugnabit , vt diffinitiuam potius quam interlocutoriam ferant, saltem subiecta illa clausula, *alio non apparente* , & in summa abstineant ab interlocutionibus, quantum per conscientiam & æquitatem licebit.

ART. XXXVII.

SEntentia vbi erit pronunciata , si non sit ab ea prouocatum , mandari debebit executioni intra quindecim dies ab eo tempore numerandos , quo transierit in rem iudicatam , si victor vrgeat , nisi quis tertius velit intercedere quo casu tenebitur ille docere in promptu de suo iure ac titulo , ex quo possidet fuæque interceſſionis media & rationes proponere distincte,minutatim & ex concilio Aduocati intra sequens triduum, vt intra proximum octauū diem

Source : BIU Cujas

possint litigatores remitti ad causam in publico auditorio perorandã, atque ita lis noua cui ea intercessio causam dedit vel finiatur statim, vel per iudicis interlocutionem in eum statum disponatur, qui negotio magis conuenire videbitur, si reus per suam siue tergiuersationem, siue negligẽtiam differat cognitionem, statim mandabitur executioni sententia in eius præiudicium. Saluo tamen ei iure prospiciẽdi sibi per actionem, quando & prout æquius melius arbitrabitur. Si vero appellatum sit à sententia, debebit appellans introducere appellationẽ, eamque aduersario intimare intra quindecim dies proximos, à die interpositæ appellationis computandos, si ad alium superiorem iudicem quam ad Senatũ aut Rationalium Curiam appellatio deuoluatur, alioqui si Senatus appellatus sit aut Curia Rationalium, fiet ea introductio & intimatio intra mensem, quo elapso si id factum non sit, pronunciabitur appellatio deserta, nec aduersus eam desertionem dari poterit restitutio in integrum, ne quidem ex rescripto Principis, non magis quam si iam citatus esset ad litẽ de desertione tractandam. Præterquam si per scripturam constaret de tractatu habito ad transigendum durante illo tempore, quo potuit introduci appellatio, dummodo per eam scripturam conuenerit expressim, ne tempora introducendæ & prosequendæ appellationis interim currant, alioqui solus transactionis tractatus etiam per scripturam probatus impedire non possit, ne appellatio deserta pronuncietur.

ART. XXXVIII.

IN appellatione introducenda debebit appellans per libellum ipsum appellatorium omnes, quas se habere iustas putat appellandi causas, quæ vulgo grauamina vocant, exponere clare, distincte, ac minutatim, itemque si quos nouos articulos proponendos habeat, eos proponere, deque ipsorum veritate iurare apud iudicem per se aut per instructum procuratorem, qui pro eo libellum offeret: ideoque nec ab alio, quam à Doctore & Aduocato dictari subscribique poterit libellus appellatorius, vt præterea possit continere rationes omnes iuris, quibus velit appellans suam appellationem instruere & iudicatum impugnare, alioqui neque libellus appellatorius, neque appellatio ipsa vllo modo admittatur.

Quod si is, contra quem appellatum est, literas anticipatorias impetret, vt appellationi nondum introductæ obuiam eat, tenebitur appellans, cum ad diem sibi dictam in ius veniet, eo ipso die & actu comparitionis causas suæ appellationis reddere ex consilio Aduocati, scripturasque ab Aduocato dictatas & subscriptas ab eo ipso die edere, omnia denique illa facere, quæ proxime diximus per libellum appellatorium fieri oportere, ne alioqui nullus ei ad prosequendam appellationem locus relinquatur.

ART. XXXIX.

POstquam vero appellans ex parte sua satisfecerit, debebit appellatus ad causas appellationis & ad articulos appellantis similiter cum iuramento & respondere, & si quid ille vicissim proponendũ habeat proponere intra proximos octo dies, & intra proximos octo alios dies replicabit appellans, si quid habeat replicandũ, duplicabit vero appellatus si hoc quoque necessarium arbitretur intra alios octo dies præcise ac peremptorie, quibus elapsis, nulla omnino litigatoribus scribẽdi amplius aut litis appellatoriæ quaqua ratione in lõgius tẽpus protrahẽdæ ratio superfit, sed lis cõclusa, & in eo statu iudicanda sit per iudicẽ appellationis. Eodem prorsus modo, quẽ supra diximus obseruandũ esse in causis primarũ instãtiarum decidendis: Poterunt tamen litigatores per Aduocatos suos iuris informationes scribere si velint, sed ita, ne qua eo prætextu terminãdæ liti appellatoriæ mora fiat.

ART. XL.

QVemadmodum, etsi quos articulos nouos in causa appellationis deductos esse contingeret, eadem omnia de iis contestandis & probandis seruanda erunt, quæ nos in superioribus obseruãda diximus circa articulos in prima instãtia deductos, itẽque si qua noua instrumẽta in causa appellationis prolata sint, quæ nõ fuerãt producta in prima instãtia.

In reliquis omnibus, siue ad primam, siue ad secundam, siue ad tertiam instantiam pertinentibus, seruabuntur districte & ad vnguẽ ea omnia, quæ tam vetere quam nouo Senatus nostri stylo prudentissime sanctissimeque sunt constituta.

TIT. XXIV.

DE CALVMNIATOR.

DEFINITIO I.

Is, qui per calumniam suam coniecit alium in manifestum vitæ periculum, capitali supplicio dignus est nisi spontanea calumniæ confessio mitiorem pœnam suadeat.

ITIVS reum perduellionis,[1] detulerat Mæuium, & fecerat vt quæstioni Mæuius in innocentiæ suæ defensione constantissime perstitisset, Titius conscientia motus palam & in iudicio professus fuerat, instituram falso & per calumniam à se accusationem: hoc tamẽ addito, quod ab inimicis Mæuij persuasus fuisset, vt Mæuium accusaret. Et ob eam causam quæstioni quoque additus accusaret. Et ob eam causam quæstioni quoque addiuium accusaret. Et ob eam causam quæstioni quoque addius ipse propter mendacium[3] in eo ipso perseuerauerat vt calumniatorem se fateretur.[4] Iussus ante habitam quæstionem eos prodere, per quos probaret quando & à quibus ad calumniandum impulsus esset,[5] dixerat nullam probandi rationem superesse, propterea quod ij omnes, per quos id antea probari potuisset, bello perierant, quærebatur, qua pœna puniendus esset propter calumniam? Constabat enim pœnam esse extraordinariam pro admissi, vt lex ait, qualitate.[6] Atqui admissum hic tale erat, propter quod non solum quæstioni deditus fuerat Mæuius, sed etiã capitalis suplicij perpetuæque nominis infamiæ periculo expositus,[7] si quid forte ab eo contra veritatem vis tormentorũ expressisset, vt sunt plerique in tormentis impatientissimi.[8] Quamobrem in ea pleriq; erant opinione vt calumniatorem hunc pœna capitis afficiendum esse dicerent:[9] nã & falsum testem in causa criminali, ex qua sequi possit mortis cõdẽnatio, morte quoque mulctandum esse placuit,[10] vt affectus puniatur, quomodo in grauioribus huiusmodi causis solet obseruari, licet non sequatur effectus.[11] Alij mitius agendum putabant, non solum quod ipse quoque tormenta propter variationem perpessus fuisset, sed etiam quod propriam calumniam vltro detexisset, ac ingenue professus esset. Est nãque & in delictis ad pœnam leuandam erranti medicina confessio:[12] item, quod constaret exustum oppidum belloque peremptos fere omnes oppidanos, à quibus ille impulsionis & sollicitationis probationes depromere poterat.[13] Itaque magis placebat condemnandũ ad perpetuas triremes.[14] Vicissetque proculdubio hæc sententia, nisi corporis infirmitas triremium, adeoque fustium condemnationi obstitisset. Ergo visum est sufficere irrogandæ per publicam palinodiam infamiæ condemnationem, reste etiam collo inducta, vt capitalis supplicij metu calumniatores cæteri in posterum ab eiusmodi flagitiis deterrerentur. *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1 *Id* est, criminis læsæ maiestatis, & quidem omnium atrocissimi. Perduellio enim ille tantum est, qui in Principem aut rempublicam hostilli animo affectus & animatus est, *l. vlt. D. ad l. Iul. maiest.*

2 Nam in hoc potissimum crimine propter eius atrocitatem facile reus subiicitur torturæ etiam ex leuioribus indiciis & sine vlla exceptione aut distinctione personarum, *l. nullus* 4. *Cod. ad leg. Iul. Maiest. l. famosi* 7. D. *eod.* Dixi *ad ill. tit. supr.*

3 Est enim mendacium sufficiens indicium ad torturam, considerata saltem qualitate personæ & rei, super qua est mendacium, maxime cum mendacium est circa substantialia negotii, vt in proposito Iul. Clar. *in pract. crim qu.* 21. *num.* 39.

4 Vt proinde dubitari amplius non possit, quin calumniæ confessio, quam prius fecerat, vera esset, secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 22 *supr. tit. prox. præced.*

5 Vt si fieri posset haberetur probatio veritatis aliter, quam per torturam, quod curare semper debet iudex quantum potest, cum nunquam deueniendum sit ad torturã, nisi in subsidium & omnibus aliis proba

probationibus deficientibus. Clar. *in pract. crimin. q. 64. n. 5.* Idque non solum odio torturæ quæ affligit corpus priusquam constet de veritate accusationis, non minus quam si imponeretur pro finali pœna delicti, quomodo imponitur aliquando. Idem Clar. *q. 70. n. 3.* Sed etiam fauore probationum, quia probatio, quæ fit per torturam, semper est suspecta, interest autem reipublicæ probationes criminum esse quam minimum fieri potest suspectas, sed certas & indubitatas, *l. vlt. C. de probat.*

6 *L. 1. §. 1. l. 3. D. ad SC. Turp.* Sublata scilicet hodie pœna talionis, quæ olim fuit in vsu contra calumniatores in accusationibus publicorum iudiciorum, *l. non prius 7. l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de accusat.*

7 Pati enim debuisses pœnas positas *in l. quisquis 5. C. ad l. Iul. maiest.*

8 L. 1. §. *quæstioni 23. D. de qu.*

9 Ex *not.* per Iul. Clar. circa pœnam talionis *in pract. crim. q. 81. ad fin* post Bald. *ad l. 2. C. de his qui latron.*

10 Guid. Pap. post alios *q. 44.*

11 Ex *l. si quis non dicam rapere 4. C. de episc. & cler. d. l. quisquis*, C. *ad l. Iul. maiest.* quod tamen intellige secundum Iulium Clar. *in pract. crimin. q. 92. n. 1. 2. & 3.* si lex puniat expressim conatum, alioqui mitius & tutius est, vt solus effectus puniatur pœna ordinaria nisi inspecta facti & personarum qualitate iudex malit arbitrari contrarium. Esse enim hoc arbitrarium tandem concludit. Clar. supradicto loco, addens, nunquam tamen posse puniri conatum solum, nisi deuentum sit ad actum proximum Guid. Pap. *dict. q 44.*

12 *Arg. l. vnic. C. de his qui se defer* Iul. Clar, *in pract. crimin. q. 60. nu. 34.* vbi tamen addit hoc non obseruari à iudicibus, Vidi tamen ego semper obseruari à Senatu nostro, præsertim quoties non aliæ sunt saltem plenæ probationes criminis, nisi ex sola rei confessione: quia huiusmodi probatio à Pragmaticis nostris dicitur priuilegiata. Adde eumdem Iul. Clar. *quæst. 82. statuto 9. num. 5.* vbi ait, videri sponte confessum etiam illum, qui prius negauit, si modo postea vltro confiteatur. Quanquam in proposito calumniator, etsi aliud dicit nunc, quod prius dixerat, tamen quantum ad calumniam quam nunc vltro fatetur, nunquam videri potest eam negasse.

13 Mortuis porro testibus probationem, quæ non nisi per eos fieri poterat, interc dere necesse est, *l. in l. 40. D. ad legem Aquil.*

14 Vt in exemplo illo de quo Iul. Clar. *d. q. 81. in fin.*

15 *d. l. vlt. C. hoc tit. l. si cui 7. D. de accus. l. vlt. C. eod.*

TIT. XXV.

DE POENIS.

DEFINITIO I.

Potest Princeps gratiam facere criminis & pœnæ corporalis, etiam quæ irrogata sit in vicem & locum Pœnæ pecuniariæ, tametsi pars contradicat.

OB crimen condemnatus ad mulctam pecuniariam, comminatione adiecta, vt ni intra certum tempus illam accusatori penderet, ad triremes ducendus esset,[1] cum præ nimia egestate, de qua constabat, iudicato satisfacere non potuisset, gratiam triremium à principe impetrauerat. Placuit non posse accusatorem prætextu non solutæ pœnæ intercedere, quo minus principali beneficio condemnatus frueretur.[2] Hoc enim demum casu verum est quod olim Papinianus dicebat, non irrogatæ pœnæ indignationem solam duritiem continere, nec quicquam eius interesse, qui vindictam persequitur, cum ex contrario affici hominem beneficio interfit hominis, maxime Christiani.[3] Interfuit quidem ab initio accusationis propter irrogatam mulctam pecuniariam. [4] Sed post factam commutationem pœnæ pecuniariæ in capitalem desiit eius interesse,[5] aut saltem admittendum illud est, exigendæ capitalis pœnæ ius accusatori & Principi factum esse commune: [6] quo admisso illud quoque fit consequens, non posse Principem ex accusatoris persona prohiberi, quo minus capitalem si velit pœnam remittat,[7] cum & individua pœna sit,[8] & publica criminis vindicta ad solius Principis, non etiam ad accusatoris ius pertineat. „ *Ita Senatus* 14. Calend. Septemb. 1588.

1 Sic enim plerumque fit, vt qui non habet in ære, debeat luere in corpore, *vulg. l. vlt. vbi not. D. de in ius vocand. l. si quis iniuriam 35. D. de iniur. l. 1. §. vlt. D. hoc tit.*

2 Damni enim pecuniarij causa libertatem hominis interecidere sane minus durum esset, *arg. l. cum pater 77. §. cum existimaret de l. 2.*

3 *l. si venditor 6. §. 1. D. de seru. export.*

4 Si quidem ei qui iniuriam passus fuit, prius satisfieri oportuit. Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 80. num. 7. & q. 62 n. 5.*

5 Quia capitalis aut alterius cuiuslibet corporalis pœnæ persecutio ad vindictam pertinet non ad priuatam, & ad rigorem publicæ disciplinæ non ad priuatam accusatoris vtilitatem, vt loquitur Paulus *in l. locatio 9. §. quod illicite. D. de public. & vectigal. d. l. si venditor. §. 1. D. de seru. export.*

6 Cum antea esset solius Principis aut fisci, cuius aduocatus ideo dicitur publicus accusator, *l. post legatum 5. §. Aduocatum fisci, D. de his quæ vt indign.*

7 Cum Princeps sit dominus corporum & vitæ subditorum, *l. 1. & tot. tit. C. de ext. pass. & restit.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 59.*

P In indiuiduis vero potior est causa Principis adeoque fisci quam alterius cuiuslibet condiuisoris, *l. 2. C. de commun. rer. alienat.* Imo & priuati cuiuslibet volentis fauere libertati, *l. 1. Cod. de commun. seru. manumiss.*

9 Vt dixi *n. 5 2.*

DEFINITIO II.

Furem domesticum ad furcas damnandum spontanea confessio facit mitius puniri, vt sufficiat relegari eum ad triremes per decennium.

FVrem domesticum, qui sæpius furtum fecerat, ac iam profugus domum domini per fenestram noctu inuaserat, nonnullasque res licet satis exigui pretij subripuerat, placebat ad furcam damnandum esse.[1] Cum tamen fugiens deprehensus esset, ac vltro furta omnia confessus, tum ab inferiore iudice ad triremes per decennium relegatus, appellatione per eum interposita itemque per Procuratorem principis de condemnationis modicitate conquerentem, Senatus ex æquitate propter liberam rei confessionem pœnam crimini debitam mitigans sententiam confirmauit.[2] Sext. Cal. Sep. 1588.

1 Iul. Clar. *in §. furtum num. 22.* Alio enim sensu furta domestica dicuntur *in l. perspiciendum 11. §. furta, D. hoc tit* & alia ratio est seruorum de quibus eo loco agitur, qui pro viliotibus furtis domi conueniendi sunt non publicè castigandi. *l. vlt. C. an seruus pro suo fact.*

2 Facit enim spontanea confessio, vt ille mitius sit puniendus, vt dixi *Defin. 1. num. 12. supr. tit. prox.* [Non tamen vt sit absoluendus ne quidem à pœna mortis, sed tantum ab atrociore mortis genere, quod alioqui nec infligendum fuisset, puta, vt ad furcam condemnetur, qui aut minus cremari aut cruci rotatæ affigi. Nemo enim per pœnitentiam nocens esse desinit *l. qui ea mente 65. D. de furt.* Et *Ita Senatus* nostet pronunciauit contra Ouurier qui post occisam immaniter nobilem fœminam ab Ecclesia redeuntem, idque in odium & vindictam iniuriarum, quas tam in corpore, quàm in bonis ab ea eiusque viro passum se conquerebatur, protinus ad sacerdotem diuerterat & sacerdoti peccatum confessus vltro etiam aliis se detulerat. Quamuis illud quoque accederet quod hoberis erat ingenij, & vt nostri loquuntur grossolanus. 5. Non. Mart. 1613.]

DEFINITIO III.

Pœna pro delicto irrogata non ad eum pertinet, qui ius habet exigendarum pœnarum tempore delicti, sed ad eum qui tempore sententiæ.

SI fructus iurisdictionis in certum vsque tempus ad alium pertineat, siue ex conductionis, siue ex qua alia causa & eo tempore admissum sit maleficium propter quod finito prioris concessionis tempore irrogata sit pœnæ pecuniariæ condemnatio, dubitari solet ad quem emolumentum condemnationis pertineat, id est, an maleficij, an condemnationis tempus spectemus? Et plerisque placet maleficij tempus spectandum,[1] propterea quod ex delicto nascatur obligatio, tempusque condemnationis trahat ab initio necessariam consequentiam à die delicti. Quæ sententia mihi aliquando probabilior videbatur, si priori conductori aut domino imputari nihil posset, cur non citius facta esset condemnatio. Sed me nunc in contrarium illud vocat, quod ante condemnationem multa euenire possint, quæ impediant ne vlla sequatur condemnatio. [2] Quid enim si is qui deliquit interea moriatur? [3] Quid si per iudicis imperitiam aut gratiam sordêsve absoluatur? [4] Post condemnationem vero non tam ex delicto licet ob delictum, quàm ex iudicato pœna debetur,[5]

eiusque rei argumentum euidens est, quod etiamsi delictum nullum admissum esset, si tamen condénatio ex falsis instrumentis, alitérve circumuenta iudicátis religione, secuta proponeretur, non eo minus pœna deberetur, dummodo sententia transiisset in rem iudicatam.[6] Itaque condemnationis tẽpus spectandum esse verius est,[7] eoque iure Senatus noster vtitur, vt à senioribus Senatoribus relatum est Prid. Non. Nouemb. 1588. Posteaque decisum vidi in causa Francisci Louys, contra Franciscum Porral. 4. Id. Decemb. 1592. Simile est, quod rerum iudicatarum emolumenta, in pœnam temere litigantium apud nos exiguntur, non ei debentur, qui litis cœptæ adeoque contestatæ tempore ius illud à Principe cõduxerat, sed ei, qui in conductione reperitur, tum cum res iudicatur.[8]

1 Bald. Imol. Alex. & cæteri *in l. fin. de iurisd. omn. iud.* quos refert & sequitur *Boer. qu. 7. n. 17. per l. quæcumque actiones, de oblig. & action. l. is qui in puteum §. si postea. D. quod vi aut clam. l. fin. §. non solum, in fin. de his quæ in fraud. credit.*

2 Guid. Pap. *q. 535. ex l. qui explicandi. C. de accus.* Ang. *in l. vsufructu legato per ill. text. D. de vsufr.*

3 Si quidem morte delictum soluitur, *l. si pœna 20. D. hoc tit.*

4 Nam res iudicata pro veritate habetur, tum etiam cum iudicis sordes interuenerunt, *l. seruo 65. §. cum prætor ad SC. Treb.*

5 *Arg. l. si fundus 16. §. 1 pluris D. de pign.*

9 Eo potissimum iure, quo vtimur, à sententia quantumuis nulla appellari sit necesse.

7 Neque enim probabile est quod scripsit Bald. *ad l. sed etsi milites. §. plane per ill. text. de excusat. tutor.* neutrius temporis habendam esse rationem.

8 Ergo nec verum illud est vt ait Boer. *vbi supr. numer. 24.* Si quis emerit iurisdictionem sub pacto de retrouendendo, & ante reuenditionem aliquis deliquerit, qui non nisi post eam factam fuerit condemnatus, pœnam ad emptorem pertinere. Nam imo vero pertinet ad venditorem, qui iudicati tempore dominus reperitur, licet contra sentiat Cagnol. *ad l. 2 num. 163. C de pact. int. empt. & vendit.* Post Alex. *in l. diuortio §. si fundam. col. vlt solut. matr.* vide Gulielm. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb *cætera bona num. 38.*

DEFINITIO IV.

Pœna confiscationis irrogatur ipso iure ob crimen incesti, nec requiritur declaratoria, sed potest etiam defuncti memoria damnari.

QVoties ob incesti crimen bonorum publicatio irroganda est, pœna ipso iure aut potius facto ipso committitur, etiamsi nulladum secuta sit condemnatio, dummodo aliqua tandem sequatur.[1] Proinde rei ante sententiam defuncti memoria non secus fere atque ex læsæ maiestatis crimine damnari poterit.[2] *Ita Senatus* in causa Claudij le Noir, Prid. Non. Ianuar. 1590. Senatu eo die extra ordinem habito.

1 Iul. Clar. *in §. incestus n. 2.* post gloss. *in Auth. incestus.* in verb. *mox. C. de incest. & inut. nupt.* vbi dicit communem Didac. Couar. *lib. pract. qu. cap. de incest. nupt. num. 6 & ad lib. 4. Decret. cap. 62. part. §. 8.* Suarez qui dicit communem.

2 Cum nec declaratio vlla requiratur, vt concludit Iul. Clar. vbi supr. Solent tamen iudices velle vt præcedat sententia Clar. *quæst. 8. num. 4.*

DEFINITIO V.

Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij non facit indicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus.

MAndans delictum fieri eadem pœna puniendus est, qua ille ipse qui delictum commisit quoties effectus secutus est.[1] Sed si de mandato non constet nisi ex confessione mandatarij, non potest ea confessio facere probationem, at ne indicium quidem ad habendam de eo qui mãdasse dicitur quæstionem.[2] Nulla enim aut fane non nisi perexigua fides adhibenda est ei, qui flagitij perpetrandi mandatum à se susceptum impudenter fateatur,[3] secuta præsertim mandati susceptí executione,[4] si non aliunde præsumptio aliqua aut indicium emergat,[5] nec aliud in mãdatario assassino, vt vocãt, responsum est.[6] Indicia vero hæc esse possunt, si minæ præcesserint, maxime si paulo ante scelus admissum,[7] si iniuriarum capitalium causa subsit quæ mandantem ad facinus audendum mouere potuerit,[8] si ex contrario mandatarius propriã delinquẽdi causam nullã habuerit, nisi quã improbitas mãdantis hereditatem fortassis opulentam, aut magnũ quid aliud pollicentis suggesserit.[9] Adde, si is, qui mandasse dicitur, prioris alicuius criminis reus fuerit, ex quo capi præsumptio nõ improbabiliter possit de posterioris quoque cõscientia.[10] Finge adulteram vxorem de dato occidendi viri mandato accusari, aut de occidendæ vxoris maritum adulterum, faciet præcedens adulterium. vt secuti homicidij mandatũ facilius præsumatur.[11] Et ex eiusmodi præsumptione, quibusdam tamẽ aliis concurrentibus indiciis,[12] capitali supplicio affectam pridem apud nos mulierem, plerique ex Senatoribus nostris memoria repetebant. Sane cum superiora omnia indicia concurrerent, non dubitauit Senatus noster quin Amedeo Mantello, qui vxorem suam per insidias occidendam Carolo fratri mandauerat, sicut & Carolo ipsi qui occiderat capitis pœna esset irroganda. Quanquam in ea specie ad superiores coniecturas illud etiã accedebat, quod adulterium cum incesto coniunctum proponebatur.[13] *Ita Senatus 7. Calend. August. 1591.*

1 Et quidem non adhibita ea distinctione, an mandatarius æque facturus fuerat necne, vt ex Bartolo, & communi concludit Iulius Clar. *in pract. crimin. quæst. 89. nu. 1.* Dixi *Defin. 4. 5. ad leg. Cornel de sicar.*

2 Iulius Clar. qui dicit communem. *quæst. 21. num. 12.*

3 Allegat enim propriam turpitudinem & infamiam, *l. si flagitij 123. vbi not. D de verb. obligat.*

4 Nam & hoc casu Baldus fatetur non esse credendum mandatario, putans nimirum in hac specie distinguendum esse an mandatarius susceperit mandatum, an non susceperit, vt posteriore casu faciat indicium ad torturam non priore. Quam distinctionem refert & improbat ex communi sententia Iul. Clar. *vbi Supra.*

5 Adde vel saltem suspicio, quæ est quid minus quam indicium, sic enim loquitur Clar. *ibid.*

6 Quanto enim grauius est crimen assassinii tanto minus credendus quisquam est id mandasse.

7 Vt in casu quem refert Boer. *decis. 166. nu. 3.*

8 Iul. Clar. *quæst 21. nu. 30*

9 Nemo enim facile credendus est tantum facinus sine causa ausurus fuisse.

10 Nam sicut donatio vna facile facit præsumi aliam, *l. si vero non rẽmunerandi 12. §. idem Papinianus, D, mandat.* sic vnum delictum facit præsumi facile aliud delictũ etiã in alio genere mali, si modo posterius habeat aliquam connexitatem: & vt loquuntur dependentiam à priore. Not *in cap semel malus, de reg. iur. in 6.*

11 Boer. *quæst. 262. num. 8.* post Bald. *in l. data col. 22. C. de accusat.* Cæpol. *cons. 29. col. 1. in fin.*

12 Vide Dec. *consil. 189.* Salic *in l. fin. D. de accusat.* Bald *cons. 419. volum. 3.* Hyp. de Marsil. *in l. 1. §. Diuus, D. de qu.* Thom. Grammat. *not. 34. & cons. 21.*

13 Quo casu grauiore pœna dignum crimen erat, *l. si adulterium cum incestu 38. D ad leg. Iul. de adulter.* obserua autem in criminibus atrocioribus & exceptis leuiora indicia sufficere, vt dictum & confessio mandatarij faciat indicium etiam ad condemnandum. Iul. Clar. *dict. qu 2. num. 12. in fin.*

DEFINITIO VI.

Non potest sequi condemnatio ad pœnam mortis ex indiciis quantumlibet indubitatis nisi secuta confessione, maximè si habita sit quæstio de reo, sed & cum pœna mortis omnino irrogandi est, potest tamen grauior commutari in leuiorem.

EX indiciis quantumlibet indubitatis nisi accedat rei confessio non potest condemnatio sequi, quod ad pœnam delicti ordinariam pertinet, sed ad extraordinariam decurrẽdum est,[1] arbitrio quidem iudicis constituendam, sed ita tamen, vt arbitrium iudicis numquam tale esse possit, pœnam vt mortis irroget. Sẽper enim mitior esse debet pœna extraordinaria quam quæ ordinaria:[2] Præsertim si de reo habita quæstio fuit.[3] Quæstio enim non solum purgat indicia quãtumcunque vehementia, sed etiam aliquatenus imminuit plenas probationes,[4] & cõsequẽter efficit, vt si nõ absolui saltẽ mitius puniri reũ oporteat.[5] Itaque errat iudex, facitque aut reo aut reipublicæ iniuriã, qui reũ criminis iã satis superque cõuictũ quæstioni subiiciẽdũ pronũciat,[6] nisi forte quæstionẽ ad hoc solũ haberi necesse est, vt socij, & participes criminis indicentur:[7] Quod cũ accidit obseruare bonus iudex debet vt sententiam ita concipiat ne quid iã suppetẽtibus probationib. derogetur.[8] Facit enim hęc adiectio, vt non eo minus mortis

pœna

pœna irroganda sit, quod torméta reus fortiter perpessus sit, & vt tanto durius, & quasi cadauer torqueatur.[9] Plane cum supplicia capitis alia sint aliis grauiora, ad officium circumspecti iudicis pertinet, vt ex atrocitate delicti, & tormentorum patientia cæterisque litis argumentis consideret vtrum atrocior mortis pœna in leuiorem, & in quam commutanda sit. Nam & hoc ex causa permittitur, dum ne mortis pœna remittatur.[10] Pœna si quidem ordinaria legib. publicorum iudiciorum aut Principum constitutionibus statuta, aut quod fere idem est ipsa etiam consuetudine recepta, in iudicantis arbitrio non est:[11] Pœnæ tamen modus ac veluti moderatio quædam esse potest,[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iul. Clar. ex communi *in pract. crimin. quæst.* 20 *num.* 5. *&* 6. subiiciens tamen *num* 7. hoc fallere in criminibus assassinij, hæresis & simoniæ, in quibus ex solis indiciis & præsumptionibus potest quis condemnari ad mortem, vide Boer. *quæst.* 164. *num.* 6. [Intellige nisi ad indicia accedat confessio vnius ex sociis criminis quæ ratificata sit in tormentis & extra tormenta. Si enim confessio illa consentiat cum indubitatis indiciis, potest condemnari ad mortem etiam is qui tormenta quoque grauissima & sæpius passus semper negauit *Ita Senatus.*

2 Iul. Clar. *qu.* 83. *num.* 11.

3 Idem Clar. *qu.* 64. *n.* 38. & Boer. *qu.* 163. *n.* 14.

4 Dixi *Defin.* 9. *&* 25. *§. de quæstion.*

5 Ipsa enim tortura satis magna pœna est.

6 Boer. *d quæst.* 263 *num.* 13. vbi post Alber. vocat hos iudices fatuos qui torquent reum super plene probatis. Dixi *Defin. &* 16. *supr. de quæstion.*

7 Vt dixi *in Defin.* 16. *supr. de quæst.*

8 De cuius clausulæ potestate vide *Defin* 9 *&* 25. *supr ill. tit. de quæstion.*

9 Habetur enim ille iam pro mortuo cum pœnam eius crimini debitam tormentorum patientia diminuere nullatenus potest.

10 Intellige cum probationes criminis plenissimæ fuerunt, *vt dict. Defin.* 9.

11 *l.* 1. *§* 1. *vers. quorum alterutrum, D. ad SC. Turpill.*

12 Et ideo dicimus, tēperādas & molliendas esse pœnas non exasperandas, *l. pen. D. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

De pœna grassatoris & famosi latronis, & in quo differant.

GRassatores qui prædæ causa itinera obsident si tum ferro adgrediantur, & spoliare instituerint, idque sæpius fecisse probentur capite puniendi sunt, adeoque si viles proponantur, furca suspendendi,[1] exemplo famosorum latronū,[2] quibus proximi sunt, & à quibus hoc solo differunt, quod latrones ij demum sunt qui grassando homicidia fecerūt, grassatores vero qui latrocinia sine homicido. [3] Nec aliud iuris constituendum Senatus putauit, cum talibus grassatoribus ad perpetuas triremes ab inferiore iudice condemnatis & appellantibus triremium gratiam Princeps fecisset. Non enim venia dignum esse crimen visum est, præsertim cum ad aulici cuiusdam gratiam redemptam, vt hodie fit, quam motu proprio, aut ignoscendi delicti causa triremium pœnam à Principe remissam esse constaret.[4] & vero sicut alia triremiū, alia furcæ damnatio est, ita non debuit Principis beneficium aduersus triremium condemnationem impetratum à furcæ supplicio tam sceleratos nebulones liberare.[5] Itaque admissa procuratoris generalis appellatione, quem Senatus ab inferioris iudicis sententia tanquam à minima condemnatione iusserat prouocare, ad furcam condemnati sunt. *Ita Senatus* cōtra Ioannem & Nicolaum de Duc. 15. Cal. Sep. 1592.

1 *l. capitalium* 18. *§ grassatores. D. hoc tit.*

2 *d. l. capitalium. § famosos.*

3 Et ideo non solent grassatores puniri pœna mortis nisi omnia ista concurrant, vt & cum ferro adgrediantur & spoliare instituerint, & sæpius adeoque in itineribus hoc admiserint *d. §. grassatores*, iunct. *d. §. famosos.*

4 Quod enim & iniuste & per importunitatem petitur & impetratur à Principe, id nec pro concesso, nec pro impetrato habendum est, *l. vlt. vbi not. C. si contr. ius vel vtilis publ.*

5 Nec enim Princeps tam facilis est ad remittendam pœnam grauiorem, nec qui vult quod est minus, vult vtique quod est maius. Not. *in l. non debet cui* 21. *de reg. iur.* Iunge *Defin.* 1. *infr. de sent. pass. & restit.*

DEFINITIO VIII.

Commutatio pœnæ grauioris in leuiorem fieri potest ex causa, sed consulto prius Principe, si fiat post condemnationem.

AD triremes condemnato eo, quem superueniens valetudo tali pœna seruire impediat, necessario pœnæ commutatio facienda est,[1] & quidem semper in leuiorem, numquam in grauiorem, cum nihil sit quod condemnato imputari possit, cur non pœnam subeat irrogatam.[2] Sed non solius magistratus qui ius dixit auctoritate fieri debet, ne Senatus quidem.[3] Rescripto & indulgentia Principis opus est, ad quē ob eam causam rescribi oportet.[4] *Ita Senatus* pro N. Saluard 4. Nouemb. 1592.

1 Iul. Clar. *in pract crim. qu.* 85 *n.* 11. vbi ponit varia exempla, & inter cætera si ex lege aliqua vel statuto irrogetur pœna ictuum funis & in legem incidat aliqua fœmina. Nec enim ea pœna mulieribus irroganda est, vt nec pœna triremium. Et ideo mutandus est ictus funis in fustigationem vel alligationem ad catenam infamem, vel in exilium iuxta qualitatem facti & personatum.

2 Ex regula quæ vult molliendas esse pœnas potius quam exasperandas. *l. pen. O hoc tit.*

3 Quia siue Senatus, siue alius magistratus aut iudex ille sit qui pronunciauit, officio functus est. *l. index postea quam* 55 *de re iudic.*

4 Non item si commutatio pœnæ facienda sit ante sententiam, vt ex iis apparet quæ tractat Iul. Clar. *loco supradicto.*

DEFINITIO IX.

In atrocioribus male audiens licet non omnino conuictus in exilium mittendus est.

EX atrocioris delicti causa delatus si delinquendi consuetudine male audire probetur, & publica fama vrgeatur, in exilium perpetuum relegandus est, tametsi minus plenæ sint probationes ad irrogandam condemnationem.[1] Nam & hoc ad publicam vindictā securitatemque pertinet, vt quos boni tanquam malos execrantur, iis inter bonos viuendi facultas denegetur.[2] Ideo fortasse quod quanquā virū bonum ab improbo calumniam pati nouum non est, fieri tamē nequeat, vt apud bonos male audiat qui vitæ sit probæ & inculpatæ. Quo pertinet elegans ille Ausonij versus: *Hæc casta est de qua mentiri fama veretur. Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. supr. de quæst.

1 Intellige maxime si crimen sit difficilis probationis, quo casu sola fama sufficere posset etiam ad torturam. Iul. Clar. *pract. crim. qu.* 21. *num.* 1. *vers. Posset etiam esse.*

2 Non solum propter scandalum quod bonis viris inde accidit, sed etiam ne ex malorum conuersatione boni periclitentur, vt scripsi *Defin* 1. *in fin. supr. De malefic. & mathemat.*

DEFINITIO X.

Damnatus in exilium perpetuum, si aduersario cædem minatus sit nec possit satisdare de non offendendo, confestim nulloque dato ad colligendas sarcinulas spatio abire iubendus est.

IN exilium perpetuum damnatus si aduersario cædem, ignésve, aut quid aliud simile minatus sit, non prius carceribus eximendus est quam satisdederit, de non offendendo, si modo eas facultates habeat, vt tandem reperire fideiussorem possit.[1] Sin minus iniquum sane sit pro perpetuo exilio pati eum perpetuos carceres.[2] Ideoque hactenus saluti accusatoris consuletur, vno confestim, nec dato, vt alias fieri solet, tempore ad sarcinulas colligendas, condemnatus iudicato satisfacere, & continuo in exilium ire compellatur, addita etiā si opus sit vltimi supplicij, ni pareat, interminatione.[4] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand & Claudij Vginet 12. Calen. Decembr. 1602.

1 Secundum ea quæ scripsimus *in tit. de satisdand.*

2 Nec enim pœna perpetui carceris vlla est in vsu apud laicos, inquit Iul. Clar. *in pract crim. quæst.* 70. *num.* 4. vbi addit generaliter vbicumque alia pœna imponi potest nunquam imponi pœnam carceris inter laicos. Esse tamen illam frequentem inter clericos.

3 Vt caueatur omni saltem eo modo quo fieri potest ei, qui sibi iuste timet ab aduersario.

4 Ne scilicet sub prætextu instruendi exilii nouum instruat crimē vt & in huius Definitionis specie accidit, secundum ea quæ retulimus *Defin.* 12. *supr. de quæst.*

DEFI

DEFINITIO XI.

Confirmata per Senatum sententia inferioris iudicis. quæ exilij pœnam irrogauerat non ampliatur condemnatio.

PEr inferioris iudicis sententiam in exilium missus si Senatum appellauerit, & Senatus nihil nisi bene iudicatum pronunciauerit, vniuerso territorio & vt loquuntur districtu Senatus excedere iussus intelligitur, sed eo duntaxat quod ad inferioris iudicis pertinuit iurisdictionem, cui nec licuit alia prouincia interdicere, quam cui præerat si prouinciæ iuridicus fuit.[1] Idque est quod dici solet non plus esse posse in confirmante quam in confirmato.[2] Sed tamen solet vt plurimum Senatus, quoties de huiusmodi appellationibus cognoscit, si iniustam esse videat appellationem, non solum sententiam confirmare, sed etiam ampliare condemnationem, vt toto Senatus territorio interdicatur ei qui pœnam exilij sentire debeat,[3] ne scelerato nebuloni prosit quod alium quam Senatum priorem iudicem habuerit. Neque enim ob id minus delictum est, quod à minore iudice castigandum sit. *Ita Senatus* 7. Id. Decembr. *1592.*

1 *l. relegatorum 7. §. interdicere D. de interd. & releg.* ibi tamen additur, posse etiam ea prouincia interdici vnde quis oriundus est ab eo, qui regit eam prouinciam, vbi quis domicilium habet. Iul Clar. *in pract. crimin. q. 71. num. 4.* vbi subiungit de generali consuetudine, quæ viget fere vbique locorum aliter obseruari, sed certe hæc consuetudo non seruatur apud nos.

2 Quia confirmatum inest in confirmante sicut relatum in suo referente cum omnibus suis qualitatibus, *vul. gl. asse toto 77. D. de hæred. instit.*

3 Et ideo solet. Senatus in istis causis criminalibus, de quibus ex appellatione cognoscit in irritum deducere appellationem, & id à quo appellatū, est pragmatici nostri dicunt *mettre l'appellation & ce dont a esté appellé à neant*, vt locū apertiat nouæ & ampliori condemnationi, itemque vt locū faciat mulctæ adiudicandæ Principi quam adiudicare alius quā Principis magistratus nullam potest.

DEFINITIO XII.

Officio suo priuandus est, qui in officio deliquit.

QVi in aliquo officio deliquit, si quidem grauiter, vt nullam excusationem aut veniam mereatur, suspendi ab eius officij administratione debet[1] idque vel ad tempus, vel in perpetuū, prout delicti grauitas & personæ qualitas postulare videbitur.[2] Finge quem deliquisse cum officio iudicis fungeretur. Non idcirco postulare Prohibendus erit, aut in adiudicatum ordine sedere,[3] iustamque habet appellandi causam, si prohibitus fuerit, nisi tam atrox sit delictum, vt eam quoque pœnam mereatur.[4] *Ita Senatus* 6. Id Feb. 1593.

1 Priuatio enim officij pœna est, *l. multus 34. §. pœna de procur.* Rom. *cons. 236.* Boer *quæst. 1. num. 72.* Iul Clar. *in pract. crim. quæst 73.* vbi ponit varios casus in quibus locum habet hæc pœna priuationis, puta in corrumpente iudicem, in iudice corrupto vel negligente, in notario delinquente in officio, in clerico sustinente excommunicationem per annum, periuro, simoniaco transeuente ad militiam secularem, hæretico colludente in causa beneficii, homicida, adeo vt his omnibus casibus clericus priuatus beneficio teneatur restituere fructus perceptos à die commissi delicti. Clar. ibid. addens posse etiam prælatos in sufficientes priuari, itemque Episcopum negligentem, sed non nisi à summo Pontifice Papam vero à nullo.

2 *Vt in l. moris est 9. D. hoc. l. 1. §. pen. de offic. præf. verb. l. puto autem 6. §. 1. de popul.*

3 Debet enim quis puniri in eo ipso in quo deliquit non in alio, & pœna crimini respondeat *arg. l. rescriptum 6. de his quæ vt indign. auffer. l. Paulus 24. D. ad leg falcid.*

4 Quod totum arbitrio & religioni iudicantis relinquitur.

DEFINITIO XIII.

Non præsumitur officialium negligentia in delictis clandestinis & occultis maxime, si procurator Principis delictum non ignorauit.

IN maleficiis claudestinis & occultis non præsumitur officialium negligentia,[1] nisi probetur fuisse crimen notorium aut officialibus ipsis denunciatum.[2] Nam etsi officialis non requisitus inquireret contra aliquem de crimine nec testes haberet, nec notorium crimen putaretur, vtique iniuriarū actione se obstringeret,[3] litemque suam facere diceretur, adeoque resisti ei de facto posset.[4] At neque ex sola negligentia tenentur officiales, nisi cum talis est, quæ adscribi possit latæ culpæ & dolo proximæ.[5] Quid ergo si passi sint in territorio vasalli iurisdictionem habentis degere, ac morari eos qui voce & fama publica falsæ monetæ fabricatores existimabantur, quique iam eo nomine fortassis à Senatu prehendi iussi erant, eorumque bona annotata? An officialibus imputabitur quod contra eos non inquisierint, & ad ordinarium loci iudicem criminis suspicionem non detulerint? Minime. Neque enim de ea re inferiores iudices cognoscere possunt, sed tantum maiores quos Ducales appellamus.[6] Culpa autem potius est immiscere se rei ad se non pertinenti:[7] Quamquam melius proculdubio fecissent si ad iudicem detulissent, vel hoc ipso, vt tāto citius ea res ad Senatus aures peruenire potuisset.[8] An quod ipsi propria auctoritate non prehenderint, ac postea Senatui condemnandos tradiderint? Potuerunt quidē id facere & debuerunt,[9] neque hoc casu locus est constitutionibus in contrarium factis,[10] propter atrocitatem delicti, præcedente præsertim iussu Senatus, vt prehenderentur,[11] sed tamen habere possunt illam excusationem quod cessante generali procuratore Principis cœptam accusationem persequi (nam & aduersus contumaces tanto diligentius id fieri debuerat[12]) suspicari potuerint, non sine ratione id fieri, nec inquirere debuerint qua ratione id fieret.[13] Itaque magis imputandum videbatur procuratori Principis cur in vrgenda condemnatione diligentior non fuisset, curve officialibus non præcepisset, vt si quando que redirent illi, prehendi curarent.[14] An denique officialibus hoc saltem imputabitur, quod Principis procuratorem non certiorauerint, reuersos in patriam reos & hodie prehendi posse, qui antea propter absentiam prehendi non potuerant? Id enim probabiliter ignorare Principis procurator potuit.[15] Sed tamen diligentior quoque esse debuit in inquirendo saltem per substitutum quem habuit in prouincia, an rediissent illi nécne, aut hoc ipsum mandare officialibus, vt de eo ad se rescriberent. Quo non facto vix est, vt audiri debeat obiiciens aliis negligentiam quam sibi primum obiicere debeat.[16] Quid enim intererat certiorari eū de reditu reorum qui etiam absentes condemnari potuerant, si diligentius ipse condemnationem vrsisset?[17] Sane si post reditum vacēt rursum iidem rei falsæ monetæ cudendæ, nouum delictum est, ideoque noua certioratione opus fuit, cum crimen nunc primum admissum iam à Principe, aut à Senatu remissū suspicari officiales non potuerint.[18] Sed finge publice illos noui criminis suspicionem Syndicis denunciasse ac deliberandum proposuisse quibus artibus perditi homines prehendi possent, Syndicos autem siue metu, siue qua alia ratione deterritos suam illis in eam rem opem denegasse, aut inani cunctatione officialium diligentiam elusisse. Nihil sane erit quod officialibus imputetur.[19] *Ita Senatus* pro fratribus Brunet officialibus oppidi d'Arben Prid. Non. Mart. 1593.

1 *l.* vbi Bald. *& l. si ea* iunct. *l. cum fratrem. C. de his quib vt indig.*

2 *Not. in l. congruit. D. de offic. præsid. & in l. Diuus de custod. reor.*

3 *l. Seueriter 14. C. de excus. tutor.*

4 Not. glos. & DD *in l. non videntur 167. §. §. qui iussu. de regu. iur l. prohibitum 5. C. de iur. fisc. lib. 10.* Bart. *in extrauag. quoniam.* in verb *rebellando qui sint rebell.* Thom Grammat. *consil. 4.* Bald *in l. ab executione 4. C. quor. app. non recip.* Panorm. *in c. dilectus Extr. de rescript.*

5 Ægid. Bos. *in tit. de official. corrupt. pecun. n. 26.* quem refert Clar. *in pract. crim. quæst. 73. nu 1.*

6 Quia nimirum crimen falsæ monetæ est læsæ maiestatis *l. 2. C. de falsi. monet.* de quo crimine alii quam Principis magistratus cognoscere non possunt.

7 *l. culpa est 36. de reg. iur.*

8 *Argum. l. vltim. 2. quod met. caus.* iunct. *l. non est singulis 176. de reg. iur.*

9 *l. 1.* vbi Salicet. *C. de fals. monet.*

10 *l. vlt. C. de exhib. reis.*

11 Non enim pœnam meruisset quod Senatu non modo permittente, sed etiam iubente factum fuisset, *l. Gracchus, 4. C. ad leg. Iul. de adult. l. 2. C. de solut. lib. 12. tit. 11.*

12 Quandoquidem aduersus contumaces omnia iura clamant cum contumacia non tantum pro præsentia sit. *Auth. qua in prouincia C. vbi de crimin. agi oportet.* sed etiam pro confessione saltem facta. Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 44. per tot. maxime num. 4.*

DEFI

13 Nihil enim à tali tantoq; magistratu sine causa fieri negligique credendum est.

14 Est enim longe maior negligentia illius cui sufficit mandare, vt executio sequi possit.

15 Cum alieni facti ignorantia semper sit tolerabilis, *l. vltim.* D. *pro suo.* Quid enim potest imputari ei qui non diuinauit? *l. si putator* 31. *ad l. Aquil. l. si seruus* 29. § *si cum debiter.* D. *mandat.*

16 Arg. *l. si ambo* 10. D. *de compensat. l. viro* 39. *l. cum mulier* 47. D. *solut. matrim.*

17 Cum possit ex contumacia procedi etiam ad condemnationem. Iul. Clar. *d. q.* 44. *n.* 4.

18 Nemo enim remittere intelligitur ius quod ignorat sibi competere, *vulg. l. mater decedens* 19. D. *de inoffic. test. cum similib.*

19 Cum per eos non steterit *ex reg. l. in omnibus* 39. *de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Fama quo casu sufficit ad torturam contra præsentem, sufficit etiam ad condemnationem accedente fuga contra contumacem.

REus criminis atrocioris, vt puta læsæ maiestatis, si malæ famæ probatione vrgeatur, & contumax sit ad vltimi supplicij pœnam condemnandus est, quamuis certiores criminis probationes aliæ nullæ sint, [1] quoniam si præsens esset sola fama sufficeret, vt de illo haberi quæstio posset. [2] Perpetuum autem est, vt quibus casibus sola fama sufficeret ad quæstionem, iisdem quoque si fuga concurrat & contumacia sufficiat ad condemnationem. [3] Proinde in leuioribus, & vt nostri loquuntur, minus priuilegiatis delictis aliud erit, quoniam in iis nec sola fama sufficeret ad torquendum præsentem reum. [4] *Ita Senatus* in causa quorundam oppidanorum Darben, mense Mart. 1593.

1 Nec hoc casu locum habet quod dici solet probationes debere luce meridiana clariores esse *l. vlt* C *de probat.*

2 Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 21. *n.* 1. *vers. Posset. etiam esse*, vbi tamen tractat de eo crimine quod sit difficilioris probationis, qualia vt plurimum sunt ea quæ sunt atrociora.

3 Vt scilicet tantum prosit fuga & contumacia contra absentem quantum posset quæstio contra præsentem.

4 Iul. Clar. *d. q.* 1. *n.* 1. *per tot.*

DEFINITIO XV.

Qui tulit opem grassatori qui se officialem iactabat, non potest teneri eo nomine.

QVi grassatori per speciem publici muneris opem obuij cuiusque imploranti astitisse opemque tulisse probatur, si ignorans & bona fide fecerit, ne officium deserere videretur, & præsens fuerit cũ grassator crimẽ admisit, nec restiterit, non aliter tenetur, quam si citra salutis suæ periculum prohibere potuerit nec prohibuerit. [1] Sufficit enim ad eum excusandum, quod cum præsens fuit daret operam rei licitæ, [2] nec æquum est cogi eum, vt alienam salutem periculo suo quis redimat, [3] dum ne grassatori opem aut consilium dedisse probetur, ex quo grassandi animum in eo agnouit. [4] *Ita Senatus* prid. Id. Nouembr. 1593.

1 *l. culpa caret* 30. *cum ibi not. de reg. iur.*

2 Imo sufficeret, vt sine dolo astitisset, non ex proposito delinquendi, vel audaciorem faciendi delinquentem. Iul. Clar. *in pract. cri. q.* 90. *n.* 8.

3 Imo nec tenetur quamuis potuerit sine vllo periculo suo prohibere præterquam in crimine læsæ maiestatis. Iul. Clar *in pract. crim. q.* 87. *n* 3. *vers. quod tamen ego.*

4 Nam ex quo tempore per suam præsentiam fecit eum audaciorem, tenetur ex sola assistentia. Iul. Clar *dict. q.* 90. *n.* 8.

DEFINITIO XVI.

Non est quis puniendus grauius ob id solum quod capitalis supplicij pœnam sibi irrogatam euadere tentauerit, facta etiam vi executoribus post arresti executionem.

COndemnatus ad furcam cum ei per imperitiam actuarij pronunciatum esset Senatusconsultum priusquam in compedibus & vinculis esset, vinciri se & duci nolens vim fecerat, ipsosque apparitores offenderat, & totis viribus restiterat, ne apprehendi posset, quærebatur, an ex ea contumacia fieri deberet commutatio irrogatæ pœnæ in grauiorem? [1] Id enim Senatus potissimum auctoritas postulare videbatur, ad quam sane pertinet maxime, vt iis omnibus, quæ ordo amplissimus decreuit perinde post ac ante condemnationem pareatur. [2] Contra tamen visum est misericordia potius, quam pœna dignum hunc esse, [3] cui visa salus fuerit nullam sperare salutem. Nam & dici solet, rationem quamlibet redimendi sanguinis honestam esse. [4] *Ita Senatus* in secreto Auditorio in persona N. Royer 15. Cal. Ian. 1593.

1 Solet enim contumacia pœnam cumulare & augere, *l. relegati* 4. *in fin.* D. *hoc tit.*

2 *l. seruo* 65. §. *cum prator.* D *ad* SC. *Trebell.* iunct. *l. vnic.* D. *de offic. præf. prætor.*

3 Nam nec effractor carceris ad aliud quicquam durius teneri potest quam habeatur pro confesso vel conuicto Iul. Clar. *in pract. crim qu.* 21. *num* 25.

4 *l.* 1. D *de bon. eor. qui mort. sibi conscium. l. transigere* 18. *& ibi not.* C. *de transact.*

DEFINITIO XVII.

Qui alios prodit iam proditus non gaudet priuilegio quo qui seipsos producunt. Nec impunitas hoc nomine promissa ei debet prodesse.

QVi seipsos produnt anterioris delicti pœnam pertimescere non debent, sed qui iam proditus alios prodit & grauiores contra seipsum probationes affert non eodem priuilegio gaudet, nec si vt alios proderet ei promissa sit à iudice impunitas, prodesse illi debet, [1] cum ad solum Principem, non etiam ad iudicem præsertim inferiorem pertineat, vt criminis veniam largiatur. [2] Potest tamen ei parci, [3] *Ita Senatus* in causa quadam falsi monetarij 13. Cal. Mart. 1595.

1 *l. vers. horum qui sponte. C. de desertor. & occult. eor. lib.* 12. *tit.* 46. *l vnic. C. de his qui se defer. eor. ib tit.* 13.

2 Sibi namque imputet qui tam facile credidit tal promissioni ab eo factæ, qui non potuit impunitatem concedere, inquit Iul Clar. *in pract. crim. q.* 55. *n.* 9 *ad fin.* vbi tamen subiicit nunquam esse quem condemnandum ad pœnam ordinariam delicti ex sola confessione, quam eiusmodi promissio impunitatis extorserit.

3 Quomodo scriptum est *in l. non omnes* 21. § *vltim.* D. *de re militar.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo furtum secundum punitur pœna mortis.

EX causa furti iam condemnatus, flagris cæsus & auriculæ vnius amputationem passus, si furtum rursus faciat, dum ne omnino leue & minimi momenti, ad mortem damnandus est. [1] *Ita Senatus* 3. Non. Iun. 1595.

1 Etsi enim pro furto non est imposita pœna mortis, varii tamen casus sunt in quibus non est nouum, vt fur ad mortem adeoque ad furcam damnetur, puta si sit fur famosus, siue infamatus de pluribus, id est, de tribus, quin & duobus tantum furtis. Tales enim fures de consuetudine generali laqueo suspendendos esse, quasi etiam famosi latrones dici possint, constat ex iis quos refert Iul. Clar. *in §. furtum, num.* 8 licet ille contrariam sententiam mitiorem esse putet [Et ratio consuetudinis huius videtur ex eo pendere, quod iis qui pro furto primo condemnantur, solet inhiberi ne quid tale committant sub comminatione mortis his vulgaribus verbis *Luy faisant inhibitions & deffences de par ey apres commettre tel excés à peine de la hard.* Imo addunt quidam iudices clausulam generaliorem *& à tous autres qu'il appartiendra.* Sed imperitè. Non enim debet adiici ea clausula nisi ad inhibitiones quæ fiunt in causis ciuilibus *Ita Senatus* in causa Petri Galley xi Calend. Sept. 1612.

DEFINITIO XIX.

De pœna Aduocati qui etiam pro clientis sui defensione aliquid dixerit, quo Principis offenderit maiestatem.

NOn debet impune ferre Aduocatus qui in lite clientis sui tuenda dixit aliquid, quod supremi Principis maiestatem labefactare videatur, licet quam maxime ad eam rem de qua agitur pertineat. Itaque ex hac causa si rei granitas exigat, solet etiam aduocatione interdici. [1] Illud certe omnimodo decernendum est, vt quod impudenter dictum fuit non solum corrigatur, sed etiam de actorum codice deleatur. [2] Quæ res etiam aduocati existimationem onerare solet, ob id-

que

Source : BIU Cujas

que veluti pœna quædam est. Sic à Senatu nostro iam pridem factitatum audio cum Aduocatus quidam Gallus magni hominis in quæstione legis à Bene Zenone C. de quadr. præscr. negasset habere eam legem locum in illo qui à Sereniss. Sabaudiæ Duce quid emisset, propterea quod ad eos tantum Principes pertineret qui non recognoscunt superiorem. [1] Quasi vero supremam in Sabaudia potestatem Principes nostri non habeant, quos imperij iura omnia habere nec pragmatici ipsi Galli diffitentur.[4] *Sine dic.*

1 *l. morte §. fi. 9. D. de pœnis.*
2 Boer *q. 8 n. 2.*
3 Notant DD. *ad l. bene à Zenone. C. de de quadr. præscript.*
4 Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art. 1. gloss. 1. n. 7.*

DEFINITIO XX.

Affectus non punitur si non sit secutus effectus nisi deuentum sit ad actum proximum & immediatum.

QVod plerique iactitant in atrocioribus delictis affectum puniri etiam quem effectus non sequatur, ita verum est si delinquens ad actum proximum &, vt aiunt, immediatum deuenisse proponatur. [1] Alioquin arbitrio iudicis statuenda pœna relinquitur.[2] *Ita tractatum est 9.* Cal. Mart. 1595.

1 Grammat. *cons. 36. n. 19.* [*Ita Senatus* contra Humbertum quendam 12. April. 1614 omnibus omnium votis.]
2 Iul Clar *lib. sentent. §. fin. q. 92.*

[DEFINITIO XXI.

Non est differenda pœnarum executio.

PŒnarum singulare ius est, vt earum executionem & vltionem numquam differri oporteat, nec si condemnatus dicat habere se aliquid ad salutem Principis pertinens quod referre ad Principem velit.[1] Hoc enim suadet vtilitas publica. [2] Præsertim vero si à supremo magistratu lata sit sententia, [3] cuius authoritatem maiorem esse conuenit.[4] *Ita Senatus* contra Ferrandum Gonet 14. April. 1614.

1 *l. si quis forte 6. vbi est text. elegans D. hoc tit. l. cum reis 18. C. eod.*
2 Vt delicta vindicentur quod ad publicam maxime vtilitatem pertinet. *leg. ita vulneratus 51. §. vltim. D. ad leg. Aquil. leg. Stichum 95. in princip. D. solut.*
3 Vt à Præside de quo *d. l. si quis forte.*
4 Nam quod supremus Magistratus pronunciauit qui vice Principis fungitur Princeps ipse pronunciasse, intelligitur, *l. vnic. D. de offic. præf. prætor.* Totus autem vigor iudicati in executione consistit. *l. penult. Cod. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Qui in sua prouincia deliquit leuius puniendus in alia.

QVi in sua prouincia deliquit, si in alia inueniatur, & in carceres detrudatur, ac ex vinculis de crimine respondere iussus aut confessione propria, aut testibus conuictus sit, [1] non ad aliud condemnari à Senatu nostro solet, quam vt exulare confestim iubeatur, [2] si non alium accusatorem habeat quam Principis nostri procuratorem generalem, [3] nisi tale crimen sit cuius pœna non alia quam capitis esse possit, aut nisi grauioris criminis probationes leuiores proponantur, quas impleri necesse esset, vt ad grauiorem & capitalem condemnationem peruenire posset. *Ita Senatus* 19. April. 1614.

1 Alterutrum enim necesse est intercenire, vt conuincr quis possit de crimine. Confessio autem potest interdum vera esse, interdum ficta, puta quæ ex contumacia inducitur.
2 Semper enim Præsides prouinciarum id agere & curare debent quantum possunt, vt malis hominibus purgent prouinciam *l. 3. D. de offic. præsid.* quod per exilium fit commodissime; quodcumque tandem illud sit ex tribus illis generibus de quibus *in l. 5. D. de interd. & releg.*
3 Cum enim priuatus accusator aliquis est seuerius agitur cum delinquente licet criminis & vindictæ publicæ persecutio ad solum procuratorem generalem spectet, non ad priuatum accusatorem, vt scripsi *De. fin 5. n 2. supr. De accus & inscript.*

TIT. XXVI.

NE SIN. IVSS. PRINC. cert. iudic. lic. confisc.

DEFINITIO I.

Confiscationis pœnam solus Principis magistratus irrogare potest.

QVemadmodum non ex omni crimine publico & capitali hodie irrogatur bonorum omnium publicatio & confiscatio, [1] sed ex eo duntaxat quod ad læsæ maiestatis diuinæ aut humanæ causam pertineat, [2] ita non alius quam qui mandatam à Principe iurisdictionem exercet, confiscandi ius habere potest. [3] Inferiores alij iudices & magistratus nō habeant, sed pecuniarias tantum pœnas possunt infligere, [4] & eas tamen interdum tantas tamque graues, vt totius patrimonij facultates exhauriant, si delicti atrocitas eam condemnationem postulare videatur. Itaque cum iudices Sancti Victoris ad Gebennensem ciuitatem Claudium Patry ob homicidium condemnati bona confiscassent, partemque ciuitati Gebennensi, partem occisi liberis adiudicassent, *Senatus* noster ex appellatione procuratoris generalis cognoscens pronunciauit male iudicatum, commutauitque pœnam confiscationis bonorum in condemnationem pecuniariam 15. Cal. Decemb. 1588.

1 *Auth. bona damnatorum. Cod. de bon. damnat.* quæ in hoc correxit iura antiqua cum olim specialiter in multis casibus esset imposita pœna confiscationis bonorum præterea que generaliter in omnibus casibus in quibus erat imposita pœna mortis naturalis, vel deportationis, in illis etiam in consequentiam veniebat pœna confiscationis bonorum, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 78. nu. 1. in princ.*
2 *d. Auth. bona damnatorum.* Adde crimen falsæ monetæ, hæresis, & incestarum nuptiarum, de quibus diximus suis locis post Iul. Clar. vbi sup. *n. 3* vbi addit *n. 4.* etiam apostatam puniri confiscatione bonorum *ex l. 1. C. de apost.* scilicet si non extent eius filii vel cognati ad quos bona deferantur. *Auth. si qua mulier. C. de sacrosc. eccles.* Iunge *Auth. incestas. C. de incest. & inutil. nupt.*
3 Ad eos namque solos pertinet læsam Principis maiestatem vindicare. Alios enim defendi à Principe oportet, non Principem ab aliis, quomodo de viro & vxore scriptum est, *in l. 1. §. vlt. & l. 2. D. de iniur.*
4 Distinguendum tamen est an pœna confiscationis pro delicto veniat imponenda à lege vel tacite, vel expresse, vt tunc quilibet iudex qui potest super delicto cognoscere, possit etiam pœnam illam imponere, an vero imponenda sit, à iudice præter legem, & tunc nullus iudex, præter summos & Principis magistratus possit eam imponere. *Ita* enim ex communi nostrorum sententia distinguit Iul. Clar. *in pract. crim. q. 78. num. 5.*

DEFINITIO II.

Potest Princeps fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vasalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum.

COnsultus à Serenissima Augusta Senatus noster, an confiscatio bonorum eius qui aduersus edictum Principis frumentum in aliam prouinciam exportasset, ipsi Principi adiudicanda esset, cum idipsum edicti verbis differte comprehensum esset, an vasallo potius qui dominus erat subditi delinquentis, & cui Princeps omnimodam iurisdictionem, & merum mixtumque imperium concesserat? Respondit periculosi esse exempli de illo disputari, supremamque supremi Principis potestatem quasi in dubium reuocari. Quis enim nesciat post translatam à populo lege regia Principi in Principem omnem potestatem, [1] solius esse Principis legem condere? [2] Rursum eius esse qui legem condere potest, vt pœnam pro arbitrio statuat, & cui velit applicet? Ea siquidem potissima legis pars & potestas est, vt non solum quid fieri iubeat, vel prohibeat, sed etiam quod contra legem factum erit coerceat. [3] Sed & illud certissimum est, quantumuis Princeps vasallo suo iurisdictionem omnimodam cum mero mixtoque imperio concesserit, nunquam tamen tantum à se potestatis

eum

Source : BIU Cujas

abdicare intelligi, vt non plus sibi retinuerit, quam in alium transtulerit. Cui simile illud est, quod iactari solet in concessione quantumcunque generalissima, semper exceptam intelligi personam concedentis.[4] Præterea sic posito iure, vt ad vas sallum non ad Principem confiscatio pertineret, facile, accideret, vt pro arbitrio vasalli edictum Principis eluderetur si forte per sordes, aut per gratiam conniuentibus oculis vasallus agere cum iis veller, qui Edictum infringerent, adeoque in id absurdum res deducta videretur, vt Princeps aut quod hac parte idem est Principis procurator cogeretur auxilium & iurisdictionem vasalli ad hoc ipsum implorare, vt Principi pareretur. Cum tamen subditorum omnium saluti & commodis consulti præcipue interfit Principis.[5] *Ita Senatus* noster contra nescio quos consultores, qui in diuersam sententiam proprij compendij potius, quam tuendæ veritatis gratia laborauerunt.[6] Ante Cal. Decemb. 1590.

1 *l. 1. D de constit. princip.*
2 *l 1. & vlt. & pass. C. de legib.*
3 Vt tractat Vulp. *in fragment. Instit. tit. 1. l. legis virtus 8. & de legib.*
4 Quamdis vasallus dicatur inuestitus priuatiue quod ad dominium. Tessaur. *decis.* 132 *n.* 2 vbi multos citat.
5 Absurdum enim esset Principem alicuius auxilio egere in suo territorio, cum eius auxilio cæteri omnes indigeant. Guid. Pap. *qu.* 346. Adde eundem *q.* 341.
6 Ægid. Bossius & Marc. Anton Natta *consil. 659. tom.* 5. quos refert & refellit Bagnasaccus apud Pedemontanos eo tempore Aduocatus generalis, cuius extat in hanc rem percelebre & amplum consilium quod ad nos à Sereniss. Augustum transmissum, & à Senatu nostro adprobatum fuit. Vide tamen Chalsan *tit. De confiscations.* Antonin. Tessaur. *decis.* 132. 250. & 166. præsertim *n.* 6. Amed. à Pont *quæst. laudim.* 24. Boer. *decis.* 164. Intellige tamen hanc Senatus nostri sententiam de pœna quæ irrogatur etiam ex iure communi, & pro delicto communi, ne dum ex edicto Principis, quod faciat ex non delicto delictum, vt in casu proposito, licet cõtra sentiat Tess. *quæst.* 132. *n.* 2. Vide *Defin. vlt. infr. de sent. pass*

DEFINITIO III.

In persecutione mulctæ pecuniariæ dominus cum vasallo concurrit, nec alter alteri anteponitur: Vtrique vero pars læsa præfertur nisi quod ad sumptus litis pertinet.

COndemnato reo criminis ad mulctam pecuniariam & accusatori, & Principi, & Vasallo domino iurisdictionis cũ non haberet in bonis vnde satisfieri omnibus posset, constabat quidem, accusatorem qui propriæ vindictæ causã persequatur, cæteris præferendum esse,[1] sed neque vasalli potiores partes esse debere quam Principis, neque Principis quam vasalli, cum vindictam publicam pari & æquo iure prosequebatur. Quid ergo est? Concurrent,[2] vt pariter vtrique simul pro rata adiudicationis satisfiat.[3] *Ita Senatus* in causa quadã Reuerendiss. D. Episcopi Maurianensis 20 Decmbr. 1902.

1 Est enim creditor qui accusat pro suo, vt aiunt interesse. *l. fiscus* 38. *§. 1. cum l. seq. §. 1. D. de iur fisc.* Creditores autem omnes pœnis fiscalibus semper præferri certum est. *l. vnic. C. pœn. fisc credit. præfer. lib.* 10. *tit.* 7. Vide Iul. Clar. *n. pract. crimin. qu.* 80. *n.* 7. *& in § furtum, n.* 17.
2 Quamuis non desint qui dicant vasallum qui de mero & mixto imperio cum regalibus inuestitus fuit dicendum esse inuestitutum priuatiue etiam quod ad dominum, vt dixi *Defin. praced. n.* 5. ex Antonin. Tessaur. *decis.* 132 *n.* 2. post multos ibi citatos.
3 Vt euenit inter correos credendi. *l. reos* 11. *§. cum tabulis. D. de dub reis*, aut inter creditores nullum vel temporis, vel causæ priuilegium habentes, *l. priuilegia* 32. *de reb. auct. iud. poss. alias l.* 13. *de priuil. cred.* [Sane quod ad sumptus litis criminalis pertinet constat solui eos debere etiam ante mulctam accusatori priuato adiudicatam, vt pote sine quibus ad eius mulcta adiudicationem peruenire non potuisset. *Ita Senatus* eodem Arresto, & rursum 21. Iunij 1603.

TIT. XXVII.
DE BON. DAMNAT.

DEFINITIO I.

Confiscatio irrogata per sententiam, & quando sufficiat bona sita extra territorium iudicentis, & eius fauorem.

IRROGATA per competentis iudicis sententiam vniuersorum bonorum publicatio si eam causam habuit, quæ non ex iure municipali loci illius, in quo iudicatum est, sed ex iuris communis ratione proficiscatur, ad ea quoque bona pertinet, quæ in alienæ iurisdictionis territorio sita sunt, quippe quæ ius vbique faciat propter iuris communis auctoritatem cum iudicati potestate coniunctam:[1] sed ita tamen, vt quæ alibi sita reperiuntur illius territorij domino acquirantur, non etiam, ei cui publicationis commodum acquirere voluit is, qui sententiam tulit.[2] *Ita Senatus* sæpius.

1 Nec enim omnibus Iudicibus licet confiscare, vt diximus *tit. praced.* vide Guid. Pap. *quæst.* 341
2 Idem Guid. Pap. *quæst.* 76. post Bart. *in l. cuſtos populos, in fin. C. de summ Trinit. & fid. Cathol.* Bald. ibi Boeri *quæst.* 264. licet contra sentiat Guil. Lud. *fin.* 94.

DEFINITIO II.

Sententia confiscationis lata contra heredem grauatum non nocet fideicommissario.

SI heres de restituenda post mortem suam hereditate rogatus, ob crimen læsæ maiestatis condemnatus sit, irrogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione, nullum ex ea condemnatione præiudicium fit fideicommissario, cuius vtique potior, quam fisci causa esse debet,[1] vt & anteriorum omnium creditorum.[2] Cætera pete ex tit. De fideic. SC. 6.

1 *L. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Feliti. D. de iur fisc.*
2 *L. vnic. C pœn. fiscal. credit. præfer.*

DEFINITIO III.

De bonorum petitione facta ante confiscationis sententiam

ETsi bonorum petitiones æquissimis Gratiani & Theodosij constitutionibus sublatæ iam olim fuerunt,[1] fecit tamen temporum inquitas, vt nihil hodie inter aulicos frequentiùs sit huiusmodi petitionibus adeo, , vt & plerunque prius quam de crimine cognitum nedum pronunciatum sit delinquentis bona citius donata reperiantur quã publicata.[2] Hoc vno vice remedij adhibito temperamento, vt non prius ea concessio vires habere incipiat quam à Rationalibus approbata sit, nec rursum à Rationalibus ante approbari possit, quam de crimine à Senatu cognitum fuerit & pronunciatum.[3] Si secus attentatum sit, appellari à Rationalium cognitione tanquam ab abusu potest. *Ita tractatum est* in publico auditorio 10. Calend. Augusti, 1591.

1 *L. 1. C. de petit sublat. lib.* 10. *tit.* 19. vbi est textus elegans.
2 Inuerecunda perentium inhiatione, vt loquuntur Imperatores *in d l.* 1.
3 Prius enim est vt constet de crimine quam vt condemnatio vlla sequi possit. Et rursus, vt concessio Principis approbata sit à Rationalibus antequam effectum habere possit. Ioan. Pap. *in syntagm. lib.* 5. *tit.* 1. *Du domnine du Roy, 4. in fin. Ex. l. nec venditio* 2. *de prad. decur. lib.* 10. *tit.* 13.

TIT. XXVIII.
DE SENTENT. PASS. & restit.

DEFINITIO I.

Indulgentia Principis restricta ad certam pœnam non facile ad aliam extendi debet.

VI sententiam & condemnationem triremium aliamve minorem passus est, cum supremo capitis supplicio sceleris sui pœnas luere debuisset, si aduersus eam duntaxat condemnationem à qua prouocauerat, restitutus sit à Principe pẽdente appellatione, non satisfuturus est. Quid enim si à priore sententia procurator Principis tanquã à minima cõdemnatione ad Senatũ prouocauerit, vt mortis pœna infligatur? Nõ proderit beneficiũ Principis, vt cui libertatẽ & ciuitatẽ dare voluit vitã ipsam adimi noluisse videatur.[2] Etsi enim minus accuratè intuẽti videri potest Princeps noluisse, vt ei vita eriperetur, cui ne ciuitatẽ quidem ereptã veller.[3] Tamẽ sicut alia mortis alia triremiũ cõdemnatio est,[4] ita expresso Principis beneficio o-

pus eſt,vt mortis pœnã remiſiſſe dici poſſit,[5] neque vero dubitandum eſt,quin multo facilius Princeps reſtituat aduerſus tritemium condemnationem, quam contra indictam mortis pœnam,cum quanto grauius delictum eſt, quod remittitur, grauioreque dignum ſupplicio, tanto difficilior tardiorque Princeps eſſe ſoleat & debeat ad indulgendã reſtitutionem.[6] Sane remiſſa capitalis ſupplicij pœna,ſi Senatus ex appellatione leuiorem infligi debuiſſe cognoſcat, nemo dixerit leuiorẽ remiſſam videri.[7] Cum vt plurimum ex huiuſmodi cauſis eueniat,vt per Principis indulgentiam grauior pœna in leuiorẽ commutetur,nec omnino liberetur,qui omnino perire debuerat:Niſi ad quamcunque pœnę ſpeciem,quod ſæpe fit,indulgentia principalis extendatur.Principis enim voluntas & liberalitas maxime vero in indulgendo ſeruãda eſt,& interpretatione adiuuanda potius,quam reſtringenda,[8] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua SC 7.ſup.De pact.

1 Semper enim & quocunque tempore licet procuratori generali appellare tanquam à minima condemnatione vt delicta omnia non ſolum aliquas,ſed etiam meritas luant pœnas.

2 Ne qui dedit quod minus eſt videatur ademiſſe quod plus fuit, *arg.l.cui pacto 5.D.de ſeru.export. & not.in l.non debet cui 21.de reg.iur.*

3 Sunt enim diſtincta iſta,vt & alia generaſ pœnarum capitalium, *l. capitalium 18.D de pœn.* Vide tamen Ant Robert.*lib.5.de re iud cap.6.*

4 Nec enim poteſt videri Princeps remiſiſſe pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit, cum conceſſiones quantumlibet generales nunquam extendantur ad ignorata & incogitata, *vulg.l.cum Aquiliana 5.l.qui cum tutoribus 9.§.1.& vlt.D.de tranſact.*

5 Quia ex grauitate pœnæ facile poteſt Princeps colligere grauitatem criminis,*l.aut facta 16.l. capitalium 18.& paſſ.* D. *de* Dixi *Defin.7. num.vlt.§.ill.tit.de pœn.*

6 Alia enim pœna eſt quæ leuior eſt,& ideo alia remiſſione indiget.

7 Debet enim miſericordia Principis ad exemplum & imaginem diuinæ miſericordiæ nonnullam iuſtitiæ rationem habere.

8 Princeps enim poſt omnes delictorum pœnas remittere ſiue ante. ſiue poſt condemnationem· Iul. Clar. *in practic. crim.quæſt.59.in princip.* quamuis non ſoleat regulariter concedere gratiam delicti ſiue remiſſione partis.*ibid.num.*3.Beneficium autem,quod à mera Principis indulgentia proficiſcitur,quam pleniſſime eſt interpretandum,*l.penult.* D.*de conſtit. princip* Et vero ſi pœnæ omnes ſint odioſæ,*l penult* D.*de pœn.* conſequens eſt,vt indulgentia quælibet ſit fauorabilis,quia per eam non remanet delictum omnino impunitum,ſiquidem indulgentia quos liberat notat. *l.vltim.Cod.de abolit.*

DEFINITIO II.

Clericus veniam criminis capitalis à ſolo Principe impetrare poteſt, & an impetrata ea poſſit adhuc conueniri apud iudicem eccleſiaſticum, & ab eo condemnari?

ETiam cum à clerico perpetratum eſt homicidium cuius coercitio ad iudicem eccleſiaſticũ pertineat,criminis veniam facere ſolus Princeps poteſt.[1] Quoniam etſi de crimine iudex eccleſiaſticus cognoſceret,[2] capitis tamen ſupplicium irrogare non poſſet,ſed ex ea cauſa ad iudicẽ laicum remittere condemnandum deberet.[3] Itaque ſi reſcriptum Principis,ad Senatum de abolendo crimine à Senatu approbandũ ſit,[4] non ſolet in eam rem citari procurator fiſcalis eccleſiæ.[5] Sed an poſt Senatuſconſultum pro reo redditũ licebit eccleſiaſtico iudici hunc eundem reum pro eodem crimine quod commune fuit condemnare?[6] Mouet ex vna parte pro reo auctoritas Senatuſconſulti, quod quamquam inter alias partes pronunciatum,ei tamen nocere & æquum eſt, qui citari non debuit,quique ſi vocatus fuiſſet,intercedẽdi ius nõ habuiſſet. [7] Ex alia parte vrget,quod ſalua Senatuſconſulti auctoritate, quod nihil de crimine ipſo pronunciatum ſit,ſed tantum de pœna capitali,& de pecuniaria in capitalis conſequentiã irrogãda,[8] nihil prohibeat hunc ipſum condemnari in mulctam pecuniariam fiſco eccleſiæ applicandã,[9] ne alioqui eueniat, vt ex iudicis aut Principis ſecularis facto deterior fiat conditio fiſci eccleſiaſtici.cui quod ad commune delictum attinet pecuniariamque condemnationem,iniuria fieri nulla debuit. [10] *Senatus* nihildum conſtituit in ea cauſa de qua SC.17.de iuriſd.omn.iudic.& for.compet.

1 Tanquam qui ſit dominus totius reipublicæ & territorii ſui in quo etiam hic reperitur.

2 Vt pluribus tractat Iul.Clar.*in practic.crimin.quæſt.*36.*per tot.*

3 Scilicet poſt ſolemnem depoſitionem,& vt loquuntur,degradationem cui numquam locus eſt niſi ob graue crimen.Iul. Clar.*quæſt.* 74.vb. etiam ſubiicit quænam ſolemnitas interuenire debeat in degradatione

4 Quomodo ſemper approbari gratia Principis per Senatum debet. Iul.Clar.*in pract crim.quæſt.*59 *num.*10.Etiamſi per eam fiat tantum commutatio pœnæ non abſoluta remiſſio. Ibid. Et quamuis ſubiiciat non eſſe neceſſariam Senatus approbationem in gratia exilii arbitrarii, itemque quando conceditur gratia à pœna extraordinarie impoſita per edicta ipſiuſmet Principis,alio tamen iure vtimur,nec iſtas limitationes Clarus ipſe probat.

5 Quia non poſſet impedire gratiam,cum eccleſia non nouerit ſanguinem.

6 Interdum enim qui apud vnum iudicem accuſatus & vel abſolutus,vel punitus fuit,iterum apud alium iudicem accuſari poteſt & puniri.De quo vide Iul.Clar.*in pract.crimin.quæſt.*57.

7 Sufficit enim vt redditum ſit cum legitimo contradictore,*l.ſi ideo 55.in fin.princ.*D.*de euict.l.cum non iuſto* 5.D.*de colluſ.det eg.*

8 Abolitio enim tollit non inducit quæſtionem de crimine.

9 Nec enim ideo fiet,vt contraria pronunciata videantur,quod vnũ verendum eſſet *l.ſingulis* 6.D.*de except.rei iudic.*

10 *Ex reg.l.*1.*in princip.de alien.iudic.mut. cauſ. fact. non debit alteri* 74.*de regul.iur.*

DEFINITIO III

Poteſt gratia criminis facta per Principem approbari à Senatu etiam inaudito procuratore vaſalli.

AD capitalem pœnam condemnato ſi Princeps criminis veniam indulſerit,non eſt neceſſe audiri procuratorem officij,vt vocant,id eſt,iuriſdictionis inferioris in qua delictũ admiſſum eſſe dicitur, ſed ſolum procuratorem Principis, & priuatum accuſatorem.Hunc vt ei ante omnia ſatisfiat,[1] non vt cõſenſus illius exquiratur,cum tametſi diſſentire maxime velit nihilominus Principis beneficio locus eſſe debeat,[2] ſi aliud nihil remoretur [3] Interdum namque ea indulgentia neceſſitatem inducit præſtandæ ſatisdationis De non offendendo.[4] Illum vero quod ipſius maxime interſit,vtpote ad quem publica vindicta criminiſque perſecutio ſpectet.[5] At eius procuratoris qui iuriſdictionem tãtum tuetur,nihil prorſus intereſt, dum ne quid ex mulcta ei adiudicata derrahatur, quod nec vnquam Princeps facere ſolet. [6] Aliud eſt ſi indugentia præceſſerit condemnationem.[7] Tunc enim nihil inaudito inferioris iuriſdictionis procuratore conſtituendum eſt,ne alioqui ius ipſius remittere voluiſſe Princeps videatur.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa & pro Martino Micol 13.Calend.Ianuar.1593.

1 Secundum ea quæ dixi *Defin.*3.*ne ſin.iuſſ.princ.cert iudic.lic.conſſc.*

2 Quod enim poteſt fieri aliquo inuito, poteſt multo magis fieri eo ignorante,*l.quod poteſt 26.de reg.iur.*

3 Quid enim ſi pars doceat obreptum vel ſubreptum fuiſſe Principi? *l.ſi quis obrepſerit.*D.*de falſ.l.vltim.Cod.de precib.Imper.offer.*

4 Ne beneficium Principis alioqui fiat iniurioſum & captioſum contra *l.*4.*Cod.de emancip.lib.l.Paulus* 8.*de prætor.ſtipulat.*

5 *L.poſt.legatum 5.§.aduocatum fiſci,*D. *de his quæ vt indign.*

6 Intelliguntur enim omnia Principis reſcripta ſaluo iure tertii.*l.*2. *§.quis à Principe,& §.merito,*D.*ne quid.in loc.public.* [Quid ergo ſi iudicatum quidem ſit,ſed per contumaciam,& reus purgans contumaciam compareat,impetrata venia criminis? Ex integro cognoſcendum erit,ac proinde audiendus erit vaſſalli procurator acſi nunquam fuiſſet iudicatum,quia quod iudicatum, eſt pro non iudicato habetur. *Ita Senatus* in cauſa procuratoris iuriſdictionis de Myolans & Guillermet 20.Decembr.1614.

7 Quod tum maxime ſolet vſuenire cum indulgentia fit per modum abolitionis,quæ in eo differt à gratia, quod per abolitionem prohibetur accuſatio ne cogatur reus fateri crimen, quod gratia & indulgentia præſupponit. Ita vt is cuius crimen abolitum eſt non poſsit interrogari de crimine,ideoque ſolent abolitiones eſſe odioſiores.Quamquam nihil vetat etiam ante condemnationem fieri gratiam & indulgentiam criminis.

8 Semper enim audiendus eſt quiſquis ex eo actu lædi poteſt,*l.de vnoquoque* 47.D.*de re iudic.nam ita* 36.D.*de adopt.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad mortem nec agere amplius poteſt, nec conueniri.

AD vltimum ſupplicium [1] condemnatus per contumaciam ſi per procuratorem ciuili aut criminali iudicio

eio agere velit audindus non eſt,cum pro mortuo habeatur [2] præſertim ſi à ſupemo magiſtratu comdemnatus ſit à quo nec liceat appellar. [3] Si tamen reſcripto Principis dilata & tantiſper prohibit ſit executio iudicati, nihil cauſæ eſt, cur non interea condmnatus iura ſua perſequi poſſit,[4] exemplo eius quod de deprtato proditum eſt non prius amittere eum ciuitatem,quam præſidis qui deportauit factum Princeps adprobauerit.[5](Quinquã nil hodie neceſſe eſt, vt Principis approbatio accedat)Nam ſiue in integrum reſtituetur ſalua ei eſſe iura omnia æquum eſt,[6] ſiue non reſtituetur, tanto facilius fiſco ſatisfit ſi mulcta pecuniaria irrogata ſit,[7] aut tanto locupletior erit fiſcus ſi tale crimen ſit ,ex quo confiſcatio ſit ſecuta.Planè ſi condemnatus ipſe conueniatur ab alio,dubitari non poteſt,quin aut permittenda ei defenſio,aut in eum actio inhibenda.*Ita Senatus* Cal.Decemb.1594.

1 Hoc eſt,al mortem,*l.vltimum ſupplicium 21.D.de pœn.*

2 Cum per condemnationem , cuius ſtatim facienda eſt executio, factus ſit ſeruu pœnæ ſi præſens fuit. Iul. Clar. *in §. teſtamentum. quæſt. 21.num.1.*vbi ob hanc cauſam ait non poſſe hunc teſtari,adeoque teſtamentum ſi quid antea fecerat irritum fieri , *ex l.ſi quis filio 6.§.irritum.D. de iniuſt.rupt.*Quamuis non ſeruetur hoc de conſuetudine,vt ille ibidem ſubiicit.

3 Nam ſi appellet ab eo à quo appellari poteſt,nec damnatus videtur,quia appellatio extinguit iudicatum,*l.1.§. vlt.D.ad SC.Turpill.dict.l. ſi quis filio.§hi autem omnes de iniuſt.rupt.*

4 *d.l.ſi quis filio 6.§.quid tamen ill.eod.tit.*

5 *d.l.ſi quis filio.§.eius qui deportatur,l.2.§.1.de pœn.l.1 § deportatos. de leg.3.l.6.de interd.& releg.*

6 Hocenim eſt in integrum reſtitui à Principe , iura ſua omnia recuperare,*l.1.C.hoc tit.*vbi eſt text.elegans.

7 Semper enim creditoris intereſt locupletiorem habere debitorem vt tanto facilior ſit exactio crediti.

8 Quis enim ferat denegati defenſionem ei qui ab alio conueniatur? *l.tutelas 7.§.vlt.D.de cap min.l.2.hoc tit.* * Cum tamen quæritur an condemnatus ad mortem aut etiam ad triremes poſsit conueniri,ſolet diſtingui an lis fuerit inchoata ante condemnationem criminalem an poſt, vt inchoata poſsit peragi,non inchoata non poſsit inſtitui. *Ita Senatus.26.* Maij 1617.ex Ioan papon.

DEFINITIO V.

Confiſcatio bonorum apud nos cedit lucro ſolius Principis non etiam vaſalli,& quomodo proſpiciatur vaſallo.

PVblicatio & confiſcatio bonorum ex cuiuſcunque criminis cauſa eam pœnam hodie admittentis, [1] ac multo magis ſi proponatur crimen læſæ maieſtatis , ſolius principis lucro cedit,[2] non etiam vaſalli eiuſdemque domini directi,licet ex ratione iuris communis ea pœna irrogetur.[3] Nimirum quod ad bona illa attinet quæ ſunt in eiuſdem Principis territorio,nam quæ in alieno ſita ſunt,ad illius territorij Principem omnimodo ſpectant.[4] Sed ita accipiendum eſt,niſi inferior ex priuilegio Principis tale ius habeat ſpecialiter cõfiſcationis percipiendæ,quomodo haber apud nos Illuſtriſſ. Dux Gebenneſis in tota prouincia Gebennenſi, & Focigniacenſi, præterquam ſi læſa ſit maieſtas in primo capite.[Primum autem caput eſſe intelligitur,quoties aut cõtra perſonam ipſam Principis,aut contra ſtatum Reipublicæ conſpiraſſe quis probatur.][5] Neque tamen ex eo prohibetur ſupremus Princeps quo minus veniam criminis indulgeat delinquenti , [6] nec in eo ſolum,vt capitis pœnam remittat,ſed & vt confiſcationẽ ipſam,quæ vtique non niſi in capitalis ſupplicij conſequentiam hoc caſu irrogatur.In eoque elucet ſuprema Principis auctoritas,ne dubitari poſſit quin habeat ille non ſolum vitæ & necis,ſed etiam bonorum pleniſſimam poteſtatem.[7] Verum eæ Senatus partes eſſe debent, vt mulctam pecuniariam tanto grauiorem infligat ei,cui Princeps criminis veniam dedit.Neque enim iuri inferioris domini vaſallique derogaſſe voluiſſe Princeps facile credendus eſt.[7] *Ita Senatus* ſecreto SC in cauſa Franciſci Garnier,& N.Thibaud,18.Calend.Iul.1595.

1 Nam ex paucis criminibus hodie fit confiſcatio bonorum poſt *Auth.bona damnatorum.vbi not.C,de bon.damnat.*

2 Nat *conſ.*580.

3 Vide tamen pleroſque contra ſentientes, à nobis relatos *Defin. 2. nu.7.Supra.ne ſin.iuſſ.Princip.*

4 Vt ſcripſi.*Defin.1.ſup.tit.trox.*

[5 *Ita Senatus* in cauſa oppidanorum de Paſſy,contra procuratorem fiſcalem Ducatus Gebennenſis.*Sine die.*

6 Secundum ea quæ tractat Iulius Clar.*quæſt.59.in practic.crimin.*

7 *l.1.C.hoc tit.*

8 *l.2.§.merito & §.ſi quis à Principe.D.ne quid.in loc.public. l.4. C.de emancip.liber.*Teſſaur,*deciſ.*132.250 & 266. Amed. de Pont. *quæſt. laudim.*24.

DEFINITIO VI.

LIterarum quas vocant,Salui conductus , apud nos vſus nullus eſt in criminalib.licet apud Pedemontanos ſit frequentiſſimus. Aut enim delicti ſuſpicionem purgare debet reus ſi ſit innocens ,in eamque rem ſe carceribus mancipare, aut criminis veniã impetrare.Quod ſi eiuſmodi literæ à Principe impetratæ ſint,non magis impetrantẽ audire Senatus debet,ſi eas per procuratorem exhibeat,quàm ſi meram puramque criminis indulgentiam meruiſſet;vt qui nocentes ſciunt ab eiuſmodi literis impetrandis reuocentur, quarum nullũ ſe commodum ſperare ſine præſenti capitis periculo poſſe intelligant.*Ita Senatus* 11.Calend.Mart.1611.)

TIT XXIX.

DE DIGNITAT. ET NOBILITAT.

DEFINITIO I.

Qui per artes ſordidas nobilitatem generis amiſit,non nocet liberis,ne quidem poſtea ſuſceptis,imo nec ſibi,ſi quandocunque deſiſtat, neque indiget rehabilitatione.

QVi nobilitatem habet ab auis & proauis nõ idcirco eam amiſiſſe videri poteſt,quod patrẽ habuerit [1] qui mechanicas fortẽ & obſcœnas artes exercuit.[2] Abſurdum enim ſit à patre ſolo aufferri filio, quod non à ſolo patre filius habeat.[3] Nec quod eo ipſo tempore conceptus filius fuit,quod pater iam nobilitatem amiſerat,ad rem pertinebit.Nam quod dici ſolet,per medium,vt vocãt,inhabile impediri cõiunctionem extremorum;[4] ad hunc caſum non pertiner,in quo fieri non poteſt quin aui nobilitas per patrem quantumuis ignobilem in nepotem cum vita tranſmittatur:[5] Quidni vero,cum is ipſe,qui methanicas artes exercuit,ſi ab antiqua proſapia nobilis fuit,ſola deſiſtentia recuperet nobilitatẽ,[6] neque vlla indigeat rehabilitatione,[7] qua proculdubio indigeret qui ex priuilegio & ſola Principis cõceſſione primus ſibi ſuiſque nobilitatem quæſiuiſſet.Quamquam,quod apud Gallos vſu receptum traditur,vt quiſquis ſordide vixit,tametſi ex nobiliſſima familia originẽ traxerit,nouo indigeat Principis beneficio,[8] non tamen eius liberi,[9] ſummam rationem habere mihi ſẽper viſũ eſt,ne alioqui huiuſmodi hominibus veluti ludibrio & contemptui ſit nobilitas,[10] quam venerationi potius habere,& ſanctiſſime colere deberent.Sed tamen alio,vt dixi, iure vtimur.[11] *Ita Senatus* in cauſa fratrũ de Dõpierre de S, Genis,cõtra Syndicos illus Vniuerſitatis,15.Calẽd.Ian. 1590.

1 *l.3.D.de interd.& relegat l.mancipatum 7 §. vlt.D.de senator* Nobilitas enim per aliquem acquiſita deſcendit veluti ex traduce in poſteros,*l.1.*vbi Bart.*l.Senator.l.ſi Senator.C.hoc tit. lib. 12.*Andr. Tiraq.late *in tract.de nobilit.cap.15 & 35.*

2 Nobilitatem enim perdit is , qui vilibus & mechanicis artibus vtitur.*l.nobiliores.*vbi Bald. C. *de commerc. & mercat. l.ne quis C.hoc tit.* Tiraq.*in tract de nobilit cap.27.*vbi vide.

3 *d.l.de interd.& releg.*vide Tiraq.*cap 35.de nobilit.*

4 Ratio eſt quam adfert Crauet.*conſ.165* vbi contrariam ſententiam tuetur,vt ſcilicet non ſit nobilis , qui auum habuit nobilem,ſi natus ſit ex patre mechanicas artes tum exercente.Vide tamen *l.2.C.de oper.libert.*

5 Quia non tantum patri coniungitur filius,ſed etiam auo per patrẽ *d.l.emancipatum 7.§.vlt.D de senat l.dotem 6.D.de collat.bonor.*

6 Guid.Pap.*deciſ.*196.217 & 391.*per text.in cap.vltim.de vit & honeſt.cler.& in elẽ.1.eod.l.ingenuum cum ſua gloſſ.C.de ingen.manum.*Et alij

Source : BIU Cujas

quos refert Tiraq *cap.27.de nobilit.num 5.*

7 Scilicet si inspicias iuris communis rationem, quæ apud nos proculdubio obtinet Mansuet. *in tit De talliis seu collect. §. item illi qui sunt nobilitate decorati.* Chassan. *cons 64 §. visis proces. col. pen. vers. sed. dato.*

8 Ita Tiraq *dict. cap. 27 de nobilit. num. 6.*

9 Nec enim factum patris debet nocere liberis in eo iure quod habent ab auo non à patre *dict. l. 3 De interd. & relegat.* Iunge *Defin. 14 inf.* Tiraq. *cap. 37. n. 1.*

10 *Arg. l. vlt. §. pen. C. de bon. qua liber.* Est enim rara res nobilitas.

11 Vt scilicet rehabilitario nulla sit necessaria, ne quidem ei, qui sordidas artes per se exercuit, sed sufficiat ei sola desistentia ad recuperandam nobilitatem, si modo eam ab auis habeat & ab antiqua prosapia, vt ait Definitio, non si cum primum sit ille nobilitatus. Hic enim & facilius amiserit nobilitatem, & amissam difficilius recuperat. Plane qui per alium sordidas artes exercet non ideo amittit nobilitatem. Ideo Tiraq. *vbi s. n. 7. & seqq.* Audio tamen ab aliquot annis supremam apud nos Rationalium Curiam id obseruare, vt exigat rehabilitationem, quam Senatus poster non exigit.

DEFINITIO II.

Nobilitas non tam facile acquiritur quam amissa recuperatur.

FAcilius recuperatur amissa nobilitas quam acquiritur. Eã namque à seipso acquirere nemo potest; at quam facto suo quis amiserit, eam contrario facto recuperare facile potest.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *quæst. 89.* post Bart. *in l. 1. C. hoc tit.* De *dignit. lib. 2. tit. 1.* Vide addit. Guid. Pap.

DEFINITIO III

Agros suos vel communes coluisse non nocet nobilitati, adeoque nec alienos conduxisse, si nobilis aliter viuere non potuit honeste.

NOn ex eo solo nobilitas amittitur, quod virnobilis agros suos manu coluisse probetur. Nam imo vero laudi olim habitum id fuisse, Cincinnati aliorumque exempla testantur, quos legimus ab aratro ad nobilissimas quasque Reipub. dignitates obeũdas reuocatos.[1] Neque vero clericus ex hac etiam causa perdit priuilegium clericale.[2] Idem est si nobilis non lucri faciendi gratia, sed vt afflictis & miseris rebus suis ad victum necessarium subueniret, alienos fũdos colendos conduxerit,[3] aut bona sibi cum fratribus aliisve communia,[4] ne extraneo conductore interueniente difficiliorem experiretur partis suæ fruitionem. His enim casibus apparet non tam inhonesti lucri aniditare, quam necessaria aut saltem honesta de causa ab ea viuendi ratione recessum esse, quã nobiles sequi & solent & debent.[6] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursũ pro Nobilibus de Leual, contra Syndicos loci d'Iunge, 4. Id. Maij, 1593.

1 Andr. Tiraquel. late *cap. 52 de nobilit. per tot. præsertim. num. 2.*

2 Can. clericus in verb. *agricultura 91 distinct.* Tiraq. *dict. cap. 32. num. 3.* Guid. Pap *quæst. 41. 392* Sic dicimus clericum, qui exercet opera rustica in suis possessionibus, non ideo tamen amittere priuilegium clericale. Specul. *in tit. de cleric. coniug. §. 1.* Guid. Pap. *quæst. 41.*

3 Esset enim illa sane iniquissima sententia, per quam cogeretur quis etiam necessario semper carere & fame perire, *l. reg 41. D. de solut. l. suo victu 18. & seqq. D. de oper libert.* Tiraq. *c. 37. n. 82. de nobil.*

4 Nam & suum potest quis dicere id quod cum alio commune habet, *l. 5. §. vltim. & l. seq. de legat. 1. l. illud. 46. de rit. nupt.*

5 Et ad obuiandũ discordiis qua materia communionis excitare solet, sanguinis, *l. 1. D. de bonor. eor. qu. mort sibi conse.*

DEFINITIO IV.

Notariatus derogat nobilitati præterquam si quis sit Notarius Principis. Nam & cocus Principis habet dignitatem.

NOn dubitatur apud nos, quin notariatus officium deroget nobilitati,[1] quippe quod adeo vile sit, vt non desint qui putent etiam infames personas ad id admitti posse.[2] Quibus tamen hac parte non assentior. Alios enim mores postra hæc ætas postulat, eoque iure vtimur, vt non probatæ testatæque fidei homines ad huius officij exercitium recipiantur, cum quotidiano vsu compertum sit, quanti publice referat probos esse eos, quorũ fidei probissimi cuiusque facultates, existimatio, vita denique ipsa committatur.[3] Magisque probarem quod apud gentes aliquas receptum audio, vt non alij possent esse notarij, quam qui vel nobiles essent,[4] vel Doctores.[5] Nec sane ratio bona reddi potest, cur viles haberi debeant ac ignobiles, ne dicã infames. Nam quod comparantur seruis publicis, quorũ munus olim fuit, vt pro quibuslibet stipularentur, omnino alienum est, cũ liberi sint, non serui[6] vltroque susceptum munus obeant,[8] non quod inutis sit iniunctum.[8] Illud sane in confesso est, notarium Principis non solum nobilem manere, si talis iam antea fuerit, sed etiam dignitatem habere intelligi.[9] Nam & cocus Principis dignitatem habere creditur.[10] Nimirum ad Principi maiestatem illud pertinet, vt domestici eius omnes dignitate prædicti existimentur. *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Sc. 1.

1 Crauet. *cons. 163.* quem refert Tiraq. *cap. 30. nu. 9. de nobilit.* vide Guid. Pap *quæst. 90.*

2 Bart. *in l. 1. C. de mandat. Princip. & in l. eadem.* D. *ad l. Iul. repet.* Clauet. & Tiraq. vbi supr.

3 Cum instrumenta per notarium recepta tantam faciant fidem publicam, vt nec de falso argui possint, nisi præcedente solenni inscriptione, vt dixi *in titul. Ad leg. Cornel. de falsis supr.*

4 Vt apud Vercellenses.

5 Vt apud Bononienses.

6 *l. non aliter 18. D. de adopt. lege 2. Cod. eod. l. 2. D. rem pupill salu. for.*

7 At serui publici erant serui Reipublicæ non homines liberi. *l. 1. C. de seru. Reipubl. manum.* Nec vllus iuris locus est qui notarios appellet seruos, quod bene obseruauis Tiraq *numer. 9.*

8 Nemo enim notarius nascitur aut fieri cogitur. Certe nemo dixerit notariatus officium habere dignitatem, cum possit exerceri per libertum. *l. vlt. C. de seru. Reip. manum.* qui tamen non potest habere dignitatem. *l. 1. C. ad leg. Iul. maiest.* Tiraq. post alios ibid.

9 *l. 1.* vbi Salycet. *C. de mandat. Princip.* Tiraquell. *dict. cap. 30 num 8.*

10 Idem Tiraquel. vbi supr. *num. 10.* ex Bald. *in cap. 1. de feud. Gard. in addit.*

DEFINITIO V.

Procuratoris etiam ad lites officium derogat nobilitati, nisi quod apud Senatum exercetur.

SImilis nostrorum error illi est, quod vulgo putant, Procuratoris quoque litem exercentis officium esse vile & sordidum, ob idque derogare nobilitati.[1] Nullo enim iuris loco id proditum legimus,[2] ni forte ideo sic comparatum voluit vt nobilibus omnis omnino quæstus comparandi occasio auferatur, quomodo à Pop. Rom. patribus olim ablatam fuisse constat.[3] Placet tamen Senatui nostro ea distinctio, vt qui apud Senatum aliamve supremam curiam procuratoris ad lites officium exequitur, pristinam nihilominus nobilitatem retineat,[4] non item qui apud inferiores iudices tametsi iurisdictionem Principis tractantes,[5] vt tanto meliore conditione sint qui Senatui dant operam, quãto præcelsior Senatus dignitas est cæteris omnibus,[6] quippe quæ ipsam Principis dignitatem & auctoritatem præ se ferat.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Guid Pap. *quæst. 89* Andr. Tiraq. ex communi omnium sententia *cap. 30. De nobilit. in princip.* Idem Guid. Pap. *quæst. 388. & 396.*

2 Nam quod scriptum est *in l. si quis procuratorem*, vbi gloss. & DD. *C. de decur. lib. 10.* non ad procuratores iudiciorum spectat, sed ad procuratores negotiorum, vt & bene obseruauit Tiraq *dict. cap. 30. n 1.*

3 Sic enim Tit. Liuius quodam loco scribit fuisse olim Romæ constitutum, vt quæstus omnis Patribus auferretur.

4 Cum Senatus personam repræsentet ac maiestatem Principis, cuius etiam cocus habet dignitatem, vt dixi *Defin. præced. nu. 10.* Ita Chassan. *in consil.*

5 Et de his debet intelligi Guid. Pap. *in decisionibus supra allegatis.* Idem tamen sentit ille etiam de aliis *quæst. 399.*

6 Non tamen facile solet Senatus noster pati, vt qui etiam ex iis qui procurant apud amplissimum ordinem nobiles fiant, retento absolute eo officio procurationis, sed cum hac restrictione, vt post aliquod tempus abstinendum habeant à procuratione, saltem post decennium Nempe quia facilius est, vt acquirendæ nobilitati repugnare videatur perpetuæ apud Senatum procurationis officium, quam vt perimat acquisitam. Huc enim pertinet quod dici solet multa facta

tenere

teneare quæ ſic prohibentur. *l. patre furioſo 8.de his qui ſui vel alien. iur ſunt.*

7 Nam & eræ omnes quæ à Senatu prodeunt, ſub nomine Principis prodeunt.

DEFINITIO VI.

Ex ſoluone tributorum quæ plebeiis indicuntur non amittur nobilitas nec immunitas, niſi ea ſolutio fuerit continuata per triginta annos.

NOn ſit præiudicium nobilitati & immunitati ex eo ſolo, quod vir nobilis paſſus ſit cenſeri ſe in plebeiorum numero, tributaque non niſi plebeiis indicta per aliquot annos ſoluere? Nec ſi per longum tempus ea ſolutio continuata ſit, dum & per longiſſimum. [1] Quis enim in re tanti momenti & ad cauſam ſtatus pertinente, breuius quam triginta annorum empus ſufficere poſſe exiſtimet? [2] Quamuis dici ſoleat periit priuilegium ſi eo per decennium vſus non ſit, qui vti potuit.[3] Ita *Senatus* in eadem cauſa.

1 Guid.Pap.*deciſ.*387.

2 Cum enim actus ſit reiterabilis non ſibi præiudicat nobilis, niſi proximis quibus ſolent, non pro futuro tempore, ſecus non eſſet reiterabilis, vt ratiocinatur ibid.Guid.Pap. per text. *in cap. de cedentibus. Extr. de priuil. Auth. presbyteros 2. de epiſc. & cleri, l. voluntaria. C. de excuſ. tutor. l. 2. de iur domin. impetr.*

3 *l.1.D.de nundin.* Vide tamen Apoſtill. ad Guid.Pap.

DEFINITIO VII.

Etiam is, qui litis initio inter plebeios habebatur, poteſt lite pendente prouiſionalem immunitatem tanquam nobilis obtinere.

QVid ergo ſi nobilis, qui per errorem aut imprudentiam paſſus eſt continuo fortaſſis decennio aut vicennio cenſeri ſe in numero plebeiorum & à ſe tributa exigi, repertis poſtea nobilitatis auitæ inſtrumentis, in integrum reſtitui velit aduerſus ſolutiones, neque tamen in eo res ſit, vt per diffinitiuam ſententiam adhuc decidi poſſit, an pendente lite immunitatem ab obeundis plebeiorum muneribus & honoribus obtinere debebit? Mouet, quod dici ſolet pẽdente lite remanere actorem debere in eo ſtatu in quo litis cœptæ tempore reperitur.[1] Sed id ita accipi debet, quouſque de contrario ſtatu aut per plenam probationem, aut per probabilem præſumptionem appareat.[2] Itaque pro actore nobilitatem ex inſtrumentis probante interea pronunciandum eſſe placuit.[4] In eadem cauſa. Iunge SC.5.De muner.patr.

1 *l.mouetur.4.C.ſi ſeruus export.uen.*

2 Vt apparet *ex d.l.mouetur.* in illis verbis, *ſed quoadusque probaueris.* Semper enim præſumptio cedit probationi & veritati. *l. ſi chirographum 24. & ſeqq. l. Imperatores 29. in fin. de probat.*

3 Semper enim pendente lite dicendæ ſunt vindiciæ pro eo qui apparentiorem, vt loquuntur, & probabiliorem exhibet titulum, quamuis nobilitas non ſit qualitas naturalis, ſed accidentalis. Nec enim quiſquam nobilis naſcitur. Bart. *in l.1.C.hoc tit. de dignit. lib.12.* Vnde ſolent noſtri nobilitatem definire qualitatem illatam per Principatum tenentem, qua quis vltra honeſtos plebeios acceptus oſtenditur. Tiraq. *cap. 6. num.1. De nobilit. cap.10. num.13.*

DEFINITIO VIII.

Monetæ præfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis.

PErpetuam cudendæ monetæ præfecturam nactus à Principe nobilitatem ex priuilegio adeptus videtur. Quod ſecus eſt in eo cui non niſi ad tempus id muneris datum eſt.[1] Etſi enim vtrique illud eſt commune quod annuam Principi mercedem præſtant, plus tamen poteſt cauſa perpetua quam temporaria ad nobilitatis acquiſitionem,[2] *Ita Senatus* pro N. Ioanne Burges Camberienſi, 6.Calend.Decemb. 1592.

1 Et de his videtur intelligi debere quod tractat Guid.Pap. *quæſt.*404. de magiſtris particularibus monetarum, quos ipſe ait teneri ac ſubſidia Delphinalia, quamuis monetarij ipſi & operaii monetarum non teneãtur, vt idem Guid.Pap. tradit *quæſt.*402.

2 Exemplo eius quod dicimus ad acquiſitionem dominii neceſſariam eſſe cauſam perpetuam nec ſufficere temporalem, *l.1.* vbi Cuiac. notat in Paratitlis, *D. de iur. dot.*

DEFINITIO IX.

Medici Doctores licet nec nobilitatem hoc ipſo ſibi acquirant, nec dignitatem; habent tamen immunitatem, itémque viuis illis vxores & filij eorum.

MEdicos Doctores, ſiue publici profeſſores & lectores ſint, ſiue curandis tantum morbis vacent, conſtat nec nobiles eſſe, nec dignitate vlla prædiros.[1] Habent tamen priuilegium immunitatis ab omnibus oneribus, & muneribus, præſertim perſonalibus,[2] nec tantum qui actu legunt, vt male quidam ſentiunt,[3] ſed etiam ſi curationi ſe addixerint. Par enim omnium priuilegium eſt,[4] dummodo ſint intra numerum conſtitutum, & quem vnaquæque ciuitas bene conſtituta præſcriptum habere debet,[5] & conſequenter decreto Curialium adprobari,[6] aut ſi ſint medici exercitus & legionis, nempe quandiu exercitum ſequuntur & abſunt Reipublicæ cauſa.[7] Non tantum autem medicis, ſed eorum liberis & vxoribus idem priuilegium immunitatis conceditur,[8] ſed hoc viuis duntaxat medicis, non etiam iis defunctis.[9] Cum enim id priuilegium non niſi ratione officij datum ſit, quod neque in viduam tranſit, neque in liberos, fieri non poteſt, vt finito officio duret.[10] Neque ſimile eſt, quod dici ſolet mulierem quandiu vidua manet gaudere priuilegiis viri. Id enim ad ea priuilegia pertinet, quæ ratione dignitatis competunt, non ad ea quæ ratione officij. Mulieres enim maritorũ dignitate fulgent, at eorum officio non funguntur *Ita Senatus* in cauſa Iſabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny, Non.Febr.1593.

1 Etſi negari non poteſt, quin medicina ſit ars non ſolum honeſta, ſed etiam per nobilis, ita vt qui tam profitentur, licet hoc ipſo nobilitatem & immunitatem nanciſci non poſſint, ſi quam tamen habent eam non idcirco amittant, vt pluribus tractat Andr Tiraq. *cap.31. De nobilit.*

2 *l medicos 6.C.de profeſſ & medic.lib.10.tit.52.*

3 Bart. *ad d.l.medicos.*

4 *l.ſi duas 6.§.eſt autem & numerus. D.de excuſ tutor.*

5 *d.§.eſt autem.* iunct. *§. excedere ad leg.*

6 Vt loquitur *l.magiſtros 7.C.de profeſſ. & medic.lib.10.*

7 *l.1.eod.tit.*

8 *d l.medico.6 & l.vlt.eod.tit.*

9 Gloſſ. *in d.l.medicab.* in verb. *filij*, quam ibid. adprobat Bart & Ioan. de Plat. *nu.1.*

10 Priuilegium enim competens ob aliquam qualitatem, finita illa qualitate finitur *L.ſi duas 6. alias l. athleta. § cæterum D.de excuſ tutor. & vulgar.* Ratio eſt Ioan. De Platea loco ſupradicto.

11 *l.vlt.C.de intel.lib.10.tit.39 l. mulieres 13. C. de dignit.lib.12.tit.1.* Bart. *in l.vnic.C.de mulier. & in quo loco. lib.10.tit.62. l. fœmina 8. l. vlt. D. de Senator.*

DEFINITIO X.

In quo melior ſit conditio Doctorum iuris & Aduocatorum, quam medicorum.

IN eo igitur melior conditio eſt aduocatorum & doctorum iuris, quam medicorum, illi enim non ſolum acquirunt nobilitatem perinde ac qui in caſtris militant,[1] ſed etiam dignitatem quandam habere exiſtimantur,[2] ob idque & priuilegium ne aut pro debito ciuili detrudi poſſint in carceres,[3] aut facile pro crimine tormentis ſubiici.[4] Proinde habent beneficium immunitatis non ex priuilegio & cõtra iuris cõmunis regulas vt medici, ſed iure communi quo immunes ſunt à plebeiis muneribus & oneribus omnes, qui nobilium numero adſcribuntur,[5] ac multo magis qui habent dignitatem:[6] Et conſequenter tranſit in eorum viduas & liberos idem ius immunitatis, quoniam quemadmodum viduæ per maritum, ita liberis per patrẽ quæſita dignitas intelligitur,[7] vſque adeo vt nec ſi patri viuo ablata ſit, liberis tamen aufferri debeat[8] extra cauſam læſæ per patrẽ maieſtatis.[9] Ergo non ſatis recta in omnibus eſt Doctorum iuris & medicinæ comparatio.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.aduocati 15.C.de aduoc diuerſ.iudic.*

2 Guid.Pap. *quæſt.*388. *nu 8. & 9.*

3 Niſi agatur de graui delicto. Iul.Clar. *in pract. crim quæſt.28. nu. 4.*

4 Idem Clar. *in d.pract. crim. quæſt.64. nu.16.* vbi addit non valere conſuetudinem ſi qua ſit in contrarium.

5 Andr.Tiraq. late *cap 20.168. & ſeq De nobilit.* vbi & alia pleraque nobilitatis priuilegia refert & probat.

Source : BIU Cujas

6 Dignitas enim plus quam nobilitas est, cum vix possit esse sine nobilitate, possit autem nobilitas è contrario esse sine dignitate. Immunitas tamen tribuitur plerumque ob solam nobilitatem. Tiraq. *d. cap.* 20. *n.* 172. Vide tamen eundem Tiraq. *cap.* 8. *n.* 4. & *c.* 20. *nu.* 191.

7 Tiraq. *dict. tract. De nobilit. c.* 18. *per tot.*

8 *l. si quam* 9 D. *de Senator.*

9 Nam ex hac causa etiam liberi puniuntur infamia & bonorum amissione *l. quisquis* 5. C. *ad leg. Iul. maiest.*

10 Licet comparentur *in dict. l. medicos.* In eoque videtur errasse Guid. Pap. *quæst.* 394. iunct. *præced. & sequent.* Adde eundem *quæst.* 81.

DEFINITIO XI.

EXcipiendi tamen sunt medici Principis, habent enim dignitatem, [1] quam & cocus Principis habere creditur.[2] Sed & medicos Principis accipere debemus, quibus Princeps ipse dat se curandum, non etiam illos quibus militum aut aliorum curandorum munus à Principe iniungitur, tametsi eo nomine stipendium mereantur.[3] Sane Principis medicos, licet edicto Principis nostri, quod ad 5. Cal. April. 1584. factū est, non connumerentur inter eos qui immunitatis priuilegium habent, æquissimum tamen est eodem iure censeri.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et consequenter nobilitatem & immunitatem, Bart. *in l. vnic. in fin. arg. ill. text. C. de comit. & archiat. sacr. palat. lib.* 12. Andr. Tiraq. *c.* 30. *in fin. de nobilit.*

2 Idem Tiraq. *ibi nu* 10.

3 Aliud enim est seruire militibus Principis, aliud vero ipsi personæ Principis,

4 Quomodo & notarii Principis idem priuilegium habent. De quo vide quæ scripsi *Defin.* 4. *supr.*

DEFINITIO XII.

Quantum referat an quis nobilis sit absolute ac simpliciter, secundum quid, & an ex priuilegio, an ex iure communi?

NOn omnis nobilitas prodest ad immunitatē, sed illa dūtaxat quæ absolute nec secundum quid nobilitas est.[1] Exempli gratia; Feudum nobilitat possessorem,[2] & tamen nemo dixerit, ex eo solo quod quis feudū possideat gaudere eum debere priuilegiis omnibus, quibus gaudent ij qui natalibus aut ex Principis priuilegio nobilitatem sint cōsecuti, sed in iis tantum quæ ad feudi ius pertinent. Nā & quotidie videmus plebeios homines acceptis à Principe literis, vt vocāt capacitatis, fieri possessores & dominos feudorum nobilium nec eo minus tamen in cæteris omnibus plebeiorum iure cēseri.[3] Finge statuto alicuius ciuitatis aut edicto Principis cōcessum Syndicis ius & priuilegium nobilitatis [4] ad certos duntaxat vsus, puta vt feuda nobilia possidere possint, aut ad dignitates peruenire, quarum aditus nō nisi nobilibus pateat, Non egredietur priuilegium fines territorij,[5] quomodo sane egrederetur, si nobilitas simplex & absoluta concessa proponeretur, qualis illa est, quæ iuris communis auxilio nititur, nec aliis vllis, quàm honestis legibus finibusque concluditur.[6] Quisquis enim alicubi vere & simpliciter nobilis est, siue ab origine natalū, siue ex priuilegio & concessione eius qui nobilitatem dare potuit, eum vbique nobilem esse necesse est, cum ea res ad hominis qualitatem & conditionem pertineat, quæ non minus indiuidua est, quam ipsa hominis persona.[7] Quamuis si summo iure agatur, possit dici non subtiliter, eū qui nobilitatem habeat solū ex Principis sui aut ciuitatis suæ priuilegio quantumcunque simplicem & absolutam nō posse dici nobilem extra territorium concedentis,[8] sed mutuo populorum cōsensu, & quadam veluti tolerantia receptum esse, vt qui in vna prouincia nobilis est, pro tali habeatur in alia, quoniam si Galli nobiles apud Sabaudos non essent, eueniret, vt nec Sabaudos in Gallia nobiles dici paterentur.[9] Quod in iis diuersum est, qui nobilitatem ex iure communi habent, nō ex Principis priuilegio. Hi enim cur non eandem vbique retinent, quam si non haberent, vbique nanciscerentur?[10] *Ita Senatus* pro N. Petro Monconis Lugdunensi Consiliario regio, contra Syndicos de Montaney, 4. Februar. 1593.

1 Et hoc est, quod ait Tiraq. *c.* 20. *de nobilit. num.* 172. propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.

2 Tiraquel. *c.* 1. *de nobilit. per tot.*

3 Tiraq. *ibid. nu.* 14.

4 Potest enim consuetudo aut statutum ciuitatis vel Principis de non nobili facere nobilem, de non ciue ciuem, & contra. Bol. *in l.* 1. C. *de dignit. lib.* 12. Bald. *in l. si quis filium, in fin. C. de ib. prat.* Bt. *q.* 23. *nu.* 25. & 26.

5 Quia nihil vetat esse quem nobilem in vno loco, ignobilem in alio loco secundum diuersitatem consuetudinum & statutorum, vt pluribus tractat Tiraquel. *c.* 10. *De nobil. in princip. & per tot.* maxime *n.* 9. Nam & qui per acquisitionem feudi factus fuit nobilis amittit feudo, amittit nobilitatem. Tiraq. *d. c.* 7. *in fin.*

6 Vide Bart. *ad l.* 1. C. *hoc tit. de dignit. lib.* 12. Vnde est, quod sententia lata in causa nobilitatis facit ius vbique, & quod ad omnes tanquam lata in causa status, per *l. ingenuum* 15. *de stat. hom.* Andr. Tiraq. *c.* 37. *de nobilit. n.* 2 *& seqq. vsque ad* 15. vbi ponit septem limitationes.

7 *Arg. l. ex ea causa* 9. vbi Bart. D. *de postul. l. vlt.* C. *de sent. pass. & restit.*

8 *l. vltim.* D. *de iurisd. l. cum vnus* 12. *§ penult. de reb. auctor. poss.* Quāuis possit Princeps etiam extra suum territorium creare nobilem in suo territorio. Tiraq. *cap.* 6. *num.* 26. *De nobilit.*

9 *Arg. tit. quod quisque iur. in alium statuer. ipse cod. vtat.*

10 Nimirum in omnibus illis locis, in quibus commune ius vigeret, at non in cæteris locis, in quibus prouinciale ius communi derogaret. Semper enim ius speciale posterius est communi, cum nec aliam ob causam fiat, nisi vt communi deroget.

DEFINITIO XIII.

Syndici Lugdunenses non minus apud Sabaudos quam Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio, quod à Galliarum Rege habent.

EST igitur ex superioribus consequens, vt Syndici Lugdunenses, quibus Galliarum Regesomnimodam absolutamque nobilitatem concesserunt, [1] gaudere apud nos debeant priuilegiis omnibus, quæ nobilibus nostris tributa sunt. Nec ad rem pertinuit, quod iisdem regiis priuilegiis exceptum proponebatur, vt publicis oneribus ciuitatis contribuere nihilominus Syndici tenerentur. Non enim id ob eam causam factum videri poterat, quod illos minus absolute nobiles esse Rex vellet,[2] sed quoniam aliud eiusdem ciuitatis priuilegium est, vt ab ea publicorum onerum munerumque contributione ne quidem nobilissimi immunes sint, nec alius quisquam præter ecclesiasticos:[3] Propterea quod quæ inter eos fiunt contributiones, non vt inter plebeios fiunt, sed perinde acsi immunes omnes essent (nam & generalem immunitatem incolis omnibus etiam aduenis, qui per decennium in Lugdunensi ciuitate morati sint Reges dederunt) hoc est, pecuniarum prorogatione potius quam erogatione, & ea lege, vt tantundem ipsis reddatur à publicorum vectigalium redditumque redemptoribus,[4] quod illi dicunt, *par maniere d'emprumpt.*[5] *Ita Senatus* noster in eadem causa.

1 Cum in aliis locis & regulariter Consules & Syndici non nobilitatem nanciscantur, sed tantum immunitatem à talliis & subsidiis propter labores quotidianos quos ipsi pro vniuersitate sustinent, vt inquit Guid. Pap. *quæst.* 198.

2 Quamuis fere præcipuum nobilitatis priuilegium illud sit, vt tribuat immunitatem ab onere soluendi collectas, vt tractat Tiraq. *c.* 20 *nu.* 195 *& seq. De nobilit.*

3 Cum enim lex ita sit, quantumuis dura, seruanda est, *l. prospexit* 12. D. *qui & à quib. manum*

4 Quasi sola ciuitatis amplitudo immunitatem tribuat, ac propemodum nobilitatem. De quo vide Tiraq. *c.* 11. *de nobilit. & l.* 1. D. *de censib.*

5 Quæ res priuilegium nobilitatis & immunitatis non offendit.

DEFINITIO XIV.

Sorditas patris non nocet filio, qui nobilitatem trahit ab auis

QVi auum habuit nobilem, licet ex eo genitus, qui generis nobilitatem iam tum sordidis artibus, aut qua alia ratione obscurauerat, nihilominus auitæ nobilitatis dignitatem & priuilegia retinet, dummodo nihil ipse fecerit, quod nobilitati derogasse videatur.[1] Nec contrarium est, quod Diui Marci rescripto constitutum fuit, vt eminentissimorum & in dignitate positorū nepotes & pronepotes ita demum habeant priuilegium, ne plebeiorum pœnis & quæstionibus subiiciantur, si propioris gradus personas nulla violati pudoris macula asperserit.[2] Id enim

enim specialem habet rationem, cum propter expressa verba Diui Marci, qui priuilegio à se inducto quam voluit legem dare potuit,[5] tum quoniam minore priuilegio digna est nobilitas, cum de crimine tractatur, quandoquidem reatus ipse solus omnem honorem excludit.[4] Et sane fatendum est, fauorabiliores esse illos, qui ex parentibus nullos nisi nobiles, quam qui alios nobiles, alios ignobiles & infames habuerunt. Sed non debet ius illud singulare, quod pro arbitrio Imperatoris priuilegium concedentis inductum est, trahi ad cõsequentias,[5] vt idcirco faciat, ne aui nobilitas per mediam filij etiam inuiti & ignobilis personam in neporem transmittatur.[6] [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsimus *Defin.* 1. *supra ex l.* 3 D. *de interd. & releg. l. emancipatum* 7 § *vlt.* D. *de Senat.*

2 *l.* Diuo Marco 11. C. *de quæst.*

3 *l. vlt.* C. *de pact. conuent. tam sup. dot. cum similib.*

4 *l.* 1. C. *vbi Senat. vel clariss.*

5 *l. quod vero* 14. *& seqq* D. *de legib. quod contra* 142. *de regul. iur.*

6 Secundum ea, quæ disputauimus *Defin.* 1. contra Crauet. ex Tiraq. *c.* 15. *de nobilit. & c.* 35.

DEFINITIO XV.

Nobilitas quamuis nõ conferatur tamẽ probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium.

VErba enunciatiua Principis dicentis subditum nobilem & ea dignitate præditum, quæ nobilitatis causam admixtam habeat, & quam Princeps citra vllius iniuriam conferre possit, probant nobilitatem & dignitatem etiam inter alios, quamuis de diplomate, quod alioqui ad eam dignitatem obtinendam necessarium esset, non appareat.[1] Cum nobilitas sit ex earum rerum numero, quas pro arbitrio & sola voluntate cuique ex subditis concedere Princeps potest.[2] Nam si ageretur de probanda ea dignitate, quam Princeps tam facile & citra alterius iniuriam concedere non posset, aliud vtique respondendum esset.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige, cum ea qualitas & dignitas est quam Princeps verisimiliter ignorare non possit, puta si quem Cubicularium suum aut cubiculi præfectum dixerit. Alioqui certum est clausulam illam et am expressam *ex nostra certa conscientia* non probare in iis, quæ verisimiliter à Principe fuerunt ignorata, nec quemquam nobilitari ex eo solo quod Princeps eum nobilem dixerit, ne cuideri adprobatum quem in ea dignitate in qua Princeps eum esse dixerit. Tiraq. late *c.* 6. *num.* 14. *de nobilit.* Nisi quis dicat aliud esse fieri quem nobilem, aliud vero probari nobilitatem. Facilius enim est vt nobilitas probetur quam vt concedatur *Arg. l. Publia* 26. § *vlt* D. *de posit.*

2 Adeo vt etiam tacite Princeps nobilitare possit, puta si quem fecerit Senatorem, licet nihil dixerit de nobilitate Tiraq. *dict. cap.* 6. *nu.* 21. *&* 22.

3 Nec enim Princeps cuiquam velle iniuriam referre credendus est *l.* 4. *C. de emancip liber. l.* 2. §. *merito & §. si quis à Principe.* D. *ne quid in loc. pub* Iunge *Defin.* 27. *&* 63. *supra de probat. & Defin.* 67 *eod.* Adde Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 33. *& num* 21.

DEFINITIO XVI.

Nobilitas & immunitas per legem quæsita mulieri ex persona viri non potest auferri, ne quidem ex facto viri.

PLebeia mulier nupta nobili non solum nobilitatem sibi acquirit à marito,[1] sed etiam immunitatem ab omnibus plebeiorum oneribus, quippe quæ nobilitatis priuilegio cohæreat.[2] Quod adeo verum est vt si ea inscia maritus cum plebeiorum Syndicis transigat vxoris nomine, & consentiat, & eius bona plebeiis contributionibus subiiciantur, nõ possit ea res vxori nocere.[3] Nempe quia illud immunitatis priuilegium habet non tam à marito, quam à lege, licet ob mariti personam.[4] Proinde non est hic locus disceptationi, an quod ius à me aut ex mea persona habes possim ego tibi adimere vel inuito vel ignoranti?[5] Addebant quidam, Nec si mulier ipsa transegisset aut pro se transigenti marito consensisset, nocere tamen ei debere transactionem, quia ne quidem pacto fieri possit vt salua nobilitate priuilegium immunitatis, quæ nobilitati inseparabiliter cohæret amittatur.[6] Nam & publice interest dignitatum ordinem seruari.[7] & & sordidæ aut inferioris conditionis homines à nobilibus functionum publicarum distinctione secerni;[8] nec in cuiusli-

bet potestate sirum esse vt in causa stans sibi præiudicet suæque conditionis dignitatem sola voluntate labefactet.[9] *Ita Senatus* ex tempore in causa Macianæ Bernard viduæ N Claudij de Granget, D. Champremons, & Syndicorum de Monluel, 8. Id. April. 1593.

1 And. Tiraq. late *cap.* 18 *de nobil* per leges & auctoritates innumeras ibi citatas, præsertim *num* 3.

2 Vt diximus *Defin.* 13 *num.* 2 *& sup.* ex eo Tiraq. *c.* 20. *num.* 165. *& seq. De nobilit.* Bart. *in l* 1. *C. de mulier & in quo loco.*

3 Ex regula quæ vult, posse ignorantis conditionem per alium meliorem fieri, at deteriorem non posse, *l. soluendo* 39. *De negot. gest lege* 2, *quod vi aut clam. l. non debet alteri* 74. *de regul. iur.*

4 Arg *l.* 3. *de interd & releg. l. si iam* 9. D. *de Senator. l. vlt.* D. *de pact.*

5 D. quo tractant nostri post Bart. ad *l. qui Romæ* 122 § *Flamus de verb. oblig.*

6 Tiraq *dict. cap.* 20. *numer.* 168. post Guid. Pap *quæst* 384. *&* 387.

7 *Tot. tit.* C. *vt dignit. ord. conser ib.* 12. 11. 8 Facit *l* 9 *accipimus* 1 *Senatorum & l. quoniam* C. *hoc. tit. l. non tantum* §. *illensibus de excus. tut.* l. 3. §. 1. *de muner. & honor.*

8 Propter nobilitatis prærogatiuas & priuilegia de quibus late Tiraq. *dict. cap* 20 *per tot.*

9 Arg. *l. nec si volens* 6. C. *de liber. cauf.*

DEFINITIO XVII.

Mulier nobilis siue à genere siue ex persona prioris viri amitti nobilitatem si posteà nubat ignobili.

ATsi post nobilis mariti mortem quæ prius fuerat plebeia iterum nubat plebeio, nemo dubitat quin cedat à priuilegio quæsitæ nobilitatis, nouique mariti conditionẽ sequatur.[1] Nam & idem contingere in ea muliere, quæ natalium nobilitatem præ se ferret.[2] Quid autem si de posterioris mariti siue viui siue mortui nihil enim refert, conditione dubitetur? An interea priuilegium priſtinæ immunitatis quam ob prioris mariti personam habuit, mulier retinebit? Minime, quia certum est post contractas secundas nuptias nullam amplius rationem præcedentium haberi posse. Igitur pendente lite pro tali habenda erit mulier, qualis nata est, si nobilis pro nobili, si plebeia pro plebeia.[3] Nam nec facile credenda mulier est siue plebeia fuit diuersæ conditionis virum elegisse.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Andr. Tiraquell. *dict. c.* 18. *de nobilit num.* 5. *& 16. l filii.* 12. § 1. D. *ad municip.*

2 Vt scilicet nupta ignobili fiat per huiusmodi matrimonium ignobilis. Bart. *in d. l.* 1. C. *hoc tit* & alii quos Contra Romanum refert & sequitur Tiraq *dict. nu.* 16. Et tamen facilius amittitur nobilitas acquisita mulieri ex persona viri quam quæ fuit ei æqualis ex genere, inquit Tiraq. *dict. cap* 18. *& nu.* 12. subiiciens *num.* 15. mulierem si honeste non viuat in viduitate amittere nobilitatem quam habuit à marito, cum tamen non amittat nobilitatem generis.

3 Quomodo dicimus Mulieris plebeiæ quæ fuit nobilis quandiu vixit hæredes succedere mortuæ tanquam plebeiæ ex multis consuetudinibus Galliæ, vt testatur Tiraq. *dict cap* 8. *num* 2.

4 Cum nobilis quæ ignobilem virum elegit faciat iacturam nobilitatis & perdat splendorem generis. Tiraquell. *dict. cap.* 18. *num.* 18. *& seqq.*

DEFINITIO XVIII.

Per vsum artium mechanicarum amittitur nobilitas facto ipso, & nouo priuilegio est opus ad rem recuperandam. Sed tamen declarationem sequi necesse est.

CVi nobilitatis priuilegium datum est à Principe, ac tam à Senatu, quam à Rationalibus adprobatum ea lege & conditione vt nobiliter in posterum viueret,[1] atque ab iis artibus mechanicis quas prius exercuerat abstineret, si rursum iisdem sordibus inquinetur, nobilitatem sine dubio amittit,[2] & quidem facto ipso, cum nihil sit tam contrarium nobilitati præsertim recẽs quæsitæ quã ea facere per quę ipsa etiam antiqua & ab auis tracta nobilitas admitteretur. Adeõ vt nec sola desistentia possit hic nobilitatem amissam recuperare, nouaque Principis indulgentia egeat, quæ tamen eis qui nobilitatem à genere aliquando habuisset, necessaria non esset.[4] At non ideo fiet vt vniuersitas nobilem huius quasi iam plebeium factum vrgere possit ad solutionem & contributionem onerum, quæ solis plebeis iniungun-

Source : BIU Cujas

tur Sententiã enim præcedere neceſſe eſt per quam pronuncietur amiſſam eſſe nobilitatem.[1] Ne alioqui ſibiipſi vniuerſitas in cauſa ſua ius reddere videatur.[6] Itaque ſi is, qui nobilitatem amiſiſſe dicitur, aduerſus iniuriam ſibi ab vniuerſitate illatam quaſi adhuc nobilis appellauerit, audiendus eſt; noua autem illa quæſtio, an nobilitas quæ ſemel competit amiſſa aut retenta ſit, in aliam nouamque litem differẽda.[7] *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf, contra Syndicos d'Argentine. 12. Cal. Aug. 1593.

1 Parum enim eſt nobilem eſſe quem niſi etiam illud concurrat vt nobiliter viuat. Guid Pap. *quæſt.* 391.

2 Amittitur enim nobilitas quoties nobilis vtitur vilibus artibus & mechanicis. Tiraq. *cap.* 27. *De nobilit ex l. nobiliores* vbi Bald. C. *de commerc. & mercat. l. ne quis* C. *hoc tit. lib.* 13. Quod intellige ſi modo per ſe non per aliam has artes quis exerceat. Idem Tiraquel. *ibid. nu.* 7.

3 Quanto enim antiquior eſt nobilitas tanto maior eſt, Tiraq. *cap.* 18. *de nobilit.* & ob id tanto difficilius amittitur, vt ex iis conſtat quæ dixi *Defin. praced. num.* 2.

4 Secundum ea quæ ſcripſi *Defin* 1. *ſupra.*

5 Quid enim ſi appareret honeſtam aliquam fuiſſe cauſam propter quam hic nobilis minus honeſtis artibus ſe miſcuiſſet vt in ſpecie. *Defin.* 3. *ſupr.*

6 Quod numquam ferendum eſt *l.* 1. D. *quod legat, l. extrat.* 13. D. *quod met. cauſ. non eſt ſingulis* 176. *de reg. iur.*

7 Siquidem ante omnia reparandum eſt quicquid attentatum fuit in præiudiciũ aut ſpretum auctoritatis magiſtratus vt dixi *ſub. tit. vt lis pendent ſupr.*

DEFINITIO XIX.

Immunitas conceſſa pro bonis præſentibus extenditur etiam ad futura ex præſentibus acquiſita.

QVi immunitatem nactus eſt à plebeiorum contributionibus pro bonis tantum præſentibus non etiam pro futuris, poſtea quædam bona acceperit in ſolutum eius quantitatis, quæ ſibi iam tum debebatur, cum de præſentium immunitate paciſceretur, non idcirco contributioni fiet obnoxius, quaſi ex noua contributione locupletior factus, cum ea acquiſitio non tam patrimonij quantitatem auxerit, quam bonorum ſpeciem immutauerit. Itaque ſubrogatam rem inlocum pecuniæ aut obligationis, pro qua nihil debebatur, eodem immunitatis priuilegio gaudere conuenit.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg. l. Imperator* 7. §. *vlt. cum duabus ſeqq. de legat* 2. *l. ſi cum* 10. §. *qui iniuriarum D. ſi quis caution.* An autem quis debeat contribuere in ſua ciuitate etiam pro bonis alibi ſitis, alia quæſtio eſt, de qua Guid. Pap *quæſt.* 5. vbi concludit, diſtinguendum eſſe, an inducatur contributio pro negotiis illius ciuitatis, an vero perſonæ pro rebus, vt priori caſu non fiat contributio pro bonis alibi ſitis, poſteriore vero ſecus, gloſſ. fin. *in l. vnic. C. de mulier. & in quo loc. lib.* 10. vbi etiam Bart vide *l. reſcripto.* §. *ſciendum in fin. D. de muner. & honor. l.* 2. *&* 3. *D. annon. & tribut. l.* 1. §. 1. C *de imponend luer. deſcrip.*

DEFINITIO XX.

Spurij & baſtardi ex iure communi viles ſunt & infames non nobiles, ex conſuetudine vero nobiles apud pleraſque gentes, apud nos vero non aliter quam ſi tria concurrant requiſita per ſtatutum, de quo in hac Definit.

SPurios, & vt vocant baſtardos nobilium liberos neque paternam nobilitatem retinere, neque ea immunitate, quę ex nobilitate competit gaudere poſſe conſtat, ſi iuris rationẽ inſpicias,[1] quia ex illegitimo, licet non ex damnato coitu ſuſcepit, & vt quidam dicebat,[2] ex putrido ſanguine, nullo legis auxilio digni videantur.[3] Imo nec patris conditionem ſequuntur, quippe qui extra nuptias certus eſſe nunquã poteſt,[4] ſed matris,[5] quæ tamen quantumuis nobilis ſit non poteſt filio ſpurio nobilitatem præbere: quia & illud inconueniens abſurdumque eſt, vt nobilitatem quis accipiat à matre,[6] quæ ipſa ex mariti dignitate aut vilitate mutat & accipit conditionem ſi matitum ſortita eſt.[7] Nam ſi nullum, vtique nemo dixerit melioris conditionis eſſe debere eam quæ vulgo quæſtum fecit, quam quæ plebeio licite & in Domino nupſit.[8] Non deſunt tamen, qui generali fere omnium gentium conſuetudine receptum eſſe dicant, vt ſpurij pro nobilibus habeantur, & omnibus nobilitatis priuilegiis gaudeant,[9] niſi quod familiæ inſignia gerunt per interlineã diuiſa.[10] Apud nos autem ſtatuto cautum eſt, vt ita demum nobilitatis decore fulgeant, ſi concurrant tria, quorum primum illud eſt, vt qui totius familiæ caput eſt conſentiat: Secundum vt nobiliter viuat: Tertium vt quantum ad nobiliter viuendum facultatum habere neceſſe eſt, habeat quo nobilium munera omnia pro Principe & Republica ſubire ac implere poſſit. Ex his ſi vel vnum deſit, neque nobilis eſt, neque vllo immunitatis gaudet priuilegio.[12] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Puencet, & Syndicorum de Gilly, 6. Cal. Aug. 1593.

1 Andr. Tiraq. late *cap.* 15. *De nobilit. n.* 10. *& ſeq. vſque ad* 25 poſt Bart. *in l.* 1. *col.* 4. *verſ. item pone ex eodem C. hoc tit.* Bald. *in l. cum legitime. D. de ſtat. homin.*

2 Idem Bald *in c. innotuit, col. vlt. verſ. nota quod nobilitas Extr. de petit.*

3 neque enim ſunt de genere, ſed degeneres, inquit Bald. *in l. vlt. per ill. text. C. de natural. liber.*

4 Cum pater ille ſit, quem nuptiæ demonſtrant, *l. quia ſimper* 5. *de in ius vocand.*

5 Cuius enim conditionem aliam ſequeretur, quam matris, qui partem nullum habet? *l.* 1. §. *vlt.* C. *De cenſib.*

6 Bald *in l. vlt. C de ſeruis fugit.* & alij quos refert & ſequitur Tiraq. *cap.* 18. *num.* 20. *&* 21. *de nobil.* Adeo vt nec valeat ſtatutum aut conſuetudo in contrarium, niſi ſit adprobata à Principe. Tiraq. *ibid. n.* 22. 23. *&* 24 *& l. exemplo* C. *de decur. lib.* 10.

7 Tiraq. *ibid. num* 3.

8 Cum nobilitas ſaltem quantum ad ſua priuilegia amittatur per infamiam & vitæ turpitudinem. Tiraq. *cap.* 24 *de n. bilit per tot.*

9 Quam conſuetudinem in Gallia locum habere, & ei ſtandum eſſe inquit Tiraq. *dict. c.* 5. *n.* 25 *de nobilit.*

10 Idem Tiraq. *dict. c.* 15. 25.

11 *lib.* 3 *ſtatut. c.* 3 incip. *quia naturales.* quod ſtatutum refertur à Tiraq. *dict. c.* 15. *nu.* 24 *in fin.*

12 Nam ceſſante ſtatutores remanet in diſpoſitione, iuris communis ex quo baſtardi non poſſunt ferre inſignia domus tanquam qui non ſint de domo ſeu familia parentum. Tiraqu. *ibid. nu.* 12. Imo vero viles & infames, adeo vt danda ſit fratri querela contra fratris teſtamentum in quo baſtardus fuit inſtitutus, idem Tiraq. *ibid. nu.* 14. 15. 16. Idemque iuris eſt de baſtardorum filiis naturalibus & legitimis, quia nulla poteſt eſſe conſequentia legitima ex illegitimo naſcendi principio & radice corrupta, *l. vlt. C. de verb ſignif* Tiraq. *d. nu* 24.

DEFINITIO XXI.

Nutrix Principis, non ſolum nobilis eſt, ſed etiã nobilem facit plebeium cui nupta eſt.

QVæ Principis ſui nutrix fuit nobilitatem hoc ipſo à Principe acquiſiuiſſe intelligitur.[1] Et quidem talem, quod magis mirum eſt, vt ignobili & plebeio viro nupta non ſolum nobilitatem non amittat, ſed etiam quod prorſus eſt conſequens maritum ex plebeio faciat nobilem propterea quod ea ipſa quodammodo ſanguinis coniunctione proficiſcatur, abſurdumque videatur ignobilem haberi eam aut fieri, ex cuius lacte & ſanguine Princeps ipſe, à quo velut à fonte nobilitas ipſa ſcaturiat, alitus ſit & educatus.[2] *Ita tractatum eſt* pro Gabriela Senier, 7. Id. Decembr. 1595.

1 Eſt enim nutricis officium longe nobilius quam eoci, qui tamen. non ſolum nobilitatem, ſed etiam dignitatem habere intelligitur, vt dixi *Defin.* 4. *n. ſupr.*

2 Tiraquell. *cap.* 10 *num.* 78. *& ſeqq. præſertim num.* 91. *de nobilit.*

DEFINITIO. XXII.

Priuilegium immunitatis à tributo iudicati datum Senatoribus & Rationalibus, ad eorum viduas non porrigitur, quia naſciitur ex pacto ad perſonas ipſas Senatorum & Rationalium relato

SEnatorum viduæ omnibus fere gaudent iiſdem priuilegiis, quibus & ipſi Senatores. Radiis enim maritorum coruſcant, eorumque dignitate fulgent etiam ſoluto matrimonio,[1] quaſi idem matrimonium durare videatur, quamdiu mulier ad alias non tranſit nuptias.[2] Igitur immunitate illa gaudebunt, quæ Senatoribus tributa eſt à plebeiorum onerũ contributione.[3] Sed an ab eo quoque tributo quod pro iudicato præſtari ſolet, immunes erunt, vt ſunt Senatores? *Sic* aliquando videatur.[4] Sed cum poſtea Conſiliarij Principis omnes, itemque ſupremi ordinis Equis aurati idem priuilegium prætẽderent; Placuit non tam iure dignitatis quam ex conuentione immunitatem hanc Senatoribus acquiri, ſic

pa

paciſcente Rationalium Curia cum huiuſmodi tributorum conductoribus, vt ne quid à Senatoribus, & Rationalibus ex ea cauſa poſſint exigere. Itaque conuentionem illam cum ſtricte accipienda ſit, viſum eſt neque viduis, neque liberis Senatorum prodeſſe poſſe.[5] *Ita Senatus* contra N. Catharinã Lallee viduam D. Senatoris de Beauſiours 6. Id. Mart. 1594.

1 Bart. Fulg. & alii *in l. vlt. C. de verb. ſign.* Tiraq. qui multos refert *cap. 18. n. 5. & ſeqq. de nobilit.*

2 *l. vlt.* vbi DD. *C. de bon. matern. & in l. de emancipatis ibi priorem tuorum ſeruauerit. C. de legit. hered.*

3 Guid. Pap. *deciſ.* 96. 349. & 379. & *conſ.* 217. & alii quos refert ac ſequitur Tiraq. *d. c.* 18 *n.* 5.

4 Cum generale ſit, vt vidua debeat gaudere priuilegiis mariti etiã in exorbitantibus, id eſt, in iis, quæ conceſſa ſunt contra ius commune *l. vlt. in princ.* & ibi Bart. *C. de priuil. ſcholar. lib.* 12. Tiraq. *de cap.* 18. *nu.* 8.

5 Quia in ſtipulationibus & conuentionibus non fit extenſio de perſona ad perſonam, *l. ſi ita ſtipulatus* 126. §. *Chryſogonus, in fin. de verb. oblig. l. ſi vnus* 27. §. *pacta verſ. ante omnia, D. de pact.* Itaque non eſt hoc priuilegium dicendum, ſed pactum aut ſaltem quod eodem recidit priuilegium ex pacto, cuius longe alia ratio eſt quam cæterorum priuilegiorum.

DEFINITIO XXIII.

Priuilegia quæ habent Senatores non tam dignitatis, quam ſolius officij ſui ratione, non tranſeunt ad eorum viduas aut liberos.

ALiis etiam nõnullis caſibus euenit, vt Senatoriæ immunitatis priuilegium defuncto Senatore ad viduam non tranſmittatur, nimirum, cum de ea immunitate agitur, quæ officij potius quam dignitatis ratione comperit:[1] Cuiuſmodi illa eſt, ne belli tempore cogantur Senatores ad portam ciuitatis adſtare aut excubare. Nam cum eo tempore vrgentis neceſſitatis ſola dignitas immunitatem adferre nequeat,[2] ſola officij cauſa ſupereſt, cuius habenda ratio eſſe videatur, cum neque per ſeipſos id muneris exequi poſſint, quibus neceſſitas incumbit, vt publico iudicandi officio fungantur.[3] Neque per alios facere, cogi debeant, quod per ſe ipſos facere ſi malint, non poſſint.[4] Proinde non poteſt priuilegium hoc in viduas tranſire, vt nec ad liberos, cum non ſicut dignitatis, ita & officij adminiſtrandi ſint participes.[5] Nam & euenit plerumque, vt ipſi etiam Senatores, ſi grauior ingruat neceſſitas, nec dignitatis nec officij adferant excuſationem, quo minus per alios id onus ſubeant vltro, vt exempli ſui auctoritate nobiliſſimos quoſq; alioquin immunes inuitent ad eandem curam pro ſalute Reipublicæ ſuſcipiendam: tametſi Syndici ciuitatis & alij nonulli dignitate nulla præfulgentes ſolo officij priuilegio tales aucupari ſoleant immunitates.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Multum enim refert, an quid competat ratione dignitatis an officij: cum dignitas alii communicari facilius poſſit, quam officium. *l. filiam 9. D. de Senator.*

2 Nec enim dignitas excuſat, vbi vrget neceſſitas, quæ ſemper eſt potentior. Guid. Pap. *deciſ. 7. & 78.* quem refert & ſequitur Tiraq. *cap. 20. n. 167. in fin. & 169. de nobil.*

3 Habẽt enim Senatores iudicandi neceſſitatẽ, vt & alii quilibet iudices & in Senatum ſuis diebus & horis eundi, *l. ſed in ſeruum 9. §. ſi quis iudex ſit*, & ibi ſcripſi. *in rational. D. de recept. qui arbitr. recep. l. pen. de vocat. & excuſ. mir.*

4 Arg. *l. ſi mulier.* 59. § *ex aſſe.* vbi eſt text. elegans D. *de iur. dot.* Nec enim quiſquam aliud pro alio ſoluere vel præſtare cogitur, *l. 2. §. mutui, D. de reb. credit.*

5 Quæ ſcilicet ab omnibus officiis & muneribus publicis abſtinere iubentur, *l. 2.* vbi late Dec. *reg. iur.*

6 Eo ſolo prætextu, quod alios pleroſque labores pro ſalute Reipubl. quotidie ex officii neceſſitate ſubire cogantur. Guid. Pap. *quæſt.* 398.

DEFINITIO XXIV.

Etiam hodie vidua iuridici maioris gaudet mariti defuncti priuilegio, quo tamen liberi eius non gaudent

CVm edicto Principis cautum eſſet, ne alij Conſiliarii à pendendis tributis immunes eſſent, quam qui in ſupremis tribunalibus ius dicerent, ſi non ab antiqua proſapia nobiles proponerentur, atque ita iuridici maiores prouinciarum, quod ad hãc rẽ attinet ab inſtar plebeiorum redacti eſſent poſtea Princeps declarauerat, velle ſe, vt in eorum numerum, qui immunes eſſent adſcriberentur,[1] adeoque fiſci etiam patroni & procuratores Senatus quod ad fiſci procuratores & aduocatos attinebat quia non ſunt conſiliarii Principis eam reſcriptionem non probauerat.[2] Quod autem ad iuridicos maiores, ptobauerat quidem, ſed cum ea reſtrictione vt ad illorum poſteros id priuilegium non extenderetur. De viduis nihil Senatus dixerat. Quærebatur poſtmodum ex facto, an priuilegium illud immunitatis ad viduas protrahi, deberet? Plerique putabant non debere, propterea quod nulla iuris parte magis viduæ quam liberis faueretur.[3] Nam quod dici ſolet mariti & vxoris eandem videri perſonam, ex quadam iuris fictione eſt[4] Cui non diſſimilis illa quoque eſt, quod patris & filii eadem perſona eſſe exiſtimatur.[5] Accedebat quod priuilegia huiuſmodi immunitatum, quæ ex mariti perſona & viduis & liberis competunt, non ſoleant durare, niſi quamdiu viuit is ex cuius perſona competunt.[6] Addebant, Senatus temperamento conſtitutum fuiſſe, vt priuilegium iuridico maiori conceſſum cum ipſius vita extingueretur.[7] Ego contra dicebam pro vidua pronunciandum propterea, quod quamdiu vidua remaneret in eodem matrimonio perſtare videretur,[8] & conſequenter ſicut priſtinam mariti dignitatem, ita & nobilitatem ex ea immunitate, & immunitatem ex nobilitate quæſitam retineret.[9] Nec ſimilem eſſe rationem immunitatis, quam non mariti dignitas aut nobilitas, ſed nuda officii alicuius exercitatio mulieri liberiſve quæſiuiſſet,[10] Nõ enim in viduam magis, quam in liberos tranſit officii exercitium, quod immunitati cauſam dabat, & cõſequenter nec ipſa immunitas.[11] Neque rurſus nouum erat, vt hac parte melior eſſet conditio viduæ quam liberorum. Nemo enim dixerit filium iuridici maioris iuridicum maiorem eſſe aut pro iuridico habendum, nec Senatoris filiũ pro Senatore.[12] Quare nec eum inter magiſtratus gradũ locũve obtinet defuncto patre quem viuus pater obtinebat.[13] At vidua ſiue iuridici maioris, ſiue Senatoris priſtinum & nomen & locum retinet, quem viuo marito inter conditionis ſuæ mulieres nacta fuerat, ita vt quod ad id pertinet, maritum putes adhuc viuere, qui reuera deceſſit.[14] Addebam, cum Senatus in reſcripti principalis interpretatione nominatim decreuiſſet, ne paterna immunitate liberi fruerentur, de viduis vero nihil prorſus conſtituiſſet, conſequens eſſe vt emergens de viduis quæſtio ex iuris communis ratione decideretur.[15] Nemo autem dubitabat, quin iure communi priuilegium immunitatis ex nobilitate & dignitate profectum etiam mortuo viro mulieri ſaluum eſſet. Quippe cum intuitu mulieris etiamnum viuere maritus exiſtimetur, alioqui quomodo durante viduitate idẽ matrimonium durare credi poſſet,[16] ſi maritus reuera mortuus pro viuo non haberetur? Sed & conſtat non tantum reſcripta Principis, verum etiam Senatuſconſulta ſtricte interpretanda eſſe: maxime vero ſi derogent iuri communi, tametſi eadem forte ſubſit cauſa derogandi,[17] Hic vero ſi reſcriptum Principis inſpicias, tale eſt, vt reuocato edicto, quod contra iuris rationem iuridicos maiores ad inſtar plebeiorum redegerat, priſtinum ipſis priuilegium reſtituat.[18] Quod priuilegium ſui natura eiuſmodi erat, vt ſi aliud nihil obſtaret, non tantum ad viduam, ſed etiam ad liberos tranſmitti poſſet, vt diximus.[19] Proinde nec de edicto amplius quærendũ videbatur, quod poſteriore reſcripto hac parte expreſſim abrogatum eſſet: nec de reſcripti interpretatione, cum eſſet conceptũ verbis generalibus diſpoſitioni iuris communis omnino congruentibus. Quæ res faciebat vt tanto fauorabilius reſcriptũ videri deberet, quod ad ius commune rẽm reuocaret. Fauorabilis enim eſt cuiuſque rei reditus ad priſtinam naturam & conditionem.[20] Si vero Senatuſconſultum inſpicias ad reſcriptionem Principis factũ, conuenit reſcripto, & conſequẽtur iuri cõmuni, niſi quatenus expreſſe derogauit.[21] Atqui non derogauit, niſi quod ad liberos, cur nõ ergo in viduis, & reſcriptũ, ipſũ & ius commune locũ habebit?[22] An ob rationis, vt aiunt, identitatem; At in odioſis & reſtrictiuis non eſt permiſſa extenſio, maxime contra ius commune,[23] Rurſum nec verum eſt eandem hic ſubeſſe rationem. Nam præter id quod iam dictum eſt, vix alia cauſa afferri poſſit, propter quam Senatus contra iuris rationem liberis iuridicorum maiorum ademptam voluerit immunitatẽ, niſi quia verẽdũ erat, ne multiplicatis

Source : BIU Cujas

tiplicatis liberorum & posterorum personis, effrenatus esset immunium numerus in plebis iam fere exhaustæ detrimentũ [24] Fieri enim potest, vt vnius iuridici plures sint liberi, ex quorum singulis alii subinde plures nascantur. At de viduis tale nihil metui potest. Nec enim transmittunt ius priuilegij ad liberos, ne ad communes quidem.[25] Quinimo adeo priuilegium est, vt nec in ipsius mulieris persona sit perpetuum. Quid enim si alij nubat non nobili?[26] Igitur causa nulla est, cur non in mulierem transire priuilegium debeat etiam mortuo viro licet in liberos non transeat.[27] Vicit tandem numero vt, & rationis pondere hæc sententia. Dignam tamen rem esse putauit Senatus, de qua Princeps ante omnia consuleretur, quoniam ad edicti interpretationem pertineret, Postmodum Principi placuit idipsum quod & Senatui. Pro N Lamberson vidua Dom. Thierry iuridici maioris Tarentasiæ, contra Syndicos de Douey, 3. Id Maij 1595.

1 Ex merito cum iudex sit magistratus, & habeat dignitatem cum iurisdictione, & consequenter nobilitatẽ per ea, quæ late tractat Tiraq. *cap. 28. de nobilit.* Id vero magis conuenit iudici maiori totius prouinciæ, quia cæteris omnibus maior est, cum sit magistratus Principis: cuius etiã cocus habet dignitatem & nobilitatem, vt dixi *Defin. 4. nu. 10. supr.*

2 Aliud enim est in aduocato & Procuratore generali Principis in ipso Senatu: sunt enim isti clarissimi & spectabiles, & membra Senatus, Tiraq *cap. 6. numer. 22. de nobil.*

3 Cum nobilitas non minus per patrem ad liberos, quam per maritum ad viduam transmittatur Tiraq *cap. 18. & cap. 15 per tot. de nobil.* adeo vt trãsmittatur ad liberos etiam natos ante quæsitam nobilitatem, per text *in l. Senatoris filiam 5. D. de Senator.* Tiraq. *d. cap. 15. num. 7. & 8.* licet contra sentire videatur, *num. 9.*

4 Propter individuam illam societatem, quæ inter coniuges per matrimonium contrahitur, *l. 1. D. de rit. nupt.*

5 *l. vlt. C. de impub. & aliis substit. l. ne cum filio familias 16. D. de furt.*

6 *l. medicos* vbi gloss. communiter aprobata, *C. de profess. & medic. lib. 10.*

7 Ne posset dubitari, quin priuilegium hoc sit hodie mere personale, ac proinde nullo modo transmissibile, *l. quia tale 14. D. solut matr. l. ex pluribus 42. D. de admin. tutor.*

8 Vt dixi *Defin. 22. nu. 2. & ex l. vlt. C. de bon matern. l. de emancipatis, C. de legit. haered.*

9 Per ea quæ diffuse tractat Tiraq. *d. c. 18. per tot.*

10 Qualis illa est, de qua agitur *in d. l. medicos,*

11 Vt proinde non sit mirum, cessante causa priuilegii, cessare priuilegiũ, *vulg. l. cura 4. §. definitionum, D. de mun. & honor. ab his 10. §. auctis. de vacat & excus. muner. l. si duas 6. alias l. athleta §. gentium praesides, D. de excus. tutor.*

12 Quamuis autem Senatoris dignitas quæratur etiam liberis *l. filiã 9. D. de Senat.* munus tamen & officium ipsum Senatorium ad liberos non transit, quia censetur à Principe electa industria personæ, *vulg. l. inter artifices 31. de solut.*

13 Nempe quia Senator non est.

14 Tiraq *d. c. 18 num. 5. & seqq.*

15 Namque specialiter non sunt correcta & immutata remanent in dispositione iuris communis, *vulg. l. sancimus 27. C. de testam. l. praecipimus 32. in fin. d. appell.*

16 *d. l. vlt. C. de bon. mat. l. emancipatis, C. de haered.*

17 Quod enim contra iuris communis rationem constitutum est, non debet trahi ad consequentias ne quidem in casus similibus, *l. quod vero 14. D. de leg. l. quod contra 41. de reg iur.*

18 Non tam enim nouum priuilegium ex hoc edicto iuridicis maioribus acquiritur, quam vetus conseruatur, quod iis iure communi competebat, amoto tantum obstaculo prioris edicti, quod iure communi hac parte derogauerat. *cap. ex parte, de priuil cum similib.*

19 Ideoque nimirum fuerat necesse restringi à Senatu edictum, ne ad liberos ex iuris communis interpretatione extenderetur.

20 *Vulg. l. si vnus 27. §. pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

21 *Arg. d. l. sancimus 27. C. de testam. l. praecipimus 32. in fin. C. de appell.* nam & edicta & statuta & Senatusconsulta semper recipiunt interpretationem passiuam a iure communi.

22 Æque enim potuisset Princeps & Senatus derogare iuri cõmuni etiã quod ad viduas si voluisset. exemplo eius quod scriptum est *in l. vnic. §. vbi autem, versic. fin. autem ad deficientis, C. de caduc tollend.*

23 Sunt illa exorbitantia, quæ contra ius commune sunt concessa. Et tamen in iis quoque mulier vidua retinet dignitatem & priuilegia omnia viri sui Tiraq *cap. 18. nu. 8. De nobilit.*

24 Ne tantopere oppressis plebeiis, in quibus tamen maior pars populi consistit, tandem & viris & viribus Reipublicæ destituatur, *l. & qui originem 3. §. praeses prouincia. D. de mun. & honor.*

25 Cum liberi nec nobilitatem nec immunitatem capere possint à matre. vt dixi *Defin 10. nu 6. supra eod.*

26 Aut si minus honeste viuat. His enim duobus casibus mulier vidua perdit nobilitatem & immunitatem quam acceperat à marito, vt dixi *Defin. 17. n. 1. & 2. supra.*

27 Vide text. elegantẽ in *l. pater filia 6. D. de seruit. leg.* ex qua apparet, plus faueri marito ex persona suæ vxoris quam heredi mulieris, etiam in eo iure, quod sit mere personale.

DEFINITIO XXV.

Patris factum non adimit nobilitatem liberis, qui eam habent aut à genere, aut à Principe suo iure.

QVod pater meus, qui nobilitatem à genere habebat, eam amiserit per actus mechanicos,[1] non debet mihi nocere [2] licet natus sim eo tempore, quo iam amissa erat nobilitas.[3] Nimirum, qua etiam is ipse, qui amisit nobilitatem aui tam recuperaret eam per solam desistentiam,[4] quę saltem tum euenit, cum is moritur. Cur ergo mihi nocebit, quod ei si hodie viueret non noceret? Non idem est, si pater meus nobilitatem habuit duntaxat ex priuilegio Amittendo enim priuilegium & sibi noceret & posteris,[5] nisi proponas nobilitatem à Principe datam ei & ius posteris. Tunc enim factum patris nocere filii non deberet.[6] *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Boege, cõtra Syndicos de Cilingie, 16. Decẽb. 1595.

1 Amittitur enim nobilitas per actus mechanicos & sordidos. De quib. vide late Andr Tiraq. *cap 33. & 34. per tot de nobil.*

2 *l. 3. de interd. & releg. l. emancipatum 7. §. vltim. D. de Senator.*

3 Idem Tiraq. *c. 35 n 4. de nobilit.*

4 Dixi *Defin. 1. nu 6 supra.* Guid. Pap. & Tiraq. *cap. 27. de nobilit. nu. 5.*

5 Tiraq. *d. cap. 35. num. 4.*

6 Quia liberi hoc casu haberent nobilitatem suo iure & ex propria persona. Nec permittendum est patri vt noceat liberis suis in eo quod habent illi non à patre, sed à Principe, Tiraq. *dict. cap. 35. n. 5 & 6* vbi tamen addit tutius esse vt talis patris liberi restitutionẽ impetrent à Principe, ne patris factum iis fraudi sit. Sed hoc apud nos non obtinet, vt dixi *Defin. 1. nu. 11. supra.*

DEFINITIO XXVI.

Aduersus promissionem, quam quis fecerit nobilitatis consequendæ gratia, non potest restitui in integrum obtentu ætatis, præsertim re non integra.

MInor annis vingintiquinque ambiens priuilegium nobilitatis, quod non nisi prece ac pretio se consequi posse sperabat, conuenerat cum clarissimo quodam viro Serenissimi Ducis nostri Consiliario cui certam pecuniæ quantitatem pro bene meritis Princeps indulserat, vt si diploma Principis in eam rem necessarium impetraret quadringenta ei minor ex hac causa numeraret. deque ea re instrumentum conscriptum fuerat, iurisiurandi etiam religione confirmatũ. Impetrato postea rescripto (quo fatebatur Princeps illata ærario suo quadringenta, cum scilicet tantundem Consiliarius se à Principe accepisse cauisset, eoque nomine Principem liberasset) necdum tamen minori tradito decesserat Consiliarius superstitibus liberis iisdemque heredibus à quibus cõuentus minor ex sua promissione, vt solueret, petebat in integrum restitutionem, tanquam minor & læsus [1] in eo, quod tanto pretio nobilitatem sibi comparasset, cuius tamẽ oneribus sustinendis plane impar esset ob paupertatem.[2] Quid enim prodesse poterat nobilitatem quæsiuisse, quam subinde sordidis artibus fœdare, ni perpetua egestate laborare mallet, fœdatamque hoc ipso amittere cogeretur?[3] Placuit non posse videri læsum eum, qui generoso consilio rem tantam quãta nobilitas est, & quę ex ea nobilitate consequitur immunitas ab oneribus plebeiis, certo pretio quærere voluisset. Cuius nimirum dignitatem non minus animi, quam patrimonii viribus sustinere possit quisquis sic effectus sit, quomodo ciues bonos omnes affectos esse decet, vt de Principe ac Republica bene mereri velit.[4] Præsertim cum idem nobilitatis quærendæ, consilium ab ipso minoris patre iam antea susceptum diceretur.[5] Cessante porro læsione solius ætatis auxilium minori non posse suffragari constabat.[6] Maxime, quod defuncto Consiliario, qui eas nobilitatis literas à Principe quasi in solutum acceperat, res integra esse desiisset.[7] nulla eius liberis & heredibus superstite actione aduersus Principem iam liberatum,[8] à quo fortasse aliis rationibus solutionem consequi viuus Consiliarius potuisset, si ea conuentio aduersus quam restitutio petebatur, quæ huius velut delegationis

legationis cuiuſdam tacitæ breui manu faciendæ materiam præbuerat,non interueniſſet. Cum tamen Principis literæ à Principe tantum eiuſque Secretario ſubſcriptæ, non etiam à Cancellario viſæ & approbatæ,nec vllo proinde ſigillo munitæ,adeoque ſine die & conſule profetrentur ; [9] Viſum eſt, ante omnia condemnandos heredis,vt eas literas in probante quod aiunt,forma traderent. At non etiam vt earum in ſuprema Rationalium Curia homologationem,& vt loquuntur, verificationem ſuo periculo perſequi cogerentur. [10] *Ita Senatus* in ſecreto Auditorio pro liberis Clariſſimi viri & Iure conſulti apud nos celebertimi N.Amedei du Coudrey Conſiliarij,contra N.de la Trinité.14. Calend.Iul.1605.

1 Nec enim quiſquam reſtituitur in integrum ob id ſolum,quod fuerit minor,cum contraxit,niſi etiam fuerit læſus,*l.verum* 11.*§.ſciendum l.quod ſi minor* 24 *§.*1.*l.non omnia* 44.*de reg.iur.*

2 Sunt enim multa onera nobilitatis,& inter cætera quod non poteſt ſalua nobilitate mechanicas artes, exercere. Tiraq *cap.*27.*de nobilit.* Et cogitur ipſe vxorque ipſius & liberi indui precioſioribus veſtibus & ornamentis. Idem Tiraq *cap.*20.*nu.*88.*de nobil.*

3 Nec enim facile quis ad hoc adigendus eſt,vt vitæ propoſitum mutare cogatur aut ſumptu neceſſario carere, vt dixi *Defin.*2.*n.*3.*ſupra.*

4 Proprer quam cauſam placuit nobilitatem tanquam ſummum beneficium etiam inuito conferri poſſe,vt pluribus tractat Tiraq. *cap.*6.*n.* 36.*& ſeqq de nobil* Quamuis *non* poſſit cogi quis inuitus vt eam retineat.Tiraq *ibid.numer.*42. Vide *l.æſtimationem* 16.*§.qui pro honore. de mun & hon.*

5 Nec enim poteſt videri deceptus filius, qui patris conſilium ſecutus & executus eſt,*arg.l.vlt.C.qui & aduerſ.quos l.*5.*§.ſi pater. D.de reb.eor. qui ſub.tutel.*

6 *l nam poſteaquam* 9.*§.ſi minor.*D.*de iureiur & aliis ſupra citatis n.*1.

7 Quæ res maxime ſolet impedire reſtitutionem in integrum,*d.l. quod ſi minor* 24 §.Scæuola.D. *de minor l.vlt.C.de repud.vel.abſtin.hared.*

8 Dum ſemel extincta obligatio numquam reuiuiſcat,*l. qui res* 98. *§.aream* D *de ſolut.l* 1.*C.de contr.iudic tutel.*

9 Quæ omnia faciebant,vt eiuſmodi literæ nullam fidem facere poſſent, nullamque penitus vim haberent.

10 Id enim erat extra conuentionem , quæ non erat amplianda in præiudicium promiſſoris, *l.quicquid aſtringenda* 99.*de verb. oblig. l. vero procuratori,* 12.*§.pen.*D.*de ſolut.*

DEFINITIO XXVII.

De filiis & nepotibus naturalibus & legitimis baſtardorum nobilium,an quando nomen familiæ geſtare poſſint?

NOmen mutare ſicut in alterius fraudem & iniuriam nemo poteſt,[1] ita ne alteri fraus & iniuria fiat interdum quis etiam inuitus cogitur.[2] Finge ſpurium , & vt loquimur, baſtardum viri nobilis aut ſpurij filium naturalem, qui aut illigitimi nomen,quaſi legitimum velit ſibi vindicare, vtique poterit non ſolum prohiberi ne vindicet ſed etiam vbi vindicauerit cogi , vt deponat,niſi & iis moribus & facultatibus præditus ſit vt non ſit futurus dedecori familiæ , ſi ad nomen armaque geſtanda admittatur.Quo tamen caſu illud quoque tertium concurrere neceſſe eſt,vt non ſolum ab eo qui totius familiæ caput eſt,ſed etiam ab vniuerſis,qui ex ea familia & agnatione ſunt,ſi obtineri poſſit,aut ſaltem à maiore ipſorum parte ad honorem hunc recipiatur, præhabito de ea re inter omnes tractatu & deliberatione. Sic enim vetere ſtatuto [3] Sabaudiæ cautum eſt,adiecta etiam pœna centum librarum ſi quis contra feciſſe probetur. Nec quod de baſtardorum filiis ſtatutum loquitur,efficiet,vt eo minus locum habere debeat in nepotibus & pronepotibus quantumlibet legitimis,[4] haud ſecus,quam ſi liberorum non filiorum appellatione vſum eſſet ,quo caſu nemo dubitaret , quin eo nomine pronepotes quoque ac deſcendentes omnes continerentur [5] Nam præter id,quod iuſta interpretatione filiorum appellatione liberos quoſcunque intelligimus,[6] non videtur hoc ſtatutũ ex eorum numero eſſe,quæ quod odioſa ſunt , reſtringi per interpretationem potius,quam adiuuari & ampliari oporteat.[7] Cum fauorabile haberi magis debeat ſiue quod cum iure communi conſentiat,[8] cui hoc genus hominum,ſi naturales excipias,qui ex concubina nati ſunt,[9] prorſus incognitum eſt,[10] quamuis apud pleraſque gentes ex conſuetudine ſint capaces deferendi nomen & arma familia, cum aliqua tamen ſuæ incapacitatis nota,[11] ſiue quod quamuis eiuſmodi ſtatutum prohibitorium ſit,qua parte vetat, ne agnationis nomen & arma geſtare præſumant tamen permiſſorium eſt,& conſequenter fauorabile, qua parte patitur vt tribus illis,quæ ſupra diximus, currentibus liceat baſtardorũ filiis hoc ipſum,quod iure communi non liceret , ſi non ab ipſo Principe ex reſcripto impetratum eſſet. [12] Quidni ergo quod baſtardorum filiis fauorabiliter præſtitum eſt ad nepotes quoque ac pronepotes extenditur? Vulgatum enim eſt in fauorabilibus permiſſam eſſe huiuſmodi extentionem.[13] Neque aliud erit tametſi ponas per annnos multos plures,etiãſi voles quam ſexaginra, dum ne centum effluxerint , nepotes iſtos & pronepotes à viri nobilis baſtardo deſcendentes,publice nomen geſtaſſe familiæ,videntibus etiam & tolerantibus iis omnibus,qui cum eſſent legitimi,ex eadem familia prohibere potuerunt,nec tamen vmquam prohibuerunt Non enim ſolam tolerentiam pro forma & ſolemnitate ſtatutum requirit,ſed expreſſam & deliberatam conſentientium omnium,aut ſaltem maioris partis permiſſionem. [14] Præſertim cũ non ſit hæc res ex earum genere quæ longi aut longiſſimi temporis præſcriptione acquiri poſſint,quia neque tam in iure,quam in mera facultate conſiſtit.[15] neque facile eſt. vt initium huic præſcriptioni detur,niſi quod ab ipſo ſumatur delicto propter ſpretam ſtatuti poteſtatem,violatamque eius auctoritatem.[16] Plane,ſi tractatu habito adhuc honorem aliquis ex baſtardi liberis,cuiuſconque gradus fuerit admiſſus, quem poſtea vel facultatibus vel moribus ita labi cõtigerit, vt à nobilitatis gradu decidiſſe illum dubitari nequeat, arma quidem & inſignia familiæ exinde geſtare prohibebitur, ſed nomen ideo mutare non cogetur,quod viros ignobiles nobilium inſignia geſtare non deceat , ne nobilitati totique non modo familiæ, ſed etiam ordini facta iniuria videatur [17] Nomen vero cum nobilibus commune habere nihil prohibeat, vereque hoc caſu tritum illud vſurpari poteſt,multa tenere facta,quæ tamen fieri prohibentur,[18] Neque vero ſtatutum noſtrum retineri nomen prohibet , quod ſemel fuerit bene riteque aſſumptum,ſed aſſumi vetat niſi certis conditionibus,quibus tamen locum eſſe credendum eſt,non minus ſi nobilis familiæ nomen duntaxat vindicare ſibi filius baſtardi velit,quam ſi & nomen & arma ſimul vindicaret , quamuis de vtriſque coniunctim ſtatutum loquatur,vt ſolent plerumque diſiuncta accippi pro coniunctis, [19] & contra ſane quoties nomen mutare,[20] & pro paterno maternum ſumere quis cogitur,decernendum eſt diſertis verbis vti,ne contractibus ab eo antea initis vllum ex eo præiudicium fiat,ne in captionem aut ipſe incidat,aut qui cum eo,eiuſve maioribus ſub tali nomine conrraxerunt.[21]

1 *l.vnic.C.hoc.tit.*

2 Vt in ſpecie *Defin.praced.*

3 Senatum eſt *lib.*3.*vet.ſtatut. Sabaud.c.*3.

4 Quamuis non ſemper filiorum appellatione nepotes continuantur, *l.quid ſi nepotes* 6.*De teſt tut.*

5 *l.filii appellatione* 84.*l.liberorum* 220.*de verb.ſignif.*

6 *l.iuſta interpretatione* 201.*eod.*

7 Iuxta *reg cap odia,de reg iur.in* 6.*l.cum quidam* 19.D.*de liber.&poſthum.*

8 Ea demũm namque odioſa eſſe creduntur , quæ abhorrent & exorbitant,vt loquuntur, à iure communi, *l.ius ſingulare* 16.vbi not. D. *de legib.*

9 Hos enim agnoſcit Iuſtin. Nouell.89.*quibus mod.natur.effic ſui,& l.vlt.vit. C.de nat.liber.*Sed cum tot circonſtantiis reqniſitis, vt non deſint qui putent qualitatem iſtam ſiue concubinæ veræ ſiue liberorum vere naturalium impoſſibilis eſſe probationis.

10 Quia nec patrem habere intelliguntur , nec proinde ciues eſſe,*§ ſi aduerſus,inſt.de nupt d.Nouell.*89. *in princ.* Vide *l. lex naturæ , D.de ſtat. homin.*

11 Guid.Pap.*quæſt.*380.& ibi Ranchin.

12 Quod & difficilis olim fuit impetrationis,*l.*1.*C.de nat.liber*

13 Tanquam quæ non tam ſit dicenda extenſio,quam iuſta interpretatio,*d.l.iuſta,l.hoc modo* 64 *in fin.de cond.& demonſtr.*

14 Quæ forma omnino & præciſe ſeruanda eſt,*l. cum hi* 8.*§.ſi prator. aditus,*D.*de tranſact.*

15 *l. viam publicam.& ibi not.* D.*de via public.*Bald. *de præſcr. part.*2. *tertiæ part.princ.quæſt.*14.

16 Quod tamen eſſe non debet,*l.*1 *vbi not.C.de ſeru.fugit.*

17 Gud Bened.lare in verb.*Raynnutius de Cleris.*

18 *l.patre. furioſo* 8.*de his qui ſui.*

Source : BIU Cujas

19 *l. sæpe 54. de verb signif.*
20 *l. ... §vlt. ad municip.*
21 *l. 3. de offic. prætor.*

DEFINITIO XXVIII.

Matrimonium contractum quasi cum vidua ante acceptum de prioris viri morte nuncium certum non valet, nec liberi ex eo susceptι pro legitimis habentur, licet præcesserint solemnes denunciationes. Mulier tamen amittit nobilitatem si is, quem pro posteriore marito habuit, fuerit ignobilis.

SI mulier, siue nobilis siue ignobilis, quæ maritum nobilem per plures annos absentem habuit, ante acceptum de ipsius morte certum nuncium alteri nupserit ignobili tanquã vidua, dubitari eleganter potest, an hoc ipso amittat nobilitatem, quam siue à genere, siue à prioris mariti dignitate ac nobilitate contraxerat. Constat enim nullum & illegitimum esse posterius matrimoniuum,[1] licet in facie ecclesiæ factum sit, & post trinam illam publicationem & denunciationem, quam in parochia domicilij vtriusque coniugum fieri debere præcepit sacro sancti Concilij Tridentini auctoritas.[2] Maxime vero si nulla facta sit denunciatio ad domum prioris mariti & in parochia, in qua ille priusquam abesset habitare solebat cum vxore (quæ nec aliud domicilium habere intelligenda est quamdiu siue nupta, siue vidua manet, quam quod fuit mariti [3]) & vbi erant fratres, aliive agnati cognatique, qui de mariti vita vel morte certius aliquid habere potuissent.[4] Nec quod maritus ille per multos iam annos absens communi voce & opinione mortuus credebatur, validum faciet matrimonium,[5] quòd non tam defectu formæ ac solemnitatis nullum est, quam defectu materiæ, nulla scilicet existente muliere quæ possit nubere quamdiu, ea, quæ se nouis nuptiis offert, non probat defunctum esse illum, cuius se viduã dicit.[6] Mulierem enim aliquam esse quæ nubere possit necesse est, priusquam de illo quæratur, an matrimonium legitimum contractum fuerit, aut contrahi potuerit, nec ne?[7] Quod si ex ea posteriore coniunctione, quæ aliquam matrimonij figuram habere videatur, susceptι sint liberi, perindè illegitimi erunt, tanquam ex matrimonio susceptι,[8] cum & parentes ipsos hoc casu tanquam adulteros puniri debere, ciuilis constitutio iubeat, quantiscunque annis prior maritus abfuisse proponatur.[9] Neque iuuabuntur liberi constitutionibus pontificiis quæ fauore prolis susceptæ ex matrimonio palam & publice contracto in facie Ecclesiæ prolem ipsam habent pro legitima, eamque ad parentis vtriusque successionem admittunt.[10] Eæ namque tunc obtinent, cum alterutrius saltem cõiugum probabilis ignorantia fuit, nec bonæ fidei colore destituta:[11] quod contigeret, si quis nuptam alteri, quæ se in alia prouincia virginem affirmabat, quasi virginem duxisse probaretur. Quid enim posses huic imputare, qui huius mutieris conditionem ignorauit, nec, qualis esset, diuinare potuit?[12] At is, qui eam ducit, quæ se viduam profitetur, hoc ipso inquirere cogitur, an sit illa vidua, quod non alirer sciri potest, quam si certæ probationes adsint, aut saltem certum nuncium de morte prioris viri.[13] Id nisi factum sit, est quod ei non minus, quam mulieri imputetur, vt sciens peccasse, & ignorantiæ saltẽ affectator fuisse videatur.[14] Quæ res liberis ex ea coniunctione susceptis nocere solet, non solum eo casu quo matrimonium vel clandestinum, vel ratione sanguinis in prohibito gradu contractum probetur:[15] sed omni alio præterea, quo neuter contrahentium probabilem impedimenti ignorantiam possit obtendere.[16] Finge post huiusmodi secũdam coniunctionem egisse adulterum, tanquam maritum, iremque mulierem de dote, ob prioris mariti absentiam & inopiam, in toto collocãda, quæ omnimodo restituenda fuisset, si prior maritus decessisset.[17] Nec rursus proderit ad validitatem matrimonij, quod, quamdiu ea vixit, quę ante acceptum de prioris viri morte certum nuncium alterius mariti nuptias ambiit, nulla ei de viribus posterioris matrimonij quæstio facta sit.[18] Sufficit enim superesse adulterum, qui communi facti, propriæque culpæ rationem si quam habeat, ea quoque defuncta, possit reddere.[19] Et hæc tanto magis obtinere dicendum est, si adulter ille non tam mulieri, sed etiam liberis ex ea susceptis, superstes contendat de hæreditate contra liberos ex priore iustoque matrimonio superstites alios vt qui nulla ex alio matrimonio susceptа prole fuerant successuri. Nam qui fauor liberis aliquando debetur, quasi legitimis tametsi ex illegitima coniunctione susceptis,[20] ne parentis alterutrius factum iis noceat,[21] ad eum parentem porrigi non potest, qui contrahendo aduersus leges & delinquendo, pœnam potius quam fauorem meretur.[22] Ned quod bona, quæ origine fuerunt adulteræ facta sint bona filij,[23] ad rem facit, vt ob eam causam melior esse debeat conditio patris, ad succedendum in iis bonis, in quibus adulteræ ipsi immeditate succedere, neque ex testamento, neque ab intestato potuisset.[24] Maxime vero, cum non tam ex ratione aliqua iuris aut naturæ succedant liberi parentibus, sed sola ratione miserationis,[25] qua nullo modo dignus est, qui deliquit, & in ex illicito coitu liberos suscepit.[26] Nam nec naturalibus liberis succedere ab intestato pater naturalis potest,[27] quamuis liberi naturales & illegitimi possint succedere matri, dummodo non illustri, superstite licet prole legitima, & in viriles portiones.[28] In quo tamen eandem liberorum ex adulterinis amplexibus conceptorum rationem constitui debere, quæ constituta fuit naturalium, probabiliter dicere nemo possit.[29] Hæc igitur cum ita sint, vix dici potest amissam ab hac muliere nobilitatem per matrimonium huiusmodi quod nullum sit, & omni iure improbatum, Ne contra iuris regulam,[30] quod ipso iure nullum est, tantũ habeat iuris effectum, quantus hic esset amissæ nobilitatis, quam certum est ex alio quolibet illicito coitu non amitti.[31] Sed contra tamen visum est, quod absurdum sit mulierem, quæ ignobili viro nubere voluit, melioris ob hoc ipsum esse conditionis, quod non matrimonium sed adulterium, siue sciens siue ignorans contraxerit.[32] Quid enim aliud agebat, nisi vt quomodo noui mariti familiam & conditionem sequeretur?[33] Habeat ergo quod voluit, nec de legum aut magistratuum iniuria, sed de sua siue facilitate, siue incontinentia conquæratur. *Ita tractatum est* in ea causa, de qua Definit. 11. supr. De inceſt. & inutil. nupt. & Definit. 2. supr. De repud.

1 *Auth hodie, C. hoc tit. cap. in præsentia 19. de sponsal. & matrim. cap. dominus 2. Extr. de secund. nupt.*
2 *In sess 24. de reformat. matr. cap. 1.*
3 *l. cum quadam puella, de iurisdict. tum similibus.*
4 *Arg. l. scire 13. §. 1. vers. qui autem, D. de excus. tutor. l. 4. §. toties, de damn. infect.*
5 *d. Auth hodie quantiscunque annis. C. ad leg. Iul. de adult.*
6 *d. cap. in præsentia.*
7 Mulier autem nubere non potest, nec vllo casu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritum habet, *c. accepisti, Extr. de sponsa. duor.*
8 *Cap. cum inhibitio, §. cum quis. & seq. de clandest. desponsa.* Dixi *Defin. 6. n. 5. supr. De natur. liber.*
9 *dict. Auth. hodie.*
10 *Cap. 2. & cap. ex tenore Extr. qui filii sint legit.*
11 Vt ostendunt verba *d. cap. ex tenore, & ibi glos.*
12 Nec enim potest à virgine discerni nupta, quæ se virginem dicit in alia prouincia, quam in qua est maritus. Sic *in l. quia difficile 5. D. de contrah. nupt.*
13 Neque enim qualitas illa vidnæ vnquam præsumitur in ea quæ nupta aliquando fuit, cum non sit qualitas naturalis: sed accidentalis. Et ideo ante omnia probanda est *l. non ignorat 9 C. quia accus. non poss.* Bard. *in l. 1 C. hoc tit. lib. 12.*
14 Quomodo loquitur textus *in d. cap. cum inhibito, §. cum quis, & seq.*
16 Ex identitate scilicet rationis, cum diuersitatis ratio reddi non possit *§. vndo etiam l 3. iniust rupt.*
17 *l. si constante 24 vbi not. D. solut. matrim. l. vbi adhuc 29. C de iur. dot.*
18 Quo casu videtur non posse fieri hanc quæstionem post obitum mulieris, *cap. peruenit qui filii sint legit.*
19 Nam casu cessat ratio *d. cap. peruenit.*
20 *Vt in d. cap. ex tenere,*
21 *d. l. vlt. C. de natur. liber,*
22 *l. Papinianus 20. D. de minor. l. pen D. ad SC. Trebell.*
23 Quæ res videtur immutare qualitatem & conditionem bonorum, *l. per curatorem 90. D. de arg. hered. l. vlt. C. de inoff. test. not. in l. 1. §. veteres, D. de acq. poss.*
24 Ne quod vna via prohibitum est, altera fiat, *l. scire 21. §. 1. D. de tut. & curat. dar. l. si is qui ex bonis, D. de vulg. & pupill. substit.*

25.

Source : BIU Cujas

25 *l. scripto 7. in fin. D. vnd. liber. dict. l. penultim. in fin. ad SC. Trebell.*

26 *dict. Auth. hodie.* Nec enim debet quis ex eodem facto & pœnam & præmium consequi, *vulg. iurib.*

27 *Not. ad l. vlt. C. de natur. liber.*

28 *l. si qua illustris, C. ad SC. Orfic.*

29 *Auth. ex complexu, Cod. de natur. liber. & Auth. licet, vbi not. eodem.*

30 de qua *in cap. non patiat impedimentum, de reg. iur. in 6.*

31 *d. l si qua Illustris, C. ad SC. Orfic.*

32 *Arg. l. Seruius 4. D. quod vi aut clam. l. Papinianus 20. D. de minor.*

33 *dict. l. cum quædam puella, vbi not. D. de iurisdict. l. mulieres 13. C. hoc tit. lib. 12.*

TIT. XXX.

DE MVNER. PATRIM.

DEFINITIO I.

Qui de iniqua onerum peræquatione conqueritur, an & quando agere debeat contra peræquatores, an contra Syndicos?

SI quis iniqua peræquatione onerum, 1 quæ personæ pro patrimonio indicuntur, læsum se dicat supra modum facultatum: 2 non Syndicos vniuersitatis eo nomine conuenire debet, 3 sed peræquatores, 4 hactenus tamen, vt si æquioris contributionis rationem inducere velit, suis sumptibus id curare debeat, 5 repetiturus postea, si de prioris iniquitate constabit, non solum quicquid in eam rem impenderit, sed etiam quod supra modum iniuste exactum fuisse apparebit. 6 Aliud erit, si non tantum de peræquationis iniquitate querela perferatur, sed etiam de non seruata forma peræquandi dolo vel culpa Syndicorum. Hoc enim casu Syndici ipsi tenentur hactenus, vt eorum sumptibus noua fiat peræquatio. Imputari etiam Syndicis potest, si peræqnationem fieri curauerint per suspectos arbitros, aut in loco suspecto. *Ita Senatus* ex tempore in causa Syndicorum de Iaceron, contra Eustachium Girat, 5. Calend. Iul. 1592. & rursus pro D. Ludouico Gruffer presbytero, aduersus Syndicos Hospitalis soubs Conflens, Idid. Febr. 1593.

1 Cuiusmodi sunt hodie omnia fere onera: præsertim talliarum & collectarum, quæ Principi penduntur.

2 Nam quæ onera indicuntur pro patrimonio, ea non nisi pro modo patrimonij possunt & debent indici, *l. 1. C. hoc tit. de muner patrim. lib. 10. tit. 41.*

3 Quibus scilicet nihil imputari potest.

4 Vt nimirum facti sui rationem reddant.

5 Quia in dubio præsumendum est, rite & ex bona fide factam peræquationem, cum non per alios fiat, quam qui à tota vniuersitate, vel saltem à maiore parte electi sint tanquam viri probi, & præstito in eam rem iureiurando, ex forma tam à iure communi, quam Principum edictis, variisque tam Senatus nostri, quam Cameræ Rationalium decretis præscripta.

6 Cum in hoc potissimum negotij genere seruanda sit æqualitas, & si quid inæqualiter factum sit, id ad æqualitatem reduci debeat, *vt in l. maioribus 3. C. commun. vtriusque iudic. l. & qui originem, 5. §. præses prouinciæ, de muner. & honor. l. vlt. C. quemadm. ciuil. muner. iudic. eod. tit 42.*

7 Cum ad eorum curam spectauerit prouidere, ne id fieret, ideoque teneri debeant, si qua in re se negligenter gesserint, *l. Imperatores, 9. §. rescripserunt curatores, D. de admin. rer. ad ciuit. pertin.*

DEFINITIO II.

Onera tam mixta quàm personalia soluenda sunt in territorio domicilij, non bonorum, excepto tributo commutatorio.

QVæ munera aut potius onera personæ pro rebus indicuntur, ea non in loco illo vbi bona sita sunt 1 sed in quo domicilium est, soluenda subeundaque esse constitit. 2 Tametsi eorum quoque bona, qui talibus oneribus obstricti sunt, is emerit, qui in alio habitat territorio, 3 nec si in meris patrimonij oneribus contraria sententia obtinet. 4 Quoties enim personæ ratio aliqua habetur, licet patrimonij quoque modus spectandus sit, vt contingit in omnibus iis publicis functionibus, quæ ob hanc causam mixtæ appellantur, 5 persona semper tanquam dignior inspicienda est. 6 Sola hodie excipitur causa tributi, vt vocant, commutatorij, 7 quod ex posterioribus edictis 8 Sereniſſimi Principis nostri eo loco pendendum est, vbi sita sunt bona contributioni obnoxia, cum antea ad domicilij locum bonorum vbicumque sitorum contributio referretur. 9 Sed non idem in aliis oneribus constitutum est, quæ cum tributo illo commutatorio nihil commune habent. 10 Etsi enim plerumque fit, vt indicantur ad formam tributi commutatorij, id tamen ad proportionem exactionis pertinet, vt citius, minoreque sumptu res expediatur, nec nouam peræquandæ contributionis rationem iniri necesse sit, 11 non autem vt iisdem personis indici possint. 12 *Ita Senatus* ex tempore pro N. Marcelier ciue Camberiensi, contra Syndicos de Bauge, 12. Calend. Aug. 1592. & rursus pro vidua Andreæ Pignier medici, contra Syndicos Sancti Petri d'Arbigny, Non. Feb. 1593.

1 Vbi tamen essent soluenda munera, quæ essent vere ac mere patrimonalia, *l. vnic. in fin. C. de mulier. in quo loco lib. 10. tit. 62.*

2 Non secus, ac si essent mere personalia & personæ cohærerent, vt loquitur *d. l. vnic.* [In quo numero est onus reficiendæ ecclesiæ parochialis ad quod tenentur soli parochiani non etiam forenses. *Ita Senatus* in causa R. D. Nicolai Clerici Protonotarij Apostolici Parochi Sancti Felicis, Prid. Calend. Maij. 1611. Item onus claudendi cœmeterij. *Ita Senatus* in relat. libell. 16. Nouemb. 1612.]

3 Vide Ioan. de Plat. *ad rubr. de annon. & tribut. lib. 10.*

4 *d. l vnic. in fin. C. de mulier. in quo loco.*

5 Alia enim sunt munera mere personalia, alia mere realia, alia mixta, ideo sic dicta, quia imponuntur quidem personis, sed pro patrimonio, *l. vltim in princip. & per tot. D. de mun. & honor.*

6 Persona enim tanquam dignior trahit ad se causam & conditionem bonorum, non contra, *leg. per curatorem, 90. §. 1. de acq. hæred. l. vlt. C. de inoff testam.*

7 Nostri vocant vulgo *la taille de la commutation*, sic dicta, quia tributum quod prius erat incertum, tanquam constitutum in singula subditorum capita, postea commutatum est in reditum certum & perpetuum, pro modo cuiusque facultatum. Quæ ratio facit, vt hoc tributum magis personale censendum sit, quam reale, initio scilicet inspecto, *vt in l. 3. §. Seio, D. de minor. l. si procuratorem, 8. D. mandat.*

8 Edictum hac de re factum est anno 1564. præsertim vero ex edicto, quod actum est ad 6. Calend. April. 1584. in cuius executionem alia deinde facta sunt, hoc ipsum quoque constituentia vt eo loco solui debeat tributum commutatorium, vbi sunt bona.

9 Quod ea ratione exactio facilior & commodior futura videretur, sed aliter obseruandum postea visum est. Quibus autem rationibus id factum sit, nihil hîc attinet dicere.

10 Lex enim illa specialis facta de tributo solo commutatorio, & exorbitans à iure communi, non debuit porrigi ad alia tributa quantumuis similia, *l. quod vero 14. vbi not. D. de leg. l quod cõtra, 141. D. de reg. iur.*

11 Quomodo alioqui necesse esset in singula capita, & in singula momenta, quod esset valde incommodum & inconueniens, *l. peregre, 44. §. quæsitum est, D. de acq. poss.*

12 Nam æque facile potuisset Princeps de omnibus tributis & oneribus loqui, si de omnibus sensisset, vt in simili argumentatur Iustin. *in l. vnic. §. vbi autem, vers. Sin autem ad deficientis, in fin. C. de caduc. tollend.*

DEFINITIO III.

Nobiles immunes sunt ob omnibus muneribus personalibus & mixtis, tametsi à plebeiis prædia tributaria comparauerint.

NObiles ab antiqua prosapia originem, nobilitatemque trahentes, & iure communi, & Sereniſſimorum Principum nostrorum edictis immunes sunt ab omnibus oneribus muneribusque personalibus, quæ plebeiis iniunguntur, itemque à mixtis quæ personæ pro rebus imponuntur. 1 Quod priuilegium non idcirco adimi iis oportet, quod à plebeiis qui contribuere solebant, prædia quanticumque valoris comparauerint. 2 Desinunt enim contributioni obnoxia esse prædia, quæ in nobilis & immunis viri potestatem, manusque peruenerunt: Rerumque conditionem ex persona longe magis quam personæ ex rebus immutari conueniens est. 3 *Ita Senatus* sæpissime. Pridem vero pro N. Annibale, D. de Peissole, contra Syndicos de Marboz. Ex tempore 4. Calend. Decemb. 1592. & rursum contra Syndicos de Meximieu, 3. Non. Decemb. seqq.

1 Andr. Tiraq. *cap. 20. n. 165. & seq. de nobilit.*

2 Guid. Pap. *decis...*

3 *Ex l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. vel omitt. hæred. l. vlt. C. de inoff. testam.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IV.

Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideo fit immunis à tributo commutatorio, ne quidem pro bonis propriis, nisi post annum quinquagesimum, multo minus pro bonis à plebeio acquisitis.

NOn idem est, si quis nobilitatem habeat ex priuilegio Principis per sordes aut gratiam captato, nec clauso in corpore iuris. 1 Hic enim cum ex dictis Serenissimi Ducis nostri, nec à pristino propriæ contributionis onere ante quinquagesimum annum liberetur, 2 multo minus liberandus est ab ea contributione, cui obstrictus fuerat plebeius, in cuius iura successerit. 3 *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Landrecier, & Syndicorum de Treisserue, 17. Calend. April. 1593.

1 Semper enim est fauorabilius priuilegium, quod reperitur clausum in corpore iuris quam quod est ex Principis gratia speciali, *l. in causa 16. vbi not. D. de minor. l. Imperatores 19. D. de rebus auct. iud possid*

2 Fit enim nobilis quidem statim, sed non tamen immunis à præstatione tributi commutatorij, nisi post annum quinquagesimum ex die concessæ nobilitatis numerandum. Ita namque cautum est edicto illo, de quo scripsimus *Defin. 2. sup.* & quod factum est ad 6. Cal. Mart. 1584.

3 Ne scilicet melioris conditionis sit successor, quam ipsius auctor fuerit contra *reg. l. inuitus, 156. §. plerumque, de reg. iur. cum similib.* Et ne fuerit in potestate illius, qui vendidit, facere conditionem vniuersitatis contra *l. non debet, 74 eod.* Quamquam hæc ratio non esset bona in eo, qui haberet antiquam nobilitatem in genere. Adeo verum est quod tractat Tiraq. Nobilitatem quo antiquior est eo fauorabiliorem & maiorem esse, *cap. 18. de nobilit.*

DEFINITIO V.

Casus in quo plus potest tacitus consensus illius, qui contra se præscribi patitur, quàm expressus.

ETsi vis est, vt maior præscriptionis quantumcunque longissimi temporis potestas esse debeat, quam expressi consensus, 1 si tamen vir nobilis & tam communi, quam municipali iure immunis à contributione munerum patrimonialium, quæ non nisi plebeiis iniunguntur, passus sit per continuos annos triginta, vt cum plebeiis describeretur, & cum iis soluerit, vtique magis sibi nocet, quam si expressim consensisset, nec dum tamen tanti temporis spatium effluxisset. Nam qui consensit, solutum quidem repetere tanquam indebitum non potest, 2 sed ne in futurum cogatur soluere obtinuit etiam citra beneficium restitutionis, 3 quod vtique necessarium esset aduersus longissimi temporis præscriptionem. 4 Hæc fortassis tam varie, quia qui nobilis est, & propter nobilitatis dignitatem immunis, non magis facere potest, vt non sit immunis, quam vti ne sit nobilis. 5 At ius quod per præscriptionem acquiritur, cum aduersus inuitum acquiratur, consensum eius, aduersus quem præscribitur, non requirit. 6 Sic à Senatu nostro pronunciatum pro N. Carolo de Messieres, Dn. de Bonuillars, contra Syndicos vniuersitatis de Rubaud. Raymondus Pobellus. Præses noster meritissimus referebat 10. Calend. Februar. 1593. Iunge Defin. 6. & 7. De dignit. & nobil.

1 Nempe quia plus solet operari consensus expressus quam tacitus, *not. in l. 3. D. de rebus credit.*

2 Cum debeat sibi imputare quod soluerit, itemque quod sublata causa obligationis, supersit causa pietatis, ex qua solutum repeti non potest, *l. cum is, 26. §. mulier, D. de condict. indeb.* Causa verò pietatis elucet in eo, quod huiusmodi solutione liberantur plerique pupilli & viduæ ex vniuersitate, quos alioqui tantundem de suo persoluere necesse esset.

3 *L. si certis annis, vbi not. C. de pact.* Dixi *Defin. 5. & 7. sup. tit. prox.* vbi docui aliud dicendum esse si soluerit per triginta annos, ex Guid. Pap *decis. 287.*

4 Nec tamen posset concedi, nisi ex aliqua iusta causa, *Not. in l. 3. & 4. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Iusta verò causa esse potest non ignorantiæ, secundum ea quæ scripsimus *in tit. De præscript. 30. vel 40. annor.* sed minoris ætatis, doli metus, aut aliæ si quæ sunt his similes.

5 Cum immunitas concomitetur nobilitatem tanquam effectus causam suam.

6 Currit enim præscriptio, non tantum contra inuitum, sed etiam contra ignorantem, *l. 3. & 4. C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. vlt. vers. nulla scientia, C. de præscr. long. temp.*

DEFINITIO VI.

Nobilitatem nactus ex priuilegio non in corpore iuris clauso indemnitatem vniuersitati præstare cogitur, secus in eo quem sua virtus euexit ad dignitatem.

IS, cuius caput, vt loquuntur, tributi commutatorij præstationi primum fuit obnoxium, si ex priuilegio Principis nobilitatem consequatur, non aliter immunitatem habere potest, quam si cum effectu curet, vt tanto minus tributotum fiscalium exactores ab vniuersitate exigant. 1 Neque enim priuilegium Principis ad cæterorum iniuriam trahi debet. 2 Non idem est, si nobilitatem quis ex postfacto sibi adquirat ex ea causa, quæ suum habeat priuilegium immunitatis clausum, vt aiunt, in corpore iuris, 3 vtputa si Senator aut Consiliarius Principis factus sit. Nam qua ratione videri potest facere iniuriam, qui iure communi vtitur? 4 Aut qua fronte possit vniuersitas dicere in fraudem plebeiorum quæsitas huiusmodi dignitates, quæ per virtutis merita comparatæ sint, & sine quibus nec ipsa stare Respublica possit? Eos igitur solos indemnitatem vniuersitati præstare oportebit, qui non tam virtute & egregiis in Principem & Rempublicam meritis, quam per sordes & gratiam nobilitatis iura sibi, suisque parauerunt. 5 Quibus nec licet immunitatem ab vniuersitate redimere, quantocumque pretio, nec si eam conditionem vniuersitas offerat, aut oblatam agnoscere velit, nimirum cum de tributo illo nostro agitur, quod cõmutatorium vocant. 6 Id enim specialiter prohibitum est edicto Serenissimi Ducis nostri, quod ad 6. Calend. April. factum est. Sane quin edicto ex ea saltem parte derogari possit speciali in contrarium Principis rescripto, non dubitatur. Idque nuper obseruatum & tum primum inductum est in persona N. Iani Pensabin, contra Syndicos de la Roche. *Sine die.*

1 Cum ob caput illius tanto maiore onere tributi vniuersitas sit grauata.

2 *l. 4. C. de emancip. liber 3. §. merito, & §. si quis à Principe. D. ne quid in loc. pub. l. ex facto, 43. vers. etenim iniquum, de vulg. & pupill. substit.*

3 Est enim semper fauorabilius priuilegium clausum in corpore iuris, quia nec à iure communi abhorret.

4 *l. si duorum, 42. de action. empt. l. nullus videtur, 55. de regul. iur.*

5 Ne alioqui sit in potestate cuiuslibet malis artibus vniuersitati nocere, quæ ex viduis & pupillis constat.

6 Interest enim non solum vniuersitatis, sed etiam Principis, vt plures sint qui onera ista tributorum ferre possint, *l. & qui originem, 3. §. præses prouinciæ, D. de muner. & honor.* Præsertim his nostris temporibus, quibus ob alienatum fere vbique domanium coronæ non aliud habent patrimonium Principes, quam quod ex huiusmodi tributis constituitur. Sanè nobiles ex dignitate melioris hac parte conditionis esse debere, quam nobiles genere, sentit Tiraquell. *capit. 20. numer. 65. de nobilit.*

DEFINITIO VII.

Extra tributum commutatorium nobiles sunt immunes ab oneribus cæterorum onerum, quæ extraordinaria appellamus, siue personalia sint, siue mixta.

QVod autem ad alia attinet onera personalia, aut mixta, quæ personæ pro rebus iniunguntur, immunitate gaudet quisquis quacumque ratione nobilis fit, 1 licet ex eo futurum sit, vt vniuersitas lædatur, 2 quia neque Principis potestas arctanda est, quo minus nobilium ordinem augeat, quam augeri & Principis & Reipublicæ interest, 3 neque in onerum huiusmodi contributione exæquari possunt nobiles plebeiis salua ordinum distinctione, 4 nec rursum tantam ex ea re iniuriam sentit vniuersitas, quanta in tributo commutatorio contingeret. Hoc enim cum perpetuum futurum sit, nec vllam diminutionem patiatur, perpetuo onere premeret vniuersitatem ex persona nobilis immunitate gaudentis. 5 Cætera nec perpetua sunt nec ordinaria, & cum plebeiis iniunguntur, licet ad comparationem & proportionem tributi commutatorij, vt fieri solet, non ideo tamen durior fit conditio vniuersitatis, quia tanto minoris

ris ſummæ præfatio iniungitur, quanto pauciores ſunt qui contribuere tenentur, ſcilic. cum aliquid à plebeiis Princeps exigit. Nam cum de ſolius vniuerſitatis negotio tractatur, negari non poteſt, quin ex perſona immunium onerentur cæteri, cum totum onus contributionis inter illos dumtaxat, qui contribuere tenentur diuidi oporteat. 6 Ita iampridem Senatus in cauſa N. Claudij de Chabod, contra Syndicos Sancti Ramberti. Et rurſum tractatum eſt in cauſa Iſabellæ Scarron, viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigni, Non. Februar. 1593.

1 Immunitas enim effectus eſt nobilitatis, niſi cum lege vel edicto Principis aliter cautum eſt, vt ſæpius dixi in præcedentibus ex Andr. Tiraquell. *cap.* 20. *numer.* 165. *& ſequent. de nobilit.*

2 Non enim attendi ſolet damnum & incommodum, quod non niſi per conſequentiam accidit alteri, dummodo id quod fit iure fiat, *l. cum eo, 9. vbi not. D. de ſeru. vrban. prad. l. Proculus, 26. D. de damn. infect.*

3 Cum præcipuè vires, neruique Reipublicæ & Principis in eo potiſſimum nobilium ordine conſiſtant, *l. 1. §. ſed & ſi ſeruus, D. de inſpic. vent.*

4 Quam ſeruari etiam publice intereſt, *tot. tit. C. vt dignit. ord. ſeruet.* Ipſum enim ordinis nomen diſtinctionem ſignificat, non confuſionem.

5 Dicitur enim grauamen intolerabile quod perpetuo grauat. Quo pertinet illud Plinij, nihil paruum eſſe, quod quotidie fiat.

6 *l. vlt. C. quemadm. ciuil. muner. indicunt.*

DEFINITIO VIII.

De multiplicatione annuarum præſtationum, quæ ab omnibus focum facientibus debentur.

IN quæſtione illa, an pro focorum multiplicatione annuas præſtationes, quæ ab omnibus focum facientibus debentur, multiplicari oporteat, ſequitur Senatus noſter eam diſtinctionem, vt ſi ratione fundi, & loci præſtationis onus impoſitum ſit, nunquam multiplicetur, ſecus autem ſi in ſingulos focos, ita vt foci potius, quam loci rationem in onere imponendo habitam fuiſſe appareat. Quam diſtinctionem in Curiis quoque Gallicis receptam eſſe Pragmatici Galli prodiderunt 1 *Ita tractatum eſt* in cauſa Stephani de la Couz Camerararij de S. Rambert, contra N. Guillet Maurry, 15. Cal. Septemb. 1593.

1 Ioan. Papon. *in ſyntagm. lib.* 13. *tit.* 4. *Comment ſe doiuent payer,* §. 2. *& tit.* 5. §. 3. vbi vide.

DEFINITIO IX.

In quo loco contribuere quis debeat pro extraordinariis oneribus, tempore belli ferendis.

ANceps quæſtio eſt in Senatu noſtro ſæpius agitata, in quo loco contribuere quis debeat pro iis muneribus & oneribus, quæ quotidie propter inopinatos & emergentes belli caſus plebeiis indicuntur, an in loco originis, an in loco domicilij, an potius vbi bona ſita ſunt? Et tandem poſt multas diſceptationes placuit ſuperindicta omnia, quæ à Principe edicto generali per totam prouinciam conſtituta ſunt, eo in loco ſoluenda eſſe, id quo tributum commutatorium penditur, cum & ad eius inſtar, & pro portione ipſius indici ſoleant. 1 Eiuſmodi ſunt decimæ granorum, quæ in militum exhibitionem erogantur. Item tributum illud extraordinarium, quod exhauſto bellicis ſumptibus ærario induci neceſſe fuit, quo tributum commutatorium duodecuplatur. Nam quemadmodum quiſquis ſimplum tributi illius commutatorij idem duodecuplum debet, ſi eos excipias quibus recès nobilitas quæſita eſt, 2 ita in quo loco ſimplum ſoluitur, in eodem duodecuplum quoque ſolui neceſſe eſt. 3 Tametſi poſſit quis dicere in eo differre duodecuplum à ſimplo, iremque granorum decimas, quod & decimarum & duodecupli onus extraordinarium eſt, ſimpli vero ordinarium. Sed hoc ad rem non pertinet, quod ad propoſitam quæſtionem. 4 Cætera vero onera, quæ non ſolum extraordinaria ſunt, ſed etiam ad priuatam cuiuſque vniuerſitatis cauſam pertinentia, etiamſi à Principis imperio proficiſcantur, non ab aliis præſtari debere viſum eſt, quam qui in ea vniuerſitate domicilium habeant, & conſequenter in domicilij loco, non vbi bona ſita ſunt: 5 non ſolum quod caſui fortuito ea res comparanda videatur, cum hic vel illic milites in hybernis collocari, aut hoſtis propellendi gratia in hanc vel illam commeare ciuitatem pro caſuum & temporum varietate neceſſe ſit, 6 verum etiam, quia nullus futurus ſit litium & expenſarum finis, ſi quot in locis bona quis poſſidet, in iis ſingulis pro modo patrimonij contribuere teneatur: 7 paſſimque ab iis, qui in illo loco domicilium haberent, onerarentur cæteri qui non haberent. 8 Vt taceam longe maiore incommodo affectum iri eos, qui in ea vniuerſitate in qua milites degant, cogantur hoſpitij onus ſentire, quamuis ibidem, ſi voles, domum quoque habeant ſine domicilio. 9 Cum ea tantum ſoleat quiſque domum inſtructam habere, in qua domeſticos lares fouet. 10 Nec dubitandum eſt, quin quod dicitur munus hoſpitis in domo recipiendi patrimonij, non perſonæ onus eſſe, 11 ita accipi debeat, ſi in eo loco domicilium ſit eius, qui hoſpitem recipit. Alioqui quomodo reciperet? 12 Adde quod ſi ita ius eſſet, vt in quo loco bona quiſque poſſideret, oneribus iſtis extraordinariis implicari deberet, multo grauior & durior foret eorum conditio, qui bona in diuerſis territoriis ſita poſſiderent: quia ſæpius onerarentur, quam ij qui totum ſuum patrimonium, quod eſſet longe opulentius, in vno tantum territorio haberent. 13 *Ita Senatus* in cauſa Amedei Pugeat, contra Syndicos de Cuſy, & pro Iſabella Scarron, vidua Petri Pignier medici, contra Syndicos oppidi de S. Pierre d'Arbigny, Prid. Calend. Septemb. 1593.

1 Quod enim pro portione aliculus rei eſt, eius naturam & conditionem induit, *l. vlt. D. de cond. cauſ. dat.*

2 Hi enim excipiuntur, quia principi ſeruire tanquam nobiles coguntur, in eamque rem longe plus expendere, quam cæteri omnes plebeij expendant, *argum l. 5. §. negotiatores, de iur. imm.*

3 Vt eadem ſit ratio partis & totius, *vulg. l. quæ de tota 76. de rei vindicat.*

4 Nihil enim vetat in eodem loco ſolui & ordinarium onus, & extraordinarium ad inſtar ordinarij conſtitutum.

5 Ex regula generali, quæ vult onera perſonalia vel mixta ſoluenda eſſe in loco domicilij. Patrimonalia vero in loco patrimonij, vt dixi *Definit. 2. ſup. Ex l. vnic. Cod. de mulier. in quo loco.*

6 Caſus autem fortuiti à nullo præſtantur, *l. contractus, 25. de reg. iur.*

7 Et præterea eſſet exactio longe difficilior Theſaurario Principis & exactoribus, qui in plures perſonas diſtinguerentur. Præter id quod exactio per partes habeat magna incommoda, *l. 3. D. famil. erciſc.*

8 Dum mauult ſibi quiſque bene eſſe quam alteri.

9 Poteſt enim domus eſſe ſine domicilio, quamuis non domicilium ſine domo, *l. libertus, 17. §. ſola ratio, ex §. ſola domus, D. ad municip.*

10 Quæ etiam domicilij definitio eſt, *l. eius qui, 27. §. Celſus, eod. tit.*

11 *l. & qui originem, 3. §. munus hoſpitis, D. de muner. & honor.*

12 Semper enim ſupponendi ſunt, & præſupponendi termini habiles, *vulg. l. adigere, 6. §. quamuis, D. de iur. patron. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Tertyll. l. vt gradatim, 11. §. 1. D. de muner. & honor.*

13 Nemo autem ob id magis onerari debet, quod habeat patrimonium in diuerſa loca diſperſum, cum non eo ditior ſit, at potius tanto minus diues, quanto incommodior eſt talis patrimonij adminiſtratio.

DEFINITIO X.

Si alius ſit locus originis, alius domicilij, præualet locus domicilij & noui, non veteris, ſi nihil in fraudem factum ſit.

QVid ergo ſi cum quis habitare ſoleret in eo loco, in quo bona etiam ſua ſita habebat, domicilium ſuum alio tranſtulerit? Non veteris ſed noui domicilij locus ſpectabitur, 1 ſi non in fraudem ea mutatio facta proponatur; 2 Nec ſi prioris domicilij locus idem originis fuit, aliud dicendum erit, 3 quia dominij locus præualet, 4 niſi cum domicilij mutatio contingit ob ſuperuenientem dignitatem. 5 Quid ſi quis eodem tempore duplex domicilium habeat? id enim fieri poſſe conſtat. 6 Vtrobique huiuſmodi onera ſubire cogendus erit, quæ domicilij cauſam ſequuntur. Sed hoc ita, ſi æquè vtroque loco inſtructus fuit, vt vtrumque domicilium æquali iure habeat. Alioqui in eo ſolo contribuere debebit, in quo frequentius & familiarius domicilium habet. 7 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

Source : BIU Cujas

1 Domicilij enim ratio temporalis est,& pro cuiusque arbitrio constitui & transferri potest, dummodo re & facto non nuda contestatione transferatur, *l. libertus*, 17. *§. patris, & §. in adoptiua, & l. domicilium* 20. *D. ad municip.*

2 *l. incola*, 34. *l. vlt. §. antep. eod. tit. l.* 1. *D. decur.*

3 *l. & qui originem*, 3. *D. de muner. & honor.*

4 *d. l. & qui, in princip. l. filij.* 22. *§. municipes, l. adsumptio*, 6. *§. vlt. ad municip.*

5 Boer. *q.* 11. *num.* 1. *ex l. Senatores*, vbi DD. *de Senat. l. interdum, §. Senator, de iudic.*

6 *l. assumptio*, 6. *§. viris prudentibus, l. si quis instructus est, alias §. si quis, l. eius, ad municip.* Boer. *vbi sup. numer.* 3. Nec duo tantum domicilia quis habere potest, vt quidam putant, quos refert idem Boer. *quæst.* 13. *num.* 2. sed etiam plura, vt ibidem Boer. tractat.

7 *dict. l. eius qui §. Celsus, alias §. si quis instructus, D. ad municip.* Vide Afflict. *decis.* 384. Guid. Pap. *quæst.* 5. & 87. vbi late Ranchin. in addit. Ioan. de Platea *in rubr. Cod. de tribut. & annon lib.* 11.

DEFINITIO XI.

Mulier debet contribuere in domicilio mariti, non in loco suæ originis.

ITa igitur fiet, vt si mulier quæ in eo loco habitabat, vnde habebat originem, & vbi bona ipsius sita erant, alibi nupserit,& in mariti domicilium ierit, non amplius in veteris domicilij loco contribuere debeat, sed apud domicilium mariti. 1 Nempe quod ipsa vel inuita sequatur. 2 Multo igitur minus tenebitur maritus, cui bona omnia in dotem data sunt, ibi contribuere, vbi mulier domicilium habebat,priusquam nuberet. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. vltim. §. item rescripserunt mulierem, D. ad municip.* quamuis originem mutare nemo possit, *l.* 4. *Cod. de municip. & originar.*

2 Etiam cum vidua est, nisi ad secundas conuolet nuptias, *l. filij*, 22. *§. vidua, D. ad municip. l. cum quadam puella, penult. D. de iurisd. omn. iudic.*

3 Ita enim fieret, vt maritus sequeretur domicilium mulieris, quod esset absurdum, *l. vnic. vbi not. C. de mulier. in quo loco, lib.* 10. *tit.* 62.

DEFINITIO XII.

Mulier plebeia, quæ secundo viro nupsit nobili, nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppigneratis, licet ea bona fuerint antea contributioni obnoxia.

ADeo verum est mulieri plebeiæ ex mariti persona & dignitate acquiri nobilitatis & immunitatis iura, 1 vt & si antea plebeio nupserit, nec dum recepta dote hypothecam in bonis vulgaribus & plebeiis constitutam, secundo marito nobili viro in dotem dederit, 2 perinde ab omnibus plebeiorum contributionibus immunem esse mulierē oporteat, 3 ac si ad eam bona illa dominij iure pertinerent. Quamuis eo casu, vt minor dubitandi causa esset,illud faceret, quod ex personæ conditione ipsa quoque bonorū conditio immutata videretur. 4 Quod similiter dici non potest, cum proprietas penes plebeium mansit, 5 solo iure percipiendorum per antichresim fructuum in creditricem mulierem translato. 6 Sed id nimirum vniuersitati cōmodius est, quæ proprietatium non minus obligatum habeat ad omnia onera, quam si re sua libere frueretur: quasi nec pauperiorem factum,qui in vicem rerum obligatarum,earúmque fructuum, & pecuniam dotalem retineat,& eius vsuras, 7 quique luendi etiam ius habeat. 8 Quo vti vel nolit vel fortasse non possit propter difficultatem explicandæ pecuniæ, 9 & vniuersitas putet sua interesse lui pignora, ne ex immunitatis nouo priuilegio mulieri quæsito damnum sentiat, non erit iniquum idem luendi ius vniuersitati accommodari, 10 non in præiudicium proprietarij, sed vt eodem iure pignora possideat, quo mulier ipsa nobili nupta possidebat, 11 salua semper debitori iterum luendi facultate. 12 *Ita Senatus* ex tempore in causa Ludouicæ Cœur vxoris N. de Gauand, contra Syndicos de S. Michel Maurian. in publico auditorio Idib. Nouemb. 1595.

1 Secundum ea, quæ diximus *Definit.* 16. *& 17. sup. titul. proxim.*

2 Nam & pignus doti dari potest sicut & pignori, hactenus nimirum vt ius,quod habuit mulier, in dotem datum videatur, *l. vnic. C. si pign. pignor dat. sit. l. si conuenerit* 18. *D. de pignorat. act.*

3 Tametsi contributionibus istis solent esse obnoxij possessores omnes, tametsi non nisi iure pignoris & hypothecæ possideant, si modo percipiant fructus, quia sunt ista onera fructuum & possessionis magis, quam proprietatis, *l. si pendente* 27. *§. si quid cloacarij, D. de vsufr.*

4 Cum soleant bona & debeant sequi conditionem personæ, *l. per curatorem* 90. *§.* 1. *D de acquir. hæred l. vltim. C. de inoffic testam.*

5 Nec enim proprietas pignoris transit in creditorem, *l. cum & sortis.* 35. *§.* 1. *D. de pignor. act. l. pignus* 8. *C. eod.*

6 Est enim antichresis species pignoris, *l. si pecuniam*, 34. *D. eod.* cuius fructus pertinent ad creditorem in vicem vsurarum, *l. si is qui* 11. *§. si antichresis, D. de pignor.*

7 *Arg. l. quia qui pretio* 39. *D. de vsuf. l. cum debitor* 8. *D. quib. caus. pignor. vel hypoth. tacit. contr. l. Imperator* 70. *§. vlt. cum duab. seqq. de legat.* 2.

8 Quisquis vero potest facere vt possit iam videtur posse, *l. qui potest facere* 174. *de reg. iur.*

9 Nec enim semper facile est pecuniam explicare, vel eam habere in numerato, *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*

10 Ne alioqui paupertas proprietarij noceat vniuersitati, cum è contrario possit huiusmodi temperamento consuli & proprietario,& vniuersitati, *vt in l. in creditore* 38. *D de euict. l. ex his* 8. *D. quæ in fraud. creait.*

11 Exemplo eius quod scriptum est, *in l peto* 69. *§ prædium, de legat.* 2.

12 *Argument. l. cum secundus*, 5. *§.* 1. *& l. seqq. de distract. pignor.*

DEFINITIO XIII.

Non potest nobilis & immunis retenta nobilitate priuilegium immunitatis à se abdicare, & ne iuri publico derogetur, & toti nobilitatis ordini iniuria irrogetur.

QVi eam nobilitatem siue à natura, siue à Principe habet, vt immunitatis priuilegio gaudere debeat, 1 si cum municipio transegerit,& conuenerit, vt pro bonis plebeiis,si qua iam acquisierit, aut in posterum acquisiturus sit, plebeiis oneribus contribuere teneatur, nec sibi nec posteris, suis, licet hæredibus, nocet, 2 quoniam ea res ad ius publicum spectat, 3 & ad ordinum distinctionem. 4 In qua re nemini permittendum est, vt eam sibi conditionem irroget, quæ in alterum eiusdem ordinis damnum possit cedere. 5 *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 Sunt enim hic adhibendæ quædam distinctiones, de quibus diximus *Defin.* 6. *sup.* Vide And. Tiraq. *c.* 20. *num.* 165. *& seqq. de nobilit.*

2 Quamuis dici soleat, posse quemlibet suam & sui hæredis conditionem facere deteriorem, *vulg. l pen. C. de pact. l. pactum* 46. *D. eod. l. si iudex* 41. *D. de minor. l. inuitus* 156. *§. vlt. de regul. iur.*

3 Alioqui priuatorum pactiones legum auctoritate censerentur, quod absurdum esset, *l. vlt. D. de suis & legit. l. ius publicum* 38. *D. de pact.*

4 Quam seruari & retineri publice quoque interest, *l.* 1. *& tot. tit. C. vt dignit. ord. seruet. l.* 1. *§. sed etsi seruus, D. de inspic. ventr.* Iunge *Defin. seq.*

5 Exemplo eius quod solemus dicere, non esse permittendum, vt clericus renunciet priuilegio sui fori, quoniam id in totius cleri & ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret, *cap. si diligenti, & pass. extr. de for. compet.* Si tamen nobilis & immunis vltro vellet tributa soluere, fortassis motus conscientia, ne immunitatis priuilegio abuti videretur pro bonis à plebeio acquisitis in perniciem vniuersitatis, non posset repetere, & quia videretur donasse, *l. eius per errorem* 53. *de reg. iur* & quia nesset causa pietatis, quæ impediret repetitionem, *l. cum is* 36. *§. mulier, D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIV

Non potest fieri per consuetudinem, vt qui sunt nobiles non sint immunes ab oneribus & contributionibus plebeiorum.

DVbitatum est, an ea municipali consuetudine induci possit, vt plebeiis muneribus & oneribus nobiles contribuere teneantur pro bonis, quæ in eo municipio possident? Quibusdam videbatur posse, propterea quod nobilitas sit qualitas accidentalis, non naturalis, 1 quæque pro possessoris arbitrio etiam in totum amitti possit, si quid forte ille faciat, quod deroget nobilitati. 2 Multo igitur magis fieri possit, vt pro Principis voluntate aut locorum consuetudine priuilegiū immunitatis amittat, tametsi ipsa retineatur. 3 Indéque nimirum fit vt apud gentes pleraſque nobiles cum plebeiis contribuere teneantur pro bonis, quæ habeāt plebeia & ignobilia,neque tamen eo minus sint nobiles.

Source : BIU Cujas

4 Aliis contra placebat non esse recipiẽdam illam consuetudinem, quæ non solum iuri communi & publico erpugnaret, 5 sed etiam publicæ vtilitati, ad quam sane pertinet, vt dignitatum ordo distinctioque seruetur, 6 præsertim apud nos, qui eo semper iure vsi sumus, adeóque ex ipsis Principum edictis, vt non alia munera oneráque cum plebeiis subire nobiles cogantur, quam quæ mere sint patrimoniorum, 7 eáque tandem sententia post consultum Principem obtinuit. In causa N. de Vial & Syndicorum d'Argentine, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Andr. Tiraquel. *c.* 10. *n.* 13. *de nobilit.* vbi ex hoc infert, nunquam præsumi eam, nisi probetur per text. *in l. non ignoras Cod. qui accus. non poss.*

2 Cum plerisque modis amittatur nobilitas, Tiraq. *c.* 4. *&* 27. *de nobilit. per tot. & c.* 34. *per tot.*

3 Vnde est quod scribit Tiraq. *cap.* 20. *num.* 172. *de nobilit.* propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.

4 Quam sententiam videtur defendere Andr. Tiraq. *d. c.* 20. *n.* 165. *& seqq.* scilicet in nobilibus ex genere, non tamen in nobilibus ex dignitate.

5 Nec enim vnquam ferendum est, vt consuetudo vincat legem, *l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*

6 Vt dixi *Defin. præced. num.* 4. *&* 5.

7 A quibus certum est neminem excusari, ne quidem Principem ipsum aut Ecclesiam. Tiraquel *dict. c.* 20. *num.* 167. *ex l. ad instructionem, C. de sacros. Eccles. l. absit, C. de priuileg. dom. Aug. l.* 2. *l. neque tempore* 5. *l. pen. & vlt. C. hoc tit. l. ab his oneribus* 10. *D. de vacat. & excus. muner.*

DEFINITIO XV.

Consuetudo localis, quæ immunitatem à nobilitate separat, an obliget etiam forenses?

DE illo etiam quæsitum est, an si qua ratione valeret consuetudo illa, de qua proxime scripsimus, 1 vsque adeo tamen extendi deberet, vt forenses quoque comprehenderet; Placuit inspiciendum esse diligenter, qualis probata sit, & qualiter concepta. Nam si nihil de forensibus probatum sit, non debet comprehendere, quia dici solet, consuetudines esse stricti iuris, 2 ideóque nec de casu ad casum extendi debere, 3 multo minus de persona ad personam. Est enim extensio ista longe odiosior: 4 si tamen in rem ipsam concepta probetur, puta quod in vsu fuerit, vt bona omnia plebeia omnibus plebeiorum oneribus subiacerent, tametsi à nobilibus possiderentur, ligabit etiam haud dubie forenses, exemplo legis, 5 aut statuti in rem, non in personam concepti. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scilicet qui essent nobiles, non ideo essent immunes ab oneribus plebeiis.

2 Not. *ad l. de quibus* 32. *D. de legib. & ad l.* 2. *Cod. quæ sit long. cons.*

3 *l. commodissime* 10. *de lib. & posthum. l. si cum dotem* 22. *in princ. D. solut. matrim. l. si donatarius* 9. *D. de condict. caus. dat.*

4 Not. *ad l. Gallus*, 29. *§. & quid si tantum, de liber. & posthum. l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus, in fin. de verb. oblig.*

5 Quid enim aliud est consuetudo, quam lex non scripta, *d. l. de quibus, D. de legib.*

6 De quo Bart. & post eum cæteri *ad l.* 1. *C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.*

DEFINITIO XVI.

Consuetudines locales, quæ obtinuerunt ante introductionem tributi commutatorij, non sunt trahendæ ad tributum istud, quod ab initio suas leges habuit ex edicto Principis.

ILla quoque agitata fuit quæstio, admissa illa consuetudine, vt cum plebeiis contribuere nobiles teneantur pro bonis plebeiis & ignobilibus, quæ in territorio possident, vtrum habere illa locum debeat ratione tributi commutatorij, quod posterioribus Principum nostrorum edictis introductum est, quibus nominatim excepti sunt nobiles notabiliter viuentes, nisi qui nouam ex rescripto Principis meruerint nobilitatem? Quos visum est ante annos quinquaginta priuilegio immunitatis gaudere non debere. Quæstio in eo esse videbatur, An superueniens Principis lex generalis deroget legi speciali aut consuetudini anteriori, cuius mentio nulla facta sit? In qua quæstione vulgo receptum est, non esse credendum, Principem derogare voluisse speciali legi aut consuetudini, quippe quam in facto consistentem iuste ignorare potuerit. 2 Mihi tamen magis placebat, in proposita specie non esse locum huic quæstioni, quoniam, quod ad tributum commutatorium attinebat, nulla vigere potuerat consuetudo, priusquam edicto Principis esset introductum. 3 Post introductionem vero multo minus fieri, vt ex consuetudine in aliis casibus quantumuis similibus obseruata hoc tributionis genus legem acciperet, quam ab initio propriam certámque ex ipsis edicti verbis acceperat. 4 Atque ita tandem Senatui visum est, quoniam tamen Princeps rescripserat, licet pendente lite, & ad Syndicorum postulationem, nolle se municipali consuetudini quicquam per edicta sua generalia derogatum intelligi, visum est nihil inconsulto eo constitui debere, seu per literas certiorem eum faciendum, quid Senatui æquius melius videretur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum in toto iure generi per speciẽ derogetur, vt est in regula iuris.

2 *Cap.* 1. *extr. de consuet. in* 6. iunct. *l.* 3. *§. ex hoc rescripto, D. de sepulchr. violat.*

3 Non enim potest videri consuetudo ad ea pertinere, quæ non nisi ex postfacto sint introducta, ideóque noua de iis lege vel consuetudine opus est, *argum. l. non potest* 22. *D. de iudic.* nisi quod potest consuetudo iam recepta trahi ad nouos casus, dummodo similes, *l. de quibus* 32. *D. de legib.*

4 *l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum.* De eo namque, de quo lex scripta est, neque lege, neque consuetudine, adeóque nec interpretatione vlla opus est, *l. ille aut ille* 25. *§. cum in verbis, de leg.* 3. Facit *l. vero* 12. *§. pen in illis verbis, quia certam conditionem habuit stipulatio, D. de solut.*

5 *Arg. l.* 1. *C. de legib.* iunct. *l. vlt. eod. tit.*

DEFINITIO XVII.

Priuilegium immunitatis, quod fuerat prius ademptum Iuridicis maioribus prouinciarum, postea verò iis restitutum est, ad eorum liberos non extendi tur.

IN edicti incerpretatione, quod de tributorum fiscalium peræquatione factum est, cum Princeps ad Senatum rescripsisset, velle se vt iudices prouinciarum, quos maiores appellamus, gauderent immunitate, quæ edicti verbis non aliis quam supremis magistratibus stipendia merentibus concessa erat, quæsitum fuit, an idem immunitatis priuilegium filiis eorum posterisque concedi deberet? Et post longã disputationem placuit, si ex iuris ratione æstimanda res esset, eandem liberorum quam patris rationem constituendam fore, quandoquidem priuilegium illud immunitatis non tam propter officium indulgetur, quod sane constat in liberis non transire, 2 quam propter dignitatem, quæ haud dubie liberis per partem quæritur, 3 adeò vt etiamsi casu aliquo patri adempta sit, liberis tamen non adimatur. 4 Sed tamen in proposito aliud dicendum esse, quoniam iuri communi, quod Iudicibus prouinciarum non minus quam Senatoribus & nobilitatem & immunitatem daret, 5 priore Principis edicto derogatum esset, relicta iis solis immunitate, qui supremi Imperij partibus in iudicando fungerentur. 6 Proinde si rursum Præsidibus fauere Princeps vellet, quod indignissimum esset, eum, qui prouinciæ præfit, vrgeri à plebeiis ad solutionem plebeiorum onerum, (quæ res plerumque contemptum habet 7) non itidem consequens esse, vt perinde posteris eorum faueatur. Est enim angustius priuilegium immunitatis, 8 quæ ex speciali iure soláque Principis voluntate competit, quam eius, quæ ex iure communi, 9 nec tam facile transmittitur ad liberos, vt sunt Principum priuilegia fere omnia personalia, 10 nisi cum aliud expressim actum est. Mouit etiam Senatum, quod conueniens videbatur, meliorem & digniorem hac parte esse conditionem Senatorum quam Iudicum prouincialium. 11 *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto facto ad edictum, quod ab Idib. Ian. conscriptum, postea Prid. Id. Februar. in Senatu publicatum est.

1 Cum & nobilitas & immunitas à parentibus in liberos iure communi transmittatur, *l.* 1. vbi Bartol. & alij, *l. Senator, & l. si Senatori Cod. hoc titul. l.* 12. Tiraquell. late *cap.* 15. *de Nobilit.*

2 Vt diximus *Defin.* 23. *sup. tit prox.*

3 *l emancipatum* 7. *§. vlt. D. de Senator.*

4 Text. est elegans *in l. filiam* 9. *eod.*

5 Tanquam qui æque sint Consiliarij Principis, licet non æquo gradu.

Source : BIU Cujas

6 Potest enim Princeps de iure nobilitatis,& eius immunitatis,quæ ex nobilitate nascitur,pro arbitrio disponere,vt late per Tiraq *c.6.de nobil.*

7 *l. generaliter* 13. *D. de in ius vocand.*

8 Vt constat ex iis, quæ diximus *Defin. 6. supr.*

9 *l.* 1 §. *vlt. D. de constit. Princip.*

10 In dubio tamen concessionem à Principe factam censendam esse realem potius, quam personalem, ita vt trahcat ad successores, defendit ex communi sententia Tiraq. *c.* 37. *n.* 59. *de nobilit.*

11 Propter excellentiam senatoriæ dignitatis, cum Senatores sint pari corporis Principis, *l. quisquis* 5. *C. ad leg. Iul. Maiest.*

DEFINITIO XVIII.

Tributa indicta municipibus per vniuersitatem non possunt exigi nisi aduersus eos, qui indictioni consenserunt fiscalium debitorum alia ratio est.

VNiuersitatis nomine indicta singulis municipibus contributione, licet maior pars consenserit, 1 non idcirco tamen qui non consenserunt præcise vrgendi sunt ad solutionem,si velint intercedere, & intercessionis causas reddere. 2 Sane nec eorum intercessio facere debet, quo minus vrgeantur ij, qui consenserunt. 3 Non idem est in fiscalibus debitis, quibus vtique mora nulla propter intercessionem fieri debet, 4 tametsi admittatur inter cessio postmodum ad repetitionem profutura, si ex postfacto iustam eam fuisse apparuerit. 5 *Ita tractatum est* in publico Auditorio in causa vniuersitatis de S. Vial, 10 Calend. Decemb. 1594.

1 Quamuis dici soleat, id, quod maior pars constituerit ab omnibus constitutum videri, *l. quod maior pars* 19. *D. ad municip.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 87. *n* 1. vbi ait, Vniuersitatem, quæ non habet bursam communem, posse collectam imponere.

2 Quia quod omnes tangit vt singulos, ab omnibus approbari debet, *l. vlt C. de auctor. præst.*

3 Nec enim volentibus & consentientibus potest videri vlla fieri iniuria, *l. in diem* 9. §. 1. *de aqu. pluu. arcend.*

4 Quia publice interest non fieri moram exactioni fiscaliũ debitorum.

5 Alioqui non esset permittendum, ne quidem fauore fisci, vt inciperent ab executione, si ei, contra quem fit executio, non esset saluum ius intercedendi, *l.* 1. *Cod. de exec. rei iudic.* iunctis iis, quæ tradit Bartol. *ad l. de pupillo* 5. §. *meminisse*, *D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XIX.

Tributi fiscalis onus quomodo dividendum sit inter contribules,& quid si quidam ex iis fiant non soluendo?

ONus tributi ab vniuersitate pendendi inter eos omnes, qui ex vniuersitate sunt, nec immunitatis priuilegium habent, diuidi non pro viribus,sed pro congruis portionibus debet. Quo facto non est ferendum, vt, quod alius debeat, ab alio exigatur, nec si id Principi vtilius & commodius fore videatur: 1 impugnat enim ea res publicam vtilitatem,ex qua optimus quisque commoda Principis æstimare solet, abhorrétque maxime à naturali ratione & æquitate vt alius pro alio inquietetur. 4 Quid ergo si quidam sint non soluendo? An pro eorum portionibus tributi iacturam facere Principem æquum erit? Minime vero. Sed ad nouam tributi diuisionem inter contribules faciẽdam redeundum erit, vt pro inopum aut absentium partibus cæteri, qui adsunt & soluendo sunt,onerentur, 5 salua iis aduersus illos, qui soluere debuerunt,actione, si quando ad locum aut meliorem fortunam redibunt, aut etiam in eorum bona, si qua sint, quæ capi possint. 6 Contribules vero eos esse intelligendum est, non qui sint ex eadem, vt loquimur, parœcia, sed quibus omnibus ab initio vna tantum summa soluenda constituta est, tametsi postea commodioris exactionis causa in plures parœcias diuisa & separatim distributa sit. Itaque ad totius territorij iurisdictionalis, quod nos mandamentum appellamus, non ad huius tantum vel illius parœciæ onus ea res pertinere debet, apud nos, qui mandamentis primum, deinde ex ordine singulis cuiusque mandamenti parœciis pro singulorum facultatibus tributi pendendi quantitatem præstituere solemus. *Ita Senatus* pro fratribus Myard contra Syndicos de Verion 6. Cal. Decemb. 1594.

1 *l. vlt. D. quemadm. ciuil. muner. indic. lib.* 10. *tit.* 42. iunct. *l.* 1. *C. hoc tit. de muner. patrim. eod. lib.*

2 *l. vnic. C. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. ten.*

3 *l. vnic.* §. *penult. C. de caduc. tollend l. præcipimus* 32. *in princip D. de appellat.*

4 Alex. *all l. si se non obtulit*, *n.* 14. *D. de re iudicat.* post Bart. *ad* §. *actor. eod. leg.* Vide *Nouell.* 128. *c.* 14. §. *nullus autem.*

5 Quæ superindictio appellatur à Iustiniano *d. Nouell.* 128. *cap* 8.

6 Puta in nomina debitorum, *d. Nouell.* 128. *l.* 4. *C. quand. fisc. vel priuat. debitoris sui debitorem conuen. poss.*

DEFINITIO XX.

Quantum intersit, an quis dicat se plus æquo oneratum, an pro aliis indebitè exactum?

QVi se in tributi alteriusve oneris diuisione plus quam par sit oneratum conqueritur, iuste postulat vt noua diuisio fiat, 1 sed ita si paratus sit sumptus in eam rem necessarios prorogare, postea repetiturus si iustam querelam habuisse compertus erit. 2 Aliud est, si quis non de portionis suæ quantitate queratur, sed de eo tantum, quod pro cæteris absentibus aut inopibus vrgeatur. Hoc enim casu noua illa distributio,de qua proxime diximus, non petentis priuati sumptib. fieri debet, sed totius territorij, 3 salua aduersus personas aut bona eorum, qui nouæ distributionis faciendæ necessitat attulerunt,repetitione. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt ad æqualitatem suam res reducatur.

2 Dixi *Defin.* 1. *supr.*

3 Non parœciæ tantum,sed mandamenti, vt dixi *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO XXI.

Tributorum onus constituendum est non ex pretiis emptionum, sed ex iusto rei valore.

IN eorum onerum diuisione facienda, quæ aut rebus ipsis aut personis pro rebus indicuntur, non pretia emptionum spectanda sunt, vt tanti res esse videatur, quanti empta est, 1 sed iustus valor inspiciendus est, 2 qui vtplurimum ex fructuum ac redituum qualitate & quantitate, item loci, in quo bona sita sunt, conditione plerumque æstimatur. 3 Euenit enim sæpenumero, vt longe pluris vendatur, quam res sit propter emptoris immoderatam affectionem, 4 aut minoris, ob venditoris egestatem: 5 quod cum fit, nemo sane dixerit, conuenti pretij rationem habendam esse. Idque adeo verum est, vt non solum ab aliis, qui ex ea re læderentur, quique non contraxerunt id allegari possit, 6 sed ab ipso quoque emptore, cui nec nocere debet in suscipiendo tributi onere, quod ille ipse tanti rem æstimauerit, 7 & plerumque, licet non semper, æquius est, vt non plus emptor ob rem emptam præstet, quam præstare venditor solitus esset, 8 nisi causa iusta fuit, propter quam grauius ille tributum pendere venditor debuisset. Semper enim ad suam æquitatem reuocanda res est. 9 *Ita Senatus* in causa Syndicorum Capellæ Tarentas.in pnblico auditorio,3.Cal.Decemb.1594.

1 Cum possit emi multo pluris quam res est ex stultitia emptoris, *vt in l. alienus, D. ad leg. Falcid.* vel ex qua etiam alia iusta causa,*l.* 1. *D. si quid in fraud. patron.*

2 *l. pretia rerum* 63. *D. ad leg. Falcid. l. si seruus* 33. *ad leg. Aquil.*

3 *l. si fundum per fideicommissum* 92. *de legat.* 1.

4 *Vt in d. l.* 1. *D. si quid in fraud. patron.*

5 *Vt in l.* 2. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*

6 Ex iuris regula quæ non patitur res inter alios actas aliis nocere, *l.* 1. *& tot. tit. C. int. alios act.*

7 Quod enim tanti rem æstimauit, non ad hos fines factum est: actus autem non operantur vltra intentionem agentium, *vulg. l. non omnis* 19. *D. reb. credit.*

8 *l. inuitus* 156. §. *plerumque. de reg. iur.*

9 *l. maioribus*, 3. *C. commun. vtriusque iudic.*

DEFINITIO XXII.

Fructuarius nobilis debet gaudere immunitate, etiamsi neque proprietarij, neque bonorũ conditio sit immunis.

CVm onus pendendi tributi ad fructuarium spectet, non ad proprietarium, 1 consequens est, vt si fructuarij persona immunitatis priuilegium aliquod habeat, non ob id minus eo priuilegio gaudere debeat, quod & proprietarij persona, & bonorum conditio priuilegium nullum mereatur, maxime vero si tributum tale proponatur, quod non tam rebus quam personæ pro rebus indictum fuerit, quale est, quod apud nos commutatorium appellatur: in eo namque tributorum genere nihil nisi personæ conditionem inspicimus,

Source : BIU Cujas

ſpicimus. 2 Sed & ſi res ipſa tributum deberet, 3 cum ex fructibus pendi debeat, 4 imminueretur ius vſufructuarij immunitatem habentis, ſi pro tributo res capi poſſet. 5 Itaque immunem quoque vſumfructum eſſe neceſſe eſt. Nec ſimile eſt, quod pro æris alieni ex ſolutione fructuarius diminutionem ſui viufructus pati cogitur: 6 neque enim in ære alieno eſt tributum, quod nec à proprietario debetur, quia fructus non percepit, nec à fructuario, qui proprio iure habet immunitatem. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 24. ſup. De dignit. & nobilit.

1 *L. ſi quid pendente 27. §. ſi quid cloacarij, D. de vſufr.*

2 Quia perſona ſemper dignior eſt, ita vt ex eius conditione mutetur conditio bonorum, *l. per curatorem 90. §. 1. de acquir. hæred. l. vlt. C de inoff. teſtam.*

3 *Arg. l. Imperat. 7. de publican. & vectig. l. denique 19. D. de iur. fiſc.*

4 Eſt enim onus fructuum & poſſeſſionis. Vide Oſach. Cacheran. *deciſ. 83. nu. 5. & 6.* Cutt. ſen. *conſil. 36.* Alex. *conſ. 35. n. 12. lib. 4.* Iul. Clar. *in §. emphyteuſis, q. 46.*

5 Ex notat. *in l. vlt. D. de vſufruct legat.*

6 *d l vlt.* vbi Bart. & alij. [Simile eſt quod nobilis poſſidens bona tributaria iure pignoris & hypothecæ non tenetur ab tributa. Creditor enim ſibi poſſidet quod ad omnia non debitori niſi ad vſucapionis cauſam *l. ſerui nomine 6. D. de vſucap.* & ideo habet omnia interdicta pro pignore conuentionali quamuis non pro prætorio *l. 2. §. creditores D. vti poſſid.* Sane cum vniuerſitas ea ratione ſe valde læſam conqueretur, putauit Senatus ei permittendum, vt pignus lueret ſi vellet, atque ita in creditoris nobilis locum ſuccedendo indemniratem ſibi compararet. Nam & vniuerſitas ipſa creditrix eſt pro tributis quæ ſingulorum nomine præſtare debet, ideoque ſaluum ius offerendi habere illam æquum eſt. *Ita Senatus* pro D. de Monfort ex tempore 2. Iun. 1612.]

DEFINITIO XXIII.

Nihil poteſt fieri in fraudem publicarum functionum.

COntractus in fraudem publicarum functionum initos ipſo iure nullos eſſe placuit, 1 ne priuatorum pactionibus iuri publico derogetur. 2 *Sine die.*

1 *l. vnic. C. vt nemo ad ſuum patroc. ſuſcip. viros ruſtic. lib. 11. l. pen. C. de reſcind. vindit.* Boer. *qu. 2. num. 20.*

2 *l. ius publicum 38. de pact.*

DEFINITIO XXIV.

De domicilio & paternæ & maternæ originis, & de muneribus in vtroque loco ſubeundis.

PRopriam quiſque originem ſuam ſequitur, quam nec mutare, nec recuſare vllo modo poteſt, 1 ne quidem adoptionis commento. 2 Quare nec ſi per mille annos abeſſet, originis tamẽ domicilium eo minus retinere videretur: 3 ſed ex patris origine, ſicut ex propria domicilium quis habere intelligitur, 4 adeoque ex origine, aui, 5 non tamen proaui, ne alioqui res abeat in infinitum. 6 Maternæ originis alia ratio eſt, 7 niſi quo caſu filius ſine patre natus intelligitur, id eſt, matre poſtliminio reuerſa & enixa in ciuitate poſt patrem captiuum apud hoſtes defunctum, 8 aut qui ſpurius eſt. 9 Quod eo pertinet, vt in vtroque loco originis & propriæ & paternæ hic, qui duplex aut etiam triplex domicilium habet, ſi vtrobique bona etiam habeat, & honoribus & muneribus, tam perſonalibus quam realibus, fungatur, 10 ſi manucipalis aut prouincialis lex nulla repugnet. 11 Item vt ſiue in hoc, ſiue in illo loco reperiatur, conueniri iudiciumque ſubire cogi poſſit, 12 cum & vtriuſque loci legibus obſtringatur, 13 nec quod ad temporalia dumtaxat, ſed etiam quod ad ſpiritualia. 14 Igitur & *cogi poterit* vt ad eum locum redeat, vnde traxit originem, ad onera perſonalia, ſi qua vrgeant ſubeunda. 15 Etſi enim alibi etiam quam in loco originis domicilium conſtitui poſſe certum eſt, 16 originalem tamen cauſam, vt aiunt, accidentali præferri oportet. 17 Multo magis admittendum illud erit, ſi qui ex alieno territorio, in quo natus fuit, ad paternæ originis locum redierit, non pro albino, vt vocant, id eſt, alibi nato, 18 ſed pro ciue & originario haberi eum oportere, 19 vt paterna origo cum domicilio filij cõiuncta ſoli origini filij præferatur, 20 quia & duo vincula vni præferuntur, 21 præſertim ſi de ea re agatur, quæ ſententiam hanc fauorabiliorem efficiat, vtputa de albinagij iure, quod ſane perquã odioſum eſt, excludendo. 22 Sufficiet igitur vel aliquo tempore, ſiue primo, ſiue medio, ſiue vltimo regnicolam hunc fuiſſe. 23 Nam etſi quis in eam ciuitatem, quæ immunitatis priuilegia habebat, & vnde diuerterat, poſt aliquot annos redierit, conſtat priuilegio & immunitate eum gaudere, 24 ſi non ciuis originarius fuit, qui ad ea munera ſubeunda cogi etiam abſens potuerit, 25 & cui ob eam cauſam non debeat immunitas prodeſſe. 26 Cæterum ſi quis alicubi natus ſit, caſu magis quam certa matris deſtinatione, non tam in eo loco, in quo natus eſt, ſumpſiſſe originem credendus eſt, quam vbi mater ſiſtere & manere ſolita erat vel deſtinauerat. 27 Vnde & illud eſt, quod animalium ob bella in alieno loco parientium decimas ei parochiæ, à qua fugerunt, ſoluendas eſſe placuit. 28 *Sine die.*

1 *L. aſſumptio 6. D. ad municip. l. origine, Cod. de municip. & orig. lib. 10. l. priuilegio, C. de decur. eod. tit.*

2 *l ordine 15. §. fin. l liberti 17. §. in adoptiuis, D. ad munic.*

3 Bart. *in l. quæſitum per ill. text. de leg. 3. & in l Seia §. Pamphilia, de fund inſtr.* Boer. *quæſt. 13. n. 3.*

4 *d. l. aſſumptio, §. filius,* vbi gloſſ. & Bart. & *in l. filios apud, C. de municip. & orig. lib. 10.*

5 Bart. contra gloſſ. *in d §. filius.*

6 Boer. poſt gloſſ. & Bart. *d. q. 3 num. 7. & 8.* vbi communem ait.

7 *d. l. filios* Boer. *vbi ſup. num. 9.* contra Bertr. *conſ. 82. num. 15. vol. 4.*

8 Vt in ſpecie *l. 1. C. de captiu. & poſtlim.*

9 Alb. *in d §. filius, l. aſſumptio.*

10 Boer. *vbi ſup. num. 13. ex l. fin §. iidem reſcripſerunt mulierem, cum gloſ. D. ad municip. l. in filiis, C. de decur. lib. 10.*

11 Aliquando enim ita lex eſt, vt non alij onera vel munera ſubeant quam incolæ & habitatores, quo caſu ſola ratio originis non attenditur. Aliud enim eſt incolatus & domicilium habitationis, aliud vero locus & domicilium originis. Boer. *dict. quæſt. 13. num. 44. ex l incola 2. l. domicilium, & l. nihil ad municip.*

12 Gloſſ. *in d. l. aſſumptio, §. filius,* vbi etiam Bart. Caſtr. *Authent. ſi vero contigerit, in fin. C de iudic.* Boer. *vbi ſupr. n. 13.*

13 Nam à pari procedunt forum ſortiri & ſtatutis ligari. Socin. *conſ. 79. n. 8. poſt gloſ. in cap quod clericis, de for. comp.*

14 *DD. in c. 2. de temp. ordin.* Boer. *vbi ſupr. n. 15.*

15 Intellige ſi in fraudem originis domicilium mutauerit, aut ſi de hac reſtatutum aliquod ſit, vt in ea quæſtione, quam tractat Boer. 27. Vide *l. 1. D. de decur.*

16 *d. l. incola, d l. domicil. d. l. aſſumptio, §. viris prudẽtibus, cum ſimilib.*

17 *l. ſi adrogator.* vbi Iaſ. *col. 17. verſ. contrarium, D de adopt.*

18 Hanc enim huius vocis *albinus* etymologiam eſſe ait Boer. *vbi ſupr. num 17.* Vide *l. mercatores,* vbi Bald. *C. de commer. & mercat.*

19 Boer. *vbi ſupr. num. 30. 35. 36*

20 Boer. *d. num. 36.*

21 *§ ſi vero pater, Inſt. de adopt.*

22 Boer. *d. n 36. ex leg. odia, in 6.*

23 Boer. *vbi ſupr. n. 42. arg. § ex his, Inſt. de ingen.*

24 Iacob. de Aret. *in l. cum emancipatus, §. ſi pater ux duobus, per ill. text. de bonor. poſſ. contr. tab.*

25 Bart. *ad d. §. ſi pater.*

26 *l. 2. D. de iur immun.*

27 Bart. *conſ. 173 incip. Dubia occurrentia, & in l. ſi quis, per ill. text. C. de natur. liber. l. ciues, in fin. C. de incol* Boer. *vbi ſupr n. 49. 50. 51. & 52. ex l. nihil, de captiu. & n. 53. ex §. ſi quis igitur.* vbi Aug. *quibus mod. natur. effic. ſui.*

28 Bald. Caſtr. & alij. *in l. huiuſmodi, §. legatum, de iudic.*

DEFINITIO XXV.

ORiginis priuilegio quod ad immunitates attinet gaudere non debet, qui nulla ibi munera ſubire ſolitus eſt. 1 *Sine die.*

1 Boer. *quæſt. 13. n. 45.* poſt Barbat. *conſ. 2. vol. 3.*

DEFINITIO XXVI.

De immunitate perſonarum eccleſiaſticarum à munere & onere hoſpitis recipiendi.

HOſpitis recipiendi munus ex eorum numero eſſe, quæ patrimonialia appellantur, nemo ambigit, 1 à quibus non magis clericos quam alios vllos quamuis dignitate præfulgentes immunes eſſe placuit. 2 Sed tamen habent hoc clerici ex priuilegio in corpore iuris clauſo, quod habent etiã Profeſſores & Medici, 3 vt excuſẽtur à metatis, id eſt, ab onere iſto hoſpitis recipiẽdi: 4 fortaſſe ideo, quod onus hoc perſonalem quoque auferat vexationem, quæ recipiẽtis verecũdiam ipſam pulſare ac lædere videatur. 5 Clericorum enim perſonas ſanctas & inuiolabiles eſſe, ac proinde huiuſmodi priuilegio decorandas, non tantum ſacroſanctis Pontificibus, 6 ſed etiam Romanis Imperatoribus 7 iuſtiſſima ratione placuit. Si tamen ex ea immunitate fiat, vt laici ſupra modũ læ-

Source : BIU Cujas

dantur,& militum recipiẽdorum oneri ferendo impares efficiantur,ipſis quoque ſacris canonibus conſtitutum eſt,vt laicis ſubſidio eſſe ac ſuppetias ferre clerici debeant, ſed ita tamen vt eam ſubuentionem ex charitate ſolum,non etiam ex debito profectam eſſe dici poſſit. 8 Nec fieri ſane vlla vnquã conſtitutione poſſet,vt ab hoc munere prorſus & omnimodo immunes eſſent clerici,etiam illo caſu,quo ipſa rerum neceſſitas ſubuentionem poſtularet. 9 Quid enim tam ſacrum ſanctũque eſſe poteſt,quod non violet neceſſitas,præſertim quæ aſſertores habeat milites *in* tanta,quanta perſæpe eſt,gladiorumque impunitate? Ne tamen eo prætextu liceret impune laicis clericorum priuilegio derogare, prouidenter ſummi Pontifices decreuerunt,vt ea cognitio de caſu neceſſitatis declarando non laici magiſtratus eſſe deberet,ſed ſolius Epiſcopi,hoc etiã addito, ne quid de ea rẽ poſſet Epiſcopus decernere inconſulto ſummo Pontifice, ob periculũ quod ſubeſſe putabatur, ne quis Epiſcopus per facilitatem ſuam vel tractandarem rerum imperitiam aliquid decerneret,quod in totius clerici dedecus & diſpendium redundaret.10 Sed quamquam ſacris canonibus ita cautum eſt,alio tamen iure vti nos cogit plerumque temporum iniuria,ſic conſtituto vtplurimũ rerum ſtatu,vt nec adeundi Epiſcopi ſpatium detur, tantum abeſt,vt de ſummo quoque Pontifice cõſulendo tractari poſſit:Nec rurſus Princeps fere vllus eſt,qui non in ſuo territorio eam ſibi poteſtatem & auctoritatem longa ſiue conſuetudine, ſiue præſcriptione ãcquiſiuerit, vt de his omnibus cognitio ſit ipſius Principis,vel maiorũ magiſtratuum, quibus ea res à Principe aut eius vicario generali curanda datur,non Epiſcoporum,quippe quos laici ſuſpicentur,numquam in eã rem conſenſuros eſſe, nihilque non facturos in cleri ſui exonerationem, non ſine magno laicorum malo & incommodo, ſi arbitrio ipſorum res committeretur.11 Atque ita Senatum noſtrum in cauſa quadam graui nec dum definita ſenſiſſe ſcio, etiamſi non tantum de clericorum & Canonicorum inſignis Eccleſiæ Cathedralis,ſed etiam de eccleſiaſticarum quoque & Capitulariũ ædium immunitate tractaretur,in qua faueri Canonicis longe æquius erat, quam ſi ad immunitatem profanis ſiue ſuis,ſiue aliorum ædibus acquirendum perſonale dũtaxat priuilegium allegarent. 12 Sed & illud accedebat,quod Princeps noſter pientiſſimus, idemque immunitatũ eccleſiaſticarum conſeruator religioſiſſimus pro clericis reſcripſerat ad Senatũ,ne quam ipſorum immunitatibus, præſertim quæ à iure ipſo datæ eſſent,iniuriam fieri pateretur.Quibus rationibus motus Senatus noſter, ne quid vel aduerſus pietatem ſuam ſolitam Principiſque voluntatem conſtituiſſe videretur, vel in eam generalem populorum omnim legem offendiſſe, quæ ſalutem populi ſupremã legem eſſe iubet,putauit interloquendum,vt ante omnia per vnum ex Senatoribus inſpicerentur & deſcriberentur omnes totius ciuitatis ædes,quæ ad ſubeundum hoſpitis recipiendi munus eſſent idoneæ,vt ex ea inſpectione ac deſcriptione cõſtare poſſet, quibus finibus circumſcribendi & definiendi eſſent caſus illi neceſſitatis,quorũ haberi ratione oporteret,ad obligãdos clericos,vt laicis ſubſidium ferrent,ne aut in clericorum,aut in laicorum arbitrio relictum id videretur.Nam niſi maxima omninoque præciſa vrgeret neceſſitas, quæ nec nobilioribus,nec aliis vllis præpua immunitate gaudentibus parceret,nihil contra eccleſiaſticam immunitatem ſtatuendum eſſe cõſtabat,ſiue de ſtationario milite,ſiue de eo,qui ex cauſa aliqua improuiſa ſuperuenerit,recipiendo ageretur. Quomodo ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum antehac fuit pridem pro Canonicis ciuitatis Aquenſis, nuper autem pro R. D. Canonicis Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis, confirmata conſilij Gebennenſis ſententia, me Præſide pro ipſis lata. *Sine die.*

1 *l.& qui originem 3.§.munus hoſpitis,l.vlt.§.pen.D.de mun.& hon.*

2 Exceptis ſcilicet iis ſolis, quibus principali beneficio & ſpeciali priuilegio conceſſum eſt, vt ab hoc munere & onere ſint immunes, vt Hermogenianus loquitur *in l.ſunt munera 11.D.de vacat.& excuſ.muner.* iunct. *l.2.3.& paſſ.C.de muner patrimon.*

3 *l.vlt.§.vltim.D.de muner.& honor.l.ab his oneribus 10.§.angariarum,D.de vacat.& excuſ.muner.l.archiatros 8.Cod.de metat.lib. 12. tit. 41.l.Medicos 6. Cod.de Profeſſ.& Medic.lib 10. tit.52.*

4 *l.1.C.de Epiſc.& Cleric.* Vide Guid.Pap.*q.7.ex l.mun.§ patrimon. D.de muner & honor.l.fin. C hoc tit.l. ad inſtruct. C. deſacroſanct eccleſ.*

5 Vnde & *hoſpitalis*, aut vt alij legunt,*hoſpitalitatis* moleſtia appellatur *in d.l. archiatros,8.C.de metat.*

6 *Can.non minus, can. aduerſus,extr.de immunit. eccleſ.*

7 *d.l. 1.C.de Epiſcop.& Cleric. vbi not. & in l.ad inſtructiones 7. C. de ſacroſ. Eccleſ.*

8 *d. c. aduerſus, cum ibi notat.*

9 Cum certiſſimum ſit,nullis legibus poſſe neceſſitatem coerceri,eſſeque illud veriſſimum , quod vulgo iactatur , Sæpe cedendum eſſe tempori, ac ſemper neceſſitati.

10 *d.c.aduerſus*, vbi Gloſ.& Canoniſt.

11 Solent enim & debent Epiſcopi fauere clericis , vt & magiſtratus laici ſolent fauere laicis.

12 Duplex enim hoc caſu aderat priuilegium,perſonarum ſcilicet & rerum.Dici autem ſolet & verum eſt,duo ſiue priuilegia,ſiue vincula eſſe fortiora vno , *vulg. l.pen. Cod de adopt.*

DEFINITIO XXVII.

Contributioni pecuniæ,ad cuius ſolutionem vniuerſitas erga vnum ex municipibus condemnata fuit,etiã victor obnoxius eſt,niſi lis ſit aut fuerit de immunitate.

NImis quidem graue eſt, vt quis arma parare contra ſe & aduerſarium ſuum quoquo modo adiuuare compellatur : 1 ſed tamen , ſi qua inter vniuerſitatem & aliquem ex municipibus & incolis mota lis eſſe proponatur, veriſſima & æquiſſima eſt ſententia exiſtimantium , contributioni eius pecuniæ, quam in cauſam ſumptuum litis ab vniuerſitate prorogari neceſſe eſt , illum etiam, *qui* cum vniuerſitate litigat , obnoxium eſſe oportere. 2 Nemo enim ob id ſolum , quod ſe aduerſarium vniuerſitati conſtituerit , ab oneribus & muneribus publicis exuere ſe poteſt,quibus municipes cæteri obſtringuntur,ſicuti nec ſola voluntate ius originis & domicilij ſui peruertere. 3 Hoc ita ſi non de eo ipſo litigetur , an publicorum onerum contributioni obnoxius ſit , is,qui ſe vel municipem eſſe negat,vel ex nobilitatis priuilegio,qua alia de cauſa immunem contẽdit.Neque enim pendente lite æquum eſſet litigatorem hunc haberi pro condemnato. 4 Ergo etſi proponas municipẽ,qui cum vniuerſitate de alia re litigabat,victoriam litis cum ſumptibus retuliſſe,adhuc dicendum erit,à contributione, quam pro eorum ſumptuũ ſolutione fieri neceſſe erit,non eo magis victorem hunc immunem fore. 5 Nec quod ita futurum ſit,vt victoriæ commodum ei pro parte auferatur,ad rem faciet, cũ ſit etiam inter victos,quatenus ex vniuerſitate eſt,quam ipſe vicit.Nam & ſi contributio facienda ſit inter municipes pro ſoluenda pecunia,quæ vni ex ciuibus debeatur , perinde creditori pars ea imputabitur , quam pro ſuo capite ſoluere debeat , ac ſi alius creditor proponeretur , 6 tanquam qui ſui ipſius debitor ſit & creditor diuerſis reſpectibus, 7 cum fieri nequeat,vt,quod ab vniuerſitate debetur,non afficiat omnes qui ex vniuerſitate ſunt , non quidem tanquam ſingulos , 8 ſed tanquam vniuerſos. 9 *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Madelain,& Syndicorum Megeuæ. *Sine die.*

1 *L. nimis graue 7.C. de teſtib. l.vlt C de edend.*

2 Ægid. Thomatus *in tract. de collect. quæſt. ſi quis vniuerſitati litem mouerit,p.325.* poſt Bart. *ad l.Imperatores,21.D.de tutel.& rat.diſtr.* Ciuitas enim , quæ non habet burſam communem , poteſt collectam imponere,vt tractat Guid. Pap *quæſt.87.ex l. 1.§. ſi nemo,vbi gloſſ. D. quod cuiuſque vniuerſit.l.2 in princ. de aliment.& cibar. leg.* Specul. *in §.ſequitur, de execut. ſentent. verſ. quid ſi vniuerſitas.* Vide *l.fin. C. de muner. patr. lib. 12.*

3 *l.domicilium 20.D. ad municip.l.origine 4.Cod.de municip.& originar.lib. 30 tit. 38.*

4 *Argum.dict l.Imperatores,* iunct.*l cum neque 4. C. de incol.& vbi quis domicil.hab.* Vide *l.moueor 4.Cod. ſi ſeruus export. ven.*

5 Ex notatis *num. 1.*

6 Bart.cõmuniter approbatus *in l ab omnibus 104.§.ſi Attio,de leg.1.*

7 *Arg.l ſi paterfamilias 15.§.1.D.de adopt.l.item 6.§.6. D. quod cuiuſque vniuerſ.*

8 *l. ſicut 7.§. 1.eod.*

9 Not. *in l.placet,C.de ſacroſ.Eccleſ.*

Gloria tota Deo, qui nobis hæc ocia fecit.

Honeſtauit me Deus in laboribus, Labores meos compleat Dominus.

FINIS.

INDEX

Source : BIU Cujas

INDEX
RERVM, ET MATERIARVM COPIOSVS.

PRIOR NVMERVS PAGINAM, ALTER DEFINITIONEM, tertius eiusdem definitionis vel sectionem, vel allegationem denotat.

A

ABBATIÆ seu societates lasciuientis iuuentutis antiquandæ. pag. 70. def. 8. n. 5

ABOLITIO & indulgentia in quo differant, 1091.1.& 3.5

Abolitio non est criminis sed accusationis, ibid. 1 in all.

Abolitionem impetrans, licet non minus literas principis cogatur exhibere, atque is cui gratiam criminis Princeps fecit, facilius tamen impetrare potest vt in auditorio secreto id fiat non in publico. ibid. 1

ABSENS dicitur, qui copiam sui non facit, quique latitat, 97.9.4 in all.

Absens condemnatus ex peremptorio, si appellat audiendus est, dummodo non per contumaciam defuerit. 174. 8.4 in all.

Absens rite citatus, si sit contumax, pro præsente haberi debet. 263. 28. 4 in all.

ABSENTIA longi temporis, cum mors est fundamentum intentionis non sufficit ad probandam mortem. 289.2.1 in all.

ABSENTIVM bonis cur curatores dentur. 634. 39. 4

Absentium bonis qui fratres præsentes habet & minores qui curatorem habeant, nullus dandus curator, sed iniungitur præsentium curatori vt absentium quoque causam & iura defendat. 530. 1.2 in all.

ABSOLVI nocẽtem melius est, quàm innocentẽ damnari 1087.11.4 in all.

Absolutus qui est à iudice ecclesiastico, potest nihilominus de eodem crimine, quod sit communis fori apud iudicem laicum accusari. 1080. 1. 5 in all.

ABSTENTIO iuris est, & voluntatis. 158.5.11,12

Abstentio non fit nec inducitur nisi ex verbis disertis & expressis. 644. 18. 1,2,3

Abstentionis beneficium non supersit filio qui paterna bona malo more attigit. 640. 8

Abstinendi beneficium, quod Prætor suis & necessariis hæredibus indulsit, merè personale est, nec ad eorum hæredes transmittitur. 146. 5. 7, 8

Abstinens se post additionem, siue per restitutionem in integrum, siue alio iure, hæres quidem summo iure manet, sed hæredis loco à prætore non habetur. 631. 27. 3 in all.

Abstinere plus est, quam inuentarij beneficium implorare. 147.2.2 in all.

ABVNDANTIA non solent viciare. 589.1.5 in all. & 883. 8.14 in all.

Abundanti quæ fiunt, non solent viciare, nec nocere. 29.7.2 in all.

ACCEPTILATIO in quo differat ab Apocha 369.1.1 in all.

ACCESSIONES æstimationis quantiplurimi frumenti mutuo dati non debentur, ne quidem à die litis contestatæ. 387.29.1,2

Accessiones nullæ debentur pro eo anno cuius ratio habetur, in æstimando quanti plurimi res fuit. 380. 9. 6, 7

Accessiones nullæ ex contractu stricto debentur, nisi naturales. 387.29. 2 in all.

ACCESSORIVM non debet esse dignius & potentius suo principali. 33.27. 2 in all.

Accessorium sublato principali non potest subsistere. 379. 5.3 in all.

Accessorium transit cum principali cesso. 411.13.2 in all.

de Accessoriis cognoscere debet is qui de principali cognoscit. 204.10.3 in all.

ACCRESCERE potest nihil habenti. 602. 1.22 in all.

ACCIPIENS pecuniam alicuius nomine & mandato, quid ei præstare debeat à quo accepit. 401. 32.1,2,3

ACCVSARE nemo inuitus cogitur. 1081.1.13 in all.

Accusare nemo cogitur, sed in accusatione semel instituta non perstans, vel eam negligens, in Turpillianum incidit, vel in falsi accusationem. 192. 4.1,2,3

Accusare quisquis alium vult de calumnia iurare debet. 325.68.4 in all.

Accusare multi non debent aut ob suam infamiam, aut ob aliquam conditionem. 1054. 5. 4 in all.

ACCVSATIO prius constituenda est, quàm excusatio alleganda. 333.15. 2 in all.

Accusatio non est permittenda quæ certum autorem nullum habet etiam in atrocissimis delictis. 1054.3.1

Accusatio non est admittenda si non fiat zelo iustitiæ. 1056.13. 1

Accusatio læsæ maiestatis non finitur morte. 333.25.4 in all.

Accusationem nouam instituere non potest condemnatus ad triremes, sed inchoatam prosequi. 1053.3.1

Accusatione pendente de grauiore crimine nihil interim pronunciandum est de leuiore. ibid.

ACCVSATOR eo ipso quod non probat suam intentionem, etiamsi de calumnia iurauerit, calumniari præsumitur. 320.49.9 in all.

Accusator cum habet pro se famam, vel auditum à fide dignis excusatur à calumnia, etiamsi in probatione defecerit. ibid. 2. 1 in all.

Accusator non facit vim qui ipse prehendit reum in executione mandatt iudicialis, secus si propria authoritate id faciat. 1084.7.1

Accusator si inops sit, & Princeps de fisco sumptus erogari veret, quid faciendum. 296.1.13, 14, 15, & 16.

Accusator publicus potest & debet accusare mulierem de publico adulterio etiam absente viro. 1064.4.1

Accusatoris est probare accusationem. 1057.1.5 in all.

ACCVSATVS siue absolutus sit, siue leuius quàm oporteat condemnatus, non potest iterum accusari de eodem crimine, sed de alio potest, vt tantò grauius puniatur. 1054.4.1

ACQVIRERE sibi beneficij debitorem, est species lucri. 428.4.23 in all.

Acquiri potest dominium vxori etiam absenti ex contractu mariti stipulantis cum notario, si ei quoque res tradita sit per clausulam constituti. 430.7.1,2,3

Acquiri rei hæreditariæ possessio non potest citra immixtionem. 645. 21. 19 in all.

Acquirit sibi soli maritus procurator vxoris ad emendum si emat, soluisque & suo tantùm nomine rem accipiat, & se de precio obliget, licet initio se tam suo, quam procuratorio nomine contrahere. 432. 14. ad tit.

Acquisitionis species est ab obligatione liberari. 200.3.16 in all.

Acquisitionis capaces sunt filiifamilias etiam parentibus inuitis. 972. 1. 1 in all.

ad Acquisitionem fructuum sola fides bona sufficit. 434. 3.4 in all.

Acquisitum semel, amplius repudiari non potest. 222.9.7 in all.

Acquisitum per filiumfam. non ex re nec industria ipsius acquiritur patri; nec eo minus tamen obligatur filio vt cætera bona paterna, puta pro dote matris. 728. 9

ACTIO an male instituta sit, ant malè facta executio quod ad causam expensarum pertinet. 799. 30. 3

Actio vna præsertim nondum electa aliam nunquam consumit 1060. 7. 9 in all.

Actio quandoque debitori datur, non exactio. 354.2.13 in all.

Actio nec exceptio dari solet ei, cuius nihil interest. 1059.6.12 in all.

Actio datur fideiussori id in nomine quod ipsi abest. 984. 2. 1 in all.

Actio dari non potest contra singularem successorem ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto. 433.2.3

Actio restituitur ipso iure pristino creditori & ad debitum & ad pignus persequendum si pignus quod emerat aut in solutum acceperat sit ei postmodum euictum. 929. 3.1. ad 4

Actio, prout & alia res quælibet, vendi potest. 289.1.1 in all.

Actio, priusquam litis contestatio fieri possit, & proposita & edita esse debet. 179.31.1 in all.

Actio, licet non deficiente æquitate, quandoque deficit. 215.1.21 in all.

Actio competens spoliato doli personalis exceptione summouetur. 889. 30. 1. ad 4

Actio inanis est quam debitoris eludit inopia. 428.4.24 in all.

Actio quam debitoris inopia eludit, est inanis. 878.1.8 in all.

Actio inanis est quam debitoris eludit inopia. 1082.2.1 in all.

Actio cessa contra debitorem intelligitur etiam cessa contra fideiussorem. 411.13.2, in all.

Actio cessa manet obnoxia periculo restitutionis. 145.4.2 in all.

Actio condemnatione sequuta datur ei qui sumptus prorogauit aduersus personam aut bona condemnati 297.1.12 in all.

Actio quæ competit ob non numeratam pecuniam, biennalis est, sicut & exceptio. 370.4.1,2

Actio quæ ex contractu competit ad redhibendam rem alienatam perinde

inde exerceri potest aduersus possessorem quemlibet atque si ipse contraxisset. 290.3.1,5

Actio criminalis reipublicæ non oritur vbi non oritur parti actio ciuilis. 1057. 1. 2 in al.

Actio nulla criminalis, nec pœna constituta est, de termino moto, nisi in eos qui mouerunt dolo malo. 1081.2. 5. in all.

Actio dispositi habet priuilegium inter creditores personales post dotem. 391. 3.5,6

Actio directa semper remanet penes cedentem, etiam inuitum. 408. 3. 2 in all.

Actio de dolo non nisi ad id quod actoris interest dari solet. 106. 21. 1 in all.

Actio ex empto datur ad id omne quod emptoris interest contra scientem venditorem. 423.1.8

Actio ad exhibendum actionis in rem præparatoria est. 211. 37.5

Actio ad exhibendum coram iudice laico contra clericum exerceri potest. ibid.1,2,3

Actio ad exhibendum ex variis causis dari potest. ibid.4 in all.

Actio ad exhibendum maxime propter vindicationes inducta est. ibid. 5 in al.

Actio ad exhibendum ptoponi potest coram iudice laico contra clericum: quia in rem scripta est. 263.3.1,2

Actione ad exhibendum requiritur specifica declaratio rerum quarum exhibitio postulatur. 211.37.7

Actio semel extincta reuiuiscere nunquam potest. 161.4.4

Actio funeraria tacitæ hypothecæ ius non habet, habet tamen priuilegium inter personales actiones. 211.35.11,12

Actio hypothecaria, id est, pignoris persecutio in rem est. 203. 7.4 in all.

Actio hypothecaria cum personali concurrere potest. 209. 29.4 in all.

Actio impensarum etiam nomine competit. 930.1.2 in all.

Actio de ingenuitate est per quam quis se ingenuum ostendit 191. 1. 4. in all.

Actio ad id quod interest competit ex contractu innominato 405. 2. 4 in all.

Actio diuidua censetur cùm res, quæ in actionem & iudicium deducitur diuidua est. 799.30.5 in all.

Actio ex canone redintegranda finitur triginta annis, & datur etiam contra bonæ fidei possessorem & ad fructus, sed quos reus ipse percepit aut percipere potuit, non quos alius. 881.1.1 ad 11

Actio mandati in personam non in rem est. 896.3. 3 in all.

Actio mandati esse non potest, vbi mandatum nullum intercessit 431.11. 10 in all.

Actio mandati pro casu fortuito, etiam qui per occasionem, si non etiam qui per occasionem, si non etiam per causam mandati contigerit, non competit. 401.29.1,2

Actio mandati competit fideiussori vt non ipse tantùm, sed etiam ipsius vxor liberetur & eximatur liti, si quam ex causa fideiussionis patiatur. 980. 11. 1,2,3

Actio mandati plenior est, quam ex empto. 395.11.1,2

Actio mandati præsertim directa esse non potest contra eum cui nihil fuit mandatum. 805.55.8.in all.

Actio mandati non competit, nisi ad id solum repetendum quod mandatarius probat sibi adesse. 401.31.1

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem specialis hypothecæ non excussæ quam actio dotis restituendæ patetetur. 525.54.1,2,3,4

Actio negotiorum gestorum non datur nisi contra eum qui negotia gessit. 398.17. 1,2

Actio personalis quæ defuncto competierit siue ex stipulatu illa sit, siue mandati, siue alia quælibet, non potest transferri in fructuarium. 246.7.3

Actio personalis dati non potest nisi præcedente aliqua obligatione. 469.7. 12.in all.

Actio personalis quæ ex contractu competit nihil commune habet cum vindicatione, quæ non nisi domino competit. 238.2. 9.in all.

Actio personalis contra clericum coram iudice laico ex transactione non magis quàm ex alio vllo contractu exerceri potest. 204. 9. 1

Actio tantum personalis ex chirographo nascitur contra eum exercenda qui est obligatus, aut si absit, contra curatorem bonis datum. 293. 13. 1,2

Actione personali non hæres conueniri non potest. 211.35.10

Actio in personam neque commune, neque simile, aut annexum quicquam habet cum actione de possessione aut dominio 194.8.17 in all.

Actio quæ in personam competit contra feudatarium, ex feudi iure, & ratione feudi datur. 203.6.3

Actione in rē possessor solus tenetur rei alienę vel obligatę 448.9.3 in a.

Actio in rem non datur nisi ei qui sit dominus vel iure gentium vel iure ciuili. 451.5. 5 in all.

Actio pignoratitia non competit priusquàm debitor pecuniam à se debitam obtulerit creditori. 355.4.2

Actio pignoratitia nullius temporis præscriptione summouetur. ibid.1.

Actio quanto minoris datur contra ignorantem. 423.1.8

Actio de retrouendendo scripta hodie est in rem non in personam: ideóque & contra possessorem quemcunque competit ad rem præcisè habendam & ad discussionis instantiam remitti non potest. 435.8.1,2,3,4 *ex statuto Sabaudico.*

Actio datur præscriptis verbis vt contractus impleatur. 1014. 49.15 in all.

Actio stricta dicitur, quæ neque interpretationem vllam, neque officium aut arbitrium iudicis admittit. 215.1.3 in all.

Actio stricta ex obligatione sola æstimatur. ibid. 1,2

Actio victori non facilè danda est contra executorem iudicati quamuis emptores qui præsenti pecunia emere debuerant, facti sint non soluendo. 822.11.1,2

Actio nulla potest per triginta annos viuere. 774.11.13 in all.

Actionis emolumentum dicitur quod supereſt deductis sumptibus litis in eam rem vel institutæ vel instituendæ. 231. 36.4 in all.

Actionis natura indiuidua est. 452 20 in all.

Actionem meam mihi ignoranti adimere, aut ei exercendæ moram adferre nemo potest. 215.2.4 in all.

Actionem qui habet, rem ipsam habere videtur. 836. 2. 5 in all.

Actionem prius perimi quàm nata sit impossibile est. 355.4.3

Actionem perdit qui corrumpit iudicem vel aduersarium. 81.9.5 in all.

Actionem qui ex contractu vel quasi contractu habuit, tanto locupletiorem hæreditatem relinquit. 254. 11.8 in all.

Actionem suam cedere nemo cogitur ex cuius cessione futurum sit vt conueniri possit. 1081.3.1 in all.

Actionem suam cedere nemo cogitur aduersus illos quibus indemnitatem ipse præstare tenetur. 963.14.1. ad 5

Actionem iustam quidem, sed inutilem remittens non lædit. 419.24. 1,2,3,4,5,6 964. 15.4

Actionem in rem nemo inuitus suscipere cogitur. 660.9.7 in all.

Actionem aliquam contra seipsum cedere voluisse nemo creditur. 404.8

Actionem quisquis facto suo alteri adimit, hoc ipso tenetur, & quidem de dolo, si actio alia nulla sit. 291.6.3 in all.

Ad actionem pignoratitiam exercendam, oblatio sola verbalis in iudicio facta sufficit. 254.1.13

per Actionem quæ ex pacto de retrouendendo competit debentur omnimodo fructus ei qui pecuniam ritè obtulit & obsignauit siue à possessore siue à primo emptore. 434.3.1,2,3

Actiones omnes ex lege duodecim tabularum in hæredem solum transeunt. 246.7.4 in all.

Actiones ideo comparatæ sunt, vt vnusquisque id quod suum vel sibi debitum est, consequatur. 887.24.15 in all.

Actiones omnes 30. annis præscribuntur in Sabaudia ex edicto Ser. Ducis, anno. 1598. 634. 39. 3 in all.

Actiones transiisse necesse est priusquàm fideicommissarius possit agere aduersus eum qui fideicommissum non debet. 235.4.3

Actiones arbitrariæ tertiam actionum speciem constituunt ab aliis omnibus differentem. 190.1. 24

Actiones contrariæ & incompatibiles cumulari nunquam possunt. 883. 8. 2 in all.

Actiones directæ non possunt separari à persona cui semel adhæserunt. 408. 2.2 in all.

Actiones personales non nisi longissimi temporis præscriptione summouentur. 404.7.5 in all.

Actiones personales non sequuntur singularē successorem. 244.1.2 in all.

Actiones ex vendito & ex stipulatu, ex contractu proficiscuntur, idcóque personales sunt. 202. 1.4 in all.

Actiones quem plures habete nihil vetat & proprio iure & hæreditario. 194.6.4 in all.

Actiones remittentibus non est dandus regressus. 151.2.4 in all. & 285.5. 5. in all.

Actionum omnium instruendarum principium ab edicto de ius vocando proficiscitur. 215. 3.3

Actionum cedendarum exceptio quæ ex iuris ratione soli mandatori competit, eo tamen iure quo vtimur, datur etiam fideiussori. 987. 17. 1. ad 17

Actionibus in rem locus est compensationi. 376. 14.4

ex Actionibus pluribus diuerso iure institutis quid faciendum sit. 194. 6. 1,2,3,& 4

qui Actionibus tantum tenetur liberatur præstando actiones. 130. 9. 6 in all.

Actionum inter se coniungendarum celeritate vna plerumque occultatur. 364. 17.9 in all.

Actor cogitur semper exhibere titulum ex quo agit. 786.8.2 in all.

Actor paratus & instructus venire debet. 266.7. 7 in all.

Actor contra quem petitur restitutio sequi debet forum rei. 153. 1.6

Actor debet esse certus de iure suo & ex qua persona agat. 525.56

Actor intentionem suam semper & ante omnia probare debet. 176.19

Actor semper cogitur probare causam suæ intentionis, etiam minor.

Actor qui iurauerit super exceptione solutionis à reo oppositæ non eo minus debet obtinere expensas si aliunde suam intentionem probauerit. 811. 78. 1

Actor videri potest taciturnitate illius deceptus, cuius qualitatem non ignorat. 203. 8.4

Actio potest etiam post didicita testificata nouos articulos proponere si reus occasionem dederit, & quidem sine refusione expensarum. 175. 15. 1

Actor vincere nunquam potest quin suam intentionem plenè probet. 275. 45.7 in all.

Actor litem inchoatam nolens prosequi, sed nouam instituere, ad prioris litis expensas condemnatur. 177.24.4

Source : BIU Cujas

Actor non cogitur cedere actionem ei qui ex culpa sua conuenitur, multo minus ei qui ex suo delicto. 963.14.2 in all.

Actor priuilegium nullum habere potest cum apud eundem iudicem in eodem iudicio conuenitur. 174.11.5

Actor probationes suas de domo rei extrahere non debet. 320. 49. 3 in all.

Actore alienante nihil est quod amittat reus. 161.1.8 in all.

Actore ad eum diem quem reo dixit, in ius non veniente, solet absolui reus ab obseruatione iudicij cum victoria expensarum, damnorum & interesse. 177.23.1.

Actore nihil probante reus absoluendus est, etiamsi nihil præstet. 235. 2. 7 in all.

Actore non probante reus absoluendus est etiamsi nihil ipse præstiterit. 592. 8.1 in all.

Actoris electio, cùm qui conuenitur forum multiplex habet. 218.2.4 in all.

prius de persona, quàm de iure Actoris quærendum est. 190.1.2

Actoris probata intentione supereſt, vt de rei iure & exceptionibus quæratur. 199.1.7.in all.

Actoris qualitas tardiùs probata non præbet iustam litigandi causam vero debitori nihil offerenti. 800.34.1

in Actoris est potestate quando agat, etiam in potestate rei quando conueniatur. 307. 1. 5 in all.

Actori agenti iudicio vniuersali iudiciaria & prouisionali adiudicatione certæ quantitatis pro arbitrio constituendæ consulitur, ne inopia litem & vitam deserere cogatur. 194.5.2 in all.

Actorem condemnari sufficit in id omne quod rei interest. 203.7

Actorum est litem prosequi: reorum fugere. 177.26.12 in all.

Actvs agentium nunquam operantur vltra eorum voluntatem. 591. 4. 2 in all.

Actus ex defectu formæ substantialis & statutariæ corruit. 886. 22. 4 in all.

Actus subhastationis citra missionem in possessionem est perfectus. 884. 12. 11 in all.

Actuum correspectiuorum destructo vno alter quoque destruitur. 975. 18. 14

Actus reiterabilis per testes singulares pauciores quam quinque probari non potest. 340.51.1,2

Actus correspectiui sunt quorum posito vno alterum quoque poni necesse est vno sublato, tolli alterum. 126.8.7

quoties Actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potiùs quàm confirmati rationem haberi oportet. 480.38.6

Actuum formæ omissio licet viciet, non liberat tamen debitorem. ibid. 3. in all.

Actus geminatus solet euidentem consensum inducere. 257.2.3 in all.

Actus sequens ad executionem præcedentium fieri præsumitur. 125. 1. 7 in all.

Actus omnes siue publici siue priuati diebus feriatis conquiescunt. 200. 1. 1 in all.

Actus geminatio solet potentius operari & certam inferre scientiam. 312. 10. 6 in all.

ex Actibus difformibus nihil inferri potest siue ad præscriptionem siue ad consuetudinem inducendam. 378. 1. 6 in all.

Actus possessorios probari non sufficit nisi probentur secuti ex ea causa ex qua dicit se quis possidere. 309. 3. 14 in all.

inter Actus possessorios locum primum obtinet fructuum perceptio. 309. 3. 14. in all.

Actus vltra intentionem agentium operari non potest. 313. 16. 2 in all

Actus omnes siue publici siue priuati, præterquam emancipandi & manumittendi in Paschalibus quindecim diebus conquiescunt. 202. 2. 1 in all.

Actus qui non nisi defectu potestatis nullus est, confirmatur superueniente quandocunque potestate. 54.6.2 in all.

Acta omnia criminalia penes actuarium remanent. 99.7.4. in all.

Acta iudicij manere debent penes scribam; licet coram iudice facta, non penes ipsum iudicem. 262.1.1 in all.

Acta dicuntur, quæ fiunt coram iudice. 808. 2 in all.

Adfinis mei adfinis non est mihi adfinis. 175.17.1 in all.

Ademptio hæreditatis datæ quomodo facienda. 672 1

Adivdicatio fieri potest per viam retentionis. 185. 14.6 in all.

Adiudicatio prouisionalis locatori facienda non est qui aliqua doli præsumptione vrgetur. 462.43. 1,2

Adiudicatio prouisionalis fieri non potest contra fideiussorem tutoris, etiam post solenniter redditas tutelæ rationes à tutore, si eiusmodi redditioni non interfuerit, nec ad id euocatus sit. 570.5. 1 in all.

Adiudicatio prouisionalis, contenta esse debet constitutione pignoris. 168. 12. 8. in all.

ex Adiudicatione actori facta si quid excipitur quod reus retinere possit, emolumentum perinde debetur pro retentione atque adiudicatione. 181.4.6 in all.

Adiudicatio fiduciaria non solet fieri pendente discussionis instantia nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus. 875.16.1,2

Adiudicationem petenti definitiuam prouisionalis fieri potest. 786. 7.1

Adiudicatio prouisionalis fieri nulla potest prætextu rationum reddendarum quousque rediræ fiant & finitæ. 789.21.1

Adiudicatio prouisionalis nulla fieri solet nisi præstita satisdatione. 787.9.3 in all.

Admitti facilè debet quod vni prodest & nemini nocet. 870. 4 in all.

Aministrare cogendus est, per modum (vt aiunt) prouisionis qui syndicus creatus prouocauit. 865.3.1

Adoptivi filij non possunt impugnare testamentum, nisi adoptati sint auo materno. 556.13.3 in all.

Apposita ad vnum finem non debent contrarium effectum operari. 758.16.6 in all.

Adversario deferente qui iurat, is iudex quodammodo in causa sua constituitur. 264.1.8 in all.

Aduersarius nouos super iisdem articulis testes producere potest post didicita testificata quibus vti nolit is, qui testes produxit. 339. 50. 3, 4

Aduersarium & iudicem in propria causa facit is qui iusiurandum refert. 265 3.4 in all.

Advltervm quilibet potest obiicere per exceptionem. 1064.4.1 in all.

Adulterij crimen est mixti fori nisi cum agitur ad separationem thori, de quo solus iudex ecclesiasticus cognoscit. 1079.1.2 in all.

Advlto ad diuisionem faciendam an sit necessaria curatoris autoritas. 261.11.2 in all.

Advocatvs qui pro clientis sui defensione aliquid dixerit quo Principis offenderit maiestatem punitur. 1103.19.1

Aduocatus nec procurator testis esse potest in ea causa clientis sui in qua Aduocatus aut Procurator est. 331.19.1

Aduocati & Procuratoris Principis idem est iusiurandum. 71. 1.7

Aduocatis & Procuratoribus inuitis postulandi, procurandique necessitas iniungi potest ni iustam adferant excusationem. 187.1.3

Ædificatio per vicini inuidiam interrumpi non debet. 248. 5.3 in all.

Ædificare ad æmulationem nunquam licet ne quidem pro ornanda ciuitate. ibid.

Ædificium non est destruendum propter nunciationem, nisi illud ipsum constat ædificatum fuisse post nunciationem. 895.2.1, 2

Æqvalitas æstimanda est non ex valore, sed ex iuribus conferendis, & earum qualitate. 588. 4.27 in all.

ex Æqvipollentibvs quid fiat nihil refert. 350. 23.6 in all.

Æqvitas & æqualitas inter fratres exuberare debet, vt fraterna inter eos concordia retineatur. 257.3.19,20

Æquitas diuisioni actionis causam dare solet. 262. 1.9 in all.

Æquitas nulla est quæ facit pro eo qui in mala fide est. ibid.

Æs alienum est onus non tam bonorum, quam hæredis. 185. 14

Æris alieni latentis quod in dies emergere potest indagatio difficilis est. 221. 8. 3 in all.

Æris alieni onus de communi hæreditate soluendum est, si hæreditatis fructus sufficiant, nec creditores vrgeat, secus boni viri arbitrio res committenda est. 253. 6.5,6

Ære alieno quod à donatario solui debuerat, per donatorem soluto, licet solutum sit ex venditione partis rerum donatarum, habent tamen hæredes eo nomine actionem contra donatarium, nisi malit ille recedere à tota donatione. 1039.3.1,2

Æstimatio rei emptæ vel arbitrio boni viri vel ex actoris iure iurando præstanda est. 282. 16.1,2,3

Æstimatio præteriti temporis etiam post rem peremptam commodè iniri potest. ibid. 2 in all.

Æstimatio quanti plurimi non excludit præstationem eius quod interest. 446.3.7 in all.

Æstimatio mortui peti non potest nisi cùm mortem præcessit mora, quæ perpetuat obligationem, & facit vt mortuus viuus existimetur. 267. 11

Æstimatio ab vno facta non nocet aliis. 130. 9.11 in all.

Æstimatur auri libra ex duobus & septuaginta solidis, qui nunc aurei vocantur. 322.22 4

Æstimationem rerum hæreditariarum animo diuidendi fieri aliquando necesse est. 258.4.1 in all.

Æstimatio non facit periculum redundare in eum qui accepit, nisi cum in eum transfert dominium. 452. 9.4 in all.

Æstimatio quanti plurimi in iudiciis bonæ fidei debetur à die moræ. 473. 15. 2. in all.

Æstimatio rerum communium nonnunquam necessariò fit, sed animo diuidendi, non emendi. 260.9.2 in all.

Æstimatio quanti plurimi nunquam præstatur nisi in pœnam moræ aut delicti. 453.15.7 in all.

Æstimatio quanti plurimi res ipsa sit quæ debetur, accommodatur ad tempus quo res petitur vel adiudicatur. 278. 7.17

Æstimatio census emphyteuticarij qui annis præteritis & peti & solui debuit, si petatur cum carius frumentum venditur, quæ fuit vnoquoque anno communior attendi debet. 281.14 1

Æstimatio communis vice rei fungitur. 282.18. 11 in all.

Æstimatio quanti plurimi non excludit vsuras. 380.9.1

Æstimatio cuiusque rei sit qualitate, quantitate, & onere inspectis. 81. 11. 1 in all.

Æstimatio fieri debet rerum inter se æqualium. 282. 16. 1

Æstimatio ad tempus mortis referenda est si res post sententiam perierit. 280.10.2

Æstimatio quanti plurimi post moram spectatur ex valore qui magis eo anno communis fuit. 282.17.1,2

in Æstimanda re furtiua spectatur tempus quo vnquam plurimi res fuit. 281. 13. 2

Æstimatio condemnationis semper facienda est in pecunia, maxime cum agitur de euictione. 1019. 4. 7 in all.

Æstimatio actionis adhuc competentis non continetur in eo quod interest

Source : BIU Cujas

tereſt. 790.3. 1
de Æſtimatione localium à parte mariti ex cauſa dotis debitorum. 510. 1. 1
de Æſtimatione eius quod intereſt in interdicto Vnde vi,& quod vi, aut clam. 887.23. 4 ad 11.
Æſtimatio quanti plurimi etiam ei debetur qui agit ex contractu,à quo die moram paſſus fuit. 887.23.6 in all.
Æſtimatio creſcit per licitationem calore licitantium: qui calor ſolet tanto maior eſſe quanto plures ſunt qui licitantur. 932.3.7 in all.
Ætas illius cui annuum debetur inſpicienda eſt,cum quid ex legato aliave vltimæ voluntatis ſpecie debetur. Si verò ex contractu inter viuos initio, reditus annorum quindecim æſtimandi erunt. 276. 2.1,2,3
Affirmantibvs paucioribus, quàm pluribus negantibus, magis credendum eſt cæteris paribus. 324.64.4
Affectvs non punitur ſi non ſit ſecutus effectus, niſi deuentum ſi ad actum proximum & immediatum. 1104.20.1,2,3
Agnatvs agnatum proximum accuſare non cogitur, imò nec poteſt ſi crimen ſit publicum, nec ſi ſuam vel ſuorum iniuriam perſequatur. 1080. 1.4 in all.
Agnati eiuſdem gradus etiamſi non ſint in communione cum cæteris, tamen qui in communione ſunt pariter ſuccedunt. 785.18.1
Agat quis per ſe an per alium parum refert. 181.40.6 in all.
Agens tanquam hæres cum beneficio legis & inuentarij, non eſt audiendus, niſi exhibito prius inuentario. 632.32.1,2
Agens condictione ex l. vlt. C. hoc tit. non poteſt reconueniri. 761.26.1
Agens interdicto, quorum bonorum, quid probare debeat. Item an & quando dominij exceptionem patiatur. 880. 1.1 ad 10
Agenti ex beneficio l. vlt. C. de Edict. Diui Hadr. toll. non reſtituuntur fructus, niſi à die litis conteſtatæ: ſecus in petitione hæreditatis. 649.8
Agenti ex ceſſione vicioſa debet obiici vicium ante litem conteſtatam aut nunquam. 375.10.2,3
Agere, eius eſt cuius intereſt aduerſarium condemnari. 132.14.4 in all.
Agere ille videtur qui per procuratorem ſuum agit. 1058. 1.4
Agere aliquando quis cogitur, accuſare nunquam. 195. 1.1,5
Agere non valenti non currit præſcriptio. 142.5.4. in all. & 158.6.1
Agere teſtamento contra teſtamentum non licet. 220.13.1 in all
Agi poteſt etiam quinquaginta annis reuolutis aduerſus eum qui perperam & ſine decreto impuberis rem emit. 142.5.2.3
Agi aliquando non poteſt de termino moto niſi ciuiliter. 1681.2.1.
Agi non poteſt ſine actione. 1085.12.5 in all.
Agit qui prior appellat. 176.19.3 in all.
qui Agit tanquam talis, talem ſe probare debet. 190. 1.1
Agnati ſunt qui ſunt ex nomine & familia teſtatoris. 686.27.5 in all.
Agnoscens legatum cum onere reſtituendus eſt aduerſus agnitionem & legati & oneris, ſi legatum ei euincatur. 676.1
nec Agricvltvræ inſtrumenta, nec boues aratorij pignori dari poſſunt, nec capi niſi in ſubſidium. Poſſunt tamen dari in ſolutum. 899. 16. 1,2,3
Albini qui dicuntur. 690.18
Alienare videtur, qui rei poſſeſſionem quam auocare iure poterat, penes alium manere paſſus eſt. Item is, qui vſucapionem etiam inchoatam currere & compleri patitur, ſi vſurpare illam potuit & interpellare. ibid. n.6
Alienare rem emphyteutæ olim non licebat, multo minus nouum ei cenſum alienando imponere. 452.9.1 in all.
Alienare prohibitus ante certum tempus, nihil interim facere poteſt per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur. 442. 3. 2.3
Alienare vel obligare res ſuas ad certum tempus prohibitus interim curator eſſe poteſt. 442.4.1
Alienari prohibita res à lege ob cauſam fideicommiſſi & à teſtatore, non poteſt alienari aut obligari ne quidem ex cauſa dotis. 443. 9. 1 in all.
Alienari res eccleſiaſtica ſine ſolemnitatibus non poteſt, nec in emphyphyteuſim dari. 442.6.1
Alienari nullo modo poteſt res alienari prohibita & à lege, & ab homine, ne quidem ex cauſa neceſſaria, ſi alia ſint bona. 443.9.1,4
Alienaſſe videtur etiam is, qui ex delicto ſuo, vel ex contumacia condemnationi & confiſcationi cauſam dedit. 444. 10.1
Alienat qui amittit actionem. 431. 1 in all.
Alienat, qui rem ſuam alteri comminicat. 402.4.8 in all.
non Alienat, qui poſſeſſionem omittit. 161.1.6 in all.
non Alienat qui omittit tantum poſſeſſionem. 444 10.2 in all.
Alienatio eſt actus omnis per quem dominium transfertur. 220.47.5 in all. & 635.40.10 in all.
Alienatio omnis fit cum ſua cauſa.
Alienatio per diuiſionem contingit. 416.14.2 in all.
Alienatio facta per eum ex ſociis qui conuenerat, vt quoad diuiſio fieret certis bonis ſeparatim frueretur, aut ne poſſet fieri diuiſio ante certum tempus, valet. 255. 12. 15 in all.
Alienatio eſt quoties transfertur dominium. 261.12.1,2,3,4,5
Alienatio bonorum filij minoris facta per matrem eius curatricem & etiam vſufructuarium, quando videatur curatorio ſeu proprio nomine facta. 407.8.9 in all.
Alienatio neceſſaria, eſt iuſta. 404.1.1,2,3,4,5
Alienatio bonorum aduentitiorum filij per patrem facta vſque adeo nulla eſt, vt mortuo patre poſſit per filium reuocari, propoſita nimirum rei iudicatione. 127.2.11
Alienatio bonorum filij facta per filium, ne ipſi quidem nocet, nec poſſunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vſumfructum habeat. 726.4
Alienatio facta contra formam iuris & decretorum non obſtante iuramento reuocari poteſt. 726.4
Alienatio minoribus non interdicitur, ſi modò à maiore prouocentur ad diuiſionem. 305.4.1 in all.
Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filiofam. conſentiente vſque adeo nulla eſt, vt nec ſi patris hæres ſit filius ratam habere cogatur. 257.3.11 in all.
Alienatio poſt donationem factam inducit donationis reuocationem, ſaltem quantum ad res donatas. 714.2
Alienationis nomine hypotheca quoque & pignoris conſtitutio comprehenditur. 1050.6.5 in all.
Alienationis nomine actus ſignificatur per quem dominium transfertur. ibid. 147.3.8 in all.
Alienationis prohibitio inducit fideicommmiſſum fauore illorum qui ſunt de familia, ſed aliquando purum, aliquando conditionale. 583. 4
Alienationem partis ſuæ à ſocio factam ſocius ratam habere non cogitur, niſi à fiſco vendita ſit. 277. 1.8 in all.
ad Alienationem & ſubhaſtationem impediendam quid faciendum. 355. 6. 5 in all.
Alienatione omnium iutium ius competens ex contractu conditionali tranſlatum intelligitur, etiamſi Alienatio facta ſit ante impletam conditionem. 407 1. 1, 2, 3, 4, 5
Alienationes factæ pendente lite ab ab eo qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem retinuit, non ſunt reuocandæ ſi fraus nulla interuenerit, nec tamen à iudice facilè permitendæ. 1055. 7 1
Alienationes non voluntariæ ſemper excipiuntur. 735. 15. 19 in all.
Alienatio eſt actus omnis per quem dominium transfertur. 935. 1.10 in all.
Alienigenæ nec ab inteſtato ſuccedunt, nec hæredem habent. 670.18
Alimenta vxori à marito debentur, itémque ſumptus litis ſi vxor cum viro litiget, ſúntque in eam rem mariti bona mulieri obligata. 533. 26. 6, 7
Alimenta præterita peti poſſunt, quæ actionis iure non etiam quæ ex officio tantum iudicis, ſuo tempore debita fuerunt. 295. 20. 1, 5
Alimenta iudicis officio ideo decernuntur vt quis viuat nec fame pereat. ibi. d 20. in all.
Alimenta legata non minuuntur ex immunitione fructuum fundi pro iis obligati, niſi relicta ſint ex fructibus eius fundi. 659. 18
Alimenta mulieri poſt mortem mariti debentur, pro anno luctus etiam iacente aut hærede deliberante. 533. 26. 3 in all.
Allegatio ſolutionis non impedit beneficium ceſſionis, 869. 2. 1
Allegatio ſolutionis remoratur interpoſitionem decreti, ſed non miſſionem in poſſeſſionem cum reſtitutione fructuum. 875. 17. 1, 2
Allegationes nouæ nunquam in tertia inſtantia ſine expenſarum refuſione admittuntur. 174. 10. in all.
Altare vnum non eſt diſcooperiendum vt cooperiatur alterum 41. 52. 6
Amissio inſtrumenti non probatur iuramento ad agendum, ſed tantum ad excipiendum. 93. 15. 5
Amortizatio eſt pœna incapacitatis acquirendi. 37. 44. 15
Anatocismvm nominatim Iuſtiniani prohibet conſtitutio. 379. 4. 4. in all.
Antecessores maiores & interiores qui dicantur. 670. 19
Antichresis eſt ſpecies pignoris ex lege conſtituti, vt creditor fructus pignoris percipiat in vicem vſurarum pecuniæ. 160. 3. 2 in all.
Antichreſeos contractus licet non ſit prohibitus, facilè tamen fit ſuſpectus. ibi. 4. in all.
Antichreſeos contractus accedit ad eam contractus ſpeciem quæ fieri ſolet in fraudem legitimarum vſurarum. ibid. in all.
Antichreſis expreſſa in eo quod excedit legitimum modum vſurarum non valet. 425. 7. 1, 2, 3, 4
Antichreſis nihil aliud eſt quam contrafruitio. 286. 7. 2. in all.
Antichreſis expreſſa non ſeruat legitimum modum vſurarum. 486. 60. 10 in all.
Antichreſis eſt, cum creditor mutuum habet vſum pignoris tanquam in vicem vſurarum. 355. 5. 9 in all.
Antichreſis eſt, cùm creditor percipit fructus pignoris, in vicem vſurarum pecuniæ. 704. 4. 3 in all.
Antichreſis, contracta in fraudem vſurarum legitimarum non tenet in eo quod excedit modum legitimum. Ne quidem fauore dotis, ſed ſi vt fieri ſolet, fructus donati ſint in tabulis dotalibus valet donatio etiam non inſinuata. 958 11. 1 ad 10
Antichreſis expreſſa conſtituta pro legato non tollit legalem hypothecam generalem, ſi ſpecialis non ſufficiat. 691. 2
Anterioris ſicut in agendo, ita & multo magis in retinendo potior eſt cauſa. 633. 33. 4. in all.
Anticipari poteſt dies perſequendæ appellationis criminalis ſolo inſtante procuratore Principis etiam tacente accuſatore. 852. 37. 1,2
Antiqvvm tempus dicitur, 30. vel 40. annorum. 771.1.6 in all.
Apocha non alij ſolet conſcribi, quàm ei qui ſoluit. 94.16.6 in all.
per Apochas quomodo diſſoluatur debitum. ibid.2 in all.
Apocha eſt pecuniæ ſolutæ profeſſio. 287. 1.1 in all.
Apocha non tam inducit liberationem quam probat. ibid.4 in all.
Apocha in chirographi tabulis conſcripta in eam cauſam facta creditur, quæ chirographo continetur, etiamſi dicatur id factum per errorem, niſi error probetur. 1010.54

Source : BIU Cujas

Apparitor vnde incipere iubeatur. 207. 19. 4
Apparitor qui ad iudicium siue ciuile siue criminale reum vocaturus domum eius ingressus est, vim fecisse dicitur. 97. 2. 1, 2
Apparitori licet officium suum exequi affixo ad ianuam citationis & executionis suæ exemplo. ibid. 4
Apparitori extra officium suum aliquid referenti non creditur. 333. 26. 1 & 302. 8. 7 in all.
Apparitori sine legitima causa resisti non potest quin Magistratus dignitas offendatur. 219. 1. 3 in all.
Apparitor Principis non tenetur requirere iudicem inferioris domini. 208. 23. 1 in all.
Apparitori in ius ducenti, aut in carceres rapienti non obtemperans, vim facit, & delinquit. 219. 1. 1
Apparitori si autoritate propria, nullóque iudicis mandato præcedente exequi velit, resisti potest. 218. 1. 5
Apparitor reo citando Magistratuum iussiones edere debet. ibid. 3 in all.
APPELLANS de iudicis potissimùm iniquitate cõqueritur. 190 4. 8 in all.
Appellans omisso medio non auditur. 868. 17. 1
Appellans si decesserit pendente iudicio desertæ appellationis, iudicium desertionis transit aduersus hæredem. 306. 2. 1, 2
Appellans vincere non potest qui nullas appellationis suæ causas reddit. 176. 20. 4 in all.
Appellans in causis ciuilibus cogitur edere sententiam, vt sciatur quid sit à quo prouocauerit. 91. 7. 2 in all.
Appellans qui appellationem deseruit siue ab initio siue ex postfacto condemnandus est ad expensas & iacturam litis. 805. 56. 1, 2, 3
qui Appellat actor est. ibid. 8
Appellans nunquam iudicem eum ad quem appellauit, recusare potest, aut eius iurisdictionem declinare. 321. 53. 20 in all.
Appellans condemnandus est in expensas desertionis si quid impediat, ne eodem tempore possit lis appellatoria terminari. 795. 12. 1
Appellans audiendus non est si ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit. 786. 8. 1
Appellans an sit contumax in causa appellationis, an appellatus. 846. 7. 1
Appellans non potest consentire aliquando vt causa principalis tractetur apud iudicem appellationis, quem elegit. 849. 26. 1
Appellans à citatione personali non est audiendus priusquam de crimine responderit. 852. 38
Appellans difficiliùs, quàm appellatus vincit ex vnica aduersarij contumacia. 852. 36. 1
Appellans ob commutatam causam criminalem in ciuilem quid obtinere debeat, si victor fuerit contumax in causa appellationis. 854. 46. 1, 2
Appellans ab abusu si succumbat condemnandus est semper ad mulctam & ad sumptus, non item is qui appellatur. 862. 18. 1
Appellans simpliciter nunquam censetur tanquam ab abusu appellare. 862. 17. 1
Appellans non auditur qui consensit executioni sententiæ cum per se cutam executionem res integra esse desiit. 866. 7. 1, 2, 3
Appellanti permittendum est vt quibuscumque modis potuerit appellationem suam persequatur. 847. 15. 2 in all.
Appellanti à pœna corporali remittitur mulcta, quæ temerè appellantibus infligi solet. 852. 44. 1
Appellante sententiam non exhibente quomodò contra eum sit pronunciandum & quid si postea exhibeatur sententia. 866. 8. 1
pro Appellante puro habetur is aliquando qui non appellauerat nisi in casum. 846. 11. 1
Appellantes non audiuntur nisi quorum interest. 304. 11. 2 in all.
APPELLANDVM est illico in causis criminalibus nec decendium expectatur. 848. 21. 1
Appellandum est à sententia quæ vni ex litigatoribus dat electionem ex die sententiæ, non ex die secutæ electionis. 855. 6. 1
Appellandum est in actis & aduersario si non præsente saltem sciente, ac certiorato. 866. 6. 1 in all.
ad Appellandum aduersus lapsum tempus potest quis restitui in integrum & interim impedire executionem iudicati. 854. 47. 1
non Appellandum facile nec passim tanquam ab abusu. 864. 25
ad Appellandum non sufficit quoquomodo executionem impedire, cùm formalis intercessio necessaria ast. 868. 16
APPELLARE licet ab eo iudicis præcepto quo iubetur notarius instrumentum edere si iussum sit præcisum, nec saluam faciat intercedendi potestatem. 92. 11. 1
Appellare cogitur qui sententiæ à iudice prolatæ stare non vult. 120. 19. 2 in all.
Appellare à sententia, quamuis malè ac præcipitanter lata non potest is cuius nihil interest. 868. 15
Appellare non potest qui conuentus tanquam possessor inter cæteros, licet negauerit se possidere, omnibus possessoribus generaliter & indefinitè condemnatis. 818. 16. 2. in all
Appellare non potest à sententia lata, nec illam collusionem obiicere, qui neglexit adesse liti inter alios motæ. 867. 13. 3
Appellare non licet ab acceptatione facta sub modo condicionali. 175. 14. 2
Appellare potest aliquis ab ea sententia per quam alius etiam personaliter fuit condemnatus. 843. 2. 1
Appellare non magis potest aliquando condemnatus ab inferiore iudice, quàm si à Senatu ipso esset condemnatus. 847. 17. 1
Appellare potest etiam non condemnatus si modò eius interfit. 849. 27. 1
Appellare non potest qui semel acquieuit sententiæ, vel sola petitione dilationis ad soluendum. 858. 16. 1
Appellare statim debent, qui ad munera & honores vocantur, & quid faciendem si appellauerint. 865. 2. 1
Appellare possunt omnes quorum interest à sententia, etiam contra alium lata. 312. 53. 6 in all.
Appellari à sententia definitiua, aliud, aliud à taxatione impensarum in sententiam definitiuam deductarum. 123. 32. 3 in all.
Appellari potest ab executione si non sit admissa compensatio quæ admitti debuit. 850. 28. 1
Appellari potest à sententia cuius executionem Senatus inaudita parte permisit. 854. 48. 1, 2
Appellari non potest ne quidem beneficio Principis post annum trigesimum, sicut nec de nullitate sententiæ opponi, non magis quàm si condemnatus expressè acquieuerit. 858. 16. 1, 2
Appellari potest ab executore mandati fines excedente. 814. 19. 3 in all.
Appellari non potest contra creditorem quo postulante tutor datus est, sed contra eos, qui tutores creari debuerant, aut qui tutorem nominarunt. 846. 9. 1
Appellari non potest ab interlocutoria quæ iam sit mandata executioni. 847. 16. 3. in all.
Appellari non potest ab eo quod iudex præcepit fieri ad animi sui instructionem. 850. 32. 1
Appellari potest ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, sed non à consilio status, multò minùs à Principis vicario, & vt aint, locum tenente generali. 851. 34. 1, 2
Appellari potest ab eo qui iussit incipi ab executione si non adiecerit clausulam iustificatiuam, quæ faciat intercedendi potestatem. 852. 40. 1
Appellari ab executione potest quoties iustum modum excedit. 97. 9. 2 in all.
Appellari tanquam ab abusu non potest ab iis quæ Episcopus in ipsa Ecclesiarum visitatione pro iis reparandis decreuit. 864. 24
Appellari potest tanquam ab abusu si laici quid restituere iubeantur, itémque si lite pendente impetrata sit monitio nomine dempto. 858. 1. 1, 2
Appellari potest tanquam ab vsu si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit, quæ laicos quoque possit comprehendere. 862. 14. 1, 2
Appellari potest tanquam ab abusu à venationis prohibitione generali, quam alius quilibet à Principe fecerit. 862. 13 1
Appellari non potest tanquam ab abusu si ecclesiasticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum, secus si contra laicum. 861. 12 1
Appellari potest tanquam ab abusu si impetratum sit breue apostolicum ad auferendam possessionem ei, quem Senatus iam fecerit possessorem. 861. 11. 1, 2
Appellari potest tanquam ab abusu, cum ante latam, aut executioni mandatam possessorij sententiam citatur pars ad iudicem ecclesiasticum. 860. 7. 1, 2
Appellari tanquam ab abusu potest, etiam ab eo quod factum sit contra sacros canones & in scandalum laicorum. 864. 23 1, 2
Appellari non potest ab interlocutione qua iussi sunt litigatores venire in rem præsentem. 845. 6. 1
Appellari aliquando potest à denegata iustitia etiamsi trina monitio non præcesserit. 845. 4. 1
Appellari statim potest ab interlocutoria quæ præiudicium faceret in diffinitiua. 845. 3. 1
Appellari indistinctè potest à sententia quæ vnum duntaxat caput continet habens duas partes. 847. 13. 1
Appellati solius voluntas non semper spectanda est, vt causæ cognitio ab appellationum iudice retineatur. 208. 25. 1
Appellatus iudex in iudicem eligitur. 321. 53. 20 in all.
APPELLATIO facit vt vna tantum lis sit. 117. 9. 3 in all.
Appellatio habet vim non solùm douolutiuam, sed etiam suspensiuam statim atque dictum est, Appello. 166. 8. 5 in all.
Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis non potest facere vt interim reuocanda sit executio cui tutor sine causa consenserat. 853. 41. 1
Appellatio frequentius frustrandi & tergiuersandi gratia quàm ex iusta causa interponitur. ibid. 1 in all.
Appellatio quæ semel prodesse cœpit aduersario non potest conuerti postea in intercessionem, ne quidem ex rescripto Principis. 853. 43. 1
Appellatio pro expensis tantum interposita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis. 853. 45. 1
Appellatio neque necessaria, neque vtilis est, nisi ei cui alioqui sententia noceret. 837. 4. 2 in all.
Appellatio à defuncto interposita & ab hærede deserta non nocet fructuario qui non fuit vocatus. 838. 5. 1
Appellatio procuratoris generalis Principis pro capite pœnæ non prodest reo condemnato, quamuis male tanquam ex contumacia fuerit condemnatus. 844. 2. 1
Appellatio ab vno capite sententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium

Source : BIU Cujas

cium principale ad iudicem appellationis, si non interueniat authoritas vel Principis vel Senatus. 845. 5. 1

Appellatio sera est post secutam executionem, licet protestatio de appellando præcesserit. 847. 14

Appellatio ab interlocutoria est odiosa, quia derogat ordinariæ iurisdictioni. 894. 1. 7 in all.

Appellatio tam à venditore quàm ab emptore contra euincentem interposita, non potest inauditis hæredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi. 1027. 27. 1, 2, 3, 4 & seq.

Appellatio deserta habetur pro non interposita. 805. 56. 6 in all.

Appellatio non impedit executionem sententiæ, quæ per diffinitiuam emendari potest in iis quæ ad litis ordinationem spectant. 81. 13. 1

Appellatio extinguit iudicatum, reuocátque omnia ad terminos litis contestatæ. 306. 1. 1 in all. & 80. 9. 2 in all. & 83. 23. 3 in all.

Appellatio reducit rem ad terminos litis non contestatæ. 118. 10. 4 in all.

Appellatio interposita extra legitima tempora admitti non potest. 184. 12. 4 in all.

Appellatio an prorsus deserta sit, an malè introducta & intra tempora. 857. 11. 1

Appellatio cum ab interlocutoria per contumaciam deserta pronunciatur à Senatu, non potest ipse retinere cognitionem principis negotij etiam postulante actore, nisi peritum hoc fuerit in instantia. 208. 25. 3 in all.

Appellatio deserta dicitur quam appellans non fuit prosecutus intra tempora præstita. 863. 20. 1 in all.

Appellatio non auditur quæ in productionis tantùm inuentario fuit interposita, nec aduersario significata. 866. 6. 1, 2

Appellatio siquidem deserta pro non interposita habetur. 781. 6. 6 in all.

Appellatio conuerti non potest, in intercessionem etiam exrescripto Principis citra refusionem expensarum. 795. 11. 1

Appellatio in causis criminalibus quocunque tempore potest introduci, sed appellationi renuntiare non potest si pœna fuit corporalis 874. 16. 1

Appellatio vnius interposita ab vno capite sententiæ non prodest aduersario nolente appellare à cæteris. 848. 20. 1

Appellatio à taxatione expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum retinenda est parti non procuratori sicut & quælibet alia sententia diffinitiua. 848. 23. 1

Appellatio vnius ex litis consortibus prodest etiam cæteris qui non appellauerunt si eadem omnium ratio sit, non si diuersa. 808. 1. 1, 2

Appellatio vnius aduersario prodesse non potest, quæ nec litis consorti prodest, nisi cum vna eademque condemnationis & appellationis causa est. 869. 1. 2 in all

Appellatio extinguit iudicatum. 870. 6. 1 in all.

Appellatio deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium quale fuit apud priorem iudicem post litem contestatem. 379. 6. 2 in all.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiussorem eadem sententia condemnatum. 83. 21. 1

Appellatio rescripto Principis in intercessionem, aut vt loquuntur, oppositionem conueniri potest. 85. 5. 1

Appellatio tam diu deuoluit cognitionem ad superiorem, quamdiu ipsa subsistit, non cùm extinguitur. ibid. 3 in all.

Appellatione extincta in eo statu res esse debet in quo esset si appellatum non fuisset. ibid. 5 in all.

Appellatio ab impetratione literarum Apostolicarum permittitur cum alio modo corrigi iniquitas non potest. 859. 4. 4 in all

quæ Appellatio sperni possit à Senatu. 863. 20. 1 in all.

Appellatio rei iam ad locum torturæ deducti impune sperni potest. 1086. 6. 4 in all.

Appellatio tanquam ab abusu proximè accedit ad delictum si nullus sit abusus. 862. 18. 6 in all.

Appellatio vim suspensiuam & deuolutiuam habet. 321. 53. 12 in all.

Appellationem facit quo minus debitum sit liquidum. 375. 12. 2

Appellatio tertia nunquam est licita. 208. 25. 3 in all.

Appellationis auxilium nunquam cuiquam denegandum est. 317. 37. 8 in all.

Appellationis causa sufficit ad obtinendum, vt qui appellauit, dixerit velle se iuuari actis primæ instantiæ. 847. 15. 1

Appellationis etiam causa potest is cui nunciatum est nouum opus satisdare ad hoc vt pendente lite possit ædificare. 894. 1. 1 ad 5

Appellationis instantia semper est secunda. 321. 53. 1, 2 in all.

Appellationis instantia per sententiam definitiuam reparabilis est. 83. 22. 2 in all.

Appellationis desertio quædam species criminis est. 855. 5. 7 in all

Appellationis desertio facit vt sententia transeat in rem iudicatam nisi ab ea non esset appellatum. 857. 14. 1

de Appellationis interponendæ & introducendæ temporibus, & an aduersus desertionem possit dari restitutio ex quibus causis. 858. 15. 1, 2

in Appellationis desertionem si iusta causa sit restitutionis danda quid fieri debeat. 857. 12. 1

in Appellationis causa prima possunt non deducta deduci, & non probata probari citra vllam expensarum refusionem. 210. 32. 3. in all

Appellationis renunciatio facta extra tempora & extra acta non impedit desertionem. 855. 4. 1

Appellationi renunciari potest intra decennium à die sententiæ impunè tametsi victor iam aliquos sumptus fecerit pro executione iudicati. 851. 35. 1, 2

Appellationi renunciari impunè potest intra decennium à die sententiæ, non à die appellationis. 856. 8. 1

Appellationi deferendum non est, per quam fiat ne res in tuto sit. 317. 37. 2 in all.

Appellationi deferendum est ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ. 787. 9. 1

Appellationem intra tempus constitutum qui non intimauit facilius veniam consequitur, quàm qui non introduxit ad iudicem. 855. 5. 1 & seq.

Appellationem deserere proprie delictum est. 120. 17. 3 in all.

Appellationem non deseruit, qui eam persequitur licet non vltrò faciat, sed aduersario instante. 856. 7. 1, 2

Appellatione interposita à pluribus articulis taxationis expensarum, & pro parte tantùm adiudicatis expensis litis appellatoriæ quomodo earum taxatio facienda sit. 808. 65. 1 ad 5

Appellatione tanquam ab abusu aliter Senatus pronunciet, aliter in aliis appellationibus. 861. 10. 1, 2

de Appellatione recipienda per supremam manum & authoritatem Senatus. 868. 14

Appellationes à conseruatore tributi commutatorij in Senatu non in Rationalium curia tractantur. 214. 50. 1

Appellationes à iudicati executoribus interpositæ, admittendis quidem, sed non suspendunt vim executionis. 219. 1. 4 in all.

Appellationes plerumque frustrandi tantum causa interponuntur. 212 40. 5 in all.

Appellationes sunt aliquo modo odiosæ, quia continent expostulationem de iniquitate iudicis qui sententiam tulit. 786. 3. 4 in all.

(APPELLO verbum) sufficit vt appellatio rectè interposita videatur ad impediendum nequid innouetur. 846. 12. 1

si Appellatum sit à diuersis articulis taxatarum expensarum & diuerso iure quid de sumptibus appellationis constitui debeat. 802. 44. 1

Appellatur frustra postquam res integra esse desiit. 848. 19. 1

Appellatur aliquando à delegato ad alium quàm ad delegantem. 850. 30. 1, 2, 3

Appellatur rectè tanquam ab abusu si iudex ecclesiasticus contractet rem à laico iam tractatam. 862. 15. 1

Appellatur rectè tanquam ab abusu si rescriptum summi Pontificis mandetur executioni præsertim aduersus laicos inconsulto Senatu, aut si sit de rebus non occultis. 859. 4. 1

si Appelletur ab arresti executore, quem constet non excessisse fines mandati, admittenda quidem est appellatio, sed interim iubenda per Senatum executio. 851. 33. 1

Appellatus tanquam ab abusu etiamsi succumbat, non ideò tamen in sumptus semper condemnatur. 864. 21. 1

in APPROBATIONE impetranda omnes eos audiri necesse est, quorum potest interesse. 76 11. 7

Approbari debet ab omnibus etiam in indiuiduis quod omnes tangit vt singulos. 189. 5. 5 in all.

ARBITER officio suo non satis fecisse videtur, si non omnes controuersias finierit. 162. 4. 1 in all.

Arbiter & arbitrator attentare dicitur si ab eo appellatum sit, isque in spretum appellationis aliquid constituerit. 164. 8. 1, 2

Arbiter à quo appellatum est, cum appellari potest deferre debet appellationi. ibid. 2 in all.

Arbitri diuisorij accipiendi sunt vt sciatur an fundus diuisionem patiatur, necne. 256. 3. 2.

Arbitri tollendarum non differendarum litium causa petuntur. 163 7. 4 in all.

Arbitri compromissarij sententia per viam nullitatis infirmari nullo modo potest. ibid. 6. 1, 2

Arbitrium iudiciarium etiam ab aduersario electum sine causa recusare nemo potest. ibid. 7. 2, 3

ARCHIPRESBYTER in sua prouincia est oculus & quasi vicarius Episcopi. 41. 52. 10

Archipresbyteri veteribus Diaconis comparantur. 58. 24. 1

ARGVMENTVM à contrario sensu non potest sumi vltra limites sensus directi. 379. 6. 6 in all.

Argumentum à communiter accidentibus transfert probandi onus in aduersarium. 308. 2. 2 in all.

Argumentum ab etymologia valet. 898. 13. 4. in all.

Argumentum à maiori ad minus valet affirmatiuè. 1016. 51. 4 in all,

Argumentum à persona magis dilecta ad minus dilectam non valet, vt videatur testator id voluisse quod non dixit. 608. 3. 4 in all.

ARRESTI executio per ciuilem supplicationem impediri non potest. 76 12. 1

Arrestum etiamsi redditum sit cum falso procuratore, necessaria tamen est ciuilis supplicatio. 780. 2. 1

Arrestum citra viam ciuilis supplicationis quomodo reuocari potest 781. 5. 1

Arrestum facit interlocutorium clausula *Alio non apparente*, sed non impedit quominus ante omnia mandari debeat executioni. 813. 1. 1

Arrestorum emendatio ex tempore pronunciatorum quomodo facienda sit. 816. 9. 1

ARTICVLI noui, quantum interfit an post productas testationes dentur

Source : BIU Cujas

tur in eadem instantia, an in tertia, & an ante, an post conclusionem in causa. 801. 38. 1
Articuli pertinentes ad causam petitorij admittendi sunt etiam in causa possessorij saltem cum clausula saluo iure impertinentium, si modò qualequale iudicium possint facere ad causam possessorij confortandam. 891. 39. 5, 6
inter ARTIFICES magna est differentia. 208. 4. 1 in all.
ASSASSINATVS crimen priuilegium est. 208. 26. 4 in all.
Assassinatus vel assassinij crimen quid singulare habeat. 1068. 8. 1
ASSECVRATIO dotis facienda est non tantùm pro summa dotali, sed etiam sumptibus in litem à muliere factis, nec interim quicquam præstandum posterioribus creditoribus. 511. 3. 3, 4 & 5
cùm de Assecuranda dote agitur quæ non sit soluta eadem adhibenda est distinctio, quæ si ageretur de dote restituenda. 524. 50. 1, 2, 3, 4
Assecurationem iudicis authoritate impetratam esse oportet, priusquam constante matrimonio quicquam sibi iuris in mariti rebus vindicare vxor possit. 365. 18. 18
ASSERENTI aliquid vt se exoneret non creditur tanquam testi in re propria. 605. 8. 4 in all.
ATTENTANS dicitur offendere eodem tempore ius, iudicem, & partem. 79. 2. 4 in all.
Attentari potest ab inferiore iudice perinde ac ab ipsa parte. 82. 6. 1 in all.
Attentatum dicitur quicquid in spretum iudicis factum est, aut in odium litis, licet non habuerit effectum. 80. 6. 1
Attentatum est siue lite siue appellatione quid fiat in præiudicium litis vel appellationis. 83. 20. 2 in all.
Attentatum non dicitur quod factum est ob aliam rem, quàm de qua lis pendet. 80 8. 1, 2, 3
Attentato verbo, verbis dissoluenda sunt. 164. 8. 7 in all.
Attentato in præiudicium pendentis litis aut interpositæ appellationis, licet verbo tantùm reuocanda sunt. 79. 1. 1
Attentata semper sunt probanda & nunquam præsumenda, nunquam supplenda, cum sunt odiosa. 83. 20. 4 in all.
Attentata per Procuratorem, quantumuis generalem, non nocent domino. 80. 5. 1 in all.
Attentata habent vim suspensiuam. 79. 1. 3. in all.
Attentata de facto tantum procedentia, licet non de iure, reuocantur etiam de facto. ibid. 2 in all.
Attentata quousque reuocata sint remorantur iudicis officium, & cognitionem, etiam in executione iudicati, si constet de iis in promptu. ibid 3, 4
de Attentatis nihil deciditur in interdicto vti possidetis pendente lite. 892. 1. 10 in all.
Attentorum quæstio nonnunquam moram nullam facit liti principali, eodémque iudicio & iudicato omnia terminantur. 79. 1. 7
Attentatorum reuocandorum necessitatem non solus collitigantis fauor elicit, sed publica quoque vtilitas, & spreta iudicis autoritas. ibi. 30
Attentatorum quæstio quoties vertitur, nihil inaudito Procuratore generali. Senatus decernit. ibid. 12
Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta appellationis commutatione in oppositionem. 84. 14. 1
Attentatorum reuocatio in quacunque litis parte peti potest. 83 20. 3
Attentatorum reuocatio ita euertit omnia, vt si qualis in præiudicium alterius per attentatum mota sit in qua interuenerit sententiæ à qua fuerit appellatum, reuocatis post modum attentatis nihil amplius super appellatione pronunciari possit aut debeat. 79. 1 in all.
Attentatorum reuocatio facienda non est, si citra euidentem iniuriam fieri non possit. 82. 16 5
Attentatorum purgatio, vltra cessionem possessioni & actui attentato faciendam, continet in se etiam pœnam refectionis expensarum, & suspensionem processus in negotio principali. 180. 6. 3 in all. nihil Attentat qui possessionem suam continuat. 892. 1. 10 in all.
ATTESTANTES habentur quoque pro collaudatoribus, sed hactenus vt non nisi in subsidium collaudatorum teneantur. 991. 30. 7 in all.
Attestationes clausæ esse debent donec publicentur, ne committatur subordinatio. 271. 28. 2 in all.
AVDIENDVS est nemo siue agendo, siue excipiendo nisi cuius interest. 276. 46. 2 in all.
AVGMENTVM consuetudinarium dotis non semper debetur ex dotis comparatione. Imò aliquando nullum debetur. 495. 3. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Augmentum dotis consuetudinariũ etiam certa dote constituta aliquod incertum est & pro arbitrio boni viri statuendum. ibid. 4. 1 ad 10
Augmentum dotale consuetudinarium non transmittitur ad extraneos hæredes mulieris prædefunctæ, nisi expressè dictum sit. 461. 6. 1, 2
Augmentum nullum dotis deberi debet nulla præcedente dotis constitutione aut tacita, aut expressa. 496. 7. 1, 2
Augmentum dotis etiam non solutæ peti potest, adeóque tota dos restituenda est à marito etiam non soluta, si modò de ea maritus fidem habuerit. 55. 1 1 ad 7
Augmentum dotis non solutæ facilius est, vt mulieri debeatur, quàm dos ipsa non soluta. 515. 56. 1, 2
Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis, siue ab initio fuerint, siue ex postfacto facta sint idonea, siue maritus ea pro bonis habuerit. 517. 23. 7, 8
Augmentum dotis debetur ex comparatione æstimationis rerum dotalium quæ fuit constitutionis tempore, nisi fuerint illa æstmata, quo quo casu æstimationis tempus spectatur. 517. 24. 4, 5
Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestium nuptialium ab initio æstimatarum. 527. 9. 4, 5
Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta: adeóque licet solutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta, sed seruanda est consuetudo. 534. 1. 1, ad 10
Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per scripturam in fraudem patris mariti, sed ad tantam dotis reuera constitutæ si modò filia sciuit. 536, 11. 1 ad 19
Augmenti dotalis, localium & donationis de superuita differentia. 503. 13. 1 ad 11
de Augmenti dotalis consuetudinarij natura & de renunciatione filiæ non culpa binubi parentis. 504. 15 extendenda ad id quod lucrata est ex culpa. ibid. 1 ad 21
Augmenti dotalis futuram petitionem potest impune remittere matri superstiti filius etiam qui habet multos creditores hypothecarios, adeóque condemnatus iam exactione personali. 501. 13. 10 in all.
Augmenti monetalis petitio si quando supereſt post factam delegationem, non contra veterem debitorem danda est, sed contra nouum. 1000. 8 Vide *Delegatio & Nouatio.*
de Augmento dotis Bugiensis prouinciæ consuetudo explicata. 496. 5. 1 in all.
AVGVSTANVS qui contraxit Camberij, si repertus ibi conueniatur nullam fore præscripti onem habet. 1017. 55. 1, 2, 3
Augustani non nisi coram prouinciæ suæ iudice conueniri possunt. 209. 27. 4 in all.
Augustani impetrata sacramenti absolutione, nullo egent Principis diplomate ad rescindendam ex causa immodicæ læsionis venditionem. 287. 1. 16
Augustani executionem in iura & nomina debitoris legimè factam significare debent iis quos creditoris creditor soluere proprio creditori. 302. 7. 8
Augustani magis moribus, quàm legibus reguntur. ibid. 4
Augustanorum circa fidei commissa mos. 601. 4. 60 in all.
AVREOS obligans se soluere ad communem valorem, eum valorem promisisse intelligitur, qui sit frequentatus etiam abusu commerciorum, maximè si ipse acceptos aureos expenderit ad eum valorem. 1012. 41
AVTHENTICA, nunc autem C. hoc tit. locum habet in parente etiam conuolante ad secunda vota ex consensu prædefuncti coniugis, non tamen in legato. 502. 7. 1, 2, 3, 4
Auth. ex causa, locum habet etiam in præteritione paterna, secundùm DD. si modo filius sit præteritus scienter, non si ignoranter, nisi adsit clausula codicillaris per verba futuri temporis. 610. 1
AVTORIS sui iure vti quilibet potest. 776. 14. 6 in all.
Autoritatem pro se & in rem suam præstare nemo potest.
Authoritas rei iudicatæ sancta semper & inuiolabilis esse debet. 1058. 4
AVIA materna potest pro arbitrio instituere nepotes aut pronepotes illegitimos. 556 13. 2 in all.
Auia paterna & auia materna ex æquo succedunt nepoti in bonis omnib. tam paternis quàm maternis. 7 2. 2
Auiæ & proauiæ paternæ licet relinquere quicquid velint nepotibus aut pronepotibus illegitimis, etiam legitima sobole subsistente, dum ne aliqua fraus legitimis in portione legitima fiat. 556. 13. 12, 13
AVVS maternus, quo casu repetat dotem viuo patre, qui eius vsumfructum habeat. 714. 4
Auus maternus præfertur patruo in legitima successione nepotis. 723. 11

B

BENEFICIA omnia Cardinalium, licet extrà Romanam Curiam defunctorum, vacant in Curia. 31. 16. 1.
Beneficia Cardinalium Summus Pontifex solus conferre potest. ibid. 1, 2, 3
Beneficia omnia summo Pontifici sunt reseruata, non tantùm quæ vacant vbicunque in mensibus reseruatis, sed etiam quæ vacant Episcopali sede vacante. 32. 21. 1 in all.
Beneficia simpliciter possunt in quolibet mense conferri ab ordinario. 30. 11. 3 in all.
Beneficia sæcularia sui natura sunt perpetua. 33. 26. 1
Beneficia regularia sunt manualia, & consequenter ad superioris nutum amouibilia, nisi quæ sunt aut curata aut electiua. ibid.
Beneficia regularia habent suum prælatum & superiorem. 48. 2 in all.
Beneficia regularia, regularibus sunt conferenda, secularia secularibus 44. 1 in all.
Beneficia sicut cætera omnia, sui natura libera præsumuntur. 30 11. 4
Beneficia quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, præsumuntur libera. 531. 4. 1, 2, 3
Beneficia plura sub eodem tecto non possunt sine dispensatione ab eodem obtineri. 46. 70. 19
Beneficia vacant vel per resignationem, vel per amotionem aut priuationem. 50. 87. 1, 2
Beneficia Principis nunquam cuiquam debent esse captiosa. 590. 2. 21 in all.

Source : BIU Cujas

Beneficiorum prima natura illa fuit, vt omnia & quocunque mense conferri possent per ordinarium. 30. 11. 3 in all.
Beneficiorum collatio in fructu est. 53. 3. 2 in all.
Beneficiorum sequestratio rei publicæ damnosa est. 40. 51. 11
Beneficiorum incompatibilitas cessat quandiu alterutrum non possidetur pacificè & absque controuersia. 34. 31. 1.
Beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectat non ad Prælatos. 882. 5. 3 in all.
Beneficiorum omnium regularium est natura, vt sint electiua. 496. 1. 1
in Beneficiis etiam spiritualibus acquiritur ius in re ex solo interuentu autoritatis superioris. 21. 19. 1 in all.
BENEFICIALEM causam esse aliud est, aliud spiritualem. 65. 55. 2 in all.
BENEFICIARIVS censetur fructuarius in vita, & vsuarius in morte. 61. 37. 2 in all.
Beneficiarius fructus plurium ecclesiarum percipere non potest, si in earum altera tantum resideat. 64. 50. 12
Beneficiario absenti quotidianarum distributionum nullum ius competit nec si pro ecclesiæ commodo absit. ibid. 13
BENEFICIVM est, etiam Capellania simplex, si soleat conferri in titulum. 33. 27. 5 in all.
Beneficium dare aliud est, aliud reddere. 104. 3. 3
Beneficium quod à mera Principis indulgentia proficiscitur quàm plenissimè est interpretandum. 1106. 1. 8 in all.
Beneficium clausulæ constituti implorari non sufficit si non imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. quoties agitur condictione ex illa lege. 757. 12. 1
ad Beneficium ingressus viciosus dari nunquam debet. 27. 2. 3 in all. & 41. 51. 7 in all.
Beneficium & officium habens si quid acquirat, magis ex officio acquisiuisse credendus quàm ex beneficio. 62. 37. 1 in all.
Beneficium commendatum quamuis in perpetuum nihilominus dicitur vacare & quidem apud sedem. 29. 10. 5
Beneficium retinens sine titulo peccat mortaliter. 30. 13. 4 in all.
Beneficium summo Pontifici reseruatum si conferatur per Ordinarium, aliumve quemliber inferiorem, ipso iure nullius momenti est collatio. 32. 21. 1
Beneficium iam semel vacans non potest amplius vacare, aut fieri magis vacans. 44. 60. 2
Beneficium ex pluribus causis vacare potest. ibid. 2 in all.
Beneficium sequestrandum est, cùm neuter in beneficio ius habet.
Beneficium si collitigator defunctus in commendam tantum tenuerit, licèt subrogationis literas quis habeat, nullius erunt momenti, nec si à summo Pontifice concessæ. 45. 67. 5, 6
Beneficium habere potest qui secularibus se negotiis immiscet. 37. 18. 1
Beneficium Principis non debet esse captiosum, nec trahi ad iniuriam. 73. 1. 4 in all.
Beneficium Principis debet esse mansurum, nec de eius animo & voluntate malè vnquam suspicari licet. 397. 16. 16. 10, 11
Beneficium malè impetrans, pro non impetrante habendus est. 35. 36. 6 in all.
Beneficium inuito non datur. 31. 19. 5 in all.
Beneficium regulare potest ab Episcopo conferri, si Ordinarius regularis fuerit in mora prouidendi. 49. 77. 1, 2
Beneficium impetrans expresso falso vacationis modo nom impetrasse credendus est. 49. 82. 1, 2
Beneficium inuito patrono obtineri non potest, si nulla causa subsit cur id fieri debeat. 532. 7. 3 Vide *Deuolutio.*
Beneficium vnitum nunquam potest vacare nisi vacante eo cui vnitum fuit. 532. 8. 3. in all
Beneficium reseruatum esse summo Pontifici non nisi citata parte declarari potest. 63. 45. 1, 2
Beneficium sequestrati Procuratoris generalis interest. 40. 51. 9
Beneficium impetrare priusquam vacat damnabile est. 28. 4. 10. in all.
Beneficium quando reseruatum est, Ordinarij manus sunt ligatæ. 32. 33. 29. 3. in all. 21. 1
qui Beneficium impetrauit tanquam vacans per obitum eius qui nunquam id obtinuit, nihil impetrasse videtur. 28. 4. 3
Beneficium in manibus siue ordinarij siue summi Pontificis resignans, de spolio postea, seu interdicto recuperandæ possessionis agere non potest. 41. 54. 7
contra eum qui Beneficium per obreptionem impetrauit potest spoliatus exequi ius suum. 41. 73. 5
Beneficium suo quique iure tenere debet non alieno. 46. 69. 4 in all
Beneficium presbyterale, ob non promotionem, si præmissa fuerit declaratio vacat. 51. 91. 1
Beneficium regulare & conuentuale vel habens iurisdictionem & curam animarum, si vniantur non opus est citari monachos parochianos, nec ipsum rectorem. 739. 48. 2. 1 in all.
Beneficium ordinis aliud, aliud diuisionis. 923. 35. 1. 2 in all.
Beneficium sine canonica institutione possideri non potest. 27. 2. 5 in all. aut saltem colorata. 30. 13. 1, 2 & 32. 23. 7 & 40. 5. 7 in all. & 56. 14. 6
Beneficium quantumuis simplex non nisi clerico conferri potest. 46. 70. 12
Beneficium solutum regi per seculares in commendam, habetur pro seculari, sed non ideo mutatur status nec regula, nec natura beneficij vniti. 39. 48. 13 in all.
Beneficium sequestrari non debet, licet de non iure primi victoris accidenter constet. 52. 95. 13
Beneficium inuentarij necessario inducit separationem bonorum paternorum à cæteris. 528. 8. 7 in all.
Beneficium inuentarij non impedit, ne hæres sit vere hæres, sed facit ne teneatur supra vires hæreditarias. 625. 6. 11 in all.
Beneficium inuentarij non impedit quominus hæres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur. 634. 38. 1
Beneficium inuentarij implorare non potest mulier substituta posthumo instituto, nec ei hæreditatem acquirere, quousque sciatur an sit prægnans. 636. 42. 1 & seq.
Beneficium inuentarij non potest implorari, nequidem per restitutionem in integrum, à maiore qui petiit tempus ad deliberandum. 628. 18. 1 in all.
Beneficium inuentarij imploraus non potest quicquam hæreditarium attingere ante confectum inuentarium. 635. 40. 2 in all.
Beneficium inuentarij abiiciens nulli facit iniuriam. 634. 39. 31 in all.
Beneficium inuentarij repudiatum potest repeti ex causa superuenientis testamenti, in quo multa sint legata. 627. 11. 1. 2
Beneficium inuentarij implorandum est, antequam quid attingatur hæreditarium, quàuis tempus non currat nisi ab adita hæreditate. 629. 20
ad Beneficium inuentarij implorandum, casus, quo quis in integrum restitui potest, etiam post puram aditionem hæreditatis. 635. 27
Beneficio inuentarij priuandus est hæres, qui illud non conficit intra tempus constitutum, quod plerumque trimestre est. 629. 19. 1, 2, 3
Beneficium legis & inuentarij tollit sola electio iuris deliberandi. 628. 18. 1 in all.
Beneficium legis & inuentarij non nocet creditori certo, si nominatim vocatus non fuerit ab hærede. 634. 37. 1
Beneficium legis & inuentarij solis minoribus competit. 104. 12. 1 in all.
Impedit confusionem actionum. ibid.
Beneficium legis & inuentarij non ideò comparatum est, vt sit captiosum creditoribus, quamuis hæredes passim eo abutantur. 830. 36. 9 in all.
Beneficium siue legis siue principis nunquam debet habere iniuriam. 623. 1. 9 in all.
Beneficium iacere melius est quàm dari vitiosum ingressum. 52. 95. 13 in all.
Beneficij collatio, donatio est. 46. 7. 6.
Beneficij collatio facta per non habentem potestatem, ipso iure nulla est, nec tribuit titulum coloratum. ibid. 8, 9
Beneficij collatio est in fructu. 884. 11. 4 in all.
Beneficij vnius plures collationes non valent. 33. 29 3
Beneficij collatio prior facta ab ordinario, posteriori à Papa factæ præualet. 34. 35. 14
Beneficij sequestratio vix vnquam fit, nisi aliquo postulante, non etiam ex mero, &, vt aiunt, nobili iudicis officio. 40. 51. 9. in all.
Beneficij resignati ius non reuertitur ad resignantem posteaquam amissum est ob non adprehensam possessionem. Ne detur regressus. 42. 57. 4. in all.
Beneficij falsus & mendax impetrator non debet gaudere beneficio impetrato. 40. 51. 6 in all.
Beneficij, quod requirente Procuratore generali sequestratum est, possessio alicui dari potest, & tamen onus satisdationis non iniungi. 170. 20. 1
Beneficij incompatibilis controuersia magis facti est quàm iuris 34. 1 31. 2
Beneficij possessor non semper cogitur de titulo suo docere si quod ab alio petat quod spectet ad beneficij fructúsque causam. 39. 47. 1
Beneficij status mutatur ex mutatione personæ. 44. 62. 1, 2
Beneficij fructus pro clerici condemnati debito capi non possunt, nisi deducto, ne egeat. 852. 44. 1
Beneficij possessor victus non condemnatur aliquando ad restitutionem fructuum nisi à die litis contestatæ. 812. 84. 1
Beneficij possessorio post condemnationem factam, non potest condemnatus petere literas subrogationis coram iudice laico. 826. 10
Beneficij possessionem non iacere interest Ecclesiæ. 52. 95. 2 in all.
Beneficij possessionem adprehensurus ab alio prohibitus, non potest lite pendente & ante sententiam possessionem acquirere. 41. 51
Beneficij resignatio facta pendente appellatione ab eo qui iam fuit condemnatus, non valet. 51. 89. 1, 2
Beneficij resignatio à fene vel infirmo facta fratri vel nepoti ex fratre vel sorore, in fraudem facta præsumitur. 50. 88. 1, 2
Beneficij à se resignati possessionem propria autoritate retinens, ac sine noua prouisione, intrusus dicitur. 48. 80. 5 & 41. 52. 2 in all.
Beneficij reseruationem sola iniectio manuum Papæ operatur, & interdum plus potest, quàm expressa reseruatio. 406. 6. 4, 5
in quæstione de Beneficij possessione sufficit quod nihil dolo malo factum sit ab impetrante. 33. 28. 5. in all.
Beneficij reseruatione facta cum regressu & omnium fructuum reseruatione, beneficium vacat. 40. 49. 1
de Beneficij possessione cognitio duplex tantum esse potest, vna pleni possessorij: altera momentanea. 192. 2. 1
ad Beneficij reseruationem declarandam citatio, non nisi ad iudicem eccle-

Source : BIU Cujas

ecclesiasticum sit. 63. 45. 4
Beneficij fructuum naturam sapit quod ex beneficij fructibus acquisitum est. 62. 37. 1 in all.
Beneficij fructus, ex quo pendet ius conferendi, non pertinet ad vicarium. 53. 3. 2 in all.
Beneficij qualitas ex possessoris qualitate præsumitur. 55. 11. 5 in all.
Beneficij fructus pertinet ad hæredem, non ad successorem in beneficio. 50. 86. 23 in all.
Beneficij qualitatem & statum prouisiones factæ per resignationem siue in manibus summi Pontificis, siue coram ordinario non mutant. 34. 30. 1
Beneficio electiuo dari potest Præfectus non electus. 63. 44. 4
Beneficio affici hominem, interest hominis. 1085. 12. 1 in all.
de Beneficio controuersiam faciens non est audiendus, nisi qui idem beneficium sibi adserit. 39. 47. 2
in Beneficio successoris melior est condicio, quam eius qui in priuati ius, siue vniuersali, siue singulari titulo succedit. 50. 86. 14
de Beneficio nouo non tam facilè prouidendum ei qui iam aliud habet. 27. 2. 7 in all.
BONA quasi à beando dicta sunt. 221. 6. 5 in all.
Bona dicuntur tantùm deducto ære alieno.
Bona dicuntur secundus sanguis hominis. 65. 55. 11. in all.
Bona solent & debent sequi conditionem personæ. 1120. 12
Bona vacantia dicuntur quæ nec dominum habent, nec possessorem. 54. 8. 1 in all.
Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pro iudicato obligata, quousque in iudicati capiantur iudice ita mandante generalibus verbis. 822. 5. 1, 2, 3
Bona data liberis contemplatione patris iam defuncti non veniunt in iudicium familiæ erciscundæ. 254. 11. 1, 2, 3
Bona acquisita mulieri inter primum & secundum matrimonium, non censentur in secundum constituta. 353. 48. 2, 3
Bona patris sunt tacite obligata pro dote, quam pater simul cum filio accepit aut stipulatur, adeóque si modo filio se obliganti pater consenserit. 532. 15. 8, 9
Bona mulieris non dotalia, si nulla dos constituta fuit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ. 538. 11. 1, 2, 3
Bona constituentis procuratorem ad dandum pignus non ideò sunt obligata nisi etiam ab ipso procuratore sint pignorata. 896. 3. 1, 3
Bona publice vendita an & quando & quibus postulantibus iterum vendi possint. 875. 14. 1
Bona emphyteuticaria postquam redacta sunt ad instar patrimoniorum, an & quo casu possit prior emphyteuta conueniri etiam post alienationem. 470. 8. 1 ad 19
Bona vniuersa, etiam futura in dotem dari possunt. 535. 3. 16 in all.
Bona mulieris, quando præsumantur dotalia citra constitutionem expressam. 515. 18. 1. ad 12
Bona adempta ex voluntate illius qui redimendi ius habebat redimenti acquiruntur. 406. 7. 1, 3
vt Bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint, aliquod pignoris vinculum subesse necesse est. 931. 5. 1, 2
Bona fides debet inter cognatos, affines & proximos exuberare. 440. 18. 6 in all.
Bona fideicommisso subiecta possunt hodie obligari & alienari pro dote & donatione ante nuptias tam constituenda quàm restituenda. 691. 4
Bona fideicommissi quo casu possunt alienari pro dote siue constituenda siue restituenda, possunt etiam obligari pro eorum quæ in dotem data sunt tuitione, si forte illa quæ in dotem data sunt euincantur. 695. 10. 1 in all.
Bona pupillaria quo casu in solutum dari possint creditoribus ne distrahantur. 877. 25
Bona in solutum creditoribus dantur, apud Augustanos, facta per viros probos æstimatione, nunquam autem publicè distrahuntur. 877. 25. 10 in all.
Bona à defuncto relicta non minoris sunt æstimationis quod hæreditas ære alieno sit exhausta. 185. 14. 1
Bonis ex quibusdam tallialibus communio non impedit successionem & ius domini in bonis separatim acquisitis. 731. 1. 1
Bonorum & hæreditatis differentia. 185. 14. 1
Bonorum cessio species quædam est solutionis non ad inducendam liberationem, sed ad acquirendam cedenti exceptionem. 869. 1. 2 in all.
Bonorum cessio ante decisam appellationem non admittitur aduersus appellantem à minima. 870. 6. 1
Bonorum cessio aduersus mulctam ex delicto irrogatam permittitur aliquando. 869. 1. 1
Bonorum communio inter filium & hæredem esse non potest. 221. 5. 2 in all.
Bonorum communio inter talliabiles sublata per diuisionem non potest inscio domino redintegrari. 732. 4. 1
Bonorum petitio facta ante confiscationis sententiam. 1106. 3. 4 in all.
Bonorum pars quæ ratione quotæ incerta est, possideri nullo modo potest. 221. 4. 3. in all.
Bonorum quæ cum pupillis aut minoribus communia sunt diuisio nulla fieri potest, nisi datis prius, vocatisque tutoribus & curatoribus. 261 11. 1, 2, 3
Bonorum possessor in omnibus loco hæredis est, eódemque iure censetur. 626. 10. 4 in all.
Bonorum possessionis agnitio ratihabitione contenta est. 623. 1. 1 in all.
Bonis obligatis mobilibus & immobilibus omnibus, non ideo iura censentur obligata. 878. 5. 14. 1
BVLLAS producens, non est arctandus vt signaturam proferat. 54. 5. 1. 2
Bullæ sunt probatio probata, propter sigilli summi Pontificis autoritatem. ibid. 1. in all.
Bullæ Pontificiæ licet locum habeant in Sabaudia, tum quoque cum nunquam ibi publicatæ fuerunt, nullius tamen sunt momenti in possessorio, si aut continuo vsu abrogatæ aut nunquam receptæ dicantur. 54. 5. 2 in all.

C

CACODÆMONVM assertio sola etiam per exorcismum extorta non facit indicium sufficiens ad torturam, tametsi constet de effectu nec quæratur nisi de persona. 1072. 3
Cæcvs nemo præsumitur nisi probetur. 600. 28. 11
Cæcus donare potest causa mortis: sola factio testamenti ei interdicta, adeoque codicillorum. ibi. 20. in all.
CALENDARIA monasteriorum probant monasterio solutiones factas, ne qua possit obiici præscriptio, maximè verò si sint antiqua. 325. 58. 2, 3
CALVMNIÆ nunquam est fauendum. 79. 1. 9 in all.
Calumniam ob id solum quod iuncta sit mendacio, mitius puniri non oportet. 240. 7. 6
Calumnia est, si quis neget quod omnes verum esse sciunt. 282. 18. 15 in all.
Calumnia nunquam impunita reliquenda est. 173. 6. 2 in all.
Calumniator calumniæ suæ mulctam pati debet, iudicem autem non minus offendit qui cauillatur & tergiuersatur quàm qui calumniatur 180. 34. 1, 4
CAMERA criminalis obtinet locum & vicem Senatus. 86. 10. 1 in all.
CANCELLATIO instrumenti & iam redditi non plus operari potest, quàm confessio soluti. 118. 13. 10
Cancellatio inducit tacitam præsumptionem quæ per contrariam probationem elidi potest. ibid. 10. in all.
CANCELLARIVS dicitur quod ad eius officium spectet, vt literas omnes cancellet quas contra ius esse, vel publicam vtilitatem videt. 84. 1. 5 in all.
CANONIS annui peræquatio diuiso fundo emphyteuticario fit nō solùm sumptibus possessorum, sed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem occidentalis quæ superuenit. 482. 45. 1, 2, 3, 4, 5
Canon annus non tam pro fructibus quàm in cognitionem dominij directi præstari solet. 463. 45. 2 in all.
Canonis annui oblatio sola sine obsignatione impedit ne debeatur æstimatio quanti plurimi. 456. 22. 1, 2
Canonici absentes quando pro præsentib. habeantur. 45. 50. 1, 2, 3, 4, 5, 6
CANTORIA est officium: transit tamen facile dignitatem, & vtrum personatus sit an dignitas, an nudum officium pendet ex loci consuetudine. 33. 26. 3. in all.
quod CAPITVLI debet vniuersitas, non debent singuli de capitulo. 82. 18. 2. in all.
CARCER non in pœnâ, sed ad custodiam datus est. 165. 3. 1 in all.
Carceris perpetui pœna hodie est interdicta. 166. 9. 7 in all.
in Carceres non detruduntur mulieres nec pupilli pro debito ciuili. 835. 56. 5. in all.
detrudi in Carceres existimationem onerat apud bonos & graues viros, & pulsat verecundiam. 400. 24. 4 in all.
CARDINALATVS dignitas immutat qualitatem beneficij. 131. 16. 2
Cas sur cas n'a point de lieu. 52. 95. 12 in all.
Casus fortuitus ad rei innocentiam allegatus ab eo probari debet qui allegat. 321. 52. 1
Casus fortuitus eum excusat, cuius culpa præcessit casū. 456. 22. 19 in all.
Casum fortuitum in se suscipiens tenetur etiam de insoluto: præsertim si de incogitatis quoque casibus tractatum sit. 450. 2. 1, 2
qui ex Casu fortuito alicubi est, ibi non esse videtur. 38. 45. 3
Casus fortuiti ad dominium spectant. 385. 24. 1
Casuum omnium fortuitorum quantumlibet insolitorum periculum in se suscipere conductor potest. 464. 58. 1
CASTELLANVS curiali defuncto, in cuius protocollis repertum non est instrumentum quod quæritur, condemnatur ad exhibitionem. 262. 1. 3, 4
CAVSÆ continentia non est diuidenda. 181. 44. 5 in all.
Causa criminalis eo grauior est, quo grauius est crimen.
Causa criminalis quæ in ciuilem incidit prius cognoscendum est quàm de Causa criminali quæ in ciuilem incidit. 196. 13. 1
Causa efficiente remota, nihil operatur confirmatio. 135. 1. 4. in all.
Causa piæ causa non potest esse fauorabilior, quàm liberorum. 600. 27. 14. in all.
Causa testamenti deficere atque adeo ipsum testamentum destitui dicitur, quoties nemo hæres ex eo esse potest. 602. 1. 2 in all.
Causæ suæ adesse non prohibetur, qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit. 279. 1. 5 in all.
Causam nullam subesse, & eam quæ est ignorari paria sunt. 172. 2. 3. in all.
Causa cessante, cessat effectus. 138. 45. 26 in all.
CAVTIO idonea est quæ habet fideiussorem vel pignora: non vtrumque tamen simul exigit. 167. 10. 2 in all.

Source : BIU Cujas

Cautionem idoneam præstare à Senatu iussus, si nullam inuenire possit, quod immobilia nulla possideat, admitti debet ad iuratoriam cautionem. 166. 9. 8 in all.

Cautio iuratoria interdum pro satisdatione habetur. ibid.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine ita demum præstanda est, si paratur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis, non pro immobilibus. 719. 3

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine præstanda remitti potest à testatore, quocunque indicio voluntatis, & quando remissa intelligatur. 719. 1

Cautionis plus est in rem quam in personam. 298. 7. 8 in all. & 168. 12. 7

Cautionis forma à iudice præscripta aut admissa, non facile inaudito aduersario est mutanda. 285. 5. 5 in all.

Cautionis nomine in dubio nuda repromissio significatur. 182. 2. 5 in all.

Censvs pro perceptis habentur quorum dies iam cessit & venit, licet nondum exacti. 62. 37. 3

Centenaria possessio titulum semper requirit immemoralis. 66. 58. 6 in all.

Cessatio non omnis moræ & culpæ annumeratur. 629. 19. 1 in all

Cedere debitorem aliud, aliud delegare. 189. 37. 2 in all.

Cedere bonis vir pro ciuili debito captiuus potest; atque ita liberationem consequi: non item cùm ex causa delicti. 364. 16. 6, 7

Cedens etiamsi actiones directas retineat easque efficaces, cessionarius tamen liti sistendus est si debitor id postulet. 408. 2. 1, 2, 3, 4

Cedens quicquid iuris habet accepto precio, aliáque re qualibet, venditoris loco est. 411. 15. 1, 2, 3

Cedens tenetur ad restitutionem pretij, eorúmque omnium quæ accepit, quando inutilis est cessio. ibid. 1, 2, 3

Cedenti in præiudicium ignorantis cessionarij paciscí cum debitore non licet. 303. 9, 6, 10

Cessa personali actione non transit hypothecaria. 411. 13. 2 in all.

Cessibile est regulariter id quod est transmissibile. 630. 24. 6 in all.

Cessio actionis etiam citra venditionem fieri potest. 408. 2. 1 in all.

Cessio actionis non valet nisi ad concurrentem dati re vera precij quantitatem, aut nisi per meram donationem facta sit. 403. 5. 1

Cessio actionis potest fieri ex interuallo, nempe cum actio per solutionem extincta est. 1005. 19. 1, 2, 3

Cessio nominis & actionis debet fieri iusta aliqua de causa, maxime vero donationis in solutum. 401. 28. 3 in all.

Cessio aut venditio nominis non solum ignorante, sed etiam inuito debitore fieri potest. 289. 1. 13 in all.

Cessio & venditio nominis etiam controuersi olim fieri poterat. 394. 9. 5

Cessio bonorum non aufert patri legitimam administrationem bonorum filij, nec vsumfructum. 727. 7

Cessionis bonorum beneficio non potest renunciari, neque per iusiurandum nec in iudicio. 871. 8. 1 ad 4

Cessionis bonorum beneficij inducendi quæ causa potissima. ibid. 1 in all.

Cessionem bonorum impedit fiscale delictum. 870. 7. 1

Cessio condictionis ex Can. redintegranda contra spoliatorem domini directi, etiam ratione fructuum non est prohibita. 407. 7. 8. ad 7

Cessio iurium stricti iuris est, probandaque est per scripturam: probari autem per iusiurandum suppletiuum non potest. 411. 13. 1. ad 4

Cessio iurium est stricti iuris, nec actus vllos operari debet vltra intentionem agentium. 412. 20. 1, 2

Cessio iurium omnium rescindi potest causa immodicæ læsionis. 416. 11. 2

Cessio facta etiam ad probata non facit vt debitor liberetur à creditore. 303. 9. 8

Cessio facta contra debitorem principalem censetur hoc ipso facta etiam contra fideiussorem. 411 13. 2. in all. & 412. 20. 1, 2, 3

Cessio facta contra debitorem cum dictione taxatiua *duntaxat*, non extenditur ad fideiussores aut alios correos debendi. ibid. 5

Ius creditoris cui Cessio facta est, quique eam cessionem denunciauit ex sola cedentis voluntate tolli non potest. 292. 9. 6

Cessio facta per dationem in solutum non valet nisi ad concurrentem quantitatem quæ debetur. 399. 22. 1, 2

Cessio facta per dationem in solutum non admittit accessionem vsurarum nisi ex quo die actum est ex cessione. ibid. 2

Cessio sic facta vt cessionarius post litis victoriam cedenti pretium soluat, non valet. 399. 23. 2

Cessio facta etiam ex interuallo post solutionem, contra eum qui per solutionem ipso iure non fuit liberatus, valet. 412. 17. 1, 2, 3

Vt Cessio valeat sufficit habitam esse fidem de precio, & precium aliquando solutum fuisse, pendente etiam iudicio. 399. 21. 1, 2, 3, 4

Cessio non nisi ad concurrentem precij quantitatem valet, si partim vendita sit actio, partim donata. 409. 5 3

Cessio differt à delegatione. 94. 17. 5 in all.

Cessio non potest impediri per solam oblationem liberandi debitoris à carceribus, nisi quinquennales inducíæ vltrò indulgeantur, & quidem sine onere. 869. 3. 1

Cessionis beneficium fauorabile est, ideóque plenissimè interpretandum. ibid. 3. in all.

Cessionis instrumentum non potest esse guarentigiatum. 394. 8. 1. in all.

Cessionem pro rerum suarum munimine accipere licet. 294. 9. 1. in all.

In Cessione quæ fit dato precio vt valeat, necesse est interuenire veram numerationem, & numerationis probationes veras esse. 398. 20. 1

In Cessione qualibet quantumuis generali intelligitur excepta persona cedentis. 404. 8

Cessione nominis facta præstanda est, cessionario etiam persecutio pignorum. 411. 13. 2. in all. danda etiam actio contra fideiussores. ibid.

Cessiones quæ aliarum litium redimendarum gratia fiunt data in eam causam pecunia lege Anastasiana improbantur. 394. 9. 1, 2, 3, 4

Cessionarivs qui fori priuilegium habet ex propria persona ratione dignitatis aut officij tam in agendo quàm excipiendo idem priuilegium retinet si ex iure cesso agat vel conueniatur, dummodo causam oneroſam cessio præ se ferat. 207. 22. 1

Cessionarius ad eam tenetur editionem ad quam cedens tenebatur. 94. 17. 1, 2, 3

Cessionarius in rem suam procurator factus potest etiam directas actiones exercere suo nomine dummodo ex persona cedentis. 408. 3. 1, 2, 3, 4

Cessionarius à præcisa executione suo nomine incipere non potest: alieno potest, non tamen contra hæredem debitoris. 394. 8. 1, 2, 3 & 410. 10. 3, 8

Cessionarius actionis litigiosæ cogitur pati executionem quam cedens ipse pati cogeretur. 411. 14. 4, 5, 6

Cessionarius non potest agere proprio nomine, si neque precium, neque alia cedendi causa iusta interuenerit, sed tanquam simplex procurator directas exercere potest. 401. 30. 1, 2, 3, & 298. 1. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

Cessionarius qui ex cessione agit non potest petere nisi quatenus cessum est, etsi plus cedenti debebatur. 401. 28. 1, 2, 3, 4

Cessionarius agit ex cedentis persona. 411. 16. 1, 2, 3

Cessionarius siue empti, siue alio quantumuis iusto titulo nitatur, non potest dicere pertinere ad se dominium eius rei, cuius possionem nunquam nactus est. 238. 2. 3

Cessionarius certæ quantitatis cui nullum monetæ augmentum debebatur non potest illud petere à debitore cedentis, tametsi debitum cedenti. 1016. 52. 1, 2

Cessionarius litis tenetur ad refusionem sumptuum, quos cedens debebat ob suam contumaciam. 804. 49. 9

Cessionarius quamuis possit ex sui cedentis persona directas actiones exercere, quasi mandatas, & vtiles ex propria; si tamen alteri cesserit non potest secundus cessionarius exercere directas nec ex sua cedentis persona, nec ex persona primi cedentis. 408. 2. 2 in all.

Cessus debitor & condemnatus non debet soluere cedenti non admonito cessionario. 411. 21. 1, 2

Chartvlarii iudices dicuntur notarij, 343. 1. 2 in all.

Chirographvm nihil aliud est, quàm quod propria manu scriptum est. 350. 23. 3 in all.

Chirographum cancellatum repertum penes debitorem non inducit tacitum pactum de non petendo, nisi redditum probetur. 407. 9. 4 in dubio præsumitur redditio, nisi sit persona domestica. ibid.

Chirographum ducentorum reddere iussus, vel ducenta dare; si chirographum nullum reperiatur, ducenta dare tenetur. 663. 17

Chirographum rerum depositarum penes deponentem repertum an præsupponat rerum diuersitatem an identitatem. 323. 56. 5

Chirographum obligationem non inducit, sed inductam probat. 277. 5. 2

Chirographi facta recognitione, nataque hypotheca, nouum genus actionis proponendum est. 203. 7. 3

Chirographi redditio nihil aliud inducit quàm tacitum pactum de non petendo. 118. 13. 4

Chirographo amisso aut restituto non admittit creditor debiti persecutionem, si aliud constet adhuc deberi. 1006. 23. 1, 2

Christianvm nihil tam decet quàm iniurias remittere. 1085. 12. 1 in all.

Citanda pars est omnem ad actum quæ eo lædi potest. 347. 16. 8 in all.

Citandus est iterum qui personaliter in ius venire iussus, & ad accusationem propositam ex ore respondere, non paret licet ad fines ciuiles tantùm. 98. 10. 1

Citandi forma per edictum extraordinarium, etiam inter clericos dat iudici laico cognitionem. 181. 38. 4 in all.

Citando absente, si non sit longa absentia præsumendus est domicilium vetus retinuisse, ideóque ad domicilium citari potest; si verò longa, dandus bonis curator qui post modum citetur. 96. 2. 9 in all.

Citandi sunt hæredes domino mortuo ad causam rea sumendam. 116. 4 5 in all.

Citari possunt qui in ius rapi non possunt. 49. 13. 1

Citatio superioritatem denotat, & subiectionem in eo qui citatur. 208. 23. 5 in all.

Citatio & contestatio, cum sint facti, non possunt haberi pro infectis, 168. 2. 6 in all.

Citatio præcedit contumaciam. 198. 2. 6 in all.

Citatio facta in persona vxoris aut alterius ex domesticis, fieri debet in domo citati. 97. 7. 1

Citatio facta sine literis non valet, nec reddit citatum contumacem. ibid. 2 in all.

Source : BIU Cujas

Citatio arguit monentis superioritatem, monitio non item. 65. 55.16
Citatio vnius ex litis consortibus non nocet alteri. 97.8.1,2,3,4
Citatio realis contra impuberem fieri non potest. 96.3.1 in all.
Citatio à Procuratore incipere potest. 121.25.4 in all.
Citatio vna sufficit ad implendam solemnitatem subhastationum. 98. 12. 3 in all.
Citationis & contestationis effectus perempta durant instantia. 198. 2. 5, 6
Citatus personaliter si ad fines ciuiles tantùm compareat & fateatur delictum, nec quicquam alleget quo lis protrahatur, potest condemnari ad mulctam aut ad id quod interfit aduersarij. 98.10.3 in all.
Citatus ad comparendum personaliter ad fines ciuiles tantum, postquam paruit impune abire potest, nulla petita venia. 98. 11.1
Citatus ad vnum actum etiamsi esset contumax, non potest tamen in aliis actibus grauari. ibid.2 in all.
Citatus ad nouum Procuratorem in locum demortui substituendum, si in ius non veniat, iterum citandus est. 117.6.1
Civis quis dicatur. 609.17
Clam fieri dicitur quicquid fit ignorante eo cui denunciandum fuit. 302.7. 10 in all.
Clavsvla & conditio apposita in institutione, an & quando censeatur repetitia in substitutione. 608. 3.1
Clausula in pactis per quæ futuræ successioni renunciatur *Salua legali eschenta*, tum demùm prodest cum ij omnes decesserunt qui in pari gradu erant successuri. 108. 24.1
Clausula illa *A sa premiere requeste, laquelle il fait dés à present*, in mutuo locum non habet. 386.27.1
de Clausula *ad habendum, tenendum & possidendum*, quando & quatenus prosit creditori spoliatum se dicenti. 885. 17. 1 ad 10
Clausula codicillaris adhibita in testamento, in quo pauciores quàm quinque testes adfuerunt, nihil operatur. 591.3.1 ad 4
Clausula codicillaris nunquam supplet defectum voluntatis, sed tantùm solemnitatis. 591.4.4 in all.
Clausula codicillaris adiecta in testamento posteriore & reuocatorio, facit vt institutio priore testamento scripta veratur in fideicommissum. 598.19.4
Clausulæ codicillaris ea vis & potestas vt solemnitatem suppleat non voluntatem. 600. 27.1
Clausula codicillaris non conseruat dationem hæreditatis in præiudicium posthumi ignoranter præteriti. 653. 2
Clausula codicillaris apposita in testamento inutili, tantum prodest ad conseruanda legata & fideicommissa ab intestato, atque codicilli ab intestato facti. 652. 1
Clausula codicillaris inducit tacitam repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato, etiam in prejudicium posthumi ignoranter præteriti. 654 3
de Clausula codicillari, cum posthumus ignoranter fuit præteritus, interpretum distinctio. 654.4
Clausula codicillaris est inutilis quoties potest succedi ex testamento siue iure ciuili siue prætorio. ibid. 5 in all.
Clausula codicillaris nocet posthumo ignoranter prætetito, etiam quod ad dationem hæreditatis in tribus casibus. 655.5
Clausula codicillaris quæ non potuit nocere posthumo ignoranter præterito, nec ipsius hæredi nocet, quamuis extraneo. 655.6
Clausula codicillaris cum flectit institutionem hæredis in purum fideicommissum, vna tantum quarta detrahitur, id est legitima, quæ tamen hodie non quarta est, sed triens. 656.7
Clausula codicillaris quæ non nocuit posthumo ignoranter præterito, quo casu noceat extraneo eius hæredi. 656. 8
Clausula codicillaris nunquam intestamento subintelligitur, extra testamenta quæ fiunt inter liberos aut ad pias causas. 657.13
nec Clausula codicillaris, neque illa *Omni meliori modo* subintelligitur in testamento facto pestis tempore, vt neque in testamento militari: sed tantum in testamento inter liberos, & ad pias causas. 592.7.1 ad 7
Clausula constituti non potest ex interuallo adiici, ne quidem consentientibus contrahentibus sine iudicis auctoritate. 345.8.1,2,3
Clausula constituti habet vim traditionis. 440.18.14 in all.
Clausula constituti apposita in contractu dotali in casum dotis restituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem quæ dotem repetat non redditis actionibus. 529.15.7, 8, 9
Clausula constituti post interuersam possessionem non prodest nisi implorato prius beneficio legis vlt. C. de acq. pos. 891.35.1 ad 4
Clausula decreti irritantis ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, sed quod ad nullitatem actus contra decretum facti. 32.21.2
Clausula decreti irritantis non modò titulum, sed etiam possessionem inficit. 31.21.3
Clausula derogatoria impedit validitatem posterioris testamenti, nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore. 592.9.1 ad 8
Clausula derogatoria inutilis est, si probetur secuta mutatio voluntatis. 594.14. 1, 2
Clausula derogatoria quæ respicit & facultatem testandi & voluntatem, inutilis est quantum ad facultatem, valet tamen quatenus respicit voluntatem. 595 15.1 ad 13
Clausula derogatoria existente in priore testamento vtrius hæredis causa potior esse debeat in missione in possessionem, an eius qui in priore, an eius qui in posteriore scriptus. 648. 5.1 & seq.
Clausula derogatoria apposita in priore testamento facit, vt potior esse debeat causa hæredis in eo scripti, quam fisci, cum posterius testamentum per vim factum est. 650.1
Clausula derogatoria in anteriore testamento apposita ad quascunque donationes infirmandas non pertinet ad donationes inter viuos, quæ sui natura sunt reuocabiles. 1036. 8.1,2
Clausula Detracto vsufructu quomodo adiicienda. 658.3.1
Clausula excepti antiquioris pignoris in fundum possessum ab emptore & in casum euictionis, intelligi debet de euictione quæ sequatur ex facto alterius quàm venditoris. 1025. 4.1,2
Clausula Ex nunc prout ex tunc, ad tempus contractus reducit constitutum. 763.35.1
Clausula *Motu proprio* tollit omnem obreptionem & subreptionem. 27. 2. 13.
Clausula *Motu proprio* in Bullis Apostolicis est maximæ & præcipuæ potestatis, ius tamen alteri quæsitum non tollit. 32.22. 1,2
Clausula *Salua dominj causa*, ius integrum dominj conseruat & tuetur. 256. 2. 2 in all.
Clausula *Si neutri, si nulli*, nouum ius semper tribuit. 52.95. 1 in all.
Clausula *siue prædicto, siue quouis alio modo vacet* comprehendit verum vacationis modum qui tempore impetrationis probabiliter ignorabatur. 28.4 8, 9, 10
Clausula *Siue prædicto siue quouis alio modo vacet* omnem vacationis modum comprehendit 27. 1. 1. in all. Nisi vacet ex alterius persona ibid. n 2. Aut nisi aliqua sit ratio diuersitatis inter verum modum & expressum: aut nisi impetrans sit in dolo. ibid. nu. 3 in all. Aut nisi expressus sit modus impossibilis de iure vel de facto. 28. 4. 5
Clausula vulgaris quæ in Bullis Apostolicis inseri solet, *Dummodo tempore datarum præsentium non sit alteri ius quæsitum*, conseruat ius quod in re ipsa & beneficio quæsitum iam est, sed non ius ad rem. 32. 20. 1.
Clausula vulgaris dicitur, quæ regulariter apponi solet. 322.54.1 in all.
Clausula posita in vno capite instrumenti, siue testamentum sit siue contractus influit in sequentia, immo & trahitur ad præcedentia si sit posita in medio. 698.4.5 in all.
Clausulæ accessoriæ non debent ampliare, alterare, aut mutare principalem depositionem. 365. 18.20 in all.
Clausulæ accessoriæ interpretandæ sunt ex eo quod actum est in negotio principali. 404.14 in all.
Clausulæ accessoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus. 955.2.4 in all.
Clausulæ appositæ in contractu simulato nihil operantur, cum de simulatione constat, alioqui operantur. 353.6.1,2,3
Clausulæ derogatoriæ quo plus insolitæ eo magis suspectæ. 86. 11. 1, 2, 3
Clausulæ generales nunquam extenduntur ad incogitata. 574.13.5 in all.
Clericatvs per scripturam probari debet, non per testes. 312. 11.1
Clericatus literas, quæ proferuntur vt fidem faciant, oportet esse ab Episcopus subscriptas, aut à vicario qui characterem imprimit. 312. 11.4
Clericatus simplex sufficit ad simplicis beneficij impetrationem. 46. 70. 2
Clericvs discolus aut malè morigeratus non à iudice laico condemnari poterit, tamen iudex secularis pronunciare sequestrandam beneficij possessionem. 56.6. 3,4,5
Clericus imputatus de assassinio per iudicem secularem puniri potest. 1069. 8. 1 in all.
Clericus veniam criminis capitalis à solo Principe impetrare potest, & an impetrata ea possit adhuc conueniri apud iudicem ecclesiasticum & ab eo condemnari potest. 1105. 2. 1
Clericus renunciare non potest priuilegio sui fori, quoniam id in totius cleri & Ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret. 1120. 13. 5 in all.
Clericus hæres laici non sequitur forum defuncti, nec contra.
Clericus secularis beneficium regulare possidens in commendam ex Apostolica dispensatione habet in causis suis iudicem Episcopum ordinarium diœceseos. 61. 35. 1
Clericus si a iudice suo condemnatus parere nolit, potest etiam personali actione coram iudice laico conueniri. 203.8.1
Clericus coram iudice laico vocari potest ad declarandum, an transactioni stare velit, an sententiæ à iudice ecclesiastico redditæ. 204. 9. 2
Clericus à iudice laico personaliter condemnari potest ad expensas litis non etiam fructus rei petitæ. 205.15.3
Clericus à iudice laico ex conuentione condemnari potest. 204. 12. 1, 2, 3
Clericus à laico, nec laicus à clerico absolui aut condemnari vnquam potest. 204.9.3 in all.
Clericus, licet velit, non potest iudicis iurisdictionem prorogare. 209. 29. 3
Clericus repertus in habitu secularis militiæ non habet priuilegium fori. 205.14.1.2.3
Clericus ad iudicem laicum vt alienæ liti interueniat vocatus non habet priuilegium fori. 211.39.1
Clericus falsus testis, ex eâque causa puniendus, ad suum iudicem remittendus est. 211.36. 1, 2
Clericus ex mera actione in rem, coram iudice laico conueniri potest. 211. 37.3 in all.

Source : BIU Cujas

Clericus calumniatus apud iudicem laicum ab eo condemnari potest. 173.6.1

Clericus per apparitorem secularem in carceres detrusus, impune eximi & auferri potest. 29.1.6

Clericus qui cum armis prohibitis edicto Principis alium occidisse probatur à iudice seculari condemnari potest. 208.26.1

Clericus depositarius cogi potest à iudice laico ad testitutionem depositi, sed id executiuè tantum in consequentiam officij suscepti, non per modum iudicij. 65.55.11

Clericus in non clericali habitu deprehensus, non gaudet priuilegio clericis concesso. 57 19.1

Clericus miles factus amittit beneficium ecclesiasticum quod habebat, & beneficium clericale. 58.25.1

Clericus desertæ militiæ apud iudicem laicum reus factus ad iudicem ecclesiasticum remitti non debet. ibid. 2

Clericus militiam secularem assumens ecclesiasticæ renunciasse censetur. ibid. 1

Clericus tanto grauiùs puniri debet ob desertam secularem militiam quanto scelestius est vtramque quàm alterutram militiam deserere. ibid. 3

Clerici contributioni aliter non sunt obnoxij, nisi de ea re agatur quæ ad clericorum non minùs quam laicorum vtilitatem directo & principaliter pertinet. 65.56.1

Clericus ad nudam chirographi recognitionem apud iudicem laicum conueniri potest. 203.7

Clerico non nocet (si modo constet iudici, & in confesso si clericum eum esse qui conuenitur) quod duobus, tribusve edictis ad iudicem vocatus non venerit. 203.4.4

Clerico secularibus se negotiis immiscere non licet. 989.23.7 in all.

Clerico transactioni stare nolente ex integro coram iudice laico agendum est. 204.9.2 in all.

Clerici comparendo cum vltrò id faciunt, actores dicuntur, non rei. 181.38.5.

Clerici filijfamilias priuilegium est, vt possit testari de bonis quibuscunque ad se pertinentibus, clerico iam facto obuenientibus. 36.40.4 & in all.

Clerici ad Pontificium forum pertinent, non laici. 583.6.6 in all

Clerici patroni habent tex menses ad præsentandum: laici quatuor tantum. 584.10.2 in all.

Coactio absoluta impedit obligationem. 60.32.9 in all.

Codex rationum non aliter fidem facere potest, quam si data acceptáque omnia specialiter notentur vt rationes rectè explorari possint quid probe acceptum expensumve sit. 344.5.15

neque Codicil, neque alia vlla vltimæ voluntatis species aliter valere potest, quàm si quinque testes interuenerint. 59.32

in Codicillis etiam fortuiti testes sufficient. ibid. 4 in all.

Cognatio impedit matrimonium, affinitas verò incestum inducit. 288.2.6 in all.

Cognoscens de principali causa, de incidenti quoque debet cognoscere. 1.14.1

Cohæres non nisi cohæredentibus consentientibus iusiurandum deferre potest 269 21 1

Cohæredes ius fideicommissi, nuda protestatione saluum sibi conseruare possunt. 255.12.18 in all.

Cohæredes non prohibentur recedere à iudicio testatoris, dum id faciant mutuo consensu. 604.6.11 in all.

Coitvs probatur per assertionem iuratam virginis defloratæ, sed etiam sponsalia fuisse contracta. 1065.6.1 in all.

Collatio beneficij donatio est. 319.45.3 in all.

Collatio beneficij auferri potest Episcopo à legato à latere. 39.48.2 in all.

Collatio non potest esse nisi inter succedentes siue ex testamento siue ab intestato. 589.5.9 in all.

Collatio fit hodie omni casu quo collationem ab intestato fieri necesse erat, nisi expressè prohibita sit 588 4.6

Collatio non nisi inter hæredes locum habet. 105.8.3

Collatio plerumque fit ex necessitate. ibid 17.4

Collatio neque canonica est, neque colorata si ab eo facta sit qui neque conferendi ius habuit, neque in quasi possessione fuit. 30.1.1,2

Collatio facta per ordinarum in mense summo Pontifici reseruato neque canonica est, neque colorata. ibid 1,2,3

Collatio facta per non ordinarium neque canonica est, neque colorata. ibid 1 in all.

Collatio facta per eum qui iam alij beneficium contulit, non valet. 64.51.1

Collatio facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino est roboris. 317.34.1 in all.

Collatio aut electio facta spreto patrono, aut nullius est momenti, aut ad irritum deduci debet. 581.1.3 & 582.2.1 ad 4 Vide *Electio*.

Collatio quidem non habet locum in successione collateralium, sed officium arbitri familiæ erciscundæ aliquando inducendum est vice collationis. 586.1 ad 7

Collatio ex voluntate parentis, etiam tacita cessat. 587.2.1,5

in Collationem hodie venit quidquid non est prohibitum ne veniat. 873.12 in all.

Collatio sola sine possessione in beneficio ius tribuit. 43.58.1.2

Collationis mensis intra quem Papa conferre debet incipit currere à die vacationis, non scientiæ summi Pontificis. 34.32.5,6 & 35.36.5

Collationi olim nullus locus nisi ab intestato. 588.4.5

Collationi non subiacent relicta per speciem vltimæ voluntatis; siue ab intestato sine ex testamento succedatur. ibid.29

ad Collationem impediendam sufficit voluntas tacita. ibid.31 in all.

de Collatione inter fratres facienda nihil certi constitui potest pendente quæstione de iure successionis. 589.5.1,6, 7

de Collatione Leonis & Iustiniani diuersæ constitutiones. 588.4.10,11

Conferebant olim soli emancipati, sed sui tantùm, & sui tam emancipatis, quàm suis. ibid. 7, 9

Conferenda non est donatio etiam si valere possit tanquam inter viuos, si quis donauerit à filio inter viuos & mortis causa, quia nec confertur si valeret causa mortis. ibid 31.in all.

Conferendi ius nunquam præsumitur nisi probetur in eius commodum qui non est ordinarius diœceseos 55.11.2

ad Conferendum nullum tempus Papæ præfixum in beneficiis sedi Apostolicæ non exceptis. 14.32.1 in all.

Conferre donatarius cogendus non est si frater qui vicissim aliquid confert, nolit sibi conferri. 588.4.26 in all.

Collavdator non nisi fideiussoris fideiussor est, & non habet exceptionem diuisionis. 991.30.7 in all.

Collaudator fideiussoris non minus quam fideiussor tenetur corpus suum pignorare, sed habet semper exceptionem ordinis, etiamsi ei renunciauerit. 99 30

Collegivm tres facere dicuntur. 530.14.4 in all.

Collvsio sicut probatur per coniecturas & præsumptiones, ita & contrariis præsumptionibus & coniecturis purgatur. 285.5.7 in all.

Collusio debitoris cum tertio non potest nocere creditori. 229.29.11 in all.

Collusio non præsumitur nisi probetur, cum sit delictum. 817 12.4 in all.

Commenda ad vitam perpetua dicitur ad differentiam temporalis quam ordinarius concedere potest & solet vsque ad sex menses ne ecclesia careat pastore. 29.10.1 in all.

Commenda perpetua quæ & quatenus dicta. ibid.

Commenda perpetua pro titulo habetur apud Gallos, quamuis commendare nihil aliud sit quàm deponere. 29.9.2. in all ibid. 10.8 & 45.67.6. in all. & 61.34.5 in all.

Commenda perpetua affert proprietatem & possessionem beneficij, & derogat autoritati ordinarij. 29 9.2

Commenda est titulus dispensatorius. 61.34.1

Commenda facit vt non possit de beneficio commendato prouideri per alium quàm per eum qui commendauit. 29 9.3

Commenda cessante beneficium vacat eo modo quo prius quàm commendaretur. ibid. 10 6 sed apud sedem. ibid.3

Commendæ nomine depositum magis quàm locatio significatur. 451.5.4 in all.

in Commendæ contractu loci consuetudo seruanda est: & maximè attendendum ne fiat per conductorem deterior conditio ignorantis locatoris. 451.6.1,2,3

Commendata beneficia sunt affecta & reseruata summo Pontifici per manus appositionem. 29.10 5

Commendatarius & titularius ecclesiæ rector, non effectu, sed nominis tanto sono differunt. 61.34.2

Commendatarius perpetuus censetur verus Abbas Prælatus. 61.34.1 in all

Commendatarij iurisdictio est tantùm subsidiaria. ibid.11

Commendatarij sunt veri prælati, & possunt facere quicquid titulares possunt exceptis iis quæ per commendatarias literas excipiuntur. ibid. 1 in all.

Commentariensis dicitur qui carceris custodiam habet. 590.2.1 in all.

Commentariensis habet in subsidium actionem contra procuratorem iurisdictionis, & contra dominum in bona domini. 1058.1.1

Commentariensi capitis pœna irrogatur, qui carceratæ mulieri stuprum intulit, etiam citra vim, dum ne meretrici. 1158.2.1

Commentariensis non est immunis ab hospitæ recipiendo. 1059.5.1

Commentariensis pro sumptibus in exercendos & alendos reos factis, non tantum actionem in eos, sed etiam ius eorum in carceribus retinendorum. 060.7.1

Commissi pœnam dominus directus petere non potest aut ille qui ab eo ius habet, si eo præsente contractus acquisitionis factus sit. 491.74.8 in all.

Commisso renunciat dominus directus qui sciens ius suum exigit canonem aut possessorem ad recognoscendum admittit. 473.16.1,2,3

Commissarivs delegatus ad sollenne inuentarium faciendum, non potest procedere in alieno territorio. 212.41.1

Commissariis testes examinantibus, etiam Senatoribus adiuncti dantur. 340 53 1 in all.

Commissarius si non sit recusatus antequam domo excedat, recusari postea non potest. 335.23.4 in all.

Commissarius ad inquirendum datus potest inquirere non obstante appellatione in criminalibus, ita tamen vt appellationi præiudicium nullum fiat. 317.37.1,2,3

Commissario qui adiunctum habuit cum testm interrogauit magis creditur quàm testi se ita dixisse neganti. 340.53.1,2

Commodi proprij causa contra factum suum venire nemo potest, ne quidem ex alterius persona. 252.5.10

Communio bonorum inter talliabiles sublata per diuisionem, non potest

Source : BIU Cujas

teſt inſcio domino redintegrari. 732. 4
Communio in bonis talliabilibus quibuſdam non impedit ſucceſſionem & ius domini in bonis ſeparatim acquiſitis. 731. 1
Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à ſucceſſione. 739. 25. 1
Communio nulla eſt inter parentes & liberos prætextu legitimæ. 741. 27. 1
Communio nullum effectum habere poteſt, niſi in bonis communibus. 791. 29. 4 in all.
Communio ſemel contracta diſſolui non poteſt niſi per ſubſequutam diuiſionem aut expreſſam aut tacitam. 729. 10. 2 in all.
non Comparens venire iuſſus ad fines ciuiles, iubendus eſt iterum venire ſub comminatione grauioris alicuius pœnæ pecuniariæ, & ni veniat iubendus comparere perſonaliter ad fines criminales; denique ſi contumax, iubendus eſt prehendi, non antea. 1058. 3. 1 in all.
COMPENDIOSA reſtricta ad bona teſtatoris ſemper eſt fideicommiſſaria. 610. 5. 1
COMPENSANDI ius procuratori dato non datur, niſi eo caſu quod poſt litis conteſtationem vice mutua conueniatur. 374. 8. 3 in all.
Compenſare hæres poteſt id quod defunctus potuit. ibid. 9. 2 in all.
Compenſare tutor pro pupillo conuentus poteſt quod ſibi proprio nomine debetur. ibid. 8. 1, 2
Compenſare tutor poteſt quod ſibi proprio nomine debetur ſi pupilli nomine conueniatur. ibid. 6
Compenſari non poteſt quod alternatiue debetur quouſque facta ſit electio. 373 6. 4 in all.
Compenſari poteſt quod alij debetur, ſi debitum illud à creditore ceſſum ſit. ibid. 8. 10
Compenſari debitum controuerſum cum liquido non poteſt conuerſum tamen ex iudicis autoritate poteſt prouiſionaliter exigi cautione præſtita. 375. 10. 1, 3
Compenſari non poteſt quod ſub onere præſtandæ ſatisdationis ante eam præſtitam debetur. 373. 6. 1, 2, 3
Compenſari non poteſt quod ſolui non poteſt. 375. 11 1
Compenſari expenſæ taxatæ poſſunt etiamſi appellatum ſit ab executione dum, ne ab condemnatione vel taxatione. 375. 12. 1
Compenſari quod tutor debet cum eo quod pupillo debetur non poteſt, nec contra. 374. 8. 1, 2
Compenſari poſſunt fructus cum vſuris. 376. 14. 3 in all.
COMPENSATIO poſt rem iudicatam in ipſius iudicati executione opponi poteſt. ibid. 9 in all.
Compenſatio rerum ex iudicato debitarum aut imputandarum quomodo facienda. 377. 18. 1, 2, 3
an & quando *Compenſatio* ex cauſa oneroſa Ceſſionario opponi poſſit. 373. 3. 3 in all.
Compenſatio fructuum pignoris cum ipſo debito, aut aliqua ſortis parte induci non poteſt, ſed tantum cum vſuris debiti. 355. 5. 10
Compenſatio quæ poteſt obiici contra cedentem, an, & quando poſſit obiici contra ceſſionarium. 373. 3. 1, 2, 3
Compenſatio opponi poteſt etiam in executione iudicati. 798. 29. 3 in all.
Compenſatio eius quod defunctus debuit, cum eo quod hæredi proprio nomine debetur obiici poteſt, licet hæres inuentarium fecerit. 374. 9. 1, 2
Compenſatio facienda eſt vbertatis cum ſterilitate non tantum ratione temporis, ſed etiam ratione ſpecierum, in quibus fructus conſiſtunt. 463. 47. 1, 2
Compenſatio nihil aliud eſt quàm debiti & crediti inter ſe contributio. 376. 12. 1 in all.
Compenſatio non niſi liquido ad liquidum admittenda eſt: liquidum autem videtur etiam quod in promptu liquidari poteſt. 372. 2. 3
Compenſatio fit ipſo iure, ſed ita demum ſi opponatur, præterquàm in pœnalibus. 373. 4. 1, 3 & 376. 14. 5 in all.
Compenſatio fieri poteſt etiam ſpeciei ad ſpeciem. 372. 2. 4 in all.
Compenſationis & reconuentionis differentia. 376. 15. 1, 2, 3. 4
in Compenſationem nunquam veniunt non liquida, nec in imputationem. 377. 18. 6
obligatus certam pecuniæ quantitatem in moneta ſoluere poteſt Compenſationem obiicere eius quantitatis quæ ſibi in aureis à creditore debeatur. 372. 2. 1
COMPROMISSVM ſine pœna, ſtipulatione tamen interueniente factum in iuris arbitros olim valebat, hodie non valet. 162. 5. 1, 2
Comptomitti in Senatores & in alios iudices ordinarios non poteſt tanquam in iuris arbitros, ſed in arbitratores. ibid. 2. 1, 2
Compromiſſum factum de lite principali poſt deſertam appellationem tollit poteſtatem deſertionis. 164. 9. 1, 2
Compromiſſi allegatio non impedit deſertionem apellationis, niſi de compromiſſo conſtet per ſcripturam, vel per aduerſarij confeſſionem. 855 2. 1
CONCESSIO generalis ad ea extendi nunquam debet, quæ ſpecialiter prohibita ſunt. 249. 7. 1
Conceſſiones quantumlibet generales nunquam extenduntur ad ignorata & incognita. 1105. 1. 4 in all.
CONCVBINATVS extra legis pœnam eſt. 611. 3 17 in all.
CONDEMNANDVS prouiſionaliter non eſt qui paratus eſt probare ſolutionem reddendo rationes, quæ non intricatæ ſint, ſed expeditæ maximè ſi habeat præſumptionem. 787. 10. 1
Condemnandus in expenſas litis non eſt, qui alium detulit, niſi conuincatur de vera & manifeſta calumnia. 1053 2. 1
CONDEMNARI defuncti memoria inauditis iis quorum intereſt non poteſt, præſertim hæredibus ad quod pertinet vt pro defuncto reſpondeant. 315. 5. 5, 6
Condemnari quaſi abſens poteſt is cuius mandatum nullum exhibetur. 118. 11. 5
Condemnari quiſque poteſt pro tali qualem ſe dicit. 185. 12. 16 in all.
Condemnari ibi quis poteſt vbi conueniri actione arbitraria. 214. 1 5
Condemnari res non poteſt, ſed perſona ad aliquid dandum vel faciendum. 205. 15. 8 in all.
CONDEMNATIO ſupponit ſemper litis conteſtationem. 412. 21. 2 in all.
Condemnatio certa eſſe debet. 325. 65. 9 in all.
Condemnatio perſonalis expenſarum in pœnam litis temerariæ infligitur. 205. 15. 1 in all.
Condemnatio potius ſequenda eſt in qua omnes conſentiunt, quàm in qua maior pars. 74 3. 10
Condemnatio quanti plurimi facienda eſt quanti plurimi res fuit vnoquoque anno, & admittit vſuras ex die moræ. 378. 3. 2, 3, 4
Condemnatio ex oblatione iudiciali ſtatim ſequi poteſt. 480. 40. 1 in all.
Condemnatio in iudiciis bonæ fidei ſit non tantùm iure obligationis, ſed etiam ex natura & qualitate actionis, officióque iudicis. 277. 6. 12
Condemnatio in iudiciis arbitrariis nunc plenior nunc exilior ſit prout arbitrarij æquitas ex facti circumſtantiis ſuggerit religioni iudicantis. ibid. 25
Condemnatio ſemper durat quouſque iudicato ſatisfactum ſit. 279. 8. 2
Condemnatio expenſarum ad litis principalis cauſam pertinent. 119. 14. 1 in all.
Condemnatio expenſarum etiam in correis eiuſdem criminis eſt perſonalis. 792. 1. 1
Condemnatio ad id quod intereſt ob litis vexationem ſolet taxari moderata quantitate. 790. 2. 1
Condemnatio & taxatio eius, quod intereſt emptoris conuenti per hypothecariam quòmodo fiat. 790. 5. 1
Condemnatio non poteſt ſequi ad pœnam mortis ex iudiciis quantumlibet indubitatis niſi ſecuta confeſſione, maximè ſi habita ſit quæſtio de reo. 1100. 6. 1
Condemnatio non ampliatur, confirmata per Senatum ſententia inferioris iudicis quæ exilij pœnam irrogauerat. 1101. 11. 1
Condemnatio prouiſionalis quæ ſit lite pendente contra plures ſuper hypothecaria non propter hypothecam ſed propter litem, diuiſibilis eſt. 895. 2. 5, 6
Condemnatio ex iureiurando differenda in tempus præſtiti iureiurandi. 264. 1. 10 in all.
Condemnatio totius debiti ſalua imputatione ſoluti, non reſtituit obligationem augmenti monetalis pro parte, quæ in executione iudicati ſoluta inuenitur. 1007. 25. 1, 2, 3
Condemnationi prouiſionali locus eſſe poteſt pendente lite appellationis interpoſitæ à facta & finita computatione. 785. 5. 1
Condemnationi prouiſionali aduerſus adminiſtratorem rationes reddere paratum, non eſt locus. 570. 5 1 in all.
CONDEMNATO cum datur tempus ad ſoluendum non eo minus currunt, quæ currebant ante ſententiam. 822. 5. 4 in all.
Condemnatus ob non exhibitum inuentarium poteſt adhuc intercedere tanquam hæres purè aut tanquam poſſeſſor. 836. 2. 1, 2
Condemnatus per contumaciam, neque actionem, neque exceptionem habet ex ea cauſa contra alium inauditum. 8, 8. 6. 1
Condemnatus appellare aliquando non poteſt, quia nihil eius intereſt. 866. 5. 1, 2
Condemnatus ex delicto non poteſt cedere bonis nec in præiudicium fiſci, nec partis cui adiudicatum aliquid eſt pro pœna non pro intereſſe. 870. 4. 1
Condemnatus in indicio vendicationis fructus reſtituere tenetur, aliquando verò non tenetur. 836. 2. 1
Condemnatus in iudicio vendicationis poteſt etiam in iudicati executione habere ius retentionis pro impenſis à ſe in eam rem factis niſi ſit moroſus. 243. 15. 1, 2, 6
Condemnatus ſemper qui attentauit in id omne quod aduerſarij intereſt. 154. 1. 10 in all.
Condemnatus ſemel, ſi poſt porrectam aduerſus arreſtum ciuilem ſupplicationem iterum ſuccumbat non minus iterum condemnati debet quod prioris iudicati tributum iam ſoluerit pro eadem ipſa quantitate. 184 12. 15
Condemnatus poſt appellationem deciſam ſi Priori iudicato ſatisfaciat intra præſtitum tempus nullus condemnationi expenſarum prioris inſtantiæ locus erit. 199. 3. 4
Condemnatus ex iureiurando deciſorio nullas debet expenſas. 264. 1. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Condemnatus ſi quoquomodo vult impedire iudicati exceptionem, non eſt audiendus, niſi veniat tanquam tertius aut ex noua cauſa. 184. 12. 12 in all.
Condemnatus qui fuit ad id quod intereſt aduerſarij poteſt in executione iudicati probare nihil intereſſe. 791. 6. 1
Condemnatus ex cauſa criminis an & quando poſſit pro expenſis litis in

Source : BIU Cujas

in carcere retineri. 796. 8.2
Condemnatus ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos solos sumptus condemnari debet, qui facti sint post nouas testationes publicatas. 795. 14.1
Condemnatus cum clausula *alio non apparente*, non tantum nouis allegationibus vti potest, sed etiam nouas adferre contestatorum articulorum probationes. 813.2.1
Condemnatus non intelligitur proprio nomine, qui conuentus fuerat tanquam tutor, nec appellare potest. 818.16.1
Condemnatus qui fuit, tanquam hæres non auditur si postea velit probare contrarium. 818.19.1,2,3
Condemnatus potest impedire executionem ex causa quæ de nouo superuenerit. 830. 35 1
Condemnatus ad rem defendendam tanquam autor temporis, quamuis non esset, potest nihilominus tanquam talis vti iure emptoris, tam agendo quàm excipiendo. 1022.17.1
Condemnatus potest longissimo tempore præscribere executionem rei iudicatæ. 775.12.1
CONDICTIO quibus casibus locum habet, non habet locum liberatio, & è contra. 377.17.10 in all.
Condictio ad naturales tantum accessiones competit. 404.1.12 in all.
Condictio competit aduersus eum qui non debitorem quasi debitorem delegauit. 289.1.15 in all.
Condictio certa ex mutuo est stricti iuris, Vsurarumque accessionem non admittit. 395.12.5 in all.
Condictio ex beneficio l.C. de rescind. vend. non datur ad rem præcisè: relinquit enim saluam emptori electionem iusti precij supplendi. 128. 3. 7 in all.
Condictio ex lege vlt C. hoc tit. an ei, cuius possessio interuersa fuit detur contra tertium possessorem post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam. 775.40.1
Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. de arg. poss. an danda sit constitutario creditori post decennium contra eum qui sub hasta & autore iudice comparauit. 769.6.1
Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. non patitur exceptiones quæ concernant petitorium: in hypothecaria secus est. 757. 11.1
Condictio ex *l. hac edictali* transit ad hæredes prioris matrimonij, etiam extraneos, si modo liberi parenti superuixerint. 501. 3.7 in all.
Condictio sine causa transit ad hæredem illius, qui potuit condicere sicut & cæteræ omnes condictiones. 1045. 14.6 in all.
Condictionis iure pendente pendet ius liberationis. 200.3.13 in all.
Condictiones omnes sunt stricti iuris. 288. 2.7
Condictiones omnes non nisi triginta annorum præscriptione summouentur. 259.7.5
CONDITIO differt à modo in contractibus, non in vltimis voluntatibus. 784.2
Conditio non potest videri omnino impleta, quamdiu potest deficere & ideo tandiu expectanda est. 749.4.5 in all.
Conditio perpetui domicilij iniusta patri & ab eo impleta, non à liberis iterum implenda. 749.5.1
Conditio semel impleta non potest amplius aut deficere aut impleri. ibid. 4 in all.
Conditio suspendit actum conditionalem. 42.57.5 in all.
Conditio quamdiu pendet, quod sub condicione factum est, nihil est. 227.23.33 in all.
Condicio quæ tacitè inest retahi non potest in damnum tertij qui medio tempore sibi prospexit. 31. 19.5,6,7,8
Condicio quæ semel impleta fuit per resignationis admissionem à summo Pontifice factam non potest amplius deficere. 42. 57. 12 in all.
Condicio quæcumque tandem illa sit prius debet impleri, quàm vt ob impletam ius vllum acquiratur.
Condicio rei probatur per vnicam recognitionem, etiam sine aliis adminiculis: condicio personæ non item. 312.10.1,3
Condicio concepta per dictionem collectiuam *omnes*, debet in omnium personis purificari. 700.11
Conditio ad certam personam à testatore relata numquam ad aliam personam referenda est. 605.7. 6 in all.
Conditio impossibilis in vltimis voluntatibus non vitiat, sed vitiatur. 606.11.17 in all.
Conditio, si sine liberis decesserit, posita in recognitione talliabilitatis, est realis & transit in successorem singularem, vsque adeò vt quamuis recognoscens nullos liberos reliquerit, neque condiuisores vllos, non ideo tamen possit succedere dominus quamdiu tertius possessor viuit. 744.32.8 in all.
Conditio, *si sine liberis*, in fideicommisso apposita an & quando præsumenda vel probanda sit extitisse. 702.17
Conditio mulieris possidentis pignora non si deterior ob beneficium legis & inuentarij à mariti hærede imploratum. 521.36,1,2,3
Conditio & potestas constituti si fuit conditio casualis, vel mixta non potestatiua retrahitur etiam in tertij præiudicium. 769.36.1
Conditio frustra expectatur, cuius euentus nihil operetur. 603. 3.2 in all.
Conditionis implendæ ius in emptorem hæreditatis transit, vt & cæteta omnia. 412.19.1,2
Conditionis nomen quando sumitur pro modo & quando modus pro conditione. 698.5
Conditionem alterius ignorantis deteriorem facere nemini permittendum. 868. 17.2 in all.
Conditionem suam meliorem facere quisque potest, etiam cum alterius detrimendo dummodo citra iniuriam. 248.5.5
Conditione deficiente, deficit dispositio conditionalis. 654.4.5 in all.
Conditione fideicommissi à legatario relicti defecta, non tenetur legatarius cauere pro legato consequendo, qui alioqui tenetur. 701.15
Condiciones adscriptæ personis, cum sint personales non facilè extenduntur ad alias personas. 614.14.6 in all.
Condiciones mixtæ vel casuales non item potestatiuæ retrotrahuntur, etiam in præiudicium eius cui medio tempore ius quæsitum est. 31.19.6 in all.
Conditionum verba naturaliter & verè non fictè ac ciuiliter sunt intelligenda. 677. 12. 5 in all.
CONDVISORVM vnusquisque partem suam habet vel in minima parte glebæ communis & hæreditariæ. 304 2.4 in all.
CONDVCTIO vera æstimationem pensionis ex fructuum comparatione inire solet. 434 4. 5 in all.
Conductionis patientia pro possessionis restitutione est. 885. 14.1,2
Conductor soluens vero domino patientiam præstante liberatur à suo conlocatore. 1011.38
Conductor contra locatorem rescriptum motatorium impetrare non potest nec si facta sit nouatio, dum ne sit mutata causa debiti. 88. 17. 1, 2
Conductor remissionis faciendæ prætextu non potest totam mercedem retinere, quin hoc ipso se ad vsuras obliget eius quantitatis quam debitam esse apparebit. 388. 34. 1,2,3
Conductor qui ante elapsa conductionis tempora non est conquestus non auditur si postea quid allegare velit, quominus liti pendente prouisionaliter sit condemnandus. 465.56.1,2
Conductor nihil amplius nec minus habere debet quàm locator fuerat habiturus. 450.2.7 in all.
Conductor qui re conducta frui prohibetur non remissionem agere debet, sed ad id quod interest: interim tamen non est inquietandus, dummodo à tota conductione abstineat. 464. 54.1,2,3,4
qui Conduxit ab hoste post occupatam prouinciam, eique soluit, non potest ex ea causa per priorem locatorem pro hostilitatis tempore restituta per pacem prouincia conueniri. 459.33 1,2
Conductor si non sit soluendo, & tamen aliquid sit propter quod non possit locator cogere conductorem ad solutionem, quid faciendum. 461. 40. 1,2,3,4,5,6
Conductor temporalis non potest expelli ne quidem post tempus, quamdiu soluit pensionem vt alius conductor inducatur, si ita locator cum conductore conuenerit. 463.49. 1,2,3
Conductor expelli potest qui diu cessauit in solutione pensionis, etiam si fideiussorem idoneum dederit. 462.42.4,5,6
Conductor quamuis soluens, si domus ruinam minetur, & reficienda sit ante finitum locationis tempus expelli potest. 464. 51. 4
Casus varij in quibus *Conductor* potest locatori referre quæstionem dominij. 452. 10.1,2,3,4,5
casus in quo non potest *Conductor* referre quæstionem dominij nec ob ius quæsitum ex postfacto, nec si locator super eo nouo iure litem fuerit contestatus. 453. 12. 1 ad 16
Conductor iis casibus quibus per locatorem expelli potest, non nisi ex autoritate magistratus expelli debet. 452.11.1,2,3
Conductor non est condemnandus pendente lite si certam alleget solutionem, quousque actor ipse eam negarit. 454.17.1,2,3
Conductori non tenetur locator præstare vt fruatur ipsa re conducta quæ alij iam locata fuerat, licet sciens & prudens tacente locatore ad conductionem accesserit. 452.8.1,2
aduersus Conductorem iudicati executio permittenda non est, quamdiu non apparet per conductoris tergiuersationem & inopiam fieri quominus ab eo res seruari possit. 65.54.3,4
Conductorem & re condicta & mercede simul eodem tempore frui iniquum est. 282.18.5
Conductores fructuarij & alij similes si non personali, sed actione in rem conueniatur, dominij quæstionem referre possunt. 238.3.6,7
Conductores solent esse laici, ac proinde ad iudicis laici iurisdictionem & autoritatem pertinent. 65. 54. 3 in all.
Conductorum differentiæ: & quando fructus pereant locatori. 455.22. 1 ad 27
CONFESSIO quæ non potest mutare condicionem facilè inducit probationem mutatæ conditionis. 312.10.4 in all.
Confessio quæ ad aliam antiquiorem refertur non potest dici facta sine causa. ibid. 5 in all.
Confessio defuncti facta nocet hæredi conuento actione depositi. 841.3. 1
Confessio facta in iudicio regulariter præiudicat confitenti. 841. 5. 2 in all.
Confessio in depositò probat veram numerationem, saltem in præiudicium confitentis. 132.3 1 in all.
Confessio non est modus soluendæ obligationis, sed tantùm solutionis probandæ. 324.62. 1 in all.
Confessio erronea, errore probato, nocere non potest. 302.8.13
Confessio præsertim tacita non potest maior esse accusatione, cum ex accusatione sit metienda. 160.2.18 in all.
Confessio defuncti nocet hæredi puro, non ei qui beneficium legis imploravit si de re ipsius agatur, non de re hæreditaria. 313. 17. 1, 2

Source : BIU Cujas

Confessio iudicialis multum prodest, cum habeatur pro condemnatione. 784.2. 8 in all.

Confessio extraiudicialis plene probata intelligitur, quæ per singulares testes dummodo non pauciores quam quinque, probata est. 277. 4. 6

Confessio extraiudicialis probat ad liberandum non ad obligandum 334 31. 1

Confessio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta est in tormentis, & ratificata extra tormenta ad condemnationem sufficit. 1090.22. 1

Confessio potest scindi in criminalibus, sed non in ciuilibus. 840. 1. 1, 2.

Confessio sola aduersarij non probat titulum, sed si de iure beneficij agatur potest sufficere nisi probetur erronea. 319.45.1,2,3,4,5

Confessio sola aduersarij ius in beneficio aut ad beneficium tribuere non potest ei qui aliud nullum habet. 56.14 1

Confessio vnius non potest aduersus alium fidem facere. 470 8. 10 in all.

Confessio numerationis etiam plenè probata non probat debitum nisi semiplenè si parte absente facta sit. 277.4.1

Confessio notarij falsum esse instrumentum confitentibus contrahentibus, nisi aliæ sint probationes non nocet. 345.11.1,9

Confessio in causa ciuili facta rescindi non potest. 325.65.3

Confessio probato errore per allegantem nunquam nocet. 319.45.5 in all.

Confessio limitata non nisi limitatum effectum producere potest. 32.46. 6 in all.

Confessiones rei accusatori edi possunt cum nihil agendum supereſt nisi vt sententia feratur. 93. 13.2

Confessio partis neque nocet neque prodest in his quæ pendent à voluntate confitentis. 49.83. 5 & 316. 29.5

Confessio nuda in actibus suspectis semper est suspecta, & numquam probat. 409.5. 4 in all.

Confessio nude procuratoris ad exigendum constituti de soluta pecunia non nocet domino, nisi aliunde constet de solutione. 118. 13. 1, 2

Confessio sola sufficit ad torturam non ad condemnationem nisi in quibusdam casibus. 1087.8.1

Confessio extorta per tormenta reo non nocet, etiamsi reus in ea perseueret, si nulla legitima iudicia præcesserunt. ibid 5 in all

Confessio facta in tormentis, & ratificata extra tormenta, non potest reuocari, nisi probetur erronea. 1089. 21.2

Confessione vi tormentorum extorta qui perseuerat, non potest eam postea reuocare, nisi probet erroneam. 1087.10.1

ex Confessione sola & pœnitentia nemo nocens esse desinit. 322. 54.31 in all.

Confessio criminis spontanea non facit vt reus sit absoluendus, ne quidem à pœna mortis, sed tantùm ab atrociori mortis genere. 1099. 2. 2 in all.

Confessio fideicommissi facta in priore testamento habente clausulam derogatoriam, sit inutilis per reuocationem prioris testamenti postea ritè subsecutam. 596.17.1,28

Confessio fideicommissi facta in priore testamento habente clausulam derogatoriam, sit inutilis per reuocationem prioris testamenti postea ritè subsecutam. ibid. 1,2,3

Confessio testatoris in tabulis supremæ voluntatis probat, si nihil probetur in contrarium. ibid. 11

Confessio mariti de dote recepta, si causam habeat, non præsumitur simulata nisi talis à creditoribus probetur. 138.1.1,2,3,4,5

Confessio mariti de dote recepta per verba denunciatiua, in contractu donationis apposita non probant ad liberandum debitorem dotis absentem. 539.5.1 ad 15

Confessio mariti simulata de dote recepta à debitoribus dotis, nocet marito eiusque hæredibus prodest. 539.6.5,6,7

Confessio testatoris in tabulis supremæ voluntatis probat, si nil probetur in contrarium. 596.17.11

Confessioni defuncti inter alios factæ standum. 440.18.11 in all.

Confessiones factæ ad cautionem, siue in actu suspecto, siue ad impediendum aliquem actum suspectum, semper sunt suspectæ. 596.17. 28 in all.

Confessiones falsæ ita ratæ sunt si id quod in confessionem venit, & ius & naturam recipere possit. 594.12.25 in all.

Confessiones falsæ ita demum & prosunt & nocent si à confitentis voluntate pendeant. 319.45.4 in all.

Confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, nisi prius constet de corpore subrepto. 585. 1.6 in all.

Confessvs habetur pro iudicato: & in confessum nullæ iudicis sunt partes nisi ad condemnandum. 317.33.3 in all.

Confiteri crimen intelligitur qui de crimine pacisci tur aliquo dato vel promisso. 138. 1.3 in all.

Confidentia est species simoniæ. 312.12.3 in all.

Confidentia difficilis est probationis, ideoque per coniecturas probari potest. ibid. 1

Confidentia ex iis quæ resignans facit in beneficio resignatorio ignorante non probatur. 312. 13.1,2,3

Confidentia simoniæ quædam species est. 52. 95.6

pro Confidentiæ probatione admittuntur testes quilibet ex ordinat. Pij V. summi Pontif. de confidentia. 312. 12.2 in all. & sufficit ex alterutra parte interuenisse. ibid.

Confinivm diuersitas magnam diuersitatis præsumptionem inducit quæ variis modis probari potest. 325.69.2,4

Confinium expressio facta post fundi modum expressum, facta intelligitur ad locum fundi demonstrandum. 405. 3.9 in all.

Confiscare non licet iudicibus omnibus. 1105.1.1 in all.

Confiscatio bonorum omnium ex causa criminis læsæ maiestatis irrogatur, sed interdum ex confiscatione subducitur pœna pecuniaria. 1061.2. 1.

Confiscatio bonorum mariti dotem & omne æs alienum deduci permittit, non tamen donationes in vxorem collatæ & liberis superstitibus reseruandæ nisi quandiu mulier viuit. 1161. 3. 1

Confiscatio bonorum apud nos cedit lucro solius principis, non etiam vasalli & quomodo vasallo prospiciatur. 1108.5.1

Confiscationis pœna irrogatur ipso iure ob crimen incesti, nec requiritur declaratoria, sed potest etiam defuncti memoria damnari. 1100. 4. 1

Confiscatio irrogata per sententiam an & quando afficiat bona sit à extra territorium ius dicentis & in cuius fauorem. 1105. 1. 1

Confiscatio, etiam ex causa læsæ maiestatis, non potest lædere ius fideicommissarij. 444.10.8

Confiscationis sententia lata contra hæredem grauatum non nocet fideicommissario. 1105.2.1

Confvsio modus est amittendi non acquirendi. 664 23.6 in all.

cum duo Coniunctim requiruntur vtrumque implendum est. 43.59. 2 in all.

Consensvs metu præstitus non valet. 621.6.9 in all.

Consensus tacitus illius qui contra se præscribi patitur plus interdum potest quam expressus. 1118.5

Consequi potes per alterius personam, quod ex tua non potes. 286. 7. 15 in all.

Consiliarivs vniuersitatis ob ea quæ per Syndicum gesta sunt conueniri non potest. 294.16.1

Consilii pœnam nemo patitur. ibid.

Consilivm fraudulentum consultori suo damnosum non vtile esse debet. 331.19.2 in all.

Consilium obligatorium non est cum sit cuique liberum explorare apud se an id sequi expediat. 294. 16.3 in all.

Consilium secretius Principis pro iudicatis suis exequendis alieni territorij magistratus rogare non cogitur. 211.34.2,3

Consilium mutare nemo potest in alterius iniuriam. 192. 4.4 in all.

Constitvtarivs vincit hæredem constituentis multò magis eum qui ius habet cessum ab hærede constituentis, quod pertinet ad causam possessionis. 764.38.1

Constitvti clausula quæ habet condicionem vel expressam vel tacitam nonoperatur, nisi ex die condicionis existentis. 761. 27.1

Constituti clausula apposita in fauorem negotiorum gestoris, transfert possessionem in eum cuius negotia geruntur, non in eum qui gessit. 763. 33.1

Constituti clausula non impedit exceptionem discussionis nisi imploretur beneficium l. vlt. C hoc tit. per creditorem petentem se retineri in sua possessione. 753.1.1

Constituti clausula nihil operatur per decennium ab eo tempore computatum, quod constitutarius potuit adprehendere possessionem & neglexit. 757.10.1

Constituti clausula quomodo concipi solet & debet. 758. 16. 10 in all.

Constituti clausula nihil operatur quantum ad iura. 759.19.1

Constituti clausula operatur etiam quod ad bona futura si de iis specialiter actum sit. 759.20.1

Constituti clausula nihil prodest nisi probet debitor eo ipso tempore quo possedisse quo constituit. ibid. 2

Constitvtvm licèt sit incompatibile cum precario, tamen præualet si vtraque clausula posita sit in instrumento. 758. 16. 1

Constitvtio Pontificia de publicandis resignationibus non tam fauore resignantis quàm odio resignatarij inducta eius solius personam demonstrat, cui resignatio prior facta fuit. 44.61.1

Constitutio procuratoris sine curatoris autoritate facta per minorem habentem curatorem, licet iusiurandum interuenerit non valet. 130. 11. 1

Constitutio Iustiniani in d. l. *hac edictali*, non habet locum nisi in ipsis liberis & descendentibus, nec potest eius beneficium transmitti ad extraneos. 503.13.6 in all.

Constitutio Iustiniani de iure dominij impetrando non est abrogata, quamuis eius sit rarus vsus, quia pignoris distractio est expeditior. 955. 1. 1,2,3

Constitutioni Iustinianeæ in l. testium 17. C. de testibus locus non est nisi cum in scriptis contractum est. 332. 22.1

Constitutiones parenti binubo auferentes proprietatem bonorum quæ filius præmortuus habuit à parente, non debent extendi ad ea quæ habuit filius ab auo, quia non loquuntur de auo. 497.2.4 in all.

Constitutor habet exceptionem ordinis quam habet fideiussor, nisi vel ei renunciauerit, vel animo renouandi interceſſerit. 306.2.1,2,3, 4,5,6,7

Consvetvdo est optima interpres & legum & statutorũ. 854.47.5 in all.

Consuetudo non omnis valet in decimis. 44.63. 8 in all.

Consuetudo ex consensu totius populi æstimatur, & ex scientia & patientia eorum qui possent expressim consentire vel contradicere. 67. 1. 14 in alleg.

Source : BIU Cujas

Consuetudo probanda est per turbas. 330. 14. 4 in all.
Consuetudo contra bonos mores, abusus potiùs est quam vsus, & vetusti erroris corruptela quàm consuetudo. 70. 8. 3,4
Consuetudo inueterata, nutritiua est peccati. 66. 57. 7
quæ Consuetudo vetus comprobauit sunt tolerabilia. 32. 24. 2 in all. quinimo vim legis habent. 11. 34. 8. in all. & 977. 29. 3 in all.
Consuetudo, vt defuncta sine liberis & condiuisoribus persona talliabili dominus feudi succedat, quando habeat locum. 745. 33. 6 in all.
Consuetudo iuri derogans, licet probata, an sit seruanda. 38. 45. 2
Consuetudo regionis fere semper & in omnibus attendenda est; præsertim vt valeat contractus qui alioqui non valeret. 147. 3. 5. in all. & 302. 7. 4 in all.
Consuetudo loci inspicienda in quo facta est professio talliabillitatis, non vbi talliabilis mortuus, nec vbi sunt bona. 734. 12. 1
Consuetudo loci seruanda est, præsertim quod ad vsuras, cum conuentio nulla est. 378. 2. 2 in all.
Consuetudo maximè seruanda est in causis crimalibus & in materia torturæ. 1088. 13. 6 in all.
Consuetudo non vincit legem. 1120. 14. 5 in all.
Consuetudo localis quæ immunitatem à nobilitate separat an obliget etiam forenses. 1121. 15. 1
Consuetudo prouinciæ Bugiensis circa dotis augmentum consuetudinarium & condicionale. 496 5. 1
Consuetudo quæ de talliabilium iure & successione allegatur probanda est præterquam in duobus casibus positis in definitione. 745. 33. 1
Consuetudinem solam prætendentes ad excusanda peccata non sunt ferendi. 70. 8. 3 in all.
Consuetudines omnes sunt locales. 68. 3. 12
Consuetudines omnes cum sint stricti iuris in indiuiduo probandæ sunt, maximè si à iure communi abhorreant. 38. 45. 19 in all.
CONTESTATIO malam semper fidem solet inducere. 281. 18. 2 in all.
CONTRACTVS ex duorum consensu constat. 349. 22. 9, 10
Contractus intelligendus est non cum interuenit stipulatio, sed cum esse, viréque aliquas habere cœpit. 227. 23. 33
Contractus essentia est indiuidua, & essentiæ omnes rerum sunt indiuiduæ. 425. 8. 11 in all.
Contractus quando sit pignoratitius. 414. 5. 6 in all.
Contractus vnus, idemque potest partim emptionis, partim permutationis iure censeri. 444. 1. 1, 2, 3, 4
Contractus non potest dici perfectus, si conuenerit de instrumento conficiendo postquam aliquid ratum habuisset contractum. 346. 14. 7 in all.
Contractus & distractus eadem ratio est. 193. 3. 1 in all.
Contractus anterior interpretationem recipere non potest ex consuetudine post contractum inducta. 295. 21. 2
Contractus in scriptis celebratus dici non potest, quando non inde cœpit conuentio. 346. 14. 5
Contractus initus contra leges iuramento confirmari non potest. 361. 9. 6 in all.
Contractus ex quo perfectus & absolutus est, non amplius voluntatis, sed necessitatis est. 346. 14. 7 in all.
Contractus emphyteuticus quaslibet conditiones recipit, præterquam si sint contra leges aut contra bonos mores. 487. 61. 1 in all
Contractus & conuentionis cuiusque initium spectandum ad dignoscendam eius qualitatem & naturam. 346. 14. 5 in all.
Contractus cuiusque substantia in paucis consistit. ibid. 16. 3 in all.
Contractus simulatus nullus est citra restitutionem, probatúrque simulatio per coniecturas. 351. 1. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Contractus simulatus valet secundum id quod actum est si eo modo valere possit. 352. 3. 2, 3
an Contractus est simulatus, si filius sibi fundum emens patiatur eum à parte possideri. 728. 10
Contractus inutilis confirmatur ex subsecuta obseruatione. 291. 7. 1
Contractus innominatus est quisquis nomen non habet, dummodo habeat συναλλαγμα. 405. 2. 6 in all.
Contractus geminatio non excludit beneficium leg. 2 C. de rescin. vend. si in secundo quoque contractu enormis læsio interuenerit. 419. 23. 13
Contractus resolutio, quæ voluntaria est non potest perimere ius quod medio tempore alteri quæsitum fuit: secus si sit necessaria. 303. 9. 7 in all.
verba Contractus semper ad tempus Contractus referenda sunt nisi aliud sonent. 355. 5. 7 in all.
de Contractus simulatione querela siue agendo siue excipiendo perpetua est vt non nisi trigesimo anno etiam ad agendum finiatur. 369. 2. 5
Contractum pendente iudicio restitutionis tenere necesse est. 362. 13. 9 & 362. 13. 9
qui Contractum nullum dicit ex causa enormissimæ læsionis non censetur implorare beneficium nouæ constitutionis, adeoque etiamsi probauerit enormem læsionem, debet succumbere. 421. 30. 1, 2
ex Contractu inpominato qui similis sit venditioni & emptioni aliquando fit condemnatio ad solutionem precij, sed constituendi arbitrio boni viri. 405. 2. 1, ad 11
ex Contractu vltro citroque obligatorio agere nemo potest, nisi prior ex parte sua impleuerit. 465. 57. 2 in all.
in Contractu omni dotali maritus non solùm bonam fidem præstare debet, sed etiam diligentiam exactissimam & solicitudinem. 536. 27. 19
Contractus ab initio sunt voluntatis ex post facto necessitatis. 408. 4. 8 in all.
Contractus omnes æstimandi sunt ex modo ineundi. 405. 3. 7 in all.
Contractus omnes etiam qui sunt iuris gentium, à legibus vires accipiunt. 237. 1. 2 in all.
Contractus ex notarij stipulatione hæres accipere debet. 257. 2 5
Contractus omnes inter viuos sunt irreuocabiles. 1046. 20. 5 in all.
Contractus matrimoniales, familiarum sunt, non tantùm personarum contrahentium. 536. 11. 5 in all.
ex Contractibus innominatis qui similes sunt venditioni & emptioni agi solet in id quod interest. 405. 2. 4. in all.
in Contractibus nominatis ex quo tempore semel perfecti sunt non est locus pœnitentiæ. 393. 6. 7 in all.
Contractum in scriptis dicitur cum id actum est vt non aliter contractus valeat quàm si in scriptum mundumque redigatur. 332. 23. 3
CONTRAHENS cum alio ignorare non debet conditionem eius cum quo contrahit. 749. 2. 4
Contrahens quisque non sibi soli sed hæredibus suis prospicit. 1047. 21. 4
Contraxisse vnusquisque intelligitur in eo loco, in quo, vt solueret, se obligauit. 217. 4. 1
CONTRADICENTI æquiparatur is qui iurat sibi non liquere, nec vult sententiam dicere. 162. 3. 6 in all.
CONTRADICTIO pro consensu tacito habetur si cum appellari oportuit non fuerit appellatum. 163. 6. 10
Contradictio quæ causam nullam habet non est attendenda. ibid. 7. 3 in all.
Contradictio sine effectu dat initium præscriptioni. 66. 57. 9 in all.
CONTRIBVERE quo in loco quis debeat pro extraordinariis oneribus tempore belli ferendis. 1119. 9. 1
CONTROVERSIA quælibet facit rem dubiam & obscuram propter incertum euentum iudiciorum, 223. 12. 8 in all.
Controuersiam alicui mouere prohibitus, nihil ab eo per transactionem accipere potest eo nomine: in dubio tamen credendus est accepisse pro aliis iuribus, si quæ sint. 698. 6
CONTVMACIA delictum est. 494. 10. 1
Contumacia non peccatum nouum est, sed nouus & eminentior gradus peccati. 322. 54. 22 in all.
Contumacia nulla est eius quem iudex nondum arctauit vt iuraret. 273. 33. 4 in all.
Contumacia nulla videri potest eius qui liti à falso procuratore institutæ adesse nolit. 357. 2. 1 in all.
Contumacia posterior interdum purgat & tollit vitium prioris. 179. 30. 3 in all.
Contumacia præscriptionem fori excludit. 202. 3. 1
consensus qui ex Contumacia inducitur non nisi fictus est, tacitámque inducens prorogationem. 203. 8. 1 in all.
Contumacia facit vt contumax pro confesso habeatur. 213. 44. 5 in all.
Contumacia non solum pro præsentia est, sed etiam pro contestatione. 202. 3. 3 in all. & 263. 2. 4 in all.
Contumacia coërceri solet damno litis. 281. 40. 2 in all.
Contumacia litis non semper damno coërcetur, sed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur. 802. 42. 1
Contumacia est delictum si quidem habet adnexum & spretum contemptum ius dicentis. 842. 7. 1 in all.
Contumaciam aduersarij non potest accusare is qui ad rem non venit, nec ratum habere factum falsi procuratoris. 793. 6. 1
Contumacia eius qui noluit in iudicium venire vt chirographum vel agnoscat vel deneget adimit ei fori præscriptionem quam expressa cognitio non ademisset. 213. 44. 1, 2, 3, 4
Contumacia eius impunita est qui aduersarium æque contumacem ac negligentem habuit. 179. 30. 1
Contumacia nocere non debet, nisi in eo ipso actu in quo interuenit. 177. 23. 11 in all.
Contumacia omnimodo purganda refusione sumptum, licet contumax condemnatus sit alio non apparente. 789. 18. 1
à Contumaciæ pœna causa iniusta non excusat. 797. 17. 11 in all.
in Contumaciam vix incidit minor qui non habet curatorem. 181. 40. 7
Contumaciales sumptus nunquam condonantur ne tum quidem cum absens vicit & causam bonam habuit. 183. 7. 3 in all.
CONTVMAX est qui ad certam diem perorandæ liti dictam adesse noluit. 179. 31. 1
Contumax nemo fit ex primo edicto. 117. 6. 1 in all.
Contumax non videtur qui ad maius auditorium vocatus litem in minori choatam deserit. 173. 3. 1 in all.
Contumax non est qui non fuit obsequutus cum obedire non deberet. 209. 29. 1 in all.
Contumax non potest audiri quamdiu contumax est. 78918. 1.
Contumax numquam effugere potest quin ad expensas contumaciæ ndemnetur. 181. 40. 1 in all.
Contumax verus quandoque non condemnatur. ibid 40. 1, 2, 3, 4
Contumax, cui pronunciata est sententia diffinitiua, non est apud eundem iudicem audiendus, maximè si appellauerit, quamuis ab appellatione velit discedere. 854. 49. 1, 2
Contumax non statim condemnandus est quod legitimè in ius vocatus non venerit, sed danda est ei dilatio intra quam veniat dicturus cur non

Source : BIU Cujas

non debeat condemnari. 199. 1. 1, 2, 3, 4
Contumax est qui personaliter citatus non venit. 98. 10. 1 in all.
Contumax in expensas contumaciæ condamnandus est, licet quod ad litis decisionem attinet, potiore interdum vtatur iure. 176. 18. 4
Contumax esse non potest qui iustam habet ignorantiam. 217. 4. 5 in all.
Contumax appellare potest intra tempus legitimum à die notitiæ computandum, refusis tamen prius contumaciæ expensis. 410. 12. 2 in all.
Contumax videri non potest qui in ius non venit si necdum aduersarius in ius vocatus sit. 97. 6. 1
Contumax, si appellet, non nisi refusis expensis audiendus est: refusio enim expensarum purgat contumaciam. 174. 8. 6 in all.
Contumax aut saltem absens esse intelligitur qui nec per se comparet nec per legitimum procuratorem rite & vt oportuit constitutum. 120. 16. 6 in all.
Contumacis acta litis appellatoriæ sunt inspicienda quoties eius procurator petit vt inspiciantur. 176. 20. 6 in all.
Contumacem non vincentem semper condemnari non consequens est. 268. 19. 4 in all.
CONVENIRI non potest ante excussum debitorem qui cessum nomen promisit præstare idoneum. 436. 11. 1, 2, 3, 4, 5, 6
Conueniri non potest is cuius liberatio est in pendenti. 303. 10. 1 ad 7
Conueniri hæres illius qui conductoris socius fuit, neque à locatore, neque à conductore potest nisi perstiterit in societate. 460. 36. 1 ad 4
CONVENTIO facta cum defuncto non semper contra hæredem effectum habet. 357. 2. 4 in all.
Conuentio in contractu venditionis apposita, vt secuta euictione venditor non nisi ad pretij restitutionem teneatur tum demum valet cum emptori rem habere non licet. 422. 12. 2
Conuentio vt pecunia credita in vna nummorum specie reddatur in alia valet, nec aduersus eam conuentionem datur restitutio. 276. 1. 1, 2, 3
Conuentio expressa specialis hypothecæ pro dote, non tollit priuilegium tacitæ quam dos habet à lege. 532. 23. 1 ad 10
Conuentio de speciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ est generalis, non valet: secus si agatur de bonis paraphernalibus. 879. 4. 1 ad 5
Conuentio de succedendo in ius anterioris creditoris, facta incontinenti post numerationem, tantum prodest quantum si ante facta esset. 920. 5. 1, 2
Conuentio per quam contrahitur antichresis iusta est, dum ne facta sit in fraudem vsurarum. 197. 15. 8 in all.
Conuentio ad certum tempus limitata vltra tempus porrigi non potest. 386. 25. 8 in all.
Conuentio in tabulis dotalibus, vt augmenti vsusfructus ad vxorem pertineat, ea verò mortua ad filium reuertatur, non facit vt mulier solum vsumfructum habere videatur. 503. 13. 10 in all.
Conuentio procuratorum à Senatu homologata vim arresti obtinet, nisi quòd trahitur ad similes casus. 815. 6. 1
Conuentionis maior est potestas quàm legis in eo vt per cessationem in solutione canonis annui res committatur nec mora purgari possit. 474. 27. 1, 2, 3
citra Conuentionem periculum nominis ad venditionem an pertineat. 436. 11. 2 in all.
Conuentiones omnes recipiunt interpretationem ex iure communi. 460. 35. 1 in all.
Conuentiones omnes habent tacitam illam conditionem si res in eodem statu manserit. 874. 13. 12 in all.
Conuentiones posteriores licet non scriptæ in contractibus in quibus scriptura non requiritur, prioribus etiam scriptis derogant. 406. 5. 4, 5
Conuentiones non sunt ad incognita porrigendæ. 113. 15. 3. in all
Conuentiones dant legem contractibus. 930. 3. 2 in all.
Conuentiones numquam trahuntur ad incognita. ibid. 6 in all.
Conuentiones iustæ & legitimæ dant legem contractibus. 772. 3. 5 in all.
Conuentiones per quas datur hæreditas fauore matrimonij valent ex consuetudine etiamsi non sint iuratæ, multò magis si iuratæ. 251. 4. 2 in all.
CORRECTORIVM ius nouum non facile vltra limites suos extendi debet. 232. 18. 19 in all.
CORRELATIVORVM posito vno aliud quoque ponitur, & vnum ex alio interpretionem capit. 597. 18. 14 in all.
CORREVS per correum non nisi pro parte conuenitur, nisi tota pecunia ad eum peruenerit. 412. 20. 8, 9
CREDENS pecuniam, quam vt minister accepit credendam sub fauore in diem vsque nuptiarum puellæ, & subinde ante diem nuptiarum pecuniam illam, à parte exigi permittens, non liberatur, debitor tamen qui vero creditori suo soluit liberatur. 661. 16
CREDITOR nec agere potest nec interpellare nisi facta electione. 382. 13. 4
Creditor debitoris sui nomen pignoris loco etiam in executione iudicati (si modo debitor debitoris fateatur se debere) capere potest. 300. 2. 1, 2
Creditor creditoris nullam actionem habet in nomen obligatum, nisi sub illa formalitate quatenus est obligatum. 926. 1. 8 in all.
Creditor creditoris si spoliatus sit, debet restitui aduersus quemlibet spoliatorem rei obligatæ, si ius pignoris duret. 889. 27. 1, 2, 3
Creditor solus non etiam bonæ fidei possessor quilibet potest obiicere excussionem specialis hypothecæ. 897. 9. 1
Creditor qui minus idoneum pignus accepit non amittit exactionem eius debitæ quantitatis in quam pignus non sufficit. 298. 7. 8 in all.
Creditor qui ante sententiam nullum pignus habuit perinde potest iudicati executionem incipere à debitore debitoris sui, etiam cùm alia bona sunt, atque si pignori iam antea idipsũ nomẽ habuisset. 300. 2. 17
Creditor chirographarius nullum pignus habet in bonis condemnati nisi quod in iudicati executione captum & hoc, ipso constitutũ sit. ibid. 4
Creditor chirographarius ex sola chirographi recognitione aut denegatione fit hypothecarius. 293. 13. 12
Creditor hypothecarius chirographario iuris ratione præfertur in pignore. 211. 35. 12 in all.
Creditor hypothecarius habet iurisdictionis exercitium si possideat, potéstque officiarios pro arbitrio & instituere & immutare. 897. 11. 2, 3, 4
Creditor vel legatarius petens iteratam distractionem pignorum iam distractorum duobus modis auditur. 872. 6. 1
Creditor constitutarius post possessionem suam auocare potest ab eo qui emit pignus distractum ex iudicis authoritate. 872. 7. 1, 2
Creditor constitutarius potest possessionem suam retinere, sed non vrgere venditionem pignoris pendente instantia discussionis. 873. 11. 1
Creditor fugientes debitores propria authoritate citra satisdationem capere potest. 168. 13. 8 in all.
Creditor mariti non potest mulieri obiicere ex persona mariti compensationem quantitatis sibi à marito debitæ. 376. 16. 1
Creditor mariti habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum si non ei pretium offeratur. 898. 12. 1
Creditor verus si iniurioſam fecerit executionem, potest condemnari ad id quod interest veri debitoris. 791. 8. 1
Creditor qui tantùm est condemnatus non potest reuocare executionem iudicati. 825. 21. 1
Creditor non potest debitorem suum etiam fugientem detrudere in carceres, nec si statim probet debitum & offerat satisdationem, adeoque sit paratus eosdem ipse pati carceres. 826. 23. 1, 2, 3
Creditor qui bona fide mulieris personam contrahendo secutus est, ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione summoueri non debet. 366. 20. 7
Creditor secundus habet ius offerendi ei qui emit postulante priore creditore si modò venditionem probabiliter ignorauit, at non ei qui emit ab ipso anteriore creditore. 922. 1. 1 ad 15
qui Creditor nondum est, sed fieri potest ex causa euictionis nondum secutæ non potest nec debet intercedere venditioni pignoris, sed tantùm de iure suo protestari vt sit ei saluum secuta quandocumque euictione. 927. 1 4, 5, 6
Creditor anterior potest salua non tantum debiti, sed etiam pignoris sui causa ius solum anterioritatis remittere. 928. 5. 1, 2, 3
Creditor anterior potior est non tantum in sorte, sed etiam in vsuris aliisque accessionibus. 922. 8. 5 in all.
Creditor excusso debitore potest redire ad possessorem sine metu exceptionis. 660. 1. 1 in all.
Creditor si eligat vnum ex pluribus si deiusſoribus qui non sit soluendo non ideo actionem aduersus cæteros remisisse credendus est. 985. 7. 1, 2, 3
Creditor cui possessor pignoris vltro offert non cogitur præstare se potiorem quomodo cogitur, qui pignus vendit. 1029. 2. 1 ad 10
Creditor qui vacuam rei possessionẽ tradere promisit non liberatur præstando suas actiones, sed condemnandus est vt vel tradat, vel precium reddat, licet de euictione non teneatur. 1029. 3. 1 ad 4
Creditor pendente discussionis instantia petens prouisionalem adiudicationem, non est audiendus, nec si suam condicat possessionem nisi auditis prius cæteris creditoribus. 876. 20. 1, 2, 3
Creditor agens in debitorem debitoris si pignoratitius non sit pignus capere non potest si alia bona sint mobilia aut immobilia aut se mouentia. 895. 2. 11
Creditor licèt dominus non sit, si tamen iure creditoris vendat transfert dominium quod non habet. 796. 14. 7 in all.
Creditor qui fundum pignori accepit in antichresim si eum male vtendo deteriorem fecerit, ita vt de dolo vel culpa teneatur, creditoris creditori nocet. 300. 4. 1
Creditor damnum quod in pignore datum est in rationem debiti deducere cogitur. ibid. 4
Creditor beneficio iuuari, non decipi debet. 50. 86. 11 in all.
Creditor contra hæredem debitoris ab actione & libello incipere debet, non ab executione. 87. 12. 4
Creditor impugnans vicioſas subhastationes si modo pro debito factæ sint non auditur quin offerat & obsignet debitum recusante creditore accipere. 200. 3. 3 in all.
Creditor cui & alio loco & in alia moneta soluitur, omnimodo & vndique indemnis præstandus est. 216. 2. 1
Creditor contrahens cum persona non suspecta non debet esse curioſus. 360. 7. 10 in all.
Creditor an manumittendus sit in possessione sibi quæsita per clausulam constituti ante raptam vel finitam discussionis instantiam. 763. 34. 1
Creditor qui consensit venditioni rei obligatæ, salua pignoris sui causa, nullius temporis præscriptione potest summoueri. 767. 4. 1
Creditor non potest impedire rei obligatæ venditionem, salua tamen pignoris sui causa. ibid. 2 in all.
Creditor est qui accusat pro suo (vt aiunt) interesse. 1105. 3. 1 in all.

Source : BIU Cujas

Creditor debet vsuras superflui, siue superfluam pecuniam fœnerauerit, siue ea vsus sit. 354. 1. 3 in all.

Creditor conuentionem vel præsidialem iussionem debiti causa res debitoris possidentis auferre pro suo arbitrio non potest. 355. 6. 2 in all.

Creditor solus is habet hypothecam qui conuenit de pignore. 486. 59. 8 in all.

Creditor in cuius fraudem facta est alienatio non prius potest agere in rem contra possessorem quàm egerit reuocatoria. 879. 1. 6, 7

Creditor Ecclesiæ probare debet pecuniam versam esse in eius rem & vtilitatem. 143. 1. 7 in all.

Creditor habens clausulam cõstituti potest retineri in possessione pignoris, etiam non auditis cæteris creditoribus, si discussionis instantia nondum sit inchoata. 623. 2

Creditor non eximitur à necessitate faciendæ excussionis quod debitor dicit se bonis suis omnibus cedere. 992. 32

Creditor, qui partem debiti consecutus est à debitore, vno casu totum adhuc petere à tertio possessore per hypothecariam potest. 905. 41. 3, 4

Creditor non tenetur de euictione pignoris, sed tantùm de facto suo repromittere, & de dolo, itemque actionibus suis cedere, & præstare se potiorem. 1018. 32. 1

Creditoris interest vt locupletem habeat debitorem. 190, 9. 5. in all.

Creditoris veteris conditionem deteriorem, nouum sibi creditorem adiiciendo facere cuique licet; id tamen de chirographariis creditoribus accipiendum est. 295. 1. 4 in all.

Creditoris interest plures habere obligationes & obligatos. 167. 11. 10 in all.

Creditoris electioni liberum est, an debitorem in domicilij loco conuenire velit. 217. 4. 6

Creditoris tum demum odiosa causa est cum apparet eum scientem quicquid agit dolo malo agere. 360. 7. 6, 7

Creditoris constitutarij potior est causa, quàm hæredis cum beneficio legis & inuentarij obtendentis auitum fideicommissum, de quo in promptu non apparear. 634. 36. 1, 2

in Creditoris præiudicium nihil fieri potest iure quæsito. 300. 3. 8

Creditori semper incumbit onus probandi. 143. 1. 2

Creditori an liceat post decem dies à tempore interiectæ appellationis resilire ab executione. 200. 3. 9

Creditori anteriori nulla datur actio in posteriorem creditorem pro pecunia quam sibi soluit ex pretio pignoris quod ipse emerit. 940. 33

Creditorem nihil vetat esse iudicem in causa sui debitoris, dummodo non agatur de re ad ipsum debitum pertinente. 190. 3. 4

Creditorem in mora petendi fuisse, cum de frumento ex censu debito agitur sufficit vt non nisi præsens æstimatio debeatur, si minor sit quàm antea fuerit. 282. 18. 18

Creditore per hypothecariam agente cui nihil deberi contendebat donatarius si cum eo litis & vexationis redimendæ gratia postmodum transegerit, certamque pecuniæ quantitatem ex ea causa soluerit, non habet repetitionem. 137. 1. 15, 16

de Creditore admittendo ad nouam licitationem, si aliunde suum consequi non possit, sed ita vt possessor pro maiore pretio per creditorem oblato rem retinere possit. 941. 34

Creditores debent contribuere in funus si debitori non aliunde suppetant facultates. 35. 38. 7

Creditores qui non reddita sibi pecunia conuentionis legem exercent ingressi possessionem vim quidem facere non videntur, authoritate tamen iudicis possessionem adipisci debent. 355. 6. 2 in all.

Creditores proprios qui ex aliena pecunia dimisit pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, siquidem non absumitur quod in patrimonij corpore retinetur. 361. 12. 8 in all.

Creditores omnes pœnis fiscalibus præferuntur. 1105. 3. 1 in all.

Creditores vt satisdationis incommodum & moram effugiant, diplomate de Debitis vti solent. 164. 1. 4

Creditores sunt omnes ij quibus ex quacumque causa debetur, dum ne exceptione vlla possint summoueri. 289. 1. 2 in all.

Creditores filij in ea bona quæ filio relicta sunt actionem nullam habent quin prius ex filij persona soluerint quicquid filius ad consequendum legatum soluere cogeretur. 229. 29. 7

Creditores audiendi non sunt agentes contra emptorem bonorum quorum distractioni semel consenserunt vt iterum vendantur. 871. 4. 1

Creditores posteriores agere possunt aliquando contra emptorem rem hæreditariarum, qui soluit posterioribus hactenus scilicet vt eædem res iterum distrahantur. 874. 13. 1

Creditores salua pignoris sui causa consentire in debitoris commodum possunt & debent. 233. 6. 6 in all.

Creditores mariti an & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium. 521. 38. 1. ad 23

Creditores mulieris ad faciendam executionem in bonis dotalibus coguntur expectare matrimonij dissolutionem. 512. 6. 1 in all.

Creditores omnes generali programmate vocatos esse non sufficit, si creditor fuit certus, etiam tutori pupilli: salua tamen pupillo restitutione in subsidium, si damnum alioqui passurus sit ex scientia tutoris. 634. 37. 1 & seq.

Creditorum qui onerosam causam habent potior in multis esse causa solet quàm eorum qui lucratiuam. 233. 6. 5 in all.

Creditorum de damno vitando certantium potior ratio est, quàm eorum qui lucrum captant. 35. 37. 5

Creditoribus ex bonorum fructibus si fieri potest, potius quàm ex ipsis bonis satisfaciendum est. 253. 6. 12 in all.

Creditoribus duobus concurrentibus in prætorio pignore si non appareat quis præuenerit tempore præferetur is, qui prior erit in credito. 877. 21. 1

Creditoribus absentibus aduersus distractionem iudicialem pignorum non magis fauetur, quàm præsentibus dummodo vocati sint programmate publico. Excipiuntur pupilli quorum tutoribus non sit denunciatum. 872. 5. 1, 2

Creditoribus paternis actio nulla in res filio donatas competit. 254. 11. 3

CREDITVR occisori iuranti se adgressum ab occiso, si nullis indiciis vrgeatur torquendus erit. 841. 2. 1

CRIMEN qualiter probatum est, taliter puniri debet. 586. 5. 3 in all.

Crimen priuilegiatum trahit ad suum forum crimen commune. 208. 26. 6

Crimen nullum est cuius non aliqua pœna sit quæ aut infamiam irroget, aut saltem apud bonos & graues viros oneret existimationem. 322. 54. 14, 15

Crimine de omni non licet transigere. 1085. 12. 4 in all.

Criminis pœna nihil commune habet cum rei persecutione. 306. 1. 6

Criminis correi non debent fieri correi debendi per sententiam quod ad litis sumptus attinet, si tamen facti sunt tenet sententia, si non appelletur. 835. 1. 1

Criminum priuilegiatorum cognitio speciali & priuilegario iure ad solum iudicem laicum spectat. 1079. 1. 8 in all.

CVLPA lata etiam in delictis dolo æquiparatur, cùm agitur de pœna non corporali. 1075. 7 in all.

Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest, nec prohibendi facultatem habentibus reuelare. 1079. 6. 4

Culpa ex aliena vel odio nemo prægrauari debet. 66. 51. 11 in all.

Culpam suam debet quisque sibi imputare. 184. 12. 21

CVRATIO bonorum absentis quædam futuræ successionis occupatio est. 252. 5. 14 in all.

CVRATOR datur non personæ sed bonis. 96. 3. 9

Curator bonis dari solet cuius magis interest bona conseruari, ac proinde qui bona in casum mortis habiturus est, cuiuscumque sexus sit aut ætatis. 289. 2. 2 in all.

Curator bonis absentis dari solet agnatus proximior, qui si absens esset mortuus, ei succedere ab intestato posset aut aliquis ex creditoribus quorum interest. 252. 5. 4 in all.

Curator hæreditati iacenti dandus non est, nisi auditis prius iis omnibus cuique iure possunt succedere. 643. 17. 1

Curator datus siue iacenti hæreditati, siue bonis condemnandus est proprio nomine in expensas litis temere ab eo susceptæ vel institutæ. 809. 69. 1

Curator bonis absentis datus an possit absentem immiscere bonis paternis conueniendo eius nomine paternos debitores? 634. 39. 1

Curator bonis datur quamdiu expectatur persona hæredis instituti. 606. 9. 5

Curator absentis bonis datus an possit absentem immiscere bonis patris, aut extranei, agendo ipsius nomine contra tertios bonorum possessores. 645. 21

Curator bonis absentis datus tenetur satisdare sicut alius quilibet habens bonorum administrationem. 170. 18. 1, 2

Curator bonis absentis datus Publicianam habet pro bonis, quæ ex diuisione inter alios fratres facta absenti obtigerunt, si quis ea postea ignorante vendiderit. 241. 13. 1

Curator bonis datus actiones omnes tempore perituras exercere absentis nomine potest. ibid. 13. in all.

Curator adolescenti petenti semper dandus est præsertim in litem: qui in rem etiam inuito dari potest. 135. 1. 6 in all.

Curator pignus constituere non potest sed constitutum dumtaxat agnoscere. 293. 13. 17, 18

Curator vt nec tutor non potest acquirere hæreditatem pupillo nisi interueniente propria pupilli voluntate. 634. 39. 6

an Curator prohibere possit ne se inscio nuptias minor contrahat. 499. 12. 1, 2, 3

Curatoris datio non probat concludenter minorem ætatem. 323. 55. 1

Curatori potissimum incumbit vt videat an expediat minori vendere & in quam rem vertatur precium. 1344. 2

Curatorem bonis absentis dando si inter eius agnatos aut cognatos fiat transactio de ipsius successione, bonaque inter eos diuidantur, non valet transactio. 526. 1. 3 in all.

inter Curatorem ad litem & Procuratorem litis causa constitutum nihil aut parum interest. 178. 29. 4

Curatore adhibito non male cum minoribus contrahitur. 139. 2. 2

Curatore dato ad præstandam auctoritatem minori donaturo vel venditurо eædem iuris solemnitates interuenire debent quas in alienatione rerum minoris interuenire necesse est. 133. 21

de Curatore dando hæreditati, quæ habet hæredem cum beneficio legis & inuentarij. 631. 29. 1

CVRIÆ supremæ sub nomine & autoritate Principis omnia decernunt. 211. 34. 1

D

DAMNATVS in exilium perpetuum si aduersario cædem minatus sit, nec possit satisdare de non offendendo, confestim nulloque ad colligendas sarcinulas spatio dato abire iubendus est. 1011. 10. 1

Source : BIU Cujas

DAMNVM pati alieni compendij causa nemo cogendus. 99.14.5 in all.
Damni causam vel saltem occasionem præbens damnum dare videtur. 184. 12. 22. in all.
Damnum sentire non videbitur qui ex sua culpa sentit. 276. 46. 7 in all.
Damnum aut molestiam pro debito procuratoris in bonis suis pati nemo potest. 301. 5. 2 in all.
Damnum nullum infert qui aufert rem æquè perituram. 459. 33. 6 in all.
Damnum quod sua quis culpa sentit, non videtur sentire. 271. 29. 5 in all.
Damnum contingens fructibus in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur cuius odio contingit. 458. 24. 1, 2
Damnum ad conductorem pertinet cùm aliquid potest ei imputari. 456. 22. 12 in all.
Damnum quod rebus coloni in fundo locato existentibus infertur ad conductorem pertinet, tanquam ad dominum, nisi in odium locatoris contigerit. 457. 23. 4, 5
DAT & confert & diuidit etiam qui minus accipit. 260. 10. 2 in all.
DATIO in solutum fieri non potest nisi pro eadem ipsa quantitate quæ fuit debita adeò vt non valeat si vel vno nummo per errorem excedat. 401. 28. 4 in all.
Datione in feudum vel in emphyteusim non transfertur dominium directum sed retinetur. 469. 7. 1 in all.
DATVM in causam illiciti matrimonij repetitur, quia ob nullam potiùs quàm ob turpem causam datum intelligitur. 288. 2. 1
Datum vltra portionem hæreditariam non est conferendum. 587. 2. 1 ad 5
quod Datur coniugi plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij restringitur indistinctè ad legitimam portionem. 495. 3. 1 ad 7
qui nihil *Debens* aliquid præstat, plus præstat quàm debet. 151. 1. 7 in all.
quod DEBETVR in aureis, potest solui in quacumque moneta ex consuetudine, dummodo ea moneta non sit minutissima. 1011. 37
quod Debetur in diem peti non potest antequàm dies venerit. 458. 29. 3 in all.
DEBITOR qui apochas profert non est facilè condemnandus. 1005. 22
Debitor debitoris iuuari non potest exceptione non factæ excussionis, quæ nouo iure tertiis possessoribus committit. 300. 2. 14, 15
Debitor debitoris cuius nomen pignori captum est, nullo modo potest interim vrgeri à suo creditore, nec si cum eiusdem sui creditoris creditor *collusérit*. 304. 11. 1, 2, 3
Debitor debitoris non fit debitor primi creditoris citra delegationem. 376. 16. 5 in all.
Debitor debitoris qui ignorans captum esse pignori nomen suum soluit creditori proprio, omnimodo liberatur. 302. 7. 1, 2
Debitor ob id solum quod debitor est res suas etiam pignoratas vendere non prohibetur. 299. 1. 1 in all.
Debitor qui in soluendo moram facit ad litis expensas tenetur. 325. 65. 8 in all.
Debitor ob contumaciam condemnatus iussusque pati venditionem pignorum iudiciali autoritate captorum decreti interpositionem remorari potest si Principi supplicationem porrigat. 74. 7. 1, 2, 3
Debitor non potest impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis vt neque decreti interpositionem nisi debitum offerat, si modò subhastatio facta sit pro debito. 834. 53. 1
Debitor cogendus non est vt pignus pro parte luat qui totum debitum offerre cogatur. 354. 3. 10
Debitor prohiberi non potest quo minus suo & communi iure vtatur. 168. 14. 6 in all.
Debitor interdum ex solo inuentario conueniri potest. 209. 27. 2 in all.
Debitor interruptis subhastationibus secutaque sententia condemnatus ex integro citandus est, non eius procurator. 98. 12. 1, 2, 3
Debitor vt soluere vel bonis cedere debet. 168. 14. 7
Debitor pro debito incerto in carceres detrudi non potest. ibid. 10
Debitor pro debito liquido carceratus carceribus eximi non potest, licèt offerat satisdationem. ibid. 1, 2
Debitor ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato non potest iudicis imperio præcipuè cogi ad solutionem ante sententiam & condemnationem, nisi prius oblata per creditorem satisdatione.
Debitor solutionis destinatæ loco conueniri potest, *si ibi domicilium* habeat aut ibi repertus fuerit. 217. 4. 3
Debitor pignoris distractionem impedire non potest, siue proprio nomine debitor sit, siue alieno. 362. 12. 2 in all.
Debitor pecuniæ nemo vnquam fit ob *id* solùm quòd rem obligatam possideat, vt personali actione conueniri possit. 230. 32. 5 in all.
Debitor numquam præcisè cogitur ad factum sed præstatione eius quod interest liberatur. 102. 11. 7
Debitor qui à suis creditoribus conueniri non potest ob literas dilatorias non eo minus debitores suos conuenire potest. 77. 19. 1
Debitor si certo tempore soluere debuit nec sua die soluit condemnatur ad id omne quod creditoris interest. 215 1. 10
Debitor qui litteras annales impetrauit liberam habet ad soluendum anni vnius dilationem. 73. 2. 1
Debitor in dolo esse videtur qui extorta liberalitate perfide rebus creditis aburitur. 87. 16. 7
Debitor non potest vllo tempore præscribere quantum ad sortem, sed potest quantum ad vsuras, nisi si quæ in fructuũ vicem debeantur. 774. 9. 1
Debitor contractum suum cogitur adimplere. 759. 20. 1 in all.
Debitor nec debitoris filius possunt constitui depositarij eius rei quæ offertur ad reuocandam executionem. 833. 47. 1
Debitor dotalis marito etiam qui non sit soluendo soluere potest & debet, & quo remedio mulieri succurratur. 512. 4. 1 ad 11
Debitor dotis cum aliquid in solutum dedit marito stipulanti cum notario pro se & vxore quæ postea hæres extiterit cum beneficio inuentarij quæna & contra quem mulieri actio competat. 320. 34. 1 ad 15
Debitor venditionem pignoris impedire non potest. 930. 2. 7 in all.
Debitor neque venditionem pignoris impedire potest, neque venditionis vicium vllum obiicere nisi oblato prius debito liquido, & præstita satisdatione pro non liquido. 941. 1. 1 ad 4
Debitor non potest opponere exceptionem discussionis nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore qui eam exceptionem obiicere potuisset. 961 4. 3, 4
Debitor habens penes se instrumentum cancellatum, an & quando habeat exceptionem pacti de non petendo, aut præsumptionem solutionis. 1007. 28
Debitor habens penes se chirographum cancellatum non ideo tamen liberatur, aut ipso iure, aut per exceptionem pacti de non petendo, nisi probetur traditio; habet tamen pro se præsumptionem. 1001. 1
Debitor qui priuilegiũ fori habet, non eo minus excutiendus est. 991. 33
Debitor vt non potest impedire venditionem pignoris, ita nec impedire retentionem, si post venditionem & addictionem pignoris certo pretio factam ipsi creditori velit debitor pignus luere oblata tantum pretij quantitate non etiam reliquo omni quod debetur. 942. 3. 10 in all.
Debitor etiam in extremo vitæ discrimine constitutus non est eximendus carceribus, nisi creditores omnes consentiant, præterquam si id etiam concurrat. 1004. 16
Debitor qui à suo debitore cesso post multos annos pecuniam exegit, totius præteriti temporis vsuras debet. 389. 37. 1 ad 7
hæreditarius Debitor potest luere pignus intra tempora conficiendi inuentarij. 133. 35. 1, 2
Debitor minoris pro tutore aut procuratore negotia eius gerere non potest. 558. 1. 4 in all.
Debitor necessarius præsumitur legare suo creditori animo compensandi, at non voluntarius, nisi ex coniecturis. 663. 19
Debitor non potest esse aut iudex aut testis in causa sui creditoris. 190. 9. 4 in all. sui creditoris seruus est. ibid.
Debitor non potest obiicere fideiussori cur se in carceres detrudi passus non sit. 400. 24. 4 in all.
Debitor duobus soluere non cogitur. 472. 21. 6 in all.
Debitoris est probare pecuniam à se oblatã & obsignatam probam fuisse alioqui nec valet oblatio, nec obsignatio. 1016. 54. 1, 2, 3
Debitoris cuiuslicet bona non sunt tacitè obligata creditori, sed ex certis tantùm causis. 300. 2. 4 in all.
Debitoris nomen siue specialiter datum pignori siue in generali bonorum omnium obligatione contentum vtilem confert actionem creditoris creditori per quam assequi potest vt probet debitori suo deberi. ibid. 5, 6
Debitoris electio est in alternatiuis. 364. 17. 5 in all.
Debitoris collusio non debet nocere tertio possessori. 918. 18. 2 in all.
Debitori libera est & esse debet quandocunque pignoris luitio. 633. 35. 2 in all.
Debitori post factam legitimè obsignationem conuento, sed differenti obsignatæ quantitatis numerationem, non currunt vsuræ à die obsignationis in tempus vsque denegationis, sed à tempore denegationis. 390. 38. 2
Debitori permittendũ non est vt in causa propria sibi ius dicat. 355. 6. 7
Debitori debitoris inficianti nec specialiter nomen pignori datum, nec in generali bonorum omnium obligatione contineri inhiberi potest ne soluat ei cuius debitor esse dicitur. 300. 2. 7
Debitori tamdiu supereſt ius offerendi quam diu creditor remanet verus creditor. 461. 41. 8 n all.
Debitorem aut creditorem suum inuitus nemo mutare cogitur. 118. 13. 13 in all.
Debitorem amittens fit pauperior. 540. 10. 3 in all.
de Debitore per delegationem liberato se obligante pro euictione pignorum à delegato datorum. 1017. 57
Debitorum nomina non sunt ex iis bonis, quorum obligatio summo & stricto iure permissa sit. 300. 2. 12
DEBITVM si dotis constitutionem præcedat potior creditoris hypothecarij causa esse debet. 296. 1. 2
Debitum vniuersitatis per vim & iniuriam soluere coacto regressus dari debet per actionem negotiorum gestorum. 293. 14. 1, 2, 3
Debitum fiscale, quando impediat cessionem bonorum. 870. 7. 1 in all.
Debitum ante liquidationem incertum est non in substantia sed in quantitate. 182. 3. 2 in all.
Debitum nondum liquidum obsignare nec modo potest. 196. 11. 7
Debitum in diem purè legatum valet, nec tantùm in commodo medij temporis sed in tota etiam quantitate. 196. 14. 3 in all.
Debitum quamdiu liquidum non est nihil potest imputari debitori certam quantitatem non offerenti. 198. 1. 6
Debitũ petere non potest qui quod debet facere differt. 325. 65. 5 in all.
Debitum annuum ex iudicato æstimatur ad exemplum eius quod inter viuos debetur. 276. 3. 3
Debitum in diem non potest solui ante diem, si dies fuerat adiecta in

Source : BIU Cujas

fauorem creditoris. 1003. 14. 1, 2
ad Debitum taxandum & liquidandum mutuo collitigatorum consensu electus ab alterutro postmodum suspectus fieri non potest. 164. 10. 1
Debitum totum ante omnia offerendum est mulieri possidenti bona mariti. Alioqui si spoliata sit, possessio rei restituenda erit, nec debita oblatio sufficiet. 513. 11. 1, ad 14
Debiti incertitudo impedit exactionem. 381. 10. 2. in all.
Debiti liquidatio vel per æstimationem bonorum de quibus litigatum est, vel per assertionem victoris fieri solet. 182. 3. 4
Debiti oblatio in iudicio facta perinde proficit ad inducendam pignoratitiam actionem atque si soluta creditori esset pecunia. 354. 2. 1
Debiti repetitio nulla sit à vero creditore qui suum recepit, nec si alius soluerit quàm qui debuit. 145. 4. 2
Debiti totius numeratio non semper est in expedito. 302. 10. 1. in all.
Debiti chirographarij partem vltro soluens, licet agnoscat debitum, non tamen se obligat ad præstandas vsuras quas non deberet si nihil soluisset. 377. 17. 1, 2, 3
Debiti ius concessum prius esse oportet quàm bonorum fiat cessio. 181. 1. 3 in all.
Debiti quantitas licet certa sit, si tamen in diem incertam debeatur, solui ante diem non potest. 196. 11. 7 in all.
Debiti partem soluens agnoscit totum debitum si modò debitum ipsius sit, non alterius. 383. 17. 2 in all.
Debiti solutione dilata per literas dilatorias etiam vsurarum exactio differenda est, si modò concessio ad omnem causam referatur. 75. 8. 1
an & quando pro Debito possit quis detrudi in carceres. 876. 7. 1 ad 13
Debita fiscalia nullam moram patiuntur. 83. 19. 6 in all.
Debita hæreditaria soluenda sunt hæredi cum beneficio legis & inuentarij, etiamsi datus sit curator hæreditati. 633. 34. 1, 2
an Debitorum omnium appellatione quæ maritus tempore mortis reliquerit, contineatur dos quæ mulieri aut eius hæredibus restituenda est. 670. 22
in Debitis fauorabilibus annuis solutio facienda est initio anni, qui cœptus annus habetur pro completo. 1003. 12
DECENDIVM datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ sententiæ. 855. 6. 1 in all.
DECEPTVM se dicere non potest, qui sciuit. 491. 74. 8 in all.
Deceptus videtur qui non aliter fuit contracturus. 540. 10. 3 in all.
DECIPI non debet qui secutus est fidem hastæ publicæ. 814. 17. 10 in all.
Decipi nemo debet sub fide hastæ publicæ, aut qui Prætore authore comparauit. 570. 8. 14 in all.
DECESSORIS factum nocet successoribus etiam ex propria persona venientibus si ex eo facto defecit conditio, sub qua successores fuerunt vocati. 699. 7
DECIMÆ nomen præ se fert quanta esse debeat ea fructuum portio quæ Deo in signum & recognitionem vniuersalis dominij debetur. 32. 24 1
Decimæ quota potest præscribi tam ratione petitorij, quàm possessorij. 775. 14. 1
Decimæ præstandæ oblatio ex iure diuino est: potest tamen ex iusta causa summus Pontifex quaslibet immunitates concedere. 53. 1. 2 in all.
si Decimæ quota incerta sit recurrendum est ad consuetudinem quæ in locis proximioribus frequentius recepta est. 44. 63. 1
qui pro Decima fatetur se debere vigesimam quorundam fructuum, trigesimam verò aliorum, non potest condemnari vt lite pendente omnium vigesimam præstet. 32. 28. 7
Decimæ temporæ suo non petitæ sunt quasi iudicio tacito remissæ. 45. 66. 1
Decimarum exequendarum ad formam iuris semper ecclesia ius possidet, quandiu contraria possessio nulla est, cuius ratio, defectu probationum, in iudicando haberi possit. 44. 63. 13, 14
Decimarum persoluendarum cognitio ad ecclesiasticum non secularem iudicem pertinet. 204. 12. 105
Decimarum perceptio in qualibet parochia ex ratione iuris communis ad parochum solum pertinet. 66. 58. 1
Decimarum acquirendarum & tenendarum laici post Concilium Lateranense prorsus sunt incapaces. 66. 58. 3
in Decimarum percipiendarum possessione etiam laicus eum tuetur qui se possessorem probauerit. ibid. 5
de Decimarum percipiendarum possessione cognitio ad laicum iudicem pertinet. 4 in all.
nihil magis quam decimas aut primitias Deus ab hominibus exigit: vnde configi dicitur cum eæ non soluuntur. 58. 23. 3 in all. & 57. 51. 21. 2 in all.
DECRETI interpositio non sit ad finiendum tempus redimendi, sed ne de subhastationum forma & viribus in trigesimum vsque annum quæri possit. 142. 4. 4 in all.
Decretum iudicis patris præsentiam & curatoris supplet. 6 in all. 132. 2.
DEDVCERE nemo cogitur in conuentionem quod potest aduersarius solus facere per protestationem. 434. 5. 1
DEFECTVS insinuationis viciat donationem etiam conditionalem quæ ab initio insinuari debuit, licet euenientis conditionis tempore desierit necessaria esse insinuatio. 1049. 1. 1
DEFENDENS rem malè quidem iudicatam, sed in consequentiam præcedentis interlocutionis, à qua non nisi sero fuerit prouocatum, nullas eo nomine expensas debet. 849. 25. 1
Defendere est eandem causam quam reus subire. 296. 2. 2 in all.
pro Defensionum varietate diuersa potest esse vincendi vel succumbendi causa. 188. 2. 4. in all.
DEFVNCTI persona nulla est. 231. 35. 2 in all.
Defuncti voluntatem scindi inconueniens est. 222. 10. 2 in all.
DELATIONEM differentis mors non extinguit cum eius præsentia per hæredem suppleri possit. 268. 15. 2 in all.
DELEGANS soluere censetur. 540. 10. 1 in all.
Delegans debitorem soluit, & delegatio pro solutione est. 659. 6. 3 in all.
DELEGATIO omnis nouatio est, at non omnis nouatio est delegatio. 997. 2. 2 in all.
Delegatio quælibet includit nouationem & liberationē. 540. 10. 1 in all.
Delegatio interdum fit & interpretatur per acceptilationem. 1001. 12 ibid. 9 in all.
semper nouationem continet. 389. 37. 2. in all.
Delegatio debitoris habet vim solutionis
Delegatio minus potest quàm solutio in præiudicium anterioris creditoris, qui delegationi non consenserit. 1090. 10
Delegatio facta non in solutum sed in pignus non liberat delegantem, nec si aduersus delegatum vetus debitor agere cœperit. 1000. 9
Delegatio facta per rectorem ecclesiæ non tollit petitionem augmenti mometæ, quo minus salua illa sit successori. 999. 7
Delegatione facta quantitatis certæ ita vt debitor sit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neque veteri creditori, neque nouo. 998. 5
Delegatio quælibet necessariam nouationem includit. 289. 1. 14. in all.
Delegatio nominis pro solutione est, multo magis ipsa datio in solutum. 287. 1. 8. in all.
Delegatio nec inter absentes, nec sine stipulatione contrahitur. 303. 10. 3. in all.
Delegatio non fit sine stipulatione quæ interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem. 458. 28. 6 in all.
Delegatio mutat debitorem. 459. 32. 4 in all.
DELEGATVS iudex non potest recusari ex iis causis duas deleganti cognitas & expositas fuisse ex ipso delegationis rescripto appareat. 190 8. 6
Delegatus à Principe potest subdelegare quoties aliud nihil impedit. 187. 4. 1
Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem potest. 510. 14. 1, 2
DELICTVM est si quid vi aut clam fiat. 249. 8. 6 in all.
Delictum non fit sine dolo. 340. 54. 9 in all.
Delictum nunquam est sine dolo, nec vnquam præsumitur, nisi probetur. 93. 15. 3 in all.
Delictum ex facto æstimatur. 1059. 6. 6 in all.
Delictum admissum magis causam actioni & condemnationi præbet quam mandatum. 216. 2. 1
Delictum remanere impunitum publicè interest. 1073. 2. 8. in all.
Delictum solet aggrauari valdè ex circunstantia loci. 1083. 6. 4 in all.
Delicti probatio nullo certo testium numero concluditur. 328. 3. 5
Delicti ratione forum quis sortiri potest. 124. 1. 4 in all.
Delicti vnius pœna ob aliud delictum nunquam minuitur. 240. 7. 6 in all. & 265. 5. 5 in all.
Delicta impunita manere non debent. 330. 10. 5. in all.
Delicta quo sunt atrociora ea non solùm seuerius, sed etiam citius puniri debent. 1052. 1. 2
Delicta iterata grauius puniuntur. 327. 9. 2 in all.
Delictis pœnæ non præmia proponuntur. 322. 54. 14 in all.
Delictis grauioribus nullus immunitatis fauor obtendi potest. 67. 1. 6
in Delictis is iudex præuenisse dicitur, cuius primùm imperio delinquens in ius vocatus est & prehensus. 215. 3. 1
DELINQVENS, an & quando ex delicto forum sortiri possit? 214. 1. 3
Delinquit qui delinquendi occasionem & materiam alij præbet. 348. 19. 5 in all.
Delinquit qui attentat in spretum iudicis, cuius autoritas infringitur. 80. 6. 4
Delinquit grauiùs qui præsens negligit iudicem quàm qui absens. 178. 27. 1 in all.
Delinquunt illi qui delinquentem non manifestant. 322. 54. 9 in all.
DENVNCIATIO quomodo facienda. 997. 1. 9 in all.
Denunciatio facta per cessionarium debitori qui non consenserit, non impedit ne cedens possit exigere, si modo in hoc quoque cessionarius consentiat non aliter. 997. 1
Denunciatio cessionis factæ in solius cedentis commodum non impedit quominus cedenti soluit possit. 1003. 3. 1, 2
Denunciatio facta falso tutori non excludit spoliationem quæ adesset si nulla præcessisset denunciatio. 885. 13. 1, 2, 3
Denunciatio per fideiussorem facta creditori vt exigat solutionem à debitore non liberat fideiussorem: sed liberat eum qui promisit se fideiussurum, si debitor tum dies fiat postea non soluendo. 994. 39. 1
Denunciatio constituit aduersarium in mala fide adeoque in dolo, quot es ab eo facta est qui denunciandi ius habuit. 202. 2. 8 in all.
Denunciatio domini ius suum præsertim in iudicio declarantis inducit malam fidem si quid postea factum sit in fraudem & præiudicium eiusmodi denunciationis. 240. 8. 3 in all.
Denunciatio in vim citationis non fit. 202. 2. 7 in all.
Denunciationis onus per pactum remitti potest. 350. 1. 6. in all. & 400. 27. 7 in all.

Source : BIU Cujas

Denunciatio eſt actus extraiudicialis & vbicumque fieri poteſt nullo etiam præcedente mandato. 96. 2. 7 in all.

DEPONENS & depoſitarius idem eſſe non poteſt.

DEPOSITARIVS re depoſita citra furtum vti non poteſt. 367. 24. 3

Depoſitarius verus nullas contra depoſiti actionem exceptiones obiicere poteſt. 391. 2. 4 in all.

Depoſitarius non tenetur de culpa, tenetur autem de dolo etiam præſumpto. 391. 4. 1, 1, 3, 4

DEPOSITVM non niſi re contrahi ſolet. 383. 17. 9 in all.

Depoſitum probari poteſt ex confeſſione facta inter eaſdem partes, licet non poſſit contrahi. 364. 17. 9 in all.

Depoſiti ſola confeſſio non probat depoſitum & obſignationem, quæ ſolutionis vim habeat contra creditorem, præſertim ad ſiſtendas vſuras. 1004. 17

Res depoſita penes coniuges factos correos debendi ex cauſa depoſita non præſumitur tota peruenisſe ad maritum, ideoque poteſt mulier conueniri ſiue ſit ipſa hæres mariti ſiue alius. 367. 24. 1

DEPOSITIO quando traditionis vim habeat? 445. 2. 7

DESCENDENTIVM hæreditates non agnitæ non tranſmittuntur ad aſcendentes, ſed contra aſcendentium ad deſcendentes. 718. 1

DEVOLVIT patroni negligentia ius ipſius ad prælatum: prælati vero negligentia deuoluit ius ad ſummum pontificem, & quando currat tempus. 583. 3. 1 ad 5

Deuoluti ius propter peſtem ceſſat. ibid. 4 in all.

Deuolutioni locus eſt in pœnam & odium negligentiæ illius duntaxat qui ſciuit beneficium vacare nec prouidit. 317. 34. 3

qui Deuolutionis cauſa beneficium obtinuit, prælati negligentis ſcientiam probare debet. ibid. 1, 2

DIES vtiles non ſunt, niſi in quibus de iure ſuo experiri quis poteſt. 180. 36. 1. in all.

Dies incertus pro conditione habetur in teſtamentis. 603. 2. 2 in all.

de DIFFERENTIA bonæ fidei poſſeſſoris & prædonis quantum ad reſtitutionem fructuum in petitione hæreditatis. Item quantum interſit an hæreditas petatur, an fideicommiſſum hæreditatis. 807. 64. 1 ad 33

DIGNITAS maior incompatibilis tollit minorem 55. 13. 3 in all.

Dignitas maior ſuperueniens augere non minuere priorem ſtatum debet. ibid. 7. in all.

Dignitas plus quàm nobilitas eſt cùm poſſit eſſe ſine nobilitate. 1113. 24. 1 in all. & 1109. 10. 6 in all.

Dignitas non excuſat vbi vrget neceſſitas quæ ſemper eſt potentior. 1113. 23. 2 in all.

Dignitatis publicæ ratio maior habenda eſt quàm priuatæ vtilitatis. 346. 13. 10 in all.

DILATIO moratoria vltra quinquennium concedi non poteſt, ne quidem à ſupremo Principe. 76. 17. 3

Dilatio ei qui adeundi Iudicis abſentis copiam non habuit, non currit. 199. 2. 1, 2, 3, 4

Dilatio ſemel tantum, niſi cognita cauſa in pecuniariis cauſis conceditur. 73. 1. 4 in all.

Dilatio data per ſententiam conditionalem à qua fuerat prouocatum non prohibet intra menſem proximum iudicato ſatisfacere, ac ſi nunc primum ſententia reddita, nec ab ea prouocatum eſſet. 199. 3. 1

Dilationis impedita tempora non currunt. 73. 2. 3 in all

Dilationum tempore pendente, Iudicis officium omnino quieſcit. 191. 3. 4 in all.

DILIGENTIORIBVS ſemper magis fauere legiſlator ſolet. 633. 33. 2 in all.

ad DIMINVTIONEM inducta augmentum operari non debent. 408. 3. 6 in all.

DIPLOMATE principali aduerſus peremptionem inſtantiæ opus eſt ad peremptam inſtantiam reſuſcitandam. 180. 36. 4

DISCVSSIONIS inſtantia quid. 623. 2. 1

Diſcuſſionis inſtantia pendente, an & quando ferenda ſit interim pro aliqua ex creditoribus prouiſionalis ſententia. 624. 4

Diſcuſſionis inſtantia pendente non eſt audiendus creditor agens conditione ex l. vlt. C. de acq. poſſ. niſi auditis cæteris creditoribus. 635. 40. 1 & ſeq.

DISPOSITIO nullius eſt momenti quoties is ad quem teſtator ſermonem ſuum confert non eſt in rerum natura. 612. 9. 4 in all.

plus eſt Diſpoſitionem inducere quàm probationem. 315. 23. 2 in all.

DISSIMVLATIO pro conſenſu habetur. 302. 8 11 in all.

DISTRAHENDI negotij eadem ratio eſt quæ contrahendi. 304. 2. 3

DIVES eleemoſynam accipiendo grauiter peccat, cum eam ſubtrahat pauperi, & accedit ea res ad ſacrilegium. 66. 57. 2

DIVIDERE regionibus vectigale agrum non facilè iudex debet. 472. 10. 2 in all.

Diuidi poteſt fundus emphyteuticarius inter plures perſonas, & ita ſolutio quoque canonis annui, ſed poſſeſſorum expenſis ac ſine domini directi incommodo. ibib. 1, 2, 7

DIVISIO differt à venditione, quod nullum precium in diuiſione intercueniat, neque illa diuidentium eſt voluntas vt vel emant, vel diſtrahant. 259. 8. 3

Diuiſio facta inter hæredes inſtitutos ex certis rebus & grauatos fideicommiſſo, non mutat cauſam fideicommiſſi, in præiudicium ſubſtitutorum. 605. 7.

Diuiſio reſcindi poteſt ex cauſa læſionis ad trigeſimum vſque annum. 259. 7. 1

Diuiſio permutationis quandoque vicem obtinet. ibid. 8 in all. & emptionis. 354. 3. 3 in all.

Diuiſio alienatio dicitur. 257. 3. 10 in all.

Diuiſio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id quod in alia prouincia quædam ſint communia ſi non ſteterit per actorem quominus illæ etiam diuiderentur. 251. 3. 1, 2, 3, 4

Diuiſio hæreditatis plerumque fit per mutuas adiudicationes. 432. 1. 15 in all.

Diuiſio ex decennali ſeparata perceptione fructuum præſumitur, non tamen in præiudicium mulieris ſi maritus dotis fructus perceperit. 735. 14. 1

Diuiſio eſt facti & ideò nunquam fit ipſo iure ſed actu & facto aliquo opus eſt ſiue expreſſo ſiue tacito. 739. 25. 23 in all.

Diuiſionis perfectus contractus ex cauſa enormis læſionis reſcindi poteſt. 257. 3. 1

Diuiſioni tacito conſenſu renunciaſſe videntur qui poſt diuiſionem etiam in ſcriptis factam bona communia retinuerunt per continuum longi temporis ſpatium. 257. 1. 1

Diuiſionem voluntatis non inducit varietas iuris. 588. 4. 31 in all.

Diuiſionem non patitur quod vno & indiuiſibili conſenſu celebratum eſt. 304. 2. 3 in all.

Diuiſionem pro modo & quantitate temporis fieri neceſſe eſt vt iuriſdictionis communis commoda diuidantur. 258. 5. 5

DOLVS eſt ſi quis perſequi nolit quod perſequi poteſt, aut ſi quis non exegerit vel ſoluerit quod exigere vel ſoluere debet. 393. 6. 11

Doles in reipſa æquiparatur dolo ex propoſito 883. 18. 18 in all.

Dolus aut calumnia nunquam debet manere impunita. 807. 63. 4 in all.

Dolus probatur ex coniecturis. 747. 4. 6 in all.

Dolus ex vultu ipſius rei colligi poteſt, quia per exteriora comprehenduntur interiora. 1085. 1. 1 in all.

Dolus ab ignorante non committitur nec rurſus crimen ſine dolo. 1085. 2. 2

Dolus patris ſemper vindicandus eſt, etſi contra filium ipſum admiſſus ſit. 357. 1. 11. in all.

Dolus incidens in contractum etiam bonæ fidei, non facit eum nullum, ſed tantum reſtitutionis auxilium inducit. 369. 1. 9 in all.

Dolus præteritus ſufficit ad reſcindendam tranſactionem. 112. 12. 3

Dolus & contumacia poſſeſſoris locum facit commiſſo, cum ad hoc ſufficiat etiam ſola negligentia & ceſſatio per triennium in ſolutione in emphyteuſi priuata, per biennium verò in emphyteuſi eccleſiaſtica. 975. 21. 4 in all.

Dolus numquam impunitus eſſe debet, ne tum quidem cùm ipſi doloſo damnoſus futurus eſt. 55. 10. 1 in all.

Dolus nunquam impunitus manere debet. 626. 9. 5 in all.

Dolus doloſo numquam prodeſſe debet, nec malitiis patro cinandum aut indulgendum vnquam eſt. 322. 54. 3 & 8 in all.

Dolus in delictis potius quàm caſus præſumitur. 321. 52. 3 in all.

Doli ſola allegario etiam per viam exceptionis onerat exiſtimationem apud bonos & viros graues. 180. 35. 2. in all.

Doli ſuſpicione non caret qui reſcriptum impetrat. 85. 2. 2

qui Dolum allegat probare debet. 162. 1. 17 in all.

culpa lata Dolo proxima eſt. 347. 15 13 in all.

Dolo vix caret is, qui vltro vni offert quod pluribus debetur, ſi non vel iubeatur à prætore vel ſaltem interpelletur, ab eo cui ſoli ſoluit quod ſcit ſe omnibus debere 304. 2. 6 in all.

Dolo facere dicitur qui agit ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa, licet ab initio nihil dolo fecerit. 135. 1. 8 in all.

Dolo carere non poteſt, qui magiſtratus imperio non paret. 302. 8. 2 in all.

qui Dolo malo plus petit & per auaritiam delinquit, punitur. 198. 1. 6 in all.

à Dolo excuſare cauſa quælibet etiam iniuſta in criminalibus ſolet. 197. 17. 12

in Dolo eſt, ſaltem in mora, qui partis prætextu totum retinet. 282. 18. 6 in all.

DOMICILIVM patris non ſemper eſt domicilium filij. 96. 3. 1 in all.

Domicilium nouum contrahere quis non videtur ex eo quod colendi fundi cauſa in eo diuerſetur ſi in alio loco negotia ſua gerat, diéſque feſtos celebret. 38. 45. 15

Domicilium vbi quis habet, ibi percipere ſacramenta debet. ibid 9

qui Domicilium in prouincia non habet certis locis in eam rem deſtinatis ad vtriuſque prouinciæ confines proximiores vocari poteſt. 96. 2. 1

Domicilium defuncti ad hæredem non tranſit, domicilium enim facti eſt non iuris. 173. 4. 5 in all.

Domicilij mutatio quomodo probetur. 813. 89. 2

Domicilij noui non veteris locus prævalet, ſi alius ſit locus originis, alius domicilij modo nihil in fraudem factum ſit. 1119. 10. 1

Domicilij ratio temporalis eſt & pro cuiuſque arbitrio conſtitui & transferri poteſt. ibid. 1 in all.

DOMVS tutiſſimum cuiuſque refugium eſt. 96. 1. 12 in all.

DOMINIVM per poſſeſſionem acquiritur. 110. 3. 2 in all.

Dominium non admittit, qui rei propriæ ſequeſtrem ſe fieri patitur. 390. 1, 2, 3

Dominium nunquam transfertur ſi nullus titulus iuſtus præcedat. 932. 4. 2 in all.

Source : BIU Cujas

Dominium rei donatæ absenti solo notorio stipulante transit in absentem ex notarij stipulatione, dummodo ante reuocationem sequatur ratihabitio donatarij, viuo scilicet donatore. 1034. 3. 1, 2, 3

Dominium contra tertios possessores probandum est. 309. 7. 12 in all.

Dominium in vindicationis iudicio necessario probandum est, quod vix est vt fieri possit sine alicuius tituli productione. 327. 2. 1. in all.

Dominium præsens non præteritum in rei vindicatione probandum est. 310. 47. 4 in all.

Dominium sine possessione transferri non potest. 239. 4 7 in all.

nec Dominium nec possessio rei depositæ in depositarium transfertur. 19. 9. 2 in all.

Dominium nullum ex tractu pignoris transferri potest. 491. 74. 12 in all.

Dominium alij quæri non potest ex emptione per alium facta. 432. 13. 8

Dominium sine titulo non transfertur, neque traditione interueniente: facilius verò transfertur sine traditione quam sine tit. ibid. 7. in all.

Dominium per pignus non transfertur sed nuda possessio. 155. 3. 14. in all.

Dominium ex possessione & fructuum perceptione probatur si incidenter tantum non etiam principaliter de dominio quæratur. 244. 18. 1, 2

Dominium non nisi per possessionem acquiri solet. ibid. 11. 3 in all. & 110. 3. 2 in all.

Dominij quæstio inter locatorem & conductorem ob interuentionem eius qui se dominum rei locatæ dixit, admittitur. 240. 8. 12

Dominium ex sola possessione præsumitur nisi constet de alio titulo. 318. 40. 1, 2, 3, 4

Dominium rei signaræ per signum probatur. 325. 69. 5

Dominium acquiri regulariter non potest sine possessione. 763. 35. 4 in all.

Dominium eius rei cuius retinuerit possessionem nemo ab se abdicasse videtur. 833. 4. 1, 2 in all.

Dominium & possessio rei depositæ maneat penes deponentem. 45. 67

Dominium vtile quod penes defunctum fuit consolidari cum directo non potest quin reuertatur ad dominum directum. 245. 4 7

Dominium nunquam transfertur ex causa temporali. 668. 11. 5 in all.

Dominium vnum idémque in solidum penes duos esse non potest. 467. 1. 9 in all.

Dominium per traditionem transfertur quoties iusta & habilis causa præcedit. 476. 28. 4 in all.

Dominium absenti acquisitum siue ex hæreditaria causa, siue ex dimissione, ignoranti ipsi adimi alieno facto non potest. 242. 13. 1 in all.

Dominium vtile non potest consolidari nisi cum directo. 467. 1. 8 in all.

Dominij quæstio ei referri non potest cui solutus est per multos annos canon annuus tanquam ius habenti à domino directo. 488. 63. 1, 2, 3

Dominij directi recognitio per minorem facta sine curatoris sui autoritate non eo minùs valet. 442. 5. 1, 2

Dominij quæstionem qui ius habet à meo conductore referre mihi non magis potest quàm conductor ipse. 455. 20. 1, 2, 3

Dominium non ex solo pacto permutationis citra traditionem transfertur. 445. 2. 10

Dominium vendicanti locatori dominij quæstionem referre conductor potest, condicenti possessionem non potest. 461. 4. 1. 1, 2, 3, 4

Dominvs sciuisse præsumitur quod in suam vtilitatem à domesticis factum est nisi probetur ignorantia. 320. 48. 1, 2

Dominus non debet famulo medicamenta nisi sint modica, aut nisi probetur contractum esse morbum ex ea causa quæ ad domini vtilitatem spectabat. 295. 19. 3, 4

Dominus sæuiens in subditos inrisdictione sua priuandus est. 219. 2. 2

Dominus rei vindicationem habet directam pro canone emphyteuticario contra quemlibet. 196. 12. 2 in all.

Dominus solus non est, qui socium habet nec in re communi inuito socio aliquid potest facere. 155 1. 1 in all.

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti *le mort saisit le vif*. 756. 8. 1

Dominus cum vasallo concurrit in persecutione mulctæ pecuniariæ nec alter alteri anteponitur, vtrique vero pars læsa præfertur. 1105. 3 1

Dominus minus iuris habet in subditos iurisdictionales, quam patronus in liberos. 218. 2. 2 in all.

Dominus superioris molendini prohibere non potest ne in inferiore loco alius molendinum extruat, tametsi ex eo futurum sit vt superioris reditus diminuitur. 248. 5. 1, 2

Domini ius nullum est in locis quæ manserunt communia licet alia seorsim paratim fuerint acquisita. 734. 10. 1

Domini in solidum eiusdem rei duo esse non possunt. 733. 9. 9 in all.

Domini ius in succedendo talliabilibus conseruatur si aliquando vsus eo dominus sit quamuis non semper. 738. 24. 1

Dominus directus non est cogendus pati se remitti ad instantiam discussionis vt de iure suo disputet cum creditoribus si quando illi volent in feudalem aut emphyteuticarium agere tanquam obligatum, dummodo probet ille aut feudalem esse aut emphyteuticarium. 487. 61. 19 in all.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori qui ipse recognouit nec hæredi eius. 474. 18. 1, 2

Dominus directus non potest authoritate propria occupare possessionem rei quam sibi commissam esse dicit. 881. 2, 3 ad 17

Dominus qui donationem laudauit, An & quando præferatur donatario, à quo laudimia acceperat. 1040. 6. 1 ad 12

Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum pensitationum si agat in personam, secus si in rem ipsam emphyteuticam. 871. 2. 1

Dominus directus non cogitur vti iure suo. 469. 7. 17 in all.

Dominus directus cogitur iudicare rem emphyteuticam ei qui recognouit si is neget se possidere, sed periculo possessoris. 475. 25. 1, 2, 3, 4, 5

Dominus directus præfertur omnibus non tantùm in fundo emphyteuticario sed etiam in cæteris bonis emphyteutæ si sint ei obligata. 486. 59 1, 2, 3

Dominus directus non tenetur de euictione nisi ad pretij restitutionem præterquàm si fuerit in dolo. 484. 51. 1, 2, 3, 4

Dominus directus qui tanquam creditor vrsit venditionem rei emphyteuticariæ non cogitur offerre creditoribus qui post emphyteusim constitutam superuenerint. 487. 62 1, 2, 3, 4

Dominus directus suo emphyteutæ nulla debet officia, nullámque affectionem nisi cum agitur de re emphyteuticaria 190. 9. 1 in all. debet emphyteutam defendere si de ipsa re emphyteuticaria agatur, etiamsi de iure ipso emphyteutico non agatur ibid. 2 in all.

Dominus directus non minus cogitur ire ad domum emphyteutæ quàm alius creditor quilibet ad domum sui debitoris, nisi vel conuentio sit in contrarium, vel consuetudo. 1002. 4

Domino directo An competat exactio reliquorum pro eo tempore quo dominium illud alij locatum fuit. 488. 64. ad , 2

Dominus iurisdictionis potest ad nutum reuocare officia quæ dedit, nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa. 1046. 18

Dominus solius feudi sæuiens in personam possessoris qui sit ex alterius iurisdictione, eumque occiderit, priuatur omni iure feudi. 219. 2. 3 in all.

Dominum & debitorem esse eiusdem rei non repugnant. 670. 22. 10 in all.

Donans vxorem ducenti bessem bonorum suorum cum fructibus contemplatione matrimonij, quod alioqui contractum non fuisset, dicat postea conuenisse inter se & maritum vt quandiu donator ipse viueret saluum haberet rerum donatarum vsum fructum, non est audiendus. 516. 11. 5 in all.

Donans inter viuos mauult donatarium quàm se ipse habere rem donatam. 443. 8. 4 in all.

Donare potest filius familias mortis causa si pater consentiat. 36. 40. 2 in all.

Donare extraneo nemo prohibetur. 540. 10. 11 in all.

Donare inter viuos ab imputationis & collationis voluntate est alienissimum. 588. 4. 16

rei quam quis Donare voluit ob causam præteritam nulla est repetitio, licet ea causa falsa reperiatur. 139. 1. 1: in all.

Donari potest aliena res si dominus consentiat. 1043. 11. 2 in all.

Donari videtur quod nullo iure cogente conceditur. 233. 6. 13 in all.

Donari id demum videtur quod non solùm nullo iure, sed etiam nullo facto cogente conceditur. 283. 1. 1 in all.

qui Donat, nihil dici potest administrare. 53. 3. 6

quod alicui Donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu. 1035. 6. 1, 2, 3

Donatarivs factus possessor per clausulam constituti præfertur hæredi in interdicto retinendæ. 451. 6. 1, 2

Donatarius non tenetur in eum casum quo licuit ei donationis lege resilire à donatione, si modò per eum factum sit vt res integra esse desierit, nec resiliri amplius possit. 1035. 5 1 ad 4

Donatarius bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque non censetur vniuersalis, quia in eiusmodi donatione iura non continentur. 1037. 11. 1 ad 4

Donatarium quominus teneatur implere legem dictam donationi, quam semel agnouit, non liberat casus ex post facto contingens rebus donatis. 1039. 4. 1, 2

in Donatarium habet actionem de pretio substitutus in bonis illis donatis, si quid ex iis bonis donator vendiderit vt solueret quod donatarius soluere debuerat. 1045. 16

Donatarius vniuersalis hæredis loco est. 233. 5. 3 in all.

Donatarius vniuersorum bonorum non est hæredis loco, vt possit personali vlla actione conueniri, etiam si hæres non sit soluendo. Et quomodo contra eum prospiciatur creditoribus? 1035. 5. 1 ad 27

Donatarius defunctus ante donatorem non transit donatio ad hæredem suum nisi donatum sit etiam hæredi. 1047. 21. 1

Donatarius soluens eo tempore quo se, rem suam agere existimat non actionem vbi vult acquirere sed liberationem. 137. 1. 12

Donatario petenti lite pendente sequestrationem instrumentorum ad donationem pertinentium donatoris procurator iubetur instrumenta omnia quæ penes se habet statim exhibere, non aduersario, sed Senatori ad id recuperatori dato. 284. 1. 1, 14

Donatario mortuo ante acceptionem verius est in huius hæredes transire ius acceptandi quandiu donatio non est reuocanda. 1046. 19. 2

Donatarios inter plures nullum est priuilegium quia omnium ius eodem instanti mortis conseruatur. 1048. 5. 1

Donatio transfert ius omne donationis in donatarium. 149. 1. 4 in all.

Source : BIU Cujas

Donatio tandiu tenet, quandiu non est reuocata. 1041.4.2 in all.
Donatio non extenditur vltra id quod donatum est. 683.29
Donatio pendere debet ex mera donantis libertate. 283.1.1 in all.
Donatio vna facilè inducit alterius donationis præsumptionem. 928.5.5
Donatio quælibet reuocabilis etiam facta mortis causa non censetur reuocata verbis testamenti generalibus maximè si facta fuerit per contractum nisi contrariæ sint coniecturæ. 1046.20.1
Donatio bonorum patris non impedit quo minus ex iis bonis res quælibet alienari possit, non tamen ex eo diminuitur donata portio. 228.27.8
Donatio bonorum omnium præsentium & futurorum siue vno contractu, siue pluribus simul factis in diuersas personas collata non valet, nec si exceptus sit amplissimus vsusfructus. 1036.9.1,2
Donatio bonorum omnium præsentium non est prohibita, præsertim quæ fit per viam liberationis. 370.5.12,13,14
Donatio vniuersitatis siue quotæ bonorum facta contractu matrimonij valet. Et quid si facta sit per verba importantia institutionem. 535.8 5,6
Donatio perfecta inter viuos reuocari nunquam potest nisi ex ingratitudinis causa, vel non secuti implementi. 370.5.11 in all.
Donatio antequam perfecta sit & consummata reuocari potest nuda pœnitentia. 101.7.7 in all.
Donatio remuneratoria etiam ex causa ingratitudinis reuocari non potest. 596.17.5 in all.
Donatio remuneratoria non reuocatur per superuenientiam liberorum, quia nec propriè donatio est. 1041.3.1
Donatio non dicitur quæ vera remuneratio est nimirum quatenus accepti beneficij ratio remunerationis causam admittit. ibid 4
Donatio remuneratoria non censetur sed simplex in eo quod excedit merita. ibid. 5 in all.
Donatio reciproca non est propriè donatio. ibid 8 in all.
Donatio reuocatur ob non secutum impositi licet de eo nihil dictum sit in donatione. 1044.12.1
Donatio non reuocatur quamuis donator rem à se donatam alienauerit. 1043.11.1
Donatio quæ non potest reuocari per liberos prioris matrimonij multò minùs per posteriores. 1042.6.1
Donatio inofficiosa non nisi inspecto tempore mortis donatoris est æstimanda. 234.7.6
Donatio inofficiosa statim dici non potest ob id quod quis totum suum patrimonium dederit. 234.7.4
de Donatione inofficiosa si lis pendeat interim filius est alendus ex bonis litigiosis. 233.5.1
Donatio rei singularis reuocatur per liberorum superuenientiam si credibile sit donatorem non fuisse tanti precij rem donaturum si de liberis cogitasset. 1043.9.1
Donatio certæ quantitatis restringendæ sub condicione interim tenet quousque probetur, condicionem restrictionis extitisse. 494.1.1,2,3
Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos sequuto censenda est remuneratoria & inter viuos potiùs quàm mortis causa, vt sit irreuocabilis. 1035.2.1 ad 19
Donatio facta ab eo qui iam tum alios habebat an reuocetur per superuenientiam liberorum. 1042.8.1
Donatio facta sub mutui simulati nomine per querelam inofficiosæ donationis reuocatur. 233.6.4,8
Donatio facta sub lege reuersionis, si donatarium sine liberis mori contingeret, redit ad donatorem, si viuo eo liberi donatarij decesserint sine liberis, scilicet cum donatio facta erat fauore donatarij ad conseruandum nomen. 1038.1.1 ad 8
Donatio facta piæ causæ valet quamuis non insinuata, itemque legatum rei alienæ, etiam ab ignorante factum. 1037.13.1,2
Donatio ob causam facta intelligitur quæ pro ratione habuit propositam aliquam ipsius donatoris, non donatarij vtilitatem. 229.30.2
Donatio etiam iurata moribus nostris debet insinuari, alioqui nulla est. 1049.1.1
Donatio insinuata præter formam mandati præsertim mutato rerum statu perinde nulla est acsi nullo modo facta fuisset insinuatio. 1050.6.1
Donatio insinuata non censetur reuocata alienatione partis bonorum donatorum, nisi quod ad bona donata pertiner. 1045.11.1
Donatio etiam non insinuata iustam causam præbere potest alteri contractui inter alios inito ad tertium obligandum. 1052.10
Donatio in absentem collata quamuis iurata reuocari potest quamdiu non fuit acceptata per donatarium. 1046.19.1
Donatio collata in filiam non reuocatur ipso iure per aliorum superuenientiam sed per querelam inofficiosæ donationis vsque ad legitimam duntaxat. 1042.5.1
Donatio facta inter coniuges & constante iam matrimonio quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex superuenientia liberorum. 1041.10.1
Donatio etiam fauore matrimonij non proprij sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum. 1041.2.1,4
Donatio facta fauore matrimonij non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari. 1040.1.1
Donatio etiam fauore matrimonij non proprij sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum. 1041.2.1,4
Donatio facta fauore matrimonij non potest ob donatorij ingratitudinem reuocari. 1040.1.1
Donatio propter nuptias non transit ad liberos ex eo matrimonio susceptos, si mulier prædecesserit. 496.6.1 in all.
Donatio à patre collata in filiumfamilias fauore matrimonij valet, sicut & illa quæ iurata est. 1043.1.3,4
Donatio mortis causa fieri absenti non potest. 233.6.17 in all.
Donatio causa mortis non valet si facta sit coram paucioribus quam quinque testibus, licet tempore pestis. 1047.2.2,3
Donatio mortis causa non eo minus est reuocabilis quod sit iurata, nisi iurauerit donator de ea non reuocanda, quod casu censetur facta inter viuos. 1047.1.1
Donatio mortis causa venit in fideicommissum, præsertim si facta sit extra testamentum. 637.44.5 in all.
Donatio mortis causa legato rectiùs quàm contractui comparatur. 1048.5.2
Donatio causa mortis quinque testes requirit. 233.6.18 in all.
at Donatio inter viuos duobus est contenta. ibid.
Donatio causa mortis non eget insinuatione. ibid.20 in all.
Donatio simplex, si non ob causam fiat, neque imputatur, neque confertur. 229.30.1,2
Donatio simplex inter viuos non imputatur neque confertur nisi expressim dictum sit; Extra casum l. illud 20. §. 1. C. h. t. Donatio causa mortis multo minus. 588.41.& 31.
Donatio simplex & inter viuos sicuti nunquam imputatur in quartam, nisi cum expressè dictum est, ita neque confertur nisi aut expressè lex illa donationi dicta sit aut necessitas æqualitatis inducendæ faciat locum Iustinianeæ constitutioni. ibid. 14,15
Donatio simplex non confertur inter fratres si facta ob benemerita. ibid. 21. quomodo intelligatur conferenda inter fratres. ibid 25 & 26
Donationem simplicem etiam conferunt emancipati, olim ab intestato tantum, hodie etiam ex testamento & eo casu quod nihil de inducenda æqualitate tractari oportet. ibid. 17.18
Donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ab alienatione quorundam nisi quantum ad alienatas. 1035.11.12 in all.
Donatio inter viuos non valet, nisi ex die insinuationis. ibid. 3 in all.
Donatio omnis inter viuos insinuatione eget, excepta illa quæ fit in contractu matrimonij. 233.6.4 in all.
Donatio inter viuos non potest conferri in absentem aut ignorantem vt ei statim acquiratur nisi ea mente res alicui tradita si absentis nomine. 146.20.2 in all.
Donatio inter viuos non insinuata, cum insinuari deberet, potest reuocari ex sola pœnitentia citra absolutionem. 1051.9.1
Donatio inter viuos perfecta ex causa ingratitudinis reuocari potest. 524.14.4 in all.
Donatio inter viuos citra insinuationem non valet etiamsi donator eam solennitatem expressim remiserit, adeóque tempore pestis, valebit tamen causa mortis si aliud nihil impediat. 1051.8.1
Donatio cum facta est post testamentum conferri nunquam debet, si liberi omnes ex æquis partibus fuerunt instituti. 588.43.1 in all.
Donatio, si ex vna parte & dos sit & simplex donatio, ex altera vero parte simplex donatio, neutra ex parte confertur, dos tamen iure communi conferetur. 588.4.18
Donationis actus vnus facit vt alius præsumatur. 139.1.1 in all.
Donationis solennitas à donatore non potest remitti cum iuris publici sit non priuati. 1051.8.5
Donationis & Ademptionis eadem est ratio. 233.6.11 in all.
ex Donationis causa debitorem liberare videtur, qui eum sibi non teneri profitetur. 118.13.6 in all.
Donationem futuri matrimonij contemplatione celebratam reuocari negamus, quod certum sit de futuris liberis illum cogitasse qui spe prolis suscipiendæ ad matrimonium accedere debuit. 1043.10.5
ex Donatione actio nulla competit hæredibus mulieris donatariæ, & à marito prædefuncto hæredis ex asse institutæ cum onere fideicommissi quæ legatum agnouit ac legata pleraque soluit, & hæreditatem ante mortem suam fideicommissario restituit. 541.2.4 in all.
qui à Donatione per transactionem recessit non potest restitui tanquam maior ex causa læsionis. 138.1.1
in Donatione etsi mortis mentio facta sit, tamen in dubio præsumenda est donatio inter viuos, maximè si actum sit vt donatio sit irreuocabilis. 1047.3.1
Donatione inofficiosa qui conqueritur nihil quicquam interest, an per vnicam Donationem, an per plures fraudem in legitima patiatur. 134.7.3 in all.
Donatione reuocata per liberorum superuenientiam fructus non restituuntur. 104.4.1
Donatione reuocata non ideo fructus restituuntur. ibid.
Donationes siue inter viuos siue mortis causa sunt extra causam hæreditatis. 185.14.2
Donationes inter viuos & coniuges factæ non valent. 604.5.8 in all.
Donationes mortis causa capiuntur ad instar legatorum. 226.22.2
Donationes causa mortis ex contractu non tanquam ex vltima voluntate debentur. 229.28.4 in all.
Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, sed tantùm quatenus salua legitima possunt confirmari. 1048.7.1
Donationes causa mortis habent augmentum monetale ex tempore non

Source : BIU Cujas

mortis sed donationis. 1048. 4. 1
Donationes quæ ex Constantini lege reuocantur, semper pro virilibus superuenientium liberorum portionibus reuocantur, quas ab intestato habituri illi essent si donationibus exhaustum patrimonium non fuisset. 233.3.1,2
Donationes validæ nec improbæ difficiliorem & odiosiorem reuocationis præsumptionem habent tum etiam cùm reuocari possunt. 1043. 11. 14.
Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamuis iuratæ sint nisi sint insinuatæ. 1051.7.1
Donationes inofficiosæ in priorem coniugem collatæ per liberos subsecuti matrimonij in totum reuocantur. 232.2.3,4,5
Donationes ex tacita donantis voluntate reuocari possunt. ibid. 8
Donationum causa mortis, & inter coniuges, differentia, cum de Falcidia disputatur. 717. 1
Donationum, licet inæqualium compensatio facienda omnem inæqualitatis rationem excludit. 588.4.29
Donationum quæ per liberationem fiunt non est necessaria insinuatio. 161.4.7
Donationum variarum cumulatio facit vt locus sit inofficiosæ donationis querelæ. 232.1.1,2,3,4
Donator pro arbitrio potest reuocare legem donationis etiam inter viuos dictam fauore tertij dummodo antequàm tertius ille acceptauerit. 1039. 2,4,5
Donator non tenetur de euictione quam non promisit, si non sit in dolo. 404.1.11 in all.
Donatoris hæredes non possunt habere donationem pro reuocata ob non secutum implementum si donator eam culpam donatario remisisse probetur. 1044.13.1
Donatoris arbitrio seruandum quod ex eius voluntate & liberalitate proficiscitur. 66.57.5 in all
Donatoris hæres ingratum donatarium dicere non potest quem donator ipse non dixit. 1045.14.1 in all.
Donatoris magis proprium est insinuare, quam donatarij. 1051. 8. 4 in all.
Donatori non est dandum auxilium restitutionis ad refundendam donationem ex causa ingratitudinis. 1045. 17.1
Donatorem futuris liberis plus quàm sibi fauere voluisse certum est. 1042. 8.5 in all.
Dos & augmentum dotale sunt correlatiua: correlatiuorum autem eadem ratio esse solet & debet. 587.3 20 in all.
Dos supra modum augeri non potest vt immodico augmento maritus oneretur. 534. 4.1,2,3,4
Dos simulata, non est dos nec potest confiscari. 499.10. 1 ad 7
Dos à sola matre promissa pro bonis paternis & maternis neque ex solis paternis promissa intelligitur, neque ex solis maternis, sed ex vtrisque simul. 510.10. 6,7
Dos promissa filio soluenda est patri, si cum eo filius habitet, sin secus, ipsi filio, quamuis in potestate constituto. 510. 11.1,2
Dos promissa necdum soluta quando & quatenus habeatur pro soluta. 510.12. 1,2,3,4
Dos quamuis ab vtroque parente in solidum promissa, soli tamen patri imputatur, si paternarum facultatum modo respondeat. 501. 8. 3,4,5,6
Dos quoties à pluribus promittitur qui non eandem ipsius promittendæ causam habent præsumitur tota ab eo data, cuius officio vt daret incubuit. 229.31.2 in all.
Dos legitimam licet non æquet, congrua tamen esse potest. 226. 20.3
Dos in legitimam debitam in iis bonis ex quibus profecta est, imputatur. 229. 31. 1
Dos melior fieri potest, dererior non potest. 362. 13. 3 in all.
Dos sine matrimonio esse non potest. 288. 2. 3
Dos alimentis amplior esse solet, licet alimentorum loco succedat. 297. 3. 8 in all.
Dos ibi tota esse debet, vbi tota sunt matrimonij onera. 314. 21. 6 in all.
Dos congrua non semper legitimæ comparatione æstimanda est. 226. 20. 2, 4.
Dos congrua dicitur inspecto tempore constitutionis. 226.21.1,3
Dos congrua illa est, quæ legitimæ portioni respondet. 732. 5. 8 in all. & 691.4 14 in all.
Dos constante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet. 295. 1. 4 in all.
Dos inofficiosa & immodica dicitur non quæ legitimam excedit, sed quæ facit ne cæteris liberis salua legitima esse possit. 226. 20. 11
Dos à muliere non magis oppugnari potest quàm alia quælibet res aliena. 295.1.4 in all.
Dos mulieris non confiscatur nec donatio ei facta, nisi quæ facta sit post admissum crimen. 1061.3.2 in all.
Dos mulieris pro rationibus tutelæ retineri potest quandiu rationes ritè redditæ non sunt, secus si redditæ sint rite, quamuis non tectè, dummodò absit dolus. 529.14.10,15
Dos quæ mulieri aut eius hæredibus restituenda est, an contineatur appellatione debitorum omnium quæ maritus mortis tempore reliquerit. 670.22
Dos licet sit mulieris, tamen est in bonis mariti. 371. 6.1 in all.
Dos ipso iure minuitur per impensas necessarias. 326. 16.2 in all.
Dos filiæ si data fuerit in pecunia numerata, nepotes tamen in pecunia legitimam accipere non coguntur, si malint eam habere in corporibus hæreditariis. 106. 19.1
Dos filiæ si ad nepotes perueniat ex pacto, prouidentia & dispositione aut imputari debet nepoti, non aliter. 105. 18. 5
Dos etiam propria filiæ ex stipulatione dotali, potest tamen solui patri qui habuit penes se instrumentum dotale. Et quid si postea tota dos ex eo instrumento petatur per filiam aut alium cui pater post eas solutiones acceptas instrumentum tradiderit. 531. 22.1 ad 5
Dos matris atque tutricis non est obligata aliis quàm liberis pro rationibus tutelæ. 523. 46. 1 in all.
Dos matris licet tota consistat in pecunia numerata, nec maritus soluendo, non eo minus tamen in æstimanda læsione si pro modica quantitate filia maternæ successioni renunciarit, totius dotis ratio habebitur. 130. 9.1
Dos per matrem & fratrem defuncto patre constituta ex maternis fraterniſque bonis in partes constituta intelligitur. 505. 1.1,2,3
Dos pecuniaria conuersa in corpora statim restituenda est. Itémque cùm pignus quod mulier habuit marito in dotem datum est. 527. 7. 8, 9
Dos pecuniaria vt post annum reddatur, si conuenerit, valet pactum. 534. 2. 7 in all.
cum Dos repetitur soluto matrimonio compensationi plerumque locus est. 376.16.4 in all.
Dotis actio necessaria est soluto matrimonio, nec dos redit ipso iure ad mulierem. 158. 6.9 in all.
quantum interfit inter Dotis restitutionem & assecurationem. 511.2.1
Dotis augmentum, vide *Augmentum dotis.*
Dotis augmentum videtur censeri debere eodem iure, quo dos tanquam portio dotis. 1061.3.2 in all.
Dotis assecuratio contra quosdam creditores, omnes afficit, sed non æstimatio bonorum nisi facta sit omnibus vocatis. 817. 11.1
Dotis æstimatæ periculum ad maritum tanquam ad dominum spectat. 533.27.8
Dotis causa semper & vbique præcipua est, quod & de dotis augmento consuetudinario intelligendum. 624.4.3 in all.
Dotis causa iusta est alienationis causa, sicut & donationis ante nuptias. 137. 1. 3 in all.
in causa Dotis per mulierem promissæ ei qui alioquin vxorem non fuit ducturus, Velleianum cessat. 363.14. 1,5
Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua. 524. 3.1,2
Dotis debitor soluens dotem constante matrimonio si soluat contra formam à iudice præscriptam non liberatur. 524.51.1, ad 12
Dotis exactio ad solum maritum pertinet. 153.1.23 in all.
Dotis fideiussor dari potest mulieri non debitori, & cum dos periculo mulieris est non debitoris. 459.3.7 in all.
Dotis promissio incerta nunquam valet nec si à patre facta sit. 505. 1. 2
Dotis promissæ aut legatæ differentia. 507. 5.4,5
Dotis promissio per patrem & matrem simul facta an & quando censeatur ex bonis etiam maternis facta esse. 508. 7. 3
Dotis promissæ petita obtentaque solutio per maiorem, non impedit restitutionem ex causa minoris ætatis & immodicæ læsionis. 151. 1. 5, 6
Dotis restituendæ tempus inspiciendum est cum quæritur an valeat pignorum dotalium remissio? probandi tamen onus mulieri incumbit, præsertim si cum iureiurando renunciauerit. 362. 13. 1, 2, 3, 4, 5, & 6
Dotis vsuræ nullæ debentur, si in eam quantitas aliqua data sit pro omni legitimæ iure, ac conuenerit vt ante tempus aliquod siue certum siue incertum peti non possit. 223.12.8 in all.
Dotis vsus necessarius est vt matrimonium facilius contrahatur. 141. 1. 6
Dotem legitima maiorem esse nihil vetat. 226.20.14. in all.
Dotem mulieris saluam integramque seruari necesse est. 144. 1. 9
Dotem dare nemo tenetur institutionis titulo. Et de variis Dotis & Legitimæ differentiis. 226.9.1, ad 13
Dotem constituens, non ideo censetur nunciare fideicommisso conditionali in ea dote constituto, si fideicommissi conditio nondum extiterat tempore dotis constitutæ. 683. 28
Dotem se habuisse confessus quam non habuit videtur donasse. 540. 10. 11 in all.
Dote minus congrua filiæ à patre constituta, si tutor eam auxerit ad concurrentem legitimæ quantitatem, ea dos à tutore constituta eo gaudet priuilegio vt pro ea possint obligari bona subiecta fideicommisso. 691.4.48 in all.
Dote in exigenda spectanda est consuetudo loci domicilij mariti, non quoad bona alibi sita, nec si contractum sit matrimonium ea mente vt coniuges viuant in loco domicilij vxoris. 68. 3 11 in all.
in Dote exigenda locus spectandus est vbi maritus domicilium habet, non vbi contractum fuit matrimonium. 226. 20. 7. in all.
Dote constituta dimidiæ portionis bonorum patris, additis verbis, *ad formam diuisionum, & iuxta tenorem testamenti paterni*, quomodo facienda diuisio. 525. 57
de Dote aucta constante matrimonio inscio socero qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, an etiam pro dotis auctæ incremento

Source : BIU Cujas

mento socer, eiúsque bona teneantur. 509.9.1 ad 25
patre obligante pro Dote filio data partem bonorum, vniuersa patris ipsius bona hoc ipso obligata intelliguntur. Idem est, si filij nuptiis quoquomodo consenserit. 298.7.1 ad 6
Dotium fauor æstimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum. 363.14.10 in all.
DOTARE filiam paternum non maternum officium est. 229. 31.2 in all. si tamen ex bonis paternis dotari nequeat, à matre dotari debet. ibid.
DVCES Sabaudiæ in dominiis & territoriis suis ea omnia faciunt quæ potest Imperator in suis. 770. 1. 2 in all.

E

EBRIETATIS plerique sunt gradus. 1068.7.5
EBRIVS qui nullo modo compos fuit suæ mentis si alium occiderit non est condemnandus pœna ordinaria, sed tamen non potest euadere extraordinariam si ebrietatis culpa ei possit obiici. 1068. 7.1
Ebrietas excusat à dolo, sed non à culpa nisi factus sit ebrius sine culpa sua. ibid. 1 in all.
ECCLESIA, fiscus, & pupillus æquiparantur. 77.20. 10 in all.
Ecclesia iure minoris vtitur. 230.36. 12 in all.
Ecclesia concedens alicui iurisdictionem præsumitur concedere in feudum, & ideo debet iurare fidelitatem. 193.17. 3 in all.
Ecclesia habens dignitatem aut prælaturam præsumitur esse de iure patronatus principis. 582. 1.1,2,3
Ecclesia exemplo minoris restituitur in integrum aduersus agnitionem hæreditatis. 696.1. 1 in all.
Ecclesiæ antiquiori ius suum semper conseruandum est. 57. 21. 5 in all.
Ecclesiæ & minoribus ex capite iustæ ignorantiæ aduersus quadragenariam præscriptionem, dari potest restitutio. 140. 1. 1
ad Ecclesiæ reficiendæ onus soli tenentur parochiani non etiam forenses. 1117.2.2 in all.
an & quatenus actio Ecclesiæ acquiratur adeoque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à possessoribus singulis exigendum ex stipulatione domini directi. 481.42. 1 ad 9
Ecclesiam dotatam esse interest publicè, vt possit inuenire prælatum qui cultui diuino inseruiat. 50.86.4 in all.
EDENS instrumentum aliquod dimidiatum & mutilum, aut partem chartæ ex cuius scriptura appareat in alia parte quæ abscissa est aliquid scriptum fuisse, in dolo esse præsumitur. 89.2. 3 in all.
Edere nolens iterum instrumentum, etiam ad fundandam aduersarij intentionem, litis iacturam pati debet. ibid.
EDICTVM Principis obligat subditos vbicunque gentium. 61.3.12
Edicta Principis cum sint stricti iuris non sunt ampliauda. 67.1. 1,2
Edictum in personam conceptum, nisi forensium expressim mentio fiat, subditos solos comprehendit. 68. 2. 2
Edictum de imminuenda quantitate debiti ob melioratas monetas non pertinet ad expensas litium, quamuis iam ante factas & taxatas. 1012. 43
Edictum successorium an habeat locum in hæriditatibus. 624 3 factum est ne bona diutius iaceant. ibid. 17.
Edicto rescinduntur ea quæcum minoribus circumuentis gesta sunt. 142.3. 2 in all.
Edicto circumducto litigandum est ex integro, ac si omnino nihil dum factum esset. 179 30.2 in all
Edicto non omnis metus, sed is qui in constantissimum virum cadit, continetur. 125.5.7
Edicto de inscriptionibus cautum est vt quisquis fundum acquisiit quocunque tandem acquisitionis & contractus genere idipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat. 473.17.5
Editio instrumenti, *communicatio* à Pragmaticis appellatur. 89. 2. 3 in all.
Editiones actorum iudicialium fieri semper debent cum die & consule. 91.8. 3. in all. & 89.2. 1 in all.
EFFECTVS attenditur magis quàm causa in his quæ sint facti magis quàm iuris. 444. 10. 16 in all.
Electio & votum quid differant. 669.13
Electio, dummodo ritè facta, efficit vt electus primi emptoris loco habeatur. 428.4.14 in all.
Electio regulariter est debitoris. 282. 18.12
Electio quæ in præsentis & acceptantis fauorem facta est, nullum in beneficio tribuit, sed ad beneficium. 32.20.2
Electio & confirmatio in fauorem absentis facta, non prius absenti ius in beneficio tribuit quàm ratam eam habuerit. 31.19.1
Electio & confirmatio ostendi debent vt sciti possit an vtiliter & rite vtraque facta sit. 46.68.3
Electio facta per talliabilem in fraudem patroni aliquando reuocanda est contra tertium bonæ fidei possessorem. 420.4.1 ad 17
Electio acceptata post quadragesimum diem nouam venditionem inducit. 428. 2.1,2
Electio non seruatis solennibus facta nulla est. 62.39.6
Electio si non incontinenti, sed post traditionem sequatur, non eo minùs vnica emptio contracta videbitur, emptorque constitutus is qui intra quadragesimam diem electus erit potiùs quam qui eliget. 429. 5. 1
Electio nulla est quæ fit ad ecclesiam non vacantem, & in locum viuentis. 63. 43.3
Electio, vide *Collatio*.
Electionis ius est vt non nisi viua voce & secreto fieri debeat. 62. 40. 1
Electionis solenne est, vt omnium qui vocati sunt & adsunt vota exquirantur in quo si peccatum fuerit electio non tenet. 63.42. 1,2
Electionis de qua non apparet confirmatio non potest esse vtilis. 46. 68. 1
peccans in forma Electionis, eligendi iure pro ea vice priuatur. 63. 41. 1
Electione inutili facta inutilem sequitur esse confirmationem. 63. 43. 4
Electionis tempore absens, non potest, ne quidem cum capituli consensu sententiam votumque emittere. 62.40.2
Electiones non fiunt nisi per viam scrutinij, aut compromissi, aut inspirationis: licet per sortem olim fieri potuerit. 62.28.1
Electus in foro conscientiæ tutus est, licet in electione facienda quod ad solemnitates attinet peccatum fuerit modo de iure gentium teneat electio. 62.39.1,2,3
Electus ab emptore nunquam plus iuris habere non potest contra venditorem, quàm haberet primus emptor qui eum elegit. 430.8.6
Electus nondum confirmatus renunciare in manibus eligentium sine superioris autoritate, suo iuri potest, non item post confirmationem. 64. 48. 1, 2
impetranti non nocet quod habeat aduersarium qui iam tum Electus erat, si nondum secuta esset confirmatio. 32.20.2
Eligenda ea via est per quam id fiat quod vni profit, & alij non noceat. 41. 52. 12 in all.
Eligendi facultate coniugibus data, mortuo altero ex iis, superstes neque eligere neque electionem reuocare potest. 679. 19
Eligens amicum cui emat, si postmodum iura sua omnia in alium transferat, nihil agit, nec si à contractu electionis mutuo partium consensu recessum sit. 427. 1. 4 in all.
Eligens & electus, quoties ritè fit electio, vnius tantum personæ vice funguntur. 407. 8. 3 in all.
ELEEMOSYNA res sacra & religiosa est. 66. 57.2
Eleemosynæ nomen originem habet à pauperum miseria. ibid. 6 in all.
Eleemosynam exercens curiosiùs inquirere de qualitate & conditione illius in quem liberalitatem confert. ibid.1
ad Eleemosynam non sunt diuites admittendi à Prælato qui tertiam reditus sui partem in eleemosynas distribuere cogitur. ibid.4. admittendi tamen si quæ generalis & perpetua eleemosyna ex alicuius siue Principis siue Prælati munificentia sic constituti sit, vt omnibus tam diuitibus quam egenis sine discrimine tribuatur. ibid.5
in Eleemosyna quicquam contra pietatem fieri ferendum non est. ibid. 13 in all.
ad Eleemosynas publicas ne ditiores aut validi mendicantes accedant generalibus Senatusconsultis prouisum est. ibid.12 in all.
EMANCIPATVR nemo nisi qui sit in potestate. 587.1.1 in all.
EMERGENTIA de nouo nouo egent auxilio. 626. 10. 14 in all.
EMENDO nemo fit creditor sed dominus si res vendita sit vel à domino vel ex domini voluntate. 897.10.1 in all.
EMENS à Principe rem iam alij venditam non potest vincere nisi pro eo interueniat procurator Principis. 771.3.1
Emens bona fide à spoliatore præscribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, nisi ex die litis contestatæ, sed habens malam fidem præsumpram præscribit longissimo. 776.17.1
Emens sibi & amico per se eligendo, amicus solus laudimia debet, emptor nulla. 407.8.14
Emens sibi & amico, aut electo aut eligendo, si postea elegit, vna tantum venditio est, dummodo fiat electio intra dies quadraginta & eodem precio. 427. 1.4, 8
Emens ex aliena pecunia sibi emit & dominus fit rei emptæ, nec nisi personali actione conueniri potest de precio. 431.10.5,6
Ementi alteri ex propria pecunia nomen accommodans nihil sibi vel momento vllo temporis acquirit, sed ei soli cui nomen accommodauit. ibid. 1, 2
Ementi rem mulieris quam vendidit cum marito, quæ requirantur vt tutus sit contra vendicationem, si venditio facta fuerit in fraudem Senatusconsulti Velleiani. 368.27.12 in all.
EMOLVMENTVM totius iudicati tale tantumque debetur, quale, quantúmque deberetur si actor cum expensis obtinuisset aut succubuisset. 183. 7.4.
Emolumentum iudicati singulare nullum debetur, ex ea sententia per quam quis retentus sit in quasi possessione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructibus præstandæ. 184.11.1,2
Emolumentum quod ex iudicato debetur, à Pragmaticis iudicati tributum nuncupatum, non nisi facta liquidatione deberi intelligitur. 182.3.2 & 183. 8.2 in all.
Emolumento pro iudicato quantum debeatur si actor pro parte obtinuerit & pro parte succubuerit. 794 9.1
Emolumentum nullum debetur pro pecunia quam restituere iussus est. 795.10.1
Emolumentum debetur, etiam si transactio iudicatum præcesserit. 183. 8.4
Emolumentum nouum debetur quoties noua est instantia. 184. 12. 9 in all.

Source : BIU Cujas

molumentum debetur pro omni adiudicatione ex ſtatuto Sabaudiæ, non ſi ſolius poſſeſſionis adiudicatio fiat. 185. 13.6 in all.
Emolumentum iudicati debetur non ob ſolam adiudicationem, ſed tum quoque cùm rei interceſſio ſummouetur, licet in prioris iudicati executione. 184. 12. 11
Emolumentum nullum æris alieni eſſe poteſt. 185.14
Emolumentum bis eſt pro eadem quantitate præſtandum per condemnatum qui quaſi non condemnatus & tanquam tertius interceſſit in executione iudicati, tandemque ſuccubuit. 184.12.1 ad 10
Emolumentum nullum debetur ab hærede pro legatis corporibus quorum dominium tam cito ſit legatarij, quàm hæreditas facit hæredis res ſingulas. 185.14.2
Emolumentum nullum debetur ex cauſa executionis iudicati. 184. 12. 8 in all.
Emolumentum perinde debetur pro retentione atque pro adiudicatione actori facta, ſi quid excipitur quòd reus retinere poſſit. 182. 4. 6 in all.
Emolumentum ab hæreditatis petitore pro modo, quantitate & æſtimatione quorumcunque bonorum defuncti debetur. 185.14.1
EMPHYTEVSIS eccleſiaſtica reſcindi non poteſt prætextu nullitatis ob non ſeruatas ſolennitates, maximè poſt longum tempus, niſi probata læſione. 484.53.1, 2, 3
Emphyteuſis rei eccleſiaſticæ hodie indiſtinctè valet, dummodo facta ſit in vtilitatem eccleſiæ. 443.7.1
ex pluribus rebus in Emphyteuſim ab eodem recognitis, an & quando poſſit emphyteuta quaſdam derelinquere, & quaſdam retinere. 474 20. 1, 2, 5, 6
EMPHYTEVTA quis non eſt magis aut minus, quod maiorem minorémve penſionem debeat. 190. 9.3 in all.
Emphyteuta rem vltro derelinquens non poteſt impenſas repetere quas in eam fecit. 473.13.1
Emphyteuta domini directi iure cenſetur ſi cum ſecundo emphyteuta compareat. 472. 12.3
Emphyteuta poteſt inuito domino rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione perſonali, dummodo omnia dereliquat quæ coniuncta ſunt in onere. 472.11.1 ad 6
Emphyteuta primus quam actionem habeat contra ſecundum ſine ceſſione. 472.12.1 ad 17
Emphyteuta ſecundus non tenetur ſuperiori domino directo ex cuius conſenſu accepit emphyteuſim, niſi quatenus ipſe permiſit. 489. 70. 1 ad 4
Emphyteuta ab alio ſpoliatus citra factum & conſenſum domini directi perinde annuum canonem ſoluere cogitur. 478.33.1,2
Emphyteutta qui rem alienauit, etiam ſine dolo, non prius abſoluendus eſt, quàm iudicauerit poſſeſſorem qui ſit condemnatus. 485.56.1 ad 7
Emphyteuta expelli non poteſt ob id quod re malè vtatur, ſed cogi poteſt vt vel bene re vtatur, vel rem derelinquat. 484. 52. 1 ad 7
Emphyteuta perſeuerans in lite poſt productas teſtationes condemnandus eſt etiam in anteriores expenſas litis. 489. 69. 1,2
Emphyteuta non liberatur per rei peremptionem quæ paulatim per poſſeſſoris negligentiam contingit. 479. 37. 1, 2 Imo nec impenſas ad rem meliorandam eo caſu factas repoſcere poteſt. ibid. 8
Emphyteutæ rem Emphyteuticariam nouo cenſu onerare non licet ſine voluntate domini directi, neque alius profiteri poteſt quam qui re vera poſſidet. 471.9.1 ad 23
Emphyteutam contentio de dominio directo inter plures excuſat ne interim cogatur ſoluere. 476.26.1
contra Emphyteutam vindicatio, & hypothecaria, & actio in perſonam competunt domino directo. 496.7.1 ad 6.
res Emphyteutica quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum, an redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore conſtitutis. 507. 61.1 ad 19
re Emphyteuticaria diminuta penſionis quoque diminutio fieri debet ſi propter fructus ſoluatur, non propter vtile dominium. 976.26.1,2,3,4
EMPTA res ex pecunia militis, pupilli aut adulti, eorum eſt quorum eſt pecunia, ſi empta ſit ex eorum pecunia in totum. 239. 6. 1 in all.
Empta res ex pecunia filij à patris patris eſt. ibid.
Empta res etiam ſub pacto de retrouendendo poteſt retineri pro pecunia chirographaria, non minùs quàm ſi eſſet tantùm obligata. 930. 4.2, 4
res Empta ex precio alterius rei venditæ non cenſetur in eius locum ſubſtituta, niſi deſtinatione contrahentium. 451.5.1,2,3,4
Empta per mulierem conſtante matrimonio vindicari per creditores mariti non poſſunt. 430.7.1,2
ſi Emptum aliquid ſit ex ſecundi creditoris pecunia ea mente vt ſubrogaretur in locum rei eidem creditori prius obligatæ, an ſit anteriori-bus in ea re præferendus. 899.17. 1 ad 7
quod Emptum eſt ex pecunia communi, nec commune, nec communicandum eſt. 239. 6. 2
EMPTIO & conductio iiſdem fere iuris regulis conſtat. 282. 28. 5 in all.
Emptio fructuum non eſt in omnibus ſimilis conductioni. 457. 25. 1 ad 10
Emptio rei ex pecunia communi non facit rem communem, ſed propriam illius qui comparauit, ſalua ei cuius pecunia pro parte fuit actione in perſonam ad eam precij paterni repetendam. 403. 5. 1, 2
Emptio reditus anni frumentarij vel vinarij ad ſeptuncem reducitur. 384.19. 4
ad Emptionem nemo accedit niſi vt rem à ſe emptam perpetuò ſibi habeat. 875. 14.1 in all.
Emptio ſolo conſenſu, permutatio non niſi rei traditione perficitur. 448. 8. 3, 4
in Emptione nominis tranſeunt vtiles actiones etiam abſque ceſſione. 411.13.2 in all.
EMPTOR fructuum vno caſu præfertur creditori pignus iudiciale habenti, in fructibus, etiam ratione fructuum poſt conſtitutum iudiciale pignus perceptorum. 919.28
Emptor hæreditatis ſuccedit in vniuerſum ius venditoris. 412. 19. 3 in all.
Emptor non tenetur ſtare colono ſui venditoris. 455. 19.2
Emptor fundi dotalis qui ex vtriuſque coniugis voluntate debuit precium deponere penes certam perſonam vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, ſi volente marito deponat penes alium æque idoneum etiam ignorante muliere tutus eſt. 1015.50.1 ad 34
Emptor qui partem rei ſibi venditæ accepit ſi de alia parte controuerſiam patiatur nec tamen velit à contractu recedere condicionem deferente venditore tenetur partem precij ſoluere. 1022. 14.12
Emptor qui emit fundum pupillarem à tutore ſine decreto, nullam eo nomine actionem habet contra tutorem antequàm res euicta ſit. 424. 3.1
Emptor qui annuum reditum perpetuum quandocunque redimendum cerro iuſtóque precio comparauit, licet cogere non poſſit venditorem vt redimat, ſi tamen reditum petens per venditorem repellatur, quaſi iam facta fuerit redemptio, ídque falſum appareat, mendacij ſui pœnas luet. 418. 22.1 ad 22
Emptor cum pacto de retrouendendo licet ſit dominus cogitur tamen de iure ſuo diſputare in diſcuſſionis inſtantia & quomodo ei ſuccurrendum ſit. 875.6.1
Emptor prætextu anteriorum creditorum ſuperuenientiam recuſare non poteſt quominus ſoluat anterioribus præſtita per eos ſatisdatione. 873.9.1
Emptor dominium transferre in alium alia lege aut conditione non poteſt quàm qua à venditore habuit. 436. 9. 11
Emptor qui læſit venditorem enormiſſimè non habet electionem ſupplendi iuſti precij, ſed tenetur ad omnium fructuum reſtitutionem. 414.3. 1,2,3
Emptor qui ſoluit anteriori venditoris ſui creditori non ideò ſuccedit in locum anterioris ſi neque pactum interueniat neque ceſſio, in eoque deterioris conditionis eſt quàm creditor, & quare. 922. 8. 1 ad 5.
qui Emit ea lege vt precium impenderetur ad reficiendum domum venditoris idem priuilegium habet ſecuta euictione contra cæteros creditores anteriores, quod haberet ſi ab initio ad reficiendam domum credidiſſet. 922.9.6,7
Emptor non aliter indemnis ſeruari poteſt, quàm ſi omnes litis ſumptus ſarciat, ac quanti venditoris intereſt. 437. 13.14
Emptor non poteſt diſcedere ab emptione inuito venditore. 408. 4. 1, 2
Emptor ſi ſuſceperat periculo ſuo neceſſitatem expellendi præpotentis ſpoliatoris; tanto maiore precio emiſſe intelligitur. 417. 18. 1, 2
Emptor probata læſione quando non teneatur ad fructuum reſtitutionem. 421. 32. 5
Emptoris & venditoris vt plurimùm eadem eſſe cauſa ſolet. 252. 5. 8 in all.
Emptoris eſt pecuniam pro re non aliam rem dare. 446. 4. 12 in all.
Emptori etiam venditoris iura proſunt. 193.3.11 in all.
Emptori qui ex pacto retrouendere debuit, eóque nomine conuentus à Senatu condemnatus fuit, ſaluum eſt ius agendi contra quem & quomodo agendum videretur. 783. 11
Emptori aliive poſſeſſori cuilibet qui autorem aliquem laudare velit dilatio danda eſt priuſquam ad litem conteſtandam vrgeri poſſit. 191. 3. 2 in all
Emptorem non bene defendit qui pecuniam offert actori rem venditam vindicanti iure dominij, etiamſi offerat præterea quicquid poteſt inter eſſe vindicantis. 1026.26
Emptori redimenti pignora publicè vendita non redduntur fructus niſi qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt. 414.6.1
ex pluribus Emptoribus præfertur is, qui prior factus eſt poſſeſſor etiam per ſolum conſtitutum aut precarium. 239.4.1
ENFANS dictio, collectiua eſt primi & vlteriorum graduum. 666.4.8 in all.
ENVMERATIO ſpecierum, ſiue per imperitiam, ſiue interpretandi potiùs, quam reſtringendi animo facta, non reſtringit legatum generale factum vxori. 658.2
ENVNCIATIVA verba probant in antiquis. 66. 58 7 in all.
EPISCOPVS quilibet presbytero Cardinali maior eſt. 55.13.1 in all.
Epiſcopus poteſt ex cauſa commendare beneficium vſque ad ſex menſes. 29.9.7
Epiſcopus ſub alieno Principe dignitatem officiúmve gerens, officio, ſi ſi in eo deliquerit, priuari poteſt. 210. 31.4
Epiſcopus poteſt etiam eſſe Senator, quod Senatui non paruum ornamentum eſt. 55.13. 1, 2,4 in all.
Epiſcopus neque vicarius Epiſcopi aliorum doctrina egere debet. 59. 28. 3 in all.
Epiſcopus per ſingula triennij curricula beneficiorum omnium in ſua dioeceſi

Source : BIU Cujas

diœceſi conſtitutorum ſtatum & poſſeſſores inquirere ex officio debet. 28.5.6 & 533.15
Epiſcopus ex ordine conſulere debet & parocho & archipresbytero de congrua portione diſceptantibus. 41.52.11 & 58.22.1 in all.
Epiſcopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium quæ ſuum habent ſuperiorem, niſi ſuperior negligens ſit in prouidendo. 45.65.1,2,3
Epiſcopi iuriſdictio regulariter eſt in clericos, ſiue agatur ad depoſitionem ordinis, ſiue ad depoſitionem officij, ſiue ad morum correctionem. 62.36.3 in all.
Epiſcopo quænam impenſa adiudicetur pro iis diebus quibus fuit in itinere. 803.47.4 in all.
Epiſcopo præſtante autoritatem quod in vſus pios deſtinatum eſt, in alios conuerti poteſt, ſi modo iuſta commutandi cauſa ſubſit. 47.71.1
Epiſcopo mortuo tota, ipſius poteſtas redit ad Papam. 32.21.1 in all.
Epiſcopi ſolent iudicibus ſecularibus inhibere ſub pœna excommunicationis vt lite pendente ſuperſedeant. 197.11.3 in all.
Epiſcopi poſſunt audire leges, vt per eas melius intelligatur canones. 55.13.2 in all.
EQVES Senatorius in Senatus prætorium ſecretum ingredi non poteſt, niſi cum de armorum & belli iure tractatur. 72.1
Eques Senatorius ante Senatores omnes ac primo poſt præſides loco ſedet, quoties publice, priuatimque Senatus habetur. ibid.
Equites Hieroſolymitani & Maltenſes non admittuntur ad fideicommiſſum familiæ relictum, ne quidem quantum ad vſumfructum. 685.33
EREMODICIVM contrahi non poteſt ex facto falſi procuratoris, nec ſi poſtea ſit ſecuta ratihabitio. 174.8.1,2,3
ERRANTES mitiùs puniendi ſunt tum quoque cùm delinquunt, quaſi nec delinquere videantur. 340.54.9 in all.
Errare in ipſa poſſeſſione, aliud, aliud in titulo poſſeſſionis. 765.41.9 in all.
ERROR potius quàm dolus præſumitur in eo qui palam male fecit, ſecus in eo qui clam. 288.2.1 in all.
Error quandoque ius facit aut ſaltem iuris noui occaſionem præbet. 340.54.6 in all.
Error iuris ciuilis excuſabilis eſt in ruſtico. 589.1.14 in all
Error expreſſus in die ſententiæ executioni mandatæ non viciat executionem ſi modò conſtet de qua ſententia actum ſit. 822.3.1
Erroris calculi allegatio præſcribitur ſpatio 30. annorum. 774.10.1 in all.
Errorem ſuum corrigere notarius per ſe & ſine iudice quandoque poteſt. 345.9.1
ESCHEVTÆ legalis reſeruatio non habet locum quandiu aliquis ſupereſt ex iis quorum fauore facta fuit renunciatio, ſiue maſculi ſint, ſiue fœminæ. 102.12.1
EVENTVS poſterior à primordio tituli formatur. 309.3.14 in all.
Euentus futuri incertitudo facit vt multa permittantur quæ alioquin non permitterentur. 353.8.1 in all.
EVICTIO quando præſtanda ſit ex cauſa tranſactionis. 1028.32
Euictio ſequi poteſt ex cauſa vel dominij vel pignoris. 905.41.5 in all.
Euictionis litem venditoris ab emptore denunciatam eſſe ſufficit vt poſſit emptor habere regreſſum etiam contra poſſeſſores pignorum poſtea venditorum, licet nihil iis fuerit denunciatum. 1026.25.1 ad 21
de Euictione pignoris creditor non tenetur, ſed tantùm de facto ſuo repromittere & dolo, itémque actionibus ſuis cedere, & præſtare ſe potiorem. 1028.1.1 ad 4
de Euictione agere non poteſt is ipſe qui poſſeſſionem tranſtulit in eum à quo nunc patitur controuerſiam, niſi poſt recuperatam quoque poſſeſſionem inquietetur. 1022.15.1,2,3
de Euictione actio naſcitur ex donatione in ſolutum perinde atque ex venditione. 1027.28
Euictionis periculo imminente plurium rerum diuerſis pretiis & inſtrumentis venditarum, ſi de vnius tantum pretio agatur, ſi de vnius tantum pretio agatur, eius ſolius nomine ſatisdationem offerri ſatis eſt. 1020.10
de Euictione an & quando teneatur aut de pretio, tutor, qui pupilli nomine rem alienam aut alij obligatam vendit & quid ſi non ſit ſoluendo. 1010.9
de Euictione bonorum fideicommiſſi in dotem datorum. 1028.33
de Euictione quæ in ipſo limine contractus immineat, non eo minus debet ſatisdare venditor, quo ſatis cautum ſit emptori datis ei pignoribus. 1021.11
de Euictione nullum regreſſum habet qui renunciauit liti motæ ſibi de dominio rei venditæ, præſertim ſi apud acta renunciauerit, niſi probet iuſtam fuiſſe euictionem. 1020.8
de Euictione conueniri non poteſt, qui liberaliter remiſit quod ſibi debitum putabat, ſi neque promiſerit, neque dolus interuenerit. ibid. 7
de Euictione non tenetur procurator qui fidem ſuam non adſtrinxit pro euictione prædiorum quæ alterius nomine vendidit, ſi modo vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem. 1019.6
de Euictione an teneatur venditor hyperochæ euicto fundo cuius redimendi ius competebat. 1027.30
de Euictione ex contractu quando agat emptor priuſquam ille contractum ex parte ſua impleuerit. 1025
de Euictione priùs priùs agi non poteſt quàm res ſit euicta, nec ſi lis & modeſtia iam mota proponatur. 927.1.1 in all.
niſi expreſsè conueniat in contrarium. ibid.
pro Euictione fundi non ſemper pecunia dari debet, ſed alius fundus æquiualens arbitrio boni viri, ſi habeat venditor ex propriis bonis quem dare poſſit. 1019.4
cùm Euicta res eſt quæ fuerat data in ſolutum ſiue pro re, ſiue pro pecunia, an priſtina actione poſſit agi? An ſola ſuperſit actio de euictione. 1014.49.1 ad 29
Euictis pignoribus dotalibus quæ maritus in ſolutum acceperat non habetur dos pro ſoluta, ideóque nec maritus nec eius hæredes ad reſtitutionem tenentur. 1023.20.1 ad 26
EVOCARE ab inferioribus iudicibus ſolus Senatus hodie poteſt. 172.1.8 in all.
Euocationes magnam litium & expenſarum materiam præbent. 87.15.3 in all.
EXACTIO ſine actione eſſe non poteſt, cùm debitor non vult bonam fidem agnoſcere. 460.39.8 in all.
EXCEPTIO eſt actionis excluſio. 199.1.8 in all.
Exceptio accommodanda eſt ad naturam actionis cui opponitur. 408.3.8 in all.
Exceptio creditoris odio inducta (qualis eſt Macedoniani) non parit condictionem. 360.6.4 in all.
Exceptio rei iudicatæ non habet locum niſi vbi eadem eſt cauſa petendi. 837.4.3 in all.
Exceptio rei iudicatæ à perſona venditoris tranſit in emptorem, non contra. 481.43.5 in all.
Exceptio non impugnans iudicatum, cuiuſmodi eſt compenſationis & ſolutionis, poteſt opponi etiam in executione iudicati. 960.2.1
Exceptio anterioris fideicommiſſi opponi poteſt contra poſteriorem fideicommiſſarium à tertio poſſeſſore. 972.45.1
Exceptio contrarij ſpolij de rebus mobilibus an & quando detur ſpoliatori conuento remediis recuperandæ poſſeſſionis. 892.40.1 ad 11
Exceptio doli competit aduerſus eum qui agit ex ſtipulatione interpoſita ſine cauſa. 489.66.2 in all.
Exceptio non factæ diſcuſſionis quando poſſit eſſe peremptoria. 878.2.3 in all.
Exceptio non factæ diſcuſſionis opponi poteſt, ſi male intenta fuerit hypothecaria. 960.1.8 in all.
Exceptio (deducto ne egeat) poteſt opponi etiam in executione iudicati & ſi admiſſa non ſit, iuſtè ab executore prouocari poteſt. 832.42.1
Exceptio diuiſionis opponi poteſt non ſolum poſt litem conteſtatam, ſed etiam in executione iudicati, tanquam quo non impugnet iudicatum. 960.1.3 in all.
Exceptio diuiſionis an poſſit ſuppleri per iudicem potius quàm exceptio ordinis. 993.35
Exceptio dominij non poteſt obiici agenti interdicto recuperandæ, niſi reus dicat ſe habere cauſam ab actore, aut ab eo cuius actor hæres ſit. 891.38.1,2,3
Exceptio excuſſionis neque nudo detentori datur, neque malæ fidei poſſeſſori conuento per hypothecariam. 961.3.2
Exceptio excuſſionis eſt dilatoria, & ideo opponenda ante litem conteſtatam, non poſt, niſi opponatur per eum qui tanquam autor laudatus venerit in ius poſt litem ab emptore ſuo conteſtatam. 960.1.1 ad 4
Exceptio non factæ excuſſionis contra hypothecariam ſolam competit, non etiam contra dominij vindicationem. 230.32.1 in all.
Exceptio non factæ excuſſionis non poteſt auferri tertio poſſeſſori per pactum inter debitorem & creditorem initum. 961.6.1,2,3
Exceptio non factæ excuſſionis nocet mulieri agenti hypothecaria, ſicut & cæteris creditoribus. 526.2.1
Exceptio non factæ excuſſionis competit poſſeſſori contra agentem hypothecaria. 885.17.2 in all.
Exceptio fori declinatoria eſt, & conſequenter dilatoria. 202.3.3 in all.
Exceptio de iure tertij regulariter eſt admittenda. 235.2.5 in all.
Exceptio de non iure actoris ſemper admittenda eſt. 245.5.3 in all.
Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua eſt, ſicut & doli malis ſi debitor velit probare non fuiſſe numeratam pecuniam. 369.1.4,5,6
Exceptio non numeratæ pecuniæ aduerſus apocham probari debet per teſtes vſque ad 30. annos, ſed non per iuſiurandum ne quidem deciſiuum, multò minùs per ſuppletorium. 371.7.1,2,5
Exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipſo quod obiicitur, ſi modo tempora largiantur, vires ſuas exerit, & impedit executionem obligationis quantumlibet iuratæ. 370.3.1,2
Exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem vt probare numerationem debeat, reſtitutio verò debitorem qui vult in integrum reſtitui aduerſus cautionem. ibid. 3,4,5
Exceptio non numeratæ pecuniæ commodior eſt quam reſtitutio in integrum aduerſus cautionem. ibid. 1
ad Exceptionem non numeratæ pecuniæ opponendam tempus datum conſtante matrimonio currit mulieri. 371.6.5,6,7
Exceptio peremptæ inſtantiæ non poteſt opponi per eum qui ipſe prius fuit negligens in lite proſequenda. 961.10.1

Source : BIU Cujas

Exceptio ordinis dilatoria est, nec proinde opponi potest post litem contestatam : ab eo autem qui ex sua promissione conuenitur, nullo modo, nisi si post fideiussionem conueniatur. 994. 38

Exceptioni ordinis renunciare non cogitur qui promisit fideiubere, etiam idonæ. 994.37

Exceptioni ordinis renunciandum est in specie, alioqui non sufficit renunciatio generalis. 991. 31

Exceptio ordinis locum habet etiam contra mercatorem nisi agatur in foro mercatorum. 962.8. 1,2,3

Exceptio quæ nascitur ex pacto de non petendo, per eiusdem pacti replicationem eluditur. 104. 4. 2,3

Exceptio procuratoria, quæ ex defectu mandati oritur, dilatoria est, si non ad causam mandati, sed ad personam procuratoris respiciat. 117. 9. 4 in all.

Exceptio quæ ex ipsis contractus verbis nascitur facit ne pendente facti quæstione conductor sit prouisionaliter, vt aiunt, condemnandus. 453. 14.1,2,3,4

Exceptio simulationis potest obiici non tantùm à contrahentibus sed etiam ab eorum successoribus, nec minùs cessionario quàm cedenti. 964. 16. 1,2

Exceptio soluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria. 900.18.1

Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam : at non allegatio solutionis partis debiti. 962. 12. 8,9

Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ à marito opponi potuit. 538.2.1,2,3

Exceptioni locus esse non potest, nisi cùm proponitur actio. 370. 4. 2 in all.

Exceptionem ordinis non habent fideiussor vel mandator, si conuincatur de mendacio. 132.3 in all.

Exceptionem dotis non numeratæ non habet maritus qui confessus est dotem habuisse à dotantis debitore. 540. 10.1, 2,8,9

an ad Exceptionem non factæ discussionis euitandam sufficiat implorari clausulam constituti, an verò sit necesse specialiter implorari beneficium l.vlt.C.de acquir. poss. 963.13. 1, 2, 3

Exceptione vulgari, quem de euictione tenet actio, non repellitur is qui potest ipse hypothecaria conueniri per eum contra quem agit hypothecaria. 2022. 16

Exceptiones declinatoriæ & dilatoriæ dicuntur quæ iudicis aut aduersarij personam respiciunt, non ius defensionis. 129.7.3 in all.

Exceptiones sunt peremptoriæ & durant post triginta annos etiam de iis rebus de quibus actiones essent temporales. 773.6.1

Exceptiones peremptoriæ admittuntur etiam post recognitionem chirographi & latam & interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris. 787. 11. 1

Exceptiones, quæ non impugnant iudicatum, in iudicati executione opponi possunt. 336.36.9 in all.

Exceptiones omnes quæ rei & causæ magis, quàm personæ cohærent, transeunt in fideiussorem. 406. 6. 3 in all.

Exceptionum & defensionum quædam personæ, quædam rei cohærent. 143. 11 in all.

de Exceptionibus peremptoriis potest differri pronunciatio si respiciant merita causæ. At non item si possint litis ingressum impedire. 961. 5 1 ad 5

Exclvsvs à successione intestati, excluditur quoque à legitima. 104.15. 17 in all.

Excommvnicationis sententia secum trahit executiouem, siue iusta sit, siue iniusta. 823. 14.1

Excommunicatio non tam est pœna peccati quàm pœna contumaciæ & obstinationis in peccato. 322. 54. 22 non afficit animam, quod ad formalem rationem, sed tantum quod ad aggrauationem peccati. ibid.

Excvssio personæ & debitoris habenda est pro facta, si detrusus ille sit in carceres, quos per aliquod tempus pati maluerit quàm soluere. 902 28.1 in all.

Excussio & fisci & principis fieri potest. 960.1.2 in all.

Excussio numquam facienda nisi ab eo qui agit. 516.21.4 in all.

Excussionis non factæ exceptio præsupponit alium esse obligatum, qui & conueniri & exigi possit. 306. 1.9 in all.

ei qui Excutere debitorem debuit non potest imputari cur non vrserit illum ad solutionem quem constabat non fuisse soluendo. 437. 12. 9, 10, 11.

Execrabilis est qui plura obtinet beneficia, si non intra annum dimittat omnia vno excepto. 27.2.8

Execrabilis dicitur qui duo beneficia possidet nec vnum intra annum dimittit. 882.4.1 in all.

Execrabilis si spoliatus sit ante omnia est restituendus si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem. ibid.1,2,3

Execrabilis nullum ius in beneficio habere potest. ibid.2 in all.

Executio est actus legitimus & indiuiduus, ideóque debet esse certus vt valeat in solidum. 168. 14.10 in all.

Executio illa est quæ sententiæ vigorem ad effectum perducit. 860. 7. 2 in all.

Executio an fiat ex literis de debitis an ex aliis, an pro sorte, an pro expensis. 831. 40.1

Executio prima cùm confluit in secundam sufficit ei qui ab vtraque appellauit, vt posteriorem persequatur. 855.1.1

Executio præcisa fieri non potest ex instrumento recepto per notarium regium etiam adhibito sigillo. 785. 3.1

Executio iudicati, sicut & iudicatum ipsum, extinguitur per appellationem. 848.18.1

Executio iudicati potest fieri etiam contra singularem successorem qui in ius condemnati successit, adeóque in eum qui emit lite pendente. 821. 7.1,2

Executio ex iudicato non potest fieri contra plures simul nec in solidum condemnatos, nisi in partes viriles, si non fiat per viam hypothecariæ. 836.3.1

Executio pro expensis consentiente procuratore taxatis permittenda est pendente appellatione per modum prouisionis oblata satisdatione. 793.5.1

Executio ex rescripto de debitis contra clericum fieri non potest, ne quidem ad finem hypothecariæ. 207.19.2

Executio Senatusconsulti non semper facienda pendente supplicatione ciuili. 780.2.4 in all.

Executio sententiæ latæ contra tutorem, vel curatorem fieri potest contra pupillum vel minorem, sed in bona non in personam. 829.33.1

Executio sententiæ fieri non potest, quamdiu non constat quid veniat in condemnationem. 822.10.1

Executio à qua prouocatum est non priuat possessorem sua possessione. 823. 13.1

Executio facta pro debito non tenet, si facta sit nulliter, sed ea demum quæ ideo nulla est, quod sit facta contra formam statuti. 827. 26. 1 ad 4

Executio facta die Dominico aut alio feriato in honorem Dei & quidem cum effectu, reuocanda est. 833.50.1

Executio facta die Dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda omnino est sed postulante procuratore fiscali potius quam ipso debitore. 826.22. 1

Executio facta die Dominico, licet contra verum debitorem non tenet, nec tamen nisi procuratore fiscali requirente rescinditur. 200. 3. 1,2 3,4,5 & 201. 4. 1.

Executio præceps facta in personam ipsam debitori iniurioſa est & ab ea potest appellari : secus est si capta sint bona. 827. 27. 1

Executio in bonis dotalibus pro posteriore mulieris debito fieri non potest. 296.1.1

Executio violenta & iniurioſa quænam sit, & an executori iniurioſo possit de facto resisti. 823.15.1

Executio omnis quæ non est, habet annexam iniuriam. 201. 4. 2 in all.

Executio fit ex autoritate Magistratus. 333.26.3 in all.

Executio quæ pro debito facta est, tenet quousque totum soluatur. 184. 9. 3 in all.

Executio etiam quæ non sit præcisa non potest fieri vigore literarum præcisarum aduersus conductorem. 452.7. 1,2,3

Executio facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris non valet. 301.5.1,2,3

Executio in debitoris condemnati nomen fieri potest, si debitoris debitor ex ea executione non lædunt. 311.6.1,2,3

Executio nulla fieri potest lite pendente super literis dilatoriis. 73. 2. 1

Executio vna duobus modis potest aliam impedire, nempe si prior sit perfecta, aut si super priore lis pendeat. 832. 43.1

Executio vnica est quæ incipit à capione pignotis, & finitur eiusdem addictione aut venditione. 443. 8.2 in all.

Executio facta per cessionarium siue proprio suo nomine siue simpliciter non valet, sed tantùm quæ facta est ex cedentis persona. 411. 16. 1, 2, 3

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris. 208.13.1

Executio iudicati habet suas moras. 243. 15.3 in all.

Executio quoties nulla & inualida est condemnandus est actor in omne id quod interest eius contra quem fit executio. 791. 8.3 in all.

Executio non impedit aliam quandiu non est satisfactum creditori, annotationis tamen potestas extinguitur si rei persona capta sit. 822.14. 1

Executionis instantia pars quædam est litis principalis, aut saltem accessio. 98.12. 5 in all.

quicquid in Executionis personalis & inualidæ consequentiam fit, inualidum id quoque esse necesse est. 207. 19.3

Executioni iniurioſæ tanquam testis qui adfuit non debet puniri tanquam auxiliator, nec in vllos litis sumptus condemnari. 1083. 4.1

Executioni qui tanquam possessor intercedit non potest ei identitatem negare, secus in eo qui tanquam possessor conuenitur. 832.44.1

Executioni mandari potest sententia contra defunctum lata etiam pendente instantia discussionis, si doli suspicio aliqua sit contra hæredem. 628.16.1, 5

Executioni renunciare non videtur qui pecunias per executionem exactas sibi retinet. 200. 3.10

Executionem rerum iudicatarum accelerati publicè interest. 219. 1. 4 in all.

Executionem iudicati non potest impedire qui habet ius à condemnato. 840.13. 2 in all.

Executionem iudicati impediens per tergiuersationem non est audiendus. 829. 32. 1

Executionem factam in bonis defuncti hæres non potest impedire præ-

texru

Source : BIU Cujas

textu vllius iuris quod in proprium habeat. 835. 56. 1
in Executionem iudicati factum videri potest quod totum iudicatum subuertit. 184. 12. 18
cognitio superioris contra Executionem factam ex iussu iudicis inferioris, ex iusta causa implorari potest. 207. 20. 1
Executione iudicati, quod per condemnatum fieri ante omnia debuit si per eius tergiuersationem factum non sit an & quatenus pro facto haberi debeat. 821. 6. 1
Executione præcisa nullo casu potest sine satisdatione ex instrumento quamuis authentico, si extra prouinciam factum sit nec si creditor sit mercator. 826. 24. 1
Executione nulla iudicati indiget qui obtinuit in interdicto retinendæ, quomodo indiget is qui obtinuit in interd. adipiscendæ. 832. 45. 1
de Executione sententiæ extra territorium permittenda, & quid antehac in Gaiorum & Sebusianorum prouinciis obseruari soleret. 812. 2. 1
in Executione iudicati debent omnia fieri summariè aduersus condemnatum. 98. 10. 3 in all.
pro Executione iniuriosa non tantùm is qui eam fieri iurauit condemnandus est, sed etiam ipse executor si sit in dolo. 821. 8. 1
Executor admittens exceptionem quam admittere non debuit & ita delinquens in officio condemnari eo nomine debet. 825. 20. 1
Executor etiam vim priuatam committere potest, qui exequitur mandatum iudicis euidenter iniustum. 1066. 1. 1
Executor merus nullam habet causæ cognitionem. 812. 9. 1
Executor datus à Senatu non potest cognoscere de tertij intercessione, sed ad Senatum remittere rem debet. 833. 46. 1
Executoris non est cognoscere an commissio iudicis sit iusta, vel iniusta. 1066. 1. 2 in all.
Executori qui mandauit ipsius factum præstare tenetur, si quid ei possit imputari, adeò vt primo loco sit conueniendus nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere. 831. 37. 1
Executorem qui offendit, aliter atque aliter pro varietate personarum, locorum & temporum condemnandus est. 1083. 6. 1
Executor testamentarius non potest vendere fundum, qui venditionem notificet hæredi. 98. 12. 6 in all
Executori de facto & sine mandato exequenti non tantùm impune non pareri, sed etiam de facto resisti licet. 125. 3 10
Exequi & subuertere iudicatum contraria. 184. 12. 18 in all.
Exempla fidem nullam faciunt, si non authentica proferantur instrumenta. 343. 2. 3 in all.
Exemplum omne magnum habet aliquid ex iniquo quod puplica vtilitate compensatur. 1061. 4. 9
Exheredans liberos vt instituat Christum, alium quærat quàm Augustinum, 601. 29. 5 in all.
Exhæredare filium pater potest consentientem, & præterire, si liber consensus sui, sed ita, vt hoc quoque casu salua sit filio legitima. 621. 6
liberi licet à matre prædefuncta Exhæredati, patruo tamen æquè succedunt.
Exhibere nunquam quisquam cogitur, nisi qui exhibendi facultatem habet, aut qui dolo malo fecit ne possit exhibere. 92. 12. 2 in all.
Exhibitio quæ per calumniam petitur deneganda est. 92. 11. 8 in all.
Exhibitionem instrumenti petere possunt omnes quorum interest. 348. 19. 4 in all.
Exigens indebite quod solui debuerat ad domum creditoris, cogitur id reddere similiter ad domum eiusdem creditoris. 103. 46
Exorbitantia à iure communi sunt odiosa, & consequenter restringenda. 600. 28. 20 in all.
Expensæ litis pro varia victoris auditione quomodo taxandæ. 803. 45. 1
Expensæ peti non possunt, quæ non nisi officio iudicis debitæ fuerunt post transactionem de principali negotio. 811. 82. 1
Expensæ refundi solent quoties mutatur actio post litem contestatam 883. 8. 9 in all.
Expensæ per conductorem factæ proprij commodi & propriæ negociationis non sunt ei restituendæ si locator illum iure suo expellat. 464. 10. 1, 2
Expensæ ante litis denunciationem factæ veniunt in actionem de euictione cùm quis per contumaciam condemnatus est. 410. 12. 1, 2, 3, 4
Expensæ solutæ in autoritate arresti postea reuocati per supplicationem ciuilem, non repetuntur. 812. 85. 1
Expensæ possunt compensari pro vno capite, pro alio autem adiudicari cum lis vna habet capita plura capita. 798. 27. 1
Expensæ factæ à marito pro dote æstimata, non sunt ei restituendæ, nisi cum ipsæ æstimatæ mulieri restituuntur. 522. 44. 1, 2, 3, 4, 5
Expensæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres superioris, cui debeant imputari. 803. 46. 1
Expensæ litis appellatoriæ compensandæ sunt si ab eodem capite sententiæ vtriusque malè appellatum sit. 799. 33. 1
Expensas litis pro quibus in carcere retinebatur soluere qui minimè potest, quo remedio succurrendum sit. 803. 48. 1
Expensas nullas pro viaticis obtinere potest qui in loco domicilij sui litigat. 812. 86. 3 in all.
ab Expensis non semper excusat probabilis causa litigandi. 801. 41. 2 in all.
in Expensis litis condemnandus est qui dat causam impensis per litem temerariam. 835. 54. 10 in all.
in Expensas victus victori condemnandus est. 366. 20. 13. in all. & 189. 7. 6. in all.
in Expensas litis criminalis appellatoriæ, is nunquam debet condemnari qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calúniator. 804. 50. 1
Expensarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla est. 800. 35. 1
Expensarum condemnatio per Senatusconsultum ex tempore pronunciatum irrogata, emendari postea non potest. 803. 47. 1
Expensarum condemnatio non nisi in pœnam negligentiæ aut malæ institutæ actionis irrogari solet. 273. 3. 4 in all.
Expensarum maiore damno coercetur, qui plus perit, qui minus, nullo. 199. 1. 7 in all.
Expensarum condemnatio non propter crimen sed propter litem infligitur. 165. 3. 1 in all.
Expensarum taxatio demonstratio est eius quantitatis quæ per condemnationem deducta intelligitur. 119. 14. 1 in all.
Expensarum condemnatio accessoria est nec nisi officio iudicis fit. 204. 10. 3 in all.
Expensarum taxatio defuncto eo qui ad eas persoluendas condemnatus fuerat, fieri potest cum procuratore ad litem constituto. 112. 14. 1
Expensarum refusio, quæ factæ sunt in prioribus duabus instantiis, quomodo fieri debeat in tertia instantia, si noua instrumenta producantur. 79. 32. 1
Expensarum iudicialium litis appellatoriæ onus interdum pertinet ad accusatorem etiam non condemnatum. 799. 31. 1
pro Expensis taxatis non potest quis detrudi in carceres nisi specialiter idipsum à iudice mandatum sit. 824. 19. 1
Expositvs ad publicum hospitale, cuius originis & loci ciuis sit. 670. 20
Expressvm facit vt cesset tacitum cùm tacitum pendet ex voluntate qui expressim voluntatem suam declarat. 398. 7. 9, 10
Expressum plerumque plus potest quam tacitum siue ad iuuandũ siue ad nocendum. 619. 24 3 in all.
Expressũ ne sit aliquid an expresso cõsequens nihil interest. 411. 132 in all.
Expromissio noua, non constitutum. 998. 3. 3
Expromissor quis. ibid. 5 in all.
Expromissor dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue alius ille iam obligatus antea fuerit, siue non. 143. 3. 1 in all.
Expromissoris cura & onus est, vt sibi vndecunque volet pecuniam corroget ex quo soluat. 291. 6. 5
Extensio semper fieri non potest à similibus ad similia. 67. 1. 3 in all.
Extensio ide persona ad personam in condicionibus fieri non debet. 231. 84. 10 in all
Extensio in vltimis voluntatibus fit aliquando à casu ad casum, sed nunquam à persona ad personam, præsertim si in dispositione facta sit expressio nominis proprij. 607. 1. 4, 5, 6, 7
Extranevs est quisquis non est dominus. 237. 1. 16 in all.
Extranei officium non est dotem dare. 231. 34. 14 in all.
Extranei non habent ius succedendi ab intestato, si neque agnati sint neque cognati. 684. 30. 7 in all.

F

Facere qui vult non facit. 670. 14
Facilitatem quisque sibi nõ alteri imputare debet. 345. 11. 4 in all.
Factvm iudicis factum est partis. 708. 3. 5 in all.
Factum cuique suum nocere debet non alteri. 444. 10. 19 in all.
Factum requirit voluntatem naturalem non fictam aut falsam confessionem. 56. 14. 5 in all.
Factum pro infecto haberi non potest. 1059. 6. 6 in all.
Factum quicquid est contra leges pro infecto haberi oportet. 826. 22. 5 in all.
Factum per duos testes solenniter probari potest. 310. 5 10
Factum eius præstari debet ex quo lucrum sentitur. 567. 2. 6 in all.
Factum proprium impugnare nemo potest. 160. 3. : in all.
contra Factum proprium venire quis potest, si tale factum ipso iure nullum sit & contra leges. 47. 71. 3 in all.
Factum tantum distat à concepto, quantum perfectum ab infecto. 122. 29
Factum executoris vt & interdum ipsius iudicis; censetur factum partis. 393. 4 in all.
Facti interpretatio prudentissimos quandoque fallit. 258. 5. 6
pro Facto contra te habetur, quod per te steterit ne factum sit. 389. 37. 6 in all.
Facta nunquam præsumuntur. 309. 3. 2 in all.
Fieri quod potest aliquo inuito multo magis eo ignorante. 1106. 3 2 in all.
Fieri non debent per plura, quæ fieri per pauciora possunt. 750. 6. 3 in all.
Falcidia habet locum in legatis, cùm liberi testatoris sunt instituti, 718. 1. 2
Falcidia deducitur ex omnibus mortis causa donationibus, etiam quæ extra testamentum vel codicillos factæ sint. 1049. 8. 1
Falsvm est, quælibet vtilitatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam. 631. 28. 5 in all.
Falsum in totum est quod veritatis primordio non adiuuatur. 353. 24. 6 in all. & 28. 4. 8 in all.
Falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium cùm non sit. 348. 20. 2 in all.
Falsum committi non potest sine dolo. 1073. 2. 5 in all.
Falsi gradus & pœnæ. 1076. 13. 1
Falsum instrumentum producens apud iudicem aliquem, eius religionem circumuenit. 1077. 14. 5 in all.
Falsum qui commisit circa acta ipsius causæ debet causam amittere. 1075. 8. 4

Source : BIU Cujas

Falsum non potest esse punibile pœna ordinaria sine dolo. 1074. 7. 3 in all.
Falsi quæstio incidens in ciuilem prius tractanda est, si præiudicium faciat ciuili actioni etiamsi iam concluſum sit in causa ciuili. 1080. 1. 1
Falsi quidem pœna ordinaria mors non est. 1074. 6. 1
Falsi quæstione pendente standum est instrumento quod falsum dicitur. 412. 21. 8 in all.
Falsi accusatio inter coniunctas personas silet, sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet. 1074. 5. 1
Falsi solennis inscriptio necessaria est etiam contra priuatam scripturã, qui autem falso instrumento niti voluit ad alias probationes postea admittendus non est. 1075. 11. 1
Falsi inscriptio ibi facienda est, vbi falsum instrumentum producitur, non vbi falsum fabricatum dicitur. 1077. 14. 1
ad Falsi accusationem non est admittendus creditor negans se apocham conscripsisse, fatens tamen sibi solutam pecuniam. 1075. 11. 7 in all.
de Falso non potest hodie agi nisi criminaliter & præcedente solemni inscriptione, nec rursus contra eum qui produxit instrumentum dum prius actum sit contra notarium viuentem. 1073. 1. 1
de Falso criminaliter agens etiam cum solenni inscriptione non cogitur pati carceres, quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet. 1075. 9. 1
Falsas literas Senatus supponens vt ex iis faciat executionem, etsi constet nulla spe lucri aut vindictæ factam executionem, dignus est qui mortis pœna coerceatur. 1075. 8. 1 in all.
Falsitas quæ nulli præiudicat non solet puniri. 1074. 7. 1 in all.
Falsitas causata per errorem non est punibilis. 348. 19. 1 in all.
Falsitas specimen habet quod verisimile non est. 321. 51. 6 in all.
Falsitatem oportet esse notabilem ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi possit. 1075. 8. 3 in all.
Fama & vox publica licet non plenè probent, prosunt tamen ad purgationem & excusationem. 288. 2. 11 in all.
Fama bona suspiciones contrarias solet tollere. 284. 2. 11 in all.
Fama quæ circumfertur de mortuo eo probabilior videri debet, quo longior est absentia. 288. 2. 12 in all.
Fama excusat à dolo & calumnia & consequenter à pœna. 1083. 5. 7
Fama non est sufficiens indicium ad torturam. 1089. 20. 1
Famam multi conscientiam pauci verentur. 322. 54. 11. in all.
FAMILIA per masculos non per fœminas conseruatur. 102. 12. 2 in all.
Familia non potest conseruari per fœminas. 674. 3. 11 in all.
Familiæ ex agnatione potiùs quàm ex sanguine æstimantur. 656. 8. 2 in all.
Familiæ erciscundæ iudex cauere debet ne defuncti voluntas intercedat. 253. 6. 17 in all.
Familiæ erciscundæ iudicium ampliùs quam semel agi potest, dummodo causa cognita. 251. 3. 2 in all.
Les FATAVX *n'ont point de lieu deuant le Senat.* 177. 26. 2 in all.
non FATETVR crimen qui à principe impetrat aut indulgentiam criminis aut abolitionem accusationis. 1091. 3. 1, 2
FAVOR liberorum maior quàm piæ causæ. 601. 29. 5. in all. & 601. 30. 6 in all.
Fauor nullus vnquam est moratoris, siue debitor ille sit, siue creditor. 1013. 47. 4 in all.
Fauori suo quilibet renunciare potest. 77. 20. 14 in all.
Fauorabiliores sunt qui certant de damno vitando, quàm qui de lucro captando. 738. 23. 9 in all.
FERIÆ rogationum non tam in honorem Dei quàm hominum gratia comparatæ. 201. 6. 5 earum causa immediata est salus hominum & fructuum conseruatio. ibid.
Feriarum aliæ in honorem Dei indictæ sunt, aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum aut messium causa. 200. 2. 6 in all.
FEVDATARIVS non est prohibendus vt iure communi vtatur in necessariam consequentiam. 60. 30. 12
FEVDVM, vetere Longobardorum lingua beneficium significat. 484. 51. 2 in all.
Feudum consolidatione extinctum, inuito etiam superiore domino, noua alienatione & conuentione resuscitari potest. 490. 73. 8
Feudum datum ea lege vt nullo modo possit alienari, ne quidem ex causa dotis, est omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit. 479. 35. 1, 2
Feudum obligari non potest, nisi certis casibus, multò minus venit in generali obligatione bonorum omnium. 925. 2. 3 in all.
Feudum ad quascunque manus perueniat, remanet semper de retrofeudo. 482. 54. 3. in all.
per Feudi emphyteuticarij diuisionem, inducitur pensionis diuisio. 480. 39. 1, 2
directus dominus, an & quando teneatur ad onera Feudi vel subfeudi ad se reuersi. 468. 2. 1
Feudo euicto vel redhibito quod fuerat permutatum, aut aliud feudum in eius vicem, an pecunia dari debeat. 446. 4. 1 ad 20
subfeudo per Principem acquisito, an ius Feudi extinguatur? 467. 1. 1 ad 35
Feuda omnia à Principe, tanquam à fonte fluunt. 205. 17. 6
Feuda nihil nisi profana sunt beneficia. 39. 48. 7 in all.
Feuda etiam recta & propriè feuda possunt hodie ex causa dotis alienari. 479. 34. 3
Feuda nunquam ad ascendentes recurrunt, sed semper ad descendentes deuoluuntur. 225. 17. 1 in all.
FICTIO in casu ficto tantundem operatur, quantum veritas in casu vero. 177. 25. 3 in all.
Fictiones omnes de eo esse solent, quod per rerum naturam verum esse possit. 157. 2. 5 in all.
FIDES inquisitoris suspicione laborans potest purgari testibus repetitis, adeóque si opus sit reo commissis. 1057
Fides bona tertij possessoris non excludit ius spoliati si nihil spoliato imputari possit. 880
Fides bona regulariter in possidente præsumitur. 250. 9. 3 in all.
Fides bona non patitur vt bis idem exigatur. 82. 17. 6 in all.
Fides bona etiam extra iudicium agnosci potest. 386. 26. 3 in all.
Fides vnius alterius defectum supplere solet. 330. 12. 4 in all.
Fides adhibenda est verbis enunciatiuis summi Pontificis & cuiuslibet alterius Principis. 54. 4. 1
FIDEICOMMISSARIA hæreditas restitui potest & fructuaria & per fructuarium. 704. 21
Fideicommissaria substitutio non expirat per agnitionem, sed confirmatur. 611. 8. 2 in all.
de Fideicommissaria hæreditate, quam fiscus quasi sibi acquisitam restituit, & quartam detraxit, cùm ad alium & hæreditas & quarta pertineret. 717. 29
FIDEICOMMISSARIVS vniuersalis hæredis loco est. 534. 2. 1
Fideicommissarius singularis, non particularis dici debet is cui certa res præstatur. 630. 24. 1 in all.
Fideicommissarius particularis quis dicatur. 708. 3. 1 in all.
Fideicommissarius siue vniuersalis siue particularis, debet confiœre inuentarium, ne teneatur supra vires fideicommissi, nec ei prodest inuentarium factum ab hærede. 630 24. 1, 2
Fideicommissarius non potest agere contra tertios possessores ante hæreditatem restitutam, nisi certis in casibus. 715. 23
Fideicommissarius non immutatur ex diuisione hæreditatis aliter facta inter hæredes quam testator voluerat. 255. 12. 1, 2, 3
Fideicommissarius ex instrumento de domo rei subtracto, si modo subtractum constet, agere non potest. 91. 9. 2
Fideicõmissarius repertus in possessione sine vitio est legitimus contradictor, nisi habeat causã ab actore siue mediatam siue immediatã. 112. 14. 1
Fideicommissarius non est legitimus contradictor in casu l. vlt. C. hoc tit. si non reperiatur in possessione sine vitio. 646 2. 1
Fideicommissarius qui in possessione est, sine vitio legitimus contradictor est, non contra hæredem ad impediendam detractionem, sed contra hæredis creditores. 712. 27
Fideicommissario probationis onus incumbit. 236. 6. 7 in all.
Fideicommissarij vniuersales, secundum nouellam Iustiniani constitutionem, recusante scripto hærede, hæreditatem adire possunt. 534. 2. 8
inter Fideicommissarios siue vniuersales siue singulares, an & quando locus sit iuri adcrescendi. ibid. 1 ad 10
Fideicommissarij ex graduali & reciproco fideicommisso vocatis, non nocet pactio cohæredum reciprocam inter se substitutionem remittentium. 687. 40
Fideicommissarius qui pendente conditione res fideicommissas emit, an & quando earum pretia petere postea possit. 712. 15.
quasi Fideicommissarius aliquid petens non est audiendus, nisi prius doceat de fidecommisso. 718. 12
Fideicommissarij ius non lædit confiscatio etiam ex causa læsæ maiestatis. 444. 10. 8
Fideicommissarij rem potest quis legare si modo aliquid dederit fideicommissario compensandi animo, quod fideicommissarius agnouerit. 685. 34
Fideicommissario restitutam aut saltem adiudicatam esse hæreditatem necesse est, priusquam contra tertios agere possit. 708. 3
Fideicommissario nullum facit præiudicium crimen læsæ maiestatis ab hærede commissum, sed non ideò restituitur ante mortem naturalem condemnati. 675. 6
Fideicommissario non potest nocere quod rogatus hæres condemnatus fuerit læsæ maiestatis, & eius bona confiscata sint, in eóque est melioris conditionis quàm agnati quibus tota hæreditas aufertur. 1061 3. 8 in all.
FIDEICOMMISSVM habetur pro restituto, instituto per hæredem grauatum fideicommissario. 710. 9
Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne possit obiici exceptio excussionis detractionum faciendarum. 961. 11. 1, 2, 3
Fideicommissum conditionale ante conditionis euentum nihil est. 100. 5. 2 in all.
Fideicommissum conditionale, an transmittatur ad liberos masculorum, substitutis expressè liberis fœminarũ vocatarũ post masculos. 620. 25
Fideicommissum conditionale non transmittitur, nisi ex coniecturis, puta si minus dilectorum liberi aliqua testamenti parte sint vocati. 677. 14
Fideicommissum conditionale non transmittitur ante euentum conditionis, ne quidem ad descendentes. 718. 2
Fideicommissum conditionale non transmittitur, ne quidem ad liberos, nisi ex coniecturis, quibus tamen locus nullus est si superstes substitutus sit, nulla liberorum facta mentione. 687. 38
Fideicommisso conditionali, quod nec expressim repudiari posset per diuisionem hæreditatis non præiudicatur. 250. 1. 6, 7
Fideicommissum reale omnimodo locum habet quandiu supereſt aliqua persona ex vocatis, non inspecto eo, an priorum fideicommissorum conditio

Source : BIU Cujas

conditio extiterit an defecerit. 688.42
Fideicommissum reale non extinguitur per superexistentiam liberorum, cum testator habuit respectum ad defectum masculorum, & voluit bona sua conseruari in familia. 674.3
Fideicommissum reale & consequenter purum, nec tantum graduale, sed etiam reciprocum inducitur, quoties testator habuit respectum ad defectum liberorum. 686.36
Fideicommissum relictũ sub conditione mortis, si sine liberis, non debetur ante mortem, licet neque liberi vlli sint, neque spes vlla liberorum. 719.1
Fideicommissum relictum sub simplici conditione, *si sine liberis*, deficit superstitibus liberis, nec sub duplici conditione datum vnquam præsumitur. 700.12
Fideicommissum relictum vt bona in familia conseruentur, non admittit monachum neque monasterium. 681.25
Fideicommissum relictum nouitio non acquiritur monasterio, sed si relictũ sit in professo, acquiritur vsusfructus iure ad vitã professi. 682.26
ad Fideicõmissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræsentationis illi, qui ab intestato non possent admitti. 676.10
Fideicõmissum suo hæredi iniunctũ confirmatur per solam existentiam sui hæredis, nec requirit probationem agnitæ hæreditatis. 687.29
Fideicommissum alicui iniunctum sub ea conditidne, si sine liberis decesserit per liberos naturales excluditur, nisi legitimorum mentio adiecta sit, si non ex testantis dignitate aliisve coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate. 697.2
Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile, ita sit cessibile, & quando? 709.7
Fideicommissum prius restitui debet, quàm vt ex fideicommisso transeant actiones. 255.4 3
Fideicommisum primum confluit in secundum. 712.14
Fideicommissum post restitutionem cedi potest, licèt ante non possit. 194.6.2 in all.
Fideicommisum an factum sit in hæreditate, an in rebus singulis, quantum interfit. 604.6.1, 2, 3, 4
Fideicommisum quod quis post mortem suam pluribus præstare iussus est, repræsentare potest in sui præiudicium non in aliorum. 677.13
Fideicommisum ab intestato relinqui potest & capi debet per manus hæredis. 108.2.6 in all
Fideicommisum qui potuit petere ab hærede, si interim contra eum egerit tanquam creditor hæreditarius, non ideò fideicommisum repudiasse intelligitur. 657.11
Fideicommissum qui repudiat ex vno capite, & ita sequentibus locum facit, potest iterum admitti ex alio capite, sed post alios omnes. 680.21
Fideicommissum potest relinqui personæ quæ nondum sit in rerum natura, si modo extet tempore conditionis existentis. 612.9.6 in all.
Fideicommissum ante mortem deberi non potest, neque cura post mortem decerni 289.2.4, 5
Fideicommissum inducitur ex alienationis prohibitione fauore illorum qui sunt de familia, sed aliquando purũ, aliquãdo conditionale. 531.4
Fideicommissum inducunt verba *vsque ad infinitum*, posita in substitutione, sed graduale tantum inter descendentes non reciprocum. 680.22
Fideicommissum etiam ex nudis coniecturis inducitur. 696.3
Fideicommissum potest excedere quartum gradum, si modo non inducatur ex alienationis prohibitione. 685.32
Fideicommissum non ideo petere potest qui electus est, quandiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet. 679.18
Fideicommissum, mortuo altero ex eligendi facultatem habentibus, etsi superstes neque eligere neque electionem reuocare possit, non debetur quasi mortuo vtroque. 679.19
Fideicommissum quidem graduale inducitur liberis liberorum positis in conditione, vsque in infinitum, etsi vulgaris præcesserit, sed non reciprocum, nisi testator habuerit respectum ad defectum liberorũ. 681.23
Fideicommissum restituere iussus, si hæreditarias res possideat, potest recta conueniri vt non tantùm ius ipsum restituat, sed ipsas quoque res singulas quæ hæreditatis appellatione continentur. 235.4.8
Fideicommissi confessio. Vide *Confessio fideicommissi.*
Fideicommissi portio deficiens nunquam vacat. 534.2.6
Fideicommissi singularis alienatio quælibet quomodocunque contingit, omne fideicommissi ius extinguit. 255 12 16, 17
Fideicommissi quæstione pendente, & æris alieni, filius interim debet habere legitimã ex bonis quæ pater mortis tempore possidebat. 623.1
Fideicommissi quæstio quod à defuncto debitum fuisse intelligitur, non est differenda prætextu instantiæ discussionis. 624.5
Fideicommissi debiti in paterna vel fraterna hæreditate ius non tollitur renunciatione bonorum paternorum & fraternorum. 100.5.7
Fideicommissi quoties sunt plures gradus, rupto primo gradu rumpuntur etiam sequentes, qui ab eo habent dependentiã. 686.37.10 in all.
Fideicommissi petitionem inuicem remisisse non videntur qui cum duo essent inuicem restituere rogati, portiones tamen suas vendiderunt. 687.40.2 in all.
de Fideicommissi confusione & iure euictionis ob prælegata hæredibus relicta. 711.13
Fideicommisso bona subiecta possunt obligari & alienari, etiam augmẽto dotis, dummodo sit congruum, quale est consuetudinarium. 693.5
Fideicommisso sola defuncti bona continentur. 93.14.4 in all.
in Fideicommissum veniunt pretia rerum fideicommisso subiectarum ex pacto retrouenditarum. 713.7
in Fideicommissum veniunt bona cohæredi à cohærede per transactionem data in supplementum portionis hæreditariæ, etiamsi nunquam fuerint testatoris 688.41
in Fideicommissum veniunt etiam ea quæ hæres habuit non quasi hæres, si modo habuerit occasione hæreditatis. 715.22
de Fideicommisso, quod à defuncto debitum fuisse intelligitur, litigandum est cum hærede qui implorauit beneficium legis & inuentarij, non etiam cum creditoribus & legatariis. 625.6.1
ex Fideicommisso transuersali non potest dos deduci, quomodo deduceretur ex fideicommisso relicto à descendente. 695.10
ex Fideicommisso quantum detrahi debeat dum est incertum, non est sua possessione priuandus is cui bona sunt vendita per hæredem. 714.20
ex Fideicommisso non succeditur in stirpes, sed in capita, nisi cum succeditur iure repræsentationis. 677.11
in Fideicommisso per quod substituti sunt qui ex Titio & Sempronia nascentur liberi, nepotes non continentur. 677.12
Fideicommissa vniuersalia conseruantur per Auth. ex causa. 621.2.1
Fideicommissa etiam vniuersalia conseruantur, tam per clausulam codicillarem, quàm per auth. ex causa, C. de liber. præter. 656.9
in Fideicommissis quæ sit distinctio adoptiuorum & legitimatorum ex rescripto principis 702.18.50 in all.
in Fideicommissis Augustanorum mos quis. 691.4.50 in all.
FIDEIVBERE in rem suam licet. 353.7.3 in all.
Fideiubere qui promisit etiam idoneè, non cogitur renunciare exceptioni ordinis. 994.37
Fideiubens in rem suam non habet ordinis exceptionem, quamuis ei non renunciauerit. 985.6.3, 4
qui Fideiussit iudicio sisti, si semel reum stiterit iterum sistere tenetur. 989.24.1
qui Fideiusserat inutiliter, non eo minus tamen postea soluit vtiliter ita vt non possit solutum repetere. 987.16.1, 2
FIDEIVSSIO de non offerendo quando præstanda sit, & quando reuocanda. 996.4.2
Fideiussio cum sit stricti iuris non trahitur ab vno casu ad alium nec proinde à compromissis ad iudicia. 985.5.1, 2, 3
Fideiussio pro dote valet si ante sponsalia vel in sponsalibus ipsis conuenerit vt dotis fideiussor detur à futuro marito, cui alioqui nec dos nec mulier traderetur. 548.1.7 in all.
FIDEIVSSOR vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare, tametsi pro eo interueniat qui corpus suum obligare non potest. 987. 11.2, 3
Fideiussor idoneus non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit, & exceptioni ordinis renunciauit, nisi vbi consuetudo est in contrarium. 896.4.1 ad 4
Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ, non eò minus condemnari debet, quod eum tanquam minus idoneum admittere victus valuerat. 901.23.1 ad 10
Fideiussor acceptus in id omne, quod à Titio deberi constabit, non tenetur, nisi viuo Titio liquidatum sit debitum præterquam si mentio facta sit hæredum, aut nisi de iudicato soluendo fideiusserit. 904.34.1
Fideiussor eo demum die acceptus videtur in quem vt solueret, se obligauit. 281.12.2
Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt scilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor. 987.14.1, 2, 3
Fideiussor creditoris sui non potest ei obiicere compensationem summæ pro eo solutæ ex iudicato, licèt à sententia prouocatum fuerit. 376.13.1
Fideiussor mulieris si principalis debitor cognouit eum rogante ac mandante muliere fideiussisse, iuuatur exceptione Velleiani. 368.28.
si verò creditor Fideiussoris personam & fidem simpliciter secutus probetur, quid iuris. ibid.
Fideiussor de restituenda dote & de soluendo augmento, non tenetur si occisa sit vxor à marito. 997.47
Fideiussor indemnitatis tenetur ab quamcunque molestiam, etiam quæ sit meri facti. 996.45
Fideiussor locuples dicitur non tantùm ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facultate. 164.1.4 in all.
Fideiussor non liberatur ex solutionis prorogatione facta ipso inscio, secus est si prorogata fuerit obligatio, puta ex causa racitæ reconductionis. 970.25
Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non ideo admittit actionem mandati. 986.10.1, 2, 3
Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij. 987.15.1, 2, 3
Fideiussor qui omisit exceptionem ex sua persona qua reus vti non potuit, habet nihilominus mandati actionem, si ea exceptio minùs honesta fuit. 986.9.6 in all.
Fideiussor tutus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuersiam patiatur à creditore, non eo minus potest agere mandati si id malit contra debitorem. ibid. 1 ad 10
Fideiussor si grauiores vsuras præstiterit eas indistinctè repetere potest. 984.2.5 in all.
Fideiussor parum fideliter facit qui reo eximit potestatem vtendi iure suo. 395.12.10 in all.
Fideiussor etiam priùs quàm soluerit petere potest vt capiantur & vendantur

Source : BIU Cujas

dãtur bona debitoris ex quorũ precio satis fiat creditori. 400. 24. 1, 2, 3, 4

Fideiussor qui iusta exceptione siue cedendarum actionum, siue alia qualibet munitus est, non censetur esse in mora, ideóque nec vsuras vllas debet. 98 8. 19. 1 ad 5

Fideiussori qui per collusionem cum creditore habitantis soluit non est dandus regressus. 990. 27

Fideiussor non habet bona debitoris obligata ob id solum quod creditor habuerit nisi debitor contraxerit cum fideiussore sub iisdem obligationibus, cessio igitur necessaria est, maxime ad transferendam possessionem. 99 41

Fideiussor quamuis non nisi prouisionaliter condemnatus, diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduersus reum vrgere potest. 991. 18

Fideiussor, si quis tanquam fideiussor interuenerit in contractu venditæ pensionis annuæ certo precio, (pro solutione scilicet pensionum, non etiam pro restitutione pretij in casum longioris cessationis,) ad restitutionem pretij conueniri non potest 411. 13. 2 in all.

Fideiussor si neget se fideiussisse, & postea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis postea non habet. 132. 3 3 in all.

Fideiussor pauper non est cogendus expectare vt detrudatur in carceres. 400. 24. 4 in all. quibus casibus detrudatur. ibid.

Fideiussor tutelæ non vocatus vt adsit rationi reddendæ, potest quandocunque postea conuentus rationes impugnare, nec tantum collusionem obicere, sed etiam de arbitrorum iniquitate conqueri. 573. 2. 4 in all.

vt Fideiussor nemo potest conueniri ex promissione de fideiubendo, quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa. 993. 36

Fideiussoris & emptoris in expensarum litis cum alio habitæ repetitione differentia. 990. 26

Fideiussoris obligatio semper est stricta. 411. 13. 2 in all.

Fideiussoris creditores nullum priuilegium habere possunt in eo fundo, quem fideiussor habuit à debitore vt solueret communi creditori. 996 44.

Fideiussori debentur sumptus ab eo facti etiam prius quàm litem debitori denunciauerit maximè si fideiussor fuit ex aliena prouincia 400. 27. 1, 2, 3

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit, si eius interfit & in eo plus iuris habet quàm creditor 979. 2. 1 ad 5

Fideiussori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non potest imputari cur ea non soluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem. 400. 25. 1, 2

Fideiussori competit actio contra debitorem etiam priusquam condemnetur, sed tantum ad liberationem, non ad solutionem. 400. 26. 1 ad 6

Fideiussori non tantum actionis cessio, sed etiam tabularum redditio fieri debet per creditorem etiam inuito, ac multò magis ignorante debitore. 988. 18. 1

Fideiussori exceptio discussionis etiam contra mercatorem competit: nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorũ conueniatur. Item ei qui promisit se soluturum ad eam diem ad quam debitor se obligauit. 984. 3. 1, 2, 3

Fideiussori imputari non potest cur non opposuerit exceptionem quam licitè opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahenda ad fideiussorem. 996. 43

Fideiussori non imputatur quod sciens omiserit exceptionem procuratoriam aut aliam quæ sit de apicibus iuris. 991. 29

Fideiussori non imputatur si bonam fidem agnouerit, puta si soluerit postquam solus ipse tempore liberatus fuit non etiam debitor. 990. 27. 1 in all.

Fideiussorem dare iussus à iudice, in ea prouincia dare debet in qua iussus est. 167. 11. 1

Fideiussorem non facilè inuenire potest qui bona nulla habet. 166 7. 3 in all.

contra Fideiussorem tutoris adiudicatio prouisionalis fieri non potest, etiam post solemnitet redditas tutelæ rationes à tutore, si eiusmodi redditioni non interfuerit, nec ad id euocatus sit. 570. 5. 1 in all.

Fideiussore conuento etiam principalis debitor per consequentiam conuenitur in solidum. 412. 10. 7

Fideiussores rogari solent vt intercedant. 166. 2 in all.

Fideiussores minùs idoneos accipere nemo cogitur. 169. 17. 2 in all.

Fideiussores iudicio sisti & iudicatum solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant. 986. 8. 1 ad 4 in all.

Fideiussores probatos esse sufficit, vel à parte, vel ab arbitrio. 168. 13. 3

pro Fideiussoribus aut saltem collaudatoribus habendi sunt, qui aliquem idoneum ad firmarunt etiam tanquam testes. 572. 1. 7 in all.

FIDVCIARIÆ & prouisionali adiudicationi ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus pendente lite locus est. 126. 5. 5

Fiduciaria hæreditatis possessio dãda est hæredi scripto potius quàm legitimo, si modo scriptus tabulas proferat, nec rasas, nec cãcellatas. 647. 3

non FIGVRA literarum sed oratio quam exprimunt literæ illa est quæ totum facit. 609. 2. 2 in all.

FILIA an instituta sit in quota hæreditatis, an in quota bonorum valde interest. 536. 9. 1, 2, 3, 4, 5

Filius si ei pro legitima relictũ sit aliquid incertæ quantitatis quæ non possit incerta fieri sine magnis litibus & litium sumptibus, non rite institutus, sed præteritus videtur. 222. 9 4 & 229. 29. 3 in all.

Filia, si pater amplius ei reliquerit sub ea conditione, si nupserit ex patrui voluntate, non eo minus consequitur legatum quòd nupserit citra patrui voluntatem, præsertim si eius consensum requisiuerit. 702. 18

Filia quæ dotem à patre habuit, licèt legitima minorem, potest statuto excludi, nisi grauiter læsa proponatur. 225. 18. 1. 5

Filia renunciat plerumque futuræ successioni matris, licèt non cogatur mater filiam dotare. 101. 7. 1 in all.

Filia si ab initio congruam dotem habuit nihil ei prodest quod postea pater ditior factus sit. 227. 24. 10

Filia nupta, in domicilio mariti, non patris siue defuncti, conuenienda est.

Filia maior annis restitui potest aduersus factam renunciationem ex causa enormis læsionis. 129. 8. 4

Filiafamil. potest iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris. 1066. 1. 5 in all.

Filia quæ renunciauit si ante patrem decesserit superstitibus nepotibus, qui repudiato legato sibi relicto, legitimam petere malint in corpori- bus hæreditariis, eorum legitima æstimanda est ex facultatibus quæ mortis tempore reperientur. 104. 15. 5

Filia quæ accepta dote renunciauit, si non vltra dimidiam partem ex comparatione eius quantitatis quam pro legitima habere debuisset si tum pater decessisset, læsa sit, querelæ nullus ei relinquitur locus. 227. 23. 14

Filia quæ non renunciauit succedit masculo qui renunciationis tempore viuebat, si ille ante patrem decesserit. 107. 22. 5

Filia, quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest. 101 8. 1 in all.

Filia quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre non ob id postea renunciare cogitur, quod eam postea dotem pater auxerit & congruam fecerit. 535. 5. 1 ad 6

Filia cui legatum est in diem aut sub condicione, si totum pro legitima petere velit ante diem, totum ei legatum solui oportet. 223. 12. 1

Filia quæ legatum sibi pro legitima relictum agnouit non est in communione licet habitet cum fratre. 741. 28. 1

Filia pendente lite, subministrari sibi sumptus necessarios in causam litis & alimentorum rogare potest. 223. 12. 14

Filia cogitur vel patris iudicium sequi, vel repudiato, petere legitimam qualis quantaque sibi ex legitima debetur.. ibid. 13

Filia maior annis viginti quinque post obitum patris si renunciauerit, non aliter audienda erit, nec si restitutionem in integrum petit, quàm si se incommodicè læsam probet. 224. 15. 8

Filia quæ à legitima excluſa est, dotari nihilominus debet. 226. 19. 2

Filia quæ per iuratam renunciationem excluſa est, impunè præteriri potest. 101. 8. 2 in all.

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à successione fratris talliabilis nisi agnouerit voluntatem. 732. 7. 1

Filia quæ patri talliabili non succedit sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem licet maneat talliabilis. 733. 8 1

Filia defuncta talliabili sine liberis potior est causa domini quàm patris etiam in dote profectitia si pater neque expressè neque tacitè fuerit sibi stipulatus salua patri legitima. 741. 30. 1

Filia potest si velit repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum. 741. 28. 1 in all.

Filia an viuo patre possit dotem repetere ab hærede prioris mariti qui eam soluit patri sine filiæ consensu, cùm filia eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente. Et qui si eam pater secundo viro dederit? 530. 19. 1 ad 16

Filia quæ remansit in communione pro legitima duplici modo non excludit dominum. 741. 26. 1

Filiafamilias, an & quando agere possit de dote siue profectitia siue aduentitia sine patris consensu. 520. 17. 4, 5, 6

Filiæ præsẽtia nõ est necessaria vt ei dos acquiratur ex cõstitutione facta marito, sed est necessaria vt futuræ successioni renũcietur. 531. 20. 5, 6, 7

FILIATIO difficillimæ & ferè impossibilis est probationis. 311. 6. 5 in all. probari tamen per verba enunciatiua potest in antiquis. 317. 28. 7

Filiationem ex sola nominatione in antiquis probari, quando procedat. ibid. 9. in all.

FILIVS patri hæres est & necessarius etiam absens & ignorans, potest tamen, si velit abstinere. 252. 5. 1 in all.

Filius aut filia cui aliquid pro legitima in pecunia solutum est, non nisi in pecunia supplementum petere potest. 220. 2. 8 in all.

Filius quisquis est, hoc ipso probatur suus hæres. 639. 2. 1 in all.

Filius hæreditatis partem (nec si pro ea parte onera omnia subire velit) petere non potest. 222. 6. 1, 2, 3, 4

Filius qui semel se immiscuit non potest se exonerare, neque negando se hæredem neque abstinendo. 641. 10

Filius omnimodo & in omnem euentum legitimam habere debet. 221. 6. 9 in all.

Filius legitimam portionem in ea hæreditaria quam elegerit, sibi soluere non potest. 220. 3. 1

Filius qui legitimam solam habet, neque bonorum possessor esse potest. 2 1. 6. 8 in all.

Filius pro patre, aut pater pro filio conueniri non potest, si non priùs se obligauerit. 358. 4. 5

Filius quod à patre non habet, nõ potest pater filio adimere. 111. 8. 2 in all.

Filius in causa status potest contra factum patris venire ibid. 1 in all.

Filius tenetur alere patrem etiam bannitum, dum ne perduellis sit. 132. 1. 9 in all.

Source : BIU Cujas

Filius paterno odio prægrauari non debet. 295. 4. in all.
Filius propter ingratitudinem iustè exhæredari potest. 297. 4. 1
Filius non potest videri deceptus qui patris consilium secutus & executus est 114. 26. 5 in all.
Filius an & quando possit impugnare factum matris, cui hæres ille extiterit, & quæ tam proprio quam tutorio nomine fundum filij vendiderat. 1018. 2
Filius non potest videri minus habuisse à patre quam sibi deberetur, si nihil ei à patre debebatur. 228. 25. 6 in all.
Filius potest venire contra suorum bonorum alienationem à patre factam, quamuis hæres patris, atque etiam pater nomine filij. 725. 1. 1
Filius potest venire contra factum patris defuncti, si quid à patre gestum sit perperam & contra leges, licet ipse hæres sit patris, dummodo non veniat tanquam hæres, sed proprio iure. 305. 4. 1, 2
Filius si neget impendisse patrem ea quæ filio imputare noluit in legitimam probatio ad hæredibus exigenda est. 1224. 29. 10
Filius licet exhæredatus capax est acquisitionis etiam post mortem patris. 254. 11. 2 in all.
Filius qui patris creditoribus tanquam hæres soluit, licet ex priuilegio restituatur aduersus immistionem vt abstinendi habeat potestatem, condicere tamen quod soluit non potest. 145. 4. 1
Filius hæres patris reuocans ex proprio iure in suam fraudem à patre alienata, agit ad proprium commodum, non ad commodum patris aut alterius. 305. 4. 2 in all.
Filius non fit ipso iure possessor pro legitima nec eam propria authoritate capere potest nisi cùm institutus est in re certa. 221. 4. 1, 2, 3
Filius primi gradus, licet non possit institui nisi sub conditione potestatiua, si tamen institutus sit sub conditione casualis & velit filius expectare conditionis euentum, potest id facere, ita vt eueniente conditione testamentum valeat etiam iure ciuili. 621. 6 12 in all.
Filius tutoris si pupillariter substitutus sit potest remanere in possessione bonorum pupillarium. 649. 7
Filius, qui inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam, nec eo minus, tamen tenetur satisfacere creditoribus ex legima & Trebellianica. 630. 23. 1, 4, 5, 6
Filius præteritus præsumitur vixisse tempore testamenti, nisi mortuus probetur, si eo testamento cæteris fratribus facta est iniuria. 318. 39. 7, 8, 9
Filio præterito testamentum ipso iure nullum est, non modò si filius sit in potestate, vt olim, sed etsi emancipatus. ibid. 1 in all.
Filio quod debetur, an & quando solui possit patri: & quid si non tanquam patri & legitimo administratori solutum sit, sed tanquam hæredi putatiuo, vel habenti ius à fisco. 730. 15
Filij ad paterna bona venientes pene ad propria veniunt. 297. 4 5 in all.
Filij & nepotes naturales legitimi bastardorum nobilium an & quando familiæ nomen gestare possint. 1115. 27. 1
Filiorum appellatione continentur liberi cuiuscumque gradus in materia fauorabili, non etiam odiola. 666. 4
Filios prægrauari materno odio iniquum est. 1042. 8. 7 in all.
Filiusfamilias hæres patris pro quo contraxerat quamuis non sit hæres cum beneficio inuentarij, tamen etiam pendente instantia discussionis prouisionaliter condemnandus est sub satisdatione. 656. 1. 1 ad 9
Filiusfamilias nulla bona habere potest nisi saltem probet sibi obuenisse. 291. 8. 9 in all.
Filiusfamilias si testatus sit sine consensu patris nullo modo valebunt, ne quidem illa quæ in piam causam relicta erunt. 36. 40. 4
quod Filius famil. acquirit ex pecunia dotali, nec mulieri acquiritur nec patri, sed ipsi filio. 928. 8
Filiusfamalias hodie habet hæredem, non tantum in aduentitiis, sed etiam in profectitiis ei pleno iure acquisitis. 722. 5
Filiusfamilias clericus habet priuilegium vt possit testari de bonis quibuscunque ad se pertinentibus, vndecumque illa prouenerint, sed ita demum si clerico iam facto obuenerint. 36. 40 in fin.
Filiusfamilias fideiubere pro patre à carceribus liberãdo potest. 131. 1. 3, 4
Filiusfamilias regulariter ex causa mutui non obligatur efficaciter ob exceptionem Senatusconsulti Macedoniani. 356. 1. 1 in all.
Filiifamilias persona cuius integra sit, potest ex omnibus contractibus agere & conueniri. 158. 6. 4 in all.
Filiofamilias fideiubenti pro patre ex iusta causa & decreto iudicis, curator dandus non est. 132. 2. 1, 2, 3
Filiusfamilias æs alienum patris soluere non cogitur. 132. 1. 3 in all.
Filiusfamilias minor qui se obligauit pro patre non potest restitui, nec tanquam minor si maior factus debitum approbauerit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læsus, si possit quandoque indemnitatem consequi ex bonis patris. 358. 4. 1 ad 4
Filiusfamilias tam ex contractibus quam delictis obligatur, præterquam ex mutuo & ex voto. 358. 3. 10
Filiusfamilias Senator non potest facere testamentum nec si pater consentiat. Habet tamen filios suos hæredes legitimos in peculio quasi castrensi, quamuis illi mortuo patre remaneant in potestate aui, ita vt nec matrem tutricem habere possint. 1030. 3. 1 ad 18
Fiscvs habet quidem priuilegium taciti pignoris, sed debitores suos in carceres detrudere non potest. 878. 1. 6 in all.
Fiscus nulla bona habere potest nisi quæ admissis creditoribus super futura sunt. 1061. 3. 1 in all.
Fiscus aut is qui fisci locum tenet succedit loco patris nemine querelante. 1055. 9. 2 in all.
Fiscus habet idem ius deducendæ quartæ, quod haberet hæres nulla confiscatione interueniente. 444. 10. 9 in all.
Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis sumptus perinde ac priuatus quilibet siue ex contractu successerit, siue ex confiscatione.
Fiscus nunquam satisdat. 295. 1. 7. in all.
Fiscus vendere potest rem communem inuito socio, dummodo ei partem precij restituat. 467. 1. 14 in all.
Fisco ablatum videri non potest, quod in corpore patrimonij fiscalis retinetur. 444. 10. 13. in all.
cum Fisco cogi litigare non paruum est incommodum. ibid. 21 in all.
Finis habet necessariam consequentiam ad principium. 152. 1. 24 in all.
Foci communio aut separatio non prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, sed tantum communio vel separatio bonorum. 735. 15. 1
Foeminæ non habent suos hæredes. 588. 4. 9
Fœmininum nunquam concipit masculinum, quomodo masculinum regulariter concipit fœminium. 920. 25. 8 in all.
Fœmina nupta rem non dotalem etiam inscio & inuito marito vendere potest. 126. 4. 3
Fœmina quando in testem admittit possit. 341. 58. 1 ad 4
Fœminis, quæ parentibus succedunt, etiam dominus succedit, non item fœminis, quæ non succedunt nisi in legitima, qui tamen iis solui potest in pecunia sicut & legitima quæ debetur matri. 732. 5. 1
Foenvs & vsura est quicquid excedit sortem. 388. 36. 8
Fori præscriptioni renuncians sibi nocet, nisi competentis iurisdictionis procurator intercedat. 210. 32. 1, 2
Fori præscriptionem non habet, qui apud priuilegiarium iudicem suum conuenitur. 218. 2. 1
Fori præscriptionem non magis obiicere potest debitor, si de rei mobilis pignore agatur, quam si rei mobilis pignus vindicaretur. 218. 1. 9
Fori præscriptionem obiicere non potest conuentus actione personali eo loco in quo soluere se obligauit, si domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio. ibid. 1
Fori priuilegium non habet ex mandatis persona qui ex alterius mandato deliquit. 115. 2. 1
Forma est quid individuum. 62. 40. 2 in all.
Forma duplex est cuiusque rei, intrinseca & extrinseca. 647. 4. 3 in all.
Formam & solennitatem contrahendi nemo eam creditur eligere per quam contractus subuertatur. 29. 7. 2 in all.
Franciscanorvm monasteria sunt incapacia acquisitionis. 681. 25. 3 in all.
Frater plerumque dicitur is qui frater non est, si modo fraterna charitate diligatur. 237. 9. 2 in all.
Frater pro fratre in causa criminali non potest testimonium dicere in causa ciuili dummodo patria potestate, bonorum omnium communione, & cohabitatione cessantibus, potest. 315. 24. 1
pro Fratre habitus potest ab intestato succedere, licèt præcisè non probet se fratrem. 237. 9. 1
Fratres naturales sibi inuicem succedunt ab intestato, nisi nati sint ex damnato coitu, & punibili secundum leges. 721. 3
Fratrum filij si soli & nullo concurrente patruo succedant in capita succedunt non in stirpes. 720. 1
cum Fratribus vtrinque coniunctis succedit non modò pater, sed etiam auus, sed ita si auus sit in primo gradu ascendentium, nec anteuertatur à patre. 729. 11. 1 in all.
Fraus est probanda non præsumenda. 1055. 8. 2 in all.
Fraus præsumitur tam in venditore quàm in emptore ex omissione solennitatum requisitarum à iure aut à statuto. 305. 4. 1. in all.
Fraus in quo admissa est in eo debet puniri. 428. 4. 19 in all.
Fraus filiis facta præsumitur ex magno excessu facto in alienanda ea re quæ filiis restitui debuit. 305. 4. 1 in all.
Fraudis suspecta esse solent quæ inter parentes & liberos geruntur quoties alius læditur. 233. 6. 4 in all.
Fraudis suspicio subest quoties mulier siue pro alio siue cum alio contrahit. 358. 1. 3 in all.
Fraudem facere non videtur qui fraudem excludit. 373. 3. 12 in all.
quoties de Fraude disputatur euentus spectandus. 234. 7. 2 in all.
Fravdandvs nemo est conuentionis commodo, quam dixit rei. 50. 86. 3 in all.
Fraudari non potest qui nihil omnino iuris habet, præterquam ex mera fraudantis liberalitate. 149. 3. 8
Fravdvlentvm est cogi quem exhibere quod non habet, nec dolo malo desiit habere. 54. 4. 3 in all.
Fraudulenti consilij potius præsumptio capitur, ex eo quod quis se creditores habere non ignorat. 233. 6. 1 in all.
Fructuarius non est dominus. 246. 8. 2 in all.
Fructvarivs non est dominus.
Fructuatius minus iuris habet quàm hæres fiduciarius in hæreditariis debitoribus conueniendis. 246. 7. 1
Fructuarius nunquam est legitimus contradictor, nec potest transigere de re hæreditaria, ne quidem tacente hæreditate. 606. 10. 1 ad 4
Fructuarius non cogitur satisdare nisi petenti, nec eo minus facit interim fructus suos. 245. 3. 3
Fructvs causæ appellationis continentur. 155. 3. 12 in all.
Fructus veniunt in condictionem. 884. 12. 6 in all.
Fructus veniunt in pignoratitiam actionem tametsi prædo sit qui alienam rem pignori dedit. 354. 2. 3
Fructus communicantur inter legatarium vsusfructus & legatum proprietatis. 658. 3

Source : BIU Cujas

Fructus non intelliguntur nisi deductis expensis. 533. 27. 3 in all.
Fructus non debent in duplicem causam imputari. 533. 27. 24 in all.
Fructus non iure seminis, sed iure soli & dominij si alius titulus non probetur, percipi solent. 244. 18. 1 in all.
Fructus beneficij tam percepti, quàm quæ ex iis fructibus sunt comparata ad hæredem beneficiarij pertinent. 62. 37. 1
Fructus beneficij nondum percepti, post beneficiarij obitum pertinent ad successorem in beneficio. ibid. 3
Fructus nondum percepti post beneficiarij obitum pertinent ad successorem in beneficio. ibid. 3 & 4
Fructus pignoris in antichresim dati ad creditorem, vice vsurarum, pertinent. 355. 5. 10 in all.
Fructus pignoris quo casu non imputantur, ne quidem in vsuras vice fructuum debitas. 704. 5
Fructus bonorum dotalium, si sint & ipsi dotales ad mulierem non ad maritum, maritive hæredes pertinent. 516. 20. 7, 8
Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum, conseruandi sunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, sed vt in communes vsus consumantur. 5. 1. 39. 1 ad 5
Fructus fundi locati non priùs acquiruntur conductori quàm eos percepit & quidem ex dominij eiusdem locatoris voluntate. 457. 25. 4
Fructus & vsuræ eodem tempore non debent haberi. 526. 5. 7 in all.
Fructus & vsuræ legatorum quibus casibus debeantur ex die mortis. 706. 12
Fructus solent tanquam accessiones omnimodo sequi causam dominij. 1045. 15. 7 in all
Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur ab eo qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit. 796. 19. 1
Fructus nullo iure percepti ante litem contestatam non sunt restituendi si percepti sint bona fide. 798. 25. 1
Fructus etiam non periti veniunt in iudicio possessorio retinendæ vel recuperandæ possessionis. 809. 68. 1, 2
Fructus etiam non periti quando adiudicari possint, & quando peti post sententiam qui non sunt adiudicati. 808. 67. 1 ad 13
Fructus periti & non adiudicati à Senatu pro compensatis haberi debent cum non possint haberi pro denegatis. 810. 74. 1
Fructus à conductore percepti ei pereunt quando æquè fuissent apud locatorem perituri. 457. 23. 1
Fructus à conductore percepti, iure dominij, ad conductorem, non ad locatorem pertinent. 464. 52. 1 in all.
Fructus qui ante petitum augmentum ex fundo percepti sunt ab eo qui restituendere debuit ad eum pertinent qui obsignauit, quandiu nihil ei potest imputari. 435. 7. 9
Fructus quos possessor absolutè ac incommutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari. 809. 70. 1, 2
Fructus bonorum siue paraphernalium siue aduentitiorum non debent pertinere ad maritum sed ad mulierem, ita vt si maritus eos percepérit, eorum rationem mulieri aut eius hæredibus reddere teneatur. 516. 20. 3 in all. aduentitiorum vidente & patiente muliere percepti, dissentiente potiùs quàm consentiente ea percepti videntur propter metum reuerentialem. ibid.
Fructuum collectorum periculum pertinet ad collectorem, nec si omnes perierint fortuitò, remissio tamen eo nomine vlla peti potest. 455. 21. 1, 2 sed ita demum si fuerint collecti & in horreo reconditi. ibid. 16
Fructuum restituendorum condemnatio fit etiam aliquando pendente lite. 797. 23. 1
Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium 797. 20. 1
ad Fructuum restitutionem qui non est condemnatus, tenetur aliquando tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati. 804. 51. 1
de Fructibus post sententiam perceptis ab eo qui non fuit ad restitutionem vllam fructuum condemnatus. 812. 88
de Fructibus pro parte adiudicandis ei qui totius debiti soluendi moram contraxit. 812. 87. 1
legatis Fructibus fundi quousque solutum sit aliquid, quod antea sit æstimandum facienda est ante omnia æstimatio sumptibus & diligentia legatarij. 704. 2.
FRVGES non nisi hominum gratia Deus comparauit. 201. 6. 4 in all
conductor FRVI prohibitus ex ea causa quam locator præuidere potuerat in damnis, omnino & penè seruandus est à locatore. 449. 1. 1 ad 4
conductor qui lite pendente Frui sibi licuisse negat, condemnandus est prouisionaliter & oblata satisdatione nisi conquestus sit ante litem sibi motam. 450. 4. 1 ad 7
semper ei succurrendum est qui non aliter parte sua Frui potest, quàm si socij quoque portionem tractet. 304. 2. 4 in all.
FVGA est criminis indicium. 533. 1. 2 in all.
Fuga facit indicium ad torturam. 1086. 4. 2 in all.
Fuga magnum indicium est ad torturam. 327. 1. 8 in all.
FVMI venditor tenetur condictione ob turpem causam. 288. 1. 3
Fumo pereat, inquit Alexander Imp. qui fumum vendidit. ibid. 3. in all.
FVNDVS dotalis transit ad hæredem. 254. 10. 2 in all.
Fundus à debitore debitoris pignori datus in antichresim creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligitur. 300. 3. 1
Fundum alienum qui nullo iure retinuit, ad fructuum restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit, si modò probabilem causam habuit nesciendi alienũ, puta tanquã hæres. 809. 73. 1
qui Fundum debuit retrouendere, si sit in mora, condemnandus est ad fructuum restitutionem quos venditor ipse percipere potuisset. 382. 14. 1, 2
Fundi corpus demonstrari, nec eius identitas probari sine confinium demonstratione & probatione potest. 327. 2. 2 in all.
Fundi identitas non probatur concludenter per duos confines, si non sint transuersaliter angulares. excipe, si nulla sit probatio aut præsumptio in contrarium. 325. 69. 2 in all.
Fundo redempto talliabili ex pacto de retrouendendo, precium debetur domino cui fundus aufertur. 731. 2. 1
Fundo municipij seruitus acquiri potest. 250. 11. 4 in all.
Fundorum valor solet ex reditu potissimum æstimari. 741. 26. 5 in all.
Fundorum fructus non pluris æstimantur quam vt vigesimo demum anno æquent iustam fundorum æstimationem. 196. 14. 6 in all.
FVR nemo probatur ex eo solo quod rem furtiuam in domo sua habeat. 533. 4. 1
Fur non potest quis probari quin constet prius de re furtiua, nec res furtiua esse quæ non fuerit ab alio prius amissa. 842. 9. 1
Fur ex quibus indiciis possit condemnari ad torturam. 1086. 4. 1
FVRIOSVS citari nunquam potest. 96. 3. 1 in all.
Furiosus, etiam cum adest, absens esse intelligitur. 266. 7. 2 in all.
Furiosi vel ebrij hominis iudicium nullum esse potest. 266. 7. 2 in all.
FVRTVM est contrectatio rei alienæ inuito domino. 842. 9. 2 in all.
Furtũ esse non potest vbi non est interuersio possessionis. 1081. 1. 4 in all.
Furtum non fit sine animo furandi. 533. 4. 1 in all.
Furtum ex variis indiciis colligi potest, vide *indicium*. 533. 1
Furtum potest probari in genere, quamuis non sit probatum in specie, & quomodo puniri eo casu debeat. 5345. 1, 2, 3
Furti probatio sine rei exhibitione fieri non potest. 242. 14. 4
Species non modo lucri, sed etiam Furti est ex alieno largiri, & sibi beneficij debitorem acquirere. 35. 38. 5 in all.
Furtum secundum punitur interdum pœna mortis. 1103. 18. 1

G

GABELLA iudicati est pars quædam & portio eius rei quæ venit non tam in condemnationem, quàm in taxationem condemnationis. 182. 3. 3
GEMINATIO solet multùm prodesse vt appareat serió quid factum esse non inconsulto & per errorem. 747. 4. 2 in all.
GENERALIA facilè possunt recipere interpretationem restrictiuam, quam specialia vix patiuntur. 609. 2. 1 in all.
duo non possunt eundem Gradum tenere ac in eodem gradu concurrere. 56 13. 5 in all.
GRAPHARIVS acta litis penes se retinere potest pro emolumento quod ex alterius litis causa debetur, quasi taciti cuiusdam pignoris iure. 181. 2. 10. in all.
GRASSATORI opem qui tulit qui se officialem iactabat non potest teneri eo nomine. 1103 15. 1
GRATIA obreptitia vel subreptitia nullius omnino est momenti siue de proprietate agatur, siue de possessione. 27. 2. 1, 2, 3 & in all. 2. & 28. 4. 6
Gratia est obreptitia, siue impetrans non expresserit possessionem aduersarij coloratam, sine suam vitiosam. 27. 2. 4, 5 adeoque si priorem suam impetrationem, tametsi validam tacuerit. 33. 28 & 33. 28. & 29 multò magis si non expresserit beneficium quod iam tum obtinebat. 68. 2, 7
Gratia criminis facta per principem adprobari potest à Senatu etiam inaudito procuratore vasalli. 1106. 3. 1
Gratiam facere potest princeps omnium criminum etiam atrocissimorum, vel læsæ maiestatis siue diuinæ siue humanæ. 109. 1
Gratiam impetrans à principe crimen fatetur, non qui abolitionem. ibid.
GRAVAMEN intolerabile dicitur quod perpetuo grauat. 1118. 7. 1 in all.

H

HABERE possessionem iam videtur, qui eam habere potest. 444. 10. 5 in all.
HASTÆ fiscalis fides, facile conuelli non debet. 359. 2. 4 in all.
HÆREDITARIVM est quod in hæreditate fuit moriente testatore, non etiam quod ex hæreditate subinde profectum est aut occasione hæreditatis acquisitum. 354. 11. 6, 7
Hæreditarium quoties aliquod ius est rei redimendæ, quæ à defuncto vendita fuerat, siue ex conuentione competat, siue ex causa immodicæ læsionis potest vnus ex cohæredibus, vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere. 254. 9 1, 2, 3
Hæreditaria iura omnia pro iure & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter hæredes, nisi si qua sint omnino indiuisibilia. 221. 6. 6 in all.
Hæreditariorum corporum diminutio propter legitimam non magis fieri potest, quàm propter pecuniam. 221. 5. 3. in all.
HEREDITAS iuris nomen est recipiens & augmentum & diminutionem. 223. 12. 3 in all.
Hæreditas in iure non in corporibus consistit. 604. 6. 7
Hæreditas rem vnam æquè ac aliam, & rei precium æquè ac rem ipsam, & contra rem ex precio comparatam æquè ac rei precium 239. 5. 8
Hæreditas aut hæreditaria portio esse incipit eo instanti quo vti. 229. 28. 5
Hæreditas neque vlla quota eius in certa re & singulari potest consistere. 602. 1

Source : BIU Cujas

Hæreditas vna duarum personarum esse non potest. 597.18.2 in all.
Hæreditas vna duos hæredes in solidum non patitur, nec in parte hæreditatis magis quàm in tota hæreditate. 221.6.8 in all.
Hæreditas nulli inuito aut ignoranti acquiritur nec edicto, nec aliqua consuetudine.
Hæreditas per codicillos dari non potest. 589.1.3 in all.
Hæreditas damnosa esse potest. 103.13.14 in all.
Hæreditas ex die aut conditione à pagano dari non potest, sed in diem & sub conditione potest. 603.2.1,2
Hæreditas quæ alterius est, non potest esse actoris. 235.2.9 in all.
Hæreditas non potest dari sub modo qui sit verus modus, sed tantum sub conditione. 696.2.1 in all.
Hæreditas non aufertur tanquam indigno, ei qui testamentum defuncti impugnauit quasi nullum, quod factum esset à reo læsæ maiestatis. 689.5
an Hæreditas ex testamento, an ab intestato restituatur nihil interest quantum ad detractiones ex fideicommisso faciendas. 657.12
Hæreditas non defertur ab intestato quandiu succedi ex testamento potest. 603.3.2 in all.
Hæreditas neque iacet neque vacat extantibus suis hæredibus, quamuis se abstinentibus, ideoque non ei dandus curator, sed bonis, nisi agnatus vel cognatus aliquis velit succedere. 642.15
iacens Hæreditas quæ dicatur. ibid. 2 in all.
Hæreditas solo verbo restitui potest. 596.17.27
Hæreditas est soluendo quæ inuenit hæredem. 479.24.3 in all.
Hæreditas aut hæreditaria portio aliqua priùs esse debet quàm vt ex ea quicquam deliberetur. 229.28.4
Hæreditas non potest recipere augmentum vel diminutionem ex die litis contestatæ. 379.4.5.in all.
Hæreditas diuidi debet inter omnes liberos ex æquis partibus. 252.5.2 in all.
Hæreditas fideicommissaria facile admittit subrogationem vnius rei in locum alterius. 255.12.12
Hæreditas fideicommissaria post restitutionem pertinet ad fideicommissarium. 93.14.6 in all.
Hæreditas paterna, etiam priùs quàm sit agnita, est de numero acquisitorum, non acquirendorum 144.1.4 in all.
Hæreditas adita dici non potest, quam tutor pupilli nomine solus agnoscit. 144.1.4 in all.
ad quem Hæreditas ad eundem & tutela pertinet. 44[illegible].4.1 in all.
Hæreditatis nomen vniuersitatem successionis demonstrat 239.5.6,7
Hæreditatis aditio iure confundit obligationem. 374.9.4 in all.
Hæreditatis aditio animi potiùs, quàm facti. 84
Hæreditatis delatio fit semel tantùm & vno instanti. 107.22.11 in all.
Hæreditatis diminutio qualiscumque ea sit, fera est, licet eam quis velit inducere ex voluntate eius qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset. 29.28.6
Hæreditatis diuisio quam pater dotalibus tabulis fecit, in familiæ erciscundæ iudicio seruanda est. 251.4.1,2
Hæreditatis expilatæ crimen an & quo casu non habere locum possit & de edicto quod vocant *le mort saisit le vif*. 1081.1.1
Hæreditatis expilatæ reo nihil prodest obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis nisi ipse dicat se hæredem. 1082.3.1
Hæreditatis expilatæ crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consueuisse certi iuris est. 1081.1.4 in all.
Hæreditatis petitio datur contra possidentem pro hærede, siue bonæ siue malæ fidei sit possessor. 237.8.1,2,3
Hæreditatis petitio competit aduersus eum qui rem vnam hæreditariam, licet minimam, possidet 143.2.2 in all.
Hæreditatis fideicommissariæ petitio contra singulares rerum fideicommissarum possessores non prius exerceri potest, quàm restituta sit per fideicommissum hæreditas. 235.4.1
Hæreditatis fideicommissaria petitio si instituta sit, & eodem libello petatur missio in possessionem bonorũ fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum qui de fideicommisso restituendo rogatus est, non cogitur actor antequam pronunciatum sit de fideicommissi iure indicare hæredi grauato quænam bona illa sint quæ fideicommisso continentur. 226.6.1
Hæreditatis restitutio non plus iuris transferre potest quàm defunctus habuerit. 309.3.13 in all.
Hæreditatis partes sunt homogeneæ. 535.3.5 in all
Hæreditatis fructus augent hæreditatem non item rem singularem 239.5.9
Hæreditatis fructus à die mortis percepti sicut augent hæreditarem, ita legitimam. 223.11.1,2
Hæreditatis futuræ renunciatio tacitam illam habet conditionem *si deferetur*, 158.5.8 incertum enim est quanta futura sit hæreditas cuius spem abscidit renunciatio. ibid.14
Hæreditatis substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis. ibid. 15 in all.
Hæreditati tanquam iacenti curatorem dari qui passus est, non potest subinde allegare aditionem hæreditatis. 8:8.17.1
Hæreditatem qui pure & ab intestato possedit ignorans testamentum, adeoque cum beneficio inuentarij. 642.1
Hæreditatem qui petijt ex testamento, non potest eam postea petere ex fideicommisso, tanquam conseruato per clausulam codicillarem: secus si seruetur per Auth. ex causa. 657.10
Hæreditatem petens non ex eo metitur quod possessor occupauit, sed ex suo iure. 235.2.9 in all.
Hæreditatem petenti eius qui mortuus negatur, non cogitur reus subministrare litis sumptus & alimentorum pendente lite, nisi actor sit ex liberis aut parentibus. 234.1.1,2,3
Hæreditatem aditam fuisse à defuncto non probat querela explicatæ hæreditatis facta testamento. 642.14.1
Hæreditatem neque tutor neque curator aut adire aut repudiare potest, adeoque nec pater adire cum filio, nec repudiare sine filio. 641.11
Hæreditatem aut portionem hæreditariam alteri ceden certo pretio vel certo pacto quod sit loco pretij, potest à creditoribus hæreditariis tanquam hæres conueniri. 44.10
Hæreditatem aut hæredem habere non potest, qui nulla bona post mortem suam potest. 632.31.10 in all.
Hæreditatem nec adire nec repudiare potest qui dubitat de viribus testamenti. 617.10.7 in all.
Hæreditatem diu non iacere & vacare testatoris & reip interest. 613.11.12 in all.
ad Hæreditatem admitti non potest is de quo nominatim excludendo testator cogitauit. 594.14.8 in all.
Hæreditate semel adita omnis defuncti voluntas rata constituitur. 595.16.10 in all.
in Hæreditate non potest videri esse quod nec defunctus nec eius hæres vnquam habuerunt. 251.35.2 in all.
Hæreditates ascendentium sunt debitæ descendentibus. 535[illegible].3 in all.
HÆREDEM veteres pro domino dicebant. 482.47.2 in all.
Hæres & hæreditas eandem personam repræsentant. 602.2.15
Hæres postulante fideicommissario cogi potest ad faciendum inuentarium quamuis non ad rationes reddendas. 719.2
Hæres eius qui de euictione fideiussit non cogitur venditionem ratam facere, quemadmodum hæres venditoris 1018.3
Hæres grauatus cui fideicommissum à suo testatore restitui debuit, non prohibetur agere contra hæredes pro eorum portionibus, nec rursus deducere fideicommissum aduersus fideicommissarium. 715.26
Hæres cogitur facere inuentarium postulante fideicommissario, sed sumptibus fideicommissarij. 715.25
Hæres ex certa re quando hæredis vniuersalis iure censeatur. 602.1.18
Hæres in lite contra defunctum inchoata nullum habet priuilegium. 634.38.4 in all.
Hæres hæredis aduersus aditam ab hærede hæreditatem restitui non potest. 642.13
Hæres qui semel fuit, semper hæres perseuerat. 619.5.1 in all.
Hæres tenetur conscientiam defuncti exonerare. 748.1.14 in all.
Hæres facere non potest vt testamentum quod ab initio non valuit postea conualescat. 592.6.6
Hæres qui pure adiit damnosam hæreditatem, nec falcidiam deducere potest, nec recusare quominus res suas alij legatas præstet. 638.45.1,2
Hæres pure non eo minus potest deducere res sibi donatas, siue inter viuos siue mortis causa. 637.44.1,2,3
Hæres nemo fit ex sola bona fide, si lex hæreditatem non deferat. 237.8.6 in all.
Hæres idem esse non potest & fideicommissarius. 520.19 all.
Hæres ex parte, quandiu cohæredes adire possunt, non nisi suam partem hæreditatis petere potest. 235.3.1
Hæres nihil potest habere tanquam hæres quod non prius fuerit hæreditatis. 109.28.3 in all.
Hæres sua dicere non potest instrumenta quæ sunt hæreditaria, non magis quàm hæreditatem ipsam quæ est fideicommissaria. 93.14.5,6
Hæres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis quam temerè vel instituit, vel suscepit. 794.7.1
Hæres cum beneficio legis & inuentarij perinde hæres verè est, atque is qui purè hæreditatem agnouit. 873.10.1 in all.
Hæres cum beneficio legis & inuentarij potest adhuc petere quod sibi proprio nomine debetur. 188.12.5 in all.
Hæres cum beneficio legis & inuentarij perinde hæres verè est, ac si inuentarium non fecisset. 112.14.14 in all.
Hæres cum beneficio inuentarij non liberatur soluendo creditoribus anterioribus. 633.33.1
Hæres nemo fit ex confessione sola aduersarij, & hoc ipso probatur erronea confessio, quod qui se talem dicit non probat. 640.7.1,2,3
Hæres nullo casu impediri potest ne mittatur in possessionem, tum quoque cum fideicommissarius repetitur in possessione sine vitio, cum agitur de detractionibus faciendis. 646.2.9 in all.
Hæres per delegationem liberatus non potest conueniri, nec si delegatio rescindatur per in integrum restitutionem, nisi hæres consenserit restitutioni. 659.6
Hæres de pensione annua imposita super fundo alij legato disponere potest, quamuis eam redemerit, sed tantum de pretio quod dedit. 681.23
Hæres constitutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam, non eo minus prohibetur succedere ab intestato, quod hæreditatem ex priore testamento repudiauerit, quamuis alius sit institutus in posteriore. 644.19
Hæres institutus in duobus testamentis quorum prius valebat posterius minime, si adierit ex posteriore, non poterit ex priore. 644.19.6 in all.
Hæres qui semel fuit numquam desinit esse hæres. 755.6.16 in all.

Source : BIU Cujas

Hæres semel obligatus per additionem non potest exonerari nisi conditio ei deferatur. 625.7.6 in all.
Hæres hodie est possessor ipso iure, sed ita demum si agnouerit hæreditatem. 755.5
Hæres pro patre qui post diuisionem hæreditatis possidet totam rem obligatam non censetur iure tertij possessoris ne quidem pro parte cohæredis. 767.3.1
Hæres qui moram non contraxit tenetur aliquando ad expensas litis, nempe cum debentur illa ex conuentione. 797.21.1
Hæres qui pronunciatus est cum beneficio legis & inuentarij talis habendus est quod ad omnes creditores etiam non vocatos. 817.15.1
Hæres multò plus iuris habet in bonis omnibus hæreditariis, quàm filius. 221.5.2 in all.
Hæres ignoratione sua defuncti vitia excludere non potest. 352.2.1 in all.
Hæres non potest teneri ex pacto defuncti nisi sub iisdem legibus & conditionibus quibus defunctus contraxit. 103.14.17 in all.
Hæres defuncti forum sequitur cum vel absens defenditur ab alio, vel vbi ille ipse inuenitur. 173.4.1,2
Hæres de facto defuncti iurare non cogitur. 268.15.3
Hæres vtitur in omnibus iure defuncti, cùm censeatur eadem persona. 832.44.9 in all.
Hæres minoris non potest restitui in integrum aduersus immixtionem à minore factam. 146.5.2
Hæres sit ab intestato, qui disputat de viribus testamenti, si hæres esse velit, & testamentum tandem probetur non valere. 640.6.1
Hæres grauatus de restituenda post mortem suam hæreditate plus iuris habet quàm fructuarius hæreditatis. 4847.1 ad 5
Hæres falsus non nisi volente vero hærede hæreditatem petere potest, licet possessor nihil omnino iuris habeat. 235.2.1,2,3
Hæres falsus qui cœperat agere tanquam hæres, in eamque rem admissus etiam à iudice repellendus est, apparente quandocumque postea vero hærede. 236.5.1,2
Hæredis & legatarij differentia. 534.1.6
Hæredis appellatio nihil nisi dominium significat. 606.10.1 in all.
Hæredis bona non sunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona sint obligata hypothecariis creditoribus hæredis. 875.15.1,2
Hæredis aut collusio aut negligentia legatariis nocere non debet. 838.5.2 in all.
Hæredis veri ius & substantiam non tollit, qualitas illa & adiectio, cum beneficio legis & inuentarij. 632.32.4 in all.
Hæredis nihil interest, an acceptam legati pecuniam consumpturi sint nepotes an seruaturi. 231.34.8
Hæredi soli incumbit necessitas æris alieni soluendi, non singulari successori. 221.6.6,7
Hæredi etiam inuito deficiens cohæredis portio adcrescit. 534.2.3
Hæredi falso nulla actio competere potest hæreditatis nomine, nec ferendum est vt ex sua improbitate actionem vllam consequatur. 236.5.3 in all.
Hæredi quando incipit currere tempus ad deliberandum. 638.46.1,2,3
Hæredi de restituenda hæreditate rogato in quartam imputatur quicquid ex confiscatione ad fiscum peruenit, quomodo imputarentur cætera per hæredem alienata. 444.10.7.9,10,15
Hæredem se dicens cum beneficio legis remanet hæres purè, si non exhibeat inuentarium: & quid si negauerit se hæredem esse nisi cum beneficio inuentarij 617.13.1,2.5,6
Hæredem se negare aliud, aliud repudiare. 643.16
Hæredem si se respondeat interrogante vno ex creditoribus is cui delata est hæreditas, conueniri potest tanquam hæres à cæteris omnibus creditoribus. 641.12
Hærede instituto masculo qui primus ex Titio nascetur, quamdiu Titius liberos suscipere potest, non defertur alteri hæreditas siue ex testamento siue ab intestato. 603.3.1,2
Hærede cum beneficio legis male versante in hæreditate, curator bonis dandus est, nisi hæres offerat satisdationem. 632.30
ab Hærede secundum quid ad hæredem simpliciter consecutio est bona. 632.32.4 in all.
Hæredes coguntur causas appellationis reddere etiam à defuncto inter-positæ. 1027.27.3 in all.
Hæredes succedunt in vniuersum ius quod defunctus habuit. 731.2.1 in all.
Hæredes succedunt in vniuersum ius quod defunctus habuit. 731.2.1 in all.
Hæredes non coguntur stare diuisioni factæ à testatore, si modo ab ea recedi omnes consentiunt. 255.12.2 in all.
Hæredum appellatione etiam extranei continentur. 107.22.3 in all.
Hæredum gradus si plures facti sint, deficiente primo gradu, testamentum incipit à secundo. 606.9.2 in all.
Hoirs vocabulo qui intelligantur. 666.5.2 in all.
Homicida in accusando potior est causa liberorum, deinde vxoris, tertia parentum, postrema agnatorum & cognatorum iuxta ordinem succedendi. 1052.2.1
Homicidæ confugiendo ad ecclesiam non effugiunt iudicis laici coërcitionem. 67.1.3
Homicidam cum contingit in totum absolui debere, solet Senatus consulere principem & suadere vt criminis gratiã faciat. 1068.6.5 in all.
Homicidii reus modo in primo motu iracundiæ, & rixæ occasionem non præbuerit damnatur ad perpetuas triremes. ibid.
Hominis liberi æstimatio nulla est. 751.2.7 in all.
Hominem beneficio afficî hominis interest. 1085.12.1 in all.
Honor non debet esse sine honorario, nec contra. 71.1.3 in all.
Horreorvm dominus periculum vis maioris & effracturam latronum præstare non debet. 456.22.7
Hospitale restituitur in integrum aduersus agnitionem hæreditatis. 696.1
Hypotheca contrahitur per conuentionem etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit. 927.1.4 in all.
Hypotheca etiam testamento pignus constituere potest. 898.13.2 in all.
Hypotheca constituta intelligitur si conuenerit vt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur. ibid.1 ad 5
Hypotheca nudo consensu contracta tantum prodest, quantum pignus ad rem ipsam obligandam. 294.15.2 in all.
Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legatis constituta est indiuidua, itemque generalis. 694.8 tacita semper diuidua est, etiamsi cohæres sit non soluendo. ibid.
Hypotheca speciali hominis non tollit generalem legis, nisi id expresse dictum sit. 526.3.1,2,3
Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est, etiamsi facta sit diuisio inter creditores per mutuas adiudicationes. 694.7
Hypotheca tacita pro legatis diuidua est, sed expressa indiuidua, ita vt nec locum habeat exceptio non discussi cohæredis. 690.1
Hypotheca cum nudo consensu contrahatur, etiam inter absentes contrahi potest. 896.3.4 in all.
de Hypothecæ specialis excussione facienda. 897.8.1 ad 5
Hypothecæ specialis discussionem non factam obiicere non potest is qui emit sub hasta. 897.10.1 ad 11
Hypothecæ tacitæ ius inducitur ex sola chirographi agnitione vel denegatione. 203.7.2 in all.
Hypothecam tacitam filius habet in bonis patris pro rebus maternis, lucris nuptialibus & aduentitiis quibuscumque. 909.13.1 ad 4
Hypothecam generalem persequi potest qui egit in specialem pro legato vel fideicommisso, nec ob id tenetur ad vllam sumptuum refusionem, quasi mutato libello. 691.3
Hypothecam & possessionem rei à se venditæ (addita clausula constituti) qui excepit potest suam possessionem auocare nulla facta excussione quamuis non imploret beneficium l.vlt.C.hoc tit. 763.37.1
Hypothecaria implicitam habet dominij quæstionem. 238.3.5 in all
Hypothecaria in solidum vnus ex hæredibus debitoris conueniri potest, nec obiicere exceptionem non discussi cohæredis. 896.5.1
Hypothecaria non nisi contra possessorem exercetur. 764.38.9 in all.
Hypothecaria si contra debitorem ipsum præscripta sit spatio 40. annorum, hypotheca tamen durat, & consequenter habebit creditor ius retentionis, si quo modo rei obligatæ possessionem nactus sit. 768.5.15 in all.
Hypothecaria conueniri qui potest ipse per eum, contra quem agit hypothecaria, non ideo reppellitur vulgari illa exceptione, quem de euictione tenet actio. 1022.16
Hypothecaria agens non idcirco censetur imploràsse beneficium l.vlt.C. de acquir.poss.& clausulæ constituti, quamuis in conclusione libelli adiecerit clausulam omni meliori modo. 171.3
post Hypothecariam propositam potest agi condictione ex l.vltim.C.ad retinendum possessionem, & quidem impunè ante litem contestatem, postea verò refusis sumptibus. 754.2.1
Hypothecarius creditor posterior soluens anteriori hypothecario succedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus. Et quid si solutum sit ei qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem. 920.2.1 ad 5

I

Iactare suum nemo præsumitur. 440.18.9 in all.
Idem interdum habetur pro alio. 184.12.1 in all.
Identitas fundi non probatur concludenter per duos confines si non sint transuersaliter angulares. 315.69.2 in all.
Identitas nominis probat identitatem personæ de qua agatur incidenter, non etiam si principaliter. 317 35.2,3 & 365.69.1
Ignorantia temporis litigiosi vicium non excludit, sicut nec actorem, qui rem litigiosam effecit, damno debet afficere. 428.4.28,29
Ignorantia dissoluta non meretur excusationem. 57.17.5 in all.
Ignorantia impetrantis non tollit ius alteri quæsitum. 40.50.1
Ignorantia licet excuset à delicto, nunquam tamen ius tribuit. 342.13.10 in all.
Ignorantia supina facti quod omnes sciunt non est ferenda. 40.51.8 in all.
Ignorantia facti alieni est probabilis, præsertim si factum illud sit occultum. 33.28.4 in all.
Ignorantia facti alieni semper excusabilis est. 302.7.2 in all.
Ignorantia facti alieni tolerabilis est non proprij. 1076.12.4 in all.
Ignorantiæ causam iustam habet, vtrum id quod petitur, debeatur, qui in alterius iura succedit. 347.15.6 in all.
Ignorantiam facti proprij prætendere nemo potest. 169.15 in all.
qui per Ignorantiam iustam plus perit, excusatur. 198.1.6 in all.
Ignorantis conditio per alium melior fieri potest, at non deterior. 1111.16.3 in all.

Source : BIU Cujas

Ignoranti etiam acquiratur hæreditas, ſi poſtea quandoque adierit. 755. 5. 10 in all.

ILLEGITIMVS vt poſſit quaſi iam legitimatus ſuccedere ſufficit impetratio litterarum legitimationis à Principe, etſi nondum verificatæ ſint. 554. 5. 7 in all.

Illegitimus ſuccedit matri non ſolum ex teſtamento, ſed etiam ab inteſtato. 556. 13. 3, 4 & habet querelam de inofficioſo teſtamento. ibid. 3 in all.

Illegitimo nepoti, nec auo, nec pro auo licet quicquam relinquere, niſi legitima ſobole nulla exiſtente. 556. 12. 1 in all.

Illegitimi liberi neque patri neque parentibus paternis poſſunt ſuccedere niſi in duabus vnciis nulla legitima ſobole nec vxore ſubſiſtente, nec illis parentes, inter ſe poſſunt ſuccedere, etiam ab inteſtato, non tanquam agnati, ſed quaſi cognati & iure cognationis. ibid.

Illegitimis ex damnato coitu natis nihil omnino relinqui poteſt iure ciuili, iure autem canonico alimenta. 956. 13. 14 in all.

Illegitimos nepotes & pronepotes inſtituere auia & proauia etiam paterna poſſunt, quamuis legitima ſobole ſubſiſtente. ibid. 1, 2, 8

ILLVSTRIS mulier, non quælibet nobilis, ſed quæ illuſtri aliqua dignitate præfulgeat. 553. 2. 1 in all.

IMMEMORIALIS poſſeſſio dicitur, cuius initij memoria non extat. 66. 58. 10

Immemorialis poſſeſſio poteſt eſſe minor contenaria. ibid. 6 in all.

IMMISCVISSE ſe non videtur filius qui poſſedit bona paterna pro dote matris viuo adhuc patre. 641. 9. 1

IMMIXTIO habet vim conſumptionis: conſumptio verò vim iuſtæ ſolutionis. 317. 17. 4 in all.

IMMOBILIVM appellatione cenſentur interdum iura & actiones. 668. 11

Immobilium appellatione continentur reditus fundiarij. ibid. in rubr.

IMMVNITAS effectus eſt nobilitatis niſi cum lege, vel edicto Principis aliter cautum eſt. 1118. 7. 1 in all.

Immunitas tribuitur plerumque ob ſolam nobilitatem. 1109. 10. 6 in all.

Immunitas conceſſa pro bonis præſentibus extenditur etiam ad futura ex præſentibus acquiſita. 1111. 19. 1

Immunitatis priuilegium à tributo iudicati datum Senatoribus & rationalibus ad eorum viduas non porrigitur. 1111. 22. 1

Immunitatis poſſeſſio per longiſſimum tempus, priuilegij inſtar habetur. 53. 1. 3

Immunitatem qui conceſſerunt, impunitatem conceſſam noluerunt. 67. 1. 4 in all.

IMPENSA funeris & infirmitatis habet priuilegium ante omnes alios creditores etiam expreſſam hypothecam habentes. 627. 15. 5 in all.

Impenſæ neceſſariæ quæ. 533. 27. 17

Impenſæ ad rem dotalem conſeruandam quæ dicantur. ibid. 7

Impenſæ in res dotales & in litem de iis ſuſceptam factæ, quænam à marito præſtare debeant. ibid. 1, 2, 3

Impenſæ poſt emptionem factæ faciunt rem precioſiorem, ſed ex poſtfacto. 417. 15. 3 in all.

Impenſæ factæ ab emptore non augent precium ad impediendam læſionis immodicæ probationem. ibid. 1, 2, 3

Impenſæ omnes mulieri ſunt reſtituendæ quibus non reſtitutis dos imminueretur. 514. 14. 1, 2, 3, 5

Impenſarum condemnatio plerumque victo remittitur veneratione conſanguinitatis & adfinitatis. 807. 63. 1, 2

Impenſarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio in executione iudicati, quamuis de eo nihil in ſententia dictum ſit. 823. 12. 1

Impenſas omnes etiam magnas & in litem ex fructibus bonorum filij pater præſtare debet. 533. 27. 20

IMPETRATIO reſcripti aduerſus peremptionem inſtantiæ nulla ſumptuum refuſione onerat impetrantem. 795. 13. 1

IMPIETAS tanto maior & grauior eſt quæ ſub pietatis ſpecie deliteſcit. 342. 60. 4 in all.

IMPOSSIBILITAS habet impedimentum naturale. 590. 2. 4 in all.

IMPVBES doli capax & proximus pubertati ſi quem occiderit per dolum tenetur pœna ordinaria. 1067. 2. 1

IMPVTATIO ſolutionis vim perinde habet atque compenſatio, & in quo differat. 377. 18. 6

INCENDII crimen non eſt priuilegiatum. 1079. 1. 8 in all.

INCERTITVDO non ſemper liberat reos qui plures accuſantur de eodem crimine, cuius præſumptio par ſit contra omnes. 1089. 19. 1

INCESTVS quid ſit? & an ex qualibet illicita coniunctione contrahatur. 496. 2. 1 ad 12

Inceſtum ab ignorante admiſſum non punitur. 498. 8. 1, 2, 3

Inceſtum iure gentium admiſſum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantum ciuili. 428 5. 1, 2, 3, 5

de Inceſtu ſimplici & iuris poſitiui extra cauſam matrimonij contracto. 598. 7. 1 ad 5

Inceſti pœna, vide *Pœna inceſti.*

INCLVSIO vnius alterius eſt excluſio. 1610. 6. 11 in all.

INCOMMODA ad eum ſpectant ad quem & commoda. 210. 30. 5 in all.

INCOMPETENTIA iudicis dicitur nullitas nullitatum. 187. 4. 5 in all.

INCORPORALIA ſunt quæ neque tangi, neque teneri poſſunt. 759. 19. 1 in all.

INDEBITVM propriè illud eſt quod nullo iure debetur, ne quidem naturali. 182. 14. 3 in all.

Indebitum ſoluere nemo cogitur cuius etiam ſoluti habet condictionem. 375. 10. 7 in all.

Indebitum videri debet quod ſupra taxatam quantitatem ſolutum eſt. 182. 4. 3

Indebitum ibi reddendum & ſoluendum vbi exactum fuit & in monera illius loci, ſi interſit eius, qui ſoluit indebitum. 1010. 33

in INDEMNITATIS actionem venit ſemper quanti actoris intereſt. 186. 7. 10 in all.

INDICIVM quod ex vnius teſtis dicto proficiſcitur, ſufficit ad condemnandum, non ad pœnam criminis, ſed ad ſumptus litis. 1054. 3

Indicia per indicia probari abſurdum eſt. 321. 51. 7 in all.

INDIGNVS eſt hæreditate, & quaſi indigno auferenda eſt, qui defuncti necis vindictam ſciens prudenſque intuper habuit: & quid ſi fiſcus ipſe vindictam non ſit proſecutus, & quid fiet de legatis. 652. 6. 1 ad 6

INDVCIÆ quadrimeſtris temporis, etiam cùm mora præceſſit condemnationem, condemnato immunes ſunt à periculo augendæ æſtimationis, ſi forte interea creuerit. 281. 15. 10

INDVCTA ad vnum effectum non debent operari contrarium. 292. 11. 7 in all.

INDVLGENTIA principis petitur & conceditur quo magis liberetur reus, non vt magis oneretur. 1091. 3. 3

Indulgentia principis releuat reum ab onere probandi, dum ne ſit obrepitia vel ſubreptitia. 1091. 2

Indulgentia quos liberat notæ, abolitio non item. 1091. 1

INDVLTA non prius vllam vim apud nos habent, quàm à Senatu noſtro fuerint adprobata. 29. 9. 6

INFAMIA facti non ſufficit ad repellendum teſtem, nec infamiæ iuris obiectio, niſi de ea per ſententiam conſtet. 341. 45. 1, 2

Infamis ſit quiſquis fuit periurus. 268. 17. 1 in all.

Infamis non magis iuſiurandum deferre poteſt quam iurare. ibid. 1. 1

INFICIATIO rem quidem dubiam facere poteſt: veritatis tamen præſumptionem, quæ pro inſtrumento facit tollere non poteſt. 348. 20. 3 in all.

INGENVVS non eſt vſque adeò æquandus liberto, vt ingenuo non ſit libera rerum ſuarum alienatio. 305. 4. 1 in all.

INGRATITVDINIS probatio in hæredes reiicitur. 297. 4. 6

INGRESSVS vitioſus in poſſeſſionem nunquam dandus. 52. 95. 1 in all.

INHIBITIONES ſpeciales petentibus iis qui appellarunt citra cauſæ cognitionem non conceduntur. 82. 17. 1

Inhibitionibus ſpecialibus pendente appellatione locus eſt ad impediendam executionem euidenter iniurioſam. 82. 18. 3

INIECTIONEM manus vocant Pragmatici *Arreſt de main leuée.* 285. 3. 1

INITIVM & originem à bona cauſa quæ habent facile inualeſcunt & in conſuetudinem tranſeunt. 201. 6. 3 in all.

INIVRIA non fit violenti. 244. 7. 3 in all.

Iniuria non fit ei qui ad eum ſtatum reducitur in quo prior ipſe ſe conſtituerat. 276. 46. 3 in all.

Iniuria non leuis eſt ſi in ius ducitur is, qui velit ſoluere. 824. 19. 7 in all.

Iniuria ſemel remiſſa poſtea ex pœnitentia repeti non poteſt. 160. 2. 4 in all.

Iniuria quæ per extortam veram ſolutionem facta eſt, non niſi reddita pecunia tolli poteſt. 200. 3. 10 in all.

Iniuriæ perſequendæ ius tranſmittitur ad hæredem ſi accuſator deceſſerit pendente appellatione. 1082. 2. 1

Iniuriam iuris executio non habet. 233. 6. 9 in all.

Iniuriam nullam aduerſario facit qui ſe probatione onerat. 347. 16. 7 in all.

Iniuriam non facit qui iure publico, communi & perpetuo vtitur. 218. 2. 4 in all.

Iniuriam non facit, qui ſuo iure vtitur & ordinaria actione experitur. 135. 3. 7 in all.

Iniuriam dicens quam ſciri publicè intererat excuſatur fama & auditu à fide dignis, licet eam probare non poſſit. 1083. 5. 1

Iniuriam qui dixit motus calore iracundiæ & prouocatus adhuc puniendus eſt, ſed mitius. 1082. 1. 1

Iniuriam verbo tantùm factam verbo quoque deleri & diſſolui nihil prohibet. 1084. 8. 8 in all.

Iniuriam & mulctam pupillo debitam gratis remittere tutor non poteſt, pater poteſt. 650. 1

Iniuriam ſibi facit qui rei iudicatæ executionem in nouæ petitionis initium redigit. 841. 3. 5 in all.

Iniuriarum omiſſum iudicium non poteſt repeti etiam contra perfidum. 1085. 12. 1

Iniuriarum actio tollitur per pactum quod ideo legitimum appellatur. ibid. 3 in all.

Iniuriarum agere non poteſt, quas quis propria autoritate vindicauit. 1084. 8. 1

INNOCENTIÆ probatio fauorabiliſſima eſt. 275. 43. 3 in all.

Innocentiam ſuam paratus defendere, ſemper eſt audiendus. 854. 49. 1 in all.

INOFFICIOSAM aduerſus donationem quam pater fecerit auxilium ſoli patri competit. 232. 1. 6 in all.

Inofficioſi teſtamenti querela non competit niſi poſt mortem patris. ibid.

Source : BIU Cujas

de Inofficioso agens, duo impugnat, & testamentum & iudicium eius quem ait insanum fuisse, testatumque contra officium pietatis. 608. 1. 1 in all.

INQVIRENDI iusta causa est contra eum qui id fecit quamuis mandante altero quòd non nisi in malos vsus & falsi comminiscendi gratia destinatum esse possit. 1074. 7.1

INQVISITIO propter seipsam fauorabilis est. 307.1.5 in all.

Inquisitio facta facilius haberi potest pro infecta, quàm infecta pro facta. 317.37.5 in all.

Inquisitio de crimine secreto fieri solet, ne alioqui reus facilè probationes corrumpat, & testes subornet. ibid. 1 in all.

Inquisitores in partibus deputatos recusare possunt, qui ex prouincia vna aut ex ciuitate vna in aliam commeare coguntur. 175.13.3

INSCRIPTIONIS necessaria est sollemnitas ad reuelationes apparitorum impugnandas si vnius tantum testis fidem aut impugnantis subscriptione nitantur. 302. 8.6 in all.

INSINVATIO est rei gestæ apud acta testificatio. 310.5. 2 in all.

Insinuatio donationis non pertinet ad actus substantiæ, sed tamen est conditio sine qua non potest valere donatio. 1043.11.13 in all.

Insinuationis defectus vitiat donationem etiam conditionalem, quæ ab initio insinuari debuit, licet euenientis conditionis tempore desierit necessaria esse insinuatio. 1049. 1.1

Insinuationis probatio non fit nisi per scripturam, sed eam tamen etiam per testes aut per aliam scripturam probari sufficit. 310. 5. 3, 4

Insinuationis sollennitas inducta est ad euitandas falsitates. ibid. 4 in all.

Insinuationis sollennitas etiam nec necessaria, tamen omnimodo implenda est si præscripta sit à contrahentibus: alioqui ex eo defectu vitiatur donatio. 1049. 2.1

Insinuationis statutariæ solennitas in remuneratoriis perinde ac cæteris donationibus necessaria est. 596. 17.6

INSTANS mortis vitæ non morti computatur. 670. 22.1

INSTANTIA cœpta cum defuncto in hæredem transire solet. 306. 2. 2 in all.

Instantia discussionis pendente, si agatur de restitutione dotis vel de doario quod nobili fœminæ debeatur, quæ nihil aliud habeat vnde ali possit, subuenitur per adiudicationem prouisionalem, non auditis cæteris creditoribus. 635.40.17 in all

in Instantia desertæ appellationis, tractatur tantùm an sit deserta nec ne. 123.32.1 in all.

Instigator manifestus nihil distat ab accusatore. 1056. 10.6 in all.

Instigator occultus non tenetur ad expensas litis si non fuerit calumniatur. 1055.9.1

Instigatori occulto debentur expensæ litis quas subministrauit, si cum sibi iudicari reus petierit non aliter. 1056.10.1

INSTITVI quis potest in tempus capiendæ hæreditatis. 603.2.3 in all.

Institui hæres potest in tempus capiendæ hæreditatis. 554. 5.7 in all.

INSTITVTIO numquam intelligitur facta animo compensandi. 715.26. 3 in all.

Institutio conditionalis prius est vt valeat, quàm vt ex ea post impletam condirionem hæres vllus esse possit. 603.2.5 in all.

Institutio facta posthumi & posthumæ ex vxore nunc prægnante, non porrigitur ad posthumum altero partu editum. 622. 1

Institutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommissum. 613. 11

Institutio quæ ab initio pro non scripta habetur, tractu temporis conualescere non potest. 611.9.5 in all.

Institutionis cùm sunt plures gradus, rupto primo gradu rumpuntur etiam sequentes qui ab eo habent dependentiam. 686.37. 10 in all.

Institutionis formula certis & præcisis verbis concipi eam necesse est, vt sciri possit quid testator dixerit & senserit, siue per scripturam testatus sit siue per nuncupationem. 609.2 4 in all.

de Institutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hæreditarias. 604.6

Institutiones ex re certa conseruantur per Auth. ex causa, quatenus censentur iure legatorum, non institutionum. 621. 4

INSTITVTVS ex re certa non potest implorare beneficium legis Iustinianeæ de edict. Hadriani toll. 603. 4. 15

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco hæredis, aut loco legatarij. 603 4

Institutus filius in re non extante, præteritus videtur, ideoque testamentum nullum. 222.9.4 in all. in re aliena postmodum euicta, testamentum valet, & ad supplementum est agendum. ibid.

Institutus dici non potest filius natus ex matre quæ vacuo ventre fecerit testamentum, & instituerit hæredem maritum, nullos tunc habentem liberos & addiderit, verba illa, & suos. 654.4.6 in all.

Institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam, quæ non fuerit reuocata in posteriore, præferendus est ei qui in posteriore scriptus fuit. 599.25

Instituto Titio & in eius defectum substituto Semptonio, non nisi vulgaris substitutio est. 690.48

Instituti ex re certa & hæredis differentia. 603.4 6 ad 12

INSTRVMENTVM est probatio probata & non probanda.

Instrumentum edere debet quisquis ex instrumento agere vult & vincere. 94.16.7 in all.

Instrumentum bonum, publicum & authenticum dicitur quod formam publicam & solennem habet extrinsecam. 621.14.4 in all.

Instrumentum commune semper edi debet. 90. 6. 13 in all.

Instrumentum producens in quo errarum est, potest nihilominus errorem allegare & probare. 345.10.2

Instrumentum falsum qui producit debet si interrogetur clarè respondere, an eo vti velit necne. 1076.12.2

Instrumentum falsum producens, eóque vtens falsum committere dicitur, quamuis non puniatur, nisi falsum sciuerit. 345.11.6 in all.

Instrumentum quod falsum dicitur, statim est sequestrandum, & in actuario publico deponendum, quousque lis peracta sit. 1077.14.7 in all.

Instrumentum guarentigiatum sententiæ vim obtinet.

aduersus Instrumentum guarentigiatum possunt impetrari moratoriæ. 74.5. 2, 3

Instrumentum quod in persona cedentis est guarentigiatum, & ab omni exceptionis periculo immune, finit esse tale in persona cessionarij. 289. 1. 11

Instrumentum publicum etiam illud dicitur quod ex iudicis autoritate publicatum est. 348.20 4 in all.

Instrumentum publicum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causam debiti, sed tantum probationem eius certiorem. 186.27.5 in all.

Instrumentum publicum cum nullo vicio visibili suspectum prolatum est non cogitur is, qui produxit protocollum exhibere. 347.16.1

Instrumentum nec scriptum nec subscriptum à notario & tamen repertum in protocollo non probat, maximè si aliunde suspectum sit. 349. 21. 1, 2

Instrumentum quod à duobus notariis exceptum est, non aliter probat, quàm si ab vtroque subscriptum, aut ab vno scriptum, ab altero subscriptum sit, nisi, vt plerumque fit, in solidum rogati singuli proponantur. 343.1.2, 3

Instrumentum à duobus notariis exceptum & vno tantum subscriptum plenè probat cùm ab antiquo, vt loquuntur, grossatum & expeditum profertur. 349 22.2

Instrumentum quod semel quis probauit postea reprobare non potest. 343.2.4 in all.

Instrumentum aliquod producenti licet se eo nolle vti dicat non est super falsitate pronunciandum, sed tantum super nullitate. 1075 10.1

Instrumentum, si in primo intuitu, & vt Pragmatici loquuntur, in prima sua apparentia falsi suspicionem præ se ferat, aut vicium aliquod habeat aliunde quàm ex ipsa temporis antiquitate conflatum, protocolli exhibitio necessaria est. 347. 16.3, 4

Instrumentum per notarium vni ex contrahentibus traditum ante subscriptionem & postea subscriptum absente parte suspectum est tametsi eius qui subscriptioni non adfuit consensus ex postfacto accedat. 348. 9. 1, 2, 3, 4

Instrumentum productum in actis dicitur esse de actis & consequenter commune. 345.10.1 in all.

an & quando Instrumentum à notario sub nota, &c. confectum in longiorem formam & longiores clausulas extendi possit. 348.18.1, 2

Instrumentum non est falsum cùm ea quæ scripta sunt cum iis congruunt quæ scribi debuerunt. 349. 21. 4 in all.

Instrumentum verum protocollo falso inseri nihil vetat. ibid 2 in all.

Instrumentum, quo tempore exhibetur formam publicam habere sufficit. 348.19.7

Instrumenti editionem per calumniam sub iuris prætextu qui desiderat, non est audiendus. 92.11.1

Instrumenti inter alios confecti editionem à notario petere possunt omnes quorum interest. 903.4

Instrumenti quod ab alio notario exceptum est non potest alius descriptionem facere nisi mandante iudice. 343. 2.1

Instrumenti enunciatio sola etiam cum designatione diei & consulis, non facit illud commune. 89. 2. 3 in all.

Instrumenti exemplum cum originali parte citata collatum & mandante iudice plenissimam fidem facit. 346. 12.2, 3

Instrumenti exemplum facit fidem non solum cùm notarij manu confectum est, sed etiam cùm sollenniter fuit publicatum. 91.9. 9 in all.

Instrumenti exemplum tantum probat quantum exemplar ipsum & originale quoties ab eodem ipso notario subscriptum est. 347. 15. 1 in all.

Instrumenti deperditi exemplum si cum notarij scheda consentiat, plenè probat, non aliter, nisi aliæ adsint probationes. 350. 25. 1 ad 4.

Instrumenti expeditionem nullo vitio laborantem nec suspectam proferens non est cogendus exhibere protocollum, licet dicat aduersarius paratum se in crimen falsi subscribere statim atque protocollum inspexit. 350.24 4 in all.

Instrumenti publici expeditionem non suspectam producens, protocollum exhibere non cogitur. 344 6.1

Instrumenti iteratam expeditionem, reassumptionem, Itali nostri reexpeditionem vocant. 351. 28. 1

Instrumenti iterata expeditio, si ab alio notario fiat regulariter, non nisi octo concurrentibus fieri potest. ibid. 1 & 2

Instrumenti fides facilius est vt vacillet, quam vt corruat. 1076. 12. 8 in all.

Instrumenti perditio tunc probata intelligitur cùm facta diligentia ex superioris authoritate non reperitur: probatur etiam ex iureiurando. 347. 16. 5 in all.

Instrumenti probatio, vt & quilibet alius casus per iuramentum probatur. 93. 15. 4. in all.

Instrumenti redditio probat liberationem. 412. 21. 3 in all.

Instrumenti tenorem qui non ignorauit de dilata instrumenti editione non

Source : BIU Cujas

non potest conqueri. 92. 10. 4
Instrumenti traditio inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum. 101. 6. 6 in all.
Instrumenti cuiuslibet validitas non potest cognosci nisi lectis, inspectis, cognitisque verbis. 46. 68. 3 in all.
Instrumenti descriptum & recognitum fieri non potest, nisi præsentibus vel saltem vocatis omnibus quorum interest. 209. 27. 3 in all.
ad Instrumenti validitatem sufficit testium solemnem numerum compleri posse ex iis qui nesciant scribere modo subscripserint aliqui ex iis qui scirent. 343. 1. 2 in all.
pro Instrumenti solemnitate in contractibus requiritur subscriptio non modo notarij, sed etiam testium qui sciant scribere, apud Sabaudos. ibi.
Instrumento magis creditur quàm testibus instrumentariis, nisi cùm de falso criminaliter agitur. 331. 15. 1, 2, 3
Instrumento in formam publicam redacto non opus est protocolli editione. 90. 5. 1
Instrumento, cùm formam suam debitam habet, omnimodo standum. 344. 6. 1
Instrumento, pendente simulationis quæstione, standum est, nisi ea quæstio per iusiurandum decisorium terminari statim possit. 352 4. & 10
Instrumento minus sollemni propter locorum distantiam credi solet. 311. 8. 7 in all.
Instrumento publico facto plus scripturæ creditur, quàm contrahentibus, adeóque quàm testibus. 346. 13. 4 in all.
Instrumento magis originali standum est, cùm duo sunt originalia. 350. 24. 5 in all.
Instrumento nitens si paratus est probare quæ in ipso continentur, est admittendus. 343. 1. 2 in all.
Instrumẽto quod quis edere noluit, eo postea vti nõ potest. 89. 2. 2 in all.
pro Instrumento in dubio semper præsumitur. 432. 1. 2 in all.
Instrumenta & probationes litis ex domini domo prodire debent, non ex domo prodire procuratoris. 116. 4. 6
Instrumenta eduntur vt inspiciantur, non vt retineantur, aut eorum possessio amittatur. 93. 15. 6 in all.
Instrumenta guarentigiata dicuntur quod habeant vim rei iudicatæ, non quidem ex iuris ratione, sed ex authoritate statuti. 289. 1. 10 in all.
Instrumenta hæreditaria tanquam communia edenda sunt fideicommissario, debéntque remanere penes hæredem. 93. 14. 1, 2
Instrumenta obligatoria & guarentigiata, vt vocant, quæ non sunt perpetua tabellionum protocollis, in comitatu Burgundiæ non inseruntur. 347. 15. 5, 6
Instrumenta publica dicuntur quod fidem habeant publicam ex persona notarij qui publicum officium gerit. 345. 11. 2 in all.
Instrumenta publica peregrino idiomate conscribi permittendum non est. 346. 13. 1, 2, 3
Instrumentorum guarentigiatorum per rescripta moratoria vis suspenditur. 47. 5. 1
Instrumentorum traditio pro mandato est. 416. 13. 4 in all.
Instrumentorum traditio non habet vim mandati. 481. 42. 6 in all.
Instrumentorum editionem & descriptionem petere possunt omnes quorum interest. 230. 33. 3 in all.
Instrumentorum aut actorum litis amissio si ob id tantum allegetur, vt alia instrumenta, nouáque litis acta fieri possint, probata satis intelligitur hoc ipso quod facta superioris authoritate diligenti perquisitione non reperiantur. 323. 57. 1
Instrumentis excedentibus metam 100. annorum non probatur antiquus rei status. 772. 2. 4 in all.
Instrumentis litis apud Iudicem aut Senatorem depositis & perditis ad quid teneantur. 391. 4. 2 in all.
INTENTIONEM suam vnusquisque probare plenissime & implere debet. 308. 2. 10 in all.
INTERCALATIO in calendarij emendationem D. Gregorij 3. Pontificis Maximi constitutione facta est anno 1582. 454. 16. 1 in all.
INTERCEDENS quilibet ad impediendam executionem, tanquam tertius condemnatur. 184. 12. 12
INTERCEDIT quisquis alienã in se recipit obligationem. 306. 1. 2 in all.
INTERCESSSIO quæ fit pro marito est ipso iure nulla, quæ pro alio, non nisi ope exceptionis. 268. 27. 10 in all.
Intercessio licèt iniusta, si modo per executorem admitti debuit, remoratur vim executionis. 480. 38. 9 in all.
Intercessio tertij qui non reperitur in possessione non potest impedire executionem sententiæ contra possessorem redditæ, eius tamen intercessio recipienda est. 831. 39. 1
Intercessioni quoties colorem quæsitum esse constat valere non potest quod in Senatusconsulti fraudem factum est. 359. 3. 5 in all.
Intercessionem suspectam habere debet qui mulierem corream debendi cum marito accipit. 360. 7. 10 in all.
INTERCESSOR quasi iniustus non condemnandus priusquam ad intercedendum admittur. 184. 12. 17 in all.
INTERDICTVM non nisi de possessione est. 192. 1. 1 in all.
Interdictum ei soli competere potest qui tum possidebat cùm deficeretur. 760. 24. 4 in all.
Interdictum adipiscendæ possessionis non pertinet ad iudicem laicum, quia sapit naturam petitorij. 181. 38. 9
Interdictum adipiscendæ possessionis cumulati potest cum petitorio, non item cætera. 192. 1. 1
Interdictum vnde vi, non semper est annuum, sed plerumque perpetuum. 883 8. 4 in all.
Interdicto recuperandæ possessionis quasi spoliatus agere non potest hæres fructuarij aut eius cui ad vitam aliquid legatum est, si proprietarius post vsufructuarij mortem propria authoritate occupauerit possessionem. 892. 41. 1, 2
Interdicto retinendæ locus esse potest quamdiu retinetur possessio ciuilis, licet sit amissa naturalis, secus si ciuilis quoque amissa sit. 894. 9. 1, 2
Interdicto retinendæ possessionis proposito potest quis proponere in subsidium interdictum retinendæ, non contra, at interdictum adipiscendæ vtrique necessarium est. 891. 37 1 ad 4
Interdictum retinendæ possessionis non potest cumulari cum petitorio, per petitorium tamen confortari. 195. 9. 1, 2
quando Interdicto vel personali actione augendum sit pro præstatione annua. 894. 10. 1, 2, 3
Interdicto agere non prohibetur qui vindicare cœpit. 195. 9. 2 in all.
in Interdicto vti possidetis nec cognoscitur de dominio nisi incidenter, nec quicquã de possessione decernitur ante diffinitiuã sententiã nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis. 892. 1. 1 ad 10
Interdicta alia sunt retinendæ possessionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiscendæ. 755 4. 12 in all.
Interdicta retinendæ & recuperandæ possessionis sunt incompatibilia, nisi quatenus referuntur ad diuersa genera possessionis. 894. 8 8 in all.
Interdicta possessoria sunt annua. 883 8. 4 in all.
Interdicta sunt hodie sublata & in eorum locum substitutus vsus actionum extraordinariarum. 755. 4. 10 in all.
in Interdictis retinendæ aut recuperandæ possessionis de sola possessione quæritur. 185. 13. 2 in all.
INTERLOCVTIO valet & iusta est de conficiendo inuentario non obstante (vt aiunt) oppositione & appellatione vt res collocetur in tuto. 786. 6. 1
Interlocutio per quam pronunciatum est instrumentum bonum & authenticum non impedit restitutionem in integrum. 131. 14. 1
Interlocutio iudicis quoties habet vim diffinitiuæ sententiæ, aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici, quamuis ducali, à quo appellatum sit, illam executioni mandare. 81. 10. 1
ab Interlocutione per quam pronunciatum est idonea esse pignora oblata debitori à creditore, non potest debitor appellare, quod nihil eius interfit. 1005. 18
Interlocutiones quæ sine plena cognitione fiunt, plenum ius tribuere non possunt. 194. 5. 5 in all.
Interlocutiones sunt in pœnam contumaciæ. 131. 14. 2 in all.
Interlocutoria sententia regulatur secundum naturam diffinitiuæ. 811. 10. 2 in all.
Interlocutioni iudicis perinde parendum est ac sententiæ diffinitiuæ. 151. 1. 1 in all.
Interlocutionum duarum de eadem re ab eodem iudice diuersis temporibus redditarum, si à posteriore tantum prouocatum sit, prior mandanda est executioni. 82. 15. 1
Interloqui & prouisionalem, vt vocant, facere condemnationem præstita satisdatione, cùm nondum bene liquet, iudex solet & debet. 376. 13. 4 in all.
INTERPELLAT in pœnalibus dies pro homine. 437. 13. 6 in all.
Interpellatio creditoris licèt congruo loco & tempore facta non constituit debitorem in mora, si omissa sit debitori repetendi instantia. 354. 2. 9 in all.
Interpellatio nulla necessaria est quoties solutioni certa dies dicta est, pœnáque adiecta. 431. 13. 8
Interpellatio ex pluribus arbitris vno absente pronunciata, non valet. 162. 3. 1, 2, 3
Interpellatione ad recognoscendum aut denegandum chirographum non tam id agitur vt fiat condemnatio, quàm ne debiti probatio intercidat. 203. 7. 1
INTERPRETATIO ea est capienda in dubio, per quam actus sustineatur. 1051. 8. 7 in all.
Interpretatio ea semper in dubio capi non debet per quam id de quo quæretur diuidatur. 882. 9. 3 in all.
Interpretatio in contractibus & iudiciis quomodo facienda. 671. 23
INTRVSO facta collatio etiam ab eo qui conferendi potestatem habuit non valet si non purgatum sit vitium intrusionis. 30. 11. 5
Intrusus est qui possessionem beneficij habet sine titulo qui sit vel canonicus vel saltem coloratus. ibid. 1, 2
INVENTARIVM factum, non vocatis quibusdam creditoribus valet quantum ad vocatos, & leuiorum solemnitatum omissione non vitiatur. 628. 17. 1, 2, 3
Inuentarium quando valeat etiam in præiudicium eorum qui non sunt nominatim vocati. 631. 26
Inuentarium debet continere descriptionẽ specificam rerum omnium, aut generică, quæ pondere, numero & mẽsura sit distincta. 630. 25. 1, 2, 3
Inuentarium facit vt non possit hæres condemnari, nisi quatenus hæres est in hæreditate.
Inuentarium impedit ne iura quæ habet hæres confundantur cum patrimonio. 112. 14 11 in all.
Inuentarij sola apertio non priuat hæredem beneficio inuentarij, si nihil fecit dolo malo. 631. 28
Inuentarij beneficium sicuti non facit quo minùs hæres verè hæres sit, ita ne quo minùs ex rebus hæreditariis satisfieri debeat iis creditoribus qui primi veniunt. 356. 1. 7 in all.
Inuentarij spretum beneficium facere non potest quo magis hæres teneatur supra quàm ferat ratio iuris, aut voluntas testatoris, sed tantum vti ne in minùs. 244. 1. 4 in all.

Source : BIU Cujas

Inuentarij conficiendi necessitas incumbit hæredi, qui non vult teneri vltra vires hæreditatis. 230 33. 10 in all.

Inuentarij conficiendi tempus quo casu currat ei qui neque ex testamento, neque ab intestato aut audire aut bonorum possessionem petere potuit. 626.10.1,2,3

Inuentarij conficiendi tempus currit ab adita tantum hæreditate, nisi aditio dilata sit dolo malo hæredis. 626.9.1

Inuentarij confectionem petere potest filia, etiam quæ cum iureiurando nunciauit, si velit se læsam dicere per in integrum restitutionem. 230. 33. 1, 2, 3

Inuentarij confectionem testator prohibere potest tutori, sed non hæredi, nisi instituendo eum sub illa conditione si inuentarium non confecerit, aut substituendo ei per fideicommissum sub illa conditione, si inuentarium confecerit. 637. 43. 1 & seq.

Inuentarij confectio an remitti possit hæredi. ibid. 2 in all.

Inuentarij confectio nullius præiudicij est, dum ne agatur de instrumentis describendis aut legendis, aut annotandis per quod fiat vt patrimonij secreta pandantur. 81. 14. 1, 2

ad Inuentarium conficiendum tutor citare debet omnes quorum interest & quidem nominatim creditores, qui sunt certi, alios verò generali programmate. 570. 8. 2 in all.

Inuentarium allegans nec exhibens interim condemnandus est quasi pure & absolutè hæres. 625. 8 1

INVESTITVRAM præcedere aut subsequi debet fidelitas. 467. 1. 20

IOCALIA maritus debet ad tatam dotis constitutæ licet non solutæ, sed non ratione augmenti quod à marito ipso debetur. 512. 5. 1 in all

Iocalia nulla debentur mulieri citra expressam conuentionem, inter ignobiles apud Gebennenses. ibid.

IRACVNDIÆ calore quod malè factum est potest per pœnitentiam dilui vsque ad responsionem factam ab interrogato de crimine. 1085. 11. 1

IRRITA sunt quæ in fraudem Senatusconsultorum fiunt. 368. 27. 3 in all.

IVDEX bonus nihil vnquam decernere debet non audita vtraque parte. 787. 10. 1 in all.

Iudex bonus litibus finiendis studere debet. 196. 13. 2 in all.

Iudex bonus curare debet ne litigatores sumptibus superuacuis onerentur. 119. 15. 6 in all.

Iudex bonus nunquam debet impunitam calumniam relinquere. 800. 33 5 in all.

Iudex bonus debet litium materiam minuere potiùs quàm augere. 796. 18. 2 in all.

Iudex bonus omnibus modis prospicere debet ne probationes intercidant. 242. 14. 5 in all.

Iudex pendente iudicio restitutionis pronunciare debet contractui standum esse. 155. 3. 9

Iudex bonus pronior esse debet ad commiserationem quàm ad rigorem. 877. 27. 3 in all.

Iudex non nisi petenti officium suum impertiri debet. 313. 16. 1 in all.

Iudex nihil potest nec debet decernere sine causæ cognitione. 1055. 7. 14 in all.

Iudex contra leges nihil facere potest, ne Senatus quidem. 85. 4. 2 in all.

Iudex conscientiæ suæ religionem instituere debet ex iis quæ verisimiliora compererit. 243. 16 3 in all.

Iudex multa animi sui informandi gratia facere potest, si ex actis litis informari non possit. 327. 2. 3 in all.

Iudex inspicere debet an sit legitimus procurator, anteqnam reum adigat ad litem tractandam: iudicium enim nullum esse potest cùm procurator falsus inuenitur.

Iudex supplere potest iuris obiectionem. 33. 29. 4 in all.

Iudex obseruare debet vt qui super sacrosancto missæ canone iurat, id faciat flexis genibus, cuiuscumque dignitatis & condicionis ille sit. 273. 34. 1

Iudex appellationis potest pronunciare de accessoriis, de quibus nihil dictum fuerat in priore sententia. 849. 24. 1

Iudex appellationis potest pronunciare de eo quod cœpit interesse pendente appellatione nisi appellatio fuerit deserta. 791. 7. 1

Iudex qui ex appellatione cognoscit in primi iudicis locum substitutus dicitur.

Iudex appellationum ex quo recipit appellationem potest inhibere veris & regulis regularibus ne quid fiat in præiudicium appellationis, etiam non citata parte, non potest tamen inhibere specialiter ne hoc vel illud fiat, nisi causa cognita. 186. 2. 4 in all. 82. 17. 1 in all.

Iudex primus victori in causa appellationis patrocinium præstare potest. 115. 1. 1

Iudex delegatus sibi mandatam cognitionem alij subdelegare non potest, nisi à Principe delegatus proponatur. 179. 32. 1, 2

Iudex delegatus in causa in qua delegatus est eandem autoritatem habet quam alioquin ordinarius haberet. 179. 32. 1, 2

Iudex delegatus dicendæ mulctæ ius habet. 204. 11. 1

Iudex fatuus est qui iudicat vltra petita. 827. 26. 15 in all.

Iudex fatuus est, qui & vltra, & contra petita iudicat. 282. 17. 5 in all.

Iudex ecclesiasticus potest etiam cognoscere de dote, damnis & interesse si sint coniuncta cum quæstione matrimonij. 204. 10. 3 in all.

Iudex ecclesiasticus non potest cognoscere de possessorio citra abusum, postquam cœpit iudex laicus de eo quo quo modo cognoscere ratione beneficij aut alterius rei spiritualis. 861. 11. 4 in all.

Iudex ecclesiasticus hortandus non est vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod sanguinis pœnam irroget. 212. 38. 1, 2, 3, 4

Iudex ecclesiasticus recusatus causas recusationis contra se propositas reiicere potest, sed non de earum fide & veritate cognoscere. 190. 8. 34

Iudex ecclesiasticus nullam habet in laicos iurisdictionem nisi cum agitur de Sacram. & huiusmodi alia re quæ sit spiritualis. 858. 1. 2 in all.

Iudex solus ecclesiasticus de rescindenda transactione super possessorij lite pendente coram iudice laico facta cognoscere potest. 213. 47. 1 ad 4

Iudex ecclesiasticus literas monitoriales cum clausula *Nemine dempto* non potest publicare quin priùs impetrata sit à Senatu, alióve iudice seculari licentia, coram quo lis pendeat. 322. 54. 27

Iudex vterque inter clericum & laicum de debito quod mortuarij nomine contrahitur, competens est. 211 35. 1 ad 4

Iudex familiæ erciscundæ quoad fieri potest, nihil debet indiuisum relinquere. 253. 7. 7 in all.

Iudex feudi competens est inter quascunque personas, non solum si in rem actio exerceatur, sed etiam si in personam. 203. 6. 1, 2

Iudex incompetens competens fieri potest per solum consensum partium. 189 5. 7 in all.

Iudex an incompetens dicatur, an vt suspectus recusetur. 792. 1. 1

Iudex inferior ante sententiæ pronunciationem recusari potest, non item Senator. 189. 7. 1

Iudex laicus cognoscere debet de scandalo quod laicus fecerit in ecclesia, non in spretu religionis, sed possessionis suæ tuendæ gratia. 863. 19. 1

Iudex laicus de iure ac proprietate decimarum cognoscere non potest. 44 63. 5 in all.

Iudex laicus non est competens iudex clerici in actione personali, nec si desinat illa in hypothecariam, ne quidem pro sumptibns contumaciæ. 209. 29. 1, 2

Iudex laicus cognoscit de possessione decimarum percipiendarum, non de iure. 66. 58. 4 in all.

Iudex laicus debet obseruare vt semper adiudicet ei possessionem beneficij qui in petitorio potiora iura ostenderit. 30. 12. 3

Iudex laicus de possessione beneficij non adipiscenda quidem, sed retinenda cognoscere potest. 205. 16. 1 in all.

Iudex laicus potest clericum pœnali iudicio condemnare iurisdictionis suæ tuendæ gratia. ibid. 1. 1 in all.

Iudex laicus citra personalem condemnationem in clericum turbatorem sententiam mulctámque dicere non potest. ibid. 2 in all.

Iudex laicus non potest cognoscere de correctione morum inter ecclesiasticos. 860. 5. 1, 2

Iudex laicus non de proprietate, sed de sola possessione beneficij cognoscere potest. 531. 5. 4

Iudex laicus non est competens in petitorio beneficij. 312. 11. 11 in all.

Iudex laicus eum qui de congrua portione conuenitur, condemnare non potest. 206. 18. 6

Iudex laicus de iure beneficiali quod merè spirituale est, cognoscere non potest. 285. 3. 1 in all.

Iudex siue ordinarius siue delegatus, qui ex iusta suspicionis causa remotus est, nullam ampliùs in ea causa iurisdictione habet. 188. 2. 2 in all.

Iudex loci in quo delinquens reperitur æquè competens est atque loci Iudex in quo delictum admissum est. 214. 1. 3 in all.

Iudex qui diffinitiuam tulit sententiam, iterum iudicare ac pronunciare non potest. 854. 49. 4

Iudex requisitus ad recognoscenda signa & subscriptiones testium adhibitorum in solemni testamento, non potest aperire testamentum, sed debet eam remittere ad requirentem iudicem causæ principalis qui aperiat & cognoscat de viribus testamenti. 819. 1. 8 in all.

Iudex requisitus non potest cognoscere de nullitate sententiæ, si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa. 820. 29. 1

Iudex requisitus non debet permittere executionem sententiæ, quæ contra ipsius requisiti autoritatem sit reddita. 826. 25. 1

Iudex requisitus an possit cognoscere de æquitate aut nullitate sententiæ. 819. 1. 1, 2

Iudex cum saluam facit intercedendi potestatem, resoluitur iussus eius in simplicem citationem. 92. 12. 5 in all.

Iudex qui dedit executorem cognoscit de desertione appellationis ab executore, nisi cùm ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem. 850. 29. 1

Iudex non attentat qui iubet mandari executioni vnam interlocutoriam cum ab alia tantùm fuit appellatum. 848. 22. 1, 2, 3

Iudex non dicitur attentare qui aliquid decernit contra eum qui non est in lite. 83. 19. 4 in all.

Iudex ea supplere non potest quæ sunt facti. 377. 15. 20 in all.

Iudex non potest dicere volenti vti gratia impetrata, Fatere priùs delictum. 1091. 3. 2 in all.

Iudex iurisiurandi ab aduersario delati formã sequi nõ cogitur. 267. 10. 1

Iudex non semper nec facilè actionis iniuriam debet decernere publicationem reuocare per reum iniuriæ. 1085. 10. 1

Iudex authoritatem mulieri volenti pro marito aut alio facere id per quod futurum sit vt dos periclitetur, præstare non debet. 359. 2. 1, 2

Iudex compensationem reprobare non debet. 373. 5. 3

Iudex alius non potest cognoscere de iniquitate sententiæ ab alio iudice redditæ, nisi qui superior sit & ex causa appellationis. 298. 6. 7 in all.

Iudex priuatorum consensu fieri potest etiam qui nulli præest iurisdictioni. 163. 7. 8 in all.

Iudex non videtur in præiudicium appellationis attentare, si quod interlocutus est exequatur non obstante appellatione quando ab interlocutione appellatum est quæ per diffinitiuam sententiam aliámve rationem reparari possit. 81 12. 1

Source : BIU Cujas

Iudex inuentarium non conficiat nisi vocato eo cuius interest. 81. 14. 3
Iudex non debet admittere delationem iurisiurandi factam à procuratore, licèt de eo nominatim aduersarius non opponat. 274. 38. 1, 2
Iudex instrumenta litis ad iudicandum penes se depositа amittens, non nisi de dolo & lata culpa tenetur. 991. 4. 2 in all.
Iudex esse non potest dominus in causa sui emphyteutæ. 190. 9. 12
Iudex an & quando possit condemnare reum ex confessione quam extorsit promissa impunitate. 841. 8. 1
Iudex regulariter non cogitur sibi sumere adsessorem etiam si alteruter litigatorum id fieri suis sumptibus petat. 788. 17. 1 in all.
Iudex neque alius quisquam vir probus sine delatione iurisiurandi, rem quæ non exstat æstimare potest. 282. 16. 3 in all.
Iudex litigatores admittere non debet ad probandum nisi de eo requisitus. 313. 16. 1
Iudex collitigatore inscio nihil statuere debet: eius enim interest vt vocetur & audiatur. 285. 5. 4
Iudex priusquam tamquam suspectus remoueatur, recusationis causas & obiectas, & probatas esse necesse est. 188. 2. 5 in all.
Iudex ex iurantis plerumque vultu & titubatione periurium colligere potest. 272. 31. 5
Iudex constituitur in propria causa quisquis iurat. 265. 4. 7 in all.
Iudex post litem contestatam recusari non potest. 180. 37. 7 in all.
Iudex potest ex actis producentis, etiam pro non producente, præsertim si petat iudicare. 176. 18. 1
Iudex non potest intentionem actoris, quæ est facti supplere. 805. 56. 13 in all. 805. 56. 13 in all.
Iudex facti causam nunquam supplere debet nec potest. 57. 20. 6
Iudicis autoritas semper excusat tum etiam cum inique aliquid iubet vel decernit. 302. 8. 2 in all.
Iudicis arbitrium in iudiciis stricti iuris nullum est, sed distinguitur iudex formæ & obligationis potestati. 215. 1. 13
Iudicis arbitrio tempus pro personarum, locorum & delicti qualitate statuitur. 166. 9. 6
Iudicis est ecclesiastici cognoscere, an præbenda aut pensio super beneficij fructibus & redditibus constituta minui, augerive debeat. 210. 30. 1
Iudicis est laici prohibere scandala quæpublicam lædunt vel honestatem vel tranquillitatem. 62. 36. 4 in all.
Iudicis laici edictum generale ad comparendum, nocet etiam clericis non comparentibus. 181. 38. 4
Iudicis partes aduersus confitentem nullæ sunt nisi in condemnando. 98. 10. 3 in all.
Iudicis & apparitoris executio & factum censetur partis. 302. 8. 6 in all.
Iudicis factum in pignore constituendo, partis quoque factum est. 168. 12. 3. in all.
Iudicis primi sententia confirmari & iustificari etiam ex nouis probationibus potest, & quæ priori iudici incognitæ fuerunt. 342. 61. 9
Iudicis recusandi iusta causa est, si iudex habeat consimilem litem, & in qua sit eadem ratio vincendi, aut succumbendi. 188. 2. 3 in all.
Iudicis recusandi causa si famosa sit perpublicationem monitorij probari non potest, sed tantum per significationem. 320. 50. 2, 3
Iudicis tanquam suspecti remotio vim habet diffinitiuæ sententiæ, 188. 2. 7 in all.
Iudicis solùm decretum adeóque Senatus non habet vim mandati & literarum nisi idipsum decreto expressum. 828, 28. 1
Iudicis absentiam frustra causatur cuius præsentia non fuerit necessaria. 199. 2. 3 in all.
Iudicis præsentia peieraturum maximè terret, ne tam impudenter peierare audeat. 272. 31. 3 in all.
Iudicis præsentia omnem metus vel violentiæ præsumptionem tollit, adeóque suspicionem. 197. 17. 8
Iudicis præsentia omnem doli suspicionem tollit. 345. 9. 3 in all.
Iudicis alterius esse non potest de sumptibus litis cognoscere, quam eius qui de ipsa lite cognouit. 205. 15. 5
ad Iudicis officium pertinet qui de causa principali cognoscit, vt omnem incidentem quæstionem examinet, quamuis de ea non pronunciet. 30. 11. 5 in all.
in Iudicem consentit etiam is, qui petit dilationem ad satisfaciendam iudicato, etiam in quo abusus interuenerit. 863. 19. 14 in all.
Iudicem contemnit qui iussus sæpius & interrogatus non vult respondere. 341. 57. 4. in all.
Iudicem in testationibus excipiendi causa minima suspectum facit. 77. 2. 1 ad 4
Iudices maiores soli & principales interlocutionem à qua prouocatum est, exequi possunt. 81. 12. 4
Iudices boni supplere sæpius coguntur quæ desunt aduocatis partium. 148. 5. 2 in all.
Iudices inferiores contra se allatas suspicionis causas vel reprobare vel omittere prout iustius, æquiúsve esse putauerint, possunt, non etiam Senatores. 189. 6. 4
Iudicibus inferioribus, siue præsint prouinciæ, siue minoris territorij iurisdictionem exerceant, non licet petenti vniuersitati facultatem conuocandi populi impartiri vt nouæ contributionis onus aliquod quacunque de causa imponatur. 207. 21. 1, 2
IVDICANDI ius seu potestas denegatur cui iudicati executio. 210. 33. 4 in all.
Iudicandum priùs est quàm de iudicati executione tractandum. 236. 6. 2 in all.
IVDICATA res pro veritate habetur. 375. 10. 2 in all.
Iudicata res quæliber pro veritate habetur. 783. 12. 5 in all
Iudicatæ rei autoritas nulla esse potest aduersus eum qui falsum procuratorem constituit. 75. 10. 1
IVDICATVM nullum ius nouum tribuit, sed quod iam est declarat. 480. 38. 5 in all.
Iudicatum non euertitur, cùm exilij pœna irrogatur. 169. 17. 7
Iudicatum postquàm est siue bene, siue male, siue ab ordinario iudicio, siue à delegato, necessaria appellatio est cùm nulla esse sententia proponatur. 819. 20. 1
qui Iudicatum perperam executus est, tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente si non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo quod interest aduersarij. 925. 1. 6, 7
Iudicati executio suas habet moras. 182. 4. 4 in all.
Iudicati executio neque remoranda est prætextu restitutionis in integrum petitæ, neque restitutio prætextu nondum secutæ executionis. 196. 12. 8
Iudicati executio quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia fit calore & colore iudicij. 302. 8. 9 in all.
Iudicati executio committi non potest quin exequi iubeatur is cui committitur. 20. 33. 4 in all.
Iudicati exequendi ex moribus Augustanorum forma tractatur. 833. 48. 1
Iudicati actio contra dominum datur, non contra procuratorem. 120. 19. 1 in all.
Iudicati iniquitas per appellationem plerunque corrigitur. 780. 4. 4 in all.
Iudicati authoritatem semper saluam esse oportet. 52. 95. 14. in all.
Iudicato non minus parere debet reus qui post citationem personalem à Senatu alióve inferiori iudice imperatam, allegat suspectum eum qui testationes accepit. 1058. 4
Iudicato nouo faciendo quadrimestre conceditur. 281. 15. 9
tempus Iudicati non erit immune à periculo præstandæ æstimationis, si qua forte interea interuenerit. 281. 13. 6
tempus quod Iudicato faciendo principalibus constitutionibus præstitutum est, à fructibus, vsuris, aliisque similibus accessionibus præstandis immune est vbi mora nulla præcessit condemnationem. ibid. 5
is cui ex Iudicato aliquid præstandum est antequam pignus restituere cogatur, non prohibetur ex aliis causis, si quas habeat idem pignus retinere. 930. 1. 1, 2, 3
IVDICIVM non potest magis esse sine reo quàm sine actore. 642. 15. 7 in all.
Iudicium vbi cœptum est, ibi finem accipere debet. 172. 1. 1
Iudicium ibi necessariò tractandum in actione in rem & in pignora siue immobilium vbi in rem executio fuit facta. 218. 1. 8
Iudicium in absentem inauditum & inscium reddi non potest. 118. 11. 2
Iudicium communi diuidundo etiam pro re indiuisibili vtile est. 256. 3. 1
Iudicium communi diuidundo accipi non potest de ea re de cuius dominio & proprietate disputatur. 256. 2. 1, 2
Iudicium criminale potest incipere à prehensione. 98. 10. 2 in all.
Iudicium familiæ erciscundæ bonæ fidei est non arbitrium. 26. 10. 7 in all.
Iudicio familiæ erciscundæ locus non est nisi inter hæredes. 254. 10. 5 in all.
Iudicium possessorium an & quando cumulari possit ex can. redintegranda cum restitutione in integrum. 883. 8, 1 ad 10
Iudicium summarium nunquam cumulandum est cum plenario. 884. 9. 2 in all.
Iudicium nullum est tam summarium in quo non sit citanda pars ad omnem actum ex quo lædi potest. 283. 1. 2 in all.
Iudicium de omnibus simul accipiendum est quoties mutuæ sunt collitigantium petitiones. 174. 11. 1
Iudicium in inuitum reddi potest. 301. 6. 4
Iudicium à falso procuratore institutum non potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo. 357. 2. 1
Iudicium, cum in inuitum reddatur, debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse vt iudicium eludat. 188. 2. 6 in all.
Iudicij acta apud Senatum qui corrupisse dicitur, si non probatur, non torquetur: sed si probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur. 1075 8. 1
Iudicij autoritas facere non potest vt soluisse quis videatur, qui non nisi verbo pecuniam obtulit. 354 2. 7
Iudicij locus attenditur cùm de ea re agitur quæ ad iudicij ordinationem spectat. 176. 22. 1
Iudicij locus in præiudicium creditoris qui inuitus agit arbitraria, non est spectandus. 216. 3. 2
Iudicij locus, non contractus in iis quæ ad iudicij ordinationem spectant est attendendus. ibid. 3
Iudicij cuiuslibet dubius & incertus est euentus. 375. 10. 5 in all.
Iudicio redintegrandæ possessionis pendente, quo casu vindiciæ pro actore dici possunt & debent. 892. 4. 2
Iudicio priori quisquis non adfuit intercedere potest. 236. 6. 8 in all.
cui Iudicio non obest sententia, ei nec litis obest prudentia. 80. 8. 1 in all.
Iudicia bonæ fidei sunt, quæ propter bonam fidem, pleniorem exercent actionem quàm esset ipsa obligatio quæ actionem produxit. 277. 6. 3
Iudicia arbitraria sunt quæ nec obligationis, vel actionis vllius iure

Source : BIU Cujas

exercentur vt ne vllo quidem iudicis officio. ibid. 4
Iudicia stricti iuris sunt, in quibus nihil nisi forma & ius obligationis attenditur. ibid 2
differentia nulla est inter Iudicia bonæ fidei & stricti iuris, nisi cùm agitur de rei æstimatione per iusiurandum in litem ab actore probanda. 281. 15. 2
Iudicia suprema quæ per querelam inofficiosi testamenti rescinduntur multò fauorabiliora existimantur, quam quæ inter viuos collatæ sunt liberalitates. 232. 1. 9
Iudiciorum ordo solitus nunquam remissus intelligitur. 187. 3. 9. in all.
in Iudiciis bonæ fidei cum de æstimanda merce agitur nõ spectatur præcisè tempus litis contestatæ, sed etiam rei iudicatæ. 279. 8. 1, 2
IVRAMENTVM licet præstitum contra leges ciuiles, omnino seruandum si seruari potest citra dispendium salutis æternæ. 725. 1. 1 in all.
Iuramento purgatorio locus esse solet cum noua facta deducuntur in in tertia instantia. 331. 21. 2 in all.
Iuramento suppletiuo locus non est cum semiplena non subest probatio. 342. 60. 5 in all.
IVRARE de eo nemo cogitur, quod vult probare. 271. 43. 5 in all.
Iurare nomo præcisè cogitur, sed iusiurandum referre potest nisi certis casibus. 266. 9. 2, 3
Iurare nemo cogendus super positione turpi & famosa. 275. 43 5 in all.
Iurare nec referre cogitur, qui aliter intentionem suam vult probare adeóque iurisiurandi delationem à se factam reuocare. 265. 3. , 2, 5
Iurare iussus in vno loco potest ex causa admitti vt iuret in alio, & iterum tamen si velit iurare vbi prius iussus erat, sed refusis sumptibus fruſtratoriis 276. 46 1, 2, 3 4
Iurare iussus aut referre non est audiendus, si per procuratorem facere velit. 272. 31. 1
Iurare aut iusiurandam referre damnatus si prius decesserit quàm aut iurauerit aut retulerit, si iurare paratus fuit perinde habendus est ac si iurasset: aut hæredi eius permittendum est vt iuret, si velit. 273. 32. 1, 2
Iurare nolente eo cui iusiurandum defertur, quod dicat se immemorem, neque referre permittendum referenti vt præstet iuramentum purgatorium. 266. 9. 3 in all.
de Iurando non videtur cogitatum si quis admissus sit ad probandum hoc adiecto quod solet adiici, *& patet in contrarium.* 271. 28. 4 in all.
Iuraturus si non possit venire ad iudicium, debet iudex ire ad eum ipsius sumptibus. 272. 31. 4 in all.
IVRISDICTIO inhæret territorio. 209. 28. 2 in all.
Iurisdictio omnis quæ in Principis territorio est, vel Principis esse vel à Principe manasse præsumitur. 205. 17. 1
Iurisdictio à principe delegata non præsumitur nisi probetur. 265. 17. 3 in all.
Iurisdictio nulla est iudicis laici in clericos, nec iudicis ecclesiastici in laicos. 56. 16. 4 in all.
Iurisdictio quandoque alterius est quam eius cuius est territorium. 209. 28. 4
Iurisdictio limitata non tam territorium quàm personas subditas afficit. ibid. 4 in all.
Iurisdictio Castellanorum de litigantium consensu prorogare potest. 214. 46. 3, 4
Iurisdictionis & potestatis eiusdem est cognoscere de toto & de parte. 44. 6 in all.
Iurisdictionis incompetentia litis fundamentum subuertit, ideóque in causa appellationis obiici potest. 189. 5. 8
Iurisdictionis recusatio vinculum præponit. ibid. 9
Iurisdictioni inferioris vasalli ignorantis decreto Senatus derogari non potest. 204. 13. 2
nihil esse potest in territorio quod non alicui Iurisdictioni subiacere necesse sit. 205. 17. 2
Iurisdictionem approbare intelligitur qui per suam contumaciam iudicem cogit, vt se iterum vocari iubere debeat. 202. 3. 2
Iurisdictionis eiusdem plures domini pro indiuiso qui pares dominij partes habent si quidam ex iis in vnum scribam consentiant alij in alium, diuidi debent inter scribas emolumenta iurisdictionis pro iisdem portionibus. 256. 5. 1, 2
Iurisdictionis limites sunt limites territorij regulariter. 208. 23. 2 in all.
Iurisdictionem de retrofeudo Principis vasallus recognoscere cogitur. 205. 17. 9
Iurisdictione translata, lites quoque omnes quarum exercitium ad eandem ius iurisdictionem pertinet, transferri necesse est. 177. 24. 3
Iurisdictiones ecclesiasticorum & laicorum sunt distinctæ. 203. 4. 1
Ivs acceptandi transit ad omnes eos in quos & ipsa donatio transire potest. 1046. 19. 3 in all.
Ius adcrescendi simile est alluuioni. 534. 1. 5
Ius adcrescendi vnde inducatur. ibid. 8, 9
Ius adcrescendi potentius est successorio edicto, quia locum habet inter eos qui sunt in eodem gradu. 124. 15. 6 in all.
Ius accrescendi non solùm ex tacita hominis voluntate pendet, sed potissimum ex legis potestate. 602. 1. 10
Ius accrescendi non habet locum inter eos qui ex diuerso iure succedunt. ibid. 17. in all.
de Iure accrescendi in persona hæredis instituti ex re certa. 602. 1
Ius adeundi præscribitur hodie spatio 30. annorum. 643. 16. 3 in all.
Ius agendi ad supplementum legitimæ non nisi triginta annis præscribitur. 222. 7. 1, 2
Ius commune semper est fauorabilius. 600. 28. 10 in all.
Ius creditorum mariti idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat? 540. 8
Ius deuoluti. Vide *Deuolutio.*
Ius eligendi conseruatur instituto per Auth. ex causa, etiam rupta institutione. 621. 3. 2, 3
Ius extorquendæ retrouenditionis non excludit priuilegium restitutionis contra spoliatorem. 884. 9. 1 ad 4
Ius gentium naturali ratione stabilitum est immutabile. 84. 1. 12
Ius impugnandi contractum ex causa enormissimæ læsionis triginta annis præscribitur. 774. 11. 1
Ius offerendi quod competit ad inducendam pignorari tiam nullo tempore præscribitur. 773. 7. 1
Ius offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi. 931. 1. 1 in all.
Ius petendæ executionis sententiæ non potest vltra triginta annos durare vt nec iura cætera. 784. 1. 12 in all.
Ius pignoris sui non remittit qui patitur se præsentem rem obligatam distrahi, nisi expressè consenserit, aut nisi ad hoc vocatus sit vt sciretur an consentire vellet an dissentire. 927. 2. 1, 2, 3
Ius quod vni ex contrahentibus semel fuit quæsitum ex instrumento publico, non debet ei auferri sine vllo ipsius facto, 345. 11. 1 in all.
Ius redimendi præscribitur 30. annis si emptor velit vti iure suo, nam si nolit vti & malit retrouendere nullam eo nomine habet actionem. 777. 18. 1
Ius retrahendi præscribitur 30. annis etiam adhibito iureiurando. 772. 4 1
Ius publicum non minùs consistit in sacris & sacerdotiis quam in magistratibus. 216 30. 6 in all.
Ius speciale potentius est communi, cùm nec aliam ob causam fiat, nisi vt communi deroget. 1110. 12. 10 in all.
Ius tituli superuenientis non purgat vitium spoliationis præcedentis, 891. 38. 3 in all.
Ius ex contractu quæsitum non potest in longius tempus protrahi quàm contractus ipse. 959 12. 6 in all.
Ius vnius ex sociis in induiduis conseruat ius aliorum, 157. 3. 6 in all.
Ius sibi dicit qui propria autoritate facit quod per iudicem facere deberet. 1084. 8. 2 in all.
Ius sibi non dicit, nec aduersarium spoliat qui possessionem suam continuat. 51. 11. 3
quod Ius habuit dominus in caput matris talliabilis extinguitur per mortem ipsius matris. 733. 9. 7 in all.
Ius agnato proximo semel quæsitũ ei inuito auferri non potest. 599. 22. 6
Ius nemò remittere intelligitur quod ignorat sibi competere. 1101. 13. 18 in all.
Ius ex re constituendum est. 171. 3. 4 *in all.*
Ius adaptari debet ad ea quæ frequentius contingunt. 143. 1. 10
Ius cessum semper æstimatur ex persona cendis. 437. 12. 8 *in all.*
Ius tertij illæsum semper seruandum est. 335. 8. 4 in all.
Ius in se certum semper est finitum. 128. 4. 6 in all.
in Ius vocare nihil aliud, quàm sui non alieni iuris experiundi gratia vocare. 99. 14. 3 in all.
Iuris quasi corporalis possessio. 755. 5. 1
Iuris iam acquisiti facilior est conseruatio quàm noui acquisitio. 738. 24. 3 in all.
Iuris quod est non tam facilè amittitur quam quod facti. 66. 58
Iuris plus habet qui & condiuisor & proximior est, quàm qui proximo tantùm cùm duo vincula sint fortiora vno. 742 31 12 in all.
Iuris plus nemo habere potest ex alterius persona, quàm alter ille habuit. 771. 2
Iuris ciuilis pœnæ sunt aliæ, iuris verè pontificij aliæ, & leuiores 1080. 1, 2 in all.
Iuris communis quod contra rationẽ constitutum est non debet trahi ad consequentias ne quidem in causis ciuilibus. 1113. 24. 17. in all.
Iuris præsumptio semper supponit terminos habiles. 371. 6. 10 in all.
Iuris remissi præsumptio & coniectura capi non potest ex eo actu quem quis inuitus facere cogitur. 155. 2. 2 in all.
Iuris sui tuendi potius quam alieni vsurpandi animo feciſſe quisque præsumendus est. 1081. 2. 6 in all.
plus Iuris nemo in alium transferre potest, quam ipse habuerit. 51. 92. 5 in all.
Iuri accrescendi non est locus inter succedentes ex diuerso iure. 603. 4. 2. in all.
Iuri publico vel fiscali pactis priuatorum derogari non potest. 1085. 12. 7 in all.
Iuri suo & priuilegio quilibet renunciare potest. 896. 7. 3 in all.
de Iure adcrescendi inter hæredem vniuersalem, aut particularem & institutum ex re certa. 534 1. 1 ad 20
de Iure actionis priùs quidem quærendum est quam de iure exceptionis, sed priùs tamen de persona rei quàm de iure actoris, vt qui tanquam talis interceſſit priùs se talem probet. 962. 9. 1 ad 5
Iure communi & publico qui vtitur læsus aut deceptus videri minimè potest. 1051. 8. 2 in all.
de Iure postliminij apud Christianos, & de iure luendi id quod ab hostibus redemptum est. 1031. 1
de Iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios. 627. 14
Iura naturalia non possunt corrumpi per ciuilia. 733. 8. 7. in all.

Source : BIU Cujas

Iura diligentibus non negligentibus succurrunt. 50. 86. 8 in all.
Iura vigilantibus non autem negligentibus subuenire debent. 777. 19. 8 in all.
Iura omnium intacta seruari melius est quàm post vulneratam causam remedium quærere. 873. 11. 7 in all.
Iura perpetua hodie dicuntur illa quæ trigesimo demum anno concluduntur. 148. 4. 2 in all.
Iura testamentorum per se firma esse oportet, non ex alieno arbitrio pendere. 621. 6. 12 in all.
Iurium præscriptio nulla est nisi interueniente scientia & patientia eius qui tale ius potuisset constituere. 766. 2. 1
Iuribus pluribus & actionibus, dommodo non repugnantibus vti nemo prohibetur. 371. 6. 13. in all.
IVRISDICTIO est primum & præcipuum cuiuslibet fundamentum. 860. 6. 4 in all.
Iurisdictio quælibet præsumitur non tantum manasse à principe, sed etiam concessa fuisse in feudum & esse feudalis. 205. 17. 3 in all.
Iurisdictio an delegata sit sub nomine proprio, an sub nomine officij vel dignitatis, quod interest. 187. 4. 1 ad 4
Iurisdictionem nulla tribuit priuatorum consensus. ibid. 6 in all.
IVSIVRANDVM cùm sit religionis vinculum est qui d merè spirituale. 65. 55. 20
Iusiurandum habet vim rei iudicatæ. 267. 11 1 in all.
Iusiurandum habet vim specialis expressionis. 593. 11. 4
Iusiurandum vim clausulæ habere nostris placet. 1051. 8. 8 in all.
Iusiurandum non tam probatio est quàm releuatio ab onere probandi. 869. 1. 7 in all.
Iusiurandum inter eos probat inter quos iuratum est. 150. 1. 1 in all.
Iusiurandum contractui aut rei iudicatæ simile est, non vltimæ voluntati. 270. 25. 5. in all.
Iusiurandum non immutat naturam contractus in quo adhibetur. 772. 4. 3 in all.
Iusiurandum non supplet defectum *insinuationis statutariæ*. 1051. 9. 4
Iusiurandum contra leges præstitum iure ciuili non est obligatorium. 127. 1. 8 in all.
Iusiurandum est multiplex. 352. 4. 4 in all.
Iusiurandum decisorium esse oportet, & tale contra quod nulla vnquam probatio adferri possit. 269. 21. 2 in all.
Iusiurandum decisorium aut suppletiuum ex quo præstitum est nulla in contrarium probatio aut quæstio admittitur. 324. 59. 2 in all.
Iusiurandum decisorium aliquando differri potest & debet, etiam quantum ad pronunciationem quousque appareat esse decisorium. 275. 45. 6
Iusiurandum minoris puberis tantùm prodest, quantum curatoris autoritas. 118. 10. 6
Iusiurandum clausulæ vim habet. 233. 6. 16. in all.
Iusiurandum purgatorium minoris est momenti quàm decisorium. 272. 31. 4 in all.
Iusiurandum purgatorium minoris momenti est quàm decisorium. 260 5. 5 in all. & 266. 9. 3 in all.
Iusiurandum purgatorium personaliter præstandum est, non per procuratorem quantumuis specialiter instructum, si modo id commodè fieri possit, nisi in illa ipsa sententia quæ illud detulit aliud expressum sit. 272. 31 4 in all.
Iusiurandum purgatorium non excludit probationes quæ postea in contrarium adferri possunt. Secus in iuramento decisorio vel suppletiuo, 324. 59. 1, 2
Iusiurandum purgatorium nunquam nisi ad excludendam probationem doli adhiberi solet. 265. 5. 3
Iusiurandum purgatorium ex solo iudicis officio deferri potest, non item suppletorium. 266. 8. 8
Iusiurandum quod vocant purgatorium contrarias semper probationes admittit. 265. 5. 2
Iusiurandum purgationis necessarium est quoties dolus potuit interuenire, licet non præsumatur interuenisse. 323. 57. 4 in all.
Iusiurandum vnius non debet damno & fraudi esse alteri. 150. 1. 10 in all.
Iusiurandum non nisi suspectum esse potest, cùm vita suspecta est eius qui iusiurandum defert. 169. 17. 3 in all.
Iusiurandum susceptum aut præstari à suscipiente aut deferente iussum non potest remitti. 269. 22. 3 in all.
Insiurandum odiosum & periculosum est per quod iudex quis constituitur in propria causa aduersario inuito. 330. 11. 5 in all.
Iusiurandum ab ebrio præstitum non debet esse maioris momenti ad contractum confirmandum, quàm si à furioso interpositum esset. 266. 7. 1
Iusiurandum tres perpetuos comites habere debet, iudicium, iustitiam & veritatem. ibid. 2. in all.
Iusiurandum contra bonos mores præstitum non est obligatorium. 595 15. 3 in all.
Iusiurandum quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum. 816. 60. 3, 4, 5
Iusiurandum naturam & contractus regulas, in quo interponitur, sequi solet. 360. 7. 8 in all.
Iusiurandum supplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ sola inducit æquitatem restituionis, non potest. 136. 2. 5 in all.
Iusiurandum suppletorium dari solet in defectum probationis, quæ sit tamen semiplena. 265. 4. 1, 2, 3
Iusiurandum suppletiuum semiplena probatione absoluitur. 330. 11, 2
Iusiurandum suppletoriũ super solutione ei deferri potest qui per vnum testem probauit promissionẽ de reddendo instrumento. 272. 30 1, , 3
Iusiurandum suppletorium etiam in criminalibus causis deferri potest si pœna futura sit tantum pecuniaria: itémque ad probandam rei innocentiam. 275. 4. 1. 2, 3
Iusiurandum suppletorium deferri potest petenti, etiam post didicita testificata, adeóque in causa appellationis. 271. 27. 1, 7
Iusiurandum quod in supplementum semiplenæ probationis deferri vulgo creditum est, non semper deferendum. 275. 44. 1
Iusiurandum sibi inuicem deferentibus duobus litigatoribus, possunt interdum ambo iurare. 275. 45. 2 in all.
Iusiurandum etsi maximam vim habere solet, tamen suspectum est cum adhibetur in actu suspecto, ciúsque naturam inducit. 310. 4. 6 in all.
Iusiurandum semper valet & obligat quoties sine dispendio salutis æternæ seruari potest. 148. 5. 4 in all.
Iusiurandum supplere non potest defectum ætatis in eo vt consilij imbecillitatem quæ in minore maior est corrigat, faciátve vt ob id quod iurauit prudentior & consultior effectus videatur. 127. 1. 12
Iusiurandum si de facti veritate ab aduersario simpliciter delatum sit nulla solemnitatis forma præscripta, sufficit ad victoriam. 268. 16. 1
Iusiurandum quodlibet eam interpretationem admittere debet, vt salua exceptáque intelligatur authoritas superioris cui parere sit necesse. 726. 2
Iusiurandum qui detulit cum ei referri posset si decesserit plùs quàm aduersarius iuraret siue ante acceptatã aut à iudice adprobatam delationẽ iurisiurandi, siue post, pro relato & præstito habendũ est. 268. 15
Iusiurandum qui detulit si referatur, non potest recusare quominùs iuret. 268. 9. 9
Iusiurandum etiam ex integro deferre potest is, qui cum delatum à se iusiurandum reuocasset, à via probandi per testes exclusus est, si postea beneficio principis ad probandum admittatur. 271. 28. 9 in all.
Iusiurandum potest deferre qui est exclusus à probando per testes. ibid. 1 & 8 in all.
Iusiurandum non potest deferre qui ab omni probationis genere exclusus est. 270. 23. 2
Iusiurandũ pro varietate rerum vel personarum deferri debet. 268. 19. 13
Iusiurandum deferri potest in supplementum ex confessione extraiudiciali facta etiam absente parte. 315. 25. 1, 4
Iusiurandum non magis deferri potest quàm exceptio obiici cùm agitur de non numerata pecunia post effluxa tempora. 369 2. 8 nisi cùm quis se scripsit argentarij debitorem, nec debiti tamen causam expressit. ibid. 6
cui Iusiurandum delatum fuit, quisquis ille sit, iurare aut referre cogitur. 505. 1. 3 in all.
Iusiurandum delatum ab eo cui delatum recusari non potest. 274 39. 1, 2
Iusiurandum mala fide delatum reuocari non potest. 271. 29. 1, 2
Iusiurandum quod ex collitigantis delatione præstitum fuit, retractari non potest 139. 2. 2
ad Iusiurandum pro vniuersitate præstandum ij admittendi sunt qui ex vniuersitate sunt, quique veritatem sciunt. 274. 40. 2
Iusiurandum impugnans non nisi nouis instrumentis vti debet. 270. 24. 8 in all.
Iusiurandum inspiciendi testamenti necessitatem remittere, & solemnitatem supplere potest.
Iusiurandum eas tantùm solennitates supplere potest quas lex ipsa, non quas iudex aut testator præscribit. 127. 2 3, 4
quod per Iusiurandum decidi statim potest habetur pro iudicato. 74. 7 3 in all.
Iusiurandum facit debitum quod alioquin esset indebitum. 489. 56. 3 in all.
qui ad Iurandum admissus est non obstante appellatione, iurare potest etiam citra præiudicium aduersario tamen præsente vel vocato. 265. 5. 1, 5
si à Iurisiurandi delatione pendente appellatione decesserat is, qui iurare potuit nec iurauit, iusiurandum pro præstito habetur. 267. 4. 1, 2, 7
Iurisiurandi probitas non patitur vt periurij probatio testium fidei committatur. 270. 24. 8
Iurisiurandi necessitas in dubio præsumitur interuenisse, præsertim si aduersarius conquestus non sit. 264. 25. 7, 9
Iurisiurandi potestas minorem maiorem efficit. 127. 1. 8
Iurisiurandi solennitas solet firmare contractus omnes à muliere factos etiam contra legem Iuliam de feudo dotali. 729. 7. 1 in all.
Iurisiurandi solennitas defectum supplet solennitas & decreti 130. 10. 5
Iurisiurandi contempta religio solum Deum vltoré habet. 264. 2. 5 in all.
à Iurisiurandi vinculo absolutio omnino necessaria propter periculum periurij. 135. 1. 11
à Iurisiurãdi vinculo absolutio ad fines agendi tantũ concedi solet inaudito aduersario, nec tamen necessaria est hæredi iuranti. 267. 13. 1, 2
Iurisiurandi sublata causa supereſt pristinus litis status, ex quo vincere debet is, qui suam intentionẽ plenissime probatã habet. 271. 26. 2. in all.
Iureiurando prædito nihil allegari potest quod iusiurandum impedierit. 267. 11. 1
in Iureiurando suppletiuo, reus non condemnatur eadem interlocutione qua actor ad illud admittitur, ne quidem cum hac clausula, *& præstito iureiurando*. 264. 1. 10 in all.
lite pendente coram iudice ecclesiastico super absolutione à Iureiurando, non eo minús potest interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo. 197. 17. 1

Source : BIU Cujas

Ivstificationes suspectæ sunt, quæcunque post obiectos testes allegantur. 1054. 6.2. in all.

L

Lædi aut decipi non videtur qui iure communi vtitur. 126. 8.3 in all.

non Læditur qui ius commune sequitur. 441. 1. 13 in all.

Læsio aliquando interuenit in re ipsa sine animo lædēdi. 126.6.2 in all.

Læsio nonnunquam in æstimanda re interuenire potest quæ locum faciat restitutioni. 182. 3. 7 in all.

Læsio quælibet sufficit ad rescindendam alienationem beneficio restitutionis impetrata absolutione à iureiurando. 140. 5. in all.

Læsio non bene probatur ex præsenti æstimatione, neque ex instrumentis præcedentium aut subsecutarum venditionum. 417. 19. 1, 2, 3

Læsio non bene probatur si non omnium circumstantiarum ratio habeatur quæ rem minoris faciant. 418. 20. 1, 2

Læsio semper certa esse debet. 416. 11. 6 in all.

Læsio certa non considerari potest, in re quæ pendet ex incerto euentu. 158. 8. 14 in all.

Læsio ex futura incertáque vsuratum adiudicatione æstimari non potest neque ex debito augmento, quod aiunt moneræ. 415. 9. 1, 2

Læsus in minore ætate intra decennium potest petere restitutionem. 414. 4. 3

Læsio enormis est quæ vltra dimidiam, & probanda est per testes inspecto tempore contractus & communi opinione. 413. 2. 1 ad 4

Læsio enormissima reddit contractum ipso iure nullum. 406. 6.7 in all.

Læsio enormissima cum perpetuat pactum de retrouendendo restitutio rei præcisè petitur, nulla præcedente retrouenditione. 415. 7. 1, 2

Læsione etiam enormissima probata fructus quando venditori non restituantur. 421. 31.. 1 ad 4

Læsio enormissima facit vt ius redimendi quod erat temporale sit perpetuum. 254. 9. 2 in all.

Læsionis causa venditionem rescindi appetens probare debet se dominum fuisse. 417. 17. 1, 2, 3

Læsionis ratio nulla habenda est nisi à quo tempore facultas redimendi intercedit. 136. 3. 2

in Læsionis enormis æstimatione testibus ex vtraque parte dissentientibus, ea constituitur æstimatio quæ ex dictis testium actoris pro actore facit. 413. 2. 4 in all.

Læsionis enormissimæ prætextu rescindi transactio non potest, si neque dolus ex proposito, neque vis aut metus interuenerit. 140. 4. 2

Læsionis enormissimæ causa redimendi ius temporale perpetuatur siue emptor iustum valorem sciuerit siue ignorauerit. 421. 32. 9

Læsionis immodicæ causa nec donatio nec proinde deliberatio gratuita rescindi potest. 415. 8. 1

Læsionis immodicæ causa & iurium omnium cessio rescindi potest, subducto tamen dubio litis euentu. 416. 11. 1, 2, 6

Læsione enormi probata satis videtur imploratum beneficium legis 2. C. de rescind. vend. ab eo qui maius auxilium implorauit. 418. 21 1 ad 4

Læsione probata omnimodo & præcisè rem restitui oportet, quasi per vim & metum extortam. 126. 6. 4

quoties de Læsione quæritur non euentus sed tempus contractus inspiciendum est. 227. 23. 32

Læsus in precio videri non potest, qui rem alienam vendidit. 141. 10. 6

Læsæ maiestatis crimen in primo capite committitur, non tantùm si quis conspirauit aduersus personam ipsam principis, sed & si aduersus eius statum directo & principaliter. 1061. 4. 9 in all.

Laicvs de lite apud iudicem Laicum pendente testationes excipere debet, licet ecclesiastici monitorij vigore factas. 333. 24. 1, 2

Laicus tertius possessor nullo iure apud iudicem laicum inquietatur. 211. 35. 13.

Laicus fideiubens, pro clerico præscriptione fori iuuari non potest. 987. 13. 1, 2, 3

Laici post Concilium lateranense sunt decimarum acquirendarum & tenendarum prorsus incapaces. 66. 58. 3

Laici neque ex conuentione, neque vllius quanticunque temporis præscriptione aut habere aut exigere decimas possunt. 48. 78. 1, 2

Lateranense Concilium quando habitum. ibid. 1 in all.

Latronis famosi & grassatoris pœna, & in quo differant. 1101. 7. 1

Latronis famosi & furis famosi differentia. 533. 3. 1, 3, 4

Lavdimivm actione in personam Canon annuus actione in rem peti debet. 422. 1. 14

Laudimium vtrum sit soluendum per emptorem vel amicum, cuius etiam nomine facta fuit emptio. 407. 8. 14

Laudimium non debetur si pignus sub hasta venditum intra semestre luatur. 414. 6. 3 in all.

Laudimia sunt onera realia feudi, non minus quàm seruitia, & rem sequuntur quocumque progrediatur. 467. 1. 24 in all.

Laudimia causam habent à translatione dominij vel feudalis vel censualis vel emphyteuticæ. 468. 4. 1 in all.

Laudimia sunt ex fructibus feudi & dominij directi. 461. 1. 17 in all.

Laudimia ad fructuarium pertinent: ius tamen inuestiendi ad proprietarium. 482. 46. 14

Laudimia quando debeantur domino retrofeudi. 490. 77. 1

Laudimia debentur de consuetudine, etiam pro emptione facta sub hasta. 475. 23. 1

Laudimia debentur ex contractu qui ab initio tenuit, licet postea non tenetur. 488. 65. 1, 2

Laudimia etiam ex donatione debentur nisi vbi contraria viget consuetudo. 477. 29. 1, 2

Laudimia etiam ex retrouenditione debentur, vt ex alio quoliber actu translationis dominij. 440. 187. in all.

Laudimia debentur ob dominij translationem. 427. 1. 7 in all. tótque debentur laudimia quot sunt venditiones dominiique translationes. 918. 2. 2 in all.

Laudimia debentur propter solam dominij directi cognitionem. 667. 1. 18 in all. debentur tamen etiam in signū subiectionis. ibid. 23. in all.

Laudimia ex subhastationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis, non ei qui tempore elapsi sequestris. 477. 30. 1 ad 36

Laudimia ex alienatione feudi etiam in priuatum Principem collata debentur. 467. 1. 32

Laudimia debentur inspecto tempore secutæ electionis non conuentionis, si conuenerit debitor vt ex pignoribus detur in solutum ea quæ creditor elegerit. 486. 58. 1, 2

Laudimia semel debita ob solam donationis resolutionem deberi non desinunt. 476. 28. 10

Laudimia tot debentur quot sunt alienationes. 407. 8. 9 in all.

Laudimia confirmatis quandocunque subhastationibus debenter ei qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi. 480. 38

Laudimia nascuntur & renascuntur pro alienationum diuersitate. 477. 30. 1 in all.

Laudimia non in singulos annos, sed in singulas tantùm alienationes debentur. 473. 14. 3 in all.

Laudimia neque contractu pugnoratitio neque ex cessione iurium omnium creditoris debentur, etiamsi adsit clausula deuestituræ & inuestituræ. 489. 67. 1 ad 5

Laudimia non prius debentur quam sit adprehensa possessio. 835. 4. 6, 7

Laudimia non debentur pro dote, debentur tamen pro fundo dato in solutum ex causa dotis pecuniariæ. 485. 55. 1, 8

Laudimia non debentur ex antichresi quantocunque tempore duauerit, nisi facta sit in fraudem domini directi. 486. 60. 1 ad 12

Laudimia ex contractu nullo non debentur, ex resoluto autem & reuocato debentur. 476. 28. 10

Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos. 490. 71. 1

Laudimia ex subhastationibus quantumuis perfectis absolutis nulla ante sex elapsos menses debentur. quibus elapsis non duplicia, sed simplicia præstanda sunt. 477. 30. 24

Laudimia pro venditione pensionis annuæ & perpetuæ super feudo emphyteutico impositæ non debentur, sed onus illud pensionis extinguendum est. 490. 72. 1

Laudimia neque ex venditione rei alienæ neque ex contractu pignoris debentur, nec commissum peti potest ob non factam huiusmodi contractuum inscriptionem. 491. 74. 1, 10

Laudimia nulla pro venditionibus conditionalibus ante conditionis euentum debentur. 477. 30. 15

Laudimia non debentur nisi quoties transfertur dominium rei feudalis emphyteuticariæ. 490. 72. 2 nisi consuetudo sit in contrarium ibid.

Laudimia soluta quando repeti non possint. 407. 8. 1 ad 9

Laudimia omnia ab eo solo qui possidet exigere dominus poterit, si emptio rei emphyteuticariæ per multorum personas ambulauerit. 422. 1. 12

Laudimia adiudicari possunt domino directo commissum petenti ob non factam solutionem laudimiorum. 485. 57. 1, 2, 3

Laudimia peti possunt & actione in personam & actione in rem, contra quemlibet possessorem: non etiam impensæ factæ eo nomine contra priorem emphyteutam. 489. 68. 1 ad 5

Laudimia soluta ex contractu iurato quamuis nullo, non possunt repeti & non soluta possunt peti, nisi aduersus eum contractum & restitutio in integrum & absolutio impetretur. 489. 66. 1, 2

Laudimia soluta ei cui nulla debebantur non eo minus exigi possunt per eum cui debentur. 478. 31. 5, 6

Laudimiorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem. 471. 9. 4 in all.

Legans rem in qua solum habet vsumfructum, non tantum ius quod habet in re sed rem ipsam legare intelligitur. 661. 13

Legare rem suam potiùs quàm alienam quisque præsumitur. 1046. 20. 8 in all.

Legare ij tantum possunt qui & testari. 36. 40. 1 in all.

Legatarivs petens legatum ab eo qui se hæredem ex asse dicit, quatenus non sit cogendus exhibere testamentum. 79. 1. 5 in all.

Legatarius quo casu teneatur alteri propter onus incertum legato, quod tamen ipse nunquam habuerit. 689. 44

Legatarius qui patitur rem legatam describi in solenni inuentario bonorum hæreditariorum, non amittit rei legatæ dominium. 636. 41

Legatarius olim propria authoritate legatum occupabat per vindicationem. 36. 39. 3 in all.

Legatarius hæreditatis non est magis successor iuris quàm legatarius rei singularis. 534. 1. 8 in all.

Legatarius in re legata quodammodo est hæres. 243. 17. 1 in all.

Legatarius etiam per vindicationem non potest legatum occupare propria authoritate, institutus ex re certa potest, sed non agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem. 950. 1. 1 ad 8

Source : BIU Cujas

Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequam corporalem possessionem nactus sit. 893. 2. 1

Legatarius non potest legatum pro parte agnoscere & pro parte repudiare. 243 17. 3

Legatarius nonnunquam alteri propter onus legato insertum, quòd tamen nunquam ipse habuerit, tenetur. 689. 44. 1 ad 10

LEGATAM pecuniam, quam testator voluit capi ab hæreditario debitore, hæres non cogitur soluere. 659. 5

Legatam rem alij & à legatario etiam pro parte agnitam non potest hæres, ne quidem ab alio vindicare. 243. 17. 1, 2

Legatum est donatio à defuncto relicta ab hærede præstanda. 893. 2. 1 in all

LEGATVM facit voluntatis non scripturæ ratio. 627. 15. 5

Legatum à milite relictum adulteræ valet, sed aufertur ei à fisco tanquam indignæ, nisi donatum sit in piam causam & in remunerationem. 651. 2

Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore testamenti. 103. 15

Legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus consequendam repudiare non licet. 224. 56. 10 in all.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommissi, si is sine liberis moreretur, debetur filio viuenti, quamuis monacho effecto. 701. 13

Legatum pro dote tacitam conditionem nuptiarum habet, si factum sit ab extraneo, secus si ab ascendente, & ideo posteriore casu transmittitur, priore non item. 699. 9

Legatum pro legitimæ portionis iure relictum repudiare licet & legitimam in corporibus bonorum hæreditariorum perinde petere ac si nihil relictum esset. 222. 9. 2

Legatum quod non fuit ex legato nec deberi nec proinde peti potest. 74. 26. 1 in all.

Legatum quod datur matri pro omni iure legitimæ, excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius qui compendiosè substitutus fuit. 616. 19

Legatum liberationis ratio num reddendarum, remittit duntaxat scrupulosam redditionem, nisi in casibus, nunquam dolum. 663. 18

Legatum pensionis, & legatum pecuniæ pro pensione extinguenda sunt diuersa. 694. 11 in all.

Legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finitur spatio centum annorum, nisi onus sit perpetuum etiam vltra centum annos. 778. 20. 1

Legatum piæ causæ relictum si deletum sit non eo minus debetur, quasi inconsultò deletum. 36. 39. 3 in all.

Legatum rei alienæ, etiam in coniunctam personam collatum quibus casibus non valet. 664. 21

Legatum vsusfructus restrictum ad alimenta fauore pupilli, an restringatur fauore substituti vulgaris aut pupillaris. 662. 15

Legatum petens filius in quo grauatus est sub conditione omnimodo extitura, cautionem præstare debet; & quid si cauere ac satisdare non possit. 701. 14

Legatum ante diem petenti obiiciendum legitimam minorem esse legato. 223. 12. 8 in all.

Legatum non præsumitur in dubio relictum animo compensandi. 660. 8

Legatum transmittitur etiam ab ignorante. 243. 17. 2 in all.

Legatum maius dans videtur de minore transegisse, & animo compensandi legasse. 664. 22

Legatum non potest amplius videri quam fuerit in legantis patrimonio. 35. 37. 6

Legatum si vel ex minima parte agnitum sit, totius rei legatæ dominium recta via transit à testatore in legatarium. 248. 17. 4

Legatum qui agnouit pro omni legitimæ iure relictum, supplementum nihil magis petere prohibetur. 222. 10. 1 ad 5

Legatum agnosci non potest sine onere quod legato admixtum est. 689. 44. 23 in all.

Legatum confessario in piam causam legatum intelligitur, & quem ordinem hic legatarius inter cæteros habeat. 35. 38. 1

Legati agnitio quod non excludit læsionem in legitima, non excludit restitutionem. 224. 15. 1

Legati agnitio legatario necessaria est. 243. 17. 2 in all.

Legati petitio non potest differri prætextu expilatæ hæreditatis, sed tamen legatarius interdum satisdare cogendus est. 1082. 2. 1

Legati non adimendi sed suis necessitatibus subueniendi animo si res legata vendita sit non idcirco legatum ademptum videtur. 1043. 11. 8

Legato nomine, legatarius habet vtilem actionem etiam hypothecariam sine cessione, sed non possessionem neque remedia possessoria. 664 20

de Legato pro legitima dato sub pignore per antichresim constituto. 704. 4

Legata pia an possint reuocari. 601. 29. 3 ad 8

ad Legata reuocanda tacita voluntas sufficit. ibid. 6 in all.

Legata intercidunt non adita ex testamento hæreditate 602. 1. 21 in all.

Legatorum ratio nunquam ponitur nisi reducto prius ære alieno. 35. 37 in all.

LEGATVS à latere p otest omnia facere quæ summis ipse Pontifex facetet in ea prouincia in qua legatus est. 29. 9. 5

LEGIO vel talliabili succedens dominus an & quando teneatur ad æris alieni solutionem. 738. 23. 1

Legiorum hominum conditio apud Centrones. 737. 23. 1

LEGITIMA nihil aliud est quàm portio portionis ab intestato contingentis. 607. 3. 4 in all.

Legitima non hæreditatis, sed bonorum portio. 221. 4. 5

Legitima aliud nihil est quam portio portionis ab intestato contingentis. 732. 5. 6 in all.

Legitima dicitur quòd debeatur ex lege.

Legitima dicitur deducto ære alieno. 738. 23. 4. in all.

Legitima non nisi deducto ære alieno debetur. 221. 6. 5

Legitima semper certa eadémque est. 216. 20. 8

Legitima non est quota hæreditatis, sed bonorum. 105, 18. 2

Legitima congrua dicitur inspecto mortis tempore testantis. 226. 21. 1, 3

Legitima ab omni onere & grauamine immunis esse debet. 221. 6. 12 in all.

Legitima æstimatur ex comparatione patrimonij quod moriens paterfamilias reliquit. 691. 4. 15 in all.

Legitima licet non sit pars hæreditatis, est tamen pars bonorum. 732. 6. 2 an legitima debeatur cum fructibus. 215. 6. 11 in all.

Legitima cum fructibus præstari debet. 223. 11. 7 in all.

Legitima parentum hodie est triens portionis ab intestato contingentis. 618. 22. 2 in all.

Legitima detrahitur ante diuisionem faciendam ex l. hac edictali, si contra eam legem peccatum sit. Alioqui non detrahitur. 502. 6. 1 ad 4

Legitima liberorum non augetur propter id quod hæredi datum est contemplatione defuncti. 231. 35. 1, 2

Legitima non minuitur per donationes causa mortis sicut nec per legata. 1048. 7. 13 in all.

Legitima siue liberis siue parentibus debita minui, in totum autem tolli non possunt. 70. 6. 1, 2

Legitima portio donata aut in dotem constituta tanto minor fit quanto plus ex die donationis aut constitutionis alienatum reperitur. 228. 27. 10

Legitima in pecunia non solui potest quia eatenus patrimonium perinde diminuatur ac si corpora præstarentur. 228. 26. 5

Legitima maiori ratione debetur liberis in bonis parentum, quam parentibus in bonis liberorum. 732. 5. 9 in all.

Legitima matris quota debeat esse cùm adest frater vtrimque coniunctus. 618. 22

Legitima ita filio relinquenda est, vt certam habeat quantitatem, nec vlla litigandi necessitate implicitam. 222. 9. 4 in all.

Legitima nulla ante mortis tempus debetur. 226. 21. 4

Legitima non debetur nisi ex bonis quæ quis mortis tempore reliquerit. 616. 19. 4 in all.

Legitima nulla nec legitimæ supplementum debetur si legitimæ renunciatum sit. 227. 23. 9.

Legitima nulla debetur filio eius qui fuit reus læsæ maiestatis. 295. 1 8 in all.

Legitima non minuitur per donationes causa mortis. 229. 28. 1

Legitima neque diem recipit neque conditionem. 223. 12. 1 in all.

Legitima implicitam dominij quæstionem continet. 230. 32. 2

Legitima si in dotem data sit non dotis constitutæ tempus spectandum est. 228. 27 1, 2

Legitima quæ descendentibus debetur, non differt ab ea quæ ascendentibus. 224. 16. 2 ad 10

Legitima facto testamento non potest peti nisi per querelam quæ contra testamentum proponitur. Supplementum verò legitimæ ex testamento petitur. 106. 19. 4 in all.

Legitimæ nomen significationis est tractum habentis in tempus mortis. 228. 27. 3

Legitimæ ratio ponenda est ex quantitate bonorum quæ mortis tempore reperiuntur. 231. 35. 2 in all.

Legitimæ ratio non nisi inspecto mortis metu ponitur. 297. 4. 13 in all.

Legitimæ renunciatio quantumuis iurata ante patris obitum effectum nullum sortiri potest. 227. 23. 31

Legitimæ potior causa est, quàm donationis causa mortis. 1048. 7. 7

Legitimæ fructus eodem loco habentur ac si legitimæ portio essent non accessio. 223. 11. 12

Legitimæ portionis quæcumque conditionem deteriorem facere possunt pro scriptis habentur. 222. 10. 3

Legitimæ portionis fauor elicit vt potestas restitutionis intellectum prorsus renunciationis tollat. 223. 11. 8

Legitimæ quantitas cum ex incerto euentu, & liberorum numero pendeat auctisque vel diminutis facultatibus augeatur, vel diminuatur, incerta est. 226. 22. 1

Legitimæ supplementum præsupponit aliquid iam acceptum esse pro legitima licet minùs quam oporteat. 106. 19. 3 in all.

Legitimæ supplementum nullum debetur quandiu subsistit renunciatio. 224. 14. 4.

ad Legitimæ supplementum actio sola competit. 233. 4. 2 in all.

ad Legitimæ supplementum agi potest ex testamento, cum aliquid etiam minus legitima in eo testamento relictum est. 614. 14 in all.

in Legitimæ computatione videndum est quanti potuit ab initio vendi detracto litium dubij euentus periculo metúsque sumptuum. 231. 36. 2, 3

in Legitimæ computatione an monachus litem faciat. 222. 8. 1

in Legitimæ æstimatione tempus mortis spectandum est. 227. 23. 30

Legitimæ incapax est quisquis abintestati succession excluditur 2 9. 1. 2

Legitimæ electio patris est non liberorum nisi quatenus legis aut

Source : BIU Cujas

ſtatuti poteſtas concurrat quæ certa fortaſſe bona primogenito attribuat. 220. 3. 1 in all.

Legitimæ petitio datur contra tertium poſſeſſorem ſine metu exceptionis non factæ excuſſionis. 230. 32. 1

Legitimæ mora fieri non debet ex quæſtione de fideicommiſſo. 228. 24. 4

Legitimam priùs deberi neceſſe eſt quàm vt renuncietur. 227. 23. 19

Legitimam fructus augent ſicut & hæreditatem. 106. 20. 1

Legitimam in fauorem aliorum liberorum qui non egerunt, augere non debet quod per hæredis actiones exercentis operam & induſtriam acceſſit hæreditati, nec ſi parati ſint in ſumptuum contributionem venire. 231. 36. 5

Legitimam petens non prohibetur in æſtimationem deducere illa bona quæ fideicommiſſo obnoxia dicuntur. 228. 24. 25

Legitimam petere permittitur in corporibus hæreditariis ei qui legatum proportione legitima relictum repudiat perinde ac ſi ei nihil relictum eſſet. 222. 9. 8

Legitimam nemo dare tenetur in ſingulis rerum hæreditariarum corporibus. 221. 5. 2

in Legitimam pater filio computare poteſt ea quæ filij nomine ſoluit ſiue ad ipſius dimittendos creditores, ſiue in quam aliam cauſam, præterquam ſi pietate ductus vt puta ſtudiorum cauſa erogauerit. 229. 29. 1, 2

Legitimam filiæ pater ſuperſtes aſſignare non cogitur. 226. 22. 1 in all.

Legitimam regulariter variare non licet maximè cum prima electio trahit aut iam traxit ſecum executionem. 224. 7 in all.

in Legitima quid ſit ſciri priùs debet, quàm legitimæ conditio ſeu dies habeatur pro non adiecta. 231. 34. 4

in Legitima perſoluenda portione quæ in nummis relicta eſt teſtamenti tempus ſpectandum eſt. 220. 2. 1

in Legitima filius non cogitur ſequi iudicium teſtatoris ſi malit ſequi iudicium legis. 219. 29. 9 in all.

de Legitima patre viuo nunquam queri licet, ſicuti, nec de ipſius hæreditate. 104. 15. 10, 14

LEGITIMARIA portio non niſi ex legitimæ ſucceſſionis comparatione debetur. 105. 8. in all.

cum LEGITIMAT princeps inceſtuoſum aut natum ex damnato coitu non confirmat coitum matrimonium, ſed filiationem. 554. 5. 7. in all.

LEGITIMATIO eſt diſpenſatio ad ius ſucceſſionum & honorum recipiendorum; & actus voluntariæ iuriſdictionis, quo filij illegitimi antiquis natalibus reſtituuntur. ibid.

Legitimatio fieri poteſt in præiudicium ſubſtitutorum. ibid.

Legitimatio non valet, niſi fiat mentio qualitatis coitus prohibiti & exiſtentiæ legitimorum. ibid.

Legitimationis quæſtio latius patet quàm de feudo controuerſia. 188. 3. 4

in Legitimatione illegitimorum, maxime inceſtuoſorum & natorum ex damnato coitu neceſſarium eſt vt princeps vtatur plenitudine ſuæ poteſtatis. 554. 5. 7 in all.

LEGITIMATVS à Principe dicitur legitimus non natura ſed gratia, non generatione ſed regeneratione, non felicitate naſcendi ſed dono principis. ibid.

Legitimati per ſubquens matrimonium non extinguunt conditionem fideicommiſſi relicti, ſi ſine liberis in iuſto matrimonio procreatis. 703. 19.

Legitimati quoad ſucceſſionem nihil à legitimis differunt. 554. 5. 7 in all.

Legitimatis pater relinquere poteſt quantum vult, modo legitimam filiorum legitimorum non minuat. 554. 5. 7 in all.

LEGITIMI nulli erunt ab initio, neque illegitimi. ibid.

Legitimorum liberorum legitima ſemper ſalua eſſe debet. 556. 13. 13 in all.

LEX generaliter loquens generaliter quoque intelligenda. 1012. 43. 3

ſi Lex velit conſuetudinem tollere, minor eſt poteſtas conſuetudinis quàm legis. 1032. 4. 1, 2

ſiue Legi ſiue conſuetudini antiquæ ſtandum eſt præterquam ſi agatur de re priuata cui priuatus poſſit quâ velit legem dicere 1032. 5. 1, 2, 3

Lege permittente, nullóque prohibente quod fit pœnam non meretur. 1066. 1. 10 in all.

Legis, *ſi literas 7. de mand.* explicatio.

Lege lata contra abuſum commerciorum in aureis æſtimandis, maior habenda ratio legis quàm abuſus. 398. 17. 1 in all.

LIBERALITATEM immoderatam eſſe dicens probare debet. 1011. 39. 502. 10. 1, 2

LIBERATIO gratuita etiam non inſinuata valet ſaltem in vim pacti de non petendo, niſi facta ſit per ſpeciem donationis. 1049. 3. 1

Liberatione legata dolus præteritus aliquando remiſſus intelligitur, futurus nunquam nec rurſus dominium quod potuit teſtator vindicare. 660. 9

LIBERI non poſſunt dici alij quam qui patrem habent. 695. 10. 2. in all.

Liberi patris originem non domicilium ſequuntur. 97. 5. 3. in all.

Liberi qui ex filio naſcuntur auo paterno ſunt oneri. 297. 3. 1 in all.

Liberi ſuſcepti ex damnato coitu naturales non ſunt nec ab ipſo etiam patre alendi. ibid. 6 in all.

Liberi in conditione poſiti, non cenſentur vocati, ni concurrant plures coniecturæ. 673. 1

Liberi in conditione poſiti ex quibus coniecturis cenſeantur vocati. 689. 43

Liberi in duplici conditione poſiti & grauati non cenſentur vocati, niſi aliæ adſint coniecturæ, quamuis ſint ex deſcendentibus. 673. 1

Liberi cum parentibus vocati per copulam, an & quando ſuccedant ſimul an ordine ſucceſſiuo. 611. 7

Liberi cum parentibus vocati aliquando cenſentur vocati tantùm ordine ſucceſſiuo, & in caſum tantum fideicommiſſi. 612. 9

Liberi vocati poſt parentes ordine ſucceſſiuo, cenſentur in dubio vocati tantum in caſum vulgarem, non in fideicommiſſarium, niſi ex contextu iecturis. 611. 8

Liberi eius qui propter ſacerdotium excluſus eſt à fideicommiſſo, non eo minus admittuntur, ſi ante ſuſcepti ſint: multo magis faciunt deficere conditionem fideicommiſſi. 698. 3

Liberi quos abſtinuiſſe nondum conſtat, poſſunt conueniri tanquam hæredes, nec ſi dicant ſe abſtinere prius ſunt abſoluendi quàm curator datus ſit hæreditati, ſecus in extraneis. 639. 2

Liberorum potior quàm monaſterij cauſa eſt 37. 43. 2

Liberis ſuccurrendum eſt etiam aduerſus creditores patris, vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, ſi aliunde non poſſint. 725. 6

Liberis quomodo ſuccurrendum ſi matre mortua creditores paterni agant in bona pro dote obligata. 724. 3

de Liberis cogitaſſe creditur ad impediendam donationis reuocationem is qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quiſquis habet vxorem ex qua liberos ſperare poſſit. 1042. 7 12

de Liberis natis ex matrimonio cum ea contracto quæ prius polluta fuerat per adulterium. 723. 9

Liberis natalibus alimenta debentur ab teſtato. 297. 3. 6 in all.

Liberis naturalibus non minus quàm legitimis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali. 166. 7. 6 in all.

Liberi ius iam quæſitum auferri non poteſt per factum & voluntatem patris. 751. 4. 3 in all.

Liberi dedititij ſeu talliabiles viuunt liberi & moriuntur ſerui. 333. 27. 1

Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum ſi ſe abſtineant à bonis patris. 743. 31. 1

Liberis nocere non poteſt factum patris in eo iure quod habent ab auo non à patre. 1107. 1. 9 in all.

LIBERTAS vera eſt, quæ nec lui pecunia nec reparari poteſt. 139. 3. 3 in all

Libertas habet cauſam pietatis adnexam & ideo fauorabilis. 35. 37. 4

Libertas quæ ſemel competit nunquam reuocatur. 746. 2. 3 in all.

Libertas quæ ſemel competit nunquam reuocatur niſi ex ingratitudine. 86. 8. 7 in all.

Libertatis fauor omnium rerum fauorabiliſſimus. 55. 11. 4 in all.

Libertatis fauore multa ſunt contra rigorem iuris conſtituta. 750. 1. 10 in all.

Libertati competenti reuocario non facit præiudicium. 86. 8. 7

LIBERTVS qui ius annulorum olim à principe conſequebatur dicebatur viuere quaſi ingenuus, mori quaſi libertus. 333. 27. 1 in all.

Libertus viuus donare bene merentibus amicis poteſt, legare verò nec bene merentibus poteſt quod patronis parté minuat. 229. 28. 6 in all.

LICITATIONIS remedium odioſum eſt, idcóque non niſi deficientibus aliis omnibus amplectendum. 262. 14. 1 in all.

Licitationis vſus nullus eſt aut cum aut alia diuidendi ratio nulla ſupereſt aut ij omnes conſentiunt, quorum intereſt. ibid. 6

LEGATA res ſi litigioſa ſit, peragenda lis eſt cum hærede, non cum legatario. 262. 13. 1 in all.

LITANIÆ maiores & minores quæ. 201. 6. 10 in all.

Lis conteſtata dicitur quoties iudex per narrationem negotij cauſam audire cœpit. 298. 1. 1 in all.

Lis pendere dicitur poſtulata in integrum reſtitutione licet nulla dum ſecuta ſit conteſtatio. 154. 1. 111

Lis non pendere intelligitur quæ in eo eſt vt ſtatim terminari poſſit vt nec durare tutela quæ ſtatim ſit finitura. 352. 4. 9 in all.

mota Lis non eſt quæ non perſeuerat. 189. 37. 9 in all.

Lis per calumniam & tergiuerſationem inſtituta prodeſſe non debet. 778. 21. 5 in all.

Lis ſuper hypothecaria non impedit ne fiat alienatio lite pendente cum non faciat rem litigioſam. 896 4. 1 in all.

Litis appellatoriæ ſumptuum compenſatio inducitur ex mutua culpa mutuaque victoria. 187. 7. 7 in all.

Litis conteſtatio conſtituit reum in mala fide. 898. 15. 4 in all.

Litis conteſtatio poſſeſſorem obligat ad fructuum ex inde perceptorum reſtitutionem etiamſi poſtea diu intermiſſa ſit litis perſecutio. 810. 77. 1

Litis expenſæ motæ ſuper deſertione appellationis, ab expenſis litis appellatoriæ an & quando diſtinguendæ ſint. 795. 12. 2

Litis appellatoriæ expenſas obtinere nunquam debet qui appellationem deſeruit, licet bonam cauſam habeat. 811. 79. 1

Litis ſumptus tametſi excedant quantitatem priuilegio definitam, gaudent tamen debiti principalis priuilegio. 788. 16. 1

qui Liti cauſam dedit condemnandus eſt breui manu ad omnes expenſas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus. 805. 54. 1, 2

qui ſe Liti obtulit tanquam autor laudatus, cum tamen id nullo iure factum eſſet non eò minus vti poteſt iure illius à quo laudatus fuit dum ne faciat duriorem aduerſarij conditionem. 1025. 21. 1, 2

Litem ab inferiore iudice euocare non poteſt quiſquis maior eſt, ſed is tantum qui ſuperior. 789. 19. 1

Lite finita ſiue per ſententiam ſiue per tranſactionem poſſent adhuc peti

Source : BIU Cujas

peti expensæ litis, si sint in obligatione, secus tantum officio iudicis debebantur. 793.3.1
Litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratio. 1092. 1. 1
Litis contestatæ tempus semper spectandum est nisi cùm dies adiicitur. 280 11. 9
Litis euentus semper dubius & incertus est. 416.11.8 in all.
Litis euocatio permittenda est cùm locus in quo ius redditur suspectus est. 174. 9.1,2
Litis materiam subesse sufficit vt post iudicatum transigi possit. 110. 5. 3 in all.
Liti alienæ interueniens sistere eam non potest, sed in eo statu in quo lis est, debet interuenire. 173. 7.1 ad 4
Litis vnius interitus, non debet esse alterius ortus. 180.36.7 in all.
Litem constituere alieni compendij causa nemo cogendus. 93. 14.3 in all.
Litem contestando conditionem suam nemo deteriorem facit. 379. 8. in all.
Litem qui iam contestatus est si iterum iubeatur contestari nec appellet, est cogendus vt contestetur aut habendus pro contumace. 198. 1. 1, 2, 3
Lite criminali incidente in ciuilem, si in ciuili constat de iure litigatorum statim terminanda ciuilis quæstio non expectato fine litis criminalis. 196.13.2 in all.
Lite pendente nihil inconsulto iudice faciendum est. 178.28.1, 12
Lites omnes sine suspicione procedere oportet. 172.1.4 in all.
Lites omnes sine suspicione debent procedere. 317. 37.9 in all.
Litium alienarum redemptores omnes sunt otiosi. 455. 20.10 in all.
LITIGANS recedens à forma recedit à substantia. 120.16.3 in all.
Litigare non cogitur coram inferiore iudice qui apud superiorem in alia lite iisdem instrumentis vti cogitur. 173.3.1,2
LITIGATOR ad locum suspectum nunquam ire cogitur. 156. 1. 5 in all.
Litigator non cogitur edere collitigatori suo instrumentum quod tuendi sui gratia & sine die & sine consule obiecit. 89.2.1
Litigator iudicis non eget auxilio qui iam obtinuit executionem. 177. 23. 3 in all.
Litigatori ex bonis controuersis præstanda est quantitas necessaria ad sumptus litis & alimentorum. 196. 14.5 in all.
Litigatores iudicio possessionis retinendæ allegare titulum & attingere peritorium confortandi possessorij causa possunt, in eamque rem protestationem adhibere operæ pretium est. 195. 9.1 in all.
Litigatores nunquam inanibus sumptibus sunt vexandi. 199. 15.6 in all.
Litigatores Sabaudi iudicem accipere laicum vltra duas dietas morantem non coguntur. 186. 2. 1
Litigatoribus permittendum non est vt ab eo quod semel voluerunt, postea recedant. 168.14.2 in all.
de Litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt vt sibi possessionem vel acquirerent vel tuerentur. 868.20.1
LITIGIOSA res potest venire in diuisionem. 261.12.6 in all.
LITERÆ grauaminum non constituunt litem appellatoriam, sed appellationi adminiculum præbent. 176.20.2, 3
Literæ dilatoriæ impediunt prouisionalem adiudicationem. 78.22.1
Literæ dilatoriæ à Principe concedi solent creditoribus pauperitatis commiseratione. 76.13.1
Literæ dilatoriæ prosunt debitori etiam qui in carceres iam detrusus est, eiusque fideiussoribus. 76. 14 2
Literæ dilatoriæ exactionem quidem, non tamen compensationem impediunt. 76.13.1
Literæ dilatoriæ ante diem impetratæ non nocent superuenientibus creditoribus. 76. 16.1
Literæ dilatoriæ contra sententiam non possunt impetrari, nisi nouata iudicati actione. 74.4.1,3
Literæ monitoriæ non sunt edendæ quarum publicatio petitur ad habendas criminis probationes. 73.19.1
Literæ moratoriæ non nisi semel sunt concedendæ. 73.1.3
Literæ moratoriæ locum non habent cum quis ex delicto debitor est constitutus. 77.20.1
Literæ status non sunt dandæ post rem iudicatam. 76.15.1
Literæ status dicuntur quæ litem in eodem statu manere iubeant. 78.23.1
Literæ status non prosunt attentatori nec spoliatori, nec ex causis criminalibus. 86. 11.1
Literæ status impetrari non possunt, si de momentanea possessione de dote, de alimentis, & de similibus aliis casibus agatur. 78.24.6 ad 14
Literæ status etiam ad inferiorem magistratum directæ non ab alio quàm à Senatu verificari possunt. 88.18
Literæ reuocandæ litis cum in causa concluſum est impetrari non possunt. 86.9.1
Literæ prehensionis durant quamdiu criminalis persecutio durat. 85.6. 5 in all.
Literæ subrogationis non possunt prodesse impetranti, qui nullum in beneficio ius habet nisi à summo pontifice manauerint. 45.67.1
Literæ subrogationis à principibus sæcularibus concessæ nec ius aut titulum in beneficio vel ad beneficium tribuere possunt. ibid. 2,3
Literæ subrogationis non prosunt canonicum titulum non habenti. 46.69.1
Literæ quinquennales exigunt satisdationem & consensum maioris partis creditorum. 74. 6. 1,2
Literæ salui conductus non nisi à principe vel à supremo magistratu dari possunt. 88.19.1,2,3
Literæ principis qui à magna Cancellaria prodeunt à Senatu inspici & adprobari debent. 88. 18.6
Literæ solæ Principis vel Augustæ à Senatu sunt adprobandæ. 87.12.1
Litterarum monitoriarum publicatio non nisi permittente Senatu facienda. 94.19.2,3
Literæ monitoriales probationum fauore regulariter concedi solent. 320. 49. 2 in all.
Literarum monitoriarum publicatio cum clausula *Nomine dempto* ante motam litem permittitur, dum ne quid nominatum notetur subiiciaturque infamiæ periculo. 322. 54.2
de Literarum potestate quas vocant, *main garnie*, & earum quas de debitis, & de instrumentis. 784. 1.1
Literis annalibus impetrandis sufficit præstari cautionem iuratoriam: in quinquennalibus requiritur satisdatio. 27. 21.1 ibid. variæ annalium & quinquennalium literarum differentiæ. 2 ad 20
de Literis ciuilibus impetratis aduersus Senatusconsultum quo quis condemnatus fuerat tanquam spoliator ad restitutionem possessionis & fructuum. 781.9.1
Literis de debitis non licet agi contra hæredem debitoris. 87. 12.1
Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, sed de consuetudine non de iure. 314. 19.3
in Literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus est qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu. 864. 22.2
Literas dilatorias contra petitionem precij non potest emptor impetrare. 75. 11. 1
Literas status princeps solus concedere potest aut eius vicem gerens. 78. 23. 1
LOCANS sua iura non locat iura hæredis. 450.2.7 in all.
LOCARI sicut & vendi aliena res potest. 465. 56.2 in all.
LOCATIO extinguitur ex superuenientia successoris. 455. 19.1 in all.
Locatio non probat possessionem nisi probetur effectum habuisse aut nisi in præiudicium scientis & consentientis. 453. 31.1,2, 3
Locatio non semper ex causa inobseruantiæ potest rescindi aut resolui, aliquando tamen resolui potest, & quãdo. 460.39.1 ad 4 & ibid. 9 & 10
Locationis instrumentum haberi pro guarentigiato ex conuentione partium potest. 465.57.1,2,3
Locationis merces modo fructuum (cum pro fructibus detur) respondere debet. 353. 7.6 in all.
Locationis merces differt à precio venditionis. 282.18.1 in all.
Locatione finita potest tam locator quàm qui à locatore emit propria autoritate conductorem expellere sine metu interdicti. 465. 58. 1 ad 5
Locatione resoluta resoluitur etiam ius tertij cui ex lege *locationis* solui debuit. 459.32.1 ad 4
ex Locatione transfertur in conductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum. 488.64.2 in all.
in Locatione quantumuis generali nunquam continentur iura de quibus non fuit cogitatum, & quæ locator ipse non fuerat percepturus si vixisset nec locasset. 450.2.7 in all.
LOCATOR & rei locatæ & fructuum dominus manet, in fructuum venditore non item. 413.2.7,8,9
Locator præstare debet conductori licere vti frui. 458.29.4 in all.
Locator priùs respondere debet ad obiectionem, quàm vt interim conductor ei prouisionaliter condemnetur. 464. 55. 1 ad 4
casus in quo Locator possessionem rei locatæ non potest repetere à conductore citra satisdactionem. 453.13. 1,2,3
inter Locatorem & conductorem id agi intelligitur, vt nihil amplius siue minus habeat conductor quàm habiturus locator fuerat. 450. 2.7 in all.
rei Locatæ æstimatio neque dominium neque periculum transfert in conductorem. 452. 9.5
Lucratur fructus ex die litis contestatæ etiam citra obsignationem qui agit ex pacto de retrouendendo, sed vsuras vicissim præstare cogitur. 439.17.1 ad 4
Lucrum ex cuius persona quis sentit non debet eius impugnare factum. 145. 3. 5
Lucrum nemo consequi debet ex contractu quem impugnat. 155. 2. 4 in all.
Luctum omne post Senatusconsultum est auferendum tam bonæ fidei possessori quàm prædoni. 807 64.11 in all.
Lucrum turpe extorquendum. 70. 8.8 in all.
Lucri species est ab obligatione liberari. 478.31. 4 in all.
Lucra turpia semper extorquenda sunt etiam ab hæredibus qui non deliquerunt, licet morte finiantur crimina. 264.2.2 in all.
Lugdunenses syndici non minus apud Sabaudos, quam Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio, quod à Galliarum rege habent. 1110. 13.1
Luitionis causa semper indiuidua est. 1031. 1. 14 in all.

M

MACEDONIANI exceptio datur contra creditorem ex mutuo, etiamsi filij chirographum patris sigillo sit signatum. 358. 3.1, 2
MAGISTRATVS vnum corpus est, vnum collegium. 186. 1 8 in all.

Source : BIU Cujas

Magistratus curare debet, vt rerum probatio salua sit. 749.4.9 in all.
Magistratus curare debet vt rerum probatio salua sit. 81.13
Magistratus quilibet imperium suum ad vtilitatem litigantium referre debet. 202.2.3 in all.
Magistratus superior nunquam rogare debet eum quem habet pro inferiore. 831.38.1
Magistratus qui vni præest prouinciæ, si rogetur suæ iurisdictionis hominem qui ab alterius prouinciæ aduersario conueniatur, remittere, concedere non debet. 202.2.3
Magistratus hodie sunt perpetui qui olim non nisi annui erant. 218.1.4 in all.
Magistratus mutuis iuuare se debent auxiliis. 1077.14.6 in all.
Magistratibus, iure communi collationum indictio permissa est. 207.21.4 in all.
Magistratibus omnibus, præterquam duumuiris permissum est iurisdictionem suam etiam pœnali iudicio defendere. 79.1.11 in all.& 204.11.2 in all.
MAIESTATIS læsæ crimini pœna mortis debetur. 1060.1.1
Maiestatis læsæ causa omnium est grauissima, quæ innocentes afficiat, & non tantum filiis verùm etiam agnatis noceat. 444.10.7 in all.
Maiestatis læsæ crimen quomodo probetur. 1061.4.1
MAIOR, si quid confessus sit siue circa factum proprium, siue circa alienum aut interpretationem alicuius contractus aut consuetudinis nocet ei confessio. 319.45.5 in all.
Maior non restituitur ob læsionem, nisi immodicam & enormem. 127.1.11 in all.
Maior non potest restitui aduersus omissum beneficij inuentarium. 639.4.1
Maior non potest restitui aduersus omissum beneficium inuentarij, non magis quàm aduersus aditionem hæreditatis. 625.7.1,2,3
Maior annis 25. non potest sine causa iusta restitui aduersus confessionem suam factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus. 841.5.1
Maior natu in facienda diuisione portiones quales vult constituit: minor autem, vtram vult, eligit. 258.4
Maiores possunt alios prouocare. 261.11.1 in all.
MALITIIS nunquam indulgendum. 86.11.1 in all.
MAMERTVS Viennensis Archiepiscopus minores litanias primum instituit. 201.6.12
MANDANTIS voluntate finita, etiam finiri mandatum potest. 393.6.2 in all.
MANDATAE non videntur actiones quæ non durant mandatæ. 389.37.10
MANDATARIVS mandatum allegans nec probans arguitur de mendacio. 401.32.2 in all.
Mandatarius qui emit alieno nomine ad fructus tenetur. 431.11.1
Mandatarius neque lucrum neque damnum ex mandato quod pro alio suscepit sentire debet. 280.11.2
Mandatarium indemnem omnimodo seruari oportet à mandante. 386.26.2
MANDATVM omne cùm originem ex officio & amicitia trahat, debet esse gratuitum. 193.6.1 in all.
Mandatum nunquam præsumitur. 324.63.4 quia mandatum est facti. 316.30.3 in all.
Mandatum legitimum præsumitur ex decursu longissimi temporis, & probari potest per testes, nisi cum agitur de mandato ad pecuniam exigendam & solutionem accipiendam. 394.7.4 in all.
Mandatum idoneum habens non cogitur exhibere domini ratihabitionem quamuis eam promiserit. 394.7.1 ad 4
Mandatum diligenter & ad vnguem implendum est. 1050.6.15
Mandatum habens generale non indiget speciali nisi in certis casibus. 123.2 in all.
Mandatum ad agendum habere non semper præsumitur qui penes se habet instrumentum ex quo agi potest. 407.9.1
Mandatum debitori factum de soluendo alteri, tametsi alter ille scieuit, non sufficit ad acquirendam liberationem, quousque secuta sit solutio aut quid aliud simile, quod solutionis vim habere possit. 303.10.11
Mandatum semel inceptum consummari oportet: propria enim cuiusque rei forma contingit ex consummatione. 119.14.2,3 in all.
Mandatum speciale habere præsumitur is, qui iam præsumitur habere generale. 324.63.2 in all.
Mandatum quoties certum est, à forma recedi non potest. 152.1.22 in all.
Mandatum sui natura est reuocatorium.
Mandatum reuocatum nihil est. 397.16.4,5
Mandatum sola voluntatis mutatione reuocari potest. 389.37.10 in all.
Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij, non facit iudicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus. 1100.5.1
Mandatum finitur interueniente à causa quæ rerum statum mutet. 393.5.1
Mandatum finitur morte, re amplius non integra. 119.14.2 in all.
Mandatum quando non finiatur morte. 398.19.1,2,3
Mandatum accipiendæ solutionis non aliter mandanti nocet quàm si probetur secuta solutio, & quidem ante reuocationem. 272.42.8 in all.
Mandatum exercendæ iurisdictionis, si liberalis & iusta mandandi causa fuit reuocari non potest. 397.16.1
Mandatum renouandorum instrumentorum censualium suscipiens intra certum tempus vt fit certa mercede condemnandus est ad census ipsos præstandos, etiam cum vsuris decuncibus. 397.13.1 ad 4
Mandatum de prouidendo non est prouisio. 54.30.1 in all.
Mandatum in prouidendo mittendoque in possessionem impletur cùm impetrans mittitur in realem & actualem possessionem. 5.9.1,2
Mandatum summi Pontificis de prouidendo nullum ius tribuit impetranti nisi subsecuta prouisione, adeoque & missione in possessionem. 54.7.1,2
Mandati suscepti officium procurator deserere non potest, nisi causa noua emergat, & tunc iudicis arbitrio permittitur. 117.8.1,2
Mandati reuocatio per iudicem expediri non debet, sed ex solo reuocantis animo pendet. 393.6.5
Mandati taciti præsumptionem inducit traditio, non sola possessio. 407.9.3
Mandati actione prior conueniendus est hodie, ad quem negotium principaliter pertinet. 398.17.1 in all.
Mandato comparantur Episcopi, tacitus consensus & ratihabitio. 53.3.14
MANDATOR si neget se mandasse, & postea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis postea non habet. 132.3.3 in all.
Mandato quantumlibet generali dolus permissus non intelligitur. 1081.3.5 in all.
MANIFESTVM dicitur, quod vel per confessionem, vel per probationem, vel rei euidentiam patet. 57.20.7 in all.
MANVMISSIO valere non potest, quæ fit à non domino: imo nec quæ fit à domino, si in id tempus conferatur quo dominus esse desierit. 246.8.2 in all.
Manumissio ab hærede in præiudicium fideicommissi conseruatur ingenuitas, sed precium fideicommissario præstari debet. 748.1.1
Manumissio facta per fructuarium nullius est momenti, nisi tacitè per longum proprietarij silentium confirmata sit interueniente bona fide. Aliud est si fideicommissario. 751.1.1
Manumissionem à fructuario factam tenetur eius hæres ad id quod interest, in quo etiam continetur æstimatio hæreditatis quæ amittitur ex inualiditate manumissionis. 751.2.1
Manumissiones factæ ab hærede fiduciario pendente fideicommissi condicione valent etiam in præiudicium fideicommissarij, si postea condicio exiterit: factæ à fructuario non valent. 2.6 8.1,2
ad MANVMITTENDVM seruum vel hominem deditiæ conditionis, qui duorum dominorum sit talliabilis, quæ solemnitates obseruari debeant. 745.1.5
MARITVS & suarum rerum & dotalium æque ac suarum administrationem habet. 314.12.4
Maritus potest & debet vxorem defendere suo nomine, nec eget vllo ad id mandato. 99.14.1 in all.
Maritus agere potest de iniuria facta vxori paremque iniuriam reddere. 1083.3.1
Maritus plus est quam procurator in dote cuius est dominus. 152.1.4 in all.
Maritus plus vxori debet quàm iniusto possessori. 142.5.8 in all.
Maritus præsumitur habere mandatum tacitum ad tractandas res vxori. 324.63.2 in all.
Maritus habet plus iuris in re donata vxori, quàm in re dotali. 368.27.10 in all.
Maritus nihil iuris habet in bonis paraphernalibus aut aduentitiis nisi consentiente vxore. 314.22.5 in all.
Maritus & dominus bonitarius: vxor verò domina quiritaria: & quoties dominus bonitarius cum quiritario concurrit, præfertur bonitarius. 371.6.8 in all.
Maritus etiam solus potest totam dotem exigere etiam quæ ipsi & vxori simul sit promissa. 519.31.4,5
Maritus dotis non suo tempore solutæ vsuras petere potest. 380.8.6
Maritus tenetur omnimodo reddere vxori dotem promissam à fratre, tametsi eam frater non soluerit, quamuis adhuc soluendo sit. 513.9.1 ad 5
Maritus quando teneatur ad restitutionem dotis & solutionem augmenti, etiamsi dos probetur non soluta. 515.15 4,5,6
Maritus quando teneatur ad restitutionem dotis & solutionem augmenti, etiamsi dos probetur non soluta. 515.15.4.5,6
Maritus qui in dote restituenda moram contrahit dotis vsuras debet. 526.5.1,3
Maritus dotis conditionem deteriorem facere potest quantum ad fructus & vsuras pertinet & pro tempore constantis matrimonij, sed non quantum ad dotem ipsam. 534.2.3,4
Maritus non tenetur lege Iulia de adulteriis. 723.8.1 in all.
Maritus nunquam est onerandus vt in ius vocet vxorem pro lite contra maritum ipsum ab alio instituta. 99.14.1 ad 5
Maritus de moribus vxoris cõquestus apud iudicem Ecclesiasticum, non potest interim agere tanquam maritus ex dotali constitutione siue contra dotis debitores, siue contra possessores bonorum dotalium. 525.56
Maritus lite pendente hæres institutus eandem litem hæredis iure prosequi potest. 175.16 1,2
Maritus ab vxore, & quidem minore precio, si non sit animus donandi, emere potest. 126.4.3 in all.
Maritus, vide *Casus*.

Source : BIU Cujas

Mariti bona omnia pro dote sunt mulieri, etiam tacitè obligata.
Mariti confessio quo vxoris pecunia sit non nocet anterioribus creditoribus posterioribus nocet. 319.43. 1, 2
Marito quantum fieri potest subueniendum est, cùm habet dotem ex causa onerosa, nec aliter fuerit vxorem ducturus. 344. 6. 11 in all.
MARTINI V. Papæ constitutio de annuis pensionibus certo pretio venditis. 390. 40.2 in all.
MASCVLINVM concipit fœmininum. 556.31.6
MASCVLORVM appellatione continetur nepos ex filia si testator habuit rationem sanguinis, non etiam si familiæ & agnationis. 665.1
cum Masculis decedit ille quo viuo nepos ex filia nondum conceptus fuit. 665.2
MATER non succedit in bonis filiæ talliabilis, sed tamen debet saluam habere legitimam. 720.2
Mater quæ ob non petitum filio tutorem, amittit omnem ipsius successionem, non tamen amittit legitimam. 719.1
Mater quæ hypothecas suas dotales cum cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix, censetur renunciasse possessioni quæ fuerat ei quæsita per clausulam. 762.1
Mater quæ pecuniam mutuam accepit ad soluendum filiorum debitum quorum tutrix erat, aut conuenienda est tanquam tutrix aut Velleiano iuuanda. 366.22.1,2
Mater quæ prætextu dotis pupillum spoliasse dicitur possessione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro administratione, non priùs condemnanda est quàm rationes reddiderit. 197.15. 1,2
Mater quæ præfertur auo paterno in filij sui successione, non tamen aufert auo vsumfructum quem habuit ille in bonis viui nepotis iure potestatis. 723.14
Mater quæ minoris filij curatrix erat & vsufructuaria quando videatur bona filij curatorio potiùs quàm proprio nomine alienasse. 404. 1. 1 ad 5
Mater quæ fuit tutrix testamentaria an post secundas nuptias possit reassumere tutelam, saltem in subsidium, si alij nulli sint nec possint esse tutores. 560. 2. 11 in all.
Mater si filium redimere voluerit & redemerit, facti pœnitere non potest. 296. 2. 13 in all.
Mater talliabilis, pater verò liberæ conditionis aut alterius domini, quis succedat in bonis maternis. 733.9.1
Matris venientis ad luctuosam filij hæreditatem causa semper est fauorabilis. 608.1.5 in all.
MATRIMONIVM concordans nunquam turbandum. 99. 14.5
Matrimonium contractuum licèt à Sabaudo secundum consuetudinem Burgundiæ, valet: nullum augmentum debetur, sed tantum illud quod vocatur doharium. 534.1.10 in all.
Matrimonium sine dote, non dos sine matrimonio esse potest. 140. 1.1 in all.
Matrimonium contra leges factum per errorem facti potius, quam per dolum & malitiam factum præsumitur, si publicè & palam celebratum sit. 288.2.1
Matrimonium contractum quasi cum vidua ante acceptum de priori viri morte nuncium certum non valet. 1116. 28.1
Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea quæ alium virum viuentem habuit non valet & dos eo nomine data condicitur, augmentum verò dotis etiam promissum non debetur. 499.11.1 ad 9
Matrimonium quoties à scientibus contra leges celebratur dos fisco ex Valentiniani & Theodosij constitutione adiudicanda est. 288. 2. 718
ad Matrimonium nemo sine voto & spe suspiciendorum liberorum accedit. 232.2.2 in all.
Matrimonij onera omnia ad maritum pertinent, ob eamque causam solet dos marito à muliere dari. 361.8.2 in all.
Matrimonij fauore facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari. 1040. 1. 1, 2, 3
Matrimonij impediendi multiplex esse causa solet. 288. 2.5 in all.
Matrimonij probatio, per testem viuum cum fama impleri creditur, quod sine alterius matrimonij præiudicio fiat. 311. 8. 1
Matrimonij carnalis & spiritualis differentia. 496.1.1,2
Matrimonio constante dos non solum constitui sed & augeri potest. 140. 10. 10
Matrimonia debent esse libera. 702. 18.1 in all.
Matrimonia contrahuntur spe & voto suscipiendorum liberorum. 1042. 6. 2 in all.
Matrimonialis causa pertinet ad iudicem ecclesiasticum: sed an venter vel filius mittendus sit in possessionem, cognitio est iudicis laici. 197.16.1 ad 4
MATRIX scriptura non minus valet quod in protocollum non sit redadacta, dummodo à notario, contrahentibus testibusque sit subscripta. 350.24.4 in all.
Matricem scripturam exhibens non est cogendus exhibere protocollum. ibid.
MEDICI licet nec nobilitatem hoc ipso sibi acquirant, immunitatem tamen & viuis illis vxores & filij eorum. 1109. 9.1
MEDIVM inhabile semper impedit coniunctionem extremorum. 467. 1. 12 in all.
MEDIATORES non facile audiendi sunt, nisi vtraque parte consentiente. 341. 56.1
MELIORATIONES reddit dominus directus, nisi cum Emphyteusis vel feudum redit ad eum ex culpa possessoris. 475. 24. 1,2,3
qui per MENDACIVM se obtulit & depositarium constituit ad impediendam iudicati executionem, exceptionem nullam habet. 391. 2. 1, 2, 3
Mendacium puniri æquum est. 132.3. 3 in all.
MENTITVS dici non potest qui petita finium demonstratione id egit potius ne sibi postmodum mentiri liceret. 240. 7.4
MENSVRÆ aut modij expressio semper sit limitatiue, ita tamen vt per subiectam expressionem confinium emptoris fauore ampliari possit, non autem restringi. Expressio autem confinium fit demonstratiue quantum ad emptorem: limitatiuè verò quantum ad venditorem. 405.4.4 in all.
MERX tamdiu debetur quamdiu non est soluta. 281. 14.1
Merx propter fructus promittitur quorum dominium acquirit conductori cum eos ex domini voluntate percipit. 240. 8.10 in all.
MERCATORIBVS non licet se inuicem decipere in substantia rei, sed tantum in precio. 1078. 2. 8 in all.
si pro Merce debita pignus sub hasta venditum sit non aliter valet venditio quàm si merx ritè & prius æstimata sit. Debitor tamen non aliter audietur quàm si offerat.
METVS omnis habet in se ignorantiam. 126.7.3 in all.
METVS corruptionis aut subornationis post didicita testificata magnus subest. 331. 16.7 in all.
Metus illatus à domesticis nocet domino, qui quod in domo sua factum est verisimiliter non ignorauit. 721.2.
Metus iustus non est, si quis ad cognitionem iudicis ducatur, si non sit sibi conscius. 125.3
Metus litis sufficit ad transactionem. 110. 5.3 in all.
Metus reuerentialis non inducitur ex sola mariti præsentia qui sufficere queat ad rescindendum contractum si non aliud probetur. 126. 6. 1, 2
Metus reuerentialis tam paternus quàm maritalis, etiam inter maiores, locum facit rescindendæ venditioni ex causa læsionis. 416. 12. 1, 2
Metus reuerentialis interdum solet attendi ad excludendum consensum saltem voluntarium. 363.14.4 in all.
Metus quem quis passus est non debet ei esse captiosus, nec alienum metum alterius præmium verti oportest. 138.1.8 in all.
Metus & dolus facere non debent vt quod cessante vi vel meru gestum est, irritum habeatur. 124.3.5
MILES non omnia quæcunque gerit per vim & impressionem gerere dicitur 126.5 nec sola præsumptio sufficit ad condemnandum militem. ibid. 4 in all.
Miles pecuniam mutuam dare non prohibetur. 291.8.2 in all.
Militi ad minuendam dignitatem suam nocere non oportet. ibid. 7 in all.
de Milite defuncto post annum militiæ qui adulteræ aut aut focariæ suæ legauit. 651.3
Milites tam mites & benevoli esse circa collatores tributorum debent quàm feroces & audaces contra inimicos. 291.8.1 in all.
MINOR in iudicio comparere non potest, nec adultus sine curatoris autoritate. 130.11.5 in all.
Minor donare non potest nequidem cum decreto. 134.1.7 in all.
Minor reddere non tenetur quod fato periit. 145.3.3 in all.
Minor sicuti verus tutor esse non potest, nec idoneus defensor. 150.1.6 in all.
Minor ætas probatur per testes colligentes ætatem ex adspectu non per dationem solam curatoris. 311.9.1,2
Minor potest procuratorem constituere sine curatore dummodo interueniat iusiurandum, nec ille petat sibi dari curatorem, quem tamen semper dari melius est. 135.1. 1,2
Minor viginti quinque annis procurator constitui non potest, nec constitutum aut iudex aut aduersarius admittere cogitur. 123. 30. 1.
Minor vigintiquinque annis tutor esse non potest. 150. 1. 3 in all.
Minor vigintiquinque annis siue curatorem habens, siue si hæreditatem damnosam inconsulto adierit, siue patris aut aui, siue agnati aut extranei hæreditas fuerit, restitui ad eam omittendam in integrum potest. 142.3.1
Minor post annum trigesimum quintum à Principe in integrum restitui potest si iustam videat Princeps restitutionis subesse causam. 157.2.4 in all.
Minor omni casu à fideiussore iudicio mandati conuentus eodem ætatis fauore aduersus fideiussorem quoque restitui poterit ni dolus proprius sit impedimento. 131.1.12, 13
Minor qui se maiorem dixit & iurauit apud iudicem, si tutor datus sit, postea se maiorem neget non aliter audiendus est quàm si probet se minorem. 150. 1.2
Minor non læditur ex eo quod se vni obligat si ab alio liberetur, licet non ideireo fiat locupletior nisi duriorem creditorem elegerit. 540. 10. 6 in all.
Minor quoties læsus est, etiam in omittendo, restitui solet. 887. 24. 13 in all.
Minor restituitur quoties læsus est in eo ipso quod gessit. 785. 5. 1 in all.
Minor si fundum sine decreto vendiderit, adhibito quidem iuramento, sed interueniente læsione, aduersus hanc cessionem restitui poterit. 128. 4. 4
Minor si vendiderit rem paternam, cuius retinendæ iustam & probabi-

lem

Source : BIU Cujas

lem adfectionem, læsus videtur. 136. 4
Minor restituitur aduersus damnosam aditionem. 634.37.5 in all.
Minor interueniente etiam curatoris authoritate potest restitui. 39.3 in all.
Minor qui rem immobilem sine decreto vendidit excepta sibi redimendi facultate in certum vsque tempus iustam causam non habet petendæ restitutionis quandiu rem suam iure communi & ex pacto habere potest. 136. 3. 1
Minor qui fundum indiuisibilem vendidit, si ex læsionis causa petat restitutionem, non aliter audiendus est quàm si paratus sit totum fundum accipere, & vicissim totum pretium reddere. 155. 2.2
Minor in integrum aduersus præscriptionem conuentionalem quæ cum maiore cœpta est non potest restitui cum tutor suspectus est vel curator. 142.3.1,2,3
Minor non potest restitui aduersus secundum creditorem qui alteri solui aduersus primum potest 130. 12.1
Minor omnino contumax videri non potest, cuius mater prosequitur litem ex officio & necessitate præcedentis tutelæ. 181.40. 67
Minor curatorem non habens qui rem suam immobilem sine decreto vendidit interposito iuramento, si læsus non est, non est restituendus in integrum. 130. 10.1
Minor non habens curatorem etiamsi sit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus est, neque tanquam contumax, neque ianquam maior. 179.33.1
Minoris contumacia facere potest, vt minor absens pro præsente habeatur non etiam vt pro iurato. 178. 29.11
Minoris ætatis priuilegium possessori supplendi precij electionem aufert. 126. 16. 7
Minoris curatorem habentis iusiurandum non validat contractum sine curatoris autoritate factum de re ad bonorum administrationem pertinente. 137.5.1,5
Minoris curatorem habentis non maior iurisiurandi ratio habetur quàm si ab impubere præstetur. 118. 10
Minoris rem malè gessisse non videtur is, qui soluit ei cui tunc re vera minor obligatus erat. 360.5.4 in all.
Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam absenti & inuito dari potest. 178.29
Minori pecuniam credens, credit perdituro. 143.1. 7 in all.
Minori propter ætatis lubricum succurri oportet & rusticitati. 160. 3. 3, 8
Minori aduersus proprium dolum subueniri non oportet. 142. 3. 2 in all.
Minori communi auxilio & mero iure munito non debet tribui auxilium extraordinarium. 136.3.1 in all.
Minori administratoris delictum aut negligentia non nocet. 131.14.3
Minori prætor subuenire non potest aduersus libertatem iam competentem. 138.1. 10 in all.
Minori curatorem non habenti non est necessaria curatoris autoritas ad procuratorem ad lites constituendum adhibito iureiurando. 178. 29. 8
Minori probatio incumbit cum tenet contractus propter interpositum decretum, aut cùm propter iusiurandum quidem, sed interueniente curatore. 136.4.9 in all.
in Minori ætate fratribus pluribus contrahentibus, aut eorum nomine tutor de re quam in communi habuerunt, si ea læsio interuenerit quæ locum faciat restitutioni potest ab vno ex iis omnium nomine impetrari, etiam citra mandatum. 134.1.1,2,3
cum Minore rem habiturus non nisi in litem curatorem petere cogitur. 129. 6. 8
cum Minore tutius adhibito curatore contrahitur. 390. 39. 3 in all.
Minoribus errantibus, non fallentibus publica iura subueniunt. 150. 1. 8 in all.
Miscere se patris bonis videtur is, qui remoto familiæ vinculo pro hærede gerere videtur. 640. 8.2
Missio in possessionem sola facit possessoren non decretum de mittendo in possessionem. 761. 28.1
Missio in possessionem fieri potest pro debito non liquido, si modo constet deberi. 834.51.1
Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit quominus cæteri ius suum exequi possint. 816. 19. 1
Missio in possessionem bonorum non valet nisi denunciata sit ipsi aduersario aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis. 871. 1. 1, 2
Modvs in contractibus multum differt à conditione, sed non in vltimis voluntatibus. 698. 2
Molendinvm, vt loquitur, inferius structum, si cursum aquæ superioris molendini impediat & ex restagnatione fiat vt superius molendinum perinde exerceri non possit, impediri potest dominus inferioris molendini ne extruat. 248. 5. 6
Monachvs Papa fieri non potest sine consensu sui superioris. 610.33.3
Monachus fieri per vim aut metum nemo potest. 60. 32.9
Monachus sine consensu superioris nihil agere potest. 61.33.1 ad 4
Monachus sine consensu sui superioris non potest stare in iudicio neque proprio nomine neque procuratorio. ibid.1,2
Monachus nunquam fuisse videtur is cui de monasterio exire conceditur. 60. 32. 10 in all.
Monachus testamentum facere non potest. 37.44.8 in all.
Monachus testandi licentiam impetrare potest à Papa, & à summo Pœnitentiario, non ab alio. 61.33.4 in all.
Monachus potest sibi reseruare quædam bona de permissu sui superioris dum ne per modum pacti. 60.30.1 in all.
Monachus per laicum cogi captis bonis temporalibus vt de crimine testimonium dicat, si id monacho superior permiserit, cuius etiam consensu potest esse testis licet Franciscanus. 330. 10.1, 2,3,4 in all.
Monachus iudicium suscipiens superiore authoritatem præstante & condemnatus, non potest ipse neque monasterium impedire quominus fiat executio in bonis quæ monasterium possedit patiente. 53. 2. 8 in all.
Monachus legitimam non magis in pecunia quàm in bonorum corporibus petere potest. 228. 26. 1
Monachus sicut nec legitimam, ita nec legitimæ supplementum petere potest. 228. 25.7
Monachus fratre, alióve agnato defunctio, & vt aiunt, talliabilis conditionis sine liberis & condiuisoribus defuncto, non magis potest escheutam impedire quàm si mortuus: religionis enim ingressus morti æquiparatur. 60. 30. 8
Monachi non minus ex testamento quam ab intestato succedere prohibentur. 37.44
Monachi mendicantes non debent decimas fructuum in fundis percipiro debent. 228. 26. 1
Monachi ab omni successione excluduntur, & in computatione legitimæ non solum, partem autem faciunt ex quorum persona monasterium acquisitionis capax, ad legitimam admitti potest. 53. 2. 1, 2
Monasterivm in successionibus & conditionibus loco filij est, si testamenti verba non repugnent. 702. 16
Monasterium ingrediens non potest monasterio plusquam tertiam bonorum suorum patrem, & quidem mobilium dare. 37 44.7
Monasterium ingredientis vltima voluntas dicitur illa quam in ipso ingressu explicat. ibid. 8
Monasterio oblatorum & conuersorum differentia. 670.21
Monasterio excludendo quoties testator cogitat, monasterium non de Monasterio potest contra testatoris mentem bona vila hæredis testamento instituti vel acquirere vel retinere. 36.42. 10
Monasteria omnia non sunt successionum incapacia. 37.44.4 in all.
Monasteria alioquin acquisitionis capacia, ex edicto Principis, quod ad bona quæ in territorio Principis posita sunt, possunt fieri incapacia. ibid. 13
Moneta Regia pluris est quam Sabaudica. 216. 1.2 in all.
Moneta an pura puta sit rationalium est cognoscere. 213. 43.1
Monetæ perfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis. 1109. 8. 1
ob Monetæ deteriorationem quæ post delegationem superuenit nullum augmentum debetur ei, cui delegatio facta est, sed priori creditori si non aliud actum sit in facienda delegatione. 998.4
Monetæ debitæ nec obsignatæ, quamuis oblatæ, periculum ad debitorem spectat. 355.5.1
Monetæ falsæ crimen non tantum est falsi species, sed etiam læsæ maiestatis. 1078.3.5 in all.
Monetæ falsæ crimen apud Senatum tantum tractari potest. 213. 43. 6
Monetæ falsæ criminis qui socios indicauit veniam meretur quam ei iudex quilibet promittere potest & curare apud Principem debet. 1078. 4. 1
Monetam falsam expendens ita demum tenetur si sciuerit, sed mitius ille qui prius eandem monetam accepit pro bona, ille grauius qui falsam monetam vilius emit, vt carius venderet. 1078.2.1
Monetæ quælibet in suo genere recipiunt functionem. 276.1.4
Monetale augmentum nullum debetur pro pensionibus annuis. 1009. 30.
Monetale augmentum æstimatur ex comparatione aurei, idque ex consuetudine, cui hac parte standum est. 1007. 27
Monetalis augmenti petitio nulla supereſt post solutionem sortis acceptam sine protestatione, etiamsi agatur de dote. 1016. 51. 1 ad 4
Monetarios contra falsos ex indiciis etiam indubitatis prius deueniendum est ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria sed extraordinaria. 1077. 1. 1
Monitorii via, extraordinaria probationis species est. 320. 50.1
Monitorij impetratio ex iudicis ecclesiastici autoritate pendet. 328. 4. 4 in all.
Monitorij publicatio ne quidem ad exonerandum reum, si ex eo futurum sit vt actor infametur, non est permittenda, sed tantum significatio. 320.49. 9,10
Monitoriales ne ab Episcopis extorqueat magistratus seculares interdictum à Concilio Tridentino. 211.38.3 in all.
Mora non solet nec potest augere obligationem principalem. 278. 7. 7
Mora contracta ex lapsu diei ius tribuit ex verbis ipsius obligationis, & consequenter suos effectus parit, quantumuis sit strictum iudicium. 280.9. 3 in all.
Mora à maiore contracta an & quando purgari possit. 437. 13. 9, 10
Mora contrahitur quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non satisfacit. 278. 7.4 in all.
Mora non nisi per interpellationem congruo loco & tempore factam contrahitur. 473.15.5 in all.

Source : BIU Cujas

Mora non contrahitur ex solo lapsu diei tacitæ, ideoque nec debentur fructus, nisi à die litis contestatæ, cùm nulla præcesserit interpellatio. 387.31.1 ad 6

Mora ad soluendum ei danda est qui se debere fatetur. 480.40.2 in all.

Mora paucorum dierum non attenditur, eius tamen temporis quo causa appellationis contrahitur, vsuræ sunt præstandæ. 383.16.1,2,3

Mora committi potest in præstanda æstimatione quanti plurimi etiam priusquàm ea æstimatio per iudicem taxata sit. 281. 10.1

Mora hæredis in soluendo legato nocet fideicommissario, sed is postea regressum habet aduersus hæredem. 707. 13

Mora hæredis nocet fideicommissario, quantum ad vsuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommissario. 710.10

Mora quo casu minori fiat etiam post annum 25. citra interpellationem. 707. 15

Mora contrahendi impeditur per oblationem præsertim iudicialem sine obsignatione, at contracta non purgatur citra obsignationem. 1012. 40

Mora cuique sua nocere debet non alteri. 389.37.10 in all.

Mora propria, quæ per iudicis interlocutionem à quo prouocatum fuerit purgata est; ei qui iurare debuit non nocet. 273.33 1,2,3

Mora principalis debitoris quandoque fideiussori nocet. 437.13.23

Mora purgatur nouatione. 273. 33.1 in all.

Mora nulla est vbi nulla est petitio. 217. 5. 4 in all.

Mora fieri non potest ei qui plus petit quàm quod debeatur. 480. 40. 9 in all.

Moræ purgatio interdum facit vt desinant deberi vsuræ, etiam quæ antea debitæ fuerunt. 706. 9

Moræ purgatio admittitur quandiu creditoris non interest, licet cœperit interesse illius qui à creditore cessum ius habet. 387.30. 1,2

Moræ præcedentis ratio nulla habenda est in æstimanda re ex contractu stricto debita. 278. 7.10

Moram purgare *licet* quandocunque ante *litem* contestatam, siue ob non factam inscriptionem, siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso sit apertus locus. 473. 17.10

Moram impedit oblatio sola canonis indiuidui in iudicio facta. 480. 40. 5,6

qui Moram contrahere non potest, multò minùs culpam quæ plus est. 144. 1. 11 in all.

Moram fieri ei qui satisdedit est iniquum. 373.6. 5 in all.

Moram vltro liti adferens facti sui pœnam pati debet. 174. 10.4

Moram contrahens in soluendo, non ob id cogitur soluere in meliore moneta quàm quæ fuerit tempore contracti debiti, nec si agatur de dote. 1012. 42

qui Moram facit cognitioni condemnandus est in omnes sumptus ab aduersario factos quos ea mora reddit frustratorios. 806.57. 1 ad 4

in Mora per interpellationem extraiudicialem ante contestationem contracta præcedentis moræ tempus spectatur, non contestationis. 279. 8. 10

in Mora esse incipit author, qui vt iudicato ex parte sua tardius pareat, retinet in lite condemnatum, facitque vt ille non habens vnde soluat cogatur litem tueri mordicus potius quàm aut carceres aut vniuersorum bonorum venditionem pati. 184. 12. 22

Morosa sua mora prodesse non debet, nec ei, cui nihil imputari potest, nocere. 62.37. 4 in all.

Le MORT *saisit le vif.* 221. 4.1 in all.

Mors cùm sit facti extrinseci & accidentalis, numquam præsumitur nisi probetur, maximè si sit fundamentum intentionis. 318.39.9 in all.

Mortis probatio requiritur ad constituendam testamenti validitatem. 318. 39. 10

Mortis tempore nemo præsumitur immemor salutis æternæ. 334. 31.8 in all.

Mortis probatio solis indiciis contenta est, nisi cùm mors est fundamentum intentionis. 308.2.1 ad 5

Mortis cuiusque vnus tantum locus, vnum instans est, vitæ verò & plures loci & plura tempora. ibid 3, 4

Mortuus audiri non potest. 331.15.2 in all.

MVLCTA, iure prouinciali, omnibus temere appellantibus infligitur. 321. 53. 4 in all.

Mulcta pecuniaria decem librarum fortium in pœnam desertæ appellationis est constituta. 306.2.1 in all.

MVLIER suæ familiæ caput & finis est. 618.23.30 in all.

Mulier quæ iure communi vsa est, læsa videri non potest. 140. 1.11

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes: sed si ipsa possideat potest contra eos se tueri exceptione discussionis. 879.3 7,8

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis quas facit in malam litem & iniustam pro dote tuenda, dummodo careat dolo. 514. 13. 6, 7

Mulier non habet priuilegium vllum pro dote quæ salua esse possit iure communi. 878. 1.1,2

Mulier occupans propria autoritate rem sibi legatam & antea pro dote obligatam cum clausula constituti non potest expelli neque per interdictum quod legatorum, neque per ius afferendi. 881.2.1 ad 9

Mulier quæ cum marito fundos suos etiam dotales vendidit, si malit eorum veram æstimationem ex bonis mariti sui consequi, audienda est; & habet electionem an contra maritum velit regredi, an agere contra emptores. 368.27. 12 in all.

Mulier, cum venditioni dotalis fundi maritus adfuit, precium quasi non solutum petere quandocumque potest. 371.6.10

Mulier non potest prohiberi ne maritus dotales actiones persequatur. 533. 27.16 in all.

Mulier marito consentiente pro dote agere potest, non etiam inuito ignorante. 158.6.12

Mulier, si maritus non sit soluendo vel mariti hæres potest omnem debitorem conuenire. 367.26.4 in all.

Mulier quæ se obligauit pro liberando marito qui in carceres detrusus erat ex causa delicti non iuuatur Velleiano: secus si ex causa æris alieni. 364. 16. 1 ad 5

Mulier omnimodo probare debet maritum ad inopiam vergere, vt mereri possit restitutionem. 365.18.27

Mulier quæ verberibus & minis adacta sollicitauit emptorem etiam ignorantem, non eo minùs iuuatur Velleiano. 367.24.1,2

Mulier iuuatur Velleiano contra suum fideiussorem, etiamsi soluerit ille, ita vt repetere non possit: quia poterat ille eadem se exceptione tueri. 360. 6. 1, 6

Mulier quæ cum filio rem filij vendidit tanquam venditionis correa Velleiani exceptione iuuatur. 358. 1. 1 ad 7

Mulier rem suam siue doralem siue paraphernalem iusto pretio vendens cum marito aut pro marito vel alio, quatenus iuuanda Velleiano. 368. 27. 1, 2, 3

Mulier quando Velleiano contra emptorem quem ipsa quæsiit iuuari possit. 359. 3. 1,2,3

Mulier alium rogans vt pro marito fideiubeat iuuatur Velleiano si postmodum actione mandati conueniatur 368.28

Mulier quæ contra Senatusconsultum intercessit, condictionem habet aduersus eum cui soluit, 360. 5. 2. in all.

Mulier quæ se pro marito egeno obligauit de pecunia in causa alimentorum familiæ conuersa non iuuatur Velleiano. 361. 8. 1,2

Mulier quæ sollicitauit & creditorem quæsiit non facile Velleiano iuuanda est, etiamsi cum marito debendi correa facta sit. 360. 7. 1, 2

Mulier si restitutione indigeat contra intercessionem factam pro marito, oneratur probatione quod maritus non sit soluendo: secus si nulla egeat restitutione: puta quia non iurauerit. 362. 11. 1

Mulier bonorum mariti excussionem facere cogitur siue constante siue soluto matrimonio pro dote agat, & quid si habeat clausulam constituti. 517. 25. 14, 15, 16

Mulier repulsam passa eo tempore quo maritus erat soluendo postea factis per maritum alienationibus debet agere priùs in res alienatas. 518. 26. 1 ad 5

Mulier agens contra tertium possessorem patitur exceptionem discessionis non minus quàm cæteri creditores. 879. 2. 1,2,3

Mulier amittit possessionem suam cum patitur pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, nisi ex ea causa aliquid acceperit pro fructibus pignoris. 762 31. 1

Mulier ex rescripto Principis habere potest ante petitum tutorem, & ante redditas filio impuberi tutelæ rationes. 500. 1. 1 ad 14

Mulier nubere non potest, nec vllo casu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritum habet. 1116. 28. 7 in all.

Mulier secundo nubens non amittit ea quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti. 502. 2. 1 ad 4.

Mulier nupta habere potest res duplicis generis quasdam dotales, quasdam extra matrimonium constituas. 257. 2. 1 in all.

Mulier si nupserit sine dote, cum constante matrimonio omnia bona sua dederit in dotem non ex eo solo læsa videtur, nisi mariti dolo probetur circumscripta. 140. 1, 2, 4

Mulier binuba quod disponit circa personam secundi mariti si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis. 502 9. 1 ad 10

Mulier cui legatum aliquid est, etiam in casum secundarum nuptiarum nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti. 502. 8. 1, 2, 3

Mulier excusari potest, cuius vir longo tempore abfuit si eum defunctum arbitrata alij nupserit. 1064. 4. 4 in all.

Mulier olim in dote præferebatur creditoribus omnibus etiã expressam hypothecam habentibus: quod hodie non tenet. 296. 1. 3 in all.

Mulier quæ se debendi corream constituit, siue simpliciter, siue cum clausula *Quilibet in solidum*, iuuatur Velleiano. 266. 20. 1 ad 5

Mulier maior non restituitur ad appellandum à sententia cui consensit, si nihil ab ea contra Velleianum factum sit. 367. 25. 1

Mulier non potest restitui aduersus creditorem ex cuius pecunia dimisit priorem creditorẽ apud quem etiam intercesserat, nisi prior etiam contractus rescindatur. 362. 12. 1 ad 5

Mulier non semper, nec per omnia habenda est minoris loco 25. annis circumscripti, vt passim ei subueniri oporteat. 359. 3. 7 in all.

Mulier in re sibi à marito donata in casu superuitæ præfertur omnibus mariti creditoribus posterioribus, licet contraxerint ante conditionis casualis euentum. 1036. 10. 1, 2, 3

Mulier prætextu paupertatis non potest pendente lite restitutionis petere ante diem quod non debetur nisi in diem. 196. 14. 3, 4, 5

Mulier quandiu rationes non reddidit est debitrix, non quantitatis, sed redditionis rationum. 197. 15. 4 in all.

Mulier potest petere assecurationem dotis viri paupertate probata per viam exceptionis etiam citra declaratoriam. 513. 10. 3, 4

Mulier petens assecurationem dotis non habet fundatam intentionem, qua tamen probata potest retinere non tantum bona immobilia mariti, sed etiam fructus ex iis iam perceptos. 523. 47. 4, 5

Mulier agens siue ad restitutionem siue ad assecurationem dotis primùm cogitur

Source : BIU Cujas

cogitur imputare quæ penes se habet, deinde excutere bona mariti, postea agere contra tertios possessores. 516.21.6,7
Mulier sicut in restitutione, ita neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus. 518.28.1 ad 4
Mulier potest detrudi in carceres non pro ciuili debito, sed tamen pro sumptibus ex causa delicti descendentibus. 522.41.1 ad 7
Mulier potest fundum vendendo siue suum siue alienum, vel maximè propter obligationem de euictione pro alio intercedere. 358.1.8 in all.
Mulier habet regressum in fundum etiam æstimatum si maritus non sit soluendo. 522.43.1,2
Mulier habens specialem hypothecam quando impedire possit cæterorum creditorum super ea speciali hypotheca persecutionem. 522.40.1 ad 8
Mulier quæ ex bonis mariti pro dote possidet ad largam æstimationem non est inquietanda ab aliis creditoribus quamdiu alia sunt mariti bona ex quibus eis satisfieri possit. 519.32.2,3
Mulier quæ societate bonorum & quæstuum cum marito in tabulis dotalibus contracta ob eam causam cœpit obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex consuetudine regionis in qua matrimonium initum est, non ideo prohiberur totam dotem soluto matrimonio exigere. 519.33.1,2
Mulier quæ constante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocanda non potest reliquorum bonorum possessores tertios solutio matrimonio inquetare. 520.35.1 ad 14
Mulier qnæ ad eludendam executionem quæ fiebat contra maritum, & vt executori illuderet, se pro marito obligauit non iuuatur Velleiano. 364.17.1 ad 5
Mulier secuta domicilium viri non ideò censetur à fratre diuisa, si nulla bonorum diuisio intercesserit. 734.11.1
Mulier quæ tutrix fuit non potest agere de dote ante redditas tutelæ actiones, sed si possideat non eo minus habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores. 523.46.1,2
Mulier quæ rutelæ rationes non reddidit petitionem dotis interim non habet: habet tamen retentionem. 528.12.1
Mulier vel eius hæres habens mobilia marito data in dotem æstimata cogitur ea imputare sibi in restitutionem dotis iuxta conuentam æstistimationem si ea sibi retinere velit. 516.21.2 in all.
Mulier quæ etiam constante matrimonio consensit venditioni pignorum dotalium ius pignoris sui amittit, si modò ex aliis bonis suam consequi possit. Multò verò magis possessionem amittit si quam antea habuerat. 927.3.1 ad 14
Mulier substituta posthumo instituto non potest hæreditatem acquirere, neque suo neque posthumi sui nomine, quousque sciatur, an sit prægnans, nec proinde beneficium inuentarij implorare. 636.42.1 & seq.
Mulier non cogitur facere excussionem bonorum mariti, si non agat ad dotis assecurationem, sed eam petat per viam exceptionis & contradictionis. 516.21.4 in all.
Mulier possessionem habere videtur cùm aliquid habet in vicem possessionis & fructuum. 762.31.4 in all.
Mulier non est retinenda in possessione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda, nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem, licet non possunt ea bona sufficere ad onera matrimonij. 523.49.1 ad 6
Mulier non potest propria autoritate occupare possessionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum. Et quid si maritus fuit talliabilis. 528.10.1 ad 15
quod Mulier consecuta est ex instrumento quo continetur simulata dotis receptæ confessio, non exonerat debitores. 540.7.3,4
Mulier contribuere debet in domicilio mariti non in loco suæ originis. 1120.11.1
Mulier nobilis siue à genere siue ex persona prioris viri amittit nobilitatem si postea nubat ignobili. 1111.17.1
Mulier plebeia quæ secundo viro nupsit nobilli nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppigneratis, licet ea bona fuerint antea contributioni obnoxia. 1020.1.12
Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur parricidij rea est nisi probet à se editum mortuum. 1070.2.1
Mulier debet esse in officio mariti. 734.11.1 in all.
Mulier sortilegij rea si non liquidis probationibus conuicta sit non debet ex solis suspicionibus condemnari, sed tamen exilio perpetuo mulctanda est, si mala fama vrgeatur. 1071.1.1
Mulieris interest dotem habere. 152.1.10 in all.
Mulieris, cui maritus donauit durior fit conditio quàm mariti qui ab vxore dotem acceperit. 1042.6.4
Mulieris affirmantis rei à se & marito venditæ pecuniam ad se peruenisse confessioni non credendum, si non aliunde probetur. 314.22.8 in all.
Mulieri minori & propter sexum & propter ætatem fauere debemus. 732.7.2 in all.
Mulieri difficile est vt non subueniatur quæ remisitiura hypothecarum, si ex eo futura sit quandoque indotata. 367.26.2,3,4
Mulieri post mortem mariti pro anno luctus debentur alimenta iacente hæreditate aut hærede deliberante 533.26.3 in all. & ei quæ seorsim habitat à viro non culpa sua, sed viri. ibid.
Mulieri non magis permittitur maritum suum quàm alium defendere. 364.16.2 in all.
Mulieri permittendum non est, vt constante matrimonio deteriorem faciat dotis suæ conditionem. 367.26.13
Mulieri succurrendum est quæ bonam iustámque de dote actionem habet licet malè egerit. 170.2
Mulieri succurrendum est ne fiat indotata, etiamsi iurauerit, sed ei absolutio & restitutio necessaria est. 161.10.1 & 8
Mulieri obligatæ non etiam soluenti dotem subuenitur Velleiano. 368.27.2 ad 9
Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ etiamsi per errorem consenserit executioni soluto matrimonio. 837.4.1,2,3
Mulieri nihil imputari potest, quæ constante matrimonio agere non potuit. 761.27.3 in all.
Mulieri etiam ab alio deceptæ non subuenitur aduersus eum quem ipsa decepit. 359.4.1,2
Mulieri non semper prohibitum est ne se cum marito obliget, sed ita, si & pro marito & nimo intercedendi obligari velit. 361.9.1
Mulieri extra ordinaria pœna infligenda est quæ sciuit falsam monetam à marito & aliis cudi nec reuelauit. 1078.3.1
Mulieri apud Augustanos non licet soluto matrimonio dotem exigere, nec mariti hæredibus pignora pro dote, dotísque augmento data luere quo ad vsque mulier vel moriatur, vel ad secundas nuptias transeat. 147.3.6,7
Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantem an & quomodo credatur & quis partum alere debeat. 1065.6.1
Muliere mandante vel minore qui soluit vero creditori mulieris vel minoris contra quem restitutio impetrari poterat securus est. 360.5.1,4
Muliere, quæ testando in fauorem mariti exceperat partem bonorum, de qua postmodum testari pro arbitrio posset. 604.5.1,2,3
Mulierum genus auarissimum est. 219.42.4 in all.
Mulieribus neque minoribus, neque rustici post didicita testificata testes producere licet: quibus tamen ius ignorare permittitur. 331.17.1 ad 4
Mulieribus per meram iuris ignorantiam lapsis toties succurrendum quoties de damno vitando certant saltem in quibusdam causis propter sexus infirmitatem. 367.25.5
MVNERA alia quidem sunt verè personalia: alia mere realia, alia mixta, ideo sic dicta, quia imponuntur personis pro patrimonio. 1118.2.5 in all.
MVTATIONE personæ, ipsa quoque bonorum qualitas & condicio mutatur. 446.4.20 in all.
MVTVVM non confessione, sed numeratione contrahitur. 277.4.2

N

NAtvs in peregrinatione, cuius originis & loci ciuis sit. 6670.20
Nati ex matrimonio cum adultera contracto, an succedant parentibus, saltem in lucris nuptialibus, an vero ea lucra fisco applicentur. 723.10
Nati ex patre adultero possunt & ipsi patri & inter se succedere. 723.8
NECARE videtur, qui alimenta denegat.
NECESSITAS semper facit licitum quod alioquin esset illicitum. 485.55.4 in all.
Necessitas non inducitur ex eo quod sit voluntarie. 983.29.1 in all.
Necessitatis prætextu conductor non potest expelli, nisi de ea constet aliter quàm per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex postfacto. 464.51.1,2,3
NEFASTI dies, qui. 201.6,7 in all.
NEGANS ius authoris sui nullam postea exceptionem ex illius iure potest obiicere. 132.3.3 in all.
Negatio facit rem dubiam, quousque actor intentionem suam plenè probauerit. 475.21.3 in all.
Negatio probanda est quoties est fundamentum intentionis siue actoris, siue rei. 319.46.2,3
Negatiua probatur omnium optimè & concludentissimè per euidentiam rei. ibid.'s in all.
NEGATORIA de seruitute agere potest is etiam qui nouum opus facientem non prohibuit cum posset per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus egit interdicto. 249.6.1,2,3
Negatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi, si fateatur aduersarium esse in quasi possessione seruitutis. 249.8.1
NEGLIGENTIA est, si non fiat intra certum tempus id quod fieri debuit: eáque ex sola cessatione inducitur. 144.1.7 in all.
Negligentia omnis dolus non est aut dolo proxima, sed ea tantum quæ magna adeò est vt non solum culpam sed etiam magnam culpam constituat. 144.1.8 in all.
Negligentia magna culpa est, magna verò culpa, dolus. 397.15.2 in all.
Negligentia vnius nocere alij non debet.
Negligentia decessoris à solutione non nocet successori. 50.86.6
Negligentia noua non parit nouam restitutionem sine noua causa 151.1.1,2,3
Negligentiæ mutuæ culpa, mutua compensatione tollitur. 177.26.9
NEGLIGERE rem mandatam videtur qui per alium fecit, quod per seipsum facere deberet. 55.9.5 in all.
in NEGOTIO principali qui fouet euidenter malam & iniquam causam, non eo minus condemnandus est in expensas litis appellatoriæ quod in quibusdam capitibus obtinuerit. 812.83.1
NEPOS ex filia continetur appellatione masculorum, si testator habuit rationem sanguinis, non etiam si familiæ & agnationis. 645.1
Nepotes gradum non personam repræsentant. 105.18

Source : BIU Cujas

Nepotes non ſemper continentur filiorum appellatione. 1115. 27. 4 in all.

Nepotes non plus ferunt ex bonis aui, quàm debetur detracta ea ſumma quæ matri in dotem data eſt. 106. 19. 10

NEPOTES quæ imprudentibus & prodigis viris nuptæ ſunt ſi quid legatum fuerit, cogendæ non erunt, nec ipſarum mariti ad cauendum. 231. 34. 10

NOBILIS an quis ſit abſolutè ac ſimpliciter, an ſecundum quid, an ex priuilegio, an ex iure communi. 1110. 12. 1

Nobilis & immunis non poteſt retenta nobilitate priuilegium immunitatis à ſe abdicare. 1120. 13. 1

Nobilem aliquem eſſe, niſi nobiliter viuat parum eſt. 1111. 18. 1 in all.

Nobiles immunes ſunt ab omnibus muneribus perſonalibus & mixtis tametſi à plebeis prædia tributaria comparauerint. 1117. 3. 1

Nobiles ſunt immunes extra tributum commutatorium ab oneribus cæterorum onerum quæ extraordinaria appellamus ſiue perſonalia ſint, ſiue mixta. 1118. 7. 1

Nobiles tributo annuo quod vniuerſitas Principi debet obnoxij ſunt in annum vſque nobilitatis quinquageſimum, at non reliquis oneribus plebeiis. 212. 40. 2 in all.

Nobiles qui ſunt, non poteſt fieri per conſuetudinem, vt ſint non immunes ab oneribus & contributionis plebeiorum. 1120. 4. 1

NOBILITAS tanquam ſummum beneficium etiam inuito conferri poteſt. 1114. 26. 4 in all.

Nobilitas quanto antiquior eſt, tantò maior. 1111. 18. 3 in all.

Nobilitas non minus per patrem ad liberos quàm per maritum ad viduam tranſmittitur. 1113. 24. 3 in all.

Nobilitas non tam facilè acquiritur quàm admiſſa recuperatur. 1108. 2. 1 in all.

Nobilitas per aliquem acquiſita deſcendit veluti ex traduce ad poſteros. 1107. 1. 1 in all.

Nobilitas patris facto non amittitur liberis qui eam habent aut à genere, aut à Principe ſuo iure. 1114. 25. 1

Nobilitas facilius probatur, quàm conceditur. 1110. 15. 1 in all.

Nobilitas generis probari poteſt per verba enunciatiua inſtrumentorum familiæ in antiquis, præſertim quæ facta ſint coram principe aut eius officialibus. 316. 27. 1

Nobilitas quamuis non conferatur, tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium 1110. 15. 1

Nobilitas nec immunitas non amittuntur ex ſolutione tributorum, quæ plebeiis indicantur niſi ea ſolutio fuerit per triginta annos continuata. 1109. 6. 1

Nobilitas & immunitas per legem quæſita mulieri ex perfidia viri non poteſt auferri ne quidem ex facto viri. 1111. 16. 1

Nobilitas facto ipſo amittitur per vſum mechanicarum artium & nouo priuilegio opus eſt ad eam recuperandam. 1111. 18. 1

Nobilitati non nocet agros ſuos vel communes coluiſſe, adeóque nec alienos conduxiſſe, ſi nobilis aliter viuere non potuit honeſte. 1108. 3. 1

Nobilitati derogat procuratoris ad lites officium, niſi quod apud Senatum exercetur. 1108. 5. 1

Nobilitatem generis qui per artes ſordidas amiſit, non nocet liberis ne quidem poſtea ſuſceptis, imò nec ſibi, ſi quandocunque deſiſtat nec indiget rehabilitatione. 1107. 1. 1 in all.

In Nobilitate probanda teſtes per turbam audiri poſſunt. 330. 14. 4 in all.

Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideò fit immunis à tributo commutatorio ne quidem pro bonis propriis niſi poſt annum quinquageſimum. 1118. 4. 1

Nobilitatus ex priuilegio non in corpore iuris clauſo indemnitatem vniuerſitati præſtare cogitur. 1118. 6. 1

NOCENTEM abſolui quàm innocentiam perire ſatius eſt. 854. 49. 8 in all.

NOMEN debitoris non ſolum pignori dari poteſt, ſed etiam venire in obligatione generali bonorum omnium. 927. 2. 2 in all.

Nominis mutatio in familiæ nobilioris injuriam vergit & exilio caſtiganda eſt, itémque pœna honoraria ni reus ſit infamis. 1079. 1. 1

Nomine debitoris in pignus dato, neceſſaria eſt denunciatio. 927. 2. 1

qui Nomina accepit in dotem pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote reſtituere ſed deductis expenſis. 524. 52. 3, 4

NOMINATORES Syndicorum minus idoneorum indemnitatem fiſco præſtare coguntur. 878. 1. 9 in all.

NOMINATIO quam ſummus Pontifex etiam ſcienter, adeóque motu proprio fecerit, nullum ius in beneficio tribuit. Nominatio enim titulum quidem præſupponit, non tamen tribuit. 316. 29. 6 in all.

NON ENTIS nullæ ſunt qualitates. 222. 9. 4 in all.

Non entium & non apparentium idem iudicium. 625. 8. 2 in all.

Non eſſe & non apparere ſunt paria. 389. 37. 6 in all.

NOTARIATVS eius qui tanquam notarius in formam publicam inſtrumentum redigit, citra ſolemnem falſi accuſationem denegari non poteſt. 348. 20. 2

NOTARIVS poteſt ſubrogari in locum defuncti commiſſarij ad redigendum inuentarium in formam publicam. 631. 21. 1

Notarius non poteſt inſtrumenta defuncti in publicam formam citra iudicis authoritatem redigere. 344. 7. 1

Notarius ex viuentis notarij protocollis inſtrumentum publicum non poteſt excerpere, niſi notarius ille expeditus proponatur. 350. 26. 1

Notarius recuſare non poteſt quod prohibere non poſſunt contrahentes quorum intereſt. 90. 3. 4, 5

Notarius ſicuti præſumitur rogatus ex eo quod fecit inſtrumentum, ita præſumi debet ſolus rogatus qui ſolus ſubſcripſit. 343. 1. 2 in all.

Notarius inſtrumentum in protocollum & in ordinem non redigens puniendus. 350. 24. 4 in all.

Notarius qui inſtrumentum teſtamenti ſcripſit non habetur pro teſte niſi per iudicem in eam rem auditus ſit. 1077. 1. 6 in all.

Notarij aſſertio de iis tantum quæ inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis, plenam fidem facit. 315. 26. 7

Notarij culpa contrahentibus fraudi eſſe non oportet. 350. 24. 4 in all.

Notarij qui inſtrumentum conſcripſit alius notarius hæres, non poteſt inſtrumenti deſcriptionem vtilem facere, quin iudicis iuſſus, mandatúmque præcedat. 85. 4. 1

Notario omnimodo credendum eſt in iis quæ atteſtatur coram ſe geſta eſſe. 593. 10. 7 in all.

Notario plus creditur quàm teſtibus inſtrumentariis, niſi cùm agitur criminaliter de falſo. 1073. 3. 1

Notario dicenti falſum eſſe inſtrumentum nunquam creditur in præiudicium partis. 1074. 4. 1

Notario non creditur, niſi de iis quæ fiunt coram eo quando celebratur actus. 315. 26. 7 in all.

Notario qui ſcripſit teſtatorem, quo tempore ſuprema ordinabat, ſanæ mentis non vſque adeò fuiſſe creditur, quin probari contrarium poſſit citra falſi accuſationem. ibid. 1

Notario rogato in exilium ex cauſa criminis damnato, poteſt alius notarius recxpedire inſtrumentum ſolo iudicis ordinarij decreto. 351. 28. 2

Notarium adhiberi nihil neceſſe eſt ad ſtipulationis validitatem niſi cùm is cui ſtipulationis commodùm acquirendum eſt, ſibi ipſe ſtipulari non poteſt. 257. 2. 9 in all.

Notarij dicti ſunt, quod notis plurimum ſcribant. 348. 18. 1 in all.

Notarij habent adminiſtrationem officij ſui ordinariam & quidem in ſolidum. 343. 1. 2 in all.

Notarij habent iuriſdictionem quandam ordinariam voluntariam. ibid.

Notarij duo adhibiti ſine teſte quibuſdam in locis ſufficiunt. ibid.

Notarij plures ad aliquod inſtrumentum recipiendum adhibiti & rogati, præſumuntur in dubio ſinguli rogati inſolidum. ibid.

NOTORIETAS releuat quidem ab onere probandi, ſed non allegandi. 781. 7. 4 in all.

NOTORIVM non eſt probandum, ſed probandum eſt eſſe notorium. 339. 56. 2 in all.

NOVATIO fit cum apparet actum fuiſſe de liberando debitore, licet non fuerit ſpecialite ractum de nouando. 1000. 11

Nouatio nunquam fit niſi id pro quo fit nouatio factum dictúmve ſit. 458. 28. 4 in all.

Nouatio per conteſtationem facta non immutat naturam obligationis ex qua primum agi cœptum eſt. 278. 7. 11

Nouatio quæ fit per conuentionem impedit ne augmentum vllum monetæ ex cauſa præcedente debeatur, at non item nouatio quæ fit per iudicatum, niſi cum idipſum iudicato expreſſum eſt. 999. 6

Nouatio perimit priorem actionem eamque in ſequentem transfundit. 87. 16. 3 in all.

Nouatione facta, prioris obligationis qualitas & condicio non inſpiciuntur, ſed poſterioris tantum. 74. 4. 4 in all.

aduerſus Nouationem factam per inopis debitoris delegationem ſolus minor reſtitui poteſt, niſi delegantis dolus interuenerit. 997. 2

NOVVM opus ſi te ſciente & non contradicente fecerim, non ſum poſtea compellendus deſtruere. 895. 3. 3 in all.

NVLLITAS contractus procedens ex mutua culpa per vnumquemque ex contrahentibus allegari poteſt. 305. 4. 1 in all.

Nullitas nullitatum eſt, ſi quid factum ſit à non habente poteſtatem. 343. 2. 3 in all.

quod Nulliter factum eſt pro infecto magis quàm pro facto habendum eſt. 339. 47. 3 in all.

NVMERATIO quoties fit in conſequentiam contractus præcedentis, contractus ille inſpiciendus eſt, potiùs quàm ipſe numerationis. 126. 8. 5 in all.

NVMERVS ſolemnis vno teſte non perficitur. 268. 18. 6

NVMMI ex earum rerum genere ſunt, quæ primo vſu conſumuntur. 355. 5. 8 in all.

Nummi qui dantur vt ſtatim recipiantur, non alienantur. 386. 27. 2

Nummorum certa & perpetua eſſe debet æſtimatio. 372. 2. 1 in all.

Nummorum æſtimatio certa eſſe debet ac perpetua. 1011. 39. 1 in all

Nummorum, qui mei ſunt, dominium me inſcio in alium transferri non poteſt. 377. 17. 8

Nummis aureis legatis, quales & cuius æſtimationis aurei debeantur. 670. 12

Nummis ſolutis qui alienari nequeunt, non naſcitur liberatio: quæ nec naſcitur, cùm nummi poſſunt condici. 378. 1. 9, 10

NVNCIATIO non fit à iudice, ſed ab aduerſario à quo non poteſt appellari, cum nullam habeat iuriſdictionem. 895. 2. 2 in all.

non ſemper ei cui Nunciatum eſt nouum opus permitti debet vt interim ædificet oblata ſatisdatione. 895. 3. 1, 2, 3

NVNCIO aliquid referenti, niſi in eo quod fit de ipſius officio, non creditur. 318. 38. 1

Source : BIU Cujas

Nvptiæ ſecundæ quæ conſenſum habent ſiue expreſſum ſiue tacitum aut prædefuncti coniugis, aut ſuperſtitum liberorum nullas pœnas merentur. 501. 5. 1, 2, 3

Nuptiæ etiam ſi filius familias ſine patris conſenſu vxorem duxerit, valent, & an ex ea cauſa poſſit filius per patrem exhæredari. 497. 2. 1 ad 4

Nuptiæ inceſtuoſæ excuſari poſſunt per legem *qui contra* 4. *Cod. de inceſt. & inut. nupt.* ſi per errorem affectatum non fuerint contractæ. 288. 2. 2 in all.

Nuptiæ prohibitæ dotem non habent. ibid. 3 in all.

Nuptiales veſtes de quarum ſolutione non apparet, an & quando peti poſſint per mulieris hæredes. 773. 8. 1

O

OBLATIO debet præcedere obſignationem. 196. 11. 7 in all.

Oblatio debet præcedere obſignationem. 389. 37. 8 in all.

Oblatio debet præcedere obſignationem alioqui non valet obſignatio. 902. 28. 12

Oblatio ea demùm admittenda eſt quæ litis materiam minuit. 325. 65. 10 in all.

Oblatio ſufficit ad impediendam moram non ad oblationem tollendam. 427. 15. 2 in all.

Oblatio iudicialis impedit moram quia ſtatim ex ea condemnatio ſequi poteſt. 435. 7. 10 in all.

Oblatio ſola non liberat emptorem à præſtatione vſurarum niſi ſecuta ſit obſignatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi. 427. 15

Oblatio ſolutionis iuncta cum obſignatione non modò purgat moram, ſed & ſolutionis vim habet. 437. 13. 5 in all.

Oblatio incongruo loco vel tempore facta non valet, nec oblationem ſecuta obſignatio. 355. 6. 4 in all.

OBLIGANS ſe tanquam collaudator & approbator, non poteſt renunciare exceptioni ordinis. 997. 46

OBLIGARI nemo poteſt ex ſententia à non ſuo iudice lata. 826. 25. 3 in all.

Obligari pignori fundus poteſt. 432. 1. 3 in all.

nemo Obligatur alieno facto ex eo ſolo quod gradum repræſentet. 105. 18

OBLIGATIO vice ſolutionis eſt quoties ritè facta eſt creditore ſolutionem ſine cauſa recuſante. 1059. 6. 10 in all.

Obligatio eſt actionis mater. 240. 8. 6 in all.

Obligatio eſt iuris vinculum. 355. 6. 5 in all.

Obligatio & ius petendæ æſtimationis ab eo dumtaxat die quo quis ſoluit, naſcitur. 281. 15. 12

Obligatio omnis æſtimatur viréſque ſuas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tum etiam cum ſub condicione contrahitur. 278. 7 in all.

Obligatio acceſſionum præſtandarum ante ſententiam nulla naſci poteſt. 279. 8. 26

Obligatio canonis annui præſtandi in quemlibet poſſeſſorem tranſit. 422. 1. 1, 2, 3

Obligatio donandi animo ſub ſimulatione mutui facta, donatio eſt inter viuos aut mortis cauſa. 1035. 7. 1, 2, 3

Obligatio hypothecaria, licèt ſit acceſſoria, durat tamen poſt extinctam principalem obligationem. 895. 1. 6 in all.

Obligatio legati per cautionem ſemel extincta nunquam poteſt reuiuiſcere, cum ſit vnica, nec niſi ſemel legatum fuerit. 231. 34. 9 in all.

Obligatio naturalis non minus inter patrem & filium, quàm inter fratres familias contrahi poteſt. 372. 1. 5 in all.

Obligatio naturalis inducit compenſationem, ſicut & deductionem. ibid. 6 in all.

Obligatio perſonalis non ſequitur ſingularem ſucceſſorem. 469. 7. 13 in all.

Obligatio obligationi addita non deteriorem facit creditoris conditionem. 998. 3. 3 in all.

Obligatio in perpetuum ſublata numquam reuiuiſcit. 659. 6. 2 in all.

Obligatio nulla pignoris naſci poteſt ex chirographo in præiudicium tertij poſſeſſoris, niſi à quo tempore facta recognitio eſt. 293. 13. 14

Obligatio debitore conſentiente reſtaurari poteſt quæ ipſo iure extincta fuit. 143. 3. 4 in all.

Obligatio impoſſibilium contrahi nulla poteſt. 355. 6. 5 in all.

Obligatio ſemel extincta nunquam reuiuiſcit. 229. 8. 6 in all.

Obligatio ſemel extincta nunquam reuiuiſcit. 1114. 26. 8 in all.

Obligatio contrahi non poteſt ſine cauſa, ſaltem vt habeat effectum. 370. 5. 2 in all.

Obligatio non aliter valet quàm ſi creditor oblatam ſolutionem recuſet ſine cauſa. 355. 6. 3, 4

Obligatio quæ non fuit contracta verbis, non poteſt diſſolui verbis. 354. 2. 5 in all.

Obligationes annuæ penſitationis extinguendæ gratia quod ab emptore ſoluendum eſt, prodeſt ei ad pretij diminutionem. 416. 14. 2, 3

Obligationis conditio ex hæredum perſona aut numero immutari non poteſt. 354. 2. 7

Obligationem nullam parit quod ſit ſine cauſa. 540. 10. 5 in all. vel eam parit quæ elidenda ſit per doli exceptionem. ibid.

Obligationem alienam in nos quando creditori aduerſus priorem debitorem augendi facultatem adimimus. 291. 6. 3

Obligatione ſortis per ſolutionem ſublata non poteſt ſupereſſe petitio vſurarum ex mora debitarum. 379. 5. 1, 3

Obligatione contracta per promiſſionem de vendendo, non poteſt denegari venditio eo ſolo prætextu quod fundus pluris venditus fuerit. 292. 10. 1, 2

ab Obligatione ſe liberans ſit locupletior. 540. 10. 3 in all.

Obligationes quæ ex negotio & re ipſa proficiſcuntur etiam furioſum & pupillum tenent. 442. 5. 2 in all.

Obligationes & actiones omnes in hæredem tranſeunt. 469. 7. 14 in all.

Obligationes legitimè contractæ non niſi certis & legitimis modis ſoluuntur. 458. 28. 5 in all.

Obligationes contractæ in fauorem militum, licèt per inſtrumentum authenticum & guarentigiatum non habent hodie paratam executionem pendente lite, propter præſumptionem quæ contra milites vrget. 291. 8. 1 ad 7

OBLIGATVS ad certam pecuniæ quantitatem tanquam theſaurij aut alterius adminiſtratoris vices gerens, ſi quo tempore ſe obligauit, ea à creditore inſtrumenta acceperit ex quibus parata ipſi creditori aduerſus theſaurarium actio eſſe poterat, non inutiliter poſtea vt ſoluat proprio nomine conuenitur, licet de fiſcali pecunia ſe dixerit ſoluturum. 291. 6. 1, 2

Obligatus ad fideiubendum ſi conueniatur ad ſoluendum malè quidem conuenitur: ſed non eo minùs habendus eſt pro fideiuſſore ex illo die ac ſi conuentus ad fideiubendum in mora fuiſſet fideiubendi. 995. 40. 1 ad 4

Obligatus ad luitionem pignoris non poteſt dicere ſe ſpoliatum eſſe à creditore qui ſine vicio nactus ſit poſſeſſionem à debitore quamdiu non offert omne id quod debetur. 890. 32. 1 ad 18

Obligatus ex proprio facto conuenitur, non tam quod promiſerit, quam quod inſtrumenta acceperit. 291. 6. 1 in all.

Obligatus, ſi ſe obligando id egit vt actionem quæ alioquin aduerſus alium iam competebat creditori aut competitura erat, ademerit, non aliter liberetur quàm ſi eam actionem & quidem perinde vtilem atque efficacem reſtituat. 294. 17. 2

Obligatus ſoluere certo loco ex ſtipulatione, ac proinde ex contractu ſtricti iuris non poteſt ex contractu alio loco, quam quo ſolui debuit, conueniri. 215. 1. 1, 2

Obligatus in ampliore forma cameræ non habet exceptionem ordinis quamuis non renunciarit ei expreſſim 989. 22. 1, 2

ex Obligatis pluribus perſonis, vnam ab obligatione eximi, aliam retineri nil vetat. 412. 20. 6

OBLIVIO ex ſolo decennij lapſu inducitur. 66. 58. 11

Obliuio præſumitur ex lapſu decennij. 764. 39. 14 in all.

Obliuio poſt decennium inducitur. 334. 31. 4 in all.

Obliuionis præſumptio ex decennio inducitur. 593. 10. 5 in all.

OBREPTIONIS vicium ad Pontificias literas, non ad eas quæ ab ordinariis conceduntur, pertinet. 34. 33. 1, 2

vbi vel Obreptionis vel ſubreptionis maius eſt periculum, ibi maior adhibenda eſt cautio. 34. 33. 5 in all.

OBSIGNANS pretium emptori cum pacto de retrouendendo, quibus caſibus nullos fructus conſequatur, nullas vſuras ex die obſignationis. 439. 17. 9 in all.

Obſignare non tenetur qui non habet cui poſſit ſoluere. 390. 39. 8

OBSIGNATIO non eſt re vera ſolutio ſed ſolutionis tantum iure cenſetur. 355. 6. 5 in all.

Obſignatio pro ſolutione eſt ad inducendam pleniſſimam liberationem. 439. 17. 8 in all.

Obſignatio neceſſaria eſt ad fructuum acquiſitionem. 930. 4. 5 in all.

Obſignatio tum demum neceſſaria eſt cum agitur de tollenda obligatione ſiue ſortis ſiue vſurarum. 355. 6. 5 in all.

Obſignatio neceſſaria ad euitandam pœnam commiſſi, tum quoque cum dominus directus eſt in dolo. 475. 22. 2 in all.

Obſignatio non eſt neceſſaria ad impediendum ne currat tempus intra quod retrouenditio peti debuit. 435. 6. 1, 2, 3

Obſignatio debiti, etiam ſi nihil pro monetæ augmento obſignarit is qui petit retrouenditionem, quandoque valet. 435. 7. 1 ad 6

Obſignatio facta in moneta minutiſſima, maxime quam credibile ſit de proximo publicandam aut aliter improbandam. 1011. 37

Obſignatio minus legitimè facta pro non facta haberi debet, nec poteſt liberare debitorem. 1002. 6

ad Obſignationis validitatem ſufficit vt venditor proteſtetur ſe paratum maiorem quantitatem, ſi opus erit obſignare, nec requiritur vt eo nomine præſtet ſatiſdationem, quæ pro non liquidis neceſſaria eſt. 435. 7. 2

Obſignatio etiam cum ſatiſdatione minorem vim habet ad inducendam moram quàm ad eam impediendam quamdiu ignoratur an quod petitur debeatur. 1013. 47. 1, 2, 3

Obſignatæ pecuniæ periculum ad debitorem pertinet non ad creditorem. 1002. 7. 6

Obſignatio non valet ſine ſatiſdatione, quoties aliquid ſupereſt liquidandum. 1002. 5

Obſignatio vt habeat vim ſolutionis debet eſſe totius debiti liquidi. Nam pro non liquido ſufficit ſatiſdari. 1019. 4. 6 in all.

Obſignatione opus eſt ad purgandum moram nec oblatio ſola ſufficit, licet iudicialis. 1016. 53. 1, 2

Obſignatum non videtur quod non durat obſignatum. 389. 37. 9 & 38. 1

OBSTINATIO non peccatum nouum eſt, ſed nouus & eminentior gradus peccati. 322. 54. 22 in all.

OCCIDENS, cùm non habeat animum occidendi, ſed tantum nocendi venia dignior eſt ſiue ad ſui defenſionem id fecerit, ſiue primo motu

Source : BIU Cujas

motu iracundiæ. 1068. 6. 1
qui Occidit alium ad sui defensionem indiget quidem venia, & indulgentia Principis, sed eam Princeps concedere etiam de rigore iustitiæ debet. 1067. 5. 1
Occisus si quis sit ex officialibus nec appareat per quemex reis prehendendis, an omnes de homicidio teneantur. 1069. 9. 1
ODIO alieno non debet alius prægrauari. 82. 18. 3. in all.
ODIOSIORA quæ sunt difficilius & præsumuntur & probantur. 736. 19. 8 in all.
OFFICIALIS capiendum, si resistat, impune interficere potest, si non aliter capi possit. 1066. 1. 4 in all.
Officialis non tenetur ex sola negligeniia nisi sit in lata culpa & dolo proxima. 1057. 2. 2 in all.
Officialem eiúsque vicarium, in alma præsertim Comberij ciuitate, inque toto Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate oportet esse insignitum. 59. 28. 1
Officiales propria authoritate prehendere illos possunt, quorum crimina atrocia & notoria sunt. 1057. 2. 1
Officialium negligentia non præsumitur in delictis clandestinis & occultis maximè si procurator Principis delictum non ignorauit. 1102. 13. 1
OFFICIVM quod quisque tenet, præsertim publicum ipsi non debet esse damnosum. 1960. 7. 12 in all.
Officium claustrale quod habet præbendam adnexam, an sit beneficium? 33. 27. 1
Officium laicum & annexam habens præbendam laicam non potest infeudari per Abbatem sine solemnitate, ne quidem sub onere annui canonis, sed potest reuocari ad nutum, etiam si fuerit possessum per quantoscunque annos. 442. 6. 3 in all.
Officij priuatio pœna est. 1102. 12. 1 in all.
Officij viuentis impetratio alienæ mortis captandæ votum inducit. 86. 7. 2
Officio suo priuandus est, qui in officio deliquit. 1102. 12. 1
Officia quæ dedit dominus iurisdictionis reuocare potest nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa. 1040. 1. 1
ONVS æris alieni non sequitur ex iuris ratione donatarium, nec si sit vniuersorum bonorum. 1034. 4. 1 ad 24
Onus alienum alteri nocere non debet. 231. 34. 10 in all.
Onus fideicommissi non potest sequi acquisitionem, nisi cum bona fuerunt ante affecta. 655. 6. 11. in all.
Onus super certa re impositum non debet, qui re caret, si nulla collusio intercesserit 111. 9. 1
Onus propter certam rem irrogatum non debet grauius esse, quàm quanti res ipsa est. 58. 22. 6 in all.
Onus probandi in rescindenda emptione incumbit ei qui læsionem allegat. 260. 9. 1, 2
Onus soluendi legata & partem æris alieni legatario iniunctum non dat in eum actionem creditoribus & legatariis, sed hæredi. 660. 11
Oneris improuisi rationem haberi æquum erat. 196. 12. 3 in all.
Onera hæreditaria sequũtur hæreditatem siue testamentariam, siue legitimam non quatenus testamentaria aut legitima, sed quatenus hæreditas est. 631. 27. 1 in all.
Onera tam mixta quam personalia soluenda sunt in territorio domicilij non bonorum, excepto tributo commutatorio. 1117. 2. 1
Onerandus nemo est superuacuo sumptu in ea præsertim re quam facit ex necessitate. 1059. 4. 2 in all.
ORATIO Christiani nihil non apud Deum potest. 201. 6. 2 in all.
ORDINARIVS non debet esse facilior quàm summus Pontifex ad concedendum beneficium ei qui iam aliud habet. 34. 33. 3
Ordinarius per totum tempus Pontifici reseruatum manus habet ligatas. 35. 36. 7 in all.
Ordinarius vnoquoque triennio debet visitare omnia beneficia in sua diœcesi constituta. 34. 33. 4 in all.
Ordinarij negligentia ab eo proband a est qui deuolutionis iure nititur. 57. 17. 7
ORDINIS exceptio dilatoria est, nec proinde opponi potest post litẽ contestatam. Ab eo autem qui ex sua promissione conuenitur vt fideiubeat nullo modo, nisi si post fideiussionem conueniatur. 954. 38. 1, 2, 3
Ordines quatuor minores vnò eodémque die conferri possunt. 46. 70. 3
Ordinum sacrorum collatio sine clericatu valere non potest. 312. 11. 7 in all.
Ordinibus sacris per saltum initiatus, obnoxius est peccato mortali. ibid. 9 in all.

P

PACTIO vsuraria censetur cum non est liberum ius redimendi. 367. 26. 8 in all.
Pactio vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod interest valet tantùm ad precij restitutionem. 805. 54. 1 in all.
Pactiones omnes quæ dotis causam deteriorem facere possunt, impediuntur. 298. 7. 7
Pactiones dotales quæ fiunt insciis propinquis contra id quod in tabulis matrimonij conuentũ & scriptũ reperitur non valent. 536. 11. 5 in all
PACTVM commissorium in transactione appositum valet minimè si iudicis authoritas interuenerit. 956. 3. 1, 2
Pactum commissorium appositum in fauorem fideiussoris valet, & clausula constituti in eo adhibita ex nunc prout ex tunc operatur etiam in tertij præiudicium cui interim ius quæsitum est. 956. 4. 1 ad 4
Pactum commissorium regulariter in pignoribus improbatum, quibus casibus censeatur adprobatum. 155. 1. 1 ad 12
Pactum nudum est ex quo non datur actio. 213. 47. 13 in all.
Pactum de certo, quamuis maximo salario, valet, quamuis non de quota litis. 392. 1. 1
Pactum de iure prælationis appositum in antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouendendo finitò contractu & resoluto. 959. 12. 2, 3
Pactum prælationis interdum nascitur ex vltima voluntate, si pater disponens inter liberos, iubeat vt nemo ex iis possit bona paterna vendere, nisi denunciatione prius fratribus facta, vt si velint habeant ius prælationis. 336. 9. 2 in all.
Pactum prælationis vulgare est in omnibus venditionibus quæ fiunt sub pacto de retrouendendo. 434. 5. 1 in all.
Pactum prælationis paciscenti prodest contra nouum emptorem si paciscens possideat, aut si de pignore quoque conuenerit. 432. 1. 1 ad 4
ex Pacto prælationis si adsit hypotheca etiam generalis præsertim cum clausula constituti datur actio etiam contra secundum emptorem. 436. 9. 1 ad 5
Pactum vt ex causa euictionis non præstet venditor id quod interest, valet, sed & alias recipit interpretationes. 436. 10. 1, 2
Pactum de non petendo aliquando personale est licèt regulariter & sub natura sit in rem. 986. 9. 1 in all.
Pactum de non petendo simplicitèr conceptum tollit obligationem naturalem. 101. 6. 1 in all.
Pactum de non petendo si tacitè inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta non alij potest prodesse, quàm cui chirographum redditum est. 101. 6. 4, 5
Pactum de non succedendo semper expressum & iuratum esse oportet. 103. 13. 2, 3
Pactum de non petendo quotuplex sit. 462. 41. 8 in all.
Pactum de retrouendendo in dubio censetur personale. 439. 17
Pactum de retrouendendo æstimandum est cùm agitur de immodica læsione. 410. 27. 1
Pactum de retrouendendo ita demum facit partem precij si adhibitum sit in continenti, non si ex interuallo. 410. 27. 1, 2, 3
Pactum de retrouendendo non facit contractum vsurarium, quamuis res ideò minoris vendatur, nisi adsit læsio etiam subducta pacti æstimatione. 387. 28. 1 ad 4
Pactum de retrouendendo non impedit translationem dominij. 477. 30. 21 in all.
Pactum de retrouendendo cum læsione etiam enormissima non facit contractũ pignoratitium, nisi adsit consuetudo fœnerandi. 421. 29. 1
Pactum de retrouendendo simulatum esse non potest ex variis causis etiamsi in persona emptoris non concurrat fœnerandi consuetudo. 434. 4. 1 ad 4
Pacto de retrouendendo toties quoties præscribitur triginta annis. 772. 3. 1
Pactum de inscij viuentis hæreditate licet ab initio non valeat, tamen confirmatur si postea is, de cuius hæreditate actum est rescierit & consenserit expressè, in eáque voluntate perseuerauerit. 102. 10. 1
Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem vt possit creditor possessionem pignorum propria authoritate adprehendere non aufert tertio possessori exceptionem discussionis. 961. 7. 5, 6, 7
Pactum quo datur hæreditas in contractu matrimonij non potest reuocari per pœnitentiam. 535. 7. 1 ad 4
Pactum præsertim iuratum, quo datur hæreditas in contractu matrimonij, valet idque ex consuetudine. 535. 6. 1 ad 10
Pactum tacitum inducitur ex facto. 101. 6. 5 in all.
Pactum quod contractui inter alios inito adultum est fauore tertij absentis, nemine pro eo acceptante valet. 101. 7. 2
Pactum quoties sit de substantialibus contractus contra ipsius substantiam non valet. 997. 46. 3 in all.
Pactum nullum à pupillo fieri potest siue tutoris authoritate. 374. 8. 13 in all.
qui ex Pacto inito cum debitore successit in locum anterioris creditoris nulla indiget cessione nisi sit extraneus is qui pro debitore soluit creditori. 921. 4. 1 ad 10
is cui ex Pacto licet possessionem apprehendere propria authoritate, non eo minùs spoliator est si adprehendat eam possessionem quæ sit penes alium quàm paciscentem, eiusve successorem. 890 34. 1 ad 4
Pacta incontinenti facta vestiuntur cohærentia contractus, eique vsque adeò inesse videntur vt contractus portio esse existimentur. 433. 1. 6, 7
Pacta inter contrahentes inita cùm pars fundi emphyteuticarij alienaretur, an & quatenus domino noceant. 481. 41. 1 ad 9
Pacta ex interuallo facta vtilia sunt ad excipiendum, non ad agendum. 433. 1. 9
Pacta etiam ex interuallo apposita si sint correspectiua, tantum possunt quantum si incontinenti adhibita fuissent. 439. 15. 1, 2
Pacta per quæ dotis conditio deterioe fit, non valent. 359. 2. 3 in all.
Pacta & conuentiones legem dant contractibus. 464. 53. 1 in all.
Pacta & conuentiones super beneficiis sine consensu superioris nullius sunt momenti. 49. 83. 6
Pacta quæ nec contra leges, nec sunt contra bonos mores seruari oportet. 103. 14. 14 in all.
Pacta dant legem & formam contractui. 226. 8. 6 in all.
Pacta pariunt exceptionem ex æquitate naturali. 415. 8. 8 in all.
Pacta non seruare maxima est omnium ingratitudo. 1044. 12. 2
Pactorum diuersitas, precij quoque diuersitatem inducit. 417. 1. 13 in all.

Source : BIU Cujas

quod PALAM sit caret suspicione doli & criminis. 33. 25. 2 in all.
PAPA plenissimam habet potestatam in Episcopis, & inferioribus collatoribus & in beneficiis omnibus. 39. 48. 2 in all.
Papa cùm omnes iudicet à nemine iudicatur. 29. 10. 7 in all.
Papa est ordinatius ordinariorum, concurritque cum quolibet ordinario. 32. 21. 4
Papa est ordinarius ordinariorum. 531. 6. 1 in all.
Papa debet infra mensem à die vacationis prouidere de omnibus beneficiis, & iam de iis quorum collatio sacrosanctæ sedi Apostolicæ excepta est. 34. 32. 1
Papa quicquid facit in executionem statutorum concilij quod perpetuum est, id quoque perpetuum & inuiolabile esse necesse est. 38. 26. 6 in all.
Papa nunquam sibi manus ligat, multóque minus ordinarius ei. 31. 19. 3 in all.
Papa numquam derogat iuri quod alteri quæsitum est. 40. 50. 3
Papa cùm derogat iuri patronatus laicorum pro medietate quid faciendum sit. 532. 7. 1
Papa in generali reseruatione beneficiorum non censetur ea comprehendere quæ sunt de iure patronatus laicorum, cui nunquam derogat, nisi cùm est litigiosum. 53. 6. 2
Papa si ex magna & rationabili causa electiuam sibi dignitatem reseruauerit, potior electionis causa erit, quàm reseruationis. 63. 47. 1
Papa potest regulis Cancellariæ derogare & in parte & in totum. 49. 81. 4 in all.
Papa aut alius Princeps, circumuentus creditur cùm rescribit contra quàm ante rescripserat, aut aliud quid fecerat. 85. 2. 1
Papa potest conferre quæcumque beneficia, si modò vacent. 34. 9. 4
Papa solus potest in perpetuum commendare beneficium. 29. 9. 1
Nisi hoc indulserit Cardinalibus & legatis à latere. ibid. 5
Papa solus potest purgare simoniam, & eius præsentia tollit omnem fraudis suspicionem. 27. 3. 6 in all.
Papa non potest prouidere de beneficio amplius non vacante. 34. 35. 14 in all.
Papa facere non potest vt quod non habet formam suam ritè factum videatur. 63. 46. 4
Papa non potest videri dispensare de iis quæ ignorauit & quæ si sciuisset, fuisset difficilior in gratia concedenda. 27. 26. in all.
Papæ mens non est vt cuiusquam ius in perpetuum tollat, sed tantum ad tempus & ad effectum gratiæ quam alteri concedit. 39. 48. 6 in all.
Papæ præsentia tum demum omne vicium purgat, cùm de ea re agitur, cui nulla certa forma à iure est præstituta 64. 49 12. 3
PARENS qui conuolat ad secunda vota sicut non amittit vsumfructum, ita neque possessionem. 505. 17. 1 ad 5
Parentes qui per secundas nuptias amiserunt proprietatem, eam recuperant si postea omnes liberi præmoriantur. 505. 16. 1
Parentes & liberi non possunt aduersus se testes esse nec si velint. 327. 1. 3. in all.
Parentes dotem dando, quam volunt legem rei suæ dicere possunt. 101. 7. 9 in all.
Parentes solent onera æris alieni pro modo possessionum distribuere aut saltem pro portionibus hæreditatis. 236. 6. 2 in all.
Parentum maternorum eadem ratio quæ matris. 553. 2. 1 in all.
Parentibus ita liberum est arbitrium diuidendæ inter liberos hæreditatis, vt tamen non minus legitima portione habere debeat quisquis sibi conscius est pietatis. 597. 18. 13 in all.
PARLAMENTVM habere non potest princeps, qui recognoscit superiorem. 770. 1. 2 in all.
PAROCHIANI non debent supplere parocho quod deest ad victum aut vestimentum. 58. 23. 3
PARTEM facere non potest qui nec admittitur, nec admitti speratur ad partem. 618. 22 4 in all.
PATER legitimus est administrator bonorum aduentitiorũ filij. 3 4. 12. 4
Pater plus iuris habet in bonis filij quàm tutor in bonis pupilli. 167. 10 6 in all.
Pater quamdiu viuit legitimam nullam filio debet. 297. 4. 11 in all.
Pater non est legitimus administrator beneficiorum ecclesiasticorum filij familias. 727 5
Pater in beneficialibus non magis legitimus filij administrator est quàm beneficij vsufructuarius. 316. 30. 4
Pater non est legitimus administrator bonorum quorum non habet vsumfructum; perdit verò etiam cæterorum administrationem, si in iis malè versatur dolo malo. 447. 6
Pater sicut proprio filio alimenta subministrare cogitur, ita & nepoti ex filio suscepto quamuis per illegitimam coniunctionem. 297. 3. 5, 6
Pater habet vsumfructum bonorum filij ex causa lucratiua & iure patriæ potestatis. 533. 27. 22.
Pater habere debet vsumfructum bonorum filij, si paratus sit ex eo filium alere. 729. 13
Pater filij bona etiam immobilia sine decreto alienare potest, dum ne suo nomine, sed filij. 167. 10. 6 in all. Gubernatio enim bonorum filij penitus patri impunita est. ibid. 7 in all.
Pater potest filij nomine hæredis scripti & hæreditatem ex fideicommisso restituere iussi, restitutionem facere etiam sine iudice, & actiones transferre. 726. 3. 10 in all
Pater potest ex causa æris alieni vendere bona filij sine decreto, sed æris alieni causam probari oportet aliter quàm ex patris assertione. ibid.
Pater qui occupauit peculium castrense filij potest & debitores filij conuenire, & à creditoribus eius conueniri. 722. 6
Pater prodigus, dissipans non tantum fructus & reditus, sed ipsam quoque rerum substantiam, tenetur satisdare de bene vtendo fruendo. 727. 7. 5 in all.
Pater data dote profectitia, potest quas vult leges & conditiones apponere, dum ne in præiudicium mariti: idem in donatione propter nuptias. 729. 12
Pater non creditur alienam sobolem propriæ anteponere voluisse. 655. 6 2 in all.
Pater transiens ad secundas nuptias ex proprietario fit vsufructuarius. 105. 17. 5 in all.
Pater si filium redimere ei voluerit & redemerit facti pœnitere non potest, nec quod eo nomine dedit legitimam imputare. 296. 2. 1 in all. an eo nomine omnia eius bona obligata. ibid.
Pater hoc ipso quod filij nuptiis consensum præbet, omnia bona sua pro dote obligare intelligitur. 298. 7. 6
Pater filiis suis perinde ac sibi potest stipulari, si modò habeat eos in potestate sua. 91. 1. 6 in all.
Pater tenetur actione de peculio filij, quatenus dumtaxat est in peculio. 296. 2. 10 in all.
Pater tenetur filij nomine virginem dotare quam filius corrupit, & partum alere. 297 3. 1, 2
Pater non debet damni pecuniarij causa filij salutem permittere periclitari. 296. 1. 5 in all.
Pater filium defendere non cogitur nisi cùm bonorum eius legitimus est administrator. 296. 2. 11, 12
Pater potest venire cõtra factum suum tam agendo quàm replicando de nullitate: quod enim nullum est nullam reo defensionem parere potest. 300. 4. 1 in all.
Pater factam iniuriam filio potest etiam eo inuito gratis remittere, nisi patris persona sit vilis aut turpis. 1030 2. 1, 2
Pater non cogitur consensum præstare in eam rem ex qua mox futurum sit vt ipse conueniatur. 158. 6. 20
Pater viuus prohiberi non potest alienare, ac de bonis suis pro arbitrio inter viuos (dummodo fraudis consilium absit) disponere. 228. 27 5, 6
Pater si quid testamento pro legitima filio relinquat, potest eam legem dicere vt priùs cogatur filius hæredi reddere, quicquid pro ipso patet viuus præstitit. 219. 29. 3
Pater qui imprudens filium occidit etiam per culpam veniat & commiseratione dignior est, quàm pœna. 1070. 1. 1
Pater, cuius filius occisus est impedire non potest, ne occisori gratia criminis per Principem fiat. 1067. 3. 1
Pater filij ab hostibus capti redemptionem nihil præcisè conferre cogitur. 296. 2. 13
Pater compelli non potest pro filio iudicij & condemnationis euentum in se suscipere. ibid. 11, 12
Pater non cogitur filio in carceres detruso alimenta subministrare. 295. 1. 11.
Pater pro filio carceribus eximendo obligatus, in integrum restitui ob id solùm non potest. 298. 6. 1, 2
Pater innocens pro filio criminoso pœnã soluere non cogitur. 296. 2. 7
Pater si filium alicuius criminis reum in iudicio præsentet non debet filius ad mortem condemnari. 1074. 6. 3 in all.
Pater filium impium potest propria authoritate prehendere & in carceres detrudere castigandum postea per iudicem arbitrio patris. Non tamen absoluendum eriamsi pater velit, si atrox fuit iniuria. 1030. 1. 1 ad 4
Pater nihil præstare cogitur pro filio qui ingratus probatur, aut qui iam facto testamento tanquam ingratus exhæredatus est. 297. 4. 3
Pater cogendus non est de causis ingratitudinis cum filio litigare, & sufficit exhæredationem carere fraudis suspicione. ibid. 6 in all.
Pater quibus ex causis filium exhæredare, atque à legitima aut legitimæ supplemento summouere potest ex iisdem etiam potest ei alimenta denegare, ibid. 14
Pater non cogitur filio læsæ maiestatis reo sumptus purgando crimini, probandæque innocentiæ necessarios prorogare: quod si facit, eos in legitimam portionem, si velit, imputare potest. 295. 1. 1, 2
Pater viua matre, susceptum ex coitu illegitimo partum alere non tenetur. 1065. 6. 8, 9
Pater si voluntatem suam tantum declarauerit de redimendo filio eam mutare non potest. 296. 2. 13 in all.
Pater non solùm filiæ maritum quærere, sed & competenter pro modo facultatum dotare debet. 129. 8
Pater non tantùm semel, sed iterum quoque dotare tenetur filiam quæ sine culpa sua dotem amisit. 510. 13. 2, 3
Pater qui se congruam filiæ dotem constituturum promisit, non de legitima, sed ea dote quam tum commodè dare possit cogitasse credendus est. 226. 22. 1
Pater quam vult legem dicit doti à se constitutæ. 102. 9. 3
Patris consensu intercedente Macedonianam exceptionem cessare. 358. 3. 3 in all.
Patri interdicta est bonorum filij aduentitiorum alleuatio. 725. 1. 1 in all.
Patri alienanti bona filij, & iuranti se nullo modo nullâque ex causa contra vnquam venturum, quomodo succurratur. 7 6. 2

Source : BIU Cujas

Patrem ad hæreditatem vocari prius est, quàm liberos eius nondum natos. 602. 1. 27 in all.

Patre nolente aut non valente bona filij administrare, non ideo dandus tutor filio; curator interdum dari potest, & quando. 729. 11

de Patre petente restitutionem in integrum aduersus confessionem factam in fauorem liberorum prioris matrimonij. 1037. 13

de Patre compensante quod sibi à filio debetur cum legitima filij portione. 605. 8

PATIENTIA sola nunquam contractus est, nisi in iis contractibus qui sola voluntate perficiuntur. 638. 45. 10 in all.

Patientia tormentorum parùm prodest ei qui tormentis additus est sine præiudicio indiciorum & probationum. 1087. 9. 1

PATRIMONIVM ducale in perpetuum est alienabile. 241. 11. 4

ius PATRONATVS per solam famam probatur, itemque per solam quasi possessionem præsentandi, secuta tamen collatione. 332. 9. 1, 2

PATRONVS Principis apud Senatum potest inquirere de crimine, non iudicare. 701. 3

Patronus laicus etiam qui aliquem & quidem idoneum iam præsentauit, potest adhuc alium postea præsentare dummodo æquè idoneum. Quo casu Episcopo datur gratificatio. 532. 10. 4 in all.

Patronus qui Ecclesiam ipse contulit à iure suo non cadit. ibid. 5 in all.

Patronus qui & aditus fuit & rogatus vt voluntati Papæ adstipuletur, si renuat non potest spretum se conqueri. 532. 7. 2

Patroni tanta est potestas & authoritas in præsentando, vt ex ipsius voluntate possit etiam Episcopus nedum Papa conferre, non presbytero beneficium presbyterale. 530. 2. 4 in all.

Patroni qui certis legibus & conditionibus dotauit beneficium, debet seruari voluntas. 39. 48. 3 in all.

PAVPERES ne quid damni patiantur ob ditiorum culpam vel iniuriam prouidendum. 66. 57. 11

in Pauperum fauorem constituta, ne in eorum odium retorqueantur cauendum est. ibid. 10 in all.

Pauperibus semper prospiciendum. ibid. 6. in all.

PAVPERTAS magnum est impedimentum ei qui ad magna velit contendere. 651. 3. 10 in all.

Paupertas sola suspectum neminem facit. 80. 9. 5 in all.

Paupertas solam nunquam pendente lite sequestrationem inducit, nisi cum is qui qui pauper est dilapidat. 165. 2. 4 in all.

Paupertas sola non absentia mariti facit locum assecurationi dotis. 514. 12. 1, 2

Paupertatis fauor iuncto præsertim fauore dotis facit vt secundus creditor possit petere distractionem pignoris quod anterior possidet etiam si nihil ei offerat. Alioqui oblatio est necessaria. 931. 1, 2, 3

Paupertati succurrendum & fauendum est, non succensendum. 182. 2. 3. in all.

ob Paupertatem solam nemo dicendus est abiectus & humilis. 228. 26. 3 in all.

PECVNIA est mensura rerum omnium præterquam suiipsius. 446. 4. 10 in all.

Pecunia res omnes æstimat. 533 27. 11. in all

Pecunia ex quacunque re confici potest. 535. 3. 1 in all.

Pecunia ex causa mandati debita facilè in aliam causam potest conuerti. 396. 13. 3 in all.

Pecunia credita filio & patri simul aut matri ad quemlibet pro dimidia parte peruenire creditur, nisi mater tutrix aut curatrix fuerit. 314. 21. 1

Pecunia in suo genere functionem recipit. 301. 5. 4

Pecunia non nisi ex stipulatione debetur. 143. 1. 9 in all.

Pecunia oblata luendi pignoris quandoque ius habet. 147. 3. 2

Pecunia sine peculio fragilis est. 367. 26. 10 in all.

Pecunia quæ deterior redditur reddi non videtur. 355. 5. 12 in all.

Pecunia destinata ad emptionem bonorum immobilium connumeratur in bonis immobilibus vi destinationis. 737. 22. 8 in all.

Pecunia pro corpore, nec corpus pro pecunia retineri potest. 156. 1, 5 in all.

Pecunia pignori dari potest. 400. 25. 2 in all.

Pecunia soluta si indebita locus sit condictioni in vtilitatem minoris pro quo solutio facta est. 144. 4. 5

Pecunia soluta soluentis præsumitur, nisi probetur contrarium, aliter tamen quam per confessionem personæ suspectæ. 310. 4. 1 ad 4

Pecunia semper præsumitur esse soluentis & ementis, præterquam si is filius-familias sit, aut mulier nupta, aut rector Ecclesiæ, aliúsve administrator. 404. 6. 1 ad 4

Pecunia venditæ pensionis pretij vicem non sortis obtinet. 390. 40. 3

Pecunia tota ad eum peruenire creditur qui habet administrationem. 314. 21. 2

Pecuniæ quæ ad certam diem alterutro loco solui debuit sub vsuris ante electionem (si creditoris fuit electio) vsuræ nullæ debentur. 217. 5. 1, 2, 3

Pecuniæ debitæ ex causa mandati vsuræ non debentur, si controuersia sit in causa soluti. 396. 13. 1 ad 6

Pecuniam debitam qui obsignauit non ideò tanquam liberatus possessionem pignoris à se dari propria authoritate capere potest. 355. 6. 2

Pecuniam quamuis otiosam qui penes se retinuit non potest petere fructus rei pro qua debeatur ea pecunia. 1005. 20

Pecuniam qui pro alio accepit tanquam procurator, hactenus tenetur ei qui numerauit, vt ostendat peruenisse nummos in manus eius qui exigendos mandauerat, aut aliter ratam ab eo perceptionem habitam fuisse. 117. 5. 1

Pecuniam & exceptionem qui pro iure suo vrgere possunt, multo magis pecuniæ sequestrationem. 374. 9. 1 in all.

de Pecunia promissa soli marito pro pretio rei vxoris per eam cum marito venditæ & soluta mulieri post mortem mariti qui viuus alij cesserat. 1017. 57.

Pecuniæ chirographariæ vsuræ deberi possunt citra agnitionem chirographi. 386, 26. 1

PENSIO annua subditorum duplicatur pro tributo dominis pendendo certis casibus. 469. 6. 3 in all.

Pensio imposita super beneficio quantumuis odiosa transit in successorem. 455. 19. 1 in all.

Pensio quæ in quota fructuum consistit fieri non potest vt auctis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur. 210. 30. 6 in all.

Pensio quæ venditur vsuræ vicem non obtinet, sed ipsius rei venditæ. 390. 40. 3

cùm Pensio non soluitur expelli conductor potest. 457. 25. 6 in all.

Pensionis annuæ vniformis præstatio maximè decennalis sufficit sine titulo ad obtinendum in possessorio, at non in petitorio. 894. 7. 1

de Pensionis remissione ob belli casum facienda, si iam conductionis tempore bellum erat. 458. 30. 1, 2, 3

Pensionis soluendæ tempore differri solent quousque fructus omnes percepti sint, & ex parte vendi potuerint ad pecuniam explicandam. 457. 25. 9 in all.

Pensionem annuam venditam redimi posse à venditore pretio quandocumque restituto, vult constitutio Martiana. 390. 40. 6 in all.

Pensionem locator interdum exigere potest, etiam antequam instrumenta tradiderit, sed ea tamen postea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium. 458. 29. 1 ad 5

Pensiones tam præteritæ quàm futuræ ex eadem causa, eodemque contractu debentur. 473. 14. 2 in all.

Pensiones pro benemeritis & iure quodam compensationis dantur. 307. 2. 11. in all.

Pensionum modum constituere Principis est. 390. 40. 4 in all.

Pensionum præteritarum remissio non præsumitur ex recognitione futurarum. 473. 14. 1

quantum intersit an PENSITATIO annua debeatur ab habitatoribus certi loci iure subiectionis, an ratione foci? 484. 54. 1 ad 9

PERCVTIENS patrem & vulnerans iacto in nouercam lapide quomodo puniendus. 1070. 1. 6 in all.

PERDVELLIO ille tantùm est qui in Principem aut Rempublicam hostili animo affectus & animatus est. 1099. 1. 1 in all.

PEREMPTIO instantiæ nihil aliud facit nisi vt acta litis circumducantur, id est, irrita fiant. 198. 2. 6 in all.

PEREMPTORIVM impetratum aduersus minorem non defensum nullius est momenti. 179. 33. 1 in all.

PERIVRIVM incurritur, quoties iusiurandum violatur, siue ante, siue post iurisiurandi obliuionem id contingat. 594. 12. 4 in all.

Periurium ex nouis instrumentis probari potest non vt puniatur, sed ne prosit peieranti. 270. 24. 1 ad 4

Periurij exceptio, iure pontificio semper obstat ei qui agit contra proprium iusiurandum, quod seruari possit citra dispendium salutis æternæ. 360. 7. 12 in all.

Periurij, ex nouis instrumentis probati, commodum nullum remanere debet penes peierantem. 263. 2. 2

Periurij indicia sunt quæ intellectu percipi melius quàm verbis exprimi possunt. 272. 31. 6

Periurus dici non potest is, qui quod promisit præstare prohibetur ab eo cui parere necesse habet. 357. 2. 9

PERMISSVM non est quod non durat permissum. 389. 37. 9 in all.

PERMVTARE rem suam cum re ecclesiastica ex iusta causa princeps potest, etiam inuita ecclesia, si modò ecclesiæ indemnitatem præstet. 449. 12. 1 si modò pro seipso non pro alio permutationem facere velit. ibid.

PERMVTATIO emptioni vicina est. 259. 7. 8. in all.

Permutatio non nisi re contrahitur. Et quomodo differat ab emptione? 290. 3. 8. in all.

Permutatio non tantùm traditionem mutuam requirit, sed etiam mutuam dominij translationem. 445. 2. 13 in all.

Permutationis & venditionis differentia, quoties rei permutatæ, & traditæ controuersia sit possidenti. 447. 6. 1 ad 4

qui ex Permutationis causa rei traditæ vel dominium amisit vel possessionem, nullum eo nomine regressum habere potest. 449. 10. 1 ad 4

qui ex Permutationis causa rei suæ possionem amisit, si rem illam postea recuperet, potest iisdem remediis possessoriis vti quibus poterat ante permutationem. 449. 12. 1 ad 5

& Permutationis placito etiam traditione secuta nulla siue in personam siue in rem actio nasci potest contra tertium possessorem. 448. 9. 1, 2, 3

Permutationem nullam contraxisse videtur qui alienam rem ex permutationis causa tradidit. 447. 6. 1 in all.

qui ex Permutatione rem alterius accepit, viciſſim suam dare debet: secus, rem acceptam restituere debet, & præstare quicquid alterius intererit, si quod inde incommodum perceperit. 445. 2. 1, 2, 3

Source : BIU Cujas

res Permutata si non tradatur ei quo cum permutatio facta est, præstatur æstimatio, quanti plurimi res fuit à tempore moræ. 446. 3. 3, 4
Permutatæ rei periculum ad dominum spectat: sufficit tamen vt in eum translata fuerit possessio per clausulam constituti. 448. 8. 1
PERSONA semel exclusa manet in perpetuum exclusa. 615. 17. 3 in all.
Personæ certæ concessum non debet ad alias personas extendi. 28. 3. 3 in all.
Personæ certæ contemplatione quod fit, non potest, nec debet eam egredi. 1047. 21. 3 in all.
Personalia quæ sunt ad hæredes transmitti non possunt. 1047. 21. 8 in all.
PERSONATVS à dignitate non differt in sui substantia. 33. 26. 2 in all. an sit dignitas, an nudum officium pendet ex loci consuetudine. ibid.
PERVENIT ad me æquipollenter id cuius vice aliquid ad me peruenit. 444. 10. 3 in all.
PETITIONI & cognitioni liquidæ per non liquidam mora fieri non debet. 251. 3. 4 in all.
PETITORIVM est, quo petitur dominium rei. 194. 8. 16 in all.
Petitorium absorbet possessorium. 192. 2. 1 in all.
Petitorij causa ad summum Pontificem pertinet, & solet in demortui locum & ius quem vult subrogare. 46. 69. 6
PIÆ CAVSÆ facta donatio causa mortis licèt absenti & coram minore quàm quinque testium numero, valet. 35. 37. 3, 4
Piæ causæ non potest maior esse fauor quàm liberorum. 28. 6. 4 in Piam causam collata ei fideicommisso subiecta alienatio valet. 29. 7. 1
Piæ causæ donatum dicitur quod donatum est siue pauperi siue etiam diuiti in honorem Dei. ibid.
Piæ causæ facta donatio non eget insinuatione, licèt donator ad eam insinuandam constituerit procuratorem. ibid. 2
Piæ causæ priuilegia. 36. 39. 3 in all.
PIETATIS ratio semper habenda est, in iis maximè quæ ex pietate & charitate fiunt. 66. 57. 13 in all.
Pietatem vel bonos mores lædentia non ferenda, nec si in vetustam consuetudinem transierint. 70. 8. 2
PIGNORATITIA ad hoc datur vt pignus restituatur. 354. 3. 1 in all.
Pignoratitia indiuidua est etiam in personis hæredum siue debitoris siue creditoris. ibid. 6
Pignoratitia debitori aduersus creditorem qui pignus vendidit non competit, siue ex conuentione siue permittente iudice, nisi ad hoc vt restituatur quod plus est in precio, quam in debito, si pluris pignus fuit. 154. 1. 1, 2, 3
PIGNVS semel bene contractum durat nec dominij mutatione extinguitur. 940. 33. 13 in all.
Pignus licet posterius constitutum per sententiam præfertur anteriori quod habuit condemnatus. 919. 29.
Pignus tribuit ius retentionis possidenti. 457. 25. 8 in all
Pignus tribuit ius non ad rem tantùm sed etiam in re. 433. 2. 9
Pignus rei communis valet tantum pro parte pignorantis, nisi socius aut pignus, aut assem debitum, pro quo pignus datum est, adprobauerit. 914. 1. 1, 2, 3
Pignus ipsum quod obligatum est nominis est accessio, siue ex conuentione siue ex autoritate iudicis, per se aut per apparitorem exequentis iudicatum. 300. 3. 2, 3
Pignus remissum videri non potest quod non simpliciter remissum est. 363. 15. 6 in all.
Pignus de quo reddendo expressum conuenit si recta quantitas solueretur non potest retineri pro quantitate quæ iam tum debebatur. secus si postea deberi cæperit. 930. 3. 1 ad 6
Pignus luere iussus vsque ad certam summam, quod pro maiore fuerat obligatum, non cogitur maiorem præstare, sed incumbit ea res illi, cuius lucro cessura sit luitio, salua contra hæredem repetitione. 689. 45
an Pignus contractum sit sub lege commissoria, an verò facta sit conditionalis venditio multum interest. Et ex ordine scripturæ dignosci debet. 955. 2. 4
Pignus in cessionarium transit. 410. 11. 1, 2
Pignus earum rerum, quarum commercium nullum est, non valet. 294. 15. 3 in all.
Pignus iudiciale tum demum constituitur in iudicati executione. cùm capitur. 924. 2. 11 in all.
Pignus prætorium constituitur ex quo die ventum est in possessionem. 443. 8. 4 in all.
Pignoris iudicialis & prætorij differentia. 925. 3. 3 in all.
Pignus prætorium constitui potest in variis bonis etiam pro debito exiguo, hactenus nimirum vt bona possideantur, non autem vt distrahantur, alioqui ab executore appellari potest. 924. 2. 1, 2, 3
neque Pignus prætorium neque iudiciale contrahitur per solam sententiam, sed tantum per executionem præter quam fauore fisci. 925. 3. 4, 5
Pignus quod pro alio obligatum est non redditur. 453. 15. 7 in all.
Pignus etiam ob chirographariam pecuniam retineri potest contra debitorem, sed non contra creditorem hypothecarium, nisi qui pecuniam crediderit post ius acquisitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi. 930. 2. 1 ad 5
Pignus potest durare etiam sublata principali obligatione. 927. 3. 6 in all.
Pignus capi non potest quod excedit duplum debitæ quantitatis. 487. 38. 4 in all.
Pignoris fructus in sortem imputantur. 424. 6. 7 in all.
Pignoris ius simpliciter remissum, quod ad omnes res & personas remissum esse intelligitur. 363. 15. 3 in all.
Pignoris datio non liberat creditorem neque debitum, nisi totum debitum creditor perceperit. 300. 3. 4 in all.
Pignoris plena redditio, non est donatio. 363. 16. 8 in all.
Pignoris remissio fauorabilis est & extra causam SC. Velleiani. 362. 11. 3 in all.
Pignoris necdum fideiussoris datio sola facit intercessionem. 360. 6. 2 in all.
Pignoris collati conditio (in id tempus) quo pater præcedeceſſisset, filio prædefuncto deficit. 298. 7. 4 in all.
Pignoris à creditore iure creditoris venditi idem potest esse creditor, & licitator, si modo ex authoritate iudicis pignus vendatur. 461. 41. 1 in all.
Pignoris vinculum sicut contrahitur, ita & multò magis nudo consensu contrahitur. 293. 13. 15 in all.
de Pignoris deterioratione non prius quæri solet, quàm agatur pignoratia; quæ non competit nisi soluto debito. 300. 4. 2, 3
Pignori non solutum dari potest nomen debitoris, sed etiam venire in obligatione generali bonorum omnium. 926. 1. 2 in all.
Pignori quisquis rem aliquam obligat est necesse vt eius sit dominus. 298. 7. 2 in all.
Pignori obligato nomine debitoris, quomodo agendum aduersus debitorem debitoris. 926. 1. 1 & seq.
Pignora si postalante creditore sint publicè vendita sub hasta, & nullo existente extraneo emptore, aut existente quidem sed minus iustum pretium offerente addicta sint, non potest debitor ea luere restituendo solam pretij quantitatem, sed est cogendus omne id quod debetur præstare. 944. 3. 6 in all.
PLACITI præstatio apud Maurianenses ad mutationem cuiuscumque domini vel possessoris vel vtriusque incumbit. 738. 13. 17
Placita, quæ per mortem domini ab omnibus emphyteutis præstari solent, non cedunt hæredi sed successori in feudo, aut fideicommissario. 450. 2. 7 in all.
POENA debetur crimini. 165. 3. 1 in all.
Pœna non debet egredi suos authores. 296. 2. 4
Pœna vna tantum esse debet vnius delicti. 184. 12. 7 in all.
Pœna nulla esse debet vbi nullum est delictum. 1057. 3. 8 in all.
Pœna grauior vltra legem imposita conseruat existimationem. 160. 2. 5 in all.
Pœna incesti confiscatio est omnium bonorum, non mors, si aliud crimen admixtum nullum sit. 497. 1. 1 ad 5
Pœna incestarum nuptiarum iure ciuili constituta locum habet etiam in iis quæ non nisi iure canonico sunt incestæ. 498. 6. 1, 2, 3
Pœna conuentionalis nunquam potest peti, quin præcesserit declaratoria quot pœna sit commissæ. 840. 2. 1
Pœna pecuniaria cum ex bonis sumenda si non nisi pro rata bonorum condemnati potest irrogari. 1067 3. 4 in all.
Pœna pecuniaria ex defuncti delicto in hæredem transit si cum defuncto lis fuerit contestata. 306. 2. 4
ad Pœnam pecuniariam, litisque expensas ob crimen condemnatus si pœnam soluerit, pro solis expensis in carceribus retineri non potest. 165. 3. 1
quæ sit Pœna latronis famosi, & quæ furis famosi. 533. 3. 1 ad 4
Pœna corporalis vindicta non ad priuatam personam, sed ad Principem pertinet. 1067. 3. 2 in all.
Pœnæ grauioris commutatio in leuiore fieri potest ex causa, sed consulto prius Principe si fiat post condemnationem. 1101. 8. 1
Pœnæ persecutio morte non finitur vbi lis iam est contestata. 1082. 2. 4
Pœnam non meretur quod fit lege permittente. 232. 6. 9 in all.
in corporalem Pœnam potest condemnari maritus, non satisfaciens multæ ad quam soluendam vxor se suaque bona omnia obligauerat, perinde ac si criminis gratiam non impetrasset. 366. 21. 1 in all.
Pœnæ festinatarum nuptiarum iure canonico sublatæ sunt: sed non secundarum. 500. 1. 1 ad 8
Pœnæ incipere ab hærede non possunt nisi lis cum defuncto fuerit contestata. 1054. 5. 3 in all.
Pœnas temperandas & molliendas esse nec exasperandas dicimus. 1100. 6. 12. in all.
POENITENTIÆ vt nullus locus relinquatur sufficit causa pietatis. 296. 2. 13 in all.
per Pœnitentiam nemo nocens esse definit. 1099. 2. 2 in all.
PORTIO congrua quæ parocho datur regulariter quidem ex quarta fructuum beneficij parte æstimatur, in iudicantis tamen religione positum est vt maiorem vel minorem, prout expedire viderit, constituat. 58. 23. 1, 3
Portio filiæ quæ renuntiauit, non fratribus omnibus, sed soli hæredi adcrescit, nec tam hæredi, quàm hæreditati. 109. 28. 1
Portio filiæ quæ renunciauit, accrescit hæreditati, & ideo venit in fideicommissum ab hærede relictum. ibid. 1, 2, 3 Vide duos casus exceptos. 3 in all.
Portionis congruæ cognitio ad ordinarium pertinet. 206. 18. 1
Portiones, in diuidenda inter fratres hæreditate, constituere debet maior natu præferendus tamen est minor si maiorem rerum hæreditariarum, earumque precij notitiam habeat. 251. 2. 3

Source : BIU Cujas

Portionibus ab altero constitutis alterius est electio. ibid. 5
Positio criminosa post didicita testificata non est admittenda. 322. 54. 13. in all.
Possidere nihil potestis qui ab alio possidetur. 192.1.11 in all.
Possideri non videtur quod sine controuersia possideri non potest. 34. 31. 5 in all.
Possidet iustè qui authore Senatu possidet. 52.31.5 in all.
Possidet iustè, qui authore & permittente prætore possidet. 1055.7. 13 in all.
qui non Possidet fructus perceptos, quandoque ab alio restituere tenetur. 434.3.8 in all.
Possessio sine corpore acquiti non potest. 448. 7. 2 in all.
Possessio facilius admittitur quàm ius ipsum pignoris. 757. 13.1
Possessio facilius admittitur quàm dominium. 763.35.5 in all.
Possessio solo animo amittitur statim atque is qui possidet desinit velle possidere. 891.37.2 in all.
Possessio animo solo amittitur, quoties ab animo incipit amissio possessionis. 41.54.3
Possessio non nisi certis modis & acquiritur & amittitur. 765. 41. 1 in all.
Possessio non amittitur nisi animo & corpore. 474. 18. 3 in all.
Possessio per negligentiam decennalem amittitur. 324. 60.4 in all.
Possessio nunquam reperitur in hæreditate. 1021. 12.3 in all.
Possessio cum sit facti, ad nos non pertinet nisi corporaliter adprehensa, ac re quidem ad suos hæredes. 221.4.10 in all.
Possessio non transfertur ex sola voluntate aut per contractum vel instrumentum: sed traditione opus est, vel aliqua re quæ sit vice traditionis. 767. 32. 3 in all.
Possessio ex causa pignoris transfertur. 318.40. 4 in all.
Possessio transferri potest etiam in casum & sub conditione. 758. 14.5 in all.
Possessio in alium sub conditione transferri potest. 42.57.13
Possessio translata per defunctum non potest transire in hæreditatem aut esse hæreditaria. 263.34.3 in all.
Possessio ex titulo hypothecæ potest transferri. 324 60.3
Possessio & proprietas rei depositæ remanet penes deponentem. 61.35.2 in all.
Possessio nihil commune habet cum iuris & proprietatis quæstione. 210. 30. 3
Possessio per constitutum quæsita aut per precarium an & quatenus morte constituentis vel constitutarij aut precario rogantis vel concedentis amittatur. 764.39. 1
Possessio beneficio clausulæ constituti non potest transferri per tutorem aut curatorem, nisi cum id pupillo vel minori vtile est. 759.17.1
Possessio etiam ex inutili contractu transferri potest. 237. 1. 9
Possessio beneficij quid temporale esse videtur. 44. 63. 10 in all.
Possessio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem. 316. 30.1
Possessio ciuilis non præsumitur durasse post decem annos. 309. 3. 5 in all.
Possessio ciuilis retenta prodest ad retinendam, adeóque ad recuperandam naturalem. 755.4.1
Possessio colorata sufficit ad obtinendum in possessorio. Et dicitur colorata si beneficium collatum sit ab habente potestatem. 28. 5. 2 in all.
Possessio fiduciaria ei qui semel eam obtinuit non auferenda aut plenioris possessorij adiudicationem, licet nullam eius retinendæ causam aliam habeat quam quia fuerit ei adiudicata. 52.95.11
Possessio annua præscribitur spatio centum annorum: annuus verò canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei possessorem. 777.19.1
Possessio triennalis titulis instar obtinet. 48 80.10
Possessio triennalis aut decennalis non potest sibi colorem quærere ex titulo qui resignationem præcessit. 42.56.4,5
Possessio per decennalem negligentiam amittitur. 66.18. 11
Possessio continua & pacifica tredecim annorum ad inducendam præsumptionem tituli colorati, requiritur. 48. 76.1 ad 4
Possessio quæ 100. annos excedit non potest non esse immemorialis. 66. 58. 6 in all.
Possessio immemorabilis, etiam cuius continuatio non probatur, prodest ad percipiendas decimas, etiam in aliena parochia. ibid. 1 ad 10
Possessio immemorialis probata videtur si de actu aliquo possessorio ante centum annos inito legitime appareat. ibid 6,7
Possessio immemorialis ius præbet, & est tituli constituti loco. 250. 9. 2
Possessio iunior titulata præfertur antiquiori non titulatæ. 284. 21 in all.
Possessio longi temporis locum habet etiam contra eum, cui merces conductionis interim soluta est, si modo scitit alienationem à conductore factam, non si ignorauit. 765. 1.1
Possessio tam naturalis quàm ciuilis transfertur per constitutum. 885. 17. 1 in all.
Possessio quamuis ex iure mutuetur est tamen magis facti quàm iuris. 20 13.2 in all.
Possessio quæsita per constitutum non potest cedi nisi per aliud constitutum, nec proinde per tutorem aut per curatorem aut per procuratorem. 762. 32.1
Possessio aduersarij etiam facti tantum exprimenda est. 51.92. 1 in all.
Possessio, detentióque aduersarij asinina quanto tempore durauerit exprimi debet. 49 81. 3
Possessio asinina nullum iuris effectum producere potest præsertim quod ad causam restitutionis in beneficialibus. 42. 56.3
Possessio aduersarij exprimenda est, licet plus facti habuerit quàm iuris, si modò fuerit colorata. Alioqui gratia est obreptitia. 27.2.1
Possessio iuris præsentandi ex vnico actu inducitur. 532. 9.3
Possessio pignoris non transit in cessionarium. 410. 11.1,2
Possessio rerum defuncti iure ipso in hæredem continuata intelligitur. 1081. 1. 1
Possessio recentior est infirmior nisi sit tricenaria. 319.44.1
Possessio vera non ea tantùm, quàm ciuilem vocant, sed etiam naturalis per constituti clausulam & alias similes transfertur. 353. 5.3 in all.
Possessio per clausulam constituti quæsita credi potest à constituturio dummodo fiat cessio statim aut in continenti. 760.25.1
Possessio per clausulam constituti, alitérve quæsita, si amissa sit, non recuperatur ipso iure per restitutionem in integrum. 893.4.1 ad 5
Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta ex eo quod constituturius putat se mitti in possessionem. 761.29.1
Possessio an per constitutum, an per traditionem quæsita sit quantum interfit. 757.13.1
Possessio quæ est facti non potest fuisse hæreditatis quæ est iuris. 1081. 1.3 in all.
Possessio superueniens constituenti non facit constitutarium possessorem, nisi constitutum collatum sit in futurum. 758.14.1
Possessio pecuniæ solutæ maiorem rei gestæ possessionem continet quàm si chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuisset redditum. 303. 36. 2 in all.
Possessio fructuum perceptione probari solet. 336. 36.2 in all.
Possessio à iure damnata nunquam iuuat possessorem nisi tanti temporis proponatur cuius initij memoria non extet. 42.56. 4,5
Possessio vitiosa, cùm tota ex facto saltem magis quam ex iure æstimetur, non eo minùs possessio est. 284.15 in all.
Possessio vitiosa nec in ecclesiasticis nec in prophanis rebus valet. 32. 23. 2
Possessio vitiosa etiam aduersus extraneos prodest. 235.2.1 in all.
Possessio vitiosa dici non potest ob id quod apprehensa sit die dominico, imo debet potius eo die apprehendi vt omnibus innotescat. 40. 11. 6 in all.
Possessio vitiosa aduersus extraneos prodesse solet. 900. 18.5 in all.
Possessio quæ ab initio fuit vitiosa & malæ fidei nunquam potest prodesse quod ad causam præscriptionis ratione dominij, præsertim iure canonico. 284.2.14 in all.
Possessionis vita in successores transeunt. ibid. 13 in all.
Possessionis fauor ille est, qui exceptionem non factæ exclusionis induxit. 766.1,2 in all.
Possessionis causa ante omnia terminanda est, priùs etiam quam de personarum aut actionis iure disputetur. 353.6.1 in all.
Possessionis adprehensio non perficit resignationem, sed fit in consequentiam & executionem iam perfectæ resignationis. 180. 57. 6
Possessionis recuperandæ ius siue ex ciuilibus siue ex Pontificis constitutionibus (vt & alia ferè omnia) cedi potest. 478. 32. 4,5
Possessionis beneficij adeptio ex institutione quæ neque canonicam fuit neque, colorata, nec in peritorio nec valet in possessorio. 30.13
Possessionis intentio magnam suspicionem præbet & coniecturam simulationis. 324. 60. 1 in all.
in Possessionis beneficij lite, dubiis vtriusque litigatoris iuribus, possessio apud sequestrem deponenda: alterutro autem apparentoria iura habenti vindiciæ dantur: plenum a. possessorium ei de cuius iure plenius apparet. 52.95.2,3
Possessionem & ius eiusdem beneficij eodem tempore duo in solidum habere non possunt. 42.57. 18
Possessionem in beneficialibus ex titulo inualido acquiti nunquam permittendum est. 30 13.2,3
Possessionem medij temporis non præsumi extra causam possessionis decennalis probata primi & vltimi temporis possessione, ad immemorialem possessionem non pertinet. 66. 58. 11
Possessionem naturalem qui per decennium neglexit etiam quam ab alio ignorante occupatam amittit ciuilem. 760.22 1
Possessionem alienare non dicitur qui eam omittit amittitve. 237. 1 7
Possessionem nullo iure adipisci multò inciuilius est, quàm adeptam retinere aut amissam recuperare. 192. 1. 4
missio in Possessionem in beneficiis constituit ius in re. 54. 7. 2 in all.
in Possessionem missus tanquam electus consentiente debitore non potest vincere in petitorio, si non proferat instrumentum electionis. 432. 13. 1 ad 5
Possessione auoris sui cum suis oneribus & viciis vti possessor debet. 472. 12. 14 in all.
Possessione præterita non probatur dominium, sed potius probatur admissa possessio per actum contrarium subsecutum. 760.23.1
probata Possessione antiquioris & vltimi temporis, medij quoque temporis possessionem præsumptiue probatam intelligi, quomodo acciendum. 309.3.5 in all.
qui Possessionem sibi auferri authoritate iudicis passus est, nullo prætextu

Source : BIU Cujas

textu dicere potest se spoliatum, nec si sit minor. 887. 24. 1 ad 16
de Possessione retinenda non agitur apud nos interdicto vti possidetis probando possessionem ex parte nostra, & turbationem ex parte aduersarij. 894.8.4, 5
qui in quasi Possessione alterius ſcuiuslibet constitutus reperitur, in ea retineri debet quousque contrariis aduersarij probationibus superetur. 311.8.10,11,12
Possessor nihil debet per apertam viam aut tumultum moliri. 81. 11. 5
Possessor nemo est eius rei quam ei pro arbitrio dominus auferre potest. 299.1. 10 in all.
Possessor iam factus per clausulam constituti neminem spoliat cum propria autoritate suam possessionem occupat nemine contradicente. 890. 33. 1, 2, 3
Possessor bonorum hæreditariorum si possessionis suæ non alium titulum proferat, hæreditario iure creditur possidere. 638.1.1
Possessor hæreditatis tanquam ab intestato, quodam casu potest admitti ad successionem testati, adeoque cum beneficio inuentarij etiam citra restitutionem. 639 5.1,2 & seq.
Possessor iustus est & bonæ fidei qui autore præside possidet. 805. 53.2 in all.
Possessor iustus esse non potest qui nullo casu ad beneficium promotus est. 51. 92. 4 in all.
Possessor tam iustus quàm iniustus potest offerre creditori pignoratitio: sed actionem cedere creditor cogitur iusto tantum possessori non etiam iniusto. 823. 3. 1, 2, 3
Possessor pignorum condemnatus ad id quod interest creditoris, non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum. 789. 1. 1
Possessor bonæ fidei tantundem iuris habet ad fructus acquirendos, quantum si esset verè dominus. 1045.15.5 in all.
Possessor bonæ fidei est qui habet titulum inualidum: malæ fidei verò qui vel nullum vel vicioſum. 28.5.32 in all.
Possessor bonæ fidei ad fructus lucrandos videri non potest, qui titulum nullum habet. 259. 8. 12 in all.
Possessor bonæ fidei fructus omnes suos facit, nec vnquam restituit consumptos. 194.8.5 in all.
Possessor bonæ fidei fructus suos facit. 223.11.9 in all.
Possessor malæ fidei dicitur qui contra leges aliquid mercatur. 887.22. 3 in all.
Possessor quilibet malæ fidei ad fructus condemnari solet. 382. 14.2 in all.
malæ fidei Possessor censetur qui contra leges mercatus est, licet emerit à domino. 368.27. 14
Possessor tertius bonæ fidei qui per decennium præscripsit aduersus hypothecariam, vtrum possit adhuc conueniri condictione ex l. fin. C. de acquir. poss. 768. 5.1
Possessor tertius bonæ fidei etiamsi habeat causam à debitore vel à malæ fidei possessore nihilominus præscribit contra creditorem. 767.2
Possessor tertius nec hæres vniuersalis potest præscribere post qualemqualem debiti agnitionem. 778. 21.1
Possessor tertius nullo fauore dignus est qui neque titulum habet nec bonam fidem. 766. 1.3 in ali.
Possessor tertius qui pendente lite alienat, non ideò se liberat quominus liti sistere teneatur. 896.4. 1,2
an & quando Possessor tertius conuentus hypothecaria possit condemnari ad fructuum restitutionem. 898.15.1 ad 16
Possessori tertio qui bonam fidem & titulum habet, datur exceptio non factæ excussionis. 985. 6.3 in all.
Possessor triennalis ex titulo nullo & inualido videtur tacitè à suo Episcopo dispensatus. 28.5.6
vt Possessor conuentus inter cæteros, licet negauerit se possidere, nullum appellandi causam habet possessoribus omnibus generaliter & indefinite condemnatis. 818.16.2 in all.
Possessor pendente lite possessione sua priuandus non est, neque arctandus vt caueat quantumuis pauper. 80.9.1.& 242. 14. 2
Possessor non alios fructus restituere cogitur, quàm quos post litem contestatum perceperit. 223. 11. 11
Possessor condemnari non debet nec potest ad quid vel minimum solcendum cum nullo modo sit obligatus. 194.5.4 in all.
Possessor liti eximendus est duobus de dominio feudi inter se contendentibus, nisi ille ipse propria se confessione obstrinxerit. 295.22.1
Possessor solus ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici admitti debet. ibid. 3 in all.
Possessorem annalem tuetur regula de annali, etiam qui nullum titulum, ne quidem coloratum profert. De triennali verò nominatim. 31. 15. 1, 2
Possessori bonæ fidei non potest pignus euinci per hypothecariam, quin sumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur. 900. 19. 1 ad 4
Possessorem iam esse oportet eum qui se constituit alieno nomine possidere. 758.14. 5 in all.
in Possessorem factum ex causa iudicati remedium can. redintegranda datur interdum. 139.12.1
Possessorem malæ fidei certum est debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit, si modo percipere potuerit. 809.73.3 in all.
de Possessore triennali regula tribuit ius in beneficio, de annali verò excludit impetrantem. 31. 11.3
de Possessore triennali regula requirit titulum saltem coloratum. ibid. 2 in all.
Possessores omnes post litem contestatam sunt pares. 414.5.3 in all.
Possessorivm super quo lis pendet non operatur litispendentiam. 46.70.5.
Possessorium minoris momenti leuiores probationes requirit. ibid. 21 in all.
Possessorium terminatum dici non potest quandiu plenissima iudicati executio facta non est. 194.8.22 in all.
Possessorij causa quælibet summaria & momentanea esse creditur. 197. 15. 3 in all.
Possessorij causa etiam in spiritualibus, temporale quid esse creditur. 181. 38. 7
pleni Possessorij adiudicatio, vltima est cognitio iudicis laici. 52. 95. 3 in al.
Possessorij pleni cognitio longas solet habere moras. 192. 2.4 in all.
de Possessorio quolibet cognitio ad iudicem laicum pertinet. 66. 58.4 in all.
de Possessorio solo Princeps laicus eiúsque iudex potest cognoscere. 45. 67. 3 in all.
in Possessorio nemo subrogatur à principe seculari nisi collitigator: imo à summo Pontifice. 52.95.4 in all.
etiam in Possessorio possunt allegari quæ pertinent ad petitorium nempe ad confortandum possessorium. 893. 3.1
in quasi Possessorio iurium obtinere debet is qui quasi possessionem probat licet nec titulum alleget, nec causam. 893. 5.2
agens Possessorio in ea possessione retineri debet, in qua litis captæ tempore reperitur. 38. 45. 1 in all.
Possessoria interdicta non transeunt in singularem successorem sine speciali cessione. 760.24.1
Posteriores tempore, posteriores quoque in pignore. 635. 40. 3 in all.
Posthvmvs qui rumpendo successit, non est cogendus præstare fideicommissum relictum post mortem institutorum, etiamsi omnes instituti decesserunt, nec eius liberi masculi, si quos reliquerit. 679. 17
Posthumi præteritio ab initio non facit quin valeat testamentum sed tantum vt sui hæredis agnatione rumpatur. 654.4.5 in all.
Potestas & autoritas superioris in omni promissione quantumuis iurata excepta intelligitur. 357. 2.8
Potestatis patriæ ius morte finitur. 167.22.9 in all.
Potestatis patriæ ius pater in alterius fraudem exercere non potest, si cum filiofamilias collusisse, dolúmque participasse probetur. 357. 2 11 in all.
Potestatis quàm conuentionis inter filium & alium quàm creditorem factæ ius potentius est in re per filiumfamilias patri quæsita. ibid. 1, 3
Praebenda beneficij appellatione solet comprehendi. 33.27.1,2,3
Præbenda non augetur, licet fructus siue in quantitate siue in æstimatione augeantur. 210.30.5
Præbenda consistit in temporalitate, ius beneficij in spiritualitate. 84. 2. 4
Præbenda non ex eo solo minui potest quod temporum iniuria, alióve casu fortuito & vi maiore, fructuum quantitas redituúmque æstimatio decreuerit. 210.30.4
Praedia communia neque alienari neque obligari possunt sine decreto nisi ea alienationis specie quæ sit necessario per diuisionem, socio maiore prouocante. 134.2.8 in all.
Prædia omnia præsumuntur libera & allodialia, ita tamen vt vnica professio & recognitio sufficiat vt probentur feudalia vel emphyteuticaria. 312. 10.1,2
Praelatvs ecclesiæ qui malè alienauit, non potest agere de possessione, sed tantum de proprietate. 884.11. 1 ad 13
Prælatus quod directò in præiudicium ecclesiæ facere non potest, nec per indirectum facere potest. 50.86.6 in all.
Prælati superioris maior ratio habenda est quàm inferioris. 41. 52. 9
Prælati sunt quodammodo procuratores ecclesiarum, non domino, adeo vt Prælatus etiam acquirere ecclesiæ suæ teneatur, nec acquirendi occasionem possit impune prætermittere. 710.8.6 in all.
Praelationis ius datum domino directo in re emphyteuticaria moribus Sabaudicis abrogatum est, & quas ob causas. 483.48.1 ad 22
Prælationi non est locus inter legatarios præter quam si vnius legati fauorabilior causa sit quàm cæterorum. 627.15. 1,2
Prælegata an & quando veniant in restitutionem fideicommissi vniuersalis. 716. 28
Praescriptio quælibet & quanticunque temporis apud nostros Augustanos consuetudine tolli potest. 1031.1. 1,3
Præscriptio currit non tantum contra inuitum, sed etiam ignorantem. 1035. 5.6 in all.
Præscriptio requirit factum præscribentis, & ideo si non apponatur non potest suppleri per iudicem. 777.18.5 in all.
Præscriptio quænam temporis possit sufficere pro ingenuitate aduersus talliabilem. 748. 1. 1
Præscriptio quinquennalis fit perpetuo per sententiam adeóque per litis contestationem. 776. 15. 1
Præscriptio quinquennalis quæ competit pro defuncti hominis libertate. 766. 1.1

Source : BIU Cujas

Præscriptio triginta annorum non requirit titulum ad tuendum possessorem. 284.2.12

Præscriptio triginta annorum quæ non posset incipere ab ipso debitore propter malam fidem, incipit tamen ab ipsius hærede qui sit in bona fide. 776.16.1

Præscriptio quæ triginta aut quadraginta annorum est, licet durante pupillari ætate dormiat, currit tamen contra minorem, sed ita vt ætatis beneficio aduersus præscriptionem restitui possit. 141.2. 3, 4

Præscriptio centum annorum nunquam censetur excluſa nisi in casibus 773. 5. 1

de Præscriptione centenaria & immemoriali. 772.2.1

Præscriptio longi temporis sufficit non quidem ad dandum titulum sed ad colorandum. 48.76.3 in all.

Præscriptio quæ potuit obiici principi, potest obiici etiam possessori. 771. 2. 1

Præscriptio possidenti necessaria non est, nisi cum male in dispendium ecclesiæ alienatio facta est. 44. 7.7

Præscriptio interrumpitur contra fideicommissarium siue actum siue transactum sit cum hærede, aut si quis agere prohibitus sit. 779. 25

Præscriptio non currit agere non valenti. 695. 9.3 in all.

Præscriptio non valenti agere an & quando currat. 766.1.1

Præscriptio non currit aduersus ecclesiam quandiu viuit prælatus qui perperam alienauit. 443. 7. 5

Præscriptio pro libertate, quantumuis fauorabilis, non potest currere cum mala fide, licet non requirat titulum 753.1.11 in all.

Præscriptio rei fidecommisso relictæ quando currere incipiat. 695. 9.2 in all.

Præscriptio rei ecclesiasticæ non currit apud nos durante commenda quasi beneficio vacante, secus apud Gallos. 29.10.10

Præscriptio seruitutis naturaliter per contradictionem & prohibitionem eius aduersus quem præscribebatur, interrumpitur, si prohibitio effectum habuerit. 250.10.1,2

Præscriptionis tempora legali præscriptione contra pupillum aut minorem non currunt. 141.2.1

Præscriptionem interrumpit solutio quamuis probata per solam creditoris priuatam scripturam. 779. 24

Præscriptionem à se inchoare non potest qui est in mala fide. 748. 1.2 in all.

aduersus Præscriptionem tricenariam ex capite ignorantiæ restitui maior non debet. 140.1.2 in all.

de Præscriptione aduersus eum competente qui emit à Principe. 770. 1. 1

quantum interſit inter ius PRAESENTANDI & conferendi. 532.10.1 ad 5

PRAESENTATIO facta ab eo qui est in quasi possessione præsentandi, aut de cuius iure constet per verba enunciatiua Papæ sufficit ad validandam collationem beneficij. 531. 5. 1

PRAESES non debet sine magna causa interrogandi ordinem peruertere. 72. 4. 2

Præses est qui Senatoribus præest. 186.1.7 in all.

Præsidi non plus quàm Senatori in poderandis aut numerandus sententiis tribuitur. ibid. 9 in all.

PRAESVMTIO in his quæ tempore mutantur, non est de præterito in futurum. 284.2.19 in all.

Præsumptio specialis tollit generalem. 126.5.2 in all.

Præsumptio maior vincit minorem. 249. 8. 8 in all.

Præsumptio fortior probandi onus in aduersarium transfert. 250. 9. 9 in all.

Præsumptio eliditur per probationem contrariam. 133.1.10 in all.

Præsumptio semper probationi cedit nisi sit iuris vel de iure. 310. 4.2 in all.

Præsumptio semper cedit probationi & veritati. 1109.7.2 in all.

Præsumptio semper cedit veritati. 258.5.3 in all. & 315.26.4 in all.

Præsumptio sola non sufficit ad condemnandum militem: lex enim probationem requirit. 126. 5.4 in all.

Præsumptio est contra eum qui dicit fideicommissum relictum esse. 228.24.5 in all.

Præsumptio delicti semper est euitanda. 407. 9. 7 in all.

Præsumptio quæ iuris tantum est, non etiam de iure admittit probationem in contrarium. 209. 28.5 in all.

Præsumptio legis Quintus de donat. int. virum & vxor. etiam mariti creditoribus prodest, adeóque donatario, nisi per contrariam præsumptionem aut probationem elidatur. 318.41.1,2,3

Præsumptio legis Quintus de donat. inter vir. & vxor. ex alterius quàm mariti confessione non tollitur. 319. 42. 1

Præsumptio legis Quintus 51. de donat. int. vir. & vxor. non alij prodest quàm marito aut hæredibus aut creditoribus ipsius. 917.36.2,3

Præsumptiones legis non sufficiunt vbi formaliter & præcise probatio requiritur. 242.13.2 in all.

PRAETERIRE filium impune potest mater apud Augustanos, nec ea præteritio habetur pro exhæredatione, adeo, vt nec vlla querela inofficiosi testamenti filio contra testamentum patris competat. 620. 1. 1 in all.

Præteritio filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum testamentum, nisi sit ille ex liberis. 621.5

PRAETERITIONIS maternæ proprium ius est, non paternæ vt pro exhæredatione habeatur. 621.6.5 in all.

PRAETOR nullam debet creditori actionem ex mutuo aduersus minorem dare, nisi probet pecuniam à minore vtiliter impensam esse. 143. 1. 3

Prætor bonorum possessionem contra leges dare non potest 145. 2. 6 in all.

Prætor de iure communi restituit non Princeps. 155.2.2 in all.

Prætor nunquam ratum habere potest quod vi aut dolo factum est. 160. 2. 12 in all.

Prætor permittere non debet homines siue liberos siue libertinos per nimiam patronorum iniuriam diuexari. 139.1.1 in all.

PRECARIVM transfert possessionem ciuilem tantùm, constitutum verò etiam naturalem: vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium l. vlt C. hoc tit. 758. 15. 1

PRECIVM non ex re, sed ex negotiatione percipitur. 239. 5.3

Precium debet esse certum adeóque consistere in pecunia numerata. 405. 2. 2 in all.

Precium rei cui abest, ipsa quoque res abesse videtur. 228.26.5 in all.

Precium ni soluatur intra tempus, res fit inempta. 390.40.8 in all.

Precium soluere necesse est, non est necesse credere. 141. 1.8

Precium nullum in diuisione interuenit, bonorumque qualitas & conditio spectanda est. 260. 9.4

Precium loco rei non succedit, nec res loco precij, multóque minùs res loco rei in iudiciis quæ vindicandæ rei gratia exercentur, sicut nec in omnibus aliis singularibus. 239.5.1

Precij modicitas iuncta cum pacto de retrouendendo & quibusdam aliis circunstantiis, simulationis præsumptionem inducit, etiam citra fœnerandi consuetudinem. 353.7.1,2

Pretij futuri incertitudo non facilè patitur vt venditio videri debeat viliori precio facta in fraudem vsurarum. 353.8.1

Precia rerum pro temporum varietate mutuantur. 456. 22. 16 in all.

Precia ex fundorum maximè reditu constituuntur. 260.9.7 in all.

PRIMITIAE solui debent parocho à quo Sacramenta administrantur. 38. 45. 23

Primitiæ debentur propter administrationem sacrorum. ibid. 12

Primitiæ personales sunt, non reales aut mixtæ. ibid. 26

Primitias nullas debet qui bona non possidet. ibid. 28

PRINCEPS est dominus corporum & vitæ subditorum. 1099. 1. 1 in all.

Princeps non sibi legem dicit, sed aliis. 86. 8.2 in all.

Princeps potest fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vasalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum. 1104. 2.1

Princeps solus, excepta ecclesia, fiscum habere potest. 770.2.1 in all.

Princeps non fit qui à Principe ius habet nec iisdem potest gaudere priuilegiis. ibid.

Princeps cuiuscunque criminis gratiam facere potest. 1088.14.1 in all.

Princeps facere potest gratiam criminis & pœnæ corporalis etiam quæ irrogata sit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ, tametsi pars contradicat. 1099.1.1

Princeps non videtur remisisse pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit. 1105 1.4 in all.

Princeps facilè colligere potest criminis grauitatem ex grauitate pœnæ. ibid. 5 in all.

Principis indulgentia restricta ad certam pœnam non facilè ad alia extendi debet. ibid. 1

Princeps quam vult testandi formam & solennitatem potest præscribere. 599.22. 1 in all.

Princeps potest facere ne leges in testamentis locum habeant quoad solennitates. ibid. 3

Princeps nunquam voluisse credendus est, quod iuste velle non potuit. 84. 1. 4

Princeps cuiquam velle iniuriam inferre credendus non est. 1111. 15.3 in all.

Princeps nunquam debet lædere ius tertio iam acquisitum. 590. 2. 21 in all.

Princeps multo magis illicitis abstinere debet, quàm priuatus. 241. 12. 2 in all.

Princeps in suis contractibus iure communi vtitur, & tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur. ibid. 31 in all.

Princeps iuri quæsito ex causa quam ius duxit derogare non potest: iuri autem per actus ciuiles quæsito potest. 84.1.10,11

Princeps familiarum dignitati consulere debet. 60.30.10 in all.

Princeps post euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos iudices si delegauerit, ab iis ad Senatum appellari non poterit. 865.4.1

Princeps qui nobilibus subditis & feudum & iurisdictionem omnimodam concedit, vasallos non socios facere cogitat. 205. 17.7

Princeps æstimatur protector & conseruator omnium beneficiorum quæ in territorio suo sunt. 39. 48.9

Princeps non potest sine Papæ licentia vel Prælati consensu beneficio onus præbendæ imponere. 51. 93. 1

Princeps laicus monachalem præbendam concedere, præsertim laico non potest. 73. 2.1

Princeps inter suos præscribit eum dignitatis gradum quem vult. 55.13. 6 in all.

Princeps non præsumitur ignorare iura quæ habet in scrinio pectoris. 324. 63. 3 in all.

Source : BIU Cujas

Principis iustam quamlibet voluntatem ratam esse effectumque habere conuenit. 241. 11.3

Principis optimi, supremique est omnes iurisdictiones, licet inferiores, tueri non turbare, aut infringere. 203.5.2 in all.

Principis & Senatus auxilium frustra requirit & implorat qui vtriusque autoritatem neglexit. 39.48.13 in all.

Principis rescriptum potest impetrari ad hoc, vt appellatio pronuncietur deserta etiam antequam elapsa sint tempora, sed non insinuari. 856. 9. 1, 2

Principis rescriptum ad sanandum vitium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum si impetretur in alia instantia. 800 37. 1

Principis subscriptione opus est vt iuri derogetur. 74.3.2 in all.

Principis hoc ius est singulare vt in causa propria possit causam dicere. 269. 2. 11 in all.

Principis est & eius qui legem condere possit iura generaliter constituere. 784.1.11 in all.

Principis personam, ipsam interuenire plus est quàm ipsius autoritatem. 211.343 in all.

Principis procurator appellare quandocunque potest ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu. 660.8.1,2

Principis procurator appellationem tanquam ab abusu etiam desertam persequi potest & debet. 863.20.1

Principis beneficia nunquam debent trahi ad alienam iniuriam. 746.2. 4 in all.

Principis conscientia aut liberalitas falli non debet. 288. 1.2 in all.

Principis iudices soli cognoscunt de beneficiorum possessione. 39. 48. 10

Principis nutrix non solum nobilis est, sed etiam nobilem facit plebeium cui nupta sit. 1112. 21.1

Principi parere æquum est, cùm nullius ius læditur. 40. 51.10

Pricipi de facto suo attestanti, credendum est. 307. 2. 9 in all.

Principi non creditur de facto alieno in alterius necem. 325. 67.1

Principi à contractibus sui pro arbitrio resilire non licet, ne alioqui omnium fiat exul, qui omnium est Præsul. 241. 11.3 in all.

Principi licet inspicere interpretationem positam inter ius & æquitatem. 599.22.5 in all.

Principem alicuius auxilio egere in suo territororio absurdum esset cum eius auxilio cæteri omnes indigeant. 1104.2.5 in all.

Principe durius quid & seuerius rescribente, non statim parere magistratus debet, sed 30. dies expectare. 84.1.4 in all.

à Principe impetrandum non est quod iure communi conceditur. 307.1. 14 in all.

Principalia beneficia ita interpretantur, *Vti ne cuiquam iniuria inferatur.* 32. 22. 2

PRAESVMPTIO præsupponit habitum. 120. 19.6 in all

PRIVATVS dicit quam vult rei suæ legem. 50.86.15

Priuatorum cautiones legum authoritate censeri non debent. 1011.39. 3 in all.

PRIVILEGIATVS non vtitur priuilegio aduersus priuilegium. 50. 86. 17

PRIVILEGIVM semper est fauorabilius quod reperitur clausum in corpore iuris, quam quod est ex Principis gratia speciali. 1118. 4. 1 in all.

Priuilegium nemo habere potest contra dominum in ea re quæ est ipsius domini. 468. 4 5 in all.

Priuilegium nullum est temporis: sed causæ inter creditores chirographarios. 871. 3.1

Priuilegium clericale non statim admittitur propter insolentiam ex leuitate commissam. 62. 36. 2 in all.

Priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali est vt nunquam satisfiat, nisi cum ipso diplomate ita cautum est. 87.12.10 in all.

Priuilegium fori allegare quis non potest in eo loco repertus in quo contraxit, præsertim si de instrumenti perditi exemplo conficiendo agatur. 209.27.1 ad 5

Priuilegium fori Senatoribus non propter dignitatem, sed propter officij necessitatem concessum est. 219.3.4

Priuilegium fori datum Senatoribus ad eorum viduas & liberos non transmittitur. 216. 3.2

Priuilegium personale est quod personam priuilegiatam egredi non potest. 184.10.2 in all.

Priuilegium piæ causæ est, vt possit occupare legatum propria authoritate. 36.39.3 in all.

Priuilegium Senatoribus & Rationalibus concessum de non soluendis emolumentis iudicati, neque aliis prodest, neque ipsis pro re contra alios iudicata. 184.10.1,2,3

Priuilegium quod habent Senatores de tributo iudicati non pendendo, quomodo accipiendum sit. 796.15.1

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis quousque æstimatio secuta sit. 788. 15. 1

Priuilegium competens ob aliquam qualitatem, finita illa qualitate, finitur. 1109.9. 10 in all.

Priuilegium fauorabile potiùs extendendum est, quàm restringendum. 218.1.11 in all.

Priuilegium à Principe concessum ad alienam iniuriam porrigi non oportet. 203.5.4 in all.

Priuilegij reuocatio ad futuros non ad præteritos casus pertinet. 86.8.9

Priuilegij nomen singulare non commune ius demonstrat. 186. 2. 2 in all.

Priuilegio suo renuntiare pro arbitrio suo quisque potest. 218.2.2 in all.

de Priuilegio Sebusianorum pro feudis quæ habent à Principe de eius interpretatione. 488. 44. 1 ad 8

de Priuilegio quod habent pleræque ciuitates vt suos per annum & diem incolas natalibus, & ingenuitati restituant. 749. 4.1

de Priuilegio quod habent Augustani vtrum Senatum velint appellare nostrúmne an Pedemontanum. 853.42.1

Priuilegia omnia strictè sunt interpretanda. 184.10. 4 in all.

Priuilegia non operantur, si nihil addant ad ius commune. 186. 2. 1 in all.

Priuilegia etiam fauorabilia per non vsum longissimi temporis amittuntur. 774. 10.1

Priuilegia inter creditores hypothecarios ex tempore non ex causa æstimantur. 486. 59. 5 in all.

Priuilegia inter legatarios, vt & inter chirographarios creditores non sunt ex tempore æstimanda, sed ex causa. 35.38. 10

Priuilegia Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet. 218.1.7 in all.

Priuilegia ratione dignitatis Senatoribus competentia ad viduas quoque & liberos transmittitur. 215 3.3

PROBANDA facilitas nunquam vni ex litigatoribus permittitur, quin etiam aduersario permittatur, vt in iudiciis seruetur æqualitas. 336. 36. 6 in all.

Probandi onus semper ei qui dicit, non qui negat incumbit. 352. 4. 1 in all.

Probandi onus incumbit creditori qui se pauperiorem debitorem dicit. 77. 20. 7 in all.

Probandi onus non incumbit ei solùm qui dicit, sed etiam qui negat aliquid solenniter factum esse. 54.5.2 in all.

Probare eius est qui allusionem allegat & dolum 193.4.4 in all.

Probare debet vnusquisque id quod est fundamentum suæ intentionis siue agendo sine excipiendo. 55.11.1 in all.

Probare non est necesse quod patet expresse. 319. 46. 5 in all.

Probare quicquam non cogitur reus, si Princeps criminis gratiam faciat, dum ne quid allegauerit quod cum inquisitionibus & testationibus pugnet. 321.52.2 in all. & 336.36.5 in all.

Probare tempus semper debet is, qui se fundat in tempore, siue actor, siue reus sit. 317 33.1

PROBATIO veritatis lumen est.

Probatio excludit omnem contrariam præsumptionem. 319. 44. 5 in all.

Probatio cum necessaria est, debet fieri ex mediis necessariis & concludentibus. 362.13.10 in all.

Probatio necessario debet esse concludens, non dubia. 136. 4. 13 3 in al.

Probatio debet esse concludens, nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse. 583.11.9 in all.

Probatio contra iuris præsumptionem semper admittenda est. 309.3. 6 in all.

Probatio dubia nunquam releuat. 600. 28. 8 in all.

Probatio si dubia sit non erit reus tormentis subiiciendus. 1075. 8 4

Probatio ab euidentia rei certissima est, nec quicquam contra eam potest opponi. 240. 7. 4 in all.

Probatio nulla maior est quàm quæ fit per euidentiam rei cum res ipsa loquatur. 1074.5. 7 in all.

Probatio nulla melior est quàm quæ fit per probationem partis siue tacitam siue expressam. 325.65. 2 in all.

Probatio nulla fortior haberi post ea quæ ex aduersarij confessione proficiscitur. 125. 1.3

Probatio contraria admitti potest contra probationem quæ ex verbis enuciatiuis proficiscitur. 133. 3.3 in all.

Probatio nulla admitti potest contra probationem quæ fit per iusiurandum. 271.28.9 in all.

Probatio quæ statim fieri potest maximè per iusiurandum haberi pro facta debet. 316.31. 1

Probatio contra iuramentum vltro præstitum ab vno ex collitigatoribus de viatico in litem facto admittitur. 274. 37. 1,2

Probatio mediorum debet esse de concludentibus necessario vt sententia ferri possit: alioquin probatio dubia non releuat. 240. 9.2 in all.

Probatio recipitur vsque ad tres turbas, & non amplius. 330. 14. 4 in all.

Probatio æstimationis per probos viros necessaria non est agenti ad rescindendam venditionem ex causa læsionis. 421. 33.1,2

Probatio criminis sumi non potest ex confessione sola accusatoris, nec ex domo rei. 553.2. 3 in all.

Probatio criminis augetur si cum dicto socij criminis bene congruunt cætera accusationis instrumenta & iudicia quæ per se sint indubitata, & ex ea potest deueniri ad condemnationem. 1086.7. 4 in all.

Probatio fraudis à Principe initæ in priuato stellionatus pœna coercetur. 241. 12.3

Probatio læsionis quomodo fieri debeat. 417. 19.1,2,3

Probatio mutatæ voluntatis semper incumbit ei qui dicit mutatam. 594. 13. 3 in all.

Probatio mortis induci potest ex eo quod coniuncti vestes lugubres detulerint,

Source : BIU Cujas

tuerint , vt inquit Craueticus. 289. 2. 12 in all.
Probatio intra annum trigesimum admittitur aduersus apocham acceptæ dotis factam spe futuræ numerationis. Interea tamen apochæ standum est. 539.4.1 ad 5
Probationis dubiæ fidem qui vel inuito aduersario , solóque iubente iudice complet , veritatis præsumptionem iureiurando non extinguit. 265. 1. 11, 12
Probationem deficere sufficit licet ius non deficiat. 44 63.14 in all.
Probationem semiplenam habenti non defertur iusiurandum suppletorium, si qua, vel minima , contra eum sit præsumptio. 268.18.1
Probatione non est onerandus qui instrumentum ab aduersario productum dicit esse suspectum , si publicam illud fidem non habet. 349. 21. 12
Probationes duæ semiplenæ iungendæ sunt vt faciant plenam. 325. 66. 3
Probationes omnes veritatis fauore sunt fauorabiles. 346. 59. 4 in all.
Probationes in criminalibus luce meridiana debent esse clariores. 533. 2. 4 in all.
Probationes delicti omnium sunt fauorabilissimæ. 317. 37.6
Probationes falsi quo sunt certiores, eò faciliùs ad solennem inscriptionem decurrere accusator potest. 90.5.3
Probationes per sordes aut gratiam dictantis exactiores aut leuiores factæ vix,& ne vix quidem possunt restitui. 172. 2.10
Probationes simoniæ omnium fauorabilissimæ , & quantum fieri potest adiuuandæ. 52.95.8 in all.
Probationibus pœna & condemnatio respondere debent. 534. 5. 3 in all.
Probationibus consuetudinis contrariis allatis testes noui audiendi sunt ex officio quibus solis credatur ; idque sumptibus vtriusque partis, sed iis ignorantibus quantum fieri potest. 1032.2.1,2
Probationibus fauorabilissimis æquum est succurri, ne pereant.
in Probationibus semper hæc exceptio subiicienda , nisi aliud ostendatur. 80.58.8 in all.
PROCVRATOR absentem defendere cogitur. 121.25.1 in all.
Procurator litis tantum dominus est post litem contestatam , sed non rei, quæ in litem deducta est. 355.5.2 in all.
Procurator sine mandato nullus est. 316.30 2 in all.
Procurator ex domini voluntate videtur qui fuerat ab initio constitutus & ante sententiam,si nulla reuocatio interuenerit. 120.17.5
Procurator si superstite domino decesserit , non potest contra dominum fieri sententia , sed alius procurator in demortui locum substituendus est qui adsit pronunciationi. 116.4.8
Procurator in prima instantia constitutus mandatum habere intelligitur ad prosequendam appellationem. 120.17.1
Procurator in causa principali constitutus debet etiam in causa executionis iudicati procurare. 123.32.4 in all.
Procurator in causa principali constitutus debet victorem defendere. 119.14. 3 in all.
Procurator ad vnam speciem constitutus in reliquis prohibitus intelligitur. 122. 28. 1 in all.
Procurator datus ad agendum videtur datus ad peragendum. 120. 17.1 in all.
Procurator ad exigendum constitutus donare nullo modo potest. 118. 13. 7
Procurator constitutus ad res venditas redimendas, ad eas quoque redimendas datur quæ puræ venditæ fuerunt , aut sub pacto de retrouendendo intra certum tempus quod iam præterierit. 118.12.1
Procurator constitutus,sine nouo mandato comparare in causa desertionis non potest. 123 32. 12
Procurator ad gerenda negotia constitutus ab eo cuius est procurator emere , aut quo alio titulo rem comparare potest , dum ne litigiosam aut alienari prohibitam. 121.23. 3,4
Procurator in rem suam constitutus potest habere executionem sententiæ etiam in mandantis fauorem latæ dummodo faciat ea quæ mandans facere deberet. 398.19. 1,2,3
Procurator in rem suam domini loco habetur,ita vt ei quoque cuius est procurator, in petitionis concursu præferatur. 301.5.6 in all.
Procurator in rem suam constitutus reuocari non potest. 397. 16. 13 in all.
Procurator in rem suam constitutus expensas quas pro re consequenda fecit repetere nullo modo potest. 121. 20.1
Procurator ad lites datus qui pro domino sumptus maximos prorogauit , cum domino de ea re inire potest. 121. 22.1
Procurator ad omnes generaliter causas constitutus non potest alium substituere ad hoc solum vt dicat non esse si mandatum vt in hac aut in illa instantia litem suscipiat. 121.25. 1, 2,3
Procurator qui fidem suam non adstrinxit pro euictione prædiorum:quæ alterius nomine vendidit , non tenetur de euictione,si modo vel mandatum exhibeat , vel ratihabitionem. 1019. 6
Procurator in criminalibus non admittitur nec ad agendum nec ad defendendum. 333. 25.1 in all.
Procurator defuncti filij & alterius hæredis cuiuscumque procurator esse cogi potest in ea ipse lite tractanda quæ iam inchoata erat. 120. 18. 1
Procurator pendente lite reuocatus ab eo qui ad aliquas expensas per interlocutoriam fuerat condemnatus , potest nihilominus adesse taxationi earum expensarum etiamsi alius procurator fuerit constitutus, præsertim si ignorante priore. 123. 32. 1
Procurator posterioris creditoris donationem ab anteriore accipere potest. 122. 27. 1
Procurator aduersarij mei in causa criminali potest me in causa sua recusare:non item si procurator sit in causa ciuili. 180 35.1,2
Procurator cùm falsus est , non solùm iudicium esse non potest , sed neque dici controuersia. 357.2.1 in all.
Procurator qui solutionis accipiendæ potestatem habet , mandatúmque in eam rem sufficiens compensare id potest etiam cum eo quod ipse suo nomine debeat. 377 17.1,2
Procurator aut Aduocatus à cliente accipere non prohibetur vniuersorum bonorum donationem. 121. 21. 1
qui tanquam Procurator actionem aut suscepit aut instituit sine mandato , si postea mandatum proferat cum ratihabitione retrogestorum absoluendus est. 118.10. 1,2
Procurator cœptam litem prosequi cogitur. 98.12. 5 in all.
Procurator ex substituti facto tenetur. 121. 24.4 in all.
Procurator quod committitur vt faciat non habetur pro facto. 122. 29. 2
Procurator debet seruare formam mandati,nec eam potest egredi.81.57. 13 in all.
Procurator ius retentionis etiam actorum litis pro sumptibus à se factis, habet. 121.22.1 in all.
Procurator à iudice monitus si mandatum non exhibuerit, tanquam falsus in id omne quod aduersarij interest condemnatur. 118. 11.1
Procurator aut Aduocatus generalis causis ex registro decidendis adhiberi non potest. 213.45. 1
Procurator generalis perinde ac dominus citari potest ad procuratorem constituendum. 208.25.1
Procuratoris generalis interest beneficium sequestrari. 169. 15.9
Procurator fiscalis habet priuilegium fori vt apud prouinciæ iuridicum maiorem & agat & conueniat. 878.2.1, 2, 3
Procurator principis suo iure & priuilegio potest appellare quandocunque à minima condemnatione si criminis atrocitas grauiorem meretur. 1056.13.3 in all.
Procurator Principis litis sumptus nunquam petit , nec præstat vnquam.
Procurator Principis,generalis appellatur , quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & Reipub. vtilitatem pertinent , curam gerit. 40. 49. 7 in all.
Procurator falsus dicitur qui vel nullum mandatum habet , vel reuocatum , vel ab eo qui mandandi ius non habuit. 357.2.1 in all.
Procuratori qui appellationem deseruit , si de deserta appellatione agatur , nouo mandato opus est. 120. 17. 3 in all.
Procuratorem constituere nemo prohibetur in iis quæ viua voce debent, nec per scripturam expediri possint. 122. 29. 1
Procuratorem ad impugnandum & rescindendum contractum quis non creditur constituere quem ipse fecerit, sed speciali in eam rem mandato opus est. 254.8. 5,6
Procuratorem apud iudicem , quisquis ille iudex sit , constituere nemo potest , quin hoc ipso necessitatem sibi , suóque procuratori imponat parendi legibus in eo tribunali receptis. 120.16.4
Procuratorem citatum esse sufficit cum appellatum est ab interlocutoria. 97. 4. 1, 2
Procuratores alij sunt in rem suam : alij in alienam. 121. 23. 2 in all.
PRODIGALITAS aufert patri administrationem bonorum filij , sed non vsumfructum. 727. 7
PROFESSIO certæ quantitatis pro resta, vt loquuntur , inducit probationem solutionis,reliqui totius debiti. 317. 32.1
Professio census neque dominium aufert vero domino, neque vero possessori possessionem. 471. 9. 5 in all.
ad Profitendum solus admittitur in quem prius possidere constitit.ibid. 6 in all.
PROHIBITIO sola vrendi seruitute non interrumpit præscriptionem seruituris si ea prohibitio non habuit effectum. 247.1.1
Prohibitio hominis , id est iudicis aut testatoris fortior est quàm legis. 127. 2. 4 in all.
Prohibitio hominis , si ad legis prohibitionem accedat , siue iudex ille sit siue testator adeò nulla est ipso iure alienatio , vt nec iurisiurandi interpositi autoritate confirmari possit. ibid. 1 , 2
Prohibentis causa in pari iure est potior , nisi publica autoritas contra suadeat. 255. 1. 1
PROHIBITVM censetur quod non est permissum. 560. 2.10 in all.
qui PROMISIT fideiubere etiam idoneè non cogitur renunciare exceptioni ordinis. 994. 37.1
PROMISSIO de reddendo chirographo inducit tantum pactum de non petendo , sicut & ipsa redditio. 1010. 35
Promissio datis quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter quàm per partium confessionem. 540.9. 1, 2,3
Promissio quælibet sic semper intelligi debet quamdiu res in eodem statu erit. 994.39.5 in all.
ex Promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri, quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa. 993. 6. 1
Promissori morosо nunquam prodesse debet quo alio loco conueniatur quàm in quo soluere debuit. 216. 2.4
PROMITTENS factum alienum cum pœna , non tantum diligentiam sed etiam

etiam effectum præstare tenetur. 978. 14.9 in all.
PRONVNCIARE quicquam non solet Senatus quoties in publico auditorio duo vel tres siue præsides siue senatores dicunt sibi non liquere. 71. 2. 11 in all.
PROPOSITVM non semper sequitur effectus. 440.18. 8 in all.
PROPRIETAS nihil habet commune cum possessione. 883.7.3 in all.
Proprietas nihil habet commune cum possessione, præsertim cum de beneficio disputatur. 30.12.1,2
PROTESTATIO nullum protestanti tribuit, ideoque nec aduersarij consensum exigit. 434.5.2 in all.
Protestatio prodesse solet quoties incertum est quæ potius actio teneat. 209. 29. 5 in all.
Protestatio clandestina de dolo vel metu non nocet tertio ignoranti. 126. 7. 1 ad 4
Protestatio conseruare solet ius protestantis. 154.2.8 in all.
Protestatio interueniens solet conseruare ius protestantis. 1016. 5. 1 in all.
Protestatio solet ius protestantis conseruare. 762. 30. 2 in all
Protestatio conseruat ius protestantis. 636.41.3 in all.
PROTOCOLLVM est id ex quo sumitur instrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta. 350. 24. 4 in all.
Protocollum originalis, & vt loquuntur matrix scripura est respectu exscriptionis, quam expeditionem vocant. 343. 5
Protocolli aut matricis scripturæ descriptio quoties desideratur fieri debet requirentis sumptibus, siue actor ille sit siue reus. 351. 27. 1
Protocolli fides æstimatur ex matrice scriptura non contra. 350. 24. 4 in all.
Protocolli exhibitionem postulare potest vt sciat, an producti ab aduersario instrumenti fidem impugnare debeat instituta falsi accusatione, nec priùs quàm exhibitum sit cogitur in crimen subscribere. 348. 17. 1, 2
Protocollo notarij potiùs standum est, quàm instrumento parti dato. 90 5. 9 in all.
Protocollo matrix & originalis scriptura præualet & protocollum instrumento. 350.24.1 ad 5
PROVISIO facta in casibus separatis porrigitur aduersus coniunctos. 622. 1. 4
PROVISIONALIS adiudicatio quæ fit contra hæredem ex bonis hæreditariis præstanda est. 194. 5. 2
Prouisionalis sententia per aliam quàm diffinitiuam non est reuocanda. 52. 95. 12
PROVOCATIO, nec iracundiæ calor nec pœnitentia in delictis regulariter excusat. 1082. 1. 1 in all.
Prouocatio & iustus dolor etsi non omnino excuset, mitigat tamen pœnam. 1083.6.5 in all.
PROXIMIORES hæredis quibus casibus præferuntur proximioribus testatoris. 682.27
Proximioribus vocatis, qui nam intelligantur, an qui testatori proximiores, an qui hæredi. 666.6
PVBES qui curatorem habet, licet pupillo comparetur, nihilominus ex eius iureiurando confirmantur contractus omnes ab eo initi ac si curatorem non haberet, modò curatoris autoritas interuenerit. 131. 13. 1, 2
Puberes etiam sine curatoribus suis rectè ex stipulatu obligantur. 126. 6. 4
PVBLICATIONI æquipollet missio in possessionem. 30. 14. 1
PVBLICIANA vtilis tantum vindicatio est. 241.10.4
Publiciana non datur nisi eo colore quasi iam actor vsuceperit, qui re vera nondum vsucepit. ibid. 4 in all.
PVNIENDVS qui grauiùs non est quod capitalis supplicij pœnam sibi irrogaram euadere tentauerit. 1103.16.1
PVPILLARIS substitutus iuuatur edicto, *Le mort saisit le vif.* 750. 6. 1
Pupillaris substituti ius si obscurum est, interim mitti debet in possessionem hæres legitimus, etiam non obstante appellatione, & salua quæstione de proprietate. 646. 1. 1
Pupillaris substitutio siue expressa siue tacita testamentum filij est. 608 1. 7 in all.
per Pupillarem tacitam excluduntur à legitima mater & aui, cum apparet de testatoris voluntate. 610.4. 1
in Pupillari merè tacita, & in ea quæ continetur in compendiosa, eadem est ratio auiæ quæ matris. 609.3.1.2,3
Pupillarium rerum alienatio nunquam permissa pro tutore gerenti. 567. 2. 2
PVPILLVS liberos suscipere non potest, vt neque nuptias contrahere. 616. 20. 11 in all.
Pupillus præsumitur scire id quod tutor scit. 634. 37.3 in all.
Pupillus potest sibi domicilium constituere. 86.3.4 in all.
Pupillus ea etiam quæ videt ignorat. 592. 6.1 in all.
Pupillus illa etiam quæ videt ignorare creditur. 421.32.1 in all.
Pupillus sine tutore citari potest, non potest tamen sine tutore in iudicio comparere. 96.3.6 in all.
Pupillus qui præsens est, si non habeat tutorem, absentis loco habendus est. 121.30.2 in all.
Pupillus tutore carens in actionibus exercendis aut suscipiendis pro nullo potiùs, quàm pro absente habetur. 96 3.7,8
Pupillus tutorem habens si in ius vocetur non sufficiat ad patris domum factam esse vocationem, sed tutorem ipsius aut præsentem, si adsit, aut si absit in domicilio propria conueniri oportebit, ac si tutor ipse esset qui in ius vocaretur. ibid. 2
Pupillus petens retractari rationes quas solenniter redditas dixerit, audiendus est, modo ipsius sumptibus. 568. 5 in all.
Pupillus contumax videri non potest qui tutorem non habet. 96. 3. 7 in all.
Pupilli ignorantia quæ per ætatem contingit non debet creditoribus esse captiosa, ipsique luctosa. 141 2. 10 in all.
Pupilli interest, vt non inuitus hæreditariis oneribus & negotiis implicetur. 147.2.1, 2
Pupillo tutorem habenti conficiendi inuentarij tempus currit, nec sine beneficio in integrum restitutionis permittendum pupillo, vt post elapsa conficiendi inuentarij tempora hæredem se dicat cum beneficio legis & inuentarij. ibid. 1, 2
Pupillo danda est actio contra tutorem qui autoritatem præstitit ad damnosam hæreditatem adeundam, si malit illi agere tutelæ quàm abstinere. 145 2 5 in all.
Pupillo post immissionem necessaria est restitutio. 146 5.3 in all.
Pupillus aut minoribus absentibus diuisio fieri non potest. 261. 11. 2 in all.

Q

QVÆSTIO facti nunquam certa esse potest, sed in iudicantis arbitrio posita est. 1005 21.5 in all.
Quæstiones facti obscuræ plerumque esse solent. 302.7.14 in all.
Quæstio de hæreditate inter hæredem scriptum & dominum directum præiudicialis est & terminari debet antequam de creditorum iure disceptari possit. 887. 2. 1, 2
Quæstio possessionis est momentanea ideóque priuilegiata. 950 1. 7 in all.
Quæstio proprietatis beneficij incidenter tractari potest apud iudicem laicum. 30. 12. 4
Quæstio præiudicialis est quæ omnis tractanda & decidenda est. 877. 22. 7 in all.
Quæstio, cùm sit præparatio ad mortem aut naturalem aut ciuilem, non minore quàm sex Senatorum numero expediri potest. 188. 2. 7 in all.
Quæstio haberi potest ex indiciis dum modo sint illa legitimè probata & sufficientia ad torturam. 1077. 1. 3 in all.
Quæstio criminalis incidens in ciuilem non semper facit præiudicium ciuile 1081. 3. 1
Quæstioni criminali præiudicium nullum fit, cùm criminali ciuilis & ciusdem sententiæ finibus concluduntur. 196. 13. 3
Quæstionem omnem incidentem incidenter dirimere potest is ad quem principaliter negotij cognitio pertinet. 214.8 in all.
Quæstione hæreditatis pendente is qui exhibet testamentum non cancellatum nec suspectum restituendus est in possessionem quam aduersarius inuaserit. 883.7.1 ad 4
Quæstione pendente de rationibus reddendi non est locus prouisionali condemnationi inter socios nisi contra morosos idque condemnatione in rem ipsam magis quàm in personam concepta. 785 4.2
QVALEM se quis dixit talem se præstare sufficit vt non arguatur de mendacio. 401.32.3 in all.
QVALITAS bonorum ex mutatione qualitatis personæ mutatur. 31. 6. 2 in all.
Qualitas iudicij bonæ fidei facit vt res ad suam æquitatem & æqualitatem restituatur. 259.8.6 in all.
Qualitas iuncta verbo intelligitur secundum tempus verbi. 600. 28. 7 in all.
Qualitas iuncta verbo intelligi debet secundum tempus verbi. 279.8.5 in all.
Qualitas sine naturalis, siue accidentalis, quæ semel inhæsit tolli postea nisi certis & legitimis modis non potest. 733.8. 4 in all.
Qualitas masculinitatis postea in priore substitutione, non censetur repetita in posteriore si sit diuersa qualitas substitutorum magis & minus distinctorum. 698. 4
QVARTA vnica tantum detrahitur ex fideicommisso etiam perpetuo & gradualis eáque per hæredem aut habentem ius ab hærede. 708.1
Quartæ vnius detractio contra testatoris mentem permissa est. ibid. 1. 5 in all.
in Quartæ detractione imputantur bona prius alienata, nisi hæres sit in mora. 708. 2
in Quartam imputantur fructus ab hærede percepti non per negligentiam fideicommissarij, puta ex die porrecti libelli: sed non restituuntur nisi à die litis contestatæ. 709. 6
in Quartam quæ ex fideicommisso deduci potest imputatur hæredi rogato de restituenda hæreditate quicquid ex confiscatione ad fiscum peruenit. 444.10.7,9, 10, 15
Quartam absumere non possunt quinquennij fructus. 714.19.4 in all.
QVERELA inofficiosæ donationis non datur contra donationes causa mortis immodicas, sed deducitur ex iis falcidia si modo legitimæ detractio nulla interueniat. 1048. 6. 1
Querelæ inofficiosi testamenti locus est, cùm bona donata in donatoris hæreditate reperiuntur tempore mortis. 233.4.2 in all.
Querela inofficiosæ donationis non competit nisi post mortem patris. 232. 1. 6 in all.
Querela de expilatione hæreditatis in testamento facta non probat aditam

Source : BIU Cujas

tam fuisse hæreditatem à defuncto. 42. 14. 1
Querela non numeratæ pecuniæ aduersus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur. 370. 5. 1
Quota est portio bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum singulorum. 221. 5. 3
Quota bonorum est quid singulare non vniuersale. 101. 8. 9 in all.

R

Raptor condemnandus est parenti, qui raptus accusationem instituit non minùs quàm fisco. 1067. 2. 1
Raptores qui dicantur. 1065. 5. 3 in all.
Raptvs interdum committitur in voluntatem. ibid.
Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonij agnatis consentientibus, licèt inscio aut inuito curatore. 1164. 1. 1
Ratvm habere nemo cogitur id quod se ignorante ab alio gestum est. 31. 19. 7 in all.
Ratihabitio necessaria est vt totius rei communis dominium emptori acquiratur. 799. 1. 3 in all.
Ratihabitio mandato comparatur. 118. 11. 4 in all.
Ratihabitio electionis facta per absentem retrotrahitur ad diem electionis, si nullum ius alij medio tempore sit quæsitum. 31. 19. 8 in all.
Ratihabitio facta à minore qui procuratorem constituit, licèt sine curatoris autoritate, si inreiurando facta est valet. 118. 10. 5
Ratihabitio facta sine causa iure contractus censeri non potest, aut habilis videri ad iudicandam obligationem. 135. 1. 7
Ratihabitio non retrotrahitur quæ fit post præstitutum tempus, nec quæ in præiudicium tertij, aut re non integra. 357. 1. 1 ad 4
Ratihabitionis sequutæ prætextu pecuniam pretij nemo retinere potest quamdiu rem ipsam habet. 299. 1. 17
Ratihabitione non secuta, quam venditor promisit, debet ille satisdare vt precium petere possit. 426. 11. 1
Ratio male ac inutiliter reddita, iterum reddenda. 568. 1. 8 in all.
Rationes reddidisse non videtur qui reliqua non soluit. 290. 5. 15 in all.
Rationes male redditæ ex integro reddendæ sunt. 370. 8. 5 in all.
Rationes nec implicitæ nec nudæ esse debent. 344. 5. 6, 7
Rationes in folle. ibid. 2 in all.
In Rationibus tutelæ reddendis, tutoris fideiussor, eiusque hæredes vocandi. 568. 1. 9 in all.
Rationales inter priuatos nunquam cognoscuntur, licet de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur. 210. 33. 1
Rationales non habent publici iudicij executionem. 212. 43. 3 in all.
Rationales, ærarij iudices sunt eorum omnium quæ ad Principis ærarium pertinent. 212. 40. 3 in all.
Rebellis amittit omnia bona sua & priuil. si quę habeat. 325. 67. 3 in all.
Reciproca facile inducitur in fauorem personæ magis dilectæ, quæ verisimiliter excludere debet substitutum. 685. 31
de Reciproca substitutione fideicommissaria etiam ex coniecturis inducenda. 684. 30
Recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit remissæ talliabilitatis. 750. 6. 1
Recognitio vnica an & quando sufficiat ad homagij talliabilis probationem. 136. 19. 1
Recognitio vnius ex condiuisoribus nocet cæteris, si alia recognitio præcedat. 731. 3. 1
Recognitio filij an & quando noceat patri, item fratris an & quando fratri. 731. 20. 1
Recognitio sola neminem iurisdiciabilem, nec talliabilem facit nisi vel præcedente iusta causa, vel secuta homagij præstatione. 747. 5. 1
Recondvctio tacita nulla esse potest contractu locationis in scriptis habito. 463. 48. 1, 2
Reconductio tacita non extenditur in tot annos, in quot prima facta fuerat, sed pro eo anno duntaxat. 463. 45. 1, 2 sed si prædium rusticum tale sit quod non nisi in triennium aut quinquennium fructus ferat in totidem annos reconductio extendetur. ibid. 6
Reconventio post litem contestatem non est admittenda. 174. 25. 1
Reconuētio lite cōtestata in eadā instātia non admittitur. 274. 11. 2 in al.
Reconuentio non est exceptio, sed actio potiùs, mutuáque petitio. 91. 9. 5
Reconuentio prorogat iudicis iurisdictionem, alioquin incompetentis. 181. 39. 2, 3
Reconuentio superueniens facit conualescere citationem etiam ab incompetenti iurisdictione factam. ibid. 5. in all.
Recredentia iam vni adiudicata an possit ex nouo titulo in alium præsertim nouum aduersarium transferri. 52. 95. 2, 3
Recredentiæ adiudicandæ, etiam illi de cuius iure adhuc dubitatur, causa est ipsum interesse ecclesiæ. 52. 95. 2 in all.
Recriminatio non permittitur nisi pro delicto maiore. 1052. 1. 1
Rector ecclesiæ nunquam domini loco habetur, sed tantum fructuarij iure censetur. 999. 7. 9 in all.
Recvsatio non minus suspendit iurisdictionem quàm appellatio. 284. 1. 9 in all.
Recusationis causa vel minima sufficit ne quis audire testes possit. 190. 8. 5 in all.
Recusationis causas contra se propositas reiicere potest iudex ecclesiasticus recusatus etiam iure Canonico, sed non de earum fide & veritate cognoscere. 190. 83, 4
Recusationem reiicit, qui recusationis causas cognoscens non eo minus delegat iudicem: sicut & is qui post oppositam exceptionem dilatoriam progreditur ad vlteriora. ibid. 6. in all.
Redemto fundo talliabili ex pacto de retrouendendo pretium debetur domino, cui fundus aufertur. 731. 2
Redimendi ius quod competit ex contractu vt scilicet alij cedi non possit, extraneo cedi non potest. 438. 14. 3 in all.
Redimendi ius habenti ex legato, cedenda est actio ab hærede, & præstanda de pecunia necessaria ad redemptionem. 661. 12
Redimendi ius retentum soli venditori, eiusque filiis, non potest vendi aliis à filio venditoris. 433. 1. 9 in all.
Reditvs fundiarij bonorum immobilium appellatione continentur, nec etiam cæteri non fundiarij. 668. 11
Reditus qui certo pretio emuntur, & constituuntur & redimibiles perpetuo sunt, sed tamen in perpetuum empti, immobilium appellatione continentur. 668. 11. 7 in all.
Regressvs non datur vllus remittentibus actiones suas. 625. 7. 3 in all.
Regvlæ de annali possessore derogari petens, narrare debet quot annis possessor beneficium tenuerit. 49. 81. 1 in all.
Regula de triennali habet locum in omnibus casibus præterquàm in iis qui verbis ipsis regulæ expressi sunt. 28. 5. 4 & contenta est possessione colorata ex titulo colorato. ibi. 5 in all.
Regula de triennali iuuat possessorem allegantem titulum coloratum, etiam si nullum exhibeatur. 28. 5. 3
Regula de triennali non iuuat non promotum qui intra certum tempus promoueri iussus non paruit. 47. 72. 1, 2 & 50. 90. 1, 2
Regula de valore beneficij exprimendo bursalis potiùs est, quàm iuris. 54. 10. 1
Regula de verisimili locum habet etiam in collationibus ordinariorum ex identitate rationis. 29. 8. 3
ad Regulā, Casus omissus habēdus pro omisso, exceptio. 1038. 1. 3 in all.
Relinqvo, verbum trahitur ad institutionem etiam in filiis quos necesse est instituí. 660. 7. 1. in all.
Relinqui nihil potest ei qui nullus est. 602. 1. 36. in all.
Relictvm personæ nunquam natæ pro non scripto est. 602. 1. 20 in all.
Relicta pro restitutione malè ablatorum sunt irreuocabilia, modo relicta sint certis & nominatis personis. 600. 27. 4 in all.
Religiosi & religiosæ virgines ordinis S. Francisci non possunt succedere ex testamento ne quidem mobilibus. 60. 31. 1
Religiosa loca inter heredes in familiæ erciscundæ iudicium non deducuntur eorúmque ius singulis heredibus in solidū competit. 254. 10. 4
Remedivm Can. redintegranda in quo differat ab interdicto vn de vi. 883. 8. 4 in all.
Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum qui ex subhastationibus nullis possidet, nisi aliunde possessionem suam tueatur. 886. 22. 1 ad 12
Remedium ex can. redintegranda an, & quando duret post annum trigesimum. Et quid de fructibus. 888. 25. 1. ad 10
Remissio peti solet quando conductor fruitus quidem est, sed minùs percepit ex fructibus quàm sperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam causam. 465. 54. 1 in all.
Remissio petita ad iudicem alieni territoritorij non magis in criminalibus quàm in ciuilibus causis concedi solet, nec debet. 214. 1. 3
Remissio mercedis secundo conductori facere interdum secundus locator cogitur, etiamsi non possit eam ipse petere à primo locatore. 458. 27. 1, 2, 3
Remissio totius mercedis conductoris facienda est, cum maiori vi diuina siue humana fructus omnes absumuntur. 456. 22. 7
Remissio mercedis peti non potest nisi læsio sit vltra dimidiam partem, nec nisi in fine locationis. 450. 3. 1
Remissio tacita inducitur ex consanguinitate proxima, qualis est inter fratres, & longi temporis taciturnitate. 371. 7. 7 in all.
si de Remissione in singulos annos facienda conductor conueniret, non potest vnius anni sterilitas cum sequentium vbertate compensari. 460. 35. 1. ad 4
Remitti confectionem inuentarij & prohiberi non sunt synonyma. 637. 43. 2. in all.
Rentes *volantes constituës à prix d'argent.* 390. 40. 1 in all.
Renvncians filia, patre eam ad successionem suum reuocante, admittitur ad successionem intestati etiamsi testamentum sit imperfectum & inualidum quo eam reuocauit. 108. 27. 14 in all.
promissio de Renunciando non includit promissionem de iurando. 308. 25. 5. in all.
Renunciare iuri suo quilibet potest. 306. 1. 4 in all.
Renvnciatio filiæ bonis maternis stipulante patre sed absente & ignorante matre non valet. 102. 9. 4 in all. neque facta bonis fraternis, fratribus absentibus & ignorantibus non stipulante patre. ibid.
Renunciatio matris nepotibus nocere non potest quò minùs ex propria persona venientes præmortua filia succedant auo. 104. 15. 22
Renunciatio à muliere facta ad alias personas aut res alias quàm de quibus nominatum est, actio extendi non debet. 363. 15. 3
Renunciatio patre stipulante & adhibito iureiurando successionis fratris valet. 108. 26. 1 ad 5
Renunciatio bonorum paternorum & maternorum etiam non iurata non protrahitur ad legitimam cuius mentio nulla facta est. 219. 1. 4 in all.
Renunciatio bonorum paternorum & fraternorum non tollit ius fideicommissi debiti in paterna vel fraterna hereditate. 102. 78. 5 in all.
Renunciatio hereditatis maternæ quamuis iurata non nocet filio, si mater obierit viuo patre. 704. 1
Renunciatio legitimæ, etiam sine iuramento facta post mortem patris valet. 224. 15. 5 in all.
Renunciatio futuræ successionis non nocet filiæ ni iurisiūrandi vinculo

Source : BIU Cujas

ex Pontificiæ constitutionis autoritate confirmata fuerit. 108. 25. 4, 5
Renunciatio successionis futuræ patri facta per filiam quæ nuptui tradebatur, si pater nobilis fuit masculorum fauore fit. 107. 22. 1
Renunciatio generalis futurarum successionum in tabulis dotalibus facta non valet, multò minùs extenditur ad maternam successionem etiamsi mater præsens fuerit. 536. 10. 1 ad 11
Renunciatio futuræ successionis non valet, nisi iurata. 99. 1. 6 in all.
Renunciatio generalis siue iurata si non, etiam post obitum patris facta, neque legitimam neque legitimæ supplementum comprehendit. 224. 15. 7 in all.
Renunciatio iurata etiam maternæ sicut & paternæ successionis valet. 151. 1. 2 in all.
Renunciatio iurata quamdiu tenet excludit renunciationem ab omni successione testati & intestati. 101. 8. 5 in all.
Renunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem, licet congruum accepit, non nocet liberis ex ea præmortua susceptis & superstitibus ad aui successionem siue testamentariam siue legitimam venientibus, licet matris sint hæredes. 103. 14. 1, 2
Renunciatio iurata, iure Pontificio valet. 53. 2. 3 in all.
Renunciatio personalis, non magis personam renunciantis egreditur quàm iusiurandum, quod ad eam confirmandam adhiberi necesse est. 99. 1. 5, 6
Renunciatio facta in iudicio præsente iudice, absente parte, non nocet renuncianti, si non per iudicem absentis nomine fuerit agnita. 101. 7. 5
Renunciatio facta in fauorem masculorum extinctis masculis euanescit. 537. 12. 1 ad 12
Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet, si dotis restituendæ tempore cætera bona sufficiant. 929 7. 1 ad 4
Renunciatio si valet non sufficit vt renunciatum sit generaliter addita nota, &c. sed specialibus & idoneis verbis concipi renunciationem oportet. 991. 30. 7 in all.
Renunciatio aliis prodesse non potest quàm quibus stipulator prospicere voluit & potuit. 107. 22. 14 in all.
Renunciatio rescindi debet si patris iudicio ex omni parte filia stare nolit. 224. 14. 5
Renunciationis potestas in eius personam confluit, in cuius fauorem facta est renunciatio, aut qui in locum illius successit. 107. 22. 10
Renunciatione rescissa fructus à die mortis debentur. 101. 8. 6
Renunciationes omnes sunt stricti iuris, tanquam odiosæ, ideoque restringendæ. 993. 35. 1 in all.
Renunciatione nisi ab eo acceptatæ sint, cuius commodo fiunt, nullius sunt momenti.
Renunciationes & pactiones de futura successione, non solùm patri, sed etiã & matri & fratri factæ, si modò sint iuratæ, valent. 126. 8. 1 in all
filia quæ Renunciauerat paternis fraternísque bonis, vocata ad fideicommissum cum filia quæ non renunciauit, fratri succedit ab intestato, nisi cum frater sciuit renunciationem. 108. 27. 1, 2
sororis quæ Renunciauerat prædefunctæ liberi plus iuris habent quàm habitura esset eorum mater si viueret. 100. 2. 1, 2
REPRÆSALIÆ non sunt permissæ de iure ciuili nec canonico. 123. 1. 6 in all. sed ex iure diuino. ibid. Vocantur ius marchæ, & qualiter concedi soleant. ibid.
REPRAESENTATIONIS ius an habeant vocati sub nomine collectiuo. 668. 10
Repræsentationis ius habet locum post fratrum liberos in fideicommissis relictis sub nomine collectiuo, sicut nec ab intestato. 676. 8
REPVDIATIO hæreditatis hodie non est actus solemnis, sed potest fieri quocunque loco, & quacunque testatione voluntatis. 641. 17. 1 in all.
Repudiatio hæreditatis delatæ retẽta legitima non valet. 644. 20. 1 in all.
RES fideicommisso subiecta si alienata sit, potest vindicari per fideicommissarium, nisi duobus casibus in quibus cogitur ille contentus esse æstimatione. 695. 9
Res vni legata non est pro alterius legato obligata. 694. 6
Res iudicata contra hæredem facit ius quod ad omnes qui ius aliquod habent in hæreditatem aut bona defuncti, si modo hæres contradixerit, nec fuerit per contumaciam aut per collusionem condemnatus. 625. 6. 6 in all.
Res vna & eadem iura diuersa censeri non debet. 224. 16. 3 in all
Rei suæ, quandiu sua est, seruitutem imponere nemo potest. 247. 2. 11
Res omnes liberæ, &, vt loquuntur, allodiales præsumuntur, præterquàm si in feudum datæ vel possessæ præbentur. 105. 17. 4, 5
Rem suam vendere nemo cogitur. 247. 2. 7 in all.
RESCINDENS cum rescissorio cumulari potest. 193. 8 & 305. 3. 4
RESCISSORIVM & rescindens possunt cumulari. 193. 3. 8 in all.
Rescissorium intentans si postea intentet iudicium rescindens, non cogitur expensas omnes refundere licet antea nullo iure egerit. ibid.
RESCRIPTVM Principis necessarium est ei qui negligens extitit aduersus instantiæ peremptionem. 177. 26. 4
Rescriptum Principis durius & seuerius non statim debet mandari executioni à magistratu, sed 30 dies expectari debent, intra quos sperandum est bonum principem de ea seueritate aliquid relaxaturum. 84. 1 4 in all.
Rescriptum, an sit gratiosum, an non, ad lites multum interest. 27. 2. 11
Rescriptum quo longioris est tempori tantum grauius damnum adfert conditoribus. 74. 6. 1 in all.
Rescriptum moratorium à quo tempore impetratum est, & creditori significatum, omnem aduersus debitorem exequendi facultatem creditori præripit.
Rescriptum moratorium non magis potest impetrari contra debitum per quod facta est nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris, quàm contra ipsum iudicatum. 85. 6. 1, 2, 3
Rescripti moratorij tempus præstitum incipit currere à die concessionis. 73. 2. 2 in all.
Rescriptum quocunque litis tempore impetrari potest ad sanandam causam malè alioquin affectam dummodo litis status expressus sit. 183. 6. 1 in all.
Rescriptum non est obreptitium si tacitum sit id, quod etiam expressum non nocuisset. 27. 2. 10
Rescriptum est obreptitium si impetrans tacuerit aliud à se obtentum beneficium quantulumcunque & qualecumque, licet non pacificum nec incompatibile. 24. 33. 1
Rescriptum à spoliatore impetratum ad euocandam causam ad consistorium Principis, ante quàm purgatum sit vicium spoliationis euocari non debet. 87. 15. 3, 4
Rescriptum appellationem redigit ad non appellationem. 84 24. 1 in all.
in Rescripto omnia exprimenda sunt quæ summum Pontificem à concedendo beneficio reuocare aut remorari possunt. 40. 51. 4
Rescripta ad Senatum durante iustitia ad Cameram quoque criminalem, quæ Senatus vices gerit, pertinent. 86. 10. 1
Rescripta contra ius vel publicam vtilitatem impetrata perinde se habent ac si non concessa fuissent. 84. 1. 3
Rescripta cõtra ius esse cẽsentur, ex quibus alicui iniuria infertur. ibid. 6
Rescripta per quæ Princeps expressim & specialiter huic aut illi statuto, aut styli practici articulo derogat, non nisi ad magni Cancellarij peritiner authoritatem vt expediantur. 85. 3. 1
Rescripta ad gratiam sunt annalia, ad ius perpetua. 85. 6. 1, 2
RESIGNANS per resignationem & renunciationem emittit ius omne quod in beneficio habebat tã possessionis quàm proprietatis. 41. 54. 1.
Resignans cadit à sua possessione facto suo, licet facta fuerit resignatio coram eo, qui eius admittendæ potestatem non habet. ibid. 8.
RESIGNATARIVS per confidentiam non dicitur spoliarus, idcóque nec testituendus. 883. 6. 1, 2
Resignatarius in beneficio tenetur stare colono si illud vacauerit per resignationem, hactenus saltẽ vt colonũ indemnẽ seruet. 455. 19. 1 in all.
Resignatarius non habet ius à resignante, sed à Papa. ibid.
RESIGNATIO est tantum veluti conditio sine qua non, sicuti esset mors Rectoris si beneficium vacasset per obitum. ibid.
Resignatio non valet nisi à die præstiti consensus. 42. 57. 11
Resignatio tamdiu pendet quamdiu per summum Pontificem non admittitur. ibid. 7. in all.
Resignatio facta fauore certæ personæ pro conditionali habetur. ibid. 4
Resignatio quæ medio tempore intercedit facit vt noua possessio cum vetere coniungi nequeat & conglutinari. 42. 56. 6
Resignatio facta in fauorem non aliter valet, quàm si sortita sit effectum: ita vt pristinum ius tituli & possessionis penes resignantem remaneat. 27. 3. 1, 2
Resignatio quæ fit ex necessitate, statim priuat resignantem titulo & possessione. ibid. 4 Item si sit facta in manibus ordinarij, quia tunc debet fieri pure. ibid.
si cui Resignatio facta fuerat decesserit in curia post admissam resignationem, & non securam acceptationem, non censetur beneficium in curia vacare. 49. 84. 4
Resignatio non operatur veram vacationem facta ex causa permutationis, si permutatio effectum non sortiatur. 41. 53. 1 in all.
Resignatio præsumitur simulata, cùm post missionem resignans remanet in possessione. 30. 14. 2, 3 in all.
Resignatio beneficij publicata videtur cum nec vi, nec clam, nec precario, sed publicè resignaturus missus est in possessionem beneficij. ibi. 1
Resignatio beneficij non valet nisi intra sex menses publicata sit. ibid.
Resignatio beneficij non prius acquirit ius resignatario quàm admissa fuerit resignatio à summo Pontifice, vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habet. 49. 84. 2
Resignationis publicationi faciẽdæ tẽpus semestre præstituitur. 43. 59. 3, 4
Resignationis publicationi apud Gallos æquipollet missio in possessionem. ibid. 5
in Resignatione beneficij superioris voluntas interuenire debet. Alioqui priuat resignantem iure possessorij non petitorij. 41. 54. 9, 10
Resignatione facta in manibus Papæ in fauorem certæ personæ restitui resignans potest indistinctè contra tertium, non item si in manibus ordinarij. 42. 55. 1
RESOLVTO iure datoris resoluitur ius acceptoris. 455. 19. 1 in all.
RESPONSIO à possessore facta ante exhibitionem valere non potest, nisi quæ à sciente facta est. 240. 7. 2. in all.
RESTITVERE hereditatẽ rogatus sub conditione, Si decesserit sine liberis naturalibus & legitimis ex proprio corpore procreatis, si religionem & monachismum professus sit, exinde videtur extitisse conditio fideicommissi, nec expectanda naturalis mors heredis rogati. 36. 42 3. in all.
Restituti ante omnia spoliatum quemlibet, etiam prædonem Reipublicæ interest. 87. 15. 4 in all.
Restitui fructus non debent mulieri quæ constante matrimonio necdum petita assecuratione in integrum restituenda est aduersus pignorum remissionem, ne ij quidem qui ab aduersario percepti sunt post litem contestatam. 365. 18. 24, 25
Restitui potest in integrum pupillus minórve cuius res immobiles, aut dotalis per transactionem alienata fuit. 140. 5. 1

Source : BIU Cujas

Restitui in integrum mulier potest aduersus remissionem pignorum dotaliũ etiã cõstante matrimonio', si modo aliqua causa subsit. 365.18.1
Restitui non potest maior aduersus omisſũ inuentarij beneficiũ. 639.4.1
Restitui non potest minor aduersus conductionem ob id solum quod recipit in se casus fortuitos nisi aliunde probetur læsio. 453.15.1,2,3
Restituí in integrum non potest is,cuius bona postulante creditore sub hasta distracta sint, si non redemerit intra sex menses, nisi aut minor ætas,aut iusta alia restitutionis concedẽdæ causa interueniat. 142.4.2,3
Restitui contra fideicommissi indebiti restitutionem ex causa pietatis factam nemo potest. 149.4.1,2
Restitui in integrum non debet qui læsus non fuerit tempore contractus prætextu læsionis ex post facto venientis siue minor sit, siue ecclesia. 231.36.11,12
si Restitui in integrum velit is qui iniuriam sibi factam re aut verbo siue modico, siue nullo accepto pretio non est audiendus, quasi aut sine causa aut minore pecunia remiserit. 139.3.1
Restitui non possunt, nisi quorum interest, & qui inciderunt in captionem. 160.2.2 in all.
Restituitur minor nunquam,quia minor,nisi sit etiam læsus. 540.10.6 in all.
RESTITVTIO est reintegrandæ rei vel causæ actio. 266.7.7 in all.
Restitutio in integrum præsupponit contractum tenere ipso iure. 351.1.4 in all.
Restitutio in integrum erroris proprij veniæ petitionem, vel aduersarij circumuentionalis allegationem continet. 118.11.3 in all.
Restitutio in integrum datur ex causa metus & reuerentiæ maritalis & paternæ, & immodicæ læsionis. 589.5.5 in all.
Restitutio tractanda est vbi domicilium habet is apud quem restitutio imploratur. 68.3.6
Restitutio sic facienda est vt ius suum vnusquisque recipiat. 128.5.2
Restitutio in integrum id duntaxat restituit,quod abstulerat læsio. 365.18.16 in all.
Restitutio ita dari debet vt non ideo beneficium Principis aduersario sit captiosum. 331.16.6 in all.
Restitutio (si modo petita non fuit) denegari non debet, quandiu sub est eius concedendæ causa. 259.6.5 in all.
Restitutio in integrum datur ecclesiæ exemplo minoris. 36.41.2
Restitutio comperit ei qui alij vendidit quicquid iuris habuit etsi nullum aliud ius haberet, nisi petendæ restitutionis contra suum autorem. 416.12.1 ad 9
Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem posteaquam soluit. 988.20.3,4
Restitutio in integrum ex beneficio l. 2. C. de rescind. vend. non admittitur per clausulas positas in contractu venditionis, nec per iusiurandum. 413.1.1 ad 5
Restitutio ex capite edicti de dolo nunquam datur reo. 153.1.4 in all.
Restitutio in integrum sicut hæredi, ita & contra hæredem competit. 193.4.1 in all.
Restitutio in integrum non solùm incidenter à reo, sed etiam ab actore impetrari potest. 153.3.4 in all.
Restitutio in integrum quæ defuncto competit ad hæredem transmittitur. 358.1.12 in all.
Restitutio in integrum debitori qui pro exiguo debito, magni valoris dona pignoris in ἀντίχρησιν dederit, non valet imò nec dari solet. 147.3.1
Restitutio non datur maiori ad implorandum beneficium inuentarij post tractatas res hæreditarias,sed minori datur non doloso. 628.18.1 ad 4
Restitutio non est mulieri necessaria cum venditio bonorum paraphernalium facta est contra Velleianum, puta pro merito aut alio quolibet cuius creditoribus ex pretio satisfieri debeat. 551.2.5 in all.
Restitutio quæ per viam exceptionis petitur, non mutua petitio, sed est exceptio. 153.1.6 in all.
Restitutio quæ ex re magis quàm ex persona minoris competit expromissori, easdem leges & conditiones recipit quas haberet si per minorem ipsum exerceretur. 143.3.19 in all.
Restitutio dotis cum euadit in assecurationem non potest offerri mulieri. 524.53.1,2,3
Restitutio quæ per curatorem absentis bonis datum petitur in vtilitatem absentis, non sub ipsius nomine peti debet, sed sub nomine curatoris. 154.2.2,3
Restitutio minoris, quacumque læsione, dum ne minima, contenta est 140.5.5 in all.
Restitutio minorum non eget probatione tam grandis læsionis, sufficitque qualis qualis læsio. 126.6.6 in all.
Restitutio in integrum non datur minori, maiori verò multò minùs aduersus omissam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatoriæ. 129.7.1,2
Restitutio in integrum cum peti possit non solùm per viam actionis, sed etiam iure exceptionis adeóque simplicis contradictionis, nullius temporis,quantumlibet longissimi præscriptione excluditur. 151.4.1
Restitutio in integrum ex causa læsionis habet implicitam dominij quæstionem & vindicationem. 241.10.5 in all.
Restitutio si petatur ex causa quæ iam ipso contractus tempore locum habuit, id ius quod in loco contractus obtinet, spectatur: si verò ex causa quæ superuenerit,id quod in loco iudicij obtinet. 155.2.2,3
Restitutio ex postfacto non potest actionem fideiussori iam acquisitam reuocare. 148.2.1 in all.
Restitutio rei quæ non apparet fieri non potest. 325.69.8
Restitutio frustra petitur aduersus contractũ qui nõ tenet. 883.8.1 in all.
Restitutio aduersus lapsum temporis facit vt etiam post tempus idipsum liceat quod licebat ante. 142.4.10 in all.
Restitutio aduersus lapsum temporis non nisi in subsidium pupillo qui tutores habuit, concedenda est. 147.1.3
Restitutio aduersus subhastationes ex causa immodicæ læsionis etiam post interpositum decretum peti potest. 141.2.7
Restitutio aduersus venditorem dolosum impetrata non nocet emptoris fideiussori. 148.2.1
Restitutio in integrum specialiter cedenda est,alioqui non venit in mandato generali. 254.8.2 in all.
Restitutio in integrum alieno nomine peti non potest nisi vel speciali mandato interueniente, vel in necessarium antecedens. 153.1.1
Restitutio in integrum non datur aduersus iniuriæ remissionem, ne minori quidem. 160.2.1
Restitutio dari non potest aduersus liberationem ei factam qui conueniri poterat condictione indebiti, quamuis ea liberatio non fuerit insinuata. 661.4.1,2
Restitutio omissa postea per aliam in integrum restitutionem reperi non potest. 151.2.1 ad 4
Restitutio contra immissionem impetrata inutilis est, nisi sequatur abstentio. 147.5.6 in all.
Restitutionis æquitas solà supereſt dũ causa nullitatis cessat. 130.10 6,7
Restitutionis in integrum causa exerceri potest contra solum heredem cum beneficio inuentarij etiam non vocatis creditoribus hereditariis, licet possint illi adesse,si velint. 305.3.1,7
Restitutionis in integrum effectus est, vt in eo statu reponantur omnia, in quo essent si factum non fuisset, id quod rescissum. 227.23.10 in all.
Restitutionis impetratio aduersus obligationem iam extinctam,sera est. 145.4.4 in all.
Restitutionis spes nulla supereſt quadraginta & quatuor annis elapsis. 140.1.6 Quadriennium autem quadraginta annis reuolutis concessum non prius incipit currere quàm agendi facultas competat. ibid. 7
Restitutionis quæstio plus facti quàm iuris habet.
Restitutionis in integrum quæstio ibi agitanda est, vbi domicilium habet is contra quem restitutio postulatur. 153.1.1
Restitutionis petendæ ius ex capite minoris ætas ad heredem minoris quemlibet, etiam maiorem transmitti potest. 146.5.5
Restitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non transit sine speciali mandato. 148.1.3 transit autemin successorem vniuersalem ibid. 2 in all.
Restitutionis in integrum deneganda fortissima perpetuáque ratio est si medio tempore res integra esse desierit. 137.1.14
ad Restitutionem inducendam sufficit quod possit quis damnum pati ex eo quod fecit, licet adhuc nullum passus sit. 365.18.12 in all.
Restitutionem ad hoc dari absurdũ est vt restitutio peti possit. 158.6.30
Restitutionem semper excludit dolus. 68.18.1 in all.
Restitutionem differens non est audiendus. 196.12.8.in all.
per Restitutionem in integrum contractus iam resolutus non potest rescindi. 439.16.11. in all.
per Restitutionem in iis etiam in quibus procuratori suo quis adfuit succurrendum est. 160.17.1,2
qui Restitutionem impetrauit potest pendente lite aduersus contractum executionem contractus consequi, non etiam petere. 154.2.2
cum de Restitutione vel concedenda vel deneganda agitur, non contractus, sed iudicij locus est attendendus. 69.4.13
Restitutiones omnes æquitate nituntur. 160.2.4 in all.
Restitutiones omnes in integrum sunt personales. 152.1.2
in Restitutionibus in integrum initium inspicitur. 227.23.10.in all.
Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quandocunque docere. 891.36.1,2
RETENTIO possidenti facilius datur, quàm non possidenti facilius actio. 436.7.6 in all.
Retentio plus quam petitio est, cùm etiam sit perceptio. 155.2.6 in all.
Retentio interdum datur nullam habenti actionem. 243.15.2. in all.
Retentio potest obiici actioni de dote ob rationes tutelæ aut protutelæ nondum redditas. 526.4.1 ad 7
Retentio dotis competit etiam contra mulierem cui rationum redditio remissa est à marito ob nullas redditas rationes. 519.16.1,2
RETRAHENDI ius municipale non potest cedi extraneo. 538.14.3.in all.
RETROACTIO impeditur quoties medio tempore ius alij quæsitum est. 49.5.3 in all.
RETROTRADITIONE recuperatur possessio, quæ resoluta permutatione etiam per traditionem fuerat perfecta. 448.7.1
ad RETROVENDENDVM conuenire in solidum potest vnus ex pluribus emptoris heredibus,& cogi retrouendere,siue solus ipse possideat,siue omnes ipse possideant. 304.2.2 in all.
RETROVENDITIO non facilè ex coniecturis præsumenda, neque prætij restitutio, nec si venditionis instrumentum penes venditorem reperiatur. 440.18.16,17,18
REVERSA in domini potestatem non est res quæ non durat reuersa. 389.37.9. in all.
REVOCAT mandatum, qui delegato debitore pecuniam ipse exigit. ibid. 6. in all.
Reuocatam esse ipso iure sententiam parum est, si non ipsa quoque executio reuocetur. 444.10.17
Reuocationem omnem impedit pietatis causa. 595.17.24 in all.

Source : BIU Cujas

Reuocatum per viam attentati, non potest amplius per appellationem scindi. 29. 1. 1 in all.

REVS in exceptione actor est. 319. 39. 6 in all.

Reus dilationem consequi solet, non actor. 191. 3. 4

Reus conuentus eligere potest & debet quid respondeat, An affirmatiuè, an negatiuè. 240. 7. 2 in all.

Reus in Senatu conuentus non potest obiicere exceptionem fori, si statim expediri lis possit. 208. 24. 1

Reus probare debet suâ exceptionem cùm in ea sit actor. 781. 6. 2 in all.

Reus actori quandocumque litem repetenti instantiæ peremptæ exceptionem obiicere potest. 177. 26. 13

Reus ob chirographum non restitutum condemnandus est, non ad pecuniam chirographo contentam, sed ad id tantum quod actoris interest. 277. 5. 1

Reus lite criminaliter primum instituta, & in ciuilem disceptationem conuersa, carceribus eximi debet præstita priùs satisdatione de iudicato soluendo. 168. 4. 1

Res pro sua innocentia probanda impetrare potest publicationem monitorij cum clausula *Nemine dempto*. 325. 68. 3

Reus satisdare volens pendente lite, si capitali pœnæ possit esse obnoxius, non auditur. 169. 16. 1

Reus principalis non potest habere regressum contra fideiussorem suum, cui ex contrario indemnitatem plenissimam præstare debet. 101. 6. 9 in all.

Reus per non ius actoris vincere debet, non contra. 805. 56. 16, 17

Reus criminis nunquam iniuria afficiendus est ante probatum crimen. 296. 1. 10 in all.

Reus criminis pendente accusatione necessario sumptu egere non debet. 1059. 4. 3 in all.

Reus criminis nunquam habetur pro confesso ex sola contumacia nisi aliæ sint probationes. 842. 7. 1, 2, 3

Reus de crimine ex ore respondere sine causa iussus, habet iustam appellandi causam, sed interim tamen respondere cogitur. 852. 39. 1

Reus frustra criminis insimulatus petire volés nõ auditur. 533. 2. 4 in all.

Reus, actore iurante verum esse quod affirmauit, cogitur respondere modo asserto, & iurare falsum esse quod negat. 322. 54. 17 in all.

Reus respondere per attenuationẽ debet ex ore & in vinculis. 1056. 12. 1

Reus torqueri potest pro furto de quo nondum constat. 532. 1 Vide *Iudicium*.

Reus extra tormenta confessus nec in confessione postea perseuerans iterum atque iterum torqueri potest, sed non sæpius quàm ter nisi ex nouis indiciis. 1085. 2. 1

Reus iam conuictus non debet torqueri. 1088. 15. 1

Reus sufficienter etiam conuictus ad detegendos socios in atrocioribus criminibus quæstioni subiicitur. 1088. 16. 1

Reus ex confessione sua furti condemnari non potest, nisi priùs constet de corpore subrepto. 533. 2. 1 ad 4

Reus ex vinculis sententiam audire debet, tum quoque cùm absolutiuo tum etiã cùm criminalis disceptatio conuersa est in ciuilem. 1057. 3. 1

Reus maiestatis non prohibetur, facere testamentum, si memoria eius tandem innocens probetur. 652. 5. 1 in all.

Reus læsæ maiestatis testamentum facere prohibitus intelligitur, si postea condemnatio sequatur, siue viuo illo, si mortuo. 598. 21. 1

Reus qui demens vel hebetioris ingenij dicitur, adducitur in decretum Senatus vt toti Senatui exhibeatur inspecturo ex vultu & sermone hominis qualis reuera ille sit, & quanta eius sermonibus & dictis fides adhibenda. 1085. 1. 1 in all.

Reus simulans insaniam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnam corporalem non meretur torqueri debet. ibid. 1, 2, 3

Reus contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi in nullas expensas condemnandus est. 808. 66. 2

Reus condemnari non debet, sed absolui si sint indicia pro & contra. 1090. 32. 6 in all.

Reus pendente accusatione retinet liberam bonorum suorum administrationem dum nihil in fraudem faciat. 1053. 1. 1

Reus cùm ante sententiam diffinitiuam eximitur carceribus ex iusta causa, non ideo sumptuum condemnationem vllam debet. 806. 58. 1

Reus debet absolui; sed de non iure actoris constet & agatur interdicto retinendæ possessionis, etiamsi de iure suo non doceat. 32. 23. 1

Reus quamuis à crimine absoluatur, criminalis tamen sententia est ac perinde vt cæteræ criminales pronuntianda. 1057. 3. 1 in all.

Reus non potest in carceribus retineri pro expensis litis criminalis etiamsi ita dictum sit, si à taxatione appellauerit & satisdare paratus sit. 805. 52. 1

Reus non condemnatus de crimine an & quando ad expensas litis condemnari possit in causis criminalibus. 801. 40. 1

Reus cuius sumptibus transmittendus sit, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum. 1057. 1. 1

Reus vt repetatur in suis confessionibus quas fecit in tormentis quod tempus expectari debeat. 1089. 18. 1

Rei confessio sola siue spontanea siue in tormentis facta sufficit ad condemnationem ordinariam si constet de delicto, secus si non constet. 1091. 27. 1

Rei declaratio nolentis testes sibi exhiberi & committi, habetur pro tacita criminis confessione. 1057. 14. 1

ad Rei absentis defensionem nemo admittitur, nec ad appellandum pro absente condemnato, nisi hac lege vt exhibeat reum, cúmque carceribus mancipet ante omnia. 1056. 11. 4 in all.

Rei morte soluitur iudicium criminale etiam quod ad partem pecuniariam fisco applicandam, sed non pro sumptibus litis & eo quod interest partis. 1057. 15. 1

Rei criminum atrocissimorum nec priuilegiatorum clerici, ad iudicem Ecclesiasticum remittuntur, sed ita vt si criminis socios laicos habeant oporteat litem per iudicem Eccles. tractari, adiuncto iudice laico, & assistente procuratore generali. 1079. 1. 8 in all.

Reo nulla imputanda est negligentia quamdiu nullam diligentiam actor adhibet. 177. 26. 12

Reo, qui & obiectionem testium passus & ad iustificationes suas admissus fuit, non est danda dilatio ad respondendum, vt aiunt, per attenuationem. 1054. 6. 1

Reo, ex quo ad locum torturæ deductus est, licet nondum processum sit ad spoliationem & ligaturam, non licet appellare, potéstque sperni impune appellatio. 1086. 6. 4 in all.

Reo iurante in actionibus omnibus realibus se nescire, an rem possideat, quæ petitur, loci indicatio actoris sumptibus facienda est. 236. 7. 13

Reo negante iudici testes adhiberi debent, & ab eo audiri, vt magis scire possit an & quanta fides iis adhibenda sit. 329. 9. 7 in all.

Reo nihil denegandum est quod ad eius innocentiam probandam prodesse possit. 328. 3. 8 in all.

Reo mortuo pendente appellatione nihilominus ferenda est sententia in causa appellationis propter damna factásque litis expensas. 306. 1. 1 ad 4

Reum non negare non sufficit vt fateri videatur, nec ad sententiam procedi potest, nisi facta priùs contestatione. 118. 18. 1

Rei fauorabiliores sunt quàm actores. 320. 49. 8 in all.

ROGATIONVM feriæ non sunt indictæ in honorem Dei. 201. 6. 1, 5 A quo institutæ. ibid.

Rogationum diebus extra horas solennibus supplicationibus constitutas ab iis quæ ad iudicij ordinandi solennitatem pertinent nulla est abstinendi necessitas. ibid. 7, 8

S

SABAVDIÆ sereniſſimi Duces habent iura Imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoris. 770. 1. 1

SACERDOTI reuelanti sacramentalem confessionem non creditur. 337. 38. 1

SACRILEGIVM est si diues eleemosynam accipiat. 66. 57. 2

Sacrilegij crimen est mixti fori & quomodo in eo, aliisque similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sint clerici, quidam laici. 1079. 1. 1

SACRISTIA est officium. 44. 26. 3 in all.

SALARIVM procurator post biennium, à die tamen finiti officij, non finitæ litis numerandum, petere non potest. 317

Salarium scripturæ si propter egestatem litigatoris solui numerata pecunia non possit quid sit faciendum? 182. 2. 1. 5. 6

Salarij præcedentis constitutio mandati & præpositionis est probatio. 402. 2. 6 in all.

Salaria non nisi obsequij ratione debentur. 295. 19. 2 in all.

Salaria & alimenta famulo ægroto debentur ea lege vt quando conualuerit tanti temporis accessione damnum sarciat, quanti illud fuit quo ægrotanit. ibid. 2

SALVAGVARDIA per Principem concessa tollit non iurisdictionem domini inferioris. 203. 5. 2

SALVI conductus, vt vocant, literarum vsus nullus est apud Sabaudos. 1107. 6

SANGVINIS redimendi honesta est quælibet ratio, etiam per mendacium. 1057. 14. 2 in all.

SATISDANDI facultas non semper cuilibet præsens est ac expedita. 303. 9. 5 in all.

Satisdandi vix vlla necessitas ei iniungitur qui beneficij possessionem ex Senatusconsulto nanciscitur. 170. 20. 1 in all.

Satisdandi onus plerumque graue est, præsertim homini egeno, cui non fuerit difficilius pecuniam inuenire quam fideiussorem. 233. 5. 4 in all.

Satisdandum est in omnem locationis causam. 462. 44. 8 in all.

Satisdare debetis, qui pecuniam petit sibi legatam ad aliquid faciendum, non etiam qui petit bona immobilia. 170. 19. 1

Satisdare filius naturalis & legitimus non cogitur cui pendente lite certa quantitas pro alimentis aut sumptibus litis ex paterna substantia prouisionaliter adiudicata est. 166. 7. 1, 2, 3

Satisdare cogitur qui rem communem sine sociis vendidit, quo venditionem laudaturos promiserat. 424. 5. 1 ad 4

Satisdare iussus de non offendendo ad rectã vsque pecuniæ quantitatem, si minus idoneos fideiussores offerat non est audiendus. 269. 17. 1, 2

Satisdare de non offendendo iussus si non possit satisdare quid faciendum. 166. 6. 1, 2, 3

Satisdari possessor immobilium non cogitur. 167. 11. 4

SATISDATIO interponitur quo magis non quo minus bene & ex boni viri arbitrio vsufructuarius re aliena fruatur. 245. 2. 5 in all.

Satisdatio plenissimam tribuit indemnitatem. 286. 6. 6 in all.

Satisdatio præstanda est quoties in limine contractus, euictionis periculum imminet. 299. 1. 19 in all.

Satisdatio tunc præstanda est cùm vnus petit, alius vsumfructum constituit. 246. 9. 4 in all.

Satisdatio pro instrumenti guarentigiati executione præstari debet præsente aduersario: pro sententiæ verò prouisionalis executione absente & ignorante eo qui se obligauit. 168. 13. 3

Satisdatio aduersus denunciationes & sequestrationes promptissimum est

est remedium. 300. 2. 10 in all.
Satisdatio ad pecuniam debitam repetendam sufficit quoties euictionis periculum imminet. 441. 1. 6 in all.
Satisdatio ratione pecuniæ nunquam præstanda est, nisi cum dies solutioni dictus est vel locus. 278. 8. 24
Satisdatio ratione pecuniæ numquam præstanda est, nisi cum dies solutioni dictus est vel locus.
Satisdatio obligationis, adeóque & numerationis loco esse solet. 282. 18. 7 in all.
Satisdatio non mutat maleuolum satisdandis propositum sed diutius grassandi in re aliena ei facultatum præbet. 245. 2. 6
Satisdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occasionem trahi debet. 243. 15. 5 in all.
Satisdatio non iudici sed aduersario præstanda est. 168. 13. 2 in all.
Satisdatio non facit liquidum debitum, quod liquidandum est per iudicem appellationis, siquidem non nisi in casu debito & incerto satisdari solet. 375. 10. 3 in all.
Satisdatio oblata eo tempore quo nondum locus esse potest liquidationi, non videtur congruo tempore præstita. 196. 11. 1
Satisdatio vitiosa pro non satisdatione est. ibid 5 in all.
Satisdatio diutius grassanda in re aliena potestatem facere non debet. 462. 42. 2 in all.
Satisdatio diutius grassando in re aliena potestatem facere non debet.
Satisdationis onus ad alias personas prorogari non debet. 231. 34. 1
Satisdationis onus interdum victori iniungitur. 165. 2. 10
Satisdationis præstandæ necessitas sicut non facit indebitum quod fuit debitum: ita nec præstita aut oblata satisdatio facit omnino debitum id quod forsan apparebit indebitum. 375. 10. 3 in all.
Satisdationem offerri & præstari sufficit pro accessoriis quæ non sunt liquida. 439. 17. 1 in all.
Satisdatione securus sit is, cui cauetur. 426. 11. 2 in all.
Satisdationes nunquam nisi ex causa irrogantur, & præcedente causæ cognitione. 165. 2. 9 in all.
SCRIPTOR pro salario suo habet ius retentionis. 182. 1 in all.
SCRIPTVM esse aliud siquidem est, aliud in scriptis factum esse. 1077. 1. 3 in all.
SCRIPTVRA priuata munita scriptione trium pluriúmque personarum integræ probatæque existimationis pro publica habetur. 343. 3 4
Scriptura priuata perinde fidem facit ac publica, ex quo scilicet recognita est, maximè verò in præiudicium scribentis. 1075. 11. 1 in all.
Scriptura cuiusque priuata pro eo fidem non facit. 779. 24. 3 in all.
Scripturæ priuatæ recognitio semper facienda est, nec scriptionis tantùm, sed etiam notæ, quæ loco suscriptionis subiecta sit. 350. 23. 4, 5, 6
Scriptura enim priuata nisi recognoscatur, fidem non facit ibid.
Scriptura Senatoris à graphario eius subscripta non potest impugnari citra solemnem falsi inscriptionem. 350. 24. 4 in all.
Scriptura quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum non eo minus valeat iure testamenti si habeat omnes solemnitates testamentorum. Et de clausula codicillari. Et, An ei qui egit quasi ex codicillis liceat variare. 589. 1. 1 ad 19
Scriptura matrix, est scheda seu nota & abbreuiatura, &, vt Pragmatici loquuntur, minuta, ex qua protocollum sumitur. 350. 24. 4 in all.
Scriptura non pertinet ad substantiam testamentorum nuncupatiuorum. 601. 30. 4
Scriptura, cùm de solo facto quæritur, per testes probari potest. 46. 68. 4 in all.
Scriptura per testatorum subscripta & iure testamenti valere iussa, non eo magis valet, si neque manu testatoris hæres scriptus sit, neque eius lingua nuncupatus, vt nec iure codicillorum, si clausula codicillaris desit. 598. 20. 1
Scripturæ diuersitas in substantialibus, vtramque scripturam viciat. 344. 4. 1
Scripturæ ordo non potest mutare ordinem iuris & voluntatis. 405. 4 2 in all.
Scripturæ credendum est quoties à notario scriptum est iurasse testatorem nisi qui negat paratus sit de crimine falsi instituere accusationem. 593. 10. 7
Scripturæ publicæ potius standum est, quàm priuatæ. 343. 3. 3
Scripturæ seu instrumento standum est, nisi in his qui post scripturam & extra contractum facta proponuntur. 403. 5. 1
Scripturæ repertæ in archiuis monasterij probant in antiquis etiam contra tertios. 324. 61. 1
Scripturæ plures si ab eadem parte proferantur quæ nulla conciliari interpretatione inter se possint vtraque reiicienda est. 343. 2. 1, 2
Scripturæ si fieri possit concordandæ sunt. 343. 3. 1 in all.
Scripturæ confici plerumque solent non vt formam dent contractui, sed facilioris probationis gratia & ad futuram rei memoriam. 332. 23. 2
Scripturæ publicæ totam vim suam & autoritatem accipiunt ab autoritate Principis. 346. 13. 8 in all.
Scripturas susceptas comminiscentes tanquam falsarij puniendi sunt, nisi veritatem iis adesse probetur. 349. 21. 11
an SECVNDVS filius dici possit, qui ab alio illegitimo an euertitur 671. 25
Secundi appellatio dicit ordinem ad Primum, non etiam Primi ad secundum, aut vltimi ad Primum. 671. 24
SEIPSVM vltro prodere nemo cogitur. 749. 2. 1 in all.
SENATOR mandatam à Præside aut alio quàm Principe iurisdictionem exercere non debet. 186. 1. 2, 3
Senator iudicandi necessitatem habet, quoties neque litigatoribus, neque sibi ipsi suspectus est. 187. 1. 7 in all.
Senator potest esse iudex in causa sui emphyteutæ, dum ne agatur de ipsa emphyteusi. 177. 9. 1, 2 limitatur. ibid.
Senator solus instrumenta pupillaria quæ in domo vitrici post mortem matris, quæ tutrix fuerat, inuenta sunt, inspicere, & legere potest. 285. 4. 2
Senator non prohibetur ius dicere in ea causa quæ de Aduocati aut Procuratoris sui iure apud Senatum tractatur. 187. 1. 1
Senator recusatus, quamuis nondum remotus nihil interim constituere in ea lite potest, in qua est recusatus. 189. 6. 1
Senator non potest esse iudex in causa inquilini sui aut eius cuius ipse inquinus est. 188. 3. 3 in all. potest in causa coloni sui si ille sit nummarius. ibid.
Senator, episcopalem dignitatem post Senatoriam adeptus Senator esse desinit, nisi teneatur. 55. 13. 3
Senator quando, & qua de causa suspectus haberi potest. 188. 3. 1, 2, 3
Senator qui suspectus dicitur potest de causis suspicionis contra Senatores alios allegatis sententiam dicere, quamdiu non est remotus. 188. 2. 1
Senatori non licet honorarium vllum accipere quam à suo principe. 71. 1. 3 in all.
Senatores quæ priuilegia habent, non tam dignitatis, quàm solius officij ratione non transeunt ad eorum viduas, aut liberos. 1113. 23. 1
Senatores olim, teste Liuio, in Senatum venire cogebantur. 330. 10. 3 in all.
Senatorum & Rationalium, statusque Consiliatiorum est, vt siue agant siue conueniantur, cum habeant iudicem qui Sabandiæ iuridicus maior est. 219. 1. 1
Senatoribus votis dissentientibus, ea pars vincit quæ numero potior est. 71. 2. 1
SENATVS Principis vice cognosci, quomodo olim præfecti prætorio. 335. 33. 16 in all.
Senatus personam repræsentat ac maiestatem Principis. 1108. 5. 4 in all.
Senatus appellationum supremus iudex est. 165. 8. 5 in all.
Senatus actorum iudicialium editione ad cuiusque postulationem sine vlla exceptione decernit. 91. 8. 3
Senatus, & si suprema, quod aiunt, manu, plerumque habet restitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata, nunquam tamen supplet perfectum rescripti nom impetrati, per quod euertenda sit præcedentis Senatusconsulti antoritas via ciuilis supplicationis. 148. 5. 1. 4
Senatus qui sola veritate rei inspecta iudicare debet, æquitatis maiorem quam stricti iuris rationem habere solet. 335. 33. 15, 16
Senatus forensibus & alienigenis iura sua persecuturus satisdandi necessitatem imponere non solet. 169. 15. 1
Senatus potest iudicare secundum conscientiam & non semper secundum allegata & probata. 781. 7. 1
Senatus ex causa potest negligere consensum procuratoris generalis. 94. 19. 3 in all.
Senatus quod fieri iussit sub certæ pœnæ coniunctione præcisè faciendum est, sed non facilè mulcta irroganda nec nisi ex magna causa. 840. 1. 1
Senatus, quando appellans est contumax, & de confirmando iudicato agitur visis actis contra appellantem pronunciare solet. 176. 19. 3
Senatus non solum mandatam executionem reuocare, sed etiam inferiorum feudatariorum iurisdictiones, sicut & cætera, quæ sunt proprijs cuiusque patrimonij tueri debet. 204. 13. 4, 5
Senatus decretum licet causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem tanquam ab abusu si nullus impetrantis dolus interuenerit. 859. 2. 1, 2
Senatus possessionem beneficij quantum debet momentaneam ei concedere non solet, qui nullo iuris colore nititur. 285. 2. 3 in all.
Senatus, omnes mulierũ obligationes, quæ pro alieno debito factæ sunt improbat.
Senatus ita solet pronunciare, vt non auferat condemnato facultatem appellandi ab iniusta sententia per quã idem fuerit cõdemnatus. 783. 12
Senatus decreta non debent esse elusoria. 840. 1. 5 in all.
Senatu autore qui nactus est possessionem beneficij condemnari potest ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum. 805. 53. 1
SENATVSCONSVLTVM aut noua Iustiniani constitutio, nec donanti, nec alienanti, nec soluenti mulieri succurrit, sed obligatæ tantum & intercedenti. 359. 3. 4
Senatusconsultum Velleianum quod venditionem & obligationem improbat, non damnat pignoris liberationem. 358. 1. 9. in all.
Senatusconsulti executio citra ciuilem supplicationem impediri potest, si Senatusconsultum ob id nullum si quod mandatum ad litem agendam aut sucipiendam non habuerit, is, qui tanquam procurator condemnatus est. 75. 10. 1, 2, 3
Senatusconsulto Velleiano per speciem obligationis correorum fieri fraus potest. 358. 1. 1 in all.
Senatusconsultum impugnans qua pœna mulctetur. 182. 5. 4
Senatusconsulta duo de eadem re ne sint cauendum. 276. 46. 5 in all.
SENEX dum ne decrepitus torqueri potest, & cum non potest torqueri, tamen terreri potest, si crimen sit ex atrocioribus. 1090. 24. 1
SENTENTIA stricti iuris est, semperque strictè interpretanda. 930. 1. 6
Sententia est stricti iuris, ciúsque forma districtè seruanda est. 168. 13. 4 in all.

Source : BIU Cujas

Sententia non semper ius tribuit, sed quod iam anteà competit, declarat. 128. 4. 7 in all.
Sententia licet iniqua, ius facit. 273. 33. 2. in all.
Sententia inter auditos & conscientes ius facit. 129. 8 in all.
Sententia conformis esse debet libello & actoris petitioni, non responsioni, quam reus fecerit ad petitionem. 171. 3. 5 in all.
Sententia non ex litigatorum consensu, sed ex iudicis rerúmque iudicatarum autoritate vires accipit. 111. 13. 6
Sententia de iurando non transit in rem iudicatam priùs quam sit iuratum. 273. 35. 1
Sententia confirmans executionem retrotrahitur ad tempus executionis, 835. 55. 1
Sententia lata de fructibus iure dominij petitis nocet quandocunque condemnato fundum ipsum vindicanti. 815. 5. 1
Sententia lata contra fratrem qui tam suo, quàm fratris nomine condemnatus est, si neque mandatum neque ratihabitio intercessit, fratri non nocet. 838. 7. 1
Sententia lata in causa appellationis contra eum, qui cum procuratore iurisdictionalis in prima instantia obtinuerat an noceat procuratori iurisdictionali. 838. 8. 1
Sententia lata pro legitima contra hæredem non potest mandari executioni contra tertios possessores, nisi facta prius liquidatione & excussione bonorum contra hæredem condemnatum. 839. 10 1
Sententia lata de nobilitate ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magistratu & contra tertium. 817. 7. 1
Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filium tanquam hæredem sed in bonis patris, non in bonis filij. 819. 30. 1
Sententia lata contra prælatum nocet successori in beneficio, nisi lata sit in collusionem aut contumaciam decessoris. 839. 11. 1
Sententia lata contra tutorem non aliter pupillum afficit, quàm si victor probet fuisse verum tutorem. 837. 3. 1
Sententia lata contra tutorem qui non satisfecit, potest interdum mandari executioni contra pupillum, adeóque in propria ipsius bona, etiam pro debito illius, cui pupillus hæres sit cum beneficio legis & inuentarij. 830. 36. 1
Sententia contra alios lata aliquando aliis nocet, etiam minoribus, aut absentibus, & indefensis. 843. 5. 1
Sententia inter alios lata aliis non nocet. 184. 12. 1 in all.
Sententia inter alios lata aliis non auditis nec vocatis non nocet. 625. 6. 3 in all.
Sententia inter alios lata pro hærede cum beneficio legis nocet creditoribus etiam non vocatis. 842. 1. 1
Sententia inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ quoties eadem est causa vincendi & idem status causæ apud eundem iudicem si, qui nunc agit, priori liti adfuit, secus si non adfuit. 814. 4. 1
Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipso iure tenet & afficit vniuersitatem. 817. 13
Sententia nullis probationibus factis lata, ipso iure nulla est. 342. 61. 4
Sententia die in honorem Dei feriata lata omnimodo ex appellatione rescindenda est licèt rectè, iustéque lata sit. 200. 87. 1. 1, 2
Sententia iudicis non probat factum puta consensum partium. 311. 7. 1 in all.
Sententia iudicis ab eo lata & subscripta post mortem eius amplius pronunciari non potest. 816. 8. 1 in all.
Sententia contra falsum authorem lata minori non nocet. 184. 12. 3 in all.
Sententia ferri debet super eo quod in petitionem deductum est, non quod in præstatione tantum est. 940. 33. 7 in all.
Sententia, iudice mandante, per actuarium pronunciari potest. 200. 1. 2 in all.
Sententia nonnunquam pronunciatio dicitur. 189. 7. 2 in all.
Sententia dicenda non est neque absolutionem, neque condemnationem continet. 204. 9. 3 in all.
Sententia inanis est quamdiu executioni mandata non est. 444. 10. 17
Sententia per petitam in integrum restitutionem suspenditur. 154. 1. 17 in all.
Sententia contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiam contra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato. 756. 6. 1
Sententia quælibet statim mandari debet executioni contra moratorem oblata satisdatione. 195. 10. 3
Sententia inutilis non est, quæ propter fructus necessariò reddenda est. 194. 8. 3 in all.
Sententia plures partes & plura habent capita rescindi potest. 183. 7. 7 in all.
Sententia plenior tollit minùs plenam. 82. 15. 4 in all.
Sententia diffinitiua pro eo lata qui iam obtinuit prouisionalem non potest mandari executioni, si ab ea sit appellatum ne quidem prouisionaliter. Ipsa tamen prouisionalis sententia mandari potest executioni. 830. 34. 1
Sententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias præcedentes contrarias. 285. 3. 6 in all.
Sententia diffinitiua quoties remoratur aut impeditur, condemnationi fiduciariæ & prouisionali locus est. 300. 1. 13 in all
Sententia diffinitiua nec sub conditione nec sub incerto fieri potest. 299. 1. 14 in all.
Sententia prouisionalis per diffinitiuam plerumque confirmatur. 83. 23. 2 in all.
Sententia prouisionalis quæ statim executioni mandari potuit non obstante appellatione, non eo minus executionem merebitur, quod à diffinitiua sententia per quam confirmata est, fuerit prouocatum. ibid. 1. 12
Sententia prouisionalis, itémque diffinitiua an & quando possit mandari executioni non obstante & salua nihilominus appellatione. 784. 2. 1
Sententia prouisionalis non nisi per diffinitiuam potest reuocari, reuocata autem nullius effectus, quamuis definitiua fuerit prouocatum. 813. 3. 1
Sententia prouisionalis tollitur per diffinitiuam, sed reuiciscit si à diffinitiua sit appellatum. 788. 14. 1
Sententia quæ plura capita continet, potest pro parte valere, & pro parte non valere, si modo non sint connexa. 848. 20. 1 in all.
Sententia à qua appellatum est ius facerem non potest. 311. 7. 2 in all.
Sententia quæ errorem specificè expressum non continet, si in actis error aliquis est, ideò non viciatur. 342. 61. 3
Sententia nulla transit hodie in rem iudicatam, si ab ea non appelletur. 857. 13. 1, 2
Sententia ipso iure nulla confirmari (cùm id quod nullum est non sit confirmabile) nullo modo potest. 342. 61. 11 in all.
Sententia non pendet ab executione, sed executio à sententia. 761. 29. 2 in all.
Sententia potest quidem ipsa esse incerta, sed non executio sententiæ. 822. 10. 1 in all.
Sententiæ arbitri, quam litigatores ratam habuerint, standum est, nullo etiam præcedente compromisso: secus eius sententiæ non statur, nisi metu pœnæ. 162. 1. 1 in all.
Sententiæ executio, præsertim prouisionalis, non potest impediri prætextu noui instrumenti, si non probetur reddita ex falsis instrumentis aut testamentis. 408. 2. 5 in all.
Sententiæ executionem contra alium qui impedit, tertio facienda est exhibitio non tantum sententiæ, sed etiam omnium instrumentorum litis. 838. 9. 1
Sententiæ exequendæ ius non semper illi competit, qui sententiam dixit. 163. 6. 2 in all.
Sententiæ pronunciatio sola, etiam die feriato, dum in honorem Dei sit feriatus, fieri potest. 201. 5. 1
Sententiæ vigor in executione consistit. 219. 1. 4 in all.
Sententiæ vigor in executione consistit. 444. 10. 17
Sententiæ acquiescere non videtur qui patitur aduersarium iurare in supplementum probationis ex sententia iudicis.
Sententiæ etiam iniquæ, à qua non fuit appellatum, standum est, sed ita vt postea appellandi facultas non præripiatur. 817. 14. 1
Sententiam necessariò præcedere debet facti, omniumque ab eo circunstantiarum dependentium cognitio. 299. 1. 14 in all.
Sententiam pro se latam exequi nemo cogitur, nec conueniri primus ex iudicato, etiam si incidenter & in consequentiam proposita actionis aliquid inuicem aduersario præstare condemnatus sit. 834. 54. 1 & seq.
Sententiam executioni mandatam reuocatam esse parum est, nisi ipsa reuocetur executio. 444. 10. 17
Sententiam in causis ex registro decidendis dicere soli possunt qui in subselliis publicis inter Senatores sederunt, aut saltem sedendi ius habuerunt. 212. 45. 2
Sententiam interlocutoriam qui reuocare potest, cautionis onus ex iusta causa superueniente potest iniungere. 285. 3. 8 in all.
à Sententia quantumuis nulla hodie necessariò appellandum. 187. 4. 7
in Sententia quæ decretum interponit super subhastationibus tanquam legitimè factis non solet quicquam pronunciari de damnis & interesse sed tantum de fructibus restituendis, si quos debitor à tempore expeditionis perceperit. 919. 29. 2 in all.
à Sententia contra alium lata sufficit vt intra decennium ex die notitiæ appellet is, cuius interest. 846. 10. 1
de Sententia lata super possessorio simul & petitorio. 886. 19. 1
de Sententia contra curatorem hæreditatis data. 817. 12. 1
Sententiæ omnes scribuntur & in actis describuntur. 338. 45. 3 in all.
Sententiarum diuersitas in pœnis quantum aliæ aliis non insunt impedit omnino ne sententiæ iungi possint. 74. 3. 6 in all.
Sententiis Senatorum rogandis, à relatore primum, deinde ab iis qui in amplissimum ordinem adsciti sunt, cuiuscumque sint ætatis & eruditionis, Præses incipit, ipséque vltimus sententiam dicit. 72. 4. 1, 2
Sententias ponderare operæ precium magis est, quàm numerare. 71. 4. 1. 1
de SEPARATIONE bonorum per creditores defuncti, ne remittantur ad instantiam discussionis bonorum hæredis. 877. 24. 3
SEQVESTER factus per iudicem, si spoliatus sit restitui potest ab eodem iudice contra spoliatorem iam alterius fori. 886. 18. 2, 3
SEQVESTRARI beneficium non debet lite pendente & quamdiu de non iure eius qui possessor factus est, non fuit cognitum. 285. 3. 3
SEQVESTRATIO fit requirente procuratore generali antequam constet cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur qui Ecclesiam curet, ac faciat vt diuinus cultus non negligatur. 805. 53. 1 in all.
Sequestratio interdum fit tantùm custodiæ causæ. 283. 1. 5 in all.
Sequestratio à Senatu fieri iussa non potest impediri oblata satisdatione & satisdandi facultate. 816. 8. 1
Sequestratio quæ fit per iudicem custodiæ causa & vt res in tuto sit, non

Source : BIU Cujas

non adimit poſſeſſionem ei qui poſſidet. 248. 2. 2
Sequeſtratio per iudicem facta interdum ſpoliatio eſt. Et quibus remediis emendanda. 885. 16. 5. 6
Sequeſtratio per ſeruum facta non nocet domino. 283. 1. 5. in all.
Sequeſtratio debitori per præſcriptionem nota fieri poteſt. 302. 7. 9 in all.
Sequeſtratio quæ pro debito facta eſt non ſolet tolli niſi quod debetur, creditori ſoluatur. 184. 91. 3 in all.
Sequeſtratio rei litigioſæ eo prætextu fieri non poteſt, quod reſtituendis fructibus, qui actori adiudicari poſſunt, impar futurus ſit poſſeſſor. 80. 9. 3, 4
Sequeſtratio poſſeſſionis in cauſa profana poſt appellationem facta, cenſetur attentata. ibid. 3 in all.
Sequeſtratio poſſeſſionis rei litigioſæ, in alium tranſlatio eſt. 283. 1. 5 in all.
Sequeſtratio non poteſt fieri partibus inauditis, nec tolli inaudito ſequeſtrante. 286. 7. 12. in all.
Sequeſtratio licet ſemper odioſa & regulariter prohibita ſit, aliquando tamen contra inauditum ex æquitate permittenda eſt. 286. 6. 1, 4
Sequeſtratio licèt nullo iure facta, tolli non poteſt inaudito eo qui impetrauit vt fieret. 285. 5 1
Sequeſtrationis ratio nulla habenda eſt, ſi inter condemnatum & eum qui ſequeſtrationem petiit colluſio intercedat. ibid. 6
Sequeſtrationi beneficij tam locus eſt cum neuter litigatorum habet ius obtinendi. 52. 95. 13 in all.
Sequeſtrationi beneficij nullus vnquam locus eſſe poteſt, ſi titulus aliquis, dummodo ſaltem coloratus adſit. 32. 23. 5, 6
Sequeſtrationem tollere nihil aliud ferè eſt quàm ſequeſtrationis impetrantes aut prouiſionaliter aut diffinitiuè condemnare. 184. 9. 3
de Sequeſtratione facta pecuniæ debitæ quidem creditori, ſed quæ nec erat debitoris nec obligata debitori. 286. 59
SERVITVS quæ prædio ſemel quæſita fuit, ſine fundo retineri non poteſt 250. 11. 6 in all.
Seruitus debita fundo vendito ſequitur fundum, licèt non ſit tam neceſſaria tempori quam fuit venditori. 247. 2. 1
Seruitus indefinita ſic interpretanda eſt, vt quàm minimo fieri poteſt incommodo ſeruiens fundus oneretur. 248. 4. 1
Seruitus pro parte amitti non poteſt, ſicut nec acquiri. 248. 3. 6
Seruitus conſtitutio alienationis ſpecies quædam eſt. 247. 2. 7 in all.
Seruitutes pactionibus, iuſtiſque conuentionibus rectè conſtituuntur & acquiruntur. 248. 3. 5 in all.
Seruitutes omnes cauſam continuam habere debent, & perpetuam, nullæ diſcontinuam. ibid. 3. in all.
Seruitutes ſiue vrbanorum ſiue ruſticorum prædiorum licet ſint incorporales, corporibus tamen accedunt. 250. 11. 3 in all.
Seruus etiam inuitus libertate donari poteſt. 737. 21. 1 in all.
neque SEXVS, neque communio dominij eximit violentum inuaſorem à pœna legibus conſtituta. 889. 28. 5
SIGILLVM non ſufficit vbi neceſſaria eſt ſubſcriptio. 314. 20. 1
Sigillum adhiberi poteſt interdum fraude conquiſita. ibid. 1 in all.
Sigilli alieni appoſitio, ſi modo nihil doloſè & in fraudem factum ſit, conſenſum & mandatum probat. 53. 3. 10 in all.
ex Sigillo regulariter probatur aut præſumitur conſenſus eius, cuius ſigillum eſt, niſi appareat ſignaſſe quem quaſi teſtem. 358. 3. 2 in all.
Sigilla ea ſunt recognoſcenda quæ ſunt ignota, non quæ iam nota. 57. 29. 2 in all.
SIGNVM non ſufficit, niſi etiam adſit res ſignata. 756. 7. 5 in all.
SIMONIA eſt, ſi quis beneficium reſignet in fauorem certæ perſonæ in manibus ordinarij. 41. 54. 4 in all.
Simonia ſemper excipitur verbis expreſſis, & ſi nihil de ea dictum, excepta intelligitur in adiudicandis beneficiis. 52. 91. 6 in all.
SIMVLATA pro infectis haberi debent. 604. 5. 9 in all. & 876. 16. 6 in all.
SIMVLATIO eſt vicium contractus non perſonæ, ac proinde tale quod afficit rem quæ ex eiuſmodi contractu vel petitur vel poſſidetur. 252. 2. 3.
Simulatio, in animo conſiſtit. 224. 60. 2 in all.
Simulatio habet conſenſum aliquem, ſaltem fictum; falſitas verò ne fictum quidem. 353. 6. 5 in all.
Simulatio vix vnquam ſine dolo eſt. 321. 51. 4
Simulatio probari poteſt ex ſolis indiciis & coniecturis. 434. 4. 2 in all.
Simulationis aut vſuræ ſola allegatio reſtitutionis remedium non excludit. 889. 29. 12. 3
Simulationis præſumptio inducitur ex ſola poſſeſſionis retentione inter perſonas ſuſpectas, ſi retinendæ poſſeſſionis ratio nulla fuerit. 353. 5. 1 ad 5
Simulationis probatio eſt in arbitrio & æſtimatione iudicis, pro locorum, temporum, & perſonarum varietate. 324. 60. 5
Simulatione quandocumque probata contractus pro nullo habendus eſt. 321. 51. 11. in all.
SINGVLÆ quæ non proſunt inulta iuuant, 440. 18. 13 in all.
SIQVIDEM, dictio taxatiua excludit omnes alios caſus præterquam ſi qui ſint ſimiles, 602. 1. 32 in all.
SOCER ſoceri, in cauſa ſoceri, iudex eſſe non poteſt. 175. 17. 1, 2
Socer ſoceri pluſquàm adfinis eſt, manente nimirum adfinitate, non etiam diremptо matrimonio. ibid. 2, 3 in all.
SOCIDA Italis quid. 451. 5. 4 in all.
SOCIETAS perpetua, quæ. 35. 10. 1 in all.
Societas quando inter fratres tacitè contracta intelligatur. 402. 3. 1, 2, 3
Societas vniuerſorum bonorum tacita contrahi non poteſt. 403 5. 1 all.
Societas non ſoluitur ſi vnus ex ſociis ignorante altero aliquid ſuo proprio nomine in fraudem ſocij acquirat. 402. 3. 4 in all.
Societas diſſoluitur per acquiſitiones ſeparatim factas, ſi factæ ſint ſciente & patiente ſocio. 403. 5. 5 in all.
Societas ſemel extincta quando tacite renouata intelligatur. 402. 4. 1 ad 6
Societatis ineundæ voluntas non poteſt declarari poſt mortem eius cuius viuentis ſocius fieri quis potuiſſet. 429. 6. 1, 2
Societatem ſecum factam pupillus approbare poteſt, multo magis renouatam in ipſius vtilitatem. 4. 12 in all.
Societate coita ad tempus, qui ante tempus renunciat, ſocium quidem à ſe, ſed non ſe à ſocio liberat. 460. 36. 6 in all.
SOCIVS partem ſuam rei communis vendere poteſt. 261. 12. 1
Socius acquirens priuato nomine an teneatur bona acquiſita ſocio communicare. 403. 5. 6
Socius vniuerſalis non tenetur communicare dotem ſed tantum fructus. 404. 7. 1 ad 4
Socius inſtitoris, qui eum cæteris præpoſuit, etiam ſi eum inſtitutorem admiſerit de eius facto tenetur. 402. 2. 1 ad 6
Socius non obligatur creditori ſocij, niſi pecunia in communem vſum ſocietatis verſa ſit. 344 5. 4 in all.
Socius non tenetur ad æs alienum à ſocio contractum extra cauſam ſocietatis. 402. 1. 2
Socius non poteſt prætextu communionis intercedere quo minus pars ſocij etiam ante diuiſionem capiatur pignori ab eo qui ſocium habet condemnatum. 924. 2. 1 ad 10
inter Socios damna omnia ſicut & lucra communicantur. 458. 22. 4 in all.
SOLENNITAS iuris per conſuetudinem remittit poteſt 69. 5. 2 in all.
Solennitates non ſunt multiplicandæ. 333. 25 8. in all.
Solennitates variæ in audiendis teſtibus requiruntur. 339. 47. 1 in all.
Solennitates teſtamentorum ſunt iuris poſitiui. 599. 22. 4
SOLVENDVM eſt legatum in ea monetæ bonitate quæ fuit tempore teſtamenti ſiue melior moneta tum fuerit ſiue deterior. 1013. 44. 1, 2, 3
Soluendum eſt pretium venditori offerenti ſatisdationem de euictione, licet lis mota ſit emptori per quaſi Seruianam. 423. 2. 1, 2
SOLVENES bona fide ei qui credebatur habere ius accipiendæ ſolutionis liberatur, maxime ſi ſoluat poſt condemnationem, etiamſi poſtea reſciſſum ſit iudicatum, niſi ſoluens ſciuerit vndecunque. 10. 11. 38
Soluens executori non habenti mandatum non eſt liberatus, niſi alia nulla ratione potuit effugere carceres. 1006. 24 1
Soluens marito contra legem in dote addictam non liberatur. 515. 19. 3, 4
Soluens vero tutori omni modo liberatur & ipſo iure. 567. 2. 1, 2
Soluens vni ex pluribus creditoris heredibus pecuniam ſub pœna vel ſub pignore debitam vt totum pignus liberet quod indiuiduum eſt, non tantum pignus in ſolidum liberat ab hypopothecaria ſed & ſeipſum à perſonali actione dum modo nihil faciat dolo malo. 304. 2. 6 in all.
Soluenti tantùm prodeſt iubentis magiſtratus autoritas, quantùm chirographi redditio. 301. 6. 8, 9
SOLVERE legata iuſſus, eas quoque pecunias ſoluere debet, ex quibus liberi etiam pro legitima ſunt inſtituti. 666 7
Soluere legitimam in pecunia relictam iuſſus debet eandem ſoluere in corporibus bonorum. 667. 8
Soluere nemo cogendus priuſquam in eo ſtatu res ſit vt ſoluendo tutam & plenam liberationem conſequi poſſit. 390. 39. 5
Soluere non eſt cogendus ſubſtitutus in locum eius qui emit à falſo herede, detecto dolo falſi heredis, qui ſi non ſit ſoluendo, æquius eſt manere in damno primum emptorem quàm ſecundum. 1025. 22
Soluere non valenti quomodo ſuccurratur. 390. 39. 22
Soluiſſe videtur is qui mandauit ſolui, tum etiam cùm ignorat factam ſolutionem. 145 4. 5 in all.
Soluere de ſuo videtur, qui rem ſuam vendi ad ſoluendum patitur. 1044. 3. 9 in all.
qui Soluit ex præſcripto iudicis & ad modum præſcriptum liberatur, nec imputari poteſt ei, cur non appellauerit, etiamſi iudex malè decreuerit. 1002. 9
qui Soluit indebitum pro alio, ſolam condictionem ſibi acquirit aduerſus eum qui ſolutionem accepit. 1003. 10
qui Soluit minor cum curatoris autoritate tutus eſt neque curioſus eſſe debet quam in rem poſtmodum pecunia impendatur. 133. 1. 11.
SOLVTIO eſt naturalis modus diſſoluendæ cuiuſlibet obligationis quomodocumque contractæ. 132. 23. 17
Solutio non tantum iuris autoritate ſed etiam naturaliter obligationem diſſoluit. 298. 7. 12, 13 in all.
Solutio annuæ penſionis pro tribus annis continuis inducit præſumptionem totius debiti in præteritum ſoluti; ſed tamen contra præſumptionem hanc admittitur probatio. 1009. 32
Solutio canonis annui debet fieri per poſſeſſorem. 421. 1. 2
Solutio non tollit alliam obligationem, quam in cuius cauſam facta eſt 379. 5. 6 in all.

Source : BIU Cujas

Solutio cum in certum locum destinata est, debitor potest eo loco conueniri licet ibi domicilium non habeat. 153. 3. 2 in all.

Solutio debiti probari potest per testes, per confessionem aduersarij probandam, per testes etiam in tertia instantia. 336. 36. 1, 2

Solutio patis census impedit fideicommissum. 476. 27. 6 in all.

Solutio partis debiti, adeóque totius etiam debiti liquidi, quandiu aliquid liquidandum supereſt non potest inducere hypothecariam, ne quidem pro parte. 1002. 8. 1, 2, 3

Solutio incerti non potest liberare debitorem. 168. 14. 11. in all.

Solutio eius præstationis, quam sufferram vocant, potest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem, non autem ad tandam ingenuitatem & plenam libertatem. 750. 2. 1

Solutio quantitatis incertæ fieri non potest. 381. 10. 1 in all.

Solutio facienda est in ea æstimatione aureorum quæ est tempore solutionis si sint promissi aurei soluendi in auro, etiamsi creuerit citra deteriorationem monetarum. 1007. 27. 2 in all.

Solutio facienda in tot aureis æstimatis per libras regias, non tam ex aureorum quàm ex librarum numero æstimari debet, & potest fieri in quacunque moneta admissibili in loco solutioni destinato, dum ne deteriorata sit. 1010. 36

Solutio facta apparitori quamuis nullum ad solutionem accipiendam mandatum habenti liberat soluentem, si modo facta sit iusto metu carcerum & quid si apparitor acceptam pecuniam non statim reddat creditori. 1013. 48. 1

Solutio facta cedenti, nocet cessionario, qui non denunciauit. 412. 18. 1 ad 6

Solutio facta creditori suppositio per reum criminis liberat debitorem qui fraudem non participauit, & cui nihil potest imputari. 1055. 8. 1

Solutio facta vero creditori facilius nocet cessionario, quàm pactum cum eo initum. 303. 9. 10 in all.

Solutio facta per emphyteutam ei qui procurator credebatur valet ad solutionem. 475. 19. 1, 2

Solutio facta patri proprio nomine quæ fieri debuerat tanquam patri liberat debitorem. 1017. 56

Solutio facta gerenti se pro tutore liberat debitorem perinde ac si ille verè tutor fuisset, si pecuniam in rem pupilli versam esse probetur. 567. 2. 5 in all.

Solutio tutori facta quid differat ab ea quæ fit pro tutore gerenti. ibid. 1, 2

Solutio facta ei cui cessum erat debitum quasi vero creditori liberat debitorem, quamuis ex post facto appareat nihil cessionario debitum fuisse. 1007. 28

Solutio facta simpliciter cedit in vsuras potiùs quàm in sortem, si vsuræ potuerunt exigi, non etiam si fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ, sed nondum taxatæ. 1009. 31

Solutio facta falso procuratori non liberat soluentem, sed obligat accipientem de indemnitate debitori præstanda, maximè si verus creditor postea exegerit solutionem. 1008. 29

Solutio contra iudicis præceptum facta, nec excusat soluentem, vtpote qui sit in dolo. 304. 11. 5 in all.

Solutio si excedat vel vnum nummum supra quàm debetur in totum viciatur. 287. 1. 1

Solutio non potest allegari post arrestum, quo fuit pronunciatum de non solutione siue expressim de eo renunciatum sit, siue per relationem ad sententiam. 781 6. 1

Solutio ante moram alio loco peti non potest, quam destinato. 153. 3. 1 in all.

Solutio non præsumitur pro debitore chirographum habente. 1007. 28. 16 in all.

Solutio probanda est ab eo qui allegat quoniam est facti. 781. 6. 1 in all.

Solutio si probetur incontinenti, vel probari possit intra dilationem competentem, non est interim conductor condemnandus. 455. 18. 1

Solutio probari non potest nisi probata numeratione vel vera vel confessa. 272. 130. 1 in all.

Solutio quamuis probata per solam creditoris priuatam scripturam interrumpit præscriptionem. 779. 24

Solutio per partes magna habet incommoda. 25. 7. 1 in all.

Solutio accepta sine protestatione purgat moram præcedentem, & commissam præcedentis moræ pœnam diluit. 379. 5. 5

Solutionis acceptæ confessio non probat semiplene si absente parte facta sit, nisi pars solutionem alleget. 324. 62. 1, 2, 3

Solutione accepta cogitur creditor & instrumentum reddere, & apocham conscribere, nec alterutrum sufficit si vtrumque præstare creditor possit. 1089. 3

Solutionis confessio probata per vnum testem non sufficit ad iuramentum suppletiuum. 331. 11. 1, 2

Solutionis mora indebiti non facit quod fuit debitum. 223. 12. 6 in all.

Solutionis oblatio captiosa est ex qua neque condemnatio, neque exactio præsens sequi potest. 325. 65. 9

Solutionis oblatio incongruo loco vel tempore facta non prodest. 195. 10. 5

Solutionis tempus inspiciendum est, cùm agitur de æstimanda re, cuius solutione debitor liberetur. 447. 5. 1 ad 9

ex Solutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor, secus est si prorogata fuerit obligatio pura ex causa tacitæ reconductionis. 990. 25. 1, 2

Solutionem licèt primus locator à secundo conductore acceperit, non ideò tamen amittit actionem aduersus suũ conductorẽ. 458. 28. 1 ad 5

Solutionem à fideiussore factam esse probatur contra tertium creditorem ex sola chirographi possessione. 989. 21. 1

Solutionem habere melius est quam obligationem. 633. 35. 3 in all.

Solutionem qui purè & sine condicione ac protestatione allegat, debitum fateri videtur. 325. 65. 1, 2

Solutione facta instrumentum reddi solet. 350. 25. 3 in all.

in Solutione per biennium cessante conductore expelli per locatorem conductor potest, nisi vel satisdet vel fructuum sequestrationem patiatur. 462. 44. 1 ad 6

in Solutione quotæ decimæ spectauda maximè est loci consuetudo, etiam quæ possit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri aut factum esse probetur. 1032. 3. 1, 2, 3

Solutum precium creditori mulieris, cuius pecunia fuerat per maritum deperdita, debet esse mulieris periculo. Nonnulli verò dicunt debere esse posterioris creditoris. 439. 16. 14, 15

Solutione tantùm debiti non etiam confusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum hypothecaria. 895 1. 3. 4, 5

de Solutione dotis profectitiæ facta patri habenti penes se instrumentum dotis, siue dos illa fuerit communis patri & filiæ, siue propria filiæ ex eius stipulatione. 530. 18. 1 ad 14

SORDIDITAS patris non nocet filio qui nobilitatem trahit ab auis. 1110. 14. 1

Soror dicitur esse in communione cum fratre propter legitimam, ac non etiam liberi cum parentibus. 732. 6. 1

SORTILEGIVM & maleficia quomodo credenda & quibus probationibus crimen hoc deregi, ac pro vero haberi possit. 1071. 2. 1

Sortilegio vsus qui reperitur ad vim tormentorum eludendam, hoc ipso quasi ex nouo iudicio iterum torqueri debet. 1086. 3. 1

SPECIES non recipit functionem in suo genere. 239. 5. 14, 15

SPOLIATIO aut delectum est, aut delictum proxime accedit. 86. 11. 2

Spoliatio violenta dicitur, quoties inuito eo ad quem beneficium pertinet alius possessionem ingreditur, licet apertè nulla vis fiat. 313. 14. 34

Spoliatio per instrumentum locationis probatur, non dominium nec possessio. 313. 14. 1, 2

Spoliator restituere debet omnes fructus à se perceptos sine spe repetitionis, etiam si posteà in petitorio obtineat. 195. 8. 1, 2, 3

SPOLIATVS in possessorio obtinere potest, & tamen succumbere in petitorio. 194. 7. 3 in all.

Spoliatus ante omnia restituendus est. ibid. 3 in all.

Spoliatus restituendus est antequam conficiendi inuentarij tempus ei currat. 630. 22. 1

Spoliatus omnimodo pro malæ fidei possessore habendus est ex tempore litis contestatæ. 194. 8. 15

Spoliati causa fauorabilior est quàm eius qui in tantum turbatur in sua possessione. 65. 55. 7

SPONSVS futurus si quid sponsæ futuræ fauore illiciti matrimonij dederit, nulla id actione peti potest. 288. 2. 8 in all.

SPORTVLÆ debentur pro visione actorum litis. 181. 1. 1 in all.

Sportularum emolumentum debetur debitori ad cessionis beneficium admisso & ex bonorum, quæ cessa sunt, precio persolui debet. 181. 1. 1, 2, 3

de SPVRIO hærede instituto cum legitimabitur. 603. 2, 3

Spurij appellari solent qui nati sunt non ex concubina, sed ex damnato coitu. 697. 2. 6 in all.

Spurij & bastardi ex iure communi viles sunt & infames non nobiles, ex consuetudine vero nobiles apud pleraſque gentes. 1112. 20. 1

Spurij & parentibus & inuicem succedunt, si modo non sint nati ex damnato coitu, & punibili secundum leges ciuiles. 722. 7

Spurij ex damnato coitu suspectis legitima nulla debetur, ne quidem ex æquitate canonica: alimenta autem ex ea æquitate debentur. 297. 4. 3 in all.

STATVS nouissimus est, qui ex vnico actu; dummodo vltimo probatur. 34. 34. 2

Status nouissimus, in quæstionibus omnibus de beneficij attendi debet. ibid. 1

Status vltimus attenditur cùm de sola beneficij possessione apud iudicem sæcularem contenditur, & ex nouissimis actibus apparet beneficium aliter quàm per electionem conferri solitum esse. 31. 18. 2

ad Statum suum pristinum facilis & fauorabilis est vniuscuiusque rei reditus. 34. 35. 13

STATVTVM ex frumento de censu debito, factum est ad eorum auaritiam coercendam qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus & negligunt censuum suorum exactionem, eo fine, vt inopiæ occasione captata, possint precia postulare. 282. 17. 18 in all.

Statuta quæ à iure communi exorbitant, non sunt extra casus suos extendenda, ne quidem ex identitate rationis. 290. 3. 6 in all.

STIPENDIA cœpti trimestris ad hæredem Senatoris transmittuntur; qui si post inchoatum trimestre in amplissimum ordinem cooptatus fuerit, ei stipendia ex quo seruire cœperit, debebuntur. 71. 1. 3

STIPVLANDI ius ex generali, & vbique gentium recepta consuetudine pro absentibus habet notarius. 430. 9. 4

Stipulatio, verborum obligatio nuncupatur. 215. 1. 4 in all.

Stipulatio per legem duodecim tabularũ non diuiditur. 262. 14. 5 in all.

Stipulatio semel commissa resolui postea nunquam potest. 476. 28. 10 in all.

Source : BIU Cujas

Stipulatio non contrahitur inter inuitos aut ignorantes. 1044. 13. 15 in all.

Stipulatio legatorum & fideicommissorum nomine interposita eadem recipit conditiones quas actio ex testamento. 699 8

Stipulatio pœnalis neque præcedentem obligationem nouat, neque alternatiuam eam facit, vt debitori electionem acquirat. 292.11.1,2,3

Stipulatio pœnalis non nouat recedentem obligationem. 102. 11. 5 in all.

Stipulatio Aquiliana, licet generalissima non extenditur ad incogitata. 112. 12. 1

à Stipulatione Aquiliana caueant sibi contrahentes veterum dictum. ibid. 3 in all.

ex Stipulatione vna quæ semel commissa fuerit, sæpiùs agi non potest. 733. 8. 3 in all.

Stipulationes omnes sunt stricti iuris. 215. 1. 1 in all.

Stipulator sicut cogi non potest vt agat ex stipulatione, ita nec æquum est stipulationem pœnalem prodesse debitori vt adferat illi commodum electionis, cùm aduersus eum interposita sit. 292.11.6,7

STVPRVM simplex in vidua impunitum est, in virgine autem qumodo sit puniendum. 1065. 5. 1

Stuprum probari non potest per testes domesticos, se illos tantummodò indicium facere. ibid. 11 in all.

SVBDITORVM distractio non est permittenda. 1077.14. 2

ex SVBFEVDI alienatione debetur laudimia feudi domino, si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco. 468. 3. 1

SVBHASTATIO sola non facit debitorem possessorem si non sit. 765. 41. 1

Subhastatio facta pro indebito an & quando valeat. 933. 6. 1 ad 6

Subhastatio etiam nulla, si modo pro debito facta sit, tenet contra quoslibet debitores. 932. 5. 1,2,3

Subhastatio fieri non potest quin possessori sua auferatur possessio per leuationem, vt vocant, id est, per ipsam pignoris captionem. 987.24. 5 in all.

ex Subhastatione nulla nec dominium transfertur nec possessio, tota autem subhastatio nulla est si quid in ea vel minimum peccatum sit contra formam statuti. Sed hoc quantum ad cæteros non quantum ad debitorem ipsum. 932. 4. 1 ad 12

Subhastationes quomodo rescindi possint. 420. 1. 25. 1,2

Subhastationum dies, ex quo captæ sunt, sunt continui, ideóque nec interruptionem facilè patiuntur si quis intercedat vt appellet. 98. 12. 1 in all.

Subhastationibus rescissis in causa immodicæ læsionis fructus non restituuntur. 420.26.1,2,3

SVBORNATIONIS testium metus non est in eo quod est notorium. 339. 50. 2 in all.

SVBREPTIONIS & obreptionis allegatio non potest remorari executionem rerum à Senatu iudicatarum, sed post factam iudicati executionem reuocandum est arrestum per viam supplicationis & mulctandus ille qui obrepsit Senatui. 825. 18. 1,2,3

SVBROGATIO non facilè fit in rebus singularibus. 255 12.17 in all.

de Subrogatione mobilium, quæ reperta sunt in hæredis grauati hæreditate. 711.11

SVBROGATVM sapit naturam eius in cuius locum subrogatum est. 374.7. 3 in all.

Subscriptioni & propriæ manus subnotationi stare quisque debet. 277.5, 2 in all.

Subscriptio non facit quo minùs falsum committi possit. 312. 11. 5 in all

Subscriptio, nec sigillum magni Abbatis Cluniacensis, aliorumque personarum donec sit recognitum, nullam fidem facit. 59.29.1

Subscriptio notarij vnum est de essentialibus instrumenti. 349. 21. 1 in all.

SVBSTITVI potest vni homini in singulas causas alius & alius hæres, multo magis pluribus per fideicommissum singulis in causas singulas. 605.7. 5, in all.

Substitui possunt per fideicommissum personæ nondum natæ si modo reperiantur in rerum natura tempore conditionis existentis. 606.9.1 in all.

SVBSTITVTIO finitur statim atque in primo gradu locum habuit. 686. 35

Substitutio non potest fieri vulgaris, quin testator sermonem suum conferat ad substitutum. 606 9.4 in all.

Substitutio breuiloqua sua natura est vulgaris, sed continet etiam fideicommissariam, si fiat per verba habentia tractum temporis. 611. 7. 1

Substitutio compendiosa quæ sit. 619. 24. 17 in all.

Substitutio compendiosa an contineat pupillarem, cum mixta est reciproca inter liberos disparis ætatis. 617.21

Substitutio compendiosa etiam facta sub conditione illa, si sine liberis, est pupillaris intra pubertatem, si modo mater non sit in medio. 616. 20

Substitutio compendiosa apta est sui natura comprehendere omnes species substitutionis. ibid. 7 in all. & 617. 21.1 in all.

Substitutio compendiosa cum ad bona testatoris restricta est, fideicommissariam tantum inducit. 610.5.2

Substitutio pupillaris testamentum pupilli est. 646. 1. 2 in all.

Substitutio pupillaris, quæ continetur in compendiosa excludit matrem ab intestati successione, non à legitima. 608. 2

Substitutio pupillaris tacita quibus ex coniecturis possit admitti etiam contra matrem. 615.16.1

Substitutio tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem, quæ non est cohæres filio data, præsertim si conuolet ad secunda vota, & in eum casum sit ademptum legatum quod fuerat ei datum. 618. 23

Substitutio vulgaris verè ac propriè est substitutio. 612. 10. 2 in all.

Substitutio vulgaris nihil aliud est, quam secunda aut hæredis secundi institutio. 611. 11. 4 in all.

Substitutio vulgaris expressa numquam trahitur ad fideicommissariam, breuiloqua non nisi interdum compendiosa ferè semper. 612.10.1

Substitutio vulgaris & fideicommissaria quibus casibus vitietur ex graduum interruptione. 614. 14 quid differant. ibid. 3 in all.

Substitutio facta posthumo in eum casum, si non nascetur, nunquam potest habere vim pupillaris expressæ, posthumo nato, nec potest continere compendiosam. 619. 24

Substitutio facta in fauorem personarum nondum conceptarum facilè creditur fideicommissaria. 613.12

Substitutionis verba si sint apta comprehendere filias, non facile capienda est interpretatio quæ illas excludat, licet in aliis partibus testamenti facta sit mentio masculorum. 699. 10

Substitutionem neque vulgarem neque fideicommissariam perimit graduum interruptio. 614. 13. 1

SVBSTITVTVS quando ex liberis est, pro eo voluntatis coniectura semper maxima est & fortissima. 37. 43. 3 in all.

Substitutus primus si sit ex liberis, prodest secundo substituto, quamuis extraneo, ad matrem in totum excludendam 615. 17. 1

Substitutus per fideicommissum post mortem hæredis rogati, nihil penitus iuris habet viuo hærede, cui liberum est de iis bonis fauore alterius fideicommissarij disponere, dum ne in præiudicium hæredis. 714. 19

ex Substituti facto tenetur qui eum substituit, sed non nisi in subsidium. 192. 2. 1, 2

Substitutis per fideicommissum masculis ex familia non presbyteris, non aufertur fideicommissum ei qui conditionis euenientis tempore non fuit presbyter, licet postea factus sit. 697. 1

Substitutus pupillaris sit ex consuetudine possessor ipso iure bonorum pupillarium, ac multo magis eorum possessionem occupare propria auctoritate potest. 649. 6

Substituto per reciprocam viuente, & eius liberis, etiam superstites liberi ex præmortuo censentur vocati. 676. 37

Substituto an prosint ad excludendam matrem, verba vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum, apposita in institutione. 615. 18. 1

Substitutum nullum habet, qui habet fideicommissarium. 610. 6. 2 in all.

contra Substitutum venientem ex compendiosa substitutione, tertius possessor potest excipere de iure matris. 614. 15. 1

Substitutis per fideicommissum superuenientibus & eorum liberis, etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur. 678.7

Substitutis superuenientibus & eorum liberis non vocantur liberi etiam transuersalium, nisi ordine successiuo parentes, & in causam vulgarem. 676.9

si SVCCEDAT dominus non domino qui non tenebatur de euictione, eatenus dumtaxat repellendus est dominus quatenus ex defuncti hæreditate lucratus est licet inuentarium non fecerit. 304. 1. 8 in all.

SVCCEDENDI ius ab intestato sicut & ex testamento publicum dicitur. 108. 25. 8 in all.

Succedendi ius siue ex testamento, siue ab intestato ex vi iuris positiui, cui pro arbitrio princeps derogare potest. 554 5. 7 in all.

Succedentes ab intestato iure repræsentationis, non ideo possunt succedere iure fideicommissi nisi sint vocati. 681 24

Succedere ab intestato non prohibetur qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure, nisi donationem agnouerit post mortem donatoris. 721. 4

SVCCESSIO testamentaria plerumque fauorabilior quam legitima. 37. 44. 3 in all.

Successio neque in suis neque in agnatis olim erat. 105. 18. 15 in all.

Successionis causa nihil commune habet cum persecutione criminis & vindictæ. 105. 2. 7 in all.

Successionis ius ex eo quod post patris, matrisve successionem fuit religiosus, non impeditur, nec mutatur. 59 27 2 in all.

Successionis ius est ex legibus quæ nec hæreditatem legitimam deferunt nisi mortuo patrefamilias. 104. 15. 22 in all.

ad Successionem qui non admittitur nec admitti ad partem speratur, non facit patrem. 59 27. 6 in all.

SVCCESSOR eiusdem iuris est cuius fuit decessor. 290. 5. 5 in all.

Successor in beneficio non tenetur stare colono prædecessoris nisi in casibus. 365. 19. 1, 2

Successor quilibet, etiam singularis simulationem contractus obiicere potest. 352. 2. 1, 2

Successor singularis non conuenitur actione personali, si non contraxit. 422. 1. 9

Successor singularis non tenetur ad æs alienum. 603. 4 9 in all.

Successor singularis nunquam per fictionem translatæ possessionis iuuatur. 221. 4. 4

Successor melioris conditionis non est quàm ipsius autor fuerit.

SVMMA maior minori re vera inest. 198. 1. 4

Source : BIU Cujas

SVMPTVS ſic ſemper ſunt faciendi vt aliquid ſuperſit, ne perſona aut res mergatur. 137. 1. 4 in all.

Sumptus facti à creditoribus in diſcuſſionis inſtantia imputantur aliquando iis, qui bonam cauſam non habuerint, aliquando hæreditati. 802. 43. 1

Sumptus facti ab hærede ad conſeruandas aut meliorandas res fideicommiſſo ſubiectas, ſunt ei à fideicommiſſario reſtituendi. 710. 8

Sumptus ad petendum legatum facti nullam habent hypothecam tacitam. 695. 11

Sumptus facti à talliabilis hærede cum beneficio legis & inuentarij, an & quando ſarciendi ſint à domino poſtea ſucceſſionem obtinente. 632. 31

Sumptus fruſtra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præſtandi ſunt qui conſtituit procuratorem. 805. 55. 1, 2

Sumptus contumaciales qui ante omnia refundendi ſunt ſufficit refundi per compenſationem. 798. 29. 1

Sumptus litis nemo contra ſeipſum ſubminiſtrare cogitur. 234. 1. 1 in all.

Sumptus litis nunquam veniunt in actionem, quandoque tamen in condemnationem. 204. 10. 1

Sumptus litis mulieri quæ perperam & temerè litigauit præſertim contra liberos non ſunt reſtituendi, quamuis futurum ſit vt dos minuatur. 523. 45. 3, 4

Sumptus qui non præſtantur niſi officio iudicis ſublata obligatione & actione principali peti non poſſunt. 809. 71. 1, 2, 3

Sumptuum nomine nunquam tantum repetitur quantum fuerit impenſum. 1013

Sumptibus ſuis opus tollere cogitur qui vi ædificauit. 786. 6. 6 in all.

Sumptibus ſuperuacuis nemo onerandus. 276. 46. 4 in all.

de Sumptibus litis cognitio eius eſſe debet, cuius eſt de negotio principali. 204. 10. 3

pro Sumptibus litis etiam criminalis non poteſt condemnatus retineri in carceribus, ſed in carceres detrudi poteſt ſi iuſſus ſoluere non parear. 796. 16. 1

SVVM poteſt quis dicere id quod cum alio commune habet. 1108. 3. 4 in all.

SVI hæredes præſumuntur ſe immiſcuiſſe, niſi cum hæreditas damnoſa eſt aut onerosa. 639. 3. 1

Suorum appellatione in teſtamentis an tranſuerſales quoque contineantur, ad quem vſque gradum. 667. 9

Suorum appellatione ſoli deſcendentes veniunt in vltimis voluntatibus, in contractibus verò etiam extranei hæredes. 665. 3

Suos hæredes non habent fœminæ. 588 4. 9

ad SVPPLEMENTVM legitimæ vt agatur quamuis ſufficiat quantulumcunque relictum eſſe, illud tamen modicum neceſſe eſt, certum & liquidum eſſe. 222. 9 4 in all.

Supplere non eſt Iuriſconſultorum. 675. 4. 8 in all.

SVPPLICATIO permiſſa non eſt, niſi ob eam ſtatuta pœna pendatur. 110. 5. 4

Supplicatio ciuilis neceſſaria eſt ad impugnandum arreſtum etiam nullum niſi facti error allegetur. 779. 1. 1

Supplicatio ciuilis interdum neceſſaria eſt contra arreſtum etiam ei, qui nec aditus, nec vocatus fuit. 781. 8 1

Supplicatio contra Senatuſconſultum non admittitur quin priùs mandatum illud ſit executioni. 887

Supplicator doloſus nunquam gaudere debet impetratis. 110. 6. 3

SVPREMA voluntas illa eſt quam nulla alia ſequitur. 604. 5. 5 in all.

SVSPECTAM rem facit perſonæ interpoſitio. 365. 19. 3 in all.

SVSPICABVM nihil eſt in malam partem de eo, qui bonam habet famam. 1073. 2. 2 in all.

SVSPICIO ferè pro veritate habetur in crimine falſi. ibid. 3 in all.

Suſpicionis cauſæ contra iudicem non ſolùm allegandæ, ſed & probandæ ſunt. 163. 7. 5 in all.

Suſpicionem quantulamcumque à poſteriore teſtamento abeſſe neceſſe eſt. 594. 14. 7

SYNDICATVS adminiſtratio ſi inter Syndicos diuidatur ſiue tacita ſiue expreſſa pactione, ſeparatim quoque ab iis ratio exigenda eſt. 294. 18. 3

Syndicatus diuiſio quæ ſit inter Syndicos iuris non iuriſdictionis eſt. 294 18. 2 in all.

SYNDICVS procuratoris partibus fungitur. 117. 7. 5 in all.

Syndicus de rato cauere non cogitur niſi de mandato debitetur. 294. 16. 4 in all.

Syndicus an & quando pro vniuerſitatis debito poſſit proprio nomine ex iudicato conueniri. 837. 1. 1

Syndicus vniuerſitatis nomine, ſi in vniuerſitatem delapſa ſit, literas moratorias ſiue annales, ſiue quinquennales impetrare poteſt. 77. 18. 1

Syndicus pro debito vniuerſitatis poteſt ex iudicato detrudi in carceres poſt neglectum præceptum iudicis. 813. 16. 1

Syndicus qui pro debito vniuerſitatis ſe, ſuáque omnia pignori obligauit, licet tanquam Syndicus, conueniri tamen etiam finito officio poteſt. 294. 15. 1, 2

Syndicus ſi tempori ſatisfieri creditori non curet de ſuo ſoluere cogi poteſt, mox tamen à poſterioribus ſyndicis quantum ratio & æquitas ſuadere videbitur, repetiturus. 290. 4. 5, 6

Syndicus qui mutuam pecuniam accepit ſi docere nequeat verſam eſſe eſſe in vtilitatem vniuerſitatis, proprio nomine conueniri poteſt. 290. 5. 7

Syndicus proprio nomine pro debito vniuerſitatis, etam finito officio conueniri poteſt, ſi interpellatus, vt ſolueret, fuerit negligens. 290. 5. 1

Syndicus ad ceſſionem bonorum non admittitur contra fiſcale debitum, licet debitum ſit vniuerſitatis. 870. 7. 1

Syndicus quamdiu rationes non reddidit & conueniri poteſt & condemnari vt cum effectu curet ſolui debitum per nouos ſyndicos intra certum tempus arbitrio iudicis pro perſonarum qualitate & debiti quantitate ſtatuendum. 290 4. 2, 3, 4

Syndici confeſſio in ea re de qua non habeat ſpeciale mandatum non nocet vniuerſali. 841. 4. 1

Syndico officium ſuum damnoſum eſſe debet. 290. 4. 1 in all.

per Syndicum facta ſolutio præſumitur facta nomine vniuerſitatis, præſertim in antiquis etiam ad interrumpendam præſcriptionem, ſi modo probetur facta ex eadem cauſa.

T

TABELLIONIS cuiuſlibet officium, licet vtilitate priuatum ſit, tamen authoritate eſt publicum. 343. 1. 2 in all.

TABVLÆ non ſunt apertæ ob hoc ſolùm quod pronunciatum ſit aperiendas eſſe. 332. 21. 1 in all.

Tabulas naturaliter & re vera apertas eſſe oportet ad cognoſcendum teſtationes. ibid. 1 in all.

TACITA pupillaris regulariter contra matrem non admittitur. 608. 1. 2, 3, 9

Taciti & expreſſi par eſt vis. 609. 24. 3 in all.

TALLIABILIS ſine liberis & condiuiſoribus decedentis bona omnia ad feudi dominum deferuntur. 720. 2. 1 in all.

Talliabilis poteſt cogi vt patiatur ſe manumitti, non etiam cogere dominum vt manumittat. 737. 21. 1

Talliabilis non poteſt eſſe teſtis in cauſa domini, niſi de re quæ per alios probari non poſſit. 333. 27. 1, 2, 3

Talliabilis plurium dominorum poteſt ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti. 745. 1. 1

Talliabilis aut Ligius duorum in ſolidum nemo eſſe poteſt, poteſt tamen eſſe talliabilis vnius & iuriſdictionabilis alterius. 748. 6. 1

Talliabiles non habent teſtamenti factionem actiuam niſi inter ſe. 736. 17. 1

Talliabiles decedentes ſine liberis, quibus locis faciunt eſcheatam in bonis omnibus etiam immobilibus, ſi pro homagio ligio aliquid vel minimum præſtetur. 737. 22. 5 in all.

Talliabiles inter omnes ſufficit duraſſe communionem inter aliquos vt poſſint ſuccedere etiam illi qui diuiſerunt, non tamen videtur diuiſiſſe, quæ partem ſuam doti dedit. 734. 13. 5

Talliabilium in ſucceſſione incapax ſit capax per capacem. 736. 16. 1

de Talliabilibus ad miſericordiam & de adſcriptitiis, qui bona aliqua acceperunt vt ſe tales profiterentur, & an relictis bonis poſſint libertatem recuperare. 747. 3. 1

TALLIABILITATIS profeſſio per partem facta nocet liberis poſtea quæſitis ſed non iam natis niſi ſint patris hæredes & ſde iis ſpecialiter pactus ſit pater. 748. 7. 1

Talliabilitatis geminata proceſſio ſi modò facta ſit ex interuallo inducit, probátque talliabilitatem. 747. 4. 1

TAXATIO ſumptuum litis pertinet ad eum ipſum iudicem qui condemnauit. 806. 59. 2 in all.

Taxatio ſumptuum & liquidatio fructuum fieri poteſt non citato eo qui propter ſuam contumaciam fuit condemnatus. 806. 59. 1 ad 4

Taxationem æſtimationis monetarum, quæ pro vſu & abuſu commerciorum ſit alia atque alia, ſolet Senatus Sab. probis viris committere, non ſibi reſeruare. 1005. 21. 1, 2, 3

in Taxationem cuius loci & temporis veniant expenſæ. 813. 89. 1

de Taxatione expenſarum ei, qui non habuit domicilium alibi quàm vbi litigauit. 812 86

TEMERITAS quodammodo delictum eſt. 184. 12. 7 in all.

TEMPVS deliberandi quando incipiat currere hæredi. 638. 46. 12

Tempus redimendi ex contractu non currit quamdiu probabiliter dubitari poteſt de viribus & validitate contractus. 778. 22. 1

Tempus 30. vel 40. annorum dicitur antiquum. 771. 1. 6 in all.

Tempus in teſtamentis non niſi pro hærede adiectum intelligitur. 223. 12. 5 in all.

Tempus mortis inſpicitur in æſtimando eo quod coniugi plus donatum eſt. Et quod excedit applicatur liberis. 503. 11. 1 ad 5

Temporis diuturni lapſus omnem omnino præſumptionem tollit violentæ aut clandeſtinæ aut precariæ poſſeſſionis. 150. 9. 3

Temporis antiquitas facit omnia præſumi ſollemniter acta, cùm habeat vim tituli. 125. 1. 6 in all.

qui Tempore prior eſt etiam in prætorio pignore potior eſt in iure. 924. 1. 1, 2, 3

Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo hærede etiam in præiudicium fideicommiſſarij. 779. 23. 1

TENENT multa iam facta quæ fieri prohibentur. 52. 95. 13 in all.

TESTAMENTVM definitur iuſta cuiuſque ſententia. 602. 1. 11 in all.

Source : BIU Cujas

Testamentum qui facere potest, multo magis codicillos. 598.19.9
Testamentum omne eo animo & voto fieri debet quasi futurum postremum. 604.5.5 in all.
Testamentum propriis viribus subsistere non ab alterius voluntate pendere debet. 592.6.6 in all.
Testamentum priùs valere debet quàm vt hæres quisquam ex eo esse possit. ibid.
Testamentum non potest pro parte valere & pro parte non valere. 595. 16.6 in all.
Testamentum confirmatum dicitur quod rumpit vel irritum per se fieri ampliùs non potest. 597.18.21
Testamentum militare cùm iure militari factum est, iure directo valet. 592. 7.6
Testamentum nuncupatiuum si probandum sit per testes, nec dum aperiæ sint testationes, mittendi sunt interim legitimi hæredes in possessionem. 647.4
nuncupatiuum Testamentum quid differat à testamento in scriptis. 601. 30. 1, 2, 3
Testamentum nuncupatiuum non reuocatur per cancellationem scripturæ, licet testator habuerit animum reuocandi. ibid. 4
in Testamento nuncupatiuo potest quis sibi adscribere, si modò probetur illud per testes non per scripturam. Item quibusdam aliis casibus. 1077.1.1
Testamentum factum per nuncupationem hærede non nuncupato, non potest valere iure testamenti in scriptis, licet habeat solennitates requisitas nec si adsit clausula omni meliori modo. 591.4.1 ad 5
Testamentum nuncupatiuum allegans, non scriptum, debet exprimere annum, mensem, diem & locum, sed non testes. 592.8.1 ad 6
Testamentum per codicillos neque reuocari neque confirmari potest. 598. 1. 1 in all.
Testamentum factum apud acta coram duobus testibus valet, sed non quod factum est coram commentariensi in carcere. 599. 23. 1, 2
Testamentum factum adhibito minore quam quinque testium numero, etiam ab eo qui vel parochum vel notarium pluréue testes adhibere voluit, nec potuit, nullius est momenti. 590. 2.1 ad 22
Testamentum factum ad interrogationem alterius non valet, nisi aliunde constet de eadem voluntate. 606. 11.30 in all.
Testamentum à cæco factum non aliter valet, quàm si præcise & ad vnguem tota illa solennitas seruata sit quæ à Iustin. præscripta est. 600. 28. 1
Testamentum tempore pestis non pauciores quam quinque testes requiret, nisi factum sit à Syndico, aut alio publicum officium gerente. Testes tamen semper rogatos esse oportet. 591. 5. 1 ad 9
in Testamento facto tempore pestis debent testes esse puberes & masculi non fœminæ, si masculi inueniri possint. Et in eo quoque debet restiturionis. 592. 6. 1 ad 6
Testamentum ex causa ingratitudinis reuocati potest. 594. 14. 4 in all.
Testamentum posterius factum in fauorem eius cuius odio fuerat in priore inserta clausula derogatoria, non potest valere, maxime factum in domo ipsius instituti. 594. 13.1 ad 12
Testamentum à patre inter liberos legitimos factum, licet non habeat patris subscriptionem quatenus valeat. 599. 24
Testamentum patris imperfectum ratione voluntatis non sustinetur inter liberos: sustinetur tamen quantum ad legata relicta ad piam causam ex voto, vel in exornerationem conscientiæ. 600. 27
an Testamentum vnius ex coniugibus prædefuncti reuocetur iis simul testantibus si superstes suum reuocauerit; & quomodo liberis in priore institutis prouideatur. 631.18
Testamentum factum à reo læsæ maiestatis, qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit, valet. 598. 21.1,2
Testamentum vt reuocatum dici possit quæ requirantur. 601. 29.1,2
Testamentum vitiat non tantum præteritio patris, sed etiam matris hodie. 622.1.2 in all.
Testamentum vnum duarum personarum. 597.18.2 in all.
Testamentum non valet factum ruri coram quinque testibus, nec in vrbe coram 7. qui subscripserint, etiam quorum vnus sit notarius, nisi vel notarius stipulatus sit vel auditi fuerint testes. 599.25
Testamenti causa fauorabilior creditur, quàm causa liberorum. 232. 1 10 in all.
Testamenti nomen, aliud est, aliud codicillorum. 589. 1. 6
Testamenti prioris in quo plures hæredes fuerant instituti reuocatio valet, etiamsi in posteriore non nisi vnius facta sit mentio. 594. 16. 1 ad 10
Testamenti verba inspecta cognitáque esse oportet ad conuentionum omnium quæ de controuersiis fiunt validitatem. 286. 1
Testamento solenni posteriore reuocantur omnia quæ sunt relicta in priore etiam ad pias causas. 36.39.2,3
de Testamento, vt vocant, iurato, & quid si posterius etiam sit iuratum. 593.11.1 ad 14
Testamento reuocato tota defuncti voluntas quæ in eo scripta fuerat, irrita constituitur. 595.16.10
in Testamento ruri facto 5. testes sufficiunt etiamsi testamentum solenniter & in scriptis factum proponatur & si literatorum testium copia non possit haberi sufficit literatos subscribere pro literatis. 591. 5. 2 in all. ad pias causa contentum est duobus testibus etiam non rogatis nec masculis. ibid.
in Testamento in scriptis & inter liberos non requiruntur testes nisi quod ad legata data extraneis vel vxori. 600.27.7 in all.
in Testamento fœminæ quandoque fidem faciunt. Et quando. 592. 6.2
Testamento rupto agnatione posthumi, saluum est ius eligendi, & fide icommissum debet restitui electo. 678. 16
Testamento priore subsistente vtriusque coniugis, voluntas distinctè seruanda est, nec ab alteruro sine alteruutrius consensu codicillos fieri posse æquum est. 598.19.17
Testamenta sunt iuris gentium, quod ad originem, iuris ciuilis quod ad solennitates. 579.22.4 in all.
Testamenta quemadmodum aperiantur. 646. 1
Testamenta in scriptis & per nuncupationem incomparabilia. 600.27.6 in all.
Testamenta coniugum correspectiua sunt captoria. 598. 19. 1 in all.
Testamenta correspectiua nihil iubent. 597.18.19 & seq.
ex Testamentis duobus correspectiuis si non valeat reuocatorium posterius, neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur: & quid si in posteriore sit clausula codicillaris. 598.10.1
TESTANDI formam minus formalem præscribere potest Princeps, sed non facere vt testamentum ab initio nullum conualescat post mortem testatoris in odium agnati, cui iam fuit quæsitum ius successionis ab intestato. 599.22
TESTATIONES factæ ad futuram rei memoriam priusquam publicentur debent produci apud acta & deponi penes grapharium, debetque ea depositio fieri non à litigatore sed à commissario ipso qui testes audiit. 338.44.4 in all.
TESTATOR intelligitur se conformare iuri communi. 675. 8. 5 in all.
Testator non præsumitur grauasse descendentes in infinitum. 686. 35
Testator qui contra quam iurauerat aliud testamentum facit periurus est, si non impetret absolutionem. 594. 12. 1 ad 6
Testator qui duo testamenta condidit si posteriore affirmarit se non recordari verborum clausulæ derogatoriæ, quid faciendum. 593. 10. 1 ad 7
Testator si rationem expresserit cur se pœniteat prioris testamenti, posteriore testamento scriptus hæres præferetur. 594.14.2 ad 5
Testatus pro patre dici non potest qui nullo modo est testatus. 602. 1. 13. in all.
Testatus vtiliter intelligitur, qui à Principe facultatem impetrauit testandi coram minus solenni numero testium, quam à Principe præscriptum fuit. 599. 22.1
TESTIS qui semel deposuit non debet super eodem interrogari sine causa: & suspectus est si dicat se minus fuisse recordatum tempore primæ depositionis. 336. 34. 11 in all.
Testis qui semel interrogatus nihil aliud respondere vult apud iudicem nisi quod perstat in priore sua depositione, non caret falsi suspicione & ideo torqueri potest. 341. 37. 1, 2, 3
Testis varius torqueri potest, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari. 340.55.1
Testis quoties de falso est suspectus torqueri potest. 1085. 4 in all.
Testis vnus sufficit ad condemnandum non ad pœnam criminis, sed ad sumptus litis 1054. 3. 1
Testis vnus etiam integer non facit iudicium ad torturam, multò minus criminis socius nisi in crimine læsæ maiestatis. 1086. 7. 1
Testis vnicus non facit iudicium ad torturam nec criminis socius, nec infamis, nisi in crimine læsæ maiestatis. 332. 20. 1 ad 4
Testis instrumentarius, etiamsi sit domesticus, testimonij tempore audiri potest. 329. 7. 1
Testis male interrogatus iterum ex integro est audiendus. 339. 47. 1, 2, 3
Testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura. 1090. 23. 1 in all.
Testis sine iusta causa testationem ex interuallo corrigere non potest. 334. 30. 7
Testis in continenti se corrigere potest. ibid. 7. in all
Testis vnius testimonio quandoque creditur 336. 35. 1
Testis vnius suspicio per contestem purgatur. 333. 27. 7
Testi suum officium non debet esse damnosum. 1083. 4. 1 in all.
Testi contra suum commodum testificanti magis creditur. 338. 41. 1
Testes adhibentur vt veritatis fidem faciant 334. 29. 3 in all.
Testes auditi ex autoritate alterius magistratus, testationibus ad Senatum relatis, sunt repetendi. 329. 9. 1, 2, 3
Testes iurandi sunt, & exinde pro iuratis habentur. 329. 8. 1, 2, 3
Testes die feriato iurandi non sunt nisi partes consentiant eo die audiri, qui sit quidem feriatus, sed non in honorem Dei. 200. 2. 1
Testes singulares non probant. 339. 46. 1
Testes singulares regulariter non probant: nisi in certis casibus, 534 5. 1 in all.
Testes plures quàm decem super vno articulo audiri possunt, si de causis agatur quarum veritas ex quamplurimorum testimonio pendet. 330. 14. 1, 2, 3
Testes iam interrogati interdum etiam post didicita testificata iterum interrogari possunt, eo etiam, cuius interest, requirente. 328. 5. 1
Testes etiam minus solenniter interrogari faciunt aliquale iudicium imò & aliquando faciunt plenam probationem. 337. 40. 1, 2.

Source : BIU Cujas

Testes non sunt audiendi pro reo antequam sit in vinculis & de crimine responderit. 1056. 11. 1

Testes auditi ab alio quàm iudice quandoque repetuntur,nec tamen reo committuntur, sed & reperiuntur etiam qui committi non possunt. 334. 18. 1, 2

Testes instrumentarij impetrato diplomate indistincte audiri solent in facto quod non nisi per eos probari potest. 307. 1. 17

Testes instrumentarij non facilè reprobari possunt, si auditi sint ad instrumentum de pertinente. 334.29.1,2,3

Testes testamentarij semper rogari debent, quæ solennitas nunquam remitti debet. 591. 3 4 in all.

Testes plures regulariter requiruntur in testamento, quàm in donatione. 1047. 2. 1

Testes plures in globo,vnius tantum testis loco habentur,sed multò dignioris fidei si nullus ex omnibus sit cuius testimonium probabili aliqua obiectione labefactetur. 328. 3. 1, 2,3

Testes deponentes de institutione facta per nuncupationem debent esse contestes, etiam in figura & cortice verborum. 608. 2.1, 2

Testes non obstante appellatione audiendi sunt. 332. 22.1

Testes audiri possunt ex rescripto principis ad tuendam defuncti innocentiam prius quàm contra hæredes sit instituta accusatio. 333. 25. 4

Testes audiri possunt etiam post interlocutionem redditam de aperiendis testationum tabellis si modò re vera non fuerint apertæ. 332. 21. 1

Testes cuiuscunque ætatis & conditionis tempore pestis & belli audiri possunt. 339.48.1

Testes per turbam audiri possunt in summariis. 330.14. 4 in all.

vt Testes audiantur valet consuetudo etiam post didicita testificata & in quacunque parte litis. 1032. 6. 1, 2

an & quando Testes noui, etiam super iisdem articulis aut contrariis post didicita quoque testificata admitti possint. 342.62.2

Testes, etiam qui non nisi de fama deponunt obiiciendi & committendi sunt reo. 234. 28. 3 in all

Testes etiam nominati à parte dummodo absente audiri possunt officio iudicis. 327. 2. 12 in all.

Testes sunt committendi etiam in causa appellationis si reus crimen negauerit, licet in prima instantia sibi eos committi noluerit. 1057. 14 1

Testes in criminalibus non audiri ad futuram rei memoriam, quomodo accipiendum. 307.1.9 in all.

Testium dicta fauorabiliter interpretanda sunt & adiuuanda vt ad concordiam redigantur, non calumnianda. 341.59.1,4

de Testium triplici singularitate.Et an & quando tales testes possint coniungi vt fidem faciant. 534.5 3 in all.

TESTIFICANS de tractatu alicuius negotij non probat, nisi tractatum illum certo modo perfectum fuisse dicat. 334.30.1

TESTIMONIVM & viua voce & secreto dici debet. 340.52.1,2

Testimonium inimicæ personæ non potest non videri suspectum.440.18. 10 in all.

Testimonij dicendi necessitas ex iudicis ecclesiastici testimonio proficiscitur. 333.24.3

Testitutonia domestica admittenda non sunt ne quidem per viam monitorij nisi probandum id sit, quod nisi per domesticos probari potest. 342.60. 1

THESAVRARIVS Principi si se alicui obligauerit pro re ad Principis negotia pertinente, sed de qua Princeps ipse non erat antea eidem creditori obligarus, etiam post finitum officium poterit ex ea obligatione conueniri. 294.17.3 in all.

THORVS viri est non mulieris. 722. 8. 1 in all.

TITVLVS bonus præsumi non potest cum constat de inualido & vicioso. 42.56. 8

Titulus non præsumitur ex solo lapsu temporis. 748. 1. 1 in all.

Titulus defuncti non potest euadere in titulum superstitis. 46. 69. 4 in all.

Titulus beneficij probandus est per scripturam, non per confessionem parris.

Titulus in beneficialibus non probatur per solam visionem scripturæ tituli. 316. 29.1

Titulus solus emptionis aut alterius acquisitionis iuncta possessione non sufficit ad probandum dominum possessoris, nisi autoris etiam ius & dominium probetur. 49.83.1

Titulus,de his quæ vt indignis non est abrogatus apud Sabaudos. 652. 4. 1

Titulum iustum habens non ideò potest vincere in iudicio vindicationis, si nunquam possessionem adeptus fuerit, quia nec dominus. 325. 69.14 237. 1. 3

Titulum possessionis suæ ostendere nemo cogitur.

à Titulo non priore modò, sed etiam à posteriore discedit qui beneficium tanquam vocans impetrat. 475. 21.5

TORMENTORVM patientia purgat indicia nisi habita sit quæstio sine præiudicio indiciorum, quo tamen casu mutanda est pœna ordinaria in extraordinarium. 54.8.1

TORQVERI quis potest, sed moderatiùs ex longis & grauibus inimicitiis. 1090. 25.1

Torqueri non debet iterum quasi ex mendacio qui tormentis ipsis, vel statim post tormenta reuocat suam confessionem. 1087. 11.1 1086. 5.1

Torqueri non potest in socios quantumcumque graue sit crimen de quo agitur, qui gratiam criminis habuit à Principe. 1088. 14.1

Torqueri possunt hodie illi quos ius commune tormentis subiici prohibet:sed non tam facilè. 1088.13.1

TORTVRA est præparatorium ad mortem vel naturalem, vel ciuilem, vel saltem ad pœnam corporalem. 1089. 17. 5 in all.

Tortura facit personam testis integram quæ alioqui non esset integra. 1090. 23. 1

Tortura non est inferenda quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis. 1085. 1. 2 in all.

Torturæ subiici potest aliquis prius etiam quam de corpore mortuo constet, maximè verò in crimine assassinatus. 1089. 17.1

TOLERABILIA esse quæ vetus consuetudo approbauit, non est perpetuum. 70.8. 1

TRADITIO facta est ad aliquem finem & effectum. 407.9. 3 in all.

Traditio nullum ius tribuere potest facta ab eo qui nullum ius habuit. ibid. 5 in all.

Traditio facta ab illo qui nullum ius habuit nullum ius tribuit. 407.9.5 in all

Traditio anuli, vel calami,vel pilei non transfert possessionem, sed tantùm possessionis propria autoritate adprehendendæ potestatem. 786. 9. 1

Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem & quo iure dominium bonorum sub hasta venditorum transferatur in emptorem. 756. 7. 1

TRANSACTIO cum sit nudum pactum non parit actionem. 112. 13.4 in all.

Transactio sub prætextu instrumentorum rescindi non potest. 112. 13. 1, 2

Transactio post triginta dies elapsos insinuari debet. 111. 10. 1

Transactio, prohibita alienatione censetur prohibita, per quam res in alium transferatur. 441. 2 1, 2,3

Transactio cum quibusdam ex vniuersitate facta, neque possessio secuta in executione transactionis nocet cæteris ex vniuersitate ne quidem in possessorio. 775. 13. 1

Transactio facta de iure immunitatis non nisi audito procuratore generali homologari potest. 111.11.1

Transactio quæ vniuersitati vtilis est, inscia vniuersitate ex solo procuratoris consensu non est infringenda. 117.7.3

Transactiones nouant præcedentem obligationem, super qua dubitatum, transactumque proponitur. 109. 2. 1

TRANSIGERE is solus potest qui vel rei dominus absolutè est, vel speciale à domino mandatum in eam rem habet. 606. 10.4 in all.

Transigere alieno nomine, citra speciale mandatum, nemo potest. 111. 7. 1

TREBELLIANICA minuit massam ipsam hæreditatis,vt legitima massam bonorum. 444.10.10 in all.

Trebellianicam absumunt quinque annorum fructus, eò casu quo in quartam imputantur. 713.18

Trebellianica non deducitur ex pupillari substitutione sed ex fideicommissis. 609. 2. 9 in all.

Trebellianicam non amittant liberi primi gradus ob non confectum inuentarium. 709. 5

Trebellianicam non tantum & legitimam ex fidei commisso trahunt liberi primi gradus,vt cæteri, sed etiam præcipuos fructus retinent qui à cæteris in Trebellianicam imputantur. 708. 4

in Trebellianicam imputantur fructus percepti iure hæreditario,siue ab hærede,siue ab hæredis patre. 715. 24

TRIBVTVM Principis non imminuitur propter immunitatem alicuius particularis. 248. 40. 4

Tributum subditi quatuor casibus pendere debent. 469. 6. 1

Tributum nullum iudicati debetur pro sumptibus funerum & inuentarij adiudicatis in instantia discussionis. 798. 26.

Tributum iudicari debetur ad ratum petitæ quantitatis quoties implicita est quæstio dominij vel pignoris. 797. 24. 1

Tributum iudicati singulare debetur etiam pro adiudicata possessione si includat adiudicationem iuris, aut quantitatis. 158. 13. 1 ad 4 non debetur si nuda possessione agitur. ibid. n. 2

de Tributo subditis indicto ob equestris dignitatis accessionem. 469. 5. 1, 2

Tributorum indictio non nisi ex necessaria causa fieri potest. 444. 1, 2, 3

TRIREMIVM pœna aliquando irrogata iuuenibus cellarum effractoribus & vinum effundentibus. 70. 8. 7 in all.

pro TVRBA non possunt adduci vltra triginta testes. 330. 14. 4 in all.

TVRPITVDINEM suam allegare nemo potest.

TVTELA nulla hæreditario iure ad alium transit. 649. 7. 2 in all.

Tutelæ ratio, quamdiu tutela durat exigi non potest. 574. 8. 8 in all.

Tutelæ periculum ad tutorem spectat à die quo suscepta est tutela.190. 1. 4

TVTOR loco domini est. 830. 36. 5 in all.

Tutor verus solus domini loco habetur, non etiam is qui pro tutore gerit. 885. 13. 2 in all.

Tutor pro pupillo nec curator pro adulto hæreditatem adire potest. 130. 11. 4. in all.

Tutor satisdare debet, sicut & inuentarium facere. 190. 1. 6 in all.

Tutor pupillorum nomine iurare aut iusiurandum deferre de ea re quam

Source : BIU Cujas

quam ipsi nesciunt, potest. 269. 20. 5
Tutor se putans licet falso omnia potest facere quæ verus tutor facere deberet. 567. 1. 4. in all.
Tutor si repertorium non fecerit contra eum iuratur in litem. 191. 1. 5 in all.
Tutor qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit, non cogitur communes rationes reddere, nisi sint omnino connexæ. 660. 10
Tutor soli pupillo obligatur ad rationes reddendas, nō alij. 570. 8. 6 in al. cum rationes bene reddidit, aut ab iis reddendis liberationem consecutus est, ea quæ ex pupilli bonis penes se habet restituere. ibid. 9. in all.
Tutor datus pupillo qui sollenne inuentarium fecit, an & quando & quatenus teneatur post redditam pupillo rationem iterum reddere creditoribus. 526. 2. 1, 2, 3, 4, 10, 13
Tutor datus non debet appellare: sed se primùm excusare, postea si excusatio non admittatur, tum demum appellare. 846. 8. 1
Tutor rem pupilli male administrans non solum pupillo se obligat, sed iis etiam omnibus quorum interest pupillum ex tutoris facto & authoritate obligari, si qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur. 145. 2. 7, 8
Tutor qui appellationem pró pupillo à se interppsitam deseruit, semper quidem condemnandus est ad pœnam desertionis, sed non semper ad expensas litis. 8 1. 80. 1
Tutor condemnatus tanquam tutor non potest cogi, vt iudicati executionem in suis bonis patiatur, etiamsi proprio nomine fuerit obligatus. 834. 52. 1
Tutor esse non potest citra iniuriam pupilli, quem lex non vult regi ab eo, qui ipse propter ætatem adhuc ab alio regi debeat. 150. 1. 10
Tutoris & pro tutore gerentis differentia. 567. 2. 1
Tutori dato aut testamentario, cui satisdatio iniuncta est, nec appellauit, sed non vult aut non potest satisdare creditore pupillari vrgente vt pupillum defendat, Senatus potest satisdandi necessitatem remittere. 504. 1. 5. in all.
Tutori qui consuluit peritiores nihil imputari potest. 853. 41. 7 in all.
pro Tutore vt quis probetur gessisse, sufficit vt in aliquo instrumento aut quolibet alio actu se tutorem nominauerit. 567. 1. 4 in all.
pro Tutore pupilli negotia gerens, cum tutor non esset, non debet quod ad ipsius incommoda pertinet melioris esse conditionis quàm si verè tutor esset. ibid.
Tutores quamdiu soluendo erunt, denegari debet restitutio aduersus lapsum temporis.
TVTRIX & curatrix mater filio dari potest. 404. 1. 1 in all.

V

VACANS hæreditas quæ dicatur. 642. 15. 2.
VACATIONIS modus vnus in alio non continetur. 27. 1. 2 in all.
Vacationis modus expressus aut verus esse debet aut saltem talis qui verus esse possit, quique communiter verus putetur. 28. 4. 3
VALOR nummorum debitorum potius æstimari debet ex communi vsu commerciorum, quam ex Edicto principis, si non aliter indemnitati creditoris cautum esse possit. 1030. 11. 1, 2
VARIATIO non potest esse sine contradictione euidenti mendacio. 1086. 5. 3 in all.
VARIETAS iuris, non iuducit diuisionem voluntatis. 588. 4. 31 in all.
VARIIS speciebus iuris vtens non tam donat quam loquitur sæpius, ibidem.
VELLE aliud est quàm non nolle, & contra aliud non nolle, aliud velle 235. 2. 16. in all.
Velle nemo creditur id quod potest facere nec facit. 600. 27. 12. in all.
VELLEIANO Senatusconsulto non iuuatur mulier quæ rem suam vendidit, & ex redacto pretio creditoribus mariti sui aut alterius cuiuslibet personæ satisfecit. 368. 27. 1
quantum interest an VENDATVR id quod semel tantum tradi debeat, an quid annum, cuius tradendi obligatio singulis annis renascatur. 1022. 13. 1, 2, 3
multum interest mulier Vendat bona sita creditori mariti, an alij, vt pro marito soluat. 365. 18. 1, 2
refert an Vendantur fructus nasciturі ex recto fundo, an perceptio fructuum ex eo fundo iam collectorum. 457. 26. 1
VENDENS id agit vt rem suam alienet quantocumque potest precio. 257. 3. 6
Vendens rem alienam non aliter cogitur implere venditionem, dominium postea nactus, quàm si venditio ab initio valida fuerit & iusta. 426. 10. 1 ad 6
Vendentis aut ementis non eadem est voluntas quæ diuidentis. 257. 3. 5
Vendentibus simul coniugibus, tota pecunia ad maritum peruenisse præsumitur si aut mariti res vendita sit, aut mulieris fundus dotalis, non aliter. 314. 22. 1
Venduntur bona dominij, non custodiæ. 477. 30. 1
VENDERE aliud est, aliud vendenti consentire. 638. 45. 9. in all.
qui vetat Vendere, vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere. 442. 3. 9
Vendere mulier sua bona omnia etiam dotalia & obligare potest ad soluendam mulctam, in quam ex causa delicti condemnatus fuit maritus, in carcere ideò detentus. 366. 21 1
quanti vnaquæque res Vendi potest tanti esse creditur. 357. 2. 1 in all.
VENDITA res pignori per apparitorem capta non potest à debitore in præiudicium creditoris, vel emptoris iudicialis trahi. 443. 8. 2, 3
Vendita res & iam tradita tota repeti potest iure pignoris de quo conuenerit: deinde tota retineri pro parte precij non soluti. 425. 6. 1, 2, 3
emptor cui Vendita res fuit tanquam libera si à domino intra statutum tempus non perierit inuestituram excusatur à pœna commissi. 473. 17. 1
Vendita re sic tradita vt non transferatur dominium quin solutum sit totum precium, non eo minùs habet creditor eius persecutionem. 425. 9. 1, 2, 3
Vendita re communi interdum causa venditionis est indiuidua, etiam ex parte venditoris, ita vt restitutio vni ex venditoribus concessa, debeat prodesse alteri. 432. 1. 1
Venditum à Principe præsumitur, vt & ab alio quolibet ius tantum quod habet in re. 241. 11. 4
Venditorum recto precio fructuum periculum non ad venditorem eundémque debitorem, sed ad emptorem eundémque traditorem pertinet. 423. 2. 2
Venditis rebus pluribus confuso precio ei qui sibi amicóque eligendo emerat nihil prohibet, vt in vna amicum ab emptore eligi, vel in singulis singulos. 429. 3. 1
VENDITIO est quoties sciri potest quid sit merx, quid pretium. 300. 40. 1 in all.
Venditio à corpore incipit, cùm ager venditus est non solùm ad mensuram, sed etiam si priùs facta sit mentio corporis, deinde mensuræ ante fundi confines indicatos; quin etiam quicquid intra confines est pro vendito habetur. 405. 3. 8
Venditio dominium rei venditæ transfert in emptorem, & quidē in perpetuum non ad tempus. Conductio nullum omnino ius, at ne iuris occasionem vllam tribuit emptori. 460. 38. 3, 4
Venditio postulante creditore facta sub hasta illum obligat non quidem de euictione, sed ad id quod interest emptoris, si condemnatus sit emptor ob vicium subhastationum, secus si ob culpam propriam. 1030. 4 in all.
Venditio facta per minorem alienare prohibitum à lege & à testatore aut à testatore solo, non valet, etiam si sit vallata iuramento. 441. 1. 1
Venditio à muliere cum marito facta quibus casibus Velleiano Senatusconsulto infirmetur. 369. 27. 5 ad 10
Venditio rei fideicommissariæ quando valeat. 695. 9. 8 in all.
Venditio quando dicatur perfecta. 405. 3. 1 ad 4
Venditio perfecta est statim atque pignus addictum est, licet nondum secuta sit missio in possessionem. 488. 65. 9 in all.
Venditio lege commissoria resoluitur ipso iure, si venditor velit. 441. 1. 11. in all.
Venditio pensionis annuæ certo pretio, an & quando sit vsuraria. 390. 390. 40. 1 ad 8.
Venditio pignoris facta creditori neque posterioribus nocet quamdiu tenet quo minus offerre possint, neque ipsi emptori, quo minus iura sua salua habeat si pignus postea euincatur. 923. 4, 5, 6, 7
Venditio facta sub pacto de retrouendendo est permissa. 387. 28. 3 in all.
Venditio facta ex authoritatete statuti, interpretationem recipit & suas conditiones & statuta. Conuentionalis vero non nisi ex partium voluntate; & ex iure communi. 477. 30. 25. in all.
Venditio bonorum paraphernalium à muliere facta constante matrimonio valet etiamsi maritus simul cum vxore vendiderit. 128. 2. 1
Venditio fundi pupillaris, facta tanquam fundi pupillaris, non valet. 424. 3. 6 in all.
Venditio rerum quæ consistunt in pondere vel numero, vel mensura non prius perfecta dicitur quàm res huiusmodi adnumeratæ, admensæ adpensiue sint: interea si rei venditæ damnum aliquod contigerit, ad venditorem, non ad emptorem pertinebit. 422. 1. 1, 2
Venditio etiā vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatis. 483. 50. 1, 2
Venditio accedente precio aliquo quantumis modico imaginaria dici non potest. ibid. 4 in all.
Venditio facta sub pacto de retrouendendo temporali non annullatur ex causa enormissimæ læsionis, sed perpetratur. 414. 5 2, 3
Venditio à mensura cæpisse intelligitur quoties restricta est ad mensuram verbis præcisis & limitatis. 405. 5. 4. 1, 2
Venditio vltronea, ac voluntaria non tantum venditoris ius perimit quod vel in re vel ad rem habebat; sed eorum quoque omnium qui venditioni consenserunt: venditio vero necessaria, & iure, & necessitate præcedentis contractus illi ipsi qui vendidit non nocet. 434. 5. 5, 6
Venditio pluribus facta per Principem competit ei, cui priori vendita est. 241. 11. 1
Venditio, traditione secuta, titulus est facilis ad transferendum dominium. 422. 2. 9 in all.
Venditio si ex capite metus rescindatur, non habet emptor electionem supplendi iusti precij: si vero ex causa læsionis, habet. 417. 16. 4. 5

Source : BIU Cujas

Venditio contra leges facta valere non potest. 237. 1. 2. in all.
Venditio non potest fieri precio incerto. 834. 51. 6. in all.
Venditio rei alienæ non valet. 233. 3.1 in all.
Venditio partis communis non tollit communionem. 261. 12. 2. in all.
Venditionis precium quod marito & vxori simul solutum fuit, an præsumatur totum ad maritum peruenisse, siue bona fuerint doralia siue paraphernalia. 513.8. 3 ad 6
Venditionis substantia in precio consistit. 396. 13. 1. in all.
Venditioni factæ sub lege commissoriæ etiamsi venditor velit emptor instare non cogitur, si res desierit esse integra præsertim si venditoris id facto acceperit. 441. 1. 1 ad 4
qui Venditioni pignoris consentit fideiubendo pro emptore erga venditorem non ideò ius sui pignoris remittere intelligitur. 929.6.1 ad 4
Venditioni alienæ sub nomine venditoris accedens, censetur iure fideiussoris accedere. 406. 6. 1, 2
Venditionem rescindi an possit mulier petere petita in integrum restitutione contra emptorem, si rem cum marito vendiderit. 314.22. 8 in all.
ad Venditionem rerum hæreditariarum, creditores omnes sunt vocandi. 570.8. 3 in all.
Venditiones pignorum sub hasta fieri solitæ non valent, si ab eo die quo pignora capta sunt ad eum vsque qui primus ex tribus faciendæ venditioni dictus est plures quam decem dies interceſſerint. 932. 3.1
Venditiones etiam publicæ sub hasta factæ rescinduntur ex causa immodicæ læsionis, nullo etiam dolo probato. 414. 4. 8, 9
Venditiones conditionales ante conditionis euentum imperfectæ sunt. 477. 30. 15
VENDITOR agens ex l. 1. C. de resc. vend. probare debet se esse Dominum. 417.17. 1
Venditor pro emptore defendendo satisdare non cogitur. 166. 5. 2
Venditor pro parte pretij non soluti potest rem totam venditam quanticumque pretij sit vendere, si modò habeat eam obligatam. 425. 8. 1, 2, 8
Venditor non potest exigere pretium ab emptore conuento per alium hypothecaria, nisi pro eo litem susciṗiat, caueatque de restituendo pretio, si tertius obtinebit. 10.8.1
Venditor hyperochæ an teneatur de euictione euicta fundo cuius redimendi ius competebat. 1027. 30.
Venditor hyperochæ qui de ea defendenda se obligauit, ad quid teneatur. 1028. 31
Venditor potest intercedere executioni sententiæ contra emptorem reditæ, si non fuerit emptor vocatus. 843. 3.1
Venditor qui celauit onus rei venditæ, quod sciuit, tenetur eo nomine non tantùm quantò minoris, sed etiam ex empto in id omne, quod interest, etiamsi per clausulam generalem id onus transferre voluerit in emptorem. 423. 1.3,4
Venditor qui vendidit quicquid iuris habuit impetrare debet in precium quicquid emptor in eam impendit. 416. 13. 1 ad 5
Venditor si rem venditam tradat, in id omne quod emptoris interest condemnandus est. 437. 13. 17
Venditor alienæ liti interueniente dicitur non suam inchoare, qui ab actore laudatus, ad iudicem venit. 202.1.3 in all.
Venditor non potest ad suum iudicem reuocare litem institutam contra suum emptorem. ibid. 1
Venditoris precium petentis in obscuro iure causa potior est quàm emptoris, cui iam tradita res est: nec potest emptor discedere ab emptione inuito venditore. 406. 4.5 ad 9
Venditori qui rem tradidit debentur vsuræ precij non soluti tanquam interesse damni emergentis: interdum etiam fructus ipsi. 388. 35. 3
Venditori qui sibi pro precio retinuit ius prælationis & possessionis non potest difficultatis instantia obiici adeóque nec offerri si dominium sibi reseruauerit. 874.12. 1,2
Venditori quæ debentur propter rem venditam pro annis præteritis non transeunt in emptorem, si nihil de iis specialiter dictum sit. 426.13. 1, 2, 3
Venditore non valente satisdare tradenda est precij pecunia idoneo mercatori qui vsuras legitimas præstet venditori in vicem fructuum. 1027. 29.1,2,3
VENTE *de fruicts rompt cense.*
VENIAM non meretur, qui in officio fuo delinquit. 455. 19. 3
VERBA verbis dissoluuntur. 348.19.10 in all.
Verba sunt intelligenda semper secundum subiectam materiam, adeoque interdum improprianda. 79. 1. 2 in all.
Verba omnia testamenti sic semper accipi debent, vt aliquid operentur. 665. 3. 4 in all
684. 30.8 in all.
Verba generalia sunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri potest intelligenda. 74. 7. 8 in all.
Verba generalia semper ex eo quod verisimile est interpretationem recipere debent. 349. 21. 3 in all.
Verba enunciatiua prolata principaliter in antiquis non solum inter easdem, sed etiam inter alias partes probant per modum causæ. 311.6.1
Verba enunciata fauore dotis indistinctè probant. 315. 25.
Verba enunciatiua adposita in contractu inito cum Principe probant, si verisimile sit quod enunciatur. 324. 63. 1
Verba enunciatiua in vltimis volontatibus eo faciliùs & frequentiùs probant quò faciliùs & frquentius inducunt dispositionem in contractibus non aliter disponunt quàm à præsente præsenti dicta sint. 316.
Verba enunciatiua in contractu, cum minore gesto apposita, quæ contra maiorem probarent, probant etiam contra minorem, si curatoris autoritas in contractum interuenerit, non aliter. 133. 3. 1, 2
Verba, si sine legitimo hærede decesserit, quem sensum habeant, tam in testamentis quàm in feudis. 766. 5
à Verborum propria significatione interdum receditur, vt actus sustineatur. 669. 16
Verbis enunciationis iudicis de litigatorum facto aut iure non creditur nisi de iis quæ coram ipso fiunt tum cùm pronunciat. 311.7.5
Veritas semper persuadet. 351. 1. 5 in all.
Veritas semper inquirenda est cum omni diligentia, & omni via, 307. 1, 2 in all.
Veritas fictiones non admittit. 677. 12. 5 in all.
Veritas facti semper attendi debet, potiùs quàm forma procedendi 785. 3. 8 in all.
Veritas in foro conscientiæ aduersus præsumptionem iuris, & de iure persuadet. 319. 43. 3 in all.
Veritatis habendæ fauor, efficit vt probationum facultatem ampliari semper quantum fieri potest, oporteat, restringi numquam. 307.1.1,2
Veritatis probatio numquam excluſa censetur, nisi cum idipsum lege aliqua cautum est. 274. 37. 2 in all.
in rem VERSVM non videtur quod non durat versum. 398. 37. 9 in all.
VESTES vxori à marito traditæ siue nuptiarum tempore, siue constante matrimonio quando reddendæ sint marito aut eius hæredi 494.2.3,4
VESTIMENTA sunt ex earum rerum genere quæ & vtendo consumuntur, & seruando seruari non possunt. 658.1
Vestimentis à patre filiæ legatis, quorum partem iam pater soluerat omnium æstimatio filiæ debetur. 658.1
VICARIVS licet generalis conferre beneficia non potest, nisi speciale in id habeat mandatum, 46.70.7
Vicarius ordinarius iurisdictionis potest de causa cognoscere, etiam citra subdelegationem, si ei delegata iurisdictio suo nomine appellatiuo dignitatis vel officij. 188.4. 1 ad 4 pronunciatum ab eo si habere iniquitatem videatur indiget auxilio appellationis. ibid. 8
omni VICIO carere debet, qui in alium paratus est dicere. 51. 92. 3 in all.
Vicia realia sequuntur rem quocumque ierit & afficiunt quemlibet possessorem. 888. 26. 25 in all.
Vicia visibilia reddunt instrumentum suspectum, & aliquando vitiosum. 347. 16. 3 in all.
VICTORIA duplex excusat ab impensis secundæ appellationis, sed non ab impensis priorum instantiarum. 801. 41. 1
Victoria mutua non est, nisi cum vna lis est. 194.8 in all.
Victoris interest quamdiu sibi solutum non fuit aut plenissimè satisfactum.
Victori quibus remediis succurratur contra appellationem quam appellans non fuit intra tempora persecutus. 867. 10.1
VICTVS non debet ad expensas litis condemnari victori cui aliquid potest imputari. 793. 4.1
Victus tenetur aliquando ad alias expensas quàm quæ factæ sint post publicatas testationes. 798.28. 1
Victus ex iureiurando aduersarij non eò minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua instantia iurauerit, sed de exceptione rei. 810. 76. 1
VIDVA, quandiu vidua manet in eodem matrimonio stare intelligitur. 219. 3. 3 in all.
Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacita constitutione, sed non æquè dotis augmentum quod à priore viro habuit. 532. 24. 1 ad 4
Vidua secundò nubens præsumitur eandem dotem secundo viro quam primo dedisse. 521. 37. 2
Vidua luxuriosè viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem, sed liberalitates quas à viro habuit amittit. 512.7. 1 ad 4
VINDICANDI ius nemo habere potest, nisi qui dominus est. 238. 3.8
VINDICATIO datur mulieri vendenti rem suam, si venditio præsumatur facta in fraudem Velleiani. 368.27.3,12
Vindicatione rei conuentus, licet bonæ fidei possessorem probet, non ideo tamen obtinere debet, quàm diu actor probare potest se esse dominum. 240. 9.1,2
Vindicatione agenti quæstionem dominij referre quilibet potest 238. 3. 1 ad 5
VINDICIAE secundum legatarios fundorum dicendæ sunt, cum onere nudæ repromissionis, & sine alienandi licentia, si hæres dolose versatus dicatur. 627.12.1, 2,3
Vindiciæ ante diffinitiuam, sententiam præsertim in beneficialibus dici solent pendente lite pro eo quo magis apparet magisque colorato titulo nititur. 285.3.7 in all.
VINVM consistit in mensura, & est ex earum rerum numero quæ functionem recipiunt in suo genere. 887 13.10 in all.
VIR & vxor cum pecuniam accipiunt, præsumitur tota pecunia ad virum peruenisse. 368.27.5 in all.
Virum inter & vxorem lis esse potest, constante matrimonio, modo ne actio famosa. 99.14. 2 in all.
VIRGINI creditur iuranti se ab aliquo agnitam, non etiam meretrici, cui nec iusiurandum deferre permittitur. 313. 18. 1
Virgini à coniugato cognitam se esse iuranti non creditur. 339.49.1,2,3 in all.
Virginem vitiatus aut eam ducere aut dotare cogitur. 297. 3. 4

Source : BIU Cujas

VIRGINITAS qualitas est quæ à natura ineſt etiamſi aliter non probaretur. 1065.6.10 in all.

VIS ſola metúſve ſufficit ad inducendum prætoris auxilium. 365. 18.6

Vis maior dicitur cui reſiſti non poteſt. 458.27.2 in all.

Vim faciens iure ſuo cadere debet. 219.2. 1 in all.

Vim facere dicitur quiſquis ius ſuum non per iudicem repoſcit. 881.2. 1 in all.

Vi facit, qui prohibitus facit, clam verò qui celato aduerſario. 886.20. 2 in all.

Vi factum dicitur ſi quis contrà quàm prohiberetur, fecerit. 313. 14. 3 in all.

Vi, nec clam facere videri poteſt qui ſuam dumtaxat contineat poſſeſſionem, nec ſi eam vi defendat. 247.1. 5 in all.

VITAE conſeruandæ & redimendi ſanguinis quælibet ratio honeſta eſt. 1108. 3. 6 in all.

VIVENTIS nullus eſt hæres. 599.22.2 in all.

VIVENDI beneficij & eius cui vnitur debet exprimi valor. 39. 48. 13 in all.

VLTIMVS eſt, non quem alius præcedit, ſed quem nemo ſequitur. 671. 24. 3 in all.

VNIO omnis requirit cauſæ cognitionem. ibid.

Vnio ſemel facta ſemper durat. 532.8.2

Vnio nulla, & minus ritè facta æquiparatur. 40. 51. 2 in all.

Vnio fiat menſæ non requiritur non expreſſio bonorum ſeu beneficiorum menſæ, vnicorum. 39. 48 13 in all.

Vnio beneficij quod fit de iure patronatus laicorum tanquam poteſt fieri per Papam inuito patrono laico. 533. 8. 1, 2

Vnio beneficiorum odioſa eſt, & à communi eccleſiarum vtilitate aliena. 39. 48. 1

Vnio beneficiorum ſemper & perpetuò grauat. ibid. 11

Vnioni beneficiorum, debent intereſſe epiſcopus, qui ordinarius eſt diœceſeos, capitulum eccleſiæ cathedralis, & patronus beneficij, ſi laicus ſit. ibid. 2

Vnio beneficiorum, nunquam niſi ex magna cauſa, eaque neceſſaria, debet permitti. ibid.

Vnionem beneficij an ſuadeat neceſſitas, vel paupertas relinquendum arbitrio iudicis. ibid. 1 in all.

per Vnionem melius eſt duobus beneficiis rectorem vnum dare, quàm vtrumque actore carere. 41. 52. 8 in all.

Vnione facta per ſummum Pontificem, non eſt conſiderabile intereſſe collatoris cuiuſlibet nec Epiſcopi. 39. 48.2 in all.

Vnione beneficiorum ordinario egeſtate laboranti ſubuenitur 40. 52.8

In Vnione beneficij regularis & conuentualis non opus eſt citari monachos nec ſubditos, nec rectorem, nec requiritur Epiſcopi conſenſus. 39. 48. 2 in all.

VNIRI non poteſt beneficium vnius ordinis cum alterius ordinis beneficio, niſi beneficium vniendum ſit ſolutum regi per ſeculares in commendam. ibid. 13 in all.

VNITAS non eſt numerus ſed principium numeri. 268. 18. 6

VNITVM beneficium amittit nomen beneficij. 45.64. 1

Vnitum beneficium non poteſt conferri à ſummo pontifice, niſi vocata aut ſuſpenſa vnione. 47. 74. 1

Vniti beneficij ſuſpicionis cauſa limitata, limitatum non perpetuum, parit effectum. ibid. 5 in all.

VNIVERSITAS reſtituere debet quæ exegit quoties litis euentu apparet nobilem fuiſſe eum qui plebeius dicebatur, ideoque ab eo exigi potuiſſet. 294. 16.6

Vniuerſitas quæ in exigendi quaſi poſſeſſione eſt prohiberi non debet lite pendente, quominus iure ſuo vtatur. ibid. 3

pro Vniuerſitatis debito non poſſunt inquietari ſinguli, nec ſi debitum fiſcale proponatur. 878. 1.1 ad 9

VOCATVS ad iudicium vt reſpondeat ex ore ad fines ciuiles tantùm non cenſetur eſſe in vinculis, & poteſt abire ſine venia 1058. 3.1

Vocans per fideicommiſſum Titium & liberorum eius liberos, multo magis eiuſdem liberos vocaſſe intelligitur. 688. 47

Vocatus qui non præſumitur ex ſola oneris iniuncti ratione, niſi antecedentis neceſſitas ita ſuadeat. 691. 3

Vocati quando ex coniecturis cenſeantur maſculi onerati. 698. 3

VOLVNTAS & animus non minùs facto declarantur, quàm verbo. 38. 45. 7 in all.

Voluntas non minùs facto, quàm verbo declaratur. 53.3. 14 in all.

Voluntas non minùs tacito quàm expreſſo actu declaratur. 735. 14. 5 in all.

Voluntas concepta nihil poteſt, ſed prolata poteſt interdum plus quàm ſcripta. 669. 15

Voluntas ſemper potior eſt voce dicentis, nedum ſcriptura ſcribentis. 589. 1.14 in all.

Voluntas ex actu etiam nulla declaratur. 109.27.4 in all.

Voluntas ſuprema, eſt ambulatoria vſque ad ſupremum vitæ exitum. 256. 4. 8 in all.

Voluntas vltima etiam in piam cauſam collata, eſt reuocabilis, ſicut & quæ collata eſt in liberos. 28.6. 3. 8

Voluntas inanis & vacua eſt cui iuris potentia non aſſiſtit. 25[illegible] in all. ſed etiam

probanda eſt defuncti Voluntas per quinque non modo teſtes 678. 15 conteſtes.

Voluntas teſtatoris ex teſtamento reuocato non poteſt [illegible]lligi. 595. 16. 10 in all.

Voluntas teſtatoris ſi præciſe ſeruari non poteſt, ſeruanda ſaltem eſt per proportionem quantum fieri poteſt, vt ab ea quàm minimum recedatur. 597. 18. 6 in all.

coniectura Voluntatis in fideicommiſſis pro lege eſt. 690. 47. 2 in all.

Voluntatis coniectura non poteſt ſumi ex eo actu qui fit ex neceſſitate. 683. 29.

Voluntatis coniectura non debet admitti cum in verbis nulla eſt ambiguitas. 658.3 7 in all.

Voluntatis diuiſio numquam inducenda eſt. 474.20.6 in all.

Voluntatis ſola deſtinatio ſufficere poteſt vt ei quoque qui nominatus non eſt, pactum proſit. 101.7. 12 in all.

Voluntatis mutatio quocumque probationis genere probari poteſt, etiam per coniecturas & indicia. 594. 1.2 in all.

Voluntatis ſupremæ mutandæ facultatem ſibi præripere nemo poteſt. 598. 19. 5 in all.

Voluntatis quæſtio admitti non debet cùm nulla in verbis ambiguitas eſt. 406.5. 1 in all.

Voluntatem vltimam, hæredis ſiue legatarij iureiurando ſuppletorio probari minus eſt periculoſum. 275. 44. 14. in all.

à Voluntate priore qui poteſt in totum recedere multo magis poteſt ex parte. 598. 19. 8 in all.

Voluntates captatoriæ quænam ſint, & quando & qua ratione improbatæ. 606. 11. 1 & ſeq.

Voluntates vltimas per ſe firmas eſſe oportet, non ex alieno arbitrio pendere. 349. 22. 11 in all.

in Voluntatibus vltimis attendendum eſt in quem voluntatis intentio dirigatur. 314. 23.4

VSQVE dictionis in ea vis eſt, vt ſtatim atque finita eſt diſpoſitio in vnius perſona, videatur repetita & reuocata in perſona alterius. 681. 23. 5 in all.

VSVRAE debentur etiam citra agnitionem chirographi ſi chirographaria pecunia petatur ex cauſa mandati vel negotiorum geſtorum. 384. 20. 1, 2, 3

Vſuræ ex die tantùm agniti aut denegati chirographi adiudicantur. 383. 15. 1

Vſuræ adeo interdictæ ſunt vt permitti nunquam debeant, ſed officio iudicis reiici etiam parte non conquerente. 391. 11. 2 in all.

Vſuræ dotis quæ promiſſa fuit à muliere debentur ex die nuptiarum, non ex lapſu biennij: ſecus ſi dos ab extraneo ſit permiſſa. 507.6.1 ad 4

Vſuræ dotis quæ non fuerunt promiſſæ quibus caſibus marito ante biennium debeantur. 516. 22. 1

Vſuræ dotis ſua die non reſtitutæ debentur mulieri viduæ ſiue diuiti ſiue inopi. 528. 11. 1, 2

Vſuræ dotis non debentur marito ſi neque mora neque conuentio vlla præceſſerit. 422.42. 1, 2

Vſuræ dotis à marito quamdiu vixit non petitæ ab hærede ipſius exigi non poſſunt, tanquam donatæ. 525. 55. 1

Vſuræ nullæ dotis reſtituendæ mulieri debentur pro anno luctus: ſed interius ei alimenta præſtanda ſunt. 526.6. 4, 5

Vſuræ nullæ debentur à muliere aut eius hærede de bonis pro dote obligatis pro toto eo tempore fructuum ex eis perceptorum. 526.5.7 in all.

Vſuræ damni citra conuentionem etiam iure diuino omnimodo debentur venditori qui rem venditam tradidit.

Vſuræ expenſarum taxatarum debentur à die interpellationis ſi interpellatum non ſit, ſin appellatum ſit ex die confirmationis. 910, 7.5. 1

Vſuræ legati non debentur etſi teſtator iuſſerit ſolui legata ſine figu[illegible] iudicij, & bona ſua vendi ne qua legatariis mora fiat. 7[illegible]

Vſuræ legati in diem relicti non debentur ex lapſu diei, ſed tantu[illegible]. 10 agniti & petiti legati, [illegible]arum ſi

Vſuræ legati pro dote relicti debentur omnimodo ea die 705.8 nuptias hæres ſciuit, niſi alia ſolutioni dies dicta ſit a die mortis,

Vſuræ legati pro legitima relicti, quo caſu non debe legitimæ quan- 707. 16 ſed tantum à die moræ, etiam ad concurrentem [illegible] legatum debuit etiam titatem.

Vſuræ legati eo caſu debentur à quo die [illegible] 705. 6 citra interpellationem. [illegible]idem ex die moræ, tam per

vſuræ legati quo caſu non debeantur [illegible]um contractæ. 705. 7 interpellationem, quam per dictra moram. 707. 14

Vſuræ legatorum debentur mingitur à die moræ tantum, niſi cùm ſunt

Vſuræ & fructus legatorum [illegible] pro legitima. 703. 1 in legato, aut niſi legatar ad pias cauſas puta pro dote relictorum de-

Vſuræ & fructus legato[illegible] 704. 3 bentur à die mortis de vniuerſali debentur, aut à donatario qui heredis

Vſuræ eædem ab [illegible], quas defunctas præſtare debuiſſet. 386. 25. 8, 10 eſſe loco cre[illegible]rum adiudicatarum non debentur ex die ſententiæ, ſed

Vſuræ litis [illegible]æ, quæ interuenerit in iis poſt taxationem ſoluendis. 382. ex die r[illegible]

12. [illegible]æ debeantur ob defectam aliquam conditionem caſualem, & an [illegible] quando. 397. 14. 1 ad 6

Vſuræ pretij quo caſu debeatur actione ex empto ex die litis conteſtatæ de fideicommiſſo. 813. 16

Vſuræ pretij non ſoluti ab emptore qui fructus rei venditæ percepit poſſunt peti, etiam in cauſa appellationis. 424. 4. 2, 3

Vſuræ quincunces debentur ex promiſſione eius quod intererit ob pecuniam ſuæ die non ſolutam. 380 7. 1, 2

Vſuræ promiſſæ ad certum tempus in perpetuum debentur quamdiu nec ſolutio, nec noua de vſuris conuentio facta eſt; niſi noua obſeruatio ſecu[illegible]

Source : BIU Cujas

secuta sit. 378. 1. 1 ad 5
Vsuræ ex causa mandati præstitæ repetuntur etiam contra eum qui vel nullas, vel minores debuisset. 395. 12. 3
Vsuræ ordinariæ & consuetudinariæ inter mercatores sunt quincunces. 378. 2. 1
Vsuræ taxatæ, & in certam quantitatem redactæ, non eò minus recipiunt vsurarum accessionem. 381. 11. 1, 2
Vsuræ non debentur ex stipulatione pœnali, nec illa præcedentem obligationem nouat. 383. 18. 1 ad 5
Vsuræ nullæ debentur eius quantitatis quæ nondum debetur, vel nondum est. 279. 8. 22
Vsuræ nec veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest, secus in augmento monetæ. 788. 13. 1
Vsuræ non debentur nisi ex mora. 988. 19. 3 in all.
Vsuræ citra moram non debentur ei ex cuius pecunia ab alio res fuit comparata, quamuis alius ille fructus perceperit. 431. 12. 4
Vsuræ æstimationis quanti plurimi ex mora præstandæ sunt 380. 9. 1
Vsuræ si ad exonerandam conscientiam ab heredibus relictæ sint, ad solutionem earum cogi debitores non possunt. 388. 36. 1 ad 13
Vsuræ adiudicantur ex mutuo à die litis contestatæ, siue contestatio vera interceserit, siue ficta 387. 33. 1 ad 6
Vsurarum conuentio ab vno facta non potest nocere alteri, nisi ei qui alias eiusdem contractus partes sibi prodesse velit. 387. 32. 1 2
Vsurarum & sortis petitio eodem libello concludi potest, eodémque iudicio terminari debet. 797. 22. 1
Vsurarum aliarúmque accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur. 1013. 45. 1, 2, 3
Vsurarum legitimum modum nonnumquam excedere potest in quod interest 790. 4. 1
Vsurarum remissio ex quacumque causa, etiam loco fructuum debitorum, non eget insinuatione vt nec pœnarum. 1050. 4. 1
Vsurarum aut fructuum vsuræ nunquam præstandæ sunt, præterquam in petitione hæreditaria. 379. 4. 1 ad 5
in Vsurarum fraudem conuentiones non sunt ferendæ. 390. 40. 5 in all.
Vsuris non solutis iusiurandum de iis non prodest. 100. 4. 4
Vsuras pecuniæ habere non debet qui rei fructus habuit. 381. 11. 2 in all.
Vsvs diuturnus discontinuas seruitutes acquirendas sufficere potest. 248. 3. in all.
VSVSFRVCTVS nihil aliud est, quàm ius alienis rebus vtendi fruendi, salua earum substantia. 245. 2. 5 in all.
Vsusfructus in iure, non in patre consistit. 245. 4. 8 in all.
Vsusfructus patris in bonis filij publicatis facit vt non videatur ea publicata, quorum vsumfructum pater habet. 298. 5. 1, 2
Vsusfructus alicui relictus non finitur per ingressum monasterij, nisi monasterium sit ex mendicantibus. 37. 44. 12 in all. imò durat iure alimentorum ibid.
an Vsusfructus parentibus quamdiu viuent, relictus iis etiam à posthumo posthumique legitimo hærede debeatur. 680. 20
Vsumfructum iure testamenti habet mulier, cui vsusfructus tantum legatus alio post eius mortem hærede instituto, sed curator bonis datus est. 660. 7
Vsumfructum quisquis habet quoquo modo constitutum, satisdare cogitur de bene vtendo fruendo, non item qui ius habet fructuum fortassis ex antichresi percipiendorum. 246. 9. 1, 2, 3
de Vsufructu matri legato, restringendo ad alimenta fauore liberorum. 661. 14
VSVFRVTVARIVS cùm personalibus actionibus non teneatur omnium bonorum æs alienum soluere non cogitur. 244. 1. 1, 2
Vsufructuarius admittitur cauendo hæredi, siue testamentario, siue legitimo quamdiu expectatur. 606. 9. 4 ad 7
Vsufructuarius proprietaria quominùs ex bonis proprietatis detrahat quantum necesse est ad æris alieni exsolutionem prohibere non potest. 244. 1. 2
Vsufructuarius qui vt proprietaria possessionem inuerteret accepit fundum in emphyteusin à domino directo, nullam contra eum habet actionem de euictione possessionis, nec vllo casu, nisi de precio. 1021. 12. 1, 7
Vsufructuarius quisquis est, possidet quidem naturaliter suo nomine, sed ciuiliter non nisi nomine proprietarij. 505. 17. 5 in all.
Vsufructuarius, si abutatur vsufructu expelli potest, licet satisfecerit. 245. 2. 3
Vsufructuario remitti necessitas conficiendi inuentarij non potest. 637. 43. 2 in all.
VTILITAS publica postulat, ne cadauera iaceant insepulta. 255. 1. 5 in all.
Vtilitatis publicæ, quàm priuatæ potiorem esse causam oportet.
VVLGARIS substitutio interdum flectitur in fideicommissariam si adsit prohibitio alienationis, dummodo ad omnes substitutorum gradus pertineat. 689. 46
VVLNERATI assertio non facit indicium ad condemnationem, nec ad torturam, sed tantùm ad inquirendum & hæredem excusandum. 1090. 26. 1
VXOR pro viro testis esse non potest, contra virum potest, sed non cogitur, nec soror contra fratrem 327. 1. 1 in all.
Vxor, si dotem non soluat exceptionem non habet. 140. 1. 9 in all.
Vxor instituta ex vsufructu, cum proprietas ex die mortis eius aliis legata sit, intelligitur scripta ex asse, & rogata de hæreditate post mortem suam restituenda. 675. 5
Vxor non potest accusari crimine expilatæ hæreditatis, quia nec furti cum ea agi potest. 1081. 1. 4 in all.
Vxoris alia causa, alia liberorum, post mortem mariti ad inopiam. 725. 5
Vxoris nomine continentur etiam illa quæ est maior. 600. 27. 7 in all.
Vxori datum plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij restringitur ad id quod datum est de facto, non de iure. 501. 4 post n. 7

FINIS.

Source : BIU Cujas